BIBLIOTHÈQUE NATIONALE
13
4 D
7
VIEILLE LANUELLE

M

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

INFORTIATVM.

SEV PANDECTARVM

Iuris Ciuilis,

TOMVS SECVNDVS

CVM LECTIONVM FLORENTINARVM
varietatibus, diligentius quàm antea in margine appoſitis,

AC POST ACCVRSII COMMENTARIOS.

CONTII Scholia, CVIACI Paratitla, DVARENI,
aliorumq́; Clariſſimorum I.C. Additiones,

IACOBI ANELLI DE BOTTIS, AC AVGVSTINI CARAVITAE
Regiorum in Regno Neapolitano Conſiliariorum,
Adnotationibus illuſtratum.

CVM PRIVILEGIIS.

BIBLIOTECA NAZIONALE ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS, Apud Iuntas. MDCXXI.

Digitized by Google

Digitized by Google

CAPITVM ALIQVOT GRAECE A MODESTINO IVRISCONSVLTO CONSCRIPTORVM.

Latina interpretatio ex Antonio Augustino Iurisconsulto clarissimo.

Ex libro xxvj. Digestorum. Titu. iij.
CAP. I. Πρωτὸν μὲν, &c.

VT ne de ijs quidem tutoribus, qui confirmari possunt, omittamus, de his etiam breuiter considerandum est. Sunt quidam, qui rectè dantur testamento tutores, hoc est, & à quibus oportet, & quo oportet modo, & vbi oportet. Namque pater filijs, vel nepotibus, quos habet in potestate rectè dat tutorem in testamento tamen. Si verò ea persona sit, quæ dare non potest, mater puta, vel patronus, vel extraneus quiuis, aut ei, cui datur, dari non possit, vt à patre filio, vel filiæ, qui non sunt in potestate, aut si scriptum sit, ROGO TE, VT ILLAS RES CVRES, aut codicillis non confirmatis tutor, aut curator datus sit, constitutiones permiserunt, quod deest, consulari potestate suppleri, & tutores secundum testatoris voluntatem datos confirmari. Et si quidem pater erat, qui dedit, plerunque solet non inquirere Præses, sed simpliciter confirmare: si verò alius, diligenter inquirit, an idonens sit. Præterea scire oportet curatorem testamento à patre quidem rectè dari, sed datum confirmari à Præside solere.

TIT. V. CAP. XXI.
Εἰδέναι δεῖ, &c.

SCire oportet magistratus, non oportere curas minorum mulieribus committi. Si mater ea conditione scripserit filios hæredes, si liberati fuerint patria potestate, liberatis his, & ob id hæredibus, ipse pater curator creari, etiam si velit, non potest: ne alia via, quàm testatrix fieri noluit, fiat, & hoc ita à Diuo Seuero constitutum. Sed & si quis à parentibus prohibeatur tutor esse, creandus non est, quòd si fuerit creatus, neque se excusauerit, prohibendus est existimatione quidem salua tutelam gerere. Qui in Legatione sunt, non sunt à magistratibus tutores, aut curatores creandi. nam dum Legatione funguntur, ad eos periculum non pertinet. Si prouincialem hominem Legatum magistratus Romæ dederit tutorem, liberabitur. Inter cæteras causas magistratuum oportet creandorum mores animaduertere. neque enim tam facultates, aut dignitas aptæ sunt ad fidem eis habendam, quàm vitæ institutum decens, & mores probi. Semper autem hoc maximè magistratus obseruent, ne creent eos, qui se ingerunt, vt creentur, aut ob id pecuniam dant, quos pœnæ quoque obnoxios esse constitutum est.

TIT. V. CAP. XXII.
Καὶ οἱ μὴ, &c.

ET qui non sunt Decuriones, Decurionum filijs tutores creantur, sicut, & Decuriones ijs, qui non sunt ex Decurionibus.

TIT. VI. CAP. II.
Ἐὰν οἱ ἀφήλικες, &c.

SI minores non habeant legitimos defensores: siquidem tutoribus egeant ob impuberem ætatem, possunt cognatione, aut affinitate propinqui parentibus eorum masculis, aut fœminis petere, vt eis tutores constituantur. Possunt id quoque parentum amici, & ipsorum puerorum educatores. Sed alij libera voluntate petunt, alij id facere coguntur, mater puta, & liberti. Namque illa, nisi legitimos liberis defensores petat, damno, hi pœna plectuntur. Etenim mater expellitur à legitima filij hæreditate, tanquam indigna ex eius bonis legitimam portionem consequi, cui tutorem quærere neglexerit. Neque solum si non petat, sed & si quem petat, defunctorie petat, vtpote eum, qui se potest excusare, vel eo postea, aut excusato, aut reiecto, aliũ non petat, vel dedita opera malos petat. Liberti verò apud Præsidem ob hanc causam accusati grauiter puniuntur, si id negligentia, aut vitio omi-

Digitized by Google

omisisse videantur. Quæ de matre scripta sunt, Seueri epistola constant, cuius verba infra scripsimus. Et paulò post, Sanè si quis aut creditor, aut legatarius sit, aut qui aliam habeat necessariam cum pupillo contentionem, non ipse petet ei tutorem, sed eos rogabit, qui petere possunt, vt petant, aut si ipsi petitionem tardabunt, adito tum Præside rem totam explicabit, vt constituto legitimo tutore, lis cum pupillo habeatur. Et hæc quidem de tutoribus. Curatores verò ipsi sibi minores petent, si adsunt per se: sinautem quis absit, per procuratorem. Sed an alius petere curatorem possit, quæritur? & optimus Vlpianus ita scribit, quasi necesse sit ipsum sibi petere, neque alius possit. Et paulò post: Qui quomodocunque per excusationem tutela liberati sunt, non habent necesse tutorem pupillis petere, vt Seueri, & Antonini constitutione continetur.

Ex lib. xxvij. TIT. I.

CAP. I. Ἐρέννιος Μοδεστῖνος.

HErennius Modestinus Ignatio Dextro. Vtilissimum, vt mihi videtur, opus confeci, quod inscripsi, De tutelæ, & curæ excusatione, idque ad te misi. In quo quantum potui, apertè eum tractatum explicaui, docens Græcè nostra iura: quæ quàm difficulter vertantur, non ignoro. Dumque ea explico, addo sicubi opus est, ipsa legum verba, vt his, qui dicendi, & legendi vsum habent, hoc desiderantibus perfectum auxilium præstare possimus. Principio igitur dicendum est, quos creari non oporteat. Libertinis pupillis magistratus ingenuos tutores, aut curatores non dabit, præterquam si maxima inopia sit eo loci libertorum. Iubet enim Diui Marci oratio, vt libertinis, qui in eodem oppido sunt liberti dentur. Sed si detur ingenuus, Diuus Seuerus minoribus consulens rescripsit, obnoxium fore tutelæ, nisi intra constitutum tempus allegauerit excusationem. Non licet sponso sponsæ curatorem esse, vt Senatus censuit: creatus autem hic, remouendus est.

CAP. II. Ἀφίονται, &c.

A Tutela, & cura excusantur, qui septuaginta annos excesserunt. Excessisse autem eos oportet tum, cum creantur, aut cum hæreditas adita est, aut cum conditio testamento scripta impleta est, non intra excusationis tempora eam ætatem implere, quæ probatur, aut natalis dici scriptura, aut aliis legitimis probationibus. Liberorum quoque multitudo à tutela, & cura excusat. Omnes tamen liberos legitimos esse oportet, etsi in potestate non sint, atque tum viuere, cum patres eorum tutores dantur. Nam qui antea mortui sunt, non numerantur inter liberos, neque etiam nocent, qui postea moriuntur, quod Diui Seueri constitutione cauetur, quæ quamuis de eo tutore loqui videatur, qui testamento datus est, tamen aptari ad quemcunque alium potest. Qui in vtero est, & si in multis iuris partibus æquiparatur iam natis, tamen neque in hac quæstione, neque in cæteris ciuilibus muneribus prodest patri. Quod etiam Diui Seueri constitutione cauetur. Non solum autem filij, & filiæ vacationem tutelæ afferunt, sed & nepotes, & neptes, ex filijs maribus. Iuuant verò hi, cum eorum pater mortuus est, & ipsi eius locum supplent auo, qui licèt plures sint ex vno filio, pro vno numerantur. Colligere licet hæc ex constitutionibus, quibus de liberis tractatur. Neque enim facilè constitutionem reperies, quæ de filij, non de liberis scripta sit. Liberorum autem appellatio ad nepotes extenditur. Sed numerum liberorum constitutionibus decretum iam tum esse oportet, cum creatur, non etiam si post creationem nati sunt ante, quàm causas excusationis allegauerit. Nam qui postea nati sunt, nihil iuuant, vt Seueri, & Antonini constitutione scriptum est. Præterea, qui tres tutelas, aut tres curas habent, aut tria onera mixtarum tutelarum cum curis, & hæ non sint ætate minorum finitæ, habent excusationem, si ad quartam tutelam, aut curam vocentur. Sed & si quis non minoris, sed furiosi curator sit, huius quoque curæ ratio habenda est, vt in numero curarum computetur. Quæ ita se habere Seueri, & Antonini constitutio docet, & optimus Vlpia. de tribus tutelis sic ait.

CAP. IV. Ἔφοδος.

DIximus tres tutelas habentes ad quartam non esse vocandos. Quæritur igitur est, si quis duas tutelas habeat, & tertia oneratus appellauerit, pendenteque adhuc iudicio appellationis quarta tutela oneretur, an in allegatione excusationum quartæ mentionem tertiæ faciet? aut eam omninò omittet? Et inuenio à Diuis Seuero, & Antonino constitutum esse, non oportere ad quartam tutelam creari eum, qui à tertia prouocauerit. Sed dum pendet allegationum tertiæ iudicium expectare: cuius finis finem quartæ excusationibus faciet. Recta sanè ratione. Nam si quis eam, quæ quarta est, quasi tertiam susceperit, & iniusta appellatio de tertia appareat, quatuor oneribus contra leges onerabitur. Si patet tria tutelarum, aut curarum onera ha-

Digitized by Google

ra habeat, eius filius non grauabitur. ita enim constitutum est à Diuis Seuero, & Antonino. Hoc idem contra quoque est, vt oporteat filij tutelas vacationem parti dare, & vtrique communes, hoc est vnam filij, & duas patris, aut contra. Quæ ita se habent, cum vni domui, non diuersis onus defertur. Et hoc optimus VIpianus scribit.

CAP. VI. Ἐὰν δύο, &c.

SI duas tutelas habens, alteris duabus oneretur: quæ tertia erit ordine, iuuabit eum ad quartæ excusationem: licèt Imperator sit, qui quartam detulit, aut etiam tertiam, scilicet si ante quàm sciretur, quod is vellet, anteuertit alius in creatione tutoris. Si verò ordo non appareat, sed eadem die diuersis tabulis duæ creationes factæ proponantur: non creatus, sed creans eliget quam subire eum oporteat. Grammatici, Sophistæ, Rhetores, Medici, qui περιοδονῖκαι (hoc est circumforanei) vocantur, vt à reliquis muneribus, sic à tutela, & cura vacationem habent. Sed est constitutus Rhetorum numerus, quàm in vnaquaque ciuitate immunitatem habeant: diuisoque quædam ciuitatum lege facta est. Quod ex epistola Antonini Pij apparet, quæ communi quidem Asiæ scripta est, sed vniuerso terrarum orbi conuenit. Ex ea hoc caput infra scriptum est. Minores ciuitates quinque Medicos, Sophistas tres, Grammaticos totidem immunes habere possunt. Maiores septem Medicos. quaternos duabus illis disciplinis præpositos. Maximæ verò Medicos decem, Rhetores quinque, Grammaticos totidem. Supra hunc numerum ne maximæ, quidem ciuitates immunitatem præstare possunt. Et maximo numero, vti oportet metropoles prouinciarum; altero eas, quæ forum causarum habent: tertio reliquas; quem numerum neque curiæ decreto excedere licet, neque qua alia captione quæsita; minorem tamen constituere licet. quoniam id si fiat, ciuilia munera iuuantur. Atqui non aliter hi ea immunitate fruantur, nisi decreto curiæ numero constituto adscribantur, & operam quisque suam nauet non malè. Philosophus quoque à tutelis vacare Paul. scribit his verbis.

Idem, περὶ δὲ τῶν. De philosophis verò eadem Diui Pij constitutione dicitur. Philosophorum numerus constitutus non est; rari enim sunt, qui philosophantur. Et quidem existimo eos, qui diuitijs abundant, libenter præstaturos auxilium patriæ. Quòd si studiosè contendant de re familiari, iam inde ostendent facilè se non esse philosophos. Est etiam inter Commodi constitutiones insertum caput quoddam ex Antonini Pij epistola, quo constat philosophos tutelarum habere immunitatem, cuius verba sunt hæc; Omnibus autem his pariter Diuus pater meus statim atque principatum adeptus est, suos honores, & immunitates confirmauit, Philosophos, Rhetores, Grammaticos, Medicos immunes esse scribens Præfecturis gymnasiorum, ædilitiis curis, sacerdotiis, hospitum receptione, frumenti, atque olei emptionibus. Eosdemque iudicare, neque in Legationem ire, neque in militiam conferibi inuitos. Nullum denique prouinciale, aliudve munus subire cogendos. Hoc amplius scire illud quoque oportet, eum hanc immunitatem habere, qui in sua patria docet, aut curat. Nam Comanenses Sophistæ, aut alii si Neocęsareæ doceant, aut curent, non habent apud Comanenses immunitatem: & hoc ita à Diuis Seuero, & Antonino constitutum est. Sane valdè doctos, & supra numerum & alienam patriam incolentes, immunes esse Pau scribit, & referri ita Diuum Pium Antoninum fieri iussisse. Sophistum, qui Romæ docet, siue gratis, siue ob mercedem doceat, vacationem habere à Diuis Seuero, & Antonino est constitutum, perinde quasi in patria profiteatur. Quorum sanctionem illam potest quis rationem afferre; quòd cum communis sit, & existimetur patria regia vrbs: æquum est eum, qui in sua patria se vtilem præbeat, hac immunitate frui. Legum præceptores in prouincia docentes vacationem non habent, Romę docentes habent.

Paulo. ἔπαρχος. Prouinciæ sacerdotium, vt Asiarchia, Bithyniarchia, Cappadocarchia, præbet à tutelis immunitatem, dum ei muneri quis præest.

Ibidem Magistratus municipales à tutela, & cura vacant. Dant quoque à tutela vacationem capitales inimicitiæ inter eum, qui creatus est, & pupillorum patrem, nisi postea datus tutor testamento sit. Quòd si post scriptum testamentum inter eos hæc capitalis contentio orta sit, aut prior quidem testamento est, sed ea de causa is tutor testamento datus esse videatur, vt eo onere, & negotijs vexetur, aliud erit dicendum, vt ex Imperatoris Seueri epistola constat. Præterea à tutela liberatur, qui status controuersiam pupillo mouit, dum ne id fictè, sed bona fide faciat: quod Diui Marcus, & Verus constituerunt. De rusticis, tenuibus, & illiteratis hominibus Paulus ita scribit.

CAP. VIII. ὁ παλαισρατιῶται, &c.

VEterani, qui honestè militiæ tempus expleverunt, vacationem habent à paganorum tutelis. Sed aduersus liberos eorum, qui in eisdem ordinibus militauerunt, aut quo-

Digitized by Google

quorumcumque veteranorum, intra annum post militiam exactam, vacationem habent: post annum non habent. Fortior enim esse creditur eiusdem militiæ æqualitas ipsorum veteranorum priuilegio. Sed hoc ita, si non alias causas habeant excusationis tutelæ: vt annorum numerum, aut quid simile, quod solet paganis aduersus omnes prodesse. Quæ de veteranorum filijs diximus, in nepotibus locum non habent, quippè qui nihilo à cæteris differre videntur. Planè ignominia missi perinde habentur, ac si nunquam militassent. Quamobrem neque ipsi habent priuilegium, neque si eorum filijs veterani tutores dentur, tenebuntur inuiti. Aliquando hi, qui non explent totum militiæ tempus, vacationem habent à tutelis, vt hi qui expleuerunt. Nam qui viginti annos militauerit, similis illi est, qui expleuerit militiam. Qui verò intra id tempus missus est, non habet perpetuam tutelarum immunitatem, sed ab eis ad tempus habet, vt à cæteris ciuilibus muneribus, vacationem. Etenim intra quinque annos militia missus nullam sibi vendicabit immunitatem: post quinque vnius anni immunitatem habet; post octo biennij, triennij post duodecim, post sexdecim quadriennij. Sed qui post viginti annos missus est, perpetuò, vt dicebamus, vacabit. Qui inter vigiles Romæ permilitauerit, vnius tantùm anni vacationem habet: si honestè scilicet est missus, quod principio diximus, aut causaria (vt vocant) missione valetudinis causa: est enim etiam hæc honesta: sed qui ignominia missus est, vacationem non habet. Conueteranus autem esse creditur non solùm legionarius, sed & omnis qui vbicunque permilitauerit, si modò honestè hic quoque missus sit. Nam legionarius eius liberis, qui inter vigiles permilitauerit, tutor esse potest. Iam verò militi minori veteranus curator dabitur, si pater eius mortuus sit, scilicet, aut ipse emancipatus. Quarum omnium rerum testes sunt Principum constitutiones: Vlpianus verò ita scribit.

Paulò post. Ἐξυπόθη, &c. Quæsitum est, vtrum vnam semel tutelam veterani suscipiant an eodem tempore solam vnam, qua finita aliam rursus capiant? Sed vt in paganis finitæ non proderunt his, qui eas habuerunt, neque inter tres tutelas numerabuntur, sic in veteranis non prodest tutores fuisse. Quod etiam est in curis constitutum, vt ex sacra Seueri, & Antonini constitutione constat. Nihil interest, quam ob causam egeant commilitonis liberi tutore, vel curatore, quòd emancipati sint, an quòd pater mortuus sit. Primipilares ex Imperatorum constitutionibus à cæteris tutelis excusantur, præter primipilaris filiorum tutelas. Hi verò primipilares esse cèsentur, qui primipilo functi sunt. Quòd si ante moriantur, quam peregerint, horum heeris primipilaris tutor non erit.

CAP. XI. Θυμόνου δὲ, &c.

NOn solùm primipilares, qui in caligatis militijs, aut alijs permilitauerunt, sed qui quomodocunque Reip. Romanæ causa abfuerunt, postea quàm fuerint reuersi, anni habent vacationem. Annus tamen hic non tantùm his, qui consuetum militiæ tempus impleuerunt, in reliquis publicis muneribus datur, sed & his, qui quomodocunque Reipub. causa abesse desierunt, & si minus temporis consumpserint constituto. Cæterùm quas tutelas antea gerebant, & ob id reliquerunt, quòd Reipubl. causa abibant, eas reuersi statim suscipient. neque eis annus proderit, qui ad futuras, nouasque tutelas datur, non ad eas, quas recipere debent. Atque hic annus continuorum dierum accipiendus est, ex quo vel reuersus est, vel reuerti debuit recta via redeundo, non si circuitione vsus sit. Etiam hi, qui testamento tutores dati sunt, iure excusabunt se à gubernatione earum rerum, quæ in alia prouincia sunt; vt infra scripta Seueri constitutione manifestum est.

Paulò post. ὁ πριμίπιλον, &c. Qui primipilo functus est, si cum vnius pupilli tutelam suscepisset, rursus ad militaria munera assumptus sit, deponet onus tutelæ. Similiter in illius quoque tutoris locum, quem postea Assessorem quis secum duxerit, curator dabitur, vt ait Diui Seueri constitutio. Quam qui rectè ad omnia similia capita producet, curatorem dari dicet in eorum locum, qui ad tempus vacationem habent. Si minor libertus à patrono tutor liberis suis dabitur, vel etiam alius, qui minor viginti quinque annis sit, dum minor est, non grauatur: interim tamen alius curator creabitur. Similiter si legitimus tutor minor sit, namque in huius quoque locum interea curator dabitur. Si quis non ita ægrotet, vt oporteat tutelà omninò vacare, in eius locum curator datur. Postea verò, quàm conualuerit, tutelam suscipiet. cui similis est, qui in furorem inciderit, & Vlpianus ita scribit.

CAP. XII. Εἰσὶν καὶ, &c.

SVnt alij, qui quamuis sint iam tutores, aut curatores, in perpetuum deinceps onere liberantur. Vt qui domicilium alio mutare ex Imperatoris rescripto consecuti sunt, si modò Princeps norit eos tutores esse, & apertè metationem domicilij concedat, & vtrunque literis significet.

CAP. XIII. Εἰδέναι χρὴ, &c.

SCire oportet, neque creatos tutores, neque testamento datos prouocandi necessitatem habere.

Digitized by Google

habere, vt ex constitutione Diuorum Seueri, & Antonini apparet. Quod etiam obseruari conuenit in creatis curatoribus. Nam valde sunt pauca ea, in quibus curatores à tutoribus differant. sanè à sententijs, quæ eis excusationes auferunt, prouocare licet. Multa verò obseruare oportet tutores, vel curatores, vt causas excusationis allegare permittantur: nam debent intra tempora constituta ad iudicem accedere, & constituta sunt hæc. Qui in vrbe est, in qua creatur, aut intra centesimum ab vrbe milliarium, intra quinquaginta dies excusatur: postea verò non permittitur ei se excusare, sed oneri obligatus est. Et cum nihil horum fecerit, in eadem erit causa, ac si suo periculo id contemnere visus esset: nulla enim ei relinquetur ad excusationem via. Qui verò vltra centum millia ab vrbe abest, vicenis millibus in singulos dies enumeratis, ex quo se creatum cognouerit: namque oportet certiorem à magistratibus fieri, aut coram, aut domi suæ, alios deinde triginta dies ad allegandam excusatio nem habet. Et hoc ad eos quoque pertinet, qui testamento dati sunt, siue tutores sint, siue curatores, quos curatores à Præside confirmari consuetum est. Illud verò inuenimus ex Marci legislatione quæstione dignum. Nam cum ei, qui in ipsa vrbe est, in qua creatur, intra centum millia legislator tempus quinquaginta dierum dederit: ei verò, qui vltra centum millia habitat, vicena millia in singulos dies numerari iussit, & amplius alios triginta dies ad se excusandum præbuit: euenit hinc, vt si quis centesimum, & sexagesimum milliare habitat, tempus habeat octo, & triginta dierum. Octo enim dies ob centum, & sexaginta millia competunt, numeratis in singulos dies millibus viginti, triginta deinde dies ad se excusandum dantur. Itaque peiori conditione est, qui longius habitat eo, qui intra centum millia est, aut in ipsa vrbe: si quidem his quinquaginta semper dierum tempus est, illis paucio rum. Sed & si maximè scriptum legis eam sententiam efficiat: tamen legislatoris mens aliud vult. Quando & Ceruidius Scæuola, & Paulus, & Domitius Vlpianus iurisperitorum principes scribunt hæc ita oportere obseruari, vt nullo pacto alicui minus detur temporis quinquaginta dierum: tum ad triginta dies, quos ad excusandum lex dedit, excedit quinquaginta dies. Vt si fingamus aliquem vltra quadringenta, & quadraginta milliaria habitare, hic enim habet duos, & viginti itineris dies, excusationis triginta. Hoc autem tempus omnes obseruabunt, qui quomodocunque à tutela, vel cura, vel ab eius parte se excusant. Consequens his esse sciendum est, vt si qua specie excusationis fuerit aliquis vsus, non aliter audiatur, quàm si seruabit tempus constitutum, nisi cum alterius ciuitatis ciuis sit. Si autem necesse est, id tempus seruare, vt quamuis ob allegationes liberatus sit, liberum non fieri eum Diui Seuerus, & Antoninus constituant. Idem iubent non valere alterius in eius locum creationem, vtpote cum datus sit, cum non licebat, in eius locum, qui erat adhuc tutor. Sufficit tamen intra tempus saltem adesse, & si postea inuitus causam omiserit, non erit præscriptioni obnoxius. Vnde si defunctorie adsit solum, neque permaneat ad allegandum, post tempus in præscriptionem incidet. Atque hoc constitutione imperatorum Seueri, & Antonini constitutum est. Sed si ob valetudinem aduersam, vel aliam necessariam causam maris puta, aut hyemis, aut impetus latronum, aut alicuius similis rei in tempore adesse non potest: veniam consequitur. Cuius rei fidem facere ex ipso naturali iure est satis, sed tamen hæc eadem Imp. Seueri, & Antonini constitutione continentur. Scire etiam oportet non sufficere veniisse quem ad ius dicentem, sed opus est, speciem excusationis testari, quòd si multas habet causas excusationis, omnes proponet: sin minus, similis ei est, qui principio non venerit, quamuis venit is quidem, non tamen causas excusationis dixit. Quinquaginta verò dies continui numerantur ab eo tempore quo se datum esse cognouit. Vna autem oportet testari excusationem apud tribunal, aut aliàs apud acta, aut potest supplices libellos dare, vt ijdem Imperatores constituerunt. Hæc de his, qui obseruare debent tempus constitutum. Age verò de his videamus, qui huic tempori non subiacent. Qui non legitimè tutores dati sunt, hoc est à quibus non oportet, aut hi, quos non oportet, aut his, quibus non oportet, aut quomodo non oportet, si neque confirmabuntur, neque suscipient administrationem, immunes sunt. neque eis obijcietur, quod constitutum excusationibus tempus non seruauerint, cum excusare se eos non sit necesse, vt ex infrascriptis constitutionibus apparet, quas exempli gratia subieci: hæ enim ad omnes causas trahi possunt.

Paulò post. ὁμοίως. Similiter si non subditum iurisdictioni suæ magistratus tutorem, aut curatorem creauerit: ne hic quidem habet necesse tempus obseruare, vt si neque ciuis sit, neque incola.

CAP. XIV. ἐπειδήπερ, &c.

LIbertum, cum de excusatione tutorum, & curatorum loquimur, sciendum est non solum patris pupilli, sed etiam matris intelligi oportere, & cum de patroni liberis quærimus, scire oportet nos in primo gradu eam appellationem statuere, hoc est filium, filiam, sed & ad nepotes ex eis, & cæteros posteros producere. Ille quoque, qui ius aureorum anulorum impetrauit,

trauit, hac in re in eadem erit conditione, in qua cæteri liberti. Quod D. Antoninus Magnus rescripsit. Qui de sua pecunia emptus, & manumissus est, nullo pacto cæteris comparatur. Si plures liberti sint: vnus ex omnibus, patroni liberis tutor dabitur, & à tribus tutelis non liberatur.

CAP. XV. Ἐπάδοντα, &c.

SPado creari potest tutor: neque enim habet excusationem, vt constat ex constitutione Impe. Seueri, & Antonini. Qui patri pupillorum promisit se futurum tutorem, excusari ab hac tutela non potest, quamuis aliàs excusare se iure possit. Scire oportet dignitatem nemini præbere excusationem. Vnde si quis Senator sit, tutor erit etiam liberorum eorum, qui inferioris ordinis Senatores sunt. Idque Diui Marcus, & Commodus rescripserunt. Si verò quis cum tutor, aut curator esset eius filij, qui neque Senator, neque in alia dignitate esset, postea Senator fiat, perpetuò ab onere liberatur. Sinautem, qui sub eius tutela, aut cura sunt, liberi sint Senatoris, non liberatur à tutela. Qui inferioris ordinis est, non excusatur à tutela maiorum. Neque librarios, neque calculatores, quos ψηφισὰς dicunt, habere immunitatem sacris constitutionibus dicitur. Iam verò Iudæi quoque non Iudæorum tutores erunt, quemadmodum cætera munera subeunt. Namque eos constitutiones solutos esse volunt solis illis rebus, per quas superstitio eorum pollui videatur. Rationes ciuitatis ne pro vna quidem tutela prosunt. Liberti vxorum Senatorum, quamuis eorum res agant, à tutela non liberantur: est enim id solis Senatorum libertis concessum. Magistratus municipalis, hoc est σρατηγὸς, si ob creationem tutoris obligatus sit tutelæ periculo: eam tutelam cum alijs non computat, quēadmodum neque fideiussor tutoris, neque tutor honorarius. Qui vectigalia à ciuitatibus conduxerunt, à tutela non excusantur. Is, qui plures causas excusationis allegare potest, quarum per se vnaquaque valida non est, quæritum est, an possit excusari? vt si neque septuaginta annorum est, neque tres tutelas habet, neque quinque liberos, neque alia ratione se excusare potest: attamen tutelas duas habet, liberos duos, annos sexaginta natus est, aut eiusmodi alias causas se habere dicit, quæ per se quidem perfectum auxilium non ferunt, tamen si inter se coniungantur, non iniustæ esse videantur, sed tamen placuit non excusari. Qui accepit, aut habet immunitatem ciuilium, aut publicorum munerum, is à tutela vacationem non habet. Qui tutela, aut cura liberatus est, non semper eisdem actis vtetur ad excusationem alterius, nisi maneant causæ excusationis. Is, qui se ignotum esse dicit patri, aut matri pupilli, ea de causa liberandus non est. Interdum etiam is, qui tres tutelas habet, aut tres curas, non habet iustam causam excusationis, vt puta, si quis, vt tutor fieret, affectauerit, atque is, qui pauper est tutor, affectasse videtur.

Paulò post, Si quis creatus est tutor, cum in patris potestate esset, neque pater velit pro eo cauere, iubent leges etiam patrem tutorem creari, ne vllo modo tutelæ cautio differatur, vt ex Diui Hadriani constitutione constat.

TITVLI

TITVLI INFORTIATI
SERIE ALPHABETICA
DISPOSITI.
QVO FACILIVS HAC IN ARTE TYRVNCVLI EOS INVENIRE POSSINT.

A

Acquirenda vel omittenda hæreditate. colum. 702. numero 30
Actione rerum amotarum. 83. in princ.
Adimendis legatis & fideicomm. 1491. in princip.
Ad legem Falcidiam. 1653. in prin.
Administratione, & periculo tutorum. 180. numero 40
Ad Senatusconsultũ Syllanianũ. 814. nu. 40
Ad Senatusconsultum Trebellianum. 1784. numero 30
Ad Senatusconsultum Tertullianum. 2280. numero 30
Alendis liberis &c. 96. nu. 30
Alimentis & cibarijs legatis. 1392. nu. 50
Annuis, & menstruis legatis, & fideicommissis. 1228. nu. 10
Assignandis libertis. 2217. nu. 30
Authoritate & cõsensu tutorum. 251. nu. 30
Auro, & argento legato. 1419. nu. 20

B

Bonis libertorum. 2158. nu. 20
Bonorum possessionibus. 2014. nu. 20
Bonorum possessio. infanti, furioso, &c. 2028. in prin.
Bonorum possessio. contra tabulas. 2030. numero 10
Bonorũ possessio. secũdũ tabulas. 2137. nu. 10
Bonorum possessio. ex testamento militis. 2153. nu. 50

C

Carboniano edicto. 2117. in princ.
Collatione bonorum. 2074. nu. 30
Collatione dotis. 2092. nu. 50
Concubinis. 124. nu. 40
Conditionibus & demonstrationibus &c. colum. 1569. nu. 10
Conditionibus institutionum. 646. nu. 20
Confirmando tutore, vel curatore. 193. n. 60
Coniungendis cum emancipato liberis. 2107. nu. 10
Contraria & vtili actione tutelæ. 352. nu. 40
Curatoribus furioso, vel alijs extra minores dandis. 395. nu. 10

D

Dote prælegata. 1287. nu. 10

E

Eo, qui pro tutore, vel curatore negotia gessit. 358. nu. 10
Excusationibus tutorum, & temporibus earum. 282. nu. 20

F

Fideiussoribus, & nominatoribus, & hæredibus tutorum. 369 nu. 10
Fundo instructo, vel instrumento legato. 1325. nu. 20

G

Gradibus affinitatis. 2248. nu. 10

H

Hæredibus instituendis. 499. nu. 30
Hæredibus tutorum, & curatorum. 367. nu. 10
His quæ in testamento delentur. 493. nu. 20
His, quæ pœnæ nomine relinquuntur. colum. 1539. nu. 20
His quæ pro non scriptis habentur. 1543. numero 40
His quibus vt indignis &c. 1546. nu. 20

I

Impensis in rebus dotalibus factis. 74. numero 40
Iniusto rupto, & irrito testamento. 472. in princip.
Iure deliberandi. 667. nu. 10
Iure codicillorum. 841. nu. 40
Iure patronatus. 2155. in princ.

L

Legitimis tutoribus. 159. nu. 30

Tituli Infortiati.

Legatis & fideicommiſſis.1.856.nu.30
Legatis & fideicommiſſis.2.988.nu.30
Legatis & fideicommiſſis.3.1108. nu.40
Legatis præſtandis contra tabulas bonorum poſſeſſio.petita.20,6.nu.50
Liberatione legata.1456.nu.50
Liberis agnoſcendis.96.nu.30
Liberis & poſthumis.423.nu.30
Libertis vniuerſitatum.2116. nu.30

M

Magiſtratibus conueniendis.374. numero 10
Militari teſtamento.672.nu.10

O

Obſequijs à liberis,& libertis &c.2165. numero 20
Operis libertorum.2169.nu.10
Operis per legatum,vel fideicommiſſum relictis.1253.nu.20
Optione,vel electione legata.1306.nu.20

P

Peculio legato.1358. nu.50
Penu legata.1377.in princ.

Q

Quando dies legati cedat 1944.nu.20
Quando ex facto tutoris vel curatoris.266.nu.10
Quemadmodum teſtamenta aperiantur. 783. in prin.
Qui petant tutores vel curatores.177.in prin.
Qui teſtamenta facere poſſunt.403.nu.30
Quibus non competat bonorum poſſeſſio. 2265. nu.20
Quis ordo in bonorum poſſeſſio. ſeruetur. 2267.in prin.
Quod falſo tutore authore geſtum eſſe dicetur.362. nu.10

R

Rebus eorum qui ſub tutela, vel cura ſunt.381. nu.20
Rebus dubijs.1515. nu.20
Regula Catoniana.1540. nu.20
Rerum amotarum.83.in prin.

S

Senatuſconſulto Syllaniano &c.814. numero 40
Seruitute legata.1281. nu.20
Si à parente quis fuerit manumiſſus. 2150. numero 10
Si cui plus quàm per legem Falcidiam. colum.1770.nu.30
Si mulier ventris nomine in poſſeſſione calumniæ cauſa &c. 122. in prin.
Si quid in fraudem patroni factum ſit. colum.2223. nu.10
Si quis omiſſa cauſa teſtamenti.790.in prin.
Si quis aliquem teſtari prohibuerit.839. numero 20
Si tabulæ teſtamenti extabunt.2027.in prin.
Si tabulæ teſtamenti nullæ extabunt. 2231. numero 30
Si ventris nomine muliere,&c.119. nu.20
Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur.2.in princ.
Succeſſorio edicto.2244.nu.20
Suis & legitimis hæredibus.2271. in princ.
Supellectili legata.1385. in prin.
Suſpectis tutoribus & curatoribus.269. numero 30

T

Teſtamentaria tutela.137. in prin.
Teſtamentis, & qui teſtamenta facere poſſunt 403. nu.30
Teſtamenta quemadmodum fiant.ibid.
Teſtamenta quemadmodum aperiantur. 783. in prin.
Tritico, vino,& oleo legato.1317. nu.40
Tutelis.117.nu.10
Tutoribus & curatoribus datis ab his. 167. in princ.
Tutelis,& rationib.diſtrahendis.334.nu.30

V

Vbi pupillus educari, vel morari debeat. 329.nu.20
Ventre inſpiciendo &c.71. nu.30
Vētre in poſſeſſionē mittendo.209. in prin.
Veteranorū& militū ſucceſſione.2164.n.60
Vnde liberi 2233. nu.30
Vnde legitimi.2237. nu.30
Vnde cognati.2239.nu.70
Vnde vir & vxor.2264. nu.10
Vſu & vſufructu legato.1253.nu.20
Vt ex legibus, & Senatuſconſultis bonorum poſſeſſ. detur.2266. nu.10
Vt legatorum ſeu fideicommiſſorum nomine caueatur.1973. nu.10
Vt in poſſeſſione legatorum.1994.nu.10
Vulgari & pupillari ſubſtitutione.587. in princ.

Finis Tabulæ Rubricarum.

INFOR-

INFORTIATI RVBRICAE.

CENTVMQVINQVE VERSIBVS QVADRAGINTASEX ANNOTANTVR.

QVando coniugio dos eſt repetenda ſoluto.
Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur.

TERMINAT HAEC RVBRICA vigeſimumquartum librum Digeſti veteris.

INFORTIATI LIBER PRIMVS.

Impenſas, res amotas dabo prima.
Agnoſco. vētrem. ventris quoq; nomine mitto.
Nomine ſi ventris mulier. de concubitu fit.

De impenſis in rebus dotalibus factis. De actione rerum amotarum. De agnoſcendis, vel alendis liberis à parentibus. De ventre inſpiciendo, vel partu cuſtodiendo. Si ventris nomine muliere in poſſeſſionem miſſa, eadem poſſeſſio dolo malo ad alium translata eſſe dicatur. Si mulier ventris nomine in poſſeſſione calumniæ cauſa eſſe dicatur. De concubinis.

SECVNDI LIBRI RVBRICAE.

Dat tibi tutelas etiam teſtando ſecunda.
De confirmando de legitimis. dare poſſunt.
Tutores videas hic, qui petat. atque miniſtret.
Author. & ex facto. de ſuſpectis ſociabunt.

De tutelis. De teſtamentaria tutela. De confirmando tutore, vel curatore. De legitimis tutoribus, & curatoribus. De tutoribus, vel curatoribus datis ab ijs, qui ius dandi habent. Qui petant tutores, vel curatores, & vbi petantur. De adminiſtratione, & periculo tutorum, & curatorum. De authoritate, & conſenſu tutorum vel curatorum. Quando ex facto tutoris, vel curatoris minores agere, vel conueniri poſſunt. De ſuſpectis tutoribus, vel curatoribus.

TERTII LIBRI RVBRICAE.

Excuſat terna pars educat, & rationes
Vide. pro tutore gerit. falſus quoque. mandat.
Atque mag ſtratus tenet, & de rebus eorum.
Iura dari ſuadent curatorem furioſo.

De excuſationibus tutorum, & temporibus earum. Vbi pupillus educari debeat, vel morari, & de alimentis præſtandis. De tutelis, & rationibus diſtrahendis. De contraria, & vtili actione tutelæ. De eo, qui pro tutore, vel curatore negotia geſſit. Quod cum falſo tutore, vel actore negotium geſtum eſſe dicetur. De fideiuſſoribus, & mandatoribus tutorum, vel curatorum. De magiſtratibus conueniendis, vel hæredibus eorum. De rebus eorum, qui ſub tutela, vel cura ſunt, ſine decreto non alienandis, vel ſupponendis. De curatore furioſo, vel alijs extra minores dando.

QVARTI LIBRI RVBRICAE.

In quarta teſtator, ſed poſthumus irrita, delet
Hæredes ſtatno. vulgares ſubſtituendo.
Conditio inſtituit, & poſt delibero iure.

De teſtamentis, & qui teſtamenta facere poſſunt. De liberis, & poſthumis hæredibus inſtituendis, vel exhæredandis. De iniuſto rupto, vel irrito facto teſtamento. De ijs, quæ in teſtamento delentur, inducuntur, & inſcribuntur. De hæredibus inſtituendis. De vulgari, & pupillari ſubſtitutione. De conditionibus inſtitutionum. De iure deliberandi.

QVINTI LIBRI RVBRICAE.

Teſtator miles in quinta acquirit, & hæres.
Monſtrat aperire, quis omittens. Syllanianum.
Si quis teſtari prohibet. ius codicis addat.

De teſtamento militari. De acquirenda, vel omittenda hæreditate. Quemadmodum teſtamenta aperiantur, inſpiciantur, & deſcribantur. Si quis omiſſa cauſa teſtamenti, ab inteſtato, vel alio modo poſſideat hæreditatem. De Senatuſconſulto Syllaniano, & Claudiano. Si quis aliquem teſtari prohibuerit, vel coegerit. De iure codicillorum.

SEXTI LIBRI RVBRICAE.

Sextus dat primo legata notanda libellus.
De legatis, & fideicommiſſis primo.

SEPTIMI LIBRI RVBRICAE.

Septimus inde liber tractat legata ſecundo.
De legatis, & fideicommiſſis ſecundo.

OCTAVI LIBRI RVBRICAE.

Ter quoque legatæ notat octauus liber ipſe.
De legatis, & fideicommiſſis tertio.

NONI LIBRI RVBRICAE.

Annua nona tenet, vſum fructum quoque legat.
Seruitus, & dos hic leganter, & optio, vinum.
Inſtructus fundus: ſunt, & legata peculi.
Additur his legata rubris penus, atque ſupellex.

De annuis, & menſtruis legatis, & fideicommiſſis. De vſu, & vſufructu, & reditu, & habitatione, & operis per legatum, vel fideicommiſſum relictis. De ſeruitute legata. De dote prælegata. De optione legata. De vino, tritico, & oleo legato. De fundo inſtructo, vel inſtrumen-

to legato. De peculio legato. De penu legata. De ſupellectili legata.

DECIMI LIBRI RVBRICAE.

In decima parte legas alimenta, vel aurum.
Libera, ac adimit. dubijs, quæ nomine pœnæ.
Norma Catonis habet, pro non ſcriptis quibus aufert.

De alimentis, & cibarijs legatis. De auro, & argento, mundo, ornamentis, vnguentis, veſtimentis, & ſtatuis legatis. De liberatione legata. De adimendis, & transferendis legatis. De rebus dubijs. De ijs, quæ pœnæ nomine relinquuntur. De regula Catoniana. De ijs, quæ pro non ſcriptis habentur. De ijs, quibus, vt indignis hæreditates auferuntur.

VNDECIMI LIBRI RVBRICAE.

Conditio vndecima monſtratur, lex quoque falcans.
Si cui plus fuerit legatum, quàm licitum ſit.

De conditionibus, & demonſtrationibus, & cauſis, & modis eorum, quæ in teſtamentis ſcribuntur. Ad legem Falcidiam. Si cui plus, quàm per legem Falcidiam licuerit, legatum eſſe dicatur.

DVODECIMI LIBRI RVBRICAE.

Eſt Trebellius, atque dies cedit duodena.
Vt pro legatis caueat, legataq; ſeruet.

Ad Senatuſconſultum Trebellianum, & Pegaſianum. Quando dies legatorum, vel fideicommiſſorum cedit. Vt legatorum, ſeu fideicommiſſorum ſeruandorum cauſa caueatur. Vt in poſſeſſione legatorum, vel fideicommiſſorum ſeruandorum cauſa eſſe liceat.

DECIMITERTII LIBRI RVBRICAE.

Tertia poſt decimam eſt poſſeſſio parte bonorum.
Si tabulæ extabunt. mutus bona poſſidet infans.
Præteritis contra tabulas poſſeſſio datur.
Legatum præſtans. bona. dotem confero. ventri.
De coniungendis. edictum Carbo notauit.
Vult bona poſſeſſor tabulas retinere ſecundum.
Quando parens laxat. ex milite. iura patroni.
Obſequium nati debent præſtare parenti.

De bonorum poſſeſſionibus. Si tabulæ teſtamenti extabunt. De bonorum poſſeſſ. furioſo, infanti, mutuo, ſurdo, cæco competenti. De bonorum poſſeſſione contra tabulas. De legatis præſtandis contra tab. bon. poſſeſſ. petita. De collatione bonorum. De collatione dotis. De ventre in poſſeſſionem mittendo, & curatore eius. De coniungendis cum emancipatis liberis eorum. De Carboniano edicto. De bonorum poſſeſſione ſecundum tabulas. Si quis à parente manumiſſus ſit. De bonorum poſſeſſione ex teſtamento militis. De iure patronatus. De obſequijs à libertis parentibus, & patronis præſtandis.

DECIMIQVARTI LIBRI RVBRICAE.

Libertorum ſunt opera, & bona parte ſuprema.
Vbi libertos aſſignas, fraudi patroni.
Si nulla extabunt tabula datur. vnde qua liber.
Legitimus. cognatus, adhuc ſuccedo. gradusq;
Vnde vir ac vxor miles, non competit omni.
Lex dat, & ordo. ſuis. addatur Tertulli annus.

De operis libertorum. De bonis libertorum. De libertis vniuerſitatum. De aſſignandis libertis. Si quid in fraudem patroni factum ſit. Si tabulæ teſtamenti nullæ extabunt. Vnde liberi. Vnde legitimi. Vnde cognati. De ſucceſſorio edicto. De gradibus affinitatis, & cognationis, & nominibus eorum. Vnde vir, & vxor. De veteranorum, & militum ſucceſſione. Quibus non competat bonorum poſſeſſio. Vt ex legibus, & Senatuſconſultis bonorum poſſeſſio detur. Quis ordo in bonorum poſſeſſione ſeruetur. De ſuis, & legitimis hæredibus. Ad Senatuſconſultum Tertullianum, & Orficianum.

Expliciunt Carmina titulos omnes Infortiati ingenioſa ſerie comprehendentia.

LEGES

LEGES INFORTIATI
ALPHABETICA SERIE
HIC ORDINANTVR.

A

Agnato. de cura. furio.colum.400.in.40
Ab exheredati.de leg.1.986. nu.50
Ab intestato.de iure codicil.853.nu.30
Ab oib.d le.j960.n.40
Acceptilatio eg. Falc.1766.nu.30
Accipientis. de authorit.& consen.tut. 263. nu.30
Actione de rationibus. de tut.& ra. distra.340. nu.50
Actus fui rationem. de admin.& peric. tuto.205. nu.40
Ad fiscum. de act.rei.amo.89.nu.40
Adigere de iure patr.2156 nu 50
Ad instruendam. de admi.& peric.tut. 215. nu.10
Aditio hæreditatis, de acquir.vel omitt. hære.744. nu.40
Administrantes de excu.tut.325.in prin.
Ad testium. de test.& qui test.fac.poss. 418. nu.20
Ad te erani. ad leg.Falc.1687.nu.10
Aestimatis sol.matr.62 nu.40
Aestimare res sol matr.63. nu.10
A duobus.de ope.liber.2170.nu.20
A filio hærede de alimen. & cibaria. leg. 1407.nu.10
A filio hæredem.de leg.j.877.nu 80
A filia operetur ad Trebel.1899.nu.10
Africanus.de leg.1.893.nu.10
Agnato propior.de legi.tu.168. nu.40
Ait Prætor.de iure delib.669.nu.40
Alia causa.solu.matr 26.in prin.
Affiberto suo.de bo.liber.2207.num.40
Alienus fundus.ad leg.Fal.1730.nu.20
Alimenta & vestiaria. de ali. & cibaria. leg.1408. nu.10
Alimēta liberto.de lib.agnos.109.nu.30
Alimentorum.de assig.lib.2221 nu.50
Alio hærede de alim.& cibaria.leg.1399. nu.10
Alioñ accidit.d cōd.& dem.1648.n.30
Aliter atque.de pecu.lega.1367.nu.50
Alterius curator de usu. & ra. distrac. 350. nu.20
Alteri ex heredibus.de adi leg.1505.n.10
Alumnæ suæ.de adim.leg 1508.nu.30
Amicissimos. de excu.tut.321.nu.40
An in magistratus. de magis. conuen. 380. nu.60
Annua his verbis.de annu.le.1245 n.10
Annui à pecuniā.de annu.le 1231.nu.30
Anne abulas.de iure codi.844 nu 30
Annilius de acq.vel omit.hær.757.n.10
A patre vel domino.de le.3 1314.nu.30
Apud Arilenē. de admi.tut.252 nu.10
Apud Asidium.de opt.leg 1315.nu.40
Apud Labanum.de hær.inst.508.nu.30
Apud Iulianum.ad Trebel.1805.nu.40
Apud Iulianum. de legat.1.795.nu.10. Alias incipit Africanus.
Apud Pamphilum.de auro & arg.lega. 1421 nu 40
Argento legato.de leg 3.1183.nu 20
Argumēto stū.d au.& arg.le.1438.n.40
Aristo existimat. de acq.vel omit.hær. 728. nu.50
Aristo.de acq.vel omit.hære.782.nu.40
Aristo negauit. de iure codi.849.nu.20
Aristo scribit. de iure delibe.668 nu.30
Asse toto.de hære.instit.566.nu.40
Assignare. de assig.lib 2220.nu 60
A testatore. de cōd.& dem.1647.nu.30
Athletæ habent.de excu.tut 291.nu.20
At vbi. de lega.præstan.2066.nu.50
A tute.remotus, de contra. & vtili act. 357. nu.20
A tutoribus.de admi. & peri.tu.216.n.20
Auferi hīdi.de ijs, q vt indi 1547.n.20
Auia q̄ nepotē. de cōd.& de.1626.n.10
Auibus legatis.de leg.3.1193.nu.50
A vobis quoq;. de annu.leg.1231. nu.10
Aurelius Symphorinus. de lib.leg.1480
Aurelio Septonio. de lib.leg.1473.n.30
Aut certè, de ope.liber.2176 nu.30

B

Balista,ad Trebel.1857 nu.50
Bello amissi.de excu.tut.312 nu.30
Beneficio legis.ad leg. Falc.1729.nu.10
Bona autem,de bo.pos.2015.nu.20
Bona militis. de vetera.suc.2265.nu.10
Bonorū possessio.de leg.p̄ma.2072.n.40
Bonorū possessio.de bo.pos.2014.nu.10
Bonorū possessio. vnde lib.2234.nu.20
Bonorū vētris.de cura.furio.399.nu.10

C

Caius Seius, de leg.2.1088.nu.10
Caius Seius de Senat.Syl.836.n.30
Caius Seius. de iure patr.2159.nu.30
Caius Seius solu.matr.59.nu.10
Caius Seius.de annu.lega.1237.nu.20
Caius testamēto. de excu.tu 390.nu.20
Caio Seio.ecc.de ali.& cib.le.1403.n 30
Campanus.de ope.liber 2186.nu.40
Cancellauerat. de ijs quæ in test.delen. 495. nu.50
Capitis de.s.& legi.hær.2278. nu.20
Capitis.vnde cog.2242 nu.10
Captatorias.de hære.insti.564.nu.10
Captatoriæ, de leg 1.921.nu.40
Carbonianū, de Carb.edic.2121.nu.30
Carmelia. de iure pat.2165. nu.10
Cassius etiam. de lib.lega 1472 nu.50
Catoniana regula.i. de reg.Cato.1543. nu.20
Causa cognita.de vulg.& pupil.substit. 626.nu.20
Celsus patet.de lega.2.1004.nu.20
Cēturio. de vulg.& pup substit.605 n.10
Centutio. de mili.testa 679.nu.20
Cerdonem de oper liber.2185. nu.40
Centum est. de minuto vulg.& irri.testa. 474. nu 30
Certarum rerum,de rest tut.143.nu.20
Cæcilius igitur.de leg.1.896.nu 40
Charta appellatio.de secundum tabu. 2144.nu.20
Chartis legatis de leg.3.1220.nu.10
Chyrographis.de admin.& peric.tuto. 247. nu.10
Cyphi electione, de optio. lega.2307. nu.30
Circa eos.de hære.insti.502.nu.10
Circa legem Falcidiam.ad leg.Falcid. 1934.nu.40
Circa pupillum.de admin.& peric.tuto.200.nu.30
Circa tempora, quis ordo in bo.possi.sec. 2269. nu.30
Ciuis ciuitatis, de reb.dub.1616.n.30
Ciuitatibus. de leg.1.983.nu.30
Claudius Seleucus, de ijs quibus vt indig.1558.nu.40
Clemens patronus. de hære.instit.569. nu.40
Clodius.de acq.vel omi.hæ.781.nu.20
Codicillis Caio. de leg.2.1100.nu.40
Codicillis testamento. de annu. lega. 1242.in prin.
Codicillis. de vsu & vsufr.le.1276.n.20
Cogi.ad Trebel.1825.nu.40
Cognatis.vnde cog 2242.nu.60
Cohæredi. de vulga. & pupil.substitut. 627.nu 40
Commodissimè.de libe.& posthu.433. nu 30
Communi.de bo.liber.2205.nu.10
Complura,de tutel.136.nu.30
Concubinam ex ea.de cōcub.126.nu.40
Concubinā ex sola. de cōcub.126.n.40
Conditiones.1.de cōdi.instit.654. nu.10
Conditiones.2.de cōdi.insti.656.nu.30
Conditiones extrinsecus, de condit.& demonst.1643. nu.20
Conditionum.de condit.& dem.1639. nu.10
Conditionum quædam. de condi.& demonstr.1570.nu.40
Cōditionibus.de cōdi.& de.1592.n.40
Confiuntur. de iure codic.846.nu.40
Coniunctim hēdes. de le.3.1204. nu.20
Cōsilio & opera.de cur.furio.397.n.10
Cōstitutione. q d i frau.p2.2231.n.10
Continetur. de fundo instr.1341.nu.30
Contra rutum,de act.re.amo.85.nu 30
Contrariam tutelæ actionem. de contra. & vti.act.352.nu.50
Conuento hære. de tute. & ra. distra. 352. nu.10
Cornelius.de hære.insti.563.nu.20
Credendum est, qui peta.tuto.179.numero 40
Creditor debitori.de lib.leg.1488 n.30
Creditori ita.de leg.3.2133.nu.30
Creditorem,de leg.2.1087.nu.40
Cuius bonis, de cura.furio.399.nu.20
Cui fundus legatus.de condi.& demō. 1609. nu.50
Cui quæ Romæ, de leg.3.1205.nu.60
Cui seruus, si quis omis.cau.testa.810. nu.50
Cui vsusfr.de vsu & vsufr.le.1269.n.20
Cū ab initio.quēad.test.ape.786.nu.50
Cum ab vno.de leg.2.1026.nu.40
Cum alij penum. de trit.vi.& oleo leg. 1318. nu.10
Cū alimēta.de ali & cib.leg.1418.n.10
Cum alter.de Senatusc Syll.815.nu.10
Cū à planibus. de serui leg.1286 nu.40
Cum apud hostes.de liber.& posthum. 471.nu 20
Cum aurū.de au.& arg.leg.1431 nu.20
Cum autem pars.de legat.2.993.nu.30
Cum suus filium. de condit.& demon. 1646. nu.20
Cum centū.de adimen.leg.1498.nu.20
Cum cerus numerus, de trit.vi.& oleo lega 1320. nu.10

Cũ certũ. de auro & arg.leg.1425.n.10
Cum certum pondus, de tit.vt.& oleo lega 1319 nu 40
Cum codicillis, de testa.tut.153 nu.50
Cum curatore de admi.& peti.tut.209. nu.20
Cũ de lanionis, de fun instr.1343. n.30
Cum deliberã. de cura.furio.396 n.20
Cum dñs. de Senatusc.Sylla 834.nu.20
Cum dñs seruum. de pec.le.1371 nu.10
Cũ dos plegatur. de do.ple.1287 nu.30
Cum dotem ad leg. Falc.1728.nu.30
Cum ei qui partẽ. de lega.2.1017.nu.40
Cum emancipatus de stab.2047.nu.60
Cũ emancipatus de colla.bo.2083.n 40
Cum emptor ad leg.Falc.1720.nu.30
Cum enim hæreditas, si quis omiss causa testa.306.nu.20
Cũ etsi pecunia, de annu.le.1252 n.30
Cũ & tunicas de au.& arg.le 1438 n.30
Cum ex filio. de vulg.& pup substi.624. nu.30
Cũ ex oratione. de excus.tut.325.nu.60
Cũ falsũ. de acq. vel omit.hær.746.n 10
Cum filius rogatus, de condi.& demõ. 1652. nu.40
Cum filius de leg.2.1055.nu 10
Cum filiusfa. de mili.testa.639.nu.40
Cum filiofamilias, quis ex in bo.poss. secuerit.2270. nu.20
Cũ filiofa. de leg.& fideicõ.2.864 n.20
Cum filiofa. de leg.3.1178.nu.20
Cũ filio, de vulg & pup.substi.592. n.40
Cum fisco. de Senatusc.Syll.830. nu.30
Cum fuerit. de cõd.& dem.1579. n.10
Cũ fundus. de fundo instr.1151.nu.30
Cum fundus de leg.2.993.nu.40
Cũ hæres deductis ad Treb.1874.n.10
Cũ hîs. de acq.vel omit.hær.749. n.20
Cũ hîs rogat. de libe lega.1476. nu.30
Cum hæres ad Trebel 1860.nu.10
Cũ hîditas & adm. & peri.tu.250.n.60
Cum hæreditas ad Trebel.1860. nu.20
Cum hæreditas, ad Trebel.1872.nu.10
Cum hæreditate de acq vel omit.here. 752. nu.30
Cum illud quando di.le.ce.1966.nu.30
Cum in annos. qũ di.leg ce.1952 nu.10
Cum in annos, de annu.leg 1228.n.20
Cum in annos. qũ di.le.1964. nu.50
Cum in annos, de annu.le.1237.nu.10
Cum incertus. de lega.1.868.nu.30
Cum in secundis. de iniusto rupto & irrito facto testa.489.nu.40
Cum in substõne de leg.3.1220. nu.30
Cum in testa. de rebus dub.15 7.nu.10
Cum in testõ de hæ.e. instit.537 nu.10
Cum in test. de au. & arg.le.1443.nu.10
Cũ ita datur. de cõd.& dem 1641.n.20
Cum ita legatur de lega.2.1006 nu.30
Cum ita legatum. qñ di. leg 1956.nu 20
Cum ita legatur de opti.le.1309.nu.50
Cũ ita legatũ. đ cõd.& dem.1613.n.40
Cum ita legatum de vsu & vsufru. leg. 1281. nu.30
Cũ ita testamur, de lib.lega.1475.n.10
Cum legato quãdo dies leg.1957.nu 30
Cum legatorum. vt lega.1987.nu.10
Cũ lege, de testa.& q test.fa.pos 421.20
Cum mulier solu.matr.60. nu.40
Cum mulier. de Carb.edic.2135.nu.40
Cum mulier. solu.matri.64.nu.40
Cum mulier de act.rei amot.76.nu.50
Cum non facilè si cui plus quàm per legem Falc.1782. nu.20
Cum optio. de opt.lega.1315.nu.10
Cum offendimus. de fideiuss 370.nu.20
Cum pater ex leg.Falc.1729.nu.30
Cum pater filius. de leg 2.1160.nu.10
Cum pĩ plurib. de fun.instit.1326.nu.20
Cum patronus. de ope.liber.2177.nu.20
Cum patronus. de leg.2.1003 nu 40
Cum plures, de admi.& peric.tut.200. nu.50
Cũ posthumus, lib.& posth.443.n 20
Cum post mortem, de admin.& peric. tut.217. nu.30
Cũ propter. de lega. prestan.2059.n.10
Cũ proponebatur. de lega.2 1032.n.30
Cum pub. de reb.dub.1536. nu.30
Cũ pupillus. de cõd.& dem.1628.nu.40
Cũ pupillus, de tut.& ra distr.351.n.30
Cũ quæritur. de fundo instru.137.n.20
Cum quæreretur, de admi.& peric.tut. 204. nu.10
Cum quæritur, de reb.dub.1537. nu.30
Cum quæreretur. de leg 3.1187.nu.40
Cum quidam. de annu.leg.1252 nu.30
Cum quidam de leg 2.1001.nu.10
Cum quidam. de tuto.& cur.167.nu.50
Cum quidã. de libe.& posth.442.n.10
Cum quidam, de bo pos.2025.nu 20
Cũ qui 33 duos de fun.instit.1327.nu.40
Cum quidam legationis, de acquit.vel omit.hæ.ie.730. nu.10
Cum quidam libertum. de auro & arg. leg 1781.nu.30
Cum quidam scripsisset, de ijs, quibus vt indig.1558.nu.10
Cum quidam vxori. de supel.lega.1390. in princ.
Cum quidam vxori de leg.2.999.n.20
Cũ qs vxori, de dote præic.1294.nu.10
Cum quis decedens, de leg.3.1149.n.10
Cum quo. ad leg Falc.1725.nu 20
Cum res legata. de leg.1.1005.nu.20
Cũ scriptũ esset de dote põle.1297.n 1.20
Cum semel. de tute.130.nu.40
Cum Senatus, de reb.dub.1535.nu.30
Cũ seruus ita. de cõd.& dem.1633.n.20
Cum seruus legatus. de leg.1 894.nu.40
Cum seruus legatus, de adi. lega.1500. nu.30
Cum seruus. de condi.instit.659.nu
Cum sine. de Carb.edict 2135.nu 10
Cum sine. quando di.lega.1959 nu 10
Cum soluto, de act.re amo.96.nu.20
Cũ solus de acq.vel omit.hæt.759.n.30
Cũ sub hac. de cond.& dem.1615.nu.10
Cum iuxt ancillæ. de leg.3 1198.nu.20
Cum tabulæ. de secũdis tab.2145 nu.40
Cum tabulis secundis, de ijs, quib.vt indig.1561 nu 10
Cum tale legatum. de condi. & demõ. 1619.nu.40
Cum Titio. ad leg. Falc.1724.nu.40
Cũ tutor. de tute.& ra.distra.349 nu.10
Cũ vẽter. de ven.in pos.mit 2106.nu 30
Cum veniet vt in poss. lega 2109.nu.40
Cũ vinũ. de tri vi.& o eo leg.1320 n.20
Cũ vir vxori. de cõd.& dem.1585.n.30
Cum vnus. de ali & cib.leg.1400.nu.30
Cũ vsufr. de vsu & vsuf.leg.1258. nu.50
Cũ vulgaris de dote præleg.1296.nu.30
Cum vxori suæ, de leg.3.1187 nu.10
Curator. de ven.in pos.mit.2104.nu.40
Curatores Senatusc. de cura.furi.396. nu.30
Curator furiosi, de cura.furio.403. n.10
Curator pro minore. de admi.& peric. tut.241 nu.10
Curator pupillo. de tu.& cur.170. nu.10
Curatorem etiam, de author.& cõsen. tuto.264. nu 40
Curatorem impuberi, de tut. & curat. 175. nu.30
Curatorem qui pe.tuto.178.nu.70

D

Damnas esto, de vsu & vsufr.lega. 1259.nu.40
Debitor decem. de leg.2.1083.nu.10
Debitor sub. ad Trebel.1894.nu.30
De bonis. de Carb.edict.2130.nu.50
Decreto Decurionũ. q per.tu.179.nu.30
Decreto Prætoris, de admi.& peric.tut. 207. nu 20
Decreto Prætoris. de susp.tut.281.nu.10
Decessit. de Carb.edict.2133.nu.50
Dedit dotem. de collat.bo. aliàs. Dotem quam 2050 nu.20
De diui. onere sol.matri.9.nu.10
Deducta ad Trebel.1888 nu.40
De ætate. ad Trebel.1904.nu.20
De euictione ad Trebel.1920 nu.10
Defensor tutoris, de tut. & rat. distra. 351. nu.50
Defendente tutore. de author. & consen.tuto.265 nu.20
De grege quidã. de fundo Instr.1331. n.10
De libertatib. si qs omiserit. testa.602.n.10
De militũ testis. de mil.testa.673.nu.20
Demonstratio falsa. de condi.& demõ. 1579. nu.40
Denique & deliberantibus, de iniusto rupto & irrit.testa.476.nu.10
Deniq; Pegasus de pec.leg.1163. nu.40
De reb. de tute.& rat.distr.334.nu.50
De reb. amotis de act.re amo.88.nu.40
De statu suo, de testam.& qui testa.face.poss. 20.nu.20
De tapetis de supel.lega.1384.nu.30
De tritico. de alimen.lega.1515.nu.10
De uitis. de ali.& cibaria leg 1417.nu.50
Deuersicent. de cõd.& dem.1625.n.20
Diuus Claudius de iurepa.2156. nu.30
Diuus Marcus. de Senatusc.Syl 821.n.50
Diuus Marcus. de tu.& cura.177.n.20
Diuus Pius. de opti.lega.1306 nu.40
Diuus Senatus. qui pe.tuto.180.nu.10
Diuus. si à patre quis m 1.2153.nu.30
Diuus si cui plus q̃ p leg.Fal.1782.n.40
Diuus Traianus. de mi li.testa 687.nu.30
Diuus Vespasianus. de iu pa.2157.nu.50
Diui fratres, de iu.pa 2161.nu.30
Diui Verus, de ijs quib.vt indig.1546. nu 40
Diui Verus. de alimen.leg.1499 nu.30
Diui Verus, ad leg. Falc.1763.nu.10
Diui Verus. de iure codi.844.nu.50
Diui Verus. & Ant. de admi. & peric. tuto.210. nu 40
Diuortio facto. sol.matr.12.nu.30
Diximus tres. de excu.tuto.286.nu.40
Dolia fictilia. de fun.instr.1351.nu.10
Dolus tutoris, qñ ex fac.tu.267.nu.20
Dolo fecit mulier, si ven.no.121 nu.10
Dolove malo. de act.re amo.85.nu.20
Dolo carere. ad leg. Falc.1767. nu.30
Dñs seruum. de pecul.lega.1372.nu.30
Dñs Sticho. de pecul.legi.1374.nu.10
Dño a familia. ad Senat.Syl.833 n.30
Dominus Labeo, de test. & qui testa. fac.poss.421. nu.30
Domos hæreditarias. de leg.1 920 nũ.10
Do ale fundum, de mil.test 680.nu.30
Do alem seruum. sol.mat.68. nu.50
Do is causa. sol.matr.2. in prin.
Dote prælegata. de dote põ e.1296.n.50
Dotem quam, de colla.bon 2090.n.20
Dotem voluntate. sol.ma.52.nu 20
Duo fratres. de acq.vel omit.hære.769. nu.10
Duo hæredes. si quis omis.cau.test.807. nu.20
Duo socij, de hære. Instit 512.nu.10
Duo sunt Titij de testa tut.251.nu.40
Duo tutores. de magi.conue.379.nu.10
Duorum. de ope.libe.2187.nu 30
Duobus cõiur stim. de leg.1.947.nu.40
Duobus pupillis de testa.tut.148. nu.30

Duos mater filios ad bo.& de.1616.n.30
Duos ſeparatim de vſu.& vſuf.leg.1259 num.20

E

EAdem in oĩbus de leg.3.1198.n.20
Ea dẽ rõ eſt de fun.inſtr.1331.n.30
Ea cauſſa de cõdi.& de.1631.in prin.
Ea tamen adiectio de le.3.1375.nu.40
Edictũ Prætoris de bo.poſſ.2024.nu.10
Edictum de cuſtodiendo de ven.inſpi. 116.nu.20
Eius arbitrio de ope.libe.2175.nu.40
Eius bona ff.teſt.& q teſt.fa.poſſ.423.20
Eius qui apud hoſtes.de teſta.& qui teſta.fac.poſſ.407.nu.10
Eius militis.de mili.teſt.693.nu.10
Eius ſerui.ad leg.Fal.1715.nu.40
Eius ſeruum de hær.inſti.560.nu.30
Ei qui.de bo.poſſ.2019.nu.30
Ei qui de ſtatu de tut.& cur.172.nu.50
Ei qui ita de cond.inſti.656.nu.20
Ei q morĩ.de iis q vt indi.1566.nu.20
Ei q ꝓ tutore.de eo q ꝓ tuto.361.nu.30
Ei qui ſe de acq.vel omit.hær.711.n.10
Ei qui ſoluendo de hær.inſti.576.n.10
Ei quoque.de pecu.lega.1367.nu.30
Ei quoque,vt lega.1989 nu.20
Emancipatus ſi à pat.qs ma.2150 n.30
Emancipatus vide lib.2233.nu.40
Emancipato quis.de contingen.cum emancip.libe.2114.nu.60
Aemilius Deatel.de admi.& peri.tut. 241.nu.20
Epiſtolam ad Trebel.1925.nu.40
Acq ſſimũ ad Senat.Tertyl.2291.nu.10
Aequiſſimum de ſm tab.2140.nu.50
Ergo ĩ q rid in frau.pa.2229.nu.60
Aeris alieni ad leg.Fal.1686.nu.30
Aeſtimatæ res ſol.mat.63.nu.10
Etiam conſuetudo de admi.& peric.tu. 203 nu.20
Etiam ea quæ de leg.3.1129.nu 20
Etiã fideiuſſorẽ de fideiuſ 370.in prin.
Etiam filios ſol.mat.28.nu.10
Etiam hoc modo de leg.1.980.nu.10
Etiam militibus de obſequi.2165.n.40
Etiam municeps.de tutelis.134.nu.10
Etiam ĩ patris de leg 1.970.nu 10
Etiam de vt lega.no.1990 nu 30
Etiãſi ſi cui plus q̃ p le.Fal.1776.n.10
Etiãſi tutor.de auth.& ſſc.nu.263.n.40
Etiam ſi vt in poſſ leg.2010 nu.20
Etiam ſi non interrogatus.de autho.& conſenſu tut 255.nu.30
Etiam ſi de bo.lib.2100.in prin.
Et ante oia de impẽ.in re do.fa.82.n.30
Et eẽptio.de acq.vel omit.hær.723.nu.20
Et eo modo de leg.1.981.50
Et expleta de hær.inſti.525.nu.40
Et ſi fideicõmiſſum de leg.3.1208.nu.10
Et hoc Titius de hær.inſti.542 nu 20
Et ideo de aſt.rerum amo.84.in prin.
Et ideo de leg.præſt 2057.nu.50
Et ſi eo.quod fal.tu.autho 366.in prin.
Et iũ vino de adimẽ.leg.1498.ĩ prin.
Et ſi liberos ad Senatuſc.Syl.829.nu.30
Et in toũ.de impẽ in re.do.fa.76.nu.20
Et mulieri,de cura furio 401.nu.20
Et ne de cunctr.tut.154.nu.10
Et non tantum,de excuſ.tut 300.nu.40
Et quidem totum de leg.1.872 nu.40
Et qui non ſunt de tut & cur.174.nu.60
Et ſi ancilla de pecu leg.1359.nu.30
Et ſi certus ſit ad Senatuſc.Syl.838.n.40
Et ſic definit.ſolu.mat.69.nu.30
Et ſi conditionalis de autho.& cõſen. tut.259.nu.40
Et ſi Ĩ tab.de vulg.& pup.ſubſt.621.n.10
Et ſi datus.de teſta.tut.143.nu.20
Et ſi æquo pretio de leg.1.922.nu 40
Et ſi ex de bo.liber.2193.nu 40
Et ſi eum ſecus.quando ex fac.tut. 267.num.40
Et ſi maximè de ſerui.legs.1285.nu.40
Et ſi nõ ſunt,de au.& cer leg.1455.nu.10
Et ſi nõ tamẽ,ſi qs omiſ.cã teſt.805.n 40
Et ſi peperit.de lib.& poſth.424.n.40
Et ſi plurib.de auth.& conſen.tu.256.n.10
Et Proculo.de leg.2.998.nu.60
Et ſi quid in eam ſol.ma.38 nu.50
Et ſi ſubſtitutum.de acq vel omit.hær. 758.nu 30
Et ſi teſtamentum.de rebus eorum.qui ſub tute 324.nu.10
Et ſi trãsferã de adimẽ lega.1502.n.10
Eũ bonis ff acq.vel omit.hær.776.n.10
Eum patronum.de tu.pa.2158.nu.60
Eũ q codicillorũ.de iure cod.844.n.20
Eum qui duobus.de acq.vel omit.hær. 748 nu.20
Eũ q nouiſſimus ad Trebe.1859.nu.10
Eũ qui poſt.de cõd.& dem.1647.nu.10
Eũ q rogatus.de annu.lega.1240.nu 20
Eũ q tacitũ.de iis q vt indi.1563.nu.40
Ex aſſe,ad leg.Fal.1723.nu.10
Ex aſſe,ad Trebel.1851.nu.30
Excipiuntur.ad Senatuſc.Syl.832.n.10
Excuſare ſe tutor de exc.tut.315.nu.10
Excuſatus videtur.ſi quis omiſſa cauſa teſtamenti.795.nu.30
Excuſantur.de excuſ.tut.284.nu.40
Ex diuerſo.ſolu.matr.27.nu.40
Ex duobus filijs,de bo.poſſ.contra tab. 2049 nu.30
Ex duobus.de vulg.ſubſti.618.nu.40
Ex ea ſcriptura.de teſtamẽtis 422.n.30
Ex eo,quod interrogatus quod fal.tu tore auctore.368.nu.40
Ex eo tempore.de milit.teſta.701.nu.40
Ex eo vino.ff tritic.vi.& ol.le.2323.n.20
Ex facto etiam.de hær.inſt.523.nu 40
Ex facto.ad Treb.1824.nu.30
Ex facto.de hære.inſti.532.nu.40
Ex facto.de vulg.& pu.ſubſt.634.nu.30
Ex filio præterito.de leg.3.1112.nu.20
Ex his apparet.de excuſ.tut.321.nu.70
Ex imperfecto.de leg.3.1133.nu.10
Ex inofficioſo.ad Senat.Syl.834.nu 40
Ex militari.de mil.teſt.675.nu.40
Ex parte.de acq.vel omit.hær.754.n.10
Ex parte,de adimen.leg.1503.in prin.
Expicito.ad Treb.1785.nu.10
Ex plurib de admi.& peri.tu.227.n.10
Ex pupillari.de vulg.& pup.ſubſti.638 nu.60
Ex ſemiſſe.ff acq.velomit.hær.766.n.20
Ex ſententia.de teſt.tut.251.nu.20
Extraneo.de ven.in poſ.2104.nu.50
Ex tribus,de bo.liber 2104.nu 40
Ex vnciis.de hære.inſti.575.nu.20
Ex vſu teſtatoris.de tritu.vino,& oleo legato.1322.nu 60

F

FAbriles.de ope liber 2171.nu.20
Facere poſſe.ſolu.matr.46.nu.40
Facere teſtm̃ de milit.teſta.675.nu.30
Facta.ad Treb.1900.nu.10
Falcidia interuenit.ad leg.Fal.1718. num.10
Falcidiæ ſtipulo.ad leg.Fal.1737.nu.40
Falſa demonſtratio.de cond.& demo. 1590.nu.40
Falſus tutor.quod fal.tu.auth.367.n.10
Feminæ tutores.de tut.136.nu.40
Fideicommiſſum.quod ex teſtamento ad Senatuſ.Syll.838.nu.40
Fideicommiſſum quod à leg.de leg.1. 933.nu.40
Fideicõmiſſũ.de cõd.& de.1625.n.30
Fideicommiſſa.de leg.3.1118.nu.40
Filiusfamilias,de teſta.& qui teſt.fac. poſſunt.4.10.nu.30
Filiusfamiliar.de li.& poſth.446.n.30
Filiofa.quoad.de annu.le 2253.nu.10
Filiusfa.equeſtri de mil teſt.702.nu.10
Filiusfa.de acq.vel omit.hær.779.n.30
Filiusfamilias de leg.1.973.nu.10
Filiusfami.qui militauerat.ad leg.Fal. 1692 nu 20
Filiuſſi.quando di.legs.1970.nu.30
Filiusfa.de iure patr.2139.n.40
Filiusfa.vnde lib.2236.nu 40
Filiofa.vel ſeruo.de bo.ſu.qui ex ce.nom. 1539 nu.30
Filius a patre,de li.& poſth 446.n.50
Filius aũt de tute.& cõ dilli.346.n.50
Filius dum deliberat.de iure deliberã. 670.nu.50
Filius prin.de ſuis.& leg.hær.2278.n.10
Filius patronum.de bo.liber.2198.nu.10
Filius.de collat.bo.2091.nu.40
Filius.de collat.do 2096 nu.10
Filius qui ſe paterna.de acq.vel omit. hæc.740.nu 30
Filius qui fuit.de cond.inſt.657.nu.20
Filij mater.ad Senatuſc.Tertyll.2292. num.30
Filij etiam.de lib.& poſt.441.nu.30
Filij.de iure patro.2158.nu.40
Filiofa.legatũ.de cõd.& de.1598.n.50
Filio ex parte.de adimẽ.le.1513.nu.10
Filio quem pater.de lib & poſth.443. num.30
Filio pater.de leg.1.949.nu.20
Filio præterito.de iniuſto tup.& irrito fac.teſt.489.nu.10
Filio.vel.vt leg.no 1986.nu.20
Filio.ad le.Falc.1767 nu.30
Filium emãcipatum.de acq.vel omit. hæred.755.nu.20
Filium.& vxorẽ.de epit.leg.1316.nu.20
Filium quem.de cõtra tab.2053.nu.10
Filium quis.de leg.pra ſtan.2059.n.30
Filij hæredes.de vſuf.leg.1280.nu.50
Filia in decolla.do.2094.nu.50
Filiæ meæ.ſolu.matr.68.nu.30
Filiæ meæ.de annu.lega.1252.nu.10
Filiæ ſuæ.de cond.& dem.1587.nu.40
Filiam in poteſtate.de auro.& argen.le gato 1428.nu.40
Filiam.ad Trebel.1886.in prin.
Firmio.quando di lega.1968.nu 30
Fructus eos.ſolu.mat.10.nu.30
Fuit quæſtionis.de acqu.vel omit.hæred.723.nu.10
Fuit quæſtionis.de colla.do.2098.nu.10
Fundus quem pater ſuam.de annu.leg. 1234.nu.60
Fundus qui locatus.de fun.inſtr.1352. nu.30
Fundi inſtfo.de fun.inſtr 1352.nu.50
Fundi Treba.iam.de vſu.& vſufru.leg. 1280.nu.10
Fundo lega.o.de ſupel.leg.1392.nu.30
Fũdo mihi lega.o.ad l.Fal.1666.nu.40
Fundo lega.o.de fun inſtr.1351.nu.50
Fundo lega.o.de adim.leg 2492.nu.10
Fundũ eoem,de ſeruit.lega 1283.nu.20
Fundum inſtructum.de fundo inſtru. 1324.nu.40
Fundum Mauianum.de reb.dub.1516 in prin.
Furioſæ matris,de cura.furio.396.n.20
Furioſus ſi tutor.de tutel.334.nu.10
Furioſo.de bo.poſ.infan.furioſo,2028. num 10

G

GAllus Aquilius.de lib.& poſthum. 1450.nu.50
Generaliter.de admin.& peric.tut.200 num.20
Generaliter.vnde leg.2238.nu.60
Gẽalis capite.d vſu & vſuf.le.1270.n.30

Index Legum

Geometræ.de excuſ.tut.314.nu.10
Getere.de admi.& peric.tut.180.nu.60
Gerit pro hærede,de acq. vel omit. hæreditt.777.nu. 30
Gradus.de gra.affi.1248.nu.20
Grege autem.de leg.2.991.in prin.
Grege legato,de leg.1 874. nu.20

H

HAbitatio quoque, de ven. in poſſ. mit.2104.nu.30
Habitationis lega um.de vſu.& vſufru. eg.1258.nu.20
Hac parte.vnde cog.2241.nu.50
Hæc actio.ſol.mat.71.nu.40
Hæc autem.ſi cui plus quàm per legem Fal.1780.nu.10
Hæc bonorũ.de Carbo.edic.2136.n.50
Hæc bonorũ poſſ.vnde cog.2240. ĩ prin.
Hæc clauſula de ſuſpec.tut.269. nu.40
Hæc cõditio de condi. & de.1588.n.30
Hæc cõditio.de cõd.& dem 1576 n.40
Hęc ſcriptura.de cõd. & de.1580.ĩ prin.
Hæc ſtipulatio.vt leg.no.1990.in prin.
Hæc verba.vnde leg.2237. nu.30
Hæc verba teſtatoris.de le.1.857.nu.20
Hæ demum.de oper.liber.2184.nu. 20
Hæ enim cauſæ.de ſuſpec.tu.277.nu.30
Hæ operæ.de oper.liber.2178.nu.10
Hæres cum ad Treb 1821.nu.30
Hæres eius.de fideiuſſ tuto.373.nu.10
Hæres libenti, de obſe.2168.nu.20
Hæres in fundo.de vſu. & vſufru.lega. 1258.nu.30
Hæres inſtitutus.de acq.vel omit.hære. 734.nu.40
Hæres in omne.de acq.hæte.738.nu.20
Hæres meus dãnas.de leg.3.1121.nu.10
Hæres meus.de cõd. & de. 1629.nu.30
Hæres per ſeruũ.de acq.hæt. 744.nu.10
Hæres præcepto.ad Treb.1922.nu. 10
Hæres.q tacita de ijs.qui. vt indi.1557 nu.30
Hæres.q veneni ad Senat.Syl.834.n.40
Hæres quandocunque, de acquiren.vel omit.hæt.751.nu.10
Hæres ſtatuliberum, de cond. & dem. 1614.nu.50
Hæres teſtatoris.de leg.3 1129.nu.30
Hæredes aut inſtituti.de vulga. & pup. ſubſtit.587.nu.10
Hæredes meis.ad Treb.1886.nu.30
Hæredes palam.de teſt.415.nu.20
Hĩdes ſine partib.de hæt.inſt.560.n 20
Hæredis aditio qũ di.lega 1948. nu.40
Hęredi cuius.ſi tab. teſt.extra.2027 n.10
Hĩdi cũ poſthu de acq. hæt.734.nu.30
Hæredi poſthu.de leg. 1.987.nu.50
Hæredi, qui falſos.de ijs, quibus vt indig. 1560.nu.10
Hæredem dãnatũ de lib.le.1457.n.30
Hæredem meum de leg.2 998.nu. 20
hĩdẽ q ſcitis.de ijs.q vt ind. 1563.n.10
hæredẽ tutoris.de ſ.& vti act.357.n.40
hæredis,ad Treb.1927.nu.30
hĩditas ad Statiũ.de hæt.inſt. 561.n.10
hæreditas ex die.de hæt. inſt.532.n.20
hæreditatum computationi, ad legem Falc.1735.nu.30
hæternius.de excuſ.tut.281.nu.30
hic titulus.de colla.bo. 2074.nu. 40
hic titulus.de leg.præſtan.2057. nu.10
hi quorũ.de ſu.& legi.hæt.2273.nu.20
hi demum.de ſecun.tab.2145. nu.20
hus.qui in ea.de tuto.& cura.170. nu.20
his quibus.de leg.1præſtan.2073.nu.10
his verbis.de hæred.inſtit. 547. nu.30
his verbis.de leg.3. 1224.nu.20
hoc articulo.de hæt.inſti. 529 nu. 30
hoc ſũ.de admi.& peri. tut.190.nu.10
hoc edictum.de ope.lib.2169.nu.30
hoc edicto,ſi ventris.no.130.nu.10
hoc edictum de bo.lib.2188.nu. 30
hoc eſt patris.de gra.affi 2250.nu.10
hoc genus legati.de condi. & de. 1648. in prin.
hoc legatum.de leg.3. 2175. nu 10
hoc modo.de cond.& dem.1614 nu.20
hominis operæ. de vſu. & vſufru. lega. 1255.nu.10
hominis quoque.de vſu. & vſufru.lega. 1255.nu.30
homine legato.de opti.leg.1315. nu.20
honori,de obſeq. 2166. nu.10
huius actionis.quod falſo tu anh.366. nu.10
huius edicti,qđ fal.tut.auh. 362.nu. 10
huiuſmodi legatum,de leg.1.942.n.40
huiuſmodi.quando di.leg.1953.nu.10

I

IAm dubitari de hæt.inſtit.574. n.10
Iã hoc iuſ.ã vul.& pup.ſub.593.n.20
Id autem quod.ad leg Fal.1740. nu.60
Idem ẽt de acq.vel omit.hæt.713.nu.10
Idem erit de aſſig.libe.2219.nu.10
Idẽ.& ſi pater.ſa. de mil. teſt. 687.n.10
Idem eſt.de vulg.& pup.ſubſt.608.n.10
Idem eſt.& ſi de teſtamento.de mil.teſtamen.676.nu. 40
Idem eſt.& ſi. de libe.leg.1472.nu.50
Idẽ eſt.& ſi dos de reb.dub.1533. n. 40
Idem eſt de bo.lib.2200. nu.20
Idem eſt.de lib.& poſth.440.nu.40
Idẽ eſt.& ſi arrogauerit, de milit.teſta. 675.nu.20
Idem fiet de teſt.tu.349.nu 40
Idẽ Iulianus,aliàs,ſ.de leg.1.894.nu.30
Ideo Labeo.de act.re.amot.88.nu.30
Idemq; erit ad Senatuſ.Syl.831.nu.20
Idemque erit de mil. teſt.675. nu 20
Idemq;eſt.de contra tab.2033.nu.20
Idẽq; & i legato.de hæt.inſt.528.n.20
Idem ſeruandum de leg.2.1052.nu.40
Idem Vlpianus de excu.tut. 300. nu.50
Ideoq;nec dẽre.ã act.re.amot.87.n. 10
Ideoque qui poſthumũ.de lib.& poſth. 427.nu 30
Ideo ſi.de Carb.edic.1218.nu.10
Ideſt partem.de hæt.inſt.541. nu.40
Ideſt q ipſi.de cond.& dem.1637.n.40
Ideſt te,de ſupel. leg.1385. nu.10
Id. quod apud de leg. & fideic 1. 863. num.30
Id.quod conditionis.de reb. dub. aliàs incipit Paulus reſpondit.1517.nu.20
Id.quod ſeruo.de pecu.leg. 1366.nu.50
Igitur ſi quidẽ.de iure delib.671.nu.30
Illa inſtitutio.de hæte. inſti.530.nu.40
Ille à quo ad Treb.1810.nu. 40
Ille autem.de hæt.inſti.564. nu.20
Ille aut ille de leg. 3. 1133.nu.30
Illi cum illo. de vſu. & vſufr. leg.1281. num.10
Illicitè.de reb.eorũ q ſub tut.393.n.20
Illis libertis.de cõd. & dem. 1635.n.10
Illud aut illud.de opti.leg. 1315.nu.30
Illud.de contra tab.2038. nu.10
Illud dubitari.de acq.vel omit. hæte. 768.nu.10
Illud.n.ſine dubio ã iuſ codi. 850.n.20
Illud ſemper.de tut.& cur. 168.nu 30
Illud vũtatiſſimũ de exc.tut.312.nu.40
Imò.& ſi quoidã de opti.de.2308.nu.40
Impẽſæ de impen.in re.do.ſa.81. n.20
Impenſatum.de impen.in re.do. ſa.74 num.70
Imperator Antoninus ã le.2.1050.n.30
Imperator,ad Treb.1873.nu.10
Imperatoris de reb.eor.qui ſub tut. vel cura 381.nu.30
Imperatorem.de hæt inſti.577.nu.40
Imperatores.ã tut.& rat.diſt.348. n.60
Imponi operæ.de ope.lib.2182.nu.10
Impuberes.de authorit.& conſen.tuto. 262.nu 40
Impuberi de admi.& peri.tut.226.n.10
Impuberi de iuro.& cutat.169.nu.30
Impuberibus de acq vel omit.hæt.710 num.20
Impuberibus quidem de ſuſpec.tu.279 num.20
In adoptionem de coll.de.incip. Filia. 2093.nu.50
In aduerſa.de teſta.411.nu.20
In ambiguo de reb.dub.1517. nu.10
In annos ſingulos de annu.le.1229.n.10
In arbitrio alterius de leg.2 988 nu 50
In argento potorio.de auro & arg.lega. 1436.nu.30
In bo.poſ.iuris de bo.poſ. 2023. nu.10
In bonis ſuperſtitum,de libe.agno. 111 num.10
In cognitione.ad Senatuſ.Syl.831. n.40
In concubinatu.de concub.126.nu.10
In cõditionib. de cõd.& de.1581.n.10
In confirmando de cõfir.tut.157.nu.30
In contra tabulas de ſ tab.2030.nu.20
In dando tutore.de tut.& cut.173.n.10
Indignũ eſſe de ijs.q vt ind.1548.n.30
Indigno hæt.de ijs.q vt ind.1555.n.50
In duplicibus ad le. Fal.1743. nu. 10
In eo qui teſtatur.de teſtam.404.n. 20
In eos extra ordinẽ.de tute. 133. nu.20
In ſ.ſto conſiſtentes de condi. & dem. 1621.nu.20
In Falcidia ad leg. Falc.1718. nu.20
In Fauiana.ſi qđ in frau pa.2228. n.10
Inferioris.de lucceſſedi.2247.nu.30
In fideicõmiſſariã ad Treb. 1828.n.40
In fraudem.de mil.teſt.678.nu.40
In fraudem.de ijs. quib.vt indig. 1556. nu.40
In fructu id eſſe.de vſu, & vſufruc. leg. 1281.nu.40
Ingratus.de iure pat.2163.nu.20
In ijs,q extra.de cond.& de.1579.n.20
In ijs rebus.ſol.mat 71. nu. 50
In inſulam.ſol.mat.55. nu.10
In lege Falc.1.ad le. Fal.1669.nu.30
In lege Falc.2.ad le.Fal.1670.nu.10
In lege Falc.3.ad le.Fal. 1718.nu.30
In lege Falc.4. ad le. Falc.1731 nu. 10
In magiſtratus.de magi.cõu. 380.n.20
In cẽn. tem.de tute.& cut.172.nu.40
In omnibus,quę tutor.de tute.& ra diſtra.334 nu.50.nunc incip. De cibus.
In cibus cauſis de lib. agnoſ 102. n.20
In ompibus.de bo.poſ. 2015.nu.10
In ordinẽ.de mag.mi.conue.374.nu.30
In parteon,ſol.mat 1.74. nu.10
In plurium hæredum.de acq.vel.omit. hæte.761.nu.10
In pupillari de vul. & pu.ſub.604.n.30
In quantitate.ad le.Fal.1738. nu.20
In quar aum.ad le.Fal.1764. nu.20
In ratione legis.ad le. Fal.1671 nu. 20
In ratione legis.altera. 1704. nu.10
In repe endis.de leg 3. 1190 nu.10
In repudianda.de acq.vel omit.hæred. 822.nu 40
In ſeruitutem.de bo.hb.2200.nu.30
In ſingulis.ad leg. Fal.1741.nu.20
In ſigulos annos.de annu.le. 1234.n.30
Inſtitutio talis de cõd.inſti.654.nu.20
Inſtrumenti ſignificatione, de ſup. leg. 1386.nu.20
Inſtitm priſtini de pœnu.leg.1384.nu.30
Inſtũ fundi,de fun.inſtr.1330.nu. 20
In ſubſtitutione.de vulg.& pup. ſubſtit. 616.in prin.
In ſuis hĩdibus.de ſ.& poſt. 434 nu.20
In ſuis de ſuis & legi.hæt. 2279. nu.20
In ſuſpẽſo ad Senatuſ. Ter. 2292.nu.70
In tantis.de leg.1.960 nu.20

In

In tempus de hære. inſti. 559. num. 40
Inter agnatos vnde leg 2239. num. 30
Inter bonorum, de admi. & peri. tuto. 239. num. 20
Inter cætera de liber. & poſthum. 471. num. 10
Intercidit legatum de cond. & demõſtr. 1610. num. 60
Inter pupillos, de autho. & conſen. tut. 265. num. 10
Inter tutores, de admi. & peri. tut. 216. num. 10
Intervenit illa, de leg. præſt. 2073. n. 20
Inter veſtem virilem, de auro, & argẽ. leg. 1449. num. 10
Interdum hæc adiectio, de hær. inſtit. 518 num. 40
Interdum tamen, quod fal. tut. autho. 364. nu. 30
Interdum de ope. liber. 2182. nu. 20
Interdum, & de ope. lib. 2188. num. 10
Interdum licet. vt in poſ. leg. 1013 n. 10
In teſtamento, de condi. & demonſtr. 1586. num 40
In teſtamento, de cond. & demon. 1589
Intestati, de ſuis, & leg. hær. 2271. n. 10
Inteſtati, quis ot. in bon. poſſ. ſec. 2267. num. 10
Inteſtato parente, de legi. tut. 167. n. 30
Inteſtato liberto, de ſuis, & leg. hæredi. 2175
Inteſtata, vnde cogo. 2243. nu. 50
Inuicem enim, de hæredi. inſtitu. 543. num. 10
In voluptarijs, de impen. in ter. do. fa. 80. num. 30
Ipſi tamen hæredi. quemad. teſta. ape. 785. num. 30
Is à quo ſi ſine, de ventre inſpi. 116. numero 40
Is autem nec. de iure pat. 2159. num. 20
Is cuius in ſeruo, de leg. 2. 1002. nu. 40
Is cui annua, de alim. & cibo. leg. 1402. num. 20
Is cui fideicommiſſum, ad leg. Falcid. 1708 num 20
Is cui ita, quando dies lega. ced. 1958. num. 30
Is cui lege. de teſt. 411 nu 30
Is cui ſub conditione, de condi. & demonſtr. 1580. num. 50
Is cui, vt in poſ. leg 1998 nu. 30
Is poteſt repudiare, de acq. vel omit. hær. 714. num. 40
Is qui aliqua. vnde cog. 2243. nu 10
Is qui com. pures, de leg. 3. 1215. nu. 20
Is qui co. ia tab. de vulg. & pup. ſub. 609. nu. 20
Is qui fideicommiſ. de leg. 3. 1133. n. 40
Is qui fundum, de vſu. & vſ. fruc. leg. 1260. num. 40
Is qui hæres, de acquir. vel omit. hæred. 711 num. 30
Is qui in poteſtate, de leg præſt 2068. num. 20
Is qui putat, de acquir. vel omit. hæred. 713. num. 10
Is qui vnum filium, de iure codi. 354. num 40
Ita autem, de admi. & peri. tu. 186. n. 20
Itaq; pactiones de iure dotis 668. n. 10
Ita tamen ad Trebel. 1841. nu. 10
Item à de leg. præſtan. 2067. nu. 20
Item legato, de leg. 3. 1176. nu. 50
Item Prætor. de ſuis, & legi. hæ. 2278
Item quod Sabinus, de hære. inſti 521. num. 30
Julianus ait. de leg. 2. 1030. nu. 20
Julianus ait, de condi. & demon. 1604. num. 20
Julianus ait de bo. liber. 2208. num. 50
Julianus, de bo. liber 2212. nu. 10
Julianus nec à filiofa. de leg. j. 863. n. 30
Julianus nolle, de rẽdi. & demonſt. 1636. num. 50
Julianus notat. ad leg. Falc. 1713. nu. 40
Julianus quoq; de hære. inſt. 520. nu. 40
Julianus reſpondit, de leg. 3 1194. n. 30
Julianus ſcribit, de cur. furio. 400. n. 20
Julianus ſcribit, ſi quis omiſ. cau. teſta. 811 num. 20
Julius Paulus, de condi. & demonſtr. 1631. num. 30
Julius ad Trebel. 1943. num. 10
Iura libertorum, de iure patron. 2156. num. 20
Iure ciuili, de cond. & dem. 1585. n. 10
Iure militari, de milit. teſt. 674. nu. 20
Iure noſtro, de teſta. tut. 148. nu. 40
Iuriſconſultus, de grad. affi. 2253. nu. 20
Iuriſperitos, de excu. tut. 317. nu. 10
Ius alimentorum, vbi pupil. educ. 331. num. 40
Ius dandi tutores, de tuto, & cura. 168. num. 10

L

Labeo ait, de ſupel. leg. 1387. nu. 20
Labeo ait, de ope. lib. 2182. nu. 40
Labeo, de grad affi 2252. nu. 50
Lana legata, de leg 3. 1208. nu. 20
Latinus Largus, de leg 2. 1085. nu. 40
Legatarius de excu. tut. 315. nu. 20
Legatarius ℔ parte, de leg. primo, 892. in princ.
Legatum ciuitati, de vſu. & vſufru. leg. 1260. num. 30
Legatum eſt, de leg. j. 980. nu. 20
Legatum eſt, de leg. 2. 1015. nu. 10
Legatum ita erat, de leg. 1 962. num. 50
Legatum ita, de leg. 2. 1082. nu. 30
Legatũ ita eſt, de annu. leg 1241. n. 10
Legatum nulli, de adimen. lega. 1502. num. 30
Legatum ſeruo, de lega. & fideicom. 1. 861. num. 20
Legatum ſub conditione, de adim. leg. 1504
Legatum ſub conditione, de condit. & demon. 1641. num. 40
Legato generaliter, de leg. primo, 891. num. 10
Legato ſub conditione, de cond. & demon. 1614. num. 40
Legata inutiliter, de leg. 1. 873 in prin.
Legata inutiliter, de adimen. leg. 1499. num 50
Legata ſupelleſti, de ſupelle. lega. 1390. num 20
Legata ſub conditione, de cond. & demon. 1598. nu. 40
Legatorum petitio de leg. 2. 1007. n. 30
Legatorum, vi lega. no. 1973. nu 20
Legatis animantis, de ali. & cib. le. 1397 num. 50
Legatis quæ relinquuntur, de condi. & demon. 1569. num. 20
Legatis ſeruis, de legat. 3. 1191 nu. 30
Legatis vxori, de leg. 2. 1014. nu. 70
Legati Titio, de lib. leg. 1477. nu. 10
Lege Cornelia, de teſta. 408. num. 30
Lege Cornelia, ad Senatuſcõſ. Syl. 837. num. 20
Lege duodecim tabu. de teſta. tut. 137. num. 20
Lege duodecim tabu. de cura. fur. 395. num. 30
Lege Falcidia, ad leg. Fal 1669. nu. 20
Legis Falcidiæ, ad legem Falc. 1728. num. 50
Legitimæ mulcta, de leg. tu. 159. nu. 40
Legitimam tutelam, de legi. tuto. 161. num. 20
Legitimos tutores, de legit. tuto. 163. num. 50
Legitimis, vnde cog. 2242. nu. 50
Leuiſſima, de condit. & demon. 1592. num. 30
Lex Cornelia, de vulg. & pup. ſub. 613. num. 40
Lex Falcidia, ad leg. Falcid. 1653. numero 20
Lex Falcidia, ad legem Falcid. 1719. num. 30
Liber homo, de hære. inſti. 554. nu. 40
Liberationem, de lib. leg. 1458. in prin.
Liberi, vnde libe. 2233. num. 70
Liberi patroni, de aſſig. lib. 2221. nu. 10
Libertinus qui, de bo lib. 2193. nu. 10
Libertus quoque, de ſuſpe. tut. 271. numero 40
Libertus qui, de adim. leg 1508. nu. 10
Libertus cum, ſi quid in frau. pa. 2231. num. 30
Libertus, de ope. lib. 2186. nu. 20
Libertus non aliis, de tuto. & cura. 172. num. 30
Libertus qui, de ope. liber. 2175. nu. 10
Libertus qui, de ope. liber. 2185. nu. 30
Libertus Senatoris, de excuſa. tut. 325. num 50
Liberti omnes, de iure pat. 2155. n. 50
Liberto & de obſeq. 2168. nu. 30
Liberto ſuo, de annu leg 1246 nu. 10
Liberto oſtoginta, de bon. liber. 2205. num. 40
Liberto per, de bo. liber. 2214. nu. 70
Liberto ſine, de bo. lib. 2202. num. 20
Libertum, de excu. tut. 306. nu. 30
Libertas quæ voluntate, ſolut. matr. 51. num. 40
Libertas ſi, de ope. liber. 2184. nu. 40
Libertas, de obſeq. 2168. num. 50
Libertas, de oper. liber. 2181. nu. 30
Libertis omnibus, de cond. & demon. 1643 num 10
Libertis, libertabuſq; de alim. & cib. leg 1395. num. 40
Libertis quos teſtamẽto, de ali. & cib. leg 1421. num. 30
Librorum appellatione, de leg. 3. 1180 num 10
Licet famosè, de obſeq. 2167. nu 40
Licet Imperator. de leg. primo, 930. num. 30
Licet mulier de Carb edic. 2121. n 10
Licet placeat, de dote præle. 1305. n. 10
Licet pro hære. l. ſi quis omiſ. cau. teſta. 733. num. 20
Licet teſtatori, de vſu. & vſuf. leg. 1263. num 20
Licet vt vel leg. no. 1, 88. nu. 10
Licinius Lucuſta, de leg. 2 1023. nu. 20
Ligni appellatio, de leg. 3. 1184 nu. 20
Linea margaritarũ, ad l. Fal. 1701. n. 50
Literæ quib ſ de iure cod, 854. nu. 10
Longe magis, de contra. & vti. ac. 354. num. 60
Lucius Titius, ſolu. matri. 52. nu. 40
Lucius Titius, de admi, & peri. tut. 206. num 20
Lucius Titius curator, de admi. & peri. tut. 232. in prin.
Lucius Titius, de inoff. tup. & inti. teſt. 493 num 10
Lucius Titius, de hære. inſt. 551. nu. 30
Lucius Titius, de hæ. inſti 372 nu. 10
Lucius Titius, de vulg. & pup. ſub. 639. num. 20
Lucius Titius, de mili. teſt. 659. num. 40

Lucius

Index Legum

Lucius Titius de leg. 2. 984. nu. 50
Lucius Titius de leg. 999. num. 50
Lucius Titius teſtamẽto de leg. 2. 1092
Lucius Titius de leg. 3. 1213
Lucius Titius de lib. leg. 1470. nu. 50
Lucius Titius teſtamento, de au. & argen. leg 1423. nu 10
Lucius Titius de alimentis, & cib. leg. 1402. num. 30
Lucius Titius de fundo inſtruc. 1357. num. 60
Lucius Titius de cond. & demonſtrat. 1634. num 40
Lucius Titius ad Trebel. 1929. num. 10
Lucio Titio, de leg. 2. 1000. nu. 40

M

Magᵗˢ puto de reb. eor. qui ſub tut. vel cura. 386. num. 20
Magiſtratus de magiſtratu. 380. nu. 40
Mancipiorum de op. lib. leg. 1308. nu. 10
Marcellus lib. 7 de act. re amo. 87. n. 30
Marcellus autem ad Trebel 1795. n. 30
Marius doctem ſol. matr. 63. nu. 20
Marius facere ſol. matr. 64. nu. 10
Maritus vxori de op. leg. 1317. num. 30
Marius ad leg Fal. 1768. num. 30
Marium ſuum ad legem Falcid. 1071 num. 10
Mariũ in id. ſol. matr. 25. nu. 20
Mater filio de condit. & demon. 1640. num. 50
Mater ſecundis, ſi quis omiſ. cau. teſta. 812. num. 30
Matris ſolicitudo qui pe. tut. 177. n. 10
Matris ad Senatuſcõſ. Tertyl. 2291. num. 60
Matrem ad Trebel. 1941. nu 30
Maximeque hær. de admi. & peri. tuto. 210 num. 20
Mea res ſub conditione, de condict. & demon. 1643. nu. 10
Medicus de ope. lib. 2180. nu. 10
Medico ſuo, de auro, & arg. leg. 1455. num. 40
Mela ait, de alimen. & cibo. leg. 1405. num. 10
Menſores frumentarios de excuſ. tuto. 315. num 10
Mœuius cui fundus de cõd. & demon. 1609
Mœuius ſuo ſuum, de leg. 2. 1034. nu. 30
Mœuio fundo de leg. 2. 1016. nu. 20
Mœuia matrio ſol. matr. 61. nu. 20
Mœuia neporem, de annu. legat. 1238. num. 20
Miles ad ſororem, de legat. 2. 1053. num. 30
Miles filiusfam. de milit. teſtam. 686. num. 50
Miles ita hæredem de milit. teſta. 700. num. 10
Miles ſi teſtamentum de mil. teſt. 694. num 20
Miles ad leg. Falc. 1770. nu. 20
Militis codicillis, de milit. teſtam. 694. num. 20
Militi qui, de veterano, ſucceſ. 2264. num. 60
Milites enim de milit. teſtamen. 676. num. 30
Milites etiam, de milit. teſtamen. 674. num. 30
Minoribus, quod fal. tuto. au ho. 364. num. 20
Minus autem de legi. nu. 168. num. 60.
Mœcilius reſpon. vnde eo 2243. n. 10
More noſtræ ciuitatis de acq. vel omit. hære. 708. num. 30.
Moribus introductum, de vulg. & pup. ſub. 588. num. 30.
Mortuo bouẽ de leg 2. 1023. nu. 10
Mortuo quũ dies leg. ced. 1944. num. 30
Multa teſtamento, de condu. & dem. 2573. num. 20
Mulier an ad Trebel. 1864. nu. 10
Mulier habebit de act. re. amor. 66. nu. 40. Alias incipit Cum mulier.
Mulier liberis ac conſti tut. 154. nu. 60
Mulier ad Trebel. 1833. nu. 10
Mulieri & Titio, de condi. & demon. 1624 num. 40
Mulieri quæ viro, de cond. inſt. 660 n. 10
Mulierem quæ ſtupro. de ijs qui, vt indi. 1559. num. 30
Multum intereſt. de condi. & demon. 1583. num. 40
Multum intereſt. de vſu. & vſufru. leg. 1382. num. 10
Multi non notæ, de lib. & poſthu. 441. num. 40
Municipio vt in poſ. leg. 2011. num. 40
Municipibus, de liber. vniuer. 2216. num. 60
Municipibus, de condi. & demonſtr. 1642. num. 40
Mutianæ cautionis, de condi. & dem. 1574. num. 30
Muto itemq; mutæ de tutel. 231. n. 20
Mutius, de bon. poſſeſſo fan. ſu. &c. 2038. num. 10
Mutuum de acquis. vel omit. hære. 704. num. 10

N.

Nam abſurdum de bon. liber. 2194 num. 20
Nã aliter, de vſu. vi. & oleo. leg. 1323. num. 10
Nam cum quando dies leg. 1945. numero 10
Nam cum libertas, quando dies leg. 1950. num. 10
Nam & ſi ſub cõditione, de iniuſ rup. & irrito teſt. 476. nu. 20
Nam in bona de mi. ir. teſt 690. nu. 50
Nam in honorem, de act rei. amo. 83. num. 40.
Nam nec emancipatus de leg. 2. 1950. num. 10
Nam ne id de leg. 3. 2176. nu. 50
Nam quæ ſeceſſionum, de pecu. lega. 1359. num. 20.
Nam quod ad Trebel. 1813. nu. 20
Nam quod liquide, de pecu. leg. 1382. num. 20
Nam ſecundum, de leg. præſtan. 2063. num. 40
Nam ſi miles, de iniu. rup. & ir. teſta. 482. num 10
Nam tertium de hær. inſti 521. nu. 20
Na i poſt. vnde legi. 2239. nu. 60
Naturali filio, de contin. a. tuto. 157. num. 10
Necare videtur, de libe. agnoſcen. 104. num 20
Neceſſarijs, de acquir. vel omit. hær. 753. num. 10
Neceſſario hæredes ad Senatuſc. Syl. 828. nu. 10
Nec amplius ad l. Falc. 1565. num. 20
Nec audiendus, de oper. liber. 2175. num. 50
Nec id iniquum eſt, ſi quis omiſ. cau. teſt. 806 num 20
Nec ille debuit, de tuto. cura. 172. numero 40
Nec ipſa de colla. dot. 2097. nu. 10
Nec is qui non de acq. vel omit. hæred. 713. nu. 30
Nec intereſt ad leg. Falcid. 1722. numero 40.
Nec mandante, de tut. & curato. 169. num. 10
Nec militem, de teſtamen. tutel 1137. nuum. 50
Nec non ignoranti de tuto. & cur. 168. num. 40
Nec non illud, de inoff delib. 668. n. 20
Nec refert, quando dies leg ced. 1951. num. 10
Nec ſemel quando dies lega. ced. 1951. num. 20
nec ſeruus de obſeq. 2167. nu. 30
nec ſi fortè. vt leg. 1983. num. 30
nec ſolum de op. lib. leg. 1307. num. 40
nec vſus de vſu. & vſufr. lega. 1254. in princip.
nemo dubitat. de hæred. inſtit. 554. num. 20
nemo poteſt in teſtamen. de leg. 1. 917. num. 30
neminem eiuſdem, de leg 2. 990. n. 20.
neminem, de acquir. vel omit. hæred. 728. num. 40
nepos qui in de leg. præſtan. 2071. numero 20
nepoti legauerat, de ſum. inſtruc. 1328. num. 40.
nequaquam credendum eſt. de exc. tut. 314 num. 30.
neque enim iam potuit. de milit. teſta. 677. num 50.
neque ſtipendium, de impen. in re. do. ſ. 81. num. 10
neſennius de excu. tut. 320. nu. 40
neſennius ad leg. Falc 1696. num. 10
nihil autem de oper. liber. 2173. nu. 40.
nihil in hac de contingen. cum eman. lib. 2113 num. 40
nihil intereſt, de actio. rerum amo. 88. num. 50
nihil intereſt, de adimen. leg. 1500. num. 50
nihil intereſt de bo. lib. 2215. num. 10.
nihil prohibet de adimen. lega. 1501. num. 10
nihil proponit de ſuſpect. tut. 281. numero 30
nihil proponitur, de leg. 1. 982. num. 30.
nihilque intereſt, de pecu. lega. 1372. num. 10
nili aliud teſtatorem, de alim. & cib. le 1398. num. 10
niſi dolo ſicut plus quam per leg. Falc. 1776. num. 10
niſi finita, de tute. & rati. diſtra. 341. num. 40
nolite adire de acquir. vel omit. hæred. 703. num 30
nomen debitoris, de leg 3. 1144. nu. 20
nominatim alicui de cond. & demon. 1592. num. 10
nominatim de liber. & poſthum. 424. num. 20
nominatim de leg. 3. 1209. nu 20
non ad eas de condit. & demonſt. 1637. num. 50
non aliter, de leg. 3. 1295. num. 20.
non amplius de leg. 3. 878. nu. 10.
non dubium eſt. de leg 3. 1129. num 10
non dubium, de bo. poſſeſſ. teſta. mili. 2154 num. 10
non dubitamus de condi. & demonſt. 1585. num 20
non enim ſolutio. ad Trebel. 1863. n. 10
non enim æquum eſt, de act. rer. amot. 87. num. 20.
non eſt ambigendum de bo. poſ. 2024. num. 10.
non eſt cogendus, ad Trebel. 1874. numero 30.

Non.

Non eſt dubium, ad legem Fal. 1714. num. 30
Non eſt exigendum, de iure. 128. nu. 10
Non exiſtimo, de admi. & peri. iut. 242 num. 20
Non facilè autem, de grad. affinit. 2250 num. 50
Non ſit contra Senatuſc. de reb. eor. qui ſub tute. 393. n. 30
Non magis quam ſi quis, de actio. ter. anno. 88. nu. 20
Non minus, de hære. inſt. 530. nu. 20
Non multum intereſt, de auth. & cõſe. iur. 263. nu. 20
Nonnunquam contingit, de condit. & demon. 1607. nu. 30
Nonnunquam ad Treb. 1837. nu. 10
Nonnunquam, de collatio. bono. 1095 num. 10
Nonnunquam, de lega. præſtand. 2067. num. 30
Non omne quod bibitur, de penu leg. 1384. nu. 10
Non oportet, de leg. 2. 1026. nu. 20
Non putabam de condit. & demonſtr. 1605. nu 40
Non pursuit, de contra tab 2042. n. 10
Non quemadmodum, de lib. ag. 110. nu. 40
Non quocunque modo, de lega. 2. 939. num. 10
Non ſimiliter, de magi. conue. 378. nume. 70
Non ſolum, ſola. matri. 7. nu. 30
Non ſolum autem, de excu. tuto. 298. num. 10
Non ſolum autem, de libe. lega. 1465. num. 10
Non ſolum, de lib. leg. 1467. n. 10
Non ſolum tutelæ, de tu. & cu. & ra. diſtr. 352. nu. 30
Non tamen vt lega. 1987. nu. 20
Non tantum de iur. & curat. 168. n. 30
Non tantum magnitudo, de excu. tuto. 310. nu. 50
Non tantum, de contra tab. 2033. n. 30
Non videtur, ſi quid in frau. pa. 2230. num. 20
Non vſque, ſi à pa. quis fuc. ma. 2152. num. 40
Nouiſſime Prætor, quod falſo tut. aut. 365. nu. 10
Nulla differentia, de autho. & conſen. tu. 255. nu. 30
Nulla ſummo, de ſuis & leg. hær. 2278
Nullum ius de obſe 2168 n. 30
Nominis indiſtincte, de leg. 3. 1199. nume. 30
Nunquam ex eo, de ſupel. legat. 1392. num 20
Nuper conſtitutum, de leg 3. 1206. nume. 20
Nupta non impeditur ſol. matrim. 48. num. 10
Nutu etiam, de leg. 3. 1131. nu. 30

O Bdolum, quando ex fact. tut. 266. num. 30
Obſtrenuus, de admini. & peri. tut. 239. num. 40
Obligari, de aut. & conſen. tuto. 260. nume. 10
Ob res amotas, de act. re. amo 94. n. 20
Ob ſeruare, de ſeru. ſuſtio. 396. nu. 50
Obſideri, de teſta. & qui teſta. fac. poſſ. 408. nu. 20
Obtinuit impoſſibiles, de condi. & demon. 1371. nu. 30
Octaui gradus, vnde cog. 2243. n. 20
Officio iudicis, vbi pup. educ. 330. n. 50
Offilius quidam, de leg. 3. 1217. nu. 30
Omnia quæ teſtamentis, de le. 2. 1005. num. 50
Omnes qui, ad Trebel. 1921. n. 40
Omnibus, ad Trebel. 840 nu. 40
omnibus debitoribus, de lib. leg. 1457. num. 10
omnibus quicunque quemadmo. teſt. ape. 783. nu. 10
Omnino, & in ædificandis, de impen. in re. do. fa. 80 n. 40
operæ enim de oper. libe. 2177. nu. 10
operæ in de oper. liber 2173. n. 10
operæ teſtamento, de vſu & vſufr. lega. 1256. nu. 40
operarum, de oper. lib. 2187. nu. 50
operas, de oper. lib 2169. nu. 50
operis non, de oper. lib. 2181. nu. 30
operis obligatus, de ope. lib. 2186. n 10
optione legata, de opt. leg. 1314. nu. 40
ornamentorum, de au. & arg. leg. 1450 nu. 40

P Aſtui, de hæredi. inſtitut. 578. num. 10
Pali, & pericæ, de leg. 3. 1286. nu. 40
Pamphilo libento, de leg. 3. 1160. nu. 30
Pantonius Auitus, de acquit. vel omitt. hæred. 774. nu. 40
Pantonius ſi à pa. quis ma. 2152. nu. 40
Papinianus lib. 5. de iis, qui. vt indign. 1549. nu. 10
Papinianus, ad Treb. 1964. nu. 40
parans vel, de obſeq 2167. nu. 20
pater dotem, de dote præleg 1298. nume. 10
paterfamilias, de vulg. & pupil. ſubſtit. 640. nu. 40
paterfa teſtamento, de hær. inſt. 543
pater filio, de hære. inſt. 552 nu. 20
pater filium hæredem, de lega. 3. 1155. num. 10
pater filium ad leg. Falc. 1723. num 40
pater filium, de col. do. 2096. n. 50
pater filiæ domũ, de ſer. leg. 1286. n. 20
pater filiam, ad leg. Falc. 1682. nu. 10
pater hæredi, de teſta. tut. 138. n. 20
pater, de adimen leg. 1503 n. 30
pater inſtrumento de ſuis & legi. hær. 2280. n. 20
pater nubenti de col. do. 2097. nu. 20
pater quoque, ad l. Fal. 1703. nu. 10
pater quoties, de acq. vel omit. hær. 779 num. 40
pater Seuerinam, de cond. & demonſt. 1644. nu. 10
patris & filii, de vulg. & pupil. ſubſtit. 608. nu 30
patri quiſi à pa. quis ma 2153. n. 20
patrem, ad Senatuſconſul. Terȳl. 2291 num. 60
patrimonii mei, de vſu & vſufru. lega. 1263
patronus ex ad Trebel. 1897. n. 30
patrono libertus, de bon. liberto. 2206. num 60
patronus liberto, de leg. 3. 1246. n. 50
patronus qui, de l. b 2179. n. 30
patronus quoque, de iur. 133. n. 10
patroni filia, de bon. l. b. 2209. nu. 40
patronorum, de iure pat. 2155. nu. 10
patronæ quidem, de bon. libe. 2202. num. 30
Paulus reſpondit id quod, de reb. dub. 1517. nu 20
Paulus reſpondit, de reb. eor. qui ſub tu. 394. num. 50
Paulus reſpondit cum nomen, de reb. dub. 1518. n. 10
Paulus reſpondit ad legem Falci. 1700 num. 10
Paulus reſpondit, ad Treb. 1871. nu. 20
Paulus reſpondit, ad Treb. 1898. nu. 10
Paulus reſpondit, de col. bo. 2092. nu. 20
Paulus reſpondit ſolam, de bono. poſſ. 2026. nu. 10
Paulus, de bon. liber. 2213. nu. 40
Paulus, i. de bon. lib. 2213. n. 40
Paulus, ii. ibidem nu. 50
Paulus, aliàs incip Per procuratorẽ de acq hær. 778. nu. 30
Paulo Callimacho de leg. 3. 1134 n. 10
Pauperas ſanè, de excu. tut. 293. nu. 20
Peculium legatum, de leg. 2. 1013. n. 10
Peculio legato, de pecu. leg. 1360. nu. 20
pecuniæ ſortem, de alimen. & cib. leg. 1398 nu 30
Pediculis, de auro, & argen. lega 1444. nu. 40
Penu certa, de penu leg. 1378 n. 40
penum meam, de penu leg. 1384. nu. 30
per fideicommiſſum, de cond. & dem. 1638. nu. 40
per omnia exæq. de leg. & fideicom. 856. nu. 30
per procuratorem, de acq. vel omit. hæ. 778. nu. 10
per procuratorem, de obſeq 2167. n. 10
pertor, vel poſſeſſor, de liber. leg. 1488 num. 30
Petro Luci. Titi de leg. 2. 1046. n. 50
pictoris inſtrumento, de fund. inſtruc. 1343. nu. 10
pignus à curatore, de curato. furio. 400 num. 70
pignori obligatum, de hære. inſtit. 530 num. 10
Placet Catonis, de reg. Cato. 1543. n. 30
Placet omnem, de libe. & poſthu. 427 num. 10
placet quoties, de acqu. vel omit. hær. 769. nu 30
Planè cum, de oper. lib. 2174. n. 60
planè ſi in exilium, de excu. tutor. 316 num. 30
planè ſi quid ad legem Fal. 1714. in pr.
Planè ſi vir in poſſ. leg. 1998. nu. 20
Planè ſi is ſit, quod fal. tuto. autho. 364 num. 10
Planè ſi filium, de leg. 2. 955. n. 10
Plane vlti, de excu. tut. 315. n. 40
Planè vbi de leg. 2. 885. nu. 10
Plautius hæres, de cond. & demonſtra. 1599. nu. 10
Plautius mulieri, de au. & arg. leg. 1424 num. 20
Plautius ſeruo ad l. Falc. 1721. num. 10
Plotiana, de iure codi. 854. n. 20
plures teſtamẽto, de reb. dub. 1538 n. 40
pluribus tabulis, de iis quæ in teſt. delentur. 409. n 10
pœnales actiones, ad l. Fal. 1709. nu. 10
pœnam à conditione de iis, quæ pœne nomine. 1540. n 10
portiones quoque, de iis, qui. vt indig. 1566. nu. 30
poſtea quam, ſi tabul. teſtam. nul. exta. 2231 nu. 30
poſtulare tutorem, de fideiuſ. 369. n. 40
poſtulante, ad Treb. 1865. n. 20
poſthumus præteritus, de iniu. rupt. & irri. teſt. 486 nu. 10
poſthumus, de vẽ. in poſſ. mit. 2106. n. 30
poſthumi per virilem, de iniuſt. rupt. & irri. teſta. 473. nu. 10
poſthumo, de tut. & ra. diſtr. 352. nu. 20
poſthumum, de lib. & poſth. 446. n. 40
poſthumorum loco, de iniu. rup. & irri. teſta. 487. nu. 40
poſthuma, de lib. & poſthu. 446. nu. 40
poſtquam, vt leg. nu. 1982. n. 20

Poſt conſanguineos, de ſuis & leg. hæred. 2273
Poſt dotem. ſol. matr. 54. nu. 20
poſt emancipationem. de lib. leg. 1464
poſt emancipationem. de lega. 3. 1062. num. 30
poſt finitam. de ſuſp tut. 281. nu. 20
poſt legatum. de ijs quib. vt indig. 1549 num. 20
poſt mortem furioſi, quando ex fa. tut. 368. nu. 10
poteſt, quis. de vulg. & pupil. ſubſt. 621. num. 10
poſt ſuſceptam. de excu tu 324. nu. 40
poteſt autem hæres, de lega. 1 899. nume. 30
poteſt hæres, ad leg. Fal. 1737. nu. 50
po eſt pupillus. de auth. & conſen. tuto. 264. nu. 20
poteſt quis ita. de hære. inſti. 553. nu 30
pretia rerum. ad leg. Fal. 1732. nu. 20
prædia maritima. de fun. inſtruc. 1355. num. 10
prædijs per præceptionē. de leg. 3. 1210 num. 10
præterea patrono. ſi quis omiſ. cau. teſt. 807 nu. 40
prætor ait, vt ex legi. & Sen. 2267. n. 20
prætor ipſe. de tut. & cura. 168. nu. 20
prætor non, de coila. bo. 2086. num. 40
prætor voluntates. ſi quis omiſ. cau. teſta. 790. nu. 20
priuignus. de gra. affi. 2252. nu. 60
prius de ſe. ad Senatuſconſ. Sylian. 834. num. 10
procurator à quo. de libera. lega. 1476. num. 10
pro hærede. de acquir. vel omit. hæred. 715 nu. 20
proponebatur. de magiſtra. conue. 378. num. 30
propter litem, de excu. tut. 313. nu. 10
propter magiſtratum. de excu. tut. 314. num. 20
propter veneni. ad Senatuſconſ. Sylian. 835. nu. 10
protutelæ actionem. de eo, qui pro tut. 358. nu. 20
pro voluptarijs, de impen. in reb. do. ſa. 79. nu. 50
proxime. de ijs. quæ in teſta. delen. 497 num. 10
Publius Mæuius. de condi. & demon. 1592. nu 40
pupillares tabulas. quemad. teſta. aper. 788. nu. 20
pupillus contra. de fideiuſſo. tuto. 372. num. 10
pupillus obligati. de autho. & conſen. tut. 256. nu. 30
pupillus ſi fari. de acquir. vel omit hær. 709. nu. 30
pupilli ſcientia. quod fal. tuto. aut. 364. num. 30
pupillo qui. de tut. & cura. 176. n. 10
pupillum etiam, de acq vel omit. hære. 747. nu. 30

Q

Q Va ætate. de teſta. 405. nu. 10
Quandiu inſtituros. de acquir. vel omit. hær. 760. nu. 10
Quandiu poteſt, de acquit. vel omit. hæ re. 739. nu. 20
Quandiu prior. de acqu. vel omit. hær. 703. nu. 20
Quandiu. de bon. liber. 2205. n. 20
Quamquam regula, de autho. & conſen tut. 254. nu. 10
Quamuis patrimonij, ad leg. Fal. 1738 num. 10
Quamuis anteceſſor. de reb. eo. qui ſub tutel. 392. nu. 40
quamuis hæres. de fideiuſſo. tuto. 369. num. 20
Quamuis iure. de ſtate. & re. diſtra. 343. num. 30
quamuis mulier. ſolu. matr. 30. nu. 10
quamuis non propriè. ſi quis omi. cau. teſt 806. n. 10
quamuis quædam. de aur. & argen. leg. 1440. nu. 40
quamuis rationes. de cond. & demon. 1590. nu. 10
quamuis Senatus. ad Treb. 1863. n. 20
quamuis. vt in poſſ. lega. 2012. nu. 10
quamuis. de colla. do. 2093. nu. 10
quæ conditio. de cund. & demon. 1594 num. 50
quædam ſunt. de reb. dub. 1531. n. 20
quæ de legato. de leg. 1. 905. nu. 10
quædam non referuntur, de iure codic. 846
quæ dotis nomine. ſol. matr. 50. nu. 40
quæ fideicõmiſſa. ſta. de le. 2. 1081. n. 50
quæ filium, vt lega no. 1992. nu. 20
quæ in concubinatu eſt, de concubin. 124 nu. 60
quæ in teſtamento. de ijs. quæ in teſta. delen. 491. nu 30
quæ in teſtamento. de ijs. quæ pro non ſcrip. habentur. 1545. n. 10
quæ legatorũ. vt in poſſ. leg. 2012. n 40
quem hæredi. de reb. dub. 1537. n. 20
quemadmodum vbanus. de ſupel leg. 1391. nu. 70
quæ neptis ſuæ. de acq. vel omit. hære. 781. nu. 40
quærebatur ſi miles, de mili. teſta. 684 num 20
quærebatur. ad leg. Fal. 1746. n. 20
quæritur an. de Carb. edic. 2136. nu. 30
quæritur an. de bo. lib. 2209. nu. 29
quæro an is qui. de eo qui pro tut. 360. num. 60
quæro an non. de teſta. tu. 152. n. 30
quæro an. de iure patr 2162. n. 50
quæro de eo. de bon. lib 2214 nu 60
quæro ſi vſusfructus. de vſufruct. legat. 1268. nu. 10
quæſitum eſt Stichum. de leg. 1. 1200. num. 30
quæſitum eſt. de cond. & demon. 1610 num. 20
quæſitũ eſt. de fund. inſtr. 1331. nu. 40
quæſitum eſt. de hær. inſti. 523. nu. 10
quæſitum eſt an hi. de tut 134. nu 20
quæſitum eſt. de leg 1. 950. n. 50
quæſitum eſt. de acq. vel omit. hær. 739. num 30
quæ ſub conditione. de cond. inſti. 650 num 40
qui actu legato, de adi. leg. 1191. nu. 20
qui à latronib. de teſta. 409. nu. 20
qui à patre, de confir. tu. 155. nu. 20
quia alia, de ope. liber. 2173. n. 50
quia autem is. ſi quis omiſ. cauſ. teſta. 796. nu. 20
quia. & ſi, de leg. præſtan. 2071. nu. 40
qui ita inſtituros, ad Treb. 1914. nu. 30
quia parentis, ſol. matr. 27. nu. 40
quia perſonæ. de teſta. tut. 143. nu. 30
quia perinde. ad Treb. 1864. n. 20
quia poterat. ad Treb 1909. nu. 40
quia ratio. de cond inſt. 661. nu 30
quia ſatisdatio. de ſuſpec tut. 279. n. 20
quia tale. ſolu matr. 25. nu. 30
quia recta. de hær. inſti. 528. n. 20
quibus diebus, de cond. & demonſtrat. 1596 in prin.
qui chirographum, de le. 3. 1187. nu. 20
qui concubinam, de leg. 3. 1136. n 40
qui contra. de iur. pat. 2160. in pr.
qui cum maior. de bo. lib. 2198. nu. 40
qui complures. de vul. & pup. ſubſt. 617. num. 10
quidam cum filium fa. de hęt. inſt. 544 num. 30
quidam decedens. de admi. & peri. tut. 288. nu. 20
quidam hæredem. de trit. vi. & oleo lega. 1320. nu. 40
quidam in ſuo, de conditio. inſtit. 663. num. 50
quidam in teſtamento. de leg. 2. 1005. num. 10
quidam ita. ad Treb. 1837. nu. 30
quidam referunt. de iu. cod. 851. nu. 10
quidam relegatus. de reb. dub. 1518. nume. 20
quidam Reipubl. prædia. de vſu. & vſufr. leg. 1261. nu. 10
quidam teſtamento. de leg. 1. 956. n. 40
quidam teſtamento. de pecu. leg. 1368. num. 30
quidam teſtamento, de confir. tut. 158. num. 40
quidam teſtamento. de vulgat. & pup. ſubſt. 514. nu. 40
quidam Titium. ſi quis omiſ. cau. teſt. 800. nu. 40
quid autem ſi ſe, de excuſ. tutor. 322. num. 10
quid ergo eſt. de lib. lega. 1460. nu. 10
quid ergo ſi ita. de leg. 1. 950. nu. 30
quid ergo ſi plus, de contra. & vti act. 354. nu 60
quid ergo ſi malorem. de legat. 2. 914. num. 30
quid ſit nominatim, de lib. & poſthu. 424. nu. 10
qui dotem ſtipulanti, ſolut. matri. 60. num. 20
qui dotem à matre. de dote præl. 1305 num. 20
qui dotem in pecunia. de dote præleg. 1303. nu. 10
qui duas tabernas. de ſerui. lega. 1282. num. 40
qui dum captat. ſi quis ali teſta. prohibue. 839. nu. 30
qui duos impuberes. de reb. dub. 1522. num. 20
qui duos mulos. de leg. 3. 1189. n. 30
qui duos reos, de leg 2 906. in pri.
qui duos ſeruos. de leg. 1. 8[illegible]. n. 10
qui duos, de vul. & pup ſubſ. 613. n. 20
qui duos, de coniungen. cum eman. 2113. nu. 50
qui duobus hæredib. de cond. & dem. 1584. nu. 40
qui ex cauſa. de bo lib. 2206. n 20
qui ex duabus. de acq. vel omit. hæred. 750. nu. 20
qui ex fratribus. de condit. inſtitut. 663. num. 10
qui ex liberis. de ſec. tab. 2147. nu. 30
qui fideicommiſ. de leg. 2. 1081. nu 50
qui filio impuberi. de hæred. inſt. 538. num. 30
qui filium hæredem, vbi pup. educ. 333 num. 50
qui filium, ad Treb. 1923. nu 20
qui filium. de leg præſt. 2073. nu. 10
qui filium libertinum. de iure de liber. 671. nu. 30
qui filium. de leg. 3. 1190. nu. 30
qui filiabus, de leg. 1 871. nu 50
qui fructus. de vſu. & vſufr. lega. 1265. num. 10
qui fundum. ad l. Fal. 1751. nu. 40

qui

Qui grani vtero, de iure codicil. 850. in princip.
Qui habebat Flaccum, de rebus dub. 1538. num. 10
Qui habebat, de vulg. & pup. ſubſt. 642. num. 10
Qui habebat in prouincia, de legat. 3. 1222. num. 50
Qui habent tutorem, de tut. 128. nu. 20
qui hæres, de acquir. vel omit. hær. 729. num. 10
qui hæredi, de condi. & demon. 1601. num. 20
qui hæreditatem, de acq. vel omit. hær. 715. nu. 10
qui hominem, de adimen. leg. 1499. num. 20
qui in aliena, de acq. vel omit. hæred. 703. num. 30
qui in collegio, de excu. tut. 329. nu. 10
qui in poteſtate, de teſta. 406. nu. 10
qui in ſeruitutem, de bo. lib. 2195. n. 30
qui ita inſtitutus, ad Treb. 1914. nu. 30
qui ita legat, de dot. e præleg. 1295. n. 20
qui iure, de mil. teſt. 674. nu. 50
qui iuſſus eſt, de admi. & peri. tut. 204. num. 40
qui lancem, de au. & argen. lega. 1444. num. 30
qui libertis, de vulg. & pupil. ſubſt. 597. num. 10
qui libertinus, de ope. lib. 2183. nu. 10
qui manus amiſit, de teſta. 408. nu. 20
qui negociationem, de admi. & peric. tut. 248. num. 20
qui neque de reb. eor, qui ſub tut. 391. num. 50
qui nominibus, de admi. & peric. tuto. 229. num. 20
qui non militabat, de hæred inſti. 567. num. 20
quinquaginta, de excu. tut. 314. nu. 10
quintus Mutius ait, de au. & arg. lega. 1425. num. 30
quintus Mutius li. 2. de au. & arg. lega. 1441. num. 10
quintus Mutius de annu leg. 1232. n. 20
qui omiſſa cauſa teſta. 1. ſi quis omiſ. can teſt. 814. num. 20
qui omiſ. cau. teſta. 1. ibid. nu. 30
qui onerandæ, de oper. lib. 2131. nu 40
qui parti hæres, de acq. vel omit. hæred. 754. nu. 30
qui peculium, de pecu. leg. 1370. nu. 20
qui penum legat, de pe. leg. 1379. nu. 20
qui plures habebat, de vſu. & vſufr. leg. 1261. num. 40
qui plures, de admi. & peric. tuto. 226. num. 30
qui plures, de vulg. & pupil. ſubſti. 623 num. 10
qui plures, de vulg. & pupil. ſubſt 610. in prin.
qui poſth. ad Senatuſc. Syl. 817. nu. 30
qui pro tutore, de eo qui pro tut. 361. num. 20
qui pura, de acq. vel omit. hæred. 765. num. 20
qui quadringenta, ad Treb. 1734. nu. 10
qui quadringenta, ad leg. Falc. 1758. num. 40
qui qualitercunq; qui pe. tu 179. nu. 20
qui quartam, de leg. 1 3 o in prin.
qui quod per legē ad l. Fal. 1719. n. 20
qui ſaltum æſtiuū, de leg. 3. 1104. nu. 10
qui ſe pupillum, de acq. vel omit. hæred. 781. num. 10
qui ſerum, de acq. vel omit. hær. 746
qui ſolidum, de leg. 2. 1079 nu 30
qui ſoluendo, de hæred. inſti. 543 nu. 40
qui ſoluendo, de hæred. inſti. 558. nu. 40
quiſquis mihi hæres, de lega. 3. 1216. num. 10
qui ſub conditione, de cond. & demō. 1650. num. 30
qui ſuperſtitis, de acqui. vel omit. hær. 780. num. 30
qui teſtatur, de hære. inſti. 500. num. 10
qui teſtamento, de teſta. & qui teſta. fa. poſ. 410. num. 10. & 412. nu. 30
qui teſtamento, de excu. tu. 323. nu. 20
qui teſtamento, de leg 2 1015. num. 20
qui tibi mandauerat, de au. & arg. leg. 1420. num. 40
qui Titij teſtamentum, de iis qui. vt indig. 1555. num. 40
qui totam, ad Treb. 1869. nu. 20
qui totam, de acq. vel omit. hæred. 702. num. 40
qui tutelam, de teſta. tut. 150. nu. 30
qui tutor. de admi. & peri. tut. 205. n. 10
qui ventri ſubſtitutus eſt, de ven. inſpi. 116. num. 30
qui veſtem omnem, de ſupel. leg. 1391. num. 40
qui vinum Surrentinum, de triti. vi. & oleo leg. 1324. num. 30
qui volebat, de hære. inſti. 559. num. 20
qui vxori ſuæ, de au. & argen. leg. 1439. num. 40
qui vxorem, de iniuſ. rup. & irri. fa. teſt. 489. num. 10
quod ad hæredem, de ma. conue. 379. num. 50
quod autem dicitur, ad leg. Falc. 1780. num. 50
quod conſtitutum eſt, de mil. teſta. 686. num. 30
quodcunq; dolo, ſi quid in frau. patro. 2229. num. 20
quod de bonis, ad leg. Fal. 1684. nu. 30
quod de pariter, de reb. dub. 1537. n. 10
quod dicimus, de autho. & conſen. tut. 258 num. 50
quod dicitur, de tute 130 nu. 20
quod dicitur, de mil. teſta. 696. num. 40
quod dicitur, de liber. & poſthum. 435. num. 10
quod dicitur, de impen. in re. do. ſa. 77. num. 10. & 31 num. 50
quod fideicommiſſum, de leg. 1. 954. num. 50
quod iuris verbis, de leg. 3. 1205. num. 20
quod in rerum natura, de legat 1. 875. num. 40
quod Labeo, de Carbo edi 2134. n. 20
quod mihi Septonius, de lib. leg. 1475. num. 40
quod nili, de ope. liber 2176. nu. 40
quod per manus, de iure codicil. 849. num. 40
quod Principi relictum, de leg. 2. 1029. num. 10
quod pupillæ, quando di. legā. 1972. n. 10
quod pure, quando di. leg. 1947 nu. 40
quo quis ſibi de ijs quæ pro no ſcr. he. 1536. num 10
quod ſeruus legatus, de leg 2. 1015. n. 30
quod ſi alij, de adi. leg. 1497. nu. 50
quod ſi alteruter, ad leg. Falcid. 1741. in prin.
quod ſi dubitet, de acquir. vel omi. hær. 735. nu 20
quod ſi ex res, de impen. in re. do. ſa. 80 num. 20
quod ſi iterum, de adi. leg. 1496. nu. 30
quod ſi Maximus, de hæred. inſti. 569. num. 40
quod ſi non ſit, de hær. inſt. 569. nu. 30
quod ſi nepotes, de teſt. tute. 139. nu. 10
quod ſi nulla, de leg. 1. 940. nu. 30
quod ſi pater, de bo. lib. 2196 nu. 30
quod ſi plures de teſt. tut. 145. nu. 60
quod ſi quis Stichum, de leg. 1. 933. n. 10
quod ſi tutor, de magi. conue. 378. numero 60
quod ſi vir. ſol. matr. 69. nu. 20
quod ſupra quadrantem, ad leg. Falc. 1671. num. 10
quod tamen, de reb. eor. qui ſub. tut. 386. num. 10
quod traditum, de condit. & demonſt. 1637. num. 30
quod vulgò, de contra tab. 2052. nu. 20
quo defuncto, de legi. tut. 165. num. 30
quo gradu, de vulg. & pupil. ſubſt. 624. num. 20
quo loco, de hære. inſti. 524. nu. 20
quoties cuidam, ad leg. Fal. 1735. n. 20
quoties, de reb. dub 1526. nu. 40
quoties is, de bo. poſ. 2026. nu. 20
quoties libertis, de reb. dub. 1526. n. 30
quoties nominatim, de leg. 2. 989. n. 30
quoties, ad Trebel. 1836 nu. 30
quoties, de oper. lib. 2178. nu. 60
quoties pater, ſi fu, matr. 47. nu. 10
quoties pupillus, de acqui. vel omit. hæred. 744. num. 10
quoties ſerui, de optio. leg. 1306. nu. 50
quoties ſub, de condi. & demon. 1584. num. 20
quoties tutor de admi. & peri. tut. 196. num. 20
quoties volens, de hære inſti. 512. n. 30

R

RE coniuncti, de leg. 3. 1208. nu. 30
Recuſate, ad Treb. 1801. num. 20
Recuſari, de acq. vel omit. hæred. 780. num. 40
Redemptis, de iure cod. 850. nu. 20
Regula Catoniana, de reg. Cato. 1543. num. 30
Rei iudicatæ, ſol. matr. 27. nu. 10
Reintegrato, de actio. rer. amot. 94. in princ.
Reliqua quæque, de lib. leg. 1472. nu. 40
Rem legatā, de adimen. leg. 1501. n. 20
Reperitur, ad leg. Fal. 1749. nu. 10
Rerum amotarum. 1. de actio. rer. amo. 83. num. 10
Rerum amotarum. 2. de actio. rer. amo. 95. num. 20
Rerum amotarum 3. de actio. re. amo. 95. num. 30
Rerum amotarum. 4. de actio. re. amo. 95. num. 60
Rerum quidem, de actio. rer. amot. 95. num. 30
Reſcriptum eſt, de ijs qui. vt indi. 1555 num. 20
Reſcripſit, de mil. teſta. 702. nu. 20
Reſtituta, ad Trebel. 1861. nu. 20
Rogatus es, de alimen. & cib. leg. 1419. num. 10
Rogo quando di 1971. num 40
Romanus Apulus, de tute. & cura. 176. num. 30

S

SAtis ſatiſſimi, ad Senatuſcon. Tertul. 2293. num. 10
Saluius de leg præſt. 2062. nu. 50
Satis conſtat, de iure patr. 2164. nu. 20
Scæuola ad Trebel. 1926. nu. 50
Sciendum eſt, de leg. & fideicom. 1. 857. num. 10
Scilicet ſi ante, de optio. leg. 1207. n. 20
Scire oportet, de excu. tu. 302. nu. 30
Scire oportet de tuto. & curat. 173. numero 50
Scribit Celſus ad Treb. 1858. nu. 30

Scribit

Index Legum

Scribit Quintus Mutius de au. & arg. leg. 1449 num. 40
Scriptus heres de Car. edic. 2125. n. 40
Scripto herede, vnde lib. 2235. num. 50
Scyphi electione de opt. leg. 1307. n. 30
Sed cum ea de iure codicil. 853 nu 10
Sed cum ab. ad Treb. 1810 nu. 20
Sed cum patrono de bo. poſ. 2019. n. 30
Sed duobus de leg. 2990. nu. 30
Sed eſt quæſitum de libe. & poſth. 428. num. 10
Sed & ad ea de leg. 1. 882. num 30
Sed & alijs de cura. furio. 396. num. 10
Sed & domino, de act. re. amo. 90. n. 50
Sed & in illo de reb. dub. 1534. nu. 10
Sed & ipſis, vt leg. no 1981. nu. 40
Sed & milites de ex. tu. tut. 193 nu. 30
Sed & qui ad Treb. 1801. nu. 10
Sed & reprobari de ex. tu. tut. 289. n. 40
Sed & ſi ad tempus ad Treb. 1831. n. 10
Sed & ſi adhuc ſi quis omiſ. cau. teſta. 801 num. 30
Sed & ſi alio ad Treb. 1804. nu 10
Sed & ſi ante ad Treb. 1805. nu. 20
Sed & ſi mortis de leg. prieſt. 2058. n. 30
Sed & ſi deceſſerit de conta tab. 2038. num. 30.
Sed & ſi de fun. de acqui. vel omit. hęr. 835. num 40
Sed & ſi diuortij. de actio. rer. amo. 91. num. 10
Sed & ſi cum. de ven. in poſ. mit. 2104. num. 20
Sed & ſi ideo ſol. matr. 30. nu. 30
Sed & ſi conditioni de hære. inſti. 509. num 10
Sed & ſi is de Carb. edic. 2128. num. 40
Sed & ſi plus de leg. præſt. 2065. nu. 20
Sed & ſi pto de leg. præſtan. 2065. n. 30.
Sed & ſi quis de acq. vel omit. hęr 703. num. 30
Sed & ſi ſic, de leg. 3. 1115. nu. 30
Sed & ſi ſic, de reg. Cato. 1542. num. 10.
Sed & ſi cum, de pec. leg 1360. nu. 10
Sed hæc. n. manumiſum de exc. tut. 321. n. 60
Sed hic videtur de reb. eo. qui ſub tute. vel cura 383. num. 30
Sed hoc imperan, de iure delib. 668. num. 10
Sed nec filius, de inſtit. vul. & itri. teſta. 485. num. 10
Sed nec ipſi ad Treb. 1863. nu. 10
Sed non dantur, de tut. & ratio. diſtri. 346. num. 20
Sed quod inde. de leg. 2. 1052. num. 30
Sed ſciendum, ad Treb 1803 nu. 40.
Sed ſi certos. de leg. 1. 913. num. 20
Sed ſicut de Carb. edic 2137. nu. 10
Sed ſi fortè, de reb. eo. qui ſub tut. 290. num. 10
Sed ſi hoc ſpecialiter de cond. & dem. 1610. num. 20
Sed ſi is cui, de aſſig. lib. 2218. num. 60.
Sed ſi maior. quemadmod. teſta. ape. 787. num. 20
Sed ſi minori. ſi quid in frau. pa. 2229. num. 70
Sed ſi non aliter. de leg. 1. 940. nu. 40
Sed ſi nõ ſeruus ad legẽ Fal. 1714. n 20
Sed ſi pecunia, de reb. eor qui ſub tute. 383. num. 50.
Sed ſi plures de vul. & pup. ſubſt. 599. num. 10
Sed ſi res aliena de leg. 1. 896. nu 30.
Sed ſi quis ex ſignatoribus quemad. teſta. ape. 787 num. 20.
Scia ab hærede de au. & arg. leg. 1422. num 10
Scia cum nuberet de dote præleg. 1302 num. 30.
Scia dulciſſima, de au. & arg. leg. 1452. num. 30
Scia ego ſic de iur. & cura. 175. nu. 50
Scia ex parte hæred. de fun. inſtruct. 1348. num. 30
Scius & Augerius, ad leg. Falcid. 1702. num. 30
Scius Saturninus, ad Treb. 1867. nu. 50
Scio amico de annu. leg. 1235. num 20
Scmel mora. ſol matr 46. nu. 10
Sempronius Atalus, de vſu & vſufru. leg 1265 num. 30
Sępronius Proculo de leg. 2. 1521. n. 40
Sempronio, de vſu & vſufru. leg. 1275. num. 10
Senatuſconſul. Piſo. de Senatuſcõ. Syl. 829. num. 40
Senatuſconſultum de lib. agnoſcen. 97. num. 10
Senatuſconſulto, de aſſign. liber. 2217. num. 30
Senatus enim de leg. 1. 900. nu. 30
Sæpe ad alium, de cura. furio. 401. numero 10
Sæpe legatum de leg. 3. 1129. nu. 30
Sapiſſimè reſcripſum de iure cod. 841. num. 50
Sequens quæſtio de leg 2. 1046. nu. 30
Seruius reſpondit de leg. 3. 1186. nu. 50
Seruius de gra. affi. 2252. nu. 70
Seruus ab hoſtibus de leg 1. 958. nu. 30
ſeruus alienus, de hæred. inſtitu. 503. num. 20
ſeruus alienus, de condit. inſtitu. 661. num. 30
ſeruus bonorum, de bonor. poſſ. 2021. num. 10.
ſeruus cõmunis, de acq. vel omit hęr. 759. nu. 10
ſeruus dotalis, ſol. matr. 67. nu. 50
ſeruus duorum, de acq vel omit hære. 758. num. 20
ſeruus hæreditarius, de hær. inſti. 551. num. 10
ſeruus licet. de teſta. 429. nu. 10
ſeruus patroni, de oper. lib. 2173. nu. 30
ſeruus poſt decem, de annu. leg. 1240. num. 40.
ſerui qui apud hoſtes, ad leg. Fal. 1386
ſeruus qui in fundo, de legat. 3. 1205. num. 10
ſeruus vni de leg. 1. 923. nu. 10
ſeruus vxori de hære. inſti. 566. nu. 20
ſerui electione, de leg. & fideicom. 1. 859. num. 30
ſeruo alieno de leg. 1. 971. nu. 30
ſeruo generaliter, de opti. lega. 1312. num. 30
ſeruo inſtito ad Treb. 1910, nu. 30.
ſeruo legato de leg. 1 925. nu. 30.
ſeruo legato de pecu. leg. 1359. nu. 10.
ſeruo manumiſſo, de pec. leg 1368. numero 40
ſeruo meo, quib. non compe. bon. poſſ. 2265 num. 30.
ſeruo ſine litteris, de optio. vel electi. leg. 1314. num. 30
ſeruum a de iure patr. 2158. nu. 20
ſeruum communem, de vulg. & pupil. ſubſt. 602. num. 40
ſeruum ſi ii de leg. 1. 901. nu. 20
ſeruum meum de hære. inſt. 549. nu. 10
ſeruis legati de leg 3. 1204. nu. 30
ſeruis vibanis de leg 3. 1259. nu 40
ſeruos ad cuſtodiam, de alim. & cibar. leg 1410. num. 50
ſeruos autem de leg. 3. 1198 nu. 30
ſextam filiam de leg 3. 1142. nu. 10
ſexto gradu, de gradib. affinita. 2250. num. 20.
Si ab eo cui de vſu. & vſufru. leg. 1257. num. 30
ſi ab hoſtibus. ſol. matr 24. nu. 10
ſi ab inſtituto, ſi quis omiſ. cau. teſta. 804 num. 30
ſi ablatus ſit vbi pupil educ 333. nu. 50
ſi ab vno. vt leg. 1991 nu. 40
ſi adimendo, de adim. en. leg. 1502. numero 40
ſi ad pupillum, de autho. & conſen. tut. 261 num. 40
ſi ad partem, de ſuis. & legit. hæred. 2278 num. 70
ſi alienus ſeruus de leg 2. 1031. nu. 30
ſi alienum, de hære. inſti. 548. nu. 20
ſi alienum de leg. 1 989. nu. 40
ſi alij fundum de vſu. & vſufru. 1262. num. 10
ſi alienem. ſol matr. 25. num. 10
ſi alij veſtimenta, de au. & argen. leg. 1419. num. 40
ſi alimenta, de alimen. & cib. leg 1392. num. 60
ſi alterius de hære. inſti. 517 nu. 20
ſi à me tibi ad legem Fal. 1703. nu. 30
ſi a milite de mil. teſt. 690. nu. 20.
ſi ancilla de leg 1 921. nu 20
ſi ancillæ ce ta. dit. & dem. conſ. 1603. num. 50
ſi ancillas de leg. 921. num 20
ſi an equam ad Senatuſcon. Sylla. 837. num 10
ſi ante nuptias, ſoluto matrim 9. numero 40
ſi à pluribus hæredibus, de leg. 1. 563. num. 10
ſi à primo de liberis, & poſthum. 419. num. 30
ſi areæ legatæ de leg. 2. 1015. nu. 30
ſi arrogator, de tutel 135. nu. 20
ſi à ſeruo meo, ad legem Falcid. 1694. num. 10
ſi à ſubſtituto de leg. 1. 904. nu. 10.
ſi a te. vt leg. no. 1987. nu 30
ſi Auguſta de leg 2. 1029. nu. 20
ſi autem certum, & in poſſ. leg. 1996. num. 40.
ſi bona patroni. de oper. liber. 2187 numero 20
ſi binæ tabulæ de inim. rup. & itri. teſt. 485 num. 20
ſi certatum, de milita. teſtamen 6800 num. 50
ſi chorus, aut familia, de leg. 3. 1203. num. 40
ſi cognatus, de reb dub 1535. nu. 10
ſi cohæredi, quis ordo in bo. poſſ. ſer. 2169. num. 40
ſi concubina. de actio. rerum amot. 90. in princ.
ſi conſtante matrimonio, ſol. matr. 39. num 10
ſi creditor debitori, de liber. legat. 1471. num. 40.
ſi creditori ad leg. Fal. 1748. nu. 50
ſi creditori de leg. 1. 880 in prin.
ſi cui 31. num. de annu. leg. 1240. nu. 10
ſi cui controuerſia de Carb. edic. 2137. num. 20
ſi curatores de leg. 3 1141. nu. 30.
ſi cui fundus de leg. 2. 1027. nu. 40
ſi cui fundum, de fundo inſtruc. 1358. num. 20.
ſi cui iuua de leg. 3. 1196 nu. 20
ſi cui legatum, de cond. & dem. 1639. num. 50
ſi cui legatus ſit de leg 2. 998. num. 40.
ſi cui legetur de leg. 1. 908. nu. 40
ſi cui libertas, de cond. & demon. 1606 num. 50.

Si cui plus si cui plus quam per l. Fals. 1770 nu 40
Si cu. puerè, ad Treb. 1856. nu. 30
Si cui res legata de leg 2. 1049. n. 30
Si cui fecerit de leg. 1. 914. nu. 20
Si cui vinum de itu. vino & oleo leg. 1318. num. 30
Si cum adhuc de tutel. & ratio dist. 348. num. 40
Si cum dos de act. rer. amo. 86. n. 50
Si cum dotem sol. matr. 31. nu. 20
Si cum fideiussoribus. de fideiuss. 371. num. 40
Si cum hæres qũ di. leg 1945. num. 20
Si cum ipse de excu. tut. 324. nu. 30
Si cum optio. de optio. leg. 1314. n. 10
Si cum pater-fa. matr. 8. n. 20
Si cum præfinitione quando dies leg. vel fideic. ced. 1960. nu. 40
Sicut admi. de admi leg. 1497. in pri.
Sicut codicilli. quemad. testa. aper. 789. num. 20
Sicut patronus. de oper. liber 2186. numero 60
Sicut testamento, de iure patro. 2163. num. 10
Sicut. de ven. in poss. mit. 2099. nu. 10
Si damnatus hæres. de liber. leg. 1469. num. 40
Si debitor fideiussorẽ de lib. leg. 1470 num 10
Si debitor. ad leg. Fal. 1680. nu. 30
Si de pluribus, ad Senatusconſ. Syllan. 839. num 10
Si deportati. de leg. 3. 1116. nu. 10
Si de possessione, si mulier ven. no 122. num. 10
Si dies quando di. leg. 1962. n. 10
Si dignum decem. ad leg. Falcid 1693 num. 40
Si discipietur, vbi pup. educ. 333. nu. 20
Si dolo tutoris, si quis omiſ. cau. test. ab ini. est 810. nu. 30
Si dominus stichum de leg. 1958. n 40
Si domus a seui. de leg. 1. 937. n. 60
Si dos ad . Fal. 1749. nu. 30
Si dotali sol. matr. 60. nu. 30
Si duas habenti. de excuſ. tutor. 288. in princ.
Si duo plureſve de admin. & peri. tuto. 240. nu. 20
Si duo sint de acq. vel omit. hære. 739. in princ.
Si. duo. vi lega. vel fideicom. no. 1991. num. 20
Si duo. d . leg. præſ. 1970. nu. 20
Si duotu. de ope. lib. 2180. nu. 50
Si duob. ſeruus de leg. 2. 1076. n. 10
Si duobus de milit. testa 696. n. 20
Si duobus de leg. 1. 870 nu. 30
Si duobus de contra tab. 2047. num. 10
Si ead. m. ſi quis omiſ. cau. testam. 808. in prin.
Si ego & Titius de inoff. sup. & irri. test. 492. nu. 10
Si ego & seruus de acq. vel omitt. hær. 728. nu. 20
Si eius pupilli ad Treb. 1908. n. 10
Si ei cui fundum de lib leg. 1472. n. 20
Si ei qui post de iure cod. 842. nu 20
Si eo tempore de iis quæ pro nõ ſcript. hab. 1545. nu. 50
Si emancipatus. de contra tabul. 2039. num 40
Si emancipatus. de contra tabu. 2051. num. 10
Si emancipato. de lega. præſtan. 2070. num. 68
Si Eros. de opti. leg. 1312. nu. 30
Si æſtimatis. ſol. ma. 1162. nu. 30. Aliàs incip. æſtimatis.
Si eundem. ac bo. liber. 2216. n. 40
Si ex aſſe. de acquir. vel omit. hæt. 710. num. 20
Si ex cauſa, vt leg. vel fideicõ. no. 1981. in prin.
Si ex duob. de iur. & ratio. diſtrah. 348 num. 10
Si ex duob. vnde leg. 2239. nu. 10
Si ex duob. de contra tabu. aliàs incip. ex duob. 2049. nu. 30
Si ex duob. de affig. liber. 2221. n. 20
Si ex hæredum ad Senatuſconſ. Syllan. 830. nu. 40
Si ex patronis de bon. lib. 2195. n 40
Si ex pluribus ad leg. Fal. 691. nu. 10
Si ex pluribus de ſuis, & legit. hæredibus 2278
Si ex ſua parte de acquir. vel omit. hæt. 738. n. 20
Si ex toto fundo de leg. & fideicom. ſ. 861 n. 30
Si falſo tutore quod fal. tut. auth. 367. num. 10
Si fideicommiſſorum vt in poſſ lega. 1010 num. 40
Si fidei mex de leg. 3 1136. nu. 20
Si fideiuſſor. de leg. 1. 910. num. 40
Si fideiuſſores de fideiuſſor. 372. n. 20
Si filiuſ. tutelam. j. de iure. & ratio. diſtr. 342. nu. 30
Si filiuſ fam tutelam. ij. de tut & ratio. diſtr. 346 nu. 30
Si filiuſ. de mil. teſt. 691. nu. 40. & 698. num. 20
Si filiuſa. de tut. 132. nu. 30
Si filius ſubſtituat de hær. inſt. 565 n. 40
Si filiuſfam. de teſta. 412. nu. 20
Si filiuſ. de mil. teſta. 691. n.
Si filiuſa. cum vxorem, de dote præle. 1203. nu. 40
Si ſi tuſfamilias miles de bon. lib. 2204 num. 50
Si filiuſfam. miles. ad Senatuſc. Terryl. 2293. nu. 20
Si filius de cond. inſt. 665. nu. 10
Si filiuſ. de lib. & poſth. 418. n. 40
Si filius de vulg. & pupil. ſubſtitut. 603. num. 30
Si filius hæres de liber. & poſthum. 440 num. 40
Si filius meus ſi quis omiſ. cau. teſtam. 808. n. 20
Si filius qui manſit, ſi quis omiſ. cauſ. teſta. 810. in prin.
Si filius de leg. præſt 2072. in prin.
Si filius de colla. bono. 2091. nu. 60
Si filius qui de bo. lib. 2210. nu. 40
Si filius de iure patr. 2164. nu. 30
Si filiofamil. ſol. matr. 44. num. 10
Si filiofam. data ſoluto matrimon. 63. num. 30
Si ſi. io ex mancipato, de liber. & poſthu. 471. n. 40
Si filio impuberi de confirm. tuto. 156. num. 40
Si filium de lib. & poſth. 143. n. 20
Si filium de gra aff. 2252. num. 50
Si filiafamilias ſoluto matrimonio 68. num. 40
Si filia, de col. bo. 2093. nu. 20
Si filiæfa de leg 3. 1179 num. 40.
Si filia pater de leg. 3. 1174. num. 10
Si fuerit legatum de rebus dub. 1524. num. 40
Si fuerit municipio, de leg. 3. 1115. nume. 10.
Si fundus alicui de condit. & demõſtr. 1578. nu. 30
Si fundus in dotem ſol. mat. 22. nu. 10
Si fundus de reb. eor. qui ſub tut. 393. num. 40
Si fundus de leg. 3. 1174. nu. 30
Si fundus legatus ad l. Falc. 1734. n. 20
Si fundus mihi ad legem Falcid. 1699 num. 10
Si fundus quando di. leg. 1971. nu. 20
Si fundum de cond. & demonſtr. 1647. num. 10
Si fundum de leg. 1934. nu. 20
Si fundum de leg. 1953. nu. 40
Si fundum Mæuio. de iſtui. lega. 1284. in prin.
Si furioſo de cura. furio. 401. n. 40
Si gemma. de auro & argen. leg. 1439. num. 20
Si gener ſocerum de iis quibus vt indi. 1556. nu. 40
Si grege legato de leg. 1. 875. in prin.
Si habitatio quando di. leg. 1950. nume. 30
Si hæreditas de teſtamenta. tutel. 240. num. 40
Si hæres centum de leg. 1 986 n. 30
Si hæres damnatus de triti. vi. & oleo leg. 1321. nu. 20
Si hæres generaliter de leg. 1. 969
Si hæres iuſſus de legat. primo. 919. nume. 60
Si hæres de leg 2. 1032. nu. 10
Si hæres inſtitutus ad legem. Falc. 1665 num. 30
Si hæres ad leg. Fal. 1763. nu. 30
Si hæres ſi cui plus quam per leg. Falci. 1783. nu 10
Si hæres ab. 1. ad Treb. 1918 nu. 40
Si hæres. 2. ad Treb. 1980. nu. 40
Si hæres. 3. ad Treb. 1922. num. 40
Si hæredis. de leg. 1. 908. nu. 10
Si hæredi. de conditio. inſtitu. 649. nume. 30
Si hæredi ad Treb. 1871. nu. 10
Si hæredes de leg. 1. 986. nu. 10
Si Heros Scio. de opti. lega. 1312. nume. 10
Si iis legatum de cond. & demon. 1571. num. 10
Si iam facta de condit. & demon. 1577 num. 40
Si idem ſeruus de leg. 2. 996 nu. 40
Si id inquit quod fal. tuto. author. 363. num. 40
Si id quod à ſi quid in fran. patr. 2130. num. 10
Si id quod mihi de liber. leg. 1475. nume. 10
Si illud, de legatis ſecundo, 1003. nume. 10
Si imaginem de au. & argen. leg. 1427. num. 10
Si impubes, de Carbonia. edict. 2132. num 10
Si impuberi de tuto & curato 171. nume. 30
Si in adoptionem de contra tabu. 2046. num. 40
Si in annos de condit. & demon. 1605. num. 50
Si incertum de leg. 3. 1109. nu. 10
Si in diem de condit. & demon. 1604. num. 40
Si in duob. quemad. teſtamen. aper. 788 nu. 40
Si in æqualibus de hæred. inſtitut. 518. num. 20
Si inimicitiæ de his quib. vt indig. 1556 num. 50
Si in libertinum de bo. lib. 2205. nu. 70
Si in metallum de iis quæ pro nõ ſcrip. haben. 1545. nu. 20

Si in ſingulos de annu.leg.1230.nu.50
Si inter vitum de reb.dub.1521.nu. 30
Si in teſtamento de vulg.& pup. ſubſt. 595.nu.20
Si in teſtamento, ſi quis omiſ. cau. teſt. 808.nu. 40
Si in teſtamento. de leg 1.961. n. 70
Si in teſtamento, ad legem Falci.1733 num.50
Si inuitis, de cond. & demonſtr. 1647. num.50
Si inutiles, vt in poſſeſſ.lega.2010. nume. 30
Si is ad quem.de acq.vel omit.hæ.721 num.40
Si is à quo. vt in poſſ.leg 1997.nu.10
Si is cui legatus.de leg.2 998.
Si is, qui bonis.de acq.vel omi.hę. 779. num.10
Si is, qui duas ædes.de ſerui lega.1285. num.10
Si is qui ductа.de reb.dub. 1527. n.10
Si is, qui duos.de lib.leg.1486.nu.50
Si is, qui filium.de contra tab.2056.nume.10
Si is, qui hæres.de vulg.& pup. ſubſtit. 603. nu.10
Si is, qui immiſcuit.de acq.vel omit.hęre.752.nu 20
Si is, qui pro tutore.de eo, qui pro tuto. 360.nu 40
Si is, qui ſoluendo.de hæred. inſt. 553. num.10
Si is, qui ſoluendo, de hæred.inſti.554. num.10
Si is, qui tres, de excuſat.tuto. 318. nume.30
Si is, qui, de vulg.& pup. ſubſtitu.596. num.10
Si is, qui ad leg.Fal.1743. num.30
Si ita eſſet, quando di.leg.1956. n.10
Si ita expreſſum.de cond.& dem.1616 num.10
Si ita facta.de iniuſt.rup.& irr.teſtam. 488.nu.40
Si ita fuerit.de leg.3. 1117. nu.4
Si ita hæres.de cond.inſti.648. nu. 10
Si ita legatum ſit.de cond.& demonſt. 1578.nu.10
Si ita legatum.de condit. & dem.1615 num. 50
Si ita legatum.de aur.& arg.leg.1423. num.40
Si ita legatum.de cond.& demõ.1646. num.40
Si ita legatum ſit.de leg.1.921.nu.50
Si ita legatum eſt.de leg.3.1207.nu.30
Si ita legetur.de leg.2.989.nu. 40
Si ita quis hæredes.de hæred.inſt. 561. num.20
Si ita quis in teſtamento.de le.2. 1025 num.30
Si ita quis.de vulg.& pupil. ſubſt. 609. num.10
Si ita relictum.de leg.2.1017. nu. 60
Si ita ſcripſero, de cond. & demonſtr. 1594. nu.40
Si ita ſcripſiſſet.de leg 2. 1021. nu.10
Si ita ſcriptum, de hæredi.inſtitu.545. num.40
Si ita ſcriptum ſit.de legat.2. 1019. nume.40
Si ita ſcriptum, de lib. & poſthum.435 num.30
Si ita ſcriptum.de hær.inſt.561.n. 40
Si ita ſcriptum.de conditio. inſti.659. num.30
Si ita ſcriptum, de ſecund. tabu.2145. num 50
Si ita ſit.de leg. 1.969. nu.10
Si ita ſtipulatio.de oper.lib.2184.nu.60
Si ita teſtamento.de fun.inſtruct.1341. num.40
Si iuraueró.de iur.patr.2159.n.50
Si iure teſtamenti.de leg.3.1130. n.10
Si legatarius, de leg.3. 1116. n.50
Si legatarij, vt lega.1988. nu.10
Si legatus fuerit.de pecu.leg.1376. n.20
Si legatus.ad Treb.1851. nu.10
Si legatum purè, de adi.leg. 1498. n.50
Si legatum ſit.de annu.leg.1229. nu.30
Si legati ſerui.de leg 1.918 n. 10
Si legatorum, vt in poſſeſſ.lega. 2010. in princ.
Si libertus cum, ſi quid in frau. patro. 2229.nu. 50
Si libertus cum.de bo.lib.2203.nu.30
Si libertus meus.de bo.lib.2207.in pr.
Si libertus patrono.de bo.li.2209.n.60
Si libertus prætexto.de bon.lib. 2204. num.60
Si libertus ſub.de bo.lib 2202. n. 60
Si libertus.de ope.lib 2180.nu.40
Si libertus, de iure patr.2160.nu. 20
Si libertus.de oper lib.2181.nu.10
Si libertus.de ope.lib.2186. nu.20
Si mancipia.de fun.inſtr.1347. n.10
ſi maritus.ſolu.matr.52.nu.10
ſi maritus.ſolu.matr.56.nu.30
ſi marito publico.ſol.matr.49. nu.10
Si mater.de vulg.& pup.ſubſt.618.nume 10
Si metus cauſa.de acquir.vel omit.hęr. 774.nu.20
Si Meuia.de hære.inſt. 544.n. 10
Si mihi & Titio.de leg.2. 1028. nu.10
Si mibi, & tibi de leg.1.866.nu.20
Si mihi Mæuia.de leg.3.1212.num. 10
Si mihi puerò.de leg.2.1029.nu.40
Si mihi Sempronius.de leg.1. 958.n.60
Si mihi Stichus.de leg.1.958. num, 10
Si miles.de mili.teſta.673.nu. 40
Si miles.de mili.teſt.674.num 30
ſi miles Titio.de mil.teſta.691. nu. 10
ſi miles.ad leg. Falc.1765.num.40
ſi minor xx.de leg.1.959 nu.40
ſi minor xxv.de acquir.vel omit. hær. 756.nu.30
ſi minoris.de admin.& peric. tut. 228. num.10
ſi mincres.qui pe.tut.170.nu. 30
ſi mora.ſol.matr.23. nu.30
ſi modo nulli.de leg.1.920. nu.20
ſimul plures.de tuto.& cur.175.n. 10
ſi mulier.ſol.matr.29. nu.40
ſi mulier, de actio. rerum amota.91. num.40
ſi mulier cum filio.de reb. dub. 1537. in princ.
ſi mulier dotem.de leg.3.1112.num. 30
ſi mulier ventris, quemad. teſta. aperi. 788.nu.30
ſi mutus. aut ſurdus.de teſta.406 nu.30
ſi nauem.de fun.inſtr.1358.nu. 30
ſi autem neque modo.de legat. 1. 880. num.20
ſi necem domini.de bo.lib.2192. n.40
ſi neget.de liber.agn.110.nu.20
ſi nemo tutorum.de teſtamen.tut. 146. num.10
ſi nemo.de teſta.tut.140.nu.30
ſi nepos. de coniung. cum emanc. lib. 2115.nu.30
ſi nepotes.de colla.bo.2090.nu.50
ſingulos teſtes.de teſta.423.nu.10
ſi nominatim.de cond.& demon.aliàs Incip. Nominatim.1592. n. 10
ſi non in. ſi cui plus quàm per leg. Fal. 1783 nu.30
ſi non ita Aelia Sentia.de hære. inſtit. 570.num. 50
ſi non ſolus, ſi quis omiſ. cau.teſta. 800 in prin.
ſi non tutor.de teſta.tut.143. n.40
ſi operarum.de oper.lib.2180. num.60
ſi optio ſerui.de optio.leg 1313. nu. 20
ſi palam hæres.de iu.cod.856.nu.10
ſi Pamphilo.de optio.leg. 1311. n.10
ſi paterfa.de hær.inſt.542. nu.20
ſi pater.de teſta.tut.152. nom.10
ſi pater ab hoſtibus.de iniuſt.rup.& irri.teſt.484.nu.50
ſi pater exhæredato, de legat. 3. 1226. num.40
ſi pater, de vulg. & pupil. ſubſtit. 614. num.20
ſi pater filio.de vulg.& pup.ſubſt. 518. num.30
ſi pater filium.de vulg.& pup. ſubſtitu. 612.nu. 10
ſi pater.de vulg.& pup.ſubſt.13.nu.20
ſi pater ignorans.ſol.matr 54.nu. 40
ſi pater.de contra tab.2052. nu. 20
ſi pater, de col.bo.2095.n.50
ſi pater.de ſuis.& leg hær. 2279
ſi pater.vnde lib.2235.n.20
ſi pater.de bo.lib.2209.nu. 50
ſi patronus.de concub.125.nu.40
ſi patronus.de confir.tut.155.nu. 30
ſi patronus à de bon.liber. 2189. n. 10
ſi patronus hæres, ſi quid in frau. pa. 2228.nu.20
ſi patronus non.de bo.lib.2207. n. 10
ſi patronus ex.de bo.lib.2213. num.30
ſi patronus, de bo.lib.2202.nu.40
ſi patronus teſtamento.de bo.lib.2196. num 50
ſi patroni ad Treb.1880. nu. 10
ſi patronum ex. de bon liber.2212. nume.40
ſi peculium.de pecu.leg.1360. num. 30
ſi peculium.de pecu.leg.1367. nu.30
ſi pecunia.de leg.1.933. nu.20
ſi pecunia legata.de leg.2.995.num.30
ſi pecuniæ, vt in poſſeſſio.leg.2009.nume. 10
ſi pecuniam, ſi quis omiſ.cau.teſt. 795. num.50
ſi penum.quando di.leg.1965.nu.20
ſi per epiſtolam.de acqu.vel omit.hær. 748.num.10
ſi peregrè, de tuto. & curat. 176. nume.50
ſi plures.de adminiſtr.& peri.tut.218. num.30
ſi plures inſtitutiones.de condit.& inſt. 658.nu.20
ſi plures.de iure delib.671.nu.10
ſi plures.de adminiſt.& peric.tuto. 183 num.20
ſi plures tutores, de teſtamen. tute.148. num.10
ſi plures.de vulg.& pupil.ſubſtitut.610. num.30
ſi plures ſint.de legi.tut.168. nu.20
ſi plures gradus.de leg.3.1219. num. 20
ſi plures.de bon.poſſ.2022.nu. 20
ſi pluribus.de leg.1.884. num. 20
ſi pluribus hæredibus.de legat.2. 1019. nom.10
ſi portio.de leg.præſt.2072. nu. 30
ſi poſtea quam.vnde lib.2237.nu.10
ſi poſt diem, quando dies lega. 1951. num.40
ſi poſt divortium.ſolu.matr.16.nu.20
ſi poſthumus.de liber.& poſthum.438. in princ.
ſi poſt miſſionem.ad leg.Fal.1691. nume.30
ſi poſt mortem.de leg. 1.923. nu. 40

Si poſt mortem, de conſtit tabu 1045. nu.10
Si poſt pubertatem, de tute. & rationi, diſtrah. 347. nu. 60
si poſt. de coniúgen. cum eman. li. 216. num.
si poſtulante, ad Treb. 1910. nu.40
si prædia minoris, de rebus eorum qui ſub tute. 393. nu.20
si prægnantem, de col. bo. 2092. nu.40
si præteritus, de contra tab. 2050. nu.40
si prior maritus, ſolut. matr. 50. nu.30
si probatum eſt, de tut. & ratio. diſtra. 350 nu.10
si propterea, ad leg. Falc. 1723. nu.30
si propter res amotas, de act. rerũ am. 93. nu.10
si pupillus hæres, de tut. & ratio. diſtr. 342. nu.50
si pupillus de admin. & peric. tuto. 230. nu.20
si pupillus, de condit. inſti 663. nu.30
si pupillus, de acq. vel omit. hæred. 741. nu.10
si pupillus, de acq. vel omit. hæred. 778. nu.10
si pupillus, ad leg. Fal. 1694. nu.20
si pupillus, ad Treb. 1940. nu.50
si pupillo, de bo. poſ 2023. nu.30
si pupillũ patruus, de excu. tu. 312. n.60
si pupillorum, de rebus eorum qui ſub tut. 390. nu.20
si pure, de uſu. & uſuf. leg. 1255. nu.50
si purè, quando di. leg. ce 1944. nu.40
si quando, de leg. 1. 1131. nu.40
si quando alterius, de auro & arg. lega. 1443. nu.40
si quando, de ope. lib. 2172. nu.40
si quando incerta, vt lega. no. 1985. nume.30
si quando quis vxori, de legat. 1 968. nume.60
si quæramus, de teſta. & qui te ſa. poſſ. 404. nu.50
si quid dolo, ſi quid in frau. patro. 2223. num.10
si quid earum, de leg. 3 1175. nu.60
si quid eſt, de autho. & conſen. tut. 266. nu.10
si quid teſtum, de leg. 1. 181. nu.40
si qui hæres, de inju. rup. & irr. teſtam. 491. nu.30
si qui ita, de condi. inſti. 648. nu.20
si quilibet hæres, de ijs quib. vt indig. 1568 nu.10
si quis à filio, de leg. 1. 832. nu.40
si quis à liberis, de inſtrũ. no. 104. nu.40
si quis alteri, de acqui. vel omit. hæred. 727. nu.10
si quis bonorum, de leg. 1. 975. nu 30
si quis creditori, de pecu. legat. 1363. nu.30
si quis cum teſta. de iure cod. 843. n.30
si quis cum teſta. de teſt. 420. nu.20
si quis cum, de ſuis & legi. hæ. 2275
si quis cum, vt in poſ. leg. ieu fideicom. 1595. nu.10
si quis decedens, de lib leg. 1458. nu.20
si quis de pluribus, de rebus dub. 1537. nu.40
si quis dolo malo, ſi quis alii teſt. prohi. 831. nu.10
si quis duobus, de leg. 2. 1097. nu.10
si quis cum quem, de vulg & pup. ſubſti. 605. nu.30
si quis cum quem, de condi. & demon. 1594 nu.10
si quis ex ijs, unde lib. 2214. nu.10
si quis ex, de coniung. cum eman. 2108 in prin.
si quis Carrancus, de acq. vel omit. hæ-re. 720. nu.20
si quis fecerit teſtamentum, quemad. teſta. ape. 789. nu.30
si quis filiabus, de teſta. tut. 139. nu.10
si quis filio, de inju. rup. & irr. teſtam. 477. nu.20
si quis filium ſa. de acq. vel omit. hæte. 707. nu.10
si quis filium, de coll. bo. 2689. nu.10
si quis filium, de coniung. cum eman. li. 2115. nu.40
si quis hic lege, de ope lib. 2174.
si quis hæreditatẽ, de his quæ pro non ſcript. habea. 1544. nu.10
si quis hæres, de acquiren. hæred. 737. nu.10
si quis hæres, de acq. vel omit. hær. 764 nu.40
si quis hæredes, de hæredib. inſti. 520. nu.20
si quis in fundi, de legat. & fideicom. 1. 858. nu.10
si quis in graui. ad Senatuſc. Sylla. 822. nu.10
si quis in principio, de legatis, 3. 2132. nu.20
si quis inquilinos, de leg. 1. 970. nu.30
si quis inter tres, de excuſ. tuto. 309. nume.40
si quis in teſtamento, de libe. leg. 1472. in prin.
si quis in teſtamento, de cond. inſt. 655. nu.20
si quis inteſtatus, ad Tertullianũ. 2292. nu.60
si quis inſtituatur, de hæred. inſtit. 526. nu.10
si quis ita dixerit, de teſtamen. tut. 143. nu.50
si quis ita legauerit, de au. & argen. leg. 1444. nu.10
si quis ita legauerit, de cond. & demõ. 1575. nu.50
si quis ita legauit, de adim. lega. 1492. nu.30
si quis ita, de hære. inſtit. 525. nu.10
si quis ita, de hær. inſti. 511. nu.30
si quis ita, de hæred. inſt. 536. nu.60
si quis ita, de condi. inſt. 649. nu.40
si quis ita, de hære. inſ. 505. nu.30
si quis ita hæres, de hæred inſtitu. 570. nu 40
si quis ita ſcripſerit, de reb. dub. 1531. num.40
si quis legata, de condi. & demon. 1608 nu.10
si quis legauerit, de le. 1. 983. nu.10
si quis legauerit, de leg. 1. 029. nu.50
si quis legauerit, de auro & argen. lega. 1427. nu.10
si quis libertis, de ali. & cibo. lega. 1393 nu.10
si quis libertum, de bo. lib. 2206. nu.50
si quis mihi bona, de acq. vel omi. hær. 724. nu.10
si quis non quaſi, de acq. vel omit. hær. 765. nu.10
si quis omiſſa cau. ſi quis omiſ. cau. teſta 806. nu.40
si quis operas, de ope. lib. 2170. nu.50
si quis pecuniam. ſi quis omiſ. cau. teſt. 794. nu 50
si quis poſthumos, de lib. & poſth. 430. nu.20
si quis poſt cenſ de teſt. 909. nu.10
si quis prior, ad Treb. 1853. nu.10
si quis quaſi au Senatuſ. Syl. 837. nu.20
si quis quæſtor, de leg. 2. 1005. nu 40
si quis rationes, de lib. le. 1400 num.20
si quis rem, de lib. lega. 1460. nu.40
si quis Sempronium, de hær. inſti. 562. num.20
si quis ſeruo, de leg. 2. 1087. nu.10
si quis ſeruum, de leg. 2. 991. nu.30
si quis ſeruum, de condi. & demo. 1608 nu.20
si quis ſeruos, de leg. 3. 1159. nu.20
si quis ſic ſtipuletur, de lu. maxim. 65. nu.10
si quis ſolidum, de hæredit. inſtit. 564. nu.40
si quis ſub conditione, de teſtam. tuto. 142. nu.40
si quis ſub cõditione, ſi quis emi. cau. teſt. 801. nu. 20
si quis ſub conditione, de condi. inſtit. 650. nu.10
si quis ſeus, de iure delib. 670. nu 40
si quis teſtamento, de legatis. 1. 1933. nu.50
si quis teſtamento, de legatis 2. 1082. nu.40
si quis Titio, de leg. 2. 997. nu.50
si quis tutor, de tut. 136. nu.40
si quis tutor, de iu. pa. r. 2156. in prine.
si quis tutorem, de teſtamen. tut. 147. nu.30
si quis vinum, de tri. vi. & ol. leg 1321. nu.40
si quis vſumfructum, de vſu. & vſufruc. leg. 1268. nu.30
si quod ex Pamphila, de legat. 2. 1052. num.50
si reditus, de fun. inſtr. 1331. nu.30
si repudiauerit, unde leg. 2257. nu.60
si reliquero, de leg. tut. 168. nu. 10
si res aliena, ad Trebellianum, 1875. nume. 10
si res mihi de leg. 3. 1131. nu.20
si res obligata, de leg. 1. 918. nu.30
si res pupillaris, de admin. & peri. tut. 240. nu.10
si rem quam maritus, de act. rer. amo. 91. nu.20
si retentus, de contra tab. 2031. nu.10
si ſcriptis hære. de ijs qui. vt indign. 1566. nu.10
si ſecundum probabilem, de mili. teſt. 691. nu. 10
si Seia pro dote, de dote præleg. 1301. nu.10
si ſeparatim, & de condi. & dem. 1588 nu.40
si ſequens gradus, ad Senatuſc. Syllan. 832. nu.50
si ſeruus a teſtatore ad Senatuſco. Sylla. 831 nu 20
si ſeruus communis, de auth. & cõſen. tut. 162. nu.20
si ſeruus communis, de hære. inſti. 511. num.20
si ſeruus communis, de acqu. vel omitt. hæt. 758. nu.40
si ſeruus eius, de acq. vel omi. hæ. 772. nu.10
si ſeruus, de vulga. & pup. ſubſtitut. 609. nu.10
si ſeruus legatus, de lega. primo. 963. nume.50
si ſeruus de iure deli 667. nu.20
si ſeruus legatus, de agnosc. leg. 1506. nu.50
si ſeruus liber, de pec. leg. 1376. nu.50
si ſeruus plurium, de leg. 2. 911. nu.40
si ſeruus tibi, ad leg Fal. 1733. nu.30
si ſeruus Titij, de leg. 1. 927. nu.10
si ſeruus ſeruus de leg. 1. 983 nu.10
si ſeruus ſub de bonis poſſ. ſecundum tab. 2147. nu.20
si ſeruus de ſub. lib. 2220. nu.10

Si ſeruo cum libertate.de edi.leg.1565 nu.30
Si ſeruo meo.de leg.1.959.nu.20
Si ſeruo.de pecul.leg.1370 nu.30
Si ſeruo de hær.inſti.572.in prin.
Si ſeruum hæredem, i. quis omit.cau. teſta 811.nu.30
Si ſeruum quis.de acq.vel omit.hæred. 762.nu.30
Si ſeruus ſub cõditione.de vſu & vſufru.leg.1262.nu.30
Si ſic legatum.de leg.1.930.nu.60
Si ſic locutus,de leg.3.1128.nu.40
Si ſine hæredes de admin. & pecul.tut. 211.nu.20
Si ſocer.ſolut.matr.57.nu.10
Si ſi cernatur.de do.præl.1290.nu.10
Si ſuccius.de hære.inſti.576.nu.30
Si ſolus hæres de acq.vel omit.hær.770 nu.10
Si ſpatius.vnde cog.1242.nu.40
si ſtatuam legauero, de auro & arg.lega.1427.nu.50
Si Stycho manum.iſſo.de pecu.leg 1372 nu.20
Si ſub conditione.de bono.poſ.ſecundum tab.2114.nu.30
Si ſubſtituatur,ſi mulier ven.no.124.nume.10
Si tacitum.ad leg.Falci.1681.nu.20
Si tamen quibuſdam.de legat.2.1002. nu.20
Si tamen tutor.de teſt.tu.143.nu.40
Si te ſolum,de hær.inſti.528.nu.40
Si teſtamento.de condi.inſt.647 nu.10
si teſtamẽtum de ijs qui.vt indi.1568. nu.30
si teſtamentum.de teſtam.420 nu.10
si tibi ce tam de adim.leg.1507. n.30
si tibi decem.de opt.leg 1309.nu.20
si tibi & ei.de leg.3.1118 nu.10
si Titius ex parte de leg.3.1216. nu.50
si tibi homo.de leg 1.947.nu.60
si tibi legatum.de leg.3.1131.nu.10
si tibi pure.de leg 3 1185.nu.30
si Titius.de vulg & pup.ſubſtitut. 612. nu.20
si Titius hæres.de condi.inſt.658.n.10
si Titius mihi.de leg 2.1024.nu.40
si Titius ſtatuas.de cond.& dem.1578 pri.40
si Titio aut Seio.de legat.2.997.nu.10
si Titio cum.quando dies.leg.de 1963. nu.40
si Titio & Mæuio.de leg.2.1010.nu.40
si Titio fundus.de vſu.& vſuf.le.1258. in princ.
si Titio pecunia.de leg.1.954.nu.10
si Titio de leg.2.994 nu.10
si to ami hæreditatẽ de acq. vel omit. hære.773.nu.10
si tribunus.de excu.tut.297.nu.40
si tutelæ.de adminiſtr.& peric.tu.295. nu.10
si tutelæ.de tute.& ra.diſtra.342.n.10
si tu ex parte.de acquir. vel om it.hære. 767.in prin.
si tutor.de admin.& peri.tut.251. n 30
si tutor a.iouo.de ſuſpec.tut.280.nu.40
si tutor conſtitu.us.de admi.& peri.tu. 203.nu.10
si tutor poſt pubertatem,de tut.& rati. diſt.347.num.20
si tutor pro pupilla de cõtra. & vti.act. 558.nu.10
si tutor pupillo. de auth. & conſen.tu. 264.nu.10
si tutor pupillam,de leg.1 988.nu.10
si tutor Reipub.de tute. & ratio. diſtra. 344.nu.10
si tutor rem.de tu.& rat.diſtr.342.n.10
si tutor vel curator.quando ex ta.tu. 266.nu.40
si tutor.s.de admi & peri.tu.251.n.30
siue autem.de leg.præſt 2067.nu.10
siue contra.de l b.agno.102 nu.30
siue cum inſtrumen.de fun.inſtr.1325. nu.30
siue ingenus ad Senatuſ Tert 2280
siue ingenus.ad Senatuſ Tertull.2283. nu.30
siue liberus.de iu.pat.2163.nu.10
siue Proconſ.de tut.& cur.167.nu.20
siue ſcjuer.de leg.1.900.nu.20
siue tutor de adm.tut.282.nu.30
si ventris.de ven.in poſſeſſ mit.2106. nu.20
si vero compoſita.de mil.teſt.628.n.40
si verò negotium.ſicl m.at 60.nu.40
si vero non.de bo.lib.2154.nu.20
si vir vxoris.de cond.& dem.1612.n.10
si vir vxori.ad le Fal.1658.nu.20
si vſuſru.de vſu.& vſufr.leg.1257 n.10
si vſusfructus.de vſu & vſufr.leg 1256. nu.10
si & vſusfructus.ad leg.Fal.1745.n.30
si vſusfruct⁹ quãdo dic.leg 1054. n.20
si vt habiliter,de auro & arg.leg.1436.⁸ nu.30
si vxori rem viti.de act.re amo.95.n.40
si vxori mundus.de auro & ar.le.1436. nu.30
solemus dicere.de cond & dem. 1576 nu.20
solent iudices.de ali.& cibaria.leg. 1393. nume.
solet etiam.de mit.134.nu.20
solet Prætor vti pupil.educ.329.nu.40
soluto matrimonio.ſolu.matrim.4.nu. in princ.
spadonem quoque.de excuſa.tuto.307. nu.20
species auri.de auro & arge.leg. 1428. nu.20
s atuliber hæredis,ad l.Falc.1717.n.10
statuliberum.de leg.2.994.nu.20
stemmata.de gra.affi.2253.in prin.
stichus habet.de pecu.leg.1369 in prin.
stichus liber eſto,de leg 3 1128. nu.30
stichus nutricis.de alimen.& cib lega. 1416.nu.10
stycho teſtam.de vſu & vſufr.leg.1378. nu.50
stichum qui meus, de leg.& fideicom. 1.960.nu.30
sub conditione,de libe.& poſthu.442. nu.40
sub conditione,de hær.inſti 565. n.20
sub condi tione.de cond.inſti.663.n.20
sub conditione vel.de aſſign.lib.2221. nu.30
sub cõditione.de cõtra tab.2051.nu.40
sub diuerſis.de condi.& demon.1606. nu.50
sub impoſſibili.de cond.inſt.646.n.30
subſtitui,de vulga.& pupil. ſubſti.607. nu.10
ſucceſſorium edictum.de ſucceſſ edic. 2244.nu.30
sumptus autẽ.de ven.in poſſ.mit.2104. nu.20
sumptus autem,de leg.1.918.nu.40
sunt autem agnati,de leg.tu.165. n.50
suo ſitio.de ſuper lib.2116.nu.10
suppellex.de ſupel.leg.1385.nu.10
supellectilis.de ſupel.leg.1386.nu.50
supellectilis lega.de ſupel.lega.1385
ſuſpectus heri,de ſuſpec.tut.278. nu.30
ſuſpectum tutorem.de ſuſpect.tutor. 280.nu.20
suus quoque.de hær.inſti.505.nu.20

T

Taberna cauponæ.de fun.inſtruct. 1343.nu.10
Tabernam cænaculo.de fun.inſtr. 1320.nu.30
Tabulas.de bo.poſ.ſecundũ tab.2137. nu.20
Tabularum teſtam.quemad.teſt. aper. 784 nu.10
Tabis ſcriptura.de leg.1.880.nu.40
talem inſtitutionẽ ede hære.inſti.550. nu.10
tales conditiones, de cond. & dem.õſt. 3691.nu.30
Tenetur Faviana, ſi quid in frau.pat. 2129.nu.20
Temporibus duorem fratrum,de ventre inſpic.112.nu.20
Teſtamentum aut non.de iniuſto rup. & irri teſta 472.nu.10
Teſtamẽtum eſt.de teſt.& qui.teſt. fa. poſſ.402.in prin.
Teſtamenti factio. de teſt. & qui teſta. fac.poſſ.404.nu.10
Teſtamento da os.de teſt.tut 138.n.10
teſtamento datos.de teſt.tu.145. nu.10
teſtamẽto ita cautum. de ali.& cib.le. 1415.nu.30
teſtamento poteſt. de aſſigna.liber.2212 nu.30
teſtamento de hær inſt.577.nu.20
teſtamento tutores.de teſtam.tut.147. nu.20
teſtamenta eorum.de milit.teſta. 688. nu.30
teſto or filium.de leg.2.1104.nu.10
teſtoribus de leg.3.2180.nu.20
Theopompus.de dote præleg.1304.nume.10
Titius & Seius.de hær.inſti.528.nu.10
Titius filiæ de excu.tut.327 nu.30
Titius fundi.de hær.inſti.518.nu.10
Titius hæredis de leg.3.2173.nu.10
Titius priuſquam. de milit.teſta. 688. nu.20
Titius ingatus ad Trebell 1876.nu.10
Titius Stichi.de leg.3.643.nu.30
Titius teſtam.de liber.& poſthum.445 nu.20
Titius.de ſuis & leg.hær.2277
Titius de obleg 2166 nu.30
Titi filii è medio.de pecu.le.1376. n.40
Titio centum aureos.de legat.2.1053. nu.20
Titio centum.de cond.& demon.1616
Titio fundus de condi.& demon.1623 nu.40
Titio in annos.ad le.Falc.aliàs incipit, Cum Titio 1724.nu.40
Titio vſusfru.de condi & demõ. 1642. nu.40
Titio vſusfr.de vſu,& vſufru.leg.1162. nu.30
Titium & Mæuium.de admi.& peric. tut.236.nu.40
Titia cum teſtamento.de lega.2. 1009. nu.10
Titia diuortium.ſol.mat.51.nu.20
Titia hæredis.de condi.& demo.1640. nu.50
Titia hærede.de annu. leg.1243. nu.20
Titia,ad leg Falc.1751.nu.10
Titia poſt de Carb edi 2136.nu.10
Titia Seio.de leg 1.1089.nu.10
Titia teſta. de aur.& arg.le 1453.nu.10
Titiæ ſi non nupſerit de condit. & demon.1643.nu.30
Titiæ amicæ meæ de auro & argẽ.leg. 1451.nu.40

Trix tumores. de leg 1 880.nu.40
Tutor videmur hæres. de acq.vel omit. hæred 771.nu.20
Tu & habet. de milit.test 678.nu.20
Translatio legati. de adim.le. 1467. num.20
Trebatius ait. de hæred.instituen.515. num.10
Tres tutores. de adminis. & peric.tut. 243.nu.10
Tribunus militum. de milit test.695. num.50
Tria onera.1. de excu.tuto.286.num.10
Tria onera.2 de excu.tut.286.nu.10
Tunc autem. de iniusto rup.& irri.test. 472.nu 10
Tunc inutile. de pecu.leg.1367. nu.40
Turpia legato de leg.1 916. nu.40
Tutela legitima. de legi.tut.161.nu.30
Tutela plerunque. de tut.136.nu 20
Tutela est. de tut.127.nu.20
Tutela autem de bono poss 2012.nu.10
Tutor ad utilitatem. de admi.& peric. tut.206.nu 40
Tutor datus. de testamen.tut.139. numero 50
Tutor decedens. de liber.legat.1479. num.10
Tutor incertus. de testamen. tut. 147. num.10
Tutor interposito. quando ex fac. tut. 268.nu.40
Tutor ita recte. de testa.tut.147.nu.40
Tutor petitus. de excus.tut.3 5. nu.30
Tutor pro pupillo. de admi.& peri.tut. 209.nu.30
Tutor qui tutelam. de adminis. & peric.tut.209. nu.20
Tutor qui per valetudinem. de aut. & confer.tutor.361.nu 30
Tutor quoque. de suspe.tut 272. nu.30
Tutor qui repertorium. de adm.& per. tut.190.nu.30
Tutor qui & coheres. quando ex fac. tu.267.nu.10
Tutor rerum. de adminis.& peric.tut. 246.nu.20
Tutor secundum dignitatem. de admi. & peric.tut.202.nu.20
Tutor si petitus. de tut.& cu.169.nu.40
Tutor sive. de admi.& per.tu.215.n.20
Tutor vel curator. de admin. & peric. tut.205.nu.50
Tutoris præcipuum. de adm.& per.tut. 210.nu.30
Tutori qui infantem quādo ex fac.tut. 269.nu.30
Tutorem qui tutelam. de admi.& per. tut.216.nu.30
Tutorem qui. de eis. qui. ut indig 1567. num.10
Tutores à patruo. de confirma.tu.156. num.10
Tutores non ab hærede. de test tu.139. num.30
Tutores quibus. de authe.& consen tu. 258.nu.40
Tutores qui post fie. de adm.& petic. tut 219 nu.10
Tutoribus ita. de testa.tut.153.nu.30

V

Vsa area. de suppel.le.1391.n.50
Vbi absunt. de tutor.& cura.173. num.20
Vbicunque. de ven.in poss.mitt.2105. num.10
Vbi est verborū. de reb.du.2536. n.10
Vbi puta ad Trebel.1820 nu.10
Vel cum fisco. de confis tut 158 nu.10
Vel ex parte. de reb dub.1519.nu.30
Vel in patres de adminis.& peric.tut. 185.nu.60
Vel negare. quemadm.testa.iper.787. num.50
Vel omnia ad Treb.1815.nu.30
Vel si valetudinem. de impē.in re.do. 75. num.50
Vel si vites. de impen.in re.do.75.n.50
Vel si vivo. de suis & le hær.2277.n 50
Vel singulis. de vulga. & pupilla. 622. num.30
Vel vivus de assig.lib.2220.nu.20
Veluti. de bon. poss.2019.nu.20
Veluti si novellarum. de impen. in re. do.79.nu.10
Ventre præterito. de acq.vel omit.hær. 773.nu.20
Ventri tutor. de tut.& cur.173.num.30
Verum est. de bon.poss.secundum tab. 2144 nu.10
Verba hæc. de condi.insti.655.nu.30
Verba testamenti. de alimen.& cib.le. 1397.nu.20
Verbis civilib. de vulg.& pupil.substit. 556.nu.30
Verbis legati. ad leg.Falc.1667.nu 20
Vestimentum. de auro & arg. le.1437. nu.20
Vestis an vestimen. de auro & arg.leg. 1437.nu.30
Vetus accipici. de tri.vi. & oleo le.1723. num.70
Videamus. si cui plus quàm per le.Fal. 1781.nu.20
Vidramus. si ei. de lib.lega.1479.n.40
Videndum est. de leg.1. 956.nu.20
Villæ instrumento. de fun.instr. 1342. num.20
Vinum cum vasis. de tri.vi.& oleo leg. 1321.num.40
Vino legato. de tri.vi.& oleo leg.1317. num.50
Vino lega. de triti.vi. & oleo leg.1323. num.30
Virilis. de leg.præstan.2063.nu.50
Vir uxori. de dote præle. 1300. num.30
Viro atque uxore. solu.matri.53.nu.30
Virum qui non per vim. si quis aliquē test.prohib.841 nu.30
Virum uxori. de cura.furio.f.401.nu.20
Vinus libertus. si qd in frau.pat.2230. in prin.
Vivo filio. de bo.lib.2205. nu 60
Vivaq; eoque. de act.te.amo.85.nu.20
Vnum ex familia. de leg.2.1040.nu.20
Vnum testamentum. de te.& qui.test. fac.pos.420.nu.20
Voluptariæ autem. de impen.in re.do. fa 79.nu.20
Vsufructu bonorum. ad leg.Falc.1737. num.20
Vsufructu in dotem. solu.matrimo 66. num.10
Vsumfructum cum moriar. de usu & usufruc leg.1355.nu.50
Vt bonorum. de bon.pos.secundū tab. 2147. nu.10
Vt bonor. poss. unde vir & uxor. 2264. num.10
Vter ex fratrib. de condi.insti.662.n.10
Vt hæredib. de leg.2.1024.nu.20
Vtile tempus. quis ordo in bo.pos fer. 2267.nu.20
Vtilis portio. de leg. præs 2063.nu.50
Vtilitatem. de confirm tut.158.nu.20
Vtilium nomine. de impē.in re.do.fa. num.30
Vt iurisiurandi. de oper.li 2171.nu.20
Vt scriptus hæres. de bon.pos.secūdum tab.2149.nu.20
Vtrum. 1. de assigna. lib.2210. num.20
Vtrum 2. de assign.lib.2221.nu.20
Vtrum autē. de contra tab.2044.nu.50
Vtrum ita posthumus. de re.dub.1519. num.40
Vt Stichum. de adim.leg.1499.nu.20
Vulgo observatur. de admi.& peric.tu. 207.nu 10
Vxori ex quando di. legat. ced.1972. num.30
Vxori ita legauit. de do. præleg. 1305. num.50
Vxori legavit. de auro & arg.leg.1421. num 20
Vxori maritus de usu.& usufr.le.1267. num.30
Vxori meæ fundum. de dote præleg. 1360.nu.40
Vxori meæ. de usu.& usufruc.leg.1279. num.50
Vxori quis legauit. de auro & arg.lega. 1427.nu. 30
Vxori suæ de penu.lega.1377.nu.20
Vxori suæ de leg.3.1142.nu.40
Vxori usufr. de usu. & usufru leg.1264. num.20
Vxori vinum fructum. de usu.& usufr.le. 1278 nu.20
Vxorem, & filium. de leg.3.1163.nu.10

FINIS.

INDEX SENTENTIARVM, ET VERBORVM MEMORABILIVM,

Quæ in hoc Infortiato continentur.

Abesse.l.2.in fi.si veturis no mulier. colu.121. nu.40. in tex.

Abesse non dicitur qui fugit.i verbo.Fugiēs.

Abesse quandoq; significat ess. l. cui quæ Rom.de leg.3.1205.nu.60

Abesse non dicit qui ad tempus peregrinans abfit. l.prædia. §. alūni.de fun. instr. &c.1355.nu.40

Abijcit qui partum, vel præfocat, vel alimenta ei negat, necare videri. in verbo. Præfocat.

Abrogare & derogare differūt.169.nu. 40. qlo abroget. l.nec mandante. de tut.& cura.

Absens casu restituēsetur præsens.l.si ita legatam.de leg.1.in tex.1201 nu.30

Absens non videtur, qui disciplinæ cā alio missus est l.Seix. §. Pamphilæ. de fun.instr.in tex.1350. nu 50

Absens ob negotia testatoris debet vt præsens alimenta percipere. l testamento.de alim.& cibā.lega.in sum. 1415.nu.20

Absens Reip.causa.gl.aberat.l.cū quidam 730. nu.60

Absens reputatur præsens. qui non intelligit.in verbo. Præsens.

Absentis amicas.cum de eius præiudicio agitur vocandos esse.333. nu.60. gl.amicis.l.si absens.vbi pup.edu.vel mor.de.

Absentis loco haberi furiosum & non consentientis.l.2. §.furiosus. de iure cod.843.in p.in.in sum

Absentem studiorum causa videri præsentem.l.quæsitum est.de legat.3.in sum.1200.nu.20

Absentem Reipubl.causa, ire dimittas debere vias in verbo. Reipub.causa.

Absentium comites. æque excusati, atque absentes l.admonitores. de exc.tut.325.nu.20.in tex.

Absides qui.in marg.§.cymbia.l.pediculis. de auro. & argen. lega. 1445. num.20

Absentus. l. Lucius. §. Sempronij. de admin. & l.penul. de autho.tut.231. nu.30. & l.1. §.tunc autē vt in poss. leg.no.265. nu.40

Abstineo pupillum l.pe.de aut.tu.263. nu.30.l.tutores de admin.& peri.tu. §.aduersus 221.nu.40

Absurdum sequitur aliud absurdū.13. nu 20.gl.alio quin.l.diuortio fol.ma.

Abundantem cautelam non nocere.in verbo. Cautelam.

Acceptilationem esse solutionem, quæ ab vno facta profitetur vtrique.gl.liberabor. §.nunc.l.si quis.de lib.leg. 1459.nu 20

Accepto feretur.l.tutores. §.in eum. in fi.de adm.tut.223. nu.40

Acceptus.i.datus. l.cū hæreditas.de administrat.tut gio.accepi.251.nu 30

Accessio cū cedere principali. l.si quando. de auro & argento lega.1443. num.40

Accessorium principale nō rumpit.gl. manebit.§.si suo.l.si quis cū.de vulg. & pup.substi.606.nu.60

Accessorio ex inducto non extingui principale.l.pediculis. §.fi.de aur.& arg. leg.in sum.1448.nu.40

Accessorio principale non confirmari. in verbo. Principale.

Accessoria extinguitur actio sto principali. in marg.l.nam quæ.de pecul.leg. 1359.nu.20

Accessoriè apposita verba ginalia: suo principali restringuntur.l.prædijs.in prin.de leg.3.in sum.1207. nu.30

Accidēti præualere naturale. in verbo. Naturale.

Accipere iudicium.in verbo. Iudicium accipere.

Accursij de suo nomine gloriatio. glos. conditio est.§.si in danda l.facta.ad Trebellianum.1904.nu.70

Accusare neminē cogi inuitū. in mar. §.certe.l.qui cum.de bo liber.2198.

Ad accusandum an mulier admittatur glo.egredientis.§.consequens.l.1.de suspe tut.271 nu 10

Accusatrix intelligi qui nomen detulit. l.eum patronum.§.1.de iur pa.2159. num.10

Acetabulū.in mar. §.argēto.l & si nō. de aur.& arg.leg.1454.nu.10

Acetum incendij extinguendi cā paratum, nec esui nec potui cedere.l 3.§. penott.de penu.leg.1379.nu.20

Acetum incendij extinguendi causa, parasse veteres. l.quæsitum. §.aceti. de fun.instr.in tex.1335.nu.10

Actio.l.accusatio.gl.hanc actio.§.cōsequens.l 1 de susp.tut.271.in prin.

Actio an cedi possit correo in solidū, in verbo.cedi.

Actio inanis est, quā inopia debitoris excludit. glo non est.l.hoc edicto. Si ventus non inc.121.in prin.

Actio legis Aquiliæ pœnalis est aptitudine gl.accipiendum 340.nu.10

Actio turpis in vxorem negatur.in verbo. Vxor.

Actio vna in alterius locum succedens, eius naturam assumit. l.1. §. si quis. vi leg.no cauea. in sum.1976.nu 40

Actionem ex delicto dari hæredib.gloriosorum.1369.nu 30

Actionem ex testamēto ad triginta annos durare. gl quia.l.nemo.de leg.1. 918.in prin.

Actionem inferre.l.tutores.de adm.tu. in tex.219 num 20

Actionem nullam possidenti dari. in verbo. Possidenti.

Actionem quandoq; transfert qui non habet. gl.honorem.l.cum hæres. ad Senatusc.Treb.1860.nu.60

Actionem semel extinctam resuscitari posse. gl.integrate.l.neptis.l propter. ad Senatusconsult. Syllaniani. 836. num.10

Actiones tēporarias & perpetuas. q̄ dicantur. in marg §.actiones l.cū patroni.ad Trebellianum.1835. in prin.

Actor. id est.adiutor. administrator. l. decreto.de admi tut.207.nu.10

Actorem quod facit succumbere in petitione, facit succumbere reum in exceptione.l.3.§.si quis duobus. de admend lega.in sum.1404. nu.40

Actorem succūbere, si non probat causam suæ intētionis.l.eū qui.ad Treb. in sum.1553. nu.20

Actum vitiare, pro sonæ incertitudinē. in verbo. Incertitudo.

Adauctę facultates cum faciant cessare beneficium paupertatis priuilegium.l. tum.§.eos qui. de excusat. in 202.nu.20

Addici empteri.l alimēta.in fi.de lib. agno.in tex.1310.nu.10

Addictio pœnæ. l.tutor.1. §.idē sciēt. de administrat. & pericul.tuto.193. num.10

Ademptio an legatum virile.gl.ademptionem.l.si ita fuerit.de reb.cred. 1525.nu.60

Ademptionem fieri ex causa, quæ habuerit originem in vita defuncti. in marg.1673.num.50

Adesse credique custodiæ causa alibi fit. l.Seix. §. instructis. de fun.instr. 1351.nu.10

Adhibenda nouis morbis noua remedia.in verbo.Nouis.

Adiecta (pro non adiecta habeti conditionem turpem. l.nō dubitamus. de condit.& demonstrat. in sum.1583. num 20

Adigi iuramento, ne nullam actionē non posse.l.adigere.de iure patro. in tex. 2156.nu.50

Adire hæreditatem suspectam non cogi hæredem.l.non est cogendus. ad Treb. in tex.1876.nu.30

Adire hæreditatem, hæredem cogi nō posse nisi ei damnum, vel luctū faciatur, vel à Prætore remittatur. l.apud Iulianum.ad Tre.in sum.1805. num.30

Adire patrem filius sa. cogere non pōt. in verbo. Patrem.

Aditio casta Trebellia.impedit.gl.1. lege. si ita. de cond.ins.in fine.659. num.60

Aditionem non esse necessariā in suis hæredibus. l.in suis. de suis & leg. hæt.2279

Adita semel hæreditate, omnis defuncti volūtas tota est.l.si patroni. §.qui fidecommissariam. ad Treb.1882. num.10

Ex Aditu iudicari an hortus cedat domui. l.prædijs.§.balneas. de legat.3. 1217.in prin.

Aditionē metu factā, rescindi. l.si metus.de acq.hæt. in sum.774.nu.20

Adiuuauerunt.l.post legatū.§.his verō. de ijs quib.vt indig.1552 nu.20

Adiutor tutelæ.l.solet.de iu.135 in prin.

Administrare res suas ante vicesimū quintū annum nemodi. l si decendat.& dem.in sum.1652.nu.20

Administratorē interdicere & de po-

nere

nere differunt, in verbo. Deponere.
Administratione bonorum prodigo interdici, l.1. de cur. fu. & prodig. da. 395. nu. 30
Nomina præcedentium administratorum agnoscere tutor tenetur, l. qui nominibus de admin. tut. 229. nu 20
Admittere.) In causis summarijs quãdo admittatur exceptio. l. 3. vi in pos. lega. no. in sum. 1996. nu. 50
Adnasci. §. illud. l. fine de liber. agnos. 104. nu. 10
Adoptione quæsitã fraternitatẽ easdẽ impedire nuptias, quatenus mãeat adoptio. in verbo. Fraternitatem.
Adoptionem dissolui per emancipationem, gl. non admittetur. §. si filium. non tantum. de bon. poss. contra tab. 2034. nu. 20
Adoptivum filium in potestate patris naturalis. remanere, nisi adoptetur ab auo. in mar. l. verum. de bon. poss. contra tab. 2044. nu. 60
Adoptivum etiam cõsanguinitatis iura habere. l. 1. §. non solũ. in fi. de suis & legi. hæred. 2271. nu. 70
Adscripta ne an adscripto. legendũ. in l. tutores qui. l. periculo nominum de admin. tut. 224. nu. 40
Ad tempus permissum, post tempus videri prohibitum. l. si mulierũ. §. Stichum, de leg. 2. in sum. 994. nu. 40
Ad tempus relictum liberorum verificari, si fideicommissarius vxore prægnante decesserit. l. sed & si ad tempus. ad Treb. in sum. 1830. num. 30
Adulatoria verba ad honoratũ directa, non inducunt dispõnem. l. generali, de vsufr. leg. in sum. 1270. nu. 20
Adultera mulier dotẽ et paraphernalia amittit. l. soluto. fol. ma. 1 ma. 4. n. 20
Adulteri damnatam concubinã quem prius habere posse, vxorem non posse. in verbo. Luxuriam.
Adulterij exceptio tollitur, &c. in verbo. Exceptio.
Adulterio pollutam, vxorẽ ducere non licere. l. Claudius. de ijs quib. vi indig. in sum. 2558. nu 40
Adulterum apud filiã deprehensum patrem posse impune occidere, cũ filia etiam prægnante. in mar. 915. nu. 50
Adulterã vxorẽ occidens maritus, dolorem iustã exequitur. in verbo. Iustũ.
Adultus curatorẽ habens testari potest. gl. intra legitimam. l. Catus. l. Autetio de lib. leg. 1473. in prin.
Adultus & pupillus, differunt. in marg. 229. nu. 10
Adultus curatorem habẽs stipulari potest. gl. necessaria rerum. l. impube. de suspec. tut. 270. nu 40
Aduocatus & militaris, milites dicuntur 2154. nu. 60. gl. milites. l. item. l. 1. de bon. pos. ex te. militis.
Ægritudinẽ & infirmitatẽ corporis à turpia excusare. in verbo infirmitatẽ.
Ægritudinem, solutionem nõ differre. gl. ægritudine. §. Et ideo. l. si quis de hæredibus instit. 527. nu 60
Ægyptus.) In Ægypto & Africa aquã venalem. in verbo. Aquam.
Æquæ dictio, facit vt cõiuncti cũ disiunctis æqualiter admittantur. l. interdũ. in prin. de hæred. instit. in sum. 518. n. 30
Æqua potentia.) Ex æquipollentibus quid fiat non refert. l. fideicommissa. §. fi. & ibi. de legat. 3. in sum. 1122. nu. 20. & 1813. nu. 30. gl. habendum. & gl. c. fin. 1955. nu 60
Æquitate mouendos principes, in vers. Principes æquitate.
Æquitate. Principes esse mouẽdos. l. 9 filium. §. fi. ad Treb. 1925. nu. 20
Æquitate, voluntatem testatoris interpretandam esse. in mar. 1851. nu. 30
Æs alienũ prius soluẽdum esse, quam legarum. in casu. l. ex facto. 532. n. 60
Æs alienum non respicere fundum. in verbo. Fundum.
Æs Corinthium. in marg. 1224. nu. 30
Ære alieno nisi ante soluto, non deberi legata. in mar. gl. necessitate. l. 1. vide. no. ca. 1974. nu. 60
Æstimari debere rem communi æstimatione non affectione singulari. l. pretia ad leg. Fal. in sum. 1732. nu. 30
Æstimari nihil rem peremptã, quæ & si extaret nõ tamen æstimaretur. l. in ratione. §. si servus. ad le. Fal. in sum. 1572. in prin.
Æstimatio. i. opinio. 245. nu. 60
Æstimatio fideicommissi vniuersalis, quomodo fiat. in verbo. Fideicom.
Æstimatio litis, emptionis instar habet. in verbo. Litis æstimatio.
Æstimationem rerum, veram fieri debere, & de tota re non per partes. in verbo. Rerum.
Æstimationẽ rei alienæ difficulter habendæ præstandam esse, glo. inferat. 1129. nu. 60
Æstimatione communem æstimari debere, non affectione priuata. l. pretia. ad leg. Fal. in sum. 1732. nu. 10
Ætates hominis quatuor. gl. prima ætate. l. hæreditatum computationi. ad leg. Fal. 1636. nu. 10
Ætas qualiter probatur. l. 2. ad prin. de exen. tu. 185. nu. 10
Ætatis centæ tempus adiectum, causa legatarij, diem non conditionem inducere. in verbo. Tempus.
Ætatis suæ esse, quid. in vers. sanè si suę ætatis. in tex 258. nu. 10
Affectasse tutelam videri, qui modici patrimonij sit. l. spadonem. §. est autem. in fi. de excus. tut. 309. nu. 40
Affectans tres tutelas non excusatur à quarta. l. spadonem. §. est autem. de excusa. tu. 309. nu. 30
Affectatum leuiter portari. glo. 2. l. titia. de excus. tu. 286. nu. 60
Affectionis rõ habẽda l. Caius. l fi. fol. mat. 50. nu. 10. & gl. præstare. §. cũ vero. l. si domus. de leg. 1. 927. in prin.
Affectioni paternæ nonnihil dandum. l. qui cum natu. §. si patris. de bon. libe. 1197. nu. 50
Affectione priuata, non æstimari debere rem, sed æstimatione communi. in verbo. Communi.
Affectus naturalis, facit omnia patri videri concessa. in verbis, concessa. & naturalis affectus.
Affectui paterno parcitur. l. pen. §. Iulianus, quod fal. tut. auth. 368. nu. 10
Affectu nõ fungi neq; vtilitate singulorum, sed cõmem rerum pretia. l. pretia in prin. ad leg. Fal. in tex. 1732. nu. 20
Affinis quis dicatur, in marg. §. affini. l. prædia. de fun. instr. leg. 1355. nu. 30
Affinitas per fornicationem nõ nitur. l. 1. de concub. in fi. & in gl. pe. 125. n. 60
Affini alterius & cognati suæ esse nõ posse. vbi nuptiæ, ex quib. affinitas coniungitur. interdicta sunt. l. nõ facile. §. ferendum est, de gra. affin. 2252. n. 20
Affirmans tutores idoneos, fideiussoris instar habet. l. 4. §. fideiussores. de fi-

. deiuss. 378. numero 10
Afflictis nõ dẽt addi afflictiões. in marg. l. nec audiendus. de oper liber. & gl. vltima. l. apud. de acti. & petic. tut. 253. nu. 60
Africæ.) In Africa, & Ægypto aquam venalem esse. in verbo. Aquam.
Agere animo callido, & maligno, quid. in verbo. Maligno.
Agere simul duo non possunt. in verbo. Duo simul.
Agendum ibi cautius esse, vbi periculũ maius sit. in marg. l. 1. de Carb. edic. 2118. nu. 40
Ager, id est, villa. glo. ff. 3. l. ius dandi. de tur. & cur. dat. ab his. 169. nu. 20
Agnationem continere in se cognationem. in glo. rubricæ. de gradib. affin. 2248. nu. 50
Agnatus ois, cognatus est. l. iur. cõsultus. §. nã qui est. de grad. affi. 2253. nu. 50
Agnati qui sint. l. sunt autẽ. de leg. iur. 167. num. 50. & l. 2. §. 1. de suis & leg. hære. 165. nu 50
Agnati consanguineos, consanguinei suos in succedendo sequuntur. in verbo. Consanguinei.
Agnati & cognati, quomodo differãt. l. iurisconsultus. §. inter agnatos. de gradi. affin. 2253. nu 50
Agnato proximo hæreditatem deberi. l. 2. §. hereditas. de suis & leg. hæredi. 2274. nu. 30
Agnationem & cognationem in tres gradus principales diuidi. in gl. rubr. de grad. affin. 2248. nu. 40
Agnoscere rorum videri, partem qui agnoscit. l. si cui res. de leg. 2. in sum. 1029. nu. 30
Agnoscere vsuras. §. si quas. l. tutor 194. num. 30
Alere inopem fratrem, fratrẽ teneri. gl. hoc aliter. l. qui filium. 333. num. 10
Alere patrem tenetur filius. lege 5. §. & si impubes. de lib. agn. 107. num. 20
Alere tenetur pater filium, & ècontra. in verbo. Pater filium.
Allegantẽ contraria nõ audiri. l. Titia. de cond. & dem. in sum. 1643. nu. 20
Alibi custodię causa quod est, adesse existimari. l. Scia. §. instructis. de fund. inst. 1350. nu. 70
Alienare ius ecclesiæ, damnumq; inferre qui contendat. impium enim videri. si res suas ipse ecclesiæ Christi nõ contulerit. in marg. l. liberto. de bon. lib. 2214. nu. 60
Alienationem factam in fraudẽ legis de iure non valere. in fraudem hominis valere, seu rescindi. l. si libertus. de iur. patr. 2160. num. 10
Alienatione permissa, permittitur vsucapio. & ècontra. gl. non valet. l. magis de rebus eorum. 387. nu 70
Alienum libertum arrogari non debere si ille voluntarie patronus. gl. 1. l. liberto. de bo. lib. 2214. nu. 60
Alieno arbitrio, voluntatẽ vel iniquam nõ prudere debere. in verbo. Arbitrio.
Alieno de facto iurare iniquum esse. in verbo. Iurare.
Alii non alendum satius, quam alendũ petere. l. 1. §. interesse. gl. hoc causa. si mulier ven. no 123. nu. 40
Alimẽta cessant, vbi is cui debẽtur. hẽt vnde se nutriat. l. 5. §. sed si filius. 106. nu. 10. & l. vide. de lib. agn. 108. n. 40
Alimenta esse officio iudicis decernenda. in mar. l. Dini. ad leg. Falc. 1763. num. 20

Index materiarum.

Alimenta negans, necare videtur, in verbo. Necare.

Alimenta præteriti temporis peti posse, & illis renunciari etiam in mar. §. manumissis. l. libertis, de alimentis legat. 1412. nu. 20

Alimenta pro modo facultatum præstanda in l. 5. §. solent. de libe. agnos. 89. in text. 108. nu. 40

Alimenta qui patri negat vel eũ abijcit, aut præfocat, necare videri, in verbo. Præfocat.

Alimenta pueris legata, quandiu debeantur. l. Mela ait, de alimen. leg. 1405. nu. 10

Alimenta, vt præsentem percipere debere, qui ob testatoris negotia abfuit in verbo. Negotiorum.

Alimẽta relinquere, & educare, idem, l. fi. de ali. leg. in sum. 1418. nu. 50

In alimentis præsumi citius fœnẽ mori, quam iuuencio, in verbo. Senem.

Alimẽtorum, & vsus fructus diuersam esse rationem, in verbo. Vsus fructus.

Alimentorũ nomine quid cõ ineatur, l. legatis. de ali. leg. 1397. nu. 50

Aliorum nomina suscipit nemo, in verbo. Sequens.

Cõtra alium, me vti posse beneficio mihi competenti ex iure alterius, in verbo. alterius.

Per se quod quispiam non potest per alium posse, in verbo. Posse.

Alij pro alio punire iniquũ esse, l. mandatis. Dini fratres, de iur. pat. 2160. nu. 30

Aliud pro alio, creditore inuito, solui posse, l. non materia. l. cum certum, de auro & arg. leg. 1425. nu. 10

Alijs quæ feceris, tibi facienda sunt, l. cum hereditas. de adm. tut. 251. n. 20

Alex. fax. l. quidam in prin. de adm. & peric. tut. & in marg. 188. n. 20. & 50

Alterius ex iure, beneficio mihi competenti me vti posse contra alium, l. si post §. hi qui, de bon. poss. contra. ab. sum. 2046. nu. 10

Alternatiua.) In alternatiuis, sufficit alterum impl. vt l. cum pupillus. §. j. de cond. & dem. 1629. nu. 10

Alternatiuæ vis. l. 85. l. de le. 1. in sum. 861. nu. 30

Alteri vestrũ, vel vobis, verba hæc quid importet. l. si fundus. §. his verbis. de leg. 1. 937. nu. 40

Ambages reprobãdas esse, & circuitus vitandos. in marg. gl. cauere. l. videamus. si cui plusquam per leg. Falcid. 1781. num. 60

Ambigua si est oratio, cõmodũ est id accipere quo res magis valeat quam pereat. l. quoties. de re. dub. 1526. nu. 30

In ambiguis, id quod minus est legatũ, deesse videri. gl. sola. §. si cui. l. nam quidam. de pen. leg. 1383. nu. 20

Ambiguitas verborum cum nulla apparet voluntatis quæstionem admitti debere, in verbo. Verborum.

Ambulatoriam esse voluntatem defuncti, vsque ad mortẽ. l. si. de adimendis leg. 2196. nu. 40

Amicum sibi eligere nemine cõsendum. l. nemo dubitat. de hæt. inst. 552. n. 30

Amicum meliorem nõ habere filium, patre. gl. inst. tueret. l. quidã, de hæt. instituen. 544. nu. 30

Amicos bene meritos alios donandum esse. l. viros. si quid in fraud. patro. 2230. in prin.

Amicos absentis cum de ipsius præiudicio agitur, vocandos esse. glo. amicis, . l. si absens. vbi pupil. educari debeat. 333. nu. 60

Amita est soror patris. l. iureconsultus. §. amita. de gradi. affi. 2255. nu. 40

Amouere dicitur qui dolo causam dat vt alius amoueat. l. sed & si. terum amo. 91. nu. 10

Amphitapas vestes esse vtrinq. pilosas, in mar. §. vestimenta. l. vestis, de aur. & arg leg. 1437. nu. 60

Ample præceptoribus mercedes soluẽdas. in verbo. Præceptoribus.

Amplius quãdo sumitur comparatiuè, quid inducat. l. si seruus legatus. §. si ita scriptum. de leg. 1. 966. nu. 10

Amplius dictionẽ totum capere. 1774. nu. 70. gl. ratio. §. hæc verba. l. 1. si cui plus. & l. legata. de leg. 1. in sum. 872. num. 40

Dictio eo amplius, quid notet. l. libertis. de cond. & dem. 1649. nu. 10

Amplius hoc præcedentia repetere, l. si ubi patè. de leg. 1. in sum. 1183. n. 20

Amplius verbũ exclusiuũ esse, & augmentatiuũ. in mar. §. hæc verba. l. 1. si cui plus quã per leg. Fal. 1774. n. 10

Anademata, capitis esse ornamenta, 1262. in mar. l. quamuis. de aur. & arg. leg. 1440. nu. 50

Anagraphũ, qd̃ in additione gl. si inops. §. regrat. l. magis, d. treb. co. 488. n. 50

Ancillarum partus, & pecorum fœtus in fructu, vel redim non contineri, l. si mattio. §. si fundum. fol. mar. 150. nu. 20. & l. deducta parte. §. hæreditate. ad Treb. 1892. nu. 20

Cum ancillis cõtubernium esse posse, matrimonium nõ posse. gl. ancilla. l. filius. de lib. & posth. 449. nu. 50

Anconæ. l. aberrare. de fun. instr. in tex. 2341. nu. 20

Angustiam temporis, non nocere. glo. angustias. §. Proculus. l. si mihi. de le. 1. 867. nu. 50

Animalia in supellectili nõ esse. 1347. num. 50

Animus facit conditionem, in verbo. Conditionem.

Animus quomodo declaretur, in mar. gl. alienam. l. gerit. de acq. hær. 777. nu. 50. & 60

Animo maligno & callido agere, quid. l. si seruum. §. amouere. de acq. hær. 764. nu. 10

Annonarum onera, olim sustinebant prædiorum conductores. l. si fine. §. Lucius. de adm. tut. 213. nu. 30

Annus cœptus non habetur pro completo. l. non putabam. de cond. & dem. 1605. fallit fauore filij. l. qui filium. §. 1. ad Treb. in sum. 1022. nu. 10

Anni initium cœptũ esse sufficit. l. filio. de ann. leg. 1212. nu. 20

Anni initio soluendum, gl. si initio. l. in annos. de annuis le. 1229. in prin.

Anni parte maiori, quæ fuerunt, in fundo esse videri. l. cum de ianitoris. §. Sabinus. de fun. instr. 1346. nu. 30

Anno tertio incipere fari puerũ glo. fari. l. 1. §. is autem. de ventr. inspi. 114. in prin.

Annum ante 25. res suas administrare, nemo dicitur. l. fin. de cond. & dem. in sum. 1652. nu. 30

Annũ post quinquagesimũ operas non deberi. l. libert. de ope. li. 2182. nu. 30

Annos in singulos stipulationem vnã esse, nec finiri morte stipulatoris. gl. non trãsire. l. si in singulos. de annuis leg. 1231. in prin.

Annorum triginta præscriptionem nõ currere pupillo, gl. necessaria. §. fuit. l. 1. ad Treb. 1789. in prin.

Annua, bima, trima die. l. si cui legetur, in prin. de leg. 1. in text. 969. nu. 10

Annua, bima, trima die soluere, quid sit. gl. in hæredis. l. si legatũ. de ann. leg. 1230. nu. 10

Annua, bima, trima die, singulis annis per æquales præstationes, l. 3. de ann. leg. 1229. nu. 30

Annuum cæteri legatũ, donec nubat. l. legatũ ita. de ann. le. in sum. 1241. n. 10

Antepocha in marg. 214. nu. 30

Ante septẽnũ neminẽ rectè fari dici, in l. 1. §. 2. l. 27. d. adm. tu. 181. n. 40

Aperis repudiare nõ videri dét. cui cõsequẽs probatur in verbo. Cõsequens.

Aperte l. 1. §. quod au cautum. ad Sena tusco. Syl. 822. nu. 30

Aperto sola tabula, ũ non facit hĩdem hæreditate cadere, licèt pœna centũ aureorum sit statuta, gl. aperuerit. §. si is l. mare. ad Treb. 1799. nu. 40

Aperta) Ex apertis, ignota coniectamus, l. 3. §. idem erit. de iusp. tu. ibi quasi in hac. in tex. 274. nu. 40

Apoca 234. num. 50

Apolides i. sine ciuitate. gl. Apolides. l. 1. de leg. 3. 1110. nu. 60

Apostolicam vim legem obtinere, vt remittat iurm. gl. remittitur. l. adigere. de iure patron. 2137. nu. 30

Appellatio pronũciatum extinguit. gl. appellauerit. l. si quis. l. qui a latrunculis. qui test. fac. poss. 402. nu. 30

appellatio rei etiam hereditatem cõtinet. gl. res. §. bona. l. bona. de bo. pos. 2076. nu. 40

Appellationis sententiam iudicẽ posse partim confirmare, partim in nihilũ redigere, l. vlt. de iur. pat. in summa. 2164. nu. 50

Appellationi nõ semper deferendũ esse. gl. permittitur. §. hi. aut. l. si quis filio. de inju. rup fac. test. 482. nu. 60

Appellatione dãi, qui continentur. l. 1. §. 1. ad Syll. 815. nu. 20. 816. nu. 10

Applicari fisco indigno quod auferetur. ad fiscum. l. Claudius. de his quibus, vt indig. 1559. in prin.

Approbo, quod nõ reprobo. gl. approbauit. l. cum mulier, fol. mar. 61. nu. 10

Apsides, quę dicãtur, in marg. l. & si nõ sunt. de auro & arg. leg. 1433. nu. 20

Aquam qui reliquit, pretiũ relinquere videri. l. Mela. §. quidam. de ali. le. in sum. 1406. in prin.

Aquam in Africa & Ægypto venalem esse, §. quidã liberis. l. Mela. de ali. & cib. leg. 1406. nu. 20. in tex. & in casu. l. 1. eo. tit. 1362. nu. 30

Aquiminarium, in marg. l. supellectile. de supel. lega. & in tex. §. vitres. 1385. nu. 30. & 60

Arbercoq.) Iam ferre ex quo arbitrũ ipsorte fuscepit. gl. iudicare. leg. sed & reprobari. de exc. iut. 250. n. 50

Arbitrio Titij legitũ, aut si Titius arbitrabit. qd differãt in mar. 89. nu. 50

Arbitrium, & æstimationem alicuius electi, reduci ad arbitrium boni viri. gl. virum. §. sic fideicom. l. fideicõ. de leg. 3. 1121. nu. 10

Arbitrio alieno pendere non oportere vltimam voluntatẽ. l. illa institutio. in prin. de hær. in sti. 530. nu. 40

Arbitria iniquo nõ standum, in marg. 2181. nu. 20

Arborem malã nõ facere fructũ bonũ, glo.

glo. nõ poterit. l. is qui, de acq. hære. 713. nu. 40
Arbores germinales, & exdux. 18. n. 60
Arcenarius quis dicatur. in marg. ca. 1us, l. quia, ad Senat. Treb. 1800. nu. 40
Argentum factum. l. Quintus Mutius. §. fi. de au. & arg. leg. 1420. nu. 40
argento vel auro facto legato non contineri fractũ, vel collisum. in verbo, Facto argento.
argento omni legato nõ contineri nũmos. in fum. §. an cui. l. Quintus, de auro & arg. leg. 1442. nu. 10
arguere teſtim principale qui vult, eum à ſecundis tabulis repellendum eſſe in caſu. l. cum ſecundis, de his quib. ut indig. 1561. in princ.
argumentum à contrario in iure militat. glo. 1. §. vtrum. l. ſi is, qui, de reb. dub. 1528. nu 40
argumẽtis qñque cauſam decidi linea § gl. Aebu. Sen. §. Sabinus, l. qui filiũ. ad Senat. Treb. 1925. nu. 30
arma fœminarum eſſe lachrymas. l. ſ. §. poteſſe. ad Senat. Sy l. 819. nu. 50
In armis prouidentiã. in legib. religionem eſſe. glo. prouidentiſſimus. §. itẽ l vnum de iu. g. 2. 1045. nu. 60
armatæ militiæ priuilegijs an inermis gaudeat. gl. militare. l. 1. ſi quis à par. in an. 2151. nu. 70
arrogari nõ dẽre. libertum alienõ ſine voluntate patroni. in verbo. Libertũ.
arte ſua vti. vel altero inuito cuique licere. l. fin. de obſeq. à liber. & liber. 2168. num. 30
artibus liberalib olim ſolitũ fuiſſe mu lieres inſtitui. l. qui filiũ in princ. ubi pupil. edu. in tex. 332. nu. 60
artificio mutari officiũ. l. legatis ſeruis §. 1. de leg. 3. 1191. nu. 10
as. libra. pondo, vel pondus. idem ſignificant gl. appellatione. §. hæreditas. l. ſeruum de hær. inſti. 550. in prin.
aſinus intumeſcit, cum per comparem videt ſe comprehendi glo. 1. l. hæres. de acq. hær. 744. in prin.
Aſinum non eſſe inimicum onerandũ l. ſi is à quo. in fi. vt in poſſe. no. in tex. 1998. num. 30
aſina molendinaria. l. cum de lanionis §. 2. de fun. inſtr. leg 1344. num. 20
aſſignare libertũ. l. j. de aſſig. lib. in tex. 2218. num. 10
aſſignationem fieri, vel verbis, vel nutu vel teſtamento, vel codicillis l. j. §. aſſignare. de aſſig. lib. in tex. ibid.
athletæ qui dicantur. gl. Athletæ. de ex cuſ. tut. l. Athletæ. 291. nu. 50
atrocitate facti, non ſolum remouetur tutor, ſed etiam punitur. l. 1. §. ſi quis. in fi. de ſuſpec. tut. 271. nu. 40
attestato dicere. i. coram teſtib. l. 1. §. Iu. de lib. agno. 100. nu. 40
auaritiſſimum genus mulierũ. ſi. in prin.
audacter. l Gallus. l. videndum, de lib. & poſthu. 468. nu 10
auferendum nemini eſſe beneficium iuris in mar. l. ſacratiſſimi. ad Tert. 2292. num. 60
auferatur quod ab indigno, id fiſco applicari. in verbo, Fiſco.
augeri ſingularis ſignatione plurali. gl. ſub eadẽ. §. ſi duo. l. ſi teſtõ. 647. n. 60
aui vel patris delictum. an & qñ noceat nepoti, vel filio. l. Dui fratres. de iu. patro. in ſum. 216. nu. 30
aui contra teſtim poſſe veriti nepotẽ, licet filius fuerit iuſtè exhæredatus. l. 3 §. ſi emancipatus. de bon. poſ. cõtra tab. in ſumma. 2034. num. 30
auo ſuus hĩs nõ dẽ poſt mortẽ eius concep⁹. l. Tit⁹. de iuris & legi hær. 2259
auunculus matris frater. l. iureconſultus § auunculus. de grad. affi. 2213. n. 40
aurum & argentum ſignatum, quid l. Quintus Mutius. §. pen. de au. & arg. leg. 1442. num. 40
auri appellatione non contineri pecuniam ſignatam. l. Quintus Mutius. de au. & arg. leg. ibid.
auro & argento legato, etiam gemmas deberi cõtinctas. §. peruenimus. l. & ſi nõ. de au. & arg. l. leg. 1435. n. 30
author ſibi eſſe, quis poteſt g'. ſibi credi tam. l. quoties. §. non tm 19. num. 30
author in rẽ pñs filius eſſe non põt. l. ꝙ dicimus §. fi. de auto. tutor. 256 n. 40
authorem eſſe eſt, quod agitur probare. l. 3. de auth. iud. 255. nu. 30
authorati. l. huius qd fal. iud. 366. nu. 30
authoritas in re propria. quandoq. præſtatur. gl. vlt. poteſt de auth. & conſen. tuto. 264. num. 50
authoritati legum nõ nocere cautione priuatorũ. in verbo Cautione. ſi mar. l. pater. ad Tertu. 2280
authoritatem in rem ſuam, præſtare nemo poteſt. l. quod dicimus. in princ. de auth. tut. 258. nu. 50
authoritatem nõ præſtat ſola corpõris præſẽtia. l. 1. §. fi. de aut. tut 255. n. 10
authoritatem ſequi iuſſum præcedere debere l. ſi quis mihi. §. 1. de acq. hære. in ſum. 725. nu. 10
authoritatẽ iudicis facere, vt ſnſæ etiã iniuſtæ pareat. l. ſeruo iuſto ad Treb. §. cum prætor. in ſum. 1912. nu. 30
authoritatẽ iuris manere. i verbo Factũ
authoritatem ſuperiori in eo non eſſe, quod neceſſario deſtituendum eſt. in mar. 1124. nu 10
automata quæ dicantur gl 899. nu. 30. & mar. in prin.
autophyes quid in mar. l. ſi cui. de le. 3.
auxilium ordinarium nõ impedit extraordinariũ. l. ſi minoris. de admin. tut. in ſum. 208. nu. 10
auxilium manu militari quandoq. datur. gl. vel manu. l. hoc edicto. ſi ventris nomine. 120. nu. 30

B

BAlani, quid gl. balani. l. ligni. de le. 3. 1185. nu. 20
Beneficiũ indultũ nõ tollit, ꝙ impedit indulgẽdũ. gl. obligetur. §. cæterũ. l. ſi ſeruum. de acq. hær. col. 764. nu. 60
Beneficiũ iuris nemini eſſe auferẽdũ, in mar. l. ſi filij ad Tert. 2292. nu. 60
Beneficium libertatis grande. & inæſtimabile. gl. 1. l. hoc edictum. de bon. liber. 2188. nu. 60
Beneficium plenius, qui ſunt cõſecuti, grauius eos puniendos. l. 3. §. verum, autem. ad Senatuſ. Sylla. in prin. tex. 824. num. 10
Beneficium Principis quandoque iniquum in l. ex facto. §. etenim. de vul. in tex. 616 num. 10
Beneficium non vitiari, ex ſuperuenienti caſu. in mar. gl. vlt. l. verbis, ad leg. Fal. 1668. nu. 50
Beneficium nõ dediſſe videtur, qui inuitus dedit. l. ſi ſeruo de hær. inſti. in tex. 572. num. 10
Beneficiu reatu excludi. gl. 1. §. hoc edictũ. l. qa aũt ſi qs [illegible]. nu. 709. n. 70
Beneficium ſi datur ad ſi. man. an ſucceſſor ſtare debeat firmq; prius facto. in verbo, Locationi.
Beneficio mihi cõpetẽti ex iure alteri⁹ poſſum vti⁹ aliũ. l. ſi poſt. §. hi qui. de bo. poſ. contra tab. 2046. nu. 30
Beneficio debẽt dari ciuib. potius quã exteris in verbo. Ciuitas.
Beneficia ſua Principes interpretari. l. ex facto in prin. de vulg. 635. nu. 10
Benignam interpretationẽ amplectendam. l. 2. de lib. & poſth. 424. nu. 30
Benigniorem interpretationẽ eſſe in re dubia ſequendam. in verbo. Dubia.
Benignitatem amplectẽdã. l. j. in prin. vt in poſ. leg. no. 1995. nu. 20
Bes.) Ex beſſe, i. vncijs octo. gl. ex beſſe. l. ſi ita. de li. & poſth. 436. nu. 10
Beſtiæ) Ad beſtias damnatis. ad fertũ, in metallũ. teſtim facere nõ licere. l. eius qui. § in inſulam, deportati. de teſta. 407. num. 30
Bibliotheca i. armariũ vbi libri reponuntur, gl. bibliothecas. §. libris. l. librorum de leg. 3. 1181. in prin.
Bona fide contracta res, tum vt loco ſit, dubijs in teſt. agẽdum eſſe, niſi aperte contra leges ſcriptum ſit, l. vbi eſt, de reb. dub. in tex. 1636. nu. 20
Bona dñr cuiuſuis vniuerſitatis ſucceſſio. &c. l. 3. de bo. poſ. 2015. nu. 20
Boni mores pluſquam diuitiæ operantur. in verbo. Diuitiæ.
Bonorum adminiſtratione prodigo interdici. l. 1 de cur. fur. & prodi. da. in tex. 305. nu. 10
Bonorum appellatione contineri tam mobilia. q̃ imobilia. l. vxori meæ. de vſufr. leg. in ſum. 1279. nu. 40
Bonorum dictionem, qñque vniuerſitatem, vel hæreditatem ſignificare. gl. proprietas. 2000. num. 70
Bonorum nomen aliquãdo largius accipi gl. bona. §. non omnis. l. nam ꝙ. ad Treb. 1815. nu 60
Bonorum omnium donationem nõ valere. in mar. §. ſi quis. l. ſi libertus. de iu. patro. 2161. nu. 20
Bonorum poſſeſſio. quid l 3. §. bonorũ. de bon. poſ. 2016. nu 20. & in caſu. l. 1. de bon. poſ. 2014. nu. 20
Bonorum poſſeſſio. alia edictalis, alia decretalis. gl. Prætoris. §. à municipib. l. 4. de bon. poſſ. 2027. nu 20. & 30
Bonorum poſſeſſio, cũ detur ad bonorum poſſeſſionẽ agenti dat rei vendicatio directa. in mar. gl. vlt. l. ſi prætor. de contra tab. 2051. in prin.
Bonorũ poſſeſſionem, & rerũ differre. l. 3. §. 1. de bon. poſ. 2016. nu. 10
Bonorũ poſſeſſione ꝫ tabulas in petẽde parẽtẽ. & patronũ differre gl. exẽplo l. j. ſi à par. quis fue. man. 2150. nu. 70
Bonorũ poſ. in figura iudicij non petiti gl. vl. l ſi ſeruus. de iſtũ tab. 2147. n. 40
Bonorũ poſſeſſor quæ tribuunt iure eſſe ſeptẽ gl 2. l. 1. de bon. poſ. 2014. nu. 40
Bonorũ poſſeſſor. quis dicat. in mar. l. æquiſſimũ. de iſtũ tab. 2141. in princ.
Bonorum poſſeſſorẽ dici, qui de iure prætorio ſuccedat. in mar. gl. 1. vi ex legib. Senat. 636. nu. 40
Bonorũ qñ cẽ extinguiũ ſi pẽdẽte appoſitione mors interueniat gl. dẽpta. §. cũ quidã. l. in rũne. ad l. Fal. 1673. n. 10
Bonis in propriis inſtitutũ grauari non poſſe gl. tenebunt. §. quod ſi. l. cohæredi. de vulg. & pup. ſubſti. 530 nu. 40
Bonos contra mores iuramentum factum nõ valere. l. ſi quis inquilinos. & ſi. de leg. 1. 971. nu. 20
De bonis inu. cum cõicãdis aliquos grauari poſſe. l. Lucius Titi⁹ inteſtat⁹. in ſum.

ſum.ad Treb.1928.nu.40
Boues iumẽta non dicit.l.legatis ſeruis. §.iumẽtis.in tex.de le.3.1193.nu.30
Breuiariæ rationes quæ, in marg.l.Titij.de pecu.leg.1376.nu.50
Buccinum, in marg.& glo.buccinum §.de.verſicoloribus.l.in cui, de leg.3. 1197.nu.70
Burdones.l.item legato, in prin.de le. 3.1176.nu.60

C

CAedi habenas, vel ſemia, in verbo. Habenas.
Cætera dictio.quid in marg.897.nu.30
Calculator.l.vt iuriſiurandi.§.dabitur. de oper lib.2172.nu.10
calculatores.i.taticcinatij, l.ſpadonẽ. §.neque.de excu.tut.307.nu.40
calculi erroẽ.nõ facere cõdonẽ defiere.l.quãuis.de cõd.& dem.1590.n.10
caligatas.i.viles & obſcuras.gl.caligatas.l.non ſolum, de excuſ.tuto.298. nu.50
callido & maligno animo agere quid. l.ſi ſeruum.§.amouere, de acq.hæred. 764.nu.10
calumniæ facultatẽ.ex principali male ſtate non accipiendam.l.Imperatorem.de hær.inſti.578.in princ.
calumniam impunitã non relinquendam.l.1.ſ.& hoc edictum, ſi mulier ventris nomine.in tex.122.nu.40
cancellare, l.cancellauerat, de ijs quæ in teſta.in tex.495.nu.50
capaciras.in legatis qñ inſpicia&.gl.cõdõ.l.eũ.de cond.& dem.1647.nu.10
capere.l.decipere.glo.ne capiatur.217. nu.50
capitalẽ inimiciam.à tutela liberare.l. athletæ.ſ.4.de excu.tu.292.in princ.
capitis diminutio.gl.pp.§.bonorũ.l.ſed cũ.de bo.poſſ & in marg.2020.n.30
capitis diminutio.an ſit de iure ciuili, vel prætorio.glo.exceptione, §.teſtõ. l.qui ex.de ſecun.tab.2148.nu.10
capitis diminutione ẽt minima, perire hæreditates lĩmas.l.capitis.in tex.2279
capitis per diminutionem rumpi teſtamentum.in marg.ibid.
capitulum qualiter citandum eſt, in mar.98.nu.20
captatoriæ inſtitutiones.l.captatorias. & l.ſeq de hær.inſt.564.nu.10
captionẽ eſſe vitandã, gl.captionẽ.l.ſi vxori.de au.& arg.leg.1454.nu.70
captos à latronibus, & Legatos apud exteros teſtari poſſe.l.qui a latronib. de teſta.in ſum.409.nu.20
caritatẽ modici temporis non inſpici.l. pretia.§.fin.ad le.Falc.1753.nu.40
carmine famoſo dãnarũ.eſſe inteſtabilẽ.l.is cui.§.ſi.de teſt.ĩ ſum.411.n.40
caro vna ẽ vxor cũ marito.in ver.Vxor.
carnes ponderandas eſſe.glo.ponderata. l.cum.de inſtr.leg.1344.nu.50
carcum.in mar.1384.nu.20
carẽnum.in mar.l.ſi quis vinũ.de trittico.vino.& cleo.leg.1322.nu.20
carruca dormitoria.l.vaori quis.de au. & arg.leg.1427.nu.40
caſu cõditio mixta ſi deficit.deficit teſtium, in verbo. Mixta.
caſu ex ſuperueniente.beneficium non vitiari.in mar.gl.vlt.l.verbis. ad leg. Falc.1668.nu.50
Res vbi perpetuo, non caſu eſſe ſolet, inſpici debere in verbo. Eſſe.
caſu impedimum.pro facto haberi.glo. per tc.l.ſed & in.turpia. de legat.1. 917.nu.10
caſu quo extingui quid debet, eo incipi nõ debere.l.5.de vſuf.leg.in ſum. 1253.nu.40
caſib.fortuitis virũ vxoris.& vxorẽ viri participẽ eſſe debere.l.ſi cũ dotẽ.§.ſi maritus.fol.mat.in tex 32.nu.50
caſtigatio modica permittitur viro in ſeruos dotales.l.ſi conſtante.§.ſi maritus.in gl.1.fol.mat.42.nu.30
caſtitate plus habet luxuria, in verbo. Luxuria.
cauere.)Standum eſſe præcepto defuncti de cauendo.1783.nu.10
cauere an hæres pro relictis teneatur, in verbo.hæres.
cauere non dare legatario.niſi teſtũ ſcripturam oſtendat.in verbo.Legatario.
cauillatio quid ſit.1542.nu.50
caupona.gl taberna.1341.in prin.
cauſa quid.in rub.de coud.& demõſt. 1569.nu.10
cauſa.& omnis demonſtratio cõditionem continet.non expreſſa ſpecie.gl. ſumpſit.ſ.quod autem.l.demonſtratio.de cond.& dem.1580 in prin.
cauſa mutata.mutat effectum cauſæ.in verbo Mutata.
cauſa ſua dictum determinari, in verbo.Dictum.
Perſona quàm cauſa fauorabilior, in verbo, Perſona.
cauſa variè ſumitur.glo.2.l.dotis.ſolut. mar.1.nu.60
cauſa natura.in gl.rubricæ, de cond. & demonſt.1569.nu.40
cauſa finalis defectus vitiat diſpoſitionẽ.l.fin.de teſt.tut.in ſum.151.n.40
cauſam dicere in vinculis.l.antep.§.2. ad Senat.Syll.in tex.838.in prin.
cauſam patem eſſe.omnium negligentium.l.tutores, §.tutor. de admi.tut. in tex.222.nu.20
cauſam quandoque argumentis decidi.in verbo.Argumentis.
cauſam qui dolo dat ne alius amoueat, amouere dici.in verbo. Amouere.
cauſa ceſſante.non ceſſat effectus.in gl. tenebitur.84.nu.50
cauſa finita.non ſp finitur effectus.glo. eaſdem vſuras.§.quæſitum.l.Lucius.
cauſæ olim tractabantur coram Imperatore.le.3. circa med. de ijs quæ in teſta.in tex.498.nu.10
cauſarum, & litium cognoſcendarum formula.l.pe.de ijs quæ in teſt.delẽ. in tex.498.nu.40
cautela abundans non nocet.glo.alienum.§.vno.l.hæredes palam.de teſt. & qui teſta.fac.poſſ 417.nu.70
cautelam abundantem, neque addere aliquid neque minuere.neq; variare.
cauteria.in mar.134.nu.10
cautio.i.cautela.188.nu.70.gl.hmõi.l. qdã decedere.de adm.& peri.tut. & gl.cautio.l.ſi qs.de exc.tu.309.nu.40
cautio & ſatisdatio quid differant, in verbo.Satisdatio.
cautio Mutiana.l.4.§.fin.de condit.inſti.in ſum.649.nu.10
cautio non præſtatur niſi petatur, in mar.65.nu.10
cautionem habere.non ita expedire pupillo.quam rem ſuam ſaluam eſſe.l. 5.de ſuſpe.tut.278.num.30
cautionẽ ſupuacuã nõ pãti.gl.2.l.hęc aũ.ſi cõ plus quã pet.1779.nu.70
cautionẽ pãti dere.vb cũ aliqs i dubio admitti.i mar.l.poſtq.1982.n.40
cautione in idonea.perſonarũ qualitatem condõnem qi inſpici.in marg.l. filio.vt lega.nom.caue.1986.nu.40
cautione priuatorũ legum authoritati non noceri.in mar.l.pater.de iuris.& leg.2280
cautionibus variis non eſſe vtendũ.nec interponi debere, niſi quæ reiciuntur, l.hæc ſtipulatio. §.ſi.vt lega.o.nomine caue.in ſum.1990.nu.10
cautius agendum eſſe vbi maius periculum ſit.in verbo.Periculum vbi.
ab adita hĩditate. q̃ redere dicãi gl.putũ.§.tractati.l.cęteru.ã le.j.857 n.50
cedere etiam gemmas auro.& argento. in verbo. Auro.
cedere diem q̃ſi.gl.maximè.§.ſi quid.l. prio hærede.de acq.hær.718.num.10
cedi actio correo in ſolidum an quæ. 230.nu.20
cella penuaria.ſ.ſiue. l.qui penum, de penu.lega.1381.nu.30
cellarius, l quæſitum, §.cellarium, de ſun.inſtr.in tex.1231.nu.40
centum annos hominum vitã non excedere, in marg. l.ſi vſusfructus, de vſu.& vſufr.leg.1257.nu.10
cerniotores.l.1.ſ.quid ergo. ſi quis om. cauſ &c.791.nu.20
certus debet eſſe tutor, curator, procurator.legatarius.glo.tutor.l.tutor, de teſt.tut.147.nu.30
certus per ſeipſum, non ſit dubius per ſitem.l.cum quidam, §.ſi. de acq.hær. 734.nu.20.in ſum.
certam ſemper eſſe legem.l.cũ quidã, §. ſuum.de acq.hær.733.nu.10.in ſum.
certis ſi poterit, incertis nemo ſe committere debet.gl.cautionis.ſ.idem.l. cogi.ad Treb.1822.nu.10
ceſſare quando dicatur Falcidia.in verbo, Falcidia.
ceſſatum non eſt, ſi non ſit qui interpelletur.l.is cui.ſ.ceſſatũ.vt in poſſ. leg.i.no.in ſum.2003.nu.30
ceſſationes.l.Aemilius.de admi.& peri.tut 241.nu.40
caractyr.i.forma inſculpta q; ſigni imago.in mar.
chartæ appellatione quid cõtineatur, l.chartæ.de bon.poſſ.ecũ.tab.in tex. 2144.nu.20
chartas rationum tñ reddere.non eſſe reddere rationes.in verbo.Reddere.
cibaria ruſticorum gl cibariis.l.Seruis. de leg.3.1220.nu.30
circuitus vitandos eſſe. & ambages reprobandas.in mar.gl.caueri.l.videamus.1781.nu.50
citatio qualiter probatur. quando citat capitulum.in verbo. Capitulum.
ciuitas dicitur Roma per excellentiam, gl.ciuitatem.l.duris.fol.mat.3. n.30
ciuitatem & libertatem retinere cum, qui in relegatione ſit.gl.vlt.l.edicto. de bon.poſſ.1025.in prin.
ciuitatem tantum aufert deportatio.in verbo, Deportationem.
ciuitatem liberis replere mulieres.l.1. fol.mat.in tex.3 in princ.
ciuitatis beneficia debere dari ciuibus, ar.l Diuus.de tut.& cur.175.nu.20
ciuitate tutor ſumendus eſt, in qua eſt pupillus.in l.Diuus in prin.de tut.& cur.in tex.175.nu.20
ciuitatum gña uia.l.ſi duas.ſ.grammatici.gl.minores.de exc.tut.288.nu.40
clara perſona.l.5. de cur.fur. & prodi. in tex.386.num.30
clauſus eſſe qui dicatur, l.3. §.clauſus. ad Senat.Syll.823.num.20
coacta additio implet condõnem, l.qui

ita. in prin. ad Treb. l sum. 1914. n. 30
Coactilia quæ dicantur. in mar. l. argumento. de au. & arg. leg. 2438. nu. 30.
coadiutor Episcopi. in marg. 134. nu. 40
Coccus. in mar. & glo. buccinum. 1198. num. 70
codicilli non sumpuntur. nec per subsequētes codicillos, nec per subsequēs testamentum. in mar. 566. nu. 50
codicilli quot modis confirmentur, l. conficiuntur. de iu. codic. in tex. 841. num. 10
codicillos facilius confirmari. quam testamentū. gl. si aliàs. §. 1. l. de leg. 3. 1110. in prin.
codicillos facere non posse. nisi quibus testamenti factio permittitur. in mar. glo. non habuit. §. si post. l. conficiuntur. 848. nu. 10
codicillos. quamot modis conficiāt. l. cōficiūtur. in prin. de iure codic. in tex. 846. nu. 40
comatoria. vestes. quæ in comis adhibebantur in mar. l. inter. 1449. nu. 20.
cœptum quando pro impleto habeatur. 1255. glo. magis. §. infecti.
cœptum. annum non haberi pro completo. l. non putabam. de condit. & demonst. 1603. num 30. in sum. fallit favore filij. l. qui filium. l. 2. ad Treb. in sum 1914. nu. 10
Cœptum anni initium esse sufficere. in verbo. Initium.
Cœptum annum esse sufficit. vt transmittatur legatum. l. 5. de annuis. in sum 3231. in prin.
Cœptum diem pro completo haberi. gl. dico. §. rursum. l. qua ætate. de test. & qui testam. fac. post 405. num. 70
cœptum librum non esse librum. l. libro tum. §. sed nec. de lega. 3. in sum. 2181. nu 60
coercitio est corpore puniri. l. ob fœnus. in tex. 139. nu. 40
cogere fructus. l. in cui. §. quod si. vt in poss. leg no 2005. nu. 50
cogere partem si infam. nō potest adire. l. ille à quo. §. si quis. ad Treb. in sum. 1813. in prin.
cogitur nemo rem suam vendere. in verbo. Vendere.
cogi quempiam non posse restituere. quod ex erronea sententia habet l. debitor. §. si. ad Treb. in sum. 1896. num. 30
cognationis nomen unde l. Iureconsultus. §. 1. de grad. affi. 2253. nu. 30
cognationem esse genus consanguinitatis inter fratres tantum. in mar. l. f. unde. cognati 2230. nu. 20
cognationem. & affinitatem esse non posse. vbi nuptiæ interdictæ sunt. in verbo. Affinitatem.
cognationem. & agnationem in tres gradus principales dividi. in verbo. Agnationem.
cognati & agnati quomodo differant. l. Iureconsultus. §. inter agnatos. de gradi. affinita 2253. nu. 50
cognatos dici vsque ad quintum gradum gl. cognatos. l. militi. de veteran. succes. 2265. nu. 40
cognitionem suscipere. l. ius alimentorum. §. 1. vbi pupil. edu. de 332. nu. 10
collationem hodie locum habere inter succedentes quocunque iure. in mar. l. si filius. de collat. bonorum. 2991. num 10
collationē cessare. cū agitur querela. gl. si. l. pater. de col. dot. 2096. in prin.
collationem in duobus casibus fieri iure veteri. ex testamento. gl. pen. l. filia. de col. dotis. 2004. nu. 70
Collectas. & præstationibus teneri vsufructuarium. l. quæro. de vsufru. lega. in sum. 1268. in prin.
collegium. corpus. & societatem differre. glo. 1. §. à municipibus. l. bona. de bono. poss. 2017. in prin.
collegium grauari posse. ad restituendam hæreditatē vni de collegio. l. 1. §. si autem collegium. ad Trebel. in sum. 1789. nu. 10
collegium pistorum licitum est, glo. 1. l. qui in collegio, de excus. tuto. 328. num. 60
collegio licere legari posse. illicito non posse. l. cum Senatus. de reb. dub. in sum. 1535. num. 20
collisum vel factum argentum. vel aurum non contineri appellatione argenti facti. in verbo. Facto argento.
collusionem vbique esse prohibitam. in mar. gl. legatorum. §. si patronus. l. quia. 799. nu. 60
collocare in nomina. i. dare ad vsurā. §. pupillo. l. qui negotiationem. de admi. & peric. tuto. 248. nu. 30
collocare pecuniam. i. fœnerato dare l. si tutor. de admi. tut. 203. nu. 40
colludenti sententiam non prodesse. glo. nocebit. 912. num. 30. & in mar. num. 20
color coracinus. hysginus. mollinus. §. coccum. l. quæsitum, de leg. 3. 1203. num. 5
coloria vestis. & vestis coloria. glo. coloriam. §. Titia. l. pediculis, de au. & arg. lega. 1448. nu. 40
coloni, qui in mar. glo. quasi colonus. 1372. nu. 10
colonum nuntiū in tex. & mar. 2436. nu. 40. & 50.
comites absentium æquè excusantur. atque abientes. l. administrantes. de excu. tut. 325. nu. 10
commendo verbum. l. fideicommissa. §. si ita. de leg. 3. 1219. nu. 10
commissarios, seu executores testamentorum non habere actiones contra hæredes cum sint vt ministri. gl. non posse. l. Lucius. ad Treb. 1930. l prin.
committere neminem incertis se debere. certis se potest. glo. cautionis. §. idem l. cogi ad Treb. 1822. nu. 10
commodum quòd in alienum fit. eius voluntatem requirit. l. seruus docalis. solu. matr. in sum 65. nu. 40
communio discordiam parit. glo. perimatur. l. qui neque. de reb. eo. 392. num. 40
commune aliquid esse pro indiviso. l. magis puto. §. vlt. de reb. eorum. 389. num. 50
commune. ius non in rolli facilè. ac privilegium. gl. quocunque. l. eius. de mili. test. 693. nu 40
commune quod est. meum dici posse. gl. communis. §. Labeo. l. ferui. de lega. 1. 860. nu 40
commune tolli difficilius. quam speciale. l. eius militis. §. 2. de mili. testa. in sum 663. nu. 10
communiter fungi rerum pretio. non affectu. neque vtilitate singulorum. l pretia. ad leg. Falcidiam. 1732. numero 20.
communia non posse obligari sine decreto. l qui neque. §. vt. l. de reb. eo. in tex. 392. nu. 20
Communi à iure recedi nonnunquam. iniuito pietatis. nedum à proprietate verborum. glo. pietatis. §. codic. l. vaorem. de leg. 3. 1165. nu. 30
communi æstimatione rem æstimari debere. nō affectione priuata. & singulari. l pretia. ad leg. Fal. 1732. n. 20
communicandorum bonorum inuicē gratia grauari aliquos posse. in verbo. bonis inuicem.
compendium negotij. l. incrementum. §. altero. 238. nu. 30
compensare facilius esse. quam soluere. glo. posse. 1125. nu. 70
compensatio. quid propriè. in marg. 1010. nu. 60
compensatio generis ad genus admittitur glo. compensetur. l. qui non. de hæredib. infti. col. 568. nu. 60
compensatione mutua paria tolli delicta. in verbo. Paria.
compensuti. i. nata sunt, gl. pen. l. si tutor de tutelæ. & ra. distr. 345. nu. 50
cōpleti loco haberi. diē cœpti. gl. dico. l. qua ætate. qui test. fac. pos. 405. nu. 70
pro completo annum cœptum, non haberi. l. non putabam. de condi. & demon. in sum. 1605. nu. 30
compos mentis. qui in sermonibus videtur. sed in factis impos. prodigum esse. in verbo. Prodigus.
computare) Non computati impedimenti dies in termino. l. quib. dieb. de cond. & demon. in su. 1595. nu. 30
concha. glo. quia concha. §. peruenimus. l. & si non sunt alias est. de au. & arg. lega. 1435. nu. 60
concessa omnia videntur patri ob affectum naturalem. l. Aurelius. §. Titius. de libe. lega. in tex. 148. nu. 10
concubinam quempiam. habere posse damnatam adulterij, vxorem non posset: in verbo. Luxuria.
concubinæ patris cum filio nefaria conjūctio est. in verbo. Patris cōcubina.
concubinatus an sit permissus hodie. in mar. gl. nō denegabitur. §. quoniam. l. cum secundis. 1562. num. 10. & 20.
concubitum non facere nuptias. sed consensum. l. cum fuerit. de condi. & demonst. 1579. nu. 10
condemnat lega fugientem. 221. 20
condici res. quando possit. l. rerum. rer. amo. in tex. 95. num. 10
condictio furtiua in hæredem competit. 345. nu. 70
conditio quid sit. in rubr. de condit. & demon. 1569. in prin.
conditio falsa. an legatum vitiet. glo. 2. §. falsam. l. cum tale. de condi. & demon. 1622. nu. 20
cōditio impedita per tertium. habetur pro impleta. l. si Titius. de condit. & demon. in sum. 2578. nu. 40
conditio impossibilis. quando noceat. glo. non vitiari. l. sub impossibili. de condi. instit. 646. nu. 50
conditio impossibilis. institutionē non vitiat in verbo. Impossibilis.
conditio impossibilis. pro non scripta. est in verbo. Impossibilis.
cōditio mixta. si deficit per casum. deficit relictum. l. in testamento. 2. de cond. & demon. in sum. 1583 nu. 60
conditio non expectatur. cuius euentus nihil operatur. l. si quis ita. de hæredi instit. in sum. 539. nu. 30
conditio potestativa. quando habeatur pro expleta. l. 3. de condit. instit. in sum. 648. nu. 10

Condi-

Conditio in perſona vnius appoſita, an cenſeatur repetita in perſona coniuncta. in marg. l. Prætor. de collat. bon. 2087. nu. 10

Conditio, ſi ſine hærede deceſſerit, id eſt, ſine liberis. l. ex facto. §. fi. ad Trebel. in ſum. 1828. nu. 10

Conditio promiſcua, quę dicatur, & qñ apponi debeat gl. promiſcuas. l. ſi ita. de condi. & demon. 1577. nu. 60

Conditio turpis habetur pro non adiecta. l. non dubitamus. de cond. & demon. in ſum. 1583. nu. 20

Conditio turpis, vitiat teſtamentum. l. filius qui. de condi. inſti. in ſum. 657. num. 10

Conditio per tertiũ impedita, habetur pro completa in verbo, Impeditam.

Conditio tacita, rem conditionalem non facit, gl. ceſſerit §. vlt. l. quæ ſub. de condit. inſtit 653. nu. 60

Conditionis loco. diem incertum haberi, l. ſi pecunia. §. 1. de leg. 2. in ſumma. 395. nu. 40

Conditionis varij effectus, in rubrica. de condi. & demon. 1569. nu. 30

Conditioni poſſibili, honeſtæ, & facili, hæres cogitur parere: inhoneſtæ, & difficilis remittitur. l. facta. § ſi ſub conditione. ad Trebel. in ſum. 1903. num. 10

Conditionem facit animus. gl. hoc animo. §. hæc ſcriptura. l. in conditionibus, de condit. & demonſt. 1782. num. 10

Conditionem facere principali ex dictionem, ſi, ſecundario tempus, l. Titio, quan. dies leg. ced. 1963. nu. 30

Conditionem non facere, cal. uli errorem l. quamuis, de condi. & demon. in ſum. 1590. nu. 10

Conditionem facere dictionem, quiſquis, verbo futuri temporis iunctam, in mar. gl. quiſquis. §. qui ſuſpectam. l. ita, ad Trebel. 1842. nu. 60.

Conditionem per tum. & per ſi. dictionis fieri, gl. per tempus. l. ſi Titio quando dies leg. cedit. 1963. num. 50

Conditionem quandoque facere, mẽ quandoque taxare, quandoque monſtrare. l. nuper. de leg. 3. in ſum. & in tex. 1206. nu. 10. & 20.

Conditionem, & quãtitatem perſonarum inſpici in cautione idonea. in verbo, Perſonarum.

Conditionem additio coacta implet, l. qui ita. ad Treb. in ſum. 1914. nu. 30

Conditionem alicubi extare videri, cũ non extet, gl. ſcripſero, l. ſi quis, de hæredib. inſti. 536 nu. 70

Conditionem nuptiarum. non impleri ex nuptijs inualidis, in verbo, Nuptiarum.

Conditionem eſſe poteſtatiuam, quæ vltimo vitæ ſpiritu impleri poſſit, gl. 1. l. ſi filius. de condi. inſti. 666. nu 20

Conditionem quandam poteſtatiuam eſſe, quæ vltimo vitæ ſpiritu impleri non poſſit: ibid.

Conditionem impoſſibilem, pro non ſcripta habẽdam. l. mulier. de cond. inſti. 660. nu. 30

Conditionem repetitam nõ videri, quę repetita vitiaret l. ſeruo alieno. §. pe. de leg. 1. in ſum. 970. num. 30

Conditionem tunc impletam haberi, cũ per eum ſtat, qui ſi impleta eſſet, debiturus eſſet. in tex. & in mar. l. Iulia. de condi. & demon. 1602. nu. 30

Conditionem quæ matrimonium impedit, reijciendã. in mar. gl. nupſerit. l. ſeruo. ad Treb. 1911. num. 50

Conditionem turpem haberi pro non adiecta. l. non dubitamus. de condi. & demon. in ſum. 1583. nu 20

Conditionem ſpernendam, quæ viduitatem indicit mulieribus. glo. poſſe. l. quoties. de condi. & demon. 1584. num. 10

Conditionẽs ſi hæres non exit. morientẽ inſtituto. purificari. in verbo. hæres ſi.

Conditionem non recipit hæreditatis aditio. in verbo. Hæreditatis.

Conditione defectũ non videri, qui parere conditioni nõ potuit. l. quæ ſub conditione. §. quoties. de condi. inſt. in text. 653. nu. 10

conditione inſtitui non poſſe filiũ, niſi ea ſit poteſtatiua. glo. 1. l. ſi filius, de conditio. inſti. 665. in prin.

Conditiones eas verè dici, quæ in futurum conferuntur gl. in futurum. l. conditionum. de condi. & demonſt. 1639. nu. 10

Conditiones facto impleri non ſufficit, in verbo, Facto.

Conditionum plures ſunt modi. glo. ta. de condi. inſtit. 646. nu. 10

Conditionale relictum, nõ tranſmittit. glo. non pertinere. l. qui habebat. de vulga. & pupil. ſubſtit. 641. nu. 10

Conditionalem rem, non facere conditionem tacitam, glo. ceſſerit. l. quæ ſub. de condit. inſti. 653. nu. 60

Conductores prædiorum, olim annonarum onera. & contributionum tẽporalium ſuſtinebant. l. ſi fine. §. Lucius de adminiſtratio. tutorum. 213. num. 30

Confeſtim. l. 2. §. cõfeſtim. ad Senatuſc. Tertyll. 2289. nu. 60

Confitenti dari terminum ad ſoluendum. l. ſi domus. §. 2. de legat. 1. 928. num. 40

Confeſſio extra iudicium non nocet. in glo. grande. §. Iulianus. l. 1. de liber. agnoſc. 101. in prin.

Confeſſionem patris, grande afferre præiudicium filio, l. 1. §. Iulianus. de liber. agnoſc. in tex. 101. nu. 10

Cõfirmare partim, partim in nihilum deducere appellationis ſententiam iudicem poſſe. l. vlt. de iu. patron. in ſum. 2164. nu. 50

Confirman quandoque inualidum, gl. ad hæreditatem. l. ſi ſeruus de acqui. hæred. in mar. 772. nu. 60

Congruo loco, & tempore interpellationem fieri debere, glo. interpellatus. l. ſi penum. quan. dies leg. cedit. 1965. nu. 50

Coniectari ignota ex apertis. l. 3. §. idẽ erit. ibi. quaſi in hac. de ſuſpec. tuto. in tex. 274. nu. 40

Coniecturis declarari obſcurũ, in verbo. Obſcurum.

Coniecturis, vſu, & conſuetudine teſtatoris voluntatem colligi. in marg. 1391. nu. 10

Coniuncta poſita inter perſonas an reſoluatur in diſiunctam. l. cum pater §. penult. de leg. 2. in ſumma 1078. num. 20

Coniuncti, & diſiuncti. l. ſi pluribus, de leg 1. 884. nu. 20

Coniuncti re tãtum, & verbis tantum. l. hæredes ſine partibus, & l. ſi ita quis de hæred. inſtit. 560. num 20. & 563. nu. 30

Coniuncti plures vocantur ad vnam portionem cum diſiuncto l. Sempronius. §. ſi fundus. de vſufru. lega. in ſumma. 1267. nu. 10

Coniunctio inter incompatibilia, reſoluitur in diſiunctionem. l. ſi Titio. de vſufr. lega. in ſum. 1257. nu. 20

Conreus. l. ſi quis. §. 1. in fi. de liber. lega. 1559. num. 10

Conreo, an cedi actio in ſolidum poſſit. gl. pro parte. l. ſi plures. de admin. & peri. tut. 218. nu. 60

Conſanguinei qui dicamur, 2252. nu. 30 in mar. l. non facilè. & l. 1. §. poſt ſuos. de ſuis. & legit. hæredi. in text. 2273. & gl. poſt conſanguineos.

Conſanguinei, id eſt, fratres. l. 1. in prin. & l. 1. de ſuis. & legi. hære. glo. conſanguinei. 2273.

Conſanguinei ſuos, agnati conſanguineos. in ſuccedendo ſequuntur. l. 1. §. poſt ſuos, & l. 2. in prin. de ſuis. & leg. hæredi. in tex. 2273.

Conſanguinitatis ratione aliqua fiunt, quæ alias nõ fierent. l. ſi tutor, de ſuſpec. tutorib 280. nu. 40

Conſanguinitatis iura, etiam adoptiuos habere. l. 1. §. non ſolum. in fi. de ſuis. & leg. hære. colum. 2273.

Conſcientiam verum eſſe iudicem: hoc eſt, conſcientia mille teſtes. in marg. 746. nu. 20

Conſcifcere ſibi mortem an liceat: & quando l. ſi quis filio. §. eius qui. de iniu. rup. in tex. 481. nu. 60

Conſcifcentis ſibi mortem ex die vitę teſtamentum valere. l. 1. §. ſi quis nõ ad Senatuſc. Sylla. 818. nu. 50

Conſentire plures facile nõ poſſe. l. vnica. de liber. vni. in tex. 2216. num. 70

Conſentire vniuerſitas non poteſt. glo. adibit hereditatem. §. ſeruus. l. ſi quis de acquiren. vel omitten. hæred. 724. num. 30

Conſentit non contradicens. l. 2. §. fina. ſol. mat. in tex. 6. nu. 40

Conſentire quando dicitur furioſus, in verbo. Furioſus.

Conſentire qui præſenti non contradicit. glo. 1. l. ſi filiusfa. de rit. 132. nu. 60

Conſenſum duorum in pacto exigi, & nominum expreſſionem, in verbo, Pacto.

Conſenſum, non concubitum facere nuptias. l. cum fuerit. de condit. & demonſtr. in ſum. 1579. nu. 10

Pro Conſentiente haberi furioſum, quando non requiritur verus conſenſus. in verbo. Furioſus haberur.

Conſenſum patris, poſt ſententiam nõ valere. gl. perfecto. §. iuſſum. l. ſi quis. de acquir. hære. 725. nu. 60

pro Conſenſu expreſſo ſcientiã. & patientiam haberi. in mar. gl. penes. §. Caius. l. Titia de leg. 2. 1109. nu. 50

Conſequens qui vult, idem & antecedens velle intelligitur. l. illud dubitari, de acquir. hæt. 767. in ſum. 768. in princ.

Media ex præcedentibus, & conſequentibus intelligi. gl. verba. §. ſi de. l. ille. ad Trebel. 1811. nu. 70

Conſiliarij. gl. conſiliarij. l. & qui. de rit. torib. & cura. da. ab his 174. num. 70

Conſilium quandoque honeſtè requiritur licèt non teneatur. l. quidam. §. 1. de admi. & peric. tuto. in ſum. 188. num. 50

Conſilium quãdoq; ſonare verba præceptiua. 1073. in prin.

Conſi-

Conſilium mutare in melius ſapientis eſt.l.nonnunquam.gl.mutantis.de co'la bono.2091.in prin.

Conſilium nouum.nouũ factum habere.glo.apparat.l.temporibus.de ventre inſpiciendo.212.nu.70

Conſilij modo,verba prolata nõ importare neceſſitatem.l.cum pater.§.mando filiæ,de leg.2.in ſum.1072.nu.30

Iuſſas facere.cum Conſilio alterius,an & quãdo teneatur ſequi.l. Titium & Mæ in princ.de admi.tut.in tex.236 nu.40

Conſilio Senatorum Principem vti debere.glo.conſiliarij 174.num.60

Conſubrina quæ dicatur glo.1.l.vter.de cond.inſtitu.662.nu.30

Conſubrini.duarum ſororum filij,quaſi conſorrini.in margi.l. hoc eſt.de grad.affi.2250.nu.10

Conſtat.)Errorem regionis nõ nocere.ſi de corpore conſtet.l. patronus.§.liberius.de leg 3.1147.nu.50

Conſtituere dotale prædium.id eſt.poſſeſſionem tradere.l.5.in fi.ſolu.mat.in tex.9 nu.20

Conſtitutum ius.l.1. rerum amota. 83. num 40

Conſtituere,l.ſolet,de int.135.nu.10

Conſuetudini defuncti.in dubijs nõ ſẽper ſtandum.gloſ. t.l.cum certum.de tritico leg.1319.nu.50

Conſuetudinem eſſe alteram naturam. gl.conſuetudo.l.ſi quis.de lib.& poſth.431.num.70

Conſuetudinem patriſſa. non eſſe ſpectandam.gl.defunctus.l.1.§. ſi defunctus.de teſt.co.383.in priũ.

Conſuetudinem ſæpiſſimè teſtatoris voluntatem vltimam exprimere,gl.volun.§.ſicut l.ſi peculium.de pecu.leg. 1362.num.60

Conſuetudine.vſu.& coniecturis voluntatem teſtatoris colligi.in verbo,cõiecturis.

Conſulatio ſtulta.l. Domitius.de teſta. in textu.591.nu.50

Contemnere diſciplinam.non debere, videri militẽ.q ignorauerit in marg. §.vl.l.teſtator.de leg.2.1108.nu.40

Continuè morari cum eo non teneri,q eſſe cum aliquo debet.l.ſi quis ita.de condi.& demon.in ſum.1575.nu.40

Contextu vno teſtamentum fieri.quid. l.hæredes palam.§.ſi.de teſt.in text. 4.8.num.10

Continens.)Ex continenti.in verbo.Ea con in.l.

Contradictio,quid importet.in margi. 1357.in prin.

Contra leges.quæ fiunt.ea non ſolũ inutilia eſſe,ſed etiam pro infectis habenda.in mat.2160 nu.20

Contractus tempus, in contractib inſpici.in mat.1726.num.60

Cõtractum diminuere.quæ prætermiſſa ſunt neceſſaria,non ſuperflua vitia re.in mat.1390.num.30

Contradicere,id eſt, cauſam contradicendi habere gl.contradicat.l.ſoluto ſol.matr.6 num 70

Contradicere.)Præſenti qui non cõtradicit conſentire videri.gl.1.l.ſi filiusfam.de tutel.132 nu.60

Contradicens.)Non contradicens conſentit.l.2.§.1.ſolut.mat.in tex. 6.numero 40

Contrahere nomina.l.cum quæreretur. de adminiſtra.tuto 304.nu.30

Contrarium legis ſenſum.pro ipſa lege accipi gl.argumento.§.eum.l.qui.qui teſt.facere poſſunt.414.nu.50

Contraria allegans non auditur.l.Titiæ de cond.& demonſt.in ſum.1643.numero 20

Contrariorum eandem rationem eſſe. 6022.num.20

Contribui non poſſe,inutilia cum vtilibus.glo peralia.1698.num.70

Contubernales,qui dicantur.gl. contubernali.l.Pamphilo.de legat.3.2161. num.10

Contubernium eſſe cum ancillis poſſe. matrimonium non poſſe. gl.ancilla. l.filius.de libe.& poſthu.449.nu.50

Cõtumacia ſuſpectus.quis ſit.l. impuberibus.§. præterea. de ſuſpec. tuto. in ſum.279.nu 30

Contumacia punienda eſt.l.quid.autẽ de excu.tut.in tex.322.nu.20

Sua cuiuſque contumacia puniatur. l. ſi plures,in fi.de admi.tut.in text.218. num.40

Contumaciam excuſat ignorantia iuſta gl.ſumptus,l.dolo,ſi vent nomi.121. num.60

Conuertere in vſum noſtrum aliqui?.l. quid ergo.§.planè de contra.& vtili. actio. in tex.355.nu.60

Copulatiua requirit vtranque partẽ veram.diſiunctiua alteram.l.ſi hæredi. de conditio.inſtit.in ſum. 649.n 20

Copulatiuę virt⁹.l.Seix.§.Cæio. de ſun. inſtru.in ſum.1349.nu.50

Coquina orium inſtrumentum.gl.cognatorij.§.ſi cui.l.& ſi.de auro & arg. leg.1435

Coracinus color.§.coccum.l. quæſitum. de leg.3.1202.nu.50

Corinthium æs.in mar.1222.nu.20

Corpus ob pecuniam minui nõ debet. l.quod dicitur.de impenſ in tex. 77. num.20

Corporis error vitiat inſtitutionem. & legatum.l.quoties.de hæred.inſt.513. in princ.

Corporis etiam obiectu defendere dominum ſeruus debet.in verbo, Dominum.

Corpus præſentia non ſufficit ad authoritatem.l.1.§.fin.de autho.tutor.255. num.10

Corporis ad pecuniam non fit compenſatio glo.nam.in l.5.de impen.in reedo fac.78 nu.40

Corporis ſanitatem,tempore teſtamẽti non eſſe ſpectandam,ſed mentis integritatem l 2.de teſta.404.nu 20

Corporis vel mẽtis partis ob deſectum filium quædam facere poſſe glo manumittere.l cum hæres.de acqu. hær. 749.num 60.

De corpore ſi conſtet.regionis errorem non nocere.l. patronus.§. libertis.de leg.3.in ſum.1147.nu.50

Verbum.ſumma, referri ad Corpora.l. quiſquis mihi.de leg.3.in ſum.1216. in prin.

Ad corpora referri dictionem.quanta. l.quiſquis mihi.in princ. de leg 3.in tex.1216.num.10

In corporibus eſſe.l. non tantum.§.ceſ qui.de excuſa.tut.in tex. 313.nu.20

Corradi ſumma.id eſt,colligi.l.ita aũt. de adminiſt.& pe.tut.in tex.186.numero 20

Correctiue poni dictionem.imò l.ſi ita ſcriptum,de hæred.inſtit.in ſum.545. num.40

Corrigit patrem filius gl. dandum.l.his qui.de tuto.& cura.170.nu.60.

Corrumpere mores, pro corrigere.l si mulier ſolu.ma.in tex.61.in prin.

Corrumpi pretio eſſe deterius,quã precibus gl.in ſoluẽdũ.l.ſed,ſi quis omi §. cau.teſt.803.nu.60

Soliphæ.l.ſcire oportet.§. aliud.de excuſa.tut.in tex.303.nu.60

Corroye large.ductyr dàultruy. A ãder leudi ledder.ſiſzguti brief remẽ ſchniden. Quapud Latines è.de alieno ludere corio facilè.i verbo.D'aultruy

Coſmata.l.item legato.de leg.33.in tex. 1176.num.60

Credendum an ſit inſtrumento rato,gl. mutibus.§.ſi roſæ.l.1.de bon.poſ.ſecundum tabulas.2140.in 3gio.

Creditori creditoris ſoluens,an liberetur.gl.tollatur.l.non ſolum ſol. matr. 8.num.60

Creditorem non eſſe legatarium.gl.vl. in l vlt.vt in poſſ.leges 2013.num.60

Creditore inuito,aliud pro alio ſolui poſſe.glo.non materia.l.cum certum.de auro,& argen.lega.1425.nu.10

Creditores non eſſe fraudandos l. ſi is qui ſoluendo.de hære.inſtituen.553. num.20

Creditoribus nocere non debere priuilegium,gl.ſi lucre.l.ſi certarum.de militari teſtamento 681.nu.10

Creditoribus plus dari,quàm extraneo hæredi.gl.maximè.§.ſi quid.l.ꝑ hæredẽ,de acqui.hære.718.nu 20

Crimen.id eſt.criminis accuſatio. gl.1. hæc clauſula. de ſuſpe.tuto. 269. numero 60

Criminis aliquo viuente participe.non agi ciuiliter de crimine cõtra tertiũ. l.2. de Carbonia.edic.in ſum.2121.in princ.

Criminis conſcientia mortem ſibi cõſciſcens inteſtabilis. l. ſi quis filio.§. eius qui.de iniu.in p.581.nu.60

Crocuſania.ſ.ornamentorum, leg.argumento.de au.& arg.lega.in tex. & in marg.vbi multa. & varia de hac dictione.1430.nu.50

Cullei glo.culleos.§.vini.l.legatum.de annu.leg.1241.nu 70

Culpa lata.& dolus præſumptus, quomodo differant,in verbo Dolus.

Culpa ſine alicuius non facilè incidi fieri gloſſ.t.l.ſi modo.de legat.1.920. num.60

Culpa tua.damnum mihi ab inimicis tuis datum.à te datum videri.l.pen. in prin.ſol.mat.in ſum.71.nu.40

Culpæ triplicem eſſe materiam, col. 18.4.70.in mar.gl culpa,t.ſed enim l.mulier.

Culpæ annumerari negligentiam.gl.negligentiæ.l.1 ô ſimiliter, de magiſtratibus conuenicndis.379 in prin.

Culpam latam dolum eſſe,l.is cui.§.dolum,vt in poſſ leg.ne.2002.nu 30

Culpam latam dolo comparari.gl.quia iſta t.impuberibus.§.1.de ſuſpec.tuto. 279.num.50

Culpam in ſocietate cõſiderari.in mat. g.habebris.l. Quintus,de annu.leg. 1233.num.10

Culpam non ſemper eſſe non reſiſtere, gloſ.non reſiſtere.l.l.marius,l.ſi quis ad Senatuſcon.Sylla. 822 nu.70

Locum habens ex culpa mea.mihi nõ poteſt.culpam imputare,glo non potuiſſe.§.vlt.l.in his ſolu mat.73.numero 50

Culturæ non eſſe, quæ ornatus cauſa fiunt,

Sunt,l.cum quæreret,§.fi.de legat.3.1288.nu.50
Cum,&,dictiones non differre,l.Titiæ textores.§. .890 nu.30.& l.si ancilla de leg.1.921.nu.10.in fum.& l.5.de fun.inſtr.in fum.1328.nu.10
Cum,ſi,dictiones,cõditionem cõſtituere,in verbo,Conditionem, gl.per tẽpus,1963 nu.50
Cum ſi,dictiones, quomodo differant, in mar.754 num.50
Cum dictio, eſt implicatiua dictionis, & in mar.984.num.10
Cum dictio ponitur augmentatiuè,l.ſi cui ſerui,de leg.1.in fum.913.nu.30
Cum,dictio,coniungit,l.ſi quis legauerit,de leg.1.in fum.983.in prin.
Cum,dictio,principaliter tempus,ſecũdario conditionẽ facit,l.6 Titio, qñ dies leg.ce.in fum.1963.num.30
Cum particula, pro quia, pro ſi, & pro quando,in mar.glo.antepen.l.virilis, de leg.præſtandis.2065.in prin.
Cunctatio moratoria nocet,l.tutor, 1.§. ſi tutor,in ſi de admi.tut.191.nu.30
Cuppæ,gl.in cuppis.§. ſi vinum,l.ſi cui. de tritico leg.1349.num.20
Curatoria,id ẽ curatela,l.1.& 2. in prſ. de excu.tuto.283 nu.40.284.nu.40
Curator patris eſſe poteſt filius l.his qui de tu.& cura.in fum.170.nu.20
Curator quandoque datur ad authorandum in vno contractu.l.non tantum. de tut.& cura.idem ad lites,in fum. 166 num.40
Curator quibus perſonis,& rebus,& ad quid detur in marg.gloſ.ſi liceuiſſet,§. Mœuia.l.Lucius.ad Trebellian.1919 num.60
Curatorem filium patri dari poſſe.l.1. de cura fu.& prodi.da.396.nu 10
Curatorem mulieri luxuriosæ dari,l. & mulieri,de cura.furio.401.nu.20
Curatores aduerſus ſententiam excuſationem auferentes appellare poſſunt.l. ſcire oportet,de excuſa.tuto.301.numero 30
Curatores,vel tutores nõ leuiter admittendos ad præſtandum excuſationes à tutela,l.ſcire oportet.§.1.de excuſatur.301.num.40
Curatrix nõ poteſt eſſe mulier, fallit in matre,& auia gl.2.l.ſcire, de tuto. & cura.& in fum.173.nu.40
Curis & tutelis remitti, ciuitatum magiſtratus l.athletæ.§.3. de excu. tuto. 291.num.40
Cuſtodiæ cauſa,quæ ſunt extra vrbem in vrbe eſſe cenſentur.l cui quæ Romæ de lega.3.in tex.1205.nu.60
Cuſtodiæ cauſa quod alibi eſt, adeſſe creditur.leg.Sciæ.§.inſtructis.de fun. inſtr.1350.nu.70
Cuſtodiam, & poſſeſſionem differre,l. is cui.in prin.vt in poſ.lega.no 1997. in prin.
Cymbium,poculi genus procerum dicitur,an nauib.ſimile,in mar.6 cymbia l.pediculis.de auro & argen.lega. 2415.num.30

D

DActyliotheca,i.vas vbi anuli reponuntur.gl.dactyliotheca.§.chartis l.librorum,de leg.3.1182.num.70
Damnati quidam agnus ferunt quam mori,l.ſi quis filio,eius qui de iniuſto cup.in tex.481 num.50
Damnatam adiiter ſequentiam cõcubinam habere poſſe,vxorem non poſſe l.1.§.1.de concubi.in tex.1285.numero 20
Damnatis ad beſtias,ad ferrum,in metallum,teſtamentum facere nõ licet. l.cius qui.§.in inſulam deportati. de teſta.in tex.407 num.10
Damnum vel lucrũ niſi hæredi faciatur,vel à Prætore remittatur, eum cogi non poſſe adire hæreditatẽ l.apud Iulianum.ad Trebellianum.in fum. 1801.num.30
Damnum mihi datum ab inimicis culpa tua videtur à te datum,leg.penul. in prin.fol.ma.in fum.71.num.40
Damnum patri,qui perdit lucrum, gl legatarij.l.ſi certum.l.non amplius,de leg.1.379.in prin.
Patrem rationem non eſſe lucri ad damnum,gl.aſſerit.§.ſunt qui.l. poſt. de his quibus,vt indi.1553.in prin.
Damni à pœna, liberũ eſſe debere matrimonium, non à pœna amiſſionis dupli.in mar.§.Titio.l.Titio.de cõd. & demonſt.1617.nu.10
Damni vicarius,&c.in verbo, Vicarius damni.
Damnoſum nemini debere eſſe ſuum officium.l.ſed ſi quis,quemadm.teſt. aper.787.nu.30
Dare,& remittere nõ idem.l.Iulianus, de condit.& demonſt.in fum. 1604. num 20
Dare quid ſit,in mar.936.nu.50
Dare,id eſt,relinquere.171.nu.60
Eſſe debet cui detur.l.qdã, circa med. de iure codi.851.nu.40
Dari,& fieri,ſpecies eſſe oppoſitas, in mar.gl.1.l in f.clo.decondi.& demo. 1611.nu.60
Dandi per ſe,ſignificationẽ habere verbum reddendi.l.hæres meus, de leg. 3.in fum.1221.in princ.
Dationem tutoris,ad maiorem pertinere iudicem.in mar.2290.nu.40
¶ Dautry cuit large curro,ychoc eſt,facilè eſt de alieno ludere corio. Es iſt gut briet remen ſchinidem auf. anderleude leddet.) l.cum plures.§.nimium.de admini.tu.301.nu 10
Debito verbum prolatũ à teſtatore,heredem obligat.1190.in mar.gl. vlt.§. contra l.legaut.
Deberi nulli ante lit.conteſt.glo.conteſtatus,l.ſi pluribus, de legat. 1. 885. num.10
Deberi nullas operas annum poſt quinquageſimum.l.liberta.de ope.libert. 2182.num.30
Debitor.) Inanis eſt actio &c.in verbo Inanis.
Debitorem generis, re oblata perẽpta, liberari leg.huiuſmodi.§.2.de leg.1. 953.num.40
Debitorem de nouo promittere cognomine miſſo inſtrumento gl.aut ad nouat.l. chirographis.248.in princ.
Debitorum nomina,inſtrumento legato continetur.l.qui chirographum, de leg.3.in fum.1187.nu.20
Debitum petere poteſt qui ſoluit, quod debet,l.ſi cum dos.ter.amotar.in 86. num.50
Debitum promiſſum, intelligitur cum effectu.l.ſi prior ſolu.mat.in fum.50. num.10
Debitum, & vſuram contineri nomine legato.l.nomen.de leg.3.1144.nu.30
Debiti appellatione,continetur natura le ſi aliud non reperiatur.l.quib.diebus.§.ſi minus ſeruo.de cond.& demonſt.in fum.1597.nu.40
debiti naturalis deductio ſolutio ẽ, nõ dona.10.gl.prædia.§.ſi ea,l.ita ramẽ ad Treb.1847.nu 50
Debita patris filios ſoluere nõ tenetur, l.5.§.parens quamuis, de libe.agno. in tex.107.nu.60
Debita tantum reddere,non eſſe reddere rationes.glo.ea.§.inter.l. creditor. de lib.leg.1490.num.20
debitam quaſi nobis obuenire partẽ hæreditatem,in mar.gl.lacratiſſimi ad Teryll.2292.nu.60
deceptionem quandoque perimi.gl.§. Lcapitatorias,de hære.inſtitu.564.in prin.& in mar.glo.1.§.menſæ.l. cum pater,de leg.2 1069.nu.30
decidere,id eſt,tranſigere.l.cum hæreditas.251.nu.20
decidi quandoque cauſam argumẽtis, glo.Actiæ.§.Sabinus,l.qui filium.ad Treb.1925 nu.30
Declarari poſſe,in qualibet teſtamenti parte,dubia teſtatoris verba,ad ingrendam ipſius mẽtem,in mar.§.fundum l.prædia.de fun.inſtru.leg.1357 num.40
decretalis bonorum poſſeſſio, quæ,glo. decretalis.l.qui ſemel.l.j.de ſuc.edi. 2245.num.40
decretalem aliam eſſe bonorum poſſeſſionem, aliam edictalem,in verbo, Edictalem.
decretum primum, & ſecũdum operari ad veram,& integram poſſeſſionẽ in mar.gl.conſtituere.§ miſſum.leg. Carboniana 2126.nu.60
decretum iniuſtum non tenet 389.n.30
decretum in non ſubiectum, nõ tenet, gl.ſubierant.§.illud.l. magis.de reb. eo.389.in prin.
Sine decreto non poſſe obligari cõmunia.l.qui neque.§.vl.de reb. eo 352. num.20
deducere in iudicium.l.vulgò.de adminiſtra.tuto.in tex.207.num.10
deductio debiti naturalis ſolutio eſt, nõ donatio.gl.prædia 1847.nu.50
defectus.) Ob defectum corporis, vel mentis patris, filium quædam facere poſſe.gl.manumittere.l.cum hæres,de acq.hæred.749.nu 60
defendens ſe expertitur.in verbo.Experitur.
defendendi ſui gratia, lapides q proiecit,furioſum non eſſe,in mar.35.numero 60
defenſores,i.ideſt,tutores, vel curatores, glo defenſores.l. ſi minores, qui petitur.177 nu.50
deferendum non ſemper eſſe appellationi,482.nu.60
deficiens fructus in vno anno,ſupplerur in fructib. ſequentium.l.legatum ita. §.1. de ann. lega.in fum.nu. 1241. numero 30
definitio in iure periculoſa,gloſ. in vniuerſum,82.num.50
defitum,id eſt,vinum de labruſca, in ca.ſ.l.qui vinum de tritico,vino leg. vide Pli.lib.21.cap.9.& capi.21 1324 num.40
Defunctoriè dictio,quid.in marg.836. num.20
defunctoriè aliàs perfunctoriè leg proprie.ad Scẽatuſconſultum Syllania. 836.num.10
defunctum iudicio non in parte,ſed in toto parendum eſſe gl.cur poſſemus l.à filio.de alim.cu.& ciba.l.ga 1407 num.70

Defuncti voluntas totũ facit.l.ex facto. §.rerum de hære. inſti.535. num.30
Defuncti voluntas inuiolabilis eſt, ſi poteſt hæres. l. quæ ſub. §. quotics. de condi. inſti.653. nu 20
Defuncti voluntas quando & quibus modis interpretetur, in marg. gl. debebatur. l. Labeo. l. pediculis. de aur. & arg. leg. 1447. nu.20
Defuncti voluntatem præſumptam orationem imperfectam perfici. in verbo, Voluntatem.
Defuncti voluntatem non eiterum emendam. l. , in princ. ſi quis omiſ. cau. in tex. 794. nu.30
Defuncti voluntatem omnem eſſe ratam adita ſemel hæreditate l. ſi patronus. §. qui ſi deiecerit aſſiſtiam ad Treb. verſ. cum enim 1982. nu.10
Defuncti voluntatem vltimam ſeruandam. in verbo, Voluntate. in marg. 2118. num.40
Defuncti voluntatem præſumptã, multum operatur. l. quidam teſtamento. de vulg. ſubſt. 615. nu.20
Defuncti locum, hæreditatem obtinere. l. non minus. de hæred. inſti. 530. num 30
Defuncti præcepto, de cauendo ſtandũ eſſe. glo iuſſus. l. Diuus. ſi cui plus quam per leg. Falc. 1783. nu.10
Defunctum repræſentat hæreditas. in marg. 530. nu.50
Defunctorum inepias voluntates non ſemandas. l. ſeruo alieno. §. ſi. de leg. 1. in ſum. 972. nu.40
Deguſtare. gl. deguſtare. l. cum alij. de trit. leg. 1318. nu.60
Delatorem nominis accuſaſſe videri l. eum patronum. §. 1. de iure patro. in tex. 2159. nu.10
Delegare & iubere differunt. gl. 1. l. nec mandante. de tu. & cura. dat. ab his. 169. nu.30
Deliberandi tempus. gl. 2. l. necnon. de iure deliberand. 608. nu 40
Delictum aui vel patris in quando nocet nepoti vel filio l. Dui fratres. de iure patro. in ſum. 2161. num 30
Delictum patris nocere filijs gl. 2. l. qui in ſeruitatem. de bon. libert. 2195. num.10
Delictum ſcribentis non tollere priuilegium teſtantis, ſed contra. gl. Senatuſcon. l. in fraudem. 679. nu.40
Delictum vnius non nocere alijs. l. ſi. ad Senatuſc. Syllan. ſum. 839. num.10
Delictum tutelam præcedens, ſuſpectũ tutorem non reddit. l. 3. §. nunc videamus. de ſuſpect. tuto. 273. nu.30
Delictum non debet pœna egredi. l. reſcriptum. de ijs qui, vt indig. in ſum. 1555. nu.10
Delicta paria mutua compenſatione tolluntur. l. vitio. fol. matr. in ſumma. 53. num.10
Delicta patris minus quã nepotis metuta eſſe perpendenda. l. 3. §. ſi mancip. de bo. poſſ. contra tab. 2035. nu.20
Delinquens in parte, in totum teneſt. §. vltim. l. ſi quis. de Senatuſc. Syllaniano. 824. nu.20
Delphica menſa. in marg. l. ſupellectile. de ſupel lega. 1385. nu.30
Dementiam fingere nõ prodeſſe. l. obſeruare. de cur. fu. & prodi. 396. nu.50
Dementiem quando quis ex ſermonibus iudicari. gl. ſi probaretur. l. ſi. num. de acqu. hæred. 756. nu.40
Diminutio capitis, an de iure prætorio ſit, vel ciuili. glo. exceptione. 2148. num.10
Diminutionem corporis fieri propter pecuniam horrendum eſt. l. quod dicitur. ad prin. de impen. in re. do. fa. in tex. 77. nu.10
Diminutione capitis rumpi teſtamentum. in marg. 510. nu.10
Demonſtratio, quid. in tub. de condi. & demon. 1569. nu.10
Demonſtratio falſa non vitiat inſtitutionem. l. his verbis. §. vlt. de hæredi. inſti. in ſum. 548. nu.10
Demonſtrationem falſam, non vitiare legatum. l. his verbis. §. paterfam. de leg. 1. in ſum. 1215. nu.40
Demonſtrationẽ falſam, & cauſam nõ nocere legato, gl. demonſtrationem. §. ſi mihi. l. ſi ſic. de leg. 1. 931. nu.50
Demonſtrare hæredem ſufficit aliter quàm eo nomine proprio. l. quoties. §. ſi quis nomen. de hære. inſti. in ſumma. 515. nu.20
Demonſtrationem omnem, & cauſam continere conditionem, non expreſſa ſpecie. glo. famoſiſ. §. quod autem. l. demonſtratio. de condi. & demon. 1589. in prin.
Denuntiare ad domum ſufficit. l. 1. ad prin. de lib. agno. in tex. 93. num. 10
Deponere & adminiſtrationem interdicere differunt glo. conceſſa. l. & ſi. de aucto. & conſen. tut. 256. nu.10
Deponere pecuniam, id eſt, tueri, & cuſtodire. l. tutor. 1. §. ſi depoſi. de admi. & peri. tu. 1010. 192. nu.40
Deportationem matrimonium nõ ſoluere. gl. arbitror. l. intercidit. de condi. & demon. 1611. in prin.
Deportationem tantum ciuitatem auferre. glo. pen. l. 1. §. quidam. de contra tab. 2033. nu.40
Deportationem ſucceſſiſſe in locũ interdict aquæ & ignis. gl. pen. l. edicto. de bon. poſſ. 2025. in prin.
Deportatus & bannitus an & quomodo dicantur mortui. in marg. glo. deceſſiſſet. 6 ex facto. l. ex facto. ad Senatuſc. Treb. 1816. nu.50
Deportatum, ſolam ciuitatem amittere non libertatem. 1827. nu.10
Depoſitio pecuniæ. l. tutor. 1. § ſi poſt. de admi & peri. tu. in tex. 191. nu.50
Derogare & abrogare differunt gl. abroger. l. nec mandante. de tut. & cura. 169 nu.40
Derogare poſteriora primis. 68. gl. vlt. l. ſi filium. de lib. & poſthu. 443. nu.50
Derogari iuri publico non poſſe. l. cerdonẽ. de ope. l. he. in tex. 2185. nu.60
Derogari per ſpeciem generi. glo. poſt decimum. l. ſi ita. de vulg. & pupil. 609. num.10
Deſinere eſſe hæredẽ non poſſe. ſemel qui heres extiterit. l. ei qui ſoluẽdo. de hæred. inſti. in ſum. 576. in prin.
Deſinere non dicitur quod eſſe non cepit. l. Titio de condi. & demonſt. in ſum. 1642. nu.10.
Deſit qui dolo poſſidere, poſſidere videtur. glo. quo minus. §. ſi quis. l. ſi quis pecuniam. ſi quis omiſ. cau. teſt. 795. nu.40
Deſtructa nauis. & reſecta, eadem eſſe dicitur, manente carina. l. quod in rem. in ſi de leg. 1. 877. nu.10
Deſtituẽdum neceſſariõ quod eſt, in eo non eſſe neceſſariam ſuperioris authoritatem. in mar. 1124. nu.10
Deteriora quæ fiunt mora, vendi debẽt. in verbo, Mora.
Determinatur dictum, ſecundum ſuã cauſam. l. ita, in prin. de adminiſtr. tutor. in ſum. 186 nu.10
Determinandum non eſt iudicis mandatum in verbo, Iudicis mandatum.
Deum eſſe timendum. l. quæ ſub condi tio. de condi. inſti. in tex 651. nu.20
Dixta & hypocauſta, quid. in marg. l. lignis. l. ligni. de leg. 3. 1185. num.70
Dialectici. l. qui quadrigenta. in prin. ad leg. Falc. in tex. 1750. num.10
Diarium, quid. gl. 1. l. diarijs. de alimẽ. legatis. 1112. nu.40
Dicenti incumbere probandi onus gl. pen. l. Titia. ſolut. matr. 52. in prin.
Dictum determinatur, ſecundum ſuã cauſam. l. ita. in prin. de adminiſtr. & peri. tu. in ſum. 186. nu.10
Dictum generale, generaliter intelligi. glo. in ſi finitimum. §. generaliter. l. 1. de leg. præſtandis. 2057. nu.30
Dictum vel ignorantia patris, vel matris filio non præiudicat. in glo. Carbonianæ. §. ſi quis. l. 1. de Carbo. edic. 2118. nu.70
Dicto vnius teſtis quãdo ſtetur. l. Theopompus. de dote præleg. 1304. nu.10
Dies quando cedat. glo. maximè. §. ſi quid. l. pro hærede. de acquir. hæred. 718. nu.40
Dies incertus an, & quando pro conditione habeatur. glo. conditio. 1570. num.10
Diem cœptum pro completo haberi. gl. dico. l. quæ ætate. de teſta. 405. nu.70
Diem incertũ cõdition is loco haberi. l. ſi pecuni. §. 1. de leg. 2. 995. nu.40
Diffamatoria verba, vitiare legatum. l. turpia. in prin. de leg. 1. 916. nu.40
Differendam eſſe quæſtionem ſtatus, tanquã præiudicialem. in marg. §. ſi quis. l. 1. de Carbo. edi. 2120. num.10
Differri quæſtionem ſtatus, in tempus pubertatis gl. interdum. l. vbicũque. de ventre in poſſ. mitter. 2105. nu.40
Difficilem cõditionem, & inhoneſtam hæredi remitti, facili autem, & honeſtæ parere cogi. l. iacta. §. ſi ſub. in ſi ma. ad Trebel. 1603. nu.10
Diffuſa negotia, id eſt, ſparſa i diuerſis locis. l. decreto. de adm. tu. 207. nu.20
Digni ſuis nemine relictum extẽdi ad ſucceſſorẽ. l. quod Princeps. de leg. 2. in ſum. 1028. nu.40
Dignitatis rationem habendam. l. 1. §. ſed & ſi verſ. publicè. de ven. inſpic. in tex. 115. nu.20
Dignitatem habens, non vinculatur. l. 3. §. tutores qui. de ſuſpec. tuto. 276. num.50
Dignitatem nulli excuſationẽ tribuere l. ſpadonẽ. in princ. de excu. tut. quod intellige de dignitate ſine adminiſtratione in tex. 205. nu 20
Dignitates emebant olim patres pro filiis glo. dignitatis. §. ſed an. l. 1. de col. bon. 2080. nu.10
Dignus ſub minus digno, non continetur. gl. cerebulo. l. ſi ita. de leg. 2. 1020. num.10
Diſſipidare bona prodigum. l. 1. de cur. fur. & prodi. 305. nu.40
Dilationis materia, quæ in marg. in caſu l. ſeruus. de leg. 1. 923. nu.10
Diligere non magis videri teſtatorem ſubſtitutum, quam inſtitutum. l. Publius. §. 1. de ſecond. & demon. in ſum. 1593. nu.10

Dimi-

Dimidium intelligi appellatione partis. glo. consequeris. l. Titius. de leg. 1. 311 nu. 60

Directas debere ire vias Reipub. causa absentem. l. non solum. §. 2. de excusatio. ff. in sum. 398. nu. 40

Directò prohibitum sit per consequentiam. in verbo, Prohibitum. glo. accommodare. l. 1. de autho. tuto 254. num. 50

Disciplinæ causa, aliò missum absentè non videri. l. Seia. §. Pamphilæ. de fun instru. in sum. 1350. nu. 40.

Disciplinam non contenere videri debere militè, qui ignorauit. in mar. §. matrimonium. l. vlt. de leg. 2. 1108. nu. 50

Discordiam parit communio. glos. pessimatur. l. qui neque. de sco. eorum 392. nu. 40

Disiuncta posita inter personas, an resoluatur in cõiunctam. l. cum pater. §. pen de leg. 2. in sum. 1074. num. 20

Disiunctio.) In disiunctionem resolui coniunctionem inter incompatibilia. l. si Titio. de vsufr. lega. in sum. 1257. nu 40

Disiuncti & coniuncti æqualiter vocantur ad succes. l. si pater filiæ. de pupilla. substit. 548. nu. 50

Disiunctiua alteram partem veram copulatiua vtrunque requirit. in verbo. Copulatiua.

Disiunctiuam omnem esse veram, cuius altera pars sit vera. gl. declarauit. §. item. l. si is. de rebus dubijs. 1531. num. 50

Disiunctiuè duo nomina posita, verbo singularis numeri pluraliter copulari. glo. mutuo. §. mutuo. l. pater. de acquir. hæte. 770. nu 70

Dispergere pecuniam pupillarem dicitur tutor, cum eam mutuo dat, nec apud se retinet. §. Præfectus. l. Titius. 238. in princ.

Dispositionem non inducere, iactantiæ causa prolata verba. l. vlt. de testa. in sum. 423. nu. 10

Dissolui nõ posse furore potestatem patriam. gl. potestate. l. cum hæres. de acquir. hæte. 749. nu. 60

Distribuere.) Minister electus ad distribuendum, non tenetur satisdare, nisi pauper sit. l. libertus. §. largius. de an. leg. in sum. 1249. nu. 40

Diuersis temporib. quempiã posse diuersis obedire iudicibus. in marg. l. duorum. de operis liber. 2187. nu 30

Diuersa vbi ratio est ius idem esse posse. 2089. nu. 60

Diuiduitas. l. si is qui §. si. ad leg Falcid. 1745. nu. 10

Diuitiæ.) Boni mores plus quàm diuitiæ operantur. l. scite. §. pen. de tuto. & cura. 174. nu. 40

Diuiti quàm pauperi faueretur magis, l. 3. §. tutores qui. de suspec. tuto. 276. num. 50

Diuitem non tam facilè, quàm pauperem in vincula conijci, l. 3. §. tutores qui. de suspe. tuto. ibid.

Diuortium reuocat donationem. glo. 1. §. seruis. l. pen. sol. mat. 72. nu. 60

Diturnitas temporis præsumit solennitatem. l. 6. §. sed si. de acquir. hære. in sum. 705. nu. 10

Diurnum. §. quantum. l. Titium de admi. & peri. tuto. 237. in prin.

Doctor degradatus, vel priuatus doctoratu, non potest iterum fieri doctor. in mar. 693. nu. 60

Docere incoctum debet dotus. glo. ad quos. § tutores. l. Titium. de admi & peri. tuto. 237. nu. 60

Dolorem iustum exequitur maritus vxorem adulteram occidens. l. 3. §. 1. ad Sylan. in tex. 822. nu. 40

Dolus est lata culpa. l. is cui. §. dolum. vt in posl. leg nostra tex 2 cos. nu 30

Dolus præsumptus, & lata culpa, qui differant. gl. cautionibus. 1717. nu. 60

Dolus tutoris pupillo nõ nocet. l. dolus. qui ex factis tut. in tex. 267 nu 20

non sine Dolo esse furtum. gl. quod si. l. actione. de tu. & rat. 341. in prin.

Dolus patris nocet filiæ. glo. ipsi. l. Maxima. 62. nu. 40

Doli particeps infamatur. l. 2. in fi. si minus. ven. no. in tex. 124. nu. 40

Dolo latam culpam comparari. l. impubes. in. 1. de iuipe. tuto. in mar. 279. nu 30

Dolo qui causam dat, vt alius amoueat amouere dici. in verbo Amouere.

Dolo qui possidere desijt possidere videtur. glo. quominus. l. 1. b quis pecuniam. si quis remisit cau. te 795. nu. 40

Dotem allegans probet gl nec dolo. §. species. l. cum ita. de leg. 2. & in mat. 1006. nu. 60

Dolo non committere qui fraudem repellit. glo. nec enim. l. ii pupillus. de acquir. hæte. 743. nu. 60

Dolum vnius alteri neque nocere, neq; prodesse. in mat. 839. nu. 40

Dominam quodammodo facit vxorẽ societas vitæ. l. 1. rer. amo. 83. nu. 30

Dominam esse hereditatem l non minus. de hæc. instit. in tex. 530. nu. 30

Domini saluti, suam salutem non apponere debere seruum. l. 1. §. eodem autem. ad Senatusco. Syl. 819 num. 40

Domino seruum operari gl. esse debet. l. sicut. de ope. libert. 2187. nu. 20

Dominum dici, qui patris fi dominus. glo. vtriusque. § si duobus. l. cætera. de leg. 1. 899. nu. 40

Dominij causam mutari. glo. intelligitur. 1667. nu. 40

Dominiũ ex solo titulo, sine possessione, quomodo, & quando quæratur. in mar. gl. possessionem. 800. nu. 20

Dominium rei legatæ, quando trãseat in legatarium. glo. aditæ hereditatis. §. cum seruus. de leg. 1. 948. num. 60

Dominij vicem vsusfructus obtinet. gl. aberit. § fundus. l. non quocunque. de leg. 1. 940. nu. 70

Domini qui. l. 1. §. 1. ad Senatusc. Syllan. colum. 815. nu. 20

Dominum seruus defendere debet etiã corporis obiectu. l. cum dominus. ad Senatusc. Sylla. 836. nu. 30

Domus quid dicatur. l. 1. §. permittitur. in prin. de libe. agno. 98. nu. 10

Domus appellatione contineri quandoque subsitiam, & patrimonium. in marg. §. domo instructa. l. si ita. de fun. instructo, vel instrum. leg. 1342. in princ.

Ad domum denuntiare sufficere. l. 1. ad prin. de lib agnosc. in tex. 98. n 10

Domui an hortus cedat, ex aditu iudicari. l prædijs. §. balneas. de leg. 3. in sum. 1211. nu. 40

Domo legata, etiam supellectilem legatam intelligi. § si ita testamento. §. 1. de fun. instruc. lega. 1341. nu. 50

Donare potest filius causa mortis. patre permittente. glo nihilo. l. qui in potest. de test. 406. nu. 50

Dorandum esse amicis bene merentibus. l. vnus. § quid in fideiu. pat. 2230. in princ.

Dotatio quę fit ex necessitate an sit donatio. gl. libertolis. l. item legatur. de admicu. leg. 1501. nu 60

Donationem causa mortis, legato esse similem. gl. remissum. l. quod de ad leg. Falc. 1685. nu. 10

Donationem non esse, sed solutionem naturalis debiti deductionem. glos. prædia. §. si ex. l. ita tamen. ad Treb. 1847. nu 50

Donationem omnium bonorum non valere in mar. l. libertus. de iure patro. 2161. nu. 20

Donationem reuocat diuortium. gl. 1. §. seruis. l. pen. sol mat. col. 2. nu. 60

Donationes res esse, & differre inter se glo. 1. legatum. de leg. 2. 1015. in princip.

Dotem & munus differre. gl. iure. l. vt iurisiurar. de ope. lib. 2172 nu. 20

Dormitoria carrucha. l. vxori quis. de auro & arg. l. 9 in tex. 1427. num. 60

Dos aduentitia, & profectitia. gl. dotis. l. dotis. solu. ma. 1. nu. 50

Dos est id est actio de dote. glo. dos. §. nun. 60

Dos ista quod tempus reddendæ. glo. dos. l. soluto. solu. mat. 4. nu. 10

Dos quãdoque redditur, constante matrimonio. gl. dos. l. soluto. mat. 4. nu. 50

Dos à marito pauperi repeti potest. l. si constante. in princ. solut. mat. in tex. 39. nu 20

Dos est semper priuilegiata, nisi sequatur aliquid turpe. in mar. gl. semper. l. dotis. 2. nu. 50

Dos quandoque nõ restituitur mulieri, glo. dos. l. soluto. solu. mat. 4. num. 20

Dos quandoque sequestratur. l. si cũ dotem. §. si verò dotem. solut. mat. in tex. 36. nu 40

Dos variè constituitur, & repetitur. gl. semper. l. dotis. solu. mat. 2. nu. 10

Dotis causa præcipua est. l. 1. solut. mat. 2. in princ.

Dotis iudicium an vtile pro expensis factis in re dotali competat. glo. aliquin. l. omninò. 8. nu. 70

Dotis promissione, vel legato patrem contentum esse debere filiam. glos. contenti. 945. nu. 60

Dotis sequestratio quandoque permittitur. gl. sequestrari. §. si autem si cum dotem. 36. nu. 60

Dotem amittit mulier adultera, & paraphernalia. in mar. 4. nu 20

Dotẽ augere fructũ. in verbo. Fructus.

Dotem etiam dici id, quod pater pro filia dedit. quæ monasterio se ingressa. in mar l. 2. de col. do. 2094. nu. 40

Dotem prædij, instrumentum quandoque vocari. 1326. nu. 50

Dotem viro, filijs extantibus, quandoque remanere. 7. gl. remãsset. 1953. num. 20

Dote in recipienda muliere faueretur. l. si cum dotem. §. si patri. in marg. 33. num. 30

Dotare filiam, nõ esse officium matris. glo. datum. l. à filia. ad Treb. 1899. num. 10

Dotare filias, paternum est officium. glo. conueniri. l. si socer. sol. matr. 58. num. 10

Dotantur fœminæ, ad sobolem procreandam, & replendam liberis ciuitatẽ. l. 1. solut. ma. col. 1. in tex. 3. in prin.

Dura-

Infortiati.

Dotatas eſſe mulieres, Reipu. intereſt. ibidem.
Dotalis fundi dominam nõ eſſe mulierem. 1442. in prin glo. non poſſit. §. ar gento. l Quintus. de auro & arg. lega. ſed mantium. gl. non inueniretur. l. pa ter ad leg. Falc. in mar. 1682. nu. 60
Dubius per litem, certus per ſeipſum non fit. l. cum quidam. §. fi. de acquir. hæredi. in ſum. 754. nu. 20
In dubio. vbi aliquis admittitur. cautio nem præſtare debere. in marg. 1982. num. 40
In dubio deberi quod minus eſt. l. idẽ Iulianus. §. fitio. de legat. 1. in ſum. 895. num. 20
Dubia in re benigniorem interpretatio nem eſſe ſequendã l. 1. §. 1. de ijs quæ in teſta in prin. tex. 497. nu. 40
Dubia teſtatoris verba poſſe l qualibet teſtamenti parte declarari ad inquirendam teſtatoris mentem in marg. §. fundum. l. prædia, de fun. inſtru. legato. 1337. nu. 40
In dubijs non ſemper defuncti conſuetudini ſtandum. 1319. nu. 50
Dubijs in rebus agendum eſſe, vt res in eo loco ſit bona fide cõtracta. niſi aperte contra leges ſcriptum ſit. l. vbi eſt, de rebus dubijs. in tex. 1536. nu 20
Dubitabilibus de rebus, legem eſſe deberi. gl de eo l. quod Labeo. de Carbo. edic. 2134. nu. 60
Dubitans, ignorans, & errans, quomodo differant. gl. 1. l. de ſtatu. de teſta. 410. num 50
Dubia in ignorantia. error & neſcientia quid differant. gl. 1. l. de ſtatu, qui teſta. facere poſſunt. 410 nu 50
Ducere vxorem non licet adulterio polluta. in verbo. Adulterio.
Ductum, an quando & quomodo indici poſſit. in mar. gl. vlt. l. cum filius. de leg. 2. 1059. num. 50
Dulcia quæ ſint. l ſi §. fi. de tritico leg. in tex 1325. num 10
Dulciſſimam eſſe vniculque patriam. gl. ſcripſi. leg. qui habebat. de leg. 3. 1223. num. 10
Duo ſimul agere non poſſunt. l. decreto. §. ſi duobus. de admi. tut. 308. nu. 10
Duorum contenſum, & expreſſione nominum exigit in pactis. gl. debitoris. §. ſi interrogatus. l non ſolum. de libe. l. g 1468. num. 40
Duos radices vno ſuperficie negotio, quempiam habere poſſe in mar. §. ſi quis. l. ſi ſic ſecundum tabu. 2113. nu. 40
Duplicia amiſſionis pœna non liberum eſſe debere matrimonium, ſed a pœna damni. in mar 1617. nu 20
Duplicia teſtamenta. l. in duplicibus ad legem Fal. 1743 nu 10
In duplicibus, hoc eſt, in quo eſt inſtitutio, & pupillaris ſubſtitutio. quæ vtrobique tur duo teſtamenta. gl. 1. l. in duplicibus, ad leg Fa cid. ibi. in prin.
Dupondium, id eſt, 24 vncię. gl dupondium. §. vnde. l. item. de hæredi. inſti. 522. num. 70

E

Eccleſia vicem pupilli obtinet. gl. vl. l. ſiti oc. quando ex fac. tutoris. 267. num. 20
Eccleſiæ Chriſti, qui res ſuas non contulit. illum impiè facere videri ſi ipſi damnum inferre. ei ſuas res alienare contendat. in mar. l liber. de bo. libe. 1214. nu. 50
Eccleſiæ patronatum, cum vniuerſitate transire in quamlibet gl. dandam. l. ſi operarum. de ope liber. 2172. nu. 20
Eccleſiæ relictum videri, q̃ miniſtris eius. vel ſacerdoti relictu eſt. l. annuahis verbis. §. 1. de adim. leg. in tex. 1245. num 40
Edere. id eſt actionem proponere. glo. edentis. l accipiẽtis. de authori. tuto. 263. nu. 60
Edere nomina. in verbo. Nomina.
Edere patrimonium quid. l. in eos. de tu. 133. nu. 30
Edictalem aliam eſſe bonorum poſſeſſionem aliam decretalem. gl. edictalem. l. cum quidam. de acqui. hæred. 752. num. 10
Edictum in genere eſſe legem. gl. lex. l. j. vnde cognati. 2240. nu. 30
Edictum, & reſcriptum differre. gl. quæ petit l. poſtquam, vt leg. no. 1984. in princ.
Edictum ſucceſſorium in agnatis locũ non habere. gl. agnatus. 2236. nu. 10
Editum nondum partum, non eſſe hominem. l in lege Falcidia. 2. ad legẽ Falcid in tex. 1670. nu. 30
Educare & alimentã relinquere. idẽ. l. fi. de alimen leg. in ſum 1418. nu. 50
Educare debere matrem, infantem minorem triennio. glo. ex reuerſione. l. ſolet. vbi pupil. educ. debeat 330. nu. 10
Effectus.) Qui pro non quod debet intelligitur cum effectu. in l. ſi prior. in ſum. 50 nu 20
Egere patrem iniquum eſſe, cum filius in facultatib. ſit. l. 6. § & ſi impubes. de lib. agno. 107. num. 30
Eiuſdem nominis. ſi de legato duo cõtendant. l. ſi duo. 1991. nu. 20
Eiuſd. gradus duorum fratrũ vxores. leg. 4. §. duorum. de gradib. affinita. 2252. num. 10
Electio quando ſecum executionẽ trahit. variatio nõ permittit l. apud Aſſidiũ. de opt. le. in ſum 1315. n. 30
Electio rei legatæ cuius ſit. gl. poſſimus l. legato. de leg. 1. 891. nu. 40
Electi alicuius arbitrium. & eſtimationem ad boni viri arbitrium reduci. gl. verum. §. ſic fideicommiſſum. l. fideic. de leg. 3. 2121. num. 10
Elenchi. in mar. 1449. nu 30
Eligenda tutior pars. gl. tutius l. ſi pupillorum de reb. eorum. 390 nu. 60
Eligendi vnum ex reis ius nõ fit ad hæredem. in verbo. Hæres.
Elogium id eſt ſermo, vel verbũ teſtamenti. gl. elogium. §. quod vulgò l. ſi poſthumus. de libe. & poſthum. 440. num. 10
Εἰλο. ignoro. l. ligni. de lega. 3. 1286. num. 10
Emancipatio diſſoluit adoptionem. in verbo. Adoptionem.
Emancipationẽ eſſe iuriſdictionis volũtariæ, in mar. gl. iure. 1054. *in* princ.
Emancipatione, tuus hæres fieri non potuit. l. Gallus. §. quæramus. de libe. & poſthu. in tex. 470. nu. 20
Emancipatus an contra tabulas bonorum poſſeſſionem habere poſſit. in mar. le. cum propter. de lega. præſtan. 2050. num. 10
Emancipatus, omnia conferre debere. quæ ipſis in vita patris acquiruntur. gl. conferre. 2080. nu. 30
Emancipatum petere contra tabulas. gl. emancipatus. §. is quoq. l. 1. de collatio bono. 2079. nu. 70
Ἐμπαιστικὸν quid. in mar. 385. n. 10
Emblemata. gl. emblemata. 445. nu. 40
Emiſſe videri. qui emi mandauit. gloſ. non teneatur. 1933. in prin.
Emiſſe olim patres dignitates pro filijs glo. dignitatis. §. ſed an. l. 1. de collat. bono. 2080 nu. 20
Emolumentum quid, & quomodo. & quibus præſtandum ſit. in marg. l. Titia. de anno. leg. 1244. nu. 10
Emolumentum commiſſionis: & contra in glo. ademptum. l. alumnæ. de adi. lega. 1511. in prin
Enuchi quid. 501. in mar.
Emptum. & paratum differre. gl. neque empta. l. Quintus. de auro & arg. leg. 1426 nu. 60
Enunciatiua verba quid inducant. l. Titia cũ teſtamento. §. Caius. 1011. nu. 40. in ſum. & l. cum proponebatur. de leg 2. 1032. nu. 2. in ſum. & l. Pamphilo in princ. de le. 3 1160. num. 30. in ſumm. & l. Lucius Titius. §. fi iam. ad Trebellianum in ſum. 1914 num. 10
Enunciatiua verba ſufficere ad fideicõmiſſum. in marg. l. cũ proponebatur. de leg. 2. 1032 nu. 10
Enunciatiua verba quando inducant exceptionem. leg. pen. de col. dotis. in ſum 2097 nu. 10
Enunciatiua verba quando diſpoſitionem inducant. l. qui volebat. de hær. inſt. in ſum. 559. nu. 10
Enunciationibus quibuſdam nõ ſtari. gl. vlt. l. quod de ad legem Falc 1690. num. 60
Eò amplius, diſtio quid noter. l. libertus. de condi. & demon. 1066. nu. 10
Eodem ex facto quempiam penam, & præmium conſequi poſſe. glo. vlt. l. 1. de his quibus. 1546. nu. 70
Ἐπιτροπεύειν. in mar. 233. nu. 30
Epiſcopi coadiutor in mar. 134. nu. 40
Epiſtola vel nuncio recuſationẽ poſſe fieri gl. & reſtituere. §. verum. l. apud. ad Trebellianum. 1806. nu. 60
Epiſtolam in præſentia quinq. teſtium fieri debere gl. epiſtolam. l. miles. de leg. 2 1053. nu. 50
Epitimia l. ſeire. l. in fi. de tu. & cura to 274 num. 20
Ἐπιξενάσαι 858. in tex. l. ſi cui. §. Iuſta. de lega. 1.
Error, dubitatio, ignorantia differunt. gl. 1. de ſtatu, qui teſta. facere poſſunt 410. num 50
Error calculi non facit conditionẽ deficere. l. quamuis. de condi. & demon. in ſum 197. nu 20
Error iuris facit. in tex. § hodie. in fi. l. ſupellectile. de ſupelle. lega 1596. nu. 20
Error in corpore vitiat inſtitutionem, & legatum. l. quoties. de hære. inſti. in ſum. 512. num. 20
Error nominis proprij nõ vitiat. l. 4. de lega. 1. nu. 2. in ſumma. in glo. & 919. in ſumma. §. libertis. leg. patronus. de lega. 1.
Errorem in adiectiuis non nocere gloſ. hominum l. ſi quis fundi. de lega. 1. 859. nu 40
Errorem in appellatiuo, & in corpore rei ſeu ſubſtantia nocere. glo. vocabulo. 858 num. 40
Errorem in nomine proprio, cognomine. & agnomine non vitiare. in mar. l. ſi quis. & glo. ſed ſi. eod. l. de lega. 1. 858. nu. 50
Errorem regionis non nocere. ſi de corpore conſtet. l. patronus. §. libertis. de leg. 3. 1147. nu. 50

Errore facti. solutionem factam repeti posse, glo. legatis. l. si ex pluribus. ad leg. Falcid. 1691. in prin.

Escaria vasa, supellectili cedunt. l. 3. in tex. §. vitrea. de supel. lega. 1385. nu. 50

Esculenta. l. 3. §. esculenta de penu. lega. 1380. nu. 10

Esse id est, remanere. glo. esse. l. si patronus. de concubinis. 125. num. 70

Esse in fundo videtur, quæ maiori parte anni ibi fuerunt. le. cum delationis. §. Sabinus, de fun. instrum. 1346. num. 30

Esse in fundo videri quæ ibi sunt, vt perpetuo sint. l. quæsitum est. §. prædia. de lega. 3. in fum. 1201. nu. 50

Esse in loco non videtur pecunia, quæ illic est. vt mutuo detur. l. si chorus. §. j. de leg. 3. in fum. 1203. nu. 40

Esse non videri in loco, quæ ibi sūt ad tempus. l. si fundus. de lega. 3. in fum. 1174. num. 20

Esse in loco vnde fugeritis fugientem videri. l. huiusmodi. §. legatum. de lega. 1. in fum. 946. num. 20

Esse non videri quæ perpetuitatis causa, vel quasi inde amouea.ur, glo. thesaurus. 1455. nu. 20

Esse in vrbe censeri, quæ extra vrbem custodiæ causa sunt. l. cui quæ. Romæ de lega. 3. 1205. nu. 60

Esse qui cum aliquo debet, non teneri cum eo continuè morari. l. si quis ita. de condi. & demonstra. in fum. 1575 num. 40

Esse quod non cœpit, desinere nō dici. l. Titio. de condi. & demon. in fum. 1642. num. 10

Esse vbi res perpetuò solet. non casu, inspici debere. l. si ita legatum. de leg. 3. in fum. 1207. nu. 20

Qui non est, sed esse speratur, partem facit. l. si duobus. §. 1. de lega. 1. in fum. 870. nu. 10

Et, cum dictiones, cadunt inter diuersa. l. si is qui ducenta. in prin. de reb. dubijs. in fum. 1527. nu. 10

Et. cum dictiones, non differūt. l. Titiæ textores. §. 1. de lega. 1. 890. nu. 40

Et, pro etiam. gl. & Reipub. l. 1. fol. mar. 2. num 50

Euenire quod possit quandoq. inspici. gl. verū. & in marg. 307. nu. 50

Euentus conditionis non expectatur. q̃ nihil operatur. l. si quis ita. de hæred. instit. in fum. 531. num. 30

Esse nt is rei spectandus. l. iure nostro. §. fina de testam. tute. in tex. 149. nu. 30

Euentum futurum inspici. glo. vel ei. in mar. 1525. nu. 10

Euidenter, id est. cum aliquo dolo. glo. vlt. l. quod ad. de magistra. conuenit. 380. in prin.

Exaudire. l. hæredes palam. de testam. 415. num. 20

Exceptio adulterij, replicatione lenocinij, tollitur. l. vxo. fol. mar. in summa 53. num. 20

Exceptio in summarijs causis quando admittatur. l. 3. in princ. vi in possess. lega. nomi. in fum 1936. nu 50

Exceptio non admittitur in summarijs cōtroversijs. inter a quo. l. j. ad Treb. in fum. 1311. nu. 10

Exceptio opposita a tertia persona cuius interest. si obstat. l. Titia. fol. mar. in fum 51. nu. 10

Exceptio quando post sententiam opponitur. gl. in fundum. l. ex diuerso soluto mat. 28. nu. 20

Exceptionem reo competentem. si deinsolui proficere. glo. persona. l. postquam. vt leg. nomi. caueatur, 1982. num. 30

Exceptione reum succumbere facit, quod adfectum in petitione, in verbo Reum.

Excipere nihil totum qui dicit. l. Iulianus de lega. 3. in fum. 1164. nu. 20

Excipiens in vno. in cæteris regulam firmat. gl. non potest. §. idem respondit. l. quæsitum est, de instruc. vel instrumen. lega. 1338. nu. 50

Excludi beneficium per testatum. gl. 1. §. hoc edictum. l. quia autem. si quis omissa causa testamenti 800. nu. 40

Excommunicationis sententia trahit ad se executionem. 3. gl. possessor est. de iniusto. rupto. leg. si quis filio. §. vtrum. 460. num. 70

Excommunicati. l. quoties, solu matt 47. num. 10

Excusari absentium comites atq̃ absentes. l. administrantes. de excusatio. tuto. in tex. 325 nu. 10

Excusari à tutelis non posse libertum. l. libertum. de excusatio. tuto. 306. numero 20

Excusans se à tutela, perdit quod sibi suisque ea contemplatione relictum est. l. qui tutelam. de testamen. tute. in fum. 150. nu. 20

Excusationis necessitatem. qui tutores non habeant. l. iure. §. qui non tulle. de excusatione. tutorum. in text. 305. num. 40

Excusationem nulli tribuere dignitatem. l spadonem. in prin. de excu. tut §. 2. quod intellige de dignitate sine administratione. in tex. 307. nu. 20

Excusationem præstare, oneri impar em pauperiatem. l. post susceptam. §. paupertas. de excus. tutorum in tex. 324. num 50

Excusationes tutorum. vel curatorum à tutela non facilè recipiendas esse. l. scire oportet. §. 1. de excu. tuto. in tex. 302. num. 10

Excusationum dies, quot sint à tutela. in casu. le. 13. de excusatio. tuto. 324. num. 20

Excusationum. quæ sint constituta tempora. l. scire. §. 1. 2. & 3. de excu. tuto. in tex. 302. nu. 10. & 40

Excusationum temporibus neglectis, non valet excusatio. leg. scire. §. 1. 2. & 3. de excu. tutor. ibid.

Excusatus à tutela vnius, non ob id excusat à tutela alterius. l. duobus, de testa. tut. in fum. 148. nu. 20

Excusationem quando electio secum trahit, variatio non permittitur. in verbo. electio.

Executores testamentorū, seu commissarios non habere actiones contra hæredes. cum sint vt ministri. gl. nō possessorio. in prin.

Executrix potest esse mulier. l à filio de alimen. legatis, in summa. 1406. numero 40

Exemplum Principis sequendum est. glo vlti. l. apud Iulianum. ad Trebel. 1810. in prin.

Exempla non probant. 29 gl. tutores. l. chirographis 247. nu. 50

Exemplar ti deficit. & exemplandum. in testamento quidam. de condit. & demon. in fum. 586. nu. 40

Exequi. perficere quod alius cœpit. l si tutor. de administra. tut. 251. num. 30

Exercere, id est exercitorem facere in tex. legis, qui negotia. 448. num. 30

Exercere. id est, contestati. gl. exercere. l. Titius. de excusa. tuto. 328. nu. 60

Exercitus vnde, lege prima, de milita. testamento. in tex 671. nu. 20

Exhæreditari aut hæredem fieri facto alterius. neminem posse. in verbo. Facto alterius.

Exhæredatio vocare magis in fœmina. quam in masculo dicatur in mar. gl. non habent. 2038. nu. 50

Exhæredatio vt valeat, quinque requirit. 426. num. 40

Exhæredationem conditionalem non valere vbi. verific. 424. nu. 50

Exhæredationem à te certa non esse. gl. ex certis. l. si quis ita Senatus. Trebel. 1853. nu. 20

Exhæredationē nisi adita hæreditate & vacere. gl. exhæredatus 436. nu. 70

Exhæredationem iuste fieri debere. l. & si pupercrim. de libe. & posthu. in tex. 425. num. 20

Exhæredationis sunt adiectæ. in tex. gl. omnia. §. quis. 44 nu. 60

Exhæredatus liberi institutè facti filius, nepotem tamen posse venire contra testamentum aui. l 3. §. si emancipatus. de bono. pos contra tabu. 2032. nu 40

Exhibere id est, nutrire. leg. iniuriam. in tex. 56. nu. 10 §. vsuras fol. mar. & gl. exhibeantur. l. si quis de libe. agnoscē dis. 105. nu. 70

Exigere, id est, ab inuito exactoquere, gl. exigerat 1113. nu. 50

Exigere à se quandoque. quis debet. gl. liberetur. 264. nu. 50

Exigitur quandoq. extra iudicium. glo. exigere. 184. nu. 60

Existimatio, i. bona fama. gl. existimationem. & glo. existimatorem. l. filius de condi. insti. 657. nu. 50

Existimationem nō lædendam. l. filius qui de conditio. institu. in text. 657. num. 30

Expedire negotia cōmissa segnius plures. gl. facilius. §. quamuis. l. si plures. de admini. tuto. 185. nu. 10

Expensæ factæ circa personam tutoris. quando imputentur pupillo. l. a tutoribus. l fina de admini. tuto. in text. 214. num. 60

Expensæ nondum factæ, sed faciendæ nō possunt taxari. in mar. gl. vlt. l. vtilitū 79. num. 60

expensarum appellatione, nisi pretium non contineri. l quibus. reb. §. 1. de condi. & demon in fum. 1556. nu. 10

expensarum locum non habere prodigum. l. 1. de cura. fu. & prodi. da. 395. num 40

Ab expensis excusatus, si iusta causa. Iungandum marg. §. etiam. l. qui solidum. de leg. 2. 681. num. 10

expensarum facere. l. cum hæreditas. in tex. 251. num. 30

exemplum hæc facultatis fieri debere. quia. nus idoneos fideiussores accipiat. l. si is à quo. in fi. vi in poss. leg. nomi. &c. in tex. 1998. nu. 10

expertur se defendens. gl. j. l. inter. 215. num. 60

experti fine actione nemo pt. 220. n. 60 capitale substantiam §. nūc videamus. 273. num. 50

exponis passū publicis locis, misericordiæ causa. aut proterna, aut abijcies aut alimenta denegas. cū necare vi. l. necare de lib. agno. in tex 104. nu. 20

Expreſſio eorum, quæ tacitè inſunt, quid operetur. l. ſi ita legatum, §. 1. de leg. 2 in ſum. 922. in prin.

Expreſſio eorum quæ tacitè inſunt, nihil operatur. l. Cornelius. de hæred. inſtit. in ſum. 563. nu. 20

Expreſſum quid, & an, & quomodo differat ab euidenti. in marg. 853. in princ.

Expreſſum facit ceſſare tacitum. l. cum ex filio. §. filio. de vulg. in ſum. 625. nu. 20

Expreſſum ſi differatur, tacitum non differtur. l. quarto. §. fin. de teſta. tute. 152. nu. 50

Expreſſo vitiato non vitiari tacitum l. ſi fideiuſſor. de leg. 1. in ſumma. 910. nu. 40

Expreſſo quandoque validius tacitum eſſe. gl. con poterit. l. ſi fideiuſſor. 911. in princ.

Expreſſa nocere. l. ſi quis Sempronium. ibi. quædam enim de hæred. inſti. in tex 562. nu. 30

Expreſſa quandoque prodeſſe. quandoque nocere. glo. dictum. l. nonnunquam. de condition. & demonſt. 1607. nu 60

Extare alicubi videri cõditionem, quæ tamen non extet. glo. ſcripſero. l. ſi quis. de hæredib. inſtituen. 536. numero 70

Extrema indicant interiora. glo. ex ſermo. 171. in prin.

Extingui pronunciatũ per appellationem. glo. appellauerit. ver. Pronuntiatum.

Extingui quo caſu quid debet, eo incipi non debet. l 5. de vſufru. leg. in ſu. 1225. nu. 40

Extra ordinem ideſt officio iudicis. gl. extra ordinem. l. getere. de admi. tut. 180. nu 70

Extra vrbem cuſtodiæ cauſæ, quæ ſunt, in vrbe eſſe centem. l. cui quæ Romę. de leg. 3. 1205. nu. 60

Extraordinarium auxilium non impeditur per ordinarium. l. ſi minoris. in ſum. de adminiſtratio. tuto. 208. n. 10

Extraordinaria non complecti generale dictum. l. Seio. §. 1. de ann. leg. in ſum. 1135. nu. 40

Extraneos appellatione hæredum etiã eos intelligi agant §. Lucius. l. 4. de alim. leg. 1397. nu 10

F

Facere videri, qui patitur quod prohibere poſſit glo. liberta. l. adigere. de iure patro. 2156. nu. 70

Faciendum quod proxime ſit, haberi factum. pen. de mili. teſtamen. 702. nu. 10

Facies priſtina ideſt forma l. ſine hærede. interpoſito. de adminiſt. tut. 213. nu. 20

Facies patrimonij eadem. l. tres. §. quod autem. de adminiſtratio. tuto. 245. nu. 30

Facilis multos eſſe ad iurandum. l. quę ſub conditione. de condi. inſti. verũ cum enim 61. nu 20

Facilitatis ſuæ expenſum ferre debet, qui minus idoneos fideiuſſores accipit. l. ii is a quo. §. ſi ſemel in fin. vt in poſſ. leg. &c. 1098. nu 30

Facili conditioni, poſſibili & honeſtæ cogi hæredem parere, inhoneſtam & difficilem remitti ex. l. facta. §. ſi ſub condi. ad Treb. in ſumma. 1903. nu. 10

Factum argentum. l. Quintus Mutius. 2. §. fi. de au. & arg. leg. 1442. nu. 50

facto argento, vel auro legato non contineri. quod fractum, vel colliſum ſit. § cum autem. l. Quintus. de au. & arg. leg 1441. nu. 40

factum dici, quod fieri non poſſit. glo. videtur l. Mutianæ. de con. 2. & demor. 1575 nu. 40

factum haberi, quod proximè faciendum ſit. l. pen. de mili. teſta. in ſum. 702. nu. 10

factum incautum, pro non facto. l. 1. §. 1. de his, quæ in teſta. delen. 494. numero 30

factum nouum, nouum habere conſilium: *nouæ rei*. glo. ponat. l. temporibus. de ventre. inſpi. 112. nu. 70

factum non videri, quod non legitimè factum eſt glo. vlt. l. quod pupillæ. quan. di. leg. 1972. nu 50

Haberi quid pro facto. quo ad præiudicium prohibentis glo. fiſco. l. qui dũ. ſi quis aliquem teſta. prohi. 840. numero 40

factum legitimè, reuocari non debere. in marg. l. ſi patronus. ſi quid in fictu. patro. 2229. nu. 10

factum non dici quod formam non habet. l ſi is qui. §. quædam. ad leg. Fal. in tex. 1744. nu. 40

factum teneri quod fieri non debet. glo. dationem. §. ſub conditione. l. muto. de tut. 151. nu. 50. glo. magis. §. ſi Prætor. l ſi pupillorum. de reb. cor. 391. in prin.

factum ignoranti, tempus non cedere, ſed ignoranti ius glo. vlt. l. vtile. quis ordo in bono poſſeſſio. teneri. 2269. nu. 10

facti atrocitate non ſolum remoueri tutorem, ſed etiam puniri, l. §. ſi quis de ſuſpec. tut. 171. nu. 40

facti varietatem, non iuris dubitationem inducere aduerbium. forte glo. forte l. in ſubſtitutione. de vul. & pu. ſubſti. 616 nu. 30

facti errore factam ſolutionem repeti poſſe. gl. 1. l. ſi ex plurib. ad l. Fal 1691. in prin.

Pro facto haberi, quod caſu impediti ſit, glo. per te. §. ſed & ſi l. turpia. de leg 1. 917. nu. 10

facto de alieno iure re eſſe iniquum. l. Marcellus. §. qui term. rei. amot. 98. nu. 10

facto alterius, aliquem non exhæredari aut hæredem fieri. l. patersfamiliàs. de hære. inſti. in ſum. 543. nu. 20

facto ex eodem pœnam quempiam, & præmium conſequi poſſe. glo. vlt. l. j. de his quib. vt indig. 1546 nu. 70

facultates cuiuſuis conſiderandas. l. de bonis matris. §. qui pupillo. de Carbo. edic. 2131. nu. 0

Plus in aliquem impenſum eſſe, quam in facultatibus ſit. l. quid ergo de contra. & vtili actio. tute. 354. nu. 60

facultates poſtea quam auctæ fuerint, paupertatis ceſſare priuilegium. l. nõ tantum. §. eos qui. de excu. tut. in tu. 311. nu 20

facultates ſi habet filius iniquum eſt patrem eius egere. l. 5. §. & ſi impubes de lib. agno. 107. nu 20

facultatum pro modo ſtudiorum impenſas impendendas. l. de bonis. §. qui pupillo. de Carbo. edic. in tex. 2131. nu. 40

facultatum pro modo faciendos ſumptus. glo. pro modo. l. officio. vbi pupillus educ. 331. in prin.

facultatum pro modo præſtanda alimenta. l. 5. §. ſoleat. de lib agno 108. nu. 30

facultatibus labi. §. quod ſi. l. quoties. de adminiſtratio. tuto. 197. nu. 30

facultatibus cum labitur, nomen alicuius deſinit eſſe idoneum. l. cum poſſ. de admi. tu. 227. nu. 30

In facultatibus eſſe. l. 5. §. & ſi impubes. & §. ſeq. de liber. agnoſcen. 107. numero 30

falcidia lex quo tempore lata ſit, & a quo. in mar. titu. ad leg. Falcid. 1653. nu. 10

falcidia quando dicatur ceſſare. in margi. glo. alij. §. quod autem. l. Marcellus. 1795. nu. 50

falcidiam legatarium non detrahere. glo. minutum. §. liberto. l. liberto. de ann. leg 1147. nu. 20

falcidiam locum habere, licet teſtamentum non valeat. glo. hæres. l. filius familiàs. ad legem Falcidiam. 2693. nu 10

falcidiam non habere locum, niſi ex teſtamento. in caſu l. qui duos. de vulgari & pupil. ſubſtituto. 633. nu. 70

falcidiam in multis caſibus ceſſare. gl. voluntas. l. ſi debitor. ad l. Fal. 1681. nu. 10

falcidiam non extraneus deducit. 6. 2. in princ. glo. non idem. §. coheres. l. coheredi. de vulg. ſub.

falſa demonſtratio non vitiat. l. his verbis. § vlt. de hær. inſtit. in ſum. 548. nu. 10

falſam demonſtrationem non vitiare legatum. l. his verbis. l. pater. de leg. 3. in ſum. 1225. nu 40

falſam cauſam vitiare teſtamentum. l. vlti. de hæredi. inſtitu. in ſum. 578. nu. 10

falſum rumorem non ſolere obeſſe l. vltima. de hære. inſtituen. 578. nu. 30

falſum non videri, quod veritatis primordio adimuetur. l. cum filius. §. hæres meus. de legat. 2. in ſumma. 1057. nu. 10

falſi teſtamenti præiexti ſententia lata, an ſit nulla. glo. vt & ſi. conſequens. l. ſcire. de excuſatio. tuto. 304. princip.

familiæ appellatione, qui contineantur. l ii qui. de legat. 3. in ſum. 1215. nu. 20

familiæ nomen perſonas & hæreditatem cõplectitur in mar. l. cum inter. l. cum pater. de legat ſecundo. 1075. nu. 20

familiam vbi quis habet, ibi morari dicitur. l. vxori de leg. 3. 1143. nu. 10

filium non de matris, ſed de patris eſſe familia. glo. non habetur. §. de matris. l cum aliter. ad Sena. Syllan. 816. nu. 70

familiarum dignitatem ſaluam eſſe publicè intereſt. l. 1. §. ſed & ſi. ver. publicè. de ventre inſpi. in tex. 117. nu. 20

fari non rectè dicitur quis ante ſeptennium. l. 1. §. 2. de admi. & peri. tut. in tex. 181. nu. 40

fari incipit puer ſeptimo anno. gl. fari. §. is autem l. 1. de vent. inſpi. 116. in princip.

fariña quando currant, & quando non. in mar. 1327. nu. 40

Index materiarum

Faul in fœlicitas excusat. l. fi. in fi. de admi. tu. in tex. 251. nu. 20
Fato conditiones impleri non sufficit, in mar. l. conditionum. de condi. & demon. 1571. nu. 20
Fauere magis nos partui nasciturο, quã nato. gl. vit. l. 1. de Carbo. edic. 2110. nu. 70
Fauor nuptiarum magnus. in ver. Nuptiarum.
Fauorem libertatis, nuptiarum fauori præferri. l. Titio. §. 1. de condi. & demon. 1648. nu. 30
Fauore religionis intellige quod maius sit. l. Titia. §. Seia. de au. & arg. lega. in sum. 1453. nu. 50
Fauorabilior persona, quã causa. in ver. Persona. l. ex plurib. de admi. tu. 227. nu. 20
Festinatio & tarditas nimia puniũtur. l. tutor. 1. §. 1. de admi. & peri. tut. in tex. 191. nu. 30
Festinatio præceps. & moratoria cunctatio plerisq; nocet. l. tutor. 1. §. 1. de admi. & peri. tu. 191. nu. 30
Festina lentè l. tutor. 1. §. 1. in fi. de admi. & peri. tu. Græce. 191. nu. 30
Feriato die tutor dari potest. l. ne quidã te. §. fin. de tuto. & curato. 169. nu. 30
Ferula. vel habena cædi. l. 1. §. impuberi. ad Syl. 820. nu. 50
Fibula fibulæ. l. argumento. 1442. nu. 50
Fictioni veritatem præualere. 444. nu. 60. gl. imagine. l. fi. 10. & glo. excludatur. §. fi. eius. l. Gallus. de lib. & posth. 461. nu. 50
Fides in legum fraudem. an accommodanda. l. ex facto. §. fi. de vulg. substi. 638. nu. 30
Fides vbi non sit, ibi iustitiam sibi locum inuenire non posse. in mar. 304. nu. 60
Fidei nota. l. fi tutor. de suspec. tuto. in tex. 280. nu. 50
Fideicommissarius loco hæredis. glo. hæreditatem. §. institutus. l. fi seruũ. fi quis omis. cau. 814. nu. 20
Fideicommissario hæredis negligentiam nocere. l. fi hæres §. fi. ad Treb. in sum. 1921. nu. 10
Fideicommissarium non posse deducere quartam. gl. permittitur. §. denique. 1792. nu. 50
Fideicommissum non perire morte fideicommissarii. in mar. §. idem Mętianus. 1820. in princ.
Fideicommissum. & in codicillis sine mentione prioris testamenti fieri posse. in mar. §. fidei. l. cum pater. de leg. 2. 1067. nu. 20
Fideicommissum per verbum, dono, fieri. gl. remunerari. l. miles. de leg. 2. 1053. nu. 70
Fideicommissum vniuersale quomodo æstimetur. in mar. 1937. nu. 40
Fideicommissa. & legata conuenire. & differre. in ver. Legata.
Fideicommissa nuda voluntate infirmari. glo. fideicommissa. l. fi iure. de leg. 3. 1130. nu. 60
Fideicommissa. & legata non contineri appellatione hæreditatis. l. fi Titius. de leg. 3. in sum. 1216. nu. 40
In fideicommissis præcipuè spectanda testatoris voluntatem. gl. fideicommissum. §. item si quis. l. fideicommissa. de leg. 3. 1226. in princ.
Fideicommissio. vel lego. nullam hodie inter se differentiam admittere. in verbo. Lego.
Fideiussorts instar habere. tutores idoneos affirmantem. l. 4. §. fideiussores. de fideiuss. tut. 371. nu. 30
Fideiussori proficere exceptionem reo competentem. in ver. Exceptionem.
Fideiussores, qui minus idoneos accepit ferre debet suæ facilitatis expensum. l. fi is à quo. in fin. in tex. vt in poss. legat. 1998. nu. 10
Fiduciarius hęres, quis dicatur. in mar. glo. fiduciarium. l. Seius. ad Senatusc. Treb. 1870. nu. 50
Fieri, & dari, oppositas esse species in verbo. in mar. gl. 2. l. in facto. de condi. & demon. 1611. nu. 70
fieri non dicitur, quod turpiter fit. glo. quib. §. muliebria. l. vetus. de au. & arg. leg. 1438. nu. 40
Spectandum esse quare aliquid fiat. gl. intercuenit.
fieri, quod non possit dici factum. glo. videtur. l. Mutianæ. de condi. & demon. 1575. nu. 40
fieri non videtur quod malè fit. gl. prodesse. §. sciendum. l. in ordinem. de magistratibus conueniendis. 376. nu. 50
fieri tibi debent, quæ alijs feceris. ergo alteri ne feceris. quæ tibi fieri nolis. in ver. Alijs.
filia patri, sic vxor marito furtum, an committat. l. 1. ter. amot. & l. nihil. eo. tit. 83. nu. 30. & 89. nu. 10
filia monasterium ingressa, id dotem etiam dici. quod pro ea pater dedit. in ver. Dotem etiam.
filiæ nocet patris delus. in ver. Patris.
filias dotare paternum est officium. gl. conueniri. l. si locet. solu. matri. 58. nu. 10
filiatio qualiter probatur. in mar. 101. nu. 60
filiatio non potest plenè probari. l. Lucius. de condi. & dem. in sum. 1634. nu. 40
filius, an possit patri esse testis in testamento. glo. diximus. §. quæcunque. l. qui testamento. qui testa fa. pot. 413. nu. 20
filius non potest esse author in rem patris. l. quod dicimus. §. fin. de author. tu. 259. nu. 40
filius donat causa mortis, patre permittente. gl. nihilo. l. qui in potestate. qui testa fac. poss. 404. nu. 10
filius potest esse curator patris. l. his, qui de tuto. & cura. 170. num. 30. in tex. & l. secũda, de curato. furio. 396. nu. 10
filius patrem inopem alere debet. l. 5. §. & si impubes. de lib. agnoscen. 107. nu. 20
filius iustè licet sit exhæredatus: nepotem contra testamentum aui venire posse. l. 3. §. si emancipatus de bono. possessio. contra tabu. in sum. 2034. nu. 40
filius quando extenditur ad nepotes. l. vxorem. §. concubinæ. de leg. 3. 1166. nu. 40
filius quandoque corrigit patrem. glo. dandam. l. his qui. de tut. & cur. 170. nu. 60
filij appellatione etiam naturalis continetur. gl. continetur. l. qui filium. de iure delib. 671. nu. 70
filij nomine omnes filios contineri, etiam naturales. item mares. & fœminæ nati, & nascituri. l. si quis ita. de test. iure 143. nu. 50. & l. si quis. gl. posthumæ. 159. in princ. de test. tut. & gl. continetur. l. qui filium. de iure delib. 671. nu. 70. l. Lucius Titius. §. fi. de leg. 2. 1130. num. 20. Et an nepos contineatur. l. quod si. & ibi no. in marg. de testa iure 159. nu. 30. & glo. ereditur. l. sed & milites. de excu. tu. 294. nu. 60
filij fauore annum cœptum, pro complcto haberi. l. qui filiũ. §. 1. ad Treb. 1924. nu. 10
filij sententiam patri nocere aliquando, glo certior. 2270. nu. 60
filij, vel nepotis emancipati præteritione. testamentum non rumpitur. l. cettum est. §. filia. de iniust. tup. testam. in sum 484. nu. 40
filij testamentum, patrem irritum facere gl. viuo. l. posthumorum. de iniust. testa. 487. nu. 70
filio & liberto patris. & patroni personã sanctam esse debere. l. liberto. de obseq. à liberis. & liber. 2168. nu. 30
filio grande præiudicium afferre patris confessionem. l. 1. §. Iuliam. de libe. agno. 102. nu. 10
filio non præiudicare dictum. vel ignorantiam patris. aut matris. in verbo. Patris, vel.
filio præterito, non petente scriptos hęredes in secundo remanere. gl. filius. §. si prius. l. si duob. de contra tabu. 2047. nu 40
filium adoptiuum, remanere in potestate patris naturalis, nisi adoptetur ab auo. in ver. Adoptiuum.
filium de patris, & non de matris esse familia. gl. non habetur §. de matris. l. cum alter. ad Senatusc. Syl. 816. nu. 70
filium de testimendo rogatum, duas quartas deuehere posse. gl. vlt. l. quoties. ad leg. Falc. 1735. nu. 30
filium excludere patronum. glo. legare. c. quod autem. l. si quid. si quid in fi. au. 2224. nu. 30
filium mani curatorem esse posse. l. 4. de curato. furio. & prodi. 306. nu. 20
filium naturalem pro legitimo succedere. glo. placuit. §. volo. l. cum pater. de leg. 2. 1067. nu. 70
filium ob patris defectum corporis. vel mentis quædam facere posse. gl. manumittere. l. cum hæres. de acq. hære. 749. nu. 60
filium plus pater diligit, quam patrem filius. glo. diximus. §. quæcunque qui testa fac. possunt. 413. nu. 50
filium quam patrem diutius viuisse præsumendum. l. cum pubere. de reb. dub. 1536. nu. 40
filium patre non habere amicum meliorem. gl. instituerat. l. cum quidam. de hæred. insti. 544. nu. 70
filij paterni ib. vt succedant, id in voris eorum esse. l. Iulianus. si quis omis. cau. 812. nu 20
filijs clim dignitates emisse patres. glo. dignitatis. 2080. nu. 20
filijs nocere delictum patris. in verbo, Delictum.
filios non debere thesaurizare parentibus, sed parentes filijs. in mat. §. liberi. l. huc. ad Terryl. 2285. nu. 20
filius, a patrem adire an cogere possit. l. ille à quo. §. si quis. in fi. ad Trebel. 1813. nu. 10
Fingere furorem, non prodesse ad mutenda iudicia detrectanda. l. obseruare. 396. nu. 50

Finis

Finiri non ſtatim cauſam, ſuito legato in margi. §. Titia, l. Stichus, de alim. leg. 1416. nu. 40

Fines plebatus vel plebium, vel curiarū non probari p emptionis inſtrumēta. gl. emptionis, §. Titio l. prędijs. de leg. 1. 1211. nu. 20

Fiſcus, & reſpub. quomodo differant in mat. 1979 nu. 20

Fiſco applicari quod indigno auferetur gl. ad fiſcum l. Claudius de his quib. vt indig. 1559. in prin.

Fiſco obligantur omnia bona cum eo contrahentis no. in l. vel cum de conſt. tu. 258. nu. 10

Fiſcum capere in obſidatu quæſita. glo. 1. l. obſides, qui teſtam. face. poſ. 408. nu. 50

Fiſcū ſp eſſe diuitem, & ſoluendo ideo nō ſatisdare. l. 1. §. ſi ad fiſcum, vi leg. nomi. cauea. & in mat. 1979. nu. 10

Fœmina turris eſſe non poteſt, l. fin. de tutc, in tex. 136 nu. 40

Fœminam viro citius ſagaciorem eſſe. gl. completum. l. qua ætate, qui teſta. fa. poſ. 405. nu. 50

Fœminarum arma, lachrymas eſſe. l. 2. §. potuiſſe. ad Senatuſcon. Syl. in tex. 819. nu. 50

Fœminas pupillariter non ſubſtituere. 116. nu 50

Fœminum non concipit maſculinū. gl. ſ. ijs. l ſi quis de teſt. tut. 144. n. 40

Fœtus pecorum, & partus ancillarum in fructu, vel reditu non eſſe. in ver. Partus.

Forma in conſtitutio. gl. forma. l. Diui. de admi. tut 210. nu. 70

Formam quod non habet, non dici factum, l. ſi is, qui. §. quædam. ad leg. Fal. in tex. 1744. nu. 40

Formula cauſarum, & litium cognoſcendarum. l. pe. de ijs, quæ in teſta. delen. in tex. 496. nu. 40

Fornacator, gl. & fornacator, l. continetur. de fun. inſtru. & inſtru. leg. 1341. nam. 30

Fornicatione contrahitur affinitas. gl. pe. l. concubinatu. 125 nu. 60

Fortè aduerbium. varietatem facti nō iuris dubitationem inducit. glo. fortè. l in ſubſtitutione, de vulg. ſubſt. 616. nu. 30

Fortuito caſu vxor viri, & econtra particeps eſſe debet, in ver. Maritus

Fractum collisum, vel infectum argentum, & aurum non contineri appellatione fracti. §. cū autem. l. quintus. de a. r. & arg. leg. 144. nu. 40

Frater à fratre alendus eſt. gl. iuſte. l. ſi quis. & gl. hoc aliter. l. qui filium. vbi pup. edu. deb. 333. nu. 10.

Fratris appellatione etiam ſororē contineri. 1214. num. 60 glo. pertinere. §. quidam. l. Lucius. de leg 3. & gl fratribus. ad Treb. 1943. nu. 60

Fratris nomine, amicum excludendum, in ver Amicum.

Fratris factū fratri non nocere l. 2. ſi quis quem teſtari prohi 941. nu. 10

Fratres, i. conſanguinei. l. 2. in prin. de ſuis & legi. hære 2037

Frattum appellatione etiā ſorores continentur. l. Lucius. §. quæritur. de legā. 3. in fin. 1314. nu. 20

Fratrem duorum vxores, fratres ipſi dicuntur. l. 4. §. duorum. de grad. in tex. 1352. nu. 20.

Fratricidam adoptione quæſitam, eoque impedire nuptias, donec adoptio manſerit, in mar. §. non ſolum. l. 1. de ſuis & legit. hæred. 2162. nu. 10

Fraudare. Darius cum eo agi, qui legē fraudat quā qui homine. gl. in fraudem. l. ſi libertus. 2160. nu. 70

Fraudandæ legis, cauſa conditio adiecta pro nō adiecta habetur, l. Seius, ad l. Fal. in fin. 1772. nu. 30

Fraudandos non eſſe creditores. l. ſi is, qui ſoluendo, de hæred. inſt. in text. 553. nu. 20

Fraudis participem conuenirisicèt lucri particeps non ſit. gl. conueniri. §. quamquā. l. ſi quis, ſi quis omiſ. cautela. 795. in prin.

Fraudis ſuſpitionem omnem tollere teſtatoris voluntatem. in mat. 1362. nu. 50

Fraudem, & dolum nemini patrocinari debere. in mat. l. 1. ſi quid in fraudem patro 2223. nu. 30

Fraudem facit præſumi perſona interpoſita. in l pupillus, §. item, de auth. tut. in tex. 258. nu 10

Fraudem in patroni quicquid geſtum ſit. reuocari. l. 1. §. omne autem. ſi qd in fraudem patro. in tex. 2214. nu. 10

Fraudem in legis factam alienationem de iure nō valere. in fraudem hominis valere, ſed reſcindi. l. ſi libertus, de iu pa. in ſum. 2160. nu. 10

Fraudem legibus non faciendam. l. ſi quis ſub de cond. inſtit. in text. 650. nu. 20

In fraudem legum, an fides ſit accommodanda. l. ex facto. §. fin. de vulga. ſub. 638. nu. 30

Fraudem qui repellit, dolum non committere. gl. nec enim. l. ſi pupillus. de acq. hær. 745. nu. 60

Frons. Quæ fronte, &c. l. ſi plures. in fi. de adminiſtrat. tuto. 218. nu. 20

Fructus, an in quartam imputari debeant glo. accepto. §. fructus. l. quod de bonis. ad legem Falcid. 1689. nume. 60.

Fructus augent dotem. l. ſi mario. §. ſi fundum, ſolu. matri. in ſumma. 50. in prine.

Fructus deficiens in vno anno, ſuppletur in fructibus ſequentium. l. legatum ita §. primo. de ann. lega. 1242. nu. 30

Fructus eſt vnus totius anni. l. ſi fundus. §. quod in ſolu. matrim. 22. nume. 30

Fructus pendentes dicuntur pars rei & eam reddunt pretioſiorem: ſecus in partu exiſtente in vtero. l. in lege Falcidia. 2 ad legem Falc. 1670. nume. 10

Fructus non ſuos tempore mortis, in Falcidia non computari. glo. fructus. §. fructus. l. quod de bonis. ad l. Falc. 1687. nu. 50. 60.

Fructus, poſt dilationem in fideicommiſſarij ſuorum adiectam percepios venire in reſtitutionem, l. Lucius Titius. hæredū fidei. ad Treb. in ſum. 1936 nu. 50

Fructus ſtantes in ver. Stantes.

Fructus ſoni, qui deducta impenſa ſuperſunt. l. fructus, ſolu. matrim. 210. nu. 30

Fructus quando computentur in quartam glo. accepto, fructus. l. quod de ad leg. Falc. 1689 nu. 60

Fructum bonum, arborem malam facere non poſſe. glo. non potest. l. in qui de acquiren. hæredita. 713. nume. 40

Fructu, vel reditu non contineri ancillarum partus, & fœtus pecorum. l. deducta. §. hæreditatem. ad Treb. in ſu. 1892. nu. 10

Frumentum quo tempore quis vendere cogatur pretio etiam paruo, non iuſto in mar. glo. ſecundis. §. nonnullā, l. pretia. ad leg. Fal. 1733 nu. 60

Frumentarij menſores ius habeant excuſationis. l. menſores. de excu. into. 325. nu. 10

Fruſtrationem nocere non debere indefenſis. l. is cui, §. ceſſatū. vt in poſſeſſ leg nomi. in tex. 2004. in prin.

Fuga fugientem condemnat. l. ſententia. §. præterea. l. impuberibus. de ſuſpec. tu. 279. nu. 60

Fugiens dicitur eſſe in loco, vnde fugit l. ſeruus, qui. de leg. 3 1205. nu. 10

Fugientem videri eſſe in loco, vnde fugerit l huiuſmodi. §. legatū. de leg. 1. 946. nu. 20. in ſum. & l. ſeruus, qui. de leg 3. 1205. nu. 10

Fugitiuus ſeruus legatus cuius ſumptibus quæri debet, glo. exigitur. l. cum ſeruus. de leg. 1. 893. in prin.

Functionibus in ſpeciebus locum non eſſe. l. cui centum. l. 1. de au. & ar. leg. 1420. nu. 20

Fundi dotalis mulierem dominam nō eſſe. gl. non poſſit. l. quintus. 1442. in prine.

Fundi pars dicitur fundus. l. planè vbi. §. ſed & ſi quis. de leg. 1. in ſum. 889. nu. 20

Fundum non reſpicere æs alienum, gl. minutionē. §. inde. l. cogi. ad Treb. 1816. nu. 70

Fundum pupilli o pignoratum tutores vendere poſſe. l. magis puto, §. pupillo. de rebus eorum. in tex. 386. nume. 30

Fundum ſicut eſt. legare, perinde eſt ac ſi fundum inſtructum leges. l. prædia. §. ita legatum, de fun. inſtruc. in ſu. 2357. nu. 10

Fundum inſtructo legato contineri ſupellectilem, & multa alia in legato, in caſu. §. ſi quis fundum. l. quæſitum eſt. de inſtrumen. lega. 1339. nume. 50

Funeris impenſam, & monumenti differre. glo. eo nomine. §. de impenſa. l. 3. ad leg. Fal. 1664. nu. 60

Funeri impenſam neceſſariam non detrahi. in mar. l. in quantitate. in fi. ad leg. Fal. 1740. nu. 40

Furioſus nō eſt, qui proijcit lapides ad ſui defenſionem. in margi. 35. nume. 60

Furioſus habetur pro conſentiente, quando non requiritur verus conſenſus. l. 2. §. fin. & no in marg. ſolu. mat 7. nu. 10. & 60

Furioſus habetur pro abſente, & non conſentiente. l. ſecunda. §. furioſus. de iure codicillorum. in ſum. 843. in prin.

Furioſus ſi frangat teſtamentum ante furorem factum, non reuocat ipſum teſtamentum. l. vl. de inius. rup. in tex. 493. nu. 10

Furor ſuperueniens iuriſdictionem nō tollit. l. nec mandante. §. 1. de iur. & iur. in tex. 160. nu. 20

Furorem fingere non prodeſſe ad munera ciuilia declinanda. l. obſeruare. de cur fur. & prodi. 353. nu. 50

Index materiarum

Furore superueniẽte iussum reuocari.l. qui rerum, de acqui. hæred. in sum. 746.nu.20

furore factum impunitatem parit. l. ſ. in ſ.de adminiſtra. tuto. in tex.253. nu.20.30

furore non diffolui patriam poteſtatẽ glo.poteſtate, l.cum hæres.de acqu. hær.749.nu.60

furore ſatis punitur quis.l.finali.in fine. de adminiſtra.tuto.253.nu.10

furtum vnde eſt,gl.apiores.115.nu.90

furtum ſine dolo non eſſe, gl.quod ſi furandi. 341. in prin.

furtum marito.an committat vxor videl.1.83.nu.20.& l.nihil, ſ. vxor.in tex.rerum amotarum 89. nu.10

furtum, quod eſt legari poſſe.l. quod in rerum.de lega. 1. in ſumma, 875. num.30

futurum inſpici euentum, in margi. glo. vel cui. ſi ita fuerit. de teſt. dub. 1525.nu 10

futurum in præſenti intelligi.glo. futura.l.filiam.de au. & argen. leg 1429. nom.30

Ad futurum quemadmodum extenda. tur præteritum.l.vxorem.ſ. 1. de leg 3. in ſum.1243.nu.10.& 20

futuri temporis verbum, etiam præterita comprehendere, in ſumma glo. vltima. l. Plottana. de iu. codi. 854. nu 60

futuri temporis verbo iunctam dictionem, quiquis conditionem facere, in marg. glo. quiquis, l. qui ſuſpectam.l.ita.ad Trebellia.1542. numero 60

In futuro, & præterito verbum repertum, in vltima voluntate referri ad futurum.l.ſolemnis.1574.nu 20.& l. ſi ita legatum.de cond.& dem.1625. nu.50

futuros caſus nõ præſtandos.l.1.ſ.quod ſi ſatis.de magi.con.377.nu.30

G

Gallię lapides quidam reconſtituti.l.diuortio. ſ. ſi vir.ſol. matr.in tex 19. nu.10 20

Gaudere multas vxores, morte mariti. ſum glo.quia morte. ſ. ſocrus.l pater.de condit.o.& demonſtra. 1645. nu.60

Geminatio quid operetur, & quos habeat effectus.glo.duobus.l. Titius. l. liber homo.de hæred.inſtitu.556. numero.50

Geminat duas ſingularitates vna pluralitas.l.qui cõcubinam.ſ.ſi Stichus. de leg 3.in ſum 1138.nu.30

Gemmæ.lapilli.margaritæ. quid differant.in tex.ſ. gemmæ autem.l. & ſi. nom.de auro.& argen.lega.1435.numero 50.

Gemmas etiam auro. & argento legato cedere.ſ.pertinuimus, 1435. numero.30

Generum.& ſocerum.& ſocrum.& nurum.ex ſo ie ſponſalibus appellationem acquirere.l. Seruius. de gradib affin.in tex.2252 nu.70

Generandi natura magis ſpectãda.quã temporale vitium.l. ſi quis poſth.de lib.& poſthu.431 nu.10

A generatione facultate abdicatur homo propter valetudinem.l. ſi quis poſthumos, de lib.& poſthu.431. nu.10.

Generale dictum extraordinaria non complectit.l.Seio.ſ. 1. de ann.lega.in ſum.1235.nu.40

Generale dictum generaliter intelligi in marg.gl in infinitum.l.generaliter.l.1.de leg.Sextian. 2057 nu. 70

Generalia verba ſuccedunt oppoſita ſuo principali reſtringuntur. l. præcipitium.in princip. de leg.3. in ſumma. 1209.numm.30

Genus. Quod operatur genus quoad ſpeciẽ.id ſpecies quoad individuũ, l.ſi chorus de legat. 3. in ſum. 1203. nu.30.& 40

Genus perite non poſſe.in mar.gl.proficiens.ſ. diligenter.l. in ratione. ad leg.Fal.1706.nu.60

Genus præcedens non reſtringit ſpecierum numerationi.pediculi.l. Labeo. de au.& arg.lega.in ſum 1447. nu.20

Generis nomen quandoque ſpeciei imponitur,glo aliud.l. ligni. de lega. 3. 1184.nu.70

Generis debitorem re oblata perẽpti liberari.l.huiuſmodi.ſ.2. de leg.3.in ſum.943.nu.30

Generi per ſpeciem derogari 600.n.50 glo. poſt decimum. l. ſuta de vulga. ſubſti. & l. vxorem. ſ. fœliciſſimo.in ſum de leg.3.1165.nu.20

Generi per ſpeciem in aliam translatã derogatur,l. ſeruo.de pecu. leg.in ſu. 1368.nu.70

Generi quandoq; per ſpeciem non derogari.l.Titia.ſ. qui Marco. de ann. leg.1244 nu.10.& 20.& glo.viri boni.l.verba.de alimen.lega.1397. nume 60.

In genere promiſſionem, mediocritatem reſpicere,in marg.l.qui lancem de au.& arg leg 1444. nu 30

Gerere pro hærede quid.l. gerit. de acqui.hæred.in tex 777. nu. 30

Germinales arbores.gl germinales.18. nu.50

Geſſiſſe dicitur, qui modicum attigit per ſe, vel alium.l. ita. ſ. 1. de admi. & peri.tut.in ſum 186. nu.50

Geſtus commiſſus.i.geſtio.adminiſtratio.l.vulgò.de admin. iuto. 207 numero 10

Gratiati in bonis propriis nõ poſſe inſtituum.glo. tenebuntur. ſ. quod ſi. l.cohæredi. de vulga. ſubſtitu. 630. nu.40

Grauari quempiam tantum, quantum honoretur. l. filius. l. 1 de leg 1 973. num 30.& glo.offerat.l. Imperator. 1051.nu.50

Grauati poſſe collegium ad reſtituendam vnde collegio hæreditatem. l. 1. ſ., ſi autem collegium, ad Trebel. 1789.nu.10

Grauati aliquos poſſ. de bonis inuicẽ communicandis.l. Lucius Titius inter ſtatus, in prin.ad Trebellia.1929.numero.10

Grauandum onere duplici neminẽ gl. duplici.l qui dotem. de dote præleg. 1365.nu.20.& 30

Grauat vtero vxorem eſſe l.qui grauid. iure codicillo in tex.850.in prin.

Gradus dicti ad ſimilitudinem ſcalarũ l. 1. conſultus. ſ. gradus. de gradi. affi.in tex.2254.nu.40

Gradus eiuſdem ſi plures ſint,per capita ſuccedunt.l.2. ſ. hæreditas. de ſuis & legi. hære 1274

Inter gradus.l.3.ſ poſthumos.de iniuſ. rup.in tex.474.nu.10

Gradum, quo filius à patre eſt præteritus, ipſo iure non valere, in caſu, ſ. quod vulgo.418.nu. 30

Gradu eodem eſſe duobus modis dici. glo.item liberi ſ.parentes.l. Iuriſconſultus, de gradib. affinita. 2254. numero.20

Grauius puniendos eos, qui plenius beneficium ſunt conſecuti.l.3. ſ. verum autem ad Senatuſcon. Syllan.in tex. 825.in prin.

Gremiales arbores & cæduæ.in marg. 18.in prin.& nu. 60

H

Habens,vel ferola cedi.l. 1.ſ.impuberi ad Senatuſcon. Sylla. in tex. 830.nu 60

Habere quis dicitur,quod remanet.onere deducto.l. non amplius, de leg. 1. in tex.875.nu 10

Hæres neceſſarius. in ver. Neceſſarius.

Hæres an conditioni parere teneatur.l. facta.ſ. ſi ſub cond. ad Treb.in ſum. 1603.nu 10

Hæres,an propriè dicatur. qui nomine tantum hæres eſt.in marg. glo. reſtituas.l.ſi pater.l. ita tamen.ad Trebel. 1843.nu.50

Hæres. an cauere pro relictis teneatur. gl.ſemper.l.legatorum.vt legato nomi.caue.1974.nu.20

Hæres coercitionem morum non habet in vxorem defuncti, l. ni tu dixeras. ſ.hæredis.in fi. ſolu matrimo.in tex. 27.nu.10

Hæres fiduciarius.quis dicatur, in marg.fiduciarium.l. 9rius. ad Senatuſc. Treb.1870.nu 50

Conditio.ſi ſine hærede deceſſerit.i.ſine liberis.in ſum.ſ. fin. l.ex facto.ad Treb.1828.nu.10

Hæres inſtitutus ſeruus à quo tempore libertatem conſequatur. gl. data eſt. ſ.ſi ſeruum.l. ſeruus. de hæred.inſtitu. 503.nu 70

Hæres non erit conditionem, moriẽte inſtituto purificari.l.vxori.quã.dies. lega ced.in ſummario.1072.nu 20

Hæres ſemel, deſinere eſſe hæres non poteſt.l.ei qui ſoluendo.de hære.inſti in ſum.576 in prin.

Hæres tribus temporibus habilis eſſe debet.in glo. i.l.in eo.qui teſtamenta facere poſſint. 404. in principio.

Hæres ſuus.quis dicatur. l. ſui. ſuos.de ſuis.& legiti. hæredibus in tex 2272 nu.10

Hæres ſuus emancipatione fieri nõ potuit.l. Gallus. ſ. quæramus. de liber. & poſthu.in tex.470.nu.20

Hæredis appellatio extraneos continere. glo.agnati. ſ. Lucius.l.4.de alimen. & cib.leg.1107.nu.10

Hæredis negligentia,in eligendo legatarium.in marg.ſ.ſi tempore,l.ſi hæres ad Trebel. 1621.nu.20

Hæredis negligentiam fideicommiſſa ignorare.l. ſi hæres. ſ. finali.l. ad Trebellia. in ſumma.1921.numero 20

Hæredem aliquando poſſe aliquem iure prætorio eſſe, non iure ciuili glo. iubendus. 9. ſi in danda.l. facta.ad Treb.1908.nu.60

Hæredem eſſe poſſe natum extra. quã poſtea vxorem duxeris.l. filius à patre.ſ. ſi quis. de lib. & poſthu.in tex. 449.nu.40.

Hære-

Hæredem inſtitui poſſe poſthumum ex qualibet vidua natum. l. poſthumus. de lib. & poſthu.446.nu.40

Hæredem inſtitui poſſe etiam qui nõ dum natus ſit. l. commodiſſimè. in princ.de lib.& poſthu.433.nu 30

Ad hæredem non tranſire priuilegium perſonale.l.cum patronus.de lega.2. in ſum.1003. nu.40

Hæredem non poſſe eſſe teſtem in teſtamento in quo inſtitutus eſt. l. qui teſtamento. de teſt.412.nu.30

Hæredem non poſſe cogi adire hæreditatem, niſi ei damnum, vel lucrum ſarciatur, vel à Prætore remittatur.l. apud Iulianum. ad Trebel. in ſum. 1805. nu.30

Hæredem ob ſolam apertura tabularum, non perdere hæreditatem licèt pœna centum aureorum ſit ſtatuta. glo. aperuerit. §. ſi is.l. Marcellus. ad Treb.1799. nu.40

Hæredem tribus temporibus habilem eſſe debere.gl.1.l.in eo.qui teſta.fac. poſ.404. in prin.

Pro hærede gerere. l.pro hærede.in prin. de acq.hæred.in tex.715.nu.20

Contra hæredes non habere actiones commiſſarios, ſeu executores teſtamentorum, cum ſint vt miniſtri.glo non poſſe. l. Mæuia.l. Lucius.ad Trebel.1930.in princ.

Ius eligendi vnum ex reis, tranſit ad hæredes. l.à tutoribus. §.2.de admi. tut.in ſum.2114. nu.40

Hæredes ſcriptos in ſecundo remanere.filio præterito non petente. in verbo. Filio.

Hæredes ſuos dici, qui ſint in poteſtate tempore mortis.& à nullo præcedantur. in glo.rub.de ſuis, & legit.2271. in princ.

Hæredes ſuos, fœminas non habere. l. nulla.de ſuis. & legit.hæred.2278

Hæredibus actionem ex delicto dari.in ver. Actionem.

Hæredibus inſuis additionem non eſſe neceſſariam.in ver. Additionem.

Hæredibus ſcriptis legitimos poſtponi. l.in plurium. de acq.hæred.761.nu.10

Hæreditarius, & legatarius quid.gl.vlt. l.hæres.de acq.hæred.744.nu 20

Hæreditas non adita non tranſmittitur.g'o. ſupernacuam l.Cornelius. de hæredi.inſti.563.nu.

Hæreditas proximo agnato debetur. l. a S.hæreditas.de ſuis.& legi hæred in tex.2274

Hæreditas repræſentat perſonam defuncti non hæredis l ſi mihi, & Titio.de leg.2.1028.nu.20. in ſum.& l. non minus.glo.dominam.in mar.de hæred.inſti.530.nu.50

Hæreditatis aditio non recipit conditionem. l.eum qui. §. ſecum. de acq. hæred. in ſum.749. nu.10

Hæreditatis aditæ in tutoribus tempus conſideratur. l. ſi nemo. glo. ſtatim. 140 nu.10

Hæreditatis appellatione non cõtineri legata & fideicommiſſa. l.ſi Titius. de legat.3. in ſumma.1216.nu.40

Hæreditatis capax quando quis dicatur. in mar 569.nu.40

Hæreditatis partes. l.ſeruum meum. §. fin. de hæredib. inſtitu. in tex.549. nu.40

Hæreditatem adire, vel reſtituere, per quem quis cogi poſſit. l. ille a quo. §. tempeſtiuum.ad Treb.1812.nu.20

Hæreditatem adeuntem tria incõmoda ſequuntur. glo. & quod.l. ex duobus.de contra tabu.2076. nu.70

Hæreditatem ad legitimam admitti eum, qui in vtero etiã editus fuerit. §. Principem. l.inteſtato. de ſuis, & legit. hæred.2276

Hæreditatem ad legitimos hæredes, & non ad ſcriptos in tertio gradu pertinere l ſi poſthumus. in fine. de liber.& poſthumis.in tex.439. numero 20

Hæreditatem dominam eſſe,& defuncti locum obtinere. l.non minus. de hæredi.inſti in tex.530.nu.30

Hæreditatem nolens non cogitur ad collationem dotis. l.ſi. de collat.do.in ſum 2098.nu.10

Hæreditatem non aditam quãdoque tranſmitti. in marg.glo.relinquere.l. rentre. de acquiren. hæredita. 774. nu 40

Hæreditatem parentum quaſi debitam nobis obuenire. in mar. l. ſacratiſſimi.ad Tertyl.2292 nu.70

Hæreditatem per alium non eſſe acquirendam.gl.agnoſcere.l.2.de acq.hær. 703. nu.30

Hæreditatem viuentis nullam dici. gl. Labeo.l.neminẽ. de acqui.hæ.728. nu 60

Hæreditatem ſuſpectam adire,non cogitur hæres. l. non eſt cogendus. ad Trebellia. in princip. tex.1876. numero 30

Hæreditate non adita, nihil in teſtamento relictum valere. glo. hæreditatem.l.ſi à te. vt leg.no cauea.1987. nu.60

Hæreditate ſemel adita, omnis defuncti voluntas rata eſt .l ſi patron 4.qui fideicommiſſariam. ad Trebel. verſ. cum enim.1882.nu 10

Improbum eſſe eum qui de viui hæreditate ſollicitus eſt. §.interdum. de vulg.ſubſti.590.nu.30

Hæreditarias legitimas,capitis diminutione vel minima perire. in ver. Capitis dimi.

Hæreditariam rem non eſſe libertatẽ. gl.vlt.l. ſed & ſi de hæred. inſti.521. nu.10

Hæreditariam per cauſam, ius omne quod ſcriptus hæres nanciſcitur, ad eum transferri æquum eſſe, quẽ hæredis loco Prætor habuit l.cũ emancipatus. in prin.de bo.poſſ contra tabu.in tex.2047.nu.60

Hermaphroditus poſthumum inſtituere poteſt.l.ſed eſt.de lib.& poſthu.in tex.1128.nu.30

Hic demonſtrari rem præſentem. l. nemo dubitat. de hæred.inſtitu in ſum. 514. nu.20

Hierophylax.i.ſacrorum cuſtos in mar. gl.hierophylaci.§. Attia.l.annua. de ann leg.1245.nu.60

Hippocratis authoritas magna. l.3. de ſuis,& legit.hæredib. in tex.in fine. 2277

Hoc amplius, præcedentia repetit, l. ſi tibi purè. de leg.3. in ſumma.1283. nu.20

Hominis ætates quatuor eſſe.in verbo. Ætates.

Hominis in fraudem factam alienationem valere, ſed reſcindi. in legis autem fraudem factam non valere.l. ſi libertus. de iu.patro. in ſum.2160. nu.10

Hominem qui fraudat cum eo agi mitius, quàm qui legem.g'o. in fraudẽ. l.ſi libertus.de iu.patro.2160.nu.70

Hominem non eſſe partum, qui nondum editus ſit. in ver. Editum. l. in lege Falcidia.2. ad leg. Falcid.1670. nu.30

Homini ſanæ mentis, teſtamenti factionem non auferendam.l.ex facto. §.etenim. de vulgari. in tex.636. numero 10

Hominum vitam centum annos non excedere.2257.num.20.in margi.l.ſi vſusfructus.de vſu. & vſufruc Quod communiter verum eſt:nam Catherina Sphuſa apud Mameram 13 annum 117. agit, ac ſine baculi innixu ingreditur Et vidi apud Treuetos vitum, qui meminiſſe ſe ait ex annis 125.apud Embricam fœminam 119. annorum Annorum autem declinatio mox ob ipſius Adæ tempore fieri cepit, qui vixit annos 930. Seth 912. Enos 905. Chainam 910. Malalehel 895. Iaret.962. Enoch 365. Mathuſalem 969. Lamech 777. Noe 950. Sem 600. Arphaxa: 338. Sale 433. Heber 464. Phalech 239. Reu 239. Saruc 230. Nachor 148. Thare 205. Abraham 175 Iſmael 137. & ſic deinceps.vt indicat liber Geneſ.

Hominum vocabula mutabilia, rerum immutabilia. l.4.§.1. de lega.1.859. nu 10

Honeſtè quandoque conſilium requiri. licèt non teneatur. l.quidam.§.1. de admi.tut.in ſum.188 nu.40.50

Honeſtè conditioni poſſibili. & facili hæredem cogi parere:inhoneſtam.& difficilem ei remitti. l facto. §.ſi ſub conditione. ad Trebel.in ſum.1903. nu.10

Honeſtè quod non poſſumus poſſe non dicimur. l.filius qui. de condi. inſtit. in tex.658 in prin.

Honorarius tutor quis. gl.honoris.l.iure noſtro.140.nu.10

Honoraria.i.ſalaria aduocatis præſtita. glo. honoraria.

Honorarij tutores. l.3.in fin.tex. de admi.& peri.tu.184.nu.20

Honorariæ actiones, ideſt, prætoriæ.l. pœnales.§. 1.ad legẽ Falc.1710.n.20

Honori parentum & patronorum multum tribui. l.2.de obſeq. à liberis & liber.2166. nu.20

Honorem lucro præferendum eſſe.glo. vlt.l.Iulianus. ſi quis omiſ.cau.teſta. 812 nu.40

Horreum quid. in mar.§.ſed ſi.l.quæſitum eſt de inſtructo, vel inſtru.lega. 1337.in princ.

Hortus an domui cedat, iudicati aditu.l.prædijs.§.balneas. de legat.3.in ſum.1211. nu.40

Hoſtium in cuſtodia qui eſt. ſic reuerti expectatur, vt partus naſci. glo. ab eo. l.1. vnde cognati.2241. num.10. & 20

Humanæ conditionis memorem quẽque eſſe debere. l quidam. de condi. inſti. in tex.664. nu.10

Humaniorem ſententiam eſſe tenendam. glo humanior. §. ſed & qui. l. pro hærede.de acq.hæ.718.nu.60

Hyſginus color. §.coccum. l.quæſitum. de leg.3.1202. nu.50

Hyacinthinũ.gl.bucinum.1197.nu.70

Hydromeli. in mar.1321.nu.40

Hypethra.in mar.§. de velis.1335.n.30

Index materiarum

I

Iactare ſuum nemo præſumitur.glo. ſemper.l.dotis.ſolu.matrimo.2. numero 20

Iactans ſe eſſe. quod non eſt. non ideo punitur. l. fin. quod fal.tuto.368. numero 40

Iactantiæ cauſa verba prolata non inducunt diſpoſitionem.l.viii.de teſta. in ſum 423 nu.10. & 20

Ianthinum.§.de verſicolorib.l.ſi cui.de leg.3.in marg. & tex.1197. num.50. & 60

Idoneus.i qui eſt ſoluendo.231. nu.20. l Lucius. de admini. tuto.§.Sempronij. l. Aemilius. de admini. tu.241. nu.30. & 40

Idoneus hæres id eſt qui eſt ſoluendo.§. tutor l.tutores. de admini. tuto.225. nu.20

Idoneum deſinit eſſe nomen alicuius. cum facultatibus labitur.l.cum poſt. de adminiſtratio. tuto. in text.227. nu.30

Idoneo in cautione perſonarum quantitatem. & conditionem inſpici. in margi.l.filio.vi le.nomi.cauea.1986. nu.40.& 50

Idoneos minus fideiuſſores qui accipit ſuæ facilitati expenſum ferre debet. l ſi is.à quo. in ſi vt in poſſ.leg.in tex. 1998.nu.10

Idoneos tutores affirmans fideiuſſoris inſtar habet. l.4.§.fideiuſ. de fideiuſ. tuto.371. nu 30

Idonea nomina.l.tutor. § 1.in ſi de admi.tut.202.nu.30

Idoneior præferendus.l.quod ſi plures. de teſt.tut.in tex.345 nu.70

Igitur inceptiuè quandoq; ſumitur gl. igitur.§.quamuis.l.ſi plures. de admi. tuto.185.in prin.

Ignorare uiri quibus permittatur, & quibus non. in margi.740.nu.40

Ignorare ſuum factum quandoq; iuſtè quis dicitur.glo debet.l.cum falſum, de acquirenda hæredi.746. num.20, & 30

Ignorans errans & dubitans quomodo differant gl.1.l.de ſtatu. de teſt.410. nu.50

Ignorans miles, non contemnere diſciplinam videri debet.in mar.l. vlt.de leg.2.1108. nu 40

Ignoranti an & quando currat terminus. in mar.775. nu 60

Ignorantiæ factum an, & quando dicatur.in mar.928. nu.60

Ignorantia, error, dubitatio, & neſcientia quid differant.glo.1.l.de ſtatu.de teſta.410. nu 50. & 60

Ignorantia iuxta excuſat à contumacia. gl.ſumptus.l.dolo.ſi ventris nomine. 121. nu.60

Ignorantiam iuſtam à litis ſumptibus excuſare. gl.in litis.l.qui ſolidum.& in mar.1081.in prin.& nu.10

Ignorantiam eſſe duplicem glo. penult. l.ſi quis de aqu.hæredita 721 nu 60

Ignoranti factum non cedit tempus, ſed ignoranti iur.glo.vlt.l. viile. quis or. in bo.poſ.2269.in prin.& nu.10

Ignoſcendum ei eſſe qui ſe voluit vlciſci prouocatus.l.qui cum nam.§.ſi libertus.de bon. lib.2199.nu.30. & 40

Ignoſcendum ei qui non facit ſponte. 2199. nu.20

Ignota ex apertis coniectamus. l.3. §. item erit ibi quæſi ex hac.de ſuſpe.tu. in tex.274.nu.40

illegitimè quod fit, fieri non videri.glo. vlt.l.quod pupillæ 1972.nu.50

illicita negotiatione, quemlibet eſſe prohibendum glo.non debet.l.liberti. de iure pa.o.2155.nu 60

illicitum non omne puniri.gl.vlt.l.hæres de vſu & vſufr.1258.nu.60

illicitum debet conuerti in licitum. l. legatum ciuitati.de vſufru.lega.ſum. 1260.nu 20. & 30

illicito collegio legari non poſſe.illicito poſſe.l.cum Senatus, de reb.dub. in ſum 1535. nu.20

illuſtri matri non ſpurios, ſed naturales cum legitimis ſuccedere. glo.ad matris.§.ſed & l.1.ad Terty 2271.nu.10

Imaginem differre à ſtatua. in verbo, Statuam.

imò, dictio, ponitur correctiue.l.ſi ita ſcriptum. de hære. inſt. in ſum.545. nu 40

Immobilia, & mobilia bonorum appellatione contineri. l.vxori meæ de vſufru.leg.in ſum.1279.nu.40

immodico pretio vendere, & non vendere, æquiparare. gl. immodico.l.nõ dubium. de leg.3.1129.nu.60

immunitas.l.non tantum. § 1.de excu. tu. in tex.311. nu.10

immunitatem non tribuit pœna. glo. emit.§.ſed & ſi.l.tutela.162.nu.40 & gl.legi.l.ſi quis de hæred.inſtitu.565. in prin.

impediri conſuque nuptias fraternitate per adoptionem quæſita, donec adoptio manſerit.in mar.§ non ſolum l. 1.de ſuis & legi. hæ.2274

Impedimenti diem non computari in termino.l.quib.dieb.de condi.& de. in ſum.1595. nu.30

impediam conditionem per tertium, haberi pro impleta.l Titius. de condi & demon.in ſum.1578.nu.40

impeditum caſu pro facto haberi, in verbo. Caſu.

Impedi o nihil impetrandũ. l.tutor qui. de autho.tuto in ſum.261.nu.20

impendia.l.curator. de admini.tu.241. nu.10

impendia.i.impenſæ l.diuortio.§.impendia ſoluto matrimo. in ſum.21. in prin.

impenſa triplex, neceſſaria, vtilis, voluptaria l.1.de impen. in re.do.f.c.in prin in tex.74.nu.70

impenſa neceſſaria duob. modis dicitur.gl.impenſæ 81. nu.20.& 40

impenſa modica nõ curatur. l. oino. de imp. in re. do.fac.in ſum.80. nu.40

impenſa ſi mentis ſi meſſis non reſpondent, ex vindemia deducitur.l.ſi fundus.§.quod in ſolu.mat. Ratio, quia totius anni vnus eſt fructus. in text. 22. nu.30

Impenſam funeris, & monumenti differre.gl.eo. nomine. l.1 §.de impenſa.ad leg. Falci.1664.nu.60

impẽſæ volup.l.voluptariæ. de impen. in reb.do.in tex.79.nu.20

Impenſæ nondum factæ, non taxantur. in mar.79. nu.60

impenſæ neceſſariæ. l. impenſæ neceſſ. de impen. in reb.do.fac.81.nu.20.& 77 nu.10

impenſæ viles. l.5. §.fin de impen. in reb.do.fac.79. in prin.

Impenſas ſtudiorum pro modo facultatum impendendas.l de bonis matris. §.qui pupillo. de Carbo. edic.in tex.2131. nu.30. & 40

Iudicium dotis an viro competat pro impenſis in re dotali factis. l.omnino.de impen. in re.do.glo alroquin. 80. nu.70

impenſum eſſe in aliquem plus, quam ſit in facultatib l.quid ergo. de contraria & vti.act.in tex.354.nu.60

imperatoriam maieſtatem eas leges ſeruare decere, quib. ipſa ſoluta eſſe videatur. l. ex imperfecto. de lega 3. in tex.1133.nu.10.& 11

imperator non dicitur niſi inſula accepta.glo.lecti.l.ex eo de mili.teſt.701. nu.60

imperator inſtitui non debet cauſa litis vrandæ.l Imperatorem. de hæred. inſti.in ſum.577.nu.40

imperatores olim priuatorum cauſas audiebant l.3.ciu.med.de his quæ in teſta.del in tex.498.nu.10

imperfectam orationem perfici ex precedenti & ſequenti.l.cum pater.§ ſi imperfecta. de leg.2. in ſum.1071. nu.40. item ex præſumpta voluntate defuncti.l.ſi in teſtamento. de leg.1. in ſum.962 nu.10

imperitia mulieres excuſat.l.2.de ventre inſpi in ſum.116.nu.10

impertiam iudicantis, vel ſcientiam partib. obeſſe non debere.l.qui cum natu §.ſi tamen. de bon.liber.in tex. 2199. nu.10

imperitiæ venia non danda: hoc verũ ſine priuilegio.l impuberi.de admi. tut in tex.226.nu.20

imperium merum quandoque delegatur gl.commiſſa.l.ſiue Proconſul. de tutorib. & cura.169.nu.20

imperium nullum, par in parẽ habet. in mar. §.tempeſtiuum. l. ille à quo. ad Trebel.1812. nu.30

impietatem liberorum in parentes puniri, ex publica vtilitate eſſe. in verbo, Liberorum.

impium eſſe, vt qui res ſuas eccleſiæ Chriſti non contulerit, damnum inferre & ius eccleſiæ alienare contendat.in mar.l.liberto. de bo.lib.2215. nu.50

impleri loco quandoque cœptum haberi.gl. magis. §.infecti.l.& ſi.de au. & ar.leg.1434.nu.60

Pro impleta haberi conditionem impeditam per tertium. in ver Impedirã.

imponere legem ſibi neminem poſſe, vt ab ea recedere non liceat, glo.neme. de leg.3.l. ſi quis.1132 nu 40

imponere ſibi inuicem mercatoribus licere. in mar gl.menſæ. §.menſæ.l. cum pater. de leg 2.1067.nu.30

impos in factis qui eſt.licet in ſermonibus compoſitus. tamen prodigum videri.l.is qui. §.diuus.de iu & cur. da.ab his.in ſum.170.nu.40

impoſſibile A.I impoſſibile nemo obligatur.i. .in prin.ad Senatuſcon.Syl. in ſum.822. nu.10

impoſſibilis condi io pro non ſcripta eſt.l.mulier. de cond.inſti.660 nu.30

impoſſibilis condi io quando non erat.l. 1.de condi. inſti.gl. non vitiat.646. nu.50

impoſſibilis conditio inſtitutionẽ non vitiat. l.ſeruum meum. §.1.de hæred. inſti.547.nu.30

impoſſibilitas vitiat inſtitutionem ratione perplexitatis. in ſum.658.nu.30

impoſſibilitas.de inſtitutione reijcitur. l.ſi quis ita. de cõdi.o.inſtit.649.nu.50

impoſſibilem conditionem, pro non ſcripta.

ſtrictā habēdam.l.mulier.de condi. inſt.in tex.660 nu. 30.
Improbum eſſe qui de viui hæreditate ſolicitus ſit.l.2.§ interdum. de vulg. in tex.590.nu.30
Impubes poteſt militare glo.impuberi. §. iam verò. l. ſed & de excu. tuto. 295.nu.60
Impuberem libertum dici.qui ſit annis minor xxv.glo.impubes.§.ſi libertus. l.non ſolum.de excu.tut.300.nu.10
Impuberem militem eſſe poſſe.glo.impuberi.§. iam verò. l. ſed & de excu. nu.295.nu.60
Impunè fit, quod furore accidit l. ſi.in fi.de admi.tu.in tex.253.nu 20.& 30
Impunitam calumniam non eſſe relinquendam.l. 3.§. & hoc dicit. in tex. 122 nu.40
Imputari debere in ſortem ſuperfluū. §.quæri. l. is cui. vt in poſ. leg.ſeu fideicom.2004 nu.20.& 30.
Imputatur neminiſubitus lapſus l. ēt de admi.tut.in tex.203.nu.20.& 30
Imputandum nihil impedito. l. tutor. qui.de author.tuto. in ſumma. 261. num.20
In.i.valde.in gl.l.3.ſolu.mat.1. nu. 10
Inædificatum.i.ſuperædificatum.
Inæſtimabile libertatis beneficium.gl. grande.l.1.de bon.lib.2188 nu 60
Inæſtimabilem eſſe poteſtatem patriā glo.per eum.§ in ſententiam. l. mater ſi quis omiſ. cau. teſtamen. 813. nu.10 & 20
Inanis eſt actio.quam inopia debitoris excludit.gl.non eſt.l hoc.edicto.121. in princ.
Inargentati inaurati, gemmati lecti.l. 3.§.vitrea.de ſuppellec.lega.1385.nume.50 & 60
Inaures.gl inaures.§ ornamenta.l.argumento.de au. & argen.leg. 1437. nume.60
Inauditè factum pro non facto habetur l.2.§ 1. de ijs. quæ in teſtamen.494. nu 30
Incendium non ſine culpè fieri, ſine alterius culpa gl.1.l.ſi modo.de leg.1.918 nu.60
Incertam diem, pro conditione haberi l.dies incertus. de condi. & demon. 1625.nu.20.& l.ſi pecunia,§.1. de le. 2.in ſum.995.nu.40
Incertæ perſonæ legatum, & quando valeat.in mar.gl.incertis.l. Paulus reſpon.de reb.nub 1517.nu. 30
Incertis neminem ſe committere debere.ſi certus paterit gl. cautionis. idē. l.cogi.ad Trebel. 1822.nu.10
Incertitudo perſonæ vitiat actū. l. duo ſunt de teſtamen. tute. in ſum. 253. num.40
Incertitudo perſonæ, an & quando vitiet.in mat 535.nu. 30
Incertitudinem, vtrunq; inualidum efficere gl.nullius. §. ſi quis.l. quantum. de inſtru lega.1334. nu.30
Incipiendo caſu non debere quid quo extingui debet.l.3. de vſufr.leg.in ſum. 1165.nu.40
Incommodum quemq; accipere debere, vitio ſuo.l.nec id.ſi quis omiſit.cau. in tex.806 nu 20
Incompatibilia. Inter incompatibilia, coniunctionem reſolut in diſiunctionem.l.ſi Titio.de vſufru.leg.in ſum. 1257.nu.40
Inconſtantiam eſſe repellendā.in mat. & gl.tutam.§.quoties.l. ſi impubes, de Carb.edic.2132.nu.70
Inconſtantia quandoq; admittitur gl. 1.l.de reb ter.amo.88.nu. 60
Inconſtantiam quādoque permitti. gl. reſumunt.§. fideicommiſſa. l. pater. de cond.& demon. 1646.in prin.
Incrementum negotiationis.i.compēdium.l.qui negotiationem. in princ. 348.nu.40.& l.Titium.& Mœuium. §.altero.de admi.tu 238.nu 50.& 60
Indebitum ſcientes ſolutum, an repeti poſſit.gl.dandam.§. Mœuio.l. cū pater.de leg.2.2064.nu.20
Indefenſis fructibus rectè nocere non debet. l.is cui. §. ceſſatum. vt in poſſ.legat. no.in tex.2004 in prin.
Indefinita oratio reſtringitur ad præſens tempus l.vlt.de au.& arg.leg in ſum.1455.nu.30
Indefinitam æquipollere vniuerſali. l. 2.de lib.& poſth.424.nu.20.in ſum. & l ſi ita relictum.in princ.1017.nu. 50.in ſum.& l ſi pluribus.de leg.2.gl.o. ſed omnes.1019.nu.50 & l.ſi plures. de leg.3 in ſum. 1219. nu.10
Indefinitum quandoq; trahi ad futurum.in mar.l. medico. de au.& arg. leg.1455.nu.40. & 50
Indefinitum refertur ad omnia l. quidā de triti.lega.in ſum.1320.nu.30.40
Indemnitas.l.1.§. an in hoc. de contra. & vti.actio.iure.354. nu.20
Indicia præcedere quæſtionem debere in ver. Quæſtionem.
Indifficilis.i.valde difficilis gl. indifficilis.507.nu.50.§. puto.l.ſuus.de hære.inſti.& l.Gallus.§.ille caſus.de libe.& poſthu. 469. in prin.
Indigno.quod auferetur fiſco applicari. glo.ad fiſcum.l.Claudius.de his.qui. vt indig.1559.in prin.
Indiuiſum. Pro indiuiſo aliquid eſſe commune l magis puto.§.vlt.de reb. eor.389.nu.50
Inducere quid ſit.in mar.gl.induxiſſet. §.cum hæredis.l. cū ſecundis. de his quib vt indig.1562. nu. 60
Inductio.lituta. ſuperinductio.l.1.§. & ideo.de ijs quæ in teſta.493.num.30
Indulgentia.i.dario libertatis.gl.indulgentiam.§. de his.l. ſi quis. ad Sena. Syl 824.nu.70
Indultum beneficium nō tollere, quod impedit indulgendum.gl obligetur. §.cæterum.l.ſi ſeruum.de acq hære. 764.nu.60
Ineptas defunctorum voluntates, non ſeruandas.l.ſeruo alieno.§ ſi. de leg. 1.in ſum.972.nu.40
Inermis militia,an gaudeat priuilegijs militiæ armatæ.gl.militare. §. ſi pater.3.l.ſi à patre quis. 2151. nu.70
Infamis quando fiat remotus à tutela, gl.remotus.§.quod ob. l. minor de ſuſp. tu 277.nu.30. & in ſum nu.10
Infamem teſtem eſſenō poſſe in teſtamento.glo.vlt. l. cum lege. qui teſtafa.poſ.421.nu 60
Infans.i.minor vij.ann.129. nu.50 glo. infanti.§.ſi pupillus.l. qui habent.de iure & in l.1.§. ſufficit.de admini & peri.tut.181.nu.40 & l.1.§.is autem de ven inſpi.124. nu.30
Infans minor tiennio apud matrem educandus eſt gl.& ex eo pote. l.ſolet.vbi pupil.edu.debe.374 nu.10
Infectū dē tudis materiæ.l.& ſi non.de au.& arg.leg §.infecti.1434.nu. 30
Infectorum loco habenda, etiam quæ contra leges fiunt, non modo inutilia eſſe.in mar.l.ſi libertus.de in. patro. 2160. nu.20.& 30
Infelicitas fati excuſat.l.ſi. in fi. de admi.tut.253.num.20.& 30 & gl.ſi caſu.nu.60
Infinitatem eſſe vitandam.gl.o. in infinitum.§.ſi quis l. fideico nu.eſſe.de leg.3.2125.nu.60. & gl.in infinitum l.1.§. ſi cui. vt leg. nomine caueatur. 1976.nu.30
Infinitatem & ægritudinem corporis à tutela excuſare.l. non ſolū §.ſi quis. de excu.tu.in ſum.300.nu.20
Inforziatum.vnde dictum.l.10 gl.ſub.
Inſiſti, in l.pen. de autho.iud. in tex. 265 nu.30
Ingenuum pro liberto promittere poſſe.gl.vlt. l.operarū. de op.lib.2187. nu.70
Ingerentem ſe ſuſpectum eſſe. l. ſtrictius. de tute. & cu.da.174 nu.50
Inhabilis datus tutor intelligitur datus cū fuerit habilis.l. ſi hæreditas. §. ſi furioſus.de teſta. tut.in ſumma. 141. num.40
Inhoneſtam cōditionē & difficilē hæredi remitti poſſibili vero facili, & honeſtæ parere cogi.l facta.§.ſi ſub cōdi.ad Treb.in ſumma. 1903.nu. 30
Inhumanam teſtatoris voluntatem nō recipēdam l. quidam. de condi.inſti.663.nu. 50
Iniuriam tollit reconciliatio.glo. ſi tutor §. ſi tutor. l. tutor. de ſuſp. tu. 275.nu.70
Iniuriam capitalem à tutela liberam.in ver Capitalem.
Iniurius. Damnū datum mihi ab inimicis tuis culpa tua videtur à te datum.l.pen in princ.ſolu. maxime.in ſum.71.nu.40
Iniquitas cum ex verbis reſultat mentem legislatoris ſeruandam eſſe. l.ſi le.§ aliud etiam. de excu.tut.in ſum. 303.nu.10
Iniquum quandoq; beneficium Principis. ex facto.§. etenim.de vul.iub. 636 nu.30
Iniquum eſſe vnum punire pro alio. in marg.l. Diui.de iure patrona. 2162. nu.30
Iniquo arbitrio non eſſe ſtandum. in mat.2181.nu.20
Initium anni cœptum eſſe ſufficere. l. filiæ de ann.le.in ſum.1252 in prin.
In initio anni ſoluendum gl.ſi initio.l. in annos.de ann.l.1229.in prin.
Iniuria. Pro iniuria illa a vindicta.an & quando permittatur.in mat.531. nu.50
Priuilegium militum ad alterius iniuriam non porrigendum l. impubetis. de admi.tut.226.nu.10 20
Iniuriarum non agi ut contra quem. nō iniuriæ faciendæ animo quid fecerit. l. 1.§. ſi omnes. de vent. inſpi. 214.nu.50
Iniuſtæ licè ſententiæ parendum eſſe propter iudicis auctoritatem.l.ſeruo iniuſto.§. cum Prætor. ad Trebel. in ſum.1912.nu. 10
Iniuſtum teſtamentum.ruptum & irritum differentia.l. 1. & 2. de iniu.rup. 472.nu.10. & 30
Iniudiciosus.i.inofficioſus.gl.2.l.1.de iure patro.2155. nu.40
Inopia alterius in alium quandoq; dari actionem.gl.vlt. patet.de do. præl.1310. nu.10
Inopem frater alere tenetur.

gl hoc aliter.l. qui filium, vbi pupil. educ.deb 133.nu. 10
In solidum actio an cedi possit conten. 173.nu 13
Insolubilis quæstio. l. qui quadringenta ad leg. Fal.in tex.1759.nu.10
Inspici quandoque quod euenire possit.gl.videre,& in mar.1125. nu.10
Instituendi nepotem hęredem modus, gl.nō expectat §. quidam,l. Gallus, de libe.& posthu.453 nu. 10
Institui non debet Imperator causa litis vitādæ.l. Imperatorem, de hæred. instit.in sum. 577. nu.40
Institurioni quandiu locus sit, non esse substitutioni.gl.t.l. si filius, de cond. insti.666.in prin.
Institutionem non vitiant maledictionis verba.in ver.Maledictioni.
Institutionē vitiari per impossibilitatem,ratione perplexitatis.l.si Titius, de condi.o. inst. in sum 658.nu 10
Institutum nō minus diligi à testatore videri,quā substitutus, l. Publius.§.1. de cond.& dem.in sum. 1593. nu.10
Institutum in bonis proprijs grauari non posse,glo tenebuntur.l. cum filix.l.cohæredi, de vulg.substitu. 630 num.40
Insternere.l. de tapetis. de supel.lega. 385.nu.30
Institores.gl.etiam.
Institui non posse filium sub conditione, nisi ea potestatiua sit glo.t.l. si filius.de condi.insti.665. in prin.
Institutio. De institutione reijci impossibilitatem.l. si quis ita.de condi.insti.in sum.649.nu 30
Institutus in solidum etiam clausis tabulis adire potest hæreditatem.glo. scriptus sit.§.sed an.l.si quis, de acq. hæred.726.nu.10
Instructo fundo legato contineri supellectilem, & multa alia in legato. in casu.§.si quis fundum.1339.nu.50
Legare fundum, sicut est, perinde esse, ac si fundum instructum leget.l prędia.§. ita legatum.de fundo instr.in fu.1357.nu. 10
Instrumentum testamenti, publicum esse.l.2.quemad. testa. ape.in princ. tex.784.nu.20
Instrumentum quandoque vocari.dotē prædij.glo. non præstantur, §. dotes. l. cum pater.de instrum. lega. 1326. num.50
Instrumentum dotale.l. si dotali. solu. matri.60.nu.30
Instrumenti falsi prætextu lata sententia,an sit nulla, glo. vi & si. §. consequens.l.scire oportet.de excu.tu.304. nu 10
Instrumento amisso, cogitur debitor de nouo promittere.gl.ad nouationem.l. hirographis. de admi.& peti.tuto 248.in prin.
Instrumento, an potius credendum sit, quàm septem testibus.glo. 1.l. hæredes palam.426. in prin.& nu.10
Instrumento legato contineri nomina debitorum.l. qui chirographum.de leg.3.in sum.1887.nu. 20
Instrumento rasoan sit credendum.gl. murib.§.si rosæ.de secund.tabu.2140 in prin.
Instrumenta emptionis, non probare fines plebium, vel curiarum,glo.emptionis.§ Titio. l. prædijs.de lega.3. 1211 nu.30
Instrumenta, an in chartis rasis fieri possint.gl.t.l. chartæ, de secun.tabu. 2144.nu.10
Instrumenta fundi.quæ.l. instrumenta, de fun.instru.in sum.1330.nu.10
Instrumenta non continet legato generali.l.si mihi Mœuia, de leg.3. in fi. 1212.nu 20
Instrumentis cōtenta veniunt in legato generali.l.his verbis.§.idem.de lega.3.in sum.1225.nu.20
Instrumentis non ita perpendi testatoris voluntatem, quam ex eius viu. l. prædijs.§.1.de leg.3.1211.nu. 20
Insula domui iuncta, domus appellatione continetur.l.prædijs.§.fi. de lega.3.in tex. 1212.nu. 10
Integra nomina.in verbo. Nomina integra.
Intelligens. Non intelligēs præsens.cēsetur absens.l.nō multum.de autho. tuto.263.nu. 20
Intendere.l si cum dotem.§. item pater.solu.matri.in tex 36. nu.60
Intercessio qñque.i. interuentus, consilium glo.intercessio. §. Papinianus, quidam,de admini.tu. 189. num.20
Interdicere administrationē. & deponere,differre gl.concessa.l.& si de authori.& consen.tu 256.nu. 10. & 20.
Interesse multipl.ex.gl. & reipu.l.doctis, solu.mat.3 nu. 50
Interesse reipub. mulieres esse dotatas. l.1.l.l.mancin tex.a.in princ.
Interiora indicantur per exteriora.glo. ex sermo. 171. in prin.
Interpellare. Cessat.im non est. si nō fit interpellatum.l.is cui.§.cessarum. vt in pos.leg.in sum 2003 nu.30
Interpellationem congruo loco, & tempore fieri debere.gl.interpellatus.l.si penum.quando dies lega.cedit. 1965 num.50
Interpellationem non esse necessariā, gl.l.si conditio.§. mancinus.l.si. libertus.de alimen. & cibar. lega. 1412.in princ.
Interposita persona.fraudem facit præsumi.l.pupillus.§.item. de autho.tu. in tex 25 nu.10
Interp. si ut curatori.l si sine.§. interposito de admi.tu.in tex.213.nu.30
Interpretatio voluntatis testatoris, quotuplex sit.in mar.gl. fusitra.l. 1.quando.de l.g.1.969. in prin.& gl. debebuntur.l. Labeo l.pediculis.de au & arg.leg.1447.nu.70
In erpretationem benignam amplectendam l.2.de liber.& posthu. 404 nu.30
In erpretationem beniniorem, in re dubia sequendam esse l 3.§.1 de his quæ in testa.delen in tex.197. nu 40
Interpretamur etiam manifesta.l.1.ff. quamuis fi.de ventre inspicien. 314 nu.60
Interueniente morte inter pendentem appellationem, bonorum quæstionē exurgere.glo.redempta.§.cum quidā. l.in ratione.ad legem Falcid. 1673. nu 10
Intestabilem dici, qui nec facit testamentum, nec testis esse potest.l.cum lege de testamentis. in summa. 421. nu.10
In estatus quis,l.intestato.de legit.tut. 161.nu.20.l.1.de suis. & legit. hæred. 2178.nu.10
Intestatorum trāsitum, multis fieri modis glo intestatus.l.1. si abula testa. nulla extabunt.2232.nu.40
Intuitu pietatis, nennunquā à lure cōi recedi, neduni à proprietate verborum gl.pietatis.l vadem.C.codicillis.de leg.3.2165.nu. 50
Invalidum quandoq; validari & validum per invalidum vitiari, in mar. & gl hæredem.l.qui soluendo.de hæred.instit.543.in prin.
Invalidum quandoq; confirmari, glo. ad hæreditatem.l. si seruus, de acq. hæred.in mat.772.nu.60
Invalidis ex nuptijs nō impleri nuptiarum conditionem, l. quod pupillæ, quando dies lega. ced. in sum. 1972. num.10
Inuenire. Si quid inueniſti,& non reddidisti.furtum fecisti, l. diuortio. §. puto autem.solu.mat.in mat.18. nu.30
Inuentarium in ver. Repertorium.
Inuentaria.l.1 §.seruis.de tutelis. 337. nu.10
Inuitus consentire nemo.l.1.§. fi. de autho.tut.237. nu.10
Inuitus beneficium, qui dedit, non dedisse videtur.l. si seruo.de hær.instit. 572.nu.10
Inuito ēt alterō cuiquis iure uti licere. l.ti.de obseq.à libert.2168.nu.50
Inuito creditore, aliud pro alio solui posse.gl non materia.l.cum certum de au.& arg.leg.1425. nu.10
Inuitum nemine cogi accusare, in ver. Acculare.
Inutile. Per inutile, vile non viciati. gl. comprehensum.l.in pupillari.de vulga.substi.604.nu.60
Inutilia nō conuribus cum vtilibus gl. per alia. §. si debitori. l. Nesennius. ad leg.Fal. 1698.nu.70
Irritum testamentum, iniustum,& ruptum.l.1. & 2. de iniusto rup. &c. in tex.4?2.nu.10.& 30
Italicæ res & prouinciales.quæ.l.ex facto.§. rerum. de hæred.institu.535. nu 20
Item dictio, quid importet.l.in repetē dis.de leg.3.in sum.1180.nu.50
Iteratio pœnam auget.gl.furtum.l.1.de iure patro 2155.nu.40
Iubere, & delegare, differunt.glo. nec mandanic.l nec mandanti. de tuto. & cura.169.nu.40
Iudęi.an tutores esse possint.l.spadonē, etiam ante.de excu. tuto. 307. numc.50
Iudex cum aduocatis suis consilium habere non debet.gl. remotis.l.prætor ait, de iu. qui in testamen. 498. nu.60
Iudex ex officio suspectum tutorem removere potest l.1.§ præterea. de suspec.tu.in tex 273.nu.10
Iudex edictum suum immutare debet. l. quis instituatur,§.1.de hære.instit. in tex 926.nu.20
Iudex si erraturus quid. in mar. l. Titius. de lib.& posthu 445.nu.30
Iudex obiter non est adhibendus.non partes.l. 2. & no andum. de vent. inspi. in tex.1123.nu.30
Iudex furiosus non definit esse iudex. l. nec mandanti. de tu.o. & cura. 169. nu.20
Iudex se tutorem dare non potest, l. Prætor.de tuto.& curato.168.numero 20
Iudex talem potestatem habet in reconuentione, qualem habet in conuentione. in mar.§.si primo.l. de bitor.de leg 2.1684 nu.10

Iudices

Iudicis miniſterio nō eget, quod natura facit, l. ſi in duobus, §. ſi ſui quem adm. eſt. ſper. in ſum. 789. in princ.

Iudicis negligentia nō excuſat. l tutores, de cōfirman. tut. in tex. 256. n. 20

Iudicis mandatum non detrectandō, l tutores qui. §. tutor datus, de adm. tut. in tex. 222. nu. 20

Iudicis officium late patet, l. 3. §. præterea, de ſuſpe. tut. 273. nu 10

Iudicis officio, alimenta decernenda eſſe, in mar. l Diui Verus, ad l. Falc. 2763. num. 20

Iudicis in recuſatione, cauſam dicere non oportere, gl. nec illud, i. quia, ad Treb. 1800. num. 60

Iudicem ad maiorem, peninere tutoris dationē, in mar. §. confeſtim, l. ſi. ne, ad Tertyllianum. 2290. nu. 40

Iudicem appellationis ſententiā partim confirmare poſſe, partim deſtruere, l. vlt. de iure patr. in ſum. 2164. nu. 50

Iudicem, & teſtatorem æquiparari gl. diuiſſet, l. ſolent, de alimen. & cibis, leg. 1394. nu. 60

Iudicem non neceſſe habere remittere, quod à iure remiſſum eſt, l. quæ ſub conditione, §. de hoc, de condi. inſtit. in ſum. 653. nu. 30

Iudicem non poſſe venti dare tutorē, teſtatorem poſſ. gl bonisve, §. ſi qs, l. tutor. de ſuſpec. tuto. 275. nu. 20

Iudicem veram conſcientiam eſſe, in verbo. Conſcientiam.

Iudices duos ſuper vno negocio, quēpiam habere poſſe, in mar. §. ſi quis, l. 1. de bon. poſſeſſ. ſecundum tabulas. 2138. num. 40

Iudicibus diuerſis obedire quempiam poſſe diuerſis temporibus, in mar. l. duorum, de ope. liber 2187. num. 30

Iudicari quandoque ex ſermonibus dementiam, gl ſi probatetur, l. ſiliū, de acq. hæred. 756. nu. 40

Iudicatus id eſt, condemnatus, l. ex plu ribus, de adminiſt. tut. gl iudicatus, 227. num. 20

Iudicatum facere, gl. facias, l. defendē te, de authorita. & conſen. tuto. 266. num. 20

Iudicatæ rei authoritas magna, l. ſeruo inuito §. cum Prætor, ad Trebellianum. 1912. nu. 20

Iudicatis rebus ſtandum eſſe, l. ſi patronus, §. ſi quis cum eſſet, de bonis libertō. in tex. 2197 nu. 20

Iudicantis imperitiam, vel ſeueritatē obeſſe partibus non debere, l. qui cū natu, §. ſi tamen, de bonis libertorū, 2199 num. 10

Iudicium accipere, l. tutor pro pupillo, de adm. tut. 209. nu. 40

Iudicium, id eſt, vitima voluntas gl. iudicium, l. credendum, qui petāt tut. 180. num 20

Iudicijs in ſummariis, exceptionem non admitti, l. ille a quo, §. 1. ad Trebel. in ſum. 1811. nu. 10

Iurant municipes per eos, qui municipium regunt, l. municipibus, de cōdit. & demonſt. in ſum. 1642 nu. 30

Iurare multi facilè ſolēt alij tm. idē, l. quæ ſub conditione, in prin. de cōdi. inſti. in tex. 651. nu. 20

Iurare de alieno facto iniquum eſt, l. Marcellus, §. qui rerum, rerū amor. 84. num. 10

Iuramentū cōtra bonos mores factū, non valere, l. ſi quis inquilinos, §. in de leg. 1. in ſum. 971. num. 10

Iuramentum monachorum, quod ſit, gl. ad ſuperſtitionem, l. quæ ſub. de condi. inſti. 651 num. 60

Iuramento quandoque pactum veſtiri, glo. ſiue poſt. l. vt iuramenti, de oper. liber 170. in prin.

Iuramentum non firmare, quod de ſe non valet, gl. vt. l. ſi quis, de legat. 1. 971. num 20

Iuramentum per legē remitti, ex quo vim Apoſtolicā obtinere videri poteſt gl remittitur. 2157. nu. 30

Iuramenti vinculum obligare, gl. ſiue poſt. §. iurare l. vt iuramenti. 2171. num. 40

Iuramēto puellam nullam adigi poſſe, vt non nubat, l. adigere, de iure patr. in tex. 156. nu. 50

Ius ciuile, per prætoriū tolli non poſſe, gl. 1. l. 1. ad leg. Falc. 1653. nu. 30

Ius codicillorum per ſe ſingulare eſſe, nec cum teſtamento cōmūnum, gl. quocunque, §. militia, i. eius de militari teſtamento. 693. num. 50

Ius commune non ſic facilè tolli, quā priuilegium, gl. quocunque, §. militia, i. eius de teſta. milit. 693. nu 50

Ius ἐπιδιατύπωσις, id eſt, ius deſiderij nis in marg. 385. in prin.

Ius ἀπεριδιατύπωτον, id eſt, perpetuariū, in marg ibid.

Ius idem eſſe poſſe, vbi diuerſa ſit ratio, l. ſi quis, gl. & tamē 2089. nu. 60

Ius idē eſſe ibi, vbi ſit eadem ratio, gl & tamen l. ſi quis, de col. bon. ibid.

Ius ignorantī cedere tempus, non autē ignorantī factum, gl. vti. l. vtile tempus, 2269. in princ.

Ius litis collitigatori vendi poſſe, in marg. gl. nullum, ad leg. Falc. l. Neſennius. 1699. in prin.

Ius offerendi ad hæredem non tranſire gl. conditio, l. a teſtatore de cond. & demonſt. 1650. in prin.

Ius omne quod per cauſam hæreditariam ſcriptus hæres nanciſcitur, ad eum trāsferri æquum eſt, quem hæredis loco Prætor habuit, l. cum emancipatus, in prin. de bo. poſſ. contra tabulas. 2047. num. 60

Ius patronatus perdere, qui pretium operarum ſtipulatur, vel aliquid pro operis, glo. operas, l. adigere, de iure patr. 2157. in prin.

Ius facit error in verbo Error.

Ius prætorium nō per ciuile diſtingui, ſed ciuile per prætoriū gl. id quod, l. ſi creditori, de leg. 1. 888. nu. 50

Ius ſubſtitutionis no tranſit. ititi ad hæredes, l. toties videtur, de acq. hæred. in ſum. 772. nu. 20

Ius publicum neminem poſſe remittere in verbo Remittere.

Iuris authoritas magna, l. tutores q. §. tutor datus, de adm. tut. 222. nu 20

facta contra authoritatem iuris, non tenere, in verbo. Factum.

Iuris beneficium nemini eſſe auferendum, in verbo. Beneficium.

Iuris publici eſſe teſtamenti factionē, l. 3. de teſtamen. in tex 405. num 10

Iuris ſolennitas, an ſpectanda, mar. & gl. ſ. lemnia. l. eſtiū. de inſtullo rupto, & irrito fac. teſtam. 472. nu. 30

Iuris ſcrupulioſitas, & nimia ſubtilitas reprobatur in verbo, Subtilitas.

Iuri publico derogari non poſſe, l. cerdonem, de ope. liber 2185. nu 60

Ius à communi nonnunquam pietatis intuitu recedi, nedum à proprietate, verborū glo. præterea. §. codicillis, l. vxorem. de leg 3. 1165. nu. 30

Iure ex alterius beneficio mihi competenti, me poſſe vti contra alium, l. ſi poſt. §. hi qui. in fin. de bo poſſeſſ. contra tab. 2046. nu. 10

Iure ipſo id eſt, per ſenten. i3. in marg. 223. num 60

Iure prætorio, aliquando poſſ. quempiam eſſe hæredem, non ſi. gl. o. rebendus, §. ſi in danda, l. ſta ad Treb. 1904. num. 60

Iure remiſſum nō eſſe neceſſe remitti à iudice, l. ſi ſub conditione, §. de hoc, de cond. inſtit. in ſum. 653. nu 30

Iure ſiue iniuria opus fiat, per nunciationem inhiberi in mar. gl. cōtumete. l. quoties. de opto. leg. 1307. n. 30

Iura omnia habere Principem in pectore ſuo, in verbo, Principem.

Iura plurium, ſi ad vnum perueniant, poſſe illum, quod plures poſſunt, l. ſi mihi, & ibi, de leg. 1. in ſum. 866. num. 10

Iura quibus ignorate, & quib. non permittatur in mar. l. ſi duo. 740. nu 40

Iuſſus quandoque neceſſitatem importat gl. adiſſe. §. pater. l. ſi qs. de acq. hæred 727. in prin.

Iuſſus reuocatur, furore ſuperueniente, l. qui ſeruum, de acq. hæred in ſum. 746. num. 20

Iuſſu, reuocatur nuda pœnitentia, l. ſi quis mihi, §. ſi. de acq. hæred. in ſum. 728. num. 10

Iuſſus poteſt fieri nutu, l pater quoties, §. hoc acquir. hæred. in ſumma 780 num. 10

Iuſſus præcedere debet, authoritas ſequi. l. ſi quis mihi, §. 2. de acq. hæred. 725. num 20

Iuſtitia naturalis, l. ſcire, §. conſequens, de excuſ. tut. in tex. 304. nu. 60

Iuſtitiam locum ſibi non inuenire, vbi fides non ſit, in mar. l. *fideiuſſ.* §. conſequens, 304. num 60

Iuſtum dolorem exequitur maritus, vxorem in adulteram occidens, l. 3. §. 1. ad Senatuſconſ. Syllā. in text. 822. num. 40

Iuſto pretio vendere damnatus intelligitur, l. ſi fideiuſſor. §. ſi. de leg. 1. in ſumma. 911. num. 20

Iuuenis, id eſt, credulus, l. ſi cum dotē, §. quod si is tol. matr. m. glo. iuuenis, 35. num. 10

Iuuenem dici qui non ſit ſenex, l. non alites, in fi. de leg. 3. 1195. nu. 50

K

Kalendarium, l. tutores, §. patruus, & §. ab eo. & ſeq. 222. num. 50. 223. num 40

Kalendarium continere nomina debitorum, l. qui filium, de leg. 3 gl credere. 1191. num. 10

L

LAbatio riſcus, in marg. 1439. nu. 10 Librum, ibid.

Lachrymas eſſe ſeminarū armā, l. 1 §. potuiſſe ad Syllā in tex. 819. num. 50

Lanæ appellatione eām lanā cōtineri, quę tincta nō ſit, ſiue ea facta ſit, ſiue nō facta, l. ſi cui lana de leg. 3. 1196. nu. 20. g. non eſt. ibid. nu. 40

Lanam & linum, mulieres apretare, gl. in lana, lana l. cum qua ſeruus, de leg. 1. 1188 num. 60

Lanio vide dicatur gl. 1. l. cū de bonis, de ſan. inſti. de leg. 1344. n. 40. & 50

Lapi-

Index materiarum

Lapides quidã rem ſequũtur, l. diuortio. §. ſi vir. ſol. matr. in tex. 19. nu. 20
Lapides q̃ proijcit ad ſui defenſionẽ, non eſſe factioſum. in mar. 35. nu. 60
Lapilli, gemmæ, margaritæ, quid differant, §. peruenimus, l. & ſi non ſunt. de auro, & argen. leg. 1435. nu. 50 & 60
Lapſus ſubitus nemini imputandus. in verbo. Subitaneus.
Lar. quid gl. latem. 98. num. 70
Large courry. & in verbo. *Daulerny.*
Laſanum vas virorum, ad alui excrementa excipienda. §. ſi aũt. l. Quintus, de auro, & argento, legato, in marg. 1442. num. 60
Laſer. in marg. l. non omne, de pen. lega. 2. 1384. nu. 20. mar. nu. 30
Lata culpa dolo comparatur, l. impuberibus, §. 1. de ſuſpec. tutori. & in gl. in caſu. 279. num. 30
Latenter. l. non exiſtimo, de adminiſt. tut. 242. num. 40
Lateralia. id eſt. vaſcula de terra facta, gl. lateralia. l. his verbis, de legat. 3. 1224 num. 30
Lecti inargentati, inaurati, gemmati, §. vitrea. l ſupellectile, de ſupel. lega. 1385. num. 50
Legare fundum ſicut eſt perinde eſſe, ac ſi fundum inſtructum leges. l prędia. §. ita legatum, de fun. inſtru. in ſumma. 1357. num. 10
Legare, & fideicommittere nullã admittere hoſtie inter ſe differẽtiam, glo. retinebitur, §. vlt. l. mulier. ad Trebel 1836. in prin.
Legari an poſſit res, in qua quis ius habeat. 948. nu. 40. in marg. glo. Iuatur, & in marg. 948. nu. 40
Legari an poſſit alicui res ſua, gl. iſtas cauſas. §. fundo. l. Mæuius fundum, de leg. 2. 1039. nu. 40
Legari collegio licito poſſe, illicito nõ poſſe, l. cum Senatus, de reb. dub. in ſumma. 1733. num. 30
Legari, vel fideicommitti nutu poſſe, niſi mutus a natura ſit, in ver. nutu, g'. nutu. 1131 num. 60
Legatæ rei cuius eſt electio. glo. peſſimus l. legato de leg. 1. 891 nu. 50
Legatũ quid l. legatum. de leg. 1. 980. num. 20 & l. legatum eſt. de legat. 2. 1015. num. 10
Legatum an vitiet ademptio, gl. ademptionem. l. ſi fuerit, de rebus dubijs, 1525. num. 60
Legatum cõditionale, vel in diem, vel ſub modo, an deneatur naturaliter, vel ciuiliter & quid dicatur in mar. 897. num. 50
Legatum re alieno abſorberi. 1974. num. 60
Legatum arbitrio legatarij relinqui, in marg. & gl. conditio l. 1. de leg. 2. 989. num. 30
Legatũ arbitrio Titij: an ſi Titius arbitrabitur. quomodo diffetum, glo. conditio. l. 1. de leg. 2. 988 nu. 70
Legatum de tec nubat, certis annuis, l. legatum ita. de annu. lega. in ſum. 1241. num. 10
Legatum demonſtratione falſa vitiari non poſſe. his verbis, §. pater. de leg. 3. in ſum 1225. nu 40
Legatum in certæ perſonæ, an & quando valeat. in mar gl. vlt. l. Paulus reſpon. de reb. dubijs. 1517. nu 60
Legatũ obſcurũ ex ſeptem coniecturis declaratur. gl. conſuetudo, §. ſi nume-rus. de leg. 1. l. ſi ſeruus. 913. in prin.
Legatum operarũ, & vſusfructus differunt. l 2. de vſu. & vſufru. leg. 1255. num. 10
Legatum quomodo in diem æſtimetur. gl. æſtimatio, §. ſi in plures. l. niſi, ſi cui pluſquã p leg Falc. 1776. n. 70
Legatum per verborum tranſpoſitionẽ non vitiari. l. quidam, de pecu. lega. in ſum 1368. in princ.
Legarum ſeruo. vt valeat, duo requiri, gl. dominorum. l. etſi de ſeruitute lega. 1286. in p. in.
Legatum tacitè, quot, & quibus modis auferatur. in marg. l. ſeruum, de vulg. ſubſtitut. 645. nu. 10
Legati nomine neminem plus præſtare oportere, quàm ad eum ex hæreditate peruenit. l. 1. §. ſi is qui ad Trebel. in tex. 1791. nu. 30
Legato omni argento, ẽt q̃ factũ ſit, non contineri nummos, ſiue pecuniam. §. an cui. l. Quintus. in ſum. de auro & arg. leg. 1441. num. 10
Legato argento, vel auro facto, nõ contineri collatum, vel fractum. in verbo. Facto.
Legato auro, vel argẽto, etiam deberi gemmas ipſi inclusas, §. peruenimus. l. & ſi non ſunt 1435. nu. 30
Legato finito, non ſtatim hæres. & cautam in marg. §. Titia. l. Stichus, de alt. leg. 1416 num. 40
Legato fundo inſtructo, ſupellectilem contineri ac multa alia in legato in caſu §. ſi quis. l. quæſitum. de fun. inſtructo leg. 1339. nu. 50
Legato fundo vitæ eſt, non cedunt reliqua colonorum. l. qui habebat, §. fin. de leg. 3. in ſumma. 1223. nu 40
Legato non nocere falſam demonſtrationem & cauſam. in verbo, Demonſtrationem.
Legata non prius eſſe ſoluenda, quàm as alienum in c. ſu l. ex facto ue hęrec. in fin. §. 2. num. 60
Legato pauis, vel promiſſione dotis, cotenam eſſe debere illam. in verbo Dotis.
Legato vſu, neceſſaria cenſeri legata ad vſum. in l. patronus. §. rodicianis, de leg 3. in ſum. 1148. nu. 20
Legata pueris, vel puellis alimenta quamdiu debeantur, in verbo, Alimenta pueris.
Legata penu quid legato cõtineatur. in l. qui penum. de penu. le 1379. nu. 20
Legata a pupillo hærede inſtituto relicta an augeãtur. gl. exhaurita. l. quod ſi ad leg. Falc. 1741 nu. 60
Legata a tutore fideicommiſſario petis præſtari. gl. ad hæredis onus. l. Marcellus, ad Trebel 1 96 nu. 50
Legata re alieno abſorberi. in marg. gl. neceſſitate. l. 1. v. leg. no. caue. 1974. num. 60
Legata & fideicommiſſa conuenire, & artiere. glo. 1. l. per omnia. de leg. 1 856. num. 70
Legata & fideicommiſſa non cõ ineri hæreditati appellatione. l. ſi Titius. de leg 3 12. 6. nu. 50
Legata non præſtari, petita bonorum poſſ. contra tabu. in glo. tubi. de leg. præſtan 2057. nu 20
Legata per ſecundum teſtamentũ vi dari reuocata. glo. ſcriptus. i. item ſi. l. niſi. 6 cui plus. 1779. nu. 30
Legata vbi & quãdo debeantur. l. omnia, de leg 2. & in mar. 1005. nu. 60
in Legatis minimum eſſe præſtandum. gl. exiguum, & gl præſtandum. l. ſi ita. de leg. 2. 869. num. 70
de Legatis particularibus, an & quando detrahatur. in marg §. ſi ego. l. ſi pupillus. ad leg. Falc. 1695. nu 40
in Legatis quando capacitas inſpiciatur. gl. conditio. l. eum. de condit. & demonſt. 1647. nu 10
Legatarius. l. legatarius de excuſat. tut. 315. num. 20
Legatarius. & hęredinarius q̃d. glo. vlt. l. hæres. de acq. hær. 743. nu. 60
Legatario non debere cauere, niſi ſcripturam teſtamenti oſtendat. l. poſtquam. §. ſi dies, vt lega. no. caue. in ſum. 1984. nu. 20. & 30
Legatariũ non eſſe creditorẽ glo. vlt. l. vlt. vt in poſſ. leg. ſeu fid. 2013. nu. 60
Legatarium non detrahere Falcidiã, glo. minimum. §. à liberto. l. liberto. de ann. leg. 1247. nu. 20
Legatarium poſſe petere rem, pro ipſa pecunia ſoluiam, in marg. 1532. num. 30
Legatæ rei dominium, quando in legatarium tranſeat in verbo, Dominium.
Legatos apud exteros, & captos à latronibus teſtamentum facere poſſe. l. qui a latronibus, de teſta. in ſum. 409. num. 20
Legere eſt aſpicere, & intelligere. l. 2. §. legi. de his, quæ in teſtam. delen. 494 num. 10
Legi non poſſe, & ſcriptum non eſſe, idem. l. 2. de his, quæ pro non ſcript. hab. in ſum. 1545. in prin.
Lex. Ex lege dicitur, qd ex mente eius colligitur, licet verba non dicat. l. 3. in prin. de leg tut. in ſum. 161. num. 20
Legis in fraudem factum alienationẽ, de iure non valere: in hominis fraudem valere, ſed reſc. l. ſi libertus, de iure patr. in ſumma. 2160. nu. 10
Legis ſenſum contrarium, pro ipſa lege accipi. gl. argumento. §. mulier. l. qui teſtamento. qui teſta. fac. poſſ. 414. num. 50
Legis mentem verbis præualere, in verbo, Verba.
Legis præceptum eſſe mitius, quàm interpretationem. gl. vlt. l. hinc. vt leg. no. caue. 1987. in prin.
Legem deberi de dubitabili, glo. de eo. quod de Carb. edicto. 2134. num. 60
Legem ibi neminem impenere poſſe, vel ab ea recedere non poſſit, glo. nemo enim. l. ſi quis, de leg. 3. 2132. num. 40
Legem qui fraudat, cũ eo durius agi, q̃ qui hominem. gl. in fraudem. l. ſi liberius, de iure patr. 2160 nu. 70
Legem ſemper certam eſſe, etſi cum quidam. §. finem de acquir. hæredit. in ſum. 733. num. 10
Legem vim Apoſtolicam obtinere, vt remittat iuramentum. glo. remittitur. §. lege Iulia. l. adigere, de iure patr. 2157 num. 30
Legem viuam eſſe Prætoris vocem. gl. 1. l. quod vulgo de bo. poſſ. contra tabu. 2052 num. 40
Leges iubent quandoque. l. ſi quis, in. prin. de excu. tut. 399. nu. 60
contra Leges nihil aperte ſcriptum ſit, agendum in dubijs, in rebus eſſe, vt res bona fide contracta tuto loco ſit, l. vbi eſt de reb. dubijs. 1536. num 20.

Legis

Leges ens Imperatorem ſeruare decere.quibus ipſe ſolutus eſſe videatur.l. ex imperfecto.de legat.3.in tex.2153 nu 20 & 30

Legum authoritas non nocere cautionem priuatorum.in mar.l. pater, de ſuis & legit.hær.2280 n.30

Legum in fraudem fidem non accommodandam.l.ex facto.§.fi. de vulga. ſubſtit.638.nu.30

Legibus fraudem non faciendam, l. ſi quis ſub.de cond.inſt.650.n.20

Legibus religionem in armis prouidentiam ineſſe.glo.prouideo.iuſtiſſimus. §. item Marcus.l.vnum.de leg.2.1045. num 60

Legio quandoque ſuccedit militi, l. ſi quis filio §.eius.qui. de iniuſto rupt. 482.nu.10

Legitimatus non excludit ſubſtitutum gl.ex voluntate.l.ex facto ad Trebe. 1826.n.10.& 20

Legitimus tutor. id eſt legitimè datus, gl legitimo.l.Diuus.qui petant tutores.178 nu.30

Legitimus quo tempore dicatur natus l.3.in fin.de ſuis.& legit.hæred.2277 num.30

Legitimus ſuum non excludit. glo. venierit.l.ſi quis.de iure deliberã.670. nume.60

Legitimum modum non poſſe excedere vſuram.l. 3. §. fin. de annuis lega. 1230.nu 40

Legitimum nõ cenſeri natum poſt decimum menſem: & ſecundo die poſt ſextum menſem.l.3.in fin.de ſuis.& legit.hær.2277. nu.30

Pro legitimo, filium naturalem ſuccedere.gl. placuit.§. volo, l. cum pater. de leg 2.1067.n.70

Legitima.quid.1611 pri. gl.legitima.

Legitimam ad hæreditatem admitti qui in vite.o eſt editus ſi fuerit, gl. ad legitimam.l.intellato.de ſuis, & legit.2277.nu.30

Legitimæ vſuræ glo.legitimas.§.pecuniæ.192.in princ.& gl.legitimas.§ ſi depoſit.l.tutor.de admin.tutor.ibid. num.60

Legitimè.i.cum decreto glo. legitimè. 201.nu.10

Legitimè factum non debere reuocari.in margin.l ſi patronus.ſi quid in fraud.pat.2229.n.30

Legitimos hæredibus ſcripros præponi. l.in plurimis.de acq.hær.761.nu 10

Legitimas hæreditates petere diminutione capitis.l.capitis.in text. 2278. num.30

Legitimos tutores nemo dat, l. legitimos.in prin.de leg.tut. 163. nu 50

Legislatoris mentem eſſe ſeruãdam, cum ex verbis reſultat imquitas.l.iciſe.§.aliud etiã.de excu.tut. 303. n.10

Lenocinij replicatione, tolli exceptio adulterij.l.viro.ſolu. matrim. in sũ. 53 nu 20

Leuir vt viri frater.l.4 §.priuignus.de gra.affi.2252. in prin.

Liberatur ne ſoluens creditori credito. rem in gl.8.nu.60

Liberatio tribus modis legatur, gl.eos. §. Caius.l. Aurelio. de libera. legata. 1474.nu.30

Liber a ſeruo non facile manumittitur. §. fi. l.ſi cum dotem.in glo 1.ſol.matrim. 38.nu.10. & 40

Liberam teſtandi facultatem auferri. in mar.402. nu.20

Libera voluntate, ſocietatem procedere debere.gl.1.l. Labeo, de operis libert.2182.nu.60

Liberum redempturi teneri ad pretiũ vel operas.gl.offerat.l.ſi ſeruum. de acq.hær.762.n.70

Liberos quandocunque habebit.l. cum vir.de cond.& demonſt.in tex.1585 num.30

Liberorum in parentes impietatẽ punire ad publicam pietatem pertinere.gl.publicam.l.etiam, de obſeq. à lib.præſt 2165.n 60

Liberorum ad tempus relictum verificari,ſi fidecommiſſarius vxore prægnante deceſſerit.l ſed.& ſi. ad Trebel.in ſum.1831.in prin.& nu. 10

Liberos.non libertos poſterorũ appellatione contineri.l. quod his verbis. §.1.de leg.3.in ſum.1205. nu.20

Liberos pietatem parentibus, non operas debere.l.pe.de obſeq.à liberis.& liber.in tex.2168.n.40

Liberi conditio,ſi ſine hærede deceſſerit.l.ſine liberis.l.ex facto.§.fin. ad Treb.in ſum 1828.n.10

Liberis ſplendæ ciuitatis gratia.& ad procreandam ſobolem dotari formi nas.l 1 fol.matr.in tex.3.in princ. & num 10

Liberalitatẽ non dici,ſed debitũ in perſonas neceſſarias.glo. pũlitterit.§. ſed nõnullos.de tut.& rat.diſt.336. n.40

Liberalibus artibus.mulieres olim inſtituebantur.l.qui filium.in prin.vbi pup.educ.in tex.332. n.60

Libertatis beneficium grãde. & ineſtimabile,& vt dixit ille:non bene pro toto libertas venditur auro glo.l.1. hoc edictum.de bon.lib. e 188.n.60

Libertatis fauor nupuarũ fauori præfertur.l.Titio.§.1.de cond. & demõ. in ſum 1642.n.30

Libertatem rem hæreditariam nõ eſſe gl. vlt §.ſed ſi ſit.l.ſed,& ſi.de hæte. inſti .511. nu.10

Libertates valere in totum.glo.nam.& libertates.l.pater.de colla.dot.2097. in princ

libertus qois.l.3.in prin.de ſuis,& legi. hæred.2275.n.30

Libertum alienum non debere arrogari.ſine patroni voluntate.gl. 1. in caſu.l.liberto.de bo.lib.2214. nu.60

Libertum libertis non contineri appellatione libertorum.l.pater filium, §. 2.de leg. 3.in ſum.1155. nu. 40

Libertum non teneri præſtare operas, niſi ſint ei iniunctæ.in marg.l.libertis de oper.libert.2182. nu.40

Libertum paternum filium dici poſſe glo.libertum.l. eum, de iure patron. 2158.nu.70

Liber ceptus,liber non eſt.l. librorũ. §. ſed nec.de leg.3.in ſum.1181.n.60

Libri malleati qui. gl malleati. § ſed l.librorum.de leg.3. 1181. n.70

Libri ſingulares in gl. 1.in princ.

Librorum appellatione quid contineatur.l.librorum. in princ. de legat. 3. 1180.nu.10

Libertum à tutelis non excuſari, l. libertum.de excuſat tuto. in ſum.306. num.20.& 30

Libertum impuberem dici, qui annis minor viginti quinque eſt glo.impubes.§.ſi libertus.l. non ſolum, de excuſ.tut.300.nu.10

Liberti hæredis appellatione continetur libertus liberti.l.alimenta. de alim.leg.in ſum.1408.nu 50

Liberto.& filio.patris.& patroni pernam ſanctam eſſe debere.l.libert.de obſeq. a liber.& liber.2168. nu.30

Liberti ſui.qui. l.alimenta.§. fi.de alimen.leg.in ſum.1410. nu. 10

libertos non contineri ſed liberos, appellatione poſterorũ.l.qã his verbis. §.1.de leg.3.in ſum.1205.nu.30

Libra.as, pondo, pondus, idem.550. princip.

librarij.qui gl.neque librarios.de excuſat.308.nu.20

licito collegio legari poſſe, illicito non poſſe.l.cum Senatus.de reb. dub. in ſum. 1540. nu.20

In licitum debere conuerti illicitum.l. legatum ciuitati.de vſufr.lega.1260. nu.20.& 30

ligna cocta.gl.cocta.§.ſed.& titiones.l. ligni.de leg 3.1186 n.60

lignum,quid.l. ligni de legat. 3. 1184. num.30

ligusticum.in marg.l.non omne.de penu legata. 1384.n.20

limitatum tempus, qui non habet, intelligitur perpetuum, l. iuriſperitos. in princ.de excuſat.tuto.in ſum.316. nume.40

linum, & lanam mulieres appetere.gl. in lana.§.lana.l.cum quæreretur. de leg.3.1188 nu.60

lini appellatione.quid contineatur.l ſi cui lana.§ lino de leg.3.1197. nu. 30

litis æſtimatio emptionis inſtar hẽt. l. ſi propter.rerum amo.93. nu.20

litis æſtimationem ferens. emptoris loco habendus eſt. l. ſi propter. rerum amo.in tex.ibid.

litis æſtimationem ſufferre, eſt rei litigioſæ æſtimationem ſoluere, l. ſi propter.rerum amora.in tex. ibid.

litis vitandæ cauſa, inſtitui non debet Imperator.l.Imperatorem.de hæte. inſti.in ſum.577.nu.40

litis ius exlitigatori vendi poſſe.in verbo Ius.

liti ſe offerre.l.2.de admi. & perie. tut. 382.nu. 30

lites priuatorum.olim dirimebant Imperatores.in ver.cauſæ.l.3.de his, q̃ in teſta. del.in tex.498. n.10

litium, & cauſarum cognoſcendarum formula,l.pen.de iis.quę in teſta.delen.498.nu.40

litura inductio.ſuperinductio.l 1.§. & ideò.de iis.quæ in teſta.493.nu.30.

locationi factæ per aliquem, eius ſucceſſor ſtare tenetur.l.ſi filiof.4. ſi vir. ſol.matr.facit contra eum, qui dedit beneficium ad firmam, & poſtea illud permutauit.45.nu. 30. & 40

loculeplos.i loculos habens plenos.gl.loculorum.§.teſtamẽto.l.dominus. de pec.leg.375.nu.30

locupletior factus.pupillus tenetur l.pupillus.§. pupillus. de author. tuto. in tex.257.nu.30

logarium quid glo.ad logarium.§.Seruius.l.qui penum de penu.leg.1381 num.10

lucem odit.qui malè agit.in mar 242. nume.40

lucrari quis non debet, vnde puniendus eſt.l ſi ab hoſtibus.in fi.fol. mar. 24.nu.20. & 30

lucri ad damnum patem rationem non eſſe glo.affuerit.§. ſunt qui.l. poſt legatum.de his quib.vt indign.453.in princip.

Iuueni licet particeps quiſpiam non ſit, ſi audierit tamen & conueniri eum, gl. conueniri. ſ. quanquam. l. ſi quis. ſi qs omiſ cau teſta 795. in prin.

Iucro cedere. l. ſi cum dotem. §. ſi pater. ſol. matr. in tex. 33. nu. 10. & 20

Iucro honorem eſſe præferendum. glo. ver. l. Iulianus, ſi quis omiſ. cau. teſta. 812. nu. 40

Iucrum ex tutela tutor facere non debet. l. qui negotiationē. in tex. de admi. tut. 249 nu. 10

Iucrum qui perdit, damnum pati. in ver. Damnum.

Iucrum, vel damnum, niſi hæredi ſarciatur, aut à Prætore remittatur, cogi eum non poſſe adire hæreditatem. l. apud Iulianum. ad Treb 1805. n. 10

Iuctum ſentiens ex culpa mea, mihi non poteſt culpam imputare, gl. ſi. l. pen. ſol. matr. 73. nu. 50

Iultio. l. 1. de liberat. legat. in tex. 1457. num 20

Iumen. in tex. §. tria. l. 1. de ventre inſpiciendo. 114 n. 10

Iuxuriam plus habere caſtitate, quia poteſt quis damnatam adulteram concubinam habere non vxorem. l. 1. §. 1. de concub. in tex. 125. n. 10

Iuxuriosæ mulieri curatorem dari, l. & mulieri. de curat. furio. 401. n. 20

M

Machina quid. gl. & machinas, §. cellarium.

Magiſtratus eſt Princeps ciuitatis. l. ſpadonem. §. ſi ciuitatis. de excuſ. tut. in tex. 308. nu. 20

Magiſtratus ciuitatum. à tutela, & cura remittuntur. l. Athletæ. §. 3. de excuſ. tut in tex. 291. n. 40

Magiſtratus iuſſu Præſidum dat tutores. gl. magiſtratibus. 176. nu. 60

magiſtratuum poteſtas multiplex. glo. ceſſauerat. 241. nu. 60

magnitudo. i. quantitas. glo. vlti. l. quod dicitur, de impenſis in re. dot. facta. 82. nu. 60

maior pars præualet. l. antep. in gl. fi. de admi. & peri. tut 251. num. 50

maiori parti ſtandum. gl. is geret. l. 3. de admin & peric. tut. 185. n. 40

maiori parte anni quæ fuerunt eſſe in fundo videri. l. cum de lanionis, §. Sabinus. de fun. inſtr. in tex. 1346. numero 30

maiorem ad iudicem pertinere dationem tutoris. in mar § conſtitim. l. Lucius. ad Tertyl. 2290. nu. 40

maiores qui. l. iureconſultus. §. parētes. de gra. affi. in tex. 2253. n. 70

maius quod eſt religionis fauore intelligi. l. Titia. §. Seia de auro, & arg. le. in ſum. 1453. n. 50

maledictionis verba, inſtitutionem nō vitiant. l. his verbis. §. 1. de hære. inſti. in ſum. 547. n. 30

maleficos, qui appellauerit patrem, & matrem, à quibus educatus ſit, militia indignum eſſe. l 1 in fi de obſeq. à liberis, & liber. 2165. n. 60

maleuolum propoſitum, ſatisdatio non purgat. l. quia. de ſuſpec. tut. 279. numero 10

maligno, & callido animo agere, quid. l. ſi ſeruum. §. amouere. de acq. hære. 766. nu. 10

Μάλιστα id eſt. maxime. gl. tali ſſet to l. Paraph. de leg. 3. 2161. n. 20

maluis viam non aperiendam glo. nā inſpectio. §. diem, l. tabularum, quē adm. teſt. ape. 786. n. 30. & gl. inuenta. §. ſed, & ſi quis. l. 1. de Carbo. edicto 2119. in prin.

malicati libri. gl. in l. librorū. §. vñ ſi malè. ī ver. malicatis leg. 3. 1181. nu. 70

maluaſia cuiuſmodi vinum. in margi. 1321. nu. 10

malus ſemel, &c. gl. verſatus. §. itē erit. l. tut de ſuſpec. tut. 274. n. 40

malos mores ſuſpectum facere, nō patrem. l. ſuſpectum. de ſuſpe. tuto. 280. nu. 20. & 30

Malè) Qui malè agit, odit lucem. in mar. 242. nu. 40

mandatus. i. legatus. §. damus. l. 1. de ſuſpe. tut. gl. mandata 280 in pri.

mandatum ſpeciale. in verbo. Spāle.

mandatum à tutore factum. ipſius mortе reuocari. l. ſi per epiſtolam. in ſum. de acq. hær. 747. n 20

manè, & veſperi rationem habendam in ver. Temporum. Sic Virgilius prudentis viri officium deſcribens, facit eum manè ante lucem vigilantē, futuræque diei rationes omnes percurrentem, diſponentemq. noctе cogitantem plurima. lapſique diei curſum omnem reuoluentem, & tanquā ad calculos reuocantem: partimque etiam quemadmodum in futurum diem ſua inſtituat, perpendentem.

manere quis dicitur. in gl. maneat. l. 1. de lib. agn 98. n. 60

manifeſta etiam interpretamur. l. 1. §. quamuis. de vent. inſpic. 114. n. 60

manifeſta non indigere probatione, gl. demonſtratæ. §. ſi quis. l. 1. de dote præleg. 1280. n. 60

manibus amiſſis teſtari quempiā poſſe. l. qui manus. de teſt. 408. num. 20

manu militari datur auxilium. in verb. Auxilium.

margaritæ. lapilli. gemmæ, quid differant. l. etſi non ſunt. §. gemmæ. 1435. nu. 50. & 60

maritus, an poſſit pro vxore teſtificari. & econtra. glo. vna domus. §. ſi pater necatus. l. 1. de Senatuſconſ. Syllani. 817. nu. 20

maritus damnatur ad dotem reſtituendā in quantum facere poteſt. l. maritum. ſol. mat. in ſum. 25. nu. 10. & 20

maritus. & vxor vna caro. gl. 1 l. 9a. ſol. matr. 27 n. 50

maritus iuſtum dolorē exequitur, vxorem adulteram occidens. l. 3. 3. 1. ad Syllan. 812. nu. 40

maritus non debet improbare mores, quos corrupit, vel probauit, in verbo. Mores improbare.

Quid tam humanum eſt, quā fortuitis caſibus vxoris maritum. & vxorē viri participem eſſe, l ſi cum dotem. §. ſi maritus. ſol. matr. 35. nu. 50

maritus poſt longam abſentiam, prægnantem vxorem inueniens. an partum reijcere poſſit. l. 1. §. ſi quis. de libe. agn. 101. num. 30

maritus vxoris procurator eſſe poteſt, gl. vlt. l. Herennius. de excuſ. tut. 284. nu. 50

mariti in officio. vxorē eſſe dēre. l. ſicut patronus, de oper. lib. 2187. n. 10

marito an committat furtum vxor, vt filia patri. l. 1. & l. nihil rerum amot. 83. n. 20. & 88. n. 50

marito reuerentiam debet vxor, l. alia cauſa. in fi. ſol. mat. 89 n. 30

maritum eſſe dominum rei dotalis, in ver. Dotalis.

maritum peregrinantem, an vxor ſeq. neceſſe habeat. glo. ex longinquis. §. Item. l. Mæuia. de an. lega. 1239. nume. 40. & 50

marito à paupere repetitur dos. l. ſi conſtante. 39. n. 10. & 20

maritorum morte gaudere multas vxores. in tex. gl. quia morte. §. ſocrus. l. pſ. de cond. & demon. 1645. num. 60

maſculinum concipit fœminum. l. ſeruis legatis. 1204. num. 30. & l. qui duos. de leg. 3. in ſum. 2189. nu. 30. & l. ſi ita ſcriptum. de leg. 2. 1019. n. 30

materiæ appellatione, nō cōtineri materiatum. l. quæſitum eſt. §. illud. de leg. 3. 1202. nu. 20

materiam non contineri legato materiato. l. librorum. §. chartis. de lega. 3. in ſum. 1182 nu. 20

materiam rudem. infectam dici. l. & ſi non. §. infecti. de auro, & arg. lega. in ſum. 1434. nu. 30

mater in famem minorem triēnio educare debet. gl. ex tempore. l. 1. vbi pupil. educari debeat. 330. n. 10

mater non habet liberos in pāte. gl. 1. l. 1. de teſt. tut. 137. nu. 60

mater non dat tutores ſine inquiſitione. in ver. Pater dat.

mater tutrix teſtamentaria eſſe non poteſt. l. iure noſtro. de teſtam. tute. in ſum 148. nu. 30

matri ſuccedere ſpurium filium, & teſtamentum matris poſſe dici inofficioſum. in marg. l. patronæ. de bo. liber. 2202. n. 30. & 40

non de Matris, ſed de patris familia filium eſſe. gl. non habetur. §. qui eo. l. 1. de Senatuſc. Sylla. 816. nu. 70

matris non eſſe officium dotare filiā, gl. datum. l. à filia. ad Trebellia. 1899 num 10

matris portio eſt partus in vtero. l. 1. §. ex hoc. de ven. inſp. 113. n. 50

matris, vel patris delictum, aut etiā ignorantiam filio non præiudicare. gloſ. Carbontano. l. 1. de Carbo. edic. §. ſi quis. 2118. n. 70

matri illuſtri non ſpurios, ſed naturales cum legitimis ſuccedere. gl. ad matris. ad Tertyll. 2281. n. 10

matrem ſequitur partus. l. huiuſmodi. §. legatum. de leg. 1. 946. n. 40

matrem, vel patrem à quibus educatus ſit, qui maleficos appellauerit, militia eſſe indignum. l. 1. in fi de obſeq. à liberis, & liber. 2165. n. 70

materfa. an poſſit eſſe concubina. l. 1. de concub. gl. quam matremfam. l. 1. de concubinis. 125. n. 10. & 40

materiato legato non contineri materiam. l. librorum. §. chartis. de leg. 3. in ſum. 1182. n. 20

matertera eſt ſoror matris. l iureconſultus. §. matertera. de gra. affinit 2255. num. 50

matricularius) Nota bonam cautelam pro matricularijs, qui eccleſiarum bona vendunt, & retinent p̄ pretio, arg. in l. tutor rerum. de adm. tuto. in tex. 246. nu. 20. & 30

matriculariis id eſt, adminiſtratoribus eccleſiarum, ob res eccleſiæ malē venditas poſſunt remoueri. l. iuter. de ſuſpe. tut. §. Verus. in arg. 275. n. 50

matriculariis debent litem coepta perficere, niſi inſtrumenta litis, & rōnes reddiderint. in ar. l. ita autem. §. fi. de adm. & peric. tut. 187. n. 50

matriculariis præcedentiū noīa agnoſcen-

ſcentes tenentur arg. legis qui nominibus de adm. tut. 229 num. 20

Matriculatij ſequentes, an nomina ab alijs facta ſuo periculo recipere teneantur. l. tutor. in ar. de admin. tut. 215. num. 20

Matrimonium cum ancillis eſſe non poſſe. contubernium poſſe gl. ancillas Lelius de uber. & poſitu 449. nu 50

Matrimonium debere eſſe liberũ à pœna damni, non a pœna amittendi bonis dum plura mar. l. Titio l. Titio de condit. & demo. 1617. nu. 60

Matrimonium non ſoluit deportatio gl. arbitror. l. Intercidit de condit. & demonſtr. 1611. in prin.

Matrimonium, quæ in pedit conditio reijciendæ. glo. nupſerit. l. ſeruo. ad Treb in mar. gl. 1909. nu. 50

Matrimonium ſolutur varijs in gl. in brica l. 1. col. matr. 1. nu. 20. & 50

Matrimonij ſolutio glo. interueniat. l. 1. de dote præleg 1288. in prin.

Matrimonij honeſte turpis actio in vxorem negatur. l. ſi rerũ amot. 83. n. 20

Medicorum obſtetricum, & huiuſmodi ſalaria. in marg. 198. nu. 20

Medus in marg. 233. nu. 40

Mediocritatem in genere reſpicere, præſſionem. in mar. l. qui lauream de auro. & arg. leg. 1444. nu. 30

Medium tẽp. an noceat. l. ſeruũ meum, in prin. de hæred. inſtit. 549. num. 10

Medium tempus nõ nocere. l. liber homo. § ſi hæres. de hæred. inſtit. 549. num. 10. & l. eam qui de condit. & demon. 1647. nu. 10. & l. ſi à ſubſtituto. in prin. de leg. 1. 904. nu. 10

Melius color. § 10. cum l. quæſitum. de leg. 3. 1202. num 10

Meliorem amicum non habere filiũ, quam patrem. glo. inſtituere. l. quidam de hæred. inſtit. 544. nu. 70

Memoria quorundam poſt mortẽ damnatur. l. ſi quis filio, § quod ſi quis de inof. teſt. 483. num. 20

Memorem quemque eſſe debere humanæ conditionis. l. quidã de condi inſtit. in tex. 666. nu. 10

Mendacium printur, gl. remouebi. ut, § tutor. de ſuſpe. tut 276. nu. 10

Meras legis præuelet verbis. l. 3. in prin. de leg. cui in ſum 262. nu. 20

Mens non verba ſpectanda. no. l. pe. de conſtr. tut. gl. 1. 158. nu. 50

Mens ſinaca verbis probatur. gl. amoueri. l. quidam de condi. inſtit. 666. nu. 10

Mentis integritatem, non corporis ſanitatem teſtamenti tempore ſpectãdam. l. 1. de teſta. 404. nu. 20

Mentis ſanæ hominis teſtamẽti factionem non auferendam. l. ex facto. §. etenim de vulg. 636. nu 10

Mentum compoſitum ſermonibus qui videntur ſed in factis impoſitum prodigum eſſe in verbo. Prodigus.

Mentis teſtatoris inquirẽdæ gratia. dubia teſtatoris retroa in qualibet teſtamẽti parte declarari poſſe in mar in fi. prædia de inſtru. leg. 1357. nu 40

Mentem legislatoris eſſe ſemandam, cum ex verbis iniquitas reſultat. l. ferre. §. aliud etiam. de excuſat. tutor. in ſum. 303. nu. 10

Mente g. hac mente. l. reſtituta. ad Trebel. 1802 num. 40

Menſores. l. menſores. de excuſ. tut. 315. num 10

Mercator. bus licere ſibi inuicem imponere. in mar. gl. 1 §. menſę de leg. 2. 1069. num. 30

Mercedes. gl. mercedes, § vtrũ. l. ſi quis de lib. aguo. 1093. in prin.

Mercedes præceptoribus largè dãdas. l. qui ſtatum, vbi pupillus educari in tex. 332. num. 60

Merentibus bene amicis eſſe donãdũ. l. vinus ſi q. 3 in ſtatu. pat. 2230. in pr.

Merita nepotis magis quã patris delicta perpetuãda. § ſi verũ. patus de bo. poſſ. contra tab. 2035. num 20

Metropolis qd gl. metropolis. § decreto. l. ſi duas de excuſ. tut. 288. nu. 70

Metu factam admonenda reſcindi. in verbo. Admonendum.

Meum dicipoſſe quod commune eſt. gl. communis. l. ſeruũ, § Labeo de legat. 2. 860. num 40

Meum dicit aliquid ſpe. in verbo. Spe.

Meum melius, quàm noſtrum. glo. hoc ordine. l. quoties de adm. & peri. tut. 196. num. 60

Meum tuum poſſeſſiuum, præſens tempus denotat. l. ſi res de auro, & arg. l. g in ſum. 1423 nu. 30

Meum quandoque demonſtrat, quandoque taxat, quandoque condi tionem facit. l. nup. de le. 3. in ſum. 1206. n. 10

Miles qui ignorauit, non contemnere diſciplinam videtur. in mar. § matrimonij. l. vit. de leg. 2. 1108. nu. 40

Militiũ in mar. § infecti. 1435. n. 20

Militaria vigintì, in vnamquamq; diẽ numerata. l. ſcite. §. 2. de excuſ. tut. in tex. 302 num. 40

Militari manu auxilium, quandoque datur. glo. vel manu. l. hoc edicto, ſi vent. nom. 120. nu. 50

Militari teſtũ, probationem communem eſſe ne. eſſariã glo. probationibus. l. Lucius de mil. teſt 699. nu. 10

Miles vnde. l. 1. de mil. teſt. 673. nu. 50

ad Militis teſtũ teſtes rogati quandoque requiruntur. gloſſ. conſonantia. l. Diuus de mil. teſta. 688. nu. 10

Militis teſtamentum gladio poſſe ſcribi, vngula, puluere, luto ſanguine. in mar. l. non dubium de bon. poſſ. ex teſta. milit. 2154. nu. 20

Militia licere plura facere teſtamẽta. l. quæreba ur. de mil. teſt. 684 nu 20

Militi quandoque ſuccedit legio. l. ſi ex filio, §. eius qui. de inoff. tup. in tex. 482. num. 10

Militem poſſe in tertam teſtamentum facere. gl. 1. l. 1. de bo. poſſeſſ. ſecundum tab 2137. num. 60

Militem in hoſtium poteſtate poſitũ, facere teſtamentum non poſſe. l. facere. de mil. teſta 675. nu 30

Militem eſſe poſſe impuberẽ. gl. impuberi, §. veteranus. l. οἱ τὰ ἐξ στρατιώτου. de excuſ 295 nu. 60

Milites dicuntur a vocatus. & officialis in verbo. Aduocatus.

Militum priuilegium ad alienam iniuriam non porrigendum. l. impuberi. de adm. tut. in tex. 226. nu. 20

Milites in numeros referri. l. ex eo. de mil. teſta. 702. nu 40

Milites veteranos a tutela remitti. l. ſed & miſeros. de excuſ. tut. in ſum. 293. num 20

Militia multiplex. gl. filius fa. l. filius fa. de mil. teſta 702. nu. 10

Militia indignum eſſe qui patrem, vel matrem, a quibus educatus eſt, ma. leſtos appellauerit. l. 1. in fi. de obſeq. a liber. & liber. 2163. ... 60

Militia inermis, an gaudeat priuilegijs militiæ armatæ. g. militare. §. ſi parens. l. 1. ſi a parente, quis manumiſ. feri. 2151. num. 70

Minculator, qui ex minio maiuſculas, & capitales literas libris adnotat. l. ſcriptis aut impreſſis adnotet. l. in ſtimulãdo, dabitur in mar. de oper. liber. & gl. minculator. 2172 nu 40

Miniſterium id eſt, minuitur gl. miniſtrorum. l. 1. tutor. l. tutor. de ſuſpec. tut. 276 num. 40

Miniſtrum electum ad diſtribuendum non teneri ſatisfacere, niſi pauperi ſtatui. l. 1. §. largitus. de annu. legat. 1250. in prin.

Miniſtris eccleſiæ, vel ſacerdoti quod relictum eſt eccleſiæ relictũ videtur. in ſum. l. annua. § 1. de annu. le. 1245. n. 20

Minor dicitur media. l. qui lanceam, de auro & arg. leg. in ſum. 1442 nu. 20

Minus dictum non nihil ſæpe. glo. 16. § 1. hæc verba. l. 1. ſi tui plus quam per l. Falc. 1774. num 50

Minus in dubio debetur. l. idem Iulianus. § ſcio. de leg. 1. in tex. 895. nu. 20

Minus licere ei, cui plus licet in marg. nepotibus. §. nunc. l. 1. de coniunct. cum eman. lib. 2112. nu. 40

Minus quod eſt in dubio aſſumitur. l. qui concubinam. § cum ita. 1. de legat. 3. in ſum. 1137. nu. 20

Miſericordiæ cauſa partum publicis locis exponens, cum necare videtur. l. necare. in tex. de lib. agn. 104. nu. 40

Miſericordiam exercens, quandoque necare videtur.

Mittus eſſe legis, quàm reſtrictis præceptum glo. vlt. l. filio. vi leg. no. ca. 1987. in princ.

Mixta cõditio ſi peractum dãſcit, deficit relictum. l. in teſtamento vita. de cond & demonſt. 1538. nu. 50

Mobilia, & immobilia, appellatione bonorum contineri. l. vxori max. de vſufr. leg. in ſum. 1279. nu. 40

Modica impenſa non curatur. l. omnino de impen. in rebus dot. fac. l ſum. 80. num. 40

Modicæ ſolemnitatis omiſſio non vitiat. l. 1. ſi fin. de vent. inſpic ip ſum. 115. num. 40

Modicum tempus, §. ſi vxor, l. ſi conſtante, fol. matt 44. nu. 20

Modici temporis cauſa eam non inſpici. l. pretia. §. ſi. ad leg. Falc. 1733. num 40

modici qui eſt patrimonij, affectaſſe tutelam videtur. l. ſpadonem. § eſt autem. de excuſ tut 309. nu. 40

modus, quid. in rubr. de condit. & demonſtr. 1569 nu 20

modi natura. in gl. rubricæ. de cond. & demonſtr. 1560. nu. 50

modij, & modia gl. modios. i, quidam. de trit leg. 1323. nu. 10. & 20

molæ manuariæ. l. dolia. 1. de fun. inſtru. le 1364 nu 20

molæ iumentariæ, l. dolia. § 1. de fun. inſtru. leg. ibid.

momento omni cũ aliquo morari non tenetur, qui cum illo eſſe debet. l. ſi quis ita de condit. & demonſtrat. in ſum. 1575. num. 40

momenta per ſingula onerari nõ oportere eum à quo tatis petitur, l. ſi à quo. §. ſi tenebit. in poſſ. lega. no m. 1998 num. 20

Index materiarum.

Lucri licet particeps quiſpiam non ſit, fraudis tamen ſit conueniri eum. gl. conueniri. ſ. quanquam. l. ſi quis. ſi qs omiſ cau teſta 795. in prin.

lucro cedere. l. ſi cum dotem. ſ. ſi pater. ſol. matr. in tex. 33. nu. 10. & 20

lucro honorem eſſe præferendum. glo. ver. l. Iulianus. ſi quis omiſ. cau. teſta. 812. nu. 40

lucrum ex tutela tutor facere non debet. l. qui negotiationē. in tex. de admi. tut. 249 nu. 10

lucrum qui perdit, damnum pati. in ver. Damnum.

lucrum, vel damnum, niſi hæredi farciatur, aut à Prætore remittatur, cogi eum non poſſe adire hæreditatem. l. apud Iulianum. ad Treb 1805. n. 30

lucrum ſentiens ex culpa mea, mihi non poteſt culpam imputare, gl. ſi. l. pen. ſol. matr. 73. nu. 50

lultio. l. 1. de liberat. legat. in tex. 1457. num 20

lumen. in tex. ſ. tria. l. 1. de ventre inſpiciendo. 114 n. 10

luxuriam plus habere caſtitatis, quia poteſt quis damnatam adulteram concubinam habere non vxorem. l. 1. ſ. 1. de concub. in tex. 125. n. 20

luxuriosæ mulieri curatorem dari. l. & mulieri. de curat. furio. 401. n. 20

M

Machina quid. gl. & machinas, ſ. cellarium.

Magiſtratus eſt Princeps ciuitatis. l. ſpadonem. ſ. ſi ciuitatis. de excuſ. tut. in tex. 308. nu. 20

Magiſtratus ciuitatum. à tutela, & cura remittuntur. l. Athletæ. ſ. 3. de excuſ. tut in tex. 291. n. 40

Magiſtratus iuſſu Præſidum dat tutores. gl. magiſtratibus. 176. nu. 60

magiſtratuum poteſtas multiplex. glo. ceſſauerat. 241. nu. 60

magnitudo. i. quantitas. glo. vlti. l. quod dicitur, de impenſis in re. dot. facta. 82. nu. 60

maior pars præualet. l. antep. in gl. ſi. de admi. & peri. tut 251. num. 50

maiori parti ſtandum. gl. is geret. l. 3. de admin & peric. tut. 185. n. 40

maiori parte anni quæ fuerunt eſſe in fundo videri. l. cum de lanionis, ſ. Sabinus. de fun. inſtr. in tex. 1346. numero 30

maiorem ad iudicem pertinere dationem tutoris. in mar. ſ. conſ. ſtim. l. ſue. ad Tertyl. 2290. nu. 40

maiores qui. l. iureconſultus. ſ. parētes. de gra. affi. in tex. 2253. n. 70

maius quod eſt religionis fauore intelligi. l. Titia. ſ. Seia de auro. & arg. le. in ſum. 1453. n. 50

maledictionis verba, inſtitutionem nō vitiant. l. his verbis. ſ. 1. de hære. inſti. in ſum. 547. n. 30

maleficos, qui appellauerit patrem, & matrem, à quibus educatus ſit, militia indignum eſſe. l. 1. in fi. de obſeq. à liberis, & liber. 2165. n. 60

malevolum propoſitum, ſatisdatio non purgat. l. quia. de ſuſpec. tut. 279. numero 10

maligno, & callido animo agere, quid. l. ſi ſeruum. ſ. amouere. de acq. hære. 766. nu. 10

Μάλιστα, id eſt. maxime. gl. tali ſitto l. Paraph. de leg. 3. 1161. n. 20

malitiis viam non ſperiendam glo. nā inſpectio. ſ. diem. l. tabularum, quē adm. teſt. ape. 786. n. 30. & gl. inuenta. ſ. ſed, & ſi quis. l. 1. de Carbo. edicto 2119. in prin.

malleati libri. gl. in l. librorū. ſ. vñ ſi male. i ver. malleatis. leg. 3. 1181. nu. 70

maluaſia cuiuſmodi vinum. in margi. 1321. nu. 10

malus ſemel. &c. gl. verſatus. ſ. itē etit. l. tut de ſuſpec. tut. 274. n. 40

malos mores ſuſpectum facere. nō paupertatem. l. ſuſpectum. de ſuſpe. tuto. 280. nu. 20. & 30

Malè) Qui malè agit, odit lucem. in mar. 242. nu. 40

mandatus. i. legatus. ſ. damus. l. 1. de ſuſpe. tut. gl. mandata 280 in pri.

mandatum ſpeciale. in verbo. Spāle.

mandatum à tutore factum. ipſius mortе reuocari. l. ſi per epiſtolam. in ſum. de acq. hær. 747. n 20

manè. & veſperi rationem habendam. in ver. Temporum. Sic Virgilius prudentis viri officium deſcribens, facit eum mane ante lucem vigilantē, futuræque diei rationes omnes percurrentem. diſponentemq. nocte cogitantem plurima, lapſique diei curſum omnem reuoluentem. & tanquā ad calculos reuocantem: partimque etiam quemadmodum in futurum diem ſua inſtituat, perpendentem.

manere quis dicitur. in gl. maneat. l. 1. de lib. agn 98 n. 60

manifeſta etiam interpretamur. l. 1. ſ. quamuis. de vent. inſpic. 114. n. 60

manifeſta non indigere probatione, gl. demonſtratæ. ſ. ſi quis. l. 1. de dote præleg. 1289. n. 60

manibus amiſſis teſtari quempiā poſſe. l. qui manus. de teſt. 408. num. 20

manu militari datur auxilium. in verb. Auxilium.

margaritæ. lapilli. gemmæ, quid differant. l. etſi non ſunt. ſ. gemmæ. 1435. nu. 50. & 60

maritus, an poſſit pro vxore teſtificari, & econtra. glo. vna domus. ſ. ſi pater necatus. l. 1. de Senatuſconſ. Syllani. 817. nu. 20

maritus damnatur ad dotem reſtituendā in quantum facere poteſt. l. maritum. ſol. matr. in ſum. 25. nu. 10. & 20

maritus. & vxor vna caro. gl. i. l. 9. ſol. matr. 27 n. 50

maritus iuſtum dolorē exequitur, vxorem adulteram occidens. l. 3. ff. 1. ad Syllan. 822. nu. 40

maritus non debet improbare mores, quos corrupit, vel probauit, in verbo. Mores improbare.

Quid tam humanum eſt, quā fortuitis caſibus vxoris maritum. & vxorē viri participem eſſe. l. ſi cum dotem. ſ. ſi maritus. ſol. matr. 35. nu. 50

maritus poſt longam abſentiam, prægnantem vxorem inueniens. an partum reijcere poſſit. l. 1. ſ. ſi quis. de libe. agn. 101. num. 30

maritus vxoris procurator eſſe poteſt, gl. vlt. l. Herennius. de excuſ. tut. 284. nu. 50

mariti in officio vxorē eſſe dēre. l. ſicut patronus. de oper. lib. 2187. n. 10

mariro an committat furtum vxor, vt filia patri. l. 1. & l. nihil rerum amot. 83. n. 20. & 88. n. 50

mariro reuerentiam debet vxor, l. alia cauſa. in fi. ſol. mat. 29 n. 30

maritum eſſe dominum rei dotalis, in ver. Dotalis.

maritum peregrinantem, an vxor ſeq. neceſſe habeat. glo. ex longinquis. ſ. item. l. Mæuia. de an. lega. 1239. nume. 40. & 50

marito à paupere repetitur dos. l. ſi conſtante. 39. n. 10. & 20

maritorum morte gaudere multas vxores. in tex. gl. quia morte. ſ. ſocrus. l. pf. de cond. & demon. 1645. num. 60

maſculinum concipit fœmininum. l. ſeruis legatis. 1204. num. 30. & l. quidduos. de leg. 3. in ſum. 1189. nu. 30. & l. ſi ita ſcriptum. de leg. 2. 1029. n. 30

materiæ appellatione, nō cōtineri materiatum. l. quæſitum eſt. ſ. illud. de leg. 3. 1202. nu. 20

materiam non contineri legato materiato. l. librorum. ſ. chartis. de lega. 3. in ſum. 1182 nu. 20

materiam rudem infectam dici. l. & ſi non. ſ. infecta. de auro. & arg. lega. in ſum. 1434. nu. 30

mater infantem minorem triēnio educare debet, gl. ex tempore. l. 1. vbi pupil. educari debeat. 330. n. 10

mater non habet liberos in ptāte, gl. 1. l. 1. de teſt. tut. 137. nu. 60

mater non dat tutores ſine inquiſitione. in ver. Pater dat.

mater tutrix teſtamentaria eſſe non poteſt. l. iure noſtro. de teſtam. tute. in ſum 148. nu. 30

matri ſuccedere ſpurium filium, & teſtamentum matris poſſe dici inofficioſum. in marg. l. patronæ. de bo. liber. 2202. n. 30. & 40

non de Matris. ſed de patris familia filium eſſe. gl. non habetur. ſ. in eo. l. 1. de Senatuſc. Sylla. 816. nu. 70

matris non eſſe officium dotare filiā, gl. datum. l. à filia. ad Trebellia. 2899 num 10

matris portio eſt partus in vtero. l. 1. ſ. ex hoc. de ven. inſp. 113. n. 50

matris vel patris dictum, aut etiā ignorantiam filio non præiudicare. gloſ. Carbontano. l. 1. de Carbo. edic. ſ. ñ quis. 211. n. 70

matri illuſtri non ſpurios, ſed naturales cum legitimis ſuccedere. gl. ad matris. ad Tertyll. 2281. n. 10

matrem ſequitur partus. l. huiuſmodi. ſ. legatum. de leg. 1. 946. n. 40

matrem, vel patrem à quibus educatus ſit, qui maleficos appellauerit, militia eſſe indignum. l. 1. in fi. de obſeq. à liberis, & liber. 2165. n. 70

materfa. an poſſit eſſe concubina. l. 1. de concub. gl. quam matrem fam. l. 1. de concubinis. 125. n. 10. & 40

materiato legato non contineri materiam. l. librorum. ſ. chartis. de leg. 3. in ſum. 1182. n. 20

matertera eſt ſoror matris. l. iureconſultus. ſ. matertera. de gra. affinit. 2255. num 50

matricularius) Nota bonam cautelam pro matricularijs, qui eccleſiarum bona vendunt, & retinent p̄ pretio, arg. in l. tutor rerum. de adm. tuto. in tex. 246. nu. 20. & 30

matriculariidd eſt adminiſtratores eccleſiarum, ob res eccleſiæ malè venditas poſſunt remoueri. l. tutor. de ſuſpe tut. ſ. Verus. 10 arg 275. n. 50

matriculariidebent litem coepta perficere. niſi inſtrumenta litis, & tōnes reddiderint. in ar. l. ita autem. ſ. fi. de adm. & peric. tut. 187. n. 50

matriculariipræcedentiū noīa agnoſcen-

scentes tenentur.arg.legis.qui nominibus de adm.tut.229 num.20
Matriculati sequentes, an nomina ab aliis facta suo periculo recipere teneantur.l.tutor. in ar.de admin.tut. 215.num.20
Matrimonium cum ancillis esse non posse.contubernium posse gl.ancillæ l.filius.de liber. & posth.449.nu 50
Matrimonium debere esse liberũ à pœna damni.non a pœna amissionis duplum mar.l.Titiol.Titio.de condit. & dem.o.1617.nu.60
Matrimonium non solvit deportatio, gl.arbitror.l.Interdicto.de condit. & demonstr.1611.in prin.
Matrimonium, quæ impedit conditio resciscenda.gl.o. nupserit.dicuo.ad Treb in mar.gl.1909.nu.50
Matrimonium solvuntur varie.in gl.in brevi.l.1.fol.matr.1.nu.30. & 50
Matrimonij solutio gl.o interueniat.l.1. de dote præleg.3388.in prin.
Matrimonij honoste turpis actio i vxorem negatur.l.2 rerũ amot.83.n.20
Medicorum obsequium.& huiusmodi salaria.in marg.198.nu.20
Medius.in marg.233.nu.40
Mediocritas enim in genere respicere, permissionem.in mar.l.qui lautem.de auro.& arg.leg.1444.nu.30
Medium tp̃s annotat.l.fetũ meum, in prin.de hæred.instit.549.num.10
Medium tempus nõ nocere.l.liber homo.§.si hæres.de hæred.instit.in fin. 556.nu.10.& l.eam qui.de condit.& demon.1647.nu.10.& l.si a substituto.in prin. de leg.1.904.nu.10
Melius color.§.10.caual.quæsitum.de leg.3.1202.num 10
Meliorem amicum non habere filiũ, quam patrem, glo.instituerer.l.quidam.de hæred.instit.544.nu.70
Memoria quorundam post mortẽ damnatur.l.si quis filio,§.quod si quis.de inoff.test.483.num.20
Memorem quemque esse debere humanæ conditionis.l.quidã.de condi instit.in tex.666.nu.10
Mendacium punitur, gl.remouebitur, §.tutor.de infpe.tut 276.nu.10
Mens legis præualet verbis.l.3.in prin. de legi.tut in fum 262.nu.20
Mens non verba spectanda.nou.pe.de confir.tut.gl.1.158.nu.50
Mens sana ex verbis probatur gl.amoueri.l.quidam.de condi. instit. 666. num.10
Mentis integritatem, non corporis sanitatem testamenti tempore spectãdam.l.2.de testa.404.nu.20
Mentis sanę hominis testamẽti factionem non auferendam.l. ex facto.§. etenim.de vulg.636.nu 10
Mentis compos in sermonibus qui videtur.sed in factis impos prodigum esse in verbo.Prodigus.
Mentis testatoris inquirẽdæ gratia, dubia testatoris verba in qualibet testamẽti parte declarari posse in materia fideicommissi prædia.de instru. leg.1357. nu 40
Mentem legislatoris esse lenandam, cum ex verbis inquitas resultat.l. ferre §.aliud etiam.de excusat.tutor. in fin.303.nu 10
Mente g.hac mente.l testituta.ad Trebel.1802 num.40
Mensores.mensores.de excus.tut.315. num 10
Mercatoribus licere sibi inuicem imponere, in mar.gl.1 §. mensę de leg. 2.1063.num.30
Mercedes.gl.mercedes.§ virũ.l.si quis de lib.agno.103.in prin.
Mercedes præceptoribus largè dãdas. l.qui filium, vbi pupillus educetur.in tex.332.num.60
Merentibus bene amicis esse donãdũ. l.vinus fiqd in fraud.pat.2230. in pr.
Merita nepotis magis quã patris delicta perpendi.l.3.§.fi cum à patre.de bo. pos.contra tab.2035.num 20
Metropolis qd gl. metropolis.l.decreto.l.si duas.de excu.tut.288.nu.70
Metu factam admonitionem rescindi, in verbo.Admonitionem.
Meum dici potest, quod commune est, gl.communis.l.ferui.§ Labeo.de legat.1.860.num.40
Meum dicitur aliquis spe. in verbo.Spe.
Meum melius, quam nostrum.gl.hoc ordine.l.quoties.de adm & peri.tutor.396.nu.60
Meum præualet vestro.gl.1.l.quoties. de adm.& peri.tut.eod.
Meum tuum, possessiuum, præsens temporis denotat.l.si ita de auro, & arg. leg in fum.1423 nu.30
Meum quandoque demonstrat, quandoque auxit, quandoque conditionẽ facit.l.nup.de le.3.in fum.1206.n.10
Miles qui ignorauit, non contemnere disciplinam videtur.in mar.§ militem.l.vit.de leg.2.1108.nu.40
Militatũ in mar.§. infecti 1435.n.20
Militaria vigintì, in vnamquamq; diẽ numerari.l.scire.§.2.de excusat.tut.in tex.302 num.40
Militari manu auxilium, quandoque datur.gl.vel manu. hoc edicto.si vent.nom.120.nu.30
Militari testõ, probationem communem esse necessariã gl.probationibus.l. Lucius.de mil.testi 699.nu.10
Miles vnde.l.1.de mil. test.673. nu.50
ad Militis testm testes rogari quandoque requiruntur. glos. communiter.l. Divus.de mil. testa.688.nu.10
Militis testamentum gladio posse scribi, vngula, puluere, suo sanguine. in mar.l. non dub.um. de bo. poss. ex testa.milit.2154.nu.20
Militia licere plura facere testamẽta, l.quæreba ur.de mil. test.684 nu 20
Militi quandoque succedit legio l.si ex filio,§. eius qui. de inoff.test.in tex. 482.num.10
Militem posse in terram testamentum scribere.gl.1.l.1.de bo.possess.secundum tab 2137.num.60
Militem in hostium potestate positũ, facere testamentum non posse.l.facere.de mil.testa 675.nu 30
Militem esse posse impuberẽ.gl.impuberes, §. veteranus.l. ὁίτα Λεγόμενα de excus.295 nu.60
Milites dicuntur aduocati.& officiales in verbo.Aduocatus.
Militum privilegium ad alienam iniuriam non porrigendum.l.impuberis de adm.tut.in tex.226.nu.20
Milites in numeros referri.l.ex eo.de mil.testa.702.nu 40
Milites veteranos a tutela remitti.l. sed & matres.de excusa. tut.in fom. 293.num 20
Militia multiplex.gl.filiusfa.l.filiusfa. de militi.testa.702.nu 10
Militia indignum esse.qui patrem, vel matrem, a quibus educatus est, male-

fi eos appellauerit.l.1. in fi.de obsequ.a liberi.& liber.2163.n.60
Militia inermis.an gaudeat privilegiis militiæ armatæ glossa.§.si patens.l.1.si a parente. quis manumissus.fo.1.215 1.num.70
Minusculatos qui ex minio maiusculos & capitales literas litteris aurantio scribunt.l.scripsit.in pellis adarlet.l.1. in rubricã.de aurum.& gl.minuscul.tutor.2172 nu 40
Ministerium.id est, munus.gl.ministerio.ipso.tutor.l tutor.de fideicom. tut. 276 num.40
Ministrum electum ad distribuendum non teneri fateri.nisi pauper fiat. l.1.ver.o.de largitio. ce.se.nu.legat. 3250 in prin.
Ministris ecclesiæ.vel sacerdoti quod remittitur ecclesiæ remissũ videtur in fum.l.annua.§ 1.de an.le.1245.n.20
Minor dicitur media.l.qui lancem, de auro & arg.leg.in fum.1442 nu.20
Minus dicitur nemo nihil esse pere glo.fõ t.hæc verba.l.1.si cui plus quam pec l.F.le.1774.num 70
Minus in dubio debetur.l.idem Iulianus.§.ficto.de leg.1. in tex.895.nu.20
Minus licere ei, cui plus licetum marg.gl.neporibus.§. hunc.l.1. de coniun. cum eman.l.l.2112.nu.40
Minus quod est, in dubio assumitur.l. qui concubinam.§.cum ita.1.de legat.3.in fum.3137.nu.20
Misericordiæ causa patrem publicis locis exponens, cum necare videtur.l. necatæ.in tex. de lib.agn.104. nu.40
Misericordiam exercens, quandoque necare videtur.
Mitius esse legis, quàm testatoris præceptum glo.vlt.l.filio.vt leg.no. ca. 1987.in princ.
Mixta conditio per casum dissentis deficit relictum.l.in testamento.ita de cond & demonst.1568.nu.50
Mobilia, & immobilia, appellatione bonorum contineri.l. vxori max. de vsufr.leg.in fum.4279. nu.40
Modica impensa non curatur.l.omnino.de impen.in rebus dot.fac.fum. 80.num.40
Modicæ solemnitatis omissio non vitiat.l.1.§. fin.de vent. inspic 19 fum. 115.num.40
Modicum tempus, §. si vxor.l. si constante.fol.matr 44.nu.20
Modici temporis cautam non inspici.l. pretia.§.fi.ad leg. Falc.1733. num 40
modici qui est patrimonij, affectatis tutelam videri.l.Ipsalonem.§.est autem.de excusat tut 3109.nu.40
modus, quid.in rubr. de condit.& demonstr.1569 nu 20
modi natura.in gl.rubricæ.de cond.& demonstr.1569.nu.50
modij & modia gl.modios.l.quidam. de stit leg.1321.nu.10.& 20
molæ manuariæ.l.dolia.1.de fun.instru.de 1364 nu 20
molæ iumentariæ.l.dolia.§ 1. de fun. instru.leg.ibid.
momento omni cui a iquo morari non tenetur, qui cum illo esse debet.l. quis ita.de condit. & demonstrat.in fum.1575.num.40
momenta per singula onerari nõ oportere eum à quo tutus petitur, l. bis à quo.§. si tenuerit in poss. lega.nou. 1998 num.20

Mona-

Monachi per.cede mihi,iutare debēt, glo ad ſuperfluitonem. l. quæ ſub.de condi.inſti.61 1.nu 60

Monaſterium ingreſſa filia, id etiā dotem dici quod pater dedit, in marg. l.1.de col,do..2094.nu.40

Monitio nō obligat.gl fi.l. ſi filiusfam. de tute.132.num.70

Monitio pro conſenſu non habetur.l.ſi filiusfa.in ſum. de tute.ibid.num.30

Mores.ſ. quid.in marg.l.vlt.ad Senatuſc. Trebel.1943.nu.40. & 50

Monſtruoſus,qñ quis dicatur.& quando rumpat teſtamentū, gl.ſi naſcantur.§.ex his.l poſthumi.de iniuſ.rup. fac.teſt.475 nu.20. & marg.num 30

Monumenti impenſam.& funeris differre, gl.eo nomine.§.de impenſa. l. 1 ad leg.Fal.1664 nu.60

Moræ tempus in viatis inſpici.in mar. gl.debitas,§.ſed 1867.nu.70

Mora quę deteriora fiunt, vendi debēt. l.impuberibus.§ præterea,de uſpe. tut.280.in prin.

Inita mora.l.tutor pro pupillo, de admin.tut.in tex.209.nu.40

Morari qui tenetur cum aliquo. ſequi non tenetur.l.Mœuia ff vxore.de annu.leg.in ſum.1239.nu.10

Qui debet cum aliquo eſſe, non tenetur cum eo continuè morari.l ſi quis ita, de condit, & demonſtr. in ſum. 1575.num 40

Morari quis dī vbi ſimiliam habet.l. vxori.de leg.3 in ſum.1143.nu.10

Morbi nouis, noua remedia adhibenda.l.1.de ven.inſpic.113. in prin.

Moriturius ſenem præſumi in alimentis,quam iuuenem.gl Vlp.l.hæreditatum.ad leg.Fal.1736,nu.60.

Mori quidam, quam damnari malūt, l.ſi quis filio.l. eius qui. de iniuſto, rup.in tex.481,num.50.& 70

Morientis aſſertio non probat, l.3.§.1, ad Senatuſcon Syl.n.822. num.30

Morientis in poteſtate antequam quis naſcatur,non poteſt dici fuiſſe. l.fin. de colla.bon.in tex 2092.nu.40

Mors licet non ſequatur,vulnus tamen mortale dici poſſe.in mar gl ſuperuixerit.l.1 §.ſi dominus,de Senatuſc. Syl.n.821.num.30

Mors ſi intercedat pendente conditione,bonorum quæſtionem exinguit. gl. adempta.§.cum quidam.l. in ratione ad leg.Fal 1673.nu.10.

Mortis,& teſtamenti tempus.in marg. l.his verbis.de leg.3 1225. nu.20.

Mortis tempus,quando inſpiciendum, & quando non.g. caderet.ſi miles. l.miles.de mil.teſtamen.700.nu.70. marg.60

Mortis tempus inſpici in qualitate filij, cui eſt facta ſubſtitutio in mar.l.interuenit.de leg. præſt.2073. num.30.

Mortis tempore, qui ſunt in poteſtate.& à nullo præcedunt.ur ſuos hæredes dici,in gl.rubrica.de ſuis, & legitimis hæred.2271.in prin.

Mortem omnia ſoluere gl. Antiſtius.l. apud.ad Trebell. Mors vltima linea terum.1805.nu.60.

Mortem ſibi conſciſcens crimini cōficiens.inteſtabilis.ædio vitæ teſtabilis eſt. l. ſi quis filio,§.eius qui. de iniuſ.rup.in tex.481.nu.60.

Mortem ſibi conſciuerunt multi philoſophi.l. ſi quis filio.§. eius qui. de iniuſ.rup.ibid.

Morte fideicommiſſarij non peritis fideicommiſſam in mar.§.idem Mętianus.1820.in prin.

Morte mariti orum multas vxores gaudere gl.quia morte.§.ſocrus.l.pater, de condi.& demon.1645.nu.60

Morte ſtipulatoris, non tniiri ſtipulationem, quæ in ſingulos annos vna eſt gl.non tranſire.l.ſi in ſingulos. de an.leg 1232 num.70

Morte tutoris, mandatum reuocari ab eo factum.l.ſi per epiſtolam.de acq hæred.in ſum.747. num 30

Mortale dici poſſe vulnus, licet mors non ſequatur.in mar.gl.ſuperuixerit, l.1.ad Senatuſc. Sylan.821.num.30

Mortuum natum haberi pro nō nato, in mar gl.viuus.l.is cui quando dies lega.cedit 1958.num.60.

Mortui memoriam, quandoque damnari.l.ſi quis tuto.§. ꝙ ſi quis, de iniuſ.reſta 483.num.20

Mos regionis inſpiciendus.l.1.§ quod au em de ven inſpic.118. nu.10

Mores corrumpere l.cum mulier.ſolu. matr.in tex.61.in prin.

Mores ſuſpectū facere,nō paupertatē. l.ſuſpectum. de ſuſpec. tut.280.n.20. & 30. factum cōtra bonos mores nō tenet.l.ſi quis inquilinos.§ ſi.de leg. 1 in tex.971.num.10.

Mores improbare non debet maritus, quos vel corrupit vel poſtea phauit. l.cum mulier.ſol.mat.60.nu.50

Mouendos æquitate eſſe Principes.l.q filium.§.ſi.ad Treb.1925.nu.20

Muliebria ornamenta in verbo.Ornamenta.

Mulier an poſſit accuſare.gl.egrediēdi. l.1.de ſuſpec.tut.§.cōſequens.271.n.20

Mulier non poteſt eſſe curatrix, l.ſcire oportet de tut.& cur.fallit in matre. & auia.in tex.& in ſum.173. nu.40

Mulier po eſt eſſe executrix à filio de alimen.leg.in ſum.1406.nu.40.

Mulieri faueturin recipienda dote.l.ſi cum dotem.§.ſi patri, ſol.matrim.in marg.33.num.30

Mulieri prægnanti neceſſaria præſtanda à curatore.in marg.l.bonorum de cura fur.399.num.10

Mulieri luxuriosæ dari curatorem.l.& mulieri de cur fur. & prod.401.n.20

Mulierem excuſat imperitia.l.2.de vē. inſpi.in ſum.216.nu.30.

Mulierem fundi dotis in dominam nō eſſe.gl.non poteſt §.argento l. Quintus de auro.& arg. leg.1441.in prin.

Mulierem in teſtamento teſtē eſſe.non poſſe.l.qui teſtamento.§.cum qui.de teſta.in ſum.414.in prin.

Mulieres dotatas eſſe Reipub. intereſſe.l.1.ſol.matr.in tex.2. in prin.

Mulieres dotātur ad ciuitatem liberis replēdā.l.1.§ 1.mat.in tex.3.in prin.

Mulieres lanam.& linum appetere gl. in lana.§.lana.l.cum quæritur.ut de leg.3.1288.num 60.

Mulieres omnes eſſe malas in additione.gl.quia morte.ocrus.l patet.de cond.& demonſt.1645.nu.60.

Mulieres olim liberalibus artibus inſtituebantur.l.qui filium.in prin.vbi pupil.edu.in gl.332.num.60.

Mulierum genus auariſſ.l.quę dotis.in gl.ſol.matr.52.in prin.

Mulieribus viduitatem inducitē dictio,ſpernēdā eſſe gl.poſſe.l.quoties.de cond & demon.1584.nu.10

Mulſum.potio ex vino, & melle.l.q vinum.§.cui.gl.mulſum.1325.in prin.

Mundus muliebris, gl.mundus & glo. in mundo.§.ſi vūt.l. Quintus,de auro & arg.leg.1443.in prin.

Munus.& donum differunt.& gl.iure. §.iutare.l.vt de oper. lib.2172.nu.20.

Munus nuptiale.l. .§.præterea. de tutel.337.num.50

Munera ciuilia furore factō deteſtati non poſſe.in verbo.Deo etiam.

Munera ſolemnia,l.cum plures.§.cum tutor.de admin. ut.in tex.201.nu.40

Municeps quis gl.1.l.etiam non de tutel.134.num.10

Murrhea vaſa in marg.l.vaſa de ſupell. le.1391. num 60

Murrhina vaſa.gl.murrhina.

Mutare conſilium eſſe ſapientis gl 1.l. nonnunquā.de col.bo.2051. in prin.

Mutantur tempore multa, l. in confirmando.de cōſt.tut.157.nu.30 & 40

Mutata cauſa effectum mutat: vt ſi tutor datus ex ante eo fiat inimicus, & diuite pauper l.pater,§.1.de teſt.tut. in tex.138 num.40

Mutus an, & quando contrahere poſſit.in marg.l.mutus.de bo.poſſ.furioſo.2030.num.10

Mutuna ceu ioa.l.4.§.ſi de condi. inſti. in tum.649.num 10.

Mutuo dandam pecuniam.in loco eſſe non vbi petit.l.ſi horeo.§.1.de legat.3. 1203.num 40

N

NAm,id eſt certè l. Panphilo. §.poſitum. de leg.3.1101. num.40

Naſcēdi ordo,l.ſi ita fuerit. §.planè de rebus dubijs. 1525.nu.40.

Naſci) Antequam quis naſcatur non poteſt dici in poteſtate moriētis fuiſſe.l.ſi.de coll. bon.2052.nu.40

Naſci de nouo difficilius, quam renasci.in verbo Renaſci.gl.imperfectū. l.ſi teſtam eatum qui teſta. fac.poſſ. 420.in prin.

Naſcituro partui magis fauere nos, ꝙ nato.gl.vt l 3 a Carb. edi.2218.n.70.

Natura quod facit, iudicis miniſterio non eget.l. ſi in duobus. quemadm. teſt. l. ſi ita in ſum 789.in prin.

Naturam alteram eſſe conſuetudinē, gl.conſuetudo.l.ſi quis. de lib.& poſthu.431.num.70

Naturalis debiti deductionem ſolutionem eſſe.non donationem. glo.præcipis.§.ſi ex.l ita tamen.ad Trebellia. 1847.num.90

Naturale præualeat accidentali, l.3. in tex.& ſum.de tute.128.num.20

Naturale contineri appellatione debiti.ſi aliud non reperiatur.l quibus.§. dominus ſeruo. de condi.& demon. in ſum.1597.num.40

Naturalem etiam cōtineri appellatione filij. glo. continetur.l.vlt. de iure del b.671.num.70.

Naturalem filium pro legitimo ſuccedere.gl.placuit.§.volo.l.cum pater, de leg 2.1067.num.70.

Naturaliter.§.ſi maritus in glo.42.nu. 40.in tex.num.20

Naturales cum legitimis patri illuſtri ſuccedere non autem ſpurios.glo.ad matris.l.1.ad Tertyl.2281.nu.10

Natus non habetur, qui in vtero eſt. l. 2.§.remittit.de excuſat.in tex.286. num.10

Natus poſt decimum menſem, vel ſecundo die poſt ſextum menſem, nō cēſetur legitimus.l.3.in fi. de iuris. & leg.1.hæred.in tex.2277. nu.20

Natus

Natus prius quis dicatur.l. si ita fuerit, §.planè.de rebus dub.1525.nu.40
Natus pro non nato habetur.& ecõtra. gl videri.de lib.& posth.446.nu.30
Natus qui nondum sit, cum posse hæredem instituí. in ver. Hæredem instituí.
Natus quo tempore dicitur legitimus. l.3 in fi de suis & le.hęt 2277 n.20
Natum esse.& natũ esse idem. l.5. de statu.leg in sum.1319.n 20
Natum mortuum haberi pro non nato.in mar.gl.viuus.l.is cui, qñ dies leg.ced.1958.n.60
de Natis quandoque intelligi liberos, l.cum vir vxori.de cõd. & demonst. in sum.1585 n 20.& 30
Natis ex filiabus, vel nepotibus an bonorum poss.danda sit.gl etiãdẽ.l.si quis.vnde liberi 2234.n.60
Natalia,1434 nu 60
Nauarchus gl.item,l.1.de bon. poss. ex testa. mili.mar.2154. nu.60
Nauem eandem esse quæ destruitur,et reficitur.carina manente. l. quod in rerum.ff.de leg.1.876.n.40
Necat partum qui præfocat.abijcit vel alimenta ei negat.l.necare, de libe. agn.in tex.104.n.40
Satius ali non alendum, quã alendum necare in ver. Ali non alendum.
Necessario,id est.vtiliter.glos.necessario.§ fi.l.diuortio.fol.mar.21.nu. 60
Necessarius hęres non est seruus quem necessario testator manumittit, l. si seruo.de hæt.inst.572 n.10
Necessarium.id est,vtile.gl necessariũ. l.1 fol.matr.3.nu. 40
Necessario destruendum quod est, in eo non esse necessariam superioris authoritatem.in mar.1124. n. 10
Necessario prætermissa diminuere. superflua non vitiare contractum, in mar.l legata.de supel.le §.1190. n 20
Necessarias in personas nõ liberalitatem dici, sed debitum.gl.prestiterit. §.sed nonnullos.l.2.de tut.& rat. distra.236.n. 40
Necessaria ad vium legata censeri, legato vsus.l patronus.l.cod.cillis de legat.3.in sum.1148. n 20
Necessariam non detrahi, maximè p funere impensa.in mar l. in quantitate ad l.Falc.1740.n.40
Necessaria impensa duobus modis dicitur.gl.1.l.impensæ. de impens in reb.dot.fac.81 n 20.& 40
Necessarios.id est.cognatos,gl necessarios.§ in prouincia.l.2. de eo.qui p tut.160.nu.30
Necessitas rei familiaris, non facit rescindere venditionem.gl. venderet. 922.nu.70
Necessitatem non importare verba rõ simpliciter prolata, l.cum pater §. mando filiæ de lega.2.in sum. 1072. num.30
Necare) Necare partum qui præfocat. abijcit.vel alimenta ei negat.l necare in tex 104.nu.20
Negare dictionem, nisi, si nõ præcedat negatio.mar.& gl.nisi.l extraneo de vent.in poss.mit 2104.n.60.& 70
Negationes duæ affirmant.gl.in §. pe. l.si verò.fol.matr 71. nu.20
Negligentia hæredis in eligendo legatarium.in marg.ff. si temporalis. l. si hæres.ad Treb.1921.n 20
Negligentia iudicis non excusat,l. nullus de const.cod.156. n.10
Negligentia lata.id est culpa lata.glos. latam.ff.competit.l. tutor. de admin.tut.191.nu.60
Negligentia lata dolo comparatur. l. impuberibus.l.1.de suipec.tut. 279. n.20.& gl ibid.n.50
Negligentia tutoris hæredi non imputatur.l 4.de fideiussor.tut.370.num. 40.& 50
Negligentia sua cuique obest, præsertim tutori.l.si tutor.de admin. tuto. 203.nu.30.& 40
Negligentiam culpæ annumerari.glo. negligentiæ.l.non similiter, de magistr.conuenien.379. in prin.
Negligentiam hæredis fideicommissario nocere,l.si hæres.ff. ad Treb. 1921.nu.20
Negligentiam omnium par causa, l.tutores qui.§.tutor datus. de admin.tut. in tex 222.nu 20
Negligentiam nocere. l. si quis Titio. §.1.de leg.2.998.n.10
Negotio super vno, duos quem pitã habere posse iudices.in marg.§.si quis. l.1.de bo.pos.sin tab.2138. nu. 40
Negotia commissa segnius plures expedire,gl facilius.l.si plures, de admin.tut.185.n.10
Negotia diffusa.decreto.de admi.tu. 207.nu.20
Negotia plura.quam vocabula,in gl.rubricæ.fol.matr.1.n. 20
Negotiorum testatoris causa abstinere debere.vt præsentem.alimenta percipere.l.testamento.de alimen. leg. in sum.1415.n.20
Negotiatoris instrumentum.l. qui negotiationem.248.n.40.& l. Titiũ, §. altero.de admin.tut.238.n.50
Negotiatione ab illicita quilibet prohiberi debet.gl non debet.l.liberti. de iure patr.2155. n.60
Negotiatores.qui dicãtur.l.legatis seruis.in prin.de leg.3.1192. n. 40
Nepotis, vel filii emancipati prætermissione.testamentum non rumpitur.l. certum.ff.filia.de inoff. test. in sum. 484 nu.40
Nepotis merita magis, quam patris delicta perpendenda l.3.§.si emancipatus.de bon.poss.contra tabul. in tex.2035.nu.20
Nepoti vel filio an & quando noceat delictum aui vel patris.l.Diui.de iure patr.2161 nu.30
Nepotem posse venire contra testamẽtum aui licet filius fuerit iussẽ exhęredatus.l.3.ff.si emancipatus de bo. poss.cont.tab.2033. n.40
Nepotem hæredem instituendi modus gl.non exprimat.ff.quidã.l. Gallus ac ibi .& posth.453. n.10
Nepotes. filii appellatione non comineri.gl.credũtur,l. ἐπελθόντων τῶν de exc.294 nu.20
ad Nepotes quando alius extendatur, l.vxorem.ff.concubinæ.de lega. 3. in sum.1166.nu.30
Nescientia.error, dubitatio. & ignorãtia.quid differant.gl.1.l. de stat. qui teli fac.poss.410.n 50
Nihil quod sit, minus esse, in margine. 2212 nu.30
Nisi dictionẽ.si. præcedat negotio ponere.alias priuare,siue negare.gl. nisi.l.extraneo de ven.in poss. mitten. 2102.n.70. mar. n.60
Nolle non dicitur, qui velle nõ potest. l.pater,de condit. & demonstrat. in summa.1643.nu.40
Nomen.l.si maritus.in id fol.matr 56 n.30.& gl.in nomen.l.si tutor, qñ ex facto tu.267.in pri.
Nomen.id est.emptor.l. pupillus, §. fi. de auth.tut.in gl.nomen. 258 nu.40
Nomen manere.l.cum posth de admi. tut.228.nu.30
Nomen idoneũ desinere esse, quid. in ver Idoneum.l.com posth.de admin. tut.in tex.227.nu.30
Nomen.qui deinde accusasse videtur, l.eum. patronum.ff.de iure patr.in tex.2159. nu.10
Nominis eiusdem si duo.de legato cõtendant.l.si duo.vt leg seu fideicommo.caue.1991.nu.20
Nomine legato.contineri debitum, & vsuram.l.nomen.de legat. 3. in sũ. 1144.nu.30
Nomine proprio nominatos.non teneri in virilis.l.si hæredes. de legat. 1. 986.nu.10
Nomine proprio rem demonstrare nõ est opus.l.quoties.in sum.§.si quis, 515.nu.20
Nomine.qui tantum hæres est, an dicatur propriè hæres.in mar.gl.restituisse.ff.puer.l.in tam.ad Senatusc.Treb 1843.n 50.& 60
Nomina agnoscere.l. qui nominib. de adm.tut.in tex.229. n.20
Nomina edere.l.3. in prin qui pe.tuto. vel curat in tex.178 nu 20
Collocare in nomina.§ pupillo.l.qui negotiationem de adm.tut.250. num.30
Nomina contrahere.l.cum quæreretur, de adm.tut.204 n.20
Nomina debitorem instrumento legato continere.in sum.l.qui chirographum.de leg 3.1187.n 20
Nomina idonea.l tutor.§.2. in fin. de adm.tut.202.nu.30
Nomina integra.l.cum quæreretur, de adm.tut.in tex.204.n 20
Nomina non ex singulorum opinionibus.sed ex communi vsu exaudiri debere.in tex.1.non enim, l.Labeo. de supel.lega.1388.nu.30. & 40
Nomina præcedentium. sequens tutor suo periculo non recipit. l. tutor siue. in sum.de adm tut.215. n.20
Nomina propria, & appellatiua differre in legatis l.turpia.§.fin. de lega.1. in sum 917 nu. 20
Nominum expressionem. & consensũ duorum in pacto exigi.gl. debitoris. §.si liberationis.de libera.lega.l. nõ solum.1468.n.40
Nominibus propriis nominati vocantur in virilis.l.seruus vni.§ 1. de leg. 1 in sum.923 nu.20
Nominatim fieri quid dicatur. l. 1. de lib.& posth.424.n.10.& l.3.§.nominatim.de iniuf supro.475. nu.30
Nominationem tituli nõ tribuere ius nominato.in mar.gl.dominus.l.dominus.de pec.leg.1373 n.40
Nominati proprio nomine tenẽtur in virilis.l.si hæredes.de leg. 1. in sum. 986 in prin
Nominatorem magistratuum.l. 1. in prin.de magistrat.bus conue.375.numero 10
Nomenclator.l.vt inisiurandi.ff.debitur.de oper.liber. & in marg. 2172. num.20
Non dare eum.qui ita dat. vt hęres aut retineri non possit. l.qui cõdubinæ. §.si hæres tibi.de leg.3.1138.nu.20

Non

Index materiarum.

Non Iudæi, id eſt Chriſtiani, gl. non Iudæorum, §. iam autem. l. σπέρματα. de excuſ 308. n. 30

Nolo peti, verba, quid importent, l. qui mihi de liberis. lega. 1475. n. 40

Noſtro prævaleat meum, in ver. Meum prævaleat.

Nota, id eſt, infamia glo. non notæ, l. multi, de lib. & poſth. 441 n 70

Notatio fieri debet expreſſè, in marg. 351. nu. 70

Notum factum, nounm habet conſilium, gl. apponat, l. tempor. ib. de vēt. inſp. 112. nu. 70

de Novo naſci difficilius, quam renaſci, gl. imperfectum, qui teſt. fac. poſſ. 420 in prin.

Novelletum, l. veluti, de impen. in re. do. 79. nu. 10

Novis morbis nova remedia adhibentur, l. 1. de vent. inſp. 113. in princ.

Noviſſima ſcriptura ſpectatur, l. tutor datus, in fi. & l. ſi hæreditas §. 1 de teſta. tutel. in ſum. ib. n 50

Noviſſima ſcriptura qñ ſpectanda, l. ſi quis eum, in princ. de vulg 606. n. 10

Nubere) Donec nubat, legatum conſeſti annuum, l. legatum ita, de annu. leg. in ſum. 1241. nu. 10

Nubere) Iuramento puellam ne nubat non adigi, in verbo, Iuramento, & ver. Adigi.

Nuda voluntate teſtamentum non conſtituit, l. penult. de bo. poſſeſſ. ſecundum tab. 2143. n. 40

Nudum præceptum teſtatoris, non valet, l. Lucius, in prin. de le. 3. in ſum. 1213. nu. 20

Numerus) In numeros referri milites, l. ex eo. de mil teſt. 701. n. 40

Nuncium mittere id eſt diuortium ſignificare, l. ſi cum dotem, §. ſi maritus, ſol matr. in tex. 35. nu. 30

Nuncio, vel epiſtola, recuſationem fieri poſſe gl. & reſtituere, §. verum, l. apud ad Treb. 1808. nu. 60

Nupta non videri, quæ virum pati nequeat, gl. nubilis, l. hæc conditio, de cond. & dem 1577. in prin.

Nuptiæ vbi interdictæ ſunt, ibi neque cognationem, neque affinitatē eſſe poſſe, in ver Affinitatem.

nuptiarum favorem, libertatis favorem præferri, l. Titio uſufructus, §. 1. de cond. & demonſtr. in ſum. 1642. nume. 20. & 30

nuptiarum conditionem non impleri ex nuptijs inualidis, l. quod pupillæ, quando dies lega. ced. in ſumma 1972. nu. 10

nuptiarum favor magnus, l. Caius, l ſi. ſol. matr. in tex. 60 in prin & n. 10

Nuptias conſenſus non concubitus facit, l. cum fuerit de cond. & demon. in ſum 1574. nu. 10

nuptias eatenus impediri, fraternitate adoptione quæſita, quatenꝰ adoptio manſerit, in marg. §. non ſolum, l. 1. de ſuis & legit hæ 2273. n. 20

Nurum & ſocrum, & generum, & ſocerum, ex ſolis ſponſalibus appellari, l. Servius, de grad. affin. 2252. n 70

nurum intervenire, vbi voce non opus ſit, gl. literarum, §. mutus, l. pater, de acq. hær 780. n. 10

nutu fieri poteſt iuſſus, in verbo, Iuſſus.

nutu legati, vel fideicommiſſi poſſe, niſi à natura mutus ſit, gl. nutu, l. nutu, de leg. 3. 1131 n. 60

O

Obedire quempiam diverſis iudicibus poſſe temporibus diverſis in marg. l. quorum, de oper. lib. 2187. num. 30

Obſcura magis inſpicienda, quã profutura, gl. non poteri, §. elegantes, l. ſi quis, de Senatuſc. Sylla. 827. n. 10

Obligati communia no poſſe, ſine decreto l. qui neque, §. ult. de reb eo in tex 392. n. 20

Obligationis origo, nõ titulus actionis cõſiderandus eſt, gl. veritatis, §. hîs l. cum filius, de leg 2. 1057. nu. 30

Obligationem operarum diſſoluendi modi, gl. quinque, in. l. qui liberti, de oper. libert. 2183. n. 30

Obrepere glo. obreptũ, l. Imperatores, de reb. eorum. 382. n. 60. & l. 3. §. 2. de Cath. edit 2122. n. 30

Obſcurum declaratur ex coniecturis, l. ſi ſeruus, §. fi. de leg. 1. & gl. conſuetudo, 913. in prin. & nu. 10

Obſcura verba declarari per præcedentia clara, l. Titia cum teſtamento, §. Lucius Titius, de leg 2. in ſum. 1213 nume. 10

Obſervatores, & cuſtodes actus, id eſt, contrarotulatores, l. 3. ad pri. de admin. & peri tut. 184. n. 10

Obſides non teſtari, l. obſides, de teſta. in tex. 408. n 20

Obſidibus teſtamentum facere non licet, l. obſides, de teſta ibid.

Obſonatores, qui, in mar. glo, obſonatores, l. legatis, de leg. 3. 1192. in pri.

Obſtetrix debet fidei & artis eſſe debet, l. 1. ad princ. de vent. inſp. in tex. 113. nu. 10

Obſtetrices paries non adhibeat, ſed iudex, l. 1. & notandum, de ventre in'p. in tex. 114. nu. 30

Obventionum materia in mar. §. qui poſt. l. deducta, ad Treb. 1889. nu 40

Odones, vel vndones, vel odones gl. odonum, ſ. faſcix l. argumẽto de aur. & arg. le & in mar. 1438. n 60. & 70

Offerre ſe litis, l. 2. in princ. de admin. & peric tut. in tex. 182 nu. 30

Offerendi ius, non tranſire ad hæredẽ, gl. conditio, l. à teſtatore, de cond. & demon 1650. in prin.

Officialis, & aduocatus milites dicuntur, in ver. Aduocatus.

Officialis, & viator, l. is cui, §. miſſus, in poſſ leg. ne. 2006. nu. 30

Officium diurnum eſſe operas, l. 1. de ope. liber. in tex. 2169. num. 20

Officium mutari artificio, l. legatis ſeruis, §. 1. de leg. 3. in ſum. 1152 n 20

Officium ſuum nemini debere eſſe dãnoſum, l. ſed ſi quis, quemadm. teſta. aper. in tex. 787. n. 30

Officii paterni eſſe dotare filias, in ver. Filias.

Officium) Ex officio, id eſt, ex pietate, gl. ex officio, l. quid ergo, de cognit. & vſi. act. iur. 356 in prin.

Officio iudicis alimenta eſſe decernẽda, in marg. l. Diui Veras ad le. Falc. 1763. nu. 10

ex Officio, ſuſpectum iudex removere poteſt, l. 3. §. præterea, de ſuſpe. iu. in ſum. 273. nu pri.

Officio in mariti, vxorem eſſe debere, l ſicut patronus, de oper. lib. in text. 284 nu. 50

Oliuæ colligendæ ips. in mar. gl. plus, l. in fructu, de vſu. & vſuf. 1282. n. 20

Omiſſio modicæ ſolẽnitatis nõ vitiat l. 1. §. fi. de vẽ. inſp. in ſum 115. nu. 40

Omiſſum verbum, vel poſitum non nocere gloſ. hæreditatem, §. qui filio ſi ita, de ſec. tab. 2146. n. 50

Omnis non, id eſt nullus, l. obligati, in prin. de auth. tut. in tex. & gl. obligati 260 nu. 10

Omnes, & quilibet, differũt, gl. ſed omnes, l. ſi plus, lib. de leg. 2. 1619. nu. 50

Omnium bonorum conatum nemi, non valere, in mar. l. ſi libertus, de inter ſa tr. 2161. nu. 20

ad Omnia referri indefinitum, l. quidã de trit. leg. in ſum. 1320. n. 30. & 40

Onerari per ſingula momenta non oportere eum, a quo ſatis petitur, §. l. ſi is à quo in fi. vi in poſſ. lega. in text. 1998. num. 20

Tantum quemlibet grauari quantum oneretur, l. filius f. 1. de leg. 1. in ſũ. 973. nu 30

Onerandum non eſſe nimium alimẽtis, Rovithrachdenbalo, l. ſi is à quo, in fi. vi in poſſ le. no. 1998. n. 20

Onus concernitari emolumentum, & contra, gl. adempium, §. Seia, l. alumnæ, de adi. leg. 1511. in prin.

Oneri imparem paupertatem, præſtare excuſationem, l. poſt ſuſceptã, de iur. ſ. tut. 334. nu 30

Onere duplici neminem grauandum, gl. duplici, l. qui dotem, 2. de dote §. leg. 1305. nu. 20

Onere deducto, habere quod remaneat, quis dicitur, l. non amplius, de leg. 1 in ſum. 878. in prin.

Onera annonaria olim ſuſtinebãt prædiorum conductores, non domini, in ver. Conductores, l. ſi ſine, §. Luci. de admi. tut. 213. n. 30

Operati ſeruum domino debere, in verbo. Seruum.

Operari viro debere vxorẽ, 2187. nu. 20

Operet tui, vi aliquid, verba intelligi debere, l. ſi quando de leg. 1. in ſum. 568 num. 50

Operentur, vi aliquid, intelligi teſtatoris verba debere, l. generali, §. 2. de vſ. ſe. leg. 1270. nu. 50

Operæ non diuidi, gl. vlt. l. operas, de ope. lib. 2170. n. 20

Operæ, an & quando tranſeant ad hæredes gl. l. fabriles, de oper. libert. 2171. in prin.

Operarum pretium qui ſtipulatur perdere ius patronatus, glo. operas, 2157 in princ.

Operarum obligationem, diſſoluendi modi, gl. quinquennium, l. qui libertinus, de ope. lib. 2183. num. 30

Operarum, & vſusfructus legatũ differre, l. 2. de vſufr. leg. in ſum. 1254. num. 30

Operas eſſe diurnum officium, l. 1. de oper. lib. in tex. 2169. num 20

Operas parentibus non debere libertos, ea pietate, l. pen. de obſeq. in tex 2168. nu. 40

Operas poſt quinquageſimum annum non debere, l. liberta, de oper. liber. 2182. nu 30. & 40

Operas præſtare libertum nõ teneri, niſi ipſi ſint iniunctæ, l. liberta. de ope. lib. in mar 2182. nu. 40

Operas turpes non imponendas, l hæ demum, de oper. libert. 2184. nu. 20. & 30

Opinio quandoque plus habet, quam veritas l. is qui. de acquiren. hæredi. 783. nu. 20

Opinio-

Opinionem plerũque pro vero poni. gl. admittatur. §. si pater. l. non tantũ. de bona. pos. contra tab 2036. in princ.

Opinio.) Non ex singulorum opinionibus, sed ex cõmuni vsu. nomina exaudiri debere, l. Labeo. de supellect. leg. in tex. §. non enim. 1388. nu. 30. & 40

Opistographus. quid. in marg. l chartæ. de secundum tabu. & in tex. l. chartę. de bon. pos. secun. tab. 2144. nu. 30. & apud Nebrissen. in suo Lexico.

Oppositum in oppositio quod operatur, & propositum in proposito. l. si. §. fin. de leg. 3. in fin. 1227. nu. 10

Oratio, imperfecta perficitur ex præsumpta voluntate defuncti. l. si in testamento de leg. 3. in mar. 963. nu. 10

Orationem imperfectã perfici ex præcedenti & sequenti. l. cum pater. §. cũ imperfectam. de lega. 2. 1071. nu. 40

Orcinus hæres, l. duo socij. de hære. instituen. in tex. 512. nu. 20

Orcinus quis. in marg. 1291. nu. 10

Ordinarium auxilium non impedit extraordi. gl. posse restitui. l. si minoris. de admini. & peri. tut. 208. nu. 10

Ordo scripturę sequẽdus est. gl. vlt. l. hęredes. ad Senatusc. Treb. 1888. nu. 30

Ordinis peruersionem non nocere. gl. 1. l. si quis ita. de hære. instit. 529. nu. 20

Ordinem inter legatarios non seruandum. l. is cui §. qui prior. vt in pos. leg. no. in tex. 1999. nu. 40. & 50

Ordinem non semper esse seruandum. gl. ordinem. § qui prior. l. is cui. vt in pos. leg. vel fid ercom 2000. nu. 40

Ordinem scripturæ non seruandum, l. 2. §. sed & si ita. de vulg. 592. num. 20. contra g'o. vlr. l. qui soluendo. de hæred. instit. 559. nu. 10

Ordinum dignitas seruanda. in verbo, Supponi.

Ornamenta muliebria, quæ. §. ornamenta. l. argentario. de auro & argen. leg. 1439. nu. 20. & 30

Ornatus causa q ræ fiunt. non pertinere ad cultutam. l. cum quæreretur §. fin. de leg. 3. 1188. nu. 50

Ortus an domui cedat iudicari ex aditu. l. prædijs. §. balneas. de lega. 3. 1211. nu. 40

Ouiliones. i. deft, ouium custodes. glos. ouiliones. §. item cum. l. fundi. de instru. lega. 1354. nu. 10

P

Pactum in casum mortis valet. gl. 4. l si cum dotem. in princ. fol. matri. 31. nu. 10

Pactum quandoque iuramento vestiri. gl. siue post. l. vt iurisiurandi. de ope. lib. 2172. in prin.

Pactum vni factum, alteri non prodesse. glo. mihi soli. §. nunc. l. si quis. de libe. a. lega. 1458. nu. 70

In pacto exigi consensum duorum, & expressionem nominum. glo. debitoris. in l. non solum. §. si liberationis. de libe. lega. 1468. nu. 40

Palam quod fit, toletabilius est. l. pupillus. §. viti. de autho. tut. 258. nu. 20

Palam fieri, quid. l. hæredes palam. de testa in tex. 416. in prin.

Pali materia sunt. l. pali. de leg. 3. 1186. nu. 40

Panta alicuius cã, quæ dicantur. l. hoc legatũ. de leg 3. in fin. 1174. nu. 40

Paratum, & emptum differre. gl. neque. 1424. nu. 60

Pater in patrem nullum imperium habet in marg. §. tempestiuum. l. ille à quo, ad Treb. & glo. imperiũ. 1821. nu. 30

Patrem esse negligentium omnium causam. l. tutores. §. tutor. de admini. tut. in tex. 222. nu. 20

Paria delicta, mutua compensatione tolluntur. l. vtro. fol. mat. in summa. 53. nu. 20

Parci affectui paterno. l. pen. quod falso tuto. autho. in tex. 368. nu. 20

Parere conditioni qui non potuit, conditione defectum non videri. l. quæ sub conditione. §. sed sub. de condi. instit. in tex. 655. nu. 30

Parendum esse defuncti iudicio, nõ in parte, sed in toto. glo. compellendã. l. à filio. de alimen. lega. 1407. nu. 70

Parendum esse sententiæ etiam iniustæ, propter authoritatẽ iudicis. l. seruo. §. cum Prætor. ad Treb. 1912. nu. 20

Patens videtur largè accipi pro non patente. in l. cum plures. §. cum tutor. de admini. tut. in tex. 401. nu. 30

Parentis loco socer est. l. quia. fol. matr. 27. nu. 40

Paretẽ & patronũ, in bonorũ possessione contra tab. petenda, differre. glo. exẽp'o. l. 1. si à pat quis. 2150. nu. 60

Parentes qui dicantur. l. iure Consul. §. parentes. de gra. & stint. 2253. nu. 30

Parentes à liberis alendos. l. si quis à liberis. in princ. de libe. agno. in tex. 104. nu. 40

Parentes filijs thesaurizare debere: non filios parentibus. in margi. l. siue. ad Tertyll. 2285. nu. 30

Paręsse reuerenti oportere. l. 1. §. oportere. de obseq. à liberis & liber. 2165. n. 50

Parentum & patronorum honori multum tribui. l. 2. de obseq. à liberis & liber. in tex. 2166. nu. 20

Parentum hæreditatem quasi debitam nobis obuenire. l. sacratissimi. ad Tertyllia. 2192. nu. 70

Parentum votum esse, vt filij eis succedant. l. Iulianus. si quis omis. cau. test. 812. nu. 20

Parentibus pietatem æqualem esse licet inæqualis potestas sit. l. 4. de cura. fu. & prod. da. in tex. 306. nu. 20. & 30

Parentibus pietatem liberos non operas debere. l. pen. de obseq. in tex. 2168. nu 40

Pars aliqua. glo. aliqua. l. si marito. fol. ma. 49. in prin. & nu. 10

Pars fundi & fundus. l. planè vbi. § sed si quis. de leg. 3. in fin. 689. nu. 20

Pars hæreditatis, in vnare non dicitur. l. quãuis. § si quis omis. cau 806. nu. 10

Pars tutor eligenda. gl. tutius. l. si pupillorum. de reb. eorum. 390. nu. 60

Partis qui est dominus, dominum dici. gl. vtriusque. §. si duobus. l. cætera. de lega. 1. 899. nu. 40

Partis appellatione, dimidiam intelligi gl. vlt. l. Titius. de leg. 1. 941. n. 60. & glo. partiaris. §. te rogo. l. vbi pure. ad Senatusc. Trebel. 1830. nu. 50

Partem facit qui non est, sed esse speratur. in verbo. Qui no. &.

Partem facere cui non eum, qui non admittitur ad partem. glo. debeti. l. si duobus. de leg. 1. 872. in prin.

Partem non facere, qui non admittitur ad partem. gl. expresserit. §. si Titio. l. si duobus. de leg. 1. 872. nu. 60

Partem facere, qui speratur admitti ad partem. l. 1. §. si ex tribus. de bon. pos. contra tab. in fin. 2031. nu. 20

Partẽ q agnoscit totũ agnoscere videri. l. si cui res. de leg. 2. fin. 1019. nu. 30

Partem qui non capit, quia indignus, partem nihilominus facit. l. 7. de lega. 2. in fin. 991. nu. 20

Partem rei dici fructus pendentes, eãque reddere pretiosiorem: secus si in partu in ventre existẽte. l. in lege Fal. 2. ad legem Fal. in fin. 1670. nu. 10

Partem vtrumque requirit copulatiua vel disiunctiua alteram tantum. l. si hæredi. de condi. instit. 649. nu. 20

In part e delinquens, in totum reus est. glo. virum. §. si quis. l. si quis. de Senatusc. Sylla. 824. nu. 20

Parte anni maiori quæ fuerunt, esse in fundo videri. l. cum delationis. §. Sabinus. de fundo instru. 1346. nu. 30

Participem fraudis conueniri, licet lucri particeps non sit. glo. conueniri. §. quanquam. l. si quis. si quis omis. cautela. 795. in princ.

Participem criminis aliquo viuente, non agi ciuiliter de crimine contra tertium. l. 2. de Carbo. edic. in fin. 2121. in prin.

Particularibus de legatis, an, & qñ detrahatur falcidia. in mar. §. si ego. l. si pupillus. ad leg Falc. 1695. nu. 40

Partus, an veniat cum legato ancillæ, & an sit fructus. in marg. glo. non contineri. § sorori. l. vxorẽ. de lega. 3. 1170. nu. 50 & 60

Partus ancillarum, & fœtus pecorum, in fructu, vel reditu non contineri. l. deducta parte. §. hæreditatem. ad Treb in fin. 1892. nu. 20

Partus antequam edatur, pars viscerum est matris. l. 1. §. ex hoc. de ven. inspi. 113. nu. 50

Partus non editus, homo nõ est. l. in lege Falc. 2. ad legem Fal. 1670. nu. 30

Partus matrẽ sequitur. l. huiusmodi. §. legatum. de leg. 1. in tex. 946. nu. 40

Partus non subijci, i. supponi, publicè interest. l. 1. §. sed & l. versi. publicè. de ven. inspi. in tex. 115. nu 20

Partus vt nasci expectatur, sic reuerti expectatur, qui apud hostes est. gl. ab eo. l. 1. vnd. leg 2241. nu. 10

Partui Cõsuli æquum esse. l. 1. §. rectissimè. de ventre. in pos. mit. 2101. nu. 10

Partui nascituro magis fauere, quã nato. gl. vlt. l 1. de Carb. edic. 2120. n. 70

Partum an reijcere possit maritus, post longam absentiam. vxorem prægnãtem inueniens. l. 1. § si quis. de libe. agnos. in tex 101. nu. 30

Parũ decẽ mensiũ, & duorũ dierũ legitimũ dici. i mar. gl. in decẽ. l. Gallus. de libe. & post hu. 452. nu. 50. & 60

Partũ in ventre existentẽ secus se hẽre, atq; fructus pendentes, qui pars rei dñr, ẽq; pretiosiorẽ reddut. l. in lege 2. ad leg. Falc. in fin. 1670. nu. 10

Partum nondum editum, hominem nõ esse. l. in lege Falc. 2. ad leg. Falc. in tex. 1670. nu. 30

Partum necat, qui eũ præfocat, abijcit, publicis locis misericordiæ causa, exponit, vel alimenta negat. l. necare de libe. agnos. in tex. 104. nu. 20

Partum qñq; fructum dici. gl. & quartæ. l. Paulus. ad leg Falc. 1700. nu. 50

Pastina instituere. l. diuortio. §. planè. in tex. fol. matri. 21. nu. 30

Pater naturali ratione à filio ali debet. l si quis à lib. §. si mater. ver. parens. de libe. agno 107. nu 60

Pater plus filiũ diligit, quã filius patrẽ. gl. diximus. §. quæcunque. l qui testamento. qui testa. fa. pos. 413. nu. 50

Pater filio meliorem amicus dr, glo.instituere.l.quidã.de hæred.inst.544.nu.70
Pater dat mores sine inquisitione, mater non.l.4. in princ. de test.tut.138. nu.20
Pater filium & contra alere tenetur.l.si quis à liberis. in princ.de libe.agno. 104. nu.40
Pater testamentum filij irritat.gl.viuo. l.post hi.morum.de iniusto rup.& irrito fa.test.487.nu.70
Patris concubinæ cum filio nefaria coniunctio est. l.2. §.pen.de concu.125. nu.20.& 30
Patris confessio. grande præiudicium affert filio. §.Iulianus.in fin.l.1.de libe.agnoscen.101.nu.10
Patris debita filius soluere non tenetur. l.v.§.patens quamuis. de libe.agno. in tex 107 nu.60
Patris delictũ filijs nocere.2155. nu.10
Patris delicta minus quam nepotis merita perpendẽ fa.l.3.§.si emãciparit. de bon.pos.contra tab.2225.nu 20
Patris dolus nocet filiæ.glo.ſi.l.Mæuia. sol.mat.62. nu.40
Patris & filij impuberis testamentum haberi pro vno. l.patris. de vulg.& in sum.608. nu 20.& 30
Patris,& patroni.filio & liberto.personam sanctam esse debere. l.libertus. de obseq.2168 nu.30
Patris in potestate. prælatum electum esse non debere. in marg. l.nam. ad Trebel.1813.nu.20
Patris. vel aui delictum. an & quando noceat nepoti.vel filio.l. Diui fratres. de iure patro.in sum.2161.nu.30
Patris.vel matris dictum.filio non præiudicare.glo.Carbonianos. l.si quis.l. 1.de Carbo.edic.2118. nu.70
de Patris familia filium esse.& non de matris.gl.non habetur.§.in eo.l.1.de Senatusc.Silla.816.nu.70
Patris familia consuetudinem non esse spectandam.l.1.§.si defunctus.de rebus eorum.383.in princ.
Patri filium curatorem dari posse. l.2. de cura.fu.& prod.da.396.nu.10
Patri filium superuixisse præsumendũ. l.cum pubere.de reb.dub.1536.nu.40
Patri nocere scientiam filij aliquando. glo.certior.2270.nu 60
Patri omnia videntur concessa.ob affectum naturalẽ. l.Autelius.§.Titius. de liberatione legata.1482. nu.10
Patrem à filio regi indecorum.l.his qui ad princ.de tuto & cura.170.nu 30
Patrem adire. filius fa cogere nõ potest. l. ille à quo. in fin. ad Treb. in sum. 183.in princ.
Patrem corrigit filius. gl.dandum.170. nu.60
Patrem egere iniquum est. cum filius sit in facultatibus. l.v.§. & si impubes de libe.agno.107.nu.30
Patrem filio non assignato.qui se dat in adoptionem.l.si pater de bon.possess. contra tab.2051.nu.20
Patrem testem non admitti in testamento filij. glo.diximus. §.quæcunque. l qui testamento.qui testa.fam. pos.413. nu 60
Patrẽ liberis nõ posse substituere. nisi eos in ptãte habeat.in casu.§.cũ filio. l.cohæredi.de vulg substi.627.nu.50
Patrẽ posse adulterũ. apud filiã deprehensum. impunè occidere. cum filia et prægnante.in verbo Adulterum.
Patrem.vel matrem.a quibus educatus fit, qui maleficus appellauerit. militia indignum esse. l.j.in fi.de obseq. à liberis.& liber.2165.nu.60
Patre non habete filium amicum meliorem. gl. instituere. l.quidam.de hæredib.instituen.544. nu 70
Patre permittente donare posse filiũ. cãmortis.glo.nihil.o.de test.406 nu.50
Patres olim dignitates emisse pro filijs. gl.dignitatis. §.sed an.l.1.de col. bo.2.80 nu 20
Paternæ affectioni nonnihil dandum. l.qui cuẽ natu. §.si patris. de bon. liber. in tex.2199.nu 50
Paternæ pietati fauendum esse.gl.præsumptio.§.Titius.l.Aurelius.de liberationelegata.1482.nu.10
Paterno affectui parci.l.pen. quod falso tut.auth. in tex.368. nu 20
Paternum esse officiũ dotare filias.glo. conuenit l.si foret fol.ma.58. nu.10
Paternum affectum propentiorẽ æquo esse.l.pen. quod falso tuto. autho.§. Iulianus.368.nu.20
Pati virum quæ nequeat. nuptam non videri.glo.nubilis.l.hæc conditio.de condi.& demon.1571.in princ.
Patiens id quod prohibere potest facere creditur. glo. liberta. de iure pat. 2156. nu.70
Patientia & scientia pro consensu expresso habetur, in marg.glo.penes.§. Caius.l.Titia de leg.2.1011.num.10
Patientia & præsentia præiudicant.gl. iure legitimo.l.cũ oportẽdimus.§.fideiussores.de fideiussorib.371.nu.20
Patientiam pro traditione haberi. glo. passus.l.institutus ad Senatusc.Trebel. 1861. nu.70
Patriæ appellatione, suburbia contineri.l.vxorem. §.legauerat. de leg.3. in sum.1167 in prin.
Patriam potestatem furore non dissolui.gl.potestate.l.cum hæres.de acqu. hæred.749. nu 60
Patriam potestatem inæstimabilem esse.gl.per eum.l.mater. si quis omissa cau.913. nu.10
Patriam communem Romam cẽseri. glo.rationem. de excu.in .200.nu 70
Patriã vxoriique esse dulcissimã. quod & Ouidius his versiculis expressit.
Nescimqua natale solum dulcedine cũctos. Ducit. & immemores non sinit esse sui. marg gl.scripsit l.qui habebat.de leg.3 1223.nu.20
Patrimonium esse substantiam quandoque domus appellatione contineri. in mat.1542. in princ.
Patrimonium ex patris familiãs voluntate constitui. glo.faci.§.rerum.l.ex facto. de hæred inst.535.nu.20
Patrimonij qui est modici, affectasse tutelam videri. l.ſpadonem § est autẽ. in fine.de excu.tut.309.nu.10
Patrocinari nemini debere. dolum & fraudem.in marg.l.1.si quid in frau. patro.2223. nu.30
Patroni in fraudem quicquid gestũ sit. reuocari.in verbo,Reuocari.l.1.§.oẽ. si quid. in frau.pat.2224. nu.10
Patroni sine voluntate. non debere libertũ alienum arrogari.2214. nu.60
Patronũ à filio excludi.in verbo.Filiũ.
Patronum semper tertiam habere.glo. tutorem. l. Pantonius. si à parente quis manumis.fu.2152.nu.70
Patronorum. & parentum honori multum tribui.in verbo,Parentum.
Patronatus ecclesiæ. cum vniuersitate transire in quemlibet.glo dandam.l. si operarum. de ope.libert.2181.nu.20
Pauper deterioris est conditionis, quã diues.l.1.§.tutores.qui.de suspec.tut. 276. nu 50
Pauper furtilius. quam diues in vincula conijcitur. l.3.§.tutores. qui. de suspec.tu 276.nu.50
Pauper nisi fiat, satisdare non teneri ministrum ad distribuendum electum. in verbo. Satisdare.
Paupere à viro dos repetitur. l.si cõstante.in princ.solu.ma.in tex 30.nu.20
Pauperi minus. quam diuiti faueri.l.3. §.tutores. qui de suspe.tut.276.nu.50
Paupertas oneri impar. præstat excusationem.l.post susceptam.de excu.tut. in tex.324.nu.50
Paupertas qualiter probetur. in margl. 324. nu.40
Pauperes suspectum non facit sed mali mores. l. suspectum. in summa. 280. nu.20. & 30
Paupertatis priuilegium cessare. cum fuerint adactæ facultates. l.non tantum.§.eos qui.de excu.tut 311.nu.20
Paupertatẽ à tutela excusare. l. paupertas.in prin.de excu.tut.293. nu.20
Paupertatem prodesse. glo.ideo.l.cum non.si cui plus quam.1282.nu.60
Pectore suo omnia iura cõtinere Principem.glo.sum Imperatorum. l.suppellect.le.de supel.le.1386 in princ.
Pecorum fœtus. & partus ancillarum in fructu. vel redditu non contineri. l. deducta parte. §. hæreditatem ad Trebel.in sum.1802.nu.20
Peculio in suo nemini esse.l.Stichus. in fi. de pecu.lega.1370. nu.10
Pecuniæ ad corpus non fit cõpensatio. gl.nã in pecunia.l.quod dr.78.nu.40
Pecuniam iactare nemine præsumi.gl. vili.l.si hæres.ad Treb.1919.nu 70
Pecuniam esse in loco non videri. quæ illic est vt mutuo detur.l.si chorus.§. 1.de leg.2 in sum.1203. nu.40
Pecunia.) Ob pecuniam corpus minui non debet.l.quod dicitur.ad prin.de impen in reb.dot.fac.in tex.77.n.20
Pecuniam signatã non contineri appellatione aurí. l. Quintus Mutius.de auro & arg.leg. § si autem.1442. nu.40
Pecuniam fictilem dici. quæ sine vsura sit. l.quid ergo. §.vsuras. de cont. & vtil.356. nu.20
de Pecunia struire durius esse. quam de persona. glo. vlti. hæ operæ. de ope.liberiorum.2178. nu.60
Pedaneus iudex, idest delegatus. gl.pedaneus.l.l'ræ or. de tut. & cura.168. nu.30
Pegmata quæ dicantur. in marg.1336. nu.10
Pelles lanatæ.l.si cui iana.§.3.de leg.3. 1197 nu.10
Pendere victimam voluntatem ab alieno arbitrio. non debere. l. illa institutio.in prin.de hæred.inst 530.nu 60
Penulæ.gl.penulæ. muliebria.l.vestis. de auro & arg.leg.1438. nu.50
Penu legata. quid legato comprehendatur. l.qui penum.de penu leg.1379.nu.30
Penus ois generis. glo oibus.§.nomen. l.nam quod.de penu.le 1382.nu.70
Penuaria cella. l. qui penum. §.siue. de penu lega.1381.nu.20
Per alium posse quempiam. id quod per se non potest glo. & ille.l.si is.de libe.leg.1487. nu 20
Perdens lucrum, damnum patitur. glo. lega-

Legatarii.§.ſi certum.l. non amplius. de leg.1.1379.in prin.

Perdit quis per aliũ, quod per ſe habere poſſe, gl.non aſſentione.l qui tutelam.d. teſt.tut.150.nu. 50

Perdere hereditatem ob ſolam tabularum aperturam hæredem nõ poſſe, licet centum aureorum pœna ſit ſtatuta, gl.ape.uerũ.§.ſi is.l. Marcellus. ad Treb.1709.nu.40

Peregrinãs a reipublicæ abeſſe non diu ſine prædiis, affini. de fun.inſtru.in tex.1355 nu. 50

Peregrinari mariti vxor an ſequi neceſſe habeat gl.ex lõgioquis.1239 nu.40.& 60

Peregrè agere.l.fin. de tuto. & cur.176. num.50

Peremptæ res non æſtimabitur, quæ ſi ſtaret.non æſtimaretur.l in ratione. §.ſi ſeruus. ad legem Falcid.in ſum. 1672.nu.10

Perfici ex præcedenti.& ſequẽ iorationem imperfectam.l. cum patet.§.cũ imperfecta. de lega. 2. in ſum. 1071. num.40

Periculum vbi maius eſt, ibi cautius agendum eſſe.in mar.§. ſed & ſi.l. de Carb.edic.2218.nu 40

Periculo uo nomina ab aliis facta recipere nemo tenetur. l. uxor ſiue, de adm.tut. in fin. 215.nu 20

Permiſſum ad tempus, poſt tempus videri prohibitum. l. ſtatuliberum. §. Stichum.de leg.2.in ſum.994. nu.40

Permiſſum una via non eſt, quod alia prohibetur in mar.l. quæritur.de bo. libet 2203.nu.30.& in mar.in ſum. l.licite.§.1.de tu.& cur 173. nu.60

Petaſites.) Puniri non debet quis in petaſitem alterius.l.ſi maritus. ſolu. mat.52.nu.10

Perpetuum intelligitur, quod non hẽt tempus limitatum. l. iuriſperitos de exce.tut.in ſum. 316. nu 40

Perpetua non caſu res vbi eſſe ſolet. inſpici debere,.l. ſi tria legatum, de leg. 3.in ſum.1207.nu.20

Perpetuitatis cauſa vel quaſi, quæ inde amouentur. non videri eſſe. glo.theſauro §.cum ita.l.ſi vxori. de auro. & arg.leg.1455 nu.20

Perpetuitatis ratione impoſſibilitas vitiat inſtitutionem.l.ſi Titius. de cõdi.inſtit.in ſum.658.nu 10

Perſona interpoſita, fraus inſtar habet l pupillus §. item. de auctho.tut. in tex.258. nu.10

Perſonam quã cauſa fauorabilior, l.ex pluribus.de adm.tut.227.nu.20

Perſonæ incertitudo, an & quando vitet, in mar.151.nu 40

Perſonæ ſtatus conſiderandus gl.non debet.l,tres tutor. §.3.quod autem.de adimplẽ.tut.246.in prin.

Perſonæ incertæ legatum, an & quãdo valeat.in mar.gl.viri i Paulus.de rebus dubijs.1517.nu. 60

Perſonæ ſeruitus minuta eſt dutum, q̃ pecuniæ.glo.vlt.l. hæ operæ. de operis liber. 2178.nu.60

Perſonarum qualitatem & conditionem inſpici in cautione idonea, in mar.gl.filio.vt leg.nouel.1086.nu.40

Perſonas in neceſſarias nõ liberalitatẽ ſed debitum dici g.præſtiterim.§ ſed nonnullos.l.1.de tutelis. & ra. distra. 336.nu. 40

Perſonale priuilegium non tranſire ad hæredem.l.cum patronus. de leg. 2. in ſum.1003.nu.40

Pertinaciam pœna luenda.l.3.§.tutores. qui.de ſuſpe.tut.276. nu 40

Peruenire l.ſi vero. §. peruenire. ſolu. matri.in tex.70.nu.40

Peruenire cum effectu accipi.l. qui cõcubinam, §.cum ita.2.de leg.3.1137. num.20

Peruenire verbum, inducit fideicõmiſſum.l.fideicommiſſa. §. hæc verba. de leg.3.in ſum. 1121.nu.20

Petere poteſt ſibi debitum, ſoluens. quod debet.l. ſi cum dos. rer.amo.in ſum.85.nu.50

Petatur niſi cautionem non præſtari. in verbo, Cautio.

Peti nolo.verba hæc quid importent. l. quod mihi. de libera.lega.in ſumm. 1475.nu 40

Petita quæ non poſſent non poſſe etiam repudiari.gl. viti.l. qui iuperſtitis. de acq hæ.780.nu.60

in Petitione.quod actorem ſuccumbere facit. facit ſuccumbere reum in excepione.l.3 §. ſi quis duob. in ſum.de adim.leg 1404.nu. 40

Phaſianarij l.auibus. de lega. 3. 1193. num.60

Phialæ.gl phialis.§.peruenimus.l.etſi non.de auro.& arg.leg. 1455 nu.30

Philoſophos non curare pecunias, id quod,& hodie theologi noſtri faciũt qui in illorum locum ſucceſſerunt. gl.manifeſti.l.ſed & de exc. tut.289. num.70

Philoſophos multos mortem ſibi conſciuiſſe.l. ſi quis filio. §. eius qui. de inofficioſo teſta.481.nu.60 & 70

Phlyra quid.in mar.gl.in phlyra.l.libiorum.de leg 3.1180.nu 50

Phormiones.qui dicantur.1335.nu.20

Pietatis intuitu, nonnunquam à iure communi recedi.nedum à proprietate verborum.gl.pietatis.l. codicillis. l.vxorem.de leg.3.1165.nu 30

Pietati paternæ ſauẽdum eſſe, gl. præſumpti.§.Titius l. Aurelius. de libe ratione legata.1492. nu 20

Pietatem autem liberos parentibus nõ operas debere,l.penult.de obſeq. à liberis.& liber.3.68 nu 40

Pietatem autem parentibus æqualem eſſe. licèt inæqualis poteſtas ſit. l. 4. de cu. fu. & ſuſpi. 390 nu 30

Pietatem publicã eſſe liberorũ impietatem in parentes puniẽdi.gl. publicã. l.eum de quo.§.216 5.nu 60

Pieta cum quæ laudanda, non facienda.l. filius qui.de cond. inſti. in tex.657 nu.30

Pignerata cum pupillo fundum vẽdi poſſe.l. magiſtratus.§. ſi pupillo. de rebus eorum.1396.nu.30

Piſtorum collegium licitum eſſe.& à tutelis excuſari.l. qui in collegio de excu.tut.in ſum.328 nu. 60

Pluralitas, geminat duas ſingularitates l qui concubinam.§.ſi Stichus. de ſupellectile.3.in ſum 1134.nu. 40

Pluralitas vna geminat plures ſingularitates.l.falſa.§. ſi quis ita. de cond. & demo.in ſum 1591.nu. 10

Plurale, ſignificationem ſingularis augere glo. ſub eadem.§. ſed ſi tuo. l. ſi teſtamento. de condi.inſtitu.649.numero 60

Pluralem numerum, geminare ſignificationem ſingularis, glo. ſuper. dix.ſi.t. 1591.nu.30

Plura ẽ numerũ quãq; in trib. conſiſtere gl.Dinus.l.1 de optio.leg. 1700.nu. 60

In pluralia quandoque reſolui ſingularia. [illegible] D [illegible]

Index materiarum

Portionem portioni accreſcere, non perſonæ.l.6 totam, de acq. hæred.in ſum.772.nu.30

Poſſibili cõditioni, honeſtę, & facili hę redem parere cogi.in honeſtã, & difficilem ei remitti, l.facta.§.ſi ſub cõditione, ad Treb.in ſum. 1903. n.10

Poſſibilitas ex parte, & ex parte impoſſibilis quid ſit.in mar. 506.nu.50

Poſſidenti nullam dari actionẽ. gl. ius. §.bonorum. 2016.nu.20

Poſſeſſio bonorum, quid.l.3.§.2. de bo. poſ.2016.nu.20

Poſſeſſio.& cuſtodia differũt.l. is cui. ĩ prin. vt in poſſ.leg.no. 1999.nu.10

Poſſeſſionem bonorum, & rerũ differre.l.3.§.1.de bon.poſſeſ.2016.nu.20

Poſſeſſionem bonorum aliam edictalẽ eſſe.aliam decretalem, glo.Prætoris. 2017. nu.20

Poſſeſſione bonorum cõtra tabulas petita.non præſtari legata, in glo.rubri ex.de leg.præſtan 2057.in prin.

Poſſeſſione bonorum agenti, datur vẽdicatio directa, in marg. in verbo. Bonorum.

Poſſeſſione bonorum duas eſſe.in rubr. gl.vnde vir.2263. in prin.

Poſſeſſiones bonorum, quæ ius tribuũt. eſſe ſeptem gl.2.l.1.de bon.poſ. 2015 num.40

Poſſe per alĩ id quempiam, quod per ſe nõ poteſt.in mar.gl.& ille de libe. lega.& gl.patrono.§. ſic edictum eſt. l.ſi filius.de bon.libert.2221.nu.10

Poſſe non dicimur, quod honeſtè non poſſumus.l. filius. qui de cond.inſtit. in ſum.658. in prin.

Poſſe non legi. & ſcriptum non eſſe. idem.l.2.in ſum.de his quæ pro non ſcrip.1545 nu.10

Per alium nos poſſe, quod per nos non poſſumus.glo. non poteſt.l.cũ hæreditate.de acq.hære.752.nu.20

Poſſe vnum, ad quem plurium iura perueniant.quod pluris poſſum.l. ſi mihi.& ibi.de leg.1. in ſum.866.n.20

Poſſeſſio.) Sine poſſeſſione.ex ſolo titulo, dominium quomodo, & quando quæritur.1960.num.20. in mar. glo. poſſeſſionem.l. facta. ad Treb

Poſſidere videtur. q dolo poſſidere deſiit.gl.quominus l.ſi quis pecuniam, ſi quis omiſ.cau.teſt.795. nu.40

Poſſidens non ſibi, ſed omnibus poſſidet.l.is cui.§.ſi plures, vt in poſ.lega. no in ter.1999. nu.30

Poſtea dictio, non impedit diem hæreditatis cedere.l.quoties.§.ſi quis ita 2.de hær.inſt in ſum.516.nu.20

Poſteriorẽ ſcripturã prior corrigit.l. nihil prohibet.de adi.leg. 1501. nu.10

Poſteriorem voluntatem ſeruandam, ſi præcedens non ſit derogatoria. l. ſi mihi.& tibi. §. fin. de leg.1. in ſum. 867.num.40

Poſteriora derogant primis.glo. erit.l. ſi ſi iurm.de lib.& poſthu 443.nu.50

Poſtremitatibus priora declarãtur.gl.adiectorum. l. quiſquis. de lega.3. 1216. nu.50.& mar.

Poſtremorum appellatione liberos, nõ libertos contineri.l.quod his verbis.§. 1.de leg.2.in ſum.1205.nu.30

Poſthumus quid contineat.l.4. de libe. & poſth.in ſum.427 nu.10

Poſthumus quandoque dr.qui viuo patre natus eſt.ſed poſt teſtamentũ.l. ſi quis ita §.ſi.de teſta.tut.144. nu.40

Poſthumum ex qualibet vidua natum, hæredem inſtitui poſſe.l. poſthumũ. de libe.& poſthu.446.nu.40

Poſthumi.qui.l.3.§.poſthumos.de iniuſto.rupto.in tex.473. nu.10

Poſthumi præteritione. rumpit teſtamẽtum.gl.ſi quis.l.filius.de libe.& poſthum.447.70

Poſtulare.ideſt.accuſare.gl. poſtulare.§. conſequens.l.hæc clauſula. de ſuſpect.o.272.in p.in.

Poſtulare tutorem.l.2.de fideiuſſoribus tutorum.in tex.369.nu.50

Poteſt verbum.quid.in mar.752.nu.10

Poteſt verbum. extẽdi ad futura.l.ſi ita quis de leg.2.1025.nu.30.in ſum.

Poteſtas licèt inæqualis ſit pietatem parentibus ĩ æquale eſſe.l. 4. de curatu. & prod. da.396.nu 20.& 30

Poteſtatis ius.non ſequitur filius.f. quantũ ad ius publicũ attinet. l. nam qđ in prin.ad Treb. 1813.nu. 20

Poteſtatis verbũ.late patere.l.qui teſtamento.§.1.de teſt.412. nu.50

Poteſtatem patriam inæſtimabilẽ eſſe. gl.per eum.§.in ſententiam.l.materſi quis omiſ.cau.813.nu.20

Poteſtatem patriam furore non diſſolui gl.poteſtate.l. cum hæres. de acq. hære.749.nu.60

Poteſtate in morientis non poſſe quẽpiam dici fuiſſe, antequam naſcatur, l.ſi de collat.bon.in tex. 2092. nu.50

Poteſtate in patris. prælatum electũ eſſe non debere. in marg. l.nam quod. ad Treb.1813.nu. 20

Poteſtate in patris naturalis, remanere filiũ adoptiuũ. niſi adoptetur ab auo i mat.l.vtrũ. de cõtra tab.2044.n.60

Qui ſunt in poteſtate tempore mortis. & à nullo præceduntur. ſibi dici hæredes.in gl.rub. de ſuis.& legi.hæred. 2271.in prin.

Poteſtatiua conditio quando habeatur pro expleta.l.3. de cõd.inſti.in ſum. 648. nu.10

Poteſtatiuam eſſe conditionem.quæ vltimo vitæ ſpiritu impleri poſſit.glo. 1.l.ſi filius.de cond. inſt.666.nu.10

Præcedẽs genus, non reſtringi ſpecierũ numeratione. l. pediculis. §. Labeo. de au.& arg.leg.in ſum.1447. nu 30

Præcedens voluntas ſi non ſit derogatoria poſterioris ſeruanda.l.ſi mihi.& tibi. v.fin.de leg.1 in ſum.867. nu.40

Præcedens tutelam delictum.ſuſpectũ tutorem non reddit.§.nũc videamus de ſuſpec.tutio.273.nu.10

Præcedẽtem ſcripturam determinati à ſequenti.glo. declarati.l. qui non.de hære.inſti.568.nu.60

Ex præcedenti. & ſequenti perfici orationem imperfectam.l. cum patet §. cum imperfecta.de leg.2.in ſumma. 1071.num.40

Ad præcedentia quando referatur vniuerſale ſingulare.l hæres. §. vaori. de leg.3.in ſum. 1221.nu.40

Præcedentia reſtringi per ſequentia gl. ſola penus. §.ſi cui.l.nam quod de penu.leg.1383.nu 30

Præcedentia non ſemper reſtringi per ſequentia.gl. vlt.l. à filio.de alimen. leg.1383.nu.30

Præcedẽtium adminiſtratorum nomina agnoſcere tenetur tutor. l.qui nominibus de admi.tut.229.nu.20

Ex præcentibus. & conſequentibus intelligi media.glo.verba.§. ſi de l.ille ad Treb.1811.nu.70

Præceptiones.l. ex facto.§. vnde ſcio.de hære.inſti.534 nu.10

Præceptum legis minus eſſe quam ſtatoris glo.vlt.l.filio. vt leg. no.cau. 1987.in prin.

Præceptum teſtatoris nudum.non valere.l.Lucius in prin.de leg.3.in ſum. 1213.nu.10

Præcepto defuncti.de cauendo.ſtãdum eſſe gl.vlti.l. Diuus. ſi cui plus quam per l.Fal.1783.nu.10

Præceptiua verba quandoque cõſilium ſonare.gl.conſilij.l.cum pater.§. mãdato.de leg.2.1073. in prin.

Præceptoris tui merces ample ſoluẽda. l.cum plures.§.cum tutor.de admi.& peri.tuto.201.nu. 40

Præcipuũ.gl. ſemper.l.1.fol.ma.2.n.10

Prędij dotem.quandoque vocari inſtrumẽtum.gl.vlt.l.cũ pater. de fun. inſtructo leg.1126.nu. 10

Prędiorum pupillorum diſtractio. quẽ admodũ à Prętore permittatur.l.magis puto.§ nõ paſſim.& reliquis, vſq; ad fi.de reb. eorum 387. nu.70

Prædiorũ cõductores olim ſuſtinebãt onera annonarũ. & contributionum tẽporaliũ, in ver. Conductores.l.ſi ſine.§.cuius.de admi.tut.213.nu.30

Præfocat.) Qui partũ præfocat. vel abijt. vel alimẽta ei negat. necare vi. l. necare.de lib.agno.in tex. 104.nu.30

Prægnanti mulieri neceſſaria à curatore præſtanda.l. bonorum.de cura.fur. in mar 399.nu.10

Prægnantem vxorem. peſt longam abſentiam maritus inueniens. an partũ reijcere poſſit. l. 1.§. ſi quis. de libe. agno.in tex. 101.nu.30

Prægnante vxore. fideicom. miſſarius ſi deceſſerit, verificari ad liberorũ tempus relictum.l. ſed & ſi.ad Trebel.in ſum 1830 nu.30

Præiudicare non poſſe filio dictum patris. vel matris.gloſ.Carboniano. §.ſi quis l.1 de Carbo edi. 2118.nu.30

Præiudicialis) Status quæſtionem. tanquam præiudicialem differe. dam eſſe in mat.§.ſi quis.l.1. de Carb.edi. 2120

Præiudicium.i probatio. glo grande.f. Iulianus.l 1 de lib.agno.101. in prin.

Præiudicium. ideſt. præiudicialis actio. glo.præiudicium.f.illud.l. ſue de libe.agno.103.nu.60

Præiudicium non ſit vellitati.l.5.f. meminiſſe.de libe agn. 106.nu.40

Præiudicũ gl. de affert. p. Cõfeſſio pris.l.1.§.Iulianus.ĩ l. agn.101.n.10

Cum de præiudicio abſentis agitur, eius amicos vocandos eſſe.gl. amicis.l.ſi abſens.ibi pup.edu.deb.333.nu.70

Prælaturam non poſſe dari vſque ad tempus.in mar.l.hæreditas. de hær. inſti 512.nu.30

Prælatus eccleſiæ.in partis poteſtate eſſe non debere.in marg.l. nam ad Treb. 1813.nu.20

Præmium. ideſt. priuilegium.l.impubes.in fi.tex.226. nu.50

Præmium alterius eſſe, quod pœna venit.l ſi ſequens. ad Sillan. in tex. 833.num.10

Præmium. & pœnam, ex eodem facto quis conſequi poteſt.glo.1.l.decreto. de ſuſpe.tut.281 nu.20

Præmium repetitare non debere aliquẽ vnde pœnam mereatur. glo. eorum.l. teſt.de mili.teſt.689.nu.10

Præparatorium contineri appellatione præparati.l.in argento de auro.& arg. leg in ſum.1436.nu.10

Præripia ſedilio.l.ſi quis filio.§. hi autem.de inoff.rup.in tex.482.nu 60

Præ-

Præſcribere. gla.præſcribere.l.nihil.de ſuſpec.tuto.281.nu.60
Præſcriptionem xxx. anno.pupillo non curre.e.gl.neceſſaria.§.fuit l.j.ad Senatuſc.Treb.1799.in princ.
Præſens ad tempus.reſtringi orationem indefinitam. l.fin.de auro & arg.leg. in ſum.1455.nu 40
Præſens non intelligens, cenſetur abſens, l.non multum. de authoritate tutorum. in tex.261. nu.20
Præſens non contradicens, videtur conſentire, l 4.in fin. de fideiuſ. tut.371. nu.30
Præſens.ſeu teſtamenti tempus inſpici. gl.teſtamentum.l.medico.de auro & argen.leg.1456.in princ.
Præſentis temporis verbum, reſtringi ad tempus teſtamenti, l. vxorem. §. teſtamento. de leg.3.1166.nu.10
Præſentem cenſeri rem caſu abſentem. l. ſi ita legatum. de leg.3.1207. num. 30. & 40
In Præſenti futurũ intelligi.1429.n.30
Præſentia corporis non ſufficit ad authoritatem, l.1.§.fi.de autho.tut.153. nu.10
Præſentia hominis inuiti nihil operatur.l.1.§.fi.de autho.tut.255. nu.10
Præſentia & patientia præiudicãt.371. nu.20. glo. iure legitimo.l.cum. §.fideiuſſores.de fideiuſſoribus.tut.
Præſtare neminem plus oportere nemine legat, quàm ad eum ex hæreditate peruenit.l.1.§.ſi is, qui. ad T.reb.in te.1791. nu 10
Præſtari non debere cautionem niſi petatur in marg 65.nu 10
Præſtationibus. & collectis.vſufructuarium teneri. l.quæro. de vſufru.lega. in ſum.1268. nu 10
Præſumi fraudem facit perſona interpoſita.l.pupillus. § item.de auth.tut. 256. nu 10
Præſumi neminem iactare ſua gl. ſemper.l. doris.ſolu.matri.2. nu.20
Præſumptam defuncti voluntatem, multum operari. l.quidam teſtamento.& l.ſeq. de vulga.615.nu.20
Præſumptionẽ voluntatis ſumi ex ſcientia teſtatoris.glo.nota.l.qui habebat. de reb. dub. 538. nu.30
Præter.dictio, quandoque excludit, l.ſi ita legatum.de le.1.in ſum.321.n.40
Præter. dictio, quandoque ponit illud, de quo prius fuerat diſpoſitum, l.2. de adimen.leg.in ſum.1491.nu.30
Præter. dictio quando ponatur excluſiuè.l.Scio.§.pen.de an.leg.in ſumma. 1236.nu.10
Præteritum.quemadmodum extendatur ad futurum, l.vxori.§.1.de leg 3. in ſum.1143.num.20.gl.1.l.ſed & de leg.1.882. nu.60
Præteritum in præſenti.vel in futuro intelligi.gl futura.l.filiam.1429. nu.30
Præteriti temporis alimenta peti poſſe. & illis etiam renunciati.in margine. 1412. nu.20
in Præterito & futuro repertum verbũ, vltima voluntate ad futurum referri.l.ſolemus. 1576. nu 20 & 30.& l.ſi ita legatum de condi. & demonſtra. 1578. nu.20
Prætorem proximiori deferre. glo.proximus.l.proximus.l.1.vnde cognati. 2240 nu.60
Prætoris vox, viua lex eſt, glo.1.l.quod vulgo de contrab.2052.nu.40
Prætorem quid deceat in pupillorum prædiorum diſtractione.l.magis pu-

to.§ non paſſim. & reliquis vſque ad fi.de reb.eo.387. nu.70
Præualere fictioni veritatẽ gl.imagine. l filio.de lib. & poſthu.444. nu.40
Pretium loco rei ſuccedere, gl.reſtitui. l.ſi fundum.de leg.1.953.nu.70
Pretium aquæ relinquere videtur, qui aquam relinquit. l.Mela. §.quidam. de alimen.leg.in ſum.1406.in ſum.
Pretium. & rem comparatam ex precio.ſuccedere loco rei.l.Imperator.§. fi.de leg 2.in ſum.1052.nu.20
Pretium rei ſecundum rei litium æſtimari. glo ſecundum l.in fundum. de leg.1 953.nu.60
Pretiũ rei expenſarũ appellatione non contineri.l.quibus ceteris.§.1 decõd. & demon.in ſum.1586.nu.10
Pretij varietatem loca.& tempora affere.l.pretia.§.fi.ad leg.Fal.1713.n.30
Precio corrumpi deterius eſſe, quã precibus. glo.inſolidum.l.ſi non ſolus.ſi quis omiſ.cau.teſt.802. nu.60
Pretio immodico vendere.& non vendere æquipollere. gl.immodico.l.nõ dubium.de leg.3.1129.nu.60
Pretio iuſto vẽdere dãnatus intelligit.l. ſi fideiuſſor.§.6.de leg.1 911.num.30
Pretia rerũ non affectu, neque vtilitate ſingulorũ.ſed cõmuniter ſingi.l.pretia in prin.ad leg.Fal.1732. nu.20
Pretuj noĩe capti.non videri legatũ.l.ſi fundum.in prin.ad l. Fal.1751. n 40
Principalus dicebatur decimæ legionis Cẽturio. in mar.gl. principali.l.pater inter.de adimen.leg.1504 in princ.
Primis deregari per poſteriora. gl.erit, l.ſi filium de lib.& poſth 443 nu.50
Princeps ciuitatis, dicitur magiſtratus. l.ſpadonem.§.ſi ciuitatis.de excu.tu. in tex.308. nu.20
Princeps Senatorum conſilio vti debet, glo.conſiliari).l.& qui.174.nu.70
Principis beneficium, quandoque iniquum.l.ex facto.§.etenim. de vulga. in tex 636.nu.10
Principis ex maieſtate.calumniæ occaſionem non capiendam.l.Imperatorem. de hær.inſtit.578. nu.10
Principis ſequendum eſſe exemplum, gl.reſtituatur. §.virum.l apud. ad Senatuſc.Treb.1810. in prin.
Principẽ habere oia iura i pectore ſuo, glo.vſum Imperatorũ. ex.vitrea.l.ſupellectile.de ſupel.leg.386 in princ.
Princeps beneficia ſua interpretari.l.ex facto.in prin.de vulg.635.nu.10
Principes æquitate eſſe mouendos.l.qui filium. § fi.ad Treb.1925.nu.20
Principale acceſſorio non confirmari.l. ex pupillari.de vulg. l ſum.638.n.60
Principale trahere acceſſorium.l.hæres meus.§.fi.de lega.3.1222.nu 30
Principale non valet, nec acceſſorium. l.debitor.de lib.lega.1470. nu.10
Principali cedere acceſſorium.l.ſi quando.de auro & arg.lega.1443.nu 40
Principali remoto, remoueri & acceſſorium.l.fundi.§.fin. de fundo inſtruc. 1554.nu.10. & 50.glo.vlti.l.fundi de inſtru.leg.& l.2. de pecu. lega.1359. nu.20
Principali ſuo, reſtringi verba generalia acceſſorie appoſita, l.prædijs. in prin. de leg.3. in ſum 1209.nu.30
Principaliter ad quod res paratur, attendi debet, non ad quod ſecundario l.quamuis. de auro & arg. leg.in ſum.1440. nu.30
Prior ſcriptura, poſteriorem corrigit, l. nihil prohibet.de adimen.lega.1501.

numero 10
Priora poſterioribus declarantur, gloſ. adiectiuum, l.quiſquis. de lega.3.& in mar.1216.nu.50
Priuatio eius eſt, cuius poſitio. l. nolle. de acquiren. hæredit.in ſum.2013. nu.20
Priuatorum cautione, legum authoritati non nocere. in marg. l. pater. ad Tertil.2250.nu.20
Priuignus quid.l.4.§.priuignus de gradi.affi.in tex.2251. nu.70
Priuilegium contra legem quandoque valere,gl.accipiat.l.ſi quis. de lega.3. 1151. nu 60
Priuileg is iitidem an gaudeat, militia inermis.& armata gl.militare.l.1.§. ſi parens. ſi à par. quis fuerit manu. 2151. nu.70
Priuilegium ad alterius iniuriam non porrigendum.l.in puberi.de admin. tut 225. nu 20
Priuilegium creditoribus nocere non debere.glo.ſoluere.§.Iulianus.l.ſi certarum. de milit.teſt.681.nu.10
Priuilegium facilius relli, quàm ius cõmune gloſ. quocunque. §. militia l. eius de mili.teſt.603. nu.50
Priuilegium pauperatis ceſſare, cum fuerint adaucta facultates.l.non tamen.§.eos qui de excuſa.tut.311
Priuilegium perſonale, non tranſit ad hæredem. l.cum patronus.de lega.2. in ſum.1003. nu 40
Priuilegium perſonale, quando alteri profit.in margine.l.cum patronus.de leg.2.1004.nu 10
Priuilegium non tollere priuilegium, glo.1.l.dotalem. de mili. teſtamen. 679.nu.60
Priuilegium teſtantis,non tollere delictum ſcribentis. ſed econtra.glo.Senatuſc l.in fraudem.§.ſi quis.de milit.teſta.679. nu 50
Priuilegiarij. l.non tantum. §.ſanè. de excuſa. tut.in tex.311. nu.10
Prius.dictionem.in verbis teſtatoris poſitam,ambiguitatem inducere.gloſ. cedat l quidam. ad Trebellia.1838. nu 70
Probat qui non improbat. in glo.contra.99. nu.20
Probare oportere actorem ſuæ intentionis cauſam, alioqui ſuccumbere. l.eum qui. ad Trebellianum.1859. nu.30
Probandi onus incumbit dicenti. gloſ. penult l.Titia. ſolu. matrim.n.52. in princip.
Probatus ſemel,reprobari poſtea poteſt. l. ſed & reprobari. de excu. tut.289. nu.40
Probatum.ideſt. approbatum. glo.1.l.ſi probatum,de tutel.& rat.350,numero 40
Procreandam ad ſobolem dotari fœminas.& replendam liberis ciuitatem. l.1.ſolu.matrimon.in tex.3.in princ.
Procuratoris ad negotia. qualis ſit perſona. non curatur. l.quamuis §.fina. ad Treb.in ſum.1861. nu.50
Procuratorem vxoris poſſe eſſe maritũ. glo.vlti.l. Hermnius de excuſa. tut. 283. nu.50
Prodigus eſt, qui in ſermonibus videtur mentis compos.ſed factis eſt impos.l.his, qui.ff. D.eius.de tuto.& cura.in ſum.170. nu.40
Prodigus furioſum eximum habet, l. his, qui.in fine.de tuto.& cura.171. nu.10

Index materiarum

Prodigo interdici bonorum administrationem. l.1.de cura.fur. & prod. da.in tex.395.nu.30

Prodigum bona dilapidare.l.1.de cura. fur. & prod da.395. nu.40

Prodigum neque tempus neque finem expensarum habere. l.1. de cura. fur. & prod.da.395.nu.40

Profiteri & professio quid in marg.gl. professionem.l.cum dominus.de pecul.leg.

Profutura minus inspicienda, quàm obfutura.gl.non potuit.elegantèr.l. si quis ad Silan.827 nu.20

Prohibere gerere,& remouere. idem.l. 4.§.j.de suspe.tut.in fum 278 nu.10

Prohibere qui potest quod patitur facere videri.g.glo.liberta l.adigere.de iure patro.2156 nu 70

Prohiberi quemlibet debere ab negotiatione illicita.glo 1.l liberti.de iure patr.2155.nu.70

Prohibitum ad tempus.ad tempus concessum esse.l.pater filium.§.fundum. de leg.3.in fum.1156.nu.40

Prohibitum vna vice alis permitti non debet in marg & in mar.& l.scire.§. 1.de tut.& cura.in fum.123. nu 60

Prohibitum directo fit per consequentiam. gl accommodare.l.1. de auth. & consenfa tut. & cur.252.nu 50

Prohibitum post tempus videri, quod ad tempus permissum est. in fum.l. stanliberi.§.Stichũ.de le.2 904.n.40

Prouicies lapides ui defendere dicã furiosam non esse.in marg.35.nu.60

Promercales res.l.quod si hæres. de impen. in re.do fa in marg.

Promercium.l.item l.nam quod.de penu. leg.1382. nu.40

Promiscua cõditio quæ dicatur,& quãdo apponi debeat gl promiscuas.l.si iam.de condi & demon.1577.nu 60

Promittere de nouo debitorem cogi, instrumento amisso. gl. aut nouationem chirographis. de admini.tut. 248. in princ.

Promittere pro liberto,ingenuum posse.glo.vlti.l.operarum de ope.liber. 2187.nu.70

Promissio in genere mediocritatem significat.in mar. & in mat.l qui lancem.de au & arg.lega 1144.nu.30

Promulsidaria. gl promulsidaria.l.& si non sunt.§.sed si vasa.de auro & arg. leg.1434. nu.20

Pronuntiatum appellatione extingui. gl.appellauerit.§.si quis.l qui à latronibus.qui test.fa.poss.409.nu 70

Propensus. §.consequens. l.1.de suspec. tu.2711.nu 10

Propositum malcuolum non mutat dationis l quia.de suspe.tu 179.nu.10

Propositum in proposito quod operatur, hoc oppositum in opposito.l.fi.§. fin.de leg.3.in fum.1227.nu.10

Proptio nomine nominatos teneri in viriles.l.si hæredes de lega.1.in fum. 986.in prin.

In proprio fœnus,in alieno est coercendus.l.si constante. §.si maritus. solu. mat.42.nu.20

Proprijs in bonis non posse gravari infantium gl.tenebuntur.§ quod si hæredem. l.cohæredi. de vulg. substitu. 630.nu.40

Proprietas.) A proprietate verborum non solum recedi aliquã do, verum etiam à iure communi, pietatis intuitu glos pretatis.§.codicillis.l.vaorem. de leg 3.1165.nu.30

Prospectus l.1. §.sufficit. de admi. tut. 182. nu.10

Prothyra,vestibula dicuntur in domorum ianuis.in marg.§.Papinianus.l. quæsitum de fun. instruc. vel instru.leg.1335.nu.70

Protutelæ actio. l.1.in princ. de eo qui pro tuto.358. nu.30

Protutor. l.1. §.1.de eo qui pro tut.358. nu 40

Prouidere suæ rei.l.si absens.vbi pupil. educ. debe. in tex.334.nu.20

Prouidentiam in armis,religionem in legibus esse. glo.prouidentissimus. §. item Marcus.l.veiũ de le 2 1046.nu.60

Prouinciales res,& Italicæ,quæ.in ver. Res Italicæ l.ex facto.§.retũ. de hæred.inst.535. nu.20

Prouocatus qui se vlcisci voluit,ei ignoscendum esse. l eum qui natu. §.si libertus.de bonis liber.2109.nu.40

Proximæ est,quẽ nemo præcedit.l.ex duobus,de vulg & l.si.in sũma.618.n.40

Proximè faciẽdum, pro facto habetur. in verbo.Factum.l pen.de mil.testa. in fum 702.nu.10

Pubes an restituatur contra additionem. gl.j.l.in impuberibus. de acq.vel omit. hæred. 10. nu 50

Puberẽ factum, testimonium ferre nõ posse de eo quod ante viderit.gl.congerit. de conditionem.l.ad testium. qui testa facere poss.419 nu.10

Puberatis ante tempus item pupillarẽ non vsucapi. g'o. vsucapta est.l. si is qui. de eo q pro tuto e 360 nu.60

Puberatis annos egressis substituti digne est neminem debere.in cala.l.verbis 556.nu 50

Puberatis vsque in tempus, differri quæstionem status 2105 nu.30

Puberratem esse finem pupillaris substitutionis. l. in pupillari. de pupil. substi.604 nu.40

Publica vtilitas, quando præferatur priuatæ.g o. & Resp.l.doris.solu.matri.2. nu.50

Publicum ius resignare potest nemo.l. quidam.in prin.de admi.& peri.tut. in tex.188.nu.40

Publici iuris esse, testamenti factionẽ. l.3 de testam.in tex.404 nu.30

Publico iuri derogari non posse l ceredonem.de operis liber.2186 nu 60

Puerum septimo anno fari incipere. gl. fari. §.is autem.l.1. de ventre inspi. 116 in prin.

Pueris alimenta legata quandiu debeantur.in verbo. Alimenta.

Punire vnum prodesse omnibus esse.in mar. l. Diui fratres. de iure patronatus.2162. nu.30

Punitur non semper illicitum. glo.impunè.l.hæres de vsu & vsufru.1258. nu.60

Puniri quemplam satis furore.l.fi.in fi. de admini tuto.253. nu.30

Puniri non debere quis in perniciem alterius.l.si marius fol.mat.52.nu.10

Puniri ex atrocitate facti tutorem, non remoueri tolum. l.1.in fin.de suspec. tut. in fum.§.1. si quis 271.nu.40

Puniendus videquis est,ad l cari nõ debere.l si ab hostib.in fi.tolu.matr. 24.nu.20

Puniendum non ideo quempiã, quod iactet se esse quod non est.l.fi.quod fallo nu 368 nu.40

Puniendos graues esse eos,qui plenius beneficium consecuti sunt. l. 3. §. vltimum.ad Syl.an.815.in prin.

Punitur sua quisque conscientia.in verbo.Sua cuiusque.

Pupillaris res, ante pubertatem non vsucapitur.glo.vsucapta l. Il is qui.de eo qui pro tutore.360.nu.60

Pupillaris tacita matrem excludit glo. non ad matrem. l.Lucius. de vulga. & pup substitu.639. nu.20

Pupillariter fœminas non substituere, glo.in pupillarib.l.si mater.de vulga. substi.618. nu.50

Pupillus qui dicatur. gl.constituetur.l.si absens.vbi pup.edu.deb 334.nu.10

Pupillus factus locupletior sentitur.l.pupillus §.pupillus.de autho.tut.in tex. 257.nu.10

Pupilli personam repræsentat tutor.gl. j.l.inter. de admini.tut.215.nu.50

Pupilli vicẽ ecclesia obtinet.267.nu.20

Pupilli vilitatem an suæ debeat præferre tutor, in marg.l.à tutoribus. de admini.tut.214. nu 30

Pupillo expedit rem suam saltuam fore, magis quàm cautionem habere. l.5.de suspe.tut.in tex.278.nu.30

Pupillo pignoratum fundum, tutores vendere posse. l. magis puto. §.si pupillo. de reb.eo.386. nu.30

Pupillo non currere præscriptionẽ xxx. annorum. gl.necessaria. §.si in.l.1.ad Senatusc.Treb.1789. in prin.

Pupillo in omnibus dolum non nocere. l.3. quando ex fac.tutor.267. nu 20

Pupillo quando imputantur expensæ factæ circa tutorem.l.à tutoribus.§.fin. de admi.tut.in tex.214 nu.60

Pupillum præ cæteris creditoribus priuilegium habere non solũ in tutoris sui bona, sed etiam eius, qui pro tutore negotium gessit.l.1 in prin de contra.& vti act.tute.352.nu.50

Pupillorum prædiorum distractio.quomodo à Prætore permittatur.l.magis puto.§.non passim & sequentibus.vsque ad finem.de reb.eo 387.nu.70

Purpura.in marg. §.de vesticolerib.l.si cui.de leg.3. 1197.nu.50

Purpuræ appellatione quid contineatur. l.si Iuliana. §. proinde. de leg 3. 1197. nu 60

Q

Quadriennium.) Per quadriennium, id est,singulis quadriennijs.l.pen. de an.lega.1252. nu.10

Quandiu dictio, facit conditionem. l. pater. §. fin. de condi. & demon. in fum.1645. nu.50

Quanta relatiuũ,& quam aduerbium, quomodo accipiantur. in marg. l.ve hæredibus.de lega.2.1025.nu.10

Quanta verbum, refertur ad corpora.l. quisquis mihi. in princip. de lega.3. in fum.1216 nu.20

Quæsita in obsidatu fiscum capere. gl.j. obsides.qui test fa.fa pos.408.nu.50

Quæstio insolubilis.l.qui quadraginta. ad legem Falc.in tex. 1759. nu.40

Quæstio is appellatione quæ veniant in eligenda. in casu. occisorum. l. i.de Senatusc Syllan.818.nu.30

Quæstionem indicia præcedere debere. glo. locus sit.§.si quis.l.1. de sen.Sylla 819 in prin.

Quæstionẽ non haberi de familia,nisi cõstet dñm esse occisum in casu.§.occisorum.l.1. de sen.Sylla.817. nu.50

Quæstionem status differri in tempus pubertatis gl.interdum.l.vbique. de venire in pos.mitten.2105. nu.10

Quæstionem status tanquam præiudicialẽ differendam esse.in mar.gl.vaiere.

lere.ff.ſi q.l.3 Carb.di.2122.n.10
Qualitates appellatione.quancunque ſpeciem in eligi.in marg.
Quam ætatem.& conditionem perſonarũ.l cautiones idonea inſpectũ mar. l.filio.vi leg.nom.cau.1976.num.40
Quamuis particula aduerſatiue poſita gl.quamuis,ff.ſi cui.l.1.vi leg.nu.caue.1976.nu.50
Quærtas eſſe multiplices.gl centum.l. in quantum.1765.nu.30
Quaſi.& tanquam.g.vlt.l.ſi quis.de acquiren hære 765.nu 30
Quandideſt.quod non g.o.l.l.qui tutor. de admi.tu 205.nu 40
Quilibet.& omnes.quid differant.glo. ſed omnes.l.ſi pluribus.de le.2 1019 num.40
Quique.dictio collectiua eſt.l.hoc arti ca.de hære.inſti.in tex.529.nu.30
Quiſquis dictio iuncta verbo futuri tẽ poris facit conditionem.in mar.gl. quiſquis.3.qui ſuſpectam.l.ita ad Senatuſc.Trebel.1842.nu.60
Quis relatiuum quandoq; inducit cõditionem quandoq; demonſtrationem.l.6.de leg 2.in ſum.860.nu.30
Quis,vel qui relatiuum,in dubio verã facit relationem.nõ ſimplicem.l.Iuſtianus de hær.inſti.in ſum.520.n.40
Quis vel qui relatiuum limitat antecedens.l.à filio.2.teſtator.& §.ſi.de alimen.lega.in ſum.1407.nu.40
Quis.vel qui, quandoque reſtringere, quãdoq; augere.l.eatamen,adiectio. de leg.3.in ſum.1175.nu.40
Quis.vel qui relatiuũ reſtringere antecedens.l.ſi quis.de auro.& arg.lega. 1444 nu.10
Qui cum mandauit, emiſſe videtur.in verbo.Emiſſe.
Quinquageſimum poſt annum nõ deberi operas.l.liberta.de ope.lib.2182 num.40
Quod per me non poſſum.per aliũ poſſum.in mar.gl. & ille,l.ſiis.deli.leg. 1487 nu.20

R

RApit.q inuenit.ſi non reddit.§. puto aut.l.diuortio tol.mat.18. n.40
Raſo inſtrumẽto.an ſit credendum.gl. moribus.l.ſi roſæ.l.1. de bon.poſ.ſecundum tab.2140. in prin.
Raſis in chartis an fieri poſſint inſtrumenta.gl.l.chartæ.2144.nu.10
Ratio pupillaris.l.cum poſſ. de admin. tut.in tex.228.nu.10
Ratio vbi eadem eſt.ibi & ius eſſe idẽ gl.eam eadem.l.1. de bo. poſ.ca teſt. militis 2154.nu.30
Ratio vbi diuerſa eſt.ius poteſt eſſe idẽ gl.& tamen.l.ſi quis de cullat. bon. 2089.nu.60
Rationẽ aliquid habere.vel nõ habere l.Imperatores.de iu.349.in princ.
Rationẽ ſecretorũ ſecretam eſſe debere.in mar ſecretorum gl. differẽdas. l.de bonis. de Carb edi.2122.i prin.
Rationẽ duorum temporũ habendam Pythagoras ait.mane.1.& veſperi.i. eorum.& quæ actum ſumus.& quæ geſſimus.in marg.ſ.ſeruandam, l.3. de ſuis.& legit.2273 nu.10
Rationũ charas tantũ reddere.non eſſe tõnes reddere.glo.ea.1450.nu.20
Rationũ redditio an iudicis officio.vel quo iure petatur.in mar.ſ. Priſcus.l. tales.de cond.& dem.1652.nu.30
Rationes,ideſt.liber rationum.glo.rationes.l.1.§.officio,de tut.& ra.337. in princ.
Rationum reddendarum remiſſionẽ non extendi ad reliqua l.ſi ſeruus vetitus.de le.1.in ſum.982.in prin.
Ratiocinatio ciuitatis.l. ſpadonẽ.ſ.ratiocinatio.de excu.tut.308.nu.10
Rationalia.l. 1. §. de ſeruis.de tutelis. 337.nu.20
Reatum beneficium excludere, glo.1.ſ. hoc edictum l quia autem . ſi quis omiſ.cau.teſt.799.nu.70
Recedi a communi iure nunquã intuitu pietatis,nedum à proprietate verborum gl.pietatis,§.codicillis.l. vxorem 1165.nu.30
Reconciliatio inimicitiam tollit, gl.ſi tutor.§.ſi tutor.de ſuſpe.tu. 275.n.70
Recuſationẽ per nuncium, vel epiſtolã poſſe fieri.gl.& reſtituere.§ vitium.l. apud Iulianum.ad Senatuſc.Trebel. 1808.nu.60
Reddere debet, qui inuenit.aliàs rapit in l.diuortio.§.puto autem.ſol. mat. in marg.18.nu.40
Reddere ch mas rationum tantum, nõ eſſe reddere rationes.gl ea.§.inter.l. creditor.de libe.lega.1490.nu.20
Reddendi verbũ ſignificationem habere ſe per ſe dandi.l.hæres meus.de leg. 3.in ſum.1221. in prin.
Redintegrare matrimoniũ.l.reintegrato.in tex.rerum amo.94.in prin.
Redi us eſt generalius verbum, quàm fructus.in mar.gio. non remnebit.§. hæreditatem.l. deducta, ad Trebel. 1892.nu.60
Reditu, vel fructu ancillarum partus, & fœtus pecorum non contineri. l. deducta. hæreditatem,ad Treb.in ſum.1892.nu.20
Refecta nauis q̃ ante erat deſtructa.eadem eſſe dicitur manente carina. l. quod in rerum,§.ſi nauem.876.n.40
Referre nihil,non fieri aliquid,vel fieri non iure gl. conſumere.l. quoties,de optione le.1307. nu.30
Regionis errorem non nocere. ſi de corpore conſtet.l.perſonis.§. libertus de leg.3.1147.nu.50
Regionis mos ſeruandus.l.1.§.quòd autem.de vent.inſpi.116.nu. 10
Regulam Catonianam in tribus locũ habere.in rub de reg.Cat.1540.n.60
Regulam Catonianã in multis fallere. gl.falſa,l.1.de reg Cato.1541.nu.70
Relatiuum,quis.vel qui, in dubio facit veram relationem non ſimplicem.l. Iulianus.de hære.inſt.520 nu.40
Relegatum.& ciuitatem.& libertatem retinere gl.vt.l.edicto.de bon. poſſ. 2025.in prin.
Relictum ad tempus liberorum verificatur,ſi hæres commiſſarius vxore prægnante deceſſerit.l.ſed & ſi ad tẽpus ad Treb.in ſum.1830. nu.30
Relictum conditionale non tranſmittitur.glo.non pertinere.l.qui habebat. de vulg.& pupil.ſubſt.943.nu. 70
Relictum dignitatis, nomine extendi ad ſucceſſorem.l. quod Principi, de leg.2.in ſum 1028. nu. 40
Religio quid ſit.& ſuperſtitio.in marg. glo.ad ſuperſtitionem.l.quæ ſub. de condi.inſti 651.nu.60
Religionis contemptu faciẽ pleriq; inſãt.alij timore metu diuini numinis l. quæ ſub conditio. de cond. inſtit. in tex.651 nu.20
Religionis fauore intelligitur, quod maius eſt l.Titia,§ Seia. de au.& ar. leg.in ſum.1453.nu.50
Religionem in legibus prouidẽtiam in armis eſſe.1046.nu.60
Reliquator,& reliquari.in mar. & g'o. reliquatus reliquario. §. ſed ſi.l. qui nominibus. 230. in prin.
Reliquatum.l. Oſtidius de leg.3. 1218. num.10
Reliquatus.l. ſi quis rationes.de libera. leg.in tex.1469.nu.20
Reliqua trahere.l. Lucius,de admi.tut. 232.nu.10.& § Sempronij de admi. tum.233.nu.20
Reliquũ dictio, quid importet quidq; eius appellatione contineatur glo.ex nulla...vnde.l.item de hære.inſti.u. 522.nu.60
Reliqua colonorum non cedere.legato fundo vti eſt l. qui hab. bat.§. fin.de leg 3.in ſum.1223. nu 40
Ad reliqua non cædi remiſſionẽ rõnũ reddẽdarum in ver. Remiſſionẽ.
Reliquorum appellatione non contineri pecuniam iam exactam,vel vſibus partis.ſ.iam diſpoſitam l.Oſtidius de leg.3.in mar.1218.nu.50
Remanet quod onere deducto.id habere quis dicitur,ff. non amplius de leg. 1 in ſum.878.in prin.
Remedia noua, nouis morbis adhibenda.l.1.de vẽt.lipi.in prin. 113.i prin.
Remittit iuramentum ſcã.perinde ac vis publica.2157. nu.30
Remittere publicum ius nemo poteſt. l.quidam.ad prin. de admi.& petic. tu.in tex.188.nu.40
Remittit hæredi conditionem difficilẽ & inhoneſtam: facili vero.& honeſtæ.poſſibilique.parere cogi.l. factæ. §. ſi ſub conditione ad Treb.in ſum. 1903.nu.10
Remiſſionẽ rationũ reddendarũ, non extendi ad reliqua. l. ſi ſeruus vetitus.de leg.1.in ſum.980. in prin.
Remiſſum à iure.nõ eſt neceſſe remitti à iudice.l.q̃ ſub cõditione.§.de hoc. de cond.inſti.in ſum. 653.nu.30
Remouere petere.& proh.bere.idem.l. 4.§.1.de ſuſpec.tut.in ſum.278.n.10
Remouere ſuſpectum poteſt iudex ex officio.l.3 §.præterea.de ſuſpe.tut.in ſum.273.nu.10
Remouens nõ modo tutorem atrocitate facti,ſed ẽt puniri.l. 1.3 ſi quis.in fi.de ſuſpe.tut.in ſum.271.nu. 20
Remotus a tutela quando ſit infamis. gl.remotus ſit §.quiob negligẽtiam.l. tutor...e ſuſpe.tu.277.num. 40.& in ſum.20
Remunerare. Ad remunerandum teneti non gl.itum eſt.l.1.ſi à patente quisma.fue 2150.nu.60
Renaſci aliquid facit.iure.quã de cuo naſci.gl.imperfecti.m.l.ſi teſtamentum.qui teſt fa poſſ.40.in princ.
Renunciare.§.ſi Præſes.de magiſt.con. 73.nu. 40
Renunciare iuri ſuo videtur qui reddit literas.in mar.l. qui chirographum, de leg.3 2187.nu.40
Repeti poſſe ſolutionem, errore factã facta.glo 1.l. ſi ex pluribus, ad leg.m Falc.1691.in prin.
Repetita quæ vitiatur conditio, eã repetitam nõ videri.l. ſeruo alieno.§. pe. de leg 1 in ſumma.972. nu. 30
Repentiũ,i.inuẽtariũ.glo.tutores.§. tutores.l. tutor.de ſuſp. tu.276.n.30
Replendæ ciuitatis liberis gratia & procreandæ ſobolis dotari feminas.l. 1.. ſolu.mat.in tex 3.in princ.
Replumbari, l cum aurum,de aur.leg. 2432.nu.20.

Reportere tutelã.l.maximè. de admini.tut.in tex.210 nu. 30
Reprobare non possum, quod probauit gl.approbauit l.cum mulier fol.mat. 61.nu.20
Reprobari postea posse, semel probatũ, l. sed & reprobari.de ex.. tu.. in prin. tex.289.nu.30
Repudiari non posse, quæ peti non possunt.gl.vit.l.qui imperfectis.de acqui. hær 730.nu.60
Reputare.§ Lucius.& l. sed & si.i prin. fol.mat.30.nu.30. & § ult.c.l. Titiũ de admi tu.239 nu.10
Reputatio.l.2.vbi pupillus educari.330 nu.60
Requiri quãdoque consilium honestè licèt non teneatur.l.quidã de admini.tu in sum.388.nu. 50
Res.l.iis gl.rem,§. si pupillus.l. qui habent,de tutelis.129. nu. 40
Res dicitur mea spe.gl.ñ.f.l. si filiosa. fol.mat.45.nu. 50
Res potius quam verba intuendas esse, gl. hæres.l.1.de hære.instit.501.n.50
Res tantum valet quantum communiter vendi potest gl. fangũum.l pietra ad l.Fal. 1732. nu 60
Rei appellatione etiã hæreditatẽ contineri.gl.rei.§.bonorum.gl. bona.de bon.poss.2016.nu. 40
Rei pretium expensatum appellatione non contineri.l.quib. diebus.§.1. de cond. & dem. in sum.1596.nu. 10
Reipub.interesse.mulieres esse dotatas l.1.fol.mat.2.in prin.
Reipub causa absentem.directas debere ire vias.l. non solum.§. 2. de excu. tut.in sum.298.nu 40
Re in propria authoritatem quandoq; præstari gl.palam.§ sane.l. papillus. de auth.& consen.nu 264.nu.50
Res Italicæ.& provinciales, quę l.ex facto.§.rerum.de hære.instit.535.nu.20
Rerum æstimationem veram debere fieri.& de tota re, non pro partes, in mat.1732.nu 10
Rerũ amotarum actio, vt cõpetat plura requiruntur.in gl. diuortium.94. nu.50.& 60
Rerum.& bonorum possessionẽ differre.l.3.§.1.de bo.pos 2016.nu. 10
Rerũ vocabula immutabilia, hominũ mutabilia.l.4.§ 1.de leg.1.859.nu.50
Res in dubijs agendũ esse, vt res duna tide ficta tuto, loco sit, nihil aperte contra leges scriptum sit, l. vbi est de teb.dub. 1536.nu.30
Rescindere venditionem non facit rei familiaris necessitas.gl vendere.gl. & si de leg.1.922. nu. 70
Rescriptum & edictum differunt.glo. cepit.1984.in prin.
Resignare testamentũ.l si testamentum de test.420.nu.10
Respõdere messis quando dicatur. &c. l.si fundus, §. quod solu. matt. 22. num.30
Respublica, & fiscus quomodo differãt, in mat.vide in verbo.Fiscus.
Restaurare.l.sed si.f.si ius.de teb. eorũ in tex.385 nu.20
Restituere non cogitur.quod quis ex erronea sententia habet.l.debitor.§.fi. ad Treb.in sum.1897. nu 20
Restituere.) De restituendo magnus filius duas quartas detrahendo post glo. vl.l.quoties.ad leg. Falc.1735. nu. 30
Ad restituendam hæreditatem, vnus de collegio ipsum collegũ posse gravati.in verbo.Collegium.l.1.§. si aũ collegium.in sum.ad Treb. 1790 nu.10
Restituere tutelam.l. tutor p.o §. tutor. d.2.l.in sum.10.nu. 20
Reddi debere fructus post dilationẽ in fideicommissarij favorẽ adjectã per expros.l. Lucius.§. hæ.euẽ.ad Treb. in sum.1936. nu.50
an Restitutus in pristinum contra additionẽ l.impuberibus gl.1.710.nu.50
Restrictiua verba qui t importent.l.Aufe.ius.s.ellamcio de lib.leg.in sum. 1452.nu.40
Restringi suo principi verba generalia successoris apposita.l. prædijs.in princ.de leg 3.in sum.1209.nu. 30
Reuerentiam marito debet vxor.l. alia in fi.fol.mat.29.nu.50
Reuerti sic expectatur, qui in hostiũ custodia est. vt partus natici expectatur. glo.vit.l 1.vnde cognat 2241.nu. 10. & 20
Reuocat donationem diuortium.gl. in vestiarium.s.seruis.l.in his 72.nu.60
Reuocari non debere factum legitime in mat.l. si patronus. si quid in frau. patro.2229.nu.10
Reuocari, quicquid in fraudẽ patroni gestum est.l. 1. §. omne autẽ.si quid in frau.patro.in tex.2224.nu. 10
Reus.) Ius eligendi vnum ex reis transire ad hæredẽ.à tutore.b.§. 3. de admi.tut.in sum.214. nu.40
Reum in totum esse, qui in parte deliquerit.gl.verum.§. aperte.l. si quis.ce Senatuic Silla.825. nu.70
Reum succumbere in exceptione facit quod actorem in petitione.l. 3.§. si quis duobus.de adimen.leg. in sum. 1494.nu.40
Romam communem patriã cẽseri. gl. rationẽ.§. ampius.l sed & reprobari de excusat.o.290.nu.70
Rudem materiam dici infectum, l. & si non.§.infecti.& de aur. & arg.leg. 1434 nu 30
Rumor falsis obesse non solet, l.vii. de hære.tettuuen.578.nu. 30
Ruptum testamentum, irritum. & inutum.l.1.& 2. de inutto ruptoq; &c. 40.nu.10.& 30
Rursus dicto verificatur in duab. tm vicibus.hac cõmissa §.si quis decẽ. de leg.3.in sum.1124.nu.40
Rustici quidã sunt sagaces.gl.interdũ. § remittuntur.l. Athletæ. de excusa. tut.292.nu.70
Rusticorum cibaria.gl.cibarijs.l.seruis de leg.3.1220.nu. 30

S

SAcerdotij, vel ministris ecclesiæ, qd. relictum est.ecclesiæ relictum videtur.l.annua his verbis.§ 1. de an.leg. in sum 1241.nu 40
Sæuitia, quæ in proprio seruo culpanda est in alieno est coercenda.l. si cõstante.§. si maritus.fol.mat.42 nu.20.
Saga.gl. saga.l.vestis.1437.nu. 60
Sagacitatem viro citius esse fœminam, gl.competum.l.qua ætate.qui test. fac. pos.505.nu.50
Salarium.gl.vlt.l.à tutoribus.de admi. tut.215.nu.20
Salaria advocatorum, medicorũ, obstetricum, & hujusmodi. in mat. 1910. nu. 60.& 20
Salia non ex quibus fiant.gl. falsamẽta. quinam.de aur.& vino. & oleo leg.1320 nu. 70
Saltuarius videtur saltus custos.gl. saltuarium pictoris.de instru. leg. 1343. nu.20.& l. quæritur. saltuarius. de fundo instruc 1332.nu. 20
Salutem suam, dos in salutu anteponere non debere scitum.l. 1. §. eodem aũt.de Senatut.Silla in tex.816.nu 40
Sanctam esse debere personam filio. & liberto patris.ac patroni.liberto.de obleg.à liber.in tex 2168 nu.30
Sapa in mar.§.cellarium.l. quæritũ est. de fundo instru. 1331.nu.50
Sapientis esse mutare consilium in melius gl.mutantis.l. nonnunquam. de col.bono. 2031. in prin.
Sarcophagum conuenienter sepulchrũ dici. in mar. §. cibaria. l. libertis de alimen.& cibar.leg.1451.nu.10
Sarculi.gl.sarculi.l instrumenta.de instruc.leg in quo loco vide. & reliqua fundi instrumenta. 1330.nu.50
Satisdare infra.quod tempus hæres debeat.in mat.gl.non interponẽdæ. §. Titius.l. cum tale de cond. & dem. 1621.nu.10
Satisdare non cogi fiscum.eo quod semper dives sit.l. 1 §. si ad fiscum. vt legato.no.cau.in sum.1979.nu.10
Satisdare non teneri minister ad distribuendum electum, nisi pauper fiat l. liberto.§.largitus.de an. lega. in sum. 1250.nu.40
Satisfiari à legatis.in mat.gl.hoc fiat. l.1.si cui plus, quam per.l.Falci. 1771. in prin.
Satisdatio & cautio quid differant, in mat.gl.nõ interponendæ.§.Titius.l. cũ tale.de cond & dem.1621.nu.20
Satisdatio propositũ malevolu nõ mutat.l.quia de suspe.tut.279 nu.10
Satisdatio tutoris quare per patrem remitti possit, in mat.§. & si.l. fine.ad Treb.1761.nu.20
Satisdationẽ remissam non peti posse, & hæres dilapidet.l.quæ filium. vt leg.nomi.ca.in sum.1342.nu.10
Scaptium, vas mulctrum.ad alui excrementa excipienda.in mat. §. si aũt. f. Q. minus.de au & arg leg 1442 n.60
Scientia & patientia pro consensu expressio habetur.in mat.prenes.§.Cassius.l. Titia.de leg 2.ict. nu.50
Scientiam ex sola voluntate non præsumi in tl.gl accipiat. l.si quis.de l. 32. 3.1131.nu.50
Scientiã præsumi glo.per errorem.§. iteram.l.ii hæres.ad Treb 1919.n.60
Ex scientia voluntatis testatoris sumi præsumptionem.gl. nõ in l qui habebat.de re.dub.1538.nu. 30
Scribens sibi nõ tollit priuilegia in fideicõ.g.o.Senatuic.§.si quis.l. in fraudem de mili.testa.679. nu 50
Scripti hæredes semper legitimos præcedunt.l.in plurimis.de acq. hære.in sum.760.nu.40
Scriptorẽ testamẽti testem esse posse in testamento.l. Dominus. de testa. in sum.421.nu.30
Scriptura novissima spectat.l. tutor datus in fi.& l si hæreditas.§ i.de testa. tute.in sum.leg.140.nu.30.& nu.10
Scriptura prior posteriorẽ corrigit.l. nihil prohibet.de adim.leg.& gl. declarati.l.qui non de hære.instit. 1501. nu.50.1568.nu.60
Scripturæ in dubio standum.l.si alij.de vsufr.leg.in sum 1262.nu.10
Scripturæ sequendus ordo. gl.vlt.l.hæredes.ad Senatuſ Treb 1888.nu. 30
Scripturæ ordinem nõ seruandum, l.2. t. sed & si ita.de vulga 502.num.20. Contra gl.vlt.l. qui soluendo de hæredib.instit.543.nu.10

Scripsus

Scripturæ parte ſtari poſſe parte non.l. Aurelius.§ pen de liber.leg.i ſumm. 1485. nu.50

Scripturam teſtamenti, niſi legatarius offendat non debere caueri cu.l.poſtquam.l.ſi dies. vt lega.nomi.caueat. in ſumm. 1984 nu.20

Scriptum non eſſe.& legi non poſſe,idē l.2. de his quæ pro non ſcript. hab.in ſum 1545. nu.10

Pro non ſcripta habendam conditionē impoſſibilem. l.mulier. de cond.inſtit.in fi.tex.660 nu.30

Scrupuloſa non eſſe admittenda. l. ſed hæc.de excuſa.tuto.3211.nu 60

Scrupuloſa eſſe non debere iura l.poſthumus præteritus. de iniu.ſupt.486. nu.10

Scutellæ.l.& ſi non. §.ſed ſi cui.de auro & arg.leg.in tex 1434 nu.10

Se quiſque ſapiē corrigit 204. nu 50.gl. ſe parare. l.cum. de admi.tu.

Secretorum ſecreta debet eſſe ratio.g'o. differendas, l. de bonis, de Carbo. edic 2131 in princ.

Secundarium.) Non ad quod ſecundariò erat paratum ſed ad quod principaliter,attendi debet.l.quamuis. de auro & argen.leg.in ſum 1440.nu.30

Sed.) quando poſt dictionem ſed. ponitur copulat & denotatur diuerſitas ſ. ſtri & identitas iuris in margi.609. in princ.

Sedulo præſtupra,l ſi quis filio § hi nūt. de tranſlo rup eque.in tex.482.nu.60

Sedularia alias ſolidata ſi quæſita l.inſtrumenti.de ſupel.lega 1386 nu.20

Semel hæres deſinere eſſe hæres non poteſt.l.ei qui ſolvendo. de hære inſtit. in ſum.576.in princ.

Sementis impenſa ex vindemia deducuntur.& contra.l.ſi fundus.§.quod inſolutum.matr.22.nu.30

Seminaria.l.3. de impen.in re.do.fac. 71. nu.50

Semeſtria.l.ei qui.de acqu.hære.in tex. 731. nu.10

Senatorum conſilio vti debet Princeps glo.1.l. & qui de iure. & cura.o.174. nu.50

Senecæ Conſulti tempore celebratum eſt Trebellianum Senatuſconſ l.1.in princ.ad Trebel.in tex.1785.nu.20

Senex quis dicatur in margi.glo Vlpianus.l.hæreditarium computationi ad legem Fal 1736. nu.60

Senex qui non ſit, dicitur nem.l.non alitet.in fi.de leg.3.1105. nu.50

Senem citius mori præſumi in alimentis, quàm iuuenem. glo. Vlpianus.l. hæreditarium computationi, ad legem Fal.1736.nu 60

Senſum quā verba amplecti præſtat.l.3. §.cōmuno.de adimen leg.1405.nu.20

Senſum legis contrarium, propria lege accipi.glo.argumento §.mulier.l.qui teſtamento, qui teſtamen. face.poſſ. 414. nu.50

Seniam quam verba plus cōplecti, in verbo. Verba minus, l.3.§.conſtituo. de admin.leg.1495.nu.30

Sententia excuſari, qui in verba legis quandoque incidit.l.fin. in prin.qui pe.mit.1119.nu.60

Sententia falſi teſtamenti præterpoſita an ſit nulla.gl. & ibi.cor.ſequēs. l.ſcire oportet. de excuſatio.504. in princ.

Sententia lata contra ius litiganti.nō expreſſo errore in ſententia, non valet l.ſcire oportet.§. conſequens, de excu.tu.in ſum.304.nu.10

Sententiæ licet iniuſtæ parendum eſſe propter authoritatem iudicis l.ſeruo inuito. §. cum Prætor. ad Trebel. in ſum.1912.nu.20

Sententiam appellationis partim cōfirmare, partim deſtruere poſſe iudicē. l.vlt.de iure pat.in ſum.2164. nu.60

Sententiam colludenti nō prodeſſe. gl. nocebi.l.ſi hæreditatis.l.ſi ſeruus.de lega.1912 nu.40

Sententiam ex cauſa falſa latā non valere.glo.non acquiret.§.& ideo, l.ſi is de a.q.vel omi hære.722.nu.60

Sententiam humaniorem eſſe tenendam.gl.humaniot. §.ſed & qui.l.pro hære.de acquir.hær.718 nu 60

Separata.) in ſeparatis de vno non inferetur ad aliud l.duobus. de rebus, ute in ſum.148 nu.20

Septimo anno fari pueros incipere.gl. fari.§ is autem. l.1.de vent.inſpicē. 114.in prin.

Sequens adminiſtrator nomina facta ab alio non tenetur reſpere ſuo periculo. l.tutor ſine. de admi. tutt.in ſum.215.nu.20

Sequens ſcriptura præcedentem determinat.gl.dictatam.l.qui non.de hære.inſt.1501 nu.30

Sequentia non ſemper reſtringunt præcedentia in verbo. Precedentia.g'o. vt filio dotalium l.g 1383.nu.30

Sequendum Principis eſſe exemplum. glo.ſtatu.l.apud Ser.virum.ad Trebel. 1810 in prin.

Sequ.ſtrationem regulariter prohibitā eſſe.gl.deponatur, poſtquam, vt leg. nom.ca.1984. nu 20

Sermonem in quo teſta oris mens inſpicienda eſt ad omnium factum referri.g'o quoniam, i hoc articulo.de hære inſtit.529 nu 60

Sermone quandoque clementiam iudicari.gl.ſi probarentur. l.filium, de acquir hæred.756 nu 60

Sermonibus quidam videntur mentis compotes cum factis ſint impotes.in verbo. Prodigus.l hac qui. D.eius.de iur.& cur.in ſum.1700.nu 40

Seruire de pecunia durius eſſe quàm de perſona.gl.durum.l hæ operæ.de op. lib.2173 nu.60

Seruitutem omnem eſſe indiuiduam, præter vſum fructum.gl patris.l.cum de leg 2.1056. nu.10

Seruitutes an ſint in bonis,an extra bona gl.ex bonis,l.nec.de vſu & vſufru. 1254. nu.20

Seruus fugitiuus legatus cuius ſumptib. quæri debeat. gl.exigatur. l.cum ſeruus de leg.1.893 in princ.

Seruus hæres inſtitutus à quo tempore libet autem conſequatur, gl. data eſt. §.ſi ſeruum.l.ſeruus alienus.de hære. inſtituen.503. nu.20

Seruus hæreditatē adimi non poſſe.qui libet & hæres eſſe inſtitutus ſit.leg.ſi ita.1. de liber. & poſthu.436. nu 20

Seruum aliquando in tutorem poſſe dari.gl.actio.§.ſi quis. l.2.de coqui ſeruis.359. nu.50

Seruum à libero non facilè dignoſci l. ſi cū duobus.§ gl.ſolum.a.1138. nu.20

Seruum communem vtrique dominorum ſtatim fieri.glo.contra.§ ſi duorum.l.qui hæredi de condi.& demonſtra.1603. in princ.

Seruum debere etiam corporis obie-

ctu defendere dñm.l'cum dominum. ad Sena.cō. Syll.in tex.834.nu.30

Seruum domino operari debere.gl.eſſe debet.l.ſicut de ope lib.2181.nu.30

Seruum ſeruitutem ad fundum domini ſtipulari poſſe, in caſu, l.& ſi de ſeruitu lega.1285.nu 60

Seruum ſuam ſalutem non anteponere debere domini ſalutis.l.1.§.eodem in tex.ad Silla.819.nu.40

Seruum vniuerſitatis non eſſe ſingulorum.glo.adibit.§.ſeruus.l.ſi quis de acquir.vel omit.hære.724. nu.50

Seſcuncia.dodrans, vncia cum diuidicia.glo. ſeſcuncia.l.hæreditas.l.ſeruum de hære.inſtit.550.nu.10

Seu dictio eſt ampliatiua.l ſi quis ita. de au. & arg.leg.in ſum.1440. in princ.

Securitatē de iudicio impetrā iudicatus, obeſſe partibus non debere.l.quicū natu.§.ſi ſā. de bo.lib.in tex.2199.n.10

Si dictio facit principaliter conditionem, ſecunda ſemper pura. l. ſi Titio quando dies legati cedat.1663. nu.30

Si non ſemper punitur conditio alterius.glo.non conditionē, ſub conditione.l.muto.de iure 1012.nu 60

Si & cum conditionem facere, glo.per tempus.l.1. Titio quando dies lega. ced.1663. nu.30

Sicut eſt fundum.l.quæ quid in verbo, Legare.

Sigillum quid.& quando ſigillo creditur.in mar 401. nu 30

Sigilla, l quæſtionis.l.papinianus.de fundo inſtru in tex 1135 nu.50

Sigilla ſuprema oportet ſigillata eſſe tabul.gl. per tot.l. ſufficit.de bo. poſſeſſo.contra.2138. nu.60

Signatum autem & argentum quid.l. Quintus Mucius.§.pro de aur.& arg. leg.in tex.1425 nu.30

Signatum pecuniam non continere annuas appellationes. Quintus Mucius.de aur.& arg.leg.ibid.

Signatum teſtamentum, quādo dicatur l.ad teſtimo.ſi de teſt. 19. nu 40

Significatio verborum minus aliquādo ſtatuta quam vſus.l.Titius.l.non aliter.de leg.1 1175 nu.20

Significatio.plus operatur à verborum ſignificatione recedendum eſt quam ſi ita v. lucrit teſtatori.non aliter, de leg.1.in tex. ibid.

Simplex pro certo poſito ſæpe ſumitur. §.ſi in rubrica ſolu.in auth.1. nu 40

Simul facti quæ dicatur.gl.in nu.l.quærebatur.d. teſta.mi.li.6844 nu.60

Simulo & diſſimulo.glo.diſſimularet. 113 nu.50

Singularis ſignificationem pluralis augere.glo. ſubeadem.l.teſtamento de cond.inſti 607.nu.50

Singulare vniuerſale reſpicere ad præcedentia referens. l.hæres meus.§.vxori.de leg.3.in ſum.1221. nu.20

Singularis verbo plurali aſſociati duo nomina deberi quæ poſſit.gl.mutuo. §.mutuo.l.pareti quæ.hæ.770. nu.50

Singularia quandoque reſolui in plura.gl.reſtituere.l.ſi ſeruum.de leg.1.865.nu.70

Singularitatem duarum nominativæ pluralitatis.l ou.cum.l.mauritius.§.ſi Sticho. de leg.1.in ſum.1143.nu.30

Singularem eſſe ſeruum vniuerſitatis.gl.adibit.l.ſi quis de acquir. hæred.724.nu.60

Singulorum voluntate non debere negligi affectu.ſed communi.nec ſeruus.per eam

Index materiarum

Fungi l.prenia.in prin.ad leg. Fale. in prin.tex.1732.nu. 20.

Singulos in annos, stipulationem vnã esse nec finiri mortẽ stipulatoris, i ca sul.ſi in ſingulos de an.leg.1230. n 40

Siue dictio.non reſtringit le.cũ qs. §. ex his verbis de leg.3.in ſum.1 54.n.30

Smaragdi.gl ſmaragdi.§.itẽ cum.l. pediculis.de au-& arg.leg 1448. nu.30

Sobolis procreandæ gratia. & cuſtodiæ ſplendæ liberis.dotari fœminas.l.1. ſol.mat.col.2 in tex. in prin.

Sobolis procreandæ cupidine tenta. l.ſi cum dotẽ.§.ſi maritus.in fi.ſol. mat. in tex.35.nu 70

Sobrini conſobrinorum filiſ, in mat.l. hoc eſt de gra.affinita.2250.nu. 10

Socer eſt loco parentis, in ver. Parentis.

Socerum.& generum ex ſolis ſponſalibus nomen acquirere, l. Seruius, de gra athini.2252.nu.70

Societatem collegium.& corpus differre gl.municip.§ à mancip.l.3.de bo. poſſ.2017.in prin.

Societatem libera voluntate procedere debere.glo.1. l. Labeo. de ſupe. libe. 2182.num.60

Societatem vitæ, vrorem quodammodo dominam facere.l.1.ſe.2180,83. nu.30.in tex

In ſocietate culpam conſiderari, in mar.glo.habebitis.l. Quintus, de annu.leg.1233 nu.10

Socium vxoris virum eſſe.gl.cum vxore.§.qui ſocietatem,l.alimenta.de alimentis leg. 1410. nu.20

Solennia munera.l. cum plures. ſ.cum iuto de admi.tut.in tex.201.nu.50

Solennitas ioris, an ſemper leuanda, gl.ſolennia.l. teſtamentum. de iniu. iu.ſa.teſt 472.nu.30

Solennitatis modicę omiſſio nõ vitiat. l.1 §.ſi ſi ſum.de vẽt.inſp 1.115. nu. 40

Solenitatẽ plumbi diu vtentes ſẽporis. l.6.§.ſed ſi.de acq hæ.305 nu 20

Solet verbum, perpetuitatem notat. l. qui ſalũ.de le.3.in ſum.1154.nu 10

Solertium eſſe viuentis hæreditate improbum eſſe.l.2.§. interdum,de vul. ſubſt.590.nu.40

Soluere difficilius eſſe,quàm compẽſare.gl.poſſe.4. item, l.ſi deiecta. de leg 3.1126 nu.50

Solui poſſe aliquando aliud pro alio, glo.poſſe.l. fundi de vſu.luc. 1280. nnu.60

Solui poſſe aliquãdo aliud pro alio credi ore inuito.gl. non materia, l.cum certum.de au & ar leg 1425.nu.10

Solendi terminum conferenti dari, l.ſi domus.§. a.de leg 1.928.nu.40

Soluendum in aliunde.gl. ſi inſtitio. l.in annos.de annu.leg.1229. nu 30

Soluens quod debet poteſt petere quod ei debetur.l ſi cum de.s.retum amoi. in ſum 86.nu.50

Soluẽs creditori creditoris an liberetur in marg.8 nu.60

Solutionem errore facti factam repeti poſſe.gl.legatis.l.ſi ex pluribꝰ.ad legẽ Fal 1691.in prin.

Solutionem eſſe non donationem.naturalis debiti deductionem gl prædia. §.ſi ex l.ita tamẽ ad Treb. 1847 n.50

Solutionem non differri propter ęgritudinem.glo.ægritudine, §. & ideo i.ſi quis.de hære.inſti.528.nu 60

Sordidè aliquid agere.in tex. i.nunc videamus, l. tutor, de ſuſpec. tut. 273. num.30

Sorore à fratre,vel ſorore ali.debet.gl.iuſte §.idem reſcripſit.l.ſi quis.de libe. agnoſcen.106.nu.20

Sorori à fratre dotanda interdum.gl. aũo §.cum tutor.l.cum plures.de admiſtra.tutor 202.in prin.

Sororem etiã continere.l.ſub appellatione fratris.g m pertinere.l.quidam.l. Lucius.de leg 3.1214. nu.20

Sorores. fratrum appellatione contineri.l. Lucius.§. quæritum.de leg. 3. in ſum.1214.nu.20

Sors pro patrimonio inueniri. glo. vlti. l.ſi is de excuſatio, 320.nu 30

Sors.)In ſortem debere ſuperfluum imputari glo.imputari.§. quæri.l.is.cui, vt in poſſeſſ. leg. ieu fideicom. 2004. num.6

Spe res dicitur mea glo.ſi.§.1.l.ſi filiofa. ſolut.matr.54.nu.50

Spe iare facilius tolli quàm commune l.eius militis,§.1. de milit.teſt.in ſum. 693.nu.20

Speciale mandatum.glo. ſpecialiter.§. ſed virum l.ſi quis, de acquir.hæred. 726.nu.20

Speciem generi derogare.gl. poſt decimum.l. ſi ita quis de vulg & pupil. ſub.1165.nu.20

Speciem quandoq; ſub quantitatis appellatione venire.in mar.732.nu.30

Specie non expreſſa, conditionem omnis demonſtratio continet, & cauſa. gl ſumpſit. quod autẽ.l.demonſtratio de cond.& demon.1580.in prin.

Specie poſita poni, & genus.l.ſi quid §. inter.de leg 3.in ſum. 1176.nu.10

Specierum numeratio nõ reſtringit genus præcedens.l. pediculis.l. Labeo de au & ar.leg.in ſum.1447.nu.20

In ſpecibus ſucceſſionis non eſſe locum in calu §.cuicenum.l.1.de au. & ar. leg.1419.nu. 60

Spectãdam mentem non verba, l. penu. de contr.iud. 158.nu.20

Specularia.l.quæſitum,§. ſpecularia.de inſtructo.vel inſtrum. le. in mar.§.ſi domus l.eadem.& ec. ti.1336.nu.10

Spontalia. Ea ſolis ſponſalibus ſecretis & locum.& generum & nurum appellationem acquirere, l. Seruius.de gradi.affi.in tex 2252.nu 70

Spumẽ quæ non facit ignoſcendum eſſe ei.gl ſtatim.l.ſi liberum.l. quæritum de bonis libertorum.2159.nu.20

Spurium eſſe vulgò conceptum, in l.ſi ſpurius.vnde cognati. 2242.nu.40

Spurium filium etiam matri ſuccedere in mat.l.patronæ.de bon. libe.2252. num.30

Spurios quandoque habere expedit. gl. liberis.l.1.fol.ma 3.5 nu. 30

Spurios non ſuccedere matri illuſtri cũ legitimis.ſed naturales cũ legitimis. gl.ad matris. §. ſed & l.1 ad Tertullianum.2211 nu 10

Standum veris teſtis dicto quando ſit. l.Theopompus. de dote præleg.1304 num.10

Stantes id eſt, exiſtentes.l. ſi duas. de excuſatio.nu.258

Stantes fructus.id eſt, pẽdentes.l.diuortio,§.pen.fol.mat.20. nu.50

Statuam ab imagine differre, glo.1.l.ſi imaginem. de auro.& arg.leg.1427. num.40

Status quæſtionẽ. ſemper differri in tẽpus pubertatis.gl.interdum.l. vbicũque de vent.in ſpol.nu.2105. nu. 10

Status quæſtionem tanquam præiudicialem differendam eſſe, in mar. gl. non valere. §. ſi quis l.1. de car. edi. 2120.nu. 10 & in mar.

Status cuiuſque conſiderandus.gl. non debet. §. quod autem. l ites iuratores. de admi.nu.246.in prin.

Sterilem pecuniam dici, quæ ſine vſura ſit.l.quid ergo §. vltimo. de comiſſa, & vtil.in tex.356.nu 20

Stipẽdium. & tributũ, an differant.gl. neq; ſtipẽdium de impen. 81. nu.20.

Stipulari.) Pretium operarum qui ſtipulatur. vel aliquid pro operis, perdere eum ius patronatus. in caſu.l.& ſi.de ſeruit.leg 1285.nu.50

Stipulari poſſe ſeruum ſeruitutẽ, ad fundum domini.in caſu.l.& ſi.de ſeruit. lega.ibidem.

Stipulationem in ſingulos annos vnam eſſe.nec finiri morte ſtipulatoris, gl. non tantũ.te.l.ſi in ſingulos.de an.leg. 1230.num. 70

Stipulationum verba. nõ ſic exactè examinari.quàm teſtamentorum.l.ſi hęres.ee leg 1.930.nu.40

Stragulum pelliceum.l. cum & tunicã, de au & arg.leg.in tex.1438 nu. 30

Straboli.in mar.in ſi legis ſigni.de leg. 3.1186.nu.40

Studiorum impẽſas.pro modo facultatum impendendas, l.de bonis maternis §.qui pupillo. de Carbo, edic. in tex. 2131.nu.40

Stulta conſultatio.l. Domitius.de teſta. in tex.421.nu.30

Syperia quid.in mar.585. nu.40

Subiectum.) Decretum in ſubiectũ non tenere.gl ſubiectum. §. aliud quæri.l. magis puto de rebus eorum, qui ſub tute.380 in prin.

Subiecta eſſe talia,qualia prædicata deſignãt l.3.de fun. inſtruct. in ſum. 1526.nu.30

Subiecti caſus penitus imputandus, l. etiam conductoris, de admi. tut. in tex.203.nu.20

Submiſſa oratio.l ſcire.§.oportet de excuſatut.in tex.305 nu.20

Subſtantiã & patrimonium ſuum quiq; conferre,vel aliorum domus, in mar.l.ſi ita de fun.inſtruc.leg.1321.nu. 50

Subſtituere nõ poſſe liberis ſuis parẽtibus niſi eos in potẽſtate habeat, in caſu. §.cum filia.l.cohæredi.de vulg ſubſtit.627.nu.50

Subſtituto quoque inſtitutio præualet, glo.ait l.ſi is q.de hær.inſt 543.n.40

Subſtitutio quo pacto fieri ſolcat, in caſu.non videm.l. cohæredi. de vulg. ſubſti 632.nu.50

Subſtitutionis ius ad hæredes non trãſmitti.l.10 tes videtur.de acqui. hær. in ſum.771. nu 20

Subſtitutionis,quot ſint ſpecies.& vnde dicantur.581.in prine.

Subſtitutioni locum eſſe nõ poſſe, quãdiu ſit inſtitutioni.glo.1 l. ſi filius.de con.inſti.666 in prin.

Subſtitutionẽ omnem eſſe conditionalem inſtitutionem.gl.puto.l.qui liberis de vulg.ſubſt.542.nu.10

Subſtitutionem obliquam ad directam non trahi.gl.voluntatem.l.verbis.de vulg ſubſt.597.in prin.

Subſtitutionẽ pupillarem, ex modis expirare.gl.comprehenſum, l.in pupillari.de vulg.ſubſt.604.nu. 60.& 70

Subſtitutionẽ pupillarem, fœminas non conſtituere gl.in pupillaribus.l.ſi mater.de vulg.ſubſtit. 618.nu. 50

Subſti-

Subſtitutionem pupillarem, aditione confirmari.in marg.glo.habere.§.ſi ſi.no.l.ſed ſi plures, de vulg.ſubſt.601. in prin.

Subſtitutionem ſine inſtitutione non fieri.l.1.§.ſubſtituere, de vulgar 588. num.10

Subſtitutio vulgaris quæ ſit,581.i prin.

Subſtitutionem vulgarem,quinq; habere effectus,ibid.

Subſtitutionum quinque genera in gl. ſub.de vul.ſubſt 587.in prin.

Subſtituto non eſſe locum quandiu inſtitutus admittitur, l.quãdiu inſtitutus.de acq.hær.in tex.760.nu.10

Subſtitutum omnem eſſe inſtitutum, gl.Inſtituti §. ſi ab inſtituto.l.cũ pater.de leg.2.1068.nu 60

Subſtitutum nõ magis à teſtatore diligi videri,quàm inſtitutũ.l.Publius, §.1.de cõd.& dem.in ſum 1593.n.10

Subſtitutas probatur.l.1.§.Marcellus.de hære.inſti.in tex.501. nu.10

Subſtitutem iuris nimiam reprobari, l.poſthumus pretitius.& l.filio.pretermiſſo,de inoff. ſupplendo, &c. in text. 486.num.10

Subuertere,id eſt.in totum deſiſtere,gl. ſubuertere,in l.1.& interdum,in verbo.ſubuertere.de leg. utoribus,160. num.70

Suburbia,patrie appellatione contineri.l.vrbem,l.legauerat.de leg.3. in ſum 1167.in prin.

Succedant vt ſibi filij, in parentum voto eſſe.l.Italianus.l.ſi quis cauſ.cau. 812.num.20

Succedere etiam matri filium ſpurium, in marg.l.patronæ, de bo.lib.niſi ſit illuſtris.2200 nu.30 gl.ad matris.l. 1.ad Tertul.2281.nu.10

Succedere loco rei pretium,& rem cõparatam ex pretio.l.imperator. §.ſi. de leg.2.in ſum.1012.nu.20

Succedere prolegitimo filium naturalem glo. placuit. §.volo.l.cum pater. de leg 2.1067.num.70

Succedi filio.f.gl.ſucceſſionem.§.nepos. l.1 ſi à parente quis manu ſit.2151. num.20

Succedendo conſanguineos agnati, ſuos conſanguinei ſequuntur.l.1.§. poſt ſuos.& l 2.de ſuis,& leg. in tex. 2272 num.10

Succeſſionis quandiu locus eſt, non poſſe eſſe locum ab inte. gl.j.l. ſi filius, de cond.inſti.666. in prin.

Succeſſor lationi per aliquem factæ, ſtare tenetur.l. ſi filio.f.§.ſi vir.lo.ma. facit contra eum, qui dedit beneficium ad firmam.& poſtea illud permutauit.in tex.45.nu.30

Ad ſucceſſorem extendi dignitatis nomine relictum.l.quod prin.de leg.2. nume.1028.nu.40

Succeſſorium edictum in agnatis non habere locum,gl agnatus.2236.n.10

Succida lana,quæ.gl ſuccidam.l ſi cui, de leg.3.1197.nu.20

Summa verbum referri ad corpora.l. quiſquis mihi.de leg 3.in ſum.1216. num.50

Summarijs in cauſis exceptio, quando admittatur.l.3.in prin. vt in poſſeſſ. leg 1936.num.50

Summarijs in iudicijs exceptionẽ non admittendam, l.ille à quo, §.1.ad Treb.in ſum.1911.nu 10

Sumptus pro modo facultatum faciendos eſſe.glo.pro.331. in prin.l. officio.vbi pu. edu. deb.

Sumptus ita faciendos eſſe, vt ſuperſit aliquid gl reditum.l. ius.332.nu.70

Sumptibus à litis ingreſſantiam iuſtam excuſare.gl.in litis.§.etiam.l. qui ſolidum.de leg.2.1081.in prin

Supellex. vnde dicatur.l. Labeo, ait,in princip.de ſupelle.lega. in tex.1387. num.20

Supellex eſt domeſticum patris.f.inſtrumentum.l.2.de ſupelle.lega.in text. 2385 num.10

Supellectiarij id eſt.qui faciunt ſupellectilia.glo. ſupellectiarios.§ idem Celſus.l.quæſitum,de fun. inſtr. leg. 1337. in prin.

Supellectilem.multaque alia contineri fundo inſtru.lega. in talju.§.ſi quis.l. quæſitum, de inſtruc. legato. 1340. num.50

Supellectilem etiam legatam intelligi,domo legata, l ſi ita teſtamento, §.1.de fun.inſtr.leg.1341. nu.50

Supellectili nõ contineri animalia, gl. cedere.§.Paulus reſp l. ſi mancipia, de fun.inſtr leg.1347.nu.50

Superfluum in ſuriem debere imputari.in tex.§.quæri, l.is cui, vt in poſſ. leg 2004.num.30

Superflua non vitiare, ſed neceſſaria prætermiſſa diminuere contractũ, in mar.l.legata.de ſupelle.leg.2390. num.30

Superflua reſecanda.in mar.§.Diuus.l. hæc ſtipulatio, vt lega.nomi.cauca. 2990.num 30

Superfetatio. in mar.733.num.20

Superinductio, litura, inductio.l.1. de his quæ inſert.493.nu.50

Superſtitio.quid, & religio. gl ad ſuperſtitionem.l. quæ ſub. de cond.inſtit. 651.num 60

Superioris authoritatem in eo non eſſe quod neceſſariò deſtruendum eſſe. in mar.§.ſi quis l. fideicommiſſa.de leg.3.1124.num.10

Superſit vt aliquid, ita faciendos eſſe ſumptus.gl.reditum.l.ius alimentorum.vbi pup.educ.deb.331.nu.70

Superueniente ex caſu beneficium vitiari non poſſe, gl. iritum,l.verbis, ad leg. Falc.1668.nu.50

Suppleri in ſequentium annorum fructibus fructum deficientem in vno anno in verbo.Deficiens.

Supplecionem æqualiter fieri debere à legatarijs in mar. gl.habenda.§. qui ducenta.l.qui quadringenta, ad leg. Falc.1761. num.10

Supponi partus non debent.vt ordinũ & familiarum dignitas ſit ſalua. in verbo.Partus con.

Supremus eſt quem nemo ſequitur, proximus quẽ nemo præcedit.l. ex duobus de vul.in ſum.618.nu.40

Suprema tabularum.l 1. de bo. poſ.ſecun. tabu.in tex 2137.nu.40

Suſpectus quandoq; per procuratorem defenditur.gl i.l.decretũ,de ſuſpect. tutor.281 in prin.

Qui ſe ingerit ſuſpectus eſt, l. ſcire, §. eos in ſi de tut.& cur.174. nu.50

Suſpectũ facere. in text.l. Aemilius.de adm.tut 202.num.10

Adire hæredi eum ſuſpectam hæredẽ non cogit.l non eſt cogendus ad Tre. in tex.187.num.30

Suſpectum mores faciunt non paupertas.l.ſuſpectum, de ſuſp. tut.in ſum. 379.num.30

Suſpectum remouere index ex officio, poteſt.l.3.§.præterea. de ſuſpe.tut.in fine tex.233.nu.10

Suſpectum tutorem non reddit, tutelã præcedens delictum. l.3.§. nunc videamus, de ſuſp. tut. in ſum. 2173. num.30

Suſpicionem fraudis omnem tolli voluntate teſtatoris. in mar.f. ſicut autem.l. ſi peculium, de peculio lega. 1362.num 50

Suſpicionem inducere poſſe vocem venius.gl.vlt l.1 quemad.teſt. ape.784 num.50

Suus dr in quo quis habet ius patronatus.l.talem inſtitutionem, §.ſi quis, in ſum.de hæred.inſti.550 num.30

Suus hæres, quis dicatur.l.1.§. ſuos.de ſuis.& leg.hær.in tex.2272. num.10

Suus hæres auo non dicitur, poſt eius mortem conceptus.l.Titius de ſuis, & leg.hær in tex.2277.nu.10

Suum eſt,quod vẽdicari poteſt,l. Quintus Mutius.§ argento omni.de au.& arg.leg.in ſum.1441. nu 30

Suum iactare neminem præſumi, glo. ſemper l.dotis.ſol. mat.2.nu.20

Suæ rei aris eſſe,quid.gl.tane.§. item, l. pupillus, de auth. & conſen.tut.258. num.10

Suis in hæredibus.aditionem non eſſe neceſſariam in verbo. Aditionem.

Suos cõſanguinei, cõſanguineos agnatei, in ſuccedendo ſequuntur, l.1. §. poſt ſuos. & l.2.in princ. de ſuis. & leg.hær.& ſeq.2273

Suos hæredes dici,qui ſint in poteſtate tempore mortis.& à nullo præcedantur.in gl.rub.de ſuis & leg.hær.2271. in prin.

Suos hæredes, fœminas non habere. l. nulla.de ſuis.& leg hær.2278

Suos hæredes, patribus ſuis eſſe hæredes.in caſu.l.in ſuis. de ſuis.& legit. hæte.2279.num.20

Syncpſis quid gl.ſi inops, in mar.§.requirat.l.magis,de rebus eorum.388. num.40

T

Taberna quid ſit, in gl.prima.l. taberna,de fun.inſtru.leg.1341. in prin.

Taberna & caupona differũt.l.taberna.de fun.inſt in ſum.1340. nu.40

Tabularium.quid gl.tabularium.l.ſi mihi.de leg 3.1212.nu.70

Tabularij Contra tabulas bonorũ poſſeſſorem, nõ præſtari legata,in ver. Poſſeſſionem.

Tabulæ ſupremæ.l.1.§.1 de bon. poſſ. ſecun.tab.in tex.2137.nu.40

Tabulæ teſtamẽti ex qua materia fiãt. l.1.de bon.poſ.ſecun.tab. in princ.in tex 2137.nu.40

Tabularum ob ſolam aperturam, hæredem non perdere hereditatem.licet pœna centum aureorum ſit ſtatuta. gl.aperuerit.§ ſi is.l.Marcel.ad Trebel 1799 nu.40

Tabulas teſtamenti, propriè eſſe teſtamentum in ſcriptis cõditum, ſignatum.& perfectum.in mar.l.1.ſi tabulæ teſta.2233.nu.10

Tabulas vnius teſtamenti plures eſſe poſſe.in mar.l.vii.de his quæ in teſt. deleatur.499.nu.10

Tabulas debere ſeptem ſigillis eſſe ſignatas glo.aperiri.l. ſufficit, l.1. de bon.poſ.ſecun.tab.2137. nu.40

Tabulis ſecundis repellẽdum eſſe qui prio.

principale teſtamentum atquete ve-
ſtit in caſu.l.cum tabulis. de his quibus,vt indig.1561.nu.10
Tacens conſentire,pro.& contra,l.2.§.
ſi.ſol.mat.in tex 7. nu.10
Tacere quæ inſunt eorum expreſſionẽ
nihil operari.l.Cornel. de hære. inſtit.in ſum.263.nu.20. & l.ſi ita legatum.§.1.de leg.1.in ſum.922.nu.10
Tacit è legatum quor.& quibus modis
auferatur.in mar.S.Titius l.ſeruum. de vulg.ſubſt.645 nu.10
Tacitum ceſſare per expreſſum. l. cum
ex filio.de vulg ſubſt. filio in ſum. 265.nu 20
Tacitum non vitiari,expreſſo vitiato.
l ſi fideiuſſor.de legat.1.in ſum.910. num.40
Tacitum quandoq. validius eſſe expreſſo gl.non poterit.l.ſi fideiuſſor.de legat.1.911 in prin.
Tacitum non differri.licet expreſſum
differatur.l.quæro.§.ſi. de teſta.tuto. 152 num.40
Tacitam conditionem. tem conditionalem non facere.gl. vlt. l. quæ ſub. de cond.inſt 653.nu 60
Talia eſſe ſubiecta, qualia prædicata
demonſtrantis.l.§. de ſun.inſtitu.1326 num.10
[illegible] & quaſi.glo. hæreditatis.§.
[illegible] debitor.ad Treb 1897
[illegible]
[illegible] nimis.p nium-
[illegible] ſi uno.de adm. & peric. tut.191.nu.30
Tandiu præſumitur ſuſpecta.l.uxor.§.ſi poſt
de adm. & peric.tut.102. nu. 10
Tanti non debet impenſa nondum
facta.79.nu.60 in mar.
Tanti quandoque meum quandoque
monſtrare, quandoque cõditionem
facere.l.nuper.de leg.3.1206.nu.10
Tegmenta ſubſellionis.gl 2.l.argumento.de au.& arg.leg.1438 nu 60
Temporale vitium minus ſpectandõ,
quam generandi naturam.l.ii quis poſthumos.de lib.& poſthum.431. num.10
Tempus certæ ætatis adiectum cauſa
legatarii.diem, non conditionẽ indu.l.l Firmio.§ 1.quando dies leg. ced.in ſum.1969. n 10
Tempus contractus in contractib. inſpicitur in mar gl.extitu.l.cum quo.ad l. Falc.1720. nu.60
Tempus deliberandi.gl.1.l. necnõ. de
iu.de lib 668. nu.40
Tempus eſſe quo vendere quis frumentum cogatur,pretio poſt etiam non
ſoluto in marg.gl. eruditis.l. pretia.ad leg Fal.1733 nu.60
Tempus adeundæ hæreditatis in tutorib.
conſideratur.gl.1.l.Si nemo.de teſtam.tut.140. nu.10
Verba, vſque ad tempus, quid importent.l.pater.§.conditionem.de cõdi. & demõ.in ſum 1645.n. 10
Prælatura non datur vſque ad tempus,
in mar.l hæreditas.de hære.inſt.532 num.20
In loco ea eſſe non videri, quæ ibi ad
tempus ſunt.l.ſi fundus.de legat.3. 1174.num.30
Tempus tacendo curtere.glo. hæreditas.§. ceſſarium,l is cui vt in poſt leg. ſeu fideicom.2004. nu 50
Tempus ignorantiæ factum non cedere,
ſed ignorantiæ ius gl.elt.l. vnic. quis ordo in bo.poſſ 2269.n.10
Tempus medium non nocere.l. eũ q. de condit.& demon.1647. nu. 10.in tex.l. ſi à ſubſtituto. de leg.1. in text. 904.nu.10
Tempus modicum,§.ſi vxori.l. ſi conſtãte ſol.mat.43. nu.10
Tempus mortis & teſtamenti.in mar.
l.his verbis.de leg.3. 1225. nu.10
In pubertatis tempus differri quæſtionem ſtatus.gl.interdum.l. vbicunq. de ven.in poſſ.mit.2105. nu.30
Tempus mortis de facere inſpici in qualitate filij cui eſt facta ſubſtitutio.in mar gl.l.interuenit de le.præſt.2073 num.30
Tempus mortis quando inſpiciendum
& quando tempus in marg. l. mules, de mil.teſt.760.nu.10
Ad tempus quæ adiuncta & venalia nõ
venire in legato gl. mercis.§. vxoris i.generali.de vſu.fruc leg.1272 num.10
Tempus ſecundario facere conditionem, ſi principaliter conditionẽ, in
ver.S dictio.
Tempus teſtamenti ſeu præſens inſpici.1453.in prin.gl.teſtamentũ.l. medico.de au.& arg. leg.
Tempus vt curiæ quatuor eſſe neceſſaria.gl non cedat.l. vtile. quis ordo in bo.poſſ.2268.nu.10
Temporis diuturnitas præſumit ſolennitatem.l.6.§.ſed ſiue acq.hær. 705. num 10
Temporis præſentis verba cum aduerbio tunc referri ad tempus mortis, l pen de teſt tut.193.n.30
Tempore & loco congruis interpellationem fieri debere gl.interpellatus. l. ſi penam, quando dies legatus ced. 1965.nu.50
Tempore multa mutari.l. in confirmãdo.257.nu.30
Tempore permiſſum, poſt tempus videri prohibitum.§.Si chium.l.ſtaulibet.de leg.2.in ſum 994. n.40
Tempora diuersa in teſtamenti factione
requiri.glo.vtroq §.ſi dixit ſi.l. 1.de ſec.tab.2139. nu.10
Temporis excluſa ſonum quæ ſint conſtituta.l.ſuite.§.1.2.& 3.de excuſ.tut. 302 nu 10
Tempora media non nocere.l.libet hõ
§.ſi hæres.de hæred.inſtitu.556.nu. 10.in ſum & l.cum qui. de cond. & demon.1646.nu.50.& l. ſi à ſubſtitu 10.in prin.de leg.1 903.n.60
Temporum duorum rationem habendam dixit Pythagoras mane ſ. & veſperi eorum,& quæ actum ſumus.et quæ geſſimus.in mar. ſ. ſciendum.l. 1.de ſuis.& leg.hær.2273.n.50
Temporibus diuerſis quempiam obedire poſſe diuerſis iudicibus.in mar. l.diuortium de oper.lib.2157.nu. 30
Temporalia actiones.& perpetuæ.quæ
dicuntur in ver. actiones.
Tenta cupidine ſobolis precreandæ.l.
ſi cum dotem.§ ſi mortuus in ſi.to.uto mat.in tex.35. nu.70
Terminum dari ad ſoluendum confitenti.l.ſi domus.l.2.de leg 1.in ſum. 928 n.m. 30
In termino non computari dies impedimenti.l.quib.dieb de cond.& demon.in ſum 505 nu. 30
Teſſera frumentaria quid in mar. glo.
l.l.Titia.de leg 2.1809.n.60
Teſtamẽ.protellari,& coram iudice ponere gl.teſtari,§.conſequens.
Teſtari non poſſe,carmine famoſo di-
natum.l.is cui.§.ſi.de teſt.in ſumma 411.num.20
Teſtari poſſe captos à latronibus. & legatos apud exteros.l. qui à latronib. de teſt.in ſum 409.nu.20
Teſtari tredecim perſonæ prohibentur.gl.1.l ſi quæramus, qui teſta.fac. poſſ.404.nu.60
Teſtari quempiam poſſe.manib.a mi
ſſ.l qui meus.de teſt. 308. nu. 20
Teſtari quem poſſe quandoque de alienis.glo.teſtatur.l.ſi poſt.l. conficiumur.848.nu.50
Teſtandi liberam facultatem auferri,
in mar.gl.2.l.mulieri.de cura.furio. 401.nu.20
Teſtantis priuilegium delictum ſcribẽtis non tollere,ſed cõtra.1.gl. Senat. l.in fraudem,§.ſi quis.de mil teſta. 609.nu 50
Teſtatione manifeſtum facere, leg.3.
de concu.126. nu.40
teſtator an aſſignando bona plurib.dicatur teſtari. vel eod.illari, in mar. gl.1.l.in duplicibus.ad leg.Fal.1743 in prin.
Teſtator non videtur magis diligere
ſubſtitutum,quam inſtitutum.l.Publius.§.1.de cond.& demon in ſum. 1593.num. 10
Teſtator præſumitur decipi in eo, qđ
ignorat in præt. gl. no. l. qui hẽbat. de te.du.1538. nu. 40
teſtatoris præceptum minus eſſe mite,
quam legis.glo.vit l. filio. vt l.g. no. 1987.in prin.
teſtatoris præcentum eadem non valere.in ſum.l Lucius.in prin. de leg. 3 1213 nu 20
teſtatoris præmentiam non teſtib. probari debere. quæ in teſto requiruntur.in mar.gl non vult bis.6.interdũ. l.ſi mihi.de leg. .868. nu.60
teſtato is tenuerẽ, in quo ipſius mens
ſi ſpectanda eſt. ad omnium factum referri gl.quoniam.l. hoc articulo, de hær.inſt 529. nu.60
teſtatoris verba dubia, poſſe in qualibet teſtamenti parte ad impugnãdã teſtatoris mentem declarari.in mar. §.fundum.l.prædia.de fun. inſt.1357 num.40
teſtatoris verba intelligi debere.vt operentur aliquid.l.generali.§.2.de vſu. l.l.g.in ſum.1270.nu.5
teſtatoris voluntas.quæ mortis interpretetur,in marg.gl.fruſtra. l.ſi quando quis.de leg.1.269. in prin.
teſtatoris voluntatem interpretari ſm
æquitatem.in mar.gloſſ. agi poteſt. 1851.nu.30
teſtatoris voluntatem. in fideicommiſſis præcipuè ſpectandam.gl. fideicõmiſſum.§.item.l.fideicommiſſa. de leg.3.1126. in prin.
teſtatoris voluta eni magis ex vſu eius
quam inſtis perpendi.l.præcipis Titio.de leg.3.in ſum. 1211. n 20
teſtatoris voluntatem ex coniecturis,
vſu.& conſuetudine colligi.in marg. gloſſ.vltimæ.l.ſed, & ſi.de leg.præſt. 2066.nu.60
teſtato is voluntatem vltimam ſæpiſſimè ex conſuetudine exponi gl.conſuetudine,l.teſtamento.l. dominus. de pecu leg.1375. nu. 10
teſtatoris voluntatẽ in iuris poteſtatẽ
q̃q. reſolui.gl. reuoluitur §. deinq. l.interdum.de hær.inſt.519.num.10

teſtato-

Teſtatoris voluntatem probatam præuaiere ſcripturæ, l.qui quatuam. de lib.1. in fin.num.869. nu.30
Teſtatoris voluntatem tollere omnem fraudis ſuſpitionem. in mar. ſ.ſicut. l.ſi peculium.de pecu.leg.1362.n 50
Teſtatoris voluntatem non ſemper ſecuari.gl.vlt.l.pater familias.de hæred. inſti.ſ 33.num.70
Teſtatoris inhumanam voluntatem, non recipiendam,l.quidam.de condit.inſtit 661.nu.50
Teſtatoris voluntati non ſemper eſſe parendum.gl laudandus.l.quidam. de condi.inſti.664. nu.30
Teſtatorem & iudicem æquiparari.gl. diuiſiſſent.l.ſolent. de alim.leg.1394. num.60
Teſtatorem poſſe ventri dare tutorem, iudicem non poſſe.723. nu.20
Teſtatorem non poſſe.275.nu.20
Teſtatorẽ non poſſe omnia gl.vlt.l.certi donem.de ope.lib.2135. in prin.
Teſtato conuenire,i cotam teſtibus. l. quidam,l.ex quo. de admi.& peric. tu.gl.teſtatò 189.nu.40
Teſtamentarius.l.ſcribens teſtamẽtũ, gl.teſtamentarius, ſ.ſed ſi.l.quoties, de hæt.inſti.ſ 14 nu.50
Teſtamentum quid.l.1. de teſtam. 404. in prin.
Teſtamentum,quid.l.2.ſ.1.quemad.teſt.ape in tex.784. nu.30
Teſtamentum mentis teſtationem eſſe.400.num.20 gl.teſtatum. ſi poſt.l. conficiuntur.848. nu.40
Teſtamentum omne dici voluntatem vltimam.niſi contrarium probetur, in mar.gl oſtendere.ſ. quæ habet.l. Lucius ad Treb.1936.in princ.
Teſtũ, qua ætate fieri poſſit.l.quinta, de teſtam.in tex.405. nu.10
Teſtamentum vitiari per conditionem turpem.l.filius qui.de condi.inſti.in ſum.657.num 10
Teſtamentum principale, qui arguere vult eum à ſecundis tabulis repellẽdum eſſe.in caſu. legis.cum tabulis, 1561.num.10
Teſtamẽtum patris. & filij impuberis, habentur pro vno.l. patris.de vul. in ſum.608.num.20.& 30
Teſtamentum obſides facere non poſſunt.l.obſides.de teſt.408.nu.20
Teſtamentum nuda voluntate nõ conſtituitur.l.cenſui.ſ.nec putauerit.de bo. poſſ.ſecundum tabul. in tex.2108. num.40
Teſtamentum eius qui capite dãnatus eſt. vel ciuitatẽ perdiderit. ac libertatem,irritũ eſſe,l. ſi quis filio.ſ. ſed & ſi.de iniu.rup.in tex.480.num.30
Teſtamentum apud hoſtes factum, nõ valere.l.eius qui.de teſt.in ſum.406. num.40
Teſtamentum in hoſtium poteſtate poſitum militem facere non poſſe.l.facere.de mil.teſt 675.nu.30
Teſtamentum militis, poſſe ſcribi gladio.vngula.puluere.ſuo ſanguine.in mar l.non dubium.de bo.poſſ.ex teſta.mil.2154.num.20
Teſtamentum ſignatum.qñ dicatur, l. ad teſtum.ſ.ſi.de teſt.417. nu.40
Teſtũ ſine inſtõnẽ.qñ is valere.gl.vl.l. traſtabat.de mi.teſt.658.n.10. & 20
Teſtamentum nuncupatiuum an poterit per inſtrumentum publicum probari.gl. hæredes palam,l. hæredes,qui teſta.fa.poſſ.415.nu.60.
Contra teſtũ aui, poſſe venire nepotẽ licet filius fuerit iuſtè exhæredatus, l.3.ſ. ſi emancipatus. de bonor.poſſ. con.tab.in ſum.2 4.nu.40
Teſtamẽtum filij pater irritat.gl.viuo. l.poſthumorum de iniu. rup.fac. teſtam.482.num.70
teſtamentum principale.i. paternũ nõ rump. per ſecceſſorium,i.pupillare, gl.manebit.ſ.ſi viuo.l.ſi quis.de vulg ſubſtit.606.num.50
teſtamentum, quinque modis irritari, gl.teſtamentum.l. teſtamentum. de iniu.rup.& irrito fac.teſtamen.476. num.20
teſtamentum iniuſtum, ruptum, & irritum diffatur.l.1. & 2.de iniu rup. 472.num 10. & 50
teſtũ præteritione filij, vel nepotis emancipati non rumpi.l.certũ.ſ.filia. de iniu.teſtam. in ſum.484. num.40
teſtamentum ineiſum à teſtatore furioſo.non rũpitur,l. vlt. de iniu.rup. 493.num.10
teſtamentum quis rumpat, & mõſtroſus dicatur.gl.ſi naſcatur.ſ.ex his,l. poſthumi.de iniu.rup 475.num.20
teſtamentum rumpi per capitis diminutionem.in mar.
teſtamẽtum ſecundum rumpit primũ, gl.exiſtere.l.pater, de hæt. inſt.552. num.60
teſtamentum valere, mortẽ ſibi tædio vitæ conſciſcentis.l.1.ſ. ſi quis non, ad Senat.Sy.l.818.num.60
teſtamẽtum vnum, multis exemplaribus tranſcribi poſſe.in margine. ſ.ſi quis.l.1.de bon.poſſ.ſecundum tab. 2338. nu.30.& l.vnum teſtamẽtum, de teſt.420. num.20
teſtamẽti factio actiua.& paſſiua quæſtio.in mar.gl.1.l.teſtamenta qui teſt. fac.poſſ.401.nu.50.
teſtamentum falſa cauſa vitiat. l.vlt.de hæt.inſti.in ſum 578 nu.10
teſtamenti ſolennia.gl. ſolennia.l.1.de iniu.teſta.472.nu.20
teſtamenti initium ab hæredis inſtitutione faciendum.l.1.in prin.de hæt. inſti.500.num.10
teſtamenti inſtrumentum, publicum eſſe.l.2.quemadmo.teſt.ape. & ſeq. 786.num 20
teſtamenti faciendi tempus non reſpiciendum.ſed id quo nepos naſcitur, l.Gallus.ſ.nunc.de lib.& poſth.465. num.10
teſtamẽti factionem homini ſanę mẽtis non auferendam, l.ex facto.ſ.etenim.de vulg.in tex 636.nu.10
teſtamenti factionem duo tempora requirere.in tex.gl.vtroq;.ſ. ſed & ſ.l. 1.de ſecundum. 12.2139.nu.10
teſtamenti factionem amittere, dãnatos ad ferrum, ad beſtias, in metallum.l. eius qui. ſ. in inſulam deportari,de teſt.in tex.407. nu.40
teſtamenti ad tempus, reſtringi verbũ præſentis temporis.l vxorem.ſ.teſtõ de leg.3.in ſum.1166 nu.10
teſtamẽti & mortis tempus.in verbo. Mortis.
teſtamenti tempus ſeu præſens inſpici. gl teſtamentum. l.medico. de au. & arg.legg.2 56.in prin.
teſtamenti tempore.non corporis ſanitatem. ſed mentis integritatem ſpectandam.l 2 de teſt 404. nu.20
teſtamenti qualibet in parte. dubia teſtatoris verba declarari poſſe. ad inquirendam teſtatoris mentem, in marg.ſ. fundum.l.prædia,de inſtru. lega.1357.num.40
teſtamenti ſcriptorem teſtem eſſe in teſtamento poſſe.l. Domitius. de teſt. in ſum.421 num.30
teſtamenti ſcripturam, legatarius niſi oſtẽdat.non ei cauere debere.l.poſtquam, ſ. ſi dies, vt leg.no.caues. in ſum.1984.nu.20
teſtamenti vnius. plures tabulas aliquẽ habere poſſe. in marg.l.pluribus. de his quæ in teſt.delen.469. nu 20
teſtamento militari.probatio non communẽ eſſe neceſſariã gl probationibus.l Lucius.de iniu.teſt. 699. nu.20
teſtamento teſtẽ eſſe poſſe.qui & in iudicio l.qui teſtamento.ſ. cum qui.de teſt.in ſum.473.num.20
teſtamento teſtis eſſe non põt mulier, in alijs poteſt.l.qui teſtamento.ſ.eã qui.de teſta.414.nu.20
teſtamento teſtem eſſe non poſſe infamem.gl.vlt.l.cum lege.qui teſt. fa. poſſ 421.num.60
teſtamenta duplicia.l. in duplicibus. ad leg. Fale.1743. num.10
teſtamenta plura facere.licere militi.l. quærebatur.de milit teſtamen. 684. num.30
teſtamentorum executores,ſeu cõmiſſarios non habere actiones cõtra hæredes.cũ ſint vt miniſtri.gl.non poſſe.l.Lucius.ad Treb.1930.in prin.
teſtamentorum verba, plenius exponi, quam ſtipulationum, gl.centum.l.ſi hæres.de leg.1.930.in prin.
teſtamentorum. quotuplex interpretatio.in mar.gl.ſingulos.l.legatum. de ann.leg.1241.nu.50
teſtificari an poſſit maritus pro vxore, & econtra.gl.vna domus.ſ.ſi pater. l.c.ad Sy.l.819.num.10
teſtis vnius dicto, qñ ſtatur.l. Teopõpus de dote prælc. in ſum.1303. n.10
teſtis eſſe patris in teſtamẽto, an filius poſſit.gl.diximus.ſ. quæcunque.l. q. teſtamento.de teſta.413.nu.50
teſtis eſſe in teſtamento, infamis non poteſt.gl.vlt.l.cum lege, qui teſt. face.poſ.421.num.60
teſtis conditionem inſpiciendam. tempore teſtificationis.in ſum.gl. contigerit. ſ. conditionem.l. ad teſtium. qui teſt.fa poſ.418. nu.30.& 60
De teſtis conditione iudex inquirere debet.gl. de nominibus ſ.ſi Præſes. l.in ordinem de magiſtrati. conueniendis.376.nu.20
teſtem in teſtamento eſſe poſſe. qui in iudicio eſſe poteſt. l.qui teſtamẽto. ſ.eum qui.de teſt.413.nu.20
teſtem officium publicum habere. glo. obſignent.ur. l.ſed ſi. quemad. teſta. aperi.787.num.70
teſtem eſſe non poſſe quempiam eo teſtamento. quo inſtitutus eſt hæres. l. qui teſtamento.de teſt.412 nu.40
teſtem eſſe poſſe in teſtamento. teſtamenti ſcriptorem. l. Domitius. de teſt.in ſum 421. nu.30
teſtes rogatos in nullius teſtamẽto qñque requiri.gl. corporatis.l. Dauus. de mil.teſta.688.nu 10
teſtimoniũ ferre ſi poſſe puberẽ facti de eo cũ ante viderit gl. cõgerit.ſ. conditionem.l. ad teſtiũ.419 nu.10
teſtificari pro filio patrem nõ poſſe. gl. diximus.ſ. quæcunq;.l.qui teſtamẽto. qui teſt. fac. poſ.413.nu.50

Teſta-

Index materiarum

Teſtudo quid, glo. lectos. §. cui. l. hęres de leg. 3. 1221. num 60
Theſaurizare parentibus non debere filios, in marg. l. fine. ad Tertul. 2283. num. 20
Timendum eſſe Deum. l. quæ ſub conditione. de cond. inſtitu. in tex. 651. num. 20
Tituli nominationem nõ tribuere ius nominato in marg. gl. 1. §. dominus. l. dominus. de peculio leg 1373. n. 40
Titulo ex ſolo ſine poſſeſſione dominium, quomodo, & quando quæratur in marg. gl. poſſeſſionem, l. fiſcus ad Treb. 1900. num. 20
Toleratibilius eſſe, quod palam fit, in verbo Palam.
Tolli facilius ſpeciale, quam commune. l. eius militiæ. §. 1. de milit. teſt. in ſum. 693 num. 10
Tomentum, quid. in marg. §. lanæ. l. ſi cui de legatis, 3. 1196. nu. 60
Topiarius, i. ordinator ſaltus, vel orti. gl. ſaltuarium. §. inſtrumẽto, l. pictoris. de inſtru. leg. 1343. nu 20
Totum qui dici, nihil excipit. l. Iulianus. de leg 3 in mar. 1194. nu. 40
Totum agnoſcere videri, partem qui agnoſcit. l. ſi cui res, de leg. 2. in ſum. 1029. num. 30
In totum reum eſſe, qui in parte deliquerit. gl. verum. §. aperiri. l. ſi quis. de Senat. Syllan. 825. nu. 70
Traditio quid operetur, in marg. §. his conſequenter. l. denique. de pecul leg. 1365. num. 20
Trahere reliqua, in verbo Reliqua trahere.
Transfuga. glo. 3. l. ſi quis tutor. de tut. 135. num. 60
Tranſpoſitionem verborum nõ vitiare legatum. l. quidam. de pecu. leg in ſum. 1368. in prin.
Pro traditione patientiam haberi, glo. paſſus. l. reſtituta. ad Sena. Treb. 1861 num. 70
Trapezophorum, in mar. l. ſupellectile. de ſup. leg. 1385. nu. 20
Tribum emi quid. in mar. 1146. nu. 60
Tributum. & ſtipendium, an differãt. l. neque ſtipendium, glo. neq; ſtipendium, 81. num 20
Triclinaria veſtimenta, quæ dicantur, in mar. gl. triclinaria. l. apud. de opt. le. 1316. num. 10
Triennio matrem infantem educare oportere. gl. ex tempore. l. 1. ubi pup. edu. debeat. 330. num. 10
Trierarcus, gl. trierarcos. § item. 2154. num. 60
Trulla. l. ſupellectile legata. de ſupellect. leg. & gl trullas. §. argento. l. & ſi. de au. & arg. le. in tex. 1434. nu. 30
Tunc adueꝛbium quomodo vſurpetur, gl. eſto. l. in ſubſtitutione. de vul. ſubſt. 616. num. 60
Tunc, extremitatem temporis ſignificare, in marg gl. non futurum. l. ſi ita legatum. de au. & ar. leg. 1423. nu. 70
Tunc) Verba præſentis temporis cum aduerbio tunc, referuntur ad tẽpus mortis. l. penult. de teſta. tut. in ſum. 153. num. 20
Turpiter quod fit, fieri non dici, gl. quibus. §. muliebria. l. veſtis. de au. & arg. leg. 1438 num. 40
Turpem conditionem haberi pro non adiecta. l. non dubitamus. de cõd. & dem in ſum. 1583. nu. 20
Turpem conditionẽ vitiare teſtamentum, l. ſi quis. de cond. inſtitu. in ſum. 657. num. 10
turpes operas non imponendas. l. hæ demum. de oper. lib. 2181. nu. 10
turpitudinem ſuam alegans, non audiri. in marg. 912 nu. 50
tutela quid. l. 1. de tut. in tex. 127 n. 20
tutela eſt officium virile. l. tutela. de tu. in ſum. 136 num. 20
tutela, an ſit publicum munus, gl. excuſabitur. § quia accepit. l. ſæpe de excu. 309. in prin.
tutelam non eſſe &ſpub. munus. gl. ſi duo de excuſat. tuto. in tex. 289. num. 10
tutela legitima ceſſat, quando pendet teſtamentaria. l. ſi quis ſub. ac teſt. tut. in ſum. 142. num. 20
tutela legitima præcedit datiuam. glo. datum. l. qui teſtamento. de excu. tu. 323. num 20
tutela finitur etiam mortuo contutore quantũ ad eius perſonã, nec accreſcit ſuperſtiti. in marg. 341. nu. 40
tutelæ excuſationem, paupertatem dare, l. paupertas. de excuſ. tut. 293. n. 20
tutelæ remiſſionem, & milites veteranos capere, in verbo, Milites vet. l. ſed & milites, in ſum. de excuſ. tut. 293. num 20
tutelæ remiſſionem, capitalem inimicitiam præbere. l. athletæ. §. 3. de excuſ. tut. 292. in prin.
tutelæ ſuæ factus. i. ſui tutis. l. quoties, §. 1. de admi & pericu. tu. in tex. 197. num. 20
tutela reſtituere. l tutor pro. §. tutor. de admi. tut. 210. num. 20
tutelam regionibus diuidi, in text. l. ſi duo. de admin. tut. 240 nu. 30
tutelam repoſcere, id eſt, tutelæ rationem. l. maxim. c. de admi niſtr. tut. in tex. 310. num. 30
tutelam ſuſceptã deſerunt pauci. l. nec ille. de tut. & cur. gl nec ille. 172. n. 40
Hæc verba, cum in ſuam tutelam venerit, quid importẽt. l. cum filioſam. in prin. de leg. 3. in ſum. 1178. nu. 10
A tutela excuſare infirmitatẽ, & ægritudinem corporis. l. non ſolũ. §. ſi quis. de excu tut. 300 num. 30
Excuſatus à tutela vnius non ob id excuſatur à tutela alterius. l. duobus. de te. tut. in ſum 148. num. 20
tutela liberari per capitalem inimicitiam. l. athletæ. §. 3. de excu. tut. 292. in prin.
A tutela remotus, quando ſit infamis, gl. remotus ſit. §. qui ob. l. tutor. de ſuſpect. tut. 277. num. 30
tutelas res affectans, non excuſatur à quarta. l. ſpadonem. §. ſi. de exc. tuto. 309. num. 30
tutelis & curis remittit ciuitatum magiſtratus. l. athletæ. §. 3. de excuſ. tut. in tex. 291. num. 40.
tutor quis. & vnde. l. 2. de tut. 127. num. 30. & 40
tutor dicitur defenſor. gl. defenſores. l. ſi minor qui pet. tut. 157. nu. 30
tutor, curator. gl. vlt. l. cum quidam. de tut. & cu. da. 168. in prin. & gl. vlt. l. cum ſemel de tutelis, & gl. tutorẽ. §. ſi quis. l. tutor. de ſuſpect. tut 275. num 10
tutor, & curator differunt. l. ventri. de tut. & cu. gl. reg. 173. nu. 70.
tutor datur in augmentum. l. quoties. §. ſi. de admi. tut 199. num. 40
tutor domini loco eſt, dum benè gerit, l. tutor. qui tut. de admin. tut. in text. 269. num. 70
tutor legitimus tria facere debet priuſquam adminiſtret. glo. facit. l. legimus. de leg. tu. 163. num. 60
tutor an propriam vtilitatem debeat præferre vtilitati pupilli. in mar. l. a curatoribus. de admi. tu. 214. nu. 30
tutor ſolennia nomina mittere poteſt, l. cum plures, §. cum tutor. de admi. tut. in tex 201. num. 40
tutor debet facere, quæ bonus pater fa. faceret. l. generaliter. de admin. tut. in tex. 200. num. 20
tutor non debet facere lucrum ex tutela. l. quin. gestationem. in tex. de admin. tut. 249. num 10
tutor hodie non tenetur date per. pupillari ad vſuras. in marg l. ſi tutor. de admi. tut 213. num. 30
tutor an pupillo teneatur pro meſe geſtis à contutore. gl. 2. l. qui plures. de admi. & peri. tu. 226 nu. 70
tutor pupilli perſonam repræſentat. gl. 2. l. inter tutores. de admin. tut. 215. num. 30
tutor dari poteſt ſeruus aliquando. glo. actio. § ſi quis, l. prin tutelæ. de cogni pro tutore. 359 num. 20
tutor poteſt emere à pupillo, non, ſed contutore. authore. l. pupillus. §. item. de auth. tut. 257. num. 50
tutor propter rei ſuæ venditas remouetur, in ſum. §. Seuerus, l. tutor. de ſuſp tu. 275. num. 50
tutor perſonæ principaliter datur, glo. quaſi. l. pater de teſt. tut. 136. nu. 60
tutor ſe authore obligari pupillo poteſt. glo. ſibi creditam. §. non tantum, l. quoties. 199. num. 30
tutor temporarius. in tex. l. cum quidã. de tut. & cur. 167. nu. 50
tutor rebus, & moribus datur. l. cum plures, l. cum tutor. de admin. tu. in tex. 201. num. 10
tutoris authoritas, conditionem non recipit. gl. conditionaliter. l. & ſi condi tionali. de auth. tu. 259. nu. 50
tutoris datio à matre facta, an ſemper confirmanda. gl. confirmabitur, l. nulli. de confir. tu. 155 nu. 10
tutoris dationem pertinere ad maiorẽ iudicem. in marg §. conſ. ſum. 2290. num. 40
tutoris dolum pupillo non nocere. l. 3. quando ex facto tutoris. de auth. tu. 267. num 20
Expenſæ factę circa perſonam tutoris, quando imputantur pupillo. l. à tutoribus. §. fi. de admin. tu. in text. 214. num 60
tutoris quod ſit officium. in caſu. §. officio. l. de omnibus. de tut. & ra. diſtra. 376. num. 30
tutorem morte reuocari mandatũ ab eo factum. l. ſi per epiſtolam, de acquir. hær. in ſum. 747. nu. 30
tutoris ſatisdatio, quare per tutorem remitti poſſit, in verbo Satisdatio. in mar. l. fine. §. & ſi ad Trebellia. 2291. num 20
tutoris teſtamentarij confirmandi ſolennitas. l. 1. ubi ſunt quidam dati de confir. tut. in tex. 154. nu. 20
tutorem quandoq; ſolum adire hæreditatem. gl. 1. l. is poteſt, de acq. hæred. 714. num. 60
tutorem te. vel pecunias pupilli intercipientẽ, tribus teneri actionibus in. caſu. de rationibus. l. 1. de tut. & rat. diſtra.

diſtra.334.num.60
Tutorem ſe teſtamento ſcribens, tutor non erit, niſi teſtator ſubſcripſerit. l. ex ſententia de teſta. tut. in ſum. 151 num. 30
Tutorem ſuſpectum non reddi per deſictum precedens tutelam. l. 3. §. nūc videamus, de ſuſpect. tute. in tex. 273 num. 30
Tutorē tutor docere debet. gl. ad quos §. tutores. l. T. tium. de admin. & pert. tut. 237. nu. 60
Tutorem ſæpe remoueri, & puniri, gl. atrociora, §. ſi quis. l. 2. de ſuſpec. tut. 271. n 40. & 50
Tutorem ventri non poſſe dari à iudice, ſed à teſtatore. gl. boniſve, §. ſi q. l. tutor. de ſuſpect. tut 275. n. 20
Tutores honorarii. l. 3. in fi. de adm. tut. 184. nu. 20
Tutores ſine inquiſitione dat pater, nō mater. l. 4. in princ. de teſt. tute. 138. num. 20
Tutores eſſe, qui non habeāt excuſationis neceſſitatem. l. ſci. e. §. qui non iuſtè. de excuſati. tuto. in tex. 305. nume. 40
Tutores eſſe quoſdam, qui conſtituta tempora obſeruare non teneāt ut, in caſu. l. ἐάν τινας de excuſat. tu. 287. num 60
Tutores, vel curatores nō leuiter admitti debere ad excuſationes à tutela. l. ſcire oportet. §. 1. de excuſ. tut in ſū. 301. nu. 40
Tutores idonem affirmans fideiuſſoris inſtar habet. l. 4. §. fideiuſſores, de fideiuſſ nu. 371. nu. 30
Tutores ſumēdi ſunt in ciuitate, cuius eſt pupillus. l. Diuus. de tut. & cu. 175 num. 20
Tutorum factum irritum eſſe, ſi aliter, atque à Prætore iuſſi ſunt, fecerint. l. ſi pupillorū. §. ſi Prætor. de reb. eor. 893. in prin.
Tutorum periculum commune, l. tres tutores ad prin. de adm. tut. in text. 243 nu. 10
Tutoribus, & curatoribus à tutela, vel cura appellare non licere. l. ſcire oportet. in prin. de excu. tut. in ſum. 301. nu. 20. & 30
Tempus hæreditatis adire reſpicitur in tutoribus. gl. l. ſi nemo. de teſt. tut. 140. nu. 10
Tuto loco, vt res ſit bona fide cōtracta, dubiis, à rebus agendum eſſe niſi aperte contra leges ſcriptum ſit. l. vbi eſt. de reb. dub. in tex. 1536. n. 20
Tympana. in marg. § item cum. l. pediculis. de auro, & argen. legato. 1448. num. 30

V

Vacare. in tex. § ſi tutor. l. cum plures de adm. tu. 202. n. 10
Vacua pars. l. ex facto. de hære. inſtit. in tex. 523. nu. 40
Valet tantum res, quantum cōiter vendi poteſt. gl. funguntur. l. pretia, ad l. Fal. 1732. nu. 60
Validius quandoque tacitum expreſſo eſſe. gl. non poterit. l. ſi fideiuſſor. de leg 1. 911. in prin.
Validum per inualidum quandoq. vitiari, & inualidum validari. gl. hæredem. in marg. l. qui ſoluendo. de hær. inſt 543. in prin.
Variatio non permittitur, quando electio trahit ſecum executionē. l. apud Aufidium. de op. legat. in ſum. 1315. num. 30
Variatio quando admittatur, in marg. l nonnunquam. de colla. bono. 2091 num 20
Variationem reprobari gl. debere. §. ſi ita. l. ſi ex. de leg. 1. 865. nu. 20
Varietas quando non reprobatur. gl. 1. de reb. ter amo. 88. nu. 60
Varietatem facti, non dubitationē iuris inducere aduerbium, fortè, in marg. gl. fortè. l. in ſubſtitutione, 616. num 30
Vaſa an ſint legata, legato vino, in mar. l. nam. qđ. de penu leg. 1382. nu. 20
Vaſcularius. gl. vaſcularius. l. ſi vaori. de au. & arg. leg. 1454. nu. 40
Veſtigal quid, veſtigalis. §. Modeſtinus. l. ſi ſine. 212 nu. 10
Vela hipæthrorum. l. quæſitum. §. de velis. de fun. inſtr. 1335. n. 30
Velle) Inſtitui poteſt hæres, ſi velit, l. iam dubitat. de hæred. inſti. 574. num. 10
Venalia. & quæ ad tempus ibi ſunt, nō venire in legato. gl. mercis. §. ſi vxor. l. generali. de vſu. & vſufru leg. 1272. num. 10
Venalitia. l. 5. de iure deliberand. 669. num. 20
Venalitiaria vita. l. ſeruos §. fin. de leg. 3. in tex. 1198. n 60
Vendere damnatus intelligitur iuſto pretio. l. ſi fideiuſſor. §. ſi de legatis, 1. 911. nu 30
vendere quo tempore quis frumentum cogatur pretio etiam paruo non iuſto. in ver. Frumentum.
vendere pretio immodico, & non vendere. æquipollere. gl. immodico. l. nō dubium. de leg. 3. 1129. n. 20
Vendere res ſuas inuitus cogitur nemo l. non enim, res. amo. 87. nu. 20
vendi debent quæ mora deteriora fiūt l. impuberib. §. præterea. de ſuſp. tut. 280 in prin.
vendi debere ea, quæ deteriora fiunt. l. 5. de iu. delib 669 nu. 10
vendi poſſe colligatori ius litis, in verbo, ſus.
Venditionem non reſcindere facit. rei familiaris neceſſitas. gloſ. venderet. 922. nu 70
Venditas res pupilli tutor iuſtè retinet. pretio non ſoluto. l tutor. retū. de admi. tut. in ſum. 246. n. 10
ventri non dari tutorem à iudice, ſed à teſtatore. gl. boniſve. § ſi quis. l. tutor. de ſup. tu. 275. nu. 20
In ventre exiſtentem partum aliter, dici quam fructus pendentes, qui rei pars dicuntur, eamque reddunt pretioſiorem. in ſum. in leg. 2. ad le. Fal. 1670. nu. 10
veram vtranque partem copulatiua requirit tantum alteram. l. ſi hęredi de cond. inſt. 649. nu. 30
verbum poſitum, vel omiſſum non nocere. gl. hæreditatem. §. qui filio. l. ſi ita. de bon poſ. ſec. tab. 2146. n. 20
verbum præteritis temporis, reſtringi ad tempus teſtamenti. l vxorem. l. teſtamento. de legat. 3. in ſum. 1166. num. 10
Verbum quod reperitur in præterito, & futuro, in vltima voluntate refertur ad futurum. l. ſolemnis. & l. ſi ita legatum. de conditio. & demonſtr. 1615. num. 40
verba minus intenda eſſe, quam reſpondeo hæres eſto. §. ſi ita fundo. l. 2. de hær inſt. 501. n. 40
verba enunciatiua ſufficere ad fideicō miſſum. in mar. l. cū preponebatur. de leg. 2. 1032. n. 30
verba enunciatiua quando diſpoſitionem inducant. in marg & in ſum. l. qui volebat. de hæred inſtit. 559. nume. 10
verba minus, quam ſenſum amplecti. l. 3. §. conditio. de adi. leg. 1495. n. 30
verba iactantiæ cauſa prolata, non inducere diſpoſitionē. l. vlt. de teſt. 423. num. 10
verba debere intelligi vt aliquid operē tur. l. ſi quando. de lega. 1 in ſumma. & l. generali. §. de vſufruct. leg. 1270. num. 50
verba non ſed mentem ſpectandam. l. penultima. de confirmat. tutor. 158. num. 20
verba præceptiua quandoque conſiliū ſonare. gl. Conſilii §. mando. l. cum pater. de leg 2. 1071. nu. 30
verba legis licet deficiāt, ex lege tamē dicatur, quod ex mente eius colligi poteſt. l. 3. in princip. de legi. tut. 158. num. 20. & no l. pen. de confir. tu. 161 num 20
verba. peti nolo. quid importent. l. quod mihi. de liber. lega. in ſumma. 1475. num 40
verba reſtrictiua. quid importent. l. Aurelius. §. teſtamento. de lib. le. in ſū. 1482. nu 40
verborum ob proprietatem non ſolum neceſſum aliquando fieri. ſed etiam à iure communi pietatis intuito gl. pietatis. l. codicillis. l. vxorem. de le. 3 1165. nu. 10
verborum cum nulla eſt ambiguitas, admitti non debere voluntatis queſtionem. l. ille. aut ille. de le. 3. in tex. 1133. nu. 30
verborum cum reſoluat iniquitas legiſlatoris mentem eſſe ſeruandā. l. ſcire. §. aliud etiam. de excu. tut. in ſum. 303. nu. 10
verborum tranſpoſitio. non vitiat legatum. l. quidam. de pecu. leg. 1368. in prin.
verborum ſubſtitutionis compēdioſæ, triplex ſpecies. 583. n 20. & ſeq
Ex verbis mentem ſanam probari. gl. amoueri. l. qui iam. de cond. inſtitu. 664. nu. 60
Incidit quandoque quis in verba legis, ſed ſententia excuſatur. l. fi. in princ. qui pet. tut. 179. n. 60
verbis prævalere legis mentem. in verbo, Verba.
veritatis primordio. quod adiuuat falſum non videri. l. cum filius. §. hæres de leg. 2. 1057. n. 10
veritati præiudicium non fit. l. 5. §. meminiſſe. de li. agn. 106. num. 40
Plus quandoq. opinionem habere, quā veritatem. l. is, qui. de acq. hę. in tex. 713. num. 10
veritatem fictioni prævalere. gl. in margi l. filio. de lib. & poſth. hære inſtit. & gl. excludatur. §. ſi eius. l Callus. de li & poſth. 46. n. 50
verna quis dicatur gl exceptum. l. Titix. de leg. 1. gl. ſi alii vernæ. l. ſeruis. de leg. 3. 1220 nu. 50
verſicoloria. l. ſi cui lana. §. de verſicolo. lib. de leg 3. 1197. n. 40
veſpillo quis dicatur. in marg. gl. vlt. l. ſed ſciendum ad Senat. Treb. 1804. num. 10
veſtis, & veſtimentum idem. l. inter veſtem.

Item, de auro, & arg. leg 1440. n. 10
Veſtimentum quid. lege, veſtimẽtum, de auro, & argento legato, 1437. nume. 20
Veſtimentorum genera. l. veſtis, de aur. & arg. leg. 1437. n. 30
Viam malitijs aperiri non debere. 387. num. 20. gl. ratio. §. ſi pupillus. l. magis, de rebus eorum. & glo. nam inſpectio. l. tabularum, quemad. teſta. aper. 786. nu. 30
via vna quod prohibetur alia non permitti. in mar. 173 nu. 60
Vias debere rectas ire Reipubl. cauſa abſentem. l. non ſolum, §. ſecundo, de excuſat. tut. in ſumma. 298. numero 40
viator, & officialis, lege is cui. f. miſſus, vt in poſſeſſ. leg. no. in tex. 2006. nume. 30
viatori an credendum ſit. gl. viatorem, l. magis. 389. n 10
vicarius damni, &c. in tex. §. tutor. l. tutores. 225. nu. 30
vicem plurium vnus quandoque ſuſtinet. gl. ſuſtinere, l. nam tertium, de hæ re inſt. 521. nu. 50
viduitatem mulieribus. quæ indicit cõ dicto, ſpernendam eam eſſe glo poſſe, l quoties, de condit. & dem. 1584. num. 10
villa, quid gloſſ. villam, §. fina. l. divortio, ſoluto matrimon. n. 21. nume 10 60
vinculum iuramenti obligare, in margi. l. iuri, iurandi, de operis, lib 2169. num. 30
In vinculis cauſam dicere, l. antepen. §. j. ad Syll 838. in prin.
vinculis aſtringi non debere dignitatẽ qui habeat. l. 3. §. iutores, quis de ſuſ. tut. in tex. 276. nu. 50
vindicari poteſt quod ſuum eſt. l. Quintus Mutius. §. argento omni de auro, & argento legato. in ſumma, 1441. num. 30
vindicatio, glo. vindicatio. §. & ſi. lege, ſi peculium, de peculio legat. 1351. num. 40
vindicatio rei directa datur bonorum poſſeſſ. agenti. in margine. glo. vlt. l. ſi prætertius, de contra tabulas. 2051. num. 10
vindicta pro iniuria illata an, & quando permittatur. in marg. gl. nec ſolicitudo. l. Diuus. de Senat. Sylan. 821 num. 50
vinum acinaticium, in marg. l. ſi quis vinum. detrit. leg. 1321. n. 50
vinum eſt omnis liquor ex vinea procedens. l. ſi quis vinum, de trit. lega. in ſum. 1321. nu. 30
vinum vetus, lege, vetus, de tritico vino. & oleo legato. in text. 1322. nume. 70
vinum cydonem, in margine. l. ſi quis vinum, de tritico legato. 1321. numero 70
vino legato, an ſint legata, & vaſa. in ver. Vaſa.
vino legato, quæ debeantur vaſa. l. 3. §. primo. de tritico vino. & oleo leg. in ſum. 1318. nu. 40
vitiolæ. in text. §. ornamenta, l. argumento, de auro, & argen. legat 1439. num. 30
viripotentes quando dicantur puellæ, glo. viri potens. l. ſi filiæfamilias, de leg. 3 1179 nu. 60
virum quæ pati nequeat, nuptam non videri. gl. nubilis. l. hæc conditio. de condit. & demonſtr. 1577. in princ.
virum ſocium eſſe vxoris. gl. cum vxore. §. qui ſocietatem. l. alimenta, de alim. leg. 1410. n. 20
viro an competat iudicium dotis pro impenſis in re dotali factis. gl. alioqui. l. omnino. 80. nu 70
viro operati vxorem debere, in verbo. Vxorem.
viro ſagaciorem citius eſſe fœminam. gl compleium. l. qua a arc. de teſta. & qui teſtamen. facere poſſ. 405. nume. 50
vitæ ſocietatem vxorem quodammodo dominam facere. l. 1. ret. amo. 83. num. 30. in tex.
vitam hominum non excedere cẽtum ann. in tex. l ſi vſusfructus, de vſu. & vſufr. 1157. nu. 20
vitiare actum, perſonæ incertitudinẽ, l. duo ſunt, de teſt. tut. in ſumma. 251 num. 40
vitiare non poſſe ſuperflua, ſed neceſſaria prætermiſſa diminuere contractum in mar. l. legata. de ſupell. lega. 1390. nu. 30
vitiari non poſſe beneficium, ex caſu ſuperuenienti. in margine, glo. vlt. l. verbis, ad legem Falcidiam, 1168. num. 50
vitiari non poſſe legatum, demonſtratione falſa. l. his verbis, §. pater, de leg. 3 in ſum. 1225. num. 40
vitiari quandoque validum per inualidum, & inualidum validari. in mar. glo hæredem, l qui ſoluendo, de hære. inſt 543. in prin.
vitiari teſtamentum per conditionem turpem. l. filius, qui. de condi. inſtitu. 657 nu. 10
vitiatam repetitam conditionem eã non repetitam videri. lege. ſeruo alieno, §. penult. de legat. 1. in ſum. 970. num. 30
vitiato expreſſo, non vitiari tacitum. l. ſi fideiuſſor. de leg. 1. in ſumm. 910. num. 40
vitium temporale minus ſpectandum, quam generandi naturam, l. ſi quis poſthumos de liber. & poſth. in tex. 431. nu. 10
vitio ſuum incommodum quemque accipere debere. l. nec id, ſi quis omiſ cau. in tex. 906. n. 10
viuentis hæreditatem nullam dici, gl. viuo. §. ſi ab impuberis, vt in poſ. leg. 728 nu. 60
viuentis hæreditatem ſolicitè captantem improbum eſſe l 2 §. interdũ. de vulg. in tex. 590. nu. 30
viriſſe filium patre diutius, præſumendum. l. cum pubere, de reb. du. 1536. num. 40
viui hæreditatem eſſe nullam. glo. Labeo. l. neminem, de acqui. hære. 728. num. 60
vlciſci. qui ſe voluit prouocatus, ei ingreſcendum eſſe. lege, qui cum natu. §. ſi libertus, de bon. libert. in tex. 2199 num. 30
vltimus eſt, quem nemo ſequitur, l. ex duobus, de vulgar. in ſumma. 618. num. 30
vltima voluntas patris non ſemper ſeruanda eſt. gl. vitra. l. officio, vbi pupi. educ. debeat. 331. nu 10
vltima voluntas non ſemper ſequenda. l. quidam. §. 1. de admin. tut. 189. num. 20
vltimam voluntatẽ arbitrio alieno permittere non oportere, in ver. Arbitrio.
vltimam voluntatem defuncti pro lege ſeruandam. in marg. §. planè. l. 9 ex. de ſec. tab. 2149. nu. 40
vltima in voluntate verbum in præterito, & futuro repertum, ad futurum referri. l. ſolemus. & l. ſi ita legatum, de condit. & demonſtr. in ſum 1576 nu. 10 & in ſum.
Vlpianus dicitur nobilis ab Herennio, & nobiliſſimus à Modeſtino, l. 2. in fi. 287. in prin & l. 4. in fi. de excu. tut. in tex.
Vncix, ſurx. in ver. vſurx. Vncix.
Vnguenti appellatione, quid contineatur. l in argento, l. 1. de au & arg. leg. in ſum. 1436. nu. 40
Vnguentorum genera. in tex. vnguentis, in arg. de auro, & arg. lega. 1436. num. 50
vniuerſale ſingulare quando referatur ad præcedentia. l. hæres meus, §. vxori. de legatis tertio 1221. nume. 40. in ſumma.
vniuerſali æquipollere indefinitam, l. ſi plures, de leg. 3. in ſumma, 1219. num. 10
vniuerſitatem conſentire non poſſe, §. ſeruus. glo. adibit. l. ſi quis, de acquirend. vel omitten. hæredita. 724. num. 70
vniuerſitatem nec facilè conſentire, nec congregari. glo. aſſecuturos. lege. municipio, vt in poſſeſſ. lega. 2012. num. 10
vniuerſitatis ſeruum non eſſe ſingulorum. glo. adibit. §. ſi ſeruus, l. ſi quis, de acq. 725. in p in.
vnusquiſque plurium vicem ſuſtinere poſſe. glo ſuſtinere l. nam tertium, de hæredit. inſtitut. 521. num. 50. & gl. triplici. §. tempeſtiuum, l. ſed cum ad Senatusconſultum Trebell. 1812. num. 70
Vna via. quod prohibetur, alia rõ permitti, in mar. l quæritur, de bonis, liber. 2209 nu. 30
vnam eſſe ſtipulationem his verbis cõceptam, in ſingulos annos, nec morte ſtipulatoris vniri. glo. non tranſire. l. in ſingulos. de annu. legat. 1230. num. 70
vnius teſtis dicto quando ſtatur. l. Theopompus. de dote præleg. in ſum. 1303 num. 50
vno ſuper negotio duos quempiam iudices habere poſſe, in mar. §. ſi quis. l. 1. de bon. poſſeſſ. ſecun. tabul. 2138. num 40
vobis, vel alteri veſtrum, verba hæc. qd imponens. l. ſi fundum. §. his verbis, de legat. primo. in ſumma. 937. numero 30
vocabula rerum immutabilia, horum mutabilia. in ver. Rerum. l. 4. §. 1. de leg. 1. 859. nu. 30
vocandos amicos abſentis eſſe. cum de eius præiudicio agitur. gloſ. amicis. l. ſi abſens, vbi pupil. educt. deb. 333. num. 60
volo verbum quomodo dicatur, in margine. gloſ. vlti. l. iam dubitari, de hæredibus inſtitut. 575. num. 30 & l. Pamphilo, §. 1. de leg. 3. in ſum. 1161 num. 20
Volo) nemo pro parte velle, & pro parte nolle poteſt, lege, nemin. m de legatis ſecundo. & in marg. 550. num. 20

Volo, verbum nec directum, nec obliquum dicitur, sed secundum naturam verbi, in sum. cui adjicitur, in marg. 575. num 30

Volo) verbum, cum voluerit, tractum habet quandiu volet, &c. l. fideicommissa. & sic fideicommissum, de leg. 3. in tex 1120. nu. 20

Voler, solam, voluero, quid, in marg. §. sicham. l. huiusmodi, de leg. 1. 946. num. 10

Voluntas defuncti est ambulatoria vsque ad mortem, in marg. l. quod si, de adimen leg. 1496. num. 40

Voluntas defuncti totum facit. l. ex facto. § rerũ, de hæred. instit. 535. n. 30

Voluntas vlti. non semper tenenda, §. quidam. §. 1. de admi. & peri. tu. 189. num. 10. & 20

Voluntas vltima an semper primę deroget. glo. minorum. l. testamento. l. Aurelius, de liber. leg. 1483. nu 10

Voluntas testatoris, quot modis interpretetur. in marg. gl. frustra. 569. in princ.

Voluntas testatoris, probata, præualet scripturæ. l. qui quartam. de leg. 1. in sum. 869. num. 40

Voluntas testatoris, ex vsu eius magis, quam instrumentis perpenditur. l. prædijs, l. 1. de leg. 3. in sum. 1221. nu. 20

Voluntas tacita. in mar. gl. secundum, §. qui duo. l. damnas, de vsu. & vsufr. leg. 1260. num. 20

Voluntas alicuius requiritur, cum de eius commodo agitur. l. seruus dotalis. in som. fol. ma. 67. nu. 40

Voluntatis quæstio admitti non debet cum nulla est in verbis ambiguitas, l. ille. aut ille, de le. 3. 1133. nu. 30

Voluntatis præsumptionem ex scientia testatoris sumi. gl. no. l. qui habebat, de reb. dub. 538. nu. 30

Legatum ad alterius voluntatem relatum non valere l. captatoriæ, de leg. 1. in sum 971. nu 30

Volũtatis defuncti interpretatio, quot & quibus modis interpretetur. in mar. gl. debebuntur. § Labeo. l. pediculis de au. & arg. leg. 147. nu. 60

Voluntati defuncti non in parte, sed in toto parendum esse. gl. compellendum, secundum. l. à filio, de alim. le. 1407. num 70

Voluntatis testatoris non semper parendum. gl. laudandus de condi. institu. 664. num. 30

Voluntatem constare, voluntatem esse in hæreditate accipienda, in marg. l. adiit. l. apud ad Trebellianũ, 1086. num. 50

Voluntatem, ex sola scientia non præsumi, in fi. gl. accipiat. l. si quis, de leg. 3. 1131. num 70

Voluntatẽ defuncti non circumuenien dam. l. 4. in princ. l. si quis omis. cau. 794 num. 30

Voluntatem defuncti implendam, si põt. l. quæ sub conditione. §. quoties, de condi. inst. in text. 651. nu. 10

Voluntatem defuncti præsumptã multum operari. l. quidam testamento, de vulg subst. 615. nu. 20

Voluntatem defuncti omnem ratam esse, hæreditate semel adita. l. si patronus. §. qui fideicom. ad Treb. versi. cum enim. 188. nu. 10

Voluntatem patris vltimam, non semper secuandam. gl. vitra vires. l. officio, vbi pup. edu. deb. 331 nu 10

Voluntatem nouissimam seruandam, l. translatio. de alie. leg. in text. 1467. num. 40

Voluntatem nudam in aditione sufficere. gl. vlt. & marg. l. si solus, de acq. vel omit. hær. 771. nu. 40

Voluntatum testatoris interpretari, secundum æquitatem, gl. agi potest, §. hæres. l. ita tamen, ad Senat. Treb. in mar. 1851 num. 30

Voluntatem testatoris ex coniecturis, ex vsu. & cõsuetudine colligi. i mar. 2064. num. 60. & gl. voluntate. §. suppellectile. l. legata. de supell. le. 1391. num. 10

Voluntatem testatoris tollere omnem fraudis suspitionem, in marg. §. sicut. l. si peculium. de pe. le. 1362. numero 50

Voluntatem testatoris quandoque in iuris potestatem reuolui. gl. reuolui tur. §. denique. l. interdum, de hære. instit. 519. num. 10

Voluntatem testatoris non semper seruari, glo. vlt. l. paterfa. de hęre. instit. 543. num. 70

Voluntatem vltimam alieno arbitrio pendere non debere. l. illa institutio. in prin. de hær. insti. 530. nu 40

Voluntatem vltimam, sępissime ex testatoris consuetudine exprimi, §. sicut autem, l. si peculium, de pec. l. g. 1362. num. 50

Voluntate defuncti præsumpta, orationem imperfectam perfici. l. si in testamento. de leg. 1. in sum. 962. nu. 60

Voluntate libera societatem procedere debere. glo. 1. l. Labeo. de ope. lib. 2182. num. 60

Voluntate nuda, non constitui testamẽtum. l. pen. §. nec. de bo. pos. secundũ tab. 2148. num. 40

Voluntate patris familias patrimoniũ constitui. glo facit, §. rerum. l. ex facto. de hære insti. 535. nu. 20

Voluntates defunctorum inepras, non seruandas. l. seruo alieno. §. fi. de leg. 1. in sum. 972. nu. 40

Votum parentum esse, vt filij eis succedãt. l. Iulianus, si quis omis. cau. 812. num. 10

Vox prætoris viua est lex, glo 1. l quod vulgo. de con. tab. 2052. nu. 40

Vocẽ publicã priuatæ præiudicare. glo. igitur, l. testẽ. de hęre. insti. 577. n. 50

vocem vnius suspicionẽ inducere posse glo. vlt. l. 1. quemadmo. testa. aper. 784. num. 50

voce vbi non opus sit, nurum posse intercedere. glo. si erarum, §. munus. l. patet. de acq. hær. 780. nu. 10

vrbani serui qui. l. seruis vrbanis. de le. 3. in tex. 1219 nu. 50

vrbis.) In vrbe esse censentur, quę custodiæ causa extra vrbem sunt, l. cuique Romæ. de leg. 3. 1027. nu. 60

vsitatum. in text. §. Lucius, l. si siue, de adm. tu. 213. num. 10

vsq; dictio, quando ponatur inclusiuè, l. patronus. §. Sempronie, de leg. 3. in sum. 1147. nu. 30

vsque semper in dilationibus includit. in marg gl. vsque. § si libertus. l. filiusfamilias. de leg. 1. 974. nu. 30

vsucapi non oportere, rem pupillarem ante pubertatẽ. gl 1. l. si is, qui. de eo, qui pro tut. 360. nu. 60

vsucapionem permitti alienatione permissa. & contra gl. nõ valet. l. magis. de reb. eo. 386. nu. 70

vsura multiplex glo quæ sint. l. tutor. 1. §. quæ sint. de admin. & peri. tut. 193. num. 30

vsura grauior. i. centesima, glo. grauioribus. l. 1. §. sed & si. l. quoties. de admi. tut. 198. num. 60

vsura grauissima. §. idem solent, lege, tutor. de administra. to. tu. 193. numero 10

vsura pupillaris, quæ. l. tutor. §. quæ autem sint, de admi. & peri. tut. 163. num 20

vsura pupillaris, quando præstetur. glo. quæ sint l. tutor. 1. § quæ sint. de admin. peri. tut. 193. nu 30

vsuram. & debitum nomine legato cõtineri. l. nomen. de leg. 3. in sum. 1144 num. 10

vsuram non posse excedere legitimum modum. l. 3. §. fi. de ann. leg. in sum. 1230. num. 30

vsuram, quæ non facit pecunia, eam sterilem dici. l. quid ergo, §. vsuras, de contra. & vtili, in text. 356. numero 20

In vsuris, moræ tempus inspici. in verbo, Moræ.

vsuræ legitimæ, in verbo, legitimæ vsuræ.

vsuræ quibus casibus concessæ, in mar. 193. num. 10

vsuræ maiores, periculo nominum, l. tutores. de administrat. tutor. 224. num. 40

vsuræ quincunces, in tex. §. exceteris. l. tutor. de adm. tut. 194. nu. 10

vsuræ trientes. ibid.

vsuræ vnciariæ, in tex. §. præfectus. l. Titium, de admi. tut. 238. in prin.

vsurarum cursum oblatio impedit, gl. notat. §. tutor. l. tutor. de adm. & per. tut. 210. in prin.

Hodie tutor non tenetur dare pecunias pupilli ad vsuras, in verbo, Tutor hodie.

vsum in nostrum aliquid conuertere, l. quid ergo. §. plane. de cont. & vtili. in tex. 355. num. 60

vsu. & consuetudine. & coniecturis. colligi voluntatem testatoris, in verbo, Coniecturis.

vsu ex communi non ex singulorum opinione, nomina exauditi debere, in verbo, Nomina.

vsui legato, necessaria ad vsum censeri legata. l. patronus. §. codicillis. de le. 3. in sum. 1148. nu. 20

vsu testatoris magis voluntatem eius perpendi, quam instrumentis. l. prædijs. § primo. de leg. 3. in sum. 1221. num. 20

vsus fructus & operarum legatum, differre in verbo, Operarum.

vsufructus vicem dominii obtinet. glo. habeat. §. fundus. l. non quocunque. de leg. 1. 950. num. 70

vsusfructus aliam esse rationem, quam alimentorum. gl. Vlpianus. l. hæreditarum computationis, ad leg. Falcid. 1726. num. 20

vsufructum alienari non posse, glo. ex bonis. l. 1. de vsu, & vsufruct. 1254. num. 30

vsufructuarius tenetur ad collectas. & præstationes. l. quæro. de vsufr. lega. in sum. 1268. in prin.

vsufructuarium omnem rei fructum capere. glos. differentiam, lege. fundi, de vsu, & vsufruc. 1280. numero 70

Vtero

Vtero qui gestatur, natum non haberi, l.2.§.remittit, de excusa. tut. in mar. 286. num. 10
Vterque dictio, quid. in margine. 937. num. 40
Vtile per inutile non vitiari l. qui testamento. de legat. 2. & gl. omprehensum. l. in pupil. de vulga substitutio 604. numer 60. & glo. in firmari. §. si seruus. l. si seruus. de leg. 1. & in summa. 966. num. 30. & glo peremptam l. quę fideicommissa. de leg. 2. 1082. num. 10
Vtiles impensæ, in verbo, Impensæ.
Vtilibus non contribui inutilia. gl. per alia. §. si debitori, l. Neratius, ad leg. Falc 1698. num. 70
Vtilitas) Nō vtilitate singulorum, neque affectu, sed communiter rerum pretia fungi. l. pretia, ad leg. Falcid. 1732. num. 20
Vtilitatem propriam, an possit prefere tutor vtilitati pupilli, in verbo, Tutor. an.
Vulnus dici posse mortale, licet mors non sequatur. in marg. glos. superuixerit. §. si dominus. l. 1. de Senat. Syl. 881. num. 30
Vxor, an virum peregrinantem sequi cogatur. glo. ex longinquis. 1339. num. 40. & 50
Vxor, an pro marito testificari possit. & econtra gl. vna domus. ad Sy. l. 817. num. 20
Vxor est vna caro cum viro glo. prima, lege. quia, soluto matrimonio, 27. num. 50
Vxor an committit furtum marito, vt filia patri. l 3. rerum amot. vide. l. nihil. in fi. eo. tit. in tex. 83. num. 20. & 88 num. 50
Vxor reuerentiam marito debet. l. alia. sol. mat. 29. num. 30
Vxoris socium esse virum. gl. cum vxore. §. qui societatem. l. alimenta, de alimen. & cibar. leg. 1410. nu. 20
Vxoris procuratorem maritū esse posse. glo. vlt. l Herennius. de excus. tut. 284 num. 50
Quid tam humanum est, quàm fortuitis casibus vxoris mariuum. & vxorē viri participem esse. l. si cum dotem. §. maritus. 35. nu. 50
Vxorem adultetio pollutā, ducere non licere. l. Claudius. de ijs quib. vt indigna in sum. 1558 nu 40
Vxorem habere non posse quempiam, damnatam adulterij. concubinam posse. in verbo. Luxuria.
Actio turpis in vxore negatur, l. 2. rerum amo. in tex. 83. nu. 40
Vxorem defuncti non corrigit hæres. Lrei iudicatæ. §. hæredi. solu. matri. in text. 2-. numero 20
Vxorem quodammodo dominam facit vitæ societas. l. rerum amot. 83. num. 30
Vxorem viro operari debere, glo. vlt. lege. sicut. de oper. libertorum. 2187. num 20
Vxorem in officio mariti esse debere, l. sicut patronus, de oper. liber. 2187. num. 10
Vxorem prægnantem post longam absentiam reperiens maritus, an partum agnoscere teneatur. l. 1. §. si quis. de liber. agnoscendis in text. 101. num 30
Vxore prægnante, si fideicommissarius decesserit, verificari ad tempus liberorum relictum. l. sed & si. ad Treb. in tex. 1831. num. 10
Vxores duorū fratrum. ἑτεροπατρίδες, dicit. l. 4. §. priuignus. de gra. affin. in text. 2252. num. 30
Vxores multas gaudere morte maritorum, glo. quia morte. §. foetus, l. pater. 1645. num. 60

X

Ξυλογαῖ naues. in tex. §. lignorum, l. ligni. de leg. 3. 1186. nu. 10

Z

Zythum, in marg. l. si quis. de tritico vi leg. 1321. num. 30. lege. Dioſco. li. 2. cap. 79. ſcribit zythum ex hordeo fieri, potumque vrinam pellere, & renes, & neruos lædere, cerebri membranis noxium esse, inflammationes excitare, humoresque in corpore praua. Eo madens ebur in omne opus tractabile reddi. Eius potus vsus frequens in Aegypto est: sicut in Iudæa Cœlæ, quam זיתא vocāt, quo nomine, & ipsam ebrietatem vocāt, & pro. ni. iscuè ad omne potionis genus, quod inebriandi vim habeat, vtuntur. In Cantabria atque Tarraconensi Hispania. quæ in montes Pyrenæos excurrit, cerea, quam ipsi cydram, Galli citrà corruptè vtrique vocant. Non enim à cedria rectè nominauerint, qui liquor exudans, & multus in vsum longè diuersum colligitur: neque à sicera, qui potus alius est: nisi forte à malis, quæ citria nominantur, quod magis crediderim. Atque is potus, de quo loquimur, succus est ex malo pyroue expressus. cuius vsus, & in Galliarum quibusdam tractibus est, maximèque in Normannia, & in omni credo terra alia, vbi vites non sunt: tempore præsertim autumnali, & in pomorum. ubertate. Quanquam in Hispania. Normanniaque permanentior ex arte reddatur, potusque annuus sit: in cæteris terris fere temporarius tantum. & qui citius vitium sentiat. Fitque etiam ex lotibus, sarmētis, prunellisque agrestibus, ac pomastri fructu. Itemque ex coroneis, non sine mellis additamento, ad acoris vitium euitandum. In Germania, plagisque Septentrionalibus, & Occidentis æstiui, & quæ in aquilonem tendunt, ortum Solstitialem, vt Hybernia, Scotia, Anglia, Selandia. Noruegia. Liuonia. Phryuma. Hollandia. Brabantia, Flandria. Picardia. Normannia. Britannia, Prussia. Polonia. Bohemia. Dauria. Saxonia. Turingia. & cæteræ, quam & ipsam exhordei macerati resiccatique farre coquunt. additoleguli, ac frugis triticeæ, vel zeæ, siue speltæ Sarraginem. Itemque & siligine alicubi. & anenæ, & leguminum. & panici, quod boni hyeris, vocant. ad similitudinem fagi arboris fructus. Cerusiæ autem seu potius cerusiæ vocabulum non inepte inepte indictum ei videri possunt, quæ Cæteris. id est. frumenti vis ipsi inest. Id quod, & eorum vernaculum ostendit. pyrus. & Gallorum. Labere. transitu vnius literæ. Nam à Græca dictione πυρὸς triticum. frumentum. pyre nominarunt. ex quo posse etiam πυρὸς ἐξελαύνειν: siue πυροπροδόκην. vocari quasi hordei, tritici que decoctum seu ius. Sic & ipsam polentam. malsa vocant. à μάλθακα. molli. an ollo. macero. Et coctura actionem. breuem. à ἕψειν (vt puto) scatura. quod ibi illa frugis vis exprimatur. Hunc potum. licet vtilem quidem, nec insalubrem adeo, nesit tamen ferè ea Germaniæ pars. quæ superior dicitur. & quę Rheno adiacet. vbi vinum Rhenense. vinorum omnium. quæ quæcunque alia profert terra. nobilissimum prouenit. Nescit. & Mosella fluuius, & Lucemburgensis terra. ob vinorum affluentiam. Ea præstant. ot habetur. durabiliorque. quæ mense Martio coquitur. aut cuius tunc polenta paratur: & quæ fecibus vini. aut aquæ multa superfundatur. Omnium autem nobilior. quam Bebenicam vocant. ex multis annis reseruatam, quam Prussianā. quam Anglicam Nalam. quam Humeniam Erfordianam. quam Iupeam. Hurbergicam, Bremensem. Reissensem.

FINIS INDICIS
materiarum Insortiati.

QVALIS NAM VOX SIT INFORTIATVM,

ET DE PANDECTARVM SERIE, ET PARTITIONE.

ANdreas Alciatus, cum cæterarum artium, tum verò iuris peritissimus, in proœmio primi libri Dispunctionum suarum, in manus suas nuper incidisse ait Digestorum volumen quoddam antiquissimum, non vulgaribus protritisque tomis diuisum, sed in duas tantùm partes: quarum posterior, à Trebelliano Senatusconsulto sumebat exordium. Quæ res (inquit ille) manifestissimum facit, ineptam esse recentium dubitationem, dum potissimum ambigunt, cur secundum Digestorum volumen, Infortiatum dicatur: quasi non barbara hæc vox sit, & nullius sensus, ab indocto aliquo literatore primùm facta, quem deinde alij æquè indociles secuti sint. Hæc ille. Proinde nemo se post hæc cum Accursianis cruciet, quid ita secunda Pandectarum pars, Infortiatum appelletur: cum planè nec secunda ea sit, vt quæ vicesimiquarti libri Digestorum (qui vltimus est Digesti Veteris) titulum vltimum secum trahat: nec vlla, aut eius vocis etymologia reddi possit, cum barbara sit, vt iam dictum est: aut eius partitionis iusta ratio. Perpetuus enim est Digestorum ordo, ac contextus, quinquaginta omninò librorum continua serie absolutus, non alia prorsus ratione ab antiquis intercisus, quàm quòd tanta librorum congeries, ac velut moles, in iustum aliquod volumen consui non posset: quale quid nunc feceris, si aut Virgilianam Aeneidem, aut Liuij Decades, aut cuiusuis alterius auctoris plures libros, eandem rem tractantes, in treis, aut plures tomos diuiseris.

SOLVTO MATRIMONIO QUEMADMODUM [a] DOS PETATUR. [b]

TITVLVS III.

Dotis causa priuilegiata est non solum propter mulieres, sed etiam propter fauorem Reipublice, qui vertitur in liberis procreandis. hoc dicit Bart. & Paul. de Cast.

¶ Pomp. lib. 15. ad Sabinum.

LEX PRIMA.

DOtis [1] † [c] causa [d] semp, [e] & vbiq; [f] præcipua est. * Nã, & Reipubli cæ [2] † interest, * [g] dotes mulieribus * conseruandas. Quemadmodum [a] dos petatur. [b] Soluto matrimonio. Dixit de iure dot. scilicet per quos constituitur dos; nunc è contra per quos repetatur. Vel sic. Dixit. 1 supra titu. 1. de matrimonijs diuimendis: nunc eis diremptis, quemadmodũ dos repetatur. Secũdo not. qd hic non est caput libri: 2 nam cum tres tantum sint libri singulares pro doribus. vt supra in proœmio Digestorum. §. alterum; & constet vnum esse de sponsalibus, alium de donatio. inter vir. & vxo. alium de impen. in re. dot. fac. ergo hic non est caput libri; C. de vet. iur. enucl. l. 2. §. post hos. Tertio quæro, quare iste liber nominatur Infortiatum? Respon. 3 quia cum Romæ esset studium destructum, & Bononiæ inoleret, eius restauratione facta Rauennæ, cum esset amissum ius, est redditum forte cum multa adsint, quæ deerant, & sic ponunt, in pro valde; vt inf. de libe. & posthum. l. Gallus. §. illa. & sic dictio ius vel digestorum erit eius substantiuum. Alij dicunt, quia fortes leges sunt in eo, sed certe, & in vere ri. Alij ab inuentore 4 seu authore, vt Publiciana & tritica. ria argu. sup. de orig iur. l. 2. §. postea cum Appius; quod diuinare est. Vel potes dicere, quod nomina magistratia sunt; & quare de eis non est disputandum, quia relinquitur pertinacibus, secundum Tullium, & quia plura sunt negotia, quam vocabula; vt supra, de præscrip. verb. l. naturæ enim. Alij ab infortias Chaldeo vocabulo, quod est dispositio, quia vltimæ dispositiones hic sunt. Et tractat hoc volumen de tribus; nam complet tractatum dotium. Item tractat de tutelis. Item de testamentis, & quæ in eis cõtinentur, & de his, quæ pertinent ad vltimas voluntates, tam ex testamento, quam ab intestato. Item dicunt quidam quod Ir. non habuit hunc librum, 6 quasi post eum inuentus sit, quod non placet. Quarto & vltimo die, solu. matrimo. &c. quod multis modis fit; scilicet quod matrimonium dissoluatur, vt supra tit. 1. leg. 2. & semper hic fit locum habet; 7 vt infra de verbo. signific. l. cum quæreba tur. Item no. quod dicit matrimonio, alias enim, vel nulla actio competit, si sciens non valere, dedit; vel condictio ob causam locum habet, si ignorans; vt C. de condict. ob cau. l. 1.

a *Quemadmodum*] idest per quos; 8 vt infra eo. l. 2. §. 1. & à quibus. & in quãtum; vt infra eo. l. maritum; cum aliis. Alij idest, quando, & constat soluto matrimonio; vt hic & infra eo. l. 2. in princ.

b *Petatur*] idest repetatur. 9 & ita simplex pro composito; sic supra, de pigno. act. l. petẽti. sic è cõtra reddere pro dare; vt infra de legat. 2. l. cum quidam vxori. & inf. de dote præleg. l. 1. in pr in.

c *Dotis*] CASVS. Talis est. Tractaturus de repetitione dotis Iurisconsul. ponit primo quales debeat esse causa dotis, idest actio de dote, vsq; illuc. Nam, & reipub. &c. Secundo rationem eius ponit vsque illuc, cum dotatas &c. Tertio ponit rationem rationis vsque in fine legis. Primum dictũ est tale; quia causa dotis in omni tempore, & ante contractum matrimonium, & post contractum, & eo soluto, est & esse debet præcipua, & priuilegiata, & etiam in omni loco tam in Prouincia, quam in Italia. Ratio est talis; quia non solũ mulierum priuatarũ interest eis dotes suas conseruari, sed etiam Reipublicæ. Ratio autem rationis est illa, quia valde est vtile Reipubli. quod mulieres habeant dotes, vt sic possint nuptias contrahere, & ex nuptijs liberos procreare, & de liberis pũctis ciuitates implere, & hoc dicit Vlpia

e *Semper*] idest omni tempore; 11 & omni casu eorum temporum: nam ante matrimonium, & constãte matrimonio, & eo soluto est præcipua, idest specialis; quasi dicat, præ alijs capit multa, vel præter communia aliarum conuentionum capit specialia, & sic ponitur præcipuum, ff. de offic. Procura. Cæsa. l. 1. §. fi. & ff. famil. ercis. si filia. §. hoc amplius. & §. præcipere, & pone exempla de casib⁹ primi, & secundi, & tertij temporis. Ecce enim ante matrimonium nudo pacto cõstituitur dos. Itẽ de bonis patris promissa creditur in dubio: licet alias ex nudo pacto actio non oriatur, & nemo suas pecunias iactare credatur; vt C. de dotis promiss. l. ad exactionem. & l. fi. & ff. de pact. l. iuris gentium. §. igitur. & ff. de probat. l. cũ de indebito. Item de tacita stipulatione, 12 & tacita hypotheca; vt C. de rei vxo. actio. l. vnica. §. 1. & 2. licet alias stipulatio contrahatur vtroque loquente; vt ff. de verb. oblig. l. 1. in princ. Item quia in arbitrium alterius partis, & quia incerta; 13 vt C. de dotis promissio. l. 3. & ff. de iure dot. l. cum post. §. gener. cum alias non conferatur, & certa quãtitas contineatur; vt C. de contrah. empt. l. in vendentis. & ff. de verbo. obliga. l. ita stipulatus. Item ad hoc. C. ad Velleianum. l. fi. & cõmu. de legat. auth. res. & ff. de iure dot. l. quod autem. 14 & de rit. nupt. l. qui liberos. In secũdo quia non potest fundus dotalis alienari; vt Instit. qui. alie. non licet. in princ. quod est contra regulam. Instit. de rer. diuisio. §. vendit. Item quia constante matrimonio repetitur ex causa: vt C. de iure dot. l. vbi quod est contra id, quod à principio sensit; vt supra de iure dot. l. 1. Sed & primi temporis exempla ad fm tempus ps sunt aptata, si dos constante matrimonio constituatur; quod fieri potest; vt C. de donat. ante nupt. l. fin. In tertio patet iuris alijs in personali. & hypothecaria: vt C. qui potio. in pigno. habean. l. assiduis. Item compensatio non opponitur; vt C. de rei vxo. actio. l. vnica. §. faceat. Sed arg. contra. inst. eod. l. maritum. & propter hoc in verbo vbique, subauditur 15 ferè. & hæc exempla tertij etiam ad fm tempus ap antur, si tunc dos posset repeti. Sunt & alia exempla ad prædicta, quæ inuenire laboriosum est magis, quã subtile, & facit ad omnia. ff. de iure dot. l. in ambiguis.

f *Vbique*] idest in omni casu; vt dixi. vel dic in omni loco; vt C. de tempo. in integ. restitu. l. fi. vel idest, huc ex stipulatione, siue non.

g *Et Reipublicæ*] & pro etiam, quasi dicat, non solum mulierum, sed etiam reipublicæ; 16 vt hic, & supra de iure dotium. l. secũda. & infra de priuileg. credi. l. 2. & de dote præleg. l. pater. in fi. & supra de pact. do. l. 2. & sic est dos certificatur habitore spectu ad personam promittentis, & eius, cui promittitur secundum Bart.

14 Dic q; ibi nihil est speciale; quia tacitũ subintelligebat ab vtraq; parte, secun. Bar. & Ias.

15 Ista subauditio non est necessaria: id eo dic aliter, quod dos est sẽ per priuilegiata, nisi sequeretur aliquid turpe, vel quod esset cõtra speciem honestatis, secun. Bar. & Ias.

16 Secundario & ista veritas Repu. apta est afferre suam vtilitatẽ in quolibet particulari secun. Bar. & Ias.

Effectuatio. 1 Ista continuatio, vt esse de mente Bar. & Alex. 2 Hoc verũ capiendo librũ separato, & distincto tam: sed sic capiẽdo librũ pro volumine, sm Bar. & B. *Concor. C. eo. fol. mar. li. 5. in. 18. Nouel. Leon. vt mulier fil. matr. &c. cõst. Item 4. Harme no. 9. & Nouel. Instit. cõstit. 91. 97. 98. & 109. Pe. Dant. & Cuiac. in hunc tit. 3 Alci. in 3 præmio 1. lib. ff. spũ. ait vocẽ hic infortiatum. sed bat esse. Tullia vi dendo ab hanc distinctionem tripartito tẽ & post eã Cuiac. in hũc ti. 4 Displicet Bar. 5 Approbat Bar. Ang. & Ias. 6 Et male Bar. 7 Et bene Bar. 8 Sequuntur eam Ias. & B. 9 Ista expositio patet B. & Ang. ñ tamen necessaria. Ias. 10 Omnes exponentes ipsum in hũc sẽsum

est ratio primi dicti. Item nota quod ratio privatæ utilitatis concordat hic cum ratione publicæ, quæ etiam si discordent, præfertur publicæ: vt C. de cadu. tollen. l. vnica §. fin. Item nota interesse hic propter liberas personas. & sic e contra supra de iis qui dele. vel exhu. l. 1. §. sed cum liber homo. Sed dic hoc est inæstimabile interesse: vt ff. de reg. iur. l. non est singulis. ff. & sic aliis est inæstimabile: vt hic alias æstimabile: & tunc quandoque damnũ tantũ cõtinet: vt sup. de act. emp. l. si fertilis. § cum per venditorẽ. quandoque est in lucro: vt ff. de eo quod cer. loc. l. 2. ff. quandoque propter affectionem: vt sup. mãd. l. cum seruus: quandoque propter instinctum naturæ: vt sup. de ser. expor. l. seruus ea. quandoque quia res fuit maiorum suorum: vt infra de bon. libe. l. libertus qui filiæ dot. & infra si quidem patronus l. 1. §. aliàs videamus. & supra de minoribus. l. si in emptionem. quandoque quia victima: vt infra de iure. l. 1. l. si cui fundus.

a *Cum detur* ratio rationis.

b *Ad hoc* videlicet ad nubendum. & sic patiendum: quod melius fieret cum dote & dimoris vt in Auth. de æqua. do. §. quia verò. col. 2. & supra de iure dot. l. 2. & vt non repellatur à viro pretium ciuis vt in Auth. de nup. §. sic itaque. versi. si quis enim. col. 4.

c *Libertatem*, scilicet matrimonii. ad quod. C. de indic. vidu. l. 2. & de bo. libe. l. fi. sed & si patrios quandoque habere expedit: vt inf. de decurio. l. generaliter. §. patrios.

d *Ciuitatem*, Romanam ob excellentiam: & per hoc imperium. Item cum eo in fœminæ vera Romanam vrbem habitantibus. cum eadem si fuerat. sup. ad. l. Aquil. l. illud. & facit inf. de ventre in poss. mit. & ibi tendo. l. 1. §. & generaliter. & inf. de bonis damnat. l. fi. §. pen.

e *Necessarium* videlicet valde. 4 sic supra de offic. præfe. præto. l. 1. & facit ad id quod no. C. de studi. libe. vrb. Ro. l. 1. in fi. lib. 11.

Soluto] CASVS. Lex ista quatuor principaliter dicit. Primum dictũ tale est. Titus contraxit matrimoniũ cum Seia: & nomine dotis accepit decem. postea inter eos factũ est diuortiũ, certè muleri dos restitui debet. & hoc vsq; illuc nec cogitur. &c. Secundum dictũ est tale. Pone quod Titus cõtraxit matrimoniũ cum Seia. petit Titus quod Seia promittat sibi dotem, quã promisit. Dicit Seia: Ego volo quod tu promittas restituere dotem, quam à me petis, Sempronio extraneo. certè distinguitur quia si periturus est damnũ matrimonii si promittat Sempronio & de hoc timet iustè, puta quia verisimile est eũ damnũ patiturũ. si alij promittat, puta quia iam defit esse soluendo. vel est verisimile quod desinat soluendo esse puta quia res fuæ sunt in maris periculo, vel alio modo est verisimile quod damnum posset venire: Respon. quod vxor inquantum facere posset damnarcetur, sed extraneo non, non ergo cogitur Sempronio promittere: alias sic, & ista vera sunt quando mulier Seia est sui iuris. Et hoc secundũ dictũ protenditur vsque illuc, quod si in patris &c. Tertiũ dictũ est tale. Seia existens in potestate patris, dedit dotẽ profecticiã Titio marito suo. certè soluto matrimonio actio pro illa dote cõpetens est cõmunis patri & filiæ: & pater non potest repetere dictã dotẽ nisi voluntate filiæ. ergo. & eodem modo promittendũ est per maritũ de solutione dictæ dotis faciendæ, deest voluntas patris & filiæ. & si pater solus iussit promitti, non erit adempta filiæ sui iuris postea effectæ actio de dote; & si sola filia iussit promitti, integra manebit patri dotis actio; & eam non intentabit solus, sed cum adiuncta persona filiæ. sed si filia sui iuris interim efficiatur, nocebit ei quo ad reperendam dotem iussus illius solius qui fecit marito: vt alij extraneo dotem promitteret, & hoc vsque illuc, voluntatem &c. Quartũ dictũ est tale. Dictũ est in versiculo. Denique. &c. quod pater non potest dotẽ repetere à marito sine filiæ voluntate, certè voluntatẽ filiæ accipimus si non contradicat expressè. verum si filia sit furiosa, videtur consentire, eo quod propter dementiam cõsentiuari; cum dotatas [a] esse fœminas ad sobolẽ [b] procreandam, * replendamque liberis [c] ciuitatem, [d] maximè [e] sit necessarium. [f]

Soluto matrimonio debet dos reddi, & ab initio soli mulieri promitti, & non alij, si marito noceret. Bart.

Vlpianus lib. 35. ad Sabin.

Soluto [g] * matrimonio solui dos [h] mulieri debet: nec cogitur maritus alij eam ab initio stipulanti promittere: nisi hoc ei nihil noceat. Nam si incommodum aliquod maritus suspectum [k] habet, non debere eum cogi alij, quàm vxori, * promittere, [1] †

h *Dos debet*] annuabimus. prima die olim; hodie 6 immobilia statim. mobilia intra annũ. vt C. de rei vxo. act. l. vnica §. exactio. sed hoc fallit, quando culpa mulieris. scilicet ũ est matrimonii: vt ff. l. Lucius in fi. (nisi & vir deliquerit: vt ff. eo. cum mulier. & l. viro.) Item fallit si pactũ est lucrida dotis interpositũ: vt in Auth. de san. epis. §. si verò constante. col. 9. & ad hoc etiam facit. C. eo. l. si constante. nisi in casu: vt inf. eo. l. si ab hostibus. §. fi. Item fallit si aliud põt obiici mulieri. ff. eod. l. si mulier. & l. semel. Item fallit si extraneus dedit. & pactus est sibi reddi: vt C. de rei vxo. act. l. accedit. Item fallit si est in potestate patris: vt ff. eo. §. 1. vel vt ista non obstent, dic mulieri ideo est patri mulieris: vt omnẽ repetentẽ comprehendas. Item quod dicit soluto. quandoque etiam constante in casibus tribus. Primus est ff. eo. l. si cõstante. in princ. & Secundus §. de iure dot. l. quemadmodũ. & Terrius. C. de repu. l. 1. Quartus si maritus damnetur in metallum, nam non soluitur hodie matrimonium: vt in Aut. de nup. §. quod autẽ. col. 2. & tamẽ dos repetitur: vt ff. eo. l. si mari. & his aut ẽ casibus cogitur scilicet reddere dotem constante matrimonio. Sunt & alij quando potest. & valet ces iuris: vt inf. eo. l. quamuis. & l. eq. alias si reddat viro nõ liberatur, nisi quatenus illa esset locupletior: & sic habet instar donationis: vt C. si dos cõstan. matri. l. 1. *Nec cogitur*] dixi quando solu. matri. dos repetatur. nunc quando dos datur viro a muliere. nam non cogitur alij promittere. si patitur incommodum. vel secundo quosdam etiam si ab extraneo detur, non cogitur extraneo promittere in datione dotis; quod non placet vt C. de rei vxo. act. l. accedit. ff. de pact. dot. l. cũ dos. vel die loquitur. eo casu. i. quo ff. scilicet matri. sol. & dicit de satisda. quæ est ff. eo. si constante. §. quoniam. & §. si vxor. illa ergo debet fieri mulieri quæ dotem debet repetere: non alij si est incommodum viro; vel etiam si extraneus dedit. & pactus fuit, non debet et satisdari à viro si est incommodũ. ideo est laboriosum inuenire fidei. sed ibi cũ actio ei competens est stricti iuris. vt ff. de cõd. cau. da. causa non sec. l. dedi. sed mulieri est bonæ fidei. vt Insti. de actio. §. fuerat. & sic ei cauendum est; vt hic. & supra de iud. l. in omnibus. & prout primo dixi, dic ab initio. scilicet datæ dotis; siue ante matrimonium, siue eo constante prout dixi. Secundo dic ab initio, scilicet sol. mat. Item dic stipulãtis. deest stipulari volenti; vt inf. de verb. obli. l. stipulatus. Item quod dicit, noceat, expone secundum primum. videlicet nocere possit. sic inf. de statulibe. l. Labeo. & inf. subiicit.

k *Suspectum habet &c.*] Sed in quo potest nocere? Respon. si sit tixosus: ff. vt sup. de pigno. actio. l. si seruus. & de vsur. l. si bene. vel potentior; 14. vt supra de alien. iudi. l. 3. vel si mulier stipulanti donat in casu soluto matrimonio ille aget ad solidum 15; sed mulier ageret inquantum facere posset: vt infra de te iudi. leg. Nesennius. Item non poterit aliquid [16] viro vxor relinquere in morte; vt sup. de pact. do. l. cum marius. §. fin. Sed quo creditur fieri pauper: vt inf. qui & a quib. l. Iulia. Rõ. 17 quia iam forte erat non soluẽdo. Vel est verisimile q̃ erit; quia res fuæ in loco periculoso sunt, vel subito erit vsuris. vel rumis & non potest de suis vendere. & hoc dicit. suspectum &c. Item no. q̃ si nihil nocet, cogitur etiã alij promittere; vt hic. ad quod facit ff. de rei vend. l. in fundo. & sic est contra. C. de act. & obliga. l. sicut. Sol. hic speciale

* Vxori Adde, q̃ plerũque exceptiones mulieri opponi possunt, quæ aduersus aliũ non possunt. vt de in l. doli except. inf. de nouat.

† Repromittere.

* Puta propter adulterijũ; quo casu non solum modo perdit dotẽ, imò etiam bona paraphernalia est gl. fin. inc. plerũque. extra de donat. inter vir. & vxo. secun. Iaf. & Ille casus nõ meretur dici fallentialis: quia ĩ casu illius legis dos sẽp sustinet onera matrimonij. Bart. & Iaf.

g Casus ille lius legis nõ est fallẽtialis ad hanc quæstionem. vbi desinitur q̃ cõ. ob causam: & q̃ actionem de dote B. & Iaf.

10 Et bñ. B. & Ale. & Iaf.

11 Quælibet lectura placet Ra. & Ia. in princ.

1 Approbatur per Bart. Ate. & Iaf.

2 Sequitur eam Bar. & Iaf.

3 Concor. l. 2. & 3. extra, de do. inter vi. & vxo. & de dõ. post diuo. resti. Bol. & de simulatione. l. disputat nouissime. Bma. Tuscus. & communiter. & verissimo intell. illustrauit hic.

4 Addo. l. fin. in fi. ff. ad. l. illud ff. ad l. Aquil.

5 Approbatur per Bart. Ate. & Iaf.

6 Addo. l. 1. & 2. ff. de ædi. edic. & l. 1. C. de ædi. edic. lib. 11.

7 Approbatur per Bart. Ate. & Iaf.

8 Limita nisi ex causa: vt ff. de ædi. edic. l. 1. & l. 2. C. de ædi. edic. lib. 11.

9 Limita nisi ex causa: vt ff. de ædi. edic. l. 1. & l. 2. C. de ædi. edic. lib. 11.

12 Reprobatur per Bart. in l. de diuisione. & l. si constante. infra eod.

13 Illud exemplum. gl. placet Bar. Ate. & Iaf.

14 Placet Bar. & Iaf. hic.

15 Si fuit promissa certa quantitas; secus si finitur dos. fm. Bart.

16 Illud exemplum displicet Bar. Bal. & Iaf.

17 Sequuntur eam Bar. Bal. Imol. Alex. & Iaf.

1 Quælibet solutio est bona. sm B. & Ias.

2 † Hæc P.F.

* Et dos, &c. Hæc ver. a Triboniano addita fuisse pp Iacũ post. C. de bo. q. lib. rẽ olim de iuris cẽt. docet Goucan* li. 1. lec. c. 25. Cont. *Limita bis hanc tex. per l. posse dotẽ. iũcta sua gl. i. fi. eo. & per l. a. nia. C. de in. do. vi. l. peccat hęc lex ni si pfẽ sibi fuerit stipulat*. a Ista rõsio est bona sm B. & Ias. & è sing. gl. sm Bal. 3 † Iussit. P.F.

3 † Qñq. P.F. Sed sanioremlect. esse ver. qñq; que ostendit Anto. Aug. li. 3. emẽ. c. 7: 3 Segui eã Ba. Pa. Ale. et Ia. 4 Etiã sine cõsen su patris sm B. P. et Ia. licet Lud. & Alex. contra. 5 Non est opus: cũ fine cõsẽsu patris possit agere sm Ba. Bal. et Ia. 6 Ista placet Dy. B. P. Alex. Ale. et Ia. 7 Placet Bar. et Ia. 8 Et male. Puto dicendum

Patris & filiæ communis est actio de dote profecticia, nec pater in præiudicium filiæ potest petere, vel delegare; & si contraſiat, nõ liberatur maritus à filia, quo minus ipſa possit, effecta sui iuris, maritum convenire: & contra non potest filia patri præiudicare: sed sibi soli sic, vt excludatur adigendo, cum erit sui iuris: durante patria potestate, non excluditur a consentiendo patri propter pactum suum. h. d. vsq; ad §. voluntatẽ. Alex.

¶ Quòd si in patris potestate est, & dos * ab eo profecta sit, c ipsius, & filiæ dos est. d Deniq; pater non aliter, quã ex voluntate filiæ, e * petere dotem, nec per se, nec per procuratorem potest. Sic ergo f & promittendum, Sabinus ait. Et ergo g promittendum erit, cui vterque iusserit. Cæterum, si pater solus iusserit, h 2 † dotis actio filiæ non erit adempta, i quandocunque 3 † sui iuris k filia fuerit facta. Item, si voluntate solius filiæ promittatur, l remanebit 4 † dotis actio integra patri. Sed vtrum vt & 5 † agat solus, m an & vt adiuncta n quoque filiæ persona, experiri possit? Et puto, nec eam actionẽ amissam, o quam adiuncta filiæ persona potest habere. Quod si sui iuris facta filia, nocebit ei P ita stipulatio. q

Filia sanamenti si est præsens, & non contradicit, habetur pro consentiente. Idem, si propter furorem contradicere non poterat: secus, si ideo quia erat absens: quoniã tunc non habetur pro consentiẽte, nec dissentiente: & ideo cum cautione rati tũc admittitur pater. h. d. Alex.

¶ Voluntatem autem filiæ cum pater agit de dote, r Vtrum sic accipiamus, 6 † Vt consentiat: s an verò ne contradicat filia? Et est ab Imperatore Antonino rescriptum, filiam, nisi euidenter contradicat, t Videri consentire.

a *Dicendum est. hoc,*] scilicet quod dos soluatur. b *Mulier est.*] Et ideo ipsa potest petere dotem, & ipsi debet matrimonium absq; cõsensu patris celebrari. Bar.

c *Profecta sit*] Nota duo necessaria ; ad hoc, quod actio sit communis. Primum quod profecticia sit dos, & quod in potestate sit patris. & est profecticia. vt sup. de iure dot. l. profecticia. in aduenticia sola filia agit : 4 vt hic, & C. de collat. vbi. Bar. quod locum. & ei agenti pater debet consentire: vt C. de bon. quæ lib. l. fin. §. 1. & est præcipuum in dote secundum hæc iura. vt aliquid iuris habeat filia: cum omnia patri quærantur: vt Instit. per quas perso. nob. acqui. §. 1. Item quid si pro emancipata filia pater dat dotem? Respon. secundum Ian. idem, ac si esset in potestate : arg. sup. de iure dot. l. profecticia. §. pe. & arg. in s. eo. l. filiæ. & l. si ab hostib. & C. de rei vxo. actio. l. j. §. accedit. vers. si extraneum. 5 & intellige in extraneo alio a parte. vel ascendente per patrẽ. Alij idem quod Ian. secundum hæc iura. Sed hodie contrarium per dictum vers. extraneum. l. vt non sit profecticia, sed soli filiæ emancipatæ competat repetitio. vel secundum Io. die 6 etiam hodiè exigi hæc duo ad hoc. vt habeat locum. quod hic dicit. s. actionem esse communem. Nec obst. illa. l. profecticia. §. pen. quia verum est profecticiam esse. vt ibi dicetur. tamen verè. vt hic. nec ob. in s. eo. l. filiæ. vt ibi dices.

ADDITIO. Ibi pater stipulatur sibi dotem reddi secundum Bar.

d *De ea] i. ex.* actio 7 de dote. vt in s. l. proxi. dices. & dic. 8 quod hanc fecit pater. seu communionem inciden tem induxit paterna pietas. & eius officij cura. ne sæpius eã dotare cogatur, si sine eius voluntate dotis actio filiæ concedatur.

e *Voluntate filiæ*] vt & C. de nup. l. si vt proponis. 2. 9 & nisi pater sit stipulatus incontinenti: vt in s. eo. quoties. & facit C. eo. l. 2. & l. filiæ. & in s. l. 2.

f *Sic ergo.*] i. voluntate filiæ. & est arg. sicut non exigit pater fiunt filiæ. sic nec stipulatus nec fecit alium stipulari.

g *Ergo*] licet extraneo. vel etiam patri.

h *Sui iuris fact.*] Et promissio est sine excussione.

i *Adempta.* nisi pacti sit hæres vel tantum in lecto peteret. quanta est. vt in s. eo. l. filiæ. & ibi dicemus. & l. si pater. & licet in reddit. loquamur. vel pater. idẽ in promissione. vnde eadem sit actio. vel C. ad legem Falc. l. & fo. de rebus. l. 1. in fi. & l. seq.

k *Sui iuris*] morte. vel emancipatione. vt C. de rei vxo. actio. §. videamus. interim ergo dum durat patria potestas. cessat. quia cum solus pater habeat exercitium. tenetur filia. si veniat contra factum filium. Sed pone. q; pater exigit sibi. q; pauper factus est. ita q; denuo eam dotare non potest: vt C. de rei vxo. actio. authen. sed quãuis. An filia virum cõuentat. dũ est in potestate? Hic innuit. q; non. Sed respon. 11 sic arg. s. de eo per quẽ fac. fit. l. fi. & in. l. ad Trebel. Imperator.

ADDITIO. Dic. q; ista responsio est bona. sm Bar. & Ias. procedit tamen ista glo. nisi dos fuisset legitimè soluta patri. quia tunc secus. sm Paul. *Promittatur*] extraneo. vt nec sibi, nec pãi teneatur marito. m *Solus*] quando suo tantum.

n *Adiuncta*] i. nomine suo. & filiæ.

ADDITIO. Repbatur, quia dẽt dicere adiuncta persona filiæ cõsentiente filia. ex mẽte Aret. & Ias.

o *Amissam.*] i. filia non perdet hoc. licet alij delegauerit: & sic pater agit. ea consentiente. ac si non delegasset. nec enim sunt socij. 12 vt factum vnius alteri noceat. vt sup. de arb. l. si duo. licet sint quasi socij: vt no. inf. de sol. l. qui hominẽ. 6. si gener. vnus. n. socio rum nomine suo tantum : vt ibi. hic suo & filiæ. sed ea facta sui iuris. nocet ei filiæ: vt subijcit. cum eo casu actio sit solius filiæ: vt C. de rei vxo. act. l. 1. vi deamus. & §. & hoc. sed certe imo videtur amissa. quoad filiam. etiã ea existente in potestate. & sic non est opus consensu eius. vt sup. de pac. dot. l. cum dos. §. si vero. quæ est cõtra. Sol. 13 hic ipso iure non: ibi per exceptionem sic: vel ibi 14 pacisciendo de non petendo: hic delegando. Item nunquid sunt duæ actiones. vna patris. alia filiæ: an vna cõmunis? hic innuit. q; duæ. sed Io. dicit 15 vnam. quam pater quandoq; solus intentat. quandoq; adiuncta persona filiæ. quandoq; sola filiæ. aliud est in actione mihi acquisita quæsita patri per filium: quia sunt duæ: vt inf. de iniur. l. pater. Item no. q; filia potest per alium. quod non per se. sic s. quæres pig. oblig. poss. l. Arist. Sed meo sic dicitur non impedire. quam agere. sic inf. de mandat. vind. l. si pater. in fi.

p *Et] s.* filiæ. Sed quidam dicunt patri. quod non placet: 16 quia & si filia nihil fecisset: tamen pater in eum casum nõ ageret. vt C. de rei vxo. actio. l. 2. 17 videamus.

q *Stipulatio.*] i. promissio facta extraneo. sic sup. de cond. indeb. l. si non sortem. 1. pen.

r *Vt consentiat*] scilicet expressim.

s *Contradicat*] id est. contradicendi causam habeat. vt infra eodem. l. dotem. & l. si cum dotem. Hoc autem tempore. Sed contra in l. eod. l. Titia. vbi pater debet probare eam consen-

12 Illud non expedit dicere: quia dato. q; et sit socij. tñ pactũ vnius alteri nõ præjudicat in acquisitis : sec. in acquirẽdis. sm Pau.

13 Reprobatur sm omnes.

14 Sequitur istam P. Ale & Ias. cõtra Bar.

15 Et hũ Bar. Pau. Ale. et Ia.

16 Et hũ sm Bar.

est ratio primi dicti. Item nota quod ratio priuatæ vtilitatis concordat hic cum ratione publicæ, quæ etiam si discordent, præfertur publica: vt C. de cadu. tollen. l. vnica §. fin. Item nota interesse hic propter liberas personas, & sic est contra supra de iis qui deie. vel essu. l. 1. §. sed cum liber homo. Sed dic, hoc est inæstimabile interesse vt C. de regu. iur. l. non est simplis. §. fi. & sic alias est inæstimabile: vt hic aetas æstimabile; & tunc quandoque damnum tantū cōtinet: vt si m. d. adl. emptori. l. si seruus §. cum per venditorē. quandoque est in lucro: vt ff. de eo quod certo loco. l. 2. §. fi. quandoque propter affectionem: vt sup. mād. l. cum seruus: quandoque propter instinctum naturæ: vt sup. de fer. expor. l. seruus ea. quandoque quia res fuit maiorum suorum: vt infra de bon. lib. l. libertus qui &luc. do. & instru. si quid in fraudem patroni l. 1. §. aliàs videamus. & supra de ædilitiis. l. si in emptionem. quandoque quia vicinam: vt infra de lega. 2. l. si cui fundus.

a *Cum dotata*] ratio rationis.

b *Ad filios*] idest ad nubendum, & sic pariendum: quod melius fiet cum dote & ditiori: vt in Auth. de æqua. do. §. quia verò. col. 1. & supra de iure dot. l. 2. & vt non repellatur à viro præsumptiuè vt in Auth. de nup. §. sic igitur. vers. si quis enim. collat. 4.

c *Liberis*] legitimis. ad quod. C. de indic vidu. l. 2. & de bo. libe. l. fi. sed & spurios quandoque habere expedit: vt inf. de decurio. l. generaliter. §. spurios.

d *Ciuitatem*] Romanam per excellentiam: & per hoc imperium. Idem tamen in fœminis vrbis Romanam vbem habitantibus, cum eadem fit ratio. vt sup. ad. l. Aquil. l. illud. & facit inf. de ventre in poss. mittendo. l. 1. §. & generaliter. & inf. de bonis damnat. l. ii. §. pen.

e *Necessarium*] id est valde. 4 sic supra de offic. præfec. præto. l. 1. & facit ad id quod no. C. de studijs libe. vrb. Ro. l. 1. in fi. lib. 11.

Soluto] CASVS. Lex ista quatuor principaliter dicit. Primum dictū tale est. Titius contraxit matrimonium cum Seia: & nomine dotis accepit decem. postea inter eos factū est diuortiū. certè mulieri dos restituenda deber. & hoc vsque illuc nec cogitur. &c. Secundum dictū est tale. Pone quod Titius cōtraxit matrimoniū cum Seia. petit Titius quod Seia soluat filiæ dotem, quā promisit. Dicit Seia: Ego volo quod tu promittas restituere dotem, quam a me petis, Sempronio extraneo. certè distinguimus: quia si possibile est damnū mariti si promittat Sempronio & de hoc ipsamet iustè. puta quia verisimile est eu damnum passurū. si alij promittat, puta quia iam desijt esse soluendo. vel est verisimile quod desinat soluendo esse puta quia res fuæ sunt in maris periculo. vel alio modo est verisimile, quod damnum posset sentire: Respon. quod vxori inquantum facere posset damnaretur, sed extraneo non, non ergo cogitur Sempronio promittere: alias sic & ista vera sunt, quando mulier Seia est sui iuris. Et hoc secundū dictū protenditur vsque illuc, quod si in patris &c. Tertiū dictū est tale. Seia existens in potestate patris, dedit dotē profectitiā Titio marito suo. certè soluto matrimonio actio pro illa dote cōpetens est cōmunis patris & filiæ: & pater non potest repetere dictā dotē, nisi voluntate filiæ. ergo. & eodem modo promittendū est per maritū de solutione dictæ dotis faciendæ, idest voluntate patris & filiæ. & si pater solus iussit promitti, non erit adempta filiæ sui iuris postea effectæ actio de dote; & si sola filia iussit promitti, integra manebit patri dotis actio; & cum non intentabit solus, immo adiuncta ipsa filia. sed si filia sui iuris interim efficiatur, nocebit ei quo ad repetendam dotem iussus illius soluto, quā fecit marito: vt alij extraneo dotem promitteret. & hoc vsque illuc, voluntatem &c. Quartū dictū est tale. Dictū est in versiculo. Denique &c. quod pater non potest dotē repetere à marito sine filiæ voluntate, certè voluntatē filiæ accipimus si non contradicat expressè. verum si filia sit furiosa, videtur consentire, eo quod propter dementiam cōfetuari; cum dotatas [a] esse fœminas ad sobolē [b] procreandam, * replendamque liberis [c] ciuitatem, [d] maximè [e] si necessarium. [f]

Soluto matrimonio debet dos reddi, & ab initio soli mulieri promitti, & non alij, si marito noceret. Bart.

VIpianus lib. 35. ad Sabin.

1 Siue afferat suā vtilitatē in quilibet particulari; siue nō. sic Bar. & Ia.

2 Sequimur eam Bar. * Procreandam. vt. l. cū ratio. §. si plures. in fi. de bon. damnator.

Hinc Reipublicæ nasci dicimus. l. 1. §. & generaliter. ff. de vē. i. poss. mitt. quin & cōstitio virilitate inducens Reipubli. vtilitatē præponderare videtur. l. hoc ius. §. fi. de cond. & demon. Cothef.

3 Verum mariti de priuilegia vendicarēt fibi locū in muliere fieri. sic Bar. Al. & Ias.

4 Addegl. fin. in. §. lud. & l. Aquil.

5 Approbat. Ba. & Ias.

6 Cone. c. 1. 2. & 3. extra. de do. inter vi. & vxo. & de dō. post diuo. resti. Bol. & de simfa huius l. disputat mirabiliter. Bma. Tro. q. cā notan. & verissimo intell. illustrauit hic.

61 Approbatur per Bar. Are. & Ias.

Soluto] legitimo. 4

7 *Soluto matrimonio*] Sed quid si ante matrimonium? Respon. quod sic, vt hic. & ff. de pact. dotal. l. 1. & l. cū dotis. vel die loquitur. ea casu. 11 quo. s. scilicet mariti. sol & dicit de satisda. quæ est. ff. eo. si constante. §. quoties. & §. si vxor. illa ergo debet fieri mulieri quæ dotem debet repetere: non alij. est incommodum viro, vel etiam si extraneus dedit. & pactus fuit, non debet ei satisdari à viro, si est incommodū. idest laboriosum inuenire fideiussorē cum actio ei competens est stricti iuris. vt. ff. de cōd. causa non sec. l. dedi. sed mulieri est bonæ fidei. vt Insti. de actio. §. fuerat. & sic et cauendum est; vt hic. & supra de iud. l. in omnibus & prout primo dixi, dic ab initio scilicet datæ dotis; siue ante matrimonium, siue eo constante prout dixi. Secundo dic ab initio, scilicet sol. mat. Item die stipulāti. idest stipulari volenti; vt inf. de verb. obli. l. stipulatus. Item quod dicit, noceat, expone secundum primum, idest nocere posset. sic inf. de statuli. be. l. Labeo. & inf. subiicit.

K *Suspectum habet*, &c.] Sed in quo potest nocere? Respon. si sit tixosus. 11. vt sup. de pigno. actio. l. si seruus. & de vsur. l. si benè. vel potentior. 14. vt supra de alien. iudi. l. 3. vel si mulier stipulanti donat in casu soluto matrimonio ille aget ad soliduin 15; sed mulier ageret inquantum facere posset: vt infra de te iudi. leg. Nesennius. Item non poterit aliquid 16. viro vxor relinquere in morte; vt sup. de pact. dot. l. cum marītus. §. fin. Sed quō creditur fieri pauper: vt inf. qui & a quib. l. Iulia. Rō. 17 quia iam forte erat non soluēdo. Vel est verisimile & erit; quia res fuæ in loco periculoso sunt, vel subiacent vsuris, vel ruinis & non potest de suis vendere. & hoc dicit, dolipectum &c. Item no. & si nihil nocet, cogitur etiā alij promittere; vt hic. ad quod facit s. de rei vend. l. in fundo. & sic est contra. C. de act. & obliga. l. fin. Sol. hic speciale

tradicere nō potest. verum tamen requiritur, quod filia sciat patrem agere pro dote repetenda. & non cōtradicat. si enim nesciret filia, pater non audiretur agendo. vt si caueret marito ratum filiam habituram. & hoc est quod dicit. Viuia.

g *Soluto*] expone, vt in rubrica dicitur.

h *Dos debet*] annuabima. prima die olim; hodie 6. immobilia statim. mobilia intra annū; vt C. de rei vxo. act. l. vnica §. exactio. sed hoc fallit, quando culpa mulieris. 7 soluto matrimonio; vt l. Lucius. in fi. (nisi & vir deliquerit: vt ff. eo. cum mulier. & l. vir. o.) Item fallit, si pactū est lucrida dotis interpositū; vt in Auth. de san. epis. §. si verò constante. col. 9. & ad hoc etiam facit. C. eo. l. si constante. nisi in casū; vt inf. eo. l. si ab hostibus. §. fi. Item fallit, si aliud pōt obijci mulieri. ff. eo. l. si mulier. & l. semel. Item fallit si extraneus dedit. & pactus est. Item fallit si est in potestate patris; vt ff. eo. §. 1. vel vt ista non obstent, dic mulieri idest patri mulieris; vt omnē repetentē comprehendas. Item quod dicit soluto, quandoque etiam constante in casibus tribus. Primus est ff. eo. l. si constante. in princ. & Secundus ff. de iure dot. l. quemadmodū. 9 Tertius. C. de repu. l. 1. Quartus si maritus damnetur in metallum, nam non soluitur hodie matrimonium; vt in Aut. de nup. §. quod autē col. 2. & tamē dos repetitur; vt ff. eo. l. si mari. obligatus. & casibus cogitur filiæ reddere dotem constante matrimonio. Sunt & alij quando potest. & valet res iuris; vt inf. eo. l. quamuis. & l. seq. alias si reddat vitimō liberatur, nisi quatenus illa esset locupletior: & sic habet instar donationis: vt C. si dos cōstan. matri. l. 1.

i *Necesse est*] dixit quando solu. matri. dos repetatur. nunc quando dos datur viro a muliere, nam non cogitur alij promittere, si patitur incommodum. vel secun. quosdam etiam si ab extraneo detur non cogitur extraneo promittere in dation dotis; quod non placet. vt C. de rei vxo. act. l. accedit. §. de pact. dotal. l. cū dot. vel die loquitur eo. casu. 11 quo. s. scilicet matri. sol & dicit de satisda. quæ est ff. eo. si constante. §. quoties. & §. si vxor. illa ergo debet fieri mulieri quæ dotem debet repetere: non alij. est incommodum viro; vel etiam si extraneus dedit. & pactus fuit, non debet ei satisdari à viro, si est incommodū. idest laboriosum inuenire fideiussorē cum actio ei competens est stricti iuris. vt. ff. de cōd. causa non sec. l. dedi. sed mulieri est bonæ fidei. vt Insti. de actio. §. fuerat. & sic et cauendum est; vt hic. & supra de iud. l. in omnibus & prout primo dixi, dic ab initio scilicet datæ dotis; siue ante matrimonium, siue eo constante prout dixi. Secundo dic ab initio, scilicet sol. mat. Item die stipulāti. idest stipulari volenti; vt inf. de verb. obli. l. stipulatus. Item quod dicit, noceat, expone secundum primum, idest nocere posset. sic inf. de statuli. be. l. Labeo. & inf. subiicit.

K *Suspectum habet*, &c.] Sed in quo potest nocere? Respon. si sit tixosus. 11. vt sup. de pigno. actio. l. si seruus. & de vsur. l. si benè. vel potentior. 14. vt supra de alien. iudi. l. 3. vel si mulier stipulanti donat in casu soluto matrimonio ille aget ad soliduin 15; sed mulier ageret inquantum facere posset: vt infra de te iudi. leg. Nesennius. Item non poterit aliquid 16. viro vxor relinquere in morte; vt sup. de pact. dot. l. cum marītus. §. fin. Sed quō creditur fieri pauper: vt inf. qui & a quib. l. Iulia. Rō. 17 quia iam forte erat non soluēdo. Vel est verisimile & erit; quia res fuæ in loco periculoso sunt, vel subiacent vsuris, vel ruinis & non potest de suis vendere. & hoc dicit, dolipectum &c. Item no. & si nihil nocet, cogitur etiā alij promittere; vt hic. ad quod facit s. de rei vend. l. in fundo. & sic est contra. C. de act. & obliga. l. fin. Sol. hic speciale

* Vxori Adde. q plerūque exceptiones mulieri opponi possunt. quæ aduersus aliū nō possunt. vide in l. dotali excepti. inf. de nouat.

11 Reprobatur per Batt. in l. de diuisione. & l. si constante. infra eod.

12 Illud exemplum. gl. placet Bar. Are. & Ias.

13 Placet Bar. & Ias. hic.

14 Si fuit promissa certa quantitas; secus si finitur dos. sm. Bart.

15 Illud exemplum displicet Bar. Bal. & Ias.

16 Sequuntur eam Bar. Bal. Imol. Alex. & Ias.

* Puta propter adulteriū; quo casu non solum modo perditē, imò etiam bona paraphernalia est gl. fin. in. §. plerūque. extra de donat. inter vir. & vxo. secun. Ias.

8 Illecasus nō meretur dici fallentialis; quia I casu illius legis dos sēp sustinet onera matrimonij. Bart. & Ias.

9 Casus illius legis nō est fallētialis. ad hanc qā ibi dos petitur q cō. e. b causam: & q actionem de dote B. & Ias.

10 Et bñ. B. & Ale. & Ias.

11 Quælibet lectura placet Ba. & Ia. in princ.

speciale. 1 vel occasione dotis præambulæ incidit in secundam necessitatem. Item contra C. de usuris. l. 1. Solu. vt ibi. Item quomodo cogitur? Respon. secundum primũ casum per retentionem: vt vel mulier vel extraneo promittatur. sic sup. de pign. act. l. si necessarias. fi. pignori. & sic cau

dicendum est. hoc, a 1 † si sui iuris b mulier est.

Patris & filiæ communis est actio de dote profectitia, nec pater in præiudicium filiæ potest petere, vel delegare; & si contrahat, nõ liberatur maritus à filia, quo minus ipsa possit, effecta sui iuris, maritum conuenire: & contra non potest filia patri præiudicare: sed sibi soli sic, vt excludatur ab agendo, cum erit sui iuris: durante patria potestate non excluditur a consentiendo patri propter pactum suum. h. d. vsq; ad §. voluntatẽ. Alex.

¶ Quòd si in patris potestate est, & dos * ab eo profecta sit, c ipsius, & filiæ dos est. d Deniq; pater non aliter, quã ex voluntate filiæ, e * petere dotem, nec per se, nec per procuratorem potest. Sic ergo f & promittendum, Sabinus ait. Et ergo g promittendum erit, cui vterque iusserit. Cæterum, si pater solus iusserit, h 2 † dotis actio filiæ non erit adempta, i quandocunque 3 † sui iuris k filia fue

rit facta. Item, si voluntate solius filiæ promittatur, l remanebit 4 † dotis actio integra patri. Sed vtrum vt & § † agat solus, m an & vt adiuncta n quoque filiæ persona, experiri possit? Et puto, nec eam actionẽ amissam, o quam adiuncta filiæ persona potest habere. Quod si sui iuris fuerit facta filia, nocebit ei P ista stipulatio. q

Filia famæmenti si est præsens, & non contradicit, habetur pro consentiente. Idem, si propter furorem contradicere non poterat: secus, si ideo quia erat absens: quoniã tunc non habetur pro consentiẽte, nec dissentiente: & ideo cum cautione rati tũc admittitur pater. h. d. Alex.

¶ Voluntatem autem filiæ cum pater agit de dote, r Vtrum sic accipiamus, 6 † vt consentiat: r an verò ne contradicat filia? Et est ab Imperatore Antonino rescriptum, filiam, nisi euidenter contradicat, r videri con-

1 Quilibet solutio est bona sin B. & Ias.

† Hæc P.F.

* Et dos &c. Hæc ver. a Tribonano addita fuisse pp Iacũ cpost. C. de bo. q lib. cũ olim idẽ iuris cẽ. docet Gouean' li. 1. lec. c. 45. Cost.

* Limitabis hanc tex. per L. post dotẽ. iũcta sua gl. i. eo. & per l. a. nia. C. de iu. do. vt. l. precedat. hæc lex ni si prẽ sibi fuerit stipulat'.

2 Ista rũsio est bona sm B. & Ias. & ẽ sing. gl. sm Bal.

2 † Iussit. P.F.

3 † Qñq. P.F. Sed sanior rem lect. esse vet. qñcũque ostendit Anto. Aug. li. 1. emẽ. c. 7.

3 Segui tur ẽã Ba. Pa. Alc. et Ia.

4 Etiã sine cõsen su patris sm B. P. et Ia. licet Lud. & Alex. contra.

5 Non est opus: cũ sine cõsẽsu patris possit age re sm Ba. Bal. et Ia.

6 Ista placet Dy. B. P. Alex. Alc. et Ia.

7 Placet Bar. et Ia.

8 Et male P. ideo dicit idem q; me-

speciale. 1 vel occasione dotis præambulæ incidit in secundam necessitatem. Item contra C. de usuris. l. 1. Solu. vt ibi. Item quomodo cogitur? Respon. secundum primũ casum per retentionem: vt vel mulier vel extraneo promittatur. sic sup. de pign. act. l. si necessarias. fi. pignori. & sic cau

actio autem ad hoc nõ est necessaria, vel officium iudicis: qũ esset, si iam soluisset. nam tunc mulieri cogimur reddere: vt d. l. in omnibus. & Instit. de satisd. mt. §. penul. etiam si dicat sibi suspectum incommodum, nisi dicat pactum factũ luctandæ dotis. Sed ad qd caueatur, cum habeat actionem ex stipulatu? Resp. 2 vt habeat instrumentũ & probationes: vt d. l. in omnibus. Item facit inf. de solu. l. Paulus respondit. & sup. de cuic. l. in creditore. Item ad verbum suspectum, facit C. de iud. l. apertissimi & ff. ad Treb. l. quia. 2. a *Her* scilicet. quod solui debeat ei: vt in princ. l. vel etiam vt sibi vel alij ea volente promittatur: & sic ad proximum.

b *Sui iuris*] scilicet morte, vel emancipatione: vt C. de rei vxo. actio. § videamus & § ex hoc. Accursius.

c *Profecta sit*] Nota duo necessaria 3 ad hoc, quod actio sit communis. scilicet quod profectitia sit dos, & quod in potestate sit. h. 12. & est profectitia. vt sup. de iure dot. l. profectitia. in aduentitia tota filia agit: 4 vt hic. & C. de col. authen. quod locum. & ei agenti pater debet contendere: vt C. de bon. quæ libe. l. fin. § 1. & est præcipuum in dote secundum hæc iura: vt aliquid iuris habeat filia: cum omnia patri quærantur: vt Instit. per quas perso. nob. acqui. § 1. Item quid si pro emancipata filia pater dat dotem? Respon. secundum Irn. idem, ac si esset in potestate: arg. sup. de iure dot. l. profectitia. § pe. & arg. inf. eo. l. filiæ. & l. si ab hostib. & C. de rei vxo. actio. l. j. § accedit. versi. extraneum. 5 & intelligo in extraneo alio a patre, vel ascendente per patrẽ. Alij idem quod Irn. secundum hæc iura. Sed hodie contingit per dictum versic. extraneum. vt non sit profectitia, sed soli filiæ emancipatæ competat repetitio. vel secundum Io. die 6 etiam hodiè exigi hæc duo ad hoc, vt habeat locum, quod hic dicit. ff. actionem esse communem. Nec obst. illa. l. profectitia. § pen. quia verum est profectitiam esse, vt ibi: nõ tamen verè. vt hic. nec ob. inf. eo. l. filiæ. vt ibi dices.

ADDITIO. Ibi pater stipulatur sibi dotem reddiscundum Bar.

d *Dos est*] id est, actio 7 de dote, vt inf. l. proxi. dices. & dic. 8 quod hanc lecietatem, seu communionem inciden tem inducit paterna pietas & eius efficij cura. & sæpius eã dotare cogatur, si sine eius voluntate dotis actio filiæ concedatur.

e *Voluntate filiæ*] vt & C. de nup. l. si vt proponis. 2. 9 & nisi pater sit stipulatus incontinenti: vt inf. eo. quoties. & facit C. eo. l. 2. & l. filiæ. & inf. l. 2.

f *Sic ergo*] i. voluntate filiæ. & est arg. sicut non exigit pater sine filia, sic nec stipulatur, nec facit alium stipulari.

g *Et ergo*] f licet extraneo. vel etiam patri.

h *Sui iuris fit*] Et promissio est sine consensu.

i *Adempta*] nisi patri sit hæres. vel tantum in legato

k *Quandocunque*] scilicet quamdiu est in potestate. vt inf. eo. l. filiæ. & § si pater. & licet in redditione loquatur de patre. id

l *Remanebit*] scilicet quamdiu est in potestate. vt inf. eo. l. filiæ. & § si pater. & licet in redditione loquatur de patre. id

m *An*] scilicet mente, vel emancipatione. vt C. de rei vxo. act. § videamus. interim ergo dum durat patria potestas actus est vir. quia cum solus pater habeat exercitium. tenebitur filia. ut contra factum suum. Sed pone q' pater exegit sine filia. & pauper factus est. ita q' demum eam dotare non potest: vt C. de rei vxo. actio. authen. sed quãtis. An filia vitum cõuenitat dũ est in potestate? Hic innuit. q' non. Sed respon. 11 sic arg. § ac eo per quẽ fac erit. l. fi. & inf. ad Treb. Imperator.

ADDITIO. Dic q' ista responsio est bona sm Bar. & Ias. procedit tamen ista glo. nisi dos fuisset legitimè soluta patri. quia tunc secus, sm Paul.

n *Adiuncta*] nomine suo & filiæ.

ADDITIO. Reprobatur, quia dẽt dicere adiũcta persona filiæ cõsentiente filia. ex mẽte Alex. & Ias.

o *Amittam*] i. filia non perdet hoc licet alij delegauerit: & sic pater agit ea consentiente. ac si non delegasset. nec enim sunt socij. 12 vt factum vnius alteri noceat. vt sup. de arb. l. si duo. licet sint quasi socij: vt no. inf. de sol. qui hominẽ. § si gener. vnus. n. sociorum nomine suo tantum: vt hic. sui & filiæ. sed ea facta sui iuris. nocet ei filia: vt subijcit. cum eo casu actio sit solius filiæ: vt C. de rei vxo. act. l. 1. ff. videamus. & §. & hoc. sed certe imo videtur amissa. quo ad filiam. etiã ea existente in potestate. & sic non est opus consensu eius. vt sup. de pac. dot. l. cum dos. § si vero. quæ est cõtra. Sol. 13 hic ipso iure non: ibi per exceptionem fiet vel ibi 14 pactiscendo de non petendo: hic delegando. Item nunquid sunt duæ actiones. vna patris: alia filiæ: an vna cõmunis? hic innuit. q' duæ. sed Io. dicit 15 vnam. quam pater quandoq; solus intentat. quandoq; adiuncta persona filiæ. quandoq; sola filia. aliud est in actione inuicem quæsita patri per filium: quia sunt duæ: vt inf. de instit. l. pater. Item no. q' filia potest per alium. quod non per se. sic cõ. quæres pig. oblig. poss. l. Ariſto. Sed magis dicitur non impedire. quam agere. sic inf. de manumiss. vind. l. si pater. in fi.

p *Et*] f. filiæ. Sed quidam dicunt patri. quod non placet: 16 quia & si filia nihil fecisset: tamen pater in eum casum nõ ageret. vt C. de rei vxo. actio. l. 1. ff. videamus.

q *Stipulatio*] i. promissio facta extraneo. sic sup. de cond. indeb. l. si non sortem. fi. pen.

r *Vt consentiat*] scilicet expressim.

f *Contradicat*] id est, contradicendi causam habeat. vt infra eodem. l. dotem. & l. si cum dotem. Sed an autem tempore. Sed contra inf. eod. l. Titia. vbi pater debet probare eam

10 Segui tur hanc glo. vsq; ad fi. Bar. hic.

4 † Permanebit. 5 † Et in hac fone repetita a Goueã. lib. 1. lect. abũ daze inuitur.

11 Sequit eam Bar. & Pau.

6 † Accipimus. P.F.

12 Illud non expedibat dicere: quia dato. q' esset socij. nõ pactũ vni alteri nõ præjudicat in acquisitis: sec in acquitẽdis. sm P.au.

13 Reprobatur ista omnes.

14 Sequitur istam P. Ate & Ias. cõtra Bar.

15 Et hõ. Bar Pau. Alc. et Ia.

16 Et hũc lin Bar.

consentire. Sed dic, 1 q̃ probat eo ipso, q̃ non dissentit. Item no. 2 hic, q̃ qui tacet, consentit. Argu. contra. inf. de fur. l. qui vas. §. vetare. Sed dic pro, & contra. §. de procurat. l. filiusfamilias. §. inuitus.

ADDITIO. Dic in proposito, quod in actu, in quo quis debet consentire, taciturnitas hr̃ pro consensu: vt hic. Sed in actu, in quo quis non debet consentire, rõne honestatis nõ habetur pro consensu: vt in q̃rio. sĩm Bald.

1 Et bẽ sĩm Paul.
2 Contrario sensu, sĩm Ias.
Cõe. c. si seruꝰ scie te dño & ñ q̃dicẽte in clerũ fuerit ordinatꝰ. d. 54. et exc. nõne bñ dicimus ĩ tex. & gl. super verbo. tacendo. de p̃sũp. Facit reg. q̃ tacet. ĩd reg. iur. li. 6. a cẽs an cõsentire videatur: vide ad lõgũdo. Ias. 19. Idẽ Seruiana. vi formaliter dicit Doc. Bir. 4 inst. d ac. De p̃sente & sanꝯmẽtis, an tacẽdo cõsentire videaꝰ. vide q̃ copiosè in filia ex diuersis sẽt. Duar. & aliorũ, cumulat Got.

1 Dicit, qui sunt fur. vel alie. iur. l. patre. §. fi. Sed q̃. ĩ. loca. liqui ad certum. Sed hoc ideo: 2 quia cõtradicere nõ põt, nisi iustam cãm contradicẽdi habeat: etiam si lapsus sibi fecus. sic ergo quasi cõsentit: vt d. l. patre. & quasi contrahit: vt ĩ. de neg. gest. l. 3. ĩ. & si furiosi. versi. curatori. Sed vere non cõsentit, nec contradicit: vt inf. de reg. iur. l. in negotijs. Item hoc potest intelligi, si nõ habeat cautam contradicendi.

c *Sed si absens.*] non ergo pro eodem habetur absentia, & furor. & idem habes sup. de procur. l. a. §. furiosus. & infra de iniur. l. sed si vnius. l. filiofamil. Sed contra, infr. de reg. iur. ĩ. vbi. §. furiosus. & inf. de iure codicil. l. 2. §. furiosus. Sol. 5 quo ad animum est absens. vt ibi: quo ad corpus. præsens: vt hic. & sic cum non contradicat, nec contradicere potest: cum animus deest: vt ĩ. de procu. l. 2. consentire dicitur: vt hic. & sic quo ad corpus accipitur hic: sed si absens. &c. & dicitur absens si abest à loco vbi agitur: alias aliter. vt C. de præscr. lon. temp. l. fi. & de hoc dicitur ĩ. de verb. sign. l. absentem.

d *Ratam rem.*] & si omissa sit de rato satisdatio. dic. vt infr. eo. l. si cum dotem. §. si pater. Item cum cauet de rato si. voluit filia: a modo stipulatio non committitur, vt infr. ĩ eam rata habi. l. si sine. in fi. & l. fi. in princ.

e *Scire.*] debet ergo ei denuntiari, si ignorat, alias non est opus. vt sup. de cura. l. Herennius. & de act. emp. l. 1. in fi.

f *Non contradicere.*] sed si latitet, dic. vt inf. eo l. si cum dotẽ. §. sed si latitet. Item facit sup. de procu. l. non solum. §. si de dote. sed sequens §. si pater. vr̃ contra. Sed ibi in actione iniuriarum, quæ sunt duæ: & si ipse agit pater, nõ cauet. vt ibi, sed si nomine filiæ agat. sic, 6 vt ĩ. rem rat. hab. l. si sine. §. fin. at actio de dote vna est. vt sup. proxi. ĩ. no. Vel dic, 7 q̃ etiam si nomine filiæ agat non cauet. vt ibi. aliud & si ipse procuratorem. vt d. l. si sine. rem ratam hab. nam priuilegiũ patri datum non transit ad alium. 9 sic ĩ. de leg. 2. l. cum patronus.

N*o. solum.*] CASVS. Pater pro filia, quam in potestate habebat, dedit dotem Titio marito filiæ. factum est diuortiũ. certè dos restitui. vel solui debet viro. iam patri, quam filiæ: quia nõ solum in exigenda dote, sed in faciẽda petenda, actio de dote cõis est patri, & filiæ. vt dictum est sup. l. proxi. ĩ. denique. sed ẽt in soluenda sine iudicio: neq; pater põt facere filiæ conditionẽ deteriorem in hoc, neq; filia patris. Sed pone, q̃ maritus soluit pecuniã soluto muliceri tm̃. & dicta pecunia peruenit postea ad patrem? certe nõ solum actio, quæ cõpetebat mulieri, quæ recepit dotem: sed etiam illa, quæ competebat patri, tollitur. Vinianus.

g *Exigenda.*] exigitur ab inuito. 10 vt ĩ. de leg. 3. l. fideicommissa. §. si rem. exoluit maritus sponte. videbatur. n. q̃ licet non solus exigat: tamẽ soli extra iudicium soluatur: vt in adiecto. vt ĩ. de solut. l. quod stipulatus. nõ tamen est ita: & contra exigat procurator litis. non tamen 11 ei soluitur. vt ĩ. ĝ sol. l. hoc iure.

conditionem facere potest.

¶ Sed si pecunia ad patrem peruenerit, [1] 4† quam filia acceperit, 5† actio de dote Vtriusque 6† tollitur. m

Maritus soluens dotem patri vxoris sine consensu eius: si pater postea alteri viro filiæ dat illam dotem, filia repellitur, si agat contra primum maritum. b. d.

Pompo. lib. 15. ad Sabinum.

LEX IV.

7† SI cum 8† pater sine cõsensu filiæ dotem à viro exegisset, & eandem alij viro 9† eiusdem filiæ nomine dedisset, n & 10† mortuo patre filia cũ priore viro agat, 11† doli mali exceptione repellitur. o

Vbi præcedit matrimoniũ, & sequitur traditio dotis: ex die traditionis dotis tempus computatur ad discernẽdum pro quota parte fructus ad virum pertineant, & pro quota ad vxorem, soluto matrimonio. Alex.

h *Quæ.*] fit relatio ad id, quod datur intelligi per præcedẽs. & quæ. i. actio, 12 nam ipsa dos est viri: consumpta forte. vel ipsa dos est cõis eorũ, respectu iuris: quia uterq. hẽt actionem pro ea. vel dic, quæ. i. quia. Sed qualiter est actio cõis. Respõ. 13 sicut duobus hæredibus actio hereditaria: & sic p̃ diuisionem: quia sic est in illa: vt C. fa. erci. l. ea q̃. & p̃ exercet suam partẽ & relinqt aliã filiæ. Vel vers. 14 vtriqi solidũ cõpetit. vt duob. reis stipulandi: sed plusculum habet p̃. f. exercitium: vt ĩ. l. proxi. §. denique. pater. & C. de bon. q̃ lib. l. fi. ĩ. vbi. consensu tñ filiæ. vt hic. nisi in casibus notatis in d. §. denique. Et sic ĝ hoc non oportet, q̃ ambulet actio de vno ad alium, q̃ raro fit, sed quandoq; contingit: vt ĩ. de vsufr. l. adhuc. 15 §. si operas. sed vterq; exercebit: diuersis tamen casib. vt C. de rei vx. act. §. accedit. & t. vi deamus sed tñ hoc quare cauet de rato, vt sup. l. proxi. in fi. Resp. propter filiæ consensum, qui abest sine quo non agit, nisi caueatur: q̃ in duobus 16 reis stipulandi non est opus, cum sine alterius consensu alter agat.

i *Alter alterius.*] i. filiæ. vel et. à extraneo. qui credit dotem. & stipulatus est incommenti sibi reddi. vt inf. de solu. l. qui hominẽ. §. si gener. & sup. de al. en. aud. mut. cau. fac. l. 1. & inf. de regu. iur. non debet. & C. de an. except. l. vt perfectius.

K *Deteriorem.*] etiam si soluatur patri: vt C. de rei vxo. act. auth. sed quamuis.

l *Peruenerit quod est qualiterẽ.*] in rem patris verterit. ẽt si se denuo doret ex eatcum hoc omnis patris sit. vt ĩ. de in rẽ verso. l. & ideo. in fi. & l. seq. & d. auth. sed quamuis. idẽ si pater nõ habuit causam cõtradicendi: vt ĩ. eo. l. si cui dotẽ. §. item *Tollitur.*] quia ipso facto ratum habet: vt ĩ. rem rat. hab. l. Paulus dicit. l. non tñ. & C. de cond. indeb. l. indebitũ. & retractabitur: vt C. ad Maced. l. fi. Item no. q̃ liberor 17 solutio. dum modo pecunia ad creditorem perueniat: vt ĩ. de pet. hær. l. sed & si legẽs. §. si minori. ibi. ĩ. & si ita &c. & sup. de neg. gest. l. si libet. & inf. de sol. l. quoties. Accur.

S*i pater.*] CASVS. Pater dedit dotem pro filia, q̃ habebat in potestate: ipse pater dotẽ repetit. solutam. ĩ. sine consensu filiæ: & eã dotem tradidit. l. C. viro pro filia. certè dicit I. C. q̃ filia agere cũ priori viro non põt: quamuis pater exactioni non cõsenserit. repellitur n. doli exceptione. Vinian *Ited. ffer.*] quod facere debet: nisi clades aduenerit patri: vt C. de rei vxo. auth. sed quamuis.

o *Repellitur.*] vt & infra eodem. l. dotem. idem si extinxit hæres

displicet Bart. Pau. & Imo. ideo dic aliter. vt per cosdẽ hic.

15 Alias est lex. sed & si quis.

16 Singularis glos secundum Pau. hic.

17 Oppe exceptionis non ipso iure. Bart. & Ias.

sĩm Bare. Bald. & Paul.

6 Nihil est, sed in Pa. & Ia. 7 idẽ præ dicti.

8 Imò idẽ sĩm Ia.

9 Hoc verũ in priuilegio q̃ sonat. vt ĩ regula. priuilegiũ. ff. reg. iur. li. 6 nam in dubio ẽt nõ transit ad hẽdes, vt notat in l. mari tum. ĩ. eo. cui cõcordat Alex. in sũ. 25. q. 2.

10 Et ẽt q̃ñq. à volẽte. Are. & Ias.

4† Peruenit. P. F.

5† Accepit. P. F.

6† Vtrisque P. F.

11 Reprobatur. sĩm Bar. et Ia. q̃ mãdatũ faceret mẽtionẽ de verbo. exigere: sec⁹ si de verbo agere. quo casu gl. hẽt verũ. sĩm Alex.

12 Placẽt Bar.

13 Et male Bar. & Ias.

7† In R. F. incipit. Si pr̃. &c.

8† Cũ. nõ legit. P. F.

9† Eius filiæ. &c. P. F.

10† Et apud Duz. p Gotho. pro superflua inter lineas p̃ponit.

11† Agetur. P. F.

14 Illa similitudo

¶ Vlpian. 1† lib. 35. ad Sabinum.

LEX V.

* DE diuisione [a] anni eius, [b] quo diuortiũ factum est, quæritur, ex die contracti [2]† matrimonij, an ex die traditi [c] [3]† fundi maritus sibi [d] computet tẽpus? Et vtique in fructibus à viro retinendis, neque dies constituræ [e] dotis, neque nuptiarum [f] obseruabitur: sed quo primum dotale prędium constitutum est, id est, [4]† tradita * possessio est. g

Si precedat traditio nomine dotis: & sequãtur nuptiæ: ad cognoscendum pro qua rata temporis fructus spectant ad virum, inspicitur dies nuptiarum: & ideo fructus ante percepti, mulieri restituendi sunt. Alex.

¶ [5]† Paulus libro septimo: ad Sabinum.

LEX VI.

SI ante [h] nuptias fundus traditus est; ex die nuptiarum [i] ad eundem diem sequentis anni computãdus est annus. Idem in cæteris annis [10] [6]† obseruatur, [k] donec diuortium fiat. Nam, si [7]† ante nuptias traditus sit: & fructus in decepti; hi restituẽdi sunt * quandocunque [8]† diuortio facto; quasi dotis [m] facti.

De fructibus diuidendis inter maritum, & vxorem, debent ante omnia deduci impense facte gratia ipsorum fructuum, siue per vxorem, siue per maritum, siue per vtrumque facte sint. & hoc, siue matrimonium duraueris minus anno, siue pluribus annis: & residuum fructuum diuidi debet. Ale.

¶ Vlpian. 9† lib. 35. ad Sabinum.

LXXVII.

FRuctus [n] * eos esse constat, qui deducta impẽsa [o] supererunt. Quod Scævola

te matrimonium contractum, licet quasi dotale [6] dicatur quo ad hoc vt alienari non possit, vt supra de fun. dota. l. 4. nam dos sine matrimonio esse non potest. licet matrimonium sine dote esse possit, vt C. de donat. ante nupt. final. Item contracto prius matrimonio, sante dotis traditi[one] non habet mari[tus] fructus, donec secut[a] fuerit traditio. Imputari enim debet marito, q̃ fundum sibi dari non petijt, vnde nõ luctatur fructus, [7] licet onera subeat; & ideo non nisi a tempore motæ sibi lucratur fructus; cũ actio bonæ fidei sit. s. ex stipulatu, [8] quam habet; vt sup. de vsur. l. mora. §. in bonæ fidei. & C. de rei vxo. act. l. j. §. sed & si non ignoramus, sed vir mulier esse [in] mora eo ipso, q̃ percepit fructus, & vir subijt onera; vt sup. de act. emp. l. Iulianus. §. ex vendito. & C. de act. emp. l. curabit. Sed pone [9] mulierẽ fructus non percepisse, vt arg. ff. de vsur. l. videamus, in prin. Vel pone eam obtulisse, æquũ est marito suã negligentiam imputari, vt C. de anna. excepti. l. vt perfectius. alias ergo præterquã in istis duobus casibus est in mora, arg. dictarum legũ, & facit inf. de vsucapio. l. si aliena in princip.

Si ante.] CASVS. Titius contrahere matrimonium cũ Seia volebat. & Seia nomine dotis tradidit d. Titio futuro marito fundum ante nuptias. postea nuptiæ contractæ fuerunt, certè dicit iurisconsultus ad hoc vt maritus lucrifaciat fructus, computatur ei tempus, quo durauit matrimonium, à tempore contractarum nuptiarum, & non à tẽpore traditi fundi. Quid ergo erit de fructibus perceptis à marito ante nuptias contractas? certè illos non lucratur maritus, immo quasi dotis factos tenetur restituere mulieri. Vulanus.

a *De diuisione*] die ex quo. & vsque quo fructus dotis sunt viri. & certe ex quo hæc duo [1] interuenerunt, scilicet, q̃ matrimonium est. & dos data; alterum tanum non sufficit (Nam [2] ante matrimonium datæ dotis fructus augent dotem postea datæ, ex die quo est data. fructus sunt viri; vt hic. & in seq. l. & hoc vsque ad vltimum annum matrimonij. si modo. & onera subijt, alias non. vt inf. eod. l. in insulam. ff. vsuras. & de exceptio. do. l. fin. in prin. & sup. de iur. do. l. cum post. §. in domum. qui vltimus annus incipit habito respectu ad principium, quando prædicta duo concurrunt; vt hac l. at fructus vltimi anni dividantur. vt pro quota durauit matrimoniũ, pro tota habeat vir, pro alia vxor; vt ff. eo. l. diuortio. & C. de rei vxo. act. l. sed & nouissimi.) Alij dicunt, [3] q̃ hic durauit matrimonium per annum, vel minus, erunt ergo fructus viri, ex quo hæc duo concurrunt vsque ad finem matrimonij.

b *Anni eius.*] id est vltimi anni matrimonij.

c *Traditi*] constante matrimonio.

d *Sibi*] id est ad suum commodum, vt lucretur fructus.

e *Constitutæ*] pacto sine traditione, ne sibi statim contradicat.

f *Nuptiarum.*] scl. contractarum, si non tunc tradita erat.

g *Possessio est*] nuptijs præcedentibus licet [4] si possessionis traditio nuptias præcessit; quia tunc augent dotem, vt infra. l. proxi. & sup. de iure dot. l. dotis fructus. §. j. præterea & alia ratione, [5] quia dotale prædium non potest dici an-

Scia volebat. & Scia nomine dotis tradidit d. Titio futuro marito fundum ante nuptias. postea nuptiæ contractæ fuerunt, certè dicit iurisconsultus ad hoc, vt maritus lucrifaciat fructus, computatur ei tempus, quo durauit matrimonium, à tempore contractarum nuptiarum, & non à tẽpore traditi fundi. Quid ergo erit de fructibus perceptis à marito ante nuptias contractas? certè illos non lucratur maritus, immo quasi dotis factos tenetur restituere mulieri. Vulanus.

h *Si ante*] secus si post. quæ tunc ex die traditionis. vt ff. l. px.

i *Ex die nuptiarum*] contractarum, tunc enim incipit esse dotalis. vt sup. l. proxi. in fine.

k *Obseruatur*] vt sciamus quota parte vltimi anni durat matrimonium. Accursius.

l *Quandoque*] alias quandoque.

m *Quasi dotis*] illud quasi [10] est expressiuum veritatis; vt sup. de iure dot. l. dotis fructus, & infra eod. l. diuortio. §. item si messes. Sed quid si puellam decem annorum duxi de facto, [11] & subeo onera eius: an lucrer fructus reorum suarum? Respondeo. [12] non. per l. istam, & præcedentem: sed quidam vt Azo. sic. & hoc de æquitate; quia quæ est ratio quod lucretur post matrimonium, quia subijt onera, eadem & ante; ergo idem ius. argumen. sup. ad legem Aquil. lege illud. & ad hanc, & superiores, & similes, dicũt quòd non subibat onera, sed per l. municipalem bene hæc æquitas seruatur Bononiæ. Accursius.

F *Fructus.*] Casus in hac lege satis patet in glo. penultim. hic.

n *Fructus*] Dixit superioribus ff. virum lucrari fructus pro eo tempore, quo durauit matrimonium, & prædium fuit dotale, nunc de quibus fructibus dicat, audiamus.

o *Impensa.*] non quæribet, sed quæ gratia fructuum [13] fiat vt infr. l. diuortio. §. impendia. & sup. de petit. hær. l. si à

parte.§.pen.nullus enim exitus.&c.vt sup.fam.ercisc.l.fundus qui.& hoc inspecto exim ; interim tamen verè est fructus sic & sup. Pro soc.l.Murinæ & facit.inf.de lega.j.l. non amplius. in prin.& C.de fruct.& li.expen.l.j.& inst. de.j.l.3.§.j.& sup.de vsur.l.quod in fructus.

a *Refert*] & primò ponit de expensis mulieris? postea viri. qñ matrimonium durauit minus anno: postea dicit quando pluribus annis.

b *Mulier.*] nunc de muliere.

c *Pridie vindemias*] puta Calen. Septembris.

d *Diuerterit.*] putà Calen. Octobris: & sic per mensem durauit matrimonium: nam tantum dotat vindemias, vt C. de fur.l.omnes.& secundū hoc verbū. mox. determinat vel verbum diuertit, vel verbum ablatis. aliàs autem aliter accipitur hæc dictio mox. supra. de iud. l.per interuallum. & supra. de cer. pet. l.j.

e *Ei]* scilicet mulieri.

f *Deductas]* sine expensis, scilicet vi subijcit: nam cum expensis restituit fructus xi. mensium.

g *Sed & impensas.]* putat restitui Azo. quas fecerat mulier colendo vineam antequā traderet viro.

h *Fiant]* id est autem in diuidantur fructus.

i *Ita & si]* vir de vino.

k *In eundem]* vindemiando.

l *Concurrent]* quia quilibet fines deducet.

ADDITIO. Vel dic concurrent, id est compensabuntur vsque ad concurrentem quantitatem: residuum diuidetur secundum Bald.

m *Ita &]* id est similiter est. &c. & quod subijcit, necesse habendi. ibi enim. &c.

n *Impensarum.]* Berta 2 nupsit Titio Calen. Octobris, & vineam plenam dedit in dotem in qua colenda impenderat x. & duravit matrimonium x. annis & plus vno mense: & sic solutum est in Calē. Nouembris. sicq; vinea redditur vacua mulieri. fructus vltimi anni diuiduntur. & pro xj. partibus mulieri redduntur. pro xij. quia duravit matrimoniū viro relinquitur: expensa tamen, quam fecerat mulier in colendo, ante dotem vineam, deducitur. si autem vltimus annus matrimonij fuisset completus, quia solutum est matrimoniū in Calē. Octob. & sic vineam plenam restituisset vir, sicut acceperat: non deduceret ; mulier expensas antè factas: quia nec vir, quas in vltimo anno fecit: vt ff. l. proxi. §. interdum retinebit. & §. impendia. in fi. §. sed quidam 4 indistinctè dicunt, q̄ hic dicitur, siue sit completus vltimus annus, siue non. & §. impendia. in viro, qui non deducit. intelligunt: vt potè cum omnes fructus ei remaneant. Accurs. *Primi anni.]* s. matrimonij, non totius. s. anni, sed eius quod cessit ante datum prædium. s. in dotem. siue simul cepit esse matrimonium, & dos, siue ante matrimonium, & postea dos, vt expensa tunc temporis facta mulieri reddatur. Sed de quib. fructibus fit hæc deductio: de primis non: quia diu consumpti sunt: de vltimis non, quia in eis non impendit: sed de vltimis dic, ; quia loco priorum sunt, arg. inf. de leg. 2. l. Imperator, in fi. & l. sequen.

P *Duorti]* aliàs lex, alias §. Papinianus. Et dic, Berta nupsit Titio in Calen. Octobris, & vineam dedit in dotem vuis plenam: sequenti mense, scilicet Calen. Nouembris, iam percepta vindemia locauit vir fundum ad annū

3 Ista gl. reputatur valde sinistra in Arte & falsa: hoc q̄ fructus dicūtur deducti expēsis interpretiuè. nō verè. ¶ Sequuntur eā Sal. Bald & Alex.

1† Dedit P.F.

2† Diuertit. P.F.

3† Mensium. P.F. & ita fere semp. * Conc. c. vobis. in tex. & gl. super ver. qd ad cās 32. q. 1. & c. pastoralis. ext. de dot. instr.

4† Impendit. P.F.

5† Fuit. P.F.

6† Sic legit Hal. sed P.F. habet ōia tāti tēporis, qd sit &c. Versi. Aut. Mercat. legendū. Quid vid. ante. 1. ga. ibi. Bertus. 2. animaduert. 7.

7† Ioē Pe. & Et male, sīn Pa. & Alex. li cc 5 Rap. Cuiac.

7† In P.F. Ouidius, vt est capitis. qd incipit Papin ātli. 11. qōnū. Diuortio. &c.

5 Et bene Bartol. & Pet.

6 Imò nō erat centū ante 1ga ipsi? legis

& ad mariti, & ad mulieris impensas refert. a Nam si mulier b pridie vindemias c doti dederit, 1† mox sublatis à marito vindemijs 2† diuerterit; d non putatei e vndecim duntaxat f mensium 3† fructus restitui, sed & impensas, g * quæ antè, quàm portiones fructuum fiant, h deducendæ sunt. Igitur, i & si maritus aliquid 4† impenderit k in eūdem annum, vtriusque impensæ concurrent. l Ita & m si impensarum n à muliere factarum ratio habeatur, cùm plurimis annis in matrimonio fuerit; 5† necesse est primi anni o 6† tempori computari, quod fuit ante datum prædium.

Si fundus plenus fructibus datur in dotem, tempus locationis inspicitur, vt sciamus quid percipitur de pensione, id est, pro quanto tempore percipitur pensio. Tempus verò matrimonij inspicitur, vt sciamus pro quota parte anni de pensione vir lucratur. sed si fundus vacuus datur in dotem, tēpus locationis pro nullo inspicitur. b. d. vsque ad §. ob donationes. Bar.

¶ Papinia. li. 11. quæstionum.

LEX VIII.

7† Diuortio p facto q fructus r diuidi, ait; s non ex die locationis, t sed habita ratione præcedentis tēporis, quo mulier in matrimonio u fuit. Neq; enim, si vindemiæ x tempore fundus y in dotē datus sit, eumq; vir ex Calendis Nouembris primis fruendum locauerit, z mensis Ianuarij a suprema b proxi. & in eodem anno in fine Ianuarij solutum est matrimonium: & sic durauit matrimonium quatuor mensibus a die quo fuit contractum: sed à tempore locationis per tres menses. Certum 6 est autem fructus debere diuidi huius anni inter virum, & vxorem: & pro quota parte anni durauit matrimonium, pro rata habeat vir: pro alia vxor: vt sup. eod. l. de diuisione. Quæro ergo 7 quantum dicas hic durasse matrimoniū: ? Ista gl. vt sic scias quantam partem vindemiæ & mercedis debita ex locatione habeat vir. Ad quod dico, quod si inspicitur tempus locationis, inuenies fructibus maiorem durasse: & sic vindemiam totam præambulam, & quartam mercedis habet vir, quod est absurdum: quia & si in Calend. Nouembris iam perfecta vindemia fecerat diuortium, totam vindemiam haberet vir, quod est falsum: vt sup. eod. l. fructus. si vero inspicias tempus quo fructus maximos protulit, scilicet locationis durasse matrimonium, pro rata habeat vir, quia fructus maximos protulit, scilicet locationis durasse matrimonium quatuor mensibus, & sic tertiam partem vindemiæ & mercedis habet vir: & hoc est verum, & sic annus incipit a die contracti matrimonij, & à die datæ dotis, non a die locationis. Quod autem tempus contracti matrimonij, & vineæ datæ in dotem inspiciatur, & non tempus locationis probatur in contrario casu. Nam pone econtra, quod post perceptam vindemiam dedit mulier viro in dotem vineā vacuam in Calen. Octobris vel Nouembris: & eodem anno Calen. Martij maritus locauit eandem pro xij. mense Aprili factum est diuortium. Quæro ergo quantam partem mercedis habet vir? Et quidem ? inducias tempus locationis, habet xij. quia ex tunc vno mense duravit matrimonium: si autem tēpus matrimonij, quod duravit quinque vel sex mensibus pro tanto lucrabitur vir: & hoc est verum: vindemia autem præambula à muliere ante contractum matrimonium percepta non diuiditur: vt in C. eod. l. §. apparet. &c. quod hic iungas H. Accursius.

7 Ista gl. reputatur valde sinistra in Arte & falsa: hoc q̄ fructus dicūtur deducti expēsis interpretiuè. nō verè. ¶ Sequuntur eā Sal. Bald & Alex.

1† Dedit P.F.

2† Diuertit. P.F.

3† Mensium. P.F. & ita fere semp. * Conc. c. vobis. in tex. & gl. super ver. qd ad cās 32. q. 1. & c. pastoralis. ext. de dot. instr.

4† Impendit. P.F.

5† Fuit. P.F.

6† Sic legit Hal. sed P.F. habet ōia tāti tēporis, qd sit &c. Versi. Aut. Mercat. legendū. Quid vid. ante. 1. ga. ibi. Bertus. 2. animaduert. 7.

7† Ioē Pe. & Et male, sīn Pa. & Alex. li cc 5 Rap. Cuiac.

7† In P.F. Ouidius, vt est capitis. qd incipit Papin ātli. 11. qōnū. Diuortio. &c.

5 Et bene Bartol. & Pet.

6 Imò nō erat centū ante 1ga ipsi? legis

q *Facto]* Idem si morte 9 sit solutum matrimonium. Inn. nam sic fit redditio. & diuisio: vt C. de rei vxo. actio. l. 3. §. sed & nouissimi. in casu videtur contra, 10 s. si superfles mulier sit alenda ab hæredibus viri intra annum, 11 cum aliud non habebat: quod dic, vt C. de rei vxo. act. ? ex actio.

r *Fructus]* naturales, & industriales, quos vir percepit, & mercedes debitæ marito ex locatione fundi dotalis, vt declarant inferiora: nam omnia hæc sunt fructus 12 vt supra. de vsufruct. l. arboribus. §. 1.

s *Ait]* scilicet Papinianus de se loquens, 13 ibi: Et testimonium eius verum est: de se loquens Euangelista Ioannes. & sunt similia supra de adop. l. si pater §. qui duos.

t *Locationis]* qualiter hoc sit, statim in litera explanatur. Azo.

u *In matrimonio]* qui fundus fuit datus in dotem: vt sup. eod. l. de diuisione.

x *Vindemiæ]* non percepte pura Calen. Octobris: quo etiam die fuit matrimonium contractum.

y *Fundus]* vineatus.

z *Locauerit* pro 12. aureis. puta in annum.

a *Ianuarij]* puta eiusdem anni.

b *Suprema]* id est vltima. sic infr. de vulga. & pup. substit. l. ex duobus.

Fructus.]

a *Fructus*]omnes. Azo

b *Quartam*]quia quarta parte anni stetit matrimonium à de locationis vsque in diem diuortij.

c *Aequum est*] quod fieret si à die locationis tempus, quo fructus diuiduntur, inciperet: quod non est ratione communi: quia cum non plus tertia parte anni matrimonium steterit, nec plus debet lucrari de fructibus, vt infra de regu. iuris l. secundum naturam. Item ratione speciali: quia sequitur inconueniens, vt subijcit alioquin &c. d *Alioquin*] idest, si dicas lucrari omnes secuta locatione: ergo idem erit ea non secuta: nam ad absurdũ sequitur aliud absurdum.

†† Cost. P. F.

e *Collectis*]id est perceptis à marito.

*Et quarta portio. &c. Vide pro eluci datione hanc sẽt. Ant. Mer cator 2. nor. R. & Gothofr. cõment. in hanc l.

f *Retinebit*] scilicet vir, quod est falsum: vt supra l. proxime: ideo aliud dicẽdum: vt subijcit infra eod. l. §. non solum.

g *Itaque*]nunc soluit prædicta.

h *Et quatuor*]Octobris, Nouembris, Decembris, & Ianuarij Ioan.

i *Fructus*]omnes deducta impensa, vt sup. l. proxi.

k *Confundi*]idest commiscere sic C de collat. l. illam.

l *Ea*] idest vindemiæ æstimatione, & quarta portione mercedis. Io.

m *Tertia portio*]idest tres aurei: sed cur non tertia, cum tertia parte anni durauit matrimonium? Respon. non debet antecomputari illa pensio, quàm debeatur: sed non fuit debita marito nisi tribus mensibus, aliud si prius locasset, nam ciuilis & naturalis accessio æquiualet: vt sup. de vsur. l. vsuræ, & de petit hæred. l. mercedes. Sed opponitur, ergo inspicitur tempus locationis: quod in principio negauit. Resp. q tẽpus locationis inspicitur, vt sciamus quid percipitur, tempus matrimonij, vt sciamus pro quota parte anni lucrifaciat vir id quod percipit, & sic pro tertia parte anni ergo aureum de tribus habebit vir. Sed quare pro primo mẽse aliquid de pensione habet? Respon. quia in illo subijt onera matrimonij, vnde etiam emolumentum habeat: vt infra de regu. iur. l. secundum naturam. alias si prima mensis non haberet, non tertiam quartæ, sed quartæ quartæ haberet vir pro onere. Item cur tota merces, scilicet duodecim aurei non veniant in contributione, vt totus fructus? seu cur non lucratur totam tertiam mercedis, cum & tanto tempore sustinuit onera matrimonij post locationem? Respond. 4 quia ille, scilicet fructus vineæ totus est perceptus: sed non tota merces. Sed opponitur: quia & pensio videtur percepta fictione iuris: vt infra de regu. iuris, leg. qui actionem, maximè: quia viri solicitudine sola, sed fructus etiam sola natura percipiuntur: vt supra de rei vend. leg. si nauis. Sed potest respond. 5 vt infra de regu. iur. l. minus. Alij quia mulier grauatur in colono, cui habet necesse stare: vt infra eodem l. si filio. §. penult. & argum. infra de bon. auth. iudi. poss. l. in venditione: nam hic fit translatio ex necessitate, 6 vt ibi, & ideo releuetur in alio vt non contribuat pensionem totam: vt argumen. supra de iureiuran. l. cum qui. Vel dic secundum eos qui dicunt pensionem non nisi in fine anni esse soluendam totam, quod pensio cum effectu peti non potuit, & sic non contribuit, sed illud dic vt not. Cod. loca. l. idem. Alij vt Ioan. dicunt quod tria contribuuntur re, sed nouẽ spe, pro tota quatuor mensium de 13. mensibus, quasi dicat, vno mense detracto, ne 13. mensium fiat contributio: vt est argum. infra eodem §. item si messes, & §. interdum: nam in mercede idem quod in fructu, vt supra de petit. hæred. l. mercedes: vel fit contributio cum ea omnino debebuntur, idest completo anno: nam si ex nouem aureis residuis contribueremus quatuor pro quatuor mensibus, & alios quatuor pro alijs quatuor: ponendo vnum aureum pro vno mense, superfluceret vnus aureus, pro quo esset adijcien-

1 Et bene, Bart. Pau. Im. & Alex.

2 Aporo bãt Bar. Pau. Ale. & Ias.

3 Idẽ Bar. Im. & Ia.

4 Et bene, Bart. Pau. Im. & Ias.

5 Oēs tres hic ponẽs dis plicẽt Ba. Pa. Imo. & Ias.

6 Singulariter gl. fin Im. & Ia.

dus alius mensis. & sic illum vltimum annum matrimonij faceremus de tredecim mensibus: quod esset absurdum. Contribuemus ergo sic, quod pro primis quatuor mensibus conferemus quatuor aureos, & dimidium de nouem, & sic superessent alij quatuor aurei, & dimidius pro alijs quatuor secundum Ian. Sed Azo. & R. nec se, nec spe tribui nouem dicunt: sed mulier integra habeat, & ad dict. §. respondent, quod vir nihil lucri habuerat, eo anno de eo fundo, hic sic. Item, an sine cessione aget mulier contra colonum pro reliquo tempore ex locatione mariti? argum. quod sic, supra de dona. inter vir. & vxor. l. vxor. marito. Sed dic contra. 7 C. per quas pers. no. acquir. l. 1. sed cedere debet vir: vt supra de peti. hære. l. Iulianus. Alij, quod ceueat maritus de dar. dos cum habuerit, sed nunc det quantum vendi potest hoc nomen: vt infra ad l. Falc. l. in quantitate. magna, & infra eodem l. si filio. §. fin. Item sine dicas tria tantum, sine etiam nouem contribuij; nonne fructus duorum annorum contribuuntur saltem in parte, & tamen nõ nisi tertia parte vnius anni durauit matrimonium? Respon. 8 non contribuitur: nam annus incipit à die traditæ vineæ, vt supra eodem l. de diuisione non à die quo fuit culta anno præcedenti, perinde ergo habetur ac si iste annus esset fertilior altero, & facit infra §. In fermo.

* Contrario. Vide hũc §. Rober. animad. & Ant. Mercat. 2. nor. 9

7 Et benè, immo illa nouẽ debẽt esse ẽ ipsa ipsius vxoris. Bart. Paul. & Imo. Ale. & Ias.

8 Et bñ B Pau. Im. & Ias. & perdit ni fi in subsidiũ quia marit9 si possit reperiri secund. eosdem.

9 Et benè. B. & Imo. Sequitur B. P. & Imo.

10 Et male. Ba. Pa. Al. & Ias.

11 Et bñ. Bar. Pau. & Imo.

e *Ea contrario*] Benè dicit contrarior quia supra loquitur, quando mulier dedit fundum in dotem, antequam perciperet vindemiam. hic loquitur, quando iam perceperat vindemiam. Item benè dicit idem: quia in vtroque casu circa diuisionem fructus, vel mercedis computat tempus, non à die locationis, sed contracti matrimonij, & traditi fundi. Sed male viderunt dicere idem, quia supradicit, diuidi illam portionem mercedis tantum, idem quartam, quæ cessit, & venit constante matrimonio, hic totam, nam secundum illud esset hic diuidenda duodecima tantum pars, vt eius dimidiam vir haberet, quia durauit matrimonium per sex menses. Potest tamen dici, quod in hoc casu benignius agatur cum marito, qui nullum alium habuit fructũ constante matrimonio, sed supra habuit alium, scilicet vindemiam, vt assignatur in vtroque casu Azo. & sic idem, sed non per omnia idem: sic supra ad Velle. l. idem nam. & sup. fructus contribuuntur, hic mulier habet. & infra eodem. l. apparet. Alij dicunt 10 per omnia idem: & dicunt quod supra fructus fuerunt duodecim, quarta pars mercedis tria, & sic 15. de quibus habet vir quinque, vxor decem, cum tertia parte anni durauerit matrimonium. Item & hæc locatio pro duodecim, vt supra, & matrimonium steterit quinque mensibus, & sic vir habet quinque, sicut supra, & sic per omnia idem, sed non placet, 11 quia hæc similitudo magis est in facti accidentia, quam iuris dispositione; nam raro hic casus accideret, & ad ea &c. vt supra de legi. & senatusconsul. nam ad ea. Sed Fla. dixit se non legisse qualiter hæc identitas assignetur. Sed dic vt dixi, & sic in facto sit contrarietas; in iure identitas, licet non per omnia, sed secundum Io. est idem, cum & supra futura pensio contribuatur spe, vt ibi no. Vel fiet fortè de toto contributio, cum ea omnino debebuntur, idest complecto anno, secundum Ioan.

n *Contrario*]eidem Octobris.

o *Percepta*]Cal. Octobris.

p *Fundum*]eisdem Octobris, scilicet calendis, & sic matrimonium duraui sex mensibus. Vel dic statim, scilicet calend. Nouembris, & sic duraui quinque mensibus. Accursius.

q *Duodecimam*] pro vno mense, qui fluxit à die locationis vsque ad diem diuortij.

r *Fuit*]qui fuerunt sex, vel quinque.

s *Debebitur*] pro tota locatione. Item, & contribuitur

spes futurę vindemiæ, vt inf. prox. §. Item aliter distinguitur in prædio vendito, nunc, alij locato prius, vt inf. de iur. fisc. l. fi. & in vsufru. vt sup. de vsufr. l. defuncta.

1 Placet Ba. & Ia. hic.

*Item si messes] Barba tonsit Seio cal. Novemb. & in eodem anno postea diuertit calen. August. dederat autem fundum in dotem, pars cuius erat vinea, vel per totum erant vites in arboribus, vt est Tusciæ, & in Terra laboris. hunc fundum, vel mulier ante matrimonium, vel vir postea locauit colono, constituta mercede in nummis pro mentibus 12. & pro vindemia alij 12. impensa igitur messium, & pecunia summæ vindemiæ contribuitur, vt pro tribus partibus vir, pro quatuor vxor habeat, cum pro tribus partibus anni duravit matrimonium. Acc. b *Sequantur*] quia nummis colui, qui propriè colonus dicitur vt sup. loca. l. qui merces. §. vis maior. Vel dic secundum Azo. & H. quod colonus à muliere conduxerat, & ei statim pecuniam solverat, posteaq; in eo anno duravit matrimonium; & tunc dividitur spes futuræ mercedis futuri anni.

Itẽ si messes [a] eius anni, quo diuortium factum est, colonum ex forma locationis sequantur; [b] ante vindemiam soluto matrimonio; nihilominus pecunia * messium in cõputationem [c] cum spe futuræ vindemię [d] veniet.

¶ Apparet [e] igitur ex his, illos † † fructus, quos mulier [f] percepit antequam nuberet, non debere in contributionem venire. [g]

De parte fructuum restituẽda vxori, potest obiici per virum compẽsatio pro rebus à viro vxori donatis: vel per eam amotis, & viro restituẽdis. Et quod dicitur in anno (vt si pro quarta anni duravit matrimonium, vir lucretur fructus) habet locum in seme sti, quando bis in anno idem fructus colligitur. Et similiter, si singulo quinquennio vnus tatũ fructus colligitur, quinquennium pro vno anno habetur. hoc dicit vsq; ad §. Non solum. Alex.

¶ Ob donationes, [h] item ob res amotas, [i] ex ijs fructibus, qui post diuortium percepti sunt, [k] compensationes [l] * fieri possunt.

¶ Quod in anno [m] dicitur, potest dici * & in sex mensibus, si bis in anno fructus capiantur [2] † * vt est in locis [3] † irriguis. [n] Sed, & in pluribus annis idem dici potest, vt in sylua cædua. [o] Item si locatio agri talis sit, vt super fructus) habet locum in seme sti, quando bis in anno idem fructus colligitur. Et similiter, si singulo quinquennio vnus tatũ fructus colligitur, quinquennium pro vno anno habetur. hoc dicit vsq; ad §. Non solum. Alex.

¶ Ob donationes, [h] item ob res amotas, [i] ex ijs fructibus, qui post diuortium percepti sunt, [k] compensationes [l] * fieri possunt.

¶ Quod in anno [m] dicitur, potest dici * & in sex mensibus, si bis in anno fructus capiantur [2] † * vt est in locis [3] † irriguis. [n] Sed, & in pluribus annis idem dici potest, vt in sylua cædua. [o] Item si locatio agri talis sit, vt super fructus de illis sex mensibus, & ita per tertiam partem illorum sex mensium; in quid debet marit. lucrari fructus pro tertia parte? & certè dicitur quod sic. hoc autem quod bis seges colligantur in anno, cõtingit in fundis irriguis, id est qui habent talem abundantiam aquæ, quod sæpè irrigantur. Secundo dicit quòd idem est quo ad divisionem temporis, quo durauit matrimonium, quando fructus non colliguntur de fundo dotali, nisi transactis pluribus annis, puta tribus, sicut euenit in sylua cædua; nam pro illa parte, qua illi tres anni durauerũt, lucrabitur maritus fructus, mulier pro alia. Tertio dicit ponamus, quod maritus locauit fundum dotalem vsque ad viginti annos pro decem quolibet anno, & pro quolibet quinquennio de illis viginti annis pro quinquecertè pro illa parte quinquennij, qua durauit matrimonium, habebit de dictis quinque maritus, pro alia mulier. & hoc est quod dicit litera in eo enim reditu, quod est vtilis annuam pensionem, tempus ad quinquennium computabus, vt si per dimidiam partem primi anni de dicto quinquennio, quo fit diuortium, steterit matrimonium, sicque non steterit, nisi per decimam partem quinquennij tantum; decimam partem augmenti consequatur maritus, & nouem partes mulier. Viuia.

m *Quotannis*] vt pro quota parte anni durauit matrimonium, vir habeat fructus pro alia mulier. Idem in sex mensibus, scilicet, vt pro quota sex mensium durauit, pro tota habeat vir, 4 pro alia mulieri; & si totis sex mensibus duraret matrimonium, ex tota lucretur vir. & hoc idem dico si quinque annis durauit matrimonium; quia computabo per sex menses & dividam vltimos sex menses, vt dictum est. Sed videtur non nisi annum inspici, vt infra, eodem l. e. proxi. §. quod in sementem; Sed hic 5 bis terra colitur, & ad similẽ fructum, scilicet aridum ibi ad dissimilem. Item hic bis terminatur, & in eodem loco, quod ibi non est. Item hic directo à terra, ibi per obliquum; vel quod aliquid est vnus fructus, vt ibi, quod aliquid non, vt hic. Sed quid si primis sex mensibus est melior fructus, puta frumentum, & secundis millium? Respon. idem 6 quod esset, si vno anno fertilior fructus esset, quam in alio.

n *Irriguis*] id est aquosis.

o *Sylua cædua*] ex qua fortè non capitur fructus, nisi singulis quinquennijs, vel alio simili spatio; quota ergo parte quinquennij durauit, pro tota vir lucratur: & si vltra quinquennium durauit, inspiciam vltimum quinquennium; vt de anno dixi.

*Cone. c. bona fides ex ea de depos. in fi. ibi & alijs. si cã ex qua possulatur, si lig. da, &c. & el. sup verb. alijs. fac. gl. sup vers. minor c. quẽ admodũ. 12. qu. 2. Bolo. Tu aũt vide Duar. hic, quẽ hũc t. abrogatum existimat, ob rõnẽ per eũ adductam.

* adhibe cõsiderationẽ Zas ij hic. nu. 2.

2† Capiẽtur. Got. in. F. F.

* In hũc locũ Plin. naturalis histo. lib. 6. c. 1. c. 19. & lib. 18. c. 12.

3 † Irriguis Et I pluribus. F. F.

4 Nec habebit aliqd de fructu sex mẽsiũ sequẽtiũ. Bar.

5 Ista placet Bar. & Paul.

6 Nihil ẽ sed ille d. q. vult gl. precederet qñ fructꝰ vniꝰ ipis esset necessiũ vel ꝛ venit ex accidẽti; secũ. Bar. & Paul.

3 Dic melius, qui bi loquitur in retẽtione hic in cõpẽsatiõe. Sm Bart. & Paul.

*Idest æstimatio messium. Rober. a. ajaduer. 9. Reprehẽsus ab Ant. Mer ca. 2. no. 8. qui nolle pecunix hic intelligit mercedẽ. Gothofr. hic quẽ ad vnguẽ videsiequitur opinionem Mercatoris.

2† Aliàs, felos.

2 Approbatur per Bar. & Ia. hic.

a *Messes*] id est pecuniæ, quæ loco vindemiæ erat. Azo. Vel dic quòd fundus ad messem erat locatus nummis, sed non ad vindemiam. & ita vir percepturus erat. Et not. quod hoc casu mulier cauet, vt infra eadem l. §. in eadem.

b *Ante*] scilicet pecuniæ, quæ loco vindemiæ erat. Azo.

c *In computationem*] prædicto modo faciendam.

d *Vindemia*] id est pecuniæ, quæ loco vindemiæ erat. Azo.

e *Apparet*] infert ex eo, quod dictum est in §. è contrario.

f *Mulier*] vel vir, vt sup. eo. l. si ante.

g *Venire*] secus in perceptis constante matrimonio, ante vltimum annum, tamen inchoatum, quia sunt viri. Item secus in perceptis vltimo anno; siue constet adhuc matrimonium, siue non: & tunc cautio exponitur, vt infra. §. interdum: finito autem vltimo anno percepti omnino restituuntur, vt Cod. de rei vxo. act. §. fructibus, & de his dic, vt supra eodem l. de diuisione.

¶ *Ob donationes*] CASVS. Titius contraxit matrimonium cũ Seia. postea maritus donauit ei aliquas res, vel ipsa anouit de rebus viri, & consumpsit, ita quod non extabant. postea inter eos diuort. facto, & finito anno, in quo factum fuit diuortium, maritus percepit fructus ex fundo dotali, qui fructus ex aliqua causa remanserant apud eum, & eos consumpsit; agit mulier contra maritum quondam, vt fructus restituat; maritus opponit compensationem de rebus, quas ei donauerat constante matrimonio. dicit enim maritus, Donatio à me tibi facta non valuit; vnde possum repetere æstimationem rerum donatarum, ex quo eas tu consumpsisti; potius tamen volo compensare cum æstimatione fructuum, quos percepi ex fundo tuo, & quos consumpsi. Item & volo tibi compensare in æstimatione fructuum prædictorum æstimationem illarum rerum, quas mihi amouisti constante matrimonio, & consumpsisti; certè dicit iurisconsultus, quod benè hoc facere maritus potest. Accursius.

h *Ob donationes*] factas à viro vxori, quæ facto diuortio tacitè infirmantur, vt supra de donation. inter vir. & vxo. lege cum hic status. §. si diuortium. & si extant, vendicantur, alias condicuntur, vt supra de donation. inter vir. & vxo. l. si sponsus. §. fi. & l. seq.

i *Amotas*] pro his habet vir actionem rerum amo. vt infra eo. l. 2.

k *Percepti sunt*] à viro ex fundo quondam dotali.

l *Compensationes*] Hic est contra C. de rei vxo. act. §. sed nec ob res. Solutio; hic non fuit dos, licet actione de dote

petatur, vt infra eodem l. si filio. §. fin. ibi est dos. cui fauos exhibetur, vt supra l. 1. Sed adhuc est contra supra de pignorati. actio. l. si conuenerit. in princip. & C. de rei vendi. a. l. si ex ea pecunia: quibus dicitur non fieri compensationem speciei ad speciem, vel speciei ad quantitatem. Solut. hic res amotæ, & donatæ, & fructus defierunt esse; vnde quantitas hinc inde debetur. sic C. de compẽsatio. l. fina. & facit in eod. titu. l. neque. & C. rerum amo. l. 1.

* *Quotannis*] CASVS. Supra traditum est quomodo fructus debeant diuidi pro parte anni, quo factũ est diuortium, & pro qua parte res lucrari debeat maritus, & pro qua mulier. nunc quæritur; an quod dictum est in diuisione anni, dici debeat in sex mẽsibus; verbi gratia, talis fundus datus est in dotem, ex quo legetes bis percipiuntur in anno, vt puta solutũ est matrimoniũ in primis sex mensibus anni, & fortè durauit matrimonium tantum per duos menses de illis sex mensibus, & ita per tertiam partem illorum sex mensium; in quid debet maritus lucrari fructus pro tertia parte? & certè dicitur quod sic. hoc autem quod bis seges colligantur in anno, cõtingit in fundis irriguis, id est qui habent talem abundantiam aquæ, quod sæpè irrigantur. Secundo dicit quòd idem est quo ad divisionem temporis, quo durauit matrimonium, quando fructus non colliguntur de fundo dotali, nisi transactis pluribus annis, puta tribus, sicut euenit in sylua cædua; nam pro illa parte, qua illi tres anni durauerũt, lucrabitur maritus fructus, mulier pro alia. Tertio dicit ponamus, quod maritus locauit fundum dotalem vsque ad viginti annos pro decem quolibet anno, & pro quolibet quinquennio de illis viginti annis pro quinquecertè pro illa parte quinquennij, qua durauit matrimonium, habebit de dictis quinque maritus, pro alia mulier. & hoc est quod dicit litera in eo enim reditu, quod est vtilis annuam pensionem, tempus ad quinquennium computabus, vt si per dimidiam partem primi anni de dicto quinquennio, quo fit diuortium, steterit matrimonium, sicque non steterit, nisi per decimam partem quinquennij tantum; decimam partem augmenti consequatur maritus, & nouem partes mulier. Viuia.

m *Quotannis*] vt pro quota parte anni durauit matrimonium, vir habeat fructus pro alia mulier. Idem in sex mensibus, scilicet, vt pro quota sex mensium durauit, pro tota habeat vir, 4 pro alia mulieri; & si totis sex mensibus duraret matrimonium, ex tota lucretur vir. & hoc idem dico si quinque annis durauit matrimonium; quia computabo per sex menses & dividam vltimos sex menses, vt dictum est. Sed videtur non nisi annum inspici, vt infra, eodem l. e. proxi. §. quod in sementem; Sed hic 5 bis terra colitur, & ad similẽ fructum, scilicet aridum ibi ad dissimilem. Item hic bis terminatur, & in eodem loco, quod ibi non est. Item hic directo à terra, ibi per obliquum; vel quod aliquid est vnus fructus, vt ibi, quod aliquid non, vt hic. Sed quid si primis sex mensibus est melior fructus, puta frumentum, & secundis millium? Respon. idem 6 quod esset, si vno anno fertilior fructus esset, quam in alio.

n *Irriguis*] id est aquosis.

o *Sylua cædua*] ex qua fortè non capitur fructus, nisi singulis quinquennijs, vel alio simili spatio; quota ergo parte quinquennij durauit, pro tota vir lucratur: & si vltra quinquennium durauit, inspiciam vltimum quinquennium; vt de anno dixi.

*Cone. c. bona fides ex ea de depos. in fi. ibi & alijs. si cã ex qua possulatur, si lig. da, &c. & el. sup verb. alijs. fac. gl. sup vers. minor c. quẽ admodũ. 12. qu. 2. Bolo. Tu aũt vide Duar. hic, quẽ hũc t. abrogatum existimat, ob rõnẽ per eũ adductam.

* adhibe cõsiderationẽ Zas ij hic. nu. 2.

2† Capiẽtur. Got. in. F. F.

* In hũc locũ Plin. naturalis histo. lib. 6. c. 1. c. 19. & lib. 18. c. 12.

3 † Irriguis Et I pluribus. F. F.

4 Nec habebit aliqd de fructu sex mẽsiũ sequẽtiũ. Bar.

5 Ista placet Bar. & Paul.

6 Nihil ẽ sed ille d. q. vult gl. precederet qñ fructꝰ vniꝰ ipis esset necessiũ vel ꝛ venit ex accidẽti; secũ. Bar. & Paul.

annuam mercedem, [a] quinquennio quoque aliquid * amplius [b] præstaretur. In eo enim, quod amplius est, tempus ad quinquennium computamus.

In animalium, & aliarum rerum mobilium fructibus, & in prædiorum vrbanorum pensionibus fit diuisio inter virum, & vxorem, sicut in fructibus rusticorum prædiorum: hoc dicit vsque ad §. si fundum. Alex.

¶ Non solum [c] autem de fundo, sed etiam de pecore idem dicemus: vt lana ouium, fœtusq; pecorum [d] †præsteatur. Quare enim si maritus propè partum oues doti acceperit, item proximas * tonsuræ: [e] post partum, & tonsas oues, protinus diuortio facto, nihil reddat? [f] Nam & hic fructuũ, [g] †toto tempore, quo curantur, non quo percipiuntur, & rationem accipere debemus.

¶ In fœtu quoque anni ratio habetur: si in annum fortè operæ eius locatæ sint, [h] †præterijt temporis ad maritum; post diuortium autem ad mulierem, operæ pertineant.

¶ De pensionibus [i] quoque prædiorum vrbanorum idẽ est, quod in fructibus rusticorum.

Arbores cædua computantur in fructibus, secus in arboribus fructiferis, & thesauris. Bar.

¶ Si fundum viro vxor in dotem dederit, isque inde arbores deciderit; si hæ fructus intelliguntur, pro portione anni debent restitui. [k] * Puto autem, si arbores cæduæ [l] fuerint, vel [s] †germinales [m] dici oportere, [6] †in fructum cedere: si minus, [n] quasi deteriorem fundum fecerit, [7] †maritum teneri. [o] [8] † Sed si vi tempestatis ceciderint, [9] †dici oportet, pretium P earum restituendum mulieri; nec in fructum cedere, non magis; quam si thesaurus q * fuerit inuentus.

¶ Non enim in fructu [10] †cõputabitur: sed pars eius dimidia restituetur, quasi in alieno [r] inuenti.

Lapis, qui non renascitur, non est in fructu, secus si renascitur. Idẽ in auri fodinis, argẽti fodinis, & cretæ fodinis.

[1] *De pensionibus*] ad hæc omnia facit sup. de peti. hæred. l. mercedes. sed inter proprietarium, & fructuarium non fit sic diuisio fructuum vltimi anni: sup. de vsufr. l. defuncta. sed è contra videtur idem: vt eod. tit. l. si operas. sed nec, vt no. eod. tit. l. adhuc. & l. si operas.

[a] *Annuam mercedem*] puta plaustrum lignorum.

[b] *Amplius*] Dic amplius tempore, scilicet quinquennio post solutum matrimonium, & secundum hoc computamus ad quinquennium, vt si fieri matrimonium sex mensibus, qui sunt decima quinquennij, lucratur vir decimam plaustri, qui sex mensles sunt decima quinquennij. Vel dic amplius, scilicet annua mercede &c. & idem est sensus. & primo adducibũ temporis, secundo quantitatis est hoc verbum amplius.

* Laudemium id esse puta. Zas. hic nauig. sed Ias. plaustrum lignorũ intelligit. hic. n. 14.

¶ *Non solum*] CASVS. Titius accepit Seiam in vxorem. & Seia dedit ei in dotẽ pecora in certa quantitate postea secutum est inter eos diuortiũ: ita quod per certam partem anni duxit matrimonium. quæritur numquid lana, & fœtus pecorum debeant cedere lucro mariti pro illa parte anni, qua fuerit matrimonium, sicut fit in fundo, id est in fructibus fundi. vt sup. eod. l. in prin. & §. e contrario. vsque huc. Et respon. iurisconsul. quod sic. nõ enim debet maritus lucrari eorum dictum fructũ pecorum, & nihil mulieri reddere: quia iam sequeretur istud absurdum, quod si oues proximas tonsuræ in dotem acceperit. vel prope earum partum, & diuortium factum fit statim post partum earum, vel post eas tonsas, nihil redderet mulieri, quod non est admittẽdum: vt sup. eod. l. . . alioquin, nã non solum quando post eas tonsas, & partum ab eis editũ, longo tempore durauit matrimonium, debemus habere rationem fructus quando percipiuntur, & experientiã quando curantur. sed etiam hic. s. quando post eas tonsas, vel partum ab eis editum non durauit matrimonium. Secundo dicit idem in fructibus, qui percipiuntur ex semine in dotem dato, id est, in operis. Tertio dicit idem esse in possessionibus vrbanorum prædiorum. Vivianus.

[c] *Non solum*] Vxor oues prægnantes, & lanificas doti dedit, fructibus per virum perceptis diuortium statim factum est, restituet vir pro rata anni, quo non duravit matrimonium. vt sup. eo. l. de diuisione. & in hac l. in prin. Accur.

[d] *Præsteatur*] à viro vxori pro rata anni, qua non duravit matrimonium.

[e] *Tonsuræ*, acceperit oues, repete. Azo.

[f] *Reddat*] q. d. immo redderet, cum non sit ratio, quare non.

[g] *Percipiuntur*] scilicet tantum. sic sup. eod. l. diuortio. §. 1. ibi. neque enim &c. & est pro sententia Iul. cum medio tempore completa est vsucapio. quod dicit vi sup. qui ex causa. l. ab hostibus. sed quod & caue tibi, quasi non sic esset in partu ancillarum dotalium, quæ ex toto restituitur: vt C. de rei vxo. act. §. itaque, quia non sunt fructus: vt sup. de vsufru. l. in pecudum.

[h] *Præterijt*] ante diuortium, & facit sup. eod. in prin. & §. e contrario.

[i] *De pensionibus*] ad hæc omnia facit sup. de peti. hæred. l. mercedes. sed inter proprietarium, & fructuarium non fit sic diuisio fructuum vltimi anni: sup. de vsufr. l. defuncta. sed è contra videtur idem: vt eod. tit. l. si operas. sed nec, vt no. eod. tit. l. adhuc. & l. si operas.

[k] *Restituí*] vt sup. eo. l. de diuisione.

[l] *Cædua*] id est, quæ succisa renascuntur: vt inf. de verbor. sign. l. sylua.

[m] *Germinales*] quæ à stipite aliarum nascuntur sulcæ, & densæ: vt granum nascitur. quæ alias dicuntur pedamentariæ sup. de vsufru. l. ex sylua. & est alias germinales, alias gremiales. & idem est sensus.

[n] *Semina*] id est non sunt cæduæ.

[o] *Teneri*] vxoris actione de dote: vt inf. eo. l. si maritus. §. 6. & sup. de iure dot. l. si ex lapidicinis. vel lege 4 Aquil. vt sup. ad leg. Aquil. l. si seruus seruum. Ai maritus. & cui fuerit in culpa, nihil lucratur: vt sup. de neg. gest. l. siue hæreditaria. hic autem nisi ad necessitatem, sicut fructuario licet: vt sup. de vsufru. l. arboribus.

[p] *Fortuitum*] si culpa viri defecerit esse, vel quia distraxit, vel in vilitatem suam commutauit. Azo.

[q] *Thesaurus*] quid hoc sit, dic vt inf. de acquir. rer. do. l. nunquam. & thesaurus.

[r] *Inuenti*] Hoc est contra rect. qui dicit eum maritum dominum rei dotalis esse: vt sup. de iure dot. l. cum pos. in dotem. Sed dic quod dictum quasi relatiue, non autem est expressiua veritatis. Vel dic alieno, i. per industriam. inf. eo. l. si constante. & maritus. & hoc no. C. de iure dot. in rebus. sed si est sic, ergo rerum thesaurus dotis esse debet. vt C. de thesaur. l. 1. lib. 10. & Inst. de rerum diuis. & thesaur. sed certe. & fundus est viri. & tamen nõ ultimus. nam & vir percipere potest fructum: lib. 22. de rei. vend. eo. in l. ligni. §. 4. infra de leg. 3. Gemmæ. & lapides. P. F. & tuff à gremio ad cõburendas eas datur. Augustin. 13. enarrat. 7. Hæc à vero cremialis à cremando legit. Tu hic vide to. Gosia fr. in commen. inuia). 6 † Dici oportet in fructu percipere. P. F. 7 † Maritus tenebit. P. F. 8 † Sed & si. P. F. 9 † Ceciderunt. P. F.

[s] *Germinales*] Concorde si quid inueniss. & no sed diuisistis partis. Et gl. in verbo si quis inuenit thesaurũ. 14. q. 5. De thesauro vide quæ notat Gothofr. in Nouel. Leo. 51.

10 † In fructu n. nõ cõputabitur. P. F.

[t] *Illa tamen*] sentẽtia cõtinetur contractu, in lo. de Ieo. & Pau.

[u] *Germinales*] male hic legunt cõtinuo Comanella

[1] Præsteatur. P. F.

[2] Fructũ toto, &c. P. F.

[3] † Sunt. P. F.

[4] † Præterma. P. F.

fructum: nam non incrementum alluuionis: vt sup. de iure dot. l.3. Itē ancilla dotalis est viri, & tamen partum non retinet vir: vt C. de rei vxo. act. l. 1. §. itaque. fit ergo suus, sed restituit vt bonæ fidei possess. qui facit fructus suos. sed restituit extantes: vt C. de rei vendi. l. certum est, & facit infra, de acquir. rerum domi. l. si is. & de iure fisc. l. non intelligitur. §. fin. & supra de vsufruc. l. si abiente. §. fin.

¶ Si vir [a] in fundo mulieris dotali, * lapicidinas marmoreas inuenerit, [1] † & fundum fructuosiorem [b] fecerit; marmor, quod cęsum, neque exportatum est, mariti [c] [2] † est: * & impensa non est ei præstanda: [d] quia nec in fructu [c] est marmor, [3] † nisi talis sit [f], vt lapis ibi renascatur, * quales in Gallia sunt, [4] † & in Asia. Sed si creţę fodinæ, vel argentifodinæ, vel auri, [5] † vel cuius alterius [g] materiæ sint, vel arenæ, vtique in fructu habebuntur. [h]

Si fundus restituitur pendentibus fructibus, mulier viro cauet: sed eis perceptis, & matrimonio soluto post annum, marius, nihil restituit. si intra annum fuerit dissolutū, restituitur pro rata: quod etiam ad socerum, & eius hæredes extenditur. Bart.

¶ Interdum marito de fructibus à muliere cauetur: i & nihil retinebit, [6] † si fructibus stantibus [k] fundum mulier recipiet. Interdum retinebit [7] † totum marius, & nihil restituet: idest, si non plus [l] erit, quàm pro portione eum retinere oportet. Interdum verò [8] † reddet, [m] si plus percepit, quàm eum retinere oportet. Eadem conditio erit, [9] † & si cum socero, [n] vel cum hærede alterutrius [o], de dote agatur.

* Hæc dictione vtitur Ci. li. 2. de Diuina, & dicitur lapicidina à lapide excidendo. Duare aut ē legit. lapidicinas Sed melius congruit Lapicidinas vt apud Vitruuiū scriptū reperitur.

Cont.

1 † Nec fundū. legi quæritur Cuiac. ad l. 4. inf. de vsucap. & 25. obser. 21. arg. l. vlt. sup. de fun. dota. repræhensus à Rober. c. rece. lect 10.

2 † Est. nō legitur in P. F. & in rerpungit post exportatū.

* Vide q recitat in hūc locū Cuiac. 15. obser. 21.

3 † Nisi talis sit. P. F. Duarē. vero cū Haloā. legi nisi talis sit. &c.

* In hunc locū Plin. lib. 33. natur. histo. c. 4. Alex. lib. 5. Genia. dier. cap. 9.

4 † Quales sunt in Gallia, sunt & in Asia. P. F.

5 † Vel cuiuslibet.

1 Approbatur per Bart. Ale. & Iaſ.

2 Quia talis impensa non est vtilis. sm Bal. & Ia.

3 Idē tenet Bart.

a *Si vir*] CASVS. Vir inuenit in fundo dotali marmoreas lapicidinas, & excidit marmora, ita quod fecit fundum fructuosiorem: quia nunc potest ibi seminari bladum. sed tamen marmor excisum non fecit adhuc exportari de fundo. solutum est postea matrimonio, quæritur virum illa marmora debeant dividi inter virum, & vxorem pro illa parte anni, qua durauit matrimonium, vel non durauit? an sine mariti? Et dicitur, quod mariti debeant esse: quia extrahendo marmora de fundo fecit eum fructuosiorem, vt dixi. & quia non est in fructu marmor. Sed nunquid expensa quam fecit in extrahēdo marmore, debet ei præstari, vel restitui? Et dicitur quod sic, secundum illos, qui non habent in litera non. & hoc quando talia erant dicta marmora, quod incisa non renascebantur. Sinautem sint talis naturæ, vt renascantur, vt sunt in Gallia, & Asia, benè sunt loco fructuum, ideoque diuidentur inter virum, & vxorem. Alij habent in litera. & impensa non est, &c. & tunc dic, quod impensa, quam fecit in eximendis marmoribus, non est ei præstanda, quasi fecerit eam circa fructus, cum marmora non sint fructus, vt dictum est: sed est præstanda, quia fundum fructuosiorem fecit. Vel dic, quod non est præstanda, scilicet altàs cum fundum non fecit fructuosiorem: sed in nostro casu sic. & vbique idem erit intellectus. Sed quid si maritus inuenit in fundo dotali cretæ fodinas, vel argentifodinas, auri, vel arenæ fodinas, vel cuiuscunque alterius materiæ, vt salis? Certè istæ sine dubio in fructu computari debent: ideoque diuidi debent solut. matri. pro parte anni, qua durauit matrimonium. Viuianus.

a *Si vir*] distinguitur: 1 aut renascitur, & sic est fructus etiam viri, & impensa lapidicinæ ei restituitur: aut non renascitur: & non est fructus. nec est viri, nec impensa ei restituitur. & in primo casu sit fundus melior: secundo deterior.

b *Et fundum fructuosiorem*] quia plus ex lapidicina recipitur, quàm si colereţur. Accur.

c *Mariti est*] & impensa facta in lapidicina quærenda restituitur ei: vt sup. de fun. do. l. fin. ibi ergo non tantum, &c. sed si minus fructuosus fundus fieret: nec marmor est fructus. nec est viri: sed ipsum, vel eius pretium est dos: vt sup. de iure dot. l. si ex lapidicinis. nec impensa restituetur ei. 2 vt in dicta l. fin. de fundo do. in princip. & hic subijcit, & impensa &c. & sic mutat hic casum. 3 & impensa, &c. & subau. alias quando fundus deterior est factus. nam cum sit in culpa, non debet ei impensa restitui. vt supra proximo §. ibi, si minus. &c. at cum fructuosior, quia ad perpetuam vtilitatem agri refunditur ei impensa: vt & inf. tit. primo. l. 3. §. nos generaliter. sed si mulier non permittat virum accipere, tenetur ad exhibendum: vt sup. de præscript. verb. l. permisisti. & inf. de dona. l. qui saxum. Sed si non cæmit, sed tantum impensam fecit, tunc de dolo tenetur. 4 vt sup. de dolo. l. si cum.

d *Præstanda*] subau. alias quādo fundus deterior factus est.

e *Quia nec in fructu*] marmor non est fructus, sicut nec thesaurus. nam vtrunque semel remotum non renascitur, aliàs secus. vt subijcit: & est bona ratio: 5 quia non fuit vtilis impensa quando non renascitur: quæ vtilis. & necessaria restituitur: vt d. l. fin. de fundo do. & est alia ratio, quia de fructibus debet deduci. non alias: vt inf. eod. l. 1. impendi.

f *Talis sit*] locus. s. vel lapicidina. & aliàs talis res, alias tale.

g *Alterius*] vt auri fodinarum, vel salinarum, vt sup. quod cuiusq; vniuersi. nomi. 1.

h *Habebuntur*] si tales materiæ ibi renascantur: vt supra, de fundo. l. fin. Azo. & sup. proxi. & facit supra, de contraben. empt. l. in lege fundi.

¶ *Interdum marito*] CASVS. Quatuor dicit. Primo, quod quādoque euenit, quod solu. mariti de fructibus nihil retinet maritus: vel ita quando solutum est matri. fructibus pendentibus: mulier tamen, cui remisit marius fundum, cauet ei, quod quando fructus colligentur, ipsa dabit ei partem de ipsis habita ratione eius temporis, quo matrimonium durauit. Secundo dicit, quod quandoque euenit, quod marius retinet sibi omnes fructus, & nihil dat mulieri, puta quia omnes fructus percepit, & per totum annum durauit matrimonium. Tertio dicit, quod quandoque euenit, quod marius plus percipit de fructibus, quam debeat habere habita ratione temporis, quo durauit matrimonium. & tunc debet id superfluum mulieri restituere. & hoc quando non durauit per totum annum. & hunc tertium casum habuimus in princ. huius l. Quarto dicit, quod illi tres casus habent locum, siue agatur de dote cum marito, vel cum patre maritii, idest socero mulieris, siue cum hærede maritii, vel cum hærede soceri. Viuia.

i *Cauetur*] nuda cautione: 6 vt C. de verb. sign. l. sancimus. Arg. contra. inf. eo. l. si constante. §. quoties. Et ecōtra vir cauet mulieri de pensione: vt inf. eo. l. si filio. §. si.

k *Stantibus*] i pendentibus, quia sunt pars fundi: vt sup. de rei vend. l. fructus. Accur.

l *Si non plus*] quia toto anno durauit matrimonium.

m *Reddet*] annua, bima, trima die: sed cum etiam immobilia secundum hoc ius restituerentur annua, bima, trima die: vt C. de rei vxo. act. §. exactio. quomodo statim fructus restituit? Respon. 7 de quinquennali fructu dicit: vt sup. §. quod in anno. Vel dic, quod stat hic mentio noui iuris de illo §. exactio, secundum quod stanum restituuntur immobilia: sic & aliàs. sup. de inoffic. test. l. si non mortis. Item quid si facto diuortio fructus sunt maturi? Respon. 8 nec vir reddit quin percipiat: nec mulier cauet. arg. C. de secun. nup. l. 2. & inf. vt in posl. leg. l. si is à quo. Item quid si mulier velit fundum relinquere interim viro? nunquid cauebit? Resp. in eius electione 9 videtur, arg. C. de secun. nup. l. hac edictali. §. mobilium. nam fauore mulieris hoc dicitur, quod hic dicit. Item de quo cauet hic mulier? Respon. 10 de fructibus restituendis pro rata: vt sup. de iud. l. in omnibus. vel etiam de non minuendis: vel de vtroque: vt arg. sup. de petit. hæred. l. Diuus. quod de vtroque intelligi potest. Item hæc diuisio fructuum locum habet, nisi vir debeat lucrari totam dotem ex pacto: quia tunc vir omnes fructus habet: vt C. si dos constan. matrimo. l. ni.

n *Cum socero*] ideſt parte viti.

o *Alterutrius*] s. mariti, si patrem non habet, vel patris mariti, quando habet patrem, qui dotem reddere debet.

e *Quia nec in fructu*] Ale. & Ia. licet Paul. contra.

4 Nihil est. Bar.

5 Sequit Bar.

f *Talis sit*] locus. s. vel lapicidina. & aliàs talis res, alias tale.

g *Alterius*] vt auri fodinarum, vel salinarum, vt sup. quod cuiusq; vniuersi. nomi. 1.

h *Habebuntur*] si tales materiæ ibi renascantur: vt supra, de fundo. l. fin. Azo. & sup. proxi. & facit supra, de contraben. empt. l. in lege fundi.

6 † Retinet. P. F.

7 † Tārū. in P. F. Sed vtraque lect. recta est. Cont.

¶ *Interdum marito*] CASVS. Quatuor dicit. Primo, quod quādoque euenit, quod solu. mariti de fructibus nihil retinet maritus: vel ita quando solutum est matri. fructibus pendentibus: mulier tamen, cui remisit marius fundum, cauet ei, quod quando fructus colligentur, ipsa dabit ei partem de ipsis habita ratione eius temporis, quo matrimonium durauit. Secundo dicit, quod quandoque euenit, quod marius retinet sibi omnes fructus, & nihil dat mulieri, puta quia omnes fructus percepit, & per totum annum durauit matrimonium. Tertio dicit, quod quandoque euenit, quod marius plus percipit de fructibus, quam debeat habere habita ratione temporis, quo durauit matrimonium. & tunc debet id superfluum mulieri restituere. & hoc quando non durauit per totum annum. & hunc tertium casum habuimus in princ. huius l. Quarto dicit, quod illi tres casus habent locum, siue agatur de dote cum marito, vel cum patre maritii, ideſt socero mulieris, siue cum hærede maritii, vel cum hærede soceri. Viuia.

i *Cauetur*] nuda cautione: 6 vt C. de verb. sign. l. sancimus. Arg. contra. inf. eo. l. si constante. §. quoties. Et ecōtra vir cauet mulieri de pensione: vt inf. eo. l. si filio. §. si.

6 Idem Bar. & Ia.

k *Stantibus*] i pendentibus, quia sunt pars fundi: vt sup. de rei vend. l. fructus. Accur.

l *Si non plus*] quia toto anno durauit matrimonium.

m *Reddet*] annua, bima, trima die: sed cum etiam immobilia secundum hoc ius restituerentur annua, bima, trima die: vt C. de rei vxo. act. §. exactio. quomodo statim fructus restituit? Respon. 7 de quinquennali fructu dicit: vt sup. §. quod in anno. Vel dic, quod stat hic mentio noui iuris de illo §. exactio, secundum quod stanum restituuntur immobilia: sic & aliàs. sup. de inoffic. test. l. si non mortis. Item quid si facto diuortio fructus sunt maturi? Respon. 8 nec vir reddit quin percipiat: nec mulier cauet. arg. C. de secun. nup. l. 2. & inf. vt in posl. leg. l. si is à quo. Item quid si mulier velit fundum relinquere interim viro? nunquid cauebit? Resp. in eius electione 9 videtur, arg. C. de secun. nup. l. hac edictali. §. mobilium. nam fauore mulieris hoc dicitur, quod hic dicit. Item de quo cauet hic mulier? Respon. 10 de fructibus restituendis pro rata: vt sup. de iud. l. in omnibus. vel etiam de non minuendis: vel de vtroque: vt arg. sup. de petit. hæred. l. Diuus. quod de vtroque intelligi potest. Item hæc diuisio fructuum locum habet, nisi vir debeat lucrari totam dotem ex pacto: quia tunc vir omnes fructus habet: vt C. si dos constan. matrimo. l. ni.

7 Idem Bar. & Ia.

8 † Et reddet. P. F. apud Do.

9 † Etiam si. P. F. apud Gothof.

n *Cum socero*] ideſt parte viti.

o *Alterutrius*] s. mariti, si patrem non habet, vel patris mariti, quando habet patrem, qui dotem reddere debet.

10 Approbatur per Bart.

8 Et benè Bar. & Ia.

9 Et benè Bar. Pau. Iaſ.

10 Approbatur per Bart.

Impen-

¶ *Impendi.*] CASVS. Dictum est supra eodem. l. fructus, quod non intelliguntur fructus, nisi deductis impensis: nūc audi, quæ dicantur impendia, & circa hoc tria ponit dicta. Primum est, quod illud dicitur impensum causa percipiendorum fructuum, quod est expensum in arando, & seminando, & quod est expēsum in tutelam, siue in ædificijs, & agro, & seruo, ex quo ædificio, & seruo solebat fructus percipi. Secundo dicit, quod prædictas expensas non debet recipere à muliere maritus, quando matrimonium, per totum annum durauit, sic quetotum fructum habe: maritus, quia ex fructibus prius expensis satisfaciendum est, quasi dicat, non aliunde: vnde cum maritus habeat omnes fructus, ex eis detrahet expēsas si vult. Tertio dicit, quod etiam, quādo habet fructus totius anni, vt dictum est, potest petere à muliere quasdam expensas: veluti quando fecit villam in fundo dotali, siue domūculam quandam, quę erat valde necessaria, pro fructibus colligendis, vel etiam cum esset sine culpa sua deuastata, eam refecit. Item, & si pastinam fecit circa ripam ruinosam dotalis fundi, vt quia plantauit ibi arbores, ne ipsa ruat. Vid.

Impendia factagratia quærendorum fructuum, de fructibus deducuntur: necessaria, & utilia repetuntur, Bar.

¶ 1†Impendia [a] autem fructuum percipiendorum 2† causa Pomponius ait, [b] quod in arando, serendoque agro impensum est, [c] quodque in tutelam [d] ædificiorum, 3† ægrumve seruum curandum, scilicet, si ex ædificio, vel seruo fructus [e] aliqui percipiebantur. Sed hæ [f] impensæ 4† non repetuntur, [g] cum maritus fructum 5† totius anni [h] retinet, [6]† quia ex fructibus prius impensis satisfaciendū est. [i]

¶ Planè, si nouam villam [k] necessario [l] extruxerit, [7]† vel veterem sine culpa sua [m] collapsam restituerit, erit eius impensæ petitio. [n] Similimodo, & si pastinam [o] instituit. Hæ enim impensæ, aut in res necessarias, aut in vtiles, cedunt; pariuntq; marito actionem. [p]

Commodum lapidicinarum existentium in re dotali, pertinet ad maritum, nisi aliud actum sit. Bar.

Paulus lib. 7. ad Sabin.

LEX IX.

SI fundus in dotē datus sit in quo lapis cēditur, [P] lapidicinarum commodum ad maritum pertinere constat, quia palam fit, eo animo dedisse mulierem fundum, vt [8]†is fructus ad maritum pertineat: [9]† nisi contrariam voluntatem in dote danda declarauerit mulier. ¶

Impensa facta in certis fructibus deducitur ex alijs fructibus eiusdem anni, & eiusdem fundi. Bar.

¶ Quod in sementem erogatur, si non responderint messes, ex vindemia [r] deducetur, quia totius anni vnus [s] fructus est.

¶ *Quod in sementem*] Maritus fecit expensas in agro dotali seminando, fecit similiter fortè in vinea spranda, quæ erat in eodem agro, solutum est postea matrimonium, & nō durauit, pene nisi per tertiam partem anni. vnde tertiā partem fructuum debet lucrari maritus, & duas mulieris, & de duabus partibus fructuum mulieris, quas habet mulier ex vindemia, debet detrahere maritus expensas, quas fecit in messes, vt dictum est supra eodem l. fructus. & de parte fructuum mulieris, quam habet mulier ex vindemia, debet detrahere maritus expensam, quam fecit in vinea. Sed pone, quod nihil est collectum de fructibus messium, & ita non diuidant nisi vindemiam. certè potest maritus extrahere ante partem, de vindemia expensas, quas fecit in vindemia, & illas, quas fecit in messe, & est ratio: quia cum fundus est talis, ex quo non proueniunt nisi semel messes, & semel vindemia: totius anni dicitur vnus esse fructus. Vid.

¶ *Cadirum*] in initio 5 cum datur, & sic non refert, an renascatur ibi, vel non. sed si vir postea inciperet incidere, tunc distinguitur, an renascatur, vel non, vt supra d. proxim. §. si vir. secundum Azo. Alij dicunt etiam, quod hic distinguitur an prædicto modo: proquibus est, quod hic dicit, fructus.

q *Dotis auerit mulier*] Sed videtur hoc pactum non valere, vt supra de pact. dot. l. 4. in princ. quare dic hic maximè. Vel dic valere pactum quando non renascitur, & impropriè dicitur fructus. Item & quando renascitur, & sic est fructus, & valet pactum, quia alia fortè sunt in dote, & alius fructus eiusdem fundi, vt d. l. 4. & C. de iure dot. l. res quarum.

r *Ex vindemia*] eodem loco, & anno collecta, vt sup. eod. l. proxi. §. item si messis anni.

s *Vnus*] immo duo, vt sup. eo. l. diuortio. §. quod in anno, quę est contra. Sol. vt ibi.

a *Impendia*] in multis locis dixit de impensis factis à viro, nunc audi, quæ sint impensæ fructuum. de quibus dixit sup. eod. l. fructus.

b *Ait*] scilicet, esse.

c *Impensum est.*] & in alijs, vt inf. de fun. instr. & instr. leg. l. instrumenta & inf. tit. l. l. quod dicitur. & su. de pe. hæred. l. si a patre. §. pen.

d *In tutelam*] id est, tuitionem. s. vt libentius inhabitetur. & fructus percipiantur. si autem ad perpetuam, rei vtilitatem necessario, vel vtiliter repetitur, vt inf. statim. §. planè.

e *Fructus*] qui est idem quod opera. vt sup. de oper. ser. l. fructus.

f *Sed hæ*] factæ. s. in fructibus.

g *Non repetuntur*] non ob. inf. de bo. autho. iud. poss. l. Prætor. §. his verbis, quia non lucratur 1 ibi creditor fructus, & ideo recuperat expensas.

h *Anni*] quia toto anno duranit matrimonium.

i *Satisfaciendum est*] nec enim fructus. s. est, nisi impensa deducta, vt su. eo. l. fructus & su. fam. erc. l. si fundus. & in tit. j. l. 3. §. nos. & inf. eo. l. in insulam. s. fructus. & su. de vsur. l. quod in fructu. & sup. de oper. ser. l. fin. Sed quid si vno anno plus impendit, quam collegit? nunquid de secundo, quo solutus matrimonium, deducet ante partem? Arg. quod sic vt sup. eo. l. fructus. in fi. & sup. de petit. hæred. l. quod si tumptum. Sed alij contra 2 vt infra. tit. j. l. 1. n. & hic innuit, quod magis placet, vt inf. ea l. l. fi.

k *Villam*] id est, domunculam in rure gratia fructuum, vt inf. de verb. sig. l. fundi. Accur.

l *Necessario*] id est, vtiliter, nec est enim necessaria impensa, vt inf. de verb. sig. impensæ. Vel dic necessariam fructib. non verò necessariam fundo, secundum Io. vt inf. de vsufr. leg. l. generali. §. Lucius. Accur.

m *Culpa sua*] aliàs secus, vt sup. eod. l. §. si fundum, ibi, si minus, &c. & su. de neg. gest. l. siue hæreditaria, & inf. de leg. 3. l. domus & l. seq.

n *Petitio*] sunt enim hæ impensæ rei, non fructuum, vt inf. dix. j. l. 3.

o *Actionem*] s. mandati, vel nego. gest. 3 vt C. de rei vxo. actio. 6. sed nec ob impensas, & inf. tit. 1. l. voluptariæ, & tamen lucratur totum fructū, & sic est contra infra eo. l. in insulam. §. fructus. Sed ibi soluto matrimonio fuit perceptus, vel si eo 4 constante, nō tenebat ibi matrimonium. Item pastinam expone, i. plantationem arborum iuxta flumen, ne terra ruat. inde pastinatio, vt inf. de verb. sign. l impensæ, sed pastio dicitur locus vbi bestiæ pascuntur, vt sup. de vsufr. l. si quis binas, in fi.

p *Lapidicinarum*] CASVS. Mundus dedit marito suo in dotem fundum, in quo erant lapidicinæ, id est, lapides, qui inciſi renascebantur. duravit matrimonium per totū annum, & postea solutū est. certè totum commodum lapidicinarum debet ad maritū pertinere: quia fructus est, & hæc vera sunt, nisi fuerunt in concordia, quod illud commodum non deberet lucrari maritus eo tēpore, quo mulier dedit dotem.

1 Impē di.
2† Causa in P. F. additū ē inter lineas. Et sane hi ablatiui sunt ētentiæ, & similes plerūque subaudiūtur Græcorū imitatione, quę sūpserūt frequenter omittunt, vt tamen subintelligantur.
3† Agrūve. P. F.
4† In P. F. nō petentur.
5† Agrotorū anni. P. F.
6† Sic Dd. ar. sed in Pa. F. cum ex fructibus &c. Sic in archetypo leg. fusius tē. Taurel. vide An. Aug. in emen. 2. c. 1.
7† Extruxit P. F.
*Depastinatione, pulchre Palladius. li. 2. & in Feb. c. 9. Hic agetur pastinandus l. sēper. §. 1. ff. 9 vi armatā. i. tē, Colūm. §. ca. 13. 15. 16. & 18. ff. 14 Alcia. in l. impensas. 3 ver. fig. 4 declaratione verò text. nostri Pastinare græco vocabulo dicitur à πάσσω i. nouare. Sic Pa. ff. iudici.

notat hic Cont.
1 Idē Ba. & Pau.
2 Istud placet B. Ioan. de Imo. & Pau.
3 Quā impēsæ non fuerunt factæ de volūtate mulieris Paul.
4 Placet Bar. Pau. Imo.
5 Iste primus fructus placet B. Paul. & Iaſ.
6 Nisi. ff P. F.

SI *mora*] CASVS. Mulier dedit fundum in dotem, facto diuortio, postea maritus voluit restituere fundum, mulier fuit in mora recipiendi, quæritur si interim fundus dotalis, vel aliqua res in dotem data, fieret deterior, an periculum pertineat ad maritum? Et dicitur quod non, nisi maritus fuerit in dolo, vel lata culpa. Si autem fuit in leui culpa, vel leuissima, veluti, quia nõ fecit laborari fundum, vel colit, non tenetur. quamuis autẽ colere non teneatur, ¶ tamen inde, fructus aliquo modo cepit, debet mulieri restituere. Viu.

Mora mulieris in recipiendo fundum dotalẽ, facit maritum teneri de dolo duntaxat, & fructibus, quos percepit. Bar. & Alex.

Pomponius lib. 14. ad Sab.

LEX X.

SI mora, [a] per mulierem facta fuerit, [1] † quo minus dotem reciperet, dolum [b] malum duntaxat in ea re, nõ etiam culpam [c] maritus præstare debet, ne facto [d] mulieris, in perpetuum agrum eius [e] colere cogatur. [f] Fructus tamen, [g] qui peruenissent ad virum, redduntur.

Actio de dote profectitia consolidatur in patrem, si filia fingatur decessisse ĩ patris potestate, licet verè non esset tempore mortis. Alex.

Idem libro 15. ad Sabinum.

Si ab hostibus] CASVS. Titius pro filia sua, quam in potestate habebat, dedit dotem marito: filia prædicta fuit capta ab hostibus, & sic exiuit de patria potestate primo, & solutum fuit matrimonium inter eam, & maritum: postea decessit apud hostes existens, certè dos à patre profecta, ad patrem redire debet: nam licet nupta non sit tempore mortis, nec in patris potestate; tamen fingitur esse mortua tempore, quo fuit capta, & illo tempore, quo fuit capta erat nupta, & in patris potestate. ergo fingitur decessisse in matrimonio, & potestate patris. vnde non est iniustum si dos debet redire ad patrem.

LEX XI.

SI ab hostibus capta filia, quæ nupta [h] erat, & dotem à patre profectam habebat, ibi decesserit, puto dicendum, perinde omnia obseruanda, ac si nupta decessisset, vt etiã, si in potestate patris nõ fuerit, dos ab eo profecta, ad eum reuerti debeat. [i]

Qui occidit vxorem, non debet aliquid ex dote lucrari Bart.

* ¶ Si vir vxorem suam occiderit, dotis actionem hæredibus vxoris dãdam esse Proculus ait, & rectè. Non enim æquum est virum ob facinus suum dotem [2] † sperare lucri facere [k] Idemque & ecõtrario statuendum est. [l]

Mulieri, peterenti dotem, & fructus, non potest opponi exceptio, quod res in dotem data sit aliena. Alex.

a *Si mora.*] quod est, si mulieri fuerit oblata. 1 vt C. de vsur. l. si per te, non dico, & consignata, quia fortè resedit, quæ non potest consignari, vt equus; secus in pecunia secundum quosdam, sed certè, nec ibi est necesse consignari, quin liberetur oblator si postea pereat pecunia sine dolo, & culpa. vt inf. de sol. l. qui decem. in prin. sicut, & alia plura operatur sola oblatio, vt not. C. de vsur. Lacceptam. Sed si quæras an liberetur maritus ipso iure, vel per exceptionem, dic vt d. l. qui decem not. Oblationem autem exigo: quia dies in reddenda dote inest tacitè, vt C. de rei vxo. action. l. vnica. §. exactio. & ideo eo transacto videtur esse in mora, vt C. de contrahen. stipu. l. magnam. & sup. de arbit. l. si cum dies §. fin. & C. de iure emph. l. 2. in fi. vt ergo sua mora purgetur, debet secundo offerre, vt inf. de verb. obl. l. si seruum. §. sequitur, si verò dies non inesset, secus, 2 quia non exigeretur oblatio, vt sup. de act. emp. l. ratio. §. mora. sed contra interpeliari debitor debet, vt sup. de vsur. l. mora.

b *Dolum*] qui præponderat culpæ mulieris, vt sup. ad legem Aqui. l. item si obstetrix. §. fi. & l. si putator. sed dolus cum dolo, culpa cum culpa compensatur, vt & inf. eo. l. vitio. & sup. de compen. l. fi ambo.

c *Culpam*] scilicet, leuem. lata enim dolo comparatur, 3 vt supra si men. fal. mod dicit. l. prima. §. lata. & supra, de posit. l. quod Neruа. nisi in casu, vt infra ad legem. Cornel. de sica. l. in lege. Et in alio. Instit. de suspect. tuto. §. suspectus. & hoc maximè propter moram mulieris: nam nec alias tenetur, 4 Placet Bar. nisi de dolo, vt no. infra eo. l. si filiof. §. maritum. & l. si constante. §. si maritus. secundum Azo. Sed certe 4 immo de 5 Illud, p leui culpa, vt infra eodem. l. etiam. §. 1. & sup. de iure do. l. in rebus. Sed hic mora mulieris excusat à leui, vt sup. de petitio. hered. & commo. rei vend. l. illud. & l. si per emptorem. & inf. de nouo, eo. l. semel.

d *Ne facto*] non factum, vocat factum; quod dicit, vt infra de reg. iu. l. qui non facit. Sed quid si maritus in faciendo commisit culpam leuem, vel leuissimam? Respon. 5 tenedotalis ip tur, vt sup. ad legem Aqui. l. in lege. & hic in no. dando lo- iure quitur, vel negligendo: sed secundum Ir. nec tunc tenetur, transferẽ cum res sua sint, quæ ratio non est bona. vt infra eo. l. si constante. §. si maritus. erat tamen pro eo infra de acq. re. do. l. mulierẽ, in bonæ fidei.

e *Eius*] scilicet, mulieris.

f *Cogatur*] scilicet, vir.

g *Fructus tamen*] licet colere non teneatur, si tamen colat, antẽo in reddet fructus, vt hic, & sup. de vsur. l. videamus. & sup. de re dige- hæred. vend. l. venditor. & de rei vend. l. idem. §. meum. & de fundo dotali. l. si seruus. §. boue. nam dolus esset non reddere cum vt sup. mand. l. si procuratorem. §. dolo.

h *Nupta*.] Nec enim nupta erat, captiuitate soluente matrimonium, vt infra de capti. l. in bello. §. medio tempore in fine. §. & infra eodem. l. si quis. sed propter fictionem legis Cornel. fingitur mortua præambula hora captiuitatis. & sic vxor mortua est, vt infra de vulgari substitutione. l. lex Cornel. Sed hodie contra, quia non soluitur matrimonium per captiuitatem, vt in Authen. de nupt. sed etiam captiuitatis. sed deportato altero coniugum distinguitur, vt C. de repudijs. l. prima. scilicet, virum velit remanere in matrimonio, vel non ille, qui est in captiuitate.

i *Debeat*.] si fuerat pactus; non alias, secundum Ioann. licet quidam contra, vt no. supra eodem. l. 2. §. 1. & facit supra de iure do. l. profectitia. fin. & de cuict. l. patet. & C. eodem. l. dos. Vel dic hic iure successionis, quia patet ei successit. Vel verius loquitur eodem casu, cum fuerat in potestate patris. sed tempore mortis non, quia serui hostium, quia tamen fingitur ante mortua, competit patri actio, & hoc si constat, eam esse mortuam, alias expectatur, vt in d. authen.

6 Placet B. P Im. & Ia. hic

k *Lucrifaciat*] dic 6 ex pacto, quod fecerat de dote lucranda, 7 si ipla præmoreretur, & quod dicit occiderit, idem est, si negligentia eius periit, quia medicum forte in ea curanda non adhibuit, vel malum adhibuit, vt infra de his qui, vt indign. l. 3. & supra, de adul. edic. l. quod si nolit. §. si mancipium. & inf. de lib. agnos. l. necare. & infra, ad Syl. l. si quis in graui. §. si tamen. Vel dic secundo casu, quod non fecerat pactum de dote lucranda, 8 sed volebat eam lucrari ex potestate legis C. de repu. l. consensu & dicas ibi, quod occiderit eam in adulterio deprehensam, quod ei non licet, licet patri sit licitum, vt infra de adult. l. nec in ea. l. ideo. & l. marito. & l. si adulterium. §. Imperatores. & de lic. l. 1. in fi. Nec obst ad Syl. l. si quis in graui. §. sicum. quia ignoscitur ei ad minorationem pœnæ, non vt in totũ releuetur, vt in d. l. 1. de lic. & d. §. Imperatores. Item no. hic, quod vnde debet quis puniri, non debet lucrari, sic sup. de neg. gest. l. hæreditaria.

7 Cõcor. ex. de do. inter vi. & vx. c. cũ donatio, vel pacto de lucrãda dote, & donatione, propter nuptias &c. & ibi gl. sup verbo si cut dos.

8 Quilibet intelligo, glo. placet B. Ioan. de Im. & Ia.

l *Statuendum est*.] vt vxor occidens virum non lucretur donationem propter nupt. ex pacto. Sed arg. contra C. de donatio. inter vir. & vxor. l. si maritus. in fin. sed dic, vt not. ibid.

1† Si mora g mulierẽ fuit P. F. sine ver. facta 1 Sequit Bar. Pau. & Imo.

2 Immo idẽ i casu huius l. secundum. Bar. Pau. Imo. & Ias.

3 Idem Bar. Im. & Ias.

2† Spera re nõ recipitur à Gothof. sed interlineas in solitũ signũ recludit.

* Si vir vxo. vide l. cũ mortem. de iu. fis. ĩf. q. supra ẽ ex hoc tractatu. Cont.

ADDITIO. Dic, quòd ibi non erat certum delictum fuisse commissum, secundum Imo.

Si alienam] CASVS. Mulier dedit marito in dotem fundum, quem alienum esse sciebat mulier, postea sol. est mat. inter eos. pone trãsactis quatuor mensib. & ita durauit matrimonii per tertiã partem anni. nũc reperit mulier fundum, & eius fructus pro ea parte anni, qua non durauit matrimonium, certè benè audienda est, ac si suum fundum in dotem dedisset. Viui.

a *Si alienam rẽ sciens*] subaudi etiam multo magis si ignorat: vt arg. C. de agri. & cen. l. si coloni. li. xi.

b *Reddenda*] actione de dote agenti. secus si tei ven. vt ff. de rei ven. l. solũ. §. meũ. & C. de in. dot. l. in rẽ. & ar. ff. de in. dot. Pro cuius & ff. de do. causa mor. l. si alienã. in prin. & l. q alienã. & ff. de cõd. ind. l. indebiti. §. sed & si nũmi. & de pig. act. l. si rẽ. §. pen. Alij dicunt a etiam per rei vend. vt no. C. de non nume. pec. l. 1. & sup. commu. l. ita, quod nõ placet, vt ibi diximus.

c *Et fructus quoque*] scilicet reddẽdi sunt. ad quod. sup. de cond. fur. l. si seruus. §. boue. Sed quid si cõcurrant verus dominus, & mulier? Resp. præfertur dominus: vt sup. depositi. l. bona fides. Sed arg. contra sup. nauæ cau. fœnæ. l. 1. §. item Pomponius. Sed resp. vt ibi; & facit sup. si cert. pet. l. eam & 6. & de publ. l. cum sponsus. & cõmo. l. commodare. & C. de rei vxo. act. l. sed & nouissimũ. & sup. pro suo. l. cum duobus in fi. & l. quod autem. & l. quod enim. & l. negotium. Accur.

M *Aritum*] CASVS. Dicas casum vsque ad l. rei iud. §. 1. Et primo dicit, quod sol. mat. si mulier conueniat virum ad dotem restituendam, maritus debet ei condemnari in quantum facere potest, hæres autem extranei mariti si conueniatur a muliere, in solidum condemnatur. Et est ratio: quia istud beneficium, quod datur marito quod condemnetur in quantum facere potest, & non in plus: extinguitur cum persona mariti, cum dicatur beneficium personale, sed secus quam dixerit in hærede extraneo mariti, debet esse in persona defensoris mariti, eo marito viuente. Nam non debet esse deterioris conditionis defensor mariti, quam sit maritus. vnde sufficit si præstet mulieri, vel ẽdemnetur mulieri in tantum, in quantum maritus facere potest. Sed quid si maritus fecerat pactum cum vxore, vt ipse maritus posset condemnari vltra quam facere possit? Certe non valet pactum, ratione enim suæ personæ, & reuerentiæ quam ei debet mulier, habet hoc maritus. Sed quo tẽpore spectabimus vtrum possit facere maritus, vel non? Respon. rei iudicatæ tempore. Viuianus.

d *Facere potest*] quod verbum expone a vt no. inf. de reg. iu. l. in condemnatione habita consideratione ne egeat, secundum quod potest viuere, vt inf. ad leg. Falc. l. hæredi tatum. Item hoc priuilegium habet locum, & si quæcunque alia actio intentatur, inter eos constante matrimonio: non possit, b vt inf. de re iud. l. non tantum. & l. sed hoc ita.

e *Sed hoc hæredi*] s. extraneo: vt inf. eo. l. rei. §. 1. & inf. de re iud. l. sciendum. sed suo sic, vt inf. eo. l. etiã. sic è contra, nec mulieris hæredi extraneo: vt C. de priu. do. l. 1. & facit. C. eo. l. nec maritus. & de rei vxo. act. §. cum autem.

Idem lib. ad Qu. Mutium.

LEX XII.

SI alienam rẽ sciens [a] mulier in dotem dederit, reddenda [b] ei est, quasi suam dedisset: & fructus quoq; [c] pro portione anni, quo diuortiũ factum est. 10

Maritus habet beneficium, vt non condemnetur, nisi in quantum facere potest: quod ad hæredem non porrigitur, licet ad defensorem sic. Alex. post Bar.

Vlpian. lib. 36. ad Sabin.

LEX XIII.

*MAritum, in id, quod facere potest d condemnari, † explorati iuris est: sed hoc hæredi e † extraneo non esse præstandum.

Paulus lib. 7. ad Sabin.

LEX XIV.

QVia tale * beneficium f personale est, & cum persona extinguitur. 40

f *Quia tale beneficium*] à lege Inanimata concessum. idem in concesso à lege animata, nisi aliud sit actũ, vt ff. de re. iu. l. Neratius, puta à Principe viuẽte: vt in Auth. de Consuli. §. fi. col. 4.

g *Extinguitur*, sic pactum dĩ personale quinque, & quãdoque aliter, vt ff. de pact. l. si ubi decem. §. pactus. & l. idẽ. §. 1. Acc.

h *Alia causa est defensoris*] cũ man fisco, vel fisco, vt ff. de rei iud. l. si cum procuratore. & in bau di quã hæreditas, vt ff. l. prox. vel est fideiussio ris? vt ff. de rei iud. l. & si fideiussor. quia his vel fideiussit suo nomine conuenitur: vt ff. mand. l. Papinia nus. & inf. de dã. infec. l. qui bona. li. 1. & C. de fideiuss. nu. l. 2. licet sit arg. contra. ff. de iis qui not. in fa. l. furtus. §. si quis alieno. Sed in his dissentientibus secus; quia nõ possunt plus grauari, quã dominus, præterquã in satisfiando: vt sup. de procu. l. si minor. §. quin. & l. sed & hæ. §. descendere. & facit sup. pro soc. l. Veruni. & Instit. de actio. §. item si de dote. & ff. de const. pec. l. quod si maritus.

i *Nega*] contra C. de pact. l. pen. Solu. hic speciale, & ita contra. inf. de re ind. l. si cõuenerit. Sol. ro hic tatione glossæ est priuilegium; ibi fauore actionis, vel contractus, vt facta is. Item quid è contra si tale quid in solidum erat conueniendo pactisatur, vt in quantum facere posset, damnetur? Resp. valet. 1; vt sup. de pact. l. si quis credidero. Item quid si solut. mat. fiat hoc pactũ? Rũ. nec tunc tenet, fm Imo. per legẽ istã & pro eo. ff. de relig. l. q; si nulla. Sed contra vide ita arg. ff. de pact. dot. l. licet. & l. seq. Item an & si iuretur? Resp. nec tunc valet. 1; vt sup. de pact. l. inuigilantium. 1. & gener. liter.

Rei. Casus in §. hæredi mariti: dictum est ff. eo. l. maritum, quod extraneus hæres mariti in solidum debet condẽnari. nunc dicit de eodem. & dicit, quod si maritus in vita sua donauit quasdã res mulieri, & illas consumpsit mulier, & tempore mortis maritus reuocauit donationem, & nõ est confirmata morte eius: mulier remanet debitrix hæredis mariti in æstimatione rerũ donatarum. Item & si aliquid amouit mulier viuente marito, & matrimonio cõstante, & illud consumpsit, & sic est debitrix in æstimatione. Item & si expensas fecit maritus in res dotales, & ipsa petit ab hærede æstimationem rerũ dotalium, vel quia æstimatæ dedit marito, vel quia maritus eas cõsumpsit: poterit dictus hæs mariti ei opponere compẽsationem ex trib. dictis causis, sed ob malos mores mulieris non habet locum compensatio, quia non est necessaria: nam si propter suos malos mores sol. est ma. v. maritus lucratur dotem, & per consequens hæres eius.

¶ *Socero*, Pone, q; sol. mat. mulier agit de dote cum socero suo, idest cum patre mariti quidam, certè non debet condemnari socer, nisi in quantum facere potest: quia habetur loco patris mulieris, vel alterius eius parentis, qui parentes non possunt in plus condemnari. Sed pone, quod maritus conuenit patrem mulieris ad dotẽ qui ei promisit pro filia? certè debet similiter condemnari in quãtum facere põt, & non in plus. Vel si conueniat maritus vxo. vt ei det dotem, debet vxor condemnari in quantum facere põtuit si fuisset eius socia in aliqua negotiatione socij enim condemnantur in quantum facere possunt; & hoc vsque ad l. fi. d. seq. Viu.

¶ *Rei*

* Vide Zaſ. hic. & Goth. in cõmẽ. dece. fol. 1. etiam ad hãc lũdem. in verſi. põt. 2. Eſpeſſ. tũ eſt. P. F.

2. Entamen non eſt. P. F. ſed in Ha. legit. & ſequitur expoſitio ſuperius facta. adeſt. pauci ex lec. gl. ſup. præc. verbo facile conſi cietur.

* Facit c. 3. eũ gl. 1. eſtima. de ac. & vſu. pal. vbi prohiber Papa Archiepo cõmodare pallũ qa vn pallio eſt priuilegiũ perſonale; q; perſonale qd perſonã nõ egreditur. idem &. & l. no.

3 Et male Bar. & Imo.

3 Dic, q; ibi non dãs habe bat ius pignoris in re, quæ petebatur reſtitui ſecundũ B. & de Bar. 5 Si habet ordũ tõſ. mat. tũ alias ſecundum B. & Imo. 6 Imo dũ modo habeat ordũ cõſtante matrim. ſecũdum B. & Imo.

* Concor. gl. 2. poſt pr. in c. 1. ext. de do. int. vir. & vxo.

* Concor. c. vlt. in glo. vlt. in fi. ext. de pact.

9 Quia cõuentio eſt contra bo nos mores B. & Imo.

10 Dic me lius, q; hic iõ nõ valet cõuentio, quia bonos mores tũ ibi nõ militat fm B.

11 Et benè Bart.

12 Etiã de iu. canon. B & Imo.

7 Quibus placet Bar.

8 Iſta rõ placet B.

Paulus lib. 7. ad Sabin.

LEX XVI.

REi iudicatæ [a] tempus non respectatur, quatenus maritus facere potest.

Hæres mariti potest obijcere compensationē ob res donatas & amotas, nō ob mores. Bar.

¶ Hæredi [b] mariti, licet in solidum condemnetur, compensationes tamen, quæ ad pecuniariā [c] cām respiciunt, proderunt: vt hoc minus sit obligatus; [d] veluti ob res donatas, & amotas, & impensas: morum [e] vero [1]† coertionem non habet. [f]

Socero & utraque parte, & etiam ipsi mulieri datur hoc beneficium h. d. cū l. seq. Bar.

¶ Socero [g] quoque, cū quo nurus de dote agit, idē honor habetur, [2]† vt in id damnetur, quod facere potest.

Pomp. lib. 16. ad Sabin.

LEX XVII.

QVia parentis [h] locum socer [i] obtinet.

Paulus lib. 7. ab Sabin.

LEX XVIII.

EX diuerso, si socer [k] ex promissione à marito cō ueniatur, solet quæri; an idē honor ei habendus sit? Neratius libris membranarum, & Proculus scribunt, hoc iustū esse [l]. Item, si mulier ex promissione [m] conueniatur, magis placuit defendendam eam per exceptionem. Idem & Proculus ait: sicuti, cum socia [3]† fuerit [n] dabitur ei exceptio, quamuis iure ciuili [o] sit obligata.

Exceptio, quæ nō impugnat sententiam, potest opponi post sententiam. Bar. & Ale.

¶ Si in iudicio dotis iudex ignorantia iuris lapsus condemnauerit maritum in solidum. P Neratius, & Sabinus, doli q exceptione eū uti oportere, aiunt, eaque tutum fore.

Beneficium, ne conueniatur maritus, nisi in quantum facere possit, transit in filios eiusdem matrimonij. Alex.

Pomp. lib. 46. [4]† ad Sab.

LEX XIX.

ETiam filios [r] mulieris, qui patri hæredes extiterunt, in id, quod facere pōt, condemnandos, Labeo ait.

Beneficiū, quod habet maritus, perdit ratione doli in fraudem mulieris in reb. proprijs commissi; vel si in dotalibus dolum qualitercunque cōmisit. Et quādo maritus ex culpa alterius tenetur, liberatur cedendo actionem sibi contractum competentem.

---

a *Rei iudicatæ*] subaudi etiam, nam & tempus litis contesta. inspicitur fm quosdam Argu. contra. ī. de donā. inter virum & vxo. l. quod autem. & de neg. gest. l. litis. sicut & subauditur sup. de petit. hær. l. si à patre. & quæ temp. pote: sed non placet Hug nisi dolo defisse possidere: vt ī. eo. l. etiam. §. 1. & facit sup. pro soc. l. veram. § tempus.

b *Hæredi*] extraneo: vt supra eod. l. maritum.

c *Pecuniariam*] quod est eum: ex amota desit esse, quia tūc condictione astringeretur, vt sup. de cond. furt. in re non autem obtes: vt Iulianus scribit. dicitur in. ob res. Azo. & sic nō ob. C. de rei vxo. actio. tacea. qa ibi erat species. Vel hoc corrigitur. vel hoc in hæredi. prima placet.

d *Obligatus*] ipso iure facta compensatione ab homine non enim fit a iure, nisi in malefic. is. vel negligentijs. vt sup. de compen. l. liquid. & l. qd Labeo. & l. ti. nibo. & no. in summa. de compēn. secundum Azonem.

2† vt Goth. claudit, p superfluo, sed sēsus literæ nō suffert nisi vers. 2. nominatiue scribatur.

e *Morum.*] repete ob.

f *Non habet*] s. hæres compensationem. nā aut vir per hoc eam non retinet. & non licet hæredi hoc excitare, vt arg. C. de rem. dona. l. fi. in fi. aut retinet, quod potuit iure antiquo. & sic lucratur dotem in totū citra compensationē. sed hodie non potest tolli, nec dos per hoc lucrifieri: vt C. de rei vxo. act. §. taceat. & de repu. l. fi. §. fi.

g *Socero*] scilicet patri viri.

h *Quia parentis*] scilicet naturalis. & est ratio, quia cum vxor vna caro sit cum marito, & maritus sit in potestate soceri. & vxor quoque esse videtur. sed non est: quia qui nascitur, patris, &c. Instit. de legi. agna. tu. §. at qui pererè tam vxor tua in tua. & veri patris est potestate: vt C. de condi. insert. l. si vxorem.

i *Socer*] s. pater viri, qui non minus nurui, quam filio in pluribus habet necesse prouidere. Azo. vt sup. fam. ercis. l. si filia. §. si filius. in fi. §.

k *Ex diuerso si.*] Casus in hac l. fuit positus in casu. l. præced. vsque ad §. si in iudicio.

l *Sit in id eo*] Dictum est in l. maritum. quod maritus debet condemnari in quantum facere potest, & non in plus, cum mulier agit de dote contra eum. modo ponamus, quod iudex condemnauit eum in solidum per iuris ignorantiam certè nihilominus habet exceptionem. vt non mandetur contra eum sententia executioni, nisi in quantum facere potest. Viuia.

3† Hic antinomia pulchrè cōcinnat Zas. in intellectib. suis singularib. Cont.

m *Ex promissione*] mariti, vel alterius. secundum H. immo sua. & habet exceptionem. vt damnetur in quantum facere potest. vt inf. de re iud. l. non tantum. in fi.

n *Fuerit*] in aliqua negotiatione. vt ī. de re iud. l. sunt. & l. non tantum: nam & hæc est socia diuinæ, & humanæ domus, vt C. de crim. expi. hære. l. aduersus. & sup. de ri. nup. l. 1.

3† Fuit P. F.

o *Ciuili*] & naturali vt supra, de pact. l. 1. §. adeo.

p *In solidum*] non expresso errore in sententia, alioquin ipso iure nulla esset. vt C. quando prouoc. non est necess. l. 2. & inf. de re iud. l. Præses. & l. cum prolatis. Item no. hic speciale, exceptionem opponi post sententiā: quod dic, vt no. sup. ad Maced. l. ameti.

q *Dolī*] quę est odiosa. vnde si solueret. non repetet: secus si soluerit ante sententiam: quia tunc tutus exceptione fauorabili soluit. & sic repetit, vt supra, de condi. in deb. l. qui exceptionem. H.

4† Li. 16. P. F.

r *Etiam*] CASVS. Non solum maritus debet condemnari in quantum facere potest, & non in plus, sed etiam hæres eius, qui non est extraneus: immo suus est filius, siue ex ea muliere, de cuius dote agitur, siue ex alia.

s *Licet vt dotalibus*] Maritus cōuenitur à muliere de dote. solu. matr. dicebat maritus: ego debeo condemnari in quantum facere possum. & nō vltra. dicit mulier iudici, dominus condemnet eum in solidum. quia culpa sua desijt posse facere, quia tota die ibat per tabernas. & malo modo expendit bona sua. quæritur quid iuris sit? dicit iurisconsultus, quia circa res dotales benè tenetur maritus præstare dolum. & culpā. sed in reb. proprijs non est exigenda culpa ab eo. non debet propter hoc cōdemnari in solidum. quòd bona sua dissipauit sua culpa. quamuis autem non teneatur de culpa in suis rebus vt dictum est: tamen si contra mulierem animo concepit dolum, & solum modo propter eam fraudandam bona sua dissipauit, benè imputatur ei. vt condemnetur in solidū. vnde dicit Ofilius, q si ob culpam mariti res dotales interijssent, quia dolū adhibuit, vt mulieri non posset satisfieri. & ipse maritus alias non est soluendo: ita damnatur. ac si dolo eius factum esset, quo minus facere posset: si autem dolus mariti abfit circa interitum rei dotalis, non tenetur, nisi ad cedendum mulieri act. contra illum, qui rem surripuerit dotalem. vel damnum in ea dederit. Viui.

t *Etiam filius*] Idem dici potest. & si sint nati ex alio matrimonio: 2 & est speciale in his: vt sup. eod. maritum. Idē in priuilegio cōpetenti tā in personali, quam in hypothecis: vt filius mulieris detur, non extraneo hæredi: vt C. qui po. in pign. ha. l. §. f. exceptis. & C. de priui. do. l. 3. sicut & in ecclesiastica

2 Reprobatur cōtra et sic doct. hic

clesiastica emphyteusi vt in Auth. de non alie. §. emphyteusim. col. 2. fi. & in feudis, vt in Consti. feu. tit. de succ. feu. c. 2. sic & inf. ad Treb. l. ex facto. §. fi. & su. quod cum co. l. sed & si. l. soli. & ff. de ope. lib. l. vt iurisiu. §. fi. & l. si operarum.

a *Culpam*] sed & culpam leuem etiam, & diligentiam, quã in reb. suis adhibet, vt sup. de iu. dot. l. in reb. H. etiã si conuenerit in contrariũ, vt su. de pact. dota. l. Pomponius.

¶ Licet in dotalibus reb. non solum dolum, sed & culpã [a] maritus præstet: [b] cum tamẽ quæritur [c] in iudicio de dote, an facere possit, dolus [d] duntaxat cõprehenditur: quia i rẽ rũ ipsius administratione nõ erat culpa [e] ab eo exigenda. quãquã eum dũtaxat dolum ei nocere [f] putem, si facere nõ possit, quem propter vxorem adhibuit, ne ei solidũ [1†] redderet: nõ propter quemlibet alium. g Ofilius [h] aũt aiebat, si dolo mariti res, [2†] dotales interijssent, & alioquin soluẽdo nõ esset; quãuis nihil dolo feciisset, quo minus soluendo esset, [i] perinde tamẽ eũ damnandũ eius rei dotalis nomine, in qua dolũ feciisset, atq; si dolo eius factũ esset, [k] quo minus facere possit. Cæterum, [l] si circa interitũ rei dotalis dolus malus, & culpa mariti abfit, actiones [3†] solum, quas co nomine quasi maritus haberet, [4†] prꝫtadas mulieri: [m] veluti furti, vel damni iniuriæ.

Si pendente iudicio expirat ius agentis, expirat iudicium. Alex.

Vlp. lib. 36. ad Sabinum.

LEX XX.

SI mulier diuerterit, & iudicio de dote cõtestato, reuersa fuerit in matrimoniũ, redintegrato matrimonio expirat iudicium, [n] & omnia in statu pristino manent.

Si mulieri constante matrimonio dos soluitur ex iusta causa, vel etiam maritus nomine mulieris in causas iustas expendit, eatenus actio de dote perimitur. b. d. cum l. seq. Alex.

Paulus lib. 7. ad Sabinum.

LEX XXI.

QVamuis mulier non in hoc accipiat, constante matrimonio, doté, vt æs alienum soluat, [o] aut prædia idonea emat, [p] sed [5†] vt liberis ex alio viro egentib. aut fratribus, aut parentib. consuleret, vel vt eos ex hostib. redimeret: (quia iusta, & honesta cã est) non vĩ male accipere: & iõ rectè ei solvitur. ¶ Idq; & i filiafamilias obseruatur. [r]

6† *Vlpia. lib. 34. ad edictum.*

LEX XXII.

SEd & si iõ [s] maritus ex dote expendit, vt ã latronib. redimeret necessarias mulieri personas, vel vt mulier. vinculis [7†] aliquem de necessarijs suis vindicaret: reputatur ei id, [t] quod expensum est, [8†] & siue pars dotis sit, [p] ea parte, [t] siue tota dos sit expensa, actio dotis euanescit. Et multo magis idẽ dicendũ est, si socer agat de dote, debere rationem haberi eius, quod in ipsum [u] impensum est, siue ipse maritus hoc fecit, siue filix, vt faceret, [9†] dedit.

¶ Sed & si non pater experiretur, sed post mortẽ eius filia sola ꝺ dote ageret, idẽ erit dicẽdũ. Cũ.n. doli exceptio ĩsit ꝺ dote actioni, vt [10†] i cæteris

S *I mulier*] CASVS. Mulier à marito diuertit, & cepit postea agere ꝯ eũ ad repetendã dotẽ. antequã ferret sniã, rediit ad maritũ certè iudiciũ sup dote ĩstitutũ expirat. Vi. *Iudicium*. ihoc cum erat iuris, vel in ptãte patris. sed eius consensu reuersa est. alias cõtra. C. de au. l. si vt ꝓponis. Itẽ hoc, cũ dos soli ei restituenda erat, vel ei, & patri. secus si alij extraneo. vt sup. de iure dot. l. stipulatio ꝺ dote. & inf. e. l. in insulã §. fi. Itẽ si reuersa est incontinẽti, intelligitur idẽ matrimoniũ: si ex ĩtermallo duo. Arg. sup. de ritu nupt. pleriq; & ff. de reg. iu. l. quicqd. Itẽ be nẽ cõcordat. su. de iure do. l. si mulier. & l. Diuus Seuerus. & l. post diuortium. H. & inf. ti. 2. l. fin. Accurs.

Vamuis] CASVS Hęc l. ponit quosdã casus in quib. marit⁹ põt restituere mulieri dotem constante matrimonio, si vult ipsa mulier, & maritus. Primus casus est, si mulier dedit, vt ipsã mulier soluat creditori suo illud, ꝙ ei dẽt. Secundus casus est, si mulier ipsa vult emere ex pecunia dotali ꝺdia idonea, & in dotẽ cõstituere. Tertius est, si ipsa vult consulere filijs suis egentibus, quos habuit ex alio viro, vel etiã parentibus suis. Quart⁹ est, si vult filios suos, vel parentes ab hostibus redimere, quia capti erant. & ista habẽt locũ nõ solũ si dicta vxor est in potestate patris, sed etiã si nõ est. Viuianus.

o *Soluat*] quod licet vt sup. de iure dot. l. fi.

p *Emat*] & in dotem conuertat, vt & in ea l. & l. Murius §. manẽ ic. & l. ita constante.

q *Soluerit*] & ideo ei postea actio denegatur, ꝓut infra eod. l. fi cum dotem. §. 1. Acc.

r *Obseruatur*] vt ei restẽ soluatur in præiudicium patris. & contingat liberatio, vt infra eo. l. fi cum dotem. §. 1.

S *Ed & f*] Loco casus ponit quosdam alios casus, in quibus ipse maritus põt expendere dotem, vel partẽ dotis, nedum vxori dare, vt expendat. Primus, si expendit causa redimendi aliquos necessarios vxoris, siue consanguineos captos à latronib. puta à berroarijs Mumitib. vel vt extrahat de turri malpagorum aliquẽ de cõsanguineis. Tertius est, si expẽdat in patrem mulieris pauperem. in oib. n. istis casib. Il mulier, vel pater eius repetat ab eo soluto matrimonio dotẽ potest habere exceptionem pro ea parte dotis quam expendit, cum actio de dote bonæ fidei sit. Viuianus.

s *Sed & si idẽ*] supra sequitur, cum mulier expendit sibi solutam dotem, hic quando vir.

t *Facit*] scilicet, actio dotis euanescit.

u *In ipsum*] scilicet, socerum.

a Præstet] in dotalib.

b *Cum tamen quæritur*] vt ob hoc fiat minoris condemnatio.

c *Dolus*] circa res suas non dico dotales.

d *Culpa*] vt ei noceat, quo minus illã exceptionẽ habeat. Hug. & est ad hoc su. de petihær. l. si quid possessor. §. sicut autem. & ad l. Aqui. l. legis. & C. mand. l. in re. Sed argu. contra. supra de ædil. edi. l. Aediles. §. Pedius. & l. cũ autẽ. 9. fin. & su. de ritu. l. illud. §. sed si mercem. sed hoc est pro. Item argu. contra sup. de ijs qui sunt sui. vel alien. iur. l. §. finali.

ADDITIO. Dic. qd ibi ex qualitate facti præsumebatur dolose agere, quod non licet maxime in re inanimata, & in seruo. facit. l. 1. infra ad l. Corn. de sic. & C. de iniur. l. si non conuicij. & l. 1. sup. de doli except. secundum B.

e *Nocere*] in ꝓprijs.

f *Quemlibet alium*.] quæritur ergo, cui fit dolus? sic. inf. qui, ex causis pos. ea. l. Fulcinus. §. quod si aduersus. & §. illud. & infra vt in pos. le. l. is cui. §. dolum. & inf. vi bon. rap. l. 2. §. homines. & ad l. Corn. de fal. l. filius. §. fin. Sed argum. contra inf. de iurisdict. in fisc. cred. ait Prætor. §. illud.

ADDITIO. Dic. qd ibi loquitur de dolo debitoris, qui est minus culpabilis, quia de cuiãdis muneribus tractat. ar. l. Fulcinus. §. sed illud. inf. q. h. ex cau. l. pos. ea. hic vero de dolo ei⁹, in quẽ ẽ facta alien. ⁊ q de acqlitione cũ alteri⁹ iniuria cõtẽditur. ar. l. fi. §. finita. C. de iudic. ĩm B. hic.

h *Ofilius*] hic circa dotales.

i *Solvendo esset*] quia credebat alias esse soluẽdo. & nõ erat.

k *Factum esset*] in suis.

l *Cæterum*] in dotalibus.

m *Veluti*] contra furem, & damnum dantem. est enim generale in oib. qui iõ tenentur, quia hãt actionẽ, vt su. de pecu. l. ꝙ debetur. Itẽ cũ actio. l. Aqui dẽtur hodie, vt su. ad l. Aqui. Latẽ Mela. §. legis. apparet hic maritum cui datur esse dãn rei dotalis. & facit. C. de iure do. l. de his. Itẽ no. ex ꝓdictis ⁊ vbi in suis rẽ cõmittitur dolus, debet cõmitti contra vxorẽ. vbi in dotalibus, non oportet committi, in ꝓprijs. sed sufficit qualitercunque sit factus non soluẽdo vir.

1† Solueret. P. F.

2† Dotalis interijsset. P. Fl.

3† Solas. P. F.

4† Hẽt. P. F.

5† Aliàs tamẽ, vt libe. ex alio vi. egẽti. aut fra. vt parent. cõsulat, vel vt eos ex hostibus redimat: quia &c.

6† Vlpia. li. 3. disp.

7† Vindicet de necessarijs suis aliquẽ. P. F. *cõcor. e. ꝓ vestras. de do. inter vi. & vxo. ibi. vi de parte honesti lucri dictus vir onera possit matrimonij sustentare. Et glo. in ver. honesti lucri. ibi. Sed conuenerat eam ĩ socieratẽ honestã ⁊ vel aliquod cõmercium.

8† Et nõ est I. P. F.

9† Vt fociat. P. F.

10† In. à Gothofr. Inter lit. pro abundanti traditus.

a *Bonæ fidei*] nam, & hoc est bonæ fidei, vt C. de rei vxor. actio. §. sed non ignoramus. ergo permittitur iudici æstimare ex bono, & æquo quod debet restitui: in quo, & illud continetur, vt si quid inuicem actorem præstare oportet, eo cõpensato, in reliquo damnetur reus: vt Inst. de act. §. in bonæ fidei. Itẽ quære non ipso iure liberatur, vt su. l. prox. Resp. hic nõ solum mulieri, vt ibi.

b *Maximè*] idẽ ergo, & si sine voluntate, si tñ ratũ habeat: quia ratihabitio comparatur mandato, & retrotrahitur, vt C. ad Macedo. l. fi. & fin. de neg. gest. l. si pupilli, §. itẽ quæritur, & sic potest dici, quod maximè, superabundat, sic. C. de manu. test. l. fin. §. 2. sed fortè idem, & il nõ habeat ratum: quia pro rato debet haberi, vt inf. de tut. & rat distr. l. 1. §. sed nonnullos, & sup. de neg. gest. l. Põponius scribit. Item no. hic specialia, aliter enim non contingit liberatio, immò specie donationis obtinet solutio, i. redditio dotis, vt C. si dos constant. mat. l. 1. quandoque tñ exigitur dos constante matrimonio, vt no. su. e. l. 2. in prin.

1† Li. 33. ad edict. *De sensu huius l. vide Ilexen. fer. in l. fi. n. 6. C. de posth. hær. sed. inst.

2 | In scriptis quibusdã exẽplaribus hoc amplius legitur, nisi fraudem diuertat.

bonæ fidei a iudicijs, potest dici, (vt & Celso videtur) in esse hũc sumptum actioni de dote, maximè, b si ex voluntate filiæ factus sit.

Si pater, vel extraneus dãs dotẽ: stipulatur sibi soli reddi in vnum casum soluti matrimonij, censetur in alium casum mulieri donasse: ideo in illum casum solius mulieris est actio. Alex. de Imo.

1† ¶ *Idem.*

LEX XXIII.

* SI cum dotem daret pater, vel extraneus c pro muliere in vnum casum pepigit, vel in diuortium, d vel in mortem, e dicendum est in eũ casum, in quẽ non pepigit, esse mulieri f actionem. 2† g

Per solutionem factã filiæ, patris actio non tollitur, nisi ex iustis causis solnatur filia non perditura. h. d. Bar.

Si cum dotem] CASVS. Patet pro filia, quam habebat in potestate, dedit dotem marito, & incontinenti stipulatus fuit à marito dotem sibi restitui, si matrimonium solueretur morte inter eum maritum, & filiam ipsius dotem dantis: postea sol. est matri. diuortio. certè non habebit pater actio. de dote, immò filia. idem si stipulatus est sibi restitui dotem sol. matri in. per diuortium, & postea solutum fuit p mortem, & quod dixi in patre, idem est in extraneo dotem donante. Viuianus.

c *Extraneus*] licet coniungat, tamen in respon. diuersum est, sic supra de pecul. l. licet, §. in filius.

d *Diuortium*] scilicet tantum. Azo.

e *In mortem*] scilicet tantum.

f *Mulieri*] indistinctè, nisi fraudem committat, vt supra tit. 1. l. si filia, in altero nullo modo, si in traditione, vel incontinenti extraneus, vel pater sit stipulatus, vt infra eodem l. quoties. si verò pactum simplex apponatur: si quidem ab extraneo idem, vt C. de rei vxo. actio. §. accedit. Si verò à patre, nil valet, vt C. de iure dot. l. auita. Azo. & est ratio, vt ibi. Item quod hic dicit, est verum, nisi casus omissus similis sit expresso, vt supra de condictio. ob causam. l. si extraneus, quæ est contra. Sed hæc solu. non placet, quia nec ibi casus omissus similis est expresso, sed solu. vt ibi. Item no. quod pactum factum in casum mortis, valet per ingressum monasterij: 1 vt C. de episco. & cler. l. Deo nobis: secus si deportetur, vt inf. de verb. oblig. l. ex ea. §. penul. licet sit argum. contra sup. pro soc. l. actione, §. publicationem, & infra de bonorum possess. contra tabu. l. 1. in fi. Item facit ad hanc l. infra delibe. & posthu. l. commodissime, & supra de dona. inter virum, & vxo. l. sed si mors, & sup. de pact. do. l. pacta conuenta, & inf. de sol. l. quæro. Sed argumen. contra. C. de posthu. hæred. inst. l. fin. Item oppo. quare in casu omisso non est communis dotis actio patri & filiæ. vt sup. eo. l. 2. §. 1. & de vsur. l. si stipulatus in fine. siue pater ante stipulationem numeret: siue post? Respon. quia dicta numeratio, vel datio, quandocunque facta sit, videtur heri causa impendæ stipulationis, vt infra de noua. l. cum enim. Item eligendo vnum expressè, videtur alij renuntiare: argum. C. de procur. l. maritus. Alij dicunt in emancipata loqui: quod non placet: quia nil adderet, cum ad ipsam esset pater extraneus, quod esse non debet, vt inf. de lega. 1. l. si quando. Alij dicunt esse mulieri vnà cum patre, sed in alium casum soli patri, & suis hæredibus, prima placet.

g *Actionem*] hoc dic. vt sup. eo. l. 3. in fi. H.

¶ Si post solutum matrimonium, filiafamilias, citra patris voluntatẽ, h exactã i cõmunẽ dotẽ cõsumat, k patri, & viua ea, & mortua, actio supereſt, l vt dos ipsi soluatur. 3† Cæterũ, si nõ perdituræ, & ex iustis causis m soluta sit, non supererit actio, n sed mortuo patre, o nec etiam 4† hæres aget, p nec mulier. q

Si mulier debitorem inopẽ ignoranter accipiat animo nouandi, non permittur actio de dote. h. d. & non est alibi, secundum. Ang. & Alex.

¶ Si mulier soluto matrimonio egẽtẽ reũ dotis p nouationẽ decepta accipiat, nihilominus actio dotis ei manebit. r *

Pater, qui sine voluntate filiæ dotem exegit, eam hæredẽ instituendo, vel eidẽ legãdo, intelligitur fecisse animo cõpensandi cũ dote exacta. Al.

¶ *Si post solutum*] CASVS. Pater dedit dotem pro filia, quam in potestate habebat postea solutum est matrimonium inter eam, & maritũ suũ, & exegit filia dotem à marito, & eam barattauit, certè ad dotem potest agere pater contra maritum, vt dotem sibi patri soluat. Sed quid si maritus soluat mulieri prædictæ dotem, & ipsa non barattauit, sed dedit fortè secundo marito? certè non aget amplius pater contra maritum, nec etiam hæres patris. Viuianus.

3† Quod ita verũ est, si pecuniæ soluatur. Cæterũ, &c. P. F.

4† Hæredes agẽt. P. F.

h *Voluntatem.*] quæ expressa exigitur, vt supra de procurat. l. filiusfam. 4. inuitus: sed secus econtra, vt supra eodem l. 2. §. voluntatem.

5† Imò nõ manebit arg. l. 3. ĩ fi. inf. vt legatorũ. 6. Gotho.

i *Exactam*] à sponte soluente, sola enim non agit, vt sup. eod. l. 2. §. 1. voluntatem.

k *Consumat*] non in rem patris, aliàs secus, vt sup. eod. l. 3. in fine. H.

l *Supereſt*] patet ergo, quod non habentur quasi duo rei stipulandi, quia tunc filiæ solui posset, vt supra de pact. l. si vnus. Azo. Sed an aget adiuncta sibi persona filiæ: respond. sic, vt supra eod. l. 2. §. sed vtrum. Vel ibi in promissione, hic in solutione facta, secundum quosdam. Sed an cogetur pater iterum dotare? Argumen. quod sic C. de do. promiss. l. fi. & in Auth. de æqua. do. §. quia verò, coll. 8. licet quidam contra.

m *Ex iustis causis*] quæ sunt supra eo. l. quamuis, & l. seq. & de iure do. l. mutuus, §. j. Sed quid si amisit solutam iusta ex causa? videtur non soluta, vt argum. supra de in rem ver. l. quod si seruus, §. sed & si mutua. Econtra, quod sic, vt supra de exerci. l. 1. §. vnde quæritur Ofilius. Sed primum verius. q. ex quo perdidit, perdituræ est solutum: at hic exigit duo. s. non perdituræ, & ex iusta causa. Accurs.

n *Actio*] quia quod legitimè ab initio factum est, &c. vt C. de admi. tuto. l. sancimus.

o *Patre*, primo, & secundo casu.

p *Agat*] vt C. de rei vxo. actio. l. vnica. §. & hoc ex rei. Accursius.

q *Mulier*] vt sup. eo. l. 2. §. 1. in fi & §. interim.

¶ *Si mulier*] CASVS. Solu. matr. inter vir. & vxor. repetijt mulier dotem a viro, dixit maritus: Ego non habeo nũc ad manus denarios, sed ego faciam, quod talis camp'or tibi eos promittet animo nouandi, & in veritate hic maritus sciebat camp'orem non esse soluendo: mulier dixit, placet mihi: facta fuit nouatio prædicto modo: mulier nihil potest consequi à camp'ore: certè dicitur hic, quod remanet ei actio dotis contra maritum. Viuianus.

r *Manebit*] imo contra. sup. man. l. inter. §. abesse. Sol. hic fauore dotis, vel decepta fuit hic dolo delegantis, vt ibi dicitur. Item opponitur, quia videtur dari de dolo actio, secundũ H. vt C. de transl. l. sub prætextu, sed fauore eius datur actio dotis, quia perpetua, & vsuraria, vt C. de rei vxor. act. §. cum autem, ver. exactio autem, quod non est in actione de dolo, vt C. de dolo l. fi. sed cum sit extincta ea, quomodo intendit? Resp. restitutio datur ex clausula gñali, vt supra

ex

ex qui. cau. nu. lit. 6. fin. Vel dic verius spectare eū: vt non habeatur pro extincta. arg. ſ. eod. l. & facit ſ. de minor. l. patri. §. pen. & ad Velle. l. quamuis. 4. quottes. & §. ſi conuenerit. Item quid ſi conſtante matrim. fiat huiuſmodi nouatio? Reſpon. tunc minus valet, quia non ſolui poteſt vt C. ſi dotis conſtan. matri. l. 1. & quia nec nata eſt actio ſi quidē: quod aliis non placet: vt ſ. de manu. l. ſeruum dotalem. ſed die vt no. ſ. de bo. dam. l. ſed ſi alia. in fi. & facit C. de iu. & fac. igno. l. fin.

¶ Si pater] CASVS. Pater dedit dotem pro filia, quam in poteſtate habebat. poſtea ſol. eſt matrimonium eam & maritum ſuum, vnde actio dotis eſt communis patris & filiæ, vt ē. eod. l. 2. §. q ſi in patris. & vnus ſine alio non poteſt eam intentare. Pater non attento hoc egit contra maritum ad dotem abſente filia ſua: & ita euenit de facto, q non ſatisfecit marito pater, q filia haberet ratum, ſicut debet habere, & ſicut debet facere: vt ſup. eod. l. 2. in fi. poſtea deceſſit pater: & videns, q male fecerat inſtituit filiam ſibi hæredē, vel dedit ei ita magnum legatum ſicut erat dos quam exegerat à marito. mulier tenetur ſi eſt. & vult agere contra maritum ad dotem. nunquid poteſt certe non debet ei computari, & compenſari in dotem illud, quod pater ei reliquit. nam ſtatim cum pater filiæ reliquit illud, q dixi, lucratus fuit dotem, quam exegerat à marito. vnde manus a filia amplius inquietari non poteſt, quaſi ipſe maritus dederit mulieri illud, q pater reliquit eidem mulieri. Viuia.

a *Et ſi*] id eſt quamuis.

b *Satisdatio* quam debuit ſubire, vt ē. eod. l. 2. §. fina. & de procu. l. non ſolum. §. ſi de dote. H.

c *Tantum acceperat*] eſt ergo ratio, quia ex perſona &c. vt ſ. de pign. act. l. ſolutum. §. ſoluiam & ſ. de reg. iu. l. ex qua perſona. quod ad minto. ſi habuit vitia Falcidiam, quātum eſt dos. vt ſ. ad legem Falci. l. pater filiam. in princ. attende tamē de qua Falcidia habetur quæſtio. vt ibi no. & alia ratio, ſed R. quia ibi aliud non liquet, potius ſoluere, quam donare patrem eſt verisimile: ac præſtatione duplici hæredē velit onerare. vt ſ. de leg. 2. l. cū pater. §. qui dotale. & l. Lucius. & l. Titia. §. qui inuita. & arg. ſ. eo. l. non ſolū. in fi. & l. ſi pater & ſ. de do. præle. l. 2. §. 1. & l. pen. & ſ. eo. l. dotem. & in Auth. de eq. qua. do. §. quia vero. col. 7. & C. de rei vēd. l. cum à matre. Sed eſt contra C. de rei vxo. actio. §. ſed dem. Solu. hic pater voluit eam eſſe cometam. alterō, ibi non. vel ibi vir, hic pater legauit. item non erat ibi exacta. Item contra ſ. de lega. 2. l. huiuſmodi. §. qui ſeruum. Solu. ſecundum Ioan. hic propter legitimum patris exercitium, & virilem eius portionem: alias virunque. Vel ibi debitum cœpit eſſe poſt teſtamentum. hic ante.

d *Lucrata*] prima facie alio non attento: vt C. com. ma. de leg. l. 3. §. hæc diſpoſuimus. Vel dic attento commodo domini. & ſumptuoſitas: vt inf. de leg. 3. l. 3. §. ſi rem.

¶ Si pater] CASVS. Quidam Romanus dedit dotem alij Romano pro filia ſua, quam in poteſtate habebat. poſtea fuit relegatus, & ita oportuit eum exire ciuitatem poſtea fuit ſoluto matrimonio filiæ. mulier petit dotem à marito. & vult cauere. quod pater habebit ratam hanc petitionem. certe de nō debet ei ſoluere marius. Viuia.

e *Non licet*] quia relegatus eſt. vt ſ. de capi. dimi. l. amiſſione. §. qui deficiunt. vel damnatus ex cauſa, quæ ignominia affert, & ſic Romæ habitare non licet, vt ſup. de iis qui no. infa. l. 6. §. qui ignominiæ. in fi. & inf. de re milit. l. militem. §. miſſionum.

f *Oportet*] niſi pater per nuncium vel per epiſtolam contradicat. vt ē. de procu. l. Poſſe ponitur. §. fi. ſecundum Azo. & H. ſed contra puto. nam ibi alterius nomine agebat cōiunctus: hic ſuo agit filia: vnde & procuratorem ordinare pōt. vt ē. de procu. l. filius. §. ſed puto. & ſic etiā eſt ſ. proxi. §. nec obſtat. quia ſatisdat quæ contra patrem agens ſatisdare filia eſt abſenſ propter communionem actionis: vt ſ. eo. l. 2. §. fi.

¶ Eo autem tempore] 4 † Hæc GASVS. Pater dedit pro filia dotem, quā non habebat in poteſtate. ſol. mat. vult pater agere de dote contra maritum. in ſois, q non poteſt hoc facere ſine voluntate & conſenſu filiæ. vt ē. eod. l. 2. §. fin. Sed quando debet filia conſentire, vel contradicere? Reſpon. tempore quo lis conteſtatur, vnde ſi filia videns patrem dare libellum marito, non contradixit, vel expreſſe conſentit, tempore autem 6 † Cōſtitconteſt. venit coram iudice, & expreſſe cō tradicit: diſting. aut habet iuſtam cauſam contradicendi. & ſic non habet pater poteſtatem agendi. iuſta autem cauſa eſſet, ſi pater eius ita turpis & malus eſſet, vt iuſtè poſſit timeri, ne exactam per ſe dotem conſumat. & hoc allegabat filia coram iudice, & in eo casu iudex ex officio ſuo debet facere dotem ſequeſtrari: ita q nec pater eam exigat nec barat. nec filia penitus excludit patrem à iure, q in ea dote habet. ſi autem non habet iuſtam cauſam cōtradicendi filia, puta quia pater eſt vitæ probatæ, filia autē leuis mulier eſt, vel nimis iuuenis, vel nimis adhuc diligit maritum quondam, qui tamen non meretur, quia miſit ei mulieri repudium, & tunc debet dari patri actio. Sed quid ſi mulier non venit coram iudice, cum pater ibi eſt, ſed mittit dicendo iudici per tamerariam ſuam: q pater eſt talis, q cum contumeret dotem. & q verecundatur venire coram iudice, cum eſt ibi pater, allegatum, q pater ſit tanta perſona? certe ex tunc debet inquirere iudex, vtrum habeat filia iuſtam cauſam contradicendi, vel nomine vtrum ſit alia perſona vel grauis, cauſa filia iudici aliqua num: & ita aut denegari patri actiones non. Viuia.

P.F.

5 † Nonnunquā. P.F.

7 † Concor. tex. cū gl. in c. 1. ext. de lib. ob. de quo p Laſtran. & Oria. cap. quā ſ. ſ. ci tationes. ext. de ſ. b.

g *Eo autem tempore*] ſic cōtinuat. ſ. l. 2. dictū eſt, q filia dēt pri agēti de dote cōſentire. hic dicit, quo tempore quoſdā. H. hi & *ſine*] id eſt, quia ſolutus matr. debet intenuenire.

h *Interuenerit*] Arg. q quis pōt penitere ante lit. conteſt. ſic & ſ. de rei vend. l. is qui lē. & de diuiſ. dom. in. l. ſi conuenerit. & inf. de ver. obl. l. ſi quis ſtipulatus. & hæc eſt ratio, q adhuc vt res integra. ſ. & res integra reuocatur mandatū: vt Inſti. man. §. recte. & ſ. de pecu. l. ante litē. & ar. in Auth. de litig. §. ſi vero apud iudicē initium. col. 1. & ſ. iud. ſol. l. ſi ante. nec obſtant arg. contraria ſignata. ſ. de optio. leg. l. apud Auſidiū. & d. l. hypothecā. §. ſi Stichū. q licet hic mulier voluntatē non ſit cōſtāns vti deteriorā aliquo. nec aliquod damnū ſentiat, ſed ibi ſecus eſt vt ibi no. H. hæc. nō voluntas non eſt illicita. vt ibi, ſed nec obligatoria: alias ſecus, vt C. de act. & obl. ſicut. Item q hic dicit accipe. & ſi cauſam mutandæ voluntatis habuit, vt ſ. eo. l. dotem.

k *Pater*] ex primo conſenſu.

l *Statim*] id eſt valde.

m *Filia*] queſta prīs pro dote nō admiſſa, ſed ei⁹ curatori agēdi copia nō denegata. vt ſ. ſubſidiū. filiæ actione ſeruata. vt ſ. e. l. 1. §. ſi ſoluto & de iur. & fa. da. ab iſs. l. his. §. nec dubitet. Ang. Alij dicunt dote ſequeſtrāda. vt arg. ſ. e. l. §. ſi vero.

a *Cogatur*] nec reprobat, quæ fuit à patre. & no. q̃ innuit hic eam cogendam vel datis pignoribꝰ vel forte satisdato. est sinon contradicat. vt ff. eo. l. 2. §. fi.

b *Per absentiam*] non hoc ipso, q̃ est absens. s. vt sola absentia contradictionem induceret. tunc enim posset satisdando agere: vt sup. eo. l. 2. §. fin. sed expressim cõtradicit: quia est absens. nam si esset præsens, timens verbera forte non contradiceret. Azo. Alij dicunt q̃ per solam absentiam videbatur contradicere. Accursius.

c *Iuueni*] ni. nimium credula, vt dñr Azo.

d *Nimia*] idest minis diligit maritũ, qui non meruit diligi tantum. Azo. idẽ & si mereretur: & sic subaudi maximè. Sed alij contra argum. ff. de donat. inter vir. & vxor. l. filius familias. §. 1. & C. de sacrosanct. eccles. l. iubemus. §. 1.

¶ *Si maritus*] CASVS. Pone, q̃ mulier constante matrimonio cœpit furere, dicitur quod ipsa nõ potest mittere viro libellum repudij. Sed nunquid maritus potest ei furiosæ libellum mittere? Distinguitur, aut furor non est perpetuus, vel est perpetuus. sed tamen sustineri potest per illos, qui morantur in domo mariti, & per maritum, & tunc non potest repudiari mulier per maritum: aliàs sic, idest si est in furore sæuissimo. Sed quid si est in prædicto sæuissimo furore mulier, & maritus non vult eam repudiare, sed tamen non curat de ea, immò permittit eam facere vituperium? tunc officio iudicis continetur, vt constringat maritum mulieri præstare alimenta secundum dotis quantitatem: vt & faciat eam curari per medicos. Item & si dotem dissipat maritus, debet idem iudex eam facere sequestrari, ita quod mulier possit iade ali. Item quid si maritus fecerat cum muliere pactum de dote lucranda, si ipsa in matrimonio decederet? certe non videntur mortua quamdiu furere incepit, sed debet expectari mors naturalis. & quod dixi in muliere effecta furiosa, & marito sanæ mentis, idem est contra. Viuian.

e *Mittere*] ad repudiandum.

f *Non potest*] sup. de diuor. l. Iulianus.

g *Qui tamen*] scilicet furor.

h *Perendus est*] nam non proijcit lapides, nec aliquid mali facit stantibus secum.

i *Sciente*] idest si hoc sciat.

k *Culpa*] amittit ego vir donationem, vt vxor dotem, vt C. de diuor. l. consensu. §. hoc nisi & ff. vtrum etiam. Azo.

l *Forensis*] vel prosperis: vt C. de nup. l. fina. Sed argumen. contra. C. de donat. inter vir. & vxor. l. res. & facit. supra de ijs, qui sunt sui, vel alie. iur. l. patre.

ADDITIO. Dic quod hoc non est delictum, sed infortunium. vnde allegatur, quod coniunx debet esse particeps pœnæ infortunij, non pœnæ delicti, secundum Bar. post Dyn.

m *Participem esse*] quia vnum corpus, & vna anima sunt. H. ad quod sup. de ritu nup. l. j.

n *Propter sæuitiam furoris*] fu audivult dirimere. Azo.

o *Licentia*] sic. C. de cura. furio. l. 4. sed hodie hæc causa non numeratur inter cæteras, & sic esset damnum. C. de repu. l. consentiu.

p *Cognati*] nominatiui casus, non genitiui. Azo.

q *Secundum dotis quantitatem*] maximè subaudi. aliqn si nulla dos est, non teneatur maritus alimenta præstare vxori. H. q̃ est fallum. arg. ff. de reli. & sip. fu. l. q̃ si nulla. Item vir iure Canoni. excommunicaretur.

r *Eum*] s. maritum.

s *Sequestrari*] potest hic notari casus in quo dos repetitur cõstante matr. vt no. ff. eo. l. 2. in prin. Istẽ dic spãle de sequestratione. nã regulariter prohibet: vt C. de prohi. sequest. pe. l. j. & alia similia no. vt ibidixi. t *Familia*] alias filia. u *Quamuis*] sic vel inspicit. q̃ dixit ff. si maritus. in prin.

x *Patrem*] vt ff. de diuor. l. Iulia. Lanf. plenè l. c. qm̃ falsã. §. testiũ depositiones de proba.

13 † Sinautem. P. F.

14 † Competẽtem. P. F.

15 † Manifestissimus est. P. F.

16 † Abutitur dotem. P. F.

17 † Mulieris. P. F.

18 † Medicinæ eius succurrere, & nihil prætermittit maritũ, &c. Halo. nihil prætermittit eorũ. q̃ maritũ, &c. alij habẽt nihil prætermittit quorum, &c.

19 † Sin retro. P. F.

20 † Ita dissipatus ita manifestus est vt non hoiem frugi oporteat hic dorẽ sequestrari. &c. P. F. quæ lec. græca phrasis ẽ. Cont. hic. Sed ab Antonio. Aug. hic græcism̃ non obseruatur.

*Concor. c. nullius iudicũ. §. quod si fecerit, & gl. in v. sequestratus. ext. de fo. compe. facit ad hoc gl. in verbo impiã, c. per vestras literas. ext. de donat. inter vir. & vxo.

21 † Et mortis. P. F.

tet filia, ne tali patri consentire cogatur,[a] puto, dari quidẽ patri actionẽ, sed causa cognita. Quid enim si filia verecunde per absentiã [b] patri contradicat, [*] cur non dicamus patri non esse dandam actionem? Quòd si is pater sit, cui omnimodò consentire filiam deceat, [1] † hoc est, vitæ probatæ; filia levis mulier, vel admodum iuvenis, [c] vel nimia [d] circa maritum non merentem; dicendum est patri potius acquiescere Prætorem oportere, dareq; ei actionẽ.

Furiosus non potest coniugem repudiare, nec ipse potest ea hac causa repudiari, nisi furor sit intolerabilis. Bartol.

¶ Si maritus vel vxor, constante matrimonio, furere cœperit, [2] † quid faciendum sit tractemus. [3] † Et illud quidem proculdubio observatur, eam personam, quæ furore detenta est, quia sensum non habet, nuncium mittere [e] non posse [f]. An autem illa repudianda sit, [4] † considerandum est. Et si quidem interuallum furor habeat, vel perpetuus quidem [5] † morbus est, qui tamen [g] ferendus est [h] ijs, qui circa eam sunt: [i] nunc nullo modo oportet dirimi matrimonium, sciente [i] ea persona, quæ cum compos mentis esset, [6] † ita furenti, quemadmodum diximus nuncium miserit, culpa [k] sua nuptias esse diremptas. Quid enim tam humanum est, [7] † quam fortuitis [l] casibus mulieris maritum, vel vxorem viri participem esse [m]? Si [8] † autem tantus furor est, ita ferox, ita pernicios, vt sanitatis nulla spes supersit, [9] † ita circa ministros terribilis: & forsitan altera persona [10] † velit vel propter sæuitia [n] furoris, vel quia liberos non habet, procreandæ sobolis cupidine [11] † tanta dirimere: [12] † licentia [o] erit compoti mentis personæ, furenti nuncium mittere: vt nullius culpa videatur esse matrimonium dissolutum, neque in damnum alterutra pars incidat.

Maritus cogitur vxorem furiosam alimentare, & alia necessaria impendere: & si dotem dissipat, dos sequestrabitur. Bart.

¶ Si autem, [13] † in sæuissimo furore muliere constituta, dirimere maritus quidem matrimoniũ calliditate nõ vult, spernit autem infœlicitatem vxoris, & non ad eã flectitur, nullâque ei cõparentem [14] † curã inferre [15] † manifestum est, sed abutitur dote: [16] † tũc licentiam habeat vel curator furiosæ, vel cognati [p], adire iudicem competentem, quatenus necessitas imponatur marito omnem talem mulieri [17] † sustentationem sufferre, & alimẽta præstare, & [18] † medicina ei succurrere, & nihil prætermittere, q̃ maritũ vxori afferre decet, secũdum doris quantitatem. ¶

¶ Si [19] † verò dotem [20] † ita eum [r] dissipare manifestum est, vt homiuem non frugi, oportet: dotem tũc sequestrari, [s] [*] quatenus ex ea mulier competens habeat solatium, vnà cum sua familia, [t] pactis videlicet dotalibus, quæ inter eos ab initio nuptiarum inita fuerunt, in suo statu durantibus, & alterius expectantibus sanitatem, [21] † aut mortis euentum.

Pater potest agere pro se, & pro filia furiosa, & pro ea repudium mittere. Bar.

Item pater furiosæ veliter intendere sibi, filiæve suæ reddi dotem potest. Quamus [u] enim furiosa nuncium mittere non possit, patrem [x] tamen eius posse, certum est.

¶ Si.

*Condic. Gothofr. i P. F. Dat. vero, cum Hal. Joan. contradicat.

2 † decet. P. F.

3 † Cœperint. P. F.

4 † Tractamus. P. F. Dua vero tractem⁹.

5 † Est. P. Flo.

6 † Morbus est infe rendus. his &c. & deficit, q & est in P. Pl.

7 † Et ita furenti. P. F.

8 † Quam vt fortuitis. P. F.

9 † Sin autem. P. F.

10 † Ita, nõ est in P. F.

11 † Velit non est in P. F.

12 † Tãta est Innocẽtia: &c.

13 † Dirimere. non est in P. F.

1 Ista glo. facit ad probationẽ furoris, & maxime, qñ nec dicit, nec aliq̃d male facit flãtib. secũ: quia si proijceret lapides ad fatuitelã nõ dr furiosus: vt per Lud. Rom. in sing. fatuus, verbo fatuos, de q̃ vi le gl. i c. Gõsald. 1. q. 2. & ca. t. 22. distin.

2 Concor. c. nullius iudicũ. §. quod si fecerit, & gl. in v. sequestratus. ext. de fo. compe. facit ad hoc gl. in verbo impiã, c. per vestras literas. ext. de donat. inter vir. & vxo.

3 † Et mortis. P. F.

¶ Si.

Patre furẽte, eius curator, vel filius de dote agit. Idem in patre capto. Bar.

¶ Si soluto matrimonio, pater furiosus fit; [a] curator eius, voluntate filiæ, dotem petere poterit: aut si curatoris copia non fit, agere filiæ permittendum erit: caueriq; oportebit de rato. [1] † Item dicendum est, & si ab hostibus [b] captus fit pater, [2] † puellæ dandam actionem de dote repetenda.

Dos soluta marito sui iuris, vel alij de voluntate mariti, contra maritum repetitur. Sed si maritus erat in ptāte patris, dos repetitur contra patrẽ in solidum, si soluta fuit patri, vel marito iussu patris. Si aũt sine iussu patris, tunc conuenitur pater de peculio tantum, & quando dos fuit soluta patri, filius nõ tenetur, nisi sit hæres patris. Ale.

¶ Transgrediamur [c] nunc ad articulum hûc, vt quæramus, aduersus quos competat de dote actio. Et aduersus ipsum maritum competere, palam est: siue ipsi dos data sit, siue alij, ex voluntate mariti, [d] vel subiecto iuri eius, [e] vel non subiecto. Sed si filiusfamilias maritus [f] sit, & dos socero [g] data sit, aduersus socerum agetur. Plane, si filio data sit, si quidem iussu soceri, adhuc absolutè [h] socer tenebitur.

Quòd si filio data sit iniussu patris, Sabinus, & Cassius responderunt, nihilominus cum patre agi oportere. videri. n. ad eum peruenisse dotem, penes quem est peculium. Sufficit [3] † autem ad id eum [k] damnari, quod est in peculio, vel q; in rẽ patris verum est.

¶ Sin autem socero [l] dotem dederit: cum marito non poterit experiri, nisi patri hæres extiterit. [m]

Vxor putatiua habet quasi priuilegium in actione de peculio contra oẽs, praterquam contra dominum maritis putatiui, & contra eum in rebus extantibus, quæ propter impẽsas potuerunt reuneri. b. d. cum l. seq. Bart.

¶ Si mulier in conditione mariti erraverit, putaueritq; esse liberum, [4] † qui seruus esset, [n] concedi oportet quasi priuilegiũ [o] in bonis viri mulieri, videlicet, vt, si fiant & alij creditores, hæc præferatur circa de peculio actionem. P [5] † vt tamen si domino aliquid dẽat seruus, nõ præferatur mulier nisi in his tantum, rebus, q̃ vel in dotem datæ sunt, [p] vel ex dote comparatæ sunt, [q] [6] † quasi & hæ [r] dorales sint.

[7] † *Paulus l. b. 7. ad Sab.*

LEX XXIV.

ET si quid [s] in eam dotem impensum est, nec

¶ *Si filiusfa*] CASVS. pater dedit dotem pro filia sua in ptãte constituta. & postea cœpit furere pf. vel captus fuit ab hostibus. postea fol. est mat. certe curator patris debet repetere dotem à marito voluntate filiæ, aut si pf non habet curatorem, aget filia satisfaciendo marito, quod pater cum fuerit factus sanæ mentis, vel ab hostibus redierit ratum habebit. Vin.

a *Furiosus sit*] secus, qñ pater lapit. & filia fuerit furiosa. tũc enim repetit pf: nec caueri filiã ratam habituram. licet caueat ea absente. vt. ff. eo l. 2. §. fi. Azo. & facit ff. de iniur. l. sed si vnius. §. filio & vide sup. eo. l. 2. l. fi.

1† Idẽ decernendũ in P. F.

b *Ab hostibus*] facit. sup. de ritu nup. l. si filius.

2 † Filiæ.

Transgrediamur] CASVS. Dictum est. ff. l. 2. cui det actio de dote. nunc dicit contra quẽ. & aut maritus erat sui iuris. aut in ptãte pris. si erat sui iuris. vel fuit data sibi dos. siue alij pro eo. semper ipse tenet. si autem erat in ptãte patris. aut fuit data dos pri eius. aut sibi. si patri suo fuit data. ipse pf tenet in solidum. & non filius. nisi mortuo patre sit hæres eius. si autem filio data fuit. aut iussu patris. aut non. si iussu patris data fuit filio. pater tenetur de peculio. Vivianus.

c *Transgrediamur*] dixit. quibus competat actio de dote. nunc contra quos.

d *Ex voluntate mariti*] quia nihil interest mihi. vel alij soluatur voluntate mea. vt & ff. de iu. do. l. et si alij. & C. de sol. l. nihil & de pig. act. l. soluto. §. soluam fallit inf. de sol. l. fugitiuus. Item videor gerere. quod q; alio gero. vt & inf. de admi. tu. l. ita aũt. §. gessisse. fallit. C. de thesa. l. 1. lib. 10. ver. in alienis. & inf. de vi. & vi arma. l. cum fundum. 4. quæstionis.

e *Iuri eius*] id est potestati. puta filio. vel seruo.

f *Maritus*] supra dicta habent locum. qñ maritus erat sui iuris. nunc quando erat in potestate patris. Accur.

g *Socero*] id est patri viri

h *Absolutè*] distinguendũ an contemplatione eius. volens in illum sibi obligare. dederit. vel solum maritum. vel vtrũque vt sic. vel vterque. vel alter tñ teneatur. vt alias subdistinguere solemus. vt sup. de neg. gest. l. si pupilli. l. 1.

3 *Sufficit*] imo quandoque non sufficit. puta si res dotales extant. vel pater in eis dolum commisit. vt sup. de pec. l. in bonæ fidei. Item si non est soluta dos. quæ fuit promissa à muliere. quia a tota obligatione debet eam liberare socer. vt eo. in. l. depositi. §. 1.

k *Eam*] scilicet patrem.

l *Si autem socero*] id est suo nomine tantum. non alieno.

m *Extiterit hæres*] Hic aũt quod si hæres actor probat. vt C. si minor se ab hære. abstin. l. 1. & de iure delib. l. 1.

Si mulier] Cassius Titiæ dedit dotem Sempronio. contracto cũ eo matrimonio de facto. & putauit valere matrimonium. q̃ non valebat. eo q̃ suus maritus seruus est Caij. & ipsa putauit eũ esse liberum (matrimoniũ autẽ non valet inter liberã mulierem. & seruum. vt in Auth. de nupt. §. si verò decretũ) postea illud matrimoniũ de facto existens solutũ fuit: nũc mulier repẽtit dotẽ in peculio illius. que accepit. Virũ quasi libet. esset. cum esset seruus. veniunt. & alij creditores. qui volunt agere contra dñm eiusdẽ serui de pec. nũquid habebit hæc mulier priuilegium contra alios creditores. ac si verè matrimoniũ fuisset? certe sic. sed si prædictus seruus aliq̃d dño debeat cõtra dñm mulier priuilegium non hẽbit. nisi duob. casib. Primus est. qñ res quas dedit in quasi dotẽ dicto semo. extant apud dñm. Secundus est. qñ res ex pecunia quasi dotali. emptæ erant apud dñm. Sed pone. q̃ in eã quasi dotem expensum est aliquid viliter. vel necessario per dictum seruũ certe tam diu retinebit dominus dicti serui res in quasi dotem datas. quam diu expensæ restituantur hæ. cum l. seq. Vin.

Semel esse] quia difficile põt nõ deliberhõ à seruo &c. vt sup. de contrah. em. p. l. quia. & facit sup. de pact. l. in personam. §. qui pecuniam.

3 † Ad id dũmandũ q̃ est in peculio, vel si quid in rem, &c. P. F.

4 † Cũ seruus. P. F.

o *Quasi priuilegium*] hõ dicit quasi. quia nullum matrimoniũ est verè. sed cõtubernium. vt in Auth. de nup. §. si vero decretũ est. & §. si vero ab initio. & §. hæc aũt. & §. si vero ipse coll. 4. Accur.

5 † Et si forte dicq̃ dẽat. P. F. Sed Dua. aliquid legit.

6 † Sũt in P. F. hucusque vacat.

7 † lib. 3. ad edict. in fi.

p *Actionem*] nã dabitur condõ ob eam de peculio. vt ff. de cõdic. ca. l. 2. qa actio de dote dari non pt. cũ non sit dos. quæ nõ pt esse sine matrimonio. sed matrimoniũ sit sine dote. vt C. de do. ante nup. l. fi. in princ. & ita habebit priuilegium inter personales actiones. sed ẽtsi à hypothecam. dicã eam hẽre. etiam priuilegiatam. vt no. inf. de priu. cre. l. 2. in fi. Ha. & facit sup. de iu. do. l. si sponsa & C. eo. l. si ignorans.

q *Mulier*] vt & sup. de pec. l. ex facto. H.

r *Quæ sunt*] id. existunt. vt sup. iuncta. sic ponit ff. de leg. 1. vnum res. 2. tñ. & secundum hoc puncta. dotes sunt.

s *Comparatæ sunt*] id. existunt. vt modo dixi. & facit ad l. oc. sup. de don. inter vir. & vxo. l. vxor mariti. & de iure dot. l. res. & inf. de admi. tu. l. circa.

t *Quasi & hæc &c.* sed verè sunt dotales. vt ff. de iu. dot. l. ita sed hoc non admitto. quia illud est dũ tenet matrimoniũ. & ita est dos. hic non. & ideo dicit quasi. vt & ff. dixit quasi priuilegium. Item secus. vbi matrimonium esse. verũ. quia tunc etiam in his rebus. quæ non extarent. præfertur cæteris. H. vt C. qui pot. in pign. habe. l. fin.

s ET *si quid*] Impensum est a seruo. vel domino. ad perpetuam vtilitatem rei. non fructuum gratia

tantum alioquin contra. vt sup. eod. l. diuortio. §. impendi.
a *Seruabitur*] quasi loco pignoris, sic & inf. de acqui. poss. l. si quis remotis. Aliud autem est in vera dote, quæ ob eã cãm non differtur solui, vt C. de rei vxo. act. l. sed nec ob impensas. & ff. de do. præle. l. dotis, non autem dicas. Q hic corrigatur. Itẽ nec dr hic. Q fiat compensatio, quæ de quantitate ad speciem locum non habet, vt ff. de pig. act. l. si conuenerit. i prin.

Si constante] C A S V S. Titia dedit dotem Scio marito suo. matrimus inchoat male vti substantia suã. q̃ritur. vtrum constante etiã matrimonio mulier ẽ eum possit agere ad dotẽ? Et dr. quod sic. si mulier videns cũ ita male vti, & ita male vãe circa substantiam suã. quod si satisfaciat aliis creditoribus non possit satisfieri mulieri. V.

b *Vnde*] idest a quo tempore.

c *Dotis*] & hypothecæ pro dote.

d *Mariti*] Quid in socero si ipse vergat ad inopiam. & recepit dotem? Hic idem vel alibi nõ exprimitur, nisi de marito vergente ad inopiam, & aliàs generaliter prohibetur agi constante matrimonio vt C. de præscript. 30. annor. cum notissimis. illud puto tamen idem in socero, quod in marito seruari, quia eadem ratio æquitatis militat. vt mulieri consulatur, vt C. ad legem Falcid. l. fin. Item quid si maritus de socero teneatur & alter eorum ad inopiam vergat. R. secundum has leges non posse agi constante matrimonio, quia vtriusque commoditati bonis consulitur & iuxta non ea imminet vt hic, sed hodie agetur, quia negligi non potest cepisse male gerere res pro dote mulieris. Item quid si mater moriatur, sed pater eius vergat ad R. idem. cum & ipse teneatur denuo dotare. vt C. de rei vxo. act. l. 1. & auth. sed quæ in his Item quid si extraneus dedit pro muliere, & est sibi pactus? Vt pactus in casum tolu. matr. rebus in. vt. §. de iur. dot. l. post diuortium. Item iam non esset vt de lucri ipsa de vir. & filii quod est. quæ ei redditur. vt C. de iu. dot. l. prima. §. pereat ergo mulier quasi in hunc casum non sit pactus. vt C. de rei vxor. actio. §. accedit. Item nec est hic casus reddendæ dotis omnino. cum adhuc seruiat oneribus matrimonij. Item quid si alius recipit dotem, & sic obligatur, quod fieri potest. ff. vt C. de dot. cau. l. fina. & ibi pon. idem, quia eadem æquitas.

e *Non sufficere*] vt creditoribus, & mulieri satisfiat, satisfieri tamen mulieri potest: aliàs si demum cum mihi habere debet agi, malim esse legis comitium. & sic non est. C. de iure dot. l. vbi. vbi plene poterat satisfieri. hodie vero nunc cum incipit male vti. vt in Auth. de æquali. do. §. illud colla. 8. Item dic facultates. idest bona sic sup. de iu. dot. l. siue generalis. verumtamen cum temperamento, quasi facilitas. vt Inst. de act. item ff. de dote. & adde quod no. C. de iur. do. l. vbi.

f *Aiet*] pro dote quam socer recepit. Et dic casum, quod mulier dedit dotem socero, qui postea constante matrimonio obijt. filio exhæredato, aliis hæredibus institutis ante tñ q̃ adiretur hæreditas. solutum est matrimonium. quæritur. an mulier possit agere contra hæredes soceri pro dote? Et dic q̃ nõ. sed demum adita hæreditate incipit agere posse. nec ergo contra eam currit præscriptio. vt C. de præscript. 30. anno. l. cum notissimi. §. illud. & de an. exceptio. l. 2. in fi. contra maritum autem non potest agere, quia non fuit ei dos data, nec successit ei cui fuit data, licet adhuc constante matrimonio posset filius eam petere. est. fem. ercis. directa. & est hæres eum alius, alias vtilis. vt ff. de dote præle. l. 2. §. si tamen hic dotem. Sunt enim quædã quæ filios sequuntur mortuo patre, etiam si hæredes non sint, vt ff. fam. ercis. l. si matrimonius. & l. si filia. §. in fine. sed Ro. dicit hunc §. sequi cum adhuc cõstabat mrimoniũ. & propinquã mariti volebat mulier autem reperire vt non placet. quæ aut maritus recepetat dotẽ. & tũc quare duceret aliquid de adita hæreditate? aũt socer. & tunc pp inopiam mariti, nec plus, nec minus. quã si fit necessitas actio de dote. hic non dr. sed dixi. ff. de bon. dam. l. 30. in fi. & facit ff. de dote præleg. l. 2. §. per contrarium. & §. idẽ Iulian. & plenius. C. de iu. dot. l. in reb. l. omnis autem. Acr.

g *Præstari*] C A S V S. Mulier dedit dotẽ marito. & promisit ei maritus. Q si solueret matrimonium inter eos. quod tẽpore diuortij daret mulieri fideiussorem de dote restituenda. si liuium est postea marito petenti mulieri fideiussorẽ. maritus nõ potest ei dare. certe dẽt ei condẽnari maritus. vt interim restituat ei dotẽ. Satis in tanto minus dat ei cõdemnari quæ nõ posset capere cõmodũ. q̃ haberet ex eo, quod maritus si satisfaceret, & dotẽ non statim restituisset ex quo ? vno anno (vt iuris dñi) debet mulier restitutio certum habere. vide C. de rei vxo. act. l. vnica. §. præterea. Q quod si maritus non vult satisfacere cũ possit, certe debet condemnari. quia iudex incontinenti dedicto die dictum commodum deducit. Sed quid si scia fui iam contrahentium. vt estimat incontinenti deducto die dicto commodo. quia quia dedisset eam non potuit. & tũc soluere incommodum. sed tunc dedisset eam non potuit. & tũc soluere incommodum. sed tunc dedisset eam non potuit. & tũc soluere incommodum. sed tunc

contingit satisdationem ex inopia non præstari, quàm ex malitia eam denegari: & ideo dicit magis. H.

a *Nec ferenda*] quia non tantum gratia mulieris, sed etiam viri est introductum, vt repræsentetur pecunia, & fiat deductio præsente, & volente patre. pro quo ff. de leg. 2. si ita relictum. §. Pegasus. & de ver. obli. l. cum qui calēdis. §. quoties. Vel dic verius hic loqui cum iam erat lata sententia cōtra maritum, & facta deductio volēte muliere, non ergo potest mutare voluntatem: vt hic. & ff. eod. si fūdum. & eo tempore. & ff. de verb. obl. Si quis ita stipulatus, patet ex prædictis. q. aut satisdatum, aut dilatum solutio dotis, aut nō satisdatur cū possit: & condemnatur statim in iudicio, aut non potest, & fit condemnatio, & deductio: in quo est cōmune. ff. soluto matrim. l. si mandauero. 2. respō. Solu. Specialiter in dote. vel dic vt ibi. Item facit. C. de pact. Imperatores. offic. l. vniuersa. Sed arg. contra. Coquibo. eod. de. posit. l. fi.

ADDITIO. Solue illud contrarium secundum q. dixi. ff. ibi vel dic verius. & c. secundum Bart.

b *Sine autem mariti*] quando est æstimata, alias contra. vt ff. eod. æstimata. & ff. de iure dot. l. penunq. Item quando sunt in quantitate. vt ff. de iure dot. l. res. Item quando per pactum. vt ff. de pact. dot. l. Pomponius.

c *Legitimo tempore*] quod est aliud olim, aliud hodie, vt supra priori. §.

d *Si vir*] CASVS. Mulier dedit in dotem marito seruos, postea voluntate mulieris eos manumisit maritus, & imposuit eis aliquid nomine operarum: & postea solutum est matrimonio. vide exta casus reperendæ dotis. nunquid potest mulier petere à marito, q præstet sibi illud, quod habuit à liberto maritus nomine operarum: vel si aliquid fuerat habere maritus de hæreditate dicti liberti vel ex obligatione operarum. nunquid debet cauere mulieri, se ei restituturum? Et certe dist. quum voluerit mulier donare seruos mariti, & donauit vt eos manumitteret, & tunc non tenetur de prædictis maritus mulieri: aut negotium fuit gestum inter vxorem & maritum, quia mulier mandauit viro, vt manumitteret seruos dotales, & tunc tenentur. Viuia.

e *Si*] scilicet mulier alias eis. ff. manumissis.

f *Tenebitur*] ff. vir vxori. tenuit enim donatio tali casu, vt ff. eod. l. dotalem. cum tribus ll. seq. & ff. de donat. inter vi. & vxo. l. quod autem. ff. & duabus sequentib.

g *Negotium*] quia fuit pacta vox cum viro, vt redderet sibi vir quod fuerat collectum à libertis.

h *Tenebitur*] vir. Accur.

i *Cauere*] C. de pact. dino. contra. Solutione præambuli contractus hic permittitur cauere, nam mandato mulieris vir manumisit volens vxori donare nus libertis sic ff. de æst. eod. si quis seruum. & facit. C. de fer pigno. da. ma. l. i.

k *Ex obligatione*] facta à libertis de certo quærendo.

l *Si maritus*] CASVS. Mulier dedit marito in dotem seruos: & constante matrimonio maritus seruos habuit male circa eos, quia forte verberauit eos tantum baculis, & alij, q deteriorauit eorum personas. postea soluto est matrimonio. & agit mulier ad dotem, & petit etiam deteriorationem, quod fuit minuit in seruis suis. nunquid potest? & dicit iurisconsul. aut melius fuit sæuus circa seruos dotales tantum, aut circa dotales, & etiam circa suos. si circa dotales tantum fuit sæuus, sine dubio tenetur mulieri. si autem etiam circa suos fuit naturaliter, desit sæuus, quæ sæuitia venit ex natura, adhuc debet teneri de dotalib. ff. quibus fuit sæuus. iudicio. de dote. Sed certe istud secundum nō videtur stare posse. maritus enim talē debet præstare in dotalibus diligentiam, qualē circa res suas, & non vltra potest ab eo mulier exigere: vnde si malam præstat in proprijs, non tenetur præstare bonam in alienis: sed respon. illud verum est, cum bonam diligentiam adhibet in suis. Si autem malam in suis rebus adhibet diligentiam, propter quod iustè blasphemari potest, non excusatur talem in dotalibus præstando: immo punitur. Viuianus.

l *Fuerit*] ite, quod eos deterioranit. modica tamen castigatio ei permittitur, ff. quia & fructuario, vt supra de vsufruc. l. idemque. §. quoniam.

m *Contenti*] ab vxore soluto matrimonio.

n *Naturaliter*] i. ex instinctu naturæ, alias naturalis. & alias mauris talis. alias naturaliter.

o *Id est* scilicet dotis.

p *Abeo*] vino.

q *Exhibet*] & omnem. vt ff. de iure dot. l. in reb. nec enim fabia fide &c. vt ff. depos. l. quod Nerua & facit Iustin. proæc in ff. & ff. fam. erc. scil. hæredes. §. non tantum.

r *Culpanda est*] non tamen vt eo nomine conueniatur, vt supra eod. hoc enim. ff. 2. & arg. nau. cau. fœn. l. fin. §. seruorum. quandoque tamen in suis coercetur, quod dic, vt Instit. de iis qui sunt sui vel alie. iur. ff. Item nec. quod in bono patris est diligentia exigitur, & sufficit patitas in suis: & in dotalibus: sed in malo non toleratur patitas: nam sæuitia in suis toleratur, quod non fit in dotalibus: & hoc si in faciendo: si autem in negligendo idem: si modo est magna negligentia. nam quamuis in suis sit negligens vltra naturam hominis, non sic debet esse in dotalibus: vt supra depos. l. quod Nerua. & infra ad Trebel. l. mulier. §. sed & si cum. sed si leuis, videtur tolerenda etiam in dotalibus. nec ob. sup. eod. l. etiam. §. 1. quia etiam in faciendo potest loqui nec illa l. in rebus, quia & illa in faciendo potest loqui. pro qua distinctione est sup. de vsufru. l. sicut. §. de prætextis. sed tutius est, vt omnis leuis culpa veniat, vt supra commo. l. si vt certo §. nunc videndum. & sic intellige. ff. eod. l. si filio. §. maritum.

s *Lapsum*] ff. pe. & hoc subijcit: hoc est. & c. sic ff. eod. l. diuortio. ff. si fundus. & sic no. præsenti tempore inspecto vitium: vt supra de iure dot. l. quamuis. sed spectatum sunt mulieris. Item facit supra de actio. empti. l. penul. & C. de iure dotium. l. in rebus.

t *Si vxor*] CASVS. Constante matrimonio mulier commodauit rem marito. Titio. & ille est perit per eius commodatum. postea soluto est matrimonium. & agit mulier contra virum pro cote iam consumpta à viro: & ita in æstimatione dotis tenetur maritus: & mulier tenetur marito in æstimatione rei quam commodauit. nunquid potest mulier compensare maritus dotis æstimationem rei commodatæ? & certè si eam prohibuit cōmodare, statim debet fieri ei dictio de dote, quam petit mulier in tantum

1 † Fuit. F. F.

2 † Aliàs ab eo.

3 † Fuit. P. F.

4 † Est nō hēt. P. F.

5 † Vel natura talis, &c. l. P. F. vide Ant. Aug. li. 3. emēd. c. 7.

6 † Exiget. P. F.

7 Concor. gl. in c. sicut vitetius. 7. q. 1. & in c. quēadmodū. ext. de iureiur. & in c. placuit 33. q. 2. & in c. vnum ad fin. 25. dist. quas omnes cūiusta limitabis. vt procedant cum causa legitima.

Necferenda [a] est mulier, si dicat, magis se velle dilationē pati, quam in repræsentatione dēductionem.

¶ Sunt autem mariti, [b] sine vxoris periculo, dos fuerit, [1] † nihilominus legitimo tempore [c] debet soluere maritus.

Vir tenetur restituere quicquid habet, vel habere spurat à liberto dotali, nisi animo donandi, vel compensandi sibi permissum fuerit manumittere. Bart.

¶ Si vir voluntate* mulieris, seruos dotales manumiserit: si quidem donare ei [d] mulier voluit; nec de libertatis causa impositis, ei [e] præstandis tenebitur. [f] Quòd si negotiū [g] inter eos [2] † gestum est; vtique tenebitur, [h] vt officio iudicis caueat, [i] † restituturum se mulieri quicquid ad eum ex bonis liberti, vel ex obligatione, [k] peruenisset.

In bono sufficit maritū esse talem in rebus dotalibus, qualem in suis, secus in malo.

¶ Si maritus sæuus in seruos dotales [3] † fuerit: [l] videndum est, [4] † an de hoc possit conueniri. [m] Et si quidē tantum in seruos vxoris sæuus fuit, conflat eum teneri hoc nomine. si verò & in suos [5] † est naturaliter, [n] adhuc dicēdum est immoderatam eius sæuitiam hoc iudicio [o] coercendam. Quamuis enim diligentiam vxor eam demum ab eo [p] exigat, quam rebus suis [6] † exhibet, [q] nec plus possit: attamen sæuitia, quæ in proprijs culpanda est, [r] in alienis [7] † coercenda est; hoc est in dotalibus.

Qui propter dolum tenetur restituere rem, non consequitur dilationem ad eam perquirendam: alias secus. Bart.

quantum est æstimatio rei mariti quam commodauit mulier. Si autem non prohibuit, incontinenti debet restitui dos mulieri, & ipsa debet cauere marito quod intra paucū tempus a iudice statuendum restituet marito rem mariti quam alij commodauit, si exiat alias æstimationem.

Si vxor viri rem cōmodauerit, eaque perierit; [a] videndum est [1]† an compensationem [b] hoc nomine pati possit; [c] Et puto, si quidem prohibuit eam maritus cōmodare, statim deductionē fieri: [d] Si verò non prohibuit [e] eam commodare, arbitrio iudicis modicum tempus [f] ei indulgeri cautionem præbenti. §. †

Quatenus bona mulieris confiscata sunt, eatenus ei desinit actio de dote competere, quia in fiscum transit: & pro illa parte iudicium inchoatū extinguitur: & sufficit sententiam ferri pro alia parte, quæ non venit in confiscatione. B.

¶ Si bona mulieris [g] parte [h] sint publicata, superest mulieri reliquæ partis dotis exactio. Plus puto; & si post litē cōtestatam [i] publicata sit pro parte dos, sufficiet arbitrium iudicis ad partis cōdēnationē faciendā. Qđ si tota [k] dos publicata sit, expirabit iudicium.

In peculio filij videtur esse quicquid mulier debet filio: & ideo illud mulier poterit compensare. Bart.

¶ 3† Paulus lib. 7 ad Sabinū.

LEX XXVI.

SI filiofamilias dos data sit inuſsu † patris, de peculio quidem [m] agetur. sed siue propter impensas à filiofamilias factas [n] 4† agetur, siue propter res donatas à filiofamilias, 5† vel amotas [o] ab vxore res peculiares, hoc ipso, & habet actionem pater ex persona filij, maius peculiū fit: & sic totū [6]† est præstandum ¶ mulieri, quod in peculio est: [7]† quia adhuc sit quod vxori debeatur. [8]† :

Maritus qui dotē restituit, tenetur cauere de dolo & culpa: & contra restituentem iuratur in litem. Bart.

¶ Maritum, in reddenda dote, de dolo malo, & culpa [r] cauere oportet. Quòd si dolo malo fecerit, quo minus restituere possit: aut non primo casu dabitur mulieri iusiurandum in litem cōtra eum, alias non. Sed pone, & fundum sibi in dotem datum non restituit mulieri: mulier omnimodo vult fundum. Certe distinguitur, aut dolo, vel lata culpa mariti factum est quominus fundum restituere possit: aut non primo casu dabitur mulieri iusiurandum in litem cōtra eum, alias non. etiam toto præstito, quod est in peculio, adhuc debentur ei duo de dote. Sed quo modo posset mulier prædicta debere marito? Respon. si maritus fecit expensas viles, vel necessarias in res dotales: vel quia ei donauit maritus constante matrimonio: quare potest repetere: vel quia vxor constante matrimonio amouit res quas dictus filiusfamilias possidebat in suo peculio.

¶ *Maritum*] Cum maritus restituit dotem mulieri solu. matrimo. debet cauere mulieri, si vult, mulier, & do o suo, vel culpa causam dotis non fecit deteriorē. Sed pone, & fundum sibi in dotem datum non restituit mulieri: mulier omnimodo vult fundum. Certe distinguitur, aut dolo, vel lata culpa mariti factum est quominus fundum restituere possit: aut non primo casu dabitur mulieri iusiurandum in litem cōtra eum, alias non.

2† Pau. lib. 16. ad edict. in F. F. & apud Duar.

4† Agetur non est in F.F. neq; apud Duar.

5† Filio legitur in F.F.

6† Non totū aliqui legendū, puto ant. vt Gothofr.

7† Al. modo adhuc sit. vt apud Hotoman.

8† Quod vxor debeat. legi indicant aliqui pferendum. Gothof.

---

a *Perierit*] ideſt periisse dicatur, alioquin frustra dicerentur hic cautionem præstari Azo

1† Fl. non habet est.

b *Compensationem*] ad dotem.

c *Put*] vxor.

d *Fieri*] de dote tantum. quantum vxor viro debet per hoc pactum. debet autem simplum æstimationis rei commodatæ per condi. furt. Item debet duplum per actionem furtiuam licèt furtum factum sit durante matrimonio, tamen demū eo soluto fit hæc compensatio. & sic non obst. C. re. amota. l 2. Sed H. dixit venire simplum tantum in compensatione per l. illam. Itē an hodie habeat locum huiusmodi compensatio? Videtur, quod non, secundum Azo. per l. vnicam. C. de rei vxo. act. 6. taceat. sed certè hic casus non est ibi.

2† Aliàs præbēdi.

e *Non prohibuit*] & sic per consequens concessit. argu. C. ad Velle. l. fi fine. §. & si patientiam. & ī. de euic. l. quidam.

f *Tempus*] decem dierum, vt supra de constitu. pecu. l. promissor. vel trium dierum, vt C. de cetro. adu l. fina. vel duorum mensium, vt C. de fideiuss. l. sanctimus. & l. penult. vel trium mensium: vt C. de x. di. priua. l. de operis. immo arbitrio iudicis, vt hic dicit. & arguin. infra de iure delib. l. 1. in fine. Alij quatuor mensium. vt supra de iudi. l. si debiteri. Hug.

g *Præbenti*] vt inueniat si possit, & restituat, vt Instit. de offi. iud. §. & si rem, vel actiones cedat: vt ī. de pec. l. quod debetur & facit. C. de fur l. fin.

¶ *Si bona*] CASVS. Mulier, pone commisit in l. Iul. de vi priua. quare tertia pars bonorum eius publicata est, & ita per consequens tertia pars dotis. soluto matrimo. certè duas partes dotis repetet à viro mulier. Quid si post litē contest. per mulierem contra maritum super dote talis publicatio interuenit? Certè sufficit, quod maritus condemnetur mulieri in duab. partib. dotis. Sed si pendente iudicio super dote mulier commisit in l. Iul. maiest. propter quod tota dos publicata est: Certè in totum maritus absoluī debet à muliere. Viua.

h *Pro parte*] puta pro tertia: vt in l. Iul. de vi priua. vt ī. ad leg. Iul. de vi priua. l. fi.

i *Contestatam*] in actione de dote.

k *Quòd si tota*] quod accidit in v. legib. vt inf. de bo. dam. & qnq; legib. H. & dic, vt ibi. & facit. C. ad exhi. l. signi. §. fi.

Si filiofamil.] CASVS. Mulier dedit dotem marito suo in potestate patris existenti: dedit, dico, patre non ignorante. solutum est post matrimonium. certe aget mulier ad repetendum dotem si vult cōtra patrem mariti propter peculium filij, quod apud se habet. Sed quomodo hoc fiet, pone quod habuit mulier in dotem 30. peculiū filij, quod erat apud patrem, valebat. vel Item mulier erat debitrix filio marito suo in 20. & per hoc patri, vnde in tantum videtur esse maius peculium in quantum debet mulier, vnde est peculium 10. & dos 30. certè statim debet remitti mulieri illud quod debet, id est 20. & sic satisfactum est ei pro duab. partib. dotis, & remansit soluenda tertia pars dotis, 10. & in peculio remanserat 8. remissis 20. mulieri, vt dixi. & ita adhuc est plus dos, quàm peculium. certè totum quod est in peculio præstandum est mulieri, ideſt tota certo, quia

l *Iussu*] i. sine iussu. sic ī. de otig. in l. 2. §. & quia. Azo.

m *De peculio quidem* & qñq; in plus. vt ī. de pec. l. in bonæ fidei. & l. depositi. §. 1. & no. ī. e. l. si cū dotē. §. trāsgrediamur.

n *Facta*] aget pater mandati, vel nego. gest. vt C. de rei vxo. act. l. 1. §. sed nec ob impensas.

o *Velamotas*] & semper dic consumptas, vt habeat locum quod sequitur de compensatione.

p *Ab re peculiares*] quia tota in se continet. vt ī. de pecu. l. quam Tuberonis. in pen. & fi. & l. peculium nascitur. sic & e contrario. vt ī. de iud. l. si fideicommissum. ¶ Facta. H.

q *Præstandum*] s. per compensationem. sed hodie huiusmodi compensatio est prohibita. vt C. de rei vxo. act. §. sed nec ob impensas. & facit ī. eo l. si filio Accur.

r *Et culpa*] s. lata: vt no. ī. eo. l. si mora. secundum Azo. & pro eo. ī. de pigno. actio. l. creditor. & sup. manda. l. si procuratorem. ff. sed in vtroq; subaudi. & culpa. Item pro eod. ī. de rei vendi. l. si possessor. sed ibi non tenebatur custodire possessor. Tu ergo dicas, & de leui vt no. ī. eo. l. si constante. ff. maritus. nam cum dicit de dolo subaudi. & lata culpa. cū ergo subijcit culpa, de leui intelligitur. argu ī. de lega. 1. l. si quando. potest enim esse culpa ti cessauit seruitutibus vsi, & sic amissæ sunt: vt in d. l. creditor. & in alijs. vt sup. de ædi. ed. & ī. recubitores. §. j.

s *Si post*] Soluto matrimonio, maritus fuit in mora restituendi res dotales: & post suam moram dictæ res factæ sunt deteriores, certè ad periculum mariti debent esse.

¶ *Si quæ*, Solu. matr. mulier repetit dotē viro: & tūc culpa mariti leuis qdā dotales autugerāt. Certè maritus nō tenētur do ē. ī. hēt apud se. ut mulieri dēt restituere, sed ēt ei cauere de futuro bona fide dictos seruos, & mulieri restituturum.

¶ *Si vir*, Fundum dotalem maritus in quinquennū locauit cuidā colono, soluto primo anno soluitur est matrimoniū. vñ maritus debet restituere mulieri dictū fundū. Dicit maritus: ego nō restituā tibi fundū. nisi caueas mihi de tuta. ne inde merē. si pp aliquā causam: ego condēnatus in re colo-

colono pro tpe futuro locationis. forte n.tu. q̃ habebis fundũ apud te,non seruabis ita ei pacta,sicut ego conuenerã vt agat contra me,& faciet me condẽnari ad interesse sufficere optimè dicit marius. Sed & si mulier dicat marito: quo tu vis a me cautionem vno mõ p̃dicto:mõ obtempera mihi alio. s. q̃ si aliquid cõ eorum fuerit à colono pro futuro tẽpore locationis, q̃ mihi restitues. nã. n. bñ scis q̃ ex quo solutũ est matrimoniũ inter mẽ & te, non debes habere fructus, & certè ipsa hãc cautionem à viro debet consequi. Viu.

a *Iurauerit*] ex hoc no.quidã, q̃ actio ex stipulatu est arbitraria. licet sit bonæ fidei. vt C. de rei vxo. act. 4. sed & si non ignoramus. sed hoc non sequitur, q̃ ideo quia iuratur in litem fit arbitraria, quia in oĩb. bonæfidei iurat. vt ff. de in litem iuran. l. i actionib. & ñ constat, qd non sunt arbitrariæ. nã omnia arbitraria sunt stricti iuris. vel ſm quosdã est species propria a strictis. vt alias no. Azo. vt Inſti. de act. §. præterea. Item sunt hic, & alia remedia, vt sup. de rei vend. l. qui restituere, & l. si culpa, & l. q̃ si possessor. Accurs

b *Inuitis nobis*] nisi ius habeat in re, vt inf. de superfi. l. 1. §. is aũt. vel iustã causam retinendi. vt ff. cõmo. l. in reb. §. q̃ aũt. Azo. & ff. de acqu. poss. l. si quis rẽ. H. & facit ff. tit. 2. l. si cum dos. §. fin. & l. seq. & C. de pact. l. fi. Accurs.

c *Retinere*, ipe non relic sup. l. diuortio §. si fundus. & l. si constante. §. si marius.

d *Omnimodo*, etiam si apud mulierem erit futura deteriores, vt ff. de leg. 1. l. cum res. §. fin. Alij ita demũ si non contigisset perire postea ꝑdictum seruum. Certè non tenet maritus ad eius pretium, cum mulier fuerit in mora vltimo. nec etiam hîs maritus tenebitur, imo ipso iure liberati sunt. Viu.

e *Semel mora facta*] imo non vt. cum omissa fuerit instantia debiti repetendi. vt sup. de vsur. l. 1. §. 1. sed dic, q̃ facta fuit, sed postea fingitur non facta.

1 *Decesserit*, sine dolo, & culpa matii. B. m *Non debebit*] ipso iure. vt inf. de sol. l. qui decem. § & sanè. & dic. vt ibi.

4 † 37. apud Dua. & in P.F.

■ *Offerente*] opportuno loco, & tẽpore. vt inf. de solu. l. si soluturus. idem est si aliis modis purpeti mora, puta, quia sibi promissum ait non soluendi. vel cũ nõ ait soluendi. re tñ pñte. vt d. l. qui decẽ. §. 1. & 2. & sup. de cond. fur. l. parui. H.

o *Noluerit*] facit sup. de pen. & cõmo. rei vẽ. l. illud d. ff. pec. l. sed & si alia. ff. de verb. l. si ita q̃s. §. Seia. & ff. querũ le. l. vlt. C. si. & d. op. no. nũ. l. Prętor § si aliq̃s. & ff. eo. l. si mora. 1 quia vltima mora nocet. Acc.

Semel mora facta, si seruum dotalem postea, offerente marito, mulier accipere noluerit, & is ita decesserit: 1 non debebit [m] ei 5† pretium eius maritus, vel hæres eius, ne damnum sentiat, q̃ postea, offerente [n] eo, mulier accipere [o] † noluerit. [o]

Licet persona actoris mutetur, non tamen mutatur qualitas actionis, scilicet respectu conuenti. Bar.

7 † Pompo. lib. 15. ad Sab.

LEX XXVIII.

SI post diuortium, mortua muliere, hæres eius cum viro parẽteve eius agat, eadem videntur de restituenda dote intervenire, quæ ipsa muliere agente P obseruari solent.

Quod vir ab eius vxore potest exigere, in eius bonis nõ computatur, & illud dicitur posse facere, quod dicitur hic in textu: ibi, facere posse, & ideo in hoc compensatio nulla obijcitur mulieri. Bar.

Vlpianus. 8 †

LEX XXIX.

FAcere posse maritus ẽt id vr, q̃ quod à muliere consequi potest, s. si iam ei aliquid absit, q̃ pro muliere 9 † vel expendit, vel mãdato eius præstitit. Cæterũ, si nondum ei abest, (vt puta, si 10 † sub conditione [r] obligatus est) nõdum videtur facere posse.

Concor. gio. super ver. currit ibi ꝑ mora pt purgari in c. his, quib. extra de elect.

5 † Ebnõ ponit in fre. Dua. & P.F.

6 † Noluit in P.F.

7 † Caius lib. 11. ad edictum prouincia. in P.F.

8 Limita bis hanc gl. per l. si ge mpio. ff. cũ fua gle. s. de act. emp. vt 1. ñ procedat qñ prior mora sus com mi. fierit dolũ, vel negligentiã in prima mora de quo vide gl. in l. hominẽ ff. mand.

9 † Aliqd expẽdit P. F. & Duar.

10 † Si. deficit in P. F.

1 Quinquennio. P.F. Got. vero, in quinquennium.

2 † Si cir cũscribit à Gothof.

* Vide in hũc locũ Goth. huius §. casum. & opinionẽ cõe Doct. & Duar. de vsu. sub. diuersimodè. 3 † Id ie. ꝑ ſtantiã eẽ Haloan.

a *Quinquennium*] CASVS. Solu. matri maritus fuit in mora restituendi dotales res mulieris, postea pœnituit, & obtulit seruũ dotalem & alias res mulieris mulier aũt malum accipere. postea ꝑdictus seruus decessit Certè non tenet maritus ad eius pretium. cum mulier fuerit in mora vltimo. nec etiam hîs mariti tenebitur. imo ipso iure liberati sunt. Viu.

b *Semel mora facta*] imo non vt. cum omissa fuerit instantia debiti repetendi. vt sup. de vsur. l. 1. §. 1. sed dic, q̃ facta fuit, sed postea fingitur non facta.

c *Decesserit*, sine dolo, & culpa matii. B. m *Non debebit*] ipso iure. vt inf. de sol. l. qui decem. § & sanè. & dic. vt ibi.

d *Offerente*] opportuno loco, & tẽpore. vt inf. de solu. l. si soluturus. idem est si aliis modis purpeti mora, puta, quia sibi promissum ait non soluendi. vel cũ nõ ait soluendi. re tñ pñte. vt d. l. qui decẽ. §. 1. & 2. & sup. de cond. fur. l. parui. H.

e *Noluerit*] facit sup. de pen. & cõmo. rei vẽ. l. illud d. ff. pec. l. sed & si alia. ff. de verb. l. si ita q̃s. §. Seia. & ff. querũ le. l. vlt. C. si. & d. op. no. nũ. l. Prętor § si aliq̃s. & ff. eo. l. si mora. 1 quia vltima mora nocet. Acc.

Si post diuortium] CASVS. Solu. matri mulier decessit, vnde hîs mulieris agit contra maritũ ad dotem & vult eum facere cõdẽnari in solidũ, cũ non sit soluẽdo. Certè non ꝑ. cadẽ. n. vñr restituenda &c. vt dicit litera. Viu.

f *Mortua muliere agente*] hoc quo ad partem cõtinẽtã. vt ff. eo. l. ter iud. ff. fin. & ff. de re iud. l. Seut in prin. Pars ãt agens aut est extraneus hîs. & non hẽt priuilegium. vt C. de priu. dot. l. 1. aut de filijs, & tunc sic. vt C. qui pot. in pig. hab. l. fi. §. excepti.

Facere] CASVS. Dictũ est. s. eo. l. maritum. q̃ maritus non ꝑ cõdẽnari nisi in quantum facere ꝑt cum non est soluendo, & mulier agit contra eum ad dotẽ solu. matrim. hic autem dicitur, quod in illo, quod potest facere. etiam illud cõputatur. quod debet à muliere recipere. velut. quia expendit aliquid pro ea, constante matri. in res dotales forte vxoriter. vel necessario. vel etiam mandato mulieris. vnde si computato isto, q̃ debet ei mulier bene ꝑt sufficere substantia sua ad soluendam dotẽ deducto ne. ea. alia debita debet mulieri remittere. secus autem si esset pro muliere aliquo obligatus sub conditione. quia non vi ei abesse illud, quod postea debet sub conditione: vnde non habet eam obligatam ad illud. & sic quantum ad hoc. non videtur facere posse. Viu.

g *Etiam id videtur*, quasi dicat. id computatur in facultatibus viri. Azo.

h *Consequi potest*] de iure. & de facto, alioquin est contra sup. de dolo. l. nam is. Azo. facit sup. eo. l. si filius in prin.

i *Sub conditione*, secus si purè. vt sup. de nego. gest. l. si quis mauda.

mãdato, & l.2.in fi.hoc tamen casu mulier cauet,vt inf.eo. cum mulier. Alij exigunt hic eum condemnatum. argu.C. mand.l.fi pro ea.

QVæret CASVS. Dictum est ẽ.eod. l.2.§.q si in patris, quòd si pater dat dotem pro filia, soluto matrimonio actio dotis debet esse eõis patris, & filiæ, nunc ponit casum, quo solus pater habet actionem. s. quando stipulatur à matito incontinenti, cum ei dat dotem, eam sibi reddi soluto matri. si autem ex intervallo stipuletur sine consensu filiæ, nihil agit. Sed quid si pater dedit dotem marito ante nuptias contractas? Certè quandocunque vult ante nuptias potest stipulari, nec est ibi necessaria voluntas filiæ.

¶ *Si quis*]Titius dedit pro quadam muliere dotem Sempronio, & stipulatus est ab eo, quod quocunque modo matrimonium solueretur, sibi Titio dos restituatur, solutum est postea matrimonium, & solvit maritus vxori dotem. Certè adhuc potest conueniri ab illo qui dedit dotem. Vivian.

a *Sine consensu*] tpe traditionis dotis: siue fiat traditio dotis tempore, quo contrahit matrimoniũ, siue post vt C. de iu. dot. l. cum a socero. si autem ante tunc dicet subijcit, plane &c. Item no. quia semper dicendum, stipuletur, locus est si sine stipulatione paciscatur vt C. de iu. dot. l. vxoria. Item si in extraneo cauit & C. de pact. conuen. l. 2. & est ratio vt in l. aut a no. & nõ limitatur vbi stipulatio tenet. & non pactum etiam ex contractu vt sup. de reiu. l. quod si locus. Accur.

b *Interpositio* , non ergo dicitur incontinenti fecisse quicunque sit constante matrimonio super dote. Mart. contradicebat per ea quæ notata sup. in mand. sed existimo vtrobique & dixi sup. de pact. l. iuris gentium, sed cum nulla & facit sup. si cert. pet. l. lecta. dicebam & de pact. dot. l. cum dos. & l. boues. §. 1. & de iu. in. dot. l. post nuptias.

c *Sine ea*] nec enim dos, nec dotis actio dicitur mulieri quæri nisi solut. matrim. cum non sit matrimonium. & sic pactum de no non nocet filiæ.

d *Ipsi*] videlicet domi. Accur.

e *Solueretur*] quod pactum valet. vt sup. de pact. dot. l. cõ res. §. 1. & C. de pact. contra d. legem. & C. de rei vxo. act. l. 1. §. accedit.

f *Compete*] contra, & maritum à muliere condicere posse. vt in debiti. vt inf. de cond. l. fol. i. qui hominem. §. si genero. ll.

NVpta] CASVS. Nupta secundo viro bene potest petere dotem quam primo viro dedit. Forte crederet aliquis contrarium, quia est in matrimonio, & dos non potest peti constante matrimonio.

¶ *Quæro*] Pater filia mea dotem promisi Titio marito suo antequam haberem ei dotem, solutum est matrimonium inter eos morte filiæ meæ. nunc ego ago contra maritum de dote, cui ad nihil aliud mihi teneor nisi vt me obligatione dotis liberet. & quamuis ego dotem de patre pro filia, & mittente idem in extraneo circa quandam aliam causam. Extraneus promisit dotẽ pro quadã muliere Titio marito suo, & nõ fuit stipulatus ille extraneus dotẽ sibi reddi sol. mat. per maritum, vnde actio mulieri competit, ipsa in decessit & instituit hĩdem dicti extraneũ, nunc agit ille extraneus contra maritum ad dotẽ cui ad nihil aliud tenetur ei maritus, nisi vt liberet eum à dicta obligatione. Viu.

‖ *Nupta*] secundo viro, & facit inf. de adm. tu. l. tutores, qui post. §. pen.

monio, ipsi d soluerentur, e postea maritus vxori dotem solnerit, rectissimè dicetur exactionem nihilominus ei, qui dedit, contra maritum competere. f

Iulianus lib. 16. Digest.

LEX XXXI.

NVpta g non impeditur, quominus cum priore marito de dote experiatur.

Non pũ quis petere, quod exactum cogetur reddere, sed satis est debitorẽ liberari. B.

* ¶ Quoties culpa viri h accidit, ne dos a socero, aut à quolibet alio, qui mulieris nomine promiserat, i exigeretur, si aut in matrimonio filia decesserit, k aut mater familias facta, cum, qui dotem repromiserat, hæredem instituerit, l satis constat, nihil amplius virum m præstare debere, quàm vt eos obligatione liberet.

Pro qua parte bona mariti publicantur, pro ea parte ad dotem fiscus tenetur. Bart.

h *Culpa viri*] multò fortius idem erit, cum sine eius culpa hoc acciderit, qui periculum spectat ad mulierem non ad virum. vt sup. de iu. dot. l. si extraneus, & l. promittendo. s. fi. & §. fin. H.

i *Promiserat*] Nec eã pactus fuerat sibi reddi: vnde mulieri quæritur actio. vt C. de rei vxo. act. l. unica. §. accedit. Azo.

k *Decesserit*] & sic non habet hanc eandem, vt ff. de cession. pecu. l. 2. hĩ idẽ si dotor. factum est. sm Azo. vt sup. de pecu. l. deposui. §. 1.

l *Instituerit*]idem si ipsa promissori succedat. vt sup. de iur. dot. l. promittendo. §. fi. Azo.

m *Plus*] nec enim potest quis obijcere culpam, ex qua lucrum habet. vt sup. de iu. dot. l. cum in fundo. §. 1. Azo. & fac. dict sup. de euict. l. Seia fundos.

SI mater] CASVS. Quæ manus commisit in l. Iulianus. de vi pub. fortè tertia pars bonorum eius publicata est tenetur fiscus respondere non solũ creditoribus alijs. Et certe pro ea parte, q̃ publicata est mariti, sed et vtrobique &c.

¶ *Si pater*] Promisi matrimonio filiæ meæ dotem nomine dotis, & postea acquisiui pactum ab illo marito, quod donec viueret mecum non inquietaret me super cenum de dictis dotis. postea maritus fecit pactum cum vxore de literanda dote. vide. maxim. post. ego pater solui marito centũ de dictis ducentis, & postea locutus est marito, volo agere contra maritum ad ducenta. certè non possum, quia non edidi filiæ meæ. Sed pone me decessisse, vult agere maritus contra hæredes meos ex pacto de dote incunda. certe bene potest petere illa ducenta, quæ restabant a me soluenda.

¶ *Si celebrata*] Solut. matr. inter filiam meam, & maritum fuit sic procuratorẽ, vt repetat dotem à marito, cui procuratori ita consensit, & sic condemnatus fuit maritus procuratori: postea ego pater decessi. Certe actio iudicati ex dicta sua debet dari filiæ meæ, & non alijs meis hæredibus.

¶ *Cum pater*] Mulier, quæ nupsit filio meo, mihi patri dotem dedit, postea solutum est matrimonium inter eos, & postea ego pater decessi instituens duos hæredes pure, & filio meo prædicto sub conditione, mulier agit pro dote contra pure institutos, & ab eis recuperauit dotem pro ea parte, qua hæredes erant. certe maritus quondã suus, idemque institutus a patre sub conditione non tenetur ei dare adueniente conditione, nisi superfluum dotis, & si soluat vltra non repetet à cohæredibus.

Si fundum] Dictum est supra eodem, in l. diuortio quod solutio matrimonio pro ea parte anni, qua factum est matrimonium, maritus debet lucrari fructus. & vtro alia mulier. modo ponamus, quod mulier recepit fundum. & non recepit fructus pro ea parte anni, qua non fuit matrimonium, certe adhuc petit dotem, quia non est ei integrè soluta, sicut si peteret partum ancillarum, vel acquisita per seruos dotales. Viuianus.

1 † Lib. 5. &c.

* Excepto ponitur g hæc l. regulæ traditæ. l. l. 2. §. q si in patris. sup. eod. Duo. hic.

2 † In P. F. non est filia.

3 † Quoq; nõ recipitur à Gothof. sed inter lineas tradi tur delendum.

2 Aliàs secure.

2 Qñ dat actio dotis, & qñ nõ, vide bonã gl. in l. post dotẽ. inf. eo. in gl. 1. & in l. vxorẽ. §. testõ. inf. de leg. 3.

* Conuenge l. 6. de condic. cau. da.

Damnare

a *Damnatoꝝ*] offitus ablatioi absoluti.
b *Aliqua*] pota tertia: & sic quota: vt lege Iulia de vi priuata: vt C. ad l. Iul. de vi priuat. l. 2. *Secus* si certa tes vt Instit. de fideic. hæred. l. 1. ſed. *Illud*. & C. de fen. pat. l. si debitor. Accur.
c *Non* ſ. *habet*] vt C. de bo. damn. l. 2. *Ipſe autem* maritus damnatus in ea parte non ſpectatur, vt C. de fideiuſſ. l. 1. & facit. C. de bo. poſſ. l. ſi vt proponis. & C. de donat. inter vi. & vxo. l. ſi tes.
d *Aſſe*] patet. Senſum huius l. poſt Bart. vid. C. de in ſtipulat. num. 29. ſup. patet. Accur. non petat gener.
e *Excepti*] pater fortaſſis tenetur & in ſua: vt ſup. de iure dot. l. ſi extraneus. Azo.
f *Non ſatisfiat eis*] vt & ſup. de pac. dot. l. ſi in.
g *Ideo empt.*] quia pactum fuit perſonale: vt ſup. de pac. dot. l. cum pater. & l. obres. ſ. hinc. de matrimoniam conſtabat adhuc, vt pactum fuerat de his lucrandæ ad alia centum, quæ non poterat petere a patre, quamuis promiſerat, quia fecerat pactum petendo ab eo tantum.
h *Ita*] ſcilicet alia centum, quæ patet, non tenebatur ſoluere. Accur.
i *Si mortuo*] quia ſi contra voluntatē dat⁹, aut non ageret, aut filiæ non prætenderet: vt ſup. eod. l. 2. ſ. 1. Accur.
k *Iudicata*] ſecus in iudicio imperatum facta condemnatione: vt inſ. de op. libe. l. quæ liceremus. & ſed etiam. ſed idem ſi ſit tantum in conteſtata, vel non conteſtata: vt eo. tit. dixeramus iudicio. & facit C. de rei vx. actio. ſ. & hoc. Sed arg. cōtra ſup. quib. mod. pign. vel hyp. ſol. l. ſicut. ſ. ſi debitor. Itē facit inſ. de iniurijs. l. ſed ſi vnus. ſ. ſi. Accur.

ADDITIO. Sol. fm Bar. quod quando qs videtur alteri conceſſiſſe ex voluntate, vi cōcenſetur hæredi eius: vt in contrario ſecus ſi conſenſit ex neceſſitate: quia tunc non videtur cōcenſiſſe hæredi, ſi ceſſat ratio inferendæ neceſſitatis in hæredem, quæ tamen erat in caſu dicto hic.

l *Filia*] quaſi ipſa procuratorem dediſſet.
m *Subcentſa*] ſ. poteſtatiua, vel dic in defectum eius exhæredatur, alias non valeret. vt inſ. de hæred. inſtit. iuus. Accur.
n *Soluto*] ſ. ſoluto matrimonio. Accur.
o *Debebit*] ſ. filius, cum fuerit hæres, alias non teneretur: vt inſ. de do. præleg. l. 2. per contrarium.
p *Pecunia*] ſ. vxori eam ſoluiſſe.
q *Habet*] ſ. nunc: licet ſi ætatem matrimonij & famil. erciſ.

Idem lib. 18. Digeſtorum.

LEX XXXII.

SI marito publico iudicio damnato, a pars aliqua bonorum eius publicetur: fiſcus creditoribus eius ſatisfacere neceſſe habet, & inter quos vxor quoque eſt.

Dotem ſibi pacto remiſſam pater non exigit, ſoluto matrimonio. Bart.

¶ Si pater cū ducēta filiæ ſuę, nomine dotis, promiſiſſet, pactus fuerit ne amplius, quā centum a ſe petererentur, & ſoluto matrimonio † exegerit centum, de quibus cōuenit, ne peterentur, nec intelliguntur ſ. dotis eſſe. Quod ſi, mortuo patre, cū hærede eius maritus agere cęperit, ſi ita quoque pecunia in dote erit.

Actio iudicati. poſt mortem patris, conſolidatur in perſonam filiæ, ſicut actio de dote. Bart.

¶ Si voluntate filiæ, procurator à patre datus, litem de dote conteſtatus fuerit, & re ſecundum eum iudicata, pater deceſſerit: iudicati actionem filiæ potius, quam hæreditatis patris, dari oportebit.

Quatenus ſolutum eſt mulieri: tenetur vir a coheredibus eius non repetit. Bart.

¶ Cum patri dos data eſt, † & ei filius ex aliqua parte hæres ſub conditione inſtitutus fuerit: & pendente conditione, cohæredes eius dotem, pro ſua portione, mulieri ſoluerint: hoc minus ex dote filius præſtare debebit: quoniam nullam actionē eius pecuniæ recuperandæ gratia, aduerſus cohæredes habet. ¶

ageret, & inſtōnis cōditione pēdente, nōdum factus hæres poſſet. vt ſ. famil. erciſ. l. ſi marius. & facit in eo. tit. l. ſi filia. & de do. præleg. l. 2. ſ. idē Iulianus. & l. pater. ſ. ſi poſt. & l. pe. r *Quę*] i. qua portione. vt ſit figura ſynecdoche. Azo. & no. quod fructus vltimi anni debent diui di. vt ſup. eo. l. diuor.

ſ *De dote*] licet non ſit dos, ſed dotis acceſſio. ſic ſup. com. de. l. ſi vt certo. ſ. vſq; adeo. item dic. vt no. inf. de ver. ob. l. Iul. ſ. 1.

ADDITIO. Vide qđ illa lex nihil habet facere cū iſta. qa tibi loquitur qñ dos eſt ſoluta perfectè, ſed in rē deficit aliquid. hic qñ dos non eſt perfectè ſoluta. & de iſta materia hēs in l. non ſolū. ſ. legantur. ſup. de dol. & per Cy. in l. exhibitorem. C. de exhi. reis. ſm Bart.

t *Horſ.*] fructus. Accur. u *Ancillarum*, ſecus in ſeruorum. q. vt alius fructus diuidit p portione anni: vt C. de rei vx. act. ſ. itaq; ſed partus ancillæ nō eſt in fructu: vt ſup. d. vſufr. l. vetus. arg. contra. ſ. ad l. Falc. l. Paulus reſpondit. ſ. ii. x *Ante diuortium*] vel conſtante matrimonio vel ante conceptionem ſ. mulieris: vt ſup. de iu. do. l. ſi legato. & l. ſi ſeruo. & d. vſufr. ſed & ſi quid donetur. Azo. & facit ſup. de rei vend. l. ex diuerſo. ſ. 1.

SI prior] CASVS. Soluto matrimonio inter me, & Triam ipſa nupſit ſecundo: & ei me deleganit id quod ei debeo certè non poterit a me exigere ſecundus vir, q facere poſſum deductione legā, ſicut nec ipſa poſſet. Vinia. y *Nemin.*] alias gl. alias nomine. Accur. z *Poſſet*] immo in ſolidum cum ſecundus maritus ſit creditor mulieris: vt inſ. de re iud. l. Neſennius circa prin. & de excep. pact. l. pactę. ſ. ſi cum. & de donat. l. doli. in princ. & ſup. de cōd. ob cauſ. l. ſi donatus. ſ. 1. quę ſunt contra. Solu. hic promiſit prior vir ſecundo per hæc verba promitto, quòd mulieri debeo, ibi verò x. quæ mulieri debeo, vel quod ipſa mihi dedit in dotem. arg. ſup. de iuriſdict. l. cum qui. ſ. ſi mulier. & de conſti. pecu. l. 3. & Inſti. de leg. ſ. ſed ſi vxori. Quid autem ſi poſt hanc promiſſionem fiat ſoluendo? Reſpon. vt ſup. de iu. do. l. extraneus. Accur.

QVæ dem] CASVS. Vxor mea promiſit mihi centum in dotē, & fecit ſtipulari Titiū, & Sēpronium a me mandato, vt dictā dotē eis redderet ſol. mat. poſtea mulier deceſſit antequā ſolueret mihi dictā dotē & me hærede inſtituit. ſo ego eius hæreditatē adij quāuis damnoſam, nūquid

---

1 † Eger. centū de qbus &c. ſic legi. pōtē do. Dar. & alij. Fidei ſe datores

2 † Eſſet. P.F.

3 † Per ſet uns dotis, acqui ſitæ mārito fuiſſent P.F.

4 † Id. qđ à Gotho. lineis reponitur abolēdū vti abundans.

5 † Eſſe. P.F.

6 † Li. 7. q. P. F. vi. Cuiac. 7. ad Aphr.

* Vide in hūc locū Cuiac. 7. ad Aphr.

* Cōcor. e. generali cōſtitutione. ſ. aūt. & gl. in ver. red ditus. itē facit glo. ſup verſi. fundatione. eo. c. & cle. lib. 6.

* Senſum huius l. poſt Bart. vid. C. de in ſtipulat. num. 29. ſup.

Idem lib. 12. † responsorū.

LEX XLIII.

IN insulam patre deportato,[a] qui pro filia dotem dedit, actio dotis ad filiam pertinet. [b] Post diuortium quoque, patre damnato, qui [2]† dotem contentiente [c] filia, nō petierat, æquè dotis actio mulieris est.

Vir non lucratur fructus dotis putatiua, retinet tamē, quatenus in vxorem consumpsit, & quatenus necessario, vel vtiliter impendit. Bart.

¶ Fructus ex prædijs, quæ in dotem data esse videbantur bona fide perceptos, & in [3]† mulieris onerib. ātē causam liberal m absumptos, quamuis seruā fuisse postea constiterit, peti non potest placuit. Sumptus verò necessarios, & vtiles, [e] in prędia, quæ dotalia videbantur, factos, compensatis [f] fructibus perceptis, & ad finem superflui [h] seruari conuenit.

Debitum hinc inde ex cā usuraria compensatur. Item marito non debentur usuræ, qui non alit vxorem. Bart.

¶ Vsuras [4] †autem numeratæ dotis [i] ex stipulatu pater, in matrimonio detūcta filia, si petat: [k] gener, qui residuæ dotis promissæ fœnus stipulatus est, ita demum ad finē vi-

a *Deportato*] ante diuortium, quod apparet ex litera seq.

b *Petitet*] quia pater pro mortuo habetur vt ini. de cōtrahen. tabu. l. i. †. fi. & de bo. lib. l. necem. §. 2 H.

c *Contentiente*] maximè rem & idem vbi consentiēte ea petijsset vt ff. e. l. fi marito §. si vt lūtate. Vel dic non petierat cum effectu. i. non exegerat, nam tunc secus esset. & facit inf. ad l. Fal. l. pī filiā. in prin. & ff. e. l. si cum dotē. §. fi pī. & inf. e. l. in his. §. filia. & l. si socer. in princ. & C. de rei vxo. act. videramus. & de iol. qui hoiem. l. si gener. Acc.

d *Fructus*] i. in eo quòd sumptus excedunt fructus seruabit de dote, vt inf. tit. proxi. l. quod dicitur.

e *Et vtiles*] ad perpetuam rei vtilitatem.

f *Compensatis*] soluto matrimonio, vel dic si constiterit quia non fuit matrimonium, nec habuit necesse sustinere onera matrimonij: nec lucrifecit fructus ea ratione, q sustinuit onera, sed quia bona fide percepit.

g *Perceptis*] puncta perceptis & dic conuenit seruari ad finem, id est usque ad finem mi. Accurs.

h *Superfui*] i. residui, in quo sumptus excedit fructum: vt ff. de rei vend. l. sumptus. & l. eum qui. & facit. l. i. & de dote prælat. l. i. & imperfe. & ff. e. l. si cū dotē. §. fi. & l. sq. Sed quo iure seruat? Bar. vt C. de rei vxo. act. l. fi. sed nec ob impensas. Vel die iure exceptionis dolicum nō fuerit dos, vt d. l. sumptus. & de petit. hære. l. q si sumptus.

i *Numerata dos*] pro parte dimidia, quia dimidiam dotē dedit socer in qua sustinēda est in n.o ta matrimonij. facto diuortio. Item alterius dimidiæ sibi fit gener vsuras stipulatus, quas nō compensat in vsuris illis, quæ petuntur ex mora.

k *Si petat*] ex mora, quia iudicium bonæ fidei est. ff. C. de rei vx. act. l. fi. ex stipulatu. Vel secundū R. quia stipulatus erat: quia hic dicit, ex stipulatu. Accurs.

l *Stipulatio*] qua socer tenebatur genero, si aliter dimidiæ differret solutionem. & facit. ff. man. l. creditor. §. pe. & de iure do. l. cum post. §. in domum. & de doli except. l. fin. in princip.

m *Non dissoluitur*] vt ff. de iure dot. l. stipulatio. nisi consensit demum, vt ff. de pac. do. l. cum maritus. §. 1. & facit. ff. eo. l. si mulier diuertit. & sup. loca. nem quæritur. §. 1.

SI *maritus*] CASVS. Soluto matrimonio, maritus fuit cōdemnatus pro dote vxori in quantum facere potest. inuenit postea mulier quod ipse habebat quosdam debitores qui debebant ei tantum, quantum erat sufficiēs ad satisfaciendum dotī. certè non cogitur cedere mulieri actiones contra eos, cum facta cessione nihil ad alimenta sibi remaneat. & habeas in litera bis dictionem, neque. Viui.

n *Quantitatem*] sc. concurrentia, vel parta. Azo.

o *Habebit*] in bonis, præter dicta nomina quæ etiam nomina sunt ei necessaria pro victu.

p *Neque mandare*] nisi forte talis sit, qui ex sola persona possit sibi tuarī. ff. eo. arg. infra de libe. agno. l. si quis à liberis. §. sed si filius, & secundum hoc habeas bis neque. & tunc incipe soluere ibi. neque mandare. & c. aliàs deest secundum neque, & non est aliqua negatio, & tunc dic, ideſt non habet amplius, ideſt, aliud necesse, nisi mandare actiones, postquam condemnatus est cum nihil habeat vitæ alimenta, & tunc redidit in idem cū prima.

Scd

1† l. ib. †. P. F.

2† Quidē cōsentiēte. Sed litera illa. male. iudicat esse duplicandas. & sic efficitur q quidē cōsentiēte. Dua. vero legit. qui idē cōsentiēte. &c. Haloan. hunc textum legit.

3† In P. F. ſi profert.

4† Aſſi. ſi eſt in P. F.

5† Exhibuit. P. F.

6† Qui. P. F.

7† Dederit. P. F.

8† Stipulatus fuerit. P. Fl.

9† Lib. 2. cōsū. P. Fl.

10† Neq. āplius. neque hēbit mandare actiōes P. F. cō tecp Dua. Halos. vero. Neq. amplius hēbit. mā dare actiones dēt. Quæ lectio Flor. melior cē seitur licet Dua. vtrāque lect. ferri posse asseueret. sed Cōtius emēdat i hūc mo. pūgēdo. vs. & nec ia sint ad dotis q̄titatem. neq. amplius. hēbit māda re actiōes sequens

Glossorū sēsū. quē hoc loco notat. Gothof. verò adhæret lec. huius exēplar. i cōmēt. ad hanc leg.

¶ *Fructus*] Quandam ancillā in vxorem accepi, cedens eā liberam esse, & ipsa mihi dotē de facto dedit: & ex illa dote habui fructus, & eos cō sumpsi in factis cōmunib. inter me, & eam, postea dās suus eam perijt, vt suam ancillā. & vicit. nunquid poterit ille dās petere à me matrio putatiuo illos fructus, quos percepi, & consumpsi? Et dic q non. Sed quid si ego feci sumptus necessarios, vel vtiles circa res dotales, nunquid ite petam a d. ānō? Et dic q sic. hoc modo, quia si percepi aliquos alios fructus post solutū de facto matrimoniū, cū illis debeo cōpensare dictos sumptus, quos feci. & illud quod est plus in sumptibus, petam à domino, & eos recuperabo.

¶ *Vsuras*] Promisi Titio marito filiæ meæ centum in dotem, & ei dedi ea, & feci pactum cum eo, quod si solueret matrimonium inter eū, & filiā meā, & ipse faceret moram in ea restituendis mihi, eo casu præstaret vsuras, & pro illis ea quæ ei non solui, promisi ego genero vsuras, donec soluerem. postea solutum est matrimoniū, & fuit in mora gener restituendi socero ea, quæ acceperat à socero. vnde socer petijt ab eo vsuras. gener dicit enim promisisti mihi vsuras illis quinquaginta, quæ mihi non soluisti. illas verò vsuras compensabo tibi cum vsuris, quas à me petis. nunquid potest hoc dicere, & facere gener? Et distingitur, aut aliud vxorem medio tempore ipse gener, aut pater mulieris. primo casu pōt compensare, secundo non, quia non sustinuit onera matrimonij. vnde non debet habere fructus maritus.

¶ *Ad virum*] Pro quādam muliere extranea dedi dotē viro suo, & fui pactus cum marito suo, eam mihi reddito soluto matrimonio. postea mulier diuertit a viro. vnde ego egi cōtra illum virū, & litem contra eum fui contestatus pro dote, & postea mulier redijt ad virū. Certè nō rūpitur iudicium, & eo iudicio stante nō absoluitur maritus. Vi.

sed in hoc differt: quia incipit ibi soluere, neque amplius. Vel aliter, nō habebit amplius, si plus aliud necesse, nisi hoc mandate actiones secundum Ir. & hoc si sint nomina sufficientia ad dotem, & ad alimenta, & tunc similiter incipis ibi soluere, neque amplius. Vel aliter, id est, cum facta cessione nihil ad alimē tū sibi remaneat, & hæc cōmunis est ad geminum neque, &. ad vnicum, secūdum Ir. Vel aliter immo necesse habet si aliàs habeat sufficientia alimenta: vt C. de rei vxo. actio. §. eum autem, in fin. & inf. de cess. bo. l. qui bona. primo respon. Azo. & hoc secundum Ir.

1 † Qūq; P.F.

2 † Apud Sex. Pōp. digestorū ab Antho ne lib. i. ibi. Antho ni cōsen sit. Ergo dicerē & si, &c. P. F.

3 † Alias vēl idē fere & le gi alibi. Ego dicerē alibi.

* Cōcor. glos. posi pinc. sup ver. nāt mīsse, & c. q̄n. leg. Sa. per pueru. q.

4 † Id est, patre mulieris, a Gub. inter hæ dup. pabendam ponunt.

Paulus lib. 4. quæstionum.

LEX XLV.

SI socerū à genero hæres institutus adierit hæreditatem, quandocunq;, † mortuo patre, cum hærede eius filiam de dote acturam, [a] Nerua & Cato responderunt: vt ei, relatum [2] † apud Sextum Pompo. lib. 6. Digestorum, & ab Aristone [b] lib. 5. & ibidem [3] † Arist. consensit. Ergo dicemus, [d] & si emancipasset pater filiam, ipsum quoque conueniri posse.

Qui potest illud, quod restituturus est alteri, quando, & quo petit, dolo facere non videtur. Bar.

Lucius Titius filiæ suæ nomine centum dotis promisit Caio Seio, interq; Cāiū Seium, & Lucium Titium patrē mulieris conuenit, nedos à viro, viuo Lucio Titio, id est, patre mulieris, [4] peteretur, [f] postea; culpa mariti, diuortio facto, solutum est matrimonium, & pater mulieris decedens alios hæredes instituit, filia exhæredata. Quæro, an ab hæredibus soceri maritus exigere possit dotem, cum eam muliери redditurus [h] sit? Respon. Cum filia, alijs à patre hæredibus institutis, actionem dotis suæ recuperandæ habere cœperit: [i] necesse habebit maritus, aut exactam dotem, aut actiones ei præstare, nec vllam exceptionem habebunt soceri hæredes aduersus eum, cui [K] §. † absurde dicitur, dolo videri eum [m] facere: qui non ipsi, [n] quem conuenit, sed alij [o] restituturus petit. Alioquin & si post mortem patris diuertisset, nondum exacta dote, excluderetur P. [6] † actione dotis maritus, quod non est admittendum. [q]

¶ Sed & si ex parte filia hæres patri suo extiterit: debebit maritus coheredes eius pro parte virili exigere, & mulieri reddere, aut actiones ei præstare.

Ex pacto aut materni dotem dātis, soluto matrimonio actio quæritur mulieri. Bar.

1 † Cum absurde dicat dotē. eū sa qui nō ipse q. cōsed alij restituturus petit, in P.F.

6 † Exactione. P. F.

[a] *Affirmat*] ergo adtio hereditatis debitoris pro solutione non hīt alioquin si ita esset cū causam contradicendi non haberet, denegaretur actio: vt sup. eo. l. dotem. Sed contra, inf. de fideiuss. l. si debitori. Resp. illud respectu succedentis tantum dici. Azo. Item quantum ad fi ciussorias, & accessorias obligationes, nō quantū ad alias: vt inf. de fideiuss. l. Vranius.

[b] *Aristone*] retulit Aristo, quod ita Pomp. dicit, & confirmat dictum Pomponij.

[c] *Consensit*] sc. Pōp. & notā patet & filia vñ esse duo rei stip. ergo licet vnus succedat debitori, nihilominus in pſona alterius in suo ſtatu remanet obligatio. vt ſ. de fideiu. l. Vran.

[d] *Dicemus*] locum à pari. No. soli filiæ competere actionem cum fuerit emancipata, quæ fuerat ante communis: vt C. de rei vxo. act. §. videamus, sicq; ambulat de patre in eam, vel de communione in proprium filiæ, sic sup. de vsufruct. l. adhuc. §. si operas. Accur.

[e] *Consentit*] actione de dote venia petita, vt sup. dixi: sed si est ī potestate constituta, ſi pōt contra patrē intentare actionem aliquā cōtra eam etiam cū venia: vt C. de in ius voc. l. q̄ in potestate, sed & de æquitate iudicis offic. consulitur filiæ, cum paternum sit officium dotare filias: vt sup. de ri. nup. l. qui liberos. & C. de do. promiſſ. fin. & de rei vx. act. authen. sed quamuis.

[f] *Peteretur*] ne vir peteret, quod pactū valet: vt & sup. eod. l. si maritus. §. i. & de pact. do. l. cum pater, & l. obtinuit. ff.

[g] *Maritus*] & ideo donationem propter nuptias amittit, & dotem promiſſam exigit, quam tenetur restituere. Accurſ.

[h] *Restituturus sit*] imò vi contra cū ei imputari non possit, q̄ patrem mulieris non cōuenerit, ut sup. de iudi. l. si extraneus. cū ergo dotem non habeat, nec culpa potest ei obiici, q̄ non hēt, non potest conueniri ex culpa sua, vt inf. eo. l. Mæuia. i. respon. longè minus potest ei obiici, cur patrem, si velit, nunc non conueniat, cum nec posset pp pactum. Sed ſi. hic cōtēplatione dotis filia exhæredata fuit, vnde dos ei legata vī: vt ſ. de rei vend. l. empt. §. ancilla, & inf. de hēre. inſti. q̄ volebat l. cōq; ex patris voluntate imputatur marito, quod alias nō imputaretur, cur patrem non conuenit. Vel melius ei nō legata dote agit filia, quia ad eā transit actio: vt C. de rei vxo. act. l. vnica. §. videamus, nec imputatur marito, q̄ patrem, sed q̄ hēredes patris non conuenit in ſolidum. Azo. Vel actiones non cedat, vt sup. de pecu. l. quod debetur. in fi. Azo.

[i] *Coperit*] nec. n. habet eam patre viuente, quantum ad exercitium, quia est in potestate, sed habet eam mortuo patre, vt C. de rei vxo act. §. videamus. Accur.

[K] *Cui*] ſ. marito. Azo.

[l] *Videtur eam*] ſ. cum petat id, quod restituturus est.

[m] *Eum*] maritum. Accurſ.

[n] *Ipſi*] ſ. hēredi socerī.

[o] *Sed alij*] regula ergo cū dicit. Dolo facit, q̄ petit, q̄ restituturus est, locū hēt ſi eidē. vt inf. de excep. dol. l. doro. & inf. de reg. iur. l. in cōdēnationē. §. fi. & in poſſeſſorio, vt inf. de Carbo. edict. l. 4. §. cauſę. non q̄ alij. & dat alij. mulieri.

[p] *Excluderetur*] ſ. cum fuerit actum, q̄ post mortem posset petere.

[q] *Admittendum*] ſ. excludi maritum.

[r] *Pro parte virili*] in nouo numero personarū: vt C. de cad. tollen. l. finaliter. l. vn. & inf. de leg. præſtan. l. virilis. Sed vī pro hereditaria tm̄: vt C. de bo. auth. iud. poſſ. l. ſi vxor. contra. Rſn. hic propriis nominib. expreſſis damnari fuerāt ſoluere dotem, & iidem pro virilibus tenentur, vt ff. ad Treb. l. nonnunquam. Azo. & de lega. 1. l. ſi hēredes. Vel dic, q̄ equaliter omnes inſtituti erant, & ſic pro hereditaria portione. ſed ſi inæqualiter, ſimiliter pro hereditaria portione.

Caius

a *Cogatur*] nec reprobat quæ fit agi à patre. & no. ꝙ innuit hic eam cogendam vel datis pignoribꝰ vel forte satisdet. sinón contradicat. vt ff. eo. l. 2. §. fi.

b *Per absentiam*] non hoc ipso, ꝙ est absens. s. vt sola absentia contradictionem inducat. tunc enim, puto satisdando ageret: vt sup. eo. l. 2. §. fin. sed expressim cõtradicit: quia est absens. nam si esset præsens, timens verbera forte non contradiceret. Azo. Alij dicunt ꝙ per talem absentiam videbatur contradicere. Accursius.

c *Iuueni*] nimium credula, vt dñt Azo.

d *Nimia*] ideſt minis diligit maritũ, qui non meruit diligi tantum. Azo. idẽ & si mereretur: & sic subaudi maxime. Sed alij contra argum. ff. de donat. inter vir. & vxor. l. filiusfamilias. §. 1. & C. de sacrosanct. eccles. l. iubemus. §. 1.

¶ *Si maritus*] CASVS. Pone, ꝙ mulier constante matrimonio cœpit furere, dicitur quod ipsa nõ potest mittere: viro libellum repudij. Sed nunquid maritus potest ei furiosæ libellum mittere? Distinguitur, aut furor non est perpetuus, vel est perpetuus, sed tamen sustineri potest per illos, qui morantur in domo mariti, & per maritum, & tunc non potest repudiari mulier per maritum: alias sic, ideſt ũ est in furore sæuissimo. Sed quid si est in prædicto furore mulier, & maritus non vult eam repudiare, sed tamen non curat de ea immõ permittit eam facere vituperium? tunc officio iudicis continetur vt constringat maritum mulieri præstare alimenta secundum dotis quantitatem: vt & faciat eam curari per medicos. Item & si dotem dissipat maritus, debet idem iudex eam facere sequestrari, ita quod mulier possit inde ali. Item quid si maritus secretat cum muliere pactum de dote lucranda, si ipsa in matrimonio decesserit? certe non videtur honestum quando vis furere inceperit, sed debet expectari mors naturalis. &

ter filia, ne tali patri consentire cogatur,[2] puto, dari quidẽ patri actionẽ, sed causa cognita. Quid enim si filia verecunde per absentiã [b] patri contradicat, [*] cur non dicamus patri non esse dandam actionem? Quòd si is pater sit, cui omnimodò consentire filiam deceat, [1] † hoc est; vitæ probatæ; filia levis mulier, vel admodum iuvenis, [c] vel nimia[d] circa maritum non merentem; dicendum est patri potius acquiescere Prætorem oportere, dareq; ei actionẽ.

Furiosus non potest conjugem repudiare, nec ipse potest ex hac causa repudiari, nisi furor sit intolerabilis. Bartol.

¶ Si maritus vel vxor, constante matrimonio, furere cœperit, [2] † quid faciendum sit tractemus. [3] † Et illud quidem proculdubio observatur, eam personam, quæ furore detenta est, quia sensum non habet, nuncium mittere [e] non posse [f]. An autem illa repudianda sit, [4] † considerandum est. Et si quidem interuallum furor habeat, vel perpetuus quidem [5] † morbus est, qui tamen [g] ferendus est [h] ijs, qui circa eam sunt: tunc nullo modo oportet dirimi matrimonium, sciente [i] ea persona, quæ cum compos mentis esset, [6] † ita furenti, quemadmodum diximus nuncium miserit, culpa [k] sua nuptias esse diremptas. Quid enim tam humanum est, [7] † quam fortuitis [l] casibus mulieris maritum, vel vxorem viri participem esse [m]? Si [8] † autem tantus furor est, ita ferox, ita pernicios us, vt sanitatis nulla spes superstit, [9] † ita circa ministros terribilis: & forsitan aliena persona [10] † velit vel propter sæuitiã [n] furoris, vel quia liberos non habet, procreandæ sobolis cupidine [11] † tanta dirimere: [12] † licentia [o] erit compoti mentis personæ, furenti nuncium mittere: vt nullius culpa videatur esse matrimonium dissolutum, neque in damnum alterutra pars incidat.

Maritus cogitur vxorem furiosam alimentare, & alia necessaria impendere: & si dotem dissipat, dos sequestrabitur. Bart.

¶ Si autem, [13] † in sæuissimo furore muliere constituta, dirimere maritus quidem matrimoniũ calliditate nõ vult, spernit autem infœlicitatem vxoris, & non ad eã flectitur, nullãque ei cõparentem [14] † curã inferre [15] † manifestum est, sed abutitur dote: [16] † tũc licentiam habeat vel curator furiosæ, vel cognati P, adire iudicem competentem, quatenus necessitas imponatur marito omnem talem mulieri [17] † sustentationem sufferre, & aliméta præstare, & [18] † medicina ei succurrere, & nihil prætermittere, ꝙ maritũ vxori afferre decet, secũdum dotis quantitatem. ¶

¶ Si [19] † verò dotem [20] † ita eum [p] dissipare manifestum est, vt hominem non frugi, oportet: dotem tũc sequestrari, [q] * quatenus ex ea mulier competens habeat solatium, vnà cum sua familia, [r] pactis videlicet dotalibus, quæ inter eos ab initio nuptiarum inita fuerunt, in suo statu durantibus, & alterius expectantibus sanitatem, [21] † aut mortis euentum.

Pater potest agere pro se, & pro filia furiosa, & pro ea repudium mittere. Bar.

Item pater furiosæ vtiliter intendere sibi, filiæve suæ reddi dotem potest. Quamvis [u] enim furiosa nuncium mittere non possit, patrem [x] tamen eius posse, certum est.

a Condic. Cinthost. i P. F. Duar. vero, cum Haloan. contradicat. 1† decet. P. F.
2† Corpesint P. F.
3† Tractamus. P. F. Dua vero tractem⁹.
4† Est. P. Flo.
5† Morbus est, ũ ferendus. his &c. & deficit, q & c. est in P. Pl.
6† Et ita furenti. P. F.
7† Quam vt fortuitis. P. F.
8† Sin autem. P. F.
9† Ita nõ est in P. F.
10† Velit non est in P. F.
11† Tũc est Innocẽtia: &c.
12† Dirimere. non est in P. F.
1 Ista glo. facit ad probationẽ furoris. & maximè, qñ nec dicit, nec aliq d malefacit stãtib. secũ: q ia si proiceret lapides ad sui tutelã nõ dr furiosus: vt per Lud. Rom. in sing. Istis, i verbo. furiosus, de quo vide gl. i c. ti õ. said. 1 7. q. 2. & ca. 1. 22. dist. in.

quod dixi in muliere effecta furiosa. & maxime sanæ mentis. idem est contra. Vivian.

e *Mittere*] ad repudiandum.

f *Non pos.*] sup. de diuor. l. Iulianus.

g *Qui tamen*] scilicet furor.

h *Ferendus est*] nam non projicit lapides. nec aliquid mali facit stantibus secum.

i *Sciente*] ideſt si hoc sciat.

k *Culpa*] amittit ergo vir donationem. vt vxor dotem, vt C. de diuor. l. consensu. § hoc nisi & l. virum etiam. Azo.

l *Fortuitis*] vel prosperis: vt C. de nup. l. fina. Sed argumen. contra. C. de donat. inter vir. & vxor. l. res. & facit. supra de ijs, qui sunt sui, vel alie. iur. l. patre.

ADDITIO. Dic quod hoc non est dictum, sed infortunium. vnde allegatur, quod coniunx debet esse particeps pœnæ infortunij, non pœnæ delicti, secundum Bar. post Dyn.

m *Participem esse*] quia vnum corpus, & vna anima sunt. H. ad quod sup. de ritu nup. l. j.

n *Propter sæuitiam furoris*] sic audis vult dirimere. Azo.

o *Licentia*] sic. C. de cura. furio. l. 4. sed hodie hæc causa non numeratur inter cæteras, & sic esset damnum. C. de repu. l. consensu.

p *Cornati*] nominatiui casus, non genitiui. Azo.

q *Secundum dotis quantitatem*] maximè subaudi. alioqn si, nulla dos est, non teneretur maritus alimenta præstare vxori. H. ꝙ est falsum. arg. ff. de reli. & sipfu. l. ꝙ si nulla. Item vir iure Canoni. excommunicaretur.

r *Et*] f. maritum.

s *Sequestrari*] potest hic notari casus in quo dos repetitur cõstante matr. vt no. ff. eo. l. 2. in prin. Itẽ dic spãle de sequestratione. nã regulariter prohibet: vt C. de prohi. sequest. pe. j & alia similia no. vt ibidem. t *Familia*] alias filia. u *Quamvis*] ista ver. inspicit, ꝙ dixit ff. si maritus. in prin.

x *Patrem*] vt ff. de diuor. l. Iulia.

Lanf. plenè I c. qm ꝑ falsã. I. testiũ depositionem de proba. 13† Sinautem. P. F.
14† Competẽtem. P. F.
15† Manifestissimus est. P. F.
16† Abutitur dotem. P. F.
17† Mulieris. P. F.
18† Medicinæ eius succurrere. & nihil prætermittit maritũ, &c. Halo. nihil prætermittit coactũ. q maritũ, &c. alij habẽt nihil prætermittit quorum, &c.
19† Sin vero. P. F.
20† Ita dissipaverit ita manifestus est vt non hoiem frugi oporteat hic dotẽ sequestrari &c. P. F. quæ lec. græca phrasis est. Cont. hic. Sed ab Antonio. Aug. hic græcismus non obstat.
*Concor. c. nullius. iudicũ. si quod ff. fecerit, & gl. in verb. sequestratus. ext. de fo. compet. facit ad hoc gl. in verbo inopiã, c. per vestras literas. ext. de donat. inter vir. & vxo.
21† Et mortis. P. F.

¶ S.

Patre furēte, eius curator, vel filia de dote agit. Idem in patre capio. Bar.

¶ Si soluto matrimonio, pater furiosus fit; [a] curator eius, voluntate filiæ, dotem petere poterit: aut si curatoris copia non fit, agere filiæ permittendum erit: caueriq; oportebit de rato. 1† Item dicendum est, & si ab hostibus [b] captus sit pater, [c] 2† puellæ dandam actionem de dote repetenda.

Dos soluta marito sui iuris, vel alij de voluntate mariti, contra maritum repetitur. Sed si maritus erat in ptāte patris, dos repetitur contra patrē in solidum, si soluta fuit patri, vel marito iussu patris. Si aūt sine iussu patris, tunc conuenitur pater de peculio tantum, & quando dos fuit soluta patri, filius nō tenetur, nisi sit hæres patris. Alc.

¶ Transgrediamur [e] nunc ad articulum hūc, vt quæramus, aduersus quos competat de dote actio. Et aduersus ipsum maritum competere, palam est: siue ipsi dos data sit, siue alij, ex voluntate mariti, [d] vel subiecto iuri eius, [e] vel non subiecto. Sed si filiusfamilias maritus [f] sit, & dos socero [g] data sit, aduersus socerum agetur. Planè, si filio data sit, si quidem iussu soceri, adhuc absolutè [h] socer tenebitur.

Quòd si filio data sit iniussu patris, Sabinus, & Cassius responderunt, nihilominus cum patre agi oportere. videm. n. ad eum peruenisse dotem, penes quem est peculium. Sufficiri autem 3† ad id eum [k] damnari, quod est in peculio, vel q; in rē patris versum est.

¶ Sin autem locero [l] dotem dederit: cum marito non poterit experiri, nisi patri hæres extiterit. [m]

Vxor putatiua habet quasi priuilegium in actione de peculio contra oēs, præterquam contra dominum mariti putatiui, & contra eum in rebus extantibus, quæ propter impēsas potuerunt reuneri. h. d. cum l. seq. Bart.

¶ Si mulier in conditione mariti errauerit, putauerit; q; esse liberum, [4]† qui seruus esset, [n] concedi oportet quasi priuilegiū [o] in bonis viri mulieri, videlicet, vt, si sint & alij creditores, hæc præferatur circa de peculio actionem. [p] 5† vt tamen si domino aliquid dēat seruus, nō præferatur mulier, q; nisi in his tantum, rebus, q; vel in dotem datæ sunt, [r] vel ex dote comparatæ sunt, [f] 6† quasi & hæ [t] dotales sint.

7† *Paulus lib. 7. ad Sab.*

LEX XXIV.

ET si quid [u] in eam dotem impensum est, nec eō eo matrimonio de facto. & putauit valere matrimonium, q; non valebat, eo q; suus maritus seruus est Caij. & ipsa putauit eū esse liberū (matrimonij aūt non valet inter liberā & hominem & seruum, vt in Auth. de nupt. §. si vero decretū) postea illud matrimonij de facto existens solutū fuit: nūc mulier repē fit dotē in peculio filij, quē accepit i virē quasi liberū esset, cum esset seruus, veniunt & alij creditores, qui volunt agere contra dōm eiusdē seruī de pec. nūquid habebit hæc mulier priuilegium contra alios creditores, ac si verē matrimoniū fuisset certē sic, sed si pdictus seruus aliq d dño debeat cōtra dōm mulier priuilegium non hēbit, nisi i duob. casib. Primus est, qñ res quas dedit in quasi dotē dicto seruo, extant apud dōm. Secundus est, qñ res ex pecunia quasi dotali, emptæ erant apud dōm. Sed pone, q; in eā quasi dotem expensum est aliquid vtiliter, vel necessariō per dictum seruū certe tam diu retinebit dominus dicti seruī res in quasi dotem datas, quam diu expensæ restituantur h. d. cum l. seq. Vinn. *Seruus esse*] quia difficile pōt nosci liber hō a seruo &c. vt sup. de contrah. empt. l. quia. & facit sup. de pact. l. in personam. §. qui pecuniam.

Transeredíamur] CASVS. Dictum est. l. 2. cui det actio de dote, nunc dē contra quē, & aut marius erat sui iuris, aut in ptāte pris, si erat sui iuris, vel fuit data sibi dos, siue alij pro eo. semper ipse tenet. Si autem erat in ptāte patris, aut fuit data dos pri eius, aut sibi. si patri suo fuit data, ipse pr tenet in solidum, & non filius, nisi mortuo patre sit hæres eius. si autem filio data fuit, aut iussu patris, aut non. si iussu patris data fuit filio, pater tenetur de peculio. Vinianus.

c Transeredíamur] dixit, quibus competat actio de dote, nunc contra quos.

d Ex voluntate mariti] quia nihil interest mihi, vel alij soluatur voluntate mea, vt & ī. de iu. do. l. ēt si alij. & C. de sol. l. nihil & de neg. gest. l. solutū. §. soluram fallit inf. de sol. l. fugitiuus. Item videor gerere, quod p alīū gero, vt & inf. de admi. tu. Lita aūt §. gessisse. fallit. C. de thesa. l. 1. lib. 10. ver. in alienis & inf. de vi. & vi arma. l. cum fundum. 4. quæstio.

e Iuris eius] idest potestatis pura filio, vel seruo.

f Maritus] supra dicta habent locum, qñ maritus erat sui iuris, nunc quando erat in potestate patris. Accur.

g Socero] idest patri viri.

h Absolutè] distinguendū an contemplatione eius, voluerit illum sibi obligare, dederit, vel solum maritum, vel vtrūque vt sic, vel vterque, vel alter tm teneatur, vt alias subdistinguere solemus, vt sup. de neg. gest. l. si pupilli. §. 1.

i Sufficit] Imo quandoque non sufficit, puta si res dotales extant, vel pater in eis dolum commisit, vt sup. de pec. l. in bonæ fidei. Item si non est soluta dos, quæ fuit promissa à muliere, quia a tota obligatione debet eam liberare socer, vt ea. in l. depositi. §. 1.

k Eum] licitē patrem.

l Si autem socero] idest suo nomine tantum, non alieno.

m Extiterit hæres] Hic aūt quod si hæres: actor probat, vt C. si minor se ab hæred. abstin. l. 1. & de iure delib. l. 1.

n Si mulier] Callus Titia dedit dotem Sempronio, contra-

o Priuilegium] quasi dicat quasi, quia nullum matrimoniū est verē, sed cōtubernium, vt in Auth. de nup. §. si vero decretū est. & §. si verò ab initio. & §. hæc aūt & §. si vero ipse coll. 4. Accur.

p Actionem] nā dabitur condō ob cām de peculio, vt ī. de cōd. ea. da. l. 1. qa actio de dote dari non pōt cū non sit dos, quæ nō pōt esse sine matrimonio, sed mātimoniū sit sine dote, vt C. de do. ante nup. l. fi. in princ. & ita habebit priuilegium inter personales actiones, sed ēt tacitā hypothecam dicā cum hac etiam priuilegiatam, vt no. inf. de priu. cre. l. 2. in fi. H. & facit sup. de iu. do. l. fi. ponsa & C. eo. l. si ignorans.

q Mulier] vt & sup. de pec. l. ex facto. H.

r Data sunt] ji. existunt, vt infra. iū adiacens. sic potest ī. de leg. 1. Lucium res. 2. tā. & secundum hoc pro facta dari sunt.

s Comparatæ sunt] ji. existunt, vt modo dixi. & facit ad hoc sup. de don. inter vir. & vxo. l. vxor marito. & de iure dot. l. res & inf. de admin. tut. l. circa.

t Quasi & hæc &c.] & verē sunt dotales, vt ī. de iu. dot. l. ita sed hoc non admitto, quia illud est dū tenet matrimoniū, & nata est dos, hic non. & ideo dicit quasi. v. & s. dixit quasi priuilegium. Item secus, vbi matrimonium esse verū, quia nunc etiam in his rebus, quæ non extarent, præsertur ex eis. H. vt C. qui pot. in pign. habe. l. fin.

u ET si quid] Impensum est a seruo, vel domino, ad perpetuam vtilitatem rei, non fructuum gratia

1† Idē de cernendū in P. F.

2† Filiæ.

3† Ad id dinandū q; est ī peculio, vel si quid in rem, &c. P. F.

4† Cū seruus. P. F.

5† Et si forte dño q̄d dēat. P. F. Sed Dvar. aliquid legit.

6† Sūt in P. F. hoc vacat.

7† lib. 36. ad edict. in Pl.

tantum alioquin contra. vt sup. eod. l. diuortio. §. impendi.
a *Seruabitur*] quasi loco pignoris. sic & inf. de acqui. poss. l. quis rem. in fi. Aliud autem est in vera dote, quæ ob eã cãm non differtur solutio vt C. de rei vxo. act. l. sed nec ob impensas. & ff. de do. præle. l. dotem, non autem dicas. Q. hic corrigatur. Item nec dic hic, Q fiat compensatio, quæ de quantitate ad ipsam rem locum non habet. vt ff. de pig. act. l. si conuenerit. i prin.

SI constante] C A S V S. Titia dedit dotem Seio marito suo. maritus inchoat male vti substantia sua. quæritur. vtrum constante etiã matrimonio mulier ei cum possit agere ad dotẽ? Et dic. quod sic. si mulier videret eũ ita male vti, & ita male vsũ circa substantiam suã. quod si satisfaciat aliis creditoribus non possit satisfieri mulieri. V.

b *Vnde*] idest a quo tempore.

c *Dotis*] & hypotheca pro dote.

d *Mariti*] Quid in socero si ipse vergat ad inopiam. & recepit dotem? Hic idem. vel alibi nõ exprimitur, nisi de marito vergente ad inopiam. & alias generaliter. hîc eius agi constante matrim. vt C. de præscript. 30. ann. l. cum notissimi. §. illud. puto tamen idem in socero, quod in marito seruari. quia eadem ratio æquitatis intercedit. vt mulier. consulatur. vt C. ad legem Falcid. fin. Item quid si maritus & socer teneantur. & alter tantum ad inopiam vergat. Respon. secundum has leges non posse agi constante matrimonio. quia vtrique eligitur bonus ciuis & iocunde agitur. vt hic. sed hodie agetur. quia negari non potest cepisse male gerere res pro dote constituta. Item quid si nomen mariti sed pater eius velit agere? Rñ. idem. vt & ipse iterum denuo dotare. vt C. de rei vxo. act. l. 1. & alibi. sed quæritur. Item quid si extraneus dedit pro muliere. & est subpecus? Vt pactus in casum soluto matr. tantum. vt ff. de iur. dot. post diuortium. Item iam non esset vnde alerent ipsa & vir & filii. quod est. quia ei redditur. vt C. de iu. dot. vbi in fi. peteret ergo mulier quasi in hunc casum non sit pactus. vt C. de rei vxor. actio. §. accedit. Item nec est hic casus reddendæ dotis omnino. cum adhuc seruiat oneribus matrimonij. Item quid si alius recipit dotem. & sic obligauit. quod fieri potest. vt C. de dot. cau. l. fina. §. cæpun. idem. quia eadem æquitas.

e *Non sufficere*] vt creditoribus. & mulieri satisfiat. satisfieri tamen mulieri potest: alias si demum cum mihi habere debet agi. nullum esset legis consilium. & sic non obstat C. de iure dot. l. vbi. vbi plene poterat satisfieri. hodie vero mox cum incipit male vti. vt in Auth. de æquali. dot. §. illud colla. 8. Item die facultates. idest bona tic sup. de iu. dot. l. siue generaliter. vt tamen cum temperamento. quasi facultas. vt Inst. de act. item ff. de dote. & adde quod no. C. de iur. do. l. vbi.

f *Acer*] pro dote. quam socer recepit. Et dic casum. quod mulier dedit dotem socero. qui postea constante matrimonio obijt. filio exhæredato. aliis hæredibus institutis ante tñ q̃ adeatur hæreditas. solutum est matrimonium. quæritur. an mulier possit agere contra hîdes soceri pro dote? Et dic q̃ nõ. sed demum adita hæreditate incipit agere posse. nec ergo contra eam currit præscriptio. vt C. de præscript. 30. ann. l. cum notissimi. §. illud. & de an. exceptio. l. 2. in

à muliere reddatur, per doli mali exceptionem ictuabitur. a

Propter mariti inopiam ẽt constante matrimonio dos exigi potest, dummodo appareat facultatem viri ad dotis restitutionem sufficientem nõ esse. Alex. de Imo.

† Vlpi. lib. 35. ad Sab.

LEX XXV.

SI constante matrimonio, ꝓpinopiam * mariti, mulier agere valet, a † vnde b exactionem dotis initiũ accipere ponemus? 3 † Et constat exinde dotis c exactionem competere, ex quo euidentissime apparuit 4 † mariti d facultates ad dotis exactionem non sufficere. e

Marito eo, qui ad dotis restitutionẽ tenetur, & eius hæredi quæritur, ꝑ quo tẽpore dos exigi cœpit? Alex.

§. Si exhæredato marito, mulier agat 5 † de dote, magis est, vt ex die aditæ patris hæreditatis incipiat ei dotis exactio.

Si per mariti non satisfiat cõ possit, standum in totum cõdemnatur. Sed si non possit satisfacere, interponitur medij tẽporis inconueniens dedu catur, nec mulier poterit voluntatem mutare. Alex.

¶ * Quoties mulieri laudandum est de solutione & dotis pacti certum tempus, si maritus laudare non possit, tunc dotato commodo 6 † medij temporis, condemnatio reddi præstentur? † Sed si, cum maritus laudare posset, nollet in solidum eũ condẽnandũ Mela ait, b non habita rõe cõmodi ipsis. Iudicis igit officio contineri, vt aut laudõe inter ponia absoluat mariti, aut habita rõne compensationis, k † eũ condemnet. k quod quidẽ hodie magis viurpat. l

5 † De dote non est apud Dueneque in P. F.

* Addita sint alia remedia huic iur. rei subsidi. l. vbi adhuc. C. de iur. dot. Dus hic

6 † Medij non est in P. F.

7 † Repræsentatur. P. F.

8 † Aliàs repræsentationis.

g *De facultate*] facienda in solidum. sicut melioremfortunam perueniret. vt C. de rei vxo. act. l. vnica. §. cum autem in fi. secundum quosdam. quod non placet. quia huic casui non potest data adaptari. quia vbi non est certum tps. & quia cõmodum medij tpis tunc æstimari non pt. die ergo de solutione faciẽda annua. bima. trima die. Vel die hodie intra annum in reb. mobilibus. vt C. de rei vxo. act. l. 1. §. ex actio. & sic dic. sic tps certum statutum a lege. Vel die pacto contrahentium. vt sup. de pac. dot. l. de die. & l. Attilicinus. & hæc est ratio quod satisdetur. quia iudicium est bonæ fidei. vt Inst. de act. §. fuerat. & C. de rei vxo. act. l. 1. §. sed & si non ignoramus. & sic præstanda. vt sup. de iud. l. in omnib. Item contra hoc. C. ne fideiuss. dot. dem. l. 1. & 2. Sed hic solet. vbi constante.

h *Mela ait*] quod ff. corrigitur ꝑ Rñ per illud. quod quidem. &c. sed hoc falsum est omnino. quia sic non puniretur contumacia. cum vtrobique fieret dedi ctio. quod est falsum. vt inf. de coll. bo. l. 1. §. si cum duobus.

i *Absolnat*] ab obseruatione iudicij.

K *Condemnet*] quando scilicet satisdare non potest.

l *Vsurpatur*] idest in vsu habetur. vt ff. de vsuca. l. 2. & tunc magis ponitur comparatiue. non exclusiue. quia frequentius

con-

contingit satisdationem ex inopia non præstari, quàm ex malitia eam denegari: & ideo dicit magis. H.

a *Nec ferenda*] quia non tantum gratia mulieris, sed etiam viri est introductum, vt repræsentetur pecunia, & fiat deductio præsente, & volente marito, pro quo est. j. de leg. 2. Si ita relictum. §. Negatus. & de ver. obli. l. cum qui calèdis. §. quoties. Vel dic verius hic loquendum vbi erat lata sententia cõtra maritum, & facta deductio volente muliere, non ergo potest mutare voluntatem: vt hic. & ff. eod. si cũ dotem. & eo tempore. & j. de verb. obl. Si quis ita stipulatus, peteret ex prædictis, quæ satisdatur, aut satisfiat vel dilatio soluto dotis, aut nõ satisfiatur cũ possit: & condemnatur tamen in fundũ aut non potest, & fit condemnatio & deductio: in quo est cõtra. ff. mandat. l. si tibi mandauero. 2. resp. Solu. Speciale in dote, vel dic vt ibi. Item facit. C. de pact. Inspecta. offic. l. vnic. Sed arg. contra. C. qui bo. ced. poss. l. ñ. ADDITIO. Solue istud contrarium secundum quæ dixi. ff. ibi. vel dic verius, &c. secundum Bart.

1 † Fuit. P. F.

* Concor. gl. in ver. ibi enera. ibi secus th est in fœmina ancillæ dotalis &c. ex de vsu in c. salubriter.

2 † Alias ab eo.

b *Siue autem mariti*] quando est æstimata, alias contra. vt j. eo. l. æstimata. & ff. de iure dot. l. si vnquã. Item quando sunt in quantitate. vt ff. de iure dot. l. res. Item quando per pactum. vt ff. de pac. dot. l. Pomponius.

c *Legitimo tempore*] quod est aliud etiam, aliud hodie, vt supra proxi. §.

d *Si vir*] CASVS. Mulier dedit in dotem marito seruos, postea voluntate mulieris eos manumisit maritus, & impotuit eis aliquid nomine operarum, & postea solutum est matrimonium. vnde exstat casus repetendæ dotis. nunquid potest mulier petere a marito quæ præstet sibi illud, quod habuit a libero marius nomine operarum: vel si aliquid fuerat habere maritus de hæreditate dicti liberti vel ex obligatione operarum. nunquid debet cauere mulieri, se ei restituturum? Et certe distingue, vtrum voluerit mulier donare seruos mariti, & donauit vt eos manumitteret, & tunc non tenetur de præfatis maritus mulieri aut negotium fuit gestum inter vxorem & maritum, quia mulier mandauit viro, vt manumitteret seruos dotales, & tunc tenetur. Viuia.

e *Et*] scilicet marito qui manumittebat, impeciarat tamen eis, vt darent sibi certum quid omni anno.

f *Teneberur*] scilicet mulieri alias eis. l. manumissis.

g *Tenebitur*] s. vir vxori. tenuit enim donatio tali casu, vt j. eod. l. dotis. cum tribus ll. seq. & ff. de donat. inter vi. & vx. l. quod autem. & ff. & duabus sequentib.

h *Negotium*] quia fuit pacta vxorium viro, vt redderet sibi vt quod fuerat cum ea cum a libertis.

i *Teneberur*] vir. Accur.

k *Cauerit*] C. de pact. l. fina. contra. Solutione præambuli contractus hic permittitur cauere, nam mandato mulieris vir manumittit volens vxori donare sua liberti fi. s. de cast. emol. si quis seruum & ff. cor. C. de fer. pigno. da. ma. l. j.

l *Ex liberatione*] facta a libertis de certo quodcunque.

m *Si maritus*] CASVS. Mulier dedit marito in dotem seruos: & constante matrimonio maritus se habuit male circa eos, quia forte verberauit eos tantum baculis & alijs quæ deteriorauit eorum pelliculas: postea soluto est matrimonio. & agit mulier ad dotem, & petit etiam deterioramentum, quod fuit in seruis suis. nunquid potest? & dicit iuris-consul. aut maritus fuit sæuus circa seruos dotales tantum, aut circa dotales, & etiam circa suos. si circa dotales tantum fuit sæuus, sine dubio tenetur mulieri, si autem etiam circa suos fuit naturalis, desit, sæuus, quæ sæuitia venit ex natura, adhuc debet teneri de dotalib. i. quibus fuit sæuus, iudicio. de dote. Sed certe istud secũdum nõ videtur stare posse. maritus enim talẽ debet præstare in dotalibus diligentiam, qualẽ circa res suas, & non vltra potest ab eo mulier exigere: vnde si malam præstat in proprijs, non tenetur præstare bonam in alienis: sed respon. illud verum est, cum bonam diligentiam adhibet in suis. Si autem malam in suis rebus adhibet diligentiam, propter quod iustè blasphemari potest, non excusatur talem in dotalibus præstando: immo punitur. Viuianus.

3 † Fuit. P. F.

4 † Est nõ hẽt. P. F.

5 † Est natura talis, &c. ĩ P. F. vide Ant. Aug. li. 3. emẽd. c. 7.

6 † Exiget. P. F.

1 *Fuerit*] ita, quod eos deteriorauit. modica tamen castigatio ei permittitur, quia & fructuario, vt supra de vsufruc. l. ideinque. §. quoniam.

1 Concor. gl. in c. sicut vltra. 7. q. 1. & in c. quẽadmodũ. ext. de iureiur. & in c. placuit 33. q. 2. & in c. vnum ad fin. 25. dist. quas omnes cũ ista limitabis, vt procedant cum causa legitima.

m *Contrahi*] ab vxore soluto matrimonio.

n *Naturaliter*] i. ex instinctu naturæ, alias naturalis. & alias non male, alias naturaliter.

o *Indote*] scilicet dotis.

p *Abeo*] viro.

q *Exigat*] & omnem. vt ff. de iure dot. l. in reb. nec enim sola fide &c. vt ff. de posit. l. quod Nerua & facit Instit. pro fac in fi. & ff. fam. ercis. l. hæredes. §. non tantum.

r *Culpandus est*] non tamen vt eo nomine conueniatur, vt supra eod. l. enim. §. 1. & arg. nau. cau. fa. l. fin. §. seruorum. quandoque tamen in suis coerceatur, quod dic, vt Instit. de ijs qui sunt sui vel alie. iur. & ff. Item ne. quod in bono scilicet diligentia exigitur, & sufficit parcas in suis: & in dotalibus: sed in malo non toleratur parcitas: nam sæuitia in suis toleratur, quod non fit in dotalibus: & hoc si in faciendo: si autem in negligendo idem: si modo est magna negligentia. nam quamuis in suis sit negligens vltra naturam hominis, non sic debet esse in dotalibus: vt supra de posit. l. quod Nerua. & infra ad Trebel. l. mulier. §. sed & si cum. sed si leuis videtur tolerenda etiam in dotalibus. nec ob. sup. eod. l. etiam. §. 1. quia etiam in faciendo potest loqui nec illa l. in rebus, quia & illa in faciendo potest loqui. pro qua distinctione est sup. de vsufru. l. sicut. §. de prætoriis. sed tutus est, vt omnis leuis culpa veniat, vt supra commo. l. si vt certo §. nunc videndum. & sic intellige. j. eod. Si filio. §. maritum.

s *Ita esse*] s. pe. & hoc subijcit, hoc est. &c. sic ff. eod. l. dimittendo. & si fundus. & sic nu. præsenti tempore inspecto vitium erit, vt supra de iure dot. l. quamuis. sed ipse futuri sunt mutui. Item sicut supra de actio. empti. l. p. nul. & C. de iure dotium. l. in rebus.

t *Si vxor*] CASVS. Constante matrimonio mulier commodauit rem marito. Vnus de illis perit per casum commodatarium. potest ne illorum esse matrimonium. & agit mulier contra virum pro dote iam consumpta a viro: & ita in æstimatione dotis tenetur maritus: & mulier tenetur marito in æstimatione rei quam commodauit. nunquid potest mulieri compensare maritus dotis æstimationem rei commodatæ? & certe si eam prohibuit cõmodare, statum debet fieri de dicto de dote quam petit mulier in tantum

quantum est æstimatio rei mariti, quam commodauit mulier. Si autem non prohibuit, incontinenti debet restitui dos mulieri, & ipsa debet cauere marito, quod intra paucum tempus a iudice statuendum restituet marito rem mariti, quam alij commodauit, si exiat, aliàs æstimationem.

Si vxor viri rem cõmodauerit, eaque perierit; [a] videndum est † an compensationem [b] hoc nomine pati possit; [c] Et puto, si quidem prohibuit eam maritus cõmodare, statim deductionẽ fieri: [d] Si verò non prohibuit [c] eam commodare, arbitrio iudicis modicum tempus [f] ei indulgeri cautionem præbenti. §. †

Quatenus bona mulieris confiscata sunt, eatenus ei desinit actio de dote competere, quia in fiscum transit: & pro illa parte iudicium inchoatũ extinguitur: & sufficit sententiam ferri pro alia parte, quæ non venit in confiscationem. B.

¶ Si bona mulieris ℘ parte [h] sint publicata, superest mulieri reliquæ partis dotis exactio. Plus puto; & si postea cõtestatam [i] publicata sit pro parte dos, sufficiet arbitrium iudicis ad partis condemnationẽ faciendã. Qđ si tota [k] dos publicata sit, expirabit iudicium.

In peculio filij videtur esse quicquid mulier debet filio: & ideo illud mulier poterit compensare. Bart.

¶ 3 † Paulus lib. 7 ad Sabinũ.

LEX XXVI.

SI filiofamilias dos data sit inuſsu † patris, de peculio quidem [m] agetur. sed siue propter impensas à filiofamilias factas [n] 4 † agetur, siue propter res donatas à filiofamilias, 5 † vel amotas [o] ab vxore res peculiares, hoc ipso, ℘ habet actionem pater ex persona filij, maius peculiũ ℘ fit: & sic totũ [6] † est præstandum ¶ mulieri, quod in peculio est: [7] † quia adhuc sit quod vxori debeatur. [8] †

Maritus qui dotẽ restituit, tenetur cauere de dolo & culpa: & contra restituentem iuratur in litem. Bart.

¶ Maritum, in reddenda dote, de dolo malo, & culpa [r] cauere oportet. Quòd si dolo malo fecerit, quo minus restituere possit: aut non primo casu dabitur mulieri iusiurandum in litem cõtra eum, aliàs non. etiam toto præstito, quod est in peculio, adhuc debentur ei duo de dote. Sed quo modo posset mulier prædicta debere marito? Respon. si maritus fecit expensas utiles, vel necessarias in res dotales, vel quia ei donauit maritus constante matrimonio: cuius potest reperire: vel quia vxor constante matrimonio amouit res, quas dictus filiusfamilias possidebat in suo peculio.

¶ *Mantum*] Cum maritus restituit dotem mulieri soluto matrimo. debet cauere mulieri, si vult, mulier, ℘ dolo suo, vel culpa cautam dotis non fecit deteriorẽ. Sed pone, ℘ fundum sibi in dotem datum non restituit mulieri: mulier omnimodo vult fundum. Certè distinguitur, aut dolo, vel lata culpa mariti factum est, quominus fundum restituere posset: aut non. primo casu dabitur mulieri iusiurandum in litem cõtra eum, aliàs non.

a *Perierit*] ideſt posſit dicatur, alioquin frustra diceretur hic cautionem præstari Azo

1 † Fl. non habet est.

b *Compensationem*] ad dotem.

c *Non prohibuit*] & sic per consequens concessit. argu. C. ad Velle. l. si fine. §. ℘ si patientiam. & ī. de evic. l. quidam.

d *Fieri*] de dote tantum, quantum vxor viro debet per hoc pactum. debet autem simplum æstimationis rei commodatæ per condi. furt.

2 † Aliàs præbẽdi. Item debet duplum per actionem furtiuam licèt furtum factum sit durante matrimonio, tamen demũ eo soluto fit hæc compensatio. & sic non obst. C. re. amota. l. 2. Sed H. dixit venire simplum tantum in compensatione per l. illam. Itẽ an hodie habeat locum huiusmodi compensatio: Videtur, quod non secundum Azo. per l. vnicam. C. de rei vxo. act. §. taceat. sed certè hic casus non est ibi.

e *Tempus*] decem dierum, vt supra de constitu. pecu. l. promissor. vel trium dierum, vt C. de erro. adu. l. fina. vel duorum mensium, vt C. de fideiuss. l. sanctmus. & l. penult. vel trium mensium: vt C. de æd. priua. l. de operis. immo arbitrio iudicis, vt hic dicit. & argum. infra de iure delib. l. 1. in fine. Alij quatuor mensium. vt supra de iudi. l. si debitori. Hug.

f *Præbenti*] vt inueniat si possit, & restituat, vt Instit. de offi. iud. §. & si rem, vel actiones cedat: vt ī. de pec. l. quod debetur & facit. C. de fur l. fin.

¶ *Si bona*] CASVS. Mulier ponè commisit in l. Iul. de vi priua. quare tertia pars bonorum eius publicata est, & ita per consequens tertia pars dotis. soluto matrimo. certè duas partes dotis repetet à viro mulier. Quid si post lit. contest. per mulierem contra maritum super dote talis publicatio intervenit? Certè sufficit, quod maritus condemnetur mulieri in duab. partib. dotis. Sed si pendente iudicio super dote mulier commisit in l. Iul. maiest. propter quod tota dos publicata est: Certè in totum maritus absolui debet à muliere. Viuia.

g *Præstandum*] s. per compensationem. sed hodie huiusmodi compensatio est prohibita. vt C. de rei vxo. act. §. sed nec ob impensas. & facit ī eo l. si filio Accur.

h *Pro parte*] puta pro tertia: vt in l. Iul. de vi priua. vt ī. ad leg. Iul. de vi priua. l. fi.

i *Contestatam*] in actione de dote.

k *Quòd si tota*] quod accidit in v. legib. vt inf. de bo. dam. & quq. legib. H. & dic. vt ibi. & facit. ī. ad exhi. l. tigni. §. fi.

Si filiusfamilias] CASVS. Mulier dedit dotem marito suo in potestate patris existenti: dedit, dico, patre non ignorante. solutum est post matrimonium. certè aget mulier ad repetendum dotem, si vult cõtra patrem mariti propter peculium filij, quod apud se habet. Sed quomodo hoc fiet, pone quod habuit mulier in dotem 30. peculiũ filij, quod erat apud patrem, valebat. 8. Item mulier erat debitrix filio marito suo in 20. & per hoc patri. vnde in tantum videtur esse maius peculium in quantum debet mulier. vnde est peculium 28. & dos 30. certè sic debet remitti mulieri illud, quod debet, id est 20. & sic satisfactum est ei pro duab. partib. dotis. & remansit soluenda tertia pars dotis. 8. & in peculio remanserat 8. remissis 20. mulieri, vt dixi. & ita adhuc est plus dos, quàm peculium. certè totum, quod est in peculio, præstandum est mulieri, ideſt tota octo, quia

1 † Pau. li. 36. ad edictũ. in P. F. & apud Duar.

l *Inuisso*] i. sine iussu. sic ī. de orig. iu. l. 2. §. & quia. Azo.

m *De peculio quidem* & qñq; in plus. vt ī. de pec. l. in bonæ fidei. & l. ꝺpositi. §. 1. & no. ī. e. l. si cũ dotẽ. §. trãsgrediamur. n *Fiet*] aget pater mandati, vel nego. gest. vt C. de rei vxo. act. l. 1. §. sed nec ob impensas.

4 † Agetur non est in P. F. neq; apud Duar.

o *Velamotas*] & semper dic consumptas. vt habeat locum quod sequitur de compensatione.

5 † Filio legitur in P. F.

p *Maius peculium*] quia tota in se continet. vt ī. de pecu. l. quam Tuberonis. §. pen. & fi. & l. peculium nascitur. sic & e contrario. vt ī. de iud. l. si fideicommissum. ℘ actũ. H.

q *Præstandum*] s. per compensationem. sed hodie huiusmodi compensatio est prohibita. vt C. de rei vxo. act. §. sed nec ob impensas. & facit ī eo l. si filio Accur.

6 † Non totũ aliqui legendũ, puta ant. vt Gothofr.

7 Al. modo adhuc sit. vt apud Hyloan.

8 † Quod vxor debeat. legi indicant aliqui ꝑ ſertim. Gothof.

r *Et culpa*] s. lata: vt no. ī. eo. l. si mora. secundum Azo. & pro eo. ī. de pigno. actio. l. creditor. & sup. manda. l. si procuratorem. ff. sed in vtroq; subaudi. & culpa. Item pro eod. ī. de rei vendi. l. si post. sed ibi non tenebatur custodire possessor. Tu ergo dicas, & de leui. vt no. ī. eo. l. si constante. ff. maritus. nam cum dicit de dolo subaudi. & lata culpa. cũ ergo subijcit culpa. de leui intelligitur. argu ī. de lega. 1. l. si quando. potest enim esse culpa si cessauit seruitus eos vti, & sic amissa sunt: vt in d. l. creditor. & in alijs. vt sup. de æd. ed. & ī. rei vxor. §. j.

s *Si post*] Soluto matrimo. marius fuit in mora restituendi res dotales: & post suam moram dictæ res factæ sunt deteriores. certè ad periculum mariti debent esse.

¶ *Si quis*, Soluto matr. mulier repetit dotẽ viro: & tũc culpa mariti fecit qđ dotales autugerãt. Certè maritus nõ tenẽtur ꝺ. ī. hẽt apud se. ut ulieri dẽt restituere, sed ẽt ei cauere se præstaturũ bona fide dictos seruos, & mulieri restituturum.

¶ *Si vir*, Fundum dotalem maritus in quinquennũ locauit cuidã colono, fidite primo anno solutum est matrimoniũ, & maritus ꝺbet restituere mulieri dictũ fundũ. Dicit maritus: ego nõ restituã tibi fundũ, nisi cauea mihi si tumeret me meã mercẽ, si pp aliquã caulam ego condẽnatus fuero colo-

colono pro tpe futuro locationis. fortè n.tu. q̃ habebis fundū apud te.noli seruabis ita ei pacta.sicut ego conuenerā vt agere contra me.& facies me condēnari ad interesse sufficere te optime dicit.marius. Sed & si mulier dicat marito: vt quæ tu vis a me cautionem vno mō p̃dicto:mō obtempera mihi alio. s. q̃ si aliquid cō eximus fueris à colono pro futuro tēpore locationis. q̃ mihi restitues. tu. n. bñ scis. q̃ ex quo solutū est matrimoniū inter mē.& te. non debes habere fructus. & certe ipsa hāc cautionem à viro debet cōsequi. Viu.

a *Iurauerit*] ex hoc no.quidā. q̃ actio ex stipulatu est arbitraria. licet sit bonæ fidei. vt C. de rei vxor. act. §. sed & si non ignoramus. sed hoc non sequitur. q̃ ideo quia iuratur in litem sit arbitraria. quia in oīb. bonæfidei iudiciis vt ff. de in litem iuran. l. i actionib. & tñ constat. qd non sunt arbitrariæ. nā omnia arbitraria sunt stricti iuris. vel fm quosdā est species propria actionis. vt alias no. Azo. vt Inst. de act. §. præterea. Item sunt hic. & alia remedia. vt sup. de rei vend. l. qui restituere. & l. si culpa. & l. q̃ si possessor. Accur

b *Inuiti nobis*] nisi ius habeat in re. vt inf. de superfi. l. i. §. is aūt. vel iustā cām retinendi. vt ff. cōmo. l. in reb. §. q̃ aūt. Azo. & ff. de acqu. poss. l. si quis tē. H. & facit ff. tit. 2el. si cum dos. §. fin. & l. seq. & C. de pact. l. fi. Accur.

c *Res nostras*] ipse non tenet. hic sup. l. diuortio §. si fundus. & l. si constante. §. si marītus.

d *Omnimodo*] etiam si apud mulierem erāt futuræ deteriores. vt ff. de leg. 1. l. cum res. §. fin. Alij ita demū si non contigisset penes actorem arg. ff. de pet. hær l. illud. in prin. & de rei vend. l. item si §. fi. & ad exhib. l. de eo. §. si post. & depos. l. si plures. §. fi. & de iu. dot. l. si is qui. in princ. & quod met. cau. l. cum exceptione. §. quod si homo. ff.

e *Maritus*] si culpa eius intercesserit. alioquin contra. vt sup. de rei vend. l. si a bonæ fidei. & l. seq. & depos. l. si sine. Azo. & Inst. de diu. stipu. §. 1.

f *Primum forte annum*] ex quo cœpit esse dotalis.

g *Caverit*] scilicet mulier. secundum H.

h *Vnius anni*] sp imi. eius. n. anni cīno incommoda debet sustinere vir. quia omnes fructus eius anni lucratus. vt sup. eo. l. diuortio. & impendia. Accur.

i *Praeter*] alias præter. alias propter.

Semel mora] CASVS. Solu. mariti. matius fuit in mora restituendi dotales res mulieri. postea pœnituit. & obtulit seruū dotalem & alias res mulieri. mulier aut maritus accipere. postea p̃dictus seruus decessit. Certè non tenet maritus ad eius pretium. cum mulier fuerit in mora vltimo. nec etiam his mariti tenebitur. imo ipso iure liberati sunt. Viu.

k *Semel mora facta*] imo non vī. cum omissa fuerit instantia debiti repetendi. vt sup. de vsur. l. 1. §. 1. sed dic. q̃ facta fuit. sed p. ea fingitur non facta.

l *Decesserit*] sine dolo. & culpa mariti. B.

m *Non debebit*] ipso iure. vt inf. de sol. l. qui decem. § & sanè. & dic. vt ibi.

n *Offerente*] opportuno loco. & tēpore. vt inf. de solu. l. si solmenturus. idem est si aliis modis purget mora. puta. quia sibi promissum ab eo nouandi. vel cē nō ab eo nouandi. tenuit p̃sente. vt d. l. qui decē. §. 1. & 2. & sup. de cond. fur. l. patui. H.

o *Noluerit*] facit sup. de pec. & cōmo. rei vē. l. illud d. obst. pec. l. sed & si alia. ff. de ver. ob. l. si ita q̃s. §. Seia. & ff. querū le. l. vlt. §. fi. & d. op. no. nū. l. Prætor §. si aliq̃s. & ff. com. l. si mora. 1 quia vltima mora nocet. Acc.

Si post diuortium] CASVS. Solu. mariti mulier decessit. vnde his mulieris agit contra maritū ad dotem & vult eum facere cō dēnari in solidū. cū non sit soluēdo. Certè non p̃cedē. n. vīt restituenda &c. vt dicit lītera. Viu.

p *Muliere agente*] hoc quo ad partem cōmunē. vt ff. eo. l. ter iud. §. fin. & ff. de re iud. l. sciat in prin. Pars āt agens. aut est extraneus his. & non hēt priuilegium. vt C. de priu. dot. l. aut de filijs. & tunc sic. vt C. qui pot. in pig. hab. l. fi. §. excepto.

Facere] CASVS. Dictū est. s. eo. l. mariti. q̃ maritus non p̃t cōdemnari nisi in quantum facere p̃t cum non est soluendo. & mulier agit contra eum ad dotē solu. maritum. hic autem dicitur. quod in illo. quod potest facere. etiam illud cōputatur. quod debet à muliere recipere. vel. quia expendit aliquid pro ea. constante matrim. in res dotales. forte viliter. vel necessario. vel etiam mandato mulieris. vnde si computato isto. q̃ debet ei mulier bene p̃t sufficere substantia sua ad soluendam dotē deducto ne. quæ alia debita debet mulieri remittere. Secus autem si. esset pro muliere aliter obligatus sub conditione. quia non vī ei abesse illud. quod postea debet sub conditione: vnde non habet eam obligatam ad illud. & sic quantum ad hoc. non videtur facere posse. Viu.

q *Etiam id videtur*] quasi dicat. id computatur in facultatibus viri. Azo.

r *Consequi potest*] de iure. & de facto. alioquin est contra sup. de dolo. l. nam is. Azo. facit sup. eo. l. si filius in prin.

s *Sub conditione*] secus si purè. vt sup. de nego. gest. l. si quis

colono pro tpe futuro locationis. fortè n.tu. q̃ habebis fundū apud te.noli seruabis ita ei pacta.sicut ego conuenerā vt agere contra me.& faciet me condēnari ad interesse sufficere te optime dicit.marius. Sed & si mulier dicat marito: vt quæ tu vis a me cautionem vno mō p̃dicto:mō obtempera mihi alio. s. q̃ si aliquid cō eximus fueris à colono pro futuro tēpore locationis. q̃ mihi restitues. tu. n. bñ scis. q̃ ex quo solutū est matrimoniū inter mē.& te. non debes habere fructus. & certe ipsa hāc cautionem à viro debet cōsequi. Viu.

a *Iurauerit*] ex hoc no.quidā. q̃ actio ex stipulatu est arbitraria. licet sit bonæ fidei. vt C. de rei vxor. act. §. sed & si non ignoramus. sed hoc non sequitur. q̃ ideo quia iuratur in litem sit arbitraria. quia in oīb. bonæfidei iudiciis vt ff. de in litem iuran. l. i actionib. & tñ constat. qd non sunt arbitrariæ. nā omnia arbitraria sunt stricti iuris. vel fm quosdā est species propria actionis. vt alias no. Azo. vt Inst. de act. §. præterea. Item sunt hic. & alia remedia. vt sup. de rei vend. l. qui restituere. & l. si culpa. & l. q̃ si possessor. Accur

b *Inuiti nobis*] nisi ius habeat in re. vt inf. de superfi. l. i. §. is aūt. vel iustā cām retinendi. vt ff. cōmo. l. in reb. §. q̃ aūt. Azo. & ff. de acqu. poss. l. si quis tē. H. & facit ff. tit. 2el. si cum dos. §. fin. & l. seq. & C. de pact. l. fi. Accur.

c *Res nostras*] ipse non tenet. hic sup. l. diuortio §. si fundus. & l. si constante. §. si marītus.

d *Omnimodo*] etiam si apud mulierem erāt futuræ deteriores. vt ff. de leg. 1. l. cum res. §. fin. Alij ita demū si non contigisset penes actorem arg. ff. de pet. hær l. illud. in prin. & de rei vend. l. item si §. fi. & ad exhib. l. de eo. §. si post. & depos. l. si plures. §. fi. & de iu. dot. l. si is qui. in princ. & quod met. cau. l. cum exceptione. §. quod si homo. ff.

e *Maritus*] si culpa eius intercesserit. alioquin contra. vt sup. de rei vend. l. si a bonæ fidei. & l. seq. & depos. l. si sine. Azo. & Inst. de diu. stipu. §. 1.

f *Primum forte annum*] ex quo cœpit esse dotalis.

g *Caverit*] scilicet mulier. secundum H.

h *Vnius anni*] sp imi. eius. n. anni cīno incommoda debet sustinere vir. quia omnes fructus eius anni lucratus. vt sup. eo. l. diuortio. & impendia. Accur.

i *Praeter*] alias præter. alias propter.

Semel mora] CASVS. Solu. mariti. matius fuit in mora restituendi dotales res mulieri. postea pœnituit. & obtulit seruū dotalem & alias res mulieri. mulier aut maritus accipere. postea p̃dictus seruus decessit. Certè non tenet maritus ad eius pretium. cum mulier fuerit in mora vltimo. nec etiam his mariti tenebitur. imo ipso iure liberati sunt. Viu.

k *Semel mora facta*] imo non vī. cum omissa fuerit instantia debiti repetendi. vt sup. de vsur. l. 1. §. 1. sed dic. q̃ facta fuit. sed p. ea fingitur non facta.

l *Decesserit*] sine dolo. & culpa mariti. B.

m *Non debebit*] ipso iure. vt inf. de sol. l. qui decem. § & sanè. & dic. vt ibi.

n *Offerente*] opportuno loco. & tēpore. vt inf. de solu. l. si solmenturus. idem est si aliis modis purget mora. puta. quia sibi promissum ab eo nouandi. vel cē nō ab eo nouandi. tenuit p̃sente. vt d. l. qui decē. §. 1. & 2. & sup. de cond. fur. l. patui. H.

o *Noluerit*] facit sup. de pec. & cōmo. rei vē. l. illud d. obst. pec. l. sed & si alia. ff. de ver. ob. l. si ita q̃s. §. Seia. & ff. querū le. l. vlt. §. fi. & d. op. no. nū. l. Prætor §. si aliq̃s. & ff. com. l. si mora. 1 quia vltima mora nocet. Acc.

Si post diuortium] CASVS. Solu. mariti mulier decessit. vnde his mulieris agit contra maritū ad dotem & vult eum facere cō dēnari in solidū. cū non sit soluēdo. Certè non p̃cedē. n. vīt restituenda &c. vt dicit lītera. Viu.

p *Muliere agente*] hoc quo ad partem cōmunē. vt ff. eo. l. ter iud. §. fin. & ff. de re iud. l. sciat in prin. Pars āt agens. aut est extraneus his. & non hēt priuilegium. vt C. de priu. dot. l. aut de filijs. & tunc sic. vt C. qui pot. in pig. hab. l. fi. §. excepto.

Facere] CASVS. Dictū est. s. eo. l. mariti. q̃ maritus non p̃t cōdemnari nisi in quantum facere p̃t cum non est soluendo. & mulier agit contra eum ad dotē solu. maritum. hic autem dicitur. quod in illo. quod potest facere. etiam illud cōputatur. quod debet à muliere recipere. vel. quia expendit aliquid pro ea. constante matrim. in res dotales. forte viliter. vel necessario. vel etiam mandato mulieris. vnde si computato isto. q̃ debet ei mulier bene p̃t sufficere substantia sua ad soluendam dotē deducto ne. quæ alia debita debet mulieri remittere. Secus autem si. esset pro muliere aliter obligatus sub conditione. quia non vī ei abesse illud. quod postea debet sub conditione: vnde non habet eam obligatam ad illud. & sic quantum ad hoc. non videtur facere posse. Viu.

q *Etiam id videtur*] quasi dicat. id computatur in facultatibus viri. Azo.

r *Consequi potest*] de iure. & de facto. alioquin est contra sup. de dolo. l. nam is. Azo. facit sup. eo. l. si filius in prin.

s *Sub conditione*] secus si purè. vt sup. de nego. gest. l. si quis

1 Quinquennio. P.F. Got. vero. in quinquennium.

2 Si cir cūscribit à Gothof. * Vide in hūc locū Goth. huius §. casum. & opinionē cōē Doct. & Duar. declar. subtiliter discernētē.

3 Id sic. p̃ fatam cē Haloan.

tuere posset; damnandum eū, quantum mulier in litem iurauerit, [a] quia inuitis nobis [b] res nostras [c] alius retinere non debet.

Post moram periculū rerū dotaliū spectat ad virū. Bart.

¶ Si post diuortium res dotales deteriores factę sint, & vir in reddenda dote morā fecerit; omnimodò [d] detrimentū ipse præstabit.

Vir tenetur persequi seruos fugitiuos sine culpa, suis expensis. Bar.

¶ Si qui dotalium seruorum in fuga erunt, cauere debebit maritus, [e] se eos viri boni arbitratu persecuturum, & restituturum.

Locationi facte per virum vxor stare tenetur, iō cauetur de interesse si contra fecerit. Et pensio post solutum matrimonium spectat ad eam, & iō vir cauet ei, de restituendo, si eam perceperit. Alex.

¶ Si vir [1] † in quinquennium locauerit fundum, & post primum forte annum [f] diuortiū interuenerit; Sabinus ait non aliàs fundum mulieri reddi oportere, q̃ si [2] † caueri[t], [g] si quid præter vnius [h] anni locationem maritus damnatus sit, id se præstaturum iri. 3 † Sed & mulieri cauendū, quicquid præter [i] primum annum ex locatione vir consecutus fuerit, se ei restituturum.

Oblatio debitoris purgat moram suam, & tollit omnē

eius effectum. Alex.

Idem lib. 35. [4] † ad edict.

LEX XXVII

SEmel mora facta, [k] si seruum dotalem postea, offerente marito, [n] mulier accipere noluerit, & is ita decesserit: [l] non debebit [m] ei 5 † pretium eius maritus, vel hæres eius, ne damnum sentiat, q̃ postea, offerente [n] eo, mulier accipere [6] † noluerit. [o]

Licet persona actoris mutetur, non tamen mutatur qualitas actionis, scilicet respectu conuenti. Bar.

7 † Pompo. lib. 15. ad Sab.

LEX XXVIII.

SI post diuortium, mortua muliere, hæres eius cum viro parēteve eius agat, eadem videntur de restituenda dote interuenire, quæ ipsa muliere agente [p] obseruari solent.

Quod vir ab eius vxore potest exigere, in eius bonis nō computatur, & illud dicitur posse facere, quod dicitur hic in textu: ibi, facere posse, & ideo in hoc compensatio nulla obijcitur mulieri. Bar.

Vlpianus. [8] †

LEX XXIX.

FAcere posse maritus ēt id vī, q̃ quod à muliere consequi potest, i. s. si iam ei aliquid absit, q̃ pro muliere [9] † vel expendit, vel mādato eius præstitit. Cæterū, si nondum ei abest, (vt puta, si [10] † sub conditione [s] obligatus est) nōdum videtur facere posse. [q] [r]

4 † 37. 8. apud Dua. & in P.F.

* Concor. gio. super ver. currit ibi ff. mora p̃t purgari in casibus quib. extra de elect.

5 † Ei. nō ponit in lē. Duā. & P.F.

6 † Noluit in P.F.

7 † Caius lib. 11. ad edictum prouinciale. in P.F.

1 Limitabis hanc gl. per l. si [illegible] empto. cū sua gl. ff. de act. empt. vt s. ff. procedat qñ prior mora fuit commissa dolū. vel negligentiā in prima mora de quo vide gl. in l. hominē ff. mand. 8 † li. 1. ff. § † Aliqd expēdit ī P. F. & Duar.

10 † Si. deficit in P. F.

mãdato, & l.2.in fi.hoc tamen casu mulier cauet.vt inf.eo. cum mulier. Alij exigunt hic eum condemnatum. argu.C. mand.l.si pro ea.

Q *Veniet*] CASVS. Dictum est ff.eod. l.2.§.ꝙ si in patris quòd si pater dat dotem pro filia, soluto matrimonio actio dotis debet esse cõis patris & filiæ. nunc ponit casum, quo solus pater habet actionem. s. quando stipulatur à marito incontinenti, cum ei dat dotem. eam sibi reddi soluto matri. si autem ex intervallo stipuletur sine consensu filiæ, nihil agit. Sed quid si pater dedit dotem marito ante nuptias contractas? Certè quandocunque vult ante nuptias potest stipulari, nec est ibi necessaria voluntas filiæ.

¶ *Si quis*] Titius dedit pro quadam muliere dotem Sempronio, & stipulatus est ab eo, quod quocunque modo matrimonium solueretur, sibi Titio dos restituatur, solutum est postea matrimonium. & solvit maritus vxori dotem. Certè adhuc potest conueniri ab illoqui dedit dotem. Vivian.

Pater appropriat sibi actionem de dote, si ante matrimonii stipuletur, vel post tẽpore traditionis, alias secus, nisi filia ei consentiat. Bart.

¶ Si quis pro muliere dotem dederit, conueniqueve, vt, quo quomodo dirempto matrimonio, ipsi [d] solueretur, [e] postea maritus vxori dotem soluerit, rectissimè dicetur exactionem nihilominus ei, qui dedit, contra maritum competere. [f]

Iulianus lib. 16. Digest.

LEX XXXI.

NVpta [g] non impeditur, quominus cum priore marito de dote experiatur.

Non põt quis petere, quod exactum cogetur reddere, sed satis est debitorẽ liberari. B.

* ¶ Quoties culpa viri [h] accidit, ne dos a socero, aut à quolibet alio, qui mulieris nomine promiserat, [i] exigeretur; si aut in matrimonio filia decesserit, [k] aut materfamilias facta, cum, qui dotem repromiserat, hæredem instituerit, [l] satis constat, nihil amplius virum [m] præstare debere, quàm vt eos obligatione liberet.

Pro ea parte bona mariti publicantur, pro ea parte ad dotem fiscus tenetur. Bart.

¶ Si pater] Promisi marito filiæ meæ dotem, tempore nuptiarum dotis. & postea acquisiui pactum ab illo marito, quod donec viuerem non inquietaret me super premissis dicendo, postea maritus fecit pactum cum vxore de liberanda dote. Quæritur. maxim. postea ego pater solui marito centũ de dictis ducentis. & postea iudicium est mortuum. volo agere, cõtra maritum ad ducentos. certe non possum, quia non feci nisi centum. Sed forte me decepisse, vult agere maritus contra heredes meos ex pacto de dote solvenda. certe bene potest petere illa ducenta, quæ, essebant a me soluenda.

¶ Si voluntate] Soluit mar. inter filiam meam & maritum suum, sed procuratorio vt repetat dotem à matre, cui procuratori sua consensit. & sic condẽnatus fuit maritus procuratori; postea ego pater decessi. Certe actio iudicati ex dicta sua debet dari filiæ meæ & non aliis meis hæredibus.

¶ *Cum pater*] Mulier, quæ nupsit filio meo, mihi patri dotem dedit, postea solutum est matrimonium inter eos & postea ego pater decessi instituens duos hæredes pure & filio meo prædicto sub conditione, mulier agit pro dote contra pure instituens, & aberat recuperauit dotem pro ea parte, qua hæredes erant. certe maritus quondã suus, idem que institutus a patre sub conditione non tenetur dare aduenientе conditione, nisi superfluum dotis. & si soluat vltra, non repetet à cohæredibus.

Si fundum] Dictum est supra eodem, in l. diuortio quod soluto matrimonio pro ea parte anni, qua stetit matrimonium, maritus debet lucrari fructus. & pro alia muliere modo ponamus, quod mulier recepit fundum. & non recepit fructus pro ea parte anni, qua non stetit matrimonium, certe adhuc petit dotem, qua non est ei integrè soluta, sicut si peteret partum ancillarum, vel acquisita per seruos dotales. Viuianus.

Damnato

---

l† Lib. 1. &c.

* Exceptio ponitur p hãc l. regulæ traditæ. l. 1.a.§.ꝙ si in patris. sup. eod. Dua. hic.

2† In P. F. non est filia.

3† Quoqui nõ recipitur à Gothos sed inter lineas tradi tur delendum.

a *Si ex conuenti*] tpe traditionis dotis: siue fiat traditio dotis tempore, quo contrahit matrimonium: siue post vt C. de iu. dot. l. cum a socero. si autem ante tempus dicit vt subijcit, planè &c. Item no. quia semper dicit hic, stipuletur. sensus est si sine stipulatione pacificatur vt C. de iu. do. l. iuria. sensus in extraneo vbi &c. de pact. conuen. l. 1. & est ratio vt in l. auia. no. & nota similiter vbi stipulatio tenet. & non pactum etiam ex conuento vt sup. de reiu. l. quod si locus. Accur.

b *Interpositio*] non ergo dicitur conuentus. Item quicquid sit constante matrim. super dote, non valet, vt dicebat per quæ negotia. sup. in mand. sed exponevtibi. & nota. sup. de pact. l. inter gen.) sed cum nulla. & facit sup. si cert. pet. l. talia. dicebam. & de pact. do. l. cum dos. & Lob res. s. a. & de iu. do. l. post nuptias.

c *Sine ea*] nec enim dos, nec dotis actio dicitur mulieri quæri nisi solut. 1 matrim. 2 cum non sit matrimonium. & sic pactum do non nocet filiæ.

d *Ipsi*] scilicet danti. Accur.

e *Solue eam*] quod pactum valet. vt sup. de pact. do. l. eò res. §. 1. & C. de pact. conuen. l. legem. & C. de rei vxo act. l. 1. l. accedit.

f *Competere*] contra, & maritum à muliere condicere posse vt in debitum. vt inf. de fol. l. qui hominem. §. ti genti. ff.

N *Nupta*] CASVS. Nupta secundo viro bene potest petere dotem quam primo viro dedit. Forte crederet aliquis contrarium, quia est in matrimonio & dos non potest peti constante matrimonio.

¶ *Quæritur*] Pater filia mea dotem promisi Titio marito suo antequam soluerem ei dotem, soluitur est matrimonium inter eos morte filiæ meæ. nunc ego ago contra maritum de dote. certe ad nihil aliud mihi teneor nisi vt me obligatione dotis liberet. & quomodo ibi dotem in parte pro filia ꝙ mittente idem in extraneo. ita ꝙ audi talem casum. Extraneus promisit dotẽ pro quadã muliere Titio marito suo, & nõ fuit stipulatus ille extraneus dotẽ sibi reddi sol. mat. per maritum. vnde actio mulieri competit. ipsa tũ decessit & instituit hẽdem dictũ extraneũ. nunc agit ille extraneus contra maritum ad dotẽ certè ad nihil aliud tenetur ei maritus, nisi vt liberet eum a dicta obligatione. Viu.

g *Nupta*] secundo viro. & facit inf. de adm. tu. l. tutores, qui post. §. pen.

h *Culpa viri*] multò fortius idem erit, cum sine eius culpa hoc acciderit. qñ periculum spectat ad mulierem, non ad virum. vt sup. de iu. dot. l. si extraneus, & l. promittendo. ff. & §. fin. H.

i *Promiserat*] Nec cã pactus fuerat sibi reddi: vnde mulieri quæritur actio. vt C. de rei vxo. act. l. vnica. §. accedit. Azo.

k *Decesserit*] & sic non habet hæredem. vt ff. de cession. pecu. l. 2. hẽ idẽ si dotem. factum est. fin Azo. vt sup. de pecu. l. deposui. §. 1.

l *Instituerit*] idem si ipsa promissori succedat. vt sup. de iur. dot. l. premittendo. §. fi. Azo.

m *Præstare*] nec enim potest quis obijcere culpam, ex qua lucrum habet. vt sup. de iu. dot. l. cum in fundo. §. 1. Azo. & facit sup. de cust. l. Sed la fundos.

S *Si mater*] CASVS. Quia manifestũ commisit in l. Iulianus de vi priuat. forte tertia pars bonorum eius publicata est, tenetur fiscus respondere non si lũ creditoribus aliis. Et certe pro ea parte, q̃ publicata est mariti sed ꝑ vnde fidei ex.

¶ *Si pater*] Promisi marito filiæ meæ dotem tempore nuptiarum dotis. & postea acquisiui pactum ab illo marito, quod donec viuerem non inquietaret me super premissis dicendo, postea maritus fecit pactum cum vxore de liberanda dote. Quæritur. maxim. postea ego pater solui marito centũ de dictis ducentis. & postea iudicium est mortuum. volo agere, cõtra maritum ad ducentos. certe non possum, quia non feci nisi centum. Sed forte me decepisse, vult agere maritus contra heredes meos ex pacto de dote solvenda. certe bene potest petere illa ducenta, quæ, essebant a me soluenda.

¶ *Si voluntate*] Soluit mar. inter filiam meam & maritum suum, sed procuratorio vt repetat dotem à matre, cui procuratori sua consensit. & sic condẽnatus fuit maritus procuratori; postea ego pater decessi. Certe actio iudicati ex dicta sua debet dari filiæ meæ & non aliis meis hæredibus.

¶ *Cum pater*] Mulier, quæ nupsit filio meo, mihi patri dotem dedit, postea solutum est matrimonium inter eos & postea ego pater decessi instituens duos hæredibus pure & filio meo prædicto sub conditione, mulier agit pro dote contra pure instituens, & aberat recuperauit dotem pro ea parte, qua hæredes erant. certe maritus quondã suus, idem que institutus a patre sub conditione non tenetur dare aduenientе conditione, nisi superfluum dotis. & si soluat vltra, non repetet à cohæredibus.

Si fundum] Dictum est supra eodem, in l. diuortio quod soluto matrimonio pro ea parte anni, qua stetit matrimonium, maritus debet lucrari fructus. & pro alia muliere modo ponamus, quod mulier recepit fundum. & non recepit fructus pro ea parte anni, qua non stetit matrimonium, certe adhuc petit dotem, qua non est ei integrè soluta, sicut si peteret partum ancillarum, vel acquisita per seruos dotales. Viuianus.

1‡ Aliàs secuto.

2 Qũ dat actio dotis, & qñ pñi, vide bonã pl. in l. post dotẽ. inf. eo. in gl. 1. & in l. vxorẽ. §. testõ. inf. de leg. 3.

* Conuenge l. 6. de condic. cau. da.

a *Damnato*] ostius ablatioi absoluti.
b *Aliqua*]puta tertia: & sic quota: vt lege Iulia de vi priuata: vt C. ad l. Iul. de vi publ. l. 2. secus si certa res: vt Instit. de iudic. hæte. l. 5. sed illud. & C. de fen. pas. l. si debitor. Accur.
c *Nec pe. habet*]vt C. eod. l. 2. ipse autem maritus damnatus in ea parte non tenetur, vt C. de fideiuss. l. 1. & facit C. de bo. poss. l. si vt proponis. & C. de don. inter vi. & vxo. d. si res. d *Alie.*]patet, non petat gener. Accur.
e *Exegerit*]pater fortè idem & in filia: vt sup. de iure dot. l. si extraneus. Azo.
f *Nec intelligantur*]vt & sup. de pac. dot. l. fin.
g *Exegerit*]quia pactum fuit per clausulam: vt sup. de pac. dot. l. cum pater. & l. ob res. 4. fin. de matrimoniam constabat adhuc, vt pactum fuerat dotis lucrandæ ad alia centum, quæ non potuit petere a patre, quamuis promiserat, quia fecerat pactum pie non petendo ab eo tantum.
h *Ista*, scilicet alia centum, quæ patet, non tenebatur soluere. Accur.
i *Si mulier*, quia si contra voluntatem dat, aut non ageret, aut filiæ non prædicaret: vt sup. eod. l. 2. §. 1. Accur.
k *Iubente*]secus in iudicio oportunum facta condemnatione: vt inf. de op. libe. l. qui liberum. 9. sed hiam sed idem fit tantum ita contestata, vel non contestata: vt eo. tit. de operarum iudicio. & facit C. de rei vx. actio. 5. & hoc. Sed arg. contra sup. quib. mod. pign. vel hyp. sol. l. ficum. §. fi debitori. Item facit inf. de iniurijs. l. sed si vnus. §. fi. Accur.
ADDITIO. Sol. fm Bar. quod quando quis videtur alteri consentire ex voluntate, vt cõsentire hæredi eius: vt in contrario secus si consentiens ex necessitate: quia tunc non videtur cõsentire hæredi, si cessat ratio inferendæ necessitatis in hæredem, quæ tamen erat in casu hic. vt hic.
l *Fit*]quasi ipsa procuratorem dedisset.
m *Subrogatione*, potestatiua, vel dic in defectum eius exhæredatur, alias non valeret vt inf. de iure instit. iuus. Accur.
n *Soluerit*]soluto matrimonio. Accur.
o *Debebit*]filius cum fuerit hæres, alias non teneretur: vt inf. de do. præleg. l. 2. per contrarium.
p *Pecuniæ*]vxori tam solutæ.
q *Habet*]scilicet si extaret matrimonium & famil. ercis.

Idem lib. 18. Digestorum.

LEX XXXII.

SI marito publico iudicio damnato, a pars aliqua b bonorum eius publicetur: fiscus creditoribus eius satisfacere necesse habet, c inter quos vxor quoque est.

Dotem sibi pacto remissam pater non exigit, soluto matrimonio. Bart.

¶ Si pater cũ ducẽta filiæ suę, nomine dotis, promisisset, pactus fuerit ne amplius, quã centum à le d peterentur, & soluto matrimonio e † exegerit centum, de quibus cõuenit, ne peterentur, nec intelliguntur f dotis esse. Quod si, mortuo patre, cũ hærede eius maritus agere cęperit, & ista g quoque pecunia in dote erit.

Actio iudicati post mortem patris, consolidatur in personam filiæ, sicut actio de dote. Bart.

¶ Si voluntate i filiæ, procurator à patre datus, litem de dote contestatus fuerit, & re secundum eum iudicata, k pater decesserit: iudicati actionem filiæ l potius, quam hæredi dotis patris, dari oportebit.

Quatenus solutum est mulieri, tenetur vir a cohæredibus eius non repetit. Bart.

¶ Cum patri dos data esset, m † & ei filius ex aliqua parte hæres sub conditione n instituus fuerit: & pendente conditione, cohæredes eius dotem, pro sua portione, mulieri soluerint: o hoc minus ex dote filius præstare debebit: p quoniam nullam actionẽ, eius pecuniæ recuperandæ gratia, aduersus cohæredes habet. q

agere, & institõis eõditione pẽdente, nõdum factus hæres, posset, vt § familiæ ercis. l. si maritus. & facit in eo. tit. l. si filia. & de do. præleg. l. 2. §. idẽ Iulianus. & l. pater. §. si post. & l. per quæ] quota portione: vt si: figura synecdoche. Azo. & no. quod fructus vltimi anni debent diui di: vt sup. eo. l. diuor.

Fructus augent dotem: & ideo quod iuris est in dote, erit & in fructibus. Bart.

¶ Si fundum dotalem recepisset mulier, non habita ratione fructuũ pro portione anni, quo r nupta non fuisset: nihilominus de dote agere pót, quia minorem dotem recepisset, hoc enim ad dotis augmentum pertinet, quemadmodum si partum ancillarum non recepisset, aut legata, vel hæreditates, quæ post diuortium s per seruos dotales acquisita: † marito fuissent.

Qui promittit, quod dẽt, intelligitur de debito cum effectu. Bart.

Idem lib. 2. ex Minutio.

LEX XXXIII.

SI prior maritus posteriori, do is nomine, & tanquam debitor mulieris, dotem promiserit, non plus, quam id, 4 † quod facere possit, 4 dotis futurum est. 5 †

Adhibitur ad stipulandum dotem animo donandi, potest eam a marito repetere: licet maritus ab vxore adhibente nunquam receperit, si tamen sibi successit in hæreditate, ꝙ quam hæreditas non fuit soluendo, h.d. secundum Alex.

6 † Aphricanus lib. 4. quæst.

LEX XXXIV.

QVę, dotis nomine, certã pecuniam promiserat: quoidam adhibuerat; qui stipularentur partem dotis, diuortio facto matrimonio, sibi solui: ea nulla data dote, obierat, eodem marito suo hærede relicto, is dánosã hæreditatem eius adierat, nihilominus sti-

a *Damnato*] ostius ablationi absoluti.
b *Aliqua*]puta tertia: & sic quota: vt lege Iulia de vi priuata: vt C. ad l. Iul. de vi publ. l. 2. secus si certa res: vt Instit. de iudic. hæte. l. 5. §. fes. illud. & C. de fen. pas. l. si debitor. Accur.
c *Nec pe. habet*]vt C. eod. l. 2. ipse autem maritus damnatus in ea parte non tenetur, vt C. de fideiuss. l. 1. & facit C. de bo. poss. l. si vt proponis. & C. de don. inter vi. & vxo. d. si res. d *Alie.*]patet, non petat gener. Accur.
e *Exegerit*]pater fortè idem & in filia: vt sup. de iure dot. l. si extraneus. Azo.
f *Nec intelligantur*]vt & sup. de pac. dot. l. fin.
g *Exegerit*]quia pactum fuit per clausulam: vt sup. de pac. dot. l. cum pater. & l. ob res. 4. fin. de matrimoniam constabat adhuc, vt pactum fuerat dotis lucrandæ ad alia centum, quæ non potuit petere a patre, quamuis promiserat, quia fecerat pactum pie non petendo ab eo tantum.
h *Ista*, scilicet alia centum, quæ patet, non tenebatur soluere. Accur.
i *Si mulier*, quia si contra voluntatem dat, aut non ageret, aut filiæ non prædicaret: vt sup. eod. l. 2. §. 1. Accur.
k *Iubente*]secus in iudicio oportunum facta condemnatione: vt inf. de op. libe. l. qui liberum. 9. sed hiam sed idem fit tantum ita contestata, vel non contestata: vt eo. tit. de operarum iudicio. & facit C. de rei vx. actio. 5. & hoc. Sed arg. contra sup. quib. mod. pign. vel hyp. sol. l. ficum. §. fi debitori. Item facit inf. de iniurijs. l. sed si vnus. §. fi. Accur.
ADDITIO. Sol. fm Bar. quod quando quis videtur alteri consentire ex voluntate, vt cõsentire hæredi eius: vt in contrario secus si consentiens ex necessitate: quia tunc non videtur cõsentire hæredi, si cessat ratio inferendæ necessitatis in hæredem, quæ tamen erat in casu hic. vt hic.
l *Fit*]quasi ipsa procuratorem dedisset.
m *Subrogatione*, potestatiua, vel dic in defectum eius exhæredatur, alias non valeret vt inf. de iure instit. iuus. Accur.
n *Soluerit*]soluto matrimonio. Accur.
o *Debebit*]filius cum fuerit hæres, alias non teneretur: vt inf. de do. præleg. l. 2. per contrarium.
p *Pecuniæ*]vxori tam solutæ.
q *Habet*]scilicet si extaret matrimonium & famil. ercis.
r *Quo*]quota portione: vt si: figura synecdoche. Azo. & no. quod fructus vltimi anni debent diui di: vt sup. eo. l. diuor.
s *De dote*]licet non sit dos, sed dotis accessio. sic sup. commo. l. si vt certo. §. vsq; adeo item dicit. vt no. inf. de ver. ob. l. Iul. t. 1.
ADDITIO. Vide qđ illa lex nihil habet facere cũ ista, qa ibi loquitur qñ dos est soluta perfectè, sed in rẽ deficit aliquid. hic qñ dos non est perfectè soluta. & de ista materia hẽs nil non tolũ. §. leganter. sup. de dol. & per Cy. in l. exhibitoris. C. de exhi. reis. fm Bart. t. *Hers.* fructus. Accur. *Ancillarum*, secus in fœtu pecorum. q vt alius fructus diuidit̃ p portione anni: vt C. de rei vx. act. §. itaq; sed partus ancillæ nõ est in fructu: vt sup. d vsufr. l. verus, arg. contra ff. ad l. Falc. l. Paulus respondit. ff. de. 2 *Vel diuortium*]vel constante matrimonio: vel ante eorum p'ationẽ cũ mulieris: vt sup. de iu. dot. si legato. & l. si seruo. & ã vsufr. sed & si quid donetur. Azo. & facit sup. de rei vend. l. ex diuersis. §. 1.
S *I prior*]CASVS. Soluto matrimonio inter me, & Thiam, ipsa nupsit secundo: & ei me delegauit in id, quod ei debebam certè non poterit a me exigere secundus vltra, qđ facere possum, deducto me cẽ, sicut nec ipsa posset. Vinia. y *Nemini*]alias gl. alias nomine. Accur. z *Potest*]immo in solidum cum secundus maritus tũ creditor mulieris: vt inf. de re iud. l. Neminem. ff. princ. & de except. dot. l. pen. §. si cum. & de nouat. eo. l. princ. & sup. de cõd. ob. caus. l. si donatum. §. 1. quę sunt contra. Solu. hic promisit prior vt secundus per hæredem, quòd mulieri debeo. ibi vero, vt quæ mulieri debeo. vel quod ipsa mihi dedit in dotem. arg. sup. de iureiur. l. cum qui. §. si mulier. & de consti. pecu. l. §. & Instit. de leg. §. sed si vxori. Quid autem si post hanc promissionem fiat no soluendo? Respon. vt sup. de iu. dot. extraneus. Accur.
Q *Vę dotis*]CASVS. Vxor mea promisit mihi centum in dotẽ. & fecit stipulari Tiã. & Sẽpronius a me matrimonio donandi eis dictã dotẽ. eis reddi tol. mat. postea mulier decessit antequã solueret mihi dictã dotẽ & me hærede instituto. do quæritur nunquid

* Sensum huius l. post Bart. vid. C. de or. iud. l. cõstãte. nu. 29. sup.
* Cõcor. e. generali cõstitutione. & ait & gl. in ver. reddit. vs. itẽ facit glo. sup. verſi. fundationem. eo. c. ele. lib. 6.
3 † Perfectus dotis acquisitæ marito fuissent P.F.
4 † Id. qđ à Gotho. lineis reponitur abolẽdũ vt abundans.
5 † Esse. P.F.
6 † Li. 7. §. P. F. vi. Cuiac. 7. ad Aphr.
* Vide in hũc locũ Cui. c. 7. ad Aphr.
1 † Esse. P.F.
2 † Egerit centũ. de quibus cõuenit, ne peterentur, nec intelliguntur dotis esse. Quod si, &c. sic legit pãgẽdo. Dar. & alij. Fidest se dotiores.

quid teneor d. Titio, & Sempronio? Et dicitur, q̃ sic: hereditas enim uxoris est apud eum loco dotis & pedum prædictis satisfacere tenetur, sed & aliis creditoribus mulieris. Viuia.

a *Tenebitur*] si animo donandi eis inter viuos fuerunt adhibiti: si autē stipulanti simpliciter promisit, præsumitur, q̃ nō animo donandi.

vt l. de iure do. l. mulier. §. fi. quæ est contra: nam mulierum genus auarissimum est, vt sup. de donat. inter vir. & vx. l. si stipulata. & etiam quilibet præsumitur auarus, vt sup. de proba. l. cum de indebito, nisi ratio sanguinis, vel temporis aliud inducat, vt supra de proba. l. Proculus, & de donat. inter vir. & vxo. l. si seruus communis, vel vicissim factæ donationis, vt sup. mand. l. si vero nō remunerandi, §. inde Papinianus. & aliis casibus ibi not. & ita locū habet actio mandati: non autem teneretur maritus stipulatoribus, sed fieret inter eos compensatio. Si vero probatur animo donandi factū, in dubio præsumitur causa mortis, vt inf. de leg. 3. l. cum quis decedens, §. nuptura. & de do. præle. l. Seia. & hoc etiam potest sic intelligi. & ideo posset reuocari, vt C. de iu. do. l. 2. Accur.

b *Se compensasse*] sic sup. de cuic. l. si ei. in prine. & §. si is. & infra de fideiuss. l. si debitor. & inf. eo. l. Mæuia. Accur.

c *Cæteris*] Nisi fieret inuentarium, vt C. de iu. delib. l. scimus. §. & si præfatam, & in Auth. de hæred. & Falc. §. si verò absunt col. 1. sed in legato secus, etiam inter veteres, vt inf. ad Treb. l. 1. §. sed his qui, & inf. ad l. Falc. l. in ratione. q. quod vulgo H.

d *Tenetur*] dissimiliter ff. quæ ceteris tenetur in solidū, his in quantū facere pōt vt ff. l. prox. & inf. eo. l. si maritus. Azo.

Hæc dicitur] CASVS. Pro filia mea dedi dotem Titio, postea inter eos solutum est matrimonium, ego dico eam esse in mea potestate, & eam volo agere cū marito ad dotem cū voluntate filiæ meæ litteras ei gerens se tanquā matrē, dicit se non esse in mea potestate. Certe ego pater debeo probare eā esse in mea potestate & mihi cōstituere tantē vel expensas, si volo admitti ad agendum: nam & si in potestate mea se confiteretur esse, non tū agerem sine eius voluntate. Viuia.

e *Esse dicat*] implorando officium iudicis, vt inf. de lib. exhi. l. 3. §. hoc autem. Azo. nam ipsa erat in quasi possessione exercendæ libertatis.

f *Et dotem*] scilicet aduentitiam: nam profectitiam potest petere etiam si filia esset emancipata, vt sup. de cuic. l. patet. & de iu. do. l. profectitia. §. fi. secundum quosdam, sed secundum Azo. & H. etiam in profectitia, ex quo tempore legitimo est. Accur.

g *Postulat*] quam petit si filia est in potestate, pro qua dedit etiam nullo pacto appositō, secus vbi datur pro emancipata: vt C. de rei vxo. act. 5. accedit & §. extraneum.

h *Dentea dum*] primum probat eo ipso, q̃ probat legitimam, vt Inst. de pat. potest. in prin. in fin. eo ipso quod non habet causam contradicendi, vt inf. eod. dotem. Sed an Titia

1 † Papinianus.

LEX XXXIV.

*Si filia nupta, & dotem dante patre, & ipsa consentiente, in potestate mariti, & ipsius patris esse dicat, & ideo dotem petat, & pater eius in contrarium, quid iuris? Respondi, si in potestate mariti

a *Non consentiente*] tacitè autem consentire non videtur filius in filiam vt ff. de spon. l. sed ea quæ. & l. filio. Item quid si expressè consensisset? Respon videtur ei præiudicari, vt arg. l. adl. Iul. de adul. si vxor. §. fin. sed vbi nō cōsensit, patris cōsensus ei nō nocet: licet sit hæres: quia cōsēsus talis nō est, ex quo dat actio vel exceptio. Vel verius etiam si consensisset filius, non nocet: quia sponsalia tūc non matrimonium fuit contractū: imo quā plus est, nec sponsalia videtur cōtracta: cū non durēt: vt ff. de in ius vocā. l. si pro pfe. §. veruū. & sic nō obstat l. Iulianus. l. ex qua pfona. & C. de ritu nup. d. l. cū à filio. &c. quæ sunt contra. hic ergo subaudi, maximè si non consensisset. &c. Acc.

Vir adulter.] CASVS. Debes scire, q̄ si culpa mariti solvatur matrimonium, ipse amittit donationem propter nuptias: si autē culpa mulieris, ipsa amittit dotem: vt ff. l. propter. & C. de repu. l. consensu. §. 1. 2. in. Sed quid si vtrinque culpa soluatur? Certè dicit hæc lex, q̄d compensantur adinuicem delicta: & ita nullus admittit. Vnde fit, quondam non infra loquitur de repudio.

1 Lib. 11 & c. P. F.

c *Ab his fautoribus*] scil. obijcientibus in simili causa. sic ponitur I Auth. de sanct. Episc. §. si quis autem ergo pecuniaria. vbi accusata. &c. cōfert. g. puta in

2 Contē plexat. P. F. donatione p̄p nuptias, quam vir repetebat à vxore, & dotis, quam vxor repetebat à viro. sed vtrique ex his causis datur propter delictum alterius: puta mulier, p̄p lenocinium viri: & vir propter adulterium vxoris, q̄d quidem posset quilibet eorum facere. vt C. de rep. d. l. consensu. nisi obijciens esset in pari turpitudine, vel diuortium criminum. vel eisdem, in qua vterq. consensit. vt ff. eo. l. cum mulier. criminali autē accusatione instituta, vindicta posci possit. nec enim vnus alium accusare prohibetur, nisi cum ide perpetrasset lenocinium: tunc n. nil Iudęs ludrorum Cath. Cethegum. vt C. de hær. l. qui ff. interfecit. Accurs. d *Fallere*, in defini. dicit lege sic. & supra. de minor. l. auxilium. in fi. & in Authen. hoc ma. & auxi. §. quia vero in fi. colu. 3.

e *Paria delicta*] Nō delictum cum delicto compensari. 1 sic in fine q̄d in loco publi. l. ff. idem arg. & de dolo. l. si duo. cum concor. & inf. quod vi aut clam. l. si nemo. §. si ad lanuam. & ne quis eum qui in ius vocabit. l. & inf. de adul. l. si vxor in fi. Sed arg. contra. ff. p. commo. l. rem mihi. §. is exercitu. Accurs.

f *Post dotem datam*] CASVS. Potest ex intervallo, filiæ voluntate stipulans est sibi soli dotem reddi: facto diuortio, sub hac conditione si filia sine liberis decesserit, extat conditio diuortij, videl. mortis, & liberorum defectus, nulla patri dotem repetenti obstat exceptio, sed si diuortij tūc non etiam mortis, & liberorum defectus existat, patri sine filia agenti obijcibil exceptio, nisi forte tamen filiam habuisse, vel cā exquisita nūo sibi actio denegatur. vt ff. eo. l. si. §. pen. & fi. l. si cum dotem. §. sed si filia. Vel dic secundo, q̄ mortis tm fuisse cōditionem apposuisse, & tunc pater, si defuncta filia sine liberis agere, nō obstat exceptio: quia ad solum patrem recidit actio. & hic subaudiur maximè vt statim dicā. Si vero filia viua, agat pater, ob exceptio. inspecto tenore actionis ex stipulatu, quæ patri cum filia competit. sed quia p̄ potea sibi soli consensu filiæ est stipulatus primo. & secundo casu explicatur. vt ff. eo. l. quotiens. §. ceterum. Azo. Vel tertio dic, q̄ volente filia, fuit stipulatus simpliciter, non sibi: quo casu sibi. & filiæ vī stipulatus, vt perinde sit, vt lex dicit, cum nullo mō est stipulatus, & sic est cōis actio vtrique. Arg. cōt. ff. de ver. obli. l. si ita stipulatus fuero. l. Chrysogonus. 2 ibi. sequens stipulatio. & non dat replicatio patri. & sīc hostes casus filię voluntate determinet hanc actionem. stipulatus est. Vel quarto, filiæ voluntate, determinet, facto diuortio, & tunc nō datur replicatio. Vel quinto, verbum dari, q.d. ad voluntatem filiæ mihi reddes. l. si ipsa tunc volet. Si ergo vult, requiritur eius voluntas, alias si non consentiat, repellitur exceptione, sed ea mortua sine liberis, non est, cuius requiratur voluntas. Sed si liberi extant, idem q̄ non requiratur alterius voluntas, si dos est profectitia. quę sequitur me, alioquin requiritur voluntas liberorum. Si vero pones, q̄d filia simpliciter consensit mea stipulationi, & ego non apposui aliam conditionem, nisi diuortij, quare impediret agere, facto diuortio, etiam mortua filia? Accurs.

g *Stipulatus est*] consentiente filia, secundum tres primos casus. vel non consentiente filia secundum alios duos.

h *Secundum*] vnum tantum. si diuortij, non autem voluit. & hic quando pater agit, secundum omnes casus.

i *Sine liberis*] maxime, nam idem si cum liberis, & dos est profectitia. sīm vnum casum. Vel dic, q̄ hic casus fuit complexus in stipulatione secundum primum. & sic nō facit pro Bal. qui dixit dotem reddi patri, etiā si liberi extant. & pro eo facit C. fol. matri. l. dos. vbi de hoc no. Sed pro. Azo. facit de pact. dot. l. inter socerum. prin. & §. 2. & inf. de leg. 3. l. vxori. & testamento. & de min. l. 2. sed verū in fi. §. & supra. l. si ab hostibus. Accurs.

Si pater, CASVS. Promisi marito filiæ meæ dotem priusquam solueretur. factum est diuortium inter eos. ego ignorans potui solui dotem marito. certe ad repetendam dotem non solum habeo conditionem indebiti, sed etiam actionem de dote. Viu.

k *Non prorsus debuit*, imo indebiti. vt ff. eo. l. si quis fundū. §. Imperator. q̄ est cōtra. Solve tibi. & facit. ff. de in. dot. l. quē admodum. & nō de cond. indeb. l. qui exceptionem. fi-

In

1 Fallit in fi. gl. in fi. & quibus. ff. eo. l. si. & q̄ ibi not. & q̄ quisq. cessat a fine in tantum, quia non tollit cō

ne filio, spōsalia cum eadem, nomine filij sui fecit. Mœuia deinde repudium spōsalibus misit, atque ita alij nupsit. Quæro, si Mœuia agat cū Lucio Titio quondam marito, & à patre hærede relicto, de dote, & p. obtenū culpa mulieris matrimonium dissolutū, an possit maritus, p̄pter culpam mulieris, dotem retinere? Marcellus respondit, etsi vt hæres institutus à patre, Titius conueniretur, tamen, si sponsalibus non consensisset, a culpam mulieris mulctandam esse.

Paria delicta mutua compensatione tolluntur, hoc licet. Bart. vel sic: Exceptio adulterij tollitur replicatione lenocinij, vel econtra, cū agitur ciuiliter de dote, vel donatione propter nuptias lucranda. hoc dicit. concordat l. cum mulier in fi. eo. Alex. Papin. 1 † lib. 3. quęstionū.

LEX XL.

Viro, b atq. vxore mores inuicem accusantibus, c causam repudij dedisse vtrūque, pronuntiatum est. Id ita accipi debet, vt ea lege, à quā ambo contemplerint, 1 † neuter vindicetur. Paria c enim delicta, mutua compensatione tollunt, ne filio, 3 † dissoluuntur.

Pater, stipulando dotem, mandato filiæ videtur stipulari, & tanquam eius procurator, ex qua stipulatione, si filia mortua, sine liberis, agit pater, vt hæres filiæ, sed filia viuente sui agendi non habet potestatem. Alex.

Idem lib. 18. quæstionum.

LEX XLI.

Post d dotem datam, f & nuptias contractas, stipulatus g est pater, 4 † voluntate filiæ, diuortio facto dotē dari, si conditio h stipulationis impleatur, & postea filia sine liberis i decesserit, non erit impediendus pater, quò minus e stipulatu agat. Viua aūt filia, si agere velit, exceptione submouendus erit.

Etiam pro dote soluta, soluto matrim. competit actio de dote. Alex.

Idem lib. 1. 5 † Responsorū.

LEX XLII.

Si pater, ignorans filiā dimisisse, dotem ex causa promissionis numerauerit, nō per indebiti k condictionem, sed de dote actione, pecunia petetur.

Mors ciuilis patris facit actionem de dote filiæ esse p̄ soluto. Bart.

pēsatiōe sed quilibet agit p̄ sua. vt no. in c. dū lecti extra de excep. in c. pen. in fi. extra de adult. 3 † Pensatiōe. P. F. * Per hāc l. iuncta sua gl. 1. limitabis tex. in l. 2. §. p̄ si p̄ patris. ff. eo. dū dicit p̄fem nō posse dotē p̄fectiā, nisi cū voluntate filię, peto te. De quo reuurre ēt ad l. ania. C. de iure dotium. 4 † Voluntate filiæ, addi siue fuerit Cōr. hic. eo. q̄ græca exēplaria hic §. voluntatē filiæ promā: ipsamet exēplaria græca. & metaph. vii ī plurib. p̄gnātia. & Fl. Arche typo. cęteris cōmendās. 5 † Idē li. 17. qō. P. F.

a Dic, q̄d ibi nō intelligit p̄sona exti secus in q̄ verba stipulatiōis cōferant, sed p̄sona cui⁹ noie stipulatio facta ītelligitur bō. pōt. subintelligi, vt hic, & ēt ibi, p̄ quā q̄d p̄ q̄a libertus se nec cedere p̄curatori alieno noie stipulatus & hoc tenet Dyn. ītō B. hic.

Idem lib. 12. 2 † responsorū.

LEX XLIII.

INinsulam patre deportato,[a] qui pro filia dotem dedit, actio dotis ad filiam pertinet. [b] Post diuortium quoque, patre damnato, qui [2] † dotem consentiente [c] filia, nō petierat, æquè dotis actio mulieris est.

Vir non lucratur fructus dotis putatiua, retinet tamē, quatenus in vxorem consumpsit, & quatenus necessario, vel vtiliter impendit. Bart.

¶ Fructus [d] ex prædijs, quæ in dotem data esse videbantur bona fide perceptos, & i [3] † mulieris onerib. ātē causam liberal m absumptos, quamuis seruā fuisse postea constiterit, peti non potest placuit. Sumptus verò necessarios, & vtiles, [e] in prędia, quæ dotalia videbantur, factos, compensatis † fructibus perceptis, & ad finem superflui [h] seruari conuenit.

Debitum hinc inde ex cā vsuraria compensatur. Item marito non debentur vsuræ, qui non dat vxorem. Bart.

¶ Vsuras [4] † autem numeratæ dotis [i] ex stipulatu pater, in matrimonio detūcta filia, si petat: [k] gener, qui residuæ dotis promissæ fœnus stipulatus est, ita demum ad finē vi-

[a] *Deportato*] ante diuortium, quod apparet ex litera seq.

[b] *Petitur*] quia patet pro mortuo habetur vt inf. de cōtrahen. tabu. l. 1. §. fi. & de bo. dā. l. necem. §. 2 H.

[c] *Consentiente*] maximè nam & idem vbi consentiēte ea petijsset, vt §. e. l. si matrimo. §. fi. vel litare. Vel dic non petierat cum effectum, i. non exegerat nam tunc secus esset. & facit inf. ad l. Fal. l. pf. filiā. in prin. & §. e. l. si cum dotē. §. si pf. & inf. e. l. in his. §. filia. & l. si socer. in princ. & C. de rei vxo. act. §. videamus. & de sol. qui hoicm. §. si gener. Acc.

[d] *Fructus*] i. in eo quòd sumptus excedunt fructus seruabit de dote, vt inf. tit. r. l. quod dicitur.

[e] *Et vtiles*] ad perpetuam rei vtilitatem.

[f] *Compensatis*] soluto matrimonio, vel dic est constate: quia non fuit matrimonium, nec habuit necesse sustinere onera matrimonij: nec lucrifecit fructus ea ratione. q. sustinuit oneta, sed quia bona fide percepit.

[g] *Deceptis*] puncta perceptis & dic conuenit seruari ad finem, id est vsque ad finem. Accurs.

[h] *Superfl.*] i. residui, in quo sumptus excedit fructum: vt §. de rei vend. l. sumptus. & l. cum pot. & fac. §. tit. l. j. & de do. epist. l. 1. §. imperfe. & §. eod. si cū dotē. §. fi. & l. §. q. Sed quo iure seruat? §. fi. vt C. de rei vxo. act. fi. §. sed nec ob impensas. Vel dic iuste exceptionis deliciur nō fuerit dos vt d. l. sumptus. & de petit. hæred. l. q. si sumptus.

[i] *Numerata dotis*] pro parte dimidia: quia dimidiam dotē dedit socero in qua restituenda est in mo to matrimo. facto diuortio. Item alicuius diuidia dixit fuit genet vsuras stipulatus, quas nō compensat in vsuris illis, quæ petuntur ex mora.

[k] *Petat*] ex mora: quia iudicium bonæ fidei est vt C. de rei vx. acti. §. ex clio. Vel secundū R. quia stipulatus erat: quia hic dicit, ex stipulatu. Accurs.

[l] *Stipulatio*] qua socer tenebatur genero, si aliter dimidiæ differret solutionem. & facit §. man. l. creditor. §. pe. & de iure do. l. cum post. §. in domum. & de doli except. l. fin. in princip.

[m] *Non differtur*] vt §. de iure dot. l. stipulatio. nisi consensit demum vt §. de pac. do. l. cum maritus. §. 1. & facit §. eo. l. si mulier diuertens. & sup. locatum quæritur. §. 1.

SI *maritus*] CASVS. Soluto matrimonio, maritus fuit cōdemnatus pro dote vxori in quantum facere potest. inuenit postea mulier quòd ipse habebat quosdam debitores, qui debebant ei tantum, quantum esset sufficiēs ad satisfaciendum dotiscertè non cogitur cedere mulieri actiones contra eos, cum facta cessione nihil ad alimenta sibi remaneat. & habeas in litera bis dictionem, neque. Viui.

[n] *Quantitatem*] i. concurrentia, vel parta. Azo.

[o] *Habebit*] in bonis, præter dicta nomina quæ etiam nomina sunt ei necessaria pro victu.

[p] *Non mandare*] nisi fortè talis sit, qui ex filij persona possit sibi tuitare. (i. cum arguitur de libe. agno. l. si quis à liberis. §. sed si filius. & secundum hoc habeas bis neque. & tūc incipe soluere ei. nēque mandare. & c. alias deest secundum neque. & non est aliqua negatio. & tunc dic, deest non habet amplius, deest, aliud necesse, nisi mandare actiones, postquam condemnatus est cum nihil habeat vltra alimenta, & tunc recidit in idem cū prima.

Sed

1† Lib. 4. P. F.

2† Quidē cōsēciēte. Sed litere illæ, ma. iusculę i. dicāt esse duplicandas. & sic efficiōt q quidē cōsentiēte, &c. Halos. hunc tex. legit.

3† Inf. F. si profect.

4† Aliter si est in P. F.

5† Exhibuit. P. F.

6† Qui. P. F.

7† Dederit. P. F.

8† Stipulatus fuerit. P. Fl.

9† Lib. 2. cōr. ū. P. Fl.

10† Neq. āplius. neque hēbit mandare actiōes P. F. cū recep Dua. Halos. vero. Neq. amplius hēbit mādare actiones dēt. Quæ lectio Flor. melior cēsetur licet Dua. vtrāque lectionem admittat. Sed Cōtius emēdat i hūc modū. pūgēdo. v3. & noia sint ad dotis q̄titatem neq. amplius hēbit māda re actiōes sequens Græcorū sēsū, quē hoc loco notat. Gothof. verò adhæret lec. huius exēplar. i cōmēt. ad hanc leg.

sed in hoc differt: quia incipit ibi soluere, neque amplius. Vel aliter nō habebit amplius si plus aliud necesse, nisi hoc mandare actiones secundum Ir. & hoc si sint nomina sufficientia ad dotem, & ad alimenta, & tunc similiter incipit ibi soluere, neque amplius. Vel aliter id est cum facta cessione nihil ad alimēta sibi remaneat, & hæc cōmunis est ad geminum neque, & ad vnicum secūdum Ir. Vel aliter immo necesse habet si aliàs habeat sufficientia alimenta: vt C. de rei vxo. actio. §. cum autem, in fin. & inf. de cess. bo. l. qui bona. p. imo respon. Azo. & hoc secundum Ir.

1† Qāq; P.F.

2† Apud Sex. Pōp. digestorū ab Antio ne lib. 1. ibi. Antisto cōtenſit. Ergo diceret, & ſi, &c. P. F.

3† Aliàs ibi idē. ſine &. le git alibi. Ego dicē sibi. * Cōcor. glo. poſt prin. ſuę vel. trāmiſſe, ergo nil. ſa. leg. & c. q̄n turpiter. aſp.

4† Id est, patre mulieris. a Goth. inter lin. dup. pabundam ſponſum.

Si fecer] CASVS. Profilia mea dedi dotem Titio, ea ſtipulatione ſolutum eſt matrimonium inter eos, genet debitor dotis inſtituit ſocerum hæredem, & poſtea ſocer obijt, certè ageret mulier cum hærede patris, ciuſdemq; ſocerii certa ad dotem, ſed & ſi viueret pater, & ſi liam emancipaſſet, ageret cum eo filia. e *Lucius Titius*, Promiſi pro filia mea cēſum in dotem Caio Seio. & poſtea ab eo acquiſiui pactum, ne me viuo ageret ad dotem, poſtea ſolutum eſt inter eos matrimonium, & ego pater deceſſi. & exhæredaui filiam meā prędictam. & duos alios mihi inſtitui, vnde mulieri ſoli competit dotis actio: maritus tenetur ei cedere actionem contra hæredes ſoceri, qui non ſoluerat adhuc dotem marito pp pactum ſupradictum inter eos appoſitum, vel ſi velit maritus quondam facere hanc gratiam mulieri, vt ipſa exigat ab hæredib. ſoceri dotem, & mulieri det: benè poteſt hoc facere, & ſi eo agente contra dictos hæredes ipſi excipiant de dolo, dicēdo, dolo facis, q̄ petis à nobis, quod tibi non debet remanere, imò debes reſtituere: ipſe potent replicare, & dicere illud quod vos dicitis eſſet verum ſi vobis deberem reſtituere: ſed ego debeo reſtituere vxori meæ quondam, vnde veſtra exceptio nihil valet, ſi aūt cōcederes, eos poſſe taliter ꝺ maritum excipere in noſtro caſu, cū fuit factū diuortiū ante mortē patris, oportebit te cōcedere in alio caſu, ſ. q̄n diuortiū fuiſſet factū poſt mortem patris, eiuſdemq; ſoceri, cū vltimum ſine dubio ſi deberet cōcedi quia mortuo illo ſocero nata fuit marito actio de dote contra hęredes, conſtante adhuc matrimonio p̄dicto: vnde per diuortium nō tollitur ei, quā autem dixi in filia exhęredata, idem erit pro parte inſtituta: nā cohæredes mulieris conueniet maritus pro hæreditaria parte ad dotem, & mulieri reſtituet, aut cedet actiones contra eos. Vitia.

a *Affirmat*] ergo aditio hęreditatis debitoris pro ſolutione non hꝫ. alioquin filia, cū cauſam contradicendi non haberet, denegaretur actio: vt ſup. eo. l. dotem. Sed contra. inf. de fideiuſ. l. ſi debitori. Reſp. illud reſpectu ſuccedentis tantum dici. Azo. Item quantum ad fideiuſſorias, & acceſſorias obligationes, nō quantū ad alias: vt inf. de fideiuſ. l. Vranius.

b *Aristone*] retulit Ariſto, quod ita Pompo. dicit, & confirmat dictum Pomponij.

c *Conſenſit*] ſ. Pōp. & no. q̄ pater & filia vñ eſſe duo rei ſtip. ergo licet vnus ſuccedat debitori, nihilominus in p̄ſona alterius in ſuo ſtatu remanet obligatio, vt ſ. de fideiuſ. l. Vran.

Paulus lib. 4. quæſtionum.

LEX XLV.

SI ſocer à genero hæres inſtitutus adierit, hæreditatem, quandocūq;, 1† mortuo patre, cum hærede ejus filiam de dote acturam, 2 Nerua & Cato reſponderunt: vt eſt relatum 2† apud Sextum Pompo. lib. 6. Digeſtorum, & ab Ariſtone b lib. 5. & ibidem 3† Ariſt. conſenſit. Ergo dicemus, d & ſi emancipaſſet pater filiam, ipſam quoque conueniri e poſſe.

Quid pertinet illud, quod reſtituturus eſt alteri, quam ei, à quo petit, dolo facere non videtur. Bart.

Lucius Titius filiæ ſuæ nomine centum dotis promiſit Caio Seio, interq; Caiū Seium, & Lucium Titium patrē mulieris conuenit, ne dos à viro, viuo Lucio Titio, id eſt, patre mulieris, 4† peteretur, f poſtea, culpa mariti g diuortio facto, ſolutum eſt matrimonium, & pater mulieris decedens alios hæredes inſtituit, filia exhæredata. Quæro, an ab hæredibus ſoceri maritus exigere poſſit dotem, cum eam mulieri redditurus h ſit? Reſpon. Cum filia, aliis à patre hæredibus inſtitutis, actionem de dote ſua recuperanda habere cœperit; i neceſſe habebit maritus, aut exactam dotem, aut actiones ei præſtare, nec vllam exceptionem habebunt ſoceri hæredes aduerſus eum, cui k 5† abſurde dicitur, dolo videri l eum m facere: qui non ipſi, n quem conuenit, ſed alij o reſtituturus petit. Alioquin & ſi poſt mortem patris diuerſiſet, nondum exacta dote, excluderetur p 6† actione dotis maritus, quod non eſt admittendum. q

¶ Sed & ſi ex parte filia hæres patri ſuo exiterit: debebit maritus cohæredes eius pro parte r virili exigere, & mulieri reddere, aut actiones ei præſtare.

Ex pacto aut materni dotem dātis, ſoluto matrimonio actio quæritur mulieri. Bar.

d *Dicemus*] locut à pari. No. ſoli filiæ competere actionem cum fuerit emancipata, quæ fuerat ante communis: vt C. de rei vxo. act. h. videamus, ſicq; ambulat de patre in eam, vel de communione in proprium filiæ, ſic ſup. de vſufruct. adhuc. & ſi operas. Accur.

e *Conuenire*] actione de dote venta petita, vt ſup. dixi. ſed ſi eſt ī poteſtate conſtituta, cū p̄ſit contra partē intentare actionem aliquā cōtra eam etiam cū venia: vt C. de in ius voc. l. q̄ in poteſtate, ſed & de æquitate iudicis offic. conſulitur filiæ, cum paternum ſit officium dotare filias: vt ſup. de ri. nupt. l. qui liberos. & C. de do. promiſ. l. fin. & de rei vx. act. authen. ſed quamuis.

f *Peteretur*] ne vir peteret, quod pactū valet: vt & ſup. eod. l. ſi marito §. i. & de pact. do. l. cum pater. & l. obtes. §. ſi.

g *Mariti*] & ideo donationem propter nuptias amittit. & dotem promiſſam exigit, quam teneatur reſtituere Accur.

h *Reddituros ſit* imò vi contra, cū non imputari non poſſit, q̄ patrem mulieris non cōuenerit. aut ſup. de iu. do. l. ſi extraneus. cū ergo dotem non habeat, nec culpa poteſt ei obijci, q̄ non habet, non poteſt conueniri ex culpa ſua. vt inf. e. l. Mæuia. i. reſpon. ſed gē mitius poteſt ei obijci, cur patrem, ſi vult, nunc non conueniat, cum nec poſſet pp pactum. Sed ſi. hic contēplatione dotis filia exhæredata fuit, vnde dos ei legata vī: vt ſ. de rei vend. l. emptor. §. ancilla. & inf. de hęre. inſti. q̄ videbat l. cōq; ex patris voluntate imputatur marito, quod aliàs nō imputaretur, cur patrem non conuenit. Vel melius ēt nō legata dote agit filia, quia ad eā tranſit actio: vt C. de rei vxo. act. l. vnica. §. videamus. nec imputatur marito, q̄ patrem, ſed q̄ hęredes patris non conuenit in ſolidum. Azo. Vel actiones non cedat, vt ſup. de pecu. l. quod debetur in fi. Azo.

i *Capiet* nec enim habet eam patre viuente, quantum ad exercitium, quia eſt in poteſtate: ſed habet eam mortuo patre, vt C. de rei vxo act. §. videamus. Accur.

k *Cui*] ſ. marito. Azo.

l *Videretur*] ſ. cum peterit id, quod reſtituturus eſt.

m *Eum*] maritum. Accur.

n *Ipſi*] ſ. hęredi ſoceri.

o *Sed aq*] regula ergo, q̄ dicit, Dolo facit, q̄ petit, q̄d reſtituturus eſt, locū hēt q̄n eidē: vt inf. de excep. dol. l. dolo. & inf. de reg. iur. l. in cōdēnatione. §. fi. & in poſſeſſorio. vt inf. de Carb. edict. l. 4. §. cauſę. non q̄n alij. & dic alij ſimulieri.

p *Excluderetur*] ſ. cum fuerit actum, q̄ poſt mortem poſſet petere.

q *Admittendum*] ſ. excludi maritum.

r *Pro parte virili*] i. pro numero perſonarū: vt C. de cad. tollen. §. finaute l. vn. & inf. de leg. p̄ſtan. l. virilis. Sed vī pro hęreditaria tm: vt C. de bo. auth. quod poſſ. l. ſi vxor. contra. Rſi. hic propriis nominib. expreſſis damnari fuerāt ſoluere dotem, & iidem pro virilibus tenentur: vt in ſ. ad Treb. l. nonnunquam. Azo. & de lega. 1. l. ſi hęredes. Vel dico, q̄ equaliter omnes inſtituti erant, & ſic pro hęreditaria portione. ſed ſi inæqualiter, ſimiliter pro hęreditaria portione.

Caius

C. Aius Seius] CASVS. Seia in potestate patris existens habebat auum maternum, qui auus marito dictæ puellæ, s. Lucio Titio dedit centum nomine do. pro ea, & fuit stipulatus vt sol. mat. dos restitueretur Seiæ nepti suæ, vel sibi ipsi auo, postea decessit hic auus, & solutum est postea dictum matrimonium, quæritur quis debeat hîc dictam dotem, vtrũ hæredes aut maternus an d. neptis? & certe cum hic auus neptem non habuit in potestate, & ita ei erat extranea, non potest petere ipsa dict. do, sed soluere ei posset maritus si vellet, & hæc vera sunt de stricto iure: sed de æquitate, & nuptiarum fauore, personarumque affectione, & quia pro dote neptis agitur, vtilis di. nepti tribuitur actio ex pacto dicti aui ad repetendam dotem à vitro suo. Viuia.

1† Gaius. F.F.

2† Vxoris, in archetypo Flo. legit vt not. Taurellus in suis ad notatis.

a *Diuerterit*] quia vtile per inutile non vitiatur, vt sup. si certum pet. l. certi condictio. §. quoniam. Azo.

3† Ex stipulatione P.F.

b *Competere videtur*] immo nullo modo videtur, quia sua persona potius ad solutionem, quam ad obligationem videtur inducta: vt §. de verb. obl. l. eum qui ita. §. fibi. Respon. persona huius aui eiusdemq; stipulatoris ad obligationem potius videtur adhibita, quia sibi potuit stipulari, secus in extraneo, cãdico mihi, aut illi: quia ei stipulari non possum, id. n. præsumendum est, quod de iure fieri potest: vt no. sup. de condi. indeb. l. ii procurator. §. Celsus. Accur.

4† Et circunscrib. Gothofr. lineis.

5† Proponit P.F.

5† Qñq; diuerterit. P.F.

c *Posse sui*] imò videtur, quod non, cum ad obligationem personæ Seiæ fuerit posita, vt inf. de verb. obl. l. eũ qui. §. quod si solet sed hoc specialiter: immo & actio datur, quod plus est, vt subijcit, sed & permittendum, &c. Accur.

6† Etiñ est I. F.

7† Permittendum est] nempe de æquitate: nam quod dictum est, verum est de rigore iuris, vt hic sequitur, & C. de pac. conuen. l. si pater, & arg. inf. de aqua plu. arcen. l. secunda. §. item Varus in fi. & sic nõ obstat inf. de verb. obl. l. stipulatio ista. §. alterique est contra. Item contra inf. ad Trebel. l. debitor. §. ea quę. Sol. ideo neptis agit ex pacto aui paterni, quia ageret in hoc casu nulla facta mentione conuentionis, vt §. de vulg. & pup. substit. l. si filius. nõ autem sic ageret mater ex pacto filiæ, vt ibi quia nec ageret mater, si nulla fieret a filia pacto. Item cõtra. C. de in dot. stipulatu. Sol. vt ibi. & facit C. ad exhib. l. fures. & sup. de pecul. Publia. & §. de verb. obl. l. quicunque. §. si quis ita. & C. de do. quę sub mod. l. quoties.

8† Esse legit apud Haloan.

9† Defendet. P. F.

9† Sect. antiqui idmaris esse. Contenatur hic authoritate Nonij in Terentiano Phormione.

ADDITIO. Dic quibus non ideo quæritur filiæ quæ mater ei cessit: sed quia pactum fuit interpositum super re propria, & sic quæritur cuilibet extraneo, vt l. pen. C. ad exhib. & per Bart. in l. stipulatio ista. §. si quis insulam. in fi. de verb. obl.

e *Fauor*,] immo nullus fauor est: quia extraneo dante dotem, nec paciscente, vel minus legitimè paciscente (vt hic erat) debet dari mulieri actio: vt C. de rei vx. act. l. accedit:

Idem lib. 6. quæstionum.

LEX XLVI.

CAius 1† Seius, auus maternus Seiæ nepti, quæ erat in patris potestate, certã pecunię q̃ titatem, dotis nomine, Lucio Titio marito dedit: & instrumẽto dotali huiusmodi pactum, & stipulationé cõplexus est: Si inter Lucium Titium maritum, & Seiã, diuortiũ sine culpa mulieris factum esset, dos omnis Seię vxori, 2† vel Caio Seio auo materno redderetur, restitueretur que. Quęro, cũ Seius auus maternus statim vita functus sit: & Seia postea sine culpa sua diuerterit, a viuo patre suo, in cuius pãte est, an & cui actio ex hoc pacto 3† & stipulatione cõpetat, & 4† vtrũ hęredi aui materni ex stipulatu, an neptis? Resp. in persona quidẽ neptis videri inutiliter stipulationẽ esse cõceptã: qm̃ auus maternus ei stipulatus 5† proponeretur. Quod cum ita est: hęredi stipulatoris, q̃cunq; 6† diuerterit mulier, actio cõpetere videtur, b Sed dicendũ est: Seiæ dotẽ posse solui, cui q̃uis actio ei directò non cõpetat, ac si sibi, aut illi dari auus stipulatus esset. c Sed & 7† permittendum est d 8† nepti, ex hac aucta conuentione, ne cõmodo dotis defraudet, 9† vti-

sed hic iure pacti expressi petitur, ibi taciti à lege inducti.

Vxorem] CASVS. Titia vxor mea dedit mihi centum in dotem, & ego promisi ei reddere soluto matrimonio, postea feci testamentum, & legaui dictæ Titiæ Campum Martium, qui capi ex testamento non potest: & dixi, pro hoc legato fis dote tua contenta, mulier videns se non posse habere legatum, petit dotem, certè bene potest. Viuia.

lẽ actionem hîc. Fauore e. n. nuptiarũ, & maximè propter affectionem personarum, ad hoc decurrendum est.

Legatum, quod non potest capi, non potest in dotem compensari. Bart.

Idem lib. 19. quæstionum.

LEX XLVII.

QVi dotẽ stipulanti vxori promiserat, eidem testamento quædam legauerat, ita tamen ne dotem f ab hæredibus peteret, ea, quæ legata erant, vxor capere non potuerat. g Respon. dotis actionem mulieri aduersus hęredes non esse denegandam.

Appellatione liberorum nepotes continentur. Bart.

Callistratus 10† lib. 6. stipul.

LEX XLVIII.

SI 11† dotali instrũmento ita stipulatio interposita h sit, vt liberorũ nomine dos apud maritum resideat, nepotum quoque nomine dos retinebitur.

Siue maritus excipiat de adulterio, ut dotem lucretur, siue criminaliter accuset, lenocinij replicatione, vel exceptione repellitur. Alex.

Scævola lib. 19. quæstio.

LEX XLIX.

CVm mulier viri lenocinio * adulterata fuerit, nihil ex dote retinetur. Cur enim improbet maritus

f *Ne daret*] hoc non adiecto, consequeretur vtrunque, si esset capax: vt C. de rei vxo. actio. §. primum, vet. sciendum.

g *Non potuerat*] vt quia legauit ea, quæ ædibus sunt affixa: vt inf. §. de leg. 1. cæteris. Azo. & facit sup. de iure dot. l. cum patet.

Si dotalis] CASVS. Cum vxore mea feci pactum, quod si haberem liberos ex ea, & solueretur matrimonium inter nos, quod remaneret apud me dos, postea habui filios, qui decesserunt, & ex eis remanserunt nepotes. Dicitur hic, quod benè possum dotem retinere. Viuia.

h *Interposita*] apparet, quod propter liberos non retinetur dos, nisi esset pactum, sic sup. de pac. do. l. si patet, & sic est contra M. pro lo. sed ipse M. dicit superuacuum fuisse hoc pactum: vt sup. de distra. pign. l. quæsitum. §. fin. sed M. opin. præualet: vt not. C. solut. matrim. l. dos. Item no. hac l. liberos dicit in infinitum, vt infra, de verborum significat. l. liberorum. in principio. quinimo & filij appellatione continentur nepotes, vt eodem titu. l. liberorum. §. sed & Papinianus, & l. filij. & de legat. 1. l. vxorem. §. concubinę. Sed argumen. contra infra. de testamen. tut. l. quod si nepotes. & inst. qui da. au. pot. §. fin. Item caue, quod hoc pactum valet, si decedat mulier: vt hic, & in Authen. de nup. §. dotes coll. 4. & de sanc. Epis. §. si vero conflare. collatio non si vir vt sup. de pac. do. l. 2. si autem sit diuortium, dos q̃ valet si sint: bene tamen non ait inf. de do. præl. l. 1. §. 1.

10† Lib. 2. q.

11† In P. F. caput sequens. Cum mulier, præcedit hoc caput Si. dotali.

Cum mulier] CASVS. Cum mulier solu. matrimonio repeteret dotem, vir obijciebat, quod non poterat repetere, quia adulterium commisit, ipsa vero replicabat, quod eius consensu deliquit, certè l. ista iudicat, quod maritus non potest obijcere contra repetitionem dotis, de adulterio. Sed numquid eam de adulterio poterit accusare? Videtur, quod sic: quia legislator dixit, quod de adulterio nil potest tractari, vel obijci cum dos repetitur, cum fauore dotis sit hoc inductum, poterit igitur sin. hoc eam de adulterio accusare, sin H. cum verbis legis non dicatur, quod non possit de adulterio accusari, sed solum non posse obijci repetitioni dotis, de adulterio. Sed respond. quod non potest, & hoc est ex mente legis, quamuis non ex verbis: quia qua-

i Cõmunic. si legitimus non fuerit accusator. ff. totũ, ext. de acc. & gl. eo. c. iuper ver. legitimus. ff. totum.

ratione

ratione non poteſt obijci mulieri repetenti dotẽ de adulterio, quia vir fuit leno: eadem ratione non poteſt accuſari, ſi mulier excipit de lenocinio. Accur.

a *Suos*] ſ. bonos mores corrupit. Accurſ.

b *Approbauit*] ſ. malos, & ſic verbum ſemel poſitum diuerſimodè ſumitur:

mores, quos[a] ipſe, aut ante corrupit, aut poſtea approbauit? [b]Si tamen [1] † [c]ex mente legis ſumat [2] † quis, vt nec accuſare poſſit, qui lenocinium vxori p̃buerit, audiẽdus eſt.[d]

1] Sed. & ſi. Haloa. que l. placet Gothof.

2] Sume. P.F.

Maritus non tenetur de periculo nominis, ſi ſibi culpa imputari non poteſt. Bar.

Paulus lib. 7. Reſponſorum.

L E X L.

MAeuia marito ſuo inter alias res dotis etiã inſtrumẽtũ ſolidorum decem tradidit, [e]quo [f]Oralicius [3] † eidẽ Mæuię cauerat, daturum ſe, cum nuptũ[g] ire cæpiſſet, decem millia, [4] † ex eo inſtrumento maritus nihil exegit, quia nec potuit. [h]Quæritur eſt, ſi dos à marito petatur, [i] an compellendus ſit ẽt illã ſummam, [k] quæ inſtrumento cõtinetur, refundere? Reſpondi, potuiſſe quidem eum, cui actiones mandatæ ſunt, debitorem conuenire. Sed ſi ſine dol[o] malo, vel culpa exigere pecuniam non potuerit, [5] † [l] neq. dotis nomine eum conueniri poſſe, [m] neque mandati [n] iudicio.

3] Oracius. P.F.

4] Millia literas ſuo more tanq̃ vacuè dictum, præſignat Gothof. in Dua.

5] Nõ potuit. P. F.

1 Litabis hãc glo. p nõ. p Speculum. de exce. §. 4. ver. ſuper excep. vt præcedat ĩ liberorũ nõ aũt in ſeruo. de quo vide glo. in l. 2. C. ad adul.

Si prædium æſtimatum in dotem datum ſine culpa euincatur, non debetur æſtimatio

mulieri. Bartol.

¶ Fundus æſtimatus, in dotẽ datus, à creditore anteceden[10] te ex cauſa pignoris ablatus[o] eſt. Quæritur eſt, an mulier, ſi æſtimationem dotis repetat, [p] exceptione ſubmouenda ſit? ait [q] enim, propterea ſe non teneri, [r] quod pater eius dotẽ pro ſe dederit, cui [s] hæres non extiterit. [t] Paulus reſpondit, prædio euicto ſine [6] † dolo, & culpa viri, pretium petenti mulieri [u] doli mali exceptionem obeſſe. [x] Conſequi enim eam pretium fundi euicti, euidens iniquitas eſt, cum dolus patris ipſi[7] nocere debeat.

Fundus æſtimatus tali æſtimatione, qua nõ facit emptionem, poteſt alienari muliere volente. Bart.

Scæuola lib. 2. reſponſo.

L E X LI.

AEſtimatis [*] rebus in dotem datis, pactum interceſſit, vt, ex quacũque cã dos reddi deberet, [z] ipſę res reſtituerentur, habita rõne augmenti, [&] diminutionis, boni viri arbitratu: 7 † ſi q verò ñ extarẽt, æſtimatio [a] earum. [b] Quæritur eſt: cum res quædã, quas maritus vendiderat,

6 ¶ Dolo malo.

*De hui[*] l. æſtu vid Did. Coua. prac. q. c. 3. n. 2. in fi. & 4. aliàs ſi æſtimatus.

7 † Quæ verò non extarent, ab initio æſtimatio earũ. P.F.

[d] *Audiendus eſt*] exceptio ergo lenocinij repellit accuſantem de adulterio. Sed cõtra ĩ. de adul. l. 2. §. ſi publico. Solu. hic nõ erat nomen accuſati receptum inter reos, aliàs non repelleret virum, [1] vt ibi, & eo. tit. l. ſi maritus. [4]. præſcriptiones. ſed ambo punientur, vt eo. tit. l. ſi vxor. §. Iudex. ſed extraneus receptus inter reos, nõ audiretur excipiens de lenocinio. vt C. eo. tit. l. 1. §. qui hoc dicit. & facit. C. de adul. l. ita. & ſup. eo. l. viro. Accur.

Mæuia, CASVS. Mæuia, cum mihi nuberet, dedit mihi in dotẽ quaſdam res, & vnum inſtrumẽtum, in quo profitebatur quidam Oralicius noſſe eidem mulieri ſe daturũ [10] cũ ipſa nuberet, ego maritus conſtãte matrimonio ñ exegi illa 10. & ſolutũ eſt poſtea matrimoniũ, mulier repetit à me non ſolũ alias res dotales, ſed etiam illa 10. quæ in d. inſtrumento continebantur. Certè dicitur hic, q̃ ſi nõ potui exigere [*] aliq̃ iuſtam cauſam, non poſſum à muliere conueniri actione de dote, vel mandati ad 10. prædicta.

¶ *Fundus*] Pater filiæ ſuæ nomine dedit mihi in dotẽ fundum æſtimatum, quem fundum obligauerat prius cuidã creditori, ille creditor egit cõtra me maritũ hypothecaria, & abſtulit mihi fundum poſtea ſolutum eſt matrimoniũ. vxor mea quondam repetit à me æſtimationem d. fundi. ego excipio, quia mihi eſt euictus fundus, & ipſa replicat dicens, ego non dedi tibi eum in dotem, imo pater meus, & ipſe idem p̃ obligauerat creditori, qui abſtulit, & deceſſit d. meus p̃ius inſtituta me hẽde. vnde pp ſuũ factum à patre me repellere. Certè dr̃ hic, q̃ dolus patris dẽt nocere filiæ, & non viro eius quondã, vnde repellitur à petitione. Viui.

c *Tradidit*] ſcin dotem, ex quo vir habet vtilem actionẽ, vt C. de act. & obl. l. 2. Accur.

f *Quo*] ſcilicet inſtrumento.

g *Nuptum*] ideſt cum iret ad nubendum, ſine contrahen-

dum, ſic dicitur, vado lotum, & vado geſtum. Azo.

h *Nec potuit*] vel propter impiam, vt ſup. de dolo. l. nam is, vel ob aliam cauſam. Accur.

i *Petatur*] ſolu. matrimo. vel etiam conſtante, in caſibus, in quibus peti poteſt, etiam conſtante matrimonio.

k *Summam*] ſ. illa decem. Acc.

l *Non potuerit*] maritus ſoluto matrimonio.

m *Conueniri poſſe*] vt ſup. de pact. dot. l. obres. §. fi. & ĩ fun. dot. l. ſi fundum in fin. & de iure dot. l. ſi extraneus. & ĩ. e. l. nupta. 1. & arg. ſup. mand. l. ſi procuratorem. 1. fi.

n *Mandati*] poteſt mulier cõuenir maritum ſoluto matrimonio.

o *Ablatus eſt*] ideſt euictus. Acc.

p *Repetat*] à viro.

q *Ait*] ſ. mulier.

r *Non teneri*] ſ. de euictione. vel dic. ideſt non repelli exceptione. Accurſ.

ſ *Cui*] ideſt patri.

t *Extiterit*] mulier.

u *Mulieri*] à viro.

x *Obijſſe*] Sed cum poteſt agere de euicto dum dos fuerit æſtimata. vt ſup. de actio. emp. l. creditor. §. prædium. & C. de iure dot. l. aula. quomodo excipit? Reſpond. ſi excipiat de euict. nõ aget. vt hic. ſed actionem cedet. vt ſu. eo. l. ſi ſocer. §. Lucius. ſi non excipit, de euictione aget. vt [4]. prædium. & ſic eligat.

y *Ipſi*] ideſt filiæ. cũ habeat cauſam lucrativam. & ideò debet ei nocere dolus patris. ſi agat. vt diximus. inf. de reg. iur. l. quod ipſis. Azo. Itẽ nõ dolum patris nocere filiæ, ſic infra de iu. patr. l. qui contra. & ſi quis al. q. te prohi. l. 1. §. 1. Argu. contra. inf de Catbo. edi. l. 1. §. 2. in fi.

ADDITIO. Solue vt no in l. Diui fratres. ſ. de iure patr. & per Dyn. in c. non debet aliquis. extra de reg. iu. li. 6. Sed quantum ad propoſitum, hic dolus patris nocet filiæ, ſicut dolus cuiuslibet extranei, à quo quis cauſam lucrativam haberet, vt l. apud Celſum. §. de authore. de doli except. ſecundum Bart. hic.

Æſtimatis] CASVS. Titia vxor mea dedit mihi ĩ dotem quędam prędia æſtimata, ſed fecimus tale pactum ſimul, quod ſoluto matrimonio reddam mulieri res dotales, quę extarent, & etiam deteriorationem earum, & quod ipſa redderet mihi, ſi in aliquo eas meliorarem. Itẽ contentum fuit in eodem pacto, quòd ſi quę illarum rerũ non extarent tempore ſoluti matrimonij, ego redderẽ ei æſtimationem, poſtea ego alienaui quaſdam de his rebus, non conſentiente mihi prędicta vxore, neq. poſtea ratum habente, poſtea ſolutum eſt matrimonium, ex vi pacti vult mulier ſibi reſtitui dictas res alienatas, vel vult reuocare à poſſidente. Certè dicitur hic, quòd benè poteſt, ac ſi non fuiſſent datæ æſtimatę. Viu.

z *Deberet*] ſ. ſi aliquid contingeret propter, quòd deberet reddi dos, quia ſit ſolutum matrimonium. Acc.

a *Æſtimatio*] prędictarum.

b *Earum*] ſcilicet rerum.

a *Volente*] maximè.aliàs contra Instit.qui.ali.li. in princ. hæc.æstimatio pro nulla habet.vt hic.& C. de iure dotiū.l. si inter. etiam quantum ad alienationem.vt ī. de fun.dot. l.qui fundus. Azo. Vel dic hoc casu posse vendi cōsēsu mulieris.vt ī.de pact.dot.l.fi. secus vbi nulla est æstimatio. vel recidit ad nullam:et dictis legibus. Item hodie videtur etiam in non æstimata posse vendi cōsensu mulieris, vt in Auth. vt immo. āte nup. don. ibi.et hæc multū.&c. coll.5. Sed illud quòd ad cætera idē, quòd in don. propter nupt. non quo ad alienationem.& facit.ī.de iure dot.l. plerūque. in fi. & l.cum pater. §.cum res.

b *Venisset*] i.venditæ essent à marito.

A *Æstimata*] CASVS.mulier dedit mihi in dotem pannos suos: & fuerunt æstimati, sicut quotidiè fit, postea destructi sunt muliere eos portante. Dicitur hic.q; nihilominus tenēatur ei ad æstimationē. soluto matrimonio. Viuia.

c *Æstimatæ res*] vtè.s. ab homine: vt hic.& su. de iu. do.l. plerunque. in princ. & l.cum post. §. pen. & de don. inter vir. & vxo.l mortis. §. t. & C. de iure do.l. cū dotē. vel à lege. quia sunt res, quæ vsu consumuntur, vt sup. de iure do.l. res.

d *Efficiuntur*] ideſt si efficiantur, est mariti periculum.

1† Hæc Pio.

2† Voluntate.

3† Si non hēt. P. F.

4† Aliàs, quasi non numerata pecuniam cauerit.

5† Pecuniā P. F. & Duar. non scribunt.

* Cōiūge l.ne liberalitate, & l. fi rēū.inf.de re iud.

6† Nec interest in pecuniorē &c. P. F.

M *Aritus*] CASVS. Sempronia nupsit Titio. & ei promisit dare dotem.non tn dedit.& maritus ei promisit reddere sol.matr.postea solutū est matrim.& petijt mulier ab eo dotē.& ipso existens intra t pa.quib.pōt opponere except.non numeratę dotis.& credens efficaciter teneri, soluit.cum de iure non teneretur. Certè repetere pōt. Viu.

e *Post divortium*] secus si constante matrimonio. quia tūc etiam accepta repetit.sed restituit.vt C.si dos cōstā. matr. l.1.nisi in casum.vt sup.de iure do.l. quemadmodum. aliud est si mulier.vel alius credens se debere marito, solvit. vt ī.de cond.inde.l.cum is.§. si mulier.

f *Caverat*] ideſt.confessus fuerat se accepisse, quod non receperat.nec tempora exceptionis erant lapsa.quæ sunt. C. de do.cau.l.fi.& auth. ibi posita.

g *Non potuit*] facit sup.ad Macedo.l.fi.& sup. de pact.dot. l.inter.§.primo.

h *Si filiofa.*] Primò ponit vnum dictum cōmuniter in patre.& filio. Secundo.in filijs tantū tollit tres dubitationes. Tertiò.in pre tantum tollit vnum dubiū. Quartò.in filio tn tollit aliud dubiū. Sed a ibi. Nec interest. tertia ibi. Atq.quarta ibi. at si cū filio. Bar. CASVS. Titius filiusf. accepit vxorē. & ipsa dedit ei dotē sine iussu patris sui.postea solutum fuit matrimonium. ista vult agere ad repetendam dotem. Dī hic.quòd filius tenetur ei in solidū. sed pater non nisi de peculio filij. quod habet apud se. Et quod dixit filium teneri in solidum. intelliges verum esse.siue habeat in peculio rem.vel pecuniam dotalem. siue non. Sed quamuis teneatur filius in solidum, non tn est condemnandus nisi inquantum ex peculio facere pōt, sicut nec pater de peculio conuentus. & quantum sit in dicto peculio.inspicitur tēpore rei iudicandæ. quamuis aliàs fecerim similitudinem inter patrem.& filium. quantum ad condemnationem. etiā quantū ad aliud est inter eos quædam differentia. quia pater conuentus de peculio deducit quod sibi debetur à filio.vel quod debetur filijs. vel seruis eiusdem patris a filio: filius autem in solidum conuentus condemnatur inquantum facere potest peculium.non deducto aliquo ære alieno. Viuia.

Diuisio Bar.

extarent, an secundum pactum,& hæ 1† ad mulierem pertinerent? Respondi, res, quæ extant,si neque 2† volente,a neq; ratum habēte muliere vēnissent, b perinde reddendas,atque si nulla æstimatio interuenisset.

Hermo.lib.2.iuris Epitoma.

LEX LII.

AEstimatæ res c vsu, ēt mulieris, periculo mariti deteriores efficiuntur. d

Dos indebitè reddita condicitur. Bart.

Tryphon. lib. 7. Disputatio.

LEX LIII.

MAritus dotē, quā non accepit, si 3† posit divortium e per errorem solvit,repetet;quia 4† nō numeratam pecuniam 5† cauerat. f exigi.n.ab eo non potuit. g

Idem lib.12.disputatio.

LEX LVI.

SI filiofa. h * data est dos, ipse quidem dotis actione tenetur, i pater aūt eius d peculio. 6† Nec de peculio, k interest,rē,vel pecuniam dotalem habeat; l necne, sed quatenus facere potest, hic quoq; m condēnandus est. n Intelligitur autem o peculio tenus facere posse, p quod q habet rei iudicandæ tpe. At qui, 7† si cū patre agatur,deducetur r ex peculio, qd patri,vel subiectis ei personis filius debet. At si cum ipso nō agatur: alterius debiti nō fiet detractio s in computatione, quantum facere possit filius.

In æstimatione quanti quis facere potest, nō fit deductio aeris alieni,nisi ī donatore. B.

Paulus lib.sing. de iure sing.

LEX LV.

MAritus facere posse creditur nullo deducto t ære alieno? item socius,item patronus,parensve. At is,qui ex donatione conuenitur, 8† omni ære alieno deducto,facere posse intelligitur.

Viro restituente dotem, debet à muliere cauere de indemnitate. Bart.

Idem libro 5.ad Sabinum 9†

LEX LVI.

CVm mulier de dotis repetitione post solutum

b *Sī filiofa.*] Primò ponit vnum dictum cōmuniter in patre.& filio. Secundo.in filijs tantū tollit tres dubitationes. Tertiò.in pre tantum tollit vnum dubiū. Quartò.in filio tn tollit aliud dubiū. Sed a ibi. Nec interest. tertia ibi. Atq.quarta ibi. at si cū filio. Bar. CASVS. Titius filiusf. accepit vxorē. & ipsa dedit ei dotē sine iussu patris sui.postea solutum fuit matrimonium. ista vult agere ad repetendam dotem. Dī hic.quòd filius tenetur ei in solidū. sed pater non nisi de peculio filij. quod habet apud se. Et quod dixit filium teneri in solidum. intelliges verum esse.siue habeat in peculio rem.vel pecuniam dotalem. siue non. Sed quamuis teneatur filius in solidum, non tn est condemnandus nisi inquantum ex peculio facere pōt, sicut nec pater de peculio conuentus. & quantum sit in dicto peculio.inspicitur tēpore rei iudicandæ. quamuis aliàs

c *Æstimatæ res*] vtè.s. ab homine: vt hic.& su. de iu. do.l. plerunque. in princ. & l.cum post. §. pen. & de don. inter vir. & vxo.l mortis. §. t. & C. de iure do.l. cū dotē. vel à lege. quia sunt res, quæ vsu consumuntur, vt sup. de iure do.l. res.

d *Efficiuntur*] ideſt si efficiantur, est mariti periculum.

e *Post divortium*] secus si constante matrimonio. quia tūc etiam accepta repetit.sed restituit.vt C.si dos cōstā. matr. l.1.nisi in casum.vt sup.de iure do.l. quemadmodum. aliud est si mulier.vel alius credens se debere marito, solvit. vt ī.de cond.inde.l.cum is.§. si mulier.

f *Caverat*] ideſt.confessus fuerat se accepisse, quod non receperat.nec tempora exceptionis erant lapsa.quæ sunt. C. de do.cau.l.fi.& auth. ibi posita.

g *Non potuit*] facit sup.ad Macedo.l.fi.& sup. de pact.dot. l.inter.§.primo.

h *Sī filiofa.*] Primò ponit vnum dictum cōmuniter in patre.& filio. Secundo.in filijs tantū tollit tres dubitationes. Tertiò.in pre tantum tollit vnum dubiū. Quartò.in filio tn tollit aliud dubiū. Sed a ibi. Nec interest. tertia ibi. Atq.quarta ibi. at si cū filio. Bar. CASVS. Titius filiusf. accepit vxorē. & ipsa dedit ei dotē sine iussu patris sui.postea solutum fuit matrimonium. ista vult agere ad repetendam dotem. Dī hic.quòd filius tenetur ei in solidū. sed pater non nisi de peculio filij. quod habet apud se. Et quod dixit filium teneri in solidum. intelliges verum esse.siue habeat in peculio rem.vel pecuniam dotalem. siue non. Sed quamuis teneatur filius in solidum, non tn est condemnandus nisi inquantum ex peculio facere pōt, sicut nec pater de peculio conuentus. & quantum sit in dicto peculio.inspicitur tēpore rei iudicandæ. quamuis aliàs

i *Tenetur*] in solidū. & iure ciuili. H.

k *De peculio*] ideſt peculiotenus.& iure prætorio H.

l *Dotalem habeat*] scilicet filius qui conuenitur, tenetur ēn vtrobique, sed interest si quæras an teneatur pater.vt ī. de pecu.l.in bonæ fidei. & sup. commo.l.3.§. si filio. Accur.

m *Hic quoque*] s.Filius.

n *Condemnandus est*] in solidum, ideſt nō deducto, quòd patri debetur, sed in tantum inquantum facere potest. vt prædixi. Item no & vltra peculium, vt subijcit.& ī de iud.l. si filius: sed ī alio æstiōe quàm dotis in solidū damnaretur filius. Et vltra peculium.vt supra.de pecu. l. si quis cum filio. Sed quid prodest hæc condemnatio.cum pater possit statim filio adimere peculium: & sic mulier nihil consequitur? Resp. prodest ad tria. Primo, quia pater pōt conuenire actione in factum de re iudicata de peculio.vt ī.de pecu.l.3.§.sed. & si filius & de iud.l.iam ex contractib. quod prius non erat licet prima actione sic Secūdo.quia factus paterfamilias conueniretur.nec amplius exigerentur probationes à muliere.vt sup.quod cum eo.l.2. Tertiò.quia currunt vsuræ cētesimæ post quadrimestre tempus.vt C.de vsu. rei iudicatæ.l.fin si autem non adimat pater.videtur fieri nunc executio in peculio.vt hic dicitur.& sup.de mino.l.3.§.sed vtrum.ibi.& quidem.&c.

o *Intelligitur autem,&c.*] scilicet filius.

p *Facere posse*] quia vir.

q *Quod*] s. peculium.

r *Deducetur*] vt sup.de pec.l.sed si damnum.§. præterea.

s *Detractio*] hoc.n.in solo donatore est.vt inf. de re iud. l. sunt qui.& l.inter eos §.fi.& ī.l.pe.& facit ī.e.l.si filia.& l.si cū dotē.§.trā sgrediamur.& ī.de pec.l. si ex facto. §. fi.

t *Æstimus*] CASVS. Quia habuimus sup. e.l. maritus, quod maritus debet condemnari vxori in quantū facere potest.ideo vult hic glossare, qualiter id intelligatur, & occasione marit, ponit de aliis, qui condemnari solēt, in quantum facere possunt.sicut est socius.& patronus, & pater.& dicit.quod isti quatuor non deducunt ęs alienū de dicta alienatione.vel condemnatione. secus autem fertur in donatione. Vivian.

8† Connicī. P. F.

9† Lib.5. ad Plautiū. P. Fl.

v *Deducto*] nisi ex eadem causa donatio debeatur. vt infra de re iud.l.inter eos.§.fi.& facit sup.l. prox.

x *Alieno*] imo ō vī. cū abesse debeat videri. vt ī. de nego. gest.l.si quis mandato. Sed illud non simpliciter, sed aliquid est verum.vt inf.de reg.iur.l. minus. Azo. & facit inf.de re iud.l.sunt qui.& l seq. Accur.

C *Vm mulier*] CASVS. Mulier dedit mihi in dotem domos

domos inter alias res, & cum illæ domus minarentur ruinã vicino ego caui ei vicino de dãno infecto. postea solutũ est mãimoniũ: & mulier ꝓdicta repetit à me dotẽ. dico ego mulieri; caueas mihi, ꝙ quicqd damni passus fuero ex cautione dãni ifecti, tu resarcies mihi. Certè dr hic, ꝙ bñ tenet mihi cauere. Viuia.

matrimoniũ agit, cauere debet [a] marito, qui ædiũ noie, dãni infecti cauit; si velit eã recipere, vt periculum [1]† marito amoueatur. [b]

Stipulatio generalis refertur ad omnem casum soluti matrimonij. Bart.

Idem lib 6. ad Plaut.

LEX LVII.

* SI quis [c] sic stipuletur à marito, Si quo casu Titia tibi nupta esse desierit, dotem dabis? [d] hac gñali cõmemoratione, & ab hostibus capta ea, cõmittetur stipulatio, uel ẽt si deportata [e] fuerit, [2]† uel ancilla [f] effecta. hac em [3]† conuentione g oẽs hi [h] casus cõtinentur, Plane quantum ueniat in stipulationem, [4]† utrum quasi mortua [i] sit, an quasi diuortiũ fecerit? Sed humanius qs id cõpetere dixerit, ꝙ pp mortem conuenit. [k]

V susfructus in dotem datus in re propria mulieris, sibi & hæredi eius restituitur facto diuortio: in re uero mariti sibi dumtaxat: in aliena uero commoditas percipiendi fructus sibi, & hæredi debet restitui. Bart.

Marcellus lib. 5. † 6. digest.

LEX LVIII.

V Sufructu [l] in dotẽ dato, [m] si diuortiũ interuenerit; nec ꝓprietas rei apud maritũ, uel mulierem sit: [n] eã dotis esse restitutionẽ, ut maritus caueat, quãdiu uixerit, passurum se, uti frui mulierẽ, hæredemque eius: [o] qđ an uerũ sit circa adiectionẽ hæredis, [p] dubito. [7]† Et puto interesse, quẽ admodum sit usus fructus in dotẽ datus. Si cum ꝙ haberet mulier fructũ, uiro, cuius erat proprietas fundi, usumfructũ [r] cesserit nihil mulier hæredi suo relinquet. debebatur em ei ususfructus, [s] qui ad hæredem non solet transire. Quod si fundi fuit usumfructum mulier uiro cesserit, restitui is à uiro [t] debet: [t] cum proprietate. n. ad hęredem eius transisset, si uir in reddendo eo non fecisset morã. [u] si uerò alienata sit proprietas, aut aliqs neutrius esset; vt quia extraneus dedit in dotẽ iussu mulieris, & hoc casu vir dẽt cedere mulieri ius, qđ hẽt. & dẽt cõsentire vẽditioni, vel cõstitutioni usus fr. Vel dic breuius qđ interueniente diuortio vir dẽt restituere usũ fr. datũ in dotẽ, ꝙ nõ erat ex prædio viri, vel uxoris, & cauere ꝙ nec mulieri tẽ, nec hĩdẽ impediet. sed in hĩ de subsistio: qa si usus fr. fuit ex ꝓdio viri, non dẽt restitui hĩdi. sed si ex ꝓdio mulieris, dẽt restitui hĩdi. & hoc qñ fundus pceuerauit viri, vel mulieris. Si uero desijt esse viri, vel mulieris, qa alienauit proprietatẽ, ꝙ vel extraneus dedit eũ in dotẽ iussu mulieris, tunc vir dẽt cedere iuri, qd hẽt. dimittendo eã percipere cõmoditatẽ fructuũ: vel cõsentire venditioni si dñs ꝓprietatis vult emere usumfructum, & mulier vendere. & hoc eodẽ casu, si mora interuenerit, dẽt similiter consentire hæredi. Accurs.

Mutuum dare [f] si aperta quotied dicab uxore, vel ab extraneo ꝓ ea.

Sit [g] empore diuort. Accurs.

Eius [h] mulieris. Et no. ꝙ si dẽt, cui[p] erat fund[s] ipe dationis: [q] stari dixerit i quatuor casi; qa aut viri, aut vx. & ci[p] pceuerãtis vtq; ad diuortii; aut ñ pceuerãtis, aut extranei, & sic euentes restitui formalẽ ꝙ erat cãlis viro i prio casu: sẽdo è ꝺ: i tert. & quar. nec cãlis, nec formalis, sed cõmoditas.

Hæredi [p] scilicet mulieris.

Si eum [q] habeas, si enim, vel subaudi. nam.

Vsumfructum [r] qui de nouo constituetur ei à viro, diuortio facto: vipote ex iunctus per consolidationem. vt sup. de iure dot. l. cum in fundo circa principium. Accursius.

A viro [s] formalis viro, a sed causalis mulieri, & hæredi. vt d. l. cum in fundo. §. quod si mulier, & §. ipsius autem.

Debet [t] etiam hæredi mulieris.

Moram [u] idest si restituisset vsumfru. mulieri viuenti; & mulier proprietatem non alienasset.

[a] *Cauere debet*] 1. sic ꝺ. de rei. ven. leg. ipsi quoq; & de pet. hær. l. illud. §. fin. & ꝺ. de dã. infe. l. inter quos. §. si dñs. & ꝺ e. l. si filiofa dos. §. fin. & de pec. l. si damni, & de ædil. edi. l. redhibere §. pe. & l. item si fertui. debuit. n. cauere maritus: vt ꝺ e. l. ẽt. §. fi. & ꝺ. d leg. i. l. qd ergo §. item si ædes, & d hære. vẽd l. vẽditor. & inf. ti. l. 1. I fi.

[b] *Amoueatur*] sic ꝺ. de pec. l. qđ debetur.

Si quis] CASVS. Duo dicit. Primũ est tale, pr dedit dotẽ Titio noie filiæ suæ, quã ei Titio maritabat: & fuit stipulatus pr hoc mõ, si aliquo casu filia mea tibi nupta esse desierit, restituere ꝓmittis mihi dotem, ꝙ tibi dẽo donare pro ea? postea mulier capta est ab hostibus, vel pp aliquod delictũ fuit deportata, vel alitersiqa captiuitate hostium fuit facta ancilla: nũquid poterit agere pr ex stipulatione ad retinendam dotẽ à dicto marito? Et dr ꝙ sic. Secundo dicit. pone, ꝙ pater fuit ita stipulatus à dicto vitò filiæ. Si filia mea morietur in matrimonio, volo, quod restituas mihi totam dotem, si autẽ diuerterit, mediam. postea mulier capta est ab hostibus, vel est deportata, vel est facta serua alio modo, ꝙ per captiuitatem hostium, nunquid in his trib[9] casibus vr mortua, vt ita maritus teneatur restituere patri totam dotem ẽm stipulationem? an videtur diuertisse, vt ita non teneatur, nisi ad mediam dotem restituendam maritus? Et dicitur, quod mortua videtur. Viua.

[c] *Si quis*] dans dotem, sit pater, vel alius.

[d] *Dabis*] restitues, nã soluit matrimonium; vt ꝺ. de diuor. l. 1. ĩ fi. ẽt si velit vir remanere, vt ꝺ. de ca. & postli. re. l. i bello. §. medio, nisi i casu; vt ꝺ. de rit. nup. l. i eo iure. §. fi. sed ea reuersa restaurat mãimoniũ nouo consensu, vt ꝺ. de cap. & postli. reuer. l. cũ duæ, & nolẽs patri penã diffidij; vt ꝺ d ca. & postli. reuer. l. nõ vt à pre. Sed hodie vr ñ solus; vt i Auth. de nup. §. sed ẽt captiuitas. coll. 4. Vel illa loqr quo ad hoc, vt non nubat alij, nõ ad alia; vt ꝺ. de diuor. l. vxores. Accurs.

[e] *Si deportata*] hoc quando vir mutat affectũ; alias non, vt C. de repu. l. j. & facit ꝺ de ꝺtab l. j. ꝺ. filium. Sed arg. contra ꝺ. de verb. obli. l. ex ea §. pen. ADDITIO. Solue, vt per Dy. in l si cum dotem in prin. sup. eo. & per Bartol. in l. Gallus §. & quid si tantum. inf. de lib. & posth.

[f] *Vel ancilla*] priuati alicuius, red[s]ta, puta, in seruitutem: vt sup. de diuor. l. j. sed Rog. in prædictis omnib. intelligebat, si mors naturalis subsequatur, vt arg. sup. eo. l. si ab hostib.

[g] *Conuentione*] alias conceptione.

[h] *Omnes hi*] No. pro generalitate, sic ꝺ. de ser. vrb. prædd. l. si seruitus, & inf. de ver. sig. l. cum quæreba tur.

[i] *Mortua*] quo ad hoc, vt dos repeti possit.

[k] *Conuenit*] quia plus, vel minus, in casu mortis erat reddituras ex pacto facto super dote.

[l] *Vsufructu in dotem*] CASVS. Mulier dedit vsumfructũ in dotẽ, diuortio interueniẽte, si proprietas neutrius sit, vir non hẽt ei restituere, sed cauebit, ꝙ nec cam, vel eius hĩdem impediet vti frui, donec vixerit, sed si vir nõ restituerit mulieri, qualiter restituet eius hĩdi? & qd si mulier dedit in dotẽ vsũfr. quẽ hẽbat in fundo viri, tũc vir nihil restituet mulieri. Si verò vir cõstãte mãimonio alienauit fundum, q suus erat, in quo mulier hẽbat vsumfructum; vel eũ mulier alienauit, qñ suus erat, in quo viro cõstituit vsumfru. tunc interueniente diuortio vsusfru. est viri: & ex eius pona perit: sed restituit mulieri cõmodumatẽ vsus fr. & cauebit se passurũ eã vti frui, donec vixerit. nã fructuariã eã facere non põt, sed si cõsenserit dñs ꝓprietatis, tũc mulieri denuo poterit constitui vsusfr. vel si voluerit emere mulier, poterit ei vẽdere, ꝙ si non poterit vendere dño proprietatis, dẽbit ei maritus pstare patiẽtiam percipiendi fructus; & hoc eodẽ casu, si mora interueneritrestituendi vsũ fr. Et si mulier decesserit, vir dẽbit consentire hĩdi, vel de vendendo, vel alio mõ. Quod dixi in vsufru. fundi, qui fuit ab initio viri, vel mulieris, & desijt fundus ille esse; idem intelligo si ab initio fundus

[m] *Si diuortiũ interuenerit*] 1† Nota bliter dr si velit; qa cautio nõ pstãda, nisi petat. l. l. §. 1. inf. quorũ le. & l. pen. §. fi & ibi Pa. & Ca. inciet. Padua & le. 2. ad idẽ Alex. cõs. 1† Mariti amoueat. P. F.

[n] *Videin oẽs casus huius l.* Dua. hic. 2† Hæc verba, vt ancilla effecta, in P. F. clausa sunt parentesi, vt pro deletis habeãtur. itaqui ab extra adiecta. 3† Concepcione. P. F. 4† Stipulatione. P. F.

[o] *Eius*] ꝺ. mulieris. Et no. ꝙ si dẽt, cui[p] erat fund[s] ipe dationis: [q] stari dixerit i quatuor casi; qa aut viri, aut vx. & ci[p] pceuerãtis vtq; ad diuortii; aut ñ pceuerãtis, aut extranei, & sic euentes restitui formalẽ ꝙ erat cãlis viro i prio casu: sẽdo è ꝺ: i tert. & quar. nec cãlis, nec formalis, sed cõmoditas.

[p] *Hæredi*] scilicet mulieris.

[q] *Si eum*] habeas, si enim, vel subaudi. nam.

[r] *Vsumfructum*] qui de nouo constituetur ei à viro, diuortio facto: vipote ex iunctus per consolidationem. vt sup. de iure dot. l. cum in fundo circa principium. Accursius.

[s] *A viro*] formalis viro, a sed causalis mulieri, & hæredi. vt d. l. cum in fundo. §. quod si mulier, & §. ipsius autem.

[t] *Debet*] etiam hæredi mulieris.

[u] *Moram*] idest si restituisset vsumfru. mulieri viuenti; & mulier proprietatem non alienasset.

6† Dubito. itereſt quemadmodum, &c. P. F.

5† lib. 7. dig. P. P.

7† Limita, nisi esset mihi, & hĩdibus meis q̃situs, & in singulare d. Bal. ĩ l. 1. §. excepto. versi. sed qđ si concedo. C. d cad. tol. quem oẽs sequũtur sec[9] in emphy. teusi. glo. in l. inde biti. §. fi. I ver. cũ te. in fi ꝺ. de cõdi. idẽ. 2 Quia sit forma à ꝓprietate separata cãlisq a dependet à causa t ꝓprietate. & not. ꝓ hoc gl. ꝺ. di. Inst. de vsufr. I prin. sup ver. ius ãt quã d. Ia. mulrũ cõmẽdat ad ꝓpositũ nr̃ũ in trac. luoꝺ ac. §. ꝛ̃q. 2. col.

fundi sui vsumfructū, mulieris iussu, viro eius dederit in dotem, [a] inspiciendū est primū quēadmodū mulieri restitui possit. Pōr aūt, vel cautionib. iterpositis, [b] vt, sicut pōr, vir iure suo cedat mulieri, fruiq; eam [c] patiatur. vel, si se [1] † accōmodauerit [d] dīs proprietatis, volēte eo, mulieri constituatur [e] vsusfructus. Nam aut fructum fundi ille [f] mulieri poterit cedere; aut aliquid, videlicet per eo, vt inter eos actū fuerit, dare. [g] Nā & [2] † finge hoc ipsum mulierem posse proprietatis dño vēdere: [h] quo casu nō iniq;, ēt mulieris hērde agente, [i] vir facere cogēt; [j] quippe si moram non fecisset, [k] pretium [3] † fructuum [l] mulier hæredi suo reliquisset. Qd si facultatē vsusfructus vendendi pro prietatis dño mulier non habuerit; [m] patientiā percipiendi fructus, quā præstare ipsi debuit, & hērdi eius, pōtet. [4] †

In rebus, quæ ad alienum commodum geruntur, consilii est illius voluntatem exquirere: vt gestor se a periculo gestionis exoneret.

Modestinus lib. sing. [5] † de differentia dotis.

LEX LIX.

*SErvus [n] dotalis hērs ab aliquo institutus, mariti [o] iussu, vel adire, vel repudiare dēt hērditatem. Sed ne maritus, aut facilè repudiando, vel temerè suscipiēdo incognitā successionē, dotis iudicio vxori suæ obligetur, P cōsulendum [q] est, mulierem corā testib. interrogari, vtrū velit omittere, an acquirere hæreditatē? Et, si repudiare [r] se dixerit, facilè mariti iussu repudiabit. Quòd si hæreditatem agnoscere maluerit: [s] reddēdus est à marito seruus vxori, ea conditione; vt, cum iussu eius adierit, rursum, mariti rito retradatur. ita & mariti solicitudini cōsuletur, & vxoris desiderio parebitur.

Repudium fraudulentum patri non præiudicat. Bar.

[6] † Vlpia. li. 35. ad Sabinum.

LEX LX.

FIliæ me æ emancipatæ, & ægræ vir in hoc repudiū misit vt mortua ea, dotē potius hērdib. eius, quā mihi, redderet. [t] Sabinus dicebat, vtile mihi eius dotis recuperandæ iudicium dandum esse, Caius idem.

Expensa funeris statim repetitur, non expectata dilatione legati. Bar.

[7] † Idem lib. 25. ad edictum.

LEX LXI.

SI filiafamilias nupta decesserit, & pater funus ei fecerit; [u] tametsi ei dotem, post aliquod tps, gener reddere debeat: tamen continuò socer agendo consequetur, vt impensam funeris præsentem recipiat, cætera dotis statuto tēpore soluantur. [x]

Si vir manumittit vxore contradicente, restituit omnia. Bar.

Papinianus lib. 11. quæstio.

LEX LXII.

*DOtalem seruum vir inuita vxore manumisit vt mortua ea, dotē potius hērdib. eius, quā mihi, redderet. [t] Sabinus dicebat, vtile mihi eius dotis recuperandæ iudicium dandum esse, Caius idem.

Expensa funeris statim repetitur, non expectata dilatione legati. Bar.

[7] † Idem lib. 25. ad edictum.

LEX LXI.

SI filiafamilias nupta decesserit, & pater funus ei fecerit; [u] tametsi ei dotem, post aliquod tps, gener reddere debeat: tamen continuò socer agendo consequetur, vt impensam funeris præsentem recipiat, cætera dotis statuto tēpore soluantur. [x]

Si vir manumittit vxore contradicente, restituit omnia. Bar.

Papinianus lib. 11. quæstio.

LEX LXII.

*DOtalem seruum vir inuita vxore manumisit; ego postea me hæredem instituit, vel aliquid, eo viuente, fui ab eo lucratus. puta de ijs, quæ impensi pro libertate danda, vel

a *In dotem*] & sic vtroque casu habet vir formalem.

b *Interpositis*] vt caueat quandiu. &c. vt ff. eo. in princ. Item potest aliud remedium adhiberi. vt locetur ei, vel vendatur nummo vno: vt ff. de iure dot. l. si vsusfruc. & vtroque casu cēdet ius suum vir, sicut potest: vt subijcit, nam potest quo ad commoditatem: vt ff. de vsufr. l. arboribus. §. vsufructuarius. & sic cedat. i cō cedat, non autem vt faciat eam fructuariā: vt Instit. de vsufruc. §. item finitur. & d. l. si vsufruc.

c *Patiatur*] & hæredem suum: vt in fi. huius legis: quia cum viri sit, vsusfruc. ex eius persona debet perire: vt ff. de iure do. l. cum in fundo. §. qd si mulier. & de pert. & commo. rei vend. l. necessario. §. fin. & ff. de noua. l. si vsusfructus.

d *Accommodauerit*] i. accesserit.

e *Constituatur*] & a-binde peribit vsusfructus morte mulieris.

f *Illa*] ff. proprietarius faciendo ea fructuaria, vel commoditatem solum eidem mulieri dimittēdo. & hoc subijcit, aut æquum alcos pro eo.

g *Dare*] i. proprietarius mulieri, vt plenā proprietatem hēat.

h *Vendere*] quia ille vult emere.

i *Cogetur*] ff. consentire tali venditioni.

k *Non fecisset*] scilicet vir cōsentiendo. vel restituēdo. vt pōt.

l *Fructuum*] quos vē didisset Accur.

m *Quod si facultatem non habuerit*] qa nō vult emere, & fa cit su. de iure dot. l. cum in fundo. §. ipsius autem. in fi. §.

n *Seruus*] CASVS. Titia dedit Seio i dotem seruum inæstimatum. ille seru⁹, mulieris contemplatione, fuit institutus à quodam extraneo. Certè si maritus nō habet solicitudinem damnum sustinendi, potest benè iubere illi seruo, vt adeat, vel repudiet, si magis credit expedire. Si autē habeat solicitudinem, nē obligetur mulieri act. de dote, si faciat seruum repudiare, locupletem hæreditatē, vel faciat acquirere, damnosam, datur ei marito consiliū, vt coram testibus interroget mulierem vtrum velit habere hæreditatē, in qua seruus dotalis est institutus, an non. Et si dicat nolo, audacter iubeat maritus seruo, vt repudiet. si aūt dicat mulier, volo: dabit ei mulieri maritus seruum, vt suo iussu adeat, sub ea cōdōne tñ, vt statim cum adierit. l. marito eum restituat. Viu.

o *Mariti*] qui est dominus: vt inst. qui. ali. lic. in princip. & C. de iure dotium. l. in rebus.

p *Hæc lex hic legi ē emēdan.* ff. in alijs vulgatę exemplaribus.

q *Obligetur*] & hæc si contemplatione vxoris est institutus, si aūt viri contemplatione, viro acquireretur, non restituturo mulieri quod qualiter æstimetur, colligitur inf. de vulg. substi. l. sed si plures. §. in arrogato. & C. d iur. dot. l. cū aliqs.

q *Consulendum*] marito hoc modo. vt sequitur. concor. sunt ff. de iu. dot. l. si legato. & de vsufru. l. sed & si quid & su. eo. l. si marito §. si fundū. & inf. de pec. l. hinc quærit. §. pōt. & inf. de acquiren. hære. l. aditio.

r *Repudiare*] ff. seruus dotalis, qui erat institutus hæres.

s *Maluerit*] ff. vxor. Accur.

FIlia] CASVS. Ded: Titio dotē pro filia mea emancipata: & stipulatus fui, vt si ea decederet in matrimonio, ad me dos reuerteretur, vnde cum factum in vnum casum tantum stipulatus, in aliū de bet hēre mulier, vel hæres eius. i. si fiat diuortium: vt sup. eo. l. si cū dotem. in prin. maritus cum videret eam ægram, in fraudem meā fecit diuortiū cum ea, vt sic ipsa in matrimonio nō decederet, licq; dos remāneret liberis, quos ex ea habuit hērdib. eius. Certe dī hic, & nihilominus habeo act. de dote. Viuia.

t *Reddetur*] cū in casu mortis tm sibi prospexit pr. ff. si decederet in matrimonio: vt tit. j. l. si filia. & C. de repu. l. dubium. & in Auth. de nup. §. est quoque. coll. 4. Item no. emancipatā: qa si in potestate esset, nō hēret hērdem iure isto: vt ff. de castrē. pecu. l. 1. & 2. Iō facit su. de cui l. pr. & C. de rei vx. act. §. videam⁹. & quod no. in §. extraneum.

SI filiafamilias] CASVS. Dedi dotē cōsistentē in reb. mobilib. pro filia, q̄ hēo in prāte; q̄ dos sol. mat. dēt restitui post annum: vt C. de rei vx. ac. §. exactio. postea mortua fuit dicta mulier, & ego pater fec expensas circa funus. Certè quamuis dotem nō possem repetere ante annum, tamen dictam expensam statim repetam à marito, qui hēt dotem. est. n. dicta expensa æs alienum doris.

u *Fecerit*] quod facere non tenetur, sed vir ex dote: nisi qñ nulla est dos: vt sup. de re. l. sed si nondum & l. quod si nulla. & facit ad istam legem. l. contra quoque. in eod. tit.

x *Soluantur*] ff. tradantur.

DOtalem] CASVS. Mulier dedit mihi in dotem seruum: ego manumisi eum; ipse liberatus postea me hæredem instituit, vel aliquid, eo viuente, fui ab eo lucratus. puta de ijs, quæ impossui pro libertate danda, vel

1† Accōmodauit P.F.

2† Et circūscribit lineis per Gothofr. in P. F.

3† Fructus, in P. F.

4† Etiam hērditatis pōtet. P. F.

5† Li. fin. de Euremadicis. Vide in hāc tit. in fi. & ff. de iure dot. l. ritcō. Cuiac. ob sententiā.

6† Iulia. li. 2. ad Vrseiū ferocē. P. F.

7† Procu. li. 5. epi.

*Vide in hāc l. Cuiac. 2. ob ferua. 34

vel habui ab eo estimationem operarum ei per me impositarum: vel quia aliquid mihi donauit. postea solutũ est matrimonium inter me & vxorem prædictam. petit à me dicta vxor, vt eidem illud, quod lucratus sum ab illo liberto. nunquid teneor ei dare? Et distinguitur hic. aut ea inuita manumisi dictũ fer-

mísit,[a] hæres solus vir à liber to institutus, portionẽ [b] hæreditaris, quam, vt patronus, cõsequi potuit, ac debuit, restituere dẽt: [c] alterã verò portionẽ, dotis iudicio; [d] si mõ vxor manumittẽti refragatur.[e]

Si vir voluntate mulieris donantis seruos dotales manumittit, de impositis operis nil restituit. Bar.

Vlpian. 33. ad edictum.

LEX LXIII.

QVòd si vir, voluntate mulieris, seruos dotales manumiserit, cùm donare ei mulier [1] † seruos voluit; [f] nec de libertatis [g] causa impositus ei præstandis tenebitur.

Paul. lib. 7. [2] † ad Sab.

LEX LXIV.

ET sic [3] † definit seruus in dote esse: qa, cui manumittendi cã donare liceret, [h] ei quodammodo donaret, qp permitteret manumittere.

Si maritus manumittit vxore volẽte, eo ão, vt eius negotiũ geratur, restituit omnia, quæ, vt patronus cõsequitur, mulieri, & eius hæredi: secus in eo qđ consequitur; vt quilibet: h. d. vsq; ad §. de viro. B.

[4] † Vlpia. lib. 34. ad edictum.

LEX LXV.

SI verò negotium gerens [i] mulieris non inuitæ [k] maritus dotalem seruũ, volũtate eius, manumiserit; debet vxori restituere [l] quicquid ad eũ peruenerit. § † Sed & si quid libertatis cã maritus ei [6] † imposuerit; [m] id vxori pstabit. Planè si operæ [n] fuerint marito exhibitæ, non æstimatio earũ: non erit quũ, hoc nomine vxori maritũ quidpiam [o] præstare. Sed si post manumissionẽ aliquid fuerit ei liberto impositum, id vxori præstandũ est. Sed & si reũ maritus acceperit, [7] † expromissorem ve; æquè aduersus ipsũ obligationẽ debet præstare. ¶ Itẽ, quicquid ad eum ex bonis liberti peruenerit, æque pstare coget tur: si mõ ad eum, quasi ad patronum, [q] peruenerit. Cæterũ, si alio iure; nõ cogetur præstare. Nec. n. beneficiũ, qd in eũ libertus contulit, hoc vxori dẽt; sed id tm̃, quod iure patronatus assequitur, vel assequi potuit. Planè, si ex maiore parte, [r] quam dẽt, hæres scriptus fuerit: quod amplius est, nõ præstabit. Et si fortè, cũ ei nihil [s] déret libertus: eũ hæredem scripserit; nihil vxori restituet. Dabit autem (vt ait lex [t] [8] †) qđ ad eũ peruenit. ¶ Peruenisse accipimus: siue iam exegit; siue exigere põt, quia actio ei delata est. [u]

¶ Adijcitur in lege: [x] vt, & si dolo malo aliquid factum sit, quò minus ad eum perueniat, teneatur. [9] †.

¶ Si filium exhæredauerit [y] patronus, & ad [z] eum bona liberti peruenerint; videndum

---

[1] † seruos. non legit hoc loco in P.F.

[2] † Lib. 2. ad l. Iul. et Papiam. P.F.

[3] † Et definit. P.F.

[4] † Vlp. li. 7. ad l. Iul. Pap. P.F.

[5] † Peruenit. P.F.

[6] † Imposuit. P.F.

[7] † Ad promissorem. P.F.

[8] † In non nullis exẽplis additur vox. Iul.

[9] † Tenetur a Gothofre. in Duar. circumscribitur.

a *Manumisit*] & valet libertas: vt inf. de manu. l. seruum. & C. de iure do. l. & si. & C. de seruo pig. data. l. 1. si modo est soluendo: vt dictis legibus dixi. hic, quia est dominus: vt sup. eod. l. seruum dotalis.

b *Portionem.*] tertiã hodiè: olim aliter: vt Instit. de suc. liber. in prin. & §. sed nostra.

c *Debet*] ex cautione, si præstita est, vt sup. eo. l. si constante. §. si vir. Vel saltem condictione sine causã.

d *Dotis reditio*] quasi augmentum dotis: vt sup. eo. l. si marito §. 6. Sed superiori casu non auget dotem. cum patrono si quæ sium. licet reddat.

e *Refragatur*] alias secus. vt ff. eo. l. si verò §. item quicquid.

f *Qvòd si vir. Voluit*] & posuerit hoc casu: vt C. eo. l. maritus. & sup. de donat inter vir. & vxo. l. quod autẽ §. si. & inf. l. proxi. Accursius.

g *Deliberatas*] sc. dandæ. non onerandæ. vt inf. quarum rer. act. non da. l. 1. §. quæ onerandæ. & facit sup. eo. l. si constante. si vir in principio.

h *ET sic definit. Liceret*] vt sup. l. proxi. post. & sic est sup. mandat. l. si verò non remunerandi. è contrario.

i *SI verò negotium geren*] eam mandato, vel sine: non ergo vt donatarius: vt sup. eod. l. qui si vir. Sed quid si ea ignorans et Resp. videtur refragari: vt inf. de fur. l. qui vas. §. vetare. & sic sup. eo. l. quæ dotis. Accursius.

k *Non inuita*] sed mandantis: vt subjicit.

l *Restituere*] mandati actione conuentus. quicquid enim. &c. vt inf. ad l. Corn. de fal. l. filius emancipatus. & fin. & ff. mand. l. ex mandato.

m *Imposuerit.*] sc. in manumissione, vel postea vt inf. dicit.

n *Operæ.*] Fabriles, vel obsequiales. Azo.

o *Quidpiam.*] Nec enim vt inter intestinos sunt hæc tractanda: vt & alias dixi. de donat. inter vir. & vxo. l. si id quod §. 1. præstandum. dando actionem contra expromissorem pro impositis: & sic supra mand. l. si procurator. §. fi. & hoc mãdatum. Sciendum est in telligere non impositũ causa onerandæ libertatis: nam tunc non vxori, sed liberto, si exegisset, restituere tenetur. vt inf. quarũ rerum actio. non da. l. 1. §. pen.

q *Quasi ad patronum*] Ar. ad cãm Ambrosiatorum Mediolanensiũ ad Imperatorẽ Constan. sic ff. de dote præleg. a. l. cũ quis. §. nam & si quis. & dixi ff. de actio. emp. l. si quis seruum. & dixi ff. de procur. l. qui proprio. §. procurator. vt in cæteris. Item no. de tanquam. sic ff. quod iussu. l. 1. §. quid ergo. & qđ cuiusq; vniuersi. l. item eorum. & inf. ad Treb. l. debitor. §. fi. & de lib. leg. l. si quis rerum. in fi. & ff. de acept. l. si pater. §. qui decem. & ff. de acq. hæred. l. si quis non. Item facit ff. de cõd. indeb. l. an summa. §. pen. & de neg. gest. l. fin autem. §. item si. Accursius.

r *Planè si ex maiore parte*] o in dimidia. hodie: tertia: vt Instit. de succes. sublat. §. 1. & §. sed nostra.

s *Nihil*] quia filios hẽ iure veteri, alias non: vt Instit. de succes. li. §. 1. & §. sed nostra. vel quia amisit ius succedendi electis muneribus. & operis: vt C. de oper. libert. l. si quã. & de bon. possess. contra tab. l. 1. & 2. & inf. de pact. l. qui onerandæ.

t *Ait lex.*] Iulia forte de maritandis ordinibus. sic inf. ad l. Corn. de fal. l. filius emancipatus. ff.

u *Delata est*] sic sup. de pet. hær. l. idem Iulianus. sed eam cedendo liberatur. arg. sup. eo. tit. l. si socer §. Lucius.

x *In lege*] prædicta Iulia: vt sup. d. l. filius emancipatus. §. fin. & facit sup. de hæred. vendi. l. 2. §. sed. & si quid. & sup. de petit hæred. l. sed & si lege. & proinde. & sup. mandat. l. dolus & inf. in. 2. l. dolo. & inf. de verb. obligat. l. nulla stipulatione. §. item.

y *Si filium exhæredauerit*] mala mente tanquam ingratum & tunc peruenerunt voluntate liberti. Si vero non mala mente, tunc etiam eo inuito habet filius contra tab. vt inf. de bon. li. l. si patronus. ff. si quis non. & l. Paulus & semper obtinet. quod hic dicitur.

z *Et ad.*] alias & si: alias vt si. & malè: quia est contra

supra proxim. §. aliàs etiam. & benè.

a *Ad ipsum patronum*] scilicet defunctum.

b *Ad hæredem*] de iure, vel de facto.

c *Teneatur*] quasi dicat, nullo.

d *De viro*] qui manumiserit seruũ dotalẽ, & ad eũ aliquid peruenerit à liberto.

e *De socero*] scilicet si socer manumiserit seruum dotalem nurus, & aliquid ad eũ peruenit.

f *Non erit*.] s. danda directa, nec utilis, vt subijcit. vel ponitur nec pro ẽt. nec obst. sup. de præscr. verb. l. quoties. quia hic nõ fuerit aquitas dari. Vel dic duas negationes facere vnam affirmationem. vt ff. de verb. sign. l. quoties. & sic nõ obstat quoties. & etiam hoc vbi lex nõ distinguit, nos ibi distinguemus. sic pro & ff. sup. de Publ. act. l. de pretio.

g *Quod ait lex*] Iulia, vt sup. §. dabit.

h *Quanta pecunia erit*] quę. s. pervenit ad te citra, vel dolo feci, quo minus perueniret.

i *Dare*.] Tu, vel hæres tuus Accursius.

k *Præterea*] quia dixit pecuniam. Sed arg. contra, inf. de leg. 3. l. quisquis.

l *Admitti debet*] sic inf. de legat. 1. l. si fundus per fideicom. in princ. & sup. de pact. dot. l. fi. in prin. & inf. de doli except. l. si fideiussor. & supra de euic. l. habere licere. & l. emptori.

m *Hæc actio*.] mandati vel neg. gest. quæ datur vxori contra virũ pro bonis liberti, & pro operis, de quib. sup. l. proxi. dicti. vel condictio sine causa vel ex cautione: vt ff. l. dotalem. vel loquitur de actione ex stipul pro dote. Azo. qñ vir ad inopiã vergit: vt ff. e. l. si constãte. in prin.

n *In quibus rebus*.] CASVS. Titia dedit mihi in dotem res non in pecunia consistentes. Certè non debeo committere in eis dolum, vel culpam. & si committo teneri debeo. & ponit exemplum in rebus doralib. Licinniæ vxoris Gracchi.

o *Seruis uxoris*.] Maritus seruis vxoris sibi in dotem datis ab ea emit vestimenta, siue dedit pecuniam eis, vt ipsi sibi emerent. & emerunt: Certè soluto matrim. illa vestimenta debent restitui viro talia, qualia sunt. & si non restituuntur per mulierem, pretium eorum compensabit in dote.

p *Filiafam*.] sol. matrim. Inter me & filiã Titij in sua pãte existentem, ipsa mihi nihil vt ego redderẽ patri dotem. & ego solui patri. dimidiã. & tunc decessit pater. Certe superfluum debeo restituere filiæ. & nõ hæredib. patris: nisi ipsa delegasset me patri. & ego nolendi animo ei promisissem.

q *Mancipia*.] Aestimata mancipia accepisti in dotẽ: & conuenisti cum vxore tua. quod redderes ei solu. matri. eadem mancipia tantundem valentia, sicut fuerunt æstimata. Certè partus eorum lucrati debet.

r *Mulier*.] Mulier dederat Titio decem vel centum in dotẽ: facto postea inter eos diuortio, ipsa fuit ab eo cautè stipulata ducenta pro dote sua. Certè non petet nisi centum.

s *Vxor diuortio*.] Titia fecit diuortiũ à viro suo. & ab eo exegit dimidiam dotis, & reliqua apud eum dimisit, & nupsit secundo: & postea fecit diuortium à secũdo, & rediit ad primum. & ei dedit certam quantitatẽ nolẽ dotis, non facta mentione residui primæ dotis, quod apud eũ reliquerat: postea ab eo fecit diuortiũ, & repetit dotem, quam ei dedit prima vice & secunda. Certè ipsi dem dieb. reddi debet vtraque.

t *Si vir*.] Nomine filiæ meæ promisi genero meo dotem. genet postea liberauit me. Certè generi est periculum.

u *Si quis*.] Pro Titia promisi dotem marito suo: postea eam instituit hæredem, & decessi. Certè animo do non pertinet periculum ad maritũ, si non exigat ab ea: ũnis esset eius periculum. si nõ exegisset à me promissore. si vinus remãsissem. Viuũ *Pecuniam*] ji pretera, quæ sunt ponderis, numeri, & mensura: vt inf de le. 1. l. talis. illa. n. cum debita sint in genere, perire nõ possunt: vt ff. de iure dot. l. res & ff. ad le. Falc. l. in tõne. §. incerta Azo. vel nisi fuit æstimatę. sed tunc impropriè dotales dicuntur: vt C. de rei vx. act. §. & cũ lex. Accursius.

o *Seruis*] & hũ: vt ff. eo. l. fin. & C. de iu. do. l. in rebus. & l. mulier. §. Pau. & arg. C. de pact. conuen. l. fi. §. fi.

p *Fuerint*] sic sup. l. si merces. §. cui hæc. & sup. communi diuidund l. si is cum quo. Azo.

q *In vestiarium*] sine quo poterãt seruire tueri. & vitra consuetudinem domini: alioquin de in rẽ verso tenerentur dñs: vt sup. de in rem verso, l. 3. proinde si seruus. & l. si res. in prin. hic ergo agetur condict. sine cau. inquantum est locupletior: cum donari vxori noluerit: quia litis contest. tẽpore inspicitur: vt sup. de don. inter vi. & vxo. l. quod autem. in prin. nam non debet cum aliena iactura locupletari. vt sup. si cer. pet. l. si & me: nam diuortium reuocat donationem. vt sup. de don. inter vir. & vxo. l. cum hic. §. si diuortium.

r *Compensaturum*] hoc videtur corrigi. C. de rei vxo. act. §. taceat. Vel dic vt no. sup. eo. l. diuortio. §. ob donationes. & facit. C. de compensa. l. neque. & inf. rerum amo. l. 2. Item no. hic contra sequentes. & pedissequas: vt sup. de pec. l. id vestimentum. & inf. de leg. 3. l. qui concubinam. in prin.

s *Solui debere*.] sic ff. eo l. si a marito §. si pro voluntate. & l. si socero. ff. eõ. & l. an mutuã. & ff. de le. 3. l. Lucius. §. 1. Accursius.

Multiplices intel. huius §. vide apud Gott. in l. si constãte. nu. 72 ff. eo. & vide post Iaf. Hyp. vel riũ in l. ex facto. n. 150 de vul. & pu.

Et deg in P. F.

Lucij Crassi filia. Plutar. in Tiberio.

Eas. nõ legit. P. F.

Parato P. F.

Et. non loca. l. si merces. §. cui hæc. P. F.

sit, an hæres hoc noĩe teneatur. Et cũ nihil neq; ad ipsũ [a] patronum, neq; ad hæredẽ [b] eius perueniat; qũo fieri põt, vt hoc nomine teneatur? [c]

Prouisio legis contra ius commune, non extenditur vltra illud quod exprimit, licet eadem sit ratio. Bar.

¶ De uiro, [d] hrdeq; eius lex tm̃ loquitur: de socero, [e] successoribusq. soceri, nihil in lege scriptũ est. & hoc Labeo, quasi omissum adnotat. In quib. igitur casibus lex deficit, non erit, [f] nec utilis actio danda.

Quando quis tenetur ad quantitatem respectu certæ speciei, soluendo speciem liberatur. Bar.

¶ Qd ait lex, [g] Quanta pecunia [h] erit, tãtã pecuniã dato: ostendit æstimationẽ hrditatis, uel bonorũ liberti, nõ ipsam hæreditatẽ uoluisse legẽ ptari. [k] nisi maritus ipsas res tradere maluerit. & hoc enim benignius admitti debet. [l]

Scæuola. li. fin. qõnũ. pub. tra.

LEX LXVI.

HAec actio, [m] etiam constante matrimonio, mulieri competit.

Damnum datum ab inimicis mariti, culpa mariti dari videtur. & ideo maritus tenetur. Bar.

Iabolenus lib. 6. ex posteriobus Labeonis.

LEX LXVII.

IN ijs rebus, quas præter numeratam pecuniam, [n] doti uir habet, dolum malũ, & culpam prẽstare eum oportere, Seruius ait. [o] † & ea sententia Publij Mutij est. nã is in Licinnia Gracchi uxore * statuit, res dotales, quæ in ea seditione, qua Gracchus occisus erat, perijssent, quia Gracchi culpa ea seditio facta esset; [p] eas [2] † Licinniæ prærtari oportere.

Facto diuortio maritus uestimenta data seruis dotalib, recuperat, qualia sunt: aliàs compensat in dotem. Bart.

¶ Seruis uxoris uir nummos in uestiarium [q] dederat; quo peracto, [3] † deinde intra annum diuortium intercesserat. Placuit Labeoni, & Trebatio, qualia uestimenta post diuortium essent, talia [o] Viro reddi. Idem iuris futurum fuisse, si ipsa uestimenta uir emisset, & [o] seruis dedisset. Quòd si uestimenta non rederentur, tunc uirum pretium in dotem compensaturum. [r]

Voluntas de soluendo patri nõ impedit filiæ ius consolidationis, mortuo patre, in ea parte, qua soluta non est. Bar.

¶ Filiafam. diuortio facto dotem patri reddi iusserat: deinde parte dotis persoluta, pater decesserat. Reliquam partem, si nec delegata, nec promissa nouandi animo patri fuisset, mulieri solui debere, [s] Labeo & 4 † Trebatius putant. idque uerum est.

1† Et deg in P. F.

2† Eas. nõ legit. P. F.

3† Parato P. F.

4† Et. non

† Sic in legato legatis ancillis legatur & partus: vt in l. si ancillas. et l. hmôi. §. legatâ. de legat. 1. & an & qñ cõsequaï cõditionem patris, vel matris. vi de not. Bald. in l. fi. de fer. fugi.

* Eadẽ fere ad verba referũtur in l. si mãcipia. §. ĩ. inter dot.

1† Debet. P. F.

a *Partus tuus*] 1 vt. & sup. de iu. do. l. mãcipia. Sed contra. C. eod. l. 1. Sol. vt ibi: faciet ĵ. de le. 2. l. Lucius.

b *Errante*] secus si nõ erasset: tunc enim teneretur, vt infr. de verb. oblig. l. si diuortio. Item & si ducenta erant dos, non teneretur, nisi in quantum facere potest. vt sup. de const. pecu. l. 3. Sed arg. contra. sup. de iureiur. l. eum qui. 4. si mulier.

ADDITIO. Pro solutione huius contrarij dic considerandã esse verba promissionis: vt nõt. in l. si prior. ĩ. eo. secundũ Bar. hic.

c *Prudens*] i. sciens. Azo.

d *Imprudens*] id est ignorans. facit sup. de ædil. edic. l. 1. §. causa. e *Deberat*] præter id. quod remanserat apud eum. & facit ĩ. de iure do. l. post diuortium. & l. dotem. & l. Diuus. & l. si mulier. & ĩ. ti. 2. l. redintegrato. Accursius.

f *Si superius*] i. primum. Accursius.

g *Iniussu*] i. sine iussu. alias secus: vt sup. de iu. do. l. si debitor. & facit in eo. tit. l. 1. & l. si extraneus. & l. dotem. & l. cũ in fundo. §. 1.

2† Esse tutum. P. F. sed a Gothofre. in Diare. & circunscripti buitur.

h *Ait Labeo*] si postea locupletior fiat socer, vel eius hæres: vt sup. de iu. dot. l. cũ vir. Vel verius indistinctè, vt in eo. tit. l. vir ab eo.

i *Si quis*] extraneus.

k *Nec melius*] id est, nec bonum, nec æquum.

l *Non potuisset*] propter inopiam: idem tamen si potuisset exigere: nec enim obijcere potest mihi culpam, qui ex mea culpa sentit lucrum: vt sup. de iur. dot. l. cum infundo. §. quod si mulier Azo. & facit in end. tit. l. vir ab eo. & l. dotem. & l. permittẽdo. in fi. & sup. eod. l. nupta. §. 1.

IN partem.] CASVS. Mulier dedit mihi in dotẽ seruum habẽtem peculium. postea solutum est matrimonium. Certè ita benè debeo restituere peculium, sicut seruum. & in eo debeo teneri de dolo, & culpa in quærendo, & conseruando peculio. Pomp. 6 † li. 11. ad Q. Mutiũ.

Si ad maritum spectat periculum ancillarum, ad eum spectat partus eorum. Bar.

* ¶ Mancipia in dotem æstimata accepisti: pactum conuentum deinde factum est, vt diuortio facto tantidem æstimata redderes: nec de partu dotalium ancillarum mentio facta est. Manebit (inquit Labeo) partus tuus: a quia is pro peculio mancipiorum pernes te esse debet. 1 †

Si maritus per errorẽ promisit plus debito, non potest exigi vltra debitum. Bar.

¶ Mulier, quę centum dotis apud virum habebat, diuortio facto, ducenta à viro erranre b stipulata erat. Labeo putat, quanta dos fuisset, tantam deberi: siue prudens c mulier plus esset stipulata, siue imprudens, d Labeonis sententiam probo.

Dos primi matrimonij videtur in sequẽti matrimonio repetita, licet matrimoniũ tertij in medio interuenerit. Ba.

¶ Vxor diuortio facto partem dotis receperat, partem apud virum reliquerat: deinde alij nupserat: 2 † iterum vidua facta ad priorem virum redierat: cui 3 † centum doti dederat; e neque eius pecuniæ, quę reliqua ex priore dote erat, mentionem fecerat. Diuortio facto, reliquum ex priore dote ijsdem diebus virum redditurum, ait Labeo, quibus reddidisset, si superius f diuortium inter eos factum non esset. quoniam prioris dotis causa in sequentem dotis obligationem esset translata. & hoc verum puto.

Dos acceptolata potest repeti, sicut dos data. Bar.

¶ Si vir socero suo iniussu g vxoris manente matrimonio dotem acceptam fecisset; etiã si id propter egestatem soceri factum esset: viri tamen periculum futurum, ait Labeo, h & hoc verum est.

Pro qua parte mulier tenetur solucre, pro ea parte ad virum non spectat periculũ. Ba.

¶ Si quis i † item viro promiserit dotis nomine, hęrede mulieris, huic nõ obstabit, quòd solet signari isti prius. decesserit: qua ex absurdũ est diminutionẽ corporis fe- dũ est ab initio. sed potius. Vel lier ei hęres esset, pro nõ fit diminutio partis corporis, sed totũ dotis periculum, quod dictũ desinit in dote esse, fuisset, ad mulierem pertine- si tot fiant impensæ, re, ait Labeo. 5 † quia nec me- quãti est fundus. Vel lius, k nec æquius esset, quod illud qđ dicitur in l. si is. exigere vir ab vxore non po- de cura, locum habet, tuisset, l ob id ex detrimento vxore corrigẽte. Et in viri mulierem locupletari, præte. illius l. vt certi- & hoc verum puto. lij. vt hic. qđ dicitur in fi.

Vir tenetur de dolo, & culpa in quærendo, & conseruando peculium: & fructus peculij spectant ad virum. Bar.

Pomp. 6 † li. 11. ad Q. Mutiũ.

LEX LXVIII.

IN partem m dotis reddendę erit id, quod mulieri ex peculio serui restitui debebit. n & ideo & dolum, & culpam, o in eo peculio, vel acquirendo, vel conseruando maritus præstare debet. & fructus ex eo percepti, quomodo p cuiuslibet rei dotalis, ad maritum pertinebunt. q

DIGESTORVM, seu Pandectarum, LIBER XXV.

* De impensis in rebus 7 † dotalibus factis.

TITVLVS I.

In isto titulo Iurisconsultus sic procedit: quia primo ponit vnam diuisionem generalem impensarum vsque ibi, Necessarie: ibi tractat de necessarijs vsq; ad l. quod dicitur. §. vtiles. ibi incipit tractare de vtilibus vsq; ad l. voluptaria. ibi de voluptarijs vsq; ad l. vtilium. ibi incipit tractare communiter & permixtim de omnibus vsq; ad fin. Bart.

Vlpian. lib. 36. ad Sab.

LEX I.

IMpensarum, quędã sunt necessariæ: r quędã vtiles: quædã verò voluptariæ.

3† Fesim. P. F. P.

4† Nõ imminuet. Fl

5† Credit P. F.

6† Videri dotẽ; & ego vbi pecunia est, nõ dubito, &c. m. F.

culum, cõsumi F. l. 82. in i. d solutio. de hac ẽt Boet. ad Topi. Ci. 6† Li. 10. Epi. P. F.

* Vide in hũc ti. Cuiac. & refer. huc 19 Eglog. 1. & Vip. ti. 6. §. 14.

7† In res dotales factis. in P. F.

r *Necessarie.*] non ideo, quia maritus necesse habeat eas facere: quia sic secundum hanc significationem etiam vtiles dicerentur necessariæ, quia debet res dotales tueri: vt

Idem lib. 12. † responsorū

LEX XLIII.

IN insulam patre deportato,[a] qui pro filia dotem dedit, actio dotis ad filiam pertinet. [b] Post diuortium quoque, patre damnato, qui [a]† dotem consentiente [c] filia, nō petierat, æquè dotis actio mulieris est.

Vir non lucratur fructus dotis putatiuos, retinet tamē, quatenus in vxorem consumpsit, & quatenus necessario, vel utiliter impendit. Bart.

¶ Fructus ex prædijs, quæ in dotem data esse videbantur bona fide perceptos, & i [3]† mulieris onerib. ātē causam liberal m absumptos, quamuis seruā fuisse postea constiterit, peti non posse placuit. Sumptus verò necessarios, & vtiles, [c] in prędia, quæ dotalia videbantur, factos, compensatis † fructibus perceptis, & ad finem superflui [h] seruari conuenit.

Debitum hinc inde ex cā vsuraria compensatur. Item marito non debentur vsuræ, qui non alit vxorem. Bart.

¶ Vsuras [4] †autem numeratæ dotis [i] ex stipulatu pater, in matrimonio defuncta filia, si petat: [k] gener, qui residuæ dotis promissæ fœnus stipulatus est, ita demum ad finē vi-

[a] *In insulam*] CASVS. Dedi dotem pro filia mea, & postea fuit deportatus ex aliquo delicto, & postea solutum est matrimonium inter dictā filiam meā, & maritum suū. Certè cum pro mortuo habeor, potest filia dotem repetere. Et idē est si sum deportatus post diuortiū inter eos factū?

[1]† Lib. 4. P. F.

¶ *Fructus*] Quandam ancillā in vxorem accepi credens eā liberam esse, & ipsa mihi dotē de facto dedit: & ex illa dote habui fructus, & eos cōsumpsi in factis cōmunib. inter me, & eam, postea dñs suus eam petijt, vt suam ancillā. & vicit. nunquid poterit ille dñs petere à me matrio putatiuo illos fructus, quos percepi, & consumpsi? Et dī, q non. Sed quid si ego feci sumptus necessarios, vel vtiles circa res dotales, nunquid repetam à d. dñor? Et dī, q sic. hoc modo, quia si percepi aliquos alios fructus post solutū de facto matrimoniū, cū illis debeo cōpensare dictos sumptus, quos feci. & illud quod est plus in sumptibus, petam à domino. & eos recuperabo.

[2]† Quidē cōsentiēte. Sed literę illæ. male sunt cū ī. dicāt esse duplicandas. & sic efficiēt q quidē cōsentiēte. Dua. vero legit. quidē cōsentiēte. &c. Habeo hunc textum.

[a]† Ioā. P. si profert.

¶ *Vsuras*] Promisi Titio marito filiæ meæ centum in dotem. & ei dedi 50. & feci pactum cum eo, quod si solueret matrimonium inter eū. & filiā meā, & ipse faceret moram in 50. restituendis mihi, eo cō præstaret vsuras, & pro illis 50. quæ ei non solui, promisi ego genero vsuras, donec solueremus. postea solutum est matrimoniū, & fuit in mora gener restituendi socero 50. quæ acceperat à socero. vnde socer petijt ab eo vsuras gener dicit ei. tu promisisti mihi vsuras pro illis quinquaginta. quæ mihi non soluisti. illas verò vsuras compēso tibi cum vsuris. quas à me petis. numquid potest hoc dicere. & facere gener? Et dīstinguitur. aut aluit vxorem medio tempore ipse gener. aut pater mulieris. primo casu pōt compensare. secundo non. quia non sustinuit onera matrimonij. vnde non debet habere fructus maritus.

[4]† Aūt. ñ est in P. F.

¶ *Ad virum*] Pro quādam muliere extranea dedi dotē viro suo. & fui pactus cum marito suo. eam mihi reddi soluto matrimonio. postea mulier diuertit a viro. vnde ego egi cōtra illum virū. & litem contra eum fui contestatus pro dote. & postea mulier rediit ad virū. Certè nō rūpitur iudicium. & eo iudicio stante nō absoluitur maritus. Vi.

[a] *Deportato*] ante diuortium, quod apparet ex litera seq.

[b] *Petierat*] quia pater pro mortuo habetur. vt inf. de cōtrahē. tub. l. 1. §. fi. & de bo. lib. l. necem. §. 2. M.

[c] *Consentiente*] maxime. nam & idem vbi consentiēte ea petijsset. vt ff. e. l. ii matrito §. fi. v. lītare. Vel dic. non petierat cum effectu. i. non exegerat. cum tunc secus esset. & facit inf. ad l. Fal. l. pī filiā. in prin. & §. eo l. si cum dotē. §. si pī. & inf. e. l. in his. §. filia. & l. si socer. in princ. & C. de rei vxo. act. §. videamus. & de fol. quæ hoīem. §. si gener. Acc.

[d] *Fructus*] l. in eo quòd sumptus excedunt fructus. seruabit de dote. vt inf. eo. l. quod dicitur.

[e] *Et vtiles*] ad perpetuam rei vtilitatem.

[f] *Compensatis*] soluto matrimonio. vel dic. et cōstāte. quia non fuit matrimonium. nec habuit necesse sustinere onera matrimonij: nec lucrifecit fructus ea ratione. q sustinuit onera. sed quia bona fide percepit.

[g] *Percepti*] puncta percepti. & dic conuenit seruari ad finem vsq; ad finem. Accurs.

[5]† Exhibuit. P. F.

[h] *Superfl*] i. residui. in quo sumptus excedit fructum. vt ff. de rei vend. l. sumptus. & l. eu pro. & fac. ff. ait. l. 3. & de dote præle. l. 1. ff. imperf. & ff. eo. l. si ch dotē. ff. & l. seq. Sed quo iure seruat? Ff. vt C. de rei vxo. act. l. fi. & l. seq. Sed nec ob impensas. Vel dic iuste exceptionis doli. cui nō fuerit dos. vt d. l. sumptus. & de petit. hæred. l. q si sumptus.

[i] *Nomine dotis*] pro parte dimidia. quia dimidiam dotē dedit socer. in qua restituenda est in nō ta maritus. facto diuortio. Item alterius diffidix fuit gener vsuras stipulatus, quas nō compensat in vsuris aliis. quæ petuntur ex mora.

[6]† Quæ. P. F.

[7]† Dederit. P. F.

[8]† Stipulatus fuerit. P. Fl.

[9]† Lib. 2. cōnū. P. Fl.

[10]† Neq. āplius. neque hēbit mandare actiōes P. F. cō recep Dua. Halos. vero. Neq. amplius hēbit. mā dare actiones dēt. Quæ lectio Flor. meliorē fert. licet Dua. vtiq; lectā ferri posse asseueret. sed Cōtius emēdat i hūc modum. pūgēdo. vī. & cia sint ad dotis q̄titatem. neq. amplius. hēbit. mā dare actiones sequens. Græcorū sēsū. quē hic loco notat. Gothof. verò adhæret lec. huius exēplar. i rōnē. ad hanc leg.

LEX XLIV.

SI maritus in id, quod facere potest, condemnatus sit, & nomina sint ad dotis quantitatem, [n] 10 neq; amplius [o] habebit, neque mandare [p] actiones debebit.

Licet socer succedat genero, non tamen filia perdit ius consolidationis, immo facta sit iuris, agere poterit contra hæredes patris sui, vel etiam contra ipsum patrem, tamq̄ hæredem mariti. Alex.

ce mutua debitæ quantitatis compensationem opponere iuste videtur, si proprijs sumptibus vxorem suā exhibuerit. 5† alioquin, si patris sumptibus exhibita sit, inanis vsurarum stipulatio [l] compensationi non proderit.

Redintegrato matrimonio, iudicium de dote inceptū per extrancū, non dissoluitur, B.

¶ Ad virū vxore post diuortium reuersa, iudicium acceptum ex stipulatione, qua [6]† extraneus, qui dotē dedit, [7]† stipulatus fuerat, [8]† nō dissoluitur, [m] nec officio iudicis absolutio continetur.

Maritus non tenetur per restitutionē dotis actioni de dote cedere, si alimenta ad vitā sufficiens sibi nō remanet. B. Scæuola lib. 5. † Digestorū.

[n] *Quantitatem*] s. concurrentia. vel parta. Azo.

[o] *Amplius*] in bonis. præter dicta nomina quæ etiam nomina sunt ei necessaria pro vitru.

[p] *Nec mandare*] nisi forte talis sit, qui ex ista persona posset sibi matrimonium contrahere. ff. de libe. agno. l. si quis à liberis. § sed si filius. & secundum hoc habeas his neque. & tunc incipe solutere ibi. neque mandare. &c. aliās deest secundum neque. & non est aliqua negatio. & tunc dic. ideſt non habet amplius. ideſt. aliud necesse. nisi mandare actiones. postquam condemnatus est cum nihil habeat vltra alimenta. & tunc recidit in idem cū prima.

[l] *Stipulatio*] qua socer tenebatur genero. si aliter dimidia differret solutionem. & facit. C. man. l. ex diuor. §. p. e. & de iure do. l. cum post. §. in domum. & de dolī except. l. fin. in princip.

[m] *Non dissoluitur*] vt ff. de iure dot. l. stipulatio. nisi consensit denuo. vt ff. de pac. do. l. cum marītus. §. 1. & facit. ff. eo. l. si mulier diuertens. & sup. loca. item quarium. §. 1.

SI *maritus*] CASVS. Soluto matrimonio, maritus fuit cōdemnatus pro dote vxori in quantum facere potest. inuenit postea mulier quòd ipse habebat quosdam debitores qui debebant ei tantum, quantum erat sufficiēs ad satisfaciendum dotī certè non cogitur cedere mulieri actiones contra eos, cum facta cessione nihil ad alimenta sibi remaneat. & habeas in litera bis dictionem. neque. Viui.

Sed

sed in hoc differt: quia incipit ibi soluere, neque amplius. Vel aliter, nō habebit amplius, i. plus aliud necesse, nisi hoc mandate actiones secundum Ir. & hoc si sint nomina sufficientia ad dotem, & ad alimenta, & tunc similiter incipit ibi soluere, neque amplius. Vel aliter, id est, cuiu facta cessione nihil ad alimēta sibi remaneat, & hæc cōmunis est ad geminum neque, & ad vnicum, secūdum Ir. Vel aliter immo necesse habet si alias habeat sufficientia alimenta: vt C. de rei vxo. actio. §. cum autem, in fin. & inf. de cess. bo. l. qui bona. primo respon. Azo. & hoc secundum Ir.

1† Qūq; P.F.

2† Apud Sex. Pōp. digestorū ab Attilio ne lib. 5. ibi. Aristo ni cōtensit. Ergo dicetē, & si, &c. P. F.

3† Alias vbi idē, sine &c. legit alibi. Ego dicetē alibi. Cōcor. glos. post princ. of ver. tālmissie, ex q. fi. sui leg. & c. q̄ntur pater, 2. q. 7.

4† Id est, patre mulieris, à Gotb. inter lin. dup. pabundam responmi.

Paulus lib. 4. quæstionum.

LEX XLV.

SI socerū à genero hæres institutus adierit, hæreditatem, quandocūq;, 1† mortuo patre, cum hærede eius filiam de dote acturam, a Nerua & Cato responderunt: vt ei, relatum 2† apud Sextum Pompo. lib. 6. Digestorum, & ab Aristone b lib. 5. & ibidem 3† Arist. contensit. Ergo dicemus, d & si emancipasset pater filiam, ipsum quoque conuenirī posse.

Quo perit illud, quod restituturus est alteri, quamuis, à quo perit, dolo facere non videatur. Bar.

Lucius Titius filiæ suæ nomine centum dotī promisit Caio Seio, interq; Caiū Seium, & Lucium Titium patrē mulieris conuenit, ne dos à viro, viuo Lucio Titio, id est, patre mulieris, 4† peteretur, f postea, culpa mariti, g diuortio facto, solutum est matrimonium, & pater mulieris decedens alios hæredes instituit, filia exhæredata. Quæro, an ab hæredibus soceri maritus exigere possit dotem, cum eam muliori redditurus h sit? Respon. Cum filia, aliis à patre hæredibus institutis, actionem de dote sua recuperanda habere cœperit: i necesse habebit maritus, aut exactam dotem, aut actiones ei præstare, nec vllam exceptionem habebunt soceri hæredes aduersus eum, cui k §. † absurde dicitur, dolo videri l eum m facere: qui non ipsi, n quem conuenit, sed alij o restituturus petit. Alioquin & si post mortem patris diuertisset, nondum exacta dote, excluderetur p 6† actione dotis maritus, quod non est admittendum. q

¶ Sed & si ex parte filia hæres patri suo extiterit: debebit maritus cohæredes eius pro parte virili exigere, & mulieri reddere, aut actiones ei præstare.

Ex pacto aui materni dotem dāris, soluto matrimonio actio quæritur mulieri. Bar.

1 *Quæsitum*] scilicet à patre. Et nō soli filiæ competere actionem cum fuerit emancipata, quæ fuerat ante communis: vt C. de rei vxo. act. §. videamus, sic q; ambulat de patre in eam, vel de communione in proprium filiæ, sic sup. de vsufruct. adhuc. §. si operas. Accur.

a *Affirmauit*] ergo aditio hereditatis debitoris pro solutione non hīr alio, quin filia, cū causam contradicendi non haberet, dene gr̄etur actio: vt sup. eo. l. dotem. Sed contra inf. de fideiuss. l. si debitori. Resp. illud respectu succedentis tantum dici. Azo. Item quantum ad fideiussorias, & accessorias obligationes, nō quantū ad alias: vt inf. de fideiuss. l. Vranius.

b *Aristone*] refert Arist. quod ita Pompo. dicit, & confirmat dictum Pomponij.

c *Consensit* ſc. Pōp. & no. q̄ patet & filia vīr esse duo rei stip. ergo licet vnus succedat debitori, nihilominus in p̄sona alterius in suo statu remanet obligatio. vt ſ. de fideiu. l. Vran.

d *Dicemus*] locus à pari. No. soli filiæ competere actionem cum fuerit emancipata, quæ fuerat ante communis: vt C. de rei vxo. act. §. videamus, sic q; ambulat de patre in eam, vel de communione in proprium filiæ, sic sup. de vsufruct. adhuc. §. si operas. Accur.

e *Conuenit*] actione de dote vxoria petita, vt sup. dixi. Sed si est in potestate constituta, ñ pōt contra partē intentare actionem aliquā cōi iure vel iam cū venia: vt C. de in ius voc. l. q̄ in potestate, sed & de æquitate iudicis offic. consulitur filiæ, cum paternum sit officium dotare filias: vt sup. de ti. impl. qui liberos, & C. de do. promiſ. l. fin. & de rei vx. act. authen. sed quamuis.

f *Peteretur*] ne vir peteret, quod pactū valet: vt & sup. eod. l. si maritus §. i. & de pact. do. l. cum pater, & l. ob tres. §. fi.

5† Cum absurdè dicat dominū, eū facit nō ipsi, q̄ cō. sed alij restituturus petit, in P.F.

g *Mariti*] & ideo donationem propter nuptias amittit, & dotem promissam exigit, quam teneatur restituere Accur.

h *Redditurus sit*] imò vi comita. cū computari non possit, q̄ patrem mulieris non cōuenerit. ut sup. de iudo. l. si extraneus. cū ergo dotem non habeat, nec culpa potest ei obiici, q̄ non bēt, non potest conuenīri ex culpa sua. vt inf. eo. l. Mæuia. i. respon. longè minus potest ei obiici, cur patrem, si viuat, nunc non conueniat, cum nec posset p̄ pactum. Sed ñ. hic cōtēplatione dotis filia exhæredata fuit, vnde dos ei legata vī: vt ſ. de rei vend. l. emptor. §. ancilla. & inf. de hæred. inſtit. q̄ volebat l. tōq; ex patris voluntate imputatur marito, quod aliàs nō i mputaretur cur patrem non conuenit. Vel melius ēt nō legata dote agit filia quia ad eā transit actio: vt C. de rei vxo. act. l. vnica. §. videamus. nec imputatur marito, q̄ patrem, sed q̄ hęredes patris non conuenit in solidum. Azo. Vel actiones non cedat, vt sup. de pecu. l. quod debetur. in fi. Azo.

6† Exactione. P. F.

i *Coperit*] nec. n. habet eam patre viuente, quantum ad exercitium, quia est in potestate: sed habet eam mortuo patre. vt C. de rei vxo. act. §. videamus. Accur.

k *Cui* ſc. marito. Azo.

l *Videretur*] ſc. cum petat id, quod restituturus est.

m *Eum*] maritum. Accur.

n *Ipsi*] ſc. hęredi soceri.

o *Sed alij*] regnia ergo. q̄ dicit, Dolē facit, q̄ petit, q̄ restituturus est, locū hēt q̄ ēdē. vt inf. de excep. do. l. dolo, & inf. de legator. l. in cōdēnatione. §. fi. & in possessorio. vt inf. de Carbo. edict. l. 4. §. cauſę. non q̄ alij. & dic alij ſc. mulieri.

p *Excluderetur*] ſc. cum fuerit actum, q̄ post mortem posset petere.

q *Admittendum* ſc. excludi maritum.

r *Pro parte virili*] ſc. pro numero personarū: vt C. de cad. toll. l. 4. finaute l. vn. & inf. de leg. præſtan. l. virilis. Sed vī pro hereditaria tm̄: vt C. de bo. auth. iud. poſſ. l. si vxor. contra. Ñ. hic proprijs nominib. expressis damnari fuerāt soluere dotem, & ideo pro virilibus tenentur. vt in ſ. sed Treb. l. nonnunquam. Azo. & de lega. 1. l. si hęredes. Vel dic q̄ equaliter omnes instituti erant, & sic pro hereditaria portione. sed si inæqualiter, similiter pro hereditaria portione.

Caius

Gaius Seius] CASVS. Seia in potestate patris existens habebat auum maternum, qui auus marito dictæ puellæ, s. Lucio Titio dedit centum nomine dotis pro ea, & fuit stipulatus vt sol. mat. dos restitueretur Seiæ nepti suæ, vel sibi ipsi auo, postea decessit hic auus, & solutum est postea dictum matrimonium, quæritur quis debeat hîe dictam dotem, vtrũ hæredes aut materitan d. neptis? & certe cum hic auus neptem non habuit in potestate, & ita ei erat extranea, non potest petere ipsa dict. dos, sed soluere ei posset maritus si vellet, & hæc vera sunt de stricto iure: sed de æquitate, & nuptiarum fauore, personarumque affectione, & quia pro dote neptis agitur, vtilis dari debet actio ex pacto dicti aui ad repetendam dotem à viro suo. Viuia.

1† Gaius. P.F.

2† Vxoris, in archetypo Flo. legit vt not. Taurellus in suis adnotatis.

a *Diuerterit*] quia vtile per inutile non vitiatur, vt sup. si certum pet. l. certi condictio. §. quoniam. Azo.

3† Ex stipulatione P.F.

b *Competere videtur*] immo nullo modo videtur, quia sua persona potius ad solutionem, quam ad obligationem videtur inducta: vt ff. de verb. obl. l. cum qui itaq. §. fibi. Respon. persona huius aut eiusdemqi stipulatoris ad obligationem potius videtur adhibita, quia sibi potuit stipulari, secus in extraneo, cũ dico mihi, aut illi: quia ei stipulari non possum, id. n. præsumendum est, quod de iure fieri potest: vt no. sup. de condi. indeb. l. si procurator. §. Celius. Accur.

4† Et circunscrib. Gothofr. lineis.

5† Proponi P. F.

5† Qñqi diuerterit. P. F.

c *Possessori*] imò videtur, q̃ non cum ad obligationem personæ Seiæ fuerit pacta, vt inf. de verb. obl. l. eũ qui, §. quod si solit sed hoc speciale: immo & actio datur, quod plus est, vt subijcit sed & permittendum. &c. Accur.

6† Etiã est I. P. F.

7† Esse legit apud Haloan.

8† Esse legit antiqui idiomatis esse. Contenarat hic author iste Nonij in Terentiano Phormione.

9† Defendet. P. F.

9† Iest. an tiqui idiomatis esse.

d *Sed & permittendum est*] de æquitate: nam quod dictum est, verum est de rigore iuris, vt hic sequitur, & C. de pac. conuen. l. si pater, & arg. inf. de aqua plu. arcen. l. secunda. §. item Varus in fi. & sic nõ obst. inf. de verb. obl. l. stipulatio ista, §. alteri quæ est contra. Item contra. inf. ad Trebel. l. debitor. §. ea quæ. Sol. ideo neptis agit ex pacto aui paterni, quia ageret in hoc casu nulla facta mentione conuentionis, vt ff. de vulg. & pup. substit. l. si filius. nõ autem sic ageret mater ex pacto filiæ, vt ibi, quia nec ageret mater, si nulla fieret a filia pacto. Item cõtra. C. de iur. dot. si mero. Sol. vt ibi, & tacit. C. ad exhib. l. fin. & sup. de pos. l. Publia. & ff. de verb. obl. l. quicunque. §. si quis ita. & C. de do. quæ sub mod. l. quoties. ADDITIO. Die, qui bi non ideo quæritur filiæ & matri ei cessit: sed pro pacto fuit interpositum super re propria, & sic quæritur cuilibet extraneo, vt l. pen. C. ad exhib. & per Bar. in l. stipulatio ista. §. si quis insulam. in fi. de verb. obl.

e *Fauor*,] immo nullus fauor est: quia extraneo dante dotem, nec paciscente, vel minus legitime paciscente (vt hic erat) debet dari mulieri actio: vt C. de rei vx. act. l. accedit: sed hic iure pacti expressi petitur, ibi tacite à lege inducti.

Quidam dederit] CASVS. Titia vxor mea dedit mihi centum in dotem, & ego promisi ei reddere soluto matrimonio, postea feci testamentum, & legaui dictæ Titiæ Campum Martium, qui capi ex testamento non potest: & dixi, pro hoc legato sis dote tua contenta, mulier videns se non posse habere legatum, petit dotem, certè bene potest. Viuia.

f *Ne detur*] hoc non adiecto, consequeretur vtrunque, si esset capax: vt C. de rei vxo. actio. §. primum, vet. sciendum.

g *Non poterat*] vt quia legauit ea, quæ ædibus sunt affixa: vt inf. de leg. 1. cæteris. Azo. & facit sup. de iure dot. l. cum pater.

Si dotale] CASVS. Cum vxore mea feci pactum, quod si haberem liberos ex ea, & solueretur matrimonium inter nos, quod remaneret apud me dos, postea habui filios, qui decesserunt, & ex eis remanserunt nepotes. Dicitur hic, quod bene possum dotem retinere. Viuia.

h *Interposita*] apparet, quod propter liberos non retinetur dos, nisi esset pactum, sic sup. de pac. do. l. si pater, & sic est contra M. pro lo. sed ipse M. dicit superuacuum fuisse hoc pactum: vt sup. de distra. pign. l. quæsitum. §. fin. sed M. opin. præualet: vt not. C. solut. matrim. l. dos. Item no. hæc l. liberos durat in infinitum, sic infra, de verborum significat. l. liberorum. in princip. quinimo & filij appellatione continentur nepotes, vt eodem titu. l. liberorum. §. sed & Papinianus. & l. filij. & de legat. 3. l. vxori. §. concubinæ. Sed argumen. contra infra. de testamen. tut. l. quod si nepotes. & Inst. qui da. tu. pos. §. fin. Item caue, quod hoc pactum valet, si decedat mulier: vt hic. & in Authen. de nup. §. dotes. colla. 4. & de sanc. Epis. §. si verò conflarte. colla. con si vir vt sup. de pac. do. l. 2. si autem fat diuortium, sic p̃ valet si sint impetrabiles non ar. inf. de do. præl. l. 1. §. 1.

10† Lib. 2. q.

11† In P. F. caput sequens. Cum mulier. præcedit hoc caput Si. dotali.

Cum mulier] CASVS. Cum mulier solu. matrimonio repeteret dotem, vir obijciebat, quod non poterat repetere, quia adulterium commisit, ipsa vero replicabat, quod eius consensu deliquit, certè l. ista iudicat, quod maritus non potest obijcere contra repetitionem dotis, de adulterio. Sed numquid eam de adulterio poterit accusare? Videtur, quod sic: quia legislator dixit, quod de adulterio nil potest tractari, vel obijci cum dos repetitur, cum fauore dotis sit hoc inductum, potest igitur sic. Nec eam de adulterio accusare, sic H. cum verbis legis non dicatur, quod non possit de adulterio accusari, sed solum non possit obijci repetitioni dotis, de adulterio. Sed respond. quod non potest, & hoc est ex mente legis, quamuis non ex verbis: quia qua-

10 *Idem lib. 6. quæstionum.*

LEX XLVI.

CAius 1† Seius, auus maternus Seiæ nepti, quæ erat in patris potestate, certâ pecuniæ q̃titatem, dotis nomine, Lucio Titio marito dedit: & instrumẽto dotali huiusmodi pactum, & stipulationẽ cõplexus est: Si inter Lucium Titium maritum, & Seiã, diuortiũ sine culpa mulieris factum esset, dos omnis Seiæ vxori, 2† vel Caio Seio auo materno redderetur, restitueretur que. Quæro, cũ Seius auus maternus statim vita functus sit: & Seia postea sine culpa sua diuerterit, a viuo patre suo, in cuius pãte est, an & cui actio ex hoc pacto 3† & stipulatione cõpetat, & 4† vtrũ hæredi aui materni ex stipulatu, an nepti? Resp. in persona quidẽ neptis videri inutiliter stipulationẽ esse cõceptã: qm̃ auus maternus ei stipulatus 5† proponeretur. Quod cum ita est: hæredi stipulatoris, qĩcunq; 6† diuerterit mulier, actio cõpetere videtur, b Sed dicendũ est: Seiæ dotẽ posse solui: q̃uis actio ei directo non cõpetat, ac si sibi, aut illi dari auus stipulatus esset. c Sed & 7† permittendum est d 8† nepti, ex hac aucta conuentione, ne cõmodo dotis defraudet, 9† vti-

20 lẽ actionem hîe. Fauore e. n. nupriarũ, & maximè propter affectionem personarum, ad hoc decurrendum est.

Legatum, quod non potest capi, non potest in dotem compensari. Bart.

Idem lib. 19. quæstionum.

LEX XLVII.

QVi dotẽ stipulanti vxori promiserat, eidem testamento quædam legauerat, ita tamen ne dotem f ab hæredibus peteret, ea, quæ legata erant, vxor capere non potuerat. g Respon. dotis actionem mulieri aduersus hęredes non esse denegandam.

Appellatione liberorum ne potes continentur. Bart.

Callistratus 10† lib. 6. stipul.

LEX XLVIII.

SI 11† dotali instrũmento ita stipulatio interposita h sit, vt liberorũ nomine dos apud maritum resideat, nepotum quoque nomine dos retinebitur.

Siue maritus excipiat de adulterio, ut dotem lucretur, siue criminaliter accuset, lenocinij replicatione, vel exceptione repellitur. Alex.

Scæuola lib. 19. quæstio.

LEX XLIX.

CVm mulier viri lenocinio i adulterata fuerit, nihil ex dote retinetur. Cur enim improbet maritus

i * Cõcurr. si legitimus non fuerit accusator. p totũ, ext. de acc. & gl. ea. & sup. per ver. legitimus p totum.

60 cip. quinimo & filij appellatione continentur nepotes, vt eodem titu. l. liberorum. §. sed & Papinianus. & l. filij. & de legat. 3. l. vxori. §. concubinæ. Sed argumen. contra infra. de testamen. tut. l. quod si nepotes. & Inst. qui da. tu. pos. §. fin. Item caue, quod hoc pactum valet, si decedat mulier: vt hic. & in Authen. de nup. §. dotes. colla. 4. & de sanc. Epis. §. si verò conflarte. colla. con si vir vt sup. de pac. do. l. 2. si autem fat diuortium, sic p̃ valet si sint impetrabiles non ar. inf. de do. præl. l. 1. §. 1.

70 *Cum mulier*] CASVS. Cum mulier solu. matrimonio repeteret dotem, vir obijciebat, quod non poterat repetere, quia adulterium commisit, ipsa vero replicabat, quod eius consensu deliquit, certè l. ista iudicat, quod maritus non potest obijcere contra repetitionem dotis, de adulterio. Sed numquid eam de adulterio poterit accusare? Videtur, quod sic: quia legislator dixit, quod de adulterio nil potest tractari, vel obijci cum dos repetitur, cum fauore dotis sit hoc inductum, potest igitur sic. Nec eam de adulterio accusare, sic H. cum verbis legis non dicatur, quod non possit de adulterio accusari, sed solum non possit obijci repetitioni dotis, de adulterio. Sed respond. quod non potest, & hoc est ex mente legis, quamuis non ex verbis: quia qua-

ratione

ratione non potest obijci mulieri repetenti dotē de adulterio quia vir fuit leno: eadem ratione non potest accusari, si mulier excipit de lenocinio. Accur.

a *Quos*] s. bonos mores corrupit. Accurs.

b *Approbauit*] s. malos, & sic verbum semel positum diuersimodè sumitur: vt ff. si cer. pet. l. certi condi. & dic corrupit consentiendo ei, & approbauit ducendo damnatam adulterij, vt dicunt, ut C. de adult. l. castitati. ff. Azo. & H. immò reiiciendo adulterā sciens. vt ff. eo. tit. l. si metu. in fi. & ff. de adult. l. si vxor. § iudex. & no. non reprobo. quod probaui. sic sup. de neg. gest. l. Pōponius. & inf. de inaur. l. sed si vnus §. 1. in prin. Accur.

1† Sed. & ff. Haloa. quę. l. placet Gothof.

c *Si tamen*] videbatur quę non: quia in lege non continebatur, nisi de dote, sup qua repetenda dicebatur nil posse obijci mulieri de adulterio, vnde videbatur secus esse in accusatione, quasi fauore dotis illud diceretur, non tamen est ita. & hoc est, quòd sequitur. Si tamen. &c.

2† Oracius. P.F.

4† Millia lierlincas suo more tamq; vacantē dictio. pręsignat Gothofr. in Dua.

d *Audiendus est*] exceptio ergo lenocinij repellit accusantem de adulterio. Sed cōtra ff. de adul. l. 2. § si publico. Solu. hic nō erat nomen accusati receptum inter reos. aliàs non repelleret virum, vt ibi, & eo. tit. l. ff maritus. 4. præscriptiones. sed ambo punientur, vt eo. tit. l. si vxor. §. Iudex. sed extraneus receptus inter reos, nō auditur excipiens de lenocinio. vt C. eo. tit. l. 2. § qui hoc dicit. & facit. C. de adul. l. ita. & sup. eo. l. viro. Accur.

5† Nō potuit. P. F.

3† Oracius. P.F.

Litabis hāc glo. g no. p Spe. in titu. de exce. §. 4. ver. fi pet except. vt ꝓcedat i liberorū nō aūt in seruo. de quo vide glo. in l. 2. C. l adul.

Mauia, CASVS. Mauia cum mihi nuberet, dedit mihi in dotē quasdam res, & vnum infirmum: quo promisserat quidam Oralicius nōie eidem mulieri se daturū 10 cū ipsa nuberet, ego maritus constāte matrimonio ñ exegi illa 10. & soluto est postea matrimoniū, mulier repetit à me non solū alias res dotales, sed etiam illa 10. quæ in d. instrumento continebantur. Certè dicitur hic, q; si nō potui exigere pp aliq; iustam causam, non possum à muliere conueniri actione de dote, vel mandati ad 10. prædicta.

e *Tradidit*, sin dotem, ex quo vir habet vtilem actionē. vt C. de act. & obl. l. 2. Accur.

f *Quo*] scilicet instrumento.

g *Nupsam*] idest cum iret ad nubendum, siue contrahendum, sic dicitur, vado lomm. & vado gestum. Azo.

h *Nec potuit*] vel propter inopiam, vt sup. de dolo. l. nam is. vel ob aliam causam. Accur.

i *Petatur*] solu. matrimo. vel etiam constante, in casibus in quibus peti potest, etiam constante matrimonio.

mores, quos [a] ipse, aut ante corrupit, aut postea approbauit? [b] Si tamen [1] † [c] ex mente legis sumat [2] † quis, vt nec accusare possit, qui lenocinium vxori p̄buerit, audiēdus est. [d]

Maritus non tenetur de periculo nominis, si sibi culpa imputari non potest. Bar.

Paulus lib. 7. Responsorum.

LEX L.

MAeuia marito suo inter alias res dotis etiā instrumentū solidorum decem tradidit, [e] quo [f] Oralicius 3 † eidē Mæuię cauerat, daturum se, cum nuptū [g] ire cæpisset, decem millia, 4 † ex eo instrumento maritus nihil exegit, quia nec potuit. [h] Quæritum est, si dos à marito petatur, [i] an compellendus sit ēt illā summam, [k] quæ instrumento cōuenitur, refundere? Respondi, potuisse quidem eum, cui actiones mandatæ sunt, debitorem conuenire. Sed si sine dol' malo, vel culpa exigere pecuniam non potuerit, [5] † [l] neq. dotis nomine eum conueniri posse, [m] neque mandati [n] iudicio.

Si pradium æstimatum in dotem datum sine culpa euincatur, non debetur æstimatio mulieri. Bartol.

¶ Fundus æstimatus, in dotē datus, à creditore anteceden te ex causa pignoris ablatus [o] est. Quæsitum est, an mulier, si æstimationem dotis repetat, [p] exceptione submouenda sit? ait [q] enim, propterea se non teneri, [r] quod pater eius dotē pro se dederit, cui [s] hæres non exiterit. [t] Paulus respondit, prædio euicto sine [6] † dolo, & culpa viri, pretium petenti mulieri [u] doli mali exceptionem obesse. [x] Consequi enim eam pretium fundi euicti, euidens iniquitas est, cum dolus patris ipsi [y] nocere debeat.

Fundus æstimatus tali æstimatione, qua nō facit emptionem, potest alienari muliere volente. Bart.

Scæuola lib. 2. responso.

LEX LI.

AEstimatis [z] rebus in dotem datis, pactum inter cessit, vt, ex quacūque cā dos reddi deberet, [a] ipsę res restituerentur, habita rōne augmenti, & diminutionis, boni viri arbitratu: 7 † si q verò ñ extarēt, æstimatio [b] earum. [b] Quæritum est: cum res quædā, quas maritus vendiderat,

k *Summam*] s. illa decem. Acc.

l *Non potuerit*] maritus soluto matrimonio.

m *Conuniri posse*] vt sup. de pact. dot. l. obres. §. fi. & d fun. dot. l. si fundum in fin. & de iure dot. l. si extraneus. & ff. e. l. nupta. 2. & arg. sup. mand. l. si procuratorem. §. fi. n *Mandati*] potest mulier cōuenit maritum soluto matrimonio.

o *Ablatus est*] idest euictus. Acc.

6† Dolo malo.

p *Repetat*] à viro.

q *Ait*] s. mulier.

r *Non teneri*] s. de euictione. vel dic, idest non repelli exceptione. Accurs.

s *Cui*] idest patri.

t *Exiterit*] mulier.

u *Mulieri*] à viro.

x *Obesse*] Sed cum potest agere de euicto dum dos fuerit æstimata, vt sup. de actio. emp. l. creditor. §. prædium. & C. de iure dot. l. auia. quomodo excipit? Respond. si excipiat. de euict. nō aget, vt hic. sed actionem cedet, vt su. eo. l. si socer. §. Lucius. si non excipit, de euictione aget, vt ff. prædium. & sic eligat.

y *Ipsi*] idest filiæ, cū habeat causam lucrativam. & ideò debet ei nocere dolus patris, si agat, vt diximus. inf. de reg. iur. l. quod ipsis. Azo. Iē no. dolum patris nocere filię, sic infra de iu. pat. l. qui contra. & si quis al. q. te prohi. l. 1. §. 1. Argu. contra. inf. de Carbo. edi. l. 1. & 2. in fi.

z *Æstimatis*] CASVS. Tivia vxor mea dedit mihi ī dotem quędam prędia ęstimata, sed fecimus tale pactum simul, quòd soluto matrimonio reddam mulieri res dotales, quę extarent, & etiam deteriorationem earum, & quòd ipsa redderet mihi, si in aliquo eas meliorassem. Itē contentum fuit in eodem pacto, quòd si quę illarum rerū non extarent tempore soluti matrimonij, ego redderē ei ęstimationem, postea ego alienaui quasdam de his rebus, non consentiente mihi predicta vxore, neq. postea ratum habente, postea solutum est matrimonium, ex vi pacti vult mulier sibi restitui dictas res alienatas, vel vult reuocare à possidente. Certè dicitur hic, quòd benè potest, ac si non fuissent datæ ęstimatę. Viu.

a *Æstimatis*] prędictarum.

b *Earum*] scilicet rerum.

7† Quæ verò non extarent, ab initio æstimatio earū. P.F.

De huius lę vide Did. Cous. prac. q. c. 3. n. 2. in fi. & 4. aliàs si ęstimatis.

a *Volente*] maximè.aliàs contra Inſti.qui.alij.li. in princ. hæc.a.æſtimatio pro nulla hîc.vt hic.& C. de iure dotiũ.l. ſi inter. etiam quantum ad alienationem.ff ſ. de fun.do. l.qui fundus. Azo. Vel dic hoc caſu poſſe vendi cõſenſu mulieris.vt ſ.de pact.dot.ſi. ſecus vbi nulla eſt æſtimatio. vel recidit ad nullam: vt dictis legibus. Item hodie videtur etiam in non æſtimata poſſe vendi cõſenſu mulieris, vt in Auth. vt immo. ãte nup. don. ibi.et hęc multũ.&c. coll.5. Sed illud quòd ad cætera idẽ, quòd in don. propter nupt. non quo ad alienationem.& facit ſ.de iure dot.l. plerũque. in fi. & l.cum pater. ſ.cum res.

1† Hæc P.o.

2† Volun tate.

b *Veniſſent*] i.vendiri eſſent à marito.

A *Eſtimata*, CASVS. mulier dedit mihi in dotem pannos ſuos: & fuerunt æſtimati, ſicut quotidiè fit, poſtea deſtructi ſunt mulier eos portante. Dicitur hic, q̃ nihilominus teneor ei ad æſtimationẽ ſoluto matrimonio. Viuia.

3† Si non bẽt. P. F.

4† Aliàs quaſi non numeratã pecuniam caueri.

5† Pecuniã P. F. & Duar. non ſcribunt.

c *Æſtimata res*] vtè.ſ. ab homine: vt hic.& ſu. de iu. do.l. plerunque. in princ. & l.cum poſt. ſ. pen. & de don. inter vir. & vxo.l mortis. ſ. 1. & C. de iure do.l. cũ dotẽ. vel à lege. quia ſunt res, quæ vſu conſumuntur, vt ſup. de iure do.l. res.

* Cõiũge l.ne libe ralitate, & l. ſi rẽ ſũ.inſ.de re iud.

d *Efficiuntur*] ideſt ſi efficiantur, eũ mariti periculum.

6† Nec ĩtereſt in pecuniorẽ &c. P. F.

M *Æſtimata*] CASVS. Sempronia nupſit Titio, & ei promiſit dare dotem, non tñ dedit, & maritus ei promiſit reddere ſol. matr. poſtea ſolutũ eſt matrim. & petijt mulier ab eo dotẽ, & ipſe exiſtens infra ætatem quib. pòt opponere except. non numeratæ dotis, & credens efficaciter teneri, ſoluit, cum de iure non teneretur. Certè repetere pòt. Viui.

e *Poſt diuortium*, ſecus ſi conſtante matrimonio: quia tũc etiam acceptã repetit, ſed reſtituit: vt C. ſi dos cõſtã. matr. l. 1. niſi in caſu vt ſup. de iure do. l. quemadmodum. aliud eſt ſi mulier, vel alius credens ſe debere marito, ſoluit. vt ſ. de cond. inde. l. cum is. ſ. ſi mulier.

f *Confeſſus*] ideſt, confeſſus fuerat ſe accepiſſe, quod non receperat: nec tempora exceptionis erant lapſa, quæ ſunt. C. de do. cau. l. fi. & auth. ibi poſita.

g *Non potuit*] facit ſup. ad Macedo. l. fi. & ſup. de pact. do. l. inter. ſ. primo.

Diuiſio Bar.

h *Si filiæfa.*] Primò ponit vnum dictum cõmuniter in patre, & filio. Secundo, in filijs tantũ tollit tres dubitationes. Tertiò, in pre tantum tollit vnum dubiũ. Quartò, in filio tñ tollit aliud dubiũ. ſcda ibi. Nec intereſt. tertia ibi. Atq. quarta ibi. at ſi cũ filio. Bar. CASVS. Titius filiusf. accepit vxorẽ, & ipſa dedit ei dotẽ ſine iuſſu patris ſui. poſtea ſolutum fuit matrimonium. iſta vult agere ad repetendam dotem. Dĩ hic, quod filius tenetur ei in ſolidũ, ſed pater non niſi de peculio filij, quod habet apud ſe. Et quod dixit filiam teneri in ſolidum, intelligas verum eſſe, ſiue habeat in peculio rem, vel pecuniam dotalem, ſiue non. Sed quamuis teneatur filius in ſolidum, non tñ eſt condemnandus niſi inquantum ex peculio facere poteſt, ſicut nec pater de peculio conuentus, & quantum ſit in dicto peculio, inſpicitur tẽpore rei iudicandæ, quamuis autẽ

extarent, an ſecundum pactum, & hæc † ad mulierem pertinerent? Reſpondi, res, quæ extant, ſi neque † volente,[a] neq; ratum habẽte muliere veniſſent, [b] perinde reddendas, atque ſi nulla æſtimatio interueniſſet.

Hermo. lib. 2. iuris Epitoma.

LEX LII.

AEſtimatæ res [c] vſu, ẽt mulieris, periculo mariti deteriores efficiuntur. [d]

Dos indebitè reddita condicitur. Bart.

Tryphon. lib. 7. Diſputatio.

LEX LIII.

MAritus doté, quã non accepit, ſi [3] † poſt diuortium [e] per errorem ſoluit, repetet; quia [4] † nõ numeratam pecuniam [5] † cauerat. [f] exigi. n. ab eo non potuit. [g]

Idem lib. 12. diſputatio.

LEX LVI.

SI filiafa. [h] * data eſt dos, ipſe quidem dotis actione tenetur, [i] pater aũt eius de peculio. [6] † Nec de peculio, [k] intereſt, rẽ, vel pecuniam dotalem habeat; [l] necne, ſed quatenus facere poteſt, hic quoq; [m] condẽnandus eſt. [n] Intelligitur autem [o] peculio tenus facere poſſe, [p] quod q̃ habet rei iudicandæ tpe. At qui, [7] † ſi cũ patre agatur, deducetur [q] ex peculio, qd patri, vel ſubiectis ei perſonis filius debet. At ſi cum ipſo ñlio agatur: alterius debiti nõ fiet detractio [r] in computatione, quantum facere poſſit filius.

In æſtimatione quantũ quis facere poteſt, nõ fit deductio aeris alieni, niſi ĩ donatore. B.

Paulus lib. ſing. de iure ſing.

LEX LV.

MAritus facere poſſe creditur nullo deducto [s] ære alieno. [t] item ſocius, item patronus, parensve. At is, qui ex donatione conuenitur, [8] † omni re alieno deducto, facere poſſe intelligitur.

Viro reſtituente dotem, debet à muliere caueri de indemnitate. Bart.

Idem libro 5. ad Sabinum [9] †

LEX LVI.

CVm mulier de dotis repetitione poſt ſolutum

facerem ſimilitudinem inter patrem & filium, quantum ad condemnationem, nã quantũ ad aliud eſt intereſſe dam differentia, quia pater conuentus de peculio deducit quod ſibi debetur à filio vel quòd debetur filijs, vel ſeruis eiuſdem patris a filio: filius autem in ſolidum conuentus condemnatur inquã tum facere poteſt peculium, non deducto aliquo ære alieno. Viuia.

i *Tenetur*] in ſolidũ & iure ciuili. H.

k *De peculio*] ideſt peculio tenus & iure prætorio H.

7† At qui P. Fl.

l *Dotalem habeat*] ſcilicet filius qui conuenitur, tenetur eũ vtrobique, ſed intereſt ſi quæras an teneatur pater. vt ſ. de pecu. l. in bonæ fidei. & ſup. commo. l. 3. ſ. ſi filio. Accur.

m *Hic quoque*] ſ. filius.

n *Condemnandus eſt*] in ſolidum, ideſt nõ deducto, quòd patri debetur, ſed in tantum inquantum facere poteſt, vt prædixi. Item nõ & vitra peculium, vt ſubiicit, & ſ. de iud. l. ſi filius: ſed ĩ alia actiõe quàm dotis in ſolidũ damnaretur filius, & vltra peculium, vt ſupra de pecu. l. ſi quis cum filio. Sed quid prodeſt hæc condemnatio, cum pater poſſit ſtatim filio ædimere peculium? & ſic mulier nihil conſequitur? Reſp. prodeſt ad tria. Primò, quia pater pòt conueniri actione in factum de re iudicata de peculio, vt ſ. de pecu. l. 3. ſ. ſed. & ſi filius. & de iud. l. ram ex contractib. quod prius non erat: licet prima actione ſic. Secũdo, quia factus paterfamilias conueniretur, nec amplius exigerentur probationes à muliere, vt ſup. quod cum eo. l. 2. Tertiò, quia currunt vſuræ cẽteſimæ poſt quadrimeſtre tempus, vt C. de vſu. rei iudicatæ. l. fin. ſi autem non adimat pater, videtur fieri nunc executio in peculio, vt hic dicitur, & ſup. de mino. l. 3. ſ. ſed vtrum. ibi. & quidem. &c.

8† Conuenic. l. P. F.

9† Lib. 5. ad Plautiũ. P. Fl.

o *Intelligitur autem, &c.*] ſcilicet filius.

p *Facere poſſe*] quia vir.

q *Quod*] ſ. peculium.

r *Deducetur*] vt ſup. de pec. l. ſed ſi damnum. ſ. præterea.

ſ *Detractio*] hoc. n. in ſolo donatore eſt, vt inf. de re iud. l. ſunt qui. & l. inter eos ſ. fi. & ſ. l. pa. & facit ſ. e. l. ſi filia. & l. ſi cũ dotẽ. ſ. trãſgrediamur. & ſ. de pec. l. ſi ex facto. ſ. fi.

MAritus] CASVS. Quia habuimus ſup. e. l. maritus, quod maritus debet condemnari vxori in quantũ facere poteſt, ideo vult hic gloſſare, qualiter id intelligatur, & occaſione mariti, ponit de aliis, qui condemnari ſolẽt, in quantum facere poſſunt, ſicut eſt ſocius, & patronus, & parens, & dicit, quod iſti quatuor non deducunt ęs alienũ de dicta alienatione, vel condemnatione, ſecus autem ſeruatur in donatione. Viuian.

t *Deducto*] niſi ex eadem cauſa donatio debeatur. vt infra de re iud. l. inter eos. ſ. fi. & facit ſup. l. prox.

u *Aliene*] imò ſ. vtpote cũ abeſſe debeat videri. vt ſ. de nego. geſt. l. ſi quis mandato. Sed illud non ſimpliciter, ſed aliquid eſt verum. vt inf. de reg. iur. l. minus. Azo. & facit inf. de re iud. l. ſunt qui. & l ſeq. Accur.

CVm mulier] CASVS. Mulier dedit mihi in dotem domos

domos inter alias res, & cum illæ domus minarentur ruinã vicino ego caui ei vicino de dãno infecto. postea solutũ est mrimoniũ: & mulier pdicta repetit à me dotẽ. dico ego mulieri; caueas mihi. q quicqd damni passus fuero ex cautione dãni ifecti. tu refarcies mihi. Cerẽ dr hic. q bñ tenẽ mihi cauere. Viuia.

matrimoniũ agit, cauere debet [a] marito, qui ædiũ noĩe, dãni infecti cauit; si velit eã recipere, vt periculum [1†] marito amoueatur. [b]

Stipulatio generalis refertur ad omnem casum soluti matrimonij. Bart.

Idem lib 6. ad Plaut.

LEX LVII.

* SI quis [c] sic stipuletur à marito, Si quo casu Titia tibi nupta esse desierit, dotem dabis? d hac gñali cõmemoratione, & ab hostibus capta ea, cõmitteretur stipulatio, uel ẽt si deportata [c] fuerit, [2†] uel ancilla [f] effecta. hac eñ [3†] conuentione g oẽs hi [h] casus cõtinentur, Planè quantum ueniat in stipulationem, [4†] utrum quasi mortua [i] sit, an quasi diuortiũ fecerit? Sed humanius qs id cõpetere dixerit, q pp mortem conuenit. [k]

Vsusfructus in dotem datus in re propria mulieris, sibi & hæredi eius restituitur facto diuortio: in re uero mariti sibi dumtaxat: in aliena uerò commoditas percipiendi fructus sibi, & hæredi debet restitui. Bart.

Marcellus lib. 5. † 6. digest.

LEX LVIII.

VSufructu [l] in dotẽ dato, [m] si diuortiũ interuenerit; nec pprietas rei apud maritũ, uel mulierem sit: [n] eã dotis esse restitutionẽ, ut maritus caueat, quãdiu uixerit, passurum se, uti frui mulierẽ, hæredemque eius: [o] qđ an uerũ sit circa adiectionẽ hæredis, [p] dubito. [7†] Et puto interesse, quẽ admodum sit ususfructus in dotẽ datus. Si cum q haberet mulier fructũ, uiro, cuius erat proprietas fundi, usumfructũ [r] cesserit nihil mulier hæredi suo relinquet. debebatur eñ ei ususfructus, * qui ad hæredem non solet transire. Quod si fundi sui usumfructum mulier uiro cesserit, restitui is à uiro [s] debet: [t] cum proprietate. n. ad hęredem eius transisset, si uir in reddendo eo non fecisset morã. [u] si uerò alienata sit proprietas, aut aliqs dedit in dotẽ usũfr. quẽ hẽbat in fundo viri. tũc vir nihil restituet mulieri. Si verò vir cõstãte mrimon. alienauit fundum. q suus erat, in quo mulier hẽbat vsumfructum; vel eã mulier alienauit, qñ suus erat in quo viro cõstituit vsumfru. tunc interueniente diuortio vsusfru. est viti: & ex eius pfona perit.: sed restituit mulieri cõmoditatẽ vsusfr. & cauebit se passurũ eã vti frui, donec vixerit. nã fructuariã eã facere non põt, sed si cõsenserit dñs pprietatis, tũc mulieri denuo poterit constitui vsusfr. vel si voluerit emere mulier, potest ei vẽdere, q si non poterit vendere dño proprietatis, dẽbit ei maritus pstare patiẽtiam percipiendi fructus; & hoc eodẽ casu, si mora interuenerit, restituendi vsũ fr. Et si mulier decesserit, vir dẽbit consentire hẽdi, vel de vendendo, vel alio mõ. Quod dixi in vsufru. fundi, qui fuit ab initio viri, vel mulieris, & desiit fundus ille esse; idem intelligo si ab initio fundus neutrius esset; vt quia extraneus dedit in dotẽ iussu mulieris, & hoc casu vir dẽt cedere mulieri ius, qđ hẽt, & dẽt cõsentire vẽditioni, vel cõstitutioni vsusfr. Vel dic breuius qđ interueniente diuortio vir dẽt restituere vsũ fr. datũ in dotẽ, q nõ erat ex prædio viri, vel vxoris, & cauere q nec mulier rẽnec hẽdẽ ipediet, sed in hẽde subsistio: qa si vsus fr. fuit ex pdio viri, non dẽt restitui hẽdi. sed si ex pdio mulieris, dẽt restitui hẽdi. & hoc qñ fundus pcesserat viri, vel mulieris. Si vero desijt esse viri, vel mulieris, qa alienauit proprietatẽ, vel extraneus dedit eũ in dotẽ iussu mulieris, tunc vir dẽt cedere iuri, qd hẽt, dimittendo eã petere cõmoditatẽ fructuũ: vel cõsentire venditioni si dñs pprietatis vult emere vsumfructum, & mulier vendere, & hoc eodẽ casu, si mora interuenerit, dẽt similiter consentire hæredi. Accurs. ex Dare] ũ agit a quo ted dic ab vxore, vel ab extraneo p ea.

1† Nonnbi liter dr si velit; qa cautio nõ pstat, nisi petat. ff. l. ſ. f. inf. quorũ le. & l. pen. ſ. si & ibi Pa. & Ca. infect. Padua & le. 2 ad idẽ Alex. cõf. 1† Mariti amouetur. P. F.

* Vide in oẽs casus huius l. Dua. hic. 2† Hæc verba, vt ancilla effecta, in P. F. clamsi sunt pa renthesi vt pro delectus habẽ tur, siquã ab extra adiecta. 3† Conceptione. P. F. 4† Stipulatione. P. F.

a *Cauere debet*] 1. sic ſ. de rei. ven. leg. ipſi quoq;. & de pet. hær. l. illud. ſ. fin. & ĩ. de dã. infe. l. inter quos. ſ. ſi dãs. & ĩ e. l. ſi filiofa dos. ſ. fin. & de pec. l. ſi damni. & de ædil. edi. l. redhibere ſ. pe. & l. item ſi ſerui. debuit. n. cauere maritus: vt ĩ e. l. ẽt. ſ. ſi. & ĩ. d leg. j. l. qd ergo ſ. item ſi ædes. & d hære. vẽd l. vẽditor. & inſ. ti. i. l 1. ĩ fi.

b *Amouetur*] sic ĩ. de pec. l. qđ debetur.

Si quis] CASVS. Duo dicit. Primũ est tale, pr dedit dotẽ Titio noĩe filiæ ſuæ, quã ei Titio maritabat: & fuit ſtipulatus pr hoc mõ, ſi aliquo caſu filia mea tibi nupta eſſe deſierit, reſtituere pmittis mihi dotem, q tibi dẽo donare pro ea? poſtea mulier capta eſt ab hoſtibus. vel pp aliquod delictũ fuit deportata, vel aliter; qa captiuitate hoſtium fuit facta ancilla: nũ quid poterit agere pr ex ſtipulatione ad repetendam dotẽ à dicto marito? Et dr q ſic. Secundo dicit, pone, q pater fuit ita ſtipulatus a dicto virò filiæ. Si filia mea morietur in matrimonio, volo, quod reſtituas mihi totam dotem, ſi autẽ diuerterit, mediam. poſtea mulier capta eſt ab hoſtibus, vel eſt deportata, vel eſt facta ſerua alio modo, q per captiuitatem hoſtium, nunquid in his trib? caſibus vr mortua, vt ita maritus teneatur reſtituere patri totam dotem ẽm ſtipulationem? an videtur diuertiſſe, vt ita non teneatur, niſi ad mediam dotem reſtituendam maritus. Et dicitur, quod mortua videtur. Viua.

c *Si quis*] dans dotem, ſit patet, vel alius.

d *Dabis*] reſtitues. nã ſoluit matrimonium; vt ĩ. de diuor. l. i. ĩ ſi ẽt ſi velit vir remanere, vt ĩ. de ca. & poſtli. re. l. i bello. ſ. medio. nã ſi i caſu; vt ĩ. de rit. nup. l. i co iure. ſ. ſi. ſed ea reuerſa reſtaurat mrimoniũ nouo conſenſu, vt ĩ. de cap. & poſtli. reuer. l. cũ duæ. & nolẽs patiſ pẽnã diffidij; vt ĩ d ca. & poſtli. reuer. l. nõ vt à pre. Sed hodie vſ ũ ſolui; vt i Auth. de nup. ſ. ſed ẽr captiuitas, coll. 4. Vel illa loq. quo ad hoc, vt non nubat alij. nõ ad alia; vt ĩ. de diuor. l. vxores. Accur.

e *Si depo tata*] hoc quando vir mutat affectũ; alias non, vt C. de repu. l. j. & facit ĩ de ĩtab l. j. ſ. filium. Sed arg. contra ĩ. de verb. obli. l. ex ea 6. pen. ADDITIO. Solue, vt per Dy. in l ſi cum dotem in prin. ſup. eo. & per Barto. in l. Gallus ſ. & quid ſi tantum. inf. de lib. & poſth.

f *Vel ancilla*] priuati alicuius. redacta, puta, in ſeruitutem: vt ſup. de diuor. l. j. ſed Rog. in prædictis omnib. intelligebat, ſi mors naturalis ſubſequatur. vt arg. ſup. eo. l. ſi ab hoſtib.

g *Conuentione*] alias conceptione.

h *Omnes hi*] No. pro generalitate, ſic ĩ. de ſer. vrb. prædi. l. ſi ſeruitus. & inf. de ver. ſig. l. cum quærebatur.

i *Mortua*] quo ad hoc, vt dos repeti poſſit.

k *Conuenit*] quia plus, vel minus, in caſu mortis erat redditum ex pacto facto ſuper dote.

l *Vſusfructu in dotem*] CASVS. Mulier dedit vſum fructũ in dotẽ, diuortio interueniẽte, ſi proprietas neutrius ſit, vir non hẽt ei reſtituere, ſed cauebit, q nec eam, vel ius hĩdem impediet vti frui, donec vixerit, ſed ſi vir nõ reſtituerit mulieri, qualiter reſtituet eius hẽdi? & qd ſi mulier

m *Si diuortij*] ſ. mulieris. Et no. q ſi dr, cui? erat fund? tpe datio. nis; ſ; ſtari diuidit ĩ quatuor eas? q a aut viri, aut vx. & ei? pſeuerãtis vſq; ad diuortiũ aut ñ pſeuerãtis aut extranei. & ſiſtuentes reſtitui formalẽ q erat cãlis viro ĩ prio caſu: i ſecũdo ẽ ĩ. i. tert. & quar. nec cãlis nec formalis, ſed cõmoditas.

n *Hæredi*] ſ. mulieris.

o *Esse*] ſ. mulieris. Et no. q ſi dr, cui? erat fund? tpe datio. nis; ſ; ſtari diuidit ĩ quatuor eas? q a aut viri, aut vx. & ei? pſeuerãtis vſq; ad diuortiũ aut ñ pſeuerãtis aut extranei. & ſiſtuentes reſtitui formalẽ q erat cãlis viro ĩ prio caſu: i ſecũdo ẽ ĩ. i. tert. & quar. nec cãlis nec formalis, ſed cõmoditas.

p *Hæredi*] ſ. mulieris.

q *Si cum*] habeas, ſi enim, vel ſubaudi. nam.

r *Vſumfructum*] qui de nouo conſtituetur ei à viro, diuortio facto: vipotẽ extinctus per conſolidationem, vt ſup. de iure dot. l. cum in fundo. circa principium. Accurſius.

s *A viro*] formalis viro, ſed cauſalis mulieri, & hæredi. vt d. l. cum in fundo. ſ. quod ſi mulier. & ſ. ipſius autem.

t *Debet*] etiam hæredi mulieris.

u *Moram*] ideſt ſi reſtituiſſet vſum fru. mulieri viuenti; & mulier proprietatem non alienaſſet.

3† Lib. 7. dig. P. F.

6† Dubito. intereſt quemadmodum, &c. P. F.

* Limita, niſi eſſet mihi, & hĩdibus meis cõſitus, & in ſingulare d. Bal. ĩ l. i. ſ. excepto. verſi. ſed qd ſi concedo. C. d cad. tol. quem oẽs ſequũtur ſec? in emphy. teuſi. glo. in l. inde biti. ſ. ſi. ĩ ver. cũ te. in ſi ĩ. de cõdi. ĩde. 2 Quia ſit forma à pprietate ſeparata cãlisqa dependet à cauſa tu. pprietate, & non p hoc gl. ordi. Inſt. de vſufr. ĩ prin. ſuę ver. ius ãt quã d. la. multũ cõmẽdat ad ppoſitũ noſtrũ in tract. duo ẽ ac. ſ. a q. 1. col.

a *In dotem*] & sic vtroque casu habet vir formalem.
b *Interpositis*] vt caueat quandiu. &c. vt ff. eo. in princ. Item potest aliud remedium adhiberi, vt locetur ei, vel vendatur nummo vno: vt ff. de iure dot. l. si vsusfruc. & vtroque casu cedet ius suum vir, sicut potest: vt subijcit. nam potest quo ad commoditatem: vt ff. de vsufr. l. arboribus. §. vsufructuarius. & sic cauari cõ cedat, non autem vt faciat eam fructuariã: vt Instit. de vsufruc. Item finitur, & d. l. si vsufruc.

c *Eam*] & hæredem suum: vt in fi. huius legis: quia cum viri sit, vsusfruc. ex eius persona debet perire: vt ff. de iure do. l. cum in fundo. §. qd si mulier. & de peri. & commo. rei vend. l. necessario. §. fin. & ff. de nouat. l. si vsusfructus.

d *Accommodauerit*] i. accesserit.

e *Constituatur*] & abinde peribit vsusfructus morte mulieris. Vide in hoc Cuiac. obser. lib. 2. cap. 34.

f *Ille*] f. proprietarius faciendo eã fructuariam. vel commodi tatem solum eidem mulieri dimittẽdo. & hoc subijcit, aut æquualeos pro eo.

g *Det*] i. proprietarius mulieri, vt plenã proprietatem hẽat.

h *Vendere*] quia ille vult emere.

i *Consentire*] f. consentire tali venditioni.

k *Non fecisse*] scilicet vir cõsentiendo, vel testimoniũ dicendo: vt pr.

l *Fructuum*] quos vẽdidisset. Accurs.

m *Quod si facultatem nisi habuerit*] qa nõ vult emere. & fabricetit. iuris cõ. Cuiac. obser. lib. 2. cap. 34. Vide in hoc Cuiac. obser. lib. 2. cap. 34.

*Hæc lex hic legit emẽdatior q̃ in aliis vulgatę exemplaribus.

n *Seruus*] CASVS. Titia dedit Seio ĩ dotem seruum inæstimatum. ille seruus mulieris contemplatione, fuit institutus à quodam extraneo. Certè si maritus nõ habet solicitudinem damnum sustinendi, potest benè iubere illi seruo, vt adeat, vel repudiet, si magis credit expedire. Si autẽ habeat solicitudinem, vt obligetur mulieri act. de dote, si faciat seruum repudiare, locupletem hæreditatẽ, vel faciat acquirere damnosam, datur ei marito consiliũ, vt coram testibus interroget mulierem vtrum velit habere hæreditatẽ, in qua seruus dotalis est institutus, an non. Et si dicat nolo, audacter iubeat maritus seruo, vt repudiet. si aũt dicat mulier, volo: dabit ei mulieri maritus seruum, vt suo iussu adeat, sub ea cõdõne tñ, vt statim cum adierit, l. marito eum restituat. Viu.

■ *Seruus dotalis*] inæstimatus: vt C. de rei vx. act. 3. & cũ l. exeo. *Differt*] qui est dominus: vt inst. qui. ali. lic. in princip. & C. de iure dotium. l. in rebus.

fundi sui vsumfructũ, mulieris iussu, viro eius dederit in dotem, a inspiciendũ est primũ quẽadmodũ mulieri restitui possit. Põt aũt, vel cautionib. interpositis, b vt, sicut põt, vir iure suo cedat mulieri, fruiq; eam c patiatur. vel, si se 1† accõmodauerit d dñs proprietatis, volẽte eo, mulieri constituatur e vsusfructus. Nam aut fructum fundi ille f mulieri poterit cedere: aut aliquid, videlicet per eo, vt inter eos actũ fuerit, dare. g Nã & 2† finge hoc ipsum mulierem posse proprietatis dño vẽdere: h quo casu nõ iniq;, ẽt mulieris hẽde agente, i vir facere cogẽt; k quippe si moram non fecisset, l pretium 3† fructuum l mulier hæredi suo reliquisset. Qd si facultatẽ vsusfructus vendendi pro prietatis dño mulier non habuerit; m patientiã percipiendi fructus, quã præstare ipsi debuit, & hẽdi eius, põtet. 4†

In rebus, quæ ad alienum commodum geruntur, consiliũ est illius voluntatem exquirere: vt gestor se a periculo gestionis exoneret.

Modestinus lib. sing. 5† de differentia dotis.

LEX LIX.

*SEruus n dotalis hẽs ab aliquo institutus, mariti o iussu, vel adire, vel repudiare dẽt hẽditatem. Sed ne maritus, aut facilè repudiando, vel temerè suscipiẽdo incognitã successionẽ, dotis iudicio vxori suæ obligetur, P cõsulendum q est, mulierem corã testib. interrogari, vtrũ velit omittere, an acquirere hæreditatẽ? Et, si repudiare r se dixerit, facilè mariti iussu repudiabit. Quòd si hæreditatem agnoscere maluerit: s reddẽdus est à marito seruus vxori, ea conditione; vt, cum iussu eius adierit, rursum, marito retradatur. ita & mariti solicitudini cõsuletur, & vxoris desiderio parebitur.

Repudium fraudulentum patri non præiudicat. Bar.

6† Vlpia. li. 35. ad Sabinum.

LEX LX.

FIliæ me t emancipatæ, & ægræ vir in hoc repudiũ misit vt mortua ea, dotẽ potius hẽdib. eius, quã mihi, redderet. u Sabinus dicebat, vtile mihi eius dotis recuperandæ iudicium dandum esse, Caius idem.

Expensa funeris statim repetitur, non expectata dilatione legati. Bar.

7† Idem lib. 25. ad edictum.

LEX LXI.

SI filiafamilias nupta decesserit, & pater funus ei fecerit; x tametsi ei dotem, post aliquod tps, gener reddere deberet: tamen continuò socer agendo consequetur, vt impensam funeris præsentem recipiat, cætera dotis statuto tẽpore soluantur. y

Si vir manumittit vxore contradicente, restituit omnia. Bar.

Papinianus lib. 11. quæstio.

LEX LXII.

*DOtalem seruum vir inuita vxore manu-

a *In dotem*] & sic vtroque casu habet vir formalem.
b *Interpositis*] vt caueat quandiu. &c. vt ff. eo. in princ. Item potest aliud remedium adhiberi, vt locetur ei, vel vendatur nummo vno: vt ff. de iure dot. l. si vsusfruc. & vtroque casu cedet ius suum vir, sicut potest: vt subijcit. nam potest quo ad commoditatem: vt ff. de vsufr. l. arboribus. §. vsufructuarius. & sic cauari cõ cedat, non autem vt faciat eam fructuariã: vt Instit. de vsufruc. Item finitur, & d. l. si vsufruc.

c *Eam*] & hæredem suum: vt in fi. huius legis: quia cum viri sit, vsusfruc. ex eius persona debet perire: vt ff. de iure do. l. cum in fundo. §. qd si mulier. & de peri. & commo. rei vend. l. necessario. §. fin. & ff. de nouat. l. si vsusfructus.

d *Accommodauerit*] i. accesserit.

e *Constituatur*] & abinde peribit vsusfructus morte mulieris. Vide in hoc Cuiac. obser. lib. 2. cap. 34.

f *Ille*] f. proprietarius faciendo eã fructuariam. vel commodi tatem solum eidem mulieri dimittẽdo. & hoc subijcit, aut æquualeos pro eo.

g *Det*] i. proprietarius mulieri, vt plenã proprietatem hẽat.

h *Vendere*] quia ille vult emere.

i *Consentire*] f. consentire tali venditioni.

k *Non fecisse*] scilicet vir cõsentiendo, vel testimoniũ dicendo: vt pr.

l *Fructuum*] quos vẽdidisset. Accurs.

m *Quod si facultatem nisi habuerit*] qa nõ vult emere. & fabricetit. iuris cõ. Cuiac. obser. lib. 2. cap. 34. Vide in hoc Cuiac. obser. lib. 2. cap. 34.

*Hæc lex hic legit emẽdatior q̃ in aliis vulgatę exemplaribus.

n *Seruus*] CASVS. Titia dedit Seio ĩ dotem seruum inæstimatum. ille seruus mulieris contemplatione, fuit institutus à quodam extraneo. Certè si maritus nõ habet solicitudinem damnum sustinendi, potest benè iubere illi seruo, vt adeat, vel repudiet, si magis credit expedire. Si autẽ habeat solicitudinem, vt obligetur mulieri act. de dote, si faciat seruum repudiare locupletem hæreditatẽ, vel faciat acquirere damnosam, datur ei marito consiliũ, vt coram testibus interroget mulierem vtrum velit habere hæreditatẽ, in qua seruus dotalis est institutus, an non. Et si dicat nolo, audacter iubeat maritus seruo, vt repudiet. si aũt dicat mulier, volo: dabit ei mulieri maritus seruum, vt suo iussu adeat, sub ea cõdõne tñ, vt statim cum adierit, l. marito eum restituat. Viu.

■ *Seruus dotalis*] inæstimatus: vt C. de rei vx. act. 3. & cũ l. exeo. *Differt*] qui est dominus: vt inst. qui. ali. lic. in princip. & C. de iure dotium. l. in rebus.

q *Obligetur*] & hoc si contemplatione vxoris est institutus, si aũt viri contemplatione, vtro acquireretur, non restituuntur mulieri quod qualiter æstimetur, colligitur inf. de vulg. subst. l. sed si plures. & in arrogato. & C. d. iur. dot. l. cũ alios.

q *Consulendum*] marito hoc modo, vt sequitur. concor. sunt ff. de iu. dot. l. si legatio. & de vsufru. l. sed & si quid & su. eo. l. si marito §. si fundũ. & inf. de pec. l. hinc quæritur. §. põt. & inf. de acquiren. hære. l. aditio.

r *Repudiare*] f. seruus dotalis, qui erat institutus hæres.

s *Maluerit*] f. vxor. Accurs.

t *Reddendus*] cũ in casu mortis ĩm sibi prospexit pr. f. si decederet in matrimonio: vt tit. j. l. si filia. & C. de repu. l. dubium. & in Auth. de nup. §. est quoque. coll. 4. Item no. emancipatã: qa si in potestate esset, nõ hæret hẽdem iure isto: vt ff. de castrẽ. pecu. l. 1. & 2. Ideo facit su. de eui l. pr. & C. de rei vx. act. 3. videam. & quod no. in §. extraneum.

t *Reddendus*] 7† Procu. li. 5. epis.

u *Ferre*] quod facere non tenetur, sed vir ex dote: nisi qã nulla est dos: vt sup. de rei. l. sed si nondum & l. quod si nulla. & facit ad istam legem. l. contra quoque. in eod. tit.

x *Soluantur*] i. tradantur.

y *Decesserit*] CASVS. Mulier dedit mihi in dotem seruum: ego manumisi eum, ipse liberatus postea me hæredem instituit, vel aliquid, eo viuente, fui ab eo lucratus. puta de ijs, quæ imposui pro libertate danda, vel

5† Li. fin. de Euremadicis.

1† Accõmodauit P. F.

2† Et circũscribit lineis per Gothofr. in P. F.

3† Fructus, in P. F.

4† Etiam hẽditatis pẽtet. P. F.

6† Iulia. li. 2. ad Vt ceiũ fero cẽ. P. F.

7† Procu. li. 5. epis.

vel habui ab eo æſtimationem operarum ei per me impoſitarum: vel quia aliquid mihi donauit. poſtea ſolutũ eſt matrimonium inter me & vxorem prædictam. petit à me dicta vxor, vt eidem illud, quod lucratus ſum ab illo liberto, restituam. nunquid teneor ei dare? Et diſtinguitur hic. aut ea inuita manumiſi dictũ ſeruum, aut volente & ſi volente, aut donauit mihi ſeruum, vt manumitterem, aut mãdauit mihi ſolũmõ, vt manumitterẽ. Primo caſu totum quicquid habui a liberto, debeo ei reſtituere. illo. ſ. modo, qui dẽ in hac l. ſecundo caſu, nihil debeo reſtituere. In tertio autem caſu, debeo reſtituere illud ſolum, quod peruenit ad me tanquã ad patronũ, & nihil aliud. & hoc eſt verũ ſiue iam habui à liberto prædicta commoda, ſiue habere poſſum. Item & ſi dolo feci, quo minus ad me perueniat, teneor, & etiam hæres meus tenetur, ſi ad eum peruenerint prædicta commoda, non alias. Sed nunquid pater meus tenetur, ſi ipſe dotẽ pro me accepit? Et dicitur quòd non, quia lex nõ fuit locuta, niſi ſuper marito, & hærede eius. Sed quid ſi ego maritus nolo dare mulieri niſi æſtimationem rerum, quas fuit lucratus à dicto liberto? Certè audior. & hoc vſque ad l. an his rebus.

r† Seruos. non legit hoc loco in P.F.

2† Lib. 2. ad l. Iul. et Papiam. P.F.

3† Et deſinit. P.F.

a *Manumiſit*] & valet libertas: vt inſ. de manu. l. ſeruum. & C. de iure do. l. & ſi. & C. de ſeruo pig. data. l. 1. ſi modo eſt ſoluendo: vt dictis legibus dr. & hic, quia eſt dominus: vt ſup. eod. l. ſeruus dotalis.

4† Vlp. li. 7. ad l. Iul. Pap. P.F.

b *Portionem.*] tertiã hodiè: olim aliter: vt Inſtit. de ſuc. liber. in prin. & §. ſed noſtra.

c *Debet*] ex cautione, ſi præſtita eſt: vt ſup. eo. l. ſi conſtante. §. ſi vir. Vel ſaltem conditione ſine cauſa.

d *Dotis iudicio*] quaſi augmentum dotis: vt ſup. eo. l. ſi marito §. ſi. Sed ſuperiori caſu non auget dotem, cum patrono ſit quæſitum, licet reddat.

e *Refragatur*] alias ſecus. vt ſ. eo. l. ſi verò §. item quicquid.

f *Quòd ſi vir. Voluit*] & poterit hoc caſu: vt C. eo. l. marito. & ſup. de donat. inter vir. & vxo. l. quod autẽ. §. ſi. & inf. l. proxi. Accurſius.

g *Deliberatas*, ſ. dandæ. non onerandæ. vt inf. quarum rer. act. non da. l. 1. §. quæ onerandæ. & facit ſup. eo. l. ſi conſtante. ſi vir in principio.

h *Et ſi deſinat. Liceret*] vt ſup. l. proxi. not. & ſic eſt ſup. mandat. l. ſi verò non remunerandi. §. è contrario.

i *Si verò negotium gerens*] cum mandato, vel ſine: non ergo vt donaturus: vt ſup. eod. l. quæ ſi vir. Sed quid ſi ea ignorans et Reſp. videtur refragari: vt inf. de furt. l. qui vas. §. veruẽ. & no. ſup. eo. l. quæ dotis. Accurſius.

k *Non inuita*] ſed mandantis: vt ſubijcit.

l *Reſtituere*] mandati actione conuentus. quicquid enim, &c. vt inf. ad l. Corn. de fal. l. filius emancipatus. & fin. & ſ. mand. l. ex mandato.

m *Impoſuerit.*] ſ. in manumiſſione, vel poſtea vt inf. dicit.

n *Operæ.*] Fabriles, vel obſequiales. Azo.

o *Quidpiam.*] Nec enim vt inter inſolos ſine hæreditate dati: vt & alias poſſe dari inter vt. & vxo. l. ſi quod ſ. 1. p. reda. dendo actionem contra expromiſſorem pro impoſito: & ſic ſupra mand. l. ſi procurator. ſem. fi. & l. qui mãdatum. Sed an. ſ. intelligenda non impoſitũ cauſa onerandæ libertatis: nam tunc non vxori, ſed liberto, ſi exegiſſet, reſtituere teneatur, vt inf. quarũ rerum actio. non da. l. 1. §. pen.

5† Peruenit. P.F.

6 Impoſuit. P.F.

7† Ad promiſſorem vs. P.F.

q *Quaſi ad patronum*] Ar. ad cãm Ambaſiatorũ Mediolanenſiũ ad Imperatorẽ Conſtan. ſic ſ. de dote præleg. l. cũ quis. §. nam & ſi quis & dixi ſ. de acti. emp. l. ſi quis ſeruum. & dixi ſ. de procur. l. qui proprio. §. procurator. vt in cæteris. Item no. de tanquam. ſic ſ. quod iuſſu. l. 1. §. quid ergo. & qd cuiuſq; vniuerſi. l. item eorum. & inf. ad Treb. l. debitor. §. fi & de lib. leg. l. ſi quis rerum. in fi. & ſ. de adopt. l. ſi pater. §. qui dolus & ſ. de acq. hæred. l. ſi quis non. Item facit ſ. de cõd. indeb. l. an ſumma. §. pen. & de neg. geſt. l. fin autem. §. item ſi. Accurſius.

8† In non nulliſexẽ. additur vox. Iul.

r *Quam dẽt*] hodie tertia: vt Inſt. de ſucceſſ. ab. §. 1. & §. ſed noſtra.

ſ *Nihil*] quia filios hẽ iure veteri, alias nouo. Inſt. de ſucceſſ. li. §. 1. & §. ſed noſtra. vel quia amiſit ius ſuccedendi electis muneribus. & operis: vt C. de oper. libert. l. ſi quã. & de bon. poſſeſſ. contra tab. l. 1. & 2. & inf. de præſcri. l. qui onerandæ. t *Aut lex.*] Iulia forte de maritandis ordinibus. ſic inf. ad l. Corn. de fal. l. filius emancipatus. ſ. ſi.

9† Tenetur a Gothofre. in Duar. circumſcribitur.

u *Delata eſt*] ſic ſup. de pet. hær. l. idem Iulianus. ſed eam cedendo liberatur, arg. ſup. eo. tit. l. ſi ſocer §. Lucius.

x *In lege*] prædicta Iulia: vt ſup. d. l. filius emancipatus. ſ. fin. & facit ſup. de hæred. vendi. l. 2. §. ſed. & ſi quid. & ſup. de pecu. hæred. l. ſed & ſi lege. & proinde. & ſup. mandat. l. dolus & inf. tit. 19. l. dolo. & inf. de verb. obligat. in fine Stipulatione. §. item.

y *Si filium exhæredauerit*] mala mente tanquam ingratum & tunc peruenerunt voluntarie liberti. Si verò non mala mente, tunc etiam eo inuito habet filius contra tabul. vt inf. de bon. li. l. ſi patronus. & ſi quis non. & l. Paulus. & ſemper obtinet, quod hic dicitur.

z *Et ad.*] alias & ſi: alias vt ſi. & malè: quia eſt contra

mſſit, [a] hæres ſolus vir à liber to inſtitutus, portionẽ [b] hæreditatis, quam, vt patronus, cõſequi potuit, ac debuit, reſti tuere dẽt: [c] alterã verò portionẽ, dotis iudicio; [d] ſi mõ vxor manumittẽti refragatur. [e]

Si vir voluntate mulieris donantis ſeruos dotales manumittit, de impoſitis operis nil reſtituit. Bar.

Vlpian. 33. ad edictum.

LEX LXIII.

QVòd ſi vir, voluntate mulieris, ſeruos dotales manumiſerit, cùm donare ei mulier [1] † ſeruos voluit; [f] nec de libertatis [g] cauſa impoſitus ei præſtandis tenebitur.

Paul. lib. 7. 2 † ad Sab.

LEX LXIV.

ET ſic [3] † deſinit ſeruus in dote eſſe: [h] a, cui manumittendi cã donare liceret, [h] ei quodammodo donaret, [h] permitteret manumittere.

Si maritus manumittit vxore volẽte, eo aĩo, vt eius negotiũ geratur, reſtituit omnia, quæ. vt patronus cõſequitur, mulieri, & eius hæredi: ſecus in eo qđ conſequitur; vt quilibet: h. d. vſq; ad §. de viro. B.

4† Vlpia. lib. 34. ad edictum.

LEX LXV.

SI verò negotium gerens [i] mulieris non inuitæ [k] maritus dotalem ſeruũ, volũtate eius, manumiſerit; debet vxori reſtituere [l] quicquid ad eũ peruenerit. §† Sed & ſi quid libertatis cã maritus ei [6] † impoſuerit; [m] id vxori pſtabit. Planè ſi operæ [n] fuerint marito exhibitæ, non æſtimatio earũ; non erit [o] quũ, hoc nomine vxori maritũ quidpiam [o] præſtare. Sed ſi poſt manumiſſionẽ aliquid fuerit ei liberto impoſitum, id vxori præſtandũ eſt. Sed & ſi reũ maritus acceperit, [7] † expromiſſoremve; æquè aduerſus ipſũ obligationẽ debet præſtare. ¶ Itẽ, quicquid ad eum ex bonis liberti peruenerit, æque pſtare cogetur: ſi mõ ad eum, quaſi ad patronum, [q] peruenerit. Cæterũ, ſi alio iure; nõ cogetur præſtare. Nec. n. beneficiũ, qđ in eũ libertus contulit, hoc vxori dẽt; ſed id tm̃, quod iure patronatus aſſequitur, vel aſſequi potuit. Planè, ſi ex maiore parte, [r] quam dẽt, hæres ſcriptus fuerit: quod amplius eſt, nõ præſtabit. Et ſi fortè, cũ ei nihil [ſ] dẽret libertus: eũ hæredem ſcripſerit; nihil vxori reſtituet. Dabit autem (vt ait lex [t] [8] †) qđ ad eũ peruenit. ¶ Peruenire accipimus: ſiue iam exegit; ſiue exigere põt, quia actio ei delata eſt. [u]

¶ Adijcitur in lege: [x] vt, & ſi dolo malo aliquid factum ſit, quò minus ad eum perueniat, teneatur. [9] †.

¶ Si filium exhæredauerit [y] patronus, & ad [z] eum bona liberti peruenian; videndum

supra proxim. s. aliàs etiam, & benè.
a *Ad ipsum patronum*] scilicet defunctum.
b *Ad heredem*] de iure, vel de facto.
c *Tentatur*] quasi dicat, nullo.
d *De viro*] qui manumiserit seruũ dotalẽ, & ad eũ aliquid peruenerit à liberto.
e *De socero*] scilicet si socer manumiserit seruum dotalem nurus, & aliquid ad eũ peruenit.
f *Non erit*.] s. danda directa, nec utilis, vt subijcit. vel ponitur nec pro ẽt. nec obst. sup. de præscr. verb. l. quoties, quia hic nõ fuggerit aquilas dari. Vel dic duas negationes facere vnam affirmationem. vt ff. de verb. sign. l. quoties. & sic nõ obstat quoties. & etiam hoc vbi lex nõ distinguit, nos tũ distinguemus. sic pro & ff. sup. de Publ. act. l. de pretio.
g *Quanta erit*] Iulia, vt sup. §. dabit.
h *Quanta pecunia erit*] quę. s. pervenit ad te virum, vel dolo feceris, quo minus perueniret.
i *Dare*.] Tu, vel hæres tuus. Accursius.
k *Præferat*] quia dixit pecuniam. Sed arg. contra, inf. de ie. 3. l. quidquid.
l *Admitti debet*] sic inf. de lega 1. l. si fundus per fideicom. in princ. & sup. de pact. dot. l. fi. in prin. & inf. de dolo excep. l. si fideiussor. & supra de euic. l. habere licere. & l. emptori.
m *Hæc actio*.] mandati vel neg. gest. quæ datur vxori contra virũ pro bonis liberti. & pro operis, de quib. sup. l. proxi. dicti. vel condictio sine causa vel ex cautione: vt ff. l. dotalem. vel loquitur de actione ex stipul. pro dote. Azo. qñ vir ad inopiã vergit: vt ff. e. l. si constãte. in prin.

• Multiplices intel. huius §. vide apud Gott. in l. si cõstãte. nu. 72 ff. eo. & vide post Iaſ. Hyp. ver. riũ in l. ex facto. n. 150 de vul. & pu.

Est, an hæres hoc noĩe teneatur. Et cũ nihil neq; ad ipsũ [a] patronum, neq; ad hæredẽ [b] eius perueniat; qũo fieri põt, vt hoc nomine teneatur? [c]

Prouisio legis contra ius commune, non extenditur vltra illud quod exprimit, licet eadem sit ratio. Bar.

• ¶ De uiro, [d] hrdeq; eius lex tm loqtur: de socero, [e] successoribusq. soceri, nihil in lege scriptũ est. & hoc Labeo, quasi omissum, adnotat. In quib. igitur casibus lex deficit, non erit, [f] nec utilis actio danda.

Quando quis tenetur ad quantitatem respectu certæ speciei. soluendo speciem liberatur. Bar.

¶ Qd ait lex, ¶ Quanta pecunia [h] erit, tãtà pecuniã dator ostendit æstimationẽ hrditatis, uel bonorũ liberti, nõ ipsam hæreditatẽ uoluisse legẽ ferri. [k] nisi marinus ipsas res tradere maluerit. & hoc enim benignius admitti debet. [l]

Scæuola. li. sin. qõnũ. pub. tra.

LEX LXVI.

HAec actio, [m] etiam constante matrimonio, mulieri competit.

Damnum datum ab inimicis mariti, culpa mariti dari videtur. & ideo maritus tenetur. Bar.

Iabolenus lib. 6. ex posteriorib. Labeonis.

LEX LXVII.

IN ijs rebus, quas præter numeratam pecuniam, [n]

IN ijs rebus.] CASVS. Titia dedit mihi in dotem res non in pecunia consistentes. Certè non debeo commutare in eis dolum, vel culpam. & si committo, teneri debeo. & ponit exemplum in rebus dotalib. Licinniæ uxoris Gracchi.
¶ *Seruis meis*.] Maritus seruis uxoris sibi in dotem datis ab ea emit uestimenta, siue dedit pecuniam eis, vt ipsi sibi emerent. & emerunt: Certè soluto matrim. illa uestimenta debent restitui uiro talia, qualia sunt. & si non restituuntur per mulierem, pretium eorum compensabit in dote.
¶ *Filiafam.*] sol. matrim. Inter me & filiã Titij in sua pãte existentem, ipsa iubet mihi vt ego reddere patri dotem & ego solui patri. dimidiã. & tũc decessit pater. Certè superfluum debeo restituere filiæ & nõ hæredib. patris: nisi ipsa delegasset me patri. & ego nouandi animo ei promisissem.
¶ *Mancipia*.] Aestimata mancipia accepisti in dotẽ: & conuenisti cum uxore tua, quod redderes ei soluto matri. eadem mancipia tantundem valentia, sicut fuerunt æstimata. Certè partus eorum lucrati debet.
¶ *Mulier*.] Mulier dederat Titio decem vel centum in dotẽ: facto postea inter eos diuortio, ipsa fuit ab eo extãcte stipulata ducenta pro dote sua. Certè non petet nisi centum.
¶ *Vxor diuortio*.] Titia fecit diuortiũ à viro suo. & ab eo exegit dimidiam dotis, & reliqua apud eum dimisit, & nupsit secundo: & postea fecit diuortium à secũdo, & rediit ad primum. & ei dedit certam quantitatẽ nolẽ dotis, non facta mentione residui primæ dotis, quod apud eũ reliquerat: postea ab eo fecit diuortiũ, & repetit dotem, quam ei dedit prima vice & secunda. Certè ijsdem dieb. reddi debet vtraque.
¶ *Si vir*.] Nomine filiæ meæ promisi genero meo dotem. genet postea liberauit me. Certè generi est periculum.
¶ *Si quis*.] Pro Titia promisi dotem matito suo: postea eam instituit hæredem, & decessit. Certè animo do non pertinet periculum ad maritũ, si non exigat ab ea: ẽnis esset eius periculum. si nõ exegisset à me promissore. si viuus remãsissem. Viu. n *Pecuniam*] ji pretetea, quæ sunt ponderis, numero, & mensura: vt inf de le. 1. l. talis. illa. n. cum debita sint in genere, perire nõ possunt: vt ff. de iure dot. l. res & ff. ad le. Falc. l. in tõne. §. incertæ Azo. vel nisi sint æstimatę. sed tunc impropriè dotales dicuntur: vt C. de rei vx. act. §. & cũ lex. Accursius.
o *Seruus fugit*] & l ãs: vt ff. eo. l. fin. & C. de iu. do. l. in rebus. & l. mulier. §. Pau. & arg. C. de pact. conuen. l. fi. §. fi.
p *Fabuæſet*] sic sup. loca. l. si merces. §. ul pæ. & sup. communi diuidund l. si is cum quo. Azo.
q *In uestiarium*] sine quo poterãt seruæ se tueri. & vitæ consuetudinem domini: alioquin de in tẽ verso tenerentur dñs: vt sup. de in rem verso. l. 3 ꝓinde si seruus. & l. si res. in prin. hic ergo agetur condict. sine cau. in quantum est locupletior cum donari vxori noluerit: quia litis contest. tẽpore inspicitur: vt sup. de don. inter vi. & vxo. l. quod autem. in prin. nam non debet cum aliena iactura locupletari. vt sup. si cer. pet. l. si & merito nam diuortium reuocat donationem. vt sup. de don. inter vir. & vxo. l. cum hic. §. si diuortium.
r *Compensaturum*] hoc videtur corrigi. C. de rei vxo. act. §. taceat. Vel dic vt no. sup. eo. l. diuortio. §. ob donationes: & facit. C. de compensa. l. neque. & inf. rerum amo. l. 1. Item no. hic contra sentientes. & pedisequas: vt sup. de pec. l. id vestimentum. & inf. de leg. 3. l. qui concubinam. in prin.
s *Solui debere*.] Sic ff. eo l. si a marito §. si pro voluntate. & l. si socero. ff. eo. & l. an mutuã. & ff. de le. 3. l. Lucius. §. 1. Accursius.

• Lucij Crassi filia. Plut. in Tiberio.

1† Et deſ in P. F.

2† Eas, nõ legit. P. F.

3† Parato P. F.

4† Et non hẽt. P. F.

Vir in legato legata ancilla legatur & partus, vt in l.si ancillas.et l. hmõi. §. legatũ.de lega.1. & an & qñ cõditionem partus,vel matris,vide not. Bald.in l. fi.de fer. fugi.

* Eadẽ fere ad verba referũtur in l.si mancipia. ff. de iure dot.

† Debetur.P.F.

a *Partus tuus*] 1 vt. & sup.de iu.do. l. mancipia. Sed contra.C. eod.l.1.Sol.vt ibi:facit ff.de le.2.l.Lucius. b *Errante*]secus si nõ erraſſet : tunc enim teneretur, vt infr. de verb.oblig.l.si diuortio. Item & si ducenta erant dos, non teneretur, nisi in quantum facere poteſt. vt sup. de conſt. pecu. l. 3.Sed arg.contra,sup. de iureiur.l.eum qui. §.si mulier.

ADDITIO. Pro ſolutione huius contrarij dic conſideranda eſſe verba promiſſionis: vt nõt.in l.si prior. ff. eo.ſecundũ Bar. hic.

c *Prudens.*] i.ſciens. Azo.

d *Imprudens.*] id eſt ignorans.facit sup.de ædil.edic.l.1.§.cauſa. e *Dederat.*] præter id. quod remanſerat apud eum. & facit ff. de iure do. l.poſt diuortium.& l.dotem. & l.Diuus.& l.si mulier.& ff.ti.2.l.redintegrato. Accurſius.

f *Si ſuperent*] i. primum. Accurſius.

g *Iniuſſu.*]i. ſine iuſſu.aliàs ſecus: vt sup. de iu.do. l.ſi debitor. & facit in eo.tit. l.1. & l.ſi extraneus. & l. dotem.& l.cũ in fundo.§.1.

¶ Et iterum.P.F. ſed Gothoſre.in Dotat. & ceteri ſcribunt.

¶ Centũ decẽ dotis dederat.P.F.

h *Ait Labeo.*] ſi poſtea locupletior fiat ſocer, vel eius hæres : vt sup.de iu.dot. l.cũ vir. Vel verius indiſtinctè, vt in eo.tit.l. vir ab eo.

i *Si quis*]extraneus.

k *Nec melius*] id eſt, nec bonum, nec æquum.

l *Non poteſt*] propter inopiam : idem tamen ſi poſſet exigere: nec enim obijcere poteſt mihi culpam,qui ex mea culpa ſentit lucrum : vt sup.de iur.dot. l cum infundo. §. quod ſi mulier Azo.& facit in eod.tit.l.vir ab eo. & l.dotem, & l.permittẽdo. in fi.& sup. eod.l.nupta. §.1.

IN *partem.*] CASVS. Mulier dedit mihi in dotẽ ſeruum habẽtem peculium. poſtea ſolutum eſt matrimonium. Certè ita bene debeo reſtituere peculium,ſicut ſeruum. & in eo debeo teneri de dolo & culpa, ſicut teneor pro alijs rebus dotalibus, & fructus ex eo debeo retinere,ſicut ex alijs rebus dotalibus. Viuianus.

m *In partem.*] i.pars dotis,quæ reddi dẽbet. n *Reſtitui debebit.*] quod debet reſtitui præter quæſita ex re viri, vel opera ſerui dotalis, vt C. de rei vx. act. §.itaque. & præter fructus peculij, vt hic ſubijcit.

o *Et eam.*] facit sup.eo. l. his. Item & sup. de iu. dot. l. ſi legati. & l. ſi ſeruo. & de pecu.l.hi quæritur. §.1.

p *Quamolo.*] i.ſicut Accurſius.

q *Pertinebunt.*]ff.fructus.vt & sup.de iure dot. l.dotis. & C. de iure dot. l.pro oneribus.eſt enim tale peculium incrementum dotis. Azo.

4 † Promiſſis. P. F.

5 † Quia nec melius æquus eẽt. P. F. Hãc ſcribit fuiſſe formulã arbitrij rei vxoriæ Ale. Cic. lib.3. Of. Huius formulæ meminit Procul. iuriſconſ. in l.92.in fi. ff ſolutio. de hac ẽt Boet. ad Topi. Ci. 6† Li.10. Epi.P.F.

* Vide in hũc ti. Cuiac. & refer.huc 19 Eglog.1. & Vlp. ti. 6.§.14.

7 † In rebus dotalibus factis. in P. F.

* Scilicet ſine quibus negotium expediri nõ pẽt vel ſine quibus res efficit deteriorem in c. vt pẽriæ in gl.1.verſi. & dñt ex pẽlæ.ext. de elec.& de materia huius legis vide in gl.2. in c.1.ext.de do.inter vir. & vx.

Si ad maritum ſpectat periculum ancillarum, ad eum ſpectat partus eorum. Bar.

* ¶ Mancipia in dotem æſtimata accepiſti : pactum conuentum deinde factum eſt, vt diuortio facto tantidem æſtimata redderes : nec de partu dotalium ancillarum mentio facta eſt. Manebit(inquit Labeo) partus tuus : a quia is pro peculio mancipiorum pernes te eſſe debet. † 10

Si maritus per errorẽ promiſit plus debito, non poteſt exigi vltra debitum. Bar.

¶ Mulier, quę centum dotis apud virum habebat, diuortio facto, ducenta à viro errante b ſtipulata erat. Labeo putat,quanta dos fuiſſet,tantam deberi : ſiue prudens c mulier plus eſſet ſtipulata, ſiue imprudens, d Labeonis ſententiam probo.

Dos primi matrimonij videtur in ſequẽti matrimonio repetita,licet matrimoniũ tertij in medio interuenerit. Ba.

¶ Vxor diuortio facto partem dotis receperat, partem apud virum reliquerat : deinde alij nupſerat: 2 † iterum vidua facta ad priorem virum redierat:cui 3 † centum dotis dederat; e neque eius pecuniæ,quę reliqua ex priore dote erat, mentionem fecerat. Diuortio facto, reliquum ex priore dote ijſdem diebus virum redditurum,ait Labeo, quibus reddidiſſet, ſi ſuperius † diuortium intereos factum non eſſet.quoniam prioris dotis causa in ſequentem dotis obligationem eſſet translata.& hoc verum puto.

Dos acceptolata poteſt repeti, ſicut dos data. Bar.

¶ Si vir ſocero ſuo iniuſſu g vxoris manente matrimonio dotem acceptam feciſſet;etiã ſi id propter egeſtatem ſoceri factum eſſet: viri tamen periculum futurum, ait Labeo, h & hoc verum eſt.

Pro qua parte mulier tenetur ſoluere, pro ea parte ad virum non ſpectat periculũ. Ba.

¶ Si quis 1 pro muliere dotem viro promiſerit; 4 † deinde, hęrede muliere relicta, deceſſerit: qua ex parte mulier ei hęres eſſet, pro ea parte dotis periculum, quod viri fuiſſet, ad mulierem pertinere,ait Labeo. 5 † quia nec melius, k nec æquius eſſet, quod exigere vir ab vxore non potuiſſet, l ob id ex detrimento viri mulierem locupletari, & hoc verum puto. 10

Vir tenetur de dolo, & culpa in quærendo, & conſeruando peculium: & fructus peculij ſpectant ad virum. Bar. 20

Pomp.6 † li.11. ad Q. Mutiũ.

LEX LXVIII.

IN partem m dotis reddendę erit id, quod mulieri ex peculio ſerui reſtitui debebit. n & ideo & dolum, & culpam, o in eo peculio, vel acquirendo, vel conſeruando maritus præſtare debet.& fructus ex eo percepti, quomodo p cuiuslibet rei dotalis, ad maritum perſinebunt. q 30

DIGESTORVM,

ſeu Pandectarum,

LIBER XXV.

* De impenſis in rebus 7 † dotalibus factis. 40

TITVLVS I.

In iſto titulo Iuriſconſultus ſic procedit: quia primo ponit vnam diuiſionem generalem impenſarum vſque ibi, Neceſſaria: ibi tractat de neceſſarijs vſq, ad l.quod dicitur. §. vtiles. ibi incipit tractare de vtilibus vſq, ad l. voluptaria. ibi de voluptarijs vſq, ad l. vtilium. ibi incipit tractare communiter & permixtim de omnibus vſq, ad fin. Bart. 50 60 70

Vlpian.lib.36.ad Sab.

LEX I.

IMpenſarum, quędã ſunt neceſsariæ : r quędã vtiles: quędã verò voluptariæ.

Infortiatum.

vt inf.eo.l.& in totum & l.quod dicitur impensas, sed dicuntur necessariæ: quia in se habent necessitatem impendendi. sic & inf.eo.l.impensæ & inf.de verb.sig.l.impēsæ.

a *Impendendi*] à lege impositam. quod dic. vt inf.eo.l 4.§.1.& de his dicitur vsque ad l.quod dicitur.§.fi.

b *Necessitas*] quoad ipsam rem: quia vel sunt viles, vel necessariæ.

c *In dotem.*] i.in res dotales. & ad perpetuam agri vtilitatē. vt inf.eo.l.1.§.1.nisi sit modica impensa: vt infra eo. l. omnino.& l.pen.

d *Facta sunt.*] & ad perpetuā vtilitatem rei, in quam impenditur. vtilitatem pertinent, & non sunt modicæ: vt inf.eod.l.pen & l. omninò & conco.§. de rit.nup.l.dote. & C.de rei vxo.act.l.1.§.necessariæ. Accurs.

e *Non sint.*] nec ad perpetuam agri vtilitatem pertinent. vt in conueniendo debitores, quorum nomina sunt data in dotem sibi. quia sūm Azo.conuenisse videtur, vt suo sumptu hoc faciat. vel qa in res mulieris non dotales impendit.

f *Reputationem.*] sc. in ipsam dotem minuēdam. quod esset in necessarijs, vt inf.eo.l.quod dicitur.§.1.& facit Inst.de actio.§.item si de dote. in fi.tit.u. & infr. eod.l.pe.& sup.de rit.nup.l.dotē. & de iu.do.l. si is.§.quod dicitur. & C. de rei vxo. act.§. sc nec & infra de verb.signif.l.impensæ. & etiam in præsenti.§.

g *Proiectas*] s.expendere, vt recuperet: vel expedit proijcere causa faciendi portum, vel causa minutionis. vel ne domus, vel fundus rueret, vel pro cluſa molendini, vel similibus.

h *Factum sit*] id est, refectam. alioquin contra. inf.eodem.l.veluti. & infra.de verborum significatio.l.impensæ.§.in his.quæ sunt contra. secundum R. Sed certè hoc potest esse, quod licet nouiter sit factum, tamen habetur inter necessarias impensas. & potest esse, q inter viles. argu.inf.eod.l.penul:.

i *Vtile erat*] hæc adiectio fit ex sequentibus.

k *Præstiterit* aliquid] subaudi.& facit sup.tit.1.l.diuortio.§.planè. Sed quomodo præstitit aliquid ex stipulatione, cum non fuerit commissa? Respon. præstitit, ne forte committeretur superipsa stipulatione ita figendo, vel dando aliquid, vt remitteretur, cum esset mulieri vtile magis, quam expectare stipulationis à se expositæ euentum.

l *Vel si vites. Seminaria*] 2 loca, vbi frumentum ad seminandum reponitur. vt & supra. de vsufruc.l.item si.§.penult.& inf.de fund.instru.l.cum delationis §.pastores.

m *Vel ad eam*] vel pro &, vel expositiuè pro idest. Sed quid si vt prosit vsque ad decennium? Respon. idem, quod si ad perpetuam vtilitatem: cum non fit ad præsentis temporis tantum. & secundum hoc, vel, potest propriè legi.

n *Et-si vm*] scilicet tantum.

o *In præsentis.* sanè vtilitatem tantum sit impensum. & facit tup.famil.erciscun.l.fundus qui. de dona.inter vir.& vxo.l.si id quod.§.1.& inf.eo.l.omnino. & sup.tit.u.l.fructus. & l.in insulam.

p *Necessarijs*] hoc ex errore, vt infra, l. proxi.

q *Et in totum id*] quod ad perpetuā vtilitatē agri pertinet. Et nota, q impensa necessaria dicitur dicebus modis. Primo, vt inf.eo.l.impensæ.& de ver. sig.nifi.l.impensæ. & sic in peti.hæred. & rei vendic dicuntur. Secundo, vt hic, quia vir habet necesse facere: aliàs est reus cui præ, vt hic subiicit. Et sic accipitur supra l. proxi.& l.1. Est ergo hic persona necessitas, sed ibi res, quæ periret alias. & in vtraque significatione accipitur, cum tractamus de impensis in rebus dotalibus factis secundum Hugo. quod hic accipio quo ad hoc, vt facere teneatur: sed cis factis aliter vna quam alia repetitur: vt inf. l.proxim.& C.de rei vxo. actio.§. sed nec ob impensas. Accurs.

r *Præstabit*, videtur cōtra. quia semel cepit interesse. vt supra si quis cau.l.qui autem.§.1. & de eden. l.vbi.§.1. Sed fortè hic fingitur non interfuisse suæ, propter casum huius periculi. vel speciale est inter vir.& vxor. argument.inf.eo.l.omninò. Azo.& facit §.de neg.gest.l.sed an vltro.§.1. & l.siue hæreditaria. & tost. de magist.conue.l.1.§.si magistratus.& sup.ad l.Aquil.l.si quis furno.§.fi.& inf.quod vi.aut clam.l.si alius 1.est & alia. & inf.ad Tertul l.2.§.non solum. & sup.mand.l.si procuratorem.§.mandati. Accursius.

¶ Necessariæ ex [1] † dñr, quæ in se habēt necessitatē impendēdi. [a] Cęterū, si nulla sit necessitas, [b] alio iure habentur.

¶ In necessarijs impensis hoc sciendum est, eas demum impēsas dotem minuere, quæ in dotem [c] factę sunt. [d] Cętерū, si in dotē factæ non sint, [e] nō habent in se reputationem. [f]

¶ Inter necessarias impensas esse, Labeo ait, moles in mare, vel flumē proiectas. [g] Sed & si pistrinum, vel horreum necessariò factum sit: [h] in necessarijs impensis habēdum, ait. Proinde Fulcinius inquit: Si ædificiū ruēs, quod habere mulieri vtile erat, [i] refecerit: aut si olinea deiecta instaurauerit: vel si ex stipulatione damni infecti [2] † nomine, ne committatur, præstiterit. [k]

Paul.lib.7.ad Sabin.

LEX II.

VEL si [3] † in valetudinem seruorum impenderit.

Quæ sunt ad perpetuā vtilitatem rei, dicuntur expensa necessaria: sed quæ facta sunt ad præsentem tantum vtilitatem, sunt expensa viles h.d.

4† Vlpia.lib.35.ad Sabinum.

LEX III.

VEL si vites propagauerit: vel arbores curauerit: vel seminaria [l] pro vtilitate agri fecerit, necessarias impēsas fecisse videbitur. Nos generaliter definiemus multū interesse, ad ppetuā vtilitatē agri, vel ad ea, [m] q non ad præsentis tpis fructū pōneat, an verò ad præsentis anni fructum. [n] Si in præsentis, [o] cum fructibus hoc compensa dū. si verò non fuit ad præsens tū apta erogatio, necessarijs [p] impensis [5] † compensandum, Iulianus putat.

6† *Paul.lib.7 ad Sab.*

LEX IV.

ET in totum, id q vī necessariis impensis cōtineri, quod si à marito omissum sit, iudex tanti eum damnabit, quāti mulieris interfuerit, eas impensas fieri. [7] † Sed in hoc differt, q̄ factarū rō hī, ét [8] † si res male gesta est: non factarum ita, si ob id res malè gesta est. Itaq; si fulserit insulam ruentem, eaq; exusta sit; impensas consequitur. si non refecerit; deusta ea, nihil præstabit. [r]

Expensæ necessariæ in dotem factæ, minuūt dotem, & quantitatē in dote conuentā, non corpora dotalia. Secus, si extra dotē sint factæ. Itēmuliere soluēte eas, dos crescit. h.d. & est difficilis, & subtilis. Bart.

1 Immo subaudiū. vel satis. id.est.n. helenismus. Cō

2 De seminario pulchrè Bud. ē. de vsuf. l. item si fundi. §. seminatios.

3† Si non leg.P.F.

4† Li.36. &c.

5† Compurarē. in P.F.& de sunt.Iuli. putat.

6† Li.36. ad edic.

7† Sed hoc. P.F.

8† Et leg. P.F.

QVod dicitur.] CASVS. Hæc lex exponit illud, quod est ē.eo.l.1.& 3.s.quod impensæ necessariæ per maritum factæ in res dotales, minuunt dotem. Dicit enim illud esse intelligendum, cum dos erat in pecunia tantum, vel in pecunia, & non in speciebus: si autē esset dos tantum in speciebus, & non minuuntur species sed ius dotis. s. tantū, retinebit eas maritus soluto matrimonio, donec mulieri ei satisfaciat. & hæc vera sunt, quando expensæ sunt factæ in ipsa dote, non aliàs. Sed pone, quod mulier satisfacit marito de dictis speciebus, & impensis: nunquid videtur dos crescere, quasi iam diminuta fuisset? an verò videtur ex integro permansisse. ita quod non fuerit diminuta: nec nunc videatur crescere? & dicitur quod si pecunia fuerat in dote, videtur nunc crescere, nam diminuta fuerat propter dictas expensas. Sed pone, quod maritus soluto matrimonio restituit dotem uxori: nec aliquid dixit de impensis necessarijs quas fecerat in dotem. cerè poterit cōdicere dotem, quasi eam indebitè soluerit.

¶ *Vtiles autem*] Viso de necessarijs impensis, nunc vult dicere de vtilibus, & voluptarijs, & in hoc. §. dicit, quæ dicantur vtiles, in l. seq. ponit exemplum de vtilibus, in l. aũt voluptarias. dĩ. quæ sunt voluptarię. Item dicit quod vtiles non minuunt dotem, quamuis necessarias minuant: sed tũ põt eas repetere marit⁹; & ita demũ, si voluntate mulieris factæ sunt; si mulier non põt soluere expẽsas, nisi vendat res, in quib. factæ sunt. q. d. si aliunde commodè põt soluere mulier, non requiritur eius voluntas ad hoc, vt maritus possit repetere. Sed nunquid voluptarias poterũt repetiri? & certè si maritus vult auferre ornatũ, quẽ posuit in rebus dotalibus, qui ornatus põt marito aliquã vtilitatẽ afferre, & mulier non patiatur, dẽt marito restituere expensas, quas fecit in ornamento: alias non põt repeti, nec maritus põt auferre ornatũ. Sed pone q̃ res dotales, in quib. maritus fecerat voluptarias expẽsas, sunt propositæ ad vendendum: & sic dicta impẽsa faciet eas plus vendi, certè sine dubio tũc habet maritus repetitionẽ, aliàs non etiam si voluntate mulieris factę sunt. Scias ẽt q̃ si maritus velit donare mulieri constante matrimonio expensas necessarias, vel vtiles, quas fecit in res dotales, & quas soluto matrimonio põt repetere, non valet donatio. Et hoc vsq; ad legem, oĩnò, in qua dĩ. q̃ si maritus fecit modicas necessarias impensas in reb. dotalibus, non recuperat eas eo iudicio dotis, quo mulier agit contra eum solu. matr. sed põt agere contra eam act. neg. gest. & hoc vsq; ad l. neque. Viua.

Vlpianus lib. 36. ad Sabinũ.

LEX V.

QVod dĩ, [a] * necessarias impensas dotẽ minuere, sic erit accipiendum, (vt Põponius ait,) nõ vt ipsæ res corporaliter diminuantur: vtputa, fundus, vel quodcũq; aliud corpus, etenim absurdũ est diminutionẽ corporis fieri pp pecuniã [b], Cæterũ [c] hęc res faciet definere fundũ esse dotalẽ, [d] vel partẽ eius. Manebit [e] igitur maritus in rerũ 1† detentione, donec ei satisfiat: nõ. n. ipso iure corporũ, sed dotis fit diminutio. 2† Ibi ergo & admittimus, diminutionẽ dotis ipso iure fieri, vbi nõ sũt corpora, sed pecunia. [h] Nam in pecunia [i] rõ admittit diminutionẽ fieri. Proinde, si æstimata [k] corpora in dotẽ data sint, ipso iure dos [l] diminuet pp 3† impẽsas [m] necessarias. Hoc de ijs impẽsis dictũ est, quæ in dotẽ ipsam factæ sunt. [n] Cæterum, si exinsecus, [o] non minuent dotẽ 4† ¶ Sed si impensis necessarijs mulier satisfecerit, vtrum dos crescit? 5† an verò dicimus ex integro p 6† videri dotem datam? Et ego, vbi & 7† pecunia data est, ¶ non dubito dotem videri creuisse. [r]

Tota dos soluta sine deductione impensarum necessariarum, indebiti conditione condicitur. Bar.

¶ Si dos tota soluta sit, nõ habita ratione impensarum, videndum est, an condici possit id, quod pro impensis necessarijs cõpensari solet. Et Marcellus admittit, condictioni [s] esse locum. Sed etsi pleriq; negent: tñ pp æquitatẽ Marcelli sentẽtia admittenda est.

Facit ad hãc l. c. t. l. gla. circa fi. ext. de do. inter vir. & vxo. & ad intel. huius l. vide scriben. ĩ rubr. soluto matr. & ibi Vi. Stati. nu. 113.

1† Detẽtionem P. F.

2† Vbi ergo &c. le quæritur p interrogationẽ vsque illuc, iure fieri, deinde sequitur responsio. Vbi non fuit, &c. in P. F.

3† Ferim pecunias. P.

4† Nõ imminuẽt. Fl

5† Crescat P. F.

6† Videri dotẽ; & ego vbi pecunia est. nõ dubito, &c. P. F.

7† Et rõ est i P F.

a *Quod dicitur*] vt Insti. de act. §. pe. & ĩ. de iu. dot. l. si is. §. quod dĩ. & C. de rei vxo. act. leg. 1. l. sed nec ob impensas. & inf. eo. l. quod dicitur.

b *Propter pecuniam*] impensam in dotem subaudi.

c *Cæterum*] si hoc admitteremus. Ioan.

d *Dotalem*] quod est absurdum.

e *Manebit igitur, &c.*] vel lege interrogatiuè, cæterum hoc res, &c. & subaudi, non manebit igitur, &c. Accur.

f *Sed dotis*] §. vniuersitatis dotis, quantum ad effectũ: quia ex illa satisfiet, & sic potest dici, q̃ pp ne effatias impẽsas, cum solus fundus inæstimatus datus est in dotem, dos ipso iure minuitur: non tñ ipse fundus dotalis minuitur nã dos est nomen iuris, i. ipsum ius, quod est in dote. & facit ad hanc expositionẽ, & hunc intellectum. inf. de dot. præleg. l. 1. §. sed quod diximus. sic & cũ aliquis est debitor in decẽ, dicemus eius patrimonium minui in decem: nec ĩ res, quas ipse hẽt, minuæ sint, vel eius esse desierunt in aliquo. sic & in peculio: vt & ĩ. de pecu. l. peculium. §. si ære. sic & in hæreditate, vt inf. de verb. sig. l. hæreditatis appellatio. & C. de bo. quæ libe. l. fi. ĩ. fin aũt. & hoc ideo, quia pecunia, patrimonium, hæreditas, & dos, nõia iuris sunt, sed si postea mulier intra annum expensas nõ offerat, desinit fundus totus, substantiæ fint impensæ, vel pars fundi, esse dotalis, vt sup. de iure dot. l. si is. §. quod dĩ. Sed si maritus velit magis repetere expensas, quam retinere fundum, põt, vt C. de ædifi. priua. l. fi. vt proponis. & sup. pro socio. l. cum duob. §. idẽ resp. Alij dixerunt q̃ statim desinit esse res dotalis; sed si intra annum offerat pecuniam mulier, crescit dos, & incipit esse dotalis. Et in hac opinione fuit Scæuola, quod apparet per id, quod dĩ in d. §. quod dĩ. in l. si is. vbi dicit, cuius rei manifestior in fundo iniquitas est, & postea, nã si desinit, & in fine postea: & magis est, vt agerin cãm dotis reuertatur: sed interim alienatio fũdi inhibeat. Ex p̃dictis ergo apparet, q̃ lex p̃dicta, si is, huic nõ ob. q̃ solet signari isti ꝓrio. Vel quia, qđ dicit hic, absurdũ est diminutionẽ corporis fieri pp pecuniã, subaudiendũ est, ab initio, sed postea secus. Vel nõ fit diminutio partis corporis, sed totũ definit in dotẽ esse, si tot fiant impensæ, quãs est fundus. Vel illud qđ dĩ in l. si is, Scæuolæ opinio est, q̃ hic corrigit. Et in vltimo illius l. vt corrigi per id, qđ dĩ in fi. inhibeat, licet illud fit factum pro illo, qđ dicit reuertat. Itẽ illud est ꝺ eũ, qđ dĩ, manifestior est iniquitas in fundo, venum illud solemus exponere, i. esse vĩ, nã non est iniquitas, vt dĩ in superiori, & vt dĩ in dotalibus, cũ sit corpus inæstimatũ cum quantitate est in dotem, vel cũ corporibus æstimatis, qđ idẽ est: vt C. de iure dot. l. quotics. tũc ĩm rẽs ipso iure minuit dos, pp impensas necessarias, & decrescit dos in quantitate data in dotem, vel in quantitate æstimata. & hoc est q̃ dicitur ĩ. ext. §. ibi ergo &c. & ĩ. de iu. dot. §. si is. §. fin. H. & ĩm hoc intellige. C. de rei vxo. actio. §. sed nec ob impensas. & Insti. de act. ꝓpter retentionem.

g *Ibi ergo*] alias ibi. & est plana, alias vbi. & lege interrogatiuè. & erit responsio, vbi non sunt corpora. &c.

h *Sed pecunia*] cum corporibus inæstimatis subaudi H.

i *Nam in pecunia*] quia pecuniæ ad pecuniam ipso iure fit compensatio, sed non corporis ad pecuniam Azo. vt sup. de cõdi. inde. l. ti nõ sortẽ. §. si cẽtũ. & de pig. act. l. si cõuenerit.

K *Æstimata*] scilicet cum alijs æstimatis. H.

l *Diminuet*] pecuniæ, seu æstimationis.

m *Impensas*] factas in rebus æstimatis.

n *Factæ sunt*] ad perpetuam agri vtilitatem.

o *Si ext insecus*] cum non ad vtilitatem agri perpetuam; vt sup. eo l. ĩ. & subiunge exemplã, vt ĩ. eo. l. oĩno. & ĩ. e. l. i. §. in necessarijs. & ĩ. tit. 1. l. fructus. & ĩ. de den. inter vir. & vxo. l. si id qđ ĩ. 1. & l. sed si vir ex lana. §. fi. & l. si prædia. a. H.

p *Ex integro*] ideſt de nouo constitutam. H.

q *Vbi pecunia data est*] subaudi. & fundus in quẽ ipsũ est.

r *Creuisse*] Sicut. n. erat diminuta ipso iure, vt sup. proxi. ita eã crescit: & idẽ dici põt vbi corpus ĩm, si dicamus qđ decrescit, ĩm opin. Scæuolæ: vt sup. de iu. dot. l. si is §. fi & facit ĩ. de pecu. l. peculium §. si ære. & de do. inter vir. & vxo. l. cum hic. §. si nurus socero. Et est hic arg. ad feudũ. nam vbi feudum, qđ habeo, est auitum, transit ad fratres meos, me mortuo sine filio: si verò mihi concessum, redit ad dñm. Sed pone qđ cõmisi feloniã, & amisi feudũ auitum, dñus remisit mihi feloniã, non vĩ de nouo datũ: & sic transibit ad fratres meos tanquã auitũ, non de nouo mihi concessum; non ait reuertit ad dñm de nouo, ĩm H. l. Et si solus fundus est in dotẽ, & tñ est impẽsum quarti est; sicut dĩ minui, sic & crescere restitutis impensis. sed vbi minuit, nec decrescit, ergo nec crescit; vt patet ex his, quæ diximus. ĩ. eo. l. Accur.

s *Condictionem*] indebiti quatenus debito solutũ sit; vt & de cõdi. indeb. l. qui exceptionẽ. §. h pars. nec ob. in eo. tit. d. ex quibus. qa hic ẽt petitionẽ hẽt vir per actionẽ mandati, vel negotij gest. vt ĩ. tit. 1. l. diuortio. impẽdia. & C. de rei vxo. act. l. 1. §. sed nec ob impensas. & facit infra tit. 1. l. si cũ dos. & ĩ. de cõd. inde. l. q. inuicẽ & de cõpẽ. l. fi. ambo. ibi si quis igit &c.

t *Plerique*] Iu. icon. cũ dicant, q̃ non datur condi. indebi.

r Repudiata patrona hęreditate repudiãti ĩtur de hac l. l. cũ mul is no. alias ĩ l. q se patris. col. C. vũ lib. Angel. in Auth. ĩ nup. §. si verò col. 4.

a *Fecerit*]& deteriorem esse non sinunt: vt infra de verb. signifi. l. impensæ.

b *Veluti si nouelletum*]i. nouâ terrâ fecerit: vt ff. de petit. hæred. l. vtiles. Vel i. terrâ præcisam. vt ff. de verbo. significa. l. sylua. §. nouales. Vel i. nouam plantationē vineæ, vel oliueti: vt ff. de fundo dot. l. vir fundo. Accurs. *Pistrinum*]ff. eo. l. 1. §. inter. ff. Sol. vt ibi. d *Tabernam*]tabernæ apellatio declarat oē vtile ad habitandū: non quod ex tabulis claudatur, & exponatur vt ff. de verb. sign. l. tabernæ.

c *Voluptaria*] aliàs volū arię f *Exornant*, sub. dū taxat non aū structū augent, & da exēpla inf. de verb sig. l. impensæ. §. fi.

g *Quarum*, f. oīum impensarū illæ quæ vtiles sunt quidem & ornant faciunt tn cessariæ; vt ff. eo. l. qđ dī. Vel dic, quarum f. voluptariarū illę q̄ sunt vtiles. &c. q̄dā. n. voluptariæ vtiles sūt: vt ff. eo. l. q̄ si. li *Alii rem habent*] per actū i. man. vel negot. gest. vt C. de rei vxo. §. sed nec, & ff. tit. l. duor. §. impēdia & intellige fm q̄ in l. proxi. dices.

h *Vtilium. Deductionem*]i. retentionem, sed hodie cessat. & competit rei vxoriæ actio: vt C. de rei vxo. act. §. sed nec. Vel dic deductionē, i. dest, exactionem.

k *Si voluntate*] C. de rei vxo. act. §. sed nec ff. Sol. qđ hic dī, est fm naturā actionis rei vxo. vt ibi dicit. hodie. n. aliud ē. vt ibi. Vel refert, pōt aliunde soluere mulier cōmodè. & tunc qđ ibi: alias ff. vt hic subjcit, alias. n. non essent vtiles. Si autē qñ fecit vir, illa erat soluendo, nunc non; quid erit? Rñ. satis est: quia sufficit vtiliter esse cœptum: vt ff. de nego. gest. l. sed an vltro. §. 1. & facit sup. de rei ven. l. in fundo. & de pigno. act. l. si seruos & de noxa. act. l. si seruus. §. 1. & ff. de verbo. sign. l. impensæ. Accurs.

l *Propter voluptarios*: Profuturum est ei. i. ad eius commodum, non alias: quia non est indulgendum. &c. vt ff. de rei ven. l. in fundo. Sed arg. contra. sup. de iu. dot. l. cum in fundo. §. diuortio autem in fin. ff. & facit. C. de rei vxo. act. l. 1. §. sed nec. & de rei ven. l. domum. & sup. de pet. hæred. l. vtiles. & de in rem verso l. 4. ff. sed si mutua.

ADDITIO. Dic q̄ in illis iuribus ff. ex detractione vsufructus potest vtilitas percipi. vt ff. tit. 1. l. vsu fructu. hic ex detractione impensarum voluptariarū non. fm Dy. Item petit ibi quod suum est. ideo sibi restituitur. fm Bar. hic.

m *Quod si impensa*]sc. voluptariæ, & facit ff. de rei vendi. l. nisi venalem. & l. in fundo. in fi. H.

n *Non voluptaria*]ff. de in rem verso. l. 4. §. sed. & si mutua. & §. nec nō illud contra. Solu. hic speciale inter cōiuges: vt C. de rei vxo. actio. l. 1. §. sed nec hic tamen fit deductio; vt sup. eo. l pro voluptatibus. Accurs.

o *In voluptarijs*] *Inhibitam esse*] vñ si velit marit⁹ donare impensas vxori vtiles, vel necessarias, quas repetere poterat, nō valet donō; vt hic. & ff. de don. int. vir. & vxo. l. si is. §. 1. & l. sed si vir. §. fi. Fallit tñ quādoq; vt in d. legib. & in l. id qđ. §. si quis seruū. & in duabus leg seq. H.

p *Munire & in ædificandis*]ff. de nouo. & dic. & p. i. & qđ subijcit, reponēdis. i. reficiēdis. A. *Medicas*]ff. vsq; ad duos aureos; vt ff. de dolo l. si oleū. §. fi. & l. seq. Vel dic veritas bitrio iudicis: vt ff. eō mo. l. i reb. §. pñt. & ff vsuf. l. hasten⁹. & ar. ff. de iu. deli. l. 1. §. 1. aliàs dī modica, q̄ ñ excedit vires dotis: vt l annuo donato à viro vxori vt ff. de don. inter virū & vxo. l. annuo. i prin. Sed ad id, qđ dī impensā in ædificādo modicā fi repeti. est ff. de don. inter vir. & vxo. l. sed si mors. §. fin. q̄ est ff. So. ibi magna. l. ē qđ hic inuit. donatū ad reędificādū repeti. si nō est modicū. est, ff. de don. inter vir. & vxo. l. q̄ si vir. Sed ꝑt dicit q̄ ibi fuit modica Vel fortè aliud dicit l. ista. ff. q̄ si vir interes vxoris modicā faciat impēsā. videat donare. maxime i dotalib. negotijs: vt hic dicit. & sic cessaret repetitio. Sed si ē magna impēsa, nō ꝑsumat: & ita cōgerent ad repetēdū neg. gest. act. & ꝓbat hoc aperte. ff. de dona. inter vir. & vxo. d. vtilū. & ff. cod. l. quod dicitur. in fi.

q *Medicas*]ff. de iu. dot. l. cum in fundo. §. diuortio autem in fin. ff. & facit. C. de rei vxo. act. l. 1. §. sed nec. & de rei ven. l. domum. & sup. de pet. hæred. l. vtiles. & de in rem verso l. 4. ff. sed si mutua.

r *Arbiter*]i. iudex. sic C. de postu. l. quisquis.

s *Aliquin*]i. si magna sit impensa neg. gest. actione repetat. Vel aliquin. i. si dicamus modicā impensam repeti. ff. ñ interesset inter actionē neg. gest. in qua ēt modica repetūr & iudicij dotis. in quo nō repetunt modica. Sed quo mō posset adaptari iudicium dotis ad impensas. cū illud iudicium ff. virum, non aūt viro detur? Rñ. loquitur de impensa facta ab vxore in re viri. quod non placet. vt illa repetat iudicio dotis. Alij. vt R. q̄ est actio d dote directa. & ff. ma q̄ ꝓria hic datur. sed de hac ꝓria non memini me inuenisse. nec etiā potest dici. q̄ competat ex stipulatu pro expensis. Dic ergo iudicium dotis competere viro pro expensis. i. deductionem ex dote: nam agit vxor iudicio dotis, dicet vir, velo

---

¶ * Vtiles aut impensæ sunt, quas maritus vtiliter 1† fecerit, 2† remque meliorē vxoris fecerit, a hoc est dotem.

Paulus lib. 7. ad Sabin.

LEX VI.

VEluti si nouelletum b in fundo factū sit, aut si in domo pistrinum, c aut tabernam d adiecerit. Idem erit 3† si seruos artes docuerit.

Vlpianus lib. 36. ad Sabinū.

LEX VII.

VOluptariæ e autem impensæ sunt, quas maritus ad voluptatem fecit, & quæ species 4† exornant. f Quarū 8 vtiles quidem ipso iure dotem non minuūt, veruntamen hūc 5† actionē. h

Mulier tenetur ad impensas vtiles. si eius voluntate factæ sunt: vel aliunde soluere potest: aliàs secus. Bar.

Paulus lib. 7. ad Sabin.

LEX VIII.

VTiliū noīe ita faciēdam deductionē i quidā dīnt, si voluntate k mulieris factæ sint. Iniquū. n. esse, compelli mulierē rē vēdere, vt impensas in eā factas, soluat, 6 si aliunde soluere non pōt. Qđ summā hēt æquitatis rōnē.

Mulier debet pati virum tollere, quod voluntariè impēdit, si ablatū viri commodo cedat: aliàs secus, & si non patitur, debet soluere. Bar.

Vlpianus lib. 36. ad Sabin.

LEX XI.

PRo voluptarijs l impēlis, nisi parata sit mulier pati maritū tollentē, exactionē patiē. Nā si vult habere rē 7† mulier, reddere ea, q̄ impēsa sunt, marito dēt. Aut, si non vult, pati dēt tollentē; si modò recipiant separationē: Cæterum, si non recipiant, relinquenda sunt. Ita . . permittē dum est marito auferre ornamentum, quod posuit, si profuturum est ei, qđ abstulerit.

Paulus lib. 36. ad edictum.

LEX X.

QVòd si eę res, ī quib. impensæ m factę sunt, pro mercales fuerint; tales impensę non voluptariæ, n sed vtiles sunt.

Vlpian. lib. 36. ad Sabinum.

LEX XI.

IN voluptarijs autem Aristo scribit, nec si voluntate mulieris factę sunt, exactionem parere.

¶ Donationem inter virum, & vxorē circa impensas quoque inhibitam esse, o verè Sabinus scribit.

In actione de dote de impensa modica non curatur. secus in actione nego. gest. Bar.

Paulus lib. 7. ad Sabin.

LEX XII.

OMnino, & in ędificādis p ędibus, & in reponendis, propagandisq; vineis, & in valetudine mancipiorum, modicas q impensas non debet arbiter r curare, alioquin f negotiorum gestorum potius, quàm de dote iudicium videbitur.

Qui percipit fructus, debet tributa, & collectas soluere. Bar.

---

1 Nota. ff impensas nō dū factas, sed fiēdas ō posse taxari. singulariter no. Bal. ī mar. vet. expensæ. & post eū Inno. in c. cum veniss. de eo qui mitt. ī possessio.

6† Soluere tñ. P. F.

7† Rē. nō est ī P. F.

1† Fecit. P. F.

2† Quæque rem mulieris meliorē reddunt legit Haloan. Sed nō rectè Augu. li. 1. cuien. c. 1.

3† Idem erit non est ī P. F. Sed iunctim legit.

4† Aliàs specie.

5† Exactionē. P. F.

---

* Confer ad hūc. §. Vlpia. ti. 6. §. 15 16. 17.

volo deducere hoc iudicio. dicet vxor, non potes, sed agas neg.gest. Et no.q; quidã dicunt, q; hæc deductio pro expensa non modica habuit locum tẽpore huius l. sed hodie contra, vt C. de rei vxo. act. l. 1. §. sed nec. Sed Hu. dicit etiam sm hæc tempora non habere locum, sed antiquiori tẽpore fic. & facit inf. de liber. agno l. si quis à liberis. §. si mater.

Idem libro 7. Breuium.

LEX XIII.

NEque stipendium, [a] neque tributum, ob dotalem fundum præstita, exigere vir à muliere potest. onus enim fructuum, hæc impendia sunt.

Vlpianus lib. 5 regul.

LEX XIV.

*IMpẽsæ [b] necessariæ sunt, quibus non factis, dos [1]† minuitur, [c] veluti aggeres facere, flumina auertere, ædificia vetera fulcire, [2]† iter reficere, arbores in locum demortuarum [3]† reponere.

¶ Vtiles [d] sunt, veluti pecora p̃dijs imponere, i. stercorare.

¶ [4]† Voluptariæ sunt, balnea extruere. [e]

Impensa necessariæ minuunt dotem, si in dote sunt facta ad perpetuam vtilitatem. secus si causa quærendorum fructuum, vel ad temporalem, rei custodiam. h.d. cum l. seq. Bart.

Nerat. lib. 2. Membranarum.

LEX XV.

QVod dicitur, impensas, quæ in res dotales necessariò sunt factæ, dotem [5]† imminuere, sic ita interpretandum est, vt, si quid extra tutelam necessariam rerum dotalium, & nõ ad perpetuam earum vtilitatem: illo impensa non minuit dotem: puta, quia dotalibus mancipijs dedit alimenta, vel fecit adaptari parietem in domo dotali, vt nix non veniret: & fecit aptari agrum dotalem. quamuis enim ista & similia necessaria fiant, tamen non pertinent ad perpetuam vtilitatem rerum dotalium, ideo dotem non minuunt, & res dotales earum fructibus dictas impensas reficiunt marito, id est, compensantur cum fructibus. nam multo magis videris eum marito percepisse ex his prædijs dotalibus, deductis dictis impensis, ex perceptione per se facta fructuum ex prædijs dotalibus quia debent deduci: multo magis dico quã videaris in dictas res dotales impendisse tantum, vt ita repetas expensas prædictas, vel in dotem compenses, & lucreris fructus, quod esse nõ debet: & vt generaliter dicam, ego non possum tibi definire, quæ sunt illæ expensæ, quæ dotem possunt minuere. sed iudex debet æstimare ex genere expensarum, vt si sint necessariæ, minuant dotem: alias non. Item ex magnitudine necessariarũ expensarum: quia si sunt modicæ, non minuent dotem: vt sup. eodem. l. omninò. aliàs sic, vt sup. l. 1. §. resp. & l. quod dicitur. & in primis debet dictus iudex inspicere antequam inspiciat genus, vel quantitatem expensarum: vtrum sint factæ expensæ gratia quærendorum fructuum. & si ideo sunt factæ, non audiat maritum repetẽtem, vel in dotem compensare volentem. Si autem non gratia fructuum quærendorum sunt factæ, tunc inspiciat genus, & quantitatem. hoc dicit cũ l. seq. Viuianus.

lam [g] necessariam in res dotales impensum [6]† sit [7]† id non in ea causa sit. Nam tueri [h] res dotales vir suo sumptu debet, alioquin tam cibaria dotalibus mancipijs data, [8]† quàm quæuis modica ædificiorum dotalium refectio, [i] & agrorum quoque cultura, dotem minuent. [k] Omnia enim hæc in specie necessariarum impensarum sunt. Sed ipsæ res [l] ita præstari [9]† intelliguntur, [m] vt non tam [10]† impendisse [n] in eas, quã deducto eo, [o] minus ex his percepisse videaris. [p]

¶ Quæ autem impendia, secundum eam distinctionem, ex dote deduci debeant, non tam facilè in [q] vniuersum q definiri, quàm per singula ex genere, [r] & magnitudine, [s] impẽdiorũ æstimari possunt.

Idem lib. 6. Membranarum.

LEX XVI.

ET ante omnia, quæcunq; impensæ quærendorum fructuum causa factæ erunt, [t] quanquam eædem etiam colendi causa [u] fiant, ideoque non solum ad percipiendos [x] fructus, sed etiam ad conseruandam [y] ipsam rem, speciemque eius, necessariæ sint: eas [z] vir ex suo facit, [2] nec vllam [a] habet, eo nomine, ex dote deductionem.

*Concor. cũ prin. huius l. c. pen. cũ gl. & exact. de eo q mit. in poss. cã rei seruã.

1† Imminuit P. F.

2† Itemq; P. F.

3† mortuarum. P. F.

4† Voluptuosæ. P. F.

5† Deminuere. P. F.

6† Impensum est P. F.

7† Id est in ea, &c. Halo. scripsit id demum in ea, &c.

8† Et quouis. P. F.

9† Præstare. P. F.

10† Impẽdas in eas. P. F.

a *Neque stipendium*] Stipendium: & tributum: idem est: licet ex diuersis causis dicantur. vt inf. de verb. sig. l. ager. §. 1. & facit. C. sine censu. vel rel. l. 1. & l. fin & inf. de vsufr. leg. l. quæsto. & sup. de vsufr. l. hactenus. Accur.

Impensa] CASVS. Hæc lex dicit quæ sunt necessariæ impensæ, & de eis ponit exempla. & dicit. quæ sunt vtiles, & de eis ponit exemplum: & quæ voluptuariæ, & ponit exemplum. Viu.

b *Impensa*] facit inf. de ver. sig. l. impensæ. Et no. ex hoc, q hic dicitur. & sup. eod. & in totum, q necessaria impensa dr duobus modis. vt ibi no.

c *Minuitur*] i. deperit in totum, vel in partem: in dicta l. impensæ.

d *Vtiles*] de his dicit & sup. eod. vtilem.

e *Balnea extruere*] scilicet cum pro illis nullus reddit⁹ recipiat⁹.

f *Imminuere*] vt & ff. l. quod dicitur. cum concor.

g *Ea vtilitatem*] i. perpetuam rei vtilitatem: vt sup. eo l. 3. §. nos generaliter.

h *Tueri*] ad tempus saltem, sicut fructuarius, vt supra. de vsufru. l. hactenus. & l. sed & si quid §. 1. & posse fieri quilibet, vt sup. ad exhib. l. sed & si heredi. §. 1 & de rei vend. l. si res. & sup. commod. l. in rebus. §. possunt.

i *Refectio*] scilicet facta, vt tutius habeatur.

k *Minuent*] quòd est falsum, vt sup. e. l. omninò.

l *Sed ipsæ res*] s. dotales.

m *Intelliguntur*] s. tales impensas.

n *Impendisse*] aliàs impendas. id est impendere videaris.

o *Deducto eo*] scilicet. quòd impensum est. vt & sup. eo. l. 1. §. nos generaliter. & l. neque stipendium. & sup. de pec. hæred. l. si à patre. §. fi. & supra. tit. 1. l. fructus. & l. diuortio. §. impendia & ff. de vsufr. leg. l. quæsto.

p *Videaris*] quia fit compensatio cum fructibus.

q *In vniuersum*] quia omnis definitio in iure periculosa est. vt inf. de regul. iur. l. omnis. & sup. de vsur. l. mora. cum similibus.

r *Ex genere*] i. ex causa & qualitate: s. vtrum ad perpetuam rei vtilitatem, vel ad fructum præsentis anni: vt sup. eo. l. 3. §. nos generaliter.

s *Et magnitudine*] i. quantitate, vt sup. eo. l. omninò. & sic ex his. i. qualitate & quãtitate impensarum potest colligi propositum impendentis, an velit repetere, vel non: vt & inf. de au. & arg. leg. l. Scia. in fi. & sup. de don. inter vir. & vxo. l. vtrum. & seq. continuatur cum ista.

t *ET ante. Facta erunt*] hic accipe, eas vir, &c. quod est ff.

u *Colendi causa*] s. perpetuo per consequentiam.

x *Percipiendos*] fructus præsentis anni.

y *Conseruandam*] diutius. Accurs.

z *Facit*] i. facere debet.

a *Nec vllam*] sic ergo ex mente impendentis iudicatur necessaria, & minuit dotem ipso iure: alias non. & cũ fructib. compensatur: vt ff. l. proxi. in fi. & facit ff. fam. ercis. l. fundus qui dotis. & no. sup. l. proxi. ibi. deducto eo. &c. cum concor.

DE ACTIONE RERVM AMOTARVM.

¶ Quia in soluēdis matrimonijs per diuortium fiunt amotiones rerum, ideo de his dicit. Vel quia repetitioni dotis, de qua dixit sup. de iur. dot. opponitur compensatio ob res amotas, vt C. eo. l. 1. ideo de hoc dicit.

† 1 De actione rerum amotarum.

TITVLVS II.

Licet vxor, constante matrimonio, furtum faciat, furti non tenetur, sed actione rerum amotarum diuortio facto cōuenitur: nisi post diuortium contrectauerit. Bar.

Paulus lib. 7. ad Sabin.

LEX PRIMA.

RErum amotarum [a] iudicium [b] singulare introductum est aduersus eam, quæ vxor fuit: [c] quia non placuit, cum ea furti [2] † agi posse: quibusdā existimantibus, ne furtū quidem eam facere, [3] † vt Nerua, & Cassio, [d] quia societas [e] vitæ quodammodo dominā eam faceret: alijs [f] (vt Sabino, [*] & Proculo,) furtum quidem eam facere, sicuti filia patri facit: [4] † sed furti nō esse actionem [g] constituto [h] iure. [5] † in qua sententia, & Iulianus rectissimè est. [6] † *Caius lib. 7. ad edi. prouin.*

LEX II.

NAm in honorem matrimonij turpis actio aduersus vxorem [i] negatur.

1† Litera Fl. cū hac cō. ordat. Sed Hal. sustulit hasvoces de actione. Sed in Indice ti. in oib. antiqs exēplia. De rē amotarū actione. Cont. Verū Gothof. hæc ver. De actione. tā quā aliena à veter. archetyp. inter lineā loca.

2† Agere P.F.

3† Vt Nerua & Cassio. Halo. & vide ff. eo. ll. ver. vt Sabino & Proculo. Gothof. in commen. * Societas vitæ. Vide in hūc lo. Cuiac. ad tit. de ri. nu. * Vt Sabino, &c. vide in hūc Cuiac. ad tit. de rer. diui. Inst. 4† Faciat P.F.

5† Cōstituto iure aliquid receptū aut inductū esse, quā significationē habeat explicat Alci. lib. Pare. 7. c. 26. 6† Caius ff. ad edi. Prætoris. tit. de re in. in P.F. * Concor. glo. super rub. ex. de iud. & ibi ponit ad numerū 22. significationes huius dictionis, iudicium.

a *Rerum amotarum*] amoueri dīr large, si cessata, delata, cōsumpta. & contracta sunt dolosè, non errando, vt inf. eo. l. & ideo. §. item verum. & infra de acq. hær. l. si seruum quis. §. amouisse. & §. amouere.

b *Iudicium*] i. actio sic. C. de rēi. fact. l. age. Alij aliter dicūt. * vt Insti. qui. non est permis. fa. te. §. præterea. Accur.

c *Vxor fuit*] alioquin secus: vt inf. eo. l. si concubina. in prin. Item no. quod est inf. e. l. reus quidem. Sed contra. C. de fur. l. fi. §. fi. solu. vt ibi.

d *Nemas & Cassio*] s. existimantibus.

e *Societas vitæ*] s. diuinæ & humanæ. C. de cri. expi. hær. l. aduersus. & C. de fur. l. quis. & ī. de ri. nup. l. 1. & facit ī. ad mun. l. fi. §. 2. & ī. de iu. l. exigere. & ī. de cri. expi. hær. l. vxor.

f *Alijs*] subaudi existimantibus.

g *Non esse actionem*] contra. inf. de fur l. si quis vxori circa prin. sed expone, vt ibi.

h *Constituto*] i. apertè, vt Insti. de obli. quæ ex delicto nas. §. hi qui. & inf. de fur. l. serui. & filij. Sed an cond. fur. reuocatur vxor viro, quærit Io. & non soluit. sed videtur quod non. vt inf. l. proxi. & inf. de obseq. l. honori. & l. parens. Sed arg. contra inf. eo. l. & ideo. §. 1. & l. rerum quidem. Accur.

ADDITIO. Dic quod ibi in l. & ideo sunt casus speciales secundū Bar. hic ad l. aūt rerū quidē. rīde vt p. Bar. ibidē.

i NAm in honorem, vxorem] amouentem. secus ergo si desijt esse vxor, cum amouet, vel cū seruus eius amouet, vel ipsa ante coniugium, vel ipsa postea extraneo, cui vir fiat hæres: vbi videtur habere locum actio furti. Sed fauore matrimonij condi. fur. datur. vt subijcit.

ET ideo] CASVS. huius legis planus est vsque ad §. 6 filia.

¶ *Si filiæfamilias*] Filia mea in potestate constituta, viro suo aliquas res amouit. Certè ego pater teneor marito actione re. amo. de peculio filiæ meæ. ipsa autē neq; furti, neque re. amo. tenetur. in ea tamen teneor in solidū: puta si agā contra generum meū sch. mat. & repetoab eo dotē, quā ei dedi pro filia mea. ego dico adiuncta filiæ persona, si nomine meo, & filiæ meæ, cum mihi, & ei sit actio de dote cōiu. vt sup. tit. 2. l. 1. §. quod si in patris. nam tunc cū agam nomine filiæ teneor eam in solidū defendere in actio. re. amo. & defendēdo satisdare. sed si mortua sit filia, nullo modo teneor nomine filiæ: sed teneor meo nomine, in quātum locupletior sum factus ex reb. amotis per filiā meā. locupletior autem videor esse factus. & si dolo feci, quo minus ad me peruenirent res amotæ. Item & ll. viua est filia, nihilominus teneor meo nomine pp. illa, quæ ad me peruenerunt. & hoc vsque ad l. contra. Viu. k *Tenebitur*] sicut quilibet extraneus, & hoc ideo, quia ab initio nō fuit nata actio furti: vt inf. de fur. l. ei qui. Item no. hic, quod causa cessante nō cessat effectus rei facto diuortio, nisi cōtrectet, non datur actio furti. sic & inf. de quæstio. l. vnius. §. ideo. 10 † Actuus. & inf. de pecul. lias. & de l. fi. & facit quod no. peculio, in patrē, quā diſpli. cā furti obligari. & in ff. &c.

7† Cōtra Star P.F.

8† Agere P.F

9† Fecit P.F.

Paulus lib. 7. ad Sabin.

LEX III.

ET ideo, si potē diuortiū ealdem res contrectet, [10] [7] † eiam furti tenebitur. [E]

Ex persona alterius, inter virum, & vxorē datur condictio furtiua. Bar.

¶ Itē si seruus eius furtū fecerit, furti cum ea agere possumus. [l] Sed & cum vxore furti [20] agi [8] † possibile est, si ei, cui hæredes sumus, furtū fecerit, [9] † vel nobis [m] antequā nuberet: tū, pp reuerentiā personarū, in vtroq; casu [n] furtiuā tantū cōdictionē competere, nō ēt furti actionem dicimus.

Hæc actio datur etiam pro rebus consumptis. Bar. [30]

¶ Item verum est, qđ Ofilius ait, etiā eas res, quas diuortij tpe mulier comederit, vendiderit, donauerit, qualibet rōne cōsumpserit, rerum amotarum iudicio contineri. [o]

Filia amouens tenetur in solidum, & pater de peculio: & pater adiuncta filia dotē repetēs, ipsam tenetur defendere in solidum, ea viua: sed ea mortua, tenetur ad id, quod ad eum peruenit. b. d. [40]

¶ Si filiafamilias res amouerit, [p] Mela, & Fulcinius aiunt, de peculio [10] † dandam actionem, [q] quia displi-

11† Actuus. & inf. de pecul. lias. & de l. fi. & facit quod no. peculio, in patrē, quā diſpli. cā furti obligari. & in ff. &c.

inf. de vsuc. l. sequitur. §. si rem pign. & C. de noxa. l. 1. & sup. de noxali l. 1. & sup. de minō. ī. verum.

l *Agere possumus*] inf. eo. l. si mulier. §. 1. Solu. vt ibi. Accur.

m *Vel nobis*] fecit ipsa furtum. H.

n *In vtroque casu*] i. in secūdo, & tertio, & quarto resp. nō autem in primo: licet quidam contra etiam ad primum ieiunant: ne obſit. inf. eo. l. si mulier. Item quod dicit dari condi. fur. dicunt. i. re. amo. quæ & cōdictio appellatur: vt infra eo. l. rerum amotarum, quod non placet: quia illa non datur const. matr. vt C. eo. l. 2. quod esset opus in his trib. rēbus. Iō non datur nisi causa diuortij sit amotū. & diuortiū sit secutum: vt inf. eo. l. rerū amo. Vel cum vxor de vita viri desperasset: vt inf. eo. l. si mulier. quæ non sunt hic dicas ergo dari condi. furt. & sunt speciales casus. Nec obst. ad id, qđ notat. in l. 1. in fi. & facit inf. de sol. l. cū quis. §. 1. & inf. de fur. l. si quis vxori. in prin. & sup. de his qui no. in fa. l. seruus. Accur.

o *Contineri*] facit inf. eo. l. si concubina. §. 2. & inf. de acquir. hær. l. si seruum §. amouisse. & §. amouere.

p *Amouerit*] diuortij causa.

q *Dandam actionē*] s. rerū amo. vel cōditionē. nā nō est proprium nomen actionis de peculio, vt ī. de pec. l. 4. §. qui con. Et dic in prin. i. in quantum ad eum peruenit, vel locupletatum est peculium: vt ī. de pecu. l. 3. §. ex cā. & de cōdi-

di.fur.l.4.& inf.e.l.viua quoq; & idem, inomni maleficio, vt inf.de vi, & vi arma.l.i. familiæ. licet noxaliter ex eis agi consueuerit, vt sup.de iſt, qui detere. vel effu. l.1. §. cum ſeruus, & ſic intelligitur ſup.de condi.fur.l.pen.

ADDITIO. Dic quod iſtud eſt verum in ſeruo: ſed in filio delinquente ceſſat actio noxalis, ſecundū Bar.hic.

a *Diſplicuit*] ſ. dici; licet ſit verum, vt inf. e.l pe.& facit inf e.l. cōtra patrem. §.2. Ac. *Dari actionem*] ſ.rerum amo.vel condic. fur.vt ſu.de cōdi.fur. l.ex cauſa furtiua, & d.l.3. de pecul. §. ex cauſa.

b *Inſolidum*] videtur ex delicto filiæ patrē grauari, & ſic eſt contra in Auth. de nupt. §.eſt quoq; coll. 4. & ſu.de diuo.l.ſi filia, & ſu.t.2.ſi filiafam. Sed ibi in fraudem patris delinquebat filia: hic in alterius. ſ. viri. vel hoc iō, quia ex pſona eius agit, vnde in ſolidum defendit. Et ita quædā retinendo habemus ſolida, quę nō agēdo, ſic ſa.ſi ce.pe.l. cū fundus, §.ſeruum, & de compen. l. ſi cū ſilio, & de ædil.edi.l. ſi ſeruus, & facit ſup. de procu. l.ſeruum, §. æquum. Et no.qđ dicit, cum ſatisdatione, qa nemo, &c. vt ſup. de procu. l.non videtur, & ſu.qui ſatisd.co ga. l.ſi filiusfamilias.

c *Locupletior ſit*] dic, vt ſup.proxi.§.

d *Diuortij. peruenire*] ad hoc ſu. de hæred. vel act. vē. l.2.§. non tantum, & §. feciſſe. Acc.

e *Viua. peruenit.*] dic, vt no. ſu. eo.l. & ideo.i.pen.

Contra, CASVS. Si vxor[9] *mea. i. vxor filij mei in mea poteſtate conſtituta, amoueat aliquid cā diuortij: ego ſocer bene poſſum contra eā agere.* ¶ *Quæritur*, Titia dedit dotem filio meo, & non mihi, & poſtea ſurripuit rem dotalē: certè ego non poſsū agere contra eā actione furti, vel re.amo. cum ad me non ſpectent res amotæ.

¶ *Item cum.*] Si maritus exiſtens in ſui patris poteſtate, amoueat res vxori, pater tenetur de peculio.

¶ *Si poſt*] Vxor mea mihi conſtan. mat. ſurripuit quaſdā res, & poſtea ſecutū eſt diuortiū, & ego deceſſi, certè hæres meꝰ hēt contra eā actionē, & ſi ipſa decedat, hæres ſuus tenetur. Sed ſi ego deceſſi ante diuortiū, & ſic non hēo actionē rerū amo. vt ſ.e.l. rerū, nec hæres meus hēbit, ſed hēbit contra eā hæred.pe. vel act.ad exhibendum, ſicut ſi ipſa amouerit poſt mortem meam, & ante aditam hæ. meam per hæredes meos, cui tenetur actione rerum amo. cum non committatur furtum incerti hæreditate.

cuit [a] eā furti obligari, vel in ipſam ob res amotas, dari actionē. [b] Sed ſi pater adiūcta filia, de dote agat, nō aliter ei dandā actionē, quā ſi filiam rerum amotarū iudicio in ſolidū, [c] & cū ſatisdatione defendat. Sed mortua filia, in patrē rerū amotarum actionē dari non oportere, Proculus ait, niſi quatenus ex ea re pater locupletior ſit. [d]

Pomponius lib. 16. ad Sabi.

LEX IV.

DOloue malo fecerit, quominus ad ſe perueniret. [e]

Papinian. lib. 11. quæſtion.

LEX V.

VIua quoq; filia, quod ad patrem ex reb. amotis peruenit, [f] vtili iudicio petendum eſt.

Paulus lib. 7 ad Sabinum.

LEX VI.

COntra nurūg quoq; ſocero hoc iudiciū dandum, Attilicinus, & Fulcinius aiūt.

Pro rebus, quæ ſpectāt ad virum, non competit ſocero hæc actio. Bar.

¶ Quoties filiusfamilias dos data eſt, ſocerum ob res, [h] diuortij cauſa amotas, furti agere non poſſe.

Hæc actio datur contra virum, etiā ſi fuerit filiusfamilias, & in patrē ac peculio. B.

¶ Item cum rerum amotarū etiam in virum [k] datur iudicium, ſi filiusfamilias maritus ſit; vtrum de peculio, [l] an in ipſum [m] actio [n] dari debeat, eadem repetemus, quæ de filiafamilias diximus. [o]

g *Ctra nurū*] vt infra eod.l. nihil. §.1. ſed infra proxi. ſ. eſt contra ſo. vt ibi.

h *Obres*] datas in dotem. Azo.

i *Furti*] nec rerū amotarū: cū ad ſocerū res amotæ non ſpectent, vel non tenetur pro eis. & idē in qualibet alia re amota, q̄ ad patrē nō ſpectat. ſi aūt ad ſocerū ſpectat, furti agere poteſt ſocer, ſi filius erat emācipatus, alioquin non furti, ſed rerū amot. vt ſ.eo.l. nihil. §. vxor. & in hac l. in pr.& inf.proxi.§.H.

k *Etiam in virum*] vt ſ.e.l.prox. & C.e.l.2.

l *De peculio.*] in patrem.

m *In ipſum*] ſ.filium, & in ſolidum.

n *Actio.*] re.amot.

o *Diximus*] ſuper.l.& ideo.§.pe.& §.fi.

p *Poteſt*] vt inf.eo.l.ſi mulier.§. hæc ac.& facit ſ.e.l.ſi propter §.fi. & C.e.l.ſi.

q *Sicut*] non oīno ſicut. hīs.n. furis tenetē & ſi nihil adhīdē peruenerit, vt Inſtit. de ob.quæ ex delic. §. fi. Sed hic nō, niſi ſqūtū peruenit, vt C.e. l. fi.& facit ſu.e l.& iō, §.fi.& l. viua. Itē non intelligas dari hoc caſu condōnem ex perſona defunctæ, vt no. ſu.e.l.1. in fi. item facit inf.eo.l.pen.

r *Hæreditatis petitione.* vt & inf.e.l.ſi propter §.fi & C.e.l.ſi.

ſ *Ei*] ſ.mulieri. i.ab ea, & facit ſ.eo l.rerum.

t *Rei hæreditariæ.*] vt & ſ. ſi quis teſt. li. l.ſ. §. Scæuola, niſi in caſu, vt, inf.de fur. l hæreditariæ, & ll.ſeq.& dic hic rem hæreditariā ante aditam hæreditatem: & ante apprehenſam poſſeſſionē, vt ſubijcit; q̄ hæreditas, quia ſubit vicē defuncti. vt Inſtit. de hære.inſti.§.ſeruus alienus, cui vxor debuit reuerentiā, eandem debeat ipſi hæredit ati: ſed ea adita: & fiet furtum, & aget hæres furti, vt ar.ſu.eod.l. & ideo, & facit inf. de cri.expi. hæred.2. & l. vxor. & C.de fur.l.q uis. & de cri.expi.hæ re.l.aduerſus & ſup.de neg.geſt.l.hæres Accurſ.

u *Petitionem*] non actionem rei.amota.

Cum mulier] CASVS. Si vir amouit res ſuas vxori, benè tenetur hac actione, & ſi vterq; eorum ſurripiat alteri, compenſabunt ad inuicem, vt ſu.ti.2.l.viro, atque vxore.

x *Mulier*] ſic & C.eo.l.1. & facit ſup.tit.2.l.rei iud. §.1.& l. viro. & C.de comper.l. neque. & inf e.l. Marcellus. Accurſ.

Item de] CASVS. Mulier amouit res mariti. poſtea ſol. mat. egit mulier de dote, & eā conſecuta eſt. nunquid amplius poterit maritus agere act. re.amo. & dicitur. ℣ ſic.

¶ *Sabinus*] Vxor amouit res viri, & ſol.ma. eas non vult reſtituere, certè dabitur marito ℣ eā iurm in litem, & ſi mulier velit

x† Et P. Flo.

2† Aliàs, de condictione poſſe.

3† Nō fecit. P.F.

4† Vindicati, paſsī repetieris I. P. F. pro eo, quod vulgo vē dicati ſcriptum eſt.

5† Incipit mulier habebit, &c. in P. F.

6† Mulier cum actione. P. F.

7† Satisdatio ſic fieret, &c.

velit ei dare iussã æstimationẽ dictarum rerũ, ipse aũt nolit nisi res, & in isto casu iurat maritus in litẽ ꝑ vxorem, sicque datur marito quãtitas, quã iurauit, & remanet res amota apud mulierẽ, & maritus nõ tenetur mulieri cauere de euictione dictæ rei, quia propter contumaciã mulieris res apud eã remansit. h.d. cum duab. ll. seq Viuia.

a *Nihilominus.*] poterat.n. excipere, vel cõpensare, vt C. eo.l.j ꝙ cum non fecerit, videbatur sibi præiudicasse, vt C. ad l. Falci. auth. sed cum testator. §. itẽ si hæres, vel videbatur posse repetere, vt indebitum, vt inf. tit. j. l. ꝙ dr, §. si dos, ꝙ falsum est, vt hic dr, & facit sup. de cõpen. l. si ambo, & su. de negoc. ge. l. sed an vltro, in prin. & su. commo. l. in commodato, §. 1. & l. in reb. §. fi. Accur.

b *Actio*] rer. amot.

c *Quanti in litem*] sortitur ergo hæc actio naturam arbitrariarum actionum, licet non connumeretur inter eas, vt Insti. de ac. §. præterea.

d *Non.n. &c.*] Cõcor. sup. de in lit. iuran. l. si tutor. & sup. sol. mat. l. si filiofam. 1. §. 1. & 3. de rei vendica. l. nec quasi. Sed contra. C. de in litẽ dan. tuto. l. an tibi. Sol. ibi hẽbat rem venalẽ. Itẽ contra su. de dona. inter vir. & vx. l. si donatę. Sed ibicã m habet possidens à vẽdicante, hic non.

e *Suo*] scilicet, iusto, vel proprio.

f *Deoque, pro euictione*] vt & sup. de rei vend. l. & ex diuerso, §. petitor. & de cõd. fur. l. si seruus, §. cauere. Sed cõtra sup. de don. inter vi. & vx. l. si donatæ Sol. vt su. l. proxi. dixi.

ADDITIO. Dic, ꝙ ibi possidẽs habebat cãm à vendicante secundum gl. & Dy. in c. pro possessore. de re. iur. li. 6. secundũ Bar. in l. litis, inf. pro empto, & in l. depositi, de re iudi.

rerum amotarum, nihilominus [a] agi põt. Nã, & cũ dos nulla est, eadẽ actio [b] dat. [1†]

In actione hac cõtra nõ restituentem iuratur in litem, & soluenti æstimationem nõ cauetur de euictione. Bar.

¶ Sabinus ait. Si mulier res, quas amouit, [2†] non reddat, æstimari debere, quanti in litem [c] vir iurasset.

Paulus 3† *lib. 7. ad Sabi.*

LEX IX.

NOn.n. [d] æquum est, inuitum 4† suo [e] pretio res suas vendere.

Pomponius libr. 16. ad Sabi.

LEX X.

IDeoque nec debere 5† eum pro euictione [f] promittere, quòd ex contumacia mulieris id ita acciderit.

Tam viro, quam vxori competit hac actio. Bar.

Vlpia. 6† lib. 35. ad Edic.

LEX XI.

MArcellus lib. 7. Digest. scribit, Siue vir vxorẽ, siue vxor virum domo expulerit, 7† & res 8† amouerit, & rerum amotarum teneri.

Conuento hac actione põt deferri iusiurãdum, nisi alie no nomine conueniatur, & is cui defertur, nõ põt referre. h.d. cũ duab. legibus seq. Bar.

¶ Qui rerum amotarum instituit actionem, si velit magis iusiurandũ deferre, cogitur aduersarius iurare, [h] nihil diuortij causa amotũ esse, dum prius de calumnia [i] iuret, qui iusiurandum defert. Iurare aũt tẽ tã vir, quã vxor cogetur, pater autẽ amouentis iurare non cogitur, cum iniquũ sit, de alieno facto [k] alium iurare. * Is ergo cogitur iurare, qui amouisse dicitur, & idcir co nec hæres* [l] eius, qui, quęve amouisse dicitur, [9†] iurare cogitur. [10†] Si quis delatũ sibi iusiurandum referre velit, non videtur Prætor id [11†] permisisse. [m]

Paulus [12†] *lib. 7. ad Sabin.*

LEX XII.

NOn magis, q̃ si q̃s ei, q̃ furti agat, iusiurandum [13†] deferat, [n] an ipse fur sit.

Vlpian. [14†] *lib. 35. ad Sabin.*

LEX XIII.

IDeo Labeo scribit, [o] mulieri nõ esse permittendũ referre [p] iusiurãdũ, & ita [15†] edicto ordinatum videtur.

Circa diuersas res admittitur variatio. Bar.

Paulus [16†] li. 2. sententiarum.

LEX XIV.

DE reb. amotis, permittẽdum est marito, vel vxori de quibusdam rebus iusiurandum deferre, de quibusdã probare. [q]

In hac actione non curatur, an simul habitauerint, coniuges. h.d. Bar.

Vlp lib. 34. ad edict.

LEX XV.

NIhil interest, vtrum simul, an separati [r] habitauerunt [17†] cũ actio rerum amotarum competat etiam aduersus eam, quæ ex ea domo subtraxerit, in qua non

1† Nã & cum dos nulla sit, eadẽ actio def. F. F.

2† Amouerit. F. F.

3† Li. 37 ad edict. F. F.

4† Iusto pretio.

5† Propter euictionẽ promittentẽ

6† Li. 33 ad edict. F. F.

7† expulit. P. F.

8† Amouerunt F. F.

i *De calumnia*] hoc nisi sit patronus: cui remittit, & ẽt parẽti, vt su. de iureiu. l. iusiurã dũ. §. hoc iusiurandũ. K *De alieno facto.*] sic su. de ĩlit. iur. l. videamus. §. 1. & facit. C. de iureiu. l. delata. & su. de iur. & fac. ign. l. 2. & 3. Sed contra. C. de adult. l. in adulterij, & C. de fic. l. fin. Sed ibi, vt testis. Item ex hoc, ꝙ hic dicit not. hoc esse iuramentũ veritatis, sic su. de iure iur. l. quoties, & l. iusiurandũ. & ad pecunias §. 1. Accurs.

l *Nec hæres*] eum multum discrepet. &c. vt C. de reb. credi. l. pen. in princ.

m *Permisisse*] s. relationem, vt inf. eo. l. idem Labeo. est spãle odio delinquẽtis. Et ideo idẽ in oĩb. delictis, vt & inf. l. proxima. & idẽ, vbicunque lex defert, vt no. C. de rebus cred. l. delata, aliàs tegulariter põt referri, vt su. de iureiu. l. iusiurãdũ. & ad pecunias. §. datur. & C. de rebus credi. l. delata, vbi de hoc notatur.

ADDITIO. pro declaratione istius glossæ dic, secundum Pet. de Bellaper. ꝙ ideo non est locus relationi aliàs, ꝙa delictum, de quo q̃rit, non cadit ĩ scięntiã eius cui refert, sicut in scientiã eius, cui ab initio defert: sed qñ æqualiter caderet in scięntiã vtriusque vtrũ aliquis verberaſ ab aliquo, tunc ẽ loc⁹ relationi, vt d. l. delata. & l. lex Cor. §. hac le. secũdũ Ba. hic

n *Non magis defert.*] i. referat.

o *Deo Labeo scribit*] vt supra eodem l. Marcellus. in fin. & l. seq.

p *Referre*] sicut nec ab initio deferre, secundum quosdam, quia de alieno facto. vt sup. eo l. Marcellus. §. pen.

q *De rebus probare*] inconstantia, vel variatio hic admittitur, quod dic. vt sup. de procu. l. in causa.

r *An separarim*] ꝙ quandoq; faciunt nobiles, & ideo non minus est matrimonium, vt su. de don. inter vir. & vxo. l. si hic

* Cõcor. gl. in ea bonę memorię. sup. per ver. naturã, ĩ pri. ext. & elec.

* Refer. huc Pau. 2. sent. 1. §. 4.

9† Dicere. P. F.

10† Cogetur. P. F.

11† Idnõ hẽt. P. F.

12† Li. 7. breuium P. F.

13† Referat.

14† Libr. 13. ad edictum. P. F.

15† Edictũ. P. F.

16† Lib. 18. ad edictum.

17† Habitauerint. P. F.

hic ſtatus.ſ.ſi mulier.& marius.& facit.C.de don.inter vi. & vxo.l.res. & de repu.l.1.

a *Non ſimul*] ergo ipſa ſola: ſed ſuperiori caſu ſubtraxit ea, quam vir ſolus inhabitabat.

b *Vxor*] facit ff.eo.l.1.in fi.& l.contra nurũ. §.1.& de don. int.vi.& vxo.l 3.§.ab vxoris.& 6.fi.

3† Habitauit.F.F

ſimul [a] cũ viro habitabat. [1†]

Contra coniugem eius, quã quis habet in poteſtate, non datur actio furti: ſecus ſi emancipata fuerit. Bar.

¶ Vxor, [b] & nurus, & pronurus, viro, ſocero, & proſocero furtũ facere poſſunt: furti autẽm non tenentur, niſi fortè emãcipatus ſit filius. tunc enim nurus patri eius, & furtum facit, & furti tenetur.

Hac lex legitur pluribus modis, tam in primo, quam in ſecundo reſponſo. Primo loquitur in viro damnato in metallum: cuius occaſione ſi vxor amouit, certè tenetur fiſco actione rerum amota. in ſimplum. quod nota. quia ſecundũ hoc eſt caſus, quod hac actio locũ habet, ſi quis amoueat propter ſpem matrimonij ſoluendi aliter, quam per diuortiũ. Secundo modo põt legi, quod mulier amoueat cauſa diuortij: poſtea maritus fuit damnatus in metallũ, vel deportatus: & mulier diuertit. non enim p deportationẽ ſoluitur, niſi diuortiũ ſequatur: vt l.1.C.de diu. B. Her.li.2.iuris. [2†] *Ἐπιτομῶν.*

LEX XVI.

AD fiſcum mariti bonis deuolutis, [c] vxor, rerum amotarum nomine, in ſimplum conuenitur, [d] quãuis alij [e] in quadruplum condemnentur.

Inter eos, inter quos non fuit matrimonium verè, nõ habet locum hac actio. Bar.

Si concubina] CASVS. Si concubina mea mihi res meas amouerit, vel illa, cum qua nõ eſt mihi matrimoniũ de iure, licet ſit fortè de facto. benè habeo cõtra eã actionem furti. & non rer. amo. quia act. rer. amot. competit cũ diuortij facta amotione, diuortiũ autẽ hic nõ potuit eſſe, cũ non fuerit matrimonium. ſed & ſi mulier nõ cogitabat adhuc de diuortio, cũ mihi furripuit, licet cũ fiebat diuortiũ inter me & eã, dictas res celauit: nihilominus tenetur act. rer. amot. ¶ *Non ſolum*] Siue extant res quas mihi amouit vxor mea, ſiue nõ: ſemp habeo act. re. amo. & etiã cõdõnem furtiuã. ¶ *Quæ viro*] Mihi accommodauit Titius codicem ſiue digeſtum, & vxor mea mihi furripuit. certè poſſum agere cõtra eam actio. rer. amo. & Titius, qui mihi cõmodauit, habet contra eam condictionem furti. Sed ſi vnus noſtrũ agat contra eam, alter nõ poterit agere. Sed pone, quòd vxor mea non furripuit mihi ſuis manibus res meas, vel alienas mihi commodatas: ſed introduxit fures, qui furripuerunt: certè nihilominus tenetur: quãuis res amotæ per dictos fures, ad eam non peruenerint. & quod dixi in re mihi cõmodata. idem in ea, quã bona fide emi ego marit⁹.

* De ſenſu huius leg. vid. Cuiac. in rub. ſolut. matr. nu. 11.

Vlpian.lib.30.ad edict.

LEX XVII.

* SI concubina res amouerit, hoc iure vtimur, vt furti teneatur. Et conſequenter dicemus, vbicunq; ceſſet matrimonium, (vt puta, in ea, quæ tutori ſuo nupſit, [f] vel contra mandata [g] conuenit, vel ſicubi alibi [h] ceſſat matrimonium) ceſſare rerũ amotarum actionem, quia competit diuortij cauſa. [i]

Cauſa diuortij poteſt amoueri tunc, cum fit diuortium, vel etiam ante, ſi poſtea celetur. Bar.

¶ Res amotas dicimus non ſolum eas, quas mulier amouit, cum diuortij conſilium inijſſet, ſed etiam eas, quas nupta [k] amouit; ſi cum diſcederet, eas celauerit. [l]

Hac actio cõpetit pro rebus extantibus, & peremptis. B.

¶ Non ſolum eas res, quæ extant, in rerum amotarum iudicium venire, Iulianus ait: verum etiam eas, quæ in rerum natura eſſe deſierunt. [m] Simili modo, & 3† certi [n] condici eas poſſe, ait.

¶ Quæ viro ſuo res pignori datas [o] amouerit, [p] hoc iudicio rerũ amotarũ tenebitur.

Paulus lib.7. 4† ad Sabin.

LEX XVIII.

SEd & domino condictio [q] competet: ſed alterutri [r] agere permittendum eſt.

Amouere dicitur, qui dolo cauſam dat, vt alius amoueat. h.d. Bart.

f *Nupſit*] ſic C.de interdi.ma.l.ſi patris.

g *Contra mandata*] ſic C. de nupt. l. & ſi cõtra.

h *Alibi*] vt ſup.de ritu nupt. l.lex Iulia.

i *Diuortij cauſa*] nullum autem eſt diuertium, cum nullum ſit matrimonium: & ſic nota, & inter iſtos, qui contra fas cõtrahunt, honor nõ debetur in omnibus. licet libetalitas. & impudicitia inter eoſdem ad inſtar matrimonij p hibeatur: vt ſup. de do. inter vir. & vxo. l. hæc oratio. §.1.& l.cũ hic ſtatus. §. fin. & ff. ad leg. Iul. de adul. l. ſi vxor. §.1.

k *Nupta*] nondum cognitans de diuortio. l *Celauerit*] datur enim hæc actio ex ſecunda contrectatione, cum ex prima deficiat, ſic inſ de furt. l. ſeruus. & filij. in princ. vt no. ſup. eod. l. 1. in princ. H. & facit ſup. eo. l. 3. §. item verum. Accur.

m *Deſierunt*] ſic in conditione furtiua: vt inſ. de fur. l inter omnes. in princ. cui hæc ſimilis eſt: vt inſ. eod. l. rerum. in fine. Accur.

3† Etiam F.F.

n *Certi*] ſ. generalis, quæ concurrit cum cõd. fur. & hac actione. vt ſup. ſi cert. pet. l. certi conditio. in prin. & §. ſed ex cauſa furtiua.

4† Ib.6. q. in F.F.

o *Datur*] ab aliquibus. Accur.

p *Amouerit*] cauſa diuortij: & ſecutum eſt diuortium, vt & infra eodem l. rerum quidem. Alij dixerunt etiam conſtante matrimonio hoc caſu dari rerum amotarum, vt C. de furt. l. fin. §. fin. quod non placet. nec illud eo modo intelligimus. vt ibi no.

q *Sed & domino condictio*] ſ. furtiua, & actio fur. arg. inſ. eo. l. ſi vxor. H.

r *Sed alterutri*] id eſt ipſe vir prius, ſi ſoluendo eſt: aliàs dominus aget: C. de furt. l. fina. in fi. ſed certè ibi loquitur de act. fur. & hoc idem & eodem modo dicam de act. fur. & actio. rerum amotarum. Vel fortè nec tunc: quia ibi loquitur cum conſtabat adhuc matrimonium, hic eo ſoluto. Item hic condictio furtiua & actio rerum amotarum, cum ſint rei perſecutoriæ tolluntur adinuicem: vt C. de furt. l. ancillæ. & ſup. de condict. fur. l. ſi pro fure. Ar. & facit ſupra eo. l. ſi rem.

Sed

a *Sed & si. Induxerit*] s. mulier.
b *Amouerit*] s. ipsi amouerint eius ope & cõsilio: alioqn nec ipsi, nec ipsa amouisset, secus esset: vt arg. ff. de fur. l. si qs vxori. & seq. §. neque verbo. vt l. si is qui rem. §. si tu Turp.
c *Non peruenerint*] secus est in condi. fur. vt inf. de fur. l. vulgaris. in fi. & l. seq. & sup. de condi. fur. l. ex causa furtiua. & l. seq. & ibi no. plenè & facit inf. co. tit. l. si mulier. ℓ. fi. H.
d *Si rem. Opem furti tulerit*] secus in condictio. fur. vt no. sup. lege proxima.
e *Diuortij causa*] aliàs secus: vt inf. eo. l. regum, nisi in casu: vt inf. l. pron. si mulier. in princ. Accur.

Si mulier] CASSVS. vxor de vita viri desperans, diuertit ab eo, surreptis ei quibusdam rebus: postea vir liberatus est ab illa infirmitate: certè habet contra eã vtilem rerum amot. actio, non autem directam, quia non fecit causa diuortij mulier furtum.

¶ *Si seruus*] Seruus vxoris meæ, siue dotalis, siue non, surripuit mihi quasdã res iussu dominæ suæ, cũ iniisset consilium diuertendi. certè tenet mulier re. amot. act. secus si non fecit iussu dñæ: quia tunc distinguitur vtrum mulier sciuit esse furem, cum eum mulier dedit mihi in dotem, & sarciet mihi totum damnum conuenta à me act. furti serui. Si autem ignorauerit mulier eum esse furem, sic tenetur furti noxali.

¶ *Rerum amo.*] Vxor mea amouit mihi res, quas mihi dederat in dotem. postea sol. est matr. inter me & eam. & sic ipsa habuit repetitionem dotis, si non surripuisset dotem. vnde videtur, quòd maritus nõ possit ab ea repetere res dotales, quas ipsa amouit: quia & si non surripuisset, eas posset repetere. Dicitur tamen hic quod potest: quia interim patitur damnum maritus eo, quod fructus non hẽt ex reb. dotalib. per eam surreptis: & non solũ lucri. sed ẽt dãni hĩ rõ.

¶ *Hæc actio*] Actio rer. amo. cõtinet rerũ persecutionẽ, quæ nascatur pp delictũ surripiẽtis. & iõ nõ finit anno, sicut cõdõ furtiua. Item non solũ marito, sed ẽt hĩdi eius cõpetit: & si mulier nõ est soluẽdo cõuẽta. re. amo. in solidũ cõdemnatur. & idẽ est in viro surripiẽte. & littera dicit rationẽ bonã.

f *Vtilis*] non directa: quia hic non fuit diuortium. quod esset opus. vt inf. eo. l. rerum. vel ideo quia mors fuit cã amotionis, non diuortium, licet & illud interceserit. nã dicitur diuertisse, videbatur aũt nulla danda, cum mors præbuerit cãm diuortio. & per cõsequẽs amotionis qa cã cessante cessaret actio. sed certè diuortiũ remanet. qr cã prima pt dicit.

g *Faciunt*] s. mulieri.
h *Non faciat*] immo vĩ: vt ff. de fur. l. si quis vxori. in prin. & l. qui seruo. § idẽ Põponius & ff. e. l. 3. § 1. q sũt cõtra Sol. hic

1† Ll. 34. ad edi. P. F.

2† Scripsit. P. F.

3† Peruenerit. P. F.

4† Amouit, tulit, fecit. eo. P. P. inte. lege.

5† Ll. 37. ad edi. P. F.

1† Vlpian. lib. 5. ad Sabin.

LEX XIX.

SEd & si diuortij tẽpore fures in domum mariti induxerit,[2] & per eos res amouerit,[b] ita, vt ipsa non cõtrectauerit: rerum amotarum iudicio tenebitur. Verum est itaque, quod Labeo scribit, 2† vxorem rerum amotarum teneri: etiam si ad eam res non peruenerint. [c] 3†

Hæc actio cõpetit cõiugi pro re à se bona fide possessa. Bar.

Marcellus lib 7. Digest.

LEX XX.

SI rem, quam maritus bona fidee merat, vxor amouerit, 4† vel opem furi tulerit, [d] idque fecerit diuortij causa, [e] rerum amotarum iudicio damnabitur.

In eam, quæ causa mortis sperata amouet, vtilis hæc actio datur. h. d. secundum primam lectiuram. Legitur alio modo. Qui amouit causa mortis sperata, tenetur hac actione: si postea diuortium est secutum. h. d. Bar.

5† Paul. lib. 7. ad Sab.

LEX XXI.

SI mulier, cum de viri vita desperans, surreptis quibusdã rebus, diuertisset; conualuerit vir, vtilis [f] rerũ amotarum actio ei danda est.

Etiam si amouendo furtũ non fiat: mulier cuius dolo fit amotio, tenetur rerum amo. actione. Bar.

¶ Si seruus mulieris, iussu dominæ diuortij causa, res amouerit; Pædius putat, nec furtum eum facere: quoniam nihil lucri sui causa contrectet; nec videri furtum facienti opem ferre, cum mulier furtũ non faciat: [h] quamuis seruus in facinoribus [i] domini dicto audiens esse nõ debeat. * Sed rerum amotarum [k] actio erit.

Ex facto serui dotalis mulier tenetur, si fuerit sciens, alias liberatur dimittendo pro noxa. Bar.

¶ At si in dotem seruus datus furtũ viro fecerit, si quidem mulier talem esse eũ scierit; totum damnum viro sarciet: 6† quòd si ignorauerit, tunc non vltra condemnationem noxæ [l] mulctanda erit.

Si res dotalis amoueatur, hẽt locũ hæc actio propter interusurium medij tẽporis. B.

¶ Rerum amotarum actio [m] damnũ repræsentat, 7† quod factum est in reb. amotis, etiã si postea dotis exactio cõpetat. Commodi quoque, 8† si quid amotis rebus amiserit vir, ratio [n] habenda est.

Hæc actio est persecutoria, ideo perpetua. Bar.

¶ Hæc actio, licet ex delicto nascatur, tñ rei persecutionẽ continet, & ideo non anno finitur, [o] 9† sicut condictio ex causa furtiua. P Præterea & hæredibus * competit. q

In actione ex maleficio non est locus beneficio, nequis condemnetur, nisi in quantum facere potest. Bar.

¶ Nec viro, nec mulieri prodest in hoc iudicio, si facere non [10]† possint; [r] pẽdet enim id ex furto. [s]

nõ fecit seruus dolo, quia obedies: vel qa dominæ rem credẽs. & ita nec ipsa peream: & sic non fert opẽ ei, quod nõ est ibi. & sic fecit dolum. vnde tenetur dña vel noxali, si ignorauerit: vel suo nomine, si iussit.

i *Facinorib.*] atrocioribus. vt hic. & ff. de noxa. l. 2. § 1. & ff. de aç. & obl. l. seruus. & de re. iu. l. ad ea. & facit ff. de fur. l. si qs vxori. §. neq;. & l. si is. §. si tu. & l. q seruo. ff. pri. Ac.

k *Amotarum*] in qua sufficit res amotas. & dolo malo. & cã diuortij. & securũ diuortiũ: vt in summa. Ac.

l *Noxæ*] Facit sup. de pig. act. l. si seruus. & § mã. l. ĩtet cãs. ff. sed eũ seruus. & sup. loc. l. eũ in plures. § seruũ. m *Rerum amo. actio.*] dic. qr mulier. q amouit viro res dotales. tenetur re. amissa. licet postea actio dotis mulieri cõpetitura sit: & hoc vt vir hẽat interusuriũ medij tẽpis ar. ff. eo. l. ob res Annua. in bima, trima die olĩ. hodie post annũ hmõi mobilia restituunt: vt C. de rei vx. act. § exactio. Nõ ergo interĩ ẽ locus cõpẽsationi. vt ff. de cõpẽ. l. qđ in diẽ. & qa ipẽs sũt amota: q. ff. cõpensatio. alias locũ habet. vt C. eo. l. 2. sed an mulier incidit in l. si quis in tãtam, vel in decretum diui Marci. dic vt C. eo. l. 2.

n *Ratio*] s. siue quis amiserit quod putat æstimationẽ vel pœnã: qa sẽ amotã pẽcuniã neqt: aut creditã à se pecuniã chirographo sublato probare nõ valeat; siue ĩ usuratur pura serui operas, vel hĩditatem, in qua seruus, per vxorẽ amotus fuerat institutus. multa quoq; alia causarum corpori cohærentiũ exẽpla in dãno. luctoq; in l. Aquilia. ff. & de fur. inueniũtur. R. & facit ff. ne quid in loco publico. l. 2. § merito.

o *Finitur*] vt inf. de act. & obl. l. in honorariis.
p *Furtiua*] Non finitur anno. H.
q *Competit*] vt sup. eo. l. contra. §. si post.
r *Non possint*] inf. de re ind. l. si rerum.
s *Ex furto*] bona rõ, nam furtũ non fit sine dolo. vt Inst. de obl. quæ ex delicto. § pen. ita nec hæc actio competit sine dolo. Est & alia rõ. qa diuortium est secutum: vt ff. de neg. gest. l. diuortio. Sed ratio hic posita locum hẽt const. ẽt mar. vt ff. ti. ita. l. etiam. § licet. & insta de re ind. l. sed hæc in fi.

6† Sarciet. P. F.

7† Qđ factũ eũ in reb. amotis, hæc ver. nõ le. P. F.

8† Si qđ P. F.

9† Sicut condictio furtiua. in P. F. In aliis q busdam exẽ pl. legitur sicut nec. &c. sed quali tercunq; legis. idẽ est sensus.

* Non in hæredes. Vide Cuia. 3. obs. 37. & Gothof. hic

10† Non possunt. P. F.

in fi. Hu. Item secus in actione ex stipulatu pro dote, quam in hac actione. Accur.

S *I propter*] CASVS. Mulier amouit viro res constant. matrimonio, postea solutum est matrimonium, vnde eam conuenit maritus rerum amo. & ipsa nolens restituere res amotas, condemnata fuit in earum æstimationem: sicque res amotæ remanserunt penes eã, & postea ipsa ab earum possessione cecidit, numquid habet rei vendicat. ad eas repetendas? & dicitur, quod sic, & ¶ non cadat à poss. & ab ea petat hæres quondam mariti, vel ipse maritus quondam, exceptione remouetur.

¶ *Si mulier.*] Mulier de morte viri desperans, non autem diuortium cogitans, surripuit res mariti: & maritus mortuus est, sicut ipsa credebat, certè non habet locum ac. rerum amota, quia non fuit amotum causa diuortij, sed causa mortis, vt dictum est, vt infra eodem l. rer. amo. sed habet locum pro hæredibus mariti actio ad exhibend. & petitio hæredi. sed in isto alio casu benè habet locum act. rer. amot. Interim mulier constante matrimonio surripuit res viro, & postea diuertit, vnde habet locum act. rerum amota, postea ipsa reuersa fuit ad maritum, & sic cessauit actio rerum amotarum, interim postea constante secunda reuersione, ipsa surripuit eidem marito alias res & solutum est matrimonium inter eos. certè non solum pro rebus amotis per eam post reuersionem, sed etiam pro amotis in prima constantia matrimonij manet actio rerum amo. Et quod dixi in rebus amotis in vtroque matrimonio, scilicet vt habeat locum repetitio impẽsarum factarum in vtroque matrimonio: idem est in donationibus factis per maritum vxori constante primo matrimonio, & secundo: quia de vtrisque habet repetitionem maritus, cum enim non valuerint repeti possunt per donantem, vt dixi supra sol. matr. l. diuortio, §. ob donationes. hoc dicit cum l. seq. Viuia.

a *Qua dole.*] & ideo non videbatur actio danda, sed contra est, vt subijcit. Accur.

b *Emptoris loco*] vt & inf. pro emptore, l. 2. in fi. & l. 3. & sup. de publi. in rem act. l. sed & si res. 2. respon. & su. commo. l. si vt certo, §. 2.

c *Danda est*] si res erat præsens tempore æstimationis, aliàs actio ei cedenda est. vt sup. de rei vendi. l. eius, & l. seq. & de dona. inter virum, & vxo. l. si donatæ, secus si dolo desiit possidere, vt supra de rei vendi. l. is qui. in fin. & infra de re iudi. l. in depositi. Item de euictione ei non cauetur, vt sup. eod. l. ideoque, sed quidam contra, & ibi ideo, quia passa est iurari in litem contra se: hic non. sed pro prima, sup. de rei vend. l. & ex diuortio, §. petunt. & de condi. fur. l. si ieiunus, §. cauere. Accur.

Litis æstimatio facit emptionem: ideo soluens habet exceptionem, & retentionem. Bar.

Iulianus lib. 19. Digest.

LEX XXII.

* SI propter res amotas egero cum muliere, & lis æstimata sit, an actio ei dã da sit, si amiserit possessionẽ? mouet me, quia dolo a acquisiuit possessionem. Respondi. Qui litis æstimationem suffert, emptoris b loco habẽdus est. Ideoque si mulier, cum qua rerum amotarum actum est, æstimationem litis præstiterit: aduersus vendicantem maritum, vel hæredem mariti exceptionẽ hẽt, & si amiserit possessionem, in rem actio ei danda est. c

Si mulier amouit causa mortis, quæ secuta est, tenetur actione petitionis hæreditatis, & ad exhibendum. Bart.

¶ Si mulier mortis causa res amouerit, deinde mortuus est maritus: hæreditatis petitione, vel actione ad exhibendum, consequi poterit hç res d * id, quod amotum est.

Aphrican. lib. 8. quæst.

Rei amotarum iudicium sic habet locum, si diuortij consilio res amotæ fuerint, & secutum diuortium fuerit. Sed si in mrimonio vxor marito res subtraxerit, licet cessaret e † domino. Accur.

d *Haret*] s. viri, vt & su. eo. l. contra. §. sed. & si morte, & vti. li actione rer. amo. vt su. eo. l. si mulier. in prin. Accur.

e R *Edintegrato*] aliàs sed redintegrato, aliàs redintegrato. Accur.

f *Prioris*] fuerunt, ergo duo diuortia. Accursius.

LEX XXIII.

* REdintegrato e matrimonio, si iterum diuortium factum erit: ob res amotas prioris f diuortij cã, item ob impensas, donationesque priore matrimonio factas, manere actionem existimaui. g 1 †

Ob res amotas mulier tenetur plurib. actionibus, licet altera debet eligi. Bar.

Vlpianus lib. 5. regularum.

LEX XXIV.

OMnes res amotas, vel proprias viri, vel etiam dotales tam 2† vendicatio, h quam * condictio i viro aduersus mulierem competit, & in potestate eius est, qua velit actione vti. k

Pro rebus amotis, secuto diuortio, competit hæc actio: si diuortium non est secutum, competit condictio. h. d. Bar.

3† Martianus lib. 11. institu.

LEX XXV.

RErum quidẽ amotarum iudicium sic habet locum, si diuortij consilio res amotæ fuerint, & secutum diuortium 1 fuerit. Sed si in mrimonio vxor marito res subtraxerit, licet cessaret m 4† domino. Accur.

R *Erum quidem amotarum*] CASVS. Tunc demum habet locum act. rerum amo. si mulier amouit causa diuortij, vel etiam vir. & postea diuortium secutum est, si autem non est secutum diuortium, vel si secutum est, non tamen ipsa surripuit causa diuortij: sicque non habet locum act. rerum amo. tamen maritus non debet propter hoc res suas amittere, ideo furti condictione condicet.

1 *Diuortium*] sunt ergo necessaria, vt competat hæc actio, scilicet amotio. & dolus, vt supra eodem. l. si mulier. in fin. & causa diuortij, & quod secutum sit. vt hic. & not. secundum Azo. quod de iure canonico non habet locum hic titu. si enim tenuit matrimonium. ergo nunquam potuit separari postea. nisi ex causa fornicationis, & tunc etiam non solutum matrimonium: sed potest negari debitum vxori. ¶ verò non tenuit matrimonium, non datur hæc actio: vt sup. eodem. l. si concubina, nec dicitur diuortium quando separatur iure cognationis, vel affinitatis: immò declaratur non tenuisse matrimonium. sed in casu quando ipsa causa speratæ mortis amouit forte etiam hodie locum habet, vt sup. eo. l. si mulier.

m *Licet cesset*] nisi post diuortium celet, vt supra eodem l. si concubina, §. 2. & est contra. C. de furti. l. fin. §. fin. Sol, vt ibi. Accur.

Cu-

* Videl. 31. l. si is & seq. Leuis rei. & seq. fu. de rei vẽdic. Cõt.

* Qui die rerum, si mulier dos fuisset soluta alioquin nec hæredib. nec quibuscũque legatarijs ẽt si res essent fabricæ hospitalis relictæ competerent. Bal. in l. 1. in fin. rer. mo de quæri tur. C. si mulier. res. peg.

* Vide in hunc lo. Cuiac. 8. ad Afri.

† Existimauit. P. Fio.

2† Vindicatio. in. P. F.

* Id est actio rerũ amot. l. rerum, la 2. inf. eo. Cont.

3† Li. 5. regularũ. P. F.

4† Cessat P. F.

a *Sed & si. Induxerit*] ſ. mulier.
b *Amouerit*] ſi ipſi amouerint eius ope & cõſilio: alioqn nec ipſi, nec ipſa amouiſſet, ſecus eſſet: vt arg. ff. de furt. l. ſi quis vxori. & ſeq. §. neque verbo. vt l. ſi is qui rem. §. ſi tu Tutꝰ.
c *Non peruenerint*] ſecus eſt in condi. fur. vt inf. de fur. l. vulgaris. in fi. & l. ſeq. & ſup. de condi. fur. l. ex cauſa furtiua. & l. ſeq. & ibi no. plenè & facit inf. eo. tit. l. ſi mulier. 4. fi. H.
d *Rem. Opem furti tulerit*] ſecus in condictio. fur. vt no. ſup. lege proxima.
e *Diuortij cauſa*] aliàs ſecus: vt inf. eo. l. rerum, niſi in caſu: vt inf. l. prox. ſi mulier. in princ. Accur.

1† Li. 34. ad edi. P. F.

2† Scripſit. P. F.

3† Peruenerit. P. F.

4† Amouit, mulier fecit. co. P. F. inte. lege.

5† Li. 37. ad edi. P. F.

6† Sarcietur. P. F.

7† Qđ factũ eſt in reb. amotis, hæc ver. nõ le. P. F.

8† Si qđ P. F.

9† Sicut condictio furtiua. in P. F.

1 † Vlpian. lib. 5. ad Sabin.

LEX XIX.

SEd & ſi diuortij tẽpore fu res in domum mariti induxerit,[a] & per eos res amouerit,[b] ita, vt ipſa non cõtrectauerit: rerum amotarum iudicio tenebitur. Verum eſt itaque, quod Labeo ſcribit, 2 † vxorem rerum amotarum teneri: etiam ſi ad eam res non peruenerint. [c] 3 †

Hæc actio cõpetit cõiugi pro re à ſe bona fide poſſeſſa. Bar.

Marcellus lib 7. Digeſt.

LEX XX.

SI rem, quam maritus bona fidee merat, vxor amouerit, 4 † vel opem furi tulerit, [d] idque fecerit diuortij cauſa, [e] rerum amotarum iudicio damnabitur.

In eam, quæ cauſa mortis ſperata amouet, vtilis hæc actio datur. h. d. ſecundum primam lectiuram. Legitur alio modo. Qui amouit cauſa mortis ſperata, tenetur hac actione: ſi poſtea diuortium eſt ſecutum. h. d. Bar.

5 † Paul. lib. 7. ad Sab.

LEX XXI.

SI mulier, cum de viri vita deſperans, ſurreptis quibuſdã rebus, diuertiſſet; conualuerit vir, vtilis [f] rerũ amotarum actio ei danda eſt.

Etiam ſi amouendo furtũ non fiat: mulier cuius dolo fit amotio, tenetur rerum amo. actione. Bar.

¶ Si ſeruus mulieris, iuſſu dominæ diuortij cauſa, res amouerit; Pædius putat, nec furtum eum facere: quoniam nihil lucri ſui cauſa contrectet; nec videri furtum facienti & opem ferre, cum mulier furtũ non faciat: [h] quamuis ſeruus in facinoribus [i] domini dicto audiens eſſe nõ debeat. * Sed rerum amotarum [k] actio erit.

Ex facto ſerui dotalis mulier tenetur, ſi fuerit ſciens, alias liberatur dimittendo pro noxa. Bar.

¶ At ſi in dotem ſeruus datus furtũ viro fecerit, ſi quidem mulier talem eſſe eũ ſcierit; totum damnum viro ſarciet: 6 † quòd ſi ignorauerit, tunc non vltra condemnationem noxæ [l] mulctanda erit.

Si res dotalis amoueatur, hẽt locũ hæc actio propter interuſurium medij tẽporis. B.

¶ Rerum amotarum actio [m] damnũ repræſentat, 7 † quod factum eſt in reb. amotis, etiã ſi poſtea dotis exactio cõpetat. Commodi quoque, 8 † ſi quid amotis rebus amiſerit vir, ratio [n] habenda eſt.

Hæc actio eſt perſecutoria, ideo perpetua. Bar.

¶ Hæc actio, licet ex delicto naſcatur, tñ rei perſecutionẽ continet, & ideo non anno finitur, [o] 9 † ſicut condictio ex cauſa furtiua. P Præterea & hæredibus * competit. q

In actione ex maleficio non eſt locus beneficio, nequis condemnetur, niſi in quantum facere poteſt. Bar.

¶ Nec viro, nec mulieri prodeſt in hoc iudicio, ſi facere non [10] † poſſint; [r] pẽdet enim id ex furto. [ſ]

a *Induxerit*] ſ. mulieri.
b *Amouerit*] ſi ipſi amouerint eius ope & cõſilio: alioqn nec ipſi, nec ipſa amouiſſet, ſecus eſſet: vt arg. ff. de furt. l. ſi quis vxori. & ſeq. §. neque verbo. vt l. ſi is qui rem. §. ſi tu Tutꝰ.
c *Non peruenerint*] ſecus eſt in condi. fur. vt inf. de fur. l. vulgaris. in fi. & l. ſeq. & ſup. de condi. fur. l. ex cauſa furtiua. & l. ſeq. & ibi no. plenè & facit inf. eo. tit. l. ſi mulier. 4. fi. H.
d *Rem. Opem furti tulerit*] ſecus in condictio. fur. vt no. ſup. lege proxima.
e *Diuortij cauſa*] aliàs ſecus: vt inf. eo. l. rerum, niſi in caſu: vt inf. l. prox. ſi mulier. in princ. Accur.
f *Rerum amo.*] Vxor mea amouit mihi res, quas mihi dedera: in dotem. poſtea fol. eſt matr. inter me & eam. & ſic ipſa huius repetitionem dotis, ſi non ſurripuiſſet dotem, vnde videtur, quòd maritus nõ poſſet ab ea repetere res dotales, quas ipſa amouit: quia & ſi non furripuiſſet, eas poſſet repetere. Dicitur tamen hic quod poteſt: quia interim patitur damnum maritus eo, quod fructus non hẽt ex reb. dotalib. per eam ſurreptis: & non ſolũ lucri, ſed et dãni hr rõ.
g *Hæc actio*] Actio ter. amo. cõtinet rerũ perſecutionẽ, quia naſcatur pp delictũ ſurripiẽtis. & iõ nõ finit anno, ſicut cõdõ furtiua. Item non ſolũ marito, ſed et hrdi eius cõpetit: & ſi mulier nõ eſt ſoluẽdo cõuẽta. te. amo. in ſolidũ cõdẽnatur. & idẽ eſt in viro ſurripiẽte, & litera dicit rationẽ bonã.
h *Vtilis*] non directa: quia hic non fuit diuortium. quod eſſet opus, vt inf. eo. l. rerum. vel ideo quia mors fuit cã amotionis, non diuortium, licet & illud interceſſerit. nã dicitur diuertiſſe, videbatur aũ nulla danda, cum mors præbuerit cãm diuortio. & per cõſequẽs amotioni: qa cã ceſſante ceſſaret actio. ſed certè diuortiũ remanet, & cã proxima pt dici.
i *Facinoris*] ſ. mulieri.
k *Non faciat*] immo vr: vt ff. de fur. l. ſi quis vxori. in prin. & l. qui ſeruo. § idẽ Põponius & ff. e. l. 3. §. 1. q ſũt cõtra Sol. hic nõ fecit ſeruus dolo, quia obediẽs: vel qa dominæ rem credẽs. & ita nec ipſa per eũ: & ſic non fert opẽ ei, quod nõ eſt ibi. & ſic fecit dolum. vnde tenetur dña vel nox ali. ſi ignorauerit: vel ſuo nomine. ſi iuſſit.
l *Facinoris*] atrocioris. vt hic. & ff. de noxa. l. 2. §. 1. & ff. de ac. & obl. l. ſeruus, & de re. iu. l. ad ea. & facit ff. de fur. l. ſi qs vxori. §. neq;. & l. ſi is. §. ſi tu. & l. q ſeruo. l. prĩ. Ac.
m *Noxæ*] Facit ſup. de pig. act. l. ſi ſeruus. & ſ. mã. l. item cãs. f. ſed cũ ſeruus. & ſup. loc. l. cũ in plures. §. ſeruũ. in *Rerum amo. actio.*] dic, q mulier, q̃ amouit viro res dotales, tenetur re. amota: dicet poſtea actio dotis mulieri cõpetitura ſit: & hoc vt vir hẽat interuſuriũ medij tpis ar. ff. eo. l. ob res Annua. in bima, trima die olĩ. hodie poſt annũ hmõi mobilia reſtituunt: vt C. de rei vx. act. §. exactio. Nõ ergo interĩ locus cõpẽſationi, vt ff. de cõpẽ. l. qđ in diẽ. & qa ſpẽs ſũt amotæ: q̃. ſ. cõpenſatio, aliàs locũ habetet, vt C. eo. l. 1. ded an mulier incidit in l. ſi quis in tãtam, vel in decretum diui Marci. dic vt C. eo. l. 2.
n *Rario*] ſ. ſiue quis amiſſurus qd ſit, puta æſtimatiõnẽ vel pœnã: qa tẽ amotã ppſa re negt: aut creditã à ſe pecuniã chirographo ſublato probare nõ valet; ſiue ſi lucraturpura ſerui operas, vel hĩditatem, in qua ſeruus, per vxorẽ amotus fuerat inſtitutus. multa quoq; alia cauſarum corpori cohærentiũ exẽpla in dãno. lucroq; in l. Aquilius. & de fur. inueniũtur R. & facit ff. ne quid in loco publico. l. 2. §. meritò.
o *Finitur*] vt inf. de act. & obl. l. in honorarijs.
p *Furtiua*] Non finitur anno. H.
q *Competit*] vt ſup. eo. l. contra. §. ſi poſt.
r *Non poſſint*] inf. de re iud. l. ſi rerum.
ſ *Ex furto*] bona rõ, nam furtũ non fit ſine dolo. vt Inſtit. de obl. quæ ex delicto. §. pen. ita nec hæc actio competit ſine dolo. Eſt & alia rõ, quia diuortium eſt ſecutum: vt ſu. de neg. geſt. l. diuortio. Sed ratio hic poſita locum hẽt conſ. ẽt mau, vt ſu. ti. e. l. etiam. §. licet. & inſta de ac. iud. l. ſed hoc. in fi.

1† Li. 34. ad edi. P. F.

2† Scripſit. P. F.

3† Peruenerit. P. F.

4† Amouit, mulier fecit. co. P. F. inte. lege.

5† Li. 37. ad edi. P. F.

6† Sarcietur. P. F.

7† Qđ factũ eſt in reb. amotis, hæc ver. nõ le. P. F.

8† Si qđ P. F.

9† Sicut condictio furtiua. in P. F.

10† Non poſſint. P. F.

* Facit 11. qõ. 3. c. 9. reſtitit. Et Gell. li. 2. Noct. At. c. 7.

in fi. Hu. Item secus in actione ex stipulatu pro dote, quam in hac actione. Accur.

S *I propter*] CASVS. Mulier amouit viro res constant. matrimonio, postea solutum est matrimonium, vnde eam conuenit maritus rerum amo. & ipsa nolens restituere res amotas, condemnata fuit in earum æstimationem: sicque res amotæ remanserunt penes eã, & postea ipsa ab earum possessione cecidit, nunquid habet rei vendicat. ad eas repetendas? & dicitur, quod sic, & si non cadat à poss. & ab ea petat hæres quondam mariti, vel ipse maritus quondam, exceptione remouetur.

¶ *Si mulier.*] Mulier de morte viri desperans, non autem diuortium cogitans, surripuit res mariti: & maritus mortuus est, sicut ipsa credebat, certè non habet locum ac. rerum amotarum, quia non fuit amotum causa diuortij, sed causa mortis, vt dictum est, vt infra eodem l. rer. amo. sed habet locum pro hæredibus mariti actio ad exhibend. & petitio hæredi. sed in isto alio casu benè habet locum act. rer. amot. Interim mulier constante matrimonio surripuit res viro, & postea diuertit, vnde habet locum act. rerum amota, postea ipsa reuersa fuit ad maritum, & sic cessauit actio rerum amotarum, interim postea constante secunda reuersione, ipsa surripuit eidem marito alias res & solutum est matrimonium inter eos. certè non solum pro rebus amotis per eam post reuersionem, sed etiam pro amotis in prima constantia matrimonij manet actio rerum amo. Et quod dixi in rebus amotis in vtroque matrimonio, scilicet vt habeat locum repetitio impẽsarum factarum in vtroque matrimonio: idem est in donationibus factis per maritum vxori constante primo matrimonio. & secundo: quia de vtrisque habet repetitionem maritus, cum enim non valuerit: repeti possunt per donantem, vt dixi supra sol. matr. l. diuortio. §. ob donationes. hoc dicit cum l. seq. Viuia.

a *Quia dolo.*] & ideo non videbatur actio danda, sed contra est, vt subijcit. Accur.

b *Emptoris loco*] vt & inf. pro emptore. l. 2. in fi & l. 3. & sup. de publi. in rem act. l. sed & si res. 2. respon. & su. commo. l. si vt certo. §. 1.

c *Danda est*] si res erat præsens tempore æstimationis, aliàs actio ei cedenda est. vt sup. de rei vendi. l. eius. & l. seq. & de dona. inter virum. & vxo. l. si donatæ, secus si dolo desiit possidere. vt supra de rei vendi. l. is qui. in fin. & infra de re iudi. l. in depositi. Item de euictione, et non caueius, vt sup. eod. l. ideoque, sed quidam contra, & ibi ideo, quia passa est iurari in litem contra se: hic non. sed pro prima, sup. de rei vend. l. & ex diuerso. §. penult. & de condi. fur. l. si seruus. §. cauere. Accur.

d *Hæres*] s. viri. vt & su. eo. l. contra. §. sed. & si morte. & vti. li actione rer. amo. vt su. eo. l. si mulier. in prin. Accur.

e *Redintegrato*] aliàs sed redintegrato, aliàs redintegrato. Accur.

f *Prioris*] fuerunt ergo duo diuortia. Accursius.

g *Existimaui.*] scilicet, ego Aphricanus, cessat ergo interim actio pro prædictis, nõ autem extinguitur, vt inf. eod. l. hn. sic & in præscriptione contra pupillum, vt C. de præscr. 30. ann. l. sicut, & dos redintegratur. vt sup. de iu. dot. l. si is in fi. & facit sup. tit. 2. l. penult. vxor. Ac.

Litis æstimatio facit emptionem: ideo soluens habet exceptionem, & retentionem. Bar.

Iulianus lib. 19. Digest.

LEX XXII.

* SI propter res amotas egero cum muliere, & lis æstimata sit, an actio ei dã da sit, si amiserit possessionẽ? mouet me, quia dolo [a] acquisiuit possessionem. Respondi. Qui litis æstimationem suffert, emptoris [b] loco habẽdus est. Ideoque si mulier, cum qua rerum amotarum actum est, æstimationem litis præstiterit: aduersus vendicantem maritum, vel hæredem mariti exceptionẽ hẽt, & si amiserit possessionem, in rem actio ei danda est.[c]

Si mulier amouit causa mortis, quæ secuta est, tenetur actione petitionis hæreditatis, & ad exhibendum. Bart.

¶ Si mulier mortis causa res amouerit, deinde mortuus est maritus: hæreditatis petitione, vel actione ad exhibendum, consequi poterit hæres [d] * id, quod amotum est.

Aphrican. lib. 8. quæst.

* Vide l. 35. l. si is fi & seq. l. eius rei. & seq. fu. de rei vẽdic. Cõt.

* Quid dicerem, si mulieri dos fuisset soluta alioquin nec hæredib. nec quibuscũque legatarijsẽt si res essent fabricæ hospitalis relictæ competerent. Bal. in l. 2. in fi. ver. modo quæritur C. si aduer. rem. pig.

* Vide in hunc lo. Cuiac. R. ad Afri.

LEX XXIII.

* REdintegrato [e] matrimonio, si iterum diuortium factum erit: ob res amotas prioris [f] diuortij cã, item ob impensas, donationesque priore matrimonio factas, manere actionem existimaui. g † [1]

Ob res amotas mulier tenetur plurib. actionibus, licet altera debet eligi. Bar.

Vlpianus lib. 5. regularum.

LEX XXIV.

OB res amotas, vel proprias viri, vel etiam dotales tam [2]† vendicatio, [h] quam * condictio [1] viro aduersus mulierem competit, & in potestate eius est, qua velit actione vti.[k]

Pro rebus amotis, secuto diuortio, competit hæc actio: si diuortium non est secutum, competit condictio. h. d. Bar.

[3]† Martianus lib. 11. institu.

LEX XXV.

RErum quidẽ amotarum iudicium sic habet locum, si diuortij consilio res amotæ fuerint, & secutum diuortium [l] fuerit. Sed si in mrimonio vxor marito res subtraxerit, licet cesset [m] [4]† domino. Accur.

[1]† Existimauit. P. Flo.

[2]† Vindicatio. inp. F.

* Id est actio rerũ amotarum. l. rerum. la 2. inf. eo. Cont.

[3]† Li. 3. regularũ. p. F.

[4]† Cessat F. F.

R *Erum quidem amotarum*] CASVS. Tunc demum habet locum act. rerum amo. si mulier amouit causa diuortij, vel etiam vir. & postea diuortium secutum est, si autem non est secutum diuortium, vel si secutum est, non tamen ipsa surripuit causa diuortij: sicque non habet locum act. rerum amo. tamen maritus non debet propter hoc res suas amittere, ideo furti condictione condicet.

k *Vtrum*] sunt ergo necessaria, vt competat hæc actio scilicet, amotio. & dolus. vt supra eodem. l. si mulier. in fin. & causa diuortij, & quod secutum sit. vt hic. & not. secundum Azo. quod de iure canonico non habet locum hic titu. si enim tenuit matrimonium. ergo nunquam potuit separari postea, nisi ex causa fornicationis. & tunc etiam non solutur matrimonium: sed potest negari debitum vxori. si vero non tenuit matrimonium, non datur hæc actio: vt sup. eodem. l. si concubina, nec dicitur diuortium quando separatur iure cognationis, vel affinitatis: immo declaratur non tenuisse matrimonium. sed in casu quando ipsa causa speratæ mortis amouit forte etiam hodie locum habet. vt sup. eo. l. si mulier.

l *Diuortium*] si mulier amouit causa diuortij, vel etiam vir. & postea diuortium secutum est, si autem non est secutum diuortium, vel si secutum est, non tamen ipsa surripuit causa diuortij: sicque non habet locum act. rerum amo. tamen maritus non debet propter hoc res suas amittere, ideo furti condictione condicet.

m *Licet cesset*] nisi post diuortium celet. vt supra eodem l. si concubina. §. 2. & est contra. C. de furti. l. fin. §. fin. Sol. vt ibi. Accur.

Cre-

a *Condicère potest.*] condictione furtiua: nam furtum committit, licet furti agi non possit, vt ff. eo. l. 1. Vel dic condictione certi, vel sine cā, vt ff. eo. l. pri. dixi & l. si cōcubina, §. 2. & hoc in honorē matrimonij: vt su. eo. l. 2. & C. eo. l. 2. Acc.

b *Iuregentium*] quia iure naturali, seu ex naturali obligatione tantū actio non procedit, vt infra de fideiuss. l. fideiussor. §. 1. H. sed certè naturalis obligatio dicitur id est, de iure gētium. item, & de iure gentium non sunt actiones; sed de iure ciuili, vt sup. de orig. iur. l. 2. §. deinde, quare dic iuregentium. &c. addita tamen actione de iure ciuili, Vel dic, quod vocat iusgentium. s. ciuile: eo quod ab omnib. gentibus est receptum.

rerum amotarum actio, tamen ipsas res marius condicere potest. a Nam iuregentium b condici puto res posse ab ijs, qui non ex iusta causa possident.

Ista actio est in personam, hoc dicit Bar.

Caius li. 4. †ad edic. prouin.

LEX XXVI.

ij RErum amotarum actio condictio est.c

Actio ciuilis proposita ab vno, non differtur propter accusationem criminalem propositam ab alio. h. d. Vel aliter: Accusans criminaliter non potest reconueniri ciuiliter, vt in contrario: sed vnus & idem potest agere ciuiliter & criminaliter. Bar.

Papinia. 2† lib. 1. de adult.

LEX XXVII.

iij RErum amotarum actio ob adulterij crimen, quo mulier postulata est, non differtur. d

Pro re viri subtracta competit actio furti extraneo cuius interest, licet non viro. B.

LEX XXVIII.

* SI vxor rem viri ei, cui eam vir commodauerit, surripuerit, isque conuentus fit, habebit furti actionē, e quamuis vir habere non possit.

Inspicitur quātum res valuit tempore amotionis, et postea quanti plurimi fuerit. B.

Trypho. lib. 7. disputatio.

LEX XXIX.

iiij RErum amotarū æstimatio ad tempus, quo amotæ sunt f res, 3† referri debet: nam in veritate furtum fit, & etsi leuius coerceatur mulier. Quare nec à bonæ fidei possessore ita res amotæ vlucapiuntur, h sed si pluris factæ non restituuntur, quæ amotæ sunt, crescit i æstimatio, vt in condictione k rei furtiuæ.

Per matrimonium redintegratum soluitur hoc iudicium, hoc dicit. Bar.

Papinianus. 4†

LEX XXX.

* CVm, soluto l matrimonio, rerum amotarum iudicium contra mulierem instituitur, redintegrato rursus matrimonio, soluitur m iudicium.

5† Deliberis * agnoscendis, n & alendis à parentibus, vel à patronis o libertis.

TITVLVS III.

Primo Iurisconsul. ponit in summa, quæ fuit mens senatusconsulti circa hoc: vsq; ibi, Permittitur igitur: ibi ponitur, quæ fuit mens senatusconsulti in quantū spectat ad mulierem, cum quibusdā declarationibus vsque ibi, Mariti. ibi tertia, in qua ponitur mens senatusconsulti in quantum ad maritum spectat vsque ibi. Sed si maritus: ibi quarta in qua tractat permixtim de marito, & vxore contemnentibus senatusconsul. vel obedientibus: vsq; ad l. sine contra. §. quia Plautianum. ibi quinta, in qua circa dicta format aliquas quæstiones vsque ad l. si quis a liberis. B.

---

1 Regula iter enī criminalis præfertur ciuili l. fi. C. de ord. iu. & vbi accusantur testes d falso facit supersederi ī cā principali Bar. in l. Diuus, §. Diuus. ff. de pe. hæred. in ver. & ex hoc habes.

2† Li. 6. quæstio. * Pro intellectu huius l. vide Gothofr. hic.

3† Li. 4. respons. P. F.

3† Res non lig. P. F.

---

a *Condictio est.*] condictione furtiua: nam furtum committit, licet furti agi non possit, vt ff. eo. l. 1. Vel dic condictione certi, vel sine cā, vt ff. eo. l. pri. dixi & l. si cōcubina, §. 2. & hoc in honorē matrimonij: vt su. eo. l. 2. & C. eo. l. 2. Acc.

b *Iuregentium*] quia iure naturali, seu ex naturali obligatione tantū actio non procedit, vt infra de fideiuss. l. fideiussor. §. 1. H. sed certè naturalis obligatio dicitur id est, de iure gētium. item, & de iure gentium non sunt actiones; sed de iure ciuili, vt sup. de orig. iur. l. 2. §. deinde, quare dic iuregentium. &c. addita tamen actione de iure ciuili, Vel dic, quod vocat iusgentium. s. ciuile: eo quod ab omnib. gentibus est receptum.

c *Condictio est*] i. in personam actio, vt C. de donat. quæ sub modo. l. 1. & Instit. de act. §. sic itaque. Vel dic, i. naturam habet condictionis, scilicet, vt non infamet, vt infra de act. & oblig. l. cessat.

d *Non differtur.*] immò contra. C. de adul. l. adulterij. Solut. hic ab alio non vito accusatur, ibi à vito. Vel ibi vir accusat, & mulier ciuiliter agit: quo casu differtur ciuilis: 1 vt C. de ord. iudi. l. quoniam, hic vir & accusat, & ciuiliter agit.

e *Furtum actionem*] C. de fur. l. fi. §. fi contra Solu. ibi res aliena viro commodata erat, quam vxor surripuit. hic ecōtra rem suam vir alij commodauit.

f *Ad tempus quo] amota sunt*] scilicet, ad minus.

g *Furtum fit*] vt supra eodem l. 1. Accursius.

h *Vsucapiuntur.*] vt Instit. de vsucapionibus. §. furtiuæ. Accursius.

i *Crescit*] sup. eod. l. si mulier. §. rerum.

k *Condictione*] vt supra de condictione furtiua. l. ex argento. & l. in re furtiua. §. 1. & infra de furtis l. in furti actione. & l. inficiando. §. infans. & facit infra de re iudicat. l. si rerum. Accursius.

l *Soluto*] scilicet iam dudum forsan. nam subito muliere reuersa, nec etiam nata hæc actio videtur, sicut nec fuisse diuortium, vt inf. de reg. iu. l. quicquid. & sup. de diuor. l. 3.

4† Lib. 11. quæst. P. F.

* Pro intellectu huius l. vide Cuiac. ad l. redintegrato. su. eod.

m *Soluitur*] & restituitur diuortio renouato, vt supra eod. l. redintegrato, & non aliquid vitiari cum ad eam causam peruenit, à qua incipere non potest. vt & sup. ad leg. Aquil. l. quia. & infra de ope. liber. l. qui libertinos. §. Iulianus. & supra soluto matrimonio l. si mulier diuerterit.

5† De agnoscendis, & alendis liberis, vel patrē lib. vel patronis, vel libertis. P. F.

* Ad hūc tit. cōfer. C. tit. 25. li. 31. Eclo. 6. Paul. 2. sen. 24. 4. Harmeno p. 7. & alias simi. loc. iur. & vide ī hūc ti. Cuiac.

n ¶ *DE LIBERIS AGNOSCENDIS, &c.* ¶ *Hoc sit per declarationem senatusconsulti, scilicet, per Plautianum, & alium, sub Traiano Hadriano fact. m, vt infra eo. l. 3. §. 1.*

o *Patronis*] in libertis, & patronis senatusconsultum non loquitur.

Senatuscon-

Senatuſconſultum] CASVS. Super tractatu iſtius tit. duo fuerunt ſenatuſconſulta. Vnum vocatur Plautianum, & aliud, quod fuit factum tempore Diui Hadriani. de quo vltimo habebis ff. eod l. 3. §. 1. Plautianum autem duo capita habet vnum caput eſt de ijs, qui falſum partum ſubijciunt: & de illo non tractatur in hoc tit. aliud caput tractat de patre: qualiter teneatur agnoſcere filiũ, quoad alimenta ei danda. ſi non obſerueret ea, quæ in ſenatuſcon. continentur. vt ff. ea. l. 1. pœna. & de alijs tractat ſimiliter. Pone ergo ita caſum hic, diuortium feci cum vxore mea: & ipſa, dicit ſe prægnantem ex me: vnde ipſa, vel pater eius vel procurator ab eis ad hoc conſtitutus denunciat mihi hoc, 30. dies poſt diuortium, vel denunciat patri meo, in cuius ſum poteſtate: vel denunciat ad domum meam: certè ego maritus debeo eis dicere, coram teſtib. non eſt verum, q̃ ipſa ex me ſit prægnans, vel debeo ad eam mittere cuſtodes, vt videant quando pariet: vt ſic poſſim ſcire, vtrum ſit meus filius, vel non ille, quem habet in ventre. Si autem non faciam vnum de prædictis duob. debeo præſtare alimenta puero, ſiue ſit ex me genitus, vel non, prius ergo debet mihi denunciare mulier, quam ego vxori, ſed ſi ipſa non denunciet, vel ſi denunciat, & poſtea cuſtodes, quos mittere ad eã volo ego maritus, non permittat ſtare ſecum: non teneor partum alere. Sed quid ſi ipſa non denunciauit mihi intra 30. dies, vt debuit: quia non credebat ſe fore prægnantem? certe adhuc audietur, vt denunciare poſſit. Sed & ſi nullo modo vult denunciare mihi, non oberit patri quantum ad alimenta ſibi per eam præſtanda, patet autem non teneri ad alimẽta, vt dictũ eſt, quod aũt dixi de triginta diebus, intelligas q̃ debent eſſe continui à tempore diuortij, & non vtiles.

¶ *Eleganter*] Pone q̃ vxor mea non denunciauit mihi marito poſt 30. dies à tempore diuortij ſe eſſe ea me prægnantem, & natus eſt partus ante 30. dies cõpletos: certè non habet locum ſenatuſconſul. Plautianum: quia illud locum habet quando poſt 30. dies natus eſt. ipſa ergo non punitur, quia non denunciauit: quia adhuc erat intra 30. dies, qui ſibi dantur ad denunciandum: nec maritus quondam, eo q̃ omiſit ea, quæ debet facere: quia ipſe non tenetur ad illa, niſi mulier prius ei denunciet: vt ff. ea. l. 6. illud. nec parui nocet: nam bene poterit ſe probare filium. ſicut ergo non nocet partui in hoc caſu, ita in eius conuerſo non nocet illi, qui dicitur pater. nam ſi mulier denunciauit mihi marito ſe eſſe prægnantem ex me ſicut facere debuit, & ego miſi cuſtodes, ſicut facere debeo: miſſio cuſtodum non nocet mihi, quin poſſim poſtea probare natum non eſſe meum filium. dicitur autem hic caſus conuerſus ad ſuperiorem: quia ſicut in ſuperiori, nec mulier mihi denunciauit, nec ego ei, vel cuſtodem miſi: ita per contrarium in iſto, & ipſa mihi denunciauit, & ego cuſtodes miſi.

¶ *Iulianus ſcribit*] Dictum eſt ff. eo. §. pœna. q̃ ſi mulier viro denunciauit, ſe ex eo prægnantẽ, ſicut debuit, & vir non miſit cuſtodes, vel non denunciauit ei econtrario eam non eſſe prægnantem ex ſe: tenetur maritus agnoſcere partum. nunc vult illud exponere & dicit, quod eſt intelligendum quantum ad alimenta. Sed ſi velit probare eum non eſſe ſuum filium, bene poteſt: immo plus: quia ſi ſua propria voluntate dicit extra iudicium cũ ſuũ filium eſſe, nihilominus pt poſtea probare eum non eſſe filium ſuũ: licèt maximam præſumptionem facit pro filio dicta patris cõfeſſio. Item quod dictum eſt ff. ea. l. §. ſed ſi maritus. quod ſi mulier non obſeruet ea, quæ in ſenatuſconſulto continentur, quod maritus quondam non cogitur filium agnoſcere: dẽt intelligi quantum ad alimenta, donec probauerit puer ſe eſſe eius filium: quod quidem non erit filio prohibitum. Sed quid ſi mulier denunciauit viro ſe eſſe ex eo prægnantem, ſicut debuit: vir autem non negauit hoc: tunc certè ſi-

Vlpi. lib. 34. ad edict.

LEX I.

SEnatuſconſultum [a] quod factum eſt de liberis agnoſcendis, duas ſpecies complectitur, vnam eorum, qui agnoſcunt: [b] alteram [1]† eorum, qui falſum [c] partum ſubijciunt.

¶ [2]† Permittitur [d] igitur mulieri, parentive, cuius in poteſtate eſt, vel ei, cui mandatum [e] eſt ab eis eſt (ſi putet prægnantem) denunciare intra dies [f] triginta, poſt diuortiũ connumerandos, ipſi marito, vel parenti, cuius in poteſtate eſt, & aut domum [h] denunciare, [i] ſi nullius eorum copiam habeat. [k] Domum accipere debemus hoſpitium, ſi in ciuitate maneat. [k] Quod ſi nõ [3]†in ciuitate ſit, ſed in villa, [l] vel in municipio, illic, vbi larem [m] matrimonio [4]† collocauerunt. [n] Denunciare autẽ qui pater dr, omittat facere ea, quæ debet, tenetur alere partum, non tamen facit ſibi præiudicium quantum ad hoc, quin poſſit probare eum ex ſe non eſſe natum: ſed ſufficit marito facere vnum ex illis, quæ ei iniunguntur in ſenatuſcon. Plautiano, puta negare ei ex ea eſſe natum, licèt non mittat cuſtodes, & in eo caſu non cuitabit mulier, quo minus ille, qui dr pater, probet ſe non patrem. & ſi iuerit pater coram iudice ad probandum hoc, aut iudex pronunciet eam eſſe ex eo prægnantem, in ea cauſa eſt, vt agnoſci debeat per illum, qui pater dicebatur, eſſe ſuum partum in oĩbus cauſis, & quo ad alimenta, & vt ſuus naſcatur. & hoc dico ſiue in veritate filius ſuus eſſet, ſiue non. vnde & fratribus ſuis erit conſanguineus, ſententia. n iſta ius facit. Si autem pronunciauerit eam non eſſe ex eo prægnantẽ, non habebũt pro ſuo, quamuis in veritate ſuus fuerit, hoc dicit cum duabus ll. ſeq. vſq; ad § quia Plautianum. Viu.

a *Senatuſconſultum*] Plautianum, cuius verba non habemus, quod pertinet ad eos partus, qui poſt diuortium edũtur, vt ff. eo. l. 3. §. 1.

b *Agnoſcunt*] i. tenentur agnoſcere. Accur.

c *Qui falſum*] de hac ſpecie non tractatur in tit. iſto. Hu. vel dic q̃ tractat aſſignando cautelam de cuſtodibus, & de contraria denũciatione, vt reſiſtat eorum fraudi, qui falſũ partum ſubijciunt, &c. vt ff. ea. l. §. denunciare. vtraque ergo ſpecies pertinet ad agnitionem liberorum. prima vt veri agnoſcantur, ſecunda vt falſi repellantur, & examinentur an veri ſint, vel falſi. item iſti qui falſum partum ſubijciũt, tenentur crimine falſi, & perpetuo. & ſoli parẽtes, vel quorum intereſt, accuſant, vt ff. ad le. Cor. de fal. l. qui falſam. §. 1. & l. lege. §. 1. licèt aliàs querela falſi 20. annorum ſit, vt C. de fal. l. querela. nec differtur hæc accuſatio in tempus pubertatis, quod dic, vt C. de fal. l. 2.

d *Permittitur*] ſc. a Senatu. q.d. quia timet mulier, ne dicatur partus ſuppoſitus, igitur, &c.

e *Mandatum*] ſpeciale vt dicunt, ſic ſimilia ff. de procur. l. Pomponius.

f *Dies*] continuos, vt ff. eo. §. dies.

g *Eſt*] ſcilicet maritus.

h *Domum*] no. ſic. C. de anna. excep. l. vt perfectius. §. fin. argum. contra. ff. quæ ſen. ſine app. l. 2. §. item cum ex edicto. Sol. vt ibi.

i *Denunciare*] ſc. mulierem non eſſe ex eo prægnantem, vt ff. ea. l. §. denunciare.

k *Manere*] manere dicitur, licèt non ſit modo præſens, alias ipſi non domi denunciare diceretur.

l *In villa*] aliàs pro domuncula, gratia fructuum facta, accipitur, vt ff. de vſufru. l. arboribus. & de verb. ſigni. l. fundi. Accur.

m *Larem*] i. vbi ſedes & tabulas, & res ſuas conſtituit, vt ff. de verb. ſig. l. in lege. & ad idem C. de incol. l. cives. lib. x. aliàs aliter accipitur domus, vt ff. de adul. l. nec in ea. §. imo occidendi. & ff. de iniur. l. lex Cor. §. domum.

n *Collocauerunt*] hoc ideo, quia vxor ſequitur forum viri per matrimonium, vt ff. de iud. l. exigere.

o Gl. in c. bonæ memoriæ. 3. ſuper verbo. ſingulares, de ele. dicit q̃ ſi aliqã capitulũ citetur q̃ ad probãdũ citationẽ fuiſſe factam, ſi non poſſit hẽri copia præfati, cui putetur citatio facta, aut maiorũ capitulũ, ſufficit legere literas publicè in capitulo vel ĩ claſtro præſentib. quibus ibi inueniuntur.

3† Quod ſi non ſit. P. F. & nõ leg. in ciuitate.

4† Collocarent. P. F.

hoc tantum[a] esse mulierem[b] ex eo prægnantem. Non ergo hoc denunciat, [c] vt mittat custodes maritus. sufficit enim mulieri 1† notum facere, quòd sit [d] 2† prægnans.

¶ Mariti est iam, aut mittere custodes; aut[e] eidem [f] 3† renunciare, quod non sit ex eo prægnans. Hoc autem, vel ipsi marito, vel alij, nomine eius facere permittitur. [g]

¶ Pœna autē mariti ea est; vt nisi aut custodes præmiserit; aut contra denunciauerit, [h] non esse ex se prægnanté, 4† cogatur [5] † partum agnoscere, [i] & si non agnouerit, extra ordinem [k] coerceatur. [6]† Debebit [l] igitur rñdere, non esse ex se prægnantem, aut noīe eius 7†ab alio rñderi. [m] Quod si factum fuerit, non aliàs necesse habebit agnoscere, nisi verè filius [n] fuerit.

¶ Illud notandum est, quod denunciatio à marito nō incipit, sed à muliere. [o]

Si mulier contemnat senatusconsultum Plautianū, præiudicat filio; nisi verè probet se filium: fallit, si errauerit, vel ex necessitate mulier denūciationem omiserit. h. d. vsq; ad §. quemadmodum. Bar.

¶ Sed si maritus vltro custodes P offerat, & ea non admittat, [q] vel si ei non denunciauerit mulier, aut si denunciauerit quidē, custodes aūt arbitratu iudicis non admiserit, [r] liberū est [s] marito, parentive eius, partū non agnoscere. [t] Si mulier esse se prægnātē, intra trigita dies (cōtinuos) nō denunciauerit. postea denuncians, cā cognita, [u] audiri debebit. Quinimmò, & si in totum omiserit denunciationē, Iulianus ait, nihil hoc nocere ei, [8] † qui editur. [x]

¶ Dies autem triginta continuos accipere debemus ex die diuortij, [7] non vules.

¶ Eleganter aūt apud Iulianum lib. 19. Digest. quæritur, si intra triginta dies marito mulier nō denunciauerit, [o] † & intra dies triginta partum ediderit, an senatusconsulto locus sit? Et ait, [10] † Plautianum senatusconsultum cessare, [z] quia de eo partu non videtur sentire, qui intra dies triginta nascatur. [11] † quippe cum dies triginta ad denunciandū [a] præstituerit Senatus. Sed hanc rem [b] non facere præiudiciū partui, arbitror.

Vxor & maritus obseruāt senatusconsultum: licet maritus partū nō agnosceret. Bar.

¶ Quēadmodum per cōtrariū, [c] si maritus, vxore denūciante, custodes miserit, nullū præiudicium sibi facit. [12] † Licebit igitur ei partū editum ex se negare. nec ei nocebit, q̄ ventrem custodierit. & ita Marcellus lib. 7. Digest. scribit. [13] † ait.n. Siue quis [14] † neget suā vxorem fuisse, siue ex se prægnantem, [d] sine præiudicio rectè mittit [15] † custodes. maximè si missurus id ipsum protestetur. [e]

Si maritus contemnat senatusconsultum Plautianū, cogitur partum agnoscere: nisi verè probet non filium. sed si mulier contemnit; maritus non cogitur, nisi ille probetur filius. Bart.

¶ Iulianus lib. 19. Digest. scripsit, [f] quod senatusconsulto cō prehensū est. Si mulier virò denunciauerit, se ex eo cōcepisse, & is cui denunciatum erit, custodes ad vētrē custodiēdū, inspiciēdūve nō miserit, neq; contestato & dixerit, eā ex se prægnanté non esse, vt ei id, quod editum sit, agnoscere sit necesse, [16] † non eò pertinere: vt quasi iudicio agnoscere se filium diceret, [h] suū hæredem [i] habeat, quāuis ex alio conceptus sit.

a *Hoc tantum*] scilicet debet.
b *Mulierem, &c.*) q.d. vbi domicilium habebat tempore matrimonij, & nunc habet: vel vbi vxor consta. matr. manere consueuit cum familia. Accur.
c *Denunciat*] i. denunciare cogitur.
d *Prægnans*] scilicet ex eo, vt ī. dixi. vel dic subintelligendū à marito.
e *Aut*) satis est alterum fieri. vt hic. & ī. ea l. §. fi.
f *Eidem*] s. mulieri.
g *Nomine eius*] qui habet speciale mandatum: vt & ī. ea l. §. permittitur. Azo. vel dic generale sufficit, secundum H. ar. ī. pro soc. l. actione. §. renunciare. plus.n. in muliere exigitur, cum ab ea incipiat nunciatio. vt ī. §. illud Accur.
h *Contra denunciauerit*) qui nō improbat, probat sic ī. ad Mace. l. si filius fam. 2. Acc.
i *Agnoscere*] i. habere & tractare, vt filiū: vt ī. ea. l. §. Iulianus. & §. fi. Accur.
k *Extraordinem*] i. arbitrio iudicis pœna plectitur. vt ī. tit. 1. l. 1. §. ex hoc rescripto. Vel dic, quod eximitur à pñs ptāte. vt argu. C. de la. lib. tol. l. 1 §. scimus. Sed ar. ī. C. de nup. l. patrē. Sed dices de facto, non de iure patrem ibi remitti. Accur.
l *Debebit*] i. poterit. sic ī. de off. Proc. l. obseruare. §. fi. & l. solent. §. sicut. item & ex se eam esse prægnantem potest rñdere, quod multum facit pro filio vt ī. eod. §. Iulianus. Accur.
m *Responderi*] subaudi. vel mittere custodes. Accur.
n *Verè filius*] summatim hoc cognito: vt ī. eo. l. si qs à liberis. §. fi vel parens. sed vbi non rñdet, nullo omno cognito præstat alimenta, donec plenè discutiatur cā filiationis; vt ī. eod. §. idem Iulianus ait.
o *Sed à muliere*] quia scit melius factū. & sic est arg. ad multa. facit. C. de proc. l. fi.
p *Custodes*] non coram iudice, vt differat à casu tertio sequenti. & no. q̄. ī. dixit de pœna mariti, nūc ā pœna mulieris.
q *Non admittat*] i. non recipiat. s. mulier custodes.
r *Non admiserit*] forè liberas trēs & liberos cum binis comitibus. vt ī. tit. 1. l. 1. §. ante ostium. & in quib. mala suspicio non sit: vt C. de epi. & cler. l. eum qui.
s *Liberum est*] s. si non receperit mulier.
t *Non agnoscere*] nisi verè filius fuerit. vt ī. e. l. §. debebit. & ī. eo. §. ex his. sed si maritus nō est contentus, sed omnino vult custodes admitti, cogenda erit reme dijs Prætoris. vt ī. tit. 1. l. 1. §. ex hoc.
u *Causa cognita*) iusti erroris, quia ignorabat se prægnantē. vel ratione minoris ætatis.
x *Et qui editur*] si probauit se esse filiū: matri tamē nocebit: quia etiam si triennio maior est, alere cogitur. vt ī. prox. §. alias non: nisi pater sit inops: vt in Auth. vt lic. mat & auiz. §. illud. colla. 8. Azo.
y *Ex die diuortij*] ℭ connumerandos H. & qui dies dicuntur vtiles. dic vt dī. ī. de diue. & temp. præsc. l. j. & quis otd. in bon. pos. ser. l. 2.
z *Cessare*] quo dicitur mulierem denunciare intra 30. dies, alias vir non teneatur agnoscere. vt ī. ea. l. §. idem per contrariū.
a *Ad denunciandū*] se esse prægnantem. Azo.
b *Sed hanc rem*] ℣ Plautianum non fit locutum de tali partu. H. vel dic quod mulier non denunciauit.
c *Per contrarium*] ita est ℣. quia sup. vxor non paruit: hic autem paruit vir.
d *Prægnantem*] repete. neget. quid autem si neutrum eorū negauit & custodes misit? Accur.
e *Protestetur*] nosce ī. de nego. gest. l. Nesennius. §. quid ergo.
f *Iulianus scripsit*] aliàs. §. Iulianus. aliàs l. quod senatusconsulto. &c.
g *Contestato*] i. coram testib. dixerit: & per hoc videtur fateri.
h *Diceret*] ad quod est cogendus: vt supra eod. l. §. denunciare. in 6. §. & confiteatur filiū. coact⁹ rñ.
i *Haredem*] ad quod est infra eodem lege quinta. §. si vel patens. & l. meminisse. & §. solent. Accursius.

1† Hoc votum P. F.
2† Prægnās. P. F.
3† denunciare ℣ non sit ex se p̄gnās. P. F.
4† Prægnantem. P. F.
5† Maritus partū &c. P. F.
6† Coercetur. P. F.
7† Ab alio. nō est in P. F.
8† Quod edit. P. F.
9† Et intra 30. partum &c. P. F.
10† Plancianum in P. F.
11† Quippe dies 30. ad denunciandum præstituit Senat⁹. P. F.
12† Faciat P. F.
13† Scripsit. P. F.
14† Neget vxorē, siue ex se prægnantem. P. F.
15† Mittet.
16† Non eò pertinet, vt si quis agnoscere se filiū diceret. suū hæredem haberet, quāuis ex alio cōceptus sit. Quēque.n. (inqt) cepit cā agi. &c. P. F.

Quan-

a *Quandocunque*] aliàs quandoque, & dic, enim, pro certè. Accursius.
b *Causa agi*] scilicet, vt planè cognoscatur.
c *Grande præiudicium*] i. magnam probationem, non tamè plenam, sed secus fortè in matris confessione, vt sup. de proba. l. fi. in fi. Itē no. q cōfessio extra ius nō nocet, vt ff. de interr. act. l. 1. in fi. & C. de lib. cau. l. iubemus, licet Ioan. dixerit contra. arg. huius l. & ff. de proba. l. quidā. & C. de pb. l. nō nudis. & l. non epistolis. H.
d *Pro filio*] cæterum contra filiū non facit patris dictū, vt ff. de Carbon. edi. l. 1 §. si quis, & §. sed & si quis, & facit in eod. tit. l. qā Labeo, & ff. de qāst. l. 1. §. 1. ibi, nec facilè, &c. & de cur. furio. l. pen. Acc.
e *Mulier*] repete, quod senatusconsulto cōprehensum est, si mulier, &c. ad qā est sup. eod. l. §. sed si maritus. Accur.
f *Non fecerit*] quia non denunciauit intra triginta dies se ex eo prægnantem, vt sup. in prin.
g *Vt ita*] s. demum, & facit inf. eod. l. si quis. §. meminisse.
h *Idem Iulianus*] aliàs lex, si vxore alias. §. idem Iulia.
i *Aut*] scilicet esse. & facit inf. de reg. iur. l. qui tacet.
k *Reiecerit*] & sic est diuortium. vt habeat locum senatus. vt inf. eod. l. si quis. §. 1. Accur.
l *Omiserit*] maritus quondam, quia vxore denunciante non contradixit, vel custodes non misit, vt sup. eod. denunciare. Accur.
m *Ei nasci*] quantum ad alimenta, vt sup. proxi. §. & sic nō est contra. ff. de ijs, q sunt sui, vel alie. iur. l. filium, vel ibi non potuit contēnere senatusconsul. quia inuenit natum, hic sic, quia nasciturum, vt inf. eo. l. si quis. §. 1. vel solue. vt ibi. Accur.
n *Ex his*] s. §. item per contrarium. & sup. proxi. §.
o *Suo*] aget ptæiudiciali. Accur.
p *Verum*] pro sed, vel pro etiam.
q *Alimenta*] si plenè probet se filium 1 in dicta causa præiudiciali. & sic non est contra. sup. eo. §. sed si maritus.
r *Cæterum*] s. si fecerit, quæ in Senatusconsul. continent. Azo.
s *Non exibit*] scilicet mulier, vel filius. Azo.
t *Pronunciauerit*] ipsum esse filium.
u *Esse suum*] hæc duo verba ponuntur loco vnius accusatiui. & regūntur, vel ab illo verbo, agnosci, vel à verbo, pronunciauerit, & continua l. prox.
x IN *omnibus causis*] quantum ad alimenta, & quo ad iusfiliationis, vt sit suus.
y *Fratribus suis*] sic inf. vnde cogna. l. 1. §. cognationem. Sed arg. contra. C. de adopt. l. pe. §. sed ne. & in Auth. quib. mod. natu. effi. sui. §. filium. colla. 6. Accur.

ADDITIO. Dic, quod ibi loquitur de illo actu qui rem de nouo in esse constituit, constat. n. quod ante non erat legitimus, sed per illū actū efficiebatur, sed nos hic de actu, qui in p̄teritum aliquid fuisse declarauit. vt ff. l. proui §. fi. facit ff. de stat. hom. l. ingenuum in hoc qū sūia faciat ius. dic plenè p Doc. in l. 1. C. quæ res ven. non poss. ẽm Bar. hic.

S *Inecontra*] CASVS. in hac l. in prin. continuatur cū casu præced.

¶ *Quia Plautianum*] Vidimus per superiora, s. à principio primæ l. vsque huc, q̄ senatuscon. Plautianū dēt locum circa illos partus, qui facto diuortio eduntur, & non prouidit eis, qui nascunt̄ const. matr. vñ factū fuit postea aliud senatusc. tpe Diui Hadriani, quod ad eis loquitur, & per illud p̄t agi vtrum maritus agnoscat eos & idē est si mortuo marito nascat, viuo th patre mariti: q maritū in ptāte hēbat: vñ nasciturus dēt recidere in eius ptātē Sed q̄d si qō est, vtrū partus natus sit consta n. matr. an soluto, vel mulier illa fuerat vxor, vel non? certe adhuc cognoscet iudex ex hoc, authoritate dicti senatusc. Sed pone, q̄ moritur est ille, q pr dr. & nō supereſt auus, qui habuerat eum in ptāte? certè non habebit locū senatus. Plau. vel illud, qd factum fuit sub D. Hadriano, sed ager puer pet. hær. & ibi q̄ret, virū fuerit eius filius, vel non: vñ si viuo pre agat ? est interdicto facto sub Diuo Hadriano, & pater interim decedat, ruptum erit illud iudiciū. & poterit petere puer se mitti in possessionem ex Car. edi. Scias ib q̄ senatusc. Plaut. & illud, qd factū est sub Di. Hadriano, non habet locum, si nasciturus non possit esse suus hæres ei, quem patrem dicit Vlp.

z *In facere*] similia no. sup. de inoff. test. l. Papinianus. §. fiscus in pacto, vt sup. de pact. l. ius agnationis.
a *Pertinet*] s. tantum. Accur.
b *Eduntur*] & post triginta dies, vt sup. eo. l. 1. §. si mulier. & §. eleganter, & hoc si mulier dicat se prægnantem, aliàs si neget, loquitur inf. tit. s. l. 1. in princ. est & aliud, de quo dic. vt inf. tit. l. 1. §. pen. & §. de inspiciendo.
c *Aliud*] quasi deficiat primum in casu, qui sequitur. Ac.

¶ Planè si, denūciante muliere, negauerit ex se esse prægnātē, tametsi custodes non miserit, non euitabit, f quo minus quæratur, an ex eo mulier prægnans sit; g † necne. Quæ cā si fuerit acta apud iudicem, & pronunciauerit, t cum de hoc ageretur, quòd ex eo prægnans fuerit, in ea causa esse, vt agnosci dēat, siue filius nō fuerit, siue fuerit, esse suum. u

Iulianus lib. 19. Digest.

LEX II.

IN omnibus causis: x quare fratribus suis y consanguineus erit.

Vlp. lib. 34. ad edict.

LEX III.

SIue contra pronunciauerit non fore suum, quamuis suus fuerit. Placet. n eius rei iudicem ius facere z suo. a & ita Marcellus lib. 7. Dige. probat: eoque iure vtimur.

Si partus nascitur constante matrimonio, & eo soluto morte viri, ano superstite, uel si de hoc dubitetur, an sit vxor, præiudicialis in rem redditur, & non habet locum, cū extraneus: in petitione hæreditatis incidenter examinabitur de filiatione, quia ad Carbonianum deuenitur, & hæc instantia incepta cum patre, ad hæredem non transit.

¶ Quia 6 † Plautianum senatusconsultum ad eos partus pertinet, a qui post diuortiū eduntur, b aliud c senatusconsultum temporibus Diui

1 De hoc vide aliquid per Lanfr. in c. qm̄ contra. in veris confessiones. ff. pb.
2 Si ea satis. &c. P. F. Lxlius aūt Taurellus. vt refert Anto. Aug. l. 1 emi. ca. 9. existimat sic ex Fl. esse legenda.
3 Oportuit. P. F.
4 Debet P. F.
5 Neene non est in P. F.
6 Plancianū. in P. F.
7 Qā pbabit p opinio. & famā vicinix saltē vt māseat onus probandi in aduersariū. Ioan. And. in reg. in fauib. l. 6. & do. Ant. hic. latos q fil sint leg
* Cōcor. l gl. sp verbo valebit. in caplerūque ibi. & ex sūia ext. de do. it. vi. & vxo.

Hadriani factum est, vt etiã, si constante matrimonio partus sit editus, de agnoscendo eo agatur. [a] Quid ergo, si qs post mortem patris nascatur, auo superstite, in cuius [b] potestatem recasurus est, vt si ex filio [c] eius susceptus probetur? Videndum [1]† est, quid dici debeat. Et certè probandum est, cum auo [2]† præiudicio [d] de partu agnoscendo similiter agendum. Quid si hoc ipsum in quæstionem veniat, vtrum in matrimonio, an postea editus sit? dicendum est, & super hoc ex senatusconsulto [e] agendum. Et quid † [3] si, an vxor fuerit, [f] discepietur? Et Iulianus Sexto Cæcilio Africano [4]† respondit, locum esse præiudicio. [f]

¶ Illud tenendum [5]† est, hæc senatusconsulta post mortem parentis cessare, si is [g] supersit, in cuius potestatem recasuri nõ sunt. Quid ergo est in petitione hæreditatis, quam filius intendit? Quæretur h vtrũ ex eo natus sit, cuius hæreditatem petit, an non. Adeo hoc verum est, vt Iulianus li. 19. Digestorum scribat, si viuo patre, redditum sit præiudicium, [i] & antequam sniã feratur, pater decesserit; transeundum ad Carboniaoum [k] edictum. Item hæc senatusconsulta pertinent ad eos, qui sui hæredes [6]† adnascuntur. [l] Cæterum, si fortè non sint in potestatem recasuri, [m] verius est senatusconsulta cessare. [n]

Paul. lib. 2. sententiarum.

LEX IIII.

NEcare videtur non tm̃ is, qui partum [7]† præfocat, [o] sed & is, qui abijcit, P qui alimoniam [8]† denegat, q & is, qui publicis locis [r] misericordiæ causa exponit, quam ipse non habet.

Alimenta liberis à parentibus, vel à liberis parentibus decernuntur officio iudicis cognoscentis, an sit filius, vel pater, & an de facultatibus conuenti possit ali. & an sibi petens sufficiat propter res, & operas suas, vel an subsit causa, propter quam possint legitimè denegari. b.d. vsque ad §. solent. Bar.

VIpianus. [9]†

LEX V.

SI quis à [10]† liberis [s] petat alimenta, & ante quã iudicium finiatur, moriatur, [t] non transmittit actionem ad heredem. Sed & si ante litem contestatam decesserit, [u] nihil heres debet. Sed & si post litem contestatam, antequam sententia dicatur, [x] mortuus fuerit, [y] nihil heres debet. Sed & si post sententiam, antequam [z] pecunia solueretur, mortuus fuerit, nihil heres debet. Sed & si [aa] pendente appellatione mortuus fuerit, nihil heres debet. Sed & si [bb] pendente appellatione sententia confirmata fuerit, nihil heres debet. Sed & si [cc] pendente appellatione mortuus fuerit, nihil heres debet. Sed & si [dd] pendente appellatione sententia confirmata fuerit, nihil heres debet. Sed & si [ee] pendente appellatione mortuus fuerit, nihil heres debet. Sed & si [ff] pendente appellatione sententia confirmata fuerit, nihil heres debet. Sed & si [gg] pendente appellatione mortuus fuerit, nihil heres debet. Sed & si [hh] pendente appellatione sententia confirmata fuerit, nihil heres debet. Sed & si [ii] pendente appellatione mortuus fuerit, nihil heres debet. Sed & si [jj] pendente appellatione sententia confirmata fuerit, nihil heres debet. Sed & si [kk] pendente appellatione mortuus fuerit, nihil heres debet. Sed & si [ll] pendente appellatione sententia confirmata fuerit, nihil heres debet. Sed & si [mm] pendente appellatione mortuus fuerit, nihil heres debet. Sed & si [nn] pendente appellatione sententia confirmata fuerit, nihil heres debet. Sed & si [oo] pendente appellatione mortuus fuerit, nihil heres debet. Sed & si [pp] pendente appellatione sententia confirmata fuerit, nihil heres debet. Sed & si [qq] pendente appellatione mortuus fuerit, nihil heres debet. Sed & si [rr] pendente appellatione sententia confirmata fuerit, nihil heres debet. Sed & si [ss] pendente appellatione mortuus fuerit, nihil heres debet. Sed & si [tt] pendente appellatione sententia confirmata fuerit, nihil heres debet. Sed & si [uu] pendente appellatione mortuus fuerit, nihil heres debet. Sed & si [vv] pendente appellatione sententia confirmata fuerit, nihil heres debet. Sed & si [ww] pendente appellatione mortuus fuerit, nihil heres debet. Sed & si [xx] pendente appellatione sententia confirmata fuerit, nihil heres debet. Sed & si [yy] pendente appellatione mortuus fuerit, nihil heres debet. Sed & si [zz] pendente appellatione sententia confirmata fuerit, nihil heres debet.

---

a *Agatur*] actione in rem præiudiciali, qua se in filium vendicabat, vel in nepotem, vel econtra ille in patrem, vel in auum, vt Instit. de act. §. præiudiciales, & ideo præiudicialis dr. quia aliis quæstionib. præiudicat, vt ff. de lib. cau. l. ordinata. & differt a rei vendicatione, quia illa rõne veri dominij. hæc non: cum filius. & pr liberi sint nec vnus sit in alterius dñio, sed ideo vendicat dicens se ex eo genitum, vt ab eo percipiat certa alimenta, & successionem, quæ filii à parentibus percipere debent, & sunt prætoriæ præter vnam, vt in d. §. præiudiciales.

1† Est, ea ret in P. F.

d *In eum* scilicet aui & dic recasurus. i. remansurus, vel dic filij. & dic recasurus. s. si auus decessisset superstite filio.

2† Præiudicium. P.F.

c *Ex filio*] secus si ex filia, vt Instit. de pat. pote. §. fi. Acc.

d *Præiudicio*]i. præiudiciali actione in rem, vt prædixi. Accu.

3† Et q d si fi. &c. P.F.

e *Ex senatusconsulto*] id est ex senatusconsulto sub Diuo Hadriano facto. sic §. de orig. iu. l. 2. §. exactis, vel dic ex mente Plautiani, & verbis alterius, sm Hu. tu dic ex vtroque. & hoc pr dubium, vt ff. quorum leg. l. 1. §. 1. Acc.

4† Quæ disceptatio I principale iudiciũ venit, I quo de partu agnoscẽdo quæritur. Cont.

f *Præiudicium*] quo ista vẽdicabit illum in maritum, vt sup. dixi in patre, & filio. sm Azo. quod non placet. sed dic. i. præiudiciali actione. Et no. septem casus. Primus, quãdo nascitur post diuortium. Secũdus, quando constant. mat. Tertius, qñ post mortem pris viuo auo. Quartus, qñ est dubium in matrimonio, vel postea editus sit. Quintus, qñ dubium est, an fuit vxor. Sextus, qñ extraneus possidet bona patris mortuo pre, sed tunc non præiudiciali, sed peti. hær. Est & septimus, qñ pater licẽ pẽdẽte decessit, sed tunc per Carbon. vt eod. tit. l. sed in primis, vbi agitur præiudiciali: nec est opus denunciatione facienda à muliere his casibus, nisi in primo propter Plautianum, cum non inueniam, & maxime quando const. matr. eduntur, eum sit in possessione filiationis. vt sup. de ijs, qui sunt sui, vel alie. iur. l. filium, & l. si filius.

5† Africano. P. F.

6† Adgnoscuntur. Dua. non agnascantur. P. F.

g *Si is*]qui bona patris possidet. puta agnatus defuncti.

h *Quæretur*]& plenè dr ff. de Carbon. edi. l. 3. §. missum. Ac.

i *Præiudicium*]i. præiudicialis actio in rem, qua filius vendicat sibi in patrem, vel se ei in filium.

K *Ad Carboniaoum*] vt si alius est impubes. & petat bona possess. ex Carboniano edicto, vt ff. de Carb. edi. l. 1. in prin. & interim alitur, vt sup. de inoff. testa. l. qui de inofficioso, & inf. de Carbo. edi. l. si is. §. an autem. & quæstio status differetur ex Carbo. edi. vel ex constitutionibus, vt inf. de Carbo. edi. l. 3. §. quamuis.

l *Adnascuntur*]i. ñ natus est, sic vt possit esse suus hæres illi quem dicit patrem. Azo.

m *Recasuri*]i. futuri. sic sup. ea. l. §. quid ergo. Accur.

n *Cessare*]sed an alio iure sunt alendi? Resp. si sint ex legitimo matrimonio. sic vt ff. eo. l. ñ quis à liberis. §. 1. & §. 2. de natis ex concubina, & ex damnato coitu dic vt ea. l. §.

7† Perfocat P.F.

8† Alimẽta. P. F. q vox neutris generis latina est. vt & l. mutui. §. 2. sup. de iu. do.

o *Præfocat*]ideſt ante quã nascatur, extinguit. vel natum stringendo ad fauces, & sic hoc casu. & sequẽtib. tenetur l. Cor. de sica. vt ad l. Cor. de sic. l. si mulierem, & l. nihil. & C. de sica. l. pe. & etiam l. Pompeia de parricidijs. vt inf. ad leg. Pom. de parri. l. 1. §. fi.

p *Abjcit*] puta in quodam nemore. vt differat à fine l. & hoc casu sit sui iuris. vt C. de lati. lib. toll. l. 1. §. sed scimus. Argu. contra C. de nupt. l. patrem. Sed dic. vt ff. l. 1. §. pœna. & facit C. de infant. expo. l. 2. & C. de patr. potest. l. nec filium.

9† Lib. 2. de off. cõsulis.

q *Denegat*]no. qui nõ facit &c. sic Inst. de reg. iu. l. 9 non facit. & ff. ad te mil. l nõ obẽs §. qui captus. & ff. de rit. nup. l. qui liber.

10† Vel liberi. P. F.

r *Publicis locis*]ad hospitale, vel in furib. ecclesiæ. vt fiat ei eleemosyna. & sic minimè habẽda ab alijs. Quæ sic. &c. sic C. de hær. l. 2. i fi. & ff. & ad Mac. l. filiũ. & ff. de neg. gest. l. 9 aliena. §. quãquam itẽ facit ad hoc dict. l. 6. c. non satis. in fi.

s *Ipsis à liberis*]CASVS. Habeo filios in mea pẽte constitutos. vel etiam emancipatos. & sunt diuites. & ego pauper. certe bene tenentur me alere. & si ego sum diues. & ipsi pauperes. bene tenetur eos alere. & qđ dixi in pre. idẽ est in auo. & proauo. & aliis superiorib. & idẽ est in matre, auia & proauia. & aliis superiorib. ex fœminea linea ascendentibus. Sed quid si filius meus est calcarius, & potest se bene alere? certe non teneor eum alere. nisi forte esset infirmus taliter. quod non posset laborare.

t *Si vel parens*] filius meus petit à me alimenta coram iudice. & ego nego eum filium. quæritur super hoc. vtrum sit filius. vel non. dẽt iudex summatim cognoscere. & si pronunciauerit eum filium esse, constituet ei alimenta in bonis meis & non alias. Si autem omissa dicta cognitione summaria ei decreuerit alimenta, nullum præiudicium faciet mihi patri volenti probare eum filium non esse. & quod dixi in filio. idem est in patre alimenta à filio petente.

¶ *Si quis ex his*] Pone, quod filius meus non vult alere, sicut tenetur, vt dictum est, certè iudex debet mihi constituere alimenta certa in bonis suis. & præcipere ei, quod ea mihi præstet, & si non præstet filius, iudex debet eum cõstringere captis pignoribus. & idem est in patre, à quo

à quo filius alimenta petit. Quid autem ſi pater dicat, dñe iudex, ego nolo præſtare ei alimenta: quia ipſe accuſauit me certè benè audiet patrem iudex. & ſcias quod non ſolum comedere tenetur dare pater filio, & econuerſo: ſed etiam alia neceſſaria. Poſtea ponitur hic caſus de quodam, qui habebat filiã impuberem emancipatum diuitem, quia benè tenetur neceſſaria ei præſtare.

¶ *Si mater*] Mater fecit expenſas in alendo filio cõmuni maiore triennio, & repetit eas à patre: certè benè poteſt, dum tamen non ſint tales expenſæ, quas feciſſet etiam patre filium alente.

¶ *A milite*] Non ſolum filius paganus patrem alere tenetur, ſed etiam miles, non tamen tenetur ſoluere debita patris. hæres autem filij extraneus non tenetur præſtare, niſi pater ſit in nimia paupertate.

1† Alere cogamur, an verò, &c.

¶ *Solent*] Non ſolum filij tenentur alere parentes, vt dictum eſt: ſed etiam liberti patronos. Sed ſi negent ſe libertos eſſe, iudex cognoſcet ſuper hoc ſummatim, vtrũ ſint liberti vel nõ: & ſi apparuerint liberti, iudex alimẽta in eorũ bonis conſtituet patrono: alias non. ſed ſi omiſſa dicta ſummatia cognitione cõſtituat alimenta, non facit præiudicium libertо, quin poſſit poſtea docere ſe non eſſe libertum, & poſtea alimenta non præſtare. & quando conſtituit iudex alimenta patrono, debet cõſtituere ſecundum q̃ libertus habet in bonis. Item ſcias quod non ſolum patroni debent ali a libertis, ſed etiam liberi à patronо. Item ſcias q̃ libertus matris meæ tenetur me alere, libertus autem liberi mei non tenetur me alere, nec ille meus libertus, quẽ ex cauſa fideicommiſſi manumiſi, nec ille, quem redemi ſuis propriis nummis, & manumiſi, nec ille, à quo exegi mercedem pro operis. Item filius meus, qui accuſauit libertum meum de capitali crimine, non poteſt ab eo petere alimenta. Item ſcias quod liberta cogitur alere patronum. Super dictis autem alimentis conſtituendis patrono in bonis liberti, iudex debet dare arbitrum: & ſemper tenetur libertus ea præſtare patrono, donec patronus fuerit pauper, & ipſe diues. Item ſcias, quod etiam patrem, & matrem patroni egentes tenetur libertus alere, ſi patronus mortuus eſt, & liberi eius. Viu.

a *Atiberis*] ſcilicet naturalibus, & legitimis, vel naturalibus tantum.

b *Exhibeantur*] id eſt alantur.

c *Cognoſcet*] implorato officio ſuo: vt hic & C. de bon. quæ lib. l. ſ. §. hoc ipſum. & de alen. liber. per totum. & de patria pote l. nec filium. Sed arg. contra ſup. de iud. l. lis nulla. Sol. hic ſpeciale.

d *Ex ea cauſa*] multæ ſunt: vt Inſti. quib. mo. ius patr. poteſt. ſoluit. per totum. Accur.

e *Vt vtrobique*] ſ. pro parte, & eius parentibus: & pro matre, & eius parentibus. Accur.

f *Interponat*] ſic in Authen. vt licet. mi. & auix: §. illud colla. 8.

ris [2] ali deſideret: vel ſi liberi, vt à parente exhibeãtur, [b] iudex de ea re cognoſcet. [c] Sed vtrũ eos tãtum liberos, qui ſunt in poteſtate, cogatur quis exhibere: an verò etiam emancipatos, vel ex alia cã [d] ſui iuris conſtitutos, videndũ eſt. Et magis puto, etiã ſi non ſint liberi in poteſtate, alendos à parentibus, & vice mutua alere parentes debere.

¶ Vtrum autem tantum patrem, auumve paternum, proauumve paterni aui patrem, cæteroſque virilis exus parentes: [1] an verò etiam matrem, cæteroſque parentes, & per illum ſexum contingentes, coganmur alere, videndũ eſt. Et magis eſt, vt vtrobiq; [e] ſe iudex interponat, [f] quorũ dam neceſſitatibus facilius ſuccurſurus, quorundã ægritudini. Et cũ ex æquitate hæres deſcẽdat, charitateq; ſanguinis: ſingulorum deſideria perpẽdere iudicem oportet.

¶ Idem in liberis quoq; exhibendis à parentibus dicendũ eſt. Ergo & matrẽ cogemus, præſertim vulgò quæſitos [g] liberos alere; nec non ipſos eam. Item diuus Pius ſignificat, quaſi auus quoque maternus alere compellatur. [h]

¶ Idem reſcripſit, vt filiã ſuã pater exhibeat, ſi conſtiterit apud iudicem [2] † iuſtè ieam procreatam.

¶ Sed ſi filius poſſit ſe exhibère; æſtimare iudices dẽnt, ne non debeant ei alimenta decernere [3] † Deniq; idẽ Diuus Pius ita reſcripſit: ad Titianum: Comperientes iudices ali te à patre tuo iubebũt pro modo facultatũ [k] eius: ſi modo cum opificem te eſſe dicas, in ea valetudine es, vt operi [l] ſufficere non poſſis.

In cauſa alimentorum procedi tur ſummariè: & ſentẽtia lata non facit præiudiciũ in cauſa filiationis ordinariè excreenda. Bar.

¶ Si vel parens neget filium, idcircoque alere ſe non debere contendat, vel filius neget parentem; ſummatim [m] iudices oportet ſuper ea re cognoſcere. Et ſi conſtiterit, [n] filium, vel parentem eſſe, tũc ab iubebunt. [o] Cæterum, ſi non conſtiterit, nec decernent [p] alimenta.

¶ Meminiſſe autẽ oportet, & ſi pronunciauerint ali oportere: attñ [q] eã rẽ præiudicũ nõ facere veritati [q]: nec.n. hoc pronũciatur, filiũ eſſe, ſed ali debere. & ita Diuus Marcus reſcripſit. ¶ Si quis ex his [r] alere detrectet; pro modo fa-

[g] *Vulgò quæſitos*] vt in Auth. qui. mo. na. effi. ſui. §. oportet. & §. ſi quis habens. coll. 6. & C. eod. l. ſ.

2† P. F. Iudicium.

[h] *Compellatur*] ſcilicet vulgò quæſitos. vel non eſt aliquid ſubaudiendum. & hoc eſt verum, ſi auus paternus, vel pater alere non poſſit: vt ſ. eo. l. pen. & d §. illud. Accur.

3† Deniq; idẽ Pius ita reſcripſit. Addit à te comperientes. &c. P. F.

[i] *Iuſtè*] vel etiam hodie ex concubina. tecus ſi ex coitu illicito: vt in Authẽ. quib. mo. na. eſſ. ſui. §. diſcretis. & §. fin. & ſ. oportet. colla. 6. Sed an ſic frater fratrem, vel ſororem? videtur quod non, quia nec inſtituere hæredem tenetur: vt C. l. de inoffic. teſtam. l. fratres. econtra quod ſic: vt infra vbi pup. edu. l. qui filium. quod eſt æquius. & no. C. eod. l. pen.

ADDITIO. Die quod ibi in d. l. qui filium. loquitur in ſotere, quæ eſt vitæ æquioris: & ſic non eſt eadem ratio: vt l. cũ hi. §. in perſona ſ. de tranſact. Veritas tamen eſt, quod cogitur alere fratrem naturalem, ergo multo fortius legitimum: vt C. de natura. lib. auth. licet. & ſup. fol. matrim. l. quãuis. ſecundum Bart.

* Eadem ſnia refertur ab Vlpi. l. pen. de his qui ſunt ſui vel alieni iur. ſu. Cont.

[k] *Pro modo facultatum*] infra eadem l. §. de alimentis. & §. ſi impubes.

[l] *Vt operi*] id eſt, operando. ergo argumen. ſumpto à contrario, ſi poteſt, contra eſt: vt argum. ſup. de offic. eius cui mandata eſt iuriſd. l. 1. §. huius. & facit inf. eod. l. ſ. & ſ. eod. l. alimenta.

[m] *Summatim*] cum filius per officium iudicis petit. ali. & ſic intelligo. ſ. eod. l. §. ſolent. ſed contra. C. de iud. l. iudices. Sol. hic ſpeciale.

[n] *Conſtiterit*] per illam ſummariam cognitionem. Accurſius.

[o] *Iubebunt*] iudices dando ſententiam interlocutoriam.

[p] *Nec decernent*] niſi interim donec cauſa agitur: vt ſ. eod. l. ſi neget.

[q] *Veritati*] vt & ſupra, de ijs qui ſunt ſui. vel alien. iur. l. pen. Sed contra. C. de ord. cog. l. ſecunda. Sol. vt ibi. & eodem modo ſolue C. de ord. iud. l. 1. in fine. quæ eſt contra. & eod. modo. C. de fide inſtrum. l. fin. in f. & facit C. eod. l. 1. idem per contrarium. & infra eadem l. §. ſolent. Accurſius.

[r] *Ex his*] parẽtib. vel filijs. & idem in patrono, vel liberto, vt conſtituantur alimenta pro modo facultatum: vt & ſ. §. proxi. & arg. ſ. ſol. mat. l. ſi ſum dotem. §. fin autem. & ſup. ea. l. in fi. 1. reſpon.

a *Pignoribus*]hoc fallit in patrono.vt ff.eo.l.alimenta.item no. modum cogendi. sic ff.tit.1.l.1.§. ex hoc rescripto. ibi qui debet.&c. & Inst.de satisda.tu.§.pe. & facit. C.de patro.l.nec filiũ. & C.eo.l.1. & de bo.quæ lib.l.fi.§.ipsũ. Accur.

b *Sententia*]f.interlocutoriæ latæ super alimentis. Vel dic, ℙ est definitiua quæ finem controuersiæ alimentorum imponit. vt ff.de re iu.l.j.

c *Aliquid*]id est causam aliquam.

d *Quòd*] ideſt propter quam causam.

e *Eum*]scilicet filiũ. Accur.

f *Eum*] f patrem.

g *Detulerat*]ex qua causa pōt eũ exhæredare: vt in Authe.vt cum de appel.cog §. causas.coll.8 & idē si aliquid tale fecerit, per quod poterit exhæredari, argu.C. eo.l fin.Accur.

h *Cætera quæque onera*] vt vestimenta & habitationes.cũ hæc appellatione alimentorũ contineantur: vt ff.de ali.leg.l.legatis. & l.fi. & verbo. victus:cum sine his homo viuere nō possit. vt ff.de verb.sig.l.verbo. & l.seq. & l.quos nos.§.fin. licèt sit argu. ff. de transac. l. cũ hi.§. qui transigit. Sed dic vt ibi no. Itē pro se. suis liberis. & vxore.vt ff.fam.ercis. l. si filia.§.1. non tamen æs alienum, vt ff.eo l.§.parens.

i *Et si impubes*] de magno non dubitatur. vt ff. eo.l. in fi. 1. rũ.ibi.& vice mutu. &c. sed tñ & hic idē est; vt & ff.de tute. & ratio.dist.r.l.j. si autem in potestate est, de castrensi idē, sed de aduentitio pater habet vsumfr. & ipse alit se & filium:de profectitio habet pater plenum dominium: vt C.de bon. quæ lib.l.cum oportet. C.

K *Repetat*] neg ge. act. cum id onus primo patri videatur imminere, vt argu. ff. eo.l. pen. Accur.

l *Sed & quantum*] alia præcesserunt verba in rescripto.

m *Necessario*] Hæc necessitas est quo ad filium: non quo ad matrem, nisi pater esset inops vt ff. l.pen. quia tunc indistinctè non repetit. Accur.

■ *Nec impetrare*] tibi reddi.

o *Materno affectu*] et non modicè: vt & ff.de neg.gest.l.is qui, nisi esset protestata: vt eo.tit.l.Neserunius: idē si modicè: puta la. vel castrenses. ar. ff. comu.o. in reb.§. sed & id quod. & de don. inter vir. & vxor l. virum. & de impen. l.omnino. Item illa quæ habet præstare: vt quando paret est inops: etiam si est protestata, vt no. in d.l. Neseunius. secundum hoc loquitur. C.de neg.gest.l.alimenta.

p *Exhibendos*] i.alendos. Accur.

q *Naturali*] non dilecta.sed turbata: vt in successione: vt ff. de inof testa. l. nam & si.& ff. vnde liberi.l.rescripto. Acc.

r *Esse*] f.patris. Acc.

s *Exoluere*] vt C. ne filius pro pa.l.patris. nisi in casu, vt C. de patrip.l.fi li.12. Accur.

t *Haredes*]etiam extraneos. H. & Azo. nam si essent liberi vel nepotes, ipsi ex sua persona.non quia hæredes.tenentur ad alimẽta: vt ff.eadē l. §.virũ.& facit ff.eo.l. §.fi Sedarg ff.de ob se l.hæredes liberti. ADDITIO. Dic ℙ ibi in hærede liberti.hic in hærede filij. secundum Bart.

u *Filij*] emancipati. aliàs hæredem non habet. Accur.

x *Cognoscere*] s.summatim. vt ff. eod.l. si vel parẽs.& no.quod hic dicit de vlt. par. tub. Accur.

y *Desit*] sic ff.eod.l. §.meminisse.

z *Neget*] vendicando se ingenuũ.seu in ingenuitatem, vt ff. de prob. l.circa.

a *Secus habent* sic ff. eo.§. sed & si filius.

b *Ipsos*]f.filios patronos alendos] sed nunquid liberi libertorum tenentur alere patronos parentum, si forte liberti alere non possint? R. sic, viuis parentibus non mortuis, vt C.de lib.& eorum liber.l.fi. & ff.de obse. lib l.hæres. & idem contra dico.vt pariter patroni parentũ, alere teneantur liberatorum filios. Hu.

c *Non solum*] vt C. de ope. lib.l.qui manumittitur.

d *Cogitur*] filios patronæ.

e *Causa fideicommissi*] isti non possunt imponi operæ, nisi à filio testatoris. vt C.de ope.lib.l.mater. & ff. de bo. lib.l.q ex causa. Item in bonis eius non datur contra tab. vt C.de bono. poss.contra tabu.liber. l.1.hien accusare eum, in ingratum, non potest. vt C de liber. & eorum lib. l.1. item vocare in ius sine venia patronorum non potest. vt ff.de in ius voc.l.is quoque.

f *Suis nummis*]scilicet videlicet non redimẽtis. vt ff de manumissis.

1† Præstẽ tui. P.F.

2† Parens vel an pater ℙ meritò. &c. in P.F.

3† Quod eum P.F.

4† Si impubes sit filius emãcipatus. in P. F.

5† Patrẽ agere. P. F.

6† Cũ modo. P.F.

7† Educereur. P.F.

8† Sit P.F.

9† Existimat. P.F.

10† Dare alias dabit. P.F.

11† Dutius est. in P.F.

12† Esse deficit in P. F.

13† Alimentum decretũ. P.F.

14† Debet ic. P.F.

Præstẽ cultarũ alimẽta cõstituentur. Quòd si nõ præstet, 1† pignoribus [a] captis, & distractis, cogetur sniæ [b] satisfacere.

¶ Idem iudex æstimare dẽt, nũ habeat aliquid [c] parẽs, 2† ℙ [d] meritò filios suos nolit alere. Trebatio denique Marino rescriptum est, meritò patrem eum [e] nolle alere, quam 3† eum [f] detulerat. [g]

¶ Non tantum alimenta, verum etiã cætera quoq; onera [h] liberorum patrem à iudice cogi præbere, rescriptis cõtinetur. 4† Et si impubes [i] filius emancipatus sit, patrem inopem alere cogetur. Iniquissimum.n. quis meritò dixerit, patrem cogere, 5† cum filius sit in facultatibus.

Mater alimenta, quæ fecit in filium, qui à patre ali debebat, à patre repetit. h.d. secundum veram lectu-ram. Bart.

¶ Si mater alimenta, q̃ fecit in filiũ, à patre repetat, [k] cũ cõmodo 6† eam audiendam, Diuus Marcus rescripsit Autoniæ Montanæ, in hæc verba: Sed & quantum [l] tibi alimentorum noie, quibus necessariò [m] filiam tuam exhibuisti, à patre eius præstari oporteat, iudices æstimabunt: nec impetrare [n] dẽs ea, quæ exigẽte materno affectu, [o] in filiã tuã erogatura esses, etiã si à patre suo educareiur. 7†

¶ A milite quoque filio, qui in facultatibus est, 8† exhibendos [p] parentes esse, pietatis ratio 9† exigit.

¶ Parens, quamuis ali à filio, ratione naturali [q] debeat, tamen æs alienum eius [r] non esse cogendum filium exoluere [s] rescriptum est.

Onus alimentandi in subsidium transit contra hæredes. Bart.

¶ Item rescriptum est, hæredes [t] filij [u] ad ea præstanda, quæ viuus filius, ex officio, pietatis suæ, dabat, 10† inuitos cogi non oportere: nisi in summam egestatem pater deductus sit. 11†

Liberti coguntur alere patronos, & eorum filios, & parentes: & officio iudicis cognoscetur, an sit libertus, & de facultatibus liberti, & patroni: & an causam habeant recusandi. Bart.

¶ Solent iudices cognoscere, [x] & inter pronos, & libertos si de alẽdis his agatur. Itaque si negent se esse libertos, cognoscere eos oportebit. Quòd si liberios esse 12† cõstiterit, tũc demum decernere, vt alant. Nec iñ 13† alimẽtorũ decretum tollet liberto facultatem, quo minus præiudicio certare possit, [y] si libertum se neget. [z] Alimenta autem pro modo facultatum erunt præbenda, egentibus scilicet patronis. Cæterum, si sit, vnde se exhibeant, [a] celebrent partes iudicis.

¶ Virum autem tantum patroni alendi sint, an etiam patronorũ liberi, tractari põt. Et puto cã cognita, iudices & liberos quoq; patronorũ alendos decernere: nõ quidẽ tã facilè, vt patronos sed nõ nunq; & ipsos. [b] Nã & obsequiũ non solũ [c] patronis, verum etiã liberis eorum debet 14† præstari. Sed & libertus maternus alere cogitur. [d]

¶ Si quis à liberti liberto alimenta desideret, vel ab eo, quem ex causa fideicommissi [e] manumisit, quemque suis nummis [f] redemit: non debet

teſtam. l. 3. & iſte nec operas dēt, nec puniri, vt ingratus poteſt. nec ꝯ tab. bon. poſſ. timet, vt C. de oper. libert. l. ſi tuus. & de bon. lib. l. multum. in ius tamen non vocat it, niſi qñ patronus fidem fregit, vt ſ. de in ius voc. l. ſed & ſi hac. Accur.

a *Mercedes*] i. pretium operatum reuenditatum. vt inf. de bon. libe. l. Iulianus.

Azo. ſecus ſi operas exigit, quia tunc non omne ius, ſed ſuccedendi tñ amittit. nã & alendus eſt à liberto, vt ꝯ. de iu. patr. l. ſicut. & de ope. lib. l. libertus, qui operarũ.

b *Amſit*] ipſa impoſitione amiſit, vt C. de bo. poſſ. ꝯ tab. lib. l. 2. ſecundũ quoſdã. ſed fm Io. & nos ſola exactione amiſit, vt C. de ope. libe. l. ſi quã. & ꝯ. de iu. patr. l. ſicut. & ibi no. & hæc oĩa, vbi tenuit ſtipulatio pro operis. alioquin ſi cauſa libertatis onerandæ fiat, tunc nõ tenetur, vt ꝯ. de ope. lib. l. qui onerandæ. & l. patronus. & de bon. liber. l. ſi patronus a liberto. Item eſt contra. C. de per. lib. l. 1. in fine. Solu. ibi mercedes operarum exactę non erant, qđ ex ipſa lia patet, hic ſic. Azo. vel ſolue, vt ibi. c *Capiat*] dic, vt ſupra de in ius voc. l. ſed ſi hac. §. ſi autem libertus. Accur.

d *Prende*] ideſt, ex inde. & facit ꝯ. ea. l. 3. ſi quis ea his. Accur.

e *Libero*] ſic enim libertus nihil ſupereſt ab eo, quod ſibi neceſſarium eſt, nihil præſtabit, licet debit patrono.

f *Superſint*] filij enim primo compellentur ad alimenta, prius ergo a libero, quam à liberto quis alitur, & no. quod eſt liberi libertorũ non proprie noſtri dñi. licet ſecus econtra, vt infra. de verb. ſign. l. licet. ſ. 1.

Alimenta] C A S V S Pone quod libertus eſt pauper, & patronus diues. certè bene tenetur alere libertum. non tamen ad hoc præciſè cogitur, ſed cauſſatur, quia amittit ius patronatus, ſi non faciat.

g *Impoſitorum*] vt operarum. ad quod eſt infra. de bo. liber. l. ſi patronus non aluerit. & de iure patronatus. l. Diuus. in fine.

h *Etiam ſi poteſt*] ſcilicet, ſi vult hæc iura perdere. alij dicunt, ſi libertus poteſt ſibi ſubuenire. ad quod ſup. l. pecu. §. alimenta.

i *Relictos*] à libertis, qui liberti non dabant eis aliquid.

k *Poteſtatem*] ideſt. dominium. ſed contra C. de lib. cau. l. ſolo. Solut. vt ibi. & adde diſtinctionem, quæ eſt. C. de lib. & eorum libe. l. 2. in fi. notulæ. Accur.

l *Admoneantur*] aliàs commoneantur, aliàs admoneantur, ideſt corrigantur. ad quod eſt ſup. de officio Præfe. vrba. l. 1. §. cum patronus. & ꝯ. de iu. patro. l. 1. Accur.

m *Vel à Præſide*] vel pro ſaliem. Azo. & facit ſ. de ijs, qui 5† Edicimus non eſt in P. F. ſunt ſui, vel alie. iur. l. 2. Sed quid vendetur? Reſpond. liberjus ſ. ctus ſeruus per ingratitudinem prædictam. Alij dicunt liberum hoc caſu propter famem vendi, vt & filius, vt C. de patri, qui fili. diſtra. l. prima. & ſecunda. Alij dicunt quod ius, quod habet in eum patronus, non libertus, cum ſit liber, ſicut in ſepulchro dicitur, vt C. de relig. l. monumentorum.

Si neget] C A S V S. Habui filium ex quadã mea vxore, & ipſe petit à me alimenta, & ego dico, mater tua eſt ancilla Titij. vnde Titius, cuius ſeruus es, debet te alere, & non ego, & talia verba ſuperflua dicebat pater. ſi ipſa fuit ancilla, non valuit matrimonium inter me, & eam. Certe dicitur hic, quod benè tenetur ille, qui non diffitetur ſe patrem alere filium, donec probet, matrem filij ancillam fuiſſe. & ſi probauerit hoc, non fiet præiudicium ei, eo quod aluit, quod autem dixi in filio meo alieno ſeruo, idem eſt in nepote meo ex filia mea. nam ego non teneor alere eum, imo pater eius, niſi pauper eſſet pater. & hoc dicit cum l. ſequenti. Viuianus.

n *Si neget*] ſcilicet de iure. Accur.

o *Ancillam*] quod ſi eſſet, non matrimonium, ſed contubernium dicitur. vt C. de inceſt. nupt. l. cum ancilla. Accurſius.

p *Compellendum*] præſumitur enim liberos. & ſic matrimonium. & facit inſ. de vente in poſſ. mit. l. 1. §. ſed & ſi ineertum. & de Carb. edi. l. ſed & ſi ita. §. cum maior. & quod no. Cotte ordi. cogni. in fina.

q *Nihil*] ideſt non, vel nihil præiudicij. H.

r *Ex hoc*] quod curauit ali. & facit ad hoc ſup. eo. l. ſi quis. §. ſi vel pater.

ſ *Non quemadmodum. auo*] ſcilicet materno, & facit in Auth. vt liceat mat. & auiæ. §. illud quoque. colla. 8.

1† Perinde P. F.

2† Lib. ſi. de manũ. P. F.

3† Petente. P. F.

* Nec ei debet honer à liberto, qd no. Bal. in l. ſi. de bo. lib. C. & ex quib. cauſis ſ. datur patronatus liberis, vi de eum dē in pdicta mihi & g. magnã in d. l. ſi.

4† Atrocio. P. F.

audiri, vt & Marcellus ſcribit, qui exæquat eum ei, qui mercedes [a] exigendo, ius libertorum amiſit. [b] Sed & patroni filium, qui capitis [c] accuſauit libertum paternum, negat exhibendum. Sed & liberta cogitur patronũ alere.

¶ De alimentis patroni arbiter ſolet dari arbitraturus, quantum ſit in facultatibus, vt 1† proinde [d] poſſint alimẽta moderari, quę tamdiu præſtabuntur, quamdiu liberto [e] ſuperſit, patrono deſit.

¶ Patrem quoque, & matrem patroni, (cum patronus, & filij eius minimè ſuperſint. [f]) alere egentes, ipſi liberti, ſi idonei facultatibus ſint, coguntur.

Si patronus liberto denegat alimenta, perdit ius patronatus, ſi libertus patrono, redigitur in ſeruitutem. hoc dicit Bar.

Modeſtinus. 2†

LEX VI.

ALimenta liberto petenti 3† non præſtando, patronus amiſſione libertatis cauta impoſitorum, [g] & hæreditatis liberti punietur. * non autem neceſſe habebit præſtare; etiam ſi poteſt. [h]

¶ Imperatoris Commodi cõſtitutio talis profertur. Cũ probatum ſit, contumelijs patronos à libertis eſſe violatos, vel illata manu 4† atrocius eſſe pulſatos, aut etiã pauperta-

te, vel corporis valetudine laborantes, relictos, [i] primum eos in poteſtatem [k] patronorum redigi, & miniſterium dominis præbere, 5† edicimus cogi. Sin aũt nec hoc modo admoneantur, [l] vel à Præſide [m] emptori addicentur, & pretium patronis tribuetur.

Cum de ſtatu inter virum, & vxorẽ diſceptatur, liberi communes ſunt interim à patre alendi: nec alimenta præſtata à patre filijs, litis præiudicium faciunt. Bart.

Idem lib. 5. reſponſorum.

LEX VII.

SI neget, [n] qui maritus fuiſſe dicitur, matrimonium eſſe contractũ, eo, quòd ea, q̃ ſe vxorẽ fuiſſe dicit, ancillam [o] eſſe probare paratus ſit, alimenta * quidem liberis præſtare interim compellendum. [p] ſin autẽ conſtiterit, eam ſeruam fuiſſe, nihil ¶ ei, qui pascendos curauit, ex hoc [r] præiudicij generari, reſpondi.

Deſcendentes per lineam maſculinam coguntur alere aſcendentes, ſecus ſi per fœminã: niſi in ſubſidium. Bart.

Marcellus. 6†

LEX VIII.

NOn quemadmodum maſculorum liberorum noſtrorum liberi ad onus noſtrum pertinent, ita & in fœminis eſt. Nam manifeſtũ eſt, id, quod filia parit, non auo, [ſ] ſed patri ſuo eſſe oneri, niſi pa-

* Propter eorũ ſanctorũ & præuilegia. & no. per B. 12. caſu priuil. per cum enumeratos l. Mela. in prin. in vet. vlt. ꝯ. de ali. & cib. leg. & allegatura quibus probantur prædicta priuilegia.

6† Lib. i. ad leg. Iu. & Papiã. P. F.

a *Aut egens*] simile est Ex eo tit. l. si qs à libertis circa prin.

In bonis] CASVS. Viuo liberto patronus non habet aliquod ius in bonis suis, nisi hoc, s. vt libertus teneatur eũ alere egentem, vel infirmum. Viuia.

In bonis superstitum sed mortuorum sic, scilicet contra tabu. vt Insti. de succes. lib. per totum.

1† Aut. 2† Aut egens est. P.F.

Præsidibus]vt sup. de off. Præfect. vrb. l. 1. Accur.

DE VENTRE inspiciendo, &c.

3† Lib. ff. de iu. pat. P.F.

Temporibus] CASVS. Valerius Proculianus, Prætor Vrbanus habuit coram se talem quæstionem de facto. Rutilius enim Seuerus habuit vxorem Domitiam. & postea separati sunt. mulier negabat, se prægnantem, volens forte inuitari viro. & vir dicebat eã prægnantem. & ideo noluit facere inspici corpus

4† Id quę ius ita, &c. P.F.

eius, ad sciendum, vtrum esset prægnãs, vel non, & non permittebat mulier se inspici: dictus Prętor super hac quæstione habuit consilium à duobus Imperatoribus, qui fratres erãt: vnde ipsi ita responderunt ei. Ista quæstio noua est: vnde necessarium est nouum consilium, & illud dare volumus. dicimus n. q. d. Prætor facias eligi domum vnius honestæ fęminæ. & eam det intrare mulieg. & ibi debent esse tres obstetrices bonæfidei, & eius corpus debeat inspicere, vtrum sit prægnans, vel non & si omnes obstetrices, vel maior pars earum renunciauerint tibi prægnantem eam esse, tunc debes facere apponi custodes iuxta dictam Domitiam si maritus vult. Si aũt renunciauerint tibi eam non esse prægnantem, non habet locum custodia. in hac ergo qõne non habet locũ senatusconsultum Plautianum de liberis agnoscendis, nec illud quod factum est temporib. diui Hadria. de quib. dictum est s. tit. l. 1. & l. 3. §. 1. nec illud de liberis agnoscendis, quia partus in ventre existens, vt fuit in nostra qõne, dr pars mulieris. Sed qd si mulier prædicta pariat postea? certe potest maritus petere filium suum ab ea per interdictum de liberis exhibendis, vel per officium iudicis. Sed quid si maritus ante quam faciat Pretor adhiberi obstetrices ad eam inspiciendam, dicit eam rũdere coram Prætore, vtrum sit prægnans, vel non, numquid tenetur venire coram Prætore mulier, & rũdere? Et dr q sic, & si non veniat, vel non rũdeat, eam venire debet eam cogere prætor captis pignoribus, vel etiam multa ei indicta. & si constricta rũdere dixerit se prægnantem, habebit senatusconsul. Plautianum locum, de quo dictum est. s. tit. l. 1. non autem hoc rescriptum, quod habet locum ea negante se prægnantem esse: notare ergo potes per verba suprædicti rescripti, quod domus honestę fęminæ, & etiam obstetrices, de quibus supra dictum est, debent eligi, & adhiberi per Prætorem, & non per mulierem, vel maritum. Item scias, quod si oẽs obstetrices, vel maior pars earum renunciet Prætori non esse mulierem prægnantem, ipla potest agere cõtra maritũ act. iniuria. si animo iniuriãdi fecit eam inspici maritus, quãuis aũt in suprædicto rescripto non apponatur terminus, intra quem potest maritus facere inspici mulierem: tamen eum debemus apponere, s. triginta dies sicut appositi sunt in senatusconsul. Plautiano, vt supra tit. l. 1. in prin. causa tamen cognita post triginta dies, audietur maritus.

¶ *De inspiciendo*] Hucusque dictum est per Imperatores, quando viuo marito tractatur de partu. & mulier negat se prægnantem. nunc vult dicere Prætor, quando mortuo marito mulier dicit se prægnantem, vt alij agnati non habeant hæreditatem defuncti. & durant verba Prætoris usque ad §. quamuis, bene per vnam columnam. & plus: primo, ergo dicit Prætor, quid habeat facere mulier prædicta in illo mense, quo mouetur maritus, usque ad § mulier autem mane. &c. ibi dicit, quid habeat facere mulier quando est in ipso actu parrendi. usque ad §. quod natum. &c. ibi dicit quid habeat facere nato partu. & apud quem partus debeatur. & quid habet facere ille, apud quem alitur, usq; ad §. si cui. &c. ibi dicit, q si mulier non obseruet prædicta, nocebit partui: nam cum fuerit natus, non habebit bono. pos. Carbonianam, nec contra debitores paternos mouere poterit actiones.

* M. Antonini. & Veri. Gothofr.

5† Quidã P. F.

6† Diuisserat.

7† Profiteatur.

8† Custodem.

* Adde Paul. s. sẽ. 24. §. 7. & §. 8.

¶ *Quamuis*] A. §. de inspiciendo usque ad hunc locum est Prætor, nunc loquitur Vlpian. exponens quædam, quæ continentur in edicto Prætoris, & est leue usque ad §. quod autem sibi autem exponit illud, quod dicit Prætor supra ea. l. (si cui. dixit enim, causa cognita se denegaturum posse. Carbo. partui. si mulier non obseruet. quæ in edicto suo continentur, certè in causæ cognitione veniant, vtrum mulier sit sapiens, sicut aliæ mulieres, & tunc habet locum, quod dixit Prætor. an sit quædam rustica simplex, & tunc] non. quamuis autem dixerit Prætor quædam obseruanda circa partum per mulierem, tamen si alia est consuetudo in ciuitate, non tenetur mulier obseruare prædicta. est ergo prædictum edictum Prætoris derogatorium Carboniano edicto. quia si non obseruet mulier ea, quæ in eo continentur, vt dictum est, non habet partus Carbonianum. imperitia autem mulieris excusat eam, vt dictum est, & h. d. cum l. sequenti. Viuianus.

d *Negaret*] portò in contrario casu, videsi vbi mulier fatetur. Prætor statuit, vt infra eodem. §. de inspiciendo. & ergo senatusconsul. Plautiani est seruandus, vt inf. eodem. §. ex hoc. vbi quid ergo si interrogata? &c. & supra titu. l. 1. in princ. Hug.

e *Consulti*, Diui fratres.

f *Seuerus*, scilicet maritus quondam.

g *Apponat*] & maritus. H. Et no. nouum factum nouum habet consilium. sic C. de vet. iure enucl. l. 2. ſ. sed quia diuinæ. & C. de leg. & constit. l. leges. & sup. de præscrip. verb. naturalis. & sup. de interrog. act. l. de ætate. §. ex causa. sed vetus factum habet vetus consilium, vt C. de iud. l. rem non nouam. Accus.

De ventre inspiciendo, custodiendoque partu. *

TITVLVS. IV.

Hic dicitur, quod in nouo facto, nouo consilio opus est. h. d. Bar. vel sic, post diuortium si mulier negat se esse prægnantem, & maritus dicat eam prægnantem debent vocari ad locum honestum tres obstetrices, vt mulierem inspiciant, & si dicat, vel omnes dicant eam grauidam, debent apponi custodes pro partu. si autem mulier non pariat, præsumitur maritus iniuriam fecisse vxori, apponendo custodes. si autem obstetrices dicant non prægnantem, non est opus custodibus, quia nihil est, quod custodiatur. h. d. vsque ad §. ex hoc rescripto.

Vlpia. lib. 24. ad edi.

LEX PRIMA.

Temporibus Diuorum fratrum * cum hoc incidisset, vt maritus quidam 5† prægnantem mulierem diceret, vxor autem negaret, d consulti, e Valerio Proculiano Prætori vrbano rescripserunt in hęc verba: Noua rẽ deliderare Rutilius Seuerus f videtur, vt vxori, quæ abeo 6† diuertit, & se non esse prægnantẽ profiteat, 7† custodes 8† apponat g Etiõ

a *Perſeuerat*] ſic ſup. de vſur. l. mora. §. 1.
b *Domitia*] proprium nomen vxoris.
c *Tres*] inf. eo. §. de inſpiciendo contra Sol. vt ibi.
d *Ate*] marito imò à te Valer. ꝓtore vt ſ. e. §. & notãdum.
e *Vel duæ*] ſic C. de fid. inſtru. l. cõparationes. in ore. n. duorum. &c. vt erit de iudi. ca. nouit. citra pri. Item no. ſtan aſſertioni plurium. ſic Inſt. de iatiſd. tuto. §. 1. & ſup. de teſti. l. vbi numerus. & inf. §. ſi omnes. & de credulitate etiam ſine iuramento forte: alias ꝑ C. de teſta. l. iuſiurandum.
f *Renunciauerint*] id eſt. renuerint.
g *Perſuadendum*, hęc perſuaſio imponit neceſſitatem. vt inf. eo. quid ergo ſi non. &c.
h *Deſideraſſet*] quo caſu loquitur ſup. tit. 1. l. 1. in prin.
i *Alterius*] ſ. reprimendam. ſic ſupra de off. proconſ. l. nec quicquam. §. pen.
k *Exiſtimationemq;*] id eſt. famam bonam. vt inf. de vat. cogn. l. pe. videtur enim calumniatus: vt C. de adu. diuer. iud. l. 1. vnde etiam iniuriarum tenetur. quando facit animo iniuriandi: vt inf. eo. §. ſi omnes.
l] *Apparet*, patet. n. hoc ex verbis ipſorum vt ſup. eod. l. 1. in prin. & ſup. tit. 1. l. 1. & l. 3. §. quia.
m *Diſſimulaſſet*] i. diceret ſe non prægnantem. cum eſſet. & hoc ſciret. vnde dicitur. Quod non eſt. ſimulo. diſſimulo. quod eſt. vt inf. de cuncu. l. 1. Accur.
n *Nec immeritò*] non hẽt locũ ſenatuſconſultum. ſe nec reſcriptum. nec immeritò reſcriptũ: quia ceſſat interdictum. & omne auxilium. & vere: partus enim. &c. Azo.
o *Portio eſt*] ſic infra de ven. in poſ. mit. l. curator. arg. ſupra de rei vendi. l. fructus pendentes. & infra quæ in fraud. credit. l. fin. non ſolum. & l. fructus. & inf. ad l. Falcid. in lege. §. fina. Sed contra. inf. de vſuc. l. ſi alienata. §. fin. & inf. de verb. ſign. l. partum. Sol. ſecundum quod eſt portio. vt non competat interdict. de liberis exhibendis. ſicut nec pro aute vel manu manus.
p *Exhiberi*] interdicto de exhibendis. vt infra de liber. exhiben. l. prima. in prin. ſed de ducendis eſt. in 3. l. eod. tit. & quod ſubijcit extra ordinem. i. cognitione prætoria. ſeu officio iudicis. quod habet locum quando filius à nemine detinetur. vt d. l. 3. §. ... nili in caſu. vt no. ſup. de rei vend. l. 1. §. 1. Sed in eo. quod hic videtur agi contra matrem. eſt contra. inf. de libe. exhi. l. 1. §. in hoc interdicto Sol. hic habebatur ſuſpicio de matre. ibi non.
q *Apud eum*] nam alias non noceret. vt ſupra de interroga. actio. l. 1. in fine.
r *Senatuſconſulti*.] Plautiani. vt hic ſubijcit. & ſup. tit. 1. l. 1. §. illud.
ſ *Remedijs Prætoris*] quæ hic ſequuntur.
t *Pignoraque*] ſic Inſt. de iatiſd. tut. §. 2. & 3. ſi quis ius dicen. l. prima. & ſup. de interrog. actio. l. de ætate. §. qui tacuit.
u *Vel multis*] id eſt. aliquibus bannis extraordinarijs. ſed pœna dicitur certa: vt ff. de verb. ſign. l. aliud. & l. ſi qua.
x *Senatuſconſulti*. ſcilicet Plautiani. & altetius. quod factum eſt temporibus Diui Hadriani. & vtrumque loquitur de cuſtodia ventris. vt ſupra tit. 1. l. 1. in princ. & l. 3. §. quia.
y *Auctoritas*] quod ſup. dixit remedia Prætoris.
z *Si omnes. vel plures*] ſic ſup. eod. l. in principio.
a *Experiri*] ſcilicet contra maritum.
b *Iniuria faciendæ*] non alias: vt dicit. & C. de iniurijs. l. ſi non conuicij. & inf. de iniur. l. illud.
c *Illexerat*, alias illexerit. & alias illuſerat. quaſi dicat. induxit eum ad credendum. quod eſſet prægnans. dum vellet forte placere. vel vellet peliem. vel veſtem. Accur.
d *Quod*] i. quia.
e *Reſcripto*] vltra quod vir non denunciet. vt ſup. in princ. huius legis.

a Cõcor. cæterũ cũ gl. l. 1. in fi. ext. de iura cal. & in fœ. Dec. l 3. ſuper ve. bo. noua litigia. in fi.
1† Perſuaſ. P. F.
2† Aliàs Domitię.
3† Proba. ta. P. F.
4† Quæ tum.
5† Aliquã à Gothof. lineas enditur.
6† Hæc verba. extra ordinẽ pcedẽ ub. cõſtituti. & interpun. ct. poſt. ordinẽ in P. F. & apud Dua.
7† Senatuſconſul ta. P. Fl.
8† Venit. P. F.
9† Adhibemus. P. F.
10† Contemnat. P. F.
11† Senatuſconſulti. P. F.
12† Intereſſe. P. F.
13† Interueniet. P. F.

nemo mirabitur,* ſi nos quoque nouum conſilium, & remedium ſuggeramus. Si igitur [1] † pertinuerat [a] in eadem poſtulatione; commodiſſimũ eſt, eligi honeſtiſſimæ fœminæ domum, in quam [2] † Domitia [b] veniat: & ibi tres [c] obſtetrices [3] † probatiſſimæ, & artis, & [d] fidei, [4] † quæ à te [e] aſſumptæ fuerint, eam inſpiciant; [f] ſi quidem, vel omnes vel duæ [c] renũciauerint [f] prægnantem videri, tunc perſuadendum [g] mulieri erit, vt perinde cuſtodes [5] † admittat, atque ſi ipſa hoc deſideraſſet. [h] Quod ſi enixa non fuerit, ſciat maritus, ad inuidiam, i exiſtimationemq; [k] ſuã pertinere, vt non immeritò poſſit videri, captaſſe hoc ad aliquam [6] † mulieris iniuriam. Si autem, vel omnes, vel plures, non eſſe grauidam renunciauerint, nulla cauſa cuſtodiendi erit.

Hoc reſcriptum locum habet ante partum editum, non poſt: nam poſt partum lo. um ſibi vendicat cuſtodiam de liberis exhibendis, h. d. Bar.

¶ Ex hoc reſcripto euidentiſſime apparet, [l] ſenatuſconſultum [7] † de liberis agnoſcẽdis locum non habuiſſe, ſi mulier diſſimularet [m] ſe prægnantẽ. vel etiam negaret. Nec immeritò, [n] partus enim antequam edatur, mulieris portio eſt, [o] vel viſcerum. Poſt editum plane partum à muliere, tam poteſt maritus iure ſuo filiũ per interdictum deſiderare, aut exhiberi [p] ſibi, aut ducere permitti. [8] † Extra ordinem igitur Princeps in cauſa neceſſaria ſubuenit. Secundũ quod reſcriptum euocari mulier ad Prætorem poterit, & apud eũ [q] interrogari, an ſe putet prægnantem: cogendaq; erit reſpondere. Quid ergo, ſi non reſponderit? aut nõ veniat ad Prætorem? nunquid Senatuſconſulti [r] pœnam adhibebimus, [9] † ſcilicet, vt liceat marito non agnoſcere? Sed finge, non eſſe eo contentum maritum: qui ſe patrem potius optet, quam carere filio velit. Cogenda igitur erit remedijs Prætoris, [ſ] & in ius venire: & ſi venerit, [10] † reſpondere: pignoraque [t] eius capienda, & diſtrahenda, ſi cõtemnet: [11] † vel mulctis [u] coercenda. Quid ergo, ſi interrogata dixerit ſe prægnantem? Ordo, [12] † Senatuſconſulti [x] expoſitus ſequetur. Quòd ſi negauerit, tunc ſecundum hoc reſcriptũ Prætor debebit obſtetrices adhibere. ¶ Et notandum eſt, quòd nõ permittitur marito, vel mulieri obſtetrices adhibere: ſed omnes à Prętore adhibendæ ſunt. Item Prætor domum honeſtæ matronæ elige re debet, in quam mulier veniat, vt poſſit inſpici. Quid ergo, ſi inſpici ſe non patiatur? vel ad domum non veniat? Aeque Prætoris authoritas [y] interuenerit. [13] †

Si maritus cuſtodes adhibeat mulieri non prægnanti, poterit mulier actione iniuriarum agere, ſi maritus hoc fecit animo iniuriandi: alias non, hoc dicit. Bart.

¶ Si omnes, vel plures [z] renunciauerint, prægnantem non eſſe, an poſſit mulier iniuriarum experiri [a] ex hac cauſa? Et magis puto, agere eam iniuriarum poſſe: hic tamẽ ſi iniuriæ faciendæ [b] cauſa id maritus deſiderauit. Cæterum, ſi non iniuriæ faciendæ animo: ſed quia iuſte credidit, vel nimio voto liberorum ſuſcipiẽdorum ductus eſt, vel ipſa eũ illexerat, [c] vt crederet, quòd [d] cõſtante matrimonio hoc omninò fingebat, æquiſſimũ erit ignoſci marito.

¶ Meminiſſe autem oportet, non eſſe præſtitutum tempus reſcripto: [e] quamuis in

a *Senatusconsulto*] sup. tit. 1. l. 1. in princ. Accursius.
b *Audire*] idem quod sup. sed nonnisi causa cognita, vt sup. eo. tit. l. 1. §. si mulier. hæc autem est causa, eo ipso quod petit, nisi euidens appareat malitia.
c *In mense*] Sed nonne hoc superuacuum est per hoc, quod habuimus sup. tit. 1. l. 1. vel cognita, cum ibi præstituat xxx. dies ad denunciationem vnam, hic nullum præfigit tempus huic denunciationi bis in mense faciendæ? Respon. nec est contra, nec superfluum, quia ibi loquitur facto diuortio: hic autem loquitur mortuo marito. Item ibi denunciat se ex eo prægnantem: hic aliud. Vt mittant hæredes viri mulieres, quæ ventrem inspiciant. Postea autem, cum est propè partum, per xxx. dies denunciat, vt mittant, qui ventrem custodiant: postea cum parit, denunciat, vt mittant, quibus præsentib. pariat, & in prima denunciatione mittuntur quinque, in secunda tres liberi, & tres liberæ cum binis comitibus in tertia quinque, præter duas obstetrices.
d *Quinque*] sup. eo. l. 1. §. 3. contra. Sol. ibi negabat se prægnantē, & ita tres hic confitebatur, & sic quinque, quasi non se ingerens reddebat se suspectā hic, vt sup. de precu. l. quæ omnia.
e *Bini comitibus*] i. quatuor, sicut & de na. non xx. sed x. dicūtur vt inf. de legat. 1. si quis testamento.
f *Aperta est*] inde est, q̄ dicimus furtum a furuo, i. nigro, q. a clā, & occulte fit, & maxime de nocte, vt Instit. de oblig. quæ ex deli. §. 1. & illud. Qui male agit, odit lucem.
g *Inspexit*] in testamēto si parens causam diuorti præstituisset: puto apud matrē existentis patris educari debet, vt in Authen. vt liceat matri & aui, §. illud ex hac. §. Verūtamen hic habet locum. Item pōdo nulla altercatio est, vtrum inspexerit prægnās vel nō, nec aliqua suspicio est de mutatione. Item ibi loquitur patre viuente: hic mortuo eo. Azo.

a † Dicet bis procuratorive P. F.

4 † Tabulis. P. F.

5 † Balneum.

6 † Prospiciāt. P. F.

7 † Si vi- lent. P. F.

8 † Incipiat. P. F.

senatusconsulto a de liberis agnoscendis xxx. dies præfinuantur mulieri. Quid ergo? Semper ne 1 † dicemus marito licere, vxorem ad Prætorē euocare? an verò & ipsi xxx. dies præfiniuimus? Et puto p̄torem, causa cognita, debere maritum etiam post xxx. dies audire. b ¶ De inspiciendo vētre, custodiendoq; partu, sic Prætor ait: Si mulier mortuo marito prægnantem se esse dicat, 2 † ijs, ad quos ea res pertinebit, procuratoribuive eorum, bis in mense denūciandum curet, vt mittāt si velint, quæ ventrem inspiciant. Mittantur autem, mulieres liberæ duntaxat quinque. d Harq; simul omnes inspiciant, dum 3 † ne qua earum, dum inspicit, inuita muliere ventrē tangat, mulier in domo honestissimæ fœminæ pariat, quam ego constituam.

¶ Mulier ante dies xxx quam parituram se putet, denunciet ijs, ad quos ea res pertinet, procuratoribuive eorum, vt mittant, si velint, qui ventrem custodiant. ¶ In quo conclaui mulier paritura erit, ibi ne plures aditus sint, quam vnus, si erunt, ex vtraq; parte 4 † tabulæ præfigantur. Ante ostium eius conclauis liberi tres, & tres liberæ cum binis comitibus e custodiant. Quotiescūq; ea mulier in id cōclaue, aliudve quod, siue in 5 † balneum, ibit, custodes, si volēt, id ante 6 † perspiciant, & eos qui introierint excutiāt. Custodes, qui ante conclaue positi erūt, si voluerint, 7 † omnes quicō claue, aut domū introierint, excutiant. ¶ Mulier cum parturire incipiet, x † ijs, ad quos ea res pertinet, procuratoribuive eorum, denunciet, vt mittant, quibus præsentibus pariat. ¶ Mittantur mulieres liberæ duntaxat quinq; ita vt ne præter obstetrices duas, in eo cōclaui, ne plures mulieres liberæ sint, quam decem: ancillę, quam sex, eæque, 9 † quæ intus futuræ erunt, 10 † excutiantur omnes in eo conclaui, ne qua prægnans sit. ¶ Tria lumina nec minus, ibi sint, f. q. a tenebræ ab subijciendum aptior sit sunt. ¶ Quod natū erit, ijs, ad quos ea res pertinet, procuratoribuive eorū, si inspicere volent, ostendatur. Apud eū educetur, apud quē parens iusserit. g Si autem nihil parens iusserit, aut is, apud quem voluerit educari, curā non recipiat, apud quem educetur, causa cognita cōstituā. Is autem, apud quem educabitur, quod natum erit, quoad trium mensium sit, bis, in mense: hinc ex eo tēpore, i quoad sex mensium sit, semel in mense: à sex mēsib. quoad anniculus fiat, alternis mensib. ab anniculo, quoad fari possit, k semel in sex mensib. vbi volet ostendat. Si cui 1 ventrem inspici, custodirive, adeisve par tari licitum non erit, factumve quid erit, quo minus ita ea fiant, vti sup. comprehensum est; ei, quod natum erit, possessionē, o causa cognita, p nō dabo. Siue quod natū erit, vt supra cautum est, inspici q nō iusserit: quas vtiq; actiones me daturum polliceor ijs, q̄bus ex edicto meo bonorum possessio r data sit: eas si mihi iusta causa esse videbitur, ei non dabo. s

Hic declarat quibus personis sit denunciandum: & intelige semper hoc secundum edictum mortuo marito: nam in primo casu, q̄ est a principio vsque ad 9. de inspiciendo, denunciatur marito.

¶ Quamuis sit manifestissimum edictum Prætoris: attamen non est negligenda t eius interpretatio. Denunciare igitur mulierem oportet, u ijs, quorum interest, x

9 † Ea. q̄ intus &c. P. F.

10 † Educant. P. F.

* Vnde Dñs in Euāg. Videte ergo ne lumen, q̄d in te est, tenebræ sint. Itē q̄ male agit, odit lucem, vt in c. consuluit extra de offic. deleg.

h *Bis in mense*] scilicet ostendat vbi volet, si volet ostēdere vel ī. dicit. Azo. vel dic, est in arbitrio vbi, sed nō an ostēdatur. Asi *Ex eo tempore*] id est, à tribus mensibus. Azo.
k *Pari posse*] id est, septem annos habeat, vt C. de iu. delib. si infanti. in princ.
l *Si cui*] subaudi desiderāti, cuius interest, vt agnato defuncti.
m *Adesse*] Hæc tria facienda sunt, vt sup. ea. l. 3. de inspiciendo ventre, & dicitur de facto, aliàs referetur ad ius: vt supra de ritu nup. l. semper.
n *Comprehensum est*] in §. de inspiciendo.
o *Possessionem*] licet Carbon. vt inf. l. proxi. vel dic, vt ibi no.
p *Causa cognita*] hoc dic, vt infra, §. fin.
q *Inspexit*] bis in mēse, vel aliàs: vt sup. §. is autem apud.
r *Bonorum possessio*] s. Carboniana.
s *Non habet*] ideo quia nec Carboniana datur, vt prædixit, & sic not. factum matris, vel aliorum nocere partui, scilicet in possessorio: sed in petitorio, quo probat se filium, hæc non nocerent, vt supra, de iureiuran. l. 3. §. cum de possessione. & infra tit. 2. l. 3. §. 1. in princip. & arguitur supra tit. 1. l. si quis. §. si vel pater, videtur enim quasi non filius. Item no. quod qui habet Carbonia intentat actiones hereditarias: sed contra infra de Carbonia. edic. l. 3. §. missum: sed plene dic, vt no. sup. a de inofficioso testamento. l. qui de inofficioso, quę huic concordat. Item facit infra, de ventre in possi. ff. mitten. l. 1. §. si ea. & ubicunque. §. 1.
t *Negligenda*] ne in dubietatem reuocetur, vt in Authent. de tal. ei. §. primo, collat. 4. & ne videatur negligi, vt infra de in integrum apud. §. hoc edictum: sed argumen. cont. inf. de doli prælig. l. 2. in fine.
u *Oportet*] vt mittant, quę ventrem inspiciant, vt supra eadem l. de inspiciendo. Accurs.
x *Interest*] quia volunt succedere: vt iubijcit Accurs.

* Cōtor. c. bonę memoriæ 2. cū glo. super verbo recipit. ext. d elec.

a *Ex teſtamento*] cum poſthumi præteriti agnatione tum peteretur teſtamentum, vt inf. de iniu. rup. teſta. l. 1.

b *Natus ſit*] i. ſi nemo naſceretur, & dic à domino inſtitutus cum libertate, quia tamen ſub conditione eſt inſtitutus. ſ. ſi nemo naſceretur, non eſt interim liber.

c *Non omnia*] fortè quæ non procuratoribus, cum eos habere non poſſit: cũ non aperiè dicat adminiſtratio, aliàs poſſet: vt ſ. de proc. l. ſeruũ.

d *Ordinum*] ſunt. n. ordines Procerũ, vaſallorum, & ſimiles. Item ordines Decurionum, & Senatorũ, & ſimilium. eſſet. n. abſurdum, vt alienæ ſordidæ ſtirpes ſplẽdidis & ingenuis natalibus audeant ſurrogari, vt C. de qõ. l. ſuper ſtatu, & facit ſ. de poſtu. l. j. ĩ prin.

e *Familiarumque*] i. agnationum, vt ſ. de verb. ſig. l. pronunciario. l. communi.

f *Debet audiri*] licet alias non, vt arg. contra. inf. de regu. iur. l. quod attinet.

g *Gerens*] gerit enim ſuum negotium, cũ ad eũ hæreditas debeat pertinere, ſi ei nemo naſcatur. gerit. n. negotium publicum, quia publicè intereſt, ne partus ſubijciantur, & ne falſæ agnitioni hæreditas deferatur. Azo. & ſic inf. de aqua plu. ar. l. apud. in fi. Acc.

h *Primo gradu*] ſic inf. de ſecũ. tabu. l. 2. §. defertur. Sed argu. cõtra. C. vbi pu. edu. de. l. fi. Accur.

i *Subſtituto*] niſi quãdo vẽtri eſt ſubſtitutus, vt inf. eod. l. qui ventri.

k *Quod autem. Prætor ait*] ſ. p. §. ſi cui. cõgl. ſup. l. *Poſſeſſionem*. ſ. Cartheris ſĩpliciter. ex. nã reſt.

l *Poſſeſſionem*] ſ. Carboniana m.

m *Reſtituta*] ſic. C. de teſtamen. lege fin. cum concordant.

n *Denegari*] interrogatiuè. q. d. nõ debet denegari. Sed arg. contra. ſupra de tranſa. l. cum hi. §. ſi Prætor & de in integ. reſti. l. Diuus. ſed quæ ſunt hic leuia? Reſpond. numerus paulo maior, vel minor ſeminarũ aut grana ſunt. & non omittenda hæc quatuor ſ. inſpectio vẽtris, & cuſtodia, & præſentia ad partum, & poſſe inſpici natũ, vt ſupra. §. ſi cui. niſi ruſticitatis cauſa, vel ſimili, vel ſecundum morem regionis, vt dixi hic, & infra l. proxim. Accurſius.

o *Sed. & mor*] ſic. ſupra de leg. 1. l. ſi ſeruus plurium. §. fina. Accurſ.

p *Edictum*] quod eſt ſup. l. prox. §. de inſpiciendo, vſq. ad §. quamuis. & dicas. quòd Carbonianum edictũ dat poſſeſſionẽ puero. cui fit quæſtio ſtatus. vt inf. de Carbo. edic. l. 1. in princ. ſed hoc facit quandoque denegari ſ. ſi mater non obſeruat quæ in iſto edicto continentur, vt ſupra. l. proxi. §. ſi cui. & §. fin. Sed quomodo, cum factum matris non debeat nocere filio, vt inf. de Carbo. edic. l. j. §. fin. & inf. tit. 2. l. 2. circa princ. & ſup. de iureiuran. l. 3. §. fi. & l. ſequen. Reſpon. non nocet in principali cauſa filiationis, qua probauit ſe filium, nam propter matrem præſumitur non filius, ũ ſaltem modicum pro ſe non habeat, vt ſ. de Carbo. edic. l. 3. §. cauſæ. & argum. inf. de ven. in poſſ. mit. l. 1. §. ſi ea. Item oppoquare dicit ad exemplum, cum directo Carbo. locũ habeat? Reſpond. ad exemplum antiqui ſolennis, datur hodie vtile, cui hoc derogat. ſic C. q. excau. ma. l. fin. Vel dic, hic loqui de edicto de ven. in poſſ. mit. cui hæc derogat, vt mulier non poſſit mitti niſi ſeruauerit ſolennia huius edicti. illud enĩ eſt ad exemplũ Carboniani, vt infra. de ven. in poſſ. mitt. l. 1. §. ſi ea. & ſecundum hoc intellige ſup. l. proxim. §. ã cui. & §. fin.

q *Sed imperitia*] vt ſup. l. prox.

Vt ventri] CASVS. Titius fecit teſtamẽtũ, & inſtituit ſibi filium hæredem, quem vxor in vtero habebat, & ei vẽtri ſubſtituit Sempronium, & ſic deceſſit, poſtea Sempronius vult facere cuſtoditi partũ. certè benè poteſt hoc facere.

r *Subſtituit*] ſcilicet directo, ſi nemo naſcetur, vt ſup. l. 1. §. ſed. & ſi ſeruus, vel etiam per fideicom. vt ſ. l. prox. Item. qđ ſubijcit ſubſtitutus, i. pupillariter ventri ſubſtitutus: quo caſu eſt hæres ventris: vt Inſti. de pupil. ſubſtit. §. j. quo caſu intereſt eius propter tacitam vulgarem, quę intelligitur in expreſſa pupillari, vt inf. de pupil. ſubſt. l. iã Loc iure.

ſ *Seruare*] i. inſpicere, non vt natus apud eam alatur, vt in argu. contra inf. vbi pupil. edu. l. 1. in prin. Acc.

Si à quo] CASVS. Titius inſtituit Sempronium hæredẽ, & rogauit eum, vt ſi ſine liberis deceſſiſſet, reſtitueret hæreditatem ſorori ſuæ. i. Titij, deceſſit Sempronius hæres. relicta prægnante vxore ſua, & poſthumam naſcituram inſtituit ſibi hæredem. & quoſdam ei ſubſtituit. vxor Sempronij hæredis dicit ſe prægnantem: ſoror Titij teſtatoris, quæ ſubſtituta fuit Sempronij hæredi. vult cuſtodire ventrem vxoris Sempronij hæredis. Et dicitur quod benè poteſt facere hoc. cauſa tamen cognita. Viu.

t *Si à quo*] ſ. hæres. Accurſius.

u *Fideicommiſſum*] ſubaudi. per. ſi non habes. vel ſubaudi hic. quicquid. &c.

x *Poſthuma*] quam credebat eſſe in vtero. & ſic erat futura hæres hæredis. Accurſ.

Defuncti]

---

10 xit, nõ fit factum, partui denegari n bonorum poſſeſſionẽ? ſed & mos o regionis inſpiciendus eſt: & ſecundum eum obſeruari ventrem, & partũ, & infantem oportet.

Mulier propter imperitiã excuſatur. Bart.

Iulianus lib. 24. Digeſtorũ.

LEX II.

E Dictum p de cuſtodiendo partu, derogatoriũ eſt eius, qđ ad Carboniani decreti exemplum compara tum eſt: Sed hoc aliquando remittere Prætor debet, ſi non malitia, ſed imperitia q mulieris factũ fuerit, ne venter inſpiceretur, aut partus cuſtoditetur.

Paulus lib. 14. ad Plautium.

LEX III.

QVi ventri ſubſtitutus r eſt, vel inſtitutus, ſi ventrem ſeruare ſ vel t, audiendus eſt.

Fideicõmiſſarius vniuerſalis, cuius condõ deficit propter natiuitatem poſthumi, admittitur ad cuſtodiẽdum partum. Bart.

Scæuola lib. 20. Digeſtorũ.

LEX IV.

IS, à quo, t ſi ſine liberis deceſſerit, quicquid ad eum ex bonis peruenieſſet, ſorori p r fideicõmiſſum u relictũ erat, deceſſit, poſthuma x hæ rede inſtituta, 2 † & ſubſtitutis alijs. Quæſitum eſt, cũ

2 † Aliàs, poſthumo hæredẽ inſtituto.

---

* Hoc pertinet exempla, quæ Val. Max. li. 9. c. 16. refert de ijs. qui infimo loco nati mẽdacioſè clariſſ. familiæ inſerere conati ſunt.

* Cent. 2. Suppliceris cõgl. ſup ver. ſiplicitatis. ex. nã reſt.

a *Defuncti*] hæredis qui & teſtator fuit inſtituendo poſthumam.

b *Proſpiciendum*] ſ. in eo, q̃ petit inſpicere, & cuſtodire partum, ſed ſecundum Azo. & hoc ad ſubſtitutos pertinet propter cætera bona fideicommiſſaria, quæ habituri ſunt q̃ ſubſtitutionē poſthumæ factam: forte ſic, ſi poſthuma non naſceretur. Sed quæ ſunt cætera, cū generale ſuit? Reſp. forte q̃ quartā Trebel. & facit ſ. l. prox.

c *Hoc edicto*] CASVS. Titia dicens ſe eſſe prægnantem ex viro ſuo mortuo, fuit miſſa in poſſeſſionem bonorum viri, cauſa ventris. ipſa aſſit dictam poſſeſſionem in aliū trāſtulit dolo malo. Certè tenetur actione in factum ex hoc edicto, & non ſolum ipſa tenetur, ſed etiā pater eius, ſi & ipſe dolum in hoc commiſit: & dicta actio datur illis, quorum intereſt dictam poſſeſſionē in aliū nō eſſe trāſlatam, in quantum eorum intereſt, & nihilominus hñt actionem contra illum, qui iuſſu mulieris, vel patris eius accepit dictam poſſeſſionem, ſcilicet interdictū vti poſſid. vel vnde vi: dixi ergo agendum contra patrem mulieris, vel. mulierem ad intereſſe. Sed quomodo poteſt peti intereſſe illius, qui experitur contra eos. Reſpond. puta quia ille, qui accepit poſſeſſionem dolo malo mulieris, accepit eam bona fide, & fructus inde perceptos bona fide conſumpſit: vnde de his non tenetur, vel etiam ſi mala fide accepit poſſeſ. non eſt nunc ſoluendo, vt poſſit ſatisfacere de fructibus. Et ſcias, quòd dicta actio in factum competit contra mulierem, & patrem eius etiam poſt annum cōtinuum, ſi autem pater non fuit in dolo, non tenetur, niſi in quantum ad eum peruenerit. Et ſcias, quòd dolo fecit mulier, ſi non prohibet venientem in dictam poſſeſſionē, ſiue facit eum venire. Sed pone, quod patris, & filiæ dolus interceſſit. ille, cuius intereſt, poteſt agere ſi vult, contra patrem, vel contra filiam. vnde ſi filiam elegit, & ſi ipſa ſatisfecit ei in toto intereſſe, præterquam in ſumptibus litis, quia non habebat plus in bonis, non poterit redire ad patrem, niſi pro illis ſumptibus, hoc dicit vſque ad finem tit. Viuianus.

d *In fauorem partus*] cui plus fauetur, quàm nato. & eſt nō inf. de ventre in poſſ. mitt. l. 1. ſ. ſi ca. in fine.

e *Poſſeſſionem*] cauſa ventris ex edicto illo, de ven. in poſſ. mittendo.

f *Predæ*] i. iniuſtæ acquiſitionis, conſiderata re ipſa, vel & proposito tradentis, non accipientis, qui bonę fidei eſt qñque, vnde lucratur fructus, vt inf. eadem l. ſ. intereſt. & facit. C. de vſucap. pro empt. l. 6. & ibi nō.

g *Actionem*] No. in factum dari ex edictis, ſed ex lege ciuili condicti. ex lege. vt ſup. de cond. ex leg. l. 1.

h *Alium*] patrem. Accurſ.

i *Ipſorum*] ideſt mulieris, & eius in cuius poteſtate eſt, vel dic. i. dolo eius, in cuius poteſtate erat, & ſic tranſit de ſingulari ad plurale. ſic C. de in ius voc. l. ſi & benè, quia ſufficit alterius tantum dolus ad hoc, vt ipſe teneatur, qui dolum adhibuit, vt inf. l. prox. ſ. 1.

k *Neceſſariò*, quia prima parte non continebatur, & dic in edicto, quod non habemus.

l *Cogatur*] ab eo, cuius intereſt alium ñ eſſe admiſſum in poſſ. à muliere.

m *Diſcedere*] aliàs decedere.

n *Vel manu miniſtrorum*] pro eodem, & dic. i. miniſtris iudicis. ſic ponitur. ſup. de rei ven. l. qui reſtituere. vel dic, id eſt ſuis miniſtris. ſ. agentis, nam & ſuis ei authoritate ſua videt hoc facere poſſe: quia ille ñ eſt mitti tuſſus, & iſte habet poſſeſſionem ciuilem, & naturalem, qui ante erat in poſſeſſione: cum mulier ſcilicet non poſſidebat: vt ſ. de acquiren. poſſ. l. 1. ſ. fina. & l. ſi id, quod. ſ. fin. & de vi, & vi arma. l. 1. ſ. eū qui. Sed ſm primam expoſitionem eſt cōtra ſ. ne vis fiat ei, q̃ in poſſ. miſſ. l. ſi quis. Solu. auxilium manu militari dat ibi, expulſo, hic domino, ſeu hæredi denegatur. Item ibi contra prædonem: hic cōtra bonæ fidei poſſeſſ. fortè agitur. Vel vt prius dixi, hic verus hæres nō definit poſſidere per miſſionem mulieris, vt inf. de acquir poſſ. l. 3. ſ. fin. vnde agit vti poſſidet. nec mulier plus dedit, quā haberet, vnde ille nō poſſidet, cum interdicto vti poſſidetis ſuccubuit, ſed hodie cum incipit ſcire, videtur facere vim, ſubaudi, vel dolum. vt inf. de doli except. l. 2. ſ. item quæritur. Sed ſecundū hoc dic, non prætoria poteſtate. ſ. tantum, ciuilius tamen fit per ius ordinarium.

o *Per interdictum*] Vti poſſidetis, vel vnde vi, & hoc ſi primò poſſideat, vel per hoc interdictum, quod Prætor in iſto adiecit, vt qui per dolum, &c. alij per illud, ne vis fiat ei, & c. ſed malè, quia illud non datur ei, cui in factum ex hoc edicto ſed mulieri, quæ ventris nomine miſſa eſt in poſſeſſionem, ſi quis eam non admittat, vel reijciat, vel p ſe, vel per alium, vt infra ne vis fiat ei. per totum. Sed poſſet ſic defendi, vt quod dicitur, cogatur diſcedere, ſcilicet ab ipſa muliere, cum ſine dolo eius ingreditur aliquis. Et quod ſubijcit, intereſt autem, &c. ſic continua, verum eſt, quod mulieri ita ſubuenitur, quia eius intereſt, ſed etiam intereſt eius, qui experitur, & pone autem, pro ſed, & quod dicit experitur, ſcilicet actione in factum, ex hoc edicto cōtra ipſam mulierem, cum dolo eius alius eſt admiſſus in poſſeſſionem, ſed hæc lectura non eſt bona, quia ſtatim dicit bona fide, & ſic non competit mulieri illud interdictum, ne vis fiat ei, &c. ſed ſi velis tueri, probabiliter dicas hic eſſe. ſ. intereſt autem, &c. & mutet eatum, ſed prima verior eſt, vt agat dominus, non mulier, quia eius intereſt, vt ſubijcit. ſed contra quem agit dominus, quia intereſt eius? Reſpondetur, ſi dicas contra poſſidentem pro poſſeſſione, non videtur, quia cum poſſit mulierem conuenire, non intereſt ſua. ſed fortè non eſt ſoluendo. & ipſa. & ſic autem, ponitur, pro quia. Vel dic agi contra mulierem quia intereſt. & ſic eſt. ſ. intereſt. &c. & aūt ponitur exceptuè, vel cauſa ornatus, ſic ſupra de iuſti. & iure,

Si ventris nomine muliere in poſſeſſionem miſſa, eadem poſſeſſio dolo malo ad alium translata eſſe dicatur.

TITVLVS V.

Primò commendat edictum, & eius rationem ponit. Secundò ponit mentem edicti. Tertio exponit edictū vſque ad ſi. ſecunda ibi, idcirco. tertia ibi, intereſt autem. Bart.

vxor defuncti [a] pręgnātem ſe dicat, an ſorori, procuratorive eius, ſecundum formam edicti, ventrem inſpicere, & partum cuſtodire permittēdum ſit? Reſpondi, in huiuſmodi ſpecie, de qua quæreretur, poſſe videri, ad eius, cui fideicommiſſum datum eſſet, ſolicitudinem [1] † proſpiciendum [b] eſſe, idque cauſa cognita ſtatuendum.

1 † Perſpiciendum. P.F.

LEX I.

HOc edicto [c] rectiſſimè Prætor proſpexit; ne, dum in fauorem partus [d] poſſeſſionē [e] pollicetur, [3] † alijs prædæ [f] occaſionem præbeat. Idcirco conſtituit actionem [g] [4] † in factum, in mulierē, quæ in alium [h] hanc poſſeſſionē, dolo malo tranſtulit.

¶ Nec ſolum mulierē Prętor coerceat, verum eum quoque, cuius in poteſtate ea fuit, ſ. ſi dolo ipſorum [i] alius in poſſeſſionem fuerit admiſſus: actionemque in tm̃ pollicetur in eos, quanti interfuerit eius, qui experitur. Neceſsariò [k] Prętor adiecit: vt qui per dolū venit in poſſeſsionē, cogatur [l] [5] † diſcedere. [m] Coget autē eū diſcedere, nō prętoria poteſtate: vel manu miniſtrorum; [n] ſed melius, & ciuilius faciet, ſi eum per interdictum [o] ad ius ordinarium.

[2] † Vlpianus.

2 † Li. 42. ad edict.

3 † Polliceat. P.F.

4 † In factū nō legit I. P.F.

5 † Decedere. vt et paulò poſt. P.F.

iure.l.ius ciuile,§. hoc igitur, & placet quod fit. §. & mutet casum.

a *Bona fide*] cum tit.vel sine tit.vt sup.fi.regund.l.4.§.j.

b *Non est*] & sic actio est inanis, quam excludit inopia debitoris, vt supra de dolo,l.nam is.

c *Hæc actio*] in factũ vt sup.in prin.

d *Persecutionem*] datur.n.ad interesse, vt sup.§. non solum, & est bona ratio. vt inf. de actio. & obl.l.1 honoratijs. Sed contra: inf.tit.1.l.1.§.hãc autem.Solu.vt ibi.

ADDITIO. Dic secundum Bart. hic, q quandoque actio pœnalis succedit in locum actionis persecutoriæ; & tunc est perpetua: vt patet in vtili rei vendicatione, quæ datur contra eum, qui dolo desijt possidere. ita loquitur hic,& in l.2.§.hoc interdicto, de tab.exhi. & inf. ne quid in loco publi. l. 2. §. fin. sed quando actio ex sui natura, & ab ipso initio est pœnalis, & prætoria, tunc non datur, nisi intra annum. ita loquitur ibi, secundum eundem. Bart.

e *In partem*] doli inscium: alias in solidũ vt sup.§.2. & inf. ti.j.l.fi.§.fin.

f *Fraude sit*] vel dolo fecerit, quo minus peruenerit; vt supra rerum amo.l.5. §. fin. & l. sequen. Accursius.

g *Dolus non*] subaudi tantum, si non habes. Et nota differentiã inter prodere. & tradere: l. vi & C de acq.poss.l.fin. Item no. viriliter resistẽdum, alias etiam dolus fit: vt l. 2. & in Aut.de non alie.§.œconomus.collat.2. & sup.loca.l.item quæritur.§. exercitu. & l. si fundus. & facit sup.mari.l. dolus.

h *Si & patris*] quod esse potest.vt sup. eo.l.1.§.1.

i *Et ideo*] bona ratio: secus est si ad pœnam, vt sup. de eo per quem fac.est.l.1.§.si plures, & ad l. Aquil.l.item Mela.§. si plures. & de iur.om. iud.l.adeo. & ne quis eum, qui in ius voc.l.pen.in fi. & l.fina.

k *Sumptus*] hæc verba possunt determinare sequentia, inutilis, &c. & sic est contra, C. de euict.l.1.2.vel præcedentia, & tunc concordat. & est sensus secundus contrarius primo. Sed de quo sumptu dicit? Respon.dicunt quidam de eo, qui factus est in litigando contra adversum a muliere. Alij de isto, qui fit litigando contra mulierem, vel partem. Sed nonne per l.properandum, victus victori, &c. Respon.insta ignorantia excusat a contumacia: vt in ea.l.properandum. §. insuper, & de lega.2.l.qui solidum, §. etiam.

rium remiserit.

¶ Interest autem eius, qui experitur, admissum alium in possessionem non fuisse, cum fortè bona fide [a] fructus perceptos consumpserit; aut si pdo venerit in possessionem, à quo fructus consequi nõ possit, quia soluendo non est.[b]

¶ Hæc actio [c] etiam post annum dabitur: quia rei habet persecutionẽ. [d] Et, si filia [1†] sit, quæ dolo fecit; in patrem [e] dabitur actio, si quid ad eum peruenerit. [f]

Paulus. 2†

LEX II.

DOlo facit mulier, non [g] tantum, quæ in possessionem venientem non prohibet: sed etiam quæ circumscribendi alicuius causa, clam & per quandam machinationem in possessionem introducat.

¶ Si & patris, [h] & filiæ factũ arguetur, in alterum, quem actor velit, reddenda est actio, quia in id, quod agentis interest, datur; & ideo; si id, quod ei abest, ab eo, qui in potestate est, seruari possit; præter sumptus [k] litis causa factos, inutilis erit ei hæc actio.

men defero tibi sacramentum, si vis iurare te prægnantem, ipsa iurauit se prægnantem ex dicto suo viro quondam, certè si vetè non est prægnans, vel est, sed non ex viro: sicque calumniæ causa petijt se mitti in pos. pariter & iurauit: tamen seruandum est iuramentum, & stabit in possess. donec erit tempus, quo deberet parere, si prægnans esset: & si quidem pepererit, nihilominus hæres poterit probare, natum non esse genitum ex viro mortuo. Si autem non detulit mulieri sacramentum hæres: sed quia videbatur Prætori eam esse prægnantem, missa fuit in possess. ipsa namque sciebat se non esse prægnantem: tenetur illis, quorum interest. puta cohæredi speranti partum, vel substituto ipsi ventri: vel illi, qui haberet hereditatem ab intestato, si venter non nasceretur.actione in factum ex hoc edicto ad interesse eorum: & intra annum vilem tãtum: sed quomodo potest eorum interesse? Respond. propter alimenta expensa in ventrem nõ plenum sine causa. Item & propter hereditatem, quam amisit hæres heredis: quia cum hæres non posset eam adire, dubitans vtrum illa esset prægnans, vel non, decessit, & eam non aditam [non transmisit ad heredem, petet ergo hæres heredis æstimationem hereditatis a muliere. Item potest eorum interesse propter illa, quę diminuta sunt in hereditate, muliere in possessione stante. Et quod dixi in hærede heredis, vt possit à muliere petere pretium hereditatis amissę propter calumniam mulieris: idem est in hærede substituti, sed pretium legatorum ab hærede quibusdam relictorum per testatorem, non præstabit mulieri: quia ipsa tenetur illud dare legatarijs: sed pretium seruorum, quibus dedit testator libertatem fideicommissariam, bene præstabit mulier dicto heredi substituti, ideoque ipse tenetur dare dictis seruis libertatem: pro illis autem seruis, quibus fuit data dicta libertas, non dabit pretium mulier, & licet ipsi serui non possint habere libertatem de iure stricto, quia hereditas nõ fuit adita per heredem, tamen Prætor debet eis tueri libertatem. Sed quid si mulier fuit missa in possessio. heredis causa ventris per suam calumniam, & per calumniam patris, in cuius erat potestate? suo nomine tenetur etiam pater, hoc dicit vsque in fi.tit. Vlpianus.

l *Iusiurandum*] nec ergo etiam si iurauit ipsa, vel alius, se defetente, prægnantem non esse: vt supra de iureiuran.l.3. §.penult. & facit supra de alie.iudi. mut. cau. facta.l.1. in princip & C. de anna. exceptio.l. vt perfect iuris. & inf.de re iud.non debet. Sed contra, supra tit. 2.l.prima.§.si cui. Solue, vt ibid. Item contra infra de Carbo.edic.l.1.§. fin. Solue vt ibidem.

m *Ex eadem causa*] vt mulieris calumnia puniatur.

Si mulier, ventris nomine in possessione, calumniæ causa, esse dicatur.

TITVLVS VI.

Iuramentum mulieris excusat eam à calumnia, et partui non prodest, nec nocet. Bart.

Vlpianus. 3†

LEX PRIMA.

SI de possessione ventris nomine quæratur; & deferente hærede, mulier iurauerit se prægnantem esse, seruandum est iusiurandum: l nec tenebitur mulier, quasi calumniæ causa fuerit in possessionem missa, nec vis ei facienda est post iusiurandum. Si tamẽ pepererit; quæretur veritas, an ex eo prægnans fuerit. Alteri enim nec prodest, nec nocet iusiurandũ inter alios factum, nec partui igitur nocebit.

¶ Et hoc edictum ex eadem causa [m] proficiscitur, quam superius. Debet enim prætor, quemadmodum facilis est circa bonorum possessionẽ mulieri dandam ventris nomine: ita calumniam eius impunitã non relinquere. ¶ Per calumniam aũt in possessione fuis-

1† Filiæ fa.P.F.

2† Li.37. ad edict. P.F.

3† Li.34. ad edict. P.F.

7 Adde ent. in c. pleriq; . §. de his. 2.q.7.no. Card. in clem.1.§. 9a verb, & fa.mo na.

a Dic, q ibi actio de cui sione & fuit nata principale: iõ si durat expen. & fi, hic sui ora principio expensa durasin dum. hic retentio ista cõ tinuata causa.

a *Pregnantem non esse*] vel ex alio, vt supra de ijs, qui no. infa. l. cum non prægnans.
b *Hanc autem actionem*] s. in factum, cum non specificatur: vt no. sup. tit. 1. l. 1. in princ.
c *Intra annum*] cur ergo non vt superior vltra annum datur: vt sup. titu. 1. l. 1. §. fi. q̃ est contra, cum ex ea dē cā proficiscunt, vt sup. §. & hoc edictū? Rñ. fortè & illa, vt hæc, non datur vltra annum vtilem. & qđ ibi dicit dari vltra annum, subaudi continuum, nam vtilis vltra annū extendi pōt, vel hic est pœna ex parte mulieris, ar. sup. ne quis eum qui in ius. l. 1. §. fin. & ar. 3. sup. de eo, q̃ quē fac est l. 1. §. fi. sīn Azo. & Hugo: sed certè illa est magis pœnalis: nam hic adest mulieri q̃ percepti fructus, ibi non, vnde magis debet dici ècontra.
d *Simili autem modo*] vt & illa sup. tit. 1. l. fi. in fine.
e *In parentem*] infra eo. l. fi. in fine.
f *Substitutio*] si partus non nascatur.
g *Sine causa*] satius est enim ali non alēdum, quā fame necari alendum. vt inf. de ven. in pos. mit. l. 1. §. sed si certum, & l. 3. §. j. & C. de Carbo. edic. l. fi. & inf. pro suo l. hominem. Sed arg. contra sup. de cond. indeb. l. pen.
h *Exclusus sit*] quia decessit non adita hæreditate, quàm adire nō potuit. vt infra de bono. pos. secundum tab. l. 2. in princ. & de acqu. hær. l. cum quidam. §. quod dicitur, & ad Sylla. l. 3. §. fi. & l. qui posthumos: sed certè non videtur per hoc excludi, vt inf. de Carb. edic. l. scripsus. Solu. sui hæredes. vel emancipati liberi nō excludūtur, nec eorum hæredes, si non adierint: ideo quia vxor defuncti erat prægnans, sed aliud est in extraneis, vt infra de acq. hær. l. ventre. Azo. hic ergo in extraneis institutis dicit, ibi, in liberis.
i *Dandam, actionem* ad pretium hæreditatis, vt inf. l. proxi.
k *Adeundo*] nam nō aditam nemo transmittit, vt C. de iure delib. l. quoniam, nisi ad suos, vt C. de ijs, qui ante apertas tab. l. 1. Accur.
l *Contemplatione*] s. substitutus.
m *Si substitutus*] aliàs §. idem Iulianus, aliàs lex, si substitutus. Accursius.
n *Hæres*] qui hæreditatem consequi non potest, quam substitutus non transmisit, si ante decesserit, quàm adeat: vt inf. de suis & legi. hære. l. si ex pluribus, & supra l. proxima §. sub prætextu.
o *Eius*] scilicet substituti.
p *Sed an decedant*] id est, extinguantur.
q *Eorum*] scilicet, quā contrarium.
r *Libertates*] sic Instit. de eo, cui li. causa bona addicuntur, §. j.
s *Hac actione*] qua et pretium seruorum venit.
t *Etiam eorum*] non solum aliarum rerū, sed cum hēat pretiū: qui pretium dedit, videtur emisse. vt sup. de rei vendi. l. eius rei, quid ergo, si non vult vēdere? & facit, C. de fidei. li. l. 1.
u *Tenebitur*] & infamabitur: vt sup. de ijs qui no infa. l. nō alia. & l. sequē. Item tenebitur dico in solidū, si aūt non fuisset doli particeps, in quantum ad eum peruenit, vt sup. tit. 1. l. 1. §. fin. & sup. eod. l. §. & hoc edictum, secundum Azo. & H. & §. in parentem.

1† Hæc à Gotho. inter lineas claudit.
2† Missū
3† Is pro ei. egit. P. F.
4† Venit P. F.
5† Quæ sine causa alta ē, sub prætextu vētris. P. F.
6† Interfuit. P. F.
7† Attigit. P. F.

se videtur, quæ sciens, prudēs, que se prægnantem non esse, a voluit in possessionē venire.
¶ Hanc autem actionē b Prætor intra annum c vtilem pollicetur, vltra non, videlicet quasi pœnalem. Simili autem modo d & hic, quanti agētis interfuit, Prætor actionē pollicetur. *In parentem* e ēt Prætor hāc actionem pollicetur, si modo, per eum factū sit, vt in possessionē g calūniā veniret. ¶ Competit aūt actio hęc 1† ei, cuius interfuit, in possessionē missam 2† non esse, vt puta vel cohæredi speranti partum, vel ei, 3† qui substitutus f fuit, vel qui ab intestato, si partus nō fuisset, succedere potuit. ¶ Interesse át videtur primum de alimentis, quæ in ventrem sunt erogata. Nec. n. aliàs hæc repetuntur, nisi per calumniam in possessionē venerit. 4† Cæterū si res calumnia caret, nihil præstabit mulier, 5† quasi sine causa g alita, sub prætextu ventris.

In hoc interesse non potest venire æstimatio totius hæreditatis, si propter ventrem alius successurus, est ab hæreditate exclusus. Bart.

¶ Nonnunq̃ augebitur, quod interest, si q̃s fortè dubitans, an p̃gnans sit, exclusus sit, h hæreditate. Nā hæredi eius, q̃ exclusus est, dādā i hāc actionē, Iulianus ait, si quidē eius quoq; interfuerit, 6† nō fuisse calumnię cā in possessionē mulieré, quia si hoc non fuisset adeundo k hæreditatem, institutus hæredi suo locupletiorem hæreditatem suam relinqueret. Sed & hoc imputatur mulieri, q̃ diminuta sunt multa in hæreditate: dū hic, contemplatione l ventris, nō attingit 7† hæreditatem.

Contra mulierem succurritur hæredi substituto defuncti, & conseruantur legata, & libertates. Bart.

Idem. 8†

LEX II.

SI substitutus m ventri, 9† manente muliere in possessione, decesserit; hæres n eius, o eadem actione, ptiū hæreditatis à muliere exiget. Sed an decedant p legata, cæteraq; onera hæreditatis, videndum est. Et mihi videtur posse dici, legatarios potius q cū muliere vturos hac actione: q̃a & ipsorū interfuit, adiri hæreditatem. ¶ Libertati r plānè subueniendū erit aduersus eū, qui p̃p hæreditatē hac actione s 10† aget: s. vt fideicommissarias cogatur is præstare, qui pretiū ēt eorū t vtiq; consequitur. Sed & directis credo Prætorem succurrere oportere, vt interuentu suo tueatur eorum libertatem.
¶ Si dolus filiçfamilias interuenerit, & particeps doli pater fuerit, suo nomine tenebitur. u

7† In P. F. Sēatus consultum est capitis p̃cedentis, qđ incipit. Idem Iul. lib. 9. Digest. sic ait, si substitutus manē te muliere, &c.
9† Cęteraque bona, &c.
10† Egit. P. F.

* De concubinis.

TITVLVS VII.

Liberta concubina patroni sui, non potest patronū relinquere, & alij nubere: licet possit alteri se in cōcubinā dare: Itē illa sola pōt esse cōcubina, cū qua stuprū non cōmittitur: & concubina patris nō potest esse cōcubina filij, vel neptis: & concubina non debet esse minor xij. an. h d. tota lex.

11† Vlpianus.

LEX PRIMA.

QVæ in concubinatu est, x ab inuito y patrono poterit discedere: & alteri se,

* Cōsentit huic tit. C. 25. 26. 27. 28. Ecleg. 4. & 32. tit. 1 Nouel. 89. §. 12. Paul. 2. sē. 20. Nouel. Leō. q̃ concubinā hīc vetat. Hæmenop. titu. 7. 3. Ext. 7. Vide in hūc tit. Cuia. & Goth. hic, & in Nouc. Leo. 91.
11† Li. 2. ad l. Iul. & Papiā. P. F.

x *Quia in concubinatu est*] scilicet patroni.
y *Ab inuito*] quia patronus, & quia inuitus hic dicatur, habes

nepotis: certè non potest. & idem est è contra. Quarto dicit, quod concubina non potest esse minor xij. an. Vinia.

habes supra de ritu nupt.l.in eodem.

a *Dare*] quod falsum est,vt subijcit. Azo.

b *In concubina*] s.patroni.

c *Connubium*] idest matrimonium, ergo multò magis concubinatus,quippe,&c. & dic quando non habet aliâ concubinam. vt infr. de ijs quib.vt indi.l.cũ tabulis,§.1. Alij. vt R.dicunt admitti cõnubium, ac si diceret non concubinatus,quod est mirum, cum alterius potius erit concubina. q̃ patroni. profectò ergo erit licentius quod est indignius. & non quod est honestius. Ro apparet ergo, q̃ concubina non deserit eum pro alio viro, vel non viro, vt hic. Item nec liberta vxor, vt supra de diuor.l.fin.Item nec illa,quæ non vt concubina ei coniungitur: non tamen habet patronus aliquã concubinam: vt inf. de ijs quib.vt indi.l. cum tabulis.§.1. sed sponsa sic,vt supr. de ritu nupt.l. in eo.iure.§.pen.

d *Hoc efficit*] & licentius etiam: quia in ea non committit patronus stuprũ, etiam si ipsam non habeat, vt concubinam,vt d. l. cum tabulis.§.1.

e *Quam matremfamilias*] hanc non licet habere in concubinam: nisi in quatuor casibus, scilicet quãdo obscuro loco est nata. Item quando corpore fecit quæstum. Item quando interuenit protestatio. Item quando de adulterio est damnata,vt inf.e.l.in cõcubinatu.3 ℣. ptoxi. §.qui autem.

f *Stuprum non committitur*] vt in virgine,vel vidua. vt ff.de adult.l. inter. §. lex Iulia. & l.stuprum.& ff.de ver sig.l.inter.idem si incestus vt inf.eo.ff.si qua. Immo vt q̃ ea demum possit esse concubina,quæ possit esse vxor.vt in Auth.vt licet.ma.& auiq §. ad hoc.coll.8.nisi in ancilla,quæ potest esse concubina,nõ vxor.vt C.cõia de ma.l.fi.& in subiecta Præsidi.vt inf.eo. tit.l.fi.An virgo possit assumi in concubinam? vt q̃ non. Sed dic contra, si obscuro loco est nata, vel cum protestatione,sicut quælibet vidua,vt inf.eo.l.3. Accur.

g *Si vxorem*] ergo habet plus castitate luxuria, & sic est arg.contra.in Auth.de restit.& ea quæ pa.l.fi.colla.4.& facit.C.de adul.l.crimen.& l. castitati.

h *Prohibendam est*] Apparet ergo hic per fornicationem contrahi affinitatem,vt no. Instit.de nupt.§. affinitatis.& C.de nupt.l.liberi.

i *Duodecim*] sic in matrimonio,vt Instit.de nupt. in prin. Accursius.

Si patronus] CASVS. Habeo libertam meam in concubinam,postea fuere incepi,certè datat cõcubinatus,

k *Esse*] idest remanere,sic sup.de iud.l. iudex.

l *Dicitur*] sic,& vxor,vt ff.de ijs qui iunt sui, vel alie.iur.l. à patre,& facit,sup.de ritu nup.l in eo.§.deinde.

IN *concubinatu*] CASVS. Concubinam habere possum non solum ingenuam,sed etiam libertam, & maximè illã,quæ nata est obscuro loco & corpore fecit quæstũ,si autem volo hãc concubinam liberã mulierẽ honestæ vitæ, aut debeo ipsam accipere in vxorẽ, aut à principio,prestari, q̃ volo eam pro concubina tenere, aut puniar de stupro. & si protestor, vt dictum est, non dicor committere stuprum, vel adulterium, ꝓpter licitum concubinatum Et per leges. in sequ. lege dicit, q̃ concubinatus sit solo animi affectu,in alia dicit, q̃ Potestas Bononiæ benè potest ibi habere cõcubinam hoc vsque in fi.

m *Aliena*] de sua cõstat,vt ff. l. 1. in prin. n *Ingenua*] q̃ accipe in casibus, vt sup. l. 1. no. & quod dicit.maximè. qã. & aliàs põt esse in alijs certis casib. & adde q̃.& anci illa.vt C.cõmunia de manu.l.fi. & ff.de priuil.cred.l. pẽ.& de pig.l.deniq. o *Obscuro*] .i. vili genere, & abiecto, vt ex arenario. vel simili.vt in Authen. quibus mo. na. effi.le.§. quisqs.coll.6.& C.de ince.nup.l.humilẽ.

p *Vel quæstum*] cum qua nõ committitur stuprũ.vt C.de adul. Lquæ adulterium. q *Testatione*] s.quod sit concubina,& debet secundũ Hu. fieri initio, non post.n r *Eam habere*] quod p̃sumitur sin leges, vt ff.de ritu nupt.l.in liberæ. & de dona.l. donationes,secus tamen seruatur secundum canones,vt 30.q.5.c. 1. in fi.

s *Ab ipso*] s.liberto,nec ẽt ab alio, q̃ limè hẽat cõcubinã.

t *Nomen assumpsit*] i.effectũ,vt sit legitima coniunctio.C. de feriis.l.à nullo.Si aũt dicas ideo nõ puniri,quia hoc nomẽ datũ est a lege,eadẽ rõne. nec stellionatus,cũ & illud sit nomen legis,& plagia,quæ tñ per leges puniuntur, vt ff.de crim.stel.per totum.& ad l.Faui. de pla.per totum.

u *Legis*] forte non politam secundum canonicas,& diuinas scripturas est fornicario.

x *Panam*] adulterij,vel stupri.

y *Concubinam ex sola*] q.d.etiam sine concubitu, vt, & mattimonium, z non autem sola adductione in domum,quia cohabitare debet,vt in Auth.quib. mod.natu.effic.sui.§.si quis autem.coll.7.animus ergo facit cõcubinam,vel vxorem præsumptam,sed Pla. non exigit cohabitationem per hanc legem.

z *Concubinam,potest*] non vxorem, vt sup.de rit. nupt. l.si quis officium. Accur.

probetur: secus si fuerit liberta, vel viliter nata. Bart.

Martianus. 6†

LEX III.

IN 7† concubinatu potest esse,& aliena m liberta, * & ingenua, n sed maximè ea, quæ obscuro o loco nata est, vel quæ corpore quæstum p fecit,alioquin si honestæ vitæ, & ingenuam mulierem in concubinatu habere maluerit,sine testatione ¶ hoc manifestũ faciente,' non conceditur, sed necesse est ei, vel vxorem eã habere, r vel hoc recusantem,stuprum cum ea committere. Nec adulterium, per concubinatum, ab ipso committitur. nam, quia concubinatus per leges nomen assumpsit, s extra legis u pœnam x est, vt Marcellus lib. 7. Digestorũ scribit.

Paulus. 8†

LEX IV.

COncubinam ex sola y animi destinatione æstimari oportet.

Idem. 9†

LEX V.

COncubinam ex ea prouincia, in qua quis aliquid administrat,habere potest. z

1† Probo. P.F.

2† An Patrõ. P.F.

3† Quia ꝓprie nefaria. P.F

4† Habere. P.F.

5† Li.12. ad l. Iul. & Papiã. P.Fl.

6† Ll.12. institut.

7† In cõcubinatu P. F Hal. in concubinatu *Et ingenua.vid ĩ hũc locũ Cui.5.obser.6. Ferret.& Gothof.hic.

8† Li. 19. responso.

9† Lib.3. sentẽtia.

1 Nuptias.n.sol' cõsensus fieri.tex. in l. cui fuerit.ff.de cõd.& dmõ. vide his Duar.

DE TVTELIS.

¶ *Dictum est supra de ventre inspic. sed quia ei, qui est in vtero tutor relinquitur, vt Instit. eo. §. cum autem. non dico vtero, quia tunc curator, vt inf. de tute. & curat. da. ab his. l. ventri. idem de tutelis generaliter dicit. Vel dic, sicut necesse habens patrem prouidere liberis in alimētis, vt sup. de libe. agno. sic & in tutelis, vergo de his dicit. Accur.*

Digestorum, seu Pandectarum.

LIBER XXVI.

De tutelis.

TITVLVS I.

Primò ponit definitionē tutelæ. Secundò ponit definitionem tutoris. Tertiò ponit allusionem, seu derivationē huius vocabuli, tutor. Secundo ibi, tutores. Tertio ibi, Exquere. Bart.

Paulus. 1 †

LEX I.

TVtela est (vt Seruius definit) vis, ac potestas a in capite libero, b ad tuendum c eum, qui per ætatem d se ipsum defendere nequit, iure ciuili data, e ac permissa. Tutores autem sunt, qui eâ vim ac potestatem habent, 2 † exque re ipsa f nomen acceperunt. Itaque appellantur tutores, g quasi tuitores, atque defensores, sicut æditui dicti tur, qui ædes tuentur. h

Mutus, & surdus tutores dari non possunt. Bart.

¶ Mutus tutor dari nō pōt: i quoniā authoritatē p̄bere si potest. Surdum k non posse dari tutorē pleriq. & Pompon. 3 † lib. 16. ad Sab. probant, quia non tantū loqui, sed, & audire tutor debet.

Pōponius lib. 16. 4 † ad Sab.

LEX II.

NOn est exigēdum à pupillo, vt sibi tutorem petat, l aut vt ad tutorem suum proficiscatur. m

Quando concurrunt duæ cāe, vna naturalis, alia accidētalis, p̄valet naturalis. Ba.

Vlpian. lib. 37. ad Sabinum.

LEX III.

QVi habent tutorem, 5 † si furere cæperint, in ea causa sunt, vt in tutela nihilominus durent. Quæ sententia Quinti quoque Mutij fuit, & à Iuliano probatur, eoque iure vtimur, vt cesset cura, si tutelæ ætas indigeat. Quare siue 6 † tutores habēt, per furorem in curā non rediguntur, siue non habent, & furor eis accesserit, nihilominus tutores accipere possūt, 7 † quia lex duodecim tabularum n ita accepta est, vt ad pupillos, vel pupillas non pertineat. Quia aūt o in pupillarum furiosorū persona agnatos curatores non admittimus, idcirco putamus, si minor xxv. annis furiosus fit, curatorem ei, non vt furioso, sed vt adolescenti

1 † Li. 38. ad edict. * Vide p hac definitione The. in Inst. hoc ipso tit. de p vis hēt *diuisorem* .i. ipsa hoc loco p in re accipi potest Fīā cis. Hoto. in Cōmē. ad ti. Inst. de ac. li. 4.

2 † Ex quare nomē ipsi, &c.

3 † 60. ad edic. P. F.

4 † Al. si P. F.

5 † Qui habet tutorem.

6 † Si. P. F.

7 † Potest. P. F.

si hēt pupillus tutorē, & est absens tut. nō tenet pup. ire ad locū vbi est tutor, vt sua authoritate dictus debitor soluat, sed debitor dēt ducere tutorē ad pupillū, si vult liberari. V. l *Petat*]quia inuito datur tutor, vt hic, & ī. de tuto. & cur. da. ab his. l. necnon. secus in curatore, nisi ad litem, vt Inst. de cur. §. item inuiti. & ī. l. prox. §. si pupillus. in fi. §.

m *Proficiscatur*] id domum, vt vadat ad iudicium.

Q *Vi habent*] CASVS. Pupillus habens tutorem cœpit furere: certè non dabitur ei curator, immo remanet i tutela, & si non habebat tutorem dabitur ei tutor. Sed pone, q̄ hic puer erat pubes, & minor xxv. ann. et furiosus, & non habebat curatorē, certè dabitur ei curator, ītā quam puberi, & nō tanquam furioso.

¶ *Si pupillus*] Pupillus volebat agere cōtra tutorem suum, vnde ad hoc dēr habere curatorē. quæritē quis debeat illū curatorē petere pupillus, an verò tutor, cōtra quē vult agere pupillo, vtrum ipse pupillus, vel qui vult agere contra pupillū? & certè si agere vult pupillus, ipse sibi petet dictum curatorē, & p̄sitem. Si aūt tutor vult agere contra pupillum, ipse tutor debet dictū curatorem ei petere. & cogetur pupillus eum hīe curatorē, si contradicit, & dictus curator pōt dari quolibet loco, & quolibet tpe. Sed pone, q̄ pupillus petijt sibi dictum curatorem, & nō addidit in quam rem acciperet? certè in omnes controuersias videt acceptus, quod qualiter intelligatur, dicit planè l. sequens, vsque ad §. possunt autē, &c. ibi autem dicit, quòd plures tales curatores ad litē possūt dari pluribus pupillis, litigare volentibus cum curatore, vel tutoribus eorum, & vnus curator potest dari plurib. pupillis, & vnus curator potest dari vni pupillo, & nō solum in vna lite potest dari curator pupillo, sed etiam in pluribus litibus. Item si datur dictus curator pupillo, alius interim non erit curator. Item si curator datus est pupillo aduersus vnum tutorem, poterit esse curator similiter et aduersus alium tutorem dicti pupilli, & ita obtinebit vicem duorum curatorum in hoc casu, & etiam in alio, vēluti si datus sit curator pupillo ad vnam litem, quam hēt cum tutore solo existente, & transacto vno mense datus sit idem curator eidem pupil. in alia lite contra eundem tutorem. hic etenim vicem duorum curatorum obtinet, & hoc vsque ad l. muto. Vtui.

n *Duodecim tab.*]q dat curatorē furioso, vt Inst. de cur. furiosi. §. furiosi. qā de maiore 25 an. intelligo. vt hic dicitur.

o *Quia autem*]i. ex eo. q̄. &c. dicit pupillorum, si furiosorum, vt dictum est. & facit inf. de cur. fur. l. pen.

Cum

dari, quasi ætatis sit impedimentum: & ita definiemus, ei, quem ætas curæ, vel tutelæ subijcit, non esse necesse quasi dementi curatorē quæri: & ita Imperator Antonius 1† Augustus rescripsit, cum magis [a] ætati, quam dementiæ tantisper sit consulēdum.

Propter litem, quam quis habiturus est cum tutore, vel curatore, datur curator; qui non datur, nisi præsenti, & petenti. Item cogitur quis petere. Bar.

¶ Si pupillus, pupillave cum iusto [b] tutore, 2†curatoreve, cum quo [c] eorum litem agere vult; [d] & curator in eam rem [e] petitur; vtrum ipsis postulantibus detur: an verò, & aduersario petente? Et sciendum est, siue agant, siue conueniantur, dari his hunc curatorem posse. [f] sed non aliàs, quam si ipse petat, cui dari eum oportet. Denique Cassius lib. vj. scripsit, talem curatorē neminē dari posse, nisi præsentem, [g] neq; cuiquam 3†nisi præsenti, [h] & postulanti. Itaque infanti nō pōt dari. Idem Cassius ait, si pupillus curatorem petere nolit, quo minus cū eo agatur, cogi [k] eum a Prætore debuisse. Quolibet loco, [l] & tempore, [m] hunc curatorem dari posse, Pomp. lib. xvj. ad Sabinū, scripsit.

Curator simpliciter ad litem datus, intelligitur datus ad omnes lites, quas pupillus habet cum tutore, cum quo litigare intendit. Bar. 10

¶ Si pupillus petat talem [a] curatorem, nec addat in quam rem; an in omnes controuersias datus sit? Et ait Celsus, Seruium constituisse, in omnes res [o] datum videri. 20

Paulus lib. 8. ad Sabin.

LEX IIII.

QVod dē, [p] si indistinctè datus sit curator, in totam litem datum videri; fortasse eo spectat, 4† si familiæ erciscundæ, aut cōmuni diuidundo, aut finium regūdorum actio esset cum tutore. Et si indistinctè datus esset, nō solum eo nomine curator esset; 5† quo ageret pupillus, pupillave: sed inuicem quoque, 6† quo cum his ageretur. q

¶ Possunt autem, vel plures [r] in plurium locum, vel vnus in plurium, [s] vel vnus in vnius 7† locum, vel in vnam litem, vel in plures curator peti.

In eadem causa dato vno curatore, nō potest dari alius. Item datus in vna causa, nō potest dari in alia. Bar.

Pompo. lib. 17. ad Sabin.

LEX V.

CVm semel petitus est talis [t] curator, quamdiu curator manet, 8† alius in eādem litem curator peti non pōt. [u] Et, si Titius, v. g. aduersus Seium curator petitus sit, 9† idem Titius, & aduersus alium ℣. tutor [x] esse poterit, vt non est idoneus tutor, vt Instit. de curat. ℣. interdum.

l *Quolibet loco*] igitur a precedente iudice dari pōt. nō solū ab eo, qui sedet pro tribunali, sed recte qui datur à iudice, datur cum Inquisitione, vt Instit. de Attil. tut. ℣. sed hoc iure exigit cū causæ cognitione. inde est ēt, q dī esse mixti imperij, vt j. eo. l. muto. §. tutores, ergo à precedente non vt posse tenet vt C. de dilat. l. a precedente. & j. de bonor. possess. le. ; §. pe Sed est fortè fauore pupillorum, vt supra de ter. l. 1. & 2. & j. qs ordo in bonor. poss. ser. l. 2. §. dies. Sed hoc non potest stare: vt j. de confir. tut. l. naturalis in fin. & erit hoc inte ligendum ℣ eo, qui datur sine inquisitione; a quo exigenda satisdatio est: nā qñque datur cum inquisitione, qñque sine inquisitione vt C. de tut. & curat. qui non satisde. de. leg 1. *Im* Azo. & Hugo.

m *Et tempore*] etiam feriato; vt sup. de fer. l. 2.

n *Hunc curatorem dari posse*] i. ad litem inter se, & curatorem, vel aliquē alium. Accurs. o *Omnes lites*] s. inter se, & curatorem vertentes; vel inter se, & illum, ℣ quem petit, & facit C. Ianua. excep. l. fin. & j. de appella. le. scio. & j. de adm. ut. l. quoties. l. fin. & infra. l. proxi.

p [Qui datur] ℣. l. proxi.

q *Aut tutelæ*] sic supra de procur. l. si defunctus ℣. fi. & inf. de adulter. l. denunciasse & inf. de tutor. & cura. da. ab his. l. curatorem. Sed argu. inf. de acq. hæredita. le. si quis mihi bona. §. iussum. Hug.

ADDITIO. Dic q illud est speciale, secundum Bart. hic, & in l. contraria.

r *In plures*] scilicet curatores.

s *In plurium*] scilicet pupillorum. sic supra de procurat. le. si quis, ℣. unius, & de pact. le. si placet. Sed contra, i. ff. ad Trebel. l. iā tñ. ℣. si tamen, sed ibi plures vnum defendere volebant. qd nō licet. vt sup. d. procurat. vnus tñ solum, qui casus non est hic.

t *Cum semel*] Talis ad litem, vt superioribus legibus tractatur.

u *Non potest*] immo videtur quod sic. adeo vt prior intelligatur remotus. vt sup. de procur. ℣. si quis cū. l. ℣. Solu. vt ibi. Et eadem l. contra dicere videtur ad secundum respon. huius legis. Sed dicas, quod ibi in eadem lite, hic in alia, & sic remanet hic vterque mo.

x *Alter*] id est curator, vt postea innuit, sic C. de in lit. dando tuto. l. ad litem.

[a] *Cum magis*] sic sup. de arbit. l. sed, & si in semū. §. si quis iudex. Arg contra sup. de iur. dot. l. eū pater. Sed dic vt ibi. ADDITIO. Dic quod qñque causæ naturalis, & accidētalis sunt inuicē repugnātes: & tūc prævalet accidentalis, eū natura alterē: vt l. 1. §. bestias. ℣. de postu. Quandoq; cā naturalis, & accidentalis nō repugnant: sed repugnat effectꝰ earū, vt hic (nā pōt qs esse pupillus, & furiosus; sed non hē tutorē, vt pupillus: & curatorem, vt furiosus) & tunc prævalet cā naturalis; vt hic patet. qñq; cā naturalis, & ēt accidentalis pōt si mul concurrere, & ēt effectus earū se cōpatiūtur: & tūc vna nō prævalet alteri, & ita sequitur d. l. eū pater, & ita videt intelligere Dyn. ſm Bar. hic.

1† Antonin⁹. P.F.

b *Cum tutore*] i. legitime ordinato: alias p uidet ei ēt p aliū tutorē, q mō nō est: cū hñt tutorē, &c. vt Instit. ℣ curat. §. interdū.

2† Tutor ve cū eo. ſi quo litē. &c. Hoſa. autē expunxit hęc: tutor ve cū quo coram.

c *Cum quo*] id est aliquo.

d *Vult*] rei vendicatione, finita tutela, vel durante: vt Inst. de Attil. uro. §. fi. finitur ēt eo existente pupillo quandoque. vt Instit. quib. mod. tut. fi. §. 1. 2. & 3.

e *Rem*] i. litem.

f *Posse*] nisi plures sint tutores, vel curatores, quo casu vno authore pōt contra aliū agere, vt inf. ut. 1 l. si plures. Hug.

g *Præsentem*] aliud in tutore, vt j. de tut. & cur. da. ab his l. illud. & l. seq. H.

3† Cuiq; P.F.

h *Præsenti*] & sic aliud in tutore, vt d. l. illud. & ēt in curatore adulti, vt j. de procu l. mutus. Vis qui.

i *Infanti*] i. minori septē annis, vt C. de iure dēlib. l. si infanti. cum non possit fari, nec intellectū hēat.

k *Cogi*] sibi ipsi ōdicit hęc fraſnā ℣. dixit eum nō cogi, sed īm perenti dari, hic dicit cogi. Sol. qdā dīnt qd ibi agit. hic conueniatur, sed hoc nō valet, qa ibi de vtroq; dī: nā dixerat: siue agat, siue cōueniat. Dic ergo, ibi nō cogitur ℣. vt iudex ei inuito det, si nō petat: hic aut ē cogit ad volendū, vel dic. nō cogit accipere hūc, pura Titiū, cogitur īn aliquē nolare, sic ergo si agat pupillus, est idē, qd in adulto, vt non cogatur, vt hic, nec admittit ad agendū, nisi hēat: at si cōueniat adultus, cogit. vt det a iudice, eo inuito, si nō petat, vt C. q pe. tut. l. 1. & Insti. de cura. ℣. itē Insti. & ℣. de minor. l. an Prætor. in ver. & iō. itē ad negotia pupilli cogit. vt ℣. l. pri. adultus nō. vt Insti. de curat. ℣. itē inulti. An aūt possit semp alias dari curator pupillo? Distingue, an hēat tutorē vel nō, vt j. de tu. & cur. da. ab his. l. curatorē. & l. curatoris. ubi

MARCIANVS. Hæc lex habet quinq; partes. Prima dicit q; mutis impuberibus tutorē & expōt dictus tutor auctoritatē interpellare. Secunda dicit q; Præses nō pōt dare tutorē pupillo sub conditione expressa. Tertia dicit q; datio tutoris nō est in mero imperij nec in iurisdictionis, sed mixti imperij, vnde in illo solus pōt tutorē dare, cui hoc commisit lex vel Senatusconsultum vel Imperator. Quarta dicit q; furdo impuberi pōt tutor dari. Vltima dicit q; si pater in hostium potestate est, capit ab hostibus non pōt ei dari tutor: sed datus certus tutor obstringit: si tñ ei tutor detur, non tenebit datio. Vlpian. a Item est, vt infra de tuto. & cur. da. ab ijs. l. nec mandantes. §. pe. & ar. ff. eo. furdo, nō aūt vt furioso curator: vt ff. eo. l. qui habent. in princ.

b *Sub conditione*] expressa, vel tacita, sm Ro. immo sub tacita pōt, vt ff. eod. l. furiosus, & ille, q datur in locū testamentarij vr dari sub conditione: vel ex die, q definit esse: vt ff. tit. l. si qs sub conditione: & in locū captiui: vt Insti. de Attil. tut. §. 1. & ab eius Reipublicæ cā: vt Insti. de excusat. tut. §. item q rei: sed si sub expressa nō: vt hic & ff. de reg iur. l. actus. secus in procuratore: vt sup. de procurat. l. 1.

ADDITIO. Dic q rō est, q a tutor pupilli nisi dū condōnis existētia expectat; bona pupilli negligūtur & pereant, sm Bar. hic. c *Datorem*] Arg. ff. illud gñale quod fieri non debet, factū tenet: vt inf. eo. ñ appellatū l. 1. §. biduū. & sup. de feri. l. 1. §. 1. ibi tamen. ff. & ff. de interdi. & releg. ie. relegatorum. §. ad ips. & facit ff. eo. qđ cuiusq; vniuersi. l. item. §. si Decuriones. & ff. d authoritate tut. le. & sic cōdōnalis d *Præsidi*] sed à testatore sic; vt Insti. q dari. tut. pos. §. ad certam. & ff. eo. tit. l. tutor datus. & l. si quis sub condōne. Acc.

e *Nuncupationem*] testatoris, vel datoris, sed legis nam dictio si non semper conditionaliter ponit. Ro. sed certè nec legis est, conditio, sed admonitio; vt hic & ff. de verb. obl. g. l. si decem. cū. sim. & arg. inf. de cōdi. & demonst. l. Titius & Auia. §. fi & ff. de vsucap. pro empt. l. 2. §. si in diē. & inf. vt legat. nom. caue. l. licet. & inf. de excusat. tuto. qui testamēto. & inf. de fideicom. lib. l. ergo. §. illud.

f *Committi*] imo denegati: vt C. de tut. vel curat. qui nō satisd. l. 1. & 3. & l. non omnium. licet vt suspectus non possit nominari, seu accusari vt ff. d suspect. tut. l. hęc in fi.

g *Neque imperij*] sed tūm neque iurisdictionis tantum: sed ex vtroque & ita mixti imperij est, habet enim ab imperio vt nō possit delegari vt ff. de iuris. & cura. l. nec mandanti. nisi in legato Proconsulis, vt ff. de offi. Proconsul. l. penul. quæ est 5. nisi magistratui habenti aliam iurisdictionem: sed tunc magis iussus dī quā delegatio. vt Iusti. de Attil. tut. & §. pen. & sic intelligitur ff. de iuris. & cura. da ab ijs. l. eius dandi. quæ est contra. habet autem à iurisdictione: quia cōsistit in pecuniario commodo tūm. Item. & non est ibi gladius, hodie vero competit tute magistratus, si facultas pupilli est infra quingentos solidos vt Insti. de Attil. tutor. §. fin. & no. ff. de officio eius cui mād est iurisdict. l. 1. & 2. & facit ff. de iurisdict. omni. iudi. l. 1. Accur.

h *Vel lex*] vt 12. tab. vt Insti. de leg. agnat. prim.

i *Senatusconsultum*] vt ff. eo. l. pen.

k *Dari*] vt ff. de tuto. & curat. l. nec mādare. §. fin. sed ipse non potest dari. vt ff. eo. l. 1. §. fin.

l *Iuliano*, scetus in filio lepotati; quia ibi non est fictus quę est hic; vt C. de sent. pas. leg. fin. Sed pater non capitis dat filio capto vt ff. tit. l. 1. si quis. in. Item argu. contra hoc. sup. ad Macedon. l. 1. §. si pēdeat. Accur.

m *Subtilitate*] non personæ, sic C. de postlim. reuer. l. 3. & supra quibus ex causis manumittere. l. ab hostibus. §. ego puto. & C. de bonis quæ liberis. l. fin. §. finautem. & Insti. de curat. §. dā tur autem. & infra, de administra. tuto. lege. Lucius. §. Sempronia.

Si filius fam.] C ASSVS. Filius meus fuit datus à Præside tutor cuidam pupillo. & malè gessit. qritur, virum ego patet teneat? & certe aut agnoui dictam tutelam, aut non. Primo casu teneor in solidum; in secundo verò de peculio, qualiter autem videar agnoscere, vel non, planè dicit litera vlq; in fi. l. Viu.

n *Consensit*] cor sentire autem videtur, si præsenti non contradicit; vt infra ad municip. l. 1. & C. de fil. is fam. & quēadmodum. l. 1. lib. 10. Ro. Sed contra. infra de admin. tut. l. Lucius. Solu vt ibi. Item contra supra d. negot. gest. l. mandasti. Solu. vt ibi.

o *Monuit*] quod etiam monitioni contradicens facere potuit, secundum Ro. monitio ergo nō obligat. sic sup. de negot. gest. l. si serui. & quod no. C. de negot. gest. le. negotium. Item die vt no. C. quod cum eo. l. 1. Item facit ff. de acquir. hæred. l. si quis mihi. §. iussum.

Patronus

MARCIANVS. Hæc lex habet quinq; partes. Prima dicit q; mutis impuberibus tutorē & expōt dictus tutor auctoritatē interpellare. Secunda dicit q; Præses nō pōt dare tutorē pupillo sub conditione expressa. Tertia dicit q; datio tutoris nō est in mero imperij nec in iurisdictionis, sed mixti imperij, vnde in illo solus pōt tutorē dare, cui hoc commisit lex vel Senatusconsultum vel Imperator. Quarta dicit q; furdo impuberi pōt tutor dari. Vltima dicit q; si pater in hostium potestate est, capit ab hostibus non pōt ei dari tutor: sed datus certus tutor obstringit: si tñ ei tutor detur, non tenebit datio. Vlpian. a Item est, vt infra de tuto. & cur. da. ab ijs. l. nec mandantes. §. pe. & ar. ff. eo. furdo, nō aūt vt furioso curator: vt ff. eo. l. qui habent. in princ.

b *Sub conditione*] expressa, vel tacita, sm Ro. immo sub tacita pōt; vt ff. eod. l. furiosus, & ille, q datur in locū testamentarij vr dari sub conditione: vel ex die, q definit esse: vt ff. tit. l. si qs sub conditione: & in locū captiui: vt Insti. de Attil. tut. §. 1. & ab eius Reipublicæ cā: vt Insti. de excusat. tut. §. item q rei: sed si sub expressa nō: vt hic & ff. de reg iur. l. actus. secus in procuratore: vt sup. de procurat. l. 1.

ADDITIO. Dic q rō est, q a tutor pupilli nisi dū condōnis existētia expectat; bona pupilli negligūtur & pereant, sm Bar. hic. c *Datorem*] Arg. ff. illud gñale quod fieri non debet, factū tenet: vt inf. eo. ñ appellatū l. 1. §. biduū. & sup. de feri. l. 1. §. 1. ibi tamen. ff. & ff. de interdi. & releg. ie. relegatorum. §. ad ips. & facit ff. eo. qđ cuiusq; vniuersi. l. item. §. si Decuriones. & ff. d authoritate tut. le. & sic cōdōnalis d *Præsidi*] sed à testatore sic; vt Insti. q dari. tut. pos. §. ad certam. & ff. eo. tit. l. tutor datus. & l. si quis sub condōne. Acc.

e *Nuncupationem*] testatoris, vel datoris, sed legis nam dictio si non semper conditionaliter ponit. Ro. sed certè nec legis est, conditio, sed admonitio; vt hic & ff. de verb. obl. g. l. si decem. cū. sim. & arg. inf. de cōdi. & demonst. l. Titius & Auia. §. fi & ff. de vsucap. pro empt. l. 2. §. si in diē. & inf. vt legat. nom. caue. l. licet. & inf. de excusat. tuto. qui testamēto. & inf. de fideicom. lib. l. ergo. §. illud.

f *Committi*] imo denegati: vt C. de tut. vel curat. qui nō satisd. l. 1. & 3. & l. non omnium. licet vt suspectus non possit nominari, seu accusari vt ff. d suspect. tut. l. hęc in fi.

g *Neque imperij*] sed tūm neque iurisdictionis tantum: sed ex vtroque & ita mixti imperij est, habet enim ab imperio vt nō possit delegari vt ff. de iuris. & cura. l. nec mandanti. nisi in legato Proconsulis, vt ff. de offi. Proconsul. l. penul. quæ est 5. nisi magistratui habenti aliam iurisdictionem: sed tunc magis iussus dī quā delegatio. vt Iusti. de Attil. tut. & §. pen. & sic intelligitur ff. de iuris. & cura. da ab ijs. l. eius dandi. quæ est contra. habet autem à iurisdictione: quia cōsistit in pecuniario commodo tūm. Item. & non est ibi gladius, hodie vero competit tute magistratus, si facultas pupilli est infra quingentos solidos vt Insti. de Attil. tutor. §. fin. & no. ff. de officio eius cui mād est iurisdict. l. 1. & 2. & facit ff. de iurisdict. omni. iudi. l. 1. Accur.

h *Vel lex*] vt 12. tab. vt Insti. de leg. agnat. prim.

i *Senatusconsultum*] vt ff. eo. l. pen.

k *Dari*] vt ff. de tuto. & curat. l. nec mādare. §. fin. sed ipse non potest dari. vt ff. eo. l. 1. §. fin.

l *Iuliano*, secus in filio leprotati; quia ibi non est fictus quę est hic; vt C. de sent. pas. leg. fin. Sed pater non capitis dat filio capto vt ff. tit. l. 1. si quis. in. Item argu. contra hoc. sup. ad Macedon. l. 1. §. si pēdeat. Accur.

m *Subtilitate*] non personæ, sic C. de postlim. reuer. l. 3. & supra quibus ex causis manumittere. l. ab hostibus. §. ego puto. & C. de bonis quæ liberis. l. fin. §. finautem. & Insti. de curat. §. dā tur autem. & infra, de administra. tuto. lege. Lucius. §. Sempronia.

Si filius fam.] C ASSVS. Filius meus fuit datus à Præside tutor cuidam pupillo. & malè gessit. qritur, virum ego patet teneat? & certe aut agnoui dictam tutelam, aut non. Primo casu teneor in solidum; in secundo verò de peculio, qualiter autem videar agnoscere, vel non, planè dicit litera vlq; in fi. l. Viu.

n *Consensit*] cor sentire autem videtur, si præsenti non contradicit; vt infra ad municip. l. 1. & C. de fil. is fam. & quēadmodum. l. 1. lib. 10. Ro. Sed contra. infra de admin. tut. l. Lucius. Solu vt ibi. Item contra supra d. negot. gest. l. mandasti. Solu. vt ibi.

o *Monuit*] quod etiam monitioni contradicens facere potuit, secundum Ro. monitio ergo nō obligat. sic sup. de negot. gest. l. si serui. & quod no. C. de negot. gest. le. negotium. Item die vt no. C. quod cum eo. l. 1. Item facit ff. de acquir. hæred. l. si quis mihi. §. iussum.

Patronus

MARCIANVS. Hæc lex habet quinq; partes. Prima dicit q; mutis impuberibus tutorē & expōt dictus tutor auctoritatē interpellare. Secunda dicit q; Præses nō pōt dare tutorē pupillo sub conditione expressa. Tertia dicit q; datio tutoris nō est in mero imperij nec in iurisdictionis, sed mixti imperij, vnde in illo solus pōt tutorē dare, cui hoc commisit lex vel Senatusconsultum vel Imperator. Quarta dicit q; furdo impuberi pōt tutor dari. Vltima dicit q; si pater in hostium potestate est, capit ab hostibus non pōt ei dari tutor: sed datus certus tutor obstringit: si tñ ei tutor detur, non tenebit datio. Vlpian. a Item est, vt infra de tuto. & cur. da. ab ijs. l. nec mandantes. §. pe. & ar. ff. eo. furdo, nō aūt vt furioso curator: vt ff. eo. l. qui habent. in princ.

b *Sub conditione*] expressa, vel tacita, sm Ro. immo sub tacita pōt; vt ff. eod. l. furiosus, & ille, q datur in locū testamentarij vr dari sub conditione: vel ex die, q definit esse: vt ff. tit. l. si qs sub conditione: & in locū captiui: vt Insti. de Attil. tut. §. 1. & ab eius Reipublicæ cā: vt Insti. de excusat. tut. §. item q rei: sed si sub expressa nō: vt hic & ff. de reg iur. l. actus. secus in procuratore: vt sup. de procurat. l. 1.

ADDITIO. Dic q rō est, q a tutor pupilli nisi dū condōnis existētia expectat; bona pupilli negligūtur & pereant, sm Bar. hic. c *Datorem*] Arg. ff. illud gñale quod fieri non debet, factū tenet: vt inf. eo. ñ appellatū l. 1. §. biduū. & sup. de feri. l. 1. §. 1. ibi tamen. ff. & ff. de interdi. & releg. ie. relegatorum. §. ad ips. & facit ff. eo. qđ cuiusq; vniuersi. l. item. §. si Decuriones. & ff. d authoritate tut. le. & sic cōdōnalis d *Præsidi*] sed à testatore sic; vt Insti. q dari. tut. pos. §. ad certam. & ff. eo. tit. l. tutor datus. & l. si quis sub condōne. Acc.

e *Nuncupationem*] testatoris, vel datoris, sed legis nam dictio si non semper conditionaliter ponit. Ro. sed certè nec legis est, conditio, sed admonitio; vt hic & ff. de verb. obl. g. l. si decem. cū. sim. & arg. inf. de cōdi. & demonst. l. Titius & Auia. §. fi & ff. de vsucap. pro empt. l. 2. §. si in diē. & inf. vt legat. nom. caue. l. licet. & inf. de excusat. tuto. qui testamēto. & inf. de fideicom. lib. l. ergo. §. illud.

f *Committi*] imo denegati: vt C. de tut. vel curat. qui nō satisd. l. 1. & 3. & l. non omnium. licet vt suspectus non possit nominari, seu accusari vt ff. d suspect. tut. l. hęc in fi.

g *Neque imperij*] sed tūm neque iurisdictionis tantum: sed ex vtroque & ita mixti imperij est, habet enim ab imperio vt nō possit delegari vt ff. de iuris. & cura. l. nec mandanti. nisi in legato Proconsulis, vt ff. de offi. Proconsul. l. penul. quæ est 5. nisi magistratui habenti aliam iurisdictionem: sed tunc magis iussus dī quā delegatio. vt Iusti. de Attil. tut. & §. pen. & sic intelligitur ff. de iuris. & cura. da ab ijs. l. eius dandi. quæ est contra. habet autem à iurisdictione: quia cōsistit in pecuniario commodo tūm. Item. & non est ibi gladius, hodie vero competit tute magistratus, si facultas pupilli est infra quingentos solidos vt Insti. de Attil. tutor. §. fin. & no. ff. de officio eius cui mād est iurisdict. l. 1. & 2. & facit ff. de iurisdict. omni. iudi. l. 1. Accur.

h *Vel lex*] vt 12. tab. vt Insti. de leg. agnat. prim.

i *Senatusconsultum*] vt ff. eo. l. pen.

k *Dari*] vt ff. de tuto. & curat. l. nec mādare. §. fin. sed ipse non potest dari. vt ff. eo. l. 1. §. fin.

l *Iuliano*, secus in filio leprotati; quia ibi non est fictus quę est hic; vt C. de sent. pas. leg. fin. Sed pater non capitis dat filio capto vt ff. tit. l. 1. si quis. in. Item argu. contra hoc. sup. ad Macedon. l. 1. §. si pēdeat. Accur.

m *Subtilitate*] non personæ, sic C. de postlim. reuer. l. 3. & supra quibus ex causis manumittere. l. ab hostibus. §. ego puto. & C. de bonis quæ liberis. l. fin. §. finautem. & Insti. de curat. §. dā tur autem. & infra, de administra. tuto. lege. Lucius. §. Sempronia.

Si filius fam.] C ASSVS. Filius meus fuit datus à Præside tutor cuidam pupillo. & malè gessit. qritur, virum ego patet teneat? & certe aut agnoui dictam tutelam, aut non. Primo casu teneor in solidum; in secundo verò de peculio, qualiter autem videar agnoscere, vel non, planè dicit litera vlq; in fi. l. Viu.

n *Consensit*] cor sentire autem videtur, si præsenti non contradicit; vt infra ad municip. l. 1. & C. de fil. is fam. & quēadmodum. l. 1. lib. 10. Ro. Sed contra. infra de admin. tut. l. Lucius. Solu vt ibi. Item contra supra d. negot. gest. l. mandasti. Solu. vt ibi.

o *Monuit*] quod etiam monitioni contradicens facere potuit, secundum Ro. monitio ergo nō obligat. sic sup. de negot. gest. l. si serui. & quod no. C. de negot. gest. le. negotium. Item die vt no. C. quod cum eo. l. 1. Item facit ff. de acquir. hæred. l. si quis mihi. §. iussum.

Patronus

---

ex diuersis causis vnus duorum curatorum locum obtineat. Quoà quidé, & aduersus eundem accidet, si in diuersas lites, & † in diuersis temporibus idem petatur.

Muto potest dari tutor, qui ei poterit authorizari. Bar.

VLPIANVS. [2] †

LEX VI.

MVto, itéq; mutę impuberibus tutorē dari posse verū est. [a] Sed an authoritas ei commodari possit, dubitatur. Et si potest tacenti: & muto potest. Est autē verius (vt, & Iulianus li. xxi. Digestorū scripsit) etiā tacentibus authoritatem posse [3] †accommodari.

A iudice nō potest dari tutor sub conditione: & expressio eius, quod tacitè inest, dispositionem conditionalē non inducit. Bar.

¶ Sub conditione [b] à Præsidibus prouinciarum non posse dari tutorem placet, * &, si datus sit nullius esse momenti datione. [c] & ita Pomponius ait. Hanc autem adiectionem, quam Præsides [d] prouinciarum faciunt, Tutorem do, si satisdederit, non conditionem [e] in se habere, sed admonitionē: * non aliter. n. ei tutelam committi, [f] q si satisdederit, hoc est non aliter ei gerere permittendum, quam si rem saluam fore cauerit.

Is potest dari in tutorē, cui specialiter permittitur. Bart. *Vel aliter: Tutelæ datio est mixti imperij. h. d. secūdū. gl.*

§ ¶ Tutoris datio neq; imperij, [g] neque iurisdictionis est: sed ei soli competit, cui nominatim hoc dedit, vel lex, [h] vel Senatusconsultum, [i] vel Princeps,

¶ Surdo impuberi poterit tutor dari. [k]

Ei, cuius status est dubius, non potest dari tutor: sed dabitur curator bonis. Bar.

¶ Ei, cuius pater in hostium potestate est; tutorē dari nō potest, palā est. Sed si datus sit, an in pēdēti sit datio, qri pōt. [4] † Et puto nō valere datione. [l] Sic enim postl. patris regressum recidit in potestatem, atque si nunquam ab hostibus pater captus fuisset. Immo curator sublatam iā [m] dari debet. [5] †ne medio pereat.

Si pater consentit filio tutori datiuo, tenetur in solidum: & admonitio pro cōsensu non habetur. Bar.

VLPIANVS. [6] †

LEX VII.

* SI filiusfamilias tutor à Prætore datus sit; si qui dē pater tutelam agnouit, in solidum debet teneri; si nō agnouit, dūtaxat de peculio. ¶ Agnouisse aūt vr, siue gessit, siue gerenti filio cōsensit, [n] siue oino tutelā attigit. Vnde, cū quidam filio scripsisset, vt diligenter tutelā gereret; Cum scias (inquiēs) periculū ad nos pertinere; dixi, hūc quoq; videri agnouisse. Planè; si solum monuit [o] filium, non videtur agnita.

---

sic Accōmodare. P.

i† F. de est. P. F.

2† L. 28 ad Sabi. P. F.

*Bartholus cui⁹ axiomatis. vide apud Ale. tit. 1. Part. 5.

*Cōc. gl. 2. post pr. Inc. significasti ext. de elect.

§ ¶ Tutoris datio neq; imperij, [g] neque iurisdictionis est: sed ei soli competit, cui nominatim hoc dedit, vel lex, [h] vel Senatusconsultum, [i] vel Princeps,

¶ Surdo impuberi poterit tutor dari. [k]

Ei, cuius status est dubius, non potest dari tutor: sed dabitur curator bonis. Bar.

¶ Ei, cuius pater in hostium potestate est; tutorē dari nō potest, palā est. Sed si datus sit, an in pēdēti sit datio, qri pōt. [4] † Et puto nō valere datione. [l] Sic enim postl. patris regressum recidit in potestatem, atque si nunquam ab hostibus pater captus fuisset. Immo curator sublatam iā [m] dari debet. [5] †ne medio pereat.

Si pater consentit filio tutori datiuo, tenetur in solidum: & admonitio pro cōsensu non habetur. Bar.

VLPIANVS. [6] †

LEX VII.

* SI filiusfamilias tutor à Prætore datus sit; si qui dē pater tutelam agnouit, in solidum debet teneri; si nō agnouit, dūtaxat de peculio. ¶ Agnouisse aūt vr, siue gessit, siue gerenti filio cōsensit, [n] siue oino tutelā attigit. Vnde, cū quidam filio scripsisset, vt diligenter tutelā gereret; Cum scias (inquiēs) periculū ad nos pertinere; dixi, hūc quoq; videri agnouisse. Planè; si solum monuit [o] filium, non videtur agnita.

---

* Hūc locum pulcrè explicat Ioan. Lōgaual in cōmē. suis ad l. imperiū sup. de iuri. ff. commadrēsi. & Mart. Solot. in l. 1. nu. 4. de offic. eius.

4† In P. F. pēdit negotio: hoc mō, & non puto datione valere.

5† Ne in medio. P. F.

6† Li. 2. disputatio.

* De sēsu huius l. vi. alios, & Veriū in rubr. de verb. obl. nu. 90.

---

i† F. de est. P. F.

2† L. 28 ad Sabi. P. F.

*Bartholus cui⁹ axiomatis. vide apud Ale. tit. 1. Part. 5.

*Cōc. gl. 2. post pr. Inc. significasti ext. de elect.

31† Accōmodare. P.

4† In P. F. pēdit negotio: hoc mō, & non puto datione valere.

5† Ne in medio. P. F.

6† Li. 2. disputatio.

* De sēsu huius l. vi. alios, & Veriū in rubr. de verb. obl. nu. 90.

P*atronus.*] CASVS. Non ſolum alij tutores pupillorum debent bona fide gerere tutelam: ſed etiam patronus tutor liberti ſui: & ſi aliquid in fraudē fecit circa bona dicti ſui liberti: totum debet reuocari. Viuianus.

a *Sui*] ſed alieno liberto ingenuus datus excuſari poteſt: vt inf. de tut. & cur. da. ab ijs. l. pupille. & de excuſ. tut. l. cū ex oratione. & C. de excuſ. tut. l. ex cauſa.

b *Fidem.*] ſ. bonam. licet quandoque non ſatisfaciat. ſi eſt honeſta perſona: vt inf. de leg. tut. l. legitimos.

c *Pupilli*] dicit. pupilli. quāuis liberti. Add *Geſta ſunt*] in adminiſtratione tutelæ à tutore, eodemque patrono. Hug.

d *Reuocari*] prodē mō ac ſi alius tutor eſſet.

I*Nter.*] CASVS. Hæc lex nominat quatuor, qui debent puniri ext. ordinem. s. arbitrium iudicis. Primus eſt ille tutor, qui dat nummos forte notario Præſidis, vt habeat tutelā alicuius pupilli. Secundus eſt dictus notarius. Tertius eſt, q recepit iudici innocentem eſſe q̄ ſuā tutelam patrimonij pupilli, cuius erat tutor, vt iudex minora alimenta pupillo conſtitueret. Quartus eſt ille, qui aliter bararat, & diſſipat res pupilli.

f *Inter.*] nec tū remouentur, vt ſuſpecti: vt ſ. de ſuſpec. tut. l. 3. ſ. tutor Azo. & Hugo.

g *Datæ*] vt ſ. de offic. Præfec. vrb. l. 1. ſ. item ſolent. & Inſtit. de ſuſpec. tut. ſ. ſed ſi quis præſens. in fine. Sed quid ſi è contra accepit, vt eſſet? Rū. erit tutor: ſed per cōdictionem ob turpē cām tenetur. cū gratis ſubire tenebatur: vt ſ. de cōd. ob tut. cau. l. ſ. ſ. d in procuratore ſecus: niſi pacti? eēt de quota: vt ſ. mā. l. 1. & l. ſalariū. & C. d. pcu. l. ſtē.

h *Idoneus*] ſic inf. de ſuſpec. tut. l. 3. ſ. tutor. ibi, neque enim intereſt. &c.

i *In edendo*] id eſt monſtrando. & ponendo inuentarium. ad quod. C. de mag. con. l. fin.

E*Tiam.*] CASVS. Non ſolum ciuis alicuius ciuitatis. ſed etiam aliquis de municipio aliquo poteſt dari tutor, dummodo detur pupillo de illo municipio, vnde ipſe eſt: vel de ciuitate, ſub qua eſt dictum municipium. Viuianus.

K *Etiam municeps*] habeas ſine nō: vt eſt Piſana litera. & dic nō ſolū aliqs ciuis Romæ, vel alterius ciuitatis, ſed etiā alterius municipij extra vrbem. Et dī municeps, q̄a ſimul munera capit vt inf. ad municipa. l. 1. in prin. Et no. q̄ tā dat⁹ à iudice tutor, vel curator, ꝯ ille cui dat, dēt eſſe inf. dē municipij, ſeu ciuitatis: & damē oportet eos hīe ſub ſua iuriſdōne vt in fine huius legis: alioquin nulla eſſet datio: vt C. qui dari tut. poſſ. l. neq; & ꝯ. de excuſ. tut. l. illud vſitatū. & ꝯ. de tut. & curat. l. ij. in fi. & l. pupillo. & hoc ſi detur à iudice. ſecū ſi à teſtatore delatus tenet datio. ſed hēt excuſationē mutat: vt C. de excuſ. tut. l. teſtō. & ꝯ. eo. l. quæro. & ꝯ. de excuſ. tut. l. fin. ſi tā in loco illo non inueniatur idoneus. ex alio loco accipietur: vt ꝯ. de tuto. & curat. l. Diuus. Alij habent non municeps, quaſi dicat nō ſolū ciuis alicuius ciuitatis, ſed ēt qui extra habitat: dummodo ſub iuriſdictione illius ciuitatis: vt ꝯ. de tutor. & curat. da. l. ius dandi. in fine. l. *Municeps.* ſ. ceiuſdē municipij: vt dixi ſ. ſecundum primam literam. ſecundum aliam. dic. ſ. municipij ſubiecti illi ciuitati: vnde eſt ciuis ille, qui datur. & eſt ſic in veteranis nauicularijs. et ſimilibus: vt C. de excuſ. ve. l. a. & de excuſa. tut. l. p. & inſi. de excuſat. tut. l. non tñ ſ. cos & ſ. fi.

F*uriosus.*] CASVS. Si furioſus detur pupillo patre tutor, non erit ante tutor, q̄ teſtpuerit. Viuianus. in *Cum ſane*] ſic ergo ſub conditione. & ſic eſt contra ſ. eo. l. iuuento. ſ. 1. Solu. ibi à ia. dice. hic a teſtatore: vt ꝯ. ei. t. l. ſi hēditas. ſ. ſi furioſus. & Inſti. qui dari tut. poſſ. ſ. furioſus fm Rog. Vel ibi ſub expreſſa nō. ſed tacita ſic: vt ibi no. ad quod eſt ſupra de iud. l. cū furioſus.

Q*uæſitum.*] CASVS. Tutor mē aberat cauſa Reipu. & ideo loco eius dati fuerunt curatores. ecnè ſi non reuertatur tutor abſens, quia ibi mortuus eſt: fortè manebunt curatores prædicti vſque ad tp̄s pubertatis. & nō ſolum propter abſentiā tutoris datur pupillo curator, ſed etiā ſi infirmus ſit tutor, vel nimis ſenex, ita q̄ non poteſt ſufficere adminiſtrationi; imo nec poteſt adminiſtrare, ſi autē pōt adminiſtrare, ſed nō ſufficienter, daturei ad⁹ tutor ſuo periculo. & hoc dicit cum l. ſeq. Viuianus.

n *Tutores*] ſ. curatores: vt Inſtit. de excuſ. tut. Item qui. Vel dic propriè: vt inf. de ſuſpec. tut. l. 3. ſ. ſi quis abſuturus. & no. C. in quib. cau. tut. ha. l. 1.

o *Perſeuera ej*] ſic inf. de tutor. & curat. da. ab ijs. l. curatorem impuberi. & C. de ſen. paſſ. l. ſi. Sed arg. contra. ſup. de in diem addi. l. inter. ſ. 1. ſiem contra ſup eo. l. muto. ſ. fin. Sed ibi propter paternam reuerentiam non datur in locum patris capti: hic datur in locum tutoris abſentis.

p *Solet etiam habere*] vt Inſtit. de cur. ſ. interdum. ſed tutor non regulariter: licet quandoque fallat in caſibus, in quibus eſt ſpecialis ſecundum Ioan. quod dic vt C. in quibus cau. tut. l. 1. licet Pla. dicat non fallere & ſic rubri. prædictam correctam. de curatore autem non eſt dubium: quia iungitur curatori: vt infra de tut. & cura. ab. ijs. l. veniri. ſ. 1. Accurſius.

q *Quam curator*] quia curatores vſque ad ētam ætatem dari ſolent. hic autem quandoq; finitur neceſſitas. Item nō præſtabit impubes auctoritatem in adeunda hereditate. quod fa. eret curator puberis: item tutor: vt inſ. de appel. l. cum in vna. C. de admin. tut. l. cum quidam. Azo.

Patrono imputatur negligētia, & fraus in bonis liberti, ſicut in bonis extranei. Bart.

Idem. r †

LEX VIII.

PAtronus quoque, tutor liberti ſui, a fidem b exhibere debet: & ſi qua in fraudē debitorū (quamuis pupilli c liberti) geſta ſunt, d reuocari e ius publicum permittit.

Fraus in aſſumēdo tutelā, vel in malè adminiſtrando, extraord. nem punitur. Bar.

Martianus libro 33. Inſtitutionum.

LEX IX.

INeos f extra ordinem animaduertitur, qui probantur z † nummis datis ▮ tutelam occupaſſe; vel pretio accepto, operam dediſſe, vt non idoneus h tutor daretur, vel cōſultō in edendo i patrimonio quantitatem minuiſſe: 3 † vel euidenti fraude pupillorum bona alienaſſe. 4 †

Hic eſt duplex litera: vna affirmatiua, ſecundum quam dicit, quod municipes poſſūt dari tutores municipi, hoc eſt ciues ciui: & ſic innuit ſecus eſſe, ſi nō eſſet ciuis ciuitatis. Alia litera eſt negatiua, ſecūdum quam dicit, quod non municeps poteſt dari municipi tutor. Bar.

Vlpianus. 5 †

LEX X.

ETiam municeps, 6 † ▮ tutor dari poteſt, dummodò municipi ▮ detur.

Paulus. 7 †

LEX XI.

FVrioſus, ſi tutor datus fuerit, poteſt intelligi ita dari, cum ſanæ m mentis eſſe cęperit.

Tutores dati in locum abſentis, durant etiam illo defuncto. Bar.

Idem. 8 †

LEX XII.

QVæſitū eſt, an ijs, qui in locū abſentis Reipublicæ ca tutores dati ſunt, mortuo illo, tutores n perſeuerēt; an alij petendi ſint? Paulus reſpōdit, eos, qui in locū abſentis dati ſunt, non reuerſo eo, in eadem cauſa perſeuerare o vſque ad tempus pubertatis.

Curator, vel coadiutor datur tutori per iudicem ex cauſa, vel per ipſum tutorem cū decreto iudicis. Bar.

Pomponius. 9 †

LEX XIII.

SOlet etiam * curator dari aliqñ tutorē hñti, p pp aduerſam tutoris valetudinē, vel ſenium ætatis: qui magis adminiſtrator rerum, quam curator q eſſe intelligitur.

1† Lib. 1. omnio. P. Pla.

2† Probē tur. P. F.

3† Minue rit. P. F.

4† Alie nauet.

5† Lib. 2. ad edict.

6† Etiā ſi municeps Falsū ergo eſt q̄d. Accurſius hic ait Piſanā ſententiā eſſe. Etiā municeps. Ant. Aug. emē da. lib. 1. cap. 1.

7† Lib. 1. ad Vitellium.

8† Lib. reſponſ.

9† Lib. 2. Ecchiriſi j.

* Cōc cū hac l. ſ. ve nerabili. cū gl. ſup. n. ſtrare. ſi autē pōt ver coadadminiſtrare. ſed nō iuniorē. ex. ſufficienter. daturei de off. de leg.

r Quilibet bonā ma tūi Bart.

a *Est & adiutor*] id est actor. Accursius.
b *Constituere*] ergo superiorem dat Prætor. hunc permittit dari, vel constitui. Azo. & facit Insti. de cur. §. fi. & ff. de administ. tut. l. decreto & C. de procur. l. neq. & de eo tit. no. *Si arrogator.*] CASVS. Hæc lex ponit septem casus quibus finitur tutela. Primus est, si pupillus datus est alicui in arrogatione. Secundus, si est deportatus. Tertius, si redactus est in seruitutem a patrono propter ingratitudinē. Quartus, si est captus ab hostib. ipse, vel tutor eius. Quintus est, si fuit ei datus tutor vlq; ad Paschā & venit post Paschā. Sextus est, si vt suspectus fuit remotus à tutela tutor eius. Septimus, si datus fuit ei tutor donec nauis ex Asia veneret. & postea nauis venit. Vtile *Si arrogati*, ad totam hanc legem cōcor. Instit. qui. mo. tut. fin. §. 1. vsq; ad fi. tit. d *Redigatur*] ex ingratitudine, vel pro delicto in metallum datus: & secundum hoc die proximā pubertati vt inf. de reg. iuris. l. pupilli. e *Pupillus*...] & tunc datur curator bonis: vt ff. de reb. eo. l. muto. §. fin. f *Datus*] à testatore: vt infra tit. 1. tutor datus. Non à iudice: vt ff. de re. iu. l. actus. g *Suspectus*] idem si se excusset: vt Instit. quib. mo. tut. fi. §. fi. h *Sed & si ad certam*] puta vsq; dum nauis ex Asia veneri. & sic ēt certa: sed incertum est, an existet. Sic ūt dicis omnino existet, sed nescio, an tunc ero esse conditio: vt inf. de noua. l. si pupilli. §. 1. Et die datus in testamento: non à iudice. vt Instit. quibus mod. tu. fi. §. sed & si ad certam.

Si quis tutor.] CASVS. Tutor non est captus ab hostibus sed missus est ad eos pro Ambasciatore: vel etiam non misso cohostes receperunt eum tanquam Ambasciatorem vel etiam ad hostes transfugit: in his tribus casibus cum non fiat seruus hostium, non desinit esse tutor. sed tamen interim datur pupillo tutor &c. & h. d. cum l. seq. Viuianus. i *Capitur*] alias secus: vt sup. l. proxim. k *Susceperint*] si hostes receperant eum tanquam legatum missum ad eos cum non esset. Non autem dicas receptum à nobis: quia si iam redijsset, ad quid daretur a nobis? l *Tutor fit seruus*] Sed nunc transfugit desinit esse eius vt inf. de capti. & postli. remi. l. postliminium. §. filius & §. de cap. dit. l. amittitur. Ex ergo desinit esse tutor: vt Inst. quib. mo. tu. fi. sed de captis. & hic dicit tutor manet. Solu. hic nō prodit oris animo: sed sic fingebat vt videret si animū Lucium ēt transfugae esset. quia sicut contra voluntatem populi Romani & hic non desinit esse eius: & sic nec manet: cum ea est cum prodit oris animo vt inf. de capti. l. postliminium. transfugae. Alij vt semper hunc verum, quia seruus non efficitur: nec manet. ad alios casus non ad transfugam.

m *Quia seruus*] nec enim ea capere dat. subaudi alias non est. Bald. ibi. Ita testatio. Hugo.

n *Dabitur*] aliter si esset captus pater. vt sup. eod. l. muto. §. fin. Item quod dicit tutor alius. id est curator. secundum Pet. sic §. eo. l. si cum semel. vel secundum eum refertur ad ultā fugam tantum. Tu dic specialē secundum Ioan. vt habenti tutorem dcur tutor. vt no. supra eo. l. solet.

Idem. 2 †

LEX XV.

SI quis tutor nō sit captus i ab hostibus, sed ad eos quasi legatus missus; aut etiā receptus ab eis, k aut transfugerit: l quia seruus m non efficitur, tutor manet. sed interim à Præsidibus alius tutor dabitur. n

Tutela est officium virile, & non trāsit ad hæredes. Ia.

Caius. 3 †

LEX XVI.

TVtela plerunq. o virile officium est. Et sciēdum est nullam tutelā hæreditario iure ad aliū P transire. Sed ad liberos q virilis sexus pfectæ ætatis r descendūt legitimæ: cæteræ tñ 4 † non descēdūt. s

Paulus. 5 †

LEX XVII.

COmplura Senatusconsulta t facta sunt: vt in locum furioſi, & muti, & surdi tutoris, u alij tutores x dentur.

Neratius. 6 †

LEX XVIII.

FOeminæ tutores dari y non possunt: quia id munus est z maleulorum: nisi à Principe a filiorum tutelam specialiter postulent.

Tutela.] CASVS. Primo dicit, Ø tutelæ officium est plerunque virile, id est officium virorū, & non mulierum, quāuis faltat in matre. vt infra l. final. quam hic cōiungas. Secundo dicit, non omnis, qui debet hæreditatem habere illius, cui deferebatur tutela alicuius pupilli, debet habere tutelam dicti pupilli, quia si mulier ei hæres, non debet habere tutelam, quæ defuncto deferebatur: & idem dico in hærede maiculo minore viginti quinq. an. Tertio dicit, quod in locum furioſi tutoris alij tutores dantur, & idem est in tutore surdo, & muto effecto. Viuianus.

o *Tutela plerunque*,] propter hoc, quod dicitur infra eod. l. fin. & facit C. quando mulier tu. offic fun. po. leg. 1. & de regul. iur. l. 2.

p *Ad alios*] vt supra de ijs, qui notan. infam. l. furti. §. illud, idem dicas in qualibet prælatura. & etiā in comm. ssaria.

q *Ad liberos*] etiam non hæredes, sic C. de lati. liber. tol. le. 1. §. sed si sub conditione, & facit infra de legi. tut. l. 1. §. si duo. ADDITIO. Dic idem etiam in qualibet prætura. & cō missaria, vt dicit gl. no. in c. fi. de test. lib. 6. & l. alimenta. in prin. inf. de ali. & cibā. lega. secundum Bar. hic.

r *Ætatis*.] 25. ann. vt C. de leg. tut. l. fi. in fi.

s *Non descendunt*] differunt etiam in alio, quia legitimæ pereunt minima capitis dimi. cæteræ non, vt supra de capite dimi. tutelas.

t C *Omplura Senatusconsulta*] querō nota non habemus.

u C *Tutores*] testamentarij, secundum Rog. propter id quod no. sup. eo. l. furioſus.

x *Tutores*...] curatores secundum P. vel secundum Ioan. est speciale. vt no. sup. eo. l. solet. nam ille propter ætatem etiam valetudinem non desinunt esse minores. vt d. l. solet. licet deponere possint tutelam. vt inf. hic exciſitur. l. post suscepiam.

y F *Oeminæ*. Ita] a testatore. vel à iudice. vt inf. ut. l. Iure nostro.

z *Maleuolorum est*] vt sup. eo. l. tutela.

a *Principe*] & tunc debet confirmari eo ip debet interpōni à iudice decretū administrationis. & tunc renunciat secundis nuptijs. vt C. qñ mulier tu. fun. l. 2. in prin. & in Authē. vt hi q ob. §. hoc coll. 6. Sed hodie nō. & aliqs hac impetratione cessante. præsertim si renunciat secundis nuptijs. & Velleia S. C. excepti testamētarijs. vt in Auth. de hēr. ab intest. l. ex his. co. lat. §. & adde his not. C. qñ mulier tu. offic. fun. l. 2. & authenticam. & C. ad Tertul. communem. Accursius.

DE TESTAMENTARIA TVTELA.

Dictum eſt ſup. de tutelis in genere: verum quia ſpecies ſubſunt generibus, ſequitur videre de tutelis in ſpecie.

Lex duodecim tabularum.] CASVS. Lex iſta cum ſeq. dicit tria. Primum eſt, q parentes poſſunt dare tutores liberis ſuis, quos in poteſtate habẽt. Secũdo dicit, q poſſunt dare tutores ẽt illis liberis, qui nõ ſunt adhuc nati, dũ tñ duo cõcurrãt. Primũ, vt ſi naſcituri eſſent viuo eo, forent in eius poteſtate: qđ quidẽ in filijs nõdũ natis planum eſt, ſed in nepotib. & pronepotib. & alijs deſcendentib. nõ eſt ita planũ. vñ qđ dico in nepote poſthumo, intelligas & in cæteris deſcẽdẽtib. filius meus in mea ptáte cõſtitutus, deceſſit relicta vxore ſua pgnãte, certè illi nepoti meo poſthumo bñ poſsũ dare tutorẽ: qa ſi naſcat me viuente, benè eſt futur[a] in mea ptáte. Sed m eſt, qđ dẽt intercurrere, q poſthumus dictus meus nepos, non ſit rupturus meũ teſtm cũ naſcetur, veluti qa ũ eſt pterit[a] à me, imò inſtitutus, vel exhĩdat[a], ſi ãteẽ pterit[a], ſicq. rũperet teſtm. nõ valeret datio tutoris ſpdicta. Tertio dicit, q ſi habeo filiũ in ptáte, & ex eo nepotem, & do tutorem dicto nepoti, certè pendet dicta datio tutoris, donec ego vel filius pdictus decedat, vt ſi qdẽ filius decedat, valeat dicta datio tutoris. Si ãt ego decedã, ſicque dictus nepos meus reciẽ in ptátẽ pris ſui eiuſdẽ filij mei, nihil valet datio, ẽtſi ego auus erã mortuus. h. d. cũ l. ſeq. V. a *Parentibus*] maribus. P. qđ patet, quia ſubijcit, ſi mõ. &c. nã mulier nullũ hẽt filiũ in ptáte. vt Inſtit. de adop. §. fœminæ. & argu. ĩ. ad Tertul. l. pen. verũ & mõ qſque dat filijs tutorẽ; vt ĩ. eo. l. pĩ. de nſtãl. filio dic. q põt dari. E mõ is cõfirmetur, vt C. de cõfirman. tut. l. fi. puerio nullo mõ. cũ nec filius dicãt: vt in Auth. qb. mod. nat. effic. ſui §. fi. coll. 6. Accurſ.

1† Sint à Gotho. interlineas poni tur.

2† Lib. 2. ad Sab.

3† Limitabis hanc gl. & i ea allegg. auth. ptes. i l. gẽtaliter. §. cũ ãt. & qđ ibi not. Bal. C. de

De teſtamentaria tutela.

TITVLVS II.

Parentes poſſũt dare tutores in teſtamento liberis natis, & naſcituris, qui in alienas poteſtatem recaſuri non ſunt. Bart.

Caius libro 4. ad legem duodecim tab.

LEX I.

LEge duodecim tabularum, permiſſum eſt parentibus, [a] liberis ſuis, ſiue maſculini, ſiue fẽmini ſexus (ſi modò in poteſtate ſint,) tutores teſtõ [b] dare. Itẽ ſcire debemus, ẽt poſthumis filijs, vel nepotib. [c] vel cæteris liberis, [d] licere parentibus teſtõ tutores dare: qui, modò in ea cauſa ſint, vt, ſi eo viuo natifuerint, in poteſtate eius futuri ſint; [1†] neque teſtamentum rupturi. [e]

¶ Item ignorandum non eſt, eum, qui filium in poteſtate, [f] & nepotem ex eo æquè, in poteſtate, habebit: ſi nepoti tutorem dederit; ita rectè dediſſe videri; ſi nepos poſt mortẽ eius in patris ſui poteſtatẽ recaſurus non ſit. quod euenit, ſi viuo teſtatore filius [g] in poteſtate eius eſſe deſierit. [h]

Vlpianus. 2†

LEX II.

NEc militem, liberis recaſuris in poteſtatem, [i] tutorem dare poſſe; à Diuis fratribus reſcriptum eſt.

Teſtamẽto videntur dati, qui ſunt dati in codicillis teſtamento confirmatis. Bar.

Idem. 3†

LEX III.

TEſtamẽto datos tutores accipere debemus etiam eos, qui codicillis teſtamento cõfirmatis [k] ſcripti ſunt. Sed eos demum teſtamento datos accipere nos oportet, qui iure dati ſunt. [l]

Pater dat tutorẽ filio inſtituto, vel exheredato; mater inſtituto tãtum: & tunc cum inquiſitione cõfirmabitur. B.

Modeſtinus. 4†

LEX IV.

PAter, hæredi inſtituto filio, vel exhæredato [m] tutorem dare poteſt. Mater autem, niſi inſtituto: quaſi [n] in rem potius, quam in perſonã tutorem dare videatur. Sed & inquiri in eum, qui matris teſtamento datus eſt tutor, oportebit.

Tutor datus à patre non legitimo, cõfirmatur ſine inquiſitione, niſi noua cauſa ſuperueniat. Bar.

Cum à patre datus, quamuis minus iure datus ſit; tamen ſine inquiſitione [o] cõfirmetur, 5† niſi cauſa, 6† propter quam datus videbatur, in eo mutata ſit: veluti, ſi ex amico, inimicus, vel ex diuite pauperior, [p] effectus ſit.

Appellatione filiorum continentur poſthumi filij, non nepotes: ſed appellatione liberorum etiam nepotes continentur: appellatione vero poſterorum omnes deſcendentes continentur. Bar.

Lex duodecim tabularum.] CASVS. Lex iſta cum ſeq. dicit tria. Primum eſt, q parentes poſſunt dare tutores liberis ſuis, quos in poteſtate habẽt. Secũdo dicit, q poſſunt dare tutores ẽt illis liberis, qui nõ ſunt adhuc nati, dũ tñ duo cõcurrãt. Primũ, vt ſi naſcituri eſſent viuo eo, forent in eius poteſtate: qđ quidẽ in filijs nõdũ natis planum eſt, ſed in nepotib. & pronepotib. & alijs deſcendentib. nõ eſt ita planũ. vñ qđ dico in nepote poſthumo, intelligas & in cæteris deſcẽdẽtib. filius meus in mea ptáte cõſtitutus, deceſſit relicta vxore ſua pgnãte, certè illi nepoti meo poſthumo bñ poſsũ dare tutorẽ: qa ſi naſcat me viuente, benè eſt futur[a] in mea ptáte. Sed m eſt, qđ dẽt intercurrere, q poſthumus dictus meus nepos, non ſit rupturus meũ teſtm cũ naſcetur, veluti qa ũ eſt pterit[a] à me, imò inſtitutus, vel exhĩdat[a], ſi ãteẽ pterit[a], ſicq. rũperet teſtm. nõ valeret datio tutoris ſpdicta. Tertio dicit, q ſi habeo filiũ in ptáte, & ex eo nepotem, & do tutorem dicto nepoti, certè pendet dicta datio tutoris, donec ego vel filius pdictus decedat, vt ſi qdẽ filius decedat, valeat dicta datio tutoris. Si ãt ego decedã, ſicque dictus nepos meus reciẽ in ptátẽ pris ſui eiuſdẽ filij mei, nihil valet datio, ẽtſi ego auus erã mortuus. h. d. cũ l. ſeq. V. a *Parentibus*] maribus. P. qđ patet, quia ſubijcit, ſi mõ. &c. nã mulier nullũ hẽt filiũ in ptáte. vt Inſtit. de adop. §. fœminæ. & argu. ĩ. ad Tertul. l. pen. verũ & mõ qſque dat filijs tutorẽ; vt ĩ. eo. l. pĩ. de nſtãl. filio dic. q põt dari. E mõ is cõfirmetur, vt C. de cõfirman. tut. l. fi. puerio nullo mõ. cũ nec filius dicãt: vt in Auth. qb. mod. nat. effic. ſui §. fi. coll. 6. Accurſ.

Teſtamẽto videntur dati, qui ſunt dati in codicillis teſtamento confirmatis. Bar.

Cum à patre datus, quamuis minus iure datus ſit; tamen ſine inquiſitione cõfirmetur, 5† niſi cauſa, 6† propter quam datus videbatur, in eo mutata ſit: veluti, ſi ex amico, inimicus, vel ex diuite pauperior, [p] effectus ſit.

Appellatione filiorum continentur poſthumi filij, non nepotes: ſed appellatione liberorum etiam nepotes continentur: appellatione vero poſterorum omnes deſcendentes continentur. Bar.

Teſtamẽto videntur dati, qui ſunt dati in codicillis teſtamento confirmatis. Bar.

Lex duodecim tabularum.] CASVS. Lex iſta cum ſeq. dicit tria. Primum eſt, q parentes poſſunt dare tutores liberis ſuis, quos in poteſtate habẽt. Secũdo dicit, q poſſunt dare tutores ẽt illis liberis, qui nõ ſunt adhuc nati, dũ tñ duo cõcurrãt. Primũ, vt ſi naſcituri eſſent viuo eo, forent in eius poteſtate: qđ quidẽ in filijs nõdũ natis planum eſt, ſed in nepotib. & pronepotib. & alijs deſcendentib. nõ eſt ita planũ. vñ qđ dico in nepote poſthumo, intelligas & in cæteris deſcẽdẽtib. filius meus in mea ptáte cõſtitutus, deceſſit relicta vxore ſua pgnãte, certè illi nepoti meo poſthumo bñ poſsũ dare tutorẽ: qa ſi naſcat me viuente, benè eſt futur[a] in mea ptáte. Sed m eſt, qđ dẽt intercurrere, q poſthumus dictus meus nepos, non ſit rupturus meũ teſtm cũ naſcetur, veluti qa ũ eſt pterit[a] à me, imò inſtitutus, vel exhĩdat[a], ſi ãteẽ pterit[a], ſicq. rũperet teſtm. nõ valeret datio tutoris ſpdicta. Tertio dicit, q ſi habeo filiũ in ptáte, & ex eo nepotem, & do tutorem dicto nepoti, certè pendet dicta datio tutoris, donec ego vel filius pdictus decedat, vt ſi qdẽ filius decedat, valeat dicta datio tutoris. Si ãt ego decedã, ſicque dictus nepos meus reciẽ in ptátẽ pris ſui eiuſdẽ filij mei, nihil valet datio, ẽtſi ego auus erã mortuus. h. d. cũ l. ſeq. V. a *Parentibus*] maribus. P. qđ patet, quia ſubijcit, ſi mõ. &c. nã mulier nullũ hẽt filiũ in ptáte. vt Inſtit. de adop. §. fœminæ. & argu. ĩ. ad Tertul. l. pen. verũ & mõ qſque dat filijs tutorẽ; vt ĩ. eo. l. pĩ. de nſtãl. filio dic. q põt dari. E mõ is cõfirmetur, vt C. de cõfirman. tut. l. fi. puerio nullo mõ. cũ nec filius dicãt: vt in Auth. qb. mod. nat. effic. ſui §. fi. coll. 6. Accurſ.

a *Parentibus*] maribus. P. qđ patet, quia ſubijcit, ſi mõ. &c. nã mulier nullũ hẽt filiũ in ptáte. vt Inſtit. de adop. §. fœminæ. & argu. ĩ. ad Tertul. l. pen. verũ & mõ qſque dat filijs tutorẽ; vt ĩ. eo. l. pĩ. de nſtãl. filio dic. q põt dari. E mõ is cõfirmetur, vt C. de cõfirman. tut. l. fi. puerio nullo mõ. cũ nec filius dicãt: vt in Auth. qb. mod. nat. effic. ſui §. fi. coll. 6. Accurſ.

b *Teſtamẽto*] vel codicillis teſtõ confirmatis. vt ĩ. eod. l. 3.

c *Vel naſcituris*] ſcilicet poſthumis.

d *Vel cæteris liberis*] ſcilicet poſthumis.

e *Rupturi*] i. eo caſu, quo ruptum non foit teſtm ſuccedendo ex l. Velleia. vt cũ hæredes inſtituuntur. vel exhæredantur. vt ĩ. eo. l. ſi hæreditas. §. j. & Inſt. de exhæred. lib. §. poſthumorũ. & ĩ. de liber. & poſth. l. Gallus. Si enim rũpitur teſtm. nulla eorum quæ ibi relicta ſunt, valent, iure veteri ſecum hodiè, vt C. de lib. præt. auth. ex cauſa. Accurſius.

f *In poteſtate*] natum, vt differat à præcedenti. vel hoc determinat illud. Accurſius.

g *Filius*] ſcilicet media perſona.

h *Deſierit*] non dignitatis occaſione, vt in Auth. conſti. quæ de digni. ſ. illud. coll. 5. & Inſti. de tut. §. permiſſum. & ĩ. de re. iu. l. quo tutela. olim incipit. Quintus Mutius. & ſ. de ijs. q ſunt ſui, vel alie. iur. l. nepotes. Accurſius.

i *Nec militem. In poteſtatem.* ſc. mediæ perſonę. & facit. inf. de milit. teſt. l. cum filius. & ſup. l. proxi.

k *Teſtamento. Confirmatis*] aliquin iccus eſſet: vt ĩ. de confirma. tuto. l. 2. & idem in libertatibus dicetur: licet ſecus ſit in fideicom. vt inf. de manu. teſt. l. libertatis. & ſic de hæreditate dr. Inſtit. de codicil. §. codicillis. & eſt ratio ĩ. de hæred. inſtitu. l. aſſe. Vel põt dici aliud eẽ hodiè. quaſi ſemper videantur eſſe confirmati: vt Inſtitu. de codicil. §. non tantum. Accurſ. l. *Dati ſunt.*] alias nec propriè tutores dici poſſunt: vt ĩ. de verb. ſignifi. l. Paul. & facit inſt. de re iud. l. 4. §. condemnatũ. & inſ. de fideiuſſ. l. 3. & de cond. & demonſt. l. hæc conditio. & de ſecun. tabul. l. hi demum. Arg. contra. ĩ. de condit. inſtitut. l. mulier. §. finali.

ADDITIO. Tu dic. q ibi in cõditionibus, quæ ſunt facti, præterea & ibi vadet de iure, ſecũdum Bar. hic.

l *Dati ſunt.*] CASVS. Pater ſine inſtituat filium ſuum, ſiue exhæredet: poteſt ei dare tutorem; non autem mater, niſi filium inſtituat; & etiam inquiſitio debet fieri in tutore dato a matre: licet non fiat in dato a patre.

m *Exheredato*] ſic & pupillariter ſubſtituere: vt Inſtit. de pupil. ſubſtitut. §. non ſolum. qſiq; tamen poteſt quis filio ſuo ſub ſubſtituere, & non tutorem dare; vt inf. de milit. teſtamen. l. cum filius. Hug.

n *Quaſi*] bene dicit, quaſi; quia perſonæ principaliter, ſecundario rebus dari dicitur; vt Inſt. qui dari tut. poſſ. §. certè. & Inſtit. de excuſ. tuto. §. datus. ſed videtur. q etiã tunc non poteſt; vt inf. de leg. 2. l. pen. §. mater. quæ eſt contra. Sol. non tenet; vt ibi nulli confirmetur; vt hic. & no. C. eod. l. 4. & facit inſt. tut. l. 1. 2. & 3.

o *Inquiſitione*] diligentiori. Hug.

p *Pauperior*] ſic inf. tut. l. 7. & l. pen. Infortiatum.

1† Sint à Gotho. interlineas poni tur.

2† Lib. 2. ad Sab.

3† Limitabis hanc gl. & i ea allegg. auth. ptes. i l. gẽtaliter. §. cũ ãt. & qđ ibi not. Bal. C. de

4† Lib. 5. differentiarum.

5† Cõfirmat. P. F.

6† Niũ ſi cauſa etc. P. F.

Idem 1 †

L E X I I I.

SI quis filiabus suis, vel filijs, [2] † tutores dederit, ēt posthumæ [a] videtur dedisse:* quia filiæ appellatione etiam posthuma continetur. [b]

Idem 3 †

L E X V I.

QVod si nepotes sint; an appellatione filiorum,* & ipsis tutores dati sint, vidēdum est. Et magis est, vt ipsis quoq; dati videantur; si mō liberos dixit. Cæterū, si filios; non cōtinebuntur. [c] Aliter enim filij, aliter nepotes appellantur. Planè, 4 † si posthumis dederit, tam filij posthumi, quā cæteri [d] liberi continebūtur.

Dies tutelæ cedit ab adita hæreditate, & immediatè illa potestas transit à testatore in tutorem. Bart.

Paulus. 5 †

L E X V I I.

TVtores non ab hærede, sed à testatore protinus proficiscuntur, [e] simul atq; [f] aliquis hæres extiterit [6] † Nā & ipse hæres tutor dari pōt. & post mortem hæredis, tutor rectè dari potest.

Vnūquodq; per id quō ligatur, per cōtrariū dissoluitur.

Vlpianus. 7 †

L E X V I I I.

TVtor datus, vetari tutor esse pōt, vel testō; S, vel codicillis. [h] Sed si sub condi-

Vlpianus. [1] †

L E X V.

SI quis filiabus suis, vel filijs, [2] † tutores dederit, ēt posthumæ [a] videtur dedisse:* quia filiæ appellatione etiam posthuma continetur. [b]

Idem 3 †

L E X V I.

QVod si nepotes sint; an appellatione filiorum,* & ipsis tutores dati sint, vidēdum est. Et magis est, vt ipsis quoq; dati videantur; si mō liberos dixit. Cæterū, si filios; non cōtinebuntur. [c] Aliter enim filij, aliter nepotes appellantur. Planè, 4 † si posthumis dederit, tam filij posthumi, quā cæteri [d] liberi continebūtur.

Dies tutelæ cedit ab adita hæreditate, & immediatè illa potestas transit à testatore in tutorem. Bart.

Paulus. 5 †

L E X V I I.

TVtores non ab hærede, sed à testatore protinus proficiscuntur, [e] simul atq; [f] aliquis hæres extiterit [6] † Nā & ipse hæres tutor dari pōt. & post mortem hæredis, tutor rectè dari potest.

Vnūquodq; per id quō ligatur, per cōtrariū dissoluitur.

Vlpianus. 7 †

L E X V I I I.

TVtor datus, vetari tutor esse pōt, vel testō; S, vel codicillis. [h] Sed si sub condi-

tione fuerit tutor datus, deficiente condōne, tutor nō erit. Tutorē aūt, [8] † in testō, & à certo tpe dari, & vsq; ad certū ipse; licet; & sub conditione, [k] & vsque ad conditionē.

In tutelæ datione attēditur etiā nouissima scriptura. Bar.

¶ In tutoris datione, vtrum nouissima conditio, an nouissima, [m] vt in legato, spectanda est? [n] vt puta ita: Titius, cum poterit, tutor esto. Titius, si nauis ex Asia venerit, tutor esto. Iulianus. li. xx. Digestorum rectè scripsit, nouissimā scripturam esse spectandam,

Non valēt dispositā in testō, nisi adeatur hæreditas saltem per vnum ex pluribus. Bar.

Pomp. lib. 16. ad Sab.

L E X I X.

SI nemo hereditatem adierit, nihil valet ex ijs, quæ testō scripta sunt. Si verò vnus ex pluribus hæredibus adierit: tutelę statim valent: [o] nec expectandum erit, vt omnes hæreditatem adeant.

Pendente additione hæreditatis pōt dari tutor pupillo. Ba.

Vlpianus.

L E X X.

SI hæreditas nondum adita sit, ex qua tutor speratur: verius est, alium tutorem dari posse, [p] quasi nondum sit, nec speretur.

In tutelis attendimus nouissimam scripturam. Bart.

tione fuerit tutor datus, deficiente condōne, tutor nō erit. Tutorē aūt, [8] † in testō, & à certo tpe dari, & vsq; ad certū ipse; licet; & sub conditione, [k] & vsque ad conditionē.

In tutelæ datione attēditur etiā nouissima scriptura. Bar.

¶ In tutoris datione, vtrum nouissima conditio, an nouissima, [m] vt in legato, spectanda est? [n] vt puta ita: Titius, cum poterit, tutor esto. Titius, si nauis ex Asia venerit, tutor esto. Iulianus. li. xx. Digestorum rectè scripsit, nouissimā scripturam esse spectandam,

Non valēt dispositā in testō, nisi adeatur hæreditas saltem per vnum ex pluribus. Bar.

Pomp. lib. 16. ad Sab.

L E X I X.

SI nemo hereditatem adierit, nihil valet ex ijs, quæ testō scripta sunt. Si verò vnus ex pluribus hæredibus adierit: tutelę statim valent: [o] nec expectandum erit, vt omnes hæreditatem adeant.

Pendente additione hæreditatis pōt dari tutor pupillo. Ba.

Vlpianus.

L E X X.

SI hæreditas nondum adita sit, ex qua tutor speratur: verius est, alium tutorem dari posse, [p] quasi nondum sit, nec speretur.

In tutelis attendimus nouissimam scripturam. Bart.

---

a *Filiabus*] nomine filiæ mares & fœminæ, nati & nascituri continentur. Sed cōtra nomine filiæ non continentur mares, vt inst. eo. l. si quis. & de legat. 1. li. ita. & ibi no. & etiam caput ab hoste. Lus. vt infra eo. l. si quis. §. 1.

b *Continetur*] aliud in legatis, nisi in aliqua parte testamenti mentionem posthumi fecerit: vt inst. de leg. 1. l. qui filiabus. & continua. l. seq.

c *Quod si. Non continebuntur.*] immo videtur, quod fiet vt inst. de verbor. signific. l. filij. & l. iulia. & l. liberorū. quæ sunt contra. Solut. vt Instit. eo. §. penult. no. Et no. secundum Rog. quod talis dicē dī varietas non cadit in idiotam.

d *Quam cæteri*] scilicet nepotes, & alij nascituri, non nati: ne sit contra, infra, de verborum significatio. l. nomen filiarum.

e *Vtores*] CASVS. Tutoris datio proficiscitur à testatore principaliter, licet fœcundatio proficitatur ab hærede: quia non aliter valebit datio, nisi hæres hæreditatem adeat: vt infra in l. 1. quam hic coniungas: & est plana. Vlpianus.

e *Proficiscuntur.*] vt cętera, quæ relinquūtur.

f *Simulatque*] id est postquam. H. & facit inf. eo. l. si nemo.

g *Tutor datus.*] CASVS. Filio meo tutorem dedi: postea vetui in testamēto, vel codicillis, ne tutor esset: certè nō est amodo tutor. Sed si dedi eum sub conditione, ea deficiente non erit tutor. Et postea ponit quatuor modos, quibus potest tutor dari. postea dicit, q̄ in datione tutoris nouissima scriptura valet, sicut & in legatis. Vlpianus.

g *Testamento*] aliàs secus: vt sup. tit. 1. l. muto. §. 1.

h *Vel codicillis*] testamēto confirmatis, vt Instit. de codicillis, §. 1. vel forte aliud in hēditate, cū tractat de adēptione.

i *Certum tempus*] transit igitur ad tempus in potestate tutoris, sed non in potestate patris. vt sup. de adop. l. quæsitum. sed alia est potestas vnius, quam alterius. nam multis modis dicitur: vt inf. de verb. signific. l. potestatis.

k *Et sub conditione*] dic testamento: vt Instit. quibus mod. tu. §. sed si ad certam.

l *Nouissima*] hoc in libertate.

m *Nouissima*] hoc fit in legato: vt inf. de condi. & demon. l. quod traditum. & l. seq. & dic vt ibi.

n *Spectanda*] sic inf. eo. l. si hæreditas. §. 1. & hoc nisi prima deroget, alijs vt inf. de leg. 1. l. si mihi & tibi. 6. interdū. & de leg. 3. l. si quis in prin. licet sit arg. cōtra. inf. de codill. l. Diui. §. licet. & facit. C. de pact. l. pacta noui flūma.

o *Statim valent*] id est tutor statim est tutor: nisi fuerit datus posthumo, quoniā incipit coēditor: vt inf. eo. l. si nemo. §. fin. Item no. hic inspiciēdum tempus aditæ hæreditatis an quis possit esse tutor. & secundum Caroniana cō pertinet ad tutoris dationem: sicut nec ad legata, vel hæreditates: quorum dies cedit ab adita hæreditate. vt inf. de regul. Cato. l. antepen. Sed quid si solus pupillus est institutus, cui est tutor datus? Videtur perplexio sine insolubile. Sed potest dici, quod authoritate iudicis adeat, arg. C. de iure delibe. l. si infanti. in fi. Vel dic, quod dabitur curator ad hæreditatem adeundam: vt C. de administr. tut. l. cum quidam. vel dabitur sibi alius tutor, vt habes expressè statim. inf. l. proxi. vbi ponitur hic casus: & facit ad legem istam. inf. de bon. lib. l. 2. §. si patronus & infr. de manu. testa. l. testō & l. si legato. & infr. ad Trebel. l. ita. §. 2. & si quis test. liber. esse. l. 1. ante aditā. & inf. de contra tab. l. illud. in princip. & inf. l. proxi. in princ.

p *Iha editar.* CASVS. In testō, in quo instituī mihi hæredem, dedi tutorem filio meo. hæres differt ad hæreditatem: & sic nō potest interim administrare tutor. certè alius tutor dari poterit à iudice. Secundo dicit, quod nouissima scriptura tutoris datione inspiciēda est. Tertio dicit: Instituī mihi hīdē filium meum in mea pōte constitutū, & filium suum ei substituo qui ēt erat in mea potestate: & ei meo nepoti tutorē dedi. certe si filius prędictus me viuo exeat de mea pōte, valebit tutoris datio: & cōfirmatur ex l. Velle. & qd dixi in nepote substituto idē est in eo, q̄ institutus est, vel est exhæredatus.

Si furiosus.] Dedi tutorem filio meo quondam, qui erat furiosus, cum defierit furere, certè valet datio. Si autem do cum simpliciter, erit tutor cum furere defierit: licet quidā dixerint non valere datione.

Seruum.] Seruum alienum ita dedi tutorem filio meo: Stichus si liber erit, tutor sit filio meo, certè benè valet datio. si autem simpliciter eum dedi, intelligitur cum liber erit: & hæres meus tenetur luere, & manumittere. Vlpianus.

p *Datur esse ja iud ce.* & sic datiua hic præcedit testamētariā: cū testamētaria soleat oēs præcedere: vt inf. eo. l. si quis sub conditione. dicā. & facit Inst. de Attil. tut. §. ītē si pure.

1 † Li. 15. ad Sab.

2 † Vel filijs. an q̄ hui⁹ exēpli. nō habeatur. Sed an P. F. et apud Dū. habentur.

* Amplia bis hāc l. pl. 2. §. filius. ad Ter. ut possit intelligi in nōdū natis, à quo in l. preterib. C. de impu. & alijs subst. sit.

3 † Li. 39. ad Sab.

* An filij appellatione nepos veniat, pulchrè Alc. li. parad. 3. c. 14.

4 † Sic in P. F. sed i exemplā Haloā. legit. si posterius dixerit. Sed perperam legere Holoā notat hic Cont.

5 † L. lib. 3. ad Sab.

6 † Existim. sct. P. F.

7 † Li. 74. ad Sab.

8 † Intestō nō legit. P. F.

2 *Tutor datus ſit*] vnus: idēque ſi primo purè, poſtea ſub cōditione vel cē: vt ſup. eo. l. tut. §. Vel die vnus atque alius, ſed in vltima ſcriptura ptior ſit reprobatus, alioquin vterq; erit tutor: vt C. eod. l. a. licet ſecus ſit in datione procuratorum: vt ſun. de procurat. l. ſi quis cum. §. fin.

¶ In tutelis teſtamentarijs id ſequimur, quod nouiſſimum eſt: & ſi ſæpius tutor datus ſit [2], nouiſſimam ſcripturam inuenimus.

Si nepos viuo auo incipit tenere locum ſui, ſicut confirmatur teſtamentum per legē Velleiā, ita tutelæ datio. Bar.

¶ Qui filium, & ex eo nepotem habebat, ſi nepoti tutorem dederit: habet diſceptationem, an aliquo caſu † ſit vtilis datio. vtputa, ſi proponas, filium, viuo patre, deceſſiſſe, & nepotem ex eo ſucceſſiſſe, [b] viuo auo. [c] Et fortius dicendum eſt, tutelam quoq; ex lege Iunia [2]† Velleia [3] cōfirmatam. Nam & Pomponius lib. xvj. ad Sabinum ſcripſit, valere tutoris dationem. Cū enim confirmatum ſit [d] teſtamentum: conſequenter tutoris quoque datio valebit in eo teſtamento ſcripta, quod valet, ideſt, vbi nepos, vel hæres inſtitutus ſit, vel nominatim [e] exhæredatus.

Inhabilis datus tutor, intelligitur datus, cū fuerit habilis.

¶ Si furioſus teſtō tutor det, ſi quidē, cum furere deſierit, recte tutorem eſſe datū, Proculus exiſtimat. Quod ſi datus ſit purè, negat Proculus valere dationē. Sed eſt verius (quod Pomponius ait) rectè videri datū: & tunc fore tutorem, cum ſapere cęperit. [f]

Seruus alienus pōt dari tutor ſub conditione libertatis? & ſi ſimpliciter detur, in dubio videtur ei data fideicommiſſaria libertas. Bar.

¶ Seruus alienus ita dari tutor poteſt: Si liber erit, & tutor eſto. Quinimmo, & ſi purè datus ſit: vt inelſe hæc cōdō, cū liber erit. [h] Pōt aūt qs, & extraneo ſeruo defendere ex hac cā fideicōmiſſariā libertatē. Quid. n. intereſt, ſuū ſeruum, an alienū, tutorē ſcripſerit, cū pupilli fauore, & publicæ vtilitatis gra, aſſumpta libertas ſit in perſona eius, q̄ tutor ſcriptus eſt? Poteſt igitur, & huic fideicommiſſaria libertas defendi, ſi voluntas apertiſſimè non refragetur.

Spes teſtamentaria facit ceſſare legitimam, & locus erit datiuæ. Item ſi teſtamētarius deſiit eſſe naturaliter, vel ciuiliter, iudice hoc principaliter agente. Secus ſi deſiit eſſe naturaliter, iudice principaliter hoc non agente: quia tunc legitimus ſuccedit; ſed nō ſuccedit ibi, ſi aliquis ex teſtamētarijs ſuperuiuit. Bar.

Idem. 4 ſ

LEX XI.

SI quis ſub cōditione, vel ex die, tutorem dederit, medio tpe alius tutor dandus eſt, [k] quamuis legitimū tutorē pupillus hēat. [l] Sciendum eſt. n. quandiu teſtamentaria ſperat tutela, [m] legitima ceſſare. Et ſi ſemel ad teſtamentariū deuoluta ſit tutela, deinde exculatus ſit tutor teſtamentarius, aliū dandum, non ad legitimum tutorem redire tutelam. Idem dicimus, & ſi fuerit remotus. Nam idcirco hic abijt, [m] §† vt alius detur.

redari: fœmina tutorē inter cæteros vt Inſtit. de exhæred. lib. §. 1. ſed hodie nulla eſt differentia, & Inſtit. de exhæred. liber. §. noſtra. ſm Azo. Et dicas idem, ſed non per oia: idē nam ſit fuit nepos inſtitutus, vel cum filio, vel filius exhæredatus, non confirmatur: ſed ſtatim valet, mortuo poſtea auo. Item ſi fuit exhæredatus vterque: & extraneus inſtitutus: mortuo poſtea auo, ſtatim valet tutela, vt §. eod. l. ſi pī: ſi aūt filius tātum fuit exhæredatus, tunc teſtm̄ aui nullum eſt, ſi præmoriat filius auo, vt ē. dixi. & facit ſupra eod. l. 1. & §. de liberis & poſthumis. l. filius à patre. & leg. ſi quis. Sed argu. contra inſt. de reg. iur. l. penul. ſ *Caperit*] dic vt ſup. tit. 1. l. furioſus no. & facit Inſtit. eod. §. furioſus. & ē. de iudic. l. cum furioſus.

g *Si liber erit*] ſi ſub ea dē conditione poſita hæres inſtitutus, vt inſt. de eod. inſtitu. l. ſeruus alienus. Item qd dicit dari, dic à teſtatore: à iudice autem non, nec purè: nec cum libertate, vt C. qui tut. da poſſ. leg. in ſeruili. Accurſ.

h *Cum liber erit*] ergo tenet. Sed contra, Inſt. eo. §. ſeruus. vbi dicit non valere. Sol. dicit non valet, vt ſtatim adminiſtret, vt ibi: ſed cū liber erit, ſic, vt dicit.

i *Se ipſerit*] q. d. nihil, & hoc quantum ad ipſam libertatem & tutelam ſimuliter: ſed tñ in ſuo ſeruo dī teſtā. ſi fuerit ſciens: ſi ignorans fideicommiſſ. in alieno ſemper fideicom. vt Co. de fideicom. lib. l. & ſi non a ſcripta. & Inſtit. eod. §. ſeruus. & facit. C. eo. l. ſi pupillorum.

Si ſub] CASVS. Si det tutorem ſub conditione, interim alius dādus eſt a iudice, nec vendicat ſibi locum legimus, nam, & ſi teſtamentarius amiſit tutelam, & poſtea captus ſit ab hoſtibus, vel remotus, vel excuſatus à tutela, nō venit legitimus, ſecus ſi mortuus ſit teſtamentarius, quia tunc bene habet locum legitimus Vinianus.

K *Dari tutor poſſit*] vt Inſtit. de Attil. tu. §. i.

l *Pupillus habeat*] ideſt habere poteſt. ſic infra de ſtatuliber. l. Labeo.

m *Abijt*, ſcilicet à tutela aliàs abijſſet, ſcilicet iudex eum, & dic abijt, id eſt, remouet, vel excuſat. ſic infra de leg. tu. o. leg. tutela. §. quæſt. & facit §. ſi dum. & leg. inteſtato. & infra eodem leg. idem fiet. Franciſcus Accurſius.

1 Tutor datus ſit] vnus: idēque ſi primo purè, poſtea ſub cōditione vel cē: vt ſup. eo. l. tut. §. Vel die vnus atque alius, ſed in vltima ſcriptura ptior ſit reprobatus, alioquin vterq; erit tutor: vt C. eod. l. a. licet ſecus ſit in datione procuratorum: vt ſun. de procurat. l. ſi quis cum. §. fin.

ADDITIO Vn die ſecundū Bar. q̄ licet fuit ſcriptus primo vnus, poſtea alios ſi quia eodem tempore confirmātur, ideo valet datio vtriuſque quæ ratio ceſſat in procuratore: vt no. per Doct. in d. l. a. C. eodem.

b *Succeſſiſſe*] l. in locum ſui patris deuenire, vt incipiat eſſe ſuus.

c *Et*] vt Inſtit. de exhæred. liber. §. poſthumorum. Vel die viuo auo, ſ. tempore mortis filii: ſed poſt mortem ipſius auī. d *Confirmatum ſit*, vt hoc ſtare non poſſe: nam aut hic filius & nepos ex eo fuit inſtitutus. vel alter tantum ſi vterque, malè vī poni. enim cīm confirmatum &c. cū ſtatim tenet. quod hic dicit in fine. i. &c. nā vī idem repetere eſt dicit. i. &c. ſi aūt alter tm̄. aut filius tm̄: & tunc nepos, ſiue ſit exhēdatus, ſiue non: i mortuo filio. & viuo teſtatore. deficit teſtamentum: cū nullus inueniatur in eo hæres. qui adire poſſit. ergo & tutela deficit: vt §. end. l. ſi nemo. aut nepos tm̄: & tunc aut filius fuit exhæredatus: aut non: ſi exhæredatus. ſtatim valuiſſet datio tutoris. & malè dicet nepotē ex eo ſucceſſiſſe. & confirmatum teſtm̄. ſi fuit præterm̄: ergo ab initio nullum fuit teſtm̄: nec cōfirmatum. licet filius decedat viuo auo; vt Inſtit. de exhæred. liberis. tunc licet ſecus ſit in poſthumo præterito: vt §. de inutilo tu. teſt. poſthumus. Si vero neuter, ergo non valuit teſtm̄: cum nec alius fuerit inſtitutus: & malè omnia ponerent, quæ dūt in hiera. Ad hoc tñ. q̄ filius fuit inſtitutus, & nepos ei ſubſtitutus, & q̄ dicit confirmatū, ſubaudi ex l. Velleia. d. nō q̄ admittit. nullo fuit. ſed quia niſi eſſet legis Velleiæ confirmatum obſeruatum, ruptum eſſet vnde dic confirmatum. i. non ruptū. vel dic confirmatum. i. conſeruatum. Azo. Item §na hæc vār regulæ Catonianæ, vt §. de regu. Cato. l. 1 Sed non eſt: quia regulæ Cato non pertinet ad nouas leges: vt §. de leg. Cato. l. fi. Lex autem Velleia noua eſt: vt inſ. de libe. & poſtumis. I. Gallus. §. ſi ceſus. qui filium habebat.

e *Vel nominatim*] debebam aūt mares nominatim exhæredari: fœmina tutorē inter cæteros vt Inſtit. de exhæred. lib. §. 1. ſed hodie nulla eſt differentia, & Inſtit. de exhæred. liber. §. noſtra. ſm Azo. Et dicas idem, ſed non per oia: idē nam ſit fuit nepos inſtitutus, vel cum filio, vel filius exhæredatus, non confirmatur: ſed ſtatim valet, mortuo poſtea auo. Item ſi fuit exhæredatus vterque: & extraneus inſtitutus: mortuo poſtea auo, ſtatim valet tutela, vt §. eod. l. ſi pī: ſi aūt filius tātum fuit exhæredatus, tunc teſtm̄ aui nullum eſt, ſi præmoriat filius auo, vt ē. dixi. & facit ſupra eod. l. 1. & §. de liberis & poſthumis. l. filius à patre. & leg. ſi quis. Sed argu. contra inſt. de reg. iur. l. penul. f *Caperit*] dic vt ſup. tit. 1. l. furioſus no. & facit Inſtit. eod. §. furioſus. & ē. de iudic. l. cum furioſus.

g *Si liber erit*] ſi ſub ea dē conditione poſita hæres inſtitutus, vt inſt. de eod. inſtitu. l. ſeruus alienus. Item qd dicit dari, dic à teſtatore: à iudice autem non, nec purè: nec cum libertate, vt C. qui tut. da poſſ. leg. in ſeruili. Accurſ.

h *Cum liber erit*] ergo tenet. Sed contra, Inſt. eo. §. ſeruus. vbi dicit non valere. Sol. dicit non valet, vt ſtatim adminiſtret, vt ibi: ſed cū liber erit, ſic, vt dicit.

i *Se ipſerit*] q. d. nihil, & hoc quantum ad ipſam libertatem & tutelam ſimuliter: ſed tñ in ſuo ſeruo dī teſtā. ſi fuerit ſciens: ſi ignorans fideicommiſſ. in alieno ſemper fideicom. vt Co. de fideicom. lib. l. & ſi non a ſcripta. & Inſtit. eod. §. ſeruus. & facit. C. eo. l. ſi pupillorum.

Si ſub] CASVS. Si det tutorem ſub conditione, interim alius dādus eſt a iudice, nec vendicat ſibi locum legimus, nam, & ſi teſtamentarius amiſit tutelam, & poſtea captus ſit ab hoſtibus, vel remotus, vel excuſatus à tutela, nō venit legitimus, ſecus ſi mortuus ſit teſtamentarius, quia tunc bene habet locum legitimus Vinianus.

K *Dari tutor poſſit*] vt Inſtit. de Attil. tu. §. i.

l *Pupillus habeat*] ideſt habere poteſt. ſic infra de ſtatuliber. l. Labeo.

m *Abijt*, ſcilicet à tutela aliàs abijſſet, ſcilicet iudex eum, & dic abijt, id eſt, remouet, vel excuſat. ſic infra de leg. tu. o. leg. tutela. §. quæſt. & facit §. ſi dum. & leg. inteſtato. & infra eodem leg. idem fiet. Franciſcus Accurſius.

41 Li. 17. ad Sab.

*Conc. c. Enim ne de hæret. l. alio nā irruet. ci uita. c. p. to. q. 2. & vid gl.

§† Alia abijcit.

Iouis.] CASVS. Cum filijs siue filiabus dilectorem etiam posthumæ videor dedisse. Item si dedi tutores liberis, continentur etiam nepotes. Item si dedi posthumis non solum filijs, sed etiam nepotes posthumi continentur. & hoc dicit cum dicit seq. Vlpianus.

a *Posthumæ*] nomine filiorum mares & fœminæ nati & nascituri continentur. Sed cõtra nomine filiæ non continentur mares, vt inst. eod. si quis. & de legat. 3. li ita. & ibi no. & etiam capitalibus hoc ibi. vt in sua eod. si quis. §. 1.

b *Continentur*] aliud in legatis, nisi in aliqua parte testamenti mentionem posthumi fecerit: vt inst. de leg. 1. l. quæ filiabus. & continua l. seq.

c *Continebuntur.*] immo videtur quod sic vt inst. de verbor. significat. hi. & l. iulia. & l. diuersorum. quæ sunt contra. Solut. vt Instit. eo. §. penult. no. Et no. secundum Roc. quod talis dicẽdi varietas non cadit in idiotam.

d *Quam cæteri*] scilicet nepotes. & alij nascituri, non nati: ne sit contra, infra, de verborum significatio. l. nomen filiarum.

e *Vtores.*] CASVS. Tutoris datio proficiscitur à testatore principaliter, licet secundario proficiscatur ab hærede: quia non aliter valebit datio, nisi hæres hæreditatem adeat: vt infra in l. 1. quam hic coniungas: & est plana. Vlpianus.

e *Proficiscuntur.*] vt cætera, quæ relinquũtur.

f *Simulatque*] id est postquam. H. & facit inf. eo. l. si nemo.

Tutor datus.] CASVS. Filio meo tutorem dedi: postea venit in testamẽto, vel codicillis, ne tutor esset: certè nõ est amodo tutor. imo si dedi eum sub conditione, ea deficiente non erit tutor. de postea ponit quatuor modos, quibus potest tutor dari. postea dicit, quòd in datione tutoris nouissima scriptura valet: sicut & in legatis. Vlpianus.

g *Testamento*] aliàs secus: vt sup. tit. 1. l. multo. §. 1.

h *Vel codicillis*] testamẽto confirmatis, vt Instit. de codicillis. §. 1. vel forte aliud in hæreditate, cũ tractat de adẽptione.

i *Certum tempus*] transit igitur ad tempus in potestate tutoris, sed non in potestate patris vt sup. de adop. l. quæsitum. sed alia est potestas vnius, quam alterius. nam multis modis dicitur: vt inf. de verb. signific. l. potestatis.

k *Et sub conditione*] dic testamento: vt Instit. quibus mod. tu. §. sed si ad certam.

l *Nouissima*] hoc in libertate.

m *Nouissima*] hoc fit in legato: vt inf. de condi. & demon. l. quod traditum. & l. seq. & dic vt ibi.

n *Secundum*] sic inf. eo. l. si hæreditate. §. 1. & hoc nisi prima deroget alteri vt inf. de leg. 1. l. si mihi & tibi. §. interdũ. & de leg. 1. l. si quis in prin. licet sit arg. cõtra. inf. de codill. l. Diui. §. licet. & facit. C. de pact. l. pacta nouissima.

o *Si nemo. Statim valent*] id est tutor statim est tutor: nisi fuerit datus posthumo, quoniã incipit ex eo dies tutoris vt inf. eo. l. si nemo. §. fin. Item no. hic inspicièdum tempus adeuntis hæreditatem an quis possit esse tutor. & sic regula Catoniana nõ pertinet ad tutoris nationem: sicut nec ad legata, vel hæreditates: quorum dies cedit ab adita hæreditate. vt inf. de regul. Cato. l. antepen. Sed quid si solus pupillus est institutus, cui est tutor datus? Videtur perplexio siue insolubile. Sed potest dici, quod authoritate iudicis adeat, arg. C. de iure delibe. l. si infanti. in fi. Vel dic quod dabitur curator ad hæreditatem adeundam, vt C. de administr. tut. l. cum quidam. vel dabitur sibi alius tutor. vt habes expressè statim. inf. l. proxi. vbi ponitur hic casus: & facit ad legem istam. inf. de bon. lib. l. 2. §. si patronus & inf. de manu. testa. l. testõ & l. si legato. & inf. ad Trebel. l. iia. §. 2. & si quis test. liber. esse. l. 1. ante aditã. & inf. de contra tab. l. illud. in princip. & inf. l. proxi. in princ.

Hæreditas.] CASVS. In testõ, in quo institui mihi hæredem, dedi tutorem filio meo, hæres differt adire hæreditatem: & sic nõ potest interim administrare tutor, certè alius tutor dari poterit à iudice. Secundo dicit, quod nouissima scriptura tutoris dationis inspicièda est. Tertio dicit: Institui mihi hæredẽ filium meum in mea pãte constitutũ, & filium suum ei substituo qui erat in mea potestate: & ei meo nepoti tutorẽ dedi, certè si filius prædictus me viuo exeat de mea pãte, valebit tutoris datio: & cõfirmatur ex l. Velle. & qd dixi in nepote ubstitutoridẽ est in eo, q̃ institutus est, vel est exhæredatus.

Si furiosus.] Dedi tutorem filio meo quondam, qui erat furiosus, cum deliret furere, certè valet datio. Si autem dicam simpliciter, erit tutor, cum furere desierit: licet quidã dixerint non valere dationem.

Seruum.] Seruum alienum ita dedi tutorem filio meo: Stichus si liber erit, tutor sit filio meo, certè benè valet datio. si autem simpliciter eum dedi, intelligitur, cum liber erit: & hæres meus tenetur luere, & manumittere. Vlpianus.

p *Dari posse*] ja iud ee. & sic datiua hic præcedit testamẽtariã: cũ testamẽtaria soleat oẽs præcedere: vt inf. eo. l. si quis sub conditione. dicã. & facit Inst. de Attil. tut. §. ittẽ si pure.

Vlpianus. 1 †

LEX V.

SI quis filiabus suis, vel filijs,2 † tutores dederit, ẽt posthumæ a videtur dedisse:* quia filiæ appellatione etiam posthuma continetur. b

Idem 3 †

LEX VI.

QVod si nepotes sint; an appellatione filiorum,* & ipsis tutores dati sint, vidẽdum est. Et magis est, vt ipsis quoq; dati videãtur; si mõ liberos dixit. Cæterũ, si filios; non cõtinebuntur. c Aliter. n. filij, aliter nepotes appellantur. Planè, 4 † si posthumis dederit, tam filij posthumi, quã cæteri d liberi continebũtur.

Dies tutelæ cedit ab adita hæreditate, & immediatè illa potestas transit à testatore in tutorem. Bart.

Paulus. 5 †

LEX VII.

TVtores non ab hærede, sed à testatore protinus proficiscuntur, e simul atq; f aliquis hæres extiterit 6 † Nã & ipse hæres tutor dari põt. & post mortem hæredis, tutor rectè dari potest.

Vnũquodq; per id qd ligatur, per cõtrariũ dissoluitur.

Vlpianus. 7 †

LEX VIII.

TVtor datus, vetari tutor esse põt, vel testõ; g vel codicillis. h Sed si sub conditione testamẽto, vel codicillis, ne tutor esset: certè nõ est amodo tutor. imo si dedi eum sub conditione, ea deficiente non erit tutor. de postea ponit quatuor modos, quibus potest tutor dari. postea dicit, quòd in datione tutoris nouissima scriptura valet: sicut & in legatis. Vlpianus.

Non valẽt dispositæ in testõ, nisi adeatur hæreditas saltem per vnum e, plurib. Bart.

Pomp. lib. 16. ad Sab.

LEX IX.

SI nemo hęreditatem adierit, nihil valet ex ijs, quæ testõ scripta sunt. Si verò vnus ex pluribus hæredibus adierit: tutelę statim valent: o nec expectandum erit, vt omnes hæreditatem adeant.

Pendente additione hæreditatis põt dari tutor pupillo. Ba.

Vlpianus.

LEX X.

SI hæreditas nondum adita sit, ex qua tutor speratur: verius est, alium tutorem dari posse, p quasi nondum sit, nec speretur.

In tutelis attendimus nouissimam scripturam. Bart.

1 † Lib. 39. ad Sab.

* An filij appellatione nepos veniat. pulchrè Aic. li. parad. 3. c. 14.

2 † Vel filiis. in q. hubitæ. cæpi. nouã. edit. Sed num P. F. et apud Dur. habentur.

* An filiabus hãc. p. f. 1. §. filius. ad Ter. ut possit intelligi in nõdũ natis, à quo in l. precib. C. de impu. & aliis subst.

3 † Li. 39. ad Sab.

* An filij appellatione nepos veniat. pulchrè Aic. li. parad. 3. c. 14.

4 † Sic in F. F. sed i exemplaribus Haloã. legit. si posterius dixerit. Sed perperam legere Holoã notat hic Cont.

5 † Lib. 3. ad Sab.

6 † Exstitisset. P. F.

7 † Li. 74. ad Sab.

a *Tutor datus sit*] vnus: idéque si primo puréè postea sub cõditione vel cõ: vt sup. eo. l. tut. §. Vel dic vnus atque alius: sed in vltima scriptus aptior sit reprobatus, alioquin vterq; erit tutor: vt C. eod. l. 2. licet secus sit in datione procuratorum: vt sup. de procurat. l. si quis cum. §. fin.

¶ In tutelis testamentarijs id sequimur, quod nouissimum est: & si sæpius tutor datus sit [a], nouissimam scripturam intuemur.

Si nepos viuo aut incipit tenere locum fui, sicut confirmatur testamentum per legẽ Velleã. ita tutelæ datio. Bar.

* ¶ Qui filium, & ex eo nepotem habebat, si nepoti tutorem dederit: habet disceptationem, an aliquo casu † sit vtilis datio. vtputa; si proponas, filium, viuo patre, decessisse. & nepotem ex eo successisse, [b] viuo auo. [c] Et fortius dicendum est, tutelam quoq; ex lege Iunia [2]† Velleia [3]† cõfirmatam. Nam & Pomponius lib. xvj. ad Sabinum scripsit, valere tutoris dationem. Cũ enim confirmatum sit [d] testamentum: consequenter tutoris quoque datio valebit in eo testamento scripta, quod valet, idest, vbi nepos, vel hæres institutus sit, vel nominatim [e] exhæredatus.

Inhabilis datus tutor, intelligitur datus, cũ fuerit habilis.

¶ Si furiosus testõ tutor det, si quidẽ, cum furere desierit, recte tutorem esse datũ, Proculus existimat. Quod si datus sit purè, negat Proculus valere dationẽ. Sed est verius (quod Pomponius ait) rectè videri datũ: & tunc fore tutorem, cum sapere cęperit. [f]

Seruus alienus põt dari tutor subconditione libertatis: & si simpliciter detur, in dubio videtur ei data fideicommissaria libertas. Bar.

¶ Seruus alienus ita dari tutor potest: Si liber erit, tutor esto. Quinimmo, & si purè datus sit: vtrumne hæc cõditio, cũ liber erit. [h] Põt aũt quis, & extraneo seruo defendere ex hac cã fideicõmissariã libertate. Quid. n. interest, suũ seruum, an alienũ, tutoré scripserit, cũ pupilli fauore, & publicæ vtilitatis gra, assumpta libertas sit in persona eius, q tutor scriptus est? Potest igitur, & huic fideicommissaria libertas defendi, si voluntas apertissimè non refragetur.

Spes testamentaria facit cessare legitimam, & locus erit datiua. Item si testamẽtarius desiit esse naturaliter, vel ciuiliter, iudice hoc principaliter agente. Secus si desiit esse naturaliter, iudice principaliter hoc non agente: quia tunc legitimus succedit, sed nõ succedit ibi, si aliquis ex testamẽtarijs superuixit. Bar.

Idem. [4] f

LEX XI.

SI quis sub cõditione, vel ex die, tutorem dederit, medio tpe alius tutor dandus est, [k] quamuis legitimũ tutorẽ pupillus hẽat. [l] Sciendum est. n. quandiu testamentaria sperat tutela, [m] legitimã cessare. Et si semel ad testamentariũ deuoluta sit tutela, deinde excusatus sit tutor testamentarius, aliũ dandum, non ad legitimum tutorem redire tutelam. Idem dicimus, & si fuerit remotus. Nam ideirco hic abijt, [m] § † vt alius detur. Seruus alienus sic datus tutor testamentarius, si liber erit, tutor esto. Quinimmo, & si purè datus sit: vtrumne sit hæc cõditio, cũ liber erit. [h] Põt aũt quis, & extraneo seruo defendere ex hac cã fideicõmissariã libertate. Quid. n. interest, suũ seruum, an alienũ, tutoré scripserit, cũ pupilli fauore, & publicæ vtilitatis gra, assumpta libertas sit in persona eius, q tutor scriptus est? Potest igitur, & huic fideicommissaria libertas defendi, si voluntas apertissimè non refragetur.

Spes testamentaria facit cessare legitimam, & locus erit datiua. Item si testamẽtarius desiit esse naturaliter, vel ciuiliter, iudice hoc principaliter agente. Secus si desiit esse naturaliter, iudice principaliter hoc non agente: quia tunc legitimus succedit, sed nõ succedit ibi, si aliquis ex testamẽtarijs superuixit. Bar.

Idem. [4] f

LEX XI.

SI quis sub cõditione, vel ex die, tutorem dederit, medio tpe alius tutor dandus est, [k] quamuis legitimũ tutorẽ pupillus hẽat. [l] Sciendum est. n. quandiu testamentaria sperat tutela, [m] legitimã cessare. Et si semel ad testamentariũ deuoluta sit tutela, deinde excusatus sit tutor testamentarius, aliũ dandum, non ad legitimum tutorem redire tutelam. Idem dicimus, & si fuerit remotus. Nam ideirco hic abijt, [m] § † vt alius detur. Seruus alienus sic datus tutor testamentarius, si liber erit, tutor esto. Quinimmo, & si purè datus sit: vtrumne sit hæc cõditio, cũ liber erit. [h] Põt aũt quis, & extraneo seruo defendere ex hac cã fideicõmissariã libertate. Quid. n. interest, suũ seruum, an alienũ, tutoré scripserit, cũ pupilli fauore, & publicæ vtilitatis gra, assumpta libertas sit in persona eius, q tutor scriptus est? Potest igitur, & huic fideicommissaria libertas defendi, si voluntas apertissimè non refragetur.

Spes testamentaria facit cessare legitimam, & locus erit datiua. Item si testamẽtarius desiit esse naturaliter, vel ciuiliter, iudice hoc principaliter agente. Secus si desiit esse naturaliter, iudice principaliter hoc non agente: quia tunc legitimus succedit, sed nõ succedit ibi, si aliquis ex testamẽtarijs superuixit. Bar.

Idem. [4] f

LEX XI.

SI quis sub cõditione, vel ex die, tutorem dederit, medio tpe alius tutor dandus est, [k] quamuis legitimũ tutorẽ pupillus hẽat. [l] Sciendum est. n. quandiu testamentaria sperat tutela, [m] legitimã cessare. Et si semel ad testamentariũ deuoluta sit tutela, deinde excusatus sit tutor testamentarius, aliũ dandum, non ad legitimum tutorem redire tutelam. Idem dicimus, & si fuerit remotus. Nam ideirco hic abijt, [m] § † vt alius detur.

a *Tutor datus sit*] vnus: idéque si primo purè postea sub cõditione vel cõ: vt sup. eo. l. tut. §. Vel dic vnus atque alius: sed in vltima scriptus aptior sit reprobatus, alioquin vterq; erit tutor: vt C. eod. l. 2. licet secus sit in datione procuratorum: vt sup. de procurat. l. si quis cum. §. fin.

ADDITIO Tu dic secundũ Bar. q̃ licet fuit scriptus primo vnus, postea alius, ẽ quia eodem tempore confirmãtur, ideo valet datio vtriusque: quæ ratio cessat in procuratore: vt not. per Doct. in d. l. 2. C. eodem.

b *Succesisse*] i. in locum sui patris deuenisse. vt incipiat esse suus.

c *Ac.*] vt Instit. de exhæred. liber. §. posthumorum. Vel dic viuo auo, s. tempore mortis filii: sed post mortem ipsius auo. d *Confirmatum sit*, vt hoc stare non posse: nam aut hic filius & nepos ex eo fuit institutus, vel alter tantum si vterque, malè vt ponit, cum eũ confirmatum &c. cũ statim tenet: quod hic dicit in fine. &c. ã vt idem repetere cũ dicit. i. &c. si autẽ alter tm, aut filius tm: & tunc nepos, siue sit exhẽdatus, siue non: mortuo filio, & viuo testatore, deficit testamentum: cũ nullus inueniatur in eo hæres, qui adire possit, ergo & tutela deficit: vt s. eod. l. si nemo. aut nepos tm: & tunc aut filius fuit exhæredatus: aut non: si exhæredatus, statim valuisset datio tutoris. & male dicet net. ẽ ex eo successisse. & cõfirmatum testm. si fuit præteritus: ergo ab initio nullum fuit testm: nec cõfirmatur, licet filius decedat viuo auo; vt Instit. de exhæred. liber. in, nec licet secus sit in posthumo præterito: vt ff. de iniusto ru. test. l. posthumus. Si vero neuter, ergo non valuit testm: cum nec alius fuerit institutus: & male omnia ponerent. quæ dñr in littera. Ad hoc tñ. q̃ filius fuit institutus, & nepos substitutus, & qđ dicit confirmatũ, subaudi ex l. Velleia. si nõ qđ ab initio nullu fuit. sed quia nisi esset lex Velleia confirmatum observatum, ruptum esset vnde dic confirmatum. i. non ruptũ vel dic confirmatum. i. conseruatum. Azo. Item ẽna hæc vñr regulæ Catonianæ: vt ff. de regu. Cato. l. Sed non est: quia regulæ Catonis non pertinet ad nouas leges: vt ff. de leg. Cato. l. fi. lex autem Velleia noua est: vt inf. de liberis & posthumis. l. Gallus. §. si ergo qui filium habebat.

e *Vel nominatim*] debebant aũt mares nominatim exhæredari: fœminæ poterãt inter cæteros vt Instit. de exhæred. lib. §. 1. sed hodie nulla est differentia, vt Instit. de exhæred. liber. §. nostra. fm Azo. Et dicas idem, sed non per oia. idẽ nam si fuit nepos institutus, vel cum filio, vel filius exhæredatus, non confirmatur: sed statim valet, mortuo postea auo. Item si fuit exhæredatus vterque: & extraneus institutus: mortuo postea auo, statim valet tutela. vt ff. eod. l. si pr. si aũt filius tãtum fuit exhæredatus, tunc testm̃ aut nullum est, si præmoriat filius auo. vt §. dixi. & facit supra eod. l. 1. & ff. de liberis & posthumis. l. filius à patre & leg. fi quis. Sed argu. contra inf. de reg. iur. l. pen. f *Caperit*] dic vt sup. tit. 1. l. furiosus no. & facit Instit. eod. §. furiosus. & ff. de iudic. l. cum furiosus.

g *Si liber erit*] sub ea dẽ conditione potest & hæres institui: vt inf. de cod. instit. l. seruus alienus. Item qđ dicit dari, dic a testatore: a iudice autem non, nec purè: nec cum libertate, vt C. quando dari pos. l. ea. in seruili. Accurs. h *Cum liber erit*] ergo tenet. Sed contra, Instit. eo. §. seruus. vbi dicit non valere. Sol. dicit non valet, vt statim administret, vt ibi: sed cũ liber erit sic, vt dicit.

i *Scripserit*] q. d. nihil. & hoc quantum ad plenam libertatem & tutelam finaliter: sed tñ in suo seruo dat testã, si fuerit sciens si ignorans fideicommiss. in alieno semper fideicom. vt Co. de fideicom. l. b. l. & si non à scripta. & Instit. eod. §. seruus. & facit. C. eo. l. si pupillorum.

k *Licet fub*] CASVS. Si det tutorem sub conditione, interim alius dãdus est à iudice, nec vendicat sibi locum legitimus, nam, & si testamentarius aliquis adigit tutelam, & postea captus sit ab hostibus, vel remotus, vel excusatus à tutela, non venit legitimus, secus si mortuus sit testamentarius, quia tunc bene habet locum legitimus Viuianus.

l *Dandus est*] vt Instit. de Attil. tu. §. i.

l *Pupillus habeat*] idest habere potest. sic infra de statulib. l. Labeo.

m *Abijt*, scilicet à tutela, aliàs abijsset, scilicet iudex eum, & dic, abijt, id est, remouet, vel excusat. sic infra de leg. tu. o. leg. tutela. §. quæri. & facit §. si duo. & leg. intestato. & infra eodem leg. idem fiet. Franciscus Accursius.

1† Iunia apud Gotho. in. ex hn. scribitur.

3† Velleia legitur ho P. F.

4† Li. 1°. ad Sab.

* Vide q̃ scripsit i hãc l. Alexan. l. de spõ. ca. 20 & Nõ fin vtilis. P. F.

* Conc. c. Enim ne de hæret. i alio nã inuenerit. ca. fœlicitatis. & vid gl.

5† Alias abijcit.

a *Quia hic ſenatuſconſultum*] ſcilicet innominatum. vt ſupr. tit. l. complura. & dicebat quod quamdiu locus eſt teſtamentarię ceſſat legitima. A.

b *In ciuitate eſſe*] No. æquiparatur mors ciuilis naturali. Item nota, q̃ habenti tutorem datur tutor. ſic inf. de excuſ. tut. l. gg §. 1. & no. ff. tit. j. l. ſolet. Item nota q̃ teſtamẽtaria ſi eſt excuſat legitur à. & datiuã, ſed ſi ea non eſt legitima excludit datiuã. Tertio ſuccedit datiua deficiente legitima. Sed quid ſi fuit teſtamentarius, & deſijt? Rñdeo. reſtet an remaneãt reliqui. vt q̃ excuſatus eſt, vel remotus, & tũc datiua, an nõ. vt q̃ eſt mortuus naturaliter. vel ciuiliter & tunc aut aliquis alius teſtamẽtarius ſe immiſcet, & datur datiuus, aut non. & tunc legitimus. vt hac lege Itẽ quid ſi fuit legitimus. & deſijt? Rñ. ſequens ltimus erit. quocunque mõ deſinat primus. vt inf. de leg. tut. l. tutela. §. fi. & l. ſeq. nã & datiu⁹ iam datus teſtit ſuperueniente ltimo q̃ prius non erat. vt inf. de tut. & ra. diſtra. l. ſi tutor. §. 1. multo magis impeditur dari, dũ eſt legitimus. Iõ q̃ ſi datiuus deſijt; Rñ. venit ad ltimũ ſi eſt, vel ad alĩũ datum. vt arg. d. l. ſi tutor. §. 1. Sed q̃ ſi mĩ deſijt. q̃ tutela fuit? Rñ. ſiue teſtamentaria. ſiue legitimã. ſiue datiuã dicas. hęc reſponſio ex principijs. ſed qualis ſit, no. C. qũ ma. tut. offic. fun. auth. matri. ſed hodie vã. q̃ ipſa poterit pete e quẽ vult ſi ſecundo nubat. vt in Authen. de nupt. §. ſi aũt tutelã. colla. 2. & C. ad Ter. l. omnẽ. & C. q̃ pe. tu. l. matris, & facit j. de admin. tut. l. Lucius. ſ. pe.

c *Dari aliud*] vt ẽm hẽd. b hereditas nõ defert ea teſto. & ab inteſtato. ita teſtamentaria & legitima nõ ſe compatientur. ſed teſtamentarius cum datiuo ſic. vt hic. *Certarum*; CASVS. Ad vnũ ꝑdiũ nõ põt dari tutor. vel ad certam cãm. vel cãs. & eſt rõ. q̃ plone datio in hoc põt dari ad vniuerſitatẽ rerũ certarum. & eſt rõ. quia perſonæ datur. & hoc dicit. tum tribus legibus ſeq. Vlpianus.

d *Non poteſt*] quantum ad hoc. vt ita ſit tutor. ſicut diſpoſuit teſtator. ſed integrè ad oia erit tutor. vt ſupr. titu. l. l. qui habet §. fi. Azo. & Hu. Sed l. inf. proxi. dicit contra. & l. qui habet. eſt alius caſus. Item quod dicit. cauſarum eſt j. C. de inſt. dan. tu. leg. ad litem. Solu. ibi tutor. ideſt curator. de quo conſtat. vt inf. de tuto. & cur. da ab his l. 7.

e *Nec indebite*] ſic ſup. de vſu. & habi. l. plenum. §. fi. & de infa

Quod ſi tutor teſtamento datus deceſſerit ad legitimũ tutela redit: quia hic ſenatuſcõſultum [a] ceſſat. Planè ſi duo, pluresve fuerint tutores teſtamentarij, in locum eius, qui deceſſit, vel in ciuitate eſſe [b] deſijt: poterit dari alius. [c] Cę terũ, ſi nullꝰ ſupſit, vt ĩ ciuitate ſit, legitima tutela ſuccedit. *Tutor non põt dari certæ rei, ſed perſonæ, vel vniuerſitati. b. d. cum duabus legib. ſeq.*

Idem. [1]†

LEX XII.

CErtarum rerum, vel cauſarum teſtamento tutor dari non poteſt: [d] nec deductis [e] rebus.

Pomponius. 2†

LEX XIII.

ET, ſi datus fuerit, tota datio nihil valebit.

Martianus. 3†

LEX XIV.

QVia perſonæ, non rei [f], vel cauſæ, datur.

Vlpianus. 4†

LEX XV.

SI ñ tutor detur teſtamento [5]† rei Africanæ, 6 vel rei Syriacæ, [6]† vtilis datio eſt hoc enim iure vtimur.

Indefinita in ſingulari, vel etiam in plurali prolata, in tutelis æquipollet vniuerſali: non tamen comprehẽdit eos. de quibus conſtat, teſtatorem non ſenſiſſe.

Idem. [7]†

LEX XVI.

SI quis ita [h 8]† dixerit, Filijs [i] meis tutorem do: in ea conditione eſt, vt tam ñ filijs, [k] quàm filiabus, dediſſe videatur. Filiorum. n. appellatione, & filiæ continentur. [l]

¶ Si quis filio [m] tutorẽ dederit, & plures filios hẽat, an oĩbus filijs dediſſe videatur? & de hoc Põponius dubitat. Magis eſt aũt, vt oĩbus [n] dediſſe videatur. ¶ Si quis liberis tutores dederit, vel filijs, & habeat quoidam apud hoſtes: etiã ipſis dediſſe videbitur, [o] ſi non aliud apertè probetur, teſtatorem ſenſiſſe.

¶ Si quis, cũ ignoraret ſe Titium filiũ habere, filijs tutores dederit, utrum ijs [9]† ſolis dediſſe uideatur, quos in poteſtate ſcit, an ei quoq., quem ignorauit ſe habere? Et magis eſt, ut huic dediſſe non uideatur: licet nomen filiorum admittat [10]† & ipſum: ſed quia de ipſo nõ ſenſit, [11]† dicendũ eſt ceſſare, in perſonam eius, dationem. [12]† Proinde, & ſi credat [p] filium deceſſiſſe, qui ſupererat, idem erit dicendũ. Nec enim uĩ ei dediſſe, quem obijſſe credebat.

¶ Si poſthumis dederit tutores, hique uiuo eo naſcantẽ: q̃ an datio ualeat? Et magis eſt, ut utilis datio fiat, etiam ſi uiuo eo naſcantur.

Teſtamentarij non coguntur à iudice ſatisdare, ſed quandoque poſſũt offerre, vt ſoli adminiſtrent, ad quod admittuntur, niſi alij etiam offerant idoneè, vel iudici cognoſcenti aliud videatur. Q. ſi plures ſimul offerunt, idoneior eligitur. Barto.

1† Li. 58. ad Sab.

2† Li. 17. ad Sab.

3† Lib. 2. Inſtit.

4† Lib. 8. ad Sab.

5† Teſtõ. nõ ſcrib. P. F.

6† Syriaca. P. F.

7† Li. 29. ad Sab.

8† Dedit. P. F.

9† His ſolis. P. F.

10† Admittit P. F.

11† Non ſenſiſſet. P. F.

12† Proinde. & ſic certꝰ fuit filiũ. &c. P. F. al. q̃ inde. & quaſi certus fuerit filiũ. &c. al. proinde. & ſi certior ſit factus filiũ. &c.

a *Quia hic ſenatuſconſultum*] ſcilicet innominatum. vt ſupr. tit. l. complura. & dicebat quod quamdiu locus eſt teſtamentariæ ceſſat legitima. A.

b *In ciuitate eſſe*] No. æquiparatur mors ciuilis naturali. Item nota, q̃ habenti tutorem datur tutor. ſic inf. de excuſ. tut. l. gg §. 1. & no. ff. tit. j. l. ſolet. Item nota q̃ teſtamẽtaria ſi eſt excuſat legitur à. & datiuã, ſed ſi ea non eſt legitima excludit datiuã. Tertio ſuccedit datiua deficiente legitima. Sed quid ſi fuit teſtamentarius, & deſijt? Rñdeo. reſtet an remaneãt reliqui. vt q̃ excuſatus eſt, vel remotus, & tũc datiua, an nõ. vt q̃ eſt mortuus naturaliter. vel ciuiliter & tunc aut aliquis alius teſtamẽtarius ſe immiſcet, & datur datiuus, aut non. & tunc legitimus. vt hac lege Itẽ quid ſi fuit legitimus. & deſijt? Rñ. ſequens ltimus erit. quocunque mõ deſinat primus. vt inf. de leg. tut. l. tutela. §. fi. & l. ſeq. nã & datiu⁹ iam datus teſtit ſuperueniente ltimo q̃ prius non erat. vt inf. de tut. & ra. diſtra. l. ſi tutor. §. 1. multo magis impeditur dari, dũ eſt legitimus. Iõ q̃ ſi datiuus deſijt; Rñ. venit ad ltimũ ſi eſt, vel ad alĩũ datum. vt arg. d. l. ſi tutor. §. 1. Sed q̃ ſi mĩ deſijt. q̃ tutela fuit? Rñ. ſiue teſtamentaria. ſiue legitimã. ſiue datiuã dicas. hęc reſponſio ex principijs. ſed qualis ſit, no. C. qũ ma. tut. offic. fun. auth. matri. ſed hodie vã. q̃ ipſa poterit pete e quẽ vult ſi ſecundo nubat. vt in Authen. de nupt. §. ſi aũt tutelã. colla. 2. & C. ad Ter. l. omnẽ. & C. q̃ pe. tu. l. matris, & facit j. de admin. tut. l. Lucius. ſ. pe.

c *Dari aliud*] vt ẽm hẽd. b hereditas nõ defert ea teſto. & ab inteſtato. ita teſtamentaria & legitima nõ ſe compatientur. ſed teſtamentarius cum datiuo ſic. vt hic. *Certarum*; CASVS. Ad vnũ ꝑdiũ nõ põt dari tutor. vel ad certam cãm. vel cãs. & eſt rõ. q̃ plone datio in hoc põt dari ad vniuerſitatẽ rerũ certarum. & eſt rõ. quia perſonæ datur. & hoc dicit. tum tribus legibus ſeq. Vlpianus.

d *Non poteſt*] quantum ad hoc. vt ita ſit tutor. ſicut diſpoſuit teſtator. ſed integrè ad oia erit tutor. vt ſupr. titu. l. l. qui habet §. fi. Azo. & Hu. Sed l. inf. proxi. dicit contra. & l. qui habet. eſt alius caſus. Item quod dicit. cauſarum eſt j. C. de inſt. dan. tu. leg. ad litem. Solu. ibi tutor. ideſt curator. de quo conſtat. vt inf. de tuto. & cur. da ab his l. 7.

e *Nec indebite*] ſic ſup. de vſu. & habi. l. plenum. §. fi. & de infa. de lib. & poſthum. l. cum quidam. Accurſius.

f *Quia perſonæ non rei*] vt Inſti. eo. §. certè. Sed ſ. Inſti. de excuſa. tut. §. datus. & inf. de admin. tut. l. cum pluries. ſ. cum tutor. Solu. ibi ſecundario, principaliter non. vt hic in curatore. e contra. vt C. de nupt. l. in copulandis.

5 *Siluinus. Res Aphricana*] §. hic datur cuidam uiuenti ſtatui, & ſic non obſtãt leges ꝓcedentes.

6 *Syriacæ*] CASVS. Quinque dicit. Primo, ſi dedi filijs meis tutorẽ, videor dediſſe. & filiabus. Secõ dicit. ſi dedi filio meo tutorẽ, non adiecto nõe filij. & plures habeo filios oĩb. videor dediſſe. Tertio dicit. quod q̃ũ filijs meis tutorẽ do. videor ẽt dare illi filio. q̃ eſt apud hoſtes. Quarto dicit. credebã filiũ meũ Titium mortuũ eſſe. cũ viueret. & dedi tutores filijs meis. certe illi nõ videor dediſſe. Quinto dicit. ſi do tutores poſthumis, & ipſi poſtea. me viuo. naſcantur, nihilominus valet datio. Viuia.

7 *Filijs*] ſecus ſi diciſſet. filiabus. q̃ fœmininum non concipit maſculinũ. vt inf. de leg. 2. l. ſi ita ſi ripũ. & *Tam filijs*] natis & naſcituris. vt ĩ. eo. l. ſi quis. ſed ſi poſthumis dixerit, non continentur iã nati. vt j. de verbo. ſignifi. l. nomen filiarum.

8 *Continentur*] ſicut fratrum appel. continetur ſoror. vt ſup. de pac. l. tres fratres. Az. & facit inf. de verbo ſign. l. ſi quis mihi. & l. filij appellatione.

9 *Si quis filio*] non expreſſe propio nomine. Azo.

10 *Omnibus*] ſic j. de verb ſignifi. l. Scruius ait. & j. de lega. 1. l. q̃ filiab. l. ſi quis. & de leg. 3. l. ſi plures. & dẽ leg. 2. l. ſi ita legef. in prin. & j. 2. l. Tubell. l. fi. Sed contra. inf. de libe. & poſthumis. l. nominatim. Sed non obſt. quia exhæredationes odioſæ ſunt. vt eo. tit. l. cum quidam. H. Item facit in Auth. v. liceat matri. & auxi. ſ. ad hoc coĩla. 8.

11 *Videbitur*] ſi redeam. & hoc propter ius poſtliminij. vt arg. ſup. de adop. l. ſi pater. ea prine.

12 *Credat*] facit ad hoc inf. de his. q̃ in teſta. delem. l. 1 §. & id. co. & j. de ꝓhibẽ. emp. l. fundi. & de tranſactio. l. cũ Aquiſiana. & inf. de liber. & poſth. l. Titius. in prin. & C. de teſtam. tit. l. ſicut. & l. ſi cum. & inf. de ſupellec. leg. l. Labeo.

13 *Naſcantur*, videbatur contra. quia mentione poſthumorum facta non continetur tam natus. vt inf. de verb. ſign. l. ĩ nomen filiarum. & facit inf. de liber. & poſthu. l. continetur. & C. de poſthu. hære. l. l. Accur.

Testamento] CASVS. Tutores testamentarij non debent satisdare rem pupilli saluam fore. in eatu tamen habet locum satisdatio: si enim vnus de testamentarijs tutoribus vult solus administrare, debet offerre satisdationem contutoribus: & si contutores nolunt satisdare, sicut & ipse eis offert, solus administrabit satisdando. Si autem volunt satisdare in bonis sicut ipse administrabunt eum eo, quandoque tamen etiam alijs nolentibus satisdare nō admittitur ille solus, qui offert satisdationem: veluti quando turpis persona est, & male habuit se in tutela. Item & quandoque licet ipse satisdet, administrabunt alij cum eo non satisdantes: veluti quando alij sunt honestæ personæ. Sed pone, quod omnes tutores concordauerint, vt vnus solus administraret: venit vnus, offert satisdationem. Item venit alius. & venit tertius, certè ille debet admitti, qui est magis idoneus. Sed quid [a] quidam extraneus offert satisdationem prædicti? certè non debet audiri. Dixi ergo, quod testamentarij non satisdant, nisi sicut dictum est. idem est in datis a iudice, ex inquisitione. hoc dicit vsque ad l. si nemo. §. fin. quæ incipit testamento. Viuia.

1 Li. 15. ad edict.

Concor. gl. in ver. & testimo. ibi tutori dat. in testamento suo sufficit testimonium patris. ca. episcopū. 9 q. 2.

a *Certius est*] vt C. de tuto. vel cura qui satis non de. l. penult. Inst. de satisd. tu. §. 2. & C. de epis. audien. l. de creationibus Hug.

b *Cauetur*] sed hæc facultas obligationis satisdandi non est in patrenis. ne ipes successionis diminuat: vt inf. de leg. tut. l. legitimos. §. pen.

2 Obligari satisdat. qs & qualis est P.F.

c *Debeat*] vt & inf. suspect. tu. l. suspectus. & l. qui.

3 quales sunt & in alij sunt.

d *Admittit*] sic inf. de suspect. tu. l. 3. §. finautem. & de re milit. l. non omnes. §. a barbaris.

4 Lib. ex edicti monitorio.

e *Iuppiter*] sic sup. de arbit. l. Celsus. Hug.

f *Existimationis*] fama. sic inf. de var. & extraor. cog. l. pen.

5 Idonei. P.F. 6 Personæ P.F.

g *Quod si plures. Idoneior*] sic sup. de he. inst. l. hactenus. §. fin. & de accusat. l. si plures. & de libe. ho. exhi. l. 3. §. hoc interdictum. & C. cōia. de leg. l. fi. in prin. & de col. do. l. fi. sic inf. de dam. inf. l. in reficiendo. Sed arg. contra sup. de iudic. l. in tribus. & de vsufr. l. æquissimum in prin. & l. quoties. & inf. de admin. tut. l. 3. in fi.

ADDITIO. Dic secundum. Bar. quod ibi nemo offerebat satisdationem.

Idem. 1 †

LEX XVII.

TEstamento datos tutores non esse cogendos satisdare [*] rem saluam fore, certo certius est. [a] Sed nihilominus, cum quis offerat satisdationem, vt solus administres, audiendus est; vt edicto cauetur. [b] Sed rectè Prætor etiā cęteris detulit hanc conditionem, si & ipsi velint satisdare. Nam & si ipsi parati sint satisdare, non debent excludi alterius oblatione: sed impleta videlicet ab omnibus satisdatione, omnes gerent: & qui contentus est magis satis accipere, quàm gerere securus erit. Non omnimodo tamen is qui satisdat, præferendus est. Quid enim si suspecta persona sit, vel turpis, cui tutela committi, nec cum satisdatione debeat? [c] Vel quid si iam multa flagitia in tutela admisit? [d] Nonne magis repelli, & reijci a tutela, quam solus administrare debeat? Nec satis non dantes temere repelluntur, quia plerunque benè probati, & idonei, atq; honesti tutores, etiam si satis non dent, non debent reijci, quinimo nec iubendi sunt satisdare. Duplex [e] igitur causæ cognitio est. Vna ex persona eius, qui obtulit [2] satisdationē, quis & qualis sit. Alia contutorum, quales sint; [3] † num forte eius existimationis, [f] vel eius honestatis sint, [g] vt non debeant contumeliam satisdationis subire.

Extraneus volens satisdare non repellit a tutores ab administratione. Bar.

Calistratus. 4 †

LEX XVIII.

QVod si plures satisdare parati sint, tunc idoneior & [5] † præferendus erit: vt & tutorum personæ [6] † inter se, & fideiussorum comparentur.

Vlpianus. 7 †

LEX XIX.

SI nemo tutorem prouocet ad satisdationem, sed existat quidam, qui tutor nō est, desideretque, [8] † vt aut satisdent tutores, aut si non satisdent, [9] † parato sibi satisdare committant tutelam, non est audiendus. [h] Neque enim, aut extero committenda est tutela: aut testamento dati [10] tores contra ius satisdationi subijciendi sunt.

¶ Hoc edictum [i] de satisdatione [k] ad tutores testamentarios pertinet. Sed & si ex inquisitione dati sint tutores: Marcellus ait: [10] † ad eos pertinere hoc edictum; [l] id etiā oratione Diuorum fratrum significari. Ideoque & illi clausulæ [m] sunt subiecti, vt si cui maior pars tutorum decernat, is gerat, quem maior pars eligat: quamuis [n] verba edicti ad testamentarios pertineant.

De eo, quod quis gerit antequam nascatur posthumus, tenetur actione negotiorum gestorum: si vero post eum natum gerat, in actionē tutelæ deuolutur. Bart.

¶ Testamento datus posthumo tutor, nondum est tutor, nisi posthumus edatur. datur tamen aduersus eum substituto pupilli negotiorum gestorum actio. [o] Sed & si partus editus fuerit, deinde hic tutor prius quàm quicquam gereret, remotus a tutela fuerit; & hic eadem actione [p] tenebitur. Si quid plane gessit post editum partum; de eo quoque, quod ante gessit, tutelæ iudicio tenebitur; & omnis administratio in hanc actionem vertitur. P

Extraneus volens satisdare non repellit a tutores ab administratione. Bar.

Si nemo] CASVS. in hac lege patet ex casu præcedenti vsq; ad §. testamēto. ¶ *Testamento*] instituti mihi posthumū meum hæredem: & ei substituti Titium. Item dedi ei tutorē Sempronium. certè Sempronius non erit tutor antequam posthumus nascatur. & si postea non nascatur. & sic habeat substitutus hæreditatē: de ijs, quæ administrauit Sempronius, tenetur substituto vtili act. neg. gest. Quid si posthumus nascatur, & habeat substitutū: postea hic tutor, qui gesserat ante natiuitatem posthumi, fuit remotus a tutela antequam inciperet gerere post natiuitatem eius? certè adhuc tenetur pupillo vtili actione prædicta. si autem administrauit, & ante natiuitatem, & post: de vtraque gestione tenetur actione tutelæ: quod est mirabile. Viuia.

7 Li. 25. ad edict.

8 † Desideraret. P.F. 9 † Aut si non dent in P.F.

h *Non est audiendus*] Arg. contra C. com. diui. l. 3. in fi.

ADDITIO. Dic quod hic fuit electa industria personæ quæ ratio ibi cessat. vt Bart.

10 † Et ad hos pertinere &c. P.F.

i *Hoc edictum*] cuius verba non habemus.

k *De satisdatione*] s. non exigenda. vt & sup. l. cessio. 1. respon.

l *Hoc edictum*] nā & hi nō satisdant, quia idonei sunt electi, vt Inst. de satisd. tut. §. 1. soli ergo legitimi, & datiui sine inquisitione satisdant.

m *Clausulæ*] eiusdem edicti vel alterius. & facit. ad. §. inf. de leg. 3. l. 1. & 4. & 5. & 7. de admi. tut. l. 3. §. pen. *Negotiorum gestorum actio*] vtilis. vt inf. de tu. & ra. distra. l. pe. & de eo, qui pro tu. negotia gessit. l. 1. §. fi. quis. & s. de neg. gest. neq; §. in hac. & l. 2. u. pro. *Eadem actione*] negotiorum gest. & vtili. H.

n *Verba*] vt inf. de reb. dub. l. quædam. & l. pe. si certum pet. l. proinde.

Tutor incertus] CASVS. Primo ponit exemplum, vt inf. eod l. huo fiunt. Secúdo dicit, quod non solum. Prætor, sed etiam Consul. potest tutor in testamento dari. Tertio dicit, quod illi demum possunt tutores in testamento dati, qui ex testamento capere possunt. Quarto dicit, quod si testator, tutorem seruũ dederit, quem liberum putauerat, nihil agit. Quinto dicit, q̃ incerto pupillo non potest dari tutor, certo autẽ sic. & ponit exempla. Sexto dicit, quod si pupillus habeat plures tutores, & cum vno eorum vult accedere, potest authoritate alterius; & nõ est necesse, quod detur curator. Septimo dicit, quod tutor duorum pup. potest se exonerare ab vnius tute. & alterius erit tutor. h. d. vsque ad l. iure nostro. Vivia.

a *Tutor incertus*] etiã subaudi. Et no. q̃ certus debet esse tutor: vt Instit. de leg. §. tutor. & ff. eo. l. duo. & certus ille cui datur: vt inf. eo. l. tutor. Item. certus procurator: vt sup. de procu. l. dum modo. Et certus qui instituitur hæres: vt inf. de hære. inst. l. in tempus. §. quoties. Et ille cui legatur: vt Instit. de leg. §. incertis. Nec ob. ff. de reb. dub. l. quidam. quia ibi bene certus intelligitur legatarius. Item non ob. C. de epis. & cle. l. id quod & l. nulli. & l. si quis ad declinandã quia specialia ibi fauore pauperũ & captiuorum.

b *Consulfit*] Possunt tamẽ se excusare: vt Inst. de exc. tut. §. qui prætem. vt iudices non possent dare nisi sibi subiectum, vt no. su. de tut. l. etiã.

c *Testamento*] alias interp. nisi quidẽ. & alias testamẽto.

d *Facio eti*] p fluè hoc intelligas, i. qui capere possunt ex testamento. alioquin cõtra, vt Inst. qui da. tu. pos. in prin. vbi filius fam. potest esse tutor: nõ tamen potest testari actiuè. sed quo tempore erit hoc attendendum? an obseruabitur, quòd in hæreditate, vel etiam, quod in legato dicimus attendendum, vt Inst. de hære. qualit. & diff. in extraneis. vel tempus aditæ hæreditatis tantum, quod magis videtur, vt sup. eo. l. si nemo. & C. de cad. toll. l. 1. §. in nouissimo. & arg. eius, quòd dicitur de hæreditate. & legato. & conditionibus, vt inf. de leg. Cato. l. Caroniana.

e *Si quis. Seruum*] etiam suum. ad quod est inf. de milit. test. l. neque. §. si seruum.

f *Putabat liberum esse*] secus si sciret, quia tunc vel directe si esset suus, vel fideicommissariam si esset alienus, haberet libertatem. vt sup. eo. l. si hæreditas. in fi. & Inst. eo. §. 1. & facit inf. de fideic. lib. l. generaliter. §. si quis tutorem.

g *Tutor. Vtn eorum*] Videbatur contra, quia non potuit in sua potestate. sed cui ad quod ff. tit. 1. l. qui habẽt. §. si pupillus. sed incertitudo hoc facit. vt no. sup. eo. l. tutor incertus. & facit inf. de noua. l. si Stichum. §. si decem. & de stipu. ser. l. sed & si ita stipuletur. & de leg. 2. l. vnum. §. rogo. Sed arg. contra. inf. de noua. l. si is. in fi.

h *Filio meo*] & sic omnibus filijs videtur dedisse, licet in singulari numero fuit locutus: vt ff. eo. l. si quis. §. 1. & ff. de ver. sig. l. Seruius ait. sed certè bñ hoc admitto. sed laesa nõ facit

1† Lib. 6. ad edict.

Paulus. 1†

LEX XX.

ij TVtor incertus [a] 2† testamento dari nõ põt.

3† Quemliber possumus tutorem dare siue is Prætor, siue Consul sit, [b] quia lex duodecim tabularum id confirmat.

Idem. 4†

LEX XXI.

TEstamento [c] tutores ij dari possunt, cum quib. testamenti factio est. [d]

Qui reliquit tutorẽ seruũ, quem putabat liberũ, non videtur libertatẽ ei dare. Bart.

5† Idem.

LEX XXII.

SI quis tutorem dederit filio suo seruum, [e] quem putabat liberum esse, [f] is neque tutor, neque liber erit.

Incertitudo circa personas, quibus datur tutor, vitiat dationem. Item datio certæ potest conferri in voluntatem eius, cui datur. Bar.

Aphricanus. 6† *

LEX XXIII.

iij TVtor ita rectè non dabitur; illi, aut illi filijs meis, vtri eorum S voleT, Titius tutor esto. Quid enim dicemus, si Titius constituere nolit, vtri ex filijs tutor esse velit? Ita autem rectè tutor dabitur? Titius si volet; illi filio meo [h] tutor esto.

2† Testamẽto nõ fieri potest. ex ea nõ potest fieri compromissũ de incerta persona, vt in e. innotuit in fi. cum gl. ibi. nec potest. ca. eod. de ar.

6† Lib. 8. Quæst. * Vide in hũc locũ Cuiac. 8. 2† Aphr.

Iabolenus. 7†

LEX XXIV.

SI [g] 8† plures [i] tutores dati sint à Prætore curatorem petenti, non aliter causa superuacuum est, quia altero 9† tutore authore, cum altero agi potest.

Excusatus à tutela vnius propter hoc non excusatur à tutela alterius. h. d. Vel aliter. In separatis, de vno ad aliud non infertur. Bar.

Modestinus. 10†

LEX XXV.

DVobus [k] pupillis tutor datus, & si ab alterius [l] tutela se excusare potest, cum res separatæ [m] sint; attamen alterius tutor manet.

Mater non potest esse tutrix testamentaria, nec a iudice confirmetur.

Papinianus. 11†

LEX XXVI.

IVre nostro tutela eoium liberorum matri testamentum. & si cõfirmata fuerit voluntas mea prædicta à Præside, successor Præsidis non teneatur illã sententiam Præsidis tenere. Secundo dicit, q̃ si do tutores duos filio meo, & posica do ei tertium, cui volo tertiã rationem per alios quolibet mense forte, certè ille tertius nõ dicitur tutor honorarius. Tertiò dicit exhæredari filium meũ impuberem in testamento meo. & cum dedi tutorem, & institui mihi hæredem extraneum, filius vult agere querela inofficiosi testamenti ꝫ institu. certè authoritate Prætoris dictus tutor ei præstabit authoritatem in agendo. & si succumbat in querela pupillus, dictus tutor erit testamẽtarius, si obtinebit, erit datiuus, quia ruptum fuit testamentũ eo viuente. & q̃ dixi qñ agitur querela per filium pupillum, hẽ locũ & si pup. dicat patrẽ intestatũ decessisse, vel dicat falsum esse testamentum, quod monstrat instituius. nã authoritate Prætoris authorabitur ei tutor in testamento falso ei datus, licet hic possit pup. tutorem legitimũ, pura patrũ, recipere. dit hæc confirmatio tutoris illi, quẽ ostendit testm. allegabit. n. ipse forte hoc modo, tu pupille habes authoritatem à tutore, quẽ ostendit testm. q̃ noster, ergo debet esse firmũ testm. Sed pone, quod dictus pupillus nõ habuit tutorem in testamento; sed habet patruũ qui debet esse suus legitimus tutor, ille autem patruus vult habere hæreditatem dicens, quod pupillus non fuit legitimus filius defuncti, certè alius tutor debet dari à iudice. ponuntur ergo hic vsque ad l. qui intelam. tres casus, in quibus non habet locum le. tut. in. mo testamentaria, licet super ipso testamento sit quæstio. Item ponitur quartus, in quo hẽt datiua locum, & nõ legitima. Vide

7† Lib. 5. ex Cottio. 8† Si plures tutores sint à Prætore curatorẽ petenti. & ce. P.F. 9† Tutore nõ legit in P.F.

10† Lib. 4. Pandectarum.

11† Lib. 4. Resp.

i *Plures*] secus si vnus tantum, vt C. de in lit. dã. tu. l. 1. & inf. de tu. & ra. distr. l. si tutor. §. si testõ. in fi. §. & Instit. de aut. tu. §. fi. & sup. de tut. l. qui habent. §. si pupillus.

k *Duobus*] vel diuersi fuerunt testatores. & sic plana: vel vnus sed filij habebant bona materna, vel alia separata, nec. necesse q̃ bona eius pater dimiserit, cum ẽt ex hæredatis potest dari tutor: vt in fi. l. *Alterius*] forte liberti, cum iste sit ingenuus, vt C. de ex. tut. l. excusatiõ, vel ẽt pp numerũ tutelarũ secundum primũ casum, & etiam secundum alium: vt C. de lib. cau. l. si multis. in *Separata*] alioquin vna tutela intelligeretur, non duæ, vt inf. de excu. tut. l. tria. & Inst. de exc. tut. §. nẽ tria. Sed quid? tunc forte erit, vt dicitur C. q tu. nu. l. fi. in fin.

l *Vtre nostre*] CASVS. Non possum in testamento meo committere vxori meæ tutelam filiorũ eoium. & si cõfirmata fuerit voluntas mea prædicta à Præside, successor Præsidis non teneatur illã sententiam Præsidis tenere. Secundo dicit, q̃ si do tutores duos filio meo, & posica do ei tertium, cui volo tertiã rationem per alios quolibet mense forte, certè ille tertius nõ dicitur tutor honorarius. Tertiò dicit exhæredari filium meũ impuberem in testamento meo. & cum dedi tutorem, & institui mihi hæredem extraneum, filius vult agere querela inofficiosi testamenti ꝫ institu. certè authoritate Prætoris dictus tutor ei præstabit authoritatem in agendo. & si succumbat in querela pupillus, dictus tutor erit testamẽtarius, si obtinebit, erit datiuus, quia ruptum fuit testamentũ eo viuente. & q̃ dixi qñ agitur querela per filium pupillum, hẽ locũ & si pup. dicat patrẽ intestatũ decessisse, vel dicat falsum esse testamentum, quod monstrat instituius. nã authoritate Prætoris authorabitur ei tutor in testamento falso ei datus, licet hic possit pup. tutorem legitimũ, pura patrũ, recipere. dit hæc confirmatio tutoris illi, quẽ ostendit testm. allegabit. n. ipse forte hoc modo, tu pupille habes authoritatem à tutore, quẽ ostendit testm. q̃ noster, ergo debet esse firmũ testm. Sed pone, quod dictus pupillus nõ habuit tutorem in testamento; sed habet patruũ qui debet esse suus legitimus tutor, ille autem patruus vult habere hæreditatem dicens, quod pupillus non fuit legitimus filius defuncti, certè alius tutor debet dari à iudice. ponuntur ergo hic vsque ad l. qui intelam. tres casus, in quibus non habet locum le. tut. in. mo testamentaria, licet super ipso testamento sit quæstio. Item ponitur quartus, in quo hẽt datiua locum, & nõ legitima. Vide

m *Separata*] alioquin vna tutela intelligeretur, non duæ, vt inf. de excu. tut. l. tria. & Inst. de exc. tut. §. nẽ tria. Sed quid? tunc forte erit, vt dicitur C. q tu. nu. l. fi. in fin.

n *Vtre nostre*] CASVS. Non possum in testamento meo committere vxori meæ tutelam filiorũ eoium. & si cõfirmata fuerit voluntas mea prædicta à Præside, successor Præsidis non teneatur illã sententiam Præsidis tenere. Secundo dicit, q̃ si do tutores duos filio meo, & posica do ei tertium, cui volo tertiã rationem per alios quolibet mense forte, certè ille tertius nõ dicitur tutor honorarius. Tertiò dicit exhæredari filium meũ impuberem in testamento meo. & cum dedi tutorem, & institui mihi hæredem extraneum, filius vult agere querela inofficiosi testamenti ꝫ institu. certè authoritate Prætoris dictus tutor ei præstabit authoritatem in agendo. & si succumbat in querela pupillus, dictus tutor erit testamẽtarius, si obtinebit, erit datiuus, quia ruptum fuit testamentũ eo viuente. & q̃ dixi qñ agitur querela per filium pupillum, hẽ locũ & si pup. dicat patrẽ intestatũ decessisse, vel dicat falsum esse testamentum, quod monstrat instituius. nã authoritate Prætoris authorabitur ei tutor in testamento falso ei datus, licet hic possit pup. tutorem legitimũ, pura patrũ, recipere. dit hæc confirmatio tutoris illi, quẽ ostendit testm. allegabit. n. ipse forte hoc modo, tu pupille habes authoritatem à tutore, quẽ ostendit testm. q̃ noster, ergo debet esse firmũ testm. Sed pone, quod dictus pupillus nõ habuit tutorem in testamento; sed habet patruũ qui debet esse suus legitimus tutor, ille autem patruus vult habere hæreditatem dicens, quod pupillus non fuit legitimus filius defuncti, certè alius tutor debet dari à iudice. ponuntur ergo hic vsque ad l. qui intelam. tres casus, in quibus non habet locum le. tut. in. mo testamentaria, licet super ipso testamento sit quæstio. Item ponitur quartus, in quo hẽt datiua locum, & nõ legitima. Vide

o *Mando*

a *Mandatur*] ſed conſilio eius geri rectè mandatur. vt infra de adm. tu. l. quidam decedens. §. Papinianus. & repete. hic quod no. ſu. de tu. l. fi. & C. quando mu. tu. of. fun. l. j. & auth. matri. & ſit. de neg. geſt. l. qui aliena. §. quamquā. Item videtur cōtra inf. ad Tert. l. 2. §. ſi mater. ibi. quid ſi ſi pater &c. ſed dic. vt ibi.

to patris fruſtra mandatur.[a] Nec ſi prouinciæ Præſes imperitia lapſus patri voluntatem ſequendam decreuerit, ſucceſſor eius ſententiam, quā leges noſtræ non admittunt, rectè ſequetur.[b]

Non videtur tutor honorarius, qui ab alijs rationes exigere debet. Bar.

¶ Honoris[c] cauſa tutor datus non videtur, quē pater[d] à cæteris tutoribus, quibus negotia gerenda mandauit rationes accipere voluit.

Datus tutor in teſtamento, de cuius viribus dubitatur, a Prætore confirmatur, & interim erit tutor: ſed qualis ſit, declarabit euentus. Bar.

¶ Propter litem inofficioſi teſtamenti ordinandam,[1†] exhæredato filio, quē ei tutorē pater dedit, eundē à Prætore cōfirmari oportet. Euentus[2†] etenim[e] iudicatæ rei declarabit, vtrū ex teſtamēto patris, an ex decreto Prætoris, authoritatem acceperit.

Triphoninus. 3†

LEX XXVII.

IDem fiet,[f] ſi inteſtatū deceſſiſſe patrem, pupilli nomine defendatur, falſumve teſtamentum nomine pupilli dicatur: & ſi patruus extet,[g] legitimus tutor futurus ab inteſtato: quia tutorem habenti tutor dari non poteſt.[h] Nā commodius ipſe, qui ſcriptura continetur, à Prætore dabitur, vt ſine vllo litis præiudicio[i] iuſtus tutor author pupillo ad eam litem fiat.

Propter cauſam ſtatus receditur à legitimo, & locus eſt datiuo. Bar.

¶ Cum autē ipſe patruus,[k] quem tutorem legitimum ſibi dicebat pupillus eſſe, ſubiectum filium criminaretur,[l] & ad ſe legitimam hæreditatem pertinere contenderet; alium tutorem petendum, Iulianus reſpondit.

Qui ſe à tutela excuſat, perdit, quod ſibi, ſuiſque eſt eā cōtemplatione relictum. Bar.

Papinianus. 4†

LEX XXVIII.

QVi tutelam teſtamento,[m] mandatam, excuſationis[n] iure, ſuſcipere noluit, [o] ab ijs quoque legatis ſummouendus[p] erit, quæ filijs eius relicta ſunt: modò ſi legata filij, non affectione[q] propria, ſed in honorem patris meruerunt.

Seruus datus tutor nō erit, liber incontinenti: ſed eius libertatis aliter prouidetur. B.

¶ Verbis fideicommiſſi manumiſſus[r] non iure tutor teſtamento, ſed conſilio eius geri rectè mandatur. vt infra de adm. tu. l. quidam decedens. §. Papinianus. & repete. hic quod no. ſu. de tu. l. fi. & C. quando mu. tu. of. fun. l. j. & auth. matri. & ſit. de neg. geſt. l. qui aliena. §. quamquā. Item videtur cōtra inf. ad Tert. l. 2. §. ſi mater. ibi. quid ſi ſi pater &c. ſed dic. vt ibi.

b *Sequetur*] vt inf. de reb. eor. le. quamuis.

c *Honoris.*] Honorarius dicitur, quia honor eſt eius, cui datur, ſi alicuius dignitatis ſit. qui datur. Alij quà à Prætore datur, quod non placet. vt no. inf. de ſolu. l. quod ſi fortè. l. primo.

d *Quem pater*] hoc ipſo, quod cum præpoſuit alijs, ſed ita ſi alios voluit gerere ſine ipſo. vt inf. de admi. tu. l. 3. §. j. quæ eſt contra. Vel dic. vt ibi.

e *Euentus etenim*] quia ſi ſuccumbit in querela pupillus, erit tutor teſtamentarius: ſi obtineat, erit datiuus: quia cum rumpitur teſtamentum, per querelam, & cætera, quæ ibi ſunt, rumpuntur. vt legata, & tutelæ: vt ſup. de inof. teſt. l. qui repudiantis. §. ſi & l. Papinianus. §. fin. & ſupra eodem l. 3. hodie ſecus. vt C. de lib. præte. auth. ex cauſa: & continua l. ſeq. cū iſta.

1† Exhæredati filiocui tutorem. & F.F.

2† Etenim non eſt i. F.F.

ADDITIO. Ex hac gl. no. quod per auth. ex cauſa conſeruatur illud, quod eſt relictum filio rumpenti teſtamentum: nam ei erat datus tutor. vt ſibi conſeruetur, quod etiam tangit glo. in l. maximum vitium. C. de lib. præt. ſecundū Bar. hic.

3† Li. 14. dilpat.

f *Idem fiet*] ſ. quod confirmatur teſtamentarius.

g *Extet*] extet dico ſcriptus in teſtamento: nam confirmabitur, vt datus in teſtamento, non vt legitimus. Vel dic ſecūdo, q non erat ſcriptus patruus, ſed alius, qui confirmatur excluſo patruo legitimo. quia donec ſperatur teſtamentaria, nō eſt locus legitimæ. vt ſu. e. l. ſi quis ſub condōne. & hæc lectura eſt aptior litera. q ſequitur. qa tutorē habenti. &c. Ach

h *Non poteſt*] niſi vt ſup. ti. 1. l. quæſitum. & l. ſi quis. & niſi creuerit patrimonium. vt C. in quib. cau. tut. vel cur. Azo. & inf. de excuſ. tu. l. pp §. a. H. & facit. Inſti. de cu. §. interdum.

i *Præiudicio*] ſi enim alius daretur, videretur teſtamentum non valere. & fieri ei præiudicium. quod hic non eſt. quando idem confirmatur.

k *Cum autem ipſe patruus*] ſ. ſcriptus in teſtamento tutor. Vel dic ſecundum aliam lectūram. quod non erat ſcriptus, nec etiam alius ſcriptus erat tutor, & facit infra de excuſ. tut. l. ſi pupillum.

l *Criminaretur*] i. accuſaret.

QVi tutelam] CASVS. Inſtitui filium meum impuberem hæredem. & ei Titium tutorem dedi. & legaui dicto Titio. & etiā filijs Titij: poſtea ipſe mortuo me excuſauit ſe à tutela prædicta. certe nō ſolum legata ſibi relicta amittit ſed etiam relicta filiis ſuis. ſi contemplatione ſua tutoris legaui filijs eius. Secundo dicit. inſtitui hæredes. & per fideicom. eos rogaui. vt manumitterent. Stichum ſeruum meum: poſtea dictum Stichum. dedi tutorem filio meo impuberi. volens recedere ab eo. quod dixi manumittendum per fideicomm. certè non erit incontinenti tutor, ſed tunc demum. cum fuerit manumiſſus. Tertio dicit. ſi patronus dedit tutorem liberto impuberi. non valet. ſed confirmatur. Vinian. m *Qui tutelam teſtamento*] ſecus ſi à iudice. vt inf. de excu. tu. l. Neſennius. & de ijs qui. vt indig. l. poſt legatū. §. 3. amittere. arg. cōtra. ff. de leg. 2. l. cū hiius. f. nō iure. n *Excuſationis*] aliud. ſi ideo, quia de iure eſſe non poteſt, vt quia miles, vt C. de leg. l. ab adminiſtratione. vel minor. vt ff. l. quæro. §. fin. Item idem eſt, ſi remotus eſt vt ſuſpectus, ac ſi ſe excuſet. Itē idē ſi non adminiſtrauit, ſed cæteros adminiſtrare permiſit. vt inf. de excu. tutor. l. quia autem. 4† Li. 4. Reſpon.

o *Noluit*] in totum. vel in partem. vt inf. de leg. j. l. etiam ſi. Azo.

p *Summouendus.*] Cſi alias teſtator legaturus nō fuerit. vt infra de excuſa. tut. l. Neſennius. ſed alias diſtinguitur an emolumentum legati eſſet peruentum ad patrē. vel non. vt inf. de ijs qui. vt indig. l. poſt legatum. §. ſi pater. quā diſtin. hic non admittoſ. cum & ſi ipſi eſſet relictum. poſſet conſequi. ſi alias relictur[b] eſſet. vt d. l. Neſēni[o].

q *Non affectione*] ſic inf. de leg. 3. l. ſi tibi. Item nō. quod iſti filij perdunt per alium. quod ex ſua perſona habere poſſunt Argumen. contra inf. de leg. 3 l. fin. §. Scio. & de leg. 2. le. ſi Titio. & l. qui capere. Item contra huic l. inf. de excuſa. tut. l. tu. or. §. primo. ſed expone. vt ibi. Iuē facit inf. vbi pu. edu. l. 1. §. fi. & de admin. tut. l. ita autem. §. Papinianus.

ADDITIO. Dic. quod in illis legibus contra erat pro parte relictum in perſona vtriuſq; hic autem erat totum relictū contemplatione patris. vt inf. de vul. & pup. ſub le. ſi plures. §. in arrogato. Bar. hic.

r *Manumiſſus*] id eſt. manumitti iuſſus. ſic miſſus. i. mitti iuſſus. vt inf. de dam. infect. l. ſi finita. f. penult. & l. ſi quis iuſſus. & pone iuſſum manumitti ab ipſo teſtatore. qui dabat eum tutorem. & erat eius proprius ſeruus. & dic. quod conſtabat. quod dando eum tutorem. volebat recedere ab eo. quod dixerat eum manumittendum. per fideicommiſſum: alioquin ſecus eſſet. nam pone primo reliquiſſe libertatem per fideicom. poſtea tutorem dando videtur libertatem dare directam. vt Inſtit. qui teſtam. da. tut. poſſ. §. ſed ſecundum. & ſup. eod. l. ſi hæreditas. §. 1. & l. tutor. §. fin. & de vulga. ſubſtitu. l. ſi quis eum quem. Et idem eſt ſi conuertas ordinem

ordinem in dubio voluntatis defuncti: quia directa fauorabilior est fideicõmissaria: quia eam statim consequitur. ar gu. inf. de leg. 2. l. si idem seruus. & inf. de manu. testam. l. si peculium. §. 1. & C. de necess. ser l. quidam in prin. Item facit bene ad rationem istã. inf. de libet. & posthu. l. si ita. §. regula. aliud quidem.

dici non posset, quod ille, qui dabat eum tutorem, fuerit rogatus ab aliquo eũ manumittere: & eum nondum manumissum det modo tutorem: quia hoc ipso cõsequeretur eo mortuo libertatem directam: vt Inst. qui dar. tu. pot. §. 2. Vel dico hic seruus erat alienus, & dominus eius rogatus erat ab aliquo, qui eum sibi reliquerat, vel aliquid aliud, eum manumittere. Vel iste, qui dabat eum tutorem in testamento, in eodem rogauerat dominum, vt cum manumitteret. Azo.

a *Testamẽto.*] vt mox sit tutor ante libertatem: quia non vult testator, vt liber sit neq; tutor, nisi ab hærede manumittatur, si hoc cõstet: alias præsumitur, quod velit eũ habere directã per hoc quod datur tutor. secũdum Hug. vt modo not.

1 † Lib. 25. Resp.

b *Impuberi.*] facit C. eod. l. 1. & inf. tit. 5. l. 3. & de exco tut. leg. iuris peritos. §. fi.

E *X sententia.*] CASVS. Scribo me tutorem in testamento Titij: non ero tutor: nec enim apparet scriptum testatoris, scribentis me tutorem: quia tunc benè ero tutor, cum concurrit mea scriptura cum scriptura testatoris: Et quia ibi est mea, non habeo excusationem à tutela, & quia est ibi illa testatoris. ff. possum remoueri, vt suspectus a dicta tutela. Vin.

2 † Lib. 6. Quæst.

* Calus huius. l. recitatur in gl. 1. in c. pastoralibus versi. itẽ qualiter possũt primi ext. de test. & concor. cũ hac l. in fi. tum dicitur in eã qd incertitudo personæ vitiat actũ c. cũ tibi. & ꝙ ibi no. Doc. & gl. ext. de testam.

c *Ex sententia Liboniani.*] eius senatusconsulti fit mẽtio. infra. de fal. in rub. & l. senatus. & l. diuus. & l. filius. & C. de ijs qui sibi ascri. l. senatus.

d *Curatorem.*] non dicit tutorem, quia habenti tutorem. &c. vt C. qui pe. tu. pos. l. pen. Vel dic. i. tutorem. sic. C. de confir. tut. l. si vt proponis.

e *Excusationem.*] præiudicat ergo sibi per id, quod de iure non tenuit. talis datio in testamẽto. sic. inf. ad l. Iul. de adu. l. vim passam. §. duos argu. contra. infr. de leg. 2. l. cum quis. in prin. & facit. inf. de Decu. l. 2. in fi. H.

ADDITIO. Tu dic secundum Bar. quod videtur parè promisisse. in contrario promisit sub quadam conditione, seu quodam respectu. qui postea defecit.

f *Suspectum.*] hoc ipso, licet videatur suspectus, quia se ingerit scribendo. f. tutorẽ: vt ff. de fal. l. vxor. §. 1. & ff. de procu. l. quæ omnia. & inf. rem pupil. fal. fo l. datiuus. & hoc intelligit Io. cum manu. sua testator declarauit hoc ipsum. &c. vt ff. dixi: alias secus. Vel dic sm̃ H. etiam si hoc non declarauit. quod non sit remouendus: si alias idoneus inueniatur. vt d. l. vxori. §. 1. & facit infra tit. 1. l. 2.

D *Vo sunt.*] CASVS. Si do. Titium tutorem. & non potest sciri. de quo Titio cogitaui. non valet datio. Viuia.

g *Sensit.*] sic ff. l. si qs. & si qs eũ & ff. de cõd. & dem. l. demonstratio. in princ. & inf. de verb. obl. l. ĩ conuẽtionalib. & de leg. 1. l. si quis a filio. §. 1. Sed quid si alter decedat viuo testatore? vi quod iupersties debeat esse tutor: vt arg. inf. de hæred. inst. l. qui soluendo. & sup. de cõtrahen. emp. lc. si in emptione: & pen. Arg. contr. ff. de adimen. leg. l. 3. §. si duob.

3 † Lib. 4. Quæst. 1 Soluo vt ibi patet secũdum Bart.

h *Nemo est tutor.*] cõ cor. Inst. de lega. §. in tor. & sup. eo. l. tutor incertus. & inf. de rebus. dub. l. si fuerit & ff. de hæred. l. inst. in ipsa. §. 1. & ff. de dec. leg. 2. §. fi. & ff. de condi. & dem. le. falsa. & ff. de rei vendi. l. ide Pomponius scribit. §. fin & inf. de manu. testam. l. cum expluribus. & ff. de vsufr. l. sed & si qd. §. interdũ. Sed ar. contra. sup. ad l. Aquil. l. item Mela. §. si plures. Item est contra. inf. de leg. 2. l. 8. §. si inter Sol. vt ibi.

4 † Li. 39. Respon. 1

ADDITIO. Dyn. dicit, quod illud est ad honore publicæ vtilitatis, ne maleficia remaneant impunita, cũ omnes deliquisse constat. idem no. in c. in obscuris. de reg. iur. libr. 6. secundum Bartol.

S *I pater.*] CASVS. exhæredauit filiam meã & ei tutore dedi, & aliũ mihi instituit: postea natus est mihi posthumus. & sic ruptum est testamentum. et te ad petendam meã legitimam hæreditatem, confirmabitur dictus tutor dictæ pupillæ. Viuianus.

i *Pupilla.*] f. exhæredatæ, per cõfirmationem iudicis. nam cum testamentum ruptum sit natiuitate posthumi: nec datio tutelæ valet. hodie secus: vt no. ff. eo. l. iure. §. fi. an etiam & posthumo dabitur idem. Argumen. quod sic ff. eod. lc. si quis tutorem. in prin. & §. 1. & l. si quis filiabus. inf. de verb. sign. l. Seruius ait.

Q *Vero.*] CASVS. Testator bene potest dare tutorem filio suo de alia ciuitate, quam vnde natus sit. Secundo dicit, ꝙ tutor datus propter rerum notitiam, teneatur ita bene, sicut alis. Tertio dicit, dedi seruum meum, maiorẽ xxv. ann. filijs meis tutorem, & non dedi libertatem expresse: certe libet erit incontinenti, adita hæreditate. Viuia.

K *Posse.*] habet tamen excusationem. vt ff. de exc. tut. l. fi. & C. de excu. tut. l. testamento. Item secus si a iudice datur: vt C. qui dari tut. pos. l. neque. & ff. de tut. da. ab ijs. l. ius dandi. & l. 1. in fi. l. & l. Diuus. & no. ff. de tutel. l. etiam.

l *Notitiam.*] nam quidam dantur causa honoris, quidam pp rerũ notitiam: vt inf. de solu. l. quod. si forte §. 1. & sup. eod. l. iure nostro. §. 1. & inf. de admini. tut. l. 3. §. 1. Hugo.

a Placet

stamento a datur. post libertatem itaq. redditam, ex voluntate testatoris ad tutelam vocatur.

Patronus non potest dare liberto tutorem, sed confirmatur. Bar.

¶ Impuberi b liberto patronus frustra tutorem dabit: sed voluntatem eius, si fides inquisitionis congruat, Prætor sequetur.

Qui sibi adscripsit tutelam in testamento, non erit tutor, nisi testator subscripsit, & executionem amisit. Bart.

Idem. 1†

LEX XXIX.

EX sententia senatusconsulti Liboniani c tutor non erit, qui se in testamento pupillo tutorem scripsit: Cũ autem patris voluntas, hoc ipsum manu sua declarantis, ambigua non esset, eum (quãuis alij tutores essent) curatorem d dandum respondi, nec admittendam excusationẽ, e quam iure publico habebat, quoniã promisisse videbatur: nec, vt suspectum f remoueri.

Incertitudo personæ, quæ datur tutor, vitiat dationem. B.

Paulus. 2†

LEX XXX.

DVo sunt Titij, pater, & filius, datus est tutor Titius; nec apparet de quo sensit & testator. quæro, q diu ris sit? Respondi. Is datus est, quem dare se testator sensit. Si id non apparet, non iuste facit, sed probatio, igitur neuter erit tutor. h

Tutores dati in testamento rupto, debent cõfirmari, Bartolus.

Scæuola. 3†

LEX XXXI.

SI pater exhæredatæ filiæ tutores dederit, & testamẽtum eius ruptum dicatur, nato posthumo, commodissimũ est, eosdem tutores pupillæ i dari ad petendam intestati hæreditatem.

In testamento potest dari tutor non ciuis. Bar.

Paulus 4†

LEX XXXII.

QVæro an non eiusdem ciuitatis ciues testamento quis tutores dare possit? Paulus respondit posse. k

Tutor datus causa notitiæ, ita tenetur, vt alius Bar.

¶ Idem Paulus respondit, eũ quoq; qui propter rerũ notitiam l curator datus sit, perinde in omnibus, & administrationis, & accessionis iure, cõueniri posse, atq; cæteros tutores, qui eodem testamento dati sunt.

Licet expressum differatur, tacitum non differtur. B.

¶ Lucius Titius hæredes instituit filios suos pupillaris

i *Pupilla.*] f. exhæredatæ, per cõfirmationem iudicis. nam cum testamentum ruptum sit natiuitate posthumi: nec datio tutelæ valet. hodie secus: vt no. ff. eo. l. iure. §. fi. an etiam & posthumo dabitur idem. Argumen. quod sic ff. eod. lc. si quis tutorem. in prin. & §. 1. & l. si quis filiabus. inf. de verb. sign. l. Seruius ait.

Q *Vero.*] CASVS. Testator bene potest dare tutorem filio suo de alia ciuitate, quam vnde natus sit. Secundo dicit, ꝙ tutor datus propter rerum notitiam, teneatur ita bene, sicut alis. Tertio dicit, dedi seruum meum, maiorẽ xxv. ann. filijs meis tutorem, & non dedi libertatem expresse: certe libet erit incontinenti, adita hæreditate. Viuia.

K *Posse.*] habet tamen excusationem. vt ff. de exc. tut. l. fi. & C. de excu. tut. l. testamento. Item secus si a iudice datur: vt C. qui dari tut. pos. l. neque. & ff. de tut. da. ab ijs. l. ius dandi. & l. 1. in fi. l. & l. Diuus. & no. ff. de tutel. l. etiam.

l *Notitiam.*] nam quidam dantur causa honoris, quidam pp rerũ notitiam: vt inf. de solu. l. quod. si forte §. 1. & sup. eod. l. iure nostro. §. 1. & inf. de admini. tut. l. 3. §. 1. Hugo.

a Placet

a *Placet*] vt Inſt. eo. §. ſeruus.
b *Legitimam ætatem*] vt C. de leg. tuto. l. fi. nec ob. C. de leg. l. pen. quia hic non poteſt eſſe, etiam ſi velit, vt no. ſup. eo. l. qui tutelam.

Vtoribus] CASVS. Ita dicit teſtator. Lucium Titium do tutorē filio meo, & ſi is Lucius Titius nō eſt viuus, tunc do tutorē Caium Plautium. Lucius Titius viuens tutelā adminiſtrauit, & poſtea mortuus eſt. certè nō habebit Caius Plautius tutelam. quia ita demū fuit tutor datus, ſi Lucius Titius non viueret tempore mortis: teſtatori autem bene vicebat: vt dictum eſt. Viuia.

c *Tutoribus ita datis*] per illa verba. ſi is non viuat: tunc &c. ſic ergo extremum tempus mortis, tunc, aduerbiū ſignificat: vt infra de condit. & demon. l. 4. §. fi.

Cum codicillis] CASVS. In teſtamento meo dedi tutores filijs meis, poſtea credens quoſdā ex tutoribus deceſſiſſe, vel à tutela excuſatos eſſe feci codicillos, & dedi tutores filijs meis: exprimēdo in codicillis, quòd propter meā credentiam dabam eos vltimos tutores, certè deficiēte cauſa, ſcz credentia mea, deficit effectus, quia nō reijciuntur à tutela teſtamentarij. Viu.

d *Significaſſet*] ſi aliquis.

e *Permanerent*] & dati incodicillis, cū eis erunt tutores, quoniā dando poſteriores, priores non remouiſſe videtur. Nec. eo. l. 2. ar. contra §. de procu. l. ſi quis cum §. fi. Vel forte dati in codicillis non erunt tutores. vt inſt. de hæred. inſtit. l. fin. ſecundum hæc no. generale, q̄ cauſa ceſſante ceſſat effectus. ſic Inſtit. de exc. tu. §. inimicitiæ. vbi dicit; nec reconciliatio &c. & ſup. de procu. l. quod d. Nū. Sed arg. contra §. de ritu nup. l. generali. §. fin.

DE CONFIRMANDO TU. VEL CUR.

Et ne] CASVS. Quandoq; tutores rectè dātur, & tunc nō eſt neceſſaria confirmatio. *Sed ſi minus legitimè, vel ex perſona datus, vel eius cui datur, vel ex modo dandi. Bar.*

Modeſtinus. 10 †

LEX PRIMA.

Et ne f 11 † de confirmandis g 12 † tutoribus relinquamus inditum; pauca & de his ſcrutemur, ſunt quidam dati rectè tutores ſecundum teſtamenta. i. 13 † à quib. h oportet, & quibus oportet, & quo modo i oportet, & vbi oportet. k Pater. n. filijs, vel nepotibus quos habet in ptāte, l rectè dat tutorem, ſed in teſtamento. Si autem fuerit perſona talis, quæ non pōt dare, vt mater, aut patronus, aut extraneus quis: aut perſona, cui non pōt dari, veluti ſi pater filio nō exiſtenti in ptāte, aut filiæ dederit: aut ſi dixerit, precor te curā hīe rerum; aut in codicillis nō confirmatis dederit tutorē, aut curatorem: tunc quod deficit, repleri à conſulari ptāte, conſtitutiones conceſſerunt, & ſecundum mentem confirmari tutores. Et ſi quidem pater fuerit, q̄ dederit tutorē, amplius nihil inquirit, qui præeſt, ſed ſimpliciter m cum cōfirmat. Si aūt alius quis n dederit, tūc inquirit perſonam, ſi apta ſit. ¶ Hoc amplius ſcire oportet, quoniam curator teſtamento 14 † neque à patre rectè * datur, ſed datum aſſuetū eſt, o confirmari ab eo, qui præeſt.

Tutor, vel curator datus à matre, confirmatur ex inquiſitione. Bar.

Neratius lib. 3. 15 † membrana.

LEX II.

Mulier liberis non rectè teſtō tutorem dat. ſed ſi dederit; decreto Prætoris, vel proconſulis, ex inquiſitione

f *Et ne*] Hæc lex eſt Græca, & prima huius tit. vel dic, quod non eſt prima, quia alijs non connumeratur: ſed primo legitur. Azo.

g *Confirmandis*] aliàs confirmari queuntibus. i. de his tuteribus qui queunt i. poſſunt cōfirmari. Azo. Aliàs nō habetur in tex u. queuntibus.

h *Et à quibus*] ſi habes à quibus. i. à patre: vt ſup. tit. primo. leg. 2. ſiue quibus, puta filijs per eandem legem. Acc.

i *Et quomodo*] ideſt quibus verbis, vt ſupra. tit. 2. l. ſi quis ita. per totum. & l. tutor incertus. & l. tutor ita.

k *Et vbi oportet*] aliàs deeſt hic verſus, vel expone, ideſt qua voluntate. ideſt, teſtamento, vel codicillis confirmatis: vt infra dicet.

l *Pater-ſtatus*] aliàs dignitate.

m *Simpliciter*] Ideſt ſine ſatisdatione & ſine inquiſitione: vt infra eodē tit. l. qui à patre. & l. ſi filio. & ſupra, tit. tu. primo. l. pater in fine.

n *Si alius maluerit quis*] ſiue ergo maret, ſiue patronus, vel pater naturalis filio, vel alius extraneus det tutorem, fit confirmatio ſemper cum inquiſitione. Azo.

o *Aſſuetum eſt*] vt Inſti. de cura. §. ſanctum.

Mulier] CASVS. Siue tutorem, ſiue curatorem det mater filijs, non valet datio: ſed tamen adhibet confirmari per iudicem ex inquiſitione. Si autem pater det filio tutorem inutiliter. Confirmatur ſine inquiſitione: & quia ſuus datus à patre non ſatisdat, quid

10 † Li. 6. Excuſat.
11 † Vt ne, &c. P. F. Vt neque Cont.
12 † In aliis exemplaribus legit. queuntibus. tutoribus vt Aug. & conſtit.
13 † Ideſt & à quibus. P. F.
14 † Aliàs ſecundō teſtamentum.
* Rectè vide Cui. in hūc §. li. 7. ob. 6.
15 † Regulariū. P. F.

1 † Seius. P. F.
2 † Interea ſi an ætatis P. F.
3 † Vindicare in P. F.
4 † Iauolenus li. 2. ex poſteriorib. Labeon.
5 † Tum. P. F.
6 † In quantum iſte tex. facit quòd dictio tūc, cum verbo præſentis tēporis inflat referatur ad tēpus mortis. cōcor. tra. in c. ego. & ibi Archi. poſt glo. 6. inſt.
7 † Id non legit. P. F.
8 † L. 10. Digeſt.
9 † Reſpō. P. F. confer. ſup. l. 3. 7 vel. ad Pap. tit. Vide Cui. in para. in fi. lex.
10 † Scæuola.

quid si patronus, vel alius extraneus det tutorem impuberi, quem instituit hæredem? certè debet confirmari cum inquisitione. h.d. vsque ad l. tutores. Vivia.

a *Confirmabitur*] nec ante habet necesse se excusare: vt C.e. l.1.& 2.& si se excusat, amittit legatã sibi relictum: vt inf. de leg.2. l.cũ filius. §. non iure. Item, quod dicit confirmandum venire est, cum filios hæredes instituit: alioquin. non valeret datio: vt inf. de leg.2.l. peto. §. mater. vel q̃d verius est, in neutro casu valet datio, quin opus sit confirmatione: sed cum eos non instituit, maior debet fieri inquisitio quam cum instituit. Vel dic vt no. C. de test.tu. l. mater. & facit sup. tit.1.l. pater & insta qui pe.tut.l.fi.§.fi. Hug.

1† Filijs im P.F.

b *Qui à patre. Non iusto*] solenni aut non &c. vt illis, quibus dare non potest, vt extraneis, vel suis in epistola, vel codicillis nõ confirmatis: vt C.eo.l.2.& sup. tit.1.l.3.

c *Remittatur*] quia paternũ testimoniũ sufficit: vt Instit. de satisdat.tut.§.1.& C. de episc.audiẽ.l. de creationib & Instit. de tute.§. fin. & facit.infra de pe.tu.l.fin. in prin. & sup.tit.1.l.pater. & l.si pater. Hug.

2† Li.fin. de excusa.tutelarum.

d *Si patronus. Nihil in bonis*] maximè, vel hic in extraneo, vel patrono: secus in morte, sed q̃ptimo dixi, prævalet de extraneo, vel patrono. Hug.

3† Instituerit. P.F.

4†‖ Quippe nõ est in P.F.

e *Sequendum esse*] cũ inquisitione tamen: vt sup tit.1.l.qui tutelam. §. fi. & hoc cum instituit eum: alias nec cum inquisitione, nec sine inquisitione confirmabitur. Vel hoc erit verum prorsus in extraneo, in patrono idem quod in matre.

5† Voluerit. P.F.

Tutores] CASVS. Patruus meus, qui dicitur mihi extraneus, dedit mihi in testamento suo tutores, & me instituit hæredem. Prætor, quia non valuit datio tutoris præcepit magistratibus, quod confirmarent sine inquisitione: certè cum confirmant debent exigere satisdationem ré pupil. sal. fo. etiam si dictus patruus præcepit, quod non satisdaret. Sed quid si Prætor dixit magistratibus, non accipiatis satisdationem à dictis tutoribus? certè tunc non debent inquisitionem facere? nec accipere satisdationem. & ipse Prætor non interponet ante decretum, vt sint tutores, quos magistratus prædicti pronunciét facta inquisitione eos esse idoneos. Quid ergo si magistratus non faciant inquisitionem in secundo casu, vel non accipiant satisdationem in primo. & tutores prædicti inueniantur non soluendo tempore depositæ tutelæ; certè regressum habebit pupillus ad magistratus in eo quod non recuperat à tutoribus. Vivia.

f *Confirmare*] quod videtur non potuisse facere, vt inf. tit.2. l. nec mandante, sed dic, vt ibi.

g *Hi*] s. magistratus.

h *Cautionem*] rem pupilli saluam fore.

i *Debuerunt*] cum confirmantur sine inquisitione, & sic intelligatur tota lex, cum nihil reliquerat dictus patruus nec satisdabit pupillo rem saluam fore. Sed & si curator à matre testamento datus sit 1† filijs, decreto confirmabitur ex inquisitione.

Tutor datus à patre in testamento inualido confirmatur: secus si in testamento valido datus esset. Bar.

Iulianus lib 11. Digestorum.

LEX III.

QVi à patre tutor scriptus est, aut non iusto b testamento, aut non vt lege præcipiebatur, cõfirmandus est ad tutelã gerẽdam, perinde ac si ex testõ tutor esset: idest, vt satisdatio ei remittatur. c

Quilibet potest dare tutorem impuberi, quẽ instituit, si nihil aliud habet. Bar.

Paulus. † 2

LEX IIII.

SI patronus, vel quiuis extraneus impuberi, quem hæredem instituit, 3† tutorem dederit, & extra ea nihil in bonis d pupillus habeat: non malè dicetur, iudicium eius sequendum esse: e quippe, 4† qui & personam eius, quem tutorem esse voluit, 5† nouerit, & impuberem ita dilexerit, 6† vt eum hæredem institueret.

Ad magistratus, qui tutores confirmant sine inquisitione, & fideiussores non recipiunt pertinet periculum administrationis. Bar.

Papinianus. 7 †

LEX V.

TVtores à patruo testamento datos, iussit Prætor magistratus confirmare. f Hi g cautionẽ h quoque accipere debuerunt. i nec voluntas eius, qui tutorem dare nõ potuit, negligentiã magistratuum excusat. Denique Prætor non ante decretum interponere k pót, quã per inquisitionem idoneis pronunciatis. Vnde sequitur, vt si tutelæ tẽpore soluendo nõ fuerint. 8† in id, q̃ de bonis eorũ seruari non possit, contra magistratus actio decernatur. l

Tutor datus à patre sine inquisitione cõfirmatur. h.d.

Idem. 9 †

LEX VI.

SI filio 10† impuberi pater tutorem, aut puberi curatorem dederit; m citra inquisitionem Prætor eos confirmare debebit.

potibus, quibus dedit tutorem, & plana est. & sic dicit confirmandus, ac si nullam eorũ mentionem fecisset patruus: quia idonei sunt, & eos esset daturus iudex etiam mentione eorum non facta & ita dabit eos cũ inquisitione, vel sine inquisitione. satisdatione tamẽ præstita: sed si poteras aliquid eis relictum videtur mirũ, quod dicit, q̃d cautionem accipere debuerunt, cũ dẽat fieri cõfirmatio cũ inquisitione: vt ff. ea.l. dicit, & vt diximus in mre, & in patrono, & ĩ quouis extraneo: vt sup. eo.l.2. & l. si patronus. & ff. tit.1.l.pr.& l.qui tutelam. C. fin. ergo cautionẽ est exigẽda: vt Instit. de satisd. §. item ex inquisitione. Sed ubi loquit in illis, qui simpliciter dãtur, non cõfirmantur: licet & in illis hodie Bul dixerit, exigẽdã cautionẽ? vt Instit. de Atil.tut. §. nos autem. Sed hic in confirmatis, qui videntur ex inquisitione, tamen satisdant. Sed contra hoc vide esse ff.eo.l.fi & sup.eo.l.1. licet secus sit in dato à patre, postea confirmato: qui & sine inquisitione datur. & sine satisdatione. sup.eo. l.2. verum aliqua inquisitio est necessaria, s. illa, de qua fit mentio ff.eo. l. in confirmando. & l.seq. & l. vtilitatẽ. & ff. tit.1.l.pater. in fi. Vel dic quod potest fieri confirmatio horum, qui dantur à matre, patrono, patruo, extraneo cum inquisitione, & tunc non satisdant: vel sine inquisitione, dum tamen satisdent: vel hoc est additum à cõpilatoribus noui iuris: vt Instit. de Atil. tut. §. nos autem, vel confirmatio debet fieri cum inquisitione: & hi magistratus, qui fecerunt confirmationem sine inquisitione, malè fecerũt. vnde cum inquisitionem omittebant, saltem cautionem exigere debuerunt, vnde dicit postea, non ante decretum, &c. Azo.

6† Dilexit. P.F.

7† Li.iii. Quæst.

8 Qui ergo præcepit tutorẽ confirmare secũdũ ius intelligitur percipere. & facit cãm quæ est gl. super verb. in fer. ẽda in fi. ext. de rescrip.

8† Puerũ P.F.

9† Liber. Respon.

10† In ff. puberi. & paulo post impuberi.

k *Interponere*] immo potest, vt Instit. de satisda. tu. aliàs tutor nunquam satisdaret, sed est hoc intelligendum, cũ non vult exigere satisdationẽ: sed cum inquisitione confirmare aliàs, vt dixi

l *Decernatur*] in factum, vel vtilis tutelæ: vt inf. de magistr. con. l. fi. nec ob. Instit. de satisd. tut. §. fi. vt ibi no. & facit sup. eo. l. mulier. & C. de magi. con. l. pen.

SI filio] CASVS. Filio meo impuberi dedi tutorem in testamento non vtili, vel puberi dedi curatorem. & ita nõ valet datio. debent certè confirmari sine aliqua inquisitione. Vivianus.

m *Dederit*] minus solemniter: vt C.eo.l.2. Item nec in solenni testõ potest dari curator. Instit. de cura. §.1. sed si habes primo puberi, postea impuberi: plana est littera: & erit inutilis datio tutoris, ratione eius cui datur: cum datur curator tõne dantis, & eius cui datur. quia nõ datur in testamẽto ẽt solenni, sed ẽm primam literam inutilis est datio tutoris: quia minus solemniter datus est. Item curatoris, ratione eius qui dat: quia non potest dari in testamẽto ẽt solenni: Azo. & facit Instit. tit.1.l.fi pater. & quod no. ff. l. proxi-

Mar-

Naturali] CASVS. Naturali tantũ filio meo dedi tutorem.& nihil ei reliqui cenè non debet cõfirmari, niſi cum inquiſitione. Secundo dicit, quod quatuor debẽt interuenire in inquiſitione, quam iudex facit de tutore. Viuia.

a *Naturali*] ſecus in legitimo.& naturali cui poteſt teſtator dare tutorem, ſiue aliquid ei reliqt ſiue nõ, vt ſu.ti.1.l.pater. Azo.

b *Nihil relictum eſt.*] alioquin confirmatur ſine inquiſitione, vt C.e.l.fi. & C. qñ mu. tut. offi.l.1. in princ. ſi aũt nullum reliquiſſet, mater vocaretur ad tutelam, vt C. qñ mu.tu. offi. fun. l.fin. Vel dic, q̃ ſi eũ inſtituit, vel aliquid ei reliquit, cõfirmatur: ſed cum nihil, etiam cũ inquiſitione confirmatur, vt hic dicit, vel dic, vt in matreno. ſup.eo.l.tutores.

1† Datur pro dat̃ ſit. legit in P.F.

c *Datus ſit*] à iudice.

d *Quis dederit*] Quis poſſit dare, & cui, & quis dari, hẽs inf.ti.2. per totũ, & maximè l.1. & l.ius dandi. Itẽ q̃ dẽ de decreto facit inf.de bon. poſſ.l.3.§. pe.& quis ordo in bo. poſſeſſ.l. 2.§. dies, & §.in bonorũ. Sed contra ad idem.ſu.de tu. l.qui hẽt.§. pe. Sol. vt ibi. Et eodem mõ tñ. ad id, q̃ eſt inf. tit. 2. l. nec mandãte §. pe. eſt. & aliud neceſſe. vt if.Iu.& cu. da. ab ijs l.ſcire. §. pe. Acc.

2† 14.P.

IN caſi mando.] CASVS. Quamuis in confirmando tutore inutiliter dato a patre naturali, & legitimo non debet fieri inquiſitio, vt dictum eſt ſup.eo.l.3. & l.ſi filio. & l.1. §. & ſi quidem, tamen iſtud in ea confirmatione dẽt inquirere iudex. i. Vtrum durauit patris voluntas, qui inutiliter tutorem dedit, an non. & ſi quidem durauit, confirmabit tutorem ſine aliqua alia inquiſitione. Si aũt nõ durauit, & hoc apparet aperte, non confirmabit. Sed quid ſi non apparet aperte, quod durauit, vel nõ? Certè aut aliquid accidit in perſona tutoris poſt dictã dationem inutilem, q̃ ſi ſciuiſſet teſtator, bene vetuiſſet eũ eſſe tutorẽ: aut non accidit, ſi accidit, puta quia factus eſt tutor pauper: aut apparet prædictã dationẽ inutilẽ, eo q̃ malos mores hẽt tutor, quos neſciebat pater, cũ dabat eũ tutorẽ: vel natæ ſunt inimicitiæ inter patrem & tutorẽ, vel eũ fiſco cõtraxit tutor, poſtquã datꝰ fuit tutor: certè in his caſibus & ſimilibus, aut deceſſit prſtatim facto teſtõ: aut multum vixit poſtea. Primo caſu præſumimus patrẽ ſciuiſſe dicta vitia tutori ſuperueniſſe: ſicque præſumimus duraſſe patris voluntatẽ: tum.n.nõ habuit ſpatium remouendi tutorẽ, hoc caſu p̃ſumimus eũ ſciuiſſe dicta vitia, vt dictum eſt: quia ſi hñret ſpatium, & non remoueret, præſumeretur neſciuiſſe. nullus.n. eſſet tam prauus qui ſi haberet ſpatium remouẽdi tutorẽ, cui ſuperuenerunt dicta vitia, & ſciret ea ei ſuperueniſſe, quin benè remoueret eum. Secundo autem caſu. ſ. q̃n multum vixit pater, poſtquam dedit inutiliter tutorem, vi pater ignarus dicta vitia tutori ſuperueniſſe, quia cum non remouit, cum haberet ſpatium: ſi eſt ignarus, vel præſumitur ignarus, vt dixi, ergo non confirmatur immò validitatem pupilli Prætor debet ſequi, & non

3† Mortuus P.F.

4† Facultatum P.F.

Hermogen. libro 2. iuris Epi.

LEX VII.

NAturali[a] filio, cui nihil relictum eſt,[b] fruſtra tutor à patre datur, nec ſine inquiſitione confirmatur.

Hic ponitur forma, quomodo tutor confirmatur, ex inquiſitione. Bar.

¶Si q̃ratur, an ex inquiſitione rectè datus ſit[c] tutor, quatuor hæc conſideranda ſunt, an is dederit,[d] qui dare potuit, & ille acceperit, cui fuerat dãdus, & is datus[1†] ſit, cuius dãdi facultas erat, & p̃ tribunali decretũ interpoſitũ ſit.

Li. et pater dederit tutorẽ filio: tamen inquiri debet, an voluntas patris mutata fuerit, vel mutari debuerit: maximè ſi diu poſt teſtamentum factũ deceſſerit. h.d. cũ duab. legibus ſequentibus. Bar.

Triphon. lib. 7. [2†] diſputatio.

LEX VIII.

IN confirmando tutore hoc Prætor inquirere dẽt, an durauerit patris voluntas, q̃ in facili[e] eſt, ſi proximo mor ti[3†] tpe tutores nõ iure, vel curatores ſcripſerit p̃. Nã ſi aũ annos,[f] vt medio ſpatio potuerit facultatũ[4†] tutoris nõ iure à p̃ædati fieri diminutio, vel morum ante celata, vel ignorata[5†] emerſerit improbitas, aut inimicitiæ cum patre exarſerint.[6†]

Paulus. 7†

LEX IX.

VEl cum fiſco aliquẽ contractum damnoſum[8†] miſcuerit.[g]

Triphoninus. 9†

LEX X.

VTilitatem[h] pupillorum Prætor ſequet,[10†] non ſcripturam teſtamenti, vel codicillorum. Nã patris voluntatẽ Prætor ita accipere dẽt, ſi non fuerit[11†] ignarus. ſ. eorum, quæ ipſe[12†] Prætor de tutore cõperta habet.[i] Quid denique ſi poſtea de eo Prætor, quem teſtamento, codicillis ve non iure dedit, ſcripſit tutorem eſſe nollet? Nempe non ſequitur primam voluntatem Prætor, à qua pater diſceſſit.[k]

Curator datus à patre non debet ſatiſdare rem pupilli ſaluam fore: ſed de fideicommiſſo reſtituendo ſibi relicto, ſi curam dimiſerit. Bar.

Scæuola. [13†]

LEX XI.

QVidam[l] [14†] teſtamento nepotibus curatorem

b *Nihil relictum eſt.*] alioquin confirmatur ſine inquiſitione, vt C.e.l.fi. & C. qñ mu. tut. offi.l.1. in princ. ſi aũt nullum reliquiſſet, mater vocaretur ad tutelam, vt C. qñ mu.tu. offi. fun. l.fin. Vel dic, q̃ ſi eũ inſtituit, vel aliquid ei reliquit, cõfirmatur: ſed cum nihil, etiam cũ inquiſitione confirmatur, vt hic dicit, vel dic, vt in matreno. ſup.eo.l.tutores.

c *Datus ſit*] à iudice.

d *Quis dederit*] Quis poſſit dare, & cui, & quis dari, hẽs inf.ti.2. per totũ, & maximè l.1. & l.ius dandi. Itẽ q̃ dẽ de decreto facit inf.de bon. poſſ.l.3.§. pe.& quis ordo in bo. poſſeſſ.l. 2.§. dies, & §.in bonorũ. Sed contra ad idem.ſu.de tu. l.qui hẽt.§. pe. Sol. vt ibi. Et eodem mõ tñ. ad id, q̃ eſt inf. tit. 2. l. nec mandãte §. pe. eſt. & aliud neceſſe. vt if.Iu.& cu. da. ab ijs l.ſcire. §. pe. Acc.

e *In facili*] i. facilè ſciri poteſt. vel ſecundum Ro. ſubaudi. ſ. duraſſe voluntatem.

f *Aut annos*] ſ. plurimos pater tutores dederit. & facit ad ea, q̃ ſequũtur. ĩ. de admi. tutoribus. §. ĩ. & ſu. ti. l.1. p̃. & ĩ. de adimẽ. leg. l. 3. §. fin. & l. 4. licet ſit arg. cõtra in eo. ti. l. ex parte. Sed dic vt ibi. Itẽ facit. C. de ſuſpe. tut. l. ẽs. & ſu. de interrog. ac. l. de ætate. §. excã. & ĩ. vt in peſ. leg. l. ſi is a quo §. fin. & l. ſeq. & ĩ. vbi pup. edu. l. 1.

g *Vel cum. Miſcuit*] ſ. tutor. & dic, q̃ ideo nõ cõfirmatur, quia ſe excuſat occaſionẽ cõtractꝰ talis, vt C. ne tut. vel cu. l. 1. in fi. & C. q̃ da. tu. poſſ. l. 1. in quoſdã. ſed non placet, quia ibi de ẽctu veſtigali. hic de alio. Itẽ illa lex aliter intelligit, vt no. C. de excu. tu. l. coloni. Sed hoc iõ, quia damnũ eſſet pupillo, quia fiſco oia bona ſecũ cõtrahẽtis obligãtur, vt C. q̃ b. ex cau. pignus tacitũ. l. 1. idẽ in pupillo, cui bona tutoris ita citè pro adminiſtratione tenenti, vt C. de admi. tu. l. pro offi. ſed quia potior eſt fiſcus tpe. ergo & iure, ſm reg. C. qui pot. in pig. ha. l. ſi fundũ, quia ſic eſt priuilegiatꝰ fiſcus, vt pupil. Item q̃ dicit dãnoſũ. ſubaudi maximè, q̃ de facili poſſet eſſe dãnũ pupillo: vt prima facie apparet. Azo. p̃dicta hñt locũ: q̃n ante aſſumptionẽ tutelæ cõtrahit cũ fiſco. ſi aũt poſtea. tenet falſi. vt ĩ. de fal l. 1. §. pe.

h *Vtilitatem*] Continuatur cũ præcedenti l. & facit ad legem. ſũ q̃ magis mens, quã verba eſt inuẽdã. vt ĩ. de adim. leg. l. 3. §. conditio. & de annu. leg. l. 7. §. fi. & Inſti. de le. pa. in. & legib. quas dixi in d. l. in confirmãdo. in fi. i *Habet*, id eſt, ſtendum iudex. vt ſup. de offic. Præſid. l. iuſticias. §. veritas. Accur.

k *Diſceſſit*, ſic ſup. de teſta. in. l. ſi hæreditas. §. 1.

l *Quidam*] CASVS. Titius dedit curatorem in teſtõ ſuo filiis fratris ſui & filiis filiæ &c. rogauit eum per fideicõmiſſum, q̃ dictam curã adminiſtraret. & ei curatori reliquit fideicõmiſſum de decem. poſtea dictus curator confirmatus eſt a Prætore cum inquiſitione, ſicut dẽt fieri, cũ ab extraneo curator datur ſu. eo. l. 2. in fi. Quæritur nunquid adminiſtrator teneatur, ſicut per fideicommiſſum rogatus fuit a teſtatore. & diſtinguit, aut vult hîc fideicommiſſum de decẽ ſibi à teſtatore relictũ, aut non. Primo caſu cogitur adminiſtrare, ſecundo non. Sed nunquid tenetur ſatiſdare adhuc? certe non propter hoc, q̃ fit curator, quia cum inquiſitione fuit confirmatus, vt dictum eſt. Ita ſi habet iam apud ſe fideicõmiſſum de decẽ prædictis & non vult adminiſtrare, & ſic tenet inſtituere pupillo reſtituẽdũ bene ſatiſdet. Viuia.

l *Quidam*] alias quædam, & alias auia.

a *Reli-*

a *Relicto*] ad hoc, vt sit curator: alioquin cessat hæc lex: vt infra de ijs, quibus, vt indig. l. post legatum, §. amittere.

b *Non esse*] recte dicum ab auo. Azo. vel à patruo, vel ab auo cum curator non possit testõ dari, vt Instit. de cura. §. 1.

c *Suscipere*] per confirmationem iudicis.

d *Paratus esset.*] Hoc intellige cum accepit legatum, ignorans se curatorem datum in testõ: alias non posset relinquere curã, cum legatum recepisset? vt inf. de ijs, quib. vt indig. l. post legatũ. §. amittere. Azo.

e *Debeat*] Rem pupilli saluam fo. quod post confirmationem esset faciendum, si fieri dẽret, vt & excusatio, vt inf. de excus. tu. l. Nescimus. Acc.

f *Non debere*] satisdare rem pupilli salvo & est ratio, quia cũ inquisitione confirmatur, vt sup. eod. l. 1. 2. 3. & 4. & sup. tit. 1. l. qui tutelam, §. fin. & Instit. de cura. §. 1. sed & datus ex inquisitione non satisdat, vt Inst. de satisd. tuto. & cura. §. 2. Azo.

g *Peti*] i. repeti.

h *Fideicommissi*] restituendi minori, si eius curam nõ gerere voluerit. Azo. & facit inf. de fideicommiss. lib. l. generaliter. §. si quis alienum. ibi, & si legatum, & C. de leg. l. si legatarius, & su. tit. 1. qui tutelam. in prin. & dic vt ibi. Itẽ contra su. eo. l. tutores, vbi dicit eũ satisdare debere, sed iudicio vt ibi dicitur.

i *Heredi*] ij qui sunt agnati & cognati naturales: nam quidam sunt agnati tantum, vt adoptiui, & hi nõ vocantur, alij cognati tantum, nec hi vocantur.

k *Item ijs*] aliàs, i. ijs &c. alias item ijs &c. & da exemplũ de patre, qui emancipauit filium contracta fiducia, vt Instit. de leg. agna. succes. §. fin.

m *Prouidentia*] i. ratione naturali, vt ponitur. C. de in ius vocã. l. 2. & sup. de iust. & iu. l. pen. in princ. Sed hodie sicut hæreditas agnatione non inspecta proximis defertur, sic & tutela, vt in Auth. de hær. quæ ab intesta. C. ex his, colla. 9. sed secundum iura ista secus, quia non succedebant cognati, vt C. eod. l. 2. Sed numquid agnatis deficientibus poterant admitti cognati ad tutelam: nam ad hæreditatẽ admittebantur, vt Instit. de succes. cog. & inf. quis ordo in bon. pos. ser. l. 3. in princ. Fortè non quia ex lege nõ vocantur cognati ad successionẽ, sed per Prætorẽ tantum, sed tutela a testatore, vel à iudice, vel a lege defertur. Item non inuenitur aliquem de cognatis vocari ad tutelam ex lege aliqua. Azo. Sed arg. contra sup. de cap. dimi. l. tutelas. ibi, ex nouis, &c. sed nec ibi poni potest de hoc exemplum.

n *Consanguinea*] i. soror, vt Instit. de leg. agna. suc. §. cæterũ. in princ. & facit ad hoc, & ad sequẽs. §. fin. inf. e. l. pe. & Instit. de legi. pa. tu. §. fi. Item, & no. ℣ hæreditas ad ꝓximũ defertur, vt C. de legit. hære. auth. post fratres. & Instit. de legit. agn. suc. in princ. & §. si plures.

o *Non defertur*] quia proximior speratur reddi, vt infra de bonis liber. l. si necem. §. si deportatus. Sed certè non est bona ratio, licet quidam approbent eam, vt inf. eod. l. 3. §. non tantum autem. Azo. sed ibi non erat spes possiliminij.

p *A Prætore detur*] Nisi sint compatroni, apud quos remanet tutela, vt inf. l. 3. §. si duo. & facit sup. de test. tute. l. si quis sub condi. Accur.

q *Latitauit*] i. turpiter se occultauit, vt inf. quibus ex cau. in poss. ea. l. Fulcinius. §. quid sit.

r *Seruum*] suum, s. rogati, quo casu ex senatusconsulto facto ab Aemilio Vinco. & Iulio Seuero Consulibus, peruenit ad libertatem, vt inf. de fideicomm. liber. l. ſ eum. §. si quis, sunt. & alia senatusconsulta, vt Instit. de fideicom. lib.

s *Non habere*] est tamen libertus eius, qui manumittere debuit, vt infra. de fideicommiss. liber. l. in fideicommissariis, sic, & supra de in ius vocan. l. sed, & si hac in si. primi respon.

t *Tergiuersatio*] i. dolus, & fraus.

u *Subuertere*] id est, in totum desistere à præstatione libet-

---

1† Respõdit P. F.

2† Respõdit. p. F. * C. cõcor. e. Ita nunc in §. sicõtra patrẽ

3† Posset P. F.

* Affer huc C. li. 5. tit. 30. instit. tur. 25. 16. 17 18. 19. Vlpia. 2. §. 2. 3. & seq. Vide in hunc tit. Cuia. & Gothofre.

4† Li. 14 ad Sabi.

5† abagnatis P. F.

6† Id est ijs &c. P. F.

7† Possint. P. F.

8† Idẽ in libertinis. si sit patrona, & patroni filius: nã tutelam patroni filius, hæreditatem patrona obtinebit.

9† Tantundẽq. P. F.

10† Interdũ autem etiã. P. F.

11† Cũ seruum suũ rogatus &c. P. F.

12† Fideicommissã libertatẽ velint. P. F.

dedit, fideicommisso ei relicto. [a] quæsitum est, an administrare curator compelli debeat? Respondi [1†] curatorem quidem non esse: [b] sed cum aliquid testamẽto ei datum esset, teneri eum ex fideicommisso, si non curam suscipere: [c] nisi id, quod ei datum esset, nollet petere, aut reddere paratus esset. [d]

¶ Item quæsitum est, an iste curator satisdare nepotibus debeat? [e] Rñdi, [2†] quasi curatorem non deberc, [f] * sed, cũ fideicommissum peti [g] ab eo possit [3†] fideicommissi [h] nomine satisdare debere.

[a] De legitimis tutoribus.

TITVLVS IIII.

Legitima tutela ex verbis, et ex mente leg. xij. tab. defertur cognatis, ad quos defertur hæreditas. fallit, si mulier est in medio. Bar.

Vlpianus. [4†]

LEX I.

LEgitimæ tutelæ lege duodecim tabularum [5†] agnatis [i] delatæ sunt, & consanguineis, [k] item patronis, item ijs, [l] [6†] qui ad legitimam hæreditatem admitti possunt. [7†] Hoc summa prouidentia, [m] vt qui sperarent hanc habere successionẽ, ijdem merentur bona, ne dilapidarentur.

¶ Interdum tamen alibi hæreditas est, alibi tutela, vt puta si consanguinea [n] pupillo sit. Nam hæreditas quidem ad agnatam pertinet, tutela aũt ad agnatũ. [8†] Idẽ in libertinis. si sit patrona, & patroni filius: nã tutelam patroni filius, hæreditatem patrona obtinebit. Tandem [9†] erit, & si sit patroni filia, & nepos.

Spes primi legitimi facit tutelã non deuolui ad sequentem, sed esse locum dationi. B.

¶ Si apud hostes sit frater, inferioris gradus agnato tutela non defertur. [o] Nam, & si patronus apud hostes sit, patroni filio tutela nõ defertur, sed interim à Prætore datur. [p]

Licet patronus propter delictum priuetur iure succedendi, non tamen priuatur onere tutelæ. Bar.

¶ Interdum ẽt [10†] sine hæreditate tutela defertur. interdum hæreditas sine tutela. vtputa in eo, qui latitauit, [q] [11†] cum seruum [r] rogatus esset manumittere. Nam generaliter Diuus Pius rescripsit Aurelio Basso, ius patroni eum non habere [s] his verbis, Plane tergiuersatio [t] eorum, qui subuertere [u] fideicommissariam libertatem voluerunt, [12†] eo modo puniatur.

DE LEGITIMIS tutoribus.

Legitima.] CASVS. Dicitur hic, quod per legem xij. tabu. deferũtur agnatis tutelæ agnatorum parnulorũ. Item & tutelæ libertorum parnulorũ defertur patronis: nã cum isti agnati, & patroni succederent eis, si morerentur. bonũ est, quod bona eorum custodiant, quandoque tamen est aliquis, qui speret habere hæreditatem, non tamen subit tutelam, vt dicit littera vsque ad §. si apud, vbi dicit, quod agnati proximiores debent subire tutelam. & alij cessare ab ea, ad eo, quod si proximior non potest gerere, vt quia sit ab hostibus captus, non habet locum sequens. immo alius datur a iudice. Item sicut euenit aliquando, quod quis habeat hæreditatem, & non tutelam, vt dixi, ita euenit econtrario, vt quis habeat tutelam, & non hæreditatem. & de hoc vnũ ponit exemplum. Item & habet quis hæreditatem quandoque, & non tutelam, & de hoc ponit aliud exemplum, & h. d. vsque in fi. in secunda lege dicit, quod tutela legitima perit etiam minima capitis diminutione pupilli. Viuia.

i *Agnati*] sunt aũt agnati &c. vt inf eo. l. sunt aũt, & dãt legitimi, vt instit. de leg. ag. tu. in prin. sic, & bo. pos. vñ agnati vocatur vnde legitimi, vt su. vñ legi. in rub. & vnde cognati, l. legitimos, & dic si sint idonei, non alias, vt C. eod. l. fin.

libertatis fic ff. ad turpil. l. 1. §. tergiuerſatio.

a *Aſſignatus ſit*] quod fieri poteſt: vt ff. de aſſi. li. l. 1. in prin. & facit ff. eo. l. tutela. §. 2. & Inſt. de leg. pa. tut. §. fi. Sed contra. inſ. tit. 1. l. ſi impuberi. §. quamuis. Sol. vt ibi.

b L *Egitimã diminutione*] etiam minima, vt ſit arrogatus. vt ſup. de tut. l. ſi arrogati. in prin. & idem in cæteris tutelis, quod in legitimis. & idẽ i cap. di. tutoris legitimi. in aliis ſecus. vt ff. de cadim. l. tutelas. & Inſt. qb. mo. tu. ſi §. ſimili modo. nam & in alio differt legitima ab aliis, quia hæc trãſit ad liberos, & cæteræ non, vt ff. de tu. l. antepen. & inſ. l. proxi. §. ſi duo. & facit Inſti. eo. §. fi.

1† Nollãt. F.

2† Adſignatus. F. Flo.

3† Lib. 37 ad Sabi.

T *Vtela*] CASVS. Tutela, q̃ deſert patronis ex l. xij. tabu. vt dictum eſt in l. 1. datur eis ideo, quia ſperant hſditatem libertorum habere: vt & ibi dictum eſt. ſi ergo non ſperant hîc hæreditatem, non habebunt tutelam. ponit ergo tria exempla de illis patronis, qui ſperant hæreditatem hîc liberti. & ideo vocãtur ad tutelam. poſtea ponit exemplũ de illo: qui ſperat habere hæreditatem: & non ſubit tutelam.

4† Lib. 48 ad Sab.

5† E lege xii. tabu. F. F.

6† Hæreditarium. F. F.

¶ *Si duo*] Titius, & Sẽpronius, & Seia manumiſerunt ſeruum cõem impuberẽ: certè mulier patrona nõ erit eis tutrix: alij patroni ſic. Sed quid ſi vnus de patronis deceſſerit filio relicto, vel ab hoſtib. captus fuerit, vel in ſeruitutem redactus fuerit? certè filius eius non ſuccedet loco ſui in tutela: imo patroni ſui perſtites adminiſtrabũt. Si aũt oẽs patroni decedant, filij eorum ſuccedunt eis in tutela. & ſi vnus patronus relinquat filium, alter nepotem, ſolus filius habebit tutelam; ſicut eſſet in hẽditate. Quid ſi vnius patroni mortui filius ſit remotus, vel excuſatus à tutela: nũquid hẽbit nepos ex alio? & dicit qd non: immo dabit à iudice: ſi aũt mortuus ſit filius vni⁹ pꝛoni mortui, vel capite diminutus, hẽbit locũ nepos ex alio pꝛono. ¶ *Si pareat*] Emancipaui filiũ meũ impuberem: certe eo mortuo eius legitimus. Si aũt ego moriar fratres ſui erũt tutores eius fiduciarij. & quod dixi in filio, habet locũ in filia & nepote, & in nepte, & in ſequentib. h. d. ſẽ l. ſeq. Vtilia.

LEX I.

LEgitimam tutelam capitis diminutione [b] pupilli etiam ea, quæ ſalua ciuitate contingit, amitti, nulla dubitatio eſt.

Ex lege dicitur, quod ex mente eius colligitur, licèt verba deficiant. Bart.

Idem. 4 †

LEX III.

TVtela legitima, quæ patronis defertur, 5 † lege duodecim tabularũ, nõ quidem ſpecialiter, vel nominatim [c] delata eſt, ſed per conſequentias [d] hæreditatum, 6† quæ ex ipſa lege patronis datæ ſunt. Ergo manumiſſor ex legem duodecim tabularum tutor eſt, ſiue ſponte, ſiue etiã compulſus [e] ex cauſa fideicommiſſi manumiſit.

Contumax in manumittẽdo priuatur hæreditate, ſed non tutela, niſi in totum ius patronatus perdat. Bart.

¶ Sed & ſi hac lege emit, [f] vt manumitteret; & ex conſtitutione D. Marci ad Auſidium [g] Victorinum peruenit ad libertatem, dicendum eſt tutorem eſſe. [h]

¶ Planè ſi fortè ex Rubriano Senatuſconſulto [i] peruenerit ad libertatem non habebit tutorem eum, qui rogatus eſt, ſed Orcinus libertus effectus [k] ad familiam teſtatoris pertinebit. [l] in qua ſpecie incipit tutela ad liberos patroni primos pertinere, quæ ad patronos non pertinuit. Quod quidem in omnibus Orcinis libertis locum habet teſtamẽto manumiſſis.

Si plures ſunt patroni, omnibus defertur tutela: & aliquo deficiente remanet apud cæteros, & omnib. deficientibus, vadit ad liberos eorum per eundem modum, per quẽ defertur hæreditas. Bart.

¶ Si duo, plures vè manumittant, omnes tutores ſunt. Sed ſi mulier ſit inter manumiſſores, dicendum eſt, ſolos maſculos [m] fore tutores. ¶ Sed ſi aliquis ex patronis deceſſerit, tutela penes cæteros patronos eſt, quamuis ille filiũ reliquerit. ¶ Sed & ſi ab hoſtibus fuerit captus, interim ſoli compatroni tutores ſunt. Simili modo, & ſi in ſeruitutem redactus ſit, apparet cæteros eſſe tutores. Sed ſi omnes patroni deceſſerint, tunc tutela ad liberos eorum incipit pertinere. proinde ſi alter nepotem reliquerit: vtrum ad ſolum filium, an verò, & ad nepotem tutela pertineat, quia & nepos in familia patris ſui proximus eſt: hoc apparebit ex legitimis hæreditatibus. [n] legitima autem hæreditas ad ſolum filium pertinet. ergo & tutela ad ſolum filium deſcendit: poſt filium tunc ad nepotem.

Si primus legitimus deſinat, facto iudicis hoc principaliter agentis: locus eſt datiuo, non ſequenti legitimo: ſecus ſi deſinit caſu naturali, vel ciuili, iudice hoc principaliter non agente. hoc dicit cum §. ſeq. Bart.

b *Egitimã diminutione*] etiam minima, vt ſit arrogatus. vt ſup. de tut. l. ſi arrogati. in prin. & idem in cæteris tutelis, quod in legitimis. & idẽ i cap. di. tutoris legitimi. in aliis ſecus. vt ff. de cadim. l. tutelas. & Inſt. qb. mo. tu. ſi §. ſimili modo. nam & in alio differt legitima ab aliis, quia hæc trãſit ad liberos, & cæteræ non, vt ff. de tu. l. antepen. & inſ. l. proxi. §. ſi duo. & facit Inſti. eo. §. fi.

c *Nominatim*] i. ex verbis legis. vt Inſt. l. de legi. pa. tu. alibi dicitur deferri nomine naturaliter deſignato. vt ſup. de tu. pupi. dimi. tutelas. Accur.

d *Sed per conſequentias*] & ſic ex mente: quod tantum id eſt valet: vt ff. de verb. ſig. l. nominis. §. 1.

e *Compulſus*] quia etiam ad hæreditatẽ tunc admittitur: vt C. de bonor. poſſ. ſ. tabu. libe. l. 1. & ff. de ſuis & le. l. inteſtato. Accurſius Florentinus legum Doctor. f *Emit*, non ſuis nũmis. ſed ſeruis connitentibus oculis: quia tunc quando fui emptoris, locum habet conſtitutio Diuorum fratrum ad Vibium Maximum miſſa. vt ff. de manumiſſ. l. 4. & pro patrono tunc non habetur: vt ſup. de in ius voca. l. ſod & ſi hac. & ſic eius hæreditas ſibi nõ defertur, ſed tutela ſic: vt dicitur in eo, qui conſequitur libertatem ex Aemiliano, ſeu Vinciano Senatuſconſulto. vt ſup. eodem l. 1. §. interdum: neque enim immunitatem pœna tribuere dẽt: vt inſ. de interdi. & relega. l. relegatorum. §. fin. Argum. ff. de ſuſp. tut. l. decreto. & de excuſatur. l. ſed & miles. §. ſed ignominia: ſecus aũt eſt in Rubriano, vbi nec tutor eſt: vt inſ. proxi. §.

f *Ad Auſidium*] vt C. ſi mancipium ita fuerit alienatum l. 2. Hug.

g *Victorinum*

h *Tutorem eſſe*] & ad hæreditatem admittitur. vt inſ. de ſuis, & leg. hæri. l. inteſtato. §. is planè.

i *Ex Rubriano Cenatuſc.*] qd habet locũ cum ſeruum teſtatoris legatus ſit manumittere, vt inſ. de fideic. li. l. cum verò. §. ſubuentum.

k *Sed Orcinus libertus effectus*] i. directò manumiſſus: vt Inſti. de ſingulis rebus per fideicommiſſum relictis. §. libertas. & §. qui directè. Accur. Floren.

l *Pertinebit*] & ſi filius defuncti ſit, non vt patronus, ſed vt patroni filius ad ius liberorum venit. vt inf. de fideicom. liber. l. filius. §. erit. & facit inſ. tit. 1. l. ſi impuberi. §. 1.

m *Soli maſculi*] facit. ff. l. 1. §. interdum. & §. fi. & Inſti. de leg. pa. tu. §. fi. & inſ. eo. l. penult.

n *Hereditatibus*] quæ patronis deferuntur in bonis libertorum.

libertorum vt hic & ff. de ope. lib. l. à duob. & de bonis. lib. l. libertinus ſect. & l. ſi libertus præterito. §. 1. aliud eſt in hæreditatibus, quæ deferuntur agnatis in bonis agnatorum vt ff. de coniun. cum emancip. l. 1. §. liberos autem.

a *Deferu-*] qui erunt datiui, ſic ff. de teſta. tute. l. ſi quis ſub conditione.

b *Diminutione*] etiã minima, vt ff. l. proxi. & facit ff. de tute. l. ſi arrogati.

c *Leges mi*] eſt ergo ex mente, non ex verbis legis, quia deſinit eſſe agnatus hoc iure: ſed hodie vere legitimus dici põt: vt Inſti. de legi. agn ſuc. §. fi. & facit l. ſi ſtit. de legi. patro. tu. Accur.

d *Quo defuncto. fiduciarij*] quare non legitimi ſicut filij patroni ſunt legitimi? Rñ. vt Inſti. de fidu. tute. Item eſt alia ratio, quare non ſunt legitimi, quia deſierunt eſſe agnati inter ſe hoc iure: vt C. de inof. teſt. l. fratres. hodie ſecus, vt C. de legi. tut. l. 4. & ſic poteſt dici legitima, vt C. de excep. l. aduerſus.

2† Habet P. F.

L *Legitimi*] CASVS. Legitimi tutores ita appellantur, quia lex eos dat & non homo: ſed ipſi benè tenentur ſatiſdare, etiam ſi ſint patroni, qui ſunt tutores liberorum. Il

*Vide pro hoc loco, quæ adnotat Cuiac. Inſt. de fiduc. tute.

tamen ſint viles perſonæ: aliàs non. Secũdo quæritur an vni de legitimis tutoribus poſſit committi ſoli adminiſtratio? & certè ita, ſi vult iudex & idem eſt in datiuis. item nunquid vnus de legitimis, vel datiuis poteſt alijs offerre ſatiſdationẽ, & ſolus adminiſtrare? Et dicit quod nõ: ſi ſatiſdederit aliquis eorum, cum eis ſuit cõmiſſa adminiſtratio. Si autem patroni ſunt legitimi tutores liberti, non poterit vnus alij taliter offerre ſatiſdationem, & ſolus adminiſtrare. Vltimo dicit, quod legitimo tutore capite diminuto & ſic fi

*Facit ad hũc tex. c. 3. cum gl. ſup. verſ. clerici in fi. ext. de procu.

nita tutela, habet locum actio tutelæ, ac ſi pupillus exceſſiſſet ætatem. Vinia.

e *Fecit tutores*] debent ergo accedere ad adminiſtrandũ: vt tamen tria faciant prius, ſcilicet accipiant res per decretum iudicis, item faciant inuentarium vt C. arbi. tut. l. fin. Item iurent, vt in Auth. vt ij qui ob. §. fin. collatio. 6. item quartum quod ſatiſdent ſecundum quod ſubijcit.

ADDITIO. Dic quod etiam requiritur vnum, ſcilicet quod tutor promittat pupillum indefenſum non relinquere: vt C. de admin. tut. l. tutor qui reperiorum. & quidam volunt quod illa verba pönantur formalia, quod promittat pupillum defendere ſine vlla cunctatione. tamen non credo quod ſit neceſſe. Si ponantur verba æquipollentia, quia iura conſiderant effectum, non formam verborum; vt C. de teſta. l. omnium. & l. quoniam dignum, ſecundum Bald. hic.

f *Sed hoc cauſa cognita*] de perſona & de modo ſpecificauit: de cauſa dic, quia forte non diligit pupillum. vt ar. infra eo. tit. 1. l. ſi tutor puberi vel videtur affectare, vnde videtur ſuſpectus, vt ſupra de procurato. l. quæ omnia. & facit ſupra de tranſactio. l. cum hi. §. in cauſa. & §. modus & §. ſed & perſonarum. & facit ſupra de teſta. tut. l. teſtamento. & Inſtit. de ſatiſd. tu. §. 1.

3† Et maximè P. F.

g *Decerni tutela*] ideſt tutelæ adminiſtratio.

h *Clauſulam*] quam habes ſupra de teſta. tute. l. teſtamento datus & l. ſi nemo. §. 1.

4† In hiis P. F.

i *Satis non dederint*] ideſt ſi nullus ſatiſdedit. æquipollent enim, omnis homo non currit: & nullus homo currit. præterea quoties ſignificatio ſumitur ex vniuerſo, in quo aliquid falſum eſt, totam orationem falſam efficit: vt infra de rebus dub. l. ſi is. §. verum. Sed quid ſi quidam ſatiſdederunt, qui dam non? Reſpon. inter eos, qui non ſatiſdederunt, admitti ſuperiorẽ clauſulam. Azo. & die non ſatiſdederunt, quia non fuit petita, vel quia non potuerunt, vel quia ad tempus fuerit præfixa, quod finitum eſt.

5† Vel potuerunt & noluerũt, eſt in P. F.

k *Satiſdatio*] accipe poſſe dici. &c. nonnunquam enim. &c. & eſt interpoſitio.

6† Poſſe dici ẽt in his. quo caſu. &c. P. F.

l *Petitur*] vt ff. eod. l. 2. reſpon.

m *Non potuerint*] de facto, vel de iure: quia dati ſunt ex inquiſitione, quando non ſatiſdant: vt Inſtitu. de ſatiſdat. tuto §. primo. ſed ſine inquiſitione dati non deberent adminiſtrare, niſi ſatiſdederint: ita iure debent temperari: vt C. de tut. vel curato. qui ſatis non ded. l. tutor qui. & l. ſecunda.

n *Non eſt*] nunc: quia non fuit, vel deſiit, vel eſt, ideſt extitit: vt ſit ter. tum adiacens. ſic ff. de leg. 3. l. cum ita.

o *Satiſdare*] quia ſi non ceſſat: vt ff. in prin.

Ex

7† Alias amittat.

1 *Quæri poteſt, ſi patroni filius ſit remotus, vel excuſatus, an nepoti tutela deferatur? Et Marcellus in ſnĩa eſt, vt ſuccedi non poſſe ſcribat. idcirco. n. abierũt à tutela, vt alij i locũ eorũ dẽtur,* [a] *nõ vt & ſucceſſio admittat* [7†] *Non tantũ aũt morte, verũ ẽt capitis diminutione* [b] *ſucceſſio debet in legitima tutela admitti. Quare, ſi proximior capite diminutus eſt, qui poſt eum eſt, ſuccedit in tutelæ adminiſtratione.*

Pater eſt legitimus tutor filij emancipati: frater fratris emancipati eſt tutor fiduciarius. h. d. cum l. ſeq. Bar.

¶ Si parens filiũ, vel filiã, vel nepotẽ, vel neptem, vel deinceps impuberes, quos in ptãte habebat [2†] emancipet, vicẽ legitimi [c] tutoris ſuſtinet.

Modeſtinus lib. 4. differen.

LEX IV.

QVo defuncto, ſi liberi pfectæ ætatis exiſtãt; * fiduciarij [d] tutores fratris, vel ſororis efficiuntur.

Tutores legitimi conſtituũtur ipſo iure per legem, non tamen poſſunt adminiſtrare, niſi ſatiſdent: quæ ſatiſdatio à patrono, cauſa cognita, non exigitur. Bar.

Vlpia. libro 35. ad edict.

LEX V.

LEgitimos tutores nemo dat, ſed lex duodecim tabularũ fecit tutores. [e] Sed etiã hos cogi ſatiſdare, certũ eſt: inſtãtum vt ẽt patronũ, & patroni filiũ, cæterosq; liberos eius cogi, rẽ ſaluã, fore, ſatiſdare, pleriſq; videatur. Sed hoc cauſa cognita [f] *Prætoré

8† Et maximè P. F.

9 *Statuere debere, melius eſt, vtrũ debeat ſatiſdare patronus liberiq; eius, an non: vt ſi perſona honeſta ſit, remittatur ei ſatiſdatio; maximè, [8†] ſi ſubſtãtia modica ſit. Si aũt patroni perſona vulgaris, vel minus honeſta ſit dicendum eſt, ſatiſdationem locum habere; vt aut modus tutelæ, aut perſona, aut cauſa admittat ſatiſdationem.*

Vni e. tutoribus legitimis ex cauſa poteſt decerni adminiſtratio: & ſe inuicem poſſunt prouocare ad ſatiſdationem, niſi ſint patroni. Bar.

¶ In legitimis, & in ijs, [4†] qui à magiſtratibus dantur, quæſitũ eſt, an vni decerni tutela [g] poſſit. Et ait Labeo, & vni rectè tutelã decerni. poſſe enim aliquos, vel abſentes, vel furioſos eſſe: quæ ſententia, vtilitatis gratia, admittenda eſt: vt & vni decernatur adminiſtratio. An ergo & prouocare ſe inuicem, ſecundum ſuperiorem clauſulã, [h] poſſint? Et magis eſt, vt ſi omnes ſatis non dederint, [i] [5†] vel potuerint, & noluerint: vel ſi finita ſit ſatiſdatio, nõ nunquam enim ſatiſdatio [k] ab eis non petitur) [l] aut ſatis deſinat eſſe cautum, aut magiſtratus municipales ab ijs, quos dederint, aut non potuerint, [m] aut noluerint tatis exigere: [6†] poſſit dici in his, & quo caſu cautum non eſt, [n] admittendam prouocationem. An ergo & in patronis idem ſit dicendum; maxime vbi ceſſat ſatiſdatio? [o] Et puto, in patronis

non oportere admitti prouocationem, nisi ex magna causa: [a] ne quis [b] spem successionis [c] diminuat. Nam, si patrono tutela non fuerit cõmissa, poterit per compatronũ [d] dãno affici, qui solus rem pupilli male administrarat.

Capitis diminutione pereunt legitimæ tutelæ etiam iam susceptæ. Bart.

¶ Si quis legitimus tutor capite minutus sit, [e] dicendum est, desinere eum esse iudicio tutelæ, finita tutela.

Qui nõ reliquit tutorem, est intestatus quoad tutelam, & mortuo testamentario deuenitur ad legitimos. Bart.

Paulus. [1] †

LEX VI.

INtestato parente mortuo, agnatis defertur tutela. Intestatus autem [*] videtur, nõ tantum is, qui testamentum non fecit, [f] sed & is, qui testamento liberis suis tutores nõ dedit; quantum enim ad tutelam pertinet, intestatus est. Idem dicemus, si tutor testamento datus, adhuc filio impubere manente, decesserit [g] nam tutela eius ad agnatum reuertitur.

Caius 2 † li. 1. rerum quotid.

LEX VI.

SVnt autem agnati, qui per virilis sexus plonas cognatione iuncti sunt: quasi à patre [h] cognati, veluti frater eo dẽ patre natus, fratris filius nepos ve ex eo: item patruus patrui filius, nepos ve ex eo.

Qui sunt in pari gradu agnationis, pariter vocantur ad tutelam. b. d. cum seq. B

Paulus lib. 38. ad edictum.

LEX VIII.

SI reliquero 3 † filium [i] impuberem, & fratrẽ, & nepotem ex alio filio; [k] constat, vtrosque esse tutores, [*] si perfectæ ætatis sint, 4 † quia eodem gradu sunt. [l]

Caius 5 † li. 2. rerum quotid.

LEX IX.

SI plures sint agnati proximus tutelam [m] nanciscitur: [*] & si eodem gradu plures sint, 4 † omnes tutelam nanciscuntur.

Propinquior cognatus nõ impedit sequentem, nec propinquior cognata impedit sequentem cognatum. Bar.

Hermogen. lib. 1. iuris Epitomarum.

LEX X.

AGnato propior fœmina, quo minus sit impuberis agnati tutor, non obijcitur, [n] ideoque patruus sororem consanguineam habentis, [o] fratris filij legitimus erit tutor. P Nec amita 9 patruo magno, [r] vel matertera fratris filijs, [s] ne sint tutores, obstat.

¶ Surdus [t] & mutus, nec legitimi tutores, nec testamento esse possunt, cum nec alio modo vtiliter dari possint.

Paulus. 7 †

LEX XI.

MInus autem audiens [u] potest.

---

a *Ex magna causa*] si alij sunt absentes, vel furiosi. vt supra eo. l. 3. in legitimis.

b *Ne quis*] patronus tutor. Accur.

c *Succedant*] quã haberet alter patronus in bonis liberti.

d *Per compatronum*] Sed nonne idem est in legitimis tutoribus, ideſt agnatis? Azo. Potest dici non, argumen. supra eod. leg. tutela legitima.

e *Minuta sit*] etiam minima cap. diminuta, præterquã si supersit frater, propter leg. Constan. vt C. de leg. tut. le. 3. & 4. nouissimo autem iure non sic, cum sola sit spectanda cognatio, vt in Authen. de hæred. ab intesta. §. ex his. colla. nona. & facit supra de capit. dimin. l. tutelas. & Instit. eo. §. fin. & quibus mo. tut. fi. §. simili modo. & infra de tu. & ra. distr. l. nisi §. 1.

f *Non fecit*] Item, & aliis modis, quod dic. vt Instit. de hæredi. quæ ab intestat. in princ.

g *Decesserit*] eum vnus solus erat tutor datus in testamento. nam secus si plures. vt supra de testam. tute. l. si quis sub conditione. Item benè dicit decesserit. nam non sic, si remotus, vel excusatus fuerit: tunc enim à Prætore datur, & non ad legitimum defertur. vt d. lege. si quis sub condõne. & facit Instit. eo. §. quæ autem.

h *Sunt autem a patre*] nam in agnatis cognati intelliguntur, vt genus in specie. vt infra, vode legi. le. penul. & de gradi. le. iurisconsultus. §. inter agnatos, & facit Instit. de legi. agna. succes. in princ. & Instit. eo. §. 1.

i *Si reliquero filium*] CASVS. Habebam fratrem maiorem 25. ann. & nepotem ex filio mortuo maiorem similiter, & filium impuberem; certè me mortuo sunt tutores filij mei dictus frater meus, & nepos, sunt enim impuberes in eodem gradu, quia in tertio quilibet, si autẽ plures sunt agnati, vnus tamẽ est proximior, quam alter, proximus solus habet tutelam postea reuertitur ad eos, qui sunt in eodem gradu. hoc dicit cum lege seq. Viu.

k *Si reliquero filium*] scilicet meum.

l *Gradu sunt*] scilicet filio meo nam nepos ex filio meo est mihi in secundo, filio meo impuberi est in tertio, frater quoque meus est ei in tertio. Azo. vt institu. de gradi. §. secundo, & tertio.

m *Si plures tutelam*] Instituc. de capit. diminu. tũ autem, & ibi fina. & de legi. agna. succes. §. si plures, & quære hoc, quod not. infra de tu. & rati. distra. l. si tutor. §. 1.

n *Non habetur*] & est hoc ideo, quia fœmina lapsu temporis tutelam suscipere non potest, alioquin secus, vt infra de excusatio. tutorum le. 1. in solum, §. si liberus, & supra eod. leg. prima. §. si apud, quę sunt contra.

o *Habentis*] bona littera est habens, & bona habentis, & secundum hanc dic, quod erit legitimus tutor filij fratris; fratris autem dico habentis consanguineam sororem, quæ erat illi, filio amita. Vel dic, legitimus erit tutor filij fratris: filij dico habentis sororem consanguineam & sic ipsa in secundo, patruus ijs in tertio est, & hæc verior est secundum principium le. & infra ubijcit.

p *Tutor*] Sorore consanguinea repulsa, secundum vtrumque casum.

q *Nec amita*] quæ est in tertio gradu.

r *Matertera*] qui est in quarto gradu.

s *Fratris filij*] scilicet ipsius matertera, & sunt isti in quarto gradu. vt Instit. de gradi. §. quarto. & facit supra eo. l. 1. §. interdum. Accur.

t *Surdus*] de hoc dic, vt sup. de tut. l. 1. §. 2. & 3.

u *Minus autem audiens*] ideſt iudaïce, vel parum audiens.

---

1 † Lib. 18 ad edict.

* Concer. gl. fin. ubi Et scias. q. § testatus dic. qui nullã, vel nõ iure facit testm. ext. tit. de suc. ab intesta.

2 † Al. li. 1. Inst. P. F. aliàs. 10. ob.

3 † Relinquero. P. F. Si perfectæ ætatis sint] hæc vñr addita fuisse à Tribonia no. ex Inst. de fidu cia tut. §. 4. vbi Cont. inuenit.

4 † Sunt P. F.

5 † Li. 11. ad edic. Prouinciale. P. F.

* Vide pro hoc loco Cuiac.

6 † Sunt P. F.

7 † Li. 16. ad Plaut.

DE TVTORIBVS, ET CVRATORIBVS, datis ab ijs, &c.

De tutorib. & curatorib. datis ab ijs, qui ius dandi habent, & qui, & in quib. cauſis ſpecialiter dari poſſunt.

TITVLVS V.

Is poteſt dare tutorem, cui eſt conceſſum, & illi, qui ſuæ iuriſdictioni ſubeſt. Bar.

Vlpianus lib. 39. ad Sab.

LEX PRIMA.

SIue Proconſul, [a] ſiue Præſes, ſiue ét Præfectus Aegypti, [1]† ſiue, qui Proconſulatum, [b] vel moderamen prouinciæ ipſis cã obtinet, Proconſule ſ. vel Præſide defuncto, vel quia ipſi prouincia regenda cõmiſſa eſt; [c] tutorem dare poterit, [d] Legatus quoque Proconſulis, ex oratione D. Marci, tutorem dare poteſt. Quod aũt permittitur tutorẽ dare prouinciæ Præſidi; [e] eis [f] tantum permittitur, qui ſunt eiuſdem prouinciæ, [g] vel ibidem domicilium [*] habent.

Propter abſentiam, vel appellationem aliorum, datur tutor ad tempus. Bar.

Idem. [2]†

LEX II.

CVm quidam tutores dati appellaſſent, [h] quidã autem non adeſſent: [i] D. Pius reſcripſit, dandum temporarium tutorem, [k] qui tutela fungeretur.

Magiſtratus municipales, ſi ſubſtantia pupilli non excedit quingentos, poſſunt dare tutores iure ſuo: ſinautẽ excedat, tunc dabunt iuſſu Præſidis. h.d. cum glo.

Idem. [3]†

LEX III.

IVs dandi tutores datũ eſt omnibus [l] magiſtratibus municipalibus, eoq. iure vtimur, ſed illum, qui ab eodem municipio, [m] vel agro [n] eiuſdem municipij eſt.

Prator non poteſt ſe dare tutorem, vel delegare. Bar.

Idem. [4]†

LEX IV.

PRætor [*] ipſe ſe tutorẽ dare non poteſt, ſicut nec pedaneus iudex, [o] nec compromiſſarius, [p] ex ſua ſententia fieri poteſt.

Abſens, & inuitus abſenti, & inuito poteſt dari tutor. Bar.

Caius [5]† lib. 2. rerum quoti.

LEX V.

ILlud ſemper conſtitit, Præſidem poſſe tutorem dare tã abſentem, [q] quã præſentũ, & tã præſenti, quã abſenti. [r]

Vlpianus. [6]†

LEX VI.

NEc non ignoranti, & inuito. [s]

Curator poteſt dari ad authorandum in vno cõtractu tantum. Bar.

Idem. [7]†

LEX VII.

NOn tm̃ ad dotem dandam nupturæ curatorẽ dari oportet, verum etiam ei, quæ iam nupta eſt. Sed & ad dotem augendam [t] datur:

---

[a] *Siue proconſul.*] CASVS. Hæc lex nominat quoſdam magiſtratus, qui poſſunt dare tutores. Et dicit, quod illi ſolum poſſunt tutores dare, qui ſunt de illa prouincia, q̃ ipſi regũt.

a *Siue Proconſul.*] in quo differt à Præſide dic. vt ſup. de offic. Præſi. l. 1. Accur.

b *Proconſulatum*] nõ tamen eſt Proconſul. vt differat à p̃dictis, ſed eſt Vicarius eius, vt ſtatim de Præſidis Vicario dicetur.

1† ſiue proconſulatũ obtineat prouinciæ, vel ipſis eã Præſide defuncto. &c. F. F.

c *Commiſſa eſt*] abſente Præſide, vt C. de offic. eius, qui vicẽ alicuius gerit. l. 2. nã & merũ imperium hoc caſu delegatur, vt ſ. de offi. eius, cui mandata eſt iuriſd. l. 1. §. fin.

d *Dare poterit*] vt ſupra de offi. Proconſu. & leg. l. pen. & no. qđ ius dandi tutores nõ habet quis ex eo, qđ merum Imperiũ ſit ſibi conceſſum, vel ſit ei cõceſſa iuriſdictio, ſed ille ſolus habet cui lex. vel Senatuſconſ. vel Princeps conceſſit, vt ſ. de tute. le. muto. §. tutores. Connumerantur autẽ hic illi, quibus hoc conceſſum eſt, vt infra l. 3. & Inſtit. de Attil. tuto. §. ſed hoc iure. vſq; in fin. ſed an priuatus, qui impetrauit hoc priuilegium, poſſit tutores dare? Rñ. ſic cum. n. alium non lædat, hoc priuilegiũ valet, vt C. de preci. Imper. offe. l. reſcrip. & de ꝓpo. ſacri. cuõ. l. fin. lib. 12. Accur.

* Facit gl. in paſtora lis ſuper uer. renitẽtẽ i ſi ext. de offi. & leg. 2† Li. 35. ad edict.

e *Præſidi*] generaliter accipe pro omnibus ſupradictis, vt ſ. de offi. præ. l. 1. Acc.

f *Eis*] ſ. pupillis.

g *Eiuſdem prouinciæ*] ſcilicet originarij. ſic, & illi dantur, qui ſuę iuriſdictionis ſunt. vt C. qui dari tutores poſſunt. le. neque & quod ibi not. & ſ. eod. l. ius dandi. Sed contra, ſup. de tut. l. etiam ſecundum vnam lect. Sol. vt ibi. Item facit. C. qui pro ſua iuriſd. l. 1.

h *Appellaſſent*] quod fieri poterat olim ſ. hodie vt Inſt. de excuſa. tu. §. qui autem & infra qũ appel. le. 1. §. 1. Azo. ADDITIO. Tu dic ſecundum Bar. hic, ꝙ hic appellarut à ſnia reprobante excuſationem, & ſic cõcordat, cum ſ. hic.

i *Non adeſſent*] ſed abeſſent Reipublicæ cauſa, vt ſup. de tut. l. quæſitum.

k *Tutorem*] i. curatorem, niſi ex neceſſitate pro adeunda hæreditate. vt inf. de appel. l. cum vna. §. 1.

l *Vt dandi*] CASVS. Magiſtratus municipales poſſunt tutores dare illis, qui ſunt de illo municipio, quod regũt, vel de villa eius municipij. & hoc intelligas, ſi Præſes magiſtratibus prædictis iubeat hoc. Viu.

l *Datum eſt omnibus*] iuſſu Præſidis. vt Inſtit. de Attil. tut. §. ſed hoc iure. nõ. n. his tu re ſuo cõpetit, niſi iubſtãtia ſit hodie ſ. quingẽtos ſolidos, vt ibidem dicitur. Acc. 3† Li. 18. ad edict.

m *Municipio*] contra ſup. de mun. l. etiam, ſecundum vnã lectu ram. Sol. vt ibi.

n *Veleg.* vi deſt villa. vt ſ. de verb. ſig. l. fundi. & facit ſ. de offi. Præſi. l. fin. & C. eo. l. neque. & ſup. eo. l. ſi.

Prator] CASVS. Prætor non poteſt ſe dare tutorem alicui pup. ſicut non poteſt ſemetipſum delegare ad aliquam cauſam, & ſic non ꝑt eſſe arbiter compromiſſarius cauſæ, quã vt Prætor cognoſcere debebat. Viu. 4† Lib. 9. ad leg. Iul. & Pa.

o *Pedaneus iudex*] idẽſt delegatus, vt C. de peda. Iudi. l. penalias dr, qui cognoſcit de minimis, vt C. eo. tit. l. fi. & facit. ſ. de offi. Præſi. l. §. de l. fin. & quòd ibi. no.

* Concor. cũ hac l. c. vlt. in glo. ſuper uer. valeat. de offic. Archidia. vbi dr, q prælatus nõ ꝓt recipere prælaturam ſ ipſo.

p *Nec compromiſſarius*] idẽſt Prætor non ꝓt ſe facere arbitrum qũ die. vt ſ. de arb. l. ſed & ſi. §. ij. vel dic, nõ põt arbiter ſe dare tutorem, licet de hoc cõpromittatur. 5† Li. 12. ad edictũ Prouinc.

Illud] CASVS. Poteſt dari tutor ſiue ſit præſens, siue ſit abſens, & poteſt dari pupillo præſenti, & etiã abſenti, & ignoranti, & ẽt inuito pupil. poteſt dari. Viu. 6† Lib. 9. de omnibus Tribuna.

q *Abſentem*] ſecus in curatore, vt ſup. de tute. l. qui habent, §. 1. & Inſti. de cur. §. itẽ inuiti & ſup. de procu. l. mutus. §. is, qui. 7† Lib. 1. de cibus Tribuna.

r *Abſenti*] ſecus in curatore, vt dixi, & facit ſ. de procu. l. 1. §. fina. Sed arg. contra, ſup. de adop. l. poſt mortem, §. fin.

ADDITIO. Dic, quod ibi in adoptione, quæ eſt actus priuatus, nec cadit inter abſentes, ſicut nec cognatio naturalis, ſed hoc eſt publicum munus, quod cadit in ignorantem, & inuitum: ita dicunt Doct. ſecundum Bar. hic.

s *Nec non ignoranti, & inuito*] Secus in curatore, vt nõ. ſup. l. proxi. Accur.

Non tantum] CASVS. Hæc lex dicit, ꝙ ſi aliqua adulta vult nubere, poteſt ei dari curator ad dotem conſtituendam marito. ſed ſi nupta eſt, & vult augere dotem, vel mutare, dabitur ei curator. Viu.

t *Augendam*] quod poteſt fieri etiam conſtan. matrimo.

vt donatio propter nuptias: vt C. de don. ante nup. l. fin. Azo. & facit. sup. de iu. dot. l. siue generalis.

a *Mutandæ*] i. permutandæ, vt ex pecunia in rem, vel econtra si mulieri vtile sit: vt sup. de iure. dot. l. ita constante.

Nec mandante] CASVS. Priuatus non potest dare tu. pil. etiam si Præses prouinciæ p̃cipiat ei hoc. Itē dicit, quod licèt Prætor, vel Præses furiosi, vel dementes effecti remaneant in magistratu: non tamen administrāt, & ideo tutorem dare nō possunt. Item dicit, ꝙ tutor potest dari etiam in die feriato. Item dicit, quod si pupillus est furiosus, datur ei tutor: si autem adultus & furiosus, datur ei curator. Vi.

1† Lib. 8. de oibus tribunalibus.

2 † Alius tutor dari poterit Haloan.

b *Nec mandante* immò videtur ꝙ sic: vt Inst. de Attil. tu. §. sed hoc iure. & ff. de admi. tu. l. Lucius. §. cū in testamento, quæ sunt contra. Sol. subdito habenti alias iurisdictionem potest iubere, nō delegare: vt in contrarijs: sed non subdito, vel non habenti iurisdictionē, non, vt hic. est. n. aliud iubere, aliud mandare, vel delegare: vt in Auth. vt nulli iudic. §. & hoc verò. collat. ix. & C. qđ cum eod. l. 3. & facit C. eo. l. neque. & ff. de tut. muto §. tutoris.

3† Lib. 9. Instit.

c *Abroget*, bñ dicit abroget qalicèt non tollat, derogat tñ in quibusdā: vt hic dicit. est. n. aliud derogare: & aliud abrogare, vt inf. de verb. sig. l. derogare. & facit ff. de iudi. l. ęcęus. & l. cum Prætor. §. non autem omnes. & l. cum furiosus. & sup. de ijs, qui sunt sui vel alie. iu. l. pfe. & de pos. l. j. §. casū. d *Si fe*] vt ff. de cer. l. 2. sic & inf. de no. ope. nu. l. 1. §. itē nuntiatio. & sup. de tute. l. qui habet. §. penul. e *Tutor*] dic tutor, si est pupillus, curator, si est adultus: vt sup. de tut. l. qui hēt. in prin. & l. muto. in prin. & §. surdo.

mutandæ [a] quoque dotis gratia curator dari potest.

Tutelæ datio non potest mādari ei, qui non habet iurisdictionem: sed habenti iurisdictionem sic. Bar.

Idem. [1] †

LEX VIII.

NEc mandante [b] Præside [2] † alius tutorem dare poterit.

Qui non intelligit, licèt habeat iurisdictionem, non potest eam exercere. Bar.

¶ Si Prætor, vel Præses prouinciæ in furore, aut demētia cōstitutus, dederit tutorē; nō puto valere. quāuis. n. Prætor vel Præses sit; nec furor ei magistratum abroget: [c] attñ datio nullius erit momenti.

Tutor potest dari die feriata. Bar.

¶ Dari tutor oī die [d] poterit.

¶ Furioso, & furiosæ, & muto, & surdo, tutor [e] vel curator à Prætore, vel Præside dari poterit.

Martianus. 3 †

LEX IX.

IMpuberi, ad hæreditatem adeundam, vt tutor [f] detur, ex causa § permissum est.

Si in causa dandi tutorem erratur, datio est nulla. Bart.

Idem libro 5. regu.

LEX X.

TVtor si penitus fuerit habenti, sed absente [h] eo, quasi non habenti datus sit, datio nulla est. Nā & si quoquo modo in petitione tutoris erratum fuerit in facti causa, i maximè post constitutionem Diuorum fratrum, non valet tutoris datio.

Præsente tutore non potest dari curator pupillo. Bar.

Celsus libro 11. Digest.

LEX XI.

CVrator pupillo, vel pupillæ, non datur, si tutor eorum 4 † ad fuerit. [k]

Filius potest dari curator patri curatore egenti. Bar.

Vlpia lib. 3. de offi. Procons.

LEX XII.

HIs, qui in ea causa sunt, vt superesse rebus suis nō ipsi possunt, dare curatorē Procōsulē oportebit. Nec dubitabit, filium [l] quoq; patri curatorē dare. Quāuis. n. contra fit apud Celsum, & apud alios pleroſq; relatum, quasi indecorum sit, patrem à filio regi: [m] attamen Diuus Pius Iusto 5† Celeri, item Diui fratres rescripserunt, ēt 6† filium si sobriè viuat, patri curatorem dandum [n] magis, quam extraneum.

Prodigo filio ad matris instantiam datur curator: & prodigus est, qui in sermonibus videtur sapiens, in factis insipiens. Bart.

¶ Diuus Pius matris querelā [o] de filijs prodigis * admisit, vt curatorē accipiant, in hæc verba: Non est nouum, quosdā, etsi mētis suæ videbūtur ex sermonibus [p] com-

f *Tutor*] quia non pōt adire hēditatē sine authoritate tutoris, vt Inst. de auth. tut. §. neq; & C. de iu. del. l. ponit. & l. si infanti. secus in bono. possess. vt C. qui adm. ad bo. pos. l. bonorū licèt eo casu idē videat dici posse. vt ibi no. Itē qđ ē in hēditatis aditione, est in restitutione, q̄ dēt fieri īpuberi. vt ff. ad Tre. l. restituta. in fi. Itē solus tutor nō p̄t adire, vt pupillo acq̄rat, vt C. de iu. del. l. si infanti. & l. potuit. sed bo. pos. sic. vt ff. ad bo. pos. l. si pupillo. & l. tutor. & ff. de appe. l. cū in vna. §. 1. itē restitutio hęreditatis ei soli nō est faciēda,

h *Vtor absente*] non Reipubl. ex causa, alias secus esset: vt sup. de tut. l. quæsitum. & C. in qui. cau. tute. vel cu. habenti. l. i. & Instit. de excusa. tu. item qui Reipubl. Azo. & facit C. in qui. cau. tu. vel cu. ha. l. penu. & qui da. tuto pos. l. curator. Item quid si alius prævenit matrem pupilli? hic est arg. ꝙ non valet. Itē Authenticum dicit, ꝙ præcedit alios, nisi testamentarios, vt authēt. matri. C. quādo mu. tu. of. fungi. po. i *In casu causa* quia credebatur non hīe curatorem, & hēbat: vel qa credebatur pupillus, & erat adultus: vel credebaī non hīe patrem, & habebat, & sic nō pōt hīe tutorem vt inf. eod. l. Seiæ. & C. de curat. fur. l. fina. in prin. & Iust. de tut. in prin.

4 † A fuerit. P. F.

k *Curator adfuerit*] i. præsens fuerit & subaudi, & ita per eum pōt geri, alias. n non intelligeretur adesse, vt sup. qđ cuiusq; vniuer. l. 1. §. & quidem. & sic curator datur, vt sup. de tu. l. solet. Item secus si abesset: vt inf. eo. l. in omnem. & l. curatorē. & Instit. de excu. tut. §. item qui Reipub. & sup. de tu. l. quæsitū. Sed quid si nō hēt tutorē p̄sentem, vel absentē: an potest dari curator. Respond. sic p. l. istā, sīn Azo vt inf. eod. l. curatorem.

5 † Instit. Celeri. P. F. de Iust. nomine. Vide Cuiac. 19. obser. 27.

6 † Etiam non legit. in P. F.

Hi qui] CASVS. Debet dari curator iuuenibus et maioribus 25. an. qui nō possunt administrare bona sua, puta quia sunt infirmi, vel furiosi, vel dementes, vel prodigi etiam si videantur in verbis compotes, & in hoc casu poterit patri esse curator filius propius. Viuia. l *Falsum*] licèt in eius sit potestate. H.

* Conor. gl. in ver. tutorū & curatorū ibi. & interdū maiori furioso. vel p̄digo. in cle. de reli. dom. c. quia cōtingit. versi. li etiam.

m *Regi* erubescit. n. &c. vt i Au. ad nu. §. si verò expectet. A.

n *Dandum* sic & in iure corrigit filius patrem; vt supra de condi. cau. da. l. 3. §. si quis quasi & tenebitur hic filius reddere rationē, vt quilibet curator. vt Inst. de Attil. tu. §. fi. & idem in matre dicimus, vt C. de secun. nupt. l hac. 6. his illud, aliud tñ obseruatur in patre; vt C. de bon. quę lib. l. fi. §. hoc proculdubio, & in Auth. de nup. §. si verò expectet. col. ix. item facit ff. de cu. fu. l. j. § fi. & l. 3. & l. furioſę. Acc. o *Querelam*] facere potuit mater, non tñ habuit necesse. vt C. qui. pe. iu. l matris. & inf. ti. j. l. j. & l. si minores. Azo.

p *Ex sermonibus*] sic ergo ex sermonibus alicuius

Tutor incertus] CASVS. Primo ponit exemplum, vt inf. ff. ad l. duo sunt. Secundo dicit, quod non solum Prætor, sed etiam Consul potest tutor in testamento dari. Tertio dicit, quod illi demum possunt tutores in testamento dari, qui ex testamento capere possunt. Quarto dicit, quod si testator tutorem seruũ dedit, quem liberum putauerat, nihil agit. Quinto dicit, quod incerto pupillo non potest dari tutor, certo autẽ sic. & ponit exempla. Sexto dicit, quod si pupillus habeat plures tutores, & cum vno eorum vult agere, potest authoritate alterius, & nõ est necesse, quod detur curator. Septimo dicit, quod tutor duorum pup. potest se exonerare ab vnius tute. & alterius erit tutor. h. d. vsque ad l. iure nostro. Viuia.

a *Tutor incertus*] etiã subaudi. Et no. quod certus debet esse tutor: vt Inst. de leg. §. tutor. & ff. eo. l. duo. & certus ille cui datur: vt inf. eo. d. tutor. Item incertus procurator: vt sup. de procu. l. dum modo. Et certus qui instituitur hæres: vt inf. de hære. inst. l. in tempus. 4. quoties. Et ille cui legatur: vt Instit. de leg. §. incertis. Nec ob. ff. de reb. dub. l. quidam. quia ibi bene certus intelligitur legatarius. Iuẽ non ob. C. de epis. & cle. l. id quod & l. nulli. & l. si quis ad declinandã quia specialia ibi fauore pauperũ & captiuorum.

b *Confulfit*] Possunt tamẽ se excusare: vt Inst. de exc. tut. §. qui prætem. in iudices non possent dare: nisi sibi subiectum, vt no. ff. de tut. l. etiã.

c *Testamento*] alias incipit, si quidẽ. & alias testamẽto. d *Factio est*] siue hoc intelligas, si qui capere possunt ex testamento. alioquin cõtra, vt Inst. qui da. tu. pos. in prin. vbi situs iam. potest esse tutor: nõ tamen potest testari actiuè. sed quo tempore erit hoc attendendum? an obseruabitur, quod in hæreditate, vel etiam, quod in legato dicimus attendendum, vt Inst. de hære. qualit. & diff. in extraneis. vel tempus aditæ hæreditatis tantum, quod magis videtur, vt sup. eo. l. si nemo. & C. de cad. toll. l. 1. §. in nouissimo. & arg. eius, quòd dicitur de hæreditate. & legato & conditionibus, vt inf. de reg. Cato. l. Catoniana.

e *Si quis. Seruum*] etiam suum. ad quod est inf. de milit. test. l. neque. §. si seruum.

f *Putabat liberum esse*] secus si sciret, quia tunc vel directè si esset suus, vel fideicommissariam si esset alienus, haberet libertatem, vt sup. eo. l. si hæreditas. in fi. & Instit. eo. §. 1. & facit inf. de fideic. lib. l. generaliter. §. si quis tutorem.

g *Tutor. Vtri eorum*] Videbatur contra, quia non posuit in sua potestate, sed cui ad quod ff. tit. 1. l. qui habet. 4. §. si pupillus. sed incertitudo hoc facit, vt no. sup. eo. l. tutor incertus. & facit inf. de noua. l. si Stichum. §. si decem. & de stipu. seru. l. sed & si ita stipuletur. & de leg. 2. l. vnum. §. rogo. Sed arg. contra. inf. de noua. l. si is. in fi.

h *Filio meo*] & sic omnibus filijs videtur dedisse, licet in singulari numero fuit locutus: vt ff. eo. l. si quis. §. 1. & ff. de vet. dam. Bar. fig. l. Seruius ait. sed certè bñ hoc admitto. sed l. ista nõ facit ibi secundum Bar.

Paulus. 1 †

LEX XX.

ij TVtor incertus [a] [2] † testamento dari nõ põt. 3 † Quemlibet possumus tutorem dare siue is Prætor, siue Consul sit, [b] quia lex duodecim tabularum id confirmat.

Idem. 4 †

LEX XXI.

TEstamento [c] tutores ij dari possunt, cum quib. testamenti factio est. [d]

Qui reliquit tutorẽ seruũ, quem putabat liberũ, non videtur libertatẽ ei dare. Bart.

5 † Idem.

LEX XXII.

SI quis tutorem dederit filio suo seruum, [e] quem putabat liberum esse, [f] is neque tutor, neque liber erit.

Incertitudo circa personas, quibus datur tutor, vitiat dationem. Item datio certa potest conferri in voluntatem eius, cui datur. Bar.

Aphricanus. 6 † *

LEX XXIII.

iij TVtor ita rectè non datur; illi, aut illi filijs meis, vtri eorum S voler, Titius tutor esto. Quid enim dicemus, si Titius constituere nolit, vtri ex filijs tutor esse velit? Ita autem rectè tutor dabitur? Titius si volet; illi filio meo [h] tutor esto.

Iauolenus. 7 †

LEX XXIV.

SI [8] † plures [i] tutores dati sint à Prætore curatorem petenti litis causa superuacuum est, quia altero [9] † tutore authore, cum altero agi potest.

Excusatus à tutela vnius propter hoc non excusatur à tutela alterius. h. d. Vel aliter. In separatis, de vno ad aliud non infertur. Bar.

Modestinus. 10 †

LEX XXV.

DVobus [k] pupillis tutor datus, & si ab alterius [l] tutela se excusare potest, cum res separatę [m] sint; attamen alterius tutor manet.

Mater non potest esse tutrix testamentaria, nec à iudice confirmetur.

Papinianus. 11 †

LEX XXVI.

IVre nostro tutela eoium liberorum matri testamentum sub hac & de verbo. ff. eo. l. centesimis. §. fin. & dic q dictio si facit hic conditionẽ, quandoque non: vt ff. de cond inst. l. verba.

i *Si plures*] secus si vnus tantum, vt C. de in lit. dã. to. l. 1. & inf. de tu. & ra. distr. l. si tutor. §. si testõ. in fi. §. & Instit. de aut. tu. §. fi. & sup. de tut. l. qui habent. §. si pupillus.

k *Duobus*] vel diuersi fuerunt testatores. & tunc plana: vel vnus sed filij habebant bona materna, vel alia separata, nec. n. exigo, q bona eius patris diuiserit, cum ei exhæredatis potest dari tutor: vt ff. eo. l. prox. §. fi. l. *Alterius*] forte liberti, cum ille fit ingenuus, vt C. de exc. tut. l. excusarõ. vel ei pp numerũ tutelarũ secundum primũ casum, & etiam secundum alium: vt C. de lib. cau. l. si multis.

m *Separatæ*] alioquin vna tutela intelligeretur, non duæ, vt inf. de excu. tut. l. tria. & Inst. de exc. tut. §. item tria. Sed quid? tunc forte erit, vt dicitur C. q tu. nu. l. fi. in fin.

Iure nostro] CASVS. Non possum in testamento meo committere vxori meæ tutelam filiorũ eoium. & si cõfirmata fuerit voluntas mea prædicta à Præside, successor Præsidis non tenetur illã sententiam Præsidis tenere. Secundo dicit, q si do tutores duos filio meo, & postea do ei tertium, cui volo rectè rationem per alios quolibet mense forte, certè ille tertius nõ dicitur tutor honorarius. Tertiò dicit exhæredauit filium meũ impuberem in testamento meo, & cum dedi tutorem, & instituit mihi hæredem extraneum, filius vult agere querela inofficiosi testamenti ff. instituu. certè authoritate Prætoris dictus tutor ei præstabit authoritatem in agendo, & si succumbat in querela pupillus, dictus tutor erit testamẽtarius, si obtinebit, erit datiuus, quia rapuit fuit testamentũ eo viuente, & q dixi qñ agitur querela per filium pupillum, hẽt locũ si pup. dicat patrẽ intestatũ decessisse, vel dicat falsum esse testamentum, quod monstrat instituit. nõ authoritate Prætoris authorabitur ei tutor in testamento falso ei datus, licet hîc possit pup. tutorem legitimũ, pura patrũ recipere dicit hæc confirmatio tutoris illi, quẽ ostendit test fm. allegabit. n. ipse forte hoc modo, tu pupille habes authoritatem à tutore, quẽ ostendit test fm. q non sit, ergo dicebat esse fatuũ testm. Sed pone, quod dictus pupillus nõ habuit tutorem in testamento; sed habet patruũ qui debet esse suus legitimus tutor, ille autem patruus vult habere hæreditatem dicens, quod pupill. non fuit legitimus filius desunctũ, certè alius tutor debet dari à iudice. ponuntur ergo hic vsque ad l. qui tutelam, tres casus, in quibus non habet locum lex. tur. in mea testamentaria, licet super ipso testamento sit quæstio. Itẽ petitur quartus, in quo hẽt datiua locum, & nõ legitima. Vide

a *Mando-*

1 Lib. 5. ff. edict. * sic etiã nõ potest fieri com promissũ de incerta persona, vt in. l. item tutor in fi. cum gl. ibi pro tutore. ff. de ar. 2 † Testamẽto nõ legi P.F. hac loco. 3 † Testamẽto quẽ libet. &c. P.F. 4 † Lib. 9. Breuiũ. 5 † Vlpia. lib. 4. ad edict. 6 † Lib. 8. Quæst. * Vide in hãc locũ Cuiac. 8. 2 † Aphr. 7 † Lib. 5. ex Cassio. 8 † Si plures tutores sint à Prætore curatorẽ petẽti &c. P.F. 9 † Tutore nõ legit in P.F. 10 † Lib. 4. Pandectarum. 11 † Lib. 4. Resp.

a *Mandatus*] ſed conſilio eius geri rectè mandatum, vt infra de adm. tu. l. quidam decedens. §. Papinianus. & repete. hic quod no. ſu. de m. l. fi. & C. quando mu. tu. of. fun. l. j. & auth. matri, & ſu. de neg. geſt. l. qui aliena. §. quamquã. Item vide tur cõtra inf. ad Tert. l. 2. §. ſi mater. ibi quid th ſi pater &c. ſed dic, vt ibi.

b *Sequetur*] vt inf. de reb. eor. le. quamuis.

c *Honoris.*] Honorarius dicitur, quia honor eſt eius, cui datur, ſi alicuius dignitatis ſit, qui datur. Alij qa à Prætore datur, quod non placet. vt no. inf. de ſolu. l. quod ſi fortè. §. primo.

d *Quem pater*] hoc ipſo, quod eum præpoſuit alijs, ſed ita ſi alios voluit gerere ſine iſto. vt inf. de admi. tu. l. 3. §. j. quæ eſt contra. Vel dic, vt ibi.

e *Eventus etenim*] quia ſi ſuccumbit in querela pupillus, erit tutor teſtamentarius: ſi obtineaverit datiuus: quia cum rumpitur teſtamentum, per querelam, & cætera, quæ ibi ſunt, rumpuntur. vt legata, & tutelæ: vt ſup. de inof. teſt. l. qui repudiantis. §. ſi & l. Papinianus. §. fin. & ſupra eodem l. 3. hodie ſecus, vt C. de lib. præte. auth. ex cauſa: & continua l. ſeq. cũ iſta.

ADDITIO. Ex hac gl. no. quod per auth. ex cauſa conſeruatur illud, quod eſt relictum filio rumpenti teſtamentum: nam ei erat datus tutor, vt ſibi conſeruetur, quod etiam tangit glo. in l. maximum vitium. C. de lib. præt. ſecundũ Bar. hic.

f *Item fiet*] ſ. quod confingatur teſtamentarius.

g *Extet*] extet dico ſcriptus in teſtamento: nam confirmabitur, vt datus in teſtamento, non vt legitimus. Vel dic ſecũdo, q non erat ſcriptus patruus, ſed alius, qui confirmatur excluſo patruo legitimo, quia donec ſperatur teſtamentaria, nõ eſt locus legitimæ, vt ſu. e. l. ſi quis ſub condõne. & hæc lecta eſt aprior litera, q ſequitur, qa tutorẽ habenti. &c. Ach *Non poteſt*] niſi vt ſup. ti. j. l. quæſitum. & l. ſi quis. & niſi creuerit patrimonium, vt C. in quib. cau. tut. vel cur. Azo. & inf. de excuſ. tu. l. pp §. a. H. & facit. Inſti. de cu. §. interdum.

i *Prætendere*] ſi enim alius daretur, videretur teſtamentum non valere, & fieri ei præiudicium, quod hic non eſt, quando idem confirmatur.

k *Cum autem ipſe patruus*] ſ. ſcriptus in teſtamento tutor. Vel dic ſecundum aliam lecturam, quod non erat ſcriptus, nec etiam alius ſcriptus erat tutor, & facit infra de excuſ. tut. l. ſi pupillum.

l *Crimaretur*] i. accuſaret.

Qui tutelam] CASVS. Inſtitui filium meum impuberem hæredem, & ei Titium tutorem dedi, & legaui dicto Titio, & etiã filijs Titij: poſtea ipſe mortuo me excuſauit ſe à tutela prædicta. cet. g nõ ſolum legata ſibi relicta amittit, ſed etiam relicta filiis ſuis, ſi contemplatione ſua tutoris legaui filijs eius. Secundo dicit, inſtitui hæredes, & per fideicom. eos rogaui, vt manumitterent. Stichum ſeruum meum: poſtea dictum Stichum dedi tutorem filio meo impuberi, volens recedere ab eo, quod dixi manumittendum per fideicomm. certè non erit incontinenti tutor, ſed tunc demum, cum fuerit manumiſſus. Tertio dicit, ſi patronus dedit tutorem liberto impuberi, non valet, ſed confirmatur. Vtian. in *Qui tutelam teſtamento*] ſecus ſi à iudice, vt inf. de excu. tu. l. Neſennius. & de ijs qui, vt indig. l. poſſ legatum. §. ſi pater. quã diſtin. hic non admittos, cum & ſi ipſi eſſet relictum, poſſet conſequi, ſi aliàs relictus eſſet, vt d. l. Neſenni. q *Non affectione*] ſic inf. de leg. 3. l. ſi tibi. Item no. quod iſti filij perdunt per alium, quod ex ſua perſona habere poſſunt. Argumen. contra inf. de leg. 3. l. fin. §. Seio. & de leg. 2. le. ſi Titio. & l. qui capere. Item contra huic l. inf. de excuſa. tut. l. tutor. §. primo. ſed expone, vt ibi. Itẽ facit inf. vbi pu. edu. l. 1. §. fi. & de admin. tut. l. ita autem. §. Papinianus.

ADDITIO. Dic, quod in illis legibus contra erat pro parte relictum in perſona vtriuſq; hic autem erat totum relictũ contemplatione patris, vt inf. de vul. & pup. ſub. le. ſi plures. §. in arrogato. Bar. hic.

r *Manumiſſus*] id eſt, manumitti iuſſus, ſic miſſus, i. mitti iuſſus, vt inf. de dam. infect. l. ſi finita. §. penult. & l. ſi quis i iſſus. & pone iuſſum manumitti ab ipſo teſtatore, qui dabat eum tutorem, & erat eius proprius ſeruus. & dic, quod conſtabat, quod dando eum tutorem, volebat recedere ab eo, quod dixerat eum manumittendum, per fideicommiſſam: alioquin ſecus eſſet: nam pone primo reliquiſſe libertatem per fideicom. poſtea tutorem dando videtur libertatem dare directam, vt Inſtit. qui teſtam. da. tut. poſſ. §. ſed ſciendum. & ſup. eod. l. ſi hæreditas. §. 1. & l. tutor. §. fin. & de vulga. ſubſtitu. l. ſi quis eum quem. Et idem eſt ſi conuertas ordinem

a Mandatus] ſed conſilio eius geri rectè mandatum, vt infra de adm. tu. l. quidam decedens. §. Papinianus. & repete. hic quod no. ſu. de m. l. fi. & C. quando mu. tu. of. fun. l. j. & auth. matri, & ſu. de neg. geſt. l. qui aliena. §. quamquã. Item videtur cõtra inf. ad Tert. l. 2. §. ſi mater. ibi quid th ſi pater &c. ſed dic, vt ibi.

b Sequetur] vt inf. de reb. eor. le. quamuis.

c Honoris.] Honorarius dicitur, quia honor eſt eius, cui datur, ſi alicuius dignitatis ſit, qui datur. Alij qa à Prætore datur, quod non placet. vt no. inf. de ſolu. l. quod ſi fortè. §. primo.

d Quem pater] hoc ipſo, quod eum præpoſuit alijs, ſed ita ſi alios voluit gerere ſine iſto. vt inf. de admi. tu. l. 3. §. j. quæ eſt contra. Vel dic, vt ibi.

e Eventus etenim] quia ſi ſuccumbit in querela pupillus, erit tutor teſtamentarius: ſi obtineaverit datiuus: quia cum rumpitur teſtamentum, per querelam, & cætera, quæ ibi ſunt, rumpuntur. vt legata, & tutelæ: vt ſup. de inof. teſt. l. qui repudiantis. §. ſi & l. Papinianus. §. fin. & ſupra eodem l. 3. hodie ſecus, vt C. de lib. præte. auth. ex cauſa: & continua l. ſeq. cũ iſta.

ADDITIO. Ex hac gl. no. quod per auth. ex cauſa conſeruatur illud, quod eſt relictum filio rumpenti teſtamentum: nam ei erat datus tutor, vt ſibi conſeruetur, quod etiam tangit glo. in l. maximum vitium. C. de lib. præt. ſecundũ Bar. hic.

f Item fiet] ſ. quod confingatur teſtamentarius.

g Extet] extet dico ſcriptus in teſtamento: nam confirmabitur, vt datus in teſtamento, non vt legitimus. Vel dic ſecũdo, q non erat ſcriptus patruus, ſed alius, qui confirmatur excluſo patruo legitimo, quia donec ſperatur teſtamentaria, nõ eſt locus legitimæ, vt ſu. e. l. ſi quis ſub condõne. & hæc lecta eſt aprior litera, q ſequitur, qa tutorẽ habenti. &c. Ach Non poteſt] niſi vt ſup. ti. j. l. quæſitum. & l. ſi quis. & niſi creuerit patrimonium, vt C. in quib. cau. tut. vel cur. Azo. & inf. de excuſ. tu. l. pp §. a. H. & facit. Inſti. de cu. §. interdum.

i Prætendere] ſi enim alius daretur, videretur teſtamentum non valere, & fieri ei præiudicium, quod hic non eſt, quando idem confirmatur.

k Cum autem ipſe patruus] ſ. ſcriptus in teſtamento tutor. Vel dic ſecundum aliam lecturam, quod non erat ſcriptus, nec etiam alius ſcriptus erat tutor, & facit infra de excuſ. tut. l. ſi pupillum.

l Crimaretur] i. accuſaret.

Qui tutelam] CASVS. Inſtitui filium meum impuberem hæredem, & ei Titium tutorem dedi, & legaui dicto Titio, & etiã filijs Titij: poſtea ipſe mortuo me excuſauit ſe à tutela prædicta. cet. g nõ ſolum legata ſibi relicta amittit, ſed etiam relicta filiis ſuis, ſi contemplatione ſua tutoris legaui filijs eius. Secundo dicit, inſtitui hæredes, & per fideicom. eos rogaui, vt manumitterent. Stichum ſeruum meum: poſtea dictum Stichum dedi tutorem filio meo impuberi, volens recedere ab eo, quod dixi manumittendum per fideicomm. certè non erit incontinenti tutor, ſed tunc demum, cum fuerit manumiſſus. Tertio dicit, ſi patronus dedit tutorem liberto impuberi, non valet, ſed confirmatur. Vtian. in *Qui tutelam teſtamento*] ſecus ſi à iudice, vt inf. de excu. tu. l. Neſennius. & de ijs qui, vt indig. l. poſſ legatum. §. ſi pater. quã diſtin. hic non admittos, cum & ſi ipſi eſſet relictum, poſſet conſequi, ſi aliàs relictus eſſet, vt d. l. Neſenni. q *Non affectione*] ſic inf. de leg. 3. l. ſi tibi. Item no. quod iſti filij perdunt per alium, quod ex ſua perſona habere poſſunt. Argumen. contra inf. de leg. 3. l. fin. §. Seio. & de leg. 2. le. ſi Titio. & l. qui capere. Item contra huic l. inf. de excuſa. tut. l. tutor. §. primo. ſed expone, vt ibi. Itẽ facit inf. vbi pu. edu. l. 1. §. fi. & de admin. tut. l. ita autem. §. Papinianus.

ADDITIO. Dic, quod in illis legibus contra erat pro parte relictum in perſona vtriuſq; hic autem erat totum relictũ contemplatione patris, vt inf. de vul. & pup. ſub. le. ſi plures. §. in arrogato. Bar. hic.

r Manumiſſus] id eſt, manumitti iuſſus, ſic miſſus, i. mitti iuſſus, vt inf. de dam. infect. l. ſi finita. §. penult. & l. ſi quis i iſſus. & pone iuſſum manumitti ab ipſo teſtatore, qui dabat eum tutorem, & erat eius proprius ſeruus. & dic, quod conſtabat, quod dando eum tutorem, volebat recedere ab eo, quod dixerat eum manumittendum, per fideicommiſſam: alioquin ſecus eſſet: nam pone primo reliquiſſe libertatem per fideicom. poſtea tutorem dando videtur libertatem dare directam, vt Inſtit. qui teſtam. da. tut. poſſ. §. ſed ſciendum. & ſup. eod. l. ſi hæreditas. §. 1. & l. tutor. §. fin. & de vulga. ſubſtitu. l. ſi quis eum quem. Et idem eſt ſi conuertas ordinem

to patris fruſtra mandatur. a Nec ſi prouinciæ Præſes imperitia lapſus patri voluntatem ſequendam decreuerit, ſucceſſor eius ſententiam, quã leges noſtræ non admittunt, rectè ſequetur. b

Non videtur tutor honorarius, qui ab alijs rationes exigere debet. Bar.

¶ Honoris c cauſa tutor datus non videtur, què pater d à cæteris tutoribus, quibus negotia gerenda mandauit rationes accipere voluit.

Datus tutor in teſtamento, de cuius viribus dubitatur, a Prætore confirmatur, & interim erit tutor: ſed qualis ſit, declarabit euentus. Bar.

¶ Propter litem inofficioſi teſtamenti ordinandam, 1† exhæredato filio, quẽ ei tutorẽ pater dedit, eundẽ à Prætore cõfirmari oportet. Euẽtus 2† etenim e iudicatæ rei declarabit, vtrũ ex teſtamẽto patris, an ex decreto Prætoris, authoritatem acceperit.

Triphoninus. 3†

LEX XXVII.

IDem fiet, f ſi inteſtatũ deceſſiſſe patrem, pupilli nomine defendatur, falſumve teſtamentum nomine pupilli dicatur: & ſi patruus extet, g legitimus tutor futurus ab inteſtato: quia tutorem habenti tutor dari non poteſt. h Nã commodius ipſe, qui ſcriptura continetur, à Prætore dabitur, vt ſine vllo litis præiudicio i iuſtus tutor author pupillo ad eam litem fiat.

Propter cauſam ſtatus receditur à legitimo, & locus eſt datiuo. Bar.

¶ Cum autẽ ipſe patruus, k quem tutorem legitimum ſibi dicebat pupillus eſſe, ſubiectum filium criminaretur, l & ad ſe legitimam hæreditatem pertinere contenderet; alium tutorem petendum, Iulianus reſpondit.

Qui ſe à tutela excuſat, perdit, quod ſibi, ſuiſque eſt ea cõtemplatione relictum. Bar.

Papinianus. 4†

LEX XXVIII.

QVi tutelam teſtamento, m mandatam, excuſationis n iure, ſuſcipere noluit, o ab ijs quoque legatis ſummouendus p erit, quæ filijs eius relicta ſunt: modò ſi legata filij, non affectione q propria, ſed in honorem patris meruerunt.

Seruus datus tutor nõ erit, liber incontinenti: ſed eius libertati aliter prouidetur. B.

¶ Verbis fideicommiſſi manumiſſus r non iure tutor te-

1† Exhæredati filio cui tutorem, & P.F.

2† Etenim non eſt i. P.F.

3† Li. 14. diſput.

4† Li. 4. Reſpon.

m *Mandatam*] ſic l. mandatum. vel in partem, vt inf. de leg. j. l. etiam ſi. Azo.

n *Excuſationis*] aliud ſi ideo, quia de iure eſſe non poteſt, vt quia miles, vt C. de leg. l. ab adminiſtratione vel minor, vt ff. l. quæro. §. fin. Item idem eſt, ſi remotus eſt ut ſuſpectus, ac ſi ſe excuſet. Itẽ idẽ ſi non adminiſtrauit, ſed cæteros adminiſtrare permiſit, vt inf. de excu. tutor. l. quid autem.

o *Noluit*] in totum, vel in partem, vt inf. de leg. j. l. etiam ſi. Azo.

p *Summouendus*.] Cẽ alias teſtator legaturus nõ fuerit, vt infra de excuſa. tut. l. Neſennius. ſed aliàs diſtinguitur an emolumentum legati eſſet peruentum ad patrẽ, vel non, vt inf. de ijs qui, vt indig. l. poſſ legatum. §. ſi pater. quã diſtin. hic non admittos, cum & ſi ipſi eſſet relictum, poſſet conſequi, ſi aliàs relictus eſſet, vt d. l. Neſenni. q *Non affectione*] ſic inf. de leg. 3. l. ſi tibi. Item no. quod iſti filij perdunt per alium, quod ex ſua perſona habere poſſunt. Argumen. contra inf. de leg. 3. l. fin. §. Seio. & de leg. 2. le. ſi Titio. & l. qui capere. Item contra huic l. inf. de excuſa. tut. l. tutor. §. primo. ſed expone, vt ibi. Itẽ facit inf. vbi pu. edu. l. 1. §. fi. & de admin. tut. l. ita autem. §. Papinianus.

ADDITIO. Dic, quod in illis legibus contra erat pro parte relictum in perſona vtriuſq; hic autem erat totum relictũ contemplatione patris, vt inf. de vul. & pup. ſub. le. ſi plures. §. in arrogato. Bar. hic.

r *Manumiſſus*] id eſt, manumitti iuſſus, ſic miſſus, i. mitti iuſſus, vt inf. de dam. infect. l. ſi finita. §. penult. & l. ſi quis i iſſus. & pone iuſſum manumitti ab ipſo teſtatore, qui dabat eum tutorem, & erat eius proprius ſeruus. & dic, quod conſtabat, quod dando eum tutorem, volebat recedere ab eo, quod dixerat eum manumittendum, per fideicommiſſam: alioquin ſecus eſſet: nam pone primo reliquiſſe libertatem per fideicom. poſtea tutorem dando videtur libertatem dare directam, vt Inſtit. qui teſtam. da. tut. poſſ. §. ſed ſciendum. & ſup. eod. l. ſi hæreditas. §. 1. & l. tutor. §. fin. & de vulga. ſubſtitu. l. ſi quis eum quem. Et idem eſt ſi conuertas ordinem

ordinem in dubio voluntatis defuncti, quia directa fauorabilior est fideicõmissaria: quia eam statim consequitur. ar gu. inf. de leg. 2. l. si idem seruus. & inf. de manu. testam. l. si peculium. 41. & C. de necess. ser l. quidam in prin. Item facit bene ad rationem istã. inf. de liber. & posthu. l. si ita. 3. regula. illud quidem.

dici non posset, quod ille, qui dabat eum tutorem, fuerit rogatus ab aliquo eũ manumittere, & eum nondum manumissum det modo tutorem: quia hoc ipso cõsequeretur eo mortuo libertatem directam: vt Iusti. qui dar. tu. pot. §. 1. Vel dic, q. hic seruus erat alienus, & dominus eius rogatus erat ab aliquo, qui eum sibi reliquerat, vel aliquid aliud, eum manumittere. Vel iste, qui dabat eum tutorem in testamento, in eodem rogauerat dominum, vt cum manumitteret. Azo.

a *Testamẽto.*] vt mox sit tutor ante libertatem: quia non vult testator, vt liber sit neq; tutor, nisi ab hærede manumittatur, si hoc cõsecutalias præsumitur, quod velit eũ habere directã per hoc quod datur tutor. secũdum Hug. vt modo not.

1 † Lib. 25. Resp.

b *Impuberi.*] facit C. eod. l. 1. & inf. tit. j. l. 3. & de excu tut. leg. iuris peritos. §. fi.

E *X sententia.*] CASVS. Scribo me tutorem in testamento Titij: non ero tutor: nec enim apparet scriptum testatoris scribentis me tutorem: quia tunc benè ero tutor. cum concurrit mea scriptura cum scriptura testatoris: Et quia ibi est mea, non habeo excusationem à tutela, & quia est ibi illa testatoris. §. postum remoueri, vt suspectus a dicta tutela. Viu.

2 † Lib. 6. Quæst.

* Casus huius. l. recitatur in gl. 1. in c. pastoralibus verfi. ité qualiter possũt primi ext. de resc. & concor. cũ hac l. inq̃tum dicitur in ea, q̃d incertitudo personæ vitiat actũ c. cũ tibi, & ꝓ ibi no. Doc. & gl. ext. de testam.

c *Liboniani.*] eius senatusconsi. fit mẽtio. infra. de fal. in rub. & l. senatus. & l. diuus. & l. filius. & C. de ijs qui sibi ascri. l. senatus.

d *Curatorem.*] non dicit tutorem, quia habenti tutorem. &c. vt C. qui pe. tu. pos. l. pen. Vel dic. 1. tutorem. sic. C. de confir. tut. l. si vt proponis.

e *Excusationem.*] præiudicat ergo sibi per id, quod de iure non tenuit. & talis datio in testamẽto. sic. inf. ad l. Iul. de adu. l. vim passam. §. duos argu. contra. inf. de leg. 2. l. cum quis. in prin. & facit. inf. de Decu. l. 2. in fi. H.

ADDITIO. Tu dic secundum Bar. quod videtur purè promisisse, in contrario promisit sub quadam conditione, seu quodam respectu, qui postea defecit.

f *Suspectum.*] hoc ipso, licet videatur suspectus, quia se ingerit scribendo. s. tutorẽ: vt ĵ. de fal. l. vxor. §. 1. & s̃. de procu. l. quæ omnia. & inf. rem pupil. fal. fo l. datiuus. & hoc intelligit Io. cùm manu. sua testator declarauit hoc ipsum. &c. vt ĵ. dixi; alias secus. Vel dic sm̃ H. etiam si hoc non declarauit, quod non sit remouendus: & alias idoneus inuenitur: vt d. l. vxori. §. 1. & facit infra tit. 1. l. 2.

D *Vo sunt.*] CASVS. Si do. Titium tutorem, & non potest sciri, de quo Tirio cogitaui, non valet datio. Viuia.

g *Senatus.*] sic s̃. c. l. si qs 1. si qs cũ & ĵ. de rõd. & dem. l. demonstratio. in princ. & inf. de verb. obl. l. s̃ conuẽtionalib. & de leg. 1. l. si quis a filio. §. 1. Sed quid si alter decedat viuo testatore? vt quod ĩpsefles deberent esse tutor: vt arg. inf. de hæred. inst. l. qui soluendo. & sup. de cõtrahen. emp. le. si in emptione: § pen. Arg. contr. ĵ. de adimen. leg. l. 3. §. si duob.

3 † Lib. 4. Quæst. 1 Solue vt ibi patet secũdum Bart.

h *Neuter est tutor.*] cõcor. Iusti. de lega. §. tutor. & sup. eo. l. tutor incertus. & inf. de rebus. dub. l. si fuerit & ĵ. de hæred. l. inst. in ꝑs. §. 1. & ĵ. de dec. leg. 2. §. fi. & ĵ. de condi. & dem. le. fa'sa. & s̃. de rei vendi. l. idẽ Pomponius scribit. §. fin & inf. de manu testam. l. cum expluribus. & s̃. de vsufr. l. sed & si q. d. s. interdũ. Sed ar. contra. sup. ad l. Aquil. l. item Mela. §. si plures. Item est contra. infr. de leg. 2. l. 8. §. 1. si inter. Sol. vt ibi.

4 † Li. 39. Respon. 1

ADDITIO. Dyn. dicit, quod illud est ianore publicæ vtilitatis, ne maleficia remaneant impunita, cũ omnes deliquisse constat. idem no. in c. in obscuris. de reg. iur. libr. 6. secundum Bartol.

S *I pater.*] CASVS. exhæredaui filiam meã & ei tutorẽ dedi, & aliũ mihi instituit: postea natus est mihi posthumus, & sic ruptum est testamentum, et ad petendam meã legitimam hæreditatem, confirmabitur dictus tutor dictæ pupillæ. Viuianus.

i *Pupillæ.*] s. exhæredatæ, per cõfirmationem iudicis. nam cum testamentum ruptum sit natiuitate posthumi: nec dati, tutelæ valet. hodie secus: vt no. s̃. eo. l. iure. §. fi. an etiam & posthumo dabitur idem. Argumen. quod sic s̃. eod. le. si quis tutorem. in prin. & §. 1. & l. si quis filiabus. inf. de verb. sign. l. Seruius ait.

Q *Vero.*] CASVS. Testator bene potest dare tutorem filio suo de alia ciuitate, quam vnde natus sit. Secundo dicit, q̃ tutor datus propter rerum notitiam, tenetur ita bene, sicut alis. Tertio dicit, dedi seruum meum, maiorẽ xxv. ann. filijs meis tutorem, & non dedi libertatem expresse: certe liber erit incontinenti, adita hæreditate. Viuia.

k *Posse.*] habet tamen excusationem, vt ĵ. de exc. tut. l. fi. & C. de excu. tut. l. testamento. Item secus si a iudice detur: vt C. qui dari tut. pos. l. neque. & ĵ. de tut. da. ab ijs. l. ius dandi. & l. 1. in fi. l. & l. Diuus. & no. sup. de tutel. l. etiam.

l *Notitiam.*] nam quidam dantur causa honoris, quidam ꝓp rerũ notitiam: vt inf. de solu. l. quod. si fortè §. 1. & sup. eod. l. iure nostro. §. 1. & inf. de admini. tut. l. 3. §. 1. Hugo.

a Placet

a *Placet*] vt Inſt. eo. §. ſeruus.
b *Legitimam ætatem*] vt C. de leg. tuo. l. fi. nec ob. C. de leg. l. pen. quia hic non poteſt eſſe, etiam ſi velit, vt no. ſup. eo. l. qui tutelam.

Tutoribus] CASVS. Ita dicit teſtator. Lucium Titium do tutorē filio meo, & ſi is Lucius Titius nō eſt viuus, tunc do tutorē Caium Plautium. Lucius Titius viuens tutelā adminiſtrauit, & poſtea mortuus eſt. certè nō habebit Caius Plautius tutelam, quia ita demū fuit tutor datus, ſi Lucius Titius non viueret tempore mortis teſtatoris: ūe autem bene viuebat: vt dictum eſt. Viuia.

1† Scius. I. F.

2† Interea an ætatis P. F.

3† Vindicare in P. F.

c *Tutoribus ita datis*] per illa verba. ſ. ſi is non viuat: tunc &c. ſic ergo extremum tempus mortis, tunc, aduerbiū ſignificat: vt infra de condit. & demon. l. 4. §. fi.

Cum codicillis] CASVS. In teſtamento meo dedi tutores filijs meis, non ſtea credens quoſdā ex tutoribus deceſſiſſe, vel à tutela excuſatos eſſe feci codicillos, & dedi tutores filijs meis: exprimēdo in codicillis, quòd propter meā credentiam dabam eos vltimos tutores, certè deficiēte cauſa. ſ. credentia mea, deficit effectus, quia nō reijciuntur à tutela teſtamentarij. Viu.

4† Iauolenus li. ex poſterioribus Labeon.

5† Tum. P. F.

* In quantum iſte tex. facit dictio tūc, cum verbo præſentis tēporis iuncta refertur ad tēpus mortis. cōcor. tex. in c. ege. & ibi Archi. poſt glo. 6. diſt.

6† Negat. P. F.

7† Id non legit. P. F.

d *Significaſſet*] ſ. aliquis.
e *Permanerent*] & dati in codicillis, cū eis erant tutores, quoniā dando poſteriores, priores non remouiſſe videtur v. C. eo. l. 2. ar. contra §. de procu. l. ſi quis cum §. fi. Vel forte dati in codicillis non erunt tutores. vt inſ. de hæred. inſtit. l. fin. ſecundum hoc no. generale, q̄ cauſa ceſſante ceſſat effectus. ſic Inſtit. de exc. tu. §. inimicitiæ. vbi dicit, nec reconciliatio &c. & ſup. de procu. l. quod dictū. Sed arg. contra §. de tutu. ſup. l. generali. §. fin.

8† Reſpō. P. F. Confer. C. eo. l. 7. Tecl. ad hunc tit. Vide Cuiac. para. Inſtit. eo.

DE CONFIRMANDO tu. vel cur.

Et ne] CASVS. Quandoq; tutores rectè dātur, & tunc nō eſt neceſſaria confirmatio, & de hoc ponit exemplum: ſi autem non valet datio tunc habet locum confirmatio, & de hoc ponit exemplum. ſcias tamen, quod quando pater dat inutiliter ſine inquiſitione aliqua confirmatur, ſi autem alius det inutiliter, tunc eſt neceſſaria inquiſitio in confirmatione. item ſcias quod pater non poteſt dare filio curatorem in teſtamento: ſi tamen det confirmatur a iudice. Viuia.

f *Et ne*] Hæc lex eſt Græca, & prima huius tit. vel dic, quod non eſt prima, quia alijs non connumeratur: ſed primo legitur. Azo.

g *Confirmandis*] aliàs confirmari queuntibus. i. de his tutoribus qui queunt. i. poſſunt confirmari. Azo. Alias nō habetur in tex. u. queuntibus.

h *Et à quibus*] ſi habes à quibus. i. à patre: vt ſup. tit. primo. leg. 2. ſiue quibus, puta filijs per eandem legem. Acc.

i *Et quomodo*] deeſt quibus verbis, vt ſupra. tit. 2. l. ſi quis ita. per totum. & l. tutor incertus. & l. tutor ita.

k *Et vbi oportet*] aliàs deeſt hic verſus, vel expone, deeſt qua voluntate. deeſt, teſtamento, vel codicillis confirmatis: vt infra dicet.

l *Honeſtate*] aliàs dignitate.

m *Simpliciter*] Ideſt ſine ſatisdatione & ſine inquiſitione: vt infra eodē tit. l. qui à patre. & l. ſi filio. & ſupra. tit. primo. l. pater in fine.

n *Si autem malint quis*] ſiue ego mater, ſiue patronus, vel pater naturalis filio, vel alius extraneus det tutorem, fit confirmatio ſemper cum inquiſitione. Azo.

o *Aſſuetum eſt*] vt Inſtit. de cura. §. antem.

10† Li. 6. Excuſat.

11† Vt ne, &c. P. F. Vt neque Cont.

12† In aliis exempla. legit. queuntibus. vt Aug. & conſtit.

13† Ideſt & à quib. P. F.

14† Alias ſecundō teſtamentum.

* Reſtò vide Cui. in hūc §. li. 7. ob. 6.

15† Regularū. P. F.

Tutor legitimè datus in teſtamento, non eget confirmatione: ſecus ſi minus legitimè, vel ex perſona damnis, vel eius cui datur, vel ex modo dandi. Bar.

Modeſtinus. 10†

LEX PRIMA.

Et ne f 11† de confirmandis g 12† tutoribus relinquamus inditum, pauca & de his ſcrutemur, ſunt quidam dati rectè tutores ſecundum teſtamenta. i. 13† à quib. h oportet, & quibus oportet, & quo modo i oportet, & vbi oportet. k Pater. n. filijs, vel nepotibus quos habet in ptāte, l rectè dat tutorem, ſed in teſtamento. Si autem fuerit perſona talis, quæ non pōt dare, vel lut mater, aut patronus, aut extraneus quis: aut perſona, cui non pōt dari, veluti ſi pater filio nō exiſtenti in ptāte, aut filiæ dederit: aut ſi dixerit, precor te curā hīe rerum; aut in codicillis nō confirmatis dederit tutorē, aut curatorem: tunc quod deficit, replerī à conſulari ptāte, conſtitutiones conceſſerunt, & ſecundum mentem confirmari tutores. Et ſi quidem pater fuerit, q dederit tutorē, amplius nihil inquirit, qui præeſt, ſed ſimpliciter m eum cōfirmat. Si aūt alius quis n dederit, tūc inquirit perſonam, ſi apta ſit. ¶ Hoc amplius ſcire oportet, quoniam curator teſtamento 14† neque à patre rectè * datur, ted datum aſſuetū eſt, o confirmari ab eo, qui præeſt.

Tutor, vel curator datus à matre, confirmatur ex inquiſitione. Bar.

Neratius lib. 3. 15† mēbrana.

LEX II.

Mulier liberis non rectè teſtō tutorem dat. ſed ſi dederit; decreto Prætoris, vel proconſulis, ex inquiſitione

Mulier] CASVS. Siue tutorem, ſiue curatorem det mater filijs, non valet datio: ſed tamen det et confirmari pōt iudicem ex inquiſitione. Si autem pater det filio tutorem inutiliter. Confirmatur ſine inquiſitione: & quia fuit datus à patre non ſatisdat, quid

quid si patronus, vel alius extraneus det tutorem impuberi, quem instituit hæredem? certè debet confirmari cum inquisitione. h.d. vsque ad l. tutores. Viuia.

a *Confirmabitur*] nec ante habet necesse se excusare: vt C.e. l.1.& 2.& si se excusat amittit legatã sibi relictum: vt inf. de leg.2. l.cũ filius. §. non iure. Item quod dicit confirmandum verum est, cum filios hæredes instituit: alioquin non valeret datio: vt inf. de leg.2.l. peto. §. mater. vel qđ verius est. in neutro casu valet datio, quin opus sit confirmatione: sed cum eos non instituit, maior debet fieri inquisitio quam cum instituit. Vel dic vt no. C. de test.tu.l. mater. & facit sup.tit. 2.l.pater & infra qui pe.tut.l.fi.§.fi. Hug.

b *Qui à patre. Non iusto*] solennitate non &c. vt illis, quibus data non potest, vt extraneis, vel suis in epistola vel codicillis nõ confirmatis: vt C.eo.l.2.& sup. tit.1.l.3.

c *Remittatur*] quia paternũ testimoniũ sufficit: vt Instit. de satisdat.tut.§.1.& C.de epise.audiẽ.l.de creationib & Instit. de tute.§.fin. & facit infra de pe.tu.l.fin.in prin. & sup.tit.1.l.pater. & l.si patet. Hug.

d *Si patronus. Nihil in bonis*] maximè, vel hic in extraneo, vel patrono: secus in matre, sed qđ primo dixi, prævalet de extraneo, vel patrono. Hug.

e *Sequendum esse*] cũ inquisitione tamen: vt sup tit.1.l.qui tutelam. §. fi. & hoc cum instituit eum: alias nec cum inquisitione, nec sine inquisitione confirmabitur. Vel hoc erit verum prorsus in extraneo. in patrono idem quod in matre.

Tutores] CASVS. Patruus meus, qui dicitur mihi extraneus, dedit mihi in testamento suo tutores, & me instituit hæredem. Prætor, quia non valuit datio tutoris præcepit magistratibus, quod confirmarent sine inquisitione: certè cum confirmant debent exigere satisdationem rẽ pupil. sal. fo. etiam si dictus patruus præcepit, quod non satisdaret. Sed quid si Prætor dixit magistratibus, non accipiatis satisdationem à dictis tutoribus? certè tunc non debent inquisitionem facere? nec accipere satisdationem. & ipse Prætor non interponet ante decretum, vt sint tutores, qui magistratus prædicti pronunciẽt facta inquisitione eos esse idoneos. Quid ergo si magistratus non faciant inquisitionem in secundo casu, vel non accipiant satisdationem in primo. & tutores prædicti inueniantur non soluendo tempore depositæ tutelæ; certè regressum habebit pupillus ad magistratus in eo, quod non recuperat à tutoribus. Viuia.

f *Confirmare*] quod videtur non potuisse facere, vt inf. tit.2. l.nec mandante, sed dic, vt ibi.

g *Hi*] s. magistratus.

h *Cautionem*] rem pupilli saluam fore.

i *Debuerunt*] cum confirmantur sine inquisitione, & sic intelligatur tota lex, cum nihil reliquerat dictus patruus nepotibus, quibus dedit tutorem, & plana est. & sic dicit confirmandus, ac si nullam eorũ mentionem fecisset patruus: quia idonei sunt, & eos esset daturus iudex etiam mentione eorum non facta & ita dabit eos cũ inquisitione, vel sine inquisitione. satisdatione tamẽ præstita: sed si poras aliquid eis relictum videtur mirũ, quod dicit, qđ cautionem accipere debuerunt, cũ dẽat fieri cõfirmatio cũ inquisitione: vt ff. ea.l.dicit, & vt diximus in mfe, & in patrono, & ĩ quouis extraneo: vt sup. eo.l.2. & l. si patronus. & ff. tit.1.l.pf. & l.qui tutelam. & fin. ergo cautiõ nõ est exigẽda: vt Instit. de satisd. §. item ex inquisitione. Sed ibi loquit in illis, qui simpliciter dãtur, non cõfirmantur: licet & in illis hodie Bul dixerit exigẽdã cautionẽ? vt Instit. de Atil.tut. nos autem. Sed hic in confirmatis, qui licet dentur ex inquisitione, tamen satisdant. Sed contra hoc vt esse ff.eo.l.fi & sup.eo.l.1. licet secus sit in dato à patre, postea confirmato: qui & sine inquisitione datur. & sine satisdatione. sup.e. l.2. verum aliqua inquisitio est necessaria. s. illa de qua fit mentio ff.eo.l. in confirmando. & l.seq. & l. utilitatẽ. & ff. tit.1.l.pf. in fi. Vel dic quod potest fieri confirmatio horum, qui dantur à matre, patrono, patre, extraneo cum inquisitione, & tunc non satisdant: vel sine inquisitione, dum tamen satisdent: vel hoc est addium à cõpilatoribus noui iuris: vt Instit. de Atil. tut. §. no autem, vel confirmatio debet fieri cum inquisitione: & hi magistratus, qui fecerunt confirmationem sine inquisitione, malè fecerũt. vnde cum inquisitionem ominebant, saltem cautionem exigere debuerunt. vnde dicit postea, non ante decretum, &c. Azo.

k *Interponere*] immo potest, vt Instit. de satisda.tu. aliàs tutor nunquam satisdaret, sed est hoc intelligendum, cũ nonvult exigere satisdationẽ: sed cum inquisitione confirmare aliàs, vt dixi

l *Decernatur*] in factum, vel vtilis tutela: vt inf. de magistr. con.l.fi. nec ob. Instit. de satisd.tut.§.fi. vt ibi no. & facit sup. eo.l.mulier. & C. de magi.con.l.pen.

Si filio] CASVS. Filio meo impuberi dedi tutorem in testamento non vtili, vel puberi dedi curatorem. & ita nõ valet datio. debent certè confirmari sine aliqua inquisitione Viuianus.

m *Dederit*] minus solemniter: vt C.eo.l.2. Item nec in solenni testõ potest dari curator. Instit. de cura.§.1. sed si habes primo puberi, postea impuberi: plana est littera: & erit inutilis datio tutoris, ratione eius cui datur: cum datur curator rõne dantis, & eius cui datur, quia nõ datur in testamẽto ẽt solenni, sed ẽm primam literam inutilis est datio tutoris: quia minus solemniter datus est. Item curatoris, ratione eius qui dat: quia non potest dari in testamẽto ẽt solenni: Azo. & facit Instit. de Atil. tut. §. l.ff. patet. & quod no. ff. l. proxi-

Mar-

1† Filijs ium P.F.

2† Li. fin. de excusa. tutelarum.

3† Instituerit. P. F.

4† Quippe no est in P.F.

5† Voluerit P.F.

6† Dilexit. P.F.

7† Li. 15. Quæst.

8† Fuerũt P.F.

9† Li. 5. Respon.

10† In F. F. puberi & paulo post impuberi.

Naturali] CASVS. Naturali tantū filio meo dedi tutorem, & nihil ei reliqui certè non debet cōfirmari, niſi cum inquiſitione. Secundo dicit, quod quatuor debēt interuenire in inquiſitione, quam iudex facit de tutore. Viuia.

a *Naturali* ſecus in legitimo, & naturali cui poteſt teſtator dare tutorem, ſiue aliquid ei reliqt ſiue nō, vt ſu. ti. l. pater. Azo.

b *Nihil relictum eſt.*] alioquin confirmatur ſine inquiſitione, vt C. e. l. fi. & C. qñ mu. tut. offi. l. 1. in prin. ſi aūt nullum reliquiſſet, mater vocaretur ad tutelam, vt C. qñ mu. tu. offi. ſun l. fin. Vel dic, q̄ ſi eū inſtituit, vel aliquid ei reliquit, cōfirmatur: ſed cum nihil, etiam cū inquiſitione confirmatur, vt hic dicit, vel dic, vt in matre. no. ſup. eo. l. tutores.

c *Datus ſit*] à iudice.

d *A quo dederit*] Quis poſſit dare, & cui, & quis dari. hēs. inſ. ti. 2. per totū, & maximè l. 1. & l. ius dandi. Iē q̄ dē de decreto facit inſ. de bon. poſſeſſ. l. 3. §. pe. & quis ordo in bo. poſſeſſ. l. 2. §. dies, & §. in bonorū. Sed contra ad idem. ſu. de tu. l. qui hēt. §. pe. Sol. vt ibi. Et eodem mō th. ad id. q̄ eſt inſ. tit. 2. l. nec mandāte, §. pe. eſt. & aliud neceſſe, vt inſ. tu. & cu. da. ab ijs l. ſcire, §. pe. Acc.

In confirmando] CASVS. Quamuis in confirmando tutore inutiliter dato a patre naturali, & legitimo non debet fieri Inquiſitio, vt dictum eſt ſup. eo. l. 1. & l. ſi filio. & l. 1. §. & ſi quidem, tamen ſtudium in ea confirmatione dēt inquirere iudex. Verum durauit patris voluntas, qui inutiliter tutorem dedit, an non. & ſi quidem durauit, confirmabit tutorem ſine aliqua alia inquiſitione. Si aūt nō durauit, & hoc apparet aperte, non confirmabit. Sed quid ſi non apparet aperte, quod durauit, vel nō? Certè aut aliquid accidit in perſona tutoris poſt dictā dationem inutilem, q̄ ſi ſciuiſſet teſtator, benè vetuiſſet eū eſſe tutorē: aut non accidit, ſi accidit, puta quia factus eſt tutor pauper: aut apparet prædictā dationē inutilē, eo q̄ malos mores habet tutor, quos neſciebat pater, cū dabat eū tutorē: vel natæ ſunt inimicitiæ inter patrem & tutorē, vel cū fiſco cōtraxit tutor, poſtquā datus fuit tutor: certè in his caſibus & ſimilibus, aut deceſſit priſtinum facto teſtō: aut multum vixit poſtea. Primo caſu præſumimus patrē ſciuiſſe dicta vitia tutori ſuperueniſſe: ſicque præſumimus duraſſe patris voluntatē: cum. n. nō habuit ſpatium remouendi tutorē, hoc caſu p̄ſumimus eū ſciuiſſe dicta vitia, vt dictum eſt: quia ſi hēret ſpatium, & non remoueret, præſumeretur neſciuiſſe. nullus. n. eſſet tam prauus, qui ſi haberet ſpatium remouēdi tutorē, cui ſuperuenerunt dicta vitia, & ſciret ea ei ſuperueniſſe, quin benè remoueret eum. Secundo autem caſu, ſ. qñ multum vixit pater, poſtquam dedit inutiliter tutorem, vt pareat ignarus dicta vitia tutori ſuperueniſſe, quia eum non remouit, cum haberet ſpatium: ſi eſt ignarus, vel præſumitur ignarus, vt dixi, ergo non confirmatur (immò vtilitatem pupilli Prætor debet ſequi, & non

Hermogen. libro 2. iuris Epi.

LEX VII.

NAturali[a] filio, cui nihil relictum eſt,[b] fruſtra tutor à patre datur, nec ſine inquiſitione confirmatur.

Hic ponitur forma, quomodo tutor confirmatur, ex inquiſitione. Bar.

¶Si q̄ratur, an ex inquiſitione rectè datus ſit[c] tutor, quatuor hæc conſideranda ſunt, an is dederit,[d] qui dare potuit, & ille acceperit, cui fuerat dādus, & is datus[1†] ſit, cuius dādi facultas erat, & p̄ tribunali decretū iterpoſitū ſit.

Li. et pater dederit tutorē filio: tamen inquiri debet, an voluntas patris mutata fuerit, vel mutari debuerit: maximè ſi diu poſt teſtamentum factū deceſſerit. h. d. cū duab. legibus ſequentibus. Bar.

Triphon. lib. 7.[2†] diſputatio.

LEX VIII.

IN confirmando tutore hoc Prætor inquirere dēt, an durauerit patris voluntas, q̄ in facili[e] eſt, ſi proximo mortis[3†] tpe tutores nō iure, vel curatores ſcripſerit p̄. Nā ſi aū annos,[f] vt medio ſpatio potuerit facultatū[4†] tutoris nō iure à p̄ decreto fieri diminutio, vel morum ante celata, vel ignorata[5†] emerſerit improbitas, aut inimicitiæ cum patre exarſerint.[6†]

Paulus. 7†

LEX IX.

VEl cum fiſco aliquē contractum damnoſum[8†] miſcuerit.[g]

Triphoninus. 9†

LEX X.

VTilitatem[h] pupillorum Prætor ſequet,[10†] non ſcripturam teſtamenti, vel codicillorum. Nā patris voluntatē Prætor ita accipere dēt, ſi non fuerit[11†] ignarus. ſ. eorum, quæ ipſe[12†] Prætor de tutore cōperta habet.[i] Quid denique ſi poſtea de eo Prætor, quem teſtamento, codicillis ve non iure dedit, ſcripſit tutorem eſſe nollet? Nempe non ſequitur primam voluntatem Prætor, à qua pater diſceſſit.[k]

Curator datus à patre non debet ſatisdare rem pupilli ſaluam fore: ſed de fideicommiſſo reſtituendo ſibi relicto, ſicuram dimiſerit. Bar.

Scæuola.[13†]

LEX XI.

QVidam[l] 14 teſtamento nepotibus curatorem

1† Datur p̄ dat⁹ ſit. legit in P.F.

2† 14. P.

3† Mortua P.F.

4† Facultatum. P.F.

5† Exarſerunt P.F.

6† Exarſerunt P.F.

7† Li. ſingu. de cogni.

8† Miſcuiſſet. P.F.

9† Triphonin⁹ li. 14. diſpu. P.F.

10† Sequitur. P.F.

11† Fuit. P.F.

12† Ipſa. P.F.

13† Lib. 20. Dige. 14† Auiq nepotib. & incipit hæc lex in P.F.

a *Naturali* ſecus in legitimo, & naturali cui poteſt teſtator dare tutorem, ſiue aliquid ei reliqt ſiue nō, vt ſu. ti. l. pater. Azo.

b *Nihil relictum eſt.*] alioquin confirmatur ſine inquiſitione, vt C. e. l. fi. & C. qñ mu. tut. offi. l. 1. in prin. ſi aūt nullum reliquiſſet, mater vocaretur ad tutelam, vt C. qñ mu. tu. offi. ſun l. fin. Vel dic, q̄ ſi eū inſtituit, vel aliquid ei reliquit, cōfirmatur: ſed cum nihil, etiam cū inquiſitione confirmatur, vt hic dicit, vel dic, vt in matre. no. ſup. eo. l. tutores.

c *Datus ſit*] à iudice.

d *A quo dederit*] Quis poſſit dare, & cui, & quis dari. hēs. inſ. ti. 2. per totū, & maximè l. 1. & l. ius dandi. Iē q̄ dē de decreto facit inſ. de bon. poſſeſſ. l. 3. §. pe. & quis ordo in bo. poſſeſſ. l. 2. §. dies, & §. in bonorū. Sed contra ad idem. ſu. de tu. l. qui hēt. §. pe. Sol. vt ibi. Et eodem mō th. ad id. q̄ eſt inſ. tit. 2. l. nec mandāte, §. pe. eſt. & aliud neceſſe, vt inſ. tu. & cu. da. ab ijs l. ſcire, §. pe. Acc.

In confirmando] CASVS. Quamuis in confirmando tutore inutiliter dato a patre naturali, & legitimo non debet fieri Inquiſitio, vt dictum eſt ſup. eo. l. 1. & l. ſi filio. & l. 1. §. & ſi quidem, tamen ſtudium in ea confirmatione dēt inquirere iudex. Verum durauit patris voluntas, qui inutiliter tutorem dedit, an non. & ſi quidem durauit, confirmabit tutorem ſine aliqua alia inquiſitione. Si aūt nō durauit, & hoc apparet aperte, non confirmabit. Sed quid ſi non apparet aperte, quod durauit, vel nō? Certè aut aliquid accidit in perſona tutoris poſt dictā dationem inutilem, q̄ ſi ſciuiſſet teſtator, benè vetuiſſet eū eſſe tutorē: aut non accidit, ſi accidit, puta quia factus eſt tutor pauper: aut apparet prædictā dationē inutilē, eo q̄ malos mores habet tutor, quos neſciebat pater, cū dabat eū tutorē: vel natæ ſunt inimicitiæ inter patrem & tutorē, vel cū fiſco cōtraxit tutor, poſtquā datus fuit tutor: certè in his caſibus & ſimilibus, aut deceſſit priſtinum facto teſtō: aut multum vixit poſtea. Primo caſu præſumimus patrē ſciuiſſe dicta vitia tutori ſuperueniſſe: ſicque præſumimus duraſſe patris voluntatē: cum. n. nō habuit ſpatium remouendi tutorē, hoc caſu p̄ſumimus eū ſciuiſſe dicta vitia, vt dictum eſt: quia ſi hēret ſpatium, & non remoueret, præſumeretur neſciuiſſe. nullus. n. eſſet tam prauus, qui ſi haberet ſpatium remouēdi tutorē, cui ſuperuenerunt dicta vitia, & ſciret ea ei ſuperueniſſe, quin benè remoueret eum. Secundo autem caſu, ſ. qñ multum vixit pater, poſtquam dedit inutiliter tutorem, vt pareat ignarus dicta vitia tutori ſuperueniſſe, quia eum non remouit, cum haberet ſpatium: ſi eſt ignarus, vel præſumitur ignarus, vt dixi, ergo non confirmatur (immò vtilitatem pupilli Prætor debet ſequi, & non ſcripturam teſtamenti, aut non ſuperuenerunt aliqua vitia tutoris poſt dictam dationē inutilem, & non apparet aperte, q̄ teſtator vetuerit poſtea eum eſſe tutorem, non remouebitur ideo ſine aliqua inquiſitione, alias confirmabitur, vt dixi in principio huius caſus. h. d. vſque ad l. quidam. Viuian.

e *In facili*] i. facilè ſcripti poteſt, vel ſecundum Ro. ſubaudi. ſ. duraſſe voluntatem.

f *Ante annos*] ſ. pluriſmos pater tutores dederit, & facit ad ea, q̄ ſequūtur. ī. de admi. tut. l. 1. §. j. & ſu. ti. l. pī. & ī. de adimē. leg. l. 3. §. fin. & l. 4. licet ſit arg. cōtra in eo. ti. l. ex parte. Sed dic, vt ibi. Iē facit. C. de ſuſpe. tut. l. ēi. & ſu. de interrog. ac. l. de ætas. §. excā. & ī. vt in peſ. leg. l. ſi is a quo §. fin. & l. ſeq. & ī. vbi pup. edu. l. 1.

g *Vel cum. Miſcuerit*] ſ. tutor. & dic, q̄ ideo nō cōfirmatur, quia ſe excuſāt occaſionē cōtractū talis, vt C. ne tut. vel cu. l. 1 in fi. & C. q̄ da. tu. poſſ. fi. fin quoſdā. ſed non placet, quia ibi de ſēcu veſtigali. hic de alio. Iē illa lēx aliter intelligū, vt no. C. ne excu. tu. l. coloni. Sed hoc iō, quia damnū eſſet pupillo, quia fiſco oia bona ſecū cōtrahētis obligāt, vt C. q̄b. ex cau. pignus tacū. cō. l. 1. idē in pupillo, cui bona tutoris tacitè pro adminiſtratione tenenī, vt C. de admi. tu. l. pro offi. ſed quia potior eſt fiſcus tpe. ergo & iure, ſm reg. C. qui pot. in pig. ha. l. ſi fundū, quia ſic eſt priuilegiat⁹ fiſcus, vt pupil. Item q̄ dicit dānoſū. ſubaudi maximè: qa de facili poſſet eſſe dānū pupillo: vt prima facie apparet. Azo. p̄dicta hēt locū: q̄ ante aſſumptionē tutelæ cōtrahit cū fiſco, ſi aūt poſtea, tenet ſalſi. vt ī. de fal l. 1. §. pe. h

h *Vtilitatem*] Continuatur cū præcedenti l. & facit ad legem. ſtā q̄ magis mens, quā verba eſt inuēda, vt ī. de adim. leg. l. 3. §. cui. ditio. & de annu. leg. l. ī. §. fi. & Inſti. de le. pa. ru. & leg. b. quas dixi in d. l. in confirmādo. in fi. i *Habet* id eſt habuit iudex, vt ſup. de offic. Præfid. l. illicitas. §. veritas. Accur.

i *Diſceſſit*] ſic ſup. de teſta. tu. l. ſi hæreditas. §. 1.

k *Quidam*] CASVS. Titius dedit curatorem in teſtō ſuo filiis ſuis & filijs filiæ & rogauit eum per fideicōmiſſum, q̄ dictam curā adminiſtraret, & ei curatori reliquit fideicōmiſſum de decem, poſtea dictus curator confirmatus eſt a Prætore cum inquiſitione, ſicut dēt fieri, ñ ab extraneo curator datur ſu. eo. l. a. in fi. Quæritur nunquid adminiſtrator teneatur, ſicut per fideicommiſſum rogatus fuit a teſtatore, & diſtinguit, aut vult hīc fideicommiſſum de decē ſibi à teſtatore relictū, aut non. Primo caſu cogitur adminiſtrare, ſecundo non. Sed nunquid tenetur ſatisdare adulto? certe non propter hoc, q̄ ſi curator, quia cum inquiſitione fuit confirmatus, vt dictum eſt. Sed ſi habet iam apud ſe fideicōmiſſum de decē prædictū & non vult adminiſtrare, & ſic tenet inſtituere p̄ illud reſtitutū, bene ſatisdet. Viu.

l *Quidam*] alias quædam, & alias auia.

a *Reli-*

a *Relictо*] ad hoc, vt sit curator: alioquin cessat hæc lex: vt infra de ijs, quibus, vt indig. l. post legatum, §. amittere.
b *Non esset*] recte datum ab auio, Azo. vel à patruo, vel ab auo cum curator non possit testō dari, vt Instit. de cura. §. 2.
c *Suscepisset*] per confirmationem iudicis.
d *Paratus esset.*] Hoc intellige cum accepit legatum, ignorans se curatorem datum in testō: aliàs non posset relinquere curā, cum legatum recepisset? vt inf. de ijs, quib. vt indig. l. post legatū, §. amittere. Azo.
e *Debeat*] Rem pupilli saluam fe. quod post confirmationem esset faciendum, si fieri dēret, vt & excusatio, vt inf. de excus. tut. l. Nesennius. Acc.
f *Non debere*] s. latitdare rem pupilli fal. so & est ratio, quia cū inquisitione confirmatur, vt sup. eod. l. 1. 2. 3. & 4. & sup. tit. 1. l. qui tutelam, §. fin. & Instit. de cura. §. 1. sed & datus ex inquisitione non satisdat, vt Inst. de satisd. tuto. & cura. §. 2. Azo.
g *Peti*] repeti.
h *Fideicommissi*] restituendi minori, si eius curam nō gerere voluerit. Azo. & facit. inf. de fideicommiss. lib. l. generaliter, §. si quis alienum. ibi, & si legatum, & C. de leg. l. si legatarius, & su. tit. 1. qui tutelam, in prin. & dic. vt ibi. Idē contra su. eo. l. tutores, vbi dicit eū satisdare debere, sed ni dic. vt ibi dicitur.

1† Respōdit P. F.
2† Respōdit. p. F. * Cōcor. c. Iſames in §. si cōtra patrē
3† Posset P. F.
* Affert huc C. li. 5. tit. 30. instit. 25. 16. 17 28. 19. Vlpia. 2. §. 2. 3. & seq. Vide in hunc tit. Cuia. & Gothofre.
4† Li. 14 ad Sabi.

dedit, fideicommisso ei relicto. [a] quæsitum est, an administrare curator compelli debeat? Respondi [1†] curatorem quidem non esse: [b] sed cum aliquid testamēto ei datum esset, teneri eum ex fideicommisso, si non curam suscipere: [c] nisi id, quod ei datum esset, nollet petere, aut reddere paratus esset. [d]

¶ Item quæsitum est, an iste curator satisdare nepotibus debeat? [e] Rūdi, [2†] quasi curatorem non debere, [f] * sed, cū fideicommissum peti ▮ ab eo possit [3†] fideicommissi [h] nomine satisdare debere.

*De legitimis tutoribus.

TITVLVS IIII.

Legitima tutela ex verbis, et ex mente leg. xij. tab. defertur cognatis, ad quos defertur hæreditas. fallit, si mulier est in medio. Bar.

Vlpianus. 4†

LEX I.

LEgitimæ tutelæ lege duodecim tabularum [5†] agnatis [1] delatæ sunt, & consanguineis, [k] item patronis, item ijs, [l 6†] qui ad legitimam hæreditatem admitti possunt. 7† Hoc summa prouidentia, [m] vt qui sperarent hanc habere successionē, ijdem tuerentur bona, ne dilapidarentur.

¶ Interdum tamen alibi hæreditas est, alibi tutela. vt puta si consanguinea [n] pupillo sit. Nam hæreditas quidem ad agnatam pertinet, tutela aūtad agnatū. [8†] Idē in libertinis. si sit patrona, & patroni filius: nā tutelam patroni filius, hæreditatem patrona obtinebit. Tandem [9†] erit, & si sit patroni filia, & nepos.

Spes primi legitimi facit tutelā non deuolui ad sequentem, sed esse locum dativo. B.

¶ Si apud hostes sit frater, inferioris gradus agnato tutela non defertur. [o] Nam, & si patronus apud hostes sit, patroni filio tutela nō defertur, sed interim à Prætore datur. [p]

Licet patronus propter delictum priuetur iure succedendi, non tamen priuatur onere tutelæ. Bar.

¶ Interdum ēt [10†] sine hæreditate tutela defertur. interdum hæreditas sine tutela. vtputa in eo, qui latitauit, q [11†] cum seruum [r] rogatus esset manumittere. Nam generaliter Diuus Pius rescripsit Aurelio Basso, ius patroni eum non habere [s] his verbis, Plane tergiuersatio [t] eorum, qui subuertere [u] fideicommissariam libertatem voluerunt, [12†] eo modo puniendi sunt, quo [x] qui fraudationis causa [y] ad ingenuitatem [z] testamento adoptauerunt. Nam & hi, qui ex testamento manumissi sunt, & alia senatusconsulta. vt Instit. de fideicom. lib.

5† ab agnatis P. F.
6† Id est ijs &c. F. F.
7† Possint. F. F.

DE LEGITIMIS tutoribus.

Legitimæ.] CASVS. Dicitur hic, quod per legem xij. tabu. defertur agnatis tutelæ agnatorum parnulorū. Item & tutelæ libertorum parnulorū deferuntur patronis: nā cum isti agnati, & patroni succederent eis, si morerentur. bonū est, quod ī ona eorum custodiant, quandoque tamen est aliquis, qui sperat habere hæreditatem, non tamen subit tutelam, vt dicit litera vsque ad §. si apud, vbi dicit, quod agnati proximiores debent subire tutelam. & alij cessare ab ea, adeo, quod si proximior non potest gerere, vt quia sit ab hostibus captus, non habet locum sequens, immo alius datur à iudice. Item sicut euenit aliquando, quod quis habeat hæreditatem, & non tutelam, vt dixi, ita euenit econtrario, vt quis habeat tutelam, & non hæreditatem, & de hoc vnū ponit exemplum. Item & habet quis hæreditatem quandoque, & non tutelam, & de hoc ponit aliud exemplum, & hodie in fi. in secunda lege dicit, quod tutela legitima perit etiam minima captis diminutione pupilli. Viuia.

a *Agnati*] sunt aūt agnati &c. vt inf eo. l. sunt aut ē, & dñt legitimi, vt inst. de leg. ag. tu. in prin. sic, & bo. pos. vñ agnatus vocatur vnde legitimi, vt su. vñ legi. in sub. & vnde cognati, l. legitimos, & dic si sint idonei, non alias, vt C. eod. l. fin.

k *Consanguineis*] i. ijs, qui sunt agnati, & cognati naturales: nam quidam sunt agnati tantum, vt adoptiui, & hi nō vocantur: alij cognati tantum, nec hi vocantur.
l *Item ijs*] aliàs. i. ijs &c. aliàs item ijs &c. & da exemplū de patre, qui emancipauit filium contracta fiducia, vt Insti. de leg. agna. succeſſ. §. fin.
m *Prouidentia*] i. ratione naturali, vt ponitur. C de in ius vocā. l. 2. & lig. de iusti. & iu. l. pen. in princ. Sed hodie sicut hæreditas agnatione non inspecta proximis defertur, sic & tutela, vt in Auth. de hær. quæ ab intesta. l. ex his, colla. 9. sed secundum iura ista secus, quia non succedebant cognati, vt C. eod. l. 1. Sed num quid agnatis deficientibus poterant admitti cognati ad tutelam: nam ad hæreditatē admittebantur, vt Instit. de succeſſ. cog. & inf. quis ordo in bon. pos. ter. l. 3. in princ. Fortè non quia ex lege nō vocantur cognati ad successionē, sed per Prætorē tantum, sed tutela à testatore, vel à iudice, vel a lege defertur. Item non inuenitur aliquem de cognatis vocari ad tutelam ex lege aliqua. Azo. Sed arg. contra sup. de cap. dimi. l. tutelas. ibi, ex nouis, &c. sed nec ibi poni potest de hoc exemplum.
n *Consanguinea*] i. soror, vt Instit. de leg. agna. suc. §. cæterū. in princ. & facit ad hoc, & ad sequēs fi. inf. e. l. pe. & Instit. de legi. pa. tu. §. fi. Item, & no. q hæreditas ad proximū deferatur, vt C. de legit. hære. auth. post fratres. & Instit. de legit. agn. suc. in princ. & §. si plures.
o *Non defertur*] quia proximior speratur redire, vt infra de bonis liber. l. si necem. §. si deportatus. Sed certè non est bona ratio, licet quidam approbent eam, vt inf. eod. l. 3. §. non tantum autem. Azo. sed ibi non erat spes postliminij.
p *A Prætore datur*] Nisi sint compatroni, apud quos remanet tutela, vt inf. l. 3. §. si duo. & facit iup. de test. tute. l. si quis sub condi. Accur.
q *Latitauit*] i. turpiter se occultauit, vt inf. quibus ex cau. in poss. ea. l. Fulcinius. §. quid sit.
r *Seruum*] suum, s. rogati, quo casu ex senatusconsulto facto ab Aemilio Vineo, & Iulio Seuero Consulibus, peruenit ad libertatem, vt inf. de fideicomm. liber. l. si eum, §. si quis, sunt, & alia senatusconsulta. vt Instit. de fideicom. lib.
s *Non habere*] est tamen libertus eius, qui manumittere debuit, vt infra de fideicommiss. libe. l. in fideicommissarijs, sic, & supra de in ius vocan. l. sed, & si hac in si. primi repon.
t *Tergiuersatio*] i. dolus, & fraus.
u *Subuertere*] id est, in totum desistere à præstatione liber-

8† Item, P. F.
9† Tantundēq. P. F.
10† Interdū autem etiā. P. F.
11† Cū seruum suū rogatus &c. P. F.
12† Fideicommissā libertatē velint. P. F.

x *Quo*] qui fuerunt ingenui, & ex testamento manumissi, & ex senatusconsulto facto ab Aemilio Vineo, & Iulio Seuero Consulibus, peruenerunt ad libertatem, vt inf. de fideicomm. liber. l. si eum, §. si quis, sunt, & alia senatusconsulta. vt Instit. de fideicom. lib.
y *Fraudationis causa*] ad hoc, vt sit curator: alioquin cessat hæc lex: vt infra de ijs, quibus, vt indig. l. post legatum, §. amittere.
z *Ingenuitatem*] libertatem.

libertatis sic ℣. ad turpil. l. 1. §. tergiuersatio.

a *Assignatus sit*] quod fieri potest: vt ℣. de assi. li. l. 1. in prin. & facit ℣. eo. l. tutela. §. 2. & Inst. de leg. pa. tut. §. fi. Sed contra. in Lucr. 2. l. si impuberi. §. quamuis. Sol. vt ibi.

b *Legitimã diminutione*] etiam minima, vt fit arrogatus. vt sup. de tut. l. si arrogati. in prin. & idem in cæteris tutelis, quod in legitimis. & idẽ l. cap. di. tutoris legitimi. in alijs secus. vt ℣. de cadim. l. tutelas. & Inst. qb. mo. tu. si §. simili modo. nam & in alio differt legitima ab alijs, quia hæc trãsit ad liberos, & cæteræ non, vt ℣. de tu. l. antepen. & inf. l. proxi. §. si duo. & facit Inst. eo. §. fi.

1† Nolãt. P. F.

2† Addẽ nam. P. Fio.

3† Lib. 37 ad Sabi.

T *Vtela*] CASVS. Tutela, q̃ defert patronis ex l. xij. tabu. vt dictum est in l. 1. datur eis ideo, quia sperant hẽditatem libertorum habere, vt & ibi dictum est. si ergo non sperant hæreditatem, non habebunt tutelam, ponit ergo tria exempla de illis patronis, qui sperant hæreditatem hîe liberti. & ideo vocãtur ad tutelam, postea ponit exemplũ de illo, qui sperat habere hæreditatem: & non subit tutelam.

4† Lib. 48 ad Sab.

5† E lege xij. tabu. P. F.

6† Hæreditatium. P. F.

¶ *Si duo*] Titius, & Sẽpronius, & Seia manumiserunt seruum cõem impuberẽ: certè mulier patrona nõ erit eis tutrix: alij patroni sic. Sed quid si vnus de patronis decesserit filio relicto, vel ab hostib. captus fuerit, vel in seruitutem redactus fuerit? certè filius eius non succedet loco patris in tutela: imo patrõni superstites administrabũt. Si aũt oẽs patroni decedant, filij eorum succedunt eis in tutela. & si vnus patronus relinquat filium, alter nepotem, solus filius habebit tutelam; sicut esset in hẽditate. Quid si vnius patroni mortui filius sit remotus, vel excusatus à tutela: nũquid hẽbit nepos ex alio? & dicit qd non: immo dabit à iudice: si aũt mortuus sit filius vni[us] p̃roni mortui, vel capite diminutus, hẽbit locũ nepos ex alio p̃rono.

¶ *Si parens*] Emancipaui filiũ meũ impuberem: certè ero tutor eius legitimus. Si aũt ego moriar fratres sui erũt tutores eius fiduciarij. & quod dixi in filio, habet locũ in filia & nepote, & in nepte, & in sequenub. h. d. cũ l. seq. Vide.

tur, ne ius patroni acquirant in eo, quẽ libertũ esse; † noluerũt. Idem erit, si filiæ assignatus 2† libertus sit; a tutela quidẽ apud fratres remanebit, vt Marcellus notat: legitima autem hæreditas ad sororem pertinebit.

Tutela legitima tollitur capitis diminutione. Bar.

Idem. 3 †

LEX II.

LEgitimam tutelam capitis diminutione b pupilli etiam ea, quæ salua ciuitate contingit, amitti, nulla dubitatio est.

Ex lege dicitur, quod ex mente eius colligitur, licèt verba deficiant. Bart.

Idem. 4 †

LEX III.

TVtela legitima, quæ patronis defertur, 5 † lege duodecim tabularũ, nõ quidem specialiter, vel nominatim c delata est, sed per consequentias d hæreditatum, 6† quæ ex ipsa lege patronis datæ sunt. Ergo manumissor ex legem duodecim tabularum tutor est, siue sponte, siue etiã compulsus e ex causa fideicommissi manumisit.

Contumax in manumittẽdo priuatur hæreditate, sed non tutela, nisi in totum ius patronatus perdat. Bart.

¶ Sed & si hac lege emit, f vt manumitteret; & ex constitutione D. Marci ad Ausidium g Victorinum peruenit ad libertatem, dicendum est tutorem esse. h

¶ Planè si fortè ex Rubriano Senatusconsulto i peruenerit ad libertatem non habebit tutorem eum, qui rogatus est, sed Orcinus libertus effectus k ad familiam testatoris pertinebit. l in qua specie incipit tutela ad liberos patroni primos pertinere, quæ ad patronos non pertinuit. Quod quidem in omnibus Orcinis libertis locum habet testamẽto manumissis.

Si plures sunt patroni, omnibus defertur tutela: & ali quo deficiente remanet apud cæteros, & omnib. deficientibus, vadit ad liberos eorum per eundem modum, per quẽ defertur hæreditas. Bart.

¶ Si duo, pluresvè manumittant, omnes tutores sunt. Sed si mulier sit inter manumissores, dicendum est, solos masculos m fore tutores. ¶ Sed si aliquis ex patronis decesserit, tutela penes cæteros patronos est, quamuis ille filiũ reliquerit. ¶ Sed & si ab hostibus fuerit captus, interim soli compatroni tutores sunt. Simili modo, & si in seruitutem redactus sit, apparet cæteros esse tutores. Sed si omnes patroni decesserint, tunc tutela ad liberos eorum incipit pertinere. proinde si alter nepotem reliquerit: vtrum ad solum filium, an verò, & ad nepotem tutela pertineat, quia & nepos in familia patris sui proximus est: hoc apparebit ex legitimis hæreditatibus. n legitima autem hæreditas ad solum filium pertinet. ergo & tutela ad solum filium descendit: post filium tunc ad nepotem.

Si primus legitimus desinat, facto iudicis hoc principaliter agentis: locus est dationi, non sequenti legitimo: secus si desinit casu naturali, vel ciuili, iudice hoc principaliter non agente. hoc dicit cum §. seq. Bart.

c *Nominatim*] i. ex verbis legis. vt Inst. de legi. pa. tu. aliàs dicitur deferri nomine naturaliter designato. vt sup. de cpi. dimi. tutelas. Accur.

d *Sed per consequentias*] & sic ex mente: quod tantum d cm valet: vt ℣. de verb. sig. l. nominis. §. 1.

e *Compulsus*] quia etiam ad hæreditatẽ tunc admittitur: vt C. de bonor. poss. ℣ tabu. libe. l. 1. & ℣. de suis & le. l. intestato. Accursius Florentinus legum Doctor. f *Emit*, non suis nũmis. sed seruis conniuentibus oculis: quia tunc quando sui emptoris, locum habet constitutio Diuorum fratrum ad Vrbium Maximum missa. vt ℣. de manumiss. l. 4. & pro patrono tunc non habetur: vt sup. de in ius voca. l. sed & si hac. & sic eius hæreditas sibi nõ defertur, sed tutela sic: vt dicitur in eo, qui consequitur libertatem ex Aemiliano, seu Vinciano Senatusconsulto. vt sup. eodem l. 1. §. interdum: neque enim immunitatem pœna tribuere dẽt: vt inf. de interdi. & relega. l. relegatorum. §. fin. Argum. ℣ ℣. de suspp. tut. l. decreto. & de excusat. l. sed & mèles. §. sed ignominia: secus aũt est in Rubriano, vbi nec tutor est: vt inf. proxi. §.

g *Ad Ausidium*] vt C. si mancipium ita fuerit alienatum l. 2. Hug.

h *Tutorem esse* & ad hæreditatem admittitur. vt inf. de suis, & leg. hæti. l. intestato. §. is planè.

i *Ex Rubriano Senatusc.*] sed habet locũ cum seruum testatoris tegatus sit manumittere, vt inf. de fideic. li. l. cum vero. §. subuentum.

k *Sed Orcinus libertus effectus*] i. directò manumissus: vt Inst. de singulis rebus per fideicommissum relictis. §. l. bertas. & §. qui directè. Accus. Floren.

l *Pertinebit*] & si filius defuncti sit, non vt patronus, sed vt patroni filius ad ius liberorum venit. vt inf. de fideicom. liber. l. filius. §. erit. & facit inf. tit. 1. l. si impuberi. §. 1.

m *Solos masculos*] facit. ℣ l. 1. §. interdum. & §. fi. & Inst. de leg. pa. tu. §. fi. & inf. eo. l. penult.

a *Hæreditatibus*] quæ patronis deferuntur in bonis libertorũ.

libertorum vt hic.& ſ. de ope.lib.l.à duob.& de bonis.lib. l.libertinus ſect.& l.ſi libertus præterito.§.1. aliud eſt in hæreditatibus, quæ deferuntur agnatis in bonis agnatorum vt ſ. de coniun.cum emancip.l.1.§. liberos autem.

a *Deferuntur*] qui erunt datiui. ſic ſ. de teſta.tute.l.ſi quis ſub conditione.

b *Diminutione*] etiã minima, vt ſ.l.proxi. & facit ſ. de tute.l.ſi arrogari.

c *Legit mi*] eſt ergo ex mente, non ex verbis legis.quia deſinit eſſe agnatus hoc iure: ſed hodie vere legitimus dici põt: vt Inſti.de legi.agn ſuc. §.fi.& facit l. ſtit.de legi.patro.tu. Accur.

d QVO *defuncto.* *fiduciarij*] quare non legitimi ſicut filij patroni ſunt legitimi? Rñ. vt Inſti.de fiduciu.tute.Item eſt alia ratio, quare non ſunt legitimi, quia deſierunt eſſe agnati inter ſe hoc iure: vt C.de inof.teſt.l. fratres. hodie ſecus vt C. de legi. tut. l. a. & ſic poteſt dici legitima, vt C.de excep. l.aduerſus.

2† Habet P. F.

L *Legitimos*] CASVS. Legitimi tutores ita appellantur, quia lex eos dat & non homo: ſed ipſi benè tenentur ſatisdare, etiam ſi ſint patroni, qui ſunt tutores libertorum, ſi tamen ſint viles perſonæ: aliàs non. Secũdo quæritur an vni de legitimis tutoribus poſſit committi ſoli adminiſtratio? & certè ita. ſi vult iudex & idem eſt in datiuis. item nunquid vnus de legitimis, vel datiuis poteſt alijs offerre ſatisdationẽ, & ſolus adminiſtrare? Et dicit quod nõ: ſi ſatisdederit aliquis eorum, cum eis fuit cõmiſſa adminiſtratio. Si autem patroni ſunt legitimi tutores liberti, non poterit vnus alij ſaltem offerre ſatisdationem, & ſolus adminiſtrare. Vltimo dicit, quod legitimo tutore capite diminuto & ſic finita tutela; habet locum actio tutelæ, ac ſi pupillus exceſſiſſet ætatem. Viuia.

* Vide pro hoc loco, quæ adnotat Cuiac. Inſt. de fiduc.tute.

* Facit ad hũc tex. c. 3. cum gl. ſup. verſ. clerici in ſi ext. de procu.

e *Eſſe tutores*] debent ergo accedere ad adminiſtrandũ: vt tamen tria faciant prius, ſcilicet accipiant res per decretum iudicis. item faciant inuentarium vt C.arbi. tut.l.fin. Item iurent, vt in Auth. vt ij qui ob.§.fin.collatio.6. item quærant quod ſatisdent ſecundum quod ſubijcit.

ADDITIO. Dic quod etiam requiritur vnum, ſcilicet quod tutor promittat pupillum indefenſum ſuum re

¶ Quæri poteſt, ſi patroni filius ſit remotus, vel excuſatus, an nepoti tutela deferatur? Et Marcellus in ſnia eſt, vt ſuccedi non poſſe ſcribat. idcirco.n.abierũt à tutela, vt alij i locũ eorũ dẽtur, a nõ vt & ſucceſſio admittat 1† Non tantũ aũt morte, verũ ẽt capitis diminutione b ſucceſſio debet in legitima tutela admitti. Quare, ſi proximior capite diminutus eſt, qui poſt eum eſt, ſuccedit in tutelæ adminiſtratione.

1† Aliàs amittat.

Pater eſt legitimus tutor filij emancipati: frater fratris emancipati eſt tutor fiduciarius. h.d. cum l. ſeq. Bar.

¶ Si parens filiũ, vel filiã, vel nepotẽ, vel neptem, vel deinceps impuberes, quos in ptãte habebat 2† emancipet, vicẽ legitimi c tutoris ſuſtinet.

Modeſtinus lib. 4. differen.

LEX IV.

QVo defuncto, ſi liberi pfectæ ætatis exiſtãt; * fiduciarij d tutores fratris, vel ſororis efficiuntur.

Tutores legitimi conſtituũtur ipſo iure per legem, non tamen poſſunt adminiſtrare, niſi ſatisdent: quæ ſatisdatio à patrono, cauſa cognita, non exigitur. Bar.

Vlpia. libro 35. ad edict.

LEX V.

LEgitimos tutores nemo dat, ſed lex duodecim tabularũ fecit tutores. e Sed etiã hos cogi ſatisdare, certũ eſt: inſtãtum vt ẽt patronũ, & patroni filiũ, cæterosq; liberos eius cogi, rẽ ſaluã, fore, ſatisdare, pleriſq; videatur. Sed hoc cauſa cognita f Prætorẽ ſtatuere debere, melius eſt, vtrũ debeat ſatisdare patronus liberiq; eius, an non: vt ſi perſona honeſta ſit, remittatur ei ſatisdatio; maximè, 3† ſi ſubſtãtia modica ſit. Si aũt patroni perſona vulgaris, vel minus honeſta ſit dicendum eſt, ſatisdationem locum habere; vt aut modus tutelæ, aut perſona, aut cauſa admittat ſatisdationem.

3† Et maximè P.F

Vni e v tutoribus legitimis ex cauſa poteſt decerni adminiſtratio: & ſe inuicem poſſunt prouocare ad ſatisdationem, niſi ſint patroni. Bar.

¶ In legitimis, & in ijs, 4† qui à magiſtratibus dantur, quæſitũ eſt, an vni decerni tutela g poſſit. f Ait Labeo, & vni rectè tutelã decerni. poſſe enim aliquos, vel abſentes, vel furioſos eſſe: quæ ſententia, vtilitatis gratia, admittenda eſt: vt & vni decernatur adminiſtratio. An ergo & prouocare ſe inuicem, ſecundum ſuperiorem clauſulã, h poſſint? Et magis eſt, vt ſi omnes ſatis non dederint, i 5† vel potuerint, & noluerint: vel ſi finita ſit ſatisdatio,) nõ nunquam enim ſatisdatio k ab eis non petitur) l aut ſatis deſinat eſſe cautum, aut magiſtratus municipales ab ijs, quos dederint, aut non potuerint, m aut noluerint ſatis exigere: 6† poſſit dici in his, & quo caſu cautum non eſt, n admittendam prouocationem. An ergo & in patronis idem ſit dicendum; maximè vbi ceſſat ſatisdatio? o Et puto, in patronis

4† In his. P. F.

5† Vel potuerunt & noluerũt. ſtim P.F.

6† Poſſe dici ẽtiã his. quo caſu. &c. P.F.

liquere: vt C.de admin. tut.l. tutor qui repertorium. & quidam volunt quod illa verba ponantur formalia, quod promittat pupillum defendere ſine vlla cunctatione. tamen non credo quod ſit neceſſe. Si ponantur verba æquipollentia: quia iura conſiderant effectum, non formulam verborum; vt C. de teſta.l omnium. & l. quoniam dignum, ſecundum Bald.hic.

f *Sed hoc cauſa cognita*] de perſona, & de modo ſpecificauit: de cauſa dic, quia forte non diligit pupillum. vt ar. infra tit. tu. 1. l. ſi impuberi vel videtur affectare, vnde videtur ſuſpectus, vt ſupra de procurato. l. quæ omnia. & facit ſupra de tranſactio. l. cum hi. §. in cauſa. & §. modus & §. ſed & perſonarum. & facit ſupra de teſta. tut. l. teſtamento. & Inſtit. de ſatiſd. tu. §. 1.

g *Decerni tutela*] ideſt iuris adminiſtratio.

h *Clauſulam*] quam habes ſupra de teſta. ture. l. teſtamento datus & l. ſi nemo. §. 1.

i *Satis non dederint*] ideſt ſi nullus ſatisdedit. æquipollent enim, omnis homo non currit: & nullus homo currit. præterea quoties ſignificatio ſumitur ex vniuerſo, in quo aliquid falſum eſt, totam orationem falſam efficit: vt inſta de rebus dub. l. ſi is. §. vltim. Sed quid ſi quidam ſatisdederunt, qui non? Reſpon. inter eos, qui non ſatisdederunt, admitti ſuperiorẽ clauſulam. Azo. & die non ſatisdederunt, quia non fuit petita, vel quia non potuerunt. vel quia ad tempus fuerit præſtita, quod finitum eſt.

k *Satisdatio*] accipe poſſe dici. &c. nonnunquam enim. &c. & eſt interpoſitio.

l *Ait*] vt ſ. cad. l. 2. reſpon.

m *Non potuerint*] de facto, vel de iure: quia dati ſunt ex inquiſitione, quando non ſatisdant: vt Inſtitu. de ſatisdatu. §. primo. ſed ſine inquiſitione dati non deberent adminiſtrare. niſi ſatisdederint: imo debent remoueri: vt C.de tut. vel curato. qui ſatis non ded. l. tutor qui. & l. ſecunda.

n *Non eſt*] nunc: quia non fuit. vel deſiit. vel eſt. ideſt exititit: vt ſit tertium adiacens. ſic ſ. de leg. 3. l cum res.

o *Satisdatio*] quia ſi honeſtus: vt ſ. in prin.

Ex

a *Ex magna causa*] si alij sunt absentes, vel furiosi. vt sup. ea l. 3. in legitimis.
b *Ne quis*] patronus tutor. Accur.
c *Sunt sciens*] qui habet alter patronus in bonis liberti.
d *Per comparronum*] Sed nonne idem est in legitimis tutoribus, idest agnatis? Azo. Potest dici non, arg. supra eod. leg. tutela legitima.
e *Minutus sit*] etiam minima cap. dimi. nisi supersit frater. propter leg. Constan. vt C. de leg. tut. le. 3. & 4. nouissimo autem iure non sic, cum sola sit spectanda cognatio, vt in Authen. de hæred. ab intesta. ex his. colla. nona. & facit supra de capit. dimin. tutelas. & Insti. eo. §. fin. & quibus mo. tut. fi. §. simili modo, & infra de tu. & ra. dist. l. nisi §. 1.

1† Lib. 18 ad edict.

I *Intestato*] CASVS. Siue pater impuberis non fecit testamentum, siue fecit, & non dedit ei tutorem, siue dedit, & mortuus est, semper venit ad agnatos, qui autem sint agnati, dicit plane lex sequens. Viuianus.

* Concer. gl. finali. Et scias, q̃ si testatus d. qui nullū, vel nō iure facit testm. ext. tit. de suc. ab intesta.

f *Non fecit*] Item, & alijs modis, quod dic. vt Instit. de hæred. quæ ab intestat. in princ.

g *Decesserit*] eum vnus solus erat tutor datus in testamento. nam secus si plures. vt supra de testam. tute. l. si quis sub condition. Item bene dicit decesserit. nam non sic, si remotus, vel excusatus fuerit: tunc enim à Prætore datur, & non ad legitimum defertur. vt d. lege. si q̃s sub condõne. & sic est Instit. eo. §. q̃ aũt.

2† Al. li. 1. Inst. P. F. alias. 10. ob.

h *Sunt autem à patre*] nam in agnatis cognati intelliguntur, vt gen. in specie. vt infra, vnde legi. le. penul. & de gradi. le. iurisconsultus. §. inter agnatos, & facit Insti. de leg. agna. succes. in princ. & Insti. t. eo. §. 1.

Si *reliquero filium*] CASVS. Habebam fratrem maiorem 15. ann. & nepotem ex filio mortuo maiorem similiter. & filium impuberem; certe me mortuo sunt tutores filij mei. dictus frater meus. & nepos. sunt enim impuberi in eodem gradu. quia in tertio quilibet. si autē plures sunt agnati, vnus tamē est proximior, quam alter. proximus solus habet tutelam postea reuertitur ad eos, qui sunt in eodem gradu. hoc dicit cum lege seq. Viui.

i *Si reliquero filium*] scilicet meum.

k *Filio*] meo. Azo.

l *Gradu sunt*] scilicet filio meo nam nepos ex filio meo est mihi in secundo. filio meo impuberi est in tertio. frater quoque meus est ei in tertio. Azo. vt instit. de gradi. §. secundo. & tertio.

Qui sunt in pari gradu agnationis, pariter vocantur ad tutelam. h. d. cum seq. B

Paulus lib. 38. ad edictum.

LEX VIII.

SI reliquero 3† filium i impuberem, & fratrē, & nepotem ex alio filio; k constat, vtrosque esse tutores, * si perfectæ ætatis sint, 4† quia eodem gradu sunt. l

Caius 5† li. 2. rerum quotid.

LEX IX.

SI plures sint agnati proximus tutelam m nancisciture: * & si eodem gradu plures sint, 4† omnes tutelam nanciscuntur.

Propinquior cognatus nō impedit sequentem, nec propinquior cognata impedit sequentem cognatum. Bar.

Hermogen. lib. 1. iuris Epitomarum.

LEX X.

AGnato propior fœmina, quo minus sit impuberis agnati tutor, non obijcitur, n ideoque patruus sororem consanguineam habentis, o fratris filij legitimus erit tutor. P Nec amita q patruo magno, r vel matertera fratris filijs, s ne sint tutores, obstat.

¶ Surdus t & mutus, nec legitimi tutores, nec testamento esse possunt, cum nec alio modo vtiliter dari possint.

Paulus. 7†

LEX XI.

MInus autem audiens u potest.

3† Relinquero. F. F. Si perfectæ ætatis sint] hæc vñr addita fuisse à Tribonia no. ex Insti. de fidu cia tut. §. §. vlti. hic Cont. in uenit.

4 † Sunt P. F.

5† Li. 12. ad edic. Prouinc. ale. P. F.

* Vide pro hoc loco Cuser.

6† Sunt. P. F.

m *Si plures tutelam*] Instit. de capit. dimin. ccũ autem, & §. fina. & de legi. agna. succes. §. si plures, & quære hoc. quod not. infra de tu. & ratt. distra. l. si tutor. §. 1.

A *Gnato*] CASVS. Titius impubes habebat agnatum, & agnatam, & agnata erat ei magis proxima, quam agnatus: certe admittetur nihilominus agnatus ad tutelam eius, & non agnata, & de hoc ponit tria exempla.

¶ *Surdus, & mutus*] Dicit hic, quod sicut surdus, & mutus non possunt esse tutores testamentarij, ita non possunt esse legitimi. Surdaster autem benè potest esse tutor. Viuianus.

n *Non obijcitur*] & est hoc ideo, quia fœmina lapsu temporis tutelam suscipere non potest, alioquin secus, vt infra de excusatio. tutorum le. r. a solum. §. si liberus, & supra eod. leg. prima. §. si apud, quę sunt contra.

o *Habentis*] bona littera est habens, & bona habentis, & secundum hanc dic, quod erit legitimus tutor filij fratris, fratris. i. dico habentis consanguineam sororem, quæ erat illi. filioamita. Vel dic, tuus dilegitimus erit tutor filij fratris: filij fratris: filij dico habentis sororem consanguineam & sic ipsa in secundo, patruus ijs in tertio est, & hæc verior est secund. in principium le. & infra ubijcit.

7† Li. 16. ad Plaut.

p *Tutor*] Sorore consanguinea repulsa, secundum vtrumque casum.

q *Nec amita*] quæ est in tertio gradu.

r *Matertera*] quæ est in quarto gradu.

s *Frat is fi ij*] scilicet ipsius materteræ, & sunt isti in quarto gradu. vt Insti. de gradi. §. quarto. & facit supra eo. l. 1. §. interdum. Accur.

t *Surdus*] de hoc dic. vt sup. de tut. l. 1. §. 2. & 3.

u *Minus autem audiens*] idest impubes, vel parum audiens.

vt donatio propter nuptias: vt C. de don. ante nup. l. fin. Azo. & facit sup. de iu. dot. l. siue genetalis.

a *Mutandæ*] i. permutandæ, vt ex pecunia in rem, vel econtra si mulieri vtile sit: vt sup. de iure. dot. l. ita constante.

Nec mandante] CASVS. Priuatus non potest dare tu. pupil. etiam si Præses prouinciæ p̄cipiat ei hoc. Itē dicit, quod licèt Prætor, vel Præses furiosi, vel dementes effecti remaneant in magistratu: non tamen administrāt, & ideo tutorem dare nō pos sunt. Item dicit, q̄ tutor potest dari etiam in die feriato. Item dicit, quod si pupillus est furiosus, datur et tutor: si autem adultus & furiosus, datur ei curator. Vi.

1† Lib. 8. de oibus tribunalibus.

2† Alius tuor dari potest Haloan.

b *Nec mandante*] immo videtur q̄ sic: vt Inst. de Attil. tu. §. sed hoc iure. & ī. de admi. tu. l. Lucius. §. cū in testamento, quæ sunt contra. Sol. subdito habenti alias iurisdictionem potest iubere, nō delegare: vt in contrarijs: sed non subdito, vel non habenti iurisdictionē, non, vt hic. est. n. aliud iubere, aliud mandare, vel delegare: vt in Auth. vt nulli iudic. §. & hoc verò. collat. ix. & C. qđ cum eod. l. 3. & facit C. eo. l. neque. & ī. de tut. muto §. tutoris.

3† Lib. 9. Instit.

c *Abroget*] bñ dicit abroget q̄ licèt non totum tollat, derogat tñ i quibusdā: vt hic dicit. est. n. aliud derogare: & aliud abrogare, vt inf. de verb. sig. l. derogare. & facit ī. de iudi. l. cęcus. & l. cum Prætor. §. non autem omnes. & l. cum furiosus. & sup. de ijs, qui sunt sui vel alie. iu. l. pfe. & de pōs. l. i. §. casū. d *Oī ite*] vt ī. de ser. l. 2. sic & inf. de no. ope. nu. l. 1. §. itē nuntiatio. & sup. de iure. l. qui habet. §. penul. e *Tutor*] dic tutor, si est pupillus. curator, si est adultus: vt sup. de tut. l. qui hēt. in prin. & l. muto. in prin. & §. surdo.

1 Nec mandante b Præside 2† alius tutorem dare poterit.

Qui non intelligit, licèt habeat iurisdictionem, non potest eam exercere. Bar.

¶ Si Prætor, vel Præses prouinciæ in furore, aut demētia cōstitutus, dederit tutorē; nō puto valere. quāuis. n. Prætor vel Præses sit; nec furor ei magistratum abroget: c attñ datio nullius erit momenti.

Tutor potest dari die feriata. Bar.

¶ Dari tutor oī die d poterit.

¶ Furioso, & furiosæ, & muto, & surdo, tutor e vel curator à Prætore, vel Præside dari poterit.

Martianus. 3†

LEX IX.

IMpuberi, ad hæreditatem adeundam, vt tutor f detur, ex causa & permissum est.

Si in causa dandi tutorem erratur, datio est nulla. Bart.

Idem libro 5. regu.

LEX X.

TVtor si penitus fuerit habenti, sed absente h eo, quasi non habenti datus sit, datio nulla est. Nā & si quoquo modo in petitione tutoris erratum fuerit in facti causa, i maximè post constitutionem Diuorum fratrum, non valet tutoris datio.

Præsente tutore non potest dari curator pupillo. Bar.

Celsus libro 13. Digest.

LEX XI.

CVratori pupillo, vel pupillæ, non datur, si tutor eorum 4† ad fuerit. k

Filius potest dari curator patri curatore egenti. Bar.

Vlpia lib. 3. de offi. Proconf.

LEX XII.

HIs, qui in ea causa sunt, vt supersse rebus suis nō ipsi possunt, dare curatorē Procōsulē oportebit. Nec dubitabit, filium l quoq; patri curatorē dare. Quāuis. n. contra sit apud Celsum, & apud alios plerosq; relatum, quasi indecorum sit, patrem à filio regi: m attamen Diuus Pius Iusto 5†Celeri, item Diui fratres rescripserunt, ēt 6† filium si sobriè viuat, patri curatorem dandum n magis, quam extraneum.

Prodigo filio ad matris instantiam datur curator: & prodigus est, qui in sermonibus videtur sapiens, in factis insipiens. Bart.

¶ Diuus Pius matris querelā o de filijs prodigis * admisit, vt curatorē accipiant, in hæc verba: Non est nouum, quosdā, etsi mētis suæ videbūtur ex sermonibus p comparare bona sua, puta quia sunt infirmi, vel furiosi, vel dementes, vel prodigi etiam si videantur in verbis compositi, & in hoc casu poterit patri esse curator filius propitius. Viuia.

4† A fuerit. P. F.

5† Instit. Celeri. P. F. de Iust. nomine. Vide Cuiac. 19. obser. 27.

6† Etiam non legit, in F. F.

* Concor. gl. in ver. tutorū & curatorū ibi. & interdū maiori furioso. vel p̄digo. in cle. de reli. dom. c. quia cōtingit. versi. illi etiam.

e *Tutor*] vt sup. de tut. l. qui hēt. in prin. & l. muto. in prin. & §. surdo.

I *Impuberi*] CASVS. Quamuis tutor datus generaliter aliàs intelligatur ad omnia datus, tamen datur quandoque ad vnam solam hereditatem adeundam, puta si tutor illius pupilli vniuersaliter appellauerat.

f *Tutor*] quia non p̄t adire hēditatē sine authoritate tutoris, vt Inst. de auth. tut. §. neq; & C. de iu. delib. l. ponit. & l. si infanti secus in bono. possess. vt C. qui adm. ad bo. pos. l. bonorū licèt eo casu idē videat dici posse. vt ibi no. Itē qđ ē in hēditatis additione, est in restitutione, q̄ dēt fieri ī pubertate vt ī. ad Treb. l. restituta. in fi. Itē solus tutor nō p̄t adire, vt pupillo acquirat, vt C. de iu. del. l. si īfanti. & l. potuit. sed bo. pos. sic. vt ī. d bo. pos. l. si pupillo. & l. tutor. & ī. de appe. l. cū in vna. §. 2. it ē restitutio hēreditatis ei soli nō est faciēda, vt ī. ad Treb. l. sed nec ipsi. nisi pupillus esset insans, vt C. ad Treb. l. sancimus. & facit sup. de testam. tut. l. si tamen.

g *Ex causa*] s. hac, quia cum curatore fieri non potest, vt ī. de app. l. cum in vna. §. 1. sed aliud in adulto, vt C. de admi. tut. l. cum quædam. & est ratio, vt not. d. l. cum in vna.

h *Vtor absente*] non Reipubl. ex causa. alias secus esset: vt sup. de tut. l. quæsitum. & C. in qui. cau. tuto. vel cu. habenti. l. i. & Instit. de excusa. tu. in. item qui Reipubl. Azo. & facit C. in qui. cau. tu. vel cu. ha. l. penu. & qui da. tuto pos. l. curator. Item quid si alius prævenit matrem pupilli? hic est arg. q̄ non valet. Itē Authenticum dicit, q̄ præcedit alios nisi testamentarios: vt authēt. matri. C. quādo mu. tu. of. fune. po.

i *In falsi causa* quia credebatur non hīe curatorem, & hēbat: vel qa credebatur pupillus, & erat adultus: vel credebat non hīe patrem, & habebat, & sic nō p̄t hīe tutorem vt inf. eod. l. Seiæ. & C. de curat. fu. l. fina. in prin. & Inst. de tut. in prin.

K *Curator adfuerit*] i. præsens fuerit & iubaudi, & ies per eum p̄t geri, alias. n non intelligeretur adesse, vt sup. qđ cuiusq; vniuer. l. 1. §. & quidem. & sic curator datur, vt sup. de tu. l. solet. Item secus si abesset: vt inf. eo. l. in omnem. & l. curatorē. & Instit. de excu. tut. §. item qui Reipub. & sup. de tu. l. quæsitū. Sed quid si nō hēt tutorē p̄sentem, vel absentē: an potest dari curator. Respond. sic p. l. istā, sīn Azo vt inf. eod. l. curatorem.

Is qui] CASVS. Debet dari curator filiis ēt maioribus 25. an. qui nō possunt administrare bona sua, puta quia sunt infirmi, vel furiosi, vel dementes, vel prodigi etiam si videantur in verbis compositi, & in hoc casu poterit patri esse curator filius propitius. Viuia. l *Filium*] licèt in eius sit potestate. H.

m *Regi* erubescit. n. &c. vt i Au. de nu. §. si verò expectet. A.

n *Dandum*] sic & in iure corrigit filius patrem: vt supra de condi. cau. da. l. 3. §. si quis quasi & tenebitur hic filius reddere rationē, vt quilibet curator, vt Inst. de Attil. tu. §. fi. & idēm in matre dicimus, vt C. de secun. nupt. l. hac. 6. his illudi, aliud tñ obseruatur in patre; vt C. de bon. quę lib. l. fi. §. hoc proculdubio, & in Auth. de nup. §. si verò expectet. col. ix. item facit ī. de cu. fu. l. j. §. fi. & l. 3. & l. furiosę. Acco

o *Querelam*] facere potuit mater, non tñ habuit necesse. vt C. qui. pe. tu. l. matris. & inf. eo. l. j. & l. si minores. Azo.

p *Ex sermonibus*] sic ergo ex sermonibus alicuius

conuincitur an ſit ſanæ mentis, an non. ſic inſt. de condit. inſtit. l. quidam. Azo. & inf. de quæſtio. l. de minore. §. rotmenta. item ex geſtis, vt in fine huius l. nam exteriora indicant ſecreta animi etiam in alijs animalibus, vt Inſti. de re. di. §. pauonum. in fi.

potes eſſe, tñ ſic tractare bona ad ſe pertinentia, vt niſi ſubueniatur eis, 1† deducantur in egeſtatem. Eligendus itaq; erit, qui eos conſilio regat: nã æquum eſt proſpicere nos etiam ijs, 2† qui quod ad bona ipſorum pertinet, furioſum faciunt exitum.

Iſta eſt optima, & aurea lex, & ſic ſummatur: Seruo pupillo in cã, quam poteſt habere cũ domino, datur tutor: qui deſinit eſſe ſtatim, cũ cœperit habere patronum, & legitimè ſatisfecerit. Bar.

Papinianus. 3 †

LEX XIII.

SI impuberi libertas, & hæreditas per fideicommiſſum[a] data ſit, [b] & inſtitutus adire nolit: Senatus cenſuit, eum, [c] ſi impuberis noie deſideretur, adire cogendũ: [d] vt tamen pupillo 4† pupillæue tutor ab eo, cui ius dandi erit, detur: [e] qui tutelam retineat, quoad [f] reſtituatur hæreditas, & rem ſaluam fore ab hærede caueatur. ‖ 5† Poſtea autẽ Diuus Hadrianus, vt idem in eo ſeruetur, quod in eo, cui directa libertas data fuerit, reſcripſit.

¶ Quamuis autẽ à patrono, rẽ ſaluã pupillo fore, nõ facilè cautio exigatur, [h] tamen Senatus pro extraneo haberi voluit eum, qui (quod in ipſo fuit i) ét libertate priuauit impuberẽ. & ius quidem [k] liberti, quod hẽt, quia ex cã fideicommiſſi manumittit, nõ eſt ei ablatũ; tutela verò ſine vinculo cautionis non committitur. Quid ergo, ſi nõ caueat? Non dubiè tutela non erit apud patronum. Sed ſi puella duodecimũ annũ impleuerit, tutor patronus 6† deſinit [l] eſſe. 7† qm̃ tantum minoribus [m] annis deſideran tibus [n] curatores dari ſolent; ſi curator patronus petatur, fides inquiſitionis pro vinculo [o] cautionis cedet.

Idem. 8 †

LEX XIV.

LIbertus nõ alijs patroni, patronæve liberis tutor eſſe cogitur, quam qui iura patronatus ſperare [p] poſsũt.

Curator datus in locum tutoris abſentis, datur in omnem rem. Bar.

Paulus lib. 2. ad edictum.

LEX XV.

IN omnem rem q 9† tutor dandus eſt in eius tutoris locum, qui Reipublicæ cauſa ab fuerit.

Idem lib. 73. ad edictum.

LEX XVI.

NEc ille deſinit tutor eſſe, quod & in omnibus, [r] qui ad tempus excuſantur, iuris eſt.

Vlpianus. 10 †

LEX XVII.

EI, qui de ſtatu [ſ] ſuo litigat, tutorem dari poſſe Pomponius ſcribit, & verum

de alio, qđ amittit. ꝓterea loquitur ibi in ſeruo hæredis. hic in ſeruo teſtatoris. nã in ſeruo hæredis non ꝓt loqui: vt inf. ad Trebell. l. cogi. §. ſed & ſi ſeruo. ſed ſm hoc obſtabit ſ. de legi. tuto. l. 3. ibi, planè ſi fortè ex Rubriano &c. ſed dico aliud eſſe, cum quis vult ſeruum priuare libertate, ſe abſentando, vel latitando. & ſic peruenit ad libertatem ex Senatuſconſul. Rubtiano, vel Vinciano: quo caſu loquuntur illæ leges. aliud cum ceſſat adire hæreditatem: & ita per conſequẽs vult ſeruos priuare libertate, quo caſu loquitur hic. Azo.

l *Definit*] vt Inſt. qui modo tu. in fin. in prin.

m *Minoribus*] xxv. an. vt C. de ijs, qui væ. æta. impe. l. fi.

n *Deſiderantibus*] nõ autẽ inuitis, vt Inſtit. de cura. §. itẽ inuiti.

o *Pro vinculo*] quia non ſatisfdat, vt Inſt. de ſatisda. tut. §. itẽ. poteſt tñ ſe excuſare, eo, quod fuit tutor, vt Inſt. de excuſ. tut. §. qui tutelam. ſecus in liberto: vt C. de excu. tut. l. liberos.

LIbertus] CASVS. Libertus cogitur eſſe tutor filiorũ patroni, illorum. ſ. qui poſſunt habere iura patronatus. Viu.

p *Sperare*] ſunt quidã qđ non ſperãt, vt qñ ex neceſſitate manumiſit: vt ĵ. de excuſ. tut. l. nequaquã. & alij vt ſup. de lib. agno. l. ſi quis à liberis §. ſi qs à liberti & facit C. de excu. tut. l. liberos.

IN *omnem*] CASVS. ſi tutor abeſt cauſa Reipub. ad omnia agenda datur alius in locum eius interim: nec abſens prædictus deſinit eſſe tutor.

q *In omnem rem*] facit ĵ. de tu. l. quæſitum. & ſup. eo. l. curator.

r N *Eo ille. Et in omnib.*] Not. ꝙ poſt acceptã tutelã pauci deſerunt: & eorũ qui deſerunt alij prorſus, alij ad tps deſerunt: quod dic per exẽpla. vt no. ĵ. de min. l. verum. §. ex facto. ſi ergo hoc reſponſum intelligas in ijs, qui prorſus deſerunt, non refertur ad prin. l. hæc dictio. ꝙ. ſed ad l. præcedentem: ſi autem ad alios, qui ad tempus, tunc ad totum refert. & hæc ſecũda eſt veritas & facit ĵ. de tu. & ra. diſt. l. ſi tu. & ĵ. de excu. tut. l. & nõ tm̃. & l. præce. in fi. & l. ſi q.

E *I qui*] CASVS. Ille ſeruus, qui litigat de ſtatu ſuo, poteſt habere tutorem.

ſ *Et qui de ſtatu*] Sed nonne debuit quæſtio ſtatus intempus pubertatis differri: vt ĵ. de Carbo. edict. l. ĵ. in fi. Reſp.

hæc

1† Hls. P. Flo.

2† Eis. P. Flo.

3† Lib. 11 quæſtio.

4† Pupilla tutor. P. F.

5† Poſtea Diuus Hadria. vt in ea ſeruetur cui directa. &c. P. F.

6† Patronus nõ legitur in P. F.

7† Qm̃ ſũ minoribus annorum &c. P. F. Vide in hunc l. cũ Ant. Aug. lib. 1. emen. c. 9.

8† Lib. 12 quæſtio.

9† Curator datus eſt. P. F.

10† Lib. 9 ad edict.

a *Per fideicommiſſum*] hoc refertur ẽt ad libertatem, vt differat à caſu ſeq.

b *Data ſit*] i. relicta. & dic ab eodem hærede, vel à diuerſis, ſed vnus alteri ſuccedens cœpit vtrumque debere: vt inf. ad Treb. l. ſi res alij. & ſeruus. & l. mulier. ſ. non eſt.

c *Eum*] inſtitutum.

d *Cogendum*] cum idem debet vtrunq; vel hęres vnũ. fideicõmiſſarius aliud: vt ĵ. ad Treb. l. cogi. §. fi. & facit §. ſed & ſi ſeruo. & l. apud Iulianũ. §. Antiſtia. & l. poſtuliãte. ĩ prin.

e *Detur*] ſic ſup. de teſta. tute l. idem fit.

f *Quoad*] inf. eo. l. curatorem. contra. Sol. ibi dicit ex cauſa quod ſoluit contrarium. Accur.

g *Caueatur*] i. caueat, qui dat tutor. ꝙ conſeruabit hẽditatẽ ab hẽde. & qđ benè eã cuſtodiet ab eo. continetur. n. hoc ſub illa ſtip. rem pup. fal. fore. Vel dic qđ hæres cauere dèt de hẽditate illa non diminuẽda, & non deuaſtanda. argu. ĵ. de priuile. credi. l. ſi creditores. & no. ĵ. qui ſatisd. cog. l. inter omnes. Vel dic ꝙ hæres idemq; nũc patronus debet cauere rem pupilli ſaluã fore reſtituta hæreditate, quia tũc datiuo expulſo iſte eſt legitimus tutor, vt ĵ. dicit. Azo.

h *Exigatur*] vt ſup. tit. 1. l. legitimos. Azo.

i *Quod in ipſo fuit*] quia noluit adire niſi coactus. Accurſ.

k *Et ius quidẽ*] ſ. vt ſit liberti tutor legitimus, reſtituta hæreditate. & ſic non vſ obſtare. ĵ. de legi. tuto. l. 1. §. interdũ aut quia hic dealio iure liberti, qđ retinet patronus. dĩ: ibi

hoc expedit pupillo.vt in prædicta l.dux.§. Azo.

a *Tenet datio*,ſ.vſq; ad pubertatē.vt ĵ.eo.l.curatorem.& ſi libet.nō eſt.vſq;ad fi.cāe.vt no.C.q da tu.poſſ.l.1. Azo. & no.tacitā intelligi cōdōnē.ſic & ī.de tu.l.furioſus.& ī. teſt.ru.l.iure nr̄o.§.fi. & ſi quis ſub condōne. ſub expreſſa non poteſt, vt ĵ.de reg iur.l.actus.

IN *dando*] CASVS. Qn̄ iudex dat tutorem. dēt inquirere in perſona eius. vtrū ſit bonus, vel malus etiam ſi tutor dandus ſit Senator. Viu.

5† Lib.61. ad edict.

b In *dando*]ex inquiſitione. in qua quatuor attendēda ſunt. vt ī.de confir. tu.l.naturali.§.1. & quintū vt inf. eod.l. ſcire. §. cum reliquis

2† Lib.16 ad Plaut.

c *Senator*]ſic ſup. de procu.l. minor §.is.q facit. ĵ. de excuſ. tut. l.Spadonē. §. ſcire.

VBI] CASVS. Si magiſtratus qui debent dare tutores, ſunt abſentes: decuriones pōt dare tutorem.& vnum ex ſe. ſi ſunt pōtes magiſtratus ipſi dabunt. & vnus pōt dare aliū. Viuia.

* Vide de hoc loco Cuiac. 7. obſer. 17.

d *Dare poſſunt*] puta magiſtratus.

3† Lib.7. D.ffecten.

e *Maior pars*] præſentium. cum duę partes abſint. vt ſup. qd cuiuſque vniuer. l. nulli. & l. plane. Itē dic maior numero perſonarum, vel ætate vel dignitate, vel authoritate. vt ī. de pact. l. maiorē. Itē facit inf. de reg iur. l. aliud. §. refertur. & ĵ. ad mu. l. quod maior. H.

f *Vnum ex ſe*] & ipſum etiā magiſtratū. vt inf. tit. 1. l. decreto.

4† Lib. 1. excuſ. P. F. Græca eſt conſtitutio in P.F.

g *Non dubium eſt*]imo certum eſt quod non pōt. & ponitur. quinto. quod ī. nam implicat in ſe negationē. & ē ratio. quia non eſt ſubditus iuriſdictioni dāti. vt ſup. eod. l. ius dandi. & inf. de manu. l. apud. & de manu. vin. l. apud. §. apud. Vel dic. q ſatis pōt hoc concedi. cum in hoc vnus alteri conſentit. vt ī. de iu. omn. iud. l. eſt receptum. & ſm hoc ponitur. quin q quod. & caue. quia hoc fit in defectum Præſidis. vel iuſſerim. nō aliter. vt ĵ. eo. l. Dauus. in fi. vel qā ſubſtantia pupilli eſt patua. vt Inſt de Attil. tu. §. pen.

5† Modeſtinus lib. 2. excuſationū Scire oportet magiſtratus. non oportere curas minorū mulierib. cōmittere. &c. Anib. Aug.

6† Electionis.

7† Alias Libera-

decura.§.Interdū. vel alia. ſed tū cā cognita hoc fit. vt C. qui da.tu.poſſ.l.curator.& no. quod hæc eſt vna dīa inter tuto.& cura.alia eſt in prin.huius l.& ĵ.de app.l.cū 1 vna. §.1.alia.quia curator non datur teſtō. Item quinta. qa nō datur inuito.niſi ad litē.vt *Inſt.* de cura. §. ſed curator. & §.item inuito. & ī.de tute.l.qui habēt. §. ſi pupillus. Sexta Inſti. qui da. tu poſſ.§.certè.& Inſt. de excuſatur.§.ſi datus. Item alia. quia tutor alius eſt teſtamentarius. alius legitimus alius datiuus. curator verò tantum datiuus. niſi furioſo. vt Inſtit. de cur. §. item furioſi. Itē tutor ſoli pupillo dat. vt ĵ.eo.l.Sciæ. curator pupil. & aliis.

SCire] CASVS. Mulieres non pōſſunt eſſe curatrices. Item ſi mulier inſtituit filios ſuos hæredes ſub hac condōne. ſi emancipentur à pre. & ſint emācipati. ſicque habeant hīditatem matris: non dabitur. eis exiſtentib. pubertib. dictus pr̄ curator: nā & ſi pr̄ inſtituens filiū iuſſit. & non hēat Titium tutorem. non poterit dictū Titium habere tutorē. Item dicit. q illi. qui ſunt in ambaſciata. nō debent dari tutores etiā ab Imperatore. Item dicit. q magiſtratus dare tutorem dēt inquirere. vtrum tutor dandus bonos hēat mores. & tunc debet eū dare & non alias. Item non dēt illum dare. qui offert ſe ad tutelam. vel ēt offert pretium. vt ſit tutor.

8† Lege.

9† Sed & ſi quis à parentib. prohibea tur tutor eſſe creandus nō ē. Qd ſi fuerit creat⁹. prohibendus ē exiſtimatione quidē ſalua tute lā gerere. Ant. Aug. 10† Manē te epitimia. ideſt exiſtimatione ſalue. quemdmodū ī ter. Ant. Aug. lib. ſing. ad Modeſt.

k *Scire*] hæc l. eſt græca. & multi non habent.

l *Non creabunt*]vt infra de reg. iur. l. 2. Sed quid in mie. & aliis Reſpon. vt in Auth. vt ſine prohi. ma. debi. §. 1. colla. 7.

m *Alia via*] No. ſimilia. vt ſup. de tranſac. l. cū his. §. ſi cū is. n *Epitimia* ideſt voluntate teſtatoris.

o *Non pertinet*]& curator interim datur. vt ī eo. l. in cēm. poteſt. & ipſe agere interim pro pupillo. vt ĵ. de legato. l. ſi abſenti. §. 1. dicet non pro alijs. vt & eo. tit. l. Paulus in fi. ne

11† Secūdum.

12† Ideſt inter ceteras cauſas.

*Vide hic Goth cōmenta.

13† Boni. vt Iuſtinus dixit.

p *Bona eius*]ſic ĵ. de verb. obli. l. ſi quis ſtipulatus. in fine.

q *Ingerere*]Niſi ſint idonei. vt in ma de fal. l. vxori. §. 1. & facit. ſup. de procu. l. quæ omnia. ſ. 1.

14† Græca conſtitutio in P.F.

* Pulchrè in hā. legem Aut. Aug. lib. ſing. ad Modeſt.

ET *qui*] CASVS. Illi ēt qui non ſunt conſiliarij Principum. pōſſ dari tutores filijs conſiliarum tu. & eō. Viuia.

r *Conſiliarij*]ideſt ſenatores ſic dicti. quia eorum conſilio rtium Princeps. vt C. de leg. & con. l. humanum. die ergo

eſt, vt ita demum teneat datio, a ſi liber eſt.

Idem. 1†

LEX XVIII.

IN dando b tutore ex inquiſitione, & in eum inquiritur, qui Senator c eſt, & ita Seuerus reſcripſit.

Quādo rectores nō ſunt in ciuitate, tutoris datio remanet apud ordinē decurionū. Bar.

Paulus. 2†

LEX XIX.

VBI abſunt ij, qui tutores dare pōſſunt, d decuriones dare iubentur tutores, dūmō maior pars e cōueniat, vbi nō eſt dubiū, qn vnū ex ſe f dare poſſint. ¶ Magiſtratus municipalis collegā * ſuū, quin dare tutorē poſſit, nō dubiū eſt. g

Ventri non datur tutor, ſed curator. Bar.

Modeſtinus. 3†

LEX XX.

VEntri tutor à magiſtratibus populi Romani dari non poteſt curator pōt. nā de cura ore cōſtituendo, edicto h comprehenſum eſt. ¶ Curatorē hūti, quo minus, alius curator detur, regula iuris i non eſt impedimento.

Mulieres non poſſunt eſſe curatrices. h. d. fallit hodie ī matre, et auia, vt ī authen. matri, & auiæ. C. quādo mulier. tu. offi. fun. poſſ. Bar.

Idem lib. 3. 4† excuſat.

LEX XXI.

5† SCire k oportet magiſtratus, q̄ curatrices minorib. mulieres nō creabūt. l

Cū quid una via, phibetur, alia nō aē: eſſe permiſſū. Bar.

¶ Si mater ſub hac 6† condōne ſcripſerit filios hæredes: Si ſoluat pr̄is ptāte fuerit, 7† ſolutis his, propter hoc hæredibus, ipſe pater curator creari nō poterit, ēt ſi voluerit, vt nō alia via m hoc, quòd noluit teſtatrix, fiat, & hoc ita à D. Seuero 8† promulgatum eſt. 9† Sed & ſi quis à parentibus prohibitus fuerit tutor eſſe, hunc neque creari oportet, & ſi creatus ſit, nec recuſauerit, phiberi eū eē tutorē manēte epitimia. n 10†

Abſens cā reipublicæ non dēt dari tutor, & ſi tutor datur ex inq̄ſitione, īquiritur de moribus dandi, nec debet dari ille, qui ſe ingerit. Bar.

¶ Eos, qui in legatione ſunt, ne creent tutores, vel curatores magiſtratus, quia 11† p id tempus, quo in legatione ſunt, periculū ad eos non pti net. o ¶ Si pr̄fectoriū hoīem in legatione exi tente, Romanus Princeps dederit tutorē, dimittetur. ¶ Cū reliquis 12† oportet magiſtratum, & mores creandorum inueſtigare. Neque facultates. n. neque dignitas ita ſufficiens eſt ad fidem, vt bona electio, * vel voluntas, & 13† benigni P mores. ¶ Sēper aūt maximè hoc obſeruat magiſtratus, ne creent eos, qui ſeipſos volunt ingerere, q̄ vt creentur, quiq̄ pecuniā dāt, hos. n. & pœnæ obnoxios eſſe, lege promulgatum eſt.

Nobiles poſſūt eē tutores populariū, & ecōuerſo. Bar.

Idem lib. 5. excuſationū. 14†

LEX XXII.

* ET qui non ſunt cōſiliarij, vel ſenatores conſiliariorum, vel ſenatorum filijs tutores creātur, ſicut, &

i *Regula iuris*] vt illa. quæ vetat tutorem dari hūi. vt inſtit.

conuincitur an sit sanæ mentis, an non. sic inf. de condit. instit. l. quidam. Azo. & inf. de quæstio. l. de minore. §. tormenta. item ex gestis, vt in fine huius l. nam exteriora indicant secreta animi etiam in alijs animalibus. vt Iusti. de re. di. §. pauonum. in fi.

Si impubes] CASVS. Institui mihi Titium hæredem, & rogani eũ per fideicom. qđ restituat hæreditatem. Sticho ser no meo impuberi: & ei libertatem det. Titius non vult eam adire: certè dabitur tutor dicto impuberi, licèt sit seruus, cuius authoritate cogi faciat hæreditatem adire, & restituere sibi hæredit. & dare fideicom. & libertatẽ. & tãdiu durabit dictus tutor, quandiu dictus hæres patronusq; illius impuberis effectus, per manumissionẽ eiusdẽ impuberis liberti tutelam accipiat, & satisdet rem pupilli. Falso quamuis .n. non soleat exigi satisdatio à tutore paterno, tñ hic benè exigitur. quia voluit dictũ impuberẽ libertate priuare si potuisset. & si non satisdet, non habebit tutelã, & si dictus impubes efficiat̃ maior xij. anno. sicque tutela sit finita, poterit benè dari eidem curator dictus patronus: & ll detur eũ inquisitione curator non satisdabit. & quod dixi in masculo impubere seruo, idem est in femina. & qã dixi in fideicõ. libertate relicta, idẽ est ẽt in directa. Viua *Per fideicommissum*] hoc refertur ẽt ad libertatem, vt differat à casu seq.

1† Hls. P. Flo.

2† Els. P. Flo.

3† Lib. 11 quæstio.

4† Pupillæ tutor. P. F.

5† Postea Diuus Hadrianus. vt in ea seruetur cui directa. &c. P. F.

b *Data sit*] i. relicta. & dic ab eodem hærede, vel à diuersis, sed vnus alteri succedens cœpit vtrumque debere. vt inf. ad Treb. l. si res alij. & seruus. & l. mulier. §. non est.

c *Eum*] institutum.

d *Cogendum*] cum idem debet vtrunq; vel hæres vnũ. fideicõmissarius aliud: vt j. ad Treb. l. cogi. §. fi. & facit ff. sed & si seruo. & l. apud Iulianũ. §. Antistia. & l. postulãte. ff. in prin.

e *Detur*] sic sup. de testa. tute l. idem fit.

f *Quoad*] inf. eo. l. curatorem. contra. Sol. ibi dicit ex causa. quod soluit contrarium. Accur.

g *Caueatur*] i. caueat, qui dat tutor, q̃ conseruabit hĩditatẽ ab hĩde, & qđ benè eã custodiet ab eo. continetur .n. hoc sub illa stipulatione pupillã. fore. Vel dic qđ hæres cauere dẽt de hĩditate illa non diminuẽda, & non deuastanda. argu. j. de priuile. credi. l. si creditores, & no. ẽ. qui satisd. cog. l. inter omnes. Vel dic, q̃ hæres idemq; nũc patronus debet cauere rem pupilli saluã fore restituta hæreditate, quia tũc datiuo expulso, iste est legitimus tutor, vt j. dixit. Azo.

pores esse, tñ sic tractare bona ad se pertinentia, vt nisi subueniatur eis, 1† deducantur in egestatem. Eligendus itaq; erit, qui eos consilio regat: nã æquum est prospicere nos etiam ijs, 2† qui quod ad bona ipsorum pertinet, furiosum faciunt exitum.

Ista est optima, & aurea lex, & sic summatur: Seruo pupillo in eã, quam potest habere cũ domino, datur tutor: qui desinit esse statim, cũ cœperit habere patronum, & legitimè satisfecerit. Bar.

Papinianus. 3 †

LEX XIII.

SI impuberi libertas, & hæreditas per fideicommissum[a] data sit, [b] & institutus adire nolit: Senatus censuit, eum, [c] si impuberis noie desideretur, adire cogendũ: [d] vt tamen pupillo 4† pupillæve tutor ab eo, cui ius dandi erit, detur: [e] qui tutelam retineat, quoad [f] restituatur hæreditas, & rem saluam fore ab hærede caueatur. ll 5† Postea autẽ Diuus Hadrianus, vt idem in eo seruetur, quod in eo, cui directa libertas data ll fuerit, rescripsit.

¶ Quamuis autẽ à patrono, rẽ saluã pupillo fore, nõ facilè cautio exigatur, [h] tamen Senatus pro extraneo haberi voluit eum, qui (quod in ipso fuit i) ẽt libertate priuauit impuberẽ. & ius quidem [k] liberti, quod hẽt, quia ex cã fideicommissi manumittit, nõ est ei ablatũ; tutela verò sine vinculo cautionis non committitur. Quid ergo, si nõ caueat? Non dubiè tutela non erit apud patronum. Sed si puella duodecimũ annũ impleuerit, tutor patronus 6† desinit [l] esse. 7† qm̃ tantum minoribus [m] annis desideran tibus [n] curatores dari solent; si curator patronus petatur, fides inquisitionis pro vinculo [o] cautionis cedet.

Idem. 8 †

LEX XIV.

LIbertus nõ alijs patroni, patronæve liberis tutor esse cogitur, quam qui iura patronatus sperare [p] possũt.

Curator datus in locum tutoris absentis, datur in omnem rem. Bar.

Paulus lib. 2. ad edictum.

LEX XV.

IN omnem rem q 9† tutor dandus est in eius tutoris locum, qui Reipublicæ causa ab fuerit.

Idem lib. 73. ad edictum.

LEX XVI.

NEc ille desinit tutor esse, quod & in omnibus, [r] qui ad tempus excusantur, iuris est.

Vlpianus. 10 †

LEX XVII.

EI, qui de statu [s] suo litigat, tutorem dari posse Pomponius scribit, & verum

h *Exigatur*] vt sup. tit. 2. l. legitimos. Azo.

i *Quod in ipso fuit*] quia noluit adire nisi coactus. Accur.

k *Et ius quidẽ*] s. vt sit liberti tutor legitimus, restituta hæreditate. & sic non vi obstare. ẽ. de legi. tuto. l. 1. §. interdũ aut quia hic de alio iure liberti, qđ retinet patronus. dĩ: ibi de alio, qđ amittit. Præterea loquitur ibi in seruo hæredis. hic in seruo testatoris. nã in seruo hæredis non pt loqui: vt inf. ad Trebell. l. cogi. §. sed & si seruo. sed ĩm hoc obstabit ẽ. de legi. tuto. l. 3. ibi, planè si fortè ex Rubriano &c. sed dico aliud esse, cum quis vult seruum priuare libertate, se absentando, vel latitando, & sic peruenit ad libertatem ex Senatusconsul. Rubriano, vel Vinciano: quo casu loquuntur illæ leges. aliud, cum cessat adire hæreditatem: & ita per consequẽs vult seruos priuare libertate, quo casu loquitur hic. Azo.

l *Desinit*] vt Inst. qui modo. tu. fin. in prin.

m *Minoribus*] xxv. an. vt C. de ijs, qui ætate impe. l. fi.

n *Desiderantibus*] nõ autẽ inuitis. vt Instit. de cura. §. itẽ inuiti.

o *Pro vinculo*] quia non satisdat. vt Inst. de satisda. tut. §. itẽ. potest tñ se excusare, eo, quod fuit tutor. vt Inst. de excus. tut. §. qui tutelam. secus in liberto: vt C. de excu. tut. l. liber os.

6† Patronus nõ legitur in P. F.

7† Qm̃ tã minoribus annorum &c. P. F. Vide in hunc l. cũ Ant. Aug. lib. 2. emen. c. 9.

8† Lib. 12 quæstio.

9† Curator dandus est. P. F.

10† Lib. 9 ad edict.

Libertus] CASVS. Libertus cogitur esse tutor filiorũ patroni, illorum. s. qui possunt habere iura patronatus. Viu.

p *Sperare*] sunt quidã qui non sperãt, vt qui ex necessitate manumisit: vt j. de excus. tut. l. nequaquã. & alij vt sup. de l. b. agno. l. si quis à liberis. §. si qs à liberti & facit C. de excu. tut. l. liberes.

In omnem] CASVS. si tutor abest causa Reipub. ad omnia agenda datur alius in locum eius interim: nec absens prædictus desinit esse tutor.

q *In omnem rem*] facit ẽ. de tu. l. quæsitum. & sup. eo. l. curator.

r *Nec ille. Et in omnib.*] Not. q̃ post acceptã tutelã pauci desernnt: & eorũ qui desernnt alij prorsus, alij ad ẽpus desernnt: quos dic per exẽpla. vt no. ẽ. de min. l. verum. §. ex facto. si ergo hoc responsum intelligas in ijs, qui prorsus desernnt, non refertur ad prin. l. hæc dictio. q̃. sed ad l. præcedentem. si autem ad alios, qui ad tempus, tunc ad totum referẽ. & hæc secũda est veritas & facit j. de tu. & ra. dist. l. si tu. & j. de excu. tut. l. & nõ ĩm. & l. præce. in fi. & l. si q.

Et qui] CASVS. Ille seruus, qui litigat de statu suo, potest habere tutorem.

s *Et qui de statu*] Sed nonne debuit quæstio status intempus pubertatis differri: vt j. de Carbo. edict. l. j. in fi. Resp.

hæc

hoc expedit pupillo.vt in prædicta l.duæ.§. Azo.

a *Tenet datio*]ſ.vſq; ad pubertatẽ.vt ĵ.eo.l.curatorem.& ſi liber.nõ eſt.vſq; ad ſi.cãx.vt no.C.q da tu.poſſ.l.1. Azo. & no.tacitã intelligi cõdõnẽ.ſic & ĵ.de tu.l.furioſus.& ĵ. teſt.tu.l.iure nro.§.ſi. & ſi quis ſub condõne. ſub expreſſa non poteſt. vt ĵ. de reg iur.l.actus.

IN *dando*] CASVS. Qñ iudex dat tutorem, dẽt inquirere in perſona eius, vtrũ ſit bonus, vel malus etiam ‖ tutor dandus ſit Senator. Viui.

1† Lib.61. ad edict

b *In dando*]ex inquiſitione. in qua quatuor attendẽda ſunt. vt ĵ.de confir. tu.l.naturali.§.1. & quintũ vt inf. eod.l. ſcite.§. cum reliquis

2† Lib.16 ad Plaut.

c *Senator*]ſic ſup. de procu.l. minor §.i.ſ.q facit.ĵ. de excuſ. tut. l.Spadonẽ.§. ſcire.

VBI]CASVS. Si magiſtratus qui debent dare tutores, ſunt abſentes: decuriones pñt dare tutorem.& vnum ex ſe. ‖ ſunt pñtes magiſtratus ipſũ dabunt. & vnus pñt dare aliũ. Viuia.

d *Vide de hoc loco. Cuiac. 7. obſer. 17.*

d *Dare poſſunt*] puta magiſtratus.

3† Lib.7. D.ffecen.

e *Maior pars*] præſentium. cum duę partes abſint. vt ſup. qd cuiuſque vniuer. l. nulli. & l. plane. Itẽ die maior numero perſonarum. vel ætate vel dignitate. vel authoritate. vt ĵ. de pact. l. maiorẽ. Itẽ facit inf. de reg. iur. l. aliud. §. referitur.& ĵ. ad mu. l.quod maior. H.

f *Vnum ex ſe*] & ipſum etiã magiſtratũ. vt inf. tit. 1. l. decreto.

g *Non dub um eſt*]imo certum eſt. quod non pñt. & ponitur. quin. pro. quod ‖ n. nam implicat in ſenegationẽ. & ẽ ratio. quia non eſt ſubditus iuriſdictioni dãris. vt ſup. eod. l. ius dandi. & inf de manu. l. apud. & de manu. vin. l. apud. §. apud. Vel dic. ꝙ ſatis pñt hoc concedi. cum in hoc vnus alteri conſentit. vt ĵ. de iu. omn. iud. l. eſt receptum. & ſm hoc ponitur. quia ꝙ quod. & caue. quia hoc fit in defectum Præſidis. vel inſtrumẽ. nõ aliter. vt ĵ. eo. l. Diouſius in fi. vel qã ſubſtantia pupilli eſt parua. vt Inſt de Attil. tu. §. pen.

4† Lib. 1. excuſ. P. F. Græca eſt conſtitutio in P.F.

h V *Ventre rẽdit*]. facto de ventre in poſſeſſionem mittendo. cuius verba non hẽmus. ſed ſnia eſt. ĵ. de vẽtre in poſſ. m. l. 1. §. & quoties. §. mulier. & §. eligit & ĵ. de ſuſp. tu. l. 3. §. non tñ. & §. ſi curator ventri. & tit. 2. l. inter bonorum. & de eo. qui pro tu. l. 1. §. ſi quis.

i *Legis autem*] vt illa. quæ vetat tutorem dari hũi. vt inſtr. de cura. §. interdũ. vel alia. ſed tñ cã cognita hoc fit. vt C. qui da. tu. poſſ. l. curator. & no. quod hæc eſt vna dria inter tuto. & cura. alia eſt in prin. huius l. & ĵ. de app. l. cũ vna. §. 1. alia. quia curator non datur teſtõ. Item quinta. qa nõ datur inuito. niſi ad litẽ. vt *Inſt.* de cura. §. ſed curator. & §. item inuiti. & ĵ. de tute. l. qui habẽt. §. ſi pupillus. Sexta Inſti. qui da. ‖ poſ. §. certè. & Inſt. de excuſatur. §. ſi datus. Item alia. quia tutor alius eſt teſtamentarius. alius legitimus alius datiuus. curator verò tantum datiuus. niſi furioſo. vt Inſtit. de cur. §. item furioſi. Itẽ tutor ſoli pupillo dat. vt ĵ. eo. l. Sciæ. curator pupil. & alijs.

SCire] CASVS. Mulieres non pñt eſſe curatrices. Item ‖ mulier inſtituit filios ſuos hæredes ſub hac condõne. ſi emancipentur à pre. & ſint emãcipati. ſicque habeant hĩdutatem matris: non dabitur. eis exiſtentib. pubertib. dictus pr curator: nã & ſi pr inſtituens filijs iuſſit. ꝙ non hẽat Titium tutorem. non poterit dictũ Titium habere tutorẽ. Item dicit. ꝙ illi. qui ſunt in ambaſciata. nõ debent dari tutores etiã ab Imperatore. Item dicit. ꝙ magiſtratus dare tutorem dẽt inquirere. vtrum tutor dandus bonos hẽat mores. & tunc debet eũ dare & non alias. Item non dẽt illum dare. qui offert ſe ad tutelam. vel ẽt offert pretium. vt ſit tutor.

k *Scire*] hæc l. eſt græca. & multũ non habent.

l *Non creabunt*]vt infra de reg. iur. l. 2. Sed quid in mĩe. & anna. Reſpon. ſcin Auth. vt ſine prohi. ma. debi. §. 1. colla. 7.

m *Alia via*] No. ſimiliter. vt ſup. de tranſac. l. cũ hi. §. ſi cũ his. n *Ex primis*]id eſt voluntate teſtatoris.

o *Non pertinet*]& curator interim datus. vt ĵ. eo. l. in cẽm. poteſt. & ipſe agere interim pro pupillo. vt ĵ. de legat. 1. l. ſi abſenti. §. 1. licet non pro alijs. vt & eo. tit. l. Paulus in fi. ne.

p *Ben qui*]ſic ĵ. de verb. obli. l. ſi quis ſtipulatoẽ. hinc.

q *Ingerere*]Niſi ſint idonei. vt infra de fal. l. exort. §. 1. & facit. ſup. de procu. l. quæ omnia. H.

E T *qui*] CASVS. Illi ẽt qui non ſunt conſiliarij Principum. pñt dari tutores filijs conſiliariorum. & eõ. Viuia.

r *Conſiliarij*]dicit ſenatores ſic dicti. quia eorum conſilio vtitur Princeps. vt C. de leg. & con. l. hanc autem. die ergo. quod

14† Græca conſtitutio. in P.F.

* Pulchrè in hãc legem Ant. Aug. lib. ſing. ad Modeſt.

eſt, vt ita demum teneat datio, a ſi liber eſt.

Idem. 1†

LEX XVIII.

IN dando b tutore ex inquiſitione, & in eum inquiritur, qui Senator c eſt, & ita Seuerus reſcripſit.

Quãdo rectores nõ ſunt in ciuitate, tutoris datio remanet apud ordinẽ decurionũ. Bar.

Paulus. 2†

LEX XIX.

VBi abſunt ij, qui tutores dare pñt, d decuriones dare iubentur tutores, dũmõ maior pars e cõueniat, vbi nõ eſt dubiũ, q̃n vnũ ex ſe f dare poſſint. ¶ Magiſtratus municipalis collegã ſuũ, quin dare tutorẽ poſſit, nõ dubiũ eſt. g

Ventri non datur tutor, ſed curator. Bar.

Modeſtinus. 3†

LEX XX.

VEntri tutor à magiſtratibus populi Romani dari non poteſt curator põt. nã de cura ore cõſtituendo, edicto h comprehenſum eſt. ¶ Curatorẽ hũti, quo minus, alius curator detur, regula iuris i non eſt impedimento.

Mulieres non poſſunt eſſe curatrices. h. d. fallit hodie ĩ matre, et auia, vt ĩ auth. matri, & auia. C. quãdo mu. in te. offi. fun. poſſ. Bar.

Idem lib. 3. 4† excuſat.

LEX XXI.

5† SCire k oportet magiſtratus, ꝙ curatrices minorib. mulieres nõ creabũt. l

Cũ quid vna via ꝓhibetur, alia nõ aẽ: eſſe permiſſũ. Bar.

¶ Si mater ſub hac o ‖condõne ſcripſerit filios hæredes: Si ſoluũ pñs pñte fuerit, 7† ſolutis his, propter hoc hæredibus, ipſe pater curator creari nõ poterit, ẽt ſi voluerit, vt nõ alia via m hoc, quòd noluit teſtatrix, fiat, & hoc ita à D. Seuero 8† promulgatum eſt. 9† Sed & ſi quis à parentibus prohibitus fuerit tutor eſſe, hunc neque creari oportet, & ſi creatus ſit, nec recuſauerit, ꝓhiberi eũ eẽ tutorẽ manẽte epitimia. n 10†

Abſens cũ reipublica non dẽt dari tutor, & ſi tutor datur ex inqſitione, ĩquiritur de moribus dandi, nec debet dari ille, qui ſe ingerit. Bar.

¶ Eos, qui in legatione ſunt, ne creent tutores, vel curatores magiſtratus, quia 11† ꝓ id tempus, quo in legatione ſunt, periculũ ad eos non pertinet. o ¶ Si pręfectoriũ hoiem in legatione exiſtente, Romanus Princeps dederit tutorẽ, dimittetur. ¶ Cũ reliquis 12† oportet magiſtratum, & mores creandorum inueſtigare. Neque facultates.n. neque dignitas ita ſufficiens eſt ad fidem, vt bona electio, p vel voluntas, & 13† ‖benigni P mores. ¶ Sẽper aũt maximè hoc obſeruat magiſtratus, ne creent eos, qui ſeipſos volunt ingerere, q vt creentur, quiq pecuniã dãt, hos.n. & pœnæ obnoxios eſſe, lege promulgatum eſt.

Nobiles poſſũt eẽ tutores populariũ, & ecõuerſo. Bar.

Idem lib. 5. excuſationũ. 14†

LEX XXII.

* ET qui non ſunt cõſiliarij, vel ſenatores conſiliariorum, vel ſenatorum filijs tutores creatur, ſicut, &

8† Lege. 9† Sed & ſi quis à parentib. prohibeatur tutor eſſe creandus nõ ẽ. Qd ſi fuerit creat⁹, prohibendus ẽ exiſtimatione quidẽ ſalua iure ſã gerere. Ant. Aug. 10† Manẽte epitimia. ideſt exiſtimatione ſalue. quemadmodũ ĩter. Ant. Aug. lib. ſing. ad Modeſt. 11† Hic Cont. 12† Secũdum. 12† Ideſt inter cæteras cauſas. 13† Bonis vt Inſtin. dixit.

quod Senator potest esse tutor filio primati, & priuatus filio Senatoris. ad quod inf. de excus. tut. l. spadonem, §. scire. in fi. et ibi Bart. vers. et C. de excus. tut. l. fi.

a *Simul dari possint*] a iudice, vt faciat ad titulum. Item a lege, vt s. tit. l. si plures, & à testatore, vt 3. de test. tut. l. si quis sub conditione, §. planè.

Duni] CASVS. Potestas Bononiæ non pōt dare pu. Bono. tutorem Mutinense. nec si ille Mutinen. est idoneus, & et si in Bononia non sunt idonei. sed det nemen Mutin. prædicti scribere Prætori prouin. & ipse dabit eum. Vnia.

1† Lib. 1. Pandect.

b *Vendicare*] Sed quid si eos dederit, & ipsi consenserint decreto, vi valere dationem, vt sup. de iurisd. omn. iud. l. est receptū. & sup. eod. l. vbi, §. fi. Et vnum intellectum. & facit ſ. de minu. & ho. l. vt gradatim. & C. de epis. & cler. l. in ecclesijs. & inf. de excus. tu. l. illud. aliud obseruatur in dato in testō, vt sup. de testa. tutel. quæro. Hu.

2† Debēt ergo dari tutores de ciuitate, vnde pupilli sunt oriundi. si inueniatur idonei. & ēt debēt ordinari in ecclesijs q sunt de loco ecclesię concor. huic d. c. hortamur & c. bonæ memoriæ. cū gl. sup. ver. alienū. ext. de postulat. prælato.

3† Lib. 9. Respōso.

3† Diui. P. F.

c *Cuius ea ex causa*] vt quia tutor est absens, vt sup. eod. l. in omnem. d *Perseuerare*] vt & C. qñ tum. vel curat. esse desi. l. t. & no. qa dixit ex cā: aliud est si detur ad cām. quia tunc finita cā finitur cura. v. Inst. de aut. tut. §. fi. & sup. eod. l. si impuberi. circa pri. ibi, qui tutelam teneant. &c. quæ sunt ſ. si aūt detur simpliciter. ad oēs cās dari vī, vt ſ. de tut. l. qui hēnt. §. fi. & facit sup. eod. l. curator. Item facit inf. de admi. tut. l. quotiens. §. constat. & sup. de pecu. l. eo tempore. Accur.

4† Vendicare in P. F.

e *Existimem*] expresso errore in decreto: alias secus, vt infra, quæ sent. si app. rescind. l. 1. §. 1. & 2. & C. qñ prouoc. non est necesse. l. 1. & 2. Hug.

Debēt ergo dari tutores de ciuitate, vnde pupilli sunt oriundi. si inueniatur idonei, & ēt debēt ordinari in ecclesijs q sunt de loco ecclesię concor. huic d. c. hortamur & c. bonæ memoriæ. cū gl. sup. ver. alienū. ext. de postulat. prælato.

f *Necessitatem*] qui à decreto contineat impossibiles. vt ſ. qui sē. sin. app. l. 1. Az. & facit ſ. d vulg. substit. l. in pupillari. & inf. de cond. & demon. l. qē §. conditionū & ſ. de excus. tut. qui test. & de bo. lib. l. si filius. §. cū nino. & inf. de eo qui pro tut. l. 1. §. si quis quasi. & inf. de collat. bono. t. filius emancipatus. & C. de pati. hæred. l. si patias. Ac.

Quasi vēditionē decretū iudicis interpositum, cū esset donatio nullū est vide. q no. Bal. in rub. q admitted bo. possef. C. & eiusdē vo. l.

Vpollo] CASVS. Aliquis pu. hēt bona Romæ. & in prouincia. magistratus Romani dabūt ei tutorē q u administret bona Romæ cōstituta. & magistratus prouinciales dabūt ei alios. Item dē qi libertum dēm hēre tut. libertos & non ingenuos. si tū ingenuus datus fe nō excusetur et. consilijarij, vel Senatores ijs, qui non sunt ex Consiliarijs, vel Senatoribus.

Idem. 1†

LEX XXIII.

SImul plures tutores dari a possunt.

Si idoneus tutor in ciuitate nō reperitur, perquiritur in circunstantibus ciuitatibus. Bar.

Paulus 2†

LEX XXIV.

DIuus 3† Marcus, & Verus Cornelio Proculo rescripserunt in hæc verba, Si quando desunt * in ciuitate, ex qua pupilli oriundi sunt, qui idonei videantur esse tutores: officium sit magistratuum inquirere ex vicinis ciuitatibus honestissimum quemque, & nomina Præsidi prouinciæ mittere, non ipsos arbitrium dandi sibi 4† vendicare. b

Curator datus impuberi durat vsque ad pubertatē. B.

Idem lib. 10. responso.

LEX XXV.

CVratorem impuberi dari cum quacunque ex causa c perseuerare d in diem pubertatis in eadem cura respondi. ergo, post pubertatem, alium curatorem sibi petere debebit.

Si tutor datur tāq impuberi, qui nō ē, valet datio. B.

Sæuola lib. 2. responso.

LEX XXVI.

SEia egressæ annos 12. decreto e Prætoris, ex inquisitione, datus est tutor, quasi minori, * quæro, an excusare se deberet? Respondi, secundum ea quæ proponerentur, ei neque excusationem necessariam f esse, neque obligari quod non gereret.

In loco originis datur tutor a iudice domicilij, alias datur a iudice originis, si utrique habeat bona.

Hermog. 5† lib. 5. iuris.

Ἐπιτομῶν.

LEX XXVII.

PVpillo, quia Romę, quā in prouincia facultates habet, rerum, quæ sunt Romæ, Prætor, g prouincialiū, h Præses, tutorem dare potest. i Libertino tutores 6† dandi sunt. Sed & si ingenuus detur, nec se excusauerit, k tutor perseuerabit.

Potest quis dari contutor ei, pro quo teneatur. Bar.

Paulus lib. 2. decretorum.

LEX XXVIII.

ROmanius l Apulus 7† à iudice appellauerat, dicens se non debuisse dari in tutela collegā ei, quē ipse m cum magistratus esset, nominasset suo periculo: ne in vna n tutela duplex periculū sustineret. Decreuit o Imperator, posse quem & fideiussorem pro tutore esse, & nihilominus tutorem dari. Itaque detentus est P in tutela.

Tutorib. datis dēt per iudicē intra 30. dies nūciari. Bar.

Idem. 8†

LEX XXIX.

SI peregrè q agant, qui tutores, vel curatores, dati sunt, vt intra dies 30. 9† notum his à magistratibus r fiat, ſ D. Marcus rescripsit.

a *Simul dari possint*] a iudice, vt faciat ad titulum. Item a lege, vt s. tit. l. si plures, & à testatore, vt 3. de test. tut. l. si quis sub conditione, §. planè.

b *Vendicare*] Sed quid si eos dederit, & ipsi consenserint decreto, vi valere dationem, vt sup. de iurisd. omn. iud. l. est receptū. & sup. eod. l. vbi, §. fi. Et vnum intellectum. & facit ſ. de minu. & ho. l. vt gradatim. & C. de epis. & cler. l. in ecclesijs. & inf. de excus. tu. l. illud. aliud obseruatur in dato in testō, vt sup. de testa. tutel. quæro. Hu.

c *Cuius ea ex causa*] vt quia tutor est absens, vt sup. eod. l. in omnem. d *Perseuerare*] vt & C. qñ tum. vel curat. esse desi. l. t. & no. qa dixit ex cā: aliud est si detur ad cām. quia tunc finita cā finitur cura. v. Inst. de aut. tut. §. fi. & sup. eod. l. si impuberi. circa pri. ibi, qui tutelam teneant. &c. quæ sunt ſ. si aūt detur simpliciter. ad oēs cās dari vī, vt ſ. de tut. l. qui hēnt. §. fi. & facit sup. eod. l. curator. Item facit inf. de admi. tut. l. quotiens. §. constat. & sup. de pecu. l. eo tempore. Accur.

e *Existimem*] expresso errore in decreto: alias secus, vt infra, quæ sent. si app. rescind. l. 1. §. 1. & 2. & C. qñ prouoc. non est necesse. l. 1. & 2. Hug.

f *Necessitatem*] qui à decreto contineat impossibiles. vt ſ. qui sē. sin. app. l. 1. Az. & facit ſ. d vulg. substit. l. in pupillari. & inf. de cond. & demon. l. qē §. conditionū & ſ. de excus. tut. qui test. & de bo. lib. l. si filius. §. cū nino. & inf. de eo qui pro tut. l. 1. §. si quis quasi. & inf. de collat. bono. t. filius emancipatus. & C. de pati. hæred. l. si patias. Ac.

g *Prator*] scilicet tutorem dare potest.

h *Prouincialium* ideſt rerum, quæ sunt in prouincia.

i *Tutelam*] facit. C. vbi pe. tuto. l. 1. & inf. de excu. tuto. l. illud. & l. iurisperitos. §. cum oriundus.

k *Excusauerit*] quod potuit eo ipso, q est ingenuus. vt C. ex excu. tut. l. 2. & 3. nisi sit patronus. vt sup. de tutel. l. patronus. & facit infra de excus. tuto. l. cum excusationē.

l *Romanius*] CASVS. Quidam Romanius Apulus cum esset magistratus. dedit tut. pupil. nec exegit satisdationem rem pu. salnam so fruto postea officio dicti Romanij Apuli. magistratus. qui ei successit in officio, nominauit dictum Romanium tutorem dicto pupil. ipse excusabat se hac ratione. quia ei ipse dedisset tutor. eidem pupillo non exacta satisdatione. vt dictū est. posset esse. quod teneretur pp hoc pupillo. tutore non existente soluendo. Item si ipse daretur. Iterū obligaretur eidē pupil. & sic duplex periculum sustineret in eadem tutela. quod esse non dēt. vt dicebat. certè non valet excusatio. Vnia.

5† Lib. 2. iur. Epitomat. P. F.

6† Liberti. P. F.

7† Apulus. P. F.

m *Ipse*] ſ. Apulus.

n *Necessitas*, hæc est eius allegatio.

o *Decreuit* hic incipit respondere.

p *Detentus est*] ille Apulus.

Quasi vēditionē decretū iudicis interpositum, cū esset donatio nullū est vide. q no. Bal. in rub. q admitted bo. possef. C. & eiusdē vo. l.

Si peregrè] CASVS. Tutelæ. quod tutores. ex quo sciunt se datos. debent se excusare. certè ad hoc vt sciant se datos. sicque administrēt. an se excusent. magistratus debent eis notum facere intra 30. dies. ex quo dati fuerunt. Vnia.

8† Lib. singu. de cognitio.

9† Intra diē trigesimum. P. Flo.

q *Si peregrè* ideſt absentes sint tutores dati à Præside. renunciante magistratu.

r *Magistratibus*] Magistratus defert nomina creandorum Præsidum. non autem ipse dat. nisi iussu Præsidum. vt sup. eod. l. Diuus. & l. ius dandi. Item magistratus post dationem denunciat dato tutori intra triginta dies: nam ex tunc currunt tempora excusationis quinquaginta dierum. vt hic. & infra de excusat. tuto. l. fere. §. quinquaginta. & §. oportet. potuit enim dari etiam absens. vt infra eodem. l. illud.

ſ *Fieri*] scilicet tutoribus absentibus.

*Ad hūc tit.c.5.tit. 31 Vide explanat Cuiac. in hunc.

QVI PETANT tutores.&c.

Inepta titulorum ordinatio, cum hic titulus debuerit præcedere præcedentem titulum.

Qui petant tutores, vel curatores, & vbi petantur.

TITVLVS VI.

Mater tenetor filijs impuberibus petere tutores, & curatores, non adultis. Bart.

Modest. † li.4.Pandectarū.

LEX PRIMA.

MAtris solicitudo in petendis filio tutoribus a non euam curatoribus obseruatur, nisi quo casu [b] impuberi curator petendus est.

Pupillis petendi tutores sunt a matre: alias priuatur successione, & a libertis: qui alias puniuntur, & alij agnati, vel cognati possunt hoc facere. Sed si neglexerint, non punientur. Hoc dicit cum princip. l. seq.

Idem lib. 1. excusationum.

LEX II.

SI † minores [c] non habēt eos, qui ex legibus defensores [d] sint: si quidem tutoribus indigent propter ętatem: e possunt eis petere tutores constitui cognati, & qui affinitate iunćti sunt parētibus, tam masculis, q̄ fęminis. Possunt id quoq; amici parē tū, & educatores ipsorū puerorū hoc petere, & hi quidē ex electione, [f] vel voluntate, petunt tutores. Sunt aūt quidam, quibus necesse est pete te tutores; puta mater, & liberti, ex his enim quida dam num patiuntur: quidam verò & puniuntur, si non petierint eos, qui ex legibus defen sores sint. Mater.n. expellitur legitima filij hæreditate, quasi indigna existens accipere hęreditatem legitimam eorum, quibus tutorem constitui neglexerit: nec solum si non petierit: sed & si quem petierit, qui prauitatis gratia dimitti poterat, deinde dimisso eo, vel etiam abiecto, rursus alium non petierit, vel studiosè malos petierit. Liberti autem ex ijs causis accusati apud Præsidē puniuntur, vt emendentur, si appareat eos, vel propter negligentiam, vel malitiam nō petisse. Quæ autem de matre prædicta sunt, ostenduntur in epistola Seueri, cuius verba subiecta sunt.

Idem. 3 †

LEX III.

DIuus Seuerus Vlpio Rufino: Omnē g mērōnem adhibere subuenien dis pupillis, cum ad curā publicā pertineat, liquere omnib. volo, 4 † & iō mater, quę vel non petierit tutores idoneos filijs suis; vel prioribus accusatis, 5 † reiectisve, non confestim aliorum nomina ediderit, [6] † ius nō habeat 7 † vendicandorum sibi bonorū intestatorum filiorum. [h 8] † (Sed & apud Paulum lib. 7. ita responsum est.)

Qui litigaturus est cum pupillo, non debet ipse petere tutorem, sed alijs nuciare, quibus negligentibus iudici deaet referri Bart.

¶ Si quidē aliquis, 9 † vel fęnerator, vel legatarius, vel alius necessariā hēat aduersus pupillum persecutionē, ipse quidē non petet tutorē pupillo, sed eos, qui petere possunt, rogabit petere, vel si hi neglexerint, tunc accedēs ad præsidem, hoc ipsum dicet; vt constituto tutore legitimo, i ea aduersus pupillū moueatur persecutio. Hæc quidem de tutoribus.

Minores petunt sibi curatores per se, vel per procuratorem. Bart.

¶ Curatores autem minores [k] sibi ipsis petent: si quidem affuerint, per seipsos: si autem absuerit aliquis eorum, petet per procuratorem, [l] an autem alius petere curatorē possit minori, quæsitum est. Et Vlpianus egregie ita scribit, nō decere alium ei petere, sed ipsum sibiipsi. [m]

Et apud Paul. lib. 9. retponsorū ita relatum est. *Tutor nō pōt petere curatorē pupillo, & qui legitime nō petierit tutorē, p̄ nō legitimo, habet.* B. Paulus.

LEX IV.

CVratorem, [10] † ignorante, nec mandante pupillo, nō rectè ei a tutore petitū videri, [n]

2† Græca cōstitutio est in P. F. Vide in hāc legem Ant. Aug. li. 6. singu. ad mo.

1† Lib. 1. differ. P. F.

a *Tutoribus*] vt C. eo. l. matris pietas.

b *Quo casu*, vt & sup. tit. 2. l. curator. & l. in omnem. & sup. de testa. tu. l. 4. & de tute. l. 3. §. 2. & l. solet, & inf. de excu. tut. l. Diuus. §. pē. & Insti. de excu. tut. §. item qui. & C. in quibus Casib. tut. haben. tut. pa. l. 1. & 2. Azo. & inf. ad Tertu. l. 2. §. quid si curatores. Ac

c *Si minores*] hæc lex ex græco translata est in latinum.

d *Defensores*] i. tutores. vel curatores.

e *Propter ætatem*] q̄a pupilli sunt.

f *Ex electione*] id est, sponte, & subaudi, alij ex necessitate & hoc subijcit. sunt autē. & c. non. n. est dicēdum. q̄ affines, & amici ex necessitate hoc faciant, sed nec euā cognati, nec obstat. C. de legit. hēd. l. sciant. illud intellige in agnatis. & in illis. q̄bus defertur legitima hæreditas ab intestato: vt ipsi habeant necesse petere, sicut & mater, & libertinam non potest dici, quod solimatri. & libetto imponatur hæc necessitas. vt d. l. sciant. & inf. ad Tertul. l. 2. §. quod si nepotibus. vbi de aura dicitur: sed hodie in cognatis videmur idem, quod in agnatis: vt in Auth. de hęred. ab intestato, §. ex his, collat. 9. & tamen proximiorem die perdere, non sequentes, vt inf. ad Tertul. l. 2. §. fi.

g *Diuus Antonius*] quidam non habent præcedentia sed hic incipit. l. Diuus Pius, &c. & totum est interpretatio græci. Accur.

h *Filiorum*, i. ad Tertul. l. 2. §. si mater.

i *Legitimo*, id est legitimè dato, vel die ēt datiōū dici legitimum. argum. in f. de verb. sig. l. lege. & facit. C. eo. l. filius.

k *Minores*] pupilli, & adul. sic accipitur minores. sup. in princip. huius leg. Accur.

l *Per procuratorem*] si hēt tutorē, vel curatorem aliquem: dic eius authoritate constitutum. vt C. de p. cura. l. neque. nā datur curator habenti tutorē. vt sup. de tut. l. solet. & habenti curatorem. vt sup. tit. 1. l. ventris. Sed quid si non habet tutorem vel curatorem, cuius authoritate ordinetur? Respon. petet per se: sed quidā dicunt. quod l. illa neque loquitur q̄n cōstituitur procurator ad aliquā causam ordinariè, agendam. non ad vnum factū. vt hic. vnde & ipse minor in hoc habet legitimā personā. vt hic dicit.

m *Sibi ipsi*] ergo infanti non potest dari. vt sup. de tu. l. qui habēt. §. fi. pupillus, & facit inf. l. proxi.

n *Curatorem videri*] vt sup. prox. Resp. Sed contra, supra de procu. l. minus.

---

1 quod in agnatis: vt in Auth. de hęred. ab intestato, §. ex his, collat. 9. & tamen proximiorem die perdere, non sequentes, vt inf. ad Tertul. l. 2. §. fi.

g *Diuus Antonius*] quidam non habent præcedentia sed hic incipit. l. Diuus Pius, &c. & totum est interpretatio græci. Accur.

h *Filiorum*, i. ad Tertul. l. 2. §. si mater.

i *Legitimo*, id est legitimè dato, vel die ēt datiōū dici legitimum. argum. in f. de verb. sig. l. lege. & facit. C. eo. l. filius.

k *Minores*] pupilli, & adul. sic accipitur minores. sup. in princip. huius leg. Accur.

l *Per procuratorem*] si hēt tutorē, vel curatorem aliquem: dic eius authoritate constitutum. vt C. de p. cura. l. neque. nā datur curator habenti tutorē. vt sup. de tut. l. solet. & habenti curatorem. vt sup. tit. 1. l. ventris. Sed quid si non habet tutorem vel curatorem, cuius authoritate ordinetur? Respon. petet per se: sed quidā dicunt. quod l. illa neque loquitur q̄n cōstituitur procurator ad aliquā causam ordinariè, agendam. non ad vnum factū. vt hic. vnde & ipse minor in hoc habet legitimā personā. vt hic dicit.

m *Sibi ipsi*] ergo infanti non potest dari. vt sup. de tu. l. qui habēt. §. fi. pupillus, & facit inf. l. proxi.

n *Curatorem videri*] vt sup. prox. Resp. Sed contra, supra de procu. l. minus.

1 Die in verū quo ad intestati successionē: nō quo ad aliam, sm B. post gl. in l. cum ita, §. fin. versi. an verò hodie, ff. de iega. 2.

3 † In P. F. hoc caput n̄ est distinctū a p̄cedenti sed connexum.

4 † Et iō q̄ maior vel non petierit, &c. P. F.

5 † Excusatus P. F.

6 † Dederit. P. F.

7 † Vindicandorū in P. F.

8 † Hæc q̄ parēthesi clausa sūt nō hāntur in P. F.

9 † Græca sunt in P. F. q̄ hic sequūtur hucvsq; Et apud Paulum.

10 † §. est in vetustis exemplarib. & dependet ex superioribus. vt ēt in P. F.

mu[illegible].is qui.sed dic vt no.sup. de tute.l.qui habẽt.§.1.

a *Eum*] scilicet tutorem.

b *Qui petuisset*] scil. curatorem. Accur.

c *Iudicium*] id est petitionem. & facit C qui admit. ad bono. possess.l. bonorum.

d *Debet*] C. si mater indemnis prom.l.fi.§ Sol. illud petitione tutoris, q̃ ex necessitate facit: hoc curatoris, quod non ex necessitate vt sup.l.1.

e *Qui qualitercunque. Non habent*] vt inf.tit.1.l.tutores.§.qui se quęst § Solu. ibi gessit: hic nõ. Itẽ ibi nõ erat tutor: hic erat: sed excusationem habebat.

f *Decreto. Et ipsum magistratum*] alias magistratuũ. alias magistratum. & facit sup.tit.1.l. vbi. & no. qã ad vltimam partem rubricæ respicit hæc lex. Vel dic quod de vltima parte nihil i nigro ponitur: sed C. vbi pet. tut. sic & C. de reli. & sum. fu. & al. iu. & nihil de vltima parte dicitur.

§† Alias. Paulus li. 9. respon.

g *Redendum est. Confirmari*] hoc dic vt sup. de cõfir. tu. l. 2.

3† Lib. 9. Respon.

h *Excusatur*] Cõtra inf. ad Tertul. l. 2. §. qd si nõ omnes. Sol. hic reliqui sufficiũt, vt hic: ibi non.

i *Et adiungi alios*] qã & quando tutor vinculo necessitudinis iungitur pupillo, vt inf. de suspe. tut. l. si tutor. Accur.

k *Insuiam*] & erit eadẽ pœna. vt inf. de verb. sig. l. nois. §. 1.

l *Bonorum*] sunt enim multæ vendicationes, & petitio hæreditatis directa & utilis, & rei vendicatio pro singulis: sed non repellitur à singulari fideicom. vt inf. proxi. §.

m *Filius meus*] si impubes moriatur: vt C. ad Tertul. mater.

n *Exalieno*] sc. mortis, si ergo non ob. l. C de leg. hæred l. sciant. quia ibi excludit ob incertã S. dõ ad hunc. C. ad Tertul. cunctos. Sed ibi magis delinquit: mat. quia transit ad secundas nuptias & ita in substitutione punit, vel forte secus in simplici legato, vel fideicõmisso, quã in substitutione vniuer

4† Illius. P.F.

5 | Quin numerus. P.F.

periculumq; eorum, quæ curator nõ iure datus gessisset, non sine ratione eum [a] q̃ petijsset, [b] cogẽdum agnoscere. Sed & alia parte eiusdem libri ita respondit, si matris iudicium, [c] Princeps secutus, curatores eius filiæ dederit: periculũ administrationis eorum eam respicere debere. [d]

Remotus à tutela non tenetur alium petere. Bart.

1† Modestinus li. 3. excusat.

LEX V.

QVi qualitercunq; [2†] liberati sunt per excusationem à tutela, necesse non habent [e] petere pupillis tutorem: vt ait Veri, & Antonini constitutio.

Nota q. Decuriones possunt dare aliquẽ iudicẽ tutorẽ. B.

Paulus. 3†

LEX VI.

DEcreto decurionũ, & ipsum magistratũ [f] curatorem dari potuisse, respõdi.

Mater, quæ tutorem non petijt confirmari, vel in locum excusati alium dari, cum alius non supereset, perdit successionẽ filij: non id, quod ei debetur ex testamento mariti, nec sibi imputatur, si vt suspectum non petijt remouere. Bart.

Tryphonius lib. 13. disput.

LEX VII.

CRedendum est, & eam matrem [g] constitutione contineri, quæ tutores à patre non legitimè testamẽto, vel codicillis datos filijs impuberib. non postulauit decreto confirmari. [h] Si ãt plurib. tutorib. idoneis datis, vnus eorũ, vel decessit, vel tẽporalẽ excusationẽ accepit, mater, quæ ppea in locum eius [4†] aliũ nõ petit, quia numerus [5†] reliquorũ administrationi tutelæ sufficiebat incidit q̃dẽ in verba constitutionis, sed ínia excusatur. [h]

¶ Sed ſi ſuſpecto tutore pupilli accusato, decretum erit ei adiungi alios, [i] mater eos quoque petere debet: & ſi non petit, incidit 6† in sentẽtiam [k] constitutionis. Hęc autem mater ab omni quidem bonorum [l] 7† vendicatione intestatorum filiorum [m] repellitur. Si verò maritus [n] ei fideicommissum, à filio reliquerit, cui mulier non petijt tutorem, Si sine liberis decesserit; vel sub hac conditione; ſi intestatus mortuus erit; fideicommissi petitio, quæ ex alieno [o] iudicio descendit, non est peremptа. Quæ autem ſuſpectum tutorem non fecit, nec verbis, nec sententia constitutionis, in pœnam incidit: quòd eiusmodi facta dijudicare, & æstimare virilis animi [p] est, & potest etiã delicta ignorare [p] mater: iustitque est, eam petijsse talẽ, qui inquisitione per Prætorem habita idoneus apparuit, & ideo nec iudicium [q] eius sufficit ad eligendos [r] tutores: sed inquisitio [s] fit, etiã si maximè in propria bona liberis ſuis testamento tutores dederit.

De administratione, & periculo tutorum, & curatorum, qui gesserunt, vel non: & de agentibus, vel conueniendis, vno, vel pluribus.

TITVLVS VII.

Tutor cogitur administrare, & ad eum spectat periculũ, ex quo scit se datum. Bar.

Vlpianus. 8†

LEX PRIMA.

GErere, [a] atque [t] administrare tutelã [u] extra ordinem tutor cogi solet.

¶ Ex quo scit ſe tutorem da-

fall. vt ibi. secundum Azo. & Hug. Tu dic. quod fuit relictum in casum pubertatis quod patet per conditiones hic insertas. quo casu cessatũ à pœna erat. vt sup. proxi. dixi: si ergo simpliciter est relictum amittit. arg. inf. de excusa. tu. l. amicissimos. Item contra inf. ad Sy. l. propter veneni. §. 1. Sed ibi dolus, hic negligentia. Itẽ alio casu loquitur. Accur. o *Virilis animi*] potest tamen si vult, vt Instit. de suspec. tut. §. consequens.

p *Ignorare*] secus autem si scium: nam & Prætor potest errare. vt inf. ad Tertul. l. 2. §. non solũ. & §. seq. q *Iudicium*] i. vltima matris voluntas.

r *Eligendos*] i. dandos. vt inf. tit. 3. d. Titium. §. à matre.

s *Sed inquisitio*] vt supra. de confirma. tut. l. 1.

DE ADMINIstratione, & periculo tutorum, &c.

GErere] CASVS. Si tutor nolit administrare: Prætor debet eum præcisè cogere. Sed quid si Prætor eum non cogat? certè nihilominus dimittit negocia suo periculo. Secundo dicit tutor tenetur defendere pu. in iudicio. & videtur benè defendere, siue ipsemet recipiat libellum in sua persona, siue faciat recipere pu. & ipse authoritatem præstet. & non cogitur tutor satisdare de iudicato soluẽdo si aũt pupillus est infans, vel absens, tũ ipse tutor debet recipere libellum.

Quid in curatore adulto? dulum defẽdẽre? certè actor habet electionem, cui det libellum. adulto præsente. si autem esset absens, soli curatori dat libellum.

Quid è contra si tutor, vel curator pu. velint conuenire debitores pupillorum. vel adultorum? certè habent electionẽ tutores. vel cur. virũ ipsi met dẽt libellũ, vel faciãt dare pupillum vel adultum, cũ eorũ authoritate Viu.

t *Atque*] prosi & die ad gerẽdum accedere. ne sibi. inf. eo l. ita autem gessisse.

u *Extra ordinem*] i. officio iudicis. de capus

6† Incidet. P.F.

7† Vindicatione I P.F.

* De intel. huius text. vide Coras. in l. precib. n. 60. C. de impub.

8† Li. 35. ad edictũ * in q̃tũ l. iste tui tu tutorẽ cogi of. iu. administrare ex quo scit se datũ tutorem. limitabis per tex. in l. 2. inf. tẽ pu. saluã fore. sc. vt procedat post quam fatitidedit, & iurauit se benè, & valiter gesturũ, defensurũ q; pupillũ postque ei decretum administrationẽ, vt plenè per Ant. Cor. in singul. suis ver. tutor. cip. tutor dẽt in instrio exprimere.

ptis pignoribus,vt Inſti.de ſatiſd.tut.§. pen.vel mulcta indicta,ſeu banno.vt ī.ſi quis ius dicen. non ob. le. vnica in prin.& facit.ī.de mune.& hon.l.ſi quis,& C. de ſuſpe. tu. l. 3.& ſup.de ven.inſp.l.1.§.quid ergo.

a *Tempora*] quæ ſunt ī.de excuſ.tut.l. quinquaginta. Sed contra ī. de authori. præſtan.l.ſi tutor. Solu. vt ibi. Item facit ī.eo.l. ita aũt. §. fin. & l.ſeq. & l. qui iuſſus.& C.eod.leg.& ſi ſciſſet.

b *Tutores cauere*] ſ. iudicatum ſolui: quã præſtant defenſores: vt C.eo.l.ſi.§. defenſionẽ. Item nec derato: vt C.eod.l.tutores debitum, niſi ſecundum, qđ dicit ī. eo.l vulgo. ſed actor abeis cõſtitutus caueat.vt ī.tẽ ta.hab.l. actor.

c *Suſcipiatur*] quod põt prodeſſe.vt ℣ lit. cõt. factã cũ pupillo tutore autore. fiat interruptio p̃ſcriptiõis, pupillus.n. tñdebit: vt C.de auth.præſ.le. clarũ.& in eius perſona poterit concipi libellus.ſed tamen tutor de calũnia iurat: vt C.de iura.calum. l.2.§. quod obſeruari nam illa.l.clarum.& illa de iura.calum. ſunt Iuſtiniani. & cõcipiuntur verba iuramenti in perſona tutoris, quia ipſe videtur agere, & rñdere, cũ authoritatem præſtat. vt C. de ver. iu. enuc.l.1.§.oĩa enim olim.ñ non iurabatur de calumnia in ſingulis capitulis. vt C. de iur. calum l.2. § fin.niſi in certis caſibus: vt in no. oper. nun.vt ī. de no. oper. nun. l. de pupillo. §. qui opus ✠ in dam. infec vt inf.de dam. infec.l. qui bona.§.q alieno. & in delatione iuramenti.vt ī.de iureiu.l.iuſiurãdum. §.qui iuſiurandũ. ſed per Iuſtinianũ cæpit iutari in oi capitulo, & ſic pluries in cã.vt C.de iur.cal.l.j. tertio per eundẽ Iuſtinianũ tñ ſemel.vt in Aut de ijs, qui ingre.ad appe.3.fi. coll.5. Alij diſtinguunt aliter, à quo ſit præſtandum hoc,vt no.C.de iur.cal.l.2.in glo.5.hoc dicunt.&c.in filio, dic vt ibi notatur in alia gl.quæ incipit, vt patet in bonis, &c.

d *Non poſſunt*]vt minorib.7.an.vt C. de iu.delib.l.ſi infanti.& inf.prox.hi.n.ſm Azo.in ius vocari non debent. vt ī. de in ius voc.l.quique.in prin.& de cond.fur.l.2. & C.qui legit.perſo.l.fi.in fi.

e *Vel abſunt*] inf.ea.l §. in abſentibus.

f *Suſcipiant*] propoſita à tutoribus nomine pupillorum querela. Hu.

g *Authoritatem præſtent*] pupillo in ius vocato, & ſe defendenti.vel ipſe tutor conueniatur.vt ſup. §. licentia. Accurſius.

h *Licentia*] vt notari dña inter pupillum & adultum.vt primo caſu ſit electio ex parte minoris, vt ſup. §. licẽtia.ſecundo ex parte actoris, vt hic. Sed certè multò magis hic vt eſſe idem,quod ſupra,vnde dic,licentia eſt vocare adultum,ſi ipſe velit reſpondere. nam. & curator poteſt.

i *Vt ipſe litem*] ſi curator vult, nam adultum poteſt exhibere, & authorari, vt ī.i pupillo dictũ eſt.

k *Non denegari*] ī. qđ pars minoris conuenitur: nũc qñ agit.

l *Ex perſona ſua*] i.curatorio nomine tantum.vt ſubijcit.& C. eo.l.debitoribus

m *Proſpectu*].i. vt ſic ſpiciat officio ſuo, alias reſpectu.

n *Facientibus*] pupillis, vel adultis. & facit ad hanc leg. C.de bon.quæ li.l.ſi.§.r.& §. finaũt ſecundo. & §.finautem puerilis.

o *Iuſtutor*] C ASVS. Titius creditor pup. egit contra tũ.eius.& condẽnatus fuit tutor, poſtea fuit finita tutela. certè ſnia mandatur executioni in bonis pu. & non in bonis tuto Quod autem dixi in pu.executionem fieri.fallit in vno casu.ſcilicet quãdo abſtinet ab hæreditate. ex qua deſcendit actio mota contra tutorem prædictum.ſiue autem abſtineat pupillus à dicta hæreditate, ſiue non.certè non fit executio in bonis tutoris.nec etiam in bonis fideiuſſ. quos dederit creditori tutor, de iudicato ſoluendo, licet eos dare nõ teneretur, & idem eſt contra. ſi condemnatus fuit aliquis tutori.

p *Condemnauit*] id-eſt condemnari fecit pupilli debitores, ſic ſup. de ijs. qui no. infa.le.fut.i.§. mandati. & C. de ſacroſ. eccl. l. iubemus. §. is quoque.& ſup.ſi pars hæte.pe.le.cum multi.in fine.

q *Obtulit*] non enim poteſt dici ſe liti offerre, cum hoc faciat ex neceſſitate.vnde ſecus eſt in procuratore. qui ſe liti offert.cum ad hoc non cogatur.ſed ſponte faciat. vt ſup.de procura.l.ſi procurator.§.fi.& l. Plautius. ſic.& in contractu differunt.quia tutor non tenetur finita tutela.vt inf. quãdo ex fac.tu.l.poſt mortem.§.fin. ſed procurator ſic. vt ſup. de procu.l.procurator qui.& facit inf.de re iud.l.4. & C.quãdo ex fac.tuto.li.j.

r *Propter infantiam*] quib.caſibus eſt neceſſe, vt ipſe iudicium ſubeat.vt ſup.l.pio.§.ita tamen.

Sarif.

---

tum,ſi ceſſet tutor ſuo, ericulo ceſſat. Id enim à Diuo Marco conſtitutum eſt, vt, qui ſcit ſe tutorem datum, nec excuſationem (ſi quam habet) allegat intra tempora a præſtituta, ſuo periculo ceſſet.

Tutor põt defendere pupillũ per ſe, vel ẽt ſe defendenti auctorari, prout elegerit ipſe, ſed curator poteſt defendere adultum per ſe, vel ei defendẽti auctorari, prout elegerit actor. Item tutor, & curator poſſunt agere, vel agentib.auctorari, prout ipſi elegerint, h.d. Et eſt ſolennis, & magiſtralis caſus. Bart.

¶ Sufficit tutoribus ad plenã defenſionem, ſiue ipſi iudiciũ ſuſcipiant, ſiue pupillus, ipſis authoribus, nec cogendi ſunt tutores cauere, b vt defenſores ſolent. Licẽtia igitur erit, vtrũ malint ipſi ſuſcipere iudiciũ, an pupillum exhibere, vt ipſis authoribus iudicium, ſuſcipiatur: c ita tamen, vt p ijs, qui fari non poſſunt, d vel abſunt, e ipſi tutores iudiciũ ſuſcipiant, f pro ijs autẽ, qui ſupra ſeptimum annum ætatis ſunt, & præſtò fuerint, authoritatem præſtent. g

¶ In cauſis autem adultorum licentia h erit agentib. vel ipſum adultum præſentem in iudicium vocare, vt conſenſu curatoris conueniatur, vel contra curatorem agere, vt ipſe litem i ſuſcipiat.

¶ In abſentibus aũt adultis, omnimodo contra curatorẽ agendum.

¶ Non denegari k autẽ neq; tutorib.neq.curatorib. l † debet, etiam debitores pupillorum, vel adultorum ex perſona ſua, l proſpectu m officij in iudicium vocare, vel eis hoc facientibus n ſuum accõmodare conſenſum.

Iudicati actio nõ datur cõtra tutorem, niſi ſe liti obtulerit, ſed contra pupillum, niſi ab hæreditate, cuius cauſa eſt condemnatus, ſe abſtinuerit. Bart.

Idem. 2 †

LEX II.

SIue 3 † tutor condemnatus eſt, o ſiue ipſe condemnatus eſt, pupillo, & in pupillũ potius actio iudicati datur, p & maxime, 4 † ſi nõ ſe liti obtulit, q ſed cum nõ poſſet, vel propter infantiã r pupilli, vel propter abſentiam 5 † authoris ei eſſe ad accipiendũ iudiciũ, & hoc etiam Diuus Pius reſcripſit, & exinde multis reſcriptis declaratum eſt, in pupillum dandã actionem iudicati ſemper, tutore condemnato, niſi abſtineatur: 6 † tunc .n. nec in tutorem, nec in pupillum 7 † dandam, nec pignora tutoris accipienda 8 † eſſe, ſæpe reſcriptum eſt.

¶ Amplius Marcellus lib. 21.

1 † Debet. non eſt in P. F.

* Sicut ſe cõuenire debitores ex ſua perſona, ſic eid. ꝓt ſine periculo ſolui. B. l. l. ꝙ ſi fortè §. quid ergo inſt. de ſol.

2 † Lib. 9. ad edict.

3 † Si tutor. P. F.

4 † Si eã P. F. Halo. aũt legit, ſi nõ ſe liti obtulit. ꝙ ſi poſſet, &c.

5 † Vel ꝓp abſentiã pupilli, vel ꝓp infãtiã. P. F

6 † Niſi abſtineat Haloan.

7 † Dãda non eſt in P. F.

8 † Capiẽda P. F.

ſ *Suſcipiant*] propoſita à tutoribus nomine pupillorum querela. Hu.

g *Authoritatem præſtent*] pupillo in ius vocato, & ſe defendenti.vel ipſe tutor conueniatur.vt ſup. §. licentia. Accurſius.

h *Licentia*] vt notari dña inter pupillum & adultum.vt ſup.ſi quis cau.l.ñ.ſed. & ſecundum eos vtilis datur in minorem,etiam durante officio, vt hic dicit. conſtat.n.transferri.vt no.C.de iur.calum.l.2.in glo. quæ incipit,ſed ad quid.

p *Datur*] etiam durante tutela.vt hic dicit, ſecundũ quoſdam. Alij dicunt demum finito officio transferri actionẽ in pupillum.vt ſup.ſi quis cau.l.ñ.ſed. & ſecundum eos vtilis datur in minorem,etiam durante officio, vt hic dicit. conſtat.n.transferri.vt no.C.de iur.calum.l.2.in glo. quæ incipit,ſed ad quid.

q *Obtulit*] non enim poteſt dici ſe liti offerre, cum hoc faciat ex neceſſitate.vnde ſecus eſt in procuratore. qui ſe liti offert.cum ad hoc non cogatur.ſed ſponte faciat. vt ſup.de procura.l.ſi procurator.§.fi.& l. Plautius. ſic.& in contractu differunt.quia tutor non tenetur finita tutela.vt inf. quãdo ex fac.tu.l.poſt mortem.§.fin. ſed procurator ſic. vt ſup. de procu.l.procurator qui.& facit inf.de re iud.l.4. & C.quãdo ex fac.tuto.li.j.

r *Propter infantiam*] quib.caſibus eſt neceſſe, vt ipſe iudicium ſubeat.vt ſup.l.pio.§.ita tamen.

Sarif.

a *Satisfecit*] creditoribus pupilli de soluendo ad certum diem non dicas iudicatum solui: vt sup.l. proxi. §. nec cogendi.

b *Abstinuit*]per in integrum rest.satisdando.n. videbatur adisse.vt C.de iu.delib.l.2. & hoc si erat infans,aliàs actum & voluntas pupilli ẽ necessaria.vt C.d iu. deliber.l.potuit. Sed quid si citra additionem tutor prædicto modo satisfecerit.

c *Eius*].s.tutoris.

d *Quemadmodum ipsi*].s.tutori. qui restituitur.quasi læsus sit pupillus in eo, quia satisdandum est eius nomine,cui satisdandum non erat],& ad ad hunc vltimum & penultimum casum facit inf.de acq. her. l.si pupillus.& sup.de procur.l. si minor. & supra si quis cau.l. fi. Sed contra supra. de mino.l.in causæ.1.& C.de fideius.mi. l. 2. Sol.vt ibi.

2† Satisdedit.P.F

e *Vel pro infante*] id est minore 7. ann. vt ff.l.1.§ ita tñ. & C. d in.del.l.qui infanti.

3† Li.35. ad edict.

Digestorũ scribit, Et si satisfecit a tutor, mox abstinuit b pupillus,fideiussoribus quoque eius c debere subueniri. Sed, & si pupillus non abstinuit: quemadmodum ipsi, d ita, & fideiussorib. eius subueniri, maximè si pro absente pupillo, vel pro infante, e satisfecerit. 1†

Ex tutorib plurib.vel curatorib. quilibet põt administrare,& vni erit decernẽda administratio per iudicem. Vel si vni erat decreta per testatorẽ ille administrabit,& alij non gerentes tenentur ad ea, quæ hic exponũtur in tex. Bart.

Idem. 2†

LEX III.

*Inquãtũ ẽt hic tex. cõmittit vni ex plurib.tu. vel cur.admi. limitãbis pl. legitimis.§. De legitimis. & magis aff. cto pupillo committi administrationem.

3† Destinauerit. P.F.

4† Alias, aut cõfirmauit.

* SI plures curatores f dati sunt; Põponius lib. 68. ad edictũ scripsit,ratũ haberi debere ẽt ꝙ p vnũ gestũ est. Nã,& in furiosi curatoribus, ne vtilitates furiosi impediãtur,Prætor vni eorũ cautionẽ decernet, g ratũq; habebit, ꝙ p eũ sine dolo malo gestũ est.¶ Si parens,vel pater,qui in prãte hẽt,destinauit 3† testtõ, quis tutorũ tutelã gerat, illũ dẽre gerere Prætor putauit,h meritòq.parẽtis stat volũtati,qui vtiq; filio rectè ꝓspexit. Tantũdem ꝓtor facit & de his, quos pater destinauit testõ, i 4† ipse aut confirmauit: k vt,si parens, quem velit tutelam administrare, declarauit: ille solus administret. Cæteri ergo tutores nõ administrabunt, sed erunt ij, quos vulgò honorarios l appellamus. Nec putet quisq; ad hos § † periculum non redundare. m Conflat.n. hos quoque, excussis prius facultatib.eius,qui gesit, conueniri oportere, dati sunt.n.quasi obseruatores *actus eius, & custodes:imputabiturque eis quandoque, cur, si malè eum cõuersari videbant, suspectũ non fecerint. Assiduè igitur & rationem ab eo exigere n eos oportet, & solicitè curare, qualiter conuersetur, & si pecunia sit,quæ deponi possit,curare, vt deponat ad prę diorum o comparationem. Blãdiuntur.n.sibi, qui putant honorarios tutores omnino non teneri,tenentur.n. secundũ ea, quę supra ostẽdimus.p

Ex causa receditur à voluntate defuncti,& alij,quã testator dixit,administratio conceditur. Idem in curatore,& si testator non dixerit, vnus eligitur. Bart.

*¶ Quãuis autem ei potissimum se tutelam commissurũ Prætor dicat,cui testator delegauit, attamen nonnunquã ab hoc recedetur, 6 † vt puta si pater, 7 † minus perpenso consilio, hoc fecit fortè minor.25. ann. vel eo tpe fecit quo ipse 8† tutor bonæ vitæ, vel frugi videbatur, deinde idẽ postea cępit malè conuersari ignorante q testatore,vel si contemplatione facultatũ eius res ei cõmissa est,quibus postea exutus est. Nã,& si vnus pater tutorẽ dederit, nõnũ q̃ ei adiũgũtur curatores, nam Imperator noster cum patre tuo rescripsit, cũ duos

5† Periculũ nullũ redũ dare P.F.

*Bud.l.vnica.ẽ.de off.q. tribunorum inquit rariorum (quos receptores gñales appellam⁹) atq. coactorũ qui receptores particulares nũcupant obseruatores custodesq; aũt quos hodie ꝛ rotulatores dicunt Græcis noiantur,rectaque eorũ quasi contrascripta &c. vide Bud.

*De ītell. huius l.vide Io. Annib.l. nemo p̃t nu. 401. post Cro. de le. 1.

6 † Ab hoc recedet. P.F.

7† Minus pẽso cõsilio. P.F.

8† Iste tutor. P.F.

Quid si pr̃ non dedit vnit certè fiet hoc, qd vtilius est pupillo,aut maior pars tutorum vnum ex se eligat,qui solus administret,qũ ipsi oẽs tutores cõcordant,qa vnus solus administret,& in eodẽ casu,si ipsi tutores nõ decernant, quis administret,ipse Prætor decernet.Si aũt oẽs velũt administrare,dẽat audiri, sed si velint inter se tutelã diuidi,audiẽdi sunt.& postq̃ diuisa fuerit, vnus non debet attingere de parte alterius,immo exceptiõe repellet.h.d. cũ l.seq. Viu.

f *Curatores*] alias curatorem,alias curationẽ,alias curam.

g *Decernet*] vt si caueat cæteris, & sic administret solus, sed si non decernat,tamen qd vnus fecerit, ratum est,quia vr alius consentire,nisi dissentiat,vt ff.de cur.fu.l.consilio. §.pen.& fi.& facit C.si vnus ex pluribus.l. 1. & inf.eod.l. §.quod in tutoribus. & §.apparet.

h *Putauit*] vt Institut.de satisdat.tut. §. 1.

i *Testamento*] minus legitimè facto.

k *Confirmauit*] qđ debuit.vt sup. de confirm.tu.l.2.

l *Honorarios*] Sed cum isti teneãtur rationes ab alijs exigere, vt infra subijcit, ergo non sunt honorarij, vt sup. de testa. tute. l. iure nostro. §. 1.quæ est contra. Solu. impropriè dr hic honorarius. Vel dic quod ibi administrabat cum alijs, & etiã rationem ab eis exigere debebat, hic nõ administrabat, & dic quare dicitur honorarius,vt ibi no. & facit infra de soiut l. quod si forte.§. 1. vbi dicuntur tria genera tutorum.

m *Redundare*] si habeas non, bene est nam redundat, vt infra subijcit. & de titu nuptia. lege si quis tutor. §. quid ergo si honoris causa. prius conuento alio, vt C. si tuto. non gess.lege 1.& de pericur. tuto.lege 1. & etiam magistratu, secundum nos. si habeas sine non. dic, scilicet ad præsens, redundat tamen post conuento alio, & magistratu.sed videtur,quod possit eligere etiam non gerentem prius, vt infra de cura.bon dan.lege secunda.§.fin.Sol. ibi i curatorib. terũ, hic in tutorib.vel curatorib.personarum. Vel ibi a creditoris. hic propter gestionẽ, secundum Paulum. Vel illa secundum istam,vt ibi no.

n *Exigere*] extra iudicium, nam in iudicio non potest durante tutela contutoris, sed aliter in curatoribus distinguitur,vt inf.eod.l.cum plures, & l. actus, & l. cum curatore.

o *Ad prædium*]sic infra eod.l.ita autem,quæ huic,§.continuatur.

p *Ostendimus*] hoc. §.

q *Ignorante*] si n. comperisset, verisimile est quod mutasset & facit sup.de testam.tut.l.pater. & de confir. tu. l. vtilitate.Azo.

Adiu-

a *Adiungendos*] propter latè diffusum patrimonium, vt C. in qui.casi.tu. ha.l.propter.& quandoque iungūtur contutores, vt inf.de excusa.tut.l.propter, & supra de tute.l.si quis tutor.

b *Secus*] sic inf.eo.l.quidam,§. vsque adeo.

c *Igitur*] incæptiuè sumitur, non illatiuè, vel dic illatiuè, quia comprobando voluntatem patris in hoc, vt hic & sup.l.1.§.1. satis videtur velle per vnum geri.& si pater non dixit.

d *Adiungitur*] cū pater hoc dixit; quippe.&c.

e *Facilius*] vnde versus. Segnius expediūt cōmissa negocia plures; & facit infra de no.ope.nunc.l.stipulatio.§.pen. & sup.c.l.1.in princ.& in Authen. de hęre.ab intesta.§. ex his, collat.9.in fi.& sup.de orig.iu.l.2.§. nouissimè, & inf. de cura.fur.l. cui bonis.§.fi. & Instit. de satisd.tuto. §.1. & sup.de exerci. l.2. & inf. eod.l. decreto.§.fin. Accur.

f *Nolet*] electus.

g *Is geret*] Potest etiā cogi electus, vt sup. eo.l.j.in princ. Et nō. et maiori parti fore standum: sic sup. de pac.l. & iuum.§.fi. & de vent inspi.l.2.§.1. & inf. de sepul.vio l. 3.§ si plures, & inf. de re.iur.l.aliud.§.refertur.& inf.ad municip.quod maior.& supra.quod cuiusque vniuer.l.nulli.& sup. depos.l. si plures & Inst. de satisd.tut.§. 1. Item si non inueniatur maior pars, quod iudex eligit, ad quā, C.de iudic.l.final.& de interrog.l. iniuriandum.§.ii de qualitate. & C. de nupt. l.1. & facit infra de leg.1.l.huiusmodi in fine.

h *Conuocari*] sic in Auth.de hæredit.ab intesta.§. pen. in fin. coll.3.

i *Eis omnibus*] sic supra de legi.tu.l.legitimos.§.penin fi.§. K *Distribuatur*] à Prætore, & facit inf. eo.l.actus.

l *Vel in partes. Diuisa*] s. Prætore authore.

m *Pro ea parte*] vnusquisque tū ex omni causa, etiam quam non administrat conuentus, vt inf.eo.l.in rem in fi.

n *Non administrat*] illud tamen no. q si causa sit agenda in regione mihi deputata pro rebus tibi commissis, illam ego prosequor. vt inf.eod.l. tutores qui post. v. hæres, nisi in tua regione agere possis, vt inf.eod.l. Titium.§. tutores. Azo.& facit ad l.istam, C. si ex plu.tut.l.2 & de auth.præst. l.fi.& de pet.tu.l.2.& inf.eod.l.si duo in fi.

I *Tantum*] CASVS. Dictum est sup. l.3.§. & fi. pecunia, quod tutores debent deponere pecuniam pupillarē ad prædictum comparationem. quæ autem summa debeat deponi, planè hoc dicit littera vsq; ad §. gessisse. vbi autem ponitur talis casus. Dictum est sup.eo.l.1.in prin. quod tutor solet cogi gerere, nūc dicit quod si incipiat gerere etiam aliquid modicum, nō habet locum coactio. sed si desinat gerere, postquam incepit, poterit remoueri vt suspectus. Quid si tutor mādauit cuidam extraneo tutelam gerendam? Certè ille extraneus administrauit, aut non, primo casu tenetur tutor pupillo finita tutela directa actione tute. secundo vtili.

¶ *Debitor*] Si debitor meus gerat tutelā filij mei, debet à se exigere; si nō fecit, tenetur act.tutelę. Secundo dicit quod pupillo pubere facto, tutor eius quamdā debet eum admonere, vt petat sibi curatorem. & si non faciat, etiam de hoc omisso tenetur act. tutelæ. Tertio dicit: Curator adulti litē incepit non mine ipsius adulti pēdēte lite, finita est cura. certè tenetur curator finire dictā litē, nisi tedderit rōnē adulto quōdā. & tedderit instrumenta dictæ causæ, & si nō perficiet litē, tenetur ob hoc act.neg.gest. & si tā actū erat dicta ac. cōtra eum. Vide *Ita autem*, hæc cōtinuatur cum superiore.l.3.§.fin. in fi.§. Azo.

o *Depositioni pecuniarum*] si debitor meus gerat tutelā filij mei, debet à se exigere; si nō fecit, tenetur act.tutelę. Secundo dicit quod pupillo pubere facto, tutor eius quamdā debet eum admonere, vt petat sibi curatorem. & si non faciat, etiam de hoc omisso tenetur act. tutelæ. Tertio dicit: Curator adulti litē incepit non mine ipsius adulti pēdēte lite, finita est cura. certè tenetur curator finire dictā litē, nisi tedderit rōnē adulto quōdā. & tedderit instrumenta dictæ causæ, & si nō perficiet litē, tenetur ob hoc act.neg.gest. & si tā actū erat dicta ac. cōtra eum. Vide *Ita autem*, hæc cōtinuatur cum superiore.l.3.§.fin. in fi.§. Azo.

p *Comparari*] post depositionem.n. pecuniæ comparari agere debet, quod si negligerit, in vsuras adstringit, vt inf.e.l.tutor q.§. si post, & l. si tutor constitutus. Azo.

q *Numm*] i. numis, vt inf. de verb. sign.l.in vsu.

r *Quib modis*] i. pōdis quibus modis nō possumus scire quantitatē pecuniæ deponēdæ, sic sup. de testi.l.3.§. j.& de vsu.l.mora.& facit in Auth. vt ij qui.§ pen. col.6.

s *Causa cognita*] attento eo quanti sunt prædia venalia, vel quæ suspicantur venalia futura.

t *Per singulos*] scilicet tutores.

u *Possint*] s. contutores, vel dic quemlibet de populo, quia perpensa pietate petit, vt in suspecto tutore. vt Instit. de susp.tut.§.consequens. Azo.

x *Tutores*] qui pecuniam pupillarem collegerunt.

y *Gessisse*] exponit verbū gerere, quod est in princ.§.legis.

giones, & ita, si diuisa fuerit, vnusquisque exceptione submouebitur pro ea parte, m vel regione, quam nō administrat.n

Dictum determinatur secundum suam causam. Bar.

*Idem.*6 †

LEX V.

ITa autem o depositioni pecuniarum locus est, si ea summa corradi, id est, colligi, possit, vt inde ager comparari p possit. Si enim tam exiguam esse tutelam facile probetur, vt ex numino q confecto prædium puero comparari non possit depositio cessat. Quæ ergo tutelæ quantitas depositionem inducat, vt deamus. Et cum causa depositionis exprimatur, scilicet vt prædia pupillis comparētur, manifestum est, vt ad minimas summas non videatur pertinere. Quibus - † modis r præfiniri generaliter nō potest; cū facilius, causa cognita, s per singulos t possit examinari. Nec tamen auferēda facultas est, etiam minores summas interdū deponi postulare, u si suspecti tutores x esse videantur.

Gessisse dicitur, qui modicū attigit per se, vel per alium: & si cessat, vt suspectus potuerit accusari: & qui non gessit, tenetur vtili. Bart.

¶ Gessisse y aūt videtur tutor, z † qui quid omninò pupillare attigit, etiā si modicum, cessantq; partes eorum, qui solent cessantes cogere administrare. Quòd, si postea

1† Africanū. P.F.

2† Gerat. P.F.

3† Hēant P.F.

4† Nec patiatur succedanei, &c. P.F.

5† Lib.9. ad edict.

6† Li.12. ad edict.

7† Modus præfiniri est P.F. & rectius meo iudicio.

8† Quicquid.

quis libertos suos tutores dedisset, vnum rerū Italicarū, alterum rerum Africanarum, 1 † curatores eis adiungendos, a nec patris voluntatem secuti b sint. Quod in tutoribus relatum est, & in curatoribus erit obseruandū, quos pater testamento destinauit, a Prætore confirmandos. ¶ Apparet igitur, c Prætori curæ fuisse, ne tutela per plures administretur, d quippè etsi pater non destinauerit, quis gerere debeat: attamen id agit, vt per vnum administretur. Sanè enim facilius e vnus tutor, & actiones exercet, & excipit, ne per multos tutela spargatur.

Tutores possunt vni ex eis administrationem committere: vel omnes simul gerere, vel diuidere. Bar.

¶ Si non erit à testatore electus tutor, aut gerere noler; f tunc is 2 † geret, g cui maior pars tutorum tutelam decreuerit. Prætor igitur iubebit eos conuocari, h aut si non coibunt, aut coacti nō decernent; causa cognita, ipse statuet, quis tutelam geret. Planè si non consentiant tutores Prætori, sed velint oēs gerere, quia fidem nō habent: † electo, 4 † nec velit succedanei esse alieni periculi; dicendum est, Prætorem permittere eis omnibus i gerere. Itē, si diuidi inter se tutelam velint tutores, audiendi sunt, vt distribuatur K iter eos administratio.

Idem. 5 †

LEX IV.

VEl in partes, vel in re-

quam geſſit, [a] tunc ſe geſtu abſtinuit; etiam ſuſpecti poſtulatio [b] ſuccedit.

¶ Quod ſi quis tutelam mandauit gerendam; geſtaque fuerit ab eo, cui mãdatũ eſt: locus erit tutelæ actioni. Geſſiſſe.n.vr & [c] †qui per alium geſſit. Quod ſi non acceſſit is, cui mandatum eſt, vtili [d] actione [e] conuenitur.

Debitum e. alia cauſa deuolutur in actionem tutelæ. B.

¶ Debitor patris, qui tutelã adminiſtrauit filij, tutelæ iudicio tenebitur [g] etiã ob id, quod patri debuit. [h]

Tutor finita tutela, tenetur admonere minorẽ, vt petat ſibi curatorẽ: aliàs tenetur B.

¶ Si tutor pupillum ſuũ puberem factũ non admonuerit, vt ſibi curatores peteret (ſacris.n.conſtitutionib. hoc facere iubetur, qui tutelam adminiſtrauit) an tutelæ iudicio teneatur? Et magis puto, ſufficere tutelæ iudicio, quaſi connexum ſit hoc tutelæ officio, quatenus poſt pubertatem admittatur. [k]

Poſt completam tutelam, vel curam, cogitur quis litem captam perficere, niſi inſtrumenta litis, & rationes reddiderit. Bart.

¶ Poſt completum [l] 25. annũ ætatis, ſi nondum rõnes ſeditæ ſunt, nec ad cãm pertinentia inſtrumẽta; fidei, ac verecundiæ curatorum cõuenit, vt cõſilio ſuo [m] cẽptam litẽ perficiant. Si igitur eſſent in iis, quæ cõſtituta ſunt, faciẽdis, magis puto ſufficere negotiorũ geſtorum iudicium, etiam ſi iam actum ſit: [n] ſi tamen huius rei ratio reddita non eſt.

Si relinquitur liberatio à reddendis rationibus, nihilominus tutor de dolo tenetur, qui non poteſt remitti: ſecus, ſi de damno, quod culpa ſua ſentiret, h.d. concordat, l. ſi ſeruus vetitus, de leg. 2.

Iulianus lib. 21. Dige. huiuſmodi ſpeciem proponit.

I. EX VI.

QVidam [z] † decedẽs [o] filijs ſuis dederat tutores, & adiecerat; Eoſque [ἀπελλογίσους] [p] † eſſe volo. Et ait Iulianus, tutores niſi bonam fidem in adminiſtratione præſtiterint, damnari debere: quamuis teſtamento comprehenſum ſit, vt *ἀπελλογίσοι* eſſent: [4] † ſed nec eo nomine, ex cauſa fideicommiſſi quicquam conſequi debebunt, vt ait Iulianus, & eſt vera illatinia. Nemo.n.ius publicum [q] remittere põt hmõi cautionib. [r] nec mutare formam antiquitus conſtitutã. [s] ex tutela quis ſenſerit, [t] & legari, & per fideicommiſſum ei relinqui poteſt.

Si tutor iubetur gerere de conſilio eius, qui non poteſt eſſe particeps officij, de honeſtate illud requiri: ſed non tenetur ſequi; ſicut aliàs quando a voluntate defuncti recedatur. Bar.

¶ Papinianus libro v. reſponſorum ita ſcribit: Pater [u] tutelam filiorum conſilio matris

[a] *Poſtea quam geſſit*] i. gerere inchoauit, & dic. non ante: vt inf. de ſuſpe. tut. l. hæc enim. §. fi.

[b] *Poſtulatio*] quaſi dicat actio tutelæ finita tutela tñ: non aũt coactio. vt ſup. l. proxi. & inf. de au. h. tu. l. ſi tutor qui.

[c] *Per alium*] No. qui per alium facit ipſe facere vi. ſic. s. de neg. geſt. l. 3. §. fi. & l. nam & Seruius. & C. de neg. geſt. l. 3. & inf. de hęr. inſt. l. 2. & ſup. quod cuiuſque vniuerſ. l. item. §. 1. & j. de vi. & vi ar. l. 1. §. dei. ceſſe. Sed arg. cõtra in co. tit. l. eũ iuſtum. 1. & de cõtrah. empt. l. quod ſæpe. §. ſi quis. 2 & de adop. l. poſt mortẽ §. 1. l. 3. & C. de his qui ve. ætа. impe. l. 2. 4 & inf. de acq. hęr. l. Paul. reſpondit. per procuratorẽ. & ſup. de tũſa. l. cum hi. § fin. 5. & ſup. ad l. Aqui. l. liber homo. 2. reſpon.

ADDITIO. Dic q, hoc eſt pro, quia ibi vterque tenetur: vt ibi patet ſ. eundũ Bart.

[d] *Vtili*] ſ. tutelę, qđ mandauit, ſicut qui non geſſit, nam qui non geſſit, tenetur vtili, non directa, vt inſ. rem pupilli al ſo. l. non quaſi. 1. t ad hoc ſupra mand. l. ſi procuratorem. §. ſi tutores.

[e] *Actione*] Hoc apertius notatur per exẽplum inſ. eod. l. tres tutores.

[f] *Qui*] debitor.

[g] *Tenebitur*] ſi à ſe non exegit. & ſic prima actio cõcertitur in actionem tutelæ, quia in erſait pupilli. vt ſup. de neg. geſt. l. diuor. 10.

[h] *Debuit*] ergo & natiuali et ſolum debitum a ſe debet exigere. ſed dic vt inf. e. l. quæritur. §. item ſi tẽporali & ſup. de pet. hæ. e. l. fiue poſt. in fi. & inf. de ſolut.] Stichum. Actione Az. & facit ſup. de neg. geſt. ſi pupilli. §. fi. & l. ſinautem. & inf. de tu. & ratiõ. adminiſtratorẽ & l. ſi tutor Reipublicæ. §. ſi teſtamento. & l. ſi tutor poſt & in feo. tutor. §. fi. Accurſ.

[i] *Non admoneret*] Quid ſi admonuit, & pie noluit? Reſpon excuſatur tutor. qa inuiti adoleſcẽtes curatorem accipiunt. vt Inſti. de cur. furioſi. item. Azo.

[k] *Admittatur*] li hẽs ſine d. dic. derelinquatur. li cum d. dic. l. adminiſtrationi vis exponere admittatur. l. recipiat. debet eſſe. l. ſi cum tutore. committatur. tunc põt eſſe ſine d. & facit ad hoc. l. hoc a Iul. q. Carbonianus. tutor. & dic vt ibi no. & inf. tutor. §. tutorib. §. & inf. de fideiuſſ. tut. l. 1. & inf. de tu. & ratiõ. l. ſi tutorem. & l. ſi tutor Reipublicæ. §. ſi teſtamento. & l. ſi tutor poſt & in feo. tutor. §. fi. Accurſ.

[l] *Poſt completum*] hic eſt. 25. ſed quidam non habent.

[m] *Conſilio ſuo*] tutoris quondam. Azo.

[n] *Actum ſit*] actione negotiorum geſtorũ: ſecus in actione familiæ erciſcundæ. vt C. de neg. geſt. l. 3. & 5. fami. erc. l. ſi filiusfamilias Azo. & facit C. qui pe. tu. l. admone. & C. vt cauſę poſt pu. adſit tu. l. 2. & j. de appel. l. negotiorũ. §. fi. & l. tutor. in fi. & C. de peric. tut. l. fi. & de iudic. l. 2. & j. eod. l. tutores. Accurſ.

[o] *Quidam decedẽs*] CAS VS. Teſtator dedit tutores filijs ſuis, & dixit, nolo q reddant eis rationem tutelæ certè nihilominus tenentur tutores de dolo: ſed ſi teſtator vult eis remittere rationẽ, & quantum ad dolum. & quantum ad omnia alia: ita dicat. ſi quod damnum fuſtinuerint dicit tutores ex tutela filiorum meorum eis lego.

¶ *Papinianus ſcribit*] Pater dãs tutores filijs ita dixit: Volo qđ adminiſt. eius cõſilio infis pupillorũ, certe non tenentur ſeruare hanc voluntatẽ, ſi tñ mater det eis bonũ conſilium, bene facient ſi admittant: non ſolum aũt in iſto caſu, non tenẽtur voluntatem teſtatoris ſeruare, ſed etiam in alijs. vt lite. ta dicti planè.

¶ *Ex quo*] Ex quo tutor ſcit ſe datum tutorem. ſtatim debet adminiſtrare, & ▪ hoc non facit. teneꝛ. & nõ facit vim qbocunque ſciat, modo ſciat: ſed ſi dicat ſe neſciuiſſe: pupillus dẽt eum probare ſciuiſſe: præſumitur. n. ignorantia Viu.

[o] *Quidam decedens*] alias lexalias. §. Ac.

[p] *Απελλογίσους* alias alogiſtas. ab a. q eſt ſine, & λόγος, quod eſt ſermo. quaſi non tenẽtur ſermicinari, vel rãdere pro geſtione. inde logiſta. i. rõnalis. qui tenet reddere rationẽ. qui vocatur Procurator Cæſaris. vt C. de mõ mulct. l. curatores. vel ſin. 6. quoſdã alogi. quaſi remoti eſſent à rationocinationibus.

[q] *In publicum*] hic j. de leg. 1 l. nemo & ſup. de teſt. tut. l. iure noſtro. & C. de cõd. inſer. l. 2. & inf. de lib. & poſt. l. ſi ita. §. fi. & cõſonat huic l. C. de trãſac. l. ſub prætextu. & ſup de pac. l. ſi vnus. §. illud. & qđ ibi no. & ſ. de neg. geſt. l. Pomponius. vbi dicit. nuda voluntas & ſup. de tranſact. l. qui cum tutorib. in fi. Hug.

[r] *Huiuſmodi cautionibus*] id eſt. cautelis.

[s] *Senſerit*] Leui culpa. non dolo. vt in pdicto caſu: ad quã leuem culpã ſi hic relatio. idemq; & ſi exprimat hoc idẽ defunctus. non enim præſtabitur ex cã fideicommiſſi tuto ri. quod dolo fecit. licet hæc lex innuat contrarium.

[t] *Pater*] alias eſt. Papinianus, alias lex. pater. &c. Azo. Alan.

[u] *Tutelam*] CAS VS. Teſtator dedit tutores filijs ſuis, & dixit, nolo q reddant eis rationem tutelæ certè nihilominus tenentur tutores de dolo: ſed ſi teſtator vult eis remittere rationẽ, & quantum ad dolum. & quantum ad omnia alia: ita dicat. ſi quod damnum fuſtinuerint dicit tutores ex tutela filiorum meorum eis lego.

¶ *Papinianus ſcribit*] Pater dãs tutores filijs ita dixit: Volo qđ adminiſt. eius cõſilio infis pupillorũ, certe non tenentur ſeruare hanc voluntatẽ, ſi tñ mater det eis bonũ conſilium, bene facient ſi admittant: non ſolum aũt in iſto caſu, non tenẽtur voluntatem teſtatoris ſeruare, ſed etiam in alijs. vt lite. ta dicti planè.

¶ *Ex quo*] Ex quo tutor ſcit ſe datum tutorem. ſtatim debet adminiſtrare, & ▪ hoc non facit. teneꝛ. & nõ facit vim qbocunque ſciat, modo ſciat: ſed ſi dicat ſe neſciuiſſe: pupillus dẽt eum probare ſciuiſſe: præſumitur. n. ignorantia Viu.

[o] *Quidam decedens*] alias lexalias. §. Ac.

[p] *Απελλογίσους* alias alogiſtas. ab a. q eſt ſine, & λόγος, quod eſt ſermo. quaſi non tenẽtur ſermicinari, vel rãdere pro geſtione. inde logiſta. i. rõnalis. qui tenet reddere rationẽ. qui vocatur Procurator Cæſaris. vt C. de mõ mulct. l. curatores. vel ſin. 6. quoſdã alogi. quaſi remoti eſſent à rationocinationibus.

[q] *In publicum*] hic j. de leg. 1 l. nemo & ſup. de teſt. tut. l. iure noſtro. & C. de cõd. inſer. l. 2. & inf. de lib. & poſt. l. ſi ita. §. fi. & cõſonat huic l. C. de trãſac. l. ſub prætextu. & ſup de pac. l. ſi vnus. §. illud. & qđ ibi no. & ſ. de neg. geſt. l. Pomponius. vbi dicit. nuda voluntas & ſup. de tranſact. l. qui cum tutorib. in fi. Hug.

[r] *Huiuſmodi cautionibus*] id eſt. cautelis.

[s] *Senſerit*] Leui culpa. non dolo. vt in pdicto caſu: ad quã leuem culpã ſi hic relatio. idemq; & ſi exprimat hoc idẽ defunctus. non enim præſtabitur ex cã fideicommiſſi tuto ri. quod dolo fecit. licet hæc lex innuat contrarium.

[t] *Pater*] alias eſt. Papinianus, alias lex. pater. &c. Azo. Alan.

[1] *In P. F.* §. eſt ca ptis ſequentis q incipit. Iul. li. 21. Dig. hu. iuſmodi ſpẽm proponit. Quidam decedẽs. &c.

[2] *In P. F.* latinè ſcriptũ ẽ aneclogiſtos. & paulo poſt aneclogiſti. Significat aũt hæc dict. eos. q reddendis rõnibus ſoluti ſunt vide Alc. li. Pa ter. reg. 2. c. 25.

[3] *In P. F.* Eiſdem verbis vtitur glo. in cõ ji lectus ſu. p verbo. conſtitutũ. ext. de conſuet. 6 Alogiſtę dñr q adminiſtrationis ſuę rõnes reddere nõ tenẽtur i qualites hic accipi cuilibet manifeſtũ eſt. tu vid Alci. li. Pater. i hac ipſa dictione. & in anno. ad tres poſt. libe. C. de fin. Alex. & Bar. Priꝛ c. 43.

a *Mandauit*] in testō suo, in quo eis tutores dedit. Azo.
b *Eo nomine*] i. qua matris consilio gesturi erant, vel die ideſt nomine tutelæ. Azo.
c *Integrum*] quia, & sine matre gerere possunt, vt inf. eod. l. Titium. §. 1. Sed contra est principiū eiusdem. l. Titiū, sed ibi erat tutor, & esse potetat consiliator, hic non vt ff. de testa. tu. l. iure nostro. & eo dē modo resp. ad l ff. de exerci. act. l j. §. si plures, quæ est ff, vt & ibi dixi.
d *Conuenit*] ex honestate. sic C. de necess. serv. l. quidam. §. illo.
e *Liberatio*] testa à defuncto, quæ nō valet, vt subiecit, & inf. prox. & sup. proxi. l. quidam decedens.
f *Patris*, qui sine ea voluntate gerit.
g *Interuentus*] i. interuenius, siue cōsiliū. s. mainm. Azo. & facit inf. prox. § Acc.
h *Mancipia*] C. pro empt. l. 2. cont. Solui. ibi cum causa, & si lubrè consilium, hic secus, vt inf. de leg. 1. l. si filius. l. Diui.
i *Domos*] quæ omnia olim vendi debebant, vt C. de admi. tu. l. lex q. cuca prin. Accur.
k *Voluntatem*] Not. discedi qnq; à voluntate. sic inst. vbi pup. edu. l. j. & 2. & supra. de confir. tu. l. pen. & de test. tu. l. iure nro. & C. eo. l. tutelam. & inf. de an le. l. Quintus Mutius. & inf. de leg. 2. l. Lucius Titius. & l. pater filium. & sup. de reli. l. ar si qs §. æquum & inf. de cond. inst. l. quidam. & sic l. 3. §. quis. l *Testato*] i. coram testibus, vel vicinis.
m *Quem debeat*] quia certè debet ad eum spectare periculū. & facit C. eo. l. mor. & l. & ff scisses. sup. eo. l. 1. & Inst. de leg. §. quod autem. & sup. de pet. hære. l. qui se, & l. item ne. & peritam. & C. qui mil. non pos. l. superseruis. & Co de spon. & ar. spon. l. mulier & inf. quod fal. tu. l. 1. in fi. & sup. de proba. Certius. & sup. de act. emp. l. 1. §. j. Sed arg. cōtra. inf. de adul. l. denuncia sse. & faciunt ista etiam ad l. si q.
n *Respicere*] dic, aut datio tutoris est ipso iure nulla, & tūc non imputatur ei, si nō gerat, vt C. qui da. tut. pos. l. militiæ, & l. neque. aut tenet. & tunc si quidem tutor ignorat se datum, (quod semper præsumitur nisi pupillus probet de scientia tutoris, vt inf. l. prox.) idem est, vt hic, si vero sciat se datum, & sciat nullam sibi competere excusationem, statim tenetur, vt hic, & inf. de excus. tut. l. qui testamento, & inf. si tu. app. l. 2. & C. de excus. tut. l. quamquam. & inf. e. l. tut. vel cur. & l. tutores qui post. §. tutor. si vero sciat se datum, & sciat sibi aliquam competere excusationem, & non prosequatur eam, tunc tenetur, ex quo iussus est gerere, vel, vt puto ex quo lapsa sunt tempora excusationis, & probatur hic, & præcedēs casus inf. de excu. tu. l. si is qui tres. §. illa. si vero credat aliquam sibi competere, nec competat, & nō proponat eam, statim tenetur, ex quo datus est, si vero proponat eam, & prosequatur, si quidem vincat, nunquā spectat periculum ad eum, & si succūbat, tenetur, ex quo iussus est, vt inf. eod. l. qui iussus est. Azo.

o *Hoc autem. Probare debet*] arg. cont. C. de epi. aud. l. si lex. Item cont. C. de pericu. tut. l. si tutor. Solu. hic ex necessitate probat pupillus scientiam, ibi admissus, non iussos tutor probat ignorantiam sic. C. de prædijs min. l. si prædium, & de præcipt. long. tem. p. l. penult. & argu. sup. de probat. l. ei tea, vel dic, vt ibi. Accursius.

Tvtor] CASVS. vsque ad §. vsuræ. Tutor antequam incipiat gerere, debet inuentarium facere, nisi iustā causam habeat quare non faciat, & si non faciat, tāquam dolosus tunc remouetur à tutela conuentus à pup. & tenetur pup. ad interesse, illa tamen, quæ non recipiunt dilationē, bene debet gerere, etiam ante factum inuentarium, immo ea tenetur distrahere & alias sua periculo sint, nec potest se excusare dicēs, iō non vendidi, quia exspectabam contutores meos, cum quo dam ergo spatio moderato debet eas res distrahere, od in iudicis erit arbitrio.
¶ *Competit*] Dictum est sup. eo l. 3. §. si pecunia, & tutores debent deponere pecuniam pupillarem ad prædiorum comparationem, nunc dicit, si per preces, vel gratiam non idonea emant prædia, vel ēt per latam culpam? quia tenetur pupil. Quid si post depositionem nulla prędia emant? tenentur ad vsuras pecuniæ depositæ: nisi forte non inueniebant prædia venalia, & tenentur qñ non emerunt, ad vsuras, quæ frequentantur in illa regione. Si autem in suos vsus dictam pec. conuerterunt clam, tenentur ad centesimas vsuras: quamuis ille tutor, qui non fœnerauit pec. pup. non teneatur, nisi ad pupillares, nec ille, qui debitor existens patris pupillorum, durante tutela à se non exegit. Quid si tutor fœnerauit pecuniā pup. & dederit eam fœnori multis; aut omnia tenetur pupillus nomina approbare aut omnia reprobare.
¶ *Si deponi*] Si est pecunia in hæreditate pupilli tutor det eam deponere ad prædiorum comparationem, vt sup. eo. l. ita autem. & si quidem tutor deponat, non tenetur ad vsuras. Si autem non deponat aut præceptum fuit ei a iudice, vt deponeret, aut non, si non fuit præceptum, tenetur ad pupillares vsuras. si autem fuit præceptum, tenetur ad centesimas, sicut, & quando negauit se hīc pecuniam cum tractaretur de alimentis pupillo prōlandis, nā, & tunc tenet ad centesimas vsuras eius pec. q̄ hēt, & ēt castigatur extraordi. Si aūt negauit se hīc pecu. cū tractaretur de expediēdis aliis negotijs pupilli prōstabit pupillares ifm. & de pupillaribus prōstādis ponit quinq; plana exēpla, præterea prōdictos tres casus in quib. præstantur centesimæ, & præter dictos quinq. in quibus præstātur pupillares, tenetur ex alijs causis tutor ad eas, quæ in regione frequentantur. Viuia.
p *Repertorium*] sic dictum est, quia reperta continet, & inuenta, & quia inuenta in bonis pupilli ibi describuntur, & debet fieri mox cū commodè fieri potest: licet aliter alij dicāt, & i prōtia tabellionis, & iudicis, vt C. eo. l. tutores. & ibi no. & fiet vna vice, & si qd addetur bonis, iterū addet inuentario, & scribetur dies, vt C. de cur. fur. l. fin. §. fi.
q *Esse videtur*] prōsumptione huius l. ideoque, vt suspectos removeat, & alias pœnas patiatur, vt C. ar. tu. l. fi. & ff. d suspe. tu. l. 1. §. tutores, sed an honorarios tutor, vel datus cā notitiæ, qui nōn administrat, debeat facere? Respond sic nam indefinite hic dicit. Item oibus potest solui, vt inf. de solu. Quod si forte. §. 1. & § qui nostra. Ité ad oēs pertinet periculum:

a Nam, & si citra testationē, s. vndecunque † cognouerit: nulla dubitatio est, quin debeat m periculum ad ipsum respicere. n

Idem. 1 †

LEX VII.

HOc autem, o quod cognouerit tutor, pupillus probare 3 † debet. o

Contra tutorem, qui non facit inuentarium absq. causa, iuratur in litem, & ante quam faciat, non potest administrare, nisi quæ dilationem non recipiunt. Bart.

Idem. 4 †

LEX VIII.

TVtor, qui repertoriū p non fecit (quod vulgo inuentariū appellant,) dolo malo fecisse vr, q nisi fortè aliqua necessaria, & iustissima cā allegari possit, cur id factū non sit. Si qs igitur dolo inuentariū, non fecerit, in ea cōdōne est, vt teneat in id

1 † Cognouit nu la, &c. P. F.

2 † Li. 16. ad edict.

3 † Debit P.F.

4 † Lib. 15. ad edict.

• Facit gl. 2. de c. cū olim i prin. ext. de aub.

• Facit c. veniēs cū glos. 2. in fin. ext. de fil. pbyt.

• Concor. cū hac l. ca. 1. cum glo. super v ff allegāt ex. d post prel.

riculum, vt sup. de ritu nupt. l. Si quis tutor. §. quid ergo. & C. de peric. tut. l. 1. Item communionem habent in tutela, licet non administrent, vt sup. eo. l. 3. §. nec putet & d. l. C. de peri. tut. l. 1. & C. ar. tu. l. fi.

a *Interest*] propter res & causas amissas, vt infr. eod. l. chirographis. Azo.

b *Quod*]. s. interesse, & vltra etiam, vt §. de In. lit. iur. l. 2. & l. Si tutor. Azo. Sed qñ iutabunt? Respon. in actione tutelæ, & sic finita tutela, vt inf. de tute. & ra. dist. l. nisi. & C. de in it. iu. l. pe. & arg. inf. de ma. tes. §. si ita fuerit, & de fideic. lib. l. si purè. in fi. Item quis? Respõ. alius tutor, vel curator, vel ēt ipse adultus: vt sit. de in li iur. l. Videamus. Accur.

c *Eum oportet*] dēt, & alia facere antequam administret. s. satisdare rem pupilli saluam fore? vt C. de tute. & cur. qui satis nō dant. l. 1. & fi. nisi sit testamētarius, vel cum inquisitione datus, vt in eo. tit. l. non omnium. Itē dēt decreto iudicis accipere res, vt C. arbi. tut. l. fi. Itē iurare, vt I Auth. vt hi. q. §. fi. coll. 6. d *Possit*, C. eo. l. fin. in fi. & l. lex. quæ. in fi. & sup. de mino. l. ait Prætor. §. quæsitū e *Suum periculum*] sic inf. ad Treb. l. mulier. §. sed enim, & C. eod. l. lex. quę. in fi. & l. fin

d *Præcipiti*] sic inf. de iu. fis. l. edicto. §. cum aūt. & de verb. obli. l. continuus. §. cū ita. & inf. de leg. 2. l. cum quidam. & de iu. de lib. l. 1. in fi. & supr. si quis cau. l. 2. §. si quis tū & ĵ. de sol. l. ratū. & ĵ. ad Tertul. l. 2. §. si mī. & §. confestim.

e *Moratoria*] idest, lōga mora.

f *Latam negligētiam*] i. latam culpam, vt ĵ. de verb. signif. l. magna, & hoc est speciale, & vt nō veniat leuis, est & alius casus, vt C. arbi. tute. l. nomina. regulariter contra, vt C. arbi. tut. l. quicquid.

quod pupilli interest: a qđ b ex iureiurando in litem æstimatur. Nihil itaque gerere, ante inuētariū factū, eū oportet, c nisi id, qđ nec modicam dilationē expectare possit. d

Nimia festinantia, vel negligentia tutoris, in rebus pupilli vendendis, punitur. Ba.

¶ Si tutor cessauerit in distractione earum rerum, quæ tēpore depereunt, suum periculum e facit. Debuit enim confestim officio suo fungi. Quid si contutores expectabat * differentes, vel etiam volentes se excusare, an ignoscatur ei? Et non facilè ignoscetur, debuit enim partib. suis fungi, non quidem præcipiti f festinatione, sed nec moratoria g cunctatione.

In emendis rebus tutor nō tenetur, nisi de dolo, & lata culpa. Bart.

¶ Competet [1] † aduersus tutores tutelæ actio, si malè cō traxerint, hoc est, si prædia non idonea comparauerint per sordes, aut gratiā. Quid ergo, si neque sordidè neque gratiosè, sed non bonam conditionem elegerint? Rectè quis dixerit, solam latam negligētiam h eos præstare hac in parte debere.

Si tutor pecuniam pupillarem ociosam relinquit, vel in vsus suos conuertit, tenetur eius pecuniæ vsuras præstare, h. d. Bart.

¶ Si post depositionem pecuniæ, comparare prædia i tutores neglexerint; incipient in vsuras conueniri. k Quamuis .n. eos à Prætore cogi oporteat ad comparandum: tamen, si cessent, ēt vsuris plectendi sunt, tarditatis gratia, nisi [2] † per eos factum non est, l quo minus comparārent. ¶ Pecuniæ, m in q̄ in vsus suos verterunt, n tutores legitimas o vsuras præstant. * sed hoc ita demū, si euidenter doceantur pecuniam in vsus suos vertisse. Cæterum, non vtique qui non fœnerauit, vel nō deposuit, in suos vsus vertit, & ita Diuus Seuerus decreuit. Doceri igitur debet, in vsus suos pecuniā vertisse. p

¶ Vertisse in suos vsus pecuniam non accipimus eū, qui debitor patris pupilli fuit, deinde ipse sibi non soluit; hic enim eas vsuras præstabit, quas patri q promiserat.

¶ Si tutor pecuniam pupillarem suo nomine r fœneraue rit. [3] † ita demum cogetur vsuras, quas percepit, præstare; si susceperit pupillus cæterorum nominum periculum.

¶ Si deponi oporteat [4] † pecunias ad prædiorū cōparationē, s si quidem factū est, vsuræ non current. Sin verò factū non est: si quidē nec præceptū est, vt deponantur, pupillares t fīt abūtur, si præceptum est, & neglectum, u de mō vsurarum videndum est. Et solent Prætores comminari, vt si non fiat depositio, [5] † vel aliquantò tardius fiat, legitimæ x vsuræ præstentur. Si igitur comminatio intercessit, iudex, qui quandoque dī pupillaris, quam pupillus secundū cōditionem suam pōt stipulari. Acc.

p *Vertisse*] s. vsuras centesimas.

q *Patri*] nisi essent minores pupillaribus vel in prouincia frequentatis, qñ tales præstari debent, vt ĵ. ea. l. §. ex cæteris. si enim non vsuratium erat debitū, fiet vsurarium. vt su. de neg. gest. l. si pupilli. §. fin. & l. diuortio. l. fin. & l. qui fine. in prin. ergo minor vsura fit maior, vt dictum est.

r *Suo nomine*] idem si pupilli, vt inf. eo. l. cum quæritur. in fin. licet quidā contra. & facit sup. de vsu. l. Caius Seius. & arg. ĵ. de pcu. l. in causę. in pri. & de oper. lib. l. si ita stipulatio arg. ĵ. su. de inoffi. test. l. Papinianus. ĵ. sed nec impuberi. & inf. de collat. bono. l. nonnunquā. Itē facit ĵ. mā. l. idēque. §. si mandauero.

s *Comparationem*] qa sufficiens est ad prædium emendum, vt su. eo. l. ita āt. in prin.

t *Pupillares*] .i. quas pupillus pro condōne sua posset stipulari, vt C. de vsur. l. eos. §. super. Sed cont. inf. ead. l. ibi, vel si morā &c. & §. quæ autem, &c. vbi dicit legitimam, sed hic corrigitur, secūdū quosdā. Vel verius dicit. pupillares: si præcesserit præceptū, vt ibi, siue non. Itē quod hic dicit, est verum post 6. vel duos menses, nouiter creato tutore discesso à veteri, vt inf. ea. l. §. vsuræ. & l. si tutor constitutus.

u *Et neglectum*] & dic centesimæ. sed m Hug. sed sm Azo. pupillares. vt inf. prox. l. & inf. dicemus in gl. ibi, quando.

x *Legitimæ*] .i. centesimæ, vt in sequenti casu subijcit, nam dicit, idem solent. & c. & postea dicit grauissima. Hug. sed Azo. dicit. i. pupillares, vt & inf. ea. l. in ver. vel si moram, &c. & in hoc sit idem hic. & in sequenti casu, vt commiratio aliquid operetur, hic pupillares, ibi centesimas. sed cum etiam sine commination e præstantur pupillares, vt in §. præced. ergo non videtur prodesse admonitio, nisi forte in hoc, quod non expectabuntur duo, vel sex menses, vt ibi no. Et pro hoc, quod non expectantur duo menses, facit litera, vel quanto tardius, &c.

* Facit §. qđ vacante eccle-sia pōtes p̄sūt *p-* cedere ad electionē vsq; ad fi nē trium mēsiū: vt h. in c. cū nobis in gl. sup ver bo reuocare post ne. ī ver. dicit Io. 1 † Autem &c.

2 † Nisi fi per eos, &c. P. F.

* Vsur quib. casi bus sit cō cessæ. vid per Pan. I c. cōquestus in 1. col. de vsu. & Docto. in c. salubriter eo. tit.

3 † Fęnerauit. P. F

4 † Oportet. P. F.

5 † Vel ĵtò tardius. P. F.

ADDITIO. Dicq̄ ſpālis casus est hic. s. qñ emit prædia, vt non teneatur, nisi de lata culpa, secundum Bar. hic.

i *Prædia*, quod debet fieri, vt sup. eo. l. ita autē in princi.

k *Conueniri* etiam sine interpellatione, vt C. in quib. cau. restitu. non est necess. l. in minorum, sic est arg. contra. inf. de verb. obli. l. si ex legati.

l *Non est*] vt ĵ. ec. l. cum plures. §. fi. & inf. ea. l. §. vsuræ.

m *Pecuniæ*, Hic debentur vsuræ centesimæ.

n *Verterunt*] .s. clam Azo. et habeat locum, quod sequitur, & quod est inf. eo. l. non existimo.

Sequetur

cognoſcet, decretum Prætoris ſequetur. [a]

¶ Idem ſolent [b] facere Prætores etiam circa eos tutores, qui negant habere, ad alendos pupillos, penes ſe aliquid, vt quicquid conſtiterit penes eos eſſe, eius grauiſſima [c] vſura pendatur, & hoc perſequi oportere iudicem, palam eſt, & cum alia [d] pœnæ adiectione, reſiduarum autem ſummarum [e] pupillares vſuras pendi oportet.

¶ Quæ ſint autem [f] pupillares vſuræ, videndum eſt. Et appareret, hanc eſſe formam vſurarum; vt eius quidem pecuniæ, quam quis in vſus ſuos conuertit, [g] legitimam [h] vſuram præſtet.

¶ Sed & ſi [i] negauit, [k] apud ſe eſſe pecuniam, & Prætor pronuntiauit contra eum: legitimam ſoluere vſuram debebit: vel ſi moram depoſitioni fecit, Prætor interrogabit eum legitimas. Sed, & ſi, dum [m] negat [n] aliquam quantitatem penes ſe eſſe, pupillis, ad onera ſua expediendа, impoſuit neceſſitatem mutuam pecuniam ſub legitimis vſuris accipiendi; tenebitur in legitimis. [o] Item ſi à debitoribus [p] legitimas exegit. Et cęteris cauſis, ſecundum morem prouinciæ, præſtabit vſuras: * aut quincunces, aut trientes, aut ſi quæ aliæ leuiores [q] in prouincia frequentantur. [r]

¶ Vſuræ à tutoribus non ſtatim exiguntur: ſed interiecto tempore ad exigendum, & ad collocandum, [s]† duorum menſium, [t] idque in iudicio tutelæ ſeruari ſolet, quod ſpatium, ſeu laxamentum temporis tribui non oportet his, qui num mos impuberum, vel adolescentium, in ſuos vſus conuerterunt.

¶ Si quas [2]† vſuras exactas tutor, vel curator vſib. ſuis retinuerint; earum vſuras [u] agnoſcere eos oportet. Sanè enim parui refert, vtrũ ſortẽ pupillarem, an vſuras, in ſuos vſus conuerterint. ¶ Pecuniæ, quæ in arca fuit, etiam hæredes curatoris tandiu vſuras præſtabunt, quãdiu nõ in eas in ſuam vtilitatem conuertit. Certè ad earum vſurarũ vſuras tenetur pupillo. Secundo dicit, curator meus mortuus eſt relictis hæredibus. Titio, & Sempronio, & in arca mea erat pecunia, hi hæredes curatoris non petierunt mihi dari alium curatorem: & ſic non fuit, qui mutuaret dictam pecuniam. Certè ipſi hæredes tenentur ad vſuras dictæ pecuniæ. Tertio dicit. Duos tutores habui, vnus malè adminiſtrabat, & alius non accuſauit eundem de malè adminiſtratis, & hic malè adminiſtrans factus eſt non ſoluendo; nunc cõuenio aliũ, qui bene adminiſtrauit, ex perſona malè adminiſtrantis, quod bene poſſum facere quantum ad ſortem, in qua tenebatur malè adminiſtrans. Sed de vſuris, in quibus tenebatur male adminiſtrans, dubitabatur vtrũ teneatur bene adminiſtrans? Et dicit quod ſic: & hoc ſi non tenebatur male adminiſtrans ad maiores, [3] ipſe. Si aũt tenebatur ad maiores, puta quia tenebatur ad centeſimas ex eo, quod pec. pup. clam in ſuos vſus conuertit, vt inſ. eod. l. §. pecuniæ. Iſte aũt, qui conuenitur, tenebatur ad pupillares, de quibus dicitur ſup. ea. l. §. quæ autem, non tenebitur conuentus niſi ad pupillares, etiam ex perſona illius, qui tenebatur ad centeſimas. Quarto dicit, quod ſi finita tutela, & ratione tutelæ reddita per tutorem, non reddat pupillo pecuniam, tenetur ad vſuras ind. vſque ad finem legis. Vlt.

* Vſuræ quincũces, & triẽtes q̃ dicant, vid. apud Ant. Aul. 2. emẽca. 10. vbi de vſuris centeſimis copioſiſſime tractat.

1† Duorum mentium in. P. F.

2† Si vſuras, fine quas. P. F.

3† Sic in P. F. Hal. legit, tutor.

a *Sequetur*] ſ. non tanquam validum, ſed quaſi ab eo tempore fuerit in mora, & curiat vſura: non quod communitio valeat, vt in contrario, vt C. comm. vel epi. &c. ergo nec ſequenda, vt ſup. de teſt. tut. l. iure noſtro. arg. ad hoc ſupra de vſu. l. ſi quis ſolutioni. §. mora, vel dicibi ſpeciale.

b *Idem ſolent*] & hic centeſimæ.

c *Grauiſſima*] i. centeſima: quæ legitima quoque vocatur.

d *Et cum alia*] aliàs alia: alias alię, ſecundum antiquos, qui in datiuo pronunciabant: alio, vt ibi, & alio veni, & venit; & dic pœnæ i. mulctæ, quæ eſt inf. de ſuſpect. tu. l. 3. §. tutores, ſic ponitur pœna pro. mulcta. ſup, ſi quis ius d. l. 1. in prin.

e *Summarum*] quas penes ſe eſſe confiteantur, nec eas deponunt, vt ſup. in §. ſi verò factum non eſt.

f *Quæ ſint autem*] ideſt, qñ debeant, & dic pupillares, quas pro condõne ſua põt ſtipulari pupillus, vt ſup. dixi. Item no. qđ vſura alia centeſima, alia pupillaris, alia ex cõſuetudine regionis. prima præſtatur duob. caſibus. ſ. quando conuertit in ſuos vſus clam. vt ſupra §. pecuniæ. Item quando negat ſe habere ad alendũ, & habet in veritate, vt ſup. eo. §. Idem ſolent. Addit Hug. tertium, quãdo poſt præceptum non depoſuit, vt ſup. ibi, ſi præceptum eſt, &c. Secunda præſtatur v. caſibus. Primo, qñ conuerit in ſuos vſus palam: vt ſubijcit, & apparet, &c. Secundo, qñ negat ſe habere, & non habet, ſed Prætor decernit eum habere: quo caſu decretum, p veritate accipit, vt ſubijcit, ſed & ſi negauit, &c. Tertio, ſecũdũ Azo. qñ poſt præceptũ fecit moram depoſitioni; vt ibi: vel ſi moram, &c. & ſup. ibi, ſi præceptũ &c. ſed hoc caſu dicit H. venire centeſimam: vt dixi, & hunc tertium ponit quando non præceſſit præceptum. Quartus eſt ibi, ſed & ſi dum negat, &c. Quintus ibidem ſi a debitoribus, &c. Itẽ addicit Azo. ſextu qñ non præcedente p̃cepto iudicis facta eſt mora depoſitioni pecuniæ, vt ſ. §. ſi verò factũ non eſt, alias regulariter dẽtur q̃ leuior ſit in regione, vt inf. §. ex cæteris.

g *Conuertit*] palam.

h *Legitimam*] i. pupillarem. Et no. quod incipit v. caſus.

i *Sed & ſi*] & die pupillarem. Accurſ.

k *Negauit*] nec erat, ſed decretum pro veritate accipitur, ſed ſi eſſet etiam à die moræ, vt ſubijcit, vel ſi moram, &c. Vel die quod & hic falſo negabat: ſed ob aliam cauſam, quam vt alimenta non præſtarentur: & ſic non centeſima, ſed pupillaris currit.

l *Vel ſi moram*] non præcedente præcepto iudicis, ſecundũ Hug. ſed Azo. præcedente, vt ſubijcit, & Prætor interrogauit, vt comminatus fuit ſe interrogaturum, & tamen non debebatur centeſima hoc caſu, ſecundum eum.

m *Dum*] hic pupillares.

n *Negat*] extra ius.

o *Legitimis*] ideſt pupillaribus.

p *Debitoribus*] & hic pupillares.

q *Leuiores*] non grauiores legitimis, licet ſit conſuetudo, vt C. de vſur. l. cos. §. nec liceat, & facit inf. de leg. 1. l. apud Iulianum. §. vſurarum, & ſup. de vſu. l. 1.

r *Frequentatur*] ſubaudi, erunt præſtandæ.

¶ *Vſuras*] CASVS. Si tutor pec. pup. mutuauit, & eam poſtea retinuit, & finita ſit tu. & conueniat cum pup. act. tu. & petat vſuras, non ſolum quas habuit tutor à debitoribus, quib. mutuauerat, ſed etiã eas, quas nõ habuit, quia tarde incepit mutuare, ex quo datus fuit tutor: certè iudex non cõdemnabit eum in vſuras, quas non habuit, ex eo q̃ non habuit, & nõ mutuauit ſtatim cũ fuit datus tutor: & parcet ei in vſuris quãtum ad duos mẽſes, qui cucurrerunt, ex quo fuit datus tutor, & non mutuauit, ſi autem non mutuauit tralactis illis duobus menſibus, in bene tenetur ad vſuras, ac ſi mutuaſſet, & vſuras habuiſſet. Et quod dixi in eo, qui non mutuauit: idem dico in eo, q̃ mutuauit, ſed piger fuit in recuperandis vſuris: ita quod debitor factus eſt non ſoluendo; nam à termino, quẽ dederat debitori, vſq; ad duos menſes non tenetur tutor ad vſuras, quas ſua negligẽtia amiſit pupillus; ſed poſtea ſic. Hoc autẽ ſpatiũ duorum menſium nõ datur tutori, qui in ſuã vtilitatem pecuniam pupilli conuertit.

¶ *Si quis vſuras*] A debitore pupilli, vel adulti tutor, vel curator vſuras exegit, & eas in ſuam vtilitatem conuertit. Certè ad earum vſurarũ vſuras tenetur pupillo. Secundo dicit, curator meus mortuus eſt relictis hæredibus. Titio, & Sempronio, & in arca mea erat pecunia, hi hæredes curatoris non petierunt mihi dari alium curatorem: & ſic non fuit, qui mutuaret dictam pecuniam. Certè ipſi hæredes tenentur ad vſuras dictæ pecuniæ. Tertio dicit. Duos tutores habui, vnus malè adminiſtrabat, & alius non accuſauit eundem de malè adminiſtratis, & hic malè adminiſtrans factus eſt non ſoluendo; nunc cõuenio aliũ, qui bene adminiſtrauit, ex perſona malè adminiſtrantis, quod bene poſſum facere quantum ad ſortem, in qua tenebatur malè adminiſtrans. Sed de vſuris, in quibus tenebatur male adminiſtrans, dubitabatur vtrũ teneatur bene adminiſtrans? Et dicit quod ſic: & hoc ſi non tenebatur male adminiſtrans ad maiores, [3] ipſe. Si aũt tenebatur ad maiores, puta quia tenebatur ad centeſimas ex eo, q̃ pec. pup. clam in ſuos vſus conuertit, vt ſup. eod. l. §. pecuniæ. Iſte aũt, qui conuenitur, tenebatur ad pupillares, de quibus dicitur ſup. ea. l. §. quæ autem, non tenebitur conuentus niſi ad pupillares, etiam ex perſona illius, qui tenebatur ad centeſimas. Quarto dicit, q̃ ſi finita tutela, & ratione tutelæ reddita per tutorem, non reddat pupillo pecuniam, tenetur ad vſuras ind. vſque ad finem legis. Vlt.

s *Duorum menſium*] ab ingreſſu tutelæ. Sed contra inf. l. ſi tutor conſtitutus. Solut. vt ibi. Item poſſ hoc tempus ita demum ſi potuerit collocare: vt infra eod. l. cum plures. §. fi. & C. de vſu. pu. l. 3. Item facit in Authen. vt ij, qui §. quoniam collatio.

t *Earum vſurarum*] ſ. quam ſortis, vt inf eod. l. qui negotiatione. §. j. & ſi. & ſ. mandidemq; §. ſi proc. & C. de vſu pu. l. 2.

terpellauerint,[a] vt loco defuncti curator conſtituatur.

¶ Si tutor pro contutore condemnetur, an etiam in vſuras condemnandus ſit, quæritur. Et placet (vt multis reſcriptis continetur, & Papinianus li. 12. quæſtionum ait) etiam in vſuras eum cõdemnandum, ſi ſuſpectum facere ſupersedit, & quidem eas demũ vſuras cogendũ præſtare †quas ẽt ſuæ adminiſtrationis[b] cogitur. Sciendum eſt, tutorem, & poſt officium finitum, vſuras debere[c] in diem, quo tutelam reſtituit.

Tutor non tenetur reſtituere pecuniã, quã credidit adueniente die: niſi in credendo potuit ſibi culpa imputari. B.

Idem. [2] †

LEX IX.

SI tutelæ agat is, cuius tutela adminiſtrata eſt, dicendum eſt nonnunquam diẽ creditæ pecuniæ[d] expectandam; ſi fortè tutor pecunias crediderit pupilli noſe, quarũ exigendarum dies nondũ venit. Sanè, quod ad pecunias attinet; ita demũ verum eſt, ſi potuit, & debuit credere.[e] Cæterum, ſi non debuit credere, non expectabitur.[f]

Tutor debet facere pupillo, ſi poteſt, vt quaratur directa: aliis actionem vtilem quari ſufficit. Bar.

Idem. [3] †

LEX X.

QVoties [4] † tutor pecuniã pupillarem fœnori dat, ſtipulatio hoc ordine[g] faciẽda eſt. Stipulari.n. dẽt aut pupillus, aut ſeruus pupilli. Qđ ſi neque pupillus eius ætatis[h] erit, vt ſtipulari poſſit; neq; ſeruum habebit; tunc ipſe tutor ſtipuletur, quiue in eius poteſtate erit. Quo caſu. Iulianus ſæpiſſimè ſcripſit, vtilẽ actionẽ pupillo dandã ſed, & ſi abſẽs ſit pupillus, oportere tutorem ſuo noie[i] ſtipulari, vt ſi ſolutum ſit, ſibi dari. Quod ſi tutor fuerit creditor patris pupilli, & eſt pecunia in hæreditate? Certè benè poteſt ſibi ſoluere, & ſi non ſoluat ſibi, non tenebitur pupillus in vſuras, quę current mediotempore, ita enim debet ſoluere ſibi ſicut aliis creditoribus pupilli & non debet expectare tutor, vt conueniatur à creditoribus. ideo ſtatim debet eis ſoluere, ex quo ſcit eos recipere debere. & ſi reſiſtat, omnes expenſæ erunt ſuper barbam ſuam. Sed nunquid poteſt tutor accipere mutuam pecuniam à pupillo cum auctoritate contutoris? Et certè ſic.

¶ *Conſtat*] Pupillo habenti tutorem in hæreditate patris ſui peruenit alia hæreditas, & ſic fuit adiunctus tutor vel curator. Certè iſte adiunctus non debet adminiſtrare priſtina bona: niſi in hoc acculet primum tutorem, ſi videat eum malè adminiſtrare; primus autem tutor benè tenetur adminiſtrare in bonis ſuperuenientibus. Viu.

g *Hoc ordine*] hoc vt hortatiuè dici, nam cum pupillus directam ex ſua perſona, vel ex perſona tutoris vtilem hẽat: quid refert? Reſpõd. põt dici. vt ſit ratio prouerbium illud; melius eſt meum, quæ nſm. nam cum tutor ſtipulatur, dum tutelæ poteſt agere nomine ſuo, & impuberis. finita verò ea, neutro, ſed cum pupillus habet directam, tutor non expertur ſuo nomine, ſed impuberis tantum: & in ea poſſularet. ſemper in integ. reſti. ſed non in ea, quam ſuo nomine intenderet in rem directam, ſecundum Azo. Et no. ex prædictis, quod ſoluta eſt quæſtio, an valeat ſtipulatio, ſed hic ordo turbatur, quia valet.

h *Fuerit ætatis*] quia infans eſt, qui ſtipulari non poteſt. vt inſ. de verb. obl. l. 1. in prin. & l. mulier. niſi in caſu. vt infra eod. l. ſeruum.

i *Suo nomine*] ſ. tutoris, dicendo, promittis mihi? ſed ſi expreſſim nomine pupilli, vel adulti ſtipul. t. dico valere. ad ſimilitudinem conſtituti: vt ſup. de conſt. pec. l. eum qui. §. Iulia.

[a] *Non interpellauerint*] ſ facere debent. vt argu. ſup. eo. l. ita aũt. §. ſi tutor. & ſ. poſt completum ſed. & interpellatione facta debentur vſuræ. ſi eam heredes conſumpſerunt. vt inſ. de hæt. inſtit. l. cum oſtendimus. Item §. ſ. de vſur. l. pecuniæ §. fin. vbi inculpabilis eſt debitor à maiori vſura. ſi creditor deceſſit. Solut. hic in culpa fuerunt hæredes. qui non petierũt curatorem conſtitui loco defuncti curatoris. quod facere debuerunt ibi non. Vel ibi ſequetur nõ fuerat domin⁹ pecuniæ. Ioã. ſed dic. ſm Az. q non eſt contra: qa ibi creditor. hic debitor deceſſit. qui differunt. vt ſup. de naut. fœn. l. fin. & de vſur. l. eum quidam §. ſi pupillo. & facit inſ. eo. l. tutores §. qui ſe.

[b] *Sua adminiſtrationis*] ſ. nomine. ſ. inſ. ad mun. l. libertus. §. fi. Sol. ibi loquitur in fideiuſſore. q rem pupilli ſaluam fore promittit. vnde ſuffi. it ibi pſtare indemnitatem: hic in contutore. Sed argum. cõtra hanc ſol. ſ. eod. titu. l. Luc⁹. t. quare dic eſſe ſpãle eo caſu, quo ſuſpectum facere ſupersedit. vt hic. & C. de vſur. pup. l. 2. licet poſſet dici in l. libertus. loqui non de pena. quæ vſura dr. ſed de alia. licet lex Luc. obſt. & facit inſ. de mag. conuc. l. fi.

[c] *Debere*] niſi obtulit. & depoſuit. vt inſ. l. tutor. §. fi. & conſonat ſup. de vſu. l. 1. §. fin & inſ. eo. l. Lucius. ſ. quæſitum. & §. fin.

[d] *Creditæ pecuniæ*] CASVS. Cum haberet pupillus 12. annos tutor eius mutuauit pecuniam pupilli Titio, & dedit ei terminum vſque ad duos ann. finita eſt tutela. adueniente pubertate antequam venirent dicti dies mutui, agit pupillus contra tutorem. & petit etiam dictam pecuniam; cuius nõdum venerat terminus, nunquid debet condemnari tutor ad illam? Certè non. ſi fuit ei licitum mutuare: aliàs ſic. licitum autem ei non erat. ſi non fecerat inuentarium. Viu.

[e] *Credere*] hoc ſcilicet, quia fortè nondum fecerat inuentarium. vel nondum ſatisfecerat. vt ſup. eo. l. tutor qui. in princip. & C. de tut. & cura. qui non ſatisd. lege tutor qui. Azo.

[f] *Non expectabitur*] ſic ſup. ad Vell. l. aliquando. ſ. fi.

[g] *Quotiens*] CASVS. Si tutor vult mutuare pecuniam. debet facere ſtipulari pupillum à debitore. vel ſi eſt infans. debet ſtipulari ſeruus eius. ſi autem ſit infans. & non habet ſeruũ. tunc tutor debet ſtipulari. vel ſeruus. vel filius tutoris; & acquiretur vtilis actio pupillo; quid ſi abſens ſit pupillus? Solus tutor debet ſtipulari.

¶ *Negotiorum*] Titius erat debitor Sempronij, & ego eram eius fideiuſſor. ego feci teſtamentum; & dictum Titium principalem debitorem dedi tutorem: filio meo. venit dies pecuniæ ſoluendæ Sempronio, dutante tutela. Certè debet ſoluere tutor, & ſi non faciat. & efficiatur non ſoluendo & ſic oportuit pupillum ſoluere creditori, quia fuit hæres mei fideiuſſoris: non ſolum poteſt agere mandati finita tutela contra tutorem ſuum quondam eundem principalem debitorem: ſed etiam tutelæ. melius tamen pro ſe faceret. ſi agat tutelæ: quia in actione tutelæ erit ipſe priuilegiatus in tacita hypotheca. & etiam in perſonali actione: & etiam ſ fideiuſſores. quos dederat ei tutor pro re eius ſaluanda. poterit agere. Si autem dies dictæ pecuniæ ſoluendæ non venerit durante tutela. non imputatur dicto tutori. ſi non ſoluat eam ſuo creditori. & ſic actio mãdati nõ competeret in act. tutelæ. Item quod ſi patri pupilli debeat tutor aliquid & tempore teneat actione. & à ſe non exigat durante tutela? Certè benè tenetur de hoc pupillo actione tutelæ. & pœnam. ſicut enim imputatur tutori. ſi non exigat ab alijs pupilli debitoribus: ita & ſi à ſe non exigat. & plus. nam cum debet exigere ab alijs. neceſſe eſt. quod præſtet. cõtra eos actiones. & dentur dilationes debitoribus ad reſpondendum. vt fieri ſolet. vnd illud medium tempus tutori non imputat. ſed ſibi ipſi: nec eſt neceſſe qđ ipſe det libellum. vnde non expectantur talia ſpatia. plus etiã dico. quod ſi patri pupilli debuit vſuras maiores. quam pupillus poſſit ſtipulari. & non exegit à ſe durante tutela ſortem patri debitam. tenetur pupillo ad illas maiores vſuras. Quid ſi tutor fuerit creditor patris pupilli. & eſt pecunia in hæreditate? Certè benè poteſt ſibi ſoluere. & ſi non ſoluat ſibi. non tenebitur pupillus in vſuras. quę current mediotempore. ita enim debet ſoluere ſibi ſicut aliis creditoribus pupilli & non debet expectare tutor. vt conueniatur à creditoribus. ideo ſtatim debet eis ſoluere. ex quo ſcit eos recipere debere. & ſi reſiſtat. omnes expenſæ erunt ſuper barbam ſuam. Sed nunquid poteſt tutor accipere mutuam pecuniam à pupillo cum auctoritate contutoris? Et certè ſic.

1† Aliàs. quas ex ſua. etiã adminiſtratione cogeret.

2† Li. 21. ad edict.

3† Li. 36. ad edict.

4† Quotiens. P. F.

Iulia. Sed quid ſi dicat promiſis pupilloꝝ forte valet: licet non inueniatur niſi in eo cõſtituta pecunia: vt d.l.eum. §.ſi actori. et facit ad hãc l.C. qũ ex fac.tut. 2.& 3.de ver.obl.l. ſi procuratori præſentis.& ſup.de procu.l.mutus. §.ſi procurator.& inf.rem pup.fal.lo.l.a.& 3. Sed contra, ſup.de pig. act. l.ſolutum. §. fin. Solu. ſpeciale hic in tutore, & curatore: at ibi in ꝓcuratore.

a *Nequaquam*] alias eſt hic §. nequaquã: aliàs eſt hic lex quæ incipit. Si pater, &c.

b *Soluerit.*] Idem ſi non ſoluerit, ſi tutor lapſus eſt facultatibus. vt ſubijcit. Accurſius.

c *Ego & hoc*] præpoſtera eſt littera iſta. nam illa conditio, ſi facultatib.&c. refertur ad id, quod demonſtrat hoc pronomen. hoc: non ad id, quod demõſtrat verbum ſuperius: & eſt illud verũ purè; dic ergo ſuperius. i. ſi erat in diem debitor & finita tutela venit dies, nõ deducitur in actione tutelæ omnino: et purè verum eſt, quia niſi dies venit finita tutela, non tenetur tutelæ actione: & aliquatenus non imputatur ſibi non ſoluere, cum ſoluere non teneatur ante diem. & hoc vt teneatur tutelæ cum pater pupilli fideiuſſerat pro eo: ita verum puto. ſi facultatibus, &c. ſed ſine interpoſitione poteſt legi ſic: hoc ſcilicet proximè dictum. ſ. quãdo dies venit durante tutela, omnino deuoluatur: puto verum: & ſuperius, i. quod dictum eſt primo caſu, cum pater pupilli fideiuſſit pro illo, vt teneatur actione tutelæ tutor, ſi non ſoluit creditori. illud ſimiliter verum puto, ſi facultatibus &c. ſo. Itẽ benè dicit, ceperit: quia ſecus, ſi ſubitò labuntur. vt inf. eod.l.etiam. & ſup.de neg.geſt.l.diuortio.

d *Venit*] ad hoc eſt contra, ſup.de neg.geſt. l.diuortio in fi.& l qui ſine. in prin. ſed hic erat obligatus tutor ad liberandum pupillum. vt potè hæredem fideiuſſoris: ex qua liberatione. vel ſolutione nihil veniebat in burſa pupilli, vnde poſſet erariſſe commodum: ibi tenebatur: ſoluere burſæ pupilli pecuniam. ex qua pecunia pupillus commodum haberi poteſſet.

e *Effectum hoc habere*] ſcilicet, quod dixi deuolui in vno caſu vel duobus. Azo.

f *Et priuilegio*] hypotheca. vt C.de admin.tut.l.pro officio. & perſonalis actionum. vt ſ.de priuil.cred.l.3. §.fin.& l.ſeq.

g *Item ſi tempora*] idem eſt ſi perpetuus. licet ſecus dicatur in negotiorum geſtore. vt ſup.de neg.geſt.l.diuortio. §.pen. nor.& §.fi. verum & ibid dici poſſe. hinc facit ſup.de neg. geſt.l.at qui natura. in prin.

Debitum ex alia cauſa, in actionem tutelæ deuoluitur, ſi tutor debuit, & potuit ſoluere, & pupilli intereſt, ꝙ in actionem illã deuoluatur. Bar.

¶ 1 † Nequaquam a ambigendum eſt, ſi paterfamilias eum, pro quo fideiuſſit, tutorem dederit filio ſuo, officio tutoris conuenire, vt, cum dies pecuniæ præterierit, creditori debitum ſoluat. Et ideo, ſi ceſſante eo, pupillus iuxtà tutelæ factus, ſoluerit b ex cauſa fideiuſſoria, non ſolum mandati, ſed etiã tutelæ agere poterit. Hoc enim tutori imputatur, cur pro ſe non ſoluerit. Quod ſi in diem debitor fuerit iſte tutor: quibuſdam videtur non venire in tutelæ iudicium, ſi modò is dies poſt tutelam finitam ſuperuenerit.

¶ Quod ſi dies, adhuc durante tutela, venerit, 2 † putant, omnimodo deuolui in tutelæ iudiciũ. Ego & hoc, c & ſuperius ita verum puto, ſi facultatibus labi tutor cęperit. 3 † Cęterum. ſi idoneus tutor fuerit, 4 † nihil venire d in tutelæ iudicium. 5 † Nec quiſquã putet, nullum effectum hoc habere. e nãque, ſi quis dixerit, in tutelæ iudicium deuolui: & priuilegio f locus eſt: & fideiuſſores tenebuntur, ſi rem ſaluam forè cautum eſt.

Si tutor permittit expirare actionẽ temporalem, quam pupillus contrà ipſum habet, efficitur perpetua actio tutelæ: quia à ſe exigere debet tutor, ſicut ab alijs. b. d.

¶ Itẽ ſi tẽporali g actione fuerit obligatus tutor; dicendum eſt, locũ eſſe tutelæ iudicio, h vt perpetua actio ſit. Et generaliter, qđ aduerſus aliũ præſtare debuit pupillo ſuo, id aduerſus ſe quoq; præſtare dẽt, forteſſis i & plus. Aduerſus alios. n. experiri ſine actione ſi * potuit, k aduerſ⁹ ſe potuit. l

¶ Sed ſi ſub vſuris grauioribus m patri pupilli pecuniam debuit, quam ſint pupillares; videndũ eſt, an ei aliquid imputetur. n Et ſi quidẽ ſoluerit, nihil eſt, ꝙ ei imputetur. Potuit. n. ſoluere, nec onerare ſe vſuris. Si verò non ſoluerit vſuras cogendus eſt agnoſcere, quas à ſe exigere debuit.

Tutor poteſt ſibi & alijs ſoluere: debet enim bonam fidem agnoſcere. Bar.

¶ Sicut autem ſoluere tutor, ꝙ debet; o ita & exigere à pupillo, quod ſibi debetur, poteſt, ſi creditor fuit patris pupilli. Nã & ſibi ſoluere põt; ſi mõ fuerit pecunia, vnde ſoluat. & ſi vſuræ fuerint graviores, p quę ei debebãtur, releuabitur eis pupillus: quia tutor ſe potuit liberare, q ſicut alijs quoque ſoluere & potuit, & debuit. Nec vtiq; r neceſſe habet, 6 † ſi conueniatur, per

h *Tutelæ iudicio.*] Si deſijt obligatus eſſe. vt ſ.de neg geſt. l.qui ſine. in princ & l.diuortio. §.pen.

i *Forteſſis.*] Immo ſine forte: quia in exigendo aliũ nõ imputatur culpa, niſi tranſacto tpe, quo agere potuit. ita ſc aut exigendo nõ dat dilatio: ga nec eſt opus vt hic dicit. Azo.

k *Non potuit*] plerũque ſubaudi. qñq.n. officio iudicis agit. vt in reſtitutione minorum & maiorum, & in expenſis litis: vt in ſalario 1 aduocatorum: & in iure inſolutum, quod M. dicit eſſe actionẽ. Io. contra. ſed ius quoddam. Azo. & facit ad id quod dicit inf. eo. l.antepen. & ſup. de neg. geſt. l.ſi pupilli. §. fin. & l.ſin autem. & ſup.de cden.l.1.in princip.& quod met. cau. l.exiat. & C. de interdic. l.fin.& ſup. de pet.hære. l.ſed & ſi lege. ſ.penul. Item. eſt ſic. ſup. ſi ſer. vẽd. l.altius. & de condi. inde. l. frater à fratre. in fi. 1. teſp. Hug.

1 Salariũ aduocatis nutricibus obſtetricib. medicis, & ſimilibus dſe offic. iud. ſpecul. in tit. de off. omn. iud. §. 1. 3. collu. ver. itẽ cũ aduocatus.

l *Potuit*] igitur vſ. ꝙ naturale debitum debet à ſe exigere. vt & ſup.de neg. geſt. l. ait natura. in princ. nõ igitur donati dici poteſt: quia in neceſſitatib.&c. vt infr. de adim.leg. l.item legatam: errant ergo. qui dicunt donari, quod datur ſolo naturali iure cogente. vt infr. de re iu. l. donari. accedit ad cõfuſionem prædicti erroris, ꝙ bonæ fidei poſſeſſor ex hæreditate debitum naturale deducit. vt ſup.de pet.hæred. l.ſi quid poſſeſſor. §.2.& inf.de ſol. l.Stichum. §.additio. & infr.de don. l.hoc iure. §. ſi quis & ſup. de peculi. l.eo tempore. §.etiã. Sed contra, ſi naturale debitum tantum debeat pupillus tutori, poterit ne tutor ſibi ſoluere? nõ videtur. vt inf. proxi. §. Sed arg. contra. ſup. de petit. hæred l.ſi quid poſſeſſor. §. 1. & inf. de ſol. l. Stichum. additio.

m *Grauioribus.*] centeſimis. ſcilicet, vt ex re iudic. non ex contractu: quia tunc pupillares eſſent tam graues. Accurſ. Floren.

n *Aliquid imputetur*] ſi ſortem, vel vſuras non ſoluit. Hug.

o *Quod debet*] pupillo.

p *Graviores.*] i. graues. & quales omnes ſunt. Vel dic graviores. i. his quibus poteſt inueniri mutuo.

q *Liberare*] i. facere. quod et declinat actio competere. ſic ponitur inf. de accep. l.j. Accurſius.

r *Vtique*] ſubaudi. ita demum. Azo. & facit ad hoc ſup. de neg. geſt. l.ſi pupilli. §. fi. & l.debitor. & C. qui da. tut. poſ. l. creditor & auth. ut nouis.

6 † Si conueniatur p iudicẽ ſoluere. idcircoq. ſi malacã pupillaris eſt, denũciare ſibi verũ dẽt. F. F.

ADDITIO. Bart. quærit hic. an §. iſte & præcedens ſint correcti per d. auth. ut nouis. quæ prohibet debitores & creditores eſſe tutores? Rñ. quod ſic in tutore legitimo. & da-

1 † Apud Dus. §. incipit ibi ſi paterfa. cætera præcedentib. connectũtur.

2 † Venit. F. F.

3 † Cępit. F. F.

4 † Fuit. F. F.

5 † Iudicio F. F.

uio: in testamentario est magna controuersia. vide eundē Bar. in l. propter litem. infr. de excus. tut.

a *Semper.*] i. non debet semper se vocari facere ad ius. imò debet causam pupilli. si bona est. defendere.

b *Si mala causa*] ad quod est sup. mand. l. idemque. §. fideiussores. & l. Quint⁹. & ſ. de appe. l. tutor. & C. de admin. tu. l. si bona. & l. nō est. & sup. de procura. l. qui proptio. §. litis.

c *Denunciare verum sibi*] scilicet iudici. Item fallit supra de actio. emp. l. emptorem. circa prin. & ſ. de contrahen. empt. l. fistulas. §. 1. & C. de aduo. fisc. l. pen. & inf. de leg. 2. l. qui solidum. §. etiam.

d *Honoraria*] id est salaria præstita aduocatis.

e *Bonam fidem.*] sic sup. man. l. si fideiussor. §. quædam.

f *Sibi creditam.*] Sic ergo se authore obligatur pupillo in mutuo sic sup. si cert. petita. l. singularia. non idem alias. vt inf. eo. l. non existimo. sed pupillum sibi se authore non obligat. vt C. de contrah. emp. l. si in emptione. §. fina. nisi forte palam faciat. & bona fide. vt inf. eod. l. non existimo. & adde hic. quod not. C. de contrahē. emp. l. cum ipse. & facit ad hoc ſ. de auth. tut. l. pupillus. §. 1. & §. pupillus & in eo. l. tutor terū.

g *Accessisse*] scilicet pupillo.

h *Exegerit* repetere. superfederit & facit ſ. eo. l. et contrarius & l. Aemilius. Item facit ſ. de tu. l. 1. §. pen. & fi. & C. in quib. ca sib. tu. ha. l. fi. & ſ. de excus. tut. l. pp. §. fin.

Generaliter.] CASVS. Ea debet facere tutor circa pupillum, quæ faceret circa se quilibet paterfa. in bonis suis. si ergo non soluat creditoribus pupilli. cū sciat res recipere debere. non vī cum defendere. & ita tenetur. & idem est si nō defendat cū in iudicio. & idem est ſi non promittit pro eo de damno infecto vicinis suis. cum pupilli domus minaretur eis ruinam. Viui

i *Defendi*, vt inf. eo. l. a tutoribus.

k *Solutionem*, vt sup. l. proxi. §. item in fi.

l *Stipulationem*] damni infecti. vel similem: quo d' tamen quando ſ. fallit. vt sup. de procu. l. sed & hæ. §. fi. l. seq. & facit sup. de iud. l. recte defendi: & inf quib. ex cau. in pos. ea. l. hæc autem. §. 1. & sup. de procur. l. non solum. in prin. & l. sed & hæ. §. non solum. & C. eo. l. fi. Ac cæterus.

iudicē, semper [a] soluere. tueri enim debet causam pupilli, si iusta est. Idcirco quoq; si mala causa [b] pupillaris est, denunciare verum sibi [c] debet. Denique Imperator Antoninus cum patre suo, etiam eos honoraria [d] imputare pupillo prohibuit; si superuacaneam litem instituissent, cum conuenirentur à vero creditore. Ne que enim prohibētur tutores bonam fidem [e] agnoscere.

Tutor potest à pupillo mutuo accipere, & seipsum debitorem ascribere. Bar.

¶ Non tantum autem sibi soluere tutor, verum etiam sibi creditam [f] pecuniam scribere potest, vt Marcellus lib. 8. Digestorum scribit: seque mutua pecunia poterit obligare, 1† sibi mutuatam scribendo.

1† Sibi mutuam proscribēdo. P. F.

Tutor datus patrimonio superuenienti, non tenetur de anteriori. sed prior tenetur de augmento obuenienti. Bar.

¶ Constat autem, 2† eum, qui ad augmentum datur (vt puta ad bona materna, quæ postea accesserūt, g vel ad aliud quod 3† augmentum) administrare priorina bona non solere. Si autem suspectum facere priorem tutorem superfederit, 4† vel satis ab eo exigere; [m] plectetur. Per contrarium autem, qui datus est simpliciter tutor pupillo, vel curator, si quid postea augmenti accesserit, periculo tenetur, quamuis soleat ad augmētum dari curator. quæ res non facit, vt ipsa augmenta non pertineant ad curam priorum tutorum, 5† ad quos omnis vtilitas pupillorum debet pertinere. Siue igitur datus est, cōiicatur periculum cum prioribus: siue datus non est, tenetur administrationis necessitate is, qui antea erat datus.

2† Aurē. non hī in P. F.

3† Vel ad qđ aliud augmentum. P. F.

4† Superfedit. P. Pio.

5† Tutoris. nō hī in P. F.

Tutor non videtur defendere, qui non facit ea, quæ faceret quilibet legitimè defendens. Bar.

Idem. 6†

LEX XI.

GEneraliter, quotiescunque non fit nomine pupilli, quod quiuis paterfamilias idoneus faceret, 7† non videtur defendi. [l] Siue igitur solutionem, [k] siue iudicium, siue stipulationē [l] detrectat; defendi non videtur.

6† Li. 40. ad edict.

7† Facit P. F.

In rebus emptis per tutorem, qui est inuentus seruus, dominus non habet sus deductionis. Bar.

Idem. 8†

LEX XII.

CIrca pupillum, cuius tutor seruus erat pronuntiatus, Diuus Pius rescripsit, in rebus, quas ex pecunia pupilli seruus comparauerat, dominū non posse vti prærogatiua deductionis, quod & in curatore [m] obseruandum est.

8† Li. 33. ad edict.

Durante tutela, non potest agi actione tutelæ. Bar.

Paulus. 9†

LEX XIII.

CVm plures [n] tutelam gerunt; nulli eorum in contutorem actio, [o] pupilli nomine datur.

9† Li. 39. ad edict.

Quæ legitimè, & bona fide alienata sunt, non retractantur ex eo, quod bona pupilli fuerunt. Par.

m *Cum plures.*] CASVS. Si plures tutores administrant tutelam, & vnus eorū ante finitam tutelā vult facere ſ alios actum tutelæ: certè nō ſt. Secūdò dicit, q tutor bona fide, & legitimè rem pupilli vēdidit: & in ea venditione pupillus non est deceptus in aliquo. pupillus vult eā vēdicare. Certè non ſt. si minores ita admitterētur ad rumpendos ſctus p tu. factos, eis noceret: quia nō inueniret aliquos, q cū eis ſhære vellent: & si tutor nō est soluēdo, nihilo magis poterit pupillus rescindere dictū ſctū. Sed qđ si nulla fide fuit factus dictus ſctus. & ſi eo pupillus deceptus fuit? Alienatio nō valet. ſgitur ad effectū: qa restituet ꝑdictus pupillus. nec facio vim, vtrū sit soluēdo tutor vel non. Tertiò dicit, q si tutor donet histrionib. de bonis pupilli ad hoc vt pupilli fama creſcat; quia nō donaret de reb. propriis tutor, ꝑ sua ꝓpria fama: totū est super barbā suā. Quartò dicit, qđ tutor dat ꝑsonæ pupilli. & reb. & q̄a datur ꝑsonæ. iō det facere q̄ pupillus addiscat bonos mores, inueniendo ei magistrū, & soluēdo magistro salariū cōpetens: & si pupillo expedit, debet cōstituere alimēta seruis ac libertis. & amicis pauperib. pupilli. & solita munera parentib. & cognatis pupilli mittere. dotare iō non det sororē pupilli natam ex alio patre. Vltimo dicit, q̄ si tutor non potuit fēnerare pec. pup. non tenetur ad vsuras: putà quia non inuenit aliquos, q̄ accipere velint mutuo. Viui

o *Actio.*] tutelæ, nam alia benè datur. & illarum, quæ dantur, quædam exerceri possunt durante tutela: quædam non. vt inf. de tut. & ra. dist. l. si tutor. §. fin. & l. seq. & Inst. de

de aur.tu.§.final. Item & accipe ex eadem tutela: secus si ex alia. vt ff. de suspect.tut.l.3.§.quæri. Item adde quod no.C. eo.l.2.& l.rõnes.& sic non ob.ff.rẽ pu.sal.fo.l.non quasi.§. hanc. Item facit ad l.istam inf.eo.l.actus.& l.cũ curatore. & de tu.& ra.dist.l.nisi. in prin.& §.fi.& ff. de suspect.tud. tutor.in prin.& ff. de procu. l.qui proprio. §.fi.& l.qui duos.

a *Legitimè*]cum decreto, si erat res immobilis: vel sine decreto, si mobilis, quæ seruari non potest: quoniam imputatur tutori, si non distrahat, vt sup.eo. l.tutor qui.in prin.& §.j.nec ẽt rõne ętatis.nisi fordes.vel gratia tutoris interuenit, vel enorme damnũ: vt ff.e.l. tutor.§.competit.& ff. de min.l.& si sine. §.quæsitum.& l.si ex cã. in prin.& l.pe.H.

1† Vindicare.P.F.

2† Seruatur.P.F.

b *Nec interest*]quantum ad hoc, vt valeat venditio, vel non possit vendicari res vendita, vel non: sed quãtũ ad aliud interest quandoque.

c *Seruanda sit*]adeo, vt detur in pupillum vtilis actio de eui ctione, re ab aliquo euicta, sed in id demum, &c. vt sup. de euict. l.4. & supra de actio. empt. l. Iulianus. §. idem Iulianus. in fin. §. Item dic hic loqui in rebus, quæ cãlib. subiectæ sunt, vt prædixi in alijs ẽt pro paruo damno, licet non pro minimo. vt sup. de in integ. rest. l. actio. & facit C. de sacrosanct. eccl. l. iubemus. §. sanè.

d *Existimauerit.*] ita ga faciat pupilli honore, vel fama, vel laude. vt inf. de verb. signific. l. m Ius propter.

e *Erogaturus*]alioquin cõtra. vt sup. § 1. & est sic ad l. istam sup. de pet. hær. l. sed & si lege. ff. si quis & §. quod autem.

f *Moriatur*]immo perijsse primo. vt inf. de cur. fur. l. consilio. j. respon. facit Inst. qui. da. tu. pot. §. certè. & de excus. tut. §. datus & inf. de cura. furio. l. consil. in prin. & supra de offic. Præto. l. Diuus §. fi. Hug.

g *Præceptoribus*] sic inf. de don. l. Aquilius. & infr. vbi pup. edu. l. qui filium.

h *Solennia munera*] quot modis dicitur munus, & quæ est dfia inter munus & donum, habes ff. de verb. signifi. l. interdonum. & l. munus. Azo. Item dicit munera non nuptialia, vt inf. l. proxi. §. fi. & ff. de iu. & ra. distr. l. 1. §. sed nonnullos.

i *Mittet*]repete si pupillo expediat aliàs non, vt inf. l. proxi. §. fi. Azo.

ADDITIO. Pro declaratione huius gl. dic secundum Bar. quod hic loquitur de muneribus solitis, & consuetis quę ex honestate dimitti non possunt: tibi de muneribus inconsuetis, & quæ secundum honestatem dimitti possunt.

k *Aio patre.*]sed quid si ex eodẽ patre? Rũ. vt idem. nam paternum est officium dotare filias, non maternum, nisi in casu: ergo nec fraternũ? vt C. de do dot. pnisf. l. fi. & de iure do. l. mater. & de hær. l. cognouimus. sed ideo sic dicit, quia tunc esset commune patrimonium: & ideo ex eo dotanda.

¶ Quæ bona fide à tutore gesta sunt, rata hñr, ẽt ex rescriptis Diui Traiani, & Hadriani: & ideo pupillus, rem à tutore legitimè [a] distractã vendicare [1]† nõ põt. Nam & inutile est pupillis, si administratio eorum non seruetur, [2]† nemine. f. emente. Nec interest, [b] tutor soluendo fuerit, necne: cum si bona fide res gesta est, seruanda sit: [c] si mala fide, alienatio non valeat.

Non potest tutor, propter pupillum, suo nomine plus expendere. Bar.

¶ Nimium est, tutori licere, respectu existimationis [d] pupilli, erogare ex bonis eius, quod ex suis non honestissimè fuisset erogaturus. [e]

Circa personam pupilli debet tutor expendere, quod moribus, honestati, & conditioni pupilli congruit.

¶ Cum tutor, non rebus duntaxat, sed etiam morib. [f] pupilli præponatur, in primis mercedes præceptorib. [g] non quas minimas poterit, sed pro facultate patrimonij, pro dignitate natalium cõstituet. Et alimenta seruis, libertisque, nõnunquam etiam cæteris (si hoc pupillo expediet) præstabit: solennia munera [h] patrem tibus, cognatisq; mittet. [i] sed non dabit dotem sorori pupilli, alio patre [k] natæ; etiam si aliter ea nubere non possit. nam etsi honestè, ex liberalitate tamen fit; quæ [l] seruanda arbitrio pupilli est. [m]

¶ Si tutor pecuniam pupillarem credere non potuit, [n] q̃ non erat, cui crederet, pupillo vacabit.

Caius lib. 12. ad edict. prouin.

LEX XIV.

[ij] TVtor sũ dignitatem, [o] facultatesque pupilli, modũ seruorum æstimare debet, qui circa eum futuri sunt.

Quod quis facit de suo, præsumendum est, quod potuerit facere de alieno. Bar.

¶ Non est audiendus tutor, cũ dicit, [3]† ideo cessasse pupillarem pecuniam collocare, q̃ idonea noĩa non inueniret; si arguatur, q̃ eo tempore suam pecuniam benè collocasse.

Tutor debet soluere debita, & expensas necessarias facere, & contuteres suspectos arguere: expensas verò, quæ in donationem caderent, facere non potest. Bar.

¶ In soluendis legatis, & fidei cõmissis, attendere dẽt tutor, ne cui nõ debitũ q̃ soluat: sed vel si pater assignasset in testamento, vnde esset dotanda, etiam ex eo esset dotanda. vel potest dici, q̃ si nihil habet soror ex eodem patre nata, vnde dotari possit, q̃ à fratre est dotanda. ex probabili causa Azo.

l *Quæ*]liberalitas.

m *Pupilli est*] donatio nõ seruatur, cum donare nõ possit, sed seruatur post legitimam ætatem, vt C. si maior fa. l. fin.]cum autem. Vel dic quod & donare quandoq; potest minor: quod dic. vt C. eo. auth. nouissimè. & sic facit inf. l. proxi. §. 1. & C. de vsu. pup. l. 2.

3† Dicat. P.F.

n *Non posset.*] Hodiè idem si potuit, nisi quando pupillus non habet sufficientem reditum, quod dic. vt C. eo. auth. nouissimè. & facit inf. l. proxi. §. 1. & C. de vsu. pup. l. 2.

o *Tutor secundum.*] CASVS. Si pupillus habeat multos seruos: tutor debet prouidere quoties eis debent fieri cũ pup. Secundò dicit, q̃ si tutor non fœneret pecun. pup. cum ipse fœnerare tenetur: & potuisse videtur cum fœnerauit suam pec. Tertiò dicit, q̃ si pater pupilli reliquit legata quibusdam, debet tutor priusquam ea soluat, demonstrare testãm sapientibus, ad sciendum, vtrum sint debita, vel non: & illa quæ non sunt debita, non debet soluere. & non debet tutor mittere matri, vel sorori pupilli munus nuptiale: sed eas alere benè potest. si non habeant: quid comedant. Alia enim causa est eius, quod impenditur per tutorem in alimenta matris, & sororis pupilli pauperum: quæ causa licita est: & alia causa est munetis nuptialis prædicti, & legatorum indebitorum: quæ quidem causa tutori non est licita. Viuianus.

p *Arceatur*] sic sup. commo. l. si vt certo. §. planè. & deposit. l. antepenul. Sed contra sup. de in int. iur. l. videamus. §. fi. nec.

ADDITIO. Pro solutione huius contrarij dic, secundum Bartol. hic, quod tutor in propijs, & in pupillaribus eandem diligentiam debet adhibere, vt inf. eod. l. à tutoribus. sed in proprio facto non compellitur diligens pater familias subire periculum; eodem modo nec in pupillaribus: vt dicta lege videamus. hic autem constabat diligentiam adhibuisse in propijs: ergo debet adhibere in pupillaribus. secundum Dyn.

q *Non delinquit*] quod si fecerit, quid iuris sit, legitur sup. de cõd. ind. l. si procurator. §. fi. & l. cum indebitum. in prin. & l. fi.

§.tutor.& sup.de peti.hæte.l.quod si possessor.& l.si possessor.§.bonæ fidei.Sed pone.quod indebitum exegit:nunc obseruabo id.non in tutore, quod in procuratore, vel negotiorum gestore.dicit lex obseruandum:vt sup.de procura.l.qui proprio.§.procurator vt in cæteris. & de neg.gest.l.si quis negotia. Sed argum. contra. sup.de petit. hæred.l.si possessor. §.bonæ fidei.Azo.

ADDITIO. Solue.vt no.in dicta l.si quis negotia. sup. de nego.gest. secundum Bar hic.

nec nuptiale munus [a] matri pupilli,vel sorori.mittere debet. [1]† Aliud est, [b] si matri forte,aut sorori pupilli tutor ea, quæ ad victū necessaria sunt, prælíterit, [c] [2]† cum semetipsas sustinere non possent.nam ratum id habendum est. Nec enim eadem cā est eius,quod in eam rem impendit: & ꝙ muneris, legatorumve nomine erogatur.

Paulus 3†

LEX XV.

ETiam contutoris factum imputatur [e] collegæ,si potuit, [d] & debuit suspectum facere. [e] interdum, & si debuit satis petere. [f] Nam,si idoneus subitò & lapsus sit, [4]† nihil collegæ imputari potest.

Negligentia in non conueniendo debitores, & in non mutuando pecuniam, imputatur tutori. Bar.

Idem 5†

LEX XVI.

SI tutor constitutus, quos inuenit debitores, non cõuenerit, ac per hoc minus idonei [h] efficiantur,vel intra sex primos menses [i] pupillares pecunias [*] nõ collocauerit; [k] ipse in debitam pecuniam, & in vsuras eius pecuniæ, quam non fœnerauit, conuenitur.

Si in eadem administratione plura nomina contrahantur, ad petitionem administratis debet dominus, vel omnia agnoscere, vel omnia repudiare. Bar.

Idem. [6]†

LEX XVII.

CVm quæreretur, [7]† iudicio tutelæ, quæ nomina à tutore facta agnoscere pupillus deberet, [8]† Marcellus putabat,si tutor pecuniam pupilli mutuam dedisset, & suo nomine [l] stipulatus esset,posse dici,nomina integra pupillo salua esse:deperdita, & male contracta, ad tutorem pertinere. [9]† sed verius se putare, [m] posse tutorem: eam conditionem [n] adolescenti deferre; vt id, [10]† quod gessisset in contrahendis nominib. aut in totum agnosceret, aut à toto recederet: [o] ita vt perinde esset, ac si tutor sibi negotium gessisset. [p] idem est,& si pupilli nomine credidisset.

Tutor tenetur à tempore quo iussus est administrare, si ante ignorauit. Bar.

Pompon. [11]†

LEX XVIII.

QVi iussus est ab eo, qui ius iubendi ha-

tia.de leui autem hoc casu non tenetur.quod dixi vt C.arbitrat.l.a.non ergo subi.vt sup.l.proxima.& sup.de neg.gest. l.huius. Item hoc nisi post mortem pupilli sit non soluendo. vt inf.eod.l.cum post mortem.

i *Sex primos menses* jvt sup.eod.l. tutor qui.§.vsurã. contra vbi dicit duos. Solut. hic nouiter venit ad administrationẽ.ibi dudum fuerat. Azo. Ve.subaudi hic maxime.Vel dic.ꝙ post sex menses tenetur. ad vsuras.& demum elapsis duob.exiguntur.prout placet.

K *Non collocauerit.*] cũ potuerit. alioquin contra. vt sup.eod. l. cum plures. ff.& C. de vsu.pu.l. .& adde quod est supra si cert. pet. l.periculũ. & C. eo. l.debitoribus. & ī. de cond. & demonst. l.antepen

Cum quæreretur.] CASVS. Tutor plurib.pe..pupil. mutuam.& diuersis tẽporibus fenerata tu.quędam nota vult approbare pupillus.quæ dã non. quæritur quid iuris sit? Et certe tutor potest dicere pupillo.aut emuta nomina agnoscas; aut ab omnibus recedas. & ego super his volo mentem negotium gestrahẽdis. sisse.& tantam pecuniam volo restituere. & istam electionem tenetur pupillus accipere. & hoc verũ est. sine suo nomine mutuaverat tutor. sine non. Marcellus autem dixit aliter. & male.Vinianus.

l *Sua nomine*.] tutoris. m *Se putare*.] Lat. Marcellus corrigens ipse. Vel dicatur Paulus corrigens Marcelliũ. n *Conditionem*.] electionem.

o *Recederet*.] s.pupillus & fit hic compensatio in exigendis nominibus non exactis. vt inf.eo.l.tutores. .periculo.

p *Gessisset*.] & pecuniam pupilli palã in suos vsus conuertisset, vt teneatur præstare pupillares vsuras pro tota pecunia. vt sup.eod.l tutor. §.si deponi, licet à debitoribus accepérat maiores. non autem hic delatio conditionis prodesset tutori:sed tenetur ad centesimas: quia clam accepisset. vt ĩ.eo. l non existimo. & facit C.qñ ex fac.tu.l.a. & C.eo.l.debitoribus.& sup.de vsu.l.Caius.& inf.de acq.hær.l.cum hæres. & sup.de proc.l.in causæ. in prin.& C.de iu.delib.l.cũ quidam.in fin.& inf.de leg.a.l.neminem. & inf.pto dere. l.3. in fi.& in Auth.de iureiu.ma.§.fi.coll.5 & ī.eo l.tutor ꝙ. §.si tutor.& C.de omni agro deser.l.qui vtilia li xj. & infr. de re iud.l.in summa,§.qui fotus.Arg.contra inf.tem ratã hab.l.cum debitore.& sup.man.l.si vero non reuocandi §.idem ait si tutor; & sup de neg.gest.l.si quis aliena.

ADDITIO.Intelligas ibi ꝙ diuersæ.& separatæ erant administrationes:hic vna. Vel si intelligeres.quod ibi vna esset administratio.dicas. ꝙ id quod ibi defecit. per hãc suppleri; quia si deferatur conditio.debet.vel in totum appiobare, vel in totum reprobare. secundum Dyn.& Bar.

Qui iussus.] CASVS. Quidam tutor datus credens se excusationem habere, eam proposuit, & in ea succu-

---

1† Debet. nõ legitur in P.F.

2† Cũ semetipsa sustinere nõ possit. P.F.

3† Lib.8. Breuium.

4† Est.P. Flo.

5† Lib.2. Sentẽtia.

*Limitabis hãc lꝛ tex.in l. negotia ff. de negest.vt nõ procedat, qñ retinet illã pecuniã, vt soluat creditoribus pupilli. Sed hodie cũ sunt vsuræ prohibitæ, nõ tenent dare pecunias pupillares ad lucrũ vsurariũ tñ Cy.in authent.nouissimè C.e.tit.& in l.tutor seruo in eo.ti.

6† Lib.6. C. ad Sab.

7† Quæritur. P.F.

8† Debet. P.F.

9† Aliàs, sed verius esse putatur.

10† Quod gessisset tutor contrahẽdis.

11† L.1.17. ad Sab.

fuccubuit: vnde inflit ei iudex, vt administraret ammodò ipse autem non administrauit. certè tenetur indemnem eum præstare à tempore, à quo iussit iudex, & non à tempore, quo fuit datus tutor. Viuia.

a *Habet*]sic inf. de bon. authò. iud. possid. l. cũ vnus. §. is qui Accursius.

b *Ex quo iussus est*] sed ante si notum habuit, accedere debuit vt sup. eod. l. quidam decedens. §. fi. Vel ibi non habebat excusationem: nec allegabat, & fac. ff. de excus. tuto. l. si is q tres & ff. eo. l. 1 in prin. & in Auth de hæred. & fal. §. illud quoque. coll. 1. & inf. eo. l. 4.

ff si cessasset. P. F.

ff Ll. 2. Digest.

Q *Vi tutor*] CASVS. Quidam pupillus habebat ita expedita negotia hæreditaria, eo quod haberet bonum patrem, quod nõ fuit necesse tutori præstare pupillo agenti, vel fugenti authoritatem, alia tamen negotia administrauit. Certè benè tenetur dictus tutor tutelæ. Et dic q si vnus de tutoribus fuit à pupillo conuentus & exactus, alter non liberatur. Viuia.

c *Quæritur*] Hæc quod non Azo, & facit inf. de stat. lib. l. si libertate. C. fi.

d *Debeat*] respondeat nihil.

e *Alteri fuerit*] vel transactum. vt ff. de tut. & ra. distr. l. si ex duob. & C. de transact. l. 1.

f *Non liberabitur*] imo videtur q̃ sic. vt inf. de u. & ra. distr. l. si ex duob. in fi. quæ est ff. Solus. hic ipse tutor se non liberetur, vbi per exceptionem sic, sm Ir. vel sm Ioan. non ipso iure, nec per exceptionem. sed bona fide, quæ non vult hisidem exigi. vt ff. de reg. iur. l. bona fides. vel distingue, aut fuit actũ & nihil adhuc exactum. sed tũ contestato facto & tunc alter non liberatur, vt hic, aut totum exactum, & tunc in totum alter liberatur, vt ibi. si autem pro parte: tunc pro parte exacta liberatur alter. vt ib. & sup. dep. l. 1. ff. si apud. & sup. de ijs qui dele. vel effud. l. nec per tutorem. Accur.

ff Actus fuit tũnc cõtutori reddendus &c.

ff Ll. 3. de offic. Procon.

A *Actus fuit*] CASVS. Vnus tutor non tenetur alteri rationem reddere de eo quod administrauit, nisi malè administraret, vel non permutaret contutorem secum administraturum. in his tamen casibus suspectum eum postulabit.

g *Compellendus*] repete hic q̃ no. ff. eo. l. cũ plures. in prin. & C. eo. l. aduersus. & l. rõnes. & facit sup. eod. l. 3. si patens.

T *Tutor*] CASVS. Titius datus fuit tutor Seio pupillo: ipse Titius nullam competere excusationem proposuit iudex eam non recepit; vnde ipse appellauit: postea appellatio fuit iniusta pronunciata fuit. Certè tenetur de omnibus amissis à tempore, quo scijuit se tutorem datum. Viuia.

h *Recepta*] per d. §. fi. & no. q̃d à datione non appellat sed à reiecta excusatione, vt inf. q̃n app. sit. l. 1. §. si q̃s tut. Ac.

i *Debuit*] sc. ex die iussus vt ff. eo. l. qui iussus, vel ex die quo sciuit, vel scire debuit se datum, & administrare debere, vt sup. eo. l. 1. & l. quidã. §. fi. & facit C. de excusa. tut. l. 3. Accur.

ff Quærebet fieri iudicis sedente pro tribunali nec põt cũ delegati text. singul. scire oportet, oportet ff. de exc. & ibi. B.

L *Veius*] CASVS. Filius meus in mea potestate existens, fuit datus tutor à quodam in testamento, & ego scius, & consensi. Certè non teneor in solidum, nisi expresse recipiã in me periculum: immo teneor tantũ de peculio, & de in rem verso. Viuia.

k *Dedit*] quod fieri põt. vt Instit. qui dat. tut. poss. in prin. & ff. si mut. vel co. de. app. l. 1. & inf. eod. l. tutores. §. tutor datus in testam. in prin.

l *In solidum*] immo ff. vt ff. de tut. l. si filius Sol. hic de testa. loquitur: ibi de datiuo, & põt esse tũ, quia non ita eget confirmatione Prætoris testamentarius, vt datiuus. Vel ibi agnouit nolens ipse teneri: hic consensit tm. vt filius possit obligari, & agere pro pupillo in causis, vt arg. C. de bo. quæ lib. l. fin. §. j. & facit C. eo. l. 1. & quod ibi nota.

m *Eum*] s. filium, & subaudi maximè. nã idem. & si alias recepit periculum. Accurs. *Interfuerit*] s. pf pro filio: non dico fideiubendo, sed quasi fideiuberet, & sic q̃d iussu. vt sup. quod iussu. l. 1. & sic dicto, quasi notat similitudinem. vel dic quod no. veritatẽ, sic Instit. de iu. nat. §. lex. o *Peculium*] i. culpã. sic inf. de magi. con. l. non similiter.

ff Recepit. P. F.

6 Li. 3. ad edict.

T *Tutor*] CASVS. Tutor benè põt nouare actionem pupillo competentem. & in iudicium deducere, si vult est pupillo. sed donare non potest. Viuia.

ff Et nouare, & rẽ in iudicio &c. P. F.

p *Non iuerint*] quia pupilli arbitrio sunt relinquendæ, vt ff. eo. l. cum plures. per totum. Item quod dicit de don. falsa in casibus assignatis sup. eo. l. cũ plures. per & inf. ã tut. & ra. distr. l. 1. §. 1. & C. si adu. ter. do. l. 1. licet lex illa aliter intelligi possit. Item q̃n ex magna vtilitate minoris hoc fieret ex cognitione iudicis, vt inf. de cur. fur. l. fi. & hoc de don. simplici. Ac in donatione ob causam vide ff. de s. & donat. q. p nupt. & dic vt C. de prædijs min. l. prædia. & C. si maior fact. fi. & En. & C. eo. l. ex quæ in prin. & sup. de in. do. l. quæro. & l. sed. & facit ad l. C. eo. l. non tantum. & inf. eo. l. tutor. & si de iureiurando. l. iusiurandum. §. 2. & inf. de nou. l. fi. §. 1. & l. nouare. §. 1. & inf. de accep. l. & per rubr. §. tutor. & ff. eo. d. l. Luc. in fin. H.

Vlgò] CASVS. Tutor agens nomine pup. non tenetur cauere, q̃ pupillus habebit ratũ: sed bene dẽt demonstrare, qualitet est tutor, & idem est in curatore. Viuia.

a *Pupillum*] nec iudicatum sol. vt no. ff. eo. l. 1. §. 1. sed actor ab eo constitutus sic, vt infr. rem ra. hab. l. actor. H.

b *Non decipi*] quia cauet de rato. vt iup. quod cuiusque vniuersitatem. §. actor. ff. cum erit factus pubes, vt inf. ff. nouat. l. si pupillus H. vel dic, Fin Io. q. ff. hic nõ est cautio de rato: sed q̃ aduersarius non patietur damnum per id, q̃d ille non sit tutor, vt hic, & C. eod. l. tutores, & ff. eit C. de eo qui pro tut. l. 1

Vlpianus. [1]†

LEX XXIII.

VVlgò obseruatur, ne tutor caueat, ratã rem pupillum [a] habiturum; quia rẽ in iudicium deducit. Quid tamen, si dubitetur, an tutor sit, vel an duret tutor, vel an gestus illi commissus sit; Aequũ est, aduersarium nõ decipi. [b] Idem & in curatore est, vt Iulianus scribit.

Ex causa constituitur actor per tutorem decreto iudicis. Bar.

Paulus. [2]†

LEX XXV.

DEcreto Prætoris, actor [c] constitui periculo tutoris solet, quoties, [3]† aut diffusa negotia sunt, aut dignitas, vel ætas, aut valetudo tutoris id postulat. [d] si tñ nondum fari pupillus põt, ut pro curatorem facere possit, aut absens sit: tunc actor necessariò [e] constituendus est.

Vnus ex pluribus tutoribus potest agere. Bar.

¶ Si duob. [f] tutela simul gerenda permissa est, vel à parente, vel à cõstitutoribus, vel à magistratibus; benignè accipiendum est, etiã vnũ agere permissum: [g] quia duo simul agere non possunt. §

An ilium ordinariũ non impedit extraordinarium, quando compert cõtra diuersos. Item beneficium restitutionis potest in alios per cessionem transferri. Bar.

Vlpianus. [4]†

LEX XXVI.

SI minoris, [h] [5]† nomine actum fuerit cum tutoribus, assistentibus curatoribus & pupillus ob hoc egerit cũ curatoribus, & ei sint condemnati [k] in id, quod sua interfuerat, minoris, [l] eorum culpa, tutores condẽnatos non esse, an restitutio aduersus tutores cesset? Et Papinian. lib. 2. responsorum ait, nihilominus posse restitui, [m] & idcirco curatores, si nondum iudicatum fecerint, [6]† posse prouocantes [n] per exceptionem doli consequi, vt eis

1† Lib. 9. ad edict.

2† Lib. 9. ad edict.

3† Quoties que sint. P. F.

4† Li. 11. ad edict.

5† Nomine i. P. F. deest, & recte, vt ex Accu. colligit.

6† Pectunt. P. F.

Videtur] hanc q̃. q̃d si simul constituti duo pecuratores q̃ vn⁹ possit agere sine alter⁹ de quo vide in capetitio rua in gl. 2. ext. de procur.

proficerent, & de ceteris absolutis. & hoc hẽt locum replicatio in aliis iure cõi, & sic cessat restitutio in integrũ, vt sup. de ubi l. in causis. & C. de iud. l. licet. In specie vero sumpta in integrum restitutio cõtra iudicatum locum nõ habet. Potest etiam dici, q̃ hic ab initio non fuit actum, nisi in specie frumenti, & sententia data in pecem, in aliis absolutus.

i *Ex*, scilicet adulto.

k *Condemnati*] curatores.

l *Minoris*] quam deberent.

m *Posse restitui*] Ordinariũ non excludit extraordinariũ & sic est ff. sup. de minor. in fin. & C. de iud. l. properandum §. fi. Sol. vt C. ff. tut. vel cur. l. fi. Item ad quã dat restitutionẽ cũ hac actione in factũ de re iudicata cõtra curatores, & sic nõ interest eius? Rñdet vt possit eam cedere. vt sup. de minor. quod si minor. ita, vel quia habet plures res a interesse, vt infra de lib. leg. l. 3. in fi. & quia expedit sibi habere curatores loco pieres, vel dic quod non est hoc per d. l. C. si tut. vel. Accur.

n *Prouocantes*] Azo. & Hed. cum glo. infra, quia minori damnati sunt tutores minus quam deberent. vt ff. potuit. & hoc ideo quia ff. dicit actiones cedendas. s. tutelæ, & rationib. distrahendis, q̃ nõ pot etiam cedi nisi appellatũ esset. Sed secundũ hoc in qua causa obijcitur exceptio doli? Respon. in actione in factum, qua agitur cõtra tutores. Vel dic appellante, à sua lata contra se curatores pro adulto, & tunc bene stat exceptio doli. Sed tunc quæ actio cedetur, si sententia prima transiuit in rem iudicatam? Respond. in integrum restitutio, vt supra de minor. leg. quod si minor. Item & tutelæ quæ competit prohabita restitutione, conditionalis cessio obligationis potest fieri cessio. vt C. de donatio. leg. Item. Alij dicunt a neutra appellantes, id est reclamantes, sicut

Item qño post sententiam opponitur exceptio doli peremptoria? Resp. in causa appellationis iuxta secundum casum vt C. de tem. & repa. per hanc secundum primũ & tertium dic. q hic est casus specialis. Secundarũ actionum? vt ff. de fideiuss. l. si fideiuss. 1. idem. & no. sup. ad Maced. l. mauetis a *Mandatur*] in eo, quod non est petitũ in ea specie.

b *De præda*] quod esse nõ debet: vt C. pro emp. l. cum. & sup. ad Vell. l. si mulieri solnero. & de iure do l. quoties.

c *Nisi forte*] hoc casu non prodest tutoribus soluisse, quia conuenientur ex iure cessio. Sed qño fit cessio post solutionẽ? Resp. in Io. fuit tunc oblatũ, vel ẽt non sunt passi: vt no. ff. de fideiuss. l. cũ is. & de sol. l. Modestinus. & l. Sacrũ. §. si mãdato. & facit ad legem istã. ff. de usu. & ra. distr. l. alterius. §. fin. & C. ũ aduer. fisc. l. 1. C. de ẽdẽ. illãd. lib. l. 1. & ff. de priuil. hæred. l. si quid. Accur.

1† Li. 24. ad edict.

2† Et procuratore. P. F.

3† Lib. 7. ad Plaut.

C*um curatore*] CASVS. Si adultus vult agere contra curatorem suũ aliqua speciali actione, bene potest: licet non possit vt rationẽ reddat. & idem dico in procuratore. Viu.

d *Cum curatore*] in procuratore plana est. sed in curatore dic. vt agatur cũ eo forsitan vel dãni vel iniuriarum: licet secus in tutore vt inf. de tut. & ra. distr. l. si tutor. §. fi. & l. fi. Vel secundo pone in rei vendicationem, qua potest cũ eo agi, sicut & cum tutore: vt inst. de actio. tut. §. fi. Vel quo in similem. adulescentem foret. In quo sectus in tutore, vt in eum pup. sal. fod. non quasi. hanc actionem. Vel die quarto, curatorem. i. eũ qui gerit putans ff. curatorem, cum non sit. sg. ff. eundem pup. sal. fod. non quasi. Illud ideo, nõ aliter intelligas in negotiorũ gestore, vt reddat rationem totius administrationis, vt sup. eo. l. actus. quæ est cõtra. & post. no. C. eo. l. a.

e T*utor pupillarem*] non tamen cum spectatur. ff. inf. de cur. fur. l. ab æquitate. & sup. eod. tutor. ad. & inf. pro emp. l. qui fundum. ff. tutor. & C. eo. l. non omnes.

T*utor pro pupillo*] CASVS: Titius vocauit in iudiciũ tutorem Sèpronij noie. & cũ tutor vel pupillus nõ possideret immobilia, tutor dedit tutori iudicio sisti: & antequã his cõtra eũ contestaretur, finita est tut. Certè nõ cogitur tutor iudicium accipere. Ité dicit q si tutor post pubertatẽ pupilli obtulit pupil. pecu. & cõsignauit, & in tuto loco deposuit nõ curret vsura ẽ cũ. & idẽ est in hĩde tutoris. Alij dicebãt q sufficiebat oblatio tm. & mate. Alij dicebãt, si p tutorẽ non stetit quo minus tutor nõ reddiderit q sufficiebat. & mate. Viu.

f *Cauet*] iudicio sisti: vt sup. si qui. cau. l. fin.

g *Accipere*] si nondum fuit operatus per contestationem: alias secus. C. vt iudi. cau. post prin. l. 1. & inf. de appel. negotiorũ. §. fi. & l. tutor. & l. fi. §. fi. & ad idem sup. eo. l. 2.

h *Non debet*] nisi erat connexum: quo casu non imputatur tutori si se abstinuit. vt sup. eo. l. 1. a. autem. §. si tutor.

i *Notat*] corrigit quod de oblatione dixerat. & facit sup. de usur. l. 1. in fi. oblatio tñ sola impedit cursum earũ quæ non dũ incepissent currere. vt C. de usur. l. si per te. Sed hic incipit currere statim finita tutela. ex quasi mora. vt C. in quib. cau. in integ. rest. non est ne. l. in minorum. & facit. C. de pig. act. l. nec creditores. & de usur. ex prædio. & l. 2. & ff. de usur. l. qui semissem. ff. fi. & l. cũ quidam. §. si pupillo. & l. debitor.

k *Non stetit*] i. non fuit interpellatus: & sic non fuit in mora.

l *Tutelam*] administratæ tutelæ rationẽ. non dicas q se obtulit. vt reddat rationes. vt nõ cuadat vsuras: vt sup. de usur. l. 1. §. 1. & 2. fina. Sed exponetur vt ff. l. proxi. quæ huic tñ continuatur. m *Non compellis*] omni tempore: quia nõ possis. ff. an. vt no. inf. l. proxi. Accur.

4† Hæc q hic inclusa sunt in fi. huius ff. sunt reposita i P. F. Casum ponit.

m M*Axime*.] dicimus nõ teneri ad vsuras si factum est per eum. vel mirotem. qõ dixi. ff. l. prox. §. quin etiã. Et die casum. quod tutor post finitã tutelã fecit p 20. an. vel plꝰ q nõ fuit conuentus tutelæ, vel interpellatus. & sic non fuit in mora cõi, sed fuit quasi in mora. Certè non damnatur in vsuris pro tpe. quod labitur postquã minor factus est maior 25. an. sed pro anteriori sic, nam cursu temporis desinit illa quasi mora. vt inf. de leg. 2. l. Tutia. §. vsuras, & secundum hoc intelligatur ff. l. proxi. §. quæritur. sed pro priori tẽpore fic. nisi & pro futuro si noua interpellatio intercesserit: vt ibidẽ dicitur. nec hic colligitur quod actio tutelæ tolliatur 30. ann. saltem pro vsuris: vt quidam dixerunt: vt patet ex præmissis. immo 30 an. durat: vt C. alibi tur. d. tutores. & facit inf. eo. l. Lucius. §. quæritur.

5† Aliàs in mẽte, nõ venit. vide Aug. vbi supra 6ta 21. Digest.

n M*Axime quæ*.] Adiicimus nõ teneri ad vsuras si factum est per eum. vel mirotem. qõ dixi. ff. l. prox. §. quin etiã. Et die casum. quod tutor post finitã tutelã fecit p 20. an. vel plꝰ q nõ fuit conuentus tutelæ, vel interpellatus. & sic non fuit in mora cõi, sed fuit quasi in mora. Certè non damnatur in vsuris pro tpe. quod labitur postquã minor factus est maior 25. an. sed pro anteriori sic, nam cursu temporis desinit illa quasi mora. vt inf. de leg. 2. l. Tutia. §. vsuras, & secundum hoc intelligatur ff. l. proxi. §. quin etiã. sed pro priori tẽpore fic. nisi & pro futuro si noua interpellatio intercesserit: vt ibidẽ dicitur. nec hic colligitur quod actio tutelæ tolliatur 30. ann. saltem pro vsuris: vt quidam dixerunt: vt patet ex præmissis. immo 30 an. durat: vt C. alibi tur. d. tutores. & facit inf. eo. l. Lucius. §. quæritur.

o *Fuit*] scilicet pupillum factum adultum.

p *In mentem*] æquipollet vulgare: venit mihi in corde.

q *Tutelam*] idest tutelæ rationem.

T*Vtoris*] CASVS. Inter alia quã tutor hẽt facere, istud est. pẽpiũ, q oc iendat pup. cui aliquis: giacõtra eũ. Viu.

r *Indefensum*] in tuto: vt sup. eo. l. generaliter. & C. eo. l. si in contractu. vt inf. de auth. tut. l. fi. tutor.

D*ant*] CASVS. Quandoq; tenẽtur tutores quilibet prout gessit: q; quæ in solidũ. & ista hãt locum de ijs quæ gesta sunt ab eis durante tutela. non quantum ad ea quæ postea gesserunt: quia de his non tenetur vnus pro alio. Viu.

s *Forma*] i. constitutio. vel lex. hic. C. de offi. Præfec. prætor. l. fortunam. quasi dicat. lex. quæ dicit tutores teneri. scilicet quemlibet prout gessit. idest gerere debuit. quando a testatore vel a iudice fuit data. & nonnunquam. idest aliquando dic teneri in solidum. vt quando a nullo est data. vel alias: sed alias habet de gestis ante. non post pubertatem. nam tunc indistinctè pro partibus quas gererent. tenentur actione negotiorum gestorum. non tutelæ. & hoc nisi connexa erat administratio. vt inf. de tut. & ratio distrahen. l. si tutor. post. & ff. de neg. gest. l. eum actum. & Iacquin. Scæuola. illud confiat. q quando a testatore. vel a iudice. quod

pro

pro partibus tenentur nisi in tribus casibus. sed quando à se vel nullo, quilibet in solidum: vt C. de di. tu. l. 2. & inf. eo. l. si duo, tres tutores. in prin.

a *Nonnunquam*] quidam repetunt. item forma qua &c. sed sed non est opus aliquid repetere. & facit ad hanc l. iup. de neg. gest. l. si pupilli in fi. & l. Pōponius. & l. seq. & C. de neg. gest. l. tutor.

Si sine] CASVS. Tutor Titij, sine hærede decessit; qui tutor dederat fideiussores rem pupil. sal. fo. curator datus dicto pupillo quondam, non inuenies hæredem tutoris, egit cōtra fideiussores tutoris, vt ei exhibeant inuentaria, quæ ei tutor fecerat, & alia pupillaria instrumenta. certè bene tenentur. Quid si nulla culpa tutoris intercessit? Scis vel alijs instrumentis perdendis? certè non tenentur. nec fideiussores eius. Item scias ad tutorem teneri rationem de fructibus, qui potuerunt ex prædijs colligi. & si credidit seruo pupilli administrationem tutoris, & seruus eius de fructib. fur di dedit minus, quàm in veritate posset percipere? certè pupillus potest illud à tutore recuperare; recompētiabatur tñ in eo illud, quod seruus hēt in peculio.

¶ *Interpellatus*] Adolescens quidam vendidit fundum Titio cū authoritate curatoris, & cū decreto fuit tutori de pretium fundi in veritatem tūc non fuit conuentum: quare inueniens se deceptum petit restitutionem, vt restituat sibi fundum: & si non vult restituere pretium emptori: certè optimè dicit adolescens. Item si emptor fecit in fundo aliquas expensas voluptuarias cas ab adolescente non recuperat: sed tamen bene eas abradere potest, & potest inde habere aliquem profectum, & si non facit deteriorem fundum.

¶ *Lucius*] Sempronius fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Lucium Titium, & sororē eiusdem Lucij Titij: quæ erat adulta: sicque frater suus erat eius curator. iste curator locauit fundos hæreditarios communes sibi, & sorori suæ, & erat in ciuitate vbi morabantur consuendo quod domini prædiorum locantes fundos tollerent tributa, & non coloni. licet iura velint quod coloni soluant, hic frater idē sororis suæ curator soluit prædictis prædijs tributa secundū consuetudinem. Certè optimè fecit: nec mi potest aliquid imputare soror sua adulta.

¶ *Tutores*] Duo tutores eiusdam pupil. pecu. pupillarem diuiserunt inter se: & postea vnus eorum relegatus est: & sic nihilominus remansit in tutela. & cum propter relegationem non posset administrare, constituit actorem, vt mos est; alter tutor vult repetere ab actore dictam partem pecuniæ, dicens hic, quod non potest, quia non est finita tutela. Viuianus.

b *Conuenitur ipse*] sine simpliciter, sine in omnem euentum

qua singuli tutores prout, quisque gessit tutelam, non nunquam [a] in solidū tenētur: dūtaxat intra pubertatis tēpora locū habet; non etiam si post pubertatē administrauerint.

Mortuo principali sine hærede, tenentur fideiussores ad id, ad quod principalis tenebatur. Bar.

Idem lib. 6. responsorum.

LEX XXXIII.

[1†] SI sine hērede tutor decessit, quæro, an curator pupillo datus; cū neq; inuēta ria, neque alia instrumenta à fideiussore tutoris exhibeantur, possit eundē fideiussorē conuenire ex stipulatione, quāti pupilli interest? Modestinus respōdit, in id, q̄ tutor conueniri potuit, fideiussorē quoque [2†] conueniri posse. [b]

Tutori non imputatur dānum absque sua culpa contingens. Bar.

¶ Modestinus respondit, dānum; [c] si quod accidit, eo q̄ cautiones soluti vectigalis [d] inuentæ nō sunt ad tutorem, cuius nulla culpa admissa proponitur, [e] minimè pertinere.

In reddenda ratione ff. officia contra tutorem probari.

quod fructus bona fide percipi potuerunt: licet perceptos per eum non probetur. Bar. [or]

¶ Modestinus respondit; tutorem eorum reddituum nomine rationem pupillo [3†] reddere debere, qui ex fundo bona fide percipi potuerunt. [f] Item respondit: [g] si minus [h] tutor à seruo recipit, [4†] quam bona fide ex fundo percipi potuit, ex eo, de quo pupillo [5†] sit obstrictus, quantum ex peculio serui possit seruari, eidem tutori proficere [k] dēre: scilicet, si nō perdituro [l] seruo administrationem credidit. [50]

Restituturus ad rem venditam, non debet restituere pretium, nisi quatenus ex eo factus est locupletior: nec expensas voluptuarias, sed auferri possunt. Bar.

¶ Interposito [m] curatore; adolescens fundum Titio vendidit: [n] postea agnita fraude [o] in integrum restitutus, in possessionem inducī iussus est. Quæro, an cū ex hac venditione melior factus non sit; neq; in rē iuam quicquā versum probetur, [p] pretium emptori restituere non debeat. Modestinus rñdit, pretium [60] seruo extranei: quia si tunc fieret dicta compensatio, damnū haberet pupillus: tum quia sumptib. & litib. vexaretur minor. vt ff. de minori l. minor. tū quia euentus iudicij in certus est. ff. de pecu. l. qd dētur. vnde melius esset, si tutor primum satisfaceret pupillo: & ipse postea de peculio experiatur. & facit. sup. de neg. gest. l. nam & Seruius. l. fin. Accurs. h *Si minus*] Quia decem.

i *Percepi*] quia so. percipi potuerunt.

k *Proficere*] vt opponat compensationem pupillo in quantum ipse est obligatus actione de peculio ipsi tutori.

l *Non perdituro*] & perdidit. vt hic. & ff. de mi. l. quod si minor. ¶. pen. nunc nisi perdituro commisisset, non agit de peculio tanquam extraneus, propter officiū tutelæ, quia tali non debuit committere administrationem. Azo. & facit sup. de neg. gest. l. sine hæreditaria: Accursius.

m *Interposito curatore*] i. eo præsente authoritatem. Hug.

n *Vendidit*] cum decreto: alioquin non indigeret in integ. rest. vt C. de præd. min. l. si quidem. & l. non est. Vel loquitur in prædio vrbano, quod secundū hanc iura poterat alienari sine decreto. Hodie licet. Accursius. C. eo. l. lex quæ in prin.

o *Fraude*] manifestè. vt sup. de min. l. minor. & l. pen. in prin.

p *Probetur*] Quis ergo probet, dic vt C. de prædi. min. l. prædiorum. & secundū hoc in eo. tit. l. si prædium. & sup. de mi-

nor.

1† In P.F. incipit Si ne hærede.

2† Quæritur inter literas scribit hic apud Gothofredum.

3† Pupillę. P.F.

4† Percepit P.F.

5† Pupillaret. quæ vehitur. C. lo. P.F. de vectig. & com. l. ex Cæsum præstatione. & l. à legatis. Azo.

d *Vectigalis*] i. tributi, vel pensionis. sed proprie vectigal dicitur octaua cuiuslibet rei. quæ vehitur. C. lo. P.F.

e *Proponitur*] sed si proponitur aliqua, numquid probabitur ea sum fortuitum, quasi præsumatur culpam commisisse. arg. l. de custo. reo. l. fin. & ff. de eden. l. si quis §. pe. hæc tamē quæstio plenius disputatur à nobis aliàs. & Azo. vt ff. de eden. l. si qs. & inf. de leg. 1. l. cum ita. §. species. & C. de pig. act. l. si creditor.

f *Potuerunt*] honestè vt sup. de rei vendi. l. fructus. & facit. C. arbi. tu. l. quicquid.

g *Item respondit*] Concessit tutor seruo pupilli administrationem fundi: qui seruus cū posset reddere so. reddidit tñ so. q̄ defunctus dēt tutor pupillo. sed seruus tenetur naturaliter tutori & pupillo de peculio, vnde si tñ sit in peculio fit compētitio. non autem dicas seruo extranei: quia si tunc fieret dicta compensatio, damnū haberet pupillus: tum quia sumptib. & litib. vexaretur minor. ff. de minori l. minor. tū quia euentus iudicij in certus est. ff. de pecu. l. qd dētur. vnde melius esset, si tutor primum satisfaceret pupillo: & ipse postea de peculio experiatur. & facit. sup. de neg. gest. l. nam & Seruius. l. fin. Accurs. h *Si minus*] Quia decem.

i *Percepi*] quia so. percipi potuerunt.

k *Proficere*] vt opponat compensationem pupillo in quantum ipse est obligatus actione de peculio ipsi tutori.

l *Non perdituro*] & perdidit. vt hic. & ff. de mi. l. quod si minor. ¶. pen. nunc nisi perdituro commisisset, non agit de peculio tanquam extraneus, propter officiū tutelæ, quia tali non debuit committere administrationem. Azo. & facit sup. de neg. gest. l. sine hæreditaria: Accursius.

m *Interposito curatore*] i. eo præsente authoritatem. Hug.

n *Vendidit*] cum decreto: alioquin non indigeret in integ. rest. vt C. de præd. min. l. si quidem. & l. non est. Vel loquitur in prædio vrbano, quod secundū hanc iura poterat alienari sine decreto. Hodie licet. Accursius. C. eo. l. lex quæ in prin.

o *Fraude*] manifestè. vt sup. de min. l. minor. & l. pen. in prin.

p *Probetur*] Quis ergo probet, dic vt C. de prædi. min. l. prædiorum. & secundū hoc in eo. tit. l. si prædium. & sup. de minor.

1† Cū decreto, nō tñ restituitur aduersus venditionē solēniter factā à tutore. text. in l. si quis & ibi Nicol. de Neap. sup. de negot. gest.

noni l.patibil.f.prædium.& §.item ex diuerſa. Accur.

a *Poſſulare*]contra ſup.de min.l.ꝙ ſi minor. §.reſtitutio. & l.non omnia.dic plene,vt ibi Accurſ.

b *Onerandum*]niſi etat prometcalis,vt ſu.de impen l.prouoluptarijs.& de rei ven.l.nec venalem.

c *Oportere*] niſi paratus eſſet minor tantum dare,ſ. quantum habiturus eſt etiã his ablatis, vel contra,ſi,vt ſup.de rei vend.l.in fundo. Azo.& facit inf.pro empt.l.ſi quis eum.& ſup. de mino. l.inter.§.fin. & de pet.hære.l.vtiles.

d *Vſitatum erat*]contra. ſup.de vſufr.l.hactenus. & C.de pign. l.in ſumma.

e *Non condebant*] f. prædiorum.

f *Et indiuiſa*]id eſt, indiuiſa.

g *Reputare*] alias imputare. & ita eſt in li. domini. Azo.

h *Compelletur*] ſed ipſa compelletur ratione conſuetudinis. vt ſu.de leg. & Senatuſcon.leg. de quib. ſi erat inducta ex certa ſcientia contra legem alioquin. ſ, vt in cotin.l. ꝙ non rationes & C.quæ ſit lon. conſue. l. conſuetudinis. ergo & ipſa agnoſcat eam. Azo. & facit C. de agric.& cen.l.litibus. li.11. & C. de iu. emphyt.l.2.

i *Durante tutela*] & ante exilium, & poſt: vt inf. de ſol.l.quod ſi forte,§.2. & ſtatim dicam Hug.

k *Conſtitutus*.] i.petito à tutore relegato cõſtituto,quia ipſe impeditur gerere.& conſtituto a iudice.vt Inſti. de cu. §.ſiue ſed & extraer loco eius põt cõſtitui,vt ff. de ſol. l.ꝙ ſi forte.§.1. & ſecundũ hoc dic ex illis. relegatus eſt. ſic etiã ponitur inf.de interd. & rele. l.exilio. & C. de epi.au. l.nemo. & ſu.de min l.Papinianus exuli. aliter ponitur. & propriè inf. de pub.ind.le. 2. & tunc non poſſet actorem conſtituere. cũ bonis amiſſis nudus exulet & ius eſſe deſinat, vt ſu.de capi.di. l.mutela. §.1. & §.fin. & l.1. ſed ſecundum quoſdã poſſet conſtituere fiſcus ad quem bona pertinent Sed qũcum in tutelam non ſuccedat,vt in. de iis,qui no. inf. l.furti.§.pen. Item hoc caſu quaſi finita tutela pro illius deportati parte poſſet agi cõ ratiõe fiſci,vt C.ad leg. Iul.de vi.l.tutores.

l *Ab eo*] contutore relegato.

m *Non poſſe*] quia non eſt finita tutela ergo nec actio tutelæ data,vt de tut.& ra.diſt.leg.ſi tutor. §.fin. quia licet ſit relegatus remanet tutor,vt inf.de interdi. & releg.l.relegatorum.§.ad tempus.& tutor remanet, licet loco eius actor,vel curator debeat conſtitui,vt hic. & ſupra de tu.l. ſi quis tuto. Alij dicunt,ꝙ hic relegatus manet tutor poſt relegatorem vſq; dum conſtituatur curator: nõ poſt. per l.ꝙ ſi forte.§.1. ¶ non placet ſecundũ H.vt hic dicitur. Acc.

Tutoris.] CASVS. Ita debet adminiſtrare tutor,ſicut ea res pupilli,ſi facit aliquis bonus pater-fa. circa ſuas. Secundo dicit, ꝙ adulescente puberale, & pupillo curatore accipiente, tutoris officiũ finitũ eſt. Tertio dicit ſicut pup. habet electionem quæ ex tutoribus conuenias,vt ita & hẽt hæres pup. Quarto dicit, quod ſi tutor faciat ꝙ ſe aliquas expẽſas ex bonis pup. illas non reputet pupillo: niſi forte iudex cõſtituat ei tutori ſalarium pro prætio oneris tutelæ.

n *Debet*] No. eũ non dicit ſolere: ſicut lex dicit in ſocio,vt Inſti. pro ſocio. §.f n. & facit ff. de tu. & ra. diſt. leg.1.in prin. & inf. a reg. iu. le. contractus. & C. de peti. tut. l. 1. in prin. Accur.

o *Accipit*] niſi connexa ſit adminiſtrationi, vt C. vt cau ꝙ poſt puber. adſit. iu. l.1.& ff. de appel.tutor. & ff. de hæt.tu.l.j. & ff. de tute.& rat diſtr.l.tutor poſt. & ſup. eod. l.ita aũt. §. ſi tutor. Vel dic idem.& ſi connexa fuerinẽ curatores fuerunt conſtituti & e ntẽ. adminiſtrationis reddiatur vt C.arb tut.le. tutor poſt. & facit ad legem iſtã. C. eod.j.& de peti.tut.l.fi. & inf. eo l. tutores qui poſt.§ 1.

p *Electi*] pronuncienti quem velint eorũ qui geſſerunt vt C.de ad.tut.l.2. quia cum eis inſolidum tenentur vt inf. eo.l tres tutores. in prin. verum ſi idonei ſint tempore finitæ tutelæ, hẽt beneficium diuidendæ actionis, vt C.de diuid. tut.j. ſecus eſt ſi priuilegijs perſonalis actionis, vt inf.eo.l.ex pluribus.& inf. de priuileg.d.l.dabimus.§.1.

ADDITIO. Die ꝙ iſtud non eſt priuilegium, ideo trãſit ad hæredes: ubi ſecus & iſto modo intelligas ſecundũ Bar. hic.

q *Niſi ab eo*]Hæc exceptio non refertur ad proximum dictũ ſed ad id,quod dixi: ſumptuũ factorum in tutela haberi rationem.ꝙ verum eſt.niſi ab eo.&c. Et ꝙ dixit eorum ſalarium; ſubaudi pro ſumptibus in tutelã erogandis,vel ſalis poteſt tolerari,vt reſeratur ad id,quod dixi, non haberi rationem

fundi ab adoleſcente venumdati,ſi rationibus eius nõ profuit,nec quicquã de eo à iudicante de in integrum reſtitutione ſtatutum eſt, emptorẽ fruſtra poſſulare.[a] Itẽ reſpondit ſumptibus voluptatis cauſa ab emptore factis, adoleſcentem onerandum[b] non eſſe: qui tamen ab eodẽ ædificio ita auferri poſſunt, vt in facie priſtina, id eſt, quæ fuit ante venditionem, ædificium eſſe poſſit, emptori auferre, permitti oportere.[c]

Conſuetudo, quæ reſpicit rem, ſicut ligat maiores, ita & minores. Bar.

¶Lucius Titius cohæres, & curator ſororis ſuæ,cum eſſet ex ciuitate,in qua vſitatum erat[d] ipſos dominos prædiorũ, nõ conductores[e] onera annonarũ, & contributionũ tẽporariarũ ſuſtinere, morẽ hũc, & conſuetudinẽ ſemper obſeruantem ſecutus, & ipſe,pro communi, & indiuidua[f] hæreditate, annonas præſtitit. Quæro,an in rationibus dandis opponi curatori poſſit, ꝙ non rectè pro parte ſororis tales impenſas fecerit. Modeſtinus reſpondit, id demũ curatorem adultæ reputare[g] ex ea cauſa,de qua quæritur,poſſe quod ipſa, ſi rem ſuam adminiſtraret,erogare compelleretur.[h]

Relegatione non finitur tutela,ideo tutor conueniri non poteſt. Bar.

¶Tutores duo, poſt venditionem pupillarium rerum factã, pecuniam inter ſe diuiſerant, poſt quam diuiſionem alter eorum in exilium actus eſt durante tutela,[i] q̃rebatur an actore conſtituto,[k] cõtutor eius partem pupillaris pecuniæ petere ab eo[l] poterit. Modeſtinus reſpondit, ſi hoc quæritur, an cum tutore relegato,contutor eius tutelæ actionem exercere poſſit: non poſſe.[m]

Tutor tenetur facere illud, quod diligens pater familias facturus eſſet. Bar.

Paulus. †

LEX XXXIV.

ATutoribus, & curatoribus pupillorum eadem diligentia * exigenda eſt circa adminiſtrationem rerum pupillarium,quam paterfamilias rebus ſuis ex bona fide præbere debet.[n]

Curatoribus conſtitutis in eos adminiſtra tota trãsferuntur & officium tutoris finitur. B.

¶Officium tutorum, curatoribus conſtitutis, finem accipit[o] ideoque omnia negotia, quæ inita ſunt,ad fidem curatorum pertinent, idque etiã Diuus Marcus cum filio ſuo Commodo reſcripſit.

Jus eligendi unum ex reis, tranſit ad hæredes. Bar.

¶Hæredibus quoque pupillorum electio,[p] eadem adueſus tutores, in quo poriſſimũ conſiſtere velint, competit, quæ ipſis, quorum tutela adminiſtrata ſit.

Expenſæ factæ circa perſonam tutoris non imputantur pupillo, niſi per iudicem ſalarium ei fuerit ordinatum. B.

¶[2] † Quemadmodum principalibus conſtitutionibus declaratur, ſumptuũ, qui bona fide in tutelam,non qui in ipſos tutores fiunt, ratio haberi ſolet: niſi ab eo, ¶ qui eum

r † Ad Calliſtratum li.4.de cognitio. ff.

* Nu. ſingulare dici Poſt. in l. videamus niſi ſupra de in li. iur. an debeat pferre vtilitatem propriam vtilitati pupilli, & poſt multa dicit ꝙ vbi agitur de periculo rerum ſuarum ſecus vbi à periculo animæ & virtutes quæ no. in l. tutor. infra.

s † Quemadmodũ. nomen tibi tor in ff. ff.

* In quantum iſte videtur ſentire in tutelã nõ finiri relegatione limitabis hunc ex. vt obijcitur cõtra. ſ. vt nõ procedat, quãdo relegatio in perpetuã ꝙ l. tutor pecunia. §. fin. hinc Lalaneiſ. de excuſat.

tionem sumptuũ factorum in tutores, nisi &c. q̃ benè vi. quia potuit iudex certum salarium constituere tutori pro remuneratione sui laboris, sic su. man. l. sũ remunerãdi. in prin. Non dico ad stipulationẽ tutoris, cũ fortè alias nollet esse tutor, quia tunc aliud esset, vt su. de tu. l. in eos. Item benè dicit certũ, quia incertũ peri non posset. quod dico, vt ne. su. mand. l. salarium, & l. qui mutuã. §. pen. & C. man. l. salarium. Azo. & facit. C. eo. l. 3. & inf. de tu. & ra. dist. l. 3. §. si pupillus. & tu. man. l. idemq; §. item Labeo a *Salarium*] alias iolarium. & ita in li. domini. Azo.

1† Salarium ei constitutum est i P. F. alij verò eo. habẽt fuit.

2† Aquilia.

Ad instruendam.] CASVS. Si pupillus agat tutelæ ℈ tutorem. & non pòt bene apertiri veritas de administratis, serui possunt torqueri ad hoc. b *Ad instruendam*] aliàs, ſ. Iulius Aquila. & aliàs lex. ad instituẽdam.

1† Lib. 1. Quæstio.

c *Interrogari*] & torqueri. vt C. à quo. ad mu. tu. l. lex. quæ. ibi. nã & boni &c. & inf. de suspe. tu. l. ſ. & inf. de tut. & ra. dist. l. 1. §. de seruis.

Vtor] CASVS. Titius administrauit tutelam Sèpronij, & mutuauit pluribus pecu. pup. & nomina sunt facta nõ idonea, & interim remotus est a tutela, & Caius in locum eius positus, certè benè tenetur secundus tutor illa nomina recipere, sed non erunt periculo eius. Viuia.

d *Non esse*] alias est non alias deesse: nam idonea, & non idonea cogitur suscipere: non suo periculo tamen. sed si sponte non idonea accipiat, sibi præiudicat. vt inf. eo. l. qui nominibus. In minore autem dic. vt ſ. e. l. cum quæritur, & infra eo. l. qui nominibus. 2. respon.

e *Suscipere*] per cessionem. si priori erant actiones quæsitæ. alias per traditionem instrumentorum. vt C. de peri. tu. l. ſi. & quando ex facto tu. l. 2.

Casum ponit.

f *Inter*] Duo erant tutores, Titius, & Mæuius: diuisa est tutelæ administratio per iudicem. vt Titius Italicæ, Mæuius Syriacæ negotia gerat. agit Titius in decem contra Sempronium debitorẽ pupilli ex contractu Italico, & Sempronius cõpensat x. quæ sibi debet Mæuius ex contractu rerũ Syriæ. videbatur q̃ non posset cõpensare. vt C. de cõpen. l. eius. Sed ℈ est, inspecta persona impuberis, qui debitor. & creditor est Sèpronij ex ℈ctib. vel patris, vel sui, vel tutorũ, quia oẽs vnã personã. ſ. pupilli reꝑsentant, sed in l. eius, cum diuersis fuerat ℈ctũ. Et ſm hoc, q̃ dicit nã &c. non inducit aliũ casum sed circa eũdẽ reddit rõnẽ. Erq; in fi. dicit, non dẽt obstare volenti experiri. i. cõpẽsare. & sic q̃ cõpensat, ex peritur. sic & alias dẽ experiri, qui se defendit. vt ℈. de re. iud. l. ſæpe. 10. Vel pone ſm Azo q̃ diuisi fuit a se ipsis, retento primo casu. vt in prima parte. l. q̃ aũt subijcit, nã dico. vt dixi diuisionẽ tutelæ non obstare cõpensare volentib. nã nec agere volentib. obstat. Et q̃ in fi. dicit experiri, propriè dicit perinde. n. hẽtur quoad alios agere volentes, ac si à nullo fuisset diuisa. vt C. de adm. tu. l. 1. & 2. §. fi. & de auth. præstan. l. fi. & C. si ex plu. tu. l. 1. & 2. & C. de pact. i. debitorum, & l. pacto. Sed certè, & in superiori casu, qui a testatore, vel a iudice, vi idem. vt non obstet diuisio volentib. agere. & pro hoc est, q̃ dicit, q̃ hæc diuisio non est iuris, & sic quilibet remanet in solidũ utrorumq; rerũ pupilli, licet gestio diuidatur, inde est q̃ vni imputatur si aliũ suspectũ non accusat. vt C. de dim. tu. l. 2. & sic creditor, qui cõtraxit cũ tutore gerente Italicam conueniet alium, qui gerit Syriaca, & cum eo compensat per l. illã. ſ. et. n. alienum non respicit certi loci facultates. vt ſu. de iudi. l. ſi hi de icõmissum. §. 1. & ad Treb. l. 1. ſ. ſi hæres. sed licet quilibet tutor conueniatur ex quolibet ℈ctu contutoris. vt dictum est. non tñ agit. vt su. eo. l. 3. & l. vel in partes. & infra eo. l. Titium. §. tutores, & §. fin. cum quilibet, pro rebus sux administrationis tantũ cõueniatur. vt ℈. e. l. ſi duo. & hoc sm Azo. sed secundũ H. nõ placet. q̃ qñ est diuisa à testatore, vel à iudice. vn̄ conueniatur ex actu alterius. Vel dic tertio secundum Hugo. q̃ si tutor Italicus dẽt ex administratione pupillo decẽ sub vsuris, sed tutor Syriæ ex persona pupilli alia decẽ debet tutori Italico: fit cõpensatio ipso iure, vt vsuræ non currant. vt su. de compẽ. l. idem. §. sed & si inuicẽ. Sed compẽsatio videbatur differenda. sient. & tutelæ actio differtur nasci. vt ℈. de tut. & rat. dist. l. nisi. & l. si tutor. §. fi. & l. seq. item. & alia ratione, quia videbatur alius tutor agere contra pupillum, pupillus autẽ compensare volebat, quod alius tutor debebat, quod non videbatur posse fieri. vt d. l. eius. sed hoc removet hæc lex. Accursius.

4† L. i. 37 quæstion. *Vide Cuiac. 8. obser. 16.

5† Sed sic ſ. est modũ administrationi facit ſi ne & P. F.

6† Li. 11. Quæstio.

g *Officium*] quia diuisum habet officiũ. & personã, quia agens gerit personam creditoris, cũ contractus sit Italicus, ex quo agit. & non personam debitoris, quam alius tutor gerit. & ideo videbitur differri vsque ad finem tutelæ, quando pupillus subit personam vtriusque.

h *Non vero*] non. n. iure ipso, sed iudicis assignatione inter eos tutela diuiditur. 10. & sm hoc facta fuit a iudice diuisio. Vel dic non iuris. ſ. vt debita, & credita, & iura non idem diuidantur, à quocunq; sit diuisa, sed est diuisio iurisdictionis, administrationis. Nec obst. sup. de tut. l. muto. ſ. tutores, vbi dicit, quod tutela non est iurisdictionis, sed mixti imperij, nam hic de diuisione, ibi de ipsa tutela dicit.

i *Et inter ipſos*] ſ. tutores. & pupillum, q̃ a iudice, non verò in pꝛiudiciũ aliorũ. Vel dic inter se tutores tantũmodo, q̃ a se facta est diuisa, nec pupillo nocet. vt C. de diui. iut. l. 2. §. fi.

k *Debet*] non debent, &c. est. n. li. era suspensiua, vsque huc.

Item] CASVS. Primo ponit regulã, dicens, quod tutor mutans statum durante tutela, sm diuersitatem personæ tenetur, vt in ver. inde descendit, &c. ponit vnum exemplũ regulæ, filius ſ. fuit tutor datus cuidã pupillo, & durante tutela fuit emancipatus à patre, sed q̃ mutauit conditionẽ tutoris, ita tenebitur, vt de eo q̃ administrauit durãte potestate, teneat pup. i. quãrũ fecere pòt. de eo q̃ administrauit post emancipationẽ a se factã, teneatur insolidũ. patet aũt eius tutoris teneri pu. de pecu. filij sui tutoris, pro administratione tutelæ, quam fecit filius existens in pãte. & pòt agere pup. contra dictũ patrẽ de pecu. intra annũ vtilem a tpe emancipationis, qui annus incipiet currere a tempore, quo pup. pòt agere tut. i. finita tutela. & est simile ad prædicta de seruo Titij ab eo præposito ad merces vendendas, vel debita exigenda: quia si perseueret in eodẽ actu post manumissionẽ de se factã, de eo, quod gessit durante seruitute sua, nõ tenetur post libertatem, nisi erat connexum ei, quod gessit post libertatem, quia tunc tenetur, vt illa separentur: nam & vt ideo q̃ tutor post libertatem administrans non tenetur actio. tut. nisi posita gesta erant connexa primo gestis. Viuia.

l *Tutorem*] liberum. & seruum, patremfam. & filiumfa. vt probant inferiora.

Vel tut

rit, Sabinus, & Cassius, prout gerit, in singulas res †† & tempora, velut [2] ex pluribus causis, obligari [b] putauerunt. Secundū quam sententiā, sicut seruus inlitor dominicę mercis, vel præpositus debitis exigendis: si liber factus in eodē actu perseueret (quamuis tempore seruitutis obligari non potuerit) præteriti temporis nomine, actione negotiorum gestorum non inutiliter conuenitur, earum. s. rerum, quæ connexam [c] rationem cū ijs, quæ postea gesta sunt, habuerunt: sic & [d] tutelæ iudicium, earum quoque rerum causa, tenere placuit, quæ post pubertatem administrantur; si posterior actus priori cohæreat, neque diuisus propriam rationē habeat. Inde descendit quæstio, quæ vulgò circa filiumfa. tractata est, qui tutor testamento datus, post tutelam gestam emancipatus, in eodem officio [e] perseuerauit. Et secundum Sabini; & Cassij sententiam eueniet, vt de eo quidē. quod post emancipationem gestum est, in solidū conueniri possit: de præterito autem siue periculum non sit ademptum, siue ademptum sit, in id, quòd facere possit. [f] Quod si superioris [g] temporis nomine, patrem de peculio pupillus conuenire maluerit, annus ei vtilis, ex quo tutelæ [h] agi posse cœperit, computabitur, & ne capiatur [i] pater, inducta totius temporis [k] causa, tēpus, quo [2 †] filiusfam. [l] tutelam gessit, comprehendendum erit.

†† Per tempora &c. ff.

Inter tutores contumaciter non gerentes habet locum beneficium diuisionis, non autem cessionis. Bar.

Idem. [3 †]

LEX XXXIX.

SI plures tutelam non administrauerint, [m] & omnes soluēdo sint, vtrum, quia nullæ partes administrationis [n] inueniuntur, electioni locus erit? an vt eiusdem pecuniæ debitores, excipere debebunt periculi societatem? [o] Quod magis ratio suadet. [p] Si quidam ex his idonei non sint, q onerabuntur sine dubio cæteri: [r] nec iniquè; cum singulorum contumacia pupillo damnum in solidū dederit. Vnde quærendum est, an actiones pupillus ei, qui solus conuenitur, [s] in alterū, pro parte [t] scilicet, præstare debeat: Sed cum propria cuiusque contumacia puniatur; qua fronte [u] poterit hoc desiderari?

a *Velut*] benè dicit, velut, verè enim est vna causa, tutelæ, sed vt ex pluribus obligatur. Accur.

b *Obligari*] s. naturaliter tantum. nam ciuilis obligatio fortè tunc demum nascitur, cum & actio. i. demum finita tutela: vt inf. de tut. & ra. distr. l. si tut. §. fi. vel oritur ciuilis, & naturalis obligatio, sed inde non oritur actio, nisi demū finita tutela, sic supra, de pact. l. iurisgentium. §. primo & habetur C. de re. perm. l. ex placito. vel subaudi, obligari demū finita tutela. Az.

c *Connexam*] ergo de non connexis non tenetur. & sic facit ad princ. le. & adde qđ no. sup. de nego. gest. l. cum actum. & l. at qui natura. §. Scæuola.

d *Sic &*] ad connexum, non ad l. princ. Inducit simile, vt hic, & inf. de tut. & rat. distra. l. si tutor post. Accur.

e *In eod. officio*] nec enim desinit esse tutor, vt infra de tute. & ratio. distrahen. l. si filius. Accur.

f *Facere possit*] vt sup. quod cum eo. per totum. Azo.

g *Superioris*] nam no mine posterioris temporis patet non tenetur, vt infra de tut. & ra. distr. l. si filius tutelam. Accur.

h *Ex quo tutela*] s. demum, non ante: vt sup. quando ac. de pecu. est an. l. 1. §. annus. fic. C. de præscri. 30. vel 40. anno. l. cum nouissimi. §. illud.

i *Ne capiatur*] i. ne decipiatur.

k *Tetus temporis*] idest si non teneretur de peculio, etiam pro tempore post emancipationem. Accursius.

l *Filiusfa.*] s. demum: vt infra de tut. & ra. distr. l. si filius. Item contra. sup. de neg. gest. l. Pomponius. in fi. Solu. vt ibi. Item facit. sup. pro soc. l. si id quod. §. fi. & sup. de tut. l. si filius. C. ubi. tut. l. tutor post.

ADDITIO. Ad l. Pomponius, respondē secundū Bar. hic, q in gestione, quæ fit ex voluntate, habet locum hæc distinctio. s. aut variatur conditio gerentis: aut eius, cuius negocia gerentur, per rōnem ibi possiam. sed in eo, qui gerit ex necessitate, dicta distinctio nō habet locum. sed in cuiuscunque persona variatur cōditio, variatur obligatio: vt hic cessat. n. ratio istius distinctionis, secundum eundem Bar. hic.

Si plures] CASVS. Cuidam pupillo dati fuerunt plures tutores, & nullus eorū administrauit. certe quilibet eorum debet teneri pro parte: & si aliqui ex eis non possunt soluere partem sibi contingentem, alij in hoc tenentur. vnde potest esse, quod nullus eorum possit soluere partē sibi contingentem præter vnum: & ille fuit conuentus pro sua parte, etiam aliorum. nunquid poterit desiderare, vt sibi contra alios cedatur actio per pupillum? & dicitur, quod non: quia quilibet tenetur pro sua contumacia. Viuianus.

m *Non administrauerint*] idest non gesserint.

n *Administrationis*] nec enim erat diuisa administratio. vel erat, sed à tutoribus tantum: alias quilibet pro sua parte administrationis tenetur: vt C. de di. tu. l. 2. §. 2. immo secūdum Azo. nullo modo erat diuisa: nec administrauerunt: vnde omnes tenentur in solidum: nec est primo vnus pro altero cōueniendus: vt C. si tutor non ges. l. fi. & infr. eod. l. tutores. §. in eum.

o *Societatem*] vt fiat diuisio, quod verum est. item vt fiat cessio: quod non erit vt subijcit hac l.

p *Ratio suadet*] vt sit faciēda diuisio: actionis pro portionib. interes, secundum Hex exemplo eorum, qui debent in iudiciō pecuniam ex fideiussoria causa: idem hodie si deberent principaliter: vt in Auth. de duo. reis. in princip. colla. 7. sed Azo. dixit, dolosis. & contumaciter cessantib. vt hic erat, non dari beneficium diuisionis: nam qua ratione dolosis non conceditur actio in solidum, nec pro parte: quia proprij maleficij pœnam subeunt: vt hic subijcit, & infr. de tut. & ra. dist. l. 1. §. planè, eadem ratio facit, vt nec diuidatur actio. Sed hæc litera contra eū est sequendo Cassium: sed cum excusas. & dicas, quòd in hoc sit societas, vt vnus ante alium non possit eligi; sed simul in solidum tamen, vt euidenter hic videtur dicere. & infra. eod. l. tutores. §. in eum. & C. si tu. non ge. l. fina. prima placet. Accursius.

q *Idonei non sint*] tempore litis contest. immo tempore depositi officij: vt C. de probat. l. ex persona. & infra de di. tu. l. 1. & infra eodem l. Aemilius. Azo.

r *Cæteri*] ēt aniequā conueniantur magistratus hoc casu secundū Azo. sed H. primo dicit veniri hoc casu ad magistratū in portionē deficientē. arg. ff. de tu. & ra. dist. l. 3. planè.

s *Conuentus*] alio non soluendo existente.

t *Pro parte*] non ergo in solidum licet extraneo fieret. C. de dolo. l. 1. & est hic arg. vt vni correo aduersus correum non fit cedēda actio in solidum, sed pro parte. vt arg. inf. de pecu. l. quæsitum. §. sed si pro parte. & inf. de tu. & ratio. dist. l. cum pupillus. Sed posset distingui, aut renunciauerit beneficio diuisionis, & tunc etiam in solidum debet conueniri, & in solidum debeat cedi: alioquin cum poterat petere diuisionem, sibi imputet, quia non nisi pro parte fieret cessio. sed si est renunciatum videtur melior conditio prioris soluentis. Sed resp. sic, quia fortè agendo succumberet. ar. sup. de pecu. l. quod debetur. similis quæstio ff. de noxa. l. si quis à multis. Accur.

u *Non fiet*] non. n. debet cōsequi actionē ex improbitate sua. vt ff. de fur. l. ita q; nisi in casu. vt ff. de fur. l. qui vas. §. fi. ego. & nā hic nō potest hic desiderari pp suū dolum. aliud quando

quando propter culpam communem, vbi cedit. vel non cessa datur vtilis: vt inf. de tut. & rat. distra. l. si ex duob. & l. 1. §. nunc tractemus.

Vtrum, qui] CASVS. Finita tutela tutores credentes non esse finitam tutelam, nihilominus administrauerunt & nomina pup. interim facta sunt non idonea: cum tpe finitæ tutelæ essent idonea. certè nõ erũt periculo dictorum tutorum. Secundo dicit. Pater dedit curatorẽ in testamẽto filio impuberi. & sic non valuit datio. & non debet administrare, nisi confirmatus. Prætor postea hoc videns, alios tutores in loco eius dedit dicto pupillo: certè ammodo periculo gestetis non videtur dictus curator teneri. & ideo, qđ incontinenti, ex quo scit se de iure nõ datum, debet deserere administrationẽ, & alium dari petere. si autẽ deserat, & aliũ non petierit, tenetur, si aliquæ res propter hoc perierint. secus autem est in negotiorum gestore, qui nõ tenetur alium petere, cum satis est si seruiat amico suo in vna specie.

1† Lib. 5. Respõsio.

2† Per errorẽ officij durantis. P. F.

Ei, qui non põt agere nõ imputatur periculũ, si nõa debitorũ sunt effecta deteriora. B. Idem. 1†

LEX XL.

TVtores, qui post finem tutelæ 2† per errorem in officio durantes, rerum administrationem a retinuerunt: nominum paternorum periculum, quæ post pubertatem adolescentis idonea fuerunt, præstare cogendi non erũt, b cum actionem inferre c non potuerint.

Tutor, inutiliter datus gerens, postquã alius fuerit datus, legitimẽ nõ tenetur. Bar.

¶ *Haec instituta*] Dic vt infra. per Accur. inf. isto §.

¶ *Aduersus*] Tutori mutuani sua contemplatione, & ab eo stipulatus fui. & ipse in vtilitatem pupilli sui illam pecuniã conuertit. certè nihilominus eum potero conuenire.

¶ *Curatores*] Adulti cuiusdã curatores taliter inter se conuenerunt, quod si vnus ex persona alterius damnum patiatur, alter ei refundat. & in hoc pignora inuicem dederunt. adulto postea facto maiore xxv. ann. omnes ipsi curatores soluendo sunt: certè cautio annihilatur.

¶ *Tutor*] Titius datus fuit tutor Sẽpronio: & volẽs se excusare à tutela, nõ fuit excusatio eius admissa. vnde ipse appellauit. & pẽdẽ. appellatione decessit. & hæres eius prosecutus fuit appel. & succubuit. certè ois. qđ amissa sunt de bonis pupilli: à tpe quo tutor seruit se datũ tutorẽ, sũt ad periculũ illius hæredis tutoris. & est rõ: quia nõ vi. &c. vt dicit litera.

¶ *Rerum*] Quidam pup. habens bona in prouincia. & in Italia, habuit vnum tutorem pro prouincialib. & ille tutor prouincialis venit Romã. & ita in Italiam causa prosequendi causam quandam appellationis pupillarem. certè antequã reuertatur in prouinciã, debet facere ita, qđ pupillus habeat tutorem pro Italicis bonis: & si non faciat, erit eius periculum. & si ipse pecuniam redactam ex rebus Italicis portet in prouinciam, tutor postea pro Italicis bonis datus de illa pecu. administranda non tenetur. & hoc facit cum seq. §.

¶ *Curatores*] Tutores, vel curatores inutiliter dati, antequam confirmentur, administrare cœperunt. certè bene tenẽtur de periculo. & si vnus non est soluendo, alter pro eo tenetur.

¶ *Tutoribus*] Finita tutela pubertate omnes tutores soluendo sunt, postea omnes decesserunt. certè sicut vnus eorũ non poterat pro altero cõueniri, ita nec vnius tutoris hæres pro alterius hærede conuenietur.

¶ *In eum*] Pluribus datis tutoribus, vnus administrare noluit. certè finita tutela in subsidium tenetur pro rebus, quas alij administrauerunt, sed si communi negligentia aliquid periit, omnes tenentur principaliter.

¶ *Tutores*] Quamuis tutores post finitam tutelam teneantur complere litem inceptam, tamen si *vincam*, non tenentur facere mandati sententiam executioni.

¶ *Adeo*] Si tutor culpã in administratione committat, adultus postea factus pup. eius culpam bene potest ei remittere. & habet effectum remissio, si adultus in integ. restitui non potest, veluti quia habuit curatorem. & cum eius authoritate remisit. & in remissione decepius non fuit.

¶ *Darisalo*] Vide casum istius. §. per glo. in fin.

¶ *Adolescens*] Cuidam pupillo fuerunt tutores dati: & quia non erant sufficientes administrationi, fuerunt eis adiuncti curatores: qui curatores de administratione se non intromiserunt: dictus pupillus fuit factus adultus, & conuenit tutores. & ab eis non potuit exigere totum damnum suum: nunquid põt redire ad curatores prædictos? & dī quod sic. * De intel. huius text. vide Iac. de Nig. in l. 1. §. Si quis ita dever. obl. n. 77.

¶ *Tutor*] Duo fuerunt tutores cuidam pupillo. vnus decessit relicto hærede, qui poterat bene pupillo satisfacere: tutor viuens dictum hæredem non conuenit: & sic factus est non soluendo. certè ad periculum tutoris est hoc, sicut & illius tutoris periculum est, qui cum videret contutorem malè se habere, non fecit eum suspectum.

¶ *Tutela*] Duo fratres erant instituti hæredes à patre communi, & eis datus tutor vnus dictorum fratrum habebat. x. anno. & alter sex. tẽpore procedente ille, qui habebat. x. ann. factus est maior quatuordecim. & sic finita est sua tutela. ille, cuius finita est tutela, bene potest agere actionibus tutelæ contra dictum tutorem, quamuis frater eius remaneat in dicti tutoris tutela.

¶ *Quod de peculio*] Tutor cuiusdã pup. seruo pupilli administrationem tutelæ certo tpe credidit, & seruus male administrauit, vnde tutor tenetur pupillo ad damnũ, qđ datũ est ei per seruũ: vt ff. eo. l. sine hærede. & item rãdit. feminut. hic pupillus factus adultus manumisit dictũ seruum. & ei peculiũ donauit. nõ agit dictus adultus cõtra tutorẽ quondam pro eo, qđ male administrauit dictus seruus. dicit tutor: tu petis à me decẽ nomine dictæ malæ administrationis seruii tui, cum manumisisti eum cum bene hẽbat in peculio decẽ. & illa noluisti tibi remanere. ideo, quia donasti ei peculium. dõ ergo me liberare per acceptilationẽ ab eo, qđ petis. certè optime dicit tutor quondã: multo ergo magis dẽt eũ liberare, si retinuit adultus peculiũ serui cum eum manumisit.

¶ *Si quis*] Quidam habens filium impuberem, & duos seruos, quorum vnus erat institutus hæres à patre communi, & eis datus tutor vnus dictorum fratrum habebat. x. annos. & alter sex. tẽpore procedente ille, qui habebat. x. ann. factus est maior quatuordecim. & sic finita est sua tutela. ille, cuius finita est tutela, bene potest agere actionibus tutelæ contra dictum tutorem, quamuis frater eius remaneat in dicti tutoris tutela.

¶ *Quod de peculio*] Tutor cuiusdã pup. seruo pupilli administrationem tutelæ certo tpe credidit, & seruus male administrauit, vnde tutor tenetur pupillo ad damnũ, qđ datũ est ei per seruũ: vt ff. eo. l. sine hærede. & item rãdit. feminut. hic pupillus factus adultus manumisit dictũ seruum. & ei peculiũ donauit. nõ agit dictus adultus cõtra tutorẽ quondam pro eo, qđ male administrauit dictus seruus. dicit tutor: tu petis à me decẽ nomine dictæ malæ administrationis seruii tui, cum manumisisti eum cum bene hẽbat in peculio decẽ. & illa noluisti tibi remanere. ideo, quia donasti ei peculium. dõ ergo me liberare per acceptilationẽ ab eo, qđ petis. certè optime dicit tutor quondã: multo ergo magis dẽt eũ liberare, si retinuit adultus peculiũ serui cum eum manumisit.

a *Administrationem*] non connexam: nam in connexa tenetur perseuerare vsque ad transactionem tutelæ. in non connexa non. & connexa venit in actio. tutelæ. non connexa, si perseueret, in actione nego. gest. vt infra de tut. & ratio distr. l. ii tutor post. & C. de peti. tut. l. fi. & arb. tu. l. tutor post. Accursius.

b *Non erunt*] pẽ depositi officij. ergo inspicitur si sint idonea nomina, vt hic quia exactio eorum non erat connexa prioribus. & sic in collega. vt C. de prob. l. ex persona. & inf. eo. l. Aemilius in seruo iussu reddere rationẽ tempore contractæ mutui. arg. contra. ff. de cond. & demon. l. antepen.

c *Inferre*] nemo. n. potest sine actione experiri: vt sup. eo. l. quoties. §. item si temporali. non ergo ei istis imputandum, nisi essent coniunctæ personæ vt ff. de nego. gest. l. si autem. d *Datus*] immo curator debuit confirmari: vt Insti. de cura. §. 1. sed forte non debuit: vt sup. de testa. tu. l. pater. in fi. & de confir. tu. l. vtilitatem. & hîc in confirmando.

e *Illi*] scilicet curatori.

f *Non iure*] quod dic. vt sup. de confirma. tu. l. 2.

g *Vel culpa*] si alius gesturus erat omnia, vel si non certiorauit necessarios pupilli: vt inf. de eo. qui pro tut. l. 1. §. fi.

h *Non idem*] & verè non idem: quia nec omnia in eodem statu perstitur. & quia sup. accessit quasi omnia gesturus. & peterrorem. hîc quasi vnum. & ex certa scientia. Si autem hîc quasi omnia gesturus accedat. vel quasi vnum, sed tamen alius erat omnia gesturus, tenetur de omnibus vt ff. de neg. gest. l. si pupillus. §. fi. & l. sed cum aliquis. Accur.

i *Gesserit*] & perficit. & alia deseruit. & facit C. de nego. gest. l. unico. & sup. de pact. l. qui propric. §. 3. & ff. prox. §.

Mortis

Casum ponit.

a *Haberet*] pupillus habebat quatuor tutores, inter quos erat administratio diuisa per iudicem, vel testatorem, vt duo in prouincia, & duo in Italia administrarent. contigit q̃ quidam Italicus homo instituit hæredem quendam prouincialem, & rogauit eum de restituenda hæreditate dicto pupillo. tutores prouinciales debent cogere institutum adire, & restituere verbo, vt ita Italici postea administrent, quod non fecerunt, & institutus interim decessit sine hærede, & extinctum est fideicommissum, certè huius culpæ nomine tenentur tutores prouinciæ Accur.

b *Non habuit*] si enim habuisset à substituto esset præstandum fideicommissum, vt C. ad Treb. l. non iudicem. relicta enim ab instituto vsir repetita à substituto, vt ff. de leg. 1. l. licet, & de leg. 2. le. cum pater. §. ab instituto. Arg. contra infra de leg. 3. l. 1. §. fi.

c *Decessit*] & sic euanuit fideicom. vt sup. de testa. tu. l. si nemo, & inf. ad Treb. leg. ille à quo. l. 1. sed si adijsset, & ante restitutionem decessisset, aliquo hærede relicto, non euanuisset, sed eius hæres cogeretur restituere, vt infra ad Treb. lege. si eius. §. si quis autem. at nullo relicto ipso iure transeant actiones, vt C. ad Treb. lege. sanc. mus. §. fin. si autè hæres instituit hæredem sed non vult, s. hæres hæredis adire, an possit cogi adire? Resp. vt no. C. de fideic. l. eã quam.

d *Deferemur*] nam debuerunt cogere adire, & restituere verbo, vt infra ad Treb. l. restituta, vel saltem adire, vt non deficeret fideicommissum, vt dictum est. Accur.

e *Restituere*] i. petito restitui eãm, &c. i. de iure potuit peti in prouincia, vt cogatur adire, & restituere verbo, cum erat prouincialis hæres, qui cogebatur: aliàs non licet sit arg. cõtra ff. ad Treb. l. si lega. in prin. sed ibi Romæ cogebatur legatus, vbi est cõis patria, & forũ, vt ff. ad municip. l. Roma. Item sm̃ hoc non est contra, sup. e. l. vel in partes, & inf. e. l. Titium. §. tutores. Et no. quod hic fit restitutio pupillo tutore authore, vel et soli tutori, cum pupillus est infans, vel absens, vt C. ad Trebel. l. sancimus, in prin. & inf. ad Treb. l restituta. §. fi. & l. seq. & l. sed nec. & facit ad §. C. mand. l. si maritus. & de peri. tut. l. 2. Accur.

f *Rerum autem*] diuisa ergo erat administratio.

g *Ad eos*] tutores.

h *Abstinuit*] sic accidit de facto, vel ideo dicit, quia non vult pupillum teneri, aliàs tenetur quando est versa in rem suam, vt inf. eleit. vel qui. l. quia. secundum. Azo.

i *Contraxit*] non cum patre pupilli. Arg. cõtra ff. e. l. 2. & die cum tutore, noie, & contemplatione tutoris mi, & sic solus tutor tenetur, vt C. si cer. pet. l. eum qui. & C. si tuto. vel cur. l. pen. sed & ipse pupillus cõueniri potest cum ratum haberi vel pecunia est in rẽ eius versa, vt C. quod cũ eo. l. ei qui. in fin. si aũt nomine, & contẽplatione pupilli mi, solus ipse tenetur, vt su. de reg. gest. si pupilli. §. 1. si contemplatione vtriusque, vterque tenetur, vt ibi no. & facit C. quando ex fac. tut. l. 2

k *Mutui periculi*] vt si vnus ex persona alterius damnum patiatur, alter ei restituat, vel refundat. Hug.

l *Secundo*] quia iam alter pro altero conueniri non potest, vt C. de di. tu. le. 1. & de prob. l. 3. & C. in qui. casi. tu. ha. l. fi.

m *Creationem*, i. sententiam reprobãtem eius excusationem, vt C. de excusat. tut. leg. quanquam. non ab ipsa creatione, vt infra, qñ app. sit l. 1. §. sicut aliud in aliis muneribus. vbi ab ipsa creatione appellat, vt C. de appel. l. hi qui. Accur. ¶ aliàs.

n *Præteriti temporis*] non futuri, quia finita est tutela eius morte: nisi in connexa administratione, vt su. eo. l. à tutoribus. §. 1. & in fi. hæredi. tut. l. 1.

o *Mandatum*] finitum. & facit sup. de ritu nupt. l. si quis. §. quid ergo. & sup. eod. l. tut. vel cur. & inf. de appel. l. Imperator. §. si magistratus. & §. si tu. vel cur. ap. l. 1. & 2. Accur.

p *In vrbe*] Romana p excellentiã, vt Inst. de iu. natu. §. sed ius.

q *Curatores*] non ergo dicit tutores, quia tutorẽ habenti nõ. &c. vt su. de testa. tu. l. idẽ fiet, sed certè, & tutores dari possunt, vt C. in qui. casi. tu. ha. l. propter, & facit supra eod. leg. qui se. & inf. de eo. qui pro tu. l. 1. §. fi. & sup. eod. l. ita autem. §. si tutor. Accur. 3† Refectã. P. F.

r *Remanere debent*] f. illi prouinciales tutores. Accur.

s *Consentiet*] i. admittet conuentionem, quam super ea culpa faciet minor.

t *Venditionibus*] rerum Italicarum, vt aliqua fit dubitatio.

u *Confectam*] i. redactam.

x *Et in Calendarium*] i. in librum, in quo scripta sunt nomina prouinc. Accur.

y *Consuluit*] quod potuit, quia loco domini habetur, & generalis erat tutor licet alius fuerat adiunctus. Accur.

z *Roma substituto*] ad bona Italica, quod fieri potest, vt inf. de excus. tut. l. propter. §. fi. & su. eo. l. quotics. f. consulat.

Quæ debet fieri pe. Inst. Rat. in leg. 2. in pr. 4. col. sup. solu. to ma & q dẽt in ea intervenire, vide Anto. Cost. fi. qui. finis ī ver. tutor dicit in instrumento. De quo vide q dixi in spec. ad l. 1. ī ver. potest. fa. fac. lit.

Ea, quæ sunt agenda cum persona, pertinent ad tutorẽ eius regionis, vnde est persona, & ea, quæ sunt agenda in rebus, pertinent ad tutorem eius regionis, vbi sunt res. B.

¶ Hæres [a] institutus, qui non habuit [b] substitutum, prius q̃ hæreditatem adiret, quam impuberi restituere debuit, vita decessit, [c] cũ hæreditas in Italia esset, scriptus autè hæres ī prouincia vita decessisset, tutores prouincialiũ rerum culpæ noĩe condẽnandos existimaui, si cãm testamenti non ignorantes, vtilitatem impuberis deseruerunt. [d] nã hæreditatis in prouincia fideicommisso restituto, [e] cãm quidẽ iuris expediri potuisse, rerũ f aũt administrationem adeos § recidere debuisse, qui tutelam in Italia susceperisent.

Qui contra vt cũ tutore, tanquã cum priuata persona, potest conueniri, licet pecunia ad pupillum peruenerit Bar.

¶ Aduersus tutorem, qui pupillũ hæreditate patris abstinuit, [h] actionem denegari nõ oportet creditori, qui cum ipso tutore contraxit, [i] quamuis tutor pecuniam in rem im puberis verterit.

Sublata causa cautionis interponenda, tollitur effectus cautionis interpositæ. Bar.

¶ Curatores adolescentis, mutui periculi [k] gratia, cautionẽ [*] inuicẽ sibi præbuerũt, & in eam rem pignora dederunt. Cum officio deposito, soluendo [l] fuissent, irritam cautionem esse factam, & pignoris vinculum solutũ, apparuit.

Periculũ temporis currentis, pẽdente appellatione frustratorie interposita, ad periculũ tutoris pertinet. Bar.

¶ Tutor datus aduersus ipsã creationem [m] prouocauit, hæres eius postea victus, præteriti temporis [n] periculum præstabit, quia non videtur leuis culpa, contra iuris authoritatem mandatum [o] tutelæ officium derectare.

Tutor vnius prouinciæ rectè petit curatorem constitutus ad causam, quæ in alia prouincia agitur. Bar.

¶ Rerum prouincialium tutores, in vrbe [p] causas [1]† appellationis impuberũ agentes, reeũ Italicarũ curatores, [q] vt impuberibus cõstituãtur, ad officiũ suum reuocare debent [r] alioquin, si prius ī prouinciã redierint, dolum aut culpam eorum in ea quoque parte rectè iudex conueniet. [s]

Tutor datus certæ regioni administrat ea, quæ tempore administrationis erant eiusdem regionis. Bar.

¶ Patruus testõ fratris filio tutor datus, cum in Italia domicilium haberet, tam Italicarum rerum, quam prouincialium administrationẽ susceperit, atq. ita pecuniam ex venditionibus [t] Romæ [2]† confectam, [u] in prouinciam traiecit, & in calendarium [x] pupilli conuertit: [y] tutor in locũ eius Romæ substitutus, [z] Inu-

a *Inutiliter*] quia in teſtamento non iure facto: vel non vt l. præcipitur. vel dicas à matre, vt ſup. de confir. tu. l. 1. & 2. vel à filio emancipato, vt Inſtit. de tu. §. fi. vel codicillis teſt. non confirmatis, vt ſup. de teſt. tu. l. 3. Accur.

b *Vice mutua*] & in ſolidum, vt ſic etiã altero non ſoluente, alter teneatur in totum Accur.

c *Sponte*] q. d. quia in ſolidum, vt curatores obligare ſe volunt.

d *Iuris adminiculũ.*] id eſt, nulla facta diuiſione adminiſtrationis per teſtatorẽ, vel iudicẽ, quia tunc pro partibus, vt C. de diu. tu. l. 2. §. 1. vel dic ad miniculũ iuris. i. cum de iure dari nõ eſſent, & ſic non tenebantur gerere. Accur.

e *Intulerint*] aliàs inierint adminiſtrare cœperint, aliàs intulerint ſi. inſpexerint. aliàs inuenerit, aliàs interuenerint.

f *Et qui*] i. vnus de prædictis datis inutiliter, debuit petere cõfirmari, & ſuper hoc implorare officium Prætoris. ſic & ſup. de confir. tut. l. naturali.

g *Functis*] aliquo tempore, & eſt poſt depoſitum officium.

h *Periculum*] ſ. quod vnus pro altero conueniatur, ad hæredes eorum non redundat, quia nec ad ipſos tutores ſi viuerent, redundaret, ſi fuiſſent ſoluẽdo tempore depoſiti officij: licet forte modo cum decederent vnus eorum non ſit ſoluẽdo, vt C. de diuin. tu. l. 1. Et ſecundo hoc ꝙ ſubijcit, quod non &c. ſ. qd hæres vnius non teneatur pro hærede alterius, non habet locum, qñ deceſſerunt durante tutela, quia tunc hæres vnius conuenitur pro hærede alterius, ſicut contra ſup. eo. l. a tutoribus. §. hæredib. quia, & ad eos cũ deceſſerunt, totum ſpectabat periculum. Vel aliter bene dico hæredem vnius pro hærede alterius non teneri, ꝙ. i. quia hoc periculum non habuit locum, i. non cœpit imminere durãte officio & ſic in fi. depoſiti officij non erat, ſed benè erat ſoluendo, vt C. de diuin. l. 1. quod ſatis in idem recidit. Vel dic ſecundo non redundat periculum. ſ. vt hæres vnius tutoris teneatur ex ſua perſona, ſi non exegerit hæredem alterius tutoris: quia finita eſt tutela, vt infra eo. l. cum poſt in prin. & quod dicit quod non &c. i. quod periculum non cepit durante tutela. An aũt vnus contutor ab altero debeat exigere? Reſpon. non vt ſu. e. l. cum plures in prin. niſi fiat non ſoluendo, quo caſu remouetur, & poſtea conueniri debet ſecundum Azo. Item teneatur tutor, ſecundum Azo. ſi non exigat hæredem contutoris, vt infra eod. l. §. tutor.

i *Nolunt*] contumacia, vel malitia, ſecus ſi errore, vt infra de excuſ. tut. l. qui teſtamentum.

K *Aequaliter*] niſi ꝙ ex cõi negligentia periit, fuerit exappenditis eorum, quæ geſta ſunt, vt infra eo. l. tres tutores. §. item in eo. & facit ad hoc inf. rem pup. fal. fo. l. non quaſi. §. & C. ſi tutor non geſſ. l. 2. & C. arbi. tu. l. cum interdictæ.

l *Perfecerunt*] ante quã redderent rationes, vt ſ. de app. l. tutor. facit in eo. tit. l. negotiorum. §. 1. & C. vt cau. poſſ. pub. l. 2. & C. arbi. tu. l. tutor poſt. & ſu. eo. l. ita autem. §. ſi tutor.

m *Iudicatum*] i. actione in factum agere non potuerunt: nam non eſt connexa ſicut cauſa appel. nam nec procurator qui obtinet, agit iudicati, vt ſu. de procu. l. ſi procurator.

n *Non iuuatur*] quia maior, & ſubaudi maxime: nã & minor curatorem non habens, vel habens eo authore poteſt tranſigere, licet læſus reſtituatur, vt C. ſi aduer. tranſ. l. 1. & 2. Secus ſi ſine eo, quia ipſo iure non valet, vt C. de in inte. reſti. mi. l. ſi curatorem. Et ad caſum ſubaudium, per verbum maximè conuenit, quod dicit net donatum, &c. qa minor non poſſet tranſigere ſio donandi, ſicut, nec eius curator, vt C. de pac. lege. paſtum curatoris. & ſu. eo. d. leg. tutor ad. niſi fiat bona fide, ſciens nihil ſibi deberi, vel nõ hẽat probationes, vt C. de tranſ. le. Præſes. & ſu. de iureiu. le. iuſiurandũ. & l. tutor. Vel die non ſub. maxime. & ſic in maiore tñ dicat. Item quod dicit conuentionem nõ gratuita, ſed aliquo dato, &c. vt habetur. C. de tranſact. le. tranſactio.

ADDITIO. Pro intellectu iſtius glo. die, ꝙ maior factus poteſt liberare tutores, vel curatores ſine dubio, vt hic, exiſtens minor non poſſet liberare ex cã donationis, ſed tñ tranſactionis, ſic, ſi fieret bona fide, vt d. l. præſes. & l. tutor. alias ſecus, qa poteſt reſtitui per titulũ C. ſi aduer. tranſa. hodie verò valeret iſta remiſſio cũ iuramento, vt no. ff. de cõtra. iud. tu. l. 3. §. cõtrarium. ſñ Bar. hic.

o *Nec donatũ*] quia tunc nõ valeret in minore. Vel die in maiore non donatũ, quia aliquo dato, &c. vt dixi. & ſic non eſt donatio, vt ff. de don. l. 2. in princ. Acc.

p *Tranſactum*] aliquo dato, vel promiſſo, vel accepto alias proprie non poſſet dicit tranſactio, vt C. de tranſact.

q *Negligentia tutorum*] i. cum negligentibus tutoribus.

r *Periculo nominum*] Paterfamilias fecit nomina ſub maioribus vſuris, quam frequentarentur in regione, legitimæ tamen erant: quo defuncto, pupilla hæredes tutor datus neglexit exigere, & facti ſunt debitores non ſoluendo; nunc pupilla finita tutela agit contra tutorem, ꝙ põt, vt C. eo. l. debitoribus. debet ergo ipſa cedere actiones inanes tutori, & eius periculo. Et ſñ hoc dic pater. ſ. pupillæ. & verbum, adſcripta, eſt vna dictio. ſed vſuras iam exactas retinet ipſa pupilla. Vel ſecundo Titius pater Sempronij mutuauit nomine cuiuſdam pupillæ, cuius tutor erat, pecuniam pupillæ, & fit directæ actiones pupillæ quæſitæ ſunt, vt ſup. ſi cert. pet. l. certi condictio. §. ſi nummos. & ſecundùm hoc, adſcripta pupilla, ſunt caſus abſoluti, licet hic quidam ſcripſerunt, quod adſcripta ſint duæ partes, ſed quod eſſet ſuppoſitum verbi cogitur, cum ergo pupilla nolit habere rata, vt pote, nõ idoneę perſonæ mutuata eſſet tutori, vel hæredi actiones inanes, vt C. ſi cert. pet. l. ſi abſentis. & recipiet ſolutionem ab eo, vt C. arb. tu. l. 2. Et quod dicit vſuris dicit: dic quod retinet pupilla quaſi ex ſua re, vel dic retinet tutor, vel etiã hæres, quia in totum debet pupilla approbare, vel reprobare, vt ſu. eod. l. cum quæritur. Accur.

s *Calendarij*] dic hic, vt inf. de leg. 3. l. qui filium in fin. Acc.

Non

1 Hic ſterpurgitur. Negligentię tutorũ periculo. &c. P. F.

2 Adſcripto pupilla. &c. P. F.

a *Non transtulerunt*]i.nõ fecerũt sibi reddi rõnẽ.& reliqua.
b *Retinet*] nõ tñ agit nũc cura persecutãte. vt ſ.eo.l.actis.
c *Consumptum*] alias consumptum.alias consultum.& facit C. de suspec.tu.l.2.
d *Vt*] ideſt sicut. & facit C.de dini. tu.l.1.& 2.& facit ſ. eo.l. Aemilius.
e *Idem*] ſ.tutor.nam potest vnius tutela finiri.& alterius durare.vt quia alter adoleuit. vel legitimæ ætatis est factus. vnde hoc casu differt testamentarius à datiuo. vt ſ.de tu.& ra.distr. l.si tutor.§.1. & facit ſ.sol. mat.l.nuptura. Sed arg. ? ſ. de Car. edict.l.§. ibidem.
f *Capit*] adolescens. ad quod debuit habere ætatem. an. licèt hodie sufficiat man?, vt Insti.qui ma.nõ poſſ. §.eadẽ.& C.qui ma. non poſſ. l. si minor. & auth. ibi posita. Alias dic ét ante 20. ann. sed fuit vna de causis ibi positis. Et ſñi hoc dic. cœpit adolescens. vel cœpit manumissus. & dices eum manumissum.si sit procurator. vt eo.§. Insti. qui ma. non poſſ. Accur.
g *Retinere potuit*]sed maluit ei donare. Azo Sed nõ ne malè fecit curator.q̃ permisit manumittere. & ei peculiũ cõcedere. vt C.si adu. libe. l. quos terrabi? Rñ.ibi fuit curator manumissus. Vel expone. ibi culpa. vel fraude i.fraudulẽta culpa.vt sic ſcuis ñ veniat hoc casu. vt hic. sed lata fieri ibi. & ſ.e.l.tutor qui.§.cõpetit. Vel erat maior 25. ann. q̃ dicit cœpit administrare. vt ſ.ẽ mi.l. 1.i fi. & q̃ dicit adolescẽs ſ.quõdam. Ac.
h *Reddenda*] à curatore.
i *Accepto feretur*] iuuenc.i.iuuenis accepto feret curatoribus ne teneant̃ vel de seruo. vel de peculio. q̃ peruenit ad iuuenẽ. Azo.& facit. ſ.e.l. si sine hærede. Idem respondit.
I *Impubere*] CASVS. Quidam miles filio suo impuberi dedit curatorem in testamento. quæ datio non valuit. & non fuit confirmatus à Prætore dictus curator. & nihil administrauit. certè non adstringitur periculo administrationis & redditur ratio in litera. Viu.
k *Centurio*] ſ. pater.
l *Dedit*] de facto. de iure.n.non tenet. quia impuberi. vt ſ. de confir. tu.l. si filio secundum vnam lectionem quia in testamento. vt Insti. de cura. §.1.
m *Non secuto*] de cõfirmatione.i. si nõ fuerit secutũ Azo
n *Non adstringetur*] vt C. de confir. tu.l.1. & 2. qui da. tu.. poſ.l. neque. secus si administraret. vt ſ.l. proxi. §.1. & 2.& §.curatores. testamento.
o *Nam priuilegium*] quod est vt possint testari vt voluerint. vt C. de test. mili. l. milites. Accur.
p *Ad eam*] ſ. curatoris dati si corrigeretur. & est ad hoc C. de emanci. lib. l. nec auus. & ſ. ne quid in loco pub. l. 2. & si quis à Principe. & ſ. ad Tertel. l. si cum ab hærede.
q *Imperitiæ*]ſ. iuris. ſ. si non fuerit solẽnitatẽ iuris.nõ peritia propriè iuris dicit. Insti. de iu. nat. cir. gen. ibi. videmus.
r *Patria potestatis*] vt cui possit paganus dare tutorẽ in testamẽto. possit & miles. cui nõ potest paganus dare tutorem. vel curatorem. nec possit miles. vt ſ. de test. tu. l. 4. & 2. & facit C. fami. ercis. l. inter oẽs in fi. & facit ſ. de iur. & fac. ignor. l. pe. §. si quis ius ignorãs.

Per actionem propositam contra tutores non tollitur actio contra curatores, nisi quatenus est exactum. Bart.

¶ Adolescens, tutoribus conuentis, à quibus totum seruari non potuit, aduersus curatores, qui tutelam ad se negligentia non transtulerunt; a integrã rõnem retinet. b neque.n.tutelæ iudicio 1 † consumptum c videtur, q̃ alterius officij querelam habuit.

Tutori imputatur negligentia si hæredem contutoris non conuenit, sicut si contutorem suspectum facere neglexerit. Bart.

¶ Tutor, qui tutoris idoneũ hæredẽ cõuenire pupilli nomine noluit, damni vicarius substituitur, vt d is, qui non idoneum tutelæ tempore suspectum facere supersedit.

¶ Tutelæ iudicium ideo differri non oportet, q̃ fratris, & cohæredis impuberis idẽ e tutelam sustineat.

¶ Quod de peculio serui actoris, quẽ adolescens, postquam res suas administrare cœpit, f manumisit; retinuit, aut retinere potuit; g in ratione reddenda, h curatori per iudicem accepto feretur. i

Priuilegium cõcessum militibus circa testamẽta, intelligitur cõcessum circa eorum bona, nec vltra se extẽdit. B.

Idem. 2 †

LEX XLI.

IMpuberi filio centurio k curatorem dedit, l decreto Prætoris non secuto, m si nihil curator datus administret, periculo contumaciæ, vel negligentiæ non adstringetur. n nam priuilegium o militum p ad alia nam iniuriam porrigi non oportet. nec in alijs, circa supremam voluntatem, imperitiæ q venia datur, quam in bonis militum. Filij verò tutela iure patriæ potestatis, r non militiæ præmio mandatur.

Licet vni sit relicta liberatio reddendarum rationum: non prohibetur pupillus alĩ ex eius persona conuenire, si eum suspectum facere neglexerit. Bar.

Idem. 3 †

LEX LXII.

QVi plures tutores habuit: vnum, qui soluendo non fuit, rationem actus sui vetuit reddere. Qñ eius liberatio, q̃ ex tutela pcepit, aut dolo cõtraxit, nõ est relicta, s cõtutores, qui suspectũ facere neglexerunt, ex culpa recte conueniuntur. t Tutor enim legatarius ex culpa, q *Imperitiæ*]ſ. iuris. ſ. si non fuerit solẽnitatẽ iuris.nõ peritia propriè iuris dicit. Insti. de iu. nat. cir. gen. ibi. videmus.
r *Patria potestatis*] vt cui possit paganus dare tutorẽ in testamẽto. possit & miles. cui nõ potest paganus dare tutorem. vel curatorem. nec possit miles. vt ſ. de test. tu. l. 4. & 2. & facit C. fami. ercis. l. inter oẽs in fi. & facit ſ. de iur. & fac. ignor. l. pe. §. si quis ius ignorãs.

Qvi plures] CASVS. Pupillus habuit plures tutores. finita est tutela pubertate. & oẽs tutores sunt soluendo præter vnum. fecit testamentum pupillus quidam. & legauit libertatem rationis tutelæ illi tutori. qui non erat soluendo. nũc hæredes pupilli conuenũt contutores illius tutoris. cui erat libertatio relicta. nõ solum pro eorum administratione. sed ét pro mala administratione dolo facta per dictum tutorem. ex eo. q̃ ipsi eum non postulauerunt suspectũ. nunquid possunt conueniri? & videtur q̃ nõ. quia fuit liberatus dictus tutor. sed certè bene tenentur. quia cũ fuit liberatus. non vi liberatus. nisi de his. quæ culpa gessit. non aũt de ijs. q̃ dolo malo gessit. vel de ijs. quæ penes se retinet de tutela. Viuia.

1† Alias consuluũ.

2† Lib.6. Respon.

3† Lib.7° Respon.

* Adde an istud priuilegium habeant milites nostri tẽporis. vide gl. Bar. & Duc. in l. filiusfa. §. veterani sup. de ꝓcu. & in l. milites. C. eod.

s Non est relicta] vt ſ. eo. l. quidam decedens. & ſ. de lib. leg. l. Aurelio. ſ. 1. potest tamen remitti. vt si dicat testator. vt dñ ſ. de lib. leg. l. si quis rõnes. nec obst. prædictis. ſ. 3 pac. l. si vnus. §. illud. vt ibi no. Ac.
t *Tutor enim*] sed quomodo cum pupillus non possit cedere actiones aduersus contutorem. quia non potest conueniri ꝓp remissionẽ factam in testamẽto? vnde perinde est. ac si pupillus hæres remisisset. quia eadẽ est persona cũ defuncto vt in Auth. de iureiu. mo præ. in prin. collat. §. ergo nõ dẽt posse agere ? hunc tutorem. quia nõ remouit contutorẽ suũ suspectum: vt ſ. de sol. l. ſ. hicũ. §. pe. & ſ. e. l. si pupillus. Illud aũt constat. q̃ si vnus conueniatur pro altero. cedere dẽt ei actionem ꝓ cum. nisi conueniatur ex cõi dolo: vt ſ. eo. l. si plures. & ſ. de tu. & ra. distr. l. 2. §. nunc. & l. si ex duobus? Resp. benè possunt cedi. l. pro his reliquis. q̃ remãserunt penes ipsum. & si quid dolo fecit: & eis cessis benè põt agi. & fit in plus poterit cõueniri iste. qui non remouit suspectũ. quã possit ei fieri cessio ? tutorem. Vel hic pupillus nõ remisit. sed præterijt: vnde forte nõ poterit ei impuzari. Vel forte non ei isto casu facienda cessio: quia magis ex culpa sua cõuenitur. qui nõ remouit. q̃ ex persona eius. qui debuit remouere? Azo. vel dic. q̃ ist. qui cõuenitur. qa non remouit contutorẽ. non tenetur de eo. quod contutor malè gessit culpa. sed tñ de eo. q̃ malè gessit dolositẽ & de reliquis. ideo tñ ex culpa sua dicit conueniri hic. fuit. quia in culpa fuit. q̃ contutorem non remouit: & ideo ex culpa sua cõuenitur. & ex dolo alterius. sed nõ de culpa alterius.

a *Non tenetur*] quasi de dolo, & reliquis benè teneatur. Accursius.

Ex pluribus] CASVS. Cum quidam ex tutoribus officio depositò non essent soluendo, pupillus vnum ex his in solidum conuenit, & exegit, & ei cessit actionem contra alios contutores certè nõ habebit hic tutor, cui pupillus cessit actionem. idẽ priuilegiũ, quod haberet pupillus; si illas actiones ipse intentaret. Sed acitæ hypothecæ, quia personale est beneficium. Viu.

b *In solidum*] quia alij erant non soluẽdo, vel voluit opponere beneficium diuisionis, quod potuisset: vt ff. de tu. & ra. distr. l. prima. §. nunc tractemus.

c *Iudicatus*] i. condẽnatus. sicut sup. e. l. 2.

d *Procurator*] cessis sibi actionib aduersus condutores. nam cedi debent: vt ff. de tut. & ra. distr. l. 1. §. nunc tractemus.

e *Priuilegium pupilli*] quod est vt præferatur cæteris in personali: vt inf. de priuil. cred. l. dabimus. C. l. 1. Sed aliud est in beneficio in integrum restitutionis. vt ff. de mi. l. quod si minor.

f *Nec hæredi pupilli datur*] extraneo, sed suo sic: vt ff. sol. matrimo. l. maritum. & l. seq. & l. etiam. & C. qui. po. in pig. ha. l. a fiduis. §. exceptis. & ff. de re iudic. l. & si fideiussor. & l. sequen. Vel forte hic aliud erit: vt nec ad suum: argum. ff. de reg. iur. l. in oĩbus. & l. priuilegia. At electio quã pupillus hẽt, transit ad hæredes: vt ff. eo. l. à tutorib. §. hæredibus. Item beneficium restitutionis: vt ff. de in. integ. resti. l. non solum & facit ff. de leg. 2. l. cũ patronus. & ff. de fer. rust. prædi. l. pater filiæ. & de excep. l. exceptiones & de iud. l. sed & si. in prin.

Cum post mortem] CASVS. Tutor mutuauit pecun. pup. & viuente pupillo benè erant soluẽdo debitores. mortuus est postea pupil. & sic tutela est finita. postea debitores facti sunt non soluendo certè nihilominus nocet tutori:

q *Quædam eam*] Filiæ fratris mei curator eram: maritaui Titio. & promisi ei nomine doris 40. hoc modo: ego patruus & curator Titiæ adultæ promitto tibi Titio marito eius nomine doris pro ea 40. postea dictæ puellæ superuenerunt multi creditores, paterni, qui abstulerunt ei quasi quicquid habebat. ita q̃ non remansit in patrimonio suo quod valeret 40. petit à me maritus illa 40. quæro, nunquid teneor supplere de meo illud, quod deest patrimonio puellæ ad soluẽdã dictam dotẽ? & ex vna parte videtur, q̃ nõ. & ex alia vĩ, q̃ sic: sed tamen ita iudicatur, q̃ si ego promisi animo donandi, teneor soluere. & non repetam à muliere, sicut & si animo donandi cuilibet alij creditori mulieris promissem pro ea. si autem non promisi animo donandi teneor marito soluere, & possum à muliere repetere, siue constet matrimonium inter eam, & maritũ suum, siue non. Sed quid si mulier dixit mihi, q̃ non soluerem marito? habeo exceptionem cõtra maritum in eo, q̃ deest patrimonio mulieris ad 40. soluenda marito. ipsa autem mulier debet marito cauere, quod si effecta fuerit ita diues constituat. quod possit complere 40. quod ea complebit. Viuia.

g *Pupilli*] aliud si in vita: vt ff. eo. l. tutores. ff. adolescens. & C. arb. tu. l. a. & de admi tu. l. debitoribus. Accur.

h *Eximitur*] quia finita est tutela eius mente: vt Iusti. quib. mod. tu. fin. §. simili. & sufficit nomen debitoris esse idoneũ tempore finitæ tutelæ: vt sup. e. l. tutores §. qui in prin.

i *Quædam cum esset*] Si curator adultæ promittat dotẽ pro ea, sup vires pfimonij, si quidem scienter, vel animo donandi, vel dolo, tenetur: vt in illo vet. præterea; sicut si promisisset creditori puellæ similiter animo donandi. vt in verb. seq si causa negotij gerendi promisit vltrà, vt dic in verticu. mouet, & in illo. sed is. in prin. hẽt mulierem obligatam: vt si quidem iam soluerit ẽt minus dote, recipiat. vel si solum promisit. vt ei acceptum feratur. & hoc siue. consti. matri. siue eo dissoluto. vt ibi: hẽt mulierem obligatã, &c. & ibi vel certè, &c. vsque ad fi. q̃ si mulier, & c. ad similitudinem mulieris cõferentis dotem: deinceps planum est. Ac.

k *Emergente*] in bonis neptis. vt ff. bijcit & ita quæ de nouo emergunt. &c. vt ff. de interro. act. l. de ætate. §. ex causa. & casu isti nõ possunt præuideri: vt ff. de admi. re. ad citi. petti. l. 2. §. si eo. tẽpore. Acc.

l *Promissa sit*] & videtur, quod non quoniam, &c.

m *Vel donasse videatur*] quod videtur, vt ff. de reg. iur. l. cuius. C. de do. promis. l. fi. Accur.

n *Succurratur*] quod videtur, vt su. ad Velle. l. 2. §. verba. quæ ambo latis in idem recidunt. Accur.

o *Egressus*] quia promisit vltra, quam deberet, & sciens. vel melius quia obligauit se suo nomine animo donandi, cũ pupillæ nomine facere debuerit. & sic non tenetur finito officio. vt C. quan. ex fa. tut. l. 1. licèt in procuratore secus, vt ff. de procu. l. procurator. qui pro cuiusque. Accur.

p *Spopondisset*] animo donandi similiter

q *Gerendi*] credens rationem pupillæ sufficere, vt ff. dixi.

r *Promiserit*] ẽt si non soluit, quia id ei abesse vĩ &c. vt ff. de neg. gest. l. si quis mandato. & ff. man. l. si mãdato. §. itẽ.

s *Obligatam*] ad reddendũ si iã soluit, vel ad liberandum, si non soluit. & hoc siue matrimoniũ duret. siue solutũ est.

t *Habet dotem*] eo q̃ vir habet promissionem, arg. ff. de iure do. l. extraneus. Accur.

u *In collatione bonorum dicitur*] nam confert mulier dotem tanto minus accipiendo, quando soluta est, vel faciendo acceptum ferri, quando promissa est tantum; vt ff. de coll. do. l. 1. §. 1. & consequens. Accur.

x *Exacta sit*] à marito, i. quia maritus exegit à curatore. vel l. sin 1. quod hic adulta exegit dotem à marito suo.

y *Non quæratur*] l. nolit. & dic duobus modis. primo, q̃ petit ea

---

1 † Lib. 1. Definit.

* Qualitas facit præsumptionẽ, an qs sit admissus de iure. vel de grã Bal. in l. 2. C. de seruit. 25. q.

quæ testamento remissa est, non tenetur. [a]

Quæ non sunt transmissibilia ad hæredes, per cessionem non transeunt. Bar.

Idem. [1] †

LEX XLIII.

EX pluribus tutoribus in solidum, [b] vnum tutorẽ iudex condẽnauit. In rẽ suam iudicatus [c] procurator [d] datus priuilegiũ pupilli [e] non habebit, quod nec hæredi pupilli datur. [f] Nec enim causæ, sed personæ * succurritur, quæ meruit præcipuum fauorem.

Si mortuo pupillo res eius cœperint perire, liberatur tutor à periculo pereundarum rerum. Bar.

Paulus libro 7. Quæst.

LEX XLIV.

CVm post mortem pupilli [g] desinit esse nomen idoneum, tutor periculo eximitur. [h] ¶ Quidã, cum esset [i] fratris sui filiæ curator, quadringenta, dotis nomine, marito eius se daturum promisit. Quæro, an succurrendum sit ei, cum, postea ære alieno emergente; [k] sup. vires patrimonij eius, dos promissa sit; [l] quoniam in instrumento ita scriptum sit: ille patruus, & curator stipulanti spopondit. Mouet quæstionem, q̃ non, vt de suo dotem daret; sed cum crederet rationem pupillarem sufficere, promiserit. Præterea & illud hic potest tractari, vtrum si sciens curator non sufficere promiserit, vel donasse videatur? [m] vel, quoniam dolo fecit, non illi succurratur? [n] Respondi, curator, cum officium suum egressus, [o] sponte se obligauerit, non puto ei à Prætore subueniri debere, non magis, quam si creditori puellæ pecuniam se daturum spopondisset. ¶ Sed is, de quo tractamus, si non donandi animo, sed negotij gerendi [q] causa, dotem promiserit, [r] habet mulierem obligatã: [s] & poterit dici, etiã manente matrimonio, eã teneri: quia habet dotem, [t] sicut in collatione bonorum dicitur. [u] vel certè post diuortium, siue exacta sit [x] dos, siue maneat nomen: q̃a potest efficere, vt ei accepto feratur. Quod si mulier suum cura orẽ adimplere, id, q̃ sup. vires patrimonij eius in dotem dare promisit, [z] † non quærat: [y] curatorem quidem in hoc, quod supersis. in prin. hẽt mulierem obligatam: vt si quidem iam soluerit ẽt minus dote, recipiat. vel si solum promisit. vt ei acceptum feratur. & hoc siue. consti. matri. siue eo dissoluto. vt ibi: hẽt mulierem obligatã, &c. & ibi vel certè, &c. vsque ad fi. q̃ si mulier, & c. ad similitudinem mulieris cõferentis dotem: deinceps planum est. Ac.

2 † Non quærat. P. F.

ſſa reſtitui. q̃ poteſt. vt ſup. de mino. l. ſi ex cauſa. §. in dotis. Sed tunc dubitatur. an hæc reſtitutio profit curatori. an non. & an ipſa petat ex ſua perſona, & petere nolente, ad inſtar fideiuſſoris minoris dolo inducti. vt C. de fideiuſſo. min. l. 2. q̃d quidam dicũt. Sed tu dic, cum vnã perſonam repræſentet puella, & curator, proficere curatori reſtitutionẽ puellę, maximè, quia non poteſt conueniri, niſi curatorio nomine, & ita nomine adultæ durante cura, poſtea nullo modo, vt ff. de re iud. le. ſi ſe. Secunde, quod etiam ſi non petat puella reſtitui, quòd tamẽ poſſet (vt dixi) habeat tam ipſa, quam curator exceptionem in eo, quod vltra modũ eſt: ſi modo caueat marito, vt ſubijcit. & ſecundum hoc denũ trahit curatori, ne ſoluat primo, & ſecundo caſu, ſi autem curator conueniretur nomine ſuo, tunc diſtingue, aut ſi promiſit. & tenetur cum effectu, vt ſup. aut curatorio nomine promiſit, & tunc non tenetur ipſo iure, etiam ſine ope exceptionis. Sed oppoſitum videtur non exceptione, ſed ipſo iure iuuandum curatorem, vt ſup. de iure dot. l. ſiue generalis. Sol. ibi vltra patrimoniũ, hic vltra vires patrimonij, vt ibi no. Itẽ videtur, quod nec exceptionem habeat conſtante matrimonio, vt de condi. ob cau. l. ſi donaturus, §. 1. ne habeat mulierem indotatã, vt ibi dicunt. Sol. ibi totum erat indebitum, quod extraneus pro muliere promiſerat. & ſic omnino fieret indotata. hic aũt ſolum. q̃ eſt vltra modũ. vel aliud in curatore, vt hic, ne officium ſuum ſit ſibi dãioſum. vt ff. quẽadmodum teſta. ape. l. ſi q̃s ex. & de fur. l. ſi ſeruus. §. q̃ vero. Sed certe. & in contrario ſuus error eodem mõ non debet illi extraneo nocere. arg. ſup. de cond. indeb. l. ſed & ſi me. Vel ibi ſuum negotium. & ſuo nomine, vt ipſe ex ſua perſona teneretur. licet mandato mulieris fecerat. hic geſſit negotium minoris. & eius noſſe ſe obligauit. vñ cum minore iuratur. & ipſe iuratur. Vel ſm Bar. ibi credens ſe dñe promiſiſſe: hic ſciens ſe non obligatur mulieri (credebat tã eſſe ſufficiens in bonis eius. q̃ ſufficeret ad hãc dotẽ) nec neceſſitate officij ſui promittit. ideoq̃ ei ſubuenitur. vt ff. de iur. qui. vt indi. l. tutorem. Vel hic vir nõ erat dignus maiore dote, quam facultas mulieris patitur ibi erat dignus tota dota promiſſa. & alias non accepiſſe eam in vxorẽ. Ac. a *Cautionem* ſic. C. de rei vxo. act. l. cum autem.

Qui nominibus] CASVS. Pupillus, vel adultus approbauit noia facta p̃ tutores, & curatores, certè ad ſuum periculum erũt amodo. Sed quid ſi finita tutela fecit pupillus rõnem cum tutore. & de eo, qd remanſit ei ad dandum, tutor accepit vſuras, licq; vt approbaſſet rationẽ tutelæ. & poſtea inuenit. q̃ tutor aliquid dolo geſſit, & ſic poteſt eum conuenire de hoc. Sed ſi non eſt ſoluendo tutor, nunquid poteſt cõuenire hypothecaria poſſeſſores rerum quondam pupilli? & dicitur, quod ſic.

b *Qui nominibus*] qui tutores, vel curatores, vt ff. de tu. & ra. diſt. l. ſi probatũ. Et qđ dicit agnouerũt. Etiãqua idonea, alias non. vt ff. eo. l. tutor. ſiue. & dicunt agnoſcere. vt dicit de tu. l. ſi filius. Item qđ dicit periculũ. ſub. tunc immineb. nã ſi tunc non immineb. ſed poſtea ceperunt eſſe minus idonei debitores, non imputat eis, niſi in culpa ſint, q̃ non cito exegerint. ſi facere potuerũt. C. eo. leg. debitoribus. Itẽ dic. q̃ cogunt illa noia in ſe transferre. & ſi minus fuit idonea. non tñ agnoſcere. vt ff. eo. l. tutor. ſiue. vel dic. q. illi, quorũ noia, vel cura eſt geſta. vt ff. eo. l. cũ quidam.

fluũ eſt, per exceptionem releuari, mulier verò cautionẽ [a] in maritum exponere dẽt. Quod ſi quandoque locupletior, conſtante matrimonio, facta fuerit, dotis reliquum marito [1†] ſoluat.

Qui nomina, quæ ſibi à Prætore adminiſtratore aſſignãtur, agnoſcit, eorum periculo eſt adſtrictus. Bar.

Idem. [2†]

LEX XLV.

QVi nominibus [b] à curatoribus prioribus ſuis cæptis, ſiue tutoribus, nomina agnouerint, periculum in ſe transferunt.

Per receptionem vſurarũ pupillus non perdit priuilegium. Bar.

¶ Sed ſi pupillus poſt puber-

[1†] Senat. P. F.

[2†] Li. 11. Quæſtio.

tatem, rationibus à tutore acceptis, reliquationẽ [c] eius ſecutus, vſuras acceptauerit, priuilegiũ [d] ſuum non amittit in bonis tutoris venditis. Prætor enim priuilegium ei ſeruare debet.

Quatenus vnus ex tutoribus eſt liberatus facto pupilli, eatenus alterius noie conueniri non poteſt. h. d. vel aliter: Qui tenetur cedere actionem ſi eam cedere non poteſt facto ſuo repellitur exceptione cedendarum actionum. B.

Idem. [3†]

LEX XLVI.

SI pupillus alterum ex tutoribus poſt pubertatem [4†] authoritate curatoris liberaſſet, [e] improbe alterũ illius noĩe conabit interpellare. Idẽq;

c *Reliquationem*] aliàs reliquationem, & aliàs reliquorum rationem. & dic. q̃ tutor dicebat hoc. & hoc habui. & ibi expendi: vnde adultus fuit contentus. & liberaui eum omnino. & etiam accepto tulit vſuras. & ſm hoc reliquatio, i. retentio: ſicut & ponitur inf. eo. l. Lucius in prin. Sed ſm hoc quo eſt priuilegium ſaluũ? Reſpon. petita in integrum reſtitutione prius, ſi autem in vſuras tãtum liberaſſet, in aliis remanetes ius ſaluum adulto ſine reſtitutione. Vel dic ſecũdo reliquationem. i. reliquorum aſſignationẽ & repræſentationẽ: nã dicebat apud ſe in reliquis. & inde vſuras minori ſæpe ſoluit. ſic ponitur ſupra de pact. lege tale. §. poſt diuiſionem. & ſecũdum hoc minor fuit contentus dictis centum pro reliquis. & ſic bene dicit ſaluum priuilegium. Sed tũc eſt contra. infra de priuil. cred. le. ſi ventri. §. in bonis. vbi deponẽs perdidit priuilegium accipiendo vſuras. Sol. vt ibi. potes etiam dicere ſecundum hanc lectu. acceptauerunt. i. liberauerunt. & non erit dicta l. contraria.

[1] Quid reliquatio, quid reliquior, qd ité reliquari, pulchre Petrus Crinitus de honeſta diſcipl. li 14. cap. 3. Cruciat. n. ſe Acc. in huius verbi interpretatione.

[3†] Li. 14. Quæſtio.

[4†] In P. F. de fiuut authoritate curatoris.

ADDITIO. Solue ſm Bar. q̃ aliud eſt in priuilegio. qđ dat depoſitario illud. n. perditur per receptionem vſuratum: egreditur enim terminos depoſiti, & aliud in priuilegio, quod datur pupillo. vt hic. Acc.

d *Priuilegium*] qđ ẽ an tacita hypotheca. vt C. e. l. officio.

SI pupillus] CASVS. Pupillus habuit duos tutores, quorũ vnus male adminiſtrauit, finita ẽ tutela: vñ habuit curatorem pupil. quondam &c. Authoritate curatoris liberauit tutorẽ, qui male geſſit. certè alterũ, qui benè geſſit, non poterit conuenire pupil. quõdã ex perſona liberati. & idẽ eſt in duob. magiſtratibus, quorũ vnũ. q̃ male geſſit. Reſpublica liberauit: nam nõ poterit alterũ. q̃ benè geſſit. ex liberati pſona conuenire. vñ ergo à contrario, quod ſi Reſpublica non liberaſſet malè gerentem magiſtratum, qđ benè gerentem ex eius perſona conuenire poſſit. ſi q̃ poſſit eligere quemcunq; ex magiſtratibus cõueniri velit, ſicut eſt in duobus reis eiuſdem pecuniæ, quorũ quemcunque vult. poteſt eligere creditor. certè quãuis ita, vt dictũ eſt. videatur idem in magiſtratibus, & in reis debẽd. nõ tamen confiteor idem eſſe in magiſtratibus. imo ita dẽt eſſe in eis. vt ſi ambo ſint ſoluendo tpe depoſiti officij, q̃libet pro parte teneatur. & non habeat Reſp. electionem conueniendi quem eorum vult. quaſi dicat à contrario ſẽ ſuſi non eſt ſoluendo vnus de magiſtratibus p̃dictis tempore depoſiti officij, bñ tenetur alter ex ſua perſona quãuis. n. in hoc caſu ſubaudito, teneat vnus ex magiſtratib. pro altero. tamen non eſt ita, vbi alter tpe liberatus eſt. q̃ licet male geſſerit tempore liberatus, tamen alter pro eo non conuenietur. quia perinde eſt, ac ſi ſoluiſſet pro parte ſua tempore liberatus. Viu.

e *Liberaſſet*] forte tranſigendo modico accepto.

f *Illius nomine*] ſed hoc qũo, cum ambo vtiliter tenebantur? Reſp. loquitur qñ vnus geſſit, & alter non. & liberauit gerentem, quo caſu primo gerens erat conueniendus. vt ſup. eo. l. tutores. qui te. §. in eum. Vel dic. quod non erat ſoluendo tpe depoſiti officij alias ſecus, vt C. de ni. tut. l. prima. nam non poſſet hic cedere actionem contra liberatum. vt ff. de ſol. l. Stichum. §. pen. Sed contra. ff. de fideiuſſ. l. ſi ſtipulatus, § fin. vbi alterum fideiuſſorem in ſolidum conuenio altero liberato. Solu. vt ibidem. Item argu. contra inf. de lega. primo. l. ab omnibus primo reſponſo.

ADDITIO. Dic ſecundum Dyn. ꝙ ibi nō liberatur facto creditoris, ſed facto teſtatoris legantis, qui vnum ex hæredibus potuit liberare, & alios in ſolidum obligare, vt l. cum ab vno. inf. de leg. 2. Bar.

a *Collegit*] ſcilicet, vt vno liberato alter tantum pro virili teneatur.

b *Traſtaui*] ego Paulus. Accur.

c *Quod non ita eſt*] vt in ſolidum teneatur magiſtratus indiſtinctè, ſed ſi ex dolo conueniuntur, non ſi ex culpa, vt infra de magiſtr. conue. l. antepen. & C. de magiſtra. con. l. 3.

d *Locum non habet*] quia, vt dixi, viriliter tenentur, niſi alter ſit non ſolvēdo tunc enim alius tenetur in ſolidum. Sed ſi vnus ſit tēpore liberatus, ſolmiſſe videtur. & ideo alius in virilem tantum tenetur, vt ſubijcit. Acc.

e *Tempore liberatus eſt*] ſ. triginta annis, qui currunt contra actionem tutelæ. Sed quomodo pōt vnus ante alium liberari? conteſtatione litis, vel agnitione debiti, non, vt C. de duob. re. l. ſi. Rū. quidam, ꝙ ante fuerat finita tutela in perſona vnius, ꝙ alterius. ſ. morte, vel quia vſq; ad diē, vel cōditionem fuit datus in teſtamento vt Inſti. quib. mod. tu. ſi. §. ſed ſi vſq;. & qui da. tu. poſ. §. ad certum. Sed hoc hodie non valet, quia non currit in pupillari ætate, vt C. de præſcrip. 30. ann. l. ſicut. §. non ſexus. Tu ergo die hoc poſſe cōtingere, quia finita tutela vnius per mortem, vel diem vel condōnem, vt dixi, minor fuit litem conteſtatus, & ſic in 40. an. fuit ppetua, vt C. de præſcr. 30. an. l. ſi. altero poſtea anno fuit finita tutela alterius, & ſic eius actio durat 30. an. tū. nec pōt dici, ꝙ iſtius actio ſit perpetuata in 40. an. ſi nec nata erat tpe ſui conteſtatæ, vt ff. de tu. & ra. diſtr. l. ſi tutor. §. f. n. & l. ſeq. præterea fm Hug. & ſi vno tempore fiat iuratum in perſona vtriuſque tutoris ſortiē, non nocet alteri conteſtatio facta ꝯ alterum, quia non in ſolidum, ſed viriliter tenentur duo tutores finita tutela, ſi in eius fine ambo erant ſolvendo, vt C. de diui. tu. l. 1. & ſi dicas ēt idē eſſe hodie ꝙ Auth. de duobus reis. vt non teneātur niſi viriliter, imo certe in ſolidū, ſi alter eſt abſens, vel minus idoneus, vt in Auth. de duob. reis. §. 1 coll. 7. quod in tutoribus amō non eſt, licet alter fiat inops, vt dicta l. de diui. tu. & ff. e. l. Aemilius. Sed hoc nō placet, vt ponamus, qñ finita tutela omnes ſūt idonei, quia oportet nos ponere, qñ vnus in defectum alterius tenetur in ſolidum, niſi eſſet liberatus vel præſcripto quòd non eſt in dictis tutoribus, vt dictum eſt. Acc.

f *Nihil habet*] vt ita alter teneatur in ſolidum.

g *Satis fecit* pro parte ſua, ita vt alter teneatur in virilem tantum, differunt tamen, quia ſolvens ipſo iure præſcribens exceptione liberatur, vt Inſt. quib. mod. tol. oblig. in princ. & inf. de act. & oblig. l. obligationum fere. §. placet. item ad hoc ſup. de conſt. pe. l. Item illa. §. quod adijcitur et Accur

L*Vcius*] CASVS. Curator cuiuſdam adulti fundū adulti locauit Sempronio, qui Sempronius non ſoluit adulto id, quòd debuit ſoluere ex cōductione, vnde & ad hoc tenetur dictus curator adulto, adultus poſtea fecit procuratorem ad negotia ſua dictum conductorem nunquid propter hoc, quod fecit ipſum procuratorem, videtur approbare obligationem eius, & ab eo curatorem liberare? & reſpon. quod non.

¶ *Sempronij*] Sempronius pollicitus fuit dare ciuitati Bononiæ centum, poſtea deceſſit relicto filio impubere, qui filius credēs patris hēditatē eſſe damnoſā, abſtinuit ſe ab ea, vnde Reſpubli. Bononiæ accepit bona p̄dicta, & in tra-

dicemus in duob. magiſtratibus collegis, [a] quorum alterum Reipublica conuenit. Sed hæc in magiſtratibus tractaui, [b] †quaſi duo rei eiuſdem debiti eſſent omnimodò, quòd non ita eſt. [c] Nam, ſi vterq; idoneus eſt, electio locum nō habet. [d] Is autem, qui tempore liberatus eſt, [e] non ei ſimilis eſt, qui nihil habet, [f] ſed ei, qui ſatisfecit. [g] Habet enim, quod obijciat petitori.

Si adultus debitorem ſuū procuratorem conſtituat, nō videtur enim, vt debitorem idoneum ex cauſa præambula approbare. Bart.

uit in poſſeſſio. eorū. & ad ea gubernanda fecerunt magiſtratus Reipub. tres curatores. durante adminiſtratione. vnus ex his. pone. factus eſt non ſoluendo. ipſe procedente dictus pupil. videns, quod hæreditas prædicta erat ſolūmodò recepit eam. Imperatore hoc iubente. vult modo p̄dictus pupil. conuenire dictos curatores. & quia vnus non eſt ſoluendo, vult conuenire alios ex perſona ciuis. quærit vnum poſſe & dicitur, quod non. immo conuenit magiſtratus, qui dederunt eos curatores.

Idem lib. 9. Reſpon.

LEX XLVII.

LVcius Titius curator Caij Seij, ipe curæ, fundum Cornelianum locauit Sempronio, qui Sempronius reliqua traxit. [h] pupillus, ætate [i] probata, eundē quōdam colonum Sempronium fecit procuratorē. [k] Quæro, an ex eo, ꝙ ille, vt procurator egit: omne debitum [l] adoleſcens agnouiſſe videatur, eoq; noie curatorem ſuum [2]† liberaſſe? Paulus rñdit, nō ex eo, ꝙ adultus eū, qui prædia eius coluit, procuratorem: hīe voluit: debitum, quod ex conductione reliquatus eſt, [m] agnouiſſe cum videri. [n]

[1]† Aliàs quidam tractant.

[2]† Liberaſſet. F.

¶ *Tutorem*] quamuis alius tutor mutuet pecun. pupil. ſui contutoris nomine, non tamen tenetur ad vſuras centeſimas pupillo.

¶ *Quæſitum*] Finita tutor. pecuni. pupil. in ſuos vſus conuertit: certè de ea pecu. eaſdem vſuras præſtabit pupillo, quas præſtaret pro illa, quam in ſuos vſus conuerteret, tutela durante.

¶ *Paulus*] Fideiuſſor, qui datus fuit per tutorem pupilli pro re pupilli ſaluanda non tenetur de his quæ malè tutor adminiſtrauit poſt tutelam finitam.

¶ *Tutela*. Contra tutorem meum eram tutelæ & ipſe mihi ſtatuit mihi libr. in quo ſcripſerat rationes tutelæ ubi tamen non erat ſcriptum, qualiter quidā debitores mei perſoluerunt tutori prædicto, qui in veritate ei ſoluerant durante tutela. & tutor confeſſus fuerat ſibi ſolutum. fuit mihi condemnatus tutor in id, quod apparet in dicto libro eū mihi debere & ſoluit mihi. certè adhuc poſſum agere contra eum actione tutelæ pro pecunia, quam ei ſoluerunt dicti debitores, quamuis iam egerim ſemel contra eum.

¶ *Cum teſtamento*] In teſtamento duo tutores cuidam pupillo dati ſunt. vnus illorum deceſſit. & alter in locū eius eſt datus à magiſtratibus. & ab eo exacta eſt ſatisdatio rē pupilli ſaluam fore. cum malè adminiſtraret ſubſtitutus in locum mortui, ſuperſtes tutor teſtamentarius poſtulauit cum ſuſpectum, ſicut debuit. poſtea factus eſt non ſolvendo ſubſtitutus tutor. quis tenebitur pro eo pupillo? Certè primo tenentur fideiuſſores ab eo dati, & poſtea magiſtratus: tutor autem teſtamentarius non tenetur, niſi pro ſua parte.

¶ *Tutoribus*] Tutores exigentes debitum à debitoribus pupilli bene liberant eos, ſed non poſſunt eis remittere debitum. vnde ille, qui minus ſoluit tutori, in ſuperfluo conuenietur a pupillo.

[h] *Traxit*] ideſt partem mercedis ſoluit, & partem apud ſe retinuit. Azo.

[i] *Ætate*] viginti quinque anno. nam ante non poteſt facere procuratorem. niſi authoritate tutoris, vel curatoris, vt C. de procu. l. neq.

[k] *Procuratorem*] vel generalem, vel ad aliquam cauſam. vel contra curatorem quendam: per quod videbatur multum de eo confidere

[l] *Omne debitum*] ideſt omnem obligationem debiti Sempronij. Azo.

[m] *Reliquatus eſt*] i. retinuit apud ſe. & ſic ponitur vno modo, ſupra eodem l. qui nominibus. ſm vnum ſenſum.

[n] *Videri*] ne ſibi præiudicet. vel etiam contra Sempronium ne ex mora petat vſuras. vel non teneatur. q. a ſe non exigit. vt ff. mand. l. qui mutuam §. non ideo. vel contra curatorem ſi tempore curæ potuit exigere à colono. & adulto emolumentum quærere. & non fecit. vt C. arbi. mut. l. quicquid. Azo. vel ſi colonus tempore curæ factus eſt non ſolvendo negligente curatore. vt C. eo. l. debitoribus.

a *Telſi-*

a *Pollicitatione*] facta ob honorem, vel etiam ſine cauſa ſed cœperat ſoluere, alias non diceretur debitor: vt ff. de pollicitatio. l. 1.

b *Patria*] puta ciuitati ſuæ. Accur.

c *Reipublicæ*] ſ. illius ciuitatis propter dictam pollicitationem.

d *Apud Græcos*] hic eſt Græcum.

e *Si pupillo*] ſi d. quãuis. Accur.

f *Actione*] ſ. neg. ge. vt ff. de neg. ge. l. cum alicui. licet non ſui contemptatione geſſerit. & hoc iõ, quia in dẽ eius verſa eſt eorũ geſtio, ſiue fructus, quos illi procurant. arg. C. eã cũ e. l. ei q ff. Azo] immo quia re ipſa eius ſunt negotia ex poſt facto: vt ff. de neg. ge. l. item ſi cũ putauit. ff. Alij dicũt in factũ quod nõ placet. ſed illa dabitur in magiſtratum: vt ſtatim dicam. itẽ dicit decerni propter id, qd eſt ff. de orig. iu. l. 2 §. ciuium. quod hodie non eſt: vt C. de fortuu. l. vnica.

g *Conuenire poterit*] act. in factũ: vt Inſti. de actio. in fi. §. ſeqẽ dum. vel actio. neg. geſt. quia videntur geſſiſſe per aliũ: vt ff. eo. l. ita autem. §. geſſiſſe. & arg. infra de magiſtr. conue. l. fin. h *Adminiſtrare*, ſub. ſine publico officio, vel dignitate. ſed vt priuati. vt in noſtro caſu. Alioquin contra. ſup. eo. l. ſi pupillus. & inf. de magi. conuen. l. antep. & quod dicit alia cauſa, &c. quia inuento vno curatore non ſoluendo, omiſſo alio tenitur ad magiſtratum: ſed in contrarium, vnonõ ſoluẽdo prius ad contutorem, quã ad magiſtratũ. quod eſt ſi tutela non eſt diuiſa, vel ſi eſt à ſeipſis diuiſa, ſecus ſi à iudice, vel teſtatore, vt C. de diui. tu. l. ſecũd. Idẽ facit inf. ea. l. §. cum teſtamento. & inf. de iu. & ra. diſtri. l. prima §. nunc tractemus. Item quod dicit, ter etiam magiſtratum pro non ideneo. immo videtur pupilli eſſe damnum. vt ſup. de neg. ge. l. cum alicui, quæ eſt contra. Sol. ibi dicit periculum eſſe legitimi, vt non conueniat alium curatorem, ſed magiſtratum ſic. vt hic dicitur Azo. vel hic durante officio deſijt eſſe ſoluendo ibi eo, finito. arg. C. de proba. l. ex perſonæ. & arg. inf. de mag. conuen. l. prima. §. magiſtratus. Vel ſol. vt ibi. Item videtur ad concuratorem veniendum, & non ad magiſtratum, ſic ff. de iure fiſ. l. ſanſenus. §. fin. Sol. ibi agit fiſcus, vel magiſtratus contra tutores, ſeu adminiſtratores. hic agit minor, cuius bona fuerunt adminiſtrata. Accurſius.

h *Suo nomine*] quod poteſt. vt ſup. eod. l. quotles. circa princip. gerẽdo tamen negotium pupillare. ſic & C. de bona. l. prima.

k *Conuertere*] ſcilicet. tutorem. & quando dicatur in ſuos vſus conuertere, dic vt ſup. eo. l. tutor. qui repertorium. §. pecuniæ.

l *Eaſdem vſuras*] ſcilicet ceteſimas. ſi ſecit clam: ſi palam pupillares: vt inf. eod. l. non exiſtimo. & ſup. eod. l. tutor qui. §. pecuniæ. ſic ergo finita cauſa non fuimus effectus. ſic & ſuetum amor. l. & ideo. & facit ſup. eod. l. tutor qui. §. fin. & de vſu. l. j. in fi. & fin. eo. l. tutor pro pupillo. §. tutor.

m *Non teneri*] ſic ſup. de pac. l. fin. & ſup. loca. l. item quæritur. §. qui impetro. & C. loca. l. ii cum Hermes & ſup. eod. l. ita autem. § quamuis & l. tutores §. curatores. & inf. de iure fiſ. l. 3. cum quinquennium.

n *Tutelæ iudicio*] hic debet eſſe §. quia ſi legeretur cum præcedenti, non benè quæreretur, an teneatur fideiuſſor tutelæ iudicio. nam ex ſtipulatu teneretur. ſi teneretur. & ſi non eſt §. dic hunc fideiuſſorem ſucceſſiſſe tutori. vnde ſicut tutor non tenetur tutelæ, niſi eſſet connexitas. ſic nec eius hæres, vt inf. de tutel. & ra. diſtra. l. ſi tutor poſt. & tunc tenetur fideiuſſor quando non eſt connexa vel die tutelæ iudicio. ideſt propter tutelæ iudicium, quod datur in tutorem: quia non datur, ſed negotiorum geſtorum. vt d. l. ſi tutor.

o *Tutor conuentus*] indiſtincte actio. tu. propoſita. vt inf. patet.

p *Librum rationum*] totum. quod ad rem pertinet: vt ſup. de eden. l. argentarius. §. & quæ ſit ratio. die vt eo. tit. l. ſi quis. §. rationem.

q *Apocha*] 1 in quibus. de debito fuerat tutor confeſſus. ſi ſe recepiſſe. vt C. de fi. inſtru. l. plures.

r *Gerenti*] alioquin ſecus: vt inf. de ſcl. l. quod ſi ſortè. §. j. Accur.

ſ *Ipſo iure*] ſententia 2 iudiciali interueniente: vt C. eodem. l. ſancimus. aliàs non ipſo iure. tu die etiam ſine iudice: vt infra eodem. §. finali. licèt detur reſtitutio. vt Inſti. quibus alien. licèt §. nunc admonendi. vb. de hoc nota.

Diuiſio facta inter plures tutores à ſeipſis, nõ facit quin vnus pro alio teneatur, antequã peruenitur ad magiſtratum: ſecus in diuiſione facta à pluribus Reipublicæ adminiſtratoribus. Bart.

¶ Sempronij,* qui ex pollicitatione a debitor patriæ b extiterat. bona Reſpublica iuſſu Præſidis poſſedit. quorũ bonorũ magiſtratus Reipublicæ c tres curatores cõſtituerũt, qui apud Græcos d vocãtur †† πιτροποι. qui poſtea inter ſe, ſine cõſenſu reipublicæ, adminiſtrationé bonorũ Sẽpronij diuiſerũt: ex quib. quidã, cũ reliqua traheret, idonei in ipſo tpe adminiſtrationis eſſe deſierunt; poſtea pupillus hæres Sẽpronij, qui abſẽtus erat, ab Imperatore impetrauit, vt bona paterna ei reſtituerẽtur. Quæro, an ex bonis eorũ, qui idonei fuerunt, indẽnitati pupilli proſpici debeat. cum indiuiduũ his officiũ curæ à magiſtratib. iniunctum ſit? Paulus rñdit; ſi pupillo e in curatores bonorũ actiones f decerni placuerit, pro eius portione, qui idoneus nõ fit, magiſtratus conueniri oportere. g Alia. n. cã eſt tutorum, alia eorũ, qui Reipublicæ negotia adminiſtrant. h

Si tutor facit de re pupilli id, ad quod tenetur, licèt ſuo nomine, ad vtilitatẽ tamen pupilli facere præſumitur. B.

¶ Tutorem, qui pecuniã pupillarẽ (quãuis ſuo noĩe) ſẽnerauit; non videri contra cõſtitutiones feciſſe, quæ prohibent pecuniam pupillarem in vſus ſuos cõuertere. k

Finita tutela ante ſolutionẽ currunt vſuræ, quæ prius currebant. Bart.

¶ Quæſitum eſt, an eius pecuniæ, qua tutor vſus eſt, poſt finitam quoque tutelam in diem iudicij accepti, eaſdem vſuras l præſtare debeat? Paulus reſpondit, finita adminiſtratione, eas vſuras debere computari, quæ in tutelæ iudicio computantur.

Fideiuſſor tutoris nõ tenetur ad ea, quæ tutor poſt pubertatem ſponte geſſit. Bart.

¶ Paulus reſpondit, propter ea, quæ poſt pubertatẽ nulla neceſſitate cogente, ſed volentem ſua tutor adminiſtrauit, fideiuſſorem, qui ſaluam rem fore cauit, non teneri. m

Apocha tutorum debitoribus dare fidem facit cõtra pupillum: licèt ipſe contra tutores habeat regreſſum. Bart.

¶ Tutelæ iudicio n tutor conuentus, o edidit librum rationũ, p& ſecundum eũ cõdemnatus ſoluit. poſtea, cũ à debitoribus paternis, quorum nomina libro rationum non inerant, exigere vellet pupillus; prolatæ ſunt ab ijs apochæ q tutoris. quæſitum eſt, vtrũ aduerſus tutorẽ, an aduerſus debitores actio ei cõpetat? Paulus rñdit; ſi tẽpore adminiſtrandæ tutelæ debitores tutori tutelam gerenti r ſoluiſſent, liberatos eos ipſo iure ſ à pupillo. Sed ſi cũ tutore actum eſſet; poſſe eundem adoleſcentem, propter eam cauſam, tutelæ experiri: & aduerſus exceptio-

* Facit ad hoc ſ. cõpetit actio tua in glo. 1. ex. de pro cu.

1 Alias *turdatur*, à pro verbo *turdare* q eſt cum ro. ita. n. legendũ, indicant veſtigia exẽplariũ vetuſtorũ in Pand. Fl legitur *furgere*. Alij *turgere* i Curatores Alci. legũ. *pupilli* vide cum l. 1. Pa. *Vitalis* alicui ponſtatem Lucẽb. *Spinatus*. *Cerut.* & *tor.* quæ dãt in l. manifeſtum. §. de tu.

1 De apocha. & an tapocha pulchrè Alci. libẽ. 1. 2 Ad iuſ cperatur. adde in priuationẽ quæ fit pp delictũ vel cõtumaciã: quia q̃ ita ſit priuandus ipſo iure intelligitur ſecuta ſnĩa. no. in c. accepta. I verſic. immo plus eſt quam reſti. ſpõ. Bal. ĩ c. r. pe. co. gb. mod ſeu. amit.

a *Rei iudicatæ*] apparet ergo, ꝙ indistincte fuit proposita actio tutelæ, sic & C. de iud. l. 2. Accurs.

b *Dati essent*] à testatore diuisa tutela: vt ff. patet.

c *Petente matre*] quæ habet necesse petere: vt ff. tit. 5. l. 1. & 2. licèt quandoq; excusetur si non petat in locum mortui: vt ff. ti. 1. l. fi. ff. ptí.

d *Præcepto à magistratibus*] ergo dedit Præsidis præcepto: vt hic dicit. sic Insti. de Attil. tu. §. sed hodie. Sed contra. su. de tu. & cur. da. ab his l. nec mandante. fol. vt ibi.

e *Datus est*] tutor ergo datur habenti tutorem. sed hoc casu permittitur: vt su. de testa. tut. l. si quis sub conditione.

f *Præsidi*] scilicet tutore, puta fideiussores. Accurs.

g *Vel magistratus*] non autem fideiussores magistratuum. sic ff. de magi. cõuenien. l. 1. Accurs.

h *Facere debuerit*] citius quam fecit.

i *Aliàs*] si non est diuisa tutela, vel est inter se. Item exigitur ꝙ gesserint oēs: vt ff. de magi. con. l. si duo. si vero vnus gessisset, alius non, primo conuenitur magistratus, quã tutor, qui nõ gessit, nisi imputetur non gerenti, ꝙ contutorem non accusauit suspectum, vel tarde, vel accusãdo parum iura eius: vt ff. de tu. & ra. di. l. 3. §. nunc tractemus. Azo. & C. de diui. tu. l. 2. Accurs.

k *Excussi fuerint*] aliàs excusati. sub. ꝙ inopiã: aliàs excussi. s. per executorem.

l *Collegã*] s. quã magistratũ. qui col. &c.

m *Dimidias*] quid autem seruetur tunc ff. dictum est.

n *Ipsorum*] vt ff. de sol. l. si pupilli. etiam sine iudice secundum R. hic cum iudice: vt no. ff. §. tutor.

o *Donare*] nisi in casibus. vt no. sup. eo. l. tutor.

p *Diminuendi causa*] sed bona fide benè potest transigere: vt ff. de fur. l. interdũ. §. quitutelã. & C. de trãsac. l. Præses. & facit. C. de pac. l. pactum. & de iurelur. l. iusiurandum. §. si tutor. & ff. pro empt. l. qui fundum. §. si tutor. & ff. eo. l. tutor. qui tutelam. & de offic. Proc. Cæ. l. 1. §. item & C. eo. l. non omni. & ff. de fur. l. tutor. & Inst. qui. al. licèt. §. pe. & §. fi.

Titium] CASVS. Filijs meis dedi tutores Titium extraneum. & Mæuium fratrem meum. & ita iubiunxi: volo, ꝙ omnia gerant cum consilio Mæuij fratris mei. & ꝙ sine eo fiet, volo, irritũ esse & volo, ꝙ Marina. & Ianuaria alimenti quantum est necesse filijs meis quolibet die pro alimentis: postea debitores pupillares soluerunt soli Titio certè non liberantur. Item non statur arbitrio dictarum mulierum de alimentis, immo cõmittitur arbitrio boni viri.

¶ *Tutores*] Quidam pupillus habebat tutores pro rebus Italicis. & alius pro prouincialibus. in Italica autem inuenerunt tutores Italici instrumenta debitorum prouincialium: nũquid tenetur ea exigere? certè non. sed debent hoc manifestum facere tutoribus prouincialibus.

¶ *A matre*] Tutor a matre datus filijs suis. si distrahat bona pupillorum ea à possidentib. vendicabunt pupilli.

¶ *Præfectus*] testator dixit. pecuniã, quam relinquo filijs meis, nolo mutuari alijs; sed si tutores volunt sibi retinere, & soluere de libra quatuor denarios, placet mihi. & tutores dixerunt, placet nobis. postea tutores alijs mutuauerũt dictã pecuniam ad tres denarios in libram. certè ipsi tenẽtur præstare pupil. quatuor denar. de libra dicta pecuniæ.

¶ *Lucius*] Quidam instituit sibi hæredẽ Lucium Titium. Iste Lucius à tutore quondam pupillorum mutuã pec. accepit, & rem dictæ hæreditatis ei obligauit. procedente tempore fiscus abstulit dictam hæreditatẽ Lucio Titio. eo. ꝙ ipse nõ vindicauit mortem illius, qui eum hæredẽ instituerat: & sic dictum pignus abstulit dicto tutori, vnde non potest esse salua pecunia pupil. cũ ipse Lucius Titius eorum debitor forte nõ sit soluendo: nũquid erit istud nomen periculo tutorum? & certè non.

¶ *Altero*] Duo fratres erant socij omnium bonorum, vnus decessit filio impubere relicto hærede, & eius impuberis fuit tutor frater superstes, & omnes res communes sibi tutori, & nepoti vendidit cuidam bona fide, & habuit pretium. postea dictas res emit suo nomine, & negotiatus est super eis, & multa lucratus est. finita postea tutela petit ab eo pupillus medietatem lucri. certè non potest, sed vsuras de sua parte pecuniæ benè potest ab eo petere.

¶ *Tutor*] cum diuisa esset administratio inter tutores prouinciales, & Italicos: creditor pupilli prouincialis conuenit tutores Italicos, & ipsi ei soluerunt. certè benè reputabunt hoc pupillo in ratione. Viu.

q *Titium, & Mæuium*] hic Mæuius erat frater testatoris.

r *Volo*] sequitur Græcum, volo. vsque illic. Titius. &c. secundum Azo.

s *Irritum fit*] ergo nec ob. inf. de sol. l. ꝙ si forte. §. 1.

t *Dedisset*] alioquin si non esset contutor. & sic non haberet administrationem: secus esset. vt inf. eo. l. §. 1. & ff. eo. l. quidam. §. Papinianus. quæ sunt ff. & facit su. n. ad. l. idẽqi. §. si quis. & ff. de exerci. l. 1. §. si plures. Argu. contra. inf. de condi. & demon. l. cum tale. §. arbitratu.

ADDITIO. Dic, quod contraria loquuntur in eo, qui habet potestatem ab homine, vnde si ab homine adijciatur, ꝙ faciat cum consilio alterius, valet ista adiectio, & est sequenda. hic loquitur in tutoribus, qui licèt sint nominati à testatore, officium tamen habent à lege: vt l. 1. in prin. ff. de tu. ideo testator adijciendo, quod faciat cum consilio alterius

nem rei iudicatæ [a] doli mali replicatione vti.

Si tutor testamẽtarius, & datiuus gerunt diuisim, pro datiuo, prius peruenitur ad magistratum, quam ad contutorem: secus si omnes essent datiui. Bar.

¶ Cum testamento duo tutores dati essent [b] pupillo, & alter ex ijs vita functus esset, in locũ eius, petente matre, [c] ex Præsidis prouinciæ præcepto, à magistratibus, [d] tutor datus est [e] alius, à quo magistratus satis exegerunt, rem saluam fore. tutor testamento datus postea datũ suspectum fecit. Quæritũ est, in quantum teneatur? Paulus respondit tutorem testamẽto datum pro ea parte conueniri oportere, pro qua administrauit. pro contutoris autem portione prius eos conueniri debere, qui pro eo [f] se obligauerunt, vel magistratus, [g] qui eum dederunt. tunc si solidum pupillus consequi non potuerit, de officio contutoris quærendum, an suspectum facere debuerit; [h] præsertim cum suspectum quoque eum postulasse dicatur. Aliàs [i] quidem, cum magistratus plures tutores dant, non prius ad eos reuerti pupillus potest, quam omnes tutores [k] † excussi fuerint [l] in [m] *Dimidias*] quid autem seruetur tunc ff. dictum est.

rint in proposito cum vnus à magistratibus datus proponeretur, non est visum, prius collegam [l] conueniendum, qui & suspectũ fecit, & testamento datus est: perindeque habendos singulos, ac si, [2] † testamento in partes dimidias [m] tutores dati essent. *

Tutor potest solutionẽ repetere. nõ donare, vel pro modico sine causa transigere. b. d. iste notabilis §. Bar.

¶ Tutoribus cõcessum est, à debitoribus pupilli pecuniã exigere, vt ipso iure [n] liberentur, non ét donare, [o] vel diminuendi causa [p] cũ his trãsigere. & ideo eum, qui minus tutori soluit, à pupillo in reliquum conueniri posse.

Iussus facere, cum consilio alterius, siquidem est particeps officij, tenetur eum requirere, & sequi: aliàs secus.

Scævola. [3] †

LEX XLVIII.

TItium, & Mæuium [q] tutores quis dedit, & ita cauit. Volo, [r] [4] † & rogo omnia fieri cum Mæuij fratris mei cõsilio: & ꝙ si in eo fiet, irritum sit. [s] Titius solus à debitoribus exegit, an liberati essent, quæritur. Respondi, & si administrationem Mæuio dedisset, [t] non rectè solutum.

¶ Quantum autem filio meo

[2] † Testã non est in P. F.

* Facit ad hunc text. c. 1. cũ gl. j. ext. de transact.

[3] † Lib. 9. Respon.

[4] † In P. F. 1 Volo est flagitoqi, ἐθέλω μὲν κελεύω πάντα. ἀλλὰ μετὰ τοῦ ἐμοῦ γνώμονος καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐκείνου τοῦ ἀδελφοῦ μου γένωνται καὶ ἐπὶ τούτῳ τὰ ἀκόλουθα ἐὰν ὁ ἐμὸς γνώμων ἐκεῖνος ὁ ἀδελφός μου ἐπιτρέψῃ ἐὰν οἷα ἐγνώσθη ἐὰν ἐπὶ τούτῳ ἐμοῦ ἀδελφοῦ μου γνώμονος ἐὰν ἐπὶ τούτῳ ἐμοῦ γνώμονος

rius extranei. vel contutoris non habentis administrationem, non potest officium datum à lege infringere. vt hic. & d.l cum quis.in princ.& §.1.ff.ea.l. secundum Bar. hic.

a *Sufficiat*]ad alimenta. Accur.

b *Arbitrio*]cum non sint tutrices, vt ff.eo.l.quidam.§.Papinianus. alioquin C. vt C.prox. dixi. Sed nunquid exquirēt tutores opiniones mulierum? Respon. non quia tutores plenam administrādi habēt potestatem. secus si filijs non institutis legasset alimenta arbitrio illarum, tunc exquireretur earum arbitrium, & si iniquū esset corrigeretur. vt C.de leg.1 leg.1. & d ann.leg. l. sicut annuum. hic autem filios instituerat.& eis prestari alimenta arbitrio mulierum voluit, quasi ipsæ tutrices essent. qđ esse nō potuit. Azo. vt sup. de testa. tute. iuxta nostro.& facit ad l. ita. C. pro soc.l. si societatem. §. fin. & l seq. & C.de verb.ob.l.si quis arbitratu.& C. de operis lib.l. si libertus.

c *Prouincialium*]continebatur aūt in illis instrumentis, vt pecunia. &c. Acc.

d *Non pertinere*] vt. & sup.eo.le.vel in partes. Sed contra supra. l.tutores.qui.§. hæres Sed ibi bene pertinebat ad curu.

e *Officium earum*]tutorum Italiæ.

f *Instrumentorum*]& hoc dicō, &c.

g *Ignorantia*] s. pp ignorantiam scitus latenter, &c. & facit sup. tit.2.l.fi.§.fi.

h *Ad quos*] tutores prouinciæ & non qđ tenetur vnus docere alium de eo quod pertinet ad administrationem docti.& facit sup.eod.l.tutores, qui post.§. hæres.

i *Parere*] non tamē erat, nisi confirmaret vt C. de confir. tu.l.1.

k *Distraxit*]de facto, de iure enim non tenet. & ideo vendicat vt hic.& inf. de reb. eor.l.qui neque.& C. de tuto.& cur.qui fa.non de.l.in dubium.& inf.de do.except.l.apud Celsum.§.si quis non tutor.

l *Non solendo*] idem si esset soluendo.vt C. si tu. vel cu. l etiam. sed tunc posset aliquid consequi pupillus agendo contra hæredem tutoris. nam contra eum agere potest.si velit.vt C. eod.l.tutores. qui. §. 1.& 2.& §. curatores testō. Item cum decessit non soluendo, in hæreditate eius non est locus legi.vt inf.de hære.instit.l si quis solidum. Azo.

m *Si maneren*]si, id est, quia, nec enim potuit præscribi pupillo.vt C. de acq rer.domi.l. bonæ fidei in fi.pri.respō. Azo. Vel pone conditionaliter, dic manerent, id est, eius rem: idem.& si esse defierunt dolo possidentis, vel §. sciens tutorem eum non esse, emisset. Hug.

n *Abeo*]emptore.

o *Huius summæ*]puta centum marcharum. quas habebat in arca in sterlingis.& dic.quod testator timēs ne pecunia prędicta dispergatur. vel perdatur. ꝺ tutor eam mutuet diuersis nominibus.voluit vt esset apud tutorem. & faceret quod vellet.& daret pupillo, vel vnciam de libra, vel denarium de solido in capite anni: nam vncia est duo decima pars assis licet plus ab alijs tutor percipiat, & valet hoc legatū, vt infra de leg.1.l. fideicō missum. §. si hæres. nunc ergo non habet pupillus, nisi vnum nomen. s. tutorem.& facit sup.eo.l.3. §.apparet.

p †Vncias vsuras in P. F. Potrò vnicas vsuras interuertat Bud. quæ singulos numinos centenis quotānis edicunt.

p *Fœnerata*]non nomine pupilli.

q *Dedisset*] quia tunc tenetentur præstare, quas stipulati essent; tum quia nomine pupilli fœnerasset: tum. quia hoc faciēdo videntur elegisse contrariū volūtati defuncti. & facit C. de solu.le.penul. & sup. manda. leg. idemque.§.si mandauero. & pro soc. l.si vnus ex socijs.

r *Iurius Titius*] hæres cuiusdam, cuius mors erat vendita-da.M.

s *A tutore*] quorundam pupillorū. Azo.

t *Dedit* Lucius.

u *Puberibus*]s.factis.

x *Hæres*] s. Lucius. & testē fuit. vt C. de iis.qui.vt indign.l.1. & ita apparet modo non tenere obligationem rei hæreditariæ.

y *Non pertinere*]quia tempore finitæ tutelæ bonum erat nomen, vt sup.le.cum post in prin.& C.d pet.tut. l.fin.& inf.eod.lege. Aemilius.

z *Bonorum*]s.aliquorum, vel etiam omnium, nam mone socij societas finita est. Accut.

a *Non compendium*] immo compendium, vt supra, pro socio.l.actione.§.si in rem.& §. morte. & leg. verum.§. in hæredem Sol.die suo proprio nomine non communi, vt & C.communia vtriusque iud. leg.si patruus. vel vt ibi.§. si in rem.& facit inf.de lega.3 l.fideicōmissum. § si quis illicitè.arg.contra.inf.eod.l.qui negotiationem.

ADDITIO. Pro declaratione huius glo. distingue secundum Bar.hic.aut negotiatur nomine communi, aut suo proprio.aut dubitatur. si communi, non est dubium, quod compendium est commune.vt d.lege. cōtraria. Sed secundo casu.quando nomine proprio, tunc aut de pecu-

diurnum sufficiat; [8] Marina, & Ianuaria estimabunt. Quæro, an contenti esse debeant tutores arbitrio [b] mulierum. Respondi, sumptum boni viri arbitrio faciendum.

Ad tutorē, apud quem instrumenta ad administrationem alterius pertinētia, reperiuntur, pertinet alteri notū facere, aliàs tenebitur. Bar.

¶ Tutores dati ad res Italicas, instrumenta Romæ reperierunt debitorum prouincialium, [c] vt pecunia Romæ, aut vbicunq; petitum fuerit, soluatur. Quæro, cū neq; debitores in Italia essent, neq; eorū ꝑdia an hęc exactio ad Italicę ꝑtinet tutores ꝑtineat? Rñi, si prouincialis cōtractus esset, non pertinere: [d] respicere ñ ad officium eorū, [e] ne instrumentorū [f] ignorantia, [g] contractus eos, ad quos [h] administratio pertinet, lateret.

Res non legitimè vēditas potest pupillus vendicare. B.

¶ A matre datus testamento tutor, cum putaret [i] se tutorem esse, distraxit [k] bona materna, & paterna pupillorū, & decessit non solendo, [l] qritur, an pupillus res possit vēdicare? Respondi, si manerent [m] res pupilli, [n] †vendicari ab eo [o] posse.

Ea, quæ tutor potest facere pro pupillo, & pro se licitè, faciēdo simpliciter, videtur pro se facere. Bar.

¶ Præfectus legionis ita testāmēto cauit. Volo, vt sit arbitrio tutorum filij mei, si voluerint, huius sūmæ [o] vncias inferre vsurarū nomine, ita ne nummi dispergātur. Quæro si apparuerit pecunia fœnerata [p] à tutoribus: iudicio tutelę [q] †vnciarias vsuras: an verò eas, quas stipulati sunt, prędare debeant? Resp si secundum voluntatē defuncti elegissent vsurarū prædationem, neq; pupilli nomine in fœnus dedissent. ¶ id præstari, quod testator voluisset.

Damnum subitò emergēs in re pignorata tutori non imputatur. Bart.

¶ Lucius Titius [r] mutuam pecuniā à tutore [s] accepit, & rē hæreditariā pignori ei dedit. [t] post triennium, iā puberibus [u] ijs, quorū tutela administrata est, fisco bona defuncti adiudicata sūt, ꝙa mortē ei? hęres [x] ñ est vltus. Quęritur, an id nomē pupillus recusare possit? Respondi, sm̄ ea, quæ proponerentur, id nomen ad onus tutorū non pertinere. [y]

Tutor, qui est debitor pupilli in genere, si rem emit suo nomine. non videtur emisse de pecunia pupilli. Bar.

¶ Altero ex duobus fratribus socijs bonorū, [z] & negotiationis defuncto hērde filio, tutor patruus, venditis omnib. cōmunis negotiationis, mercibus, & sibi redemptis, negotium suo noie exercuit. Quæsitum est, vtrum compēdium negotij, an vsuras pecuniæ præstare debeat? Rūdi, secundū ea, quæ proponerentur, pupillo vsuram, non cōpendium [a] præstandum.

---

[8] Vendi cari P.F.

[o] Vncias] tuitionis, & cultus corporis, & ornatus extranei. vel contutoris non habentis administrationem, non potest officium datum à lege infringere. vt hic. & d.l cum quis.in princ.& §.1.ff.ea.l. secundum Bar. hic.

[p] Fœnerata] non nomine pupilli.

[q] Dedisset] quia tunc tenetentur præstare, quas stipulati essent; tum quia nomine pupilli fœnerasset: tum. quia hoc faciēdo videntur elegisse contrariū volūtati defuncti. & facit C. de solu.le.penul. & sup. manda. leg. idemque.§.si mandauero. & pro soc. l.si vnus ex socijs.

[r] Iurius Titius] hæres cuiusdam, cuius mors erat vendita-da.M.

[s] A tutore] quorundam pupillorū. Azo.

[t] Dedit Lucius.

[u] Puberibus]s.factis.

[x] Hæres] s. Lucius. & testē fuit. vt C. de iis.qui.vt indign.l.1. & ita apparet modo non tenere obligationem rei hæreditariæ.

[y] Non pertinere]quia tempore finitæ tutelæ bonum erat nomen, vt sup.le.cum post in prin.& C.d pet.tut. l.fin.& inf.eod.lege. Aemilius.

[z] Bonorum]s.aliquorum, vel etiam omnium, nam mone socij societas finita est. Accut.

[a] Non compendium] immo compendium, vt supra, pro socio.l.actione.§.si in rem.& §. morte. & leg. verum.§. in hæredem Sol.die suo proprio nomine non communi, vt & C.communia vtriusque iud. leg.si patruus. vel vt ibi.§. si in rem.& facit inf.de lega.3 l.fideicōmissum. § si quis illicitè.arg.contra.inf.eod.l.qui negotiationem.

ADDITIO. Pro declaratione huius glo. distingue secundum Bar.hic.aut negotiatur nomine communi, aut suo proprio.aut dubitatur. si communi, non est dubium, quod compendium est commune.vt d.lege. cōtraria. Sed secundo casu.quando nomine proprio, tunc aut de pecu-

nia communi cum pupillo aut de propria aut dubitatur. Si de communi tunc quia res empta efficitur communis, communicabitur compendium, vt l. actione. §. si in rem & ibi no. sup. pro so.

a *Tutor rerum*] idest contractuum. Vel die ibi idest in in Italia. ergo potest ibi agi vt §. de iudic. l. hæres absens. §. 1. & l. omnem. Sed cõtra. inf. de cura. bo. dan. le. 2. §. quod si per regiones, sed & illud intelligitur se undû istam, & facit l. p. eo. l. vel in partes. & l. tutores. qui. §. hæres. & no in l. inter.

b *Reputari*] sc. pup. ab isto tutore.

1† Iuris epitomatum. P. F.

INter *bonorum*] CASVS. Curator bonis, vel ventri datus non hẽt plenam administrationẽ, sed custodiam. licet possit vendere res, quæ alteriores futuræ sũt, sed curator furiosi, vel prodigi, vel pupilli, vel adulti benè habet plenam administrationem. Viu.

2† Quippe cũ illis quidẽ plene rerum &c. P. F.

c *Inter bonorum*] curator bonorum, & vẽtris ex vna parte, alij ex alia. Accur.

d *Illis*] sc. curatori furiosi, prodigi. & pupil.

e *Plena*] aliàs plene. & alias plenariè, idest indistinctè, vel indifferenter, seu simpliciter. nam in aliis distinguuntur res perituræ a non perituris. Accur

3† Lib. 2. Sententia.

f *Datus*] sc. curatori bonorum, ventris, & rerum.

g *Deteriores*] & facit inf. de hæred. instit. leg. si quis instituatur. & l. Carb. edict. l. sed si is. §. quoties. & etiã interruptio vsucapionis, vt §. de mune. & hon. l. 1. §. fin. & alia, quæ sunt necessaria. nam etiam propter res alienum si dilatio est damnosa, vendit, vt inf. qui ex cau. in poss. ea. l. Fulcinius. §. adeo. in fi. § sed alij faciunt etiam voluntaria bona. sed videtur quod tutor alimenta etiam, vt inf. de ven. in possess. l. 1. §. item si periculum. Sol. vbi quod ad ea, quæ necessitatem habent

Tutor vnius regionis potest soluere creditori alterius regionis. Bar.

¶ Tutor rerum [a] Italicarum conuentus à creditore prouinciali, vbi rem pupillus habuit, soluit. Quæritum est, an id in tutelæ iudicio reputari [b] possit. Respondi, nihil proponi, cur non possit.

Hermogen. lib. 1. iuris. 1 †

LEX XLIX.

INter honorum, [c] vẽtrisque curatorem, & inter curatorem furiosi, itemque prodigi, pupillive magna est differentia. 2 † quippe cum illis [d] quidemque plena [e] rerum administratio, duobus [f] autem superioribus sola custodia, & rerum, quæ deteriores [g] futuræ sunt, venditio committatur.

Tutor, qui non est soluendo, ob negligẽtiam punietur in corpore. Bar.

Paulus. 3 †

LEX I.

OB fœnus pupillaris pecuniæ per contumaciã non exercitum, [h] aut fundorum omissam cõparatione, tutor si non ad damnum resarciẽdum ideoneus inuenitur, extra ordinem coercebitur.

Casus fortuitus non imputatur tutori. Bar.

SI *vero*] CASVS. Si per casum res pupillares amittantur non tenetur tutor: idem est si depositi tutor pecu. pup. apud quemdã campsorem, qui videbatur celeberrimus, & in veritate quasi nihil habebat. vt fuit Hiero. Galeria. Vi. K *Lateranum*] computatur hic casus inter fortuitos, sed secus in furto, vt sup. nau. rau. fabulatur. l. Idem. §. fi.

l *Cogitur*] non enim tenetur de casu fortuito, nisi culpa, vel pactum præcedat, vel mora, vt C. de negot. gest. l. negotiũ. licet hic teneatur ceteris actionem, vt §. de peti. hæred. l. nemo videndum & facit ad hãc. l. C. de peri. tu. l. 3. & 4. & inf. de reg. iu. l. contracti. s. fi. & C. de pigno. actio. l. quæ fortuitis.

SI *duo*] CASVS. Magistratus dedit pupillo duos tutores sine inquisitione. & Titius fideiussit pro eis pro rebus pupilli saluãdis. aut est diuisa administratio inter eos, aut nõ. si non est diuisa: vno mala gerente in tota tutela aliquid, fideiussor prædictus in solidum tenetur: si autem ẽ diuisa, & vnus male administret, in parte alterius non tenetur fideiussor. Viu.

m In *fideiussorem*] dic hunc fideiussisse nõie singulorũ tutorum. & nõie omniũ negotiorum pupilli, sed in sequenti casu, licet teneat pro quouis tutore, non tamẽ pro omnibus negotijs pupilli, nomine singulorum, tutorũ, sed huius nomine pro illis, illius nomine pro illis teneatur.

n *Per quem stetit*] idest pro quouis tutorum delinquente, vnde patet, quod pro omnibus fideiussit rem pupilli saluam fore, sed infra non pro quouis delinquente, quia non pro eo, qui delinqueret extra suam administrationem. Item in alio potest esse differentia, quia hic vno delinquente, tenetur & alter cõ inuenis, vnde potest dici fideiussorem teneri etiã pro non delinquente, quod infra non est, quia non tenetur pro delinquente, nec pro non delinquente.

o *Diuisa sit*] non audeo dicere a testatore, quia tunc non satisdant, nisi iter se, vt Instit. de satisd. tuto. §. 1. dicerges à iudice. Sed pone, quod sit diuisa ab eis inter se: videtur fore, quod quilibet pro sua administratione esset primo conueniendus. Item eies fideiusserit, & postea alius q alia bona administrasset, & sic video, quod primo conuenitur, qui administrauit, & postea, qui non administrauit. vt sup. eod. l. tutores. §. in eum. & C. si tu non ges. l. fi. & C. de diui. tut. l. fi. & hic in fine dicit, quantum enim, &c. Sed secũdum Azo. & H. verius puto tunc habere electionem pupillus, quem ex tutoribus velit conuenire in solidum, & sic fideiussorem, vt C. de diui. tut. l. 2.

p *Experiri*] si experiatur ꝙ debitorem, cuius exactio ad ẽ non.

4† Epitomatũ. P. F.

1 Non tamẽ leniissima, quippe leuissima nõ teneẽ, quãuis possit remoueri Bal. in l. q̃ furiosus. 8. colla. vers. dubitatur de tutore. C. de pig. act. d qua materia vide p Bar. ibi. & glos. in l. 1. su. de f de inst.

non pertinet delinquit. sed pupillo nō præiudicat, licet succūbat: vt sup. e. l. vel in partes. & sic stipulatio ꝫ se. vel fideiussorē. tē pupilli saluā fore. nō cōmittit. Itē si cōueniat extra suā regionē rei vēdicatione p reb. sibi n̄ cōmissis, sed alij tutori: delinq; q̄dē defendēdo se: sed th stipulatio nō cōmittit ꝫ eū. vel fideiussorē. & licet succūbat. non nocet pupillo. secus in ꝑsonalib. nā ꝫ quēlibet tutorē indistincte, ppo bū: vt ſ. e. l. inter. vel aliter dic. vt ibi ne.

a *Denegata sit*] s. administratio: vt hic fuit a iudice per diuisionē. q̄ fecit. & no. q̄tū. &c. sic sup. p o soc. l. a ſtione. §. renūciare. & ſ. de acq. hæ re. l. si seruus eius. q. & facit. C. fam. erc. l. quoties. & q̄ quadri. præſcr. l. 2. & de præſcr. 30. an. l. oēs. & ſ. de vſur. l. q̄ ſcit. Sed ar. cō. ra sup. de vſuf. l. quoties §. fin. & de mi. l. illud. §. ſi talis.

ADDITIO. Dic q̄ ibi requiritur ſpecialē mādatū. q̄a ſubgenerali verisimiliter nō cōprehēdit. vt in caſu illius legis. & in aliis. in quib. exigitur ſpecialē mandatum. ſecundum Bar. hic.

Curator] CASVS. Curatori adultæ debet ei constituere dotem nubere volenti de bonis ipsius adultæ. & aliàs expenſas circa nuptias debet facere. Vide.

b *Curator p o minore*] puella.

c *Impendia*] facit ad hoc. C. eo. l. sumptus. & l. ſi curatores. & de nup. l. in copulandis. & sup. de iu. dot. l. q̄to. & l. ſiue. & sup. eod. cum post. §. 1.

Aemilius] CASVS. Aemilius Dexter erat magiſtratus. & dedit tutores quibusdam pupillis ſine inquiſitione. & abeis ſatisdationē rem pu. ſal. fore non exegit. poſtea depoſuit magiſtratum. & cum excuſati eſſent a dicta tutela quidam ex dictis tutoribus. ipſe Aemilius Dexter fuit datus tutor eiſdem pupillis per ſequentem magiſtratum. poſtea finita tutela omnes tutores erant ſoluendo. ſed tamen poſtea vnus forte factus eſt non ſoluendo. volebant conuenire pupilli quondam Aemilium Dexterum etiam pro parte illius. qui non erat ſoluendo. & quia non exegit ſatisdationem. cū dedit dictos tutores ſui magiſtratus tempore. & quia tutor fuit poſtea ipſe adinuentus. certe propter aliquam ſtatuum rationem nō poſſunt eum pro parte eius conuenire: cum vt dictum eſt. cē. tutores erant ſoluendo tempore finitæ tutelæ. Vide.

d *Ceſſauerat in exigenda*] ſun enim quidam magiſtratus. qui habent ius exigendi ſatisdationem tantum. quidā cādi tutores tantum. quidam vtrunque poteſtatem habē. qui habent dandi tantum non conueniuntur. vt infr. de ſatisd. l. neque. & inſt. de magi. conue. l. 2. §. neque autem alij conuenirī poſſunt vtili act. tute. vel in factum. vt infra de magi. conue. l. ſi. & no. Inſt. de. §. neque. Accur.

e *Sequenti*] deſijt ergo Aemilius Dexter cē magiſtratus.

f *Euenit*] verbū ſuetum ea ꝓcedēti. vel ſequēti ſa. leg. pōt.

tundem valet, ſi in ea re, de qua agitur, denegata ſit.[a]

Nerat. lib. 1. Reſpons.

LEX LIII.

CVrator pro minore bnō tantum dotem dare, debet; ſed etiam impēdia,[c] quę ad nuptias facienda ſunt.

Ad contutorem, & magiſtratum pertinet periculum tutoris, qui ſatis non dedit, ſi tempore finitæ tutelæ reperitur non ſoluendo: aliàs ſecus Bar.

Paulus lib. 2. Decretorum.

LEX LIV.

AEmilius Dexter, magiſtratus ſui tempore, datus tutoribus ceſſauerat in exigenda [d] ſatisdatione: deinde quibuſdā excuſatis, à ſequentibus [e] magiſtratibus. Dexter tutor aſſumptus fuerat, [f] creatus conueniebatur in ſolidum, duplici ratione, [g] † quòd cum magiſtratibus eſſet, & tutores dediſſet, ſatisdationem [h] non exegiſſet. Ex diuerſo dictum eſt, licet ſatis exactū non eſſet; tamen in diem tutelæ finitę idoneos fuiſſe tutores, [i] neque ceſſationes [k] curatorum obeſſe tutoribus [l] debere. Pronunciauit; [m] ſi in diem finitæ tutelæ idonei permanſiſſent tutores, licet ei [n] ſatis [o] non eſſet exactum, curatorum eſſe periculum: ſin minus, [p] tutorū, & magiſtratuum, q [a] † hoc eſt, eius tunc eſſe periculum, qui ſuſpectum non feciſſet, [r] aut ſatis non exegiſſet, [ſ] cum finita tutela, non inueniretur idoneus, fuiſſe.

Tutor poteſt accipere pecuniam pupilli mutuo à contutore, vel à ſeipſo palam, & bona fide, & non clam. Bar.

Tryphon. lib. 2. diſput.

LEX LV.

NOn exiſtimo maximis [u] vſuris ſubijciendum eum, [x] qui à contutorib. ſuis mutuā pecuniam pupilli accepit, & cauit, [y] certaſque vſuras promiſit, quas & alij debitores pupillo dependūt: quia hic [z] ſibi [a] non conſumpſit, nec quaſi ſua pecunia licēter 3 † abutitur: &, niſi his [b] vſuris à contutore mutuum ei daretur, alibūde accepiſſet. [c] Et multum [d] refert; palam, aperteque debitorem ſe, vt extraneum, [e] & quemlibet, 4 † facere [f] pupillo: an [g] ſub adminiſtratione tutelæ, pupillique vtilitate, latenter * ſua commoda pupilli pecunia iuuaret. [h]

g *Duplici ratione*] vna quia tutor fuit. & hanc non ponit. quia patet. altera quod cum. &c. Accur.

h *Satisdationem*] tem pu. ſal. fore.

i *Fuiſſe ſolvendo*] ſ. dictum eſt.

k *Ceſſationes*] quia neglexerunt conuenire tutores ſtatim finita tutela: vnde fuerunt in culpa: vt sup. eod. l. tutores. §. adoleſcens. & l. a tutoribus. §. 1.

l *Obeſſe tutoribus*] ſ. alijs. quos ex facto contutorum nunc voluit conuenire.

m *Pronunciauit*] ſ. ego iudex ſuper hoc cognoſcens.

n *Licet &*] alias ſ. ei ſ. pupillo. ſi. ad eius vtilitatem. alias &. i. etc.

o *Satisdatio*] &c. & ſic vel ſeruo ſuo. vel ſibi. vel ſeruo ſuo publico: vt inf. de magi. conuen. l. 1. §. exigere: alius eſt eius a tutoribus.

p *Sin minus*] i. non ſunt idonei tempore finitæ tutelæ.

q *Et magiſtratuum*] ſecundum ordinem. quę dixit tam in magiſtratibus. q̄ tutoribus. sup. e. l. Luc §. cūteſtiō. & inſ. de tut. & ra. diſtr. l. j. §. nūc tria dicemus. & inſ. de magi. conu. l. §. Azo.

r *Non feciſſet*] vt contutores.

ſ *Non exegiſſet*] vt magiſtratus.

t *Idoneum*] ſ. tutor à quo debuit exigi ſatisdatio. & facit. C. de ꝺ ba. l. ex perſona.

■ NOn exiſtimo. *maximis*] id eſt. conuentis.

x *Eum*] contutorem.

y *Et cauit*] de ea red denda. Et no. q̄ tres caſus hic ponit. Primus. q̄n a contutore accepit. quod poteſt. vt hic. & inf. de author. præſta. l. 5. in princ. & §. 1. & tunc conueniatur. vt hic. ſi modo non excedāt legitimas. Secundus. quando clā quod non licet: & tunc centeſima. vt sup. de neg. geſt. l. qui ſine. Tertius. quādo palam ipſemet accepit ſibi. quod poteſt. vt hic. & sup. eo. l. quoties. §. non tantum. & tunc pupillares. vt sup. eo. l. tutor qui repertorium. §. quæ autem. id eſt. quas poteſt pupillus ſtipulari ſecundum conditionem ſuæ perſonæ. vt C. de vſu. l. eos. §. ſuper. Ad primū caſum facit. quod no. C. de contrah. empt. l. cum ipſe.

z *Quia hic*] hic latenter intrat ſecundum caſum.

a *Sibi*] bene dixit ſibi. quia ſi ipſe tutor de pecunia pupilli clam accepit tenetur ad centeſimas. vt sup. eod. l. tutor. qui repertorium. §. pecuniæ.

b *His*] ſ. conuentis.

c *Accepiſſet*] ſic sup. de neg. geſt. l. & in contraria.

d *Et multum*] accedit ad tertium inferendo adhuc ſecundum caſum.

e *Extraneum*] Not. argu. de tanquam. ſic sup. de adopt. l. ſi pater. §. qui duos.

f *Facere*] ſ. tutorem.

g *An*] hic eſt ſecundus caſus. & tenetur ad centeſimas.

h *Iuuaret*] hic & furti tenetur. vt inf. l. pro. §. 1. & de tu. & ra. diſt. l. 1. §. pe. item facit ſupra. de uſu nug. l. 6.

21 † Hec. ſequūtur vſq; in finē huius capitis reiecit Hal. habentur tñ in P. F.

3 † Tarem ret. P. F.

4 † Facēdenda ret.

* Quia male agit odit lucē. vt in c. cōſuleit. cū gl. ſu. verbo lucē. ext. de oſ. deleg.

Tres

Res tutoris] CASVS. Titio pupillo fuerunt tres dati tutores, vnus administrauit, secundus mandauit gerendâ cuidam extraneo, & ille extraneus quædam administrauit, & quædam non. Tertius non administrauit per se aliquo modo, nec extraneo mãdauit administrationẽ: sed tutori primo administrandi commissit suam administrationis partem, & accepit ab eo fideiussorem rem pu. sal. fo. postmodum finita ẽ tu. & inuenitur non soluẽdo tempore depositi officij ille, qui primus administrauit, vnde pupillus quondã volebat conuenire ex persona illius, qui non erat soluendo, secundum, & tertium tutorem, & ipsi dicebant, nos nõ deberemus conueniri ettã pro nostra parte, nedũ pro aliena, nisi in subsidiũ, quia nos nõ administrauimus, vt supra eo. l. tutores quis ?. in ẽs, quæritur quid iuris sit? & antequam respondeat, quædã interfecit à versic. & tutorum &c. vsque ad versicu. non solum er go. &c. vbi est respõsio tali modo, quod allegatio secundi, & tertij contutoris non valet, quilibet enim eorum gessisse videtur, cum alij tutelam gerere, mandauerint, & ideo pro sua parte non debent conueniri in subsidium sed principaliter: & pro parte contutoris non soluendo existentis debet teneri. si autem fuit aliquid in tutela, quod non fuit per aliquem administratum, illud debet communiter ad omnium periculum pertinere, citra aliquem ordinem substitutionis, nisi illud non gestum esset appendicium illorum, quæ gessit tutor tutelam administrans pro parte per extraneum, cui mandauit, quia tunc ad eius solitus periculum debet pertinere. Viso casu proposito vsque ad §. quod autem. &c. reuertamur ad ver. & tutorum. &c. & vltra dicamus, & scias igitur, quod tutorum administrantium alij habent diuisam administrationẽ, & alij non illi, qui non habent diuisam, tenentur in solidum, si vnus inueniatur non soluendo, si autem fuit diuisa administratio, non tenetur aliquis eorum. nisi pro sua parte. Sed quid si tutores surripiant res pupilli, nunquid tenentur in solidum in duplum actione de rationibus distrahẽdis. & si vnus præstet duplum vni, nihilominus alij in solidum teneantur? Et videtur q̃ sic, quia in alijs furtis. hoc euenit, sed tamen nõ est verum, quia tutores surripiendo aliquam rem de administratione, non videntur contrectare, vel furtum facere, sed male se in administratione hîe, ipse etiam tutor in duplum conuentus actione de rõnibus distrahendis, & exactus non poterit conueniri ad rẽ surreptam, vel eius æstimationem condictione furtiua.

Quod autem] Dictum est in prin. huius legis. & in ? non solum, contutores soluendo existentes conueniri posse pro contutore non soluendo existente, nunquid est hoc verum semper? & certè nõ. est. n. tunc tñ verũ q̃n tutorib. soluendo existentib. imputari põt, q̃ dicto contutori permiserunt administrationem, cum nõ deberent permittere, qd scire possumus ex qualitate personæ ipsius contutoris, veluti q̃ apertè prodigus est, vel bona eius vendita sunt tẽpore, quo Prætor contutorem dedit, isto. n. casu benè imputatur contutoribus. Item possumus scire ex intercapedine tẽporis, puta quia pater, qui dedit filijs tutores in testamento, ita cito decessit, post testñ. à se factũ, quod ignorauit aliquid eorũ accidisse tutori post factũ testim, puta q̃ post testim a patre factũ dictus tutor apertè factus est prodigus, vel bona sua venierunt, nã & in illo casu imputat contutoribus. quare permiserũt ei administrationẽ, & idem dico, qñ pater, q̃ dederat tutores filijs in testõ, destinauit testñ mutare, & nõ fecit, pp mortem citò supereniẽtem, q. d. si vixisset pater multo tempore post testamentum, & sic præsumeretur eũ scire tutorẽ esse prodigũ, vel bona eius vendita fuisse, vel etiam in veritate sciret, & non repulit eum à tutela filiorum, non imputabitur contutoribus, quare ei permiserũt administrationẽ, & sic pro eo nõ tenebuntur, cum non est soluendo. Viuia.

a *Dati sunt*] à testatore, vel iudice.

b *Quatenus*] id est, in quantum. Accur.

c *Et tutorum*] altius orditur. Accur.

d *In solidum*] hoc cũ non est diuisa, vel ẽt à se, alias secus. vt C. de diu. tut. l. 2. & sup. eo. l. si duo. Accur.

e *Distributa est*] si. diuisa à testatore, vel à iudice, ne contradicat superiori respon. proxi. facit sup. depositi. l. si duo.

f *Furati sunt*] s. omnes vnam rem.

g *Duodecim tabularum*] s. de rationibus distrahendis, non autem de actione furti, quia de ea aliud erit, vt j. e. §. sed tutores. &c. Itẽ q̃ illa est ex legib., non ex l. duodecim tab. sîn Azo. sed certè imò est ex l. duodecim tab. furti nõ manifesti, vt Inst. de noxa. §. sunt autem, licet manifesti prætoria sit, vt Inst. de perpe. & temp. act. §. fi.

h *Exacta est*] vt C. de condi. fur. l. 1. & inf. de fur. l. vulgaris. in fi. & sup. ad leg. Aquil. l nem Mela. §. li plures.

i *Contrectare eam*] s. pecuniam. & ita velantem administrationis temperat furtum, sic inf. in. t. l. 1. in prin. Sed arg. cõtra, sup. de infamibus. l. athletas. §. ait prætor.

k *Hac actione*] s. de rationibus distrahendis, quę datur in duplum pretij rei, vel ipsius pecuniæ surreptæ, non in duplum interesse, vt inf. de tu. & ra. di. l. 1. §. considerandũ, sic ergo no. duplum non posse peti per hanc actionem & simplum per condic. Sed ? sup. de rõis. fur. l. ? pro fure. §. furti. & pro socio. l. res cõis. q̃ sunt ?. Sed ibi in actione furti, hic in actione de rõnib. distrahendis. & hoc quia in vnũ simplum est, si persecutio, vt inf. de tu. & ra. dist. l. hac actione. in fi. & hac rõne tollitur per actionem tutelæ, & illa q̃ ista: vt d. tut. l. j. §. in tutela. Sed quare hic ñ est totum duplu pœna, vt in furto? Rñ. administratio tutelæ mitigat delictũ, vt hic dicit, sed tutores. &c. Alij soluunt, q̃ nemo dicet. l. vt ale, vñ benè dixit, q̃ dicit peti cuplũ & simplũ, alij, q̃ ab vno eorũ possum hîc simplum, vel duplũ, vel ab altero duplũ, ab alio simplũ, cæterum hîc duplum, & simplum ab vno, item & ab alio. nemo dicit. prima placet.

l *Condictionis*] s. furtiuę, quę datur in tutorẽ, vt inf. de tu. & ra. dist. l. actione. §. 1. & venit ea res, vel æstimatio, vt hic, & sup. de condic. fur. l. in re furtiua, vel si. actionis tutelę, q̃ est condictio, cum personalis sit actio, vt Inst. de act. §. appellamus item & pœnam furti. s. duplum, dicam venire in actionem, quia primo act. furti nascitur, quam tutelę, quia tutela durante: licet intentari non possit, nisi ea finita, vt inf. de tut. & ra. distr. l. si tutor. §. fi. & l. seq. ergo deuoluitur in actionem tut. vt sup. de neg. gest. l. diuortio.

m *Non solum*] quia gerentes tenentur in solidum, vt sup. in prin. ergo dicit, quis dicitur gerere.

n *Mandauit*] vt sup. eo. l. ita autem. §. gessisse. Sed arg. contra, inf. de excusat. tut. l. fi.

1† Sic in F. F. Hal. aut legit. secundus tertio gerendam mãdauit, tertius ? nihil omnino gessit. q̃ le ctio ap. p bati vt a Gothofr. apud quẽ clausula, & Titius q̃dã administrauit, inter lineas notatur, pro solito signo.

2† Pœnæ dempta actio scripsit Hal. cũ hoc tñ conueniat lectio F. F.

3† Hæc q̃ parẽthesi inclusa sunt ñ habẽtur in Du. exẽp. neque in F. F.

4† Aliàs & qui.

Idem lib. 14. disputa.

LEX LVI.

TRes tutores pupillo dati sunt, a vnus tutelam gessit, & soluendo non est. 1† secundus Titio gerendam mandauit, & Titius quædam administrauit, tertius nihil omninò gessit. Quæritum est, quatenus b quisque eorũ teneatur? Et tutorum c quidem periculum commune est in administratione tutelæ, & in solidum d vniuersi, tenentur. Planè, si numerata pecunia pupilli inter eos distributa est, e non in maiorem summam quisque eorũ, quam accepit, tenetur. Sed, si ipsi tutores rem pupilli furati sunt; f videamus, an e. actione, quæ proponitur ex lege duodecim tabularũ g aduersus tutores in duplum, sin guli in solidum teneantur, & quamuis vnus duplum præstiterit, nihilominus etiam alij teneantur. Nam in alijs furibus eiusdem rei pluribus non est propterea cæteris 2† pœnæ deprecatio, quod ab vno iam exacta est. h Sed tutores, propter admissam administrationem, non tam inuito domino cõtrectare eam i videntur, quam perfidè agere. Nemo denique dicet, vnũ tutorem, & duplum hac actione k præstare, & quasi specie condictionis, l aut ipsam rem, aut eius æstimationem. Non solum m ergo gessisse tutelam creditur, is qui 3† (vel ipse gessit, vel) alij gerendam mandauit; n sed & qui satis à contutore accepit, rem saluam pupillo futuram, eique 4† permisit administrationem

1† Hæc ? pro fure. §. furti. & pro socio. l. res cõis. q̃ sunt ?. Sed ibi in actione furti, hic in actione de rõnib. distrahendis. & hoc quia in vnũ simplum est, si persecutio, vt inf. de tu. & ra. dist. l. hac actione. in fi. & hac rõne tollitur per actionem tutelæ, & illa q̃ ista: vt d. tut. l. j. §. in tutela. Sed quare hic ñ est totum duplu pœna, vt in furto? Rñ. administratio tutelæ mitigat delictũ, vt hic dicit, sed tutores. &c. Alij soluunt, q̃ nemo dicet. l. vt ale, vñ benè dixit, q̃ dicit peti cuplũ & simplũ, alij, q̃ ab vno eorũ possum hîc simplum, vel duplũ, vel ab altero duplũ, ab alio simplũ, cæterum hîc duplum, & simplum ab vno, item & ab alio. nemo dicit. prima placet.

2† Pœnæ dempta actio scripsit Hal. cũ hoc tñ conueniat lectio F. F.

3† Hæc q̃ parẽthesi inclusa sunt ñ habẽtur in Du. exẽp. neque in F. F.

4† Aliàs & qui.

a *Tutelæ*] quod fieri poteſt. vt Inſti. de ſatiſd. tu. §. 1.
b *Conſtitutionibus*] quarum intentio eſt C. de diui. tu. l. ſi. & C. ſi tu. non geſ. l. ſi. & ſup. eo. l. tutores. §. ſin eum.
c *Non oportet*] vt C. ſi tut. non geſ. l. ſi. in fi.
d *Separari*] vt labor colligendæ ſegetis, labor executiẽdo

rum granorum à paleis. & ad hoc inf. de magi. conuen. l. duo. & ſup. de procurat. l. qui proprio. §. item quæritur. & infra de tu. & ra. diſtr. l. ſi tutor poſt. & ſupra. de neg. geſt. l. cum actũ. & ſup. de redhibitoria, l. plerunque. & inf. ſi quid infra. pa. l. 1. §. quamuis. & C. communia vtr. iud. l. poſſeſſionem. Accu.

e *Quid autem dicitur*] in princ. huius legis, dicitur enim tutorem ibi deſiſſe eſſe ſoluendo tempore adminiſtrationis, vel non fuiſſe ab initio. & dicitur contutores præſtare debere hoc damnum pupillo: quia dicitur ibi vniuerſos in ſolidum teneri: eſt enim eis imputandum, qa non exegerunt ſatisdationem, vel non remouerunt eum, vt ſuſpectum: vt ſupra eod. l. Aemilius. & l. etiam. & l. quoties. §. conſtat. vnde cum non ſit ſoluendo tẽpore depoſiti officij, alij pro eo tenentur, vt C. de probat. l. ex perſona. & C. de dui. iu. l. 1. & 2. ſecus tamen obſeruatur in magiſtratibus, quia non tenentur pro tutore, ſi ab initio fuit ſoluendo, vt inſt. de magi. conue. l. 1. §. ſi magiſtratus. ſecundũ hoc ponitur verbũ autem pro certè.

f *Deſiſſe*] ſub. de eo qui dicitur deſiſſe, &c.

totius tutelæ. [a] nec poteſt ſe defendere conſtitutionibus [b] quæ iubent ante conueniri eum, qui geſſit.

¶ Item in eo, quod nemo geſſit, non vtique eius periculũ eſt, qui quædam geſſit, ſed cõmuniter omniũ. Exigi autem ab eo ſolo periculũ ob alia, quæ non geſſit, nõ oportet, [c] niſi ſi qua talia ſunt, quæ vel conſummationem cęptorum ab eo deſiderabant, vel ita conuncta fuerunt, vt ſeparari [d] non debuerint.

¶ Quod [e] autem dicitur, e deſiſſe [f] ſoluendo eſſe, vel non eſſe, & contutores præſtare debere, videamus, qualem intellectum habeat, itẽ, vtrum ſufficiat, nihil diminutum eſſe de facultatibus contutoris, ex quo tempore datus eſt, ſed eandem faciem patrimonij permanſiſſe: [g] an, & ſi nihil poſt accidit, quod palam facit diminutionem patrimonij: dẽat tamen contutor inquirere fortunas contutoris. Sed hoc [h] ex perſonæ qualitate, [i] & ex tẽporis intercapedine, quo teſtamentum factum eſt, vſque ad mortem patris, aliam æſtimationem [k] accipere debet. Nã [l] apertè prodigo, [l] vel cuius bona vęnierunt (licet obre-

g *Permanſiſſe*] licet nihil ſit additum, & ſic tunc nõ ſit culpa, an vero ſit culpa, licet nihil ſit diminutum.
h *Sed hoc*] nunc reſpondet.
i *Ex qualitate*] quæ honeſta eſt, & carens omni ſuſpicione, & tunc non imputatur contutori, ſecus ſi erat ſuſpectus, & modicæ fidei. Azo. Itẽ. & de hoc dicit inf. ibi nã apte. &c.
k *Æſtimationem*] i. ſententiam, & opinionẽ. Azo. Et no. quod inuenitur hic quod etiam ex voluntate patris excuſari poſſit, qui non petit ſatisdari à contutore, ſi patet cũ hoc ſcire, talem eum dedit tutorem, ſi autem tempore teſtamenti erant honeſtæ vitæ, poſtea ante mortẽ, vel poſt mortem cæpit eſſe malæ, tunc ſecus. Idem ſi credebat teſtator eum eſſe alterius vitæ, quam erat.
l *Prodigo ff.* contutori, quod eſt inf. & ecce perſonæ qualitas, non autem hic intercapedo, quia à iudice fuit datus, vt ſubijcit.
m *Ob opera*] i. per mendacium impetratum, ſic ff. de reb. eo. l. magis. §. pe. & de fideicom. liber. l. cum vero. §. pen.
n *Permittere*] ſ. Prætor.
o *Non debet*] etiã ſi ſatisdet prodigus: quia ſatisdatio, &c. vt ff. de ſuſpect. tut. l. quia. Item no. conſiderari ſtatum eius

culus bona veneunt ſic. & ſup. de procur. l. Titius. Itẽ no. q hic loquitur de tutoribus datis in teſtamento, vel à iudice, vel etiã à lege iam adminiſtrantibus, & vnus vult ſibi ab alio ſatisdari, vel pp paupertatem, vel ſuſpicionem, vel quia transfert in eũ adminiſtrationem, vt in princ. huius l. non autem loquitur in ipſa confirmatione: quia tunc non dicerentur contutores adhuc. Item qua liter alicui eorum imputaretur culpa, cũ adhuc tutor non eſſet? Item poteſt dici, quod prius dixit, ſi iã confirmati erant, licet nondum adminiſtrare incœpiſſent.

p *Et potuit*] hic eſt intercapedo, & etiam perſonæ qualitas, & facit inf. de cõfirm. tut. l. in confirmãdo. & l. vtilitatem.

prum [m] fuerit Prætori, qui decreto eum dedit) permittere [n] contutori [†] adminiſtrationem non debet. [o] Et potuit [p] aliquid pater eorũ, poſt teſtamentum factum, accidens ignoraſſe: aut cum deſtinatum haberet mutare teſtamentum, id non feciſſe.

Rem pupilli iuſtè venditã poteſt tutor ſibi licitè retinere, ſi emptor pretiũ nõ ſoluit, & ipſe tutor pretiũ de ſuo in utilitatem pupilli conuertit. h.d. & eſt ſingularis, & notabilis caſus. Bart.

Scæuola lib. 4. Digeſtorum.

LEX LVII.

TVtor rerum, [q] & animalium pupilli venditionẽ fecit: ſed quædam animalia, emptoribus, pretiũ non ſoluentibus, retinuit, & apud ſe habuit pretiũ idẽ [r] rõnib. pupilli accepto tulit, [s] ex ijs aliquot nata ſunt, defuncto tutore, [t] hęres eius eãdẽ tutelã adminiſtrauit, & alia animalia plurimis poſſedit. Quæſitũ eſt, an, cũ is, cuius tutela adminiſtrata eſt, [u] † annorũ quatuordecim eẽt; iure animalia [3] † vendicaret. Reſpõdi, ſecundum ea, quæ proponerentur, pupillum ea vendicare non poſſe. [v]

q *Tutor rerum*] Vel dic, quod ſeruari nõ poterant res iſtæ, & animalia. Vel dic, q erant ſuperuacua. Vel dic, quod loquitur iuxta iſto, ne ſit contra. C. eod. l. lex. in fi. Vel dic, cum decreto vẽdita: Itẽ ad bruta animalia referas, nõ ad ancillã, cuius partus nõ dr fructus, vt ſup. de vſur. l. in pecudum, & ſic nõ haberent locũ ſequentia.

r *Idem*] ſ. pretium, vel idem tutor.
s *Tulit*] i. expendit.
t *Defuncto tutore*] idem ſi eo viuo quantum ad fructus fructuum, quia non videtur prædo, qui pretium numerauit, vt ſup. de peti. hæt. l. ſed. & ſi lege. §. ſcire. Accur.
u *Non poſſe*] ergo tenet emptio, quã ſibi fecit ſe authore, & ſic eſt ff. tit. 1. l. j. & 5. §. itẽ ipſe tut. q eſt cont. Sol. non vẽdicat, niſi reddat, qđ in vtilitatẽ ſuã verſum eſt, ſũ quoſdã, vt C. de pręd. min. l. ſi pdiũ. Vel iõ ſi vẽdicat, quia vſucapta ſũt ab hĩde tutoris tit. p hĩde. vt ff. p hær. l. pleriq. & erit hoc in extraneo hĩde, nõ in ſuo, vt C. p hærede. l. nihil. Itẽ & ĩ extraneo, ita demũ ſi tutor habuit bonã fidẽ, licet ĩ iure erraret, vt ff. de pet hæ. l. ſed. & ſi. §. ſcire. Azo. ff. de iu & ſa. ig. l. iuris ignorantia. & l. error. ſed dic, vt no in d. §. ſcire, ſed M. dixit extraneũ poſſe vſucapere ẽt ſi fructus habuit ſciẽtiã rei alienę. Et no. q hęc ĩ hĩde, nõ ĩ tutore hñt locũ, cui iuris error nocet, q tũ ad vſuc. vt ff. de vſuca. l. nunq. Vel tertio, iõ nõ vẽdicat, quia bona fide percepit fructus tales, ſi q ipſe tutor à ſe potuerit emere, & hæc iõ eſt bona ĩ natis ex aĩalib. pupilli, qui ſũt fructus, nõ ĩ ipſis principalib. ĩ

quibus

† Deſ. ſub hoc tex. vñ Annibal. l. nemo põt no. 358. ff leg. l.

† Alias cõtutore.

2 † In P. F ann. 24. eſſet.

3 † Vindicaret, vt & paulò poſt. vẽdicare. P. F.

† De ſ. ſub hoc tex. Hier. Bur. in l. is cui bonis non dat v. obl.

quibus remanẽt primæ duas solutiones. Vel dic quarto ad oĩa, quæ hic palam & bona fide emit, vt inst. de usucap. l. pupillus, §. sanè. & C. de contrahen. emp. l. cũ ipse. Et ꝓdictis modis ſꝑ aũt alia ꝓria. de ẽpt. emp. l. nõ licet, & l. si i emptio. s. ñ.

Imputatur tutori si ex instrumẽtis in inuẽtario exemplatis potuerit cõuenire debitores, & neglexit. Bart.

Idem. [1] †

LEX LVIII.

CHirographis * debitorum incẽdio exustis: cũ ex inuentario tutores [a] conuenire eos possent ad soluendam pecuniam, aut ad nouationem [b] faciendam cogere, cum idem circa [2] † proprios debitores propter eundem casum fecissent, & id omisissent circa debitores pupillorum: an, si quid propter hanc eorum cessationem; pupilli damni contraxerunt, iudicio tutelæ consequantur? Respõdi, si probatum fuerit, [c] eos tutores hoc, per dolum, vel culpam, prætermisisse, prælitari ab eis hoc debere.

Facta appellatione pendẽte, si appellans succumbit, officio iudicis appellationis in statũ pristinum reponuntur. Bart.

¶ Ab eo, qui, sententia Præsidis, bonis ademptis, [d] relegatus erat, cum, & permissu Principis appellatio eius recepta sit: quamuis, qui pronunciauerat, non receperat: fundum emerat pupillus interuenientibus tutoribus: & appellatione iniusta pronunciata, fundus ei ablatus est. [e] Quæsitum est, an tutelæ iudicio precium fundi pupillus consequi à tutoribus possit? Respondi, si scientes emorũt ab eo [3] † qui in ea causa etiãnum obnoxius sniæ priori [f] esset, tutelæ iudicio eos teneri.

Si tutor facit id, quod testator fecisse ꝑsumitur in dubio nomine pupilli facere, licet non exprimat. Bart.

Idem. [4] †

LEX LIX.

QVi negotiationẽ, * per Pamphilum, & Diphilum, prius seruos, postea libertos, exercebat, suo testõ eos tutores reliquit, & cauit, vt negotium [5] † eodẽ modo, quo se viuo, exerceretur, hi tutelam administrauerunt, non tantum cum impubes patroni filius fuisset, sed etiam post pubertatem eius. Sed *Diphilus* quidem cum incremento negotiationis rationes obtulit. Pamphilus autẽ putauit, reddere se

1. tutor, qui repertorium. in prin.

b *Aut ad nouationem*] i ad promissionem nouam faciendam. & sic no. q̃ si amiſũ instrumentum, cogitur de nouo debitor promittere. vel si est imbreuiatura, iterum fiet.

c *Probatum fuerit*] à parte pupilli, quia præsumitur pro tutoribus, quia iã conuenerant quoldã debitores, vt prædixi. l. e. & qa qui dolũ dicit & c. vtĩ. de probatio. l. quæres. l. qui dolo. & põt hic no. q̃d est C. de pig. actio. l. si creditor. verũ hic nõ dicit amisisse, sed ꝑmisisse. & de his dixi. sup. de edend. l. si quis. l. fi. & l. seq. d. *Ademptis*] s. expresse. non tacitè. vt C. de pœnis. l. deportatorũ. & ff. de interdic. & releg. l. relegatorum. s. ad tempus. Vel dic, q̃ nec exprimere licet factũ teneat. vt d. §. ad tempus.

e *Ablatus est*] Sed cõtra vi cũ agatur ex tẽcũda ſ. ia tũ, cuius ipse hæres erat alienata. vt ff. de ijs qui no. in fa. l. furti. §. 1. Rñ. officiũ iudicis ĩplorat vt alienatio facta pẽdente appel. rescindat: quia nil rcur. pend. appel. &c. vt ff. nil no. pend. appel. Azo. Itẽ cont. sup. e. l. Titiũ. § Luc. Sed ibi non erat mota cõtrouersia. vel lata sniа tẽpore alienationis, hic fic. Itẽ ibi tutores ignorauerũt, hic sciuerunt factũ, q̃ quod abstinere debebant.

f *Priori*] aliàs prioris. s. iudicis prioris aliàs prioris. i. principali. Accur.

1 † Lib. 10 Digest. * In hanc leg. vidẽ nulla apud Cui. 19. obser. 36.

2 † Priores debitores, sed hic resti⁹ vt ofdũt sequẽtia verba debitores pupillorũ

3 † Qui ea cã esset, vt obnoxius, &c. P.F.

4 † Li. 11. Digest. *

* De intellec. huius l. vi Rui. ſ l. hoc edi. §. nũciatio. no. 6 de no. op. nunc.

5 † Eodẽ modo exerceretur quo se viuo exercebatur, hique tutelam, &c. P.F.

6 *Qui negotiationem*] CASVS. Pãphilũ & Diphilũ seruos meos manumiſi & postea feci eos exercere ꝑ me aliq̃ negotiationẽ, puta mercantiã. postea in testõ meo dedi eos tutores filijs meis, & iussi q̃d tãdẽ negotiationẽ nihilominus exercerent: vt de ipsi & tutelã administrauerunt & negotiationẽ exercuerũt, postea finita est tutela, & Diphilus reddidit in rõne tutelæ pupilli quondã illud quod lucratus fuit ex negotiatione. Pamphilus autem nolebat reddere lucrũ ex negotiatione, sed vsuras pecu. pup. quia forte manus erat lucrum negotiationis, quam vsura. Certè debet constringi ad hoc Pamphilus.

¶ *Ex duobus*] Titius habebat duos tutores, vnus eorum tutela durante decessit, vnde tutor superstes egit contra hẽdẽ eius, & exegit ab eo quicquid tutor mortuus pupillo debebat postea finita est tutela vnde agit pupillus quondam contra tutorem superstitem, & petit ab eo pecuniã quam exegit ab hærede contutoris, & eius vsuras, quæritur quid iuris sit. Certè, aut dictam pecuniam conuertit in vsus suos tutor superstes, vel piger fuit in ea mutuanda, & tunc tenetur ad vsuras eius, aut non fecit aliquod istorum, nec mutuauit quia non potuit. & tunc non tenetur.

¶ *Testamento*] Dedi tutores filijs meis in testamento: postea id testamentum est ruptum forte posthumi agnatione, & sic nihil valet datio tutorum: vnde tutores prædicti non administrabãt, postea Prætor iussit eos administrare. Certè non tenentur de non administratis, nisi à tempore quo iussi fuerunt.

8. q̃ est com. Resp. authoritate iudicis fuit publicatũ. vt in Auth. vt fra. fili. ſ. illud. coll. 8. sicut fit in testõ cõdito i scriptis. vt C. de testa. l. 2. Iõq. dicas ſiñ Azo. q̃ totã seriem institutorũ contineri dẽ. in inuentario, licet secus in creditoribus, vt inſ. de bo. auth. iud. possid. l. fi. Sed o. nunquid sufficeret probatio amissionis, seu casus? Respon. non. vt C. d testi. l. testiũ. in fi. nisi contra illũ, qui cãm amissionis ꝓstitisset, vt C. de probatio. l. si de possessione. Tertio qũo probatur per exemplum, cum nec ipsum chirographũ ꝓbaret? Respon. quia in eis factæ subscriptiones testium, & cã debiti adiecta, & sic proficiebat ad cõparationẽ literarũ, & ad veritatem adiuuandam, si aliud adminiculum esse, puta, vnus testis, vt C. de proba. l. instrumenta. & de non nũ. pecu. l. generaliter. & C. de fide instr. l. comparationes. non dico q̃ supererssent testes, qui interfuerint cõfessioni factæ causa adiecta. quia tunc per eos solos probaretur, secũdum Azo. & H. sed non video qualiter fiat comparatio, quia cõbustum est & inuentariũ habet alias literas, ex quibus nõ fiet comparatio. Item nec veritas poterit inueniri, cum sit combustum. quare dicas, quod hæc chirographa fuerũt publica instrumenta, cum enim dicantur a chir. quod est manus. & grapho. quod est scribo, ita instrumenta publica sicut priuata possunt dici chirographa, sic largè ponitur. C. etiam ob chirographariam pe. in rubrica. Itẽ collige hic, inuentarium debere fieri coram iudice ordinario, cũ fuerit publicatio facta, vt no. C. eod. l. tutores. & no. supra eod.

Pupillo

c *Pupillo*] Habebam filiam,& filium impuberes,filiũ inſtituí,& filiã ex hęredauiſſe eũ filię reliq; ducẽta,& eis dedi tutores,Titiũ pone,& Mæuiũ.Certè iſti tutores debent ſeparare à ſubſtantia defuncti illa ducẽta quocitius pũt. & ad vtilitatẽ pupillę mutuare,& ſi faciãt tenẽtur pupillę.

¶ *Quæſitũ*] CASVS.

Finita tutela curatores nunc adultũ dati cõuenerunt tutores, & exegerunt ab eis illud,qd dẽbant pupillo quondã. & vſuras eius, certè hęc vtilitas efficitur ſoris apud curatores, vnde ita benè tenentur ad vſuras illius vſurę, ſicut ad vſuras ſortis. Viua *Pata lucrum* idem habes in procuratoreſ.vt.s.de procur.l.q proprio,§.procurator vt in cæteris, & geſtore ſine mandato: vt ſup. de neg. geſt.l. ſin aũt,§.1. & in omnibus,niſi fecerit lucra tanq̃ quilibet,& ita ſuo nomine, non tanq̃ tutor,vel procurator,vel geſtor; vt §. ſolut. matr.l.ſi vero, §. item quicquid. & ſic ſoluitur contra ſupra eod.l. Titium §. alteto. Vel dic q̃ hic iſto modo dati ſunt tutores. Vel ibi ſocietas. § morte finitur, hic mandatum poſt monẽ inchoãtũ, vt ſup.mand.l.ſi verò ñ remunerandi.§.fi.Et nota hic, quod dixi C.arbit.tut.l.quid. & facit C. de anno. & tribut. li.10.l.iudices.& ſupra de pecu. hæredit. ſi poſſeſſor. §. quod indebitum. Accur.

1† Reſpõdit debere Claudius Triphoninus, quia &c. P.F.

2† Quæ vrotis vſuris, &c. P.F.

b *Accepto*] quod facere debet,alias vicarius ſuo periculo ſubſtituitur, vt ſup. eo.l. tutores qui.2.an.penult. Accur.

3† Reſpõdit. P.F.

c *Quantum*] puta cẽtũ de ſorte. & viginti de vſuris accepit,ſuperſtes tutor ab hærede defuncti. & quæritur, an dictæ ſortis tm.an ẽt vſurarũ debeat vſuram pupillo ſuperſtes tutor,& diſtinguitur. Accur.

4† Sed ſi non. P.F.

d *Lubet*] contra ſuperfluitem.

e *Portionis*] ſcilicet de centum. Accur.

f *Eius ſumma*] ſcilicet 120.

g *Pupilli*] ad vtilitatem pupilli.

h *Vſuras p aſſendas*] alias centeſimas, ſi ciam. vel pupillares, ſi palam. vt ſup.eo.l. non exiſtimo.

i *Neglexiſſet*] dicta centum, & viginti exacta, & non potuiſſet alias ſerus, vt ſupra eod.l. cum plures, in fi.& l. ob fœnus. Accur.

k *Fungi debeat*] vt ſupra eod.l.tutor qui.§.antepenult.ſubaudi, ergo & in noſtro caſu vſura eſt facta ſors, & ſic præſtabit tutor ſuperſtes vſuram de omnibus cẽtum viginti in his duobus caſibus, ſcũ verũ in rem ſuam, vel quando non fœnerauit cum potuit.

l *Ruptum videbatur*] & in veritate erat, & forſe idem ſi non erat: ſi eſſe probabiliter credebatur vt argumen. ſupra eod. l. qui iuſſus.

5† Ex tegũ. ſupra eod. l. P. F.

m *Ceſſauerunt*] ab eo tempore, alioquin ſpectaret periculum ad eos, vt ſupra eodem. l.tutores qui.1 & 2.& §.tutores teſtamento. Azo.

6† Pertineat ad eos. P.F.

n *Priam ẽ*] à Præſidetepete.

o *Tutelam*] id eſt curam: nam erant curatores, vt C. de confirman.tut.l.ſi vt proponis. & hoc ideo, ne ſe refragentur regulæ, quæ habenti tutorem, &c. vt ſupra de teſtamen. tut. l. idem, vel forte tutores curatores dicerentur, maxime ſi ponas ſimul datione tutoris & confirmationem horum factam. Item eſt argumen. huius legis, quod iſti tutores confirmati debent dici dati,non teſtamentarii,cum teſtamentaria ſoleat datio tutoris præcedere. Azo. vt infra, de tut. & ratiſtr.l.ſi tutor.§.ſi teſtamento.

* Hoc loco vide expoſit. Gothof.

7† Separare non eſt in P. F.

p *Dato*] ad eos, qũ eſt infra dato. &c.

9† Computatur.

q *Iuſſi ſunt*] adminiſtrare, facit inf. de P F. excuſat.l.Cajus.

9† Neglexerint. P. F.

r *Legauit*] ſcilicet patet.

s *Celebrare*] nomine pupillæ & facit ſupra ea.l.ex duobus, in fine.

t *Efficitur*] ſic ſupra eod.l. ex duobus, & l. tutor qui, §. fi vſuras. & ſupra mãdati.l.idemque.§.1. & non ob.C. de vſuris, l.fin.quia hic eſt facta ſors.

tione tutelæ: & à Præſide tutor datus eſt pupillo. Iuſſi autem ſunt & ij, [n] qui dati erãt teſtamento tutores, tutelã o adminiſtrare, coniuncto eo, qui à Præſide datus cæperat adminiſtrare. Quæſitum eſt, §† ad teſtamento datos p periculum antecedentis tẽporis adminiſtrationis, vtrũ ex aptis tabulis, an ex quo iuſſi ſunt, 9 4† pertineat? Reſpondi, ad eos, de quibus quæreretur, nullũ antecedentis tẽporis periculum pertinere. p

Tutor tenetur, ſi relictum pupillo negligit agere eius petere. Bart.

¶ Pupillo hærede inſtituto, filiæ exhæredatæ duo millia nummorum aureorum legauit, eoſdemq; tutores vtriſque dedit. Quæſitum eſt, an ex eo die, quo duo millia potuerunt a ſubſtantia hæreditatis [7] †ſeparare, & innomina collocare, [r] neglexerunt, [8] † vſurarum nomine, pupillæ tutelæ iudicio teneantur? Reſpondi, teneri.

Quantum ad recipientem, pro ſorte habetur, quod ei ab initio pro vſuris datur. Bart.

¶ Quæſitum eſt, an vſuræ pupillaris pecuniæ, quas tutores debuerunt, cum ad curatorem transferuntur, in ſortem computẽtur, 9 † & vniuerſæ ſummæ vſuras debere curatores incipiant, Reſpondi, omnis pecuniæ, quę ad curatores tranſit, parem eaſdem eſſe: quia omnis ſors efficitur. t

Pactum, quod tutor facit cum creditoribus pupilli, tenetur obſeruare in ſeipſo. B.

Idem lib.26. Digeſtorum.

LEX LIX.

CVm hæreditas patris ære alieno grauaretur: & res in eo ſtatu videretur, vt pupilla ab hæreditate paterna abſtineretur, vnus ex tutoribus cum pleriſq; credi-

u *Vſuras*] ſcilicet pa tet.

x *Celebrare*] nomine pupillæ & facit ſupra ea.l. ex duobus, in fine.

t *Efficitur*] ſic ſupra eod.l. ex duobus, & l. tutor qui, §. ſi vſuras. & ſupra mãdati.l.idemque.§.1. & non ob.C. de vſuris, l.fin.quia hic eſt facta ſors.

Cum hæreditas] CASVS. Filiam meam impuberem mihi hĩdem inſtituí & ei tutores dedi, vnus ex tutorib. qui meus erat

erat creditor forte diligebat pupillam: plusquam alij tutores, vnde iuit ad creditores hæreditarios, & dixit eis, sciatis q̃ pup. nõ adibit hæreditatẽ patris, nisi quilibet nostrũ remittat tertiam partem sui debiti, pone, & sic nõ habebitis quẽ conueniatis, & creditores dixerũt ei, facias eã adire, & nos remittimus, sicut postulasti, & ita factum est, postea prædicti tutores fuerũt dati curatores pup p̃dicte, nũc adulta factæ, & pactum fecerunt cum multis alijs creditorib. hereditarijs de parte certa debiti ei soluẽda, certè p̃dictus tutor, qui creditor erat, debet stare cõtentus ea parte debiti, qua fecit stare cõtẽtos alios creditores hæreditarios. Viuian.

a *Decidit*] i. trãsegit.

b *Idem curatores*] si qui ante fuerunt tutores, q tñ nõ cogũtur vt Insti. de excus. tut. §. qui tutelã, nisi esset libertus, vt C. d. excus. tut. le. libertos, vel dic idẽ. f. pactũ.

c *Accepti*] i. dati.

d *Aliquis tutorum*] i. aliquis tutor. q fuit creditor patris.

e *Cum vsuris*] i. soluit sibi sortẽ, & vsuras & nihil remisit.

1† Lib. 2. Epistola.

f *Qui cæteros*] s. creditores. & adde qd̃ no. sup. de pact. l. cum in eo. & no. q̃ officium suum est ei dãcsũ: sed non est, quia & si tutor nõ esset, ad idẽ ecgeretur, s. consentire maiori parti. In hoc ãt quod cæteros tenetur vocare ad remittendum, non põt negari damnosũ esse. Itẽ facit ĩ. de pact. le. iurisgentiũ, §. hodie, & l. maiorem.

toribus ita decidit, a vt certa crediti portione contenti essent, acciperentque idem curatores b iam vi ipotenti accepti, c cum pleriſq; creditoribus deciderunt. Quæsitum est: an, si aliquis tutorũ d creditor patris pupillæ, solidam pecuniam expensam sibi ex re pupillæ cum vsuris e fecerit: reuocari à curatoribus pupillæ ad portiones eas posſit, quas cæteri quoque creditores acceperunt? Respondi, eum tutorem, qui cæteros f ad portionem vocaret, eadem parte contentum esse debere.

In actione tutelæ venit, quod factum est ab hærede tutoris, implente inchoata per defunctum. Bart.

Pomponius. 1 †

LEX LXI.

SI tutoris hæres executus est, g quę tutor inchoauit, h tutelæ etiam co nomine tenetur.

Pupillus tenetur ex culpa tutoris, quatenus est locupletior, & etiam vltra, si tutor est soluendo: sed liberatur cedendo actionem. Bar.

Idem lib. 4 † 2. Ἐπιτομῶν.

2† Alias, li. 20. Epistolarum.

SI tutoris] CASVS Quædam inchoata per tutorem hæres tutoris perfecit certè co nomine actu. tenetur, quamuis ipse tutor non sit. Vivia.

g *Executus est*] qd̃ facere dẽt, simile est ĵ. de hær. tut. l. j.

h *In hoc amplius*] teneri in non tutelę, sed act. negotij gesti. tenetur, vt nu. ĵp. ec. l. tutores qui in prin.

ADDITIO. Iaru. intellige secundum Bar. de omnibus gestis per hęredẽ ad quę tenebatur, vt veniant in actione tutelę hic de his ad quę nõ tenebatur, vt veniant in actione negotij gesti. vt in ſ. de hęred. tutoris. Felinus & l. seq.

Apud Arist.] CASVS Pupillus tutorem habẽs possidebat quãdã hereditatẽ ex ea hereditate quatenus desijt possidere culpa tutoris, nunc de illa hãditate agit Titius ĵ dictu pup. hereditatis petitione, q̃ verus erat hęres, numquid condemnabitur Titio pupillus in estimationẽ rerũ prędictarũ, quas pupillus ecſijt possidere culpa tutoris? & certe sic, si tutor potest satisfacere de hoc pupillo. Sed q̃ id si tutor non est ſoluendo, nũ quid erit dãnũ Titij, sicut ipse pupillus desijſſet possidere dictas res sine culpa tutoris? quo casu non tenei pupillus, q̃ expers culpę dr. Et idẽ q̃to circa furiosum hæreditatem alienius possidentẽ, & pp furorẽ secum aliquid de ea diminuentẽ, & certè optimè scripſit apud Aristonẽ ille, qui dixit, q̃ pupillus condemnatur petitione hæreditatis ad æstimationem rerum hæreditariarũ tutoris culpa perditarũ, si tutor potest satisfacere hoc dãnũ pupillo, non tamen debuit dubitare dictus sapiẽs qui ſcripſit prædicta apud Aristonem, vtrum sit damnum petitoris, & non pupilli, cum tutor nõ est ſoluẽdo: quia benè est petitoris damnum, tamen pupillus dẽt cedere actiones petitori contra tutorem, sicut faceret q̃libet alius hæreditatis alienæ possessor, si sine culpa sua dãnum sit ab alio in hęreditate datum. Et idem est, quando furioſus alienam hereditatẽ possidet, & aliquę res hæreditariæ sunt amiſſę dolo, vel culpa curatoris: nam & si tutor, vel curator stipulatus est a quodam extraneo aliqd propter hęreditatem alienam, quam possidebat pupillus, vel furioſus, forte quia contraxit tutor, vel curator cum illo extraneo vendendo ei rem ex dicta hęreditate, vel mutuando ei pecuniam, & ille extraneus erat minus idoneus tpe, quo contraxit, & ita potest imputari tutori, vel curatori, & propter hoc habebit pupillus tutorem, ve. curatorẽ obligatũ: dẽbit pupillus cedere actionẽ ſ. tu. vel cur. petitori hęreditatis, qui vincit, si aũt furioſus alienã hęreditatẽ possidẽs sine culpa curatoris ĵ. i. amittat rẽ, ex ea nõ tenetur petitori ad pretiũ, nec ad cedendũ ac. cõtra cur. quia curat. nõ tenetur, & perinde est, ac si pereatum fortuitũ esſet amiſſa. Viu.

3† Similiter atq; &c. P. F.

4† Deminuiſſet. F. F.

5† Corrupiſſet. P. F.

6† Verè dicere. P. F.

1 *Ex hæreditate*] quã possidebat pupillus, & super qua conueniebatur petitione hęreditatis. Accur.

K *Debit possidere*] cum autem vendit, vtrum verũ pretiũ: vel acceptũ, vel res ipſa veniat in petitione hęredit. dic vt dixi sup. de pet. hęre. l. item veniunt, §. ſi & l. seq. §. pen.

l *Ita*, ſ. verum est.

m *Id quod pupillus*] licet non ſatisfecit tutor pupillo, tempu. ſal. fere.

n *Subiect.*] No. quando est ſoluendo, ſoluit Arist. ſed quando non est ſoluendo, tunc quęrit Pomp. ſed non ſoluit ad præſens, vt ſubijcit, ſed ſi.

o *Calamitas*] damnum debeat esse pupilli.

p *Desijſſet*] quibus casibus bonę fidei poſſ. habetur pupillus, & sic pupil. nõ tenetur, cum locupletior non ſit, vt sup. de petit. hęred. l. ſed & ſi lege, § conſuluit, & facit in co. tit. de peredditum, & no. q̃ hunc casum non ſoluit, ſed in dubio relinquit Pomp.

q *De possessore*] alienę hæreditatis. & hãc ſoluit inf. in fi. de r *Tu quid*] loquitur Pomponius ſibi ipſi, & quęrit an Aristo bene dixit in primo casu, quando tutor est ſoluẽdo, & dicit quod ſic: ſed in articulo alio, in quo dubitaſti, quãdo non est ſoluendo: quare dubitaſti o Pomp. certè indubitanter debuiſti dicere nõ teneri pupillum, & in primo vbi

est

est soluendo melius dixisset Aristo.pupillũ nõ teneri, nisi ad cessionem,& sic corrigit Aristonem, & se ipsum in eo, q̃ approbabat eũ dic ergo sm̃ Azo.& Hu.q̃ si pupillus est locupletior ex dolo, vel culpa tutoris, sp̃ tenetur, si pupillo cautũ vel non: fit soluendo, vel non, vt sup. de actio. empt. & vend. l. Iulianus. i fi. & inf. de doli except. l. apud Celsum, §. illa, quæ huic vf. cont.& de euict. l. illud. Si vero nõ est locupletior, tenetur, vt tñ liberetur cedendo actionẽ, siue fit soluẽdo, siue non, vt hic patenter dicit. Nec ob. q̃ lex qñq. dicit si est soluendo, vt su. de tribu. l. 3. §. j. & de pecu. l. summa. §. si dolo.& j. ne vis fi. ei qui in pos. mit. l. 1. §. hoc edicto.& j. ti 2. l. 1. & alix plures, quæ tunc tenetur. s. cedere maximè si est soluendo tutor. Ita non ob. j. de reg. iu. l. neque, vbi ẽt cedere nõ debet, quia ibi in rẽ suam cõmisit tutor dolũ, & sic pupillus nõ tenet in aliquo, illud aũt constat, q̃ ex dolo pupilli aliquid factum est, & ipse erit doli capax, q̃ tenetur, alias nõ, nisi sit locupletior, vt supr. de dolo, l. quid enim, & l. præcedente.

1† Nihil plus. P.F.

2† Missi. P.F. al. omissam.

a *Vel bonorum possf.*] putatiuus, vel dic verius, q̃ alij vendiderat hĩditatẽ, vel rogatus erat restituere. A.

b *Præsta e debeat*] vt & sup. de pe. hẽr. l. quod si in diem. §. Iulianus, vsque in fi. nec obst. l. at vbi, in eod. tit. vt ibi no.

c *Idemque dicendum*] quod dictũ est sup. cũ vi deiectus est, vel seruus vulneratus est. sed non oĩno idẽ, quia j. sufficit cedi actiones, quia sine culpa possessoris datũ est damnũ vel possessio amissa: hic non, quia culpa amissum est, vtrobiq; tñ cedũtur, si actor velit, alioquin hoc casu poterit actor agere cõ damnũ pet. hær. j̃ tutorẽ, vel possidentẽ pro possessore, vel agere ad vtrunque. s. cessionem, & damnum, sed cessio actionis minuit damnum. Item huic est j. sup. de hær. vel act. ven. l venditor in fi. expone vt ibi.

d *Stipulatus*] ex rebus hæreditarijs, cuius possessor erat pupillus, stipulatus, dico ab aliquo extraneo, qui rem aliquã de hereditate possidebat, vel erat debitor hereditarius, vel vendendo, vel contrahendo super re hæreditaria aliquid stipulatus est, vel mutuum, quod dedit minus idoneũ hẽt, vel vendidit minori precio, vel minus idoneo homini, nã debet pupillus cedere actionem, quam habet contra tutorem, vel curatorem loa. immo contra promissores. H.

e *Si casu*, vt & j. ad leg. Aquil l. sed. & si quẽcunque. §. 2. & de rei vend. l. qñ infans, excusat enim eum infelicitas fati, vt inf. ad legem Corne de sica. l. infans. Item satis ipso furore punitur, vt inf. ad leg. Pomp. de parricid. l. fi. in fi. & sup. de offi. præfid. l. Diuus. nec est addenda afflicto, afflictio, vt sup. ad l. Rhod. de iac. l. nauis. Accur.

DE AVTHORITATE, ET CONSENSV tutorum, & curatorum.

Q*Vanquã*] CASVS. Ego tutor Titij hẽbã debitorẽ Sẽpronium, qui Sẽpronius instituit sibi hĩdẽ dictũ pupillũ, nũquid possũ pstare authoritatẽ dicto meo pupillo ad adeundam dictã hĩditatẽ? Et vt quod non, quia sessor, a si nihil culpa eius factum sit (veluti si de fundo hæreditario vi deiectus sit, aut seruus hæreditarius vulneratus ab aliquo sit, sine culpa possessoris) nihil amplius, 1† quam actiones, quas eo nomine habet, præstare debeat. b Idemque dicendum c est, & si per curatorem furio si culpa, vel dolo quid 2† admissum fuerit, quemadmodũ si quid stipulatus d tutor, vel curator fuisset, aut vendidisset hæreditariam rem. Impunè autem puto admittendum quod per furorem alicuius accidit, quomodo, si casu e aliquo sine facto personę, id accidisset.

De authoritate, & consensu tutorum, & curatorum.

TITVLVS VIII.

Quod non licet de iure directo, licet per consequẽtiam. Itẽ quis non potest authorari in negotio, ex quo sibi acquiritur principaliter. Bar.

10 Vlpianus. 3†

LEX PRIMA.

QVanquam regula est 4† iuris ciuilis, in rem suam authorem tutorem fieri non posse: f nñ potest tutor proprij sui debitoris hæreditatẽ adeunti pupillo authoritatẽ accommodare, g quamuis p hoc debitor eius efficiatur: h Prima n. ratio i authoritatis ea est, vt hæres fiat: per consequentias 5† contingit, 6† vt debitum subeat. Se tamen authore, ab eo stipulari non potest. k Et, cum quidam authoritatem accommodaret pupillæ suæ, vt seruo suo stipulanti sponderet. Diuus Pius Antoninus rescripsit, iure pupillã nõ teneri, sed in quãtũ locupletior facta esset, 7† dandã actionẽ. l Sed & 8† si author fiat, vt filio suo qd tradatur, nulla erit authori-

10 ri ire negotio, ex quo sibi acquiritur principaliter. Bar.

Vlpianus. 3†

LEX PRIMA.

QVanquam regula est 4† iuris ciuilis, in rem suam authorem tutorem fieri non posse: f nñ potest tutor proprij sui debitoris hæreditatẽ adeunti pupillo authoritatẽ accommodare, g quamuis p hoc debitor eius efficiatur: h Prima n. ratio i authoritatis ea est, vt hæres fiat: per consequentias 5† contingit, 6† vt debitum subeat. Se tamen authore, ab eo stipulari non potest. k Et, cum quidam authoritatem accommodaret pupillæ suæ, vt seruo suo stipulanti sponderet. Diuus Pius Antoninus rescripsit, iure pupillã nõ teneri, sed in quãtũ locupletior facta esset, 7† dandã actionẽ. l Sed & 8† si author fiat, vt filio suo qd tradatur, nulla erit authoritas tutoris: quo casu non valet, quod agitur, an verò adhibeatur utiliter, vt fuit in nostro casu. Viu.

3† Lib. 1. ad Sab.

4† Sit. P.F.

5† Consequens.

6† Contigit. P.F.

7† Est P. Flo.

8† Et non legitur in P.F.

f *Posse*] vt infr. eod. l. pupillus. in princi. Accur.

g *Accommodare*] Nc. quod aliquid, quod non debet fieri directo, fit per consequentiam, sic, & inf. eod l. quod dicimus, & C. de admin. tut. l. cum quadam, & inf. de lib. leg. si is qui duos, & sup. de in integr. restit. l. non solum. in fin. & Instit. eod. in fi. Sed argumentum contra. sup. de his qui not infa. l. athletas, siue amem.

ADDITIO. Die secundum Dyn. quando aliquid per se separatim ab alio est prohibitum, sed illud necessariò sequitur ad positionem alterius permissi, quod non licet directò, licet per consequentiam, vt hic, & sup. de pactis. l. si vnus. Illud. & de vsuc. l. si aliena. §. hoc iure. & l. si is qui duos. in fi. de lib. leg. & de in integrum restitutio. l. non solum. & inf. eo. l. quod dicimus. & de accept. l. & per iusiurãdum. §. & si fideiussori. Si verò illud prohibitum non sequitur necessariò ad permissum: tunc illud, quod non licet directo, non licet per consequentiam vt in contrariis, sed si permissum non potest procedere sine prohibito, qđ non licet directo, licet per consequentiam, vt l. quoties, C. de iudic. ita dicit Dy. & benè, secundum Bart. hic.

h *Efficiatur*] sed non administrabit amodò, nisi adiecto curatore, vt in Auth. vt hi, qui oblig. res mi. §. sed. & si quis, collat 6. Accur.

i *Prima enim ratio*] principalis, vel propria. Accur.

k *Non potest*] sed promittere ei potest, quia meliorem, &c. vt Instit. eo. in prin. & inf. eo. l. obligari. Item, & sine stipulatione obligatur. n. pupillus contraria, si quid impẽdat tutor in rem pupilli, vt j. de contra. iu. tu. l. 1. in princ. Itẽ hoc nisi palam, & bona fide, vt inf. eo. l. pupillus. §. sanè.

l *Dandam actionem*] tutori in pupillum, quia nõ debet tra here occasionem iuris ad iniquum compendium, vt C. de vsucap. pro empt. l. fi. Accurs.

a Rem

a *Rem acquirit*] i. acquirere vult. Sed pone hoc casu filium stipulari in causam castrensem, vel quasi, vel etiam hodie aduentitiam. Rñdetur valet authoritas, nisi in aduentitia, quò ad vsum fructum, qui patri quæreretur, vt C. de bon. quæ liber. l. pen. Item hic vī solui quæstio, si filius familias velit donare cā mortis ipsi patri, vel seruo patris, & hoc pro patre authore. vt infra. de donatio cā mort. l. tantus. §. 1. qđ possit. & idem si frater, scilicet promittat fratri quo ad vsum fruc. Accur.

b *Per vim*] vt authoretur.

c *Non valet*] immo videtur, qđ valeat ipso iure, sed debeat rescindi postea per actionem, quod metus cā, vel alio iure restitutionis, vt infr. qđ metº cā l. si mulier. §. pen. & inf. quod fal. tutio. autho. l. interdum. Sed dic hic speciale, vt in dote, vt ſ. quod metus causa. l. si mulier. §. si dos. sic & in matrimonio. & iudicio, vt ibi no. Itē & in testamento, vt inf. de test. l. qui testamēto. 4. fi. & ī. de acquir. hær. l. vj. §. fi. sed ibi fuit fallēs, vt infr. qđ fal. tut. auth. l. nouissimè. 4. quid. n. si compulsus.

d *Corporis*, sic inf. de cap. l. nihil. & sup. de arbi. l. diem. §. coram & de neg. gest. l. at qui natura. §. si libero. & inf. e. l. non multum. Accur.

e *Vt*] i. sicut.

f *Morbocomitiali*] i. caduco.

5 *Nulla differentia*] Pone exemplum, vt sup. l. proxi. in fi. & ī. cod. l. obligari. § pen. & inf. de acq. hær. l. si quis mihi bona. §. iussum. item facit. su. qui satisd. cog. l. quoties. & de interrog actio. l. de ætate. §. nihil.

Etiam] CASVS. Si tutor respondeat sibi placere, quod agitur per pupillum cum Titio, quamuis non interrogatus est ab aliquo, valet, quod agitur. Viuia.

h *Valet authoritas*] sic & sup. de interrog. act. l. si fine.

i *Probare*] dicens, approbo, vel agnosco, vel æquipolleas sic & in ratihabitione, vt inf. rem ra. ha. l. quo. n. Immo ēt si tacet, vī authorari, si sciat, qđ fit, & sit præsens, vt inf. e. l. impuberes. & l. non multum. sīm Azo. & arg. C. ad Vellei. l. si fine. Arg. cont. ī. de re. iu. l. qui tacet, vel forte, sīm Hu. erit distinguendum, vt sup. qui. mo. pig. vel hypo. sol. l. sicut. §. non vī, sed hæc non placent: immo oportet eum loqui, vt hic, nec illa l. impuberes, dicit de sua taciturnitate, sed pupilli, qñ contrahitur obligatio, sed illa non multum ob. nisi sub. vnum maximè, ubi. ſ. super illo verbo ignorauerit.

Et si pluribus] CASVS. Si emam à pupillo habēte plures tutores, auth. illius tutoris, cui administratio est denegata, vel illius, qui remotus est, vt suspectus, non possum effici dominus rei, quam emi taliter, secus aūt si emo cum authoritate vnius de tutoribus qui administrabat, vel administrare poterat, quia tunc valet, quod agitur. Viu.

k *Et si pluribus*] super hac l. dic vt in summa. eo. ti. in §. pēstare oportet, &c. vlq. illuc. l. potest tutor.

l *Sufficeret*] vt C. cod. l. fin. nisi in casu cum soluitur tutela. vt ibi.

m *Concessa non est*] Imò videtur posse authorari, vt inst. de aeq. hær. l. pupillum. quæ est 3. Sol. expone hic non est concessa, i. denegata à iudice, vel à testatore, siue in totum, siue in partē, vt quod facit in toto quo ad totū, sic, & in parte, quoad partē, vt sup. tit. 1. l. si duo. & l. 3. §. 1. & fi. & l. seq. in cōtrario verò ñ fuit ī negata. Sed sīm hoc, quid differt hoc, à sine istius legis? Rñ. aliud est eum remoueri omnino: aliud interdici administratione, & sic non desinit esse tutor, vt su. ti. 2. le. 3. §. 1. sic in Episcopo aliud est eum deponi, aliud est administrationem auferri, licet sit arg. contra ī. ti. 2 l. hæ. n. §. si prætor, sed ibi expone. Sed si est concessa vni, nonne vī aliis ī negata? Rñ. aut committitur vni, vt ille solus habeat necesse gerere, alij tñ pñt, si volunt, & tunc omnes possūt authorari, vt d. l. pupillum. & ī. de sol. l. quod si forte. §. 1. aut vt alij repellantur, & tūc nō, vt hic, & d. l. quod si forte. aut est dubiū: & tunc omnino possunt, vt arg. supra de iud. l. cum prator.

ADDITIO. Ex dictis istius gl. apparet, qualiter dēt intelligi. l. pupillū, quæ fuit ī. alleg. pro ī. tio: nam ibi loquitur in pluribus tutoribus, qui poterant administrare, & habebant decretum iudicis, tñ vnus non administrabat: certè bēnè poterit, authoritatem interponere, ita loquitur ibi, secundum Bar.

n *Scient*] idem, & si ignorans quo ad hoc, dicit dominum me non posse fieri, sed secus est quo ad hoc, vt habeat locum edictū, quod fal. tu. auth. vt in l. quod fal. tu. auth. l. 1. §. 1. & fi.

o *Remotus*] sup. ergo licet sit concessa, & alteri denegata est, tamen remotus non fuit à tutela, vt ibi no. & facit, inf. pro em. p. l. qui fundum. §. qui sciens.

Pupillus] CASVS. Administrabam tutelam pupilli, & ei mutuaui dec̄, vel ab eo fui aliquid stipulatus, nunquid obligatur mihi pup.? Et distinguitur, aut habeo cōtutorem, & cū eius authoritate pupillo mutuaui, vel ab eo fui stipulatus, aut non habeo contutorem, vel habeo, sed sine eius authoritate p̄dicta feci, primo casu obligatur mihi pupi. secūdo non ēt naturaliter, nisi in quantum factus est locupletior, quia tunc tenet ciuiliter, & nīaliter. Secūdò dicit, q̄ si pupillus vendat aliquid alicui sine tutoris authoritate, vel emat ab aliquo, non obligatur ciuiliter. Tertiò dicit, quod si tutor emit rē pupilli sui à seipso, nihil valet, sed authoritate tutoris bene valet, nisi mala fide fiat, nam tūc cum authoritate contutoris nihil valet, & ideo non procedit vſucapio, sed si maior factus pupillus ratum habeat dictam emptionem dolo factam, valet contractus. Quid si tutor emat rem pupilli per interpositam personam. Non valet, nisi interponāt alium ea de causa, quia nolebat propter suam honestatem nomen suum scribi in instrumēto, ergo tunc valet si sine calliditate faciat, alias non. Quid si crediderit pupilli habēs rem pupilli pignori obligatā, cā vēdat? Vel ex pacto, vel ex lege, pōt emere ea tutor bona fi. Quarto dicit, qđ dictum est de tutore à pupillo emente, vt valeat emptio, vel nō, idē est si filius tutoris, vel alius

tutoris

---

tas, euidenter. n. sua authoritate rem acquirit. a

Non valet authoritas interposita à tutore inuito, nec præsentia corporis, cum ignorantia. Bart.

¶ Tutor si inuitus retentus sit per vim, b non valet c qđ agitur. Neq. n. præsētia corporis d sufficit ad authoritatē, e vt si sōno, aut morbo comitiali f occupatus tacuisset

Idem. 1 †

LEX II.

NVlla differentia g est, si interueniat, authoritas tutoris, an perperam adhibeatur.

Sufficit authoritatem tutoris interponi parte non interrogante. Bart.

Paulus. 2 †

LEX III.

ETiam si non interrogatus tutor author fiat, valet authoritas h eius: cum se probare i dicit id, quod agitur, hoc est. n. authore fieri.

Sufficit vnius tutoris authoritas, si potest administrare, alias secus. Bar.

Pomponius. 3 †

LEX IV.

ET si, pluribus k datis tutoribus, vnius authoritas sufficiat, l tamen, si tutor authoretur, 4 † cui administratio tutelæ concessa non est, m id ratum à Prætore haberi non debet, & ideò puto verius esse, quod Ofilio placebat, si eo tutore authore, q. tutelam non gerat, emā a pupillo, sciens n alium eius tutelam gerere, dominum me nō posse fieri. Idem, si eo authore emam, qui à tutela fuerit remotus, o nec enim id ratum haberi debet.

Pupillus tutori, tutore authorante, non potest obligari naturaliter, nisi quatenus factus est locupletior, sed cum authoritate alterius tutoris poterit. Bart.

Vlpianus. 5 †

LEX V.

PVpillus obligari tutori, eo authore, non po-

3 † Li. 17. ad Sab.

4 † Aliàs author exit.

5 † Li. 40. ad Sab.

---

a *Facit gl. in c. Abb. ad autes. ppe si. ibi istē authoritas exr. de iis, q̄ vī metu. cau. fi.*

1 † Li. 24. ad Sab.

2 † Lib. 8. ad Sab.

b *Per vim*] vt authoretur.

c *Non valet*] immo videtur, qđ valeat ipso iure, sed debeat rescindi postea, per actionem, quod metus cā, vel alio iure restitutionis, vt infr. qđ metº cā l. si mulier. §. pen. & inf. quod fal. tutio. autho. l. interdum. Sed dic hic speciale, vt in dote, vt ſ. quod metus causa. l. si mulier. §. si dos. sic & in matrimonio. & iudicio, vt ibi no. Itē & in testamento, vt inf. de test. l. qui testamēto. 4. fi. & ī. de acquir. hær. l. vj. §. fi. sed ibi fuit fallēs, vt infr. qđ fal. tut. auth. l. nouissimè. 4. quid. n. si compulsus.

d *Corporis*, sic inf. de cap. l. nihil. & sup. de arbi. l. diem. §. coram & de neg. gest. l. at qui natura. §. si libero. & inf. e. l. non multum. Accur.

e *Vt*] i. sicut.

f *Morbocomitiali*] i. caduco.

g *Nulla differentia*] Pone exemplum, vt sup. l. proxi. in fi. & ī. cod. l. obligari. § pen. & inf. de acq. hær. l. si quis mihi bona. §. iussum. item facit. su. qui satisd. cog. l. quoties. & de interrog actio. l. de ætate. §. nihil.

Etiam] CASVS. Si tutor respondeat sibi placere, quod agitur per pupillum cum Titio, quamuis non interrogatus est ab aliquo, valet, quod agitur. Viuia.

h *Valet authoritas*] sic & sup. de interrog. act. l. si fine.

i *Probare*] dicens, approbo, vel agnosco, vel æquipolleas sic & in ratihabitione, vt inf. rem ra. ha. l. quo. n. Immo ēt si tacet, vī authorari, si sciat, qđ fit, & sit præsens, vt inf. e. l. impuberes. & l. non multum. sīm Azo. & arg. C. ad Vellei. l. si fine. Arg. cont. ī. de re. iu. l. qui tacet, vel forte, sīm Hu. erit distinguendum, vt sup. qui. mo. pig. vel hypo. sol. l. sicut. §. non vī, sed hæc non placent: immo oportet eum loqui, vt hic, nec illa l. impuberes, dicit de sua taciturnitate, sed pupilli, qñ contrahitur obligatio, sed illa non multum ob. nisi sub. vnum maximè, ubi. ſ. super illo verbo ignorauerit.

Et si pluribus] CASVS. Si emam à pupillo habēte plures tutores, auth. illius tutoris, cui administratio est denegata, vel illius, qui remotus est, vt suspectus, non possum effici dominus rei, quam emi taliter, secus aūt si emo cum authoritate vnius de tutoribus qui administrabat, vel administrare poterat, quia tunc valet, quod agitur. Viu.

k *Et si pluribus*] super hac l. dic vt in summa. eo. ti. in §. pēstare oportet, &c. vlq. illuc. l. potest tutor.

l *Sufficeret*] vt C. cod. l. fin. nisi in casu cum soluitur tutela. vt ibi.

m *Concessa non est*] Imò videtur posse authorari, vt inst. de aeq. hær. l. pupillum. quæ est 3. Sol. expone hic non est concessa, i. denegata à iudice, vel à testatore, siue in totum, siue in partē, vt quod facit in toto quo ad totū, sic, & in parte, quoad partē, vt sup. tit. 1. l. si duo. & l. 3. §. 1. & fi. & l. seq. in cōtrario verò ñ fuit ī negata. Sed sīm hoc, quid differt hoc, à sine istius legis? Rñ. aliud est eum remoueri omnino: aliud interdici administratione, & sic non desinit esse tutor, vt su. ti. 2. le. 3. §. 1. sic in Episcopo aliud est eum deponi, aliud est administrationem auferri, licet sit arg. contra ī. ti. 2 l. hæ. n. §. si prætor, sed ibi expone. Sed si est concessa vni, nonne vī aliis ī negata? Rñ. aut committitur vni, vt ille solus habeat necesse gerere, alij tñ pñt, si volunt, & tunc omnes possūt authorari, vt d. l. pupillum. & ī. de sol. l. quod si forte. §. 1. aut vt alij repellantur, & tūc nō, vt hic, & d. l. quod si forte. aut est dubiū: & tunc omnino possunt, vt arg. supra de iud. l. cum prator.

ADDITIO. Ex dictis istius gl. apparet, qualiter dēt intelligi. l. pupillū, quæ fuit ī. alleg. pro ī. tio: nam ibi loquitur in pluribus tutoribus, qui poterant administrare, & habebant decretum iudicis, tñ vnus non administrabat: certè bēnè poterit, authoritatem interponere, ita loquitur ibi, secundum Bar.

n *Scient*] idem, & si ignorans quo ad hoc, dicit dominum me non posse fieri, sed secus est quo ad hoc, vt habeat locum edictū, quod fal. tu. auth. vt in l. quod fal. tu. auth. l. 1. §. 1. & fi.

o *Remotus*] sup. ergo licet sit concessa, & alteri denegata est, tamen remotus non fuit à tutela, vt ibi no. & facit, inf. pro em. p. l. qui fundum. §. qui sciens.

Pupillus] CASVS. Administrabam tutelam pupilli, & ei mutuaui dec̄, vel ab eo fui aliquid stipulatus, nunquid obligatur mihi pup.? Et distinguitur, aut habeo cōtutorem, & cū eius authoritate pupillo mutuaui, vel ab eo fui stipulatus, aut non habeo contutorem, vel habeo, sed sine eius authoritate p̄dicta feci, primo casu obligatur mihi pupi. secūdo non ēt naturaliter, nisi in quantum factus est locupletior, quia tunc tenet ciuiliter, & nīaliter. Secūdò dicit, q̄ si pupillus vendat aliquid alicui sine tutoris authoritate, vel emat ab aliquo, non obligatur ciuiliter. Tertiò dicit, quod si tutor emit rē pupilli sui à seipso, nihil valet, sed authoritate tutoris bene valet, nisi mala fide fiat, nam tūc cum authoritate contutoris nihil valet, & ideo non procedit vſucapio, sed si maior factus pupillus ratum habeat dictam emptionem dolo factam, valet contractus. Quid si tutor emat rem pupilli per interpositam personam. Non valet, nisi interponāt alium ea de causa, quia nolebat propter suam honestatem nomen suum scribi in instrumēto, ergo tunc valet si sine calliditate faciat, alias non. Quid si crediderit pupilli habēs rem pupilli pignori obligatā, cā vēdat? Vel ex pacto, vel ex lege, pōt emere ea tutor bona fi. Quarto dicit, qđ dictum est de tutore à pupillo emente, vt valeat emptio, vel nō, idē est si filius tutoris, vel alius

tutoris

tutoris inſi ſubiectus emat à pupillo prædicto. Sequens lex dicit illud, quod dixi in §. pupillus, in prin. ſ. circa extraneũ à pupillo ementem: idem dico in tutore, cui non eſt conceſſa tutelæ adminiſtratio. Viuianus.

a *Non poteſt*] vt ſup. e. l. 1. in prin. ſed, & ſine authoritate eiꝰ põt ex cauſa adminiſtrationis: vt ſ. de contra. in. tu. leg. 1. in princip.

b *Sufficiat*] nam aliquis eſt quandoque tutor, cuius authoritas nõ ſufficit: vt ſup. l. proxi.

c *Non erit obligatus*] etiam naturaliter ſi clam, & non eſt locupletior, & iungitur huic ſequens dictio naturaliter, ſecus ſi palam, & bona fide: vt ſup. titu. 1. l. non exiſtimo. & inf. §. ſanè. Sed è contra poteſt ſe obligare pupillo accipiendo ab eo mutuũ: vt ſup. titu. 1. leg. quoties. §. non tantum. & adde quod npt. C. de inuti. ſtipu. l. 1.

d *Naturaliter*] ſi cõtinues ſuperiori, plana eſt, ſi verò inferiori, tunc ſub. & ciuiliter, ex quo locupletior eſt. Idẽ & ſi dolum committeret, qa hæc ſunt paria: vt ſ. depo. l. 4. an in pupillũ. & facit. C. de neg. geſt. l. 2. & ſ. de condi. indeb. l. quod pupillus. & leg. naturaliter. §. 6. & 7. ſequ. & de act. & obl. l. pupillus, & inf. qñ dies leg. ced. l. cum illud. §. hæres.

e *Nec emendo*] ille tamen cum quo cõtrahit, ſibi obligatur: vt Inſti. eo. in princ. & ſup. de actio. emp. l. Iulianus. §. ſi qs à pupillo, & hoc cum res erat alis. quã licitũ erat ei aliena à alio qn ſecundũ Io. aliud eſſet; & ſic claudicat hic cõtractus ab alia parte. arg. contra. ſup. de arbi. l. Prædius.

f *Emptoris*] aliàs emptionis, & venditionis, & ita [in lib. domini Azo.

g *Et venditoris*] vt qa emat ab eo ſe authore. ſunt enim hæc correlativa, emptor. & venditor: & alius debet eſſe emptor, & alius vẽditor: vt ſup. de rer. permu. l. 1.

h *Sufficit*] Hoc dicit no. in prin. huius legis.

i *Male fide*] præſumpta, vt quia ſe authore emit, alij referunt ad proximum, quando emit authoritate contutoris, & dicunt mala fide in eo, quod pretio minore, vel ſciens rem alienam.

k *Nec vſucapere*] hoc intelligas, cum res aliena emebatur à pupillo: alias fruſtra poneret de vſucapione. Sed contra infra pro emp. l. 2. §. tutor. Solu. ibi tenuit emptio, quia authoritate contutoris; vel die palam & bona fi. quod hic non fuit. Item intellige hic niſi palam forrè, & bona fide hic authoretur ſibi ipſi, ſecundum Ioan. argum. inſ. l. ſanè. & ſup. titu. 1. l. non exiſtimo, & C. de contrahen. empt. l. cum ipſe. Item contra ſupra, de contraher. empt. l. ſi in emptione. §. fi. Sol. vt ibi, & d. l. cum ipſe, & eiſdem modis ſoluitur in eodẽ tit. l. non licet, & ſupra titu. primo, l. tutor rerum, & leg. quoties. §. non tantum.

l *Sanè ſi ſuæ ætatis*] ſcilicet 25. ann. vt C. de iis, qui ve. ætа. impe. l. fi. & facit. Cod. ſi mi. ſe ma. l. 1. & 2.

m *Nullius momenti ſit*] ſic C. quod met. cau. l. pen.

n *Palam*] ſcilicet tutor à pupillo ſe authore palam præſtando auth. & bona fide: & ita in hoc caſu præſtat in re ſua authoritatem, ſic ſup. titu. 1. l. non exiſtimo. in fin. & l. tutor rerũ. & inf. de ture fiſ. l. non intelligit. §. ſi quis. & hoc innuit ſequens caſus, ſed & ſi creditor, &c. Alij hoc referunt ad caſum illum, quando tutor accepit à contutore, & pro hoc eſt argu. ſupra titu. 1. l. nõ exiſtimo. in prin. & facit ad hoc de rit. nup. l. fi. & C. mian. l. ab Anaſtaſio.

o *Nomen*] i. emptorem, qui emeret.

p *Inſcribi*] no. ſic. C. de contrahen. & cõmit. ſtipul. leg. optimam.

q *Emiſſit*] quo caſu non valet.

r *Diſtrahat*] ex pacto habito cum patre pupilli, vel ex lege. Et ſic not. quod admittitur, vt quilibet. argu. contra. C. de dolo. leg. 1.

ſ *Sua ſponte emiſſet*] ſic in donationibus veritis à iure ciuili: vt C. de donat. inter virum, & vx. l. cum inter. & facit infra l. quod dicimus. Accurſius.

t *Tutore ei decreta non eſt*] ideſt denegata eſt, vt ſup. eod. l. & ſi plurib. no. nam. & hic dixit extraneos. iſti ergo cum authoritate contutoris emunt, nõ autem ſe authoribus cũ non poſſunt præſtare authoritatem, ſed adminiſtrantes poſſunt ſibi authorari palam, & bona fide, vt ſup. l. proxi. §. ſane. Alij dicunt hos poſſe emere prædicto modo, ſed qui adminiſtrant nullo modo, quod non placet.

u *Quod dicimus*] CASVS. Hæc lex dicit idem, quod prima lex. in princ.

¶ *Si duo*] pupillus duos tutores habens accepit mutuũ pecũ à duob. reis ſtipul. & vni de reis obligauit ſe cum authoritate vnius tut. alteri cũ authoritate alterius certe obligatõ ſi ambo tutoris authoritatẽ accõmodare poterant, alias nõ.

¶ *Si. & pater*] Ego, & pr̃ meus eramꝰ tut. cuiuſdã pup. & pr̃ meꝰ fuit ſtipulatꝰ à dicto pup. mea aut. certè nihil valet. Vide *Quod dicimus*] ſup. eo. l. 1. in prin. & l. pupillus in prin.

Intortiatum. I Acquis

---

tes eſt. [a] Planè ſi plures ſint tutores, quorum vnius authoritas ſufficiat; [b] dicendum eſt, alio authore, pupillũ ei poſſe obligari; ſiue mutuã ei pecuniã det, ſiue ſtipuletur ab eo, Sed, & cũ [1] †ſolus tutor mutuam pecuniam pupillo dederit, vel ab eo ſtipuleť, non erit obligatus [c] tutori, naturaliter [d] tamen obligabitur, in quantum locupletior factus eſt. Nam in pupillum non tantum tutori, verum etiam cuiuis alij actionem in quantum locupletior factus eſt, dandã Diuus Pius reſcripſit.

Pupillus in contractu vtrò citroq; obligatorio ſine authoritate tutoris non obligatur, ſed alium ſibi obligat. Bar.

¶ Pupillus vendendo ſine tutoris authoritate, non obligatur: ſed nec emendo, [e] niſi in quantũ locupletior factus eſt.

Tutor poteſt emere à pupillo, dummodo ipſe non authoretur in cõtractu proprio, ſed alter contutor interponat authoritatem. Item tutor nõ debet emere rem pupilli per interpoſitã perſonã: quia fraus præſumitur. Item tutor poteſt palam emere ſe authore, ſi bona fide alterius nomen in inſtrumento accommodauerit: ſi verò mala fide, non valet emptio. hoc dicit.

¶ Item ipſe tutor, & emptoris, [f] & venditoris [g] officio fungi non poteſt. Sed enim, ſi contutorem habeat, cuius authoritas ſufficit, [h] proculdubio emere põt. Sed ſi mala fide [i] emptio interceſſerit, nullius erit momenti: ideoq; nec vſucapere [k] poteſt. Sanè, ſi ſuæ ætatis [l] pupillus factus, comprobauerit emptionem; contractus valet. Sed & ſi per interpoſitam perſonã rẽ pupilli emerit; in ea cauſa eſt, vt emptio nullius momenti ſit: [m] quia non bona fide videtur rem geſſiſſe, & ita eſt reſcriptum à Diuo Seuero, & Antonino.

¶ Sanè ſi quidem emit ipſe palàm; [n] dedit autem nomen, [o] non mala fide, ſed ſimpliciter, vt ſolent honeſtiores non pati nomina ſua inſtrumentis inſcribi; [p] valet emptio. Quod ſi callidè id emerit, idem erit ac ſi per interpoſitam perſonam emiſſet. ¶ Sed, & ſi creditor pupilli diſtrahat, [r] æquè emere bona fide poterit. Si verò filius tutoris, vel quæ alia perſona iuri eius ſubiecta emerit, idem erit, ac ſi ipſe emiſſet. [ſ]

Tutores non poſſunt adminiſtrare, niſi eis adminiſtratio decernatur: & tũc poſſunt emere, vt extranei. Bar.

Pomponius. 2 †

LEX VI.

TVtores, quibus adminiſtratio decreta non eſt, [t] tanquam extraneos, rectè à pupillo emere placet.

Vlpianus. 3 †

LEX VII.

QVod dicimus, [u] in rem ſuam authoritatem

1 Vtrũ ſolus tut. pupilli obligat pupillũ pactũ ſeu ꝯtus ſit iuſo fit mutuũ; qa tũc ſolus redditur eũ maiorẽ. pulchrè. Ian. in c. 2. de iure in Pan. & Cacheſ. 213. quod incipit ſi non inter eſſet iuris mentem.

2 † Li. 17. ad Sabin.

3 † Li. 40 ad Sabin.

a *Acquiritur*]i.acquirere vult, vel etiam ex alio contractu: vt sup.eo.l.pupillus.§.fi.& inf.ea.l.§.fin.& inf.eo.l. potest.§. 2.& l.seq.

b *Vt dictum est*]sup.eo.l.12.respon.

c *Sufficiat*]quod est semper; vt sup.eod.l. & si plurib. nisi fuisset dictum, vt vnus sine altero non obligaret; nec authoritatem præstaret, vt sup.tit.8.l.Titium.in princ. vel nisi alias denegata: vt no.d.l. & si plurib. Sed nonne vterque tutor vñ consentire, & authorari et alteri cũ præsens sit, vt ff.eo.l. impubes est? Respõ. hic fortè exprimebat vterq; se præstare authoritatem vni tñ: vel vterq; ignorabat alterum præstare authoritatem.

d *Non sufficiat*] expone; vt sup.eo.l. pupillus.in princip.& hoc modo nota.

e *Stipulationem*]ff. illam.cui deest authoritas.vel tota est nulla, si fuit authoritas illius, qui non potest præstare; vt sup.tit.8.l.Titium. Azo. & H. arg.inf.de duo.reo.l.his verbis, & in l.si ex duob.§.fin.

f *Non potest*]& e contra vt sup.in princ. huius legis.& ibi no. & sup.l.1.§.1. & facit.ff. de iurisd.omn.iud.l.q iurisdictionem. Sed arg.contra.ff. de iud. l.in priuatis.

ET *si conditionaliter*] CASVS. Quamuis cõtractus, quem vult pupillus in re fit conditionalis, tamen authoritas tutoris eius non interponi debet pure.

g *Non conditionaliter*]No. quod non recipit diem, vel conditionẽ authoritas; sicut & quidam alij actus ciuiles; vt inf. de reg.iur.l.actus.& sup. de adoptio.leg.quæsitum. Accur

OBligari] CASVS. Pupillus sine tutoris authoritate nõ potest sicut obligari ciuiliter, sed sibi acquirere benè potest. Sed nunquid põt mutuare sine tutoris authoritate? Resp. quod non; quia non potest alienare aliquid sine tu. aut. in mutuo autẽ benè alienatur pec. vnde non potest manumittere seruum suum sine tutoris autho. quia manumissio est alienatio: sed & si in manumittendo intercedat tut. auth. tamen cum iusta causa oportet, quod manumittat ad hoc quod valeat. Item dicit, quod pup. non potest obligari ex aliquo contractu ciuiliter sine tut. auth. Quid si soluat creditori suo pupillus sine tutoris auth. nunquid liberatur? & certè non, nisi creditor bo. fid. pecu. sibi a pupil persolutam consumpserit; quia tunc propter consumptionem liberatur.

¶ *Pupillus hereditatem*]Hæreditatem etiam lucrosam non potest pup.adire sine tut.auth. nec ex Senatusco. Treb. potest recipere pup.sine tut.autho. hæreditatem sibi per fideicommiss.restituendam per aliquem hæredem inst.

¶ *Tutor*]Quando pupillus super aliquo negotio contrahit, statim debet authoritatem præstare tutor, non autem ex intervallo, vel per epistolã absente tutore, secus autem si tutor sit cum pup. & contrahens cum pu. sit absens; quia tũc benè valet authoritas tutoris; si tamen sit talis contractus, qui inter absentes fieri possit, de quib. dicit litera planè. Viua.

h *Obligari ex omni*] ex nullo po.est obligari, sic omnis homo non currit, ideò nullus homo currit. & dic vt no.Cod. de inuti.stip. l.1.

i *Non potest*] nisi infans sit, vt inf.de ver. obl.l.1.& l.mulier, nisi in casibus vt inf. rem pup.sal.fo.leg.2.§. fœtum.H.

k *Sed credendo*] i.numerando alicui pecuniam ex causa mutui. Accur.

l *Nihil alienare*] nisi demũ consumpta pecunia vt ff. de cer.pet. l.non omnis.§. fin.

m *Nec manumittere*] est enim manumissio alienatio; vt C. de re.alienis non alie. l.fin.

n *Ex lege Aelia Sentia*] quæ prohibet minorẽ 20.an. manumittere nisi causa probata, quod dic. vt Inst. qui ma. non pos. §. eadem, nisi sit infans. qui etiam apud concilium nõ manumittit; vt inf. de manu vin. l.pen.

o *Soluendo*]i. pecuniam credendo creditori suo.

p *Liberabitur*] vt ff. de olu.l.quod si fortè.§.fi. & ff. de cer.pet. l.non omnis.§. fi.

q *Non potest*] sed cũ tutoris authoritate potest, non curatoris; vt infra de appel.leg. cum in vna.§.tutor.

r *Quamuis lucrosa*] vt Instit.eod.§.neque autem.& inf.de re mili.leg.1.officium.§. sed scio. Item quæ videtur lucrosa, quandoque est damnosa; vt sup.de minu.leg.minor ann.25. Azo. & adde quod no. C.qui admit.ad bon poss.l.bonorũ. & sup. de iure delib. l. si infantis.sed conditioni parere potest; vt inf.de cond.& demon.l.5.

s *Sine tutoris authoritate*]nec tutor solus, nisi cum pupillus est infans, vel abest, vt inf.ad Trebel.l.restituta.in fin.& l.seq. & C.ad Treb.l.scimus in prin.

t *Debet*] si hoc prodesse pupillo existimat; vt Instit. eod. §. pen. nec tamen præcisè cogitur, vt inf.eodẽ l.si tutor, & dic præsens, cum pupillo, non autem cum eo, qui contrahit cũ pupillo; vt inf.§.fin. sic ergo authoritas tutoris interuenit in ipso

tutore, si in eis posset ladi: benè autem potest actum exercere sine tutore, siue contractũ inire, quãdo certum est, quod ex eo ladi non potest.b.d.

Caius li.12. ad edic. prouinc.

LEX IX.

OBligari ex omni [h] contractu pupillus, sine tutoris authoritate nõ potest. i acquirere aũt sibi stipulãdo, & per traditionẽ accipiẽdo, ẽt sine tutoris authoritate pt: sed credendo [k] obligare sibi non põt: quia sine tutoris authoritate nihil alienare [l] põt. Ex hoc aũt, q pupillus nullã rem sine tutoris authoritate alienare põt, apparet, nec manumittere [m] eum sine tutoris authoritate posse. Hoc amplius, licet tutoris authoritate manumittat: debet ex lege Aelia Sentia [n] apud consilium [3†] causam comprobare.

¶ Pupillus ex oĩb. causis, soluendo [o] sine tutoris authoritate, nihil agit; quia nullum dominium transferre põt, si tamẽ creditor bona fide pecuniam pupilli consumpserit, liberabitur [p] pupillus.

¶ Pupillus hereditatẽ adire sine tutoris authoritate nõ põt, [q] quamuis lucrosa [r] sit, ne vllũ habeat dãnum. Sed nec ex Senatusconsulto Trebelliano hæreditatem recipere, sine tutoris authoritate, [s] potest.

Authoritas debet in ipso negotio interponi. Bar.

¶ Tutor statim in ipso negotio ps̃ens dẽt [t] author fieri: post

3† Apud Cõsilium. P. F.

1† Nihil prohibet authoritas. i P.F.

d *Non sufficiat*] expone; vt sup.eo.l. pupillus.in princip.& hoc modo nota.

e *Stipulationem*]ff. illam.cui deest authoritas.vel tota est nulla, si fuit authoritas illius, qui non potest præstare; vt sup.tit.8.l.Titium. Azo. & H. arg.inf.de duo.reo.l.his verbis, & in l.si ex duob.§.fin.

f *Non potest*]& e contra vt sup.in princ. huius legis.& ibi no. & sup.l.1.§.1. & facit.ff. de iurisd.omn.iud.l.q iurisdictionem. Sed arg.contra.ff. de iud. l.in priuatis.

ET *si conditionaliter*] CASVS. Quamuis cõtractus, quem vult pupillus in re fit conditionalis, tamen authoritas tutoris eius non interponi debet pure.

2† Li.48. ad Sabi.

g *Non conditionaliter*]No. quod non recipit diem, vel conditionẽ authoritas; sicut & quidam alij actus ciuiles; vt inf. de reg.iur.l.actus.& sup. de adoptio.leg.quæsitum. Accur

OBligari] CASVS. Pupillus sine tutoris authoritate nõ potest sicut obligari ciuiliter, sed sibi acquirere benè potest. Sed nunquid põt mutuare sine tutoris authoritate? Resp. quod non; quia non potest alienare aliquid sine tu. aut. in mutuo autẽ benè alienatur pec. vnde non potest manumittere seruum suum sine tutoris autho. quia manumissio est alienatio: sed & si in manumittendo intercedat tut. auth. tamen cum iusta causa oportet, quod manumittat ad hoc quod valeat. Item dicit, quod pup. non potest obligari ex aliquo contractu ciuiliter sine tut. auth. Quid si soluat creditori suo pupillus sine tutoris auth. nunquid liberatur? & certè non, nisi creditor bo. fid. pecu. sibi a pupil persolutam consumpserit; quia tunc propter consumptionem liberatur.

¶ *Pupillus hereditatem*]Hæreditatem etiam lucrosam non

h *Obligari ex omni*] ex nullo po.est obligari, sic omnis homo non currit, ideò nullus homo currit. & dic vt no.Cod. de inuti.stip. l.1.

i *Non potest*] nisi infans sit, vt inf.de ver. obl.l.1.& l.mulier, nisi in casibus vt inf. rem pup.sal.fo.leg.2.§. fœtum.H.

k *Sed credendo*] i.numerando alicui pecuniam ex causa mutui. Accur.

l *Nihil alienare*] nisi demũ consumpta pecunia vt ff. de cer.pet. l.non omnis.§. fin.

m *Nec manumittere*] est enim manumissio alienatio; vt C. de re.alienis non alie. l.fin.

n *Ex lege Aelia Sentia*] quæ prohibet minorẽ 20.an. manumittere nisi causa probata, quod dic. vt Inst. qui ma. non pos. §. eadem, nisi sit infans. qui etiam apud concilium nõ manumittit; vt inf. de manu vin. l.pen.

o *Soluendo*]i. pecuniam credendo creditori suo.

p *Liberabitur*] vt ff. de olu.l.quod si fortè.§.fi. & ff. de cer.pet. l.non omnis.§. fi.

q *Non potest*] sed cũ tutoris authoritate potest, non curatoris; vt infra de appel.leg. cum in vna.§.tutor.

r *Quamuis lucrosa*] vt Instit.eod.§.neque autem.& inf.de re mili.leg.1.officium.§. sed scio. Item quæ videtur lucrosa, quandoque est damnosa; vt sup.de minu.leg.minor ann.25. Azo. & adde quod no. C.qui admit.ad bon poss.l.bonorũ. & sup. de iure delib. l. si infantis.sed conditioni parere potest; vt inf.de cond.& demon.l.5.

s *Sine tutoris authoritate*]nec tutor solus, nisi cum pupillus est infans, vel abest, vt inf.ad Trebel.l.restituta.in fin.& l.seq. & C.ad Treb.l.scimus in prin.

t *Debet*] si hoc prodesse pupillo existimat; vt Instit. eod. §. pen. nec tamen præcisè cogitur, vt inf.eodẽ l.si tutor, & dic præsens, cum pupillo, non autem cum eo, qui contrahit cũ pupillo; vt inf.§.fin. sic ergo authoritas tutoris interuenit in ipso

3† Apud Cõsilium. P. F.

r Aelia Sẽtia. Nã ab Aelio Sẽtio lata est.

d quæ vide de Anglolitia. mulce. c. 24. & Alcia. lib. di spun. 11. cap. 21.

ipso negotio, vel post in continenti. sed aliud est in iussu facto à patre, vel domino de adeunda hæreditate, qui præcedit: vt inf. de acquir hær. l. si quis mihi bona. §. iussum, quæ est contra. Vel dic vt ibi & Inst. co. §. pen.

a *Fiet tempus*] non modicum.

b *An per epistolam*] quid si præsente pupillo mittit Titio tutori epistolam: quæ dicit se vēdere rem, & authorator, & postea Titius cōsentit? dic non valere: quia si Titius consentit, fit contractus: vt & sup. com. præ. l. fin. & sic authoritas remota est à contractu. & est ante, cum debeat esse perfecto negotio, vt d. § iussum.

c *Scripta*] vel restib. vt C. de fi. l. instr. l. in exercēdis. & de pac. l. pactum.

d *Erit*] scilicet pupillus.

e *Consentiat*] nam solo consensu contrahitur emptio, & locatio: vt Instit. de obligat. ex consens. § ideo.

f *Vtor qui.*] CASVS. Si tutor non præstet author. pup. cōtrahenti cum aliquo ad suam pupvtilitatem: quia aut habet iustā causam tutor: aut non. si autem habet iustā causam, non tenetur propter hoc pupillo act. tutelæ finita tutel. si autem non habeat iustam causam, non debet Prætor præcisè eum cogere ad authorandum: sed finita tutel. tenetur pupil. propter hoc. & hoc cū dicit. l. si tutor pupillo, infr. eodem. Viuianus.

f *Non pœnitebitur* si non impediretur: vt Inf. eo. l. si tutor.

g *Non tenetur.*] scilicet illi pupillo.

h *Curatorisque*] scilicet furiosi: de quo tantum casu hic dicit. at curator adulti vel impuberis an possit adire vel additioni authorari: dic vt no. infra de appel. l. cum in vna. § 1. Item solus pupillus autho. iudicis eum non habet tutorem, vel curatorem, bonorum possessionem petere potest: vt C. qui admit. ad bono. possess. l. bonorum. & de iure delibe. l. si infanti. in fin. Item solus tutor non potest repudiare: licet fortasse acquirere possit: vt inf. de bon. possess. l. tutor. licet pupillus eo authore sic: vt hic, & infra de suc. edi. l. 1. § tutori. hem ad id, quod dicit curatorem furiosi posse acquirere, & repudiare, est contra infra de suc. edi. l. 1. § furioso. vbi non repudiat. & infra de bono. possess. furioso. & c. l. 1. in princ. vbi non acquisit. sed dic, quod repudiat, & acquisit quo ad fructus, vt habeat, vel perdat, non quo ad proprietatem bonorum, quæ ad alios vadit suo ordine, si in furore decedat: vt C. de cura. furi. l. fin. § tali.

i *Qui*] scilicet tutores, & curatores prædicti.

k *Curationisve*] scilicet negotiorum gestorum: vt C. de negot. gest. l. curatores.

l *Seruus*] CASVS. Tutor eras cuiusdam pupillæ, & habebas seruum communem cum Titio: dictus seruus accepit per traditionem ex aliquo contractu facto à dicta pupilla fundum, est autho. tui tut. certè nihil tibi tutori potest acquiri in hoc casu per dictum seruum: vt supra eod. l. quod dicimus. ergo totum acquiretur Titio. & Marcellus approbat, & reddit rationem generalem. nam quodcunque ad omnes, &c. Viuianus.

l *Pertinebit.*] Hic habē quidam, Marcellus ait: vt ego habeo: & dic, scilicet esse verum, quod dictum est. Marcellus notat.

m *Marcellus notat.*] id est ait. & aliis deest istud, Marcellus notat.

n *Comprobauerunt.*] vt infra de stipulat. serv. l. 1. § communis. & Instit. de stipul. ser. § final. Sed contra infra de stipulat. ser. l. proinde. § 1. sed dic, vt not. supra pro socio. l. verum. § seruo. Item facit infr. ad legem Falcid. l. Plautius.

m *Marcellus notat.*] id est ait. & aliis deest istud, Marcellus notat.

n *Comprobauerunt.*] vt infra de stipulat. serv. l. 1. § communis. & Instit. de stipul. ser. § final. Sed contra infra de stipulat. ser. l. proinde. § 1. sed dic, vt not. supra pro socio. l. verum. § seruo. Item facit infr. ad legem Falcid. l. Plautius.

o *Obligantur*] scilicet ciuiliter, & naturaliter. nam & sine tutore obligantur naturaliter: vt infra de nouat. l. 1. in fine.

p *Etiam si tacerent*] scilicet impuberes.

q *Acceperint*] scilicet pupilli.

r *Dicant*] scilicet impuberes. Et not. quod duo exempla ponit, quibus contrahitur obligatio re, & sic non est opus verbis, vt Instit. quibus mod. re con. oblig. in princ. & § 1. vnde secundum hæc, secus esset in stipulatione. & facit Inf. eo. l. inter pupillos.

tempus [a] verò, aut per epistolam [b] interposita eius authoritas nihil agit. *

[*] Et ille est vnus casus excepti a regula, quā dicit tacitā habitio retrotrahi, vt in c. 1. in gl. vnica. p. fin. extr. de pact.

Sufficit tutorem authorari pupillo præsente: licet alia pars sit absens. Bar.

¶ Etiam si non exaudiat tutoris authoritatem is, qui cum pupillo contrahit, scriptis [c] tamen hoc approbetur, rectè negotium geritur, veluti si absenti pupillo per epistolam vendam aliquid, aut locem, & is [d] tutoris authoritate consentiat. [e]

Non imputatur tutori si impeditus non authoratur. Bart.

Paulus. [1] †

LEX X.

TVtor, qui per valetudinem, vel absentiam, vel aliam iustam causam author fieri non potuit, [f] non tenetur. [g]

Hæreditas, vel bonorum possessio, non potest agnosci sine authoritate tutoris, vel curatoris furiosi: qui tenentur si non vtiliter fuerint authorati. Bart.

Caius libro 15. ad edictum prouinciale.

LEX XI.

SI ad pupillū, aut furiosum bonorum possessio pertineat; expediendarum rerum gratia, & in agnoscenda, & [h]

in repudianda bonorum possessione, voluntatem tutoris, curatorisque [h] spectari debere, placuit, qui [i] scilicet [2] † si quid contra commodum pupilli, furiosive fecerint, tutelæ, curationisve [k] iudicio tenebuntur.

2 † Si qd eorum ff. P. F. &c.

Si seruus communis acquirit, quod vni e[x] dominis non potest quari, quaritur alteri, cui potest. Bart.

Iulianus lib. 21. Digest.

LEX XII.

SI seruus communis, tuus, & Titij, à pupilla tua, te authore, aliquam rem per traditionem acceperit, tota ad Titium pertinebit. [l] Marcellus notat. [m] Nam quodcumque ad omnes dominos non potest pertinere; [3] † id pro solido ad eum, cui acquiri potest, pertinere, veteres comprobauerunt. [n]

3 † Totū.

In contractu, qui non celebratur verbis, non est necesse pupillum loqui, & ei tutor poterit authorari. Bar.

Idem lib. 21. Digestorum.

LEX XIII.

IMpuberes, tutore authore, obligantur; [o] etiam si taceant. [p] Nam cum pecuniam mutuam acceperint, [q] quamuis nihil dicant, [r] au-

[1] *Ad pupillum.*] CASVS. Si tutorem habeat pupillus. & ei fit bo. pos. ab aliquo delata. debet agnoscere bo. pos. pupillus cum autho. tuto. si expedit ei agnoscere. si autem nō expediat, debet eandem cum authoritate eiusdem tutoris repudiare. & quando agnoscit prædicto modo cum auth. eiusdem, debet in curia. & extra curiam expedire res, quæ in ea hæreditate continentur. & si contra commodum pupilli faciat tutor circa tria prædicta, tenebitur ei finita tutela ac. tute. propter hoc: & quod dixi in pupillo, tutorem habente: idem est in furioso curatorem habente. Viuianus.

[2] *Vtor qui.*] CASVS. Si tutor non præstet author. pup. cōtrahenti cum aliquo ad suam pupvtilitatem: quia aut habet iustā causam tutor: aut non. si autem habet iustā causam, non tenetur propter hoc pupillo act. tutelæ finita tutel. si autem non habeat iustam causam, non debet Prætor præcisè eum cogere ad authorandum: sed finita tutel. tenetur pupil. propter hoc. & hoc cū dicit. l. si tutor pupillo, infr. eodem. Viuianus.

[3] *Impuberes.*] CASVS. Etiam si tutores taceant præsentes existentes contractui pupilli, obligantur impuberes ciuiliter, & naturaliter, si intelligant tutores, quod agitur. & de hoc ponit duo exempla. Primum est, quando pupilli accipiunt mutuam pecuniam præsentibus tutoribus, & etiam tacentibus. Secundum est, quando eis soluerunt indebitum præsentibus tutoribus & etiam tacentibus. nam tenentur pup. rondi. indebi. & benè dixi si intelligant tutores, quod agitur. nam si ignorauerunt, non valet authoritas, & ita non obligantur pupilli ciuiliter. & hoc dicit. l. sequē. Viuianus.

a *Conditione*] scilicet indebiti.

b *Non multum.*] quia neutro casu intelligitur authoritas præstita. & facit sup. eo. tit. l. 1. in fi.

Coperatis.] CASVS. Tutor eram duorum pupillorũ: vnus agere volebat contra Sempronium ad fundum: & Sempronius volebat conuenire alterũ pupillum ad domũ. certè ego tutor benè possum authoritatẽ præstare, & pupillo agenti, & pupillo fugienti. & istas duas authoritates possum præstare in vna vice, & hoc est verum ẽt: si sum ego tutor exclusus. & h. d. l. sequens. alia sequens sup. exposita est. Viuc *Accipienti*] potest poni casus, sicut in littera, quando vnus tutor erat duorum pupillorum, quorum vnus conueniebatur à Sempronio pro boue, & alius agebat contra eundẽ Sempronium pro domo: & ita sufficit vnum sacramentum calumniæ, & vna authoritas vtrique pupillo. Dic ergo accipientis. scilicet de bone. & edentis, id est actionem proponentis de domo. & vtrique. s. pupillo. Vel dic, q vnus erat pupillus, qui agebat ad domum contra Sempronium, & reconueniebatur ab eodem Sempronio, vel ab alio pro boue. & secundum hoc dic vtrique. s. iudicio. & secũdum hos duos intellectus non est contra ẽ. de proc. l. licet 6. si plures. Vel tertio secundum R. q vnus erat tutor duorũ pupillorũ, quorũ vnus agit contra alium de boue. nã authorabitur vtriq. pupillo. sed hoc non placet: quia qualiter iuraret de calumnia? nam si vnum credit iustè litigare: ergo alium iniustè. Item quomodo ipse tutor nomine vnius condemnabitur sibi ipsi nomine alterius: vt d. §. si plures? posset tamen defendi si peras vtrunque habere intellectum, vt ipsi iurent authore tutore: non tutor: vt no. hoc fieri posse. sup. tit. 1. l. 3. §. sufficit. vel secundum vetera iura, quando non iurabatur. vel tertio quando non fuit excussum. & sic vtriq. pupillo litiganti authorabitur. sicque non obstat dictus §. si plures. Accursius.

1† Li. 11. Digest. in P.F.

2† In P.F. affuerit, qđ in illis plerúque positũ est pro abfuerit.

3† Lib. 2. Regulas.

4† Roma

5† Lib. 8. ad l. Aeliã Sẽti.

6† Cæcus ẽ in oĩb. pr eẽ testis, ſter q̃ in his, q̃ visu pcipiunt. sic inter p sonas qua rũ voces hẽt notas. gl. est no. Se. testes. 3. q. 8. Ab. inc. cum cãm. de test. allegasset melius. gl. in c. q̃dũ. 2. q. 7. & gl. in alle. test. 5. i ver. q̃ noerũt, & viderunt.

d *Edenti*] id. actionem proponentis. secundum primam.

e *Vtrique*, scilicet pupillo secundum primã. aliàs vtrinq.

f *Etiam. fallur, si*] ex post facto, sic & sup. de pos. l. 1. § casum. nam à principio excusas dari non potest: vt C. qui da. to. l. hominibus. licet videatur q̃ se habeat excusare vt C. qui morbo. l. 3. sed impropriè dicitur excusare idem. Item hic quando ex post facto potest se excusare: vt hab. de excus. tut. l. post susceptam.

c *Authoritate tutoris interposita, tenentur.* Quare & si non debita pecunia his personis soluta fuerit; quamuis tacuerint, *interposita tutoris authoritas* sufficit, vt condictione a teneantur.

Tutor, cum præsens negotium pupilli contrahendum, siue contractum ignorauerit, non intelligitur authoritatem præstare. Bar.

Idem 1 † ad Vrseium Ferocẽ.

LEX XIIII.

NON multum b interest, 2 † abfuerit tutor, cum negotium contraheretur, an præsens ignorauerit, quale esset, quod contrahebatur.

Vna voce potest interponi authoritas duobus diuersis actibus. Bar.

Martianus. 3 †

LEX XV.

ACcipientis, c & edentis d iudicium 4 † idem tutor autor vtrique e fit. Sed hoc verũ ita est, si bis author factus est. An & vna authoritas sufficiat, eo animo, vt ad vtrunque pertineat? Dubitat quidem Pomponius, sed fortiter defenditur, sufficere vnã authoritatem.

Paulus. 5 †

LEX XVI.

ETiam si tutor cæcus 6 factus sit, f author fieri potest.

Non cogitur tutor in certo contractu authorari pupillo. Bart.

g *Si tutor non debet*] immo. vt C. de admi. tuto. l. fi. Sol. ibi in iudicijs, vt cogatur, vel tanquã suspectus remouetur. hic in contractibus: non ideo remouetur. & est ratio: quia ibi certum est de damno propter missionem in possessionem, quæ fieret: hic est dubium. Item cõtra sup. tit. 1. l. 2. in prin. & Instit. de satisda. in. §. quibus. Sed cogitur in genere administrare: non in hac specie, & authoritatem præstare. Vel dic etiam, q̃ administrat nõ authorando cum hoc expedit: vt & sup de procur. l. sed & hæc. §. fi. & l. seq. Iũ est huic arg. cõtra. C. in quib. caus. in integ. restitu. non est necess. l. fi.

ADDITIO. Dic, q̃ ibi certum erat ab initio lædi: & ibi solui tur per Cyn. in prima oppo. secundum Bart. hic.

Possit.] CASVS. Pupillus benè pẽ delegare debuerem suum alicui alij cum autho. tuto. sui sed si tutor est debitor pupilli, non potest pupillus eum alicui delegare sua tut. autho. quia iam à pupillo liberaretur sua auth. quod esse nõ debet. Item non potest cedere actiones, quas hẽt cõtra tutorem suum debiterẽ alicui alij, faciendo eum procuratorem in rem suã contra tutorem cum autho. tutor. propter eandem rationem: quia futurum. &c. & hoc dicit. Vivianus. h *Delegare*, ergo. & actionem cedere. & sic apparet rationem Diui Seueri ad nomina non pertinere: vt inf. de reb. eo. l. 1. §. nec l. Constantini: vt C. de admin. tuto. l. lex quæ tutores.

i *Liberetur*] ipsemet ergo à se exigere debet: vt sup. de negot. gest. l. diuortio. in fi. & sup. tit. 1. l. quoties. §. sicut & infra de fideiusso. l. tutor.

Non potest tutor pupillo nolit authorizare, non debet g eũ Prætor cogere. primum, quia iniquum est, 7 † si non expediat pupillo, authoritatem eum præstare: deinde, & si expediat, tutelæ iudicio pupillus hanc iacturam consequitur.

Quæ sunt gerenda cum alio possunt expediri tutore authore, secus si cum ipso tutore: tunc enim nõ potest authorare: nec ad id se authore procuratorem facere. Bar.

Idem. 8 †

LEX XVIII.

POtest pupillus, tutore authore, debitorem suum Titio delegare. h Sed cum tutor debet pupillo, dicendum est, neque delegari eum, neq; procuratorem aduersus tutorem dari ipso tutore authore posse; quia futurum sit, vt authoritate sua liberetur. i

Curator potest dari pupillo ad agendũ non ad authorandum. Bar.

Idem lib. 9. responsorum. 9 †

LEX XIX.

CVratorem etiam impuberi k dari posse. l sed ad ea, quæ solemnitatem iuris desiderant, explicanda, m tutore authore opus esse.

Non est necesse tutorem authorantem diuisioni se subscribere. Bar.

6† Lib. 6. ad edict.

7† Etiam si non expedit. F.

8† Lib. 5. ad Plaut.

9† Alias li. 18. responsorum. respondit.

Vetat.]

k *Impuberi.*] non solum puberi.

l *Dari posse.*] ad litem. s. vt C. de in lit. dan. tut. l. 1. & sup. de tutor. & cura. dato. b his. l. curatorem.

m *Explicanda.*] vel si hæreditatem adeat, vt infr. de app. l. eum in vna. §. i. Azo. & C. de in lit. dan. tu. l. fi.

INter.]CASVS. Tutor eram duorum pupillorum qui cõmunem habebant hæreditatem paternam. me præsente diuiserunt voluntariè dictam hæreditatem: tã ego non subscripsi diuisionis instrumento. certè bene valet diuisio. Vide

a *Præsente tutore*] speciali singulorum pupillorum. nec enim vnus vtrique author esse põt, nisi id fiat: vt no. sup. eod. l. accipientis.

b *Non assignante.*] scribẽdo quid cuiq; pupillo in portionẽ veniat. nam satis est, q̃ consentit: vt supra e. l. impuberes. Azo. Vel dic assignante. i. subscribente. sic & ponit. C. de re. alienn. nõ ali. l. 2. H. Item vt huic legi 3rium. ff. de re. eor. l. si pupillorũ. & C. de præd. min. l. pen. quib. dicitur minorẽ non posse prouocare ad diuisionẽ.

1† Li. 26. Digest. in ff. Sol. in hac hæreditate non erant, nisi mobilia. vel hic fuit decretum: & nihilominus authoritas tutoris, vel curatoris est necessaria: arg. C. si pp pub. pe. l. fin. nec ob. s. de minor. l. ait Prætor. §. pmittitur. quia maior solemnitas in alienatione. q̃ q̃ ei soluitur. est necessaria. & est rõ. vt ibi no. & fm hoc nemo vocauit eos ad diuisionem: sed spõtè venerunt. Vel tertio dic, q̃ quidã cohæres eorũ maior eos prouocauit: vt d. l. C. de præ. mino. l. pen.

Casum ponit.

Defendente.] CASVS. Titius cũ fisco contraxit. & decessit relicto filio suo pupillo hærede: qui pupillus habebat tutorem Seium. procuratorem fisci: cum quo fiscus contrahebat pater dicti pup. egit contra dictum pup. & Seium eius tutorem. & sic condemnatus fuit pup. procuratori fisci. postea finita fuit tut. & habuit curatorem Caius pupillus quondam. Procurator fisci petauit sententiam. qua fuit ei condẽnatus pup. coram Procuratore Cæsaris. qui est iudex inter fiscũ & priuatum. & petit cam mãdari executioni. vnde procurator Cæsaris dixit curatori adulti. qui vocabatur Nouellius: Solue quod debet adultus tuus ex causa iudicati. curator dixit tibi dico. ego sum non ab hæreditate patris pup. quondam. nunc apud me adul. dixit Procurator Cæsaris procuratori fisci. qui mõstrabat scriam. audisti quid rñdet aduersarius tuus: tace ei illud quod vt tibi. Quæritur hic. nunquid propter verba dicta curatoris obstinens videatur ab hæreditate patris dictus adolescens? Et dic q̃ sic. in seq. l. ponas exemplum. vt sup. eo. i. potest. Vivia.

c *Defendente.*] Pupillus tutore authore conuentus fuit a fisco ad decem ex contractu paterno. cuius hæreditatẽ adierat: & condemnatus; tandem accepto curatore petebatur mandati sententia executioni coram Procuratore Cæsaris: sed curator vt euitaret executionem. abstinuit pupillum hæreditate. dicit q̃ minodo non tenetur ille minor.

d *Accepto curatore*] non aperit an durante tutela fuerit datus curator. quod posset fieri ad litem ob aliquã cãm: vt ff. de tut. l. soles. vel postea. pro prima est quod ff. dicit ibi. abstineo pupillum. pro secunda. quod dicit in fin. adolescens abstinens. Sed secundum Rom. non est vis. & si primam teneat. dic. i. adolescens scilicet nunc, cum proponitur quæstio Scæuolæ. si secundam. dic. id est pupillus. s. quondam.

e *Cæsaris*] cognoscens inter fiscum, & minorem in actione in factum. quæ proponitur pro executione.

f *Facias iudicata.*] i. condemnationẽ solue. sic ponitur. sup. si cert. pet. l. fin.

g *Curator*] si habeas procuratorem, dic id est curator.

h *Responsum habes.*] i. tu respondes: vt ita loquatur curatori. vel tu procurator fisci audi responsum aduersæ partis.

i *Debeas*] tu curator minoris. vel dic tu procurator fisci.

k *Abstinens.*] & sic non tenebitur de cetero actione in factũ de te iudi. vt sup. tit. 1. l. 2. in fin. & sup. si quis cau. l. final. Sed quõ curator solis, & nudis verbis potuit abstinere? respon. fm P. adiciat sine tutore, & sic poterat dimittere sine restitutione: vt ff. de acquir. hær. l. impuberibus. Alij vt Azo. q̃ adiuit solus tutor sine consensu pupilli, & sic non tenuit aditio: vt C. de iur. delibe. l. potuit. vnde & sine restitutione põt se abstinere. Vel tertio secũdum Hug. hic fuit petita restitutio, & causa cognita data, vt fieri debet: vt ff. de mino. l. in causæ. §. causa. & l. etiam. §. fi.

l *Si quid*] vt acceptilatio, pactũ de non petendo. vel transactio, vel delegatio: vt ff. eo. l. põt. secus si soluat: quia liberatur a prima. licet teneatur actione tut. pp ei pecuniã: vt ff. de neg. gest. l. diuortio. & sic soluitur ff. iuni. ff. de solu. l. tutor. §. fin. q̃ ibi solutione. vel dic vt ibi.

QVANDO EX FACTO TVTORIS, &c.

m *Dolum.*] Conueniebatur impũbes rei vẽdicatione. vel petitione hæred. dolus tũ vel culpa tutoris facta est deteriores. quæ petitur: tenetur pupillus. secundum Aristo. si tutor si soluendo vt hic. & ff. tit. 2. l. fin. prin. Adeo vt quidam dicant q̃ non liberetur cedendo actionem. sed falsum est: vt in d. l. & plenè de hac materia no. ibi. Quod ergo in fi. hic dicit. item &c. sub. maxime. nam tunc maxime tenetur. vt tantum sufficiat cessio. Alij hic ponunt casum. quando dolo. vel culpa tutoris res peruenit ad pupillum: sed hæc in fi. hoc non patitur. Acc.

n *In litem*] sic inf. de fideiuss. l. fi. & sup. de in lit. iur. l. 1.

o *Illud*] quod dixit Aristo. item contra sup si quis ius dicenti non obtem. l. 1. §. si procurator.

Casum ponit.

Si tutor.] CASVS. Tutor. vel curator mutuauit pecuniã pupilli. vel adulti Titii. & suo tutoris. vel curatoris nomine stipulatus est sibi reddi. certè vtilis actio datur pupillo. vel adulto. & idẽ est si de pecu. pup. vel adul. erat sue nomine etiam tutor, vel curator prædia. nã datur vtilis actio pupillo. vel adulto ad dicta prædia vendicanda. Vivianus.

Infortiatum. I 3 *Datam*]

Scæuola lib. 10. responso.

LEX XX.

INter pupillos paternæ hæreditatis diuisio facta est, præsente tutore, [a] sed non assignante [b] instrumento diuisionis. quæsitum est; an ei stare oporteret? Respondi, si tutor author fuisset, nõ idcirco minus standum esse diuisioni, q̃ non assignasset.

Petitio restitutionis impedit executionem sententiæ. Bart.

Idem 1† lib. singulari quæst. publicè tractatarum.

LEX XXI.

DEfendente [c] tutore, pupillus condemnatus ex contractu patris, accepit curatorem. [d] inter quem, & creditorem acta facta sunt apud procuratorem Cæsaris infrascripta: Priscus procurator Cæsaris [e] dixit, Facias [2†] iudicata. [f] Nouellius curator [g] dixit: Abstineo pupillũ. Priscus procurator Cæsaris dixit: Responsum habes: [h] scis, quid agere debeas. [i] Quæsitum est, an secundum hæc acta adolescens bonis patris abstẽtus sit. Rñdi, proponi abstentum. [k]

Actus, qui tendit ad liberationem tutoris, non potest fieri eo authore. Bart.

Labeo libro 5. *tradatur.*

LEX XXII.

SI quid [l] est, quod pupillus agendo, tutorem suum liberaturus est; id, ipso tutore authore, agi rectè non potest.

Quando ex facto [m] tutoris, vel curatoris, minores agere, vel conueniri possunt.

TITVLVS IX.

Quando pupillus conuenitur ex dolo tutoris, nõ admittitur probatio per iramentũ in litem. Bar.

Pomponius. 3†

LEX I.

OB dolum [m] malum, vel culpam tutoris, Aristo ait, pupillũ posse tutorem condemnãdum; sed non puto, quanti actor in litem [n] iurarit 4† & tamen illud [o] ita est, si rem à tutore pupillus seruare possit.

Quod tutor, vel curator acquirit ex pecunia minoris, efficitur minoris. Bar.

Vlpianus. 5†

LEX II.

SI tutor, vel curator, pecuniam eius, cuius negotia

f *Facias iudicata.*] i. condemnationẽ solue. sic ponitur. sup. si cert. pet. l. fin.

g *Curator*] si habeas procuratorem, dic id est curator.

h *Responsum habes.*] i. tu respondes: vt ita loquatur curatori. vel tu procurator fisci audi responsum aduersæ partis.

i *Debeas*] tu curator minoris. vel dic tu procurator fisci.

k *Abstinens.*] & sic non tenebitur de cetero actione in factũ de te iudi. vt sup. tit. 1. l. 2. in fin. & sup. si quis cau. l. final. Sed quõ curator solis, & nudis verbis potuit abstinere? respon. fm P. adiciat sine tutore, & sic poterat dimittere sine restitutione: vt ff. de acquir. hær. l. impuberibus. Alij vt Azo. q̃ adiuit solus tutor sine consensu pupilli, & sic non tenuit aditio: vt C. de iur. delibe. l. potuit. vnde & sine restitutione põt se abstinere. Vel tertio secũdum Hug. hic fuit petita restitutio, & causa cognita data, vt fieri debet: vt ff. de mino. l. in causæ. §. causa. & l. etiam. §. fi.

l *Si quid*] vt acceptilatio, pactũ de non petendo. vel transactio, vel delegatio: vt ff. eo. l. põt. secus si soluat: quia liberatur a prima. licet teneatur actione tut. pp ei pecuniã: vt ff. de neg. gest. l. diuortio. & sic soluitur ff. iuni. ff. de solu. l. tutor. §. fin. q̃ ibi solutione. vel dic vt ibi.

m *Dolum.*] Conueniebatur impũbes rei vẽdicatione. vel petitione hæred. dolus tũ vel culpa tutoris facta est deteriores. quæ petitur: tenetur pupillus. secundum Aristo. si tutor si soluendo vt hic. & ff. tit. 2. l. fin. prin. Adeo vt quidam dicant q̃ non liberetur cedendo actionem. sed falsum est: vt in d. l. & plenè de hac materia no. ibi. Quod ergo in fi. hic dicit. item &c. sub. maxime. nam tunc maxime tenetur. vt tantum sufficiat cessio. Alij hic ponunt casum. quando dolo. vel culpa tutoris res peruenit ad pupillum: sed hæc in fi. hoc non patitur. Acc.

n *In litem*] sic inf. de fideiuss. l. fi. & sup. de in lit. iur. l. 1.

o *Illud*] quod dixit Aristo. item contra sup si quis ius dicenti non obtem. l. 1. §. si procurator.

* Ad hãc tit. accedit. C. lib. 5. tit. 39.

* Administratione, ff. tu. fideiussoribus, tutelæ, & rationibus distrahendis.

1† Li. 26. Digest. in ff.

2† Facias. P. F.

3† Li. 29. ad Sabin. P. F.

4† Et non ita illud ita est, nisi rẽ, &c. alia exẽpla legunt.

5† Lib. 8. Opinionum.

a *Datam*] suo proprio nomine: alias iure communi quæreretur condictio certi ex mutuo minori: vt sup. si cer. pet. l. certi condictio. 4. si nummos.
b *Stipulatus*] scilicet sibi tutori vel curatori.
c *In nomen suum*.] nomine suo proprio: & dic, tutor emit

de pecunia pupilli. si autē nomine pupilli acceptū fuisse dicat: vt C. per quas personas l. 1.

1† Vindicandā in P.F.

d *Utilis ad*] ex stipulatione, cum fuit nomini stipulatus: v. ff. tit. 1. l. quoties. §. 1. & plene not. C. eo. l. 2. Item utilis actio, qui emit de pecunia minoris. & est speciale in eo, sic & in milite: vt C. de rei vendic. l. si vt proponis. & ejus in vasore: vi sup de donat. inter vir. & ux. l. vxor mario. Eadem in ecclesia, quæ vicem habet pupilli: vt C. de sacrosancte eccle. l. fi. quia est contrarium rei. similiter: vt C. de rei vendicat. l. si ex eo. sed ad stipulationem est contra. sup. de pign. act. l. soluitam. 6. versi. Liberto. Sol. hic videtur quæri per tutorem mihi negari debitum. Accursius.

a dminiſtrat, mutuam datā, a ipſe ſtipulatus b fuerit; vel prædia in nomen ſuum c emerit; vtilis actio d ei, cuius pecunia fuerit, datur ad rem 1† vendicandam, vel mutuam pecuniam exigendam.

Pupillus non tenetur ex dolo tutoris, niſi quatenus ad eum peruenerit. Bar.

Papinianus. 2†

LEX III.

DOlus tutoris pupillo 3† neq; nocere, neq; prodeſſe debet. Quod autem vulgò dicitur, tutoris dolum pupillo non nocere; tunc verum eſt, cum ex illius fraude locupletior pupillus factus non eſt. Quare meritò Sabinus tributoria actione pupillum conueniendum ex dolo tutoris exiſtimauit: ſcilicet, ſi per iniquam diſtributionem, pupilli rationibus fauit. e Quod in depoſiti quoque actione dicendum eſt: f item in hæreditatis petitione; ſi modo quod tutoris dolo deſijt, pupilli rationibus illatum probetur. g

Vlpianus. 4†

LEX IV.

5† ET ſi extrinſecus aliquid tutor dolo admiſerit, h pupillo nihil nocere oportet.

De eo, quod quis geſſit, vt adminiſtrator, finita adminiſtratione, non tenetur. Bar.

Papinianus. 6†

LEX V.

POſt mortem furioſi non dabitur in curatorem, qui negotia geſſit, iudicati actio: non magis, q̄ in tutorē: 7† ſi modo nullam ex conſenſu, poſt depoſitum officium, nouationem factam, & in curatorem, vel tutorem obligationē eſſe translatā, conſtabit. k

Si tutor ſimpliciter contrahat in re pertinente ad pupillum, intelligitur tutorio nomine contrahere. ſi in re, quæ poteſt ad ipſum, & ad pupillum pariter pertinere, intelligitur nomine proprio contrahere: niſi aliud actum ſit. Ba.

¶ Tutor, qui pecuniam ſolutu rum ſe cauit, in quā pater pupilli condēnatus fuerat; actionem, poſt tutelam finitam, tenetē recuſat. l Non idem m in eo placuit, qui ſuo nomine n mutuam pecuniam accepit, & iudicatum pro pupillo fecit: o niſi forte creditor ideo contraxit, vt in caulam iudicati pecunia tranſiret.

Sicut pupillo quæritur per tutorem, ita per actorem ab eo conſtitutum. Bar.

Idem. 8†

LEX VI.

TVtor, interpoſito decreto p Prætoris, actorem reliquit. Secundum eū q̄ ſententia dicta, iudicati actio r ad pupillum non minus transfertur, quàm ſi tutor obtinuiſſet.

Papinianus. 6† Lib. 5. Reſpōſo.

LEX V.

POſt mortem furioſi non dabitur in curatorem, qui negotia geſſit, iudicati actio: non magis, q̄ in tutorē: 7† ſi modo nullam ex conſenſu, poſt depoſitum officium, nouationem factam, & in curatorem, vel tutorem obligationē eſſe translatā, conſtabit. k

Si tutor ſimpliciter contrahat in re pertinente ad pupillum, intelligitur tutorio nomine contrahere. ſi in re, quæ poteſt ad ipſum, & ad pupillum pariter pertinere, intelligitur nomine proprio contrahere: niſi aliud actum ſit. Ba.

¶ Tutor, qui pecuniam ſolutu rum ſe cauit, in quā pater pupilli condēnatus fuerat; actionem, poſt tutelam finitam, tenetē recuſat. l Non idem m in eo placuit, qui ſuo nomine n mutuam pecuniam accepit, & iudicatum pro pupillo fecit: o niſi forte creditor ideo contraxit, vt in caulam iudicati pecunia tranſiret.

Sicut pupillo quæritur per tutorem, ita per actorem ab eo conſtitutum. Bar.

Idem. 8†

LEX VI.

TVtor, interpoſito decreto p Prætoris, actorem reliquit. Secundum eū q̄ ſententia dicta, iudicati actio r ad pupillum non minus transfertur, quàm ſi tutor obtinuiſſet.

Papinianus. 6† Lib. 5. Reſpōſo.

LEX V.

POſt mortem furioſi non dabitur in curatorem, qui negotia geſſit, iudicati actio: non magis, q̄ in tutorē: 7† ſi modo nullam ex conſenſu, poſt depoſitum officium, nouationem factam, & in curatorem, vel tutorem obligationē eſſe translatā, conſtabit. k

Si tutor ſimpliciter contrahat in re pertinente ad pupillum, intelligitur tutorio nomine contrahere. ſi in re, quæ poteſt ad ipſum, & ad pupillum pariter pertinere, intelligitur nomine proprio contrahere: niſi aliud actum ſit. Ba.

¶ Tutor, qui pecuniam ſolutu rum ſe cauit, in quā pater pupilli condēnatus fuerat; actionem, poſt tutelam finitam, tenetē recuſat. l Non idem m in eo placuit, qui ſuo nomine n mutuam pecuniam accepit, & iudicatum pro pupillo fecit: o niſi forte creditor ideo contraxit, vt in caulam iudicati pecunia tranſiret.

Sicut pupillo quæritur per tutorem, ita per actorem ab eo conſtitutum. Bar.

Idem. 8†

LEX VI.

TVtor, interpoſito decreto p Prætoris, actorem reliquit. Secundum eū q̄ ſententia dicta, iudicati actio r ad pupillum non minus transfertur, quàm ſi tutor obtinuiſſet.

Papinianus. 6† Lib. 5. Reſpōſo.

LEX V.

POſt mortem furioſi non dabitur in curatorem, qui negotia geſſit, iudicati actio: non magis, q̄ in tutorē: 7† ſi modo nullam ex conſenſu, poſt depoſitum officium, nouationem factam, & in curatorem, vel tutorem obligationē eſſe translatā, conſtabit. k

Si tutor ſimpliciter contrahat in re pertinente ad pupillum, intelligitur tutorio nomine contrahere. ſi in re, quæ poteſt ad ipſum, & ad pupillum pariter pertinere, intelligitur nomine proprio contrahere: niſi aliud actum ſit. Ba.

¶ Tutor, qui pecuniam ſolutu rum ſe cauit, in quā pater pupilli condēnatus fuerat; actionem, poſt tutelam finitam, tenetē recuſat. l Non idem m in eo placuit, qui ſuo nomine n mutuam pecuniam accepit, & iudicatum pro pupillo fecit: o niſi forte creditor ideo contraxit, vt in caulam iudicati pecunia tranſiret.

Sicut pupillo quæritur per tutorem, ita per actorem ab eo conſtitutum. Bar.

Idem. 8†

LEX VI.

TVtor, interpoſito decreto p Prætoris, actorem reliquit. Secundum eū q̄ ſententia dicta, iudicati actio r ad pupillum non minus transfertur, quàm ſi tutor obtinuiſſet.

3† Dolus tutorum pueto. P.F.

4† Li. 6. ad edict. pup. & tutore eius. vers. creditorib. pe-

5† A[illegible] &c P.F. [illegible] tenetur pup. [illegible] de se. & alijs creditoribus. [illegible] dictus eidē pup. domino aliquid debeat, tantum deberi habere pup. quantum quilibet aliorum creditorum, & non plus. Tutor autem pupilli dolo fecit, quo minus in eis peculiaribus aliqua non contribuerentur, imo apud pup. remanerent: certe tenetur pupil. qua factus est locupletior. Secundum & tertium exemplum plenam est cum. seq. Vrianus.

2† Li. 20. Quæstio.

Quia ſicut nec mandatur contra tutores, qui defenderunt pup. ſi autem finita tutela, vel cura animo nouandi promiſit illi, pro quo fuit ſententia data tutor quondam pup. vel curator furioſi, benè tenetur quilibet.

¶ *Tutor*] patet pupillo, cuius non erat tutor, fuerat condemnatus, cum viuebat Titio in centum, ego tutor promiſi dicta centum dicto Titio. poſtea finita eſt tutela. non poterit me creditor Titius conuenire. ſecus autem ſi acceptiſſem meo nomine mutuam pecuniam ab aliquo. & ſoluiſſem dicto Titio: nam tenerer illi, à quo accepi, etiam finita tutela: niſi ille, à quo accepi, ideo mihi dedit, vt ſoluerem d. Tit. Vivian.

7† Tutores. P.F.

i *In tutorem*] ſ. finito officio: vt C. eo. l. 1. & ſi quis cāut. l. fin. ſed nec eo durante: vt ff. de re iud. l. ſi ſe. §. 1. & ſup. tit. 2. l. 2.

k *Conſtat*] vt & ff. de cōſt. pec. l. Titius. l *Reſte recuſat*] promiſit. n. tutorio nomine. ſed certè & ſi nō exprimat: ex quo apparet: q̄ in tē pupilli ſe obligauit: id ē eſt: vt ff. eo. l. ſi. ſic ēt licet ſtipularetur ſibi: ſi ſi pecunia pupilli quæritur ei vt ſup. eo. l. ſi tutor. ſecus ät ſi ſuo proprio nomine exprimendo volēs fortè donare pupillo: vt ff. de admin. rer. ad ciu. pertin. l. 3. §. in eum. Item ſecus in procuratore: vt ff. de procur. l. procurator. qui pro eo eſt. & eſt ratio vt ibi no.

8† Lib. 2. Dotat.

m *Non idem*] quod dictum eſt in tutore cauente, non habet locum in tutore ſoluēte. qui prædictam pecuniam ſoluit nō de ſuo, ſed quia eam accepit mutuo. & ſuo nomine: & creditor non numerauit contemplatione pupilli, vt in fin. huius legis. nam etiam finita tutela teneretur mutuanti. Accurſius.

n *Suo nomine*] ſ. pro ſe, non pro pupillo. poſtea tamen ſoluit pro eo. Azo.

o *Pro pupillo fuit*] ſ. ſoluit pecuniam, in qua pater fuerat condemnatus. Azo. & potes diſtinguere, vt no. ſup de negot. geſt. l. ſi pupilli. §. 1. & facit ſup. de procur. l. procurator. §. fi. & C. ſi tutor vel curator. l. ſi creditor.

p *Tutor*, CASVS. Tutor egit contra pupilli debitorem, & iudicio pendente cum decreto Prætoris actorem conſtituit ad complēdam litem: & pro dicto actore poſtea fuit lata ſententia, certē habebit pupil. actio. iudicati. Vlpia.

q *Tutore interpoſito decreto*] aliter enim fieri non potuit. ſup. tit. 2. l. decreto & l. ff. de cura. l. fi.

r *Eum*] ſcilicet agentem.

s *Actio*] ſ. in factum de re iudic. & C. de reb. credi. l. eſt certi. hæc quidem debitur pupil. & facit ſup. de procura. l. ſi procurator. & C. eo. l. 2. & l. penult.

Tutor]

a T*Vtori.actio detur*] sic inf. de re iud. l. 4. §. 1. & sup. tit. 2. l. 2. & sup. si qui caut. l. fi.

T*Vtor*] CASVS. Me tutorem Titij. & ipsum Titium instituit Sempronius hæredes. & à nobis fideicom. reliquit Mæuio sub conditione, vel ex die petijt Mœuius. vt tacueremus ei de fideicom. ei præstando ad 1† Li. 13. Quæst. ueniente die, vel conditione, ego caui pro me, & pu. cohæredeque meo, certè ex illa cautione tenebitur pro parte pup. vtilj actione ex stipulatu fideicommissario Mæuio. Viu.

b *Nomine*] relicti in diem. vel sub conditione à se, & à pupillo, & sic cauit prosec. & pro eo g cõsequẽs. 2† Lib. 5. Respõso. c *Tandem*] legatario. vel fideicommissario aduenière die, vel cõditione: vt inf. vt le. no. ca. l. 1. prin. & facit sup. eo. l. post mortem. §. 1. vbi ex promissione tutoris tenetur pupillus. Alij ẽt dicũt, q̃ datur tutori in adultũ cohæredem, & dicunt famil. erciſc. si non est redditũ. vt §. fam. erciſc. l. heredes. ff. familiæ. Vel secundum Py. vtilem tutelæ. quę non placẽt.

DE SVSPECTIS tutoribus, & curatoribus.

H*Hæc clausula*] CASVS. Primo dicit, q̃ titulus de suspectis 3† Li. 15. ad edict. tutoribus necessarius est, & frequens. Secundo quærit, vnde crimen suspecti descendit. & apud quos magistratus possit postulari suspectus tutor, vel curator: & 4† Quoti die. P. F. quis tutor, vel curator possit suspectus postulari: & quis possit postulare suspectos: & ex quib. causis possit remoueri tutor, vel curator à tutela, vel cura: & quæ sit pœna tutoris, vel curatoris conuicti suspecti. Tertio determinat, vnde descendit hoc 5† Causa crimen. Quarto dicit, qui sunt illi magistratus, q̃ pñt remouere à tutela, vel cura, suspectos. Quinto determinat, q̃ tutores, & curatores pñt accusari, & remoueri à tutela, vel cura. Sexto determinat, q̃ 6† Remoueo. P. F. possunt accusare de suspecto, vsq; ad 7. si quis de plebeijs. Cętera sunt plana vsq; ad 8. quæri potest. in l. tutor. Vinia.

d *Crimen*] i. accusatio criminis, nam crimen non est ex leg. immo per legem punitur. vt C. vnde vi. l. meminerint.

e *Duodecim tab.*] quia ergo est legitimum crimen, ergo recusatio debet solenniter proponi. i. per libellum in scriptis. Sed ibi fauore pupilli est admissum, vt etiam sine libello in scriptis possit fieri accusatio: vt inf. eo. l. 1. §. prętera. Vel verius ibi loquitur, quando iudex per officium inquirit, secus si aliquis accusat, non potest fieri sine dicto libello: vt inf. de priua. delic. l. fi. & de mun. & ho. l. rescripto. §. si quis. Sed quæ erit pœna talionis i Respon. infamis. i Item, & aliàs quandoq; pœnas patitur tutor. vt ead. l. fi. & l. seq. & l. tutor. §. fi. & l. seq. quas hic accusator patietur; vel ad ri- 1 Tutor suspect⁹ affici- tur infamia, q̃ si non fuisset cõsanguineus pupilli; q̃ tunc vt suspect⁹ nõ remouet ne infamet: sed illi dabit adiunctus. tex. l. si tutor. §. eo. Bar. in l. qđ si forte. §. iuncta. §. de solu. 7† Itaque nõ habẽt in P. F. 8† Mauri co. P. F. 9† Dicendi.

nus extraordinarie punietur: vt infra ad Turpi. l. & i priuatis. f *Mandata*] idest legata.

g *Totam*] inimo nõ. vt sup. de offi. Procõl. l. solent in prin. & l. nec quicquam. §. 2. & l. si quidẽ dic ergo totum. quod non exigit maiorem animaduersionem.

h *Transit*] i. conceditur vt sup. de offic. eius cui. man. est iurisd. l. 1. §. fina.

i *Imprimis*] Si dicas in Præside. & ei⁹ legato, est §. infra ad Turpil. l. 1. §. suspecti. Sol. ibi nomen Præsidis est ſpăle, vt ẽt delegatos Præsidis cõprehendat: vt sup. de offic. Præsi. leg. 1. Vel potest cognoscere de legatus Præsidis, & Prætoris. vt hic: non remouere, vt ibi. & ad hoc sup. de offic. eius cui man. est iurisd. l. 4. & sic remotio non potest delegari. Tu dic in legato Proconsulis esse ſpăle: vt de omni crimine cognoscat vt §. de offic. Proconsul. l. solent. Iuẽ vt de suspecto cognoscat, & remoueat vt hic, & Instit. eod. in princ. idem põt dici in legato Prætoris, vt hic. Nec ob. quod dicit in prouincia: quia dicit à Proconsule, vel suo legato. nam, & Proconsul regit prouinciam remotã: vt no. ff. de offic. Præsi. l. 1. & secundum hoc Præses ad cognoscendum non delegat: vt in contrario.

K *Omnes tutores*] i. cuiuslibet generis tutores, siue testamentarij, siue legitimi, siue dariui: & idẽ in curatoribus; vt inf. l. 3. non tantum, & dicas malè gerentes, non benè. & sic comprehendit genera singulorum, & non singula generũ. sic inf. de vi. & vi ar. l. 1. §. priuatum. & Inst. qui. mo. tu. fi. §. simili modo. & Instit. de hæred. inst. §. 1. & sup. de pecu. l. quam Tubetonis. §. in peculio.

l *Legitimus*] immo videtur adiungendus curator. & idem in patrono dicitur; vt inf. eo. l. si tutor. Sed dic, q̃ illud est cõsilium magis, quàm præceptum. Et eodem modo respon. inf. l. 3. circa princ. ibi: sed si patronum. &c.

m *Parcendum*] quia cum remotum non sequitur infamia; quæ alias sequeretur; vt hic. & C. eo. l. fi. Alij, quod non remouetur, sed curator adiungatur, vt inf. eo. l. fi. tutor. sed illud est consilium, vt dixi, non præceptum.

Scæuola. 1†

LEX VII.

TVtori, qui infantẽ defendit, succurritur, vt in pupillum iudicati actio detur. a

Si negotium in parte spectat ad pupillum, pro illa videtur tutorio nomine facere; pro alia, proprio. Bart.

Idem. 2†

LEX VIII.

TVtor, qui, & cohæres pupillo erat, cum conueniretur fideicõmissi nomine, b in solidum ipse cauit, quæsitum est, an in adultum pupillum pro parte danda sit vtilis actio? Respondi, dandam. c

De suspectis tutoribus, & curatoribus.

TITVLVS X.

Precedit per modum summæ: Primo ponit quid induxit ad tractandum, seu tradẽdum istam materiã. Secundo ponit, quæ requirũtur ad hoc, vt ista materia intelligatur: & illa per ordinem tractat per totum istum tit. Bar.

V*Pianus*. 3†

LEX PRIMA.

HAec clausula, & frequens, & per necessaria est. Cotidie 4† enim suspecti tutores postulantur. Primum igitur tractemus, vnde descendat suspecti 5† crimen: d & apud quos postulari quis possit suspectus tutor, vel curator: deinde quis, & à quo, & ex quibus causis remoueatur: 6† de- que pœna suspecti.

¶ Sciendum est itaq; 7† suspecti crimen ex lege duodecim tabularum e descendere.

Causa suspecti potest agitari coram ordinario, & corã delegato iudice. Bar.

¶ Damus autẽ ius remouẽdi suspectos tutores Romæ Prætoribus, in prouincijs, Præsidibus earum. An aũt apud legatum Proconsulis suspectus postulari possit, dubium fuit. Sed Imperator Antoninus cũ Diuo Seuero Braduæ 8† Marico Proconsuli Aphricæ rescripsit, posse; quia mandata f iurisdictione, totum g officiũ iuris 9† dicundi ad eum transit. h Ergo, & si Prætor mandet iurisdictionem, simili modo dicendum est, suspectum posse apud eum postulari, cui mãdata est, cum enim sit in prouincia i hoc rescriptum, consequens erit dicere, etiam eũ, cui à Prętore mandata est iurisdictio, posse de suspecto cognoscere.

Omnes tutores cuiuscunq; conditionis existant, possunt accusari de suspecto, si malè gerant. Bar.

¶ Ostendimus, qui possint de suspecto cognoscere, nunc videamus, q̃ suspecti fieri possint. Et quidẽ possunt oẽs tutores, k siue testamẽtarij sint, siue non sint, sed alterius generis tutores. Quare, & si legitimus l sit tutor, accusari poterit. Quid si patronus? adhuc idem erit dicendum; dummodo meminerimus patrono parcendum. m

a *Postulare*] idest accusare, aliter ponitur sup. de stipu. l. 1. §. postulare. Accur.

b *Hanc actionem*] i. accusationem, sic ponitur. C. si tutor non gess. l. 1. & inf. de sepul. vio. l. 3. §. pen.

c *Patere*] alias patere, alias competere, & ita in lib. domini Azo.

d *Mater*] secus in iuramento in litem: vt sup. de in lit. iur. l. videamus.

e *Propensam*] idest moderatam, immo procliuem.

f *Egredientis*] quod esset quando faceret, vt exitus virorum posset interesse: arg. C. de procur. l. mattus. admittitur ergo mulier quælibet ad accusationem istam, dummodo ex honesta causa moueatur; & hoc fauore pupillorum, alias mulieres non admittuntur ad accusationē, nisi suã: vel suorum iniuriam prosequantur: vt Cod. qui accu. non pos. l. de crimine, & l. de accus. qui accusare, & facit Inst. eo. §. consequens. & sup. de procu. l. fœminis. g *Si quis de plebeis*] nam non omnes sic puniuntur: sed humiliores tantum, vt inf. eo. l. 3. §. tutores qui. Accur.

h *Atrociora*] puta qa præsens alimenta denegauit: & probatum est eius mendacium. vel si data pecunia tutelam redemerit, vel si inuentariũ non fecit: vel si pecuniam deponere, vel in emptionem prædiorum conuertere noluit iussus à iudice, veluti dẽti fraude bona pupillorũ alienauit. Itẽ si libertus fraudulenter gessit tutelam filiorũ patroni: vt Inst. eod. §. sed si quis, & §. libertus, & sup. de offic. Præfe. vrb. l. 2. §. item, & sup. de tut. l. in eos, & §. de admi. tut. l. tutor. §. item solent, & infra. l. 3. §. tutor qui, & §. tutores, & Inf. l. proxi. & C. de admi. tut. l. nisi.

i *Præfectum*] quia ad eum spectabat hæc iurisdictio, siue cum: vt sup. de offi. Præfe. vrb. l. 1. §. item solent.

k *Grauiter*] siue arbitrio, vt C. de admi. tut. l. nisi.

l *Libertus quoque si fraudulenter gessisse*] secus si nullo modo gessit: quia ingratus redigitur in seruitutem: vt inf. de iure patro. l. ingratus. Argum. contra. C. de liberali causa. l. solo.

m *Puniendus*] & de suspecto accusari potest: vt C. qui pertut. l. 1. & facit Inst. eo. §. libertus. & C. de admin. tu. l. nisi.

n *Tutor quoque adhuc tutor*] qui alium accusat contutorẽ.

o *Desierit*] finita tutela per capitis diminutionẽ qui est postea restitutus. Aut. Vel dic, q fuit datus ad certam con-

Quilibet admittitur ad accusandum tutorem de suspecto: etiam mulier si ex pietate mouetur. Bar.

¶ Consequens est, vt videamus, qui possint suspectos postulare. [a] Et sciẽdum est, quasi publicam esse hanc actionem; [b] hoc est, omnibus patere. [c] Quinimmo, & mulieres admittuntur: sed ex sola, quæ pietate necessitudinis ductæ ad hoc procedunt: vtputa mater, [d] nutrix quoque, [1†] & auia, potest, & soror: nam in sorore etiam rescriptũ extat Diui Seueri. Sed & si qua alia mulier fuerit, cuius Prætor propensiam [2†] [e] pietatem intellexerit, non sexus verecundiam egredientis, [f] sed pietate productam non continere iniuriam pupillorum, admittet eam ad accusationem.

Ob facta atrocia tutor non solum remouetur, sed etiam punitur. Bar.

¶ Si quis de plebeis, [g] ob facta atrociora [h] in tutela admissa, fuerit apud Prætorem accusatus: remittitur ad [i] præfectum vrbis grauiter [k] puniendus.

Idem. 3 †

LEX II.

Libertus quoq; si fraudulenter gessisse [l] tutelam filiorum patroni probetur, ad Prætectum vrbis remittetur puniendus. [m]

Tutor potest accusare contutorem suspectum, etiam si fuerit remotus. Bar.

[n] Tutor quoque adhuc tutor, qui alium accusat contutorẽ.

[o] Desierit] finita tutela per capitis diminutionẽ qui est postea restitutus. Aut. Vel dic, q fuit datus ad certam conditionem, vel diem: vt Inst. qui. mo. tut. fin. §. sed & si. & §. præterea.

p *Ipse autem*] scilicet accusatus, & qui nunc remouebatur propter accusationem contutoris quondam, & secundum hoc manet, quando ille desijt; sed non manet post finitam accusationem de se factam.

q *Suspectum*] i. dicere, non solum si alia causa desijt: sed etiã quando per accusationem suspecti. tunc enim desinit: vt Inst. quib. mo. tu. fin. §. in quo casu videbatur, quod nihil dolosus doloso.

r *Grauiter*] ergo si omittatur, committitur in gratitudinem: vt inf. de iure pat. l. ingratus. & C. qui pe. tut. l. 2. licet sit. arg. contra. C. de libera. cau. leg. solo.

f *Sunt*] s. pupilli, & benedico, & melius est: qa optimum consilium est adiungi curatorem: vt inf. eo. l. si tutor. & secundũ hoc libertus impuberis accusat patronum pupilli impuberis. Vel die suũ, scilicet istius accusantis, & ideo melius dicit, quia incurrere posset patroni sui offensam, quia ob hoc solum posset eum in seruitutem reuocare, vel potest castigari. vt C. de liber. & eo. lib. l. 2. & inf. de iure pat. l. 2. nam licet famosam accusationem possit libertus contra patronum mouere alterius propone re, si sine veniæ impetratione: vt sup. de in ius voc. l. qua ratiõ, licet lex ista aliter intelligi possit: non tñ accusa, etiã si suam iniuriã prosequatur: vt inf. de accusa. l. hi tamen. §. 1. & sic intelligitur lex illa. C. si tut. non gess. l. 1. licet aliter quidam intelligant: vt ibi not. Vel tertio põt intelligi, quod erat libertus communis pupilli, & ejus tutoris. Accur.

t *Grauiter*] quia forte inter eum, & patronum, & libertum magna discordia oriretur, & magna verba etiam ad accusandum procederent. Et quod dicit omnibus alijs, i. liberis, q. d. sic ẽ creditur istis, concederetur omnibus alijs liberis accusare patronos arg. inf. de re mil. l. officium. §. & si scio. Vel die alijs, idest dicere, non nocet pupillo si libertus repellatur: quia omnibus alijs de populo competit hoc ius: vt sup. l. 1. §. consequens.

u *Bonorumve*] alitorum, quam ventris, vel die bonorum, & ventris, nam quandoque idem, quandoque diuersi constituuntur curatores ventri, & bonis: vt inf. de ven. in pos mitt. l. 1. §. hoc iure vtimur. & facit inf. eod. l. §. si curator ventris, & sup. de admin. tut. l. inter bonorum.

x *Crimine*] i. accusationis de suspecto.

Idem. 4 †

LEX III.

Tutor quoque contutorẽ potest suspectum facere: siue duret adhuc tutor [n] § † siue iam desierit, [o] ipse autem [p] contutor maneat tutor, & ita Diuus Seuerus rescripsit. Plus Diuus Pius [6†] Cæcilio Petino rescripsit, posse, & tutorem suspectum [q] remotum contutores suos suspectos facere.

Liberti possunt tutores patronorum suorum, siue filiorum patroni sui, accusare de suspecto: sed liberti non accusant patronos suos crimine suspecti tutoris. Item omnis curator, non tantum adolescentium, potest suspectus accusari. h. d. vsque ad fi. legis.

¶ Liberti quoque pupillorum gratè [r] facient, si tutores, vel curatores eorum malè gerentes rem patronorum, vel liberorum patronorũ suspectos fecerint. Sed, si patronum suũ [f] suspectum in tutela facere velint; melius est, libertos ab accusatione repelli: ne in ipsa cognitione grauius [t] aliquid emergat; cum hoc alijs omnibus pateat.

¶ Non tantum autem adolescentis curator, sed etiam furioſi, vel prodigi, vt suspectus remoueri potuit. Sed, & si [q]s curam ventris, bonorumve [u] administrationẽ gerat, nõ carebit huius criminis [x] metu.

1† Et quia possũt & soror põt.

2† In nõnullis exẽp. legit. § Pretor propensa pietate fœlicem sexus verecundiã egredientẽ sed pietate productã nõ sustinere iniuriã pupil. &c.

3† Lꝛ. 3 eod. Tribunalib.

4† Ll. 3. 5. ad edict.

5† Siue is desierit ipse cõtutor autẽ ineat tutor F. F.

6† Celi. Petino

Tutor poteſt remoueri ex officio iudicis ſine accuſatione. Bart.

¶ Præterea * videndum eſt, an ſine accuſatione poſſit ſuſpectus repelli. Et magis eſt, vt repelli debeat, [a] ſi Prætori [b] liqueat ex apertiſſimis [c] rerum argumentis, ſuſpectũ eſſe. quod fauore pupillorũ accipiendum eſt.

Tutor remouetur ob dolum in tutela commiſſum: ſecus ſi extra tutelam. Item ſecus ſi in alia tutela; ſic eſt, qui eum actione tutelæ conueniat. hoc dicit. vſque ad §. ſi tutor inimicus. Bar.

¶ Nunc videamus, ex quibus cauſis ſuſpecti tutores remoueantur. Et ſciendum eſt, aut ob dolũ in tutela admiſſum ſuſpectum licere poſtulare; ſi fortè graſſatus [d] in tutela ſit: aut ſordidè [e] egerit, vel perniciosè [f] pupillo, vel ſi aliqd interceperit [g] ex rebus pupillaribus, iam tutor. Quòd ſi quid [j] † admiſit, ante tamen, quàm tutor [h] eſſet, quamuis in bonis pupilli, vel in tutela: non poteſt ſuſpectus tutor poſtulari: quia delictum tutelã præceſſit. Proinde, ſi pupilli ſubſtantiam expilauit, ſed antequam tutor eſſet, accuſari debet expilatæ hæreditatis crimine. [i] ſi minus, furti.

¶ Quæri poteſt, ſi tutor fuerit pupilli, idemque ſit curator cõfirmatus [k] adoleſcenti, an poſſit ex delictis tutelæ [l] ſuſpectus poſtulari. Et cũ poſſit tutelæ [m] 2† à contutoribus [n] conueniri, conſequens erit dicere, ceſſare ſuſpecti accuſationem, quia tutelæ agi poſſit, depoſito officio, [o] & alio ſumpto. [p]

¶ Idem erit quærendũ, ſi proponas aliquem deſiſſe eſſe tutorem, & rurſum cœpiſſe (vt puta vſque ad tempus, vel ad conditionem erat datus: q deinde iterum vel ſuperueniente conditione teſtamentaria [r] vel etiam à Prætore poſtea datus eſt) an ſuſpectus poſſit poſtulari; & q quia duæ tutelæ ſunt, ſi eſt, qui eum tutelæ iudicio conueniat; [s] æquiſſimum erit dicere ceſſare crimen ſuſpecti. [t] Si autẽ [u] ipſe tutor ſolus eſt, numquid, quia tutelæ ceſſat, [x] remouendus ſit ab hac adminiſtratione, quaſi in hac ſuſpectus ex eo, quod in alia malè verſatus ſit? [y] Ergo & in eo, qui curator ſolus poſt finitam tutelam confirmatus eſt, idẽ dici poteſt. [z]

a *Debeat*] & ideo fortè non erit tunc infamis. vt C. ſi tu. non geſſ. l. 1. Accur.

b *Si Prætori*] qui & Præſes dicitur. vt ſup. de off. Præſi. l. 1. & ſic non ob. ff. ad Turpil. l. 1. §. ſuſpecti. & de offi Præſi. l. 1. Item Prætori, vt iudici: vt no. ff. de off. Præſi l. lalicitas. §. veritas. Item liquet ſine alicuius accuſatione: puta fraudaloſè videt cũ agere cauſam pupilli coram ſe: vel aliter per officiũ inquiſiuit. vt inſ. eo. l. ſi. & inſ. ead. l. §. ſi tutor inimicus. & inſ. vbi pu. ed. l. ſi. & ad idem. ff. de proc. l. nõ ſolum. C. ſi. ſic eſt in le nocturno. & quibuſdã alijs. vt no. ff. de adul. l. 2. §. ſi publico. ſi verò alius poſtulet tutorem remoueri principaliter hoc inſtituẽdo nunquam ſine accuſatione admittitur. vt no. ſup. ea. l. §. 1.

c *Apertiſſimis*] ſic C. de proba. l. ſciant.

d *Graſſatus*] ſtudioſe malè geſſit. Accur.

e *Aut ſordidè*] per pretium. Accur.

f *Perniciosè*] per gratiam alienando.

g *Interceperit*] ſibi accipiendo.

h *Tutor* in bonis pupilli: & in tutela dicitur tutor.

i *Crimine*] cum ſubtraxit res hæredi alias ante adirã hæreditatẽ, vel poſt aditã hæreditatem, ſed ante apprehenſam poſſ. Et q ſubijcit ſi min⁹ idoneum ſubtraxit poſt aditã hẽditatẽ & apprehenſam poſſeſſionẽ. ff. ab hẽde pupillo. tunc. n. conueniri põt furti: quia rei hẽditariæ nõ fit furtũ, niſi in caſib. vt ff. de fur. l. rei hẽditariæ. & l. ſeq. & ff. de crim. expil. hæred. l. 1. & l. fin. Velidic C. minus. l. ſi non põt accuſari crimine expilatæ hæreditatis: quia nõ habet locũ. q eſt vt dixi. innuit ergo hic. q pro ante geſtis nõ põt accuſari vt ſuſpectus. & ſic eſt cõtra. Inſt. e. §. ſed & antequã. Sol. vt ibi.

k *Confirmatus*] ſponte. nec enim cogitur. vt ſup. de admin. tut. l. cum hæreditas.

l *Ex delictis tutelæ*] li. admiſſis in tutelaribꝰ negotijs, dum erat tutor.

m *Tutelæ*] ſ. actione.

n *A contutoribus*] alijs à concuratoribus.

o *Depoſito officio*] ſ. tutelæ, alias non poſſet agi actione tutelæ. vt inſ. de tut. & ra. diſſi. niſi.

p *Sumpto*] ſ. curæ.

q *Datus*] a teſtatore.

r *Teſtamentaria*] hoc ideo dicit; quia à iudice non poteſt dari ſub cõditione. vt ſup. de tu. l. mitto. §. 1. licet à teſtatore ſic: vt hic. & §. de teſta tut. l. tutor datus. & inſt. de Attilia. tu. §. 1.

s *Conueniat*] de facto: puta alius tutor. vt inſ. ea. l. §. ſi curator. Et ſic no. q vt accuſatio ſuſpecti locũ non habeat, oportet. q de iure & de facto poſſit agi tutelæ: vt & no. C. eo. l. 1. Item ff. ſup. de admin. tut. l. cum plures. Sed ibi pro eadem tutela tutor, & curator conueniri non poſſunt hic ex alia.

t *Crimen ſuſpecti*] nec remouebitur ob hoc ſolum, quòd in ſua re malè verſatus eſt: niſi vbi non eſt, qui eum ex priori conueniat tutelæ. vt ſubijcit. ſi autem aliunde, quàm ex eo, quòd malè geſſiſſe dicatur in prima, ſuſpectus dicitur: dicũt quidã indiſtincte. q põ. nec obſt. q agi põt tutelæ: quia ex hac cauſa agi non poteſt. Sed certè ſatis poteſt reſpõderi ad contrarium. ſ. quod non poſſit remoueri. quid enim ſi cauſa illa ſuſpicionis remota eſt. vt inf. de adim. leg. l. 4.

u *Si autem*] facit inf. ea. l. §. ſi curator.

x *Tutelæ ceſſat*] ſ. qui tutelæ eum conueniat.

y *Verſatus ſit*] ſub. & certe ſic. Et hic no. qd qui in vno maius eſt, & in alijs. & ſic ff. de re mil. l. non oẽs. §. a barbaris. & ff. de tranſact. l. cum hi. §. in perſona. & ſup. de teſt. tut. l. in teſtamẽto. §. non omnino. & ff. de accuſd. ſi cur. §. ijſdẽ.

z *Idem dici poteſt*] ſ. quod poſſit remoueri.

ADDITIO. Vide gl. in c. accepimus ſuper ver. reputate circa me. q ponit caſum huius. §. ext. de æta. & qual. ordi.

a *Suſpe-*

poteſt conueniri tutelæ: quia non eſt finita. vna. n. fuit tutela. & nõ plures. ſecus autem eſſet ſi ita dixiſſet ille, qui tutorem dedit, quoad Reip. cauſa non aberis, tutor eſto. cũ aberis, tutor eſto. cũ reuerſus fueris, tutor eſto. Nam ſi tutor taliter datus malè adminiſtret antequam vadat cauſa Reip. & poſtea reuerſus adhuc adminiſtret, non poterit ex priori malè geſtu poſtulari ſuſpectus: quia põt conueniri tutelæ. duæ. n. tutelæ fuerunt. Item quid ſi Titius fuit datus curator ventri, vel bonis, & malè curam adminiſtrauit: & poſtea puero nato fuit tutor datus: nunquid exiſtens in tutela põt ſuſpectus poſtulari de eo, q malè adminiſtrauit in cura? & aut hãs contutorem, qui eũ poſſit cõuenire de eo, q malè in cura adminiſtrauit, aut non. Primo enim nõ poſſet poſtulari ſuſpectus: ſecundo ſic. & hoc vſque ad § ſi tutor inimicus. Viu.

2† A concuratoribus. P.F.

1† Facit gl. in c. venerabili. ſuper verbo ſuſpectus poſt primo ibi, hodie verò ſecus. ext. de off. del. eg.

1† Facit gl. in c. venerabili. ſuper verbo ſuſpectus poſt primo ibi, hodie verò ſecus. ext. de off. del. eg.

1† Amiſit

¶Quòd si quis tutor ita datus sit: Quoad in Italia erit, tutor esto, vel, Quoad trans mare, non ierit: an possit suspectus postulari [a] ex eo gestu, quem administrauit antequam trâs mare [l] † abijsset? Et magis est, vt postulari possit; quasi vna tutela [b] sit, habens interualla.

¶Si quis absuturus Reipublicæ causa, desiderauerit, in locum suum constitui alium tutorem: [c] an reuersus, ex ante gesto suspectus postulari possit? Et quia potest, ex priore gestu, vtili actione [d] conueniri cessabit postulatio.

¶Si curator ventri, bonisve [e] datus, fraudulenter verbatus sit, deindè tutor datus est: an postulari suspectus pp fraudes in cura admissas possit, dubitari pôt. Et si quidè hêt contutores, nô poterit postulari: quia cõueniri potest. [f] si non habet, amoueri poterit.

Propter inimicitias cum pupillo, vel cum parentibus, remouetur tutor, vt suspectus. Bart.

¶Si tutor inimicus [g] pupillo, parentibusve [h] eius sit; & generaliter, si qua iusta causa Prætorem mouerit, [i] cur non debeat in ea tutela versari, reijcere eum debebit.

Propter res malè venditas, potest tutor, vt suspectus, remoueri. Bar.

¶Seuerus, & Antoninus rescripserũt Epicurio; tutores, qui res vetitas sine decreto distraxerunt, nihil quidem egisse: [k] verum, si per fraudem [l] id fecerunt: remoueri eos oportere.

Tutor, qui denegat alimenta indebitè, põt, vt suspectus remoueri, & è punirs. Bart.

¶Tutor, qui ad alimenta pupillo præstanda, copiam [m] sui non facit, suspectus est: poteritque remoueri. at si non latitat, sed præsens nihil posse decerni contendit, quasi inopi: si datis pupillo aduocatis, de mẽdacio conuincatur, ad Præfectum vrbis remittẽdus est. neque. n. interest, id agere quẽquam, vt corrupta fide inquisitionis [n] tutor constituatur, an boua fide constitutum, [o] velut prædonem, bonis alienis incumbere. hic ergo [p] nõ quasi suspectus remouebitur, [q] sed remitteretur puniẽdus ea pœna, [r] qua solẽt affici, qui tutelâ, corruptis ministerijs [s] Prætoris redemerũt.

Tutor qui non facit inuentarium: vel pecuniã ad comparationem non deponit pertinaciter, in vinculis est ponendus; nisi fuerit positus in dignitate. Bar.

¶ [t] † (Tutores qui repertorium [t] non fecerunt, [u] vel) pecuniam, neq; ad prædiorũ comparationem [x] conferre, neq; deponere, peruicaciter [y] perstãt, quoad emptionis occasio inueniatur, [z] vinculis publicis iubentur contineri, & insuper pro suspectis [a] habentur. Sed sciendum est, non

a *Suspectus postulari*] quia durat tutela. non ergo concurrit actio tutelæ. & postulatio. de suspecto. vt hic. & superioribus ff. & inf. proxi.

b *Vna tutela*] durat. n. eadẽ: nisi & testator dixisset contra. vt inf. tit. 3. l. Titius. & facit inf. de mil. test. l. g dr. §. miles.

c *Tutorem*] i. curatorem. vt dixi sup. de tut. l. quæsitum.

d *Vtili actione*] ergo finita fuit tutela per excusationem. vt & inf. de tut. & rat. distr. l. si tutor. in prin. & Insti. de exc. tut. §. itẽ qui tet. & no. inf. tit. 4. l. pen. in prin.

e *Datus*] aliquando idem datur: aliquando diuersi dantur vẽtri, & bonis. vt no. sup. ea. l. 5. non tñ. & no. curator: quia tutor vẽtris dari non potẽt à iudice. vt sup. de tut. & cur da. ab his. l. vẽtri. sed à testatore sic. vt sup. de test. tut. l. si quis filiabus. Accurs.

f *Potest*] vtili negot. gest. & est arg. sup. ea. §. si autem. & quod ibi notat.

¶ *Si tutor inimicus*] CASVS. Dedi tutorẽ filio meo. & ipse tutor ante mortẽ meã factus est meus inimicus. vel pupillus, me mortuo, certe benè debet reijci à tutela. Secundò dicit: Si tutor vendat res, quæ sine decreto non possunt alienari. nihil agit. & tunc remouetur vt suspectus. Tertiò dicit: Quidã tutor non dabat pupillo suo alimenta. vnde vocauit eũ Prætor coram se, volens pupillo cõstituere alimenta: & ipse nõ venit, vel venit. & dixit pupillum non habere. vnde ei alimenta constituerat. & postea repertum est contrarium. certè hic tutor potest puniri eo modo quo punitur ille, qui corrumpit notarios Prætoris per pecuniam, vt ipse tutor constituatur. nã & illi remouentur, vt suspecti: & etiã remittuntur ad Præfectum vrbis, ex. ordinem ab eo puniendi. Quarto dicit, q tutores qui inuentarium nõ faciunt, vel qui nolunt deponere pecuniam pupillarem ad prædiorum cõparationem, vel qui per pecuniam per se depositam nolunt postea prædia emere: si sunt plebeij, duas pœnas sustinent: quia in vinculis ponũtur, donec inueniatur idonea emptio: & etiam remouentur vt suspecti. si autem non sunt plebeij, remouentur tantum, vt suspecti. h. d. vsque ad §. is tutor. Viua.

¶ *Si tutor inimicus*] inimicitia capitali, nec intercessit tacõciliatio. vt Inst. de excus. tut. §. inimicitiæ.

g † Abest. F. F.

h *Parentibusve*] ex linea ascẽdenti in infinitũ: vt ff. de in ius voc. l. quicunque. §. parentes. secus si cũ fratre, vel alijs transegerit. & facit sup. de arbi. l. licet. & de procu. l. filius. in fi.

i *Moueris*] videtur quòd per officium hic inquirat: quod dic. vt sup. ea. l. 1. præterea. idem tamen si aliquo accusante.

k *Verum*] s. quoad alienationem. vt C. de præ. min. l. 4. & l. si quidem. Accurs.

l *Per fraudem*] vt totam pecuniam, partemve sibi vsurpet.

m *Copiam*] inf. eod. l. impuberibus in fi. & Instit. eo. §. si quis tutor. & inf. vbi pup. educa. l. fi.

n *Fide inquisitionis*] quia corrumpit iudicem, qui debebat inquirere de eius moribus, & sic approbatum dare. Accurs.

o *Constitutum*] tutorem.

p *Hic ergo*] qui per mendacium dicit se non posse alere.

q *Remouebitur*] ergo nec ille, qui corrũpit, remouetur. vt hic euidenter probat. nam & sup. dixit, neque enim interest, &c. alij sub. tantum. q. d. non tãrum remouebitur, &c. sed etiam fiet alterũ, quòd iudex volet, secundum H. arg. ff. ea. l. 1. §. tutor. Et sic no. ex mendacio, quẽ puniri. vt no. ff. quòd cum eo. l. 4. §. 1.

r *Pœna*] extraordinaria. vt sup. de tut. l. in eos

s *Ministerijs*] id est ministris. non vt inquireretur de moribus. & punitur hic. secundum Azo. quia pupillo fecit iniuriã corrumpendo officiales. vt inf. de iniurijs. l. idem apud. 6. 1. idem ait eum. sed certè. secũdum H. immo ibi fecit iudici. vt ibi dicit. & facit sup. de off. Præfe. vrb. l. 1. §. item solent.

t *Tutores qui repertorium*] s. inuentarium. vt sup. de admi. tu. l. tutor qui.

u *Non fecerunt*] Mox. subaudi. vt C. de admin. tut. l. tutor. quòd expone, vt ibi: & hoc nisi iusta causa fuerit quare nequierint, vel nisi remissa fuerit inuentarij confectio à testatore, vt ff. de adm. tut. l. tut. in prin. & C. arbi. tu. l. fi. §. fin.

x *Comparationem*] alias emptionem h. d. vt sup. de admin. tut. l. ita autem. in princ.

y *Peruicaciter*] alias pertinaciter. à per. l. valdè, & tenax. alias peruicaciter. quia fortiter restitit. cum iudex ei præcipit, quòd debet. vt sup. de admi. tut. l. tutor qui. §. si deponi. nem alias præstant. alias præstatur.

z *Vinculis*] hoc est cum inopia i dignoscitur laborare. vt ff. de adm. tut. l. ob fœnus. & arg. inf. de pœ. l. 1. §. & inf. de iniur. l. fi. & sup. de off. Præsid. l. illicitas. In fi. Item & infamia notãtur & grauioribus pœnis subijciuntur. vt C. arb. tut. l. fi. & sup. de admin. tut. l. tutor qui. §. si deponi. & §. seq.

a *Suspecti*] idemque & si vnus tutor non communicet con-

z † In F. F. desunt ea quæ hic sunt inclusa parenthesi legiturque hoc mõ. Qui pecuniã ad pdiorũ emptionẽ cõfert, neque pecuniã deponere, &c.

i Sic no. deteriorisconditionis pauperem. q diuitem Ba. ff. ob fœnus. hic alleg.

tutoris

tutori in adminiſtratione. vt ſup. de admi. tut. l. actus.

a *Humiliores*] vt ſup. e. l. 1. in fi. namque maiores noſtri &c. vt inf. de pœ. l. capitalium. in fi. & de iniur. l. fi. & de incend. rui. nau. l. Pædius.

¶ *Is tutor.*] CASVS. Tutor, qui dolo, vel lata culpa abſtinet pupillũ ſuum ab hæreditate ſibi delata, remouetur, vt ſuſpectus, & efficitur infamis, ſubaudi, ſi autem remoueatur à tutela ob leuem culpã, vel negligentiam, nõ efficitur infamis. Sed quid ſi fraude in tutore reperta non remouit eum Prætor: ſed alium ei adiunxit? non eſt infamis. Bonum eſt ergo, quod Prætor, qui remouet à tutela tutorem, exprimat in remotione cauſam, vt videre poſſimus vtrum ſit infamis, vel non. ſi autem non exprimit cauſam remotionis, nec in iudicio fuit probata: nõ erit infamis remotus. l. d. cum princ. legis ſeq. Viu.

b *Leue ſi deceſſerit*] id eſt, lata, vel leui culpa, vt inf. prox. §.

c *Vel ſi dolo*] aliàs in prima, & alias imperitiam. & hæc adnumeratur culpæ, vt ſup. de off. Prætid. Lillicitas, §. ſicut.

d *Remotus ſit*] ſcilicet, ob negligentiam, vel culpam non latam, omnia enim iſta ferè idem ſignificant, & vtrum eſt expoſitio alterius, & eſt quaſi verborũ inculcatio. Sed quid ſi remouetur ob latam culpam? videtur, quod ſit infamis, vt inf. eod. l. impuberibus. §. 2. & ſup. depo. l. quod Nerua. Vel forte, quantum ad infamiam, lata culpa non comparatur dolo, vt in criminib. vt inf. ad l. Cor. de ſic. l. in lege. ſi autẽ ob fraudem, vel dolũ conſtat, quod famoſus eſt, vt Inſt. eo. §. ſuſpectus, & C. de ru. & cu. qui ſa. non de. l. 2. cum damnatus de dolo ſit infamis, vt ſup. de his, qui no. infa. l. 1. §. qui furti.

e *Fraudem.*] quam inuenit eum commiſiſſe, & hoc fecit iudex, quia erat agnatus, vel parentus, vt infra eo. l. ſi tutor. vel forte emendatus: nã ſuo arbitrio eſt, vt ſu. ca. l. ſi tutor.

H *Eorum.*] CASVS. in princ. continuatur cum præcedenti caſu.

¶ *Si Prætor.*] Siue Prætor, coram quo eſt accuſatus tutor ſuſpectus, dicat vt in ſententia, remouco te à tutela: ſiue dicat, prohibeo ne geras: ſemper videtur remotus.

¶ *Qui nihil.*] Si tutor non adminiſtrat tutelam, non poteſt ob hoc ipſum ſolum ſuſpectus poſtulari, ſi autem gerat, & male, vel per dolum ſuum, vel alio modo, bene poteſt remoueri, vt ſuſpectus, & hoc dicit, verum ob ignauiam, &c. Vuianus.

f *Hæc enim cauſæ*] ſ. tuſticitas, & ſimiles.

g *Abeat*] id eſt, recedat.

h *Cauſa remouendi*] ſic infra de is qui no. infa. l. 3. §. ignominiæ. Argum. contra. inf. de re mili. l. milites. §. militum in fi. libus. ff.

i *Et verum eſt*] diſtingue tamen, obijciebatur ei culpa, & hoc obtinet, & hic dicit: an dolus, & tunc ſit infamis, quaſi ex ea cauſa remotus, quæ in iudicio erat deducta, vt infra de except. rei iudi. l. ſi ex teſtamento, ſi autem nulla erat cauſa expreſſa, tunc in dubio propter culpam videatur remotus, vt poſſit in benigniorem partẽ, vt inf. de pœnã. ſi Pigles. & l. interpretationem. & hic.

K *Deſinat*] immo videtur non deſinere, vt ſup. de admi. tut. l. 1. §. fi. & fin. Sed dic, quod aut accuſabatur de ſuſpecto, & iudex prohibuit adminiſtrare, & videtur remouere, quia hoc petebatur, & agebatur, aut cum contentio eſſet futura inter tutores ſuos. Præſes, vel Prætor aliis conceſſit adminiſtrationem, & aliis denegauit, vt ibi vel hæc ſecundum illam, vt ſ. deſinat quo ad adminiſtrationẽ, non quoad alia.

l *Qui nihil.*] poteſt, ita intelligi, vt ſi non geſſerint, non poſſint accuſari: ſed remoueri per officium iudicis, vt ſupra eo. l. tutel. §. præterea. ſi dolo, vel ignauia, fecerunt, id eſt, ceſſauerunt, vt hic, & Inſt. ad d. §. ſed & antequam, & C. eo. l. 2. & ; in fin. qua eſt contra. Sed & poteſt cogi gerere capitis periculo: nec habet excuſationem eo, quod tutor ſuus male gerens caueat pupillo, & lege ſeq. reddit rationem. Viuianus. *Sane dedit*, alias de eſt non, & eſt poſſea, vel non offerat, &c. ſed male, quia non concurrunt ſequentia, ſed & ſatis legi poteſt, illud autem verum eſt, qui non ſatisdat cum debet, ob hoc ipſum poteſt remoueri, vt ſuſpectus, & ſi ob dolum, cum infamia, ſi inopia, non vt no. C. de tuto. & cur. qui ſatis non de. l. 2. & hic. Et eſt hoc verũ de inope, ſi magis expedit pupillo habere eum vel remoueri, quam bonos mores tutoris, alias non remouetur, ſed curatores adiungitur, vt Inſt. eo. §. fi. & C. eo. l. pietatis. & l. an poſſulari. dicam eo autẽ qui non debet ſatisdare, ſolum inſpiciatur, ſi fideiuſſor, an non: vtrum, vel adminiſtret adiuncto curatore, vel repellatur.

m *Collegam*] quem poteſt, & debet accuſare, vt ſup. eod. l. 3. in princip. Sed argumen. contra. ſup. de adminiſtra. tuto. l. actus.

omnes hac ſeuerirate tractari debere, ſed vtiq; humiliores. [a] Cæterum eos, qui ſunt in aliqua dignitate poſiti, nõ opinor vinculis publicis contineri oportere.

¶ Is tutor, qui inconſiderate, [b] vel dolo pupillum abſtinuit hæreditate, ſuſpectus poſtulari poteſt.

Remotus propter culpam, non eſt infamis. Idem in eo, cui alius adiungitur. Bar.

¶ Qui ob ſegnitiem, vel ruſticitatem, vel inertiam, vel ſimplicitatem, vel ineptiam [c] remotus ſit, [d] in hac cauſa eſt, vt integra exiſtimatione [1†] tutela, vel cura abeat. ſed, [1†] & ſi ob fraudem [e] non remouerit aliquem, ſed aliũ ei adiunxerit, nõ erit famoſus: qa non eſt abire tutela iuſſus.

Remotus abſque dolo, non eſt infamis, & ſi in ſententia cauſa non exprimatur, non intelligitur ex cauſa famoſa damnatus, ſeu remotus. Bar.

Idem. 3†

LEX IV.

HAe enim cauſæ [f] faciũt, vt integra exiſtimatione, tutela, vel cura quis abeat. g Decreto igitur debebit cauſa remouendi [h] ſignificari, vt appareat de exiſtimatione. Quid ergo, ſi non ſignificauerit cauſa remotionis decreto ſuo? Papinianus ait, debere dici, hunc integræ eſſe famæ, & verum eſt. [i]

Idem eſt prohibere gerere, & remouere Bar.

¶ Si Prætor, ſententia ſua, nõ remoueri à tutela, ſed gerere prohibuerit, dicendũ ẽ, magis eſſe, vt hic deſinat [k] tutor eſſe.

¶ Qui nihil [l] geſſerunt, non poſſunt ſuſpecti poſtulari: verum ob ignauiam, vel negligentiam, vel dolum, ſi dolo fecerunt, poſſunt remoueri.

Satisdatio non impedit, quin tutor poſſit, ſi male gerat, vt ſuſpectus remoueri. B.

Idem. 4†

LEX V.

SVſpectus fieri is quoq; [m] 5† ſatisdederit, vel eã nunc offerat, poteſt. Expedit enim pupillo rẽ ſuam ſaluam fore 6† magis, quam tabulas cautionis habere. Nec ferendus eſt contutor, qui ideo collegam [m] ſuum ſuſpectũ non fecit, qm̃ cautũ erat pupillo.

1† Ante l. P. F.

2† Sed & ſi quis ob fraudem P. F. A. Gothof. (magiſtratũ. notant ſuo more, vt ſupernac.

3† Lib. 1. de omnibus tum aliis.

4† Lib. 5. diſput.

5† Nõ debet.

6† Magis non eſt I. P. F. ſed ſubaudiri debet. Aug. li. 4. emen. c. 8.

a Q *Via fatisdatio*] sic Insti. eo. §. nouissimè.
b *Grassandi.*] i. malè agendi, & facit inf. de spp. l. Imperatores, §. fi. & sup. de testa. tut. l. testamento, §. a.

Impuberibus, CASVS. Impuberes per se non possunt tutores suos suspectos postulare: puberes autem sic: cũ consilio tamen amicorũ, & consanguineorum suorum. Secundò dicit, ꝙ etiam per latam culpam remouetur tutor à tutela. Tertiò dicit, ꝙ si tutor à Prætore vocatus, vt constituantur pupillo alimenta, non veniat: mittitur pupillus in poss. bono. eius, & potest vendere pupillus de dictis bonis curatore sibi dato, ea, quæ sunt futura deteriora propter moram, & ipse tutor, vt suspectus remouetur ab eius pupilli tutela. Quarto dicit, quod si tutor datus alicui pupillo non compareat, debet citari, & si non veniat debet remoueri, vt suspectus, si Prætori placet. Istud tamen raro eueniet, id est, eueniret dẽ, vt sic quis non gerens, remoueatur, vt suspectus. Viu.

2† Lib. 4. de cognitio.

*Hæc verba ponit gl. in c. venerab. su per verbo suspectus. post medium ibi nec admittẽd⁹. ext. d off. dele.

c *Non permittitur.*] per se: sed alij pro eo possunt, vt C. eo. l. pietatis, in fi.
d *Necessariorum.*] amicorum, vel consanguineorum, vt sup. de iureiu. l. fin. vnde Iob. Necessarij mei venerunt ad me. Azo. & facit Insti. eod. §. impuberes. Et no. differre adultum curatorẽ habentem à pupillo, vt supra de in lit. iu. l. videamus, & sic arg. contra. C. de in integ. resti. min. l. si curatorem habent.

*Concor. cum hoc. §. glo. 2. post me. in c. at si clerici. ext. de iudicijs.

e *Quasi culpa*] s. lata culpa: nam lata negligentia dolo comparatur, vt inf. de reg. iu. l. negligentia. & sup. si men. fal. mo. dix. l. 1. §. ideo, & depositi, l. quod Nerua. & de ac. & oblig. l. 1. §. is quoque apud quem. ibi, magna tñ negligentia, &c. fallit tñ in criminib. ff. ad leg. Corn. de fic. l. in lege, & facit, C. de offic. Præfe. præt. l. si quos. & su. eo. l. tutor. §. fi. & l. hæc enim. in fi.

ADDITIO. Ex hac gl. no. fm Bar. hic, ꝙ lata culpa æquiparatur dolo. ꝙ intellige quantum ad remouendũ: non quãtum ad infamandum, per eundem Bar. in l. 3. §. fi. sup. eo.

f *Sunt rebus*] Dicunt, quidam pupillorum, vt ita tutoribus auferatur administratio. sed certè immò tutoris cessantis, vt statim innuit, eius qui. &c. Sed ad quid hoc fiet? Respon. vt cautum sit pupillo, si quid eius interest pro malè gestis, vel neglectis: non ꝙ ex eis agatur, sed de suo, vt inf. eo. iu. a. l. fi. in fi.

g *Sententia sua*] per fugam enim, vel per cessationem se cõdemnat. vt in Auth. de exhib. reis. §. si verò. coll. 5. & remoueatur, vt suspectus, vt su. e. l. tutor. §. tutor. & Insti. eo. §. si quis.

Callistratus. 1†

LEX VI.

QVia fatisdatio [a] propositum tutoris maleuolum non mutat,* sed diutius grassandi [b] in re 2† pupillari facultatem præstat.

Adulti possunt accusare curatorem de suspecto, de consilio consanguineorum: secus in pupillo.

Vlpianus. 3†

LEX VII.

IMpuberibus quidem non permittitur [c] 4† tutores suspectos facere: adolescentibus planè volentibus suspectos facere curatores suos permittitur; dummodo cõsilio necessariorum [d] id faciant.

Tutor potest remoueri propter latam culpam. Bar.

¶ Si non fraus admissa sit, sed lata negligentia: quia ista [e] prope fraudem accedit, remoueri hunc quasi suspectum, oportet.

Ex sola contumacia quis suspectus efficitur, & vt suspectus remoueri potest. Bar.

¶ Præterea,* accesserunt, quædam species ex epistola Imperatoris nostri, & Diui Seueri ad Atrium Colonium: nam aduersus eos, qui, ne alimenta decernantur, sui copiã perieneranr non facere, vt suis rebus [f] careant præcipitur; reique seruãdæ causa, pupillus in possessionem mittitur eius, qui suspectus sententia sua [g] factus est, quæq; mora detegriora futura sint, curatore dato, [h] distrahi iubentur.

Tutor, qui copiam sui pupillo agere volenti non præstiterit, tanquam suspectus remouebitur. Bar.

¶ Item si quis [i] tutor datus non cõpareat, solet edictis [k] euocari: nouissimèque si copiam sui non fecerit, vt suspectus remoueri ob hoc ipsum, [l] quod copiã sui nõ fecerit, ꝙ & perrarò, & diligẽti habita inquisitione, [m] faciendũ est.

Suspectus dicitur tutor ex moribus, non ex diuitiarum defectu. Bar.

Idem. 5†

LEX VIII.

SVspectum tutorem eum esse putamus, qui moribus talis est, vt suspectus sit. Enim verò tutor si quis, quamuis pauper est,* fidelis tamen, & diligens, remouẽdus nõ est, [n] quasi suspectus.

Si tutor coniunctus, per remotionem infamaretur, melius est sibi curatorem adiungi. Bar.

Modestinus. 6†

LEX IX.

SI tutor aliquo vinculo necessitudinis, vel affinitatis pupillo coniunctus sit, vel si patronus pupilli liberti tutelam gerat, & quis eorum à tutela remouẽdus videatur, optimum factu est, curatorem ei potius adiungi, quàm eundẽ cum nota fidei, & [o] existimationis remoueri.

h *Curatore dato.*] ad cuius officium pertinet talia distrahere, vt sup. de administr. tut. l. inter. & facit C. de admin. tut. l. tutor. §. 1.

i *Item si quis*) sup. citatur, vt alat, hic, vt administret.

k *Edictis*] s. trib. vel vno pro omnib. vt sup. de iud. l. ad peremptorium. & l. seq.

l *Ob hoc ipsum*] ergo hoc regulare, quod ille, qui accusat, probat dolum, vel negligentiam tutoris, vt supra de prob. l. quoties, §. qui dolo. sed in casib. præsumitur, vt hic, & ar. C. de iud. auth. iubemus. Item in aliis, vt supra eod. l. tutor. §. finautem ipse tutor. & §. si tutor inimicus, & §. tutor qui. & § tutores qui. sed posset etiam iste cogi administrare, vt C. eo. l. Præses.

m *Iudex fiet.*] nã cã cognita sit tutoris remotio iudice sedente pro tribunali, vt inf. ad Turpil. l. 1. §. suspecti. Itẽ videtur contra su. e. l. hæc verba in fin. sed posses dicere, ꝙ hic administrabat, vel dic, vt ibi no.

5† Li. 6. ad edict.

Susp. dum.] CASVS. Quamuis tutor sit pauper, non remouẽtur propter hoc à tutela vel suspectus, sed ita demum si malè gerat. Viuianus.

*Hue pertinet lepidissimũ. Arist. probl. sectio. 18. insigniaque, & in primis scitu digna exẽpla apud Valesiũ Max. lib. 4. c. 4.

n *Non est*] sed curator adiungitur, vt Insti. e. §. & C. eo. l. pietatis. Nec obst. contra C. de tut. qui satis non de. l. 2. & sup. eod. l. suspectus, vt ibi no. Itẽ facit inf. l. proxime, & C. de incest. nup. l. humilem. & infrà de pnu. credi. l. si creditorem, & C. eo. l. in postulandis.

6† Lib. singu. de Extraordinariis.

Tutor.] CASVS. Quidam sunt tutores, qui si non gerant: q si propter dolũ accusentur de suspecto, nõ debent remoueri. immò curator eis debet adiungi. Viu.

o *Nota fidei.*] i. nota infamiæ iuris, vel no. apud bonos, & graues & potest dici hoc esse consiliũ, sed benè posset remoueri, vt tñ non inferatur causa doli, quæ irrogat infamiã, vt su. e. l. 1. §. ostendimus in fine. Vel dic secundo, ꝙ nullatenus est remouendus, sed curator adiungitur, vt hic. Vel tertio distinguitur, an propter dolum, vt tunc non remoueatur, an verò culpa ei obijciatur. & tunc sic, quia tunc nõ timet infamiã, & sic loquitur, d. §. ostendimus. Item vt contra C. ubi. tut. l. fi. §. fin. vbi indistinctè remouetur, sed ibi speciale, qñ ob inuentariũ non factum. hic ob aliam causam. Vel contra illa determinatur per istam, vt in alijs tutorib. intelligatur, non in istis. Et no. ratione consanguinitatis aliqua fieri, quæ aliàs non fierent, sic inf. de receptatorib. l. 3. & sup. de pact. l. antepe. inf. de leg. 1. l. si domus, §. qui confitetur, & sup. de vsufr. l. si extraneo. & su. de mi. l. si i emptione. & su. sol. ma. l. Caius in fi. & de his, qui deiec. vel effu. l. si vero, §. hæc aũt.

DE EXCVSATIONIBVS tutorum. & temporibus earum.

HErennius] CASVS. Herennius Modestinus misit quandam epistolã Ignatio Dextro. in qua dicit qualiter ipse Herennius fecit librum de excusationibus tut. & hũc librum vult ita aptare, quod de excusationibus tutorum sit manifesta doctrina. dicit ergo prius quòd ingenui non debent dari tutores pupillis, qui sunt libertini: & si dentur habent excusationem. si autem non excusent se, cum possint: benè erunt obligati cõtra tutelæ. Item sponsus non põt esse curator sponsæ suæ. Vivianus.

f *Herennius*] subaudi ego. Et no. quod nostri doct. intelligunt, quòd ex legibus latinis antiquis Herennius fecit librũ transferendo in græcum. & quia benè compilauit, reassumptus est in latinum: vt hic. & facit pro eis. quod est infra græcorum voce. Sed certè ber. è potest dici è contra, quod ex græco in latinum transtulit Herennius. & dices in græco. iæt græcorum voce. Accur.

g *Veram*] ego Herẽnius Modestinus.

h *Legalia*] i. leges ipsos. Et no. quod innuit, quod primo fuerunt leges in latino, quia dicit voce græcorum. & dicit transferendum. sed certè aliqua prius in latino, & aliqua prius in græco. Hoc tamen est quod à græcis habuerunt originem. vt Inst. de iure natur. §. & non inelegan. sicut in qualibet arte, vt in principio fui tractatus dicit Priscianus. tamen constat hanc legum compositionem in latino prius fuisse concepiam. vt C. de veteri iure enucleando, l. 2. §. hoc autem quod ab initio. in fine primæ colum secundum Azo. & Hugon. est ergo melior alia expositio. & dic ad transferendum de græco in latinum.

i *Inepta*] quia sæpe non potest benè fieri translatio de vna lingua in aliam.

k *Dicendo hæc*] i. eorum quæ sum dicturus. Hug.

l *Verba*] latina. nam vt dicunt melius dic græca, & aliàs hoc frequenter fit, quod verba græca ponuntur in legibus latinis, vt patet supra, de contrahenda emptione

Post remotionem non spectat ad tutorem periculum tutelæ. Bar.

Papinianus. 1 †

LEX X.

DEcreto Prætoris, vt suspectus, remotus, periculum futuri temporis non timet. a Iniquum enim videtur, 2 † remoueri quem tutela, vel cura, in futurum autem non esse securum.

Finita causa litis, finitur instantia. Bar.

Idem. 3 †

LEX XI.

POst finitam tutelã cognitio suspecti tutoris, quã uis pridem cœpta soluitur. b

A seruis pupilli potest inquiri, & inuestigari de fraude tutoris. Bar.

Iulianus lib. 4. ad Minut.

LEX XII.

NIhil proponitur cur præscribere c curator possit d in cognitione suspecti, quo minus religio Prætoris à pupillari seruo detegente fraudes instruatur.

Pater cogitur se obligare pro filio tutore, si est necesse. Bart.

¶ 4 † Imperator, Hadrianus e 5 † Britasio Pollioni legato Lugdunensi in hæc verba rescripsit, 6 † Si Isidorus Marcus, quamuis filius familias sit tutor tamen idoneus esse videtur, pater autem eius idcirco cauere non vult, vt filium suũ tutelæ eximat; & in hoc artificio perseueraverit, existimo te huic fraudi rectè occursurum, vt & filius, & ipse, ad tutelam liberorũ Clementis gerendam, compellantur.

10

DIGESTORVM, seu Pandectarum.

LIBER XXVII.

De excusationibus 7 † (tutorum, & temporibus earum,)

TITVLVS I.

Tutor, vel curator liberto dari, nisi in subsidium, ingenuus probetur: datus autem se excusare debet: aliàs ad rationum redditionem se obligat; libertus verò non potest se à dicto onere excusare. Nic. de Neap.

Herennius. 8 †

LEX PRIMA.

HErennius f Modestinus Ignatio Dextro S. Conscribens liorum (vt mihi videtur) vtilissimum, quem excusationũ tutelæ, & curatoriæ vocani, g 9 † eum tibi misi. Faciam autem quoad possibile erit, de his doctrinam manifestã, enarrans legalia h Græcorũ voce: & si cognouero inepta i ea ad transferendum esse, apponam dicendorum k narrationi etiam ipsa legũ verba, l

60

70

---

1 † Li. 12. Quæstio.

2 † Remoueri quidem à tutela, &c. P. F.

3 † Lib. 5. Responso.

4 † §. hic nõ habetur hoc loco in P. F. sed infra è aduersũ sub. l. Τὰ δὲ τοιαῦτα in fin. prox.

5 † Dux Britasio Pollioni legato Lugdunensi. sic & in l. §. inf. de cẽs. dicuntur Lugdunenses Galli.

6 † Duæ. b Quidam Marci. &c.

7 † Hæc quæ parẽthesi clusa sũt in hoc titulo, non habẽs in P. F.

8 † Al. Modest. li. 1. excusat.

9 † Hunc Vulg. lec.

a *Non timet*] Quia ab eo tempore quo cœpit causa suspecti moueri, interdicitur ei administratio. vt Instit. eod. §. si quis autem. Et no. quod in duobus casibus defendit quis se in causa suspecti per procurato. vt sup. de procurato. l. non solũ. §. si. quod est contra regulam. vt §. de pub. iudic. l. pen. §. ad crimen. constat autem hoc esse publicum iudicium. vt sup. eodẽ l. 1. cõsequens. Item no. hic quod consequitur quis ex eodem facto præmium & pœnam. sic C. de his qui sibi ascribunt in testamento. l. 1. Argu. cõtra de neg. gest. l. siue hæreditaria. & hic no.

ADDITIO. Pro solutione, vide distinctionem quam ponit Dyn. in c. quod ob gratiam. de regul. iur. lib. 6.

b *Soluitur*] vt Instit. eod. §. sed si suspecti. & C. eod. l. 1 quia agi potest tutelæ: vt inf. de tut. & ra. distr. l. nisi. & l. si tutor. in fine. & l. seq. & oportet, quod agi possit de iure, & de facto ad hoc, vt cesset accusatio suspecti, vt sup. eodem. l. 3. §. nunc videamus. & §. quæri. & §. si quis ab furiosus. & §. si curator. Item no. quòd desistens ab accusatione non incidit in Turpil. vt inf. ad Turpil. l. 1. §. fin. Idẽ no. non refert qualiter fiat accusatio, dũmodo fiat remotio. sic C. de instit. & sub stit. sub conditio. fac. l. 3. vbi de hoc dixi.

NIhil] CASVS. Adultus accusauit curatorem suum de suspecto. benè potest producere in testem seruum suum proprium.

c *Inperator*] quidam, qui vocabatur Clemens, dedit tutorem filijs suis Isidorũ Marcum filium sa. Tinj. & ipsum Titium patrem Isidori Marci. Titius pater cogitauit, ego non fatidabo pro filio meo contutore meo rem pup. sal. fo. & sic non erit tutor. certè ista fraus nihil ei prodesset. immo ipse & filius suus Isidorus erunt tutores malo suo velle. Vivianus.

c *Præscribere*] i. excipere. sic ponitur. inf. de adul. l. si melius. præscriptiones.

d *Possit*] fictum effectu, quia non potest. vel quia non possit, id est debeat ex necessitate. nam hic non habet necessitatem facere. quia si opponat, parum prodesset. vt arg. sup. de admin. tut. l. ad instruendam. & inf. de iur. & ra. distra. l. 3. de fer-

uis. & C. de admi. tut. l. lex quæ. §. 1. arg. contra. C. de testi. l. seruos. Sed hic speciale fauore pupillorum. sic sup. eodem. l. tutor. §. præterea.

e *Inperator Hadrianus*] quamuis. & c. quidam habent hanc legẽ hic. sed est in tex. §. tit. 1. l. si qs inter tres. §. Imperator.

ptione l. 2. §. pen. & in multis alijs locis. vt Inst. de contrah. empt. vbi habemus græcum. Accur.

a *Inermes*] nec illos, qui habent ius anulorum aureorum, vt inf. eo. l. cum ex oratione.

b *Penuria*] necessitas legem non habet. sic no. sup. de off. Consu. l. 1.

c *Dabitur* scilicet ingenuus libertino tutor. l. de facto non de iure, vt hic, nisi se excuset. vt C. eod. l. 3. & sup. de tut. & cur. da. ab his. l. pupillo. §. 1. nam multa, quæ fieri non debent, facta tamen tenent, vt & infra quando ap. sit. l. 1. §. biduum. & sup. de fer. l. 1. & ibi nota.

d *Impuberum curam habens*] nam multa tractauit iste de vtilitate impuberum, & de offic. tut. & cura. vt inf. de reb. eo. qui sub tutela, vel cura sunt. l. 1. Accur.

e *Sponsa*] nec vxori maritus. vt Inst. eo. §. penult. & ipso iure nulla est datio. & impropriè ibi ponitur verbū excusationis: vt & cogit §. item maior. & si quidem primo erant contracta sponsalia, vel matrimonium: verum est, quod dari non potest: & si detur forte absens, & ignorās, petet aliū in locum sui constitui. vt C. eod. l. amplissimi. & l. licet. & de interdi. matrim. l. cum proponas. si autem primo sit datus, non potest postea cōtrahere cum illa, vel sponsalia, vel matrimonium. vt C. de interdict. matr. per totum. & sup. de ri. nup. l. si quis tutor. in princ. & §. quamuis. Procuratorem autem constat maritum posse esse suæ vxoris, vel sponsæ. vt C. de procur. l. 2. & l. maritus.

2† Oīno.

2† Et cura.

3† Excessērunt.

EXcusantur] CASVS. Illi, qui habent septuaginta ann. possunt excusari à tutelis, si eos annos excesserunt eo tempore, quo tutores creantur, à iudice vel à lege: vel si dentur in testamento, debent excessisse dictos annos tempore, quo valet datio, id est tempore aditæ hæreditatis illius, qui dedit tutor, si dedit eum purè, vel si dedit eum sub condi. debet excessisse tempore existentis conditionis. qualiter autem probetur dicta ætas dicit litera planè.

¶ *Remouet*] Multitudo filiorum, de qua dicitur Inst. eod. in princ. dat excusationem à tutela tutori: & debent esse filij legitimi, & naturales: & non obstat si sint emancipati: & illi filij, qui mortui sunt non prosunt, nisi moriantur post excusationem completam. & hoc habet locum in omni tutore. ille autem, qui est in ventre, non prodest patri ad excusationem. & etiam nepotes ex filio nati prosunt auo ad excusationem: & si sunt plures nepotes ex vno filio nati, pro vno reputantur. Item numerus filiorum debet esse tutori ad hoc vt excuset, tempore quo datur tutor.

¶ *Amplius*] Hic ponitur quinta excusationis ratio, veluti si tutor electus habeat tēpore electionis tres tutelas, vel tres curas, vel tres inter tutelas, & curas, dum tū habeant onus in se. & intelliguntur tria onera tutelarum non pro numero pupillorum, sed patrimoniorum, de quo dicto oritur talis quæstio. Titius duas tutelas habebat, & fuit vocatus ad si necesse erit, vt dicendorum simul, & legendorum vsum habentes, in regritatem indigentibus, & vtilitatē præbeamus. Dicendū igitur primum est, quos creari nō oporteat.

¶ Libertinis pupillis ingenuos [a] tutores, vel curatores Præsides non dabunt: nisi omnimodò libertinorū penuria, [b] secundum locum illum, sit. Libertinis enim libertinos solos oportere dari, qui ex eodem loco sint, oratio Diui Marci 1† iubet. Si autē dabitur: [c] Diuus Seuerus impuberum curam habens, [d] obligatum eum esse tutelæ, nisi iustè rationes reddiderit, rescripsit.

¶ Nō pt curator esse sponsæ [e] spōsus, vt Senatus dicit: creatus autem talis absoluitur.

Aetas septuaginta annorū probata legitimè à tempore creationis perfectam tribuit excusationem à tutela, vel cura, testamentaria, vel datiua. Nic. de Neap.

Idem lib. 2. excusat.

LEX II.

EXcusantur [f] à tutela 2†& curatoria, & qui septuaginta 3† annos cōpleuerunt. Excessisse autem oportet septuaginta annos tempore illo, in quo creantur, [h] 4† aut quo hæreditatem adijt [i] quis, aut quo conditio, quæ testamento [k] inscripta est, completa est; non intra tempora excusationis. Aetas autē probatur, aut ex natiuitatis scriptura, [l] aut alijs 5† demonstrationibus [m] legitimis. [n]

Perfectus numerus filiorū legitimorū, & naturaliū superstitum excusationem tutelæ præstat. & in hoc computantur nepotes, qui supersunt ex præmortuis filijs: pluribus tamē ex vno patre relictis, loco vnius cōputādis. b. d. vsq; ad §. amplius. Nic. de Neap.

¶ Remittit [o] a tutela, vel 6† curatoria, & liberorum multitudo. Legitimos [p] autē liberos esse oportet oēs, etsi non sint in ptāte. Oportet autem liberos [q] viuos esse, quādo tutores patres dantur. Qui. n. antea decesserunt, [r] his non connumerantur: neq; rursus nocent, qui postea moriūtur. & hoc inquit cōstitutio Diui Seueri. Hoc autē [s] vī quidem dictum esse de tutore dato se-

4† Aute hæreditas adita est.

5† Aliàs probationibus

6† Curā in alio personali pu- & filiorū blico munere. vt C. &c. qui æta. l. fin. lib. 10.

h *In quo creantur*] à iudice vel à lege.

i *Adijt*] institutus. quia tunc incipit tutela testamentaria. vt §. de tu. Iutores. & l. si nemo. nisi in casu. vt ibi dicitur, & glossam hic R. & Io. scilicet necessario instituto, vel ipso hærede tutore dato.

k *In testamento*] cautè dicit in testamento, quia à iudice non potest dari sub conditione. vt no. iupsitit. l. 1. §. 3. quæri potest. & ea existente incipit esse tutor, vt hic. & sup. de testa. tute. l. si quis sub conditione. in princ. & l. tutor datus. in princ. & Instit. de Attil. tut. §. 1.

l *Scriptura*] i. professione natalium, de qua habes de flat. lib. l. Imperator. & C. de lib. cau. l. nec omissam.

m *Demonstrationibus*] alias probationibus: & ita in lib. domini. Azo.

n *Legitimis*] testibus, vel instrumentis, vt C. de fide instru. l. in exercendis, & etiam mater in tali causa admittitur. vt sup. de probat. l. etiam matris. & facit ad hoc l. fi. eod. tit. nō tamen dicas, secundum Azo quod ex his natalibus fiat plena probatio: sed duæ præsumptiones etiam probationem plenam faciant cum alijs indicijs: quia quæ non prosunt singula, multa iuuant. vt C. de prob. l. rationes. & l. instrumenta. & l. non epistolis. & l. non nudis.

o *Remittit*] id est relaxat.

p *Legitimos*] & naturales. nam nec solū naturales prosunt, vt hic. nec legitimi tantum, vt adoptiui. scilicet patri adoptiuo. licet patri naturali sic; vt Instit. eo. in prin. nisi fortè datus sit auo, vel proauo, vt tunc prosit adoptanti. arg. Inst. de adop. §. sed hodie.

q *Liberos*] i. viuos.

r *Decesserunt*] vel etiam capti sunt ab hostib. vt C. qui nume. lib. l. 1. lib. 10. Item hoc est verum, nisi in acie decesserint: vt Inst. eo. in prin. & inf. eo. l. bello.

s *Hoc autem*] i. quod dictum est de mortuis.

3 Concor. c. cū cām. ext. de p. b. in c. accedēs. ext. vt li. nō con. tes. in c. cū dilectus. de succes. ab intest. in c. illud de prę

Alio

a *Alio*] datiuo, vel legitimo. Ir.

b *In meliori*] quoties de eius commodis agitur, vt supra de stat. hom. l. qui in vtero. & inf. de acq. hær. l. cum quidam. §. 1.

c *In reliquis*] vt si vocetur ad honores, vbi prosunt filij iam nati ad implendum numerum annorum. vt sup. de minor. l. 2. & inf. de mu. & hon. l. ad Rem publicam. non ti pro sunt ad recipiendam administrationē retū suarū. vt C. de i integ. rest. mi. l. 2. & de admi. tut. l de his. & C. qui. & aduer. quos. l. 1. Itē prosunt ad excusationē personalium munerum filij nati. vt C. de his. qui num. li. l. 3. in fi. li. 10 Acc.

d *Illius locum*] facit. C. qui nume. lib. l. 3. lib. 10.

e *Aut*] isti nepotes.

f *Numerantur*.] sic Inst. de hær. ab inte. §. cum filius.

g *Extenditur*] vt infra de vet. sig. l liberorū. & l. iusta. & l. nomen.

h *Determinatum*] Romæ tres. in Italia quatuor, in prouincijs quandoque. vt Inst. e. in prin. & C. qui numero lib. l. eos qui.

i *Creatur*] s. tutor.

k *Nam si*] aliàs nā si: & bene est, alias non si. & tunc abundat vnum nō fic. C. de test. ma. l. fi. §. sin autem.

l *Excusantur*] hoc iō, quia istæ permixtæ sunt eiusdem generis, alias secus. vt j. e. l. spadonē. qui iun. & C. qui nu. ta. l. j. si Acm *Dicit autē hæc*.] hoc est inductum ad sequentem legem, q̄ est Vlpiani.

m *Vlpianus*] aliàs Vlpiani. s. constitutio. s. tractans de trib. &c.

n TRia.] hæc est latina.

o *Onera*] id est tres onerosæ tutelæ, & non affectatæ. vt Insti. eo. tit. §. item tria. & inf. eo. l. spadonem. l. fin. si enim essent affectatæ. non inf. tuntonus: quia portatur leuiter. quod portat quisque libenter. vt supra si quis cau. l. 2. §. fin. & supra ex quibus cau. ma. l. 3. & 4. & 5. & hoc eodem modo exponitur C. qui nume. l. 3. vbi dicit non defunctorie. Vel expone illud vt ibi. sed hoc non mato.

p *Separatio*] sic ergo generaliter intelligas. pro modo suo siue pro cumulo debiti. siue. pro patrimonio: non pro numero personarum. vt sup. de pact. l. maiorem. & l. si plures. & C. qui bo. ced. possit. fi. & facit ad l. illam in f. ad Terti. l. 2. §. non solum. & sup. eo. l. excusantur. §. fin.

q *Separatis*] sic ergo generaliter intelligas. pro modo suo siue pro cumulo debiti. siue. pro patrimonio: non pro numero personarum. vt sup. de pact. l. maiorem. & l. si plures. & C. qui bo. ced. possit. fi. & facit ad l. illam in f. ad Terti. l. 2. §. non solum. & sup. eo. l. excusantur. §. fin.

r *Decimus*] supra eod. l. excusantur. fin. & hæc. & illa sunt Hermoni. & græca.

s *Appellauerit*] lata sinia contra eū. si per excusatione propositā alioquin cōtra. vt Inst. eo. §. qui autem. & inf. eo. l. scire. si quis. & inf. eo. l. scire. in prin.

t *Tertia*] q. d. excuset ne propter tertiā. *Illam*] s quartam: quia ipso iure non teneat vocatio. nec egeat excusatione.

u *Non oportere*] & sic videtur. quod ipso iure interim nō teneat vocatio ad quartam. & sic interim pendēte causa appellationis non habet necesse se excusare. vt Insti. eod. §. item maiori & infra eo. l. scire oportet. §. hæc de his. & C. de appel. noīationes. sed demū lata sententia. & cum a qua non appellauerat. vt arg. inf. e. l si is qui tres. Azo. y *Illam*] si habes sententiæ plana est: si habes finem. finis tertiæ terminus est. id est terminatio est quartæ: nam si tenetur in tertia. non tenetur in quarta: sicut, & alias video finem vnius causæ esse initiū alterius. vt C. de or. iud. fi. & de fald. vbi.

z *Post tertiam extantem*] i. post ex. stentem.

a *Extra leges*] id est contra leges. nam cōtra leges est, vt debeat grauari quarta tutela: siue. vt verius dicam. præter legē. non secundum legem. sic ponitur pro præter. supra, de pact. l. paciscī. Azo. & facit infra eodem. Si duas. in princip. & de ritu nup. l. si quis. §. quid ergo si cum. Accur.

Eccn-

a † Appellanti.

1 † Quidā sic legūt. cū creantur non. & si post creationē generētur, antequā iura remissionis prębeātur, q eni post hoc geniti fuerint non auxiliātur, vt constitutio Seueri & Antonini in qua.

2 † Seueri vulg. app. Dua.

3 † Cura. Al hi excusantur ad quartam tutelam. vel curā vocati.

4 † Seu prodigi nō ē in greca constitutione in p. f.

5 † Cura. hi excusantur ad quartam tutelam. vel curā vocati.

6 † Seu prodigi nō ē in greca constitutione in p. f.

7 † Cura. hi dicit non defunctorie. Vel expone illud vt ibi. sed hoc non mato.

8 † Decimus tres habēre tutelas.

9 † Seuero. vulg. app. Dua.

10 † Grauabitur.

cundum testamentum; cōuenit autem hoc, & in omni alio. a * Qui autē in vetere est, etsi in multis b partibus iuris comparatur iam natis, tamen neque in præsenti quæstione, neq. in reliquis c ciuilibus muneribus prodest patri, & hoc dictum est in constitutione Diui Seueri.

¶ Non solum autem filij remissionem tutelæ tribuunt, & filiæ, sed etiam nepotes ex filijs masculis nati, masculi, & fœminæ. Auxiliantur l † autē tunc, quando patre eorū mortuo, illius locum d supplent auo. e Quotcunq; autem auo nepotes fuerint ex vno filio. pro vno filio numerantur. f Hæc autem ex constitutionibus, quę de liberis loquuntur, possunt colligi nusquā enim facilè est inuenire, vbi de filijs loquatur constitutio, sed de liberis. appellatio aūt hæc, & ad nepotes extenditur. g

¶ Numerum autem liberorū determinatum h constitutionibus esse oportet vnicuique tunc, 2 † cum creatur. i Nam si k post creationem generantur, non auxiliantur, vt constitutio inquit Veri, 3 † & Antonini.

Numerus trium tutelarū vel curarum simplicium non admixtarum pupillorum diuersum patrimonium habentium, non commune, principaliter iustam excusandi facultatem præbet à quarta. Nico. de Neap.

¶ Amplius autem, & qui habent tres tutelas, aut tres 4 † curatorias, aut commixtim tres curatorias, & tres tutelas adhuc manentes, hoc est, nondum excedentib. ætatem minoribus, 5 † hi excusantur l ad tutelam, vel curatoriam vocati. Sed & si curator quis fuerit, non impuberis, sed furiosi, 6 † seu prodigi: in numerū curarū, & hæc cōputabitur 7 † curatoria, qđ sic se habere docet constitutio Veri, & Antonini. Dicit autem hæc, m & nobilis Vlpianus n de tribus tutelis.

Trium pupillorū cura non facit tria onera, sed trium pupillorum tria patrimonia possidentium. Bar.

Vlpianus lib. sing. de officio Prætoris tutelaris.

LEX III.

TRia o onera p tutelarum dant excusationem. Tria autem onera sic accipienda sunt, vt non numerus pupillorum plures tutelas faciat, sed patrimoniorum separatio, q & ideo, qui trib. fratribus tutor datus est. qui indiuisum patrimonium habēt, vel quibusdam tutor, quibusdam curator, vnam tutelam suscepisse creditur.

Ad tertiam tutelam, vel quartam vocatus appellatione interposita, & pendente, ad aliam vocari non potest: sed terminus illius appellationis expectatur, & in ea succumbens quartam repellit. eius autem victoria illam admittit, nisi illa de iure fuerit recusata. Nic. de Neap.

Modestinus lib. 2. excus.

LEX IV.

DIximus r tres habēre tutelas, ad quartam nō vocari. quęsitum est igitur si quis duas habens tutelas, deinde ad tutelam tertiā vocatus appellauerit, s & adhuc pendente iudicio appellationis. ad quartam tutelam promoueatur: verum à quarta se excusans mentionem faciet, & tertiæ, t an omnino dimittet illam? u Et à Diuo 9 † Vero, & Antonino cōstitutū inuenio, non oportere x ad quartam promoueri à tertia appellante, sed pendente tertiæ creationis excusatione, illius y finem expectare, terminum futurū quartæ creationis, recta ratione. Si enim ordine præposteto quartam suscipiat quis, eueniet, vt, post tertiam extantem, z inutilia tertiæ appellatione apparente, quatuor oneribus 10 † grauetur, extra leges. a

10 † Cōstitutio grata.

a *Econtrario*] q.dicat in contrario idem est. Azo.
b *Filij*] qui est in potestate, vt statim subijcit, & inf.l.proxi.
c *Non domui*] vt quia patres cum filijs omnia communia habent, & simul habitant, vt sup.l.proxi.
d *Non separatis*] l.domibus. alias separatim.
e *Scribit autem.*] faciendo l. sequentem. Accur.
f *Tria*] hæc lex est Vlpiani & latina.
g *Quia voluntate*] hoc dic. vt su.de tut.l.si filius, & inf. de admi. tut. l. Lucius Titius, & per hoc apparet, q aliud dēt esse in magistratu, & fideiussorib. tutoris. vt inf. eo. l. spadonem. §. si ciuitatis, & su. de ri.nup. l.si quis tutor. §.1. quę sunt contrariæ, & est ratio, quia illi non tenentur, ideo quia agnouerunt tutelā, vel quia eorum voluntate gesta sint. sed hic pater sic, vnde perinde est, ac si ipse pr̄ genuisset, arg. su. de admin. tut.l.ita aūt. §. gessisse, & su. ne quis eu. qui in ius voc. est. vt ex.l. si quis in princ. vnde hic fortè statim conueniri pōt, sed ibi illi in subsidiū tantū excusso eo qui gessit.
h *Omnibus*] tam patri quam filijs.
i *Non prodesse.*] licet pater d peculio teneatur, vt su.de tu. l.si filius. quia etiam inuitus de eo obligatur. vt su.de pec.l.si quis seruum. §. ēt. & quasi filij patrimonij reputarentur, non pr̄s, vt su. de pecu. l. peculium, & facit su l.prox.
k *Si duas.*] Hæc græca est. Acc.
l *Quo ordine*] i. aliquo ordine, ita q vna primo, alia posteriori tē pore, vel lege interrogatiuè, & ibi incipit responsio, & si Imperator, &c. & postea cū dicit, aut tertiā, subaudi verè tertia prodest ad recusationem quartæ. etenī. &c. Azo. *Ad aliam*] i. tertiā. Et no. de ordine seruando sic, & j. de fideic. lib. l. generaliter. §. q d ergo. Sed arg cōtra ff. a sol. l. nec enī.
m *Creationes*] scilicet duarum tutelarum. i. duo decreta.
n *Diuersis chartis*] aliàs diuersis creatis. i. diuersis creationibus eiusdem personæ. Ivy.
o *Eligeret*] si tamen non apparet, eligit iudex, vt hic. & arg j. de accus. l. si plures. alias committitur sorti: l vt supra. de iudi. l. in tribus. & C. communia de leg. l. fin. in princi. alias nihil valet, q fit, vt infra. de hære. instit. l. qui tolendo. & sup de vsufru. l. quoties. aliquando committitur priuato. vt inf. ad Trebel. l. hæredes. §. fin., quæ omnia sunt argumenta contra. Sed hoc fit fauore pupillorum: ne diu fient sine tutela. nam incertus tutor non potest eis dari, vt sup. de testa. tut. l. tutor incertus. Sed quid si à diuersis detur tertia, & quarta? Respon. ad superiorem recurrimus, vt argum. infra. de re iudi. l. duo. & facit hæc lex ad id, quod no. C. de edict. Di. Hadr. tol. l. fi. §. fin autem.
p *Sophistæ*] i. dialectici. Accur.
q *Circulatores*] aliàs circitores, alias circuitores, quia circuibant ciuitatem sanādo ægros: sicut fullones vocantur ex eadem causa, vt sup. de Instit. l. cuicunque. §. 1. Item isti vocantur parabolani, quia multas habent parabolas, vt C. de epis. & cle. l. parabolani.
r *Muneribus*] a quibus sunt immunes, vt C. de profess. & medi. l. medicos. & l. fin. & inf. de mun. & ho. l. fi.
s *Et hæreses*] sub. sunt, quasi dicat. & quædam leges hæreses, id est, diuidentes ciuitatem à ciuitate, vt statim dicit.
t *Minores*] tria genera ciuitatum ponit: minores, maiores, & maximas.
u *Septem*] scilicet medicos.
v *Vtranque doctrinam*] scilicet grammaticā, & sophisticam. scilicet quatuor in qualibet: nam in minoribus concessi fuerunt tres.
x *Maximæ.*] Quidam dicunt maximas Romam veterem, & nouam, quod non placet: quia ibi alius est numerus, vt C. de stud. lib. vrb. Rom. lege prima, libro vndecimo, & C. de priuileg. vrb. Constan. lege prima. Sed vocabis hic maximas metropolitanas, & archiepiscopales, vt inf. statim.
y *Rhetores*] pro eodē videtur ponere sophistam, & rhetorem, quia supra. in illo. §. minores, dicit sophistas, & grammaticos. & nunc dicit rhetores, & grammaticos. Vel verius dicam sophistas appellari dialecticos: nam. & sup. §. grammatici. potuit grammaticos sophistas, & rhetores: quare apparet quod non ponit pro eodem. Azo.
z *Metropoles*] id est, ciuitates a quæ habent Metropolitanum. i. Archiepiscopum.
a *Forum causarum.*] forum causarum, & locus iudiciorum idem est. Vel die causarum criminalium: iudiciorum ciuilium, vel econtra, vt supra. de testi. lege 1. in princ.

Tria onera tutelarum penes eosdem, qui sunt in eadē potestate, vel ipsum in potestate habentem existentia, ab aliys tutelis excusant, nisi seorsum habitent, vel earum altera accepta fuerit absq; voluntate paterna. Nic. de Neap.

¶ Si pater in tribus fuerit muneribus 1† aut tutelarum, aut curatoriarum, filius eius non vexabitur, & ita constitutum est à Diuo 2† Vero, & Antonino. Hoc aūt, & econtrario a est, q 3† oportet filij b tutelas remissionem pr̄ dare, & rursus vtrisque communes, id est, vnam filij, & duas pr̄s aut econuerso. Tunc aūt hæc ita se habent, cum onus vni domui, c non separatis d cōtingit. Scribit autem, e & Vlpianus nobilissimus hæc eadem lib. singu. de off. Præto.

1† Aut tutelæ, aut curę, &c.
2† Seuero
3† Oportet filios tutelarū remissionem, &c.

Vlpianus. 4†

LEX V.

TRia onera in domo vna esse sufficit. Proinde si pater alicuius, vel filius, vel frater, qui est in eiusdem potestate, tria onera sustineat, q ad periculum patris spectent, quia voluntate g eius administrat, omnibus h excusatio à tutela competit. sed si non voluntate patris administret, non prodesse, i sæpe rescriptum est.

Habenti duas tutelas, si duæ deferantur diuersis temporibus, prior posteriori præfertur: si verò insimul deferantur, illa præfertur, quam deferens declarauit. Nicol. de Neapol.

Modestinus lib. 2. excus.

LEX VI.

4† Lib. singu. de off. Præt. Tutelaris.

5† SI duas k habenti tutelas aliæ duæ simul superinductæ fuerint, quæ est ordine l tertia auxiliabitur ei ad remissionem quartæ, & si Imperator fuerit, qui quartam iniunxerit, aut tertiam, & ante quā cognoscat Imperatoris mandata, promotus erit ad aliam. m Si autē ordo nō apparuerit, sed in vna die duæ creationes n proponerentur in diuersis chartis, o non qui creatus est, sed qui creauit, eligeret, p quam oporteat eū suscipere. ¶ Grāmatici, sophistæ q rhetores, medici, qui περὶ r δήμους id est, circulatores vocantur, quemadmodum à reliquis muneribus, s ita, & à tutela, & à cura requiē habent. Est autem, & numerus theorum in vnaquaq; ciuitate, q vacationem munerū habent, & hæreles t quædā propositę lege, q manifestū est ex epistola Antonini Pij, q scripta q dē est cōmunitati Asiæ, vniuerso aūt orbi conueniēs est: cuius capitulum hic iubiectū est: Minores u quidē ciuitates pūt quinq;, medicos imunes hr̄e, & res sophistas, & grāmaticos totidē: maiores aūt ciuitates, septem, x qui curēt, quatuo, r q doceant vtranq; doctrinā y: maximæ z aūt ciuitates decē medicos, & rhetores a q nq;, & grāmaticos totidē. Supra hūc aūt numerum, ne maxima quidē ciuitas immunitatem præstat.

5† Constitutio. græca.

¶ Decet autem, maximo quidem numero vti metropoles b gentium: secundo autem, 6† quæ habent, vel forum causarum, c vel loca

6† Aliàs, q habent fora causarū, tertio, &c.
z Quid sit metropolis pulchrè Bu. su. de off. Procon. l. obseruan.

r† In quibusdam exē. legit qm̄ pro cu:. mun. hoc introductū eſſe. apparet.& vtique nō aliter hac immunitate perfruentur : niſi dogmate Senatus &c.

a *Non licèt*] aliàs nō licèt. aliàs impoſſibile eſt. & tunc dic, i. difficile. ſic ē. de ijs qui deic. vel effu.l.2. Vel benè dicit impoſſibile : quia non dēt fieri. vt ff. de condi. inſti.l. filius. & de verb. ſignifi.l.nepos.

b *Taleſactum*] i.numerum taxatum, i. vbi multi ſunt q munera ſubeunt.& facit C. de dilatio. l. ſiue pars. & Inſtit. de excuſtut.§ qui autem. Accur.

e *Negligenter*] quo caſu poterunt reprobari: vt inf.l.proxi.in princ.

d *Paulus ſcribit*] in Latino.& ſic incipit lex Latina. Accur.

e *Oratores*] i.Rhetores. Accur.

f *Excuſantur*] non autem illi, qui primas literas docent, vt ff. de vaca. mun. l.2. §. qui pueros. nec poetæ. vt C.de profeſſ. & medi.l.poetæ. Accur.

g S *Ed & reprobari*] vt ff. de muneri.& hon.l. vt gradatim. §. reprobari. & C.de profeſſ.& medi. l.2. Sed 2. Inſtit. qui manu non poſſ. §. ſemel.Sol. illud ſancire libertatis:hoc ſanare ſanitatis. Item non ob.ff.de re iudic.l.iudex. quia ibi deſijt eſſe iudex. Item illud ideo eſt, ne illuſoria fiant iudicia: vt ff.de iudic l.ſi Prætor & ff. ne quid in loco publi.l.fin.& ff.ad Trebel l.ſeruo inuito. §. cum Prætor. Item argumē.ff.5.qui ſatisd. cog.l.ſi abarbitro.& de neg. geſt. l. Pomponius. vbi de hoc. Itē facit C.de Epiſc. & cler. l.generaliter. & ſup.l.proxi. in fi.

h *Philoſophorum*] hoc eſt Græcum.

i *Exiſtimo*] ſ.eſſe aliquos. q.d. licèt ſint rari, ſunt tū qñq;, vt qui dant pecuniam ſuam in vtilitatē patriæ: & ſic de ea non curant: ſi autem curant, vt quia dicant, nolo dare ſubſtantiā meam,non ſunt philoſophi, vt ſubijcit.

K *Patria*] ſubaudi ſunt philoſophi: ſi tñ philoſophiæ inſtant.

l *Manifeſti*] nā verè philoſophātes pecunias contemnunt, vt iudiciorum ; tertio autem reliquas. Excedere quidē hunc numerum non licèt, a neque ſententia Senatus, neque alia qua adinuentione : minuere autem licèt:quoniam pro ciuilibus muneribus apparet hoc tale factum. b ¶ † Et vtique non aliter de immunitate hac fructum habebunt,niſi decreto Senatus inſcripti fuerint numero conceſſo; & circa operationem ſe negligenter c non habeant. Et philoſophos quidem liberati à tutelis,Paulus ſcribit d ita.

Verè philoſophantes excuſationem conſequuntur à tutela, & cura: ſecus ſi fictè. & idem in alijs, per quæ immunitas eis adiudicatur: vt legatione, militia, vel alio ſtipendio ſpecierū, ſacerdotij, et gymnaſij adminiſtratione. medicus verò ſemel approbatus poterit reprobari. h. d. cum l. ſeq. Nicol. de Neap.

¶ Philoſophi, Oratores, e Grammatici, qui publicè iuuenibus profunt, excuſantur f à tutelis : nam & Vlpianus lib.4. de officio Proconſulis ita ſcribit.

Vlpianus.

LEX VII.

2† S Ed & reprobaris *medicum poſſe à Republica, quamuis ſemel probatus ſit, Imperator noſter 3 † cum Diuo patre ſuo Lælio Baſſo re'cripſit. 4† De philoſophis autem eadem conſtitutio Diui Pij ita dicit: Philoſophorum h autem non conſtitutus eſt numerus:quia rari ſunt, qui philoſophantur:Exiſtimo i autem,quoniam 5 † qui diuitijs ſuperabundant,voluntariè tribuāt pecuniā in vtilitates patriæ. k Si autem propriè loquantur de ſubſtantia,iam inde manifeſti l fient non philoſophantes. Eſt autem Imperatoris Commodi conſtitutionibus inſcriptum capitulum ex Epiſtola Antonini Pij,in qua manifeſtatur,& philoſophos habere immunitatem tutelarū. Sunt autem hæc verba: Conſimiliter autem his omnibus Diuus pater meus mox ingrediens principatum, conſtitutione exillentes honores, & immunitates firmauit ſcribens : Philoſophos, Rethores,Grammaticos, Medicos, immunes eſſe à gymnaſijs ſacerdotij, m 6† ſtatues; n & neque ad frumenti, & vini, & olei emptiones, & præpoſitiones, & neque iudicare, o neque legatos eſſe, neque in militia numerari nolentes, neque ad alium famulatum eos cogi.*

Docens grammaticam, vel curans in propria patria, habet excuſationē in illa ſecus ſi docet in patria aliena : niſi ſint valde diſciplinati : quia tūc vbiq; docentes etiam extra numerum excuſationē cō ſequuntur. Idem in philoſophantibus in ciuitate Romana, & legum doctoribus ſiue cum ſalario, vel ſine ſalario docent. Nic.de Neap.

¶ Amplius & illud ſcire oportet, eum, qui in patria propria docet, aut medicatur, immunitatem hanc habere. P Si enim exillens Comaneus q 7 † in Cæſarea r docebat, aut medicetur : apud Comanenſes immunitatem ſ non habet. & hoc ita promulgatum eſt à Diuo 8 † Vero,& Antonino. Valde tamen diſciplinis inſtructos,& ſi ſupra numerum, & in aliena patria moram faciant, eſſe immunes, Paulus ſcribit dicens, Diuum Pium Antoninum ita iuſſiſſe.

¶ Romæ philoſophantem cū ſalario, vel ſine ſalario, remiſſionem habere t promulgatum eſt à Diuo 9† Vero,& Antonino,ita ac ſi in propria patria doceret. Quibus promulgationibus poteſt quis illam rationem u adducere; quoniam in regia vrbe, quæ & habetur, & eſt communis patria; 10 † decenter vtique vtilem ſeipſum præbens, nō

ff.de vacc.mune.l.In honoribus. §. philoſophis. & C.de mu. pa.l. profeſſio.

m *Gymnaſij ſacerdotij*] ſacerdotali.exercitijs Gymnos enim Græcè,Latinè labor, ſiue exercitium dr, ſīm Py.vel dico,q nō ſunt præpoſiti gymnaſijs ſe miuarum laborātiū in ſcient. Principes. ſic ponitur.C.ad leg.Iul. repet.l. vt.leg. ſique. & C de num. & gymnaſ.per totum lib.12.

n *Statues*] i.exilientes.& iūge præcedēti. quā ſubijcit. & neque &c.& dic & neq; cogi eos ad famulatum emptionis frumenti, vini & olei.& præpoſitiones.i.ius præpoſitionis.l. vt ff. ſi poſſit ſeruus ad faciēda ea.Sed ſ. C. de quib. mo.vel præſcri.li.de exilio.& 2.Sol. nulla dignitas vel priuilegiū excuſat,quin teneat q; ex merce fiunt.ē.ū. & ſimilia ſi pe neceſſitatis vt reddat vbertas: vt C.vt ne.li.in emp. ſpe.l.1.li.3.ideo a cura incidēdi emptionē ſ bene q; excuſatur.vt hic, & ff. de muner. & honor. l.3.§.cura. o *Iudicare*] huic eſt ff.de arbitris. l.3.§. ſi meſſi.Sol. hic leq tur de iudicio legationis qd aliqs bñ cogitur ſuſcipere, vt C. de adiuo.di.iudi.l.1i.li.12. & ff. de muner. & hon.l.F.§. iudicā. diuiſi habeant excuſationē,vt hic. At in ff.io loquitur de arbitrio, qui cogitur, ex quo ſuſcepit ſponte arbitriū: vt ibi of.& facit ff. de vaca mu. l.pe.§. qui autem. & l. ſi poſt cauſam.

p *Habere*] Inſt eo.§. nē Romæ.& ff.d mune. & honor.l.t.§.5.

q *Comaneus*] ideſt de Comance.

r *In Cæſarea*] i. in alia terra docet.

ſ *Immunitatem*] ſ. in ſua: vt ex præmiſſis patet.

t *Remiſſionem habere*] in ſua patria, vt Inſt.eo.§. nē Romæ. & ff. de vaca. mune. l.ces. in princ. Acc.

u *Rationem*] poteſt reddi hæc rō ad p̄dicta. q a Rōa eſt.& appellat ab oib. ōis patria,vt hic. & inſ.ad munic.l.Roma. Acc.

eumiū ſi vtilitates patriæ cōtribuere debere ſi aūt propriè loq̄rentur de ſubſtātia, iam inde manifeſtū eſſet eos non philoſophari.

6† Aliàs. Imunes eſſe nō ſolū à p̄fecturis gymnaſiorū, & ſacerdotij ſolere, ſed & frumēti, vini.& olei emptione.& ius præpoſitionis.& neq; iudicare.neq; legatos eſſe.neq; in militia numerari.neq; ad aliquod munus gē tile, ſiue familiarū cos cogi.

7† Tenetur quis emere ergo & vendere: quia ſunt correlatiua. ſi.n.ſit emptor : neceſſario erit vēditor. Pau. de Ca. facit magnum tractatum in cōſ.19. pet totū.

8† Seuero.

9† Seuero.

10† Qualiter Roma cōis ſit patria, pulchrè Alci. lib. diſpu. 2. c.2.

a *Præſidatu*] vbi dicitur adulterina ſcientia doceri; vt ſupra in procem. Digeſt. §. hæc autem.
b *Docentes*] vagabundos. Accur.
c *Romæ*] vel in oppido Berytenſium, vel in aliqua ciuitate regia, vt Bonon. vt in d. §. hoc autem. non vltra Apoſam: quia extra ciuitatem veterem eſt. non Mutinæ, non Rhegij. Itẽ dic Roma veteri, vel nouæ, q̃ meliorib. nõ deterioribus dedicata eſt augurijs, vt C. de vete. iur. enucle. l. 1. § fin. & C. de profeſ & medi. l. 1. & de priuileg. vrb. Conſtã. l. 1. Item dico, quod habent excuſationẽ non ſolum à tutelis, ſed ab omnibus muneribus publicis & ciuilibus, & filij & vxores eorum, vt C. de profeſ. & medi. l. medicos. Sed q̃d de patrimonialibus? Reſpon. vt d. l. medicos.

minus, quàm in propria patria, immunitate fruetur. Legum verò Doctores in aliquo Præſidatu [a] docentes, [b] remiſſionem non habebunt: Romæ [c] autem docentes, & à tutela, & cura remittuntur.

Athletæ, & Præſides, & magiſtratus dum ſunt in magiſtratu, à tutelis, & curis, quæ ſunt munera ciuilia, excuſantur. hoc dicit vſque ad §. dat. Nic. de Neap.

Vlpianus. [1] †

LEX VIII.

ATHletæ [d] habent à tutela excuſationem, ſed qui ſacris certaminibus coronati [e] ſunt.

¶ Gentium [f] Præſidatus puta Aſiæ, Bithyniæ, Cappadociæ, tribuit immunitatem à tutela: hoc eſt, quoad in Præſidatu ſunt.

¶ Tutela non eſt Reipublicæ munus; & nec quod [h] ad impenſam [i] pertinet, [2] † ſed ciuile: [k] nec prouinciale videtur tutelam adminiſtrare.

Capitales inimicitiæ liberant à tutela, ſi ante teſt. mẽtum, quo tutor datus ſit ortæ ſint, aut poſt longè durauerint. hoc dicit.

[1] *Nec prouinciale*] id eſt non eſt tale, qualia ſunt alia munera, quæ ſunt in prouincijs, quæ ſunt publica authoritate & vtilitate.
m *Ciuitatem*] ad hoc ff. eo. l. non tantum. §. ſanè. & l. adminiſtrãtes. & Inſti. eo. §. & qui in poteſtate. in municipio ſecus: vt ff. eo. l. propter.

¶ Remittuntur à tutela, & cura magiſtratus ciuitatũ. [m]

¶ Dat remiſſionem tutelæ & capitalis [n] inimicitia à creato [o] facta [p] [3] † aduerſus patrem pupillorum: niſi, ſecundum teſtamentum [q] apparuerit datus tutor: [r] niſi, poſtquam [s] ſcriptum eſt teſtamentum, capitale certamen eis adinuicem conſtitit: vel niſi antiquior quidem eſt teſtamento inimicitia: propter hoc autem videtur eſſe datus tutor, vt ſupponatur debito, [t] & negotijs. & hoc ex Epiſtola Imperatoris Seueri oſtendi ur.

¶ Amplius autem abſoluitur à tutela, cum quæſtionem quis pupillo de ſtatu mouet. [u] ſi videatur hoc non calumnia [x] facere, ſed bona fide. & hoc Diui Marcus, & Seuerus [4] † promulgauerunt.

Simplices, & illiteratæ perſonæ excuſantur à tutela, ſi modo non fuerint aliàs expertes. hoc dicit.

¶ De ruſticis [y] autem, & humilibus, & illiteratis ſcribit Paulus ita: Mediocritas, [z] & ruſticitas [a] interdum [b] excuſationem præbent: ſecundum Epiſtolas Diuorum [5] † Ha-

n *Capitalis*] hoc expone duobus modis: vt Inſtitu. eod. §. inimicitiæ.
o *Creato*] aliàs creatio.
p *Facta*] i. nata. ſini micitia aduerſus &c. à quacunq; parte prouenit culpa. ſed hic videtur, quod prouenit à parte tutoris. 3 † Aliàs & capitalis inimicitiæ cõtentio facta aduer. &c.
q *Niſi ſecundum teſtamentum*] quo caſu ante facta videtur modo remitti per teſtamentum. & ſic appareat, quod pater pupilli fuerit offenſus.
ADDITIO. Nota ex hac gl. q̃ ad offenſum non ad offendẽtem pertinet facere pacem: & ſic addo q̃ tacita ſeu ficta offenſa per pacem facilius abſoletur, quã vera & expreſſa. vt ff. ad Syllania. l. Diuus ſecundum Bal.
r *Datus tutor*] quia hoc dixit, do, quia inimicus eſt. vel ex aliis coniecturis apparet, quòd non mutauit animum aduerſus eum: quaſi ſumat vindictam modo dando ei labores, & facit ff. de adimen. lega. l. 4. & ſupra. de aſſit. l. 3. & C. ſi propter inimici. creatio facta ſit. l. 1. lib. 10. 4 † Aliàs Verus.
ſ *Niſi poſtquam*] aliàs poſtquam. & eſt bona. & eſt exceptio exceptionis. q. d. inimicitia dat excuſationẽ niſi in teſtamentario. & tunc non niſi poſt teſtamentũ eſt facta. quo caſu non poteſt dici remiſſa per teſtamentum, cum nec tunc erat nata: ſed poſt teſtamentum orta ſi diu ſteterit & potuerit teſtamentum mutare, & non mutauit: tutis videtur remiſiſſe: vt ar. ff. de admin. tut. l. tres tutores, & de confir. tut. l. in confirmando & l. vtilitatem. Alij hũ priuſquam. & tunc oportet q̃ excipiat à primo dicto. §. inimicitia dat excuſationem niſi prius &c. ſed certè tũc videtur eadẽ ſuperior exceptio. nam & hic & ibi fuit ante teſtamentum inimicitia: & oportet tunc dicere: q̃ niſi. ponitur hic expoſitiuè. q. d. niſi ſecundum teſtamentum &c. ideſt priusquam ſcriptum ſit &c. ſi. ut alias ponitur hæc dictio niſi. ſup. de procur. l. niſi. & ideo prima melior. 5 † Seueri.
t *Debito*] ſi male geſſit, vel ſaltẽ reddere tõnẽ, vel accipere mutuo pro pupillo. vel conueniretur à creditoribus pupilli.
u *De ſtatu mouet*] vel dic omnibus bonis, vel plurima parte: vt ff. eo. l. propter. & Inſti. eo. §. item propter litem. idem eſt ſi a patre pupilli huic fuit quæſtio ſtatus mota: vt Inſti. eo. §. item is qui.
x *Calumnia*] vt ita euitet tutelã. arg. ff. ſi quis cau. l. 2. §. fi.
y *De ruſticis*] Latina eſt. & alias lex. aliàs I.
z *Mediocritas*] i. paupertas & facit ff. l. proxi. & dic vt ibi.
a *Ruſticitas*] i. ſimplicitas. no. ſic. C. de teſta. l. fi.
b *Interdum*] nam diſtinguitur in paupertate. vt ff. l. proxi item & in ruſtico. nam quidam ſunt ſagaces.

a *Præſidatu*] vbi dicitur adulterina ſcientia doceri; vt ſupra in procem. Digeſt. §. hæc autem.
b *Docentes*] vagabundos. Accur.
c *Romæ*] vel in oppido Berytenſium, vel in aliqua ciuitate regia, vt Bonon. vt in d. §. hoc autem. non vltra Apoſam: quia extra ciuitatem veterem eſt. non Mutinæ, non Rhegij. Itẽ dic Roma veteri, vel nouæ, q̃ meliorib. nõ deterioribus dedicata eſt augurijs, vt C. de vete. iur. enucle. l. 1. § fin. & C. de profeſ & medi. l. 1. & de priuileg. vrb. Conſtã. l. 1. Item dico, quod habent excuſationẽ non ſolum à tutelis, ſed ab omnibus muneribus publicis & ciuilibus, & filij & vxores eorum, vt C. de profeſ. & medi. l. medicos. Sed q̃d de patrimonialibus? Reſpon. vt d. l. medicos.

2 † In P. F. nõ eſt hic initiũ capitis, ſed præcedẽtib. continuat hæc tmõ. Vlpi. lib. ſin. de offi. Prætoris tutelaris ita ſcribit. Athletę, &c.

2 † Aliàs tutela .n. nõ eſt Rei pub. munus, nec quoad impenſam, ſed ciuile, nec prouinciale videtur tutela adminiſtrari.

d *Athletæ*] Latina eſt hæc lex. Erant Athletæ [1] qui ſine mercede virtutis gratia certabãt, & certaminib⁹ ſacris deſeruiebant. vt ff. de ijs qui notan. infa. l. Athletas, non dicas de illis, qui hodie certãt: quia ſunt infames. vt ff. de ijs qui not. infa. l. 2. in fi. vnde non debẽt habere præmiũ. vnde pœnam merentur. vt ff. de neg. geſt. l. ſiue hæreditaria.

1 De Athletis multa Budæ. ff. de his qui not. infa. l. Athletas. de certaminibus ſacris Alc. l. vnica de Athletis. lib. C. x. Hieronicas autẽ hic Vlpia. intelligit.

e *Coronati*] ſ. ter. vt C. de Athletis. l. 1 lib. x.
f *Gentium*] nã ceſſante cauſa ceſſat effectus. vt C. de Epiſ. & cler. l. generaliter. & ſupra. de paſt. l. quod dictũ. & Inſti. eo. §. itẽ D. Marcus. & §. itẽ q̃ Reipublicæ. & §. inimicitiæ.
g *Munus*] vtilitate. ſed authoritate ſic, vt Inſti. eo. in prin. quæ eſt contra. Sed vtilitate ſecundario eſt publicum, quia expedit Reipublicæ. &c. vt Inſti. de ijs qui ſunt tui, vel alieni iur. in §. pe. ſic. & ff. de eden. l. argentarius. §. 1.
h *Nec quod*] non enim habet tutor neceſſe de ſuo facere ſumptus tutelæ. vt ff. de admin. tuto. l. à tutoribus. §. fi.
i *Ad impenſam*] non patrimonialem, ſed perſonalem.
k *Sed ciuile*] i. de iure ciuili. vt ff. de tut. l. 1. ſecundum hoc dicitur munus ciuile, quia munerum ciuilium triplex eſt diuiſio: vt ff. de muner. & honor. l. fi. in prin.

a *Si modò*] alioquin recipienda est excusatio. vt Insti.eod. §.similiter.ff.& facit.C.de postulan. l.2. & de iudi. l.certi iuris.arg.contra.inf.de re iud.l.Pomponius si vni. &c.

ADDITIO Dic.q ibi iudex erat literatus.licet ī casu illo iam capta quæstione dubitaret de facto, & de iure, q resultaret ex illo: secus si esset oīno illiteratus.& ita loquitur d. l.certi iuris. hic autē loquitur in tutore, in quo nō exigitur, q sit literatus, sed tm exigitur experientia factorū. sic dicimus in prāte.vel Rectore. vt no.in d.l.certi.& si illā non hēt, bñ excusaretur.fm Bart.hic.

b *Negotia*ū] i. extra negotia.i. nō sit exps exercitationis. Acc.

c *Paupertas*] Latina est, aliàs §. aliàs lex.

d *Imparem*] i.inconuenientem propter paupertatē. & est plānū. si ita pauper est, vt oporteat eū laborare, vt inde alat.s. alias dī pau. q nō hēt quinquaginta aureos ī bonis, 2 vt ff. de accus.l. nonnulli. Azo. Vel dic.quia tm non hēt, quantum pupillus, cui datur tutor, sed hic talis cū aliis tutoribus benè pōt administrare. solus nō, vt C. de peri.tut.l.2. sic.& in Auth.vt differ.iud.§.1. collat.9. vbi ordinarius suspectus nō solus, sed cū Ep̄o cognoscit. Item propter paupertatem remouetur qñq; quis, vt suspectus, qñque non.vt ff.ti.t.l. suspectus. & l. suspectum.

2 Cōcor. glos. quo iure.& ibi Arch. 80. dist. & in c. Odoac. dus extra de sol.

Sed & milites] CASVS. Milites q cōpleuerūt honestè ips militiæ.exp. ab tu. priuatorū. non sūt à tu. filiorū commilitonū suorū, vel aliorū militū, nisi intra annū tm, cōputandū à tge. quo fuerūt de militia missi: nisi hēat cōem excusationē. qa tūc ēt ppetuòexcusantur. qđ dixi de filijs cōmilitonū. nō habet locum in nepotibus.& benè dixi in prin honestè compleuerunt. qa si ignominiosè missi sunt de militia, non habēt excusationem etiam de tutelis priuatorum. Quid si milites quōdā dentur tutores priuatis, & se non excusent? certè bñ obligantur. Quamuis aūt dixerim, q illi, qui honestè cōpleuerunt tempus militiæ, excusantur à tutelis priuatorū, sunt tñ, qui non compleuerunt tempus, & tamen excusantur, & de his ponit planè litera v. q; ad ff. scribit autē, vbi quidam dicit, quāuis dixerim, q ignominia missi benè excusantur a tutelis vbicis item, quāuis dixerim, q ignominia missus de militia ante viginti an. non habet perpetuā excusationem, sed temporalem. ñ quandoque hēt perpetuam. veluti, quādo militauit in cohortibus vrbanis. Item qđ dixi in prin. l. q ille, qui desijt esse miles non hēt excusationem a tutelis filiorum aliorum militum, qui secum militauerint, post annū: nūquid vnā tutelam talē necesse habeat suscipere, & non plures simul cū ea, & an ea finita nullam postea suscipiat. an & aliam, sed demū prima finita? & dicit, q vnā tenetur suscipere. & ea finita nullā aliā. sed in tutelis ēt priuatis, quæ finitæ sunt non est ita. nā finitæ non cōputantur inter tres tutelas, q solent excusare ē præstare. Sed quid si olim miles fuit datus filio commilitonis tutor: non ait gessit. nunquid habebit excusationē ab aliis tutelis? certe nō quāuis si administrasset, haberet excusationem, vt dictū est, & qđ dixit in tutelis, habet locum in cutis. & nō est vis, qualiter filij cōmilitonis tutore indigeāt, quia semper indigent, qa semper veterani ss nō cogitur vltra vnam habere tutelā. & hoc vsque ad t. primipilarij. In fine talis ponitur casus. Primipilatius nō hēt excusationem à tutelis filiorū alterius primipilarij sed à cæteris sic. & illi dicuntur primipilatij, qui primipilū exercent, si aūt non exercuerunt, non habentur pro primipilatijs s. vtilibus sed reputantur esse tutores alijs primipilarij. Vide *Sed & milites*] Græca est.

f *Honestè*] est. n. honesta. &c. vt ff. de ijs, qui no. infam. l.2. §. ignominiæ. & inf. de re milit. l. milites. §. missionum.

g *Tutelarum*] etiam postquā desierint, vt C. de excus. tut. l.1. & 2. & arg. ff. de Decur. l.fi. & de q̄st l. vnius, §. seruus. Sed arg. contra in co. tit. l. 1. §. itē in vno. 2 Acc.

h *Ordini*] vt filios commilitonum.

i *Eorū*] veteranorū.

k *Intra annum*] hoc patrū habent ad nouas tutelas vocati. alias statim cessu. munt veterē. vt Inst. e §. itē q Reipublicę

l *Fortior*] ex vna parte dānū est, ex alia parte labor vitatur.

m *Numerum annorum*] vt sup. eo. l. excusantur. in princ.

n *Tale*] puta liberorum numerus, vt inf. ea. l. §. 1. & aliæ causæ, quæ ibi sequuntur. Accur.

o *Hæc autem*] s. locum habent, quod non excusentur.

p *Creduntur*] appellatione ergo filij nepotes non cōprehendūtur, 3 vt Inst. qui da. tu. p. §. fi. & facit ff. eo. d. l. non tm. §. Illensib. & §. fi. & l. administrātes. §. fi. & l. spadone. §. sin aūt liber. & ff. eo. l. pe. & de re milit. l. 3. & sup. de tu. l. ēt.

q *Existimantur*] nisi in casu. vt inf. . sed & ignominia.

r *Neque filij eorum*] innuit filium militis non ignominia missi posse excusari pp patrē: pro quo est s. eo. l. 1. 2. sed falsum est. vt ff. de vac. mun. l. in honoribus. §. vacationū. s. *Quidam*] subaudi. illi, qui olim. &c.

s *Obligabuntur*] habebant tamen excusationem cum veterani essent. sic & sup. eo. l. 1. §. si autem dubitur.

u *Sed nō eādē*] nō sic illud, qđ hēt, qui impleuerūt. alias, sed eadē. i. eadē hēt priuilegia, q hēt, qui impleuerūt. vel eādē immunitatē. vel eādē remissionē. ū tū ita ppetuā qñqui subij

3 Tu die hoc cē verū ī priuilegijs legge prohibente, vt no. in l. in bonis. §. fin & ibi Bal. C. ad Tre. & gl. in cle. 1. & ibid. Anchua. de baptis.

driani, & Antonini. Eius autem, qui se negat literas scire, excusatio accipi non debet, si modò [a] expers non sit negotiorum. [b]

Qui minus possidet pupillo, excusatur à tutela, uel qui ob paupertatē non poterit pupilli res administrare. h. d.

Vlpianus lib. singulari excusationum.

LEX IX.

PAupertas [c] sanè dat excusationem, si quis se imparem [d] oneri iniuncto possit probare. Idque Diuorum fratrū rescripto continetur.

Veterani milites, & qui tē pus cōpleuerint militiæ, quāquam non militent, liberantur à tutela. h. d.

Modestinus lib. 3. excusationum.

LEX X.

SEd & milites, [e] qui honestè [f] compleuerunt militiæ tempus, remissionem habent tutelarum [g] aduersus omnes hodie priuatos. Aduersus autem filios eorum, qui eidem ordini [h] communicauerunt, & eorum, qui olim milites fuerunt, [i] intra annum [k] quidem dimissionis remissionem habent; post annum autem non habent. Coæqualitas enim honoris militiæ fortiori [l] videtur omni militum priuilegio: nisi fortassis aliàs habuerint iustas tutelæ excusationes, vt puta numerum annorum, [m] vel aliquid tale, [n] quale, & priuatos aduersus omnes excusare consueuit. Hæc autem [o] de filijs, non de nepotibus eorum, qui olim milites fuerunt. Nepotes enim eorum, qui olim milites fuerunt, eodem loco cum reliquis priuatis esse creduntur. [p]

Qui turpiter militauerit, non habet ipse, nec filij eius excusationem tutelæ. h. d.

¶ Qui nimirum ignominiosè dimissi sunt, similes ijs, qui nequaquam militauerūt, existimantur, [q] & propter hoc neque ipsi habent priuilegium, neque filij eorum. [r]

Qui iam nō militant, sed militauerūt, nisi sint veterani, non excusantur. h. d. Bar.

¶ Qui olim [s] fuerunt milites, tutores dati obligabuntur. [t]

Qui non compleuerit militiæ tempus, habet per quartā partem completi temporis excusationem. h. d. Bar.

¶ Quandoque autem non complent quidam militiæ tempus, & tamen habent remissionem tutelarum, sed [1†] non eandem [u] cum ijs, qui compleuerunt, qui enim vigesimum annum militiæ excessit, similis esse creditur

eit,& facit C.d ijs,q nõ imple.ſtip.fac.ſol.l.1.2.& 3 li.lo.

a *Tempus militiæ*] certum in quo erat aſſumptus, quod erat vel maius, vel minus viginti annis.

b *Continuam* ji. perpetuam, quæ eum ſemper cõmitetur.

c *Habet* ſcilicet ad tempus.

d *Nullam*] ea ratione,q fuerit miles,ſed quia Reipublicæ cauſa abfuit, hẽt annũ, qui datur alijs reuertentibus. ẽm Py. ſed R. nec annũ dat, vel eius aliquam partẽ. ſed Azo. dicit quod habet annum & tres menſes. quartã partẽ quinq; annorum: ſicut pro portione vides in ſequẽtibus, q quilibet hẽt quartã huius tpis,quo ſit in militia. aliud iſt videtur contra, quod qui fuit per viginti annos in militia, nõ habet quartam partem, ſed perpetuam habet remiſſionem.

e *Tot ſex decim*] alias 15 alias 16.

f *Qui autem inter noctur*[nos]] quib. præeſt præfectus vigilum, vt ſup. de offi. Præfec. vigil. l. 1. 2. & 3.

g *Ita autem*] ſ. qui militãt inter nocturnos cuſtodes, anni hãt remiſſionẽ &c. h *Honeſtè*] quia compleuerunt tempus in quo fuerunt aſſumpti, ſicut dictũ eſt de militib. abſentib. ff. proxi. §. quandoque. Vel etiã non compleuerunt propter ægritudinẽ, & licet huic ſit ff. eo. §. planè, vbi perpetuam dat excuſationem. Sol. vt ibi.

i *Honeſta*] licentia, vt C. de re milit. l. cauſaria.

k *Non habet*] ſed iſti vbiq; põt manere, niſi in his locis, à quib. ſpecialiter arcentur, vt & C. de re milit. l. 12. Itẽ nec in vrbe, nec in ſacro comitatu, vt inf. de re milit. l. milites. §. miſſionum. & inf. proxi. §. nec alibi, vbi Imperator ſit, vt habes ſup. de ijs, qui no. infa. l. 2. §. ignominiæ. Accur.

l *Creditur*, vt hẽat remiſſionem. Et no. q hic eſt principiũ reſp. qui qualitercunq; &c. vel melius in ſ. fi. & nis. &c.

m *Militavit* ,puta in alia aia, vel in alio numero militiæ non in legione.

n *Filiorum* ,eius. ſ. qui ſimiliter militauit. & honeſtè fuit, & ipſe abſolutus. Accur.

o *Etenim*] a ſimili. & die legionarius ſit tutor filiorum eius, &c. vel lege rectè, & in fi. dic tutor. ſ. filiorum alterius militis nocturni, vel veterani. Accur.

p *Impuberem* ,no. impuberem poſſe eſſe militem. ſic. C. de teſta. milit. l. fin.

q *Curator* ,ad litem, vel curator, i. tutor vel dic impuberis ideſt ad alto, vt inf. de aeq. hæred. l. impuberibus.

ADDIT. No. gl. ẽm Bal. hic q vult, q impuberi nõ poſſit dari curator [illegible] in l. vẽtri. ff. de iu. & cu. da. ab his, & ĩ. e. l. amiciſſimos. §. fi.

r *Qui* ,ſubaudi ille, qui &c.

ſ *Huius* ,ſcilicet impuberis. Accur.

ei, qui compleuit tempus militiæ. a qui autem † intra hos annos dimiſſus eſt, non habet continuam b tutelarum immunitatem, ſed ad tempus, quemadmodum, & reliquorum ciuilium munerum remiſſionem hẽt. c Qui. n. † intra quinq; annos militia ſolutus eſt, nullá d ſibi vẽ dicabit immunitatẽ. Qui aũt poſt quinq; annos, vnius anni hẽt immunitatem, qui aũt poſt octo, biennij, qui autem poſt duodecim, triennij, qui autem poſt ſexdecim, e quadriennij, qui autem poſt viginti, (ſicut ſupra diximus) continuò abſoluetur.

Supra dictum eſt de ijs qui militant extra ciuitatẽ Romanam. hic de ijs, qui in ciuitate Romana eam cuſtodiendo de nocte. Nicol. de Neapol.

¶ Qui autem inter nocturnos f cuſtodes, qui ſunt Romæ, militauerint, anni ſolius habent remiſſionem. ita autem, g ſi honeſtè h ſoluti fuerint, ſicut dictum eſt, vel propter ægritudinem cauſariam 3 † miſſionem acceperint. eſt enim, & hæc honeſta. i Qui n. ignominioſa potitur miſſione, non hẽt k vacationẽ.

¶ Veteranus autem eſſe creditur l non ſolum legionarius, ſed & omnis, qui qualitercunque militauit; m & ſi honeſtè eſt, & ipſe ſolutus, filiorum n tutor creabitur tamen etenim o legionarius, eius, qui inter nocturnos cuſtodes militauit, filiorum tutor ſit.

¶ Iam verò, & militi 4 † impuberi p curator q dabitur, qui r olim miles fuerit, ſcilicet, ſi pater huius ſ mortuus fuerit; ſiue etiam hic emancipatus t fuerit. Similiter u & de vniuerſis x his conſtitutiones y teſtantur. z

Qui deportatus, vel relegatus eſt, quia non poſſit ciuitatem intrare, excuſatur à tutela. l. d.

¶ Scribit autem & Vlpianus ita: Sed & ignominia miſſi, ab vrbicis a planè tutelis excuſabuntur, quia ingredi vrbem eis non licet. Planè ſi quis in cohortibus vrbanis 5 † militauit, licet ante viginti annos mittatur, tamen perpetuam b habet à tutelis excuſationem.

¶ Quæſitum eſt autem, vtrũ vnã, & ſemel tutelam 6 † recipiant, c qui olim fuerunt milites, vel vno tpe nõ amplius,

t *Emancipatus*]i. dicere, qualitercunq; exijt de patris pũtate vel morte, vel emancipatione: nam ſi eſſet in patre is pũtate, non daretur tutor, vel curator ei. vt ff. de teſta. tu. l. 1. & 2. ſed & ſi eſt emancipatus, quare pi non eſt ſuus legitimus tutor, vt Inſt. de legi. pa. tu. ? Rñ. aliud in curatore, vt hic. & ĩ. e. l. amiciſſimos. §. fi. Arg. ff. in auth. vt iij, qui ob. § 1. coll. 6. Vel dic, q hic pi erat minus idoneus. & ſatis. ĩ. ca. l. §. quæſitũ. u *Similiter* ,quaſi dicat, nõ ſolũ alijs Græcis. ff. hoc ti. dictis cõſtitutiones teſtãtur, ſed ẽt ff. dictis hac lege. x *Vniuerſis*] exactionibus, aliàs excuſationibus.

y *Conſtitutiones*] Græcæ, imo Imperatorũ.

z *Teſtantur*] i. teſtimonium ferunt.

a *Vrbicis* ,non alijs, vt C. de ijs, q non imple. ſtipẽ. l. ii. li. x. & ff. proxi. §. qui. n. ignominioſa. & ff. q ſũt ff. l. ẽ. no. hic ex eo facto, pẽnã, & præmiũ cõſequ. ſic. ĩ. de ijs, qui. vt indig. l. 1. & dic, p & ff. vt ſu. ũ neg. ge. l. ſiue hæreditaria. Accur.

b *Perpetuam* ,Hic no. quatuor iura: nã C. de ijs, qui cõimple. ſti l. 2. & 3. dicit tunc nõ hãc excuſationẽ, q militauit min⁹ 20. an. Itẽ ff. §. qũq; dicit hic tpalem, vt ibi diſtinguit. Itẽ ff. §. qui autẽ inter nocturnos. dicit hic annum. hic verò dicit perpetuò. Solu. in milite abũte dic. q nõ hẽt, vt in dictis legib. niſi tpalẽ, vt ff. §. qũq;. Sed militans in ciuitate ad cuſtodiã vrbis, ſi de nocte tunc hẽt annũ. vt ff. §. qui aũt. ſi de die, ſit perpetuo, vt hic, q ,p abſentib. habẽt tut. vt ff. ex quib. cauſ. ma. l. milites. Alij dicũt hoc in ipſo Præfecto vig. ſpeciale. Tertij dicũt ſpeciale in iis, qui militant inter cohortes Præfecti vrbis, vt ĩ. eo. l. ſi Tribunus, ſecus de ijs, qui militant in cohorte Prætoria.

c *Recipiant*] i. recipere habeant neceſſe. & die q quæritur an veteranus cogatur recipere tantum vnam tutelam filij conueterani, & non aliam, etiam ea finita, & hẽat priuilegium ſuum, ſicut poſtea non habeat neceſſe aliquam aliã ſuſcipere. an verò cum illa durat excuſationẽ ab alia habeat, ſi ſibi deferatur, ſed illa finita ſi iterum alia deferatur, ſe excuſare non poſſit. & videtur declinare in hanc ſententiam, vt de cætero habeat excuſationem. an verò ea finita cogitur aliam ſuſcipere, & primũ probat. & ſic prodeſt ei præterita, quia ſecus eſt in tutelis priuatorum. ſi autem tantum fuiſſet datus, & non adminiſtraſſet, tunc cogitur aliã ſuſcipere, ſecundũ Ioan. Sed alij dicunt hic d ei quod conſentitur ex iuramento tantum, pro quibus eſt finis ibi, vt a in his &c. & C. de excuſ. vete. l. 1. vbi dicit eodem tempore, & ſic contra mentẽ huius. §. eſt ibi, aliter &c. Quidam voluerunt loqui in tutela priuatis, an veteranus cogitur vnam ſuſcipere, vt primo quæſiui in tutela filiorũ conueterani, qd nõ placet, vt ĩ. hoc. §. ibi, & nihil differt &c. C. de excu. vir. l. ũ. Illud ergo cõſtat, qd plures ſimul non cogit ſuſcipere.

vt

---

y Facit iſta gl. pro ſcholaſticis nõ reſidentibus, q recedũt ab vniuerſitate aũ tps ſtudij cõpletũ. ĩ Illicitas. §. illicita. ff. de offi. Præſid. & no. ſigulariter. Bal. ĩ l. qui ſub prætextu. C. de ſacroſ. eccleſ. vbi aſſerit eos nõ gaudere priuilegijs.

3 † Aliàs cauſariã (vt vocãt) remiſſionem.

4 † Impuberi.

5 † Permĩ litauit. F.

6 † Accipiant.

41 Græca lectio docet minori fuiſſe vertendũ nõ impuberi.

vt C.de excus.ve.l.2. Item quod si susceperit vnam tutelam priuati nō ideo cogitur suscipere aliam: vt C.e.l. volūtatiè.

a *Priuilegium recipiant*] s.tale, vt nullam cogatur suscipere, & sub. q verum est secundum primum. & sīn hoc proficit ei habuisse primam. & sic benè sequitur, aliter &c. & est tota plana. sed secundum alios dic, q recipiēt. s. priuilegium, s.tale, vt vnam aliam & solam suscipiant. & secūdum hoc dic aliter in priuatis, s. tutelis, vel honorib. qui vel quæ quieuerunt, i. sunt finitæ: quia cogitur ēt plures recipere. & quod subij cit. non.n. &c. redit ad milites. & dic habu runt. s. priuilegiū: & quod subijcit, neque inter ad priuatos se refert: & quod dicit, ita in his, ad milites pertinet.

1† Aliàs sed sicut in priuatis qui quieuerūt, nō auxiliārur ijs qui habuerunt, nec inter tres adnumerātur, ita in ijs, qui &c.

b *Habuerunt*] s. tutelam, sīn Io. quæ est finita, vel priuilegiū, secundum alios.

c *Creatum esse*] s. sīn subaudi. & nō gessisse: quia fortè priuati filius, vel qualibet alia rōne nō gessit. Io. vel sīn alios subaudi, nō prodesse creatū esse tutorē qñq; nisi duret, vt ī. de in rem verso. l. si pro patre. §. versum.

* Primipilus quisolim diceretur pulchre Alcia. in anota. ad lib. C. a. & Alex a. ab Alex. li. 1. c. 5.

d *Reliquarum*) s. extraneorum. sed filiorum, & comprimipilarij non, vt subijcit. & ī. ea l. §. iam verò. & ī. eo. l. non solum. §. qui primipilum.

2† Al. de off. Præt. tutelarit. P. F.

e *Extenent primipilum*] i. vexillum. aliàs dī administrator maior: vt C. de Episc. & cler. l. officiales.

* Quæ à suis Prætorib. non discēdebāt exercitio militaris muneris immunes, vt scribit Sextus Pōpeius.

f *Non exercens*] quia domū erat reuersus, & sic est priuatus: vt Inst. de test. milit. §. illis. & sic alius primipilarius, vel primipilarius veteranus nō erit tutor filiorū huius, vtpote priuati: vt ī. in princ. Vel dic q non tāto tempore fleterat, vt diceretur veteranus, aliàs haberet secundum tempora taxata. ī. ea. l. §. quandoq; & §. illā autem. Item, hoc si habes, filiorum huius primipilarij. si autē habes, filiorum filius primipilarij nō &c. dic quod filius alterius primipilarij non erit tutor. & nota priuilegium finiri morte. sic. ī. de re iud. l. si cum procuratore. Accur.

quàm semel: quiescente autem prima tutela rursus priuilegium recipiant [a] aliter [1]† atque in priuatis, qui quieuerunt. non enim auxiliantur ijs, qui habuerunt, [b] neque inter tres annumerantur. ita & ijs, qui olim fuerunt milites, non prodest creatum esse. [c] hoc autem & in curijs est promulgatum, vt ostendit Diui Veri, & Antonini constitutio. & nihil differt, qualiter indigeant filij commilitonis tutore, vel curatore vtrum emancipati, vel patre mortuo.

¶ Primipilarij ex constitutionibus Imperialibus excusationem habent reliquarum [d] tutelarum: primipilarij autem filiorum tutores erunt. Primipilarij * autem ij existimātur, qui exercent [e] primipilum. Si quis autem non exercens [f] mortuus fuerit, huius filiorum primipilarius tutor non erit.

Vlpianus lib. sing. 2† excusationum.

LEX XI.

SI tribunus in cohortibus * Prætoris permilitauerit, etiam à collegarum [g] filiorum tutela excusabitur; beneficio Diui Seueri, & Imperatoris nostri.

Quicunq; Reipublicæ causa abest: habet annum post

g *Collegarum*] hoc est speciali bñficio, vt hic dicit: aliàs ℈. vt ī. l. proxi. in princ. §. ñ. & C. de excusat. vetera. l. 2. Accur.

NOn solum] CASVS. Non solum illi, qui militauerunt, habent anni vacationem post reuersionem: sed etiam illi qui aliter, abfuerunt causa Reipubl. & hic annus datur non solum ijs, qui compleuerunt consuetum tempus militiæ, & sunt reuersi: sed etiā ijs, qui à qualibet Reipublicæ necessitate sunt remissi. etiam si minus viginti annis fuerūt in militia, vel alia necessitate Reipubl. sed non prodest dictus annus, nisi quātū ad nouas tutelas. & erit cōtinuus: & curret ex quo potuerit redire ℨ necessitate Reipub.

Et qui in testamento] Rerum prouincialium mearum dedi tutorē filio meo, qui tutor erat de Italia, nunquid poterit se excusare ab administratione rerum de prouincia? Et certe sic.

Qui pr mipilum] Quidā primipilatus reuersus fuit de militia, & suscepit tutelā filij commilitonis sui cū quodā alio, sicut tenetur facere: vt ī. e. l. fd & milites. §. fi. & postea misit eū Imperator in militiā iterū cum contutore suo, certè interim dabit loco eius curator. & hoc est vtū generaliter in oī eo, qui tēporis vacationē hēt. & de hoc ēt ponit tria exēpla. Primū est de patrono, q dedit filijs suis tutorē libertū suū, q erat impubes. Secundū est de eo, qui dedit tutorem filijs suis quendam alium minorem xxv. an. Tertium est de legitimo tutore, qui est impubes. nā in istis tribus casib. q hñt tpis vacationē. l. donec cōpleuerunt xxv an. dabitur interim curator.

3† De caliga militari calciamento Bercall. & Sabel. ad Suet. I Caligula.

Si quis ita] Aliqs tutor non hēbat perpetuā infirmitatem, sed temporalē. certè interim dabitur loco eius curator. Idem si habeat insaniā tēporalē: si autē infirmitas sit perpetua, excusatur penitus. & non datur loco eius curator. & si non est adhuc tutor, non accipiet tutelam.

Sunt & alij] Titius Bonon. erat tutor cuiusdam Bono. postea iussu, vel permissu Imp. mutauit domicilium suū in Mutinā. Certè amodo nō tenetur periculo dictæ tutelæ. Hoc dicit vsq; ad l. scire. Viu.

h *Non solum*] Græca est, & aliàs est caput legis: & aliàs nō.

i *Caligatas*] i. viles, & obscuras. vt I Auth. q. o. mo. na. effic. legi. §. q. squis. coll. vj. Vel dic vt no. C. de nupt. l. à caligato.

K *Et reliquas*] non caligatas, vel nō nocturnas: vt ī. eod. l. sed & milites. §. qui autem.

l *Anni habent*] ad minus, quod est commune abfentium Reipubl. causa: vt hic. sed si est in militia, tunc hēt plus: vt ī. l. sed & milites. §. quādoq;. hic ergo minus ax. an. abfuit.

m *Compleuerunt*] accipe in reliquis. & c. q. d. siue viginti annis, qui consueuerunt statui in militibus, siue minus in alijs publicis necessitatibus fleterunt: habent annum.

n *Quieuerunt*] i. quandoque redierunt.

o *Constitutum*] s. in militibus: vt viginti anni.

p *Habebant*] aliàs abibant. s. licet à tutela & recesserant. aliàs habebant. scilicet excusationem. & facit Inst. eod. §. item qui Reipublicæ.

a *Annui autem copulatorum*] i. coniunctorum vnus post alterũ. q d. cõtinuus est. alias cõputatorũ. & iũc dic secundũ cõputationẽ. q̃ fit. ff. si quis cau. l. 1. & ff. de verb. signific. l. 3.

b *Scrutabitur*] aliàs seruabitur.

c *Ex eo tempore*] nisi impeditus fuerit iusta ex causa: vt ff. de va. mu. l. tempus. & ff qb. ex cau. ma. l. itẽ hi. §. fi. & l. se. & l. si cui. §. 1. & ff. si quis cau. l. 2. §. pe.

d *Et qui in testamento dati*. s. simpliciter. & sic habuerunt excusationem in rebus in alia prouincia cõstitutis. Si aũt expressisset eos se dare tantũ in rebus eius prouinciæ vnde sunt: ipso iure immunes ab aliis essent. Itẽ ideo dicit in testõ: quia si à iudice. cõstat si det rebus alterius prouincię ff. vnde est iudex. vel Præses: q̃ ipso iure nulla est data: & sic nõ est opus excusatione. nisi cũ datus esset ab Imperatore. vel ab aliquo eius iussu. & probantur hæc. ff. l. illud. & C. e. l. 2. & l. testõ. & ff. de tut. & cu. da. l. pupillo & tu similẽ distinctionem no. ff. de test. tu. l. quæro. in prin.

e *Qua*,, alias quas. s. leges.

f *Dimissa*] aliàs lex.

g *Datus*] tutori loquitur.

h *Præfinitum*] s. quinquaginta dierũ: & si non fecisti. potest propter latè diffusum patrimonium adiungi curator: vt C. eod. l. testamento.

i *Qui primipilum*] i. primi pilariam administrationẽ. Azo. & est Græcum.

k *Expleuit*] aliàs exercuit. Accur.

l *Vnius*] scilicet primipilarij.

m *Filij* aliàs filium. s. in tutelam suscepisset. & dic vnius s. cõprimipilarij fui. vt ff. eo. l. sed & milites. §. fi. Accur.

n *Deponet*] & curator dabit in locũ eius. vt Inst. eo. §. itẽ q. & ff. de iu. cõsultũ. & l. seq.

o *Collegam*] tutor quidã fuit pro collega primipilarij loco eius dabitur curator. Vel dic. q̃ vnus tutor fecit sibi aliũ adiũgi in collegã. quod quinq; fit: vt C. in q b. e. tu. tu. h. a. l. pp. nam si hic collega fuit primipilar. us alius curator dabit ĩ locũ eius.

p *Quam*] constitutionem.

q *Temporis*] vt Reipublicæ causã.

r *Dabitur*] in testamento.

s *Impubes*] i. minor viginti quinque annis. sic ponitur ff. de acq. hær. l. impuberib. vel ff. bau. maximè. nã idẽ si pubes: qa minor xxv. an. ipso iure nõ põt esse tutor. vt ff. de testa. tu. l. qro §. fi. in fi. & Inst. eo. ff. itẽ maior & C. de leg. tu. l. fi. & secũdũ hoc oportet. q̃ hic sit prope xiiij. an. & pupillus anniculus. vel intra an. vt ita tutor citius perueniat ad xxv. an. quã pupillus ad xiiij. Vel dic hic log sm̃ veteres intra. sm̃ q̃ adulti poterãt esse tutores. nisi excusarẽt se: qđ hodie est secus. vt inst. eod. §. itẽ maior.

t *In locum eius*] immo vt. q̃ qui est in sequẽti gradu. dẽt vocari: & sic apud aliũ erit hẽditas. apud aliũ tutela: vt Inst. de legiti. patro. ture. l. fi. & ff. de legi. tuto. l. 1. in fi & l. agnato. quæ sunt ff. Solu. hic. spes est hunc effici maiorẽ. & sic posse puenire ad tutelã. ibi non q̃ fœmina fiat masculus. Arg. ad hoc ff. de legi. tutor. l. 1. §. fi. apud. Vel posset dici. q̃ hic non erat alius legitimus habilis. vel cẽs alij mortui erãt. vel hẽbãt aliã excusationẽ. primũ verius.

u *A tutela* quia spes est sanitatis. aliàs secus: vt ff. e. l. idẽ Vlpi.

x *Similis est*] vt non excuseatur oĩno. sed curator detur: vt ff. eo. l. idem Vlpia Sed ff. ff. eod. l. post susceptam. Solu. vt ibi.

y *Aduersa*] latina est. & facit Inst. eo. §. itẽ pp & ff. de offic. Con. l. fi. sanè. & Inst. de cu. §. fi. & ff. de Appel. nõ cogẽdũ. §. fi.

z *Et non tantum ne incipiant*] esse tutores. & est latina.

a *Dem. Sed in hoc*] aliàs est lex. sed in hoc. & est Latina.

b *In perpetuum*] qã nõ est in eo. q̃ pp valetudinẽ à militia dimittit. nã s. natus nõ reuocatur. vt C. de re milit. l. semel & facit ff. de jud. l. si longius. Arg. contra supra si quis cau. l. 2. §. illud.

c *Furor*] si ff. eod. l. nõ solũ. §. si quis ita. sed ff. ff. eod. l. post susceptam. Solu. vt ibi.

---

iuerit per directas, sed per circuitiones, incipit eidẽ currere annus eo die, quo si directas iuisset, venire potuerit. h. d.

¶ Annus autem copulatorum [a] [1]† dierum scrutabitur, [b] ex quo quis reuersus est, rectam viam dirigens, vel dirigere debens; non eam, quæ est ex circuitibus. [c]

Tutor datus simpliciter põt rem tutare administrationẽ rerum, & possessionum, quæ in alia regione, siue prouincia sunt, siue situantur. h. d.

¶ Et qui in testamento datus [d] sunt tutores, renuent lm̃ leges, administrationem earũ, quæ [e] in alia prouincia sunt, possessionum: quod ostendit subiecta Diui Seueri constitutio. Diuus Seuerus, & Antoninus Augusti, Valerio. Testamento tutor datus [g] [2]† ante præstitutũ [h] diẽ adire Præsidẽ prouinciæ debuisti; & postulare, vt ab administratione earum rerum, quæ in alia prouincia erant, liberareris.

Priuilegio finito, quo quis excusatur a tutela, tutelã subit. si iterum reassumit priuilegium, habet vacationem a tutela. intellige in primipilario, ne erres in textu, qui sequitur glo. super verbo, collegam, ponit casum.

¶ Qui primipilũ [i] expleuit, [k] si cũ tutelã suscepisset vnius [l] [3]† filij, [m] rursus in militares necessitates assumptus erit, deponet [n] solicitudinẽ tutelæ. Similiter & in locũ illius tutoris, quẽ postea sibi collegã [o] quis adduxerit, dabitur curator: vt ait constitutio Diui Seueri, [4]† quam P rectè adaptaris oib. similibus capitulis.

¶ Curatorem dari licet in locum eorum, qui temporis [q] vacationem recipiunt.

Nemo potest esse tutor minor viginti quinque annis; set si datus sit, donec ad maiorẽ tatẽ peruenerit, non molestabitur: sed in locũ eius interea creabitur curator. h. d.

¶ Si libertus impubes dabitur [r] à patrono tutor [5]† filijs suis, vel alius quicunque minor xxv. annis: donec quidem impubes [s] fuerit, non molestabitur: interim autem alter in locum eius [t] creabitur curator. Similis est huic & legitimus tutor, [6]† si impuberem esse contigerit. etenim in locum eius curator interim dabitur.

Infirmitas, & agritudo corporis excusat a tutela nõ modo suscipienda, verum etiam suscepta. h. d. cum l. seq.

¶ 7† Si quis non ita ægrotus fuerit, vt oporteat eum omnino dimitti à tutela, [u] in locum eius curator interim dabitur: sanatus autem hic rursus recipiet tutelam. Si quis autem & in insaniam inciderit, similis est [x] huic. & ita Vlpianus scribit.

¶ Aduersa [y] quoque valetudo excusat; sed ea, quæ impedimento est, quo minus quis suis reb. superesse possit; vt Imperator noster cum patre rescripsit.

Paulus lib. sing. de excus. tut.

LEX XIII.

ET non tantum ne incipiant: [z] sed & à cœpta excusari debent.

Qui infirmitate excusatur, nõ in perpetuũ, sed ad tempus infirmitatis excusabitur: & datur interim curator. h. d.

Modestinus libro 3. excusationum.

LEX XIV.

IDem Vlpianus scribit: Sed in hoc [a] recepto adiectũ est, solere vel ad tempus, vel in perpetuũ [b] excusari: prout valetudo est, qua afficitur. [c] Furor aũtem non in totum excusat; sed efficit, vt curator interim detur.

1† Aliàs communiter.

2† Ante præfinitũ] diẽ adire debuisti, &c.

3† Pupilli vertendũ fuit. non filij.

4† Al. sic legit. quã si rectè adaptaris oĩbus similib. capitulis. curatorem &c.

5† Curatoc.

6† Verti debuit si minorem esse. vt admonet. Ant. Aug. in sing. ad Modest.

7† Iuxta hãc sentẽtiã vertit Ant. Aug. Holo. verò legit. Si quis ita ægrotus fuerit. vt oporteat eum non oĩno dimitti à tutela. &c.

*Ex hac l. sumit optimũ ar. q̃ infirmitas. quę nõ habet cãm continuã. vel æternam. nõ excus. cui concor. tex. cĩ gl. ĩ c. querelã. ext. de accu. & ca. placuit. 18. dist.

Qui ex permissione Principis domicilium suum transtulerit, excusatur à susceptis tutelis. h. d.

¶ Sunt, & alij, [a] qui & si iam sint tutores, vel curatores, continuò tamen de reliquo absoluuntur à solicitudine: [b] puta, qui domicilium aliò transtulerunt ex rescripto Imperatoris: scientis [c] quidē tutorem esse eum, transmigrare autē expressum ei concedentis, & horum alterutrum literis significantis.

A tutela, vel cura nemo prius appellare, sed aduersus suam Prætoris auferentē ei excusationem potest quis curator datus appellare.

Idem lib. 4. excusationum.

LEX XV.

SCire oportet, [3†] quoniā neque dati [d] tutores, neque testamentarij prouocare [e] necesse [f] hūt, vt ostendit constitutio Diui [2†] Veri, & Antonini. Hoc autem obseruari oportet, & in datis curatoribus. In [3†] paucissimis [g] enim dixit ne curatores à tutoribus. Aduersus denique sententias auferentes eis excusationes, licentiam habebunt appellandi.

Non tenetur dēi quis admitti ad præstandum excusationes à tutela, sed hēbit constituto sui tempore ad iudicē coram eo quam excusationem habet, & debet nominare oēs excusationes suas si pluret habet, & si non faciat, non valebit ei, nisi impeditus sit venire coram iudice propter aliquam causam. Et scias quod dicti quinquaginta dies continuè currunt tutoribus à tpe quo sciunt se datos. Item

ire, allegaturus causas impedimenti, quod si neglexerit, non audietur. h. d.

¶ Multa verò obseruari oportet, [4†] vt concedatur, [h] tutores, vel curatores causas remissionis tribuere. Oportet enim eos constitutō legibus tempore ad iudicem accedere. [k] Sunt autem constituta tempora hæc: Qui enim in ipsa ciuitate est, vbi creatur, vel intra centesimum lapidem [l] à ciuitate, intra quinquaginta dies [m] excusabitur; postea autem non admittetur, sed tenebitur ad solicitudinem, & si horum quid non fecerit, erit in ea causa, in qua esset si apparuisset [5†] proprio periculo ipsum negligere, neque vlla ei via relicta erit ad excusationem.

Præses, qui tutorem dederit, habebit ei in faciem, vel ad domum intimare se datum. post diem autem notitiæ habet datus tutor, & alios triginta dies. h. d.

¶ Qui autem supra centum miliaria [6†] à ciuitate abest, viginti miliaria habebit numerata in vnamquamque [n] diem, àqua cognouerit: oportet autem ei manifestari Præsidibus, vel in faciem, [o] vel ad domū, P & extra hos, alios [q] triginta dies habebit ad excusationem. [r] Hoc autē potēs volens se excusare, dicere excusationes suas coram omnibus iudice sedente pro tribunali, vel vult in secreto, vel vult per libellū. Sunt ūn quidam, qui non tenentur obseruare constituta tpa, sicut sunt illi, qui non tenentur administrare ipso iure: puta ille, qui datus ē tutor ab auo materno, vel ille, qui non est suppositus iurisdictioni illius magistratus, qui eum tutorem dedit. Isti ūn, vel similes non hūt necesse excusationē proponere. Vtra. d *Marci.* datum. idē dicas de legitimis, vt Inst. eo. § qui autem. e *Denunciare* ja datione. Acc.

f *Necesse*] sed excusare se debent omnes testamētarij, vt C. ō testa. tut. l. si tibi prædium si datio teneat, non alias, vt C. de confir. tutor. l. 1. Item secus in vocatis ad alia munera, qui hūt necesse appellare ab ipsa nominatione, dū tamen teneat nominatio nisi sint veterani, vt ff. qñ appell. si l. 1. § si quis, & l. nominationes. C. quando prouo. non est necesse. l. veteranis. Acc.

g *In paucissimis*] differunt enim quandoque, vt supra de tutor. & curator. dat. ab ijs. l. ventis. §. 1. Accur.

h *Concedatur*] idest permittatur legibus, scilicet.

i *Venire*] idest allegare.

k *Accedere*] non iudex ad eum, vt inf. quis or. in bo. poss. sec. l. 2. § si Præses.

l *Centesimum lapidem*] idest centesimum miliare, quilibet enim lapis (vt hic accipitur) miliare dicitur. vt Inst. eo. § qui autem.

m *Die*] qui incipiunt ex quo cognouit se datum. vt infra eod. l. quinquaginta. & etiam no. supra de administratione tut. l. 1. in prin. & l. quidam decedens. § fin. & l. seq. & l. qui iussus & infra eod. l. quinquaginta. & C. eo. l. quinquaginta.

n *Vnamquamque* sic sup. si quis caut. 2.

o *In faciem*] idest in præsentia. Accur.

p *Domum*] nam sic C. de annu. except. l. vt perfectius. & ff. de dam. infect. l. 1. versic. quod vicinam. Accur. & ff. de damn. infect. l. 1. versic.

q *Alios* sic loquitur quasi supra dederit triginta, quod est falsum. sic & sup. de procur. l. non solum. § quæritur. & similiter est tempus sup. de liberali agnosc. l. in princ.

r *Ad excusationem* scilicet proponendam.

a *Sunt. & alij*] Græcum est, quod hic dicitur, in Latinum translatum.

b *A solicitudine*] scilicet tutelæ.

c *Scientis*] vtrumque debet interuenire, sed sufficit alterum literis significari. Item Io. ff. quòd sciat Imperator eum esse tutorē, vel quod cōcedat sibi alibi migrare: est ūn arg. contra. ff. de iurisd. omn. iud. l. pen. Item sunt alij, qui susceptam tutelam deponunt, vt quia Reipublicæ causa abesse cœperunt, vt Instit. eo. § item qui Reipublicæ. Vel forte ibi loquitur in illis duobus casibus, qui ponuntur sup. de minor. l. verum. ff. ex facto, vbi, & no. alios casus, vbi cœpta diminuuntur. Item pōt dici idem in casibus ff. proxi. positis. l. non solum. ff. si quis non ita ægrotus. & ff. sc. & l. non tm. & hæc l. in prin. Sed in ijs quidā dāt. ff. vt non possit deseri, sed curator detur, sed nonne inferitur, de furioso, item de eo, qui perpetua valetudine tenetur, vt & ita perpetuo excusēt vt ff. hæc l. in prin. & § 1. & superiori § si quis. Acc.

Scire oportet] CASVS. qñ tutor dat in testō. vel à iudice, & vult se excusare, non debet appellare, immo excusationem intra ipsa statuta proponere. & si deneget ei excusatio, tunc appellabitur, & idē est in curatoribus. illi autem, qui volūt se excusare, aut sunt in ipsa ciuitate, vbi dātur curatores, vel intra centum miliaria, aut vltra. Primo casu intra quinquagīta dies debent excusationē coram iudice proponere, & si nō faciant, tenebūt administrare. Secō casu hūt pro quibuslibet viginti miliarijs vnā diem, & incipiet eis currere ipsa die in qua cognouerunt se tutores datos, & postea triginta dies vltra. sed sm hoc posset euenire, vt ille, qui magis distaret minus ipō haberet. de quo ponit in litera exemplum. sed supradicta intelliguntur, vt nunquam aliquis habeat minus quinquaginta dierum, plus autē sic, si annumerando dierum, qui sunt in via, cum triginta diebus prædictis, excedit quinquaginta dies, & de hoc ponit exēplum, & hæc ipa habent locum, siue excusēt se quis à tota tutela, siue ab eius parte, & nihil valēs excusare se obtineret dicta tempora, ipa valet excusatio. nō magistratus det tutorem de alia ciuitate, quam vide est pupillus, quia tunc tutor non tenetur se excusare, quia ipso iure non valet datio. Sed quid si tutor bene obtenuit dicta tempora, & fuit absolutus per falsas excusationes? Certè nihilominus est tutor. & si in locum eius datus alius, nihil valet datio. & nō sufficeret tutori ad excusationem tenere intra eundē, vltra ipa coram iudice, imo debet testari, & dicere

1† Aliàs, Scire et oportet, ne que dari tutores ne que testamētarios posse, necesse habere, vt &c.

2† Seueri.

3† Paucis n. valēdi tam, &c.

4† Aliàs, obseruare oportet, vt permittātur tutor. excusrem. ex ponere

5† Aliàs, si videretur proprio ipsam periculo negligere.

6† Distat.

1 Non ūn cōputabitur dies notificationis, sicut nec dies acceptæ citationis: Bal. ff. ea. pe. col. C. qui accus. nō poss. Idē dic in die quo appellatū fuit, ga nō cōputatur in termino, sicut frequenter dicit glo. in cle. sicut de appellat.

a *Curatores*] dari in testamento, & dic post confirmationē, non ante, vt infra, ea.l.§.oportet. & infra eod.l. Caius. Accursius.

b *Confirmari*] vt supra de confirma tut. per totum, & Instit. de cura. §. dantur.

c *Promulgatione*] id est legislatione.

d *Milliariorum*] id est pro centum sexaginta milliariis.

e *Si vtique his*] qui sunt in ciuitate, vel sunt intra centum milliaria.

f *Illis*] qui longius distant. Accu.

g *Mensi*] quæ est seruanda, quod dicit vt supra de legi. & Senatusconsl. l. quod verò contra. & l. seq. Sed argum. contra. infra, qui & à qui. l. prospexit.

ADDITIO. Dic quòd hoc habet locum, quando est scripta mens contra verba. Ibi non erat mēs scripta, vt habes C. de leg. l nō dubium, secundum. Bart. hic.

h *Coryphæi*] id est vertices. erant enim quasi capitanei legū prudentium, id est iurisconsultorum.

i *Spatium*] statutum scilicet. sup. hac l.

k *Velpa te esse*] id est dicere, siue excusetur à tutela in perpetuum, siue in parte: id est ad tēpus. vt infra eod. l. Idem Vlpian. vel id est cum vnus solus datus est tutor, & se excusat. vel cum duo, & sic vnus eorum se excusat, qui dicitur excusari à parte tutelæ. vel cum forte excusat se ab administratione rerum alterius prouinciæ, vt ibi f. eo. l. illud.

l *Tempus*] quinquaginta dierum.

m *Alterius ciuitatis*] cui maius tempus quandoque datur ratione itineris. vt supra hac l. §. qui autem. & §. sequens. vel forte, quia non habet necesse se excusare, quia non tenuit datio, vel forte, quia non fuit datus à magistratu suæ ciuitatis, vt supra eod. l. non solum, §. & qui in testamento. & dic. §. Diuus Seuerus. & sup. de tuto. & curat. da. ab ijs. l. pupillo. Accur.

n *Vt & si excusatus*] per ambitionem. vel quia obiecit falsas allegationes inducendo, vel falsas probationes, vt C. si ex fal. allegat. l. i. & fina. & supra de transactio. l. cum hi. §. si Prætor. secus in alia sententia. vt ff. ad Treb. l. seruo. §. cum Prætor. & dico hic sententiam ipso iure nullam. vt Instit. eo. §. fi. nisi de hoc ipso iudicio pendente causa fuerit mota. vt C. de fide instrumen. l. fin. aliàs latam sententiam per falsum instrumentum, vel testes dico ipso iure tollere, sed rescinditur postea per restitutionem, vt ff. de re iudi. l. Diuus. sed si pretio fuerit iudex corruptus, vtique dico ipso iure nullam. vt habetur. C. quādo prouoc. non est necess. l. venales. Azo. Sed cēt tè hic solum velle videtur. q' post tempus venit, non aliàs falso vsus est. Acc.

o *Nocebit*] desistenti ab accusatione. qn possit pœnitere, vt C. de appell. l. si quis libellos. Vel aliter leges, id est, non ei nocebit, quo minus possit adhuc proponere excusationem suam. & probare, & hoc si nolens desijt esse. & contra voluntatem suam ob aliquam iustam, & probabilem causam, vt dicit post statim. si enim affectasset absentiam, secus esset, vt supra si quis cau. l. 2. in fi.

p *Cuius*] f. necessitatis, secundum Py. vel constitutionis. & facit sup. de author. tut. l. autor. qui.

q *Scire autem oportet*] quidam habent hic. §. sed non debet esse, quia quæ sequuntur, sunt verba constitutionis Veri & Antonini.

r *Testari*] id est protestari, id est proponere coram iudice, vel coram pluribus in præsentia iudicis. vt inf. eod. §. 2. Accursius.

*Defensio huius §. vide de Cro. l. 14. qui Rom. §. duo frēs nas. de verb. obli.

† Seuerus.

† Seuerus & sic deinceps.

* Sufficit enim locū fides. vbi non est fides. Spec. in tit. de sum. Trin. in prin.

† Seueri.

tem conuenit, & ijs, qui testamento dati sunt, siue tutores fuerunt, siue curatores, a quos confirmari b à magistratibus consuetum est.

Quotiescunque ex verbis legis simpliciter intellectis resultat iniquitas, tūc à verbis receditur, & mens seruatur. Nic. de Neap.

¶ Aliud etiam inuenimus in Diui Marci promulgatione, c inquisitione dignum. Si enim ei, qui in ipsa ciuitate est, in qua creatus est, vel intra centum milliaria, quinquaginta dierum spatium legislator dedit, ei verò, qui vltra centum milliaria habitat, in vnamquamque diem numerari viginti milliaria iussit; & extra hos, alios triginta dies adiecit ad excusationem. Vnde contingit, vt si cuius habitatio centum sexaginta milliaribus absit, is octo, & triginta dierum spatium duntaxat habeat, octo quidem, centum sexaginta milliariorum d nomine, in vnam quamque diem viginti milliaribus numeratis; triginta verò, eo, quòd ad excusationem faciunt. Erit igitur deteriore loco, qui longius habitat, eo, qui intra centum milliaria est, vel in ipsa ciuitate, si vtique his e quidem sēper quinquaginta dies spatij sunt, illis f verò pauciores. Sed & si maximè verba legis hunc habeant intellectum, tamen mens g legislatoris aliud vult. Ita enim & Serbidius Scæuola, & Iulius Paulus, & Domitius Vlpianus χορυφαῖοι h legum prudentum scribunt dicentes, ita oportere hoc obseruari, vt nunquā alicui minus detur quinquaginta dierum spatio: tunc aūt longius, cum annumeratio dierum, qui in viam computantur, adiectis triginta diebus, quos ad excusationem lex dat, excedit quinquaginta dies, vt puta si dixerimus aliquem à quadringēsimis quadraginta milliarijs habitare. hic. n. viæ quidē habebit dies viginti duos, ad excusationem autem alios triginta. obseruabunt autem hoc temporis spatium i omnes, qui qualitercunque excusantur à tutela, vel cura, vel parte eius. k

Sententia lata contra ius litigatoris, nō expresso errore in sententia, nō valet ipso iure, sed hoc est fauore minoris ætatis. Nic. de Neap.

* ¶ Consequens aūt est credere, & si aliqua specie excusationis fuerit quis vsus, non aliter audietur, quàm si obseruauerit constitutum tempus: l nisi fortè alterius alicuius ciuitatis m est ciuis. Ita verò necesse est custodiri constitutum tps, vt & si excusatus n fuerit dimissus, nō liberari eum Diui o † Verus, & Antoninus oñdant incōstitutione, iubentes, non deteneri eū qui in locū eius creatus sit, quasi nō liceat aliū dari in locū existentis tutoris.

¶ Sufficit autem intra constitutum tempus excusare se solum. Si enim postea nolens defierit, non ei nocebit. p Ideoque si repræsentauerit quis se solum, non permanserit autem postea, vt se excuset; post constitutum tempus, exceptione repelletur. Et hoc dicit constitutio Imperatorum q † Veri, & Antonini. Si enim quis propter ægritudinem, vel aliam necessitatem (puta maris, vel hyemis, vel incursus latronum, aut aliam quam simile) constituto tpe non poterit venire, ignoscendum ei est. cuius r fidem tametsi * sufficit firmare ex ipsa naturali iustitia, est tamen & constitutio Imperatorum s † Veri, & Antonini hæc dicēs: Scire aūtē oportet q non sufficere, si accedat ad iudicem, sed oportere etiam de specie remissionis testari, t & si multa habeat iura, quæ ad

remissionem faciunt, omnia nominare: sin minus, similé esse ei, qui nequaquam [b] accessit, aut accessit quidem, iustam autē remissionis causam non nominauit.

¶ Quinquaginta verò dies continui numerantur, incipiendo à tempore cognitionis, quo quis cognouit [c] seipsum datum esse.

Qui excusaturus est, tenetur ad minus vnam speciē excusationis, aut nimirum ce, uel in scriptis, uel in iudicio præsentare, l. d.

¶ Oportet autem vnam [d] tollari ante tribunal, [5] vel aliter [1] † sub memorationibus.

¶ Potest autem, & libellos [f] dare, vt ijdem ipsi aiunt Imperatores.

¶ Hæc de ijs, qui obseruare constitutum tempus debēt. De ijs autem, qui non iubiecti sunt constituti temporibus, age [g] scrutemur.

Quisquis tutor datus ex iuris quauis occasione nō tenetur administrare, non oportebit eum constituta excusationis tēpora obseruare, l. d.

¶ Qui non iuste dati sunt tutores, hoc est, à quibus [h] non oportet, aut quos non oportet, [i] aut quibus [k] non oportet, aut quo nō [l] oportet modo: si neq; confirmētur, neq; admiserint, [m] sunt immunes: neq; opponet qs eis, quòd cōstituta tempora excusationum non obseruauerint, neque enim habent excusationis necessitatem, vt ostenditur in subiectis constitutionibus, quas, exēpli gratia subieci, adaptantur autem vtique omnibus. Diui, [n] [2] † Verus, & Antoninus, Augusti, Narcisso ab auo materno tutor datus, necesse nō habuisti excusari, cū ipso iure non teneatis, si igitur administrationi te non immiscuisti, potes esse securus.

¶ Similiter [o] autē, & si eum, qui non suppositus est iurisdictioni, creabunt magistratus tutorem, vel curatorem: neque hic necessitatem habet, obseruare constituta tēpora, vt puta, quia neque eius, neque incola est.

Liberius non solum non potest se excusare à tutela patroni: sed & matris pupillorum ad nepotes etiam, & neptes ex pupillorum latere debet hoc referri, l. d.

Idem li. 6. [3] † excusationum.

LEX XVI.

LIbertum, [p] cum de excusatione tutorū, & curatorum tractatur, scire oportet, non solum patris [p] pupilli, sed & matris intelligi debere. Sed & cum de liberis patroni quæreremus, scire oportet, appellationem hāc non in primo gradu consistere, hoc est in filium, & filiā, sed & in nepotes ex vtroque latere, & eos, qui deinceps [r] sunt. ¶ Sed & si ius [s] anulorum aureorū impetrauerit, adhuc custodit libertorū ordinē, secundum hæc, quæ rescripsit Marcus Antoninus.

¶ Quia propria pecunia emptus, & manumissus est, nequaquam cōnumeratur [t] reliquis libertis.

Vnus ex pluribus libertis tutor datus multis, & omnibus liberis patroni, non habebit, trium onerum appellatione, excusationem, l. d.

¶ Si plures liberti fuerint, vnus omnibus [u] liberis [x] tutor

1 † Apud acta. verti debuit, in iudicio memorationibus, & de huius intellectu, & eius cōciliatione cum l. excusare, inf. eo. v. de Pet. Sicl. in l. nec quicquam, ſ. vbi decretū nam. 2. de of. Proconsulis Acc. Aug.

2 † Seneca.

a *Sin minus*] ſ. accessit; sed non omnia nominauit, cū plures haberet excusationes, vel accessit ad iudicem, sed nullas proposuit excusationes.

b *Nequaquam*] quantum ad non nominatas, sicut enim ei, qui nihil nominauit, nihil prodest: ita ei, qui quędā nominauit, quędā non, non prodest quo ad non nominata, & est ad legē istam Inst. eod. ſ. qui aūt, & inf. de excep. l. nemo prohibetur. & sup. de tran sac. l. cum hi. ſ. si Prætor aditus, ibi, sed & si nō de omnib. &c. Item cōtra C. de inoffi. test. l. cōtra maiores. Sed hic potest oēs excusationes simul proponere: ibi nō: aliàs sibi esset cōtrarius, & sic repellendus: vt ff. qñ app. sit l. a. ſ. Iē 5. eo. l. Item sed ex prędictis patet solu. Accurs.

c *Cognouit*] quis hoc probare debeat, not. sup. de adm. tut. l. 1. in pri. & l. quidam decedens, in fi. & l. seq. Iē id ipsum continuum est, sic inf. de vsucap. l. nunquā, ſ. 1. & inf. e. l. quinquaginta, & Inst. eod. ſ. aūt. & C. e. l. quinquaginta, & sup. e. l. non solum, annus.

d *Oportet aūt vnā*] ſ. excusationem.

e *Tribunal*] Tria nō quia propositio excusationis dē fieri cōram iudice sedente pro tribunali, vel viua voce ab eo, qui se excusat, vt hic. vel ſ libellū à ipso datū, vt subijcit, potest aūt &c. sēdo no. ga. pducto testium in causa excusationis pōt fieri & non coram iudice: sed apud alīū volūtate iudicis, & hoc dicit, aliter &c. vel aliter poterit fieri p procuratorē absēte illo, q se excusat. Tertiō est: qa ipsa cā. & sententia super excusatione delegati non pōt: qa causa cognita, & iudicis officio nō iure actionis expeditur hæc cā. vt ſ. de offic. Proconsu. l. nec quicquam. ſ. s.

f *Libellos*] i. scripturam continētem excusationem. Sed contra inf. eo. l. excusare. Sol. vt ibi.

g *Age*] alias agere, cum præcedentib. & die agere, i. excusare, vel cum sequenti. & tunc, i. dicere.

h *A quibus* judicibus, vel testantibus.

i *Non oportet*] minores, vel fœminas. & caue, quia non cōprehendo habentes excusationem: sed eos tantum, qui sine excusationem non possunt esse.

k *Quibus*] vt maioribus, vt sup. de tuto. & cura. da. ab ijs, l. scire.

l *Quo non*] ſi habes quomodo, benè, aliàs subaudi. vel dici, quo scilicet loco.

m *Neque administrauerint*] quia tunc secus: vt sup. de administra. tuto. l. tutores qui. ſ. 1. & secundo, & ſ. curatores, & ſ. patruus. Item facit sup. de tuto. & curato. da. ab ijs, l. prima, & secunda, & l. pupillo, & sup. de confirma. tuto. l. naturali. & l. nequeritē vide hic, quæ no. sup. de administra. tuto. l. quidam decedens, ſ. ex quo.

n *Diui*] Latinum est.

o *Similiter*] aliàs lex est, aliàs ſ. Græcū est: nam hæc lex est Modestini, qui transtulit, vt sup. eo. l. prima, in princ. & facit sup. de iurisdic. omn. iud. l. fin. & C. qui da. tut. poſſ. l. neque.

3 † Aliàs lib. 6.

p *Liberum*] Græca est, quia non potest se excusare à tutela patroni, vt sup. de tut. & cura. da. ab ijs, l. libertus. & C. eo. l. liberos.

q *Patris*] id est, paternos libertos dicimus nostros, sed libertos liberorum nostrorum non dicimus nostros: vt inf. de verborum significatio. l. licet. ſ. patronos.

r *Deinceps*] sic supra de in ius vocan. l. sed & si. ſ. liberos, & inf. de verborum significatione. l. liberorum.

s *Sed & si ius*] sic inf. de iure au. annu. l. prima. & de bonis libertorum, l. 3. in princip. Sed contra, inf. eod. l. cum ex oratione. Solu. vt ibi. Accurſius.

t *Nequaquam connumeratur*] nec ille, qui per fideicommissū, vt inf. eod. l. nequaquam. Accurſ.

u *Vnus omnibus*] alias omnium. ſ. liberorum, i. vnus de numero omnium liberorum. Accurſ.

x *Liberis*] ſ. patroni. Accurſ.

a *Tribus tutelis*] licet bi liberi patroni fint vitra tres. qa pro vna hi⁹ numerositas. n. pupillorum non plures tutelas facit. sed patrimoniorū separatio: vt sup. e. l. tria. & licet habeat tres tutores. aliàs. vel quatuor liberos. non prodest: vt hic. & C. eo. l liberos. & sin hoc ꝯ. C. eo. l. nec Senatorum. Sol. nouas reiecit. vt ibi. non præteritas. vt hic. vel aliter. vt ibi. & facit inf. eod. l. libertus. Accur.

dabitur, & à tribus tutelis non absoluetur.

Idem lib. 6. excusationum.

LEX XVII.

SPadonem [b] quoque creauit [c] tutorem, nullam. n. habet excusationem, vt constitutio offendit Imperatorum [1] † Veri, & Antonini.

¶ Qui patri [d] ꝓmisit se fore tutorem liberorum, excusari ab hac tutela non potest: etsi aliter habet ius excusationis.

¶ Scire oportet, [2] † nulli dignitatē [e] tribuere excusationē. Vnde si quis Senator fuerit, hic tutor erit, & eorum, [f] qui inferioris ordinis [g] sunt, quam Senatorum, quemadmodū rescripsit D. Marcus & Commodus. Si quis autē tutor, vel curator fuerit non Senatoris, vel aliter nō in dignitate positi, [h] deinde pōstea fiat [i] Senator, cōtinuò [k] absoluetur [l] a solicitudine. Si autem liberi, quorū tutelam, aut curā administrabat, erāt Senatoris; [m] nō absoluetur à tutela, aut cura. Similiter autem, & qui inferioris [n] ordinis est, non excusabitur à tutela, vel cura maiorum. [o]

¶ Neq; librarios, [p] [3] † neq; calculatores [q] (quos vulgò rationarios dicimus) habere immunitatem, dicunt [4] † Diuorum constitutiones.

¶ Iam autem, & Iudæi non Iudæorum [r] tutores erunt, sicut & reliqua administrabunt. [s] Constitutiones enim in ijs solis, [t] sine molestia eos [u] esse iubēt, per quę culpabitur, & à tribus tutelis non absoluetur.

¶ Ratiocinatio [y] ciuitatis neque in numerum vnius tutelæ procedit.

¶ Liberti vxori Senatorum, etsi res eorū [z] disponunt, nō absoluūtur si à tutelis, hoc. n. masculorum Senatorum [a] libertis solum concessum est.

Magistratus, aut Prator ciuitatis, nō habet connumerationē huius obligationis, quā ex creādo aliquē in alterius tutorē cōtraxerit, quominus alias tutelas suscipiat, Iul.

¶ Si ciuitatis Princeps, i. magistratus, incidēte ei creatione [b] obnoxius fuerit periculo tutelæ, hanc non cōnumerabit alijs tutelis, quēadmodum nec fideiussores tutelæ, sed neque qui ob honorem tutores conscripti sunt.

¶ Qui vectigalia conduxit à ciuitatib. nō excusat a cura [c]

¶ Qui iura multa potest dicere, quorū vnumquodq; per seiptum satis validū non est, an possit excusari, [d] quæsitū est, pura septuaginta quis annorum non est, neq; tres hēt tutelas, sed neq; q̄nq; filios, aut aliquod aliud ius remissionis habet: nimirum duas tutelas, & duos filios, & sexaginta annorū est: aut alia quadam talia dicit, per seipsa quidē perfectū auxilium non præbentia, quæ tamen si inuicem coniuncta [e] sint, sic ita appareant. Sed vltimum est, hunc non excusari. [f]

Immunitas, quæ eximit à publicis, et ciuilib. muneribus.

1 † Seueri.

2 † Quīdignitas nulli tribuit excusationē.

3 † Librarij qui dicātur: itē calculatores. pulchrè Ant. lib. sing. ad Modest. in hūc locū.

4 † Diuæ.

a *Tribus tutelis*] licet bi liberi patroni fint vitra tres. qa pro vna hi⁹ numerositas. n. pupillorum non plures tutelas facit. sed patrimoniorū separatio: vt sup. e. l. tria. & licet habeat tres tutores. aliàs. vel quatuor liberos. non prodest: vt hic. & C. eo. l liberos. & sin hoc ꝯ. C. eo. l. nec Senatorum. Sol. nouas reiecit. vt ibi. non præteritas. vt hic. vel aliter. vt ibi. & facit inf. eod. l. libertus. Accur.

b *Padonē*] CASVS. Spado non habet excusationem à tutelis. ex tōne q̄ sit spado solum. Item nec ille. qui promisit patri pupillorum. q̄ gereret eorum tu elā. Itē nec ille. qui hēt dignitatem sine administratione. & de hoc ponit exemplū. Itē nec librarij. nec calculatores. nec Iudæi. Item nec liberti vxorū Senatorum. quamuis ipsi liberti administrent res dictorum Senatorum. Itē nec magistratus. qui factus est obnoxius tutelæ periculo ꝙ tutorem. quē quidam pupillo dedit. pōt illud periculum connumerare in numero triū tutelarum. q̄ excusationem tribuere soleant: nec fideiussores alicui tutoris possūt illud periculum in dicto numero cōputare: nec illi. qui sunt honorarij tutores. Item non pōt excusari ille. qui à ciuitatib. vectigalia conduxit. Itē nec ille. q̄ hēt plures excusationis ipēs. nullā tñ perfectam. Item nec ille. q̄ meruit in genere immunitatē munerum publicorum. Item si aliquis est excusatus ab vna tutela. non valebit illa ad excusationem alterius. Item nō excusatur ille. qui dicit se ignotum patri pupilli. Itē nec ille qui affectauit hī tres tutelas. vel curas. si. ūt nō affectauit etiā sibi. vel sibi ex ācipa in tutelā. connumerabitur in numero triū tutelarum. & excusabitur à quarta. Item nec ille excusatur. qui voluit cauere pro filio dato tutore: nam & ipse. & filius erunt tutores. h. d. cū l. seq. Vi.

b *Spadonem*] quorum appellatio generalis est. vt infra de verb. sign. l. ip̄edimentum. & est Græca. Accur.

c *Creauit*] magistratus. Accur.

d *Qui patri*] facit huic eo. Item ff propter. & inf. de fal. l. vxorius. §. 1.

e *Dignitatem*] sine administratione. & sic non obst. supra eo. l. arbitrata. Legatum & §. remittuntur. Accur.

f *Et eorum*] pupillorum. Accur.

g *Ordinis*] licet tamen alicuius dignitatis. aliàs secus. vt statim dicit.

h *Posti*] & sic priuari: & ipse erat similiter priuatus.

i *Postea fiat*] hic tutor.

k *Continuo*] aliàs confestim.

l *Absoluatur*] sic est ifte vnus de casibus. vbi suscepta tutela deponitur. vt no. sup. l. Idem Vlpianus. §. sunt & alij. & facit sup. de arbit. l. non distinguemus. §. sūma. & inf. de vacat. munerum. l. penul. Sed arg. cōtra. C. de nup. l. pe. & inf. eo. tutor.

m *Senatoris*] scilicet filij.

n *Inferioris*] s. senatorum.

o *Maiorum*] quàm ipse sit.

p *Neque librarios*] id est. scriptores. de quibus loquitur inf. de reg. iur. l. si librarius & de ope. lib. l. antep. & C. de vete. iure enuclean. l. 2. §. ad tepen. Accur.

q *Calculatores*] qui per calculos. i. minutissimos lapillos faciunt computationes. qui dicuntur nō immeritò calculi. quia non in puncta pedib. calcantur. vnde dicitur in rubr. C. de erro. cal.

r *Non Iudæorum*] id est Christianorum. non solum aliorum Iudæorum.

s *Administrabunt*] vt tutelā. & curā. q̄ nō possit facere ea. propter quæ inquinaretur. i. polluerentur cultus. vt missam. vel aliud officium Christianorum exercere. illud nō est eis permittendum. & hoc subijcit. constitutiones enim. &c. Accur.

t *Sola*] muneribus.

u *Eos*] s. Iudæos.

x *Curet*] diuinus. vnde prælatus in alia qua ecclesia nō erit. nec etiam dignitatē temporalem debet habere. vt C. de Iud. l. fi. licet olim è contra. vt ff. de Decu. l. generaliter. §. fi. Acc.

y *Ratiocinatio*] computabat inuentus. & exitus ciuitatis. vt & calculator generaliter.

z *Eorum*] scilicet Senatorum. si non habes in textu. idem si vxorum.

a *Senatorum*] qui sunt patroni: vt inf. eo. l. cum ex oratione. in fi. & C. eo. l. nec Senatorum.

b *Creauit*] quia creauit alicui aliquem in tutorem. & facit sup. de ritu nupt. l. si quis tutor. §. 1. sed contra. sup. eod. l. tria. Sol. vt ibi.

c *Actum*] secus è contra: vt C. ne tu. vel en. vect. con. l. 1. Acc.

d *Excusari*] vt C. q̄ nu. tu. l. fi Sed contra. sup. eo. l. 2. §. amplius. Sol. vt ibi. & facit ad hoc illa l. 1 pr. & §. remittit. Acc.

e *Coniuncta*] alias in cōione: alias deest illud in cōione.

f *Sint*] si isti erunt socij. ponentur simul. & inducent excusationem. Accur.

* No. singula. quæ non prosunt. nec vnita iuuāt. Bart. istam hic discutit. contrariā tenet Spe. in tit. de instr. edi. §. 7. vide Bal dicē. q̄ verbū singulus. la. lū: hēt vim specialis dinumerationis: in ppriā sē. & hic in l. Stichū. §. stipulatio. ff. de verb. oblig.

Excu-

a *Excusabitur*] innuit hic, q̃ tutela non sit publicum munus vel ciuile: & sic est contra. Institu. eod. in princ. & inf. eo. l. non tantum. §. cens. vbi dicit quod est publicum. Item est ciuile: vt sup. eod. l. athletæ. §. tutela. Sol. hic generalis remissio fauore pupillorum pertinet ad ea, quæ sunt publica auctoritate, & vtilitate tantũ: sed hoc vtilitate priuatũ. pro quo est inf. e. l. nõ tãtum. §. non omnia.

b *Depositionibus*] scilicet testium: quia res inter alios, &c. Item. & quia posset esse verum, quod primo probauit. §. de numero liberorum. sed modo aliqui decesserunt.

c *Non propter hoc*] vt Institut. eod. § non esse & arg. Institu. de hære. instit. § fin. Accursius.

d *Est autem*] facit ĩ. eod. l. tria onera. & Institu. eod. §. item tria onera.

e *Quando*] aliàs qñ. & alia quandoque, & tunc dic. tdem. aliquando.

f *Si qui*] aliàs l. si quis alias. item Vlpianus scribit, si quis, &c.

g *Filij sui*] cuius est legitimus tutor: vt Institut. de legi. patr. et.

h *Cautio*] i. cautela, alias creatio, alias cautio.

i *Constituto*] quæ sequitur. quam. & quidam habent pro vitima superioris titu. sed superfluerent alteræ.

k *Quamuis*] aliàs est lex. alias, l. Imperator Hadrianus Britannio Pollioni legato Lugd. Isidorus Marcus quamuis, &c. & ita in libro domini. Azo.

l *Clementer*] propriũ nomen patris pupillorum, & dic compellantur captis pignoribus. vt Institu. de satisda. aut. §. penult. vel mulcta, indicta. vt sup. si quis ius dicen. l. prima. in prin. Vel denegando eis, iurisdictionem. vt ff. ex quib. cau. maior. l. sed. & si per Prætorẽ. §. ait. Prætor.

m *Cæsius*] CASVS. Caius dedit tutorem filio suo Nigidium. & dixit, volo, q̃ idem sit curator eiusdem mei filij, quæ constitutio curatoris in testamento nihil valet, nisi confirmetur, cum ego confirmatur, tunc est ei excusatio necessaria. & non ante. Vium

m *A curatione*] non à tutela. vt C. de test. tut. l. si tibi pf.

n *Appellationem*] sic sup. eo. l. scire oportet. in prin.

o *Se excusare*] ob hoc ipsum, q̃ tutor fuit nisi esset libertus. vt C. eod. l. libertos. Accur.

p *Confirmatus*] i. tãpore confirmationis. vt If. e. l. iurisperitos. in fin. nam si pateretur se confirmari nõ resistendo, tacitè videtur renuntiasse excusationi. vt arg. sup. eo. l. spadonem. §. 1. & sic intellige. C. de confir. tu. l. 1. & facit ff. eod. l. pe. §. procedit & sup. de admi. tu. l. qui negotiationẽ. §. testõ. & Institu. eod. §. qui tutelam. Acc.

q *Ontantum*] CASVS. Dictum est l. 3. quod tria onera tutelarũ dant excusationem à quarta. hæc. l. ponit exemplum qualiter debet intelligi onus.

r *Ilienses*] Ilienses habent excusationẽ à tutelis illorum, qui non sunt Ilienses. Secundò dicit, quòd illi, qui sunt in corporibus habent excusationem à tutelis illorum, qui nõ sunt de corpore, & hoc intelligas si specialiter habent immunitatem concessam, non autem si generaliter. Tertiò dicit, quod illi, qui funguntur ædilitate, non habent excusationem à tutelis. illi aũt qui habẽt honorem cum administratione, benè excusãtur à tutelis, eis de nouo delatis, non aũt à veteribus. Itẽ cũi nauum non habent excusationem, nec inquilini castrorũ hãt excusationem à tutelis filiorum illorum, qui sunt in eadẽ conditione, ab alijs autẽ sic. Acc.

s *Suscipienda*] aliàs iterunda. Acc.

t *Suscipienda*] idest, quã magnitudo patrimonij eius tutelæ, quæ suscipienda est, vt inf. eod. l. si is qui tres. §. finali. Accursius.

u *Semestre tempus*] idest. sex mensiũ. ar. ff. eo. l. tria. & sic nõ spatiõ hoc esse statutum. & propè finẽ. dicitur. sic. C. de iud. l. properandum. §. finautem.

a Excusabitur] innuit hic, q̃ tutela non sit publicum munus, vel ciuile, & sic est contra. Institu. eod. in princ. & inf. eo. l. non tantum. §. cens. vbi dicit quod est publicum. Item est ciuile: vt sup. eod. l. athletæ. §. tutela. Sol. hic generalis remissio fauore pupillorum pertinet ad ea, quæ sunt publica auctoritate, & vtilitate tantũ: sed hoc vtilitate priuatũ. pro quo est inf. e. l. nõ tãtum. §. non omnia.

b Depositionibus] scilicet testium: quia res inter alios, &c. Item. & quia posset esse verum, quod primo probauit. §. de numero liberorum. sed modo aliqui decesserunt.

c Non propter hoc] vt Institut. eod. § non esse & arg. Institu. de hære. instit. § fin. Accursius.

d Est autem] facit ĩ. eod. l. tria onera. & Institu. eod. §. item tria onera.

e Quando] aliàs qñ. & alia quandoque, & tunc dic. tdem. aliquando.

f Si qui] aliàs l. si quis alias. item Vlpianus scribit, si quis, &c.

g Filij sui] cuius est legitimus tutor: vt Institut. de legi. patr. et.

h Cautio] i. cautela, alias creatio, alias cautio.

i Constituto] quæ sequitur. quam. & quidam habent pro vitima superioris titu. sed superfluerent alteræ.

k Quamuis] aliàs est lex. alias, l. Imperator Hadrianus Britannio Pollioni legato Lugd. Isidorus Marcus quamuis, &c. & ita in libro domini. Azo.

l Clementer] propriũ nomen patris pupillorum, & dic compellantur captis pignoribus. vt Institu. de satisda. aut. §. penult. vel mulcta, indicta. vt sup. si quis ius dicen. l. prima. in prin. Vel denegando eis, iurisdictionem. vt ff. ex quib. cau. maior. l. sed. & si per Prætorẽ. §. ait. Prætor.

m Cæsius] CASVS. Caius dedit tutorem filio suo Nigidium. & dixit, volo, q̃ idem sit curator eiusdem mei filij, quæ constitutio curatoris in testamento nihil valet, nisi confirmetur, cum ego confirmatur, tunc est ei excusatio necessaria. & non ante. Vium

m Administrationem] non à tutela. vt C. de test. tut. l. si tibi pf.

n Appellationem] sic sup. eo. l. scire oportet. in prin.

o Se excusare] ob hoc ipsum, q̃ tutor fuit nisi esset libertus. vt C. eod. l. libertos. Accur.

p Confirmatus] i. tãpore confirmationis. vt If. e. l. iurisperitos. in fin. nam si pateretur se confirmari nõ resistendo, tacitè videtur renuntiasse excusationi. vt arg. sup. eo. l. spadonem. §. 1. & sic intellige. C. de confir. tu. l. 1. & facit ff. eod. l. pe. §. procedit & sup. de admi. tu. l. qui negotiationẽ. §. testõ. & Institu. eod. §. qui tutelam. Acc.

q Ontantum] CASVS. Dictum est l. 3. quod tria onera tutelarũ dant excusationem à quarta. hæc. l. ponit exemplum qualiter debet intelligi onus.

r Ilienses] Ilienses habent excusationẽ à tutelis illorum, qui non sunt Ilienses. Secundò dicit, quòd illi, qui sunt in corporibus habent excusationem à tutelis illorum, qui nõ sunt de corpore, & hoc intelligas si specialiter habent immunitatem concessam, non autem si generaliter. Tertiò dicit, quod illi, qui funguntur ædilitate, non habent excusationem à tutelis. illi aũt qui habẽt honorem cum administratione, benè excusãtur à tutelis, eis de nouo delatis, non aũt à veteribus. Itẽ cũi nauum non habent excusationem, nec inquilini castrorũ hãt excusationem à tutelis filiorum illorum, qui sunt in eadẽ conditione, ab alijs autẽ sic. Acc.

s Suscipienda] aliàs iterunda. Acc.

t Suscipienda] idest, quã magnitudo patrimonij eius tutelæ, quæ suscipienda est, vt inf. eod. l. si is qui tres. §. finali. Accursius.

u Semestre tempus] idest. sex mensiũ. ar. ff. eo. l. tria. & sic nõ spatiõ hoc esse statutum. & propè finẽ. dicitur. sic. C. de iud. l. properandum. §. finautem.

nõ liberat ab onere tutelæ. h. d.

¶ Qui accepit, vel habet immunitatẽ ciuiliũ, vel publicorum munerum, is à tutela, vel cura non excusabitur. a

Nouis tutelis delatis, nouis est vtẽdũ allegationib. nec sufficit semel excusatũ fuisse. h. d.

¶ Qui solutus est tutela, vel cura, nõ omo depositionib. b apud acta ad remissionẽ alterius tutelæ, vel curationis vtetur. c † Si non extiterint ei iura remissionis, qui dixerit seipsum ignotum esse patri, vel matri pupilli, nõ propter hoc c excusabitur.

Qui affectauerit supra tres tutelas, non utetur beneficio excusationis, pauper autem in tutela repertus præsumitur eum affectasse. h. d.

¶ Est aũt d qñ e 2† & qui tres hẽt tutelas, vel curas, nõ hẽt ius remissiõis, puta si affectauerit suscipere. Iam autẽ, & tutor, § modici patrimonij factus est, affectasse videtur. *Gerẽs tutelã sui emã ipati filij, bẽt annumerare hãc sufficiẽter aliis duab. tutelis. h. d.*

Vlpianus.

LEX XVIII.

SI, 3† quis, f inter tres tutelas, emãcipati filij sui & tutelã administret, an ei hoc in numerũ procedat, scio dubitatũ. Inuenio tamẽ rescriptũ, emancipati filij + †tutelã numerari iter onera oportere. Si qs creabitur tutor, existẽs in patris ptãte, deindẽ pater noluerit pro eo cauere, iusserunt leges, & ipsum patrem creati tutorẽ, vt nullo mõ impediatur tutelæ cautio, h vt oñdit D. Hadriani constitũ. i

Filiusfamilias põt esse tutor, & si pater nolit p eo satisdare, vt tutela liberetur, cogentur ambo, & pater, et filius onus tutelæ subire. h. d.

¶ § Imperator Hadrianus Britasio 6† Pollioni legato Lugdunensi in hæc verba rescripsit: Si Isidorus Marcus, 7† quamuis k filiusfa. sit, idoneus tñ, † tutor eẽ videbitur: pater aũt eius idcirco cauere nõ vult, vt filium suũ tutelæ 9† eximat, & in hoc artificio perseuerauerit, existimo te huic fraudi rectè occursurũ, vt & filius, & ipse ad tutelam liberorum Clementis l gerẽdam compellantur.

Si tutor, vel curator datus inutiliter, confirmari se permiserit, non poterit postea se excusare, h. d.

Idem lib. 2. Responsorum.

LEX XIX.

CAius testõ suo Nigidiũ filio suo morẽ dedit, eũdẽq. vsque ad xxv. annũ, curatorẽ cõstituit. Quæro, cũ liceat Nigidio à curatione m ẽt citra appellationẽ n se excusare, o ex qua die tpa, quæ ĩ excusationib. obseruanda D. Marcus constituit, computãda sunt, vtrum ex die aperti testamenti, an ex quo ad negotia gerenda vocatur. i. post xiiij. ann. impletum? Modestinus rñdit, excusationẽ à cura tũc necessariã esse, cũ decreto Prætoris, seu Præsidis, cõfirmatus p curator fuerit.

Tutor pupilli, q proximus est pubertati, non bẽt excusatiõẽ illius, occasiõe tutelæ. h. d.

Calistr. li. 5. 10† dic. monit.

LEX XX.

NOn tm magnitudo patrimoniorũ 11† intuenda q est susceptarum trium tutelarum, eiusq. quæ suscipienda r est: sed & 12† ætas pupillorum consideranda est, nam si priorum pupillorum ætas prope pubertatem sit, ita, vt tantummõ semestre tempus s reliquum fuerit, aut eorum, quorũ suscipere tutelam cogitur, nõ dabitur excusatio, idq. principalibus constitutionibus cauetur.

1† Si Claudius Macer. P. F.

8† Tamẽ non est in P. F.

9† Tutela eximat. P. F.

10† Alias li. 4. de Cognitiõib. 11† In P. F ineũda & susceptarũ trium tutelarũ, q̃q. suscipiẽda est. 12† Etiã P. F.

3† In P. F. Inuenio est cap. sed. sic incipies Vlpi. si. de excusationibus. na scribit. Si quis tres &c. Vid Cuia. hãc le. 4† Emãci patrẽ filium. P. F.

5† Hæc habẽt aduersũ L. vlt. §. vi. si. ti. prox. vide q ibi adnotata sunt.

6† Britasio. Pollegato Lugdonensi. I. F.

a *Non sint*] sic ff. eo. §. fi. & sup. eod. l. sed & milites. §. 1. & §. primipilarij. & inf. eo. l. administrantes. §. fi. & C. e. l. pe. & ff. e. l. spadonē. §. fi quis autē. & C. de exc. vet. l. 1. & 2. Itē habent hi priuilegium, vt filij sequantur conditionem matris, vt inf. ad municip. l. 1. in fi. & inf. prox. Accur.

b *Circa tutelarū*] nedum circa alia munera, & hoc si sint habiles ad illud artificium, ad quod sumpti sunt, exercendū: vt infr. de iu. immu. l. semper. §. pen. Item caute dicit exterorū, nā secus à tutela collegatum, vt su. pro. §. c *Compellantur*] nam compelluntur auctis facultatibus, nisi augeant negotiationē: vt d. l. semper. §. negotiatio. & §. pen. item no. q̄ vocat hic tutelam publicū munus, licet videatur cōtr. ff. e. l. spadonem. §. qui accepit. Sol. vt ibi. d *Nominatim*] vt appareat inf. proxi. §. & §. domini nauium. Item sola illa habēt immunitatem, quæ licita sunt, & sola illa licita sunt, quæ lege, vel senatusco. vel aliqua constitutione confirmantur, vt inf. de iure immu. l. semper. §. negotiatio. & §. pen. & fi. & infr. de colle. illic. l. fi. & sup. quod cuiusq; uni. l. 1. in princ. secūdū. Azo. e *Is qui ædilitate*] i. q̄ est Ædilis curulis: de quo habetur mentio. Instit. de iure natu. §. proponebant. vel ædilitate. i. qui hēbat curā emendi frumenti, vel vendendi tpe famis: sicut ponitur supt. de compen. l. ideo. & istud talis officium dicitur munus. Azo. vt sup. eod. l. sed. & reprobati. §. de philosophis. in fi. filius. §.

f *Excusati non sunt*] tutores enim fieri possunt.

g *Honorem*] cum administratione, sic ff. eod. l. administrantes. in princip. & sup. eod. l. athletæ. §. 1. & §. remitti. & sic non ob. sup. eod. l. spadonem. l. scire.

h *Vacare*] verè diximus, vel subaudi, placuit.

i *Vacuit*] sed ab aliis muneribus quandoque excusantur, vt infr. de vacā. muner. l. hi qui. & concor. inf. de im. immu. l. semper. §. immunitati. & §. diuus. & §. licet. Accursius.

k *Inquilini castrorum*] i. castellorū, quasi alibunde venientes non teneantur ibi ad munera indifferenter. Non autem dicas castrorum Principis: quia tūc nō inquilini, sed milites dicerentur. & idem in illis habes. inf. eo. l. propter magistratum. §. 1. & facit sup. ea l. §. Ilienſibus cum suis concor. & su. de tu. l. etiam nō.

Qui præditus est dignitate, aut sanguinis, aut honoris, immunis est à tutelis nō priuilegiatorum. h. d.

¶ Ilienſibus, & propter inclytā nobilitatē ciuitatis, & pp coniunctionem originis Romanæ, iam antiquitus, & Senatusconsultis, & constitutionibus Principiū plenissima immunitas tributa est, vt ēt tutelæ excusationem habeant. l. eorum pupillorum, qui Ilienſes non sint. a Idque Diuus Pius rescripsit.

Priuilegiū paupertatis cessat, cum fuerint adauctæ facultates. h. d.

¶ Eos, qui in corporib. sunt, veluti fabrorum, quouſq; immunitatē habere dicimus, ēt circa tutelarū b exterorū hominum administrationē hēbunt excusationē, nisi facultates eorū adauctæ fuerint, vt ad cætera quoq. munera publica ſuſcipienda compellantur, c idque principalibus constitutionibus cauetur.

Collegia oīa ſubeunt omnes tutelas, nisi ea quibus expressè data est vacatio. h. d.

¶ Non omnia tamē corpora, vel collegia vacationē tutelarum habent, quāuis muneribus municipalibus obstricta non sint, nisi nominatim d id priuilegiū eis indultum sit.

Licet Ædiles curules sint e, excusati à priuatis muneribus, non tamen à tutela. h. d.

¶ Is, qui ædilitate e fungitur, pōt tutor dari. Nam ædilitas inter eos magistratus habetur, qui à priuatis muneribus excusati non sunt, f secundū Diui Marci rescriptum.

Qui habet dignitatem cum administratione, excusatur à futura tutela, non tamē iam ſuſcepta. h. d.

¶ Sanè notum est, q̄p gerentibus honorem, g vacationem tutelarū concedi placuit. Vacare aūt eos, qui tum 1† primum vocentur ad ſuſcipiendum officiū tutelæ. Cæterum eos, qui se iam immiſcuerunt 2† administrationi, ne tpe quidem magistratus vacare h 3† æquè notum est.

¶ Domini nauium non videntur haberi inter priuilegiatos, vt à tutelis vacent, i idq; Diuus Traianus rescripsit.

¶ Inquilini castrorū k à tutelis excusari ſolent, nisi eorū, qui, & ipſi inquilini sunt, & in eodem castro, eademque conditione sunt.

Filij occiſi in bello computantur in numero filiorū, qui excuſant patrē à tutela. h. d.

Vlpianus. 4†

LEX XXI.

BEllo amiſſi l ad tutelę excuſationem proſunt. m Quæsitum est autē, qui sint iſti, vtrum ij, qui in acie sunt interempti, an verò oēs omnino, qui per causam belli parentib. sūt abrepti, in obſidione fortè? Melius igitur probabitur, eos ſolos, qui in acie amittūtur, p̄deſſe dēre, cuiuscūq. ſexus, vel ętatis sint, iſti n. pro Republica ceciderūt.

Idem. 5†

LEX XXII.

ILlud vſitatiſſimū est, vt ijs, qui in Italia domiciliū habent, administratio rerū prouincialium remittatur. o

Tutor habens litem cū pupillo de hereditate tota, excuſatur à tutela, ſed ſi ſe non vult excuſare, nihilominus prohibetur gerere tutelam. h. d. cum prin. l. ſeq.

Paulus. 6†

LEX XXIII.

SI pupillum patruus contē dat exhæredatum esse, & se hęredē ſcriptū, ęquum ēt 7† aliū tutorē pupillo dari, recepta patrui excuſatione, vel, ſi nolit excuſationē petere, remoto eo à tutela, ita

1† Tunc P. F.

2† Qui ſe miſcuerint. P. F.

3† Hæc verba, a q̄ notum est hāntur in P. F. dsūt tñ in aliq̄bus exemplar. vt colligitur ex Acc.

4† Li. 20. ad l. Iuli. & Papiā.

5† Li. 35. ad edict.

6† Aliàs Iul. li. 20. Digeſt.

7† Alium nō est in F. F.

tur tutor pupillo,qui habet patrimonium in Italia,& pro. uincia,& ille tutor est Italicus: nō potest se excusare,vt nō administret prouincialia bona, & prouincialibus bonis dabitur alius tutor,qui ea administrabit. Viuia.

a *Expedire*] concor. sup. de testa. tu. l. idem fiet, in fi. & C. e. l. humanitatis, & ſ. l. proxi. Accur.

litem de hĩditate expedire. a

Martianus. 1 †

LEX XXIV.

PRopter litem, quam quis cum pupillo habet, excusare se à tutela non potest: b nisi fortè de omnibus bonis, aut plurima parte eorum cõtrouersia c sit.

¶ Qui se vult excusare, si plures habeat excusationes, & de quibusdam non probauerit; d alijs vti intra tempora non prohibetur.

Datus tutor simpliciter à iudice, vel testatore, non cogitur gerere tutelam bonorum, quæ sunt vltra centum milliaria, nisi essent in eadẽ prouincia, h.d.

¶ Licet datus e tutor, ad vniuersum patrimonium datus est: ſt. men excusare se põt, ne vltra centesimũ lapidem g tutelam gerat: nisi in eadem prouincia patrimonium pupilli sit, & ideo illarum rerũ dabunt tutores in prouincia Præsides eius. Nec Senatores h vltra centesimum lapidem vrbis tutelam gerere coguntur. Habenti ergo tutorem tutor datur: i sed aliarum rerum, non earundem.

A tutela, seu cura terra mensores, excusationem non habent, sed secus in Procuratore Principis, durante eius officio, est seruãdum. Nicol. de Neapol.

1† Lib. 2. Instit.

b *Propter. Non potest*] sed nec hodie, licet debitum amittat. Azo. qĩ accipe post tutelam assũptam sine protestatione debiti. Ab initio ergo, aut protestatur, & nõ admittitur ad tutelam: aut non, & est tutor, & perdit debitũ: sed H. dixit ipso iure [non tenete dationẽ hodie, & nõ remanet tutor. & sic corrigitur ſ. meum, quod hic dicit, per Auth. vt ij, qui ob. se per. ha. ſ. 1. coll. 6. & facit ſ. l. proxi. & C. e. l. ſi vt allegas, & C. de admi. tuto. l. cum quidam, & sup. de testa. tu. l. idem fiet.

c *Controuersia*] vt Instit. eod. ſ. itẽ propter. Idem si erat quæstio status: vt sup. eo. l. athletæ, ſ. amplius.

d *Non probauerit*] ſũ bene omnes coram iudice nominauit. & sic nõ ob. sup. eo. l. ici. ſ. scire. Vel loquitur ibi, qñ post tempora statuta volebat, q̃ omiserat nominare, vel probare, & tũc non licebat, secus si intra tẽpora, vt hic habes. Azo. Item arg. ſ. sup. de iud. l. sed & si susceperit. Sed ibi dilatoria, hic perẽptoria. Item facit inf. de except. l. nemo. & Instit. eo. ſ. qui aũt. Accur.

e *Licet datus simpliciter*] & sic datus à iudice vel testatore: sed si determinetur patrimonium ad quod datur, refert, detur à iudice, vel à testatore, vt no. sup. eo. l. non solum. ſ. & qui testamento. & ſ. Dious.

f *Datus est*] ſ. secundario: nam principaliter personæ, vel dic datus est. i. dari videtur, vt su. de test. tut. l. quia. & Instit. eo. datus. & qui datu pos. ſ. certè.

g *Lapidem*] i. miliarium, sic ponitur sup. de offic. Præfec. urb. l. 1. in initio. & Instit. eo. ſ. qui autem. Accur.

h *Nec Senatores*] qui possunt dari filijs aliorum Senatorũ, vel inferioris dignitatis: sup. eodem. l. ſpadonem. ſ. scire.

i *Tutor datur*] hæc sunt contra. C. qui pe. tut. l. cum iure, & sup. de testamen. tut. l. idem fiet. & Instit. de cura. ſ. interdum. Sol. ibi sufficiebat primus, hic non. Vel dic hic speciale, vt & alias no. C. in quib. cas. tu. h. l. propter. Itẽ facit inf. de cens. l. forma. & de verb. signific. l. pupillus. ſ. tertiorum. Accur.

Geometræ] CASVS Mensuratores terræ non habent excusationem à tutelis, illi verò, quib. Princeps iniunxit aliquam curam, bene habent. Viuia.

k *Geometræ*] i. mensuratores terræ, vt Baldonius.

Scæuola. 2 †

LEX XXV.

GEometræ k à tutelis non vacant, ij verò, quibus Princeps curam alicuius rei iniunxit, excusantur à tutela, donec curam l gerunt.

Magistratus in municipio non excusat: secus in ciuitate, h.d.

Vlpianus. 3 †

LEX XXVI.

PRopter magistratũ, quẽ in municipio q̃s erat administraturus, tutelę excusationẽ non habere m respõdi.

Sententia à non suo iudice lata, non tenet, h.d.

¶ Si in castris n merentes nõ ab eo tutores dentur, qui in castris merebat; excusationẽ habere 4 † respondi.

Qui fideicommissariam libertatem cõsecutus est, potest si quas excusationes habuerit, eis vti aduersus pupillum patroni, h.d.

Papinianus. 5 †

LEX XXVII.

NEquaquam credẽdum est ei priuilegium excusationis ablatum, o cui fideicommissaria libertas soluta est. Nam in toto ferè p iure manumissor eiusmodi nihil iuris, vt patronus aduersus liberti personam consequitur: excepto q̃ quòd in ius vocare patronum, nisi iussu Prætoris, non debet.

l *Donec curam*] sic Instit. eo. ſ. item Diuus, & C. eod. l. exactores. Accur.

Propter] CASVS. Quamuis tutor sit electus ad aliquod officium, puta, vt sit magistratus: non tamen adhuc administrat, non habet excusationem à tutelis, postea dicit, quod si illi, qui sunt in castris pro Imperatore, dentur tutores filijs eorum, qui non sunt in castris, habent excusationẽ. Viuia. 2† Lib. 1. Regular.

m *Non habere*] aliàs est habere, sine non: & tũc dic, quod iam cęperat administrare: aliàs non haberet excusationem, vt su. e. l. non tantum. ſ. vacare. Alij habent, nõ habere, & tunc non inceperat. Vel dic ẽt si inceperat, non hẽt magistratus municipij: licet aliud sit in magistratu ciuitatis, vt sup. eo. l. Athletæ, ſ. remittuntur. Sed argum. contra sup. si quis caut. l. 2. ſ. si quo municipalis. 3† Lib. 2 Respon.

ADDITIO. Dic secundum Bart. hic, q̃ ibi excusatur à priuato onere, hic non excusatur à publico onere, pupillorum fauere. Vel dic q̃ ibi erat iusta causa impedimenti, hic non est iusta causa administrationis recuperandæ: quia nihilominus potest administrare, secundum And. de Pisis. Vel dic quod illud ibi, vt excusetur à pœna, hic non excusatur à tutela, secundum Dyn. 4† Nõ respondi.

■ *Si in castris*] Miles fuit datus tutor à iudice, sub quo erat, filio commilitonis, tenet datio ratione dantis, quia iurisdictionem habebat in istam. & ratione datis, vt arg. su. eo. l. non tantum, ſ. fin. cum simil. & dans. & datus merebant stipendia in castris. Si autem ab alio non iudice suo, & alij esset datus, non teneret ratione dantis, nec ratione datis, etiã si velit dari miles, neque habet necesse se excusare, sed ipso iure non tenet datio, vt Instit. eo. ſ. idem, & in milite. & impropriè, hic dicit excusationem, vt & alias Instit. eod. ſ. penultimo. 5† Li. 11. Quæstio.

Neapolitanus] CASVS. Si aliquis est manumissus ex causa fideicom. non cogitur esse tutor filiorum manumittentis. Viuia.

■ *Ab eum*] potest enim proponere excusationem, si quam habet, quod alij non licet, vt sup. eod. l. libertum, in fi. & facit sup. de tut. & cura. da. ab ijs. l. libertus. & C. eodem. l. libertos.

p *Fere*] hoc ideo dicit propter ea, quę no. sup. de in ius voc. l. is quoque.

q ¶ *Excepto*] Item ad successionem venit. & etiam contra tabu. petit, vt in ſ. de bon. lib. l. qui ex causa fideicommissi. & C. de bo. poſſ. contra tab. l. 1.

Excu-

Vlpianus. 1 †

LEX XXVIII.

EXcusare se tutor per libellos [a] non poterit.

Paulus. 2 †

LEX XXIX.

MEnsores [b] frumentarios habere ius excusationis apparet ex rescripto Diuorum Marci, [c] & Commodi, quod rescripserũt Præfecto annonæ.

Martianus. 3 †

LEX XXX.

LEgatarius, [d] qui rogatus est alij omne legatum restituere, si malit se excusare à tutela, legatum propter fideicõmissarium consequitur. Cui similis est, qui de falso egit, nec obtinuit. [e]

Papinianus. 4 †

LEX XXXI.

TVtor petitus, ante decreti diem, [f] si aliquod priuilegium quærit, recte petitionem institutam excludere non poterit.

Hæredes extranei possunt legatum, quod tutori relictũ erit, remunerãdæ tutelæ gratia, volenti se a tutela excusare, apud se retinere; secus si filio in testamento pater quid reliquerit, vt alterius filij impuberis tutor sit, hoc dicit.

¶ Quę tutoribus remunerandæ & fidei causa testamẽto parentis relinquuntur: post excusationem ab hæredib. extrancis quoque retineri placuit, quod non habebit locũ in persona filij, quem pater impuberi fratri cohærenti dem, & tutorem dedit, cum iudicium [h] patris, vt filius, non vt tutor, [i] promouerit.

¶ Tutorem ad tempus exulare iussum, excusari non oportet: sed per tempus exilij curator in locum illius debet dari.

Tutor, qui in perpetuum exilium mittitur, excusatus est a pœna: qui etiam si contutorem suum de suspicione non accusauerit, facilius exilij causa veniã meretur, h.d.

Martianus. 6 †

LEX XXXII.

PLanè si in exilium datus sit tutor, [k] potest se excusare, modo in perpetuum datus sit. [l] Facilius [m] autem exulis ignorantia, qui contutorem suspectum facere non potuit, veniam habebit.

Qui non habet limitatum tempus, intelligitur in perpetuum, h.d.

---

a *Excusare. Per libellos*] i. per sententiam inter absentes latam, vt inf. de rebus. l. de vnoquoque. Vel i. per iudices delegatos. & ita hęc causa delegari non põt sic ponitur sup. de offic. Procõs. l. nec quicquam. §. 1. Vel dic. g pro curatores & tunc est sic. C. de ijs. qui vocẽtur impe. l. 2. & ff. de acq. hęr. l. Paulus. Sed cõtra sup. de admi. tut. l. ita ãt. §. gessisse. Vel dic. non per libellos directos per nuncium, vel per procuratorem ad iudicẽ, & sic hoc est contra sup. eod. l. fere. §. potest ãut. Sed non ob. quia ibi dicit, q̃ veniens ipsemet ad iudicem offeret libellum, excusationem continẽtem. Vel dic. i. non sufficeret dare libellũ nisi probet, quæ ibi continẽtur, sic exponimus. C. de Procõs. vt præ. mi. l. minorem. Vel potest dici, quod pergenera. em procuratorem non potest: per specialem sic, vt sup. de min. l. illud. §. si talis. Sed tunc est ar. contra sup. de admi. tu. l. ii duo. & facit sup. d adop. l. post mortẽ. fin. Sed arg. cõtra inf. de ma. vin. l. ẽt. §. absens. Accur. ADDITIO. Dic. q̃ ibi loquitur in procuratore: hic sic̃ verum intellectum loquitur in iudice delegato, secundum Bart.

b *Mensores*] alias Censores, sed Mensores in libro domini Azo. q̃ sunt in ciuitate Roscus forte si in prouincia, vt inf. de vacun l. his oneribus. §. corpus. & intellige Mensores ii. qui hẽnt curam metiendi, vel mensurandi frumentum. Præponuntur enim quandoque ad hoc, vel tempore ædilitatis, vel tempore expeditionis, vel simili de causa: vt supra de compẽ. l. ob negocium. & dixi sup. eod. l. sed & reprobari. §. de philosophis. in fi. §. & facit ad hoc sup. eo. l. geometræ. primo respon. & C. eod. l exactores.

c *Legatarius*] CASVS. Titium dedi tutorem filio meo. & vt bene administrate reliqui centum. & rogaui eum quod dicta centum restituat. Mæuius ipse postea excusauit se a tutela, nunquid amittet legatum? Et certe non. quia nõ debet remanere penes eum. etiam si se non excusat. secus si nõ esset rogatus alij restituere. quia tunc bene amitteret. nisi esset filius testatoris hic tutor. & hoc dicit primus. §. l. seq. huic ãt tutori alij rogato restituere est similis ille. cui datũ est legatum sine onere tutelæ. & rogatus est alij legatum restituere: nam si accuset testm̃ falsum. & nõ obtineat. non amittet pp hoc legatum. quia non dẽt remanere penes eum. secus si nõ esset alij rogatus restituere. quia nunc amitteret. & haberet fiscus. vt C. de ijs. qui vt indig. l. alia. Principium aũt l. seq. d. cit. q̃ si tutor acquirat de novo aliquam excusationem post quã tutor petitus est. nihil ei prodest. Vlt. §. l. seq. dicit. q̃ si tutor est datus in exilium ad tempus. curator interim loco eius datur: vnde ipse si excusatur in totum. Sed quid si in exilio perpetuo datus sit? de novo tutor creatus bene excusat? Ex prædictis apparet. quod si vnus de tutoribus sit in exiliũ datus siue perpetuo. siue ad tps. & contutorem suum male gerens. & interim nõ fecit suspectum. venia habet. vt non teneatur de mala contutoris administratione. l. d. vsq; ad l. iurisperitus. Vide *Legatarius*] datus in testamento tutor.

d *Rogatus*] sed vbi non esset rogatus restituere alij. remanet apud pupillũ. vt C. de le. l. penu. fi. Sed in eo. qui dixit falsũ. & succubuit. datur fisco. vt C. de ijs. qui. vt indig. l. alia.

e *Succubuit*] succubuit. & contrariã sententiã reportauit. vt sup. de inof. test. l. Papinianus. §. meminisse. & d. l. alia. & facit sup. de test. tut. l. q tutelam. in prin. & inf. l. prox. §. . & ff. si quis ar. test. ꝓh. l. 1. §. si dñs. & inf. de bon. lib. l. ii. seruitute. §. si quis. & inf. de contrab. l. 4. Acc.

f *Ante decreti diem*] i. antequam decerneretur esse tutor. & an competeret ei excusatio. vel nõ. Azo. & facit §. de iurisd. om. iud. l. cũ quidam. & de iud. l. si quis postquam. Sed arg. cõtra sup. si quis cau. l. q autem. & sup. eo. l. ꝓdonem. & ff. si autẽ. & l. non tm̃. §. vacare. & inf. de vac. mu. l. his oneribus. §. auctis. & l. Prætor. §. si post.

g *Remunerandæ*] nõ ita si alias relicturus erat. vel expressit se velle dare. cuã si tutelam non administraret: vt inf. e l. Nesennius. §. fi. & l. seq. idem si nõ remansit per eum. quo minus esset tutor. vt inf. de leg. 2. l. cũ filius. §. varijs. & C. de leg. l. armatæ. & l. si legatarius. & sup. e. l. ꝓxi. & sup. de testa. tut. l. qui tutelam. & inf. de leg. 1 l. etiam.

h *Iudicium*] puta institutionem de se factam in media hęreditate. sic inf. eo. l. amicissimes. a. respon. Et sic no. de tãquam quod dixi sup. de adop. l. si pater. §. fi duos. & facit sup. qui petant tuto. l. fi. §. fi.

i *Tempus*] hic ad tempus. sed in l. seq. in perpetuum. vnde hic non excusatur: sed curator datus ibi excusatur. & datur alius tutor a iudice. vt sup. de testa. tut. l. si quis sub conditione. ꝓ. primo.

k *Pleb. Tutor*] i. iam constitutus. i. qui iam erat creatus tutor antequam daretur in exilium. vel posset intelligi in exilio existens datus est tutor. H.

l *Datus sit*] s. in exilium.

m *Facilius*] t. facile q. d. si se non excusat. nunquid debet contutorem. qui domi remãsit. de suspecto accusare? dicit quod non. tum quia ignorat eum male gerere. tũ quia nõ potest. alioquin aliud esset. vt C. de diur. tut. l. secunda. Sed nunquid potuit per procuratorem. vt sup. de minor. l. Papinianus exuli? Resp. reliquit. sed moriuus est. vt sup. ca. q b. cau ma. l. necnon. Vel vt vetius dicam. non potest fieri hæc accusatio suspecti per procuratorem. quia causa quodãmodo est criminalis. & infamis. sed ad defendendum qñque concedimus alicui habere procuratorem: vt sup. de ꝓcura. l. non

1 † Li. 2. de offic. Proco.

*Libellũ hic accipe ꝓ precedula supplicatoria. qua significatione accipitur. ĩ l. nec qcq̃. §. vbi decretũ sup. de offic. Procõs. vt ibidẽ annotauit. Bud.

2 † Li. fin. C. de excusa.

*Multa. p̃ter hoc excusationis priuilegiũ. ab eodẽ Imper. Marco constituta. refert. Iul. Capitol. ĩ eius vita. quib. omni rei frumẽtaria grauiter prouidit.

3 † Lib. 5. Regular.

4 † Lib. 5. Resp. al. Paulus.

5 † Promeruerit. P. F.

*Limitabis ꝓhũc tex. iũcta l. seq. tex. in l. si sine hærede. §. tuto res duo.

6 † Lib. 2. Institut.

l.non ſolum. §. fin. Alij, quod hoc caſu non erat tutor ille, qui erat in exiliũ datus, & contutorem exponunt. i. tutorẽ vel eſt fortè, vel mater, vel agnatus, cui parciturꝰ hſditate impuberis, quã alias perderet, vt C.de adm.tu.l fi. Accurſ.

Vriſperitos] CASVS. Si Princeps vocet ad latus ſuum aliquos Iuſperitos, ipſi habent excuſationem à tutela. Secũdò dicit, Titius in pulncia natus ſtabat Romæ, quæ eſt in Italia, & fuit datus à Prætore Romæ, & à Præſide Prouinciæ curator cuidam adulto, qui habebat bona in Italia & prouincia, & ipſe propria voluntate ſuſcepit: poſtea fuit electus curator, vel tutor cuiuſdã alterius, & poſtea ab iſta vltima vult ſe excuſare ea ratione, quia habet curam adulti habentis bona in Italia & prouincia, & computabat illam curam pro duab. Item habet aliam curam, vnde hæc vltima vꝰ quarta, à qua ſine dubio debent excuſari illi qui hñt tres, vt ſ. eo.l.tria. certè prima cura non cõputatur, niſi pro vna, & ideò non excuſatur ab vltima. Tertiò dicit, ſi aliquis hẽt immunitatem à tutelis, etiã fratris ſui curationẽ ſuſcipere nõ cogitur. Quartò dicit, liberto meo impuberi dedi tutorẽ alium meum libertum & nõ valet dato, quia ſum extraneus, vꝰ Prætor vult eũ confirmare: certè ab hac confirmatione hẽt excuſationẽ libertus. Viua

a *Excuſandos*] vt & C.eo.l.fi.& ſup.de mino. l. verum, §. ex facto. & ſup.eo.l.geometræ. Accurſ.

b *Non haberet*, q.d. Neſcimus quantum tenebit eum: nam ſine licentia recedere nõ dẽt, vt C.de Decu.l.ſi quis. & ita non curator, ſed tutor ei dabitur, iſto perpetuò excuſato.

c *Cum eo vna*] .i. pupillus.

d *Præſidis*] ideo de vtroque, quia alter in alterius Præſidatu non poſſet dare, vt no. ſup.eo l.non ſolum. §. & qui in teſtamento, & facit ſup.eo.l propter. §. licet.

e *Non videri*] hoc prodeſt ſcire propter id, quod habes ſu. eo.l. §.amplius Accur.

f *Non viderentur*] arg contra. inf.de mili.teſt.l. ſi certarũ. §. Iulianus.

ADDITIO. Dic, quod ibi loquitur in milite, quia poteſt habere bona duplici iure, hic in pagano, in quo ſecus eſt, ſecundum. Bart. hic.

g *Frat is*] ſubaudi etiam ſic in patre, vt inf.eo.l. amiciſſimos. ſ. fi. & facit C.eod.l. voluntariè, ſecus in liberto. vt C. eo.l.libertate.

h *Excuſari*] ſi quam haberet excuſationem, & facit ſup.de teſta.tu.l.quæro. §. fi. & de confir.tu.l. 3.

i *Ne decreto*] q.d. cum ventum fuerit ad decretum confirmationis, ante non eſt opus excuſatione, vt C. de teſta.tut. l. 1. & inf.e.l. Caius. & l.ſcire. §. hoc de his. Et no. hic, q̃ ante confirmationem ſe excuſat, & ſic intellige. d.l. Caius.

SI is] CASVS. Trium pupillorũ tutelas adminiſtrabam, poſtea fui datus tutor duobus alijs pupillis diuerſis tẽporibus, vnde poteram me excuſare ab vltimis duabus tutelis, prius añt, quam me excuſarem ſuper eis, vnus ex tribus pupillis prioribus deceſſit, & ita priores tutelæ non remanſerunt, niſi duæ, quæritur, vtrum habeam neceſſe ſubire vnam de duabus vltimis tutelis, illam. ſ. quæ fuit prior, quam alia? Et dicitur, quod ſic & eſt ratio, quia illa tutela, quę erat quarta ante mortem dicti pupilli, ſuccedit loco tertiæ finitæ per pupilli mortem, ſed à tertia nondũ finita non poteram me excuſare, ergo nec ab ea, quæ ſuccedit in eius locum. Item eſt alia rõ, quia ſi aliquis hẽt tres tutelas, & eligatur ad quartam, ipſo iure eſt tutor in quarta: licet cẽperat ei ab ea excuſatio, ſi eſt ipſo iure tutor in quarta & quarta cæpit eſſe tertia, antequam excuſetur à dicta quarta. ergo non eſt dubiũ, q̃ teneatur eam quartã ſubire. Sed oppono ad prædicta, nonne ſolet dici q̃ ſi habeo tres tutelas, hẽo excuſationẽ à quarta. ẽt ſi non adminiſtrem vnam de tribus prioribus. Certè ſic, ergo. & in noſtro caſu debeo hẽre excuſationẽ à quarta, quamuis non adminiſtrem vnam de tribus prioribus. Sed iſ. tua oppoſitio hẽt locum, quando vna de tribus prioribus, quã non adminiſtro, non eſt finita, & ita pertinet ad me periculum, licet non adminiſtrem, in noſtro añt caſu finita erat, & iõ amplius ad me periculum de futuro non pertinet, vt ſu. de ſuſpec. tut.l. decreto. Quod añt dixi in eo tutore, cui à iudice ſunt datæ duæ tutelæ ipſe quo habebat tres alias, idem dico in eo, cui datæ ſunt duæ vltimæ in teſtamento duorum teſtatorum. ſ. qũ mortuo vno de tribus prioribus pupillis, ſubrogetur tutela illius, cui prius datus eſt tutor in teſtamento. Sed qũo poſſumus ſcire cui de vltimis pupillis duob. ſit prius tutor datus? Reſpõ. aut teſtatores dederunt eum tutorem putè, aut ſub condõne. Primo caſu debemus inſpicere cuius teſtatoris ſit prius adita hẽreditas, & illius tutela prius videbitur data, & ſic ab ea ſi excuſabit ſe tutor, ſed ab alia ſic, ſi añt dederunt eum tutorem ſub condõne qualibet, tunc cuiuſcunq; conditio prius venit, ille vꝰ prius eum dediſſe, & ab illa tutela ea non excuſabit ſe, ſed ab alia ſic. Poſuit ergo vnam differentiam inter quartam tutelam, quæ effecta eſt tertia: & quintam, quæ effecta eſt quarta, quia à prima nõ habet excuſationem, à ſecunda ſic, vt dictum eſt. Eſt, & alia differentia inter eas, quia ſi mihi habenti duas tutelas delata ſit tertia, & quarta, periculum ſuſtineo tertiæ ab illo tpe, quo ſciui me datum tutorem: quartæ autem ſuſtineo periculum ex eo tpe, ex quo iuſſus ſum adminiſtrare. i. ex quo elapſum eſt tempus excuſationis, quia in ea habebam excuſationem, & excuſationem proſecutus non fui

¶ *Eum qui*] Ego eram tutor trium pupillorum, ſeparatum patrimonium habentium, vocatus fui ad quartã tutelam, antequam excuſarem me à quarta, abſtinui vnum de tribus pupillis prioribus ab hæreditate patris, ſuper qua erã ei tutor, certe nõ habeo excuſationem à dicta quarta, quia vꝰ finita vna de tribus, ſed quandoque eſt, quod non debeo detineri in ſecunda tutela, nedum in quarta, veluti ſi vna tutela, quam adminiſtro, eſt nimis negotioſa, & hoc poteſt euenire in pluribus fratribus, vel non fratribus commune patrimoniũ habentibus, licet enim non cõputentur

pro

1† Lib.5. Reſp.

• Facit hęc l. ſm ꝙ dicit hic Bar. i arg. ꝙ officialis ad bñplacitũ Principis, dicit Ppetuus. de quo ¶ Ia. Rebuf. in l. curialem. C. de Decur. lib.10.

2† Lib.6. Quæſt.

pro pluribus tutelis eorum tutela: potest tamen esse ita negotiosa, quod loco plurium tutelarum est, si autem duo fratres diuisum patrimonium habeant, & ego sim eorum tutor, duas tutelas habere videor, vnde si habeam aliam, à quarta excusari possum. Viu.

a *Duobus pupillis*] non commune patrimonium habentibus: & ita erant duæ tutelæ: alioquin esset vna, vt inf. eod. l. in fi.

b *Administrabat*] s. antequam daretur duob. vltimis. Acc.

c *Vbi*] i. postquam.

d *Tenuit eum*] efficaciter, ita quod excusatio aliqua pp numerum trium tutelarum ei non subuenit modo: licet in principio subueniret excusatio, quia tenuit decretũ nominationis, licet non efficaciter, & hoc est, quod subijcit: nam ipso iure, &c. & facit inf. eo. l. cum ex oratione.

e *Quarto loco*] prius aũt erat in quinto.

f *Nec me mouet*] ad hæc, vel secundum Io. ad hoc.

g *Administretur*] subaudi, vel nõ, quia semper computatur in numero trium tutelarum; cum adhuc teneatur reddere rationem: hic ergo licet administrare non teneatur: tenetur tamen reddere rationẽ, ergo debet computari in numero trium tutelarum, sed non est ita, quia finita erat prima, & ab inde non sustinet periculũ cessationis, si autem nõ esset finita administratio, esset contra.

h *Eo pertinet*] s. hoc considerare.

i *Cessationis*] quia administratio non sit finita.

k *Imputandam*] ad excusationem.

l *Idẽ euenire potest*] quod sup. dictum est.

m *Hæreditatis*) vt ff. de testa. tu. l. tutores. & l. si nemo. & l. si hęreditatis. in princ. & l. tutor datus. in prin. & l. si quis sub condi tione. Accur.

n *Illa quoque*) proponit, & alium casum circa prædicta.

o *Diximus*) s. duarũ tutelarum delatarum diuersis tpibus.

p *Tertia, & quarta*) alicui hõti duas delata est tertia, & 4.

q *Detentus sit*) quia non excusauit intra tempora constituta, & sic fortè iussus est administrare.

r *Iussus*] i. ex quo lapsum est tempus excusationis, quia in ea habebat excusationem, quam prosequi potuit, vt no. ff. de admi. tut. l. quidam. ꝛ. ex quo. Accur.

s *Illius*] scilicet tertiæ.

pillis [a] diuersis decretis tutor datus est, qui potuit excusari: [1] † & prius, quàm causas excusationis allegaret, vnus ex pupillis, quorum iam tutelam administrabat, [b] decessit: vbi [c] desijt ei competere excusatio, statim tenuit eum [d] prius decretum, quasi in locum tertię tutelæ, quarta subroganda, nam ipso iure tutor est, & antequam excusetur. [2] † Poterit ergo à tutela eius, qui nunc quarto loco [e] inuenitur, excusari: sed cum non sit excusatus, necessariò subeundum est onus illius quoque tutelæ. Nec [f] me mouet, quòd dicat aliquis, [3] † hic non exigi, an administretur [g] tutela, hoc .n. eò pertinet, [h] ne sit finita administratio. Cæterum, si periculũ sustineat cessationis, [i] puto ei imputandã [k] eam quoque tutelam. Idem euenire potest, [l] si duobus testamentis, cum haberet tres tutelas, tutor datus est, vbi non aperturum tabularum tempus inspici debebit, si quęratur, quę prior delata sit tutela, sed adita hæreditatis, [m] vel condõnis existentis. Illa quoque [n] non erit differentia tutelarũ, de quibus diximus, [o] si tertia, & quarta [p] sit delata; licet in quarta prius detentus sit: [q] quod huius, idest, quartæ, ex quo iussus [r] est administrare, illius, [s] ex quo datus est, periculum sustinet.

¶ Eum, [u] qui pupillum [x] bonis paternis abstinuerat, detinendũ in quarta tutela existimaui, quasi deposita illa.

1† Totum hoc q potuit excusari, ĩ quibusdã exemplis ñ hẽt, est tñ in P. F. Sed à Gotho. inter lineas locãtur hæc verba.

2† Potuit ergo tutela. &c. P. Flo.

3 † Hoc ne exigi, P. F.

t *Ex quo datus*] i. ex quo scit se datum, vt C. de admin. tu. l. & si scisses. i. non expectatis quinquaginta diebus, cũ nullam haberet excusationem, vt plane no. ff. p. de admin. tu. l. r. in prin. & l. ita autem. §. fi. & l. qui iussus. & l. tutor, vel curator. & sic non est contra. C. eo. l. quinquaginta. Acc.

Cæterum [y] putarem rectè facturum Prætorem, si etiam vnam tutelam sufficere credi derit, [z] si tam diffusa, & negotiosa sit, vt pro plurib. cedat. Neque igitur [a] fratres 4† consortes [b] plurium loco habendi sunt, neque nõ fratres, si idem patrimonium habẽt, & ratio administrationis pariter reddenda est. Ex diuerso, fratrum 5 † diuiso patrimonio, duæ tutelæ sũt. Non enim (vt dixi) numerus pupillorum, sed difficultas rõnum conficiendarum, & reddendarum considerandæ est.

Qui tutor in testamẽto datus est, & ei legatum est in eodem testamento, perdit legatum, si non vult subire onus tutelæ. Idem dicendum est in testamento matris, & extranei, hoc tamen locũ habet, si legatum est tutori relictum ea contemplatione, vt tutelam subeat, alias secus. h. d. cum trib. legibus seqq.

LEX XXXV.

NEsennius Apollinaris Iulio Paulo salutem. [c] Mater filium suũ pupillum, vel quiuis alius extraneus extraneum æquè pupillum scripsit hæredem, & Titio legatum dedit, eidemque pupillo eum tutorem adscripsit. Titius confirmatus [d] excusauit se à tutela, quæro, an legatum amittat? Et quid si testamento tutor non sit scriptus, legatum tamen acceperit, datusque [e]

x *Qui pupillum*] & ita nõ hẽt nisi duas.

y *Cæterum*] procerte, vel dixi a quarta excusandum. Sed certe immo est à secunda quęque, vt hic, & ff. eo l. non tantũ, & quęq; nec à quarta, vt ff. eo l. Spadonem. §. est autem. & Instit. eo. §. itẽ tria onera.

z *Crediderit*] accipe, vt pro plurib. cedat.

a *Neque igitur*] facit ff. l. tria. & l. diximus §. fin.

b *Consortes*] i. quibus idem patrimonium, vel hæreditas cõtigit, obuenit, nã fors etiã patrimoniũ significat, teste Sexto Pompeio Festo. Alias legitur in lex. Fratres, & sorores. L. B.

N *Esennius*] Hoc principiũ diuidas in tres partes. Primo ponit thema, in quo themate ponit aliam qõnẽ circa præmissum thema. Secunda ibi. Et qd. Tertia ibi. Et an aliquid. Itẽ secunda pars diuiditur in tres partes. Secunda ibi. Idẽ ĩ matris. CASVS. Mater filio instituto dedit tutorẽ Titiũ, vel quidam extraneus, vel pater filio emãcipato, quædationes tutorũ non valent, & eidẽ tutori legatũ dederunt. ille tutor est confirmatur à Prætore, excusauit se, nunquid amittit legatum? Et certè sic, si ob hoc erat ei datũ, vt administraret, si aũt alias datus esset testator, nõ amittit. & de hoc ponit vnũ exemplum, qd in l. prox. corrigitur, dictum ergo fuit bonũ, sed non exemplum. Quid si dedi legatum Titio, & postea iudex dedit eum tutorẽ filijs meis, & ipse se excusauit, nunquid amittit legatum? & certè non. Quid si non excusauit se, sed noluit administrare tutor in testamento datus, cui legatum fuit? certè adhuc amittit legatum, & idem est si sit remotus suspectus. h. d. vsque ad l. amicissimo. Viu.

5† Aliàs fratrũ. Flo. fratres.

6† Lib. 7. Quæst. P. F.

c *Pau lo sa'utem*] & quæstionem hanc.

d *Confirmatus*] i. dũ deret cõfirmari, vel i. cõfirmãdus, qa nõ valuit datio, vt ff. de cõfir. tu. l. 1. & 2. & de testa. tu. l. pr.

e *Datusque*] i. dãdus, & hic casus soluitur. ff. in l. ex his. Accurs. Respon.

a *Respondi. Quia*] sub audi. ille. & respon. ad proximum.

b *Confirmatus*] id est confirmandus, & facit ad hanc leg. & sequentes, quæ continuantur cũ ista. ff. de test. tut. l. qui tutelã. in prin. & C. de legit. tut. l. ab administratione. & l. pe. & ff. de ijs quib. vt indig. l. 5. §. amittere. & ff. eod. legatarius. & l. tutor. §. 1. & inf. de leg. 2. l. cum filius. §. non iure. & de leg. 1. l. etiam.

c *Idem cum*] & iõ qa quasi ipse defunctus recte dedisse videt.

d *Idem in matris*] nunc respondet ad primam.

e *Similis*] nunc ad secundam: nã de mre. & de extraneo. & de pre quæsiuit. Accur.

f *Dedit*] idest, reliquit. vt inf. tit. 2. l. 1. in fi.

g *Quia eum*] hoc corrigitur ff. l. proxi. quæ huic continuatur.

h *Ex his*] quæ dixit in l. Nesẽnius, ibi nam & Prętor. &c. & facit. ff. de ijs quib. vt indig. l. 1. §. amittere. Accur.

i *Prætor*] tantum, nõ pater. Accur.

k *Nam*] non tenet ff iudiciũ: nam, &c.

l *Quid autẽ. Non excusauerit*] legatarius datus tutor a tempore. Acc.

m *Cæteri*] tutores secum dari. Accur.

n *Non potuit*] vt. & C. de admin. tuto. l. & si scisset, vnde vi debat non esse à legato repellendus.

o *Sed hoc*] i. quod pot conueniri in subsidium, non est quærendum, vt ff. non admittatur ad legatũ imo pdit: vt subijcit.

p *Iudicio patris*] scilicet legato relicto sibi in iudicio patris.

q *Removendus est*] quia male gerendalitas remotus.

A *Miscissimos*] CASVS. Quendam amicum meum fidelissimum mihi tutorem dedi filio meo, & ei legatum dedi, & si filius meus decederet, eum tutorem ei substitui, certè si excuset se ab eius tutela, nihilominus habebit hæreditatẽ ex substitutione mortuo pupillo. Secundo dicit. Habebam tres filios Romæ: & ita excusationem habebã à tutelis pp eos. vnus de his filijs erat adultus, & à me erat emancipatus, vnde petijt me curatorẽ sibi dari: & ego excusabam me propter tres filios, certè non possum. Vid.

r *Amicissimos*] patres enim solent dare fideles amicos tutores filijs suis, & ẽt legata eis relinquũt.

s *Substitutus*] in hæreditate. Accur.

t *Suscepisset*] & si excuset se à tutela. quod substituto euanescat.

u *Repellendum*] si excusat se à tutela.

x *Submouendum*] ea q excusat se à tutela, & dic remouetur à legato, sed non à substitutione. vt sup. eo. leg. tutor petitus. §. 1. Accur.

y *Finiretur*] sic ff. de vsufr. l. Titio. Accur.

z *Detur*] i. dari petatur. Accur.

a *Vt possit*] id est se excusare: quia tres habet liberos Romæ. vt Inst. eo. in prin. & est arg. l. ista. quod licet pater nanciscetur legitimam tutelã impuberis filij emancipati: vt Insti. de legi. pa. tut. non idẽ fit in cura. Arg. cõtra in Auth. vt ij. q ob. §. 1. coll. 6. verũ hic loquitur eo casu, cũ excusationem habeat iustã: vnde videretur eum aliàs vocari ad legitimã eius cutã, sicut ad tutelam. Accur.

b *Tentauerit*] sic C. de

1† Qui recusat id, qđ testator reliquit, ab eo, qđ petit, quod idẽ dedit, &c. ff.

2† Li. 13. Quæstio.

3† Li. 7. quæstio.

4† Noluit sc. Aug. ll. 2. emẽd. c. 5.

5† Li. 25. Quæstio.

6† In P. F. cõtentus & cæteri.

7† Ali. g.

8† Persequi. in P. F.

9† Hanc demum. P. F.

10† Præmiũ quidẽ. P. F.

a Prætore tutor se excusset? an æquè repellendus sit à legato: & an aliqd interfit, si a patre, vel emancipato pupillo tutor datus sit, vel puberi curator. Rñdi, Quia[a] nõ iure datus sit, vel curator, vel tutor à pre, si confirmatus[b] à Prætore, excusationis beneficio vti malit; repellendus est à legato, idq; & Scævolæ nro placuit: Nã & Prætor, qui eũ cõfirmat tutorem, defuncti sequit iudiciũ. [c] Idem in mris [d] testamento dicendum est.

¶ Similis [e] est matri quiuis extraneus, qui pupillum hæredem instituit, eique & in tutore dando prospicere voluit: quales sunt alumni nostri. Recte ergo placuit, eum [1]† qui recusat onus, quod testator reliquit, & ab eo, quod petit, quodque idem dedit, [f] repelli debere. Nõ semper tamen existimo eum, qui onus tutelæ recusauit, repellẽdum à legato: sed ita demum, si legatum ei ideo adscriptum apparcat, quòd eidem tutelam filiorum iniunxit: non quòd alioquin daturus esset etiam sine tutela, idque apparere poterit, si polueris, testamento legatũ adscriptum, codicillis verò postea factis tutorem datum, in hoc enim legato potest dici, non ideo ei relictum, quia eum [g] tutorem esse voluerit testator.

Idem. 2†

LEX XXXVI.

Sed hæc nimium scrupulosa sunt, nec admittenda; nisi euidenter pater expresserit, velle se dare, etiam si tutelam non administrauerit. Sẽper enim legatum aut antecedit, aut sequitur tutelam.

Idem. 3†

LEX XXXVII.

Ex his [h] apparet non esse his similem, eum, quem Prætor [i] tutorem dedit; cum posset vti immunitate. hic. n. nihil contra iudicium fecit testatoris. nam [k] quem ille non dedit tutorem, eum [4]† voluisse tutelam filij administrare, dicere non possumus.

Idem. 5†

LEX XXXVIII.

Quid autem, si se non excusauerit, [l] sed administrare noluerit, [6]† contendẽs, quod cæteri [m] idonei essent? Et hic poterit conueniri, si ab illis res seruari non potuit. [n] Sed hoc [o] quærendum nõ est, sed contumacia punienda est eius, qui quodammodo se excusauit. Multò magis quis dicere debebit indignum iudicio patris, [p] qui, vt suspectus remouendus est [q] à tutela.

Qui tutor datus est, & ei legatum est in testamento, postea in eodem testamento substitutus est; licet repudiando onus tutelæ, perdat legatum, non tamen perdit ius substitutionis hoc dicit.

Idem lib. 7. † responsorum.

LEX XXXIX.

Amicissimos [r] quidem, & fidelissimos parentes liberis tutores eligere solent: & ideo ad suscipiendum onus tutelæ etiã honore legati eos [8]† prosequi. Sed cum proponatur is, de quo quæritur, in testamento legatum meruisse; & idem pupillo substitutus: [s] non est verisimile [9]† tũc demum eum testatorem substituere voluisse; si tutelam suscepisset; [t] & ideo eum, de quo quęritur, à legato quidem, si adhuc viueret pupillus, repellendum [u] fuisse; à substitutione autem non esse submouendum, [x] cum eo casu etiam suscepta tutela finiretur. [y]

¶ Lucius Titius ex tribus filiis incolumibus vnum habet emancipatum eius ætatis, vt curatores accipere debeat. Quęro, si idem Titius pater, petente eodem filio emancipato, curator à Prętore detur, [z] an iure publico vti possit, [a] & nihilominus trium filiorum nomine vacationem postulare. Respondi, [10]† primum quidem patri, quod propter numerum liberorum ei competit, denegari non oportere: sed cum filio suo curator petatur, contra naturales fumulos facit, si tali excusatione vtendum esse tentauerit. [b]

C.de lib.eau l.cũ affirmes.& ff.de hær.inst l.quidã.§. pen.

QVi testamẽto]CASVS. Ego habebam tres filios in ciuitate Romana: & ita excusatus à tutelis pp eos, fui datus tutor cuidam pupillo: vnde coram iudice proposui vnam excusationem veram,& aliam falsam,& dictus pupillus habebat patruum, qui debebat esse suus tutor legitimus, vnde ego esse non possum. Iudex autẽ motus illa falsa allegatione, me absoluit.certè nihil valet mihi illa absolutio, quamuis habuerim vnam verã excusationem filiorum:vt dictum est, ego autẽ credens valere absolutionẽ nihil administraui. nunquid teneor periculo cessationis? & certè non: si credens me absolutum pp meam veram excusationem a administrare cessaui, aliàs teneor. Viu.

Insertio falsæ causæ reddit sniam ipso iure nullã fauore minoris.h.d.Dynus. Vel aliter.Si omittitur causa vera ĩ pronunciatione, & inseritur falsa snia non tenet, fauore minoris.h.d. Vel sic secundũ Ray. Decreũ iudicis iniustũ, seu nullum, tutorem testamẽtarium non excusat ab administratione:tamen cessans errore excusatur, secus, si id per fraudem, & malitiam omittitur.Nic.de Neap.

Scævola. 1 †

LEX XL.

QVi testamẽto* tutor datus fuerat,adito Prętore dixit, se tres liberos a habere adiecit prętereà habẽti b patruũ legitimum tutorem,se vitiosè tutorẽ datum. c Prætor ita decreuit: Si legitimum tutorem habenti tutor datus es, d non est tibi necessaria excusatio. e Quæro, cum nemo patruus impuberi tutor esset, an nihilominus tutor remanserit. Respondi, secundũ ea,quæ proponerẽtur,quamuis iustam excusationis causã haberet, non tamen excusatũ esse, propter vitium pronunciationis. f Item quæro, & si acquieuisset snię, an ob id, quòd non gessit tutelam, vtilis h actio in hũc dari debeat. Respondi, si errore potius, quòd se pro iure trium liberorum, quod allegabat, excusatum crediderit,quam malitia, ab administratione cessasset, vtilẽ actionẽ 2 † non dandam.

Spatiũ quinquaginta dierum ad proponendas in iudicio excusationes tutoribus, & curatorib.est statuũ, sed quatuor menses continui a die nominationis, & scientia ad instantiam finiendam: nisi prosequentes contradicant, aut facto aduersarij sint impediti.Nic.de Neap.

Paulus. 3 †

LEX XLI.

QVinquaginta dierũ i spatium tantummodo ad contestandas k excusationum causas pertinet. Peragendo enim negotio, ex die nominationis,l continui quatuor mẽses constituti sunt.

Triphoninus. 4 †

LEX XLII.

5 † SI, cum ipse tutor datus constitueret, vt proferret excusationẽ, mora contradictionis m impeditus ẽ,quo minꝰ decreto liberaretẽ; n excusationẽ rectè, ꝓbari. o

Defectus visus, auditus, sermõnis, ac intellectus, item egestas intolerabilis,ac perpetua, valetudo etiam suscepta tutela excusationem tribuunt impedito.h.d.secundũ Raym. Nic.de Neap.

Paulus. 6 †

LEX XLIII.

POst susceptam tutelã cæcus, p aut mutus, aut surdus, aut furiosus, q aut valetudinarius, r deponere tutelam potest.

¶ Paupertas, s * quæ operi, & oneri tutelæ impar est, solet tribuere vacationem.

Item quare]dixit quod remanet tutor: sed an teneatur tutelæ,si non gessit,distinguitur,vt subijcit,errore,vel malitia.

h *Vtilis*]quæ solet dari in eum,qui non gessit,vt sup.de admi.tut.l.tutores.§. in eum.

Quinquaginta] CASVS. Quinquaginta dies continui, de quib.dictũ est sup.eo.l. scire,§. quinquaginta, dant ad ꝓponendas corã iudice excusationes: sed ad perueniẽdum ad snĩam super excusatione dant quatuor menses cõtinui cõputandi à tge, quo fuit notatus tutor ille, qui se excusat. Sed quid si per tutorem non remansit,quin daretur snia super excusatione sua intra dictos quatuor menses cõtinuos,sed ille ex ꝓpria aduersarij sui,qui ei cõtradicebat, nunquid adhuc poterit dari?cęte. sic & h.d.cum l.seq.Vin.

i *Quinquaginta dierum*] hi currunt,ex quo sciunt se tutores datos.vt C.eod.l.quinquagẽta.& cõdo extitit,si sub condõne est datus,& adita sit hæreditas,si in testamẽto sit datus, vt ff.e l.pen.§.præcedit.& facit ff.de condi.& dem.l.si in diẽ.

k *Contestandas*] testãdas. & proponẽdas cor̃ iudice. vt ff. eod.l.scire.§. oportet. nec.n.est aduersarius for è qui testãtur.

l *Ex die nominationis*] sed si isti continuè currunt ex die nominationis,& ponas eũ scire post iij.menses se tutorem: ergo ptr̃ præscribit cognitioni,q̃ propositioni, & sic proponetur, & nõ cognoscetur: sed iub. hic nõiationis. & cognitionis, fm. Azo. Alij dñt, vt nõ minꝰ sit So. die b. arg.ff.eo. scire.§. aliud. Alij q̃ mero iure statim curat, sed postea restituat ex cla gñali.sup. qui.ex cau.mad.t. in fi. Item no. hic spãle 5 l. properandũ. & C. auth. q semel q̃ est C. quo. & qñ iudex.

m *Si cum ipse Conrad Brunn*] vt quia iudex dedit alteri parti dilationem maiorem, q̃ sit quatuor mensium. Acc. n *Liberaretur*] intra quatuor menses, & est sic,sup. de min.in tes.& C. de temp. in integ.restit.l. perendie, & arg.C. de inof. testa.l.contra maiores.

o *Recte probari*] etiã post quatuor menses. s. adhuc poterit excusare vltra tempus statutum superiori.

Post susceptam]CASVS. Si tutor est factus cæcus post tutelã ꝓ ea deponere, & idem est de aliis morbis, q hic nominant, & rectè ẽ de pauperate maxima. Viu.

p *Cæcus*] vtroq; lumine. alias secus.vt C.e.l. frater. Itẽ dic oĩa, q̃ no.ff. de auth. tut. & cura.l. et si tutor. Itẽ dic, q̃ hic acciderat. Itẽ no.post susceptã: qa si a principio cẽt cęc⁹,vel similis,si fuisset dat⁹,vt ff.de tu.l.1.§. pen & ff.fi. & facit.ff. de aur.& cõlen.tu.l.et si tutor, & de post.l.1.§. casũ.

q *Furiosus*]hic est ff. eo.l.nõ solũ.§. si qs ita agiotus, & l. idẽ Vlp.§. furor.vbi non deponit oĩnõ, sed dat curator. Sol, hic perpetuo furiosus,ibi nõ.arg.in ca.l.idẽ Vlp.in prin. & sup eo.l.tutor petit⁹.§. fin.& l.seq.Vel fm alios hic deponit eo mõ.vt det curator. Itẽ adde hic q̃ no.ff. de minor.l. ueriũ.§.ex facto.Itẽ facit Insti.eo.l.per.& C.q morbo l.vnica.

r *Valetudinarius*]perpetua valetudine alias lęsus. vt sup eo. l.sed in hoc.in prin.

s *Paupertas*]hic dic vt sup.eo.l.paupertas.& sup.eo.l. athle. ex.l.mediocritas.

1 † Lib.2. Respõsor. aliàs teneor. *Gl.f.i c. olim.d re scri. induc. hæc l. arg. q si in litteris impetratis est ĩser ta hæc clausula, si est ita, vel si præmissa vera sũt, q impetrator tenet oia proba re licet el terũ sufficeret.

2 † Lib.2. Sententiarum. * Qualiter probetur paupertas; vide multos ca. 6° q Ang. enumerator i Aur. de hær. & fal. § hinc nobis col. 1. & commendat textũ quẽ dicit meliorẽ totius iuris, in l. ĩ summa. C. qñ fisc. vel priu. & vltra hos casus quando no ꝑ̃ superesse oneri sibi imposito vt hic; & Insti. ff ex cu.nat. vel cu.§. sed. & ff. pter.

3 † Lib.2. Sẽtentia.

4 † Lib. 5. Disporat.

5 † Si cũ ipse testãdas. & proponẽ das cor̃ iudice. vt ff. eod.l.scire.§. oportet. nec.n.est aduersarius for è qui testãtur.

6 † Lib.2. Sẽtentiarum.

Halo. hãc negationẽ sustulit: habẽ tñ in P. F. vide Aug.li. 1. emẽd.c.1

Hermod.lib.2. iuris epitom.

LEX XLIV.

ADminiſtrantes res Principum, ex indulgẽtia eorum licet citra codicillos, [a] à tutela, itemq. à cura, tempore adminiſtrationis [b] delata, excuſantur. Idemq. cuſtoditur in ijs, qui Præfecturam [c] annonæ, vel vigilum gerunt.

¶ Eorum, qui Reipublicæ cauſa abſunt, comites, qui ſunt intra ſtatutum numerum, [d] de tutela, quę abſentibus, vel profecturis [e] delata eſt, excuſantur: nam ſuſceptam antea deponunt. [f]

In collegio, ſeu corpore licitè conſtituti, excuſantur ab extraneorum tutela: filiorum non, nec collegarum tutores intra centeſimum milliare coguntur eſſe: ſed vlterius excuſantur. vbique verò ſunt immunes, qui ſpeciali priuilegio ſunt muniti. b. d. cum l. ſeq. Nic. de Neap.

¶ Qui corporis, item qui collegij iure excuſantur, [g] à collegarum, filiorumque eorum tutela non excuſantur: exceptis ijs, quibus hoc ſpecialiter [h] tributum eſt.

Paulus lib. ſing. de cog.

LEX XLV.

PLanè vltra [1] † centeſimũ milliariũ [i] ab vrbe, filiorum collegarum ſuorum tutelam ſuſcipere non cogũtur.

Hermogen. lib. 1. in epitom.

LEX XLVI.

LIbertus Senatoris, filiorum eius tutelam adminiſtrans, ab alijs tutelis non excuſatur. [k]

Ingenuus vel libertus iure anulorum aureorum munitus, excuſare ſe poteſt à tutela, ſeu cura liberti: niſi etiam eodem iure ſit tutus: illius ẽt tutelam, vel curam prius excuſatus ſuſcipere compellitur. Nic. de Neap.

Triphoninus lib. 2. diſput.

LEX XLVII.

CVm ex oratione Diui Marci ingenuus libertino tutor datus excuſari debeat; [l] eandem excuſationem competere ẽt ei, qui ius anulorũ impetraſſet, [m] Imperator noſter cum Diuo Seuero patre ſuo reſcripſit. [n] Ergo ſi pupillo libertino habenti ius anulorum, datus ſit ingenuus tutor, vel curator, conſequens eſt, vt excuſatio eius ob hanc conditionum diuerſitatem nõ debeat accipi. At ſi ante, quàm pupillus, vel pubes minor annis XXV. ius anulorum acciperet, Lucius Titius ei tutor datus, vt ingenuus, excuſatus fuerit: poſt impetratum beneficiũ, denuo idem tutor, curatorve dari poterit; exemplo eo, quo placuit, & reſcriptum eſt, eum, qui tempore, quod intra annũ erat, ex quo Reipublicæ cauſa abeſſe deſierat, excuſatus fuit, eo prætermiſſo ipſum ſuo [o] loco [p] dari poſſe.

Libertus Senatoris ipſius ſolus procurator excuſare poteſt ſe ab aliorum tutelis, niſi iure anulorũ aureorũ à Principe ſit donatus. Nic. de Nea.

¶ Et quamuis [2] † libertus, qui Senatori patrono procurat, excuſationem ab aliorum tutela habeat: ille tamẽ, qui ius anulorum impetrauit, [q] quia in ordinẽ ingenuorum trãſit; tali excuſatione vti nõ poteſt.

Tutor teſtamentarius Reipublicæ cãi abſens, veterẽ tutelã, excuſationis priuilegio circunſcripto, aſſumere tenetur ſtatim poſt reditũ adminiſtrationis prioris tẽporis, conuentione ceſſãte: niſi in diſpoſitione teſtatoris expreſsè fuerit abſolutus: tunc à poſteriores ipſius adminiſtratione, abſentiæ priuilegio ſe excuſat, poſt hæreditatis additionẽ, ſeu euentũ conditionis, quibus in teſtõ fuerat conſtitutus. Nic. de Neap.

Adminiſtrantes.] CASVS. Licet ſine literis Imperatoris aliqs eius res adminiſtret interim excuſ. hẽr. & idẽ eſt in Præfecto annonæ & vigilũ. Itẽ dicit, q illi, q ſequuntur illos, q Reip. cã abſciſcũt, à futuris tutelis interim excuſant, & à præteritis. Itẽ dicit cã l. ſeq. q illi, q excuſant rãne collegij vel corporis, in quo ſunt, ñ pñt excuſari à tutelis filiorũ collegatorũ filiorũ niſi hoc ſpecialiter eſſet eis cõceſſum: vel niſi eſſẽt filij collegarum lõginqui vltra centum milliaria à ciuitate, in qua fuit facta datio tutoris, vel tutorum. Vide *Codicillos.*] l. fine collatione dignitatis, quæ conſueuit dari per codicillos. vt Inſtit. quib. mo. ius. pat. pot. §. filius famil.

a *Tempore adminiſtrationis*] non vltra. vt ſ. eo. l. Athletæ. §. gentium præſidatus.

b *Præfecturam*] vel ſiſci. vt inſtitu. eod. §. item Diuus.

c *Statutum numerũ*] non aliter. vt in ſ. eod. l. ſi & ſ. eo. l. ſi duas. §. minuere.

d *Profecturis*] dum tñ iam ſe præparauerint ad proficiſcẽdũ: vt ſ. qui. ex cau. ma. l. qui mittũtur. §. ſimiliter. alioquin cõtra ſ. eo. l. propter magiſtratũ. in princ. Azo.

e *Non depoſuit*] quia ſecus eſt in ijs, q Reipub. cã abſunt. vt Inſt. eo. §. itẽ q Reipub. & ſic hoc arc. quod hic facit. falſificatur ibi, & in eo, qui dignitatẽ ſenatoriã adipiſcitur. vt ſ. eo. l. ſpadonẽ. §. ſi autem quis. & in alijs not. ſup. eod. l. idẽ Vlpianus. §. ſunt. & alij. Accurſius.

f *Excuſantur*] vt ſup. eod. l. non tantum §. eos. & facit C. eod. l. pen. & ſup. eod. l. non tantum. §. eos qui.

g *Speciáliter.*] vt priorib. vrbicis: vt inf. eo. l. fin. §. 1. Accurſ.

h *Paulus. Milliariũ*] ſic ſup. eo. l. propter §. licet.

i *Libertus.*] CASVS. Licet libertus Senatoris adminiſtret tutelam filiorũ ipſius Senatoris cum quodã alio eorum tutore, nõ habet excuſat. ab alio ſum tutelis.

k *Non excuſatur.*] niſi ſolus agat. vt C. eod. l. nemo Senatorum. ſed non inuenio niſi in ipſo Senatore: vnde fortè aliud in alijs eorum, & ſic

libertis vxoris Senatoris: ſup. eod. l. ſpadonem. §. libetti. & inf. l. proxi. in fi. & facit ſup. eod. l. libertum. per totum.

Cum ex oratione.] CASVS. Sicut ingenui habent excuſat. à tutelis libertorum: ita libertus, qui habet ius anulorum aureorum. vnde & ſi ingenuus ſit datus tutor liberto pupillo, qui habet ius anulorum, non habet excuſat. quid ſi ingenuus fuit tutor datus pupillo liberto, qui non habebat adhuc ius anulorum, & ſic excuſatus: poſtea dictus pupillus habuit ius anulorum: certè non habebit excuſat. nunc. & ponit ſimile de eo, qui erat reuerſus cauſa Reipub. ſicque habebat excuſationem à tutelis intrà annum miſſionis: & durãte illo anno fuit excuſatus ab vnius tutela, qui certè fuito dicto anno, poterit dari tutor eidem, à cuius tutela ſe excuſauit. Vltimo ponit aliam differentiã inter illum libertũ. qui habet ius anulorum, & alium, qui non habet: quia ſi libertus non habens ius anulorũ adminiſtret res domini ſui, qui erat Senator, excuſatur ab aliorum tute. non autẽ ille, qui habet ius anulorum. Viuianus.

l *Debeat*] vt ſup. eo. l. 1. §. libertinis. & facit C. eod. l. excuſationis.

m *Impetraſſet*] vt excuſetur à tutela liberti: ingenuorum autẽ erit tutor.

n *Reſcripſit*] habetur ergo pro ingenuo, vt viteat tutelam Liberti. & ſic eſt contra ſup. eo. l. libertum. §. ſed & ſi ius. Sol. quo ad patronum, & eius filios, nõ habetur pro ingenuo, quia non vitabit tutelam, vt ibi. ſed quo ad extraneos ſic: vt excuſetur à tutela liberti: vt hic.

o *Suo*] quaſi ipſe poſt annum loco ſui detur: cum poſt annum non haberet excuſationem.

p *Loco*] ſic ſup. eod. l. ſi is qui tres.

q *Impetrauit.*] & hiẽ quo ad extrancorum tutelam habetur. vt ingenuus: & nõ obſt. ſup. eod. l. libertum §. ſed & ſi ius. Item priuilegium iſtud retorquetur hic in ſuam lãſionem. nam & aliàs excuſaret ſe, vt

s † In F.F. centeſimũ à milliariũ ad ea leſtiõ vitioſa vt.

a † Libertin°. F.F.

hic.& C.eo.l.nec Senatorum.& ¶.ad mun.l.libertus.3.Respon.& hic admittit & sic est §.C.de legib.& const.l.quod fauore. Sol.hic pro patrono erat fauor.vt libertus excusaretur ab alio nō sibi liberto. & facit infra.de iure au.anu.l.1.

¶ *Item.*] CASVS. Ita dixit testator quidam. Titius tutor esto filijs meis, donec Reipūb. causa non aberit. Titius dictam tutelam gerere incipit. & postea cepit abesse causa Reipubl. & postea abesse desijt. nunc ipse vult excusari ab administratione, quasi ei noua delata tutela, dicens ad minus intra annum à tempore, quo reuersus sum, debeo excusari, quia abfuerim causa Reipublicæ. vt sup. l. prox. §. exemplo. Item & liberos sufficientes ad excusationes acquisiui, donec aberā causa Reipub. certè non potest se excusare, quia vna tutela est administratio, quam fecit ante absentiam, & illa quam fecit postea, & quia vna tutela est: ergo non est finita tutela quantum ad administrationē primam. & sic non potest agi contra eum tutelæ.

¶ *Sed si ita.*] Si ita scripserit testator. Titius tutor esto. & cū Reipub. causa aberis, tutor ne esto: cum redieris Reipubl. causa, tutor esto. In hoc casu certè bene excusabitur ab administratione, quæ debet fieri postquam reuersus est: quia in hoc casu ex ipso testamēto desijt tutor esse, cum cepit abesse causa Reipub. & hoc dicit inf. sed hic ex ipso &c. repetit tamen quod dixerat in primo casu, ponendo priusquā veniat ad solutionē fecūdi. & hoc in ver. quia igitur, &c. quos coniungas cum illo vers. sed si ita, &c. & legas vsque ad §. sīà Prætore. & postea remittatis ad §. proxime. vbi ita quærit. Ego dedi tutores filio meo in testamento ex die, vel sub conditione. nunquid habent se necesse excusare ante diem, vel conditionem, si nolunt administrare: vel nunquid currunt eis quinquaginta dies, qui dantur ad proponendas excusationes? & certè non: nam non sunt ante tutores, quam dies venerit, vel conditio exiterit: & quando dati sunt purè, non sunt ante tutores, quam adita sit hæreditas illius, qui dedit eos tutores.

¶ *Si à Prætore.*] Sicut tutores pupillorum, & curatores adolescentium excusantur propter liberos. vt sup. eod. l. a. ita & curator datus mente capto, vel muto, vel ventri,

Idem 1 †lib. 16. disput.

LEX XLVIII.

TItius filijs meis, quo ad Reipublicæ causa non aberit, tutor esto. gessit tutelā testō delatam: deinde Reipublicæ causa abesse cępit, [a] & desijt. [b] an, quasi noua tutela nunc delata, excusari debeat, etiam ob absentiam [c] Reipublicæ causa: an, quia præcessit testm̄ absentiam ob publicam causam, & est ab eo iam administrata tutela; non oporteat eum excusari? [d] Quid, si liberos interea suscepit, aut aliam excusationem paranit? [e] Magis est, vt hęc vna tutela sit: & ideo nec excusationem ei competere, nec agi tutelæ [f] ob prius tempus posse. Sed si ita scriptum in testamēto fuerit: Titius tutor esto: ¶ cum Reipublicæ causa, [2]† aut ob aliā, aberit, tutor ne esto: cum redierit, tutor esto. quid de excusatione, aut ob absentiam Reipublicę causa, aut ob aliā, quæ post obuenerit, dici oporteat, videamus. [h]

¶ 3 † Procedit aūt & alia quæstio; testō tutores ex die; vel sub conditione dati, an se excusare ante diē conditionēve necesse habeant? & in primis, an iam dies quinquaginta eis cedant, intra quos necesse est causas excusationis exercere? Sed verum est, non ante esse tutorē, quam dies venerit: nā nec ante, quam adita [k] sit hereditas. Quia igitur [l] ex eodō testamento iam gesta fuit tutela, & quia excusatus est alias, abfuturus Reipublicæ causa, reuersus continuò [4]† hæret tutelis ante susceptis, etiam intra annum. Sed hic [m] ex ipso testamento [3] † desijt esse tutor. & ideo ex secunda tutela excusare se potest.

Curator datus à iudice mē te capto, muto, seu ventri, se excusare potest propter legitimum numerum liberorum. Nic.de Neap.

¶ Si à Prætore detur curator mente capto, aut muto, siue ventri, excusatur iure [n] liberorum. [o]

¶ Romæ datos tutores eos tātum accipere debemus, qui vel à Prętecto vrbi, vel à Prætore, [*] vel testamento Romæ confecto, vel in continentibus [p] ædificijs dati sunt.

Libertus aduersa valetudine corporis, seu mentis super proprijs negotijs legitimè impeditus, à tutelæ patroni, eiusque liberorum de iure communi se poterit excusare. Nico.de Neap.

¶ Si tanta corporis, aut mentis valetudine ab agendis rebus libertus prohibeatur, vt ne suis quidem negotijs sufficiat; necessitati erit [6] † succurrendum; ¶ ne impossibile ei iniūgatur tutelæ munus, quod obiri [r] à liberto non possit, [7]† nisi cum incommodo [s] pupilli, & aduersus vtilitatem eius.

Pistores in collegio in legitimo numero constituti, pistoriam per seipsos exercentes, à tutelis, & curis etiam collegarum excusantur. vrbici excusari possunt, si in loco vbi dati sunt, domicilium non habent. Nic.de Neap.

¶ *Romæ.*] Si aliquis detur tutor Romæ, & habet tres filios, potest excusari. vt Inst.eo.in prin.quis autem videatur Romæ datus, dicit planè hic §.

¶ *Si tamen.*] Quamuis libertus non habeat excusationem à tutela filiorum patroni, vt ¶.eo.l.libertum, tamen hic §. punit vnum casum, in quo habet locum excusatio. Viuianus.

a *Cepit*] & sic se excusauit. vt Inst.eo.§. item qui Reipubl. & inf. statim dicet.

b *Et desijt.*] abesse Reipu. causa, quia est reuersus.

c *Ob absentiam*] per annū ad minus, vel et plus. sm distinctiōnē temporis quo abfuit. vt ¶.eo.l.non solum. in prin. & l. sed & milites. §. quæque. d *Excusari*] sed statim reassumere tenetur: vt in veteribus tutelis contingit. vt ¶.eo.l.non solū. §. an nō. & §. quæ[illegible]niq. e *Quæsiuit*] q.d. nunquid proficit quasi ad nouam vocetur, an vero nō, quasi ad antiquā redeat? & solutis magis est. &c.

f *Tutel*] sic sup. tit. 1. l. tutor. §. quod si quis. Sed ¶. ſ. de tut. & ra. distr. l. si tutor. in prin. & sup. tit. 1. l. tutor. §. si quis absuturus. vbi dicit agi. Sol. sbi vtrum concedit, hic directam negat. Vel secundum Hug. illæ intelliguntur sm distinctionē huius §. & seq. sed si ita. &c.

g *Tutor esto*] sic enim ex die & ad diē dari pōt in testō. nō aliam. vt Inst. de satisd. tu. circa prin. & ¶. de test. tu. l. si tutor datus. §. f.

h *Videamus.*] Solut. erit in[illegible] ibi. sed hic ex ipso.

i *Exercere.*] i. contestari. vt sup. eo. l. quinquaginta.

k *Adita*] vt supra de test. tu. l. si nemo.

l *Quia igitur*] nunc redit ad principium legis.

m *Sed hic*] nunc soluit, quod quæsiuit ¶. ibi, sed si ita scriptū in testamento, &c.

n *Iure.*] i. excusatur, ac si haberet liberos tres Romæ, quatuor in Italia, quinque in prouincijs: vt subijcit etiam in alia gl.

o *Liberorum*] secundum distinctionem Inst. eo. in prin. tres Romæ, quatuor in Italia, quinque in prouincijs.

p *Vel in continentibus*] ædificijs. s. & sic apparet, quod latius patet Romæ vocabulū, q̄ vrbis, q̄ a illa muris finit, vel claditur, vel terminatur. vt ¶. de verb. sig. l. 2. & l. in cōtinentibus.

q *Succurrendum*] vel succumbendum.

r *Obiri*] id est fieri, vel exerceri.

s *Non possit nisi cum incommodo.*] i. quod si iniungatur, accedit

* Marcus Imperator primo constituit prīorē qui tutores daret cum à Cōsulib. ante darē tur. vt dixit gētius de tutoribus tractaretur, author Capitolinus in eius vita.

1† Al. ff. Desijt. ¶. ſ. al. desierat. Hanc loan.

2† Aut ob aliā. nonnulli antiq. ff.

3† Præcedit. ¶. ſ.

4† Cohæret.

5† Desijt. ¶. ſ.

6† Succurrendum. in ¶. ſ.

7† Nisi. ff. est ¶. ſ.

cedit incommodo pupilli, &c. aliàs, obiri non poteſt cum incommodo, &c. hoc ſenſu, q tutelæ munus cum incommodo pupilli à libertoobiri non poteſt.

Papinianus. 1 †

LEX XLIX.

QVi in collegio pictorũ a ſunt: à tutelis b excuſantur: ſi modo per ſemet c pictrinum exerceant. Sed non alios puto excuſandos, quam qui intra numerum d ſunt. Vrbici e autem pictores à collegarum quoq; filiorum tutelis excuſantur. f Sed & hoc genus excuſationis eſt, ſi quis ſe dicat ibi domicilium non habere, g vbi ad tutelam datus eſt. idque Imperator noſter Antoninus cum Diuo patre ſuo ſignificauit.

Vbi pupillus educari, vel morari debeat: & de alimentis ei præſtandis.

TITVLVS II.

Pupillus educari ac morari debet apud virum idoneũ, eius propinquis præſentib. ex perſona, cõditione, & tempore, Prætoris arbitrio eligendũ, excluſo ipſius ſubſtituto: licet in teſtamento paterno ex preſſe contrariũ cauerit. h. d. Ray. ſecundũ Nic. de Neap.

Vlpianus. 2 †

LEX I.

SOlet Prætor frequentiſſimè adiri, h vt conſtituat, vbi filij vel alã tur, vel morentur; non tantũ in poſthumis, verum omnino in pueris. i Et ſolet ex perſona, k ex conditione, l & ex tẽpore m ſtatuere, vbi potius alendus ſit. Et nonnunquam à voluntate patris recedit n Prætor. Denique, cum quidam teſtõ ſuo cauiſſet, vt filius apud ſubſtitutum educaretur, Imperator Seuerus reſcripſit, Prætorem æſtimare debere præſentibus cæteris propinquis liberorũ. Id enim agere Prætorem oportet, vt ſine vlla maligna ſuſpicione o alatur partus, & educetur.

Liberti, parentes, cognati, vel pupillorum affines eam cationẽ præciſè ſuſcipere a Prætore cogũtur. extranei verò excuſantur ab hoc onere: ſed priuantur legatis, ac hereditate in teſtamento patris pupilli ſibi relictis: niſi aliàs fuerat relicturus. h. d. Ray. ſecundum Nic. de Neap.

¶ Quamuis aũt Prætor * recuſantem apud ſe educari, non polliceatur, ſe coacturũ: Pattamen quæſtionis eſt, an debeat etiam inuitam cogere, vt puta libertum, parentem, vel quem alium de affinib. cognatiue. & magis eſt, vt interdũ debeat id facere. ¶ Certè nõ male dicetur, ſi legatarius, vel hæres educationem recuſet re ſtamento ſibi iniunctam, denegari ei actiones r debere, exemplo tutoris teſtamento dati. Quod ita demũ placuit, ſi idcirco ſit relictum. ſ Cæterùm, ſi eſſet relicturus, etiam ſi educationem recuſaturum ſciret, non denegabitur t ei actio. & ita Diuus Seuerus ſæpiſſimè ſtatuit.

Tutor à pupillo tutelæ actione conuentus, ſumptus in alimentis, ac diſciplinis eius factos ab illo ſecundum vires facultatis eius ſibi poterit reputare: non vltra, etiã ſi moderata taxatio facta fuerit in teſtamento, vel à Prætore. Nic. de Neap.

Idem lib. 36. ad edict.

LEX II.

OFficio iudicis, u q tutelæ x cognoſcit, congruit reputationes tutoris non improbas admittere: y vt puta ſi dicat, ſe impendiſſe in alimenta pupilli, ve diſciplinã. Modus aũt, ſi quidem Prætor arbitratus eſt, is ſeruaridebit, quem Prætor ſtatuit. Si ve-

---

Papinianus. 1 † Ali. Paulus li. ſingul. de Cognitionib. P.F.

1 † Li. 14. ad edict. alias Iulianus.

VBI PVPILLVS educari, vel morari debeat: & de alimentis ei præſtandis.

a *Qui in collegio pictorum*] hoc eſt licitum collegiũ: vt ff. quod cuiuſq; vniuerſi. l. 1. §. 1. & ſic habere poteſt priuilegiũ. vt no. ſup. eod. l. non tantũ. §. non omnia.

b *Tutelis*, aliàs tutela.

c *Per ſemet*,] Not. q per ſemeipſum non vĩ facere. q per aliũ facit. arg. contra ff. de admin. tut. l. ita aũt. §. geſſiſſe. & l. tres tutores. §. non ſolum.

d *Numerum*] non alitet: vt hic. & ſup. eod. l. ſi duas. §. minores.

e *Vrbici*] ſup. eod. l. adminiſtrantes.

f *Excuſantur*,] cum determinatione, quæ ſubijcitur. ſed hoc genus. &c.

g *Non habere*] facit ſup. eod. l. Illud vſitatum. & l. ſed in hoc. §. ſunt & alij. & l. nõ tantum. §. final. Sed arg. contra. ſup. de iudic. l. hæres abſens. §. 1. vbi in alia terra geſſit quis tutelã. Sed dic, q noluit ſe excuſare ibi, hic ſit.

---

ei ob hoc in teſtõ relictum, denegabitur ei eius petitio. Viuh *Adiri*] à matre, vel agnatis pupilli, vel ſubſtitutis, vel à quocunque.

i *In pueris*] ſcilicet generaliter.

k *Ex perſona*] vt non apud eum, qui inſidiaretur pudicitiæ eius. vt in f. eo. l. pen.

l *Ex conditione*] cum diſtinctione, vt agnatus, vel cognatus, vel nõ, vel vilis perſona, & male morigerata.

m *Et ex tempore*.] vt conſideretur, ſi ſit minor triennio, & tunc ſit apud matrem, vt C. de pat. pot. l. pen. Item an eo tempore ille eſſet pupillo ſucceſſurus, vt ff. l. prox. & C. eo. l. 1. in fi.

n *Recedit*, hoc dic, vt in f. l. prox. in fin. no. o *Suſpicione*] quia eũ occideret pp ſubſtantiam. ſic. C. e. l. 1. in f. & de nup. l. vi dux.

p *Coacturum*.] i. licet prætor nõ promittat ſe coacturũ denegante alimentare. interdum tñ hoc facit, vt ſubijcit; attamẽ. &c.

q *Id facere*] vt C. eo. l. 1. §. 1.

r *Actiones*.] ſ. relicto rum exẽplo tutorum, vt ſubijcit. vel ex tutela. vt ſubijcit. & ff. ti. a. l. tutor petitus. §. quæ remunerandi.

ſ *Relictum*.] vt alimenta præſtet.

t *Non denegabitur*.] vt ff. tit. j. l. Neienni⁹. in fi. & l. ſeq. & ff. de teſt. tu. l. tutelam.

Ex cã pẽtor aliquã à volũtate patris recedit. et facit gl. 2. in prin. in ca. olim. ext. de: ab bit.

OFficio.] CASVS. Finita tutela agit pupillus ff tutorẽ quondã act. tu. tutor vult ei reputare ea, impendit in alimẽta pupilli, vt diſciplinã, certè hñ pt ſi ñ expẽdit vltra modũ. ille ergo modus dẽt ſeruari in dictis expẽſis p tutorẽ. q cõſtitutus ẽ à ptore ob hoc adito p tutorã: ſi at ñ cõſtituit ptor, dẽt facere tutor expenſas ſm facultates pupilli, & illas ei reputabit, & ñ alias. Quid ſi ptor, vel pt pupilli decreuit vltra facultates expenſas? nõ debet eas ſeruare tutor. Cõpetit ergo ptori ius alimẽtorũ pſtituẽdorũ pupillo. qualiter aũt circa hoc ſe hãre dẽat ptor. dicit l. ſeq. Vlu.

u *Officio iudicis*] ſupe rior. ſ. dixi. vbi tunc ex cuius hor is.

x *Tutelæ*] ſi. ſuper. ac. tutelæ.

y *Admittere*.] His modis qui ſequuntur.

rò Prætor non eſt aditus, pro modo facultatum [a] pupilli debet arbitrio iudicis æſtimari. nec enim permittendum eſt tutori tantum reputare, quantum dedit, ſi plus æquo dederit. Hoc amplius; etſi Prætor modum alimentis ſtatuit, [b] veruntamen vltra vires facultatum eſt, quod decretũ [c] eſt, nec ſuggeſſit [d] Prætori de ſtatu facultatum nõ debet ratio haberi alimentorum oĩum: [e] quia ſi ſuggeſſiſſet, aut diminuerentur [1†] iam decreta, aut non tanta decernerentur. Sed ſi pater ſtatuit alimenta liberis, quos hæredes ſcripſerit; ea præſtando tutor reputare poterit. niſi fortè vltra vires [f] facultatum ſtatuerit. tunc enim imputabitur ei, ſ cur non adito Prætore deſiderarit [2†] alimenta minui.

Idem li. 1. de omnib. Tribun.

LEX III.

IVs alimentorum [h] decernendorum pupillis Prętori competit: vt ipſe moderetur, quam ſummã tutores, vel curatores ad alimenta pupillis, vel adoleſcentib. præſtare debeant. Modũ autem patrimonij ſpectare debet, [i] cũ alimẽta decernit: & ſtatuere [3†] tã moderatè, vt non vniuerſum reditum [k] patrimonij in alimenta decernat; ſed ſemper ſic, [4†] vt aliquid ex reditu ſuperſit. Ante oculos in decernendo habere debet, etiam mancipia, quæ pupillis deſeruiunt, & mercedes [l] pupillorum, & veſtem, & tectum pupilli, ætatem etiam contemplari, in qua conſtitutus eſt is, cui alimenta decernuntur. In amplis tamen patrimonijs poſitis, non cumulus patrimonij, ſed quod exhibitioni fruguliter ſufficit, modũ alimentis dabit.

¶ Sed ſi non conſtat, quis modus facultatum [5†] ſit: inter tutorẽ, & eũ, qui [m] alimẽta decerni deſiderat, ſuſcipere debet cognitionem, [n] nec temerè alimenta decernere; ne in alterutram partẽ delinquat. Prius tñ exigere dẽt, vt profiteatur tutor, [o] quę ſit penes ſe ſumma; & comminari [6†] graiores ei vſuras [p] infligere eius, quod ſupra profeſſionẽ apud eũ fuerit deprehenſũ. [7†] Item ad inſtitutionem quoq; pupillorum, vel adoleſcentiũ; item pupillarũ, vel earũ, quæ intra viceſimum annum conſtitutæ ſunt; ſolet decernere reſpectu facultatum, & ætatis eorum, qui [8†] inſtituuntur.

Tutor pupillos egentes de ſuo alere nõ tenetur: & ſi poſt alimentorum decretum, ad inopiam ſunt deducti, debent alimenta decreta minui, ſi verò ad pinguiorem fortunam peruenerint, ſunt augenda. Nic. de Neap.

¶ Sed ſi egeni ſint pupilli, de ſuo eos alere tutor non compellitur. [q] Et ſi fortè, poſt decreta alimenta, ad egeſtatem fuerit pupillus perductus; diminui debent, quæ decreta [r] ſunt: quemadmodum ſolent augeri, [ſ] ſi quid patrimonio acceſſerit.

Iulianus lib. 23. Digeſt.

LEX IV.

QVi filium hæredem inſtituerat, filiæ dotis nomine, cum in familia nupſiſſet, ducenta legauerat; [t] nec quicquam aliud [9†] [ſ] præterea: [u] & tutorem [10†] ei Sempronium dedit. is à cognatis & propinquis pupillę perductus ad magiſtratum, iuſſus eſt, alimẽta pupillæ, & mercedes, vt liberalib. artib. inſtitueretur, [x] pupillæ nomine præceptoribus dare. pubes factus pupillus, puberi iã factæ ſorori ſuæ ducenta legati cauſa ſoluit. Quę ſitũ eſt, an tutelæ iudicio conſequi poſſit, [y] quod in alimentis, idem eſt in alijs ſorori pupilli neceſſarijs. Viuianus.

---

a *Pro modo facultatum.*] Nota. pro modo facultatum ſunt faciendi ſumptus, vt hic & ſ. l. prox. & ſup. de adm. tu. l. cũ plures. ſ. cum tutor. & ſup. de relig. l. ſi quis ſepulchrum. §. ſumptus. & in Auth. vt determinatus ſit numerus clericorum. in prin. collat. 1.

b *Statuit.*] vt C. de alim. pu. præſ. l. fin. & ſup. de neg. geſt. l. Neſennius. §. 1.

c *Decretum.*] id eſt factum à Prætore ſiue ordinatum.

d *Suggeſſit*] ſcilicet tutor, vel pupillus.

e *Omnium*] ſubaudi, eius. quod decretum eſt. &c.

f *Vltra vires*] voluntas patris teſtantis non ſemper ſeruanda eſt: vt quando vltra vires in teſtamento decreuit alimenta præſtanda, vt hic & ſup. l. prox. i. §. 1. & inf. de an. leg. l. Quintus. & ſup. de admin. tu. l. quidã decedens. §. Papinianus. & ſup. de relig. l. at ſi quis. §. æquum. & ſ. de teſt. tu. l. pater. & de confir. tu. l. vtilitatem. & ſ. de ope. lib. l. cerdonem. & C. ad Treb. l. iubem⁹. circa prin. & C. ath. aut. l. 1. Sed argu. contra. C. de inter. ma. l. ſi patri.

ADDITIO, Dicq illud in matrimonio, in quo voluntas patris debet ſeruari, vt C. de nupt. l. ſi vt proponis. & ſupra de ſta. ho. l. Paulus. alias incipit, eum qui, ſecundum Bar. hic.

g *Et*] tuori.

h *Ivs alimentorum*] Iun. l. 2. in prin. & C. de alimen. pup. præſt. l. fin. & inf. tit. 3. l. 1. §. ſed & ſi ſeruis.

i *Debet*] ſ. Prætor etiã mancipia: quod eſt inſt. & hoc dico in decernendo, ſcilicet alimẽta pupillo, & pro illis mãcipijs, q̃ pupillo deſeruiunt. & etiam mercedes illorum ſeruorum, & etiam pupillorum, veſtem, & tectum; vel aliter etiam mercedes pupillorum, ſcilicet pro magiſtris illorum pupillorum, & etiam veſtem & tectum.

K *Reditum.*] Not. ſ. bonum, q̃ non debet quis omnes fructus, quos ex ſuis poſſeſſionibus, vel aliunde habet, expendere. ſed ſemper ita facere, vt ex reditu aliquid ſuperſit, vt ſupra lege prima. in principio. & C. de alimen. pup. præſ. l. fin. & infra tit. 1. lege prima. §. ſed & ſi ſeruis.

l *Mercedes*] dandas, non quantas minimas poteſt. vt ſupra. de adminiſtrat. tutor. lege, cum plures. §. cum tutor. Accurſius.

m *Et eum qui.*] quicunque ille ſit. vt ſupra. l. prima, in principio.

n *Cognitio em.*] inquirendo quantum habet in bonis pupillus, vel adultus. Accurſius.

o *Tutor*] alias author id eſt tutor.

p *Et vſuras.*] ſic ſupra. de adminiſtratio. tutor. l. tutor qui. §. idem ſolent. vbi ſi negat tutor ſe habere pecuniam ad alendum pupillum, cum in veritate habeat, tenetur ad centeſimas vſuras.

q *Non compellitur.*] ſic ſupra, de adminiſtration. tutor. lege à tutoribus. in fine.

r *Decreta*] id eſt ordinata.

ſ *Augeri*] ſic infra. de legat 3. l. fin. §. final.

Qvi filium.] CASVS. Filium meum hæredem inſtitui, & filiæ meæ ducenta legaui cum nupſerit: & filio & filiæ tutorem dedi Sempronium. iſte tutor dedit alimenta filiæ ſiue iuſſu magiſtratus, ſiue non: finita tutela filius vult dicta alimenta ſorori ſuæ præſtita, repetere a tutore. certè non poteſt, ſi filia nõ habebat vnde ſe aleret. & quod dixi in alimentis, idem eſt in alijs ſorori pupilli neceſſarijs. Viuianus.

t *Legauerat*] & exhæredauit eam, vel inſtituit ſaltem in aliquo. alias non valeret teſtamentum. vt Inſtitution. de exhæredatio. libet. in princ.

u *Præterea*] ſcilicet plus ei legauit.

x *Inſtitueretur.*] ſic forte erat olim moris, mulieres legere grammaticam. Accurſius.

y *Poſſit.*] pupillus à tutore ſuo dicendo, reddas mihi, quod expendiſti de meo in alimenta ſororis meæ.

Inſtituerit]

1† Minuerent. P.F.

2† Deſiderauit. P.F.

3† Et dẽt ſtatuere. P.F.

4† Sed ſemper ſit &c. P.F.

5† Facultatũ. P.F.

6† Graiores ei vſuras infligi eius, &c. P.F.

7† Idẽ ad inſtitutionem. P.F.

8† Inſtituuntur. P.F.

9† Aliud. non eſt in P.F.

10† Eis, P.F.

a *Instituerit*] idest institui fecerit. Et no. quod iussus iudicis facit, quòd iste expensæ non repetantur, vel expensæ paruitas facit, vel antiquitas. Item quod mulieres possint addiscere grammaticam defenditur hac lege, vt isti sumptus non repetantur.

b *Hoc aliter*] idest aliunde non poterat ali, vel hoc, i. scientia literalis, non poterat sine magistris addisci, vt Cod. de ali. pupr. l. fin. Et no. hic arg. q̃ frater tenetur alere fratrem inopẽ, vt notat. C. de alen. lib. l. pen. & facit inf. titu. 1. l. 1. §. sed nonnullos, & sup. de administ. tu. l. cum plures. f. tutor.

1 Bar. dicit q̃ licet iste tex. dicat q̃ mulieres ñ possint postulare: nõ tamẽ negat quin possint grãmaticam hodie addiscere: q̃ est cõtra illud vulgare di. & m. qã infans tutrix vir nostr mulierdices latine loqui; vix ueniens ad bonũ finem.

1† Lib. 3. off. Procons.

Si discipetetur] CASVS Sicut dictum est sup. in l. 1 Prætor debet causa cognita statuere, vbi pupillus morari debeat, vel educari, & certè non dẽt permittere Prætor vt pupillus vel pupilla stet apud talem qui insidietur pudicitiæ eius.

c *Statuere*] supra l. 1. in prin. & C. eod. l. 1.

d *Impuberis*] maris vel fœminæ: quod esset, si ad impudicam vitam eos induceret.

Si absens] CASVS. Tutore absẽte pupillus coram Prætore petit sibi constitui alimenta: nunc quid expectari tutor debet? Et certè non, immò debent pupillo constitui alimenta etiam eo absente: & plus debet facere Prætor, quia debet inspicere, si hic tutor est in nimis negligentia & cessatione, citra administrationẽ: quia tunc dẽt vocare amicos, & affines tutoris: & si tutor nõ erit coniunctus pupillo, debet eum remouere, & alium loco suo dare, & cum subrogato constituere alimenta pupillo. Si autem sit pupillo coniunctus, non debet eum remouere, sed curatorẽ ei adiungere, & cum illo curatore alimenta constituere. Si autem necessariò abest tutor, tunc solummodo ad hoc datur pupil. curator, vt cum eius authoritate alimenta ei constituantur. Vtuia.

menta pupillæ, & mercedes à tutore ex tutela præstitum fit. Rñdi, Exiltimo; & si, citra magistratuum decretum, tutor sororem pupilli sui aluerit, & liberalibus artibus a instituerit, b cum hoc aliter ei contingere non posset; nihil eo nomine tutelæ iudicio pupillo, aut substitutis pupilli præstari debere.

Controuersia de alendo pupillo, Præsidis iudicio est dirimenda: illis exclusis, quos foret verisimile eis facere præiudicium. h. d. secundũ. Ray.

Vlpianus. 1†

LEX V.

SI disceptetur, vbi morari, vel educari pupillũ oporteat, causa cognita, id Præsidem c statuere oportebit. In cãa cognitione vitandi sunt, * qui pudicitiæ impuberis d possunt insidiari.

Tutor absens voluntariè contumax in alendo pupillũ, hoc in iudicio requirentibus amicis, vel cognatis eius, vel vt suspectus cã cognita remouebitur à Prætore: vel eidem tutor generalis, & perpetuus ab ipso adiungetur, necessariò vero absens idoneus in officio retinebitur, speciali curatore ad præstationẽ alimentorum duntaxat sibi adiuncto, secundum Ray.

Tryphoninus lib. 14. disput.

LEX VI.

SI absens sit tutor, & alimẽta pupillus desideret: si q̃ dẽ negligẽtia, & nimia cessatio in administratione tutori obijciat, q̃ etiã ex hoc arguatur, q̃ per absentiam eius deserta, derelictaq; sint pupilli negotia, aduocatis affinibus arq; amicis e tutoris, Prætor, edicto proposito, cã cognita, & absente tutore, vel remouendum eum, qui dignus tali nota videbitur, decernet, vel adiungendum curatorem. 2† & qui ita datus erit, expediet alimenta pupillo. Si verò necessaria absentia tutoris, & improuisa acciderit, (fortè q̃ subitò ad cognitionem principalem profectus, nec rei suę prouidere, nec consulere pupillo potuerit) & speretur redire, & idoneus sit tutor, nec expediat alium adiungi, & pupillus alimenta de re sua postulet, rectè constituetur f ad hoc solum, vt ex re pupilli g alimenta expediat.

De tutelis, 3† & rationibus distrahendis,* & vtili curationis causa actione.

TITVLVS III.

Tutor pupillo actione tutelæ directa de gestis ac negletis per dolum, seu culpam ream, ac de authoritate sibi ꝑstita in donando causa mortis, seu ĩter vivos, tenetur reddere rationem; licet talis donatio sit eidem tanquam testamenti factio interdicta. Nic. de Neap.

Vlpia. lib. 36. ad edict.

LEX PRIMA.

DE omnibus quæ tutor fecit, cum facere nõ deberet; itẽ d

e *Arcessi*] Nota vocandos amicos absentis, cum aliquid debet fieri circa eius præiudicium, sic supra, ex quib. caus. maio. l. ergo.

f *Constituetur*] Curator & est arg. ad l. istam sup. de suspect. tu. l. 3. tutor. qui, & l. impuberib. §. Item no. quod prima lex huius tit. & l. pen. respiciunt primam partem rubricæ, scilicet vbi morari, & educari debeat pupillus. Aliæ leges respiciunt vltimam, s. de alimentis pupillo præstandis. illud semper teneas, quod si est minor triennio, apud matrem, si viuit, est nutriendus, & ab ea alendus. vt C. de pat. pote. leg. pe. Item not. quod timlus iste loquitur, cum mortuo patre tractatur, vbi educari debeat, & morari: & à quo ali, & quantũ alimentorum nomine præstari, & ex cuius bonis. Item not. eum dici pupillum, qui est impubes, & est sui iuris morte patris, vel emancipatione, vt inf. de verborũ signif. l. pupillus. in princ. Si autem pater viuit, vbi tũc debeat morari, & educari, & ex cuius bonis habes, C. diuer. fac. apud quem lib. l. 1. & aut. ibi posita. quæ est, vt li. ma. & auæ. §. illud. collat. 8. Accursius.

1† Et ita qui.

g *Pupilli*] Nota: non dicit tutoris, vt sup. eod. l. ius. §. sed si egeni Et secundum hoc etiam intellige l. illam. impuberib. sup. titu. 2. quod licet mittatur in bo. poss. scilicet tutoris, aliter tamen de suo, vt hic dicit.

DE TVTELIS, & rationibus distrahendis.

¶ *De tribus actionibus tractat hic titul. primo de actio. tut. directa, quando nascitur: & quidem finita tutela, vt infra eodem lege; nisi, & quid in ea veniat, dicit hic titu. Sed de contraria actione tut. tractatur inf. titul. 1. Secundo dicit hic titu. de quadam alia actione, quæ dicitur actio de rationibus distrahendis; vt inf. eo. l. 1. §. de rationibus, & datur contrà tutorem pro ijs, quæ sibi reliquit in duplum, vt infra leg. 2. in fi. tertio de actione tutæ. idest de actione vtili negotiorum gestorum, quæ datur in curatorem, vt inf. eod. lege, si tutelæ, & in alijs legibus.*

2† Aliàs de tutelę. & rationi. b⁹ distra. &c. vt in P.F.

* Plato. q. de legib. finita tut. iubet rõnẽ reddi. qd vt fiat spatiũ q̃n quẽq; tribuit iuxta legem Atheniẽses.

DE omnibus] CASVS. Tutor debet reddere rationem pupillo iudicio tu. non solum de ijs, quæ fecit cum facere non deberet, sed & de ijs, quæ non fecit cum facere deberet, & tenetur de dolo, & culpa, & negligentia, & ponit exemplum de eo, quod facere non debuit, & fecit, vsq; illuc, sed nonnullos, &c. & ibi concedit tutori, vt donet pro pupillo in casu, & si non faciat, tenetur.

¶ *Officio tutoris*] Tutor cum administrat, debet scribere in chartis dilpendium, & illum libtum rationum dẽt pupillo

reddere, aliàs tenetur etiam de hoc act. tut. & etiam ſeruꝰ poſſunt ſuper hoc torqueri, & ũ utentes dicunt ſeruos malè feciſſe rationes pupilli, cum ipſi ſeruꝰ aliquid adminiſtrabant, torquebuntur ſeruꝰ.

¶ *Præterea ſi matrem*] Si tutor dedit alimenta matri pupilli ſui, imputabit pupillo. & hoc ſi mater erat pauper, alias non. Item nec imputabit munus nuptiale, quod dedit matri eius, ſed ſi dent tutores alimenta libertꝰ pupilli eorũ cõtutori egentiꝰ bene imputabunt, idem & ſi dẽt alimenta ſeruis, vel libertis pupilli, qui non erant eius tutores; dum tñ ſi erant ei neceſſarii. Item, & ſi pñtent alimẽta libertis oib. neceſſarijs & vtilib. tõnib. pupilli. Item imputabit pupil. tutor ſumptus litis, & viatica.

¶ *Nunc videamus*] viſo de officio tutoris, videamus & qua parte tutores conueniantur finita tutela, qñ plures fuerant: & ſi quidem oẽs geſſerunt & oẽs ſoluendo ſunt: pro depoſiti officij pro virili parte cõueniunt, ſicut eſt in fideiuſſoribꝰ. ſi autẽ oẽs geſſerunt & quidam ſunt ſoluendo, & quidam non, puta quatuor erant tutores, & oẽs geſſerunt, vñ ſi eſſent ſoluendo de viginti debitis deberet ſoluere quilibet quinq;. Dico ex eis, bñt benè quilibet quinq; & plus, ita qꝫ bñ pñt ſatisfacere in totũ ſi eſſet neceſſe, alij duo non bñtes, ſi quilibet tria: & ita deficiunt cuilibet de duob. duo. certe duo primi ſoluent quilibet ſeptem: & duo vltimi ſex. ſ. quilibet tria, ſicut bñt: & ſine ſunt primis ceſſæ act. ſiue non, hẽbunt ꝫ alios, per quib. ſoluunt, vtilem actionem neg geſt. ſecus autẽ ſi ex dolo cõ ſoluiſſent pro contutoribꝰ, quia tunc non debet eis actio cedi: nec debent habere vtilẽ ſine ceſſione, & reddit rõnem quare: & ſic cõueniuntur oẽs ante magiſtratum, qui eos dedit. & hoc qñ oẽs geſſerunt, vt dictũ eſt. Si autẽ vnus geſſit, alter non, primo conueniet magiſtratus, & tutor qui non geſſit: ſi in duob. caſib. ſ. qñ tutor non gerens videbat gerentem male adminiſtrare, & non accuſauit de ſuſpecto, vel non exegit ab eo ſatisda. rem pup. ſal. fore.

¶ *Hanc actionem*] Actio tutelæ datur contra hæredes tutoris, & hæredibus pupilli.

¶ *Non tantum*] Si tutor eſt condemnatus pupillo pro contutore, poteſt petere a pup. vt cedat ei act. contra contutorem, ſed & ante condemnationem potuiſſet hoc feciſſe.

¶ *De rationibus*] Viſo de actione tu. quæ datur contra tutores, videndum de act. de rationib. diſtrah. quæ datur ſimiliter contra tutores, & ferè omnes tutores, qui adminiſtrauerant, tenentur ea, ſi res pup. interceperunt, ſiue ſint tutores legitimi, ſiue quicunque alij, & tenentur reſtituere pup. res interceptas in duplum, non aſtt duplatur intereſſe pupilli. Tutor ergo intercipiens res, vel pecunias pupilli tenetur trib. actionib. act. tut. & de rõnib. diſt rahẽdis, & furti, & act. tut. tollit act. de rationib. diſtrah. & è contra, ſed ſi conuentus ſit actione de rationibus diſtrahendis, non liberatur ab act. fur. & hoc ideo, quia nõ eſt actio furti, & actio de rationib. diſtrah. ex vna obligatione, immo ſunt ex duabus obligationib. & ideo vna per aliam non tollitur.

¶ *Hæc actionem*] Hæc actio de rationibus diſtrahendis eſt perpetua, & datur hæredi pupilli: ſed non datur in hæredes tutoris, quia eſt pœnalis, & competit hæc actio demum finita tutela, ſicut & actio tutelæ. Et hac actione tenetur ille tutor qui cum adminiſtraret tutelam, furripuit aliquã rem pupilli, ſiue dolo, ſiue non, ſed quando dolo, tenetur etiam furti, & vna per aliam non tollitur, ſed ſi tutor furripuit dolo, & ſic tenetur etiam furti, & condic. furtiua, & agit contra eum pupillus condictione furtiua, ſi fuerit ab eo conſecutus illud, quod abſtulit, non tenetur amplius hac actione de rationibus diſtrahendis. Item ſcias, quod hæc actio de rationibus diſtrahendis, quæ competit ad duplum, vt dictum eſt, continet in ſimplo vno rei perſecutionẽ, & ita vnum ſimplum eſt capitale pupilli: & aliud pœna tutoris. Viuia.

ſi tutor dedit alimenta matri pupilli ſui, imputabit pupillo. & hoc ſi mater erat pauper, alias non. Item nec imputabit munus nuptiale, quod dedit matri eius, ſed ſi dent tutores alimenta libertꝰ pupilli eorũ cõtutori egentiꝰ bene imputabunt, idem & ſi dẽt alimenta ſeruis, vel libertis pupilli, qui non erant eius tutores; dum tñ ſi erant ei neceſſarii. Item, & ſi pñtent alimẽta libertis oib. neceſſarijs & vtilib. tõnib. pupilli. Item imputabit pupil. tutor ſumptus litis, & viatica.

Nunc videamus viſo de officio tutoris, videamus & qua parte tutores conueniantur finita tutela, qñ plures fuerant: & ſi quidem oẽs geſſerunt & oẽs ſoluendo ſunt: pro depoſiti officij pro virili parte cõueniunt, ſicut eſt in fideiuſſoribꝰ. ſi autẽ oẽs geſſerunt & quidam ſunt ſoluendo, & quidam non, puta quatuor erant tutores, & oẽs geſſerunt, vñ ſi eſſent ſoluendo de viginti debitis deberet ſoluere quilibet quinq;. Dico ex eis, bñt benè quilibet quinq; & plus, ita qꝫ bñ pñt ſatisfacere in totũ ſi eſſet neceſſe, alij duo non bñtes, ſi quilibet tria: & ita deficiunt cuilibet de duob. duo. certe duo primi ſoluent quilibet ſeptem: & duo vltimi ſex. ſ. quilibet tria, ſicut bñt: & ſine ſunt primis ceſſæ act. ſiue non, hẽbunt ꝫ alios, per quib. ſoluunt, vtilem actionem neg geſt. ſecus autẽ ſi ex dolo cõ ſoluiſſent pro contutoribꝰ, quia tunc non debet eis actio cedi: nec debent habere vtilẽ ſine ceſſione, & reddit rõnem quare: & ſic cõueniuntur oẽs ante magiſtratum, qui eos dedit. & hoc qñ oẽs geſſerunt, vt dictũ eſt. Si autẽ vnus geſſit, alter non, primo conueniet magiſtratus, & tutor qui non geſſit: ſi in duob. caſib. ſ. qñ tutor non gerens videbat gerentem male adminiſtrare, & non accuſauit de ſuſpecto, vel non exegit ab eo ſatisda. rem pup. ſal. fore.*

Hanc actionem Actio tutelæ datur contra hæredes tutoris, & hæredibus pupilli.

Non tantum Si tutor eſt condemnatus pupillo pro contutore, poteſt petere a pup. vt cedat ei act. contra contutorem, ſed & ante condemnationem potuiſſet hoc feciſſe.

De rationibus Viſo de actione tu. quæ datur contra tutores, videndum de act. de rationib. diſtrah. quæ datur ſimiliter contra tutores, & ferè omnes tutores, qui adminiſtrauerant, tenentur ea, ſi res pup. interceperunt, ſiue ſint tutores legitimi, ſiue quicunque alij, & tenentur reſtituere pup. res interceptas in duplum, non aſtt duplatur intereſſe pupilli. Tutor ergo intercipiens res, vel pecunias pupilli tenetur trib. actionib. act. tut. & de rõnib. diſt rahẽdis & furti & act. tut. tollit act. de rationib. diſtrah. & è contra, ſed ſi conuentus ſit actione de rationibus diſtrahendis, non liberatur ab act. fur. & hoc ideo, quia nõ eſt actio furti, & actio de rationib. diſtrah. ex vna obligatione, immo ſunt ex duabus obligationib. & ideo vna per aliam non tollitur.

Hæc actionem Hæc actio de rationibus diſtrahendis eſt perpetua, & datur hæredi pupilli: ſed non datur in hæredes tutoris, quia eſt pœnalis, & competit hæc actio demum finita tutela, ſicut & actio tutelæ. Et hac actione tenetur ille tutor qui cum adminiſtraret tutelam, furripuit aliquã rem pupilli, ſiue dolo, ſiue non, ſed quando dolo, tenetur etiam furti, & vna per aliam non tollitur, ſed ſi tutor furripuit dolo, & ſic tenetur etiam furti, & condic. furtiua, & agit contra eum pupillus condictione furtiua, ſi fuerit ab eo conſecutus illud, quod abſtulit, non tenetur amplius hac actione de rationibus diſtrahendis. Item ſcias, quod hæc actio de rationibus diſtrahendis, quæ competit ad duplum, vt dictum eſt, continet in ſimplo vno rei perſecutionẽ, & ita vnum ſimplum eſt capitale pupilli: & aliud pœna tutoris. Viuia.

ijs, quæ non fecit, [a] rationem reddet hoc iudicio, præſtando dolũ, & culpam, & quantam in ſuis reb. diligentiam. [b] Vñ quæritur apud Iulianum lib. 21. Digeſt. ſi tutor pupillo authoritatem ad mortis cauſa donationẽ [c] accõmodauerit, an tutelæ iudicio teneatur. Et ait, teneri eum. Nam ſicut teſtamenti factio (inquit) pupillis conceſſa non eſt: [d] ita ne mortis quidem cauſa donationes permittendæ ſunt. [e]

¶ Sed, & ſi non mortis cã donauerit, tutore authore, idem Iulianus ſcripſit pleroſq; qui dẽ putare, non valere donationem. Et plerunq; ita eſt. [f]

Tutor alimenta præſtita de facultatibus pupilli valde amplis, duntaxat eius matri, vel ſorori egentibus põt imputare decreto iudicis ſibi, vel ipſius ſubſtitutis: & per negligentiam iſtud omittens, ei tutelæ actione tenetur. ſecus, ſi minus eidem miſerit nuptiale. Nic. de Neap.

¶ Sed nonnullos caſus poſſe exiſtere, quib. ſine reprehenſione tutor author ſit pupillo ad diminuendum, decreto, ſ. interueniente: veluti, ſi matri, aut ſorori, quę aliter ſe tueri non põt, tutor alimenta præſtiterit. [g] Nam cum bonę fidei [h] iudicium ſit: nemo fere (inquit) aut pupillũ, aut ſubſtitutum eius, quærẽtes, quod tam coniunctæ perſonæ alitæ ſint: quinimmo per contrariũ putat, poſſe cum tutore agi tutelæ, ſi tale officium prætermiſerit.

Tutor librũ rationũ confitere, ac reddere pupillo tenetur. aliàs tutelæ iudicio obligatur, b. d. ſecundum Rayn.

¶ Officio [k] tutoris incumbit,

a *Non fecit*] ſubaudi, cum facere deberet, ſic & in procuratore, vt C. mand leg. in re mandata. Et nota quod hic dicit, quod non prætermittet de faciendis, quod hodie iurare cogitur, vt in Authen. vt ij qui obl. §. ſi. colla. 6.

b *Diligentiam*] ſcilicet debet adhibere, vt ſupra, de adminiſtratio. tuto. leg. à tutoribus. in princip. & C. arbit. tute. l. quid.

c *Donationem*] faciendam, vt apparet ex ſequentibus.

d *Non eſt*] vt Inſtit. qui. non eſt permiſſa. teſtam. §. præterea.

e *Permittenda ſunt*] quia neceſſarii, nec aliam vltimam voluntatem condere poteſt, vt inſ. de codicil. l. Diuus. §. pen. Sed cum donatur, ad quid tenetur ſubſtituto, vel legitimo, vel etiam ipſi pupillo, dato quod non deceſſerit? Reſpon. traditio facta fuit, & ſic eſt electio, vel contra eum qui habetur, vel contra tutorem, vel curatorem, vt C. ſi tutor, vel cura. l. ſi. Accur.

f *Itaeſt*] quod non valeret etiam cum decreto, vt C. ſi maio. fac. l. ſi. §. cum autem. & dicit ſup. de admin. aut. l. tutor ad vtilitatem. & facit inſ. de cur. fur. l. ſi.

g *Præſtiterit*] Nota in neceſſarias perſonas non dici liberalitatem, ſed debitum ſic, vt ſ. pactis. l. antepen. & ſupra. ſolu. matrimon. l. ſed. & ſi ideo. & ſup. de admin. aut. l. tutor ſecundum. §. ſi. & inſ. eod. §. præterea.

h *Bonæfidei*] ſcilicet actio tutelæ. vt Inſtit. de actio. §. actionum. Accur.

i *Agi tutela*] i. tutelæ iudicio conuenitur, & etiam in litem iuratur, vt C. de in lit. iuran. l. 1.

k *Officio*] Iſtic. & lex quædam ſupra. de eden. videntur deſtruere illum tractatum de eden. vbicunq; e nota. de doctores dari officium iudicis, vel actionem in factum. Nam hic dicit, quod ſi tutor non faciat rationes, vel factas non exhibet, vel non edit, habet locum actio tutelæ. Et in leg. quædam, dicitur contra procuratorem non edentem dari mandati, & contra ſocium pro ſocio. Sic ergo cum ſemper argentarius faciat, ſeu ſcribat rationes mandato ſcholaris, vel eius procuratoris, locum habet mandati, non officium iudic. vel actio in factum ex illo edicto? Reſpond. quotieſcunque ab initio contrahо cum aliquo, vt gerat negotia mea, vel ſint meus ſocius, vt fuit in iſto caſu, vt ſit tutor, & gerat negotia mea, & faciat librum rationum, & vt fuit in l. quædam in procura. & ſocio, locum habet tute. vt hic, vel mandati, vel pro ſocio, vt l. quædam, aut non fuit ab initio contractum, ſed dixit tantum ſcholaris argentario, vt ſcriberet rationes, & tunc habet locum officium iudicis, vel actio in factum ex illo edicto, vt in l. ſi quis ex argentarijs. §. ex hoc ſup. de edend.

Per eum

& rationes [a] actus sui confi-
cere,& pupillo reddere. Cæ-
terùm, si non fecit, aut factas
non exhibet, hoc nomine, ,
iudicio tutelæ tenebitur. [b]

Inuentarium, ac libru rationum pupillo exhibere tuto re cessãte, serui negotia gerẽtes possũt interrogari simpliciter, & cũ tormẽtis, & sine. Idem, si fraus in scribẽdis rationibus per tutores ipsis imputetur. b.d. secundum Iay.

¶ De seruis [c] quoque interro-
gationes, sed & quæstiones ha-
bendas, & hoc officio iudicis
conuenire, placuit. Nã Diuus
Seuerus decreuit, cum neque
inuentaria, neque [1]† rationa-
lia proferuntur; remedio eo
uti debere, vt rationes à ser-
uis, qui rem gesserunt, profe-
rantur. Has rationes si ma-
la fide conscriptas esse à ser-
uis dicant tutores, etiam in
quæstionem serui interrogari
poterunt.

¶ Præterea, [d] si matrem aluit
pupilli tutor, putat Labeo, re-
putare eum posse: sed est ve-
rius, non nisi per quã [e] egenti
dederit, reputare eum opor-
tere de largis facultatibus [f]
pupilli. Vtrumque igitur con
currere oportet, vt & mater
egens sit, & filius in faculta-
tibus positus. Sed si munus
nuptiale matri pupilli mise-
rit, non cum pupillo imputa-
turum & Labeo scribit. nec e-
nim perquam necessaria est
ista muneratio.

*Si plures tutores, aut ipse testator vnũ ex pluribus tu-
toribus ordinauerint. s. liber-
tum suum, qui administret
tutelam, cæteri tutores pos-
sunt administranti alimenta
constituere: & ille adminis-
trans poterit certis personis
constituere victualia, quæ
personæ hic enumerantur. di-
cit etiam in quam rem sum-
pras sunt præstandi. b.d.*

¶ Si pupillis tutores pater de-
derit, inter quos, & libertum
suum, [2]† per quem eam vo-
luerit tutelam administrari,
& contutores certam summã
ei statuerint, quia aliter [h] se
exhibere non poterat, haben-
dam eius ratione, quod sta-
tutum [i] est, Mela existimat.
Ergo, & si ex inquisitione pro
pter rei notitiam fuerit datus
tutor, [k] eique alimenta statue
rint contutores, debebit eorũ
ratio haberi: quia iusta causa
est præstandi. Sed & si seruis
cibaria [l] præstiterit, vel liber-
tis, s. rei pupilli necessariis,
dicendum est, reputaturum.
Idemque est, & si liberis ho-
minibus; si tamen ratio præ-
standi iusta intercedat. Item
sumptus litis [m] tutor repu-
tabit, & viatica, si ex officio
necesse habuit aliquò excur-
rere, vel proficisci.

¶ Nunc tractemus, si plures
tutelã pupilli administrauc-
rint, pro qua quisque eorum
parte conueniendus sit. Et si
quidem omnes simul gesse-
runt tutelam, & oẽs soluendo
sunt, [n] æquissimum erit, diui-
di actionem inter eos pro por
tionibus virilibus, [o] exemplo
fideiussorum. p 3† Si non om
nes soluendo sint, inter eos,
qui soluendo sunt, diuiditur
actio: sed prout quisque sol-
uendo est, poterunt conueni-
ri. Et si fortè quis ex facto al-
terius tutoris [q] condemnatus
præstitit, vel ex communi ge-
stu, nec ei mandatæ sunt actio
nes, constitutum est a Diuo
Pio, & ab Imperatore nostro,
& à Diuo patre eius, vtilem
actionem [r] tutori aduersus
contutorem dandam.

*Ex dolo suo conuentus non
habet regressum cõtra socios
suos: ex dolo enim suo pœnã
patitur. hoc dixit.*

¶ Planè si ex dolo communi [s]
conuentus præstiterit tutor,
neq; ei mandandæ sunt actio
nes, neque vtilis actio compe
tit, quia proprij delicti [t] pœ-
nam subijt: quæ res indignũ
eum fecit, vt à cæteris doli
participibus quid consequa-
tur. Nec.n. vlla societas [u]
maleficiorum, vel iusta cõi-
catio damni ex maleficio est.

¶ Vsque adeo [x] autem ad
& tunc poterat im-
petrare beneficiũ di-
uisionis: quod nõ fe-
cit: sicut nec oppo-
suit, licet posset opponere: vt C. de dimi.
tute. l. 2. in princ. vel
si opposuisset, non
erat soluendo

[a] *Rationes*] i. librum
rõnum: vt ff. de edẽ.
l. si quis. 2. rationem.
[b] *Teneatur*] & etiã
iurant in litẽ: vt C.
de in lit. iur. l. 1. Acc.
[c] *De seruis*] facit ff.
de ãdmi. tut. l. ad in-
struendã. & C. de ad-
mi. tut. l. lex quæ. sic
aliàs. C. de in. delib.
l. fi. 3. & si præfatam.
[d] *Præterea* sup. co. l.
sed non nullos.
[e] *Per quam*] id est
valdè. Accur.
[f] *Facultat bus*] largis, vt prædixit. & fa-
cit sup. de libe. agno.
l. si quis à liberis.
[g] *Imputaturum*] fic.
ff. de admin tut. l. tu-
tor fin. §. fin. Sed ff.
de admi. tu. l. cũ plu-
res. l. fi. Sol. vt ibi.

[1]† Auctio nalia pro ferentur, P.F.

ADDITIO. Dic, q
ibi erat munus con-
suetum: hic verò nu-
piale. fm Bart. hic.
[h] *Quæ aliter*] igitur
à pupillo, eodemque
patrono erit alẽdus,
& si tutor non esset,
vt sup. de lib. agn. l. ali
menta. & inf. de iure
patr. l. Diuus. l. Impe
ratores.
[i] *Statutum est*] à tu-
toribus.
[k] *Tutor*] s. liberus.
[l] *Solẽ ei seruis cibaria*] vt sup. tit. 2. l. ius.
§. ante oculos.
[m] *Item sumptus litis*] vt sup. de admi. tut. l.
à tutorib. 4. fi. & sup.
man. l. idemque. 3. idem Labeo.
[n] *Soluendo sunt*] tem
pore depositi officij vt
C. de diui. cat. l. 1. &
C. de probat. ex per-
sona. & C. de cadu.
tol. l. 2. §. vbi autem.
[o] *Pro portionibus virilibus*] i. pro numero
personãrum: vt C. de
cad. toll. l. 2. §. vbi au-
tem.
[p] *Fideiussorum*] qui
hũ: hoc beneficium
ex epistola Diui Ha-
driani: vt Inst. de fi-
deiuss. §. si plures. &
C. de consti. pecu. l. fi.
[q] *Alterius tutoris*] qui administrauerat
solus. Sed hic non op-
posuit, q ille prius cõ
uenitur, quod po-
tuisset: vt ff. de admi.
tut. l. tutores. qui. 1. in
fi. Vel oppositi. sed
ille erat non soluen-
do. vel die, quod am-
bo gerebant, sed al-
ter tantum commi-
sit culpam. Idem si
ambo. vt subijcit, ex
communi gestu, &c.

[2]† per quem eam vo-

[r] *Tutori aduersus contutorem*] ff. de
contra. iud. tut. l. 1.
[s] *Prop ꝑ delictũ*] bona
ratio. sic. sup. de noxa.
l. si communis fami-
lia. & de nego gest. l.
sue hæred tutor. &
de procura. l. qui pro-
prio. §. proinde. vt
in extr. is. & inf. eod.
l. si ex duobus. & sup.
de nego. gest. l. ex fa-
cto. in fi. & inf. de fi-
deiuss. l. si à reo. §. fi.
[t] *Vt a socetate*] vt sup.
pro soc. l. nec prætermittẽdum. Sed quid
si nullus gessit? Re-
spond. Azo. idẽ quod
hic. scilicet quod nec
cedatur. nec vtilis
detur: vt supra. de
admini. tut. l. si plu-
res. in fi. Item an
diuisio fiat inter do-
losos. Respon. si non
administrant. fiet vt
d. l. si plures. si ve-
ro administrant, hic
non vetat: vnde vi-
detur idem: licet
Azo in somma de
diui. tute. dicat nul-
lum beneficium da-
ri dolosè gerentibus, vel contumaciter non gerentibus.
& facit ad prædicta.
C. de contra. iudi.
tute. l. 2. & C. ar-
bit. tut. l. cum inter-
dictæ. 3. fin. & infra
rem pupil. sal. l. fi.
& C. de fideiuss. l. .. & infra de solut. l. Mo-
destinus. & sup. com-
mo. l. cum mihi. 5. in
exercito.

[u] *Societas maleficiorum*] mutat
casum: nam sup. om-
nes gesserunt cõmu-
niter, vel inter se di-
uiserunt: nunc quan-
do alter tantum: vel
si inter omnes diui-
sa fuerat administra-
tio per iudicem, vel
testatorem, & sic

[x] *Vsque adeo*] mutat
casum: nam sup. om-
nes gesserunt cõmu-
niter, vel inter se di-
uiserunt: nunc quan-
do alter tantum: vel
si inter omnes diui-
sa fuerat administra-
tio per iudicem, vel
testatorem, & sic

[3]† Sed & si nõ P.F.

supra omnes conueniuntur ante magistratum: vt ex præcedenti litera patet: hic erit secus. quia primo magistratus, quam tutor non gerens conuenitur: nisi in casibus, scilicet duobus Marcelli.

a *Ad contutores*] scilicet non gerentes. Accur.

b *Soluendo tutores*] s. gerentes. Accur.

c *Ad fideiussores*] tutorum gerentium. nõ dico fideiussores magistratus: nam illi nõ tenentur ob hoc, vt inf. de magi. conue. l. 2. in prin.

d *Quod enim*] hic habes versum: & lege quæ sequuntur duo. modis. Primo secundũ] lo. quod pro sed. n. pro quia. q.d. sed quia Marcellus dixit, & alij quidã contrarium prædictis à nostro Imperatore: sic erit accipiendũ. s. dictam Imperatoris nostri. s. vt primo veniatur ad magistratus, q̃ ad nõ gerentẽ: si non cõtutor, &c. quia tũc habeat locum dictũ Marcelli, & sic non abundat dicto non. Secõ *fm* Hug. quod enim. s. certè, qd Marcellus, & alij dñt primò conueniri ẽt non gerentẽ quam magistratũ: qd vr contrarium dicto Imperatoris: sic est intelligẽdum dictũ Marcelli, si nõ contutor, &c. & *fm* hoc dic abũdare, non. Vel dicas, q̃ includitur in verbo noluerit: quod his sumatur. s. non voluit facere suspectum, vel non voluit satis exigere: sic & infra de Carbo. edic. l. eum sine. §. ac similiter.

e *Vnus ex contutoribus*] ẽt non gerentib.

f *Accipiendum*] Dictum Imperatoris, secundum Io. vel dictũ Marcelli, secundum Hu. & adde hic distinctionem secundum Azo. si dati sunt plures tutores, & nihil gesserunt, conueniuntur primo quam magistratus: vt sup. de admin. tuto. l. si plures. & ita est idem ac si gessissent omnes. si vnus eorum gesserit, alius nihil gesserit, si qui dem non est diuisa administratio, vel est diuisa. sed à se ipsis inter se: conuenitur primo gerens, secundò magistratus, tertio non gerens: nisi obijciatur non gerenti, q̃ contutorem non remouit vt suspectum: vel tardè remouit: vel citò quidem, sed in eo iura pupilli prodidit: vel non exegit ab eo satisdationem rem pupil. sal. fore, dum videret eum desinere esse soluendo: & finita tutela inuenitur non soluendo: vt sup. de admin. tuto. l. etiam. & l. Aemilius. in fi. & l. tres tutores. §. fin. In his enim quatuor casibus conuenitur post illum, qui gessit: non tutor, qui non gessit, vt hic, & C. de diu. tu. l. 2. si vnus gessit, & alius aliqua gessit, conuenitur vterque pro omnibus ante magistratum: vt inf. de magi. conue. l. duo. & de admitut. l. Lucius. §. pen. si vnus gessit, alius non, & est administratio diuisa à iudice, vel à testatore, conuenitur qui liber pro sua gestione antequam magistratus, & post magistratum conuenitus contutor in prædictis quatuor casib. vt sup. de admini. tut. l. Lucius. §. pen. & hæc omnia cum magistratui obijcitur culpa: vt Instit. de satisd. tut. §. penult. appellatur ergo subsidiaria actio, quæ datur in magistratum: non, quod semper vltimo conueniatur magistratus, sed quia plerunque, vel quia aptitudinem respicit, vt & actio li Aquil. dicitur pœnalis aptitudine. vt Instit. ad leg. Aquil. §. his autem verbis. Vltimo faciunt ad hæc. C. de conue. fis. debi. l. 3. & inf. ad munici. l. Imperatores.

g *Hanc actionem*] tutelæ: vt C. eod. l. tutelæ.

h *In hæredem*] aliter quàm in tutorem: vt C. de hære. tut. per totum.

i *Pupilli*] aliter quam pupillo: vt sup. de admini. tut. l. ex pluribus.

k *Posit condemnationem*] speciale est, vt post sententiam opponatur peremptoria: vt inf. de fideiuss. l. si fideiussores. 4. idè respõdit. Regulariter contra C. sen. rescin. nõ pos. l. peremptorias. similia quære ibi.

[*De rationibus*] nunc de secunda parte rubricæ.

m *Tantum æstimationem*] s. duplandam. nõ interesse duplandum. & facit inf. l. proxi. in fi.

n *Non potest*] etiam ad pœnam; vt inf. l. proxi. in prin.

o *Siue contra*] i. si actum fuerit actione de rationibus distrahendis, tutelæ actio. &c.

p *Papinianus ait*] vt inf. l. proxi. §. quod si furandi. & inf. de fur. l. eum. & j. de admi. tut. l. tres tutor. §. 1.

q *Eiusdem facti*] vt sic vna per alteram tollatur: vt inf. de act. & obli. l. plura. sed non est ita. nam hæc interceptione sola. illa ex dolosa interceptione datur. Nam ex dolo non commisso habet locũ hæc: vt inf. l. proxi. §. 1. quod in furto secus. sic aliàs sunt duo præcepta arbitri: vnum pecuniam dari: alterum intra calen. dari. sup. de arbit. l. Celsus. Item hæc quando perfidè agit: illa quando inuito domino: vt sup. de admi. tu. l. tres iuratores. 9. sed tutores. Et sic non ob. inf. de act. & obli. l. qui seruum in fi. & inf. vi bon. rap. l. 2. & sup. commo. l. vnde quæritur. in fi. & facit inf. de priua. deli. l. nunquã. & hæc est ratio, quare tollitur per conditionem furti: vt inf. l. proxi. §. fin.

r *Nam & tutelæ*] arguit. à simili.

s *Hanc actionem*] s. de ratio. distra. nam secus in act. in vt. ea. l. §. hanc: quia pœnalis est in vno simplo: vt inf. l. proxi. §. fi. igitur non datur in hæredem: nisi lis sit contestata. vt Instit. de perpe. & temp. act. §. non autem. sed in eo, quod est rei persecutoria, videtur dari posse: vt C. ex delic. defun. l. 2.

t *Hæc actio*] scilicet pro rationibus distrahendis.

u *Finita*] vt inf. eod. nisi.

x *Actione. Abstulerit*] dolo vel non dolo: vt quia credebat sibi licere, vel pupillum concessurum.

1† Si sint soluendo contutores, i P.F. Ac non vt hic legit Halo. cuius lectionẽ tepiehendit Aug. li. 2. emẽ. c. 2. *Spãle in qu> prius d scuitur fideiussor, quam principalis debitor, cõtra auth. præsente. C. de fideiuss. sed vnũ singulare. Bal. 3 apostil. in l. fimã eipi. ff. de euic. vt dicit ex ceptionẽ discussionis esse de apicibus iuris, sed i his, quæ sum mè cõcer nũt æquitatem, vt hic, nõ attendũtur illi apices iuris. & sunt alij multi casus enumerati p do. de Cap. Thol. q. 196. videsibi.

2† Negationẽ hãc nõ esse in P. F. sed ab Halo. male adiectã admonet Aug. li. 2. emẽ. c. 2.

3† Lib. 8. ab Sabin.

ADDI.

ADDITIO. Dic secundum Bal. hic, & fuit in dolo præsumptio, & propter hoc actio in duplum datur, secundum Dyn.

a *Quod si furandi*] & ita dolo: nam furtum non est sine dolo: vt Insti. de obli. quæ ex delic. §. 1.

b *Tenetur*] vt sup. proxi. l. §. considerandum. ibi, hunc tamen. &c.

si furandi [a] animo fecerit, & furti tenetur. [b] Vtraq; autem actione obligatur, & altera [c] alteram non tollet.

Condictio furtiua competit pro reb. interceptis à tutore, qua postquam actum fuerit, tollitur actio de ratio. distr. h.d.

¶ Sed, & condictio ex causa furtiua competit, per quam si consecutus fuerit pupillus, quod fuerat ablatum tollitur hoc iudicium: [d] quia nihil ab sit pupillo.

¶ Hæc actio [e] licet in duplum sit, in simplo rei persecutionem continet, & non tota duplici pœna est.

Pomponius. 1†

LEX III.

SI tutelæ [f] aut negotiorum gestorum agatur, incerto hoc, quantum ab aduersarijs debeatur tutori, procuratorive, arbitratu iudicis cauendũ est, & eo nomine eis absit.

Paulus. 2†

LEX IV.

NIsi finita tutela sit, tutelæ agi non potest. [g] Finitur autem non solum pubertate, sed etiam morte h * tutoris, vel pupilli.

¶ Filiumfam. emancipatum, [i] si tutelam administret, & directo teneri Iulianus putat.

¶ Si adhuc impubes tutelæ agat, [k] nil consumitur.

¶ Cum furiosi curatore non tutelæ, sed negotiorum gestorum actio est, quæ competit etiam dum negotia gerit, [l] quia non idem in hac actione, quod in tutelæ actione (dum impubes eltis, cuius tutela geritur) constitutum est. [m]

Vlpianus. 3†

LEX V.

SI tutor rem sibi depositã à patre pupilli, vel commodatam non reddat, non tantum commodati, vel depositi, verum tutelæ quoque tenetur. [n] Sed si acceperit [o] pecuniam, [p] vt reddat; [q] plerisque placuit, eam pecuniam, vel depositi, vel commodati actione repeti, [r] vel condici posse, quod habet rationem, quia turpiter accepta sit.

Pater non tenetur de dolo filij tutoris, quem cõmisit post quam emancipatus est. h.d.

Idem. 4†

LEX VI.

SI filiusfam. [s] tutelam administrauerit, & liberatus patria potestate, dolo aliquid fecerit, an actio tutelæ patrẽ hoc nomine teneat, quæritur. Et æquum est, vt eum dumtaxat dolum pater præstet, qui commissus sit ante emancipationem filij.

Idem. 5†

LEX VII.

SI pupillus hæres extiterit ei, cuius tutelã tutor suus

a *Aliter*.] i. actio de ra. distr. non tollit actionem furti, vel econtra. sic Insti. si quadru. pau. fe. di. §. fin. & est ratio, vt no. su l. proxi. §. pen.

d *Tollitur hoc iudicium*.] ergo, & in pœnam, & sic est ar. ff. de act. & obl. l. quisquis in fi. secundum vnam litterã, vt ff. vi bon. rap. l. 1. Sed hic speciale: quia ambæ oriuntur ex eadẽ causa: quia perfidè agit, vt sup. de adm. tuto. l. tres tutores, §. sed tutores, & secus est in actione furti, vt not. su. l. prox. §. pen.

e *Hæc actio*] C. de rationib. distrahendis.

f *Si tutela*] Pone in contraria, quia agit quondam tutor, vel cur. vel procurator cum mandato, vel sine, contra pupillum, vel nouum tutorem, vel adultum, seu curatorem nouum, vel dominũ pro eo, & durãte officio, vel pro pupillo, vel adulto, vel dño se obligat, transferens in se obligationem dñi, & erat obligatio sub conditione, vel in diem: certè cauebitur de indemnitate adueniente die, vel condi. sic, & su. pro socio. l. omnes æs. & l. pro socio arbiter. Et secundũ hoc dic ab aduersarijs. i. vel à pupillo vel adulto, vel domino. Item, quod subijcit, tutori, & procuratori, scilicet, quondam, & dic procur. cum mandato, vel sine mandato: quia dicit de act. negot. gest. Item quod dicit, absit, id est, abesse potest, vel tu. vel cur. vel procur. quondam, fortè. n. non aberit, quia non existet conditio. Posset poni & in directa & tunc dic, ab aduersarijs, i. à tut. vel. cu. quondã & q; subijcit tutori s. nouo & sic de alijs. Item eis abest. i. pupillo, & alijs, quibus fortè aberit ex contractu ipso a quodam tutore, vel curatore, vel procuratore.

Nisi finita.] CASVS. Actio tutelæ non potest intentari contra tutorem, nisi finita tutela, & finitur tutela pubertate pupilli, vel morte alterutrius eorum, & filiusfa. tutor tenetur act. tu. & etiam emancipatus, & si pupillus incipiat agere tutelæ, nondum finita tutela, non perducetur causa ad finem. sed secus est in actione neg. gest. quæ datur furioso contra tutorem suum: quia illa bene competit etiã durante administratione.

g *Non potest*] vt in s. eo. l. si tutor. in fi. & l. cum tutor. in fi. & ff. eo. l. 1. in fi & Inst. de Attil. tut. in fi. & ff. de iniu. l. nec magistratib. sic, & econtrario, vt ff. ti. l. l. 1. §. finito, & conco. ff.

* Morte cõmore finitur etiã tutela, quantum ad suam pertinet accessit superstiti. Specu. in tit. de instru. edi. l. nũc vero aliqua rer. quid si potiũ fuerit

rem pu. sal. fo. l. 1. & su. de admi. tuto. l. actus, & l. cum curatore, & l. cum plures in prin. & C. de admi. tut. l. rationes, & l. 2. & quod ibi nota.

h *Etiam morte*] Itẽ alijs modis. vt Insti. q. mo. m. fi. p tot.

i *Emancipatum*] maximè. nam idem si est in potestate, vt infra de act. & obl. l. filiusfamilias.

k *Tutela agat*.] cum tutela non sit finita, & sic nec actio nata: vt in prin. l. Non ergo nocebit, cum erit nata, quin tũc agatur: vt sup. de pigno. l. grege, §. si sub conditione. posset. n. esse impubes. & tamen tutela esset finita. 3† Li. 43. ad Sabin.

l *Dum negotia gerit*] secus in curatore adulti. vt C. de admi. tut. l. 2. & l. rationes, & est rõ: quia hic nesciremus vsquequo expectaremus. C. de vsufr. l. ambigui. sed ibi certũ est, qñ poterat agi.

m *Constiterunt est*] vt sup. in prin. huius l.

Si tutor.] CASVS. Pater pupilli deposuit librum suum apud Titium, vel ei commodauit: qui Titius fuit postea tutor filij illius, qui deposuit, vel commodauit, & nõ vult reddere pupillo. certè tenetur ad reddendum actione commodati, vel depo. & etiam tutelæ. & si accepit pecuniam, vt reddat, eam pecu. restituere tenetur cõdic. obturp. cau. vel ac. depositi, vel actione commodati. Vlu. 4† Li. 31 ad edictum.

n *Tenetur*.] Non ergo extinguitur, licet ex secunda teneatur. su. de ne. gest. l. diuortio in prin. & in fi. & facit su. mandati. l. qui negocia. Accurs. 5† Li. 35. ad edictum.

o *Acceperit*] scilicet. tutor.

p *Pecuniam*] decem solidos.

q *Vt reddat*] s. pecuniam pupilli pupillo, quam habebat apud se tutor, vel ex causa depositi, vel mutui: quam reddere noluit, nisi pupillus daret sibi decem solidos.

r *Repeti*] vt. & supra de condi. ob tur. cau. l. 1. & l. fi. a. & supra depos. l. fin.

Si filiusfa.] CASVS Filiusfam. gessit tutelam voluntate patris, & sic pater tenetur in solidum. postea hic pater emancipauit filium, & ille filius nihilominus administrauit, & ante emancipationem commisit dolum in tutela filius, & post: certè de priori dolo tenetur pater, & non de posteriori.

s *Si filiusfam.*] facit sup. pro socio. l. si id quod, §. si filius. & sup. de admi. tut. l. tutorem. & inf. eo. l. si filiusfam.

Si pupillus] CASVS. Titius administrauit tutelam Sempronij quondam pupilli: nunc administrauit tutelam Caij pupilli. Caius pupillus successit Sempronio prædicto. certè potest Caius agere contra tutorem suum & durante tutela sua propter administrationem tutelæ Sempronij.

¶ *Si tutor.*] Tutor captus est ab hostibus, & sic finita est tutela certè quamuis iure postliminij possit tutor prædictus recuperare tute. ēt si reuertatur cū finita est, vt dictū est, tamen possunt conueniri fideiussores dicti tutoris, vel defensor eius, vel curator bonis eius datus. Viuianus.

a *Actionem*] s. tutelæ: sed hodie repellitur, vt inj Auth. vt hi qui. s. 1. coll. 6. Accur. b *Constituitur.*] quod fieri potest, vt supra quib. ex cau. maio. l. ab hostib. in princ. & facit infra rem pupi. fub. so. l. non quasi. s. fi ab hostibus.

c *Quamuis possit*] tutor reuersus. & facit ff. l. 4 px. & Inst. de Attil. tut. §. 2.

Si tutor Reipub.] CASVS. Testator dedit tutorem filio suo, & ita postea dixit quoad Reipubli. cau. nō aberis, tutor esto: cū aberis, tutor ne esto. cum reuersus fueris, tutor esto. & ita prima tute. & vltima fuit data, postea tutor prædictus cœpit abesse causa Reipu. & loco eius alius fuit datus à iudice. certè pro eo, q̄ administrauit antequā se absentaret cā Reipu. conuenitur act. tut. si añ reuertatur, reaccipit tut. prædicti pup. & ille, qui fuit datus loco eius, desinit esse tutor, & potest act. tu. conueniri.

1† Li. 28. Quæstio.

¶ *Si duobus.*] Duo erant impuberes, quorum vnus habebat xiij. ann. & alter vnum an. iudex dedit eis tutorem Semptonium, postea ille, qui habuerat xiij. an. ante, habuit postea xxv. an. & alter qui habuerat tantum vnum an. nunc habet xiij. an. & sic est eius tutor legitimus frater suus. certè Sempronius, qui fuit datus a iudice, desinit esse tutor. & potest tute. conueniri. secus autem si Sempronius prædictus fuisset eis datus tutor in testamento: quia non desineret esse tutor impuberis, habentis nunc xiij. ann. quamuis frater eius sit factus maior xxv. ann. quia semper testamentaria tu. sicut fuit in persona Sempronij, prævalet legitimæ, sicut fuit in persona fratris effecti maioris xxv. ann.

¶ *Si testamento sub.*] Ita dixit testator, do Titium tutorem filio meo, si nauis ex Asia venerit. quo casu non erit Titius tutor ante aduenientem conditionem prædictam: quare iudex ex inquisitione dedit Seium tutorem pupillo prædicto pendente conditione: venit nauis postea ex Asia, & sic incipit tutor ille, qui fuit datus in testamento, & desinit esse ille, qui fuit datus à iudice. Non est ergo mirum, si datus à iudice potest conueniri act. tu. sed si testator dixisset: do Titium tutorem filio meo vsque ad annum, aduenientе anno desinit tutor esse Titius, & conueniri potest act. tu. & hoc vsque ad verſic. & generaliter. & illum dimitte. & accipe illum: in qua autem. &c. & postea reuerteris ad eum. & ita pone casum vtriusq;. Testator ita dixit, Titius sit tutor filij mei, donec non aberit cā Reipu. cum ceperit abesse, nō sit tutor, cum reuersus fuerit, sit tutor. postea Titius administrans dictam tut. cœpit abesse causa Reipu. & fecit ibi per annum, & postea reuersus est, & dictam tutelam reincepit administrare. certè ex administratione, quam fecit antequam absentaret se causa Reipub. potest conueniri actione tut. sicut posset conueniri durante tutela de eo quod accepisset mutuo a parte pupilli. nec ob. sup. eod. l. milit. vbi dicitur, q̄ durante tutela non potest pupillus conuenire tutorem act. tu. quia verum est illud, si eadem sit tutela. cæterum in nostro casu duæ fuerunt tutelæ: vnde non est mirū si existens in secunda, potest conueniri de prima. Quis ergo conueniet eum de prima nomine pup. & certè an habet contutores in secunda, aut non. primo casu conuenient eū contutores, alias erit eorum periculum. secundo dabitur curator specialis pup. qui tutorem prædictum conueniat.

¶ *Si tutor.*] Tutor pupillo suo coniunctus, vel affinis fuit de suspecto accusatus. & postea fallaudi cātū, quod adiungeretur curator in administratione, certè non potest conueniri dictus tutor ac. tut. quia nō desijt esse tutor: secus autem si tutor fuit deportatus, & bona fuerunt publicata: quia cum sit firma eo casu tutela, potest conueniri act. tu. pupillum curatorem, qui datus est loco eius, vel p. r contutores.

3† Li. 25. ad edictum.

3† Et ita nonest in P. F.

¶ *Cætera actiones*] dictum est sup. eo. nisi. q̄ actio tu. non nascitur durante tut. quid de alijs act. puta furti. & l. Aquil. & condic. furtiua? Resp. bene nascuntur durante tu. sed nō possunt intentari, nisi cessante tu. nec obstat, quod posset aliquis dicere, scilicet, damnificari pupillū si actio furti. & l. Aquil. non possunt intentari durante administratione, eo quod si interim moriatur tutor, non poterit agere pupillus contra hæredes tutoris: non obstat dico, quia quamuis dictæ duæ actiones intereant morte tutoris, tamen pupillus habet act. tu. contra hæredem tutoris. in qua veritur illud, quod pu. poterit recuperare à tutore per actio. furti & l. Aquil. quia tutor cum administrabat eam: si lus, debebit sibi soluere pro pupillo omnia, quæ pupillo debeat etiam per actio. furti. & l. Aquil. h. d. cum l. seq. Viuian.

Tutelæ iudicio] vtilis. non directo. vt su. de excu. tut. §. ille qui Reipu.

Excusatus] ad tēpus, vt Inst. de excu. tu. §. ille qui Reipu.

Tutela iudicio] vtilis. non directo. vt su. de excu. tut. l. Titius. vel dic. vt ibi. & facit su. de suspec. tut. l. j. §. quæri. in fi. & §. seqnen.

Datus est] tutor. vel curator. si nō habes in tex. curator. Ac.

Tutelæ] si fuit tutor: vel neg. gest. si curator. ad quod sup. de tu. l. quæsitum.

Datus sit] quorum vnus annicul. vel circa. alter parum dictans à pubertate. & sic citius habebit xxv. ann. quam alter habebit xiij. Vel dic. q̄ olim etiam adultus poterat esse tutor, nisi se excusaret. quod hodie est secus, vt Inst. de excu. tut. §. item maior.

ADDITIO. Dic quod immo. nec olim poterat alius tutor esse minor xxv. an. vt su. de admi. tut. l. Lucius. §. quæro. & su. de excu. tut. l. non solum. §. libertus secundum Bar.

Datus] à iudice.

Ex persona] vt su. de admi. tu. l. tutores. §. tutelæ.

Impuberis] Sic ergo data ea cedit legitimæ. Sed quid si proximior agnatus sit, minor sequens. quia maior admittitur. si proximior incipiat esse maior: numquid posterior desijt esse tutor? Resp. vt no. sup. de exc. tu. l. non solū. §. si libertus. Item quid si duo tutores fuerunt dati in testō. & in loco vnius excusati ad tēpus datur tutor: vel datur tutor in loco defuncti, & postea decedat testamētarius tutor: numquid datus desinit esse tutor. & legitimus admittitur? ar. q̄ no. sup. de tut. l. quæ-

gesserat, ex hæreditaria causa cum tutore suo habebit actionem. a

Tutela finita per captiuitatem tutoris, possunt cōueniri fideiussores eius, vel defensor, vel curator datus bonis captiui tutoris: si tamen tutor postliminio reuersus fuerit, recipiet pristinam tutelam. h. d. cum l. seq.

¶ Si tutor in hostium potestatem peruenerit, quia finita tutela intelligitur, fideiussores, qui pro eo rem saluam fore spoponderit, & si quis exstitat defensor eius, qui paratus est suscipere iudicium tutelæ, vel si quis curator bonis eius sit constitutus, b rectè conuenientur.

Papinianus. 1†

LEX VIII.

QVamuis iure postliminij tutelam pristinam possit c redintegrare.

Reuerso tutore, qui Reipublicæ causa aberat, potest conueniri is, qui in locum eius datus fuerat, quia desinit tutor esse. hoc dicit.

VIpianus 2†

LEX IX.

SI tutor Reipublicæ causa ab esse cœperit; ac p hoc fuerit excusatus, d q̄ Reipublicæ causa aberit, tutelæ iudicio e locus est. Sed si defecerit Reipublicæ causa abesse, consequenter desinit, 3† & is, qui in locum eius datus est, f & tutelæ g conueniri potest.

¶ Si duobus impuberib. fratrib. tutor datus sit, h & alter eorum in legitimam tutelam fratris sui perfectæ ætatis reciderit: eum, qui datus i fit, tutorem esse desijsse, Neratius ait. Quia igitur desinit esse tutor, tutelæ actio erit etiā, ex persona k impuberis. l quamuis si testō datus fuisset, non desineret esse tutor eius, qui adhuc erat impubes; quia semper legitima tutela testatoris act. tu. quia verum est illud, si eadem sit tutela. cæterum in nostro casu duæ fuerunt tutelæ: vnde non est mirū si existens in secunda, potest conueniri de prima. Quis ergo conueniet eum de prima nomine pup. & certè an habet contutores in secunda, aut non. primo casu conuenient eū contutores, alias erit eorum periculum. secundo dabitur curator specialis pup. qui tutorem prædictum conueniat.

¶ *Si tutor.*] Tutor pupillo suo coniunctus, vel affinis fuit de suspecto accusatus. & postea fallaudi cātū, quod adiungeretur curator in administratione, certè non potest conueniri dictus tutor ac. tut. quia nō desijt esse tutor: secus autem si tutor fuit deportatus, & bona fuerunt publicata: quia cum sit firma eo casu tutela, potest conueniri act. tu. pupillum curatorem, qui datus est loco eius, vel p. r contutores.

3† Et ita nonest in P. F.

¶ *Cætera actiones*] dictum est sup. eo. nisi. q̄ actio tu. non nascitur durante tut. quid de alijs act. puta furti. & l. Aquil. & condic. furtiua? Resp. bene nascuntur durante tu. sed nō possunt intentari, nisi cessante tu. nec obstat, quod posset aliquis dicere, scilicet, damnificari pupillū si actio furti. & l. Aquil. non possunt intentari durante administratione, eo quod si interim moriatur tutor, non poterit agere pupillus contra hæredes tutoris: non obstat dico, quia quamuis dictæ duæ actiones intereant morte tutoris, tamen pupillus habet act. tu. contra hæredem tutoris. in qua veritur illud, quod pu. poterit recuperare à tutore per actio. furti & l. Aquil. quia tutor cum administrabat eam: si lus, debebit sibi soluere pro pupillo omnia, quæ pupillo debeat etiam per actio. furti. & l. Aquil. h. d. cum l. seq. Viuian.

a *Actionem*] s. tutelæ: sed hodie repellitur, vt inj Auth. vt hi qui. s. 1. coll. 6. Accur. b *Constituitur.*] quod fieri potest, vt supra quib. ex cau. maio. l. ab hostib. in princ. & facit infra rem pupi. fub. so. l. non quasi. s. fi ab hostibus.

c *Quamuis possit*] tutor reuersus. & facit ff. l. 4 px. & Inst. de Attil. tut. §. 2.

Si tutor Reipub.] CASVS. Testator dedit tutorem filio suo, & ita postea dixit quoad Reipubli. cau. nō aberis, tutor esto: cū aberis, tutor ne esto. cum reuersus fueris, tutor esto. & ita prima tute. & vltima fuit data, postea tutor prædictus cœpit abesse causa Reipu. & loco eius alius fuit datus à iudice. certè pro eo, q̄ administrauit antequā se absentaret cā Reipu. conuenitur act. tut. si añ reuertatur, reaccipit tut. prædicti pup. & ille, qui fuit datus loco eius, desinit esse tutor, & potest act. tu. conueniri.

1† Li. 28. Quæstio.

¶ *Si duobus.*] Duo erant impuberes, quorum vnus habebat xiij. ann. & alter vnum an. iudex dedit eis tutorem Semptonium, postea ille, qui habuerat xiij. an. ante, habuit postea xxv. an. & alter qui habuerat tantum vnum an. nunc habet xiij. an. & sic est eius tutor legitimus frater suus. certè Sempronius, qui fuit datus a iudice, desinit esse tutor. & potest tute. conueniri. secus autem si Sempronius prædictus fuisset eis datus tutor in testamento: quia non desineret esse tutor impuberis, habentis nunc xiij. ann. quamuis frater eius sit factus maior xxv. ann. quia semper testamentaria tu. sicut fuit in persona Sempronij, prævalet legitimæ, sicut fuit in persona fratris effecti maioris xxv. ann.

¶ *Si testamento sub.*] Ita dixit testator, do Titium tutorem filio meo, si nauis ex Asia venerit. quo casu non erit Titius tutor ante aduenientem conditionem prædictam: quare iudex ex inquisitione dedit Seium tutorem pupillo prædicto pendente conditione: venit nauis postea ex Asia, & sic incipit tutor ille, qui fuit datus in testamento, & desinit esse ille, qui fuit datus à iudice. Non est ergo mirum, si datus à iudice potest conueniri act. tu. sed si testator dixisset: do Titium tutorem filio meo vsque ad annum, aduenientе anno desinit tutor esse Titius, & conueniri potest act. tu. & hoc vsque ad verſic. & generaliter. & illum dimitte. & accipe illum: in qua autem. &c. & postea reuerteris ad eum. & ita pone casum vtriusq;. Testator ita dixit, Titius sit tutor filij mei, donec non aberit cā Reipu. cum ceperit abesse, nō sit tutor, cum reuersus fuerit, sit tutor. postea Titius administrans dictam tut. cœpit abesse causa Reipu. & fecit ibi per annum, & postea reuersus est, & dictam tutelam reincepit administrare. certè ex administratione, quam fecit antequam absentaret se causa Reipub. potest conueniri actione tut. sicut posset conueniri durante tutela de eo quod accepisset mutuo a parte pupilli. nec ob. sup. eod. l. milit. vbi dicitur, q̄ durante tutela non potest pupillus conuenire tutorem act. tu. quia verum est illud, si eadem sit tutela. cæterum in nostro casu duæ fuerunt tutelæ: vnde non est mirū si existens in secunda, potest conueniri de prima. Quis ergo conueniet eum de prima nomine pup. & certè an habet contutores in secunda, aut non. primo casu conuenient eū contutores, alias erit eorum periculum. secundo dabitur curator specialis pup. qui tutorem prædictum conueniat.

¶ *Si tutor.*] Tutor pupillo suo coniunctus, vel affinis fuit de suspecto accusatus. & postea fallaudi cātū, quod adiungeretur curator in administratione, certè non potest conueniri dictus tutor ac. tut. quia nō desijt esse tutor: secus autem si tutor fuit deportatus, & bona fuerunt publicata: quia cum sit firma eo casu tutela, potest conueniri act. tu. pupillum curatorem, qui datus est loco eius, vel p. r contutores.

3† Et ita nonest in P. F.

¶ *Cætera actiones*] dictum est sup. eo. nisi. q̄ actio tu. non nascitur durante tut. quid de alijs act. puta furti. & l. Aquil. & condic. furtiua? Resp. bene nascuntur durante tu. sed nō possunt intentari, nisi cessante tu. nec obstat, quod posset aliquis dicere, scilicet, damnificari pupillū si actio furti. & l. Aquil. non possunt intentari durante administratione, eo quod si interim moriatur tutor, non poterit agere pupillus contra hæredes tutoris: non obstat dico, quia quamuis dictæ duæ actiones intereant morte tutoris, tamen pupillus habet act. tu. contra hæredem tutoris. in qua veritur illud, quod pu. poterit recuperare à tutore per actio. furti & l. Aquil. quia tutor cum administrabat eam: si lus, debebit sibi soluere pro pupillo omnia, quæ pupillo debeat etiam per actio. furti. & l. Aquil. h. d. cum l. seq. Viuian.

d *Excusatus*] ad tēpus, vt Inst. de excu. tu. §. ille qui Reipu.

e *Tutelæ iudicio*] vtilis. non directo. vt su. de excu. tut. l. Titius. vel dic. vt ibi. & facit su. de suspec. tut. l. j. §. quæri. in fi. & §. seqnen.

f *Datus est*] tutor. vel curator. si nō habes in tex. curator. Ac.

g *Tutelæ*] si fuit tutor: vel neg. gest. si curator. ad quod sup. de tu. l. quæsitum.

h *Datus sit*] quorum vnus annicul. vel circa. alter parum dictans à pubertate. & sic citius habebit xxv. ann. quam alter habebit xiij. Vel dic. q̄ olim etiam adultus poterat esse tutor, nisi se excusaret. quod hodie est secus, vt Inst. de excu. tut. §. item maior.

ADDITIO. Dic quod immo. nec olim poterat alius tutor esse minor xxv. an. vt su. de admi. tut. l. Lucius. §. quæro. & su. de excu. tut. l. non solum. §. libertus secundum Bar.

i *Datus*] à iudice.

k *Ex persona*] vt su. de admi. tu. l. tutores. §. tutelæ.

l *Impuberis*] Sic ergo data ea cedit legitimæ. Sed quid si proximior agnatus sit, minor sequens. quia maior admittitur. si proximior incipiat esse maior: numquid posterior desijt esse tutor? Resp. vt no. sup. de exc. tu. l. non solū. §. si libertus. Item quid si duo tutores fuerunt dati in testō. & in loco vnius excusati ad tēpus datur tutor: vel datur tutor in loco defuncti, & postea decedat testamētarius tutor: numquid datus desinit esse tutor. & legitimus admittitur? ar. q̄ no. sup. de tut. l. quæ-

l.quæsitum. sed hæc lex est arg. quod definat secundum H.

a *Cedit*] vt & sup. de test. tut. l. si quis sub conditione. & C. de test. tut. l. 3.

b *Sub conditione*] quod non posset à iudice fieri. vt infra de reg. iu. l. actus. Accursius.

c *Definit*] facit sup. de test. tu. l. si quis sub conditione. & Instit. de Attil. tu. §. 1. Acc.

d *Erit dicendum*] scilicet quod finito tempore sit locus tutelæ iudicio.

e *Perseueraret*] vt & sup. eod. l. nisi in prin. de excu. tut. l. Titius.

f *Accepisset*] sic ergo potest conuenire, vt s. de suspec tu. l. 2. §. quæsi. & l. sequ. Et adde quod no C. de admi. tut. l. 2. Item conco. ī. de admin. tut. l. cum plures. & l. actus. & l. cum curatore. Accur.

g *Sed vel*] nunc respō. & bene: vt Instit. de auth. tut. §. fin.

†† Repositi. P. F.

h *Accipere*] hoc casu non petitur curator, vt sup. de testam. tutel. si plures.

i *Tutor manet*] si erat agnatus, vel patronus, vt sup. de suspec tut. l. si tutor. Vel dic, quod loquitur, quando pendente causa suspecti adiungitur curator, vt C. de suspect. tut. l. cum. Accur.

k *Confiscatus*] quia fuit propter delictum deportatus. & sic bona confiscata: vt C. de pœnis. l. deportatorum. & tutela finita. vt Instit. qui. mo. tut. finitur. §. sed & captis. igitur tutelæ agi potest. vt hic. & C. de bo. proscrip. l. si vt proponis.

† Iudicium. P. F.

l *Competunt*] i. natæ sunt, sed non intentantur: vt in. l. proxi. ergo actio tutelæ nec etiam nata est durante tutela, cum ipsa cæterarum regula non contineatur, vt hic dicit. & patet sup. eod. nisi. in pri. idē dicas in act. de ra. distr. vt sup. eo. tit. l. 1. §. fin.

m *Condictio*] furtiua. & die facto furto durante tutela. Accursius.

†† Alias meo. Hal.

mentariæ cedit.[a] Si testamento sub conditione[b] tutor datus sit: deinde alius medio tempore ex inquisitione: dicendū est, locum esse tutelæ iudicio existente conditione: quia tutor esse desinit.[c] Sed & si qs testamento vsque ad tempus fuerit datus, idem erit dicendum.[d] Et generaliter, quod traditum est, pupillum cum tutore suo agere tutelæ non posse; hactenus verum est, si eadem tutela sit. Absurdum enim erat à tutore administrationis rationem negotiorum pupilli † expoſci, in qua adhuc perseueraret.[e] In qua autem desijt esse tutor, & iterum cœpit esse: sic ex priſtina administratione tutelæ debitor est pupillo, quo modo si pecuniam creditam à patre eius accepisset.[f] Quem igitur effectum hæc sententia habeat, videamus. Nam, si solus tutor est, vtique ipse secum nō aget, sed vel[g] per specialem curatorem conueniēdus est: vel pone eum cōtutorem habere, qui possit aduersus eū † iudiciū accipere,[h] ex qua causa cū eo tutelæ agi potest. Quinimmò, & si medio tempore soluendo esse desierit, imputabitur cōtutoribus, cur non egerint cum eo. Si tutori curator sit adiunctus, quamuis suspecto postulato, non tamen cogetur tutelæ iudiciū tutor suscipere, qa tutor manet.[i] Sed & si fuerit tutor cōfiscatus,[k] aduersus fiscū dandam esse actionem cōstat ei, qui loco eius curator † datus

Condictio verò furtiua est rei persecutoria: & ideò in hæredem competit: vt supra de condic. furti. l. si pro fure. §. fin. Accursius.

q *Hæredem eius*] scilicet tutoris.

r *Alimenta habet*] scilicet tutelæ: vt ī. de neg. gest. l. finautē. §. idem erit. Accur.

s *Debuit*] tutor. quod ex quacunque causa pupillo debuit: vt & sup. de neg. gest. l. diuortio. in fi. & inf. de fideiusſorib. l. tutor. Accur.

SI *filiusf.*] CASVS. Filius meus fuit datus tutor Titio pupillo. & cœpit administrare. postea emancipauit eum: certè nihilominus remanet tutor: & de eo, quod administrauit ante emancipationem tenetur in quantum facere potest. de eo, quod administrauit post, tenetur pupillo in solidum: ego verò pater tantum de peculio teneor intra annum, incipientem currere post pubertatem dicti pupilli. Viuianus.

†† Repositi. P. F.

t *Infelidum*] immo pro vtraque in quantum facere potest, vt ī. de neg. gest. l. Pomponius in negotijs. & est contra. Solut. ibi, domini negotiorum, hic gerentis fuit mutata conditio: vt & supra de admi. tut. l. tutores. §. proinde, & supra pro socio. l. si id quod §. si filiusf.

u *Post pubertatem*] de eo, quod ante emancipationem gessit. nō quod post: vt sup. eod. l. 6 filius. Item hoc etiam si multi anni transeant post emancipationem antequā fiat pubes: neque enim, &c.

x *Finita*] nam prius agi non potest tutelæ de peculio: vt supra eodem l. nisi. ergo non currit annus, qui datur post emācipationem, quia vtilis est: vt supra quando actio de peculio est ann. l. 1. §. annus.

y *Filius autem*] Continuatur cum præcedenti, & dic casum, quod filius gessit tutelam, & malè: & sic pater tenetur pupillo de peculio. non potest filius, idemqi tutor agere contra patrem nomine pupilli, quia non est nata actio tutelæ de peculio. item non imputatur filio si nō agat. Accursius.

z *Suum factum*] idest malam gestionem.

a *Agere*] nam quia filius tutor malè gerit, pater tenetur: & si velit ex hac obligatione patrem filius conuenire, non potest, quia & ipse tutelæ tenetur. licet de peculio tantum, quæ non datur tutela durante. vt sup. eod. Aū tutor. §. cæterū. Accursius.

fit, vel contutoribus eius.

¶ Cæteræ actiones, præter tutelæ, aduersus tutorem competunt,[l] etsi adhuc tutelam administret, veluti furti, dāni iniuriæ, condictio.[m]

Paulus. 4 †

LEX X.

SEd non dantur pupillo[n] dum tutelam tutor gerit. Quamuis enim[o] morte tutoris intereant: † tamen pupillus cum hærede eius q actionem habet,[r] quia sibi soluere debuit.[s]

Vlpianus. 5 †

LEX XI.

SI filiusfam. tutelam administrauerit, deinde fuerit emancipatus, remanere eum tutorem, Iulianus ait. & cum pupillus adoleuerit,[6] † agendum esse cum eo, eius quidē tēporis nomine, quod est ante emancipationem, in quantum facere potest: eius verò, quod est post emancipationem, in solidū: [t] cum patre verò, dūtaxat de peculio. manere enim aduersus eum etiam post pubertatem[u] de peculio actionem. Neque enim ante annus cedit, intra quem de peculio actio datur, quàm tutela fuerit finita.[x]

Paulus. 7 †

LEX XII.

FIlius autem[y] tutor, propter hoc suum factum,[z] cum patre agere[a] non potest ante pubertatem: quia

y *Filius autem*] Continuatur cum præcedenti, & dic casum, quod filius gessit tutelam, & malè: & sic pater tenetur pupillo de peculio. non potest filius, idemqi tutor agere contra patrem nomine pupilli, quia non est nata actio tutelæ de peculio. item non imputatur filio si nō agat. Accursius.

z *Suum factum*] idest malam gestionem.

a *Agere*] nam quia filius tutor malè gerit, pater tenetur: & si velit ex hac obligatione patrem filius conuenire, non potest, quia & ipse tutelæ tenetur. licet de peculio tantum, quæ non datur tutela durante. vt sup. eod. Aū tutor. §. cæterū. Accursius.

4 † Lib. 8. Breuis edicti.

5 † Li. 15. ad edict.

6 † Agendum cū eo, eius quidē tēporis, qā est an. &c. P. F.

7 † Lib. 8. Breuis edicti.

a *Abeo*] i. filio.
b *Exigi potest*] i. imputari à pupillo. Accur.
Si tutor] CASVS. Tutor finita tutela pubertate pupilli eius administrauit negotia, & inceperat forte facere pupillo vnâ domũ durãte tutela, & eam cõpleuit ea finita. certè de isto, qđ fecit & finita tutela, potest cõueniri actio. tu. qa connexũ fuit illi, qđ durãte tut. incepit. secus autem si nõ esset connexum: quia tunc nõ ac. tu. sed act. neg. gest. cõueniretur: immo de eo ẽt, qđ gessit in tutela, conuenitur acti. neg. ge. siue cepit gerere negotia post finitã tut. tanquam curator, siue alio modo. Sed si tutor finita tutela dimisit administrare aliquo tẽpore, & postea reincepit, certè pro eo quod gessit in tutela, actione

3† Li. 35. ad edict. tutelæ cõueniet. subaudi, & neg. gest. pro eo autem quod gessit post, conuenietur ac. neg. gest. & h. d. cum l. seq. Viuianus.

c *Non potest*] s. si connexa erat administratio, quia prius inceperat domũ, quã postea perfecit. secus si non cõnexa: vt subijcit. & ad hoc. C. ar. tu. l. tutor post. & inf. de eo qui pro tu. l. 1. §. cum eo. & sup. de adm. tut. l. tutorem. & inf. ti. 1. l. quid ergo. §. iudicio.

d *Continebitur*] aliàs computabitur.

e *In negotiorum*] sic ff. de neg. gest. l. cũ pupilli. 3. §. & l. finaue. Sed ar. contra. inf. co. tit. l. diuortio. §. extremum. Sed dic, quod hic remiserat vsuras in actione tutelæ.

§ *Si post*. *Tempore aliquo* alioquin pro vtroque aget tutelæ etiam in connexis. Accursius.

g *Cum eo*] tutelæ pro prima gestione, negg. est. pro secunda, quæ tutelæ deuoluitur in nego. gest. si interest, non aliàs, vt sup. l. proxi. no.

2† Li. 12. ad edictũ Prouinciale.

Si ex duobus] CASVS. Duo tutores in tutelæ dolum commissum: pupillus cũ vno eorum transegit, certè non prodest alteri. secus si vnus tutorum prædictorum præstitisset pupillo totum suum interesse: quia tunc ambo liberantur, sicut liberantur duo cõmodatarij, si vnus eorum commodatum restituat: & duo depositarij, si vnus eorum rem apud eos depositam restituat: & sicut liberamur duo dolum committentes in re eis mandata, si vnus satisfaciat mandatori de toto interesse suo. Viuianus.

h *Prodest*] subaudi ex vi pacti. sed quia solutum est: vt inf. dicit. Io. & sic non ob. contra. inf. de fideiuss. l. si stipulatus. §. 1. & facit. C. de transa. l. 3.

i *Tenam*] vt sup. l. 1. §. nunc tractemus. ibi. planè, &c. Acc.

k *Quod si consensus alter præstiterit*] ex sententia. nõ ex transactione. vt differat à superiori casu. vel dic ex transactione. & facit §. de eo per quem fac. erit. l. 1. §. si plures. & sup. si men. fal. mo. dix. l. 3. in prin.

l *Commodata est*] vt sup. commod. l. si, vt certo. §. fi. Accur.

3† Lib. 1. Disputatio.

m *Vel deposita*] vt sup. depos. l. 1. ℭ. fi. apud. & l. si duo. Accur.

Si adhuc cum] CASVS. Tutor datus sine inquisitione, vel legitimus promisit rẽ pup. suã fore sal. l. fo. & fideiussores super hoc dedit. postea male administrabat. quæritur, vtrũ ex dicta stipulatione durante tutelæ possit conueniri ipse, vel fideiussores eius prædicti? Et resp. qđ non: sicut nec põt cõueniri tutelæ: secus in curatore, qđ ita promisit, vt dictũ est in tutore: quia ipse benè conueniri poterit ex dicta stipul. etiam durante cura. Viui.

n *Si adhuc cum*] aliàs si adhuc cum. & aliàs si cum vno. &c.

o *Ex stipulatu*] s. ex stipu. rem pu. sal. fo.

p *Non potest*] vt sup. eo. l. nihil in prin.

4† Li. 24. ad edict.

q *Vtilitatem*] pp quã differtur tutelæ, scilicet. quia absurdũ est, &c. vt sup. eo. ad. l. si tutor. §. si testamento.

r *Differendam*] vt hic & inf. rem pu. sal. fo. l. nõ quasi. §. hanc stipulationẽ. & §. si tutor. & §. generaliter. secus autem in curatore etiã impuberis, vbi agitor etiam ante finitã tutelam: vt hic subijcit. & inf. rẽ pu. sal. fo. l. non quasi. §. illud sciendum.

s *Agi potest*] ex prædicta stipulatione, vt inf. rem pu. sal. fo. l. nõ quasi. §. illud sciendum, secus in generali ac. neg. gest. vt C. de admin. tut. l. 2. vbi de hoc no. & sup. de adm. tut. l. actus. Alij dicunt hic datum ad litem, vel ad aliquam aliam speciem: ibi de generali. Vel tertio posset intelligi. vt sup. de admi. tut. l. cum curatore.

5† Si cũ adhuc tutore. P. F.

6† Lib. 1. de off. Cõsulis.

7† Seuerus.

Imperatores] CASVS. Tutor finita tutela restituit res suas pupillo quondã: nunc dicit pupillus quondã intestatus

---

Si tutor post pubertatem gerit negotia, quæ connexa sunt negotijs inceptis ante pubertatem, poterit conueniri actione tutelæ etiã de his, quæ tutela finita gessit. Secus autẽ si non est negotium connexũ, quia neg. gest. conuenietur. Si aũt tutor finita tutela intermisit gerere negotia, postea iterũ incepit: pro eo quod gessit in tutelæ, actio tutelæ, pro eo quod gessit post, neg. gest. actio quæritur. h. d. cum l. seq.

Vlpianus. 1†

LEX XIII.

SI tutor post pubertatem pupilli negotia administrauerit, in iudicium tutelæ veniet id tm, sine quo administratio tutelæ expediri non potest. c Si verò post pubertatẽ pupilli is, qui tutor eius fuerat, fundos eius vẽdiderit, & mancipia, & prædia comparauerit, neque vendrtionis eius, neq; emptionis ratio, iudicio tutelæ cõtinebitur. d Et est verũ, ea quæ cõnexa sunt, venire in tutelæ actionẽ. Sed & illud est verum, si negotia administrare cęperit post tutelã finitã, deuolui iudicio tutelæ in negotiorũ e gestorum actionem. Oportuit enim cũ à semetipso tutelam exigere. ¶ Sed & si qs, cũ tutelã administrasset, idẽ curator adolescẽti fuerit datus, dicẽdũ est, neg. gest. eũ conueniri posse.

Caius. 2†

LEX XIIII.

SI post pubertatem tpe aliquo, f licet breuissimo, intermiserit administrationem tutor; deinde cęperit gerere, sine vlla dubitatione tam tutelę, quam negotiorũ gestorũ iudicio cum eo g agendũ est.

Duobus tutoribus dolũ in tutela cõmittentibus, vnius transactio facta cũ pupillo, nõ prodest alteri: secus si vnus eorum totum interesse præstiterit pup. h. d.

Vlpianus. 3†

LEX XV.

SI ex duob. tutorib. cũ altero quis trãsegisset, quãuis ob dolũ cõem, trãsactio nihil prderit h alteri. nec immeritò, cũ vnusquisq; doli sui pœnã i sufferat. Qđ si conuẽtus alter ꝓfitetur, k proficiet id, quod præstitit, ei q cõuẽtus nõ est. Licet. n. doli mali ambo rei sint, tñ sufficit vnũ satisfacere: vt in duobus, quib. res cõmodata l est, vel deposita, m quibusque mandatum est.

Sicut durante tutela tutor non potest conueniri actione tutelæ, nec fideiussor eius ex stipulatione rẽ pupilli salua fore, ita nec tutor, nec fideiussores eius possunt conueniri durante tutelæ ex tali stipulatione rem pu. sal. fo. secus in curatore. h. d.

Idem. 4†

LEX XVI.

5† SI adhuc cũ n tutore ex stipulatu o agãt, vel cũ ijs, qui pro eo interuenerunt; erit dubitatio, an, quia tutelę agi nõ potest, p nec ex stipulatu agi possit. Et plerique putant, ẽt hanc actionẽ propter eandẽ vtilitatẽ q differendã. r

¶ Cum curatore pupilli, siue adolescentis agi poterit, s etsi adhuc cura perseueret.

Tutor finita tutela vel nõ, non tenetur ministrare sumptus pupillo causa litis exercendæ contra se. h. d.

Paulus. 6†

LEX XVII.

IMperatores 7† Verus, & Antoninus rescripserũt i hæc

---

a *Ab eo*] i. filio.
b *Exigi potest*] i. imputari à pupillo. Accur.
Si tutor] CASVS. Tutor finita tutela pubertate pupilli eius administrauit negotia, & inceperat forte facere pupillo vnã domũ durãte tutela, & eam cõpleuit ea finita. certè de isto, qđ fecit & finita tutela, potest cõueniri actio. tu. qa connexũ fuit illi, qđ durãte tut. incepit. secus autem si nõ esset connexum: quia tunc nõ ac. tu. sed act. neg. gest. cõueniretur: immo de eo ẽt, qđ gessit in tutela, conuenitur acti. neg. ge. siue cepit gerere negotia post finitã tut. tanquam curator, siue alio modo. Sed si tutor finita tutela dimisit administrare aliquo tẽpore, & postea reincepit, certè pro eo quod gessit in tutela, actione tutelæ cõueniet. subaudi, & neg. gest. pro eo autem quod gessit post, conuenietur ac. neg. gest. & h. d. cum l. seq. Viuianus.
c *Non potest*] s. si connexa erat administratio, quia prius inceperat domũ, quã postea perfecit. secus si non cõnexa: vt subijcit. & ad hoc. C. ar. tu. l. tutor post. & inf. de eo qui pro tu. l. 1. §. cum eo. & sup. de adm. tut. l. tutorem. & inf. ti. 1. l. quid ergo. §. iudicio.
d *Continebitur*] aliàs computabitur.
e *In negotiorum*] sic ff. de neg. gest. l. cũ pupilli. 3. §. & l. finaue. Sed ar. contra. inf. co. tit. l. diuortio. §. extremum. Sed dic, quod hic remiserat vsuras in actione tutelæ.
§ *Si post*. *Tempore aliquo* alioquin pro vtroque aget tutelæ etiam in connexis. Accursius.
g *Cum eo*] tutelæ pro prima gestione, negg. est. pro secunda, quæ tutelæ deuoluitur in nego. gest. si interest, non aliàs, vt sup. l. proxi. no.
2† Li. 12. ad edictũ Prouinciale.
Si ex duobus] CASVS. Duo tutores in tutelæ dolum commissum: pupillus cũ vno eorum transegit, certè non prodest alteri. secus si vnus tutorum prædictorum præstitisset pupillo totum suum interesse: quia tunc ambo liberantur, sicut liberantur duo cõmodatarij, si vnus eorum commodatum restituat: & duo depositarij, si vnus eorum rem apud eos depositam restituat: & sicut liberamur duo dolum committentes in re eis mandata, si vnus satisfaciat mandatori de toto interesse suo. Viuianus.
h *Prodest*] subaudi ex vi pacti. sed quia solutum est: vt inf. dicit. Io. & sic non ob. contra. inf. de fideiuss. l. si stipulatus. §. 1. & facit. C. de transa. l. 3.
i *Tenam*] vt sup. l. 1. §. nunc tractemus. ibi. planè, &c. Acc.
k *Quod si consensus alter præstiterit*] ex sententia. nõ ex transactione. vt differat à superiori casu. vel dic ex transactione. & facit §. de eo per quem fac. erit. l. 1. §. si plures. & sup. si men. fal. mo. dix. l. 3. in prin.
l *Commodata est*] vt sup. commod. l. si, vt certo. §. fi. Accur.
3† Lib. 1. Disputatio.
m *Vel deposita*] vt sup. depos. l. 1. ℭ. fi. apud. & l. si duo. Accur.
Si adhuc cum] CASVS. Tutor datus sine inquisitione, vel legitimus promisit rẽ pup. suã fore sal. l. fo. & fideiussores super hoc dedit. postea male administrabat. quæritur, vtrũ ex dicta stipulatione durante tutelæ possit conueniri ipse, vel fideiussores eius prædicti? Et resp. qđ non: sicut nec põt cõueniri tutelæ: secus in curatore, qđ ita promisit, vt dictũ est in tutore: quia ipse benè conueniri poterit ex dicta stipul. etiam durante cura. Viui.
n *Si adhuc cum*] aliàs si adhuc cum. & aliàs si cum vno. &c.
o *Ex stipulatu*] s. ex stipu. rem pu. sal. fo.
p *Non potest*] vt sup. eo. l. nihil in prin.
4† Li. 24. ad edict.
q *Vtilitatem*] pp quã differtur tutelæ, scilicet. quia absurdũ est, &c. vt sup. eo. ad. l. si tutor. §. si testamento.
r *Differendam*] vt hic & inf. rem pu. sal. fo. l. nõ quasi. §. hanc stipulationẽ. & §. si tutor. & §. generaliter. secus autem in curatore etiã impuberis, vbi agitor etiam ante finitã tutelam: vt hic subijcit. & inf. rẽ pu. sal. fo. l. non quasi. §. illud sciendum.
s *Agi potest*] ex prædicta stipulatione, vt inf. rem pu. sal. fo. l. nõ quasi. §. illud sciendum, secus in generali ac. neg. gest. vt C. de admin. tut. l. 2. vbi de hoc no. & sup. de adm. tut. l. actus. Alij dicunt hic datum ad litem, vel ad aliquam aliam speciem: ibi de generali. Vel tertio posset intelligi. vt sup. de admi. tut. l. cum curatore.
5† Si cũ adhuc tutore. P. F.
6† Lib. 1. de off. Cõsulis.
7† Seuerus.
Imperatores] CASVS. Tutor finita tutela restituit res suas pupillo quondã: nunc dicit pupillus quondã intestatus

zi: Tu debes adhuc mihi dare: vnde ea peto, & peto, vt facias mihi sumptus in hac lite de dece. Certè non debet audiri à iudice talis postulatio, immò apportare debet aduersarios secum, causa faciendi expensas in dicta lite. Viuian.

a *Tua*] id est, tui. Accursius.

b *Litis*] quæ vertitur inter te, & eos sine finita sit administratio, sine non: dummodo agi possit. Sed ar. contra su. de inof. test. l. si instituta, §. de inofficioso, & C. de or. cog. l. fin.

ADDITIO. Dic, q̃ ibi erat quæstio de bonis, de quibus debebat viuere ille agens: & iam vicerat in cā principali: vnde ex illis bonis debet habere sumptus, & victum, hic erat quæstio de quodā debito particulari, sm̃ Andr. de Pisis. Vel dic, q̃ ibi erat quæstio status, & bonorum omnium, nec habebat, vnde se posset alere aliunde: hic verò sic, sm̃ Dy. Vel dic, quod ibi erat præsumptio pro illo, qui petit sibi administrari sumptus, tatione possessionis, vel quasi libertatis, vt patet in l. iura, quæ rationes hic cessant, & per illa patet responsum ad legem illam, in quæstione de monacho, quia monachus ante alebatur à monasterio: quia non habebat aliunde, vnde se aleret, secundum Bar. hic.

verba: Cum hoc ipsum quæratur, an aliquid tibi à tutoribus, vel curatoribus debeatur, non habet rationē postulatio tua, [a] volentis in sumptum litis [b] ab his tibi pecuniam subministrari.

Papinianus. [1]†

LEX XVIII.

CVm tutor, negotijs impuberis administratis, [c] pupillum paterna hæreditate abstineat, bonis patris vendi tis, [d] tractari solet, vtilis actio pupillo relinqui, an creditoribus cōcedi debeat? Et probatur, actionē [e] inter pupillū, & creditores patris esse dividendā. s. vtq̃ rationi bonorum, per tutorem [f] deerit, creditoribus reddatur, & quod aūt dolo, vel culpa tutoris in officio pupilli perperā abstinēti, contractū est, [g] puero relinquatur. i quæ actio [k] sine dubio non prius competet, quā pupillus ad pubertatem peruenerit. [l] sed illa confestim creditoribus datur.

1† Li. 25. Quæstio.

Cum tutor.] CASVS. Tutor Titij pupilli administrauit negotia eius aliquo tēpore, inter quę negotia erāt bona patris dicti pup. qui pater pup. habuerat multos creditores: dictus tutor in dicta sua administratione diminuit aliquo malo mō de dictis bonis paternis. Item abstinuit dictus tutor dictum pu. patris ab hæreditate, cum vtile esset pupillo eā tenere. nunc veniunt creditores patris, & non inuenientes aliquē hērēdē pris, faciunt vendi bona patris authoritate iudicis, vt eis satisfaciat, & nō inueniunt ibi aliquā integrā satisfactionem, eo quia tutor malo mō diminuit, vt dictum est, quæritur vtrum pu. im̃ habeat act. tu. contra dictum tutorem, eo q̃ eum abstinuit à patris hæreditate contra commodum suum, vt dictū est, an verò ēt creditores habeant contra eum act. neg. gest. eo, q̃ ipse malo mō diminuit de bonis patris pup. Et dī, quod pu. habet suam actionem tut. contra eum, & creditores habent contra eum action. neg. gest. sed illa pupilli non intentatur, nisi finita tutela, ista autem creditorum intentatur etiam incontinenti. Viuianus.

c *Administrauit*] adiuit, & administrauit, & postea per in integrum rest. abstinuit, & postea vendidit. Vel dic q̃ administrauit nō adeundo: pura cum protestatione, & tandem abstinuit, & vendidit postea, & male fecit vtrāque, s. abstēntionem, & rerum venditionem vtroq; casu. pro primo male gesto, pupillo: pro secundo, creditoribus tenetur. Accur.

d *Venditis*] a tutore nōie creditorum, vel pro soluendo eis.

e *Actionem*] id est, commodum agendi: nam alia pupillo datur, s. utilis, id est, efficax tutelæ, alia creditoribus, l. negot. gest. ūmilis diuisio inf. de fur. l. inter omnes, §. si seruus. Alij dicunt, quod actio tutelæ dividitur, & dicunt cessare à pupillo eis, & sic apparet, quod adierit, prima placet.

f *Per tutorem*] male vendentem.

g *Reddatur*] per act. neg. gest. (dedutō.

h *Creditū est*] vel qa hēditas erat bona ī centū vel ære alieno

ADDITIO. Ex hac gl. no. secundum Bal. hic, quod quā do dicitur, ista hæreditas est bona pro centum, tantū est dicere, quod centum sunt in hæreditate, vltra omne æs alienū.

i *Puero relinquatur*] per act. tute. Nec hoc, quod habebat pupillus à tutore, obligat eum creditoribus, vt C. arb. tut. l. eum, & facit sup. de condi. inde. l. tutores, & sup. de bo. auth. iudi. pos. l. si non expedierit, §. 1.

K *Quæ actio.*] scilicet, tutelæ, quæ datur pupillo.

l *Peruenerit*] vt sup. eod. l. nisi. sed illa. s. quæ datur creditoribus, quæcunque sit, confestim datur, vt hic subijcit.

Vlp. li. 1. responso. respondit.

LEX XIX.

SI probatum [m] est nomen debitoris à nouissimo curatore, frustra tutorem [n] de eo conueniri.

Minoribus in integrum restitutis contra maiorem, sibi restituitur actio contra tertium minoris beneficio liberatum. hoc dicit.

Papinianus. [2]†

LEX XX.

ALterius [p] curatoris hæredem minorem, vt in maiorem [q] pecuniam condemnatum, in integrum restitui placuit. Ea res materiā litis aduersus alterum curatorem instaurandæ non dabit, [r] quasi minore pecunia condēnatum, si non sit eius ætatis actor, cui subueniri debeat, sed æquitatis ratione suadente, per vtilem actionem ei [s] subueniri in quantum alter releuatus est, oportet.

2† Li. 2. Respōso.

m *Si probatum.*] idest, approbatum, vt idoneum, quod facere non habet necesse, vt si non erat bonum, vt sup. de admi. tut. l. tutor siue, & fuit factum nomē à tutore de pecunia pupilli.

n *Tutorem*] qui contraxit nomen.

o *Conueniri.*] à minore, vel ab alio eius nomine, bonū enim fecit, &c. vt sup. man. l. inter causas, §. abesse, nisi per in integ. resti. vt arg. ff. de admi. tu. l. si minotis. Accur.

Alterius] Casum in prin. l. ponit hic glo.

¶ *Non ideuce*] Titius administrauit tutelam Seij pupilli finita tutela habuit Seius curatorem, qui curator conuenit dictum tutorem act. tu. & cum deberet tutor condemnari in xx. culpa curatoris, fuit condemnatus in x. tantum. vnde dictus Seius petit in integrum restitui contra tutorem minore pecunia condemnatum, cum ipse Seius sit adhuc intra tempus, quo potest dari restitutio. i. intra quadriennium, quibus transierint xxv. an. Item potest dictus Seius agere contra dictum curatorē qui fuit in culpa, vt dictus tutor minus condemnaretur, egit ergo Seius contra dictū curatorem, & fecit eum propter hoc condemnari. nunquid propter hoc quod condemnatus est curator, liberatus est tutor de his, quæ supra dixi? Certè non. Si ergo agat dictus Seius contra curatorem act. iudi. repellet eum curator exce. de li. si Seius non cedat curatori act. quā habet contra tutorem. Viuian. Casum pōnit.

p *Alterius*] Titius adultus habuit duos curatores: qui ex mala gestione tenebantur in xx. decessit vnus Seio relicto hærede, qui Seius erat minor: nunc Titius factus maior, & sic finita cura egit cōtra Seium, & habuit xv. Item egit contra curatorem viuum, & habuit v. & de reliquo fuit absolutus: nunc restituitur Seius contra Titium in v. quia in tantum fuit læsus per sententiā, certè restituetur. Titius de æquitate contra curatorem viuum absolutum, pro illis v. Vel dic secundo, quod Seius lætus restituitur contra curatorem viuum, cui profecit Seij læsio. & secundum vtrumque dic, de æquitate, non de rigore.

q *Maiorem.*] quam deberet.

r *Non dabit*] de iudicio stricto: sed de æquitate secus, vt subijcit.

s *Ei.*] s. Titio facto maiori, & est no. q hic Titius maior nō tantum

tantum ꝫ minorē pōt restitui, vt C.si aduersus transac.l.1.& 2. sed ēt in aliū restituit antiqua actio, vt hic, & C.de repu.q. §.in iu.l.1. Vel dic sm̄ alium casum, ei.i. Seio in maiori pecunia damnato: qa non repetit, vel non pōt propter inopiā repetere à Titio, certè restituetur contra curatorem viuum.

a *Ne ad iudicio actio.*] Pone casum, vt supra de admin. tu.l.si minoris, & incipe confitentem, actio quæ potest, &c.

b *Consequi poterunt.*] & sine cessione hāt vtilem, vt C.de ꝫ. iu. iu.l.2. & arg.su. ꝓxi.

c *Cum pupillus.*] Pupillus egit ꝫ vnum de motoribus in solidū & condēnatus est in solidū: puta in c.q̄ soluit in solidū facta prius cessione ꝫ aliū non condēnatū, certè tutor condēnat[a] soluēdo non exinanit actionē sibi cessā pro parte: qa nō hoc soluit, vt extingueretur, sed, vt pretiū cessionis, vt hic, & inf. de ā deiuf.l.cū is, & inf. de sol.l. Modestinus.

d *Iudicatum*] i. solutio condemnationis à condemnato.

e *Pro parte.*] hic punctus, & dic tutela cōdēnati tutoris ſ. insolidum nō vī reddita, ꝓ vna parte. ſ. ꝓ parte non condēnati, qa sic actio esset extincta, & nō valeret cessio facta, vel q̄ fieret: sed nōis. &c. Et sic est arg. ꝓ pro parte, non in solidū fit cessio vni de duob. reis cōuēto insolidū, vt su. de admin. tu. l. si plures, & de pecu. l. quæsitū. §. sed si velit. Si autē dicetes pro parte condemnati non videri satisfacīū, sed nec pro parte non condemnati, vt contra: ergo solida actio remaneret, & ita ī solidum cederetur. q̄ quidam dixerunt, per hanc legem, quod non placet.

1† Li. 1. Definitio

f *Non tutela reddita*] & ita actio cessa non est extincta.

DEfensor] CASVS. Pupillus quondam fecit vocari ad ius tutorem suum quondā, volens eum conuenire act. tu. Titius obtulit se ad tutoris defensionem, nunquid aufertur propter hoc pu. priui. q̄ habet, vt alijs creditorib. præferatur? Et certè nō, & est ro, vt dicit litera. Vi.

g *Condemnatus*] pupillo agenti contra eum.

h *Priuilegium*] quod habet in personali actione tutelæ, vt præferatur alijs.

2† Li. 13. Quæstio.

i *Contraxit*] i. quasi contraxit: nam tantum in iudicio quasi contrahitur, vt sup. de pec. l. 3. §. Idem Iulianus, & est bona ratio: nam secus si voluntariè nouasset animo nouandi, 3 ab aliquo stipulando, vt inf. de noua. l. aliam.

3 Nouatio. n. fieri dēt ex

Conuento minore nomine illius, cōtra quem pōt in integrum restitutio postulari, illius iuris beneficio dicitur cōueniri. l. d. secundum Ray.

¶Non idcirco actio, a quæ post xxv. ætatis annū intra restitutionis tēpus aduersus tutorē minore pecunia tutelæ iudicio condēnatū reddit[ur], inutilis erit, q̄ adolescēti curatores ob eam culpam condemnati sunt. Itaq; si non iudicatū à curatoribus factum est, per doli exceptionē curatores consequi poterunt, b eam actionem sibi præstari.

Cessione actionis tutelæ à pupillo facta contra collegā, tutor insoliū condemnatus, secuta solutione debiti nō excusatur. l. d. secundum Ray.

Idem. 1†

LEX XXI.

CVm pupillus c tutelæ actionē contra alterum tutorē, tutori, quē iudex in solidū condemnauit, cessit, quāuis postea iudicatū d fiat: tñ actio data nō intercidit, quia pro pārte e condemnati tutoris, non tutela redita, f sed nō minis pretiū solutū videtur.

Priuilegium tutelæ pupillo competens, non perimitur nouatione necessaria, per sententiam condemnatoriam latam in tutoris præiudicium contingentem.

Paulus. 2†

LEX XXII.

DEfensor tutoris cōdemnatus g nō aufert priuilegium h pupilli: neq; n. spontè cū eo pupillus contraxit. i

Idem lib. 9. responsorum.

LEX XXIII.

COuento hærede tutoris iudicio tutelæ, curatorē eiusdē k neq; ipso iure liberatum videri, neq; exceptionem rei iudicatæ ei dandam. Idemq; in hæredib. magistratuum obseruandū est.

Idem. 3†

LEX XXIV.

POsthumo tutor datus, nō nato posthumo, neque tutelæ, quia nullus pupillus est: 4† neque protutelæ, quia nulla significatio est, l neque negotiocum gestorū m iudicio tenetur, quia administrasse negotia eius, qui natus non esset, non videtur, & ideo vtilis n in eum actio dabitur.

Hermo. li. 5. iuris. ἐπιτομῶν.

LEX XXV.

NOn solum tutelæ priuilegium o datur in bonis tutoris, sed etiam eius, 5† qui pro tutore negotium gessit, vel ex curatione pupilli, pupillæve, furiosi, furiosæve 6† debebit, si eo nomine cautū p non sit.

7† De contraria, & vtili actione tutelæ.

TITVLVS IIII.

Vlpianus. 8†

LEX PRIMA.

COntrariam tutelæ actionem Prætor proposuit, induxitque in vsum, vt facilius tutores ad administrationem

adulius hēt curatorē, & cum curatore conuenit hæredem tutoris, & fecit eum cōdemnari in eo, quod debuerat tutor. nunquid pp hoc, q̄ condemnatus est hæres tutoris, est liberatus ipso iure, vel per except. curator ab eo, q̄ tenebatur adulto? Certè non: tenetur. n. curator

l *Significatio est*] qua possit dici protutelæ. m *Negotiorum gestorum*] ſ. directa.

n *Vtilis*] nego. gest. vt & sic in ellr. inf. ti. a. l. 1. §. si qs, & su. de test. tu. l. si nemo. § si. & su. de ne. ge. l. cū pf.

o *Priuilegium*] ſ. quod datur in actione personali. & sic concordat. inf. de priuil. cre. l. dabimus, ſ. si quis. & l. seq. & l. si negotium. sed hæredi nō datur: vt sup. de admin. tut. l. si ex pluribus. Sed quid erit de tacita hypotheca? videtur idem, vt no. C. de administ. tu. l. pro officio. & hoc videtur velle. Accur.

p *Cautum*] id est satisfactum.

DE CONTRARIA ET VTILI, &c.

¶ *De duabus actionibus dicit, scilicet, de contraria tute. Item de vtili neg. gest. contraria.*

COntrariam] CASVS. Si tutor administret tutelam pupilli, & administrando aliquid de suo impendat, dat Prætor tutori vtilē actionē ꝫ pu. & ideo dat, vt tutores inuitētur p̄miorum exhortatione ad accipiendā tutelam, quamuis

tè cū eo pupillus contraxit. i

Idem lib. 9. responsorum.

LEX XXIII.

COuento hærede tutoris iudicio tutelæ, curatorē eiusdē k neq; ipso iure liberatum videri, neq; exceptionem rei iudicatæ ei dandam. Idemq; in hæredib. magistratuum obseruandū est.

Idem. 3†

LEX XXIV.

POsthumo tutor datus, nō nato posthumo, neque tutelæ, quia nullus pupillus est: 4† neque protutelæ, quia nulla significatio est, l neque negotiocum gestorū m iudicio tenetur, quia administrasse negotia eius, qui natus non esset, non videtur, & ideo vtilis n in eum actio dabitur.

Hermo. li. 5. iuris. ἐπιτομῶν.

LEX XXV.

NOn solum tutelæ priuilegium o datur in bonis tutoris, sed etiam eius, 5† qui pro tutore negotium gessit, vel ex curatione pupilli, pupillæve, furiosi, furiosæve 6† debebit, si eo nomine cautū p non sit.

7† De contraria, & vtili actione tutelæ.

TITVLVS IIII.

Vlpianus. 8†

LEX PRIMA.

COntrariam tutelæ actionem Prætor proposuit, induxitque in vsum, vt facilius tutores ad administrationem

adulius hēt curatorē, & cum curatore conuenit hæredem tutoris, & fecit eum cōdemnari in eo, quod debuerat tutor. nunquid pp hoc, q̄ condemnatus est hæres tutoris, est liberatus ipso iure, vel per except. curator ab eo, q̄ tenebatur adulto? Certè non: tenetur. n. curator non solū facere condēnari tutorem quōdā, vel hæredē eius, sed ēt ab eo exigere, q̄ dēt, & q̄ dixi in curatore, idem dico in magistratib. qui dederunt tutorem, & in hæredib. eorum. Vtu.

K *Eiusdem*] ſ. pupilli quondam, nunc autē adulti. I. cōuento non aūt exacto. Aliquin inquantū esset exactum ab hærede tutoris, liberatur ipso iure curator minoris. & hæres magistratus. vt sup. eod. l. alterius. 6. fin. & de admi. tut. l. si minoris.

P*osthumus*] CASVS. Quidam in testamento dedit tutorem posthumo suo, qui tutor administrauit, & posthumus non est natus postea. qua actione tenetur dictus tutor de eo, q̄ administrauit? Et certè actio nego. gest. vtili, non autem act. tu. vel protutelæ. vel nego. gest. directa. Viuia.

l *Significatio est*] qua possit dici protutelæ. m *Negotiorum gestorum*] ſ. directa.

n *Vtilis*] nego. gest. vt & sic in ellr. inf. ti. a. l. 1. §. si qs, & su. de test. tu. l. si nemo. § si. & su. de ne. ge. l. cū pf.

N*on solum*.] CASVS. Non solū pupillus hēt priuil. in bonis tutoris sui quōdā, vt præferatur alijs creditorib. sed etiā in bonis eius, qui gessit tanq̄ tutor, cum tutor non esset in bonis eius, qui aliquid debet ex curatione pupilli, vel pupillæ, & furiosi, vel furiosæ, & hoc est verum, si non est satisfactum. Viuia.

o *Priuilegium*] ſ. quod datur in actione personali. & sic concordat. inf. de priuil. cre. l. dabimus, ſ. si quis. & l. seq. & l. si negotium. sed hæredi nō datur: vt sup. de admin. tut. l. si ex pluribus. Sed quid erit de tacita hypotheca? videtur idem, vt no. C. de administ. tu. l. pro officio. & hoc videtur velle. Accur.

p *Cautum*] id est satisfactum.

DE CONTRARIA ET VTILI, &c.

¶ *De duabus actionibus dicit, scilicet, de contraria tute. Item de vtili neg. gest. contraria.*

COntrariam] CASVS. Si tutor administret tutelam pupilli, & administrando aliquid de suo impendat, dat Prætor tutori vtilē actionē ꝫ pu. & ideo dat, vt tutores inuitētur p̄miorum exhortatione ad accipiendā tutelam, quamuis

4† Neq; pro tutore. P. F.

5† Qui ꝓ tutela. P. F.

6† Debebitur, in P. F.

7† Aliàs sic inscribitur hic tit. & retractius forte. De cōtraria tutelæ, & vtili actione.

8† Li. 26 ad edictum.

quamuis aliàs pupillus non obligetur sine tutoris authoritate, & quamuis tutori non obligetur ex contractibus inter eos factis: & scias quod actio cõtraria datur nõ solũ tutori, sed etiam ei, qui pro tutore administrauit, & curatori pupilli, vel adolescentis, vel furiosi, vel prodigi, & ventris. & vbicunq; possit alibi inueniri aliqs curator: sed tutori cõpetit dicta actio demũ tutela finita. sed ei, qui pro tutore administrauit, & curatori, competit statim cum aliquid impẽderint. & si pupillus conueniat tutorem actione tutelæ, est in arbitrio tutoris vtrum compẽset pupillo id, quod dẽt recipere à pupillo, an petat directè ẽptio iudicio, & si non opponat tutor cõpensationem, si finita causa actionis tutelæ velit tutor agere contraria, benè põt. seu si oppositi compensationem, & iudex eam reprobauit; nam non poterit postea agere contraria.

An in hoc iudicio] Nunqnid veniunt in hac contraria actione etiam ea, quæ pater pupilli debuit tutori? Et dr̃ q nõ. sed § distulit petere id, quod pater pupilli ei debebat, amore pupilli, & propter hoc damnum passus est; certè refactionem illius damni potest cõsequi contraria actione; vnde si pater pupilli tenebatur tutori aliqua temporali actione, & distulit agere, vt dictum est, ita q perijt dicta actio: certè habebit contrariam actionem ad id consequendum quod debebat cõtequi tẽporali actione.

Hanc actionem] Quamuis pupillus nõ agat contra tutorem act. tut. tamen tutor põt agere contra pupil. cõtraria act. Sed quid ‖ pupillus agat contra tutorem act. de rationibus distrahendis? Certè contra eum poterit agere tutor cõtraria act. etiã si plus impendit tutor in vtilitatem pupilli, quàm sit in facultatibus pup. sed ‖ nõ expendit tutor in vtilitatem pupilli, illud quod expẽdit vltra, quàm sit in facultatibus pu. non repetet ẽptio iudicio. h. d. cum duabus legibus sequen. vsque ad §. contrarium. Viuia.

accederent scientes, [a] pupillum quoq; sibi obligatũ fore ex sua administratione. Quanquam enim sine tutoris authoritate pupilli non obligentur, [b] nec in rem suam tutor obligare pupillum possit: [c] attamen receptum est, vt tutori suo pupillus, sine tutoris authoritate, ciuiliter obligetur, [d] ex administratione scilicet. Etenim prouocandi erant tutores, vt promptius de suo aliquid pro pupillis impẽderẽt, dum scirent, se recepturos id, quod impendissent.

¶ Hæc actio [e] non solum tutori, verum etiam ei, qui pro tutore negotia gessit, competere debet. [f] Sed, & si curator sit, vel pupilli, vel adolescentis, vel furiosi, vel prodigi, dicendum est etiam his contrarium dãdum iudicium: [g] Idẽ in curatore quoque ventris probandum est. Quæ sententia Sabini fuit, existimantis, cæteris quoq; curatoribus ex ijsdem causis, dandum contrarium iudicium.

¶ Finito autem officio [h] hanc actionem competere dicimus tutori. Cæterum, quamdiu durat, [i] nondum competit: Sed si p tutore negotia gessit, vel curam etiam administrauit; locus erit iudicio etiã statim: quia hoc casu [k] in ipsum quoque statim actio competit.

¶ Præterea, si tutelæ iudicio quis conueniatur, reputare [l] potest id, quod in rem pupilli impẽdit, sic erit arbitrij eius, vtrum compensare, an petere velit sumptus. Quid ergo, si iudex compensationis eius rationem non habuit? an cõtrario iudicio experiri possit? Et vtique potest. Sed si reprobata est [l] hęc reputatio, & acquieuit; non debet iudex contrario iudicio id refarcire.

¶ An in hoc iudicio non tantùm quæ pro pupillo, vel in rẽ eius impensa sunt, veniant: verùm etiam ea quoque, quæ debebantur alias tutori, (vt puta si quid à patre pupilli debitum fuit) quęritur. Et magis puto, cum integra sit actio m tutori, non esse in contrarium iudicium deducendum. Quid tamẽ, si ideo expectauit, quia tutor erat, & ideo nõ exegit? Videamus, an contrario iudicio tutelæ indemnitatem cõsequatur. Quod magis probãdum est. Nam sicuti, quodcũque aliud gessit pro vtilitate pupilli, id contrario iudicio cõsequetur; ita etiam id, quod sibi debetur, consequi debet, vel eius securitatem. Ergo, & si ex causa, quæ tempore finitur, [n] obligatio aliqua fuit, tutelæ contrarium iudicium esse ei opinor.

Licet quis aduersarium nõ aggrediatur: tamen quandoque aggressionem patitur. h. d. cum l. seq.

¶ Hanc actionem dandam placet, & si tutelæ iudicio nõ agatur. Etenim nonnunquam pupillus idcirco agere tutelæ non vult, quia nihil ei debetur: immo plus in eum impẽsum est, quam quod ei abest: nec impediẽdus est tutor, cõtrario agere. [o]

Iulianus li. 21. Digestorum.

LEX II.

LOngè magis dandum est, P & si de rationibus distrahendis actio intentetur. q

Vlpianus lib. 36. ad edictum.

LEX III.

QVid ergo, si plus in eum impendit, quam est

[a] *Scientes*] hæc ratione est inuenta negotiorum gestorum contraria: vt Instit. de oblig. quæ ex quasi con. §. 1.
[b] *Non obligentur*] vt sup. de auth. tut. l. obligari.
[c] *Potest*] vt sup. de autho. tuto. l. 1. in prin.
[d] *Ciuiliter obligetur*] subaudi ẽt nõ solũ nãliter: & hoc quæ venit obligatio ex re, ut ff. de act & ob. l. furiosus. alias naturaliter tñ q dic. vt no. ff. de auctor. tut. l. pupillus.
[e] *Hæc actio*] ff. ẽptia in gñe accepta: nam dicit postea de contraria neg. gest. actio.
[f] *Sed*] vt ff. ti. 2. l. fi.
[g] *Contrarium dandum iudicium*] i. actionem neg. gest.
[h] *Dum*] f. officium vel tutela: & tic est in actione tutelæ, vt sup. ti. j. l. nisi. secus aũt in ẽptia ꝓtut. & ẽptia vtili neg. gest. vt ff. ꝓx. Sed cur tã varie? statim respon. quia &c.
[i] *Quia hoc casu*] hæc est bona rõ ad ac. ꝓ tut. ut ff. ti. j. l. 1. § cũ eo. & neg. gest. ẽ ceteros; vt ff. act. j. l. vlti. §. fi. sed in adulti curatore vide lectum vt C. de admi. tut. l. 2. quæ est contra. Sol. dic vt exponitur sup. de admi. tut. l. cum curatore.
[k] *Reputare*] vt sup. de cõd. inde. l. cũ indebitum. & l. fi. §. tutor. & ar. ff. cõmo. l. in reb. §. qd aũt. & C. e. l. fi. A.
[l] *Sed si reprobata est*] sic ff. de neg. gest. l. fin autem §. si rationem & de compensa. leg. quod in diem. §. fi.
m *Integra sit actio*] q ẽptio pẽ pupilli cõpetebat; & est ad l. C. de in litẽ dã. lib. 3. Acc.
n *Tempus finit*] vt redhibitoria. q non exercuit, nec sibi exegit ꝓp vtilitatẽ pupilli.
o *Contrario agere*] sic sup. cõmo. l. in commodato. ff. 1. & l. in reb. §. fi & C. e. l. fin.
p Longè. *dandum ẽptio iudicium* in dictum tutelæ. Acc.
q *Intentetur*] ẽ tutore. & dicit magis rõ, quasi liceat sibi vẽdicare scilicet ad qđ est ff. de bo. libert. l. q cum maior. §. fi libertus. Acc.
Q *Videtur*] CASVS In prin. huius legis positus est in fine præcedentis.
Contrarium iudicium] Finita tutela vult agere tutor ẽ pup. act. ẽptia, vt pupill? liberet eũ ab act. tut. q ei tenet. Certe nõ pt, sed tñ põt agere de his, si ei abest pecunia, cã

[1] Quid in actore seu curatore curatorẽ indicis secreto constituti, an finiatur auctoritatio et lite contestata: & vid tur q sic, q tutela finita finit officiũ actoris: vt volui gl. ẽ sequitur Sal. ff. l. neque. C. de procur. in casu no fuit cõclusũ. q ẽ q Dominica de Capel. Thesaur. Veritates practex. Luc. Romã. pẽ. ff. ad cu. & nulla C. de pe.

repetet cū vſuris, de quib. dicit litera ſatis planè. & ſi pup. debeat tutori vſuras propter prædictam cauſam, & tutor debeat vſuras pup. quia non fœnerauit pecuniam pupillarē, compenſabitur vna vſura cum alia: & idem ſi alio mō debeat tutor vſuras pupillo: quia ſemper debebit compenſare cum vſura ſibi debita à pup puta quia in vſus ſuos conuertit pupilli pecun. & ſic ad vſuras tenetur pup. & poſtea in vtilitatem pupilli impendit de ſua pecu. quo caſu tenetur ei pup. ad vſuras, & idem ℈ ſi prius impendit, & poſtea in ſuos vſus conuertit: quia ſemper cōpenſabitur vna vſura cum alia.

¶ *Vſuras vtrum*] Supra prox. §. dictū eſt, quod tutor, qui impēdit pecuniā ſuam in vtilitatem pupilli, poteſt eam repetere contraria actione cū vſuris, nunc quæritur, cuius temporis vſuras conſequi poſſit tutor: vtrum eius temporis tantū, quo durauit tutela, an ēt eius temporis, quod cucurrit poſt finitam tutelam, an ex mora tantum cōmiſſa poſt finitam tutelam, & certè totius temporis, quod cucurrit antequam reſtituerētur ſibi pecunia, conſequi debebit tutor vſuras: & hoc quando non potuit ſibi ſolui: ſe tutor durante adminiſtratione, ſecus autem ſi potuit, & non fecit, & ſcias, quod ſemper poteſt repetere tutor illud quod impendit dum modo vtile erat incepit impendere etiam ſi contrarium euentū ſes habuit.

¶ *Iudicio tutelæ contrario*] Non ſolum quod impendit tutor in vtilitatem pupilli durante tutela poteſt exercere iudicio tutelæ contrario repetere, vt dictum eſt: ſed etiam id, quod impendit antequam eſſet tutor: puta quia protutore negotia geſſit antequam eſſet tutor: vel erat curator ventris, vel alio quocunque modo bona fide impendit, ſed & id, quod poſt finitam tutelam impendit, poteſt repetere: & hoc ſi id, quo adminiſtrauit poſt tutel. & in quo impendit, erat connexum his quæ durante tutela adminiſtrauit.

¶ *Hanc actionem*] Hæc actio contraria, quæ datur tutori cōtra pupillum, eſt perpetua, & competit hæredi tutoris, & contra hæredem pupil. datur. Viu.

in facultatibus? [a]

¶ Videamus, an poſſit hoc conſequi. Et Labeo ſcribit, poſſe. Sic tamen accipiendum eſt, ſi expediat pupillo, ita tutelam adminiſtrari. Cæterum ſi non expedit, dicendum eſt, abſolui pupillum oportere. Neq, n. in hoc adminiſtrantur tutelæ, vt mergantur pupilli. Iudex igitur, qui contrario iudicio cognoſcit, vtilitatem pupilli ſpectabit, & an tutor ex officio [b] ſumptus fecerit.

Finita tutela tutor non poteſt agere hoc iudicio, vt pupillus eum liberet ab actione tutelæ: ſed tantum agit pro pecunia, quæ ei abeſt; & hoc cū vſuris. h. d.

¶ Contrarium iudicium an ad hoc quoq; competat, vt quis à pupillo exigat liberationem, [c] videndum eſt. Et nemo dixerit, in hoc agere quem contrario poſſe, vt tutelæ iudicio liberetur: ſed tantùm de ijs, quæ ei propter tutelam abſunt.

¶ Conſequitur autem pecuniam, ſi quam de ſuo [d] conſumpſit, etiā cum vſuris, ſed, vel trientibus, [e] vel ijs, quæ in regione obſeruantur, [f] vel ijs quibus mutuatus eſt, ſi neceſſe habuit mutuari, vt pupillo ex iuſta cauſa prorogaret, vel ijs, à quibus pupillū liberauit, vel quib. caruit tutor, [g] † ſi nihilominus [g] profuit, pupillo pecuniam eſſe exoluram.

¶ Planè ſi tutor fortè aliquid [h] pecuniæ debuit [2] † fœnerari, & aliquid ipſe pro pupillo ſoluit, nec ipſe vſuras conſequetur, nec pupillo præſtabit. [i] Quare, & ſi in vſus ſuos conuertit, deinde aliquid impendit in rem pupillarem, quantū impendit, vertiſſe deſinit: [k] & exinde vſuras non præſtabit. Et ſi ante impendit in rē pupillarē, mox in vſus ſuos verſit, [l] non videbitur vertiſſe quantitatem, quæ concurrit cum quantitate ſibi debita, [3] † vt eius ſūmæ vſuras præſtet.

¶ Vſuras vtrum tamdiu conſequatur tutor, quādiu tutor eſt, an etiam poſt finitam tutelam, an ex mora tantùm, videamus. Et magis eſt, vt quoad ei reddatur [m] pecunia, cō. ſequatur. Nec enim debet ei ſterilis eſſe pecunia. Si tamen fuit in ſubſtantia pupilli, [n] vn de conſequetur? dicēdum eſt, non oportere; [o] eum vſuras à pupillo exigere. Quid ergo, ſi de re pupillari non potuit ſibi ſoluere, quia erat depoſita ad prædiorum comparationem? Si quidem non poſtulauit à Prætore, vt promatur pecunia, vel hoc minus deponatur, ſibi imputet. Si verò hoc deſiderauit, nec impetrauit; P dicendum eſt, nō deperire ei vſuras in contrario iudicio.

¶ Sufficit tutori benè, & diligenter negotia geſſiſſe, & ſi euentum [q] aduerſum habuerit, quod geſtum eſt.

¶ Iudicio tutelæ contrario Præſtatur, & id, quod in rem pupilli verſum eſt ante tutelā, [r] vel poſt tutelam, [ſ] ſi negotijs tutelæ tempore geſtis connexum probatur: & quod ante [t] impenſum eſt, ſiue pro tutore negotia geſſit, & poſtea tutor cōſtitutus eſt: ſiue ventris erat curator. Sed, & ſi nō pro tutore negotia gerebat, dēt venire, qd añ impenſum eſt. [u] Deducuntur enim in tutelæ iudicium ſumptus,

a *In facultatibus*]i. in facultate ſoluendo, aliàs quomodo pupillus redderet? ſic exponitur, inf. de verb ſig. l. nepos Proculo. Vel dic, quod licet plus expendat, condemnabitur pupillus, & exigetur quando erit ſoluendo.

b *Ex officio*]i. ex pietate: vt ff. eod. l. pen. & facit ſup de pig. act. l. ſi ſeruos. Acc.

c *Liberationem*] finito officio, quā multi hodie extorquent cū iuramento, quæ ſine fraude tenet: vt C. ſi aduer. ven. auth. ſacramenta puberum. Accur.

d *Conſumpſit*] ſic ſup. de neg. geſt. l. 2. & ſupra man. l. ſi verò non remunerandi. §. ſi mihi.

e *Trientibus*] ſi tales ſecundum conditionem ſuæ perſonæ ei debentur, vt Cod. de vſur. l. eos. §. ſuper.

f *Obſeruantur*] ſi ſint minores legitimis, vt d. l. C. de vſu. l. eos. §. cæteros. Acc.

g *Si nihilominus*] aliàs nimium i. plusquam colligant hæ vſuræ: vt ſup. de vſur. l. & in contraria. Accur.

h *Aliquid*]de ſua propria pecunia.

i *Præſtabit*]ipſo iure facta compenſatione, vt ſup. de compēſa. l. cum alter. Acc.

k *Deſinit*]ſic ſup. de in rem verſo. l. ſi pro parte. §. verſum. Acc.

l *In vſus ſuos vertit*] de pecunia pupilli.

m *Reddatur*] & ita durante tutel. & poſtea.

n *In ſubſtantia pupilli*]durante officio.

o *Non oportere*] vt & ſupra de admini. tut. leg. quoties. §. ſicut

p *Impetrauit*]i. obtinere non potuit. Sed quare iniuriam ſibi factam vertit in pupillum? Reſpon. quia pupillo fuit facta, nec tutor præbuit cauſā, vt inf. de fideiuſſ. leg. exceptione.

q *Euentum*] quia nō potuit perfici, vel dic euentum perſeuerantem, vt ſupra de negeſt. l. ſed an vltro. §. 1. Accur.

r *Ante tutelam*] finitam. Accur.

ſ *Vel poſt tutelam*] ſcilicet finitam. ſi negotijs. &c. vt ſupra. l. leg. ſi tutor poſt. Accurſius.

t *Quod ante*]ſcilicet tutelam inchoatam. quod eſſe poteſt. ſi neg. geſſi. &c.

u *Ante impenſum eſt*]i. ante tutelam inchoatam, nec fortè diſtinguitur connexum ſit, vel non; licet poſt eam finitam diſtinguatur: quia, & quod ante debuit, vertitur in actionem

3 † P. P. vt eius ſummæ ſi præſtet vſuras Halo. autē negationē detraxit. ℊobrem ab Aug. reprehenditur. emendā.

nem tutelæ directam. sic ècontra quod ei debetur, venitur in contrariam. sed quod incipit deberi ex negotio non connexo poſt finitam tutelam, non venit in directam. ergo & ſi quid impendit in tali negotio non connexo, non venit in contrariam: vt hic dicit.

a *Bona fide.*] hoc ſup. eod circa princ. dixit ex officio.

b *Hanc actionem perpetuam.*] quia ſic eſt in directa: vt C. eo. ti. l. tutores. Accurſius.

c *Hæredi.*] quia ſic eſt in directa: vt ſup. tit. 1. l. 1. §. hanc actionem.

A *Tutela*] CASVS. Tutor fuit remotus à tutela tanquam ſuſpectus. nunquid poteſt agere cõtrario iudicio ad repetendum id, quod impendit in rem pupilli durante adminiſtratione? Et dicitur, quod ſic, quãuis pupillus nõ ſit adhuc factus pubes: quia perinde eſt, ac ſi eſſet finita tutela puberta te pupilli. nam & pupillus poteſt eũ conuenire act. tu. ac ſi eſſet finita tutela pubertate. Viu.

1† Li. 22. Digeſt.

d *A tutela remotus.*] vt ſuſpectus. Accurſ.

e *Finita*] ſ. pubertate pupilli. nam & hic finita eſt: vt ī. de ſuſpec. tut. l. decreto. & Inſtit. quib. mod. tut. ſi. in fin. ſecus vbi ſuſpecto eſt adiungendus curator: vt ſup. ti. 1. l. ſi tutor. §. pen. & facit ſup. eo. l. primo. §. finito.

2† Lib. 1. Reſpon.

H *Æredem.*] CASVS. Hæres tutoris ſoluit pro pupillo illã pecuniam, in qua erat obligatus pupillus: certũ habet ad eam recuperandam à pupillo cõtrariam actionem. Viuianus.

f *Hæredem tutoris.*] ſic ī. man. l. hæredẽ.

S *I tutor.*] CASVS. Tutor obligauit ſe pro pupillo cuidam creditori pup. & obligatio nouandi in ſe ſuſcepit. certè finita tutela habet contrariã actionem ꝑ pupillum, vt eum faciat liberari ẽt antequam ſoluat creditori pup. tutor. Viu.

g *Antequam ſoluat*] quia videtur ei abeſſe: quia eſt obligatus: vt ī. de neg. geſt l. ſi quis mandante. & l. 1 & 2. & ſup. man. l. ſi mandato. in prin. ſecus in fideiuſſore: vt C mand. l. ſi pro ea. & quæ eſt ratio, dixi in d. l. ſi quis mandante.

DE EO, QVI PRO TVTORE, vel curatore, &c.

¶ *Vna pars eſt pro tutore: alia pro curatore: vt C. de neg. geſt. l. qui pupilla ſicut bon. poſſ. vt inf. de bon. poſſ. l. ſertia. §. hæreditas.*

P *Protutela.*] CASVS. Vlpianus primò rationẽ reddit, quare inuenta eſt à Prætore actio protutelæ. ſecundo dicit quis videtur gerere pro tutore. i. ille, qui credit ſe tutorem, cum non ſit: & ille, qui ſcit ſe nõ eſſe tutorem, fingit tamen ſe eſſe, & adminiſtrat. vnde ſi ſeruus Tiuij adminiſtret tutelam Sempronij quaſi tutor, dabitur in dominũ vtilis actio protutelæ de peculio. Tertio dicit, quod ille, qui adminiſtrat tanquam tutor, cum non ſit, poteſt conueniri etiam ante pubertatẽ pupilli: vnde ſi aliquis fuit datus tutor ad tempus, & poſt tempus adminiſtret, de illa adminiſtratione tanquam tutor tenetur actione protutelæ. Item ſi antequam eſſet tutor, adminiſtrauit, vt tutor, de illa adminiſtratione tenetur actione protutelę. Quarto dicit, ꝙ ſi aliquis adminiſtret tanquã tutor negotia eius, q̃ nõ poteſt habere tutorem, quia nondum natus eſt, vel alio modo non poteſt habere tutorem: non habet locum actio protutelæ. ſed nego. Quinto dicit, ꝙ actio protutelæ non datur cõtra curatorem impuberi datũ: ſ. d benè datur contra illũ, qui compulſus eſt per iudicẽ vt adminiſtret tutelam cum non ſit tutor. Sexto dicit, oꝺ in actione protutelæ veniunt vſuræ. & tenetur protutor non ſolum de ijs, quæ geſſit, ſed etiam de ijs, quæ nõ geſſit. ſi alius geſſiſſet iſto non incipiẽte gerere poteſt tamen dimittere geſtionem cum primũ cognoſcit ſe non eſſe tutorem: dum tamẽ propinquos pupilli certioret. vt petant ei tutorem: aliàs tenetur.

3† Lib. 5. ad Plautium.

4† Pro vel curatore. P. F.

5† L. 1. 6. ad edict.

h *Incertum ſit.*] pupillo quondam, nũc adulto.

i *Qui tutor.*] ſ. verè exiſtens.

k *Quaſi tutor.*] ſcilicet cum non ſit tutor.

l *In vtrumque caſum*] id eſt, ſiue verè fuerat tutor, ſiue verè non fuerat.

m *Actionem ſcripſit*] non aperit quam. vnde dic, quando tutor verè fuerit, diſtinguitur, an ſciuerit, & tunc tutelæ, an ignorauerit, & tunc protutelæ: vt inf. eo. l. quæro & inf. eod. l. §. ſi curator. ſi verò non erat tutor, tunc indiſtinctè ſciuerit, vel non, dũmodo geſſerit, vt tutor, habeat locum actio protutelæ: vt inf. eod. §. pro tutore. & quod ſubijcit, actione tamen &c. altero caſu cum diſtinctione tutelæ, & protutelæ: altero indiſtinctè protutelæ, vt dictum eſt. & hoc ſecũdum Azo. Vel dic hoc principium loqui, quando adultus eſt incertus, adminiſtrauerit verus tutor exiſtens, aut non exiſtẽs. Et quod dicit in vtroque caſu, id eſt quicunq; caſus ſit: dum tamen dubium eſt. & dic dari tantum protutelæ. ſi autẽ certus eſt de veritate, habeat locum prædicta diſtinctio. & ad hanc literam facit, quod ſequitur: ſolent enim &c. Item quod dicit, ſiue tutor eſt, ſiue non, ſubaudi, dum tamen dubium eſt.

n *Fungitur*] in hoc caſu datur ei actio negotiorum geſt. in eum, qui ſponte gerit. ſed cum dicat protutore agere: ergo neg. geſt. habet locum, vt hic, & C. de teſtamentaria tutela. l. 4. in fi.

a *Tutela.*] id est, actionem protutelæ vtilem de peculio. vt sup. de pec. l. ex facto. Item arg. contra. inf. eo. §. si quis quasi. item facit C. eo. l. 1.

b *Nulla dubitatio est*] vt & sup. tit. 1. l. 1. §. finito. & infr. rem pup. l. non quasi. §. sed in eo. Accursius.

c *Finita*] ad tempus fortè datus erat.

d *Deinde quasi*] deest verè tutor. hoc enim quasi, est veritatis expressiuum.

e *Deuolutur.*] vt & sup. titul. 2. l. si tutor post. §. si

f *Habere potest.*] vt & supra de tutor. & curato. da. ab. ijs. l. Seiæ.

g *Alio cessat.*] Cur ergo similiter non cessat, vbi quis se putat tutorem, cum esse non poterat: vt supra eod. §. proinde. quæ est argu. contra? Respondeo, quia seruus aliquando potest tutor dari, scilicet testamentarius: vt Institut. qui dar. tut. poss. §. primo. & secundo. sed puberi non potest dari vllo modo. sed si datum inuenias aliquem, qui nullo modo possit dari: dic idem: vt cesset protutelæ, vt in milite: vt C. qui da. tut. po. Larmatæ sed certè seruus existēs seruus, nunquam potest esse tutor. Vnde dic fauorem pupillis debitum notare differentiam.

h *Natus est*] vt quia adhuc est in vtero, nec nascitur viuus, vel nullo modo nascatur: & ita nullius omnino videtur fuisse: vt infr. de verborum signification. l. qui mortui. & ita cum nullo tempore appareat tenuisse dationem tutoris: non protutelæ agit, sed negotiorum gest. vtilis vt Sabinus scribit. & sup. titulo secundo. l. postumo. & de negot. gest. l. cum pater. §. fin. de testamen. tut. l. si nemo. 6. fi.

i *Alio*] vtilis. Accursius.

k *Hanc actionem*] protutelæ: sed datur act. negotiorum gestorum.

l *Curatus*] verè enim erat curator. & hoc sciebat, & sic gerebat: vt inf. eo. l. quæro. Accursius.

m *Debeat*] actione protutelæ. Accursius.

n *Atille*] de quo sup proxim. dixi: qui verè erat curator. Alii dicunt, q̄ non tutor gerens, vt tutor tenetur protutelæ: sed non curator gerens, vt curator, nō tenetur protutelæ. Quod hoc verum sit, hæc litera non patitur. An autem concurrat actio negot. gest. cum ista actione? quidam quod sic:

se putat tutorem, siue scit non esse: fingit tamen esse. Proinde, & si seruus quasi tutor egerit, Diuus Seuerus rescripsit, dandum in dominum [1]† iudicium tutelæ. [a]

¶ Cum eo, qui pro tutore negotia gessit, ante pubertatem agi posse tutelæ, nulla dubitatio est: [b] quia tutor non est. Quare, si quis finita [c] tutela, pro tutore negotia impuberis gessit, tenebitur.

¶ Sed & si prius pro tutore administrauerit, deinde quasi [d] tutor, æquè tenebitur ex eo, quod protutore administrauerit: quamuis deuolutatur [e] hic gestus in tutelæ actionem.

¶ Si quis quasi tutor negotia gesserit eius, qui iam pubes est, neque tutorem habere potest, [f] protutelæ actio cessat. [g]

¶ Simili modo, & si eius, qui nondum natus est. [h] Nam vt pro tutore quis gerat, eam esse personam oportet, cuius ætas recipiat tutorem, id est, impuberem esse oportet. Sed erit negotiorum gestorum actio. [i]

¶ Si curator impuberi à Prætore * datus, negotia gesserit: an, quasi pro tutore gesserit, teneatur, quæritur. Et est verius, cessare hanc actionē: [k] quia officio curatoris [l] functus est.

¶ Si quis tamen, cum tutor non esset, compulsus à Prætore, vel à Præside, dum se putat tutorem, gesserit tutelam; videndum est, an pro tutore teneatur. Et magis est, vt quamuis compulsus gesserit: teneri tamen debeat: [m] quia animo tutoris gesserit, cum tutor non esset. At ille [n] curator, non quasi tutor, sed quasi curator gessit.

¶ In protutelę iudicio vsurę quoque veniunt. Sed vtrum solummodo in id, quod gessit, tenebitur: an verò in id etiam quod gerere debuit? Et si quidem omnino non attigerit tutelam, non tenebitur. [o] Neque enim attingere debuit, qui tutor non fuit. Quòd si quędam gessit, videndum est, an etiam eorum nomine, quę non gessit, teneatur. Et rectè hactenus tenebitur, si alius [p] gesturus fuerit. Sed si cognito, quòd tutor non fuit, abstinuit se administratione, videamus, an teneatur, si necessarios [q] pupilli non certiorauerit, vt ei tutorem peterent? Quod verius est. [r]

Caius. [2]†

LEX II.

SI is, qui pro tutore negotia gerebat, cum tutor [3]† non esset, rem pupilli vendidit, nec ea vsucapta est, [s] petet eam pupillus, quamquam ei [t] cautum est. Non enim est eadem huius, quę tutoris rerum pupilli, administratio.

4† *Iabolenus.* 5†

LEX III.

QVęro, an is, qui cum tutor testò datus esset, &

* Circa hoc dubitaret, an talis debeat satisdare? & vt q̄ nō, qa datus à iudice p inquisitionē: vt C. de tu. & cur. q̄ satis nō dede. l. 1. hodiè tñ fec⁹. vide gl. 1. ad l. 1.

quia gerit suspicione necessitatis. tu dic, quod non: vt not. sup. de neg. gest. l. tertia. §. hac actione.

o *Non tenebitur*] vt C. de test. tut. l. 1.

p *Alius*] accedens protutor quasi omnia gesturus teneme in duobus casibus de gerēdis, scilicet, si alius erat gesturus omnia, vt hic. Item & tunc quando incipit scire se non esse tutorem, & perseuerauerit, aliàs non: qa eum error excusat. vt hic innuit. aliud est in spontaneo gestore, qui ab initio accessit, omnia gesturus: quia tenetur etiam si alius gesturus non erat, vt supra de negot. gest. l. si pupilli. §. fi. & facit. C. de neg. gest. l. 2. in fi. Accursius

q *Necessarios.*] i. cognatos. sic ponitur. ff. de iusti. & iu. l. fin. & facit sup. de administra. tut. l. tutores qui. §. qui se. Accursius.

r *Quod verius est*] ergo si certiorauit, non tenetur, nisi alius erat gesturus, aliud in spōtaneo gestore, qui accessit vt omnia gesturus: vt modo notaui.

Si is, qui.] CASVS. Titius tanquā tutor cum non esset, administrabat negotia Seij: & sic administrādo equum Seij pupilli vendidit Caio. certè pupillus potest eum vendicare à Caio, si Caius adhuc nō vsucepit, quāuis habeat pupillus ob hoc obligatum dictum protutorem. Vlpianus.

s *Vsucapta est.*] scilicet post pubertatem pupilli: quia non vsucapiuntur res pupilli ante pubertatem: vt infra de acquiren. rerum dominio l. bonæfidei. Vel verius dic, quia nec potuit: vt d. l. bonæfidei. secus si non erat pupilli, licet eius putaretur: vt inf. de excep. dol. l. apud Celsum. §. si quis non tutor. & sic non obest l. illa, quæ videbatur contraria.

t *Et*] scilicet pupillo ab eo, qui fatisdat rem pupilli saluam forè. sic & infra tit. 1. l. pupilli. & facit infra de reb. eorum. l. neque.

Quæro, an is.] CASVS. Titium in testamento meo dedi tutorem meis filijs: hic Titius nesciens se datum tutorem administrauit tutelam filiorum meorum. Certè tenetur ea actione protutelæ & non tutelæ. nam ad hoc vt tutelæ teneatur, necesse est, q̄ se tutorem esse sciat: hic autem nesciebat. Vlpianus.

1† Iudicium vtile. P.F.

2† Li. 25. Digest.

3† Sic in P.F. Hal. aūt negationē. hāc sustulit. et malè Aul. 4. eme. c. 7.

4† Iauolenus.

5† Lib. 5. Epistol.

a *Tutorem esse*] s. vt teneatur tutelæ actione, igitur tenetur hac actione protutelæ. Accur.

Qui pro tutore] CASVS, Ille qui administrat tutelã pupilli tanquã tutor, cum non sit, debet præstare in administratione fidem & diligentiam, sicut facit tutor verus, & si aliquid impendat in negotijs pupilli, ad illud repetendũ hẽt contrariam protutelæ actionem. & hoc dicit cũ. l. seq. Vib *Tutor*] quam autem præstat tutor, dicitur ff. de tu. & ra. distr l. 1. in princ. & C. arb. tut. l quicquid. & ff. de admin. tut. à tutoribus in principio.

b *Exigit. Contrariam*] i. contraria actio pro tutelæ: & statim: vt ff. tit. ad Q. Mutium. 1 Lib. 16 l. 1. §. 1. & 2.

QVOD FALSO tutore, &c.

¶ *Quid differt hic titulus à superiori? Respon. hic consulit contrahenti cum pupillo falso tutore authore, vt inf. prima. §. fin. de ipso pupillo. Item ille habet locũ sive sciat se non esse tutorẽ, sive credat se esse cum non sit, vt sup. tit. n. l. 1. §. protutore. hic autem tantum quando scit se non esse, vt inf. eo. l. penultimè. in prin.*

2 Lib. 10 ed edict.

Pro tutore negotia gerit] CASVS. Quia multi cum falsis tutoribus contrahentes decipiebantur: ideo Prætor super hoc suum edictum proposuit, volens remedium contrahentibus adhibere. cuius edicti verba sunt talia. De eo quod gestum erit eo authore, qui tutor non fuerat dabo in integrum restitutionem actori, si ipse ignorauerit falsum esse tutorem. & hæc verba habes partim in primo. §. huius legis: & partim in eadem lege. §. per. quod edictum Prætoris laudat dominus Vlpianus, dicens, huius edicti æquitas non est ambigua, immo certa. positum est enim, ne contrahentes decipiantur, dum falsus tutor adhibetur. dicit tamẽ dominus Vlpia. q̃ dictis edicti verbi multa desunt. dicit enim tantummodo de eo, qui tutor nõ est. quid ergo si tutor est; authoritatem tamen non potest accommodare pupillo contrahenti. certè perinde est, ac si nõ esset tutor. istud ergo deest verbis Prætoris. & ponit duo exempla de eo tutore, qui non potest authoritatem præstare. Item & istud aliud deest verbis edicti. potest enim esse, quod non esset tutor, & tamen authoritas sua valeret, puta si duo tutores authoritatem in contrahendo præstent pupillo, quorum vnus est verus, alter falsus, valet enim quod agunt. Item & istud aliud deest verbis edicti. non enim fuit locutus Prætor, nisi de vno tutore: nam habet locũ id, quod dictum est in vno, etiam si plures falsi tutores interueniant. Item & istud deest, quia non dixit de protutore: in quo quidem idem est scilicet, vt sicut in primo, & tertio habet locum in integr. restit. vt dictum est: ita & in hoc. & hoc verum est, nisi Prætor iusserit cum his contrahi. nam tunc in integ. restit. non dabitur. Item laudat Vlpia. alia verba, quæ sunt in eodem edicto, si id actor ignorauit, &c. & reddit rationem ad edictum Prætoris. quia contrahens cũ pupil. falso tutore authore; & sciens eum esse falsum, decipit seipsum: & ideo non est mirum, si Prætor noluit ei subuenire. Quid si contrahenti dictum sit, falsum tutorem intercenire, & ipse nõ credidit, certè bene subuenitur ei. Quid si pup. vel adultus contrahant cum pupillo falsum tutorem habente, & sciant eum esse falsum? non nocet eis scientia. Quid si maiorem viginti quinque ann. velit falsus tutor conuenire nomine pupilli, & cum ille nollet ei respondere, sciens eum falsum esse, Prætor cõpulit eum respondere in iudicio: nunquid nocebit ei scientia? certè non. Quid si pup. habens verum tutorem, eo authore contrahat cum alio pupillo falsum tutorem habente. vendendo et. puta rem suam, & ambo sciant eum falsum esse? certe pupilli scientia non nocet ei. Sed nũquid scientia veri sui tutoris ei noceat? & quibusdã videtur, quod sic. tũ si ei pup. cautũ est contra suum verum tutorem, puta quia promisit tutor rem suam saluam fore, & soluendo est idem tutor. sed certè melius est, quod scientia dicti veri tutoris non noceat pupillo, immo possit vendicare dictam rem suam vendi. tam alij pup. habẽti falsum tutorem, & non debeat expectare, vt agat contra suũ tutorem ex illa cautione, qua promisit res eius saluas fore: quæ cautio quodammodo incerta est: quia non est certum, virum pupillus finita tutela possit à tutore suo vero recuperare damnum sibi contingens propter rem suam venditã. forte enim efficietur tutor non soluendo. & quod dixit in prædicto casu vbi vendit verus tutor rem pupilli sui alij pupillo falsum tutorem habenti, scienter dicto vero tutore, & pupillo suo falsum esse alterius pupilli tutorẽ, scilicet quod pupillus non expectet incertum cautionis euentum, sed rẽ suam vendicet: idem est in omni alio casu, vbi pupillus sit deceptus authoritate tutoris sui: scilicet, vt omisso tutore, possit iuuari contra aduersarium suum, qui eum tutorem dixit. hoc dicit cum legibus seq. vsque ad l. nouissimè. Vide *Acquirit*] quod est inf. proxi. §. & §. fi. & l. nouissimè.

3 † Alias deest verbum inquit.

Hvius edicti] Primo commendat edictum. Secundò ponit verba edicti. Tertiò per modum cuiusdam reprehensionis conqueritur defectuosum esse edictum. Quartò intrat materiam disputationis circa hoc edictum. secunda ibi, Verba autem. tertia ibi, Verbis edicti. quarta ibi, Item hoc edictum vsq; ad §. ait Prætor. CASVS. Quia multi cum falsis tutoribus contrahentes decipiebantur: ideo Prætor super hoc suum edictum proposuit, volens remedium contrahentibus adhibere. cuius edicti verba sunt talia. De eo quod gestum erit eo authore, qui tutor non fuerat dabo in integrum restitutionem actori, si ipse ignorauerit falsum esse tutorem. & hæc verba habes partim in primo. §. huius legis: & partim in eadem lege. §. per. quod edictum Prætoris laudat dominus Vlpianus, dicens, huius edicti æquitas non est ambigua, immo certa. positum est enim, ne contrahentes decipiantur, dum falsus tutor adhibetur. dicit tamẽ dominus Vlpia. q̃ dictis edicti verbi multa desunt. dicit enim tantummodo de eo, qui tutor nõ est. quid ergo si tutor est; authoritatem tamen non potest accommodare pupillo contrahenti. certè perinde est, ac si nõ esset tutor. istud ergo deest verbis Prætoris. & ponit duo exempla de eo tutore, qui non potest authoritatem præstare. Item & istud aliud deest verbis edicti. potest enim esse, quod non esset tutor, & tamen authoritas sua valeret, puta si duo tutores authoritatem in contrahendo præstent pupillo, quorum vnus est verus, alter falsus, valet enim quod agunt. Item & istud aliud deest verbis edicti. non enim fuit locutus Prætor, nisi de vno tutore: nam habet locũ id, quod dictum est in vno, etiam si plures falsi tutores interueniant. Item & istud deest, quia non dixit de protutore: in quo quidem idem est scilicet, vt sicut in primo, & tertio habet locum in integr. restit. vt dictum est: ita & in hoc. & hoc verum est, nisi Prætor iusserit cum his contrahi. nam tunc in integ. restit. non dabitur. Item laudat Vlpia. alia verba, quæ sunt in eodem edicto, si id actor ignorauit, &c. & reddit rationem ad edictum Prætoris. quia contrahens cũ pupil. falso tutore authore; & sciens eum esse falsum, decipit seipsum: & ideo non est mirum, si Prætor noluit ei subuenire. Quid si contrahenti dictum sit, falsum tutorem intercenire, & ipse nõ credidit, certè bene subuenitur ei. Quid

Quod falso tutore authore gestum esse dicetur.

TITVLVS VI.

Vlpianus lib. 12. ad edict.

LEX I.

HIvius edicti æquitas [d] non est ambigua: [e] ne contrahentes decipiantur, dum falsus tutor adhibetur.

¶ Verba autem edicti hæc sunt: Quod eo authore (inquit [f]) 3 † qui tutor non fuerit. [g]

¶ Verbis edicti multa desunt. [h] Quid enim si fuerit tutor, is tamen fuit, qui authoritatem accommodare non potuit, puta furiosus, [i] vel ad aliam regionem datus? Sed Pomponius libro xxx. scripsit, interdum, quã-

d *Ambigua*] i. dubia. immo certa. & indubitata scilicet ne contrahentes. &c.

e *Inquit*] s. Prætor.

f *Non fuerit*] gestum erit, subaudi. dabo in integrum restitutionem: quæ verba detruncatè posita sunt, vt ff. ea. l. in fi. Item postea adiciuntur in edicto Prætoris. & illa verba, quæ dant aliud remedium, quæ habes ff. eo. l. nouissimè. in prin. Et no. q̃ tria remedia ex hoc edicto sunt prodita. Vnũ contra ipsum dolosum tutorem, vt ff. eod. l. nouissimè. in prin. Aliud contra eum, qui dolo fecit, vt non tutor authorisetur, vt ff. eo. l. huius actionis. & ista duo sunt per actionẽ in factum, vt d. l. nouissimè & l. huius. §. 1. Et tertium de restitutione in integrum danda contrahenti cum pupillo falso tutore authore, contra ipsum pupillum, vt non noceat ei, quod egit cum pupillo falso tutore authore, vel ipso tutore falso & de hac restitutione dicitur ff. ea. l. §. fi. & l. seq. vsque ad l. nouissimè. & in l. nouissimè. §. Pomponius. & l. si fallo. §. Pomponius. Sed ei, cuius se tutorem esse dicebat, subuenit Prætor per hoc edictum, vt ff. eod. l. fallus. in priñ. & l. fin. quod potest dici quartum remedium.

g *Non fuerit*] gestum erit, subaudi. dabo in integrum restitutionem: quæ verba detruncatè posita sunt, vt ff. ea. l. in fi. Item postea adiciuntur in edicto Prætoris. & illa verba, quæ dant aliud remedium, quæ habes ff. eo. l. nouissimè. in prin. Et no. q̃ tria remedia ex hoc edicto sunt prodita. Vnũ contra ipsum dolosum tutorem, vt ff. eod. l. nouissimè. in prin. Aliud contra eum, qui dolo fecit, vt non tutor authorisetur, vt ff. eo. l. huius actionis. & ista duo sunt per actionẽ in factum, vt d. l. nouissimè & l. huius. §. 1. Et tertium de restitutione in integrum danda contrahenti cum pupillo falso tutore authore, contra ipsum pupillum, vt non noceat ei, quod egit cum pupillo falso tutore authore, vel ipso tutore falso & de hac restitutione dicitur ff. ea. l. §. fi. & l. seq. vsque ad l. nouissimè. & in l. nouissimè. §. Pomponius. & l. si fallo. §. Pomponius. Sed ei, cuius se tutorem esse dicebat, subuenit Prætor per hoc edictum, vt ff. eod. l. fallus. in priñ. & l. fin. quod potest dici quartum remedium.

h *Desunt*] vt apparet per sequentia.

i *Furiosus*] vnde perinde est habendum ac si tutor non sit, sic sup. quod cuiusq; vniuer. nomi. l. 1. §. & quidem. & Inst. de legi. agn. tu. §. quod autem. & ff. qui satisd. cogan. l. quoties. & ff. de mun. & ho. l. vt gradatim. §. 1. Sed ff. furiosi primum. & quartum remedium cessant, & alia locum habẽt. & sic hic intellige.

uis à non tutore gestum est, non pertinere ad hanc partem edicti. Quid enim, si duo tutores, alter falsus, alter verus, authoritatem accommodauerint? nonne valebit [a] quod gestum est?

¶ Item hoc edictum, licèt singulariter [b] scriptum sit, si tamen plures interuenerint, qui tutores non erant, locum habere debere; Pomponius lib. xxx. scribit.

¶ Idem Pomponius scribit; etiamsi pro tutore [c] negotia gerens, authoritatem accommodauerit; nihilominus hoc edictum locum habere: nisi forte Prætor decreuit ratum se habiturum id, quod his [d] authoribus gestum est; tunc enim valebit per Prætoris tuitionem, non ipso iure.

Volenti, & consentienti non fit fraus, neque iniuria.

¶ Ait Prætor, [e] si id actor [1]† ignorauit, dabo in integrum restitutionem. [f] Scienti * non subuenit: meritò: quoniam seipse decepit. [g]

In hac l. & quatuor sequẽtibus ponuntur personæ, quib. non nocet, licet sciant se cum falso tutore contrahere: & restituuntur in integrum.

Paulus. [2] †

LEX II.

* SI id (inquit [h]) actor ignorauit. Labeo, [k] Et si dictum Titei, & ex bona fide non crediderit. [l]

Vlpianus. [3] †

LEX III.

PLanè si is sit, qui auxilio [m] non indiget: scientia ei non nocet: [n] vt puta si pupillus cum pupillo [o] egit. Nam, cum nihil actum sit, [p] scientia non nocet.

Paulus. [4] †

LEX IV.

MInoribus xxv. annis [q] succurritur, [r] etiam si sciuerit.

Idem. [5] †

LEX V.

INterdum, tamen etsi scientia noceat, [s] tamen restitutio [t] facienda erit, [u] si à Prætore compulsus [x] est ad iudicium accipiendum.

Paulus. [6] †

LEX VI.

PVpilli [y] scientia computanda non est: [z] tutoris [a] eius [7] † computanda est: [b] vtique si pupillo [c] cautum sit, melius [d] dicetur rem suam restitui pupillo [e] debere; quam incertum cautionis [f] eventum expectari. quod & Iulianus, si aliàs [g] circumuentus sit pupillus, respondit.

---

a *Nonne valebit*] certè sic: & ita vtile per inutile non vitiatur: 1 vt inf. de verb. oblig. l. prima. §. penult. & l. quæ extrinsecus. & de stipula. seruo. l. si sibi aut. pri. respon. Argum. contra. ff. de arbi. l. Pædius. §. in seruum. Accu.

b *Singula-iter*] i. verbo singulari. nam sic dicũt verba, quod eo authore, &c. vt ff. §. 1. si tamen, &c. sic ibi, quòd eo. &c. & sup. de negot. gest. l. 3. §. negotium. & inf. vi bono ra. l. 1. §. vel cuius. ibi, sed & si vnus, &c. Accur.

c *Pro tutore*] i. putãs, vel fingens se tutorẽ: cum non sit: vt ff. tit. l. 1. in princ. & §. 1. Sed in eo, qui putat, cessat primum remedium, & quartum, cũ exigant dolum: vt d. l. nouissimè. in princ. & l. falsus. in princip. Accur.

d *His*] pro tutore gerentibus. & facit ff. de min. l. aut Prætor. §. permittitur. Accursius.

e *Ait Prætor*] hoc adde. l. §. sup. eo.

f *In integrum restitutionem*] expone, vt in prin. no.

g *Decepit*] sic sup. de act. empt. l. 1. in fi. & de ædil. edic. l. si tamen. §. in ædilitijs. & l. 1. §. si intelligatur. & sup. ad Vellei. l. 2. §. verba.

h *Sidsoquit*] Prætor: vt ff. l. prozi. in fi.

i *Actor*] ideſt qui agit modo: qui. ff. contrazit, vel aliquid egit cum falso tutore, vel eo authore.

k *Labeo*] scilicet.

l *Non credidero*] quoniam idem est, ac si non fuisset ei dictum. & sic ei subuenitur: nam non fuit credulus: 2 sic sup. de eo per quem fac. erit. l. 1. §. 1. & de min. l. tutori. in princ. Arg. contra. C. de rei vend. l. si fundus. & ea, quæ ibi no. & hic dici possent.

m *Planè. Auxilio*] huius edicti. l. actione in factum, vel restitutione in integrum per hoc edictum: vt no. in princ. sup. eo. l. 1.

n *Non est*] si non vtitur iure huius edicti: neq; debet ei nocere exceptio inuenta contra edictum: sic. C. de præscri. long. temp. l. 1.

o *Cum pupillo*] falso tutore authore, vel cum ipso pupillo, qui dicebat se alterius tutorem, cum non esset, vel esse non posset.

p *Actum sit*] scilicet iure, non est opus actione in factum, vel restitutione in integrum ex hoc edicto. nec ergo scientia huic edicto nociua nocebit huic: vt modo no. & hoc, quòd vbi quis ipso iure est tutus, non egeat auxilio extraordinario, patet sup. de minor. l. in causæ. & facit ff. eodem. l. pupilli.

q *Minoribus xxv. annis*] adultis tamen: vt differat a precedenti l.

r *Succurritur*] per hoc edictum: quia obligatur ipso iure: vt C. de in integr. restitu. minor. l. si curatorem. & secundum hoc ipso iure scientia non nocet, sicut in pupillo: quod non videtur verum. Dic ergo, quod succurritur per edictum de minoribus, ad habenda remedia huius edicti, quę non hẽt propter scientiam, vt sup. l. 1. in fi. licèt quoad vnum de remedijs. ff. secundum quod datur in integrum restitutio: videatur restitui, vt restituatur. quod aliàs reprobamus: vt sup. de min. l. interdum.

s *Interdum. Nocet*] aliàs: vt ff. l. 1. in fi. hic tamen non nocet. 3 † Lib. 12 ad edict.

t *Restitutio*] ex hoc edicto contra sententiam pro pupillo latam. & sic dicit de tertio remedio. Sed nonne ipso iure sententia est nulla: vt ff. de iudi. l. secunda. §. 1. ergo non est opus restitutione? Respon. ibi erat iudex non suus: hic suus: & facit 4 † Lib. 12 sup. de autho. tuto. l. ad edict. pruna. in fin. & infr. eo. l. nouissime. §. primo.

ADDITIO. Dic, quòd immo videtur valere pro probatione tutoris ad hoc, vt restitui non possit. & videtur obstare l. 1. §. idem Pomponius. ff. eod. tit. Sed aliud est in compellendo litigantem, quo casu iudiciũ in præiudiciũ pupilli non valet: & ideo litiganti, & reo restitutio conceditur. & aliud est legitimare personam tutoris: & valet in præiudicium pupilli. & restitutio denegatur, secundum Bar. hic. 5 † Al. Vlpia. li. 12. ad edict. 6 † Lib. 12 ad edict.

u *Esset*] actori, qui agebat rei vendicatione. 7 † In P. F. sic legit, & interpungitur cõputãda est. Vtiq; & si pupillo cautum sit, melius dr rẽ suã restitui pupillo, quã incertum cautionis euẽtũ eũ spectare.

x *Compulsus*] sciens falsum esse tutorem cum, qui secum voleb. agere nomine alicuius pupilli. Hug.

y *Pupilli*] qui sciẽs cum tutore falso alicuius pupilli cõtraxit, vt sup. eodem. l. planè. Accur.

z *Computanda non est*] in hoc edicto, vt ei minus succurratur per hoc edictum. Accur.

a *Tutoris*] ſ. scientia.

b *Computanda est*] ſ. in hoc edicto: vt ei minus succurratur. H. sic sup. de interro. act. l. 2. §. fi.

c *Si pupillo*] contra suum verum tutorem per stipulationem rem pupilli saluam fore. & idoneus est, & eius fideiussor.

d *Melius*] dixerat scientiam tutoris nocere pupillo: nunc corrigit, & sic non nocet.

e *Pupillo*] contrahenti cum falso tutore alterius. & dic restitui per hoc edictum.

f *Quam incertum cautionis*] i. quàm agere ex cautione rem pup. fal. fo. in qua est dubius euentus. vt ff. de procu. l. quod debetur. & facit sup. tit. 1. l. 3.

g *Si aliàs*] nam regulariter constat habere minorem electionem si velit agere contra tu. vel cur. vel petere restitui contra aduersarium, vt C. si tu. vel cur. Leniam. & l. fin. & ita ergo & hic.

a *Nonne si.*

1 De hoc dic. vt l. c. supet qõnũ. §. si verò. ext. de off. del. vbi ff hoc adde, qđ not. in apost. ad l. sed & si sibi. ff. ver. vtile. sup. gl. in ver. adiectionem ff. de stip. seruo.

1 † Aliàs auctor.

* Hæc verba ponuntur in c. ecclesia vestra. in gl. 2. in medio. ibi & sciẽti Prætor. extit. de elect.

2 † Lib. 12 ad edict.

2 Simile hĩ in c. q magnũ. i gl. 2. 24. q. 4. & in c. illud de cle. excõ.

* De sensu huius l. vario vide per Dec. in Lnõ solũ. §. morte. n. 217. ff no. ope. nuntia.

NOuissimè]CASVS. Hucusque dixit qualiter succurratur contrahēti cū falso tutore pupilli, aduersus ipsum pupillum: nūc qualiter succurratur aduersus ipsum tutorem, dolo malo authoritatem accommodantem. Et dixit, ꝙ datur in eū actio in factum ex hoc edicto, quanti ea res erit, & benè dixit dolo malo: nam aliàs non tenetur. & quod dixit, quanti ea res erit, &c. exponit, i. verum rei pretium

1† Li. 12. ad edict.

¶ *Pomponius*] Nunc venitur ad auxilium restitutionis, qđ datur cōtrahenti cū falso tutore pupilli contra pupillum. Et dicit, ꝙ istis, qui petunt restitutionē cōtra pupillum, debent restitui impensæ per falsum tutorem, qui dolo malo authoritatem accommodauit, & ita tāgit hic §. de primo auxilio. & de secundo huius edicti.

2† Tutor.

¶ *Si plures*] Ponamus, quod plures dolo malo fuerunt authores pupillo mecū 5henti, cum non essent tutores. certè 5 eos omnes habeo actionem in factū ad interesse. & si recupero ab vno interesse, cæteri liberantur, non pūt ideo, ꝙ incipiā contra vnū agere, liberantur alij. vñ si vnum conueni, & nihil ab eo consecutus fui, nonnum consequar ab alijs. & si partem fui consecutus à conuento, reliquum consequar ab alijs, & hoc dicit cū l. seq. Viuianus.

3† Li. 10. rectè scribit etiā. &c. in P. F.

4† Li. 12. ad edict.

a *Nouissimè*] Hucusque dixit, qualiter succurratur cōtrahēti cū falso tutore pupilli cōtra ipsū pupillū. s. per 1 integrū restitutionē, vt ei 5m noceat, qđ egit: nunc qualiter ei succurratur contra ipsum falsum tutorē, cum quo contraxit Accurs.

b *Iudicium*] idest actionem in factum ex hoc edicto.

c *Excusatus*] Respon. certè sic. & ita no. quod coactio magistratus cum excusat vt sup. si quis cau. l. 2. in fi. & etiam verus tutor non debet cogi authorari, vt supra de author. tut. l. si tutor. & non valet, quod ageretur, vt sup. de author. tut. l. 1. in fine.

d *Quod ait*] sup. in prin. l.

e *Veritatem*] i. veram rei æstimationem. vt inf. de verbo. signif. l. inter hæc. & ſ. qui falsā. cog. l. 2. §. fi. & sup. si quis in dicen. non obtem. l. 1. §. fi. Sed & sumptus continentur hac actione his verbis. vt in f. prox. §. & licet dicat, non pœnam, verum est respectu actoris: respectu tamen tutoris cōuenti benè est pœna, quia soluit, quod ei non adest, & sic non obst. d. l. 1. si quis bis dic. & facit ſ. eo. l. falsus. §. 2. Accurs.

f *Sumptum*] vt sup. proxi. 5. dixi.

g *Restitutorio*] ex edicto posito sup. eod. l. 1. in fi. s. contra pupillum, cum quo contraxit falso tutore authore. Sed nonne habuit primo iudicio totum interesse? ad quid ergo postea restituitur? Respon. nihil aliud petit, nisi vt non noceat sibi, quod fecit cum eo. Vel dic, quod voluit à tutore prius petere, nisi quod non poterat petere à pupillo per in integrum restitutionem. Accurs.

h *Perceptione*] sic sup. de dolo. l. in plures. & sup. de ijs, qui deiec. vel effu. l. perceptione. Accurs.

i *Et ideo Senatum fit.*] ab eo falso tutore.

k *Denegandam*] hanc actionem ex hoc edicto, sic sup. quod met. cau. l. si cum exceptione. §. fi. & l. seq. Accurs.

HVic actioni]CASVS. Non solum datur contrahenti cum falso tutore in integ. rest. petita, actio 5. pupil. vt dictum est à prin. l. 1. vsque ad l. nouissimè. & non solum datur actio in factū cōtra falsum tutorē, vt d. l. nouissimè, sed etiā exemplo cuiuslibet dictarū actionū datur 5henti cū falso tutore actio in factum contra illū, qui dolo malo curauit, vt alius tutor quam verus, i. tutor falsus det authoritatem pupillo contrahenti.

11† Actione nē rō est in P. F.

¶ *Hæc actioni*] actio in factum, quæ datur cōtra falsum tutorē, de qua dictum est. 5. eo. l. nouissimè. & alia actio in factum datur in hæredes 5henti cum falso tutore: sed non dātur in hæredes falsi tutoris vel in hęredes illius, qui curauit, vt falsus tutor adhiberetur, nec dantur post annum cōtra falsū tutorē viuentē, vel cōtra illū, qui dolo curauit, vt falsus tutor adhiberetur, & est rō, quia sunt, & veniunt ex delicto. & dolo. & quia sunt ex delicto, euenit etiam illud, quia noxaliter dantur contrahenti cum falso tutore contra dominū, vel patrem falsi tutoris, & contra dominum, vel patrem illius, qui dolo curauit, vt falsus tutor adesset. Viuianus.

6† Li. 12. ad edict.

7† Authoritatem I scius I. P.

8† Hæredes.

l *Hæc actionis*] in factū ex hoc edicto 5 falsum tutorem, quę datur ex verbis, & ex sñia, vt 5. eo. l. nouissimè. in prin. m *Actionem*] vtilem in factum ex sententia huius edicti: ergo vtilis, vt sup. si quadru. pau. l. 1. §. pen.

n *Hæc in factum actiones*] ſ. quæ dantur 5 falsum tut. vt 5. eo. l. nouissimè. in prin. & alia. q eius exemplo cōpetit in eū, qui dolum malū adhibuit, &c. vt 5. eo. in prin. huius legis.

o *In*] scilicet hæredes.

p *Nec in ipsum*] falsum tutorem, vel eum, qui dolum malum adhibuit, &c.

q *Ex delictum*] i. delictum, facto. n. obligatur ex delicto, vt Inst. de obl. q ex delic. in prin. nā ex delicto videret venire.

r *Et in dolum*] i. propter dolum, vt sup. eod. l. nouissimè. & in prin. huius legis.

ſ *Personæ*] Puta seruos, qui gerentes se vt tutores, authoritatem præstiterunt pupillo mecum contrahenti.

t *Subiectæ sunt*] iure seruitutis, non filiationis, vt Inst. de noxali. §. fi.

u *Noxales*] igitur ex delicto sunt, aliqn ſ ex ſcto. de peculijs daret, vt 5. de ijs, q deiec. vel effu. l. 1. §. cū seruus. sed cū sit rei pſecutoria, non penalis, vt 5. eo. l. nouissimè. ſ. q ait ergo vtra annū. & sibi dē dat. vt 5. de act. & obl. l. in honorarijs. & C. ex delic. defun. l. 1. Sed dic, qđ hic nihil euenit ad conuentū. vnde quoad eū penalis est, alias esset ieiunus, vt in dictis legib. Vel dic, ꝙ est ſpeciale in his honorarijs. Itē facit 5. de alie. iud. mu. l. ītē si res. §. fi. & sequ. Ac-

Vlpianus. 1†

LEX VII.

NOuissimè [a] Prætor ait: In eum, qui cum tutor non esset, dolo malo [2]† author factus esse dicetur, iudiciū [b] dabo, vt quanti ea res erit, in tantam pecuniam condemnetur. Non semper tutor conuenitur: nec sufficit, si sciens author fuit: verum ita demum, si dolo malo author fuit. Quid si compulsus aut metuens ne cōpelleretur, authoritatē accommodauerit, nonne dēbit esse excusatus? [c] ¶ Quod ait [d] Prætor, Quanti ea res erit; magis puto, non pœnam, sed veritatem [e] his verbis contineri.

¶ Pomponius [3]† lib. 30. scripsit, rectè etiam sumptuum [f] in hoc iudicio rationem haberi, quos facturus est actor, restitutorio [g] agendo.

¶ Si plures sint, qui authores fuerunt, perceptione [h] ab vno facta, & cæteri liberantur, non electione.

Paulus. 4†

LEX VIII.

ET ideo si nihil, aut non totum seruatum sit; [i] in reliquos non denegandam [k] in id, quod deest, [5]† actionē Sabinus scribit.

Non solum falsus tutor tenetur hoc edicto, sed etiam qui dolo fecit, quod falsus tutor se interponeret, & datur hęredibus, sed non contra hęredes: nec in ipsum falsum tutorem post annum, & in dominos datur no, alis actio pro delicto seruorum. h. d. vsque ad finem legis.

Vlpianus. 6†

LEX IX.

HVius actionis exemplo Pomponius lib. 30. scribit, dandam actionem [m] aduersus eum, qui dolum malum adhibuit, vt alius [7]† author daretur inscius.

¶ Has in factum actiones [n] hæredibus quidem competere, cæterisque successoribus, in eos [o] verò [8]† non reddi, Iabeo scribit, nec in ipsum [p] post annum, quoniā & factum [q] puniunt, & in dolum [r] cōcipiuntur, & aduersus eas personas, [ſ] quæ alieno iuri subiectæ sunt, [t] noxales [u] erunt.

Si falso tutore] CASVS. Cum haberet Titius actionem temporalem, personalem, vel rei vendicationem, ad te cuperandam rem suam 5 Seium pupil. egit contra eũ falso tutore interueniente, & litem fuit contestatus, quæ contestatio nihil valuit propter falsum tutorem. nunc autem antequam veniretur ad finiendas dies dictæ actionis temporalis exiuit, vel pupillus vsucepit rem prædictam Titij. quæritur quid iuris sit? & certe Titius pōt petere in integ. rest. & ea petita, & habita, restituetur ei ipsa actionis amissę. & ponetur in eodem statu, ac si pupil. non vsucepisset rem suam perinde, ac si vero tutore authore cum pupillo litigasset. Vlpia.

2† Lib. 1. ad edic. pruncia.

3† Si falso tutore actũ sit. P. F. alias si cum falso. Hal.

3† Li. 15. ad edict.

a *Si falso*] sub. cum. idest dicere, si actum sit cum falso tutore nomine pupilli, vel cum ipso pupillo falso tutore præstante antheritatem.

b *Dies actionis*] personalis, qua conueniebatur falsus tutor nomine pupilli.

4† Qui dolo &c. P. F.

c *Actoris*] actoris, qui agebat rei vendicatione.

d *Vsucapta sit*] a pupillo: nam lit. contesta. sic facta, vel iudicium sic acceptum, nullum est, sicut, & si coram non competenti iudice egisset, vt C. ne de sta. de f. l. pen. & ad hoc est satis expressum. C. de tut. & curat. qui satis non de. l. 3. & inf. de reb. eorũ l. qui neqi.

1 Forte se eus si rñdisset, qa per respõsionẽ, & litis contestationẽ secutã videret acquieuisse vide B in l. 1. ff ind. Spe. ti. de lit. conte. §. pẽ. ver. itẽ dicit

e *Debet*] pupillus, non ergo proficit ei vsucapio & sic est argum. contra. sup. de alie. iud. l. item si res.

Caius. 1†

LEX X.

2† SI falso a tutore authore actum sit, & interea dies actionis b exierit, aut res c vsucapta sit d omnia incommoda perinde sustinere debet, e ac si illo f tẽpore vero tutore authore egisset.

Vlpianus. 3†

LEX XI.

FAlsus tutor, qui in contrahendo author minori 12. vel 13. annis fuerit, tenebitur in factum actione, g propter dolum malum, cuiuscunque cõditionis fuerit, h vel sui iuris, vel alieni. i

¶ 4† Qui enim dolo malo authoritatẽ accommodauerit, tenebitur k hoc edicto. Sed si quis l filiæfam. author m factus sit ad contrahendum, n tenetur. Idemque iuris est, si ancillæ quis tutore authore o credidерit. Nam omnib. illis modis pp tutorem decipitur is, qui contraxit, quia aliter cum impubere contracturus non fuisset, quàm si tutoris authoritas intercessisset.

Non patitur pater hoc edicto, citra ætatem puellam nuptui tradens, & si dolo id pater faciat, & puella intra

in prin. in ipso autem tutore falso non potest poni.

f *Illo* aliàs est alio. & ita est in libro domini mei.

Falsus tutor] CASVS. Principium huius legis cum vltima l. huius tit. dant auxilium minori contra falsum tutorem, qui ei fuit author in contrahendo. & dant ei actionem in factum ad recuperandũ à falso tutore illud in quo deterioratus est minor.

g *Qui dolo*) Dictum est in l. neuissimè, quod ille, qui contraxit cum pupillo, falso tutore authore, habet actionem in factum contra eum falsum tutorem: modo dicit hic, quod idem si præstet falsus tutor authoritatem filiæfa. vel filiæ, qui non dicunt pupilli. & idem si femo. vel ancillæ.

¶ *Idemque*] Quid si pater Titiæ minoris duodecim annis eam mihi maritauit, & sic non valuit matrimonium. & forte propter hoc ego sum in aliquo deterioratus? nunquid tenetur mihi dictus pater familias. & certè non, quia non videtur dolo facere maritando filiam ante tempus, immo maxima affectione, quam habet erga filiam. Quid si puella prædicta mihi per patrẽ maritata intra 12. an. decedat eñ 12. an. & dos sit penes me, qui debebã esse maritus. & fecerim ego pactum de lucranda dote, vel parte, si matrimonium solueretur morte mulieris, quod matrimonium nondum erat adhuc: pater aũt prædictus, qui dolo in hoc versatus fuit, condicit eam à me. certe potero eam doli exceptione summouere in totũ, si fecerã pactã de tota dote lucranda, vel potero summouere in parte, si feceram pactum de parte lucranda. Vlpia.

h *Vel sui iuris*] contrahenti secum, vel cum pupillo se authore, vt sup. eod. Lnouissimè. in princ. non autem legas, quod minori cui præbuit authoritatem, teneatur, sed h. d. ff. eo. l. fi. sed certè in eo loquit. per legem illam. Accurs.

i *Vel alieni*] vt filiusfamil. Item si est seruus, habet l. cum noxalis, vt sup. eod. l. huius. ff.

k *Tenebitur*] contrahenti secum, & ideo hunc casum repetit, vt addat sequentes.

l *Sed si quis*] asserens se tutorem, & illam suam pupillam cũ esset alterius filiam. *Author*] aliàs iutor.

m *Ad contrahendũ*] cum aliquo.

n *Tutore authore*] l. falso, qui se tutorem. & illam liberam. & pupillam suam asserebat.

o *Credidерit*] præstiterit cum causa affectionis fecisse magis, quàm dolo. sic sup. de ritu nup. l. nõ solum. ff. denuo, & sup. de adop. l. nec ei. §. eorũ. & in Auth. vt sine prohibitione. in prin. Coliat. §.

p *Propensiore*] præstantiori cum causa affectionis fecisse magis, quàm dolo. sic sup. de ritu nup. l. nõ solum. ff. denuo, & sup. de adop. l. nec ei. §. eorũ. & in Auth. vt sine prohibitione. in prin. Coliat. §.

q *Refert*] puta pater, vt dixit. qui dotauit. Item si extraneus dotans eam sibi redda stipulatus fit.

5† Lib. P. Respon.

r *Doli*] non pacti; quia vbi non tenet matrimonium, nec pactum, vt C. de condict. ob. cau. l. 1. Sed pacto cum oppositione daretur exceptio. Accursius.

s *Condicentem*] per condictionem ob causam, vel sine causa, non actione de dote, quia dos nulla cum matrimonium nullum, vt dicta l. C. de condictio. ob. cau. l. 1. & supra de condi. ob cau. l. fina. & C. de donatio. ante nupt. l. fina. Accur.

t *Lucraturus*] puta per pactum, quod fecerat de ea lucranda si decederet in matrimonio. Sed nunquid actio ex hoc edicto debetur aliquo casu? Respon. sic si soluta non esset, & esset promissa sub prædicto pacto. Item exceptione doli, & actione ex hoc edicto potest haberi ratio fructuum, qui essent viri, si matrimonium esset, nunc nõ sunt. vt sup. de iu. dot. l. dotis fructus in prin.

ADDITIO. Dic secundum Bal. hic, quod hoc non est verum in actione ex hoc edicto, de qua proxime sup. Ratio est, vt fructus essent mariti, etiam si matrimonium tenuisset, exigitur ergo dos fuit tradita, vt hic de diuisione. ff. soluto matrimonio. & no in dd. dotis fructus. sup. de iure do. qd. in quæstione huius glo. locum habere non potest, cum præsupponatur in ea dotem traditam non fuisse, secundum Iacob. de Ra. Sed ad hoc potest facilitèr responderi, si ponas patrem fuisse interpellatum, & sic in mora, secundum eundum Bald.

u *Ex eo quòd interrogatus*] forte in iudicio, coram iudice se tutorem.

*In hoc loc. Plat. dialo. 6. de legib. Ari. li. 7. Polit. ca. 16.

Respon-

a *Reſponſo*] facto in iudicio accepto nomine pupilli: vel aliàs in contractu aliquo inito nomine pupilli.
b *Vtilem*] ex hoc edicto, ſiue eius mente.
c *Dandam*] pupillo, vel adulto facto. & eſt hoc quartũ remediũ. Alij dũt hic log. de actione protutelæ: ſed cette de ea dixit ſ. tit. 1. & in hoc differt hic tit. ab illo: vt no. ſ. in rubr. DE FIDEIVSSORibus, & nominatoribus, &c.

ſpondiſſet, nulla eum actione teneri. Si tamen, cum tutor non eſſet, reſponſo a ſuo in aliquam captionem adoleſcentem induxiſſet, vtilem b actionem aduerſus eum dandam.c

De fideiuſſoribus, & nominatoribus, 1 † & hæredibus tutorum, & curatorũ.

TITVLVS VII.

Pomponius. 2 †

LEX PRIMA.

QVamuis hęres tutoris tutor non eſt: a tamen ea, quæ per defunctum inchoata ſunt, e per hæredem, ſi legitimę f ętatis, & maſculus g ſit, explicari h debent; in quibus i dolus eius admitti poteſt.

¶ Quod k penes tutorem fuit, hæres quoque eius reddere debet.

¶ Quod apud pupillum is l reliquerit, ſi hæres capit, m nõ quidem crimine n caret: ſed extra tutelam eſt, & vtili actione o hoc reddere compellitur.

Vlpianus. 3 †

LEX II.

POſtulare p tutorem videtur, & qui per alium poſtulat: itẽ nominare q & qui per alium hoc idem facit.

1 † Aliàs, mandatoribus.

2 † Li. 17. ad Sabin.

3 † Li. 19. ab Sabin.

a *Reſponſo*] facto in iudicio accepto nomine pupilli: vel aliàs in contractu aliquo inito nomine pupilli.
b *Vtilem*] ex hoc edicto, ſiue eius mente.
c *Dandam*] pupillo, vel adulto facto. & eſt hoc quartũ remediũ. Alij dũt hic log. de actione protutelæ: ſed cette de ea dixit ſ. tit. 1. & in hoc differt hic tit. ab illo: vt no. ſ. in rubr.
a *Tutor non eſt*] vt & ſup. de his qui no. infa. furiꝰ. §. pe. & arg. ſup. pro ſoc. l. hæres ſocij. Accur.
e *Inchoata ſunt*] ſic ſup. de tut. & rat. diſtra. l. ſi tut. poſt.
f *Legitimæ*] nam minor nõ eſt legitimus adminiſtrator: vt C. de legi. tut. l. fi.
g *Et maſculus ſit*] non fęmina: vt ſup. de le. tut. l. pe. Accur.
h *Explicari*] in iudicio ſecus: vt ſup. de iud. l. tam ex contractibus. §. certè.
i *Dolus*] explicãdis.
k *Quod*] alias deẽ de eo. & eſt §. qđ penes alias eſt. l. de eo. &c. Alij habent. §. hæres: ſed tu habeas. §. quod apud. &c. Accurſ. l. ſ. ſcilicet tutor.
l *Reliquerit*] id eſt accipit, vel aufert pupillo.
m *Capit*] ſcilicet dolo.
n *Caret*] ſcilicet dolo.
o *Vtili actione*] ſi tutelæ ſi hæres tutoris eſt, vt inſ. eo. l. cum oſtendimus, vel vtili neg. geſt. l. ſi eſt hęres curatoris: vt C. de neg. geſt. l. curatoris. Et ſic no. ꝙ nõ loquitur in inchoatis per defunctum, facit ad prædicta, ſup. de adminiſt. tut. l. pe. & de tut. l. ante pe. & inſ. eo. l. fi. §. 1. & ſup. de neg. geſt. l. nam & Seruius. §. ſi vtuo. & l. qui aliena. §. tutoris.
p *Poſtulare*] CASVS. Rubr. loquitur de nominatoribus tutorum, qui nominatores, & poſtulatores tutorum tenẽtur tanquam fideiuſſores. vt inſ. tit. 1. l. 1. §. ſed ſi ordo. Iſta ergo lex dicit, ꝙ non ſolum iſte dicitur poſtulator, vel nominator tutoris, qui per ſe poſtulat, vel nominat, ſed etiam ille, qui poſtulat, vel nominat per alium Vtu.
p *Poſtulare*] coram iudice, qui dare debet, vt inſ. de dam. infec. l. 4. §. poſtulare.
q *Nominare*] inter abſentes: vt ꝙſi magiſtratus mittit nõiã quorũdã P. ęſtidi, quaſi ſint idonei: vt ſ. de tu. & cur. dat. ab ijs. l. Diuus. Et hi tenẽtur in ſolidũ. vt C. de magiſt. cõue. l. j. & 2. & q. poſtulat, tenẽt, niſi ſit fęmina: vt C. & admi tu. l. fi. §. perſonis. & C. ſi mater indẽ p. l. j. & j. e. l. cũ oñ. damus. §. fi. Et no. qꝙ per aliũ &c. vt ſu. de adm. tu. Iſta aũt. 4. poſſiſſe.

Idem. 4 †

LEX III.

ETiam fideiuſſorem, & hæredes fideiuſſoris ad rationem eandem vſurarũ r reuocandos eſſe conſtat, ad quam tutor reuocatur.

Hæres tutoris tenetur de ſuo proprio dolo, & adminiſtratione in tribus caſibus, qui ſunt planiin text. ibi, poſt mortem, & reddit rẽ nem ibi: nam cum &c. de negligentia uero propria nõ tenetur hæres tutoris, h. d.

Idem. 5 †

LEX IV.

CVm oſtendimus, hæredem ſquoque tutelę iudicio poſſe conueniri, t videndum eſt, an etiam proprius eius dolus, vel propria adminiſtratio u veniat in iudicium. Et extat Seruij ſententiam, exiſtimantis; ſi, poſt mortem tutoris, hæres eius negotia pupilli gerere perſeuerauerit, x aut in arca tutoris pupilli pecuniam inuenerit, & conſumpſerit, vel eam pecuniam, quam tutor ſtipulatus fuerit, exegerit; tutelæ iudicio eum teneri ſuo nomine.

¶ Nam cũm permittatur aduerſus hæredem ex proprio dolo y iurari in litem: apparet, eum iudicio tutelæ teneri z ex dolo proprio. Negligentia a plane propria hæredi non imputabitur.

4 † Li. 35. ad edict.

5 † Li. 36. ad edict.

r *Vſuras*] Ad quẽ modum vocet tutor, hĩs ſu. de adm. tut. l. tutor qui repertoriũ.
s *Cum oſtenderimus*] Caſus. Dixim⁹ ſ. l. 2. ꝙ hęres tutoris tenet tutelæ iudicio, mõ videamus latius. & ꝙ ramus, vtrũ hęs tutoris teneat de ſuo ꝓprio dolo, vel adminiſtratione? Et certè Seruiꝰ Iuriſc. dixit, ꝙ hĩs tutoris tenet ſuo nõie tutelę iudicio vtili in trib. caſib. qui sũt plani in tia vſq; ad lucrũ cũ ꝓmittatur. &c. & ibi red dit rõnẽ. & negligẽtia tñ nõ tenet. & ſi de pu. peſecit ſcã ſua. hĩs ꝓſtare dẽt vſuras. ętas iudex ſuo arbitrio iudicauerit, vel dixerit.
t *Fideiuſſores*] Cũ iudex q̃reret à tutoribꝰ fideiuſſores rẽpu. fal. ſo. nixerũt tutores. ea ce Tit. & Seius amici nr̃i. & vicini. q̃ intrãt ꝓ nobis. & ſic iudex fecit ſcribi in quaterno notarij ſui. ꝙ Tit. & Seius exti terũt fideiuſſores ꝓ tutoribꝰ ipſis tñ Tit. & Seiꝰ hoc audiẽtes. nihil dixerũt. certè tenent. acſi ꝓmiſiſſẽt. & ũeut fideiuſſores teneãt. & illi q̃ affirmauerũt idoneos eẽ tutores. & ſcias ꝙ ſi fideiuſſores tutorũ à pup. cõuẽtionata bñ poterũt reputare pup. ſicut poſſent tutores, qualiter ãt poſſent tuteres. habuiſti ſup. de contra iu. tu. l. j. §. fi. & l. ſeq. & h. d. cum l. ſeq. Vi.
u *Hæredem*] alias. ſ. in noſtris libris eſt, ſed & Pomp dixit. ſ. ſup. eo. l. 1. §. quod penes.
x *Perſeuerauerit*] alia noua inchoando.
y *Proprio dolo*] vel lata culpa. quod dic. vt C. de in litem iu ran. l. 2. & l. alio. Accur.
z *Negligentia*] id eſt culpa. ſed lata ſic. vt C. de ne. geſt. l. curatoris vbi ex perſona defuncti tenetur ſibi de dolo. & lata culpa defuncti, non leuiori, niſi in caſibus tribus. vt C. de hęre-

a Addę ſingulare, ꝙ ẽt datus tutor à teſtatore. hac lege, qđ nõ redderet rõnẽ. nihilominus, tã ipſe. ꝙ hæredes eius cogerẽtur. Sal. in l. cũ neceſſitate. C. de fideicõ. cõ. exclamat. Iaſ. in l. act. in vltcol. C. de uani act.

tut. l. 1. at ipse defunctus tenetur de dolo, lata culpa, & leui, vt C. arbit. tut. l. quicquid. Item & illud constat, q etiã leuis culpa, seu negligentia ei imputatur: si nõ expleret inchoata per defunctum: vt sup. eod. l. 1.

a *Præstare debet*] Sed contra. sup. pro soc. l. socium qui. in princ. & §. 1. Sed expone, vt ibi. & facit inf. tit. 1. l. non similiter. Accur.

b *Oportet*] qui seruabit legem, sup. de vsuf. l. 1. in prin.

c *Iure legitimo*] i. solenni stipulatione. Et ideo no. fingi stipulationem, vbi non est: vt supra de adopt. l. his verbis, & C. de rei vxo. act. l. 2. in pri. & inf. de dam. infec. l. si finita. Itẽ no. patientiam. & præsentiam præiudicare, sic sup. de iud. l. quidã, & de exer. l. 1. §. magistrum. & sup. man. l. si remunerandi. §. Il passus, & inf. ad mun. l. 2. §. 1. & supra nau. cau. fab. l. 1. §. fi. & sup. loca. l. cum in plures. §. locator.

¶ Vsuras quoque eius pecuniæ, quam pupillarem agitauit: præstare debet [a] hæres tutoris. 10

¶ Quantas autem, & cuius temporis vsuras præstare debeat; ex bono, & æquo constituì à iudice oportet. [b]

Si fideiussores permittunt se nominari à tutorib., & in actis nomina sua scribi, nihil contradicentes, tenentur, ac si stipulatio intercessisset: & ij etiam, qui affirmant fideiussores esse idoneos. Item fideiussores à pupillo conuẽti, habent easdem reputationes contra pupillum, quas habẽt tutores, h. d. um l. seq. 20 30

¶ Fideiussores * à tutoribus nominati, si præsentes fuerunt, & non contradixerunt, & nomina sua referri in acta publica passi sunt; æquum est, perinde teneri, atque si iure legitimo [c] stipulatio interposita fuisset. Eadem causa videtur affirmatorum, qui, cum idoneos esse tutores affirmauerint, [d] fideiussorum vicem iustinent. 40 50

Paulus. 1 †

LEX V.

S' cum fideiussoribus tutoris, ex stipulatione rem saluam fore, agetur; eadem reputationes [e] habebũt, quas tutor. 60

* Ad intellec. huius §. vide DD. oẽs in l. j. de verb. obl. in princ. maxime Crot. nu. 35. & Cos. nu. 14

1† Li. 38. ad edict.

Papinianus. 5 †

LEX VI.

PVpillus contra tutores, eorumq; fideiussores, [f] iudicẽ accepit, iudice defuncto, prius, quàm ad eum iretur, contra solos fideiussores alter iudex datus est. Officio cognoscentis conueniet, si tutores soluendo sint, & administratio non dispar, [g] sed cõmunis fuerit, portionum virilium admittere rationem ex persona tutorum.

Idem lib. 3. Responsorum.

LEX VII.

SI fideiussores, [h] qui rem saluam fore pupillo caue rant, vt tutorem adolescens ante conueniret, petierunt, atque ideo stipulanti promiserunt se reddituros, quod ab eo seruari non potuisset: placuit, inter eos, qui soluendo essent, actionem residui diuidi: quòd onus [i] fideiussorum susceptum [k] videretur. Nã, & si mandato plurium pecunia credatur, æque [l] diuiditur actio. 1† Si enim quod est datum, pro alio soluatur, cur species actionis [m] æquitatẽ diuisionis excludat?

Licet hæres tutoris tenetur de dolo, et culpa eius, qui iure datus fuit tutor: non tamen eius, qui non iure datus fuit, hoc dicit.

2† Lib. 2. Respon.

Casum ponit.

3† Si. n. quod datũ pro alio. soluitur. & c. P. P.

a *Præstare debet*] Sed contra. sup. pro soc. l. socium qui. in princ. & §. 1. Sed expone, vt ibi. & facit inf. tit. 1. l. non similiter. Accur.

b *Oportet*] qui seruabit legem, sup. de vsuf. l. 1. in prin.

c *Iure legitimo*] i. solenni stipulatione. Et ideo no. fingi stipulationem, vbi non est: vt supra de adopt. l. his verbis, & C. de rei vxo. act. l. 2. in pri. & inf. de dam. infec. l. si finita. Itẽ no. patientiam. & præsentiam præiudicare, sic sup. de iud. l. quidã, & de exer. l. 1. §. magistrum. & sup. man. l. si remunerandi. §. Il passus, & inf. ad mun. l. 2. §. 1. & supra nau. cau. fab. l. 1. §. fi. & sup. loca. l. cum in plures. §. locator.

d *Affirmauerint*] sic sup. de pign. l. fideiuss. pater. & de inst. l. cuicunque. §. sed & cum furio.

e *Reputationes*] vt ff. de compen. l. 1. & C. de except. l. defensiones. Quas aũt habeat tutor, habes sup. de contrario iudic. l. 1. §. fi. & l. 2. & 3. prorsus.

f *Fideiussores*] dic a singulis tutoribus singulos fideiussores datos. vel dic ab vniuersis vniuersos. vñ sicut tutores, ita & ipsi habent beneficium epistolæ. secus si ab vno tutore darentur plures fideiussores: vt inf. rem pup. sal. fore. l. fi. nisi aduitus factus sibi præiudicet de nouo stipulando, vt inf. l. prox. vel aliter eam exponas. Accur.

g *Non dispar*] id est nõ diuisa à testatore, vel à iudice: quia tunc ipso iure fideiussor vnius non tenetur pro altero. vt ff. de admin. ad. l. si minor. Et facit ad legẽ istã inf. de fideiuss. l. inter eos. & l. fideiussores. ĩ prin. & l. inter fideiussorẽ.

h *Si fideiussores*] CASVS. Tutor Titij pupilli dedit tres fideiussores, pone rem pup. sal. fore. finita tu. cum pu. posset ante conuenire fideiussorẽ, quàm tutorẽ. vt dixi sup. l. j. fideiussores ab eo impetrauerũt, vt prius tutorẽ conueniret, & præter hoc promiserunt pup. quòdam se reddituros ei illud. quod non posset hĩe a tutore, adultus egit ꝯ tutorem, & cũ deberet recipere viginti. non potuit exigere, nisi decem. ũde petit residua decẽ à fideiussoribus. ex secũda stipul. ipsi cũ sint soluẽdo, volũt beneficiũ diuisionis. quæritur. nunquid hẽant illud beneficium? Et dicit q sic. & est rõ. quia licet ipsi alias rõ possint hĩe hoc beneficiũ, vt inf. rem pup. sal. fore. l. fi. tamẽ hic dẽnt hĩe: quia illud onus fideiussorum, quod, sustinent alias. ne inter eos diuidat actio. vidixi. vel per adultum susceptũ per cautel. secundam, id est, vi velle adultus stipulãdo ab eis illud. quod à tutore seruari non posset, vt ipsi habeãt beneficium diuisionis. sicut habent alij fideiussores, qui non promittunt rem pupilli saluã fore, sed aliquid aliud. de quibus habes Instit. tit. de fideiussori. Et ad dictam rationẽ est alia ratio. ego video q si plures mandent pecuniam credi Titio per Seium, & Seius conueniat mandatores, diuiditur actio inter eos. cur ergo in nostro casu non debeat diuidi? Certè imò debet: quia ita bene soluũt pro alio fideiussores tutoris, sicut faciunt mandatores. Viuia.

i *Onus*] quod erat ne diuideretur actio: vt inf. rem pupilli saluam fore. l. fi.

k *Susceptum*] ab adulto per cautionem secundam: vt infra de prætor. stipulatio. l. penult. Et dic, quod adulto facto fuit facta promissio. & sic sibi præiudicauit. aliàs nõ habet locum beneficium epistolæ: vt infra rem pupilli saluam fore. l. fi. Alij distingũũt in fideiussoribus vnius tutoris, aut simpliciter interuenerunt. & tũc cessat epistola, vt d. l. fin. an etiam à principio promiserunt, quod ab eo seruari nõ posset, vel rem pupilli saluam fore, quod idem est, vt C. eo. l. fin. & tunc in illo residuo locum habet epistola, vt hic dicit: sed hæc litera non benè patitur hunc intellectum.

l *Æquè diuiditur*] vt C. de constitu. pecunia. l. fi. m *Actionis*] vbi ergo eadem æquitas: & eadem ratio est, idem ius, vt sup. ad leg. Aquil. l. illud. & C. de liber. præter. l. j. Item facit sup. prox. cum similibus.

Hæres

Hæres] CASVS. Licet hæres tutoris teneatur de dolo & culpa tutoris iure dati, qui tutor nondum adminiſtrauit: tamen ſi non fuit iure datus, non tenetur hæres.

¶ *Paulus reſpondit*] Si lis eſt conteſtata contra tutorem & de dolo, vel lata culpa, vel negligentia, de omni eo tenetur hæres. Sed ſi lis non erat conteſtata cõtra tutorem, nunquid tenetur hæres de dolo defuncti? Certè ſic: puta quia dolosè fecit tutor, vt tutelaria inſtrumenta periret. Nã ſi tenetur hæres ex dolo defuncti in omnibus contractib. benè eſt, q tenoatur, cũ tutelæ agitur, ſed propter ignorantiam hæredũ ſubuenitur eis, vt non iuretur cõtra eos in litem, quãuis contra tutorẽ in litem iuraretur, ſi viueret, & hoc dicit vſque ad fi. tit. Viu.

a *Non debet*] quia nec is, cui ſucceſſit ſi viueretur, C. de teſtam. l. 1.

b *Suſceperit*] erat ergo lis conteſtata cũ defuncto.

c *Hoc*] quod dixit Paulus.

d *Non inueniſſe*] dolo, vel culpa defuncti: cum lis ſit conteſtata, vt C. de hær. tu. l. 1. & dic inſtrumentum tutelæ inuentarium, & cætera inſtrumenta pupilli, vt C. ſi lit. iur. l. alio.

e *Nam cum*, argumentatur à ſimili, vel à minori, q. d. ſi lite etiam non conteſtata tenetur de dolo defuncti hæres, vt hic, & inſ. de actio. & obl. l. ex depoſiti. & l. ex contractib. & de reg. iur. l. hoc iure. §. fi. ergo lite conteſtata multò magis tenetur de dolo, etiam, & culpa, & omni eo, in quo etiã defunctus, vt in ptinc.

f *Conſtitutionibus*] iſtæ conſtitutiones loquuntur in alio caſu, ſ. li non conteſt. & ſic non contradicunt Paulo, nec coniungunt eum: licet H. contra. & ſic non tenetur de leui culpa defuncti, ſed nec ipſe fuit in lata culpa, de qua ſola tenemur, vt C. de neg. geſt. l. curatoris, quia ignorat, vbi ſunt illa inſtrumenta. vi & inſ. de re iud. l. qui in alterius.

g *Hæc*] quod dicunt conſtitutiones, & ſunt iſtæ conſtitutiones. C. de neg. geſt. l. curatoris. & de in lit. iura. l. alio. & ſimiles. & adde, quod no. ſup. eo. l. cum oſtendimus.

h *Perpetuantur*] facit Inſtit. de perpet. & temp. actio. §. pe. & C. ex delic. defunc. l. 1. Accuſi.

DE MAGISTRATIBVS CONVENIENDIS, & eorum Hæredibus.

In ordinem] CASVS. Magiſtratus alicuius ciuitatis, ad quos ſpectat tutorum datio, dederunt alicui pupillo tutorẽ: pupillus poſtea factus adultus, non inuenit ſolutorem, vnde vult recurrere ad ſubſidiariam actionẽ, quæritur, contra quem poſſit eam intentare? & certè cõtra magiſtratus prædictos, non autem contra ordinem Decurionum. Item contra fideiuſſores prædictorum magiſtratuum, qui dederũt tutorem, & reddit rõnem. Item nec cõtra nouatores dictorum magiſtratuum. Quod aũt dixi, ordinem Decurionum nõ teneri ſubſidiaria, fallit in caſu, ſ. qũ receperunt Decuriones in ſe periculũ, & eo caſu illi tantum, qui fuerunt præſentes, tenebuntur. Quod aũt dixi in magiſtratib. ciuitatis, & ordine Decurionũ ciuitatis, intelligas in magiſtratibus, & ordine Decurionum municipij.

Neque Prætor] Quidam ſunt, qui dant tutores, non tamen habent neceſſe exigere ſatiſdationem à tut. rem vopſa!. fore, ſicut Prætor. & qdã alij, ſ quib. dr Inſt. d ſatiſd. tu. §. f. Dr hic, q ſi illi tales dẽt tutores, non tenentur ſubſid.

¶ *Si præſes*] Præſes Lombardiæ iuſſit magiſtratib. Bonon. vt ei renuntient vtrũ Titius ſit diues hõ: quẽ Titiũ Præſes vult dare tutorẽ Titio pupillo. & ipſi renuntiauerũt, q diues erat ſatis poſtea Præſes eum dedit tutorẽ. quæritur, vtrum magiſtratus teneãtur, ac ſi dediſſent? & dr q non, niſi renuntiauerint ſaltim per pecuniam, vel per gratiã.

Si præſes pro tutele, &c. Titius pupillus petijt à Præſide tutorem, venit Sempronius vicinus pupilli coram Præſide, & dixit. Domine. Caius idoneus tutor eſſet iſti Titio pup. Præſes hoc audito præcepit illis magiſtratib. illius ciuitatis, vnde erat pupillus, & Caius, vt certiorarẽt eũ vtrũ Caius eſſet idoneus. & ipſi renuntiauerunt, q ſic. & ita Præſes dedit eum Caium tutorẽ. nunquid iſti magiſtratus tenẽtur? & dicitur, q ſic.

Non tantum] Videos per te.

Si curatorem] Præſes mandauit magiſtratibus: vt ſe Prætorem inſtruant, vtrum Titius eſſet idoneus curator cuidam adulto, & ipſi dixerunt, q ſic. & ipſe Præſes dedit eũ curatorem, dicitur hic, q tenentur magiſtratus, idem ſi mandauit eis, vt darent eum curatorem, vel ſatiſdationem ab eo exigerent.

Magiſtratibus] Præſes mandauit magiſtratibus Bononiæ, vt darent tutorem Titio, & ipſi non dederunt, certè quicquid damni habuit interim pupil. ei reſarcire debẽt. ſi autem non fuit eis mandatum, non tenentur.

Sciendum] Cum magiſtratus deberet dare tutorem pupillo, vel poſtquam dedit tutorem, debens ſatiſdationem ab eo petere, diſtulit dare, vel petere ad tempus ſucceſſoris ſui. Dicitur hic, quod debet teneri.

Dicunt] Magiſtratus dedit tutorem Titio, modò dẽbat ab eo exigere ſatiſd. rem pup. ſaluam fore, & nõ cognoſcebat fideiuſſores, quos volebat dare tutor, & ideo elegit vnum, qui cognoſceret vtrum eſſent idonei fideiuſſores, & iſte, cum non eſſent idonei, renuntiauit eos idoneos, certè tenebitur pupillo. Vel pone qñ Præſes dabat tutorem, & commiſit magiſtratui, vt cognoſceret, an eſſent idonei.

Si inter magiſtratus] Duo magiſtratus dederũt tutorẽ Titio, & conuenerunt inter ſe, vt ſi aliquo tempore ageret cõtra eos pupillus ſubſidiaria actione, vnus eorum ſuo periculo reſponderet. Dicitur hic, q ius publicum, quod dicit, vnumquemque teneri, non poſſunt ſuis conuentionibus tollere. Ille tamen, qui conuenit de ſuſtinendo periculo, prius conuenietur, ſicut ſi ſolus ipſe dediſſet tutorem.

Si quando] Magiſtratus debent dare tutores de illa ciuitate, vnde eſt pupillus, ſi aũt ſit de ciuitate, vnde eſt pupillus, idoneus, debẽt quærere in proximis ciuitatib. & renuntiare hoc Præſidi, non autem ipſi ſua authoritate dare.

Si magiſtratus] Magiſtratus dederunt tutorem benè idoneum Titio pupillo, & ſatiſdationem ab eo exegerunt. Dicitur hic, quod tenentur ſubſidiaria, ſi tutor non inuenitur ſoluendo tempore depoſiti officij, quod ſi acceperunt ſatiſdationem a dicto idoneo tutore, tunc non tenentur. Quid autem ſi non exigerent ſatiſdationem, & idoneus

---

Paulus.

LEX VIII.

HAeres eius, qui non iure tutor, vel curator datus, adminiſtrationi ſe non immiſcuit, dolum, & culpam præſtare non debet.[a]

Paulus reſpondit, tale iudicium in hæredem tutoris trãsferri oportere, quale defunctus ſuſceperit.[b] Hoc[c] eò pertinet, vt non excuſetur hæres, ſi dicat, ſe inſtrumenta tutelaria non inueniſſe.[d] Nam, cum[e] ex omnibus bonæ fidei iudicijs, propter dolum defuncti, hæres teneatur: idem puto obſeruandũ & in tutelæ actione. Sed conſtitutionibus[f] ſubuentum eſt ignorantiæ hæredum. Hoc[g] tamen tunc obſeruandũ eſt, cum poſt mortem tutoris hæres conueniatur: non, ſi lite conteſtata tutor deceſſerit. Nam litis conteſtatione, & pœnales actiones tranſmittũtur ab vtraque parte, & tẽpore tales perpetuantur.[h]

De magiſtratibus conueniẽdis[1] † & eorum hæredibus.

TITVLVS VIII.

Ordo Decurionum, fideiuſſores, & nominatores magiſtratuum nõ tenentur actione ſubſidiaria, ſed benè ipſi magiſtratus: tamẽ ſi ordo ſuſcepit in ſe periculum, tenebitur hac actione, ſ. hi tantum, qui præſentes fuerunt. Bart.

Vlpianus.[2] †

LEX PRIMA.

IN ordinem ſubſidiaria actio nõ dabitur,[3] † ſed i magiſtratus, nec in fid-

---

1 In P. P. non eſt. et eorũ hæredibus. De quib. ſ. e. ti. l. qd ad hæredẽ.

2 † Li. 36. ad edict.

3 † Haloſ. nec i magiſtratus, & non te ẽt. Auglib. emẽ. c. 1.

idoneus inuenitur tutor tempore depositi officij? Certè nō tenetur magistratus. Sed pone, q̄ idoneum dederunt tutorem, & idoneum acceperunt de eo fideiussorem: tpe autē depositi officij tutores inueniuntur nō idonei? Dicitur hic, q̄ incumbit probatio magistratibus, quod fideiussor fuerit idoneus tēpore, quo eum acceperunt.

Priuilegium] Quamuis pupillus hēat priuilegium in bonis tutoris, cum agit contra eū tutelæ, tamen non habet in bonis magistratus, cū agit contra eum subsidiaria actione.

Exigere] Quando magistratus exigit satisdationem à tutore, debet facere venire coram se pupil. facereq. eum stipulari a tutore, & à fideiussore eius rem suam saluam fore, si autem pupillus non poterit loqui, & habet seruum, ipse stipulabitur. si autem non habeat seruum pupillum, vel ipse magistratus stipulatur, & acquiret actionem pupil.

Ex filiusfamilias] Si filiusfamilias voluntate patris magistratum gerens, det tutorem, & ab eo nō exigat satisdationē: pater non tenetur, nisi de peculio, & tenet dit rationem in fi. l. quia Rempublicam saluam fore, videtur promittere pater, qui dat volūtatē, vt filius Decurio creetur, non autem rem pupilli videtur promittere saluā fore. Vini.

In ordinem] Decurionum: quia tutorum datio ad eos non spectabat, nisi in casu: vt C. de tuto. & cur. da. ab ijs l. vbi Accur.

a *In fideiussores eorum*] s. magistratuum, vt inf. ad munic. l. 2. §. 1. Sed contra hoc, quod dicit de fideiuss. est. C. eo. l. 1. Sed ibi loquitur de fideiussoribus, qui dati erant magistratui pro sua indemnitate, hic de his, quos dedit magistratus Reipubl. pro damnis ei illatis.

b *Sed si ordo*] Decurionum.

c *Eos*] Decuriones. & non præsentes.

d *Nominauerint*] .s. aliqui tutores, vel fideiussores, qui tenentur, vt no. ī. tit. 1. l. 2.

iussores eorum.[a] Hi.n. Rempublicam saluam fore promittunt, non pupilli. Proinde nec noiatores magistratuum ex hac causa tenebuntur, sed soli magistratus. Sed, si ordo [b] receperit in se periculum, dici debet, teneri eos, [c] qui præsentes fuerunt. Parui.n. refert, nominauerint, [d] vel fideiusserint, an in se periculum receperint. Vtilis ergo in eos actio competit. Sed si à magistratibus municipalibus tutor datus sit, non videtur per ordinem [e] electus.

¶ Neq. Prætor, neque quis alius, cui tutoris dandi ius est, [f] hac actione tenebitur.

Magistratus nō dantes tutores, sed tantum renuntiantes eorum facultates, nō tenētur actione subsidiaria, nisi hoc facerēt leniti gratia, aut pecunia corrupti, vel nisi Præses prouinciæ talibus magistratibus præcepisset, vt exigerent satisdationem à tutoribus. h. d.

¶ Si Præses prouinciæ renuntiare magistratus tantum de facultatibus [g] tutorum voluit, vt ipse [h] daret, videamus an, & quatenus teneantur. Et extat D. Marci rescriptū, quo voluit, eos, qui Præsidi renūtiassent, [i] non perinde teneri, atque si ipsi dedissent: sed si decepisset, gratia fortè, aut pecunia falsa renuntiantes. Planè, si Præses prouinciæ satis eo exigere iussit, non dubitamus, teneri eos, etiā si Præses dederit.

¶ Si Præses prouinciæ, nominib. ab alio acceptis, ad magistratus municipales remiserit, vt se [k] de nominibus [l] instruant, [m] & proinde instructus dederit [n] tutores: an exemplo eorum, qui Prætorē instruunt, debeant magistratus teneri, quæritur? Vtique enim interest, vtrum ipsi magistratus nomina electa dederint Præsidi, an ea, quæ ab alio Præses accepit, inquisierint. Et puto, vtroque casu sic teneri, quasi dolo, vel lata culpa versati sint.

¶ Non tantum pupilli, sed ēt successores eorum, subsidiaria agere [o] possunt.

¶ Si curatores minus idonei fuerint dati: dicendum est, teneri magistratus oportere, si ex suggestu eorum, [p] vel nominib. ab eis [q] acceptis, Præses dederit. Sed, & si ad eos remiserit, vt ipsi darent, vel vt post dationem exigerent satisdationem, periculum ad eos pertinebit.

¶ Magistratibus imputatur, etiā si omninò tutor, vel curator datus non sit: sed ita demum tenentur, si moniti [r] non dederint. Ideò damnū, quod impuberes, vel adolescentes medio tempore passi sunt, ad eos magistratus pertinere nō ambigitur, qui muneri mandato nō paruerunt.

¶ Sciendum autem est, si magistratus municipales data opera tutelam distulerint in successores [s] suos, vel satisdationem data opera traxerint quoad successores accipiant: nihil eis prodesse. [t]

¶ Diuus Hadrianus rescripsit, etiam in eum, qui electus est ad æstimandas tutorum satisdationes, [u] actionem [x] dandam.

¶ Si inter magistratus hoc conuenisset, vt alterius tantū periculo tutores darentur, cōuentiones pupillo non præiudicare, Diuus Hadrianus rescripsit. Conuentione enim Duumuirorum [*] [y] ius publicum mutari non potest, [z] prius tamen arbitror conueniēdum eum, qui hoc suscepit: deinde, excussis eius facultatibus, tunc veniendum

e *Per ordinem*] Decurionum.

f *Iure est*] s. tm: vnde non ēt exigendi satisdationē, vel nominandi tutores, alioquin cōt. vt ī. de admi. tu. l. Aemilius & ibi plenè no & facit Instit. de satisd. tut. vel curat. §. fin.

g *Tantum de facultatibus*] non de moribus. Azo. & Hugo. immo non iuuat, vt daret, quod potuit, vt Instit. de Attil. tutore. §. sed hoc, neq. q̄ satisdationem acciperet, quia tunc teneretur, vt inf. §. planè.

h *Ipse*] Præses.

i *Renuntiassent*] nomina, & facultates tutorum.

k *Vt se*] Præsidem.

l *De nominibus*] i. de nominatorum facultatibus, & moribus. Et est hic argu. quod iudex debet inquirere de conditione testis.

m *Instruant*] non facta prædicta denūtiatione.

n *Dederit*] .s. Præses.

o *Agere*] cont. magistratum. Acc.

p *Eorum*] magistratuum. Acc.

q *Ab eis*] magistratibus.

r *Moniti*] per iussum, nam aliter dari nō poterat olim, licet hodie secus, vt instit. de Attil. tut. §. sed hoc iure. & no. admoniti, sic inf. de dam. infe. l. 4. §. in eum. & de nou. ope. nuntia. l. de pupille. §. qui opus. Acc.

s *In successores*] quasi dicat, remittunt hoc onus dandi tutores ad suos successores in dignitate, sic supr. quibus ex caus. maior. l. sed, & si per Prætorem. §. proinde, si dum vult.

t *Prodesse*] quin teneatur, & sic patia sunt non dare, & male dare, vt inf. ad municip. l. 2. §. fi. & infr. eo. §. si inter.

u *Satisdationes*] .s. fideiussores, sint idonei, vel non, sic. & supra, qui satisda. cog. l. si ab arbitrio.

x *Actionem*] .s. in factum, vt C. eod. l. fin.

y *Duumuirorum*] id est magistratuum municipalium, vt C. de iud. l. fin.

z *Non potest*] vt & ī. de pact. l. ius publicum. & de transact. l. 3. in princ. & infr. de administ. rer. ad ciuit. pertin. l. 3. §. ins Reipublicæ.

* Duūviri qui fuerit latè Alex. ab Alex. Geni. dier. li. 3. ca. 16. & Lazius Cō. rei Rom. li. 3. c. 2.

Dedisset

a *Dediſſet*] & alter dare negligeret. nam hæc ſunt paria, non dare, & malè dare: vt ſu. §. ſciendum. ſic & in duobus tutoribus vno gerente, altero non: vt ſupra de adminiſtr. tut. l. tutores. §. in eum.

b *Idonei*] facit ſup. de tut. & cur. da. ab iis. l. Diuus, & quod ibi no.

c *Non ſufficit*] quin teneatur.

d *Futuros caſus*] ſic infra de admini. rer. ad ciui. perti. l. 2. §. ſi eo. & ſu. de neg. geſt. l. litis. §. ſi pecuniã. & ſup. de adm. tut. l. 2ª. Sed contra. in eo. tit. l. Lucius. §. Sempronij. Solu. vt ibi.

e *Agi poteſt*] ſ. finita tutela: vt ſup. de tut. & rat. diſtr. l. niſi. & facit C. de diui. tut. l. 1.

f *Fuiſſe*] quia enim hodie ſunt ſoluẽdo, præſumuntur ſic retrò fuiſſe: quod dic, vt ſup. de probatio. l. non eſt neceſſe.

g *Priuilegium*] perſonale, vel hypothecæ. Accur.

h *Exigere*] à fideiuſſoribus ſubaudi.

i *Seruus*] poteſt intelligi in veto ſeruus, vel in tabellione, qui ſeruus eſſe non poteſt: vt C. de tabel. l. generaliter. lib. 10. & ſic dicitur. q. cuilibet de populo ſeruit. ſic ponitur ſup. de adoptio. l. non aliter. & facit ad l. inſ. rem pu. ſal. fore. l. 2ª. & l. non quærimur. & ſup. de pactis. l. item magiſtri. & ſu. de conſtit. pec. l. eum qui. §. ſi actori. & ſup. de admin. tut. l. quotieſcunque in princ. & ſu. de procu. l. mutus. §. ſi procurator.

k *Rem*] pupilli. non pupillum: vt ſup. l. 1. in princ.

l *De peculio*] vt ſupra de pecu. l. licet. §. ſi ſed contra, C. quod cum eo. l. 1. in fi. vbi dicit in ſolidum. Solut. ibi datus fuit tutor filius: hic ipſe alium dedit. Item contra. infra ad munic. l. 2. §. penul. vbi æquiparat patrem fideiuſſori, qui intercedit apud Rempublicam: ſed fideiuſſor nullo modo tenetur: ergo nec pater: vt ibi

ad collegam. quemadmodũ ſi ſolus dediſſet, [a] dicerenmus prius eum, deinde collegam, aggrediendum.

¶ Si quando deſint in ciuitate, ex qua pupilli oriũdi ſent, qui idonei [b] videantur: officium eſt magiſtratuum exquirere ex vicinis ciuitatibus honeſtiſſimum quemque, & nomina Præſidibus prouinciæ mittere; non ipſos arbitriũ dandi ſibi [1] † vendicare.

¶ Si magiſtratus ab initio tutorem idoneum dedit, & ſatis non exegit, non ſufficit. [c]

¶ Quòd ſi ſatis exegit, & idoneũ [2] † elegit, quamuis poſtea facultatibus lapſi ſint tutores, vel fideiuſſores, nihil eſt quod ei, qui dedit, imputetur. Non enim debet magiſtratus futuros caſus, [d] & fortunam pupillo præſtare.

¶ Sed & ſi ſatis non exegit, idoneus tamen tutor eo tempore fuit, quo tutelæ agi poteſt, [e] ſufficit. Probatio autẽ non pupillo incumbit, vt doceat fideiuſſores ſoluendo nõ fuiſſe, cum acciperentur: ſed magiſtratibus, vt doceãt, eos ſoluendo fuiſſe. [f] Priuilegiũ [g] * in bonis magiſtratus pupillus non habet: ſed cum cæteris creditoribus partem habiturus eſt.

¶ Exigere [h] autem cautionẽ magiſtratus ſic oportet, vt pupilli ſeruus, [i] aut pupillus ipſe, ſi fari poteſt, [3] † & in præſentia eorum eſt, ſtipuletur à tutoribus, item fideiuſſoribus eorum, rem [k] ſaluam fore. at, ſi nemo eſt, qui ſtipuletur, ſeruus publicus ſtipulari debet, rem ſaluam fore pupillo: aut certè ipſe magiſtratus. Planè, vbi ſeruus publicus, vel ipſe magiſtratus ſtipulatur: dicendum eſt, vtilem actionem pupillo dandam.

¶ Si filiusfam. fuerit magiſtratus, & caueri pupillo non curauerit, aut non idoneè cautum ſit culpa eius, an, & quatenus in patrẽ eius actio danda ſit, quæritur. Et ait Iulianus, in patrem de peculio

dandam: ſiue voluntate eius filius Decurio factus ſit, ſiue non. Nam etſi voluntate patris magiſtratum adminiſtrauerit, attamen non oportere patrem vltra, quam de peculio, conueniri, quaſi Rempublicam ſaluam ſolam fore promittat, qui dat voluntatẽ, vt filius Decurio creetur.

Tutor non habet actionem contra magiſtratum, qui dedit contutorem non ſufficientem: licet ipſe tutor pro contutore ſuo pupillo ſatisfecerit. hoc dicit.

Idem. 4 †

LEX II.

PRoponebatur, * duos tutores à magiſtratibus municipalibus datos, [m] cautione non exacta: quorum alterum inopem deceſſiſſe, alterum in ſolidum conuentum ſatis pupillo feciſſe: & quærebatur, an tutor iſte aduerſus magiſtratus municipales habere poſſet aliquam actionẽ, cum ſciret à contutore ſuo ſatis non eſſe exactum. Dicebam, cum à tutore ſatis pupillo factum ſit, neque pupillum ad magiſtratus redire poſſe, neque tutorẽ, cum nunquã tutor aduerſus magiſtratus habeat actionem. [n] Senatus enim conſultũ pupillo ſubuenit. [o] præſertim cũ ſit, quod tutori imputetur: ſ. quòd ſatis à contutore non exegit, vel ſuſpectum non fecit, ſi ſciuit (vti proponitur) magiſtratibus eum non cauiſſe.

Iulianus. 5 †

LEX III.

QVòd ſi tutor [p] ab hac parte culpa vacet, † [6] non erit iniquũ, aduerſus magiſtratus actionem ei dari. [q]

Vlpianus. 7 †

LEX IIII.

NOn ſimiliter tenentur, hæredes magiſtratuum,

dicit. Reſpon. non tenetur pater, vt fideiuſſor. pupillo ſuo nomine, vel de ſuo aliquid dare, ſed nomine filij, & vt pater, & de bonis filij, ſ. de peculio: vt hic dicit: licet alij hic ſomnient in Parnaſſo.

P R ponebatur] CASVS. Magiſtratus dederunt tutores, & ab eis ſatisfdat. non exegerunt: vnus tutorum deceſſit pauper: pupil. egit contra alium: & exegit eum in ſolidum. vult ille tutor agere cõtra magiſtratus, qui nõ exegerunt ſatisfdationẽ. Certè ſi ſciuit tutor in ſolidum conuentus à tutore mortuo non exactam ſatisfdationem, non aget contra magiſtratum. aliàs ſic. & h. §. cum l. ſeq.

m *Dati*] iuſſu Præſidis: non aliàs hoc iure. hodie quandoquo ſecus: vt Inſtit. de Atilli. tut §. ſed hoc iure.

n *Habeat actionem*] de ſtricto iure. de æquitate quandoque ſic: vt infra l. proxi. & ſic non abundat præſertim. de ſtricto iure: quaſi dicere etiam ſi non eſt in culpa, non datur actio. & ſic eſt contra, infra l. prox. Sed ibi eſt de æquitate: quod eſt infra. Vel dic non habet vnquam, cum &c. & abundat. præſertim: vt alias maximè: vt C. de teſtima l. fi. §. 2.

o *Subuenit*] duntaxat, quaſi non tutori, ſed contra magiſtratum: ſ. vtili actione. Accur.

p *Quòd ſi tutor*] cum ſuperioſi continuator.

q *Actionem ei dari*] ſ. tutori, cum ei imputari non poteſt: quod ſatis. &c. vt dixi ſupra l. proxi. Accur.

Non ſimiliter] CASVS. Si magiſtratus malum dedit tutorem, & decedat hæres eius non tenetur eodẽ modo pupillo, ſicut ipſe tenebatur: nã tenebatur de omni culpa: hæres autẽ eius tantum de dolo & lata culpa magiſtratus, ſicut excepit de hærede. Viui.

[1] † Vindicare, in P. F.

[2] † Elegit. P. F.

[3] † Et in rei veritatem eſt. P. F.

[4] † Lib. 3. Diſputa. * Iſta lex reputatur ſing. nec reperitur alibi ſm Bart. hic.

[5] † Li. 11. Digeſt.

[6] † Scias P. F. Hal. autẽ ſcripſit tamẽ erit iniquũ, &c. Sed non recte.

[7] † Lib. 3. Diſput.

a *Vt ipsi*] scilicet magistratus. Accur.
b *Negligentia*] i. nomine culpæ defuncti, quod dic: vt sup. tit. 1. l. cum ostendimus. Accur.
c *Omne periculum*] i. omnem culpam. sic ff. depos. l. 1. §. sæpè. nō enim casum præstat: vt inf. de admin. rerum ad ciui. pertì. l. 2. §. si eo. & facit. l. magistratus.
d *Succedit*] i. obligatur. simile verbum habes. C. qui da. tut. pos. l. curatorem.
e *Proximæ*] i. de dolo, & lata culpa defuncti tenetur: non de leui. vt C. eo. l. 2. & inf. eo. tit. l. quod ad.
f *Commisisset*] facit C. de diu. tu. l. 2. & ff. ad municip. l. quid ergo. in fi. & sup. de admin. tut. l. Luc. §. cum testō. & l. tres tutores. & inf. eo. l. pen. & adde quod no. sup. de tute. & ra. dist. l. 1. §. nunc tractemus.
g *Vel ad hæredem*] CASVS. Hæres magistratus debet teneri de gestis à magistratu causa cognita. vnde si nullo modo magistratus exegit satisd. à tut. pup. debet teneri magistratus tanquā fideiussor: ideoque reliquit hæredem suum obligatum. si autem exegit ideoneam'. & postea factus est fideiussor nō soluēdo: nō tenetur hæres magistratus: quia nec ipse teneretur. si autem exegit satisdationem non idoneā. & dolo vel lata culpa, tenetur hæres: non aliàs.
h *Omitteret*] hæc est lata culpa magistratus. de qua tenetur hæres: vt sup. eo. l. non similiter.
i *Recusaret*] vt sup. eo. l. 1. §. si magistratus.
k *Euidenter*] i. cum aliquo dolo, vel lata culpa: de quibus tenetur: vt sup. dixi. Accur.
l *Si dolo*] vel lata culpa: vt inf. patet.
m *In solidum*] nomine doli: qui nō potest pro parte cōuenīri: vt sup. depositi l. si duo.
n *Si neque*] alias est l. ifa. si nulla culpa. l. lata. q̄ dolo cōparat. o *Damnat*] i. sola fine dolo.
p *Eorum*] s. magistratuum: neq; dolo. &c. & sub. l. leuis, & leuissima culpa interuenit. de quib. tenet: vt ff. e. l. nō similiter, alias est i ifa. sic lata culpa dūtaxat eorū, &c. quæ est planior. & est idem sensus. & facit. C. e. l. si tutor. & ff. de adm. tut. l. si plures. & l. si pupillus.
q *Exegerunt*] minus idoneè. Accur.
r *Exhibit*] s. curatoribus: vt ff. e. l. duo. Vel dic. i. magistratibus: vt C. eo. l. 2. & facit ff. eo. l. 1. §. si magistratus.
s *Non in magistratum*] CASVS. Tutorē pupillo dedit magistratus. & non exegit idoneā satisd. tut. administrauit malè in tm. q̄ tenetur pupillo in 10. pro sorte, & in quinq; pro vsuris: postea factus est tutor nō soluēdo: & ita pupillus cōuenit magistratum pro sorte sibi debita à tutore, & pro vsuris, i. pro 15. quæritur, vtrum magistratus teneatur ad vsuras omnium 15? Et vi. q̄ nō: qa quinque fuerunt vsuræ, & vsura vsuræ peti non potest. Sed resp. q̄ sic: quia omnia 15. sunt facta sors in persona magistratus: quāuis quinque ex illis 15. essent vsura quo ad tutorem. Viu.
t *Actiones dare*] pupillo in factum. s. subsidiarias.

a† Lib. 1. ad edict.

vt ipsi [a] tenentur. nā nec hæres tutoris negligentiæ [b] nomine tenetur. Nam magistratus quidem in omne periculum [c] succedit: [d] hæres ipsius dolo proximæ [e] culpæ succedaneus est.

Iulianus. [1] †

LEX V.

21† Li. 21. Digestor.

DVo tutores partiti sunt inter se administrationem tutelæ. alter sine hærede decessit. quæsitum est, vtrum in magistratum, qui nō curasset, vt caueretur, an in alterū tutorē actio pupilli dari deberet. Respondi, æquius esse in alterum tutorem dari, quā in magistratū. debuisse enim eum, cum sciret pupillo cautum non esse, vniuersa negotia curare: & in ea parte, quā alteri tutori commisisset, [f] similem esse ei, qui ad administrationem quorundam negotiorum pupilli nō accessisset. Nam, & si aliquam partem negotiorum pupilli administrauerit; tenetur etiam ob rem, quam non gessit; cum gerere deberet.

Si magistratus nullam exegit cautionem à tutore, tenetur etiam hæres eius: si autem exegit cautionem idoneam, & postea factus est fideiussor non soluendo, non tenetur hæres magistratus, sicut nec ipse. hoc dicit.

Vlpianus. [2] †

LEX VI.

3† Lib. 1. ad edict.

QVod ad hæredem magistratus pertinet, extat Diui Pij rescriptum, causa cognita, debere dari actionem. Nā, si magistratus tanta fuit negligentia, vt omnem cautionē omitteret, & æquū est, haberi eum loco fideiussoris: vt & hæres eius teneatur. [h] Si verò cauit, & tunc idonei fuerūt, postea verò defierūt, sicut ipse magistratus probè recusaret [i] hanc actionem, ita & hæres multo iustius. Nouissimè, non aliàs (ait) in hæredem actionem dandam, quàm si euidenter [k] magistratus cum minus idoneis fideiussoribus contrahat.

Si dolo, vel lata culpa magistratus non exegerunt cautionem, tenentur in solidum pupillo: alias pro virili.

Celsus. [3] †

LEX VII.

IN magistratus, * qui tutorem dederunt, rogo rescribas, vtrum pro virili portione actio dāda sit, an optio sit eius, qui pupillus fuit, cum quo potissimū agat? Respondi, Si dolo [l] fecerunt magistratus, vt minus pupillo caueretur: in quem vult, ei actio in solidum [m] danda est. 4† Sed si neque [n] culpa duntaxat [o] eorum, [p] neque dolo malo id factum est: æquius esse existimo, pro portione in quemque eorū actionē dari, dum pupillo res salua fit.

Modestinus. 5 †

LEX VIII.

MAgistratus à curatoribus adulti cautionē exegerunt, q̄ rem saluam fore. ex his [r] alter sine hærede decessit. quæro, an indemnitatem in solidum collega eius præstare debeat: Modestinus respondit, nihil proponi, cur non debeat.

Vsura possunt à magistratibus exigi eo pacto, quo exiguntur à tutoribus, quando conueniuntur actione tutelæ. hoc dicit.

Idem. 6 †

LEX IX.

AN, in magistratus actione data, [s] cum [t] vsuris exigere in solidum: an verò debeat eos conuenire pro virili. Et dī hic, q̄ si dolo, vel lata culpa nō exegerunt satis. magistratus: pōt eos conuenire in solidū pupillus.

4† In p. f. sine culpa duntaxat &c.

5† Lib. 6. Respon.

6† Lib. 4. Pādectarum.

sors [a] exigi debeat: an verò vsuræ peti non possint [b] (quoniam constitutum est pœnarum [c] vsuras peti non posse) quæsitum est. Et rescriptum est à Diuis †Vero, & Antonino, vsuras peti posse, [d] quoniam eadem in magistratus actio [e] datur, quæ competit in tutores.

De rebus eorum, qui sub tutela, vel cura sunt, sine decreto non alienandis, vel supponendis. [2]†

TITVLVS IX.

Vlpianus. [3]†

LEX PRIMA.

IMperatoris Seueri oratione prohibiti sunt tutores, & curatores [f] prædia rustica, vel suburbana distrahere. Quæ oratio in Senatu [g] recitata est Tertyllo. & Clemente consulibus, Idibus Iunijs. * Et sũt verba eius huiusmodi. Præterea, Patres conscripti, interdicam tutoribus, & curatoribus, [h] ne prædia rustica, vel suburbana [i] distrahant: nisi, id vt fieret, parentes testamento, vel codicillis cauerint. [k] Quod si fortè æs alienum [l] tantum erit, vt ex rebus cæteris non possit exolui, tunc Prætor vrbanus vir clarissimus adeatur, qui pro sua religione 4† existimet, quæ possint alienari, obligarive debeant, manente pupillo actione, si postea potuerit probari, obreptum [m] esse Prætori.

Res propter diuisionem potest sine decreto alienari: aut cum pater pupilli prius eam obligauit, & creditor vẽdit.

¶Si communis res erit, & socius [n] ad diuisionem prouocet, aut si creditor, qui pignori agrum à parente pupilli accepit, ius exequatur, [o] nihil nouandum censeo. [p]

Voluntas defuncti volentis, dum viueret, rem vendere, non facit rem posse sine decreto alienari post mortẽ: nisi hoc dixerit in testamento. hoc dicit.

a *Sors*] s. in quantum tenetur tutor: nam ad idem tenetur magistratus in subsidium. Accur.

b *Non possint*] quod videtur, quoniam &c.

c *Pœnarum*] quod exigitur à magistratu, pœna est quo ad eam. & per hoc videbatur excusari ab vsuris. vt hic, & C. de vsu. fisc. l. 1. lib. 10. Vel die pœnarum, i. vsurarum, quasi dicat, sicut aliàs non præstatur vsura vsuræ, vt est constitutum: ita nec vsura huius pœnæ. pro quo est sup. de neg. gest. l. qui sine. vbi vsuram vocat pœnam.

d *Posse.*] infra, ad municip. l. Lucius, §. Paulus. contra. vbi non tenetur alius in vsuris pro officiali. Solu. hic ipsimet magistratus gesserunt Rempubl. & sic tenentur Reipubl. pro se, non pro alio. quod non credo, quia quo ad pupillum hic loquitur. Dic ergo quod hic tenetur pupillo ad vsuras: ibi verò Reipublicæ. Vel solue, vt ibi.

e *Actio*] scilicet, tutelæ vtilis. idem tamen si erat curator: quia dabitur in magistratus vtilis negotio gesto. Vel dic secundo, eadem, quo ad genus, non eadem, quo ad speciem cum ibi tutelæ, hic in factum subsidiaria. simile idem, quo ad genus: diuersum, quo ad species. sup. si certum petatur. l. 2. in princip. & argum. inf. de duobus reis. l. 3. in fi.

f *Curatores*] pupillorum, non adultorum, vt §. prox. dicam.

g *In Senatu*] & ideo quandoque vocatur Senatusconsl. vt C. eo. l. 1. quandoque oratio, vt C. de cur. fur. l. 2.

h *Et curatoribus*] pupillorum, secundum Ioan. quia, & ipsi quandoque habent curato. vt Instit. de curat. §. interdum: nam ad curatores adultorum, & aliorum porrigitur sententia, non verba, vt inf. eo. l. qui neque, §. 3. licet hæc litera videatur contra. & C. eo. l. 1. de cur. fur. l. 2.

i *Suburbana*] vt horti in ciuitate. vt C. eo. l. si prædium. hodie idem est in vrbanis. & omnibus rebus, quæ possunt seruari, vt C. de admin. tut. l. 1. & 2. quæ tutores.

k *Cauerint*] tunc etiam sine decreto, vt hic, & C. quando decreto opus non est. l. 1. & inf. eod. l. magis. §. si fundus, etiam si est irritatum, vt inf. eo. l. si. dum tamen seruet formam in testamento datam, vt C. de admin. tut. l. tutelam.

l *Alienum*] vt C. eo. l. ob æs. Et nota tria necessaria, decretum, & cãm alienandi, quia æs alienum, vt hic. itẽ præsentiam tutoris, vel curatoris, vt C. si propter publi. pensi. l. fin.

m *Obreptum*] vt inf. eod. l. magis, §. pen. & dic. 1. per mendacium impetratum à Prætore vt alienetur.

n *Socius*.] scilicet, maior, alioquin secus, vt inf. eo. l. si pupillorum. & C. eo. l. inter omnes. & arg. C. de fun. do. l. fi. alias est in litera, maior.

o *Ius exequatur*] quia vendidit, vt inf. eo. l. si pupillorum. §. si pupillus. & C. si aduer. ven. pig. l. 2. vbi plene no.

p *Censeo*] quia poterit hoc fieri sine decreto, & hucusque sunt verba orationis. Accur.

DE REBVS EORVM, QVI SVB TVTELA, vel cura sunt, sine decreto non alienandis, &c.

IMperatoris.] CASVS. Imperator Seuerus fecit quandam orationem, & eam inter Senatores recitauit. in verbis cuius orationis continetur, ne tuto. vel curat. pupillorum distraherent prædia rustica pupillorum, vel etiam suburbana, permittebat tamen dicta oratio distractionem prædictarum rerum in casibus. Vnus est, si parentes prædictorũ pupillorum dixerunt in testamento eorum, quod fieret distractio dictarum rerum, vel etiam in codicillis. Secundus est, si tm æs alienum imminet pupillo, quod ex cæteris rebus non potest solui. Tertius est, si pupillus habet prædium commune cum alio, & socius prouocat tutores, & curato. ad diuisionem: nam diuisio dicitur alienatio. Quartus est, si creditor, cui pater pupilli obligauit prædium, vẽdat illud secundum pactum, vel legem. Quid si pater pupil. consueuerat prædia emere, & reuendere: nunquid prædia, quæ emit pater, poterunt tutores, vel curatores vendere? Et certe non, nisi pater hoc iussisset, vt dictum est supra.

Si minor] Titius minor 25. anno, emit duo prædia à Seio maiore, & ei Titio tradita fuerunt, & sic dominium eorum fuit ei acquisitum, & Seius venditor habuit ei Titio taliter fidem de pretio, quia conueniunt simul, vt donec Titius emptor soluerit ei pretium, Seius venditor teneret prædia loco pignoris: nunquid valet talis pignoris constitutio? Et dicitur, q non, & est ratio: quia postquam dominium est acquisitum minori, iam cœperunt illa prædia non obligari posse. Sed opponitur ad id, quod dixi, pignus non valere, nonne pignus quæsitum fuit venditori prædicto cũ dñium, eodem tpe, quo translatum est dñium prædiorum in dictũ Titium emptorẽ? Certè sic, ergo vi, q valeat oblo, quia non fuit ante quæsitũ minoti emptori dñium prædiorum, q̃ secuta fuerat oblo pignoris eorundẽ prædiorum: immò vno, & eodem tpe fuit translatum dñium in emptorẽ, & pignus in vẽditorem. & sic nõ videtur hîc locum rõ huius. §. ibi, nã vbi dñium &c. Sed certè hæc oppositio non nocet, q quocunque tempore dñium sit quæsitum emptori minori, nunquam põt obligari. Imperatoris ũ rescriptum super hoc impetratum à venditore, benè facit pignus confirmari. Item valet dictum pignus, si fiscus fuisset, qui tali modo minori Titio vendidisset. Item valeret pignus in hoc alio casu: si tutor Seij pupilli emit fundum dicto suo pupill. ex pecu. Titij alterius pupil. & fuit tradit⁹ fundus dicto Seio pupil. vel dicto suo tutori: sicque dominiũ eius acquisitum est dicto Seio pupillo: nũquid habebit tacitum pignus in dicto fundo Titius pupillus, ex cuius pec. emptus fuit? Et dicitur, quod sic. & h. d. vsque ad primum. §. illius. l. sed si pecunia. & ita ponuntur hic quatuor casus. in primo non valet pignus: in alijs sic. Viuianus.

1† Aliàs, vel pignori obligãdis.

2† Li. 35 medic.

3† Anno vtbis. 944. Gothofr.

4† Acsimet.

a *Si defunctus.*] No. nõ spectari consuetudinem patris fa. sic su. de offic. Præsid. l. sed licet. Sed arg. contra. C. de epis. aud. l. 3. in prin. & su. de pig. act. l. vel vniuersorum, & C. de verb. sig. l. 1. & de ædil. edic. l. quod si nolit. §. quia assidua est.

ADDITIO. Dic, quod hic non erat consuetudo, sed præsumptio tacitæ voluntatis, cui non standum quia fortè patri erat vtile, pupillo inutile. hic non erat consuetudo, sed opinio, & animi destinatio, secundũ Bal. hic facit ille, §. q̃ licet pater dispositionem ire ad Sanctũ Iacobũ, filius tñ non tenetur ire, nec mittere nisi ipse in testamento præceperit, vt ext. de voto. c. 2.

b *Emerit.*] & per traditionem acceperit, vt apparet per sequentia. sed ante traditionem benè tenet loco pignoris. vt sup. de act. emp. & ven. l. Iulianus, § offerri, & de hær. vend. l. si hæreditatis. Vel dic, q̃ eo ipso, q̃ in pignus accepit, vt tradere, vt arg. C. de donatio. l. quisquis. Accur.

c *Vbi.*] i. postquam.

d *Ed hic.*] i. in casu superioris, l. e *Mouere.*] s. contra pupillum.

f *Dominio.*] aliàs domino. aliàs domino.

g *Quæsitum est.*] idest dominiũ absolutum non habuit, sed vi pignoris effet apud venditorem quoad hic minor emptor solueret pretium.

h *Emerit.*] s. pupillus, vt C. in gb. cau. pig. ta. contra. l. 2.

i. *Talis species.*] vt sup. eo. l. proxi. dixi.

Ed si pecunia.] CASVS. huius legis in princ. satis patuit in fine casus præcedentis.

Pignori tamen.] Dicti sunt quatuor casus sup. eod. l. 1. §. 1. in quibus potest tutor, vel curator vendere minoris prædia. modo videas alios quinque, in quibus valet alienatio, vel obligatio ea ratione, quia non fit ex tutoris, vel curatoris voluntate, sed ex authoritate magistratuum. Vnus casus est, cum ex contractu paterno pupillus conuenitur: nã tunc potest fundus pupillaris pignori capi, & distrahi ipsa magistratus. Item si conuenitur ex suo ꝯctu, benè potest procedere missio in possessionem in fundo pupillari. Secundus casus duos comprehendit, & est vnus, quando pupillus non soluit legata, vel relicta ab eo, à quo instituitus fuit: nam poterunt legatarij mitti in possessionem, legatorum seruandorum causa. Tertius est, quando ædes minoris minantur mihi ruinam, & non vult cadus fuit emptus? Et magis est, vt saluum sit ius pignoris, k (secundum constitutionem Imperatoris nostri, & Diui patris eius) ei pupillo, cuius pecunia comparatus est fundus. Pignori tamen capi, iussu magistratus, vel Præsidis, vel alterius potestatis, & distrahi l fundus pupillaris potest.

¶ Sed & in possessionẽ mitti rerum pupillarium à Prætore quis potest, & ius pignoris m contrahitur, siue legatorum seruandorum causa, siue damni infecti. Et vt procedat, n iubere etiam possideri o potuerit. Hæ enim obligationes, siue alienationes, locum habent: quia non ex tutoris, vel curatoris voluntate id fit, sed ex magistratuũ authoritate.

Quod sponte aliquãdo fit, licet non valeat, valet tamẽ si ex necessitate fiat. h. d.

Item quæri potest, si fundus pupilli à tutore p petitus fit, nec restituatur, an litis æstimatio oblata alienationẽ pariat. Et magis est, vt pariat. hæc enim alienatio non sponte tutorum fit. Idemque erit dicendum, & si fundus q petitus fit, qui pupilli fuit, & ꝯ contra pupillum pronunciatum, tutoresque restituerunt Nam, & hic valebit alienatio propter rei iudicatæ authoritatem.

Non tantum fundus pupilli non potest sine decreto alienari: sed nec ius pupilli, quod habet ad illum fundũ: per quod ius sibi quæritur quasi rei vendicatio. h. d.

¶ Si defunctus, a dum viueret, res venales habuerit, testamento tamen nõ cauerit, vt distraherentur; abstinendum erit venditione. Non enim vtique, q̃ ipse voluerit vendere, idem etiam postea distrahendum putauit.

Statim postquam res minoris esse cæperit, ita afficitur, vt obligari, vel alienari nullo modo sine decreto possit. Bar.

¶ Si minor 25. annis emerit b prædia, ut, quoad pretium solueretur, essent pignori obligata venditori, non puto, pignus valere. Nam, vbi c dominium quæsitum est minori, cœpit non posse obligari.

Paulus. 1†

LEX II.

Sed hic d * videtur illud mouere, e q̃ cum dominio f pignus quæsitum est, g & ab initio obligatio inhæsit. Quod si à fisco emerit, h nec dubitatio est, quin ius pignoris saluum sit. Si igitur talis species i in priuato venditore inciderit; imperiali beneficio opus est, ꝯ vt ex rescripto pignus confirmetur.

Fundus emptus pupillo, et traditus pecunia alterius pupilli, est obligatus illi pupillo, cuius pecunia fundus est emptus. h. d.

Vlpianus. 2†

LEX III.

Sed si pecunia alterius pupilli alteri pupillo fundus sit comparatus, isque pupillo, vel minori traditus sit, an pignoris obligationẽ possit habere is, cuius pecunia fun-

nere mihi de damno infecto: nam debeo mitti in possessionem ædium ruinam minantium, & in his duobus casibus potest iudex, siue Prætor procedere ad secundum decretum. Quarius est casus, quando tutor pupilli petebat à Titio fundum pupilli sui, & Titius non restituit, immò litis æstimationem obtulit. Certè alienatus est fundus in Titium, & valet alienatio. Quintus casus est, quando Titius petebat à me tutore cuiusdam pupilli fundũ ipsius pupilli, & condemnatus fui, & restitui fundum. Certè & hic valet alienatio.

Statim] pupilli prædium habet seruitutem in prædio vicini, nunquid pôt distrahi illud ius à tutoribus pupilli? Et dr quod non, quamuis oratio quæ est su. l. 1. de hoc locuta non fuerit. Et idem est si pupillus habeat vsumfructũ in prædio Titij. sed si proprietatem plenã hẽat pupillus in aliquo fundo, vsum vel vsumfructũ alienare non potest. Item non potest fundo pupilli imponi seruitus, nec remitti, si ei debeatur, sed & si pupillus habeat lapidicinas, vel aliquid aliud simile: impeditur alienatio. & hoc vsq; ad primum.) in l. magis. Viuia.

k *Si pignorit.*] vt su. qui pot. in pig. habe. l. idemq; & dic vt ibi no. Et nota duorem emptam alterius pecunia, esse ei obligatam, quæ est speciale, vt C. arbitrate. l. cura orẽ & de seruo. pigno. da l. si creditoribus. Item priuilegiatus contra priuilegiatũ potiùs tur. sic sup. de minor. l. verum. §. si. & quibus ex causis ma. l. 1. n. Acc.

l *Distrahi.*] contra. infra. quibus ex causis in possess. ea. l. in possessionem §. 1. Sed hoc intellige cã conueniatur pupillus ex contractu patris, non suo, vt habetur in eod. titu l. apud. in princ. & s.

m *Ius pignoris.*] demum cum ventum fuerit in possessionem, vt sup. de pign. actio. l. non est.

n *Vt procedat.*] s. iudex ad secundum decretum. Accur.

o *Possideri.*] ex secundo decreto: non tamen est ad hoc festinandum, & si fiat, poterit restitui pupillus, vt inf. de dam. infec. l. si fundus. §. si tortè, & §. poster. & ad idem tendit sup. de minor. l. si ex causa. Accur.

p *A tutore.*] i. tutor petit ab aliquo nomine pupilli.

q *Et si fundus petitus.*] i. aliqs petit à tutore nomine pupilli, & lic

1† Lib. sing. ad orationẽ D. Seuer. * De intellec. huius l. vide Crot. in l. si cõstante. n. 144. solutti.

2† Li. 35 ad edictum.

& sic est contraria ad superiorem. Sed arg. ff. vtrumque sup. de transact.l.cum hi.§.si cum his.& facit sup.de fun.do.l. 1.

a *Si ius*] Emphyteusis in prædio fisci, vel priuati.vt C. eo. l.etiam.nam habet vtilem in rem pro tali prædio, vt.ff. si ager vect.l.1.& 2.Idē dicas i seruitute: vt ff. ea.l.§. simili mō.

b *Quamuis*]per quod videbatur, quod possit alienari: sed non pōt alienari: 1 quia in fauorē pupilli nō pōt est alienari.

c *Potius*] quàm pupillisic ff.d neg. gest. l.qui alienum.1.§.

d *Huius rei*] i. non vtendo.

e *Restaurari*] per in integ. restit. ergo perijt. & sic est contra, supra, quemadmodū fer. amit.l. si communem.Solu. illud in prædiali seruitute, q non ita facilè amittitur, vt vsusfruct. Item ff. ff.de acq. ter. domi.l. bonæ fidei. Solu. ibi in rebus corporalib. Vel dic verius ad vtrumq; contrarium, quod hic non amittitur, & quod dicit restaurari, f. quatenus de facto exiuit de bonis eius.Accur.

f *Sup oppetatem*] f. plenam.

g *Rem.ti*] per pactum: sed non vtendo fit: vt supra dicere videtur.& arg. ff. de vsufruct.l.sed & si quid.1.ff.secundum quosdam: quod non placet,vt sup. quē admo.fer.amit.l.si communem.

h In *fundo*]ff.dato alicui ab aliquo in dotem.

i *Dotali*] vt supra.de fundo dot.l.§.& 6. & supra de alien. iud.mu.cau.fac.l.non solum.§. ad iura. & C. de reb. alien. non alien.l.fin.

k *Quæ alia*]i.aliqua alia.

l *Septerias*]a genera metallorum,& continua leges sequētes cum ista.

Magis] Casum in princ.huius legis vide circa fin. casus præcedentis.

Si pupillus alienum] Quæritur nunquid fundus, quē pup. possidebat bona fide, possit alienari, & dicitur quod non. Quid ff fundo pupillo pignorato? Certè distrahi potest: nisi pupillus,vel pater eius impetrasset, vt iure dominij possident,vel nisi fit ratihus in possessionem ex secundo decreto, quia ma tius non cauebat ei de damno infecto.

Si fundus legatus] Caius instituit sibi hæredem Titium pupillum, & legauit fundum Scio nunquid tutores pupilli possunt præstare dictum fundum legatario sine authoritate Prætoris? Et distinguitur, aut fundus erat testatoris: aut pup.primo casu possunt,secundo non.

Si pupillus] Titio promisit pup. fundum nunquid potest ei dare sine authoritate Prætoris? Et dicitur, ff non: secus si pater pupilli promisisset dictum fundum Titio prædicto, vel alius,cui successit pupillus: quia his duob. casibus bene potest dare. Item si dictus pater pupilli,vel alius,cui pup. successit,vendiderit fundum: cætera pot est perficere pup.l.ē nunquid pupillus potest repudiare fundum sibi legatum sine authoritate Prætoris? Et dicitur quod non.

Non possum] Dict um est supl.1.§.ff si forte, ff propter æs alienum pupilli possunt tutores vendere p ędia eius: hic autem dicit, ff non indistincte hoc eis permittitur, & ideo Senatores dederunt arbitrium super hoc Prætori, cuius Prætoris officio conuenit inquirere, vtrum aliunde quàm ex prædiorum venditione red.g possit pec. ad extenuandum æs alienum, & tunc demum permittit venditionem, cum non potest aliunde exolui. l.ē conuenit eius officio æstimare.

1† In P.F legit.Si i[us] ἐμφυτευτικὸν,vel ἐμφυτευτικὸν habeat pup. &c. Vide Alci.li.1. Pareg.c. 36.

2† In P.F nō est dictio Græca,sed Latinè scriptū ē hoc mō.pupi. habuerit ſypteriæ, vel cuius alterius, &c. σεπτηρίας.i. aluminis vt interp. Gothof. hic.

3 Sed remoto fauore pupilli, an pōt[i] emphyteuticariū vēdi clausula dicta ff & in quātū de iure possum.& ff vendent incidit in pœnam. Bal.in c. 2.§. hæc quotū.de fac.seu.et in l.ff. C. de inge. ma.

4 Lapicinæ qd ꝓprie dicatur, vide Bart.in lege.ff.de contrah. empt. & vē.& quo differat à vena saxo ff. Paul. Ca. cōsi. 46.

5 Septeria Græcè (inq; Nebr in lexico suo iuris.) hæc ipsa dictione) alumē interpretatur Latine, dr autē a σηπτός ꝙ ff est addi gere, de

¶ 1† Si ius 2 emphiteuticariū habeat pupillus, videamus, an distrahi hoc à tutoribus possit. Et magis est, non posse, quamuis b ius prædij potius c sit.

¶ Nec vsusfructus alienari potest, & si solus fuit vsusfructus pupilli. An ergo hic non vtēdo amittatur,si tutor causam præbuerit huius rei? d Et manifestum est, restaurari e debere. Sed si proprietatē f habeat pupillus, non potest vsumfructum, vel vsum alienare: quamuis oratio nihil de vsufructu loquatur.

¶ Simili modo dici potest,nec seruitutem imponi posse fundo pupilli, vel adolescentis; nec seruitutem remitti. g qd, & in fundo h dotali i placuit.

¶ Si lapidicinas, * vel quæ alia k metalla pupillus habuerit, 2† *σεπτερίας*, l vel cuiuis alterius materiæ, vel cretæ fodinas, vel argenti fodinas, vel quid aliud huic simile.

*Paulus.*3†

LEX IIII.

QVod tamen priuatis licet possidere.

*Vlpianus.*4†

LEX V.

MAgis puto ex sententia m orationis impediri alienationem. Sed & si salinas habeat pupillus,idem erit dicendum.

¶ Si pupillus alienum fundum bona fide emptū, possideat, dicendum puto,nec hūc alienare tutores posse. n 5† Etenim si quasi pupillaris distractus est, venditio non valet. o

¶ Si pupillo, fundus pigno-

vtrum debeat permittere venditionem, vel obligationē, & si permittat obligationem,non dēt plus accipi mutuo, quā fit necesse propter debitum,si autē permittat venditionem, non dēt vendi magna possessio pp paruum debitum.Circa hæc ergo omnia suprad icta debet perquirere taliter cū necessarijs, & parentibus & tutoribus pupil.quod prædicta ob seruentur.

Vbi quæri potest] Pupillus tutorē Romæ habens,habebat in Italia possessiones, & Romæ, & in prouincia: & tutor eius administrabat i omni loco, & pupillus erat in debitis,quare tutor fuit Romæ coram Prætore, & monstrauit ei debitū pupilli, & monstrauit similiter, quod vtilius erat vendere fundū, q erat in prouincia, quàm aliquem aliū: vnde permisit Prætor vendere fundum prouincialem, nunquid valet? Et dicitur quod sic.

Ne tamen tituli tenu] Dictum est supra eod.l. §. non passim, quod Prætor debet videre, vtrum permittere debeat alienationem, an obligationē propter æs alienum. Pone ergo, quod permisit vnū, vel aliud, certè debet Prætor mittere nuntium ad videndum vtrum pecunia detur creditori, vel non & debet omnimodo ita facere, quod dicta pecun. soluatur creditori, & non expendantur alibi.

Si æs alienum] Si tutores velint vendere prædia pupil.non propter æs alienum, quia id non subest, sed quia dicūt hoc vtile esse pupillis aliquo modo non debet Prætor permittere: si permittat,non valet,quod agitur.

Manet] Dictum est sup.eod.l.1.§.præterea.ver. manente, quod manet actio pupilli, si possit probare mentitum esse Prætori per tutores,æs alienum allegantes, iste §. dicit, quæ actio manet pupil.nam habet rei vendi. contra emptorem, & actionem tutelæ contra tutorem.

Cēia prædia] Dictū est ff.eod.l.1.§.si cōis, ꝙ si pupillus hēt cōe prædium cum aliquo, socius potest eum prouocare ad diuisionem,quæ diuisio est alienatio,iste §. cum l. seq. dicit qd cōtineatur appellatione cois pdij,& est planissima. Vium. *Ex sententia*] non per verba.

n *Posse*] sine decreto:cum sit pupillus quasi dominus,habet enim Publicianam: vt sup. de Publ.l.1.

o *Non valet*]alias est in litera,non valet, & bona est, & loquitur in eodem casu,quo sup. aliàs valet, sine non: & tunc dic ꝙ non erat pupillus:nec habebat tutorē: sed sciens alienum possidebat,vt ff. vt in poss.leg.l.is qui.§.bonorū.& §. si depositā.& tunc loquimur alio casu,quam sup.& valebit sine decreto. Et secundum vtrumq; dic eius.l. fundi, qui quasi à pupillo distractus est,vende.&c. & facit ad §.si à minud.l. ex hoc §.alienare.& l.non solum.& C. eod.l. & si quis ignorem mino.l.1.& sup de nox.act l.quoties §.1. & ff. de adul. l.si pollicitationē.ff.de co.Item quid si rem alienam bona fide sine titulo possidet,an potest vendi sine decreto? Videtur quod sic: nam emptor vsucapit.vt infra pro empt.l.2.ff.si à pupillo,& de dolo exceptio.l. apud.ff.si quis non tutor, & supra de ijs,qui pro tuto.l.2. & vsucapio non est prohibita nec ergo alienatio:vt argu.inf.de verb.signif.l.alienationis. E contra videtur, quod non, quia verba orationis late patent,nec enim dicunt prædia minorum,sed simpliciter prædia. Item iste casus nic videtur dici eius &c. si enim vt pupillaris existens venditum,non valet,vt hic.Accursius.

3† Lib. sing. ad ōnem Diui Seueri.

4† Li.35. ad edictū

qua dictione vide Alcia. li.1.Pare. c.39.

5† In P. F.ea.n. q quasi pupillaris vero distractus est, venditio valet.

1† An vẽdere tutores hunc enim,&c P.F.

ratos sit, 1† an vendere tutores possint? a & puto, hunc enim quasi debitoris, hoc est, vt alienum vendunt. si tamen impetrauerit pupillus, vel pater eius, vt iure dominij possideat, b consequens erit dicere, non posse distrahi, quasi prædium pupillare. Idemque erit, & si fuerit ex causa damni infecti iussus possidere. c

Fundus alienus legatus à pupillo herede instituto põt restitui legatario: secus si fundus proprius pupilli legatus sit, hoc dicit.

¶ Si fundus legatus, vel per fideicommissum fuerit relictus Seio à pupillo herede instituto: an tutores restituere d hunc fundum possint, siue authoritate Prætoris? Et puto, si quidem rem suam e legauit, cessare orationẽ. Sin verò de re pupilli, dicendum erit, iorum esse orationi, nec inconsulto Prætore posse alienari.

Quando pupillus succedit in rem alij promissam, vel de bonam prius ex conditione, illa res potest alienari in eum, cui debetur: secus est, si ipse pupillus talem rem immobilem promittat b.d.

¶ Si pupillus stipulanti spoponderit, an soluere possit sine Prætoris f authoritate? Et magis est, ne possit: alioquin minuenda erit alienandi ratio. g Sed si pater stipulanti fundũ spoponderit: succesceritque pupillus in stipulatum; h fortius dicetur, sine Prætoris authoritate posse eum reddere. i Denique, & si iure hæreditario alij k successerit, qui erat obligatus. Eadem ratione, l si parens | fundum vendiderit, vel quiuis alius, cui pupillus successerit; potest dici, pupillum cætera venditionis in consulto Prætore, posse perficere.

¶ Fundum autem legatum repudiare pupillus sine Prætoris authoritate non potest. Esse enim, & hanc alienationem, cum res sit pupilli, m nemo dubitat.

¶ Non passim n tutoribus sub obtentu æris alieni o permitti venditio debuit, neque enim est eis via distractionis tributa, & ideo Prætori arbitrium huius rei Senatus dedit: p cuius officio in primis conuenit hoc excutere, an aliunde pecunia possit ad extenuandum æs alienum expediri. Quærere ergo debet, an pecuniam pupillus habeat, vel in numerato, vel in nominibus, quæ conueniri possint, vel in fructibus conditis, vel etiam in redituum spe, atque obuentionum. Item requirat, num aliæ res sint præter prædia, quæ distrahi possint, ex quarum pretio æri alieno satisfieri possit. Si igitur deprehenderit, non posse alunde exolui, quàm ex prædiorum distractione, tunc permittet q distrahi, si modò vrgeat creditor, aut vsurarum modus parendum æri alieno 2† suadeat.

¶ Item Prætor æstimare debebit, vtrum vendere potius, an obligare permittat: nec non, & illud vigilanter obseruare, ne plus accipiatur, sub obligatione prædiorum r quoris, 3† quam opus sit ad soluendum æs alienum, 4† aut si distrahendum arbitrabitur, ne propter æs alienum meditum possessio magna distrahatur. Sed si sit alia possessio minor, vel minus vtilis pupillo, magis eam iubeat distrahi, quàm maiorem, & vtiliorem.

¶ In primis igitur, quoties desideratur ab eo, s vt 5† permittat distrahi, requirere debet eum, qui se instruat de fortunis pupilli, nec nimium tutoribus, vel curatoribus credere: t qui nonnunquam lucri sui gratia asseuerare Prætori solent, necesse esse distrahi possessiones, vel obligari. Requirat ergo necessarios pupilli, vel parẽtes, vel libertos aliquos fideles, vel quem alium, qui notitiam rerum pupillarium habeat: aut si nemo inueniatur, aut suspecti sint, qui inueniuntur; iubere debet, edi rationes. 6† Itemq; si inops u sit, x pupillariũ bonorum aduocatum pupillo dare: qui instruere possit Prætoris religionem, an assensure venditioni, vel obligationi debeat.

¶ Illud quæri potest, si Prætor x aditus permiserit distrahi possessionem prouincialem; an valeat, quod fecit. Et putem valere, y si modò tutela Romę agebatur, & hi tutores eam quoque administrationem subierant. z

a *Possint*] & vtiq; potẽrũt: hũc enim, &c.
b *Possideat*] sic C. de iudic. impe. l. fin.
c *Iussidere*, ex secũdo decreto: & sic fit dominus si prior erat fiscalis vsucapit. vt infra de dam. infec. l. si fratia. §. Iulianus. d *Restituere*, i. præstare. sic ponitur inf. proxi. §. in fi.
e *Rem suam*] testatoris. & facit inf. de ma. vind. li. arrogat⁹. in princ.
f *Praetoris*] aliàs Prætoris: aliàs tutoris: Accur.
g *Ratio*] non debet aperiri via malitijs. sic ff. de tr. bu. illud. in fi. & ff. de tranſac. l. cum hi. ff. si cũ his.
h *In stipulatum*] in obligationem ex stipulatu. qua pater tenebatur.
i *Reddere*] i. dare. vt ff. de verb. li. l. scribũt. reddere. & sup. prox. §. vt verb. restituere. & facit ad §. C. si aduer. vend. pig. l. 2.
k *Alij*, siquã patri.
l *Si parens*] facit ff. proxi. §. & ff. de ẽm. emp. l. filius. ff. & C. quando decret. opus non est l. 1.
m *Pupilli*] nam res ex ea ad eum dominium res legatæ transit non ex testamẽto. sed ex traditione viua: vel quasi. ff. de legat. 1. si hi homines. §. si quis. cum ff. de hæred. inſtit. & vide ff. de stipulat. si mancipium. vbi dicit, q nõ vitio naturæ aliter atq; quod de suo solui non lucrari, sed ab alio est: quia nõ amatur. nec tenetur interdictum infensis. sint donationes repetendæ inter coniuges: vt in eo. ff. l. si id quod. §. si quis.
n *Non passim*] i. non sine distinctione. vel causæ cognitione. sic ponitur sup. de pactis. l. 1. in prin.
o *Aeris alieni*] æris alieni hic ideò fit mentio, quia est ea vera causa, per q̃ permittitur distractio. vt C. de præmi. l. ob æs. & alias per constitutionẽ. vt in dote. & donatione ante nuptias. cum decreto tñ. vt C. si mi. ma. fa. sine decre. fac. alie. confir. l. fi. ff. cũ aũt. & de admin. tut. l. lex. quæ tutores. in prin. Acc.
p *Debet*] vt sup. eo. l. 1. §. 1.
q *Permittet*] facit ff. de pign. act. l. tutor. in prin.
r *Quoris*] Prætore. Accursius.
s *Instruat*] sic ff. eod. tit. l. 1. §. si Præses.
t *Credere*] sic ff. de remiſſ. l. non ocs. §. à barbaris & ff. eo. q quẽ factũ est. l. 1. §. 1. & C. de assess. l. fi. ubi, nec facile. & citẽ excipe hic parentes pupilli, si sunt tutores, vt ff. eod. l. si pupillorum. §. si pater. Acc.
u *Si inops*] aliàs est si inops. & tunc datur ad uocandũ cũ salario de publ. & vect. no. sup. de postul. l. ij. §. ait prætor. alias est si egus sit. Acc.
x *Prætor*] vrbis Romanę. Accur.
y *Putem*] ff videbaturque in prouinciali re tantum Præsis intervenire debet. vt C. eo. l. ob æs.
z *Subierant*] aliàs non:

2] Aliàs carendũ re alieno. Halo. 3† Quàm op⁹. P. F. 4† Aut distrahẽdã arbitrabitur, ne pupier. &c. P.F. 5† Remittat. P. F. et ita quę Synopsis bonorum pupillarium adoccatumq; pupillo dare. &c. P.F. Est aũt synopsis cõpẽdiũ quod inuẽtariũ aut repertoriũ Vlpia. l. tutor qui reperit. de adm. tut. appellat. alias παραγραφὴ. l. cũ plures. de reb. auct. iud. poss. Aug. l. 4. emend. c. 2. * Ex isto c. fundat iustitia, q̃ est in Frãcia: q̃ si aliqs pauper hẽt ibi tem cum Rege, & non hẽt unde faciat expẽsas huius q̃ Rex administrat ei aduocatũ, vt veritas cãpscatur. secundum Bal.

nonsquia decretum in non sibi subiectum non tenet. Azo. & Hug.vt sup.de iurisdict.omn.iud.l.fi & Inst.de Attil.tu. in prin.& §.sed hoc & sup.de offic. Præfec.vrb. l.fi.

a *Titulo tenus*]allegant titulum debiti, sed non probant.

b *Acceperunt.*]sub hypotheca rei minoris: & idem si ex pretio vendatur.nam de vtroque subijcit. Accurs.

c *Viatorem*]an autē viatori huic credat? Respon. hoc casu sic: cum & si verum non dicat, consultum sit minori contra tutorē vel curatorem, aliàs autem an credatur? Respon. vt no supra de offic. Præfec.vr. l. 1. §.& sanè. & C. de accusa. l.eadem quidem. Item facit sup. de iudic. l.final.& in Authen.de eccles.rei immob.alie. §.ementibus. collat.5.

d *Ne possit*]vt inf.eo. l.si fundus.

e *Non liberum*]sic fulcipra de transaction. l. cum hi. §. fi Prætor. Accursius.

f *Et alienum*] vel similis causa: quod dic.vt C.eo.l.ob æs.

g *Nullam esse.*] not. non tenet decretum iniustum: vt & dicit Ioan. infra eod. l. si prædia & dicto. §. fi Prætor.

h *Manet.*] sic C. si aduers.vend. l.in integrum restitu. & C. eo.l.si Præses. & sup. eod. l.1. §.1. & de in ius voc. l. sed si hac. §.3. Accursius.

i *Communia.*] exponit hic vltimam partem orationis positæ sup.eod.1. §.2.ibi, si communis.&c.

k *Communia sint*] sic ergo.& pro diuiso potest dici res communis alias? vt infra de verb. signific. l.locus §.1.dicet non hic.

l *Cessante oratione.*] illa parte orationis, quæ est in l.1.§. si cōmunis.sup.eo.sed nō tamen cessat prima pars orationis: vt hic subijcit.

m *Sed si forte. Cessante hac parte*]q̄ est sup.eo l.2.§.1.ibi, si communis.&c.sed non cessat prima pars: quia nec vsus fructus, nec proprietas alienari potest sine decreto: vt sup.l.si pecunia. §.nec vsusfructus. & §.seq. Accursius.

n *Nullo modo mouetur.*]Vt sup.de pecul.l.sed hoc quæritur.§.1. nec vsusfructus cum possessione: vt inf.de acquir.possess. l. permiscerī. nec possessio cum proprietate: vt in eo.tit.l.naturaliter. §.nihil.& vti possidet.l.si duo. in fi.

¶Ne tamen titulo tenus [a] tutores ære alieno allegato, pecunia aburantur, quam mutuam acceperunt: [b] oportebit Prætorem curare, vt pecunia accepta creditorib. soluatur,& de hoc decernere,dare que viatorem, [c] qui ei renuntiet, [*] pecuniam illā ad hoc cōuersam, propter quod desiderata est alienatio, [d] vel obligatio.

¶ Si æs alienum non intercedat, tutores tamen allegent expedire, hæc prædia vendi, & alia comparari, vel certè istis carere; videndum est, an Prætor eis debeat permittere. & magis est, ne possit. [e] Prætori enim non liberum [f] arbitrium datum est distrahendi res pupillares: sed ita demum, si æs alienum immineat. Proinde & si permiserit,ære alieno non allegato, consequenter dicemus, nullam esse [g] venditionem, nullumque decretum. Non enim passim distrahi iubere, Prætori tributum est: sed ita demum, si vrgeat æs alienum.

¶ Manet [h] actio pupillo, si postea poterit probari, obreptum esse Prætori. Sed videndum est, vtrum in rem, an in personam dabimus ei actionem. Et magis est, vt & in rem detur, non tantùm in personam, aduersus tutores, siue curatores.

¶ Communia [i] prædia accipere debemus, si pro indiuiso communia sint. Cæterùm, si pro diuiso communia sint, [k] cessante oratione, [l] decreto locus erit.

Idem. [1] †

LEX VI.

SEd si forte alius proprietatem fundi habeat, alius vsumfructū, magis est, vt cesset hæc pars [m] orationis, quæ de diuisione loquitur. nulla enim communio [n] est.

Idem. [2] †

LEX VII.

SI pupillorum sint communia prædia, qui diuersos tutores habent, videamus, an alienatio locum habere possit. Et cum prouocatio necessaria sit, [o] puto alienationem impediri. Neuter enim [p] poterit prouocare, sed ambo prouocationem expectare. Item si eosdem tutores habeāt; multò magis quis impeditam alienationem dicet.

¶ Si pupillus dedit res pignori ex permissu Prætoris, nonnulla erit dubitatio, an alienatio possit impediri. Sed dicendum est, posse creditorem ius suum exequi. ¶ Tutius [r] tamen fecerit, si prius Prætorem aderit. Si pater, vel parens tutor sit alicui ex liberis, an Prætor adeundus sit, si obligare velit? Et magis est, vt debeat. [s] Pronior tamen esse debet Prætor ad consentiendum patri. [t]

¶ Si Prætor * tutoribus permiserit vendere, & illi obligauerint, vel contra: an valeat,quod factum est? Et mea quæ permisit aliis creditoribus vendere pignora? & certè potuit: tamen melius faciet, si faciat cum authoritate Prætoris. 1 ¶ Lib.2. de officiis Tribunalibus.

Si Pater.]Planissima est.

Si Prætor.]Cū tutor allegaret coram Prętore æs alienum pupilli,Prætor permisit ei, vt vēderet pupilli prędium: & ipse obligauit,vel ècōtra.nunquid valet, qđ agit? & certè nō:sed si Prætor ita dixit tutori.permitto tibi vendere, vel obligare p̄diū pupilli:certè est in arbitrio tutoris,vtrū vendat,vel obliget. q̄uis Prętor male decreuit.

Si obligauerit.] Pignus pupilli,puta Codex, erat obligatum Titio creditori patris pupilli quondam.tutor ipsius pupilli Digestum ipsius pupilli obligauit Seio sine authoritate Prętoris, vt satisfaceret Titio primo creditori. nunquid valet obligatio Digesti?certè nō hēt tñ Setus exception. si pupil. ab eo Digestū repetat. Sed q̄d si Codicē Titio obligatū obligauit Seio p̄dicto Sed o creditori, & nō Digestum: & eandē sortem recepit à Seio sdo creditore,quam debebat pupillus Titio primo creditori, & sub eisdem vsuris? Certè valet obligatio, & ius primi creditoris transit ad Seium secundum. Vtu. o Nec sic ita sit, maioris, vt §. l. 1. §. si cōs. & C.eo.l.pe. sed hic neuter est maior. Ac. p *Neuter enim*]ecus in ecclesia: quæ cum possit cum alia permutare: vt C. de sacrosanc. eccles. auth. Item sibi inuicē: ergo & diuidere: cū diuisio sit quædā permutatio: vt no. ff. de transact. l. cum hi. Ac. q *Exequi*]vendendo.ad quod.C.eo.l.2. r *Tutius*]sic C.de pig.l.3.& inf.de solutio.l.stipulatus.§.fi lancem. Et no.consilium legis est.tutorem partem eligere. sic C.de inter ma.l.cum proponas.& inf.ad Trebellia.l.qui totam. & vt in possess.leg.l.is cui.§.si ex duobus.& s.de in officio.testam.ff.& quod cuiusque vniuer. nomi.l.hu.& de pœnis.& com.rei.vend.l.1.§.licet.

*Alinteli. hui? l. vide de Forma Galli. l. Gallus.§. & quid si tñ.n.118. de lib. & posthum.

s *Debeat*]vt C.eod.l.3.

t *Patri*]quam alij tutori, vel curatori: vt supra eodem. l. magis.§.in primis.& est ratio.affectio.vt supra de rtu nup.

* Gl.in c. fuscitat.9. super ver. destinare.dicit.r. tenet, qđ ista renūtiatio dēt fieri literatoriè. si cui qđ col lega alicuius delegati se excusat.& ñ possit interesse cāe cognitioni.

l.non ſolam.§.de illo.& C.debo.quæ liber. l.fin.§.hoc proculdubio.Accurſius.

a *Nihil egiſſe*] facit ſup.quibus mod.pign.vel hypot. ſolui. l.ſicut.§.ſi debitor.ibi, ſed ſi permiſit.&c.

b *Magis eſt, vt poſſit*] licet ergo fieri non debuit, factum tamen tenet.ſic ſententia ſub conditione lata: vt ff.quando app. ſit.l.1.§.biduum.ſecus in ſententia lata ſub tali alternatiua, quæ eſſet incerta. vt inſt.de verb.oblig.l. vbi aût.§.qui id qd. & ita non valet: vt C.de ſent. quæ ſine certa quanti. l fi. tenuit ergo decretum iſtud iuſtum: vt & ff. quod metus cau.l.fin.

c *Eligere*] vt ſup.eod. l.magis.t.non paſſim.

d *Si obligauerit*] puta prædium ruſticũ, vel ſuburbanum.

e *Doli mali locus*] aliquando ergo non tenet pignus: eſt tamẽ locus retentioni: vt & no.C.ſi alt. res pign. da.fit.l.1. Accurſius.

f *Sub pignore*] alio. idem ſi ſub nullo: vt inſt.eod.l.ſi fundus. §.1.& C.de prædmi. l.vetere. ſi autem ſub eodem, tunc tenet, vt ſup.proxi.reſpon.

g *Ei*] qui poſtea credidit.& dic rem quã pignorauit priori.

h *Iuſ prioris*] vt & C. de ijs, qui in priorũ cre.l.1.& ſup.qui po. in pig.hab l.q prior. Accurſius.

Q *Vi neq; tutores.*] CASVS. Imperatoris Seueri oratio, quæ eſt ſup.eod. l.1. dicit, quod tutores, vel curatores non poſſunt alienare, vel obligare prædia pupillorum, & non dicit de illis, qui gerũt pro tutore, vel pro curatore, nec de curatore furioſi, nec de curatore cuiuslibet alterius.quid ergo dices de eis? & certe dicam idem, quod in tutoribus pupillorũ, & curatoribus adultorum dixit dicta oratio.

2† Lib.1. de offibus Tribunatibus.

An obligare] Dictum eſt ſup.l.1.§.ſi communis & l.magit.§ fi.& l.ſeq.& alibi, æqualiter pupillis habens prædia cõtra cum maiore poſſit ad diuiſionem prouocari à maiore.& ita ad alienationẽ: per quod videbatur, quod ipſe minor poſſit alienare, vel obligare: quod tñ non eſt verũ. Viu.

i *Diſt. habere*] vt ſup.de eo, qui pro tu.l.2.& C.de tut.& cur. qui ſatis non de.l.in dubium.& ſup.tit.1.l.conſilio.§.1.Sed contra.inf.de doli excep.l.apud.§.ſi quis non tutor.nam ibi dicit emptorem vſucapere, igitur tenuit alienatio, alioquin non procederet vſucapio: vt inf.de vſucap l.Celſus. Solu. hic loquitur de re ipſius pupilli, ibi de aliena, prout ibi not. & facit C.de eo, qui pro tuto.l.2.

K *Non adoleſcentis.*] hoc dicit, quia in oratione de eo dicitur: & ſecundum hoc, quod infra dicit de pupillo, ſub. & adultis. Item quod ſubijcit curatores ſcilicet furioſi, & ſimilis: ſ.mente capti, eſſe coniunctos tutoribus ratione ſimilitudinis: & quod ſubijcit: & de cæteris, ſub eorũ, qui ſuis rebus ſupereſſe nõ poſſunt, & ſimilũ. Et ſecundum hoc, quod dicit in prin. vel cuiuſuis alterius, ſ.ſimilis: vt mẽteca pti. & ſi hoc velis dicere verba pertinere ad curatores adultorũ: tu dic nõ adoleſcentium: & ſubaudi tñt. Et quod dicit, & puto, ſoluit de curatoribus adultorum, qui ſunt coniuncti tutoribus, eo q̃ finita tutela ipſi accedunt: vt Inſt.quib.mod.tu.fi. §. fin. & etiam ratione ſimilitudinis. Ac. l *Iu e*] innuit, quod ante orationem valebat venditio.

ni *Pertinere*] ſ.ad curatorem adulti ad ſimilitudinem tutorum, vel curatorũ pupilli: & hoc ex mente orationis, & idem de curatoribus aliorum: vt ſubijcit.& ſ. eo.l.ſi prædia.

n *Communia*] pupillo & maiori. & dic poſſint a pupillo, vel eius curatoribus. nã ſocius ſuam partem benè poteſt obligare pro indiuiſo.

o *Excipit oratio.*] vt poſſit diuidere maiore prouocãte: vt ſup. eod.l.1.§.ſi communis. Accurſius.

p *Perimatur communio*] quia conſueuit inducere diſcordiam: vt inf.de leg.1.l.cum pater.§ duoſſimis. Accurſius.

q *Vt augeatur difficultas communionis.*] q̃ fieret ſi permitteretur obligatio. Accurſ.

Q *Vamuis.*] CASVS. Quidã tutor deſiderãs emere rem pup.ſui, puta prædiũ, ſubiecit Titium extraneũ, q emeret, ipſe tñ tutor de ſuo ſoluebat pretiũ, & ſibi prædiũ acquirebatur: vnde fuit coram Prætide tutela: & probauit pupilli utilitatẽ prædicti imminere. & ſic Præſes præſtitit authoritatem dictæ venditioni, quæ clam prædicto modo per tutorẽ fiebat. poſtea obijt dictus Titius, & habuit ſucceſſorem in officio: certè ſucceſſor debet coercere fallaciam, & fraudem tutoris prædictam, vt alij tutores timeant talia facere. Vivian.

r *Fraudem*] puta quia clã faciebat, vel non authoritate alterius contrahentis: vt ff.de contrah.emp.l.in emptione.§.fi.& l.non licet. Alioquin contra. vt C.de contrah.emp.l.cũ ipſe.

ſ *Fidem*] quam debet pupillo.

t *In excipiendo*] ff.de pœnis.l.ſi qs aliq d.§.q abortionis. Accurſius.

u *Coercere*] catia ordinem, imponendo ei pœnam, vt infra de pœnis.l.ſanctio legum. per conſequens retractabit decretum anteceſſoris. t vt ſupra de teſtam.tut.l.iure noſtro in princ. Sed ideo eſt, quia nullum fuit, vel iniuſtum, quia ipſemet prædeceſſor ſi viueret infringere poſſet. vt C. ced.

3† Et cõiunctim tutoribus curatores accipiũt, pertinere. P.F.

4† Lib.5. Opinion.

5† Et fidẽ tutori cõmiſſã. & cæt. P.F.

6† Alias, coercere.

7 Qd litera niſi tã fiſſet ſ. ctum: qa tunc non reuocaret. l. qd ſemel. & ibi glo.& Bar.ſ. de decre. ab or. faci.

eo.l.fi Præses.& C.de distra.pig.l.& qui sub imagine.& C. de accus.l.4.alioquin aliud esset:vt C.senten.rescin.non posse.l.1.& inf.de pœnis.l Diui fratres.in prin.

Illicitè.] CASVS.Prætori fuit mãdatũ per tutorẽ Titij pupilli, dictũ pupillũ esse in magnis debitis, & sic Prætor permisit alienationẽ prædij prædicti pupilli. vñ põt pupillus vendicare prædiũ ab emptore, vel ꝫ tutorẽ actione tutelæ agere.vt ff.e.l. magis.f.manet. pone ergo, ꝙ egit vna de illis actionib.& ille.ꝫ quẽ egit,fuit condẽnatus i æstimationẽ prædij: & ipse eã soluit pu.certæ nõ poterit amodo pupillus vẽdicare prædiũ.Vi. a *Illicitè*] quia sine decreto:vel cũ eo,sed per obreptionem.

b *Tutelæ*,hoc est dicere:qñ tutor fuit cõuictus actione tutelæ. vel curator pupilli vtili actione negotiorũ gest.& restituit prædiũ minori.vel æstimationem rei alienatæ: ꝙ emptor est securus.& sic est.ff.e.l.ꝫ.de petit.hær. l.nec vllã.§ pen.& ff. de solu.l.Stichũ.§.dolo. vbi dicit soluentẽ dolo nõ liberare posse fidẽtẽ.Sol.ibi possessor habuit cãm à dolo,sed hic nõ,sed à pupillo.cuiusmodi tutor vendidit. Vel sol.vt ibi.Vel dic,ꝙ agit hic minor ff emptorẽ rei vẽd.qđ põt:vt ff.e.ti. l.magis puto.§. manet.& facta ẽ æstimatio tutelæ, vel vtilis neg.gest.i.rei alienatę a tutore,vel curatore pupil. & de qua tenebat act.tu.vel vtili neg.gest. nã est tutus emptor: m ff. eo. l.3. §.item quæri potest.

Si prædia.] CASVS. Huius legis ponitur ff. e.l. qui neque. §. 1, & est plana hæc lex, & seq. & dic in ea.vt dixi ff.e.l.si pupillorũ §.pe.& fi. Vi. *Permittere*] ex sententia orationis.vt ff. eo l.qui neque. §.1. *Distrahere*] & hoc ex mente, nõ ex verbis:vt ff.eo.l.1.§ 1.& l.qui neq.§.1. Accurs.

Non fit contra Senatusconsultum] qđ est ff. eo.l 1. §.2.Sed contra in Auth.vt ij qui.§.quòd si quis coll.6. Acc.

Si fundus.] CASVS.Propter debitum potest vendi cũ authoritate Prætoris prædiũ pupilli:vt dictum est ff.nõ autem propter hoc quod infructuosum sit.& reddit rationem.

Quamquam] Dictũ est ff.l.j ꝙ tutor nõ pt vẽdere.vel obligare prædiũ pu.ẽt cũ authoritate prætoris.nisi debitũ imineat. & hoc p oſonẽ Imperatoris Seueri. & quãuis hoc cõtineat in dicta oſone:tñ Papin.iurisc.dixit idẽ,qđ oſo:& tñ plus, ꝙ si tutor vendiderit p errorẽ ff oſonẽ prædictã. & ff dictũ ipsius Papin. & soluerit tutor prætiũ creditoribus ꝓfinis dicti pup.cũ ex cæteris facultatib.pupilli debitũ prædictũ solui nõ posset.& postea pup.velit vẽdicare fundũ ab emptore.& nõ offerat ei prætiũ.qđ soluit idẽ emptor tutori:& nõ offerat sit vltras medij tpis.q debẽtur dictis creditorib. ꝓfinis, ꝙ emptor possit pupillũ doli excep.repellere. Paulus aũt conditor huius legis putat idẽ, nisi ex cæteris facultatib.debitũ prædictũ solui posset: si tñ illæ res salvæ sunt pupillo.ex quarũ prætio dictũ debitũ satisfieri potuit, si vendidisset cas tutor.nõ.n. debet pupillus ex alieno dãno lucrum habere.

i *Saxosus*] ji.saxis plenus. nihil vel parum vtilitatis habẽs. Acc.

k *Pestilens*] pestiferas herbas ferens: vt C.ã ędil edi.l.pe.A. l *Movere*] & sic apparet alienari nõ posse: vt hic.& ff.e.l.magis.§.si ęs alienũ. Sed ff in ecclesia. C.de sacrosan eccle.auth.itẽ prædiũ. Itẽ secus in trã factione alimẽtorũ: vt ff.de trãsa.l cũ hi. §.eã trãsactionẽ. Itẽ arg.ff. ff.ad Velleia.l. quãuis. §. Marcellus. m *Pro fructuum*] not. æstimari rem secundum reditus.vt C.de rescin.vẽdi.l.si quosdam *Inventurus sit.*] ff. fundus, nisi hoc cõtigerit emptoris stultitia: vt ff.ad l.Fal.l.3. quod non est verisimile.vt ff. de probat. l.cũ de indebito. §.1. n *Attamen.*] ab hoc loco attñ.vsq; illuc.si tñ, &c. vî abundare. p *Ex damno alieno.*] nã nõ dẽt trahere occasionẽ iuris ad iniquum compẽdiũ: vt C.pro empt.l.fi.& facit sup eo. l.si pupillorum. § pe.& §.fi. & C. eo.l.vtere.& l.si prædium.& inf.tit.2 l.consilio. §. 1.

Paulus respondit.] CASVS Titius fecit testm̃,& instituit filiũ suũ pupillũ. & iussit ꝙ prædiũ Titianũ vẽderet. postea dictus Titi⁹ passus est captus diminutionẽ et ita testm̃ suũ est factu irritũ: tutores dicti pupilli vẽdiderũt nihilominus dictũ prædiũ iuxta ꝓceptũ Titij:certe bñ fecerũt.Viu. q *Paulus*] aliàs incipit,Paulus.aliàs,& si testamentum. Ac.

Exceptio,quæ incipit competere venditori post contractũ,transit ad emptorẽ. Bart.

Idem. 1 †

LEX X.

ILlicitè,[a] post Senatusconsultum pupilli, vel adolescentis prædio venundato; si eo nomine, apud iudicem tutelæ, [b] vel vtilis actionis,æstimatio facta est, eaq; soluta; [2] † vendicatio prędij ex æquitate inhibetur.

Idem. 3 †

LEX XI.

SI prædia minoris vigi-ti quinq; annis distrahi desiderentur, causa cognita, Prędses prouincię debet id permittere. [c] Idem seruari oportet; & si furiosi, vel prodigi, vel cuiuscunq; alterius prędia curatores velint distrahere. [d]

Tutor põt creditori patris pupilli soluere: & in eius locũ in pignore succedere.h.d.

Marcellus. 4 †

LEX XII.

NOn fit contra Senatusconsultum, [e] si cuius [f] tutor creditori [g] patris pupilli exoluit; vt eius loco succedat. [h]

Paulus. 5 †

LEX XIII.

SI fundus sit sterilis, vel saxosus, [i] vel pestilens; [k] videndum est, an alienare eum non possit. Et Imperator Antoninus, & Diuus pater eius, in hæc verba rescripserunt: Quod allegatis, infructuosum esse fundũ, quem vendere vultis,mouere [l] nos non potest, cum vtique pro fructuum [m] modo pretium inuenturus sit. [n]

Si tutor vendat prædium pupilli,& ex pretio satisfacit creditoribus paternis, si postea pupillus vult vendicare prædium, & non offerat pretium,repellitur doli exceptione.hoc verum,si ex cæteris facultatibus æs alienum pupilli solui non poterit,& si illæ res salvæ erunt, ex quarũ prætio æri alieno satisfieri poterit.B.

¶ Quamquam autem neque distrahere, neque obligare tutor pupillare prędium potest, attamen [c] ‖ † Papinianus lib.5. responsorum ait, tutorem rem pupilli sine decreto Prætoris non iure distrahere, neque obliga e. Si tamen inquit errore lapsus vendiderit, & pretium acceptum creditoribus paternis pueri soluerit; quandocunq; prædium domino cum fructibus 7 † vendicanti, doli non inutiliter opponetur exceptio, pretium, ac medij temporis vsuras, quæ creditoribus deberentur,non offerenti;si ex cęteris facultatibus eius ęs alienum solui non poterit. Ego autem notaui; & si [8] † solui potuerit,si tamen illæ res salvæ erunt, ex quarum pretio æri alieno satisfieri potuerit: dicendum esse,adhuc doli exceptionem obstare, si lucrum capiet pupillus ex damno alieno. [o]

Testamentum irritum probat voluntatem testatoris. Nicolaus de Neap.

Idem. 9 †

LEX XIV.

PAulus ꝙ respondit, & si testamentũ patris postea

1† Lib.6. opinionũ

2† Vindicatio. in P.F.

3† Lib.3. de offic. Proconſ.

4† Aliàs Mar. li. fin.ad form. hypothecariam.

5† Lib.ſi. ad oſonẽ Diui Seueri.

6† Aliàs ſi tñ (vt Pap. li. 5. tñ ait) errore lapſ⁹ vẽdi. &c. ſine illis verbis rutorẽ. &c. vſque ad verſ. ſi tñ. &c. quo loco Gothofre. in tex. illam clauſ. tutorẽ. &c. vſque illuc errore lapſus, &c. lineis duobus interpolatã. tanquam ſuperuacã.

7† Vindicanti, in P.F.

8† Soluere.

9† Lib.9. reſpon.

a *Irritum*] per capitis diminutionem testatoris: vt Inst. qui. mo. test. infir. §. alio. quo testamẽto continebatur prædium debere vendi: vt C. quando decre. opus non est l. 2. & sup. eo. l. 1. §. 1. de tutore autem non curo, an datus erat eodem testamento, vel alias erat legitimus, vel datiuus.

DE CVRATORIB. furioso & prodigo, vel alijs, & cæt.

Lege.] CASVS. Si aliquis etiã maior viginti quinque annis est prodigus, i. talis, q̃ neq; tempus, neq; finem habet expensarũ, sed bona sua profundit dilapidando, & dissipãdo: lex 12. tabularum iubet, q̃ Prætores Romæ, & Præsides in prouincijs dent ei curatorẽ. sicut fieri solet furioso. & dictus prodigus, & dictus furiosus ipso iure desinũt esse in potestate curatorum, cum sanitatem, vel sanos mores receperunt. & etiam bonis interdicitur q̃ digis. Sed quid si prodigus habet filiũ probum, nunquid filius poterit esse eius curator? & certè sic: licet quidam dicant ꝯriũ. & non solum prodigo, & furioso suprà dictis datur curator, sed etiã alijs, qui rebus suis superesse nõ possunt: puta mente captis, vel surdis, vel mutis, vel qui morbo perpetuo laborãt. Item datur curator, quandoq; bonis alicuius mortui, veluti quando hæredes ab eo instituti deliberant, vtrum adeant, vel non. Itẽ scias, q̃ filius datur curator matri furiosæ. Item datur curator bonis viuentis q̃nque, puta cum Senator, vel eius vxor sunt in ea conditione, vt propter debita debeant vendi bona ei⁹. & hoc vsq; ad l. obseruare. Viu.

1† Et prodigo non legi usum P.F.

2† Et legitur in P.F. *Vide Cuiac. in hũc titulũ. & Gothofr. cõmen. hic.

3† Lib. 1. ad Sab.

4† Administratio. in P.F.

5† Dilacerãdo. P.F.

De curatoribus furioso [1] † & prodigo, vel [2] † alijs extra minores dandis. *

TITVLVS X.

Vlpianus. 3 †

LEX I.

Lege [b] duodecim tabularum prodigo interdicitur bonorum suorum [4] † administratio. Quod moribus [c] quidem ab initio introductum est. Sed solent hodie Prætores, vel Præsides, si talem hominem inuenerint, qui neq; tempus, neque finem expensarum habet, sed bona sua [5] † dilapidando, & dissipando profundit, curatorem ei [d] dare exemplo furiosi. & tandiu erunt ambo in curatione, quãdiu, vel furiosus sanitatẽ, vel ille sanos mores receperit. Quod si euenerit, ipso iure desinunt [e] esse in potestate [f] curatorum.

¶ Curatio autem eius, cui bonis interdicitur, filio negabatur permittenda: sed extat Diui Pij rescriptum, filio potius curationem permittendam in patre furioso, si tamen probus sit. [g]

irritum [a] esse apparuerit: tamen tutores pupilli, siue curatores filij, nihil contra orationem Diuorum Principum fecisse videri, si secundum voluntatem defuncti, testamento scripta, prædium rusticũ pupillare vendiderunt.

Caius. 6 †

LEX II.

Sed & alijs [h] dabit Proconsul curatores, qui rebus suis superesse nõ possunt, vel dari iubebit. Nec dubitabit, filium quoque patri curatorem dari.

Vlpianus. 7 †

LEX III.

Cvm deliberant [k] hæredes instituti adire, bonis à Prætore curator datur.

Idem. 8 †

LEX IV.

Furiosæ matris curatio ad filium pertinet. Pietas enim parentibus (etsi inæqualis [l] est eorum potestas) æqualis [m] debetur.

Caius. 9 †

LEX V.

Curator ex Senatusconsulto constituitur, cum clara persona (veluti Senatoris, vel vxoris eius) in ea causa sit, vt eius bona venire debeant. [n] Nam vt honestius ex bonis eis, quantum potest, creditoribus soluatur, curator constituitur, distrahendorum bonorum gratia, vel a Prætore [10] † in vrbe, vel in prouincijs à Præside.

Furiosus furor non est sufficiens, vt alicui curator detur. hoc dicit.

Vlpianus. [11] †

LEX VI.

Obseruare Prætorem oportebit, ne cui temerè citra causæ cognitionem [12] † plenissimum [o] curatorem det. quoniam plerique vel furorem, vel dementiam fingunt, quò magis, curatore accepto, onera ciuilia detrectent. [p]

b *Lege*] i. authoritate legis: per iudicem tamẽ fit interdictio: vt ff. eod. l. vlti. & l. si furioso. §. 1. matre, vel alio petente. vt ff. de tut. & cura. da. ab ijs. l. ijs qui. §. fin. & ante hoc potest alienare: secus in furioso, cui statim adueniente furore ipso iure est interdictum. Et sm̃ hoc intellige, q̃ ambo sunt in curatione agnatorum: vt in Inst. de cu. §. furiosi. sed furiosus statim post furorem, prodigus statim post interdictionem. Sed argu. contra. sup. de tu. & cu. da. ab ijs. l. ijs qui. §. fi. vbi in aliquo conueniũt.

c *Quod moribus*] scilicet Lacedæmoniorum: vt Inst. de iure natur. §. & non ineleganter, vel dic ante legẽ duodecim tabularum.

d *Curatorem ei*] si non habet à lege: vt Inst. de cur. §. furiosi. & §. sed solent. Item si est maior vigintiquinque an. aliàs dabitur ei. vt minori: vt sup. de tut. l. qui habent.

e *Definant.*] C. eo. l. cum alijs. contra. vbi non fiunt, si speretur redire furor. Sol. ibi habebat interualla: hic continuus. vel sol. vt ibi.

f *In potestate.*] i. cur. sic accipitur supra de tut. l. 1.

g *Prohibetur*] sic inf. l. proxi. & l. furiosæ. & sup. de tut. & cur. da. ab ijs. l. ijs qui. Accuh *Sed & alijs*] puta mẽtecaptis, surdis, & mutis, & q̃ morbo perpetuo laborant: vt Inst. de cura. §. sed & mẽtecaptis. & sup. de postu. l. 1. §. fi. & legibus seq.

6† Paulus lib. 1. de offi. Proconſ.

7† Li. 32. ad Sab.

8† Li. 38. ad Sab.

i *Nec dubitabit.*] vt sup. in l. 1. in fin. Accursius.

k *Cvm deliberant*] facit de cura. bonis dan. l. 1. & de priuil. cred. l. cũ idẽ. & inf. quib. ex cau. in pos. ea. l. si diu.

9† Lib. 9. ad edict. prouin.

l *Inæqualis*] quia pater hẽt in potestate, mater nõ. vt Inst. de adoptio. §. fœminæ. Azo. Vel dic, q̃ parentes habent filios in potestate, sed filij non habent parentes. prima placet.

m *Æqualis*] filijs exiga parentes: & econtra. sic sup. de inoffic. testamẽ. l. nam & si.

n *Vrator. Dicant*] ẽt eis præsentibus: quod in alijs personis non est ita. secundum Hug. sic & alias habent priuilegium: vt C. de tut. & cur. illust. per. l. 1.

10† In vrbe, nõ est in P.F.

O *Bseruare.*] CASVS. Multi sunt maiores viginti quinque annis, qui fingũt se esse dementes: vel furiosos ad hoc vt accipiant curatorem, & sic non subeant onera ciuilia personalia: ideo Prætores debẽt prouidere, vtrum ille, qui dicit se furiosum, vel dementem, dicat verum, an non, & primo casu dare ei plenum curatorem, secundo autem non.

11† Lib. de oibus tribunalibus.

12† Aliàs pleniſſimã. & reſcripſit apud Dua.

o *Plenissimum*] id est administrationẽ plenissimam habentem. & ex hoc videtur, q̃ qs̃ ad speciem, vel ad litẽ vnã datur, non detur cã cognita: nec cũ satisdatione. Hug. qd falsum est: vt infra rem pupil. saluam fore. l. si ad speciem. Ac.

p *Detrectent*] facit sup. de ijs qui no. infa. l. 2. §. & est quartum genus. & facit inf. eo. l. bonorum.

Consilio]

Conſilio] CASVS. Curator furioſi debet cuſtodire patrimonium furioſi, & perſonam.

Curator] Prætor dedit curatorem dementi, & decreuit, vt curator ſatisdaret, rem dementis ſaluam fore: & curator non ſatisdedit, & tamen prædium dementis alienauit in-

Caius. [1]†

LEX VII.

COnſilio, & opera curatoris tueri debet non ſolum patrimonium, ſed & corpus, ac ſalus [a] furioſi.

Hæredes dementis poſſunt vendicare prædium alienatũ à curatore eius, qui ſatis non dederat, rem dementis ſaluam fore: niſi curator de pretio prædi] vẽditi ſatisfecerit creditoribus dementis: quia tunc hæredes repelluntur doli exceptione. h.d.

¶ Curator dementi datus, decreto interpoſito, vti ſatisdaret, nõ cauit, & tamen quaſdam res de bonis eius legitimo modo [b] alienauit. Si hæredes dementis eaſdem res [2]† vendicent, quas curator alienauit, & exceptio opponatur, ſi non curator [c] vendiderit; replicatio dari debet, [3]† ſi nõ ſatisdatione [d] interpoſita ſecundum decretũ vendiderit. Quòd ſi pretio accepto curator creditores furioſi dimiſit; triplicatio [e] doli tutos poſſeſſores præſtabit.

Contra exceptionem rei iudicatæ curatoris primo remoti, datur hæredibus furioſi replicatio propter ſecundum curatorem, qui condemnare fecit primum: & contra ſecundum datur replicatio ipſi primo: quia conuerſa fuit pecunia in vtilitatem dementis. hoc dicit.

curatoribus alienauit prædium furioſi, quæritur, nunquid liberetur dictus debitor, & nunquid alienatio facta ab vno legitimè valeat? & dr, q; ſic, & ille, qui accepit fundum, vſucapiet eum, & ratio eſt in omnibus ſupradictis, quia ſolo, & venditionis cõtractus, & traditio, quæ ſequitur venditionem, de quibus dictũ eſt, magis eſt facti, i. adminiſtrationis curæ in hoc caſu, q̃ iuris, ſcilicet cuius authoritate ſoluat curatõr quo iure debent oẽs conſentire curatores: & iõ in noſtris caſibus ſufficit perſõa vnius ex curatoribus: nam intellꝛ alter conſentire, ſi non cõdicat, ſi autem contradicat, non valet, quod agitur per alium Viu.

a *Salua*] ſic ſupra de admin. tut. vel curat. l. cũ plures. §. pen. & no. quod hic incipit tractare de offic. curatoris.

b *Legitimo modo*] i. iuſto pretio, & demẽtis vtilitate exigente, & decreto ẽt interpoſito, cũ alienatio idipſum exigeret, quia ſtrilis erat. Accur.

c *Si non curator*] verba ſunt exceptionis, i. deſt, rectè ageres, ſi non cu. &c.

d *Si non ſatisdatione*] verba replicationis, i. rectè exciperes, ſi nõ ſatisdatio. &c. & ad hoc. C. de tuto. & curat. qui ſatis non de. l. fin. & ſup. de eo q̃ tutor l. 2. & ſu. tit. 1. l. qui neque. in princ.

e *Triplicatio*] i. duplicatio, vt in Inſtit. de replic. & facit ſup. tit. 1. l. ſi pupillorum. §. fin. & l. ſi fundus. §. quanquam. & j. proxi. §. & C. de præ. minor. l. vtere, & C. de vſuca. pro empt. l. fin.

f *Cum eodem*] i. remoto. q in parte fuit condemnatus, in parte abſolutus, vt appareat ex ſequentibus.

§ *Si non*] i. rectè exciperes, ſi nõ is &c. & facit C. in quibus cauſis in integ. reſtit. l. pe. & ſup. proxi. §. Accur.

h *Triplicatio*] i. duplicatio.

i *Curatori*] ſ. remoto.

k *Fuerat*] ſ. à remoto. Accur.

l *Rectè ſolui*] & rectè vnus alienare poterit: nam idem intellige in alia qõne reſponſum, cum ſimul quæſitum fuerit. ſic ſ. de diuer. reſcrip. l. 1. & ad exhiben. l. ſi res, & facit ad l. ſ. de admin. tut. l. decreto. §. fi. & C. de autho. pſtan. l. fi. & ſi vnus ex pluribus. tut. l. 1. & 2. & inf. prox. § & ſup. de exerci. l. 1. §. ſi plures inf. de ſol. l. quod ſi fortè. §. pe.

m *Furioſi*] vt putabatur: alioquin non procederet vſucapio, cum nec alienari poſſit. Accur.

n *Facti*] i. adminiſtrationis, vt inf. eo. l. fi. & magis ponitur electiuè. Azo. & Hug. quia ergo eſt de adminiſtratione, ergo quilibet poteſt facere in ſolidum, vt ſup. proxi. §. cũ ſuis concor. non autem iuris. ſcalis, cuius authoritate ſoluatur

1† Aliàs Iul. li. 21. Digeſt.

2† Vindicẽt I. F.

3†† In P. F. ſi ſatisdatione, &c.

Cum dementis] Prætor, vel Proconſul dedit curatorem demẽti, & decreuit, quod ſatisdaret rẽ dementis ſal. fore. curator non ſatisdedit, & incepit rem dementis adminiſtrare, & malè. vnde Prætor remouit eum, & ſubſtituit alium curatorem loco eius; qui ſubſtitutus non ſatisdedit ſimiliter. & egit ſecundus curator 5 primũ act. neg. geſt. vt redderent rationem eorum, quæ adminiſtrauit, & fecit eum condemnari in viginti. & illa viginti ab eo exegit, poſtea demens deceſſit, & habuit duos hæredes, dicti hæredes volunt iterum conuenire primum curatorẽ, vt rationem reddat, primus curator opponit eis excep. rei iud. inter ſe, & ſm curatorem prædictum, certè dr hic, quod hæredes poſſunt hoc mõ replicare aduerſus eum: rectè excipere: tu primus curator aduerſus nos hæredes dementis, ſi ſecundus curator, qui egit contra te, ſatisdediſſet rem dementis ſaluam fore, ſed non ſatisdedit, & ſic non habuit ius agendi 5 te, ideo malè excipis, in vno tamen caſu poteſt dictus primus curator triplicare de dolo contra replicationem dictorum hæredum, veluti ſi curator ſecundus venit in rem dementis pecuniam, i. viginti, quæ ea condemnatione fuit conſecutus à primo curatore.

Quæſitum eſt] Furioſus habebat duos curatores: debitor furioſi ſoluit vni ex dictis curatoribus, vel vnus ex dictis

¶ Cum dementis curatorem, quia ſatis non dederat, & res malè adminiſtraret, Proconſul remouerit à bonis, aliumque loco eius curatorem ſubſtituerit, & hic poſterior, cum nec ipſe ſatisdediſſet, egerit cum remoto negotiorum geſtorum; poſteaque hæredes dementis cum eodem [f] negotiorum geſtorum agant, & is exceptione rei iudicatæ interſe, & curatorem vtatur; hæredibus replicatio danda erit, [4]† ſi non is [g] qui egerit, ſatisdederat. Sed an triplicatio [h] curatori [i] profutura ſit, iudex æſtimabit. Nam ſi curator ſequens pecuniam, quam ex condemnatione [k] conſecutus fuerat, [l] in rem furioſi, vel dementis verſiſſet, doli triplicatio obſtabit.

¶ Quæſitum eſt, an alteri ex curatoribus furioſi rectè ſoluatur, vel an vnus rem furioſi rectè alienare poſſit? Reſpondi, rectè ſolui. [l] Eum quoque, qui ab altero ex curatoribus fundum furioſi [m] legitimè mercaretur, vſucapturum, quia ſolutio, venditio, traditio, facti [n] magis, quàm iuris ſunt; ideoque ſufficit vnius ex curatoribus perſona; quia alter intelligitur conſentire. Denique * ſi præſens ſit, & veteri ſolui, vel venire, vel tradi; neque debitor liberabitur, neque emptor vſucapiet.

4† In P. F. ſi is q̃ egit ſatisdederat. Sed an replicatio curatori profutura ẽt index æſtimabit.

* Ad rel. huius rem vide Ruin. l. 4. f. Cato. nu. 107 de verb. oblig.

cura, vt arrogatione furiosi: vbi omnes debent consentire, vt C. de auth. præst. l. fina. Item et, quod dicit, venditio est facta, non iuris: est contra. Instit. de rebus cor. §. 1. Sed ibi dicit de obligatione, non de contractu. Item contra supra de iustit. & iure l. ex hoc. Sed ibi dicit, quòd ex iure gen. est:

1† Al. VI. li. 6. d. off. Procons. * Qui hēbat curā præfūdi necessa- zia mulieri prægnāti Bar. in l. 1. §. mulier. supra de ventre in poss. mit.

nō autem dicit quod fit ius. Item facit inf. de condi. & demon. l. in facto.

Idem. 1†

LEX VIII.

BOnorum ventris [a] nomine curatorē [*] dari oportet; eumque, rem saluam fore, viri boni arbitratu satisdare Proconsul iubet. Sed hoc, si non ex inquisitione detur, nam si ex inquisitione, cessat [b] satisdatio.

2† Lib. 1. Membranarum.

a *Bonorum ventris*] i. nomine bonorū ei*, qui est in ventre posset etiam dari idem curator ventri, & bonis, vel alteri tātum, vt infra de ventre in possess. mitt. l. 1. §. quoties. Accurs.

b *Cessat*] sic Cod. de tut. vel cur. qui satis nō de. . . & 4. & Instit. de satisd. tut. §. 2. Item non satisdat curator furiosi, si pater in testamento dedit licet iudex cōfirmet. Item, & si det iudex, & habet subsidiariam sufficientem, vt C. de episcop. audien. l. de creationib. & C. eo. l. fin. §. sed cum antiquitas, & §. finau ē, & facit Instit. de cura. §. sed solent. & ff. de admin. tut. l. inter bonorum. & sup. eo. l. obseruare.

Neratius. 2†

LEX IX.

CVius bonis [c] distrahendis curatores facere Senatus permisit, eius bona creditoribus vendere non permisit: [d] quamuis creditores possit id beneficiū [e] bona vendere [f] mallent. § Sicut enim integra re [h] potestas 3† ipsis [i] est, vtrum velint [k] eligendi: ita, cum alterum elegerint, ab 4† altero abstinere debēt. Multòque magis id seruari æquum est, si etiam 5† factus est curator, per quē bona distraherentur: quamuis nondum explicato eo negotio, [l] decesserit. Nam & tunc ex integro alius curator faciendus [m] est: neque hæres prioris curatoris est onerandus: cum accidere possit, vt negotio, vel propter sexus, vel ætatis infirmitatem, vel propter dignitatem maiore, [n] minoremve, quàm in priore 6† curatore 7† spectanda erat, habilis non sit. Possunt [o] 6† Quā I priore à curatore, &c. sed à circūscribit in P. F. à Gothofr. 7† Spectanda erat. P. Plat.

c *Cuius bonis*] Senatusconsul. introduxit dari curatorem bonis vendendis, vt hic, & inf. de cura. bō. dan. l. Imperator. debent ergo creditores hoc petere, vt inf. de curat. bon. dan. l. 2. & habent electionem, vt vel ipsi vendant, vel curatorē petant constitui, vt hic, & inf. de cura. bo. dan. l. 1. Azo.

d *Non permisit*] i. constitutus est à iudice creditoribus petentibus.

e *Beneficium*] quod est, vt curatores eis creditorib. vendant. f *Vendere*] hoc non est permissum curatoribus vendere creditoribus.

g *Malent*] creditores. Accurs.

h *Integra re*] sic Cod. de aut. & obl. l. scur. & ff. de leg. 2. l. statuli heium §. fi. Et dic re integra. i. antequam curator constituatur.

i *Ipsis*] s. creditoribus.

k *Velint*] vel curatorem petere, vel ipsi bona vendere.

l *Decesserit*] accipe, habilis non sit, quod est insta.

m *Faciendus*] non autem ipsi creditores vendunt, nam videtur ille idem permisisse, quo ad hoc, vt creditores non vendent, constituatur ergo alter curator.

n *Maiorem*] quam maiorem dignitatē hic hæres hēt, quam non habebat defunctus, vel si habebat defunctus maiorē, & sic iste hæres minorē habebat, tamen hic hæres plura negotia expedire habet, quā defunctus.

o *Possunt*] repete ih pertinues. sic sup. de admini tut. l. 3. §. antepen. Accurs.

p *Heredes*.

q *Aut*, repete nec.

r *Possit*] allegari.

s *Heredibus* quia magis idoneus.

Vlpianus. 9†

LEX X.

IVlianus scribit, eos, quibus per Prætorem bonis interdictum est, nihil transferre posse ad aliquem: 10† quia in bonis nihil habent; t cum eis diminutio [u] sit interdicta.

¶ Curator furiosi rem quidem suam, quasi furiosi, tradere poterit, & dominium trāsferre: [x] rem verò furiosi, si quasi suam tradat: dicendū est, 11† vt non transferat dominium: quia non furiosi negotium gerens tradiderit. 12†

8† Neq; aut pōēs &c. P. F. Sed aut apud Gotho. lin. intermittitur.

9† Li. 16. ad edictū

10† Quia in bonis nō hēant. P. F.

11† Ēt ō habetur ī P. F.

12† Tradidit P. F.

13† Li. 7. ad Plaut.

Paulus. 13†

LEX XI.

PIgnus à curatore furiosi datum valet, [y] si, vtilitate furiosi exigente, id fecit.

14† Li. 1. Dig. ff.

Marcellus. 14†

LEX XII.

AB agnato, [z] vel alio curatore furiosi, rem furiosi dedicari [a] non posse constat. Agnato 15† enim furiosi non vsquequaque [b]

15† Adgnato. P. F.

e *Beneficium*] quod est, vt curatores eis creditorib. vendant.

f *Vendere*] hoc non est permissum curatoribus vendere creditoribus.

g *Malent*] creditores. Accurs.

h *Integra re*] sic Cod. de aut. & obl. l. scur. & ff. de leg. 2. l. statuli heium §. fi. Et dic re integra. i. antequam curator constituatur.

i *Ipsis*] s. creditoribus.

k *Velint*] vel curatorem petere, vel ipsi bona vendere.

l *Decesserit*] accipe, habilis non sit, quod est insta.

m *Faciendus*] non autem ipsi creditores vendunt, nam videtur ille idem permisisse, quo ad hoc, vt creditores non vendent, constituatur ergo alter curator.

n *Maiorem*] quam maiorem dignitatē hic hæres hēt, quam non habebat defunctus, vel si habebat defunctus maiorē, & sic iste hæres minorē habebat, tamen hic hæres plura negotia expedire habet, quā defunctus.

o *Possunt*] repete ih pertinues. sic sup. de admini tut. l. 3. §. antepen. Accurs.

p *Heredes*.

q *Aut*, repete nec.

r *Possit*] allegari.

s *Heredibus* quia magis idoneus.

Vlpianus.]

LEX XIII.

CVidam prodigo interdixit Prætor bonis, vt dī. l. 1. nunquid potest aliquid alienare de dictis bonis dictus prodigus? & dicitur, quod non. Secundo dicit, quod curator furiosi bene potest rem suam alienare, si eam alienet dicens eam esse furiosi, sed rem furiosi tanquam suam alienare non potest. ll. seq. sunt plenæ vsque ad l. & mulieri. Vivian.

t *Nihil habent*] quantum ad hanc causam.

u *Diminutio*] bonorum & administratio.

x *Dominium transferre*] cum suam sciret. sic ergo loquitur hic cum non erravit: & sic non obstat inf. de acq. rer. dom. l. si procurator. sed ideo vendebat quasi rei furiosi, vt ob hoc citius provocaret ementem, quasi melius forum efficiet ei facturus. l. 1. & plenè no. ff. de offic. Procura. C. eod. l. 1. Ac.

y *Pignus valet*] si tamen interuenit decretum, vt C. eod. l. 2. aut non fuit immobile. Azo. & ideo dicit pignus, non hypothecam, vt inf. de verb. sig. l. plebs. §. pignus.

z *Ab agnato*] curatore.

a *Dedicari*] s. consecrari; vt Instit. de rerum diui. §. facere, & facit inf. eo. l. fi. Accurs.

b *Vsquequaque*] i. semper.

Sæpè

competit rerum eius alienatio: sed quatenus negotiorum exigit administratio.

Paulus. 1 †

LEX XIII.

SAepe ad alium [a] ex lege duodecim tabularũ curatio furiosi, aut prodigi pertinet; alij Prætor administrationẽ dat. f. cum ille legitimus inhabilis ad eã rem videatur.

Caius. 2 †

LEX XIIII.

VIrũ [b] vxori mẽte captæ curatorem dari non oportet.

Paulus. 3 †

LEX XV.

ET mulieri, [c] q̃ luxuriosè viuit, bonis interdici p̃t.

¶ In curatoris bonis priuilegium [d] furioso, furiolæve seruatur.

¶ Prodigus, & omnes omnino, [e] etiam si in edicto [f] non fiat eorum mentio, in bonis curatoris decreto [g] priuilegium consequuntur.

Triphoninus. 4 †

LEX XVI.

SI furioso puberi, quãquam maiori xxv. annis, [h] curatorem pater testamento dederit, eum Prętor dare deber, secutus patris voluntatem. Manet enim ea datio curatoris apud Prætorem, vt rescripto Diui Marci continetur. [i] His [k] consequens est, [l] vt si prodigo curatorem dederit pater, voluntatem eius sequi debeat Prætor, eumque dare curatorem. Sed vtrum omnimodò: [l] an ita, si futurum esset, vt nisi pater aliquid testamento cauisset, Prætor ei bonis interdicturus esset? Et maximè, [m] si filios habeat ille prodigus? potuit tamen pater, [n] & aliàs prouidere nepotibus suis, si eos iussisset hę redes esse, & ex hæreda sset filium: eique quod sufficeret alimentorum nomine ab eis certum [o] legasset, addita causa, necessitateque iudicij sui. [p] Aut si non habuerit in potestate nepotes, quoniam emancipato iã filio nati fuissent, [q] sub conditione eos hæredes instituere, vt emanciparentur à patre prodigo. Sed quid, si nec ad hoc [r] consensurus [s] esset prodigus? per omnia [t] iudicium testatoris sequendũ est: ne quem pater vero consilio prodigum credidit, cum magistratus, propter aliquod fortè suum vitium, [u] idoneũ putauerit.

[a] *Saepe ad alium*] puta agnatum, & facit ff. de legi. tut. l. 1. §. interdum. & l. pen. Accur.

[b] *Virum*] simile habes. C. qui tu. da. poss. l. 2. & Iusti. de excus. tut. §. pen. & ibi no. Accur.

Et mulieri] CASVS. Dicit hæc lex, quòd non solum mulieri mẽte captæ sed & eique luxuriosè viuit, debet interdici bonis per Prætorem. Secundo dicit, quod furiosus, & furiosa, & prodigus, & omnes alij quib. dantur curatores, habent priuilegium in bonis curatorum. Viu.

[c] *Et mulieri*] no. interdici bonis meretrici, quia prodiga est suæ personæ, per quod præsumitur, & rerum. Vel die luxuriosè prodigali luxuriatur. vt inf. de dam. infec. l. ex damni. circa princip.

[d] *Priuilegium*] personale, vt præferatur cæteris creditoribus personale habẽtibus: vt inf. de priuil. et ced. l. 4. §. fin. cum seq.

[e] *Et omnes omnino*] quibus solent dari curatores, exceptis paucis: vt d. l. 4. §. fi. cum seq. & l. idem priuilegium. § 2.

[f] *Edicto*] quod nõ habemus: quod fortè de furioso & prodigo tantum dicebat.

[g] *Decreto*] f. dati. Accursius.

Si furioso] CASVS. Filium meum furiosum, vel prodigũ maiorem etiam viginti quinque annis mihi hæredem instituí, & ei dedi curatorem Titium in testamento: quæ datio nõ valet. numquid Prætor debet confirmare dictum curatorem? & dicitur, quod sic: & debet omnimodo sequi voluntatem mei testatoris, eiusdemque patris, & hoc dicit vsque ad versic. sed vtrum. & in fine l. ibi per omnia, &c. In dicto autem versiculo. sed vtrum. facit tales quæstiones, quæ possunt ab aliquo fieri, quamuis in fine soluat. vt dixi: numquid omnimodo debet Prætor voluntatem patris sequi in confirmando dicto curatore? an vero ita demum debet sequi, si futurum esset, vt Prætor dicto furioso bonis interdicturus esset, nisi pater aliquid in testamento cauisset de curatore? & maximè hic quæritur, si filios habeat dictus prodigus, vel furiosus: & certè videtur in hoc casu quando habet filios prodigus, vel furiosus in sui potestate, non debere Prætorem omnimodo sequi voluntatem patris furiosi, vel prodigi: quia potest dictus pater aliter suis nepotibus prouidere, puta si nepotes hæredes instituisset, & filium furiosum, vel prodigum exhæredasset: & ei furioso, vel prodigo legasset tantum, quod sufficeret ei alimentorum nomine, dicendo in testamento pater, ideo exhæredo filium meum prodigum, vel furiosum, & instituo ex eo nepotes: quia timeo ne dilapidet bona: & hæc necessitas inducit me ad exhæredandum eum: quo casu non acquirent patri eorum furioso, cum in eius non sint potestate, immo sui: sed & si essent in potestate patris eorum furiosi, sicque ei acquirerent relicta sibi ab auo, adhuc potest consilium adhibere auus: vt relicta à se nepotibus non acquirantur patri eorum furioso. veluti si eos instituat sub conditione, vt emanciparentur à patre. si ergo talibus modis potest prouidere auus nepotibus, non videtur quod semper Prætor debeat sequi voluntatem patris illius, qui est furiosus, vel prodigus. sed ad vnum de istis consiliis posset allegari contrarium hoc, scilicet, quid sit, si pater nepotum furiosus nolit eos emancipare? certè non sequeretur illud, quod dictum est. per omnia igitur melius est sequi voluntatem patris. Viuianus.

[h] *xxv. annis*] no. puberem dici tam adultum, quàm maiorem.

[i] *Continetur*] sic infra, l. proxi. & supra de confirman. tut. l. si filio & C. eodem, l. final. ff. sed cum antiquitas: & de episco. audien. lege de creationibus.

[k] *His*] sup proxim. Accur.

[l] *Omnimodò*] Prætor confirmet curatorem a patre datum, siue ille verè sit prodigus, siue etiam non sit: sed pater eum voluit habere curatorem, tanquam prodigum. hæc quæstio soluitur infra. eadem l. ibi, per omnia, &c. vbi dicitur, quòd semper eius patris voluntas est sequenda. Vel hoc ideo, ne quem pater prodigum putauit, magistratus propter suum vitium pretio fortè corruptus, eum idoneum esse dicat: potuit etiam pater alio modo suo filio prouidere, nepotes ex illo prodigo natos instituendo, filio prodigo alimenta constituendo: & hoc si sint in potestate: alias nepotes sub conditione emancipationis instituendo.

[m] *Maximè*] maximè tunc videtur, quòd Prætor se non interponat, quando habet nepotes ex filio, nisi aliàs erat se interpositurus, etiam si nihil pater timuisset. & hoc ea ratione, quia etiam pater patum videtur curasse, licet dederit curatorem, cum potestas plenè pater prouidere per hos modos, qui hic sequuntur & non fecit.

[n] *Pater*] i. auus: vt inf. de verb. sign. l. iusta. in fi.

[o] *Certum*] quid sub Accur.

[p] *Iudicij sui*] i. suæ voluntatis.

[q] *Essent*] & ita sunt in potestate sui patris. vt Instit. quib. mod. ius pat. potest. sol. §. fi. Sed pater ideo eos sub conditione emancipationis instituit, ne suo patri quærant, quem auus prodigum reputauit.

[r] *Adhuc*] i. ad emancipationem. aliàs adhuc.

[s] *Consensurus*] nec etiam cogi poterat: vt Instit. dicto tit. in fine.

[t] *Per omnia*] nunc soluit.

[u] *Vitium*] quia pretio corruptus: vt supra dixi, scilicet magistratus. & sic est C. de spon. l. 3. Item no. de patrimonij testimonij authoritate: sic Instit. de excusat. tut. §. primo. Accursius.

[1] † Caius lib. 3. ad edict. prouin.

[2] † Adde. q hoc casu ei auferri libera testandi facultas vt l. is cui bonis. inf. de verb. obli. & melius in l. is cui lege. ff. de test. & Instit. quib. non est permissum fa. te. §. ité prodigus. & hæc est opt. cã, vt meretrix nõ possit testari: q̃ ponit Bal. in cũ de cotẽ ext. de vi. & hoc le. refert. & sequitur D. Ias. May. l. 4. §. sed q meretrici. ff. de cond. ob turpẽ cau sam. Ad hoc vide Paul. 3. sen. tit. 4. §. 6. 2] Papinian. li. 5. Respon. 3] Lib. 3. Sentẽ. 4] Lt 13. D. put.

[3] † Ulpianus lib. 1. ad Sabinum.

[4] † Triphoninus lib. 8. disputationum.

Vrator] CASVS. Nunquid curator furiosi potest date libertatem seruo furiosi? & certè non: quia dare libertatem non est ex administratione: sicut si donaret aliquam rem furiosi, nisi manumissio. vel donatio prædicta fieret cũ magna vtilitate furiosi. & etiam cum authoritate, & cognitione iudicis. si autẽ vendat curator aliquam rem furiosi, quia egerit negotia furiosi denatijs: valet quod agitur. Viuianus.

2† Lib. 1. de manumissionibus.

a *Præstare*] quia ea res, &c. vt inf. de manu. l. seruus fugitiuus. & C. qui ma. non poss. l. pen. & sup. eo. l. ab agnato.

b *Quod*] i. quia.

c *Vtilitate*] vt matri, & similib. vt ff. de tu. & rati. distr. l. 1. §. sed non nullos & de admi. tut. l. cum plures. §. cũ curator. & l. tutor secundũ. §. fin. & l. tutor ad vtilitatem.

Caius. 1†

LEX XVII.

CVrator furiosi nullo modo libertatẽ præstare [a] potest, q[uo]d [b] ea res ex administratione nõ sit. Nam tradendo ita res furiosi, alienat, si id ad administrationem negotiorũ pertineat. & ideo si donandi causa alienet, neq; traditio quicquã valebit nisi ex magna vtilitate [c] furiosi hoc cum cognitione iudicis fiat.

DIGESTORVM, seu Pandectarum.

LIBER XXVIII.

2† De testamentis, & qui testamenta facere possint, & quemadmodum testamenta fiant.*

TITVLVS I.

Modestin. li. 2. Pandectarum.

DE TESTAMENTIS, &c.

¶ *Quia tutores de quibus prædixit, dantur in testamentis, de his supponit. & hæc est quinta pars digestorum, vt C. de vete. iu. enucl. l. 1. §. quintus. & præmittit definitionem, vt inf. eo. l. 1. ne i lapis (vt ita dixerim) manibus protinus materiam interpretationis traderet, &c. vt sup. de orig. iur. l. 1. Accur.*

2† In ff. hic tit. sic inscribitur. Qui testamenta facere possũt. & quẽadmodũ testamẽta fiãt. * In hanc rub. vide. quę copiose & vtiliter adduxit Goth. in suo cõ. hic, q[uo]d plenio intell. huius tit. & legum seq. cum Cuia. In hunc tit.

d *Testamentum. Iusta sententia*] i. solemnis iuris solẽnitate subniza. nam non solemnis non valet: vt Insti. de hæred. ab intest. in prin. Itẽ iusta. i. legitima. alias nõ valet: vt C. si quis alt. testa. pro l. 1. & inf. de condi. inst. l. quidam. Item sententia. i. dispositio: sic C. qui testam. facere poss. l. hac consultissima. §. at cum humana. Et vt tollas omnes oppositiones, subaudi cum institutione hæredis, tũ legitimè facta. Non ergo oportet dici (vt quidam dicunt) de eo. s. vniuerso, vt excludantur singularia relicta. nam siue ex vniuerso, siue ex re certa instituatur, valet vt ex vniuerso: vt inf. de hæred. instit. l. 1. §. si ex fundo. Item non obst. de codicillo, vel legato, vel fideicommisso, etiam vniuersali, vel donatione causa mortis, vel de eo, qui bona sua promittit alicui post mortem suam. vt inf. de leg. 1. l. legatum. & C. vt ac. ab hæte. & contra hæredes. l. 1. quia in his non est institutio hæredis: vt C. eo. l. nõ codicillum. licet sit sententia de eo, quod quis velit fieri post mortem suam de bonis suis omnibus, vel parte, vel re aliqua. Sed quid dicet de testamento, in quo filius exhæredatur immerito? Respon. solemnis est dispositio, & est legitima. quia lege permittitur exhæredari, immo præcipitur, si non instituatur: vt Inst. de exhæred. lib. in prin & ideo oportet rumpi: quia non est ex officio pietatis: vt C. de inof. test. l. 2. interim ergo test m̃ est.

e *Quis*] de pluralitate ad singularitatem. Item de persona prima. s. nostra, transit ad tertiam, cum dicit, quis: sic C. de testa. l. omnium. & C. de in ius voc. l. fi.

f *Mortem*] naturalem, postquàm est testamentum immutabile: vt inf. de adi. leg. l. 3. & ff. non ciuilem: vt C. de cap. & post. l. nec nos.

g *Velit*] directò instituendo hæredem: aliàs largè dicitur testamentum, quasi testatio mentis, vt etiam codicillos cõprehendat, vt Inst. eo. in prine. & secundum hoc vtilis actio ex testamento locum habet pro relicto in codicillis, vt no. C. commu. de leg. l. 2. Vel dic tertio secun. Azo. q[uo]d testamentum est quædam solemnis ordinatio cum institutione hæredis. & est quoddam intellectuale, quod cum duobus codicibus fieri potest: vt inf. eo. l. vnum.

h *In eo*] Pone exemplum Insti. eo. §. item furiosi. & C. eo. l. furiosum. & facit ad hoc inf. de au. & arg. leg. l. si ita legatum. & C. eo. l. 3. & inf. eo. l. in aduersa. & l. qui in potestate, & l. filius fa. & idẽ in contractib. vt C. de transa. l. sanum. & de do. l. senectus. Sed cõtra. Insti. de hæt. quali. & differ. §. in extraneis. vbi etiam tẽpus mortis, & aditæ hæreditatis inspicit, an habeat testamẽti factionem. Sed illud in hærede, hoc in testante. Accur.

LEX PRIMA.

TEstamentum est voluntatis nostræ iusta sententia [d] de eo, quod quis [e] post mortem [f] suam fieri velit. [g]

Tempore testamenti requiritur sanitas mẽtis, nec requiritur sanitas corporis. Bar.

Labeo. 3†

LEX II.

IN eo, [h] qui testatur, eius tẽporis, quo testamentũ facit, integritas mentis, nõ corporis sanitas, exigenda est.

Vlpianus. 4†

LEX III.

TEstamenti [i] factio, non priuati, sed publici iuris est: ideoque [k] forma eius priuatorum pactis non læditur.

Primo quærendum est de persona testantis, quam de solennitate testamenti. Bart.

Caius. 5†

LEX IIII.

SI quæramus, [l] an valeat testamentum: in primis

i *Testamenti*] pone in testante. 1 idest, qui iure publico potest facere testamentum. i. cui lex concedit, non impetrato à priuato etiam patre, vel domino: vt inf. eo. l. qui potestate & inf. de bon. lib. l. Paulus. §. patroni. Vel dic publica authoritate est concedenda testamenti factio. i. à Principe. vt ff. eo. l. si murus. & l. obsides. & inf. tit. 3. l. si quis. §. irritum. & de milit. testament. l. ex militari. & C. de inoffic. testam. l. si quando. & inf. de bo. libe. l. etiam. §. 2. non autem à priuato. Vel dic pacto priuati non potest quis adstringi ad testãdum, & instituendum aliquẽ: vt inf. de verb. oblig. l. stipulatio hoc modo. & sup. de pac. l. ius publicum. vel quarto priuatus non potest remittere solemnitatem legum, sed Princeps sic: vt C. eo. l testandi. & l. si non speciali. ita è contra in instituto potest poni. vt per pactum non possit institui non capax: vt inf. de iure fis. l. non intelligitur. nam factio testamẽti activè & passivè 2 significat: vt Insti. de hæte. quali. & diff. §. testamẽti. Apparet ergo, quod pacta, vel consensus priuatorum non faciunt, vt ille possit testari, qui de iure non potest, vel instituì, qui de iure non potest, vel vt non solenniter testetur, qui solenniter debet. sicut nec è contra, vt ille non testetur, qui potest: vt C. de pact. conuen. l. pactum. secus in contractibus, qui formã mutant, & accipiunt legem ex conuentione contrahentiũ: vt sup. depositi. l. 1. §. si conuenerit.

3† Lib. 1. Posteriorũ à Iauoleno epitomarũ.

1 Istã gl. sequũtur B. B. P. & Imo.

4† Aliàs Papin. li. 4. Quæst.

5† Lib. 2. Institutio.

2 De testamenti factione activa & passiva vide ad longum per B. in l. si filius fa. ff. eo.

k *Ideoque*] quidam habent hoc. & quidam non. Accur.

l *Si quæramus. Factionem*] in activa significatione. 3 nã & passivam significationem habet. vt inf. eo. l. filius f. & Insti. de hæte. quali. & differ. §. testamenti: & dic habuerit. i. se habere putauerit. aliàs contra: vt inf. eo. l qui in domini. & l. seq & est sic. inf. de codi. l. quidam. §. esse enim debet. est enim peremptorium, cum nõ possit esse sine hoc. sed hoc sine sequentibus esse potest: sic C. de hæte. act. l. vt debitũ. & dic quemlibet habere, nisi expressim prohibeatur: vt ff. de proba. l. ab ea. Prohibentur autẽ xij. personæ iure cõmuni test. s. filius fa. vt inf. l. proxi. Item impubes: vt Inst. eo. §. impubes. Itẽ furiosus: vt Inst. eo. §. item furiosi. & ff. eo. l. filius. §. Marcellus. Item prodigus: vt Insti. eo. §. item prodigus. Item murus. & surdus: vt ff. eo. l. qui in potestate. §. 1. Item Cæcus: vt C. eo. l. hac consultissima. Idẽ damnatus ad mortem: vt inf. eo. l. eius. §. si cuiusq; . in fi. Item obsides vt inf. eo. l. obsides. Item de statu suo incertus: vt ff. eo. l. de statu. Item is cui à lege est interdictum: vt inf. eo. l. is cui. Item seruus: vt inf. eo. l. filius. Item monachus: vt C. de sacrosanc. eccles.

3 Glo. magistra. secundũ B.

ecclesiauthen.Ingressi.Accursius.

a *Factionem*] s.actiue intelligas: quia filiusfa.habet testamenti factionem passiuè: quia recipere potest, sed facere testamentum non potest.

b *Regulas*] quæ sunt,vt septem testes,& rogati,& vno contextu debeant esse in testamento nuncupatiuo,& palam dici nomen hæredis debet,vt inf.eod.l.hæredes,in prin. & in fi. & C. eo. l. hac consultissima.s.per nuncupationē,& l.cum antiquitas. In scriptis autem coram septem testib. rogatis,& subscribentibus,& sigillantibus testatore, vel alio pro eo scribente nomen hæredis, vt C.e.l.hac consultissima, & l. in bemus, & auth. ibi posita. Non autem est vis,si sit ibi exhæredatus filius immeritò: nam nihilomin⁹ interim valet, vt no. sup.l.1. & inf.de vul. subst.l. in substitutione.

1† Li. 6. ad Sabi.

ADDITIO. Die hoc verum de iure isto: secus autē de iure Aut. nisi iusta causa exhæredationis in testamēto fuerit expressa: aliàs ipso iure esset nullū, secundū Bar. Pet. & Imo.in l.1. su.eod.

Q*Va ætate.*] CASVS. Quæritur, in qua ætate existens masculus,vel fœmina possit facere testa. & dī. q masculus habens xiiij. an. & fœmina hēns. xij. Item quæritur,nunquid est necesse, q compleuerint dicta tēpora tantū, an verò, q excesserint, ad hoc, vt testamentum facere possint; & dī. q sufficit compleuisse, & complesuisse intelligitur quocūq; modo tetigerit de die artificiali vltimo quartidecimi an.i.à mane vsq; ad vesperā, & quocunque modo tetigerit de die naturali vltimo quartidecimi, vel duodecimi anni.i.transacta sexta hora penul. diei Calen.Ian.in quib. natus est faciens testamentum. de die artificiali prædicto habes in versi.verum autem. de die naturali in versic.plus arbitror.&c. Viuia.

c *Qua ætate*] alias qua,alias ex qua. Accur.

d *Completum*] vt C.eo.l.4. & C. quando prouo.non est ne. l.1.& Inst.eo.§.præterea,sic & in definitione tutelæ.vt Inst. quib.mod.tute.fi. in prin.Sed quare citius fœmina? Respon. quia citius sagacior,vt C.de Ijs,qui ven.ætā.impe.l.2. & qa citius est viri potens.

ADDITIO. Vel dic secundum Bal. quia mala herba cito crescit,vt no.in d.l.2.Sed Host.dicit, q fœmina min⁹ viuit: & ideo citius completur,vt videmus in plantis,& ista ratio est philosophica,secundum Cyn.

e *Complesse.*] i.extrema die pertigisse, & est differentia inter excedere & complete.

f *Natali*] quartidecimi anni. sic sup.de min.l.3. §.minorē. Sed nonne tunc cum iam intrauit 14.an. Respon.non:quia dicas natum in fi.illius diei,& testatum in capite. Accu.

g *Dico valere*] dies ergo cœptus hī pro completo, sic & inf.de manu.l.1.& inf.de vsuca.l.in vsucapionib. & inf.de ver sig.l. annicul. Nec ob.su.de min.l.3.§.minorem,vbi de momento ad momentum quæritur,vt ibi no.

h *Plus arbitror*] Quid est hoc plus? Resp. vt in penultima die,dūmodo post finitam sextam horā noctis antepenultimi diei.s.desinētis fieri possit.vltima dies,est dies Calē.pē. pridie.antepen.dies,quæ præcedit pridie Calēdarū,quo ad natiuitatē:nā & annus quandoq; aliàs cœptus hī pro completo. vt inf. de mun. & hono. l.ad rem, & ad Treb. l. qui filiū, §.Sabinus. Vel dic tutius,quod su.dixi,qñ sit in quauis parte vltimi diei artificialis: hic autem in quauis parte vltimi diei naturalis, & secundum hoc post sextam horam noctis penultimi diei desinentis factum valet. Accur.

2† Li. 7. ad edic. prouinciale.

i *Natiui*] antepenultimi diei desinentis, sīn primum, vel penultimi diei desinentis, sīn nas. sic enim dies incipit, & finitur mere Romano, vt su.de fer.l.more.

1 Initiū cuiusque dici vnde sumeretur tā apud Romanos tā apud alios populos pulchrè explicat. Macr. Sat.lib.1. cap.3. & An.Aug. li.4.cīuē. c.13.

Filius familias non potest testari etiam patre permittēte. Bar.

Caius. 2†

LEX VI.

QVi in potestate parentis est,k adeo ius testamenti faciendi non habet, l vt quamuis pater ei permittat, nihilo magis m iure testari possit.

3† Aemilius Macer. li. 1. ad l. vicesimā hæredita.

Surdus, & mutus non possunt testari sine permissu Principis: sed hoc vitium superueniens postea, testamentū non rumpit. Bar.

¶Surdus, n & mutus testamentum facere non possunt, sed si quis post testamentum factum, valetudine aduersa, aut quolibet alio casumutus, o aut surdus esse cœperit, ratum nihilominus permanet eius testamentum.

Martianus. 3†

LEX VII.

SI mutus,aut P surdus, licere sibi testamentum facere à Principe impetrauit, valet q eius testamentum.

Testamentum factū quando quis erat seruus hostium, non valet. Bar.

k *Qui in potestate patris est.*] vel esse creditur,vt j.eo.l.q in domini.& l.seq.secundum primum.

l *Non habet*] vt C.eo. l.3.

m *Nihilo magis.*] l. non ideo magis,vt Instit.e.in prin.& arg.su.de postu.l. quos prohibet,& est verū,nisi in castrēsi, vel quasi peculio, vt Inst. eo.in prin.& C.eo.l.pen.& fi.& inf.de don.l.filius.in fi. sed donare pōt cā mor. patre permittente, vt inf.de donat. cau. mor.l.rau is,§. j.dūmodo hoc expresse permittat,non simpliciter donare,vt d.l.filius.§.sed & meminisse. Sed quare secus? Resp.quia testamenti factio est publici, non priuati iuris,vt sup.eo.l.3. & mors filij inspicitur non patris, vt arg.inf.de don.cau.mor.l mortis causa capitur. Sed in casu vl. q possi, qñ mater,vel auia reliquit, vt ad patrē non perueniret vsusfructus, vt in Auth.vt liceat matri, & auiæ, in prin.colla 8.sed dic,disponit non testando,vt ibi no.

n *Surdus*] si habet vtrūq; vitium à natura, non testatur: vt hic,& C.eo.l.discretis,in prin. Si ex accidenti, tunc idem,si scribere nescit,vt hic,& ibi. Si autem alterum tantum, tūc iure isto non testatur, nisi à Principe impetrauerit,vt hic,& j.l.proxi & j.vnde cogna.l.octaui.§. fratris. hodie sic, vt d. l.discretis,§.sinautem.vsq; ad fi.Idē hoc nisi sit miles,vt Inst.de test.mil.§.quinimmo,& inf.de mili.test.l.4. Accur.

o *Mutus*] vt Instit.eo.§.pe. & facit C eo.l. furiosus, & sup. de postu.l.1.§.casum,& de spon.l.furor.& sup.eo.l.2.

p *Si mutus, aut*] potest dici,aut pro,etiam, & dic ex accidenti,& nescit scribere,alias suo iure posset,vt C.e.l. discretis,secundo respon. Vel verius separatim erat vitiū,& hoc iure nō poterat:sed hodie pōt,vt hic,& j.l.proxi.hic. Accu.

q *Valet*] si modo solenniter,& instituendo quē dē.testetur: vt C.de inof.test.l.si qñ in prin. Nec ob.su.de bo.lib.l.etiā §.1.quia

§.1.quia ibi concessit ei, qui aliàs poterat testari, vt plene no.d.l.si quando,& facit ad hoc,inf.eo.l.filius.

Et hi, qui] CASVS. Si aliquis est captus apud hostes, non potest facere testamentum, & si fecerit,non valet, etiã si redeat,secundo dicit, ꝙ si alicui est interdictum aqua,vel igni, vel est in insulã deportatus,si prius fecerat testũ, non valet, & idem ẽ si fecit postea,& bona sua debeãt publicari si sint lucrosa, aliàs creditoribus concedi. secus in eo, qui est ad tps in aliquã insulã magnam relegatus, vel cui est prohibitũ ne stet in Italia, vel cui est prohibitũ ne stet in prouincia vbi ipse est: quia isti tres possunt condere testũ, & sunt alij tres, qui amittunt libertatem, & bona, & testamenti factionem non retinent,vt ille,qui dãnatur ad ferrum. i. vt decapiteur, & ille, qui damnatur, vt stet semper cum bestijs in syluis, & ille, qui damnatur in metallum. Viuia.

1† Li.17. ad edic. prouincia.

Caius. 1†

LEX VIII.

EIus,ꝙ apud hostes [a] est, testamentũ, ꝙ ibi fecit non valet, quamuis redierit. *Damnatio, qua perditur vita, libertas, vel ciuitas, impedit testamentum fieri, & rũpit iam factum: secus in damnatione, per quam fama ladi tur tantum. Bar.*

¶Si cui aqua, & igni [b] interdictũ sit, eius nec illud testamentum valet, quod ante fecit, nec id, ꝙ postea fecerit, bona quoque, quæ tunc habuit,cum damnaretur,publicabuntur, [c] aut si non videantur lucrosa, [d] creditoribus concedentur.

¶In insulam deportati, [e] in eadem causa sunt. Sed relegati in insulam, & quibus terra Italica, & sua prouincia interdicitur,testamenti factiõ ius retinent. [f] Hi verò, qui ad ferrum, [g] aut ad bestias, aut in metallum damnantur, libertatem perdunt, [h] bona quoque eorum publicantur: vnde apparet,amittere eos testamenti factionem. [i]

Pendente processu capitali non impeditur quis facere testamentum. Bar.

a *Hostes.*] vt captus, & sic seruus, vt Insti. de iure perso.§.2. & sic per cõsequens nihil habet,vt Insti.per quas personas,§. itẽ ꝙ serui, & his rationib. nõ valet, vt inf. eo.§.fi.& inf.de nihil. testa.l.facere, & ante factum valet, siue redeat, siue non: vt Insti.eo.§.fin. Item codicilli ibi facti, ante facto testamento confirmari valent,vt inf. de cap. & postli. l.in bello.§.codicilli.

b *Et igni.*] in cuius locum successit hodie deportatio: vt su.ad leg. Iul.repe.l.2. & inf.ad l.Iul.pe.l.3. & facit inf.de leg.3.l.§ hi quib. in princ.& in fi.hodie ẽt in locum eius succedit exhæredatio.

c *Publicabuntur*] hodie corrigitur,quod hic,& inf.hac lege dicitur de bonis publicandis, vt in Auth. vt nul.iud.3. quoniam.& §.pen.colla.9. Nec tamen testabitur, tum quia in hoc hæc iura non corriguntur, tum quia certis personis ex præcepto dictæ legis incontinenti dantur.

d *Creditoribus*] quia nihil supereſt deducto ære alieno. vñ fiscus non hẽt,vt inf.de iure fisci.l.1.§.an bona, & l.non possunt.

e *Deportati*] s.bona,& hæc corrigitur,vt sup.& facit, C.de pẽn.l.deportatorum, & de bon.proscr.l.2. vbi dicit de post quæsitis non posse testari. Accur.

f *Ius retinet*] siue in perpetuum, siue ad tempus sint relegati: nam ciuitatem,& libertatem,& bona etiam retinẽt alij prædicti,& infectores non,vt inf.de inter. & releg.l.relegatorum,§.siue,& C.de pẽn.l.deportatorum.

g *Ad ferrum*] vt decapitentur, ꝙ fit,vt C.de adul.l.quamuis. Item ad bestias,vt inf.de fal.l.quicunque. Item in metallum,vt inf.ad l.Iul.pe.l.sacrilegij.§.si quis.

h *Perdunt*] statim post sententiam,vt inf.de pẽn.l.qui vltimo. Hodie contra,vt in Auth.de nup.§.quod autem colla.4. Item,& quod dicit publicantur, hodie contra, vt in Auth. vt nulli iud.§.fi.colla.9.nec tamẽ testantur, vt hæc.l.no.§.1.

i *Factionem*] iam actiuè,vt hic: quam passiuè,vt inf.de pẽn. l.quidam,& facit inf.e.l.qui à latronib. §.si quis, de inoffic. sup.testa.l.si quis ex.§.irritum.

Si quis post.] CASVS. Aliquis fuit accusatus de tali crimine,ex quo si damnatus est, non posset facere testũ, puta de adulterio accusatus, datus fuit in custodia nunciorum,& decessit ante condemnationem, morte naturali,testamentum,quod ante fecit,valet. Viuia.

K *Indemnatus*] i. non condemnatus, vt inf. de iniuf. teſt.l. si quis ex.§. proinde, & inf. de dona.l. post cõtractum, & inf.e.l.qui à latronibus §. fi. secus si condemnatus,ita ꝙ non possit retractari, vt inf de accu.l. ex iudiciorum. Item secus in crimine læsæ maiestatis: vt inf.de do. l.donationes, §.fin.& in alijs similib. quæ sunt in d.l.ex iudicio rum. Item hoc, nisi mortem sibi consciuit,vt d.§.proinde, & C. si reus, vel accu. mor.l. defunctus. Itẽ est arg. contra inf. de ma.vin.l.qui pœn.

2† Li.45. ad edict.

3† Li. 30 Sentẽ.

4† Li.10. ad Sabi.

ADDITIO. Dic sũ Bal. ꝙ hic criminosus erat mortuus: vnde sententia contra eum ferri non poterat: sed in l.contraria criminosus viuebat: & ideo meritò sniã cõtra eum lata, quæ recte fingitur, quantum ad bona, retractat ea, quæ medio tẽpore sunt attentata in præiudicium fisci, secundum. Dy.

Qui manus.] CASVS. Ille, qui nõ habet manus, & sic non potest scribere, potest facere testamẽtum. Viuia.

Testamentum] nuncupatiuum,& in scriptis, vt C. eo. l.iul emus, & in auth. ibi signata,& facit sup.eo.l.2.Accur.

Obsides non testãtur. facit c. exposita, circa fi.cũ glo. fin.ex.de arb.

Obsides] CASVS. Si Romani dent hostib. obsides pro Romanis captiuis,illi obsides testari non possunt,nisi Imperator eis concedat. Viuia.

m *Obsides*] dati Romanis ab hostib. ꝙ captiuis,vel pro pace cõponenda,vel sm Io.ẽt facta tenẽda, & idẽ intellige 3 in obsidib.datis à pop.Rom.hostib.H.& est rõ,ga bona qũ sta in obsidatu sunt fisci,sed & relictorũ domi perdũt dũiu, vt ipsi capti,vt inf.de iure fisc.l. Diuus, & arg.su.eo.l.eius.

n *Permittatur*] à Principe expresse,non ab alio,vt su.e.l.3. vel etiam tacite, vt concesso vsu togæ Romanæ, vt inf. de iu.fis.l.sed & si accepto.

5† Li.42. Digest.

Lege Cornelia. CASVS. Titius Romanus fecit Romæ testũ,& instituit heredem Seiũ,postea fuit captus ab hostib. & sic seruus effectus,& ibi decessit,nunquid Seius hĩs ab eo scriptus põt ex d.testõ hĩc ei hĩditatẽ? & vr ꝙ nõ de iure,ga irritũ est factũ test.seruitute testatori cõtingẽte,sed dicas,ꝙ põt hĩc hĩditatẽ,quia l.Cornelia confirmat testũ, & vult ꝙ valeat,ac si prima hora captiuitatis mortuus fuisset Tit.Ro. Quid si seruũ instituisset in d.testõ d.Titius,certè erit liber,& hĩs necessarius,ac si Titius capt nõ fuisset,& si hẽt filiũ d.Titius,quãuis suus hĩs pĩs dici nõ possit,eo ꝙ nõ est in pãte,quia Titius est seruus hostium, vt dixi 1 hũ ꝙ l.Cor.& per ius ciuile inuitus obligatur hĩditati pius. Viui.

■ *Confirmantur*] vt inf ad l.Falc.l.2.§.lex.& inf.de inioffic. test.l.si quis.§.quatenus.& inf.de bo.lib.l.4.§.1. & C.de capti.l.captum,& de suis,& legit.l.apud.

a *Vnum.*

a *Vnumquemque*] agnatum. vel cognatum, vel ſcriptum: vt d.ll.& inf.de ſuis.& legit.hæred.l.1.§.1. Sed contra, inf.de verb.ſign.l.3.in fi. Sol.vt ibi. Item cõtra, inf.de ſecund.tab. l.qui ex liberis.§.teſtamento. & Inſtit.quib.mod.teſt.infir. §.nõ tamen, quibus dicitur irritum capi.dimi. Sol.ibi bona in alium tranſeruntur: hic remanẽt nullius. ET vbi tantum qualitas corporis mutatur, nihilominus valet: ſup. eod.l.qui in poteſtate. Accur.

b *Nolit*] vt infra de acquir. hæred.l.neceſſarijs. in fi. H.

c *Inuitus*] de iure ciuili: non prætorio. vt d.l.neceſſarijs. no.& Inſti. de hæred.quali. & differ.§.ſui.

d *Non poſſit*] immo eſt ſuus. vt Inſtitu.de hæred.ab inteſt.§.interdum. quæ eſt contra. Sol.ibi fictionem poſtliminij, non veritatem cõſiderauit. Accurſius.

1† Lib.4. Inſtitut.

Qui à latronibus] CASVS. Si Bononienſis eſt captus à Mutinenſibus, remanet liber: quia nõ ſunt hoſtes: immo latrones. & ideo poteſt facere teſtamentum. Quid ſi Romanus eſt miſſus ad hoſtes pro Ambaſciatore? certè bene poteſt condere teſtamentum.

2† Extern. P.F.

¶ *Si quis*] Titius damnatus de crimine capitali appellauit: & ita extinctũ fuit pronunciatum: penden. appell. facto teſtamento deceſſit: certè valet teſtamentum. Viuianus.

e *Qui à latronibus*] de capto à Mutinenſibus dicit: vt inf.de capt.l.hoſtes. vel propriè a quolibet latrone: vt inf.tit.1.l.poſtlim inium. §. à piratis. ſed ſi incertus, non poteſt: vt inf. de lega.3.l.1.in principio.

f *Cum liberi*] hac ratione. & filiusfa. ſed ille in poteſtate legitima alterius: nec dominia rerum plenè habet. Item dãnati de crimine capitali. Item liberti. ſed & illi dominia rerum non habent: vt ſup. eo.l.cruſ.§.fi.

g *Manent*] vt dictis legib. & C. de inge.manumiſ.l.cum agnatum. Accur.

h *Poſſunt*.] ſed non contrahere cum quolibet, vt ſup. quod met.cau.l.qui in carcerem.

i *Exteros*] hoſtes: vt inf.de capt.& poſtli.te.in princ. Vel dic de illis, qui dicuntur in l.poſtliminij. §. in pace. qui milites ſunt hoſtib. vt ibi dicit.

k *Puniuntur*] etiam ſi ſint capti, cum capi non debuerint: vt inf.de legatio. l.fi.

l *Appellauerit*] igitur extinguitur pronunciatum: vt inf.ad Turpil.l.1.§.fi.& facit inf.de pe.l.2.§.fi & inf.de iniuſte teſta.l.ſi quis ex §.ij. & ſup.eo.l.ſi quis poſt. & ſu. de ijs, qui no. infa.l.furti. Sed arg.contra.inf.ad muni.l.libertus. §.in quæſtionib. Sed aliud ideo, quia nec de facto infamis admittitur: vt C.de dig.l.neque, lib.2.

Vnumquemque [a] pertinet. Quare ſeruus hæres ſcriptus ab eo, qui in hoſtium poteſtate deceſſerit, & liber, & hæres erit, ſeu velit, ſeu nolit: [b] licet minus propriè neceſſarius hæres dicatur. Nã & filius eius, qui in hoſtium poteſtate deceſſerit, inuitus [c] hæreditati obligatur: quamuis ſuus hæres dici non poſſit, [d] qui in poteſtate morientis non fuit.

Capti à latronibus, & legati apud extraneos, poſſunt facere teſtamentum. Bar.

Martianus. [1] †

LEX XIII.

QVi à latronibus [e] capti ſunt, cum liberi [f] maneant, & poſſunt [h] facere teſtamentum.

¶ Item qui apud [2]† exteros [i] legatione funguntur, [k] poſſunt facere teſtamentum.

Valet teſtamentum decedentis appellatione pendente. Bart.

¶ Si quis capitali crimine dãnatus appellauerit, [l] & medio tempore, pendente appellatione, fecerit teſtamentum, & ita deceſſerit; valet [m] eius teſtamentum.

Iſta lex ponit caſum in terminis: & lex ſequens ponit ſummarium eius. Bar.

m *Valet*] niſi ſit damnatus crimine maieſtatis, vel repetundarum. vt inf.de accu.l.ex iudiciorum. & niſi ſit de alijs ibi notatis, quæ ſunt ſex. Item niſi mortem ſibi conſciuerit: vt inf.de iniuſto teſta.l.ſi quis filio exhæredato.§.eius qui. Sed quidam dicunt ſpeciale in crimine maieſtatis, & repetundarũ. & hoc vltimo.

Item quod dixi valere pendente appellatione: dic eo ſaluo, ſi per ſententiã bona ſpecialiter damnato adimantur, etiã poſt mortem cauſa bonorum duret: eſt ergo in pendenti tunc. an valeat teſtamentum.

3† Lib.3. Regular.

Paulus. [3] †

LEX XIIII.

QVi teſtamento domini manumiſſus eſt, [n] ſi ignoret dominum deceſſiſſe, aditamque [o] eſſe eius hæreditatem, teſtamentum facere non poteſt: licet iam paterfamilias, & ſui iuris eſt. nam, qui incertus eſt de ſtatu [p] ſuo, certam legem teſtamento dicere non poteſt. [q]

Vlpianus. [4] †

LEX XV.

DE ſtatu ſuo dubitantes; vel errantes, teſtamentum facere non poſſunt: vt Diuus Pius reſcripſit.

Qui non habet teſtamenti factionẽ actiuè abſq; ſui delicto, poteſt habere teſtamenti factionem paſſiuè. Bart.

Pomponius. [5] †

LEX XVI.

FIliusfamilias, & ſeruus alienus; & poſthumus, [t] & ſurdus, teſtamenti factionem habere dicuntur. licet enim teſtamentum facere non poſſint: [t] attamen ex teſtamento vel ſibi, vel alijs acquirere poſſunt.

¶ Marcellus not. [u] furioſum quoque teſtamenti factionem hãre; licet teſtũ facere nõ poſſit. Ideo autem teſtamenti factionẽ habet; quia poteſt ſimatrimonium factum cum ſoluta, quam credo ligatam.

4† Lib.2. ad edict.

n *Manumiſſus eſt*] i. iuſſus eſt eſſe liber.

o *Aditamque*] tunc .n. cedit dies relictæ libertatis. vt C.de cadu.tollen l.1.§.in nouiſſimo. Et ignorante ſeruo: vt inf. de fideicom.liber.l.3.§.1. ibi, quid ergo ſi qd, &c. & hic colligitur.

5† Li.fin. Regular.

p *De ſtatu*] primæuo à natura, ſiue iure naturali tributo, quẽ nunc recuperauit. & ſic ponitur ſup.de ſta. hom. l. libertas, & ſi cer. peta.l.eius qui.

q *Non poteſt*] niſi ſit miles? vt inf.de mil. teſt.l.ex militari.§.fi. vel veteranus: vt ff.de iu.codi.l. Ariſto. & facit inf. vnde legi.l.2. §.fin. & inf.de leg.3. l.1.1.reſp. & infra de acq. hære.l.hæres. & ff. l. proxi. item facit C. de repu. auth. ſed hodie, vbi non tenet

r *De ſtatu*] Pone exẽplum ff. de leg.2 l.1.in prin. & eſt differentia inter dubitationẽ, ſeu titubationẽ, ignorantiã, erroreẽ, & neſcientiã: quia dubitãs applicat aĩum ſuũ ad plura & neſcit quid eligat. Ignorãs eſt, qui nihil ſcit, ſed ſcire debet. At neſcientia eſt cũ ſcire non tenetur. Errat, qũ credit vnũ. & eſt aliud: ſed ẽrũ ad titulũ de in. & fac. igno. vel cõd.inde.nõ eſt dĩa: vt C.de cõdi.inde l.ſi. lex iſta vt facere dĩam in hoc. ff. de acq.hær.l.6.§.1. ſed ibi id reprobauimus. Itẽ hac lex fallit: in milite. & veterano: vt ff.l.prox no.

s *Iuniſſimi*] CASVS. Nominantur hic quidã, qui non poſſunt facere teſta. habent tamen teſtamenti factionẽ in paſſiua ſignificatione, quia poſſunt acquirere ſibi relictũ in teſtamento alterius. Seq. l. dicit, quod donec aliquis eſt mente captus, non poteſt facere teſtamentum.

t *Poſſunt*] accipitur ergo actiuè. & paſſiuè: vt Inſti. de hæreq ual. & dicte. §. teſtamẽti. Et de ſurdo dicit vt C.de.l.diſcretis.

u *Notat*] addendo, non corrigendo.

60

70

s *Ignoran-*

a *Ignorantibus*] vt inf. de acqui. poſſ. l. 1. §. item acquirimus. & ſup. quemad. ſer. amit. l. ſi partem. §. 1. & inf. de leg 2. l. cum pater. §. ſurdo. ergo & furioſo. vt inf. de act. & obl. l. ſi à furioſo. Et quod dicit in perſonalib. idē in realibus: vt C. communi. de leg. l. 1. & inf. de fur. Là Titio. & d. l. ſi partem. Sed quidam dicunt, tunc demū cū agnouit. ſed tunc dic irreuocabiliter. & facit Inſtit. de hære. ab inteſta. §. poſthumi. & C. eod. l. furioſum. & ſup. eod. l. 4. & 6. qui in po eſtate.

bi acquirere legatum, vel fideicommiſſum. nam etiam compotib. mentis perſonales actiones etiā ignorantibus a acquiruntur.

Alienatus mente propter infirmitatem non poteſt facere teſtamentum. Bar.

Paulus. 1 †

LEX XVII.

IN aduerſa corporis valetudine mētecaptus, eo tempore teſtamentum facere nō poteſt. b

Interdictio facta bonis à iudice impedit teſtamentū fieri, & teſtamento reſtificari: ſed iam factum non rumpit. Bar.

Vlpianus. 2 †

LEX XVIII.

IS, cui c lege bonis interdictum eſt, teſtamētum facere non poteſt. & ſi fecerit, ipſo iure non valet. quod tamē interdictione vetuſtius habuerit teſtamentum, hoc valebit. Meritò ergo nec teſtis ad teſtamentū adhiberi poterit: d cum neque teſtamenti factionem e habeat.

Damnatus propter infamiā in alium illatam, impeditur facere teſtamentum. B.

¶ Si quis ob carmē famoſum damnetur, f Senatuſconſulto expreſſum eſt, vt inteſtabilis g ſit: ergo nec teſtamentum facere poterit, nec ad teſtamentum adhiberi. h

Teſtamentum, quod ab initio non valet, ex defectu teſtantis, impedimento ceſſante non confirmatur. Bar.

Modeſtinus. 3 †

LEX XIX.

SI filiusfamilias, i * aut pupillus, aut ſeruus k tabulas teſtamenti fecerit, l ſignaueritque, ſecundum eas bonorum poſſeſſio dari non poteſt, licet filiusfamilias ſui iuris, aut pupillus pubes, aut ſeruus liber factus deceſſerit: m quia nullæ ſunt tabulæ teſtamenti, quas is fecit, qui teſtamenti faciendi facultatem non habuerit.

Hæres in poteſtate teſtatoris conſtitutus, non poteſt eſſe teſtis in teſtamento: ſecus in legatario. Item pater, & frater militis teſtamēto poſſunt adhiberi, vt teſtes. h. d. vſque ad §. quæcunque. Bar.

Vlpianus. 4 †

LEX XX.

QVi teſtamento hęres inſtituitur, in eodem teſtō teſtis eſſe nō poteſt. Quod & in legatario, & in eo, qui tutor ſcriptus eſt, contra habetur. n hi. n. teſtes poſſunt adhiberi, ſi aliud eos nihil impediat: vt puta, ſi impubes, ſi in ptāte ſit teſtatoris. Poteſtatis autem verbum, non ſolū ad

b *Inſi*] nec dicetur ei teſtimonium: vt inf. eo. l. cum lege. & inf. de ſecund. tab. l. 1. §. ſed ſi quis. & Inſti. de teſta. §. teſtes.

c *Faſtinem*] actiuè. ſed paſſiuè ſic: vt inf. de acq. hæred. l. mutum. §. 1. Fallit tamen in filiofam. qui poteſt eſſe teſtis, non tamen teſtatur.

f *Damnatur*] accuſatus. vel conuictus ex illa iniuria: vt inf. de iniu. l. lex Corn. 6. ſi quis. & l. quod Senatus.

g *Inteſtabilis*] vt & ſup. de teſtib. l. ob carmen. & hoc exponit ſtatim.

h *Adhiberi*] vt teſtis. Item nec ei dicetur teſtimonium: vt inf. eo. l. cum lege. An autem capere poſſit? quidam dicunt quod nō. ſed Azo dicit, q̄ ſic: quia & is, cui bonis eſt interdictum, non. pōt adhiberi, & tā capit: vt ī. de acq. hær. l. mutū. §. 1. ſed ibi dicit, q̄ nec ille capit: quod pōt eſſe verū, q̄ à lege: vt in hæretico: ſi autem propter prodigalitatem. benè capit & iſte. ſm eū. ſed dicā, q̄ non capiat. vtpote criminoſus: vt hic in ſi. quod non eſt in prodigo. vt no. d. l. mutum.

i *Si filiusfamilias*] CASVS. Si filiusfa. vel ſeruus vel pupillus teſtetur: hæres ab eo. vel ab eis inſtitutus nō pōt habere bon. poſſ. ſecundum tab. ex illo teſto: licet dictus filius f. qui fecit teſta. factus poſtea ſui iuris. deceſſerit: & licet pupillus poſtea pubes factus deceſſerit: & licet ſeruus poſtea liber factus deceſſerit: quia nullæ ſunt tabulæ. &c. Viua.

3 † Lib. 5. Pandect. * Ad intel. huius l. vi. Io. Annib. in rub. ſolu. matr. nu. 378.

i *Si filiusfamilias*] niſi in caſtrenſi pecu-

Sentētia

lio. vel quaſi: vt Inſt. eo. in prin.

k *Aut ſeruus*] niſi in caſtrenſib. vt C. com. de ſucceſ. l. ſeruus.

l *Fecerit*] teſtando. & ſic ſequētia: vt inf. de bon. poſſ. ſm. tab. l. 1. §. exigere. & facit ſup. eo. l. 3. & 4. & inf. de leg. 3. l. 1. §. 2. & ī. de reg. iur. l. pe. & in Auth. de teſtib. §. ſi verò. colla. 6. & ſu. ad Mace. l. 1. §. certè. & C. de interdic. ma. l. ſi patris. Accur.

m *Deceſſerit*] ſecus in legato; vt inf. de leg. 3. l. 1. §. 1.

2 † Lib. ad Sab.

Q*Vi teſtamento.*] CASVS. Aliqs non pōt eſſe hæres. & teſtis in teſtō, in quo eſt hæres. ſed legatarij benè poſſunt eſſe teſtes, niſi ſint impuberes, vel in poteſtate teſtatoris, vel alio modo impediantur eſſe teſtes. & intelligo filios eſſe in poteſtate teſtatoris, & illos liberos hoīes, quos ab hoſtib⁹ redemit. Sed quid ſi filiusfa. in militia ſtiens fecit teſtamentum: nunquid pater ſuus, vel frater poterit eſſe teſtis? & dſ. q̄ ſic, dixi ergo in principio, q̄ filius nō poteſt eſſe teſtis in teſtamento patris. certè idē eſt in omni alio negocio, in quo patri acquiratur. Secundò dicit, q̄ furioſus non pōt eſſe teſtis in teſtō, dum furor eū tenet. aliàs ſic. & ſi fecit teſta. ante furorē, valet. Tertio dicit, q̄ ille, qui damnatus eſt lege Iulia repet. non pōt eſſe teſtis in iudicio, neque in teſtō. Quarto dicit, q̄ mulier in teſtō non poteſt eſſe teſtis: aliàs generaliter ſic, niſi ſit de adulterio dānata. Quinto dicit, q̄ ſeruus non poteſt eſſe in teſtamento teſtis: quia iuris ciuilis, vel prætorij communionem aliquam non habet; immo pro mortuo reputatur. Sexto dicit, quòd teſtes debent durare ad audiendum teſtamē, donec completum ſit teſtamentum, & ſi ſit ibi Græcus teſtis, non facio vim vtrum intelligat ſermonem Latini teſtatoris, vel non: dum tamen alio modo ſciat quid ſit. Teſtamentum autem non valeret, ſi teſtes eſſent ibi per vim detenti. Viuia.

4 † Lib. 1. ad Sabin.

n *Habetur*] vt Inſti. eo. §. legatarijs. & C. eo. l. diſtantibus: Sed contra C. de teſtib. l. omnibus. Sol. vt ibi. 1 quia hic pro ſolemnitate, ibi pro veritate. ſic. & in tutore non tamen in cauſa pupilli poteſt eſſe teſtis. Item facit 14. q. 2. c. ſuper prudentia. & Inſti. de teſta. §. ſed neque. Accur.

1 Iſta glo. reprobat: q̄a ſi verū eſſet, hæres ēt poſſet eē teſtis: q̄ ſecus eſt ſm Bar. Pau. & Are-

a *Vinnio*

a *Vinculo*] pignoris, vt inf. de leg. 1. l. Senatus, §. 1. & C. de cap. l. 2. & hoc ſi liber fuit redemptus: aliàs fuit redimentis, vt inf. de capt. l. in bello, §. ſi quis ſeruum.

b *Poſſe*] cum ante miſſionem teſterur: ſecus ſi poſt, vt Inſt. e. t. ſed ſi filius, quæ eſt contra: nam, & ſine vllo teſte, vel ſine ſolemni numero teſtium valeret. igitur valet quando huiuſmodi adhiberur, vt dī de muliere, cui datur actio ex ſtipulatu vbi nulla fuit ſtipulatio: multò magis ergo vbi aliqua fuit, licet non vtilis, vt C. de rei vx. act. in prin. Item §. C. de teſtibus l. j. & ſup. de teſtib. l. teſtis idoneus. Sed hoc eſt ſpeciale fauore militis. Hug.

c *Diximus.*] refert ſe ad filios prohibitos teſtificari patri in teſtamento. Idem erit in alijs negotijs, ſi quæratur aliquid patri. i. ei ſit vtile filij teſtimonium. ſi autem non patri, ſed filio quæratur, tunc & alia ratione repellitur, quia in re ſua. vt ſi pater pro filio velut legitimus adminiſtrator agit. ‖ autē nec pri. nec filio. quæratur: tunc ſecundū hoc filius eſt teſtis patri, vt hic innuit. Sed ob quod dicit prohibendis, vel ſub. non prohibendis. Item sm̄ hoc non ob. Inſtit. eo. §. ſed ‖ filius. vbi non quæritur patri, vel filio. & tamen repellitur: quia ibi de patris teſtimonio: de quo dic. vt ſup. proxi. reſpon. hic filij, & eſt ratio. vt plenius repellatur patet: quia plus diligit filium, quam econtra filius patrē, vt ſup. quod mc. cau. Inſti quidem. §. ſi. pater ergo, quod in teſtamento non poteſt filius eſſe teſtis patri: nec diſtinguo, quæratur, vel non quæratur vni. vel alteri. vt ſup. hac lege. ſed in alijs diſtinguitur, an quæratur, vel non. vt hic dicit. Sed dicunt quidam referri ad proximum dictum, ſcilicet de patre, & fratre: quia dicit prohibendis. & ſecundum hoc expone coram. id eſt, pro eis qui, &c. Et quod dicit. per quod acquiratur. gloſſant ita, ſub. maximè: nam idem eſt in illis negotijs, in quibus nihil patri acquiritur: nam poſt miſſionem pater non poteſt eſſe teſtis filio militi etiam ſi ei non acquirat, vt Inſtit. eod. §. ſed ſi filius. Vnde generalis videtur eſſe prohibitio ne pater dicat teſtimonium pro filio, & hoc ratione affectionis, & eadem ratione mater: & dicas, acquiritur, ipſi patri. Vel ſecundum Ioannem, ipſi filio: nam ſiue negotium geratur, per quod debeat acquiri ipſi filio, pater non erit teſtis, vt ibi: ſiue per quod quæritur, vel non quæritur patri, filius non teſtificabitur, & ſic pater nunquam admittitur ad teſtimoniū filij. & ita non ſub. auditur, maximè. ſed hoc, quod dicit, intelligi eſſe dictum manente militia filij. vt Inſtitu. eod. §. ſed ſi filius poſt miſſionem, vt dixi in ſuperiori. §. H. Sed hæc glo. loquitur, quaſi dicat. de prohibendo, cum ſecundū liberos, qui ſunt in poteſtate, referendum eſt, verum etiam ad eum, quem redemit ab hoſtibus: quamuis placeat hunc ſeruum non eſſe, ſed vinculo [a] quodam retineri, donec pretium ſoluat. Per contrarium quæri poteſt, an pater ejus, qui de caſtrenſi peculio poteſt teſtari, adhiberi ab eo ad teſtamentum teſtis poſſit? Et Marcellus lib. 10. Digeſtorum ſcripſit, poſſe. [b] Et frater ergo poterit.

Sicut filius non poteſt eſſe teſtis in teſtamento patris, ita nec in aliquo negotio, per qd patri aliquid acquiratur. Bar tolus.

¶ Quæcunque autem in teſtamento diximus [c] ſuper prohibendis teſtimonijs eorum, qui in poteſtate ſunt, in omnibus teſtimonijs accipias, vbi aliquid negotij geritur, per quod acquiratur.

¶ Nec furioſus quidem teſtis adhiberi poteſt, cum cōpos mentis non ſit: ſed ſi habet intermiſſionem, eo tempore adhiberi poteſt. ‡ teſtamentum quoque, quod ante furorem conſummauit, valebit, & bonorum poſſeſſio [d] ex eo teſtamento competet.

Qui non poteſt eſſe teſtis in iudicio, non poteſt eſſe teſtis in teſtamento. Item mulier in teſtamento teſtis eſſe non poteſt, in alijs poteſt, niſi ſit infamis. Bar.

¶ Eum, qui lege Iulia repetundarum damnatus eſt, ad teſtamentum [2†] adhiberi non poſſe [e] exiſtimo, quoniam [f] in iudicio [g] teſtis eſſe vetatur. Mulier teſtimonium dicere in teſtamento quidem non poterit: [h] aliàs autem poſſe teſtem eſſe mulierem, argumento eſt lex [i] Iulia de adulterijs, quæ adulterij damnatam, teſtem produci, vel dicere teſtimonium vetat.

Seruus non poteſt eſſe teſtis in teſtamento. Bar.

¶ Seruus quoque meritò ad ſolemnia [k] adhiberi non poteſt: cum iuris ciuilis [l] communionem non habeat in totum, [m] [3†] ſed ne prætorij quidem edicti. [n]

Teſtis debet adſtare, donec teſtamentum perficitur, & debet teſtificari de eo, quod ſenſu percepit. Bar.

¶ Veteres putauerunt, eos, qui propter ſolemnia teſtamenti adhibentur, durare debere, donec ſuprema conteſtatio [o] peragatur. Non tamen intelligentiam ſermonis [p] exigimus. hoc enim

liberos, qui ſunt in poteſtate, referendum eſt, verum etiam ad eum, quem redemit ab hoſtibus: quamuis placeat hunc ſeruum non eſſe, ſed vinculo [a] quodam retineri, donec pretium ſoluat. Per contrarium quæri poteſt, an pater ejus, qui de caſtrenſi peculio poteſt teſtari, adhiberi ab eo ad teſtamentum teſtis poſſit? Et Marcellus lib. 10. Digeſtorum ſcripſit, poſſe. [b] Et frater ergo poterit.

Sicut filius non poteſt eſſe teſtis in teſtamento patris, ita nec in aliquo negotio, per qd patri aliquid acquiratur. Bar tolus.

¶ Quæcunque autem in teſtamento diximus [c] ſuper prohibendis teſtimonijs eorum, qui in poteſtate ſunt, in omnibus teſtimonijs accipias, vbi aliquid negotij geritur, per quod acquiratur.

¶ Nec furioſus quidem teſtis adhiberi poteſt, cum cōpos mentis non ſit: ſed ſi habet intermiſſionem, eo tempore adhiberi poteſt. ‡ teſtamentum quoque, quod ante furorem conſummauit, valebit, & bonorum poſſeſſio [d] ex eo teſtamento competet.

Qui non poteſt eſſe teſtis in iudicio, non poteſt eſſe teſtis in teſtamento. Item mulier in teſtamento teſtis eſſe non poteſt, in alijs poteſt, niſi ſit infamis. Bar.

¶ Eum, qui lege Iulia repetundarum damnatus eſt, ad teſtamentum [2†] adhiberi non poſſe [e] exiſtimo, quoniam [f] in iudicio [g] teſtis eſſe vetatur. Mulier teſtimonium dicere in teſtamento quidem non poterit: [h] aliàs autem poſſe teſtem eſſe mulierem, argumento eſt lex [i] Iulia de adulterijs, quæ adulterij damnatam, teſtem produci, vel dicere teſtimonium vetat.

Seruus non poteſt eſſe teſtis in teſtamento. Bar.

¶ Seruus quoque meritò ad ſolemnia [k] adhiberi non poteſt: cum iuris ciuilis [l] communionem non habeat in totum, [m] [3†] ſed ne prætorij quidem edicti. [n]

Teſtis debet adſtare, donec teſtamentum perficitur, & debet teſtificari de eo, quod ſenſu percepit. Bar.

¶ Veteres putauerunt, eos, qui propter ſolemnia teſtamenti adhibentur, durare debere, donec ſuprema conteſtatio [o] peragatur. Non tamen intelligentiam ſermonis [p] exigimus. hoc enim

eos de permittēdo dicas, niſi dicas de prohibendis. ſcilicet, certis caſibus, quaſi dicat, aliàs prohibendis, & ſuper hoc fundatur glo. ſed primam approbo.

d *Et bonorum poſſeſſio*] ſecundum tabulas, vel etiam contra tabulas: nam vtraque competit ex teſtamento, vt Inſti. de bono. poſſeſ. §. ſunt autem, & facit ſupra eodem l. qui in poteſtate. §. 1. & l. is cui & Inſtit. eod. t. furioſi, & t. ſed & ſi quis. & inf. de ſecund. tabu. l. 1. § ſi quis, & C. eo. l. furioſum.

e *Non poſſe.*] iſtud non deeſt Py. ſed Azo. poſuit in ſuo lib. & habet idem inf. ad legem Iuliam repetund. l. ead. §. 1. & ſu. de teſti. l. repetundarum. Accur.

f *Quoniam*] no. hanc rationem, quæ fallit in hæreticis, vt C. de hæret. l. quoniam. in fi.

ADDITIO. Dic, quod illa lex eſt hodie correcta, cum nō poſſit hæreticus teſtari, vt l. 1. in fin. C. de Summa Trini. ſecundum Bar. hic.

g *In iudicio.*] aliàs indicium, i. ſignum, vel indicium aliquod quare legatum, vel legatarius agnoſci poterit. Accur.

h *Non poterit.*] quia fragilis, & corruptibilis, ſed in codicillis non vetatur: ergo poteſt, vt ſup. de teſtib. l. 1. nam. & nō rogati poſſunt eſſe ibi, vt C. de codicillis, l. fin. in fin.

i *Argumento eſt lex.*] à contrario ſenſu, vt ſup de teſtib. l. ex eo. & ſup. de minо. l. & ſi ſine, §. ſed quod Papinianus. & de offic. eius. cui mand. eſt iuriſd. l. 1. §. fin. Et no. cōtrarium legis pro lege accipi. & facit Inſti. eo. §. teſtes.

K *Ad ſolemnia*] teſtamenti. ſiue ſit teſtis ſiue teſtator.

l *Communionem*] per quod fuit primo teſtamentum inuentum: vt Inſtitu. eod circa princ. ſecundum, quod ſerui pro mortuis ſunt: vt hic, & inf. de reg. iur. l. ſeruitutem. & l. quod attinet.

m *In totum*] id eſt, in totum caret, vt dd. ll. Vel ideo dicit, quia in crimenibus, & quibuſdā alijs intereſſe poteſt, vt ſupra de iud. l. iudex & ibi no. Item nec in ciuilib. officijs fungi poteſt, vt inf. de iud. l. cum Prætor. non autem. Item facit infra de vſur. l. nonnunquam. ſeruus.

n *Edicti*] vt inf. de nou. oper. nunti. l. de pupillo. §. 1. & de iure delibe. l. 1. & 7. de fal. l. nullo. ité facit Inſt. eo. §. teſtes.

o *Conteſtatio*] id eſt, totum teſtamentum, quod coram teſtibus fit. & hoc niſi neceſſitas aliud permittat. vt C. eodem. l. caſus. & l. cum antiquitas. & facit infra eod. l. proxi. t. finali.

p *Sermonis*] id eſt, non intelligant teſtes: ipſe tamen intelligat. & hoc innuit, hinc enim. &c. Vel dic quod nec ipſe intelligat. ſcilicet, ſeriem teſtamenti, & ſic de teſtamento in ſcripto loquitur: ſecus in alio. vt Inf. l. proxi. in princip. & C. eod.

2† Adhiberi poſſe, &c. Sine negatione, in F. F. ſed recte addita fuit negatio ab Azo. quia lectioni Plo. non conuenit cō quam I. C. hic ſubiungit, & idē à Dua. cb ſeruatā fuit. Præterea repugnat cum reſpon. venul. in l. ead. §. 1 ad l. Iul. repetun.

3† In totum, ne Prætoris quidē edicti F. F.

1† Halo. legit teſtimonium ſed male Aug. li. j. cap. c. j.

C.eo.l.hac consultissima,in prin.& §. per nuncupationem. Item hoc verum est,nisi in rustico.vt C.e.l.fi. Vel dic,quod illud in rustico est nuncupatiuum: licet scriptura semper de fideretur. Accur.

a *Inuiti*] ad hoc sup.de author.tut.l.1.§.fin. & de iud.l.2. Item ad hoc,ff.de verbo.sig.l.coram.

Diuus Marcus Didio Iuliano, in teste, qui Latinè non nouerat, rescripsit. nam si, vel sensu percipiat quis, cui rei adhibitus sit, sufficere. Sed si testes ibi detenti sint inuiti, a * putant,non valere testamentum.

In testamento in scriptis hæredes debent scribi: in testamento nuncupatiuo debēt palam nominari, vt testes exaudiant.Bar.

Idem lib. 2. ad Sabin.

LEX XXI.

HAeredes palam b ita, ut exaudiri possint, nuncupandi sunt. Licebit ergo testanti, hæredes vel nuncupare, c vel scribere. Sed si nuncupat, palam debet nuncupare. d

¶Quid est e palam? Non vtique in publicum, sed vt exaudiri possit. exaudiri autem non ab omnibus, sed à testibus septem, & si plures fuerint testes adhibiti, sufficit solemnem numerum f exaudire.

In mutando, vel addendo requiritur eadem solemnitas, quæ in constituendo, secus in declarando.Bar.

¶Sed si quid post g factum testamentum,mutare h placuerit,omnia i ex integro facienda sunt. Quod verò quis obscurius in testamento vel nuncupat, k vel scribit, an post solemnia l explanare possit, quæritur.

*Facit c. sacris. cũ l. 1. ext. de his, q̃ vi me.aufiunt.

¶ *Si quid post.*] Titius instituit sibi hæredē Seium, & legata alijs reliquit, post factum dictum testamentū, dixit Titius, adimo hæreditatem meam Seio, & transfero in Caium.nunquid valebunt dicta legata? & certè non: nisi iterum dentur eisdem legatarijs per eundem testatorem. omnia enim, quæ sunt in testamento, ex integro sunt facienda. secus autem si testator non mutet institutionē, sed explanet illud, quod obscurè dixerat: quia tunc non est necesse,vt omnia ex integro fiant. immò remanent firma alia omnia, puta, quia dixit aliquid obscurè in institutione, vel legato: quamuis hic de legato tantum exempla ponat tria, & est ratio, quia explanando, quod obscure dixerat, nihil dat: sed datum significat. ponit etiam quartum exemplum super hoc.f. quando post testamentum factum adiecit legato,quod in testamento dederat, aliquod signū: per quod cognoscitur,vel adiecit legato summam, quam non certificauerat in testamento: vel adiecit nomen legatarij,quod non scripserat in testamento iam perfecto, vel adiecit nummorum qualitatem legatorum, quam in testamento non dixerat. nàm omnia ista potest facere etiam post completum testamentum, & non est necesse omnia ex integro fieri, & quod ista possint post testm̃ completū à testatore coniungi.f.nota legati, & summa, & nomen legatarij. & nummorum legatorum qualitas: probat à minori. nam si potest sumi argumentum ex non expresso dicto à testatore,vt dicitur in sequenti versi.nam & si adiecta, &c. multo magis potest ipse testator expresse dicere illud tacitum,ex quo argumentum debet sumi.

¶ *In testamento.*] Quando aliquis facit testm̃ debent ibi esse testes rogati. vnde si ob aliam causam erant ibi, nihil valet, nisi dicatur eis existentib. ibi ob aliam causam: nos rogamus vos,vt intelligatis hoc testm̃, quia tunc bñ valet.

¶ *Vna*] Cum aliquis facit testamentum oportet eum taliter facere, quod nullus alienus actus intermisceatur: sed actus ad testamentum pertinens benè potest intermisceri. puta ire ad ignem ad calefaciendum ceram, ex qua testes debent testamentum sigillare,& similia. Viuia.

b *Haredes palam.*] aliter ponitur hoc verbum sup. de ritu nupt.l.palam,& facit Instit.de testam.§.fi. & C.eod.l. hac consultissima,§.per nuncupationem,& inf.de verb. signifi. l.palam. Et no.quod quidam dixerunt nuncupatiuum testamentum posse probari, per publicum instrm̃ tabellionis, quod continet duorum hominum, vel trium præsentiam, & continet testatorem condidisse nuncupatiuum testm̃ coram testib.septem,arg.C.a.b.tut.l.fi. & C.de edic.D.Adrian.tol.l.fi.& de dona.l.in donationib.Item ff.vī arg.C.de fide Instr.l.in exercendis cum.n.testes ad hoc probandum pauciores septem non sufficiant, vt C.eo.l. hac consultissima, §.per nuncupationem,& de fideic.l.fi.constat,quod nec creditur instro: alias si crederetur instro. quod continet testatorem condidisse testamentū coram septem testib.nō esset eadem uis instrī, & duorum testium, sed maior esset in instrumento, quia per instrumentum probaretur testm̃ factū coram septem test.bus: quod non est, nisi in casib. vt C. si min.se maio.dixe.l.pe.& de non num. pecu. l.generaliter. Nemo ergo persuadeat, quod magis credat instro vnius tabellionis, q̃ septem testib. proba tæ opinionis. Ité dicunt quidā, q̃ testm̃ nuncupatiuum probari non potest, nisi per testes, vt C. de fi. instrum. l. fi. ubi cum enim,&c. Alij cõtra, vt C. de fi. instru. l in exercendis. si modo hēt pñtiam septem testium, & fm Azo. hoc obtinet fm consuetudinem ciuitatum, & de his ēt ibi no.C. de fi instrum. Item quæritur,an testamentum in scriptis possit fieri sine legatis, & fideicom. quod verum est,vt dicitur sup.de hære.instī.l.2.§.qui neque & §.hoc autem & §.sinautem.Hug.

c *Nuncupare*] quando sine scriptis.

d *Nuncupare*] aliàs non habetur in tex. sed intelligitur.

e *Quid est*] & sic istud.quod palam debent nuncupare, locum habet in nuncupatiuo, non in testamento,in scriptis, quia in illo potest iubere,vt clà fiet nomen vsque post mortem suam.

f *Numerum*] sic inf.de secund tab.l.cum tabulæ.

g *Si quid post.*] si ante consummatum testm̃ quid immutet,vt neque datum: sed si post, tunc datum, sed adēptum, vt ff.de leg 1.l.si ita scriptum, & de ijs,quæ in testa. delen. l.2.§.fi.& de hære.instī.l.inæqualib.& tūc q̃ post factum.

h *Mutare*] addendo,adimendo, transferendo, & facit C. eo.l.hac consultissima.§.pen.

i *Omnia*] &c. vt hic,etiam legata, cum cassata institutione cætera singularia cassentur, ex hoc ergo dixit Pyl. q̃ legatum in testamento relictum, adimi non potest, nisi etiam in testō alio,vel codicillis testō confirmatis, & pro hoc inf. de reg.iur.l.nihil tam naturale. sed Ioannes ff tam expressa voluntate,vt in Authen. de testitut. fideicommissi, colla.9. §.manifestum.& ff.de adimen.leg.l.libertis.primo respon. & Instit.de adempt.lega.§.legatorum, & de vulga.substi. §.si quis eum,& ff.de liber.lega.l.non solum.§.liberatio.& C.de testamen.iure.l.2.& Instit.de actio. §. si quis agens. sed Pyl. has intelligebat codicillis testamento confirmatis Sed contra eum est, quia etiam tacita voluntate adimitur,vt inf.de adim.leg.l.3.§.fi.& l.alumnæ.§. ab hæredibus in fi §.igitur magis expressa, vt sup. locca. l. qui ad certum, quinimmo,& hæreditas adimitur per epistolā,vt C de ijs, quib. vt indig.l.hæredi. Quod ergo hic dicitur,obtinet quo ad institutiones hæredum, quæ sine cancellentur post factum testamentum, siue alijs modis dicat eos nolle esse hæredes,nihilominus sunt hæredes,licet quandoque cessat,vt indignis,hæreditas auferatur,vt si eos indignos testator vocauit,vt inf.de mili.testam.l.militis.§. veteranus, & de ijs, quib.vt indig.l.cum quidam, & C.eod l.nec tam. Nec obst. inf.de adim.leg.l.alumnæ.§.1. quia magis conuenit prædictis,vel ibi ex donatione inter viros petit Seia. & adde qd not. Inst.de adim.leg.§.legatorum

k *Nuncupat*] in testamento nuncupatiuo dico.

l *Solemnia*] i. testamentum completum.

Stichum

a *Stichum legauit*] circa inſtitutionem debuit exemplum ponere, ſed idem ibi erit.

b *Sed et si*] adeo eſt obſcurum, vt non valeat. vt ff. de reb. dub. l. ſi fuerit. Accur.

c *In nomine*] alio caſu, quàm ſup. quia ſup. in nomine non erraſſet.

d *Poſſe*] ſcilicet ſine aliqua ſolennitate, ſecundum Azon. etiam coram duob. teſtib. vt ff. de aſſign. lib. l. 1. §. aſſignare. Sed ad quid fit, cum ēt ſine ea valeat, cum de corpore conſtet: vt C. eod. l. ſi quis? Reſpon. vt ſit clarius: vt ff. eo. tit. l. finis. Itē quid ſi in corpore erraſſet, vt in Titiano ibi eſt in corpore erratum: licèt ſcius ibi fuerit ſeruatum. Reſpon. non valet. vt ff. de hæredib. inſtit. l. quoties. & ideo ſolēniter oportet q̄ fiat: ſed ſuperiori caſu valebat. Item an idem Iudex, vt poſſit declarare? arg. q̄ ſic. vt ff. de re iud. l. Paulus. & ff. de in ius voc. reſt. l. Diuus & C. de fide. & lit. expen. l. terminato. & ff. de appe. l. ab executione, in prin. Item facit inf. de legat. 1. l. ſi quis à filio. §. 1. & C. de fideicom. l. voluntatis. & inf. de hæred. inſtituen. l. aſſe. & de legat. 1. l. vnum ex familia. & de præſcr. ſtipu. l. in prætoriis.

e *Significat*] Fac ff. ſi ſer. vendi. l. ſi cui. §. ſed ſi quæritur. & infra, de condit. & demonſtra. l. filiæ. ff. à Titia. & ſup. de dona. inter vir. & vxo. l. ſi donatæ. l. 1. Sed argum. contra, inf. de verb. ſign. l. legato. & facit ſupra, de arbit. l. qui tamen. & C. de legat. l. ſi fundianū. in fine. & ff. de leg. 3 l. ille autem ille. §. 1.

f *Sed & ſignum*] ſignum vel indicium aliquod, quare legatum, vel legatarius agnoſci poſſit. H.

g *Pater familias*] habita in liquendo, vt hic, non in vendendo: vt inf. de vi. tit. & oleo lega. l. 4. quæ eſt contra, & facit ad hoc inf. de leg. 1. l. nummis. & de reg. iur. l. ſemper in ſtipulationib. & l. ſemper in obſcuris. & de leg. 1. l. ſi ſeruus plurium. §. fina. & ff. de vſur. l. qui ſeniſſes. & de pign. act. l. vel vniuerſitatum. & C. de epiſc. audi. l. nemo. & infra de hæredi. inſti. l. qui non militabat. l. 1. in fine. & ſup. de eden. l. ſi quis ex. §. initium.

h *Rogati*] ſic in Auth. de teſti. §. ſed licèt. quæ eſt. C. de teſti. auth. rogati. Item ſic ff. de diuer. l. nullum. Sed arg. ff. C. de cod. l. 6. in fi. Sed aliud eſt in codicillis. Item arguit. ff. de teſti. l. ad fidem. vt ibi no. H.

ADDITIO. Dic q̄ hic eſt de caſibus, in quibus debent eſſe teſtes rogati: licet regulariter contrarium vt in auth. rogati. C. de teſti. ſecundum Bar. hic.

i *Idoneos*] ſic inf. de mili. teſt. l. Diuus.

k *Adſint*] i. actus: vt in auth. hoc ius porrectum. in prin. C. de ſacroſan. eccle.

l *Alienum*] niſi ex neceſſitate: vt C. eodem l. caſus. & l. cū antiquitas. & niſi ad abundantiam: abundans enim cautela nō nocet: vt C. eo. l. teſtamenta. calefactio ergo ceræ non eſt extraneus actus, vel ſimilis. & hic ſubijcit. q̄, pro ſed & facit ff. de verb. obli. l. continuus. & de duobus reis. l. duos. in fine. & de adult. l. quod ait. & de vſucap. l. poſſeſſio. Item

eſt; vt, licèt ad aliam rem ſint rogati, vel collecti; ſi tamen ante teſtimonium certiorentur, ad teſtamentum ſe eſſe adhibitos: poſſe eos teſtimonium ſuum rectè perhibere.

Vno contextu debet fieri teſtamentum. Bar.

¶ Vno contextu] † actionis k teſtari oportet. Fit autem vno contextu, nullum alienum l actum teſtamento intermiſcere. Quòd ſi aliquid pertinens ad teſtamentum faciat, teſtamentū non vitiatur.

Idem. †

LEX XXII.

AD teſtium numerum ſimul adhiberi poſſumus, vt ego, & pater, & plures, qui ſumus in eiuſdem poteſtate. m

Tempore teſtamenti inſpicitur, cuius conditionis ſit teſtis. Bar.

¶ Conditionem n teſtiū tunc inſpicere debemus, cum ſignarent, non mortis tempore. Si igitur tunc, cum ſignarent, tales fuerint, vt adhiberi poſſent, nihil nocet, ſi quid poſtea eis contigerit. o

Teſtis poteſt ſigillare anulo teſtatoris, vel alterius. B.

¶ Si ab ipſo teſtatore anulum accepero, & ſignauero; teſtium eum anulo debet ſignare teſtis, an & cum quodam ſigillo, vel alia re, vbi ſit ſignum impreſſum? & videtur quòd ſufficiat ſignum teſtis cum quo teſtam. ſignat. eſſe impreſſum in quacunque re: quia varie homines ſignant. ſed reſpon. hic in contrarium: vt tantum anulo ſignare debeant teſtes, ſcilicet, qui anulum habeat characterem, id eſt, ſignum teſtis in ſe anulo formatum. Secundò dicit, quòd etiam de noctis poteſt ſignari teſta. per teſtes. Septimo dicit, q̄ non ſolum valet teſtamen. in ſcriptis factum, ſi ſigna teſtium ſunt appoſita ſuper ipſa charta, vbi eſt ſcriptum teſtamentum: ſed etiam ſi ſunt impreſſa ſuper panno, in quo ſunt inuoluta tabulæ, id eſt, charta in qua eſt teſtam. ſcriptum. Viu.

m *Poteſtate*] vt Inſt. eo. l. pater. & ſup. de teſta. l. patres.

n *Conditionem*] ſint liberi, vel ſeruitus: hæc enim eſt conditio vt Inſt. de in. perſo. §. 1. & die vel hodie, vel cras. vt C. eod. l. 1. Item ap. ſint alias habiles: vt infra. l. cum lege. ff. & teſtantis: vt ſupra eod. l. 2. in eo, cui relinquitur. tria tempora: vt ibi no.

o *Contigerit*] non tamen ſeruus factus teſtificabitur, nec infamis: quia tempore teſtificationis conditio teſtis inſpicitur: vt ſupra de teſtam. l. tertia. circa princ. teſtamentum tamen permanet: ſed è contra ſeruus tempore teſtamenti

ſ Nomē.

2 Coniecturam.

3 Actus. in P. F. * Sic perſeruatis votis ſinguloſi in electio. debet mox ſcrutinio publicari. vt in ca. quia pp. cum gl. ſuper ver. mox ext. de elec. vbi ad hoc allegant præſentem §. 4 Lib. 10 ad edict.

quid ſi in teſtamento dicam, vendo, vel dono tibi tot aureos pro centum: & ille conſentit? Reſpond. valet venditio: vt ff. de aſſign. libe. l. aſſignare.

AD teſtium] CASVS. Ad teſtamentum Titij poſſumus eſſe teſtes ego & pater meus, & etiam fratres mei, qui ſumus in poteſtate patris noſtri communis. Secundo dicit, quòd ſi teſtes ſunt liberi eo tempore, quo teſtamentum ſignant in ſcriptis factum, valet teſtam. etiam ſi efficiantur teſtes ſerui poſtquam ſignauerūt ante mortem teſtatoris. Tertio dicit, q̄ ſi teſtator det mihi teſtimonium, cum quo ſignare de eam teſtamentum ſuum, valet quod agitur, ac ſi alieno anulo ſignaſſem: de quo quidem non eſt dubiū, quin poſſim cum alieno ſignare. Quarto dicit, teſtam. in ſcriptis inceptum ſignauerunt teſtes, vt moris eſt: & ante illud teſtam. completum teſtator turbauit ſigna. certè non videtur ſignatum: & ita non valet. Quinto dicit, q̄ in teſtamento in ſcriptis oportet, q̄ quilibet teſtis apponat ibi nomen ſuū, & quòd ſignet teſta. & ſi alterum tantum facit, nihil agitur. Sed nūquid tantum

liber factus tempore testimonij non est idoneus, vt hic. secus aliàs, vt inf. de verb. sig. l. notionem. §. instrumẽtorum. Item liber testificans, & ante apertura tabu. factus seruus, valet. vt d. l. 1. sup. de testi. & facit infra, de auro & argen. lega. l. medico. in princip. & Instit. eod. §. sed cum aliquis. & sup. de offic. Præto. l. Barbarius. & inf. de por. l. prima. & infra, de iniur. l. iniuriarũ. & inf. de secun. tab. l. 1. §. penul. Et no. argum. q̃ pubes factus non fert testimoniũ de eo, quod ante vidit, sed hic exigitur idoneus tempore testamenti, vt valeat, & sic vt fit solenne. secus vbi veritas inquiritur.

a *Alieno*] quod licet, vt Instit. eod. §. possum. lino tamen proprio. & cera, vt Instit. de pupil. substi. §. igitur. Sed dic vt ibi. Et no. q̃ quando constituo procuratorem. etiam alieno sigillo possum signare.

b *Si signa*] testium. & dic plenè, vt C. eod. l. noster am. Item contra Instit. eo. §. ex eo. & C. eo. l hac consultissima. §. si quis. Sol. vt ibi. & facit ff. de mil. test l. in fraudem. §. fin.

c *Turbata sunt*] ante perfectum. secus si post. vt inf. de ijs quæ in testa. delen. l. 1. §. sed consulto.

d *Nomen suum*] vt dicitur inf. l. penul. & facit. C. eod. l. si vnus. & de ijs quib. vt indig. l. pen. & sup. de eden. l. 1. §. pen.

e *Anulo tantum*] hoc iure cauetur, sed in consuetudine non habetur, vel sub. signatorio. vt sic excludat non signatorũ. vt inf. de auro & argen. lega. l. argento. §. ornamento. non autem alio sigillo, maximè, quia lex simpliciter dicit C. de testam. l. hæc consultissima. in prin. & qui testa. fac. poss. l. hæc consultissima & facit C. eo. l si vnus. & omnia sunt rotunda. Nam in anulo ideo fortè, quia primo imprimebatur per transuersum. vt fieret circulus: postea in directo cũ charactere. hic enim erit circulus in cera, qui est in charta, & circumquaque incideretur cera: in quo rotundo imponetur anulus cum charactere & imprimetur: vt ibi fiant signa.

f *Nolle*] C. de transact. l. non minorem. & sup. de fer. l more.

g *Impressa*] vt C. eod. l. hæc consultissima. in prin. Sed arg. contra. inf. quod vi aut clam. l. si alius. §. notauimus & §. pro socio. l. nam socius. Accur.

ADDITIO. Dic q̃ hic in cohærentibus: ibi in separatis. quod no. secundum Bar. hic.

S I *testamentum*] CASVS. Titius testa. quod in scriptis fecerat, & quod testes clausum signauerant, aperuit: & eius Titij voluntate testes iterum signauerunt. nunquid valebit? Et dicitur quòd sic & iure prætorio, & iure ciuili. Viuianus.

h *Resignauerit*] i. aperuerit. sic resero. l. aperio.

i *Signatum*] eius voluntate.

k *Imperfectum*] licèt enim reseruerit, vel resignauerit, non induxit, nẽ abolleuit, non cancellauit aliàs secus esset: vt C. eod. l. nostram. Et no. q̃ facilius renascitur res, quàm de nouo nascatur: vt ff. de secũd. tab. l. qui ex liberis. §. testamẽto. & sup. de don. inter virum, & vxor. l. cum hic status. §. pœnitentia. 2† Lib. 4. disputat

l *Prætorio*] iure ciuili exigitur præsentia testium, iure prætorio numerus & sigilla: vt Instit. eod. in prin. & ad hoc ff. de secun. tabu. l. 1. §. planè. 3† Lib. 10 Instit.

VNum] CASVS. Hic dicitur q̃ faciens testamẽtũ potest illud facere scribi in duab. chartis. ita q̃ totum testamentum sit in vnaquaq; charta. Vulgatum *Exemplis* impropriè, cum vtrunque sit authenticum: vt sup. de fi. instru. l. quicunque. dic ergo, id est chartis & facit ff. de secund. tab. l. 1. §. si quis in duobus. & Instit. eo. §. fina. & facit ff. de auro, & arg. lega. l. pediculis. § Labeo. Accur.

SI *quis*] CASVS. Titius volens instituere sibi hæredes Seium, & Sempronium Caium & Martinũ: nuncupauit Seium & Sempronium solos. & obmutuit. ita, quod Caium & Martinum nuncupare non potuit. nunquid nuncupati habebũt hæreditatem? Et certè non: quia Titius non fecit testamentum. sed facere cepit. 4† Lib. 5. Posteriorum Labeonis. *Ad intel. huius l. vi de Mari. Soc. ff. rub. de leg. 2. 8.

m *Num*] *Exemplis* impropriè, cum vtrunque sit authenticum: vt sup. de fi. instru. l. quicunque. dic ergo, id est chartis & facit ff. de secund. tab. l. 1. §. si quis in duobus. & Instit. eo. §. fina. & facit ff. de auro, & arg. lega. l. pediculis. § Labeo. Accur.

* Quis pt impetrare plures literas ad cautelã. idẽ glo. C. ex tenore ext. de testi.

n *Non fuerit*] Immo videtur contra: vt C. eo. l. iubemus. § q̃ si nõ fuerit. Sol. hic non potuit alios instituere: vt potè mutus, ibi lic. Vel hic omittit substitutos ibi institutos, quod non placet: vt hic in fi. Vel vetus dicit ibi. Item quid de legatis? Respon. nõ valent: vt C. de fideicom. l. eam quam. Nec obst. ff. de codic. l. fin. quia ibi fuit plena voluntas, licèt non scripta. aut enim est perfecta, & non scripta: vt ibi. aut non perfecta nec scripta: vt hic. aut perfecta & scripta: sed deest. hæres esto: vt C. eo. l. error. & eodem modo fuit perfecta. ff. de ijs qui. vt indi. l cum quidam. §. 1. & l. cum tabulis. § fi. Item hoc fallit inter liberos: vt C. eo. l. hac consul. §. eg in perfecto. vel ex one ibi. non solennis. Item quid si illi instituendi erant non capaces? vt q̃ non impediant p̃ques. cũ expressim nõ impedirent. vt ff. de leg. 1. l. si duobus. §. 1. sed hæc lex videtur velle ff. & facit ff. eo l. 1. ea. & facit ff. fam. erci. l. in hoc iudicio. & ff. item tal. bo. l. amplius. & de codic. l. fi. ff. 1. & de ijs quib. vt indig. l. pẽ. & ff. de inoff. test. l. si mater.

Cum

Cum lege] CASVS. Aliquis fecit carmen famoſum de Titio, & de hoc condemnatur, & ita iuſſus eſt eſſe inteſtabilis, vt ſup. eo. l. is cui. §. fina. & de teſtibus l. ob carmen. quæritur quid contineatur ſub hoc verbo, inteſtabilis? & certè tria, ſcilicet, vt teſtamentum facere non poſſit. Itē quod aliquis non poſſit ei teſtis eſſe in teſtamento, ſi quod faceret. Item quod ipſe repellatur a teſtimonio ferendo pro aliquo. Viu.

a *Cum lege*] Pone exemplum in damnato crimine famoſo, vt ſupra. de teſtibus l. ob carmen. itē in furioſo, mente capto, & ſimilibus, ſecundum Ioan.

ſ Li. 22. ad edict. Pomp.

b *Putant*] & malè, ſecundum quoſdam, vel dic ab inuitis, ſed à volentibus ſic. Vel ſecundum Azo. dic in teſtamento tantum: nam cum non poſſit teſtari, nō poterit ei dici ab aliquo teſtimonium, ſed in contractibus, & iudicijs poterit ei dici teſtimonium, ne ius ſuum pereat, & ſic facit hęc lex ad ti. Vel ſecundum Hug. & Ro. fortè etiā intelligendum etiam in contractibus, ſed dices in tali, qui de grauiori ſit crimine damnatus, ita quod perdat libertatem, vel patriam, & ſic nihil habet, & de talibus loquitur hæc lex, & ſic in teſtamento, & in alijs. Eſt ergo aliud dicere, iſte non poteſt teſtari (qualis eſt filiusfamilias, & ſimiles, & tamen ſunt teſtes) aliud quando penitus eſſe inteſtabilis, quia tunc tria importat, ſcilicet, vt teſtamentum non faciat, vt ſup. eodem. l. is cui. §. fina. Item nec ſit teſtis. Item nec alius ſibi. vt in hac l. an autem poſſit capere, dic vt no. d. l. is cui. §. fi. & facit ſupra de teſtib. l. ſino. & C. de apo. l. 3. Itē videtur hic, quod infamis non poteſt eſſe teſtis in teſtamento, ſed falſum eſt, quia & ſeruus, niſi conſtet apud omnes. Accur

ſ Li. 15. Digeſt.

D *Omitius*] CASVS. Titius volens in ſcriptis facere teſtamentum, vocauit ſex teſtes, & vnum, qui teſtamentum ſcriberet, & teſtis eſſet, & ita adhibuit ſeptē inter ſcriptorem, & teſtes & fecit teſtamentum. nunquid valet? & certè dicit Iauentius Celſus interrogatus de hoc à Domitio Labeone, quod valet, & non bene curialiter reſpondit. Viu.

c *Rogatus*] de facto ad ſcribendum, quia non eſt neceſſe, vt rogetur ad ſcribendum, ſed vt ſit teſtis rogabitur, vt ſubſcribat, vel dic de iure, vt teſtis, vt ſup. eod. l. hęredes. §. filia. Accur.

d *Signauerit*] vt teſtis

e *Stulta quæſtio*] Iuuentius reſpon. C. de tranſac. l. vt reſponſum.

Conſtaret voluiſſe plures eū, qui teſtamentum feciſſet, hæredes pronuntiare. Ego nec Seruium puto aliud ſenſiſſe.

Verbum inteſtabilis, importat ne quis poſſit facere teſtamētum, nec eſſe teſtis in teſtamento, nec ei teſtimonium dicatur. Bar.

Caius. 1 †

LEX XXVI.

CVm lege [a] quis inteſtabilis [b] eſſe iubetur; eo pertinet, ne eius teſtimoniū recipiatur, & eò amplius, (vt quidam putant) [b] neve ipſi dicatur teſtimonium.

Scriptor teſtamenti non prohibetur eſſe teſtis in teſtamento, Bar.

Celſus. 2 †

LEX XXVII.

DOmitius Labeo Celſo ſuo ſalutem. Quæro, an teſtium numero hīdus ſit is, qui, cum rogatus [c] eſſet ad teſtamentum ſcribendum, idem quoque cum tabulas ſcripſiſſet, ſignauerit? [d] Iuuentius Celſus Labeoni ſuo ſalutem. Aut non intelligo, quid ſit, de quo me conſulis, aut valdè ſtulta [e] eſt conſultatio tua. Plus enim quàm ridiculum eſt dubitare, an aliquis iure teſtis adhibitus ſit, quoniam idem, & tabulas teſtamenti ſcripſerit.

Seruus poteſt iuſſu teſtatoris teſtamentum ſcribere. Bar.

Modeſtinus. 3 †

LEX XXVIII.

SEruus, licet alienus, iuſſu teſtatoris teſtamētum ſcribere non prohibetur. §

Ex ſcriptura non tecta, vel publicata coram teſtibus non probatur teſtamentum. Par.

Paulus lib. 14. reſponſ.

reſpondit.

LEX XXIX.

EX ea ſcriptura, quæ ad teſtamentum faciēdum parabatur, ſi nullo iure teſtamentum perfectum eſſet, nec ea, quæ fideicommiſſorum verba haberent, peti poſſe. [h]

Verba, ſi non valet iure teſtamenti, &c. important, vt debeantur relicta venientibus ab inteſtato. Bar.

Idem reſpondit, ex his verbis i † ταύτην τὴν διαθήκην βούλομαι εἶναι κυρίαν ἐπὶ πάσας ἐξουσίας. quæ ſcriptura paterfamilias addidit, videri eum voluiſſe, omnimodo valere ea, quæ reliquit, etiam ſi inteſtatus deceſſiſſet.

Hic ponitur forma, qualiter teſtis debeat ſe ſubſcribere. Bar.

§ *Adhibitus*] ergo tabellio computatur in numero teſtium. ſic C. qui. teſtamen. facere poſſ. l. hac conſul. §. ſed & quia. & facit. C. eodē l. cum antiquitas. §. fin. & in Auth. de fide inſtrumen. §. ſed oportet. collat. 6. Sed argument. contra. in Auth. de fide inſtrumento. §. ſed & ſi. ſtrumenta. Sed ſpeciale in dictis caſibus, vt no. dicta l. hac conſultiſſima. Item facit ſupra de paſt. l. ſi plures. §. nec non, & vnus.

[3] Lib. 9. Regular.

S *Ervus*] CASVS. Titius volens in ſcriptis facere teſtamentum, hęredē poteſt facere ſcribi per ſeruum etiam alienum, & valebit. Viu.

§ *Non prohibetur*] vt C. eodem l. hac conſultiſſima. a in princip. & l iubemus. & in authen. ibi poſita. Nec obſt. C. de tabul. l. generali, libro decimo, quia hęc non eſt publica ſcriptura, cum & ipſe teſtator poſſit ſcribere, ſed poſtea publicatur, vt C. eo. l. 2.

1 No. q̄ quis no ſit publica, p̄ſumitur tñ vera, & ſolemnis, niſi ſtiū probet l. ſi p⁹ diem, & ibi Bald. C. de iu. & fa. ign. ſed quo intelligat, vide Pa. de Ca. in l. ſerui de leg. l.

EX *ea*] CASVS. Si aliquis vult facere teſtm, & illud facere incipiat, & in eo legata, & fideicōmiſſa relinquat, & ipſum teſtamentum ſolemniter non compleat: non ſolum nō valebit inſtitutio hæredis, ſed nec etiam legata, & fideicommiſſa poſtea dictus Titius faciens teſtamentum, talia verba in eo inſerit, legata, & fideicommiſſa, quæ reliqui in hoc teſtamento, volo dari ab omni hærede meo, etiam ſi veniat ab inteſtato, non valente teſtamento meo, certè etiam hæres ab inteſtato veniens præſtabit legata, & fideicommiſſa. Viuianus.

4 Ideſt teſtamētū meū omni iure valere volo vide Alci. diſput. 2. c. 19.

h *Eſſe*] vt C. de codicil. lege finali. in principio. & de fideicommiſſis. lege, ſi veritas. & C. eodem. lege, ſi vnus. & ſupra eodem lege, ſi is. & C. de manumiſſ. teſtamen. lege, ſi iure. & infra. de legat. 3. lege vndecima. §. 1. & infra. de iure. codic. l. 1 Hug.

i *Ex hac verba*] Fortè talia erant in græco: legata, quæ reliqui & fideicommiſſa dari volo ab omni hærede meo etiam ab inteſtato, vt C. de fideicommiſſ. l. eam quam. vel talia, vt inſt. de lega. ſecundo. l. cum pater. §. filius. vel talia, vt C. de codicill. l. fina. Hug. Vel dic, vt infra, de iniuſto teſtam. l. poſthumus. §. fin. Sed nunquid tota hæreditas debetur ab hæredibus venientibus ab inteſtato, inſtituto in tali non perfecta voluntate? Reſpon. ſic, vt argumen. infra. de iniu. teſtamen. l. poſthumus. §. fina. & ad Trebellia. lege, ſi quis priore, nam & totum appellatione relicti continetur, vt in Auth. de hæred. & Falc. coll. 1. §. & hoc quidem. Sed argum. contra ſup. de inoffi. teſt. l. Titia. ſed ibi eſt ratio.

2 Quia quali demens reſtinditur voluntas. Con.

Singulos] CASVS. Testes, qui adhibentur ad testamentũ in scriptis faciendum, debent in propria eorum subscriptione in testamento facienda, designare nomen suũ testium, & testatoris.

a *Testamento* in scriptis.

b *Chirographo*] id est in propria subscriptione, in qua nomen suum, & testatoris designetur, vt hic, & quandoque nomen hæredis similiter, vt C. eod. l. iubemus, appareat hic quod non subscribit vnus pro alio, nisi in testamento rustici, vt C. eod. l. fin. sed forte idem est nuncupatiuum, licet scriptum, & facit C. eod. l. hac consultissima. §. fi. & sup. eod. l. ad testium §. si quis. Accur. Flo.

1† Lib. 1. Sentent.

2† Lib. 5. Sent.

Si heres] CASVS. Si aliquis dicat inter vicinos suos, ego scribam Imperatorẽ hæredem, & postea decedat facto testamento, vel non: Imperator fiscus non potest bona illius occupare. Vide *Si heres bona*] & facit. C. de test. l. nolumus. & l. ex imperfecto. & Instit. quibus mod. test. infir. §. fin. & C. de cad. toll. l. 1. §. fi. Accur.

3† Vel præteritis, nõ est in P. F.

DE LIBERIS & posthumis hæredibus instituendis, vel exhæredandis, &c.

Post testamenta incipit de 1 institutione, & exheredatione liberorum naturorum, & non naturorum, sed inf. de hæredibus instituendis 2 generaliter de omnibus instituendis dicit, & no. quod dicit præterire, 3 non præterundi, quia hoc faciendum non est, sed instituendi, vel exhæredandi, vt inf. eod. l. antepen.

1 Sequuntur B. B. P. Al. & Ias.

2 Placet eisdem.

3 Sequuntur prædicti.

Quid sit nominatim] CASVS. Dicitur Instit. de exhæredatione lib. quod filij debent à parentibus instituti, vel nominatim exhæredati, ad hoc, vt testamentum eorum non sit ipso iure nullum, hæc ergo prima lex, & secunda dicit plane, quid sit nominatim exhæredare. Viu.

d *Quid sit nominatim*] quod erat olim opus in masculis, non in fœminis, hodie contra: 4 vt C. eo. l. fi. & Instit. de exhær lib. circa prin. & §. nostra.

4 Placet R. Pau. & Ias.

e *Nomen* proprium.

f *Cognomen* ab euentu. Accur.

g *Cognomen*] à cognatione.

h *Ex his*] scilicet tribus.

i *Sufficere*] etiam vnum, si modo per eum possimus esse certi, 5 vt ff. si cert. pet. certum, & ff. de hæred. inst. l. quotics. in prin. Sed arg. contra sup. de rat. l. cum hi. §. si Titius,

5 Placet B. sed displicet Ia.

ADDITIO. Dic quod ibi omittebatur aliquid in solennitatibus, hic non erat necesse quod poneretur nihil nomen tantum, quando ex illo redditur certa persona, secundum Bar. hic.

6 Placet B. vñ in odiosis indefinita æquipollet vni. P. Al. & Ias.

k *Nominatim. Esto*] id est quamuis.

l *Nomen* proprium.

m *Filij*, & dixi, filium meum exhæredo.

n *Nullum esse*] propter odium exhæredationis, 6 est cõ

Idem. 1 †

LEX XXX.

SIngulos testes, qui in testamento [a] adhibentur, proprio chirographo [b] annotare conuenit, quis, & cuius testamentum signauerit.

Verba prolata causa iactãtiæ non inducunt dispositionem. Bar.

Idem. 2 †

LEX XXXI.

EIus bona, [c] qui se Imperatorem facturum hæredem effe iactauerit, à fisco occupari non possunt.

De liberis, & posthumis hæredibus instituendis, vel exhæredandis, 3† vel præteritis.

TITVLVS II.

Id dicitur fieri nominatim, quod ita exprimitur, vt de eo nequeat dubitari. Alex.

Vlpianus. 4 †

LEX PRIMA.

QVid sit nominatim [d] exhæredari, videamus. Nomen, [e] & prænomen, [f] & cognomen [g] eius dicendum est, an sufficit, vel vnum ex his? [h] Et conflat, sufficere. [i]

Indefinita, quæ non potest nisi ad vnum referri, oratio ni singulari æquiparatur. Alex.

Idem. 5 †

LEX II.

NOminatim exhæredatus filius, & ita videtur. Filius meus exhæres esto, etsi [k] nec nomen [l] eius expressum sit, si modo vnicus sit. Nam si plures sint filij, [m] benigna interpretatione potius à plerisque respondetur, exhæredatum nullum esse. [n]

Adiectio mœris facit quẽ videri nominatim exhæredatum, & adiectio cognitj exhæredationẽ non vitiat. Ba.

Idem. 6 †

LEX III.

ET si peperce-

odiosa. vt inf. eod. l. cum quidam. sicus. vbi est fauor. 7 vt ff. de testa. tut. l. si quis ita. §. si quis filio. & ff. de adim. leg. l. 2. §. si duob. & de leg. 1. l. q filiabus. §. 1. & de lib. leg. l. 2. & ff. de recep. l. pluribus. quæ iunt arg. contra, sed in eis est fauor. & ideo est prælegãdus. vt d. l. cum quidam. & facit. ff. de consti. Prin. l. fin. & facit. ff. de rei ven. l. si in rem. §. licet. & §. & si testimenta, & l. Pomponius, in fi. & C. eo. l. 2. & ff. de le. 1. l. filiusfamilias. §. Diui. & de rebus dub. l. si fuerit. & ff. de manumiss. test. l. quẽ ex plurib. 8 & ff. de test. tut. l. duo. Accur.

7 Expresso tñ noie appellationis. Al. & Ias.

Et si pepercerit] CASVS. In principio legis dicit, q̃ rectè exhæredatur filius à patre hoc modo, ex Seia natum exhæredo. & rectè similiter exhæredatus vt, si cum conuicio eum exhæredauerit. & de hoc ponit exemplũ. Item dẽt exhĩdari filius purè adhoc, vt testiũ non annuilet.

8 Ibi fuit expressũ nomen proprium. & sic non cõcordat cũ tex. & idẽ in l. seq. Al.

5† Lib. Regul.

Filius autem] Titius faciens testamentũ instituit sibi hæredem Seium, & postea exhæredauit filium suum, & postea instituit Caium, & postea substituit Sempronium Seio, & Caio, nunquid est rectè exhæredatus filius? & dicitur, q̃ sic, & eo in gradu instituto cũ exhæredatus non aũt à gradu substituti vnde gradus institutorum valebit, & nõ gradus substituti, quia eo ab gradu inuenitur præteritus, si esset certo eodẽ casu sit filius exhæredatus. hoc modo: à persona Seij instituit filium meũ exhæredo nihil valet exhĩdatio, quia à certa persona exhæredari filius non potuit, & in isto alio casu nõ valet exhæredatio, quisquis mihi hæs erit, filius meus exhæres esto. &c. quæ quidẽ exhæredatio sine dubio nihil valet, quia fuit facta sub cõditione. & cõditionalis exhæredatio nihil valet, vt ff. proxi. §. & q̃ fuerit facta sub conditione, patet, nam voluit filium esse exhæredem, si adita esset hæreditas, & non alias.

6† Lib. 1. ad Sab.

Cæterum hæredes] Titius testamentum faciens ita dixit: exhæredo filium meum Seium, & instituo Caiũ mihi hæredẽ. & si Caius hæres non erit, substituo ei Sẽproniũ, & si Sẽpronius hæres non erit, substituo ei Sempronium. nunquid valet exhĩdatio filij? & dicitur q̃ sic, & ab oibus prædictis gradibus est exhæredatus. Sed quid si ita dixit testator: instituo mihi hæredem Seium & filiũ meum exhæredo. & si dictus Seius hæres non erit, substituo ei Sempronium. nunquid ab vtroq; gradu est exhæredatus filius? & dicitur quod sic, & sic valet vterque gradus. Item quid si ita dixit testator: Primus hæres esto in dimidiam hæreditatis meæ. & si dictus primus hæres non erit, secundus ex dicta dimidia hæs esto. & ex alia dimidia tertius hæres esto filius meus exhæres esto. & si dictus tertius hæres non erit, quamus sit hæres, nunquid est exhæredatus ab vtroque gradu filius? & dicitur q̃ sic, vnde valet vterque. Item quid si ita dixit testator: instituo mihi hæredem primum, & si hæres nõ erit, substituo ei secundum, & filium meũ Titium exhæredo. Item si dictus hæres primus non erit, substituo ei, & tertium post secundum, nunquid erit exhæredatus filius ab vtroque

gradu

gradu scilicet instituti, & substituendi, vt sic vterq; gradus valeat? Et dicitur quod non: immo à primo gradu videtur filius præteritus: & sic peremptus est ipso iure idem primus gradus: & vt exhæredatus à secundo gradu: & ab eodem secundo gradu capit exordium, & vires testamentum: & sic substituti habebunt hæreditatem, non autem instituus, nec etiam filius, nisi primo agat querela inofficiosi testamenti. Viuianus.

a *Et si pepererit.*] id est noluerit dicere.

b *Ex Seia*] vxore. alias inepta esset exhæredatio. vt infra de verb. obli. l. quidam. Item vnus ex ea erat natus. 1 alias contra. sup. l. proxi. Accu.

c *Rectè*] idem est secundum ordinem iuris.

ADDITIO. Improprie ponitur, secundum Alex. & propriè exponitur in l. 2. sup. de inoff. testa. Bartol. Alex. & Ias. in l. lecta. si cer. pet.

d *Ex adulterio*] valet exhæredatio: licet sit contra infr. de Carbon. edict. l. 1. §. idem ait cum quidam. contra. Solu. 2 illud verum quātum ad Carbonianum: sed quantum ad hoc: vt verè sit exhæredatus necne: distinguitur. aut credebat eū ex adulterio natum, & non erat, & tunc non valet: 3 vt j. eo. l. si posthumus. §. fin. si verò sciebat filium: tunc valet: vt hic. Item contra infr. de leg. 1. l. turpia. Solutio hic stetit in genere, ibi in specie: quia talem hominem occidit: vt inf. de hæred. instit. l. his verbis. §. 1. & l. quoties. §. si quis. Item facit hic ad fi. sup. de inoffi. test. l. si instituta. C. ei qui. Accursius.

e *Purè*] non sub conditione: 4 vt inf. de hæred. instit. l. si quis Sempronium. in fi. & l. iam dubitari. & inf. de contrab. l. sub conditione. nisi in casu: vt cum filius instituit sub conditione casuali. & in defectum eius exhæredatur: vt C. de inst. 1. & substit. l. si patet. & d. l. iam dubitari. Item in alio: 5 vt inf. de vente in possess. mitten. l. 1. §. sed & si incertum. vel dic: vt ibi no. Hug.

f *Inter medias.*] i. inter vnum institutum 6 & alium institutum: & sic inter gradum. hoc casu etiam loquitur inf. §. fi. & inf. tit. 1. l. 3. §. 6 non autem est hoc inter gradus: licet quidam contra. vt inf. tit. 1. l. pen. & inf. eo. l. pen.

ADDITIO. Dic, quod omnes gradus ibi non porrigitur: sed ad illum, circa quem ponitur, porrigitur, sin Bart. hic.

g *Toto*] illo, non alijs gradibus. quod dic. vt inf. tit 1. l. pen. §. penult.

h *Exhæredauerit*] hoc adiecto. vt inf. de contrabu. l. non potuit Prætor. §. si ab vno. quod in dubio non erit credendum, vt quis eligat viam ad impugnanda sua iudicia. vt j. de milit. testa. l. 3.

i *Quemadmodum*] in hoc est simile, quia vtrobiq; non valet exhæredatio. Accursius.

k *Vitiosa est*] vt eo gradu non obueniat tunc hæreditas ista: quippè conditionalis est: vt inf. de vulg. substi. l. qui liberis. ergo nulla. vt sup. proxi. §. dixi.

1 *Summotum*] id est exhæredatum esse. sub conditione. si adiretur hæreditas. ante ergo se inueniebat præteritum: 7 quare ipso iure testamentum nullum est. Et nota, quod expressa nocent, non expressa non. nam hoc non expresso ita demum tenet exhæredatio, si instituus sit hæres: nec tamen hoc debet exprimi. vt hic. & infra. de hæredib. instit. l. si quis Sempronium. §. final. & infra. de contrabu. l. penult. §. sed cum exhæredatio. Et est argum. infra. de condi. & de monstrati. l. nonnunquam. & de reg. iur. l. actus.

7 Infra 28 placet Pa. Ale. et Ia. in §. 1. ff. ead.

m *Ante hæredis institutionem*] primus gradus est institutorum secundus substitutorum: exhæredatus ante omnes ab omnibus videtur exhæredatus: vt hic. & idem si post omnes: 8 vt C. eodem titulo l. 1. Idem si inter primum & secundum gradum: vt in fine huius §. si autem inter vnum institutum, & alium institutum, vel inter vnum substitutum & alium substitutum: obtinet supra, eodem. §. filius. & sic est vis inter gradum, & gradu, scilicet singulare, & plurale. 9 Item nota quinque necessaria in exhæredatione: Quod nominatim est facienda: vt infr. l. proxi. Item purè. Item à gradu toto, non à persona certa. vt supra hac l. Item ab hæreditate, non à re certa. vt infra eodem. l. cum quidam. Item hodiè causa est inferenda: 10 vt C. eodem, tit. auth. non licet.

8 Reprobatur in rec. fm Bart. & Ias.

n *Summotus est*] nam à primo est exhæredatus post omnes gradus, à tertio est exhæredatus inter gradus: & sic benè dicit: 11 vt patet per superiora.

o *Filium*] iam natum. secus in posthumo: 12 vt infra titulo 1. l. nam & si. §. final. hoc ideo, quia posthumus 13 non rumpit gradus, nisi demum natus. ante ergo quàm nascatur, valet primus, & secundus pendet ex eo. quare primo vitiato per natiuitatem posthumi, vitiatur & accessorium. sed in iam natis secus: quia hic gradus, à quo est præteritus, statim est nullus secundus ergo, vel etiam præcedens ex eo non pendet, sed ex se sumit vires. cum ergo ab eo gradu hic secundus non pendeat: meritò illo non valente, hic secundus non vitiatur. sic & aliàs differunt. vt no. C. de liber. & posthu. l. 2. & ad hoc inf. tit. 1. l. 3. §. ex his.

p *Solo*] hoc expresso: vt quidam ponunt: sic, Sempronium instituo, & si Titium substituo: à quo filium meum exhæredo. sed certè exhæredatio nulla est, 14 cum à persona certa sit exhæredatus. vt sup. ea. l. §. filius autem. Ponamus 15 ergo cum facta est exhæredatio inter gradum: quare videtur exhæredatus à toto, & solo illo gradu. vt hic, & sup. eo. §. filius. no. secundum Azon. Tu potes dicere: vt à persona non valeat nominando personam: at a gradu sic: vt à secundo, vel à primo gradu exhæredo: vt hic, & inf. eo. l. si à primo. & l. si posthumus.

q *Caperet.*] sic è contra facere potest: vt infra tit. 1. l. penult

Insortiatum. O 3 Azo.

9 Sequuntur hanc gl. Bar. P. & Alex. & Ias.

10 Exhæredari. in P. F.

11 Placet B. sed displicet Ale. Soc. & Ias.

12 Placet B. Ale. et Ia. 6 Approbatur per B. P. Ale. & Ias.

13 Placet Bar. & Ia. licet ꝺ teneat Bal. P. & Ale.

14 Immo saluatur si vn' inst sit substitutus. Pa. Ale. et Ia.

15 Placet B. Paul. Ale. et Ia.

*De test. huius rex. vide Zuch. in l. posthumo nu. 63. in fi. de bo. pos. ꝺ tab.

9 Sequunt vsq; ad fi. B. P. Ale. & Ias.

10 Itē, q̄ adeat hēditas fūt P. Alex. et Ias.

11 Sequūtur Bar. P. Ale. & Ia.

12 Idē p̄dic. Doc.

Azo.& inf.e.l.si à primo. facit ad hoc inf.de vulg.substit.l. ex facto. §. Luc.& inf de contrah.l.non putauit. §. à primo.& de hære.instit.l.si filius & inf.tit.a.l.nam similes. & atg.inf.de hær.inst. l.si is qui solet.

Lauet.] CASVS. Istud est planum, q si aliquis masculus facit testamẽtum, posthumum suum scribere debet hæredem vel exhæredare ad hoc, vt testamentum suum non rumpatur postea posthumo nato, & se præteritum inueniẽte: vt inf.tit.1.l 3.1. respon. Siue ergo aliquis habeat vxorem, siue non, & faciat testamẽtum, & timeat ne rumpatur propter aliquem suum posthumum, qui postea posset nasci, potest per hãc legem in suo testamento ita dicere, posthumum meum si quis mihi nascetur, hæredem scribo. & si vxorem habeat, & taliter scribat, vt dixi, non solum videtur instituisse posthumum, si quis nascetur ex vxore, quam habet tẽpore testamenti, sed etiam illud, quod nascetur ex secunda vxore, mortua, vel repudiata ea, quam habet tempore testa. Viuianus.

1† Lib.3. ad Sab.

a *Omnem*] scilicet testantem.

b *Posse*] id est debere. 1 sic sup. de quæst.ad euand.iudi.ca.l. 1. & Ribaud. vel exheredare, alias natus præteritus rumpit testamentum: vt infra eo.tit.l.3. 1.respon. secus autem in fœmina, 2 quæ præterire potest: quia eius præteritio valet pro exhæredatione: vt Inst. de exhære.lib. §.mater.& inf.eod. l.Gallus. §. nunc de lege. nisi vt C. de inoffic. testam.l.3. vbi habetur pro institutione. Accursius.

c *Repudiare vxorem*] & ita efficitur non maritus.

d *Qui ex quacunque vxore.*] No.mirabile propter fauorem institutionis 3 & testamenti conseruandi. 4 & propter odium præteritionis 5 ita videtur. ad quod facit inf.eo.l. cum quidã.& inf.de verb.obl.l.quoties in stipulation.& de leg.2.l.Titia.§.Lucius.& sup.eod.l.2.& secundum hoc non sunt contra inf.de verb.sign. l.boues.§.hoc sermone.& qui & à qui.l.matrimonij.& sup.de iu.dotium.l.dotis promissio. facta tamen exhæredatio dicto modo omnem posthumum 6 comprehendit: vt inf.tit.1.l.3.§.pen.& facit.ĩ.de condit.& demon.l.hæc conditio. & l.filiæ. §.Titia. & sup. quod met.cau.l.si mulier. §.quod metus. & inf.de leg.2.l. cum pater.§.pater & inf.de vulg.subst.l.in substitutione.

e *Indeque. Posthumum*] simpliciter aliud si dixerit, quem habeo, vel posthumum meum, 7 vel ex tali fœmina nasciturum: vt ĩ.e.l.filius.4.si quis.& de auro & arg.leg.l.si ita. & ĩ.de sena.verba.prædio.l.si seruus.& facit inf.l.prox.

Sed est quæstum.] CASVS. Aliquis senex, de quo non est verisimile, q possit amodo gnare, an potest posthumũ suum hæredẽ instituere? & certè sic, nam si non hẽt vxorẽ, põt eã ducere, & Deo fauente filios generare. Itẽ põt adoptare sibi filiũ post testa. Item & spado, qui hẽt vnũ testiculũ, põt posthumũ instituere. Castratus aũt nõ, sed hermaphroditus, in quo virilia præualent, si timeat suũ test. tum pr. benè põt suũ posthumum instituere hĩdẽ. Viu.

f *Non posset.*] vt senex.

g *Ducere.*] vt C. de nup.l.fi. 8

h *Adoptare*] vt sup. de ado.l.si pater. §.f.

i *Spadonem.*] cuius est generalis appellatio.vt ff.de verb.sign. l.spadonem.

K *Fecit.*] si ante genuit, quam esset spado: & erat in vtero. vel intelligitur 9 de eo spadone, qui hẽt vnum solum testiculum, cui nõ obest ad generandum. vel intellige de eo posthumo, quem adoptauit postea, & non de legitimo, & naturali. nã benè potest adoptare: vt sup. de adopt.l. 2.§. illud. H.

4† Lib.5. ad Sab. 8 Immo l.pe.Ias.

9 Vterq; intellectꝰ est restrictus ad text. licet sit verꝰ im sẽsũ Ale. & Ias.

l *Nec ætas*] de qua prædixit: si quoquomodo potest generare licet difficulter: vt inf.eod. l.si quis posthumo 5. in prin.

m *Impedimento.*] nã & cõtrahit matrimonium: vt sup.de iud. do.l.si seruo. §.fi. Hug.

n *Non putat*] nã nec adoptare põt: vt Inst. de adop. §.sed illud. nec contrahit matrimonium. vt ĩ. de iu. dot.l.si seruo. §.fi. & dicitur castratus, i. ca stè natus: qui propter sui frigiditatem nec agere, nec generare potest. Spado, qui cultello ex accidẽti amisit, q potest agere, sed non generare.

o *Prænalebunt*] aliàs si muliebria præualeant: tunc quia prægnans esset potest. in

5† Lib.5. ad Sabin. 6† Hæc l. interpretatꝰ est Cumã. & neuo i. tell. donauit, vt apud eũ n. 47. ac ẽt alibi intelligitur de bo.po. Bal. n. 33.

10 Placet Ia. licet dissentire videatur Bal. & Pa.

11 Placet B. Pa. Ale. & Ias.

12 Placere vi Ba. Bal. & Pau. ĩ Ias.

13 Displicet: qa de stricto iure ĩm Ias.

Videbit p hãc §.q qñ Papa delegat cãm non sub noie dignitatis, sd sub noie proprio, q successor illius possit cognoscere. sed nõ est ita. vt in ca. qñ Abb.cum gl.1.ex.de off.deleg.

2† Lib.1. ex Cassio.

3† Seruatus est.

1 Immo stat proprie. sic dm Ias.

2 Placet Bar. Paul. Al. & Ias.

3 Displicet prædict. Doct.

4 Sequuntur prædict. Doct.

5 Et benè Bar. Paul. Ale. et Ia.

6 Placet Raynu. & Bart. licet

5 teneant Pet. Bald. Pa. et Ale.

7 Displicet Ale. et Ia. qa tũc exponet. ĩ. mihi nascituro licet placeat Azo.

Indeque, Posthumum] simpliciter aliud si dixerit, quem habeo, vel posthumum meum, 7 vel ex tali fœmina nasciturum: vt ĩ.e.l.filius.4.si quis.& de auro & arg.leg.l.si ita. & ĩ.de sena.verba.prædio.l.si seruus.& facit inf.l.prox.

Sed est quæstum.] CASVS. Aliquis senex, de quo non est verisimile, q possit amodo gnare, an potest posthumũ suum hæredẽ instituere? & certè sic, nam si non hẽt vxorẽ, põt eã ducere, & Deo fauente filios generare. Itẽ põt adoptare sibi filiũ post testa. Item & spado, qui hẽt vnũ testiculũ, põt posthumũ instituere. Castratus aũt nõ, sed hermaphroditus, in quo virilia præualent, si timeat suũ test. tum pr. benè põt suũ posthumum instituere hĩdẽ. Viu.

f *Non posset.*] vt senex.

g *Ducere.*] vt C. de nup.l.fi. 8

h *Adoptare*] vt sup. de ado.l.si pater. §.f.

i *Spadonem.*] cuius est generalis appellatio.vt ff.de verb.sign. l.spadonem.

K *Fecit.*] si ante genuit, quam esset spado: & erat in vtero. vel intelligitur 9 de eo spadone, qui hẽt vnum solum testiculum, cui nõ obest ad generandum. vel intellige de eo posthumo, quem adoptauit postea, & non de legitimo, & naturali. nã benè potest adoptare: vt sup. de adopt.l. 2.§. illud. H.

l *Nec ætas*] de qua prædixit: si quoquomodo potest generare licet difficulter: vt inf.eod. l.si quis posthumo 5. in prin.

m *Impedimento.*] nã & cõtrahit matrimonium: vt sup.de iud. do.l.si seruo. §.fi. Hug.

n *Non putat*] nã nec adoptare põt: vt Inst. de adop. §.sed illud. nec contrahit matrimonium. vt ĩ. de iu. dot.l.si seruo. §.fi. & dicitur castratus, i. ca stè natus: qui propter sui frigiditatem nec agere, nec generare potest. Spado, qui cultello ex accidẽti amisit, q potest agere, sed non generare.

o *Prænalebunt*] aliàs si muliebria præualeant: tunc quia prægnans esset potest. in

Vlpianus. 4†

LEX IV.

SEd est quæsitum, an is, qui generare facilè non possit, f posthumum hæredẽ possit facere? Et scribunt Cassius, & Iabolenus posse. Nam & vxorem ducere, g & adoptare h potest.

¶ Spadonem i quoque posse h posthumum hæredem scribere, & Labeo & Cassius scribunt: quoniam nec ætas, l nec sterilitas ei rei impedimẽto m est. Sed si castratus sit, Iulianus Proculi opinionem secutus, non putat, n posthumum hæredem posse instituere. quo iure vtimur.

¶ Hermaphroditus, maximè si in eo virilia præualebunt, o posthumum hęredem instituere poterit.

Testamentum, ex quo impossibile est hereditatem adire de iure ciuili, primum testamentum non rumpit. Bartolus.

Paulus. 5†

LEX VII.

SI filius, 6† qui in potestate est, præteritus p sit, & viuo patre decedat, testamẽtum q non valebit, nec superius r rumpetur. s & hoc iure vtimur.

Idem. 1†

LEX IV.

PLacet omnem a masculum posse b posthumum hæredem scribere: siue iam maritus sit, siue nondum vxorem duxerit. Nam & maritus repudiare vxorem c potest, & qui non duxit vxorem, postea maritus effici. Nam & cum maritus posthumum hæredem scribit, non vtique is solus posthumus scriptus videtur, qui ex ea, quam habet vxorem, ei natus est, vel qui tunc in vtero est: verùm is quoque, qui ex quacunque vxore d nascetur. e

Iabolenus. 2†

LEX V.

IDeoque, qui posthumum e hæredem instituit, si post testamentum factum mutauit matrimonium; is institutus videtur, qui ex posteriore matrimonio 3† natus est.

Qui impeditur generare propter accidens, non impeditur posthumum instituere. secus, si à natura. Bartol. & Alex.

Siuerit] & ita efficitur non maritus.

Qui ex quacunque vxore.] No.mirabile propter fauorem institutionis 3 & testamenti conseruandi. 4 & propter odium præteritionis 5 ita videtur. ad quod facit inf.eo.l. cum quidã.& inf.de verb.obl.l.quoties in stipulation.& de leg.2.l.Titia.§.Lucius.& sup.eod.l.2.& secundum hoc non sunt contra inf.de verb.sign. l.boues.§.hoc sermone.& qui & à qui.l.matrimonij.& sup.de iu.dotium.l.dotis promissio. facta tamen exhæredatio dicto modo omnem posthumum 6 comprehendit: vt inf.tit.1.l.3.§.pen.& facit.ĩ.de condit.& demon.l.hæc conditio. & l.filiæ. §.Titia. & sup. quod met.cau.l.si mulier. §.quod metus. & inf.de leg.2.l. cum pater.§.pater & inf.de vulg.subst.l.in substitutione.

Indeque. Posthumum] simpliciter aliud si dixerit, quem habeo, vel posthumum meum, 7 vel ex tali fœmina nasciturum: vt ĩ.e.l.filius.4.si quis.& de auro & arg.leg.l.si ita. & ĩ.de sena.verba.prædio.l.si seruus.& facit inf.l.prox.

Sed est quæstum.] CASVS. Aliquis senex, de quo non est verisimile, q possit amodo gnare, an potest posthumũ suum hæredẽ instituere? & certè sic, nam si non hẽt vxorẽ, põt eã ducere, & Deo fauente filios generare. Itẽ põt adoptare sibi filiũ post testa. Item & spado, qui hẽt vnũ testiculũ, põt posthumũ instituere. Castratus aũt nõ, sed hermaphroditus, in quo virilia præualent, si timeat suũ test. tum pr. benè põt suũ posthumum instituere hĩdẽ. Viu.

f *Non posset.*] vt senex.

g *Ducere.*] vt C. de nup.l.fi. 8

h *Adoptare*] vt sup. de ado.l.si pater. §.f.

i *Spadonem.*] cuius est generalis appellatio.vt ff.de verb.sign. l.spadonem.

K *Fecit.*] si ante genuit, quam esset spado: & erat in vtero. vel intelligitur 9 de eo spadone, qui hẽt vnum solum testiculum, cui nõ obest ad generandum. vel intellige de eo posthumo, quem adoptauit postea, & non de legitimo, & naturali. nã benè potest adoptare: vt sup. de adopt.l. 2.§. illud. H.

l *Nec ætas*] de qua prædixit: si quoquomodo potest generare licet difficulter: vt inf.eod. l.si quis posthumo 5. in prin.

m *Impedimento.*] nã & cõtrahit matrimonium: vt sup.de iud. do.l.si seruo. §.fi. Hug.

n *Non putat*] nã nec adoptare põt: vt Inst. de adop. §.sed illud. nec contrahit matrimonium. vt ĩ. de iu. dot.l.si seruo. §.fi. & dicitur castratus, i. ca stè natus: qui propter sui frigiditatem nec agere, nec generare potest. Spado, qui cultello ex accidẽti amisit, q potest agere, sed non generare.

o *Prænalebunt*] aliàs si muliebria præualeant: tunc quia prægnans esset potest. in

4† Lib.5. ad Sab. 8 Immo l.pe.Ias.

9 Vterq; intellectꝰ est restrictus ad text. licet sit verꝰ im sẽsũ Ale. & Ias.

5† Lib.1. ad Sabin. 6† Hæc l. interpretatꝰ est Cumã. & neuo i. tell. donauit, vt apud eũ n. 47. ac ẽt alibi intelligitur de bo.po. Bal. n. 33.

10 Placet Ia. licet dissentire videatur Bal. & Pa.

11 Placet B. Pa. Ale. & Ias.

12 Placere vi Ba. Bal. & Pau. ĩ Ias.

13 Displicet: qa de stricto iure ĩm Ias.

flituere posthumum potest: 10 & secundũ hoc habeat maximè: & non abundat, vel dic q superabundat: 11 & verbum potest ponitur pro debebit. & ideo secus erit in muliere: quia ipsa non habet necesse 12 instituere, vel exhæredare: vt dixi ĩ. l. placet. aliàs est in litera planè. & tunc similiter dic potest, i. debebit. 13 & plana est. & facit ad hoc, ĩ. de stat.homi.l.quæritur. & de testi.l.repetundarum. f.1.H.

Si filius.] CASVS. Titius fecit testamentum, & instituit filium cum quibusdam alijs: vel etiã cum exhæred. vit. postea fecit secundum testmñ, in quo instituit alios: & dissũ filium præteriit. nunquid rumpitur primum testam. per secundum? Et dicitur non: quia secundũ non valet ipso iure, cum in eo sit præteritus filius in potestate testatoris existẽs. & hoc est verũ et si dictus filiꝰ moriat vivo dicto suo patre.

p *Præteritus*] in secundo testamento.

q *Testamentum*] secundum, in quo fuit præteritus: vt Inst. de exhæred.l.hoc. in prine.

r *Superius*] primum in quo fuit exhæredatus, vel cum alijs institutus. Accursius.

s *Rumpetur*] per hoc, in quo præteritus est filius. & hoc dicunt

cunt quidem verum, cum in primo erant instituti venientes ab intestato. 1 vt C. de testa. l. hac consultissima. §. si quis 2. respon. sed alius est ibi casus. Item, & deficit ibi secundum, ratione omissæ solennitatis. hic ratione præteritionis, regulariter ergo teneas, vt perfectum non tollatur per non perfectum; vt dicto §. si quis. in princi. Sed videtur huic. l. contra. Inst. quib. mod. test. infir. §. posteriore. at ibi secundum ab initio tenuit, hic nullum fuit. Item contra inf. tit. 1. l. posthumus. Sed aliud est in posthumo, quàm in filio iam nato: & est ratio quam dixi sup. eod. l. 3. §. fin. & C. eod. l. 3. Item facit infra titu. 1. l. filio. & inf. de vulg. subst. l. si quis §. fin.

1 Divinat in scribendo hic.

1 Lib. 1. ad Sab.

Filius iam natus rumpit spem eius gradus, à quo præteritus est, incontinens posthumus vero statim cum nascitur. Bar.

Pomponius. [1] †

LEX VIII.

SI à primo [a] hærede instituto filiũ exhæredauero, à secundo [b] autem substituto non exhæredauero; & dum pendet, an prior [c] aditurus sit, filius decesserit, secundum Iuliani sententiam, qua vtimur, non erit secundus [d] hæres: quasi ab initio inutiliter institutus, cum ab eo filius exhæredatus non sit. Quòd si posthumo filio id acciderit, [e] vt natus viuo patre, à quo exhæredatus sit, moriatur; eadẽ dicenda erunt de substituto, quoniam, cum natus est [f] filius, loco eius est, qui superstes est.

Qui potest habere posthumum naturaliter, licet cum difficultate, sine expectatione tristis euentus, vel sine turpitudine, potest posthumum instituere, secus si instituat posthumum, quem habere non potest sine turpitudine, vel expectatione tristis euentus. Alex.

Paulus. [2] †

LEX IX.

SI quis posthumos, quos per ætatem, aut valetudinem [g] suam non habet, sibi heredes instituerit, deinde is filius, quem in potestate habebat, mortuus sit, deinde ipse testator mortuus sit, filio non heredibus instituto, non valet testamentum, quia [h] filius loco heredis fuit. Sed si filius quidem ante testatorem mortuus sit, nepotes autem ex eo superstites sint, valet testamentum, quia nepotes in locum patris succedunt.

Si à primo hærede] CASVS Titius faciens testũ, ita dixit: primũ instituo mihi hæredem: & filiũ meum exhæredo: & secundum instituo mihi hæredem: & si primus, & secundus mihi hæredes non erunt, substituo eis tertium, & ita filium exhæredauit inter gradum institutorum: & à gradu substituti eum præterijt: & ita ipso iure nõ valet gradus substituti, postea deliberantibus institutis vtrum vellent adire, vel repudiare, dictus testatoris filius decessit, & postea deliberatione plenè habita per dictos institutos repudiauerunt hæreditatem, nunquid substitutus potest habere hæreditatem? & videtur sic: quia quamuis suus gradus non valuerit ab initio propter præteritionem filij ab eo factam: tamen filius decessit antequam instituti repudiarent, vnde mortuo obstaculo substituti, & institutis postea hæreditatem repudiantibus, videtur substitutus habere debere, sed non est verum: quia substitutio, quæ ab initio fuit inutilis, non potest conualescere. Quod autem dixi in filio iam nato, & intra primum gradum exhæredato, & à secundo gradu præterito; idem erit in posthumo filio, cui idem acciderit, & qui posthumus natus fuerit viuo patre, à quo ex hæredatus est à primo gradu, & qui posthumus mortuus est viuo suo dicto patre, & deliberantibus institutis. nã institutis prædictis repudiantibus heredit. nõ habebit substitutus, cuius suus gradus ipso iure non valuerit propter præteritionem posthumi ab eo factam, nato scilicet postea posthumo, & est ratio quare sit idem in hoc casu, quod est in primo casu huius legis, quoniam cum natus sit postea posthumus filius est loco eius filij, qui superstes est tempore testamenti, de quo superstite est dictum in prin. l. Viu.

2 Sequitur hanc glo. Ba. Paul. Ale. & Ia.

1 Placet B. & P. dissentiunt Alex. & Ia.

4 Vterq; Intellectus placet Ba. Ia Ale. & Ias.

5 Vt dicto modalis. notarib. C. de his q̃ sub modo &c. l. 1. fi. de cõd. & demo. & quo ponatur vide ad lõgũ i spec. tit. de all. & &c. sub. alio.

a *Si à primo*] dic, instituo Titium. 2 filium exhæredo. instituo Seium. si instituti hæredes non essent, substituo Sempronium. & sic exhæredatio est intra gradum, vt supra eod. l. 3. §. fin. & quod dicit si à primo dic. 3 instituis primo gradu. nec ob. sup. eo. l. 3. §. filius. vel dic 4 primo hærede, idest primo gradu, in genere loquens, sed alij dicunt expressim ab vno gradu posse exhæredari; vt no. sup. eo. l. 3. §. filius. pro quibus est hæc lex, & dicunt primum, & secundum esse propria nomina. Accur.

b *A secundo*] s. gradu substituendi. &c.

c *Prior*] s. institutus in primo gradu.

d *Non erit secundus*] i. institutus in secundo, etiam non accipientibus primis institutis. Accur.

e *Id acciderit, vt natus*] falsum dicit: quia non fuit dictum, scilicet quod filius viuo, vel non viuo patre moriatur, vnde dic idem scilicet, vt sic exhæredatus tantum a gradu primo. & non a secundo, & quod subijcit vt, pone pro &: 5 & sic non expositiue. & quod dicit viuo patre, determinet natus, non verbum moriatur; quia mortuo patre, & dum hæredes instituti deliberant, hic moritur, seeus autem si patre viuo: quia testamentum valet iure prætorio, vt infra titu. 1. l. posthumos. Item post mortem huius hæredes repudiant, & non admittuntur substituti: vt hic dicit, & infra eodem lege, si posthumus, secundo responso.

hæredatus sit, moriatur; eadẽ dicenda erunt de substituto, quoniam, cum natus est [f] filius, loco eius est, qui superstes est.

f *Cum natus est*] non prius, fauore testamenti, alias autem habetur pro iam nato, vt supra de statu homi. leg. qui in vtero. Item quod dicit supra proximè, quasi ab initio, &c. est sic infra, de reg. iur. leg. omnia. & l. quæ ab initio, & C. de leg. & constitu. l. non dubium, & infra, de vulga. substitut. l. ii quis. in fine, & infra titu. secundo. l. penul. §. fi. & C. eo. l. 1. & 2.

Si quis posthumos] CASVS. Titius fecit testamentum, & instituit sibi certos hæredes: postea fecit secundum testamẽtum, cum valde esset senex, vel de esset senex, vel in magna infirmitate positus, ita quod non erat verisimile, quod amodo de facili filios generaret, & in hoc secundo testamen. dixit, posthumos meos instituo mihi hæredes. nunquid rumpitur primum testamentum, per secundum? & videtur quod non: quia in secundo sunt instituti tales, de quibus non est verisimile, quod nascantur. sed certè benè rumpitur. & est ratio, quia spectare debemus possibilitatem naturæ quantum ad generandum, & etiam consuetudinem generandi, & non vitium, quod habet testator propter tempus, id est propter senectutem: & non infirmitatem similiter, propter quæ duo abdicatur homo à generandi facultate. nam multi sunt, & fuerunt, de quibus non sperabant vicini eorum, quod amplius haberent filios propter senectutem, vel infirmitatem, & tamen habuerunt Deo fauente. Si autem in secundo testamento instituisset sibi hæredem posthumum suum, qui nasceretur ex ?: & Sempronij, stante matrimonio cum Sempronio, talis institutio est turpis, & non valet; & ideo non rumpitur primum testamentum.

2 † Lib. 1. ad Sabin.

¶ *Si filium*] Titius habens filium, & ex eo nepotem, & vtrumque in potestate sua, fecit testamentum, & instituit sibi hæredem quendam extraneum, & filium exhæredauit. nepotem præterijt, postea decessit Titius. deliberante autẽ posthumo instituto vtrum adiret, vel non. decessit filius: postea instituus hæreditatẽ adiuit. nunquid nepos prædictus præteritus rumpet testamentũ, & auferet hæreditatem instituto ipso iure? Et videtur quod sic, quòd mortuo Titio auo. & antequã adiret institutus, filius decessit. vnde nepos remansit immediatè ad auum mortuum, & inuenit se ab eo præteritum. & sic videtur testamentum ipso iure non valere: sed certè non rumpetur, quia tunc demum rumpit aui testamentum, cum viuo auo moritur filius. & nepos remanet immediatè ad auum viuum, & inuenit postea se ab eo præteritum. Sed quid retento eodem casu? si filius capiatur ab hostibus viuo auo. & viuo, vel non viuo dicto auo apud hostes decedat filius? nunquid nepos præteritus ab auo, vt dictum est rumpet ipso iure testamentum aui? Et dicitur quod sic, fingitur enim filius mortuus prima hora captiuitatis, & sic ab hora captiuitatis filij vsque ad mortem aui fingitur nepos fuisse immediatè ad auum, vnde non est mirum, si inueniens postea se præteritum rumpit testamentũ. Sed pone retento eodem casu, quod Titius auus decessit relicto filio exhæredato in ciuitate, & relicto nepote præterito. filius autem cum posset agere contra institutum, qui adiuit hæreditatem, & querelam inofficiosi testamenti contra eum intentare, repudiauit illam querelam, & decessit.

nunqnid nepos rumpit testamentum? & certè non valet ipso iure propter præteritionem de se factam, neque per querelam inofficiosi testam. & ita non est ruptum testamen. in hoc casu, sicut est ruptum in superiori casu; cum fuit filius captus ab hostibus, & ibi mortuus, sed retento eodem casu, quid si auus moriatur, & postea filius, & postea institutus ab auo repudiet hæreditatem? certè erit nepos legitimus hæres aui, quia verba l. duodecim tabular. quæ sunt Instit. de hæredit. ab intest. in princip. & in quibus continetur, si aliquis intestatus mortuus sit, veniant hæredes ab intest. &c. non tantùm referuntur ad tempus mortis testatoris, sed etiam ad tempus, quo hæres institutus à testatore repudiauit hæreditatem: & sic siue decedat filius Titius non facto à se testamento, siue facto, sed postea restituto, semper videtur ab intestato decedere: Quamuis autem dictum sit in versicul. diuersumque est, &c. quod per quasi posthumũ id est, per nepotem iam natum, qui inuenitur immediatus ad auum, rumpitur testamen. in quo ipse est præteritus: tamen per verum posthumum in secundo testamento institutum non rumpitur quandoque primum testamentum, veluti quando testator instituit sibi hæredem in secundo testamento illum posthumum, qui nasceiur ex illa muliere, quam ducere vxo. fit nefas, puta quia sit monacha, vel consanguinea testatoris, bene autem rumpetur primum testamentum, si in secundo instituatur ille posthumus, qui nasceiur ex sonore adoptiua testatoris: quia potest euenire, quod testator eam habebit vxorem, puta si adoptio dissoluatur. Viu.

nẽ habere fortè non potest, [a] hæredes instituerit, superius [b] testamentum rumpitur: quòd [c] natura [d] magis in homine generandi, & consuetudo [e] spectanda est, quàm temporale vitium, aut valetudo, propter quam abducatur homo à generandi facultate. [f]

¶ Sed si ex ea, quæ alij nupta sit, posthumum [g] quis hæredem instituerit, ipso iure non valet; quòd turpis sit institutio.

Qui tempore mortis testatoris non tenebat primum locum in suitate, licet post mortem tenere incipiat, non rumpit testamentum, vt suus; licet sit præteritus: nisi fingatur tenuisse primum locũ in vita testantis, potest tamen vt suus ab intestato succedere, si reperiat se tenere primum locum tempore, quo aperitur via causa intestati; quamquam post mortem testatoris hoc contingat. Alexan.

¶ Si filium exhæredauero, nepotemque ex eo præterierо, & alium hæredem instituero, & superuixerit filius post mortem meam; licet ante aditam hæreditatem decesserit: non tamen nepotem ruprurum testamentũ, [h] Iulianus, & Pomponius, & Marcellus scribunt. Diuersum est, si in hostium potestate sit filius, & decesserit in eo statu. Rumpit enim his casibus [k] nepos testamentum. [l] [1]† Quòd si morientem [m] auo filius repudiauerit: [n] nõ abscissum [o] est, vt superiore casu [p] fuit. [q]

¶ Sed, & si hæres institutus [r] omiserit [s] hæreditatem, erit primum locum tempore, quo aperitur via causæ intestati: quamquam post mortem testatoris hoc contingat. Alexan.

a *Non potest*] facilè. 1 si tamen eos habebit, habebunt hæreditatem, vel intelligo. 2 instituisse nepotes suos, qui non instituti rumperent testamentum: vel posthumos; id est filios, quos adoptauit: quia & hi loco posthumorum sunt: vt infra tit. 1. l. posthumorum. & Instit. quibus mod. testa. infir. in prin. & secũdum hos duos intellectus verbũ quos, facit simplicem relationem: sic. C. de instit. l. domiuũ. Sed argumen. contra ad certum. in f. de condition. & demonstration. l. fideicommissum. & de legat. 2. l. si ita quis. §. fin. sed hoc ne rumpatur testamentum. Itẽ 4 quid si nullus hic nascitur? Respond. primum rumpitur 5 per legem ista: quamuis secundum non habeat hæredem: vt infra tit. 1. l. cum in secundo. sed quidam dicunt non rumpi testamentum primum nisi nato posthumo: quod est contra hanc legem ibi, quod natura, &c. & quia hic dicit, rumpitur. Item quid secundum primum casum, si nullus omnino habere poterit? Respon. nec primum rumpitur, nec secũdum valet; vt sup. eo. l. sed est quæstum. §. 1. & 2.

b *Superius*] fecerat ergo duo testamenta, in secundo hæredes instituit posthumos, de quib. hic dicit, certè vt primum testamentum rumpitur per secundum; vt hic, quia natura, &c.

c *Quod*] id est, quia.

d *Natura*] i. possibilitas naturæ.

e *Consuetudo*] generalis, quæ est altera natura.

f *Facultate*] i. facilitate. Accur.

g *Posthumum*] vt suum, & est sic inf. eod. l. penult. sed contra in vlti. respon. Solu. ibi iure ciuili erat matrimonium prohibitum: hic naturali. Item contra infra eodem l. filius. §. penult. Solu. vt ibi. Item contra infra eod. l. posthumum. Sed ibi vidua: hic alij nupta. Vel pone in posthumo alieno: sed iunc hodie corrigitur: vt Instit. de bono. possessio. in principio.

h *Testamentum*] quia nec lege duodecim tabu. cum alius mortis tempore præcedebat: vt Instit. de hæredit. ab intesta. §. ita demum nec 6 ex leg. Velleia. secus si filius esset mortuus auo viuo: vt infra tit. primo. l. posthumorum. §. 2. & Instit. de exhæred. liber. §. posthumorum, & C. eodem lege secunda. Item hoc verum est, vt præteritus: sed per querelam ex persona patris agere potest hodie; vt Cod. de inofficioso testamento. l. sancimus in fi. & l. si quis filium. Item nec contra tabu. habet hic nepos: vt infra; de contra tabulas, lege illud. §. primo.

6 Placet Bar. Bal. Sal. Alex. & Iaſ. licet ī hoc aliàs dicat Paul.

i *Decesserit*] in captiuitate post aditã hæreditatem ab instituto, vel ante. Accursius.

k *His casibus*] idest hoc casu; vel i. talib. casibus. sic sup. de rei vendi. l. in rem. §. in omnibus. Accur.

l *Testamentum*] quia hic filius, qui viuente patre est captus etiam si post mortem sui patris moriatur, fingitur tamen ex leg. Corn. decessisse eo hora, qua captus est. vt Instit. qui. non est permiss. facere testamen. §. fina. vnde ex l. Velleia. rumpit nepos testamentum, & facit infra eodem. leg. penult.

m *Quod si moriente*] vel habeat si, vel sub. & die moriente. id est mortuo. vt C. de epis. & cler. l. nulli. §. finaliter persona ibi, oritur, i. ortus est, & sup. de neg. ge. l. 3. . . hæc verba. & est illud ideo, quia eo viuo nulla esset repudiatio. vt C. de inoffic. testam. l. si quando §. illud. Item dic, quod repudiauit post aditam hæreditatem, quia ante nulla esset repudiatio; vt pote nec nata querela; vt sup. de inoff. testa. l. Papinianus. §. si conditionem. Accur.

7 Placet Iaſ.

n *Repudiauerit*] aliàs repudiauerit, aliàs pependerit, i. repudiauerit scilicet querelam.

o *Non abscissum*] scilicet erit testamentum, & non est dicendum, vt rumpatur testamentum, aliàs exponitur abscisse. idest indistinctè. vt infra, de iu. immun. l. semper. §. 2. Accur.

p *Superiore casu*] cum decessit in captiuitate filius, & est similitudo per contrarium, vel referas ad primum; & est certa similitudo.

q *Fuit*] aliàs fuerit. vt sit præteritum coniunctiui pro præterito indicatiui; & id est fuit. Item nec habet hic querelam, vt pote a patre repudiatam. vt C. de transa. l. cum mota.

r *Institutus*] in testamento, in quo fuit filius exhæredatus, nepos præteritus. vt in princ. huius §.

s *Omiserit*] i. repudiauerit. eo scilicet casu, quo adire potuit: vt sup. prox. & in princi. huius §. in medio autem, cum adire non posset, vt pote testamento rupto, nec repudiare potest: & in inf. de acq. hær. l. is potest. Quid autem si adiuit primo? Et hoc tertio casu habet nepos querelam ex persona patris, nisi pater eam repudiauit, vt prædixi.

8 Approbatur pro Bar. & Ba.

1† Sic legit Al. Ita permissio. 2. ī dictione repudiare. Verũ ī P. F. legitur sic. Si moriente auo filij ipependerit, nõ abscisũ, vt superiore casu fuerit.

a *Legitimus hæres*] s. nepos, & suus: vt Insti. de hæred. ab intest. §. cum autem quæritur. Azo.
b *Hæc verba*] s. legis duodecim tabularum, vt Insti. de hæred ab intest. in princ.
c *Deficitur*] repudiatione. si ergo hic nepos succedit ab intestato vt suus: non rumpit testamẽtum, vt suus. 1 hoc ideo quia filius præcedebat tẽpore mortis. nã vt quis rumpat, oportet, quod tẽpore mortis nullus cum præced. 2 Sed ad hoc, vt sit suus ab intestato, oportet, quod fuerit in potestate testatoris tempore mortis: hic autem non quæritur: nisi cum certum fuerit nullum ex testamento hæredem esse: & hoc ideo, quia donec est locus successioni ex testamento, non patet locus ab intestato: vt infra de acquir. hær. l. quandiu. & facit ad hanc §. inf. tit. 1. l. si quis filio in princi & Inst. de hæred. quali. & diffe. §. sui. & de leg. agna. succ. l. proximos. & inf. vnde lib. l. scripto hærede. & de suis. & legit. l. 1. §. sciendum.
d *Sed si extet*] rumpitur testamentum 3 per quasi posthumum præteritum: vt supra proxi. ibi, diuersum est. &c. quandoque non rumpitur etiam per verum posthumum: vt hic.
e *Testamentum*] scilicet primum, cum hoc sit nullum, vt hic. & sup. eo. l. 1. §. 1. & l. si filius. Sed contra inf. eod. l. si filius. §. pen. Sol. vt ibi.
f *Ducere*] puta monacham, 4 vel scenicam vel arenariam. Hug. sed malè: vt C. de nup. l. imperialis. & inf proxi. §. idem in consanguinea 5 pœne.
g *Vxorem*] vt sup. de ri. nup. l. per adoptionem. & Inst. de nup. §. sed si qua. & inf. de verb. obl. l. si stipulatur. nec in ciuile est casum emancipationis expectare: licet sit inciuile expectare casum diuortij. 6 vt sup. ea. l. 2. 1. quæ est contra. & alium casum. &c. vt inf. de ver. obl. l. inter stipulantem. §. sacram. Item hic est prohibitio de iure ciuili: ibi de iure naturali: sicut & sup. prox. respon. vbi dicit nefas. quod ad ius naturale refertur: vt sup. de iust. & in. l. 1. §. fi. & l. vt vim. & inf. de adulte. l. si adulterium cum. §. 1. Item facit inf. eod. l. filius. §. pen. quia ibi non est licitum expectare eam fieri nubilem, vel liberam.

Pomponius. 1†
LEX X.

COmmodissimè is, q̃ nõdum natus est, ita hæres instituitur, Siue viuo me, siue me mortuo natus sit, hæres esto; aut etiam purè, h neutrius temporis habita mẽtione. Si alteruter i casus omissus fuerit; k eo casu, quo omissus l sit, natus rũpit testamentum. m 2† quia ne sub conditione quidem scriptus hæres intelligitur, qui in hũc casum nascitur, qui non est testamento comprehensus.

Filius in potestate patris succedens ex testamento, vel ab intestato non dicitur nouũ dominium acquirere, sed illud, quod habebat in vita patris, continuare; & acquirere dicitur solum nouam administrationem quam non ipse; sed pater in vita habebat: licet possit exhæredari. Alex.

Paulus. 3†
LEX XI.

IN suis hęredibus euidentius n apparet continuationem o dominij eó rem p perducere, vt nulla videatur hæreditas fuisse, q quasi olim hi domini essent, qui etiam viuo patre quodammodo r domini existimabantur. Vnde s etiam filiusfa. t appellabatur, sicut paterfamilias: sola nota hac adiecta, per quã distinguitur genitor ab eo, q genitus sit. Itaque post mortem patris non hæreditatem percipere videntur, sed magis liberam bonorum administrationem consequi. Hac ex causa, licet illi u nõ sint hæredes instituti, x domini tamen sunt, y nec obstat, q̃ liceat eos exhæredare, quos, &

r *Approbatur per Bart. Bal. P. Ale. & Ia.*
s *Verè vel scilicet. Bar. Ale. & Ia.*
t *Lib. 1. ad Sabin.*
1 *Placet Ale. & Ia. in ult.*
2† *Quia hic filius. nec sub conditione. &c. P. F.*
3† *Approbatur per Bart. Paul. Ale. & Ia.*
4 *Et bene P. Ale & Iaf.*
5 *Approbat vsq; ad fin. per Ale. & Ia.*
6 *Placet Bar. Paul. Ale. & Ia. Displicet prædicet Fulg. & Ia. aliter tñ tenet Bar. & Ale. 1 lib. 2. ad Sabin.*
7 *Placet Bar. Paul. Ale. & Ia. Displicet prædicet Fulg. & Ia.*
8 *Immo nõ est ita; sed cõcordat cum ista, vt Ale. & Ia.*
9 *Ibi per adiectionẽ nouæ qualitatis nõ mutat substantia certę personæ sub noie proprio institutæ. Paul. Ale. & Ia.*
10 *Placet Bar. Paul. & Ale. displicet tñ Ful. & Ia.*
11 *Displicet Bart. placet tñ Ale. & Ia. Intelligẽdo de impropria possessione.*

a *Legitimus hæres*] s. nepos, & suus: vt Insti. de hæred. ab intest. §. cum autem quæritur. Azo.
b *Hæc verba*] s. legis duodecim tabularum, vt Insti. de hæred ab intest. in princ.
c *Deficitur*] repudiatione. si ergo hic nepos succedit ab intestato vt suus: non rumpit testamẽtum, vt suus. 1 hoc ideo quia filius præcedebat tẽpore mortis. nã vt quis rumpat, oportet, quod tẽpore mortis nullus cum præced. 2 Sed ad hoc, vt sit suus ab intestato, oportet, quod fuerit in potestate testatoris tempore mortis: hic autem non quæritur: nisi cum certum fuerit nullum ex testamento hæredem esse: & hoc ideo, quia donec est locus successioni ex testamento, non patet locus ab intestato: vt infra de acquir. hær. l. quandiu. & facit ad hanc §. inf. tit. 1. l. si quis filio in princi & Inst. de hæred. quali. & diffe. §. sui. & de leg. agna. succ. l. proximos. & inf. vnde lib. l. scripto hærede. & de suis. & legit. l. 1. §. sciendum.
d *Sed si extet*] rumpitur testamentum 3 per quasi posthumum præteritum: vt supra proxi. ibi, diuersum est. &c. quandoque non rumpitur etiam per verum posthumum: vt hic.
e *Testamentum*] scilicet primum, cum hoc sit nullum, vt hic. & sup. eo. l. 1. §. 1. & l. si filius. Sed contra inf. eod. l. si filius. §. pen. Sol. vt ibi.
f *Ducere*] puta monacham, 4 vel scenicam vel arenariam. Hug. sed malè: vt C. de nup. l. imperialis. & inf proxi. §. idem in consanguinea 5 pœne.
g *Vxorem*] vt sup. de ri. nup. l. per adoptionem. & Inst. de nup. §. sed si qua. & inf. de verb. obl. l. si stipulatur. nec in ciuile est casum emancipationis expectare: licet sit inciuile expectare casum diuortij. 6 vt sup. ea. l. 2. 1. quæ est contra. & alium casum. &c. vt inf. de ver. obl. l. inter stipulantem. §. sacram. Item hic est prohibitio de iure ciuili: ibi de iure naturali: sicut & sup. prox. respon. vbi dicit nefas. quod ad ius naturale refertur: vt sup. de iust. & in. l. 1. §. fi. & l. vt vim. & inf. de adulte. l. si adulterium cum. §. 1. Item facit inf. eod. l. filius. §. pen. quia ibi non est licitum expectare eam fieri nubilem, vel liberam.

COmmodissimè] CASVS. Si aliquis faciens testamentum timeatne per posthumum suum rumpatur test. potest comm. dè posthumum ita instituere: posthumus meus sit mihi hæres, siue nascatur me viuo, siue me mortuo. sed & neutrius prædictorum temporũ habita mentione potest eum instituere. vnde natus postea posthumus non rumpet testa. cum non inueniat se prætertiũ immo institutũ. Quid si ita posthumũ instituit testator: instituo mihi hæredẽ posthumum, si me viuo nascetur. & postea posthu. nascatur mortuo testatore? certè rumpit test. quia inuenit se prætertium; & quamuis ad casum, qui est omissus in institutione, nedũ

h *Purè*] hoc est neutrius.
i *Alteruter*] id est vnus.
k *Fuerit*] quia dixi, si me viuo nasceretur: aliud si me mortuo omissi: ii nascatur me mortuo, rumpit testamentum, & econuerso.
l *Quo omissus*] alias qui alias quo.
m *Rumpit testamentum*] s. in hũc casum, quo fuit omissus. Sed cõtra. C. ex. l. fin. Sol. hoc corrigitur. 7 Vel ibi sũt duo casus. 1. ab istis. vt ibi patet, quibus interpretatur lex illa ita valere, si nascatur in vita, scue & post mortem, nisi cõtrarium appareat: vt & alias tetigimus hanc. instit. l. 2. in prin. & Jac. de Arena. ibi. & C. de impu. & aliis substi. l. ... de morte ergo posuit. 10 quia credebat ibi cũ nasciturum post mortem: vt inf. ad Treb. l. mulier. Iẽ arg. contra. sup. de condi. ob. cau. l. si extraneus. 11 Sed dic. vt no. sup. sol. mat. l. si cum dotem. in prin. & facit ff. de ven. in poss. mit. l. 1. §. sed & si quis venitẽ. & inf. de vulg. substi. l. si pater filium impuberem. in princ. & ff. eod. l. posthuma. Sed arg. contra. inf. eo. l. filio. 12 in fi. & Insti. pro soc. §. illud.
ADDITIO. Dic, q ibi casus omissus continetur sub expressio ex consequentia necessaria: hic secus, ẽm Bar. Pau. Ale. & Iaf.
IN suis] CASVS. Mortuo patre non videtur hæreditas ad filios eius deuenire, sed res quodãmodo ipsius filij: nam etiã viuo patre vidẽtur domini esse filij bonorum paternorum; vnde mortuo patre vi filius consequi liberam bonorũ suorum administrationẽ. vnde & si pater non instituat eos, tñ domini sunt bonorum patris. nec ob. prædictis, quod pater potest eos exhæredare si vult, nam & occidere eos poterat.
n *Euidentius*] id est euidenter.
o *Continuationem*] quia cõtinuo sine intermissione sunt dñi ad quod ff. si quis omiserit testa. l. 1. §. qui sunt in ptãte. & Inst. de hæred. quali. & diffe. §. sui. & de hær. ab inte. §. posthu. & ff. de suis & legi. l. in suis. & ff. de bon. dam. l. fin. in prin.
p *Eo rem*] alias eos. & tũc subaudi nos. aliàs eò rẽ & melius.
q *Ita videtur fuisse*] scilicet delata; vt inf. de suis & legi. hære. l. 1. §. sciendum. Barg.
r *Quodammodo*] etiam & possessionem habere, 13 vt inf. pro hæred. l. 2. §. filium. & consistit hoc in nudo intellectũ. & puto, vel eo quod inde sustentetur; sicut & vxor dicitur domina, & possidere dotem suam eodem respectu: vt C. qui po. in pig. ha. l. fi. in prin. & de iure dot. l. in rebus.
s *Vnde*] quia filius est dominus.
t *Filiusfa.*] eiusdem substantiæ est. vt inf. de ver. sig. l. pronuntiatio. §. 1. in prin. & sup. de ist. qui sunt sui vel alie. iur. l. nam ciuium. §. fin.
u *Illi*] scilicet filius, vel pater.
x *Inprimis*] non tamen exhæredari.
y *Domi tamen sunt*] venientes ab intestato.

a *Licebat*] olim : vt C. de pat. pote. l. fina. Sed hodie non sic: sicut & in seruo olim & hodie, vt Inst. de ijs qui sunt sui vel alie. iur. §. fi. aliàs est, non licebat. & facit inf. ad l. Pompe. de parri. l. Diuus. & C. de cura. furiosi. l. fi. §. 1.

Quod dicitur] CASVS. Siue filius nascatur alicui post testam. sicut solet nasci, siue ex secto matris ventre: & siue sit integrum animal, siue non, semper rumpit testa. dum tamen nascatur in potestate dicti testatoris, & spiritum habeat. alias non rumperet. Viui.

b *Quod dicitur*] scilicet in l. commodissimè. & in alijs multis legibus.

c *Ex secto*] sic sup. de inoff. testam. l. posthumus. & inf. de verb. signi. l. ea etiam. & ff. vnde cog. l. 1. §. si qua. & sup. de Publicia. l. si ergo. §. 2. Hug.

d *Nascatur*] idest posset nasci. sic inf. de statuli. l. Labeo.

e *Rumpit*] nisi declinet ad monstrum, vel prodigium. vt sup. de ista. homi. l. non sunt. & C. eod. l. 2. & 3. & inf. de verbor. signif. l. ostentum. & l. quæret. Hug.

Si ita scriptum.] CASVS. Titius faciens testamẽtum ita dixit: si filius mihi natus fuerit: sit mihi hæres in octo vncijs, & in quatuor vnc. vxor mea: si verò filia mihi nata fuerit, sit mihi hæres ex quatuor vncijs, & in octo vncijs, sit mihi hæres vxor mea. postea nati fuerũt ei simul filius, & filia. modo quæritur qualiter diuidi debeat dicta hæreditas: & dicitur quod septem partes de ea debent fieri, & de his septem partibus debet habere filius quatuor partes, & vxor duas, & filia vnam. & sic secundũ voluntatem testatoris filius habebit plus quàm filia altero tanto: & vxor habebit plus quàm filia altero tanto. cum enim vno vel altero nato voluerit testator vxorem suam aliquid habere, vt dictum est; bonum est, quod propter humanitatem ita diuidatur tota hæreditas, vt dictum est, & non rumpatur testa. licet de iure subtili ruptum videretur: quia nati sunt duo, & testator non instituit nisi vnum.

¶ *Regula*] seruum meum instituí mihi hæredem cum libertate: postea volebam ei adimere hæreditatem solam sine libertate: vel solam libertatem sine hereditate. certè non possum immo habebit seruus: & hæreditatem & libertatem non obstante dicta ademptione.

¶ *Testamentum*] Ita dixi in testamento meo: Titius post mortem filij mei Seij hæres mihi esto: filium prædictus exhæres esto. certè non valet institutio Titij. nec exhæredatio filij: quia filius videtur exhæredatus post mortem suam filij. si non valet exhæredatio, sequitur quod dictus meus filius habeat contra tabu. bono. possess. in bonis libertorum meorum, qui eum præterierunt in testamentis eorum, cum decederent: quamuis alias si ritè esset exhæredatus à me patre, non haberet contra tabu. in bonis libertorum meorum. Viuianus.

f *Ex hesse*] i. vncijs octo.

g *Nati essent*] simul

h *Distribuendum.*] sc. vt de tota hæreditate fierent septem partes.

i *Altero*] subaudi tertio.

k *Fieri*] quasi hic casus esset omissus: vt sup. eo. l. commodissimè.

l *Vtroque*] diminutiue. ideest hoc, vel illud. sic. C. de bo. quæ libe. l. fin. §. hoc proculdubio. Accur.

m *Humanitate*] præsumitur enim sibi voluisse prospicere, & in casu omisso, & sic diuisisse hæreditatẽ. sic supra de condi. ob. cau. l. si extraneus. Sed argum. contra. sup. eo. l. commodissimè. & inf. de ventre in possimit. l. 1 §. sed & si incertum. & facit inf. de leg. 2. l. qui filiabus. §. 1. & l. si quis testi. §. apud. & inf. de hæredi. instit. l. Clemens. & l. si ita. §. 1. & C. de fideicom. libe. l. cum inter. §. 1. sed si nullus nascatur, vxor totum habebit: vt ff. de leg. 1. l. si duobus. §. fina. & inf. eo. l. si filius. §. fi.

n *Regula est iuris*] idem hodie si hæres tantum: vt C. de necess. serui. quidam. Accurs.

o *Hæreditatem*] sola sine libertate.

p *Sed quamuis*] nunc econtra. Accur.

q *Eodem testamento*] quo ademit hæreditatem, secundũ quosdam. immo eo. modo, quo dedit hereditatem, & libertatem: & ideo vnum sine altero adimi non potest: vt hic, & dicta l. quidam. nec in alia voluntate: vt inf. de hæred. instit. l. sed & si in conditione. §. fin. sed vtrumque simul benè potest: vt arg. inf. de leg. 2. l. si idem. & no. sup. tit. 1. l. hæredes. §. si quid.

r *Libertatem*] sine hæreditate.

s *Habebit*] nisi testator fuerit miles: vt inf. de milit. test. l. si certarum. §. si eadem. Item secundum Py. nisi euidens testatis voluntas appareat in cõtrarium. & facit, quod & neutri sine altero. sup. ff. vsufr. pet. l. 1. §. 1. & de vsu & habi. l. per seruum. §. 1. & inf. de adi. leg. l. 3. §. si loci. & sup. de procu. l. in causa. in princ.

t *Mortem*] scilicet tantum. Accur.

u *Exhæredatus*] nec enim tenet exhæredatio, nisi adita hæreditate: vt infra de contrab. l. filium. §. sed cum ex.

Iulio-

occidere] † licebat. a

Etiam qui de ventre sectus est, dicit testamẽtum nullum ratione præteritionis, dummodò fuerit animal: ideſt cum anima rationali natum: licet cum diminutione corporis. Alex.

Vlpianus. 2†

LEX XII.

QVod dicitur, b filium natum rumpere testamentum, natum accipẽ, etsi ex secto c vẽtre editus sit. Nam & hic rumpit testamentum, scilicet si nascatur d in potestate. Quid tamen, si non integrum animal editum sit, cum spiritu tamen? an adhuc testamentum rumpat? 3† Et hoc etiam rumpit. e

Prouisio facta in casibus separatis, porrigitur ad eosdem casus simul coniunctos. Bartolus.

Iulianus. 4†

LEX XIII.

SI ita scriptum * sit; Si mihi filius natus fuerit, ex besse f hæres esto: ex reliqua parte vxor mea hæres esto. si verò filia mihi nata fuerit, ex triente hæres esto: ex reliqua parte vxor mea hæres esto: & filius, & filia nati essent: g dicendum est, assem distribuendum h esse in septem partes: vt ex his filius quatuor, vxor duas, filia vnam partem habeat. Ita enim, secundum voluntatem testantis, filius altero i tanto amplius habebit, quàm vxor. Item vxor altero tanto amplius habebit, quam filia; licet enim subtili iuris regulæ conueniebat ruptum fieri k testamentum: attamen cum & vtroque l nato testator voluerit vxorem aliquid habere; ideo ad huiusmodi sententiam, humanitate m suggerente, decursum est. quod 5 † & Iuuentio Celso apertissimè placuit.

Quando sunt duo, quorum vnum sine alio esse non potest, vnũ non potest sine alio tolli: sed sublatum virtute remanentis perdurat. Bar.

¶ Regula est * iuris n ciuilis, qua constitutum est, hæreditatem o adimi seruo non posse; propter quam liber, & hæres esse iussus sit. Sed quamuis p dominus ademerit eodem testamẽto q libertatem, nihilominus, & libertatem r & hæreditatem habebit. s

Non valet exhæredatio, quæ per additionem hæreditatis confirmari non potest in vita filij. Alex.

¶ Testamentũ, quod hoc modo scribitur; Titius post mortem t filij mei hæres esto, filius exhæres esto: nullius momẽti est, quia filius post mortem suam exhæredatus u est. Quare & contratabulas paternorum libertorum huiusmodi filius bonorum possessionem accipere poterit.

Posthumus nascendo rumpit secundum gradum, à quo

1† Nõ licebat, in aliquibus exempl.

2† Lib. 9. ad Sabin. * Ad hãc l. vide Huber. Zuccha. In l. posthum. nu. 11. C. de bo. post. cõtra tab.

3† Et hoc ſi rũpit. V. F. alij. Et hic ét.

4† Li. 20. Digestor.

* De sensu huius l. vide For. Garc. in l. Gall. §. & quid si tã tũ. n. 132. cum seq. Inf. eo.

5† Al. Imperatore.

* Facit ad hũc §. gi. I. c. præter ea. super vet. cã in me ibi. itẽ ẽ arg. ext. & off. deleg.

hæredatio, & ita interim est præteritus: vnde non valet, vt hic, & infra de hæred.instit.l.suus, §. fina. vel petit contra tabu. nam iure prætorio valet: vt C. de libe.præte.l.fina.circa princip. Sed contra hulc l. infrà de condi. instit. l. fin. in fin. Sed hic cum solus Titius sit institutus, non valet exhæredatio, cum alter nullus adire possit. Sed ibi, & alius erat institutus purè, qui statim adire poterat, & ita tenet testamentum. Item est rectè exhæredatus, & ita quantum ad eũ filius est rectè exhæredat⁹, & ita tenet testm. Item est cõtra. inf. de hæredibus instituen. l. hæreditas, vbi remota die valet institutio. Sed ibi certa, hic incerta, quæ moueri nõ debet, vt infra eodẽ titu. l. in tempus, §. j. & l. qui filio.

Si posthumus.] CASVS. Vxorem habebam prægnantem: feci testamentum, & institui mihi hæredem Titium, & Seium: filium meum mihi nasciturum ex dicta vxore, intra eorum gradum exhæredaui, hoc modo: Titium mihi hæredem instituo: posthumum meum exhæredo: Seium mihi hæredem instituo, & postea feci secundum gradum hoc modo: Si Titius, & Seius mihi prædicti hæredes non erunt, substituo eis Caium, & Sempronium, & in hoc secundo gradu substitutorum nihil dixi de posthumo prædicto, & ita eum à secundo gradu præterij, & sic dictum posthumum exhæredaui à primo gradu, & à secundo præterij, & sic decessi, deliberantibus hæredibus primis Titio, & Seio de adeunda hæreditate mea, vel non, natus fuit posthumus. postea dicti primi hæredes repudiauerunt hæreditatem meam. quæritur, verum dicta hæreditas deueniat ad posthumum, an verò ad secundos hæredes, id est, substitutos prædictos, à quibus fuit posthumus præteritus? & videtur, quod debeat pertinere ad substitutos: quia posthumus natus fuit eo tempore, quo ad institutos pertinere poterat hæreditas, & ita non habuit posthumus in hæreditate aliquod ius tempore natiuitatis suæ: vnde omittentibus institutis videtur, quod substituti habere debeant, & non posthumus. sed certè habebit immò hæreditatem posthumus, & substituti non, quia substitutorum gradus ita est nullus per præteritionem posthumi ab eo factam, quod nunquam hæreditatem habere potest. Sed retento eodem casu, pone quod dictus posthumus natus fuit deliberantibus primis hæredibus, & decessit, & post eius mortem, scilicet, posthum. primi hæredes omiserunt hæreditatem nunquid substituti poterũt adire hæreditatem? Et dicitur, quod non: immò ad legitimos hæredes pertinet hæreditas. Sed pone, quod posthumus fuit exhæredatus intra primum gradum, vt dictum est, & fuit à secundo præteritus, vt dictum est, & à tertio gradu fuit exhæredatus sicut à primo, & viuentibus primis hæredibus, & deliberantibus nascatur posthumus; & decedat, & postea primi hæredes omittant hæreditatem. de primis hæredibus non est dubium, quod hæreditatem non habebunt. Item nec secundi propter præteritionem posthumi ab eorum gradu factam, vt dictum est. Sed quæritur, vtrum instituti in tertio gradu, à quo tertio gradu fuit exhæredatus posthumus, vt dictum est, debeant habere dictam hæreditatem meam, an legitimi mei hæredes? & videtur, quod pertineat ad institutos in tertio gradu: quia ab eorum gradu non fuit posthumus præteritus, immo exhæredatus. vnde videtur valere ille gradus, taliter, quod hæreditatem habeat. Sed certè immò pertinet ad legitimos, & non ad scriptos in tertio gradu. Tertius enim gradus pendet à secundo, vnde si secundus non valet, vt dictum est, ergo nec tertius. & idem est in alio casu: institui mihi hæredem Titium, & postea posthumũ meum exhæredaui, & postea instituo mihi Seium, & ita intra primum gradum institutorum exhæredaui posthumũ, & postea feci secundum gradum hoc modo: Si Titius prædictus mihi hæres non erit, substituo ei Caium? & si Seius prædictus hæres mihi non erit, substituo ei Sempronium, & ita cuilibet de institutis dedi vnum substitutum, & ab isto gradu substitutorum posthumum meum præteri), deliberantibus Titio, & Scio primis hæredibus de adeunda, vel non adeunda hæreditate mea, natus fuit posthumus & decessit. postea vnus de dictis primis institutis, puta Titius, omisit suam partem hæreditatis, quæritur, quis debeat partem habere Titij: vtrum legitimi mei hæredes, an verò substituti Titij, scilicet, Caius prædictus? & dicitur, quod legitimi hæredes debent habere, & non substituti. Si Titij, de cohærede autẽ Titij, scilicet, Scio, nõ est dubium, quod non debet habere partem Titij, quamuis hoc in hac lucra non dicatur: quia Titius habuit Caium substitutum, vt dictum est: qui substitutus quamuis ipse habere non possit partem Titij propter præteritionem posthumi à substitutis factam, vt dictum est: tamen excludit cohæredem Titij, de necessitate, quin debent habere partẽ Titij legitimi mei hæredes, cũ posthumus excludatur, quia mortuus est, & cum cohæres Titij excludatur per substitutum Titij, & cum substitutus Titij excludatur per præteritionem ab eo factam de posthumo, vt dictum est, & quia aliquis pro parte testatus pro parte in testatus esse non potest, quod esset, si legitimi vnam partem haberent ab intestato, & substitutus vnam aliam ex testamento: ideo venit totum ad legitimos.

¶ *Quod vulgò.* Hic, §. dicit, q̃ quædam regula, quæ est in vulgari, non est semper vera: immo fallit quandoque, & casũ vbi fallit ponit primo in genere, postea in specie. Regula est talis. Ille gradus, à quo filius est præteritus à patre, non valet ipso iure, & potes ponere exemplum, vt su. ee. l. 3. §. fi. Casus autem vbi fallit est iste in genere. Filium meum instituo in primo gradu institutorum. certè non teneor eum exhæredare à substitutis: immò si à gradu substitutorum eũ prætereo valet nihilominus gradus substitutorum. Istum ergo casum vbi fallit dicta regula, ita ponas in specie. Instituo mihi hæredem filium meum Caium, & Titium album, & dicto meo filio substitui Titium nigrum, & Titio albo primo instituto substitui Mæuium, & in isto secundo gradu, scilicet, substitutorum, nihil dixi de dicto meo filio, & ita eum à gradu substitutorum præterij. postea Titius albus cũ filio instituto omisit suã partẽ hæreditatis. nunquid Męui⁹ ei substitutus potest eius partẽ adire? & certè sic: licet me⁹ filiꝰ fuerit ꝑteritꝰ à gradu dicti Męuij Titio albo substituti. ¶ *Si quis ita scripserit.*] Instituo mihi hæredem Titium, & filium meum Caium hoc modo exhæredaui: Caius exheres esto, quem Caium scio ex me natum non esse, & postea decessi. venit modo Caius filius meus, & dicit testamentum meum nullum, & sic vult habere hæreditatem meam ab intestato, quia probauit se natum ex me. quæritur nunquid possit hoc dicere? Et respondeo, quod sic, quia non exhæredaui eum, tanquam filium, scilicet, meum: quia exhæredaui eum, scilicet, tanquam filium alienum, & quia ego adieci in exhæredatione, ideo me exhæredare eum, quia non putabam, eum esse meum filium, & quia probauit filius, vt dictum est, me errasse in causa exhæredationis, & idem esset si ita exhæredassem dictum Caium filium meum: Caius filius Sempronij, & vxor mea exhæres mihi esto: nam, & hic non valet exhæredatio, si probet Caius se natum ex me, & sic habetur pro præterito, vnde testamentum meum non valet, & sic habebit Caius filius meus hæreditatem meam ab intestato. Viuia.

a *Exhæredatus*] sed hodie non potest exhæredari, vt C. de inoffic. test. l. si quis in suo. ergo pro præterito habetur, & sic rumpit, vt præteritus.

b *Pertineat*] i. pertinere possit, sic su. eo. l. quod dicitur. Hæc *Videtur*] videbatur, quod non, quia illi gradui stando

est preteritus: licet nascatur tempore, quo hæreditas non deferebatur in secũdo gradu, sed in primo: nec reconualescit, licet posthumus decesserit testatore mortuo, & propter præteritionem secũdi gradus rumpit etiam tertiũ gradum, à quo fuit exhæredatus, & sic testamentum ruptũ pro parte, rumpetur per consequentiam in totum: ne quis decedat pro parte testatus, & pro parte intestatus.

hoc dicit vsque ad §. quod vulgò. Alexan.

Aphricanus. †

LEX XIIII.

SI posthumus à primo gradu exhæredatus, [a] à secundo præteritus sit, quamuis eo tempore nascatur, quo ad hæredes primo gradu scripros pertineat [b] hæreditas, secundum tamen gradum vitiari [c] placet, ad hoc, vt

† Li. 4. Quæstio.

erat locus: nondum enim repudiauerant inſtituti.

a *Ipſe*] ſ. poſthumus.

b *Eo*] ſcilicet, poſthumo, & dic poſt mortem patris. vt ſup. eo. l. ſi à primo. H.

c *Tertio*] nam ad ſcriptos ſecundo gradu conſtat, quod non vt ſupra dictum eſt.

d *Legitimos*] ſ. teſtatoris.

e *Pertinere.*] quia rupto 1 ſecundo gradu rumpitur, & quod dependet ex eo. poſthumus ergo gradū rumpendo facit ſibi locum, nec ſequentē valere permittit prædicta ratione, quia pendet ex eo. vt infra titu. 1. l. nam, & ſi. §. fin. ſecus in nato à præcedente præterito. & à ſequente exhęredato, vt no. ſu. eo. l. 3. §. fin. Sed econtra quando à præcedente exhæredatur, à ſequente præteritur: non eſt differentia inter natum, & poſthumum, vt ſup. eo. l. ſi à primo. Accur.

f *In ſingulorum*] puta primus primo, ſecundus ſecundo. Item ſi vterque vtrique multò magis, vt infra tit. 3. l. pen.

g *Admitti.*] quatuor ſunt. Inſtitutus, qui non admiſit. Item ſubſtituti. Item poſthumus Item legitimi teſtatoris. ecce ergo ſubſtituti repellun tur: 2 quia ab eis præteritus, vt hic. Item cohæres ab eadem parte excluditur, quia habuit ſubſtitutum: quinimmo & ſuam perdit vtpote toto rupto teſtamento: 3 vt inf. tit. 2. l. penult. ne idem teſtatus, & inteſtatus decedat, vt infra de reg. iur. l. ius noſtrum.

Item legitimi admittuntur: vt hic. nam dicit ſupra, nam cum. &c. poſthumus autem ſi eſt præteritus, cum legitimis admittitur, & quod hic dicit eum excludi, verum eſt vtroque inſtituto adeunte ab inteſtato, vel verius non admittitur, vt ſubſtitutus, ſed vt legitimus ſic.

h *Non debere*] ex neceſſitate. Accur.

i *Exhæredari*] ſed ſubſtitutus filius debet à primo gradu exhæredari, vt inf. de vulg. ſubſtit. l. ex facto. § Lucius.

k *Titio Mœuius*] aliàs Titio Mœuius, & eſt plana, aliàs Tius, & Mœuius, & die ſingulos ſingulis ſubſtituios, & intelligе de alio Titio in ſubſtitutione, quam in inſtitutione, & facit infra de hæredi. inſtitu. l. ſuus. §. fina. & l. iam dubitari.

l *Probetur*] per ſe filium, vel per alium: quia non erat in poſſeſſione filiationis, vt C. de probat. l. non nudis, & l. non epiſtolis, & quia verbum patris eſt contra eum: vt ſupra, de probation. l. fin. & inf. de libe. agnoſcen. l. 2. §. Iulianus. Sed ſi econtra hæres probat non filium, tenet exhæredatio, vtpote inepta in extraneo, vt infra de verbo. oblig. l. quidam cum filium. Adſquod ergo expectatur, cum in vtroque euentu eſt nulla, vt argumento ſupra. ad Vell. l. aliquando. §. fina. & de condi. indeb. l. Iulian. & inf. de acquiren. hæred. l. cum hæres. §. 1. reſpond, quia interim tenet vt magis va-

præterмittentibus inſtitutis, ipſe [a] hæres exiſtat. Immo, & ſi, defuncto eo, [b] hæredes inſtituti omiſerint hæreditatem, non poſſe ſubſtitutos adire. Itaque, & ſi à primo gradu exhæredatus, à ſecundo præteritus, à tertio [c] exhæredatus ſit, & viuentib. primis, & deliberantibus, decedat; quæri ſolet, omittentibus primis aditionem, vtrum ad eos, qui tertio gradu ſcripti ſunt, an potius ad legitimos hæredes pertineat hæreditas? quo & ipſo caſu rectius exiſtimari putauit ad legitimos [d] eam pertinere. [e] Nam, & cum duob. hæredibus inſtitutis, & in ſingulorum [f] locū facta ſubſtitutione, à primis exhæredatus poſthumus, à ſecundis præteritus fuerit, ſi alter ex inſtitutis omiſerit: quāuis poſthumus excludatur, non tamen magis ſubſtitutū admitti. [g]

Quando filius eſt inſtitutus inſolidum, vel pro parte in primo gradu poteſt præteriri à ſequenti gradu, qui per hoc non rūpetur, & exhæredatio facta de filio, tanquam de extraneo, per errorem, probata filiatione, redditur nulla. hoc dicit. vſque ad l. ſi filius hæres. Alex.

¶ Quod vulgò dicitur, eum gradum, à quo filius præteritus ſit, non valere, non vſque quaque verum eſſe ait: nam ſi primo gradu hæres inſtitutus ſit filius, non debere [h] eū à ſubſtitutis exhæredari. Ideoq; ſi filio, & Titio hæredibus inſtitutis, [i] † Titio Mœuius [k] ſubſtitutus ſit; omittente Titio hæreditatem, Mœuium eam adire poſſe, quamuis filius ex ſecundo gradu exhæredatus non ſit.

¶ Si quis ita ſcripſerit, ille quē ſcio ex me natum non eſſe, ex hæres eſto: hanc exhæredationem ita nullius momenti eſſe ait, ſi probetur [l] ex eo natus, non. n. videri quaſi filiū [m] exhæredatum eſſe, [2] † cum elogium [n] paternum filiū [o] exhæredare propoſuiſſet, & adieciſſet, eum propter eam cauſam [p] exhæredare, quia probatur, [q] patrem circa cauſam exhæredationis erraſſe.

Vlpianus. 3†

LEX XV.

IDem eſt, & ſi ita dixerit, Ille illius filius, exhæres eſto patrem ei adulterum [r] per errorem aſſignans.

Aphricanus 4†

LEX XVI.

SI filius hæres inſtitu-

leat teſtamentum, quàm eius præteritione dicatur nullum: vt ſupra, eodem l. 3. in princip. quæ eſt contra. Solut. vt ibi. hæc tamen exhæredatio non nocet argumen. infra, de Carbo. edic. l. prima, §. idem ait cum quidam. ſed nec inſtitutio ſic facta nocet, aliàs teneret, ſi probaueris te filium, vt inf. de condi. & demonſ. l. Lucius.

m *Quaſi filium.*] ſed quaſi extraneum.

n *Elogium*, id eſt, ſermo, vel verbum teſtamenti.

o *Filium*] i. hunc, qui eſt filius: non vt filium, ſed vt extraneum. Hugo.

p *Eam cauſam.*] quia non putabat filium. Azo.

q *Quia probatur.*] ſi probetur ex eo natus, non nocet exhæredatio: quia &c. Et ſic no. errorem teſtatoris nō nocere. ſic infra de condi. & demonſtra. l. demonſtratio. & C. de teſtamen. l. neque. & de hære. inſti. l. ſi pater. Sed argumen. contra Inſtitu. qui ma. non poſſ. §. ſemel. & infra de vſu. leg. l. ſi alij. Item eſt argumen. contra. ſupra, de inoff. teſt. l. ſi inſtituta §. 1. ſed dic, vt infra eod. l. in prin. ADDITIO. Imò dic. vt in l. contraria, per glo. & benè. Barto. Alexand. & Iaſon.

r I *Dem eſt. adulterum*] aliàs alterutrum, aliàs adulterum.

Si filius hæres.] CASVS. Habebam filium Titium, & ex eo nepotem Caium, & habebam vxorem prægnantem: inſtitui mihi hæredem dictum meum filium, & præterij poſthumum, & dictum Caium filium filij mei ſubſtitui eidem filio meo. vnde ſi naſceretur poſthumus, rumperet teſtamentum meum, inueniens ſe præteritum, & poſtea deceſſi, & poſtea antequam aliquid noui contingeret, certum factum eſt, quod poſthumus non naſceretur. & ita non rumperet teſtamentum meū, & poſtea dictus meus filius deceſſit antequam aditet hæreditatem meam. certè dictus Caius filius filij mei erit mihi auo ſuo hæres ex teſtamento propter ſubſtitutionem, & erit hæres patri ſuo, i. filio meo in alijs bonis filij mei, quæ perueniunt ad eum aliunde, quam à me. Sed quid ſi dictū filium filij mei non ſubſtitui eidem meo filio? ſed filium meum ſolummodo inſtitui, & poſthumum præterij, & poſtea certum factum eſt, quod poſthumus non naſceretur, & poſtea eſt mortuus filius meus antequam aditet hæreditatem meam, & ſic tempore mortis filij mei certum eſt, quod nemo eſſet mihi hæres ex teſtamento? tunc certè dictus filius filij mei erit ſolus & ſolummodo, hæres patri ſui ab inteſtato, i. filij mei, & ita euenit in iſto alio caſu. Inſtitui filium meum prædictum hæredem ſub conditione ſi daret Titio x. & de filio filij mei nihil dixi. filius meus antequam daret x. Titio, deceſſit, & ita non poteſt eſſe aliquis mihi hæres ex teſtamento, certè dictus filius filij mei hæres erit filij mei, ſcilicet, patris ſui ab inteſtato. Vinianus.

1† Rupto vno de gradibus rumpitur q ex eo dependet: ſic ſublato principali tolli tur. & acceſſorii. in reg iu. vbi principalis, ſi. de reg. iur. & ad longum, in Specu. tit. de inſtru. edi. §. nūc autem videndum. ver. itē ſi cōceſſio.

2 Et beſſe Bar. P. Ale. & Iaſ.

3 Placet p̄ di. ſcti.

1† Sic in P. F. Halo. autem nō rectè ſcripſit Titius, & Mœuius. Aug. li. 3. emenda. c. 7.

2† Cū elogiū pater cum filium exhæredaret propoſuiſſet, & adieciſſet, ppter eam cauſam exhęredare, p̄batur que patrem. &c. P. F. 3† Li. 1. ad Sabin.

4† Lib. 4. Quæſtio.

a *Si filius hæres institutus*] dic puté. Alij dicunt sub conditione potestatiua quæ vltimo vitæ momento potuit impleri. vt si decem, & in fine loquatur de ea quæ verè non potuit impleri vltimo momento. vt si ascenderit capitolium. & sic dirimit finis à principio: alij dicũt econtra.

b *Posthumo*] filio.

c *Si interim*] i. ante aditam hæreditatẽ, vel viuente testatore et alij. id est. pendente conditione.

d *Non nato*] non natus non rumpit, vt hic, & infra titu. j. l. 3. l. ex his. sed natus rumpit, & quidem totum gradũ à quo est præteritus, & sequentes, vt inf titu. 4. l. pen.

e *Ab eo testamento*, quia substitutus patri ab intestato, vel etiã ex testamento. si pater fuit testatus de casu tensitu vita sui patris, vel etiã postea de quocunque & sic verbum suum diuersimodè accipitur: sic sup. de offic. Proconsul. l. 3. Alij dicunt, quod hæres patris, & per eum aui: quia hæres hæredis est, &c. vt C. de hæred. instit. l. fin. quod non placet: quia filius non fuit hæres.

f *Ipse filius*] idemque nepos. & sic erit hæres vtrius que patris sui, & aui ab intestato secũdum nostram positionem. & suus. Sed nonne pater præcedebat? Respondeo non constabat autem decessisse intestatum, vt Instit. de hæred. ab intest. §. cũ autem. idem si filius non fuit putè substitutus sed sub conditione, quæ vltimo vitæ spiritu potuit impleri. & hæc subijcit. Alij dicunt filius scilicet primi de cedentis. & hoc cum fuit substitutus sub conditione illa. si in capitolium ascenderit Azo.

g *Euenit solet*] alias vbi nepos non interuenerit, & hoc modo differt à princi. vel ibi pure. hic sub conditione: vt ibi dixi. vel secundum alios diuersificatur verbi no. & facit inf. eod. l. filius à patre. in prin. & inf. de hæredib. instituẽ. l. fundus. §. si. & si filio, & l. seq. & inf. de condit. instituẽ. l. fin. & de fund. & legat. hæredib. l. prima. §. sciendum. & C. de instit. & substitu. l. 4. Accur.

Filiæ etiam] CASVS. Hæc l. ponit duos modos, per quos possunt filij exhæredari. Primus est, filius exhæres sit. Secundus est filius exhæres erit. Viuia.

h *Erit*] licet & sic alle filius meus alienus mea substantiæ, &c. vt C. eodem titu. l. tertia: & facit C. de testa. l. quoniam. & inf. de hæredib. instituen. l. his verbis, & l. prima. §. fin.

Mvlt.] CASVS. Hæc l. dicit, quòd est quædam exhæredatio filiorum, quæ non nocet filijs, puta exhæredauit filios meos, & instituit mihi quosdam extraneos, & rogauit illos extraneos, vt dictis filijs meis exhæredatis restituerent hæreditatem meam. Viuia.

i *Non esse*] id est infamiæ. Accur.

k *Et ex exheredatis*, & facit inf. de bon. libert. l. §. patronus. testamento. §. si quis non malè, & l. Paulus, & de contra tabu. l. si emancipatus, & C. de inoffic. testamen. l. si quis in suo. & l. filiæ matrem, & supra de vsu. l. in fideicommissi. §. cum Pollidius, & infra de vulg. & pupil. substit. l. cum ex filio.

Cvm quidam] CASVS. Ego habens xl. in bonis, & habens filium & filiam: filiam ex asse scripsi hæredem, & filio decem legauit. postea ita dixi dictus meus filius sit mihi exhæres in tertia parte hæreditatis meæ: quæritur nunquid valeat exhæredatio filij? Et dici tur quòd non valet. nec si exhæredatus esset à fundo hæreditario filius valeret exhæredatio. Sed recte ma- [1] Lib. 1. lè videtur dictum esse ad Vitel- sensi. lit. et exhæreda- lium. tionem non valere, quæ facta est a certa parte hæreditatis, vel a fundo hæreditario, vel alia re singulari: quia video quod institutio valet in tua re, vt inf. de hæred. instit. l. prima. §. si ex fundo. cũ similibus. Sed hæc littera respõdit huic tacitè quæstioni, dicens, quod institutio est benigna. & fauorabilis, & ideo non est mirũ si ampliatur, scilicet, vt valeat in vna re. exhæredatio autem non est benigna. sed odiosa, & ideo non est adiuuanda, imo restringenda. Vlianus.

l *In certa*] alias in certa. alias in tertia, & alias in cętera, quod idem est. Accursius.

m *Recte*] in re certa non valet exhæredatio. Item nec a persona certa. sed à gradu toto sic. vt sen. eod. l. 3. §. filius.

n *Acciperentur*] & valet. vt infra. de hæredib. instituẽ. l. 1. §. si ex fundo. & C. de hæred. instit. l. quoties.

o *Adiuuandæ*. Nec. fauorem, & odium Ioan. quod odia sunt restringenda. fauores ampliandi. sic probatur duabus legibus. sed adimen. leg. l. legatis. & l. fin. & supra de transact. l. cum hi. §. qui tranigit. sic sup. de in ius vocand. l. quæsitum. & l. sed & si hac lege. §. fi. l. eam sup. de minor. l. 3. §. minorem. & inf. de diuers. & tempo. præscri. l. in vsucapione. & de actio. & obligatio. l. in omnibus. & de vsucapio. l. in vsucapionibus. & C. de edicto Diui Adriani tollen. l. fin. in fi. Argum. contra. supra de ijs qui notan. infamia. l. quod ait. §. exercitum. Azo. & facit sup. eod. l. 2. & inf. de pœnis. l. interpretatione.

Si quidem] CASVS. Ad euidentiam huius l. nota quod de iure ciuili filius est hæres patris, siue velit siue nolit filius. vt infra. de acquirẽda hæred. l. necessarijs. vnde si instituo mihi hæredem filium meum sub conditione si dederit Titio decem, necessario est mihi hæres filius. & tenetur conditioni parere de dicto iure ciuili. Quid autem si pendente conditione prædicta potestativa dederit se arrogandum dictus meus filius Sempronio? certè amodò non erit hæres necessarius etiam de iure ciuili. sed voluntarius. id est. ad voluntatẽ Semronij. in cuius potestate est. quia si voluerit Sempronius adimplere cõdit. & habere hæreditatem meam per filium meum, qui nunc est in sua potestate. potest habere. alias non cogitur. & ideo dixi

ut eis non obsint, sed ut eis consulant (vt puta, impuberibus) eisque fideicommissam hæreditatem dant.

Odia restringi, fauores conuenit ampliari. Bar.

Paulus. †

LEX XIX.

CVm quidam filiam ex asse hæredem scripsisset filioque, quem in potestate habebat, decem legasset, & adiecisset: Et in tertia parte exhæres mihi erit: & quæreretur, an rectè exhæredatus videretur, Scævola respondit, non videri, † & in disputando adijiciebat, ideo non valere, quoniam nec fundi exhæres esse iussus, rectè exhæredare tur: aliamque causam esse institutionis, quæ benignè acciperetur: n exhæredationes autem § † non esse adiuuandas.o

Vt quis sit suus hæres patri, requiritur quod non sit in potestate alterius tempore mortis, & conditionis euentus. Bart.

[4] † Nõ vi del. P. F.

[5] † Non est adiuuanda. P.F.

dixi de iure ciuili: quia de prætorio iure potest abstinere filius ab hæreditate patris, & non adimplere conditionẽ, vt d.l.necessarijs. si autem adimpleat conditionem antequam det se in arrogationem eo animo, vt sit hæres: non potest amodo abstinere neq; de iure ciuili, neque de iure prætorio. vt inf. de hęre. instit. l. iam dubitari. Item ideo posui in potestatiua cõdi. quia si instituissem eum sub condi. casuali, & in eius defectum non exhæredassem, non valeret testamentum ipso iure, vt no. in d.l.iam dubitari. Viu.

1† Lib.2. Pandect.

Modestinus. [1] †

LEX XX.

SVb cõditione [a] filius hæs, institutus, si pendente cõditione, arrogãdũ se dederit, [b] necessarius hęres non erit.

Sufficit, quod a tempore natiuitatis filius se institutum reperiat. Bart.

Pomponius. [2] †

LEX XXI.

SI filiũ nominatim [c] exhęredauero, & eũ postea hæredẽ instituero, hæres erit. [d]

Terentius Clemens. 3 †

LEX XXII.

CVm posthumus hæres sub conditione [e] instituitur, si prius, quam nascatur, conditio extiterit, [f] non rumpitur testamentũ, posthumi agnatione.

Quando veritas, & fictio tendunt ad vnum finem, veritas præualet fictioni. Bar.

Papinianus. 4 †

LEX XXIII.

FIlio, [g] quem pater, post emancipationem à se sa

2† Lib.2. ad Quin. Mu.

ctam, iterum [h] arrogauit, exhæredationẽ ante scriptã nocere, dixi. Nã in omni ferè iure sic obseruari conuenit, vt veri patris adoptiuus filius nunquã intelligatur, ne imagine, [i] naturę veritas obumbretur videlicet, quòd non translatus, sed redditus [k] videretur. Nec multum puto referre, quod ad propositum attinet, quòd loco nepotis filium exhæredatum pater arrogauerit.

Institutio facta de extraneo firma manet, licet postea factus fuerit adoptiuus testatoris. Alex.

¶ Si Titius [l] hæres institutus, loco nepotis adoptetur, defuncto postea filio, [m] qui pater videbatur, nepotis [n] adoptiui successione nõ rumpitur testamẽtum ab eo, qui hæres inuenitur. [o]

Si tempore natiuitatis filius non reperitur legitime institutus, testamentum rumpitur. Bart.

3† Li.17. ad le. Iul. & Papiã.

4† Li.12. Quæstio.

a *Sub cõditione*] potestatiua, vel casuali, vel mista: sed in eius defectum exhæredatur: alioquin statim ipso iure esset nullũ. vt C. de insti. & substi. l. si pater. & ff. de hęr. instit. l. suus.

b *Dederit*] in vita testatoris, sin quosdã: sed tunc dicitur adoptio. vt sup. de adopt. l. 2. nisi dicas, q̃ erat emancipatus a patre naturali, cum se dedit in arrogationem eo viuo: sed tunc certe ideo non esset necessarius, qa emancipatus: sed pot responderi arrogationẽ pro adoptione poni. Dic ergo melius, quod post mortem testatoris fuit arrogatus. Si dicas, sed noone sufficit ad hoc, quod sit necessarius, qđ fuerit in potestate tempore mortis. vt Insti. de hæred. qualita. & differen. §. sui. Respon. non, cum est institutus sub conditione, quia oportet, quod sit in potestate alterius, tempore, quo defertur hæreditas, scilicet cõditione existente. vt Insti. de hæred. instit. §. seruus. & ff. alienus. est etiam & alia ratio hic, quare non est necessarius, quia nec alio momento est hæres, immo arrogator, in cuius potestate est, vt inf. de acq. hære. l. placet, licet hodie secus. vt Insti. de acq. per arrog. §. 1. & inf. de hære. instit. l. suus. §. fi.

c *Si filium nominatim*] CASVS. Filium meũ nominatim exhęredaui, & postea eum institui, certe præualet institutio. Viu.

d *Erit*] quia posteriora derogant primis, vt inf. de codi. l. Diui. §. licet. & inf. de vulg. substi. l. si quis eum in princ. fallit quandoque. vt inf. de leg. 1. l. si quis in prin. testamẽti. & de leg. 1. l. si mihi. & tibi. §. fi. & facit. C. de pac. l. pacto. & C. familiæ ercisc. l. in ipsius. & C. de fideicom. l. fideicommissum.

e *Cum posthumus*] CASVS. Institui mihi hęredem Titiũ puerũ & posthumum meum sub conditione. & decessi. postea antequam nascatur posthumus, extitit conditio. certe natus postea non rumpit testamentum meum, secus autem si pendet adhuc conditio. Viua.

f *Extiterit*] secus si defecerit. Item secus si dependet, vt inf. cod. l. posthuma. Azo. & facit inf. de condi. & demon. l. 2. & l. si in. m. & inf. de leg. 1. l. cætera. §. 2. & inf. de verb. oblig. l. si rem meam.

g *Filio*] CASVS. Titium filium meum in potestate habebam, eum emancipaui. & postea eum arrogaui. & tertio eum emancipaui. postea instituí mihi hęredem Scium extraneum. & dictum meum filium exhæredaui. & postea eundem filium arrogaui mihi in filium. vel in nepotem ex

alio meo filio. non facto vim. nunquid valet dictum meũ testim. vt sic noceat filio meo dicta exhæredatio? & vt q̃ nõ. quia exhæredatio fuit per me facta eo tempore, quo filius meus erat extra meã potestatem. & ita erat mihi, quasi extraneus. ergo non valet exhæredatio. arrogatio ergo post exhæredationem facta nihil operari vt. vt valeat exhæredatio. sed certè immo valet exhæredatio. & filio nocet. & aliud est penitus in extraneo, q̃ in filio emancipato. & est rõ. quia in omni iure sic conuenit obseruari. vt veri patris filius nunquam intelligatur filius adoptiuus ẽt si in veritate adoptatus, vel arrogatus si à vero patre. vt fuit in nostro casu. & conuenit obseruari similiter. vt imagine adoptionis, siue arrogationis non obumbretur veritas naturę. imã dictus meus filius nõ vt per arrogationem translatus in meam ptãtem, sed vt mihi redditus: sed si arrogassem aliquem penitus mihi extraneũ. ille bene vt trãsferri in meã ptãtem p arrogationem. & sic illa arrogatio penitus extranei non faceret conualescere illã exhęredationem, quã de illo penitus extraneo fecissem, si eum extraneum exhęredassem. quę quidem exhęredatio per me facta de extraneo non valuisset ipso iure. & sic est hic intellectus huius legis.

¶ *Si Titius hæres*] Filium meum Scium. & Titium extraneum mihi hęredes instituí. & postea dictum Titiũ adoptaui in locum nepotis ex dicto Scio filio, postea decessit dictus meus filius. & postea ego decessi. nũquid dictus Titius. vt nepos a me adoptatus. rumpit testamentum meũ? & videtur q̃ sic. quia nõ instituí dictum meum nepotem adoptiuum eo tpe. quo fuit ne pos. immo pr. q̃ esset nepos: sed certè hęres inuenit a me scriptus dictus meus nepos. nõ facio vim q̃ & ideo testamentum non rũpit. Viua.

h *Iterum*] in potestatem suam iterum redigat. quod fiet si põt de filio naturali. vt hic. & sup. de adop. l. si pater filium. non sic de adoptiuo. vt eo. tit. l. adoptare. §. eum.

i *Imagine*] adoptionis. quę est fictio inducta ad similitudinem naturę: nam est adoptio legalis actio. per quã qs fit velut filius. qui non est pene naturam imitens. Item no. veritatem præualere fictioni. quandoque secus. vt sup. eo. tit. l. si quis posthu. §. si quis filium. ibi. & diuersum. &c.

k *Sed redditus*] sic sup. de pact. l. si vnus. §. qã in specie. & ff. ser. ven. l. sicuti. §. sed si qratur. & sup. de test. l. hęredes. §. si quis post. & sup. quib. mod. pig. vel hypo. sol. l. soluitur. & volumate. & de pecu. l. peculiũ. §. si ęte. Item contra hanc l. vt Insti. quib. mod. testa. infir. in prin. Sed ibi nec institutus, nec exhęredatus erat arrogatus. & ideo rumpitur.

l *Si Titius*] etiam extraneus. vt inf. tit. 1 l. antepen. Azo.

m *Filio*] qui erat institutus, vel exhęredatus. & die defuncto viuo patre.

n *Nepotis*] adoptiui.

o *Inuenitur*] in scriptis. secus si alius esset hęres: quia rumpitur testamentum.

Fili-

Posthuma] CASVS. Posthumam, vel posthumam meã mihi sub conditione hæredem institui, pendente adhuc conditione, & adhuc me viuo nata est, certè rumpit testamentum. Viuia.

a *Conditione*] casuali vel mixta: nec in eius defectum exhæredata, secus sub potestatiua, sub qua etiam nati possũt instituiv. inf. de hæred. instit. l. fin.

b *Pendente*] secus si iam extitisset, vt su. eod. l. cum sub conditione.

c *Rumpit*] .s. statim non expectata conditione, vt infr. titu. r. l. nam & si. & supr. ad Vell. l. aliquando §. fi. & infr. de acquir. hæredit. l. si quis hæres ita. Item facit supra. eodem l. commodissime.

Titius testamen-] CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium suum filium, & alios filios, puta Caium, & Sempronium hæredes, & credens Sempronium mortuum esse, exhæredationẽ ita scripsit: cæteri omnes filij filiæque meæ exhæredes sint. modo quæritur, vtrum Caius, & Sempronius sint exhæredati? & de Caio non est dubium, quod sic. De errore autem, quem habebat pater de Sẽpronio suo filio, quẽ .s. credebat mortuũ, cum videret apud iudicem quæretur: & si inueniretur patrẽ in dicto errore fuisse, non valebit in Sempronio exhæredatio. alias sic.

Si iudex errauerit fuę erroꝛe alteriꝰ ꝓdeſſe, qd l hoc caſu vid gl. & do. in l. iuri cui bonis. ff. de ver. obli.

Ad tel. huius §. vi de Beren. Fern. in l. fi. n. 36. & fi. C. de posthum. hær. inſti.

Alberic. P. P. quã lect. magis ad mittunt Cuiac. & Got. hic.

¶ *Lucius*] Lucius Titius habebat neptem ex filia prægnãtem ad Burgum pannicalis pone: & ipse Lucius Titius erat Bon. infirmus dicta neptis peperit in die Iouis in media tertia vnum, filium apud dictam villam, dictus eius auus ignorans eam peperisse, fecit testamentum in eodem die, in hora sexta, & instituit sibi hæredem Caium in dimidiam, & in alia dimidia illum, quem credebat habere neptem in vtero, quæritur, nunquid valeat institutio illius, quem credebat posthumum, cum iam esset natus? Et dicitur, quod sic, & ita natus habetur pro non nato. Viui.

d *Afra*] & cõprehenditur, & posthumi filij, & filiæ, vt ff. de verb. sig. l. nomẽ filiarũ. & ff. de test. tut. l. si qs filiabus. H.

e *Reſte*] secus si dicat omnes liberi, quia tunc dicitur inter ceteros, & non valet, vt Instit. de exhæred. lib. §. 1. in princ. sed in fœmina huic opponitur, quia videtur debere legato onerari, vt valeat, cum exhęredatur inter ceteros, vt hic fuit, vt instit. de exhæred. lib. § sed fœminini. Resp. hic nomina ff est facta, vt hic subiicit, vel illud in fœminis posthumis, hic in iam natis, sed prima placet.

f *Oportere*] quia nesciens se habere filium si prætereat, nõ valet testamentum, siue miles, siue paganus sit, vt C. de testam. mil. l. sicut certi. & l. si cum. & sup. de inoff. testam. l. cum mater. & econtra si exhæredat filios, non vt exhæredare, quem ignorat habere, vt hic, nec rumorem videtur ei dare, quem ignorat se habere, vt supr. de testam. l. si quis ita. §. si quis eum ignoraret. An in institutione generali idem? Respon. idem, vt inf. de hæred. instit. l. in tẽpus. §. 1. & 1 quoties, §. si hæres. idem si credat filium, qui non est, vt C. de hæred. instit. l. a.

g *Calefcente*] aliàs albescente, quod est in aurora, aliàs calescẽte, quod est circa mediam tertiam.

h *Cum quo*] sub eo, quo. &c.

i *Paulus reſpondit*] in seq. l. & continuatur eũ ista in lib. domini Accursij non est lex, hoc modo: Paulus scribit, verba. &c.

k *Videri*] sic ergo natus pro non nato habetur, & econtra sæpè inuenitur. Ioan. vt sup. de sta. ho. l. qui in vtero. & sic appellatione posthumi tã natus continetur, & hoc ꝓp ignorantiam defuncti aliàs habes cont. ff. de verb. sign. l. nomen filiarum. & ff. de test. tut. l. si quis filiab. Item facit contra huic l. ff. de condi. & demon. l. si iam. & l. si ita legatum. & ff. de leg. 2. l. & ita fit. §. fi. Accur.

Filiusfamil.] CASVS. Quidam Imperator, qui vocabatur D. August. fecit vnum edictum, quo continebatur, quod pater non teneretur exhæredare nominatim, vel instituere filium suũ militem, immo si prætereat, valet nihilominus testamentum. illud edictum tollitur hic, & dicitur quod sicut filius paganus debet nominatim exhæredari à patre, vel institui adhoc, vt valeat testamentum, ita, & filius miles, de quo dixi, sup. eod. l. 1. & 2. seq. l. est clara. Viuian.

l *Filius familias miles similiter*] aliàs deest similiter, aliàs a deſt. Pyl.

m *Nominatim*] quid sit nominatim exhęredare, habes Instit. de exhęre. lib. §. 1. & sup. eod. l. 2. Azo. & no. sup. eod. l. prox. in princ.

n *Posthumum ex qualibet vidua*] dummodo cum ea possit habere matrimonium, vt ff. eod. l. si quis posthumos. 1. resp. Azo. & facit inf. de verb. sign. l. malum. §. viduam. item facit sup. eo. l. placet.

Filius à patre] CASVS. Filium meum Titium, quem in potestatem habebam, institui mihi hęredẽ in omnibus

Paulus. 1†

LEX XXIIII.

Posthuma sub condõne[a] hæres instituta, si pendẽte[b] conditione, viuo patre, nascatur, rũpit[c] testamentũ.

Qui exhæredat filios, videtur nominatim exhæredare, nec videtur quis exhæredare filios, quos ignorat se habere. Bartol.

Idem. 2†

LEX XXV.

Titius testõ hæredem instituit, & filium habens sic exhæredationem proposuit. Cæteri omnes filij, filiæque meæ[d] exhæredes sunto. Paul. respondit, filium rectè[e] exhęredatum videri. Postea cõsultus, an videretur exhæredatus, quem pater putasset decessisse, respondit, filios, & filias nominatim exhæredatos proponit: de errore autẽ patris, qui interfecisse proponeretur, apud iudicem[*] agi oportere. f

Fauore testamenti, & propter ignorantiam testatoris, natus habetur pro nõ nato. B.

[*] ¶ Lucius Titius, cum supremã sua ordinaret in ciuitate, & haberet neptem ex filia prægnantem, ruri agentem, scripsit id, ꝙ in vtero haberet ex parte hæredem. Quæro, cũ ipsa die, qua Titius ordinaret testm̃ in ciuitate, hora diei sexta, eodẽ die, 3† calescente[g] cœlo ruri sit enixa Mœuia masculum, an institutio hæredis valeat, cũ quo[h] tpe scriberetur testamẽtũ, iã editus esset partus? Paul. rñdit, [i] verba quidem testamenti ad eum pronepotem directa videri, [k] qui post testamẽtum factum nasceretur. Sed si (vt proponitur) eadem die, qua testamentum factum est, neptem testatoris ante, quã testamentum scribere or, eni xam esse constet, licet ignorãte testatore, tamen institutionem iure factam 4† videri, responderi.

Filiusfamilias miles potest exhæredari, sicut paganus. B.

Idem. 5†

LEX XXVI.

6† Filiusfamilias miles, similiter[l] vt paganus, nominatim[m] à patre, aut hæres scribi, aut exhæredari debet, iam sublato edicto Diui Augusti, quo cautum fuerat, ne pater filium militem exhæredaret.

Idem 7†

LEX XXVII.

Posthumum ex qualibet vidua[n] natum sibi filium hæredem instituere quis potest.

Si exhæredatio facta in conditionis defectum, non potest confirmari additione, testamẽtum est nullum, & filius patri ab intestato succedit secus si potest confirmari. Bart.

Triphoninus. 8†

LEX XXVIII.

Filius à patre, cuius in po

f *Fauore*] quia nescienti filium, si prætereat, non valet testamentum, siue miles, siue paganus sit, vt C. de testam. mil. l. sicut certi. & l. si cum. & sup. de inoff. testam. l. cum mater. & econtra si exhæredat filios, non vt exhæredare, quem ignorat habere, vt hic, nec rumorem videtur ei dare, quem ignorat se habere, vt supr. de testam. l. si quis ita. §. si quis eum ignoraret. An in institutione generali idem? Respon. idem, vt inf. de hæred. instit. l. in tẽpus. §. 1. & 1 quoties, §. si hæres. idem si credat filium, qui non est, vt C. de hæred. instit. l. a.

g *Calefcente*] aliàs albescente, quod est in aurora, aliàs calescẽte, quod est circa mediam tertiam.

h *Cum quo*] sub eo, quo. &c.

i *Paulus reſpondit*] in seq. l. & continuatur eũ ista in lib. domini Accursij non est lex, hoc modo: Paulus scribit, verba. &c.

k *Videri*] sic ergo natus pro non nato habetur, & econtra sæpè inuenitur. Ioan. vt sup. de sta. ho. l. qui in vtero. & sic appellatione posthumi tã natus continetur, & hoc ꝓp ignorantiam defuncti aliàs habes cont. ff. de verb. sign. l. nomen filiarum. & ff. de test. tut. l. si quis filiab. Item facit contra huic l. ff. de condi. & demon. l. si iam. & l. si ita legatum. & ff. de leg. 2. l. & ita fit. §. fi. Accur.

Filiusfamil.] CASVS. Quidam Imperator, qui vocabatur D. August. fecit vnum edictum, quo continebatur, quod pater non teneretur exhæredare nominatim, vel instituere filium suũ militem, immo si prætereat, valet nihilominus testamentum. illud edictum tollitur hic, & dicitur quod sicut filius paganus debet nominatim exhæredari à patre, vel institui adhoc, vt valeat testamentum, ita, & filius miles, de quo dixi, sup. eod. l. 1. & 2. seq. l. est clara. Viuian.

l *Filius familias miles similiter*] aliàs deest similiter, aliàs a deſt. Pyl.

m *Nominatim*] quid sit nominatim exhęredare, habes Instit. de exhęre. lib. §. 1. & sup. eod. l. 2. Azo. & no. sup. eod. l. prox. in princ.

n *Posthumum ex qualibet vidua*] dummodo cum ea possit habere matrimonium, vt ff. eod. l. si quis posthumos. 1. resp. Azo. & facit inf. de verb. sign. l. malum. §. viduam. item facit sup. eo. l. placet.

Filius à patre] CASVS. Filium meum Titium, quem in potestatem habebam, institui mihi hęredẽ in omnibus

1† Lib. 9. Quæſt.

2† Li 11. Reſp

3† Videl. rectè ſcripſerit. P. F.

4† Videl. rectè ſtideri. P. F.

5† Lib. 5. ſenten.

6† Filiuſfa. ſi militer. vt paganꝰ, &c. P. F.

7† Lib. 3. ad Nera.

8† Li. 28. diſput.

ª De ſẽſu huius l. vi de Bened. à Plũbi. ĩ l. ſi pr filiũ. n. 10. C. de inſti. & ſubſt.

nibus meis bonis sub conditio. si nauis ex Asia venerit vsque ad annum: & si non venerit, exhæredaui eum, & decessi, pendente dicta conditione institutionis, & etiam exhæredationis decessit dictus meus filius, nunquid valet dictum meum testamentum, vt sic dictus meus filius videatur mihi fuisse hæres ex testamento dum vixerit: an verò non valet, vt sic videatur fuisse meus hæres ab intestato dum vixit, certè dicitur, quod non valet, quia dum vixit dictus meus filius: non fuit hæres mihi ex testamento: quia conditio institutionis nondum extiterat: neque exhæredatus fuit, quia conditio exhæredationis nondum extiterat: ergo tempore mortis suæ inuentus fuit à me præteritus, & sic non valere testamentum meum, & sic eum esse mihi hæredem ab intestato: secus autem si dictum meum filium instituissem mihi hæredem in dimidia bonorum meorum, si nauis ex Asia venerit vsque ad annum: & si non venerit, eum exhæredaui: & ita dixi postea, si filius meus decesserit ante conditionem institutionis, vel exhæredationis, instituo mihi Seium in alia dimidia bonorum meorum, quia tunc mortuo dicto meo filio ante conditionem institutionis, vel exhæredationis, valet testamentum meum, & exhæredatio filij mei & cohæres dicti filij mei, s. Seius habebit totam hæreditatem meam ex testamento.

¶ *Filius familias miles*] Habebam filium militem, qui vocabatur Titius, & in mea potestate, & nepotem ex eo in mea potestate similiter, qui vocabatur Seius, hic miles meus filius fecit testamentum de castrensi pecul. suo, & instituit sibi Caium extraneum, & præteriit filium suum Seium, postea militare desijt, & reuersus est domum, postea ego pater suus, & auus filij sui Serj decessi: & sic Seius filius suus recidit in potestatem suam, & inuenit se ab eo præteritum, quæritur, an rumpatur dictum testamentum? & videtur, quod non, quia certi sunt modi, per quos debet rumpi testamentum dictum: & hic non fuit aliquis de eis. Vnus modus est, si aliquis sui iuris existens, post testamentum à se factum, adoptauit sibi aliquem in filium: quo casu rumpitur testamentum eius. Secundus modus est, si aliquis sui iuris existens, post testamentum à se factum, habeat filium ex vxore sua: quo casu rumpitur similiter testamentum. Tertius modus est, quando aliquis sui iuris existens, habet filium in potestate sua, & ex eo nepotem in potestate similiter, & facit testamentum, & instituit sibi hæredem filium, & nepotem ex eo præterit, & postea ante mortem suam testatoris moritur filius, & sic succedit nepos in locum filij quantum ad proximitatem: quo casu similiter rumpitur testamentum: cum ergo in nostro casu non fuerit aliquis de dictis tribus modis, videtur, q̃ testamentum dicti militis non rumpatur. Sed certe dicta argumentatio facta ab insufficienti partium enumeratione, non valet, nam, & ille modus, qui euenit in nostro casu, est talis: quia ita bene debet facere rumpi testamentum sicut suprà dicti tres, ergo rumpetur dictum testamentum dicti militis, fuit autem modus in nostro casu talis: vt dictum est, quia per mortem meam, qui eram pater dicti militis simul, & semel fuit dictus miles factus sui iuris, & filius suus militis sub eiusdem militis recidit potestatem: & inuenit se ab eo præteritum. Sed quid si dictus miles instituisset hæredem dictum suum filium in potestate mei aui existentem, vel exhæredasset eum, & per mortem meam recidisset in potestatem dicti militis filius, qua, vt dictum est: nunquid rumpitur testm? Et dicitur, quod non: quia dictus miles non est nactus potestatem filij sui aliquo quo facto circa militem, vel circa filium suum: sed est nactus potestatem ordine naturali: quia ordo naturalis est, vt prius ego pater militis moriar, quam ipse, sed hæc ratio non videtur mihi sufficiens ratio, vt supra eodem l. filio.

¶ *Si quis ex certa*] Feci testamentum, & instituì mihi hæredem illum, qui nasceretur mihi ex Titia, postea ex Seia vxore mea filios habui: certè rumpitur testamentum meum.

¶ *Si quis ex certa*] Instituì mihi hæredem eum, qui mihi nasceretur ex Titia, quæ est minor viginti quinque ann. & cuius ego, vel pr̃ meus fuimus tutores: & sic nunc tempore testamenti mei non poterat mea esse vxor: quæ quidem Titia post xxix. annum recepit à me, vel à patre meo rationem, & reliqua tutelæ: & sic iustè postea potui eam recipere in vxorem, & accepi, nunquid natus mihi ex ea poterit esse meus hæres? Et dicitur, quod sic, non obstante, quod tempore quo nascituram mihi ex ea mihi hæredem instituì, non poterat esse vxor de iure. Et idem si instituì mihi hæredem eum, qui mihi nasceretur ex Titia, quæ quidem Titia erat ancilla tempore testamenti mei, & sic eam de iure habere in vxorem non poteram, & ipsa postea fuit facta libera: & sic certè postea potui eam accipere in vxorem, & accepi, nam natus ex ea mihi poterit esse meus hæres, & quod dixi in dictis duobus casibus, idem est in omni alio, vbi tempore testamenti mei in quo instituo nasciturum mihi ex aliqua, ipsa non potest de iure existere mea vxor, postea autem potest mutata eius conditione, & eam accipio in vxorem, & ex ea nascitur mihi aliquis. Sed pone, quod ita dixi, fœmascitus nascetur mihi ex Titia, volo quod sit mihi hæres in nn uncijs: si autem fœmina, volo quod sit mihi hæres in tribus uncijs, nec dedi eis aliquem cohæredem, nec sub stitui eos adinuicem: nec alium eis substituì: postea ex ea natus est mihi masculus tantum, certè ipse solus erit hæres. Vinianus.

a *Conditione*] quæ non potuit impleri vltimo vitæ momento: puta si ascenderit capitolium, dicitur tamen potestatiua: quia potestatiua dicitur duobus modis, vt infra de conditio. instit. l. fin. vel dic, quod fuerit casualis. Azo.

b *Pendente*] pendet cum decedit, quia viuens decedit, sed deficit statim eo mortuo.

c *Eum*] .s. filium.

d *Ab intestato*] .s. patre mortuo.

e *Neque ex testamento*] quia non extitit conditio, institutio non valet, nec exhæredatio, vt subijcit. l. per consequẽs, nam non valet exhæredatio, vbi nullus est hæres, vt inf. de contrab. u. l. filium. §. sed si exhæredatio, cum ergo moritur, constat conditionem impleri non posse, & sic institutionem nullam, & testamentum nullum, & per consequẽs exhæredatio nulla, vt dixi, sed in sequenti casu inuenitur cohæres institutus post mortem filij, & sic tenet testamentum, & exhæredatio.

f *Hærede autem*] Instituì filium sub conditione ex sex vncijs: & in defectum exhæredaui. & Titium post mortem dicti filij instituì in alijs sex vncijs, dando eum cohæredem filio post mortem, in puncto mortis filij deficit ei conditio, & succedit eodem puncto exhæredatio: quæ cum eodem puncto inueniat hæredem, qui statim eo puncto incipit esse hæres, valet testamentum, & sic exhæredatio. Sed cõtra infra de hæredibus instituen. l. hæreditas ex die, sed dic ibi certa, vt no. supra eodem l. si ita. §. fin. Sed Pyl. dicit, quod hic fuit filius substitutus, sed male diceret cohæres. Item nec ob. sup. eodem l. si ita. §. fina. quia ibi fuit filius tantum exhæredatus: hic militum sic tantum sub conditio. secundum Azo. vel ibi fe mortuo tantum inuenit se exhæredatum: hic se viuo: ad quod facit l. eo. l. Gallus. §. in omnibus. & facit. C. de instit. & substitu. l. & in ista de hæred. instituen. l. Iuus. & l. iam dubitari. & supra eodem l. si filius hæres.

mis, vt supra eodem l. filio.

* Vide in hunc loc. Cuiac.

† Dum viuit.

† Punctat Got. post vers. testm. Formans aliã ofo. nis clausulã hec mõ [Hãt filium in eiusdem pũcte] & hic punctuat. sequitur postea Cõ militare, &c.

a *In eiusdem*] eiusd. & ipse erat.
b *Patre*] respectu filij. Accur.
c *Auo*] respectu nepotis.
d *Non adeptam quidem*] post factum testamentum, & incipit ratiocinati.
e *Locum*] ex quibus videtur rumpi testamentum, ab insufficienti enim partium enumeratione argumẽtatur. Et no. quatuor modos tũpendi testamẽtum, & quatuor modos nascendi posthumos, vel quasi posthumos. & hoc vt not. in rub. C. eod.
f *Non facta*] maxime subaudi. vt probatur sup. eod. leg. filio quem in princ. & §. fi. Azo. & facit inf. ti. 1. l. certum. & de mili. testa. l. si filius, in prin. & § fin. & l. si filius. Hugo.
g *Si quis ex certa*] secus si nullius vxoris habita mẽtione, sed simpliciter; vt ff. eo. l. placet. & leg. seq. Sed Pyl. littera est ex secta. ad qd est ff. eod. l. quod dicitur. Acc.
h *Deducit*] s. se, vel testamentum, tũpitur enim; argum. sup. eo. l. commodissimè. i *Natum*] expone, vt sup. eod. proxi. s. 1. nasciturum. sic infra de l. 3. leg. etiam. Azo. Vel die natum nunc, non tunc, scilicet tẽpore institutionis.
k *Ancilla*] cum qua non potest esse matrimonium, sed contubernium, vt C. de incest. nup. l. cum antichristis. & de adult. leg. Iemi. & infra de adulter. leg. inter liberas. Azo.
l *Tempore*] tranlacto. subaudi.
m *Allegatione reddita*] & facit ad hoc sup. de ritu nup. l. non est. & l. quamquam 4. fi. & C. de interdi. matrim. & l. 6 patris. & l. si curator. & l. curatorem.
n *Haredem esse posse*] sic C. de nup. l. & si contra. Sed arg. cõtra inf. de leg. iur. l. quod ab initio. & de verb. obli. leg. inter stipulantem. s. sacram & Instit. de inutil. stipu. §. 1. & de exhære. lib. in prin.
o *Stare*] prædicto, nec ob. sup. eod. leg. si quis posthumos. §. primo. & §. sed. & si ex ea, quæ sunt contra: quia ibi impediebatur matrimonium iure naturali. & diutino; hic iure civili tantum. argumen. infra de adult. l. si adulterium. s. primo. Item casum istum licitum est expectare, secus in contrarijs.
p *Fuerit*] facit inf. de leg. 1. l. si duob. §. fi. sed in prin. eiusdem l. est arg. contra. Item sic C. de cadu. tollen. s. his magis & Instit. de hære. instit. §. non autem.

G *Aliut Aquilius*] CASVS. Licet aduocati parum lucrentur de hac lege: quia ut re. & fama difficilis est, benè est notenda. & ante casus positionem ita eam ad superiorẽ continua; quia supra agit qualiter pp prætirionẽ posthumorum testamenta rumpantur, & de hoc dicitur sup. eo. l. commodissimè. & l. si posthumus. & l. posthuma. iõ Gallus Aquilius ad sustentationem testamentorum inuenit viam, & medicinam, vt testamenta non infringantur, dando cõsilium, quòd nepos ex filio posthumus instituereretur ab auo: vt ita institutus non rumpat testm̃ẽtum eius, docet autẽ fieri institutionem in cũ casum, in quẽ casum nepos non institutus rumpet testm̃. & docet etiam qualiter. & quibus verbis debeat fieri. & durat consilium suum vsq; illuc. quidã rectè. &c. ibi autem incipiunt verba domini Scæuolæ. & ab inde incipit reprehensio dicti cũi Scæuolæ ad dictum dñi Galli. & reprehẽdit eum multifariè multisque modis: sicut videbis per paragraphorũ casus. Item antequam venias ad specialem casus positionẽ, collige breuiter totã intentionem huius l. Antiqis temporibus testamenta per filios rumpebantur; & aliqñ ita quod nulla erant ipso iure, puta si filius esset præteritus, qui iam erat natus: aliquando aliqua erant testamenta ab initio. & postea rumpebantur, puta si nondum natus præteriebatur, & postea nascebat; circa quos instituẽdos satis per antiquos sapientes, prouisum erat; sed quia periculum erat in præterendis nepotibus, in quibus non erat prouisum: ideo Gallus p̃dictus dat suum prædictum consilium, s. sic, vt ipsi deberent instituti ab auo si nascantur mortuo patre & auo, cuius consilium Scæuola supplens, dicendo idem in pronepote, & dicendo idem si pater non moriatur, sed emancipetur, vel deponetur, sic ergo Gallus prouidet circa eos, qui mortuo patre & auo nascuntur: sed non prouidet eis qui nascuntur viuo patre & auo, potest testamẽtum aut vel quia nascuntur viuo auo & mortuo iam patre, sed postea veni Vellerius. & prouidet eis. & primo in ijs, qui nascuntur post testm̃ aut viuo auo, mortuo iam patre, & hoc casu siue mortuus sit iam patre tpe testi aut siue non: sed post factu testm̃ mortis, & hoc erit primum c. l. Vell. Itẽ prouidet Velle. in eis qui nascunt ante testamentum aut viuo auo & patre nepotis. i. filio aut: & qa timor est ne solo instituto filio tollatur de medio filius in vita. & sic nepos efficiatur proximus auo, sicq; rumpat testamentum aut inueniens se ab eo præteritum, ideo qualiter institui possit nepos, consilium dedit, & hoc est secundum caput Velle. Sed quia repertus fuit quidam casus valde difficilis, qui neque primo, neque secundo capite

in eiusdem [a] potestate, cum militare desijsset, patre, [b] eodemque auo [c] defuncto, quæsitum est, an rumperetur [1]† eius testamentum? Non adoptauit [d] quidem: nec hodie ei natus est filius: nec priore sub ducto de potestate suo hærede, vlterior successit in proximum locum: [e] sed tamen in potestate sua habere cœpit, quem non habebat; simulq; paterfamilias factus est, & filius sub eius recidit potestatẽ. [2]† Rumpetur ergo testamentum. Sed si hæres sit institutus, vel exhæredatus iste eius filius, non rumpitur, quia nullo circa eum nouo facto, [f] sed ordine quodam naturali, natus est potestatem.

¶ Si quis ex certa [g] vxore natum scribat [3]† hæredem, in periculum rumpendi testamẽtum deducit, [h] ex alia susceptis liberis.

Potest quis instituere posthumum ex ea, quæ tũc sibi vxor esse nõ potest honesta, sed spes est, quod esse possit. Bar.

¶ Si quis * eo tempore, quo nondum eius vxor esse posset, [4]† testamento natum [i] ex ea scripsit hęredem, an postea contracto licito matrimonio, natus hæres ex testamẽto esse possit, q̃ritur; veluti si scribas hodie hæredem, qui tibi ex Titia natus erit, q̃ Titia ancilla, [k] vel minor annis xxv. erat, [5]† cuius pater tuus tutelã administrauit, aut tutor tu ipse fuisti; & [6]† postea Titia [7]† vxor tibi iusta fuerit, vel libertatem adepta, aut tempore [l] annorum xxv. [8]† elapso, & vtilis anni, & rationũ allegatione [9]† reddita, [m] an natus hæres esse possit? Nemo certè dubitabit, ex Titia, quæ tunc pp tenorem ætatis vxor duci non potuit, quãdo testamentum fiebat, natum postea, ea vxore ducta, hæredem esse posse. [n] Et generaliter nato post testamentum, hærede scripto, aditus est ad hæreditatem, in qualicunque statu o testamenti faciendi tẽpore fuerit, [10]† quæ postea testatori ciuiliter nupta est. Quid autem si filium post testamentum natum ex beſse, filiam autem post testamentũ natam ex triente scripsit hæredem, nec vllum cohæredẽ [11]† dedit, nec substituit inuicem, * nec alium? vnus natus solus ex testamẽto fit hæres. p

Consilium Galli est. q̃ nepotes nascituri ex filio tempore testamẽti viuẽte, qui aliàs non poterant institui tanquam posthumi alieni. s. non obtinẽtes tunc primum locum, instituãtur casu, quo essent futuri sui post mortem aui: ne ipsi præteriti rumpant testamentum. Alexander.

Scæuola. [12]†

LEX XXIX.

GAllus * Aqui----

a *Testamenti*] nõ est in P. F.
b *Scribit*] P. F.
c *Allegatione*] ad hoc. q̃ minime põt sine p̃ consilio in vltimis, vel *plus* requirendo. vt no. in l. nupe. C. de na. liber. & in fine & l. 6 patris. & l. curatorem. Angel. de inst. §. 4. Testamenti, & C. de adult. P. F. Lucas. F.
d *Tempore*] P. F.
e *Reddita*] P. F.
f *Fuit*] P. F.
g *Nec*] subst. inuicem aliũ. P. F.
* Vide in hunc locũ Cuiac.
h *Li. 6.*] Quæstio. * Pulchrè in hanc l. Alc. li. Paradoxorũ 3. c. 1. & d. inceps Lelius Taurus hic & Duli. 2. disp. c. 38. & itẽ Cuia. & Salom.
* De quo s. leg. 2. §. Seruius de ori. iu.

Informatum. P l. Velle.

L. Velle. continebatur, neque etiam Galli consilio, si in eo ne pote, qui post testamentum nascitur viuo adhuc filio, qui postea de medio tollitur; ideo Iul. commixtis capitibus l. Velle. consilium dedit: & ita nullius casus in hac l. relinquit intactus circa nepotes per auum instituendos, siue enim nascitur nepos posthumus post mortē patris sui, & aui, prouideretur per hanc l. siue post mortem patris, & viuo auo, siue vtroque viuo nascitur, siue vterque erat viuus tempore testamenti. Dicta breuiter intentione totius huius l. veniamus ad casum ponendum specialiter in prin. eiusdem. Ego habebam filiū Titium, & ipse Titius habebat vxorem prægnantem. ego in infirmitate positus volebam taliter testamentum meum ordinare, quod non rumperetur etiā si nepos mihi ex dicto meo filio nasceretur. Gallus ergo dat mihi tale consilium circa hoc. s. vt ita dicam in testamento, Titium filium meum instituo mihi hæredem ex parte, & extraneum ex alia. & hoc ideo dico, quia si in solidum, & moreretur ante patrem, & postea moreretur pater, veniisset res in casum caduci, & esset ruptum testamentum: vt C. de cadu. tol. §. pro secundo, ergo non esset timendum de ruptione per aduentum posthumi: cum quod ruptum est, amplius rumpi non possit. vt inf. eo. l. nam & si sub. vnde posthumus nihil rumperet, licet in solidum esset institutus: sed veniret ab intestato. & positionem istam tene in tota l. ista. & si dictus meus filius me viuo moriatur, & ego postea moriar, & postea nascatur nepos ex vxore prædicta filij mei, siue etiam neptis, nascatur dico, intra decem menses proximos postquam filius meus mortuus erit, ille nepos, vel neptis hæredes mihi sunto. & si taliter dicto non rumpetur meum testamentum per nepotem posthumum natum ex vxore filij mei à me institum. si autem non esset institurus dictus meus nepos posthumus, vt dictum est, rumperet testamentum meum. mortuo enim filio meo me viuo, & mortuo me postea, & alio nepote posthumo postea intra decem menses numerandos à tempore mortis dicti mei filij, inuenit se a me dictus nepos proximior quam in filius meus mortuus, quamuis & ego mortuus sim, præteritum, inueniens ergo se à me præteritum, rumpit testamentum meum. & bene dixit Gallus, si filius meus me viuo morietur, & non posuit in filia: nam nepotem ex filia non habet necesse auus instituere: vt sup. eo. l. placet. præterito enim patre, vel aui materni habetur pro exhæredatione: vt dicta l. placet. & Insti. de exhæred. li. §. si. si ergo habetur pro exhæredatione, ergo non rumpitur testamentum. Item ideo dicit intra decem menses numerandos à tempore mortis filij mei: quia si post decem menses nascatur nepos, non rumperet testamentum, vtpote cum nō credatur filius dicti filij; vt in Auth. de testi. & ea quæ parit. §. si Viu.

21† Aquilius. ñ est in P.F.

*Vi. p in te. l. hu. l. Pa. §. sentē. 4. §. 33.

11 Idē B.B. P. Al. & I.

2 Directa. Pau.

3 Idē Bal. & cōiter oēs scribētes; vt refert Lā. & Ale. & Ias. Sed ita non tenent Ba. P. & Sal.

4 Ista glo. sequitur B.B.P.Ale. & Ias. hic.

5 Ista l. alleg. Bar. Sed malè, sm Ias.

6 Idē Bar. Al & Ias.

7 Nisi videatur expediens. Al. d Im.

8 Ista gl. placet B. B. P. Ale. & Ias.

a *Gallus*] si qui cognominatur Aquilius; vt inf. ead. l. §. & benè. Azo.

b *Sic*] i. alia cautela, vel sic. i. his verbis; si filius me⁹, &c. Az.

c *Posse*] & necesse est, ne testamentum rumpatur; vt inf. tit. l. posthumorum. & dic instituisse. i. substituisse. 1 nam eis substitutio 2 est institutio. sed non conuenitur, & dic, pro constanti habuit Gallus, quod hic præcessit filij institutio. alias ipso iure non valeret testamentum: 3 vt Insti. de exhæred. li. in prin. & inf. eo. §. in omnibus.

d *Posthumos*] i. quasi posthumos, quod est verum habito respectu, quod alio exeunte de medio incipiant posse fieri sui; vt d. leg. posthumorum. Sed eo respectu, quod post mortem aui nascantur, propriè sunt posthumi: 4 quia nascuntur post mortem aui; vt sup. de testamen. tut. l. quid si nepotes. in fi. §. & sic bona est continuatio, 6 dictum est qualiter posthumi præteriti rumpant testamentum; nunc qualiter prouideatur ne rumpatur secundum primum, & secundum secūdum. Item, & hæc dictum est de verò posthumo: nunc de quasi secundum alium, vel verius nulla est facienda 7 continuatio.

e *Si filius*] ecce consiliū Galli vsq; illuc: quidam, &c. 8 Et

Cum sit institutio de nepote in casu promisso per Gallum, non est necesse, quòd de morte filij fiat mentio. hoc dicit. Vel sic: Institutio facta de filio, & nepote, intelligitur de nepote nascente post mortem filij: & sic in casu promisso à Gallo Aquilio. hoc dicit Alexander.

no quòd de nepotibus tantùm natis post mortem aui dicit Gallus, vt hic. Sed Velleius etiam de natis viuo auo: vt j. §. nunc de lege. 9 Item no. q Scæuola reprehendit Gallum, vt sup. de neg. gest. l. Pomponius. Et primo reprehendit de superfluitate: vt j. eo. §. quidam. Secundo de insufficientia: & hoc in multis. Primo de pnepote, de quo non dicit Gallus; vt §. idem credendum. Idē in alio in l. sed & si viuo. Item in alio in §. tamensi. Item, & in alio. quia de naturali morte filij tantùm dixit, nam idē est de ciuili, vel similicasu; vt §. & quid si tantum, & in alijs. potest notari reprehensio: sed Velleius non reprehenditur, vt pote post Gallum aduenies non dixit reprehēsibile. i. aliquid propter qd debeat reprehendi, sed ad plenum; vt inf. §. & benè 10 nā quā to iuniores tanto perspicaciores; vt ait Priscianus. Item no. q dicit filius, non filia: quia nepotem ex filia possum præterire, vt Insti. de exhæred. li. §. maret, & inf. §. nunc de lege. 11 § *Viuo me*] uo. & hoc ideo dicit, quia si filius post mortem patris moritur, nepos non rumpit testū 12 aut per l. Velle. vt inf. eo. l. si quis filio exhæredato, in prin. & sup. eo. l. si qs posthumos §. si filium. & C. de inof. testa. l. si quis. & 13 ponit Gallus eos tantum casus, quibus testator habuit necesse instituere nepotem.

9 Ista gl. est à mēte oium scri.

10 Vers. & sub. s. et.

11 Nihil habet scribentes.

12 Quia testator nō tenet facere mentionem i testō. nisi de proximiore: vt i Auth. de hæred. & fal. i pri. coll. 1.

13 Peccat grauiter, quia rēprehendit iurisconsultum. 14 Item subfluita te. & male. sm Ias. 15 Ista op. approbat q B. B. P. Al. & Ias. 15 Scilicet duos, & ita pari⁹, q nascit post x. mēses, & duos dies, dr legitimus. & ē de mente Ias. licet Ptium teneat Bal. Ar. & Al. 16 Idem Bar. & Al.

g *Alio tem*] alias, moritur, alias morietur. s. naturaliter; præsens pro futuro; vt inf. de verb. sign. l. verbum erit. & in hoc reprehenditur à Scæuola; vt inf. §. & quid si tantum.

h *Tunc*] in eū casum, vel si. morituo filio, vt arg. inf. de cond. & demon. l. 4. in fi.

i *Neptis*] & hoc abundat 13 cum potetat contineri sub masculo; vt inf. de verb. sign. l. 1.

k *Post mortem meam*] vel me viuo, eadem ratione; vt C. eo. l. fin. & j. t. vnde & si filius. sm quosdam. Sed certè: id per Velleium; 14 vt t. nūc de lege. nō per Gallū, vt hic dī. & sic etiam hic reprehenditur per Velleium ex interpretatione, & in §. nam & ibi subaudi etiam me mortuo.

l *Intra decem mensibus proximis*] motti filij; nam toto tempore potest ex eo nasci, non vitra nisi fortè per paucos 15 dies. sm quosdam physicos; vt inf. de suis. & legit. leg. intestato. §. & post decem, & in Auth. de testi. & ea quæ pa. §. fi. colla. 4. & facit sup. de ita, ho. l. septimo mense, & dies mortis computatur in decem mensib. Sed quid si post duos dies nascatur? videtur præteritus; vt sup. eo. l. commodissimè. Sed dic contra; 16 vt ibi no. per l. C. eo. l. fi.

¶ *Quidam refle*] CASVS. Hic incipiunt verba Scæuolæ Gallum reprehendentis in eo, quod dixit Gallus in consilio suo in prin. huius l. & reprehendit eum curialiter de verbis superfluis, vsque illuc, idem credendū est. &c. Gallus enim ita dixit in suo consilio, testatorē facere debere ad hoc, vt testū suum non rompatur per nepotem suum posthumum, quem sperat nasci fortè post mortem filij; & post mortem sui testatoris: Titium filium meum instituo mihi hæredē; & si dictus meus filius me viuo morietur, & ego postea moriar, & postea nascatur nepos ex vxore filij mei, siue etiā neptis nascatur; nascatur dico intra decem menses proximos, postquam dictus meus filius mortuus erit; ille nepos, vel neptis hæredes mihi sunto, &c. Certè institutio dicti neporis, vel neptis (dicit Scæuola) potuit fieri per auum, etiam si non posuisset aliquid in institutione de morte filij; sed ita dixisset; Titium filium meum mihi instituo. Item instituo mihi nepotem, vel neptem, qui nascetur ex eo post mortē meam, &c. & tunc valet institutio dicti neporis, vel neptis eo casu, quod ex verbis testatoris concipi possit. s. ad hoc, vt non rūpatur testū; nam consilium Galli fuit inductum ad hoc, vt nepos, vel neptis natus, vel nata non rumperet testamentum. cum ergo testator, secundum Galli consilium fuerit testatus, fecisse videtur ob timorem, ne nepos rumperet testamentum. & ideo hæc institutio, quæ fuit facta, non habita mentione mortis filij, trahitur ad eum casum, in quem nepos rumperet testamentum. s. si mortuo filio in vita aui, nascatur postea nepos post mortem aui testantis. Viuia.

Quidam

¶Quidam [a] rectè admittendum credunt, [b] etiam si non exprimat [c] de morte filij, sed simpliciter instituat: vt eo casu valeat, qui ex verbis concipi possit.

Sicut instituí potest nepos nascituru̇s ex filio, secundum consilium Galli, sic pronepos ex nepote: siue solus nepos superst tempore testamẽti, siue solus filius, siue filius & nepos. hoc tamen vltimo casu testamentũ euertitur, si contingat viuo testatore decedere filium instituũ primo, & deinde nepotẽ præteritum. Alex.

¶Idem [*] credendum [d] est, Gallũ existimasse & de pronepote, vt dicat testator; Si me viuo nepos decedat, tunc, qui ex eo pronepos, [e] &c. Sed & si viuo [f] filio, iam mortuo nepote, [1] † cuius [g] vxor prægnãs esset, [2] † testamentũ faceret, [h] posset [3] † dicere, [i] Si, me viuo, filius meus decedat, tunc, qui pronepos, &c. [4] † Num si & filius, [k] & nepos viuant, concipere, [l] vtrisque mortuis, se viuo, tunc, qui pronepos nasceretur [5] † poterit? Quod similiter admittendum [m] est: ita sanè, [n] si prius nepos, [o] deinde filius decederet: ne successione [p] testamentum rumperetur.

Prouisio facta in vno casu, porrigitur ad alios sibi similes. h.d. Bar.

a *Quidam.*] Prima reprehensio. 1

b *Credunt.*] s. vt valeat institutio, siue substitutio nepotis, etiam nõ facta mẽtione mortis filij: & valebit eo casu, qui ex verbis Galli concipi posset. vel dic, admittendum, &c. vel, vt eo casu, &c. & in idem recidit.

c *Non exprimat.*] id est non dicit illa verba, Si filius meus viuo me moritur: sed simpliciter, id est ita dixit: 2 Si quis mihi nepos post mortem meam nascetur, hæres esto. & dic instituit. i. substituit: vt in prin. Idem si dixit, filium, & nepotem, qui ex eo mihi nasceretur post mortẽ meam, hæredem instituo. vel etiam sic Si filius hæres non erit, nepotem, qui ex eo nascetur, substituo. Vel sic: Filium instituo, & nepotem substituo. Vel sic: Filium & nepotem ex eo instituo sentiens de nascituris, nam & his omnibus casibus videor eum substituere in eum casum, in quem rumperet, præteritus. s. in casus Galli, quando me viuo moritur filius: & postea me mortuo nascitur nepos intra decem menses, &c. vt enim testamentum non rumperet, hoc feci. quid autem si filium, & nepotẽ natum instituí? Respon. 3 tunc videor eodem ordine instituisse. argum. inf. de legat. secundo. l. pen. fraire. & l. cum pater. §. pen. & C. de verb. signific. l. fi. & inf. eo. §. instituens. & sup. de vsufruct. l. quoties. & etiam hic innuit. Sed argum. contra, sup. de vsufruct. l. si mulieri. & inf. de lega. primo. l. si quando. §. primo. & inf. de solu. l. nec enim. & in Authen. de mona. in fi. coll. 1. Item contra C. de impube. & ali. substit. l. fi. sed ibi. 4 testator extraneus: hic pater, & auus. Sed quidã dicunt dicto casu filium esse hæredem, & nepotem, etiam filio viuo, vt si emancipet filius nepotem post mortem aui: & sic quæsit nepoti: vt ff. de leg. 3. l. si a patre. alias nec momento esset hæres, vt ff. de acquir. hære. l. placet. & hoc etiã dicunt per hunc §. & exponunt ea verbis, Si testatoris. nec reprehenditur Gallus, sed in eos. Solutionem primam teneas.

¶ *Idem credendum.*] CASVS. Nota, quod Scæuola quasi insidiator calcanei Galli reprehendit eum, quasi verba superflua posuerit in suo consilio. & hoc fecit sup. proxi. § nunc autem intendit eum reprehendere, quasi minus sufficiẽter dixerit: hoc autem ostendit in eo, quod de pronepote Gallus omisit: & circa hoc ponit tres casus. Vnus casus est quando mortuus filius erat, & nepos viuebat, qui nepos habebat vxorem prægnantem, ex qua sperabatur nasci pronepos, vel proneptis. certè bene debebat Gallus formasse verba consilij in hoc casu: hoc. s. modo: Titium nepotem meũ mihi hæredem instituo: & si dictus meus nepos decedat, me auo viuo, & ego postea moriar, & postea nascetur pronepos, vel proneptis ex dicta vxore nepotis mei, nascatur dico intra decem menses proximos, postquam nepos meus mortuus erit ille pronepos, vel proneptis hæredes mihi sunto. Secundus casus est, quando filius viuebat, & nepos ex eo mortuus erat, cuius nepotis mortui vxor prægnans erat, & auus volebat facere testamentum: quo casu hoc modo debebat Gallus formasse verba consilij sui, quod dedit auo: Titium filium meum instituo: & si dictus filius meus me viuo moriatur, & ego postea moriar, & postea nascatur pronepos, vel proneptis ex dicta vxore nepotis mei mortui: nascatur dico intra decem menses proximos, postquã filius meus prædictus mortuus erit: ille pronepos, vel proneptis hæredes mihi sunto. Tertius casus est, quando filius & nepos ex eo viuebant, & dictus nepos habebat vxorem prægnantem, ex qua spe abatur nasci pronepos, vel proneptis, & auus volebat facere testamentum taliter, q non rumperetur per natiuitatem pronepotis, vel proneptis: quo etiam casu hoc modo debebat Gallus formasse verba consilij sui, quod dedit auo, s. vt ita deberet dicere auus in testamento suo: Titium filium meum, & Caium nepotem meũ ex dicto filio mihi hæredes instituo: & si dictus meus filius, & nepos me viuo morietur, & ego postea moriar, & postea nascatur pronepos, vel proneptis ex dicta vxore nepotis mei nascatur dico intra x. menses proximos, postquã dictus filius meus, & nepos mortui erũt: ille pronepos, vel proneptis hæredes mihi sunto. quo casu si filius, & nepos viui existentes tempore testamenti mortui fuerint antequam testũ faciens, & postea auus, & postea nascatur pronepos, vel pronepotis: non rumpent testũ proaut. cum inueniẽt se institutos: si autem non inuenissent se in stitutos à proauo, benè rumperent testũ eius. & quod dico in hoc vltimo casu: idẽ intelligas in secũdo, & primo. Viuianus.

d *Idem credendum.*] Secunda reprehensio, & est de insufficientia: & curialiter fit magis, quàm si diceret, hoc omisit.

e *Pronepos.*] sub. 5 siue proneptis post mortem meam in decem mẽsibus proximis, quibus nepos morietur. &c. vt in prin. l. Et no. quod hic solus nepos viuit. inf. proxi. solus filius: at in alio sequenti viuit vterq;. Item no. q hic, & in sequẽti casu incidit Scæuola in vitiũ superfluitatis, de quo reprehẽdit Gallũ. s. px. §. nã dicit, decedat. Sed dic, 6 q referẽdo verba Galli circa illud, hoc facit, non approbando vitium

f *Sed & si viuo.*] alia reprehensio insufficientiæ circa eundem pronepotem.

g *Cuius.*] nepotis.

h *Faceret.*] auus.

i *Dicere.*] s. auus. nunc qui proneptos, &c. & repete: vt sup. prox. §. dixi.

k *Nam & si filius?*] aliàs nam. & aliàs num, interrogatiuè. aliàs vnde & dic duob. modis casum. Primo 7 in filio instituto nepote præterito. & pronepote substituto. & hic planus. secundo 8 q filius, & nepos fuerunt instituti, & pronepos substitutus, vtroque eorum mortuo, viuo testatore.

l *Concipere.*] Pone, auus substituit pronepoti hoc modo, si filius, & nepos morientur me viuo: tũc qui pronepos nasceretur post mortem meam in decem mensib. proximis, quib. nepos meus morietur, hæres esto. Et no. q dicit post mortẽ meam: quia de hoc loquitur Gallus. s. ut Velleius etiam de nato in vita testantis, vt inf. eo. §. nunc de lege.

m *Admittendum.*] vt valeat dicta substitutio. & est reprehensio Galli de insufficientia.

n *Ita sanè.*] scilicet hoc est admittendum.

o *Prius nepos.*] quia si filius decederet prius nepos rumperet testamentum per l. Velle. non ergo pronepos ex nepote natus, cum iam inueniret ruptum: quia quod iam ruptum est, amplius rumpi non potest: vt inf. eo. §. nam & si. inf. eo. §. in omnib. & hoc secundum primum casum. at secundum alium non est vis, quis ante decedat: dummodo non decedam ambo in vita patris: & tunc subaudi q hic, maxime vel etiam secundum eundem dic, prius quàm. s. auus, deinde nepos. q. d. si vnus, & alter ante auum decedat.

p *Ne successione.*] s. nepotis præteriti, secundum primum casum, 10 vel pronepotis secundum alium: sed tunc hic versus, ne successione, &c. refertur non ad proxim. sed ad superius. s. quod admittendum. ne &c. vel etiam refer as ad illud admittendum, & etiam ad ambos superiores §§. secundum eundem casum: 11 & secundum hoc dic, ne rumpat successionem, cum sit præteritus.

1 † Iã mor tuo nepote P.F. Haloã. verò, put in tex. mõ.

2 † Prægnas eẽt. P.F.

3 † Potest. P.F.

4 † Etc. ñ hi in P.F.

5 † Potuit, nõ est in P.F. cũ pũcto interrogat. post vernascereẽ. sic legunt et Dua. & alij scta. P.F.

6 Segitur B. Paul. Arc. Ale. & Ias.

7 Ista est cõis, sm. B. & Ias.

8 Vera est in se, sed ñ quo ad iex. sed m eosdem.

9 De iure ciuili: sed de æquitate prioris recõualescit si moriat antequã testũ habeat effectũ. sm. Ale. et Ia. in princ. ist. l.

10 Non tenet, sed in B. & P. qa violatur ex. sm primũ casum.

11 Qui est verus, sm eosdem.

1 Sequunt Ba. & Ia. licet prima Imo. Bar. & Alex.

2 Iste modus eũ sequẽti approbatur, sm B. B. P. Imol. Ale. et Ia.

3 Et not. sm Bal. I. Caius ff. so. mar. & sing. sm Dy. Lãc. & Soc.

4 Est vera in se: sed quo ad iã lex. dic melius, q ibi fuit expressũ p testatorẽ, vt simul admitteretur. sm Ias.

* De sẽsu huius §. v. Fer. Garc. in ea. l. in prin. n. 50

¶ *Et quid si tantum.*] CASVS. Quidam libri habent, quòd tamen si in mortis filij casum: sed ego habeo: quid si tantum in mortis &c. & ita continuo ad superiora: reprehẽsus supra Gallus quasi minus sufficienter fuerit locutus, certè & adhuc potest circa alia reprehendi, quasi minus sufficiẽter dixerit. ipse.n. in princ. huius l. verba sua concepit, notando tantum casum mortis filij, dicendo, quòd auus ita debebat ponere in testamento suo ad hoc, vt nepos suus posthumus, nasciturus fortè post mortem filij & aui, non rumperet testamẽtum: Titium filium meum mihi hęredem instituo: & si dictus meus filius me viuo moriatur, & ego postea moriar, & postea nascatur mihi nepos ex vxore filij mei siue etiam neptis: nascatur di eo intra x. menses proximos postquam filius meus mortuus erit, ille nepos, vel neptis hæredes mihi sunto. sed hoc fuit insufficienter dictum: quia & alij possunt casus euenire præter casum mortis, in quibus potest filius de patris potestate exire: & si moriatur postea pater, & postea nascatur nepos ex vxore filij, & inueniat se præteritum ab auo: rumpet testamentum aui. Quid enim si aquæ & ignis interd. (hiemẽ patereturfilius instituus: & postea pater, qui fecit testamẽtum, moriatur, & postea nascatur nepos ex vxore filij interdicti: nunquid rumpet ita bene nepos testamentũ aui, ac si filius mortuus esset, si inueniat se præteritum dictus nepos? & subaudi, & certè sic: Item quid si dictus filius instituus sit ante mortẽ patris, qui fecit testamentum, emãcipatus à patre: & postea moriatur pater, qui fecit testamẽtum, & postea nascatur nepos ex vxore filij emancipati prędicti: nunquid rumpet ita benè nepos testũ: aui ac si filius mortuus esset, si inueniat se præteritum dictus nepos? & subaudi: & certè sic, vt in fi. §. dat intelligere. debebat ergo ita dicere Gallus in consilio suo, quod posuit in prin. huius l. Titium filium meum mihi hæredem instituo: & si dictus meus filius me viuo moriatur, vel me viuo deportetur, siue aqua & igni ei interdicatur, vel me viuo à me emancipetur, & ego postea moriar, & postea nascatur mihi nepos, siue neptis ex vxore dicti mei filij, nascatur dico intra x. menses proximos postquã filius meus mortuus, vel deportatus, vel emancipatus erit: ille nepos, vel neptis hæredes mihi sunto. nam hi duo casus, deportationis filij, & emancipationis eiusdem, licet ad l. Vell. non pertineant quantum ad dictæ l verba: tamen ex sententia eiusdem l. Vell. similes debent esse casui mortis filij: de qua morte sola filij locutus fuit Gallus in prin. huius l. vt dictum est. & benè dixi, quod dicti duo casus non pertinent ad verba l. Vell. ipsa. n. habet duo capita tantum, ad aliquod quorum non pertinent dicti duo casus. Vnum eius caput loquitur de nepote nato in vita aui post mortem filij: vt inf. eod. l. §. nunc de lege. Secundũ caput loquitur cum tempore testamenti erat natus filius & nepos. dicti autem duo casus, scilicet de deportatione, & emancipatione filij, respiciunt nepotem, qui post mortem aui nascitur filio sublato de medio deportatione, vel emancipatione. quod autem dixi in deportatione & emancipationis filij instituti, idem esset in deportatione & emancipatione neporis, ex cuius vxore sperarat nasci pronepos: sicut notaui supra, prox. §. res. casus circa hoc. Vinianus.

*De stelhui? §. vi Ber. Fer. de posth. her. inst. & hic per Mar. n. 7.

1 Reprobatur per B. P. & Ias.

2 Quæ ponit I priu. §. in versi. quid. n.

3 In versi. quid erit.

4 Iste est verus casus fin Bal. B. Imo. P. & Alex.

5 Ista etiã est vera sin eosdẽ.

* ¶ Et quid si tantùm [a] in mortis filij casum conciperet? [b] † Quid [c] enim si aquæ & ignis [d] interdictionem pateretur? [e] Quid, si nepos [f], ex quo pronepos institueretur, [g] (vt ostendimus [h]) emancipatus esset? [i] Hi enim [k] casus, & omnes, [l] ex quibus suus hæres post mortem, scilicet aui, nasceretur, non pertinent ad legem Velleiam, sed ex sententia legis Velleię: & hæc omnia admittenda [m] sunt, vt [n] ad similitudinem mortis, cæteri [o] casus [p] admittendi sint. [q]

Hic ponitur noua reprehensio cõtra Gallũ circa casũ. Casus in terminis per se patet. B.

a *Et quid si tantum*] alias quid tamen. & alias quid si ĩm. & die casum. 1 sin Py. q tres fiant hic oppositiones cõtra superiorem proxi §. & non soluantur. Prima 2 super eo, q dixerat verisq; nam quid si in casum mortis filij tantùm: & de nepote tacuit? Secunda 3 de deportatione, & tertia de emancipatione. q. d. dictis tribus 4 casibus non est ibi prouisum: sed absurdum videtur. q Scæuola cõtra seipsum opponat, & non soluat: quare dicasum. 5 q vna sit quæstio contra verba Galli, qui de naturali tantùm morte filij dixit, per quam filius exit de medio. quæritur ergo hic an sufficiẽter videatur dixisse: cum & alijs modis possit filius exire de medio? vt deportatione, & emancipatione, & alijs &c. certè non. & sic reprehenditur Gallus de insufficientia. Alij referunt ad omnia supradicta, vbi de morte fit mẽtio.

b *Conciperet*] scilicet testator substitutionem: non videtur sufficere. quid enim. &c.

c *Quid*] scilicet erit.

d *Aqua & igni*] loco cuius est deportatio: vt infra, ad legem Iul. pe. l. 3. & de pœ. l. a. 6. j. quæ est mors ciuilis: vt infra, de contratabu. l. j §. filium. & supra, pro soc. l. actione. §. publicatione.

e *Pateretur*] iste filius.

f *Si nepos*] substitutus.

g *Instituereturl*] idest substitueretur.

h *Ostendimus*] supra §. idem. credendum, & caurè de filio, de quo incipit, trãsit ad nepotem, vt ostendat idem in vtroque.

i *Emancipatus esset*] non soluit. quid ergo? dicunt quidã non contineri: vt arguit supra eod. l. commodissimè. 7 & supra solut. matr. l. si cum dotem. & infra: de verbo. oblig. l. ex ea. §. insulam. & sic benè reprehenditur Gallus: & quod subijcit admitti hos casus ex sñia l. Velle. exponunt: 8 vt testator possit eos exprimere, non q̃ habeantur pro expressis: licet de morte si: expressum. Sed tu dic. q eos haberi hic q̃ expressis ex sñia l. Velle. sed fortè Galli sñia fuit eadem: sed reprehenditur q̃ non expressit. nã sicut morte filius desinit esse suus, & exit de medio: sic deportatione, cũ similis mortuo deportatus sit. vt dixi. Item per emãcipationẽ iure ciuili desinit esse suus: & exit de medio: secus si per prætorem: vt inf. de bon. poss. l. si cum patrono. §. 1. quia ergo casus omissus similis est expresso. pro expresso habendus est: est. n. morti similis deportatio. vt dixi: & emãcipatio. vt C. de inst. & substi. l. si mater. nec refert quid de æquipollentib. contingat: v C. de do quæ sub mo. l. fi. nec ob. in Auth. de hær. ab intest. §. nullam, coll. ix. ibi tollitur dña emancipationis: quia illud q̃ nullum est factum testamentum. 10 Sed quid si emancipatus readoptetur? videtur non nocere nepoti, vt infra si ta. testa. nul. exia. l. 1. §. si quis. secus in filio deportato restituto: vt infra, de contra tab. l. 1. §. fi. nisi restitutio esset post mortem aui: quia tũc cum nepos est hæres, non potest desinere: vt Inst. de fideicom. hæred. §. restituta.

k *Hi enim*] nil nocet Gallum non dixisse: quia lex Vell. dicit: sed hoc est falsum: hi enim. &c.

l *Omnes*] similes. quando viuente testatore præcedens persona de medio 11 tollitur: vt si fiat seruus pœnæ: vt Instit. quibus mod ius pat. pote. sol. §. pen. hi enim non pertinent 12 ad Velle. quia primo capite l. Velle. cauetur de nepote nato in vita aui post mortẽ filij: vt infra, eo. §. nunc de lege. in secundo, cũ tẽpore testamenti erat natus nepos, & filius: hic sũt nascitur suus post mortem aui. quod accipe. i. si fuisset natus viuo auo, in sua potestate futurus erat: vt Instit. de hære. ab intest. §. posthumi. sed sententia locum habet 13. vt subijcit. dicunt. n. verba eius, si quis ex suis hæredib. suus hæres esse desierit. vt infra, eo. §. nunc de lege. & benè verba se habent ad omnes casus pertinentia. id est qualitercunque suus hæres esse desierit per mortem, vel emãcipationẽ, vel deportationem. & hoc est quod hic subijcit.

m *Admittenda.*] Vt testamentum non rumpatur. & nepos ex substitutione admittatur. nam hi casus habentur pro expressis, vt dictum est.

n *Vt*] alias &, & alia vt.

o *Cæteri*] alias certi, scilicet similes prædictis.

p *Casus*] Consuluit Gallus superius auo, & nepoti, & pronepoti 14 si moriatur filius vel incidat casus, qui ex interpretatione morti æquiparatur: nunc vult etiam ei consulere in casu, qui similiter ex interpretatione morti assimilatur. vt puta si captus fuerit ab hostib. 15 filius famil. auus ita dicat in institutione. si filius meus antequam redeat ab hostibus filium susceperit, sit mihi hæres nepos meus. nã postea nunquam rumperet testamentum aui. & est istud verum, siue filius antequam redeat, decedat post mortem patris, vel ante, vel siue nepos nascatur ante viuo auo, & patre, siue post mortem aui. quamuis casus iste non pertineat ad l. Vell. principaliter, quæ multos casus exhibuit rumpendi testamentum, & ex interpretatione tantùm admittatur.

q *Sunt*] alias sunt, & alias sint.

6 Et malè sñm B. B. P. Soci. Are. Alc. & Ias.

7 Nõ obstãt seq. qa ibi casus exõssi sũt dissimiles omissis. sñm B. & Ias.

8 Et malè sñm eosdẽ

9 Ista est vera, sñm eosdẽ.

10 Idem Bar. Ale. Ar. & So.

11 Perdendo ciuitatẽ: ex mẽte Ale. & Ias.

12 Transeũt cum ista declaratione. B. B. & P.

13 Extirpretatiõe & idẽtitate rõnis qã fieri ẽt i correctorijs. ex mẽte Ar. Soc. et Al.

14 Dicq̃ illa fuit suppletio Scæuolæ: nõ quisquis Galli. Ra.

15 Distinguecapt? in bello ciuili, aut agẽtibus Imperatoris mortui. cõclu dit Bal. I. l. 1. ver. sed nunq̃d C. de cad. toll. hod. è non.

Quid

¶ *Quid si is.*] CASVS. Quidam libri habent, quòd si is, qui.&c. Alij habent, quod si qui filium.&c. Alij habent, q si quis filium habeat.&c. sed ego habeo & melius, quid si is, qui filium.&c. & dicas hic, quod Scæuola adhuc prosequitur materiam suam, quam incepit, scilicet, vt reprehendat Gallũ, quasi minus sufficiẽter videatur dixisse in principio huius legis, quo ad casum huius ſ. quasi verba eius ad casum istum non videantur sufficere, qui casus est talis: Caius in ciuitate existẽs habebat filium Titiũ, qui Titius habebat vxorẽ ex eo prægnantẽ: postea fuit captus Titius ab hostibus: & sic pater eius Caius remansit in ciuitate cum dicta vxore Titij prgnante, volebat hic Caius facere testamentum taliter quod nepos nascinurus non rumperet illud, nonne minus sufficienter dixit Gallus in princip. huius l. quia in isto casu nihil dixit? certè sic. debebat enim verba consilij sui etiam ad hunc casum referre, vt consuleret testatorem dicere hoc modo. Filium meum Titium ab hostibus captũ mihi hæredem instituo: & si dictus filius meus me viuo moritur, postquam ab hostibus redierit, aut decederet dictus meus filius antequã ab hostibus rediret siue me mortuo, siue me viuo: tunc deinde si quis mihi ex eo nepos siue quæ neptis in decem mensibus proximis, quibus filius meus moreretur, natus, nataue erit, hæredes sunto. & tunc deinde similiter, si quis mihi ex eo nepos, siue quæ neptis in decem mensibus proximis, quibus filius meus captus fuit, natus, nataue erit, mihi hæredes sunto. subaudi. & est bonum comprehendere casum illum, quem supra posui. & si dictus filius meus me viuo moreretur, postquam ab hostibus redierit, &c. posset enim esse, quod redierit ab hostibus viuo testatore, & moreretur postea adhuc viuo testatore, vnde nõ sufficeret ille solus casus, si moreretur filius antequam ab hostibus rediret. & hoc indicat verbum in linea positum, aut si quando &c. Item subaudi. bonum est comprehendere casum illum in testamento aui, quem casum supra dixi. aut si decederet dictus meus filius antequã ab hostibus redierit, siue me auo mortuo, siue me viuo.&c. vt sic nepos institutus non rumperet suum testamentum: nepos dico, qui post mortem aui nasceretur: non rumpere dico, quãuis filius, qui erat apud hostes decesserit post mortem patris, qui fecit testamentum: vel etiam adhuc illis viuis, scilicet patre, & filio apud hostes constituto. ipse enim filius, qui moritur viuo patre suo, adhuc viuit dum moritur. & benè reprehenditur Gallus, quia non fecit mentionem dè hoc casu in consilio suo: quia hic casus non est determinatus per l. Velle. verba, quæ habet duo capita, vt dixi supra proximo §. & primum caput loquitur de eo nepote, qui natus est in vita aui, filio autem mortuo. in nostro autem casu filius viuebat apud hostes. Secundum caput loquitur de nepote nato viuente filio, cum ambo sibi forent in potestate: postea filius tollitur de medio. hic autem iam erat filius per captiuitatẽ de medio sublatus: reprehensoergo de prædictis Gallo, & viso, quod legis Velleię verba non pertinent ad hunc casum, melius est admittere ex interpretatione legis Velleiæ, vt auus de hoc casu faciat mentionem cum testatur, quàm quod non faciat mentionem. Viuianus.

a *Quid si is, qui*] Quare non induxit Gallus, vt testator sic diceret, filium, si de hostibus redierit, instituo: aut si filius antequam ab hostibus redierit, decesserit, tunc qui mihi ex eo nepos in decem mensibus quibus filius est captus, natus erit, hæres esto? deficit. n. istud hic, & sunt hæc verba testantis. 1 quod autem sequitur, quamuis &c. sunt verba Scæuolæ reprehendentis Gallum de insufficientia, vsq; in fi. quod si Gallus induxisset, & testator dixisset: nepos non rumperet, quod est in fine, quamuis post &c. & secundum hoc habeas aut sed alias est, vt: & tunc possunt esse 2 verba omnia Scæuolæ. q.d. quare non induxit Gallus aliquem modum, vt si filius decederet apud hostes, non rumperet testamentum: vt sup. titu. primo. l. lege? vnde debuit exprimere hunc casum morti similem.

b *Decederet*] filius.

¶ Quid, ſi is, qui [a] filium apud hoſtes habebat, teſtaretur? quare non [1]† induxit, vt ſi filius antequam ab [10] hoſtibus rediret (quamuis poſt mortem patris) decederet: [b] tunc deinde [c] nepos, ~vel etiam adhuc illis viuis, poſt mortem ſcilicet aui naſceretur, non rumperet? nam hic caſus [d] ad legem Velleiam non pertinet. [e] Melius [f] ergo eſt, ~vt in huiuſmodi vtilitatem, [g] præſertim poſt legem Velleiam, quę etiam multos caſus rumpendi abſtulit, [h] interpretatio admittatur: [i] vt in-

1† Nõ inducere. P. Flor.

c *Deinde*] ſic conſtrue duobus modis. tunc deinde nepos poſt mortem 3 ſcilicet, aui naſceretur, quod eſt infra, naſceretur. Vel 4 cum etiam naſceretur adhuc illis viuis, ſcilicet auo, & filio. Vel ſecundo ſic, quamuis poſt mortem patris decederet filius apud hoſtes, deinde nepos poſt mortem aui, ſcilicet naſceret. Vel etiam naſceretur adhuc 5 viuis, ſ. auo, & filio. & ſecundum primum intellectũ iſti ablatiui, illis viuis, determinant verbũ naſceretur, ſecundum alium verbum, decederet. & verè Gallus hoc nõ dixit, cum nõ exigebat filium mori viuente auo, item nepotem naſci mortuo auo, & mortuo ſuo patre: vt ſ. p. in princip. huius l. quod hic non eſt, quicunque duorum prædictorum modorum exponas. tertij dicunt, 6 illis viuis, ſ. illo patre viuo: & ponitur plurale pro ſingulari. ſic ſup. de petitio. hæred. l. Diuus. in fine.

3 Iſta tenetur, ſĩ Socin.

4 Reprobatur. ſĩ B. B. P. et Al.

5 Reprobatur, ſed in eoſdem.

6 Idẽ Bart

d *Nam hic caſus*] cum poſt mortem aui apud hoſtes decedit filius adhuc enim ſe reſtringit. & continua: licet Gallus non dixit, lex Velle. forte dixit. ſed non eſt verum. nam &c.

e *Non pertinet*] quia ea loquitur cum poſthumus, ſeu nepos iſte naſcitur viuo auo: ſ. d pertinet quoad mentem: vt infra eo. videndum.

f *Melius.*] i. bonum. vel i. quàm contrarium.

g *Vtilitatem*] alias vtilitatem. & habeas in fi. admitteret, vel adminiſtret. alias vtilitate: & tunc habeas in fi. admitteretur. Vel dic. huiuſmodi interpretatio admittetur vtilitate. i. propter vtilitatem publicam, 7 ne teſtamenta rumpantur, vt inſtituens &c. & tunc ſic continua ſine §. & habeas vt. & ſic eſt ſecundum Py. alias deeſt, vt. & incip. §. inſtituens. &c.

7 Sing. gl. ſĩ Ba. & Ia. ad hoc q̃ iteresset Reipu. ne teſtã rumpantur.

h *Abſtulit*] vt inf eod. §. videndum. Azo.

i *Admittatur*] vt teſtator poſſit hunc caſum exprimere: 8 & ſunt omnia plana. vel dic etiã, vt omiſſus habeatur pro expreſſo: quia dixit tantùm ſecundum conſilium Galli, & eius verba, non autem de hoſtibus fecit mentionem: vt argumen. ſup. eod. §. quidam. & no. ſup. prox. §. & fiet hæc interpretatio, & ſuppletio per Scæuolam ſuper verbis Galli: quaſi Gallus hoc ſenſerit: cum enim dicat de mortuo filio viuo auo, vt ſup. in princ. ſiue hic decedat apud hoſtes viuo patre, habẽt locum hæc verba Galli: prima, ſi me viuo &c. ſiue eo mortuo, habet locum mens: cum fingatur mortuus 9 prima hora captiuitatis: vt ſup. tit. 1. l. lege. ſed illa verba illis viuis obſtant 9 huic intellectui, ſ. ne dicas naſceretur. ſ. nepos, ſiue decederet. ſ. filius, cum Gallus exigat nepotem natum poſt mortem aui, & filij: dic ergo 10 quod huiuſmodi interpretatio, ſiue extenſio fat circa verba l. Velle. cũ ſint generalia: ſi quis ſuus hæres. &c. vt inf. eod. §. & bene. & quod dicit multos. ſ. alios: vt d. §. videndum. & ſup. §. proxi. ſed præteritus dictus nepos rumperet, vt ſup. eo. l. ſi quis poſthumos. §. 1.

8 Segui Iaſ.

9 Benè reprobat Al. & Iaſ.

10 Iſta eſt vera, ſĩ eoſdem.

¶ *Inſtituens nepotem.*] CASVS. Quidam libri habent, vt inſtituens nepotem. &c. & ego ita habeo. tunc ita dicas. Ad hoc, vt ille, qui inſtituit nepotem, qui nepos poſt mortem aui ſui naſceretur, suo, recte inſtituiſſe videatur, ſubaudi, inſtituat nepotem quibuſcunque casibus nepos poſt mortem natus ſuus eſſet, & præteritus ab auo rumperet teſtamentum eius ſubaudi. & ita faciendo videbitur ſibi prouidiſſe in omnem casum contra nepotem prædictum naſciturum, ita quod ipſe nepos teſtamentum eius non rumperet, atque id eſt, ſicut videretur prouidiſſe ſibi contra omnes. ſi generaliter quicquid ſibi liberorum natum erit poſt mortem ſuam teſtantis, aut quicunque natus fuerit poſt mortem ſuam teſtantis, inſtitutum ſit. ſi ſuus naſceretur, vel verius forte dicas, quod inſtituens nepotem recte inſtituiſſe videtur, quibuſcunque casibus nepos, ſi poſt mortem natus eſſet ſuus, rumperet teſtamentum: quia præteritus ſubaudi inſtituat nepotem, qui ſibi poſt mortem ſuus naſceretur. Item ſubaudi. & ſi ita faciat, videbitur ſibi prouidiſſe in omnem casum contra nepotem prædictum naſciturum. ſiue ergo in iſto caſu tollatur de medio proxima perſona filij poſt mortem ipſius filij, vt ſupra eod.

l.in princip. ſiue per deportationem, ſiue per emancipationem: vt ſup.eod. l.6.& quid ſi tantum. ſiue quod decedat filius apud hoſtes viuo patre ſuo in ciuitate exiſtente, ſiue mortuo, ſiue viuo patre fuit captus ab hoſtibus: vt ſup.6.proxi. inſtitutus videtur nepos, ita vt tanquam præteritus non rumpat teſtamentum aui. Alij habent in ſi tera, inſtituens nepotem, qui ſibi &c. & alij habent ibi principium 6.& eſt plana liter. & dicas, quod Scæuola, vt tollat omnes difficultates, dicit, quod ſi quis inſtituat nepotem, qui ſibi teſtatori ſuo poſt mortem ſuam teſtatoris naſcetur, videtur ſibi in omnem caſum prouidiſſe, ſicut & dum inſtituit quemlibet de liberis, qui ſuus naſcetur. nam tunc nec nepos, nec pronepos, nec alius inferior poterit rumpere teſtamentum, velut præteritus. Alij non habent hic[1]. & habent, ſicut primi, vt inſtituens, &c. & tunc continua eſt ſuperioribus hoc modo, cum non prouiderit Gallus. ſ. ſup. proxi. §. & ſ. & quid ſi tantum. nec ad l. Velle. pertinent: melius eſt quàm contrarium, vt noſtra interpretatio admittatur. noſtra autem interpretatio eſt hæc, vt inſtituens nepotem, qui ſibi poſt mortem, &c. & ſecundum hoc dicitur interpretati, qui prorogat. & eſt ſic, inf. ad Tertul. l. 1. §. qui operas. & hunc caſum nō eſt neceſſe, quod in terminis ponam: quia per ſuperiores §§. potes colligere caſus eius poſitionem. Viuianus.

a *Inſtituens*] aliàs eſt § inſtituens. ſecundum Py. eſt, vt inſtituens. & deeſt §. & dic, q Scæuola habet generalem inſti tutionem, [1] quæ ſic ſit: nepos, qui poſt mortem naſcetur ſuus, hæres eſto. eſt enim generalis quo ad caſus omnes, ſiue filius poſt mortem meam deſinat eſſe ſuus, ſiue per aliũ caſum morti ſimilem. & ſic nepos præteritus rumperet. ſic enim dicit, naſcetur ſuus ſicut & iſtæ ſunt generales: quicquid liberorum, &c. aut quicunque &c. ſed iſtæ ſunt generales quo ad omnes caſus, & etiam quo ad omnes inferiores, qui naſcerentur ſui. ſed prima ad nepotes tantùm.

1 Segtur hanc gl. Bald. Pim. Are. Alex Ia. & Baz.

b *Atque*] id eſt, perinde generaliter vt ſubſtituiſſet per verba ſuperiora: atq; i. ſicut ſi generaliter dixiſſet, quicquid, &c.

c *Inſtituet*] ſ. rectè. & generaliter videtur inſtituiſſe. ita ſubaudi, ſi ſuus, &c. non igitur nepos cum pronepote ſimul, ſed ordine admittuntur: vt & ſup. eo. §. quidam rectè.

¶ *Si eius*.] CASVS. Multis vicibus dictum eſt ſupra, quod Scæuola intendit ad reprehenſionẽ Galli, quod facit. & de pronepote tractando: vt ſup. eod. l. §. idem credẽdum. & de caſibus morti ſimilib. vt ſup. ea l. §. & quid ſi tantum. & ad huc materiam reprehenſionis proſequitur, quærendo, an iſte caſus, qui ſubijcitur ad cõſilium Galli pertineat, an ad l. Vellia. & eſt caſus talis: Caius habebat filium Mæuium, cui Mæuius habebat vxorem prægnãtem, illa vxor Mæuij fuit prægnans capta ab hoſtib. & Caius cum ſuo filio Mæuio remanſit in ciuitate. hic Caius in infirmitate poſitus fecit teſtũ. & ita dixit, Filium meum Mæuium mihi hæredem inſtituo. & ſi filius meus me viuo morietur, tũc ſi quis mihi ex eo nepos ſiue quæ neptis poſt mortem meam intra decem menſes proximos, quibus filius meus moreretur, natus, nataue erit, hæredes ſunto. dicta nurus prægnans apud hoſtes exiſtens peperit apud hoſtes, auo viuo, i. Caio prædicto, qui fecit teſtamentum: & viuo Mæuio prędicto marito ſuo, filioque dicti Caij, poſtea nepos ex ea natus rediit ab hoſtibus, prius mortuo patre ſuo Mæuio. & poſtea mortuo auo ſuo Caio. nunquid rumpit teſtamentum dicti aui ſui? & certè non: quia inuenit ſe ab eo inſtitutum. & non facio vim, vtrum excludatur à rumpendo teſtamentũ aui ex iure antiquo Galli: an verò ex l. Velle. quæritur quæſtium ſit, vtrum excludatur per vnum ius, an verò per aliud: quia ex quo excluditur, non facio vim, à quo dictorum iurium excludatur. quod autem dictum eſt in nepote nato apud hoſtes, idem eſt in pronepote, vt potes videre in hoc caſu. Caius habebat filiũ Titium, & ex eo nepotem, & nepos habebat vxorem prægnantem: mortuus fuit filius Titius: & poſt ea vnus nepotis ſua pœna fuit capta ab hoſtibus: & nepos remanſit in ciuitate cum auo: & auus in infirmitate forte poſitus fecit teſtũ. & ita dixit, nepotem meum mihi heredem inſtituo. & ſi d. meus nepos me viuo morietur, tunc ſi quis mihi ex eo pronepos, ſiue quæ proneptis poſt mortem meam intra decem menſes proximos, quibus nepos meus moreretur, natus, nataue erit, hæredes mihi ſunto: dicta pronurus prægnans apud hoſtes exiſtẽs, peperit apud hoſtes viuo proauo, i. Caio prædicto, qui fecit teſtamentum: & viuo nepote prædicto marito ſuo: poſtea pronepos ex ea natus rediit ab hoſtibus prius mortuo patre ſuo. & poſtea mortuo proauo ſuo Caio. non enim rumpit in hoc caſu teſtũ dicti ſui proaui: ſicut nec nepos reuerſus teſtamentum aui, vt dictum eſt ſupra: quia inuenit ſe à dicto proauo ſuo inſtitutum: nec in hoc caſu facio vim ſimiliter. vtrum excludatur à rumpendo teſtamentum proaui de iure Galli, an per l. Velleia. Viuian.

d *Filium*] quem dixit inſtitutum. aliàs non tenet teſtamentum: vt ſup. in prin. no.

e *Nepotem*] nondum natum: quia dicit prægnans.

f *Ex eo*] filio naſciturum.

g *Viuo*] aliàs viuo auo, & eius filio. & benè. & ſi non habeas, ſubaudi.

h *Ille*] ſ. ili. et nepos.

i *Atque an*] primo patet, poſtea auus moritur. aliàs rumperet nepos, vtpotè filio cum præcedente: vt C. de inoffic. teſtam. l. ſi quis filium.

k *Ex iure antiquo*] quod Gallus induxit, quaſi ſit natus auo mortuo: quia nunc primum ſuus eſt, cum redeat auo ià mortuo: vel ex l. Velle. quia verè eſt natus viuo auo. & non ſoluit, ſed inf. proxi. reſpon. ſolues.

l *Pronepotem*.] ſ. non natum. & dices nepotem viuere, & eſt per omnia ſuperiori ſimilis. a at alij. 2 vt Py. & Io. habent nepotem. & ſi habeas pro dicunt, q abundat, prout ſubaudiunt magis. & eſt ratio, quia magis dubium, quam in præcedenti: nam in præcedenti poteſt 4 aperiri l. Velleia. quia nepos natus eſt auo viuente: ergo locũ habet l. Velleia, vt ſ. eo. § nunc de lege. Item inſtitutus eſt nepos filio viuo: at in ſequenti eſt inſtitutus filio mortuo. & l. Velle. in primo capite loquitur cum factum eſt teſtamẽtum filio viuo. & auo: & nepos naſcitur filio viuo. & auo. vel auo viuo. & mortuo filio: licet ex interpretatione l. Velle. idem ſit. & ſi teſtamentum ſit filio mortuo. & ſic l. Velle aperiri non poteſt: ſed nec Gallus, qui vult filium mori poſt teſtamentum viuo teſtante. at hic erat ante mortuus. & ſic magis eſt dubium. ſed Azo. & H. non placet. 5 cum hoc. & ſuperius reſpon. aperitur 6 ad l. Velleia. vt inf. ſtatim dices.

2 † Quod quærẽ dũ eſt, ſi iam quæ proneptis poſt mortem meam intra decem menſes proximos, quibus nepos meus moreretur, natus, nataue erit, hæredes mihi ſunto: dicta pronurus prægnans apud hoſtes exiſtẽs, peperit apud hoſtes viuo proauo. i. Caio prædicto, qui fecit teſtamentum: & viuo nepote prædicto marito ſuo: poſtea pronepos ex ea natus rediit ab hoſtibus prius mortuo patre ſuo. & poſtea mortuo proauo ſuo Caio. non enim rumpit in hoc caſu teſtũ dicti ſui proaui: ſicut nec nepos reuerſus teſtamentum aui, vt dictum eſt ſupra: quia inuenit ſe à dicto proauo ſuo inſtitutum: nec in hoc caſu facio vim ſimiliter. vtrum excludatur à rumpendo teſtamentum proaui de iure Galli. an per l. Velleia. Viuian.

1 † Ibiq; viuo patre, mox ille poſt mortẽ patris, &c. P. P.

2 † Quod quærẽ dũ eſt, ſi iam mortuo filio, pronepotẽ inſtituat, redeatque mortuo. ſed cũ teſtũ ab eo. &c. P. F.

3 Quoad ius. ſed ſi quoad ſa ctũ. & ſequuntur B. P. Ale. & Ia.

3 Reprobatur. ſed in eſdem.

4 Immo non Raſ. Pa. & Ia.

5 Et bñ. ſñ pdicẽ.

6 Non eſt verũ. Baſ. & Pau.

m *Redeatque*.] ſ. pronepos ab hoſtib. vel die nepos ſecundum aliam literam.

n *Eo mortuo*.] ſ. proauo. & patre ſuo pronepotis prius. vel ſi habeas nepotis: dic eo. ſ. auo: & ponitur propriè, inſtituat.

o *Rumpatur*] quia inſtitutus: idem & ſi præteritus: quia non erat ſuus, cum auus moritur, licet verè natus

p *Excludatur*] à rumpendo, cũ non rumpat, niſi non adita hæredi

hæreditate. & sic non fuit: quid ergo dicemus in superiori casu? videtur neutrum ius habere locum; Ius antiquū, i. Galli, non: quia hic nepos natus est vtrè viuente patre. & auo. Licet apud hostes, & Gallus loquitur, cum nepos nascitur post mortem patris, & aui. Item ius postliminij in capto apud hostes locum habet. Fm Gallum: vt supra eod. f. quid si is qui filium cum ergo fingatur ea hora natus, qua captus fuit, sicu & mortuus, & captus fuit viuente auo: ergo debet haberi pro iam nato viuente auo. & sic cessat Gallus. Item quia non nascitur auo vi sui, cum nascitur vtrè: quia tūc est captus, & sic leuius. Item quia tūc alius eum præcedit. Item Velleia cessat; quia illa loquitur primo capite, cum nepos nascitur viuo auo, & post mortem filij, & hic natus est filio viuo. Item nec secundo; quia locum habet cum nepos nascitur viuo auo, & viuente filio: vt inf. eo. §. nūc de lege. at hic cum redit ab hostib. videtur nasci; & sic nascitur post mortem vtriusque. Sed e contra videtur a vtrunque ius habere locum: Gallus, quia redit post mortem aui, & sui patris; & tunc videtur nasci cum redit: & sic cum post mortem vtriusque nascitur, habet locum Gallus, vt sup. eod. in princ. Item l. Vell. ia, quia natus est in veritate viuente auo: ergo Velleia. habet locum. Item per hoc ius postliminij præsumitur, de quo modo dixi. Sol. quidam dicunt Gallum in præcedenti respon. & Velle in hoc præsenti habere locum. Sed tu dic; in vtroque Gallū, nam omnia, quæ dicuntur vique ad §. nunc de lege. à prin. respiciunt ad regulam Galli iup. in princ. l. positam, quia post mortem vtriusque videtur nasci cum redit ab hostibus. Item pater mortuus est viuente auo: & hoc præsente nepos mortuus est vtrè. Item viuebat filius tempore testamenti: & sic locum habet Gallus, idem per omnia in hoc casu, prout habes pronepotem. Item 4 & prout habes nepotem, habet locum Gallus, eo inspecto, quod nascitur post mortem testantis nepos; nec ob. 5 quod vtrè ante fuit natus; quia inspecto, quando primo fuit suus, nec fingit Cornelia natum prima hora captiuitatis; quia hoc erat impossibile eum tūc nasci; sed non est impossibile aliquem mori prima hora captiuitatis; quod ipsa fingit. Item non ob. ius postliminij, quod videtur locum habere in nato apud hostes: vt Cod. de capti. l. 1. quia ibi redijt cum matre, vel patre: hic non. Itē inspicio veritatē (quia vere fingitur suus demum post mortem patris & aui) non fictionem: vt fingatur natus quando mater capiebatur, & in ciuitate fuisset, & quod veritas fictioni præualeat: no. C. de ijs, qui vetera impe. l. fi. Item potest esse, quod etiā vere decessit post mortem patris, & aui. Item ad hoc, quod dicit ius antiquum, facit inf. de reg. Ca. l. fi. & sup. de testa. ad. l. si hæt. dimis. §. qui, filium.

¶ *Fortasse* CASVS. Caius habebat filium Titium, & sperabat ex eo habere nepotem; quia vxor filij erat prægnans, & ex nepote adhuc non nato sperabat habere pronepotem; fecit d. Caius testū: & ita in eo dixit, filium meum Titium instituo; & si filius meus me viuo moretur, tunc si quis mihi pronepos, siue quæ proneptis post mortē meam in decē menses proximos quibus filius meus moreretur, natus natave erit, hæredes iunto. & sic instituit pronepotem nascituru & præterijt nepotem nasciturum, post illud testamētū factū natus fuit nepos viuo Titio patre suo instituto; & accepit vxorem dictus nepos, concepit tempore procedente vxor dicti neporis filium, qui erit pronepos dicti Caij; & postea decessit Caius proauus, decessit postea nepos Caij, paterque dicti pronepotis nasciturj, & postea decessit auus dicti pronepotis nasciturj, i. Titius filius Caij, decessit. Cai⁹, & postea natus fuit dictus pronepos a proauo Caio instituto; quæritur, an rectè ipse pronepos videatur institutus fuisse à dicto Caio proauo? Et videtur, quod nō, quia auus suus fuit præmortuus i. nepos Caij. Sed rādet, quod non nocet: quia nepos præteritus decessit ante filium. sicut autem admittitur hic pronepos natus præmortuo nepote, & filio Titio, & Caio testatore: dictum est ita admittitur d. pronepos. si nascatur ex nepote postea, i. post testū viuo filio pōncto Titio subaudi, & viuo nepote, & proauo. & non rumpit hic pronepos testū, pauli prædecedat nepos, & filius, & postea moriatur proauus: atq; idem est sicut si adoptaret aliquis extraneū ab auo nepotis, tanquā ex eo nepote natus esset, quem extraneū ante instituerat prædicto mō. quo quidē casu adoptatus in locū pronepotis admittitur ex d. institutione ad succedendum proauo adoptiuo; & non rūpet eius testamentū; ad quod est sup. eo. l. filio. §. fi. Vel alitez legas finem huius §. vt per Accur. secundum Viuia.

a *Forsitan*] Filium instituit. 6 & nepotem prætermisit, & adiecit, si me viuo filius meus moretur; tunc qui pronepos nascetur, hæres esto, nasci ut postea pronepos mortuo patre suo, & auo & proauo, quæritur an rectè sit institutus? vi. q̄ non; quia pater suus fuit prætermissus, sed non nocet; quia decessit 7 ante filium; & sic est rectè institutus, & tenet testamentum. & hoc prout habes, mortuo patre, &c. & cum post omnium mortem nascitur, pertinet ad consilium Galli.

b *An*] abundat vnum an, vel istud, vel illud inf. an non potuerit, &c.

c *Ijsdē*] sequentibus.

d *Nepos*] prætermissus.

e *Post testamentum*] idem 8 si ante.

f *Patre*] instituto.

g *Ex eo*] s. nepote.

h *Concipiatur*] pronepos.

i *Isque*] pronepos.

k *Patre*] vtroque, s. suo, & sui patris.

l *Auo*] patris sui mortui. alij habent, isque viuo patre, 9 deinde auo, & dic viuo, & quod inf. dicit post mortem, s. omnium, qui erant in medio, qui præcesserunt pronepotem apud hostes natū, & dic nascitur, i. agnascitur. Sed quomodo tunc ad Gallum pertinet hic casus? Respon dices 10 q̄ hic pronepos fuit natus apud hostes viuo patre, & auo, & proauo: sed rediit his mortuis, & proauo vltimo loco mortuo, & sic cum rediit videtur nasci, vt sup. proxi. §.

m *Non esse*] quia nullo modo; 11 rectum enim erat si instituerat, vel dic non rectè; quia fuit substitutus; sed institui non poterat, quia erat apud hostes, & ibi decessit hic nepos ante auum, vt inf. proxi. §.

n *Expauescendum*] quare rectè institutus, i. substitutus videatur pronepos.

o *Post mortem*] omnium.

p *Ergo*] sic infert. si pronepos admittitur natus post mortem omnium; ergo qui natus est in vita omnium prædictorum, postea non rumpit testamentum, sed vt institutus admittitur. & non rumpet etiam si illi præcedant.

q *Admittetur*] ex institutione ad succedendum.

r *Atque*] si. sicut hoc alio, si ex eo. &c. Sed tunc per Velle. Vel etiam dic per Gallum. & dico de pronepote nato apud hostes, vt prædixi. & sic sunt tres casus in hoc §. Vel sic: ergo si pronepos, s. prædictus, i. ille, qui natus erit ex nepote; nepote dico mortuo postea, i. post testamentum filio viuo; subaudi, & auo: admittitur; quod verum est, cum admitti. & sub. non rumpet, atque, &c. & sic sunt duo casus tantum huius §. & pertinent ad Gallum.

s *Atque*] dic, quod pronepotem instituit ex emancipato nepote natum, & post emancipationem conceptum. hic nō rumpet. Vel dic etiam extraneum adopto, qui fit ex nepote natum, quem ante instituerat prædicto modo, vt in prin. §. nota. quod sup. eo. l. filio. §. fin. Item quod hic §. dicit de

aliquo, i nascatur, an non potuerit hæres institui, quia patet ipsius non rectè m institutus esset. Quod minimè est expauescendum. n hic. n. suus hæres, & post mortem o nascitur. Ergo p 3 † & sic pronepos admittetur, q qui natus erit ex nepote, postea viuo filio, atq; r si ex eo natus esset, 4 † adoptatus.

Hic est quinta, & vltima pars primæ partis, in qua ponuntur tres regulæ generales circa consilium Galli. Bar.

1 † Forsitan adducet qs. P. F.

2 † Isq; viuo patre, &c.

3 † Et si pro nepos P. F.

4 † Adoptatur. P. F.

2 Dic. q̄ ille casus pertinet ad Iulianū, & nō ad Vell. Ale.

2 Nō tenetur fm B. B. P. Ale. & Ias.

3 Ista est vera, fm prædi.

4 Istud fuit rejudicatum in pn. glo.

5 Bene tenet ſpōdet vſque ad fi. fm Bar. P. Ias.

6 Sequūt hanc glo. Il. B. P. Alex. & Ias.

7 Et sic ñ venit tempus instituēdi. fm Alex.

8 Imò nō si antea secūdū Ia.

9 Statē nō pōt, fm Al. & Ia.

10 Et bene. B. B. P. Ar. Sal. & Alex.

11 Reprobatur. fm Ar. & Ias.

5 B. & Io. de Imo.

morte nepotis prætereiti, & filij instituti: intellige secundum ordinē quē dixit ī. eo. ſ. nī & ſi filius. ſ. qđ primitus decessit nepos, & postea filius: secus si e ſ. Item no. hic in ſi. similitudinem, quæ est inter ciuilem potestatem, & naturalem.

¶ *In omnibus his*] CASVS. Scæuola ponit in hoc §. tres regulas. Prima est talis, Caius habebat filiū Titium, & ex eo sperabat habere nepotem, quia vxor filij erat fortè prægnās, certè ad hoc vt testamentum, qđ vult facere Caius, valeat, si ue nō ſtet in periculo rumpēdi, necesse est, q̄ instituat nepotem nasciturū, & d hoc habuisti per totam hanc legē. nūc autē dicit, q̄ debet etiam filiū instituere in aliqua parte, si vult, q̄ testm̄ suū valeat: quia si exhæredaret filiū, ita dicēdo ſm consiliū Galli (qđ consiliū durat vsque ad sequentem §.) filium meū exhęredo; & si me viuo moriet̄ur, nepotem, quē mihi ex eo nasceretur post mortem meam hæredē instituo, & post mortem suā filij inuenietur exhæredatus filius: & ideo nihil valeret exhæredatio, & iō filius rumperet testm̄ se prætereritum inueniens. In secunda regula dicit̄ q̄ si filius prædictus Caij sit ab hostibus captus, pōt pr̄ eum prætereriti, & nepotē ex eo nasciturū instituere, & non rumpet filius prætereritus testm̄, si apud hostes decedat, q.d. si redierit ab hostib. bene rumpet testm̄: vt̄ ait. ſ. l. si quis filio §. sed. & si pater eius. In tertia r̄a ponitur talis casus: Habebat Caius filiū, & ex eo nepotem, & ex nepote pronepotem; & sperabat hīc ex pronepote abnepotem, ex abnepote atnepotem, vel deinceps trinepotem, instituit sibi hæredem filiū, & abnepotē & atnepotē, vel trinepotē, & nepotē, & pronepotem prætereiit, certe valet testm̄, est aūt hoc intelligendum si nepos, & pronepos prætereiti moriant ante filium, vt sup. ead. l. §. nam, & si filius, & nepos. Viui.

a *Speciebus*] ſi instituum nepotes, pronepotes, & abnepotes. ll. Et dicit̄ tria dicit. Primo, q̄ bonus dēt instituī. Secundo, q̄ filius captus ab hostib. pō. prætereiti. Tertio dicit, nepotē & infr. nepotes posse prætereiti, si filius p̄decedat, qui instituitur.

b *Dumtaxat*] ſ. de non interitores, vel ſ. proximū. & sic determinat dictionem, filius. Vel dicit̄ q̄ determinat verbum, in potestate, q.d. emancipatus pō. prætereiti, quia nihilominus valet testamentum, licet possit rumpi per contrabulas. 2

c *Nam frustra*] vel exhēdatus pater, nā &c. ſm quosdā, qđ non placet, quia puta exhēdatio no posset hic esse, vt statim dices.

d *Post mortem*] ſ. expōsis verbis: nec ēt tacite, vt hic esset, nā ſi filiū exhæredo, & si me viuo moriet̄ur nepotē, qui mihi ex eo nasceī post mortē meam, hæredē instituo, ſm consilium Galli post mortem inuenitur exhæredatus: & ideo nec valet, vt hic, & sup. eo. l. filius a patre in prin.

e *Apud hostes est*] vt instituatur ſi ibi decedat, alias reuersus rumpit testamentum, ſ. vt inf. eo. l. ſi quis exhæredatus. ſ. sed. & si pater. & facit inf. eo. l. cum apud.

f *Pronepotes*] nepotes. nō est necesse, quod instituantur quorū institutionē non exigimus, ſi liberi primi gradus instituantur, ut subijcit, nam valet̄ pūs testm̄, licet possit rumpi ſi filius præmoritur ante patrem, vt inf. eo. l. posthumorum. Vel 4 die possum prætereiti ſi modo præmoriantur hi nepotes & pronepotes ante filium, vt sup. ſ. nam. & ſi

g *Liberi*] primi gradus, vt dixi. Vel die liberi nepotū, quia dixi filium instituo & ſi me viuo moriatur, tunc pronepotes, &c. sic enim potuit prætereire nepotem.

¶ *Nunc de lege*] CASVS. Vidisti consilium Galli, quō consuluerit, qualiter instituatur nepos, qui post mortē aui nascitur, ne rumpat testm̄ aut: sed quia illud sufficiens nō erat, eo q̄ de solo nepote instituendo dicebat, qui post mortem aui nascebatur, ideo Iulius Velleius adinuenit consiliū in nepote nato viuente auo. Et no. q̄ hæc l. Velleia à Iulio Velleio inducta duo habet capita, ſ. primum, & secundum: licet non multum aperte de secundo in littera dicatur: sed quia dicit littera primum, credo quod ſit dictum respectu secundi capitis: & loquitur primū caput, qñ quis non habet filiū, & instituit nepotem, qui nascitur: & ſi est suo viuo, ex vxore filij tū mortui: & istud idem caput habet locū: qñ facit aliquis testm̄, & habet filium viuū, qui filius mortis post factū testm̄ ante nativitatē nepotis instituti: quib. q̄dē duobus casib. nepos prædict̄ ab auo institutus, non rumpit testamētū eius, & de primo dictorū duorum casuum planū est, quod dixi: sed in secundo videbatur ſ. prium: quia per testamenti aui filius præcedebat nepotē, qui viuebat filius (vt dictum est) vnde nec videbatur necesse, quod nepos nasciturus institueretur. sed certè imò est necesse, quia debemus inspicere tempus, quo nascitur nepos, quo tempore fortè non erit filius viuus, vnde nepos inueniens se proximum auo, & ab eo prætieritum, rumperet testamentum suum: quamuis enim verba l. Velle. sint ita concepta, is omnis virilis sexus, qui testamentum facit, instituat eum, subaudi, qui ei futurus erit suus hæres, ſi filius mortuus est, iam se testante viuo, &c. tamen admittunt nepotem ad hereditatem aui, vt eius non rūpat testm̄, siue instituatur nepos ab auo eo tpe, quo filius non sit viuus, siue eo tempore, quo filius sit viuus, qui tū filius postea de medio tollitur in vita aui & ante nativitatem nepotis, debet ergo auus facies testm̄ ita dicere in hoc secundo casu primi capitis legis Velle. filium meum mihi hæredem instituo, & ſi filius meus me viuo moriet̄ur, tunc qui mihi nepos, siue quæ neptis, viuo me, natus, natave fuerit intra decem menses, quibus filius meus mortuus fuerit, hæredes mihi sunto, & hoc vult dicere vsque illuc, etiam ſi parente viuo, &c. Viu.

h *Nunc de lege*] Gallus prouidit ſ. circa nepotes natos post mortem aui. Sed Velle. circa natos in vita aui, & fuit Iulius Velle. iurisconsultus sicut & Gallus, non Consul, vt Velleius tutor, vt ſup. ad Velle. l. 2. &. h. bet hæc lex duo capita. Primum quando filio mortuo instituo nepotem iam nasciturum, qui nascitur me viuo. Item locum habet, quando filius viuit tempore testamenti, & eo instituto substituatur nepos nasciturus in vita aui post testamentum aui & mortem filij. Secundum cap. ī habet locum, quando tempore testamenti viuit filius, & nepos, & filio instituto substituitur nepos, ne rumpat testamentum, ſi filius vīo patre decederet, vt inf. eo. l. posthumorum.

i *Nasci*] instituere, vel exhæredare, &c.

k *Similiter*] sicut nati post mortem: Gallus rumpere non voluit. Ioan.

l *Primum caput*] ergo aliquid debet dici magistraliter, sed secundum respectu primi dicti, vt inf. de rebus dub. l. qui duos. ſ. in propositu. Item quia inf. dicit. seq. par. Item inf. §. videndum posteriori parte.

m *Ergo*] plana est illatio, alias est nego, & sub. rescribe mihi quid iuris ſi ſi filium, &c.

n *Hæredem*] nascturum nepotem.

o *Instituas*] ſ. substituas.

p *Te*] auo.

q *Nascatur*] quid iuris erit. Ioan. Et dic 6 primo. filium decedere post testamentum. Secundo, nepotem nasci. Tertio, moriaturum, vt sic verbum mox, determinet verbum nascatur, & est plana. Alij dicunt 7 quod determinat ſi ca-

tem aui nascebatur. ideo Iulius Velleius adinuenit consiliū in nepote nato viuente auo. Et no. q̄ hæc l. Velleia à Iulio Velleio inducta duo habet capita. ſ. primum, & secundum: licet non multum aperte de secundo in littera dicatur: sed quia dicit littera primum, credo quod ſit dictum respectu secundi capitis: & loquitur primū caput, qñ quis non habet filiū, & instituit nepotem, qui nascitur suo viuo, ex vxore filij tū mortui: & istud idem caput habet locū: qñ facit aliquis testm̄, & habet filium viuū, qui filius mortis post factū testm̄ ante nativitatē nepotis instituti: quib. q̄dē duobus casib. nepos prædict̄ ab auo institutus, non rumpit testamētū eius, & de primo dictorū duorum casuum planū est, quod dixi: sed in secundo videbatur ſ. prium: quia per testamenti aui filius præcedebat nepotē, qui viuebat filius (vt dictum est) vnde nec videbatur necesse, quod nepos nasciturus institueretur. sed certè imò est necesse, quia debemus inspicere tempus, quo nascitur nepos, quo tempore fortè non erit filius viuus, vnde nepos inueniens se proximum auo, & ab eo prætieritum, rumperet testamentum suum: quamuis enim verba l. Velle. sint ita concepta, is omnis virilis sexus, qui testamentum facit, instituat eum, subaudi, qui ei futurus erit suus hæres, ſi filius mortuus est, iam se testante viuo, &c. tamen admittunt nepotem ad hereditatem aui, vt eius non rūpat testm̄, siue instituatur nepos ab auo eo tpe, quo filius non sit viuus, siue eo tempore, quo filius sit viuus, qui tū filius postea de medio tollitur in vita aui & ante nativitatem nepotis, debet ergo auus facies testm̄ ita dicere in hoc secundo casu primi capitis legis Velle. filium meum mihi hæredem instituo, & ſi filius meus me viuo moriet̄ur, tunc qui mihi nepos, siue quæ neptis, viuo me, natus, natave fuerit intra decem menses, quibus filius meus mortuus fuerit, hæredes mihi sunto, & hoc vult dicere vsque illuc, etiam ſi parente viuo, &c. Viu.

h *Nunc de lege*] Gallus prouidit ſ. circa nepotes natos post mortem aui. Sed Velle. circa natos in vita aui, & fuit Iulius Velle. iurisconsultus sicut & Gallus, non Consul, vt Velleius tutor, vt ſup. ad Velle. l. 2. &. h. bet hæc lex duo capita. Primum quando filio mortuo instituo nepotem iam nasciturum, qui nascitur me viuo. Item locum habet, quando filius viuit tempore testamenti, & eo instituto substituatur nepos nasciturus in vita aui post testamentum aui & mortem filij. Secundum cap. ī habet locum, quando tempore testamenti viuit filius, & nepos, & filio instituto substituitur nepos, ne rumpat testamentum, ſi filius vīo patre decederet, vt inf. eo. l. posthumorum.

i *Nasci*] instituere, vel exhæredare, &c.

k *Similiter*] sicut nati post mortem: Gallus rumpere non voluit. Ioan.

l *Primum caput*] ergo aliquid debet dici magistraliter, sed secundum respectu primi dicti, vt inf. de rebus dub. l. qui duos. ſ. in propositu. Item quia inf. dicit. seq. par. Item inf. §. videndum posteriori parte.

m *Ergo*] plana est illatio, alias est nego, & sub. rescribe mihi quid iuris ſi ſi filium, &c.

n *Hæredem*] nascturum nepotem.

o *Instituas*] ſ. substituas.

p *Te*] auo.

q *Nascatur*] quid iuris erit. Ioan. Et dic 6 primo. filium decedere post testamentum. Secundo, nepotem nasci. Tertio, moriaturum, vt sic verbum mox, determinet verbum nascatur, & est plana. Alij dicunt 7 quod determinat ſi ca-

ti: sed etiam possit instituī nepos nasciturus post testamentū viuo auo, & mortuo filio, qui tamen viuebat tempore testamenti. Ale.

¶ Nunc de lege [h] Velleia videamus, quæ voluit, viuis nobis natos i similiter [k] non rumpere testamentum. Et videtur primum caput [l] ad eos spectare, qui cum nascerentur, sui hæredes futuri essent. 3 † Quid ergo, [m] si filium habeas, & nepotem, nondum natum tamen, ex eo hæredem [n] instituas, [o] & 4 † filius decedat, mox, viuo te, [p] nepos nascatur? [q] Et verius 5 † di-

1 † Quod ſi esse necessario ī eo &c. P. F.

2 Aliàs, & certe nec in ne pote. & nepote.

3 † Et rō si filiū habeas, et nepotem nōdū natū tm̄ ex eo hīdē instituas, filius decedat, me viuo te, nepos nascatur? ex verbis dicēdū ē. &c. P. F.

4 † Et ſ̄ ē in P.F.

5 † Ex verbis dicendū ē. P.F.

6 Et benè fm. P. Im. & Ias.

7 Non tenetur ſm

1 Si iōi moriat̄, alias nō. ſm Bar.

2 Dic corroborādo dictū gle. q̄ & vbi ī interuenit ſnia iudicis q̄ ſufficit sola agnitio p̄ñtis ab. g. l. est sing. i ver. anteq̄. in l. ſ. C. de cura. furio.

3 Fictione legis Corneliæ, ſm Bart. & P.

4 Prima tenet ſm eosdem.

5 Et benè Bar. B. & Pau.

cendum est, non rumpi testamentum, vt non solum illud primo capite notauerit, [1] † si nepos [a] eo tempore instituatur, quo filius non sit, verum etiam [2] † si viuo patre [b] [3] † nascatur. [4] † Quid enim necesse est, tempus testamenti faciendi respici? [c] cum satis sit, obseruari id tempus, quo nascitur. [d] [5] † tametsi [e] ita verba sunt: Qui testamentum faciet, is, omnis virilis sexus, [6] † qui ei suus hæres [7] † futurus erit, cum nasceretur, instituendi necessario, potestatem habeat.

Primò declarat intellectũ secundi capitis l. Velleiæ. Secundò illud extendit ad nouum casum. Secunda ibi in §. videndum. Bar.

¶ [8] † Etiam si parente viuo nascantur, [f] sequente parte, [g] succedentes in locum liberorum, non vult lex [h] rumpere testamentum. & ita interpretandum est: vt; etiam si & filium, & nepotem, & pronepotem habeas, mortuis vtrisque, [i] pronepos institutus succedens in sui hæredis locum, non rumpat.

¶ Et benè verba [k] se habent, Si quis ex suis hæredibus [9] † hæres esse desierit: ad omnes casus pertinentia, quos supplendos, in Galli Aquilij [l] sententia diximus. nec solum, [m] si nepos viuo patre decedat, nec succedens pronepos auo mortuo rumpat: sed & si superuixerit patri, ac decedat: dummodò hæres institutus sit, aut exhæredatus.

1 Imò be si decedat viuo testatore. & supplent, q si nepos nascatur viuè. i. ũ est uo testatore. & dic filium institutum, aliàs testũ non valeverũ, qđ ret. etiã si decedat filius: vt ẽ. eo. l. si filius qui in potestate. ista subtilio gio. est de mẽte Vel le. vt sentit Bart. hic. & idẽ B. ĩ prin. huius l. 2 Ista est. ẽ melior. & planior 3 Vtraque lectura in euadẽ sẽ fum incidit fm B. 4 Qui potuit ĩ ꝯ. ille casus. inf. eod. ũ P. 1 ¶ Si nepos q eo tpe. P. F. Sed Hal. legit eum hoc ex ĩ ea dẽ verba quam lect. Hal. eõmẽdat Cuiac. 2 ¶ Verum & si viuo. &c. P. F. 3 † Patre instituat Cuia. sed vox nascatur & in stimatur, deest apud Hal. 4 † Alias, deest verbum, nascatur. 5 † Ni & si. P. F. Cuiac. vero legi vult. Nã & ita verba sũt. Heloan. Nam ita. 6 Oẽs virilis sexus. Hal. 7 † P. F. futurus erit &c. 8 † Etiã si (parente) parẽte viuo nascãtur. P. F. Sed sine prætheſi legit. Sed Taur. & Goth cũ parẽte & ſ. Dazi. ſto tum-

a *Nepos*] aliàs deest. qui, & tunc plana est litera. si habeas qui, dic si nepos, 3 f. nascatur. quod est inf. viuo auo, qui nepos &c. verum etiam quod est inf. ſ. notauerit, fm Azo. ex sententia etiã viuo patre: f. sui patris: sed præmoriente patre nepotis antequã nascatur nepos. & no. quod Azo dicit, quod quando filius non vuit tempore testamenti, hõt locum verba, & sñia l. Velle. sed qñ vuit, tunc sñia tantum, vt hic videt colligi. sed põt dici, q̃ vtrobique habent locum verba, & sñia. sic enim verba dñi, quicunque nascerentur, sui hæredes futuri essent: vt & ĩ. statim, tametsi &c. vt in prin. huius ſ. at in vtroque casu suus hæres est futurus cũ nascitur mortuo iã filio. Item probo per id: quod postea dicit: quid enim necesse est tempus testamẽti inspici. cum satis sit seruari ps. quo nascitur? sed Azo dicit ibi quo ad sñiam. Ex prædictis apparet, quod tertius casus 4 non pertinet ad primũ caput l. Veileię, quantum ad verba, cum eo tempore, quo nascitur, non sit suus hæres, quia nascitur adhuc viuente filio. sed tamen locum habet sententia, secundum Hug. & sic intelligunt quidam hoc resp. vt Azo, Hug. & Rog. verum etiam &c. & de hoc tertio casu loquitur: & proprie ponunt patre f. nepotis. sed eis obstabit tempus, quo nascitur. dices, f. a. nascitur, quod est filio postea mortuo, vt in fin. s. l. posthumorum, & ita ibi ẽt si parente &c. sub. tamen. & ita est plana secundum eos.

b *Patre*] qui est filius 5 quo ad auum.

c *Respici*] aliàs inspici.

d *Quo nascitur*] vt nullus modo eum præcedat. vt primum caput habeat locum.

e *Tametsi*] refert verba l. Velle. primi capitis, quæ dicunt de suo: sed tamen & nepos nascitur suus duobus prædictis casibus: cum filius est de medio sublatus. vt Instit. de hæred. qualit. & differ. ſ. sui. & sic habeas ibi. ſ. etiam si parente. vbi incipit secundum caput. Vel dic 7 licet verba dicant de eo, qui nascitur suus futurus: tñ & qui nascitur viuo patre & auo, comprehenditur per sñiam. & sic de tertio casu dicit hic & sup. proxi. & non erit. ſ. ẽt si. sed ibi & benè, &c. vel ibi erit. ſ. sequenti parte &c. vel ne vtrobique. & expone hæc verba, vt sunt verba l. hoc modo. Is omnis virilis sexus, qui facit testũ. ita debet dicere, qui ei testamentum facienti, suus hæres futurus erit &c. i. cum nascetur, hæres esto. ideo autem dicit, virilis, quia ascendens per sexum fœmininũ, non habet necesse instituere. 8 vt Instit. de exhæred. lib. ſ. master. vel secundum Py. dicis qui faciet testamentum, ita dicat, omnis virilis sexus, qui ei suus hæres futurus est &c. d. hæres esto: & tunc etiam nepotis ex filio videtur institutus, cum sit per lineam virilem, secus si ex filia, vt modo no.

f *Nascantur*] nepos, pronepos, & deinceps, vel dicas: 9 hic incipit de secundo capite, vel dic, 10 hæc verba esse de sententia primi.

g *Succedentes*] i. capite l. Velle. vel die gradu personarum.

h *Lex*] quo ad verba secundi capitis. vel die quo ad sententiã primi, vt patet in præmissis.

i *Vtrisque*] i. filio & nepote, cum vterque fuit institutus. vel filius. sed nepos prius decessit, quam filius: alioquin aliud esset, vt dixi sup. ſ. nam & filius.

Et benè verba] CASVS. Verba Galli in prin. huius l. posita, sunt defectiua & ideo sunt supplenda per nos, dicit Scæuola, vt sup. ea. l. ſ. idem credendum. & ſ. & quid si tantũ. & ſ. quid si. is. verba aũt l. Velle. nõ sunt defectiua, imò benè se hãt, quia pertinent ad oẽs casus, i. extenduntur ad oẽs casus suppletes in Galli sñia, quæ verba sunt ſ. proxi. ſ. ibi, qui testũ faciet, is oẽs virilis sexus instituat cũ qui futurus erit suus hæres, si filius mortuus est iam se testãte viuo, quæ verba admittunt nepotem ad hæreditatem aui, vt eius non rumpat testũ, siue instituat nepos ab auo eo tpe, quo filius non sit vitus: siue eo tẽpore, quo filius sit vitus, qui ĩ filius de medio postea tollitur in vita, qui & ante natiuitatẽ pronepotis, vt dixi sup proxi. ſ. & hoc est verũ, dicit Scæuola de verbis l. Velle. ſ. quod pertineant ad omnes dictos casus, si testator ſ. prouidere volens contra nepotẽ, vel proneporem natum viuo filio dicat in testõ. si quis ex ijs hæredibus qui sui sunt, suus esse desierit, tunc sit hæres ille, qui suus hæres inuenitur. Vnde pone q̃ habeam filium Titiũ, & ex eo nepotem Scium, & ex nepote pronepotem; hæredes institui filium, & nepotem, pone, & instituo mihi dictũ pronepotem, vel ẽt eum exhæredauo sub illa conditione, si isti hæredes desierint esse sui hæredes, nunquid rumpet amodo testũ meum proaui? Et dic q̃ non, ẽt si efficiantur mihi proximus per mortem filij mei, & nepotis, & postea ego moriar. & hoc est verum, siue filius decedat, & postea nepos meus auo viuo, qui sum proauus ad d. pronepotem, & postea ego proauus moriar. Vel dic quod loquitur de verbis secundi capitis l. Velle. vt no. in lib. meo. Viuia.

k *Et benè verba*] secundi capitis, 11 vt probatur inf. proxi. ſ. & sunt hæc verba, si quis &c. & plenius sunt inf. proxi. C. Alij dicunt 12 hæc esse verba Scæuolæ, quæ omnino extendunt verba l. Velle qua sunt ſ. proxi. ſ. ibi, qui ei suus hæres futurus erit, & extendunt ad omnem casum, quo quis suus esse desinit, sed prima placet. 13 & dic hoc secundũ caput habere locum, qñ pe testamenti viuit filius, & nepos, vel nepos, & pronepos, vel etiam oẽs alij continentur, & medius vel medij tollantur de medio, & vltimus incipiat esse suus, qui non erat. vt hic & inf. ſ. l. posthumorum.

l *Galli sententia*] qui Gallus de morte tñ naturali filij dixit; 14 sed Scæuola sup. ſ. eum in emancipatione, & deportatione per quæ quis desinit esse suus, vt sup. in prin. & ſ. quod si is, ad hoc l. hoc capite comprehendit omnes casus, quibus quis desinit esse suus, dummodo viuat tempore testamenti.

m *Nec ſamen*] ſ. pertinent verba, &c. & dic habeo filiũ, 15 & ex

9 † Etiã si viuente &c. ſ. ne parenthe ſi. Verba aũt: cum nasceret &c. non scribũtur in P. F.

5 Reprobatur per Bar.

6 Idẽ Bar. B. P. Ale. & Ias.

7 Et maxime secũdũ eosdem.

8 Ista iure: secus de iure Aut. secundum Ale. & Ia.

9 Et benè. Bart. B. & Paul.

10 Et maxime secũdũ eosdem.

9 † Suus hæres. P. F.

11 Iste primus intellectus glo. est de mẽte B. & Ia.

12 Et ita maxime secundũ prædi.

13 Et de mente B. Paul & I.

14 Ista glo. est de mẽte Bar. P. & Ias.

15 Istã glo. sequitur prædi.

& ex eo neporem. & ex nepote pronepotem: infimi filium, quod est opus. vt sup. eod. §. in omnibus. præterij neporem, subſtituti pronepotem. si me viuo decedat filius. erit ergo consilium per dictam ſubſtitutionem in duos casus; ſ. ſi nepos præteritus deceſſit ante ſuum patrem, & postea patet: deinde suus, qui est proximus ad pronepotem, qui modo non rumpet testamentum proaui. item in alio, ſi ponas filium inſtitutum prædeceſſiſſe, & deinde nepos deceſſit, & tertio proauus: ſed hoc casu exigo nepotem. vel inſtitutũ vel exhæredatum: alias rumperet præmortuo ſuo patre. vt sup. §. nam & ſi. & §. in omnib. & inſt. i. l. peſthumorum.

Videndum] CASVS. Supra proxi. §. facta est mentio de verbis ſecundi capitis l. Velle. quæ verba fuerunt talia, vt ibi dicitur. & hic materialiter iterum ponuntur: Si quis ex ſuis hæredibus ſuus hæres eſſe deſierit aliquo modo tamen liberi eius, & cæteri i. nepotes & pronepotes, & deinceps hæredes ſuccedant in locum dictorum ſuorum qui ſui eſſe deſierint. modò quæritur hic, nunquid per interpretationem dictorum verborum poſſit admitti caſus, quem tibi ſtatim dicam: quaſi pertineat ad ſecundum caput l. Velle. Caius habebat filium Titium, & ex eo Seium nepotem, & filius fuit captus ab hoſtibus. & Caius remanſit in ciuitate cum Seio nepote: & fecit teſtamentum hic Caius, & inſtituit ſibi hæredem dictum neporem: & deceſſit idem Caius. poſtea deceſſit filius apud hoſtes exiſtens, vel deceſſit filius ante apud hoſtes, quam decederet in ciuitate pater eius Caius. nunquid dictus nepos ſuccedendo in locum ſui hæredis, non rumpet teſtamentum aui ex conſilio ſecundi capitis l. Velle. prædicto? & videtur quòd ex dicto conſilio non rumpat: quia l. Velle. in d. ſuis verbis non poſuit aliquid, quod ſignificaret tempus, quo ſuus eſſe deſinat ille qui eſt ſuus. & proximior. ergo videtur, quòd ſiue ante mortem teſtatoris, ſiue poſt, ſuus eſſe deſinat per mortem ille filius, qui eſt apud hoſtes, non rumpet teſtamentum aui nepos ab eo inſtitutus ſecundum dictum conſilium. imò dico tibi plus: quia etiam ſi mortuo patre teſtante deſinat per mortem eſſe ſuus filius, qui erat apud hoſtes, videtur deſiiſſe eſſe ſuus viuo patre: quia nec redijt. nec nunc poteſt redire: & ſic fingitur eſſe mortuus prima hora captiuitatis: & ſic optimè pertinet iſte caſus, quem dixi, ad ſecundum caput l. Velle. quod caput loquitur, quando aliquis habet filium viuum, & nepotem ex eo natum, & inſtituit eos, & poſtea tollitur de medio filius viuente auo. & nepote. Viuia.

a *Parte*] i. ſecundo capite l. Velle. cum dicit, ſi quis &c. alij dicunt: hæc verba Scæuolæ, & ſubaudiunt, qua parte, &c.

b *Liberi*] ideſt filij.

ADDITIO. Dic quòd imò veniant nepotes, & alij deſcendentes, & non tantum filij. ſecundum Bart. Alex. Aret. & Ioſ.

c *Cæteri*] i. nepotes, & inferiores.

d *Succedunto*] ſubaudi, inſtituantur, ne rumpant, vel verius inſtituti non rumpant, vt inf. proxi. §. & ſic ſunt verba l. huc uſque.

e *Apud hoſtes*] quem non eſt neceſſe inſtitui: vt ſup. §. in omnibus.

f *Succedendo*] in locum ſui hæredis, ſ. ipſe nepos.

g *Addidit*] ſ. Velle. in ſecundo capite, quo tempore, ſ. deſinat eſſe ſuus hæres ante mortem aui, vel poſt, ſeu tempore captiuitatis vel mortis: ſed generaliter dixit, ſi quis ſuus hæres, &c. ſed in primo capite ſic, ſi viuo teſtatore, vt sup. §. nunc de lege. item Gallus in vita. ſimiliter ſi me viuo &c. vt ſup. in princ. & quia non diſtinxit hoc capite, nec nos diſtinguemus. a niſi vellet dicere aliam rationem; ſpecialiorem: quia fingitur tempore captiuitatis deceſſiſſe, & ſic ſuus eſſe deſinere. & ſic in vita aui deſinit eſſe ſuus. ſeq; nepos inſtitutus non rumpet, aliàs præteritus rumpet, vt ſup. eod. l. ſi quis poſthumos. §. 3. & hic ſubjecit.

h *Niſi quòd*] Aliàs niſi quod licet. & ſic expone, quod licet. i. quod licitum eſt.

i *Audaciter*] ideſt audacitèr. in bonam partem: aliàs in malam. vt C. vnde vid. ſi quis in tantam.

k *Deceſſiſſe*] pertinet ergo per interpretationem ad ſecundum caput, non quo ad verba: quia verè deceſſit poſt mortem aui. ſed quid differt hic caſus ab illo. ſup. eod. §. quid ſi is? Reſpon. ibi poſt mortem aui ſperabatur nepos: vnde hoc ſecundum caput locũ non habet: hic vbi iam eſt natus.

l *Poteſt*] cum deceſſit.

Illa caſus] CASVS. Titius habebat filium Seiũ, qui Seius habebat vxorem prægnantem. tu Titius pater feciſti teſtm, & ita in eo locutus fuiſti, inſtituo mihi hæredem Seium filium meum, & neporem meum, quem naſci ſpero ex dicta vxore Seij prægnante. poſtea Seio filio tuo viuente peperit vxor ſua, & natus fuit Caius, pone, & poſtea deceſſit Seius filius tuus. & poſtea deceſſiſti tu Titius. nunquid Caius nepos tuus rumpet teſtm tuum? Et reſpondet Iuriſconſultus Iulianus, quod non rumpit, ibi, Iuliano &c. Planus eſt ergo hic caſus, & non difficilis, quamuis in princ. huius §. dicatur, quòd eſt valdè difficilis: ſed certè ea ratione appellatur difficilis, quia non pertinet ad conſilium Galli: quia illud loquitur de nepote, qui naſcitur mortuo patre, & auo, hic autem nepos vtroque viuo natus eſt. & hoc, quod dixi de conſilio Galli, non eſt hic in litera. Item alia ratione dicitur difficilis, vt dicitur hic in litera, ibi, non enim &c. ſ. quia non pertinet ad primum caput l. Velle. nec ad ſecundum. Ad primum autem caput l. Velle. non pertinet: quia tempore, quo naſcitur dictus nepos, non eſt ſuus hæres auo, quia vt dictum eſt, natus fuit viuente patre, & primum caput l. Velle loquitur de eo nepote, qui ſuus naſcitur. i. mortuo iam filio, qui non viuebat tempore teſtamenti aui, qui viuebat, & ſublatus eſt de medio ante natiuitatem nepotis. & h. d. hæc litera breuiter: non enim ſuus hæres eſt tempore, quo naſcitur. denique ſuperiore capite, vt liceat inſtitui nondum natos, qui cum naſcentur, ſui erunt, permiſit, &c. Item non pertinet caſus huius §. ad ſecũdum caput l. Velle. quia in poſteriori, ſiue in ſecundo capite l. Velle. non videtur alius nepos inſtitutus ab auo prohiberi, rumpere teſtm aui, ſuccedendo dictus nepos in locum patris ſui, quam ille nepos, qui iam natus erat tempore teſtamenti aui. ſm enim caput l. Velle. non permittit, inſtitui naſcituros. quia loquitur de iam natis, & verè rumpit teſtamentum aui per nepotem iam natum: licet media perſona de medio tollatur. i. filius, qui eſt pater nepotis: & verè dictum ſecundum caput, ne ob eam rem minus ratum eſſet teſtamentũ aui, quòd ſuccedat nepos media perſona de medio ſublata. i. filio prædicto, cum ergo nullo iure. i. nullo capite l. Velle. ſit inſtitutus dictus nepos nondum natus, quo modo eſt inſtitutus aliter ſecundum conſiliũ l. Velleij? certè nõ

Si filius fuit captus ab hoſtibus viuente patre, & poſt patris mortem deceſſit, fingitur deſiiſſe eſſe ſuus patre viuente: & ideo nepos ſubſtitutus ſecundum conſilium legis Velleiæ in ſecundo capite, admittitur ex ſubſtitutione: & ſic teſtamentum non rumpitur. h. d. vſque ad §. ille caſus. Alex.

¶ Videndum eſt, num hac poſteriore parte, [a] Si quis ex ſuis hæredibus ſuus hæres eſſe deſierit, liberi [b] eius, [1]† & cæteri [c] in locum ſuorum ſui hæredes ſuccedunto: [d] poſſit per interpretationem induci; vt, ſi filium apud hoſtes [e] habens, nepotem ex [2]† ſe hæredem inſtituas; non tantum ſi viuo te filius decedat, ſed etiam poſt mortem, antequam ab hoſtibus reuerſus fuerit, ſuccedendo, [f] non rumpat. Nihil enim addidit, [g] quo ſignificaret tempus; [3]† niſi quòd [h] (licet audacter) [i] poſſis dicere, viuo patre hunc ſuum hæredem eſſe deſiiſſe; [k] licet poſt mortem decedat: [4]† qui nec redit, nec poteſt [l] redire.

Primò ponitur propoſitio Iuliani in caſu difficili. Secundò quæſtio Scæuola circa conſilium Iuliani. Secunda ibi, Quæramus. Item prima ſubdiuiditur in tres partes. Primò ponitur dubitatio Iuliani. Secundò ratio dubitationis. Tertiò deciſio. Secunda ibi, non enim. Tertia ibi, Iuliano. Bart.

1† Et cæteri.

2† Eo. P. F.

2 Imò debemus diſtinguere ſm Bald. Ale. & Ia.

3 Et illa ratio ſecũda eſt melior, ſm P. & Ioſ.

3† Aliàs niſi (quod audenter licet) poſſis. &c.

4† Quia.

est: portò ad hoc. vt pertineat ad aliquod de prædictis capitibus l. Velle, oportet, q̃ vtiliter sit institutus nepos p̃dictus sñi consilium primi capitis, vel secundi dictæ legis, quod hic non fuit: cum tẽpore testamenti non esset natus, & h.d. breviter littera ibi, nec posteriori alius succedendo prohibere videtur rũpere, quã q̃ iã natus erat, & accipies literam inf. posteriori capite nõ permittit institui. & legas continue vsq; illuc. Iuliano &c. & ibi respon. Iuli. cuius sententia recepta est ad casum huius, ſ. vt dixi in princ. huius casus posterioris, & dicit, q̃ dict⁹ nepos Caius nõdum natus institutus à te Titio auo non rumpit testamentum tuum, quãuis nascatur vivo patre suo, & pater suus postea moriatur, & hoc ex sententia, & voluntate tacita primi, & secundi capitis l. Velle. quamuis non ex verbis eorum capitum, & dicuntur cõmisceri caput primũ & sm̃ l. Velle. ideo, quia aliq̃d est in nostro casu de primo capite dictæ l. quia institutus fuit nondum natus, & aliquid de secundo: quia loquitur de eo nepote, qui nascitur vivo filio, qui filius postea de medio tollitur, & hoc vsque illuc. Quæramus &c. Sed quid si dictus nepos a te Titio auo institutus, & natus postea vivo suo patre filio suo emancipatus sit à te auo, & postea decedat p̃ suus filius tuus, & postea tu auus: nunquid est amodò suus hæres testa. aui: vtrũ adeat etiam inuitus hæreditatem suam, vt faciunt sui hæredes, an voluntariè? dicit q̃ voluntariè. & hoc secũdum ista iura. hodie autem per Prætorem nulla est differentia inter suum & emancipatum, quia vterque voluntariè adit, vt inf. de acquir. hæred. l. necessarijs. Vtil.

1† Illæ casus † indifficilis est, si filium habeas, & nepotem nondum natum instituas, isque nascatur vivo patre suo, ac mox pater decedat. Non enim suus hæres est [b] tempore, quo [2]† nascitur. [3]† nec posteriore [c] alijs succedendo prohiberi videtur [d] rumpere, quàm, qui iam natus erat. Denique [e] & superiore capite, [f] vt liceat instituí nondum natos, qui, [4]† cum nascentur, sui erunt, [g] [5]† permittit, posteriore capite [h] non permittit instituí, [i] sed vetat rũmpi, neve ob eã rem minus [6]† ratum sit, [k] quam succedit. Procedere porrò debet, [7]† vt vtiliter [l] fit institutus, (quod nullo iure [m] potuit) qui nondum natus [n] erat. Iuliano tamen videtur, [8]† duobus quasi capitibus legis [o] commixtis, [p] in hoc quoq. inducere legem, [q] ne rumpantur testamenta.

¶ Quæramus [9]† tamen (cum recepta sit Iuliani [10]† sententia), an, si nascatur nepos [r] vivo patre suo, deinde emancipetur, sponte [s] adire possit hæreditatem. Quod magis probandum est. [u] nam emancipatione [x] suus [y] hæres fieri non potuit. [z]

Testamentum, in quo filius in potestate est præteritus, est nullum. h. d. Alex.

a† In dif ficili P.F.

2† Nascatur. P.F.

3† Nec posterio re alij tã marmerit Deniqi &c. P. F.

4† Permitti. P. F.

5† Alias Quia.

6† Ratũ esset, qã succedit. P.F.

7† Vtiliter sit institut⁹. Hoc legis reprehensus à Rober. 1. recep. 32.

1 Sequor hanc gl. B. Bal. Ioan. de Im. Paul. & Ia. et quod ſ. dicitur incompossibile cum alio verbo stat augmentatiue.

2 Et benè secundum eos.

a *Indifficilis*] i. valde † difficilis. sic infra de aqua pluuiæ arcen. l. 1. §. in summa. in fi. & inf. ad Syllan. l. si quis in graui. in prin. & in Auth. quomodo opor. Episc. §. si quis aũt. coll. §. & su. pro soc. l. cum duob. §. damna. Die ergo casum: instituí nepotẽ nasciturum ex filio viuente, qui nascitur post testamentum vivo me, & suo patre: quæro an rumpat testamentum, si filius meus præmoritur, & postea ego? quod vt, quia non fiet: vt testamentum per cõsilium Galli, nec p l. Velle primo, vel secundo capite, immo eõ iure ciuili nõ tenet institutio in posthumo tali: sed Velle. dicit non rumpi, sed in quo est difficilis? Respon. propter prædicta iura, quæ non possunt aptari: nam aut instituo nepotem iam natum eo tempore, quo mortuus est filius, vel ẽt viuit, & hẽt locum secundum caput l. Velle. aut nascituram me viuo, & tunc si iam filius prædecesserat, habet locum primum. idem si filius viuebat tunc, sed post testamentum moritur, antequam nepos nascatur: nam & tunc locum habet primum saltem quo ad sententiam. aut nascituram me mortuo, & tunc habet locum Gallus. aut nascituram, sed nascitur patre suo viuo, & hic est difficilis, quia prædicta cõsilia cessant.

b *Non est*] quia patet eum præcedi, vnde cessat primum caput l. Velle. quod dicit, quicunque nascerentur, sui hæredes futuri essent, sup. eo. ſ. nunc de lege.

c *Posteriore*] ſ. capite secundo l. Velle. seu gradu alius succedendo prohiberi vt rumpere, quàm qui iam natus erat. nam loquitur secundum caput cum instituitur iam natus, vt no. su. proxi. ſ. Et no. q̃ quidam habent alij, & tunc dic. alij posteriori succedendo. i. succedenti loco suorum hæredum prohiberi vt. i. prohibitio fit, & idem est sensus. Item inf. quidam habent, quàm qui. q. ſ. quia rumpit natus, rumpit, & nascituros. alias quæ nunquam. sed malè li. ita sunt.

d *Videtur*] secundo capite.

e *Denique* adhuc probat cessare primum caput, & habent quidam libri. ſ. & tunc non debet ibi esse verbum permittit, nisi forte. l. alij non habent ſ. & tunc sic.

f *Capite*] primo.

g *Sui erunt*] vt sup. eod. ſ. nunc de lege. sed iste non efficitur cum nascatur.

h *Posteriore capite.*] l. Velle.

i *Non permittit instituí.*] subaud. nascituros: sed iam natos benè permittit, vt dixi sup. ſ. proxi. & dicitur in sta titu. l. l. posthumorum. & vetat tum ipsi per iam natos institutos, vt superiori ſ. in princ. Vel dic non permittit etiam iam natos instituí. ſ. expressim. arg. sup. de manu. test. l. 1. sed tacitè: nam dicendo instituí non rumpere. vt sup. in princ. & sup. proxi. ſ. tacitè dicit, quod instituãtur vt non rumpant, & de iam natis intelligas. Vel dic 3 secundum caput non permittere instituí natos: sed cogere, si volunt rumpi testamentum, & permitti dicitur, quod volenti permittitur, vt C. de iur. & fac. ignor. l. 1. Vel dic non permittit instituí. vtpote, quia alienus posthumus. sed instituum vetat rumpi, vt inf. l. proxi.

8† Videretur P.F.

9† Quæremus. in P.F.

10† Iuliano. P. F.

3 Istã sequitur B. omnibus alijs reprobatis. sed dic melius sm̃ Are. & Ias. q̃ non permittit instituí. i. non inducit de novo, sed dat consilium.

4 Intelligendo de iure prætorio, qã fuit post Scævolã, & Iulianum, sm̃ Are. & So. & Ia.

k *Ratum fit*] testm̃. & firmum: quia succedit nepos iam nato loco sui hæredis præcedente persona de medio sublata.

l *Vtiliter*] i. iure Galli. vel Velle. præcipiente. vel dic iuste. id est, non contra ius.

m *Nelle iure*] per Gallum. vel per Velle. vt dixi. vel contra ius l. duodecim tabu. licet prætorio posset. 4 vt Inſt. de bo. poſſ. circa prin. & de lega. ſ. posthumus. & ſ. posthumo. & sup. de inofficio. testa. l. posthumus. Item per constitutionem potest, vt d. tit. de bono. possess.

n *Natus*] Per hoc remouetur secundum caput L. Velleix. quod in iam natis nepotibus loquitur.

o *Legis*] ſ. Velleix.

p *Commixtis*] i. coadunatis.

q *Inducere legem*] ſ. Velle. sic ergo ex duobus contrarijs fit optimum temperamentum. est autem hoc ex primo capite quod instituitur nasciturus. Item de secundo: quia de eo nepote dicitur, qui nascitur adhuc filio viuo, qui postea de medio tollitur.

r *Sententia*] in casu difficili. vt sup. proxi. ſ.

ſ *Nepos*] institutus & postea emancipatus.

t *Sponte*] id est, vt voluntarius hæres, non vt suus, & necessarius. H.

u *Probandum est*] vt sit voluntarius. hodie conflat beneficio Prætoris, & suum abstinere posse, & vt voluntarium repudiare. vt Inſt. de hæred. qual. & diff. ſ. sui.

x *Emancipatione*] ſ. facta.

y *Suus*] & necessarius.

z *Non potuit*] sed eum voluntarium. & dic quidam fieri, id est, remanere, vt su. de iudi. l. Iulianus. sed certè immò propriè persona media de medio sublata, sicut casus ponitur ẽ. ſ. proxi. in princip. Vtil. no. quod in filijs natis 5 & nascituris prouisum est per alios: sed in nepotibus non ad plenum. vñ Gallus prouidit in natis post mortem patris, & aui. Scævola suppleuit circa pronepotes natos finito post mortem patris & aui. & circa eos, qui non naturaliter, sed ciuiliter à medio tolluntur. Tertio Velleia prouidet circa natos in vita aui, post mortẽ tñ patris sui: cum pater, vel viuebat tẽpore testamenti, vel prædecesserat. & hoc primo capite. Item circa natos vivo suo, & filio, ne filio de medio sublato nepos præteritus rumpat, & hoc secundo capite. Quarto Iulia. in casu difficili. & no. hanc legem difficiliorem de corpore iuris, plenius tamen suam materiam expedientem. Ac-

5 Sequitur hanc gl. B. P. & Ia.

Inter

Inter cætera.] CASVS. Multa sunt, quæ desiderantur necessariò in ordinandis testamentis ad hoc, vt ea valeãt: quæ sunt in Instit. de test. certè vnum est præcipuum inter alia, s. qd filius, qui est in potestate testatoris, instituatur, per testatorẽ, vel exhæredetur: nam si prætereatur, non valet ipso iure testamentum, nisi fit dictus filius apud hostes, quia certè non fuit testamentũ ipso iure nullũ, cũ per captiuitatẽ exiuerit de potestate patris. Si aũt testator exhæredet filium suum emancipatũ, & in potestate constitutum præterea, propter præteritum possunt ambo venire ad hæreditatem patris ab intestato: emancipatus aũt prædictus si velit contra tab. petere, nõ potest, & hoc dicunt illę tres leges. Viu.

1† Li. 17. ad edict. Prouinciale.

2† Istis. P.F.

a *Inter cætera.*] facit inf. l. prox & l. fi & fin. e. l. filius, qui. & inf. & vulga. subst. l. si quis eum in fi. & Instit. de exhæred. libe. in pr. & de leg. §. ante. & ĩ. tit. 1 l. 1.

3† Lib. 2. ad Sabi.

4† Dam. in P. F. incipit hæc lex 31.

b *Cum apud. Prætereat.*] interim sed rediens rumpit testamentum, vt su. e l. Gallus, §. in omnibus, & inf. titu. 1. l si quis exhæredato, §. sed, & si pater. Accur.

5† Fecit. P. F.

6† Prætexit. P.F.

c *Filius.*] præteritus, vt sup. l. proxi.

d *Si filio. In potestate.*] s. nepos ex eo: immo die secundo, alius filius eius frater. Accur.

7† Lib. 2. Regular.

e *Nihil agit.*] non est necesse vt petat secundum quosdã, immò nullo modo petere potest, cum sit exhæredatus, vt inf. de cõtra tab. l. non putauit. in princip. Accur.

f *Venient.*] per edictum de coniung. cũ emancip. lib. 2 quod hodie tollitur per Authen. de hære. ab intest. coll. 8. vnde filius præfertur licet emancipatus nepoti ex eo in potestate retento. sed certe hic 1 nihil de nepote dicitur: sed dicet fuisse fratres & est plana ad primam positionem facit sup. de inofficio. testa. l. cum proponas, & inf. de coniung. cu emancip. libe l. 1. §. cum pater. Item no. quod habet per aliũ hic exhæredatus, quod per se non potest, sic su. quæ res pign. obli. l. Aristo. & inf. de Carbo. edic l. 3. ibidem. & de leg. præstan. l. si duo. & l. is qui alias, qui filium. 9. 1. & l. non puto. §. sed & si exhæredatus. Item facit su. eo. l. inter cætera.

8† Repro batur, secundum Bar. Bal. P. & Ial. 2 Ista est vera, secundum eosdem.

Caius. 1†

LEX XXX.

INter cætera, a quæ ad ordinanda testamenta necessariò desiderantur, principale ius est de liberis hæredibus instituendis, vel exhęredandis; ne, prętęritis illis, 2† rumpatur testamentum. Namque, filio, qui in potestate est, prætęrito, inutile est testamẽtum.

Institutio filij apud hostes existentis non est necessaria rebus sic se habentibus. Ale.

Paulus. 3†

LEX XXXI.

4† CVm apud hostes est filius, pater iure facit 5† testamentum, & rectè eum 6† prætęrit: b cum, si in potestate esset filius, c nihil valiturum esset testamentum.

Exhæredato non datur bonorum poss. contra tab. etiam si alius in potestate sit prætęritus. h. d. Ale.

Martianus. 7†

LEX XXXII.

SI, filio emancipato exhæredato, is, qui in potestate d est, prætęritus sit, ipse quidem emancipatus, si contra tabulas petat, nihil agit, e ab intestato autem, & suus, & emancipatus, venient. f

DE INIVSTO, RVPTO, ET IRRITO &c.

Dixit superius, vt libertus, & posthumus debere instituí, vel exhæredari: nunc audiendi hoc modo fiat, quod iniustè fit.

TEstamentum.] CASVS. Hæc l. cum l. seq. exponit rubricam. Et ponit primo quid est iniustũ testamentũ quodq; non valet ipso iure, & dicit illud esse iniustũ, & ipso iure non valere, in quo solemnia iura desunt: ne quibus solemnibus dixi sup. tit. 1. l. antepenult. eadem illudam quo

* De iniusto 8† rupto, & 9† irrito facto testamento.

TITVLVS III.

Papinianus. 10†

LEX PRIMA.

TEstamentum ‖ aut non iure factum dicitur, vbi solemnia h iuris defuerunt, aut nullius est momenti, cum filius, qui fuit in patris potestate, i prætęritus est, aut rumpitur alio testamento, k ex quo hæres existere poterit, vel agnatione sui hæredis, l aut irritũ 11† constituitur, non adita hæreditate. m

Vlpianus. 12†

LEX II.

* TVnc autem prius testamentum rumpitur, n cum posterius ritè perfectum est, o nisi fortè posterius, vel iure militari p sit factum, vel in eo scriptus est, qui ab intestato venire potest. q tunc enim, & posteriore non perfecto, superius rumpitur.

Posthumi sunt nominatim exhæredandi, & posthumi appellãtur, qui post humationem nascuntur, vel qui post testamentum agnascũtur. B,

patet prætęrit filium in potestate sua constitutum. Secũdò ponit de secunda parte rubricæ, i. de illo testamento, quod per aliud rumpitur testa. ex quo secundo aliquis potest hæres existere, veluti, quia rite perfectum est secundum, & si non sit ritè perfectum secundum testamentum, est tamen iure militari factũ, vel est in eo scriptus talis, qui ab intestato venire posset, tũ per illud secundũ rumpitur primũ. Iterponit, & de illo testõ, quod rumpitur agnatione sui hĩdis. Tertiò ponit de tertia parte, rubri. i. de illo testamento, quod constituitur irritum non adita hæreditate ab hęrede instituto in dicto testõ. & hoc dicit. Viuia.

‖ *Testamentum.*] quinque modos ponit irritationis iniusti testamenti. Accur.

h *Solemnia.*] circa testes, & sigilla, & similia. sed inferius circa prætitionẽ. Sed alij dicũt secundum sub primo posse contineri. Item nota solemnitatem iuris seruandam. 3 sic sup. de in integr. restit. l. Diuus, & C. de test. l. testãdi. Arg. ĩ C. de formul. per totũ, & ĩ. de le. 2. l. codicillos, §. fi. ADDITIO. Solue sũi Dy. & hic loquitur de solemnitate necessaria, ibi de frustratoria, & simulata. Bar.

i *In patris potestate.*] vt su. ti. 1. l. inter. secus in emancipato.

K *Alio testamento.*] secus in milite, q duobus testamẽtis factis põt decedere, vt ĩ. de mili. test. l. ẽtebatur, & l. militis, §. mil. 2 castrensiũ. Azo. Item q dici potuit, i. possibile fuit. & sic signi ficat hic naturalẽ possibilitatẽ, vt ĩ. eo. l. cũ in secundo, & Instit. eo. §. 1. quandoque autem verbum potest significat potentiam hominis, vt sup. de cond. ob cau. l. quod Seruius, in fin. quandoq; iuris, vt inf. de cond. inst. l. filius qui. Azo. Irẽ contra inf. de ijs qui. vt indig. l. cum quidam. Sed ibi possunt hæredes esse, licet, vt indignis auferatur hæreditas.

l *Agnatione sui hæredis.*] puta arrogauit filium post testamentum, vt Instit. quib. mod. test. infir. in princ. Item pone, vt inf. eo. l. posthumorum in princ.

m *Hæreditate.*] vt sup. de test. tu. l. si nemo. & inf. de contra tab. l. filium, sed cum exhęredatio. & Inst. de hære. ab intest. in princ. Item subaudi capitis diminutione, vt Inst. quib. mod. test. infir. §. alio. & continua l. seq.

n *Tunc autem Rumpitur.*] per secundum: nec fit contra. C. de test. l. nostram.

o *Ita fallum est*, vt ex eo possit esse hæres, vt sup. l. proxi.

p *Militari*, idem si pirata, vt inf. de mili. test. l. eius militis. & milites. Azo.

q. *Forsè*, hoc fuerè à compilatoribus est additũ, cum Theodosius videatur aliter sensisse, & sunt quinq; testes in hac voluntate necessarij, vt C. eod. l. hanc consultissima. & si quis autẽ de hac plenè mihi non liquet. Inst. eod. §. ex eo. & §. 1.

Posthumi.

1† Li. 17. ad edict. Prouinciale.

2† Istis. P.F.

3† Lib. 2. ad Sabi.

4† Dam. in P. F. incipit hæc lex 31.

5† Fecit. P. F.

6† Prætexit. P.F.

7† Lib. 2. Regular.

8† Rupto P.F.

9† Et nõ hẽt. P.F.

10† Li r. Definiti.

11† Aut ĩ irritum, &c. P.F.

12† Li. 2. ad Sabi.

* Ad hũc tit. ptim ẽt exempla apud Vale. li. 7. c. de testamẽ. quæ rescissa sunt. Vide ĩ hũc tit. & leges seq. Cuiac.

3 Iuris solemnitas seruanda est. Fallit inter mercatores, quia potiũ apud eos seruatur fides, & æquitas pulchrè B. l si fideiussor. §. quidam, & in l. Quintus. su. man. Bal. in l. si pro caval. col. C. eo. tit.

* Hãc legẽ tulit Pertinax Imp. vt restitueret Iulio Capitolino in eodem.

Idem. [1] †

LEX III.

POſthumi per virilem [a] ſexum deſcendentes, ad ſimilitudinem filiorum nominatim [b] exhęredandi ſunt; ne teſtamentum agnaſcendo rumpant.

¶ Poſthumos * autem dicimus eos [2] † duntaxat, [c] qui poſt mortem parentis naſcuntur. Sed & [3] † iij [d] qui poſt teſtamentum factum in vita naſcuntur, ita demum per legem Velleiam [e] rumpere teſtamentum prohibentur, ſi nominatim ſint exhæredati. Vnde etiam ante hæredis inſtitutionem, vel inter medias hæredum inſtitutiones, vel inter gradus [f] exhæredari poſſunt. Nam Diuus Marcus decreuit, idē in poſthumo, [g] quod & in filio, quod teſtamentum tuum non rumpatur per dictos poſthumos, inſtituas eos hæredes, vel nominatim exhæredes eos: nam ſi inuenirent ſe præteritos tempore, quo naſcerentur, rumperetur teſtamentum tuum. & ſi tu vis ſcire, qui ſunt illi poſthumi, qui rumperent teſtamentū, vel ſi non eſſent à te inſtituti, vel nominatim exhæredati: ego dicam tibi: nam ſunt illi, qui naſcētur poſt mortem tuā ex te, vel ex filio vel nepote, vel pronepote tuo, vel ex alijs tuis deſcendentibus per virilem ſexum, qui poſthumi inueniunt ſe proximiores tibi ſ tempore, quo naſcuntur. Item & illi, qui poſt factum à te teſtamentum in vita tua naſcerentur, ſiue exhæredes eos antequam inſtituas tibi aliquem hæredem, ſiue inter medias duorum tuorum hæredum inſtitutiones, ſiue inter inſtitutum à te, & ſubſtitutum, ſemper non rumpetur teſtamentum tuum per ecтū agnationem: & eſt ratio quare nō: quia idem eſſet filio tuo iam nato. & ratio diuerſitatis non poteſt reddi inter filium iam natum, & poſthumos: ergo idem ius debet ſtatui. ex his autem, quæ diximus in hac l. & ſupra eo l. 1. 2. reſp. ſcilicet poſthumi præteriti agnatione rumpi teſtamentum, iam nato autem præterito ab initio teſtamentum eſſe, apparet tibi, quod alia cauſa eſt filiorum iam natorum, alia poſthumorum. nam iam non præteriti iniuſtum, & ipſo iure nullum faciunt teſtamentum à principio, & ex poſtfacto: poſthumi autem inuenientes ſe præteritos rumpunt teſtamentum ita demum ſi naſcantur. Item ſcias, dicit Vlpianus, quòd ſi tu facias teſtamentum, & inſtituas tibi hæredem poſthumum, vel eum nominatim exhæredes, & ſic ſtetit firmum hoc teſtamentum: & poſtea facias aliud teſtamentum, in quo prædictum poſthumum prætereas, & poſtea naſcatur tibi dictus poſthumus, id eſt ſiue poſt mortem tuam, ſiue adhuc te viuo: vtrumque prædictorum tuorum teſtamentorum eſt ruptum: ſcilicet primum per ſecundum, nam ſecundum valuit tandiu, quandiu natus fuit poſthumus, vt tibi iam dixi: & ita potuit rumpere primum: vt ſupra eodem l. 1. 3. reſpon. ſecundum autem eſt ruptum per agnationem dicti poſthumi. & ſi tu vis ſcire, quid eſt nominatim poſthumum exhæredare, dico tibi: quia ſiue ita dixeris, quicunque mihi naſcetur, exhæres eſto: ſiue ita, quicunque mihi naſcetur ex Seia, exhæres eſto: ſiue ita, venter exhæres eſto. ſiue ita, poſthumus exhæres eſto: ſemper erit nominatim à te exhæredatus: & per ſuam agnationem non rumpet teſtamentum tuum: & hoc dico verum eſſe, ſiue naſcatur poſt mortem tuam, ſiue in vita tua poſt factam dictam exhæredationem.

Cęterum] Adhuc loquitur Vlpianus ex viuo, & dicit ei, quamuis dixerim tibi in princ. huius l. quod poſthumus præteritus rumpit teſtamentum tuum per ſuam agnationem: tamen quandoque partem rumpit, partem non, puta ſi inſtituas tibi hæredem Titium, & poſthumum tuū exhæredes & poſtea ſubſtituas dicto Titio Seium, & in dicto ſecundo gradu ſubſtitutionis nihil dicas de dicto poſthumo, & ita eum prætereas: nam hoc caſu primus gradus, id eſt inſtitutus Titij, à qua fuit poſthumus exhæredatus, valet. Secundus autem, id eſt, ſubſtitutio Scij, ruptus & rupta eſt: quia ab eo, & ab ea fuit poſthumus præteritus: & adeo eſt hoc verum, quòd ſi deliberante dicto Titio primo gradu à te ſcripto naſcatur poſthumus, & ita naſcatur eo tempore, quo Seius Titio a te ſubſtitutus adire non poterat ex ſubſtitutione: & poſtea Titius inſtituꝛus repudiet ex inſtitutione, non poterit obtinere ex ſubſtitutione Seius hæreditatem tuam: nam in gradu ſecundo præ-

dicto, à quo poſthumus fuit præteritus, vt dictum eſt rupto & infirmato per natiuitatem dicti poſthumi, licet fuit natus deliberante inſtituto, non poteſt amplius inde hæreditas obtineri. & prædicta probo tibi à ſimili. video enim quòd ſi inſtitueres tibi hæredem dictum Titium ſub conditione, ſi nauis ex Aſia venerit vſq; ad annum, & non exhæredes dictum poſthumum, ſed præteteas. & pendente conditione dictę inſtitutionis Titij naſcatur poſthumus: & ita naſcatur poſthumus eo tempore, quo inſtitutus adire non poterat, rūpitur gradus dictæ inſtitutionis conditionalis: adeò quod ſi poſtea condicio exiſtat, non poteſt habere Titius inſtitutus hæreditatem. ergo idem eſt in noſtro caſu, vbi Titius inſtitutus purè deliberabat, & interim poſthumus eſt natus. ſed & ſi inſtituas tibi Titium hæredem ſub conditione prædicta, & poſthumum præterijſti: & Titio prædicto ſubſtituiſti Seiū: & in ſubſtitutione ſimiliter præterijſti poſthumum: & pendente cōditione dicti Titij inſtituti, natus fuit poſthumus: poſthumo potius locus erit ad hæreditatem tuam, quàm dicto inſtituto vel ſubſtituto. & hoc ſiue ex ſtat poſt natiuitatem poſthumi cōditio inſtituti ſiue deficiat. & hoc ideo, quia per ſuam natiuitatem rumpit poſthumus gradum dicti inſtituti, & etiam ſubſtituti, à quibus fuit præteritus: vt dictum eſt. Si autem poſthumus dictus natus fuit poſt defectum conditionis prędicti Titij inſtituti, non rumpit gradum dicti inſtituti, quia inuenit eum nullum propter defectum dictæ conditionis: rumpit tamen gradum dicti ſubſtituti, à quo fuit præteritus: & ita cum inueniebat gradum inſtituti ruptum, & rumpat gradum ſubſtituti, habet ſibi hæreditatem tuam. & hoc vſque ad l. nam & ſi. §. rumpēdo. Ibi autem dicit; Pone quod dictus poſthumus fuit præteritus à dicto inſtituto ſub dicta conditione: & fuit exhæredatus à dicto ſubſtituti gradu, & poſtea natus fuit poſthumus eo tempore, quo inſtitutus viuebat: & ita natus fuit eo tempore, quo inſtitutus poterat habere hæreditatem tuam conditione exiſtente, & ita pendet ſecundus gradus ex primo: non ſolum certè primus prædictus gradus ruptus eſt, à quo fuit poſthumus præteritus, ſed etiā ſecundus à quo fuit poſthumus exhęredatus: qui ſecundus pendebat ex primo à tempore natiuitatis poſthumi, vt dictum eſt. & ita in totū teſtamētum ruptum eſt per dictam natiuitatem poſthumi. & ſic habet totam hæreditatem poſthumus. ſecus autem eſſet in filio tuo iam nato. nam ſi filium tuum iam natum à gradu inſtituti præterijſti: & à gradu ſubſtituti exhæredaſti: licet graduni inſtituti faciat ipſo iure nullum, gradum tamen ſubſtituti valere patitur. Et eſt ratio plana: vt no. ff. tit. 1. l. §. fin. & h. d. vſque ad l. ſi quis filio. Vitalanus.

a *Per virilem*] ſecus ſi per fœmininum: vt ſup. tit. 1. l. Gallus. §. nunc de lege & Inſtit. de exhæred. lib. §. mater. & inf. de contrab. l. illud §. ad teſtamenta. Hug.

b *Nominatim*] quod dicit vt inf. eod. §. nominatim. & C. de liber. præter. l. fin. in fi. ſed hodie non poteſt exhæredari: vt C. de inoff. teſtam. l. ſi quis filium. §. fi. & Inſtit. de exhęred. liber. §. ſed fœminini.

c *Duntaxat*] Corrigitur hoc ſtatim. §. proxi. Vel ſub. hic propriè ex vi verbi, quaſi poſthumationem patris natus: argu. Inſti. de dona. §. eſt & aliud. Accur.

d *Sed & ij*] & eſt plana, aliàs ſed cum hi. & eſt defectiua: ſed tunc vltra dicit, inter gradus exhæredari poſſunt. ſupple: placet etiam in his dicēdum eſſe, quod in vere poſthumis.

e *Velleiam*] in primo capite: vt ſupra, proxi. titu. l. Gallus. §. nunc de lege.

f *Gradus*] inſtitutorum, & ſubſtitutorum. & ſupple, vt poſt gradus: vt C. eod l. 1. Accur.

g *Idem, in poſthumo*] quod deberet inſtitui, vel nominatim exhæredari. de filio enim conſtat: vt ſupra titu. primo. l. inter cætera. & ſic ad principium huius l. ſe refert. vel die ad proxi. ibi, vel intra gradus. vel quandocunque.

que, vt etiam filius, de quo cõſtat: vt inf. tit. 1. l. 3. §. 1. 2. & 3.
a *Diuerſitatis*] ergo idem ius fic. C. eo. l. 3. & ff. de verb. obl. l. à Titio. & ſup. ad l. Aquil. l. illud. & C. de conſtit. pecu. l. fi. H. & ſup. de leg. & Senatuſcon. l. de quibus. §. inueterata.
b *Ex his*] quia dixit in princip. l. poſthumum agnaſcendo rumpere: ac natus præteritus non rumpit, ſed facit eſſe nullũ: vt ſup. tit. 1. l. inter.
c *Illi*] ſ. iam nati.
d *Faciunt*] ſ. ab ipſo initio.
e *Hi*] ſ. poſthumi.
f *Si naſcantur*] ad nullum declinãtes mõſtrum, vel prodigiũ: vt inf. de verb. ſign. l. quæret. & l. ottentũ. & C. de poſthum. l. 3. & ſup. de ſtatu ho. l. non ſunt. Sed videt, quod debeant haberi pro natis, vt ff. de ſtatho. l. qui in vtero, & inf. de ver. ſig. l. quod dicimus. Sed hic ſpeciale, ideo quia dubium eſt, an naſcatur viuus, an mortuus: quia cum mortuus naſcitur, nec conceptus videtur: vt infr. de verb. ſignif. l. qui mortui. Azo. ſed ſic ſemper poſſet dici. vnde fauor, ne teſtamentum rũpat, facit differre.
g *Sed & ſi ſtante hoc*] ſ. teſtõ, quo poſthumus eſt exhæredatus nõminatim, vt præcipit fieri in prin. huius l.
h *Non ſit*] ſcilicet præteritus.
i *Hæres*] id eſt poſthumus. aliàs deficit hæres.
k *Per inferius*] ſecus in iã nato, in primo exhæredato, in ſecundo præterito. vt ſupra eo. tit. l. ſi filius, qui. Ac.
l *Per poſthumum*] in eo præteritum. H.
m *Nominatim*] exponit, quod in prin. l. dixit vel dic, vt ibi.
n *Suus ita dixerit*] & hic eſt alius modus exhæredandi.
o *Non rumpet*] ipſo iure, ſed per querelã: vt ſup. de inof. teſta. l. poſthumus. & facit ff. de vent. in poſſeſſio. mitten. l. 1. §. ſed ſi exhæredatio.
p *Nam hic*] aliàs nã & ſi. dic etſi. pro quãuis & inf. ſubaudi, tñ ſedus &c. aliàs deficit ſi. & eſt plana. & dic ruptũ eſt ſtatim nato poſthumo: vt infr. l. proxi. quæ continuatur cum iſta.
q *Primus*] ſecus è contra: vt inf. eo. l. nam & ſi. §. ſi.

1† Sic legit Halo. verum. P. F. ſic hẽt. Sed & ſi ſit ante hoc aliud teſtamentũ, à quo poſthumus exhæredatus ſit, placet, ſiue poſt mortẽ teſtõtis naſcatur, ſiue viuo teſtatore, vtrumque &c. Haloã. lectionem improbat Aug. li. 1. emẽ. c. 2.
2] Naſcetur. P. F.

ſeruandum: nec ratio diuerſitatis [a] reddi poteſt.
¶ Ex his [b] apparet, aliam cauſam eſſe filiorum ſuperſtitũ, aliam poſthumorum. Illi [c] iniuſtum faciunt: [d] hi rumpunt. illi ſemper: hi [e] ſi naſcantur, [f] nec inueniant ſe exhæredatos.
¶ [1] † Sed & ſi, ſtante hoc, ‖ aliud teſtamentũ, à quo poſthumus exhęredatus nõ ſit, [h] factum ſit; placet, ſiue poſt mortem teſtatoris, ſiue viuo teſtatore, naſcatur hæres, [i] vtrumque ruptum eſſe; & ſuperius per inferius, [k] & inferius per poſthumum. [l]

Dere, quæ non habet nomen proprium, dicitur nominatim diſponi; ſi ſub nomine ſui generis nominetur. Bar.

¶ Nominatim [m] autem exhæredatus poſthumus videtur, ſiue ita dixerit; [n] Quicunque mihi naſcetur: [2] † ſiue ita, ex Seia: ſiue ita, Venter ex hæres eſto. Sed & ſi ita dixerit, Poſthumus exhæres eſto: natus, vel poſt mortem, vel viuo teſtatore, non rumpet. [o]

Poſthumus rumpit eũ gradum, vel ſpem eius gradus, à quo reperitur præteritus: & quod dependet ex eo: quod autem non conſiſtit re, nec ſpe, rumpi non poteſt. h. d. cum duabus legibus ſeq. Bart.

¶ Licet autẽ poſthumus præteritus agnaſcendo rumpat, tamen interdum euenit, vt pars teſtamenti rumpatur: vt puta, ſi proponas, à primo gradu poſthumum exhæredatum, à ſecundo præteritum. nam hic [p] primus [q] gradus valet, ſecundus ruptus eſt.

Idem. [3] †

LEX IV.

DEnique, & deliberantibus primo gradu ſcriptis hæredibus, qui ſecundo gradu ſcripti ſunt hæredes, obtinere hæreditatem non poſſunt. [r] Gradu enim [4] † rupto & infirmato, amplius hæreditas inde obtineri non poteſt.

Idem. [5] †

LEX V.

NAm etſi [f] ſub conditione ſit hæres inſtitutus quis, à quo poſthumus nõ eſt exhæredatus: tamen pendente conditione [t] rumpitur [u] gradus; [x] vt & Iulianus ſcribit. [6] † Sed & ſi ſit ei [y] ſubſtitutus quis, etiam deficiente conditione primi gradus, [z] non admittetur ſubſtitutus; à quo ſcilicet poſthumus exhæredatus non eſt. [a] Puto igitur, exiſtente [b] quidem conditione primi gradus, poſthumo potius [c] locum fore. Pe-fect defectum autem conditionis natus poſthumus gradum nõ rumpit: quia nullus eſt. [d]
¶ Rumpendo autẽ teſtamentum, ſibi locũ facere poſthumus ſolet, [e] quamuis [f] filius [g] ſequẽtem gradum, à quo exhæredatus eſt, patiatur valere. Sed, ſi [h] à primo gradu præteritus, à ſecundo exhæredatus ſit; ſi eo tempore naſcatur poſthumus, quo aliqs ex inſtitutis vixit, [i] totum teſtamentum ruptum eſt. nam tollendo primum gradum, ſibi locum facit.

3† Lib. 4. diſput.

4† Rũ pro P. F.

5† l. lib. 3. ad Sabin.

6† Scripſit. P. F.

r *Denique. Non poſſunt*] tum quia primi nondum repudiant: tum quia eorum gradus etiam nunc nullus eſt, etiam ſi moriatur poſthumus: vt ſupra tit. 1. l. ſi poſthumus à primo. & l. ſi à primo in fi. & l. proxi. quæ continuatur cum iſta.

f *Nam etſi*] probat ſubtiliter quod dixerat à ſimili. rũpit enim. ſ. natus gradum ſubſtitutorum, licet eo tempore naſcatur, quo non poterat hæreditas à ſubſtitutis adiri. Et dic, rumpere, quantum ad hoc, ne poſſit adiri hæreditas à ſubſtitutis, ſic & in ſequenti caſu rumpit gradum inſtitutorũ ſub conditione, à quibus erat præteritus, licet naſcatur eo tẽpore, quo nondum poteſt adiri hæreditas ab inſtitutis. H.
t *Pendente conditione*] ‖ naſcatur poſthumus. Azo.
u *Rumpitur*] nato poſthumo. & hoc probat per ſimile.
x *Gradus*] Ne poſſit adiri hæreditas ab inſtitutis: vt ff. tit. 1. l. poſthuma. & facit ff. ad Velle. l. aliquando. §. ſi ſub conditione. & inf. de acquir. hæredit. l. cum hæreditas. §. 1.
y *Sed & ſi ſit ei*] inſtituto ſub conditione.
z *Primi gradus*] inſtitutionis.
a *Exhæredatus non eſt*] idem & ſi fuerit exhæredatus: vt inf. §. fi. & ſup. l. prox. Hugo. ſed Azo ponit hic, ꝙ à primo fuit exhæredatus: vt ſup. l. 3. §. fi. & ibi adiungit hunc §. quo caſu benè diſtinguitur, ſit exhæredatus à ſubſtituto, vel non.
b *Exiſtente*] conditione ſub. quod probatur per princ. huius legis.
c *Poſthumo potius*] ‖ ſubſtituto. Accurſius.
d *Quia nullus eſt*] ſimilia ſu. de ædil. edi. l. bouẽ. §. fi. & de capi. dim. l. liberos. §. fi. & inf. de vſufr. legat. l. Sẽpronius, circa prin. & ſu. rer. amo. l. ſi cõcubina. in princ. & ff. de leg. 1. l. ſi fundum. §. pen. Sed arg. ff. ſup. de ſerijs. l. 1. §. ſi vero. & ſup. de actio. empt. l. ex empto. ſ. is qui. & inf. eo. l. qui vxorem. & ſup. vſufruc. quemad. cauc. l. 3. §. 1.
e *Solet*] & ioſũ rumpit: vt inf. prox. quãuis. &c. & eſt ratio. vt no. ſup. tit. 1. l. 3. §. fin. Accur.
f *Quamuis*] hic verſus optimè eſſet in fine legis.
g *Filius*] ‖ am natus præteritus. Accur.
h *Sed ſi*] aduerſatur ei, quod de filio, non quod de poſthumo dicit.
i *Vixit*] alioquin cum nullus ſit primus, nec ſecundus pendeat ex eo tempore natiuitatis poſthumi, non rumpitur ſecundus, à quo eſt exhęredatus: vt inf. de vent. in poſſeſſ. mit. l. 1. §. ſi ventr. ibi, quod ſi non viuant. Accur.

Si

Si quis filio.] CASVS. in hac lege vsque ad 6. irritum, est talis: Titius habebat filium Seium: qui Seius habebat vxorem prægnantem: fecit hic Titius testamentum, & exhæredauit dictum suũ filiũ, & Caium extraneũ instituit sibi hæredem, sub conditione, si nauis venerit ex Asia, mortuo Titio, & pendente conditione institutionis dicti Caij, dictus filius exhæredatus decessit, vel etiam post existentem conditionem, deliberante dicto hærede instituto, dictus exhæredatus decessit, & postea natus fuit nepos, qui erat in vētre vxoris Seij tpe testamenti Titij. quæritur an hic nepos rumpat testamentum Titij aui sui? Et vī quod sic: quia non fuit ab auo institutus, vel exhæredatus, sed prætermissus. Dicitur iñ hic, quod non rumpit: quia non fuit necesse exhæredari, vel instituí dictum neporē patris a. in ventre existentē, cum pater dicti nepotis eum præcedebat tēpore testamēti Titij aui. & ita Institutus prædictus habebit totam hæreditatem Titij existente conditione sux institutionis, vel completa sua deliberatione, quā cēpit facere post existente conditione institutionis, & volente eo instituto hæreditatem hīe. Sed quid si nolit hēre institutus hæreditatem? Certè erit dictus nepos suus hæres ab intestato auo, suo, & vtrumque de prædictis hēt propriā rōnem, & primum habet talem rationem, quia illa demū agnascendo rumpit testm̄, quem nemo præcedebat tēpore mortis testantis: in nostro autē casu præcedebat filius neporem nasciturum unde, sicut dictum est, non fuit necesse, quod dictus nepos institueretur, vel exhæredaretur. Secundum autem habet talem rationem, quia ille succedit ab intestato illi, qui mortuus est, cui est delata hæreditas mortui, & nulli alij ante eum. filio autem prædicto exhæredato non fuit delata hæreditas patris sui ab intestato, quamuis institutus à patre repudiauit, quia deliberante instituto, vel pendente adhuc conditione institutionis instituti, decessit dictus filius exhæredatus. istud tamen, si quod dictus nepos fuerit dat auo ab intestato instituto prædicto repudiante, ita demum verum est, si tempore mortis dicti sui aui fuit nepos prædictus in vtero vxoris filij, sicut, & in principio casus dixi. Si autem post mortem aui fuit conceptus, & mortuo patre suo natus: certè non venit ad hæreditatem aui de iure ciuili, tanquam suus hæres aui: nam non erat adhuc animal tempore mortis aui, neque ad bonorum possessionem de iure prætorio, tanquam nepos siue cognatus aui. Sed quid tetento eodem casu si dictus nepos erat in vtero tempore mortis aui: pater autem suus erat apud hostes, & decessit apud hostes post mortem dicti aui? nunquid nepos prædictus ab auo præteritus (vt dictum est) rumpit testamentum aui nascendo post mortem aui? Et dicitur quod sic: nam hoc casu bene fuit necesse, quod auus instituere eum, vel exhæredare: quia pater eius neporis non præcedebat eum nepotem tempore mortis aui: quia non creditur fuisse in rebus humanis dictus filius apud hostes captus tempore mortis aui, quia apud hostes decessit, quamuis si dictus filius fuisset reuersus ab hostibus post mortem aui prædicti, qui erat suus pater, & inuenisset se ab eo præteritum, faceret testamentum eius iniustum, & ipso iure

Nepos præteritus ita demum rumpit testamentū, si tempore mortis aui eū filius non præcedit verè, vel ficte: sed ab intestato succedit, vt suus, si tempore, quo testamentum destruitur, proximus reperitur, si in vita aui fuit cōceptus, hoc dicit vsque ad §. sine autem.

Idem. [1]†

LEX VI.

* SI quis, filio exhæredato, nuru prægnāte relicta, decesserit, & extraneum sub conditione instituerit, & pendente conditione, post mortem patris, vel deliberante hærede instituto de adeunda hæreditate, exhæredatus filius decesserit, & nepos fuerit natus: an rumpat testamentum? Et dicemus, testamentum non rumpi: [a] cū nec exhæredari huiusmodi nepos [b] 2† debuerit ab auo, quem pater præcedebat.

¶ Planè, si forte institutus omiserit hæreditatem, hunc auo suo futurum hæredē ab intestato, [c] non dubitatur: Vtrumque proprijs rationibus: nam agnascendo quidem is rumpit, quem nemo præcedebat mortis [d] tempore, ab intestato [e] verò 3† succedit is, ante quem alij non est delata hæreditas. [f]

¶ Non fuisse autem filio delatam hæreditatem, apparet, cum deliberante instituto decesserit. sed hoc 4† ita, & si aui mortis tempore in vtero nepos fuit. Cæterum, si postea conceptus fuerit. 5† Marcellus scribit, neque vt suum, neque, vt nepotem, aut cognatum, ad hæreditatem, vel bonorum possessionem posse admitti. Sed, & 6† si pater [h] eius, qui mortis aui tempore in vtero fuit, apud

1† Li. 16. ad Sabi. apud Gothof. li. 13 scribitur. * Ad intellec. huius l. vid Gozz. in l. qui se filium a. 130. C. vade lib.

2† Debet. P. F.

3† In succedit ante eū alij &c. P. F. sed à Cothofredo lineis. ver. Cui. traditur delendū vt abundans.

4† Hæc. P. F.

5† Est P. Fl.

6† Et Nō est in P. F.

nullum. Sed quid si dictus filius ab hostibus captus susceperit nepotem apud hostes, quia vxor eius iuit ad eum, vel fuit capta eum eo, & hoc viuente auo prædicto, & in ciuitate existente, & postea moriatur apud hostes dictus filius, & postea moriatur auus in ciuitate, qui auus fecerat testm̄ tali modo, vt dictum est sup. & postea nepos reuertatur ab hostibus cū matre sua? certè rumpit testm̄ aui, inueniēs se in eo præteritum, sicut. n. filius ab hostibus rediens, & inueniēs se præteritū ab eo auo, qui est suus pater, habet postlimi nium, & rumpit testm̄ aui, vt dictum est: ita etiam hic nepos. non enim est vis, vtrum nepos fuit conceptus in ciuitate viuo auo, an verò apud hostes fuerit conceptus, & redeat tali modo, vt dictum est, vel dicatis, quod nepos fuit reuersus cum patre, & matre, vt notaui in libro meo. Per ea ergo, quæ dicta sunt, apparet, quod sui hæredes succedendo, i. nascendo post factū testm̄, non rumpunt testm̄, s. siue sint in eo instituti, siue sint in eo exhæredati ab eo gradu, ad quem defuncti hæreditas defertur, si ille gradus à quo exhæredati sūt dicti filij hæredes, valeat, vt cuius conditio institōnis illius, qui erat institutus in dicto gradu, à quo gradu exhæredatus est suus, extitit, & institutus adiuit, vel institutus purè in tertio gradu adiuit, vt dictum est in prin. huius casus. alias si non valeret d. gradus, non esset dubitari necesse, q̄ non rumperetur, quia ille gradus, qui nullus est, non pōt rumpi. vt fu. l. proxi. §. post defectū. siue ergo valeat, siue non valeat ille gradus, à quo suus exhīdatus est, non rūpit eū dictus suus. Quod aūt dictū est in ver. sed, & si pī &c. q̄ nepos prætieritus ab auo succedens in locum patris sui ab hostibus capti, rumpit testm̄ aui, verum est, secus autem esset si inueniret se institutum, vel exhæredatum, quia tunc non rumperet testm̄ dicti aui, & qđ dictum est de captiuitate patris, idem est de morte dicti patris, vel alia pœna filio irrogata, per quam exiret de potestate testantis: nam semper non rumpit nepos testamentū aui si inueniat se ab eo institutum, vel exhæredatum. Viuia.

a *Non rumpi*] ipso iure. vt sup. titu. proxi. l. si quis post humos. §. si filium, sed per querelam, vt C. de inoffic. testam. l. si quis filium. Accur.

b *Huiusmodi nepos.*] qui nascitur ex filio mortuo post auū, aliàs secus, vt Insti. de exhæred. lib. §. post humorum.

c *Ab intestato*] non ergo obstat iure intestati, i. hæres omittens, quod obstabat iure testati, s. si hæres adeat, quia excludit nepos. vt inf. vnde liberi. l. scripto. Accur.

d *Mortis*] s. testatoris. vt Instit. de hæred. ab intest. §. ita demum. & inf. eo. l. post humorum.

e *Ab intestato*] ratio secundi dicti.

f *Hæreditas*] vt Insti. de hæred. ab intest. §. cum autem quæritur, & Insti. de legi. ag. suc §. proximus. & inf. de suis. & legit. l. post consanguinitatem. §. proxi.

g *Sed hoc ita*] facit inf. de suis. & legit. l. 1. §. sciendum, & l. Titius. & inf. vnde cog. l. 1. §. si quis proximior. & quod no. Insti. de hæred. ab intest. §. cum autem quæritur.

h *Sed & si pater*] facit su. tit. 1. l. Gallus. §. quid si is, & ff. in omnibus. & §. videndum. & inf. eo. l. pe. Sed contra ad fi. huius. §. inf. eo. l. sed nec. Sol. ibi.

Quoniam

a *Quoniam datur*] vt C. de cap. l. 1. & no. sup. ex quib. cau. maio. l ab hostibus. §. 1. & sup. tit. 1. l. Gallus. l. si eius. Acc.

b *Valeat*] potest enim esse, quod non valeat aliquo liberorum præterito, vt sup. tit. 1. l. si. Accur.

c *Quocunque*] siue per captiuitatem defierunt, dico in potestate esse, siue per &c. Azo. & habeas ibi, §. irritum, & non hic, siue &c. nec ibi quoties, &c.

Irritum.] CASVS. Dictum est su. eo. l. 1. in vlt. respon. de vno modo, quo testū fit irritum: nunc autem illam materiam de testō irrito vult Iurisconsultus altius pertractare, & de ea tractat per totam hanc legem, & seq. & vsq; ad l. certum est, & diuidas hanc legē hoc modo, vt ponas vnū casum vsq; ad §. eius qui deportatur &c. Alium autem vsque ad §. hi aūt oēs, &c. Alium vsq; ad §. sed nec eorum &c. Aliū autem vsque ad §. quatenus tamen &c. Alium vsq; ad §. filijfam. qui continuatur cum l. nam si &c. Ponas ergo ita casum huius §. Irritum. Si post testamentum factum testator ab hostibus capiatur, vel passus sit testator se uendi ad pretiū participandum, vel sit damnatus capite, vel ad bestias, vel ad gladium, vel alia pœna, quæ vitā ei adimat, sit testū eius irritum statim cū sniam passus est, nec expectat, q; per pœnam sit consumptus, nisi sit miles de militari delicto ad mortem damnatus. & in ipsa damnatione permissum sit ei testari. nam tunc non solum potest testari post sententiam contra se latā, sed etiam testamentum quod prius fecit, valet, si dixit illud velle valere. Sed quid si aliquis à Præside sententietur deportandus post factum à se testamentum? Certè irritum fit eius testamentum, hoc tamen intelligas, cum Imperator comprobauerit sniam Præsidis latam super dicta deportatione, & non ante: nam cum Præses sententiat aliquem deportandum, scribit hoc Principi antequam sententiam executioni mandet, & Principis responsio expectatur, & idem si Præses interlocutus est scribendo Principi de Decurione puniendo, vel de puniendo filio, nepotere Decurionis post sententiam de eis puniēdis à se Præside latam, nam non statim lata sententia Præsidis, est pœnæ seruus dictus Decurio, vel filius vel nepos eius, sed cum Princeps comprobauerit, per suas literas dictā Præsidis sniam: licet post sniam à Præside latam soleant recipi in carcerem dicti deportandi, vel Decurionem, vel filij eorū & nepotes, vnde si ante responsionem Principis decesserit dictus deportandus, vel Decurio, vel filius Decurionis, vel nepos, valebit eius testamentum, nisi conscisset sibi mortem, eo q; volebat prius mori, quam damnari ex delicto, quod se commisisse sciebat. Si autē conscisset sibi mortem alia de causa, non irritatur eius testamentum, puta tædio vitæ, vel propter impatientiam aduersæ valetudinis, vel cā iactationis, sicut faciunt quidam Philosophi. Si autem iste talis non fecit testamentum, cognatis defertur eius hæreditas. Prædicta autem distinctio habet locum et in milite, qui fecit testū, vel ab intestato decessit. Sed quid si prædicti, quorum testamenta facta sunt irrita propter causas supradictas, appellauerunt à sniis contra eos lata? Certe capite non minuuntur, nec eorum testamenta fiunt irrita, sed & de nouo testū facere possunt, nec etiam ea ratione, quod videantur incerti de statu eorum, prohibentur de nouo testamentū facere, sed & si Præses non recipit appellationē eorum, sed pœnam eorum remoratus est, scribendo Imperatori, qualiter eos Præses per sniam damnauerat, non fiunt eorum testamēta irrita interim, & benè debet Præses taliter remorari pœnam, vt dictum est, nisi in casibus, veluti si ille, quem condemnauit, est latro manifestus, vel talis, qui prorupit in seditionē in ciuitate, quam regebat Præses prædictus, vel talis, qui commisit factionem cruentā, puta quia interfecit vnum de maioribus ciuitatis, vel si sit alia iusta cā, propter quā immineat ciuitati periculum, nisi incōtinēti puniatur condēnatus. his. n. casib. nō tenetur Præses Imperatori scribere, sed statim condemnatū punire dēt, & postea scribere hoc Imperatori ad suā excusationē. Sed pone, quod aliquis fuit dānatus illicitè, vt puta. Decurio fuit damnatus ad bestias? certè non fit eius testū, quod prius fecerat, irritū: quia snia non valuit ipso iure, & idem est in testō eius damnati, qui non erat de iurisdictione Præsidis. Item scias, quod præter illos casus, quos dixi in princ. huius §. est, & alius in quo testū fit irritum, vt in eo, qui etiam post mortem suam damnatus est crimine læsæ maiestatis, vel de crimine repetundarū. Itē scias, q; quamuis fiat irritum testū eius, qui ab hostibus capitur, vt dictum est: tamen si reuertatur ab hostibus, recipit testamentum vires suas. Item & si apud hostes decedat, confirmatur testamentum per l. Cornel. quæ fingit eum mortuum prima hora captiuitatis. si ergo l. Corn. fictio conualescere facit testamentum, & restitutio Principis indulta ei, qui capite damnatus erat, facit conualescere.

Filijfam.] filius meus viuit in militia Principis, & ibi lucratus est castrense peculium, & postea reuersus est domum, neque factus est veteranus, & me patre viuente fecit iure cōi testamentum de dicto peculio, postea ego decessi, vel eum emancipaui, certè non irritatur testamentū eius, & idem est si dictus meus filius fecit testamentum in militia existens vel iure militari, vel iure communi. Viuia.

d *Captus*] hic fit seruus hostium, & sic perdit ciuitatem, & libertatem, vt su. de capi. dimi. l. fi. recipit tamen vires testamentum eo reuerso, vt inf. ea. l. §. quatenus. sed si ciuitatem tantum, vt deportatus, tunc idem, vt supra de testam. l. eius. §. si cui. Idem si minimam capitis diminutionem sit passus, vt Inst. qui. mod. testa. infir. §. alia.

e *Passus sit*] in quo quatuor sunt necessaria, vt no. su. de statho. l. & sexuorum §. 1. Accur.

f *Passus est*] nam trahit hæc sententia statim ad se executionem, vt inf. de pœnis. l. qui vltimo, vt dicunt Decretistæ. de senten. excom.

ADDI-

a *Quoniam datur*] vt C. de cap. l. 1. & no. sup. ex quib. cau. maio. l ab hostibus. §. 1. & sup. tit. 1. l. Gallus. l. si eius. Acc.

b *Valeat*] potest enim esse, quod non valeat aliquo liberorum præterito, vt sup. tit. 1. l. si. Accur.

c *Quocunque*] siue per captiuitatem defierunt, dico in potestate esse, siue per &c. Azo. & habeas ibi, §. irritum, & non hic, siue &c. nec ibi quoties, &c.

Irritum.] CASVS. Dictum est su. eo. l. 1. in vlt. respon. de vno modo, quo testū fit irritum: nunc autem illam materiam de testō irrito vult Iurisconsultus altius pertractare, & de ea tractat per totam hanc legem, & seq. & vsq; ad l. certum est, & diuidas hanc legē hoc modo, vt ponas vnū casum vsq; ad §. eius qui deportatur &c. Alium autem vsque ad §. hi aūt oēs, &c. Alium vsq; ad §. sed nec eorum &c. Aliū autem vsque ad §. quatenus tamen &c. Alium vsq; ad §. filijfam. qui continuatur cum l. nam si &c. Ponas ergo ita casum huius §. Irritum. Si post testamentum factum testator ab hostibus capiatur, vel passus sit testator se uendi ad pretiū participandum, vel sit damnatus capite, vel ad bestias, vel ad gladium, vel alia pœna, quæ vitā ei adimat, sit testū eius irritum statim cū sniam passus est, nec expectat, q; per pœnam sit consumptus, nisi sit miles de militari delicto ad mortem damnatus. & in ipsa damnatione permissum sit ei testari. nam tunc non solum potest testari post sententiam contra se latā, sed etiam testamentum quod prius fecit, valet, si dixit illud velle valere. Sed quid si aliquis à Præside sententietur deportandus post factum à se testamentum? Certè irritum fit eius testamentum, hoc tamen intelligas, cum Imperator comprobauerit sniam Præsidis latam super dicta deportatione, & non ante: nam cum Præses sententiat aliquem deportandum, scribit hoc Principi antequam sententiam executioni mandet, & Principis responsio expectatur, & idem si Præses interlocutus est scribendo Principi de Decurione puniendo, vel de puniendo filio, nepotere Decurionis post sententiam de eis puniēdis à se Præside latam, nam non statim lata sententia Præsidis, est pœnæ seruus dictus Decurio, vel filius vel nepos eius, sed cum Princeps comprobauerit, per suas literas dictā Præsidis sniam: licet post sniam à Præside latam soleant recipi in carcerem dicti deportandi, vel Decurionem, vel filij eorū & nepotes, vnde si ante responsionem Principis decesserit dictus deportandus, vel Decurio, vel filius Decurionis, vel nepos, valebit eius testamentum, nisi conscisset sibi mortem, eo q; volebat prius mori, quam damnari ex delicto, quod se commisisse sciebat. Si autē conscisset sibi mortem alia de causa, non irritatur eius testamentum, puta tædio vitæ, vel propter impatientiam aduersæ valetudinis, vel cā iactationis, sicut faciunt quidam Philosophi. Si autem iste talis non fecit testamentum, cognatis defertur eius hæreditas. Prædicta autem distinctio habet locum et in milite, qui fecit testū, vel ab intestato decessit. Sed quid si prædicti, quorum testamenta facta sunt irrita propter causas supradictas, appellauerunt à sniis contra eos lata? Certe capite non minuuntur, nec eorum testamenta fiunt irrita, sed & de nouo testū facere possunt, nec etiam ea ratione, quod videantur incerti de statu eorum, prohibentur de nouo testamentū facere, sed & si Præses non recipit appellationē eorum, sed pœnam eorum remoratus est, scribendo Imperatori, qualiter eos Præses per sniam damnauerat, non fiunt eorum testamēta irrita interim, & benè debet Præses taliter remorari pœnam, vt dictum est, nisi in casibus, veluti si ille, quem condemnauit, est latro manifestus, vel talis, qui prorupit in seditionē in ciuitate, quam regebat Præses prædictus, vel talis, qui commisit factionem cruentā, puta quia interfecit vnum de maioribus ciuitatis, vel si sit alia iusta cā, propter quā immineat ciuitati periculum, nisi incōtinēti puniatur condēnatus. his. n. casib. nō tenetur Præses Imperatori scribere, sed statim condemnatū punire dēt, & postea scribere hoc Imperatori ad suā excusationē. Sed pone, quod aliquis fuit dānatus illicitè, vt puta. Decurio fuit damnatus ad bestias? certè non fit eius testū, quod prius fecerat, irritū: quia snia non valuit ipso iure, & idem est in testō eius damnati, qui non erat de iurisdictione Præsidis. Item scias, quod præter illos casus, quos dixi in princ. huius §. est, & alius in quo testū fit irritum, vt in eo, qui etiam post mortem suam damnatus est crimine læsæ maiestatis, vel de crimine repetundarū. Itē scias, q; quamuis fiat irritum testū eius, qui ab hostibus capitur, vt dictum est: tamen si reuertatur ab hostibus, recipit testamentum vires suas. Item & si apud hostes decedat, confirmatur testamentum per l. Cornel. quæ fingit eum mortuum prima hora captiuitatis. si ergo l. Corn. fictio conualescere facit testamentum, & restitutio Principis indulta ei, qui capite damnatus erat, facit conualescere.

Filijfam.] filius meus viuit in militia Principis, & ibi lucratus est castrense peculium, & postea reuersus est domum, neque factus est veteranus, & me patre viuente fecit iure cōi testamentum de dicto peculio, postea ego decessi, vel eum emancipaui, certè non irritatur testamentū eius, & idem est si dictus meus filius fecit testamentum in militia existens vel iure militari, vel iure communi. Viuia.

d *Captus*] hic fit seruus hostium, & sic perdit ciuitatem, & libertatem, vt su. de capi. dimi. l. fi. recipit tamen vires testamentum eo reuerso, vt inf. ea. l. §. quatenus. sed si ciuitatem tantum, vt deportatus, tunc idem, vt supra de testam. l. eius. §. si cui. Idem si minimam capitis diminutionem sit passus, vt Inst. qui. mod. testa. infir. §. alia.

e *Passus sit*] in quo quatuor sunt necessaria, vt no. su. de statho. l. & sexuorum §. 1. Accur.

f *Passus est*] nam trahit hæc sententia statim ad se executionem, vt inf. de pœnis. l. qui vltimo, vt dicunt Decretistæ. de senten. excom.

hostes erat, nepos iste, patre in eadem causa decedente, post mortem aui succedēdo, testamentum rumpet, quia suprascripta persona ei non obstat. Nec enim creditur in rebus humanis fuisse, cum in ea causa decedat, quamquā captiuus reuersus, patris sui iniustum faceret testamentū, in eo præteritus.

Nepos apud hostes, siue in ciuitate conceptus, si præteritus reperitur, testamentum rumpit, nisi posthumus sit institutus, vel exhæredatus hoc dicit.

¶Siue autem in ciuitate nepos fuerit [1†] conceptus, siue apud hostes, (quoniam datur, [a] & partui postliminiū,) succedendo testamentum rumpit. Succedendo itaque sui non rumpunt, siue fuerint instituri, siue exhæredati ab eo gradu, ad quem hæreditas defertur, scilicet, si gradus ille valeat. [b] Quocunque [c] autem modo parentes præcedentes in potestate esse desierint, succedentes liberi, si fuerint instituti, vel exhæredati, non rumpent testamentū, siue per captiuitatem, siue per mortem, vel pœnam.

Eius, qui perdit ciuitatem, vel libertatem, vel vitam, per sententiam, testamentum rumpitur. failit in milite, si ei per sententiam à iudice reseruetur hoc dicit vsque ad §. eius qui.

¶Irritum quoque [2†] fit testamentum, quoties ipsi testatori aliquid contingit, vt [3†] puta si ciuitatem amittat per subitam seruitutem, ab hostibus (verbi gratia) captus, [d] vel si maior annis viginti [4†] se venundari passus sit [e] [5†] ad actum gerendum, pretium [6†] ve participandum. Sed, & si quis fuerit capite damnatus, vel ad bestias, vel ad gladium, [7†] vel ad aliā pœnam, quæ vitam adimit, testamentum eius irritū fiet, & [8†] non tunc, cum consumptus est, sed cum sententiam passus est. [f] nam pœnæ

1† Fuit. P.F.

2† Quoque non hēt. P.F.

3† Vt nō est i P. F. sed solū, puta.

4† Venū se dari passus sit ad actū gerendū.

5† Pretiū ve participandum P.F.

6† Ad actū gerēdū, &c. apud Du. à Gotho. sic lineis claudit.

7† Vel alia pœna. P.F.

8† Et à Gothof. i Duar. lineis recluditur.

ADDITIO. Notabilis P.F.

hanc glo. q̃ sententia excõicationis trahit secum suũ effectum, & hoc est qđ dĩ, quod trahit secum executionẽ, vt no. hic, & c. pastoralis, extra, de appe. & de offi. ord. c. ad reprimendam, & 8.q.4.c.in summa. de sent. excomm.c.de cui.§.fin.lib.6. secundum Bal. hic.

a *Seruus efficitur*] hodie nemo bene natus, &c. vt in Authen. de nupt. §. quod autem collat.4. Item facit sup. de testamen. l.eius §.fin.

b *Damnato*] quæ multa sunt, vt infra de re mili. per totum.

c *Permittitur*] si impetrauit à tudice cum damnaretur. vt sup. de don. inter virum, & vxo. l. cum hic status. §. si miles, & adde quod no. C. de testa. mili. l. & militibus. & facit inf. de vete. mili. successio. l. 1. & 2.

d *Militari*] contra. C. de inoffi. testam. l. si quando. Sol. ibi vt pagano, hic vt militi fuit concessum. & sic cuique suo iure testari concedi videtur. vel aliter, vt ibi. Acc.

e *Permittitur*] à iudice.

f *Et si militari*] incipit ñdere. & facit ĩ. de mili. test. l. idẽ erit dicendum. & l. ex militari, & l. idem, & si pater. & inf. de leg. 3. l. si quis. ĩn prin. §. 1.

g *Non statim*] hoc cũ a Prætide, si autem a Præfecto vrbis, statim: vt inf. de pœnis. l. 2. §. 1. & de interdict. & releg. leg. inter pœnas. & de leg. 3. l. 1. §. hi. Sed quare hoc, cũ habeat merum imperium? Respon. vt no. sup. de offi. Præsi. l. illicitas §. qui vniuersas. & facit inf. quando app sit l. 1. in prin. Accur.

h *Filio*] Decurionis, & nepote, qui idem habent priuilegium: vt inf. de pœn. l. mortis. §. illæ fere.

i *Principi*] quod facere, non ipse punire debet. vt infra de pœnis. leg. Diui fratres. ff. Decurionibus, & de bo. eo. l. 2. hic & alias Principis sententia ferenda est. vt C. vbi Sena. vel ciuitas. qui. l.

seruus efficitur.[a] nisi si [1]† fortè miles fuit ex militari delicto [b] damnatus: nam huic [2]† permittitur [c] testari, vt Diuus Hadrianus rescripsit, & credo, quòd [3]† iure militari [d] testabitur. Qua ratione igitur damnato ei testari permittitur? [e] nunquid, & si quod ante habuit factum testamentũ, si ei permissum sit testari, valeat? an verò pœna irritum factum, [4]† reficiendum est? Et si militari [f] iure ei testandum sit: dubitari non oportet, quin, si voluerit [5]† id valere, fecisse id credatur.

Si damnatio suspenditur per rescriptionem Principi facta, testamentum non rumpitur, etiã si reus decedat: nisi conscius criminis se occiderit. Bartolus.

¶ Eius, qui deportatur, non statim [g] irritum fiet testamentum, sed cum Princeps factum comprobauerit. tunc enim, & capite minuitur. Sed, & si de Decurione puniendo, vel filio, [h] nepotevè, Præses scribendum Principi [i] interlocutus est; non puto, statim seruum pœnæ factum; licet in carcerem soleant, diligentioris custodiæ causa, recipi. Nec huius igitur testamentum fiet irritum, priusquam Princeps de eo supplicium sumendum rescripserit. Proinde; si ante decesserit, ■ vtique testamentum eius valebit: nisi mortem sibi conscierit. [6]† Nam eorum, qui mori magis, quam damnari, maluerint, ob conscientiam criminis, testamenta irrita constitutiones faciunt: licet in ciuitate decedant. Quòd si qui [7]† tædio vitæ, [l] vel valetudinis aduersæ impatientia, [8]† vel iactatione, [m] * (vt quidam Philosophi) [n] mortem sibi conciuerint, [9]† in ea causa sunt, vt testamenta eorum valeant. Quam distinctionem in militis quoque testamento Diuus Hadrianus dedit, epistola [n] ad Pomponium Falconem: vt, si quidem ob conscientiam delicti militaris, mori maluerit, [10]† irritũ sit eius testamentum. Quòd si tædio vitæ, vel dolore, [11]† valeat: aut si intestatus decesserit, [12]† eius cognatis, [o] si sint; aut si non sint, Plegioni [q] ista sint vendicanda.

Testamentum damnatorũ non rumpitur, si est appellatum, siue appellatio fuerit recepta, siue non: nisi cum per appellationem executio non differtur. Bar.

¶ Hi autem omnes, quorum testamenta irrita damnatione fieri diximus, [r] si prouocauerint, capite non minuuntur, atque ideo neque testamenta, quæ antea fecerint, [13]† irrita fient: & tunc testari poterunt. hoc enim sæpissimè est constitutum: [s] nec videbuntur, quasi de statu suo [14]† dubitantes, non habere testamenti factionem. [t] sunt enim certi status, nec ipsi de se interim [15]† incerti. [u] Quid tamen, si appellationem eius Præses non recepit; sed, Imperatori scribendo, pœnam remoratus est? Puto, hunc quoque suum statum interim retinere: nec testamẽtum irritum fieri. Nam (vt est oratione Diui Marci expressum,) tametsi prouocatus, vel eius, pro quo prouocatur, appellatio non fuerit recepta; pœna tamen sustinẽda est, quoad Princeps rescripserit ad literas Præsidis, & libellum [x] rei [16]† cum literis missum: nisi forte latro manifestus sit, vel seditio præcipua, factioq; [y] cruenta, vel alia iusta causa, quam mox Præses literis [17]† excusauerit, [z] morã non recipiat: non pœnæ festinatione, sed præueniendi periculi causa, tunc enim punire permittitur, [a] deinde scribere.

Sententia nulla testamenti factionem non tollit. hoc dicit. Barto.

Infortiatum.

quoties. Accur.

k *Decesserit*] etiam in carcere, vt sup. de testamen. leg. si quis posti, & inf. de iure fisci. leg. in fraudem. §. priuato. & §. fin.

l *Tædio vitæ*] vt fecit Dido.

m *Iactatione*] vt fecit Empedocles. & Ioan.

n *Epistola*] aliàs epistolis, aliàs epistolã, & subaudi mittens, & facit infra, de re mili. leg. omne. §. qui se. & de bo. eo. l. tertia. & C. qui testa. fa. pos. l. tertia. & quod ibi no. & inf. ad Sylla. l. 1. §. si quis non mem. Accur.

o *Essent cognatis*] vt infra de veter. mili. suc. l. 1. & 2.

p *Non sint*] aliqui cognati. Accur.

q *Legioni*] in qua militabat. vt C. de hære. Decurio. l. 2.

r *Diximus*] sup. eod. l. §. ita tamen. Accur.

s *Est constitutum*] vt supra de testa. leg. qui à latrombus. 6. final. & ar. infra, de pœnis. l. 2. §. sina. & infra ad Turpil. l. 1. in fin. & supra, de ijs qui no. infa. leg. furti. §. 1. & qui satisda. cog. l. sciendum. §. si fundum. Item facit infra, de accusa. l. pen. & de solu. l. eo. & an per alium causæ appel. l. 2. & sup. de procura. l. qui proprio. §. item.

t *Factionem*] vt supra de testa. l. de statu.

u *Incerti*] scilicet interim. vt statim subijcit, non respectu futuri.

x *Libellum*] repete ad. & facit ĩ. nil innoua. l. 1. & de app. recit. l. sciendum.

y *Factioque*] hoc semper in malam partem ponitur.

z *Excusauerit*] i. explanauerit excusando quod fecit. excusando se quod statim imposuit pœnam, alias accusauerit.

a *Permittitur*] non enim oportet tunc de ferre appellationi, vt inf. de appel. constitutiones. C. quorũ app. non recip. l. 2. & arg. C. de of. Præf. præt. Orientis. leg. si quos. & inf. de re mili. l. 2. Argum. contra ad hoc 11. q. 3. c. si episcopus.

* Exẽpla suppedita bit. Alc. li. 4. Pare. c. 4. Tu ẽt vide Val. 9. cap. 13.

a Idem & Calano Indo. auctor ẽ M. Cic. li. de diuina. l. 30 † Malait. P. F.

11† Valere testũ, aut si intestato decesserit. cognatis: aut si nõ sint, legioni ista sint vindicanda. P. Flo. apud Duar.

12† Decessit. P. F.

13† Fecerunt. P. F.

14† De statu sui. P. F.

15† Nec ipsi de se interim certi. P. F. Sed Dua. legi. incerti.

16† Alias ci.

17† Excusauit. P. F.

6† Cõstituit. P. F.

7† Quis. P. F.

8† Vel iactationis. vt quidã Philosophi in ea ci sunt, & ci? P. F.

* Addit Parisius. sententia. §. Inconstantia. & ratio. vel propter vitæ taedium. vel aliter. vt ibi. Acc.

9† Mortẽ sibi cõsciuerunt. nõ habent. ĩ P. F. hæc puto ĩ. confing.

a *Fuerit*] ſtatim ponit exemplum.
b *Non ſumpta*] in præſenti, vt fuit ſup. proxi. reſpon.
c *Non tenuerit*] commutabiliter tenuit quidem, ſed tamen commutari poteſt à Principe, non ab eo qui eam tulit; vt Inſt. de pœnis l. moris §. iſtæ.
d *Non erit irritum*] ſic. C. ſi à non compe. iud. l. fi. & ne de ſta. defun. l. ſi pater, & ſ. de pœnis. l. 2 in fi. & ad hoc. 2. q. 3. c. in primis.
e *Maieſtatis*] contra Principem, vel Rempu. accuſatus, vel animatus, vel armatus eſt, vt inf. ad l. Iul. maie. l. fi. & Inſti. de hære. quæ ab inteſt. §. per contrarium.
f *Alia tali cauſa*] vt repetũ datum, vt inf. de accuſa. l. ex Iudiciorum. Item hæreſis, vt C. de hæreti. l. 4. Item apoſtatatus; vt C. de apoſta. l. apoſtatarum
g *Diximus*] ſup. eo. §. irritum.
h *Iure poſtliminij*] vt Inſti. quibus non eſt permiſ. facere teſta. §. fina.
i *Lege Cornelia*] vt d. §. Inſti. & ſup. de teſta. l. lege.
k *Conualeſcit*] vt arg. inf. de ho. lib. l. 3. §. ſi deportatus, & de le. 3. l. 1. §. ſi quis; & C. de ſen. paſ. l. fin.
l *Ad teſtandum*] etiã quantum ad alia, vt Inſt. qui. non eſt permi. fa. teſt. in prin. & ſup. ad Maced. l. 2. & inf. de fur. l. ſi quis v. xmri. § 1.
m *Emancipatione*] quãdo videbatur magis dubitari: quia iſto caſu patitur capitis diminutionem: ſed in ſuperiori non: vt ſup. ad Macedo. l. ſi filius. §. fina.

NAm ſi miles] CASVS. Titius in militia exiſtens fecit teſtamentum iure communi, & inſtituit ſibi Setum, quẽ non poterat inſtituere, niſi de iure militari, puta quia erat dictus Seius deportatus, & ſubſtituit ei Caium, quem iure cõi poterat inſtituere: & poſtea deceſſit poſt annũ, quo fuit miſſus de militia: certè teſtm̃ fi. irritum, quantum ad primum gradum prædictam ea. n. quæ ſunt iure militari, non valent poſt annũ miſſionis, & ita Seius primo gradu inſtitutus non habebit hæreditatem ſed Caius in ſecundo gradu inſtitutus. Viu.

n *Nam ſi miles*] quidam hãt nam ſi; & continuant ſic, dixi veteraní militis teſtm̃ tenere ẽt poſt annũ à die miſſionis; & ẽt ſi emancipatio interuenerit; ſed hoc vbi iure cõi teſtatus eſt: nã ſi iure ciuili. i. militari coră duobus, vel tribus teſtib. &c. qđ non placet: quia tunc poſt annũ non valet in alio gradu: ſed hæc lex vult ꝫ. Dic ergo principium l. ſi miles. & qđ iure ciuili. i. cõi. ſ. coram ſcipiẽ teſtibus fecit teſtm̃.
o *Militari*] vt deportatum: vt inf. de mili. teſta. l. neque. §. 2.
p *Secundo*] ſic ſup. tit. 1. l. 4. §. 1. Accur.

¶ Quid, ſi quis fuerit damnatus illicitè, [a] pœna non ſumpta? [b] an teſtamentum eius irritum fiat, videamus: vt puta Decurio ad beſtias, an capite minuatur, teſtamẽtumq; eius irritum fiat? Et non puto: cũ ſententia eum non tenuerit. [c] Ergo, & ſi quis eum, qui non erat iuriſdictionis ſuæ, damnauerit, teſtamentum eius non erit irritum; [d] quemadmodũ eſt conſtitutum. Sed ne corũ quidem teſtamenta rata ſunt, [1]† ſed irrita fient, [2]† quorum memoria poſt mortem damnata eſt: vt puta maieſtatis, [e] vel ex alia tali cauſa. [f]

Reuerſorum ab hoſtib. ſi ſunt reſtituti per Principem, teſtamenta reconualeſcunt. Bar.

¶ Quatenus tamen diximus, [g] ab hoſtibus capti teſtamentũ irritum fieri; adijciẽdum eſt, poſtliminio reuerſi vires ſuas recipere iure poſtliminij; [h] aut, ſi ibi decedat, [3]† lege Cornelia [i] confirmari. Ergo, & ſi quis damnatus capite, in integrum indulgentia * Principis ſit reſtitutus, teſtamentum eius [4]† conualeſcit. [k]

Mutatione ſtatus in melius, teſtamentũ non rumpitur. B.

¶ Filijfamilias veterani, ſui iuris morte patris facti, [5]† teſtamentum irritum non fieri conſtat. nam, quantum ad teſtandum [l] de caſtrenſi peculio, pro patrefamilias habendus eſt: & iõ nec emancipatione [m] irritũ fieri militis [6]† veteráni teſtm̃, verum eſt.

Rupto primo gradu, qui valet iure ſpeciali, ſecundus, qui dependet ex eo non rumpitur Bartolus.

Vlpia. lib. 10. ad Sabin.

LEX VII.

NAm, [7]† ſimiles [n] iure ciuili teſtamentum fecerit, & primo gradu hæredem eum ſcripſerit, quem iure militari [o] poterat; ſecundo [p] eũ, quem communi iure poteſt; & poſt annum miſſionis deceſſerit, primus gradus irritus fiet, & à ſecundo incipiet eius teſtamentum.

Agnatione filij ciuilis rũpitur teſtamemtum. Bar.

Idem. [8]†

LEX VIII.

[9]† CErtum eſt, adoptione, [q] vel arrogatione filij, filiæve, teſtamentum rũpi: quoniam ſui hæredis agnatione ſolet rumpi. [r]

Præteritione filij, vel nepotis emancipati teſtamentum non rumpitur. Bar.

¶ Filia cùm emancipatur, vel nepos: [s] [10]† quia vna cum emancipatione exeunt de poteſtate, teſtamentum [u] non rumpunt.

Per reuerſionem teſtatoris ab hoſtib. vel filij inſtituti, teſtamentum non rumpitur B.

Paulus. [11]†

LEX IX.

SI pater ab hoſtibus ca-

¶ *Filia*] Titius habens filiã, & nepotẽ ex filio mortuo, eos ſimul emancipauit; poſtea fecit teſtm̃, in quo eos præterijt certè non faciunt teſtm̃ irritum, vel iniuſtũ: quia vna emancipatione exiuerunt de poteſtate patris. illi ãt ſoli faciũt iniuſtũ, qui ſunt in ptãte, & nõ eſt vis in eo, q̃ dicit vna, quia ita fuit de facto, q̃ eos ſimul emancipauit: vt dixi. ſed, & idem eſſet ſi in diuerſis tẽporibus eos emancipaſſet: qa ſemper non faciunt teſtamẽtum iniuſtũ, cũ non ſunt in ptãte patris eiuſdemq; aui ad nepotem. Viu.
q *Certum eſt adoptione*] nam, & ſic tranſit hoc iure in ptãtem: vt ſ. de adop. l. 1. ſed hodie ꝫ, & ſic non tenetur eum inſtituere: vt C. de adopt. l. cum in adoptiuis. §. ſed ne articulum, & §. ſed ſi quidem, ſecus in arrogato, vt hic, & d. l. §. fi. Acc.
r *Solet rumpi*] vt ſup. titu. 1. l. filius. §. 1. & Inſti. qui. mo. teſta. infr. in prin. & hoc niſi ſit inſtitutus ante adoptionẽ, vt ſup. ti. 1. l. filium. §. fi. quæ eſt contra Accur.
s *Vel nepos*] ex filio, nam ex filia ſequeretur ſui patris poteſtatem, non aui materni, vt inſtitu. de pat. pot. §. fi. Accur.
t *Quia vna*] aliàs vnà cum, aliàs deeſt cũ. Itẽ dic quod dictio, vnà, ẽ aduerbiũ. q. d. ſimul cũ emancipantur, exeunt. Vel dic, q̃ ſit nomen adiectiuum de emãcipatione. q. d. filia exit vna. & nepos alia emancipatione, ſed in filijs exiguntur tres, ſm̃ antiqua tempora, quæ hic conſiderauit: hodie in omnib. ſufficit vna: vt C. de adop. l. fi. non ergo eſt hæc lex pro eis, qui dicunt, emancipato filio per conſequens videri nepotem emancipatum: quod reprobatur, vt ſ. de adop. l. ſi nepos. nam nec hic quicquam de filio dicit.
u *Teſtamentum*] quod poſtea faciet pater, ideſt. non facient nullum, licet prætereantur: quod facerent, ſi eſſent in poteſtate: vt ſup. eod. l. 1. Accur.

SI pater] CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredem filium ſuum Seium in teſtamẽto, quod in ciuitate fecit, poſtea fuit captus ab hoſtib. & ſic fuit factum irritum dictum teſtamentum, vt ſ. eo l. ſi quis. 1. irritum. & poſtea reuerſus eſt ab hoſtibus. & ſic teſtamentum recipit ſuas vires iure poſtliminij, vt d. l. ſi quis ſ. quatenus. certè non rumpit dictum teſtamentum, i. non facit iniuſtum dictus filius, cum ſit in eo

1† In non nullis exẽp. legitur, rata ſunt. quorũ memoria poſt mortẽ dãnata ẽ. ex cã maieſtatis. vel ex alia tali.
2† Sed irrita fien inter lineas à Gar. ho. ſcijcitur.
3† Decidam. P. F.
* Quod ſi Principis indulgentia i teſtio cõdẽdo interuenſſet. qa hic dicit, per ei⁹ indulgentiã reconualeſcit, quod ante non ſubſiſtebat an ſine eo, vel eius cõſẽſu poſſit reuocari dic q̃ ſic, p ea. q̃ no. Bar. in l. oĩum in 4. no. C de teſt.
4† Conualeſcet. P. F.
5† Factũ teſtamentum. P. F. Duar. verſo legit factũ.
6† Militis vel veterani. P. F.
7† Si miles. incip. in P. F.
8† Li. 11. ad Sabin.
9† Verum eſt in P. F. incipit.
10† Quia vna mãcipatio. P. F.
11† Li. 7. ad Sabin

eo instituto vt ī. posuit. sed *recte* eo eodem casu. si filius fuit captus ab hostib. & pater in ciuitate remansit, & postea renerretur dictus filius: non facit iniustum testamentum prædictum, cum in eo fuerit institutus. Viuianus.

a *Filio* instituto à patre. Accursius.

b *Eo*] scilicet patre. Accursius.

c *Testamentum.*] qđ fecerat pater ante captiuitatem. nam si in captiuitate non valeret, vt sup. de test. l. eius. Azo. Alij dñt filium fuisse testatum patre capto, quod nō rūpitur reuerso patre post mortē filij. quod non placet, quia non potest testari, cum sit incertus sui status. vt inf. vnde legi. l. 2. §. si decesserit. Aliud in filio deportati. quod dic. vt not. C. de sen. pas. l. fi. Accursius.

d *Sed nec filius*] subaudi institutus. & sic non obstat. sup. eo. l. si quis filio exhæredato. §. sed si pater, in fi. §. Accursius.

Simul & una.] CASVS. Titius fecit testm̄ in scriptis, & fecit illud signari signis septem testium, & instituit in eo sibi hæredem Seium: postea fecit per annum, & accepit quendā chartam non scriptam, & fecit etiam signari septem testium signis, volens dare fortè intelligere consanguineis suis, qđ aliud testamentum faceret in scriptis ad eorum vtilitatem. Certè hæ secundæ tabulæ non rumpunt primas, quia secundæ sunt nullæ & nihil valent. Viuianus.

e *Nullum est*] quia non est ibi testatio mentis: quod est necesse: vt sup. de test. l. 1. & facit Inst. qui. mod. test. infir. §. 1. & sup. ad Vell. l. quamuis. §. si conuenerit. & inf. de adi. leg. l. & si transferam. & Inst. quib. mod. tol. oblig. §. præterea. H. & sup. eod. l. l. si filius. Accursius.

Posthumus.] CASVS. Titius habens vxorem prægnātem fecit testamentum. & fecit illud signari septem testium signis: & instituit sibi Seium extraneum hæredem, & præterijt ventrem matris. postea viuente dicto Titio vxor sua peperit. & sic ruptum fuit testamentum. postea ante dictum Titium patrem decessit dictus posthumus, certè quamuis hæres in dicto testamento institutus, non potuisset habere hæreditatē de iure ciuili. vel bo. poss. de iure prætorio, si dictus posthumus vixisset post mortem patris, eo qđ dictum testamentum per dictum posthumum ruptum est, vt dictū est, ñ quia decessit posthumus ante patrem, videtur nec natus, vnde institutus habet hæreditatem, vel bonor. poss. & legatarij, quib. fuit legatum in dicto testamento, legata sua consequentur. Et quod dictum est in testō rupto, habet locum in testō iniusto, & in testamento irrito. Et in testamento iniusto ita pone exemplum. Dictus Titius habens filium in potestate, instituit sibi hæredē Sempronium consanguineum suum, & dictum filium præterijt. & sic est testamentum suum, scilicet Titij, iniustum, siue ipso iure nullum: vt ff. eo. l. 1. postea decessit dictus filius ante patrem: certè perinde erit, ac si nunquam fuisset dictus filius in rerum natura. & sic dictus Sempronius habebit hæreditatem, vel bon. poss. qui quidē Sempronius habuisset hæreditatem ab intestato, si dictus filius nunquam fuisset in rerum natura, & dictus Titius intestatus decessisset: secus autem si dictus Sempronius non fuisset ita coniunctus testatori, vt dictum est: quia tunc haberet hæreditatē, vel bon. poss. licet filius, qui fecit esse iniustum testamentum, decesserit ante patrem. Alij dicunt, qđ siue erat ita cōiunctus testatori Sempronius,

piatur, filio [a] manente in ciuitate; reuerso eo, [b] non rumpitur testamentum. [c]

Idem. 1 †

LEX X.

SEd nec filius [d] postliminio rediens, rumpit patris testamentum, vt Sabinus existimauit.

Per secūdas tabulas vacuas primæ non rumpuntur. Bart.

Vlpianus. [2] †

LEX XI.

SI binæ * tabulæ proferantur diuersis temporib. factæ, vnæ prius, alteræ 4 † postea, vtræq; tñ septem testium signis signatæ, & apertæ posteriores vacuę inuentæ sint; 4 † ideſt, nihil scriptum habentes omnino: superius testamentum nō est ruptum: quia sequens nullum est. [e]

Testamentum ruptum posthumi agnatione, eo decedente, viuo testatore, recōuale scit de iure prætorio. Idem si filius iam natus, præteritus, viuo testatore decedat; vel impedimētum capitis diminutionis tēpore mortis cessauerit. Bar.

Idem. 5 †

LEX XII.

* POsthumus præteritus, viuo testatore natus, decessit. Licet iuris scrupulositate, nimiaque subtilitate testamentū ruptū videatur, [f] attñ, si signatum [g] fuerit testm̄, bonorum possessionem secundū tabulas accipere hęres scriptꝰ poterit [H] † hęreditatemq. [k] obtinebit, 7 † [i] vt Imperator noster, & Diuus Hadrianus rescripserunt. Idcirco [8] † legatarij, & fideicommissarij habebuut ea, quę sibi relicta 9 † sunt, [k] securi. Idem, & * circa iniustum, [l] & irritum [m] testamentum, erit dicendum siue non, semper debet habere hæreditatem. & in litera subaudiunt hic maximè. In irrito autem ita pone exemplum. Pone quod dictus Titius fecit testamentum, & in eo instituit dictum suum consanguineum, cum non haberet filium natum, vel nascitunum, postea fuit idem Titius captus ab hostibus vel passus est se vendi ad pretium participandum, vel fuit damnatus capite, vel ad bestias, vel ad gladium, vel ad aliam pœnam, quæ vitam adimit, vt supra, eodem. l. si quis §. irritum. vel fuit deportatus; vt d. l. si quis. §. eius qui. vel etiam post mortem suam fuit damnatus l. Iul. maiest. & dicta l. si quis. §. sed nec, quibus omnibus casibus testamētum constituitur irritum: & ante mortem suā indulgentia Principis restitutus est dictus testator: & postea decessit: vt dicta l. si quis. §. quatenus. vel ante mortem suā appellauit, & postea decessit. certè habebit dictus institutus hæredi. vel bon. poss. & tenebitur legatarijs legata præstare, quamuis dictam hęredi. vel bonor. poss. habere nō potuisset, si non fuisset restitutus testator, vel si non appellasset.

¶ *Si paganus.*] Titius fecit testm̄. & instituit sibi hæredem Seium. & multa legauit quibusdam, & seruo suo libertatē dedit. postea fecit secundum testamentum: & instituit sibi hæredem Caium: & fidei eius Caij commisit, vt prius testamentum valeret: certè nihilominus est ruptum ptius testamentum, sed omnia, quæ in eo continentur, possunt per fideicommiss. peti à Caio scripto in secundo testamento. Vide

f *Videatur*] vt supra eod. l. 3. §. ex his. Accursius.

g *Signatum*] ad quod C. de secund. tab. l 2. Hug.

h *Hæreditatemque*] alias remque. Sed contra C. de post hu. hæred. instit. l. 2. Solu. ibi post mortem defuncti decessit, hic in vita, vel aliter, vt ibi dixi. Item contra Instit. de exhæred. lib. in prin. Sol. ibi in nato tempore testamenti: hic post. Itē contra inf. eo. l. qui vxorem. Sol. vt ibi. Accursius.

ADDITIO Dic secundum Bart. hic, qđ ibi decessit post mortem fictam. & sic ratio est eadem, sicut quando decessit post mortem veram. & hoc quod dicitur de decedente posthumo post mortem, intellige, quando decessit in tali ætate, quòd testamentum post mortem approbare non potest: si enim posset approbare. & approbaret, esset idē quod in filio iam nato, de quo per Bar. in l. filio præterito. infra, eodem.

i *Obtinebit*] iure prætorio, non ciuili.

K *Relicta sunt*] contra inf. de leg. 2. l. si quis testamento. Sol. ibi de rigore, hic de æquitate. Vel illud in filijs ab intestato venientibus arg. inf. de leg. 2. l. Celsus. §. fi. hic in extraneo veniente ab intestato, quia in codicillis fuerat hæreditas relicta per fideicommissum: vel veniente ex testamento per secund. tab. secundum Azo. & Hug. & facit. sup. tit. 1. l. si à primo. & l. si posthumus. 2. respon. & inf. de codic. l. confi. §. si quis post in fi. & inf. de fideicom. lib. l. si pater duos. & inf. ad Treb. l. eum hęres instituta.

l *Iniustum*] id est nullum: quod est filio præterito: vt est exemplum inf. eo. l. filio.

m *Irritum*] per capitis diminutionem testatoris, qui postea fit sui iuris: vt Inst. quib. mod. test. infirm. §. non tamen. & quod subijcit. si bon. poss. scilicet contra tab.

Q 3 *Data.*]

---

1 † Lib. 1. ad Vitellium.

2 † Li. 36. ad edictū.

3 † Aliq. P.F.

4 † Ideſt vsq; adueoioo inclusiue. lineis tanq; abūdātia reponunt à Goth. apud Dur.

5 † Lib. 4. Disputatio.

* Ad hui⁹ il vide Hier. Veriū. in l. ex facto. n. 393. de vulga & pup. & n. 482. Et Vber. Zuchard. in l. posthumo. n. 18. C. de bo. poss. cōtra tab.

6 † Potest. P.F.

7 † Nēque obtinebit P.F.

8 † Idcircoq;. P.F.

9 † Sint. P.F.

* Vide, q̄ scripsit in hunc locū Alcia. lib. Parado. 3. cap. 8.

1 Insuſſi testm̄ hic dici. I quo desunt lēnia: irritū aūt ex quo hęres non adierit, putat Alc. lib. 1. Parad. c. 8

a *Data.*]ſ. delata fuit ei: ſcilicet filio præterito. non tamen eam voluit, ſed reſpuit. qui &c. & ſecundum hoc refert ſe tantum ad iniuſtum, nõ ad irritum, hic verſ. ſi bonorũ. & c. ſecundum Azo. Alij referunt ad vtrumq; & dicunt, ſi bon. poſſ. ſecundum tab. fuerit delata. ſub. & accepta, eiſ. hæredi ſcripto. qui rẽ. & c. ſub. maxime. erat. n. fortè alius inſtitutus, & alter præteritus: vt ſup. tit. j. l. 1. §. final. ſed præterius non vult. & ſecũdum hoc dic. auferre ab extraneis, vel etiam à fratre pro parte. Accurſ.

b *Fidei hæredis committere.*] ſ. ſe. Accurſ.

c *Libertates.*] ſ. directæ, & inſtitutio tralatitia ad fideicõ. vt j. de mili. teſt. l. ſi grebatur. & facit Inſt. q. b. m. c. teſt. infir. §. ſed ſi quis. & j. ad Trebe. l. ſi quis priore. & ſ. de iter. inſtit. l. final. & quod no. ſup. de ijs qui no. infam. l. furti. §. 1.

PO*sthumorũ.*]CASVS. Non ſolùm dicũtur poſthumi illi, qui naſcuntur poſt mortẽ teſtatoris, vel in vita poſt teſtamẽtum tamen factũ: vt ſ. eo. l. poſthumi. ſed etiam illi, qui ſunt nati ante teſtamẽtũ parentum. ſunt tamen parentibus ſui hæredes ſuccedendo in locũ ſui hæredis. de quo ita ponas exemplum. Filium & ex eo nepotem, vel neptem in poteſtate habeo. certè quilibet nepos vel neptis prædict. ſunt ita benè in poteſtate mea ſicut filius: tamen filius prædictus præcedit eos quantum ad me gradu: & ita ipſe ſolus habet iura ſui hæredis. ſi ergo dictus meus filius moriatur me vivo, aut exeat de poteſtate mea qualibet alia ratione, incipit dictus nepos, & neptis ſuccedere in locum filij, ſicque intra ſuorum hæredum nanciſcuntur. quaſi per agnationem. & ita fiunt mihi loco poſthumorũ. ſicut ergo tenetur inſtituere filiũ exiſtentẽ adhuc in mea poteſtate, vel exhæredare, ſi volo valere teſtm meũ: ita tenetur inſtituere vel exhibere dictũ nepotẽ & neptem, ſi volo teſtm meũ ab eis non rumpi, ſcilicet taliter, vt dictũ eſt. eis ſuccedẽtib. mihi in locũ ſuorũ hæredũ. Vlp. d *In ſuis*] vt Inſt. de hære. ab inte. l. ita demum. & j. de cõtra. tab. l. illud. §. 1. & Inſt. de hære. qua. & diff. §. ſui. Accurſ. e *Vivo*] demum ſecus ſi poſtea. vt j. eo. l. ſi quis filio. j. reſp. niſi apud hoſtes filius deceſſerit: vt d. l. ſi quis filio. §. ſed & ſi pater. & ſ. tit. 1. l. ſi quis poſthumos. §. diuerſum. & C. de inoff. teſt. l. ſi quis filiũ. & per hoc differt hic nepos ab aſcẽdentibus. puta patrib. de functorũ: qui patres. & poſt mortẽ filij ſui ſuccedũt in locum nepotum, & utrique filij teſtũ vt ſ. de inoffi. teſt. l. pater filiũ. nõ agnaſcendo, ſed p ſ tabvt ibi no. Sed illud fortè ſpeciale eſt in patre: quia eũdẽ gradum obtinet ad filiũ, quem nepos ad eundẽ filiũ. ſ. primũ. non ita in auo, quod in patre: ſed erit idẽ quod hic, & in nepote, vt non rumpat. nã non erat neceſſe eum inſtituere vel exhæredare, cũ aliũ eum præcederet, vt hic. ſup. eod. l. ſi quis filio. j. reſpon.

f *Alia ratione.*] vt per deportationem: ciſcũtur, vt ſup. tit. 1. l. Gallus. ſ. f. 9. & quid ſi tantùm, vel per maximã capitis diminutionẽ, vel etiam minimam, vt per emancipationẽ: vt d. § dicitur.

h *Proinſem eſt*] ſecũdo capite, quod de vtroque viuo tempore teſtamenti dicit: vt ſup. tit. 1. l. Gallus. §. nunc de lege. in fin. § & §. quid ſi is qui filium. in fin. §. Nec obſtat §. ille caſus. vbi dicit poſteriori capite, ſcilicet l. Vele. non permittit inſtitui, quia verum eſt expreſsè: ſed tacitè ſic. vel aliter, vt ibi plenè no. Item cõtra in ca. l. ſ. in omnib. Sed expone, vt ibi. & facit Inſtit. de exhære. libe. §. poſthumorum. & C. de lib. præte. l. 2. & ſupra de teſta. tut. l. ſi hæreditas. §. 1.

S*ine.*]CASVS. Dictum eſt ſup. eod. l. 3. quòd ad hoc, vt valeat teſtm meum, neceſſe eſt, q̃ inſtituam, vel exhæredẽ poſthumum meũ in mea pũte futurum: aliàs rumpitur eo nato teſtm meum. Modo ponè, quòd ita dixi. ſi filius, vel filia natꝰ, vel nata ſit, ex hæres eſto. poſt teſtamentum prædictum factũ, vel in vita, vel poſt mortẽ meã natus eſt filius & filia, certè non rumpit teſtamẽtum, quamuis ſub conditione ſint exhæredati. nã talis conditio intelligitur etiam ſi non exprimatur. Vivianus.

i *Nec*] ſecũdo ſi dixerit, ſi filius mihi naſcetur, exhæres eſto: quia filia nata rumpitur teſtm: quia inuenit ſe præteritã, non exhæredatam. vt ſ. de ven. in poſſ. mit. l. 1. §. quare & ſi ita.

k *Vtriſque natis*] diuiſim poteſt intelligi: id eſt vno filio nato non rumpitur teſtamentum, vel filia nata non rumpitur teſtamentum. ſic ponitur. C. de bon. quæ liber. l. final. §. ipſum autem. ſed vtroque nato rumpetur: vt argumen. iup.

1† Alias addiuntur ſeq.

2† Alias iure.

3† Debeat. P. F.

4† Et cũ hac verba. P. F.

5† Lib. 2. inſtitutionum.

6† Et hi. P. F.

7† Moritur. P. F.

8† Alia ſi ehi P. F.

dum; ſi bonorũ poſſeſſio data a fuerit ei, qui rem ab inteſtato auferre poſſit.

Teſtamentum primum cõfirmatum per ſecundum, valet iure codicillorum. Bar.

¶ Si paganus, qui habebat iã factum teſtm, aliud feciſſet; & in eo comprehendiſſet, fidei 1† hæredis committere, b vt priores tabulæ valerent: omnimodo prius teſtm ruptũ eſt. quo rupto, quæri poterit an vice 2† codicillorum id valere 3† debeat, 4† cum & hæc verba ſint fideicommiſſi. Et ſine dubio vniuerſa, quæ illic ſcripta ſunt, in cauſa fidei commiſſi erunt, non ſolum legata, & fideicommiſſa; ſed & libertates; c & hæredis inſtitutio.

Filio ſublato de medio, nepos tenet locũ ſui: & teſtamen tũ rũpitur, ſi non reperitur inſtitutus, vel exhæredatus. Ba.

Caius. 5†

LEX XIII.

POſthumorum loco ſunt & ij, 6† qui in ſui hæredis locum ſuccedendo, quaſi agnaſcendo, fiunt parentibus ſui hæredes. vt ecce, ſi filium, & ex eo nepotem, neptemve in poteſtate habeam: quia filius gradu præcedit, is ſolus d iura ſui hæredis habet, quamuis nepos quoq; & neptis ex eo, in eadẽ poteſtate ſint. Sed ſi filius meus, me vivo, e moriatur; 7† aut qualibet alia 8† ratione f exeat de poteſtate mea; incipit nepos, neptisvè in eius locum ſuccedere: & eo modo iura ſuorum hæredum quaſi agnatione 9† nanciſci. Ne ergo eo modo rumpat mihi teſtamentum, ſicut ipſum filium, vel hæredem inſtituere, vel exhæredare nominatim debeo, ne non iure faciam teſtamentum: ita & nepotem, neptemve ex eo, ceſſe eſt mihi, vel hæredem inſtituere, vel exhæredare: ne fortè, me vivo, filio mortuo, ſuccedendo in locum eius nepos, neptisve, quaſi agnatione rumpant teſtamentum. idque 10† lege Velleia prouiſum eſt g

Legitur duobus modis. Primo, ſi exhæredauí maſculum, & natus eſt maſculus, non rũpit teſtamentum. Item, ſi exhæredaui fœminam, & nata eſt fœmina. & ſic diuerſimodè intelligitur. Secundo modo legitur, q̃ teſtator exhæredauit per hæc verba. Si filius maſculus natus natave ſit, tunc illud, vè, accipitur pro &, & vtriſque natis teſtamẽtum rumpitur. Bart.

Paulus. 11†

LEX XIV.

*SI ita facta ſit exhæredatio; Si filius h natus, i natave filia ſit, exhæres eſto: vtriſque natis, k non 12† rũpitur teſtamentum.

Statim cum poſthumus naſcitur, etiam patre vivo apud hoſtes, teſtamentũ rumpitur: nec rei ignoſcit, filio interim decedente. Bar.

9† Nam per deportationem: eiſcũtur, vt ſup. tit. 1. l. Gallus. §. f. 9. & quid ſi tantùm, vel per maximã capitis diminutionẽ, vel etiam minimam, vt per emancipationẽ: vt d. § dicitur.

10† Lege Iunia Velleia. P. F.

11† L. fin. ff. de agnatio. libertorum.

* De hac l. vide Fortun. Gar. in l. Gallus. §. & quid ſi tm. n. 13 § de lib. & poſth.

12† Alias deſt reſtatio. q̃ ſuſtulit temere Hal. Aug. lib. 4. emend. c. vlt.

h *Si filius.*] ſed nonne hæc exhæredatio ſub conditione eſt facta? ergo nulla: vt ſ. tit. 1. l. 3. §. 1. Reſp. conditio hæc cum tacitè intelligatur ineſſe, etiam apposita pro nõ ſcripta habetur: & ideo pura videtur exhæredatio: vt inſt. de condi. & demon. l. aliquando. & quando dies leg. ced. l. ſi Titio. §. fi. & inſt. de hære. inſtit. l. iam dubitari. Azo.

i *Nec*] ſi dixerit ſi filius mihi naſcetur, exhæres eſto: quia filia nata rumpitur teſtm: quia inuenit ſe præteritã, non exhæredatam. vt ſ. de ven. in poſſ. mit. l. 1. § quare & ſi ita.

k *Vtriſque natis*] diuiſim poteſt intelligi: id eſt vno filio nato non rumpitur teſtamentum, vel filia nata non rumpitur teſtamentum. ſic ponitur. C. de bon. quæ liber. l. final. §. ipſum autem. ſed vtroque nato rumpetur: vt argumen. iup.

supra tit.1.l.1.& l.commodissimè. vel die etiam vtroq; simul nato non rumpi.arg.sup.tit.1.l.si ita scriptum sit.A z.& inf.tit.2.l.Titius & Seius.& sup. quod fal.tu.autho.l.1.§.1. & facit sup. de test.tu.l.si quis ita.§.1.

Qui vxorem.] CASVS.Titius Bononiensis habens in ciuitate vxorem prægnantem,fecit testamentum,& instituit sibi hæredem Seium : & posthumum præteriit. postea fuit ab hostib. captus, & ita irritũ est factum dictum testamentũ eius, vt ff.eod. si quis. §.irritũ. & eo existente apud hostes natus est ei in ciuitate dictus posthumus:qui quidem posthumus rũperet testamentum patris, si pater remansisset in Bononia, & ab hostibus captus non fuisset : nunc autem non rumpit:cum iam irritum sit, vt dictũ est : postea decessit dict⁹ posthumus in ciuitate.& postea mortuus est pater apud hostes: & sic confirmatum est dictum eius testamentum per l.Corn. quę fingit eum mortuum prima hora captiuitatis, vt d. l. si quis.§.quatenus. mõ quæritur vtrum Seius Institutus habeat hæreditatem Titij ex dicto testõ ? Et vi ꝙ sic: quia testm confirmatũ est per l. Cornel.vt dictum est: itẽ quia posthumus decessit ante patrem,vt dictum est, vt supra eo.l.posthumus. Sed hic dicit ꝙ non:quia (sicut dictum est)dictus Titius testator fingitur mortuus prima hora captiuitatis, & ita antequam filius posthumus nasceretur, & moreretur. & sic fingitur natus posthumus post mortem patris: & sic ruptum est testamentũ patris per eius posthumi natiuitatem.& sic est plana hæc lex. Viuianus.

a *Perueniat*] condito testamento quo ventrem præteriuit.

b *Quo.*] i.aliquo tempore post captiuitatem patris, viuo, vel mortuo patre. Duo enim quæritur,an testamentum rumpitur per natiuitatem filij: & an eo præmortuo,reconualescat,& ad primum videtur non rumpi:nam est ruptum per captiuitatem, vt ff.eo.l.si quis filio §.irritum.ergo plus rumpi non potest, vt §.eo.l.nam & ii §.1. in fi.Sed dic contra: quia fictione.l.Corn.valebit, vt j.de vulg.subst.l.lex Corn. & sic potest rumpi. Secundo dicit, non restitui post mortẽ filij: cui est contra.sup.eo.l. posthumus.Solu.ibi iure prætorio permittitur: hic ciuili veratur. Vel hic propter l.Corn. quæ fingit eum mortuum prima hora captiuitatis : & sic iste est verus posthumus:vtpote post mortem f.etiam natus, sicq; ruptum non restituitur : vt C.de posthu.hæred.l.a.& 3. Alij subaudiunt,eo tempore quo.&c. Accursius.

Cum in secundo.] CASVS. Institui mihi hæredem Caiũ in testamento meo : postea feci secundum testamentum, & instituo mihi Seium in eo,siue pure siue sub impossibili conditione, siue sub conditione, quæ possit existere. Certe prius testamentum erit ruptum. Est tamen differentia inter conditiones appositas in institutione hæredis in secundo testamento instituti: quia aut est apposita in præteritum hoc modo, si Titius Consul fuit,instituo mihi hæredem Seium. & tunc si Titius Consul fuit,valet secundum testamentum,& rumpitur primum:alias non : aut est in præsens hoc mõ,si Titius Consul est,instituo mihi hęredem Seium: & certè si Titius Consul est, valet secundum testamentum,& rumpitur primum,alias non,si autem in futurum : puta hoc mõ, instituo mihi Seium si Titius Consul erit,& tũc valet secundũ testm,& rumpitur primum, siue existat conditio, siue non. nã existere põt: si autẽ dixissem in secundo testõ, instituo mihi Seiũ hæredem,si Titius digito cœlum tetigerit: tunc hẽtur pro pura institutio pp impossibilẽ conditionem, & sic valet testm secundum, & rumpitur primum. Viu.

c *Vinit.*] maximè, subaudi. nam idem, si posthumũ. Vel dic ideo dicit:quia secus si iã mortuus: sicut si non capacem,vt j.de ijs.qui.vt indig.licẽ quidam. Azo.

d *Potuerit*,hoc expone.vt sup eod.l.1.H. Itẽ exigitur & hoc, vt tale fuerit secundum testm, ꝙ hæreditas potuerit aditi de iure ciuili:si.n.nõ de iure ciuili,licet de iure prætorio potuerit, non tamen rumpetur superius,vt sup. ii.l.si filius ꝙ in potestate.& inf.eod.l. filio.secundum Icã. & facit j.de adi.leg. l.& si. & Instit.quib. mod.test.infir.§.1.

e *Si vera est*] id est,si verum est,quod ea cõdone innuitur.

f *Quid si ad præsens*,facit sup.si cer.pet.a.l.cum ad præsens. & l.sequen.& inf.de verb.oblig.l.conditio & Inst.de verb. obligi.§ conditiones. & inf.de condi.insti.l.institutio.§.fin. Sed videtur huic §.contra.inf.de hær.instit.l.si Maxia. Sed refert,conditio de præsenti, vel præterito sit falsa: vt hic,tanquã nugatoria, vt ibi : Item contra. inst.de leg.a. l.si ita quis in testamento. Sed illud est propter largam,& amplam significationem illius verbi, potest. Item contra. inf.de cond.& demon.l.cum ita legatum. in fi. Sed illa est de futuro,licet implicet quoddam præsens, quod est falsum,& ita impossibile. & in illa refert, ponatur, si conditionaliter, aut causatiuè : vt infra.de condit. & demonst. l.demonstratio falsa. §.item si fundum. At hic,intelligendum est etiam i de ea, quæ vera est conditio de præsenti vel præterito : non de ea, quæ implicetur in conditione, vel in parte conditionis. Hug.

g *Si sit*,scilicet,Titius Consul.

h *Non sit*]ergo prius rumpitur secundum Io.& est argum. inf.de condi.insti.l.si.& de condi.& demon.l.obtinuit. & Inst.de hæred.insti.§.impossibilis.& adde hic,quod ibi nota. Vel die primum non rumpi arg.sup.de ijs,quib.vt indig. l.cum quidam.& sup.ea.l.§.1.& 2.H.

Iabolenus. [1]†

LEX XV.

QVi vxoré prægnantẽ [2]† habebat,in hostiũ potestatem peruenit. [a] quæro,nato filio,quo [b] tempore testamentum in ciuitate factum rumpatur. & si filius ante moriatur, quã pater, quæro, [3]† an scripti hæredes hæreditatẽ habituri sint. Respondi : non puto dubium esse, quin per legem Corneliam(quæ de confirmandis eorum testamẽtis, qui in hostium potestate decessissent, lata est) nato filio, continuò eius testamentum, qui in hostium potestate sit, rumpatur. Sequitur ergo, vt ex eo testamento hæreditas ad neminem perueniat.

Per secundum testamentũ, in quo hæres est institutus purè, vel sub conditione, primũ rumpitur; nisi conditio sit talis, per quam secundum testamentum statim reddatur nullum. Bar.

Pomponius. [4]†

LEX XVI.

* CVm in secundo testõ hæredẽ eum, qui vi uit, [c] instituimus, siue purè, siue sub conditione; si [5]† tamen conditio existere [6]† potuerit, [d] licet non extiterit; superius testm erit ruptum.

¶ Multum autem interest,qualis conditio interposita [7]† fuerit. Nam aut in præteritum concepta ponitur,aut in præsens,aut in futurum. In præteritum concepta ponitur, veluti. Si Titius Cõsul fuit, quę conditio,si vera est, [e] (id est, si Titius Consul fuit,) ita est instituitus hęres,vt superius testamentum rumpatur : tunc enim ex hoc hęres est. si verò Titius Consul non fuit, superius testamentum non est ruptum. Quod si ad præsens [f] tempus conditio ascripta [8]† est hęrede instituto, veluti; Si Titius Consul est, eundem exitum habet ; vt, si sit, & possit hęres esse, & superius testamentum rumpatur: si non sit,nec possit hęres esse, nec superius testamentum rumpatur. In futurum vero collatę conditiones, [9]† si possibiles sint, & existere possint, licet non extiterint, efficiunt,vt superius testamẽtum rũpatur. Si verò impossibiles sint, [10]† veluti, [11]† Si Titius digito cęlũ tetigerit, hęres esto : placet perinde esse, quasi conditio ascripta testamento [12]† non sit, [h] quę est impossibilis.

1† Lib.4. Epistol.

2† Prægnatem. F.F.

3† Quæro non legit ſecũdo loco in F.F.

4† Lib.2. ad Q.Mutium.

* Gl.in c. ex tenore. sup verb. termineti.est de foro competendi cit hãc l. in arg. q̃ licet ex̃ ab initio nõ valẽt: ex postfacto conualescant.

5† Si non hẽt. F.F. 6† Potuisse. Si præced. F.F.

7† Positæ fuerint. F. F.

8† Adscripta est. F. F.

9† In F. F. si possibiles sint, existere potuerũt, licet. &c.

10† Sunt. F.F

11† Tit⁹ si digito, &c. F.F.

12† Testamento, si est. F. F.

1 Hã gl. ĩn Bart. dẽt dicere non de ea, q̃ implicat ĩ concem. q̃ p parte de ptenti pro parte est de futuro. Ob.

Filio praeterito relicta in testamento non debentur; nisi filius ius suum omiserit. Bar.

Papinianus. 1 †

LEX XVII.

* Filio [a] praeterito, qui fuit in patris potestate, neq; libertates competũt, neque legata praestantur, 2 † si praeteritus à fratribus [b] partẽ hereditatis auocauit. Quòd [c] bonis se patris abstinuit, licet substitas iuris refragari videatur, 3 † attamen voluntas testatoris ex bono & equo tuebitur. [c]

Si extraneus institutus incipiat esse suus, institutio non vitiatur. Bart.

Scæuola. 4 †

LEX XVIII.

SI, qui hæres institutus est, à testatore arrogetur, potest dici satis ei factum; quia & ante, quàm adoptetur, institutio, vt in extraneo, locum 5 † habet. [d]

Causa testati non trahit ad se causam intestati, si testator prohibuit secus, si non prohibuit. Bar.

Idem. 6 †

LEX XIX.

SI ego & Titius instituti simus, & à nobis [e] posthumus exhæredatus sit, à substitutis nostris non sit exhæredatus, Titio defuncto, ne ego quidem adire potero. iã enim propter instituti personam, à quo posthumus exhæredatus est, in cuius [f] locum substitutus vocatur, [g] à quo posthumus exhæredatus non est, ruptum est [h] testamentum. Sed si ego & Titius inuicem substituti simus; quamuis 7 † quasi in partem substitutionis exhæredatus non sit; mortuo, vel repudiante Titio, me posse adire puto, i & ex asse hæredem esse. In prima tamen specie, & si viuat Titius, neque ego sine illo, neque ille sine me adire poterit: [k] quia incertum est, an adhuc altero omittente, 1 rũpatur testamentum. itaq; simul adire possumus.

Testamentum incisum à testatore non sanamentis, non rumpitur. Bar.

6† Lib.6. Quæstio.

Ad Itel. huiꝰ l.vi. Hube. Zuchard. i l. posthumo. n.130 C de bo. pos. cõtr: tab. Item adde l. si posthumus. s. de lib. & posthu. & q̃ exponunt p Cuia. 4. ad Afric. & ibi.

7 † Quasi nõ est in P.F.

1 Lib.5. Respons. *Ad Itel. huiꝰ l.vi. Fortun. Gat. in l. 1.n 48.s. de iust. & iu & Cõ. in l.si filiꝰ q in pẽ. et Huber. Zuchard. l.posthumo n.48. C. de bo. po. s tab. Vide etiã Alc.4. Pa rer c.9.et Cuia. i l. Papin §. vlt. s. de inof.test. & Cõt.in hanc l.*

2 † Si prꝫteritus fiat ꝫib. pat. hær.auocabit. P. F.

3 † Videt P.F.

4 † Lib.5. quæstio.

5 † Habebit. P.F.

a *Filio.*] Ablatiui absoluti. Accurs.

b *Fratribus.*] Instituris et dic quod nec instituti fratres, nec hic filius præstant: cum ex toto sit nullum, vt infra eod.l.si ego & Titius. Item quid si scripti erant extranei, a quibus partem suam frater auocauit? Respond. quod nec adhuc præstant extranei propter dictam rationem: licet sit argumentum contra supra, eod.l. posthumus. §. idem sed hodie dic secus, vt C. de libe. prꝫte. aut. ex causa.

c *Tuebitur*] vel defendens, vel passiuum. Et not. quod licet hoc testamentum dicatur nullum, in quo filius prꝫteritus est, vt Instit. de exhær. lib. in prin. & supra tit. 1.l.si filius. tamen est intelligendum, si ipse velit dicere nullum: nõ si semper taceat. sic C. de inoffic. test. l. si cum. in prin. vbi dicit ipso iure in esse repletionẽ. Item sic inst. de lega. 1. l. si fundum. §. qui fundum. vel de rigore est nullum. sed hic de æquitate dicit. & no. infra. de leg. prꝫst. l. is qui. circa princip. & l. si duo. quæ hute concordãt. Item facit supra. tit. 1. l. si. & infra de except. rei iud. l. ij. & supra l. posthumus. Item contra. C. de posthu. hæred. l. 2. Sed ibi in posthumo: hic in iam nato.

d *Habet*] vt sup. tit. 1. l. filio §. si. secus in exhæredato, vt inf. de contra tab. l. non putauit. § si quis emancipatum. Accur.

e *A nobis*] tñ hoc expresso: vel intra gradũ facta exhæredatione. alioq; ab eis. vt exhæredatus: vt s. tit. j. l. 3. §. 2. Accu.

f *In eius*] s. instituti: sed imo vñr non vocati: vt C. de impub. & all. sub. l pen. contra. Sol. vt ibi. ADDITIO. Dic. q ibi fuit facta substitutio vtique: hic singulis secund. Bar.

g *Substitutus vocatur.*] i qa potior est me cohærede: pferi. n. substitutus cõiũcto: sed alias qñq; hẽt plus cõiunctus. q substitutus: vt j. de suis & leg. l. si ex plurib. sed licet vocet hic substitutus, non tñ est hæres: quia eius gradus rũpitur: nec tñ patitur habere cohæredẽ. sic & alias in vxore: vt in Auth qui. mo. nat. eff. sui. §. si qs aũt defunctus. coll. 6 & j. ad Tertul. l. æquissimũ. §. 1. & l. 2. §. obijcitur. Item tñ hoc fallit regula tradita inst. de diuer. prꝫscri. l. de accessionib. sicut & in Turbonẽ: vt s. qui po. in pig. hab. l. Claudius. Azo.

h *Ruptum est*] est n. hoc ió, quia inueniture exhæredatus à persona tñi: & ita non tenet exhæredatio: vt j. tit. 1. l. 3. §. 2. Itẽ no. q non põt rumpi pro parte, a vt hic. & j. de fideic. liber. l. pater si duos. Idem per natum prꝫteritum: vt s. tit. j. l. si. aliud in testõ inofficioso: vt s. de inoffi. test. l. circa. Accu.

i *Tute*] quia non inuenitur persona, à qua sit exhæredatus posthumus. Azo.

k *Adire poterit*] vt teneat sua aditio sic, vt nec possit retractari. Hug.

l *Omittente*] id est repudiante. Azo.

1 Nor. ad istam gl. text. fin. p quẽ substitutus ī legato excludit. g filiũ legatarij. in l. q̃naliter, in fi. ver. q̃ oĩa. C. de instit. & substit.

2 Fallit ī testõ militis. vt plene dixi in l. 1. inf. de militar. testam.

L. Veius] CASVS. Lucius Titius cum esset sanus mente & corpore, fecit testamentum, in quo hæredem sibi instituit Seium, postea factus infirmus mente, & corpore illud incidit, & certè nihilominus valet. Vivia.

a *Mente captus*] alioquin secus, quod dic. vt no. C. de testa. l. nostram. & facit inf. de secun. tabu. l. 1. §. si linum. & l. seq. & §. femel. & inst. tit. 1. l. 1. in prin.

Idem. 1†

LEX XX.

LVcius Titius, integra mẽte, & valetudine, testamẽtum fecit, vti oportet: postea cum in valetudinem aduersã incidisset, mente captus [a] eas-dem tabulas incidit. Quæro, an hæredes his tabulis instituti adire possint hæreditatẽ? Respondi, [2]† secundum ea, quę proponerentur, non ideo minus adire [3] † posse.

1† Li. 13. Digest.

¶ DE IIS, QVÆ in testõ deleantur, inducuntur, &c.

¶ *Quia per delationem cessante testamentum: idem hoc dicit.*

2† Respõdit. P. F.

3† Adiri. P. F.

Q*Væ in testamento*] CASVS. Titius faciens testa. nẽtum instituit sibi hæredẽ Seium, & dedit legata, & libertates pone, & ante consummationem testamenti deleuit ipse testator, & induxit, vel scripsit non deberi quædam legata, quæritur vtrũ debeantur, an non dicta legata? Et distinguitur in hac lege, aut non erat testamẽtum consummatum, aut erat. Primo casu aut fuerunt inconsulto deleta & inducta, vel scripta, quod non debeantur; aut consulto, si inconsulto, & legi possunt, nihilominus valent, [6]† vtrum alius scripserit, ne non debeantur, vel induxerit, vel deleuit sine iussu testatoris, pro nihilo est dicta scriptura, vel inductio, vel delectio. Quod autem dixi in consulto deleta nihilominus valere si legi possunt; intelligas si oculo percipi potest, quod scriptum est. Si autem non possit legi, sed extrinsecus tantum intelligas, non videtur legi posse, & ita non debentur. Ad hoc autem, vt inconsulto deleta nihilominus valeant; sufficit si legi possunt, vt dictum est: & hoc siue sint inducta ab ipso testatore, vt dictum est; siue ab alio cum voluntate testatoris. Item hoc siue sint inducta pro parte, siue producta in totum. Si ergo testator scribat in vltima parte testamenti, lituras, inductiones, superinductiones ipse ego feci, non videbitur referri ad ea quæ inconsulto contigerunt. Si autem dicta inconsulto delata legi non possunt, non debentur. Secundo casu, id est, quando post consummationem testamenti testator induxit, vel deleuit legata: vel scripsit quę nolebat deberi; distingue similiter; aut consulto hoc fecit; aut inconsulto. Si consulto, non dicuntur legata nõ valere ipso iure, sicut dictum est in prima parte, sed petentes ea repellunt per exceptionem. Si autem inconsulto non repellerentur petentes; & hoc siue legi possunt, siue non; quamuis si ante consummationem testamenti essent inducta, distinguatur legi possint, vel non vt dictum est. Et est ratio: quia & si totum non extaret testamentum inconsulto testatore, nihilominus valerent ea, quæ in eo scripta essent; sed si ipse testator fecisset consulto non extare totum hæredi testamentum, actiones legatariis denegarentur. Sed ponę quidam testator ademit dicto hæredi totũ illud, in quo eum instituerat, eo quod ipse consecit testamentum suum. certè iure videbitur ademptio facta, quasi nec data fuerit ei hæreditas adempta. Sed quid si in dicto testamento confirmauit codicillos futuros, & postea fecit codicillos, & reliquit aliquid in codicillis, & postea deleuit ita male, vt appareat quid reliquit. an debeatur relictum? & certè non: quia codicilli non valent, cũ sint à testatore deleti. Vivia.

6† Lib. 15 ad Sabin. *Hæc verba sunt Sabini. Cuiac.*

b *Quæ in testamento legi possunt*] posit delectionem. sed si nõ possunt legi: tunc distinguitur, an ante, consummatum, vt tunc non valeat: si post, sic vt inf. eadem l. §. sed si legi, & §. sed consulto.

8† Intelligunt. P. F.

c *Non valent*] ipso iure si ante testamentum consummatum factum sit si postea, per exceptionem, vt inf. videtur dicere. §. sed consultò. & infra de lega. 1 l. si ita scriptum. & inf. eod. l. 3. & de secun. tabu l. fi. §. testamento. Acc.

d *Id vero*] redit ad primum, & dic pro nihilo. s. est, quod induxit, sed scriptura inducta valet, vt modo in prin. & inf. ibi, quod igitur incaute, & facit infra. de adimen. leg. l. nihil. & C. de testa. l. si vnus, & quod ibi no. & C. de transac. l. pen.

e *Non intelligi*] scilicet tantùm. Hug.

f *Si extrinsecus*] alicuius ingenio, vel subtilitate sua: non ex ipsa litera, nec ex vi ipsius literæ: sed ex his forte, quæ præcedunt in testamento, vel quæ sequuntur. Azo.

9† Nõ iussu. P. F.

*Hęc verba sunt Vlp. Cuiac.

10† In P. F. Sed nolãtib. inducta &c. & interpungitur. post alio, non, autẽ post nolentib.

10† Potuit P. F.

*No. Bar. hunc text. l. si [vnus. C. de test.

g *Sufficit*] redit ad primum casum.

h *Ab ipso*] s. testatore sicut delecta inconsultè.

i *Sed volentibus*] s. testatorib. & dic siue pro parte inducta, siue in totum perducta volentib. testatorib. & tunc dic, valent: sed alias est nolentib. & tunc dic non valent.

k *Ipse*] scilicet ego testator.

l *Non videbitur*] sic sup. de transac. l. cum Aquiliana, & de contrah. empt. l. in lege fundi.

m *Superscripserit*] i. testator inconsultè volens fortè experiri pennam, scripsit se fecisse inductiones, quæ ab alio inconsultè factæ erant, certè manent relicta, scilicet valida. Accursius.

n *Et si ademerit*] s. inconsultè. & est plana. Vel dic consultè: sed tunc non erunt adempta. s. alia, quæ per alium inconsultè deleta erant. vel dic ademit. si scripsit se ademisse, quæ erant deleta, non videntur adempta. id est alia, quæ per alium inconsultè deleta erant.

o *Sed si legi*] ad principium benè accommodatur.

p *Factum est*] i. contingit delectio: alias contra; vt infra §. prox. & hoc est ideo, quia præsumimus quod si ea præstari voluisset, iterum ea reliquisset, & refecisset sic, vt bene possent legi. cum igitur non fecerit, videtur pœnituisse, & voluntatem mutasse, & est sic ad illum. §. sup. de testam. tute.

TITVLVS IIII.

Primo ponit vnum dictũ. Secũdo exponit quodlibet verbũ illius dicti per multas particulas. Secunda ibi, Legi autem. Secunda subdiuiditur in multas particulas. Bar.

Vlpianus. 6†

LEX PRIMA.

QVæ [o] in testamẽto legi possunt, [p] ea inconsultò deleta, & inducta nihilominus valent: consultò, non valent. [c] Id vero, [d] quod iniussu [7]† domini scriptum, inductum, deletum vel est, pro nihilo est.

¶ *Legi autem sic accipiendum est, non intelligi, [e] sed oculis perspici, quæ scripta sunt. Cæterũ, si extrinsecus [f] intelligantur, [8]† non videbũtur legi posse. Sufficit [g] aũt, si legibilia sunt inconsultò deleta, siue ab ipso, [h] siue ab alio; [9]† sed volentibus. [i] inducta accipiendum est, & si perducta sint. Quod igitur incautè factum est, pro non facto est, si legi potuerit. [10]†*

Hic formal aliam quæstionem circa premissa. Bar.

¶ *Et ideo, & si nouissimè (vt solet) testõ fuerit adscriptum: * Liturας, inductiones, superinductiones ipse [k] feci: non videbitur [l] referri ad ea, quæ inconsultò contigerunt. Proinde, & si inconsultò [11]† superscripserit, [m] induxisse se; manebunt, & si [12]† ademerit, [n] non erunt adempta.*

Hic formal aliam quæstionem circa premissa. Bar.

¶ *Sed, si legi, [o] non possunt, quæ inconsultò deleta sunt; dicendum est, non deberi. Sed hoc ita demum, si ante consummationem testamenti factum est. [p]*

*Hęc verba sunt Vlp. Cuiac.

11† Superscripsit: P. Flo.

12† Ademit. P. F.

Hic facit vnam quæstionem circa id, quod proximè dixerat. Bar.

¶ Sed consultò[a] quidem deleta petentes, exceptione[b] repelluntur: inconsultò verò, nõ repelluntur, siue legi pñt, [c] siue non possunt.[d] quoniã, & [1]† si totum testamentũ nõ existet, [e] constat valere omnia, quæ in eo scripta sunt. Et si quidẽ illud consicidit [2]† testator, denegabuntur actiones. Si verò alius, [f] inuito testatore, non denegabuntur.

Iste versiculus refertur ad totum dictum. Bar.

3† ¶ Et cum hæreditatis portio adẽpta est, vel tota hæreditas si forte sit substitutus; [g] ademptio [4]† iure[h] facta videbitur: [i] non quasi adempta: (quoniam hæreditas semel data adimi facilè nõ potest,) sed quasi nec data.[k]

¶ Si quis codicillos in testõ confirmauerit, [5]† & codicillis aliquid adscripserit, mox deleuerit ita, vt appareat: [l] an debeatur? [m] Et Pomponius scribit, codicillos deletos [n] non valere.

In dubio cancellatio restringitur ad rationem, ipsi cancellationi adiecta. Bar.

Idem, [6]†

LEX II.

[*] CAncellauerat quis testamentũ, [7]† vel induxerat: [8]† & hoc se propter vnũ hæredẽ facere dixerat, & [9]† id postea testamentũ signatũ est, Quęrebatur de viribus testamenti, deque portione eius, propter quem se cancellasse dixerat. Dicebam, si quidẽ vnius ex hæredibus nomẽ induxerit, sine dubio cæteram [p] partem testamenti valere; & ipsi soli denegari actiones, sed legata ab eo nominatim relicta debebuntur, si voluntas ea [10]† fuerit [q] testantis, vt tantùm hæredis institutio improbetur. Sed si instituti nomen induxit, & substituti reliquit, institutus [r] emolumentũ hæreditaris non habebit. Sed si omnia nomina induxerit: (vt proponitur;) adscripserit autem, idcirco se id fecisse, quia vnũ hæredem offensum habuerit, [11]† multum interesse arbitror, vtrum illum tãtum fraudare voluit hæreditate: an verò, causa illius, totum testamentum infirmare, [12]† vt, s. vnus causam inductionis præbuerit, verùm omnibus obfuerit. [13]† Et si quidem soli ei ademptam voluit portionem, cæteris nocebit inductio: non magis, quàm si volens vnum inducere hæredem, inuitus, & alium induxerit. Quòd si putauerit totum testamentũ delendum [14]† ob vnius malum, meritò omnibus denegabũtur [s] actiones. Sed an, & [15]† legatarijs denegari actio debeat, quæstio est. [t] In ambiguo [u] tamen interpretandum erit, & legatarius similiter repellitur exceptione, vt & in hoc [x] sed consulto, sed in legato non est opẽ ñctione: quia semel efficaciter datum ipso iure transferri potest in alium pro voluntate defuncti, vt inf. de adi. leg. l. 3. i. respon. & de leg. 2. l. pene. §. fratre. & l. cum patre. 4. liber tis, quod in hærede non est: item quod sit hæres iure merito probatur; quia aliter non deferretur ei hæreditas; sed ad hæredes ab intestato, quod negatur, vt inf. eod. l. proxi. nisi probetur, quod ideo id fecit testator, vt perueniret ad legitimum, vt inf. eo. l. fi. vel ad eum, quẽ in primo testõ instituerat, vt inf. de iecun. tabu. l. pe. §. testõ. Azo. & adde quod est C. de test. l. nostram. & sup. de minor. l. & ti sine. §. sed quod Papin. & facit sup. tit. 2. l. frita. §. regula. & inf. de mili. testa. l. si certarum. 4. fi. eodẽ testamẽto. & 7. de adim. leg. l. ex patre. & l. legatum. §. pater. Sed arg. in eod. ind. lib. 4. nisi.

---

a *Sed consultò*] post consummationem testamenti, vt habeat locum, quod de exceptione dicit, vt inf. de leg. 1. l. si ita scriptum. & vt differat à præcedenti. Accur.

b *Exceptione*] ff. inf. eo. l. pen. §. sed nonnullos. Sol. vt ibi.

c *Possunt*] post consummationem fecessi ante, vt sup. proxi.

d *Non possunt*] particularis delectio nõ nocet: quoniam nec vniuersalis. Accur.

e *Non existet*] quia pditũ est post mortẽ, vel ante mortem: & hoc de iure ciuili: sed quantum ad bonorũ possessionem petendam, necesse est post mortem extare tabulas, vt inf. si tabu. test. nul. exta. l. 1. & de secũ. tabu. l. 1. §. sem el. & §. si linum. & si tabu. testa. nul. exta. l. 1. §. pen. & C. de test. l. nostram. Itẽ quod dicit, quoniam si totum, &c. argumentum sumitur à minori. Hug.

f *Si verò alius*] præter hæredem, nam tunc denegabuntur actiones, & hoc est quod sequitur, & cã hæreditatis.

g *Substituerat*] qui consicidit (aliàs incidit) inuito testatore, patitur enim pœnã, vt aminat hæreditatem, vt argum. C. de lega. l. nõ est dubiũ. & l. pen. & infra. ad Trebel. l. Paulus respondit si certa. Accurs.

h *Iure*] hic incipit responsum. Accur.

i *Videbitur*] scilicet ademptio. & dic ibi per egem, vt referas ad proxi. vel dic per testatorem, & refer as ibi, & si quidem. &c.

k *Nec data*] efficaciter, quod tempore additionis est inspiciendum, vt inf. eo. l. 3. ergo hic autem nullo tempore viderunt efficaciter data; & hoc de fictione: vt res ã fuit data; sed tamen obstat exceptio. legatarij similiter repelluntur exceptione, vt & in hoc, sed consulto, sed in legato non est opẽ ñctione: quia semel efficaciter datum ipso iure transferri potest in alium pro voluntate defuncti, vt inf. de adi. leg. l. 3. i. respon. & de leg. 2. l. pene. §. fratre. & l. cum patre. 4. liberti, quod in hærede non est: item quod sit hæres iure merito probatur, quia aliter non deferretur ei hæreditas; sed ad hæredes ab intestato, quod negatur, vt inf. eod. l. proxi. nisi probetur, quod ideo id fecit testator, vt perueniret ad legitimum, vt inf. eo. l. fi. vel ad eum, quẽ in primo testõ instituerat, vt inf. de iecun. tabu. l. pe. §. testõ. Azo. & adde quod est C. de test. l. nostram. & sup. de minor. l. & ti sine. §. sed quod Papin. & facit sup. tit. 2. l. frita. §. regula. & inf. de mili. testa. l. si certarum. 4. fi. eodẽ testamẽto. & 7. de adim. leg. l. ex patre. & l. legatum. §. pater. Sed arg. in eod. ind. lib. 4. nisi.

l *Apparet*] quid est relictum. Accur.

m *Debeatur*]ſ. relictum.

n *Deleta*] consultò, vt dixit; licet possint legi, vt in princ. huius legis. & §. consultò. Accur.

Cancellauerat]CASVS. Institui mihi tres hæredes: pone Titium, & Caium, & Sempronium, & Titio substituisti Mœuiũ: postea cancellaui, vel induxi testamentũ, & dixi me hoc facere propter Titium prædictũ solum: & post dictum testamẽtum signatum fuit sigillis testium, modo quæritur, vtrum valeat testamentum, & si valeat, vtrũ valeat quãtum ad patrem illi⁹, pp quem me cancellasse dixerat? Iuris ãũ consultus interferit alia antequam qõnẽ proposita soluat, & dicens, quòd si nomen tñ vnius ex trib. hæredibus induxi, vel cancellaui, certè ipse solus erit exclusus, alij autẽ non: sed legata relicta à dicto excluso debebuntur ita demum, si ea fuit voluntas mea testatoris testantis, vt sola eius institutio cassaretur, & etiam substitutus dicti exclusi non repellitur ab hæreditate. In nostro ãt casu, s. qñ omnia nomina hæredũ induxi, sed dixi me facere propter solum Titiũ; distinguitur, vtrum Titium tñ fraudare voluit hæreditate, an voluerim infirmare testamentũ totum causa illius. Primo casu alijs nihil nocebit, non magis, quam si volens ego vnum tñ hæredem cancellare, inuitus, & alium cancellaui. Secundo casu omnibus hæredibus denegabuntur actiones ex testõ. Si autem est dubium in dicto nostro casu vtrum totum testũ, an vnius hæredum tñ nomen voluí ego testator cã cellare tunc institõ cohĩ dis prædicti Titij non infirmatur; & legata in dicto testõ relicta à d. cohæredib debentur. Vin.

o *Signatum est*] s. à testibus, non autem dicas à testatore de nouo totum factum, quia tunc non esset dubium.

p *Cæteram*] sic inuenitur in singulari cætera pars, sicut ediciti, & pupillares, vt inf. de verbo. sign. l. non est. sic C. de fac. san. eccl. l. generaliter.

q *Voluntas ea fuerit*]non aliàs, vt inf. de le. 2. l. Celsus. §. quod alienum. ff. est 5. Sol. vt ibi. Itẽ facit in eo. tit. l. si Titio. 8. Iuli.

r *Denegabuntur*] inf. de hæred. instit. l. paterfam. in fi. contra. Scint. vt ibi.

s *Quæritur*]sed non solutur, sed inf. l. proxi. in prin. fol. sti licet, vt legata præstentur.

t *In ambiguo*]cum dubitatur an totum testamentum, vel vnius nomen tantum testator inducere voluerit. Hug.

qno per Bart. in l. i fraudẽ. §. sicut. ff. de milit. test.

7† Vel induxerat, tollenda à medio, signat lineis dupo. Goth.

8 † Et si propter vnũ hæredem P. F.

9† Et non legitur in P. F.

10† Fuit. P. F.

*Substitutus hoc ldco legi putat Cuiac.

11 † Habuit. P. F.

12† Vt licet vnus, &c. P. F.

13† Ofuerit. P. F.

14 † Ob vnius malũ meritõ eibus denegantur actiones. P. F.

15† Et nõ hẽt. P. F.

Proti.

PRoximè] CASVS. Quidam nomine Valerius Nepos fecit testamentum: & instituit sibi tres hæredes ponere: & reliquit multa legata, & libertates. postea mutata voluntate incidit testamentum, & nomina hæredum induxit ea intentione: quia putauit eos hæredes indignos hæreditate sua. Certè dixit Imperator Antoninus: hæreditas non pertinet ad hæredes scriptos, sed ad fiscum. & cum esset quæstio coram eo. Antonino de hæreditate prædicta inter dictos hæredes scriptos, & aduocatos fisci, & legatarios, quibus erant relicta legata, ita dixit ipse Antoninus aduocatis fisci: Vos habetis aduocatos vestros, & potestis petere cum eis hæreditatẽ dicti Valerij Nepotis. Iunius autem Zeno qui erat vnus de legatarijs, ita dixit, de legatis relictis à dicto Valerio Nepote, quid statuetis domine Imperator Antonine? & duxit secum dictus legatarius pro suo aduocato Cornelium Priscianum. & Antoninus ita respondit eis: Videtur vobis voluisse testamentum valere dictus testator, qui nomina hæredũ induxit, vt dictum est? certè non videtur: vnde legata non videntur deberi. Cornelius autem Priscianus aduocatus dicti legatarij, ita respondebat: nomina hæredum tantum induxit dictus testator, & non legata. vnde legata debent remanere firma. Calphurnius autem aduocatus fisci ita respondit ex aduerso contra dictum aduocatum legatarij: certè non potest illud testamentũ valere, quod hæredẽ non habet. Testamẽtum autem, super quo disputauimus, non habet hæredem: quia inducti fuerunt à dicto testatore. vnde non valet. & sic legata ex eo non debentur. Cornelius autem Priscianus aduocatus legatarij respondit, ergo non valebunt libertates prædictæ à dicto testatore relictæ: quòd esset absurdum. Imperator autem prædictus ita iudicauit quòd ea tantum, quæ inducta sunt à dicto testatore, id est, nomina hæredum, sunt irrita: non autem legata & libertates; & hoc reprobatis opinionibus quorundam diuersorum, qui diuersa super dicta quæstione sentiebant. Vini.

s *Proximè*] scilicet his diebus quæstio ventilabatur in consistorio Principis: talis scilicet, cum quidam, scilicet testator, &c.

b *Vindicarentur*] quia non habebat agnatos, vel cognatos qui vellent succedere ei ab intestato, alioquin contra. vt infra si a bu. testa. nul. extat. l. 1. §. penult. infra eodem l. fin. Vel distingue vtrum inducat testator vt decedat intestatus: & tunc cognati, vt inf. eo. l. fina. an quia repetat hæredes instituendo. & tunc fiscus: vt C. de ijs quibus vt indig. l. hæredi-

ta deberi, & cohæredũ institutionẽ non esse infirmandã.

Instrumentum, quod cancellatum est, sine in eo aliqua nomina legatariorũ inducta, non omnino irrita sunt: sed eatenus duntaxat, quatenus testator induxerit. Bart.

LEX III.

Marcellus. 1 †

PRoximè 2 in cognitione Principis, * cum quidã * hæredum nomina induxisset, & bona eius, vt caduca, à fisco 2 † vendicarentur, b diu de legatis dubitatum est; & maximè de ijs 3 † quæ adscripta erant ijs, quorum institutio fuerat inducta. Plerique etiam legatarios excludendos existimabant: quod sanè sequendum aiebam, si omnè scripturam testamenti cancellasset. Sed nonnullos opinari, id iure ipso perimi, 4 † quod inductum sit, c cætera omnia valitura. Quid ergo? num 5 † & illud interdũ credi potest, eum qui hæredum nomina induxerat, satis ie consecuturum putasse, d vt intestati exitum faceret? e Sed in re dubia benigniorem f interpretationem sequi, nõ minus 6 † iustum est, quam tutum. * Sententia g Imperatoris Antonini Augusti, Pudente, & Pollione consulibus: h Cum Valerius i Nepos mutata voluntate 7 † inciderit testamentum suum, & hæredum nomina induxerit: hæreditas eius; secundum Di. patris mei constitutionem, ad eos, qui scripti fuerãt, 8 † pertinere non videtur. * Et aduocatis fisci dixit, k Vos habetis iudices vestros. 9 † Iunius Zeno m dixit: Rogo, domine Imperator, audias me patienter. de legatis quid statues? Antoninus Cæsar dixit: Videtur tibi, voluisse testamentum valere, qui nomina hæredum induxit? n Cornelius Priscianus aduocatus Leonis o dixit: Nomina hæredum tantum induxit. 10 † Calphurnius Lõginus aduocatus fisci dixit. Non potest illud 11 † testamẽtum valere, quod hæredem non habet. p Priscianus dixit; Manumisit q quosdam, & legata dedit. Antoninus Cæsar, remotis r omnibus, cum deliberasset, & admitti rursus eosdem 12 † iussisset, * dixit: f Causa præsens admittere videtur humaniorem interpretationem; * vt ea duntaxat existimemus, Nepotem t irrita esse voluisse, quæ induxit. u

¶ Nomen serui, quẽ liberum esse iusserat, induxit. x Antoninus rescripsit, liberum eum nihilominus fore. qd videlicet fauore cõstituit libertatis.

pos mutata voluntate 7 † inciderit testamentum suum, & hæredum nomina induxerit: hæreditas eius; secundum Di. patris mei constitutionem, ad eos, qui scripti fuerãt, 8 † pertinere non videtur. * Et aduocatis fisci dixit, k Vos habetis iudices vestros. 9 † Iunius Zeno m dixit: Rogo, domine Imperator, audias me patienter. de legatis quid statues? Antoninus Cæsar dixit: Videtur tibi, voluisse testamentum valere, qui nomina hæredum induxit? n Cornelius Priscianus aduocatus Leonis o dixit: Nomina hæredum tantum induxit. 10 † Calphurnius Lõginus aduocatus fisci dixit. Non potest illud 11 † testamẽtum valere, quod hæredem non habet. p Priscianus dixit; Manumisit q quosdam, & legata dedit. Antoninus Cæsar, remotis r omnibus, cum deliberasset, & admitti rursus eosdem 12 † iussisset, * dixit: f Causa præsens admittere videtur humaniorem interpretationem; * vt ea duntaxat existimemus, Nepotem t irrita esse voluisse, quæ induxit. u

¶ Nomen serui, quẽ liberum esse iusserat, induxit. x Antoninus rescripsit, liberum eum nihilominus fore. qd videlicet fauore cõstituit libertatis. Quid si non apparet? Respon. fauore legatorum præsumitur magis indignos reputasse: vt sic habeat fiscus & sic intelligitur l. ista. vt infra eodem. §. sed in re dubia: nam cũ auferatur hæreditas ab indigno, & applicatur fisco, exiguntur legata. & fideicõmissa, vt inf. ad Sylla. l. cum fisco. & infra, si quis alij. testa. prob. l. si quis dolo. §. si fidei. & infra, de ijs qui. vt indign. l. cum quidam & l. cũ tabulis. §. fi. Azo. Si autem verbo tantum contradicat, scilicet nolo valere: nõ sufficit, vt Instit. quibus mo. testa. infirm. §. ex eo. in fine. & C. de testam. l. sancimus.

c *Inductum sit*] ante cõsummationem testamenti. vt infra, de lega. 1. l. si ita scriptũ. & sup. eod. l. 1. §. sed & si legi. & §. sed contrà. quæ est contra.

d *Putasse*] aliàs statuisse putasse, & subaudi, & aliàs alterũ tantum.

e *Faceret*] & certè potest. tamen probandum est: vt infra eod. fina.

f *Benigniorem*] sic inf. de reb. dubijs. l. si fuerit. §. fina. & inf. de reg. iur. l. ea quæ. §. in re. & inf. de reb. dub. l. quoties in actionibus. & inf. de verbo. oblig. l. quoties in stipulationibus. & inf. de legatis secundo lege, Titia. §. Lucius. Hug.

g *Sententia*] subaudi ex. Azo.

h *Consulibus*] scilicet existentibus.

i *Cum Valerius*] ecce sententia. Azo.

k *Dixit*] Antoninus Imperator.

l *Vestros*] quasi dicat, cum Procuratore fisci coram eis. & est Procurator Cæsaris vna cum Præside: vt C. si aduersus fiscum lege secunda. & vbi cau. fisc. lege, ad fiscum. Azo.

m *Zeno*] Legatarius vnus.

n *Hæredum induxit*] interrogatiuè. & sic inf. de leg. 3. l. Adfidius. Accur.

o *Leonis*] alterius legatarij.

p *Priscianus dixit*] vt & inf. de codicil. l. fina. & Inst. de leg. §. ante hæredis.

q *Manumisit*] id est libertates reliquit.

r *Remotis*] fecit eos cessare: & habito consilio reuocauit eos ad se. Et no. quòd iudex non debet habere consilium cum aduocatis litis: & quod imponit finem dictis eorum, quando sibi videtur. sed argum. contra. C. de postulan. l. quisquis. §. apud vicem. Accur.

s *Dixit*] respondendo circa legata.

t *Nepotem*] proprium nomen testatoris.

u *Quæ induxit*] & sic legata, cum non sint inducta, debebuntur. sed etiam libertates inductæ debebuntur fauore libertatis, vt consequenter apparet. Hug.

x *Iubet*, forte *Iubemus*, secundum Rom non tamen hoc

---

1 † Li. 29. Dig. ff.

* Antonini Philosophi.

* Qui Valens Nepos, vt j. eod. appellabat.

2 † Vindicarentur, in P.F.

3 † De his legatis. P.F.

4 † Premi. P.F. cui ad hæret. Goth. sed Duar. cũ Hal. perimi legũt.

5 † Nũ & illud. &c. P.F.

6 † Iustius est, nos iustius. P.F.

* Fotius autem verò ex codicillis Principem: & alias, l. x. C. de appel. & l. 1. C. de quæ. vide Cuia. 18. obser. 32.

7 † Et inciderit. P.F.

8 † Fuerint. P.F.

* Vide in hoc loco Culac. 6. obse. 2. 6. & Viuius Zeno. P.F.

9 † Iunius Zeno. P.F.

10 † Calphurnius Lõginus. P.F.

11 † Vllã P.F.

12 † Eodẽ. P.F.

* No. hic modũ exercendi ferendæ in auditorio Principis Goth.

* Vide in hoc sẽsu Alc. 3. præsump. vlt.

constabat: nam si constaret, quòd consultè fecit, sine dubio non deberetur libertas si constaret, quod incõsultè, sine dubio deberetur: vt inf. de leg. 2. l. si idem. & de manumiss. testa. l. si peculium. §. 1. secundum Azo. erat ergo dubium, an voluerit revocare vel non revocare. Accur.

Si de eodem facto sunt plura instrumẽta, vnius cancellatio, alterius vires nõ tollit, nisi de mente constet. Bart.

Papinianus. [1]†

LEX IIII.

PLuribus tabulis * eodem exemplo scriptis, [a] vnius testamenti voluntatem eodẽ tempore dominus solenniter compleuit. sed [2]† quasdã tabulas in publico depositas abstulit, atque deleuit. Quæ iure gesta sunt, præsertim, cum ex cæteris tabulis, quas non abstulit, res gesta declararetur: nõ constituentur irrita. [b] Paulus notat; Sed si, vt intestatus moreretur, tabulas incidit; & [3]† hoc ad probauerint ij, qui ab intestato venire desiderãt; [4]† à scriptis auocabit [c] hẽditas.

1† Lib. 6. Respon. * Pũt ergo quis habere plures tabulas vnius testamenti, & concor. glo. 1. post prin. ext. de rescrip.

2† Si quod dã P. F. & legitimã clausulã interposito. Quæ iure gestæ &c. vsque ad Pa. notat: exclusiue

3† Sed hoc, P. F.

4† à, non hẽt. P. F.

a *Scriptis*] vt fuit inf. de secun. ta. l. 1. §. sed si quis in duob. & ff. sed si in duobus.

b *Constituentur irrita*] innuit hoc, quòd si etiam aliæ tabulæ nõ essent, non fierent irritæ. & sic est arg. cõtra. sup. l. prox. ff. sed in re dubia. & l. 1. & 2. & sic no. quod dictio præsertim, abundat: vt & alias maximè, vt C. de test. ma. l. fi. §. 1 vel nõ ipso iure, vt hic. sed ope. excep ionis, vt ibi: cũ post consummatã testim id factũ est.

c *Auocabit*] per legitimos: vt hic. & inf. si tabu. testa. nul. ext. d. §. pen & sic legata non debentur. sed si ideo quia reputabat eos indignos, quos instituerat, vel etiam dubium est quare fecerit: fiscus habet: vt inf. de ijs quib. vt indign. l. cum quidam. & l. cum tabulis. §. fi. & plenè no. C. de ijs quibus, vt indig. l. hæreditas. Accur.

* De hæredibus instituendis.

TITVLVS V.

Vlpianus. [5]†

DE HÆREDIBVS INSTITVENDIS.

Supra de filijs, & cæteris descendentibus nati, & nascituris dixit: nunc generaliter de extraneis instituendis.

Qui testatur] CASVS. Ille, qui facit testamentum potest facere eius initium ab institutione hæredis: & si vult, potest facere initium ab exhæredatione: & si facit testamentum nuncupatiuum, sufficit si hæres, quem vult instituere, sit nuncupatus, etiam si non sit scriptus. Item potest instituere mutum, & surdum: & si non vult legata relinquere, vel aliquem exhæredare: potest complere testamentum suum in quinque verbis, vt dicat, Lucius Titius hæres mihi esto. & hoc est verũ, quod possit complere quinque verbis co modo, qui dictus est, si testatur sine scriptis. immo & tribus verbis potest sine scriptis complere testamentum, vt dicat, Lucius hæres esto. nam supradictum pronomen mihi, & supradictum nomen Titius, abũdat. & si instituat sibi hæredem Titium in vno fundo, valet institutio detracta mentione fundi: & sic habebit totam hæreditatem Titius. si autem scribat testator: Lucius hæres. valet institutio Lucij: licet non dixerit. Lucius hæres esto, & idem erit si dicat testator, Lucius esto, sed non idem erit si dicat testator, Lucius, & non adijciat, hæres esto: vel aliquid aliud, quod demonstret quoquo modo, quòd testator voluerit Lucium esse suum hæredem. si autem ita dixit testator: Seius ex parte, puta quarta, Caius ex parte sexta, nec adiecit hæres esto: valet institutio nihilominus. & idem est si ita dixit: illa vxor mea esto: licet non adiecerit verbum, hæres. Item idem est si ita dixit. Seium hæredem esse: & non adiecit verbum iubeo. Viuianus.

LEX PRIMA.

QVi testatur, [6]† ab hęredis institutione plerũque dẽt [d] initium facere testamenti, licet [e] etiam ab exhæredatione, quã nominatim [f] facit. Nam Diuus Traianus rescripsit, posse nominatim, e iam ante hæredis institutionem, filium exhæredare. §

¶ Institutum autem hęredẽ, eum quoque dicimus, qui hæres scriptus non est, [h] sed solummodò nuncupatus.

¶ Mutus, & surdus rectè hæredes instituí [7]† possunt. i

¶ Qui neq; legaturus est qd, neque quenquam exhæredaturus, quinque verbis potest facere testamentum, vt dicat, Lucius Titius mihi hŕs esto.

¶ Hæc autem scriptura [k] * pertinet ad eum, qui nõ scriptura [8]† testatur, [l] qui poterit ẽt tribus verbis testari, vt dicat, Lucius hæres esto. nam & mihi, & Titius, abundat. [m]

¶ Si ex fundo fuisset aliqs solus hŕs [n] institutus, [o] valet institutio, & procuratorem facere: vt sup. de procurat. l. mutus. non testari, nisi a Principe impetrent, quod dicit: vt sup. de testa. l. qui in potestate. & l. si mutus. Accur.

6† Qui testator hæredis institutione. P. F.

d *Debet*] id est solet, vel potest. sic sup. de offic. Proconsul. l. 3. §. fin.

e *Licet*] id est, licitum est. & dic facit, id est, facere debet. supra de liber. & post hui. l. 3. §. ante.

f *Nominatim*] nominatim enim fieri debet: vt Instit. de exhær. lib. in princ. Accursius.

g *Exhæredare*] & legare. vt Instit. de leg. §. ante. & argum. contra. C. de testa. l. ambiguitates.

h *Scriptus non est.*] hoc intellige in testamento nuncupatiuo. nam si fiat testamentum in scriptis, oportet nomen hæredis, vel a testatore, vel à tabellione, vel ab alio vice sua, vel saltem a testib. inscribi. vt C. de testam. l. iubemus. & in auth. ibi signata. Azo. & sic intellige infra. de codicil. l. fina.

i *Possunt*] & possunt adire: vt inf. de acq. hæred. l. 5. & procuratorem facere: vt sup. de procurat. l. mutus. non testari, nisi a Principe impetrent, quod dicit: vt sup. de testa. l. qui in potestate. & l. si mutus. Accur.

k *Hæc autem scriptura*] superior scilicet, qui neque legatarius est. &c. Azo.

l *Testatur*] Si autem in scriptis, tunc præter præfata verba subscriptiones testium essent necessariæ: vt C. de testa. l. hac consultissima. Azo & sup. de testam. l. pen. sed Io. quod sup. in scriptis: hic fine. & sic hic sub. etiam quasi dicat non solum quinq; verbis potest testari, qui testatur in scriptis: sed etiam sine scriptis: qui & potuit testari tribus verbis, vt subijcit.

m *Abundat*] sic Insti. de stip. seruo. §. seruum. Sed arg. contra. C. de constitu. pecu. auth. ibi posita. & l. si quis ita, vbi impersonaliter non obligatur.

ADDITIO. Dic, secundum Bar. hic, quòd impersonalitas ex parte eius qui obligatur, vitiat dispositionem, vt ibi: ex eius cui obligatio quæritur, vel qui disponit ad sui commodum, non vitiat: vt hic, & l. stipulatio ista. §. si quis ita. de verb. oblig. in f. subintelligitur enim persona loquentis: & ideo cum testator dicit, Titius hæres esto, intelligitur. ſ. mihi. & per hoc credo, quòd si notarius dicat, rogatus scripsi, debet intelligi. ſ. à partibus, vel à testatore. &c.

n *Solus hæres*] secus si habeat cohæredem vniuersalem: vt C. eod. l. quoties. & inf. tit. 2. l. cohæredi. §. fi. & facit inf. eod. l. 11 alterius. & Insti. quibus mod. te. inf. §. sed & si quis. inf. ad Trebel. l. si quis priore. & sup. tit. 2. l. cum quidam. Item hoc fallit in milite, quod hic dicit, vt infra de milit. test. l. 6.

o *Instituí*] vt instituo talem hæredem in fundo Sotriano

7† Hęres. &c. põt. P. F.

* Vide Cuia. hic pro huius vocis declaratione. & Goth. comment.

8† Per scripturã. P. F.

titianotnec fecit alium hæredem.& habet alia multa bona: in omnibus alijs institutus est:benè dico in omnib. cũ non habeat alium cohæredem vniuersalem. Accur.

a *Detracta*] i. ac si nihil dixerat de fundo: sed simpliciter, instituo te hæredem: quia erit hæres in totum.

b *Sin autem*] adiũge ad l. qui neq.

c *Lucius hæres.*] quando ad testandum se deputauerat.

d *Minus scriptum.*] & ita tenet institutio. Azo. ad quod infra eod.l.quoties.§. sed si non. & de condit. & demon. l. cum auus. & de leg.2.l.vnum ex familia,in fi. & l.cum pater.§.imperfecta. & idem est, si est nuncupatiuum: quia credimus plus nuncupatũ esse quam est.

e *Esto*] & deficiat hæres.

f *Non insubtiliter.*] nõ, & in. sunt duæ negationes, quæ faciunt vnam affirmationem: vt inf.de ver. signif.l. duobus.q.d. id est, subtiliter putat hodie non procedere. Sed Py. vno verbo tantum posse fieri institõnem dixit,vt C.de testam. l.errore. Sed certè ibi bene dixit testator,hæres esto, licet tabellio non scripserit, sed ipsi dicunt hic,in, pro val de poni, i.non valde subtiliter putauit hoc non procedere,sic ponitur. C. de veteri. enuclean.l.1.§.omnia.

g *Ex parte tota*] id est, quota,puta quarta.

h *Tota.*] puta ex semisse,vel simili.

i *Hæres esto*] sed esto tantum, vel neutrum etiam Azo. magis enim res quàm verba sunt intuenda: vt inf de adim.leg. l.3.§.condito.& su.de iu.do l.promittendo,in prin.& inf. de leg.1.l.si in testamento.

k *Illum hæredem esse*] verba testantis.

l *Valere*, institutionem his verbis factam: illum hæredem esse. Azo.

m *Subaudito.*] Sic. C. de fideicommiss. l. verbum volo. Azo.

Circa eos.] CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & Seium ex partibus quas ascripsero, & postea nullas partes ascripsi nunquid erunt hæredes? & dixit Marcellus, quod non,& perinde dixit esse ac si ita dixissem, instituo mihi hæredẽ Titium, & Seium si eis partes ascripsero: postea non ascribam partes. Sed ipse male dixit, immo valet prima prædicta institutio,in qua ita dixi: instituo mihi hæredẽ Titium,& Seiũ ex partibus,quas ascripsero, & pro eis partib. debẽt habere hæreditatem Titius, & Seius,ex quibus ascripsero eos hæredes. Si autẽ postea non ascripsi (vt dictum est in nostro casu) ex æquis partibus erunt hæredes, videor enim de eis fecisse duplicem institutionem: quarũ vna est talis,instituo mihi Titium,& Seium hæredem,alia est talis: instituo mihi Titium, & Seium hæredem ex partibus,quas ascripsero. si autem ita dixissem: instituo mihi hæredem Titium,& Seium, vel Seium solum in illa parte, in qua me instituit quidam alius Titius hæredẽ: tunc si Titius non instituit me hæredem in aliqua parte, videtur nec Seius à me in aliqua parte institutus. vt enim in isto casu ineſſe conditio,si Titius instituit me hæredẽ in aliqua parte. per hoc etiam potes hoc modo distinguere in nostro casu in principio l. præsito. vnum ita scribam: instituo mihi hæredem Titium, & Seium pro partibus quas ascripsero. aut ita dicam,instituo mihi Titium & Seium hæredẽ ex partibus, quas ascripsero, vt ibi dictũ est. vt primo casu nulla sit institutio in illis partibus, à me postea ascriptis, sicut esset nulla institutio, & hoc alio casu, Titius & Seius fuerunt mihi hæredes ex his partibus,quæ ex testamento matris scripti fuerunt, si ita testata dicta mater decessit. In secundo autem casu valeat institutio eo modo, qui dictus est supra. Viu.

n *Non putat.*] In vtroq; male dixit Marcellus, vt hic subiicit, sed magis, &c. sed erat pro eo: quia si ex præterito poneretur, puta ex qua parte Titius me scripsit,ex tali instituo Seium, vel ex qua parte mater nostra instituit, ex ea vos instituo: deficiente rendi one ista de præterito, deficit testamentum, vt infra hac l.sic ergo & si de futuro, sed certè non sunt similia: quia vbi de præsenti, vel de præterito apponitur conditio, quæ est falsa, nullo momento potest dici tenuisse testamentum, at vbi de futuro, tenet, licet suspendatur & ita consideratur initium. vt supra tit. 2.l. cum in secundo, & pro hoc est, quod dicitur, quod *p* non scripti vacuum sine onere. quod non contingit in quasi caducis, & caducis inspecto. quod initium aliquod habuerunt, vt C.de caduc. tol.l.1.§.1.& §.pro secundo, & inf. in nouissimo. Sed quid si instituit ex quibus partibus ascripsi? Respondeo, nullis partibus ascriptis non valet, vt patet ex prædictis.& faciunt ad legem istam infra eod.l.ille autem, & l.si quis ita scripsit, & de condi.insti.l institutio talis, & C.de insti. & substit.l.si testamentum.& de annu.leg.l.3.Sed arg.contra sup. pro soc.l.si coitæ.

o *Acceptatur*] vt sunt hæredes, supple ex partibus ex quib. ascripsero,quod est infra. & hoc partibus ascriptis.

p *Si minus*] i.si partes testator non expressit, aut non ascripsit ex quibus &c. Quod autem dicit,si voluntas,&c.interpositio est & dic,quod defunctus potest exprimere se velle eos esse hæredes, vel si partes non adscriberet. Item contra. inf.eo.l.Clemens.in fi.Solu.vt ibi.

q *Duplici*] i.instituere,& partes ascribere.sic sup.de arbit.l. Celsus.

r *Atque probat*] Celsus in illa.&c.

s *Scripti*] tempore testamenti.

t *Seius*] s. scriptus ab eo intelligi debet.

u *Ineſſe conditio*] die impropriè, vt su.si cer.pet.l.itaque, & facit in fi.eo.l.hoc articulo.

x *Hæc similia putat*] s. conditiones prædictas, & de futuro & proximam de præterito. sed malè putat, & hoc subijcit, potest autem,&c.& erit ratio differentiæ,quam no.in prin. huius legis.

y *Interesse*] i.distinguit.

z *Superiore*] s.quando in præterito.

Idem. †

LEX II.

CIrca eos, qui ita hæredes instituti sũt. Ex partibus, quas adscripsero, non putat, [n] Marcellus eos hæredes, nullis adscriptis partib. quemadmodum si ita essent hæredes instituti. Si eis partes adscripsero. Sed magis est, vt sic vtraque institutio accipiatur, [o] si voluntas defuncti non refragetur. Ex quibus partibus adscripsero: si minus, [p] ex æquis: quasi * duplici [q] facta institutione. Quam sententiam Celsus lib. 16. Digestorum probat: Alter atque probat [r] * in illa institutione, Ex qua parte me Titius hæredem scripsit, Seius hæres esto: tunc enim, si non est à Titio scriptus, [s] nec Seius [t] ab eo. nec immeritò, hic enim creditur ineſſe conditio. [u] sed Marcellus hæc similia putat. [x] Potest autem interesse [y] vtrum ita quis scribat. Ex ijs partibus quas adscripsi, * an adscripsero, vt superiore [z] modo dicas, nullis adscriptis

† Lib.1. ad Sab.

* Duplici Conditionali, & pura Cuiac. hic.

* Vacat hoc loco verbũ habet. licet habeãt il lud. P. F. & ad instell. huius text. vide Rut. in ll. hoc edicto. §. nũtiatio. n. 185. & fe. de no. op. nun.

* Notat hic differentiam actus favorabilis de præterito & futuro Got.

a *Illis*] ſ. inſtitutionibus, aliàs illa. ſ. inſtitutione.
b *Sunto*] i. volo, vt ſint. & ſunt verba teſtantis, inferiora verba ſunt iuriſconſulti. Accur.

Seruus alienus] CASVS. Seruum Titij inſtitui mihi hæredem, valet inſtitutio, idem eſſet, ſi eſſet ſeruus meus, & Titij prædicti. Si autẽ ſeruum meum proprium inſtituam mihi hæredem purè, & idem ei libertatem, ſub conditione: non ante habebit hæreditatem, quam veniat conditio libertatis: ſed tunc erit liber, & hæres.

1† In illo P. F.
2† Ait. de eſt in P. F.
3† Fuiſſent. P. F.

¶ *Si quis ita*.] Mæuius ita ſcripſit in teſtamento ſuo: ſi Titio mihi erit hæres, Seius hæres eſto: Titius prædictus hæres eſto: certè non ante Seius erit hæres, quam ſuæ inſtitutionis conditio extiterit, id eſt, ſi Titius adeat hæreditatẽ. ¶ *Qui fideicommiſſam*] Titius inſtituit ſibi hæredem Seium, & dedit Sticho ſeruo ſuo libertatem fideicom. ſi nauis ex Aſia venerit. Seius hæres pendente condi. libertatis fideicom. Stichо poſt teſtatorem datæ, eundem Stichum inſtituit ſibi hæredem, & dedit ei libertatem purè, & deceſſit dictus hæres. nunquid valet inſtitutio quam fecit dictus hæres cum libertate de dicto Stichо? & dicitur, q̃ ſic. & nõ expectata conditione prædicta libertatis fideicommiſſariæ ſibi per teſtatorem relictæ, conſequitur dictus Stichus ex teſtamento dicti hæredis libertatem, & hæreditatem, & interim pendente dicta condõne erit hæres neceſſarius d. Stichus: exiſtente autem dicta conditione efficietur hæres voluntarius, & ita de neceſſario efficietur hæres voluntarius. ¶ *Apertura*] Inſtitui mihi hæredem filium meum impuberem, & ſubſtitui ei cum libertate pupillariter Stichũ ſeruum meum, & poſtea deceſſi antequam aperiretur teſtãm meum; dictus Stichus dedit ſe ad arrogandum Caio, & ita ſtatum mutauit, & poſtea fuit emancipatus dictus Stichus à patre prædicto adoptiuo, & poſtea deceſſit impubes in pupillari ætate: nunquid erit d. Stichus neceſſarius hĩs impuberẽ an verò voluntarius? & dĩ. q̃ neceſſarius: nam ſiue velit, ſiue nolit, erit hĩs ex ſubſtitutione prædicta, aperturæ n. tabularum dilatio non mutat ius neceſſarij hæredis. Iõ autem poſui in caſu, q̃ fuit Stichus emancipatus à patre adoptiuo ante mortem impuberis: quia ſi tẽpore mortis impuberis inueniretur dictus Stichus in poteſtate patris adoptiui, non erit neceſſarius, immò voluntarius, vt ſu. de lib. & poſth. l. ſi ſub conditione, ſecũdum prædicta ergo poteſ planè intelligere hanc literam, ſiue habeas, non mutat, ſiue habeas, mutat, qui à primo caſu dices, vt dixi, q̃ Stichus fuit emancipatus a patre adoptiuo ante mortem impuberis. Secundo autem non. Viu.
¶ *Seruus alienus*.) ſuus non poteſt ſine libertate hæres inſtitui iure iſto: ſed hodie eo ipſo eſt liber, vt C. de neceſſ. ſer. l. quidam. Ir.
c *Pro parte*] quia communis erat.
d *Sine libertate*] ſed an cum ea. dic, vt no. inf. eod. l. ſed & ſi in conditione, §. ſi ſeruum communem, & facit inf. tit. a. l. ſeruus.
e *Data eſt*] perinde ergo habetur, ac ſi vtrumque ſub eadẽ conditione eſſet datum, vt infra eodem l. quoties, §. fin. & hoc niſi fuerat alienatus pendente conditione, tunc enim

partib. nullam eſſe inſtitutionem, quõ in 1†illis 2Marcellus ait, 2† Ex ijs partibus, ex quib. teſtamẽto matris ſcripti fuerunt, 3† hæredes ſunto: b ſi inteſtata mater deceſſerit, hos non eſſe inſtitutos.

Idem. 4†

LEX III.

SEruus alienus 5† vel in totum, vel pro parte, c ſine libertate, d hæres inſtitui poteſt.

In inſtitutione videtur adempta conditio, quæ adijcitur liberati. Bar.

¶ Si ſeruum meum purè hæredem ſcripſero, ſub conditione liberum, differtur inſtitutio in id tempus, quo libertas data eſt. e

De aditione alterius alteri poteſt adijci conditio. Bar.

¶ Si quis ita ſcripſerit. Si Titius hæres erit, Seius hæres eſto, f 6† quaſi quæuis conditio, expectatur Titij aditio, vt Seius hæres fiat. Et ſanè & Iuliano, & Tertylliano hoc videtur. ¶

Licet ius inſtitutionis non mutetur, tamen qualitas acquiſitionis mutari poteſt. B.

¶ Qui fideicommiſſam libertatem ſub conditione accipit, 7† poteſt ab hærede h purè cum libertate hæres inſtitui, i & non expectata conditione, libertatem, & hæreditatem conſequitur, eritque interim neceſſarius hæres, 8† & exiſtente conditione, volũtarius hæres efficietur. non vt 9† deſinat k hæres eſſe, ſed vt ius in eo mutetur ſucceſſionis. l

¶ Aperturæ tabularum dilatio, neceſſarij hæredis ius nõ mutat, m vt ſolemus in ſubſtituto impuberi 10† dicere. Nã eſt relatum, ſi ſe arrogandum emptoris iuſſu adibit, vt infra eodem. l. qui filio. ſ. ſi quis. apparet ergo ſecundum has leges, quod hæredem inſtituendo non dabat libertatem, ſed cõtra. inf. de manu. teſt. l. Diuus Pius. hodie autem conſtat, q̃ videtur dare libertatem inſtituendo eum hæredem, vt C. de neceſſ. hære. l. quidam. quãuis poſſet dici aliud eſſe cum inſtituitur purè, non data libertate ſub conditione, vel ſub alio modo: & aliud cũ data eſt ſub conditione, vt hic dicit: quia non videtur voluiſſe teſtator, quod haberet hæreditatem vel libertatem, niſi conditione exiſtente. Item hodie diſtinguitur, in caſu huius, ſ. plenius C. de neceſſ. ſer. l. fin. & facit infra de leg. 3. l. qui concubinam. ſ. cum teſtamento.
f *Eſto*] hucuſq; ſunt verba teſtatoris.
g *Hoc videtur*.] & benè, vt inf. e. l. ei qui ſoluendo, & facit inf. de condi. inſti. l. ſi Titius. & inf. ſi quis om. cau. teſta. l. ſi in teſtamento. Sed arg. contra. inf. de cond. & demonſt. l. in conditionibus. §. 1. in princip. Sed patet reſponſio ſup. tit. 2 l. ſi ita. Item facit infra, eod. l. ſi ſeruo.
h *Ab hærede*] ſcilicet, eius, qui reliquit fideicommiſſariã libertatem.

6† Titius hæres eſto. F. Iolect. addit ad ſu prædicta.
7† Accepit. P. F.
8† Hæres deeſt in P. F.
9† Vt nõ deſinat. P. F.
10† Impuberis. P. F.

i *Inſtitui*] etiam pendente conditione. Hug.
k *Non vt deſinat*.] mero iure: ſed quantum ad effectum deſinit, ſi vult repudiare poteſt enim, vt infra, de acquir. hæredit. l. ſi ſeruum. §. ſi quis hæc. in fine § ſicut, & filius, & Inſtitutio. de hæred. quali. & diff. §. ſuus. ergo hæres nomine, ſed non re. ſic & qui reſtituit per Trebell. vt Inſtitu. de fideicomm. hære. ſ. reſtituta & in minore m integr. reſtituto contra aditionem, vt ſupra. de mino. l. & ſi fine. §. ſed quod Papinianus. Vel dic non deſinit, ſi non vult repudiare.
l *Succeſſionis*] id eſt, qualitas ſuccedendi. ● facit. C. de fideicommiſ. l. poſt mortem, & de bon. libe. l. mater. & de lati. lib. toll. §. ſed & ſi ſub conditione, & inf. qui & à quib. l. ſi priuatus. §. fin. & inf. tit. 2. l. fina. §. fina. & ſupra. de dolo. l. filius. & ſu. de liber. & poſthu. l. Gallus. in fi. & ſup. de vſufr. l. ſi vſufructus. in princip. Sed argumen. contra infra, de legat. 2. l. vnum ex familia, in princip. & ad Trebell. l. ſed ſi ante.
ADDITIO. Dic q̃ ideo poteſt dare libertatem ante: quia nemini præiudicatet. ideo non poteſt reſtituere hæreditatẽ ante: quia alij præiudicaret, vt l. poſt mortem. C. de fideicõ. & l. filius familias. §. Diuus Seuerus. inf. de leg. 1. & l. cum pater. ſ. filio. de leg. 2. ſecundum. Bar.
m *Non mutat*] Ro. habet non muiat. ſed Py. deeſt. non. dic ergo ſecundum Ro. quod ſi arrogo extraneum, quem ſubſtitueram filio meo impuberi, erit neceſſarius impuberi, non ergo mutat ius neceſſarij hæredis, id eſt, non facit quominus ſit neceſſarius, qui tempore mortis teſtatoris erat in poteſtate, qui tetro tempore inſtitutionis non erat, & ſic primo regulam ponit: poſtea eam exemplificat: ſed inepte ponit de dilatione aperturæ tabularum in vita defuncti, cum demum poſt mortem fieri debeat: ſed pro hoc infra eod. l. ſi ſeruum meum. & l. quoties. §. ſeruus. & ſu. de libe. & poſthum. l. filio. §. fina. & ſecundum hoc non eſt contra, ſupra. de liber. & poſthu. l. ſi ſub conditione, quia ibi poſt mortem teſtatoris. Si deeſt non, ſimiliter dic, quod poniꝰ

tur regula, quam exemplificat. vt si filium puberem, & impuberem instituit, & puberem impuberi substituit: & puber me mortuo, defecerit se in arrogationem, dico cum fore, vel posse esse necessarium hæredem impuberi, si tempore mortis impuberis sui iuris inueniatur: alias erit voluntarius: vt d.l.si sub conditione, & sup. de iniust. testa. l. antepen. Vel secundum hoc casum dic, quòd post mortẽ impuberis dedit se in arrogationem: & sic potuit propriè cum necessarium fore: & pro hac positione est inst. tit. 1. l. sed si plures. ff. quos possum. & secũdum hoc mutatio fit etiam post mortẽ. posset etiam secundum Ioan. hæc litera legi in vita, vt mutet, quando filium emancipauit post testamentum, vel seruum manumisit, quos instituerat: vt inf. sicut solemus, &c. sed in hoc alio casu econtrario quòd scilicet de extraneo fit necessarius: vt quia arrogauit institutum extraneum: & secundum hoc non dilatio facit principaliter mutari, sed ipse status commutatus dilatione facit mutari ius necessarij hæredis. Item potest poni secundum vtramque literam, quòd filius impubes prædictus dedit se in arrogationẽ post mortem patris. nam erit patri necessarius hæres, & non erit, prout erit sui iuris, vel non est sui iuris tempore mortis fratris impuberis: vt patet ex prædictis. Vel dic quòd olim erant sui hæredes ante apertas tabul. & transmittebant sed extranei non, nisi post apertas tabulas: & sic iste arrogatus est suus: & potest dici cum non, & sine non.

a *Dederit*] patri impuberis.

Suus quoque hæres] CASVS. Hic casus porrigitur vsque ad leg. seq. §. solemus, & iungas hoc principium cum §. 1. in l. seq. Vt si dicas, quòd non solum extranei possunt instituí hæredes sub conditione casuali, & mixta, & prætiua: quamuis non exhæredentur in earum cõditionum defectum, sed etiam illi, qui possunt esse sui hæredes, quamuis non nunc sint, sicut nepotes sunt, & deinceps cæteri liberi, quos præcedit pr̃ eorum, vel auus, vel alij superiores, quamuis prætendi ad suorum cõditionem dicti instituti per mortem dictorum, qui eos præcedunt ed testantem. postea reuertatis ad secundum tempus huius legis. & dicit ibi, q̃ filius testatoris non potest sub omni conditione instituí, nisi in eius defectum exhæredaretur, sed sub potestatiua sic. Pone ergo, q̃ filius fuit institutus sub conditione potestatiua. nunquid in dubium habebit effectum dicta institutio filij, scilicet vt sciat filius patrem non decedere intestatum, si pareat conditioni an non. & si non pareat? & distingue, aut habet cohæredem dictus filius, aut non: si habuit cohæredem, & non pareat dictæ conditioni potestatiuæ, summotus est filius prædictus à faciendo patrẽ decedere intestatum quantum ad partem cohæredis sui. & ideo dictus filius cohæres potest adire pro parte sua hæreditatem antequam certum sit, verum dictus filius pareat dictæ conditioni vel nõ: quãuis expectare deberet dictus cohæres si verum esset q̃ filius non parendo conditioni, faceret in totum patrem decedere intestatum. si autem non habuit filius cohæredem, bene facit patrem intestatum decedere, si non pareat dictæ conditioni potestatiuæ. Sed quæ est potestatiua conditio? Respondet Iurisconsultus, non potest hoc definiri: quia magis est in facto, quàm in iure. vnde committitur iudici videndum, q̃ sit prætiua cõditio: quædam enim vltr prætiuæ, q̃ quæ non sunt, puta instituo mihi hæredem filium meum si Alexandriam peruenerit vsque ad quindecim dies, nam si cõditio hæc magis est talis, q̃ non præadimplere, non est prætiua. pòt ẽt esse prætiua dicta conditio si dictus filius erat prope Alexandriam per vnum miliarium puta. Item & hæc cõditio pòt dederit [a] † substitutus impuberi, defuncto filio necessariò eum fore.

Suus hæres potest sub omni conditione institui, filius verò sub potestatiua tantum; cui si non paruerit, ab hæreditate excluditur, & cohæres statim potest adire; non expectato, quod impleat conditionem. Bart.

Idem. [2] †

LEX IIII.

* SVus quoque hæres [b] sub omni [3] † conditione [c] hæres potest institui, * sed excipiendus est filius: quia nõ sub omni conditione institui potest. Et quidem sub ea conditione, quæ est in potestate ipsius, [d] potest. de hoc enim inter omnes constat. [e] Sed vtrum ita demum institutio effectum habeat, si paruerit conditioni? an, & si non paruerit, & decesserit? [4] † Iulianus putat, filium sub eiusmodi [f] conditione institutum, [5] † si [g] conditioni non paruerit, submotum [h] esse: & ideo, [i] si cohæredem habeat ita, institutus [k], nõ debere eum [l] expectare, donec conditioni pareat filius: [m] cum, si sed habuit substitutũ. certè viuo filio nõ erit hîs substitutus. f. cum talis sit dicta cõditio prætiua, vt vltimo momento vitæ filij posset adimpleri. puta si decẽ Titio dederit. hîs est dicta cõditio prætiua, vt post mortem filij. & non adimpleta dicta conditione ab eo, bene erit hîs substitutus: nec in hoc casu est necesse, q̃ pater exhæredet filium à substituto, si nõ adimpleat filius d. conditionem prætiuam: immo & si facta sit exhæredatio, nullius momenti est, & non hẽt effectum. qa videtur facta post mortẽ filij: quam exhæredationẽ non valere ostendimus. s. ẽ. de lib. & posth. l. Gallus §. in omnib. Si autem diceres, necessariũ esse exhæredationem à substituto, vel à sequentib. gradib. iam eueniret inconueniens: quia per cõsequens esset necessaria exhæredatio filij à cohærede suo. est ergo verum generaliter, quòd filius institutus sub potestatiua conditione non est exhæredatus in eius defectum. Sed pone, quòd filius fuit institutus sub potestatiua conditione, & non habuit substitutum, nec cohæredem: & pendente dicta conditione, incipit decedere d. filius nunquid erit antequam moriatur hæres patri suo ab intest. & distinguitur inter condõnes prætiuas: quia aut fuit talis, q̃ vltimo momento vitæ filij non potuit adimpleri per filium: puta si Alexandriã peruenerit tu filius, hæres esto. aut potuit primo casu imestatus patri hæres esse dictus filius: secũdo nõ. Viu.

* Etiã in legitima. vt no. Gob. ex Alc. & Cuiac.

4 † E. decessi. P.F.

5 † Etiam si conditioni. &c. P.F.

1 Quid si pro parte possibilis & q̃ parte impossibilis? dic valere pro ea parte, pro qua ẽ possibilis. Ale. in l. impossibilis. ff. de verb. obl. & Bar. in l. 1. in fi. de condit. inst.

b *Suus quoque hæres*] i. qui potest esse suus: vt nepos, pronepos, & deinceps. vt ff. eo. l. 2. §. 1. sed est l. 3. prout est ibi lex apud Iulianum. Accur.

c *Conditione*] quia non sub casuali, nisi in eius defectum exhæredetur: vt C. de instit. & substit. l. si pater.

d *In potestate ipsius*] vt si dederit illi vnum nummum, vel aliquid leue, vt inf. eo. l. 1. §. & puto. Accur.

e *Constat*] est. n. pro puro habendus: vt inf. si quis omi. caute fla. l. 1 §. qui sub conditione. debet ergo conditio esse possibilis, & honesta: vt inf. de condi. instit. l. filius. & l. fin. & ff. de cond. & dem. l. Lucius. Io. sed hodie omne grauamẽ rei tollitur, quantum est in debito honerã subsidio: vt C. de inoff. test. l. quoniã. Sed quid si sub mixta fuerit institutus filius? H. distinguit: aut impeditur casu, aut sponte sua non vult parere: si casu, ab intestato est hæres: si sponte, repellitur. Io. contra. dicit enim ab initio nullam esse institutionem. arg. ff. de arbi. l. litigatores. §. idem Iul. & l. nemo. ff. eo. Item si in duos. & adde quod no. C. de instit. & substit. l. si pater.

f *Eiusmodi*] conditione potestatiua.

g *Si*] alias etiam si. & abundat etiam: sic. C. de manu. test. l. fi. ff. eo. l. 1. Vel dic quòd iuncta idem in contrario casu, sic inf. de verb. oblig. l. quicunque. §. si quis. vel adiunge ad dictionem filium.

h *Submotum*] id est, submouendum vt infra, si quis omi. cau. testam. l. 1. §. qui sub conditione. & inf. de secun. tabu. l. fi. sub conditione. & sed & si is. etiam colligitur inf. de condi. instit. l. 2. & inf. de leg. præ. l. item à substituto. Sed quid si fuit iussus, sed non potuit? vt admitti, quasi nec sit prætiua. ff. eo. l. 1. §. fin. Io. sed contra videtur intelligi generaliter: vt inf. eo. §. 1.

i *Ideo*] quia filius potest institui sub potestatiua, & valet testamentum: & ideo. &c.

k *Instituatur*] sub conditione potestatiua.

l *Eum*] cohæredem.

m *Pareat filius*] immo statim adire debet: & si postea filius non

non pareat conditioni. & ſic deceſſerit, nõ faciẽs patrem inteſtatum. & accreſcit eius portio cohæredi. Hæc ſubſtitutus expectat: vt inf. eo. ſed & ſi filio.

a *Faceret*] i. facere poſſet: vt quia ſub mixta eſſet inſtitutus. nam duas habet tunc vias filius, vel quod nõ pareat conditioni, & dicat nulli teſtamentum: vel quod velit parere, & tunc eo patente. i. adimpoſſente conditionem, admittitur cohæres, arg. ſ. de iniu. teſta. l. filio. ſic & aliàs inſtituti expectant præteritos: vt inf. de contrab. l. illud. ſ. fin. Vel dic faceret à ſi dicerem fieri patrem inteſtatum, ſi filius pareat conditioni poteſtatiuæ: debet cohæres expectare: vt modo dixi de mixta. quamquam dicere nõ debemus: vt ſtatim ſubijcit. Vel dic faceret, quando non habet cohæredem, vel ſubſtitutum: & dic expectare debet filius vſque ad finem vitæ ſuæ: vel poſt mortem.

b *Quæ ſententia*] ſ. vt valeat teſtamentũ filio inſtituto ſub poteſtatiua: & ſic non poſſit filius dicere nullũ teſtamentũ, vt ſubijcit: cum habeatur pro pura, vt dixi: & hoc ſi habeat cohæredẽ, vel ſubſtitutum: aliàs facit nullum non parendo. & patrem inteſtatum, vel vltimo vitæ ſpiritu viuens, quando non poterat impleri in fine vitæ, vel poſt mortem filij, quando poteſt impleri in fine vitæ: vt inf. eo. l. apud Iulianum. & inf. de condi. inſtit. l. fina.

c *Definiri*] i. pro regula tradi hoc, quod ſequitur, facti poteſtas eſt verum, &c. id eſt, an facilè de facto poſſit adimpleri: ſed & iuris eſt: vt infra. de condi. inſti. l. filius.

d *Sed difficilis*] id eſt valdè difficilis. ſic ſup. de lib. & poſthu. l. Gal. ſ. ille caſus. & facit ſ. ſi quis cau. l. a. ſ. quod diximus.

e *Ad generalem definitionem*] ſ. prædictam, facti poteſtatis, &c. vt conſideretur an poſsit de facili adimpleri, vel nõ: & ſic ad arbitrium iudicis refertur. ſic ſup. de impen. l. pen. ſ. fina. & de vſu. l. mora. & de legi. & Senatuſconſult. l. non poſſunt. Vel generalem definitionem conſidera, vt generalius. & frequentius ſit: nam & hoc, ſi exierit de ſcholis, eſt poteſtatiua, licet accidere poſſit, quod exire non poſſit: ſed frequentius contingit, quod poſſit.

f *Inerat poteſtate*] & quæ poteſt impleri vltimo momento vitæ, & ſic non erit ſubſtitutus hæres viuente filio: ſed nec exhæredari poteſt in hoc caſu: quia poſt mortem ſuam inuenitur exhæredatus: ſecus ſi ſit alia conditio poteſtatiua, quæ non poteſt impleri vltimo vitæ momento. tunc enim etiam viuẽte filio poteſt ſubſtitutus hæres eſſe. ſ. ex quo certum ſit conditionem impleri non poſſe per filium: vt inf. de condi. inſtit. l. fi. & hæc eſt ratio in primo caſu, vt quamdiu viuit filius, non ſit locus ſubſtitutioni: quia quamdiu locus eſt inſtitutioni, non eſt locus ſubſtitutioni.

g *Hæredem ſubſtitutum*] cum vltimo vitæ ſpiritu poſſit impleri conditio. Azo.

h *Extiturum*] quia tunc primum ſit verum defeciſſe conditionem. Azo.

i *Subſtituto filij*] aliàs filio, aliàs filij. & eſt ſenſus, quòd valet ſecundus gradus, licet ab eo non ſit filius exhæredatus: vt ſ. de libe. & poſthu. l. ſi poſthumus. ſ. quod vulgò

k *Fruſtra ſit*] ſ. facta. l *Offendimus*] vt & ſ. de li. & poſthu. l. frita. ſ. fin. & l. Gallus. ſ. in omnib. & huius ratio eſt ideo, quia non ſit locũ habere exhæredatio, donec conditio inſtitutionis impleta ſit. at impleri ſ. quãdiu viuit filius: & ſic viuente filio non habet locum exhæredatio: poſſet fruſtra fieri. ſ. vt hic, & in dictis legib. & ſ. de bo. lib. l. ſi libertus ſub. ſ. æſtimo.

m *Alioquin*] i. ſi diceres in ſuperiori caſu filiũ exhæredari debere, cũ rectè ſit inſtitutus, ſ. ſub conditione poteſtatiua, ſimiliter diceres, & in hoc alio caſu à cohærede debere exhæredari, vbi rectè fuit inſtitutus ſub conditione poteſtatiua, vt ſup. eo. l. t. ſ. 1. quod eſt falſum. nam vbi rectè eſt inſtitutus, exhæredari non dẽt: vt ſup. de li. & poſth. l. ſi poſthumus. ſ. quod vulgò. æquipollet enim ei qui eſt inf. eo. l. iam dubitari.

n *Apud Marcellinum*] aliàs lex, alias ſ. incipit. & dic no. ad dictum.

o *Vltimo vitæ*] inf. de condi. & dem. l. hæc conditio contra. ſed ibi ſub. etiam. & facit C. de contrah. ſtip. l. fi.

p *Hæres erit*] & tranſmittit ad ſuos hæredes. & hoc niſi habeat ſubſtitutũ. vt ſ. l. prox. & ſ. de cõd. inſti. l. fi. ibi nã ſuperior quidem ſpecies, &c. vel ad cohæredem, vt ſup. ea. l. ſ. 1.

q *Alexandriam*] cum ſit propè, alias non eſſet poteſtatiua: vt ſup. eo. l. ſiuus. ſ. pu o.

r *Contra puto*] non enim erit filius hæres ab inteſt. nec trãſmittit: ſed alij ſequentis gradus admittuntur: cum nec hic ſit ſubſtitutus, vel cohæres, vt inf. de condi. inſti. l. fi. ſ. altera.

Ed ſi conditioni] CASVS. Filius fuit inſtitutus ſub poteſtatiua condõne. & fuit ei datus ſubſtitutus: & in dicta cõdõne fuit appoſita dies hoc modo. inſtituo mihi filiũ meũ hærẽ ſi ſ. capitolij ũtra 30. dies, ad quos ſcẽderit. certè ſi nõ pareat cõdõni dictus filius ũtra 30. dies, repellit. & ſubſtitutus admittit.

¶ *Solemus*] Inſtituo mihi hærẽ Titiũ: ipſe Titius, ſi morte meã fuit ĩ inſulã deportatus, & poſtea fuit reſtitutus, & poſtea ego deceſſi certè bñ habebit hæreditatẽ meã, quia illud, quod euenit in medio tpe. i. ĩter inſtõnẽ ei⁹, & mortẽ meã, nihil ei nocet.

¶ *Seruus alienus*] Inſtituo mihi hærẽm Stichum ſeruum Titij ſub conditione, ſi nauis ex Aſia venerit: & poſtea deceſſi. Titius prædictus dominus dicti Stichi tradidit eundẽ Stichum ſoluto ex don. ſeruo cuidã, quẽ in mea hæreditate reliqui.

1† Vt ſub eo cõd. inſtitutus. ĩ arbitrio, &c. P. F.

2† Sic in P. F. aliàs fact. potius eſſe. Hal. Cui. verò facti atq; ideo in prãte iudicis intelligit.

3† Per hyemis cõdi. P. F.

4† Fuit impoſita. P. F.

5† In diſficili. P. F.

* Adde ſingulariter Ba. in l. t. ſ. 1. ſu. de tu. qñ vbi definitio & etymologia ſimul cõcurrũt, magis ſtatur definitioni. Idẽ Fan. de Ca. in l. pe. ſ. de iuſt. & iu.

6† Hæres inſtituto. P. F. diſiungẽdo hæc ver. à prioribus.

7† Exſtaturum. P. F.

8† à ſubſtituto. P. F.

9† à inter lineas prodelendo hẽt. Got.

10† In P. F. caput iſtud ſic inſcriptũ legitur apud Iul. lib. 29. Dig. Ma. not. Deinde incipit, Si eius modi. &c.

11† Sit. P. F.

liqui, & ita acquisitus est Stichus hæreditati meæ, & mihi si viuerem, & ita deuenit dictus Stichus ad eum casum, à quo incipere non potuisset: nam si meus fuisset tempore dicti mei testamenti, in quo eum Stichum hæredem instituí, vt dictum est, non possem eum instituisse neque putè, neque sub conditione, cum ei non dedissem libertatem cum institutione, sm̃ ista iura, postea dictus Stichus deuenit ad quendam extraneum: qui extraneus bona fide, & iusto titulo possedit eum, per triennium, & sic eum vsucepit, & sic exiuit de dicto casu, à quo incipere non potest. & sic non videtur peruenisse ad eum casum, & ideo institutio de eo, per me facta (vt dictum est) non vitiatur.

1† Li. 4. ad Sab.

2† Effect. P.F.

3† Idque cõsequẽs est, &c. apud aliquos, sed in P.F. cõsequens est, &c.

4† Liberũ nõ habet. P.F.

¶ *Si seruum communem.*] Ego & Titius habebamus seruum cõem, & dictum seruum mihi hæredem instituí cum libertate, & antequam moreretur, emi partẽ suam à Titio, quam habebat in dicto seruo. certè quamuis antequam eum redimerem, non dẽtet esse meus hæres necessarius, erit tñ nunc. Sed pone, q̃ filium meum impuberem mihi hæredem instituí, & ei substituí pupillariter dictum seruum mihi cõem cum dicto Titio, & postea partem Titij redemit dictus impubes. certè non erit hoc casu necessarius hæres impuberis d. seruus. Sed retento primo casu, nunquid possum dicto seruo adimere libertatem in codicillis, quos postea feci? & distinguitur, aut eum redemi à d. Titio meo socio, & sic fuit factus hæres meus necessarius, aut non redemi, & sic non fuit mihi hæres necessarius. Primo casu dicta ademptio libertatis non valet, secundo sic, & est ratio, quare in primo nõ valet ademptio, quia cum eo casu à semetipso libertatem receperit seruus prædictus, iam à semetipso videretur ei adimi libertas, qđ esset absurdum, quia sicut legari sibi à semetipso non potest dictus seruus, ita nec à se hærede in solidum, & in totũ adimi potest ei libertas. Viuia.

5† Est. non hẽt. P.F.

a *Sed, & si conditioni*] & facit sup. l. prox. in fi.

b *Sub omni.*] instituitur ergo hic nepos, ne præmortuo filio viuo auo præteritus nepos rumpat per legem Velleiam, vt su. de inoff. test. l. post humorum, tunc enim sub omni conditione instituí põt, vt hic, & su. e. l. suus, & inf. de suis, & leg. hæred. l. 1. §. sciendum quid autem si filius non est? Respond. tunc est idem, quod in filijs, secundum Io. & Azo. vt tñ sub potestatiua conditione possit institui, & hoc subijcit, si redigantur, &c. id est, redigi possunt, q. d. prædicto casu vbi filius præcedit sub qualibet licet possit redigi ad conditionẽ filij, si filius non esset, quia tunc, vt filius, debet institui sub potestatiua tantum. Alij contra, & dicunt redigantur. s. quo ad alia, non quo ad hoc, & pro primo, quod liberi primi gradus pluſculum habebant, est. C. ad Treb. l. iubemus, §. fin.

c *Media tempora*] Tria sunt tempora: tempus testamenti, mortis, & additionis. licet enim in medio eorum extraneus hæres fiat non capax, si tamen his temporibus sit capax, suus est, vt hic, & inf. eo. l. si alienum, §. 1. & Insti. de hæred. quali. & dif. l. in extraneis, & facit inf. de secun. tab. l. 1. §. sed, & si quis, & inf. eo. l. quoties, §. seruus cum liber. & l. seruum meum, & inf. l. proxi.

d *Peregrinus*] id est, deportatus, & sic non capax, vt C. de hæred. instituend. l. prima.

Vlpianus. 1†

LEX VI.

SEd, & si conditioni [a] dies sit 2† adiectus, vtputa. Si capitolium intra triginta dies ascenderit, tantundem potest dici, vt si non paruerit conditioni, substitutus possit admitti, filio repulso, quod 3† consequens est sententiæ Iuliani, & nostræ.

Liberi sequentis gradus post filium possunt sub omni conditione institui. Bar.

¶ Nepotes autem, & deinceps cæteri liberi, 4† qui ex lege Velleia instituti nõ rumpunt testamentum, sub omni [b] conditione institui possunt, & si redigantur ad filij conditionem.

Incapacitas medij temporis institutionem non vitiat. Bar.

¶ Solemus dicere, media tempora [c] non nocere, vt puta, ciuis Romanus scriptus hæres, viuo testatore factus est 5† peregrinus, [d] mox ad ciuitatem Romanam peruenit, [e] media tempora non nocent.

¶ Seruus alienus, sub conditione [f] hæres scriptus, traditus est 6† seruo hæreditario, mox vsucaptus [g] ab extraneo. Non est vitiata [h] institutio.

Si seruus cum libertate in stitutus redimatur in vita testatoris, efficitur necessarius, secus si post mortẽ. Bar.

¶ Si seruum communẽ cum libertate [i] dominus hæredem scripserit, & eum redemerit, necessarius efficietur. Sed [k] si substitutus sit impuberi, & patrem [l] redemerit impubes, necessarius non efficietur, [l] vt Iulianus scribit.

Si seruus solus cum libertate instituatur, libertatem recipit à seipso: ideo à seipso adimi non potest. Bar.

¶ Sed si sit cum libertate [m] institutus, an ei libertatis datio codicillis adimi possit, apud Iulianum quæritur. Et putat, in eum casum, quo nec

e *Peruenit.*] per restitutionem in integ. vel per indulgentiam Principis, vt C. de sen. pat. l. 1. & l. cum indulgentia.

f *Sub conditione.*] vt si dederit illi decem, vel simili. aliud fortè si subrea, cum liber erit: quia alienus seruus sub ea institui potest: sed proprius non, vt inf. de condi. insti. l. seruus alienus ita: si ergo esset institutus, fortè vitiaretur institutio, si traditus esset seruo hæreditario, vel ipsi testatori, qui peruenisset in eum casum à quo sic institui non posset. Item benè dicit sub conditione, quia si purè, fortè vitiata esset institutio, cum traditus esset seruo hæreditario, vel ipsi testatori, quia peruenisset in eum casum, &c. & quia sic pure sine adiectione libertatis seruum proprium instituere non potest hoc iure, vt inst. de hæred. instit. in prin. Sed hodie cõtra, vt ibidem dicitur. Vel dic, sm̃ Ioan. si hæreditarius mandasset, esset vitiata, cum non esset, cui quæreret, si tunc conditio existeret: nam ipsam sibi ipsi quæri per seruum illum absurdum est:

6† Seruo hæreditario. P.F.

sed tunc alienatus quærit nouo domino, & facit sup. §. prox.

g *Mox vsucaptus*] i. statim vsucaptus pendente conditione, vt quia aliquo modo bona fide, vel iusto titulo peruenit ad illum extraneum possessio hæc.

h *Non est vitiata.*] & sic existente conditione iussu illius domini adire poterit hæreditatem, & sibi quærere.

i *Cum libertate.*] dicas, quod alienum non possum instituere cum libertate, etiam si postea fiat testantis, sed sine, sic vt inf. e. l. si alienum, & su. prox. §. at proprium cum libertate, & non aliter olim: hodie ẽ, vt su. np. proxi. §. si autẽ cõem, aut cum libertate, & non valet, ut sit necessarius, nisi postea partem socij redimat, vt hic, & inf. prox. resp. Sed socio accrescebat, vt Insti. de don. §. fina. hodie ẽ. nam erit liber, & necessarius hæres dato pretio partis socio. vt C. de cõi ser. ma. l. 1. §. 1. ibi, licet ipse cõis seruus, &c. sed simpliciter tenet, vt su. eo. l. seruus in prin & etiam hodie accrescit hæreditas socio. vt d. l. 1. de cõi ser. ma. & inf. ad l. Falc. l. Plautius & C. eod l. 3. & su. pro soc. l. verum, §. seruo communi, & facit inf. l. prox. & l. duo, & inf. tit. 1. l. si seruus communis.

K *Partem*] quæ erat aliena, & sic habet ipsum.

l *Non efficietur*] sed voluntarius, vt infra titu. 1. l. si seruus communis. 2. respon. & est ratio, quia quos possum mihi hæredes facere necessarios, & filio meo, &c. vt infra tit. 1. l. sed si plures, §. 1. at seruum communem non possum facere necessarium, nisi redimam: ergo nec filio meo, licet ipse redimat.

m *Cum libertate*] Intelliges, vbi totus suus erat seruus: nam si communis, non posset institui cum libertate. Azo. vt sup. not. prox. §. sed Ioannes dicit etiam in communi secus.

Fiunt

a *Fieret*] quod erit, si non fuerit alienatus, vel manumissus, vt Insti. de hære. instituend. §. seruus autem, vel secundum Ioan. quod erit si redimatur.

b *Non valere*] nam nec in testamento eodē conceditur, nisi adimatur vtraq; vt su. de liber. & posth. l. si ita §. regula, & facit Insti. de cod. §. nec codicillis, in fi.

c *A semetipso*] i. ne libertas, quam à se habet, ei adimatur: seruus enim, &c. Et no. quod libertas serui instituti cum libertate, non potest alij legari: nec ab ipso instituto, adimi. & est rō, quia habet eam à se ipso, i. non habet, vt hæres, quia sic esset res hæreditaria, sed vt singulare commodum, q̄ de hærede in aliū consueuit dari: sed hic ipse sibi, vt hic. & inf. de acqui. hæredit. l. ex parte, quia ergo non hēt eam, vt his, non pōt ei adimi, vt hæredi: nam, &c. sicut à simili non potest sibi legari libertas, vel ipsemet sibi, cum ipse sit hæres, ita nec adimi sic inf. de adimē. leg. l. legata inutiliter. §. fi. sed videtur, quod possit legari sibi ipsemet, vt C. de commu. ser. ma. l. fi. ¶ Solut ibi erat alius hæres institutus, vnde libertas videtur per ipsum legari sibi, at hic ipse solus est hæres institutus, vnde se sibi dare non potest, & sic solu. inf. de leg. 1. l. Senatus. §. fin. contra. nam ibi nō erat institutus. quinimmo nec sua res potest sibi à se legari, vt inf. de leg. 1 & quidem & l. legatū. §. hæredi. est & alia ratio, quare non potest libertas adimi, quia quæ simul sunt data, s. hæreditas, & libertas, non possunt separatim adimi: propter quam rationem etiam hæreditas sine libertate adimi non potest, vt sup. de liber. & posthum. l. si ita. §. regula. Sed in nostro casu est prædicta specialis ratio. Item, & alia, quia si libertas posset adimi, ergo, & hæreditas, quod non debet esse, vt Insti. de codi. §. fin. No. ergo, quod protinus est liber, & hīs, vt Insti. de hære. quali. & diff. in princ. & sup. si cer. peta. §. eius qui. & est ratio, quod à semetipso, quia sic oportet hæreditatem adire, quam à semetipso non acciperet, at hic notabiliter tantum de libertate dixit. Itē cum habeat libertatem à seipso, vt hic, ergo cur non potest ei à seipso legari? Respon. ibi sunt opposita hæres, & legatarius: vnde in eodem esse non possunt. hic hæreditas, & libertas non sunt opposita, immò quasi connexa, & hæc est ratio: quia libertas, non est res hæreditaria, vt dixi, vel speciale est in libertate.

Si seruus communis.] CASVS. Ego & Titius habemus Stichum seruum communem, ego institui eum hīdem sub conditione si nauis ex Asia venerit, & me adhuc existente viuo Titius prædictus fecit testam. & dedit dicto seruo libertatem sub condi. Si Seius consul factus fuerit, postea ego decessi, & dictus Titius similiter, & postea venit nauis ex Asia, & ita exitit conditio institutionis. sed conditio prædicta liberatis pendet adhuc. Certè potest dictus seruus adire hæreditatem meam iussu hæredis dicti Titij. Sed & si dictus Titius dictum Stichum alienauit pendēte condi. libertatis quam ei dederat, siue alienauit eum hæres dicti Titij, eo Titio mortuo, iussu noui domini adibit hæreditatem meam dictus Stichus. Vinia.

d *Si seruus communis.*] Tria sunt. nam hæreditas sub conditione. Item libertas eodem testamento sub alia conditione relicta fuit. Item postea liber factus viuo testatore. Is erit ergo hæres domino voluntarius, si existat conditio. hereditaui: licet pendeat condiuo testō data libertatis, ad hoc sup. eo. l. seruus. §. qui fideicommissariam.

e *Sub conditione*] Si autem purè, tota hæreditas videtur acquirenda socio, vt inf. ad leg. Falc. l. Plautius. Huc.

f *Adire hæreditatem potest.*] cū iā extitit conditio hīditatis.

g *Hæres*] i. qui esset hæres si hic seruus conditione deficeret. Vel dic cohæres. qui eum seruum non existente condit. libertatis, nec alias eo libero alienauit, & tunc extitit conditio hæreditatis. Sed secundum hoc non vīs q̄ posset dare pretium partis, vt inf. titu. l. si seruus communis. Sed nunquid hæc alienatio, per hæredem facta, seruo, adimet libertatem, sicut hæreditatem? Respon. non, vt inf. eo. l. pater filio.

h *Communis*] nou. vt inf. eod. l. quoties. §. seruus.

Vt supra] CASVS. Ego & Titius dictum nostrum seruum communem instituimus hæredem nobis, & dedimus quilibet nostrum ei libertatem in testamento. postea simul ambo perimus. certè erit nobis ambobus hæres necessarius dict. seruus: quamuis si non perijssemus simul, non esset ambobus necessarius, sed primo decedenti, si eum redemit ante mortem suam, vt su. e. l. sed & si conditioni, §. si seruum. Vel si non redemit, sed cōis remansit, nō erit necessarius hīs ei, sed socio acquireretur hīditas, vt dictum est in primo casu. Sed & si nos, qui simul perimus, vt dictū est, instituimus cum libertate hæredē dictum nr̄m seruum, quilibet sub eadē conditione, & existat conditio, erit similiter vtriq; nostrum necessarius hæres. Vi.

i *Simul*] nam si alter prius perijsset, remaneret seruus alterius: cuius filius posset esse amodò necessarius.

k *Exstet*] Idem, & si diuersis, dum tamen eodem tempore existat, secundum Io. si ergo diuersis temporibus secus, vt no. sup. in l. sed & si conditioni, §. si seruum.

Quæritur] CASVS. Cum vellem scribere hīdem fratrem meum, ita scripsi. Patronum meum instituo hæredē, vel cum vellem instituere patronum, scripsi fratrem meum. certè neuter habebit, quia in corpore illius, quem volebam instituere, erraui, & idem est si in legando erraui in nomine appellatiuo: nam debebitur neutrum, vt puta dum volebam lancem legare, legaui vestem.

¶ *Sed si non.*] Pone, ego non erraui in corpore, sed in parte: puta cum dictassem ex sex vncijs hæredem scribi Titium, notarius scripsit ex quatuor vncijs, vel egomet scripsi eum in quatuor. certè erit hæres Titius in sex vncijs sed ecōtra si volebā Titium scribi hæredem in quatuor vncijs, & notarius scripsit eum in sex hæredem, vel ipse ego: certè erit Titius hæres tantum in quatuor vncijs. & idem in legato: nā si pro e. scripta sunt ee. non debebuntur legatario nisi e.

¶ *Tantundem*] Ego volui Titiū esse mihi hīde sub conditione, & non aliter, & notarius, vel ipse ego non scripsi conditionē in institōne, non erit hæres Titius. sed ¶ liuclui Titiū hīdem pure instituere, & notarius scripsit institōnem conditionalē, erit Titius hæres purè. Sed & si volebam instituere hæredē in parte dimidia Titiū, siue quendā, qui vocat primus, & scriptus est primus, & secūdus: solus primus hēbit.

¶ *Si quis nomen.*] Ego volens instituere Titium, qui erat rubeus, & habebat minus vnum oculum, ita dixi: instituo mihi hæredem Titium rubeum habentem minus vnum oculum. certè erit hæres dictus Titius: quamuis non nominauerim eum in institutione. si autem non demonstrauerim eum certū, non valeret institutio: q̄nque tū videretur qui-

busdam

---

a† Libertas non scribitur in P. F.

a† Li. 30. Digest. * Cū libertate. addi vult Cui. hic.

10 Seruus. n. hæres institutus, à semetipso c libertatem accipit. Quæ sententia habet rationem. Nam sicut legari sibi libertas 1† non potest, ita nec à se adimi.

Iulianus. 2†

LEX VII.

SI seruus communis, d* sub conditione e hæres institutus, viuo testatore, libertatem consecutus sit, etiam pendente conditione testamentariæ libertatis adire hæreditatem potest. f Item siue testator eum alienauerit, siue hæres g post mortem testatoris, iussu domini, h hæreditatem adibit.

Si hæreditatis delata à duobus dominis dies simul cedit, seruus vtrique necessarius hæres erit. Bart.

Idem. 3†

LEX VIII.

DVo socij quendam seruum communem, testamento facto, hæredem, & liberum esse iusserant: ruina simul i oppressi pericrant. Plerique responderunt, hoc casu duobus 4† orcinum hæredem existere, & id est verius. Sed, & si sub eadē conditione seruum communem vterque socius liberū, hæredemque esse iussit, 5† eaque extitit, k idem ius erit.

Error in corpore, vitiat institutionem, & legatum.

Vlpianus. 6†

LEX IX.

QVoties * volens alium hæredem scribere, primo decedenti, si eum redemit ante mortem suam, vt su. e. l. sed & si conditioni, §. si seruum. Vel si non redemit, sed cōis remansit, nō erit necessarius hīs ei, sed socio acquireretur hīditas, vt dictum est in primo casu. Sed & si nos, qui simul perimus, vt dictū est, instituimus cum libertate hæredē dictum nr̄m seruum, quilibet sub eadē conditione, & existat conditio, erit similiter vtriq; nostrum necessarius hæres. Vi.

i *Simul*] nam si alter prius perijsset, remaneret seruus alterius: cuius filius posset esse amodò necessarius.

k *Exstet*] Idem, & si diuersis, dum tamen eodem tempore existat, secundum Io. si ergo diuersis temporibus secus, vt no. sup. in l. sed & si conditioni, §. si seruum.

Quæritur] CASVS. Cum vellem scribere hīdem fratrem meum, ita scripsi. Patronum meum instituo hæredē, vel cum vellem instituere patronum, scripsi fratrem meum. certè neuter habebit, quia in corpore illius, quem volebam instituere, erraui, & idem est si in legando erraui in nomine appellatiuo: nam debebitur neutrum, vt puta dum volebam lancem legare, legaui vestem.

¶ *Sed si non.*] Pone, ego non erraui in corpore, sed in parte: puta cum dictassem ex sex vncijs hæredem scribi Titium, notarius scripsit ex quatuor vncijs, vel egomet scripsi eum in quatuor. certè erit hæres Titius in sex vncijs sed ecōtra si volebā Titium scribi hæredem in quatuor vncijs, & notarius scripsit eum in sex hæredem, vel ipse ego: certè erit Titius hæres tantum in quatuor vncijs. & idem in legato: nā si pro e. scripta sunt ee. non debebuntur legatario nisi e.

¶ *Tantundem*] Ego volui Titiū esse mihi hīde sub conditione, & non aliter, & notarius, vel ipse ego non scripsi conditionē in institōne, non erit hæres Titius. sed ¶ liuclui Titiū hīdem pure instituere, & notarius scripsit institōnem conditionalē, erit Titius hæres purè. Sed & si volebam instituere hæredē in parte dimidia Titiū, siue quendā, qui vocat primus, & scriptus est primus, & secūdus: solus primus hēbit.

¶ *Si quis nomen.*] Ego volens instituere Titium, qui erat rubeus, & habebat minus vnum oculum, ita dixi: instituo mihi hæredem Titium rubeum habentem minus vnum oculum. certè erit hæres dictus Titius: quamuis non nominauerim eum in institutione. si autem non demonstrauerim eum certū, non valeret institutio: q̄nque tū videretur quibusdam

---

3† Li. 2. ad Vrsei. Feroc.

4† Sic P. F. Sed apud Cui. Orcinū, & hæredē in suis exēplar. legitur.

5† Iussisset, eaque extitisset. P. F.

6† Li. 5. ad Sab.

* Concor. cum hoc princ. l. c. cū super abbatiā, in fi. cum gl. fi. post prin. ext. de offic. deleg.

busdam incertus, est tamen certus & hæreditatem obtinet. puta si ita dicam, vter ex fratribus meis, s. Titio, & Mœuio, Seiam vxorem duxerit, ex dodrante hæres esto, vter non duxerit, ex quadrante hæres esto, nam quamuis sit incertum ex qua parte quilibet eorum sit hæres, tamen, certè, & certo modo facta est institutio, & est similis dictæ institutio isti alij institutioni: vter ex fratribus meis, i. Titio, & Mœuio, vxorem Seiam duxerit, hæres esto: vter non duxerit hîs ne esto: q̃ institutio conditionalis est.

Hæredes] Hæredes dicuntur succedere testatori in iure; quia hæreditas est ius: & si plures sunt ab aliquo instituti, oẽs æqualiter sunt hæredes, nisi testator diuiserit inter eos hæreditatẽ; siue ius hæreditarium.

1† Scripsit. P. F.

Si duos sint] institui mihi hæredẽ Titium in quatuor vncijs fundi mei Corneliani, & Seium in octo vncijs dicti fundi, certè detracta fundi mentione tantam partem habebit quilibet eorum in tota hĩditate mea, quãtam ei dedi in dicto fundo: nisi mea ẽtia voluntas appareat.

2† Errauit. P. F.

Si quis ita] Titius ita scripsit ĩ testamento suo. Stichus seruus meus liber esto: & postea quã liber erit hîs esto. certè simul competit ei libertas, & hæreditas. & ita erit hæres necessarius Titij.

3† Ita scripsit. P. F.

Si quis primum] Titius instituit sibi hæredẽ Primũ in quatuor vncijs hĩditatis suæ, & Secundum in alijs quatuor vncijs: & ita postea dixit dictus Titius; Si dictus Secundus mihi hæres non erit. Tertium facio mihi hæredem in octo vncijs, postea Titio mortuo Secundus repudiauit suas quatuor vncias, certè hic Tertius habebit octo vncias in hæreditate Titij, i. habebit quatuor vncias, quę non erant alicui datæ iure institutionis, aliàs autẽ quatuor vncias, quę erãt datę d. Sẽdo q̃ repudiauit, habebit dictus Titius iure substitutionis.

4† Lucr. qõnũ. Digestorum vndecimo. P. F.

Seruus] Stichum seruum meum instituit mihi hæredem cum libertate: & postea eum alienauit in Titium, certè iussu Titij adibit hæreditatem meam, si autem ante mortem meam eum à Titio redemit, valet prędicta institutio; & erit mihi necessarius hæres.

5† Generalibus. P. F.

Si ferunt quidam] Stichum seruum meum instituit mihi hæredem purè, & volui quod esset liber à paschate in antea; postea alienauit eum in Titiũ, vel manumisit, certè valet institutio, q̃ de eo fecit, & existet hæres Stichus mihi. & intelligas, q̃ eo casu, quãdo fuit manumissus à me, adibit suo arbitrio: quando autem fuit à me alienatus in Titium, adibit iussu Titij. Sed pone, q̃ post institutionem, q̃ de dicto Sticho feci purè, & dationem libertatis post Paschа, alienauit vsum fructum dicti Stichi in Titiũ; certè, & institutio prędicta valet; & hoc casu differtur dicta institutio in id tẽpus, quo extinguetur dictus vsusfructus; & non sufficit venire diè post-q̃ dedi ei libertatem, nisi & deũnat Titius vsumfructum in eo habere, inuito. n. fructuario habere non potest libertatẽ. Sed pone q̃ dicto Sticho dedi libertatẽ post Paschа; instituit autem eum hæredem purè, vt dictum est in primo casu: non

6† Partẽ. nõ est in P. F.

alium [a] scripserit, in corpore hominis errans; (veluti, frater [b] meus, patronus meus,) placet, neque eum hęredem esse, qui scriptus est, quoniã voluntate deficitur: neq; eũ, quẽ voluit, quoniam scriptus non est. [c] Et si in re quis [d] errauerit, (vt puta, dum vult lancem relinquere, vestem legat) neutrum debebit, hoc, [e] siue ipse scripserit, [1]† siue scribendum dictauerit.

Error in quantitate continua, vel discreta, dispositionem non vitiat: & quod est dictum, praualet ei, quod est scriptum, Bart.

¶ Sed si non in corpore errauerit, [2]† sed in parte, [f] (puta si 3† cum dictasset ex semisse g aliquem scribi, ex quadrante sit scriptus) Celsus 4† lib. 11. Digestorum posse defendi ait, ex semisse hęredem fore: quasi plus nuncupatum [h] sit, minus scriptum, quæ sententia rescriptis adiuuatur 5† principalibus. Idemque est, & si ipse testator minus scribat, cũ plus vellet adscribere. Sed si maiorem 6† partem adscripserit testamentarius, [i] vel (quod difficilius est probatione) ipse testator, vt pro quadrante, semisserit, [k] Proculus putat ex quadrante fore hæredem, quoniam insit 7† quadrans in semisse. quam sententiam, & Celsus probat. Sed, & si quis pro centum [m] per notam [n] cc. scripserit, [8]† idem iuris est, nam, ubi vtrumq; scriptum est, & quod voluit, & quod adiectum [o] est, quæ sententia non est sine ratione.

Error in conditione, quam quis destinauit inserere, institutionem vitiat. Bart.

¶ Tantundem [p] Marcellus tractat; & in eo, qui cõditionem destinans inserere, non addidit, nam & hunc pro non instituto putat. P Sed & 9† si cõditionem addidit, dum nollet, hæredem futurum, [q] detracta ea: nec nuncupatum videri, [r] quod contra voluntatem scriptum est, quam sententiam, & ipse, & nos probamus. Idem tractat, & si testamentarius [s] contra voluntatem testatoris conditionem detraxerit [t], 10† vel mutauerit, hæredem non futurum [u]; sed pronon instituto habendum.

a *Alium*] recognans de alio certo, & occurrerit mihi alius, quẽ puto esse illum; non imò ibi valuit institutio sed iure quodã diuino, & extraordinario: ergo Iacob hîs fuit de iure Isaac: & neq; Elias quia de altero erraut in corpore, de alio noluit.

7† Inest. P. F.

b *Frater*] aut credo hũc Seiũ esse Titium fratrẽ meũ: cum non videã: & non valet, vt hic, aut credo hũc Seium cẽ fratrẽ: & obtinet. C. eod. l. si pr. aut non credo, sed fratrẽ noio. vt ff. eo. l. nemo. §. q frater. aut ĩ noie tĩi, ppria erro; vt C. de testa. l. si qs i noie. & ff. de teb. dub. l. qui habebat Flaccum: & facit ff. de iure delib. l. fin. & C. de testa. l. neque professio.

8† Scripsisset P. F.

c *Non est*] nec nuncupat, & facit ff. d. supe. leg. l. Labeo. vidẽ Tubero. de teb. dub. l. in ambiguo. & ꝑ empt. l. 2. §. cum Stichum.

* Ad instituẽ. §. vi. An. Rub. l. non solũ. §. morte. nu. 216 de ope. no. nunc.

d *In re quis*] alias est in rebus qs, i. appellatiuis noĩb. alias est in reliqs, i. noib. rerum appellatiuis; & facit inf. de leg. 1. l. 4.

9† Et nõ est in P. F.

e *Hæc ff.* verum est.

f *In parte*] s. quota rerum. Azo.

10† Detraxit. vel mutauit. P. F.

g *Ex semisse*] immo vt ex quadrãte: vt inf. de leg. 1 l. qui quartã. 3 respon. solu. vt ibi.

h *Nuncupatum*] facit sup. eod. l. 1. §. finautem. & inf. de cond. & demonstr. l. cum autem.

i *Testamentarius*] i. scribens testamentum.

k *Semisserit*] s. scripsit.

l *In semisse*] Maiori summę minor inest. sic supra, de arbit. l. diem. §. si plures. & de pecul. l. hinc quęritur. & inf. de ver. obligatio. leg. 1. §. si stipulanti. & de te iudica. l. si quis eum reo. Item facit C. de test. l. errore. & supra, de statu homi. leg. Imperator.

m *Pro centum*] quę relinquere volebat.

n *Per notam*] i. signum repręsentans, nempe, cc.

o *Adiectum*] i. superfluum.

p *Putat*] immo videtur pu. è institutus; vt C. de institut. & substit. l. pe. & inf. de leg. 1. & l. cum pater. §. fi. contra. Sol. est pro non instituto, si sic vt destinauit, sed purè. Sed huic solue. ob. sup. eo. §. sed si non in corpore, vbi voluntas pręualet scripturę. Sed ibi dictauit; hic tãtùm in corde destinauit; vel dic morte prævenius non addidit, non instituturus sine conditione, at secus in contrario secundum Ro. Vel hęc est opin. Mar. quę non tenet, vt in simili casu. sup. eo. l. a.

q *Hæredem futurum*] Putat Marc. Io.

r *Videri*] s. putat repete. Io.

s *Si testamentarius*] i. scribens testamentum; vt est tabellio; vt sup. ea. l. sed si maiorem.

t *Detraxerit*] omnino. Azo.

u *Non futurum*] i. purè. H. sed prout testator voluit, s. sub conditione; vt sup. ea. l. §. sed si maiorem.

Persona institutioni adiecta per errorem, hæres non erit. Bart.

¶ Sed si, cum primum [a] hæredem ex parte dimidia scribere destinasset, primum, & secundum [1†] scripserit, [b] solus primus scriptus hæres videbitur, & solus hæres existet, quasi ex parte dimidia institutus.

Sufficit hæredem demonstrari aliter, quam nomine proprio. Bart.

¶ Si quis nomen hæredis quidem non dixerit, sed indubitabili signo eum demonstraverit, quod penè nihil a nomine distat, [c] (non tamen eo quod contumeliæ [d] causa solet addi) valet institutio.

¶ Hæres [e] enim [2†] institui, [3†] si certus demonstretur, [f] nemo potest. *

Sufficit personas esse certas, licet portionum distributio ex futuro eventu dependeat. Bart.

¶ Si quis tamen [4†] ita dixerit, Vter ex fratribus meis Titio, & Mævio, Seiam vxorem duxerit, ex dodrante, vter non duxerit, ex quadrante hæres esto, [5†] rectè factam institutionem esse certum est, [g] sed quis, ex qua parte, incertum est. [6†] Planè erit similis institutio; [7†] si ita facta fuerit vter ex suprascriptis fratrib. meis Seiam vxorem duxerit, hæres esto. Sed, & hanc puto valere institutionem, quasi sub conditione [8†] factam.

Per institutionem succeditur in ius defuncti: & plures in dubio intelliguntur æqualiter instituti. Bar.

¶ Hæredes, iuris successores sunt. [h] &, si plures instituantur, diuidi inter eos à testatore ius oportet, quod si non fiat, omnes æqualiter [i] hæredes sunt.

Plures instituti in re certa diuidunt sibi hæreditatẽ æqualiter, nisi testator manifestissimè aliud voluit. Bart.

¶ Si duo sunt [9†] hæredes instituti, vnus ex parte tertia fundi Corneliani, alter ex besse eiusdem fundi: Cessus expeditissimam Sabini sententiam sequitur, vt detracta [k] fundi mentione, quasi sine partibus [10] hæredes scripti hæreditate potiantur, [10†] si modò voluntas patrisfamilias manifestissimè non refragetur. [11†]

Dictio postea, non impedit diem hæreditatis, & libertatis, simul cedere. Bart.

¶ Si quis ita scripserit, Stichus liber esto, & postea [m] quam liber erit, hæres esto, Labeo, Neratius, & Aristo opinantur detracto verbo medio, postea, * simul ei [12†] libertatem, & hæreditatem [n] competere, quæ sententia mihi quoque vera videtur.

¶ Si quis primum [o] ex triente, secundum ex triente hæredem instituerit; &, si secundus hæres non erit, tertium ex besse hæredem scribat; hic, secundo repudiante, besem habebit non solùm iure substitutionis, [p] sed etiam [13†] institutionis, id est trientem iure substitutionis, & trientem iure institutionis.

¶ Seruus cum libertate hæres institutus, si sit alienatus, iuberi adire [q] ab eo potest, cui alienatus est; [r] Sed, & [14†] si redemptus sit à testatore [s] institutio valet, & necessarius hæres erit. [t]

¶ Si seruus qui [15†] ex die libertatem acceperit, & hæreditatem purè, mox sit alienatus, vel manumissus, [u] videamus, an institutio valeat. [x] Et quidem, si alienatus non sit; [16†] potest defendi, institutionem valere, vt veniente die [y] libertatis, quæ hæreditatem moratur, [z] competente libertate, & hæres necessarius existat. Sed si in diem libertas, hæreditas autem sub conditione data sit, si conditio post diem [a] adueniens exiterit, liber,

---

a *Primum*] scilicet solum.

b *Scripserit*] ex dicta dimidia, & dic destinasset: licet non sit scriptum: vt sup. §. sed si nõ in corpore. Accur.

c *Datur*] sic supra si cert. pet. l. certum. & j. de manu testa. l. nominatim, & 5. de lib. & posthu. l. 1.

d *Contumelia*] quia tunc non valeret; vt Titium, qui occidit Seium, instituo: vt j. de lega. 1. l. turpia. in prin. Sed 5. j. eo. l. his verbis. §. 1. Solue. ibi flerit in genere maledictionis; vt sup. de lib. & posthum. l. 3. in prin. hic in specie dixit, sic & alias in commẽdatione dicimus: vt 5. de dolo. l. qui venditori. Alij, vt Ro. faciunt differentiam inter contumeliam, vt hic, & maledictionẽ vt in cõtrario. Accur.

e *Hæres*] vt inf. eod. l. in tẽpus. §. nouies. & C. de testa. l. iubemus, idem in legatis, vt j. de vsufruc. leg. l. qui plures. & de reb. dub. l. 5. & in tutore, vt 5. de testa tut. l. tutor in certus. & Inst. de leg. 5. tutor

f *Demonstretur*] proprio nomine, vel indubitabili signo. vt 5. proxi. §. vel conditionis euentu vt j. proxi. §. & per se, non per aliũ. vt j. eod. l. illa. Sed opponitur, ignotus potest fieri hæres; vt C. eod. l. extraneum. ergo ignotº est certus. Azo.

g *Certum est*] facit j. de condi. institu. l. legatur. & de secun. tab. l. 2. 5. si quis ita hæredes. & de leg. 1. l. seruus legatus. §. huius.

h *Successores sunt*] vt & sup. de edict. l. quædam. 5. nihil.

i *Æqualiter*] sic Instit. eo. 5. plures. & j. l. proxi. & inf. proxi. §. & de leg. 1. l. legata inutiliter. 5. fi. & Insti. pro so §. si quid verò. & sup. de pact. l. item cum. in fi. & infra de app. l. si quis separatim. §. quoties.

k *Detracta*] i. perinde ac si de fundo nihil esset dictum.

l *Sine partibus*] & ita æqualiter. vt sup. proxi. §. & inf. l. proxi. & sup. eod. l. 1. §. si ex fundo. & inf. eo. l. ex facto. §. ita igitur.

m *Postea*] materialiter ponitur. H.

n *Hereditatem*] & sic erit necessarius hæres, secus si dixerit, si voluerit hæres esto. vt inf. de condi. instit. l. verba Azo. & facit j. eod. l. talem & de secun. tabul. l. filia. §. qui filio.

o *Si quis primum*, hic tertius.

p *Substitutionis*] vt j. eo. l. nam tertium. & facit inf. eod. l. liber homo. l. final. contra. Solu. vt ibi.

q *Adire*] & tunc est voluntarius hæres.

r *Alienatus est*] nec ergo erit liber. vt hic, & Inst. eod. §. quod si alienatus. & facit inf. de legatis 1. l. quæsitum. l. seruo. & infra de conditio. & demõstratio. leg. si in diem. Accur.

s *A testatore*] secus si impubes emerit, cui est substitutus, supra eod. l. sed si. §. si seruũ communem.

t *Est*] vt & sup. eod. sed. si. §. si seruum cõmunem: sic & in libertate: vt inf. de manu. testa. l. verum est, secus est in legato: vt inf. de adim. leg. l. cũ seruus contra. Solu. hic fieret domino iniuria, si saltem hunc non haberet hæredẽ: vt Inst. qui ma. non potest. §. 1.

u *Manumissus*] à testatore,

x *Videar*] hanc soluit inf. ibi, sed & si purè. & cæt. quod valet. Accur.

y *Veniente die*] non ante etiam hodie. lex enim, quæ præsumit seruo institutio. fieri eũ liberũ vt Inst. ç man. non post. §. primo. loquitur, vbi non apparet domini voluntas contraria: aliàs non est locus præsumptioni. vt inf. de verb. obl. l. continuos. §. cũ ita. hic. n. demum post diem dari voluit.

z *Moratur*] Not. quod hæreditas per se ad diem morari, vel dari nõ posset: vt inf. eo. l. hæreditas. sed libertas ex die dari põt. & sic per eam, vt hic dicit, moratur hæreditas. Azo. & facit sup. eod. l. seruus alienus. §. 1.

a *Adsit dies*] quid si ante? H.

* Similis est tex. in §. illud ait. 5. in pœ. & ita ponitur i dubio secũdũ Dy. & B. in l. fructus. in fi. 5. fol. n. 12] Simul ei. & libertatẽ & hæredit. &c. P. F.

1† Scripsit P.F.

2† Enim nõ legit. P.F.

3† Nisi vt certe demõstret. P.F. Hal. vero. nisi certus

4† Tamẽ nõ ẽ in P. F.

5† Hic rectè factã. &c. legit. P.F.

6† Est. nõ habetur i P.F.

7† Institutio. nõ legitur i P. Flo. in 1. par. sed i 2. Si ita institutio facta fuerit.

8† Aliqui le. demõstratione quitant.

9† Sint. P. F.

10† Potirent. P. F

11† Refragatur. P. F

12† Et. &libertatẽ & hæredit. &c. P. F.

13† Et loco etiam scrib. P. F

14† Et hoc loco non est in P. F.

15† Quæ nõ traditæ in P. F.

16† Non esset. P. F.

ADDI-

ADDITIO. Die ſecundum Bal. hic quod conditio eſt purificata: & ſicut ſi ab initio eſſet pura inſtitutio, ſpectatur dies libertatis: ita dicit argum. l. qui ſi pendente. de peric. & com. rei vend. & l. pottor. ſup. qui. po. in pig. habean.

a *Alienatus*] à teſtatore. Accurſius.

b *Manumiſſus*] à teſtatore.

c *Heredem exiſtere.*] voluntarium. & dic à teſtatore in vtroq; caſu. ſcilicet ſi antequam adeat iuſſu domini ſua libert. vt Inſtit. eo. §. ſeruus autē. & §. alienus. quinimo & ſi non eſſet liber, puta alienatus, poterit iubente nouo domino nolle adire: vt C. eod. l. 1. & ſic ſi poſtea fiat liber, adibit ſuo arbitrio. Vel dic ēt non manumiſſus hæres erit alij: & ſic impropriè: vt ff. de acq. hæredit. l. placet.

d *Alienatus*] à teſtatore.

e *Inſtitutio.*] id eſt, æqua.

f *Differtur*] hodiè autem videtur, q̄ nō debeat differri: immo ſtatim adueniente die libertatis, ſit liber, & hæres, et neceſſarius, licet detur in eo vſus fructus: quia benè pōt hodiè proprietarius volente vſufructuario ei dare libertatem: vt C. cōmunia de ma. l. 1. §. finaū proprietarius.

Si alterius.] CASVS. Inſtituit Titius ſibi hæredem Seium in dimidia cuiuſdam ſui fundi Titiani: & Caiū in tertia parte cuiuſdā alterius ſui fundi nomine Cornelliani: & in ſuperfluo ſuæ hæreditatis non dedit reis aliquos cohēdes. quæritur quid debeat fieri de hæreditate dicti Titij; Certè perinde eſt, ac ſi hæredes eſſent in dictis fundis nō adiecta parte aliqua: & ſic quilibet eorum habebit hæreditatē pro dimidia, & vice præceptionis habebunt partes prædictorū prædiorum, in quibus partib. inſtituti fuerunt: difficile. n. eſſet inuenire, ſiue fierent portiones hæreditatis ex diuerſis partibus prædictorum prædiorum, in quibus partibus prædicti Seius, & Caius inſtituti fuerunt à Titio. & hoc dicit. Viu.

g *Si alterius*] idem ſi eiuſdē: vt ff. eo. l. quoties. §. ſi duo. Ioā.

h *Portiones*] ſcilicet hæreditatis.

i *Perinde habendum*] quantum ad portiones hæreditarias: nam quantum ad eos fundos, non perinde eſt: vt ff. eod. l. ex facto. §. 1. & ſupra eo. l. 1. §. ſi ex fundo. & inſt. de inut. ſtip. l. 1. §. ſi & inſt. ad Treb. l. ſi quis priore. Sed contra inſt. eo. l. proxi. Solu. conceſſio melioris rei, vel partis non facit, vt plus videatur eſſe datum de hæreditate, vt hic, ſed copulatio plurium perſonarum in eandem rem, vel partem conjungit eos in vnam dimidiam & alter cui per ſe hæreditas inſtitutionis iure eſt collata, habet aliam dimidiam, vt ibi.

k *Nec fundum*] quantum ad partes hæreditarias, ſed iure prælegationis hic habent, vt inſt. eo. l. ex facto. Accurſ.

l *Nominaſſet*] & ita ded. eis partib. æqualiter erūt hēdes.

Titius fundi.] CASVS. Inſtitui mihi hēdē Titiū in fundo meo Cornelliano, & duos alios Titios inſtitui mihi hēdes in quadā mea inſula, ſiue domo noīe Titiana. certè hoc caſu dēbit ita diuidi hēditas mea, vt primus Titius habeat hæreditatis meæ medietatē; alij aūt duo Titij, qui fuerunt in inſula inſtituti, habeant aliam dimidiam. Viu.

m *Hic*] id eſt, in tali caſu.

n *Semiſſem*] facit inſ. l. 3. 2. reſpon. & 6. ſed ſi duos. & l. itē q. §. ſed ſi expleto. & l. liber homo. §. ſi Titius. & arg. ſup. de vſufr. accreſc. l. ſi quis Titio. & l. ſi proprietas. & inſ. de vſufru. leg. l. Sēpronius. §. f. & l. ſtich. o. 6. videamus. & C. de imm. & ali. ſubſti. l. fi. in fi. ſed præcedens caſus eſt arg. contra. ſed expone, vt ibi.

Si quis plures.] CASVS Inſtitui mihi hæredem Titium in octo vncijs. & Seiū in quatuor. & poſtea ita dixi ante teſt. in p̄fectū: quos ex diſparib. partib. hēdes inſtitui æquè hæredes ſunto. certè quilibet eorū hēbit dimidiā hēditatis meæ. Viu.

o *Peractum*] idē & ſi poſt peractum: ſed ideo ſic dicit, quia ſi ante peractum, non oportet iterū adhiberi de nouo aliā ſolēnitatē: alioquin ſic, vt ff. de teſta. l. hēdes. §. 1. ſm Ro. Vel ideo ſic dicit, q̄a vbi ante ipſo iure nō vāt date inæquales partes, ſed æquales tm fiunt date. 6 autem poſtea, videntur ademptæ inæquales nō ipſo iure non datæ: vt arg. ff. de leg. 1. l. ſi ita ſit aſcriptū. Az. & ff. de ijs, quę in teſtam. delen. l. 1. § ſed ſi legi. & §. ſed conſultò. & facit ff. eod. l. ſi ita ſcriptum fuerit.

Interdum] CASVS. Pone, q̄ ita mihi inſtitui hēdes ī teſtō. Primus, & fratris mei filij æq. hēdes mihi ſunto, certè q̄libet eorū hēt virilē partē. Si āt ita dixiſſē, Primꝰ & fratris mei filij hēdes mihi ſunto; Primꝰ hēret dimidiā hēditatis, & filij fratris mei hērent aliā dimidiā.

Paterfamilias.] Faciens teſtū pōt diſtribuere hēditatem ſuā in quot partes vult, ſed ſolēnis diſtributio aſſis ſolet fieri in 12. vncias. aut ergo teſtator diſtribuit in minus q̄ in 12. partes, aut in plus. ſi in minus, eorū reducit ad aſſem, ſiue ad 12. partes. puta inſtituit ſibi Titiō & Seiū in trib. vncijs: certè nouē reſidux vnciæ eis accedunt: & ſic quilibet eorū erit hēs in ſex vncijs. ſi āt inſtituit Titiū in trib. vncijs, & Seiū in ſex: certè ſuperfluæ tres vnciæ debēt eis accreſcere p̄ hēditatijs partib. Si āt exceſſerit teſtator 12. vncias in diuidēda hēditate ſua inter hēdes: æquè p̄ rata decreſcit, quātum ad numerū 12. vnciarū: vt puta inſtituit me in 12. vncijs, te āt inſtituit in ſex: certè ego habeo octo vncias hēditatis. & tu quatuor: ſi āt Titiū & Seiū inſtituit ex aſſe, & Sēproniū & Caiū in 12. vncijs: certè Titius & Seius hēbunt ſex vncias, & Sēpronius & Caius alias ſex. ſi āt Titiū & Seiū ex aſſe hēdes inſtituit, Sēproniū āt in dimidijs, & ſextas i. ex ſex & duab. vncijs, i. ex octo vncijs. certè hoc caſu diſtributus eſt as in vigintiduas vncias, ex q̄b. dē: hīe octo vncias ille, qui eſt inſtitutus in dimidia & ſexta, & 12. vncias dēbunt. itē illi duo q̄ fuerāt inſtituti ex aſſe ſi āt inſtitutus Titiū in quatuor vncijs & Seiū in quatuor, & Caiū in quatuor: & poſtea eundē Titium in duab. vncijs: certè hoc caſu hēditas diuidet in quatuordecim vncias. vt Titius habeat

Iabolenus. 5†

LEX XI.

6† TItius fundi Corneliani hęres eſto mihi. duo Titij illius inſulę hęredes ſunto. 7† Hic m habebūt duo Titij ſemiſſem, n ac Titius ſemiſsem. idque Proculo placet. quid 8† tibi videtur? Reſpondit; vera eſt Proculi opinio.

Etiam in diſtributione partium vltimum dictum prævalet. Bar.

Paulus. 9†

LEX XII.

SI inęqualibus partibus datis, ita adijciatur: Quos ex diſparibus partibus hęredes inſtitui, ęquè hęredes ſunto: exiſtimandum eſt, exęquari eos, ſcilicet, ſi hoc ante peractum o teſtamentum ſcriptum ſit.

Dictio, æquè, facit, vt coniuncti cum diſiunctis æqualiter admittantur. Bar.

Vlpianus. 10†

LEX XIII.

INterdum hęc adiectio; Æquè hęredes ſunto. teſtatoris voluntatem hanc 11† exprimit, vt puta, Primꝰ, & fratris mei filij hēdes mihi ſunto. certè q̄libet eorū hēt virilē partē. Si āt ita dixiſſē, Primꝰ & fratris mei filij hēdes mihi ſunto; Primꝰ hēret dimidiā hēditatis, & filij fratris mei hērent aliā dimidiā.

Paterfamilias. Faciens teſtū pōt diſtribuere hēditatem ſuā in quot partes vult, ſed ſolēnis diſtributio aſſis ſolet fieri in 12. vncias. aut ergo teſtator diſtribuit in minus q̄ in 12. partes, aut in plus. ſi in minus, eorū reducit ad aſſem, ſiue ad 12. partes. puta inſtituit ſibi Titiō & Seiū in trib. vncijs: certè nouē reſidux vnciæ eis accedunt: & ſic quilibet eorū erit hēs in ſex vncijs. ſi āt inſtituit Titiū in trib. vncijs, & Seiū in ſex: certè ſuperfluæ tres vnciæ debēt eis accreſcere p̄ hēditatijs partib. Si āt exceſſerit teſtator 12. vncias in diuidēda hēditate ſua inter hēdes: æquè p̄ rata decreſcit, quātum ad numerū 12. vnciarū: vt puta inſtituit me in 12. vncijs, te āt inſtituit in ſex: certè ego habeo octo vncias hēditatis. & tu quatuor: ſi āt Titiū & Seiū inſtituit ex aſſe, & Sēproniū & Caiū in 12. vncijs: certè Titius & Seius hēbunt ſex vncias, & Sēpronius & Caius alias ſex. ſi āt Titiū & Seiū ex aſſe hēdes inſtituit, Sēproniū āt in dimidijs, & ſextas i. ex ſex & duab. vncijs, i. ex octo vncijs. certè hoc caſu diſtributus eſt as in vigintiduas vncias, ex q̄b. dē: hīe octo vncias ille, qui eſt inſtitutus in dimidia & ſexta, & 12. vncias dēbunt. itē illi duo q̄ fuerāt inſtituti ex aſſe ſi āt inſtitutus Titiū in quatuor vncijs & Seiū in quatuor, & Caiū in quatuor: & poſtea eundē Titium in duab. vncijs: certè hoc caſu hēditas diuidet in quatuordecim vncias. vt Titius habeat

5† Lib. 7. epiſt.

6† Arrius in P.F. & Iac. Arr. ſemiſsē.

7† Hic. ſi leg. 1 P.F.

8† Qui ſi bivi. P.F.

9† Lib. 2. ad Sabi.

10† Li. 7. ad Sabi.

11† Hæc nō tradit in P.F.

sex vncias, & Seius quatuor, & Caius quatuor. omnia tamẽ prædicta reduci possunt ad assem. Viuianus.

a *Filij*] omnes enim coniuncti loco vnius habentur: vt inf. eo. l. Iulianus. & l. Lucius. & inf. tit. 1. l. si pater. & inf. de legat. 1. l. planè. in prin. Sed arg. cõtr. delegat. 2. l. Lucius. §. Lucius. Sol. vt ibi. Acc.

b *Solemus*] i. frequẽs.

c *Minus*] quam in duodecim.

d *In hac*] duodecim.

e *Reuoluitur*] aliàs resoluitur. s. hæc distributio minor. & not. volũtatem testatoris in potestatem iuris resolui. Accursius.

f *Qui accedit*] i. qui supererat.

g *Pro portionibus hæreditarijs*] vt ff. de secund. tabul. l. si ita. & C. de testa. mil. l. 3. Accurs. h *Vncias*] qa habẽt aptitudinẽ ad partes. s. vt Inst. eo. §. hæreditas.

i *Decrescit*] qũtũ ad numerũ vnciarũ, nõ quantũ ad substãtiã.

k *Trientem*] imò vi adimere primo, qũtũ conferi secũdo: vt C. de leg. l. cũ quæstio. Respond. trahe hanc ad illam: vel hic constabat talẽ fuisse volũtatem, vt transiret ad dupõdium: qꝑ potest: vt hic. & Instit. e. §. videamus. vt plenè in contrario no.

l *Illi*] ex asse instituos. & ita decresceret eis quantum ad numerum vnciarum: non quãtum ad substantiam rerum hæreditariarũ: vt ff. de lega. 1. l. si quis. s. testamento. §. 1. & l. si pluribus & potest hic facere. & hic est contra. C. de leg. l. cũ qstio. Solut. vt sup. proxi. §. in *Ex dimidia*] scilicet parte assis.

m *Et sexta*.] s. parte assis. & facit sup. eo. l. Titius fundi. Accurs.

n *Apud eundem*.] i. Labeonem.

o *Tertia*.] i. quatuor vncijs: & quendam aliũ in octo vncijs: subaudi.

p *Expleto* alio instituto in bessẽ.

q *Semis* assis.

r *Diuidendam*] vt Titius 6. alius 8. hëat vt sup. proxi. §.

*In hunc locum copiosè Alexand. ab Alex. li. 1. Genial. die. c. 1.

†In hoc. P. F.

† Hibec. P. F.

† Dicen non leg. tum P. F.

† Cui demdiem. puto. P. F.

† Et nõ est P. F.

SI quis.] CASVS. Caius ita instituit sibi hæredes. Titius ex parte prima sit mihi hẽs. Seius ex secũda. Mœuius ex tertia. Sulpitius ex quarta. certè æquales partes ad eos pertinebunt: quia cũ dixit Caius. Titius ex parte prima Seius ex secunda &c. vt imposuisse ordinẽ scripturæ, vt sic dixisse videatur. primo loco instituo Titium. secundo Seium. &c. eõ aũt vt dixisse: instituo Titiũ in vna vncia: Seiũ in duabus: Mœuium in tribus: & Sulpitium in quatuor: sicut quidam credebant. & malè credebant enim qꝑ decẽ vnciæ essent inter eos prædicto modo diuisæ. & qꝑ duæ superfluæ deberent eis accrescere pro hæreditarijs partibus. sed si ita diuisset dictus Caius. Titius ex parte dimidia hẽs esto. & Seius ex alia dimidia: & ex qua parte prædictum Seium instituit. ex eadẽ parte Sẽpronius hæres esto: tunc Titius habebit dimidiã. & inter Seiũ. & Sẽpronij alia dimidia diuideretur. ita qꝑ Seius hæres tres vncias. & Sẽpronius alias tres. Sed si quendam noïe Primum instituisset ex semisse. & Secundum ex alio semisse. i. sex vncijs. & substituit Tertiũ in nouẽ vncijs. si Primus hẽs non esset: certè si dictus Primus adierit: sicqꝫ per consequens fit exclusus Tertius: Primus & Secundus habebũt æquales partes de tot. hæreditate. si aũt repudiauerit Primus, licq. vendicasset sibi locũ Tertij substitutio, qꝫ fuit facta in nouẽ vncijs, vt dictũ est: diuidet hæreditas in 15. partes. voluit. n. testator excedere assem, cũ numerauerit plures vncias, qꝫ 12. in persona Secundi. & Tertij. ex quib. quidem 15. partib. nouem habebit dictus Tertius. & sex Secundus. Nam Iulianus scripsit videri dictum Tertium substitutũ prædicto Primo in sex vncijs, in quib. fuit institutus dictus Primus. vt dictũ est: institutũ ãt videri dictũ Tertiũ in trib. vncijs. qꝫ exãt vltra assem distributã inter Primũ & Secũdũ: sic dictũ Tertiũ videri substituere in dictis nouẽ vncijs personam substituti & instituti. Viuian.

t *Æque partes*.] i. æquales partes. Accurs.

u *Scripsit*] vt sic dixisse videatur primo loco hunc hæredem instituo. &c. Azo.

x *Quem modum*] diuersum à primo. Az.

y *Partibus*] singulis prædictis. Accurs.

z *Vlianus. ex parte dimidia*] repete. hæres esto: vt & ff. l. prima. §. Diuus.

a *Ex qua*] hic incipit institutio Tertij.

b *Parte*] dimidia.

c *Vtrum pro*] dubitabatur esset ne relatio simplex, an personalis. & certè potius est personalis, aliàs esset superflua: vt C. de pact. contien. l. ex morte.

d *Verius*] aliter tenetur inf. eo. l. si te solum. §. fin. Azo. & facit in f. de verb. significat. l. triplici. §. fi. Accursius.

6† Octo laturum. P. F.

7† Lib. 1. ex Cassio.

8† Lib. 7. ad Sabin.

*Ad itel. huius l. vi de Corasi. in l. testõnu. 7. C. de impub.

9† Hïdẽ. P. F.

10† Voluit. P. F.

a Qui-

deri inſtituros: ſic fiet, vt Titius ſemiſſem, hi duo quadrantes [a] ferant.

¶ Idem eodem libro ſcripſit; ſi primus [b] ex ſemiſse, ſecundus ex ſemiſse, [c] ſi primus hæres non erit, tertius ex dodrante ſubſtitutus ſit, facti quidem quæſtionem eſſe: [d] verùm rectè dici, [1] † ſi quidè primus adierit, æquales partes habituros: [e] ſi repudiauerit, [f] xv. partes [g] futuras; ex quibus nouem quidem laturum tertium, ſex [h] ſecundum.

Iulianus. 2 †

LEX XVI.

NAm tertium, & inſtituti [i] & ſubſtituti perſonam ſuſtinere: [k] & [3] † in tres partes [l] inſtitutum videri, in ſex [m] ſubſtitutum.

Vlpianus. 4 †

LEX XVII.

ITem, quod Sabinus ait, ſi cui pars appoſita non eſt, [n] executiamus: [o] [5] † Duos ex quadrantibus [p] hęredes ſcripſit, tertium [q] ſine parte. Quod aſſi deeſt, feret. hoc & Labeo.

Qui quoſdam inſtituit ex vndecim vncijs, & duos ſine partibus illam vnciam habebunt illi, qui ſunt ſcripti ſine partibus, & ſi vnus ex eis ſemunciam repudiat, omnibus accreſcit. Bart.

¶ Vnde idem tractat, ſi duos ex vndecim, duos ſine parte ſcripſerit, [6] † mox vnus ex ijs, qui ſine parte fuerunt, repudiauerit, [r] Vtrum omnibus ſemuncia; an ad ſolum ſine parte ſcriptum perueniat. Et variat. ſed Seruius omnibus accreſcere [s] ait. quam ſententiam veriorem puto. Nam, quantum ad ius accreſcendi, non ſunt coniuncti, [t] qui ſine parte inſtituuntur, quod & Celſus lib. 16. fforum, probat. Idem quoque [7] † putat, & ſi, expleto aſſe, duos ſine parte hæredes ſcripſerit, neque hos, [u] neque illos coniunctos. Sed ſi, aſſe expleto, alium ſine parte hæredem ſcripſerit, is [8] † in alium aſſem veniet: Aliter atque ſi ita ſcripſiſſet, expleto aſſe: Ex reliqua parte hæres eſto. quoniam, cum nihil reliquum ſit, [9] † ex nulla [x] parte hæres inſtitutus eſt. Sed ſi, expleto aſſe, duo ſine partibus ſcribantur: vtrum in ſingules aſſes ſicti duo, an in vnũ aſſem coniungantur, quæritur. Et putat Labeo, & verius eſt, in vnum aſſem venire. Nam & ſi [x] vnus ſine parte, duo cõiunctim ſine parte inſtituantur; non tres trientes fieri, Celſus libro 16. ſcripſit, [*] ſed duos ſemiſses. Quòd ſi quis dupondium [y] diſtribuit, & tertium ſine parte inſtituit; hic non [10] † in alium aſſem, ſed in trientem veniet, [11] † vt Labeo libro quarto poſteriorum

a *Quadrantes*] ſcilicet duos. & hoc eſt quilibet tres vncias: & ſic ſex inter ambos.
b *Si primus*] hæres ſit inſtitutus.
c *Ex ſemiſſe*] alio repete ſit inſtitutus.
d *Quæſtionem eſſe*] quid. vel quantum voluit vnumquemque habere. Accurſ.
e *Habituros*.] primũ & ſecũdum: tertium verò nihil.
f *Si repudiauerit*] primus. Accurſius.
g *Quindecim partes*.] nã voluit excedere aſſem: cũ cõnumerauit plures vncias, q̃ duodecim. & hoc p̃ſumitur ſm has leges. hodie p̃ſumit in dubio 5. & ſm hoc tertius hodiè hẽbit 9. vnc. ſecũdus tres: vt tres videantur ſibi adẽptæ: vt C. de leg. l. cũ qõ.
ADDITIO. Tu dic ſm Bar. hic, q̃ cũ cuilibet ex primis reliq̃rit minus, ſcdo pl⁹. q̃ hæc lex hodiè nõ ẽ correcta: vt no. p gl. i d. l. cũ qõ. C. ſi lega. h *Sex*] & eſt rõ. quia tertius in nouem vncijs eſt ſubſtituta, primus in ſex vncias primi: & tres ſuas. ſecundus verò in ſex tantùm eſt inſtitut⁹. Ac.
i *Nam tertium. Inſtituti*] ſub eadẽ conditione. ſ. ſi primus hęres non eſſet. R. & no. vnũ vicẽ plurium ſuſtinere. de quo no. ſup. de pact. l. ſi plures. Accurſ.
k *Sustinere*] nota quẽ vicẽ duorũ ſuſtinere.
l *Tres partes*.] i. vncias, q̃ ſunt tres partes de quindecim.
m *In ſex*] i. vncias & facit ī. eod. l. quoties. §. ſi quis primum.
IItem. JCASVS. Executiamus. Iudicat quod Sabinus ait. ſ. ſi cui hẽdi inſtituto nõ eſt appoſita pars p te ſtatorẽ. hẽat q̃ deeſt de aſſe. Executiamus dico. in qb. caſib. locũ hẽat: & vtũ hẽat locũ in hoc caſu. quẽ propono. Scripſit dicẽs Caius teſtãtor hæredẽ Titium in trib. vncijs, & Seiũ in alijs tribus. & Sẽpronũ ſine parte. nũquid ſm dictu dicti Sabini hẽbit dictus tertius. illud. q̃ deeſt ad aſſem. i. ſex vncias? Et dr q̃ ſic. vñ pone. q̃ dictus teſtator inſtituit duos in 11. vncijs. & duos alios inſtituit ſine parte: & ita hi duo vltimi ſine parte inſtituti: debẽ hic vnc. ā q̃ deeſt ad aſsẽ. vt ſ. p p̃dicta apparet. nunq̃d ſunt in dicta vncia ita cõiũcti. q̃ ut inter eos ius accreſcendi vno eorũ repudiante parte ſuã dictæ vnciæ. i. dimidiã dictæ vnciæ: ita q̃ primis duobus eorũ cohæredib. pro certis partibus ſtatutis: nihil accreſcat de dicta media vncia repudiata? Et dr q̃ nõ. immo ſibi accreſcit: ā nõ eſt vnus eorũ ſine parte inſtitutorũ magis coniunctus alijs quã ceteris cohæredibus ſuis. ſi q̃ prędictos duos primos. q̃s inſtituerat in 11. vncijs ſi ſtatuat in 12. vncijs & p̃dictos duos vltimos ſcripſiſſet ſine parte: quo caſu venirent vltimi in alijs 12. vncijs. ſic in alio aſſe. ſicut dixi ſ. eos ſi eſſent coniuncti. & dic q̃ oẽs ſunt coniuncti re: nã ambo ſeparatim. & ſic in ſolidum ſine parte ſunt inſtituti: & ſic tam inter ſe quam alijs ſunt coniuncti re.
n *Non eſt*.] habeat quod deeſt. Accurſ.
o *Executamus*] in qb. caſib. locum hẽbeat.
p *Ex quadrantibus*.] hoc eſt quilibet ex ſuo quadrante.
q *Tertium*] aliàs eſt tertius. & ita in libro domini. Azo.
r *Omnibus accreſcere*] imò ad ſolũ coniunctum: vt C. de caduc. tol. l. 1. §. ſi verò q̃dã ex his & ī. de vſufru. accre. l. j. §. idẽ ſi duobus. q̃ ſunt ī. Sol. dic. q̃ ibi nõ cõiũgit verbis hęs ſine parte inſtitutos. alias ſecus: vt ī. eo. l. ſi des ſine. Sed huic diſtinctioni vi ī. ī. eo. l. ſi ita quis hæredes. vbi erat cõiuncti verbis: & ibi ẽ idẽ q̃ hic dr. Sed dic. q̃ ibi erant diſiuncti re q̃ verbũ ęquis: & ſic ſunt ibi inæquales 1 cõniũctus verbis ī. & cõiũctus re tñ. & facit ī. de lega. 3. l. re cõiũcti. & dic q̃ oẽs ſunt coniuncti re: nã ambo ſeparatim. & ſic in ſolidum ſine parte ſunt inſtituti: & ſic tam inter ſe quam alijs ſunt coniuncti re.
s *Non ſunt coniuncti*] qui re ſola coniunguntur. & coniunge ita q̃ præferantur alijs. cum & alij eranr re coniuncti.
t *Neque hos*] d. c. q̃ omnes ſunt inſtituti verbis diſiuncti. & tantum habent duo quantum & alij primi. vt ī. eo. §. ſed ſi expleto aſſe. & inf. proxi. §. ſed quia re coniuncti. habent ius accreſcendi. vt ſup proxi. reſpon.
u *Ex nulla*] ſecus ſi aliqua pars vacaret: quia tunc ſub verbo reliquum. 2 continereiur totum. ſi aliter repudiaret: vt C. eod. l. a. & inf. de verb. ſignific. l. ſi pater. & l. ex eorum. quæ ſunt arg. contra. hem arg. contra ſup. de ſta. lib. 1 habet tatem. in ſi. ſed ob ſpecialg. Accurſius.
x *Nam & ſi*] ſimili.
y *Dupondium*] id eſt pondus 2 q. vnciarum. ſed tripondium 3 6. vnciarum.

1 Dicit. P.F.
2 Tit. to. Digeſto-rum.
3 † Et. deficitan P. F.
4 † Lib. 7. ad Sabin.
5 † Legit q̃dã: itẽ vt Sabin⁹ ait ſi cui pars appoſita nõ eſt duos. puta ex qua dr. habere &c. & ita vet. exemplaria mss inter ſe. & in ed. Gothof. vt. dein hic l. Ant. Aug. ſ. l. 1. 6. j.
6 † Scripſit. P. F.
7 † Idẽq. tẽ ſecta relatione ad P. F.
8 † Is non tradit. r in P. F.
9 † Eſt. in P. F.
* Hĩ ex Celſi ſnia in l. libet hõ. §. 2. j. hoc tit.
10 † Sic in F. F. Haloã. ãt ſcripſit i alitũ dupõdiũ. ſed male Ant. Aug. li. 3. emẽ. c. 3.
11 † Venit. P. F.
1 Bar. ī l. re diũcti de le. 2. dubitatiõe. dixit poſtmodũ deficiẽte accreſcere oĩb. q. a nullo mõ ibi ſunt coniuncti cõtra glo.
2 Verbũ reliquum q̃d ſe per ſe & ſolũ reliquorũ appellatione cõi. neq; vice ad ſingũ p Bar. in l. Omnium. in prin. ff. de leg. 3.

a *Scripsit*] contra. Instit.eo.§.si plures. ibi idem q̃ &c. vbi dicit idē in dupondio expleto q̃ in asse expleto. sed in asse expleto si alius sine parte instituatur. videtur in tantundem institutus: vt eo.tit.§.videamus. & sup.hac lege §.sed si asse. ergo expleto dupondio alius sine parte institutus tantundem debet habere.

scripsit.[a] nec Aristo, vel Paulus, [1]† vtpotè probabile, notant. [b]

Institutus sine parte, habebit quod deest ad dupondium. Bar.

Paulus. li.1.ad Vitellium. [2]†

LEX XVIII.

3† QVæsitum [c] est, si plus asse paterfamilias distribuisset, [d] & aliquem sine parte fecisset hæredem; vtrũ is assem habiturus foret, an id duntaxat, quod ex dupondio deesset? Et hanc esse tolerabilissimam sententiam puto: vt eadem ratio [e] in dupondio 4† omnique [f] deinceps, quæ in asse, seruetur. & Paulus 5† libro quęstionum. Eadem ratio est in secundo alse, quæ & in primo.

Verba enunciatiua conditionaliter prolata, non inducunt dispositionem. Bar.

Vlpianus. [6]†

LEX XIX.

EX facto etiam agitatum, Põponius, & Arrianus referunt, si quis, vacua parte relicta, [h] ita instituerit: Si mihi [i] Seius [7]† hęres non erit, (quem nõ instituerat [k]) Sempronius hęres esto: an hic [8]† Seius occupare possit vacantem portionem. Et Pegasius quidem existimat, ad eam partem admitti. [l] Aristo * contra putat: quia huic pars esset data, [m] quę nulla esset. quam sententiam & Iabolenus probat, & Pomponius, & Arrianus. & hoc iure vtimur.

Paulus. 9†

LEX XX.

QVo loco [n] scribatur hęres sine parte, Vtrum primo, an medio, vel nouissimo; nihil [o] interest.

Si iã mortuo relinquitur, id accrescit alijs, & verbate statoris debent intelligi perinde, ac si esse: illud, quod testator putauit. Bar.

¶ Si iam mortuo quadrans, alij dodrans datus sit; & alius sine parte scriptus sit; Labeo ait, eum, qui sine parte hęres institutus sit, alterum assem p habiturum. & hanc mentem esse testantis. quod & Iulianus probat. & verum est. Quod si vnus, & mortuus ex parte dimidia communẽtim hęredes instituti sint, [10]† ex altera alius, æquas partes eos habituros, ait. quia mortui pars pro non scripta [11]† habetur. ¶

* Hæc lex ad hoc allegata, q̃ verba enunciatiua nõ inducunt dispõnẽ. qũ conditionaliter, p ferunt. qđ restringes p l. filiusfam §. cũ quis. j. de leg. 1. vt p cedat hoc dictũ in testis iñ. 9† Lib. 2. ad Sabin.

ADDITIO. Die ergo ibi verba enunciatiua proferebãtur principaliter propter se: hic incidẽter propter aliud, quia conditionaliter. secundum Bar. hic.

Q*uo loco.*] CASVS. in princip. continuatur cum fi. l. præced. 10† Sunt. P.F.

Si iam mortuo] Titio iam mortuum instituo mihi hæredẽ in tribus vncijs: & Seium viuentem instituo mihi in nouem vncijs: & Caium instituo mihi sine parte. certè Caius habebit assem: quia pars Titij mortui est pro non scripta: & eam habet Seius, & sic habet Seius totum assem. vnde Caius sine parte institutus debet habere alium assem. Sed porrò quod dictum Titium mortuum & Seium instituo cõiunctim mihi hæredes ex parte dimidia. & Caium in alia dimidia. certè Seius & Caius debent habere totam hæreditatem meam æquis partibus. quia sicut dixi, pars mortui est pro non scripta. Vlpianus. 11† Pro ñ scripto hf P. F. sed Halo. pro ñ scripta.

a Cuiac. 8† Seius nõ est. in P.F.

& dupondium. & nõ excessit: hic autẽ excessit assem, vel dupondiũ, vel tripõdiũ.

d *Distribuisset*] vno instituto in 10. alio in 4.

e *Ratio.*] No. eandem rationem in dupondio, & tripondio, & quadripondio, quæ in asse seruari.

f *Omnique.*] i. tripondio, & quadripondio.

g *Seruetur.*] s. vt habeat, quod deest de dupondio: & sic de alijs: vt Instit.eo.§.sed si plures. ibi, si plures vnciæ &c. nã in asse sic est: vt sup.prox. in prin. Nec obstat inf.eo.l.ex vncijs. imo concordat. & facit inf.de secun.tab.l.fi.

EX *facto.*] CASVS. In hac l. talis est. Testator instituit sibi primum in quatuor vncijs. & secũdum in tribus. & nullum alium instituit & ita remanserunt vacuæ quinque vnciæ ad assem: & postea ita dixit, si mihi Seius hæres non erit, Sempronius hæres esto. nunquid dictus Seius potest habere dictas quinq; vncias per dicta verba, si mihi Seius hîs non erit? Et dicitur, q̃ non, quod autem dictum est sup.s.q̃ institutus sine parte debet habere illud quod deest ad compiendum assem, vel dupondium, vel tripondium, vel quadripondium, verũ est sine dubio, siue sit institutus sine parte primo loco, siue secundo, siue vlt.

h *Relicta*] quia quendam instituerat in decem vncijs: & sic vacabat sextans.

i *Si mihi*] verba testantis.

k *Instituerat.*] aliàs non instituerat, scilicet testator, & sunt verba legis. Sed quod sequitur, Sempronius &c. sunt verba testantis, aliàs est, quem institueram; & tunc sunt

l *Admitti*] quasi testator concesserit esse hæredem, si vellet. Accursius.

m *Esset data*] id est, videtur esse data inducta similitudine alterius casus: vt ff.eo. l. item. §. sed si asse. nam vt ibi non apparet pars, ita hic non apparet pars, nec institutio quæ fuerit. in substituto autem nõ ponit quæstionẽ: qa in eo per consequentiam idem videtur esse responsum secũdum Azo scilicet, q̃ admittatur: tũ quia sub conditione fuerat institutus, quæ exijt: tum quia omnis substitutus est institutus, sed quidam habent ff. an tertius. s. Sempronius: & sic formant quęstionem in substituto quem dicũt nõ admitti: quia non fuit institutus. sed substitutus. quod nõ placet: & facit ff. de adimen.lega. l. de legata inuiriter. & de manu. tella. l. Titia. §. fi. Sed arg. ff. de dond. ex hac scripta. Sed ibi speciale.

n *Quo loco*] inter institutos, vel substitutos cum partibus. Vel dic, quo loco testamenti. Accursius.

o *Nihil*] quia semper habet vacantem: vt inf eo.l.qui non militabat. §. filijs. & Instit.eo.§.nec interest. & facit Inst.de leg.§.ante hæredis.

p *Alterum assem*] i. medietatem. Sed quid erit de quadrante? Respon. accrescit vtriq; pro rata: vt C.de cad.tol.1. in primo. Et no.hic ar. quod verba intelligenda sunt, sicut si verũ esset quod testator verum putauit, cum non erat: vt inst.de ser.dub.l.qui habebat. & sup.de ijs quæ in testa.delen. l.1. §.sed volentibus. & sic no.sup.de condic.indeb.l.seruo.

q *Haberur*] & apud coniunctum solum remanet. vt C. de cad.tol.§.si verò quidem ex his. & hoc idem esset in caduco. & in causa caduci, q̃ in pro non scripto, vt C.de caduc. tol. 6.in primo. & §.pro secundo & §. q̃ si medio. Item est contra. inf.de lega.1. l.si duobus. 1. resp. in. Sol. vt ibi. Item facit inf.de iu.cod l.2.in princ.

Tre-

Trebatius] CASVS. Ego qui non instituera mihi aliquem liberum hæredem, nec instituere proponebã, ita dixi in testamento meo, quisquis mihi hæres erit, Stichus seruus meus liber, & hæres mihi esto. Certe erit Stich⁹ liber & hæres mihi necessarius, licet Trebatius diceret, & male, eum tantũ futurũ liberum, & non hæredem, si autẽ dedi ei purè libertatem, & hæreditatem sub conditione: existente conditione habebit libertatem, & hæreditatem: deficiente autem conditione perinde est, ac si libertas sine hæreditate ei data esset. h. d. cum ll. seq. Viuian.

5† Lib. 1. ad Sabin.

a *Trebatius ait*] & gperam. Accur.

b *Rectè putat*] immo videtur hoc esse falsum, nisi alius primo sit hæres: cum illa verba in se habeant tacitam conditionẽ, vt ff. tit. 1. l. qui libertis. §. sub conditione. Respon. illud est cum alius est cum eo instituus hæres. hic nullus alius est institutus. & concordat. inf. de acquir. hæred. l. ex parte. in prin. H.

3† Libertũ th futurũ Labeo. & hĩdẽ eũ futurũ &c. P.F.

3† Li. 30. Pigeffor.

c *Purè*] non est verbum testatoris, sed Iurisconsulti, alioquin aliud esset, vt inf. de condit. instit. l. cum seruus. hoc scilicet quia haberet libertatem ẽt deficiente cõditione. Vel ibi habet cohæredem, hic est solus.

d *Pendeat*] scilicet si est solus hæres, nam tunc pendet vtrũque ex conditione: quia non potest esse liber antequam aliquis sit hæres: nec esset hæres ante aduenium conditionis. vel si dicas, quod habet cohæredẽ, dic quod vtrumq; pendet ex conditione, i. an existat vtrumque; nam de vno, i. de libertate constat alio existẽte cohærede: vt ff. l. ps. & d. l. eũ seruus.

e *ET expleta. Quacunque loco.*] i. gradu primo, vel secundo, secundum Azo. vel secundum R. ex testamento, vel ab intestato, si hoc expressit testator.

f *Perinde habebitur*] cautè posuit sic volens dicere: competat libertas, vel non: sed perinde habebitur &c. quia potest esse: quod competat, si habeat alium cohæredẽ, qui adiuit, & potest esse quod nõ, si nullũ habeat cohæredẽ, qui adeat, vel nullum habeat. nam non adita hæreditate ex testamento nulla in eo relicta valent, vt infra de contra tabu. leg. filium. H. & inf de condi. & demon. l. aliquando. & C. de fideicom. liber. l. ex testamento nisi legitimi fint rogati. vt supra de inoffic. testa. l. Titia. & facit inf. de manu. testa. l. cum seruus. Accur.

Si quis instituatur] CASVS. Ego qui habebam multos creditores instituí mihi hæredem Titium vsque ad Pascha, vel à Pascha in antea, certè incontinenti me mortuo potest dictus Titius bonorum possessionem agnoscere, & tanquam hæres distrahere hæreditatem causa satisfaciẽdi creditoribus, si autem instituí eum sub die incerta, puta post mortem Sempronij, quæ dies incerta loco conditionis habetur: & tunc agnoscere potest bonorum possessionem iuris, & idem est si eum instituí sub potestatiua conditione, puta si seruum, quem in potestate habebat, manumisit, vel sub mixta, vel sub casuali, puta si Titius ascenderit Capitolium, vel Consul factus fuerit, eam in omnibus his casibus potest agnoscere bonorum possessionem, quæ iuris est, non tamen quæ, vel facti est, vt sic possit alienare de hæreditate. Inter istas tamen conditiones est differentia quo ad quidq; cũ est instituturus sub potestatiua conditione, & creditores instant ei, vt adimpleat eam: vt sic possint petere satisfactionem, & ipse trahit conditionem, Prætor debet ei præfinire tempus, intra quod adimpleat, & si non adimpleuerit, quod dabit creditoribus bona, si autem est institutus sub die incerta, vel sub cõditione casuali, vel mixta, tunc debet Prætor ad postulationem creditorũ cõstituere certum tempus, intra q̃ nisi hæreditas hæredi obtigerit, aditaque ab eo fuerit, debet iubere bona mei defuncti creditores possidere, & debet Prætor dare interim curatorẽ bonis, qui curator debeat prouidere circa peritura tempore, & ea vendere, & soluere æs alienum, q̃ ex pœna creuit, & maximè si est publicum debitum: sicut euenit cum neuter est in pos. vel cum pupillus hæres non habet tutorem, de alio autem non debet se intromittere dictus curator, & si creditores pendente dicto termino Prætoris, vellẽt intrare in poss. bonorum hæreditariorũ, & vẽditionem de eis facere non possunt, & si fecerint, restituitur hæres causa cognita: sicut, & quando venduntur bona illius, q̃ peregrè abest, nõ causa fraudandi, vel illius, qui impeditur valetudine, i. ægritudine: qui quidem nõ possunt in ius venire, nec defenduntur. Viuia.

5† Lib. 1. ad Sabin.

6† Habeat. P.F.

g *Certum*] tunc tollitur dies certa de medio: vt inf. eod. leg. hæreditas. Azo.

h *Vel incertum*] i. sub conditione. nam dies incertus, &c. vt inf. de conditio. & demon. l. dies. & inf. quando dies legatæ. l. si cum hæres. Azo.

i *Agnoscere potest*] etiam pendente conditione, vt inf. de secun. tab. l. 2. §. si sub conditione. Accur.

k *Tanquam hæres*] hoc refertur ad eum casum, quo institutus est in diem certum, nam si sub incerto, i. sub conditione, cum petat pendente conditione bonorum possessionẽ, quæ iuris sit, non quæ facti: vt d. l. si sub conditione, & leg. hi demum. licet quidam dixerint contra. s. quod illa quæ facti est per l. C. de inoffic. testa. l. filius. & illa quæ iuris est, sine effectu sit, nisi existat conditio, vt inf. de secun. tab. l. 2. §. si quis ita. in fi. §. non potest pendente conditione aliquid facere, vt hæres, nec alienare dominium, vel aliquid facere, vt hæres, & ita iuris est tantùm non facti, cum aliquo effectu. nam nec de iure ciuili potest interim adire, vt inf. de acq. hæred. l. si is qui bonis, sed potest vendere non vt hæres, sed vt quilibet rem alienam: vt supra de contrahen. emptio. l. rem alienam. si tamen deficiat conditio, & institutus est talis qui præterius haberet contra tabulas, remanet possessor, vt per contra tabulas, vt infra de contra tabu. l. si sub conditione, & sic alienationes confirmarentur, vt de actio. emp. & vend. l. si quis alienam.

l *Non admittat*] nõ ẽt repudiet, vt inf. de cura. bo. dã. l. 1. R.

m *Trahat*] i. differat adimplere. Azo.

n *Ed. stum*] quod non habemus. Accur.

o *Præfinit tempus*] sed certè immo statim debet adimplere. aliàs deficere dicatur cond. t. o, vt inf. de condi. & demon. l. hæc conditio. contra. S. l. ibi in legatario. hic in hærede, qui vt dominus non sit grauandus, vel ibi subaudi etiam.

Pomponius. 1 †

LEX XXI.

TRebatius ait,[a] sic non rectè scribi: Quisquis mihi hæres erit, Stichus liber, & hęres esto: liberum tamen eum futurum,[2†] & hæredem, Labeo rectè putat.[b]

¶ Seio libertatem purè,[c] hæreditatem sub conditione dari posse, verissimum puto, vt tamen vtrumque ex conditione pendeat.[d]

Iulianus. 3 †

LEX XXII.

ET, expleta quidem conditione, liber, hæresque erit, quocunque loco[e] libertas data fuerit. deficiente autem conditione, perinde[f] habebitur, 4† ac si libertas sine hæreditate data fuerit.

Missus in possessionem, pendente conditione, potest omnia facere, quæ curator datus posset. h. d. secundum veram lectu. Bart.

Pomponius. 5 †

LEX XXIII.

SI quis instituatur hæres in diem certum, g vel incertum,[h] is bonorum possessionem agnoscere potest,[i] &, tanquam hæres,[k] distrahere hæreditatem.

Si institutus differt conditionem potestatiuam implere, ei ad hoc per iudicem terminus statuetur. Bar.

¶ Sed si bonorum possessionem non admittat,[l] sed conditionem trahat,[m] cui facilè parere possit, (veluti, si seruum, quem in potestate habet,[6†] manumiserit, nec manumittat) hic Prætoris erunt partes, vt imitetur edictum[n] illud, quo præfinit tempus,[o] intra quod adeatur hæreditas.

Pendente conditione causali index statuet terminum, intra quem si non petatur bonorum possessio, vel hæredis, quæ peregrè abest, nõ causa fraudandi, vel illius, qui impeditur valetudine, i. ægritudine: qui quidem nõ possunt in ius venire, nec defenduntur. Viuia.

a *Institutione*] id est institutionis conditione.
b *Factum*] puta si Titius ascenderit Capitolium.
c *Creditoribus*] scilicet hæreditariis.
d *Obtigerit*] id est obuenerit.
e *Vrgebunt*] quia pereunt.
f *Curatores*] quos cõstat interim cõstituẽdos, qui faciant talia vi. & j. de cura. bonis dand. l. i. & l. 2. & facit j. de admin. tut. l. inter bonorũ. & j. de bo. auth. iudi. posi. l. si fœtus. & C. cõmun. de succ. l. scimus. i. & Accur.
g *Curatorem*] datum bonis. Accur.
h *Cum venter*] facit infra de ven. in poss. mi. l. curator. i. pen. & sup. proxi. i. & j. de iure delib. l. 5. Accur.
i *Non habeat*] & debet ex persona patris alias non fieret venditio. vt j. ex gl. cau. in posica. l. apud Iulianum. Accur.
k *Ait*] Prætor inf. qui ex cau. in poss. ca. l. 2. & l. Fulcinius §. 1. q. est falsũ. qa. ibi nõ desunt hæc verba. Vel dic secundũ Ioan. in quadã parte edicti q̃ non habemus. & tũ hoc omnia *infectora* verba videtur seq. de isto edicto. Vel melius ait Pomponius conditor huius legis loquẽs de seipso in tertia persona. sic & sup. solut. matr. leg. diuortio. in prin. & secundũ hoc dic adiectum à Prætore. qui in quodam edicto dedit restitutionem in integrum illis. contra quos est facta missio. & vẽditio. & causa cognita: nã non a pupillis refertur. qui non restituuntur in integrum ob ea. quæ facta sunt per curatorem tale. vt sup. de min. l. in integ. restit. secus in absentibus iusta causa. & in his aliis. qui hic sequuntur. vt supra ex quib. cau. maio. l. 1. in §. & j. qui. ex cau. in pos. ea. l. in possessione. §. cum dicitur.
l *Sequentem*] alias conditionem.
m *Sine dilatione*] s. iniusta. vel iusta. Azo. vel dic sine dilatione iudicis: nam tunc non procederet iudex interim ad faciendam missionem. vel venditionem. vt C. de dilat. l. sine pers. Vel dic à creditore. quia nec tunc procederet ad venditionem. vt inf. quib. ex cau. maio. l. Fulcinius. §. sed in diem. sed ad missionem. ptius. vt l. in possessionem. eod. tit.
n *A gerendo*] no. solutionem non differri propter ægritudinem. vel missionẽ. vel venditionẽ. Sed an ad litis contestationẽ. vel ad infamiã? Ioã. sic. i nõ ad exercitacũ procuratorem possit mittere. Sed die vt §. si quis cautio. l. 2. §. si quis in iudicio. sup. si quis cau.

1† Se bo. defuncti creditoribus possidere missionem & interea &c. P.F.
2† Per curatorẽ P.F.
3† Per curatorẽ solemnẽ & assidenũ P.F.
4† Aliàs & qd ait ea cognita. adiectũ est. & per. &c.
5† Per ægritudinẽ absentiã P.F.
6† Nõpossint. P.F.
7† Nec tacita. P.F.
8† Amplia bis haud

tas adea ur, creditores in possessionem mittentur: & curator bonis constituetur. Bart.

¶ Item, si conditioni hæres parere non poterit, quam in tua potestate non habebit (velut institutione [a] collata in alterum facto, [b] aut in quendam casum, Si ille, puta, Consul factus fuerit) tunc, postulantibus creditoribus, [c] constituet Prætor, nisi intra certum tempus hæreditas obligerit, [d] adtaque fuerit, [1†] se bona defuncti à creditoribus possideri, & interim quæ vrgebunt, [e 2†] per curatores [f] distrahi, iussurum.
¶ Sed si sub conditione quis hæres institutus sit, & graue æs alienum sit, quod ex pœna creuit, & maxime si publicũ debitum imminet; per [3†] curatorem [g] soluendum est æs alienum. sicut cum venter [h] in possessione sit; aut pupillus hæres tutorem non habeat. [i]

Aduersus factũ per talem curatorem non restituitur pupillus, sed absẽs, vel aliter impeditus. Bart.

¶ Et ideo ait; [k 4†] causæ cognitionem [l] adiectam propter eos, qui sine dilatione [m] peregre irent, [5†] vel ægritudine, [n] vel valetudine ita impedirentur, vt in ius produci non possent, [6†] nec [7†] defenderentur.

Si instituo duos hoc modo: vterque eorum viuat, & ambo viuant; ambo sunt instituti, sed si alter tantum viuat, ille solus est institutus in parte, & in parte mortui cẽsetur substitutus. h. d. cum duabus legibus sequentibus, & est pulcher casus.

Celsus. [8†]

LEX XXIIII.

TItius, & Seius, vter eorũ [9†] viuet, hæres mihi esto; Existimo, si vterq; viuat, [10†] ambos hæredes esse: alteroq; mortuo, [o] cum qui superauerit ex asse hæredem fore.

Vlpianus. [11†]

LEX XXV.

QVia tacita substitutio [p] inesse videtur [12†] institutioni.

Celsus. [13†]

LEX XXVI.

IDque, & in legato eodem modo relicto Senatus [q] censuit.

Si prima institutio est plena, secunda in eodem testamento facta nihil operatur. et idem vbi sub pluribus conditionibus disiunctiue relinquitur. Bart.

Pomponius. [14†]

LEX XXVII.

SI te solum ex parte dimidia pure, ex altera sub conditione hæredem instituero, & substituero [r] tibi; non existentes [s] conditione, substitutum [t] [15†] ex eadem parte hæredem fore, Cellus ait. Sed si te hæredem instituero: & deinde sub conditione te eundem instituam: nihil valere sequentẽ institutionem, [u 16†] quæ prius satis plana fuisset.
¶ Sed si plures institutiones ex eadem parte [u] sub diuersis

clo. vel plenius inf. de diuer. & temp. præscr. l. 1. Accur.
Titio] CASVS. Ita institui mihi hæredes, Titius & Seius vter eorũ viuet, hæres mihi esto. certè si vterq; reperitur viuus tempore mortis meæ, ambo eorũ hæredes. si autem vnus tm vivit. ille solus erit hæres. & idẽ esset in legato. si toli modo eis reliquissem, quia tacita est substitutio ibi. h. d. vsque ad l. si te. Viuo *Alterque mortuo*] ad hoc j. de leg. 1. h. fundũ. i. his verb. & j. eod. Cornelius Acc.
p *Quia. Sed si tacita*] s. vulgaris. quæ in hoc casu verbis affirmationis: sic. C. eod. l. fi. regulariter contra. vt Instit. de vulg. substit. i. 1. Acc.
q *Idque. Senatus*] cuius nomen nõ habemus.
Si te solum] CASVS. Ex parte dimidia pupillis mex Titiũ solũ pure hũdem instituo. & ex altera dimidia instituo eundem sub conditione. si navis ex Asia venerit vsque ad annum. & ei substituo Seiũ hoc modo. si Titius mihi hæres non erit substituo ei Seiũ: & postea decesserit nec Titius repudiauit hũditatẽ mecã pendente adhuc conditione prædicta. vnde Seius substitutus adiuit hũditatẽ pro illa dimidia. ex qua pure instituerã Titium. modo quæritur, vtrũ pendente condõne. vel penitus deficiẽte possit dictus substitutus esse hæs, ẽt ex illa alia dimidia. ex qua Titius fuit institutus sub dicta cõdõne? Et dr quo sic. Sed qd si dictũ Titiũ instituo hũdẽ in totũ pure. & postea eũdẽ sub cõdõne? Certè nihil valet secũda institutio. Itẽ qd si instituo dictũ Titiũ pro ta hũditate sub dicta cõdõe. & postea illi tuã eũdẽ. si Cæs Cõsul fact⁹ fuerit? Certè ĝeã qd cõdõ pri⁹ existente hæredis. & secunda institutio non valebit. Vide. r *Substituo*] tibi in parte illã. ex qua sub cõdõne instituo. A. s *Non ex fisco*] nunc respondet.

1† Li. 16. Digestorum.
2† Vtervecorũ. P.F.
3† Ambo hæredẽ. P. F.
4† Li. 16. Regular.
5† Videatur. P.F.
6† Li. 16 Digestorum.
7† Subsitituex ex parte. &c. P.F.
8† Quia satis pœna puer fuisset. P. F.

t *Sequentem institutionem*] nisi hæat cohæredẽ. vt j. co. l. si qs ita scripserit. Azo. Sed vt j. de cõdi & dem. l. ram ad ea. Sed ibi in legatis hic in institutionib. vt j. tit. i. l. fi. §. fi. Acc.
u *Eadem parte*] in genere eadem: puta instituo te in tricesima. si Imperator instituerit Italiam ex triente. & te eundem. si navis venerit ex Asia. ut supra eo. in alio tractatu. Vel dic. quod sit eadem summa. vt instituo te si Imperator instituerit Italiam ex triente. & si navis ex Asia venerit in eodem triente. Et dic quod disiunctim potuit conditionem. secus

si copulatiuè, quia tunc omnes debent existere: vt Inst. eo. §. pen. & inf. de verb. obli. l. si quis ita stipulatus. & inf. tit. 2. l. si plures. Vel dic vt in l. illa. si plures. not. Item facit in eo. tit l. si hæredi.

a *Id faciet*] vt quicunque existat, faciat institutionem talete. Accur.

Si quis ita] CASVS. Sic dixit testator, Titius hæres esto, si Secundus hæres non erit. & postea dixit, Secundus hæres esto. certè quāuis vltimo sit scriptus Secundus, tamen primò erit hæres si voluerit. & ▪ nō voluerit hæres esse, tunc demum erit hæres dictus primus. & h. d. Viuia.

1† Lib. 5. ad Sab.

b *Fiet*] vt inst. 2. l. 2. fin & de secund. eo. l. 2. §. si quis ita scripserit. & si p. eo. l. quo loco. & l. ex facto. Item no. hic quod non nocet ordinem peruersi, cum demū omnia locum habēt perfecto testamento, & mortuo testatore.

2† Lib. 5. ad Sab.

Hoc articulo] CASVS. Ita dixit testator, Titius & Seius quanta quisq; eorum ex parte hæredē me habuerit scripsū, hęres mihi esto. mortuo dicto testatore inuenitur, quòd Titius eum testatorem instituerat iam hæredem in dimidia: pone, bonorum suorum: Seius autem in nihilo. modò quæritur, vtrum dictus Titius, & Seius possint esse hæredes dicti testatoris, vel etiam aliquis eorum? Et certe inspicere debemus testatoris voluntatem. si autem illa non appareat, de iusto iure nullius eorum erit hæres, quia per dictum articulum, quisque, omnes significantur. sed de æquitate Titius erit hęres pro dimidia parte, quanta testatorem instituerat. i. pro dimidia: Seius autem in nihilo. & h. d. Viuianus.

3† Testatori. non est in P. F.

c *Qui fiet*] alias quisquis Accur.

d *Omnes significantur*] vt C. de pac. l. si creditores.

e *Habuerit*] scilicet: vt hoc verbum habuerit, præteriti temporis sit. secus si futuri: vt inf. de testib. quæ pro non scrip. l. 1. in fi. quæ est contra. & inf. eo. l. si ita quis.

f *Omnes*] verbum plurale dictum geminat significationem singularis: vt inf. de condi. & demon. l. falsa demonstratio. 1. fi & inf. eo. l. pater. Azo.

g *Quoniam*] No. quòd ad omnium factum sermo refertur, in quo puto testatoris mentem respiciendam. Sed humanius est, cum quidem, qui testatorem suum hęredem scripserit, in tantam partem ei hęredem fore: qui autem eum non scripserit, nec ad hæreditatem eius admitti.

Vlpianus. 4†

LEX XXX.

PIgnori obligatum seruū, hæredem 5† necessarium domino posse fieri, Imperator Seuerus rescripsit, ita tñ, si paratus sit prius creditoribus 6† satisfacere. l

4† Lib. 2. ad edict.

5† Hæredē nō est in P. F.

6† Creditori. P. F.

Et liberi, & serui possunt hęredes instituí. Bar.

Caius. 7†

LEX XXXI.

NOn minus m seruos, quā liberos, hæredes instituere possumus. si modo eorum serui 8† sint, quos ipsos hæredes instituere possumus: cum testamenti factio n cum seruis ex persona dominorū introducta sit. 9†

7† Li. 17. ad edict. puincia. fc.

8† Si modo eorū serui sint. P. F.

9† Est. P. F.

¶ Hæreditarium seruum ante aditam hæreditatem ideo placuit instituí hæredem posse: o quia creditum est, hæreditatē dominam esse. p & defuncti locum obtinere. q

10† Lib. 1. de testa. ad edict. Prætoris vbani.

Vltima voluntas non debet ex alieno arbitrio pendere. Bart.

Idem. 10†

LEX XXXII.

ILla * institutio, r Quos Titius voluerit, ideo vitiosa est, quòd alieno permissa est arbitrio. Nam satis constanter veteres decreuerunt, testamentorum iura ipsa per se firma esse & non ex alieno pendere arbitrio. Accur.

* Immo valere vi. l. Senatus §. legatū. ff. ad leg. 1. Sed vide Cuiac. 2. obser. 2.

r Hi duas defuncti ꝙ repræsentat. & huic glo. adde dictū Spe. in tit. de loca. ꝙ durioris conditionis est hęredis. ꝙ hęs: quia etiā ante additionē non hęs, gerit vicē defuncti. vide §. 6. vers. 29.

60

l *Satisfacere*] non aliter: vt C. de necess. ser. l. 1. §. & facit Inst. de noxali. §. si aūt damnum. & C. de ser. pig. dato. l. 1. & l. ab eo.

m *Non minus*] CASVS. Non solū libri homines possūt hæredes instituí, sed et serui alieni: dum tamen eorum domini sint capaces hæreditatis. aliàs non. Sed & si in hæreditate Titij mortui est seruus aliquis, eum hæredē instituere possum: qa hęreditas dicti Titij, qui capax erat, eius locum obtinet. Viuia.

m *Non minus*] facit ff. de leg. 2. l. si ut ibi. & regula. & die vt ibi, & C. eo. l. neque. & ff. de acq. hęr. l. fi seruus. Sed argu. contra. sup. de ædil. edi. l. cum iam. C. fi.

n *Cum testamenti factio*] No. quòd testamenti factio cum seruis ex persona dominorum introducta est.

o *Tollit*] abextraneo.

p *Dominam esse*] No. hæreditatem dominam esse. & defuncti locum obtinere.

70

q *Obtinere*] sic Inst. eo. §. seruus alienus. & inf. eod. l. seruus. & inf. de leg. 1. l. legatum. §. seruo hæredi. & de acquir. ser. domi. l. hereditas. & de vsucap. l. certum. & nō. de leg. 2. l. debitori. in fi & de noua. l. nouarum. in fi. Accur.

Illa institutio] CASVS. Ita dixi in testamento meo illos instituo mihi hæredes, quos Titius voluerit. Certè talis institutio nihil valet. nam testamenta, & institutiones non debent pendere ab alieno arbitrio. Secundo dixi, quòd Titium ab hostibus captum, vel seruum eius possum hæredem instituere. & si quidem reuersus fuerit Titius ab hostibus, poterit adire cum fuit institutus: & poterit seruum suum iubere adire cum seruum suum instituí. si autem non fuerit reuersus, ita institutio nihil valet. seruus autem sui institutio ad hoc valet, vt ille, qui existeret hæres ex capite, si reuersus fuisset ab hostibus, possit hæres existere mihi testatori pro dicto seruum à me instituto, cum captus mortuus est apud hostes. Viuia.

s *Illa institutio*] No. testamentorum iura per se firma esse & non ex alieno pendere arbitrio. Accur.

a *Pendere*

a *Prudere*] & est ratio: quia vult conferre in alienum arbitrium, quod vix in suo permittitur. s. statuere de rebus in ei casum, quo suæ futuræ nõ sunt. & facit inf eo. l. illa autem. & l. si quis Sempronium & l. cantatorias. l. Clemẽs. §. fin. & Instit. de hæred. ab intest § at hi. ibi, quod secus, &c. & ī. de cond. & demon. l. nõnunquam. & ī. de arb. l. item si vnus. §. idẽ Pomponius quærit. Et no. secundum Azo. argu. quod non debeat valere, cum sic dicit testator, vt tabellio scribat, legata deberi cuicunque iusserit Titius. Vellego centum cuicunq; dixerit Titius. quia confertur in arbitriũ Titij factum. secus ſi confertur in eius arbitrium id, q̃ de iure est: vt si dicat, volo te ita scribere, sicut dixerit aliquis sapiens: quo magis debeant valere. & tenere, quæ reliqui in testamẽto, & quæ ibi statui. Itẽ in libertate hoc fallit, vt inf. de fideicõ. liber. l. fideicommiſ. Sic ergo ex hac glos. habes arg. quod committi potest vt feratur sententia, prout de iure videbitur alicui sapienti.

e † Potest. P.F.

b *Iure postliminii*] Nota, q̃ iure postliminij omnia iura ciuitatis in persona eius in suspenso retinentur.

2 † Lib. 2. de test. ad edi. Prætor. vbani.

c *Non abrumpuntur*] idest, non tolluntur.

d *Abrumpuntur*] sed cõtra videbatur, quia ciuis Romanus non est: ad quod sup. eo l. sed ſi in cõditione. §. solemus. & inf. ad leg. Fal. l. 1. in princ.

3 † Instituus. nõ hẽtur in P.F.

e *Decesserit*] dominus.

f *Qui hæres ei*] s. captus.

g *Per seruum*] vtpote hæreditarium. R. & facit inf. de leg. 1. l. id quod. & l. seruus ab hostib. & de bon. liber. l. si necem. § si deportatus.

Si quis ita] CASVS. Scripsit Seius in testamento suo: Titius ex parte dimidia hæres mihi esto: & idẽ Titius ex altera parte dimidia, si nauis ex Asia venerit, hæres esto. mortuo dicto Seio Titius adiuit ex pura institutione: & ita pro dimidia. certè siue conditio alterius institutionis pendeat, siue defecit, ex asse hæres est: quia & si dicta conditio existeret, superuacuum esset, & non proficuum ei: quia etiã ſi aliquo modo nõ esset institutus in dicta parte, ex qua fuit sub cõditione institutus, nec quisquam alius: ipse in totum institutus videretur. Viuia.

h *Idem Titius*] quid ergo si alius sit institutus sub cõditione? nunquid hic interim est hæres in solidũ? Resp. Io. non: quia quandocunque potest esse locus instituto, non est locus substituto. vnde institutus pro parte, pro ea sola interim est hæres. Sed arg. contra. sup. fam. erciscun. l. ſi hæres. & argu. inf. de assig. liber. l. sub conditione. sed pro Io. est arg. inf. de bon. poss. secund. tab. l. 2. §. quamdiu. & sup. eõ pars hæred. pet. l. 2. Azo. & plenè dic, vt no. ibi. Accur.

i *Ex asse fit hæres*] nisi in conditionali habuerit cohæredem substitutum: vt inf. de acquir. hæred. l. cum hæres. §. qui ex parte. & sup. eo. l. si te solum. & facit inf. de acqu. hæred. l. si ita ex parte. Sed arg. contra. inf. quando dies. le. ce. l. huiusmodi.

k *Etiam*] aliàs iam.

l *Conditione*] s. quia non potest decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus.

m *Præterea*] aliàs propterea. Accurſ. *Quisquam alius*] idem si alius, qui hæres non est: vt infra de reb. dub. l. verum ita Azo. & sic totum habet: vt sup. eo. l. hoc articulo & inf. eo. l. paterfamilias. in fi. & l. qui filio. §. fi. & l. seq. Accursius.

se firma esse oportere, non ex alieno arbitrio pendere. a

Captus ab hostibus, & seruus eius potest instituí, propter spem postliminij. Bar.

¶ Is, qui apud hostes est, rectè hæres instituitur: quia iure postliminij b omnia iura ciuitatis in personam eius in suspenso retinentur, non c abrumpuntur. d Itaque ſi reuersus fuerit ab hostibus, poterit hæreditatẽ adire. Seruus quoque eius rectè hæres instituitur. & si reuersus sit ab hostibus, potest eum iubere adire hæreditatem. si verò ibi decesserit, e qui f hæres ei existet, poterit 1 † per seruum g hæres fieri.

Non expectatur conditio, cuius nihil operatur euentus. Bart.

Idem. 2 †

LEX XXXIII.

SI quis ita scripsit, Titius ex parte dimidia hæres esto: idem Titius h ex altera parte dimidia, si nauis ex Asia venerit, hæres esto: cum ex pura institutione instituus 3 † hæres adierit, quamuis conditio alterius institutionis pẽdeat, ex asse fit hæres, i scilicet ẽt k conditione l deficiente, cum non prosit ei quicquam hæc conditio existens. quippe cum non dubitetur, quin, si quis ex parte dimidia hæres institutus sit, nec præterea m quisquam alius, n ipse ex asse hæres institutus 4 † videatur.

Papinianus. 5 †

LEX XXXIIII.

HÆreditas * ex die, vel ad diem ° non rectè datur, sed ~vitio temporis sublato manet institutio.

Institutio plurium ex rebus certis valet, & sunt hæredes æqualiter: & res illas, tanquã prælegatas accipiunt. Item ibi dicitur esse res, vbi perpetuò debet esse, non vbi ad tempus. Bart.

Vlpianus. 6 †

LEX XXXV.

EX facto proponebatur, H *Hæreditas*] CASVS. Ego institueram aliquẽ ex die, vel ad diem, statim erit hæres. ſi voluerit ille quem instituí. Viuianus.

n *Ad diem*] certum: vt Instit. eo. §. hæres. in incertum. n. põt: vt ī. eo. l qui filio. & l. in tempus. in prin. & ī. de liber. & post hu. l. filius à patre. 2. resp. Idem quod hic est in libertate: vt ī. de manumiſ. test. l. libertas. & l. ideoq; sed in milite secus: vt C. de testa. mil. l. certi. & inf. de mili. testa. l. miles ita. & l. in fraudem. §. pe. & facit ad l. fu. de adop. l. quæsitum. & Insti. de hær. insti. §. impossibilis. Sed arg. contra. inf. de regu. iur. l. actus. sed ibi nulla fit mentio institutionis. Item cõtra. C. de hære. instit. l. extraneum. Azo

ADDITIO. Dico, ibi fuit dies incertus mortis instituti, & sic certũ est ipso viuente diem cedere, secund. Bar.

4 † Instituí. P.F.

5 † Lib. 1. Definitio

* Ita etiã prælatura nõ potest dari vsq; ad ipsũ: vt in c. veniens. cũ gl. vl. ibi, prælatura. n. extra de ſi. pſb.

E *X facto*] CASVS. Quædam quæstio de facto fuit recitata coram domino Vlpiano. & quæsitũ ab eo quid iuris in ea esset: quidã Romanus, & per consequens Italicus, puta Titius, habebat magnas diuitias Romæ & in prouincia, & cũ de prouincia soleret merces deuehere Romã, & ita in Italiam, pecuniã misit de Italia ad prouinciã ad merces cõparandas, & Romã vehendas: & comparatæ sunt per nuntios suos: nondũ tamen Romam deuectæ. & iste Titius fecit testamentum, & scripsit Seium hæredem in rebus suis prouincialibus, & Caium in Italicis: & quibusdã alijs legata reliquit. modò quæritur, ad quem de dictis hæredib. pertineãt dictæ merces. Ipse autem dominus Vlpianus antequã hanc quæstionem soluat, alia multa interserit, & primo dicit: Receptũ est à sapientib. quod institutio de reb. certis facta de aliquo, vel aliquib. valeat. sed in iudicio famil. erciscun. nõ debet institutus in certa re, amplius habere, quàm rem ipsam. vnde ſi vnus fuit institutus in fundo Corneliano, qui faciebat ix. vncias hereditatis: & alter fuit institutus in fundo Liboniano, qui faciebat tres vncias hæreditatis, certè hi duo erunt hæredes æqualib. partib. verumtamen adiudicabitur vnicuique eorum fundus, qui ei relictus est: cum ergo dictos fundos habeant iure præceptionis, æs alienum debet sustinere quilibet eorum pro dimidia, sicut quilibet est hæres pro dimidia. Quid ergo ſi tantum est æs alienum, quod eo soluto nihil in hæreditate remanet? Dicta institutio ex dictis fundis facta nihil valet. prius enim debet solui æs alienũ, quàm legata. dictos autem fundos dictum est iam, q̃ habent iure prælegationis. Item quid ſi lex Falcid. interueniẽs esset factura rescissionem legatorũ: ſi dicti fundi essent in veritate legatiſ certè & in hoc casu cum fuerunt instituti in dictis fundis, debet recidere Falcidia eos, cũ habeant iure præceptionis, vt dictum est. Item quid retento eodem casu, ſi incertum est an Falcid. sit interuentura? certè in hoc

6 † Lib. 4. Disputatio.

dubio

dubio debent sibi adinuicem cauere dicti hæredes cum satisdatione, quod si apparuerit vnum, vel alterum amplius præceptionis nomine accepisse, quam ex lege Falci accipere licetet: quanti res erit, tantam pecuniam det cohæredi suo. Cum ergo hæc ita se habeant, cum duo fuerunt instituti in duobus fundis, vt dictum est: ergo institutio, de qua dictum est in princip. I. debet valere, id est, quando vnus est institutus in rebus Italicis, & alius in prouincialibus, & idem erit in hac institutione, quod dictum est in institutione fundorum. s. vt quilibet sit hęres pro dimidia, & iudicio famil. erciscun. adiudicentur res Italicæ illi, qui fuit institutus in Italicis, & prouinciales adiudicentur illi, qui fuit institutus in prouincialibus, & sic cū dictas res habeant iure præceptionis, æs alienum soluent pro dimidia: licet plus sit in Italicis reb. quā in prouincialibus, vel econtra, & isti duo, qui habent iure præceptionis res Italicas, & prouinciales, & alij supradicti legatarij debent contribuere ad supplementum legis Falcid. Ad sciendum autem, quæ res contineantur appellatione rerum Italicarum, & prouincialium, debemus voluntatem defuncti inspicere, si autem voluntas defuncti non appareat, continebuntur appellatione rerum Italicarum illæ res, quas testator disposuit perpetuò habere in Italia. Idem dico circa res prouinciales. si autem aliquo tempore aliquid transtulit de Italia ad alium locum, puta ad prouinciam non eo animo, vt in prouincia haberet, sed vt denuo ad Italiam reuocaret: non dicitur augere res, quæ sunt in prouincia, neque diminuere res Italicas, & de hoc ponit quatuor plana exempla vsque illuc, quæ res, &c. & ibi vsque ad fi. soluit quæstionem in prin. l. propositam, dicendo, q dictæ merces, quæ sunt emptæ in prouincia, vt Romā vehereniur ad eum hæredem pertinere debent, qui in Italicis rebus institutus fuit, siue sint peruectæ Romam viuo testatore, siue non, & siue scit testator eas esse emptas, siue non. & h. d. vsq; ad fi. Vinia.

a *Quendam*] s. testatorem.

b *Deuehere*] s. de prouincia.

c *Soleret*] s. testator, qui erat mercator.

d *Quærebatur*] responsio huius quæst. differtur vsq; in fi. huius l. ibi, quæ res in proposito &c. Azo.

e *Dicebam*] ego Vlpia. & no. q alius exorditur materiam, antequam soluat.

f *Rerum certarum*] & tunc si nullus est alius, hic totum habebit, vt su. eo. l. 1. §. si ex fundo. Si verò alius est, aut ex vniuersō. & tunc habet locum. C. eo. l. pen. aut ex re certa, & tūc habet locum, quod hic dicit.

g *Esse*] vt fuit in princ. l.

h *Familiæ erciscundæ*] s. de actione.

i *Amplius nihil*] quia nihil plus est in hæreditate, nisi duo fundi, vt subiecit. Vel dic, amplius. s. debet habere iure prælegationis. Azo.

k *Accipietur*] aliàs præcipietur, & in lib. domini Accursi rectum est.

l *Corneliano*.] qui valet dodrantem, vt subiecit. Azo.

m *Liboniano*] qui valet quadrantem, vt subiecit. Azo.

n *A quo partibus*] s. quotis cum hæredibus sit ius, vt s. eo. l. quoties. §. hæredes. in quo loco legatariorū sunt habendi, vt C. e. l. quoties. quæ est contra. Sol. ibi erat alius ex vniuersō, hic nō. Vel dic, q licet obtineant vicem legatarij quo ad actionem, tamen verè sunt hæredes. prima placet.

o *Quasi*] expressiuum est veritatis.

p *Adiudicetur*] partim iure prælegationis, partim iure hæreditario, vt inf. de mili. test. l. si certarum, & infra de acq. poss. l. 2. §. si ex parte. & ad Treb. l. deducta. s. nummis, & facit inf. de leg. 2. l. peto Lucium. respon. & inf. de leg. 3. l. post emancipationem. §. fi. & C. fam. erciscun. l. si qua.

q *Ipse*] s. ego Vlp.

r *Præmisse*] sic C. si cert. pet. l. 1. C. eod. l. si compensandi.

s *Vice præceptionis*.] quæ præceptio est vltra medietatem cuiuslibet fundi.

t *Posset*] in toto patrimonio. Accurs.

u *Ex re*] i. ex fundis.

x *Nullius esse*] quo ad hoc, vt valeant præceptiones: hæredes tamē sunt: quia hæreditas dicitur etiam, quæ solvendo non est, vt inf. de verb. sign. l. hæreditatis. & facit ad Treb. l. 1. §. denique. & ad l. Falci. l. in ratione. s. quod vulgò.

y *Legatorum*] i. ex taneis testatorum.

z *Præceptiones*] i. locum habet Falcidia in istis prælegatis, sicut in alijs legatis.

a *Istas*] vt C. ad l. Fal. l. à cohæredib. & inf. ad l. Falc. l. Nesennius. & die recidet. s. l. Falc. vel iudex. & die quando. & alijs legatis est grauatus, alias etiam, qui habet quadrantem, cū habeat vltra quartam semissis, nō deduceret Falc. Azo. Itē qui habet iure prælegationis, non proficit suis legatarijs, sed cohæredi sic, vt d. l. Nesennius.

b *Eorum habeat*] in prælegatis.

c *Si legatum*] si non plus consequitur vnus ab alio de fundis, in quibus institutus est, quàm si esset eis legatum alijs hæredibus institutis.

d *Accepisset*] tanquam extraneus, non tanquam hæres.

e *Vel aliud*] in fideicommissis.

f *Esse*] inter se cohæredes.

g *Interponendas*] de reddendo retro quantum apparuerit vltra Falcid. acceptum, vt inf. si cui plus quam per l. Falci. l. 1. primo respon.

h *De qua*] in prin. legis dixi.

i *Repellenda*] sed approbanda.

a *Ascripta*.

quendam [a] duos hæredes scripsisse, vnum rerum prouincialium, Italicarum rerum alterum, & cum merces in Italiam deuehere [b] soleret, [c] pecuniā misisse in prouinciam ad merces comparandas, quę comparatæ sunt, vel viuo eo, vel post mortem, nondum tamen in Italiam deuectæ. Quę rebatur, [d] an merces ad eum pertineant, qui rerum Italicarum hæres scriptus erat, an verò ad eum, qui prouincialium. Dicebam, [e] receptum esse, rerum [1†] certarum [f] hæredem instituī posse, [g] necesse inutilem institutionem. sed ita, vt officio iudicis familiæ erciscundæ [h] cognoscentis cōtineatur, vt amplius nihil [i] is, qui ex re institutus est, quā rem, ex qua hæres scriptus est, consequatur. Ita igitur, [k] res accipietur: verbi gratia, pone duos esse hæredes institutos, vnum ex fundo Corneliano, [l] alterum ex fundo [2†] Liboniano, [m] & fundorum quidem altero [3†] facientem dodrantem bonorum, altero quadrantem. Erunt quidem hæredes ex æquis partibus, [n] quasi [o] sine partib. instituti. verumtamen officio iudicis [4†] continebitur, vt vnicuique eorum fundus, qui relictus est, adiudicetur, [p] vel attribuatur. §†

¶ Vnde scio quæsitum, æris alieni onus pro qua parte agnosci debeat. Et refert Papinianus, [*] (cuius sententiam ipse q quoque probaui) pro hæreditarijs partib. eos agnoscere æs alienum debere, hoc est, pro semisse. [r] fundos enim vice præceptionis [s] accipiendos. Quare, si fortè tantum sit æs alienum, vt nihil, detracto eo, superesse possit; [t] consequenter dicemus, institutiones illas ex re [u] factas, nullius esse [x] momenti. Et si fortè Falcidia interueniēs rescissionem [6†] legatorum [y] esset factura, hic officium [7†] iudicis recidet præceptiones [z] illas, [a] vt non plus quisque eorum habeat, [b] quam esset habiturus, si legatum [c] accepisset, [d] vel aliud, [e] vel etiam præceptiones. Quòd si fuerit incertum, an Falcidia interuentura sit, rectissimè probatur [*] officio iudicis cautiones esse [f] interponendas. [g]

¶ Cùm hæc ita sint, [8†] hæc. n. institutio, de qua [h] quęritur, nō est repellenda, [i] & si alius rerum prouincialium, alius Italicarū hæres scriptus fue-

1† Certa. nō est in F.F.

2† Liboniano. P.F.

3† Alterum. P.F.

4† Tenebuntur, vt sancitum. &c. P.F.

5† Adiri huntur. P.F.

6† Recisionem. P.F.

7† Hic officio iudicis recidit. P.F.

8† Hæc est institutio de qua q̄situr, non est repellenda si alius &c. P.F. & sic Azo.

*Ad intel. huius text. vide Io. Igne in auth. ex cā. nu. 288. C. I. lib. præt.

*Inf. e. l. qui non.

*Vt l. qui nō inf. e.

a *Ascripta*] i. in quibus instituti sunt.
b *Quia nulla*] f. quota. & pone hic contra. C. e. l. quoties. Sol. vt sup. modo notaui.
c *Pars*] f expressa.
d *Qua res*] quia. f. sunt hęredes ex æquis partibus.
e *In alijs facultatib.*] puta vincis.
f *In alijs minus.*] puta pratis.
g *Supra ostendimus*] f. vt pro æquis partibus teneantur ad æs alienum, vt sup. eod. §. vnde scio.
h *Si alijs*] non solum cohæredibus.
i *Contributio*] vt omnes insimul tribuant ad supplementũ Falcidiæ.
K *Rerum, &c. significatione*] id est, appellatione.
l *Facit.*] not. patrimonium constitui ex voluntate patrisfamilias.
m *Totum*] i. responsionem prædictam.
n *Verumtamen.*] f. in dubio.
o *Alioquin*] aliàs exteroqain, id est, alioquin.
p *Haberet.*] subaudi perpetuò, si non habes in textu.
q *Augebit*] f. res, quæ sunt eo loco. &c.
r *Minuet*] f. res, quæ sunt ibi. vnde &c. & facit inf. de leg. 3. l. quæsitum. 1 respon. & §. fi. & l. si ita legatum, & l. qui filium. & no. su. de pigne. l. debito. & C. de verb. sign. l. 1. & no. inf. de au. & argen. leg. si vtori, §. cũ ita.
s *Reuersuros*] i. recursuros. Accurs.
t *Eos*] f. seruos.
u *Pertinere*] quamquam sint missi ad prouinciam.
x *Agasonem.*] qui ducit equos, vel mulos, vel asinos, vt sup. quadr. paupe. fe. dl. Agaso.
y *Ibi esset*] perpetuò.
z *In agris*] non destinato eis. Accurs.
a *Vere*] ad quos erãt destinati.
b *Quasi*] expressiuum est veritatis.
c *Legatum*] Illius fundi in quo destinabantur aliquando.
d *Pertinere*] repete superius non.
e *Quæ.*] nunc soluit primam quæstionem in principio legis.

rit; officioque iudicis attribuentur singulis res, quę ascriptæ [a] sunt. erunt tamen hæredes ex æquis partibus: quia nulla [b] pars [c] ascripta est. Quę res [d] facit, vt si fortè in alijs facultatibus [e] plus sit, (in Italicis fortè, quàm in prouincialibus,) in alijs minus, [f] & æris alieni ratio vrgeat, dici oporteat [1†] diminutionem eandem fieri, quam supra ostendimus. [g] Proinde, & si alijs [h] fuerint legata relicta, cõtributio [i] admittenda erit.
¶ Rerum autem Italicarum, vel prouincialium significatione, [k] quæ res accipiendæ sint, videndum est. Et facit [l] quidem totum [m] voluntas defuncti: nam, quid senserit, spectandum est. Verumtamẽ [n] hoc intelligendum erit, rerum Italicarum significatione eas contineri, quas perpetuò quis ibi habuerit, atque ita disposuerit [2†] vt perpetuò haberet. 3† Alioquin [o] si aliquo 4† tempore, quid transtulit in alium locum, non vt perpetuò ibi haberet, [p] sed vt denuo ad pristinum locum reuocaret, neque augebit, [q] quo transtulit, neque minuet [r] vnde transtulit, vtputa de Italico patrimonio quosdam seruos miserat in prouinciã (fortè Galliam) ad exigendum debitum, vel ad merces comparandas, reuersuros, [s] si comparassent, dubium non est, quin debeat dici, ad Italicum patrimonium eos [t] pertinere [u] debere. Vt est apud Mutium relatum: cum fundus erat legatus, vel cum instrumento, vel cum ijs, quæ ibi sunt. Agasonem [x] enim missum in villam à patrefamilias, non pertinere ad fundi legatum, Mutius 5† ait: quia non idcirco illo erat missus, 6† vt ibi esset. [y] Proinde, si seruus missus fuerit in villam, interim illic seruus futurus; quia dominum offenderit, quasi ad tempus relegatus; responsum est, [z] & eum ad villæ legatum non pertinere. Quare ne serui quidem, qui operari in agro [z] consueuerant, 7† qui in alios agros [a] reuertebantur, & 8† quasi [b] ab alio commodati, in ea sunt conditione, vt ad legatum [c] pertineant: [d] quia non ita in agro fuerant, vt ei agro viderentur destinati. Quæ [e] res in proposito [f] quoque suggerit, vt Italicarum rerum esse credantur eæ 9† res, quas in Italia esse testator voluit.
¶ Proinde, & si pecuniam miserit 10† in prouinciam ad merces comparandas, & nec dum comparatæ sint; dico pecuniam, quæ idcirco missa est, vt per eam merces in Italiam adueherentur, 11† Italico patrimonio adiungendam. 12† Nam & si dedisset in prouincia de pecunijs, quas in Italia exercebat, ituras, [g] & redituras: dicendum est 13† has quoq; Italici patrimonij esse. Rationem igitur efficere dixi, 14† vt merces quoque istæ, quæ comparatæ sunt, vt Romam veherentur, siue peruectæ 15† sint eo viuo, [h] siue nondum, & siue sciuerit, siue ignorauerit, 16† ad eum hæredem pertineant, cui Italicæ res sunt ascriptæ.

Defectus conditionis de futuro, quæ dependet ex facto testatoris, institutionem non vitiat. h. d.

Vlpianus. 17†

LEX XXXVI.

SI quis ita scripserit hæredem: [i] Ex qua parte codicillis Titium hæredem scripsero, [k] hæres esto, etiam si pars in codicillis non fuerit ascripta, erit tamen hæres quasi sine parte institutus.

Non admittitur concursus instituti, & substituti Bar.

f *In proposito*] id est, in proposita quæstione.
g *Iturasq.*] pecunias. argu. inf. de reb. dub. l. quidam relegatus, & facit inf. de fun. instruc. & instrum. le. l. quæsitum. §. Papinianus. & l. Seiæ. §. dem quæsiti. & l. prædia. §. 1. Accurs.
h *Eo viuo*] f. testatore.
i *Ita.*] CASVS. Scius ita dixit in testamẽto suo, ex qua parte codicillis Titium hæredem scripsero, hæres esto. postea non fecit codicillos, & decessit: vel fecit codicillos, & in eis nullam partem Titio ascripsit. certè erit hîs Titius, quasi fuerit institutus in testamento sine parte. Viuia.
i *Hæredem*] in testamento. Accurs.
k *Scripsero*] de futuro non fit conditio, 1 vt impediat: sed de præterito fit vt hic, & sup. eodem, l. secunda, §. potest autem is. Nec obstat inf. eod. l. Clemens. C. fin. vt ibi dices, & hoc vbi sibi testator apposuit conditionem. si autem extraneo, tunc si de præterito valet, vt sup. eodem, l. secunda, & l. hoc articulo, si de futuro, non: quia est captatoria, vt inf. eod. l. illa. & infra de ijs, quæ pro non script. hab. l. secunda. in fin. Sed quare secus quando sibi apponit conditionem de futuro, & aliud quando extraneo? Respond. secundum Ioan. cum conditio pendet ex testatore, si deficiat, habetur pro pura, & facit infra de condi. instit. l. institutio. & C. de inst. & substit. l. pen. Sed contra supra eodem l. quoties. §. tantundem. sed dic, vt ibidem. Item nota, quod alicubi videtur esse conditio, & non est, vt hic. & infra de ope. lib. l. illud autem illud. & infra de ali. leg. l. à filio. §. fi. Sed argum. contra inf. de vsufr. leg. l. qui plures.
ADDITIO. Dic, quod ibi scriptura erat imperfecta circa personas, quæ à iure non suppleuntur, hic

7† Cõsueuerunt. P.F.
8† Et lineis à Gothof. traducitur.
9† Hæres P.F.
10† Misit P.F.
1 In contractu vbi condicio hî impleta agetur actione in factum. Bar. in l. 2. C. de inst. & substi. & l. institut. inf. de condi. & demon.
11† Deducentur. in aliquib. exẽplis.
12† In Italico patrimonio iniungendã. P. F.
13† Hãc quoq; Italici patrimonij esse rõnem Igit. &c. P.F.
14† Efficere dici. P.F. alias effici dixi.
15† Siue prouectæ sunt, &c.
16† Et siue sciuerit siue ignorauit ad eũ hæredẽ pertinere P.F.
17† Li. 8. Disputatio.

2† Disposuit. P.F.
2† In P.F. Cæterõquin si tẽpore in quo transtulit in aliũ locũ nõ, vt ibi haberet, sed vt denuo, &c. quã lect. cõmẽdat An. Aug. li. 3. c. 2.
4† In aliquib. manuscript. est aliqd. in aliqb. alijs, aliquo, post ver. tempore qdã verò legẽdũ opinatur. iniquo. vt Cuiac. q sic trãstulit. Si tpe iniquo.
5† Mutius lineis vti superfluũ à Taurel. & Goth. inijcitur.
6† Erat im missus. P.F.

hic circa portiones, quæ à iure supplentur, vt sup. eo. l. Item, quod Sabinus secundum Dyn. & Bar.

Cum in testamento] CASVS. Caius ita scripsit in testamento suo: Filium meum Sempronium mihi hæredē instituo: & si dictus filius meus me viuo morietur, tunc nepos ex eo post mortē meam natus hæres mihi esto: & dicto nepoti substituo Titium. Certè si filius non moriatur viuo testatore, & post mortem testatoris velit habere hæreditatem, non admittetur nepos, nec Titius nepoti substitutus.

¶ *Hæc verba*] Titius ita scripsit in testamento suo. Publius, Marcus, & Caius inuicē substituti hæredes mihi sunto, certè videtur eos instituisse, & postea adinuicem substituisse, vi detur enim in diuisse testator, Publius, & Marcus, & Caius sint mihi hæredes, & sint inuicem substituti.

¶ *Qui tres*] Titius habens tres filios, s. Publium, & Marcum, & Caiū, ita scripsit: Filij mei hæredes sunto: & postea ita scripsit: dictus Publius filius meus exhæres esto, certè quāuis per verba generalia instituerit omnes filios hæredes: tamen verba specialia exhæredationis faciunt, vt nō videatur instituisse, nisi Marcum, & Caium. & h. d. Vuia.

a *Testamento ita scribitur*] iubaudi filio instituto, alias non essent duo gradus.

b *Tolli mortem*] facit secundum Galli consilium: vt sup. de lib. & posthu. l. Gallus. in prin. Accur.

c *Duo gradus*] instituti, & substituti, vt filius quidem institutus, nepos autem habeatur substitutus. Accur.

d *Substitutus fuerit*] etiam vulgariter, s. si nepos non erit hæres, &c. & sunt tres gradus.

e *Vnicum filio*] licet testator dixerit, si nepos hæres non erit, Titius hæres esto: & hic nepos non erit hæres.

f *Sed in secundum*] idest, in locum deficientis secundi gradus, ex quo cepit posse adiri hæreditas. sed hic non cepit posse adiri hæreditas, ergo Titius repellitur: vt inf. de acquiren. hæredi. l. 3. & facit infra, tit. 1. l. si mater. Accur.

g *Tres instituisse*] breuiter duos gradus comprehendit, sic infra, tit. 1. l. Lucius. 4. aliter.

h *Duos duntaxat*] Sed quid si duos tantum habeat, & idem scripsit? Resp. cum hæredem esse: vt inf. tit. 1. l. si quis eum quem. in prin. Item no. 1 quòd sequens scriptura determinat, & restringit præcedentem. sic inf. de verb. significat. l. si cum fundum. & de acquir. poss. l. si is qui. & sup. de calum. l. hæc actio.

i *Instituisse*] no. sequentem scripturam determinare, & restringere præcedentem. Accur.

Qui si io] CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & filium meum impuberem exhæredaui, & eidē impuberi exhæredato legaui Pamphilum seruū meum: & postea ita dixi: Instituo mihi hæredem pro parte dimidia dictum Pamphilum post mortem dicti mei filij impuberis, & do ei libertatem in eum casum. nunquid valet talis institutio dicti Pamphili? Et videtur, quòd non: quia dictum impuberem exhæredaui. vt dictum est: vnde non videtur, q̄ hæredibus eius impuberis possim auferre dictum Pamphilum, quem impuberi legaueram, instituendo dictum Pamphilum hæredem tali modo, vt dixi. Sed respondet, quod valet dicta institutio Pamphili: & post mortē impuberis erit mihi hæres cum Titio prædicto. nam & si legassem dictū Pamphilum cuidam extraneo, puta Sempronio, & eūdem post mortem dicti Sempronij hæredem instituissem pro dimidia, cum libertate, haberet post mortem Sempronij hæreditatem meam cum dicto Titio.

Vlpianus. 1†

LEX XXXVII.

CVm in testamento ita scribit: [a] Si filius meus me viuo morietur, tunc 2† [b] nepos ex eo post mortem meam natus hæres esto. duo gradus [c] hæredum sunt. 3† nullo enim casu vterque ad hæreditatem admittitur. Ex quo apparet, si nepoti Titius substitutus fuerit, [d] & filius patri hæres extiterit, nō posse Titium vnà cum filio [e] hæredem esse, quia non in primū, sed in secundum [f] gradum substituitur.

Copula vltimo loco posita, etiam inter præcedentes solutè positos, videtur apposita. h. d. Vel sic: Soluta resoluitur in coniunctam. Bar.

¶ Hæc verba, Publius, Marcus, & 4† Caius, inuicem substituti, hæredes mihi sunto, sic interpretanda sunt, vt breuiter videatur 5† testator tres instituisse & hæredes, & inuicem eos substituisse, perinde ac si ita scripsisset: Ille, & ille, & ille instituti, hæredes, & substituti sunto.

Indefinita nō comprehendit eum, de quo specialiter est prouisum. Bar.

¶ Qui tres filios habebat, & ita scripserat: 6† Filij mei hæredes sunto: Publius filius meus exhæres esto: videri pt, prima parte duos duntaxat [h] filios hæredes instituisse. [i]

Post mortem legatarij potest seruus legatus hæres instituí. Bart.

Idem. 7†

LEX XXXVIII.

QVi filio [k] impuberi exhæredato Pāphilū legat, seruū vēdidi Titio: & postea decessi. Certè iussu dicti Titij emptoris pōt dictus seruus adire hæreditatem meam, etiā pendente dicta cōditione libertatis. si aūt transiuit annus, intra quem debebat venire nauis, & sic defecit conditio libertati apposita, & sic amodò institutio nihil valet, & postea alienatus sit in dictum Titiū, non pōt eius Titij iussu adire hæreditatē. Sed pone, q̄ dicto seruo, cui dedi libertatem sub dicta conditione, legauerā quū meum purè, non aūt eū instituí: & pendente dicta conditione eū manumisi, vel alienaui in dictū Titiū: & postea decessi. Certè dictum legatum habebit eo casu, quo fuit manumissus: aut sequiter illud Titio domino suo, in quē Titium per me viuentē alienatus fuit: & hoc siue tēpore mortis meæ pendebat adhuc cōditio libertatis, sicut pendebat tpe, quo eū manumisi, vel alienaui: siue extincta sit, quia non venit nauis intra annū. si autem post defectū conditionis libertatis manumisi eū, vel alienaui in Titiū, legatum equi datū purè per me dicto seruo recidit ad irritum, sicut in superiori casu hæreditatis.

¶ *Cum venditor*] Vendidi Titio seruum meum Stichum, & antequam ei traderem, ipse Titius emptor fecit testamentum, & instituit sibi hæredem dictum Stichum, & Caium: & decessit. ego venditor, qui habebam adhuc dominium serui, iussi eum adire pro parte dimidia, in qua fuit institutus à dicto emptore: & ita mihi acquisita est. Caius autem cohæres serui adiuit pro sua dimidia. certè debeo ego venditor restituere dicto Caio hæredi emptoris cohæredi dicti serui totum illud, q̄ consequi non potuissem, si prius quā iussū meo adiret seruus partem hæreditatis, vēdidissem eum dicto Titio, & tradidissem. i. dimidiā hæreditatis emptoris, & totum seruum: quia non debeo facere lucrum eius serui nomine, quē iure vendidi. Et hoc reprobata opinione quorundam, qui dicebant, quod ego nō debeam restituere dicto Caio, nisi pro ea parte, qua exiit hæres Caius emptori. i. pro dimidia seruum, & pro dimidia illud, quod acquisiui de dicta hæreditate per dictum seruum, sicut pro dimidia habuit hæreditatem emptoris Caius. i. dicere, partem dimidiam serui, & partem dimidiam dimidiæ hæreditatis. i. quartam hæreditatis. & h. d. cum l. seq. Vuia.

¶ *Seruus testamento*] Stichū seruum meū scripsi mihi hæredē purè, & dedi ei libertatem sub ista conditione, si intra Calendas Decembres daret Titio decē. postea feci codicillos, & eidē seruo dedi libertatē purè in dictis codicillis: & postea decessi. tunc dictus seruus propter verba codicillorum volebat libertatē etiam ante Calendas prædictas, & per consequens hereditatē. certè respondetur ei, q̄ ante dictas Calendas nō habebit hæreditatem, nec libertatem, nisi det decem Titio. post Calendas autem erit liber ex codicillis, & per consequens hæreditatem habebit.

¶ *Si quis seruum*] Stichum seruum meum scripsi mihi hæredē purè, & dedi ei libertatem sub conditione, si nauis ex Asia venerit vsque ad annum: & postea cum

---

1† Al. Iuliā. li. 29. Digest.

2† Tunc. nō refert in P.F.

3† Sunt caret. P.F

4† Et. nō est in P.F

5† Videtur. P.F

6† Scripserit. P.F.

7† Li. 30. Digest.

1 Limita istud dictū glo. si sequens scriptura esset authentica sicut prima. nā si produceret scriptura notarij mortui, vbi nō esset eius subscriptio, non faceret fidem, nec priori obstaret Bar. in l. si ita scripsit. § initiū. ff. de cōd. & q̄ dicit scriptura authentica videtur per Inno. I prima de testa.

huc extraneo, potest eundem seruum instituere post mortẽ legatarij: quia dies incertus est. alias tolleretur dies. vt sup. eo l. hæreditas. Sed an valeat legatum serui, si hic solus seruus post mortem legatarij est institutus? Resp. non: quia ante mortẽ legatarij non: quia nemo est hæres. postea nõ: quia libera persona inueniretur legata. & facit inst. de test. §. fi. & l. seq. & C. de necess. ser. Lpc. §. fin. Accurs.

eundem [a] post mortem filij [b] ex parte hæredem instituere eodem modo potest, quo is, qui seruum [1†] communem Sempronio legatum, eundẽ [c] post mortem Sempronij, ex parte hæredem instituit.

Conditio tacitè hereditati adiecta, non potest in codicillis adimi. Bar.

¶ Seruus testamento hæres purè scriptus, [d] liber autem iussus esse, [e] si intra Calendas Decembres decem dedisset, si codicillis purè libertatem acceperit, intra Calendas quidẽ neque liber, [f] neq; hæres erit, nisi decem dederit: si intra Calendas non dederit, liber ex codicillis [g] erit.

Sublata causa viuo testatore, per quam conditio vni rei adiecta, alteri reperta intelligatur, cessat repetitio cõditione pendente, secus si esset iam defecta. Bar.

¶ Si quis seruum suum liberum sub conditione, hæredẽ purè scripsisset, eumq; vendidisset: pendente conditione, iussu emptoris, seruus adire hæreditatem potest: quia & consistit [2†] institutio, [h] & est, qui ius imperandi habet. [i] Quod si post defectam conditionem [k] alienatus fuisset, nõ potest iussu emptoris hæreditatem adire: quia eo tempore ad eum peruenisset, quo iam extincta institutio, & inutilis [l] fuerat. Igitur [m] cum seruus sub conditione liber esse iubetur, & legatum purè accepit, si pendente conditione, [n] manumissus, [o] vel alienatus fuerit, [3†] legatum habebit, [o] aut domino acquiret: [p] quãuis mortis [q] tempore conditio libertatis extincta [r] fuerit. Si verò post defectum conditionis manumissus, aut alienatus fuerit, [s] legatum ad irritum recidet. [t]

Quicquid post venditionẽ venditori accrescit, mediante seruo vẽdito, restituit emptori, vel eius hæredi. Bar.

¶ Cum venditor seruum ante traditionem ab emptore pro parte hæredem scriptum adire iubet, restituere cohæredi serui scripto necesse habet: quia lucrum facere eius serui [4†] nomine, quem iure vendidit, non debet. [u] Plane nõ totum, [x] quod acquisierit, restituet: sed pro ea dũtaxat parte, qua seruus cohæredem habuerit.

Marcellus. [5†]

LEX XXXIX.

[6†] DEst, [y] partẽ dimidiam serui, & quartam hæreditatis. [z] Lib. xxx. Digest. [7†] Iulianus notat. [a] Immo & id debet præstari, quod conse-

---

1† Cõmunem nõ est in F.F.

2† Consistit. F.F.

3† Fuerat. F.F.

4† Alias eius seruiquẽ iure vendidit, &c. aliàs eius serui iure, quẽ vendidit. vt in F.F.

5† Alias Marianꝰ li. 2. Reg.

6† In nõnullis exẽpl. non hẽtur hic initiũ capitis, sed vnica serie cũ præcedentib. legitur.

7† Iuliani Marcellus notat. F.F.

---

a *Eundem*] f. Pamphilum.
b *Filij*] exhæredatio.
c *Eundem*] seruum.
d *Purè scriptus*] quoad verba. effectus autem eius est, vt conditionem adimpleat libertatis. & dic scriptus solus. secundum Ioannem.
e *Iussus esse*] sub hac cõditione: si ita. &c.
f *Neque liber*] ex testamento non est liber quia non extitit adita conditio. & per cõs. quens nec hæres: quia non liber. & quia sub eadem conditione retardatur hæreditas: vt sup. eod. l. seruus alienatus. §. 2. & argum. inf. de condi. instit. l. cum seruus. & sup eodem. l. Trebatius. §. fin. & argu. de ser. vrba. præd. l. 3. §. qui habet. Item nec ex codicillis est liber pendente conditione, vt hic dicit: quia voluit lex expectari: an habeat vtrumque ex testamento. & sic fit necessarius: quod est si existat cõditio: vel voluntarius. secũdum Hugo. Item si esset liber in codicillis, videretur remota conditio libertatis, per consequens hereditaris: & sic directo daretur hæreditas in codicillis remouendo cõditionem: quod esse non debet: vt Instit. de codicil. §. fi. Accur.
g *Liber ex codicillis*] & hæres voluntarius, secundum Hug. vt argum. sup. eod. l. si seruus communis. nec obst. C. de necess. ser. l. quidam. § sed cũ veteres. vbi est necessarius: quia ibi nil de libertate dixit in testamento. Sed alij dicunt, vt Ioan. etiã R. quod hic non est hæres. vtpote deficiente conditione: sed tantum liber: vt arg. sup. eo. l. & expleta. Sed hũc libertatem quomodo consequitur, cum non existente ex eo testamento hærede nil valeat, vt C. de fideicommiss. l. eam? Resp. hic habebat cohæredem. Vel illud de relictis in testamento, hic autem de codicillis. sed est hic opus aditi hæreditatem à legatario. aliàs nõ valet libertas. vt C. de caducis tollen. l. 1. §. in nouissimo. & secundum hoc potest in fine legi cum, non, secundum Ioan. qui habebat, ex codicillis non erit, scilicet non adita hæreditate à legitimo. Accursius.
h *Consistit institutio*] per conditionem defectam, sub qua ipsa institutio facta videtur quantum ad quærendam hæreditatem, secundum Rog. Sed nunquid si postea conditio euenerit, restituit emptor hæreditatem seruo? Respon. ne-

quaquam. Azo. expectatur ergo hæc conditio quando seruus in eodem manisset statu. nam ante conditionem nec se, nec alium potest facere hæredem, sed alienatione facta, est quem faciat hæredem: & ideo conditio non expectatur, quia vera non est conditio: sed quia propter naturam libertatis differt institutio. eo. s. non alienato. aliàs si esset vera conditio, expectaretur etiam eo alienato.
i *Imperandi habet*] nouus dominus.
k *Defectam conditionem*] libertatis, quæ forte erat. si nauis venerit ex Asia hinc ad mẽsem. & dic, quòd defectus cõditionis, & libertatem. & hæreditatem sub conditione tacitè repetita vitiat, alienatio solã adimit libertatem. vt Insti. eo §. seruus.
l *Inutilis*] quia perit de est modo habendum, ac si fuisset purè institutus, & simpliciter sine libertate data aliquo modo H. quod hoc iure non vãlebat. hodie seruus. vt C. de necess. seru. liquidam.
m *Iussus*] quod dixi in hæreditate seruo relicta, idem in legato: cum sub conditione libertas sit ei relicta.
n *Pendente conditione*] s. libertati ascripta.
o *Legatum habebit*] ipse manumissus: qa legatum purè cæpit deberi manumissione facta. Hug.
p *Aut domino acquiret*] cum fuit alienatus.
q *Mortis*] s. domini.
r *Extincta*] & sic videtur, quòd non cedat dies huius legati quantum ad hoc, vt valeat. vel non, à tempore mortis. quod est bene notandum. vel satis potest dici, quòd cedat à tempore mortis. Hug.
s *Fuerit*] s. seruus.
t *Recidet*] habuit enim quasi tacitè à seruo acquirendum legatum conditione libertatis adiecta. R. vel sic: quia perinde habendum est, ac si legatum simpliciter sine libertate fuisset ei relictum. quod nullum esset: vt C. de leg. l. seruus. & facit inf. de leg. 1. l. quæsitum §. 1. Hug.
u *Non debet*] venditor.
x *Non totum*] de subtilitate iuris.
y *Dest*] nam videtur voluisse testator venditorem habere debere partem dimidiam serui, cum eum instituerit pro dimidia. H.
z *Hereditatis*] totius. cum enim fuit institutus seruus pro dimidia, & medietas serui remanet ipsa est penes venditorẽ, ergo medietas illius dimidiæ, & sic alia sit emptori restituenda. quæ est quarta totius hæreditatis. H. & è cõtra: quia cohæres non erat, nisi in dimidia: non poterat habere nisi medietatem serui, & medietatem institutionis serui, quæ erat quarta totius. sed tamen statim corrigit.
a *Notat*] reprehendit ita, immo, &c.

a *Is traditus esset.*] & sic apparet corrigi, quod dictum erat sup. eod. l. proxi in fi. plane non totum, &c. & facit sup. de actio. emp. & vend. l. Iulianus. §. si quid seruo. Sed cur non habet aliquid venditor, cum testator sciebat seruum esse vēditoris? Respon, contemplatione serui instituti in dubio. vt C. de vsufru. leg. l. fin. & infra de leg. præst. l. 3. §. 1. Item quomodo cohæres petit vltra, quam sit hæres. vt C. de rei vendic. l. res alienas? Resp. quod testator videtur eum voluisse habere totum, cui. & partem dedit. vt argu. inf. de cond. & demonstr. l. si quis eum quem. perinde enim habetur, ac si emptor proprium seruum instituisset sine libertate, & sic hæreditas tota, & seruus debitur hæredi emptoris.

qui venditor non potuisset, si prius, quam aditet seruus partem hæreditatis, is traditus esset. a quod est verum.

Propter repugnantiam iuris communis, admittitur cō cursus instituti, & substituti. h. d. Bar.

Iulianus. 1†

LEX XL.

SI paterfamilias Titium, quem ingenuū b esse credebat, c hæredem scripserit, eique, si hæres non esset, Sempronium d cohæredē * substituerit: deinde Titius, qui seruus fuerat, iussu domini adierit hæreditatem, potest dici, Sempronium in partem e hæreditatis admitti. Nam qui scit f aliquem seruum esse, & eum hæredem scribit, & ita substituit, g Si Titius 2† hæres non erit, Sēpronius hæres esto, intelligitur tale quid 3† dicere, Si Titius neque ipse hæres erit, h neque alium i hæredem fecerit. 4† Atqui si eum, quem liberum putabat, k hæredem scripserit hoc sermone. Si hæres non erit: l nihil aliud intelligitur significare, 5† quam si hæreditatem, vel sibi non acquisierit, vel mutata m con

1† Li. 10. Digest.

* Vide in hūc locū Alc. li. di spu. 1. c. 2 & Vigl. in Comment. ad §. fin. de vul. fubst. in Instit. Sed cōtra Alc. Cōt. hic.

2† Stich. P. F.

3† Quod P. F.

4† Atqui eū. P. F. finesi.

5† Quā si hæreditatem vel si sibi acquisierit, vel mutata &c. P. F.

ditione, alium n hęredē non fecerit, quæ adiectio ad eos pertinet, qui patres familias hæredes scripti, postea in seruitutem deducti fuerint. Igitur in hoc casu o 6† duo semisses fient, ita vt alter semis * inter eum, qui dominus instituti hæredis fuit, & substitutum, æquis portionibus diuidatur. p

Pomponius. 7†

LEX XLI.

ET hoc * Titius q Cęsar constituit in persona Parthenij, qui tanquam ingenuus hæres scriptus adierat hæreditatem, cum esset Cæsaris seruus. Nam diuisa hæreditas e † inter Titium, & eum, qui Parthenio substitutus erat, vt refert Sextus Pōponius.

Defectus extrinsecus, si tempore apertura tabularum cessat, testamentum reconualescit. Bar.

Iulianus. 8†

LEX XLII.

QVi soluendo non erat, duos Apollonios r liberos, hæredesque esse iusserat. Altero ante * apertas s tabulas testamenti mortuo, non inelegāter defendi poterit, eū, qui supererit, liberum,

i *Neque alium*] cuius est iuri subiectus, per arrogationem vel per seruitutem.

k *Putabat*] s. esse.

l *Non erit*] subaudi, talem substituo. Accur.

m *Mutata*] de libertate in seruitutem.

n *Alium*] puta dominum suum.

o *Igitur in hoc casu*] s. primo casu huius legis.

p *Diuidatur.*] Sed quid fet de alio semisse? Respon, 1 dominus instituit habet præcipuum in specta prius veritate q opinione, licet quidam cōtra. & est et pro hoc inf. l. prox. quia verisimile est, q̄ imperator sibi præcipuum acceperit. Sed videtur distinguendum aut voluit aliū fieri hæredem si appareret seruus, & tunc substitutus in totum repellitur si paruerit domino in adeundo, aut noluit, & tunc in totum admittitur. vt C. eod. l. cum proponeres, quæ est contra. Sol. ibi erat certum, quid voluit per verba, si non erit hæres, significare. hic contra. nā dubitabatur, an testator credidit liberum. Item si credidit liberum, dubitatur, quid volebat per prædicta verba significare, si hæres non erit, & distingue, vt Instit. de vulg. substi. §. fi. & facit sup. de euict. l. sed & si stipulatio. §. 1. & infra de acquir. hære. l. 7. & C. de iure deli. l. cum aliquis. Acc.

1† Hāc altercatio. tollit Theophi. in gīæ. inst. in fin. ti. de vulg. substi.

6† Duo. non legitur in. P. Fl.

* Vide in hūc lo. q̄ adducit Cōtius 5 Cuia. sup. talis ver. alter semis. variè legentē & hic in Inst. ti. de vul. & pu. valet. ita vt as. &c.

7† Li. 22. ex varijs lectionibus.

* Theop. ti. de vul. substi. legit Pius. Alc. li. 2. disp. c. 2. legit Titus. P. Fabr. legit. Et hoc Tiberi⁹ Cæsar. Vide quæ i eā tem scripsit Vigli⁹ in cōm. ē. ad §. F. de vul. substi. Inst. 2.

8† Li. 64. Digest.

* Altero ante, &c. Vide Cuiac. hic. Iunc locū explanantem.

q *Et hoc Titius.*] Instit. de vulg. substi. in fin. dī Tiberius. & sic binomius. Sed opponitur. si testator credidit liberum, ergo substituto ei facta, intelligitur facta, vt libero, ergo dominus nihil habebit, sed substitutus totum. Respon, opinio testantis est veritas contraria, quia est seruus, quæ præualet cum ignoramus certitudinem voluntatis: nam potest esse, q̄ licet liberum putabat, tamen voluit, si quo casu detegeretur eius conditio, & seruus appareret, quod dominus haberet, sed latebat hic quid voluerit.

Qui soluendo] CASVS. Lex Actia Sentia permittit, q̄ ille, qui non est soluendo creditoribus suis, possit sibi instituere vnum seruum suum hæredem necessarium, & ō plus pone ergo, q̄ Titius non soluendo existens instituit sibi seruos suos hæredes duos cum libertate, quorū seruorum quilibet vocabatur Apollonius, certe si vnus seruorum eorum decessit ante apertas tab. testamenti d. Titij, alter erit hæres necessarius, si aūt vterq; viuat, non erit aliquis eorū hæres, quia vnus obstat alteri, & econtra. nō. n apparet, qui primo institutus fuerit, qa ille solus hæres esset, & h. d. cū l. seq. Vi.

r *Apollonios*] secus si diuersorum nominum essent. Ro. quia tunc primo nominatus, nisi in casu, vt inf. e. Qui soluent o. & inf. qui. & à quib. l. si quis hæres. Accur.

s *Ante apertas*] hoc ideo dicit, quia sūi hæc iura non cedebat dies hæreditatis, vt posset adiri, nisi ante apertura tabularum, etiam instituto pro parte hærede, sed hodie statim à morte testatoris, vt C. de cadu. toll. l. j. §. j. & f. in nouissimo.

& ideo

& ideo, quia distinguitur ante apertas tabulas, vel postea: dices hodie ante mortem testatoris, vel postea, & hoc maximè in necessario, qui protinus post mortem eius est hæres, vt Insti. de hæred. quali. & diffe. in princ.

1 Inualidū postea q̃q; validatur, sic & validū q̃q; per inualidū vitiatur, de quo not. Bal. 10. casus in l. certi conditio. §. quoniã in 3. not. su. si cer. pet

1 Lib. 1. ad l. Aeliam Sentiã.

2 Lib. 5. Digest.

a *Haredem*] No. quod non valet, postea confirmatur, i contra regulã Catonianã.

b *Fore*] immò videtur nullus, vt infra de reb. dub. l. si fuerit, cõtra. Sol. hic apparet, quis sit hæres altero mortuo: ibi non quis legatarius. Item hic testator vtrunq; voluit esse hæredẽ: ibi alterũ tantum habere legatum, & facit Instit. qui ma. non poss. §. 1. & C. de necess. ser. l. 1. & inf. de mili. test. l. in fraudem. & inf. eo. l. in tempus. §. 1. & 3. de manu. test. l. cũ ex plurib. & sup. de testa. iur. l. duo. & sup. de vsufru. l. quoties, & infra de le. 1. l. si quis legauerit. Item nota non valet, postea confirmatur, cõtra regulam Catonianam, sed illa in legatis, hæc in hæreditate.

& solum necessarium hæredem a fore. b Quòd si vterq; viuat, institutionem nullius esse momenti, propter legem Aeliã Sentiam, quæ amplius quam vnum necessarium hæredem fieri vetat.

Paulus. 1†

LEX XLIII.

INuicem c enim eos sibi obstare.

Ex facto alterius alius ex hæredari non debet. Bar.

Alphenus. 2†

LEX XLIV.

PAterfamilias testamento duos hęredes instituerat: eosq; monumentum d facere iusserat in diebus certis, dein de ita scripserat. Qui eorũ e non ita fecerit, omnes exhæredes sunto. alter hæres hæreditatem prætermiserat: reliquus hæres cõsulebat, cũ ipse monumentum extruxisset, 3† nũquid minus hæres esset ob eam rem, q̃ cohęres eius hæreditatem non adijsset? Respon. neminem f ex alterius facto neque hæreditati alligari, neque exhæredari posse, g sed vti quisque conditionem implesset, quamuis nemo adijsset h prætera, 4† tamen eum hæredem esse. i

Conditio, quæ de præterito fuit impossibilis, reijcitur. B.

Idem. 5†

LEX XLV.

* SI Mæuia mater mea, & Fuluia filia mea; viuẽt k tunc mihi Lucius Titius hęres esto. Seruius respondit, si testator filiam nunquam habuerit, mater autem superuixerit, tamen Titium hæredẽ fore, quia id quod impossibile l in testamento scriptũ m esset, nullã vim n haberet. o

Ex testamento non potest cõueniri, qui à defuncto gratuatus non probatur, sed conuenietur ex mandato, quod suscepisse probatur. Bar.

Aphricanus. 6†

LEX XLVI.

* QVidam, cum filiumfamil. hæredem instituere vellet, ne ad patrẽ eius ex hæreditate 7† quicquã perueniret, volũtatem suam exposuit filio. filius, cum patris offensam vereretur, petijt à testatore ne sub cõditione. Si à patre emancipatus esset, hęredem eum institueret, & impetrauit ab eo, vt amicum p suũ hæredem institueret, q atque ita testamento amicus filij, ignotus testatori, hæres institutus est, nec quicquã ab eo r petitum est. Quærebatur, si il

3† Instituxisset. P. F.

4† Aliàs, ppterea.

a *Nuncem*] no. neminem ex alterius facto neque hæreditati alligari, neq; exhæredari posse.

b *Adisset*] nec monumentum fecisset.

c *Haredem esse*] insolutum, vt sup. eo. l. si quis ita scripserit, in fi. Et no. hic præceptum testatoris non seruari: quia dixit, q eorum &c. sic & alias non seruatur, inf. de leg. 1. l. filiusf. §. Dnus. & de condi. insti. l. quidam. & est ratio, quia ex alienus facto, &c. vt hic dicit cum concor. dictis.

d *Monumentum*] totum: nam si pro parte, non sufficit, licet secus sit in conditione, quæ diuidi potest. vt quæ consistit in danda pecunia. vt inf. de cond. & demon. l. pen. & l. cũ tale, §. fi. & inf. de manu. test. l. si ita fuerit. & no. plene. C. de condi. inser. l. si plures.

e *Eorum*] no. hanc voluntatem defuncti non seruari.

f *Neminem*] no. neminem ex alterius facto neque hæreditati alligari, neq; exhæredari posse.

g *Posse*] contra su. de ijs, quæ in testa delen. l. cancellauerat. in fi. Sed illud propter voluntatem defuncti: quia ipsemet cancellauit. Item facit ff. e. l. hoc articulo. & l. Titius. & inf. ad Syl. l. fi. & su. d. neg gest. l. si ex duob. & de iud. l. si petitor. & su. de alie. iud l. 1. cum suis concor.

h *Adisset*] nec monumentum fecisset.

i *Haredem esse*] insolutum, vt sup. eo. l. si quis ita scripserit, in fi. Et no. hic præceptum testatoris non seruari: quia dixit, q eorum &c. sic & alias non seruatur, inf. de leg. 1. l. filiusf. §. Dnus. & de condi. insti. l. quidam. & est ratio, quia ex alienus facto, &c. vt hic dicit cum concor. dictis.

5† Li. 2. Digest. à Paulo epitomatorum.

* Intell. huius l. v de apud Pe. Stell. in l. quii Romæ. §. Augerius nu. 15. de ver. obli.

6† Lib. 1. Quæst. * Vi. Cui. in hanc l. 2. ad Aphri.

7† Ex ea hæreditate. P. F.

Si Mæuia] CASVS. Titius habens matrem Mæuiam, & non habens aliquam filiam, ita dixit in testamẽto suo: Si Mæuia mater mea, & Fuluia filia mea viuũt, tu mihi Lucius Titius hæres esto, & decessit. modo inuenitur mater viuere, & non inuenitur ei aliqua filia. certè habebit Lucius Titius hæreditatem: quia conditio impossibilis de filia debet, haberi pro non apposita. Viuia.

k *Viuent*.] i. viuunt in præsenti tempore. Sed videtur contra su. de iniusto test. l. cum in secundo. siue ponas de præsenti, siue de futuro. Sed ibi falsã, hic nugatoria.

l *Impossibile*] de natura. No. q̃ impossibile de natura in testamento ascriptum, nullam vim habet. Accur.

m *Scriptum*] f. filiam viuere, quæ nunquam fuit.

n *Nullam vim*.] sed remanet institutio pura quo ad illud. vt inf. ti. 2. l. 1. & Insti. eo. §. impossibilis.

o *Haberet*] & sic non vitiat testamentum.

Q Vidam cum.] CASVS. Seium filium Titij instituere volebam. & nolebam, quod ad Titium partem aliquid de hæreditate mea perueniret vnde vocaui dictum Seium. & ei exposui dictam meam voluntatem, & dixi ei. Ego instituam te sub conditione, si emancipaueris à patre tuo. Seius timens ne paret crederet se ab eo propter hoc offensum, petijt à me testatore, ne sub dicta conditione eũ instituerem. & impetrauit à me. vt Caium amicum suum hæredem instituerem, confidens dictus Seius filius Titij de dicto Caio suo amico, vt sibi patrifamilias facto restituat hæreditatem meam. & sic ego institui dictum Caium. & non petij ab eo restituere hæreditatem dicto Seio. & postea decessi. modo Caius non vult adire hæreditatem meam, vel si adiuit, non vult restituere dicto Seio. vnde quæritur, an Seius possit petere hæreditatem ex fideicom. Et dicitur, quod non: quia ego testator non petij à Caio. vt restitueret ei hæreditatem. habet tamen contra eum actionem vtilem mandati, cum est nunc sui iuris. si Caius recepit in fide sua de restituendo ei patrif. facto hæreditatem, cum dictus Seius filius fa. eum de hoc regaret. sicut daretur vtilis actio mãdati ei, qui cum filius f. esset, pro aliquo fideiussisset. & pater fa. factus soluisset. dicta autem actio mandati vtilis, est inutilis dicto Titio patri Seij contra dictum Caium: quia non ex bona fide, siue æquum sit dicto Titio restitui per Caium, quod ego testator ad eum nolui peruenire. Viuianus

p *Amicum*] credebat habere meliorem amicum, quam patrem. sed non fuit ad hoc. C. de cura. fu. l. fi. §. 1.

q *Instituere*] no. filium non posse inuenire meliorem amicum quam patrem.

r *Abeo*] testatore de restituenda hæreditate. hoc tamen voluit testator. sed non prodest, vt hic petatur fideicommissed

sed mandati agitur vt subijcit. si autem rogasset testator, teneretur amicus adire, & restituere. & sic pater peteret vt potè sibi quæsitum per filium.

a *Interposuisse*] tacitè testatori; sed expressè filio. nec ēt ē pactū futuræ successionis. q̄a testator cōsentit. vt C. de pact. l. fi.

b *Secutum*] exp̄ssè.

c *Restituturum*] aliàs præstaturum, & sic est in libro dñi. Acc. d *Inutilem*] ℨ. inf. de stipu. seruo. l fin. Sol. ibi in contractu, vbi ips ℨctus inspicitur, aliud in hæditate, & legato. vt hic. & C. de cond. insert. l. si vxor. Item ibi dolo, ptrahebat ips, in quo esset sui iuris. hic non, cum testator patri q̄ri volebat. Item ℨ. ī. man. l. si mādauero. §. fugitiuus. Sed ibi de pecunia dñi empta erat res. & cōtractus ibi erat; hic fec⁹.

e *Vulgarem*] i. directam mandati vt in l. si seruus nauem infra de furt.

f *Placeret*] i. vtilem mandati: sed certè immo in factum; vt sup. mād. l. si verò non remunerandi. §. si filio. sed eadem est in factum, & vtilis; vt no. sup. de præscript. verb. l. quoties. & facit ℨ. de fideiuss. l. si dubitet. §. fina. & de ac. & obl. l. filius fasnoīe. & de verb. obl. l. q̄dā. & C. d īof. test. l. filius matrem.

Ita scriptum] CASVS. Ita dixi ī testō meo. Titius immo Seius hæres mihi esto. vel ita. Titius hæres esto: immo Seius hīs esto. certè vtroq; casu sol⁹ Sei⁹ erit hīs.

q *Quidā*] Titius hūs filiam Titiā ... vxorem p̄gnantē, ita dixit in testō suo. Titia filia mea hæres esto; & si quis mihi liberorum nascet me viuo, vel mortuo, tunc qui virilis sexus vnus pluresve nascent. ex parte dimidia, & ēt quarta sit mihi hīs. i. ex sex. & trib. vncijs. i. ex dodrante; siue ex 9. vnc. q aūt fœminei sexus, vna pluresve natæ erunt, ex parte quarta sit mihi hīs. i. ex trib. vncijs. & postea decessit dictus testator; & postea dicta sua vxor peperit filiū masculum q̄rit ex qua parte sit hīs dictus posthum⁹? Et dī q̄ hereditas debet diuidi īn septē partes. de quib. debet habere d. Titia filia testatoris quatuor partes. posthumus aūt tres; quia d. Titia fuit instituta in totum. i. in 12. vncijs. posthumus aūt in 9. vncijs. siue in dodrante, vt dictum est. vnde videt datę dictæ Titię tres vncię plusquam posthumo. i. quarta pars hereditatis; vel debent fieri de hereditate vigintivnam partes. & vt di. Titia habeat 12. partes. & posthumus. 9. quod tantundem valet. Sed quid retento eodē casu. si posthumus. & posthuma nati sunt? Certè tantum debet habere sola Titia, quātū simul posthumus. & posthuma. diuidet itaq; tunc hereditas in 24. partes. & Titia habebit 12. & posthumus. 9. & posthuma. 3. quia hoc videtur voluisse testator.

¶ *In testamento*] ita scripsi in testamento meo; Lucios Titius ex duab. vncijs sit mihi hæres; Caius Attilius sit mihi hæres ex vna parte: Mæuius sit mihi hīs ex vna parte. Seius sit mihi hæres ex duab. partib. & postea decessi. quæsiit qua liter hæreditas mea diuidi debeat inter prædictos? Et dī q̄ dictus Lucius Titi⁹ debet habere duas vncias. in quib. fuit īnstitutus: Caius Attilius Mæuius. & Seius debent hīc reliquas x. vncias quasi sine partib. institui fuerint. quæ x vnciæ taliter inter eos debent diuidi. s. vt Seius. qui fuit institutus in duab. partib. habeat v. vncias. Caius Attilius aūt ē. & Męuius. quorū quilibet fuit institutus in vna parte. habeant alias v. vncias. i. quilibet eorum duas vncias, & dimidiam. Viu.

g *Pere*] ponitur ergo correctiuè. i. verbum immo. sic ℨ. de man. testa. l. Stichus. alias pro. &: vt C. de nouo Co. fa. §. quibus. ibi, immo. &c. q̄nq; pro vel. vt C. de sacrosan. eccl. l. iubemus. §. Oe ponimus. Sed argu. ℨ. ℨ. de cōdi. & dem. l. nam ad ea. vbi distinguitur incontinēti. vel ex intercallo. Accur.

ADDITIO. Dic q̄ ibi non erant verba correctiua. sed alterius voluntatis, ītī dispositionem continentia, secundū Dy. & Bar.

h *Tertia*] iam nata.

i *Hæres esto*] simpliciter instituta, in asse instituta videtur.

k *Dimidia, & quarta*] totius hæreditatis.

l *Posthuma quoque*] id est posthumus. & posthuma.

m *Habitura essent*] & tunc diuiditur hæreditas in 24. vncias.

n *In proposito*] cum solus posthumus est natus.

o *Cum at filia*] iam natæ.

p *Virtuti vnam*] quod tantum est, quantum, & septem prędictę.

q *Filia*] iam nata, sed ℨ huic. C. de leg. l. cum qō. vbi tantū aufertur priori, quantum confertur secundo. illud in natis; hic in posthumis. qui non sic auferunt, cum inueniāt in solidum hęredem. Vel hic secundus in certis vncijs; ibi secundus in medietate. vel tertia eius, quod reliquerat priori. Vel hic voluit excedere assem. ibi erat dubium an voluerit, vel non. & ita non excedit. vt ibi. & inf. eod. l. qui non militabat. §. filijs. Item contra Instit. eod. §. si plures, ibi. partibus eos. &c. vbi asse distributo postea institutus in tantundem admittitur. aliàs ad vacantē. Solu. ibi in natis; vel hoc corrigitur, secundum Irn. Vel verius hic voluit testator habere tā tundem; cum dixerit ex quota parte, scilicet dimidia, & quarta; vel tantum quarta. Item contra inf. eod. l. qui non militabat. §. filijs. vbi vī ademisse de asse quantum secundo contulit. sed ibi dubiū erat, an voluerit assem excedere, hic constabat. q̄ sic. Alij q̄ hic as expressim filię fuit assignatus; ibi simpliciter institutio facta, quod non placet; quia hęc

le amicus, aut adire nollet, aut aditam nollet restituere hæreditatem; an fideicommissum ab eo peti posset; 1† aut aliqua actio aduersus eū esset: & vtrum patri, an filio competeret. Respondi, 2† tē: si manifestum fit, scriptum hæredem fidem suam interposuisse, a non tamen aliter ab eo fideicommissum peti posse, quam si, & ipsum testatorem fidem eius secutum b esse probaretur. Si tamen, cum à filiofam. rogaretur amicus, & aditurum se hæreditatem recepisset, & restituturum c patrifam. facto: non absurdè 3† dici posse, 3† mandati actionem futuram: & eam actionē patri inutilē d fore; quia non fit ex bona fide id ei restitui, quod testator ad eum pertinere noluerit. Sed nec filio vulgarem e competituram, verùm vtilem: sicuti dari 4† placeret f ei, qui, cum filiusfamil. esset, pro aliquo fideiussisset, ac paterfamilias factus, soluisset.

Dictio immo, ponitur correctiuè. Bar.

Idem. 5†

LEX XLVII.

* SI ita scriptum fuerit; Titius, immo Seius hæres esto: Seium solum hæredem fore, g Respondi. 6† Sed, & si ita; Titius hęres esto, immo Seius hæres esto: idē erit dicendum.

¶ Quidam testamento ita hęredem 7† instituit: Titia filia h mea hæres esto. i si quid mihi liberorum, me viuo, mortuoue nascetur; tunc qui virilis sexus, vnus, pluresve nascentur, ex parte dimidia, & quarta: k quæ 8† fœminei sexus, vna, pluresve natę erunt, ex quarta parte, mihi 9† hęredes sunto, posthumus ei natus est. consulebatur, quota ex parte posthumus hęres esset. Respondi, eam hæreditatem in septem partes distribuendā, & ex his filiam quatuor, posthumum tres habiturum: 10† quia filiæ totus as, posthumo dodrans datus esset: 11† vt quartam portionem 12† amplius filia, quàm posthumus, ferre debeat, Ideo si posthuma quoque nata esset: tantundem secta filia, quantum vterque posthumorum, 13† habitura esset. m Itaque in proposito, n cum as filiæ, o dodrans posthumo sit datus, viginti vnam p partes fieri: vt filia q duodecim, nouem filius habeat.

Qui primo relinquit vncias, posica partes, intelligitur partes facere de residuo. Bart.

1† Possit. P.F.

2† Respō dit P.F.

3† Posset. P.F.

4† Dare. P.F.

5† Lib. 4. Quæstio. * Vt. Cui in hanc l. 4. ad Afr.

6† Respō dit P.F.

7† Hīdem P.F.

8† Quia fœminei P.F.

9† Hæredes P.F.

10† Habituros. P.F.

11† Datus est. P.F.

12† Quartā portione. P.F.

13† Habituri essēt. P.F.

lex hoc non dicit, & facit inf. ad Trebell. l. Marcellus, & supra de libe & posthum. l. si ita scriptum, & de leg. 1. l. si quis testamento. §. L.

a *Atteius*, proprium nomen, vt ibi, Caius Atteius.

b *Dextantem*] i. decem vncias, vt Insti. eo. §. hæreditas, & facit sup. eod. l. si quis ita. Accur.

¶ In testõ ita scriptum est; Lucius Titius ex duabus vncijs, Caius 1† Atteius a ex parte vna, Mæuius ex parte vna, Seius ex partibus duabus, hæredes mihi sunto: consulebatur, quid iuris esset. Respondi, 2† hanc scripturam illam interpretationem accipere posse, vt Lucius Titius duas vncias habeat: cæteri autem, quasi sine partibus instituti, ex reliquo dextãte hæredes sint. quẽ dextantem b ita diuidi oportet, vt Seius quincuncem, Atteius, & Mæuius alterũ quincuncem habeant.

Martianus. 3†

LEX XLVIII.

HIs verbis; Titius hereditatis meę dominus esto: c rectè institutio fit.

Verba maledictionis vniuersaliа institutionem nõ viciant. Bartol.

¶ Illa institutio valet, Filius meus impijssimus, malè de me meritus, hæres esto, purè enim hæres instituitur, licet 4† cum maledicto: d & omnes huiusmodi e institutiones receptæ sunt.

Seruus de adulterio accusatus à domina non potest instituи. Bar.

¶ Interdum nec cum libertate vtiliter seruus à domina 5† hæres instituitur: vt constitutione Diuorum Veri, & Antonini significatur, cuius verba hæc sunt: Seruum adulterij accusatum, f non iure testamento manumissum g ante sententiam abea muliere videri, quæ rea fuerat 6† eiusdẽ criminis postulata, rationis est. Quare sequitur, vt in eundem a domina collata institutio nihil momenti habeat.

Falsa demonstratio non vitiat institutionem, si de persona instituti constat. Bar.

¶ Si in patre, h vel patria, vel alia simili assumptione falsũ scriptum est; dum de eo, qui demonstratus sit, constet, institutio valet.

Inutilis est institutio serui alieni cum libertate: nec tractu tẽporis confirmatur. Bar.

Florentinus. 7†

LEX XLIX.

SI alienum i seruum liberũ, & hæredem esse iussi, & is postea meus effectus est; neutrum k valet, quia libertas l alieno m seruo inutiliter n data o est.

In extraneis hæredibus requiritur capacitas tempore testamenti, & mortis, & aditæ hæreditatis: media verò tẽpora non nocent. Bar.

¶ In extraneis hæredibus illa obseruantur, vt sit cum eis testamẽti factio: p siue ipsi hæredes instituantur, siue ii, qui in potestate eorum sunt, & id duobus p temporib. inspicitur; testamenti facti, vt constet, 8† institutio, & mortis testatoris, vt effectum habeat. Hoc amplius, & cum adibit hæreditatem, q esse debet cũ eo testamenti factio: siue purè, siue sub conditione hæres institutus sit. Nam ius hæredis 9† eo maximè tempore inspiciendum est, quo acquirit hæreditatem. Medio autem tempore inter factum testamentum, & mortem testatoris, libertas; quia libertas directa alieno seruo inutiliter datur, & prædicta adeo sunt vera, quod, & si dictus Stichus sit effectus postea meus, nihilo magis valeat institutio, vel libertas.

¶ *In extraneis*] Cum instituo mihi extraneos hæredes, necesse est ad hoc, vt possint acquirere hereditatem meam, q sint capaces trib. tẽporib. scꝫ testamẽti mei; & tẽpore mortis meæ; & tpe quo adeũt hẽditatẽ; alias non põt acquirere, si aũt efficiant non capaces à tpe testamẽti vsq; ad tẽps mortis, vel à tpe mortis vsq; ad tẽps additionis; nihil eis nocet, & idẽ dico, si illi sint à me instituti, qui sunt inaptãte dictorum extraneorum; quia dictis trib. temporibus debent esse capaces dñi institutorum, & dicta media tempora nihil nocent. Viua. l. *Si alienum*] prorsus. secus in cõmunis, vt sup. eod. l. sed. & si in conditione. §. si seruum cõem. & §. seq. & ibi not. & secus in proprio. vt no. sup. eo. l. quoties. §. seruus cũ libertate.

k *Neutrum*] nec institutio nec libertas.

l *Libertas*] directa. vt C. de manumiss. testam. l. seruo tuo.

m *Inutiliter*] inspecto initio, sic & inf. de vsucap. l. sequitur. §. si autem, & inf. de regu. iu. l. pen. & sup. de nox. l. in delictis. §. si extranei. & quod iussu l. 2. §. fi. & Insti. qui da. ratio. poss. §. seruus. & inf. de condi. inst. l. seruus alienus.

n *Data*] Not. quod ab initio non valet, non põt postea valere, licet recidat in eum casum, à quo incipere potest.

o *Testamenti factio*] passiuè, vt subijcit.

p *Duobus*] alias tribus, alias duobus, sed adijciuntur ter inm, & sic idem est.

q *Hereditatem*] nota ergo in extraneo tria, vt hic, & Insti. de hæred. qualit. & differ. §. in extraneis, sed in suo, & necessario duo tantùm, scilicet testamenti, & mortis; quia post mortem statim est hæres, etiam si non adeat, sed secundum Joann. in suis mortis tantum: vt Insti. de hæred. qualit. & differ. §. sui in necessario tantum duo, scilicet testamenti, & mortis: vt supra in princip. huius legis. Sed certè quod dixi in suo, idem in necessario tantum, & est verum quo ad hoc, vt sciamus vtrum sit suus, vel necessarius, non quo ad hoc vtrum sit capax. Vnde dic in necessario exigi tria tẽpora, vt sup.

1† Attius, P.F.

2† Respõdit. P.F.

3† Lib. 4. Institu.

4† Licet non habet. P.F.

5† Sunt q putẽt vacare has duas voces, à domina.

6† Fuerit P.F.

7† Li. 10. Institut.

8† Vt cõstiterit, P.F.

9† Eo vel maximè &c. P. F.

* Immo vtrũq; libertas supernacuè data videat. institõ, tamẽ nõ infirmatur. Pa. 3. sẽ. 4. §. 20. Goth.

f *Accusatum*] aliàs adulterio maculatũ. & facit Insti. eo. §. est autem, & inf. eo. l. si non lex, & de leg. 3. l. cum filius. §. seruus. & C de collu. de legen. l. 1. Accur.

g *Manumissum*] simpliciter sine hereditate.

h *Si in patre*] aliàs in patre, s. hæredis, aliàs parte, s. prouincix. nam si in substantia personæ erratur, tunc secus, vt supra eo. l. quoties. in princ. & facit inf. de reb. dub. l. quoties. & l. qui habet. & C. de test. l. si in nomine. & Insti. de leg. §. si quis in nomine. & inf. de cond. & dem. l. falsa. circa prin.

SI alienum] CASVS. Stichum seruum Titij mihi hæredem instituì cum libertate, certè nõ valet institutio, nec

toris, vel conditionem inſtitutionis exiſtẽtem, mutatio [a] iuris hæredi non nocet: quia (vt dixi) tria tantum tempora inſpicimus.

Medium tempus nõ nocet, quin inſtitutus hæres ſit.

Vlpianus. 1 †

LEX L.

SEruum meũ hæredem inſtitutum cum libertate, ſi viuus vendidero ei, cum quo teſtamenti factio non eſt, poſteaq. eum redemero; ex teſtamento mihi hꝰ eſſe poterit: nec medium tẽpus, quo apud eum fuit, vitiauit [b] inſtitutionem: quia verum eſt, vtroque tempore, tam teſtamenti faciendi, quam mortis, meum fuiſſe. Vnde, ſi apud eum remanſerit, vitiatur inſtitutio: vel, ſi cum eo teſtamenti factio [c] eſt, iuſſu eius adeundo acquiret ei hæreditatem. [d]

Impoſſibilis conditio de inſtitutione reijcitur. Bar.

¶ Si in non faciendo [e] impoſſibilis conditio in inſtitutione hæredis ſit expreſſa, ſecundum omnium ſententiam perinde hæres erit, ac ſi purè inſtitutus eſſet.

Hic Iuriſcõſultus ponit omnia nomina vnciarum. Bart.

¶ Hæreditas plerunque [f] diuiditur in duodecim vncias, quæ aſſis appellatione [g] continentur. habent autem & hæ partes propria nomina ab vncia vſque ad aſſem: putà ſeſcunx, [2] † [h] ſextans, i quadrans, [k] triens, [l] quincunx, [m] ſemis, [n] ſeptunx, [o] bes, [p] dodrans, [q] dextans, [r] deunx, [ſ] as [t]

Martianus. 3 †

LEX LI.

TAlem inſtitutionem quidã velere nõ putabant [u] Stichus liber eſto: &, ſi liber erit, hæres eſto: ſed Diuus Marcus reſcripſit, * hanc inſtitutionem valere, perinde ac ſi non eſſet 4† adiectum, [x] ſi liber erit.

Suus eſſe dicitur, in quo quis ius patronatus retinet. Bart.

¶ Si qs ita ſcripſerit; Stichus, ſi meus erit, cum moriar, liber, & hæres eſto: alienatus nõ poterit iuſſu emptoris adire hereditatem; quamuis, & ſi non erat hoc [y] expreſsum, nõ aliàs liber, & hæres fieri poterat, quàm ſi manſiſſet [z] eius. Sed ſi viuus eũ manumiſerit; Celſus lib. 15. ſſorum ſcribit, fieri hunc hæredẽ. non n. hũc caſum teſtatorẽ voluiſſe ex-

---

a) diſtum ſeruum, & apud eum remanſit dictus ſeruus, iuſſu emptoris adeundo hæreditatem meam dictus ſeruus, acquiret ei emptori capaci hæreditatem.

¶ *Si in non faciendo.*] Inſtitui mihi hæredem Titiũ ſub conditione, ſi non tangeret cœlum digito, certè perinde eſt hæres, ac ſi nulla apposita fuiſſet conditio.

¶ *Hæreditas.*] Pro maiori parte ſolent diuidere teſtatores hæreditatem in 12. vnc. quæ continentur appellatione aſſis, ſiue ponderis: quamuis quidã quandoq; diuidant in dupondium, & tripondium, & quadripondium, & ſic de ſingulis, & dictæ 12. vnciæ ad partes redactæ habent propria nomina: quæ clarè hic exponuntur per glo. Viuianus.

b *Vitiauit*] & facit ſup. d. prox. ſ. 1. & ſup. eod. l. ſeruus alienus. ſ. fin.

c *Factio.*] No. tribus temporibus debet eſſe hæres extraneus capax: ſuus temporibus duobus.

d *Hæreditatem*] facit Inſti. eo. ſ. ſeruus. & ſup. eo. l. quoties. ſ. ſi ſeruus & ſup. eod. l. non minus. & inſ. de leg. 1. l. ſi mihi. ſ. regula.

e *Si in non faciendo*] vt ſi digito cœlum non tetigerit. vt Inſtitu. de inutil. ſtipu. ſ. impoſſibilis. & inſ. de verb. obl. l. impoſſibilis. Idem eſt. ſi eſt in faciendo. vt Inſti. eo. ſ. impoſſibilis. Accurſius.

f *Hæreditas plerunque*] quia quandoque in plures, quandoque in pauciores: vt Inſtitut. eod. ſ. hæreditas. & ſ. non autem.

g *Appellatione*] aſſis, & libra, vel pondo, vel ponderis. nam hæc quatuor nomina ſynonyma ſunt, id eſt idem ſignificantia. Azo.

h *Seſcunx.*] i. vncias & dimidia, vt ſ. de inoffic. teſt. a. l. Papinianus. ſ. proinde ſi ſit. & inſ. de leg. præſt. l. filium. 2. ſſi. & C. de libe. præte. l. final. ſ. cum etiam. ſic nullũ nomen eſt hic, quod ſignificet vnciam. Accurſius.

i *Sextans*] id eſt, duæ vnciæ.

k *Quadrans.*] hoc & ſequens i nomen nõ ab vnciarũ numero, ſed à certa portione aſſis ſumpta ſunt.

k *Quadrans.*] i. quatuor vnciæ.

l *Triens*] id eſt, tres vnciæ.

m *Quincunx*] id eſt, quinque vnciæ.

n *Semis*] i. ſex vnciæ. & ſic medietas hæreditatis.

o *Septunx*] id eſt, ſeptem vnciæ.

p *Bes.*] i. octo. vnciæ.

q *Dodrans*] id eſt, nouem vnciæ.

r *Dextans*] i. decem vnciæ.

ſ *Deunx*] id eſt, vndecim vnciæ.

t *As.*] i. duodecim vnciæ. & ſic appellatione aſſis tota hæreditas continetur.

Talem.] CASVS. Ita dixi in teſtõ meo. Stichus ſeruus meus liber eſto. & ſi liber erit, hæres eſto. certe valet inſtitutio: quamuis quidã non valere putarent.

¶ *Si quis ita*] ita dixi in teſtõ meo, Stichus ſeruus meus, ſi meus erit cum moriar, liber & hæres eſto, poſtea eum alienauit in Titium, & poſtea deceſſi. nunquid iuſſu d. Titij poterit adire hereditatem meam dictus Stichus? & ei Titio acquiret? Et vi ꝙ ſic: quia conditio apposita per me liberandi & inſtitutioni intelligeretur ibi etiam ſi non eſſet apposita: illa. ſ. Stichus, ſi meus erit cum moriar, &c. & eo caſu iuſſu emptoris adiret hæreditatem, & ei acquireret, vt ſup. eo. l. proxi. 3. reſp. Dicit tamen, ꝙ non. quia apponendo in inſtitutione expreſsè dictam conditionem, videor velle, ꝙ alius non habeat hæreditatem meam. niſi ipſe Stichus liber factus. Sed quid ſi poſt dictam inſtitutionem ſub dicta conditione de Sticho per me factam manumiſi eum, & poſtea deceſſi? Certè erit tunc meus hæres ſuo proprio arbitrio: quia palam eſt, me nolle eum excludere ab hæreditate mea in eum caſum, quo poſtea manumiſi: nec verba dictæ conditionis repugnant huic ſententiæ: illa. ſ. ſi meus erit cum moriar. & c. quia quamuis in hoc caſu non ſit meus ſeruus tempore mortis meæ, tamen ad minus eſt meus libertus. Vius.

u *Non putabant*] & malè.

x *Adiectum*] inſt. de condi. inſti. l. ſeruus alienus. & l. quia ratio cõtra. Sol. vt ibi. & facit ſup. eo l. quoties. ſ. ſi quis. ita.

y *Hoc*] ſcilicet. ſi meus erit &c:

z *Si manſiſſet*] ſed per ipſum nouus dominus fieret hæres, vt

---

ſup. cod. l. proxi. ſ. interdũ. quia nititur habere ex teſtamento. Idem in ſubſi & ipſe nititur habere ex teſtõ ſicut quilibet extraneus. Veruntñ tempus mortis. & aditionis idem fuit. ſi ab inteſtato. tunc ſufficit tẽs mortis in ſuo. Item in legatis ſufficit tempus mortis. vt j. de leg. præſtan. bon. poſ. contra tabu. pet. l. interuenit. & j. de iure fiſ. l. non intelligitur. ſ. quando autem & de reb. dub. l. ſi cognatis. Item contra. j. de leg. 2. l. non oportet. Sol. vt ibi. Item contra inſ. de acquir. hære. l. ſi ſeruus eius, qui capere. Sed illud

17 Lib. 6. Regulat. de benignitate receptum eſt. Item argu. contra iup. de ſta. ho. l. & ſeruotum. ſ. inge nui. & C. de hæreti. auth. item de Neſtorianis. Sed ſpecialia ſunt. Item facit inſt. pro e mpt. l. 2. in prin. & de ſecun. tabul. l. 1. ſ. exigat. & inſt pro hærede. l. ſi. & ſupra eod. ſed ſi in conditione. ſ. ſolemnis. & in ſ. eo. l. liber. ſi ligares. item inſ. de vſu. esp. l. eum vir. argu. contra. Accurſ.

z *Manſiſſet.*] ſcilicet capacitatis.

Seruum.] CASVS. Seruum hæredẽ inſtitui cum libertate, & poſtea vendidi ei, qui non poteſt capere ex teſtamento, & poſtea eum redemi, erit liber. & ex teſtamento meo mihi hæres: nec medium tẽpus, quo fuit apud nõ capacem, vitiauit inſtitutionem: fuit. n. meus dictus ſeruus tempore teſtamenti mei, & mortis mei. ſi autem remanſiſſet penes dictum non capacem, vitiaſſet inſtitutio. ſi autẽ erat capax ille, cui vendi-

ſup.l.prox. in prine.& facit inf.de condit.inſti.l.2.& inf. eo.l.ſi quis Sempronium.

a *Palam eſt.*] cum non ſit verisimile ideo voluiſſe teſtatorem ei auferre hæreditatem, quia feſtinauit ei dare libertatem. Sed contra.inf.de leg.3.l.qui concubinam.§.ſi Stichus. Sol.ibi non dixit, ſi meus erit: ſed, ſi erit in p ãte mea: vel illa determinat per iſtam. Accur.

b *Neque verba.*] ſ. ſi meus erit.&c.

c *Libertus eſt.*]ergo nõ eſt alienatus. Ro. & facit ĩ.de pe.leg.l. cum dominus.in f.

a† Lib.6. Regular. S *Eruus.*] CASVS. Iacente hereditate titij defuncti,inſtitui mihi hæredẽ Stichum ſeruũ hæreditarium.certè valet inſtitutio. ita demum: ſi d.Titius fuit capax tempore mortis ſuæ, licet hæres eius non ſit capax. Viuianus.

2† Lib. ſing. Reſponſor. d *Hæres.*] facit ſup. eod.l. non minus. §. hæreditarium.& Inſtit. eod. §. ſeruus alienus. & inf.de leg. 2.l.debitor.& inf. de acquir.rer. domin.l. in eo quod caſtrenſi.in fi.& l.ſeq.

3† Hæres dẽ. P. F. e *Defuncto.*] Nota cum ſeruus hæreditarius tacẽtis inſtituitur, ſufficit quòd fuit teſtamenti factio cũ defuncto: licet non ſit cum hærede.

L *Vcius Titius.*] CASVS. Lucius Titius faciens teſtm inſtituit ſibi hæredem Seiũ in ſemiſſe. & Semproniũ in alio ſemiſſe: qui Seius & Sempronius erant ſui filij ſortè: & exhæredauit Cornelium, & Saluſtiũ: & Varronem, qui erant ſimilites ſui filij, & poſtea inuicem ſubſtituit dictũ Seium, & Sempronium. & poſtea reliquit quibuſdam legata, & libertates.& poſtea dixit.dicti Cornelius. & Salluſtius. & Varro ſint mihi hæredes.æquis partibus & eos tres inuicem ſubſtituo. & poſtea deceſſit.quæritur quantum primi duo, & ſecundi tres habere debeant? Et d.q. primi duo habent vnum aſſem.i. duodecim vncias.& ſecundi tres alium aſſem.& ita diuidi tur hæreditas in dupondium.id eſt in 24.vncias. Viu.

4† Ponetur. P. F. Sed Dua. legit propoueretur.

f *Careis.*] puta filijs aliàs eſt incepta: vt inf.de verb.obli. l.quidam.

g *Poſteriores.*] ex æquis partibus inſtituti.

h *Ante ſecundo.*] ante ſubſtitutionem primorum.

i *Vel tertio.*] quod videbatur. quaſi ad proximiora ſit faciendа relatio.arg inf.de leg.1 l.ſi ſeruus plurium. §.fin. & quaſi ordo ſcripturæ ſit ſeruandus.

k *Datum.*] ergo primogradu videntur inſtituti ſicut & alij.ſ.Seius & Sempronius. & facit ſup.eo.l.Titius.

l *Videri.*] No. ordinem ſcripturæ 1. non ſernari.

P *Ater filio.*] CASVS. Titium filium meum impuberem mihi hæredem inſtituo: & ei ſeruum meum Stichum pupillariter ſubſtituo: & ei libertatem dedi: & poſtea deceſſi. pupillus prædictus exiſtens mihi hæres dictum Stichum vendidit Titio: qui Titius emptor iam facto a ſe primo teſtamento in ſecundo teſtamento liberum, & hĩdem ſibi iuſſit eſſe dictum Stichũ. nunquid prius teſtm Titij em ptoris Stichi eſt rup tũ per ſecundũ eius teſtamentum prædictũ? Et d.q. quod ſic: quia ad hoc, vt primum teſtamentum alicuius rumpatur, ſufficit ita ſecũdum factum eſſe, vt aliquo caſu poſſit hæres ex eo exiſtere. poteſt autem dictus Stichus eſſe hæres ex ſecundo teſtamento dicti emptoris in vno caſu, ſ. cũ euanuit ſubſtitutio prædicta pupillaris impubere prædicto facto pubere. ſi autem impubes deceſſit in pupillari ætate: & ſic locum habuit dicta pupillaris ſubſtitutio, & ſic extitit hæres dictus Stichus dicto impuberi. & ſic habuit dict. Stichus libertatem ex teſtamento domini ſui: volũtariũ hæres eſt Titij. & nõ neceſſarius. interim autem donec pendet verum ſit, vel non ſit hæres impuberis dictus Stichus ex dicto ſecundo teſtamento emptoris, non poteſt habere libertatem & hæreditatẽ emptoris. cum enim expectet libertatem ex teſtamento ſuo vel domini ſui, quã ei dedit in ſubſtõne impuberis, antequam emptor eũ inſtituere t.vt dictum eſt, nõ poteſt ex teſtõ emptoris habere. Vi.

5† Liber. Membranarum.

6‖ Seruus & hæres eſſe põt. P. F.

m *Impuberi.*] hæredi inſtituto.

n *Eum.*] ſeruum.

o *Teſtamento facto.*] ſcilicet ſuo proprio Titij.

p *Superius.*]i.primũ.

q *Suffecit*] vt Inſti.quib.mod teſt.inſir.§.poſteriore. & ſupra de inoff.teſtam.l.cum in ſecundo.& inf.de ijs quæ vt indig.l.cum quidam.

r *Exiſtere.*] No. rumpi primum teſtm̃ per ſecundum: dum tamen per ſecundum poſſit exiſtere hæres aliquo caſu.

s *Inſtitorem.*] factum a Titio.

t *Hæreditatem que.*] virumque ſimul Azo.

u *Non poſſit.*] vt incommutabiliter poſſit dici neceſſarius, vel voluntarius: quia adhuc perdet. vt ſubijcit. interim tñ vt neceſſarius emptoris & libẽ: ſed poſtea fiet ei volũtarius, vt etiam dimittere poſſit ſi pupillo ſuccedat. vt ẽ. eo.l.ſeruus alienus. §. qui fideicommiſſa. & arg.inf.tit.1.l.ſ.§.1. Sed alij dicunt de neceſſario fieri voluntarium. vt ibi: ſed nõ econtra. vt hic. & ſic interim non fieri hæredem prioris.

x *Niſi pupillo.*] decedẽti in pupillari ætate. nã alienatio ſpẽ libertatis nõ minuit. vt C. de teſta. ma. l. ſtatuliber. ſic ergo erit neceſſarius pupillo: vt ſ. tit. 1. l. ſed ſi plures. §. quos poſſum. Nec ob. q. ẽ alienus. cũ pupill' moriẽ. p. q. vt nõ eſſe neceſſarius.

ſ Tu dic eſſe hic ſpeciale. regulariter enim eſt cõtra. adeo q talis ordo arguit ordinẽ intellectus: vt no. gl. in l. quotiens. infr. de vſufru.

cludere, palam eſt; a neque verba b omninò repugnant. nam, quãuis ſeruus eius non eſt, at certè libertus eſt. c

In ſerno hæreditario inſpicitur conditio defuncti. Bar.

Paulus. 1†

LEX III.

SErvus hæreditarius hæres d inſtitui poteſt, ſi modo teſtamenti factio fuit cũ defuncto; e licet cum hærede inſtituto non ſit.

Si teſtator, expleto æſe, alios hæredes inſtituit: videtur eos in alio æſe vocare, nõ autem primis ſubſtituere. Bar.

Marcellus. 2†

LEX IIII.

LVcius Titius, Seio, & Sẽpronio ex ſemiſſibus hæredibus inſtitutis, & cæteris f exhæredatis, inuicem 3† hæredes ſubſtituit; deinde legata, & libertates dedit; poſtea ita ſubiecit: Cornelius, & Saluſtius, & Varro æquis partibus hæredes ſunto: quos inuicẽ ſubſtituo. Quæro, quanũ vel priores duo ex ſemiſſibus inſtituti, vel poſteriores g habere debeant. Marcellus reſpondit, in obſcuro eſſe, Cornelium, & Saluſtiũ, & Varronẽ primo, an ſecundo, h vel tertio i gradu hæredes inſtituere voluerit: ſed ſecundum ſcripturam teſtamenti, quæ proponeretur: 4† alterum aſſem eis datum k videri. l

Vt primum teſtamentum tollatur per ſecũdum, ſufficit eſſe poſſibile, vt ex ſecũdo adeatur hæreditas. Itẽ ſervus ſubſtitutus pupillo eſt ei neceſſarius, ſi ſuus reperitur tempore mortis patris pupilli. Bar.

Neratius. 5†

LEX LIV.

PAter filio impuberi m ſeruum hæredem ſubſtituit, liberumque eum eſſe iuſſit. eum n pupillus vẽdidit Titio. Titius eum, iam primo teſtamento facto, o in ſecundo teſtamento liberum, hæredemque eſſe iuſſit. Superius teſtamentũ Titij ruptum eſt: quia is ſeruus ei hæres 6† eſſe poteſt, & vt ſuperius p teſtamẽtum rumpatur, ſufficit, q ita poſterius factum eſſe, vt aliquo caſu potuerit ex eo hæres exiſtere. r Quod ad vim autem eius inſtitutionis ſpertinet: ita ſe res habet, vt, quamdiu pupillo ex ea ſubſtitutione hæres eſſe poteſt, ex Titij teſtamento libertatem, hæreditatemque t conſequi non poſſit. u Si verò pupillus in ſuam tutelam peruenerit: perinde ex Titij teſtamento liber, hæresque ſit, ac ſi pupillo x ſubſtiturus non fuiſſet. Sed ſi pupillo hæres exiterit, proprius

5† Liber. Membranarum.

6‖ Seruus & hæres eſſe põt. P. F.

farius: sicut si testator alienasset: vt sup.eod.l.talem.§.1. sed hoc cum suo onere transiuit cum pupillus alienauit, vt hic & sup.eo.l.seruus alienus. t.fi.& d.l.statuliberis.

a *Si velit*] non autem cogitur: vt Inf.tit.2.l.fi.§.fi.

Si is, qui soluendo.] CASVS. Instituì mihi hæredem Titium & per fideicom.rogauì, vt daret libertatem Pamphilo seruo meo: & postea decessi. d. Titius effectus est non soluẽdo creditoribus suis. & dolore paupertatis venit ei febris continua: vñ fecit testm̃, & instituit sibi hæredem necessarium cũ libertate Stichũ seruum suum, & postea instituit sibi hẽredem eodẽ mõ dict. Pãphilum.& decessit.nunc quæritur quis eorum debeat esse his necessarius, & liber ex testõ d.Titij, cum lex Ælia Sẽtia nolit nisi vnum esse hæredem. vt sup.e.l.qui soluendo? Et dĩ q̃ Pamphilus.nam non vĩ ei data libertas in fraudẽ creditorum. Vivian.

1† Lib.1. ad legem Ælią Sẽtiam.

L *Secundo.*] s.substituendo, vel etiam instituendo.

2† Li.fin. de secun. tab.

c *Seriptum.*] s.tantũ, non primum. vt infr. l.3. & erit voluntarius. vt ĩ.eod. l.si seruo. aliter si nõ debetur ei libertas, quia tunc primus: vt infr. eo.l.qui soluendo.

d *Ait.*] Not.casum in quo valet substitutio. & non institutio.

e *Manumiserit*] qui secũdo loco scriptus est hæres. & facit Instit. qui ma.non pos. §.1. & in fr.qui & à quib. l. si quis hæres. & inst. eo.l.si ita. 1.respon.

Potest quis.] CASVS. Instituì mihi hæredem Titiũ si intra annũ 70.decessero. nũquid valet institutio? Et vĩ q̃ non: quia videor testatus decedere, si decedo intra 70.ann. si aũt decedo vltra 70.ann.videor intestatus decedere: & sic videor decedere pro parte intestatus, & pro parte testatus: quod est à iure prohibitum. Dicit tñ, quod valet institutio prædicta: quia videor Titiũ sub conditione instituisse. Viu.

f *Decessero.*] Non ob.regula Cato. Sed si ponerem eum ita dixisse: instituo, si decessero post tale tẽpus, videtur obstare nõ.n.tenet institutio si ante moriatur: vt ĩ.de reg.Cato.l.1.in prin. Sed rñderi potest non obstare: quia sicut hic dĩ, vĩ institutus sub conditione: & si decedit intra illud tẽps, vt potè deficiente condõne, non exitit hæres. idẽ esset, si sub qualibet alia conditione fuisset institutus: & ea defecisset testatore viuente. nam sufficit ad hoc, vt testm̃ teneat, q̃ aditi põt hæreditas ex eo. Vel dic, q̃ non habet locum regula Catonis, quoties ex voluntate testatoris apparet aliud esse dicendum. i. quoties testator voluit eam cessare. Vel dic, vt dixi. inf. de reg. Cato. l.3. & 4. Vel dic, q̃ regula Catoniana habeat locum in legatis: hæc lex in hæreditatibus. Accursius.

g *Pro parte*] quia tũc institutus haberet q̃cunq; decederet: sicut & hẽt totũ ex parte institutus: sed hoc non hẽt, si post tẽps decedat: qa deficit condõ. nõ ergo pro parte suæ ætatis dĩ testatus pro parte nõ: sed in toto: ñ testatus sub conditione.

Si is qui.] CASVS. Ego non existẽs soluendo creditoribus meis, Stichum seruum meũ mihi hæredem instituì si est, vt Titio quoque, si velit, a hæres esse possit.

Illum seruus institutio præualet, qui fraudandorum creditorum causa institutus non reperitur. Bar.

Paulus. 1†

LEX LV.

SI is, qui soluendo non est, primo loco Stichum, secundo b eum, cui ex fideicommissi causa libertatem debet, liberum & hæredem instituerit; Neratius, secundo loco scriptũ c hęredem fore, ait: d quia non videtur creditorum fraudandorum causa manumissus. e

Potest quis facere testamẽtum sub conditione, si intra certum tempus decesserit. B.

Idem. 2†

LEX LVI.

POtest quis ita hæredem instituere: Si intra annum septuagesimum decessero, f ille mihi hæres esto: nõ enim pro parte g testatus intelligi debet, sed sub conditione instituisse.

Substitutus liber præfertur instituto seruo, si per eius libertatem creditores fraudentur. Bar.

Idem. 3†

LEX LVII.

SI is, qui soluendo non est, seruum cum libertate hæredẽ instituerit, & liberum h substituerit; ante incipiẽdum erit à substituto. i Lex enim Aelia Sentia ita demũ ei, qui in fraudem creditorum hæres institutus est, conseruat libertatem, si nemo alius ex eo testamento hæres esse potest.

Pronomen hic, hæc, hoc, demonstratiuum. nisi sit res præsentis ad oculum.

Idem. 4†

LEX LVIII.

NEmo dubitat, rectè ita hẽdem nuncupari posse, hic mihi hæres esto; cum sit coram, k qui ostenditur.

¶ Qui frater non est, sed 5† fraterna charitate diligitur, rectè cum suo nomine sub appellatione fratris hæres instituitur. l

Si liber homo adijt, vt seruus ipsius alterius, non valet aditio. Bart.

Celsus. 6†

LEX LIX.

LIber homo, cum tibi seruiret, hęres institutus, iussu tuo adijt. Trebatius, libertate: & Titium liberum meum amicum ei substitui. certè erit mihi hæres Titius. & non Stichus: quia lex Ælia Sentia ita demum ei, qui in fraudem creditorum hæres institutus est, conseruat libertatem, si nemo alius ex eodem testamento hæres potest esse: vel si potest, non vult. & ita intelligatur hęc lex. Vivianus.

h *Liberum.*] aliquẽ. & facit Inst. qui manu.non pos. §. licet. i *Substituto.*] Not. alium casum similem huic. l. sup. de liber. & postlim. sed & si peperterit. §. 1.

3† Li.17. ad edict.

N *Emo dubitat.*] CASVS. Cum esset Titius coram me eum instituì ita, Hic hæres mihi esto, demonstrando eum, sed nõ nominando. certè valet institutio. sed & sic a dixi: instituo mihi hæredem Titiũ fratrem meũ. certè valet institutio: quamuis non sit Titius meus frater: & hoc dicit. Vivianus.

4† Lib.4. ad Vitellium.

K *Coram.*] sic supra eodem.l.quoties. §.si quis nomen. & supra l. cum pet. l.certum. Accursius.

l *Non tantum*] sic infr. de condit. & demon. l. talia. affectionem enim denotare voluit: vt C.de off.diu. iudi.l.singuli. & inf. de adim.leg.l.alumnæ.in prin. Sed contra. C.de testa.l. neque. & C. eodem l. nec apud. & l. si pater. Solut. hic testator sciebat non esse fratrem, quem instituit: ibi credebat eũ fratrem & filium. cũ non esset. & in dubio videtur eum credere fratrem, nisi probetur contra. argum. infra de leg.1. l.non aliter. Accursius.

5† Si loco. Sed F. F.

6† Li.16. Digest.

Liber homo.] CASVS. Scius liber homo seruiebat tibi Titio, & ipse credebat, se esse seruum, cum non esset: & tu similiter credebas. Caius instituit sibi hæredem dictum Scium. & tu Titius iussisti eum vt adiret hæreditatem, & ipse adijt. certe quamuis credens se seruum adiuerit, vt dictum est: tamen hæres pro se est, & non pro te Titio, qui cum bona fide possides. & hoc si gerebat in animo suo, vt hæredi aut obligari vellet, si aliquo modo appareret eum liberum esse. si autem hoc in animo non gerebat, sed sola necessitate tui iussus adiuit, non hæres erit pro se, sed tibi bonæ fidei possessori hæreditatem acquiret.

¶ *Si quis sta.*] Scius erat socius Titij in salinis publicis, quas à Republ.conduxerant: ita q̃ Titius habebat ibi quartam partem: qui Scius fecit testamen. & ita in eo dixit. Titius, qua ex parte mihi socius est in vectigali salinarum, sit mihi hæres pro ea parte. & postea decessit dictus Scius. certè siue instituerat dictus Scius alios hæredes in toto esse hæreditatis suæ antequam dictam institutionem Titij faceret, siue non in toto esse, sed in parte hæreditatis: semper erit Titius hæres dicti Seij pro quarta parte hæreditatis Seij, sicut pro quarta parte salinarum erat socius. distinctione illorum reprobata, qui dicebant, si Scius instituerat alios in toto esse, Titium prædictum non esse in aliqua parte hæredem: si aũt aliqua pars assis vacua relicta fuit ab

Institutione primorum, ex ea vacua parte dictum Titium hæredem esse.

¶ *Titius hæres.*] Ita dixi in testō meo: Titius hæres esto. Seius & Mæuius hæredes sunto. & postea decessi. certè in hæreditate mea habebit Titius vnū semissem, & Seius, & Męuius alium semissem.

¶ *Cum quis.*] Institui mihi hæredem Titium in trib. vncijs: & Seiū & Caium in trib. & Sempronium in sex vncijs: & decessi: & postea Titius non adiuit. certè accrescit sua pars ita benè Sempronio sicut Seio & Caio, & accrescit prædictis propertionib. hæreditarijs. & idem est, si dictus Caius non erat principaliter institutus, sed substitutus alicui hidem, & hæres eius ex substitutione: quia semper habebit sēi partem de parte Titij recrescentis.

¶ *Si heres.*] Titium civem Romanum & capacem existentem institui mihi hæredem. post testim autē meū fuit ei aquæ & ignī interdictum. & ita effectus fuit non [illegible] & postea ego decessi. certè erit mihi lis: quia medius ipse inter testm meum, & mortem meam non fuit. & idem si eum instituo sub conditione, & tpe existentis cōditionis inveniatur esse expax. nam habebit hæreditatem meam. de iure civili. & si vellet petere bonorum possessionem. de iure prætorio, posset. sed & si ei legassem equum meum, & nō instituissem eum, & eadem accidissent in eius persona: equum petere posset.

¶ *Titius ex semisse.*] Ita dixi in testō meo. Titius ex semisse hīs esto. Seius ex quadrāte. i. ex trib. vncijs. hæres esto. & d. Titius si in Capitolium ascenderit, ex alio quadrante hæres esto. ita diuisi totam hæreditatem inter eos. certè antequā Titius Capitolium ascendat, si vult pro hærede gerere, non pt habere nisi semisse non quo institutus fuit pure. postquā aūt ascenderit Capitolium non solum ex semisse prædicto erit hæres sed et ex quadrante, in quo fuit institutus sub dicondi. & non habet necesse gerere pro hærede quātum ad dictum quadrantem, cum iam sit hæres propter semissem.

¶ *Sexta scriptum.*] Ita dixi in testō meo. Titius ex parte tertia. i. ex quatuor vncijs, sit mihi hæres: Mæuius ex parte tertia sit mihi hæres: & prædictus Titius ex reliqua parte. i. ex quatuor vncijs, sit mihi hęres, si intra tertias calendas nauis ex Asia venerit. est ergo Titius a me institutus in quatuor vncijs pure, & in quatuor sub conditione: & Mæuius in quatuor vncijs purè. si ergo existat conditio intra dictas calendas, erit Titius hæres ex besse. i. ex octo vncijs, si autem non existat, erit hæres in quatuor vncijs, in quib. fuit institutus purè: & cohæres suus in alijs quatuor. & quatuor vncias, in quibus fuit institutus sub conditione Titius, diuidet per medium. antequam igitur certum sit, vtrum cōditio existat, vel deficiat, hēbit Titius quatuor, & duas vncias, & ita semis, & cohæres suus quatuor: & duæ superfluæ erunt in pendenti donec existat, vel deficiat conditio. & si quidē existat cōditio, habebit eas Titius: si aūt deficiat, habebit eas cohæres suus, iure accrescendi. Sed quid, si ei Titius decessit antequā dicta cōditio existat, & postea condō existerit? Certè dictus sextans i. duæ vncīæ nihilominus accrescent d. Mæuio cohęredi Titij. & non habebit eas hīs Titij. nam cum adhuc pendēte condōne dubiū esset, Titio, an Męuio is sextans datus esset: Titius decessit. nec potest intelligi datus ei hæredi Titij, qui tpe dandi in rerum natura non fuerit.

¶ *Si Attio Cinnæ.*] dic vt. in gl. s. Acc Viu.

a *Fecerit.*] ideo, subaudi.

b *Quod.*] i. quia.

c *Alioquin.*] i. aliàs: & facit inf. de acqui. hæred. l. aditio. & l. 6. & l. qui putat. §. 1. & l. qui alienā. §. 1. & 2. fi. & de acq. rer. dom. l. liber homo. & dic vt plenè no. Instit. per quas person. no. ac. §. idē placet. in glo. Io. ingratus nulli. Accu. d *Defuncto.*] i. assignato alijs hērdibus.

e *Maximè.* q. d. etiā si maximè. &c. & est pro eis quia fortè lōgè maior quantitas est in societate. sed certè non ad quantitatem. sed ad quotitatem se refert: & sic tenet. C. de pact. conuen. l. ex more.

f *Pars.*] fassis.

g *Duobus datur.*] vt & s. eo. l. Titius. & l. interdum. 2. in fi. & l. Luc. & de verb. sign. l. triplici. Sed 5. §. de leg. 2. l. Luc. §. Luc. Solu. geminatio verborum. i. istorum hæres esto: vel repetitio, quę sic hic fit, tollit contrar. Itē contra. C. de in pub. & al. sub. l. fi. 1. in fi. Solu. illa fm istam intelligitur: vt ibi not. h *Cum aliquo.*] si enim cum aliquo coniunctus esset, ei soli accresceret: vt C. de cad. toll. §. his ita. & §. finaut em ex ijs qui. & §. eo. l. hæredes. & de leg. 3. l. reconiuncti. & facit §. de leg. 2. l. Męuio. in prin. & sup. eo. Item quod Sabinus. §. 1.

i *Substituto.*] non dicas substitutum cum instituto vocari: sed si plures sint substituti, & vnius pars cecidit, accrescit alijs substitutis secum prædicto modo.

k *Scribendi.*] secus si sit nuncupatiuum: quia non curat tempus testamenti. fe. un. §. illum quosdam: quod non placet.

l *Ciui Romano.*] cui soli legari potest. vt inf. ad l. Falc. l. 1.

m *Et ei.*] cuius loco est deportatio, vt inf. ad l. Iul. pec. l. 3.

n *Rediuit.*] id est. in ciuitatem.

o *Hæres institutus.*] sub. redierit in ciuitatem eo tempore, quo. &c. H.

p *In legatis.*] verùm in legatis tm̄ inspici vnum tps debet. non, vt in hæredib. tria: vt no. s. eo. l. si alienum. §. 1. & facit sup. eo. l. seruum. & §. tit. 1. l. si is qui. & de man. test. l. Anicle.

q *Ex semisse.*] et iam ex ea parte quadrantis, quæ cū tanger. etiam conditione deficiente, vt sup. eo. l. si quis ita scripserit. & infr. proxi. §.

1 † Aio casu I. P. F.

2 † Dicā P. F. Tau. verò in d. Pōl. post p archet. y. posse adire. Id ad ed. Cōe. i fini. ma. [illegible] & i alij. id addictam sit scribi at. & [illegible] cōmendat.

3 † Cōco. cum Flo. Lec. sed ī alīq. manuscri. ptis, & malè ne. gationē detrahi explorat Contius.

4 † Exi. stit. P. F.

5 † Ex se. misse his erit, si capit ascende. & ex quadran. his erit. P. F.

1 Quid o. peret ge. minatio. & quos ef fectus pa tiat, not. Docto. & maximè. Fel. ī c. fi qsi. col. 12. ver. rescri pti geminatio, ex. de rescri. & in ca. si cau. ext. de fi. inst.

tolium aſcendat, etiã ex quadrante[a] hæres erit: nec erit ei neceſſe pro hærede gerere, quippe jam hæredi.

¶ Si ita ſcriptum fuerit; Titius [b] ex parte tertia, Mæuius ex parte tertia, hæredes ſunto; Titius, ſi intra tertias Calendas nauis ex Aſia venerit, ex reliqua parte hæres eſto; videamus, ne Titius ſtatim ex ſemiſſe hæres ſit: nam duo hęredes inſtituti ſunt: ſed Titius aut ex ſemiſſe, [c] aut ex beſſe. [d] 1† itaque ſextans [e] vtique erit in pendenti, [f] vt, 2† ſi cõditio extiterit, ex beſſe hæres erit, ſi non extiterit, ille ſextans [g] Mæuio accreſcet. Sed 3† ſi deceſſerit Titius, antequam conditio exiſtat, deinde conditio extiterit; tamen ille ſextans non Titij hæredi, [h] ſed Mæuio accreſcet. Nam, cum adhuc dubium eſſet, Titio, an Mæuio is ſextans datus eſſet, Titius deceſſit: nec poteſt intelligi datus ei, qui tempore dandi in rerum natura non fuit.

Qui adit hæreditatem hæredis defuncti ex parte, ſi ſuam propriam inſtitutionem omittit, eius portio pro parte ſibi acreſcit, ſi habet cohæredem: alias in ſolidum. Bar.

¶ 4† Si Attilicinus [i] Titium, & Mæuiũ, & Seiũ æquis partibus hæredes inſtituit, & 5† Titius [k] interim ſolus adijt hæreditatem, [l] & Seium [m] hæredem inſtituit: poterit Seius Titij [n] hæreditatem adire: [o] Attilicini, vel adire, vel omittere: ſed Attilicino, ante quàm adeat, vel omittat eius [p] hæreditatem, ex ſemiſſe [q] hæres erit, ſi adierit Seius Attilicini hæreditatem, Titius ex triente duntaxat erit hæres: [r] & per hæreditatem Titij triens [s] duntaxat ad Seiũ perueniet, alterum trientem ex ſua inſtitutione habebit. [t] Quid ergo, ſi ab Attilicinio Titius, & Seius [u] hæredes inſtituti ſint, Titius adierit hæreditatem, & 6† Titio [x] Seius hæres extiterit; poteſt ne Attilicini hæreditatem [y] omittere? an neceſſariò ei [z] ex aſſe hæres eſt? [a] quippe cũ alius nemo hæres inſtitutus eſt, 7† quàm is ipſe, [b] qui ex aliqua parte iam hæres eſt, [c] perinde eſt, quaſi vnus hæres [d] 8† per Titium inſtitutus ſit. [e]

Seruus primo loco inſtitutus ab eo, qui non eſt ſoluẽdo, eſt hæres neceſſarius. Bar.

Cellus. 9†

LEX LX.

QVi ſoluendo nõ erat, ſer uũ primo loco, & alteri ab Attilicino, vt in princ. §. dicitur. Accur.

i *Si Attilicinus*] in primo caſu ſunt tres, in ſecundo duo hæredes.

k *Titius*] primus hæres.

l *Adijt hæreditatem*] pro parte ſua. Cuiacius.

m *Seium*] ſ. cohæredem ſuum.

n *Titij*] ſui cohæredis, à quo fuit inſtitutus.

o *Hæreditatem adire*] ſuo proprio nomine. Ro. Vel adire pro ſua parte, quæ eſt tertia.

p *Eius*] Attilicini.

q *Ex ſemiſſe*] id eſt medietate hæreditatis, trientem enim habet ex ſua inſtitutione: medietatem trientis Titij habet iure accreſcendi, ſi eius hæreditatem nõ adijt; alius medius triens eſt in ſuſpenſo, & dic ex ſemiſſe, ſcilicet interim, & hoc ex perſona Titij, nam & ſi repudiat ex ſua perſona, tamen ex ſemiſſe hęres erit.

r *Et hæres*] id eſt fuiſſe dicendus eſt.

ſ *Trientis*] hereditatis, pone, Titij.

t *Habebit*] ſcilicet Seius.

u *Seius*] duntaxat, ſcilicet hi duo, & ſubaudi, & Titius, &c.

x *Titio*] teſtatore.

y *Hæreditatem*] Attilicini.

z *Ei*] Attilicino.

a *Ex aſſe hæres eſt*] & certè ex aſſe hæres eſt, ſaltem per Titium, cui ſuccedit, vt C. de caduc. tollendis, lege prima. §. hæc ita, & infra, titu. primo, lege, ſed ſi plures. §. ſecundo, & C. de iure deliberand. lege quidam, & in Authent. de hæredita. & Fal. §. primo collat. 1.

b *Quàm is ipſe*] ſcilicet Seius.

c *Hæres eſt*] Attilicino per medium Titium.

d *Hæres*] cum non vult eſſe hæres ex teſtamento Attilicius.

e *Inſtitutus ſit*] ſcilicet ab initio; quoniam hæres hæredis, &c. vt infra, de verborum ſignificatio. lege ſciendum, & C. de vſufru. lege, antiquitas. Sed certè immo videtur partem hæreditatis Attilicini eum directõ habere: aliam per obliquum, per medium Titij; vt ſupra, eodem, lege, quoties. † ſi quis primum, contra, ſed ibi voluit ſic habere: hic noluit habere, vt ex teſtamento Attilicini.

Q *Vi ſoluendo*] CASVS. Titius non exiſtens ſoluendo creditoribus ſuis, inſtituit ſibi hæredem Stichum ſeruum ſuum, & poſtea Pamphilum, certè Stichus erit hæres, nam lege Aelia Sentia ita cauetur, vt ſi duo pluresue ex eadem cauſa hæredes ſcripti ſunt, vt quiſque primus ſcriptus ſit, hæres ſit. Stichus autem primo fuit hic ſcriptus. Viuianus.

a *Etiam ex quadrante*] toto, vel dic reſiduæ partis quadrantis, l. ſine vlla additione; vt hic, & ſup. eo. ſi tres ſolum, & infra de ſecund. tabu. l. 2. §. ſi duo. Sed contra inf. de acq. hæred. l. ſi ſolus. Solu. non obſt. quia verum eſt, quod ſtatim adeundo vnam, acquiro alteram, ſi iam delata eſt, ſi verò nondum delata, acquiram eã, cum deferetur: nec erit opus noua additione: vt ibi.

b *Titius*] de quo primo dictum eſt: qui fuit Inſtitutus ex ſemiſſe.

c *Aut ex ſemiſſe*] ſi cõditio deficiat.

d *Ex beſſe*] ſi extat cõditio.

e *Sextans*] id eſt duæ vnciæ.

f *In pendenti*] conuenitur tamen interim pendente conditione quilibet eorum, ac ſi nihil in pendenti eſſet: vt infra ad legem Falc. l. qui fundum. §. ſi tu. & dic quod alterius ſextantis ſtatim eſt hæres Titius: vt hic dicitur. Sed oppono, non extitit conditio: ergo non habet iure Inſtitutionis. Itẽ nec iure accreſcendi: quia non deficit pars ſocij; vt inf. de acqui. hæred. l. ſi ſolus. Reſpon. non videtur ſub conditione relictus, cum in omnem euentum ſit habiturus v. ſup. eo. l. ſi quis ita. & ſup. proxi. §. alterius autẽ ſextans is non eſt hæres, quia fortè cõditio deficit. Accur.

g *Sextans*] id eſt illæ duæ vnciæ.

h *Non Titij hæredi*] ad quod C. de cad. toll. §. ſinautem ſub conditione. Sed contra inf. de acq. hæred. l. qui ex duab. Soluibi non habet cohęredem, licet Ro. ibi gloſſauerit contrariũ: ſed malè, vt no. ibi g. l. præcedentem.

i *Si Attilicinus*] Continet duos Caſus. Primus eſt talis, pone, Attilicinus Titium, Seium, & Męuium inſtituit hĩdes ex æquis partib. duob. deliberantibus, Titius tm̃ pro ſua parte adiuit hæreditatẽ Attilicini: deinde cõdidit ſuum teſtm̃. & Seium ex aſſe ſibi hæredem inſtituit, modo quæritur an Seius poſſit adire hæreditatem Titij, & omittere hĩditatẽ Attil cini? Rñ. ſic, ſed interim erit hæres ipſi Attilicino ex ſemiſſe. Sed quid erit ſi Seius adeat hĩditatem Attilicini? Rñ. tunc ex perſona Titij erit hæres Attilicini ex triente, & ex ſua ex alio triente, & ſic habebit bi ſſem. Secundus eſt talis pone. Attilicinus tm̃ inſtituit Titium, & Seium: poſtea ſolus Titius adiuit hęreditatem Attilicini, & Seiũ inſtituit: qui Titio extitit hæres, modo quæritur an Seius poſſit omittere hæreditatem Attilicini; an neceſſario illi Attilicino ex aſſe hæres erit? Rñd. quod ille eſt hæres, cũ ipſe ſolus eſt hæres Titij, qui pro parte adiuit hæreditatem Attilicini: & ſic ſolus per Titium eſt hæres Attilicini pro parte, ſi igitur non adeat ex perſona ſua, tunc, cum ioſã hĩditatem Titius adiuit, partem quam omiſit ex ſua perſona, ex perſona Titij habebit, & ſic idem eſt, ac ſi per Titium ipſe ſolus fuiſſet hæres inſtitutus, ſecus autem ſi non eſſem tantum duo inſtituti ab Attilicino, vt in princ. §. dicitur. Accur.

i *Si Attilicinus*] in primo caſu ſunt tres, in ſecundo duo hæredes.

k *Titius*] primus hæres.

l *Adijt hæreditatem*] pro parte ſua. Cuiacius.

m *Seium*] ſ. cohæredem ſuum.

n *Titij*] ſui cohæredis, à quo fuit inſtitutus.

o *Hæreditatem adire*] ſuo proprio nomine. Ro. Vel adire pro ſua parte, quæ eſt tertia.

p *Eius*] Attilicini.

q *Ex ſemiſſe*] id eſt medietate hæreditatis, trientem enim habet ex ſua inſtitutione: medietatem trientis Titij habet iure accreſcendi, ſi eius hæreditatem nõ adijt; alius medius triens eſt in ſuſpenſo, & dic ex ſemiſſe, ſcilicet interim, & hoc ex perſona Titij, nam & ſi repudiat ex ſua perſona, tamen ex ſemiſſe hęres erit.

r *Et hæres*] id eſt fuiſſe dicendus eſt.

ſ *Trientis*] hereditatis, pone, Titij.

t *Habebit*] ſcilicet Seius.

u *Seius*] duntaxat, ſcilicet hi duo, & ſubaudi, & Titius, &c.

x *Titio*] teſtatore.

y *Hæreditatem*] Attilicini.

z *Ei*] Attilicino.

a *Ex aſſe hæres eſt*] & certè ex aſſe hæres eſt, ſaltem per Titium, cui ſuccedit, vt C. de caduc. tollendis, lege prima. §. hæc ita, & infra, titu. primo, lege, ſed ſi plures. §. ſecundo, & C. de iure deliberand. lege quidam, & in Authent. de hæredita. & Fal. §. primo collat. 1.

b *Quàm is ipſe*] ſcilicet Seius.

c *Hæres eſt*] Attilicino per medium Titium.

d *Hæres*] cum non vult eſſe hæres ex teſtamento Attilicius.

e *Inſtitutus ſit*] ſcilicet ab initio; quoniam hæres hæredis, &c. vt infra, de verborum ſignificatio. lege ſciendum, & C. de vſufru. lege, antiquitas. Sed certè immo videtur partem hæreditatis Attilicini eum directõ habere: aliam per obliquum, per medium Titij; vt ſupra, eodem, lege, quoties. † ſi quis primum, contra, ſed ibi voluit ſic habere: hic noluit habere, vt ex teſtamento Attilicini.

Q *Vi ſoluendo*] CASVS. Titius non exiſtens ſoluendo creditoribus ſuis, inſtituit ſibi hæredem Stichum ſeruum ſuum, & poſtea Pamphilum, certè Stichus erit hæres, nam lege Aelia Sentia ita cauetur, vt ſi duo pluresue ex eadem cauſa hæredes ſcripti ſunt, vt quiſque primus ſcriptus ſit, hæres ſit. Stichus autem primo fuit hic ſcriptus. Viuianus.

1† Ita ſextans. P.F.
2† Et ita vt. P.F.
3† Sed etſi P.F.
4† Et Attius. & ſic deinceps. P.F.
5† Et eſt in P.F.
6† & non è in P.F.
7† Sic in P.F. Hal. verò ſcripſit: quoniã & ipſe. &c.
8† Sic habent P.F. ſed Halo. legit per Attium.
9† Lib. 29. Dige.

a *Secundo loco*] in secundo gradu tamen.
b *Qui primo*] quasi maiorem ad eum affectionem habeat: vt hic. & inf. eo. l. si non lex. 6. temporibus. & arg. ff. de fidei com. lib. l. generaliter. §. quid ergo si plures. & ff. de vsufru. l. quoties. sed hoc fallit inf. qui. & à q. l. si quis hæres. & ff. eo. l. si is qui soluendo. q̃ sunt argum. contra. Item facit sup. eo. l. qui soluendo.
c *Capit*] nota ordinem scripturæ seruandum.

rum seruum secundo loco [a] hæredes scripsit. Solus is, qui primo [b] loco scriptus est, hereditatem capit. [c] Nam lege Aelia Sentia ita cauetur, vt si duo plureſve ex eadem causa hęredes scripti sint, vti quiſque primus scriptus est, [1]† ita hæres sit.

Verba enuntiatiua, quæ erant in illo odioso, dispositionem mutarunt. Bar.

Modestinus. [2]†

LEX LXI.

QVi volebat filiam exhæredare, [d] sic testamento comprehendit; Te autem, filia, ideo exhæredaui, quoniam contentam * te esse dote [3]† volui. Quæro, an efficaciter exhæredata sit? Modestinus respondit, nihil proponi, cur non esset voluntate [e] testatoris exhæredata.

Potest quis institui in tempus, quo capere poterit. Bar.

Idem. [4]†

LEX LXII.

* IN tempus capiendæ hæreditatis institui hæredẽ posse, beneuolentiæ est; veluti, Lucius Titius, cum capere ſpoterit, [5]† hæres esto. Idem, & in legato.

Vitiatur institutio propter incertitudinem personæ. Bar.

¶ Quoties [h] non apparet, [6]† quis hæres institutus sit: instituto non valet, quod planè cuenire potest, si testator cõplures amicos eodem nomine habeat, & ad designationem nominis singulari nomine [i] vtatur, nisi ex alijs apertissimis probationibus fuerit reuelatum, de qua persona testator senserit.

Portio coniuncti deficiens accreſcit cõiunctis, defunctis omnibus. Bar.

Iabolenus. [7]†

LEX LXIII.

HAeredes sine partibus vtrum coniunctim; an separatim scribantur: hoc interest, quod, si qs ex coniunctis decesserit, [8]† hoc non ad oẽs, sed ad reliquos, qui cõiuncti erant, pertinet. [k] sin aũt ex separatis; ad omnes, qui testamento eodem scripti sunt hęredes, portio eius pertinet.

Potest institui seruus eius, qui post mortem testatoris nascetur. Bar.

Idem. [9]†

LEX LXIIII.

* EIus seruum, [l]† qui post mortẽ meã natus erit, hæredẽ institui posse, Labeo frequenter scribit. idq; verũ esse manifesto argumẽto cõprobatur: [10]† quia seruus hęreditarius, priusquã adeatur hẽditas, institui hæres potest; quamuis is testamenti facti tempore nullius sit.

Non videtur quis eũ instituere, quem legando grauaret. Bart.

h *Quoties*] die vt no. inf. de leg. 2. l. si quis seruum. §. si inter duos. & l. si quis Titio. §. fin. & facit inf. de re. dub. l. si fuerit. & facit sup. eod l. quoties. §. si hæres. & de testam. tut. l. duo sunt Titij. & de ma. test. l. cum ex plurib. & de adim. leg. l. 3. §. si duob. & de condi. & demon. l. falsa. §. 1.
i *Singulari nomine*] veluti Titius amicus sit mihi hæres, nam si vtitur plurali nomine, vterque esset hæres Irn. Item sup. eod. l. qui soluendo. contra. Sed ibi vnus supereſt. Accur.

H *Aeredes*] CASVS. Institui mihi hẽdes Titiũ. & Seiũ. & Caiũ. & Sẽproniũ. & primũ. & secundum, non nominando certas partes; & ita fuerunt re coniuncti. ita tamẽ dixi in dicta institutione; Titium. & Seium. & Caium instituo mihi hæredes. Semproniũ instituo mihi hæredem. Primum instituo mihi hẽdem. secundum instituo mihi hæredem. & sic omnes, vt dixi. fuerunt re coniuncti. Titius autem & Seius. & Caius soli fuerunt coniuncti verbis. pone ego q̃ Titius decesſit antequam adiret hæreditatem pro sua parte; qui Titius erat coniũctus Seio. & Caio re. & verbis. vt dictũ est. alijs autẽ nõ nisi re. certè pars sua Titij pertinet tantũ ad Seium. & Caium. & non ad alios, si autẽ decedat Caius, vel Sẽpronius. vel Primus vel secũdus, qui verbis alicui coniuncti non erant, portio eius pertinet ad omnes cohẽdes suos. Viu.
K *Pertinet*] vt. & C. de. cad. toll. l. 1. §. hinc ita. & sup. eo. l. liber homo. §. cum quis. & inf. de legat. 3. l. re coniuncti. Nec obst. sup. eo. l. item quod Sabinus. §. 1. quia ibi non fuerunt coniuncti verbis; vt ibi no.

E *In seruum*] CASVS. Titius habens Stichũ seruum suum decesſit relicta vxore sua ꝓgnante. ego in articulo mortis constituens instituo mihi hęredem dictũ Stichũ; qui quidem Stichus erit sine dubio illius, qui nascetur ex dicta vxore Titij post mortem meam. nunquid valet institutio in semine? cum instituo mihi hẽdem seruum. inspicit persona dñi serui instituti ad sciendum vtrum valeat institutio, vel non: vt si quidem dominus sit capax, valeat institutio seruo; alias non; vt supra eodem. lege. non minus. hic autem Stichus non habebat dominum tempore mortis; quia non erat adhuc natus; vt dictum est. Respond. tamen quod valet institutio ad exemplum serui hereditarij, qui instituti potest ante aditam hereditatem; quamuis tẽpore testamenti instituentis ipse sit nullius. Vitianus.
l *Eius seruum*] facit. Inſti. eo. §. seruus autem alienus. & sup. eo. l. non minus. §. 1. Accur.

Haredi-

---

a † Li. 8. Respõso. * Add Vlpi. frag. tit. 24. ab eo.
* Per hęc verba nõ inducit exhidatio, nec tollitur actio ad supplementũ. l. quoniã. C. ã inof. test. Got.
3 † Dott. P. F.
4 † Li. 2. Pande.
* Qñ accedat tãbu i? l. vid ff Vbe. Zu. in l. 1. nu. 166. C. ũ past.
5 † Potuerit. P. F.
6 † Per hũc §. vide si ꝓp delegat eãm Archidiac. alicui? ecclesię nõ expresso nomine, aut cognomine, & in eadẽ ecclesia sint pis Archidiaconi
7 nullus erit iudex vt i c. quo nil Ab. i gl. sup verbo, substitutũ. ibi. sed pone extra, de offi. del. Adde ẽt ad hũc. § Paul. 3. sẽtent. 4. §. 26. & quę not. hic Goth. & adde l. tutor incertus. sup. de test. tut.
8 † Decess sit. P. F.
9 † Lib. 7. Epist.
* De sẽsu huius l. vide ff For. Gar. in l. Gall⁹. nu. 28. de libe. & posth.
10 † Comprobat. P. F.
7 † Lib. 1. ex Cassio.

Hæreditas] CASVS. In teſtō meo ita dixi Statio Primo: lego Titio equum meum, & Stichū libertum meum eidem Statio cōmendo: & Pamphilum ſeruum meū eidē Statio cōmendo, non tñ hīdē inſtitui dictum Statium. nunquid pp prædicta erit meus hīs Statius? Et dī. p non. item nunquid Pamphilus erit liber pp hoc, p eum cōmendaui Statio, vt dictum eſt? Et dicitur, p non. Viuia.

a *Hæreditas ad Statium*] proprium nomen Statius Primus.

b *Et*] Statio: vt videatur inſtitutus.

c *Ex quo*] i. ex qua cōmendatione, ſi manumiſſus nō eſt, aliàs, ſ. non ſit liber. & facit ſup. eod. l. ex facto autē. Alij dicunt ſeruum fuiſſe commendatum vt libertū: & tūc dīt fallere in milite: vt C. de teſt. mil. l. ex his. Itē dic legatū non valere: vt ff. de lega. 3. l. ſi fuerit. §. fi. & l. ſeq. & facit. C. de iu. & fac. igno. l. cum teſtamentum.

1† Li. 12. Epiſtola. * De ſenſu huius l. vide Mar. Salom. in l. Gallus. nu. 15. de liber. & poſthu.

2† In P. F. nō eſt ſeruus.

3† Lib. 1. ad Q. Mutiū. alias lib. 5. * Ad itel. huius l. vide Coraſ. in l. teſtō. nu. 15. C. de impu. vide ēt q̄ ſcripſit in hāc l. Alc. & ī cōm ad l. tripli ci. inf. de verb. ſūgr. & lib. Pater. 7. c. 9.

Si ita quis] CASVS. Sic dixi in teſtō meo. Titius hīs eſto: Caius, & Mœuius æquis ex partibus hæredes ſunto. & poſtea deceſſit, antequàm autem Caius prædictus aditet pro parte ſua hæreditatem meam deceſſit. quæritur cui debeat accreſcere ſua pars, vtrum Mœuio, an Titio, an ambobus pro hæreditarijs partibus. Et dī. q ambobus: quia quāuis coniunctus ſit Caius, & Mœuius verbis per copulam, & tamen non tam videor eos cōiunxiſſe per dictam copulam, quàm voluiſſe eos celerius nominare. celerius. n. dixi, Caius, & Mœuius hæredes ſunto, quàm dixiſſem, Caius hæres eſto, Mœuius hæres eſto. Eſt & alia ratio: quia Caius prædictus, & Mœuius ſunt ſeparati re per illa verba in inſtitutione appoſitā, æquis ex partibus. & c. quamuis ſint coniuncti verbis. Caio ergo prædicto, qui motiuus eſt, erat coniunctus verbis tantū Mœuius. Titius aūt erat coniunctus re tantum. vnde non eſt mirum, ſi ambo communiter habent partem Caij. Viuia.

4† Sed & oib. P. F.

5† Alias celeriter.

d *Titius hæres eſto*] per hoc apparet, quod totam hæreditatem ei aſſignare videtur. Accur.

e *Ex æquis*] ergo fuerunt iſti duo non re coniuncti, ſed verbis tantum: quia per copulatiuam cōiunctionem videlicet: vt inf. de leg. 3. l. re coniuncti.

f *Et ſyllaba*] dictio eſt. Accurſius.

g *Si quis*] Caius, vel Mœuius, nam de Titio non eſſet dubitatio: quia idem eſt in eo.

h *Celerius*] electiuè q. d. non coniunxit. ſ. re: quia dixit pro æquis: alias eſſet ſecus, ſi omiſſam ſit pro æquis: vt ff. eo. l. interdum. ſed celeriter dixit. ſ. cōiungendo verbis: ſicq; dixit celerius, quàm ſi dixiſſet, Caius hæres eſto, Mœuius hæres eſto. Alij dicunt, et Azo. & H. q̄ coniunxit. ſ. re. nam quantum ad ius accreſcendi ſe omnes videntur coniuncti, quaſi teſtator id dixiſſet celeriter: vere tamen duo verbis, alter re coniunctus eſt: & ſic ſecundū eos fictione ſunt vt coniuncti. apparet ergo Caium cōiunctum eſſe Mœuio verbis. & Titio &c. & ſic ſimul admittuntur per l. iſtam. licet alij præferant re coniunctum: alij verbis coniunctum. Arg. inf. de leg. 3. l. re coniuncti. & hic dicunt, q̄ re tantum ſunt cōiuncti. & q̄ dicit ſyllaba. & facit coniunctionem. ſ. aliàs non hic: quod non placet. ſi autem re, & verbis aliquis eſſet coniunctus deficiente illo præfertur: vt ſup. eo. l. hæredes. & d. l. re coniuncti. & facit ī. eo l. liber homo. C. Titius. & ſ. de leg. 2. l. Mœuius. & C. de cad. tol. l. 1. l. his ita. & in fi. de leg. 2. d. Lucius. §. Lucius. Accur.

6† Lib. 2. ad Q. Mutium. Cenſorē hac l. ſi pater. in gl. ſup. ver. certare. aūme diuinabi ſcire déſe. ext. d teſt. lib. 6.

7† Titius. & nō ſunt in P. F.

Si ita ſcriptum] CASVS. Ita ſcripſit Seius in teſtamento ſuo: Titius & Thytaſus hæres eſto. ſi in Capitolium aſcenderit. Thytaſus hīs eſto. & deceſſit dictus teſtator. certè ſecunda ſcriptura potior erit. nā cum ſit pura, plenior eſt quàm prima conditionalis: & ita Thytaſus habebit hæreditatem purè nō expectando aliquā conditionem. Viuia.

i *Si ita ſcriptum fuerit*] ſ. Titius.

k *Aſcenderit*] ſcilicet quilibet eorum.

l *Eſto*] ſ. purè.

m *Potior*] No. pleniorem voluntatem ſeruandam.

n *Plenior*] eſt enim pura. ad quod. ſup. eo. l. ſi te ſolum. §. 1. & inf. de condi. & demon. l. nam ad ea.

8† Lib. 7. ad Q. Mutium.

9† In nō legitur in P. F.

Si quis Sempronū] CASVS. Seius inſtituit ſibi hæredem Sempronium ſub hac conditione: ſi Titius aſcenderit capitoliū. certè valet inſtitutio. ſi autem Seius ita ſcripſiſſet, Sempronius hæres mihi eſto, ſi Titius voluerit, non valet inſtitutio: & eſt ratio: quia quædā ſunt, quæ ſi in teſtamentis exprimantur, effectum nullum habent: ſicut eſt quando committo inſtitutionem Sempronij in expreſſam voluntatem Titij: vt dictum eſt. Item quando facio exhæredationem filij mei alij modo, Titius hæres eſto. & cum hæres erit Titius, filius exhæres eſto. & ſic fuit expreſſa cōditio exhæredationis. prædicta autem expreſſa poſſunt verbis tegi. & eandem habēt ſignificationem, ac ſi expreſſa fuiſſent. & valent: veluti cum Seius ita dixit inſtituo mihi Sempronium hæredem: ſi Titius Capitolium aſcenderit. nam quamuis alias non poſſit hæres eſſe Sempronius, niſi Titius aſcendat capitolium, & quamuis hoc ipſum in poteſtate ſit repoſitum Titij: quia tamen in inſtitutione non eſt expreſſa voluntas Titij, erit vtilis ea inſtitutio. Item, & cum conditio exhæredationis filij non eſt expreſſa, ſed fuit facta hoc modo: exhæredo filium meum, & c. tunc ita demum erit exhæres filius, ſi quis alius hæres exiterit. quāuis ſi expreſſe fuit conditio exhæredationis, non valeret exhæredatio: vt dictum eſt. Viu.

10† At quin. P. F.

11† Quādo ſi verbis. &c. P. F.

¶ *Quædam*] No. q̄ſdā expreſſa nocent, quæ tacita nō nocerēt.

o *Quædam enim*] non tamen omnia. vt ſup. l. proxi.

p *Nullum eff ectum habent*] concor. ff. de condi. & demon. l. nonnunquam. & l. ſi in dicem. in fi. & ſup. eo. l. illa. & inf. de leg. 2. l. ſi ita legetur. Sed arg. contra. inf. eo. titu. l. 1. Sol. vt ibi. Item facit ſup. eo. l. talem §. 1. & inf. de verb. oblig. l. eū qui §. 1. & inf. de leg. 1. l. ſi ita legatum. §. 1. & l. Senatus. §. legatum. & ſup. de teſta. tut. Tutor ita:

Idem. 1 †

LEX LXV.

* Hæreditas ad Statiū [a] Primum nullo iure pertinet, cum inſtitutus hæres non ſit: nec quicquam ei [b] prodeſt, quòd ab eo aliquid legatum eſt, aut libertus ei defuncti teſtamento cōmendatus eſt, [2] † ſeruus ne, ex quo, [c] ſi manumiſſus non eſt, ſeruus eſt.

Coniunctus re tantum, & coniunctus verbis tantum, ad portionem vacantem pariter admittuntur. h. d. Bar.

Pomponius. 3 †

LEX LXVI.

* Si ita quis hæredes inſtituerit, Titius hīs eſto, [d] Caius, & Mœuius ex æquis [e] partibus hæredes ſunto: quamuis, Et, ſyllaba [f] coniunctionē faciat; ſi quis [g] tamen ex his decedat, non alteri ſoli pars accreſcit, ſed 4 † omnibus cohæredibus, pro hæreditarijs portionibus, quia non tam coniunxiſſe, quàm [5] † celerius [h] dixiſſe videatur.

Inſtitutio plenior prænalet. Bart.

Idem. 6 †

LEX LXVII.

Si ita [*] ſcriptum fuerit, [i] 7 † Titius, & Thytaſus, ſi in Capitolium aſcenderit, [k] hæres eſto. [l] Thytaſus hæres eſto: ſecunda ſcriptura potior [m] erit. plenior [n] eſt enim, quàm prior.

Inſtitutio non poteſt conferri in alterius voluntatem expreſſam, ſed velatam ſic. B.

Idem. 8 †

LEX LXVIII.

Si quis Sempronium hæredē inſtituerit ſub hac conditione, Si Titius in Capitoliū aſcenderit: quamuis nō aliàs hæres eſſe poſſit Sēpronius, niſi Titius aſcendiſſet in Capitolium, & hoc ipſum in poteſtate ſit repoſitum Titij: quia tamen 9 † in ſcriptura non eſt expreſſa voluntas Titij, erit vtilis ea inſtitutio. Atqui [10] † ſi quis ita ſcripſerit; Si Titius voluerit, Sempronius hæres eſto: non valet inſtitutio. Quædam enim, [o] ſi in teſtamētis exprimantur, nullum effectum habent; [p] quæ [11] † ſi verbis tegantur, eandē ſignificationē habent, quam haberent expreſſa: &

a *Momentum*] i. firmitatem.
b *Habebunt*] i. valebunt.
c *Si quis heres*] dic. q̃ sunt verba legis. q.d. nulla est exhęredatio, nisi hæres institutus sit, & adeat, vt inf. de contra. t. l. fil. ū. §. sed cum exhæredatio. & sic lex intelligit hanc conditionē, quę ab hoīe nō pōt poni, vt subijcit: quia non pōt fieri exhęredatio sub conditione: vt ī. de ibe. & posth. l. 3. §. p̃re. q̃ si fiat, ille gradus nō valeret, habito filio pro præterito: vt inf. eod. t. l. ex facto. §. Lucius. cū. n. exhæredatio debeat præcedere effectū institutionis, ne filius inueniatur præteritus: hic non esset ita: immo p̃cedere inueniatur institutionis effectus, cū sic dixit Titius his, &c. Acc.

1† Existat P. F.

momentum [a] aliquod habebunt. [b] Sic enim filij exhæredatio cum eo valet; Si quis hæres [c] extiterit. 1† & tamen nemo dubitat, 2† si ita aliquis filium exhæredauerit, Titius hæres esto, & cum hæres erit Titius, filius exhæres esto: nullius momenti esse exhæredationem.

2† Nemo dub. quin si ita, &c. P. F.

Expressio eorum, quæ tacite insunt, nihil operatur, si exprimantur prout insunt; secus, si alio modo. Bart.

Proculus. 3†

LEX LXIX.

3† Lib. 2. Epistola.

Cornelius] CASVS. Ita dixit Titius in testō suo. Cornelius, & Mæuius vter eorū volet, his esto. & decessit. postea vterq; volebat his esse. certè vterq; erit his: illa. n. adiectio. vter eorum volet. &c. est superuacua: ideo q̃ ēt ea non adiecta futurū fuit, vt vter vellet, his esset, & vter nollet, his non esset. si autē prædictus Cornelius, & Mæuius erant ex numero necessariorum hæredū Titij, tunc dicta verba, vter eorum volet, &c. nō sunt superuacua: sed habent vim conditionis, & si vterque eorum volet hæres esse, vterque erit hæres: & si vnus tantum volet esse hæres, ille erit hæres. Viu.

Cornelius, & Mæuius, vter eorum volet hæres esto. vterque vult. Trebatius, neutrum fore hæredem. Cartilius * vtrumque. tu [d] cui 4† assentiris? Proculus; [e] Cartilio assentior: 5† & illā adiectionem, vter eorum volet, superuacuā [f] puto. id enim, etiam ea nō adiecta, futurum erat, 6† vt, vter vellet, hæres esset, & 7† vter nollet, hæres non esset. Quòd si hi ex numero necessariorum hæredū essent, tunc id non frustra adiectum 8† esset: & non solum figurā, [g] sed vim [h] quoque conditionis [i] continere dicerem: [k] tamen, si vterque hæres esse vellet, vtrumque hæredem esse.

*Huius lis. fit mētio sup. eō modo. l. si vt certo. §. fi. in fi.

4† Adsentiaris. P. F.

5† Adsentior. P. F.

6† Fuit. P. F.

7† Vt non est in P. F.

8† Adiec. esse. P. F.

d *Tu*] Procule.
e *Proculus*] in secunda. & prima persona de se ipso dicit.
f *Superuacuam*] superuacua est in hērditate: quia ēt eo non adiecto nō acquirit nisi velit: vñ nō trāsmittitur hērditas nō adita ad hæredē, vt C. de cadu. toll. l. r. §. in nouissimo. secus si ita in legato: vt ī. de leg. 1. l. si ita legarū. §. illi. & ī. de condi. & dem. l. si ita expressim: quia legatū post mortē testatoris transmittitur: vt prædicta l. si ita legatum dī. Sed nonne hæreditas in quibusdā casib. ēt nō adita transmittitur: vt C. de ijs, qui ante aper. tab. l. vni. an ergo tunc erit idem. q̃ in legato? Rñ. q̃ non: sed videtur quod idem, arg. eiusdē legis.
g *Figuram*] i. verborum superuacuā, quæ. s. non dicemus: vt inf. de act. & oblig. l. non figura. & dic figuram, i. formam.
h *Vim*] idest potestatem.
i *Conditionis*] quia si voluntate erunt hæredes, nō instituti, quòd esset, nisi hæc conditio esset: vt hic, & inf. de condi. instit. l. verba. & inf. eo. l. iam dubitari. in fi. & facit sup. eo. l. Titius. & Seius. & sup. eo. l. proxi. cum suis concor.
k *Dicerem*] modo soluit primam quæstionem.

Captatorias] CASVS. Si rogaui Titium, vt propter affectionem, quam mihi debet, instituat Seiū hæredē, & ipse eū instituit: certè ista captatoria, i. adulatoria institutio nō est improbata à Senatusconsulto Liboniano: sed illa captatoria improbatur, quæ collata est ad secretū alienæ voluntatis, quæ si instituit Titius Seium, & voluero ego. Viu.

l *Captatorias*] i. deceptorias. & nota quasdam licitas, & quasdam illicitas. sic & aliās permittitur deceptio in pretio rerum. vt sup. de mino. l. in causa. in fi. Accur.
m *Senatus*] i. Senatusconsultum Libonianum: vt innuitur. inf. de ijs, quæ pro non scrip. l. 1. & de leg. 2. l. Lucius. §. Sempronius. Accur.

Papinianus. 9†

LEX LXX.

CAptatorias [l] institutiones non eas Senatus [m] improbauit, quæ mutuis affectionibus [n] iudicia prouocauerunt, [o] sed quarum conditio [p] confertur ad secretum alienæ [q] voluntatis.

Paulus. 10†

LEX LXXI.

* ILlæ autē institutiones captatoriæ nō sunt, veluti si quis ita hæredem instituat, Qua ex parte Titius me hæredem instituit, ex ea parte * Mæuius hæres esto: quia in præteritum, non in futurū institutio collata [s] est. Sed illud quæri potest, an quod Senatus censuit, [r] idem seruandum sit, etiamsi in aliam personam [t] captationem direxerit; veluti, si ita scripserit; Titius, si Mœuium tabulis testamenti sui hæredē à se scriptum ostenderit, [u] probauerit que, hęres esto. Quod in sententiam [x] Senatusconsulti incidere, non est dubium.

Terentius. 12†

LEX LXXII.

SI quis solidum [y] à lege [z] capere nō possit, & ex asque, & facit sup. eod. l. hoc articulo. & sup. eo. l. 2.

9† Lib. 6. Respon. * Ante Augusti. li. 4. emē. c. 5. ꝑter omniū sentē tiā explicat. q̃ sit institutio captatoria. & Alc. li. 2. Paterg. c. 31. Adde l. captatoriæ. inf. de leg. 1. & vide Cuiac. in hāc l. lib. 16. obser. 39. & quæ cōiter. notantur in alijs similibus locis.

10† Li. 5. ad leg. Iu. & Papiā. * De iure huius l. vide Cuiac. l. cū donationis. C. de testāc. nu. 4. & 8. * Hāc vocem abūdare. P. F. notat.

11† Captionē. in P. F.

12† Alex. Terētius. Clemens lib. 4. ad leg. Iul. & Papiam.

s *Collata*] & ideo valet.
t *Censuit*] Libonianus prohibēs fieri in futurū: puta si fecero me hērdē, hæres esto, vt ī. de ijs, quæ pro nō scrip. l. 1. in fi.
u *Ostenderit*] futurum subiunctiui. sic & in verbo probauerit: & sic de futuro. Accur.
x *In sententiam*] debet. n. institutio ex mera affectione fieri, non per metum pœnæ, vt ī. de verb. obli. l. stipulatio hoc modo, nec cupiditate lucri, & sic qui renunciat præbēdæ, vt alius habeat, liberè facere dēt. 1 hic autē ponitur in voluntate hæredis. s. vt si alium instituat: quanquā & sine hoc esset in eius potestate: & facit sup. l. proxi. cū suis concor. Acc.

Si quis solidum] CASVS. Titius non existens soluendo creditorib. suis, instituit sibi hæredem ex asse filium suum naturalē, pone: qui naturalis non potest capere vltra vnā vnciā filijs legitimis & naturalib. extantib. nunquid erit hæres ex asse siue in totum? Et dicitur, q̃ sic: quia satisfacto creditoribus non remanebit ei, nisi vna vncia, & fortè minus. lex enim, quæ vetat eum accipere vltra vnam vnciam, non habet locum in hæreditate, quæ non est soluendo. Viu.

y *Si quis solidum*] vt filius naturalis: vt C. de natu. libe. l. 1. item & C. de secun. nup. l. 1. Accur.
z *A lege*] i. occasione legis impedientis.

Legi

a *Legi enim*] quæ ideo quem insolidum capere vetat, ne commodum sentiat totius hæreditatis, non etiam ne onera sustineret solus. pœna enim nemini immunitatem præstare consueuit, vt ʃ. de inter. & releg. l. antepen. ℓ. fin. Rog. sic ergo pro vtilitate aliorum hoc habet, non pro sua: sic inf. ad Treb. l. cogi. ℓ. his, & inf. si quis, aliquẽ test. prohib. l. 1. ℓ. 1. & inf. de leg. præ. bonor. posse. contra tabu. l. 3. §. pen. & inf. titu. 1. l. si is qui. & inf. de contra tabu. l. non putavit. §. si quis sua. & infra de leg. 2. l. cum ei.

b *Non esse*] non capacem esse capacem, in odium sui.

1† Li. 13. ad le. Iu. & Papi.

S *Vb conditione*] CASVS. Institui mihi hæredem Titium sub conditione, si navis ex Asia venerit vsque ad annum. & substitui ei Seium, & decessi. postea transiuit annus & non venit navis. & sic defecit conditio. & viuit adhuc Titius institutus. certè erit hæres potè substitutus prædictus: quia in substitutione sua non repetij conditionem. Viu.

2† Repetemus. P. F.

3† Sic. P. F. Sed alij co. habent Substitutum esse intelligimus.

4† Intelligimus. P. Fl.

c *Sub conditione.*] casuali. aliud fortè in potestatiua, vel mixta, quæ semper intelligitur repetita, vt C. de cad. toll. l. 1. §. pro secundo. & §. ne autem. Acc.

5† Lib. 2. Regular.

6† Excepto fundo. 2. F.

d *Repetamus.*] expressè.

e *Pure*] id est, sine ea conditione, quæ impotita erat instituto. inest tamen in substitutione illa conditio, si institutus hæres nõ erit, vt Instit. de vulg. substit. in princ. Cur ergo intelligitur repetijsse castrẽ partes in substitutione, vt inf. titu. 1 l. qui l. Seius. §. fin. Item eadem legata, vt inf. de leg. 1. l. licet Imperator. Item in legato translato eadem cõditione, vt inf. de adimen. lega. l. legatum. quæ sunt contra? Resp. hic substitutus de nouo grauatur quadam alia conditione, qua non grauabatur institutus, scilicet, si ille hæres non erit, per quod videtur relenari à prima arg. d. l. licet. Itẽ & quia institutiones sunt fauorabiliores. Item contra inf. de leg. 1. l cum pater. §. ab instituto. Sol. vt ibi. Item nota contra repetitionẽ. & sic sunt arg. contra. sup. ad leg. Aquil. l. quemadmodum. in fi. l. & de iudic. l. si iudex.

7† Li. 12. Quæstio.

S *I quis ita.*] CASVS. Institui mihi hæredem Titium ex fundo meo Titiano, excepto vsufructu: certè hæres institutus videtur in tota hæreditate mea, detracta fundi mentione. & h. d. Gallus Aquilius.

f *Sine ea re*] id est sine exceptione eius rei. s. fundi, vel vsusfructus, vt sup eo. l. 1. §. si ex fundo. totum enim simpliciter debet habere, cum non sit alius institutus. vt sup eo. l. ex facto proponebatur. §. j. idem est si plures instituti sunt: vt sup. eod. l. si alterius. Azo. & l. quoties §. si duo.

S *I filium.*] CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & filiam, quem in potestate habebam, præteriij, scilicet Seium: & postea eundem filium substitui dicto Titio, & ita nõ valet primus gradus, in quo institutus fuit dictus Titius, cum ab eo sit præteritus filius. nunquid habebit filius meus hæreditatem meam ab intestato: an verò ex substitutione? Et dicitur, q ex substitutione, & ita ex testamento, & est ratio: quia si substituissem dicto Titio Caiũ, & à gradu substituti exhæredassem dictum meum filium: à gradu autem instituti præteriissem eum: non valeret primus gradus in quo institutus fuit Titius, à quo fuit præteritus filius. vt dictum est: sed inciperet valere testamentum a secundo gradu substitutionis, a quo filius fuit exhæredatus. vt dictum est, & ita tam in primo casu huius legis, quam in secundo non peterent legata. Viua.

g *Hæreditatem*] quia valet testamentum à substitutione.

h *Exheredatus.*] ab instituto præteritus.

i *Exheredatus.*] ergo, & hic incipit testamentum valere, vbi esset institutus, quasi tantum faciat institutio, quantum exhæredatio. Azo. & facit sup. de libe & posthu. l. 3. ℓ. fi. & inf. titu. 1. l. ex facto. l. Lucius. testat ergo, vt perinde habeatur filius, ac si ab eo testator cœpisset. primumque institutum, à quo filius non exhæredatus, nullo modo instituisset. sed si esset posthumus, totum testamentum rumperetur.

8† Li. 15. Quæstio.

S *Erant.*] CASVS. Stichum seruum meum donaui vxori meæ mortis causa. certè me viuente, est adhuc meus. & ideo si instituam eum hæredem cum libertate, erit mihi hæres necessarius. Item, & propter hoc quod meus est, non possum ei aliquid legare sine libertate. Viuianus.

9† Li. 17. Quæstio.

K *Manet*] vt supra de dona. inter vir. & vxo. l. si cum ℓ. fin. & l. quia. & l. sed interim. Sed contra in eo. ti. l. si is seruus. vbi dicitur esse in pendenti. Sed ibi fictione, vel quod de futuro poterat esse, considerabat. hic pariens verum.

l *Idem*] scilicet seruus. alias vnde.

m *Et hæreditatem*] ex testamento domini erit. &c. vt & sup. de dona. inter vi. & vxo. l. vxori. Accus.

n *Potest*] vt & C. de leg. l. seruus. & inf. de leg. 1. l. planè. §. si coniunctim. & inf. eo. l. si seruus. Sed arg. contra. C. de necess. ser. l. quidam. §. illo. Sol. vt ibi.

A *Sse toto*] CASVS. Institui mihi Caium in quatuor vncijs hæreditatis meæ, & Sempronium in tribus, & de quinq; vncijs residuis vsq; ad assem, nihil dixi, & postea ita dixi in eodem testamento, ille mihi hæres esto, quem feceso hæredem in codicillis, & postea feci codicillos & in eis instituo mihi hæredem Titium sine parte, & decessi: nunc quæritur de duobus, vnum est, an valeat institutio Titij in codicillis facta, secundum est, quantum debeat habere Titius de dicta hæreditate mea, & si dicta sua institutio valeat, & videtur, quod non valet institutio, quia in codicillis non potest dari hæreditas. respondetur tamen, quod valeat, quia videtur data in testamento propter illa verba, quę in institutione dixi, ille mihi hæres esto, quem in codicillis hæredem fecero. & habebit dictus Titius ex dicta institutione in codicillis facta dictas quinque vncias. Viui.

o *Non distributo*] puta, instituto Seio in octo vncijs. Acc.

p *Hæredem*] nota quẽ instituũ in codicillis 1 esse hæredẽ.

1 Neque rũpuntur codicilli, per subsequentes codicillos, nec ℓ subsequens testamẽtũ. l. 1. & ibi Bar. C. de codic. & in Spec. de instr. edi. §. viso de impugnatione. nisi sint cõtrarij. glo. & Ba. in l. 4. C. eo.

Nec

a *Non posset*] vt C. de codicil. l. 2. nisi sit miles, vt inf. de mili. test. l. quærebatur. Accur.

b *Videtur*] similia sunt inf. de condi. & dem. l. si ita scripsero, & ĵ. de cond. inst. l. institutio. & C. de codicil. l. 1. & ĵ. de leg. 2. l. vnum ex familia, §. si de Falcidia. & de verb. sig. l. lege, & ĵ. l. prog. §. j. & inf. de lega. 3. l. si quis, in prin. & C. de manumit. testa. l. 1.

2† Eius quidem institutio valet ió, q licet codicillis &c. P. F.

Qui non militabat.] CASVS. Caius paganus, id est non miles, habens in quadam prouincia, quæ vocabatur Pannonia, bona, quæ reliquit ei mater sua, valentia, pone trecenta, & habens in quadã alia prouincia, quæ vocabatur Syria, bona, quæ reliquit ei pater suus, valentia pone centum: Stichum libertum suum instituit sibi hęredem in dictis bonis maternis, & Titium in paternis, & postea decessit. nunc quæritur, quam ꝑtem quilibet dictorum hæredum habere debeat de hæreditate. Et dicitur, q quilibet habet vnum semissem, & ita æqualiter sũt hæredes. sed iudex familiæ erciscundæ, qui agnoscit inter eos de diuidenda hæreditate, debet sequi voluntatem dicti testatoris, adiudicando libertõ dicta bona materna, quasi essent ei prælegata, & Titio paterna, quasi ei prælegata fuerint, & faciendo, quod ipsi adinuicem præstent sibi cautiones cum satisdatione propter actiones dictorum prælegatorum nomine eis adinuicem competentes. f. vt si acceperit aliquis eorum nomine prælegati pluſquam ei licuerit per l. Falci restituat alteri, & ita erit salua Falcidia in dictis prælegatis, & quam adhuc non erat certũ locum habere, eo forte, q relinquebat testator quædã alia alijs legata sub condi tione, quæ adhuc pendebat, si aũt incommenti certum est locum habere Falcidiam in prælegato vnius eorum: in retinenda per eum Falcidia, siue in retinendo quadrantem, i. Falcidiam quilibet eorũ, & extincta Falcidia de dictis prælegatis per quemlibet eorũ, dodrantes dictorum prælegatorum compensabuntur adinuicem vsque ad concurrentẽ quantitatem, opposita doli mali exceptione illi, qui nonvult compensationem admittere. de quibus omnibus ita ponas exemplum, vt hic ponit glo. in verbo, compensetur.

¶ *Lucio Titio*] Caius instituit sibi hæredem Lucium Titium ex duabus partib. hæreditatis suæ, quæ caperent octo vncias. & Publium Mœuium instituit ex quadrante, id est ex trib. vncijs, & ita diuisit hæreditatem suam inter prædictos in xj. vncias. & ita nihil dixit de vncia, quæ restabat ad assem. & decessit dictus Caius. modo quæritur qualiter debeat diuidi inter prædictos hæreditas sua. Et dicitur, q in dodrãtem, id est, ix. vncias, debet diuidi hæreditas sua, & in quadrantẽ, id est, tres vncias, vt scilicet, Lucius Titius institutus in besse, siue in duabus partib. hæreditatis, siue in octo vnc. habeat dodrantem, id est, 9. vnc. & Publius Mœuiꝰ habeat quadrantem, i. tres: nam ex eo, q testator instituit Publium Mœuiũ in quadrante, i. in trib. vncijs, vt talem modum posuisse in duabus partib. hæreditatis suæ, siue in besse, siue in octo vncijs, in quib instituit Lucium Titium, scilicet, vt ipse Lucius Titius habeat ix. vnc. siue dodrantẽ, ex quo alios non instituit hæredes, sicut euenit alibi. nã si legauit Caius Titio x. libras. & non dixit de quib. denarijs, non intelligemus, de quib. intellexit testator contemplatione aliorum legatorum, quæ reliquit dictus testator alijs. nã si aliorum legatis expressit numismatum speciem, puta quia expressit de Bononinis: Titij prædicti legatum de Bononinis intelligemus.

¶ *Filij hæredes*] Duos meos filios instituí mihi hæredes æquis partib. & postea instituí mihi hæredẽ filium fratris mei in duabus vncijs, certè x. vncias habebunt filij mei, duas autem fratris filius. & idem esset, si dictum filiũ fratris mei instituissem, antequam dictos meos filios. secus autem esset si nominarim instituissem mihi hæredes filios meos in toto asse, vel in xij. vncijs hæreditatis meæ, & filiũ fratris mei instituissem sine parte: nam alterum assem haberet tunc filius dicti mei fratris.

¶ *Seius Mœuium*.] Seius instituit hæredem Mœuiũ ex parte, quã per leges capere posset Mœuius, & ex reliqua parte instituit Titium, & decessit Seius. modo inuenitur, quod Mœuius potest capere totam hæreditatem per legem non vetantem, & eam hæreditatem vult habere. certè Titius nihil habebit, si autem non instituisset Seius Titium ex reliqua parte, sed simpliciter: habebit Titius vnum assem primo & Mœuius alterum, si autẽ Mœuius non sit in aliquo capax, Titius habebit totam hæreditatem, qui Titius fuit adiectus, siue substitutus. Viui.

4† Sic in P. F. Hal. scripsit salua Fal. 5† Quadrãti retinẽdo. P. Fl.

6† In. nõ est in P. Fl.

c *Qui non militabat*] secus in milite. vt sup. fa. ercis. l. hæredes, §. 1. & inf. ad Treb. l. cogi. §. sed si miles, & ĵ. de mil. test. l. si certum, §. j.

d *Maternorum*, non est vis in paternis, vel maternis, vel alijs bonis.

e *Sed arbitrum*] repete constituit. Accur.

f *Propter actiones*] legatorũ, seu prælegatorũ nolẽ cõpetẽtes.

g *Cautionibus*] s. ab vnoquoque, vt alteri restituat, si ei plus, quam licuerit, fuerit legatum. Accur.

h *Salua Falcidia*] quam vnusquisq; habet in parte socij, & computat ei in parte socij, quã retinet in re sibi prælegata. Sed ad quid fit cautio, cum statim fiat solutio, per compensationem? Respon. cautio fit quando est dubium, an habeat locum Falcidia. si vero certum esset, tunc statim fit cõpensatio, vt su. eo. l. ex facto, §. & si forte, &. quod si fuerit. Vel dic dictam cautionem fieri pro soluendo ære alieno pro dimidia, & sic propter actiones creditorum, & legatorum, vt & sup. eo. l. ex facto, §. vnde scio.

i *Compensetur*] s. ab vnoquoq; vt alteri restituat, si ei pluſquam licuerit, fuerit legatum, vt ecce bona, quib. libertus erat institutus valent 300. Titij 100. & pone 120. deberi. Cũ ergo quilibet sit hæres ex semisse, quilibet soluet 60. & sic liberto remanent 240. & Titio 40. si ergo dicat Titius nõ habeo Falcidiã semissis, s. 50. & tu libertꝰ habes 240. ergo 120. ex persona tua, & 120. ex mea: ex illis, quos habes ex persona mea, volo Falcidiam, s. 30. libertus dicet, & tu habes 40. s. 20. ex tua persona, & 20. ex mea: illa 20. quæ habes ex mea compenso tibi, & sic non debeo nisi x. & hoc sufficit: quia sic hẽt Titius s. 30. quæ sunt quarta semissis totius hæreditatis. sic ergo fit compensatio generis ad genus sic ſu. de leg. 2. l. vnum ex familia, §. si de Falcidia. & su. ſi pars hæred. pet. l. 2. & facit inf. eo. l. ex facto. & ſu. fam. ercis. l. si patet. & C. fa. ercis. l. si cognitionem.

k *In dodrantem*] id est, in nouem vncias.

l *Declarari*] hoc ipso, q quadrantem reliquit, cum primò duas partes alij reliquisset, in nouem tantum vncias videtur diuisisse hæreditatem, quarum duas partes habebit Lucius, tertiam Publius. Ir. & no. q sequens scriptura determinat præcedentem, vt su. e. l. cum in testamento, §. fi. & de testa. l. hæredes, §. sed & si notam. & inf. proxi. resp. & sup. l. proxi. & inf. l. proxi.

m *Receperunt*] vt si in alijs legatis est facta mentio certæ pecuniæ de eodem genere intelligitur, cum ind. stipulatione nũmos legauit, vt inf. de leg. 3. l. nummis. & de leg. j. l. si seruus plurium, §. fi. & sup. proxi. resp.

To

¶ Filijs hæredib. ex æquis partibus inſtitutis, ac poſtea fratris filio pro duabus vncijs; [a] vnum aſſem inter omnes videri factum placuit, & ex eo decẽ vncias filios accepiſſe. [b] Tunc enim ex altero aſſe portionem [c] intelligi relictam, cũ aſſe nominatim dato, vel xij. vncijs diſtributis, reſidua portio non inuenitur. [d] Nihil autem intereſt, quo loco ſine portione quis inſtituatur, [e] quo magis aſſis reſiduum accepiſſe videatur.

¶ Seius Mæuiũ ex parte, quã per legẽ capere poſſet, hrdem inſtituit, ex reliqua Titium. [f] Si Męuius ſolidum capere poterit, Titius adiectus, aut ſubſtitutus, hæres non erit. [g]

Idem lib. 1. definitionum.

LEX LXXIX.

QVòd ſi non ſit reliqui facta mentio, [h] tantundẽ in altero aſſe hẽbit Mœuius, quantum Titius in primo. [i]

Idem lib. 6. reſponſ.

LEX LXXX.

QVòd ſi Mœuius nullius capax, [*] in totum ſubſtitutus admittetur. [k]

Paulus lib. 9. quæſt. [l] †

LEX LXXXI.

CLemens patronus teſtamẽto cauerat, vt ſi ſibi natus filius fuiſſet, hæres eſſet, ſi duo filij, ex æquis partibus hæredes eſſent, ſi duæ filiæ, ſimiliter: ſi filius, & filia, filio duas partes, filiæ tertiam dederat. Duobus filijs, & filia natis, quærebat quẽadmodum in propoſita ſpecie partes faciamus, cum filij debeant pares eſſe, vel etiã [l] ſinguli duplo pluſquam ſoror accipere. Quinque igitur partes fieri oportet, vt ex his binas maſculi, vnam fœmina accipiat. [m] † [2]

Relatiua quantitatis etiam inducunt conditionem: quæ cũ defecerit, inanis videbitur ſubſtitutio, vel inſtitutio. Bar.

¶ Si ita ſcripſerit teſtator. Quanta ex parte † à me Titium hæredem inſtitutum recitaſſem, ex ea parte Sempronius mihi hæres eſto. non eſt captatoria [n] inſtitutio. * Planè nullo recitato teſtamento ab ipſo teſtatore, inanis [o] videbitur inſtitutio, remota ſuſpicione captatoriæ inſtitutionis.

Ex voluntate defuncti prius eſt locus ſucceſſioni ab inteſtato, quam ex teſtamento. B.

Scæuola. lib. 15. quæſt.

LEX LXXXII.

SI quis * ita hæres inſtitutus, Si legitimus hæres vendicare nolit hæreditatem meam, [p] puto deficere conditionem teſtamenti illo vendicante. [q]

Quando plures leges concurrunt ad vnum effectum, ſi ceſſat vna, remanet virtus alterius. Bar.

Idem lib. 18. quæſt.

LEX LXXXIII.

SI non lex * Ælia Sentia [r] impediat libertatem ſeruis non poteſt dominus dicti ſerui, etiam non ſoluendo exiſtens, facere eum ſibi hæredem neceſſarium: ſed etiam ſi alia lex, vel Senatuſconſultum: vel etiam

a *Pro duabus vncijs*] ſcilicet inſtituto.

b *Accepiſſe*] ſequens ergo ſcriptura exponit, & reſtringit primam, ſic ſup. §. proxi. n. o. Sed contra. ſup. eo. l. ſi ita. §. quidam. vbi excedituras. Sol. vt ibi. Accur.

c *Portionem*] à teſtatore expreſſam, alioquin habebit dimidiam hæreditatis: ſ. alias xij. vncias, vt Inſtit. eo. §. partibus. & ſup. eo. l. item quod Sabinus. §. ſed ſi aſſe. & l. interdũ. §. 2. ff. hodie verò hoc caſu, cum certa portio datur, aſſe etiam nominatim expleto, non excediturras: ſed diminuitur primo quãtum datur ſecundo, vt C. de lega. l. cum quæſitio.

d *Non inuenitur*] ſi in aſſe iam diſtributo. at in noſtro caſu non eſt totus in aliũ tranſlatus nominatim.

e *Inſtituatur*] aſſe nondum diſtributo. aliquin dimidiũ dabit, vt dixi modo. & facit §. eo. l. quo loco.

f *Titium*] inſtituit vel ſubſtituit.

g *Non erit*] ſic ſup. eo. item quod Sabinus. §. aliter atque.

h *Quod ſi non. Mœuius*] ſed ſimpliciter fuit inſtitutus Titius.

i *In primo*] i. tantum vnus quantum, & alter, cum Mœuius ſit capax, aliàs ſecus: vt §. l. prox. Item no. q melius diciſſet ſecũdo, cum dixit primo.

* Capax hſ duratis dicitur, ſi ipſe mortis, tpe teſti, & ipſe alienatio nis ſit habi. no. p gl. & Doc. in l. non oportet. verſi pertinet in ff de lex. 1 ff Fl. l. 9.

k *Quod ſi Mœuius. Admittetur*] nam ſcilicet, &c. vt C. eo. l. 2. & inſta de verb. ſign. l. cæterorũ. Accur.

l *Paulus*] CASVS. Quidam gemine Clemens patronus ita cauit in teſtamento ſuo, cum non haberet filios, ſed expectaret habere, ſi mihi filius natus fuerit, ſit mihi hæres, ſi duo filij mihi nati fuerint, ex æquis partibus ſint mihi hæredes, ſi autem duæ filiæ mihi natæ erunt, ex æquis partibus ſint mihi hæredes, ſi autem filius, & filia mihi nati erunt, filius ſit mihi hæres ex duabus partibus: filia ex tertia: & poſtea deceſſit dictus Clemens patronus, & poſtea nati fuerunt ei duo filij, & filia, modo quæritur qualiter hæreditas debeat diuidi. Et dicitur, quod quinque partes de ea debent fieri: & ex eis debet habere vnus ex filijs maſculis duas partes, & alius alias duas partes: ſic ita vnam, & eſt ratio, quia teſtator voluit, quod filij eſſent pares in hæreditate: quia ſi eſſet ſolus filius, & filia, filius haberet in duplo plus quãm filia.

¶ *Sæpe ſcripſerit*] Ita dixit teſtator in teſtamento ſuo, quanta ex parte a me Titium hæredem inſtitutum recitaſſem, ex ea parte Sempronius hæres eſto: & deceſſit. modo quæritur an valeat dicta inſtitutio. Et dicitur, quod ſic: quia non eſt captatoria, nam a nõ eſt collata in arbitrium alterius: ſed in factum præteritum teſtatoris. ſi autem nullum teſtamẽtum dicti teſtatoris recitatum eſt, quia forte non fecit aliquod, eſt nulla inſtitutio prædicta, ea ratione, quia non fuit vera conditio prædicta in præteritum appoſita: & non ea ratione, quòd fuerit captatoria: quia non fuit. Viuianus.

l *Vel etiam*] vel §. &. m *Acceperat*] ſic §. de lib. & poſth. l. ſi ita. & ſup. eo. l. ſi ita. §. 1. Sed quid è contra ſi duæ filiæ, & vnus filius? Reſpõ. tñ filius, quantũ illæ duæ filiæ habebit per hanc legem, & per prædictas ſimiles. Accur.

n *Captatoria*] quia nõ eſt cõllata in ſecretũ alienæ voluntatis, imo teſtatoris: ſicut etiam dicitur. ſup. eo. l. captatorias.

o *Remota*] & hoc ſa deficit cõditio, q inef ſe videbatur. Sed ff. ec. l. 2. in prin. & l. ſi qs ita ſibi ſcripſit hæred. Sol. ibi circa eandem perſonam: ſ. eſto hæres, ex qua parte te inſtituam: hic circa diuerſa, ſ. inquãtum inſtituam Titiũ. in tantum Seius ſit hæs, ſm Io. Vel dic, q hic dicitur, videbat inanis, non tamen erat per leges illas. vel eſt inanis, vt cõditionalis: eſt tamen valida, vt puta tacita per lẽges prædictas. quæ duæ vltimæ in idem recidunt.

Si quis ita] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Seium extraneum ſub hac conditione: ſi Titius, qui debebat eſſe meus hæres ab inteſtato, ſi teſtamentum non feciſſem, vendicare nolit hereditatem meã, & poſtea deceſſi. cettè legitimo hærede volente hæreditatem meam, non admittitur inſtitutus, & ita fallit hic illa regula qua dicitur, quia legitimus non admittitur inſtituto volente. Viuianus.

p *Meam*] ſub. talem inſtitu. Accurſius.

q *Vendicante*] Sed an ex teſtamento vendicat legitimus, vel ab inteſtato? Dicitur, quod ex teſtamento, ne obſit regula: Quamdiu ex teſtamento poterit aditi, ceſſat ab inteſtato: vt inf. de acq. hær. l. quamdiu. & ff. de reg. iur. l. quamdiu. Item ad hoc ſupra, quib. mod. vſusfru. amit. l. interdum. & inf. de excep. do. l. fin. §. 1. & inf. eo. l. Lucius. Sed tu dic, ab inteſtato, nec obſtat dicta regula, quia ſpeciale eſt hic propter defuncti voluntatem, qui voluit vendicationem legitimam eſſe, quaſi quandam conditionem. vt no. C. commu. de ſucceſſ. l. antequam. Accurſius.

r *Impediat*] CASVS. Non ſolum ſi lex Aelia Sentia impediat libertatem ſeruis, non poteſt dominus dicti ſerui, etiam non ſoluendo exiſtens, facere eum ſibi hæredem neceſſarium: ſed etiam ſi alia lex, vel Senatuſconſultum: vel etiam

1 † Teneat.

2 † P. F. me à Tatio hæredem inſtitutũ, &c. & reſtè. * Curaũt hæc inſtitutio non dicat captatoria, vide Ant. Aug. li. 4. emẽ. c. 15. * De intel. huius l. vide Mazi. Salome in l. Gallus. n. 27. de libe. & poſthu. & ibidem For. Garnu. 80. * De hac l. Aelia Sẽtia, Politianus in miſcellaneis c. 84. & B. Inſti. de libertin.] Zaſi. cathal. legãdi. in ver. lex Aelia Sẽtia. vbi de ciuitate & dicit à fuiſſe dotet ab ea quã Cic. I top. Aeliã Sentiã vocat cui adſtipulat Lud. Char. ad cũ. de hac mentio fit in multis ſã decl. ſeq.

etiam constitutio impediat dicti serui libertatem. de lege autem Ælia Sentia impediente ita exemplum pone. Titius non soluendo existens instituit sibi hæredem cum libertate Stichum seruum suum & postea instituit sibi eodem modo Pamphilum seruum suum. certè lex Aelia Sentia non vult

¶ Pamphilus ad libertatem perueniat, vt ff.eo.l.qui soluēdo. de alia lege impediēte pone exemplū, vt inf.de manumiss.l.legis. de Senatusconsulto impediente dic vt inf.qui & à quib.l. in fraudem. de constitutione impediente dic vt sup.eod. his verbis. §.interdum.

3† Fl.Mo situr.

¶ *Temporibus*, Ego nō soluendo existens institui mihi hæredem Titium: & dedi libertatem directam, vel fideicommissariā trib. meis seruis pone: & iussi dicto hæredi, vt dictis seruis hæreditatem meam restitueret: & postea decessi: dictus autem hæres nolebat adire hæreditatem, dicens eam sibi suspectam, modò quæritur, vtrū omnes dicti serui libertatem habeant, & possint eum cogere adire, & sibi ipsis restituere. an verò primus ex eis, vel secundus, vel tertius? Et dicitur, quod primus tantum. Sed pone, q̄d primus est absens: nunquid audiendus est secundus? & dicitur quod non: quia non est certum vtrū primus velit sibi restitui hæreditatem, an non. si enim primus velit sibi restitui hæreditatem, præferendus est, vt dictum est: & secūdus, & tertius debent eo casu seruī remanere. si aūt hæreditas mea esset soluendo creditoribus, Prætor tuebitur libertatem omnium dictorum seruorum, & eis omnib. faciet hæreditatem restitui. Viui.

2† Fl.Debeat.

3† Li.15. Quæstio.

* De hac Sue.in Aug. Cornel.Faci.lib.2.Cuiac.ad l.fi marito. d fun.dot. *Alij Fabiā appellāt. vt Zas.in cabal. legeantiq. in verb. Lex Fania. & ibi Ludo. Chat-

tia,[a] sed alia lex, [b] vel Senatusconsultum, [c] aut etiā constitutio [d] seruis libertatē impediat, is necessarius fieri nō potest, etiam si non sit soluendo testator.

¶ Temporib. Diui Hadriani Senatus censuit, si testator, qui, cum moreretur, [1]† soluēdo non fuit, duob. pluribusve libertatē dederit, eique hæreditatem restitui iusserit, & [10] institutus hæres suspectam sibi hæreditatem dixerit: vt adire [e] eam cogatur, & ad libertatē [f] perueniat, qui priore loco scriptus fuerit, eique hæreditas restituatur. idem seruandum & in ijs, quibus per fideicommissum libertas data fuit. ¶ Igitur si primo loco scriptus hæres [h] desideret [i] adire hæreditatem, nulla difficultas erit. Nam si posteriores [k] quoque liberos se esse dicant, & restitui hæreditatem desiderent, an soluendo sit hæreditas, & omnibus liberis factis restitui debeat, [2]† apud Prætorem quæretur. Absente autem primo si sequens desideret adire hæreditatem, nō est audiendus: quia si primus velit [l] sibi restitui hæreditatem, præferēdus est: & hic [m] seruus futurus est.

Seruus, cui testator de necessitate debet libertatem, nō potest eius necessarius hæres fieri. Bart.

Paulus. [3]†

a *Sine vlo*. *Ælia Sentia*] quia tunc demum vous, non plures: vt sup.eo.l.qui soluendo. Accur.

b *Lex*] vt lex Iulia de adulte. * vt C.de adulte.l.verba. vel Flauia. vt inf.de manu.l.lege Flauia.*

c *Senatusconsultum*] vt in fraudem fisci, vt inf. qui. & à quibus.l.in fraudem ciuitatum.

d *Constitutio*] vt ff.eo.l.his verbis.§.interdū. itē.C.q̄ nō pos. ad liber.perue.l.1.& 2.item. C.si manu.ita fue.ali.l.ea q̄dē.

e *Vt adire*] censuit Senatus dico.

f *Ad libertatem*] directam, & directō manumissus.

g *Data fuit*] hæreditas, quæ restitui iussa est.

h *Scriptus hæres*] s.seruus, qui in effectu quodammodo hæres est: vt sup. quod cum eo.l.filius.§.1.

i *Desideret*] solus, & die adire, & sibi restitui, vel adire primo gradu institutum, vt sibi restituat.

k *Posteriores*] i.nominati post primum seruum.

l *Primus velit*] si autem nolit, remanebit seruus. & posterior habebit hæreditatem. sic. C.de testa.ma.l.fina.§.si verò quidam ex seruis. & sic forte aliud erit in institutis, quia cū hæredes instituūtur plures, primus est hæres, & necessarius, & liber, siue velit, siue nolit: vt ff.eo.l.qui soluēdo. vel forte idē est de istis fideicommissarijs: arg.inf.ad Treb.l.facta.in fi. *Et hic*] posterior. & facit sup. de tut.& cu.da. ab ijs.l. si impuberi.& j.ad Treb. l.mulier.§.non est.& l.si cui.in prin. & l.si res.6.1.

2† Fl.Si si seruo fideicōmissa data sit libertas, hīs.&c.

m *Seruus futurus est*] CASVS. Instituī mihi hæredem Titium, & rogaui eū per fideicōmissum. vt Sticho seruo meo daret libertatem pure: & decessi. postea Titius prædictus dictum seruū hæredē sibi fecit cū libertate, nunc quæritur, an dictus seruus sit necessarius hæres dicti Titij? Et dic. q̄ non, non enim accepit aliquod beneficiū à Titio: qui eū instituit cū libertate: quia malo suo velle tenebatur eū manumittere. & idem esset si dictus Titius emisset ab aliquo dictum seruum ea lege, vt manumitteretur: nam & hic malo suo velle eū manumittere tenebatur. & idē si emisset eū ab aliquo de pecunia ipsius serui, quia & hic malo suo velle tenebatur eū manumittere. vnde non est mirum, si omnibus his casibus nō est dictus seruus ei hæres necessarius, sed voluntarius. Viu.

*Illa l.secūdū oēs est nota ad id, q̄ dī in sūmario. de quo vi.gl. & Card. in cle.1. ver. quē ēt. de conces. præb. de huius l.intel. vide For. Gar. in l. Gall. §. idē credē dū.nu.21. de lib. & posth. & Barb.in l. eū acutissimi. nu. 207. C. de fideicommiss. Vbe. Zuc. in l. 1. nu. 78. C.de pac-

LEX LXXXIIII.

SI seruo fideicommissaria libertas data esset, [n] deinde [4]† hæres hunc eundem seruum cum libertate hæredem reliquisset, quæritum est, an necessarius fiat hæres. Et humanius est, & magis æquitatis ratione subnixum, nō fieri necessarium. Qui enim etiam inuito defuncto [o] poterat libertatem extorquere. is liberē esse iussus nō magnū videtur beneficium à defuncto consequi: immo nihil commodi sensisse, sed magis debitā sibi accepisse libertatem. Idē probandum erit, & in illo seruo, quē testator ea lege emerat, vt manumitteret, si hæres fuerit institutus. Nam & hic, sepositō beneficio testatoris, proprio iure poterit ad libertatem peruenire ex constitutione Diui Marci. [p] Idem & in eo, qui propria sua data pecunia [q] emptus est ab aliquo. nam & hic poterit ab ipso testatore libertatē extorquere. [r]

Si in qualibet parte alternatiua mens testatoris nō verificatur, disiuncta accipitur pro coniuncta. h.d, & est singularis tex, & non habet nisi vnam propriam concordantiam. Bar. & Bal.

Scæuola lib.2.responsorum.

LEX LXXXV.

LVcius * Titius, qui fratrem habebat, testamento ita cauit. Titius frater meus ex asse mihi hæres esto:

4† Fl.Si si seruo fideicōmissa data sit libertas, hīs.&c.

n *Libertas data esset*] putē. si autē in diem tūc ante diem est necessarius: vt ff. de acq. hær.l.si seruū quis. §. si quis. Idē si sub cōditione: vt ff.eo.l.seruus alienus.§.q fideicōmissariā.& l.pater.

o *Defuncto*] s. hærede, qui hunc seruum instituit. & facit. inf.eo.l.testamento.

p *Diui Marci*] & Commodi ad Ausidium Victorinum: vt C.si man.ita fue.alie.l.2. Azo. & facit inf. de leg.2.l.vnus ex familia. & sup.de pactis.l.ii vous. §.pactus. Accur.

q *Sua pecunia*] i.peculiari, quæ videtur sua connuentibus oculis: vt inf.de manu.l.is qui.

r *Extorquere*] scilicet ex constitutione Diui Seue. & Anto. vt d.l.is qui.

Lvcius Titius] CASVS. Lucius Titius habens fratrem Titium ita dixit in testamento suo: Titius frater meus mihi ex asse hæres esto: si autem Titius mihi hæres esse noluerit, aut (quod abominor) prius moreretur, quàm meam adiret hæreditatem, aut filium filiamve ex senatum, natamve non haberet: tunc Stichus & Pamphilus serui mei

fiat

ſint liberi, & ſint mihi hæredes æquis partib. & poſtea deceſſit dictus teſtator, & Titius non habens aliquem filium adiuit hæreditatem ſuam. modo quæritur, an dictus Stichus & Pamphilus ſint liberi, & hæredes ex ſubſtitutione prædicta: & ſi non ſint liberi ex ſubſtitutione, & hæredes, an in partem hæreditatis videantur adiecti, per dicta teſtatoris verba? & videtur quod debeant eſſe liberi, & hæredes ex ſubſtitutione: quia ſubſtituti fuerunt Titio quicunque de tribus caſibus eueniret. Primus caſus eſt in verbis teſtatoris, ſi Titius noluerit hæres eſſe. Secundus eſt, ſi Titius voluerit hæres eſſe, deceſſerit tamen antequam adiret. Tertius caſus eſt, ſi Titius voluerit hæres eſſe, ſi filium autem, vel filiã non habuerit, licet ergo noluerit hæres eſſe: quia tamen nõ habet filium, vel filiam, non debet habere hæreditatem, ſed debent eã habere Stichus, & Pamphilus ſubſtituti. Reſpon. tamen hic, quod non erunt hæredes, & liberi ex ſubſtitutione, ex quo Titius adiuit, licet filium nõ habuerit, vel filiam, quia teſtator non ſolũ non voluit eos eſſe hæredes, ſi Titius frater ſuus vellet hæreditatem, non habens aliquem filium: ſed etiã noluit eſſe hæredes, ſi frater deceſſiſſet liberis relictis prius quã hæreditatem adiret: nam animaduertimus conſilium teſtatoris prudens fuiſſe, ſcilicet, vt non ſolum fratrem hæreditatem habere volentem præferret dicto Stichо, & Pamphilo ſubſtitutis, ſed etiam liberos Titij. ſiue ergo Titius ſolus velit habere hæreditatem præferetur ſubſtituris: ſiue non extet Titius, ſed liberi ſui extent, & velint habere hæreditatem, præferuntur ſubſtitutis. verbum ergo, aut, poſitum inter verba teſtatoris, ibi, aut filium, filiamve &c. debet intelligi pro, &, vt ita dicti ſerui videantur ſubſtituti Titio in duobus tantum caſib. & non in tribus. vnus eſt, ſi Titius hæres eſſe noluerit. alius eſt, ſi Titius voluerit eſſe hæres, deceſſerit tamen ſine liberis antequam adiret. de illo autem non eſt dubiũ, q̃ non videntur dicti Stichus, & Pamphilus adiecti, in partem hæreditatis, quia non videtur ea mens teſtatoris fuiſſe, vt aliquem, vel aliquos adhiberet fratri hęredem, quem fratrem apertè ex aſſe hęredem inſtituit. Viuia.

a *Aut filium*] aut pro, &, vt & C. de verbo. ſignificatione, l. penult. & de inſtitu. & ſubſtit. l. generaliter. & apparet per reſponſionem huius l. Azo. & facit infra, de reb. dub. l. ſi is, §. cum ita, & ſic non obſtant iura, quæ dicunt alteram de diſiunctiuis ſufficere veram eſſe: vt infra, de condi. inſtitu. l. quinta, & de verborum obligatio. l. ſi ita, & l. ſi quis ita. Accurſius.

b *Non habebit*] etiam hęreditate non adita.

c *Quemquam hæredem*] id eſt, cohęredem, ad quod inſt. ti. 1. l. verbis.

ſi mihi Titius hæres eſſe noluerit, aut (quod abominor) prius morietur, quam meam hęreditatem adierit, aut filium,[a] filiamve ex ſe natum natamve non habebit, [b] tũc Stichus, & Pamphilus ſerui mei liberi, & hæredes mihi æquis partibus ſunto. quæro, cum Titius hæreditatẽ adierit, & liberos aditæ hæreditatis tempore non habuerit, an Stichus, & Pamphilus ex ſubſtitutione neque [1†] liberi, & hæredes eſſe poſſint. Idẽ [2†] quæro, ſi ex ſubſtitutione neque liberi, neque hęredes eſſe poſſint, an in partem hæreditatis videantur adiecti. Reſpondi, Apparet quidem non eam mentem teſtatoris fuiſſe, vt quemquam hæredem [c] adhiberet fratri, quem apertè ex aſſe hæredem inſtituiſſet. Igitur ſi frater adijt, Stichus, & Pamphilus hæredes nõ erunt quos eos [3†] eo amplius noluit hæredes eſſe, ſi frater prius quàm hæreditatem adiret, deceſſiſſet liberis relictis. Nam prudens conſilium teſtantis animaduertitur. Non enim fratrem ſolum hęredem prętulit ſubſtitutis, ſed etiam [4†] eius liberos. [d]

Seruus poteſt inſtitui ſub conditione, ſi voluerit, nec eget exhæredatione in conditionis defectum, & per eam efficitur voluntarius, & impiendo conditionem, videtur hæreditatem adire. Bar.

Marcellus. 5†

1† Fl. Deeſt neqi. 2† Et ſic 3† Deeſt. eos. 4† Et.

d *Liberos*] [*] tacitè, ſcilicet, ab inteſtato, cum ſint ei proximiores, ſic Inſti. de pupil. ſubſti. §. vel ſingulis, & inſ. de codicil. l. conficiuntur, in prin. & inſ. ti. 1. l. ſi pater impuberis. Azo. & ſup. eo. l. ſi quis ita hæres, & ſic non obſtat ſu. eo. l. ex facto etiam agi. Accurſius.

* Hæc gl. latiſſimè cum ſua materia examinata habes per Celſ. Hu. conſ. 20. quẽ vide poſt alios nu. 9. & 10. cum inſ. ſrq. 5† Alias Martianus li. 7. fideicommiſſorũ.

I *Am dubitari*.] CASVS. Per id, quod dictum eſt ſu. e. l ſuus quoq; & l. Cornelius, §. q; ſi hi: amodo dubitari non põt, q; ſui hæredes poſſunt hæredes inſtitui ſub hac conditione, ſi volent, & q; põt ei ſubſtitui aliquis ſi hæredes eſſe noluerint ſui. & nõ eſt neceſſe, ad hoc, vt valeat dicta inſtitutio, q; exhæredentur ſub contraria conditione, i. ſi hæredes eſſe nollẽt, & eſt ratio quare non eſt neceſſe, quia tunc tũ eſt neceſſe, cũ in poteſtate ſui inſtituti non ſit, an hæres exiterit, puta, quia inſtitutus eſt ſub caſuali conditione, & quia ſi ſemper eſſet neceſſaria exhæredatio ſub contraria cõditione, ĩ noſtro caſu non poſſet reperiri contraria conditio poſſibilis, & ad hoc apta: ſi ã ſi ita diceret teſtõr, ſi filius meus ſi volet hæres eſto, huic conditioni eſſet contraria conditio poſſibilis iſta, ſi nollet hæres eſſe, eſto exhæres. quod quidẽ ridiculoſum eſſet ponere in teſtõ. & ſi apponatur in teſtõ, pro exceſſu quodam, & ſuperfluo habendum eſt. Eſt ergo verum, quia ſui hæredes poſſunt inſtitui hæredes ſub hac conditione, ſi volent, & non eſt neceſſe eos exhæredari ſub contraria conditione. Sed nunquid poſſunt abſtinere ab hęreditate, ex quo adimpleuerunt conditionem, dicendo ſe eſſe velle hæredes? Et dicitur, quod non, & idem dico in qualibet alia conditione, quæ ſit in eorum poteſtate. Viuia.

e *Sunt*] vt filios. Accur.

f *Sub hac conditione*] hæc enim verba in neceſſario, vt ſeruo, faciunt conditionem, in extraneo nil operantur, vt hic, & inſ. de condi. inſti. l. verba, & ſu. eo. l. Cornelius. Accur.

g *Sub contraria conditione*] ſcilicet, ſi nolit eſſe hæres, cum exhæredo. Ro.

h *Filium*] ſuum hæredem, de quo dictum eſt. In prin.

i *Id exigeretur*] i. exhæredatio in cõditionis defectũ. Ro.

k *Cum in poteſtate*] i. cũ eſſet inſtitutus ſub caſuali, vel mixta cõditione, vt C. de inſt. & ſubſt. l. ſi pr. & ſu. de lib. & poſth. l. filius. in princ. & eſt tunc ſpeciale, vt fiat ſub conditione exhæredatio, aliàs contra ĩ. de libe. & poſth. l. 3. v. purè. Az.

l *Eius*] cum non eſt poteſtariua, ſcilicet conditio.

m *Extrinſecus*] i. extra filij poteſtatem, & quidam habent expectantis euentum, alij expectando euentu.

n *In propoſito ne poſſibilis*] aliàs in propoſito impoſſibilis. & tunc ſubaudi. & apta, benè. n. reperiri poteſt. puta ſi nollet eſſe hæres, ſed non apta. aliàs eſt in propoſito poſſibilis. &c. ſed tunc ſubaudi, non tamen apta, vt apparet ex ſequentib.

Nec

a *Non patet*] i. enilibet pateret: nam ridiculum esset eum excludere ab hereditate, ita demũ si vellet excludi: immò debet ita quis exhæredari, vt sit exclusus ab hæreditate, siue velit, siue nolit.

b *Non ab re*] i. nõ sine eã subiũgitur illud, q̃ subijcinsuis &c.

c *Velut excessus*] i. superfluũ quoddã: nam cũ supra, hac eadẽ l. & in toto hoc tit. tractatũ sit qualiter qs possit hẽs instituí, vel exhęredari, superfluũ, & excessus quidã est hic adiungere de hæreditate acquirenda, vel nõ, vel qualiter acquiratur, vel qñ: nam satis de hoc tractabitur, inf. de acq. hæred. Azo. & sũi hoc nõ est, §. Suis, &c. sed hoc non abest, &c. licet. n. sit excessus, est iñ pertinens, & ita non sine causa tangit parũ. Vel dic, quod instituatur alius hẽs, si filius nolit, excediturquia primo filio datur facultas immiscendi, & sic filius excedit, & ille excediturſecundum Rog. q. d. q̃ instituatur alius, si filius nolit, non est ab re: sed q̃ filius exhæredetur si nolit esse hẽs, hoc esset ab re, & sic est, §. suis. Vel tertio, excessus est, exhæredari, si nolit esse hæres, & verba, non abesse determinãt verbum, excessus non verbũ, subiungetur, q. d. nõ est excessus ab re, q̃ se adiungẽt. si nolit esse hẽs, cũ demũ volens excludereturSed q̃d si dixit, si voluerit, s. per futurum subiunctum? Dñt aliud dicendum, vt arg. inf. de verb. obli. l. si quis stipulatus. Vel dic, idẽ per quemcunque modũ verbi ponatur illud in stipulatione, vt & alias sũ. communia præ. l. fin. in fi.

d *Suis ita*] scilicet, si volent.

e *Si voluerint*] modo respondet.

f *Esse*] s. simul. ad quod inf. de aqua plu. arc. l. in diem.

g *Conditione.*] si volent.

h *Suæ prætē*] vt si decẽdent, & similes, vt inf. de cõd. ins. l. fi.

i *Non debent*] imimò vī, q̃ ẽt impleta condõne pñt dimittere, vt su. de cond. ob cau. l. j. §. 1 & de condi. instit. l. si quis ita hæres & l. si pupillus, & j. de condi. & demon. l. in conditionib. & de acq. hær. l. cum qui bonis quæ sun. ẽ. Sol. hic in suo, ibi in extraneo, q̃ non valet per l. illã, eum qui bonis Sed dic aut implet cõdõnem, vt sit hæres, vt hic an vt possit esse & condõnem mñ putificet, vt in ẽ. ijs, vt j. de acq. hęr. l. Antistius. Item an hic filius põ repudiare, qui fuit institutus, si voleti? i vī q̃ nominam ante adimpletã non, vt inf. de leg. 2. l. si ita scriptũ. §. j. postquã voluit nõ, qa est hẽs vt hic & j. de acq. hær. l. necessarijs & sic est mirum, q̃ non est necessarius & tñ non potest ipernere. Resp. põt antequam velit, & illa l. si ita, loquitur in conditione, quæ suspenderat, q̃ hic nõ facit, sed solũ hoc operatur, vt nõ sit necessarius. Sed quidã contra, vt no. inf. de acq. hær. l. is qui hæres. §. 1. Acc.

Ex vncijs.] CASVS Dictum est. su. e l. si alienum. §. fi. q̃ testatores dividunt quandoq; hæreditates eorum in xij. vncias & quandoq; in xxiiij. Modo pone q̃ Titius instituit hæredem in vj. vncijs quendam nomine Primum, & Secundũ instituit in viij. vncijs, & ita divisit inter hos duos xiiij. vncias, & sic assem excellit Tertium autẽ instituit ex residua parte, siue instituit tertium sine parte, nõ facio vim, modo quæritur, qualiter debeat hæreditas inter prædictos tres dividí Et cũ q̃ aut vis dividere hæreditatem tãquam dupondium, i. tanq̃ 24. vnc. * aut tanquã assem, i. tanquam xij. vnc. primo casu debet habere, Primus sex vnc. Secundus viij. tertius x. secundo casu debet habere primus tres vnc. se

1† Excessus i. digressio. Alc. li. 2. paret. ca. 34. alij dicũt excursũ, & paregõ, q̃ idẽ recidit.

2† Fl. pariant.

3† L. 3. iuris epi.

1 Verbũ volo, nec directum nec obliquum dicit, sed regulat sũ naturã verbi, cui adijcitur, B. in l. cũ quis, §. Sed iã. in fin. de leg. 3. & à testatore prolatum q̃d impotret Bar. ad lõgum, & post eum Ang. in l. gerit. in fi. de acq. hered.

* Dupondium, seu dupõdio, inqt Var. de li. lat. lib. 4. à duob. põderib. q̃ unum põdus assi põdium dicebat, id iõ, q̃ asserat libręponderis, & significat duos asses, vel 24 vn. aut 12 sesse vncias, vt ẽ. hoc tit. l. itẽ. quod Sabinus, & 9. & cõ stat. Inst. 60.

eundus iiij. Tẽrius v. quocunque tamen modo dividas, nõ est vis, quia propter hoc non diminuitur, vel augetur hæreditas, vel partes hæredum, quas in ea habent. Viuia.

K *Insis verum*] & ita de eo. aliàs in eo, quod de dupondio, scilicet, decem vncijs est institutus, vt su. eo. l. quæsitum.

petuum non potest desinere esse hæres. Bar.

10

Caius. 4†

LEX LXXXVIII.

EI, quis 5† soluẽdo nõ est, aliquo casu euenit, vt & seruus cũ libertate hæres existat, & præterea alius hæres adijciatur, sveluti, si seruo cũ libertate hærede instituto ita adiectum sit, Si mihi Stichus hæres erit, tunc Titius quoq; hæres esto. Nam Titius antequam Stichus ex testõ hæres extiterit, hæres esse non põt. Cũ aũt semel hæres extiterit seruus, non põt adiectus efficere, t vt qui semel hæres extitit, u desinat hæres esse.

Hæc lex ponit tres casus, in quibus servus communis æquiparatur servo proprio, et glo. ponit casum. Bar.

Paulus. 6†

LEX LXXXIX.

SI socius x hæres institutus sit, & alius extraneus, & ille quidem ex parte dimidia, socius autem ex quadrante, extraneus ex reliquo quadrante, & ex his partibus semissis substituatur, & ita ab omnibus adita hæreditate socius decesserit, quæritur, quæ portio ad substitutum pertineat? Respondit, quia socius ex quadrante hæres institutus, & substitutus ex semisse, ex octante substituti portionem habiturus est.

5† Si ei q̃ &c.

* Assis materiã, eiusq; divisionem hẽs, sup. hoc tit. l. seruum meum. §. fin. & apud Var. li. 4. & 8. li. la. Ar. to. Aug. li 2. c. 8. Cuia. ad l. 12. hoc tit. & de quincunce, in d. l. seruum cius hęreditas. erat.

6† Li. 2. manuali.

Qui semel est hæres, in per

Quinque vncias.] facta computatione assis. Rogerius.

m *Hæreditatis*] divisa in 12. vnc. quia in 24. divisa voluit testator, vt hic Tertius haberet x. vnc. sed cum dupondium pluriumve vnciarum ratio ad assem reducatur, qui ex 24 vncijs, id est, dupondio x. vncias ferat habiturus: is ex 12. id est, ex asse habebit quinquncem. * vt lo. sti. eo. s. videamus. in fin.

n *Distributa.*] quod voluit testator.

o *Tertio*] alias Tertiò, alias Tertij, id est, ratio portionis tertij.

p *Ratio calculi*] ratio calculi induxit, vt qui x. ex dupondio, v. ex asse ferat, & qui sex, habeat 3. & qui 8. habeat 4. & sic omnes ad dimidiam.

q *Partib.*] i. vncijs.

r *Assignauit*] etenim, quæ est portio x. ex 24. eadem est, v. ex 12. qui x. ergo ex xxiiij. erat habiturus: is habeat v. ex 12.

Et qui soluendo] CASVS. Quamuis generaliter non possit ille, qui non est soluendo, habere nisi vnum hęredẽ, vt su. eo. l. si is qui soluendo, tamen evenit aliquãdo, q̃ duos habeat hæredes: veluti si ita dicat in testamento tuo, instituo mihi hæredem Stichum seruum meum cum libertate, & si mihi Stichus hæres erit, tunc Titius quoq; hæres esto, nam Titius antequam Stichus ex testamento hæres extiterit, hæres esse non potest. cum autem semel extiterit seruus hæres, non potest Titius adiectus efficere, vt desinat hæres esse Stichus, qui fuerat hæres. Viuia.

s *Adjiciatur*] videbatur ex quo habebat aliquem liberum, q̃ non posset habere seruum hæredẽ, vt su. e. l. si is qui. Sed fallit hoc casu & est ratio, quia liber non potest hæres, nisi demum, & tunc primum cum seruuerit hæres, at illa locum habent quando ab initio esset hæres liber.

t *Efficere*] vt & sup. eo. l. 3. §. si quis ita.

u *Exeat.* sic su. de min. l. & si fines. §. sed quod Papinianus. & Inst. de inutilibus exhæredationibus. §. restituta.

Si socius.] CASVS. Titium socium meum instituí mihi hæredem ex asse, & seruo qui erat meus, & suus, legaui pure equum meum, & non dedi libertatẽ dicto seruo. certè non valet dictum legatum, si autẽ legassem ei seruo prædicto modo sub conditione, valeret legatum, si inueniretur liber tempore conditionis existentis. nam & proprio hæredis seruo ab hærede recte sub conditione legatur per testatorem. per prædicta ergo apparet, q̃ dictum seruum, quem habeo communem cum Titio, possum hęredem instituere sub cõditione sine libertate, & dare eum cohęredem Titio socio meo, quem instituí, tãquam si alienus seruus: quia & si, esset seruus prædictus proprius dicti mei socij, quem instituí, possem eum instituere hæredem sub conditione cum domino suo, qui est meus socius. Viuia.

x *Si socius*] in tribus casibus patificat seruum communem proprio, vt ecce. ego & Titius socij, habemus seruum cõmunem, si instituam Titium cohæredem, non possum legare dicto seruo cõmuni, quia nec seruo proprio, & hoc pute. Itẽ sub conditione possum legare dicto seruo cõi: quia & proprio hęredis. Item instituere possum seruum cõem via cũ socio

ſocio, quia etiam ſeruum proprium alicuius vnà cum domino. Accur.

a *Inſtitutus ſit*]à ſocio.

b *Libertate*]fideicommiſſariam: nam tunc valet, vt inf. de legat. 3. l. ſi legatarius. §. 1. Accur.

c *Non conſiſtit*] propter regulam Catonis. hoc in eſſet in proprio hæredis; vt Inſtitutio. de leg. 1. an ſeruo. & dict. l. ſi legatarius. §. 1. quod quidem valeret ſocio nõ inſtituto hærede, vt ſup. pro ſocio. l. ſi vnum. §. ſi ſeruo.

d *Seruo*]hæredis. Azo. de teſtatoris conſtat, vt ſ. eo. l. ſi ſeruo vxori. e *Vt alienus*] teſtatori. & hæredi. Azo. & no. q ſeruus, & dominus ſimul inſtituuntur ab aliquo.

f *Proprius*] ſeruus hæredis. Azo. item quare inſtitui poteſt cum dño. & non ei legari? Reſpon. quia tunc nõ debet dominus ei dare aliquid.

g *Decreuit*]vt inf. de bo. lib. l. ſi neceſſe. & C. pro quib. cau. ſer. præ. li. acci. l. j. Ach *Igitur*] benè valet, vt Inſtit. eo. §. ſeruus autem à domino. & arg. ſup. eod. l. ſi ſeruo. & l. ſi ſeruus communis. Sed vī contra ſup. eo. l. 3. §. qui fideicommiſſariam vbi poſtea ſit neceſſarius. Sed ibi ab homine, hic à lege fit liber. Publica. n. vox priuatæ præiudicat.

i *Licet*]i. licitum eſt. Accurſi.

Imperatorem]CASVS. Cum timerem, ꝙ Titius vellet mihi mouere litem ſuper fundo Titiano, quem poſſidebam vel hæredib. meis, inſtitui eadem cauſa Imperatorem mihi hæredem, vt grauem aduerſarium habeat poſt mortẽ meã dictus Titius, certè non valet inſtitutio. Facultas n. calumniæ non debet capi ex honeſtate Principis. Viuia.

k *Imperatorem litis*]alij mouendæ, vel è contra ſibi non mouendæ. & ſic cauſa vitandi iudicij. ſed videtur hoc licere, vt ſup. de alie. iud. l. ex hac. §. ſed hæ Sol. ſpeciale in Principe, qui plus ſibi cauere debet. ſic inſ. de iu. fiſ. l. res. §. lite. & Inſti. quib. mod. teſta. infir. §. ſi. in fi & C. vnde vi. l. meminerint. & C. de teſt. l. nolumus.

Paſtuleius]CASVS. Quidam nomine Paſtuleius Androſthenes inſtituit ſibi hæredem ex aſſe Paſtuleiã Magnam filiam Paſtuleij Magni, & ſubſtituit ei dictũ Paſtuleium Magnum poſtea Paſtuleius Magnus prædictus fuit occiſus. & poſtea peruenit rumor ad dictum teſtatorem, ꝙ & Paſtuleia Magna ex aſſe inſtituta eſſet mortua, ipſa tamen in veritate non erat mortua; dictus autem teſtator credens eam mortuam mutauit teſtamentum ſuum, & quendã nomine Nonium Rufum ſub hac præfatione hæredem inſtituit: quia hæredes, quos volui mihi contingere habere non potui, Nonius Rufus hæres eſto, & poſtea deceſſit dictus Paſtuleius Androſthenes teſtator. poſtea venit Paſtuleia Magna ex aſſe primo inſtituta (vt dictum eſt) & ſupplicauit Imperatori tunc exiſtenti, vt cogeret dictum Nonium Rufum ſecundo inſtitutum ad dimittendam hæreditatem prædictam ſibi Paſtuleiæ Magnæ primo inſtitutæ. Imperator autem miſit pro Nonio Ruſo, & dixit prædicta. Nonius autem Rufus reſpondit, & dixit, Ipſa vult mihi aliquid dicere det mihi libellum. vnde ipſa dedit ei libellum & tãdem fuit lis conteſtata inter eos coram Imperatore. Imperator autem poſtea pronunciauit hæreditatẽ ad Paſtuleiam Magnã prædictam pertinere, putauit enim ei ſubueniendum ex voluntate teſtantis, quamuis in inſtitutione Nonij Rufi contineretur talis modus, quia hæredes, quos volui mihi contingere habere non potui, &c. & quãuis propter dictũ modum videatur debere habere hæreditatem dictus Nonius Rufus, ideo quia falſus rumor non ſolerobeſſe inſtituto, habebit tamen Paſtuleia Magna hæreditatem, ſed legata relicta à Nonio Rufo in ſecundo teſtamento, debebit Paſtuleia Magna præſtare legatarijs, perinde ac ſi in poſteriori, ſiue in ſecundo teſtamento ipſa fuiſſet hæres inſtituta, & hoc dicit lex. Viu.

l *Atteſtauit*]teſtator.

m *Rufum*] alias Rufum, & eſt proprium nomen, alias turſum.

n *Modus*]i. cauſa. vt inf. de condi. & demonſt. l. demonſtra. & eſt hoc. i. quia hæredes, &c. quia Falcidia non debetur ei, i. nõ ſolet. &c. vt C. de falſa cauſa adiecta. per totum. & inf. de condi. & demon. l. falſa. niſi p. obtetur, quod teſtator non erat alias relicturus, vt inf. de condi. & demon. l. cum tale. §. falſa & hoc ſubijcit, probatur enim hic per præfationem, quia hæredes, &c.

o *Pertinere*] non ergo tenet ſecundum teſtamentum. Sed contra ſup. de inoffic. teſtam. l. ſi inſtituta. §. fin. & l. ſeq. vbi valet quod patet, quia rumpitur per querelam. Solu. hoc eſt hic propter primum teſtamentum, vel propter præfationem ſecundi, per quam patet, quod teſtator nolebat valere ſecundum. Accur.

p *Sed legata*]no. ſpeciale contra regulam, quæ eſt. C. de fidei com. l. eam quã. vt ibi no. & facit ad hanc l. C. de teſt. mil. l. ſi eam. & inf. de ſecun. tab. l. qui ex liberis, in princ. & ſup. de pac. l. tale. §. fin. & ſup. de teſta. tut. l. pen. & Inſtitu. quib. mod. teſt. infirm. §. ſi quis priore.

tutus ſit [a] ex aſſe, & ſeruo cõi legetur pure ſine libertate, [b] hoc legatũ nõ cõſiſtit. [c] ‡ Planè ſub condõne ei vtiliter, & ſine libertate legabitur: quoniam, & proprio ſeruo [d] ab hærede rectè ſub conditione legatur. Quare ét hæres inſtitui ſine libertate, vt alienus, [e] ſocio hærede ſcripto, poterit: quia, & proprius [f] cũ domino hæres inſtitui poterit.

1 ‡ Fl. Cõſtat.

Non ſufficit mortis tempore quem fuiſſe ſeruum, ſi ante conditionis euentum libertatem à lege conſequitur. Bart.

Triphoninus lib. 21. diſpu.

LEX XC.

TEſtõ [*] domini ſeruus ſub conditione cum libertate hęres inſtitutus, pendente adhuc conditione necẽ dñi decerexit, eumq; Prætor mereri libertatem decreuit. [g] Etſi poſtea conditio teſtamenti extiterit, aliunde liber eſt. i. ex præmio, non ex teſtamento: igitur [h] non eſt neceſſarius dño hæres: licet [i] autem ei volenti adire hæreditatem.

Imperator non debet inſtitui cauſa litis vitandæ. Bart.

Paulus lib. 5. ſent.

LEX XCI.

IMperatorem litis [k] cauſa hęredem inſtitui, inuidioſum eſt, [*] nec enim calumniæ [2] † facultatem ex principali maieſtate capi oportet.

Falſa cauſa vitiat inſtitutionem, legata tamen firma permanent. Bartol.

Idem. 3 †

LEX XCII.

PActuleius [4] † Androſthenes Pactuleiam Magnam filiam Pactuleij Magni ex aſſe hæredem inſtituerat, eique patrem eius ſubſtituerat. Pactuleio Magno occiſo, & rumore plato, quaſi filia quoq; eius mortua, mutauit teſtm, Noniumq; Rufum [m] hæredẽ inſtituit, hac pręfatione, Quia hæredes quos volui mihi cõungere [5] † hre non potui, Nonius Rufus hæres eſto. Pactuleia [6] † Magna ſupplicauit Imperatorib. noſtris, & cognitione ſuſcepta, licet modus [n] inſtitutionis [7] † contineretur, qa [8] † falſus rumor [9] † nõ ſolet ob eſſe, tamen ex voluntate teſtãtis putauit Imperator ei ſubueniendum, igitur pronunciauit hæreditatem ad Pactuleiam Magnã pertinere, [o] ſed legata [p] ex poſteriore teſtamẽto eam pręſtare debere, [p] perinde [10] † ac ſi in poſteriorib. tabulis ipſa fuiſſet hrs ſcripta.

* Eſt vnã pertinax Imperatoris ſententia, quã ſequitur Capitolin. in eius vita.

2 † Fl. nec calũnię.

3 † Imperialiũ mãdatorũ in cognitionibus, plateã ex libris ſex primo. ſeu decretorũ ſecũdo. vi. le. vl. inf. ad Treb.

4 † Aliàs, Pacũ cuius ſicut, & Pacũcua. Fl. ſic Pactũ ei⁹, & inſ. Pactuleia. & ſ. Pactũci. & ſic ꝙ oĩa inſ. tũ vide Alc. lib. diſpu. 4. c. 1.

5 † Fl. cõtinere.

6 † In nõnullis exemp. legitur Tactũnia, & ſ. vide Alc. li. 4. diſp. c. 1.

7 † F. Inſtitutioni.

8 † Alibi, quia tũ.

9 † Fl. deeſt rumor.

* Cõc. gl. in c. ad audientiam. cit. med. i verſi. & leg. præſtant. ext. de reſcri.

10 † In P. F. legitur proinde.

i *Licet*]i. licitum eſt. Accurſi.

Imperatorem]CASVS. Cum timerem, ꝙ Titius vellet mihi mouere litem ſuper fundo Titiano, quem poſſidebam vel hæredib. meis, inſtitui eadem cauſa Imperatorem mihi hæredem, vt grauem aduerſarium habeat poſt mortẽ meã dictus Titius, certè non valet inſtitutio. Facultas n. calumniæ non debet capi ex honeſtate Principis. Viuia.

k *Imperatorem litis*]alij mouendæ, vel è contra ſibi non mouendæ. & ſic cauſa vitandi iudicij. ſed videtur hoc licere, vt ſup. de alie. iud. l. ex hac. §. ſed hæ Sol. ſpeciale in Principe, qui plus ſibi cauere debet. ſic inſ. de iu. fiſ. l. res. §. lite. & Inſti. quib. mod. teſta. infir. §. ſi. in fi & C. vnde vi. l. meminerint. & C. de teſt. l. nolumus.

Paſtuleius]CASVS. Quidam nomine Paſtuleius Androſthenes inſtituit ſibi hæredem ex aſſe Paſtuleiã Magnam filiam Paſtuleij Magni, & ſubſtituit ei dictũ Paſtuleium Magnum poſtea Paſtuleius Magnus prædictus fuit occiſus. & poſtea peruenit rumor ad dictum teſtatorem, ꝙ & Paſtuleia Magna ex aſſe inſtituta eſſet mortua, ipſa tamen

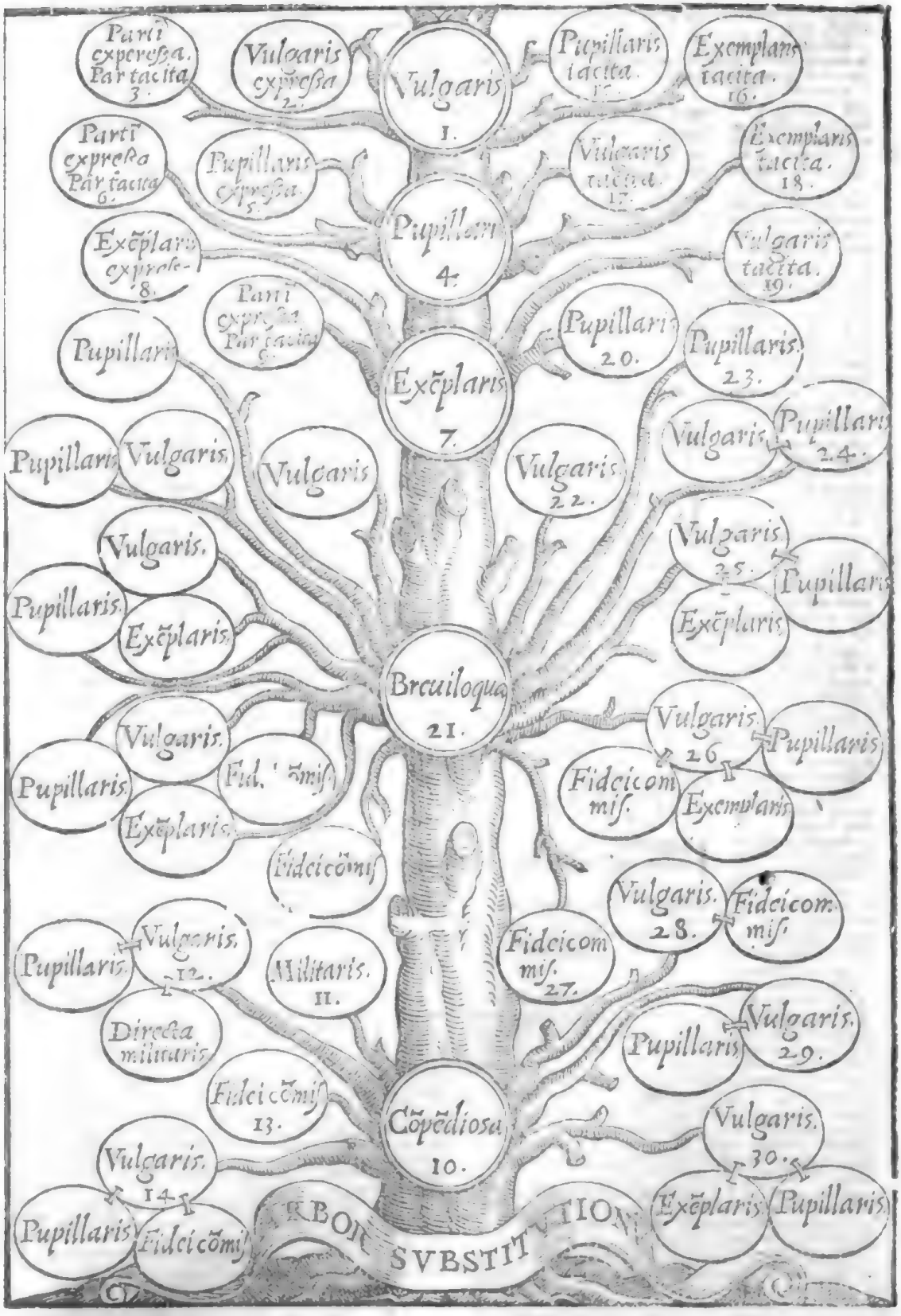
Parti expressa. Par tacita 3.
Vulgaris expressa 2.
Vulgaris 1.
Pupillaris tacita 17.
Exemplaris tacita 16.
Parti expressa Par tacita 6.
Pupillaris expressa 5.
Vulgaris tacita 17.
Exemplaris tacita 18.
Pupillaris 4.
Exẽplaris expresse 8.
Vulgaris tacita 19.
Parti expressa Par tacita 9.
Pupillaris 20.
Pupillaris 23.
Pupillaris
Exẽplaris 7.
Vulgaris
Pupillaris 24.
Pupillaris
Vulgaris
Vulgaris
Vulgaris 22.
Vulgaris
Vulgaris 25.
Pupillaris
Exẽplaris
Pupillaris
Exẽplaris
Brevi loqua 21.
Vulgaris
Vulgaris 26.
Pupillaris
Pupillaris
Fidicomiss.
Fidicomiss.
Exemplaris
Exẽplaris
Fidicomiss
Vulgaris 28.
Fidicomiss.
Pupillaris
Vulgaris 12.
Militaris 11.
Fidicomiss. 27.
Directa militaris
Pupillaris
Vulgaris 29.
Fidicomiss 13.
Copẽdiosa 10.
Vulgaris 30.
Vulgaris 14.
Exẽplaris
Pupillaris
Pupillaris
Fidicomiss
ARBOR SVBSTITVTION

DOMINO IOANNI DE SELVA
INVICTI FRANCORVM REGIS
SENATORVM PRAESIDI MERITISS.
Iuriumq; interpreti facundissimo.

Fabianus Bodeti scholasticus ex sorore nepos. S. P. D.

QVAE tibi pridem dum apud Tholosates publicè de iure respondentibus inter togatos summa dicendi facundia pollebas, ac demum iuris obscuri interpretationibus, æquique ac boni consultationibus, velut alter Cato præeras, innumeræ erant laudes: vt earum, vel in pusillis imitator efficerer, simul vt iuris studiosorum, præsertim iuniorum, votis satisfacerem, qui substitutionum rationem compendio, ac methodo sibi tradi postulabant: ex scabrosis iurium circa substitutiones nodis arborem pro ingenioli mei modo collegi, vbi singula, quæ ad hanc rem spectant, oculata fide perspici possint, non dissimilem valdè rem Imperator Iustiniani inuento conatus, qui cognationum gradus in schemate etiam proposuit, vt & auribus, & oculorum inspectione iuuenes proficerent. Hoc igitur inuentum meum, qualequale est, tibi, à quo magnifica in me collata beneficia ingenuè profiteor, pluraque spero, soli dedico, maiora de me in posterum, vt speres, iubens, ac à te in primis, & à quocunque melius sentiente corrigi paratus, & tuo obsequio perpetuò mancipatus. Vale.

VVLGARIS substitutio est secunda institutio directa, quæ à quolibet & cuilibet fieri potest. & nihil habet specialitatis. Imo. & Lanfran. de Oriano in l. Centurio ff. de vulga. Iaſ in l. 1. col. 4. illo tit. Et dicitur vulgaris, quia vulgo omnibus potest fieri. gloſ. in c. Raynutius de testa. glo. Inſti. de vulg. ſubſti. in prin. de quo late per Bar. in dicta l. 1. poſt Guil. de Cuneo. Et habet quinq; effectus quos expedit Bart. in d. leg. 1. & ibi Alex. & Iaſ. Primus in homine ſui iuris intelligitur, ſi hæres nõ eris, vel alium hæredem non feceris. l. cum proponas. C. de hæred. inſti. §. fi. Inſtit. de vulg. Secundus, quod teſtamentum poteſt aſſumere vires ab ipſa vulgari ſubſtitutione. l. 3. §. fin. ff. de lib. & poſth. Tertius, quod vulgaris expreſſa continet pupillarem tacitam. l. nam hoc iure ff. eo. Quartus, quod per vulgarẽ ſuccedit teſtatori. Inſti. de vulga. in prin. Quintus, quod vulgaris facit de ſuo & neceſſario voluntarium. l. ſi filius hæres. ff. de libe. & poſthu. & durat hæc vſque ad additionem hæreditatis & ea adita expirat. l. poſt additam. C. de impub. gloſſ. in d. c. Raynutius. & in §. qua ratione Inſtitu. de pup. & de eius ſpeciebus vide in cellulis ſuis.

2 Expreſſa dicitur tripliciter. primo in genere, vt ſunt illæ quæ comprehenduntur in breuiloqua, vel cõpendioſa. gloſ. in l. Lucius ff. eodem. & in l. in teſtamento. C. de teſtamen. mili. in l. precib. C. de impub. & ibi Doc. Alia eſt expreſſa in ſpecie, vt eſt illa, q̃ exprimit ſpeciẽ ſubſtitutionis, vt ſi hæres non eris, talis ſit, ſed poteſt illud eſſe, quia noluerit, vel non potuerit. l. cum proponas. C. de hæred. inſtituen. & nullus horum caſuum ſingularium hic exprimitur: ideo dicitur expreſſa in ſpecie, & non ſingulariter. Alia dicitur expreſſa ſingulariter, quæ exprimit caſum ſingularem, in quo committatur, videlicet, ſi hæs eſſe nolueris, talis ſit: facta tamen in caſu impotentiæ trahitur ad caſum nolentiæ. & contra. l. Gallus. §. & quid ſi tantum. ff. de libe. & poſthum. limita tamen quinque modis, de quibus per Alex. in d. l. 1.

3 Partim expreſſa, & partim tacita, dicitur duobus modis. ſcilicet quoad verba, vt ſunt illæ quæ comprehenduntur in breuiloqua, & compendioſa; nam reſpectu verborũ generalium dicuntur expreſſæ. reſpectu vero verborum ſpecialiũ dicuntur tacitæ. glo. in l. in teſtamento C. de teſtamen. mili. quæ appellat eas tacitas, & expreſſas. & ita concor. glo. in l. precibus. C. eodem. & in l. Lucius. ff. eodem. quæ dicunt eas expreſſas. & glo. in §. qua ratione. Inſtitu. de pupil. quæ dicit eas tacitas. Alia eſt quo ad caſus. vt ſi hæres eſſe nolis: quia iſte caſus nolentiæ comprehendit. & trahitur ad caſum impotentiæ i. Gallus. ſ. & quid ſi tantum. ff. de libe. & poſth. quia paria ſunt nolle. & non poſſe. l. prima. §. vlus. ff. de uſu. facit tex. in l. fin. C. de inſt. & ſubſtit. ſub cond. fac. & ſic quo ad caſum expreſſum appellatur expreſſa, quod ad tacitum tacita. Bar. in d. l. 1. & ibi Alexan. Iaſ. & ſcribentes.

4 Moribus introductum eſt, vt pater filijs ſuis in poteſtate conſtitutis minoribus 14. annis poſſit teſtari pupillariter ſubſtituendo. l. 2. ff. de vulg. in princip. & Inſtit. eodem in prin. dum tamen concurrant octo, quæ ſunt neceſſaria quoad hoc vt pupillaris poſſit fieri filio; de quib. per tex. glo. & Bar. in d. l. 2. & l. in teſtamẽto. C. de teſtam. mili. Et finitur hæc pubertate, & aliis modis, de quibus per gl. magiſtrã. & ibi tex. & Doc. in l. in pupillari. ff. eo. facit l. maſculo Inſtit. de pupil. habetq; alios effectus, videlicet, quod pupillaris expreſſa continet vulgarem tacitam. d. l. nam hoc iure. Secundus eſt, quod per eam ſuccedit pupillo. Inſtit. de pup. in princ. Tertius, quod pupillaris ſubſtitutio expreſſa excludit matrem, & quoſcunque venientes ab inteſtato. l. Papin. l. ſed nec impuberis. de inoffi. teſt. ff. d. l. precib. & l. ſi teſtamento. C. de impub. cùm per ea ſuccedatur ex teſtamento. l. 3. de acquir. hæ. ff. Quartus, quia quos pater põt ſibi neceſſarios facere, & filio ſuo idem poteſt d. l. 2. §. prius. in fi. Bar. & omnes ibidem.

5 Expreſſa dicitur illa, quæ fit verbis expreſſis, vt ſi hæres ſis. & moriaris in pupillari ætate, talis ſit. Tacita vero eſt illa quæ continetur in vulga. expreſſa Bar. in dicta l. ſecunda, colum. 4. Et quamuis gloſſ. in §. qua ratione. Inſtitu. eodem dicat, quod iſta ſit verbis affirmatiuis: vulgaris vero negatiuis, nihil eſt: quia immo omnis ſubſtitutio directa, ſiue ſit expreſſa, ſiue tacita, habito reſpectu ad eum cui fit ſubſtitutio directa, ſit verbis negatiuis, ſiue priuatiuis: vt ſi non ſis hæres, vel ſi moriaris in pupillari ætate, &c. reſpectu vero illius, qui ſubſtituitur, affirmatiuis, vt talis ſit: de quo late Bart. & poſt eum ſcribentes in dicta l. ſecunda. Lanfran. in dicta l. Centurio.

6 Pat im tacitæ, partim expreſſæ quoad verba, ſunt illæ quæ comprehenduntur in breuiloqua, & cõpendioſa. vt in

vulgari dixi. Quo ad caſus verò in caſu l.Iulianus.de acq hæred.ff.& l.pater.de priui.cred. vide Bar.in d.l.2.cod.tit col.4.ver.& ſecundum hoc.

7 Exemplaris ideo dicitur quia fuit facta ad exemplũ pupillaris ſubſtitutionis.l.ex facto.ff.e.l.humanitatis.C.eo.& Inſti.eo.in §.qua rõne. quia ſicut pupillaris fit pupillo qui ſibi prouidere non põt per teſtm: ita exemplaris furioſo prodigo.ſurdo.& muto qui ſibi prouidere etiã non poſſunt per teſtamentum.differt tamen hæc à pupillari in cauſa efficiente:quia pupillaris fuit introducta moribus.et T.dimiſ exemplaris verò lege Principis.d.l.humanitatis. & requiruntur quatuor.de quibus Iaſ.in d.l.humanitatis. ad hoc vt poſſit fieri. Primo qui eam facit ſit aſcendens.vt pater vel mater.d.l.humanitatis. Secundo.quod ille cui fit perpetuo morbo laboret. Tertio.quod tali filio relinquatur legitima. Quarto.quod ſi talis mente captus haberet liberos quod ſolum vnus ex eis ſubſtituatur. Iaſ.in dicta l.humanitatis.de matria cuius Bar.Ba'.Alexand.& Iaſ.in dicta l. ex facto.ff.eo.& de eius ſpeciebus vide in cellulis ſuis.

8 Expreſſa eſt illa.quæ fit verbis expreſſis: vt ſi decedas in furioſitate.talis ſit hæres. Tacita verò eſt illa.quæ continetur in vulgari.vel pupillari expreſſa Doct.in d.l.ex facto.& in d.l.humanitatis.

9 Partim tacita.& partim expreſſa quo ad verba.eſt illa.quæ comprehenditur in breui.eque.vel compendioſa: quo ad caſus vero eſt.ſi fiat hoc modo: ſi filius meus decedat in furioſitate.talis ſit:ſi ceſſet furioſitas.remaneat tamen prodigalitas.vel ſurditas.ad iſtos caſus trahitur. Bar.in d.l.ex facto.col.6.& ſic in caſu furioſitatis expreſſo eſt expreſſa:in caſu verò ſurditatis tacito eſt tacita.& caſus expreſſus trahitur ad alios caſus tacitos. d.l.Gallus. ff.de lib.& poſthu.§.& quid ſi tantum.

10 Compendioſa.quia ſub compendio verborũ plures ſubſtitutiones.ſeu plura tempora cõplectitur. & fit per hoc aduerbium.quandocunque.gl.in l.verbis ciuilib.ff.eo.& in d.a.Raynutius.& in c.ſi pater.de teſt.li vi.videlicet hoc mõ.quandocũq; filius meus deceſſerit.talis ſit hæres.vel poteſt fieri ſine iſto aduerbio.quandocunque.vt quando teſtator vno certo tempore complectitur plures ætates.tex.in l.Centurio.ff.eo.& ibi ſcribentes. Et dicit Bar.ibid.q ipſa compendioſa à pagano facta.non eſt ſpecies ſubſtitutionis de per ſe.ſed eſt quædam adiectio.quod intellige.i.quidã modus inducendi alias ſubſtitutiones ſub noua forma verborum: reſpectu cuius poteſt dici ſpecies de per ſe.ſiue fiat à pagano.ſiue à milite. Arc.in rub.ff.eo.& gl.t.in l.verbis ciuilibus.ff eo. Iaſ.ita declarat in dicta l.Centurio.ff.eodẽ. colum.10 ſed quando fit à milite.tunc eſt ſpecies ſubſtitutionis de per ſe.& hoc eſt quod voluit glo.in dicta rubr. & Iaſ.in d.l.verbis ciuilibus.

11 Quando compendioſa facta eſt à milite maioribus per verba mere directa.vtroq; tempore comprehendit militarem.& ſemper erit directa militaris.in qua veniunt tantũ bona de ſuncti. l.Centurio.ff.eo.& ibi gl.& ſcriben. facit l. miles etiam ff.de milit.teſtam.

12 Si autem compendioſa fit à milite per verba directa ſuo filio pupillo in poteſtate conſtituto.vtroq; tempore erit directa.nam intra tempora pubertatis valebit.vt vulgaris.& pupillaris: poſt verò erit directa militaris.l.precibus. C.de impub. ſecundum intellectum verum Fulgo. quamuis glo. ibi dicat q ſi mater ſit in medio.obliquatur.& idem gl.in dicta l.Centurio. & dicto cap.ſi pater. malè tamen: quia mater nullum habet in pupillo priuilegium. Bar.in d.l.Cẽturio. & ibi Alex. & Iaſ.& idẽ Iaſ in dicta l.precibus. quia illud.ſecundum ſcribẽtes.haberet locum.quando fieret per verba communia.

13 Vbi autem compendioſa fit per verba mere obliqua.vt per verbum.rogo reddas. reſtituas.& per alia miniſterium alterius exigentia ad tranſmiſſionem hæreditatis.de quib. per Bar.& Lanfr.in d.l.Centurio. ff.eod.tunc eſt ſemper fideicommiſſaria.ſiue fiat à pagano.ſiue à milite. ſcribentes in ſupradictis locis.de qua tractatur.ff.& C.ad Trieb.& Inſtit.de fideicom.hæred.

14 Sed ſi compendioſa fiat à pagano per verba communia ſuo filio pupillo in poteſtate exiſtenti.valet vtroq; tempore tanquam fideicommiſſaria. Bar.& Bal.in d.l.Centurio. & idem in l.ex tribus C.de inoff.teſta. Ang.conſ.125.incip. hoc eſt teſtm. quam opinionem ſequuntur gl.in d.l.Centurio. in d.l.precib.in d.c.Raynutius.ſi.Inſt.eo.& in d.l.ex tribus. Contrarium teneas.quod immo intra tẽpora pupillaris ætatis valeat tanquam vulgaris.& pupillaris iure directo.poſt verò pupillarem ætatem efficiatur fideicommiſſaria.& iſtud ſequitur glo.in §.qua ratione. Inſt.de pup.& in cap.ſi pater. de teſtam. lib.6. ſequitur Cyn.poſt multos. antiquos in d.l.precib & ibi Salic. Bal.Alex.in d.l.Centurio.& ibi Pa.& Ale. Et hãc opinionem indubitatam dicit poſt eum Iaſ.reprobando gl contrarias. Et no.quod in materia ſubſtitutionis compendioſæ verſatur triplex ſpecies verborum. Nam quædam ſunt verba directa.quædam cõia.& quædam obliqua. Directa ſunt illa.quæ denotant ius conquæſitum ipſo iure.& quę important tale ius.ex quo poſſit adiri hæreditas de iure ciuili. vel bonorum poſſeſſio. peti de iure prætorio. Lanfran.in l.Centurio.ff.eodem.& Bal.in l. fin.C.de ſacroſan.eccl.& ſunt hæc.inſtimo. vt toto tit.ff.de hæred.inſtit idem in verbo hæres eſto.l.fin. C.de hæredit. inſtit.& l.1.in fi.ff.illo tit.idem in verbis dominus eſto.l. his verbis.ff.de hæredib.inſtit.idem in verbo moriatur.&. ſi pater.de teſt.lib.6.Et verbum aſſigno.eſt directum.l.1.ff. de aſſign.libe.c.2. de offic.ordin. Idem dic in ver.adiudiec. Verbum accreſcat eſt etiam directum. l.qui patri.ff.de acquir.hæred.& l.vni.C.quan.non petẽ.par. Idem in verbis concedo.& detrabo. Lanfran.in dicta l.Centurio. Cõmunia verò ſunt illa.quæ ſtant in ſignificatione directi.& obliqui.vt eſt verbum permaneat.l.ſi cum ante.C.de dot. propter nup.& tex.in l.tale pactum.§.fin.& ibi gl.& Bart. ff.de pac.& Bal.in l.prima. C.de pac.inter empto.& vend. & Bal.in d.l.fin.C.de ſacroſanc.eccl. Fulg.in conſ.41.Idem dic in verbo redeat.l.ſi duob.de milit.teſtamen.Idẽ dic in verbo pertinere.ſecundum Barto.in dicta l.Centurio.cum quo tranſeunt Ioan.de Lig.& Bal.in c.ſi pater. de teſt.li.6. pro quo facit. quod habet gl.no.in l.ſi quis intentione ambigua.ff.de iudic.quod verbum pertinere.eſt commune ad petitorium.& poſſeſſorium:& ibi ſequitur Bar.facit etiam gl.in l.cum mater.in gl.2.ff.de inofficioſ.teſtamen. quæ dicit verbum pertinere.eſſe latũ idem glo.in c.inter dilectos de fide inſtrum.quæ dicit q verbũ pertinere.eſt tam latum q per ipſum cenſetur omne ius in iudicium deductum vndecunque debeatur.& illam reputat ſingu. Ang.in conſi.105. viſis atteſtatio.&c. ex quo tamen.vide gl.in c.fi.de electio. lib.6. quæ videtur ſimilis. Dic etiam quod verbum deuoluatur.eſt commune. Lanfran.in dicta l.Centurio. Ita verbum deueniat eſt commune. Bal.in dicta l.fi.& de iſto verbo ſunt duo tex.in l.pen.ff.de ſolu.alius eſt in primis conſt. in Vſib.feud. Idẽ dic de verbo habeat. Ang.in §.extraneo. Inſti.de pupil.vide tamen tex.qui videtur dicere q ſit obliquum. in l.qui concubinã.ff.de lega.3. §.primo.& ibi Bar. & de verbo ſuccedat. vide Lanfran.& Iaſ.in dicta l.Centurio. Et nota.quod nullum eſt verbum tam cõmune.quin per adiectionem verbi eo ipſo efficiatur directum. Lanfrãc vbi ſupra. Obliqua verò verba ſunt illa.quę exigunt factum alterius.vt eſt verbum reſtituatur l.coheredi §.cum filiæ. ff.de vulg. idem in verbo detur. l.fundi Trebatiani. ff.de vſufruc.leg. idem in verbo reddatur.& in alijs. de quibus per Doc.in dicta l.Centurio.& in d.l.fin.C.de ſacroſ.eccle.

15 Pupillaris tacita regulariter continetur in vulgari expreſſa.quando ipſa vulgaris facta eſt per patrem pupillo in poteſtate conſtituto: & hoc ſiue mater ſit in medio.ſiue non. glo.in l.precib.C.de impub.in ver.omnino.& tex.in l.fi.C. de inſti.& ſubſt.ſub condi.fac.& ibi glo.& glo.in §.qua ratione.Inſti.de pupil. Doc.vltramon.in c.Raynutius.de teſt. & ita teneas.licet gloſ.aliter voluerit in l.Centurio. ff.cod. quam reprobant Iaſ.& alij in l.precibus.ſup.allegat. Quod tamen limita verum.niſi vulgaris eſſet facta ſimul maiori & pupillo: quia tunc propter impariratem non continetur in ea pupillaris tacita. l.quamuis.C.de impu.& alijs ſubſt. Limitatur etiam.niſi conſtaret de voluntate patris nolentis pupillarem tacitam in vulgari comprehendi l.nam hoc iure. ff.in verbo.ſi voluntas parentis non refragetur. ff.eo. & in d.l.quamuis C.de impub.in verbo.ſi modo non contrariam.&c. Limitatur tertio.ſi pater facit vulgarem.& pupillarem ſuo filio.prouidendo ei in omnem caſum: quia tunc expreſſum facit ceſſare tacitum.l.cũ ex filio. §.filio. ff. eodem. Quarto limita.quando vulgaris eſſet facta per diſtionem taxatiuam.tantummodo.Iaſ.in dicta l.nã hoc iure. Aduerte tamen.quia iſta pupillaris tacita non admittitur contra matrem. gloſ.in l.precibus. alleg.ſequitur illam Bart.& omnes in l.3.ff.eod.in tertio ſubſtitutionis vulgaris effectu.col.8. nec etiam contra patrem pupil. & alias perſonas. de quib.per Bar.in d.l.3.Cũ opinione Bar.tranſeũt indifferenter moder.& maxime Alexã.in d.l.Centurio.& Alb.de Roſa.in repe.iſtius rub.58.colum.Sal.& Pa.in d.l.

ſ.C.de inſtit.& ſubſti.opin.Bar.compro.A re.duplici fundamento.quia in materia exorbitanti, quando eſt fauorabilis prout eſt iſta, fit extenſio de perſona ad perſonam, quando concurrit eadem tacita voluntas,etiam in ſtipulatione.quæ eſt ſtricti iuris.l.tale pactum §.fin.ff.de pact.& pro ea parte eſt tex.in l.generaliter in prin.C.de ſecun.nup.

16 Exemplaris tacita comprehenditur in vulgari expreſſa furioſo facta, ſi tempore quo fiebat vulgaris erat furioſus argum.l.ſi prædia.ff de re.eo.ſecus ſi eo tempore.quo fiebat non erat furioſus ille.cui fiebat: quia caſum aduerſamque fortunam.&c. l.inter ſtipulantem §. ſacram de verb.oblig. ff. Bart.in l.ex facto ff.eod.ita tenuit Old.Lauden. vt refert Alb.in repet.rub.ff.eo.col.83.

17 In pupillari expreſſa continetur vulgaris tacita. l.iã hoc iure.ff.eo.l.in teſtamento. C.de teſta.mili.gl.in §.qua ratione. Inſt.eo.quæ excludit matrem pupil.& omnes venientes ab inteſta.gl.in l.ſi C.de inſti.& ſubſt.ſub condi.fac.& ibi ſcriben.omnes approbantes eam:quod tã limita. ſm Bart. in matre defuncti. quia ſicut per pupillarem tacitã non excluditur mr̃ pupillis ita nec per vulgarem tacitam mater teſtatoris.Bar.in l.2.in prin.ff.eo.in col.8.verſ.viterius quæro.

18 Exemplaris tacita continetur in pupillari expreſſa.quãdo ipſa pupillaris ſit furioſo Bar.in l.ex facto. col.5. ff.eod. quia in habentibus ſymbolum facilior eſt tranſitus l.in tẽ §.item quæcunque. ff.de rei vendic.l.item ſi acceptolatum. ff.de acceptil.l.4.§.fina.de bon.poſſ.& ita Guil.de Cun.& Ray.dum tamen pupillaris non fuerit facta cum limitatione temporis: quia tunc vltra tempus non extenderetur l. ſi ita quis. ff.eo.& ſicut pupillaris tacita non excludit matrẽ nec alias perſonas. de quib.per Bar. in d.l.2. ita nec etiam exemplaris tacita.à paritate rationis. Bar.in d.l.ex facto.niſi appareat de volũtate contraria defuncti. gl.in l.d.precib. & tex.in d.l.iam hoc iure. Et aduerte, quia illa voluntas probatur per duos teſtes.vel per coniecturas. Bar.in d.l.2.in princ.col.pen.& ſi.Bal.Ang.Sal.& Pau.in d.l.precib. Salic. & Iaſ.in l.quamuis.C.de impube.

19 An tacita vulgaris contineatur in exemplari expreſſa? credo. q̃ ſic eo modo quo in pupillari:quãdo teſtator inſtituit furioſum:quia vbi eſt eadem ratio,idem ius debeat ſtatui.l.illud ff.ad l.Aquil. l.à Titio ff.de ver.ob'.de quo ſcriben.in d.l.ex facto ff.eo.& in §.qua ratione. Inſt.eo.illa ratione : quia ibi duæ ſunt cauſæ naturalis, & accidentalis, ſemper naturalis p̃ualet:vt ſ.dixi, per l.qui habet ff.de tut.

20 Exemplaris ſubſtitutio, quando ſit pupillo per patrem intra tempora pupillaris ætatis, ſi pupillus erat in poteſtate,valet vt pupillaris:poſt verò vt exemplaris:quia vbi concurrunt duæ cauſæ, naturalis, & accidentalis, ſemper præualet naturalis. l.qui habet. ff.de tut. poſt verò pupillarem ætatem erit exemplaris, dum tamen non fuerit facta cum limitatione temporis.d.l.ſi ita quis.Bartol.in l.ex facto. ff. eod.& ibi poſt eum ſcriben.

21 Iſta duplici nomine nuncupatur.ſ.reciproca:vt in l.iam hoc iure. ſ. quod genus ff.eo.& alio breuiloqua : de quo eſt tex.in l.cum in teſtamento. ff.de hære.inſtitu.ſ.hæc verba. & non fit niſi pluris perſonis, duabus, vel tribus, paris vel diſparis numeri. declarat Bar.in d.l.Lucius col.3.ff.eod. & appellatur reciproca propter mutuam, & alternatiuã repetitionem ſubſtitutionis, quam in vnaquaq. perſona facere teſtator intelligitur, Iaſ.in l.in teſtamento.C.de teſta.mili. aliæ tamen vni perſonæ.Et fit per hæc verba.Titium.& Seium hæredes inſtituo.& eos inuicẽ ſubſtituo. l.Lucius & l. cohæredi.§.qui diſcreta.ff.eo.l.2.& 2.C.eo.vel per hæc.Lucium.& Titium hæredes inſtituo. & vter eorum viuat.hæres eſto. l.Titius.& Scius cum l.ſeq.ff.de hære.inſt.l.ſi fundum ſub conditione. §.his verbis.& d.l.2.vel iſto modo Titium.& Seium.inſtituo.& ſubſtituo.l.ſi pater impuberi. ſecundum vnam lect.ff.eod & continet plures in ſe ſubſtitutiones, aliquando duas, aliquando quatuor. de quo plenè dicetur in ſingulis cellulis ex ipſa deſcendentibus.

22 Breuiloqua has duas ſolum comprehendit, quando fit duobus maiorib.vel duobus imparibus.ſ.vni puberi. & impuberi vel vni exiſtenti in poteſtate. & alteri non exiſtenti, quia tunc breuiloqua comprehendit ſolum iſtam ſubſtitutionem. quæ poteſt æqualiter ambobus fieri. l.iam hoc iure. §.ſed ſi alter.ff.eo.& l.2. C.eo.& Lanfr. in d.l.centurio. & in l.in teſtamento. C. de teſta.mili. & de veritate huius plenè Bar.& Iaſ.poſt eam in l. Lucius. ſi eo.& idem Iaſ.in l.in teſtamento. C. de teſt.mili. Lanfr.in d.l.Centurio.

23 Hæ duæ comprehenduntur in breuiloqua, quando fit duobus impuberib.exhæredaris.argu.§.non ſolum. Inſt.de pup.ſubſt. quia cum pater nihil talib.relinquat, non põt ei ſubſtituere vulgariter, cum per vulgarem ſuccedatur teſtatori, & per pupillarem pupillo. Inſt.eo.in prin pupillariter vero nedum poteſt ſubſtitui inſtituto, quinimmo exhæredato. l.1.in ſi eo. & d.l.non ſolũ. quare breuiloqua duob.exhæredatis facta.duas dicitur pupillares continere.vt declarant Bar.Al.P.& Iaſ.in d.l.Lucius.ff.e.& late Bar.in d.l.1.

24 Has quatuor dicunt iura in breuiloqua comprehendi, quando fit duobus pupilis in poteſtate conſtitutis inſtitutis l.Lucius.§.aliter.& in l.iam hoc iure.§.1.ff.eo.ſequitur Lanfr.in d.l.Centurio. Bar.& Duct.in d.l.Lucius.& in dicta l.iam hoc iure.

25 Iſtæ ſex continentur in breuiloqua. quando fit duob pupillis mente captis, videlicet duæ vulgares, ſi non adeatur hæreditas, duæ verò pupillares, ſi deceſſerint in pupillari ætate.exemplares etiam duæ.ſi morianturpoſt pupillarem ætatẽ in furioſitate.theoricè tradit hoc Bart.in d.l.Lucius. & Lanfr.in d.l.Centurio. Poſſet etiam dici, q̃ breuiloqua continet ſex alias, ſi fiat per hæc verba, pupillos meos duos ſanæ mentis hæredes inſtituo, & eos inuicem ſubſtituo, ſi deceſſerint in pupillari ætate, vel quandocunque videlicet duas vulgares, duas pupillares & duas fideicommiſſarias. de quo Bar.& Lanfr.ſe.is quibus ſupra.

26 Licet ſubſtitutio breuiloqua de ſe non comprehendat fideicommiſſarias,ſed ſemper dicatur falli: ſi ei adiungatur compẽdioſa. & fiat hoc modo. duobus pupillis furioſis vos inſtituo & inuicem ſubſtituo. ſiue moriamini in pupillari ætate.vel alias qñcunque:quia tunc in ea cõprehendũtur octo ſubſtitutiones.ſ.duæ vulgares, duæ pupillares, duæ exemplares & duæ fideicommiſſariæ. Bar.in d.l.Lucius & Lanf.in d.l.Centurio. Iaſ.in l.in teſtõ.C.de teſt.mili.idẽ ſi pr̃ dixerit, ſubſtituo vos inuicẽ vulgariter,pupillariter,exẽplariter,vel per fideicõmiſſum.de quo tex.melior de iure l.recuſare. §.Titius. ff.ad Treb.Alex.in d.l.Lucius.circa f.

27 Iſtæ duæ fideicommiſſariæ continentur ſolum in breuiloqua.quãdo facta eſt duob.in codicillis.arg.l.Scæuola. ff ad Treb arg.gl.in l.verbis ciuilib.ff.eo.& gl.in l.1.de iure codi. ff Bar.in l. Lucius.& ibi Alex.& Iaſ.

28 Si compendioſa fiat à pagano maiori per verba communia cum adiectione temporis importati per diſtributiuum, quandocunque, vel per aliam dictionem diſtributionem temporis ſignificantem, a principio valet tanquam vulgaris.adita verò hæreditate erit fideicommiſſaria. Bar.in d.l. Centurio ff.eo.col.9.verſi.ſecundo oppo.

29 Vbi autem compendioſa fit per verba merè directa à pagano pupillo in poteſtate conſtituto intra tempora pupillaris ætatis, valet vt vulgaris, & pupillaris poſtea nullo iure. l.verbis ciuilibus. ff.eod.in verbo fruſtra. §.extraneum. Inſtit.eo.& tex.ſortis in l.ſi ſeruus legatus, §. ſi ſeruus alienus ff.de lega.1.& gl.in l.pupillari.& in l.Centurio. ff.eod. gl.in l.Scæuola.ff...d Trebel.in § qua ratione. Inſti.eod.in cap.Raynutius.de teſta.in c ſi pater.eo. tit.lib 6. reprobata gl.in §.fi.Inſtit.de pup.ſubſti.quæ ſub dubio voluit contrarium.Bal in d.l.Centurio & ibi mod.licet erica iſtam materiam. Bart.in l.ex tribus. C.de in.offic.teſtam. in dicta l. Centurio. ſæpè variauerit.

30 Aliquando ſubſtitutio compendioſa fit duobus pupillis furioſis per verba merè directa.& tunc continet tres ſubſtitutiones.ſ.vulgarem vſq; ad additionem hæreditatis.pupillarem vſque ad 14.annos: poſt verò vſque ad tempus ſanæ mentis exemplarem. Bar.in d.l.Centurio.& ibi Lanfran. & omnes.

Aliam diuiſionem ſubſtitutionum ad Iuriſconſultorum mentem proprius accedentem. } pete ex Duar.lib 2.diſput.cap.7.

FINIS.

DE VVLGARI, ET PVPILLARI ſubſtitutione.

¶ Subſtituio eſt ſecunda inſtitutio. 1 etiam ſi ſit vlterior, vt & omnes ſecũdæ nuptiæ ſunt poſt primas: vt C. de ſecũ. nup. in rub. Et dicas quinq; ſunt genera 2 ſubſtitutionũ, 3. ſ. vulgaris. pupillaris, exemplaris, breuilo qua. Itẽ compẽdioſa, quæ fit à milite tñi, 4 & habet naturam pupillaris, & fideicommiſſaria: vt no. C. eo. l. precib. Itẽ eſt fideicõmiſſaria duplex 5 vt Inſt. eo. §. fina. Latius Cuiac. in parat. ad hunc titul.

1 In hæreditate facta. Alex. & Ar. So. & Mode.

2 Gradus. Bar.

3 Directarum. Bar. & Alex.

4 Vt oĩ. tẽpore valeat iure directo. Al. Ar. So. & Mode.

5 Scilicet vniuerſalis. & particularis. Ar. & Al.

De vulgari, & pupillari ſubſtitutione.

TITVLVS VI.

Modeſtinus lib. 2. Pan.

LEX I.

HAeredes aut inſtituti dicũtur, aut ſubſtituti. Inſtituti dicuntur 1 † primo gradu a ſubſtituti ſecundo, vel tertio.

¶ Hæredis ſubſtitutio 2 † aut duplex eſt, aut ſimplex. b Simplex eſt, 3 † veluti Lucius Titius hñs eſto. Si mihi Lucius Titius hæres c non erit, tunc Seius mihi hñs eſto. Duplex 4 † eſt, veluti, Filius meus mihi hæres eſto. ſi hñs nõ erit, d ſiue hæres 5 † erit, & intra pubertatem deceſſerit, tunc Caius Seius hæres mihi e eſto.

¶ Subſtituere liberis tam hæredibus inſtitutis, quam exhæredatis f poſſumus. & tam eum, quem hæredem nobis inſtituimus, quam alterum.

¶ Subſtituere liberis pater nõ ꝑt, niſi hñdẽ ſibi inſtituerit. g Nam ſine hñdis inſtitutione h nihil in teſtõ ſcriptum valet.

Impuberib. in poteſtate conſtitutis nõ recaſuris poſt mortem teſtatoris in poteſtatem alterius, poteſt ſubſtitui pupillariter: quinimõ & adoptatis in locum nepotũ. debet tamen ſubſtituens ſibi primo loco facere teſtamentum, niſi ſit miles. & ad confirmationem pupillaris requiritur, quòd adeatur hæreditas ex paterno. h. d. vſque ad §. interdũ. Alex.

Alphenus. 6 †

LEX II.

Mori-

1 † Aliàs Iſtitutio. Hel. & i Fl. deeſt, aut.

2 † Aliàs Iſtitutio. Hel. & i Fl. deeſt, aut.

3 † In F. Fanum reperit ſimplex. ß. ... in P. F. deſunt hæc verba, duplex &. veluti filius mihi hñs eſto.

4 † Fl. deeſt hæres.

6 † Lit. ad Sab. in Fl. autem eſt lib. 6.

Hæredes ſunt] CASVS. Quidam hæredes dicuntur inſtituti, & quidam ſubſtituti. inſtituti ſunt illi, qui ſunt ſcripti in primo gradu ſcripti. ſubſtituti autem ſunt illi, qui ſunt ſcripti in ſecundo, vel in tertio gradu, vel deinceps. Hæredis autem ſubſtitutio, quædam eſt ſimplex, veluti, Lucius Titius hñs eſto: & ſi non erit hæres, Seius tunc ſit mihi hæres. quædam eſt duplex, vt filius meus hæres mihi eſto, ſiue hæres non erit, ſiue hæres erit, & intra pubertatem deceſſerit: tunc Caius Seius hæres mihi eſto. & valet ſubſtitutio, quam facio filio meo impuberi ſiue inſtituam eum, ſiue exhæredem. & ſiue ſubſtituam illum, quem mihi hæredem inſtitui, ſiue alium: ſi autem non inſtituiſſem mihi aliquem hæredem, non valeret ſubſtitutio, quam filio meo feci. Vivianus.

a *Gradu.*] ſi loco: vt inf. de ſecund. tabul. l. 2. §. deferatur. Azo.

b *Simplex.*] ſimplex eſt, vt pupillaris tantum, vel vulgaris tantum: ſimplex quando vitaq; finitur. Accurſius.

ADDITIO. Dic, q̃ illa ſimplicitate, & duplicitate attẽditur expreſſio verborũ nõ interpretatio iuris. ſñ Bar. & Bal.

c *Lucius Titius hæres.*] illa eſt inſtitutio: & eam ideo apposuit, quia ſubſtitutio non poteſt eſſe ſine inſtitutione: 6 vt inf. eo. l. 1. §. Azo.

6 Sine ſit vulgaris ſiue ſit pupillaris ex mẽte Az.

d *Hæres non erit.*] hæc eſt ſubſtitutio vulgaris.

e *Tunc Seius hæres mihi eſto.*] Hæc dictio, mihi, nihil nocet 7 quominus ẽt alia bona, quã patris, veniant in pupillari: & quominus etiã ipſi pupillo ſit hæres, & quaſi per obliquum mihi: vt inf. de ſecun. tabul. §. ſtatim. §. qui filio. & Inſt. de pup. ſubſtit. in prin. ibi, quo caſu. &c. & ſup. tit. 1. l. pater. in fi.

7 Placet. B. Al. Ar Soc. & Moder.

f *Exhæredatis.*] dic pupillariter: vt Inſt. eo. §. non ſolum & C. de leg. l. cum quidam. & ĩ. ad le. Falc. l. qui fundũ. §. qui filio. non per fideicommiſſum. vt ĩ. eo. l. cel. exhæredi. §. cũ filius. ibi, & ideo ſi pater. Sed an præterito poſſit ſubſtitui pupillariter? Reſpond. cum nullum ſit teſtãm. etiam ſecundum has leges: vt Inſtit. de exhæred. lib. in prin. ſequitur. vt nec pupillare valeat: vt Inſtit. de pup. ſubſti. §. liberis. & inf. eo. l. proxi. § ſed ſi eos & §. quiſquis. Accurſius.

8 Iſta gl. eſt de mẽte ſcribẽtis quos vide in §. fi. in l. ſeq.

g *Inſtituere.*] milite excepto: vt l. prox. §. quiſquis. & inf. de milit. teſta. l. miles ita. §. fi.

9 Idẽ B. B. P. Sol. Al. & Iaſ.

h *Inſtituere.*] ab initio. 8 vt ĩ. de ijs, quæ in teſta. delen. l. proxi. & Inſti. de leg. §. ante. Item ex poſt facto non valet, niſi fuerit hæreditas adita ex teſtõ: vt ĩ. de contra tabu. l. filiũ. circa prin. & ĩ. l. proxi. §. quiſquis. & §. adeo. Sed contra ĩ. tit. 1. l. fi. Sol. ibi, ſpeciale. Item contra in Auth. vt cũ de app. cog. § ſi igitur tales. colla. 8. quæ eſt C. de lib. præt. auth. ex cauſa. Sed ibi propter ſolam præteritionem eſt nullum: hic quia ſubſtituit ſine inſtitutione. Vel illud eſt ius nouũ.

ADDITIO. Dic, q̃ per illam auth. confirmatur ſubſtitutio pupillaris: tamen intelligẽ, quãdo inſtitutio præcedit, quãuis inutilis. Bar. Bald. Paul Imo Soc. Aret. Alex. & Iaſ. 10 10 Idem

Moribus.] CASVS. Per leges & mores introductum eſt, oẽs ſcilicet vt quis poſſit facere teſtamentum liberis ſuis impuberibus. i. pupillarem ſubſtitutionẽ prædictam: quæ quidẽ durat vſq; ad 14. ann. in maſculis, & vſq; ad 12. ann. in fœminis & hoc eſt verum, ſi ſint liberi in poteſtate parentis faciẽtis ei ſubſtitutionem: nam emancipatis non poteſt taliter ſubſtitui: poſthumis aũt ſic, & nepotib. & pronepotib. & ſic de ceteris, qui per mortẽ ſui, vel proaui non ſunt recaſuri in poteſtatem patris eorum, veluti quia pater eorum eſt mortuus. ſi autem patres eorum eos præcedant ad auos, vel proauos. ita demũ ſubſtituere ei, ꝑt auus, vel proauus: ſi hæredes eos inſtituant, vel exheredẽt: ita. n. per l. Vell. ſuccedendo ipſi auo, vel proauo in locum patrum nõ rumpunt teſtamentũ aui, vel proaui. ſi autem non eſſent inſtituti, vel exhæredati rũperent teſtãm auorũ, vel ꝓauorum q̃ eſt principale teſtãm, & rupto principali, pupillare nihil valeret. ſed & ſi quis habens filium adoptauerit ſibi filium. ſ. Titium in locum nepotis, poteſt ei Titio impuberi pupillariter ſubſtituere.

¶ *Quiſquis autem.*] Si facio teſtãm filio meo impuberi. i. pupillarẽ ſubſtitutionẽ: & mihi debeo facere teſtãm, inſtituendo in eod. meum filiũ, vel exhæredando, & alium inſtituẽdo. Si aũt mihi non faciã teſtãm, non valet ſubſtitutio prædicta, niſi eſſem miles. nã tũc benè poſſem ſubſtituere d. meo filio, ẽt non faciendo mihi teſtãm: ſed & ſi faciã mihi teſtãm ego paganus, & in eo inſtituus non adeat hi ditatem meã: ſubſtitutio quam feci d. meo filio evanefcit. ſi aũt ille, quem in meo teſtõ inſtitui, dimittat ex teſtõ, & adeat ab inteſtato hñditatẽ meã, puta, qua erat meus forte agnatus: ſeruabitur & valebit ſubſtitutio ꝓdicta. euenit tñ qñq; q̃ ille, quẽ hæredẽ in teſtõ meo inſtitui, compellitur adire hæreditatem meã ad hoc vt dicta ſubſtitutio valeat, & totũ teſtãm. q̃ feci d. meo filio: puta inſtitui mihi hæredem in teſtõ meo quendã extraneum, & d. meum filium. exhæredaui. & ei filio ſubſtitui tertium. & grauaui ſubſtitutum impuberis, vt totam hæreditatẽ impuberis reſtitueret quando: & poſtea deceſſi. modo extraneus à me inſtitutus non vult edire hæreditatẽ. filius aũt meus prædictus poſtea deceſſit in pupillari ætate. & ita habuit locũ ſubſtitutio. q̃ ei feci de tertio: & per cõſequẽs fideicommiſſum relictũ quando a dicto ſubſtituto. certe fideicõmiſſarius, qui vocabatur, Quarius non poterit cogere ſubſtitutum prædictũ, vt adeat hæreditatẽ impuberis. & ſibi reſtituat. quia ſubſtituti aditio nihil valeret, ex eo, q̃ hñditas mea non eſt adita ab eo, quem inſtitui. Coget igitur dictus fideicõmiſſarius illum, quem inſtitui, vt adeat hñditatem meam: & facta aditione per ꝓñs poterit dictus ſubſtitutus impuberis adire hæreditatẽ impuberis, & fideicõmiſſario prædicto reſtituere. Si autem viuat adhuc d. meus filius non poteſt dictus fideicom. cogere adire hæreditatẽ meã illum extrancũ, quem inſtitui, vt per cõſequens adeat ſubſtitutus dicti mei filij hæreditatem eius mei filij. & ſibi fideicõ. reſtituat dictus ſubſtitutus. nã donec viuit d. meus filius, improbus iudicatur fideicõmiſſarius, qui vult hæreditatem ſuam. Sed quid ſi ille extraneus, quẽ inſtitui hæredẽ in meo teſtõ, vt dictũ eſt, erat minor 25. an. & repudiauerit hñditatem meã me mortuo: & ſic per ꝓñs annihilata fuit ſubſtitutio, quã feci dicto meo filio, & poſtea dictus meus filius

in pu-

In pupillari ætate decedat: & poſtea petat, & impetret dictus minor in integrũ reſtitu. vt adire poſſit hæreditatem meam, quam repudiauerit, & eam adeat. Certè proficiet hæc aditio ſecundis tabulis, i ſubſtitutionẽ in ſecundis tabulis factæ, i. ſubſtituto, ſiue ſubſtitutis d. filij mei. ſ. vt vtiles

bus [a] * introductum eſt, vt quis liberis impuberib. teſtm̃ facere poſſit, donec maſculi ad xiiij. annos [b] perueniant, fœminæ ad xij. Qd̃ ſic erit accipiendũ, ſi ſint in ptãte. [c] Cæterum emancipatis non poſſumus. [d] Planè poſthumis poſſumus. Nepotib. ẽt poſſumus, & deinceps, [e] ſi qui recaſuri non ſunt [f] in patris ptãtẽ. Sed ſi eos patres præcedant, & ita demũ ſubſtitui eis põt. ſi hæredes inſtituti ſunt, vel exhæredati: ita enim h per leg. Vellejã ſuccedẽdo i non rũpunt teſtm̃. Nã ſi principale teſtm̃ rũptum [k] ſit, & pupillare i euanuit. Sed & ſi * extraneũ quis impuberem hæredem [m] ſcripſerit, poterit ei ſubſtituere: ſi modò [n] eum in locum nepotis adoptauerit, vel arrogauerit filio præcedente. [o]

¶ Quiſquis autem impuberi teſtm̃ facit, ſibi quoque debet facere. Cæterum ſoli filio non poterit, niſi fortè miles [p] ſit. Adeo aũt, niſi ſibi quoq; fecerit, nõ valet, vt niſi adita quoque patris hæreditas ſit, pupillare teſtm̃ euaneſcat. [q] Planè ſi omiſſa cauſa principalis teſtamẽti, ab inteſtato poſſidea tur hæreditas, dicendũ eſt, & pupillo ſubſtitutũ ſeruandũ. [r]

Interdum inſtitutus cogitur adire propter fideicommiſſũ ſubſtituto pupillari iniunctum, & aditio facta ex vi ſubſtitutionis, in integrũ firmat ſubſtitutionem pupillarem. Alex.

¶ Interdum ſetiam pupillaris teſtamenti cauſa compellendum hæredem inſtitutum adire hæreditatem, vt ex ſecundis tabulis fideicommiſſum conualeſcat, vt puta ſi iam pupillus deceſſit. Cæterum, ſi adhuc viuat, improbum eſſe Iulianus exiſti-

Item. quod non deſinant eſſe in poteſtate ante mortẽ teſtatoris, vt inf. eod. l. cohæredi. ſ. cum filiæ. in prin.

d *Poſſumus*] ſ. facere teſtamentum.

e *Deinceps*] vt pronepotibus.

f *Non ſunt* aliàs cum ſint recaſuri, non valet teſtamentum cum eo caſu ſint, vt eorũ teſtamenta non valeant, etiam ſi ipſi eſſent maiores, & auus nõ eſſet, erãt ergo hic eorum patres emancipati, vel mortui, vt Inſt. qb. mod. ius pa. pot. ſol. ſ. 1. Ac.

g *Patres præcedant*] aliàs pater præcedat.

h *Ita enim*] ſ. cum inſtituti, vel exhæredati ab auo inueniũtur. Ro.

i *Succedendo*] in locum præmortui patris. Ro. ad ꝙ ẽ. tit. 1. l. ſ. ſ. nepotes. alias ſi inueniunt ſe prætereitos, rumpitur principale, & per conſequens nec pupillare valet, & ob hoc ſubijcit, nam. &c.

k *Ruptum ſit*] agnatione poſthumi nepotis præteriti. quod eſt præmortuo patre nepotis, & pupilli, &c. ſi autem per ſtabu. rumpatur principale, remanet pupillare: vt ſ. eo l. ex duob. ſ. fin. quæ eſt contra, ſi autem per querelã inofficioſi rumpatur principale, diſtinguitur, an in totum, vel pro parte, vt ſ. de inoff. teſt. l. Papin. ſ. ſed nec impuberis.

l *Pupillare*] quia pars eius eſt. vt ſ. eo. l. qui plures. ſ. fi. in fi.

m *Hæredem ſcripſerit*] cũ. n. ſe inſtitutum reperiat, non rumpitur per adoptionem, vt ſ. de lib. & poſth. l. filio quem ſ. fi. alioquin rumperetur. vt ſup. de iniuſto teſta. l. verũ eſt. Hug.

n *Si modo*] non alias, vt Inſtit. eo. ſ. extraneo.

o *Filio præcedente*] ꝙ adoptionis: ſed tẽpore mortis oportet eum præmortuum eſſe, vt ſ. eod. ſ. poſtliminio, ſed & tunc idem eſſet, & ſi non præcederet, vt Inſtit. de adopt. ſ. licet, ſed hoc frequentius contingit. Sed opponitur, nonne in ſubſtitutione ista tempora exiguntur, vt no. ſup. ſ. quod ſic, ſed hic non valuit ſubſtitutio tempore quo facta fuit: quia erat extraneus ille, cui fiebat. vt Inſti. eo. ſ. extraneos? Reſpon. illic, i vt ſit capax, cui relinquitur, hic autem ſolum de voluntario, qui ſit neceſſarius per adoptionem, vt ſup. titu. 1. l. 3. ſ. ſi. Item quod de adoptione dicit, eſt ius vetus. hodie cũ non tranſeat in poteſtatem, nec ſubſtitutio pupillaris valet, vt Inſt. de adop. ſ. 1. Item nec in arrogato valet ſubſtitutio, niſi in id, quod habet ab arrogante, vt ſup. de adopt. l. ſi arrogator ſ. ſed an impuberi.

p *Miles*] vt inf. de milit. teſta. l. miles. ſ. ſi. & facit ſup. eod. l. 1. in fine.

q *Euaneſcat*] contra Cod. eod. l. 3. Solu. ibi in vulgari, hic in pupillari. Item contra inf. de priuil. credit. l. pater in princ. Solu vt ibi. & facit inf. de acq. hæred. l. quæſitum.

r *Seruandum*] ſic ut & cætera ſeruantur, vt inf. ſi quis omiſſa cauſa teſtamenti. l. 1. Accur.

ſ *Interdum*] Titius inſtituit Mæuiũ, & exhæredauit filium ſuum impuberem, ſubſtituit Seium, & rogauit eum, vt reſtituat hæreditatem Sempronio. Mæuius non vult adire hæreditatem, mortuus eſt pupillus: dñ ꝙ Mæuius debet cogi adire, ne euaneſcat ſubſtitutio hæreditate non adita, & per cõſequens fideicommiſſum: a ad quod infra ad Treb. l. nam quod ſ. ſi quis compulſus. Idem ſi eundem, quem inſtituit ſibi, ſubſtituit filio. vt inf. ad Treb. l. ita tamen. ſ. à patre, vel pone, vt eod. l. apud Iulianum. ſ. 1.

* Moribꝰ hoc ẽ iure ciuili, qđ poſt le. tabul. prudẽtũ, ſuetudine introductũ eſt Alc. lib. 4. Paregꝛ. 2. & in glo. hic inſta glo. quã ponit Accur. ad d. ſ. & nõ inelegan-ter.

* Ad intellectum huius text. vi Salu. Iſnab. ſol. ma. nu. 9. & Coraſ. in l. ꝙis nu. 2. C. de impu. & vi. gl. Inſtit. de pupil. ſubſt.

a *Morbus*] i iure Lacædemoniorum, vt Inſtit. de iure natu. ſ. & non inelegantẽr.

b *Xiiij anno*] ſ. vſque ad vltimum diem, vt ſup. de teſta. l. qua ætate, vel ſi minus velit, poteſt, vt inf. eo. l. ſi ita.

c *Poteſtate*] quod liberi impuberes in poteſtate, & quod ſui iuris ſani mente patris, vt inſti. eo in prin & hic dicitur,

1 Iſtã glo. ſequitur Bar. hic ꝙ dicit valde notan dam.

2 Iſta prima lec. ẽ falſa, qã loquit de extraneo, q nõ erat inſtiturus: ſed ſeq̃ns ẽ vera. ſm Dy. quia ſm eum idẽ erat inſtitutus & ſubſtitutus. ſm B. & Bar. hic.

mat eum, qui sollicitus [a] est de viui hæreditate. Ego etsi minor [b] xxv. an. adeundæ hæreditatis cã fuerit restitutus, puto proficere secundis tabulis, vt Prætor vtiles actiones decernat substitutis.

Si pupillaris substitutio fiat exhæredato, siue ipse pater prius, quã faciat testamentum, & hæredẽ instituere, deinde substituere, non aũt conuertere ordinẽ, sed vbi filius instituitur deinde substituitur pupillaris ter, vel vulgariter: non curamus de ordine locutionis, vel scripturæ, quia tunc semper intelligitur præcedere testamentum patris quo ad ordinem intellectus. h. Alex.

¶ Prius autem sibi quis debet hæredem scribere, deinde [c] filio suo substituere, & non conuertere [d] ordinem scripturæ. Et hoc Iulianus putat, prius [1] † sibi debere, deinde filio hæredem scribere. Cæterum si ante filio, deinde sibi testamentum faciat, non valere. Quę sententia, Imperatoris nostri rescripto ad Iuniam [2] † Lupum Britanniæ Præsidẽ comprobata [3] † est: [e] & meritò. [f] Constat enim vnum esse testamentum, licet duæ sint hæreditates, vsque adeo, vt quos quis sibi faciat necessarios, eosdem [h] & filio faciat: & posthumũ suum filio impuberi possit quis substituere. [i] ¶ Sed si quis ita fuerit testatus, Si filius meus intra xiiij. annũ decesserit, [k] Seius hæres esto, & deinde, filius hæres esto: valet substitutio, licet conuersa scriptura, filij testamentum fecerit.

¶ Sed, & si ita * scripserit. Si filius meus mihi hæres non erit, Seius hæres esto: filius meus [4] † hæres esto, secundo quidem gradu Seius scriptus est hæres, & si filius hæres non extiterit, proculdubio Seius ei hæres erit. Sed, & si filius extiterit hæres, & intra pubertatem defunctus est, Seius admittendus [l] rectè videtur; vt non ordo [m] scripturæ, sed ordo successionis spectetur. Quod igitur dictum est, [n] singulis liberorum substituere licere, ideo adiectum est, vt declaretur non esse à filij impuberis testamento incipiendum. *

Per substitutionem factam per hæc verba, Quisquis mihi hæres erit, non vocatur miles, qui fuit scriptus hæres: non autem ille, cui fuit acquisita hæreditas ex dispositione legali. Alex.

Modestinus lib. 1. differ.

LEX III.

CVm filio impuberi pater ita substituerit: Quisquis mihi hæres erit, idẽ filio impuberi hæres esto: placuit ad hanc substitutionẽ scriptos [o] tantummodo ad hæreditatem admitti. Itaque dominus P cui per seruũ hęreditatis portio quæsita fuit, [5] † ex substitutione impuberi hæres effici non poterit, si seruus ab eius exierit [q] potestate.

[a] *Sollicitus est*] tali modo, & facit inf. de cella. bono. l. 1. §. si impuberi. & de iure fisci. l. Statius. §. 1. & inf. vt in poss. leg. l. is cui. §. fi ab impuberis. & C. de pac. l. fin. Sed alio modo quis põt esse quãq; sollicitus, vt exigere cautionem, vt C. ad Tre auth. ꝰ rogatus. & C. vt in poss. lega. l. cũ Archimedorã.

[b] *Si minor*] extraneus testatori, & institutus, sed repudiauit, & hoc filio exhæredato, eique substituto dato, & q̃ subijcit restitutus, s. vt adeat, & sic valet principale, & sic cætera, & sm hoc conuenit præcedentibus. [1] Alij ponunt [2] in vulgati. & dñi minor cum restituis. vt abstineat, & substitutus ei hẽat, ac si non adijsset minor [3] sed si hic substitutus esset seruus, distingueret, an esset soluendo hæreditas, vel non sm eos: & maior rei est libertas. vt inf. de minor. l. ait Prætor. §. quod Papinianus.

[c] *Deinde*] eadem hora, vel alia. vt inf. eod. l. si quis eum. §. si ita. ff. de *Non conuertere*] sic infra de fideicom. lib. gñaliter. §. quod ergo. & in Auth. ben [3] hæred & Fal. §. nor dinariũ cõmu. 1. & C. de ed. D. Hadr. tol. l. 1. Sed arg. ꝰ. C. de testam. l. ambiguitates. & l. præposteri. & inf. de solu. l. nec. n. & de pend. quidã. & l. fi. de leg. 3. ante. sed quo ad alia non curatur ordo in illis.

ADDITIO. Die alias sm Dy. in l. nec enim inf. de sol. q. aut apparet de mente disponentis. & non curatur de ordine, vt in contrarijs, aut non cõstat de mente testantis, & tunc ordo dẽt attendi, vt q. notes sup. de vsuf. Vel dic aliter, & melius, vt per Bar. hic.

[d] *Ordinem*] eadem hora, vel alia. vt inf. eod. l. si quis eum. §. si ita. ff. de

[e] *Comprobata est*] imò contra vt inf. eo. s. fi. d si quis. & §. fi. d si ita. Solu. hic corrigẽ per illud. Vel hic de rigore iuris, ibi de æquitate. Vel verius hic erat filius exhæredatus, cui fit substitutio, ibi institutus.

[f] *Et meritò*] dicunt scripturæ in singulari numero. & meritò. &c. Vel dixi vnam solemnitatẽ: & meritò. &c. ad quod inf. eo. l. patris. Vel dic dixi in vna scriptura, sibi, & filio instituit hæredem, & meritò. &c.

[g] *Vnum*] quia facit vnus. & vna solemnitas. vt hic. & inf. de priuil. cred. l. pater. sed quia duæ sunt hæreditates. vt subijcit, possunt dici duo testamenta, vt Inst. eod. §. igitur.

[h] *Et filio*] vt inf. eo. l. sed si plures. §. 1. & inf. de acquirend. hered. l. Iulianus scribit. §. sed quod in statue.

[i] *Substituere*] & erit necessarius, vt d. l. sed si plures §. 1.

[k] *Decesserit*] hic pupillaris præcedit institutionem; sed inf. proxi. ff. vulgaris præcedit institutionẽ & valet vtrobiq; licet conuersa, &c. Sed contra sup proxi. §. Sol. vt ibi.

[l] *Admittendus*] ex tacita pupillari, vt inf. eo. l. nam hoc iure, & C. eo. l. 4.

[m] *Vt non ordo*] dic vt sup. eod. §. prius.

[n] *Quod igitur dictum est*] s. §. prius. & quod dicit, substituere licere. s. peracta prima institutione. & quod subijcit a filij. i. exhæredati. & sm hoc non refertur ad proximè dicta, vel relatas, ad proxi. hoc modo dictum est s. eo. l. 1. §. 1. q̃ dicit ideo. &c. præmiue non ideo, q. d. non ideo adiectum substituere, q̃ prius facta institutione: vt declaretur, &c. simili. s. litera. tui. de cap. l. si quis in bello. Vnde versus: Anguib. exuit tenui cum pelle vetustas. Nec facimus cer vos cornua facta senes. i. cornua facta faciunt cervos non senes. sitẽ lo. verte non, & benè habet. ideo.

[o] *Scriptos*] i. institutos. non aũt ab intestato: quia sic esset substitũ nulla. vt s. l. pa. §. quisquis. & dic hĩditatẽ adeũtes. vt ꝰ. eo. l. ex duob. §. filiũ. & Inst. eo. §. substitutus. licet postea desinant per querelã inofficiosi. vt inf. eo. l. in substitutione.

[p] *Dominus*] vel pater, cui per filium vel hæres hæredis; vt inf. eo. l. qui liberis §. hæc verba.

[q] *Exierit*] aliter si remãserit. Azo. arg. inf. de acq. hær. l. si solus. in fi. H & facit inf. de ope. lib. l. cum patronus.

[1] De ĩtell. huiꝰ l. vi. Coras. i l. post adnã C. d inrp. & alijs sub. n. 5. 4 † Fl. deest meus.

[2] De Vigl. in §. liberis. Inst. d pup. substit.

[3] † Fl. fit.

Subſtitutio vulgaris expreſſa continet tacitam pupillarem. & ẽ cõtra, pupillaris expreſſa continet tacitam vulgarem: & ſubſtitutio reciproca facta duobus impuberibus, continet vtramque: ſed facta diſparibus, continet vulgarem tantum, & ideo ſeparatim eſt cuilibet ſubſtituendũ, vt ſic in perſona pupilli contineatur vtraque: & ne relinquatur voluntatis quæſtio: & tunc eſt etiam tutius, vt in perſona pupilli vtraque, ſ. vulgaris, & pupillaris exprimatur. h. d. tota lex. Alex.

Idem lib. ſingul. de Eurematicis.

LEX IIII.

IAm [1] † hoc [a] iure vtimur ex D. Marci, & Veri conſtitutione, vt cum pater impuberi filio in alterum caſum [b] ſubſtituit, in vtrumque caſum ſubſtituiſſe intelligatur: ſiue filius hæres non extiterit, ſiue extiterit, & impubes deceſſerit. Quod ius [c] ad tertium quoque genus [d] ſubſtitutionis tractum eſſe videtur. Nam ſi pater duos filios impuberes hæredes inſtituat, eoſque inuicem ſubſtituat, in [e] vtrumque [f] caſum reciprocam ſubſtitutionem factam [g] videri, ſ. Diuus Pius conſtituit, Sed ſi alter pubes, alter impubes, hoc communi verbo, Eoſque inuicem ſubſtituo, ſibi fuerint ſubſtituti, in [h] vulgarem tantummodò caſum factam videri ſubſtitutionem, Verus & Antoninus conſtituerunt. Incongruum enim videbatur, vt in altero duplex eſſet ſubſtitutio, in altero ſola [h] vulgaris. Hoc itaque caſu ſingulis ſeparatim ſubſtituere pater debebit: vt ſi pubes hæres non extiterit, impubes ei ſubſtituatur, [i] Si autem impubes hæres extiterit, & intra pubertatem deceſſerit: pubes fratèr in portionem cohæredis ſubſtituatur: quo caſu in vtrunque [k] euentum ſubſtitutus videbitur: ne ſi vulgari [l] modo impuberi quoque ſubſtituat, voluntatis quæſtionẽ relinquat, vtrum de vna vulgari tãtummodò ſubſtitutione in vtriuſque perſona ſenſiſſe intelligatur. [m] ita enim in altero [n] vtraque ſubſtitutio intelliget, ſi voluntas impuberi filio ſuo puberem ſubſtituere, non ſolum puberi ſed etiam impuberi: bonum eſt ergo, quòd impuberi in hoc caſu ſubſtituat puberem pupillariter tãtum, vt dictum eſt: & ſic intelligetur vulgaris, & pupillaris, vt dictum eſt. ſi autẽ penitus non vult relinquere dictã quæſtionem ſuæ voluntatis poſt mortẽ ſuã, debet impuberi prædicto ſubſtituere puberem vulgariter, & pupillariter expreſsè hoc modo, ſi filius meus impubes mihi hæres non erit, vel exit, & in pupillari ætate deceſſerit: ſubſtitutio ei fratrem ſuum puberem. & ita eſt plana hæc lex. Vivianus.

a *Iam hoc*] aliàs eſt iam, & benè. aliàs nam: & tunc continua cum l. moribus. in fin. ibi, ſed & ſi exextiterit, &c.

b *In alterum caſum*] id eſt, in vulgarem tantum, quando tacita pupillaris intelligitur. vel etiam pupillaris tantum, quando intelligitur tacita vulgaris, vt C. eo. l. quamuis.

c *Quod ius*] ſ. ſubſtitutionis tacitè intellectæ.

d *Tertium quoque genus*] nam ſup. quando vulgaris per ſe. Item quando pupillaris per ſe, nunc quando vtraque.

e *In vtrumque*] ſ. vulgarem, & pup. Azo.

f *Reciprocam*] hanc dicimus breuiloquã, vt ſ. eo. l. Lucius.

g *Videri*] inuicem inter eos.

h *Sola*] vt C. eo. l. hæreditatem, & l. quãuis. & de teſt. mil. l. in teſtãm. & arg. C. de fid. & li. expẽd. l. ſi. & de prox. ſacr. d. in ſactis. li. 12. vbi dixi æqualitatem in iudicis ſententiã.

i *Subſtituatur*] hæc eſt vulgaris non continens pupillarem, cum ſit pubes.

k *In vtrumque*] nam ſub expreſſa pupillari continetur tacita vulgaris, vt hic in prine. huius legis.

l *Ne ſi vulgari*] pupillaris quidem caſus etiã ſolus exprimi debet & ſuffitit, vt comprehendat vtrumque, vt dixi: ne ſit aliter, ſi vulgaris tantum ſubſtituto fiat: & retine caſum prætermiſſum, quando inſtitui puberem & impuberem. Azo.

m *Intelligatur*] an de vulg. & pup. & ſic dat intelligere, q̃ nõ continetur hoc caſu in vulgari ſubſtitutio pupillaris tacita: eſt & alius. inf. eo. l. cum ex filio. t. filio. Regulariter contra C. eo. l. quamuis. & ſup. ea. l. in prine. ſecundum Azo. vel dicas ſecundum M. quod eſt verius, quod & hic intelligatur.

n *In altero*] ſ. caſu, quando pupillaris fuit expreſſa. vt ſup. ead. l. ſi autem impubes. nam continet tacitam vulgarem iſta pupillaris nisi voluntas patris. & c. vel ſi vult teſtator, vt nec de facto ſit quæſtio, vtrumque caſum euidenter exprimas. ad quod ſup. mand. l. qui mutuam. & ſemper retinere quod puberem. & impuberem. animus.

1† Aliàs. Nã &c. & pro Ver. Seueri. & pro ſubſtituiſub ſtituiſſet lexitur. Et ad intell. huius l. vide For. Gat. in l. Gallus. ſ. quidã re. dè nu 5. de lib. & poſth.

Sſ ija

Si in testamento] CASVS. Ita dixi in testamento, instituo mihi hæredem Titium, & Seium, & Caium, & Sempronium. & si Sempronius hæres mihi non erit, quisquis alius mihi hæres est in parte Sempronij prædicti sit hæres. & decessit, posten Sempronius non vult mihi hæres esse, quæritur pro qua parte habeat cohæredes Sempronij partē eius? & dicitur, quod quilibet hēt pro ea parte, pro qua a me institutus est. vnde si Titius prædictus, & Seius, & Caius habeant duas partes: pro ea parte, vt dixi, quam quisque habet in hæreditate mea, pro ea inquam venit ad partem Sempronij eorum cohæredis. nec est vis, vtrum vnus eorum habeat maiorem partem in hæreditate mea, quā cohæredes sui, eo qđ est institutus in maiori parte, quā alios: an ideo quod per ius accrescēdi vendicasset alteram partē alicuius cohæredum, qui decessit forte, & cui forte erat coniunctus. ille, qui nunc inuenitur habere maiorem partem: quia vtroque casu ille, qui habet maiorem partem in hæreditate mea, habebit maiorem partem in parte Sempronij cohæredis sui, quę defecit, quam alij sui cohæredes & h.d. hęc l. Vivianus.

a *Alterā*] puta Titio, qui cum alijs erat institutus.

b *Sit*] s. Titius.

c *Non esset*] ipsi testatori.

d *Sibi*] testatori.

e *Esset*] alius à Titio.

f *Deficientis*] aliàs defuncti, s. Titij.

g *Pro qua*] nunc respondet.

h *Extitisset*] in dicto testamento.

i *Deficientis*] aliàs defuncti. & aliàs deficientis. s. Titij.

k *Legem*] ex parte puta sibi tantū coniuncti. & non alij iure accrescendi. lo. vt C. de cad. tol. l. 1. & his ita. & facit ſ. de reb. dub. l. verum. §. quæsitū. & C. eod. l. 1. item secus si propria nomina fuissent expressa. vt inf. ad Trebel. l. nonnunquam. item facit inf. eo. l. qui cum plures. & l. cohæredi. §. 1. & l. qui liberis. 1. §. & l. si plures. & Inst. de vulg. subst. §. 1.

l *Alicuius*] sibi tantum coniuncti.

m *Vendicasset*] nam tantam partem habet in substitutione, quantam habet in institutione, siue habeat maiorem partem ex ipsa primæua institutione testatoris, siue postea sibi accreuit ex aliquo, qui sibi erat coniunctus tantum. & non alijs. s. pro tanta parte habebit ex ipsa substitutione.

Si is, qui ex bonis] CASVS. Habeo filium tantum naturalem, & filium naturalem, & legitimum impuberē. vnde naturalis filius tantum non potest habere de bonis meis vltra vnam vnciam: feci. testamentum, & institui mihi hæredem Titium extraneum, & dictum impuberem exhæredaui. & ei substitui dictum filium naturalem. certè solidum capiet dictus naturalis ex substitutione, quia de bonis pupilli capit. & nō de meis. & idem est si dictum impuberem institui. nā de eo quod alioūde acquisitū est dicto impuberi habebit in solidū dictus naturalis ex substitutione. Viuian. *Non poterat*] vt filius naturalis. vt C. de natural. lib. l. 2. de bonis tamen pupilli potest: quia non prohibetur.

o *Ab eo*] scilicet testatore.

p *Capiat*] quia directè ea, ere poterat. & facit s. solu matr. l. si vero §. item quicquid. & C. de inoff. action. l. cum autem. §. fin. & ibi Cyn. sūp. tit. 1. l. si quis solidum. & de adop. l. si ad l. Iu. & patet. §. qui duos. Sed Papian. arg. contra. inf. de dona. cau. mor. l. quod conditionis. Sed hoc ne decedat pro parte intestatus, cum vnā patris, & filij testamēntum fit, vt sūp. eo. l. moribus. §. prius.

q *Amplius*] quā per legem liceat.

r *Præterea*] i. præter bona patris.

s *Substitutus*] hic naturalis.

t *Verbis ciuilibus*] CASVS. Quæsuis verbis ciuilib. i. directis vsque ad 14. annum substituere possum filio meo impuberi hoc modo: si filius meus hęres mihi erit, & intra pupillarem ætatem decesserit, substituo ei Titium vt sup. l. iam hoc inter. §. hoc itaque. tamen vltra illam ætatē non possū ei directo substituere, siue ciuiliter. nam si ita dicam si filius meus hæres mihi erit, & intra 15. vel 16. annos. vel 25. ann. decesserit, substituo ei Titium, non valet substitutio, si decedat filius vltra 14. annos. licet decedat intra 15. vel 16. vel 25. annos prædictos. Sed nunquid Titius qui non admittitur prædicto casu ex substitutione admitteretur tanquā cohæres impuberis prædictī mei filij? & certè non. nā si admitteretur vt cohæres, admitteretur cum impubere statim me mortuo, qui fui testator, & sic contra voluntatem meam fieret, qui volui, quod impubes haberet totam hæreditatem vsque ad tempus, quod ei præfixi in substitutione, & eo impubere mortuo haberet Titius prædictus substitutus, quamuis autem non valeat directo dicta substitutio, ad fideicommissum tamen traheretur. s. vt videatur filius per fideicommissum rogatus à me de restituenda hæreditate mea Titio, si ipse decedat vltra 14. annos, intra tamen 16. vel 17. vel 18. vel 25. annos prædictos, vt inf. ad Trebell. l. Scæuola. Vivianus.

* Vide in hanc l. Alcia. li. prec. 1. e. 5. & li. 10. e. 1. & ad eius intell. vide Gallum l. 1 Centurio. n. 152. hoc tit. & Cor. in l. precibus. nu. 18. C. de im pu-

s *Verbis ciuilibus*] i. directis, puta iftis, si intra 25. annos. vel quandocunque decesserit filius, ille sit hæres ei. vel dic, à l. 12. tab. inductis si minus, &c. vt inf. eod. l. si ita. Et no. quòd hic est compendiosa in pagano. Accur.

u *Frustra*] nisi à milite, vt inf. eo. l. Centurio. Azo.

x *Adiectus*] i. vt cohæres.

y *Quandoque*] melius diuisset, non erit quandoque, i. non erit aliquo tempore. H.

z *Voluntatem*] s. testatoris hoc mō dicentis, si filius &c. ad quod

parentis non refragetur: vel certæ euitādæ quæstionis gratia, specialiter in 10 *vtrumque casum impuberi substituat fratrem, siue hæres non erit: siue erit, & intra annos pubertatis decesserit.*

Substitutus per hæc verba, Quisquis mihi hæres erit, vocatur pro hereditaria portione; in quam illud computatur, quod quis habet per ius accrescendi. h.d. Bar. & Alex.

Caius. 1 f

LEX V.

SI in testamento hæredes scripti ita alicui [a] substituti fuerint, vt si is [b] hæres non esset, [c] quisquis sibi [d] hæres esset, [e] is in parte quoque deficientis [f] esset hæres: pro qua [g] parte quisque hæres extitisset, [h] pro ea parte eum quoq; in portionem deficientis; vocari placet, neq; interesse, iure institutionis quisq; ex maiore parte hērs factus esset, an 2 f vero per legem [k] alterā alicuius [l] partē vendicasset. [m] 3 f

Prohibitus succedere patri non prohibetur succedere fratri, etiam ex dispositione in pupillari substitutione comprehensa: non tamen habebit bona patris, quæ ad pupillum pervenerūt: sed alia bona impuberis. h.d. & non reperitur alibi, secundum Bal. Ang. & modernos. Alex.

Hermogenianus. 4 f

LEX VI.

SI is, qui ex bonis testatoris solidum capere non poterat, [n] substitutus sit ab eo [o] impuberi filio eius, solidum ex ea causa capiet; quasi à pupillo capiat. P Sed hoc interpretari Iulianus noster videtur; vt ex bonis quæ testatoris fuerant, amplius [q] capere nō possit. Quod si pupillo aliqd præterea [r] acquisitum esset, aut si exhęredato esset substitutus: ſ non impediri eum capere, quasi à pupillo capiat.

Compendiosa substitutio facta a pagano per verba mere ciuilia directa finitur post pupillarem ætatem: & qui non admittitur, vt substitutus, non admittitur vt coniunctus. Alex.

Papinianus lib. 6. respon.

LEX VII.

VErbis [s] ciuilibus substitutionem post 14. annum ætatis frustra [u] fieri conuenit. Sed qui non admittitur, ſ vt substitutus, vt adiectus [x] hæres quandoque [y] non erit: ne fiat contra voluntatem, [z] si filius non habeat totum interim, quod ei testamento pater dedit.

4 f Pl. Ter l. cum autem. §. fin. & rēti us Cle mēs li. 6. lidum. & de adop. l. si ad l. Iu. & Papian. arg. contra. inf. de dona. cau. mor. l. quod conditionis.

1 f Lib. 7. ad l. Iul. & Papi. P. F.

2 f P. F. ad qđ per lgē Papiā 5. vt docet in ſcriptio licet alij ill. 12. tab. interpretentur.

3 f Fl. vindicasse.

quod ſup.tit.]. l. Luc. in fi. ſic ergo nota, q̃ obliqua non trahatur ad directam, ſed econtra, ſm̃ Azo. inſtitutus q̃nque admittitur, vt fideicommiſſarius, quod eſt, ſi vel propter ſolẽnitatẽ capere non ꝓt directo, vt quia in codicillis ſcribitur, vel propter ſuam perſonam, vt inf. ad Treb. l. Scæuola, & l. ex facto in princ. ſi verò nihil eũ capere impediunt, i. vel cõditio, vel codicillorum breuis ſolẽnitas, ei in re directo non põt venire, nec veniet iure fideicõmiſſi, niſi in caſu, vt hic, & j. e. l. Centurio. Az. ſed directa dubia recipit interpretationem directæ, vt C. de hære. inſti. l. fin.

*Ad ſenſum huius l. vi. Sapiam in l. fin. n. 4. C. de im pub.

Qui liberis.] CASVS. In hac l. cũ duab. ſeq. vſque ad §. Quos poſſum eſt talis. Filio meo impuberi à me inſtituto poſſum purè ſubſtituere Seiũ, hoc modo, inſtituo filiũ meũ impuberem Titiũ hęredẽ mihi, & ſi d. meus filius intra pubertatem deceſſerit, Seius hĩs eſto, & hoc caſu, ſiue hic Seius à me ſit inſtitutus, impuberique ſubſtitutus: ſiue non ſit à me inſtitutus, ſed ſolummodo impuberi ſubſtitutus, nullam in ſua ꝑſona hẽt conditionẽ, ſed mortuo impubere intra pupillarẽ ętatẽ ſtatim eſt hæres ex ſubſtitõne prædicta. Item poſſum ſubſtituere eundẽ Seium ſub conditione, puta, quia inſtitui mihi hæredẽ Seiũ, & impuberẽ purè, & poſtea ita dixi, ſi filius meus intra pubertatẽ deceſſerit, ſubſtituo ei d. Seium, ſi mihi hæres extiterit d. Seius, & in hoc caſu, non aliàs, exiſtet hĩs ex ſubſtitõne Seius, niſi ex inſtitutione hæres fuerit mihi. & idem eſt in hac alia ſubſtitutione. Inſtituo mihi hæredem Titium, Seium, & Sempronium, & filium meũ impuberẽ, & quiſquis mihi ex ſuprafcriptis hæres erit, ſit hĩs d. filio meo impuberi in pupillari ætate decedẽtis: nã ſi impubes in pupillari ætate decedat, nõ admitteretur aliquis prædictorum ex ſubſtitutione, niſi mihi hæres extiterit ex meo teſtõ in ſua propria perſona. vnde pater, qui per filium à me inſtitutum extiterit mihi hæres, non admittitur ex dicta ſubſtitutione impuberis, nec etiam dominus, qui per ſeruum ſuum mihi hæres extiterit, nec etiam hæredis à me inſtituti hæres, quia iſti tales non venerunt ad hæreditatem meam ex meo iudicio, ſiue ex teſtõ. ſed ſi omnes prædicti tres, & Titius, & Seius, & Sempronius à me inſtituti veniunt ad ſubſtitutionem impuberis, ideo, quia mihi hæredes extiterunt, eaſdem partes habebunt ex ſubſtitutione quas eis dedi in mea hæreditate, cum eos mihi hęredes inſtitui. Sed quid ſi dicto filio meo impuberi ſubſtituo prædictos tres, & poſtea eodem modo ſubſtitui ei Caiũ? Certè in ſubſtitutione habebit Caius dimidiam bonorũ impuberis, & prædicti tres aliam dimidiam, & diuident dicti tres dictã dimidiam inter ſe pro his partibus, quas eis tribus dedi ī hæreditate mea. Sed quid ſi aliquis de dictis trib. decederet antequam venũiret ſubſtitutio ſibi locum? Certè hæres eius non admitteretur poſtea ad ſubſtitutionem, ſed ſoli duo ſuperſtites, & diuident bona obuenientia eis ex ſubſtitutione pro eis partibus, quas eis dedi in hæreditate mea, cũ eos mihi hæredes inſtitui. Vivianus.

Subſtitutus pupillo purè, vel ſimpliciter admittitur ex ſubſtitutione, etiam ſi nõ ſit hæres patris, ſecus ſi ſit ſubſtitutus ſub conditione, ſi hæres erit. Alex.

Vlp. lib. 4. ad Sabin.

LEX VIII.

QVi liberis * impuberibus ſubſtituit, aut purè, a aut ſub cõditione ſolet ſubſtituere. Purè ſic, Si filius meus intra pubertatem deceſſerit, Seius hæres eſto. Siue Seius [1]† iſte hæres inſtitutus ſit, & impuberi ſubſtitutus, nullã habet conditionem, ſiue ſit [2]† ſolus [b] ſubſtitutus: ſub conditione autem inſtitutũ ſi ſubſtituat, id eſt, [c] Si mihi hæres erit, non aliàs exiſtet hæres ex ſubſtitutione, niſi & ex inſtitutione hæres fuerit. Cui ſimilis [d] eſt, & hæc ſubſtitutio. Quiſquis mihi ex ſupra ſcriptus [e] hæres erit. [f] hẽt n. in ſe eandem conditionem ſimilem [g] ſuperiori. [3]†

Subſtitutio facta per hæc verba, Quiſquis mihi hæres erit: referitur ad ſcriptos tantum, non ad eos quibus hæreditas acquiritur mediantibus ſcriptis, & ſcripti vocãtur pro hereditarijs portionibus. Alex.

¶Hæc verba, * Quiſquis mihi hæres erit, [h] idem impuberi filio hæres eſto, hunc habent ſenſum, vt [4]† ei non omnis, qui patri hæres extiterit, [i] ſed is, qui ex teſtamento [k] hæres extiterit, [5]† ſubſtitutus [l] videatur, & ideo neque pater, qui per filium, neque dominus, qui per ſeruum hæres [6]† extitit ad ſubſtitutionem admitteretur. [l] ſed [7]† neque hæredis [m] hæres, quia non ex iudicio [n] veniunt. Partes quoque [o] eædem ad ſubſtitutos pertinent, quas in ipſius patriſfamiliæ habuerunt hæreditate.

Diſiunctus vocatur in vnã dimidiam, & coniuncti in aliam dimidiam. Alex.

Labeo. [8]†

LEX IX.

SI pater filio impuberi eoſdem quos ſibi, & te vnũ [p] prætereà hæredẽ inſtituit, [q] bonorum filij te dimidiũ, [r] cæteros patris hęredes cõmuniter dimidium ita habere, vt vnus ſemis [s] apud remaneat, alterius ſemiſſis pro ijs partibus inter hæredes paternos diuiſio fiat, quibus ex partibus hæreditatem paternam haberent.

a *Purè*] Sed videtur hoc falſum, qa nulla ſubſtitutio eſt, quin ſit inſtitutio cõditionalis, vt apparet ex ipſis verbis. R ſi. non habuit hic Iuriſconſultus reſpectum ad illã conditionem, ſed ad aliam, quæ extrinſecus poſſet apponi.

b *Sine ſolus*] i. ſolum modo, ſic C. de teſtib. l. 2. & in Euangelio Matth. c. 3. Non in ſolo pane viuit homo, & ſup. de vſu & habi. l. 2. Azo.

c *Id eſt*] pro ſic, vt inf. de annu. legat. l. pen. Azo.

d *Cui ſimilis*] quo ad verba, eadem quo ad ſenſum.

e *Ex ſuprafcriptis*] inſtitutis ſub conditione. Azo.

f *Hæres erit*] idem ſit hæres filio meo. Azo.

g *Similem*] ſimile eſt quod idem eſt. Azo.

h *Hæres erit*] directò, & ex teſtamẽto. Azo.

i *Extiterit*] ex teſtamento, vel ab inteſtato, directè, vel perobliquum.

k *Ex teſtamento*] directo, vt ſubijcit. ad quod inf. de condi. & demon. l. quæ conditio. & l. qui hæredi. in prin. & inf. de adi. legat. l. legatum. Sed arg. contra ſu. de in rẽ verſo. l. 3. §. ſed ſi erranit. vbi non refert directè, vel perobliquum aliquid fiat.

ADDITIO. Dic ſecundum Bart. quod aliud eſt hic, quia conſideratur affectio teſtatoris, quæ in eo, qui eſt hæres, perobliquum, non cadit.

l *Admitteretur*] cum filius, vel ſeruus tpe mortis impuberis non ſit in patris poteſtate, vel dñi, vt ſu. eo. l. cum filio. Azo.

m *Neq; hæredis hæres*] ſecus ſi ille, qui inſtitutus eſt, ſubſtitueretur filio nominatim, vt inf. de acq. hære. l. qui patris. 2. reſp q̃ eſt j. Vel dic, vt ibi. & facit j. eo. l. ſed ſi plures. ibi. nec quicquam valebit &c. circa prin. & inf. de verbo. ſig. l. ſciendum, & inf. de ſuis. & legi. hære. l. ſi ex pluribus. & inf. de ope. lib. l. cum patronus. §. 1. & inf. de iure patro. l. ſiue. §. 1. & §. pe. & ſi. & inf. de contrab. l. non puraſit. §. ſed etſi. & ſu. ti. 2. l. ſub conditione. Sed arg. cõtra inf. de codicil. l. ſi quis cũ. & ſu. de don. inter vir. & vxo. l. ſi donatæ. §. 1. Azo.

ADDITIO. Dic. q̃ ibi vltimus nominatus tenet locum primi quo ad effectum donantis: hic verò hæres hæredis ã tenet locum primi quo ad effectum teſtantis, ſecundũ Bart.

n *Iudicio*] i. ex voluntate teſtatoris.

o *Partes quoque*] vt, & Inſt. de vulg. ſubſt. §. ſi ex diſparibus. & de pup. ſubſt. §. ſubſtituitur. & j. e. l. 5. & j eo. l ſed ſi plures. & l. cohæredi. §. ex his. Sed arg. j. C. e. l. fi. Sol. vt inf. l. proxi.

p *Si pater. Et te vnum*] q̃ de inſtitutis fortè eras. aĩ quoſ

q *Inſtituit*] i. ſubſtituit.

r *Semis*] totius hæreditatis, non dicas illius dimidiæ, quã dimi

*Ad ſenſum huius, vi. Hubert. Zuchardum in l. fi. mu. 24. C. de ed. Diu. Adr. tol. & iũ pendus ẽ cũ duab. ll. ſequẽt.

4† Fl. deeſt ei.

5† Fl. extitit.

6† Fl. deeſt hæres.

7† Fl. deeſt ſed.

8† Aliàs legit Labeo quo, ſcribit, & eſt §. & aliàs ſcribitur. Labeo li. 1. poſterio à Iabol. epiſ. P. F.

9† Fl. dimidiam.

1† In quibaſdã exẽ. ſiue n. Seius iſte his inſtitutus ſit & pubes ſubſtituti, ſiue ſolũ ſubſtituti, nullã hẽt cõditionẽ. Sub cõd. &c.

2† F. Hoc ſolũ ſubſtitutus.

3† Aliàs. deſũt hæc verba ſimilẽ ſuperiori.

x Et benè ſecũdum ſeri. hic.

dixit testator exteros habere cõmuniter. Azo. & facit sup. l. 2. l. Titius. & l. interdum 1. resp. Sed arg. 5. ff. de leg 2. l. Lucius. §. Lucius. Sol. vt ibi. Item 5. C. eod. l. fi. 1. resp. vbi viriliter diuidunt. Sol. 1 ibi propria eorum nomina sunt adiecta. hic non. arg. inf. ad Treb. l. nonnunquã. Vel hic de bonis filij, ibi patris, vt hic innuit. Vel hic erat de institutis hic specialiter nominatis, ibi nõ. Vel hic corrigit. Vel dic vt ibi. Item contra. C. eo l. 1. Sol. immò concor. 2

1 Oēs sol. hic posi tę sunt di uinatiuę, secũdum B. dic melius. Ꝙ ibi fuit appositadictio distributiua, quisquis, quæ facit, vt quilibet videatur æque principaliter fuisse vocatus. P. Ias.

2 † Aliàs, est. s.

3 Sequuntur eam B. & Ias.

Sed si plures.] CASVS. In princ. fuit continuatus cum casu præceden. vsque ad §. quos possum. Sicut possum facere mihi hæredem necessariũ seruum meum, & filium, ita possum eosdẽ facere necessarios hæredes cuidam filio meo impuberi, substituẽdo eos, vel aliquẽ eorum ei impuberi.

Filio impuberi] Instituí mihi hæredem ex asse filium meum impuberem. & pupillariter substituí ei Titium, & decessi. Postea dictus impubes extitit mihi hæres, & in pupillari ætate decessit, sic, Ꝙ locum habuit substitutio modo vult d. Titius substitutus hẽre hæreditatem impuberis, & non meam, quã adierat d. impubes, vt dixi. quæritur. vtrum ita possit separare? Et dĩ Ꝙ non: per additionem. n. prædictam, quam fecit impubes de hæreditate mea, cæpit taliter mea hæreditas suæ esse iuncta, vt amodo separari non possit: ideo, aut vtriusque nostrũ hẽre dẽt hĩditatem, aut neutrius. & idẽ est si d. impuberem non instituí ex asse, sed ex parte dimidia. & Titium prædictũ in alia dimidia, & cum pupillariter d. impuberi substituí, & vendicauit locum sibi substitutio prædicto modo, & postea Titius impuberi substitutus, a me, Ꝙ dimidia institutus, meã repudiauit hĩditatem: nam impuberis hĩditatẽ sine mea hẽre non põt. sed & si d. impuberem exhæredaui & d. Titium ex asse hæredẽ mihi instituí, & nõ dedi ei cohĩdem, vel substituũ aliquẽ, & substituí pupillariter d. Titiũ impuberi, & postea decessi, & postea decessit filius meus in pup. ætate, & nunc Titius vult repudiare hĩditatẽ meam. & hẽc hĩditatẽ impuberis ex substitutione: nõ põt hoc facere non. n. vale: testm. Ꝙ feci d. meo filio impuberi, substituendo ei d. Titium, nisi pereundẽ Titium adita fuerit hĩditas. nec. n. sufficit ad secundas tabulas. i. ad testm. sine substitutionẽ quã feci d. meo filio. ad hoc, vt valeãt dictæ secundæ tabulæ, sic factũ esse meũ testm. vt ex eo hĩditas adiri possit: immo oportet, Ꝙ adeat, & alias non valent secundæ tabulæ prædictæ: si aũt d. Titio ex asse a me instituto de diss. manb. vredem. vel substitutum, potes colligere per superiora, Ꝙ Titius omittat meam hæreditatem, & substitutus suus, vel cohæres adeat, vnde potest tunc habere Titius hæreditatem dicti mei filij impuberis, quem exhæredaui.

Alfi. b. Item] Filium meum impuberẽ mihi hĩdem instituí, & ei Titiũ pupillariter substituí, & postea decessi, & postea Gaius instituit sibi hidẽ d. impuberem, vel aliquo alio mõ aliqua acquisiuit impubes, & postea in pup. ætate decessit, & sic vendicauit sibi locũ substitutionis Titij. certè ad d. Titiũ pertinet ex substitutione, nõ solũ ea, in q. b. eũ impuberẽ instituí, sed ea, quã postea acquisiuit impubes: nã & si eũ impuberẽ exhæredatione, potuissem ei substituere. Hoc tñ fallit, si ego eĩdẽ malo eũ instituí impuberẽ, & hac mẽte substituisem ei Titiũ, vt Titius hæret ea tñm, quæ à me pervenerũt ad impuberẽ: nã tũc ñ hẽbit Titius ex substitutione nisi ea, quã à me habuit ipubes. Idẽ fallit in alio casu, q est talis. Arrogaui mihi aliquem impuberẽ. & eũ postea hæredẽ mihi instituí, & ei substituí pupillariter Titiũ, & postea decessi. postea aliquid aliũde acquisiuit d. Ipubes, fortè à fratre suo naturali, & postea decessit impubes. certè ad Titiũ substitutũ d. impuberis arrogati nõ ptinent, nisi ea, quã habuit à me ipse impubes. & non alia, quę habuit aliunde. sed ea quã habuit à me d. impubes. non habet ẽa d. Titius, sed tres partes tñm: quartam autẽ bonorũ meorũ, quã debui dicto arrogato reliquisse ex rescripto Diui Pij. siue vellẽ, siue nollem, non habet d. Titius substitutus: nisi specialiter in illa quarta substituerem pupillariter d. Titium dicto impuberi: nam tunc eam hẽbit substitutus impubere in pupillari ætate decedente. facere autẽ dictam substitutionem specialẽ in dicta quarta mihi arrogatori est sine dubio permittendũ. Nõ solũ autẽ hẽt d. Titius substitutus ea, quã impubes habuit à me arrogatore eo modo, qui dictus est: immò. & hẽt omne id, Ꝙ beneficio mei arrogatoris acquisiuit impubes. vt puta, Ꝙa Ꝙdã me amicꝰ. vel cognatus impuberi aliqd rel. Ꝙr.

2 † Fl. hæredẽ.

Nemo substituitur] Instituí mihi hĩdem Stichum. & si hĩs non esset d. Stichus substituí eũdem sibiipsi. certè nihil valet substitutio. Si aũt mutassem eãm in substitutione. bñ valet. & substitutio. puta si instituí d. Stichum si nauis ex Asia venerit vsque ad annũ. & si nõ veneris, substituí eũdẽ sibiipsi. sed & si nõ mutaui eãm in substitutione. tñ valet. Qñq; substitutio de scripto Sticho instituto facta. puta si instituí mihi hæredẽ d. Stichũ. & Titium. & ita postea dixi, Si Titius hĩs non erit, tũc Stichus liber. & hĩs in Titij parte esto: nam eo casu Titio non adeunte, erit Stichus liber. & in totũ hĩs. sicut ita dixisse: Stichũ. & Titium mihi hẽdes instituo. & si Stichus hĩs non erit, idẽ Stichus liber. & hĩs esto: non valeret substitutio. distinguitur ergo ita hĩ in hac l. cũ aliqs est institus, & sibi substitutus: aut est in testo vnus gradus tñm. aut plures. primo casu nõ valet substitutio, nisi cã mutetur. secũdo valet qñq; ẽt sine causæ mutatione, & qñq; nõ sine causæ mutatione. Viua.

Si filius agnouit hæreditatem paternam, non potest substitutus ei pupillariter habere pupillarem sine paterna, cum vnum patrimonium esse cęperit, & vbi non aditur hereditas ex paterno testamento, non valerent tabulæ pupillares. h. d. vsque ad §. si ex asse. Ale.

¶ Filio impuberi 2 † hęredi ex asse instituto substitutus quis est. extitit Ꝙ patri filius hæres. an possit substitutus separare hæreditatem, vt filij habeat, patris non habeat? Non potest, sed aut vtriusque debet hæreditatem habere, aut neutrius. iuncta enim hæreditas cæpit esse. Idemque est, si pater me hæredem scripserit ex parte, & filium h ex parte, & ego patris hæreditatem repudiauero: nam neque filij hæreditatem habere possum. i

Spes substitutionis pupillaris non transit ad hæredes. Bar. & Alex.

Vlpianus lib. 4. ad Sabin.

LEX X.

Sed 1 † si plures sunt ita substituti. Quisquis mihi ex suprascriptis hæres erit. dein de quidam ex illis postea quã hæredes extiterunt a patri, obierunt, soli superstites ex substitutione hæredes existent, pro rata partium, ex quibus instituti sunt. neq; quicquam valebit b ex persona defunctorum.

Potest testator filio suo impuberi illum facere hæredem necessarium, quem sibi testatori facere poterat. Ale.

¶ Quos possum c hæredes mihi facere necessarios, possum & filio, d vt seruum meum, & fratrem suum, e quamuis in rebus humanis nondum sit. Igitur posthumus erit fratri hæres necessarius. f

a † Hæredes extiterunt] facit inf. de suis, & legit. l. si ex pluribus. & inf. eo. l. si plures. Accur.

b *Valebit*] vt & sup. eo. l. qui liberis. §. hæc verba. ibi. neque hæreditas. &c. & pone hic contra inf. de acqui. hæred. l. qui patri, vt ibi 3 posui. & solui modo.

c *Quos possum*] eos omnes, & solos. vt inf. eod. l. si seruus communis. in princ. & sup. eod. l. 1. §. prius. & inf. de acqu. hæred. l. si pupillus. §. sed quod in fratrem. & C. de necess. ser. l. 3. & l. quidam. §. fi.

d *Filio*] pupillo. pupillariter substituendo ei.

e *Suum*] i. filii. Accur.

f *Necessarius*] subaudi posthumus. si non habet.

g *Extitit*] sicque commixta sunt bona.

h *Ex parte. & filium*] & me viuo substituit.

i *Habere possum*] immo contra, vt inf. eod. l. si filius. Solut. 4 ibi speciale, quia substitutus erat frater impuberis. Vel hic adiuit impubes paternam: ibi non. Vel hic nemo adierat patris hæreditatem, & sic non valet pupillaris.

3 Dic, Ꝙ ibi substitutio fuit vnita cũ iure accrescẽdi. P. & Ia.

4 Sequũtur eam. B. & I.

Nisi adeatur hæreditas ex testamento paterno, non valent tabulæ pupillares. h. d. & ad hoc semper allegatur Alex.

¶ Si ex asse hæres institutus filio exhæredato substitutus repudianerit patris hæreditatem cum non haberet substitutum, [a] non poterit filij hæreditatem adire. Nec enim valet filij testamentum, nisi patris adita [b] fuerit hæreditas, nec sufficit ad secundarum tabularum vim, [c] sic factum esse testamentum, vt ex eo adiri hæreditas possit.

¶ Ad substitutos pupillares pertinent & si quæ, postea pupillis obuenerint. Neque enim suis bonis testator substituit, sed impuberis, cum & exhæredato substituere quis possit. [d] nisi mihi proponas militem [e] esse, qui substituit hæredem hac mente, vt ea sola velit ad substitutum pertinere, quæ à se ad instituentem peruenerunt.

Substitutio facta ab arrogatore non trahitur, nisi ad bona arrogatoris, & ad acquisita impuberi beneficio arrogatoris. h. d. Alex.

¶ In arrogato [f] quoque [1]† impubere [2]† dicimus ad substitutum eius ab arrogatore datum non debere pertinere ea, quæ haberet, [g] si arrogatus non esset, sed ea sola, quæ ei ipse dederit [3]† arrogator: nisi, fortè distinguamus, vt quartam quidem, quam omnimodò ex rescripto Diui Pij debuit ei relinquere, substitutus habere non possit, at [4]† superfluum habeat. Scæuola tamen lib. 10. quæstionum, putat, vel hoc [h] arrogatori permittendum. quæ sententia habet rationem. Ego etiam amplius puto, & si quid beneficio i arrogatoris acquisiuit, & hoc [5]† substitutum posse habere, vt puta si [6]† arrogatoris amicus, vel cognatus ei aliquid reliquit.

Si aliquis substituitur sibipsi, non valet substitutio, nisi aliquam utilitatem contineat: vt quia mutetur causa, vel substituatur in maiori portione, quam fuerit institutus. A. ex.

¶ Nemo institutus, & sibi [k] substitutus, sine causæ mutatione [l] quicquam proficit, sed hoc [m] in vno gradu. [n] Cæterum si duo sunt [7]† gradus, potest dici valere substitutionem. [o] Et [8]† Iulianus lib. 36. Digestorum putat, si quidem sic substitutus sit [p] sibi, cum haberet cohæredem Titium, Si Stichus hæres non erit, liber [q] & hæres esto: non valere substitutionem, quod si ita, [r] Si Titius hæres non erit, tunc Stichus liber, & hæres esto, [9]† in eius [s] partem esto: duos gradus esse, atque ideo repudiante Titio, Stichum liberum, & hæredem fore. [t]

Capacitas substituti considerabatur secundum tempus quo cedit dies substitutionis. h. d. Alex.

¶ Nemo institutus, & sibi [k] substitutus, sine causæ mutatione [l] quicquam proficit, sed hoc [m] in vno gradu. [n] Cæterum si duo sunt [7]† gradus, potest dici valere substitutionem. [o] Et [8]† Iulianus lib. 36. Digestorum putat, si quidem sic substitutus sit [p] sibi, cum haberet cohæredem Titium, Si Stichus hæres non erit, liber [q] & hæres esto: non valere substitutionem, quod si ita, [r] Si Titius hæres non erit, tunc Stichus liber, & hæres est, [9]† in eius [s] partem esto: duos gradus esse, atque ideo repudiante Titio, Stichum liberum, & hæredem fore. [t]

Capacitas substituti considerabatur secundum tempus quo cedit dies substitutionis. h. d. Alex.

[1]† Fl. affir. [2]† Credimus.

[3]† Fl. quæ ipse ei dederit.

[4]† Fl. de est. at-

[5]† Fl. & hæc.

[6]† Fl. de est. si.

[7]† Fl. sint.

[8]† Fl. vt.

[9]† Fl. de est. est. & post hæc ponit. &

1 Dic. q ibi agitur de reuocatione primi testamenti. vbi sufficit sola potestas adeundi, hic vtique agit de confirmatione tabularum pupillarum: vbi requiritur actualis aditio. secundū B. & Ias.

2 Nisi aditio cōfirmat, pupillarem substitutionē vide Sing. Bal. II. humanitatis 7. col. ver. 8. C. de impu. & aliis substituti.

ADDITIO. Dic quod ibi loquitur in iuribus omnino separatis, ita q vnum nō dependet ab alio: sed tabulæ pupillares, quarum ad confirmationem dependēt ex testamento paterno. Bart. & Ias.

a *Non haberet substitutum*] sibi in patera hæreditate. Acc.

b *Adita*] vel habita pro adita: vt sup. eo. l. 2. §. planè.

c *Ad secundarum tabularum vim*] id est, ad hoc vt valeant secundæ. & facit supra eod. l. 2. §. adeo. & l. 1. in fine. Sed argumen. contra supra, de inusto testamento. l. cum in secundo. 2 & inf. de contra tabu. l. illud. in principio. & l. quod vulgò. itē facit infra, de acquiren. hæredit. l. filius.

d *Quis possit*] vt Instituat. eod. t. non solum. & inf. ad legem Falci. l. qui fundum. §. qui filios. & C. de lega. l. cum quidam.

e *Militem*] vt infra, de milita. testamen. l. miles. §. si miles. & est ratio, quia facit puberem pro parte intestatum: quod per se potest: in priuato secus: vt Insti. de hæredibus instituendis. §. non autem. in fine. §.

f *In arrogato*] non solum in milite: vt in superiori. §. in fine. Accur.

g *Haberet*] non ab arrogatore.

h *Vel hoc*] vel pro filiem: vel pro etiam. & dic hoc, scilicet posse substituere in quartam. quod erit verum vsque ad puberatem: sed in alijs, in quibus dicit arrogatorem substituere posse, poterit etiam per fideicommissam vitra puberatem substituere: vt supra, de adoptio. l. si arrogator. §. sed an impuberi. & sic corrigitur, quod distinxerat. in cæteris autem bonis dicit restituī illis, qui haberent arrogatione non facta: vt infra, eodem. l. causa.

i *Generaliter*] ad hoc supra, de iure dot. l. professitia. 2. respon. & §. primo. & supra, solut. matrim. l. si verò. §. item quæsiuit. & infra, ad Trebell. l. facta. §. si hæres ante. & supra de vsufruc. l. sed & si. & C. de pact. conuen. super do. l. ex morte. in fine. & supra, de testamen. tute. l. qui tutelam. in princip. & supra, de pecul. l. hinc quæritur. §. potest. quæ faciunt contra Consules Mediolan. vt supra, de procurator. l. qui proprio. §. procurator. vt in cæteris. Sed argum. contra infra, de acquir. rerum domin. l. penultima. in princip.

k *Sibi*] nemo sibi potest substitui, liber, vel seruus, nisi in duobus casibus, scilicet cum causa mutatur, quia aliam vtilitatē habet ex substitutione, quam ex institutione. Item cum sunt duo gradus, id est duo instituti: nam tunc sibi soli, non sibi & socio potest. hoc modo: Titius, & Seius hæredes sunto: & si Seius hæres, ne non erit. Titium in suam & Seij partem substituo. sed in sui partem tantum non potest.

l *Mutatione*] causa mutata: hoc modo: Titius hæres esto, si nauis ex Asia venerit: & si hæres non erit, idem Titius hæres esto, conditione deficiente substitutio locum habebit: vt infra, eodem. l. fin. §. Titius.

m *Sed hoc*] scilicet q si causa nō mutatur: non valet substitutio. Azo.

n *In vno gradu*] id est in vna persona: vt inf. eo. l. §. Titius.

o *Substitutionem*] est distinctione tamen, quæ sequitur, si quidem &c. quia sibi ipsi non potest, sibi & cohæredi potest, valere dico substitutionē & si causa nō mutatur.

p *Substituatur sit*] si Stichus seruus testatoris primo institutus cum libertate, sicut & postea: alioquin esset causa mutata, & valeret substitutio. & secundum hoc dic, hæres nō erit. §. & liber. q *Liber*] s. Stichus.

r *Non valere substitutionem*] quantū ad hæreditatem: licet per hoc consequatur libertatem: vt inf. l. fi. Ir. quod non placet, sed non valet substitutio, vt institutio firma remanens & erit liber & hæres ex ea sic intercalatur* posterior dies: vt supra, de minor. l. 3. §. minorem.

s *Quod si ita*] s. dixerit testator si Titius, &c.

t *Et in eius*] & pro etiam. q. d. non tantum eum substituo in suam partem, sed etiam in partem eius cohæredis.

u *Hæredem fore*] si non vult esse liber. & hæres ex institutione. non est necessarius sub tali condōne institutus. si volet vel simili: vt inst. ut. l. verba. & plenè dicetur inf. l. fi. §.

*Intercalare quid sit. & qūm fiat intercalatio, ponit Macrobius. ca. 13. & 14. & Plin. 11. c. 8.

Si iniqui hæres] CASVS. Quendam deportatum mihi hæredem instituo & filium meum impuberem exhæredauit & dictum deportatum et substituit & decessit. certè licet hæreditatem meam habere nõ possit, eo q̃ erat deportatus tñc quo eum instituit, tamen si inueniatur capax eo tẽpore quo vendicat sibi locum substitutio dicti mei filij, i. tẽpore quo in pupillari ætate decesserit dictus filius, puta quia restitutus inuenitur: deportatus hæres erit filij ex substitutione. & idẽ est è cõtrario nã si inuenitur capax hæreditatis meæ & nõ capax tẽpore quo vendicat sibi locum substitutionis habebit meã hæreditatem. & non hæreditatẽ filij mei ex substitutione. Viuianus.

a *Suis*] extraneus.

b *Hæres*] i. liberet.

c *Filio*] si impuberi. d *Substitutione*] quod non poterit capere ex institutione.

e *Cum filius*] licet ex testamento patris capere nõ potuerit cum alius adierit: alias nec substitutio valet: vt ff. l. 2. §. plane. potuit enim mutare cõditionem per restitutionem in integrum.

f *Pœnæ*] i. damnũ si tpe minoris pupilli nõ fit capax. & facit supti. l. 1. i. sed & si conditioni §. solemus. & l. si alienũ. §. in extraneis. & l. liber homo. §. si hæres. Sed alij dicunt quod substitutus fuit grauatus in aliquo sub aliqua pœna ad qã C. de ijs, quæ pœ. nomi. l. 1. quod non placet: quia hoc tpe non poterat imponi: vt Inst. de leg. §. fi. & ff. de ijs quæ pœ. nomi. l. 1. & 2.

g *Non fit*] quia tunc capax erat.

Si filium quo] CASVS. Titius habens filium puberem. & filiũ impuberẽ instituit eos sibi hæredes. & pupillariter substituit dicto impuberi dictũ puberem: dictus pubes effectus est hæres patris pro dimidia ipso iure ciuili, non antẽ per institutionem. extitit postea hæres impuberis ex dicta substitutione. & volebat recusare hæreditatem patris. & fratris hæreditatem retinere. nunquid põt? & ai, q̃ de iure prætorio põt propositũ. p. Prætoris est liberare filios volentes liberari oneribus hæreditatis quæ onera susceperunt ipso iure ciuili. & exacta ab ipso iure ciuili. nõ autem propositum fuit dicti Prætoris remouere eos inuitos ab hæreditate siue patris, siue fratris: nam & si non fuisset substitutus fratri, haberet eius legitimam hæreditatem. dictus ergo filius, qui non habet nisi hæreditatẽ fratris, præstabit tantum illa legata, quæ fuerunt in secundis tabulis relicta, habita ratione solius hæreditatis impuberis. & nõ hæreditatis patris, quãuis si haberet patris, & fratris hæreditatẽ, haberetur ratio in Falcidia detrahenda, de legatis relictis in secundis tabulis etiam facultatum patris, nedum impuberis. Viuianus. &

h *Patris*] non per immixtionem, vel aditionem, sed ipso iure: vt inf. subijcit. &. n. &c. & inst. de hær. qual. & differ. §. sui. Alioquin contra. vt ff. tit. 1. l. iã dubitari. in fi. Azo. vel dic 2 q̃ recusat per in integrum restitutionem, quia minor.

i *Fratri*] qui frater repudiauit paternam, vel adiit. 3 & sic est speciale 4 in fratre, vt possit impetrare separationẽ. Item pone illũ habuisse aliã cohæredem, qui adiuit. Azo. Sed cõtra. ff. de acq. hær. l. Iulianus. ibi, cæterũ. &c. vbi dicit necessarium eum fratri. sed dic, abstinere tamen põt, vt hic dicit. & *Debet*] cõtra. ff. eo. l. sed si plures. §. filio. & §. si ex asse. & C. de iure deliberan. l. quidam elogio sed speciale 5 in fratre. vt subijcit notabiliter, fratris. &c. & reddatur rõ ff. qa ab intestato, cum dicit, legitimam. &c. & sic per testamentum non debet fieri deterior conditio, cum ab intestato posset separare: Alij dicunt aliter: vt no. in d. §. filio. Itẽ facit inf. de acq. hær. d. l. si quis filiũ. §. si filius. Accur.

l *Iustius*] i. iustè: vel iustius quã cõtrariũ. m *Hæreditatis*] patrentis.

n *Hæreditate*] fraterna.

o *Legitimam*] ab intestato.

p *Solet*] vt in sed leg. Falcid. l. in ratione. & quod vulgo. & §. si filio. & §. quæsitum.

Quo gradu] CASVS. Non est vis quantũ ad cõmodũ substituti, quo gradu eũ substituã liberis meis impuberibus, vtrũ secundo gradu, vel tertio, vel quarto, & sic de singulis: qui semper habebit bona dictorũ impuberũ eis in pupillari ætate decedentibus. nã siue ita dicã: instituo mihi hæredes filios meos impuberes, & substituo eis pupillariter Titium: siue ita dicam: instituo mihi hñdem Catũ. & filios impuberes ei substituo, & filijs prædictis impuberib. substituo Titiũ: siue ita dicam, instituo mihi hñdem Caium. & ei substituo Semproniũ. & Sempronio substituo filios meos impuberes. & filijs meis impuberibus substituo Titiũ. & sic de singulis gradibus: semper habebit Titius hæreditatẽ impuberũ eis in pupillari ætate decedentibus. Vi. q̃ *Quo gradu*] puta si filius instituitur, & alius ei substituitur. qui si non vult, substituatur tertius, vel quartus eidem filio. semper enim valet. Accur.

IN pupillari ætate] CASVS. Instituí mihi hæredem filiũ meum impuberem. & taliter ei substitui: si filius meus decesserit intra 16. annos, substituo ei Titiũ. postea decessit. postea viuit dictus meus filius vsque ad 15. annum. & ita vltra pubertatem. & postea decessit intra dictos 16. annos. nunquid habebit Titius bona impuberis ex dicta pupillari substitutione? & dicitur quod nõ. & dic vt plenius dixi sup. eod. l. verbis. Vivian.

r *Comprehensum fuerit*] quia credebam filium hẽre 8. annos. cum hẽret 10. & substitui vsq; ad 9. annos. fm Io. Vel dic, q̃ expressim substitui vsq; 25. ann. pupillariter. Ar. ff. l. prox. vel compendiosè dixit, quandocunque. Et no. non vitiari vtile per inutile: sed valet vt potest valere: sic habetur ff. de cõdi. & demon. l. Mœuius. in verbo, dare. Itẽ nec transit in fideicõmissum. nec fit cohæres: vt ff. eod. l. verbis. & facit inf. eo. l. si ita quis substituerit. & l. ex facto. §. item quæritur. arg. inf. de condit. & demon. l. pater. §. cõditioni. Itẽ no. hic. sex modis expirare pupillarẽ substitutionem. Primo pubertate, vt hic. Secundo per aliud testm. quod valet: vt ff. eod. l. si quis autem. §. fi. Itẽ agnatione postumi: vt ff. eo. l. si pater filiũ. Itẽ si non adeatur hæreditas ex patre: vt ff. eo. l. 2. §. adeo. Itẽ capitis diminutione. etiam minima pupilli: vt ff. de adop. l. nec ei. §. eorum. Item taxatione testamenti: vt inf. eo. l. si ita quis.

Paulus. 1†

LEX XI.

SI is a qui hęres b institutus est, filio c substitutus sit; nihil oberit ei in substitutione, d si tunc capere possit cũ filius c decesserit, 2† Contra quoque potest pœnas f in testamento pupillari pati, licet in patris passus non sit. g

Filius a patre institutus, & fratri pupillariter substitutus, potest paternam hæreditatem repudiare, & amplecti pupillarem: & non tenebitur ad legata, nisi quæ relicta sunt in tabulis pupillaribus, habita ratione Falcidiæ si immoriatur: in cuius computatione non veniunt bona paterna, sed bona pupilli. Alex.

Papinianus. 3†

LEX XII.

SI filius, qui patri, h ac postea fratri i ex secundis tabulis hæres extitit, hæreditatem patris recusat, fraternam autem retinere malit, audiri debet. k Iustius l enim Prætorem facturum existimo, si fratri separationem bonorũ

1† Lib. 1. ad Sab.

2† Fl. Decessit.

2† Lib. 3. Quæst.

a *Suis*] extraneus.

b *Hæres*] i. liber.

c *Filio*] si impuberi. d *Substitutione*] quod non poterit capere ex institutione.

e *Cum filius*] licet ex testamento patris capere nõ potuerit cum alius adierit: alias nec substitutio valet: vt ff. l. 2. §. plane. potuit enim mutare cõditionem per restitutionem in integrum.

f *Pœnæ*] i. damnũ si tpe minoris pupilli nõ fit capax. & facit supti. l. 1. i. sed & si conditioni §. solemus. & l. si alienũ. §. in extraneis. & l. liber homo. §. si hæres. Sed alij dicunt quod substitutus fuit grauatus in aliquo sub aliqua pœna ad qã C. de ijs, quæ pœ. nomi. l. 1. quod non placet: quia hoc tpe non poterat imponi: vt Inst. de leg. §. fi. & ff. de ijs quæ pœ. nomi. l. 1. & 2.

g *Non fit*] quia tunc capax erat.

Si filium quo] CASVS. Titius habens filium puberem. & filiũ impuberẽ instituit eos sibi hæredes. & pupillariter substituit dicto impuberi dictũ puberem: dictus pubes effectus est hæres patris pro dimidia ipso iure ciuili, non antẽ per institutionem. extitit postea hæres impuberis ex dicta substitutione. & volebat recusare hæreditatem patris. & fratris hæreditatem retinere. nunquid põt? & ai, q̃ de iure prætorio põt propositũ. p. Prætoris est liberare filios volentes liberari oneribus hæreditatis quæ onera susceperunt ipso iure ciuili. & exacta ab ipso iure ciuili. nõ autem propositum fuit dicti Prætoris remouere eos inuitos ab hæreditate siue patris, siue fratris: nam & si non fuisset substitutus fratri, haberet eius legitimam hæreditatem. dictus ergo filius, qui non habet nisi hæreditatẽ fratris, præstabit tantum illa legata, quæ fuerunt in secundis tabulis relicta, habita ratione solius hæreditatis impuberis. & nõ hæreditatis patris, quãuis si haberet patris, & fratris hæreditatẽ, haberetur ratio in Falcidia detrahenda, de legatis relictis in secundis tabulis etiam facultatum patris, nedum impuberis. Viuianus. &

h *Patris*] non per immixtionem, vel aditionem, sed ipso iure: vt inf. subijcit. &. n. &c. & inst. de hær. qual. & differ. §. sui. Alioquin contra. vt ff. tit. 1. l. iã dubitari. in fi. Azo. vel dic 2 q̃ recusat per in integrum restitutionem, quia minor.

i *Fratri*] qui frater repudiauit paternam, vel adiit. 3 & sic est speciale 4 in fratre, vt possit impetrare separationẽ. Item pone illũ habuisse aliã cohæredem, qui adiuit. Azo. Sed cõtra. ff. de acq. hær. l. Iulianus. ibi, cæterũ. &c. vbi dicit necessarium eum fratri. sed dic, abstinere tamen põt, vt hic dicit. & *Debet*] cõtra. ff. eo. l. sed si plures. §. filio. & §. si ex asse. & C. de iure deliberan. l. quidam elogio sed speciale 5 in fratre. vt subijcit notabiliter, fratris. &c. & reddatur rõ ff. qa ab intestato, cum dicit, legitimam. &c. & sic per testamentum non debet fieri deterior conditio, cum ab intestato posset separare: Alij dicunt aliter: vt no. in d. §. filio. Itẽ facit inf. de acq. hær. d. l. si quis filiũ. §. si filius. Accur.

l *Iustius*] i. iustè: vel iustius quã cõtrariũ. m *Hæreditatis*] patrentis.

n *Hæreditate*] fraterna.

o *Legitimam*] ab intestato.

p *Solet*] vt in sed leg. Falcid. l. in ratione. & quod vulgo. & §. si filio. & §. quæsitum.

Quo gradu] CASVS. Non est vis quantũ ad cõmodũ substituti, quo gradu eũ substituã liberis meis impuberibus, vtrũ secundo gradu, vel tertio, vel quarto, & sic de singulis: qui semper habebit bona dictorũ impuberũ eis in pupillari ætate decedentibus. nã siue ita dicã: instituo mihi hæredes filios meos impuberes, & substituo eis pupillariter Titium: siue ita dicam: instituo mihi hñdem Catũ. & filios impuberes ei substituo, & filijs prædictis impuberib. substituo Titiũ: siue ita dicam, instituo mihi hñdem Caium. & ei substituo Semproniũ. & Sempronio substituo filios meos impuberes. & filijs meis impuberibus substituo Titiũ. & sic de singulis gradibus: semper habebit Titius hæreditatẽ impuberũ eis in pupillari ætate decedentibus. Vi. q̃ *Quo gradu*] puta si filius instituitur, & alius ei substituitur. qui si non vult, substituatur tertius, vel quartus eidem filio. semper enim valet. Accur.

IN pupillari ætate] CASVS. Instituí mihi hæredem filiũ meum impuberem. & taliter ei substitui: si filius meus decesserit intra 16. annos, substituo ei Titiũ. postea decessit. postea viuit dictus meus filius vsque ad 15. annum. & ita vltra pubertatem. & postea decessit intra dictos 16. annos. nunquid habebit Titius bona impuberis ex dicta pupillari substitutione? & dicitur quod nõ. & dic vt plenius dixi sup. eod. l. verbis. Vivian.

r *Comprehensum fuerit*] quia credebam filium hẽre 8. annos. cum hẽret 10. & substitui vsq; ad 9. annos. fm Io. Vel dic, q̃ expressim substitui vsq; 25. ann. pupillariter. Ar. ff. l. prox. vel compendiosè dixit, quandocunque. Et no. non vitiari vtile per inutile: sed valet vt potest valere: sic habetur ff. de cõdi. & demon. l. Mœuius. in verbo, dare. Itẽ nec transit in fideicõmissum. nec fit cohæres: vt ff. eod. l. verbis. & facit inf. eo. l. si ita quis substituerit. & l. ex facto. §. item quæritur. arg. inf. de condit. & demon. l. pater. §. cõditioni. Itẽ no. hic. sex modis expirare pupillarẽ substitutionem. Primo pubertate, vt hic. Secundo per aliud testm. quod valet: vt ff. eod. l. si quis autem. §. fi. Itẽ agnatione postumi: vt ff. eo. l. si pater filiũ. Itẽ si non adeatur hæreditas ex patre: vt ff. eo. l. 2. §. adeo. Itẽ capitis diminutione. etiam minima pupilli: vt ff. de adop. l. nec ei. §. eorum. Item taxatione testamenti: vt inf. eo. l. si ita quis.

Imperatores Antoninus, & Verus. 1†

LEX XIII.

IN pupillari * substitutione licet longius tempus comprehensum fuerit, r tamen finietur substitutio pubertate. 4†

* De sensu huius l. vide Galiaud. in l. seq. num. 265. hoc tit.

1† Fl. Reprobatur fm ff. di. scri.

3† Ille est vera, fm B. B. P. Ale. Azo. & Iaf.

4† Fl. Pubertati. & pro hoc facit gl. in c. 1. in verbo. absq; deductione. ibi, si autem paganus. ff. de testa. lib. 6.

Centurio] CASVS. Quidam miles qui habebat sub se centum milites substituit directo & non per fideicommissum Titium filio suo Caio quærenti impuberi si intra 14 annos sine liberis impubes decederet, & ita fecit ei pupillarem substitutionem. Longius tamen tempus quã sit puberatis comprehendit in substitutione. Certè si decedat dictus impubes intra puberatem, capiet Titius substitutus ex dicta substitutione non solum bona dicti militis, sed etiam propria bona impuberis quæ aliunde quam à patre acquisiuit. & hoc faciet de iure cõmuni quod non erit necesse, quod trahatur substitutio ad fideicõmissum. si autem decedat dictus impubes post puberatem capiet dictus substitutus militis bona cum fructibus quæ in eius hæreditate inueniuntur, propter priuilegiũ militare: non autem alia bona impuberis, & benè dixit propter priuilegium militare, quia si fuisset pagnus dicã testator, non caperet substitutus etiam bona sua eo casu, ne dũ alia impuberis bona, vt supra l. proxi. dixi. Viui.

Substitutio compendiosa facta a milite impuberi intra tẽpus puberratis trahitur ad omnia bona patris, & filij. postea vero solum ad bona patris cum fructibus ex priuilegio speciali. Bar.

Papinianus lib. 6. respo.

LEX XV.

CEnturio* filio,[1]† si intra vicesimum quintũ ætatis annum sine liberis vita decesserit,[2]† directo [b]substituit. Intra 4. annum etiã propria bona filij [c]substitutus iure communi [d] capiet, post eam [e] autem ætatem [f] ex priuilegio militum, patris dũ taxat [g] cum fructibus inuentis in hæreditate.

Si seruus legatus substituitur pupillo, euanescit legatũ, in conditionis euentum. hoc dicit. Bar.

Pomponius lib. 3. ad Sabin.

LEX XVI.

SI quis eum, [h] quem in testamento suo legauit, rursus à substituto filij liberum esse iussent dubitauerit quasi legato adempto. [k] Nam & in legato, & in testamẽtis [l] nouissima scriptura erit spectanda, sicut in codicillo testamento, vel testamento codicillis confirmatis [m] obseruaretur.

Rupto testamento paterno rumpitur pupillare, & remanente paterno remanet pupillare. Bar.

¶ Si suo * testamento perfecto, alia rursus hora [n] pater filio testamentum fecerit adhibitis legitimis testibus, nihilominus id valebit, [o] & tamẽ patris testamentum ratũ manebit. [p] Nam si & [3]† sibi & filio testamentũ pater fecisset, deinde sibi q tantum, vtrũq; [r] superius rumpetur. Sed si secundum testamentum ita fecerit pater, vt sibi hæredem [s] instituat, si viuo se [t] filius decedat, potest dici non rumpi superius testamentum, quia

Si seruus legatus substituatur pupillo, euanescit legatũ, in conditionis euentum. hoc dicit. Bar.

Si quis eum] CASVS. Titius instituit sibi hæredem filiũ suum impuberem, & Stichum seruum suum legauit Seio, & postea ita dixit, Si dictus filius meus hæres mihi erit, & in pupillari ætate decesserit, substituo ei Caium, & do libertatem dicto Sticho, quem in testamento meo legaueram Seio. & postea decessit dictus testator, & postea vendicauit sibi locum substitutio pupillaris. Certè videtur ademptum legatum Stichi Seio datum, & erit liber Stichus: nam nouissima scriptura est seruanda in legatis, & testamentis, & in vno testamento, & in codicillis testamento confirmatis.

¶ *Si suo testamento.*] Titius in hora tertiæ instituit sibi hæredem filium impuberem postea in hora vespertina vocauit septem testes, & fecit testiũ dicto impuberi, ita dicendo si filius meus impubes extiterit mihi hæres, & in pupillari ætate decesserit, substituo ei Seium, & postea decessit dictus testator, certè valet vtrumque testamẽtum, & non rumpitur primum principale, per secundum accessoriũ, sed si vtrumq; testiũ fecisset in hora tertiæ, & postea fecisset testamentũ sibi tantũ, vltimum rumperet duo primum si in vltimo præteriisset filiũ quia tunc non valente ipso iure vltimo, non rumpit superiora testamẽta.

Si quis eum seruum. l. *Liberum*, eo tempore quo conditio substitutionis extiterit, vt ff. eo. l. si seruus, in fi. vnde si hic videatur legatum ademptũ, vltima scriptura valet.

K *Adempto*] legatò sub cõditione, immò pure, vt inf. eo. l. fin. §. nec dicimus.

l *In testamentis*] ergo duo sunt testamenta, vnum pupillare, & aliud paternum. & die vt insti. de pupi. substit. §. igitur, & inf. eo. l. qui plures. in fi. & l. patris & sup. eo. l. 2. §. prius H.

m *Confirmatis*] maximè sub. vt Institu. de adem. lega. §. 1. & vt ibi no. Sed ideo hic sic dixit, quia confirmati testamento pro parte testamenti habentur, vt inf. de codic. l. quidam, & facit 2. l. legem, in fi. de legat. 2. l. si idem seruus & de legat 3. l. si quis. in princ. & C. de necess. ser. l. quidam. §. fi. & inf. de manu. testa. l. si peculium. §. 1. & C. de pac. l. pacta. Sed arg. contra. inf. de legg. 1. l. si mihi. §. fi.

n *Alia rursus hora*] oppo. cum vnum sit testamentum, vt ff. eo. l. 2. §. prius. ergo vno cõtextu, vt ff. de test. l. hæredes. §. fi. Respon alia hora continuata, non remota. Vel dic, q; si factum est testamentum vno contextu, potest præmittere vel suum, vel filij testamentum, vt su. eo. l. 2. §. fi. & inf. e. l. cohæredi. in prin. & sic vnum. si autem ex intervallo, sũ præmittere debet, & potest etiam fieri alia hora, & erunt duo quodammodo testamenta, vt Inst. de pup. subst. §. igitur.

o *Valebit*] ad hoc inf. e. l. patris in fi. Vel dic valebit, si testamentum filij, vt d. l. patris in fi.

p *Manebit*] paternum enim testamẽtum caput est, & principalis causa, pupillare vero accessoriũ. & sequela. Nec principale potest rumpi per accessorium, sed principale per principale testamentum rumpitur, ideoq; & accessorium sũ pitur. & hoc est nã. &c. Azo. facit inf. de ijs, qui. vt indi. l. potest. §. qui principale.

q *Deinde sibi*] s. fecit. & efficax, quia filium exhæredauit, vel instituit, vt differat a sequenti casu.

r *Vtrumque*] s. pattis. & filij.

s *Hæredem*] aliquem extraneum.

t *Si viuo f.*] sub hac condõne si viuo &c. Vel dic, si i. quis. & dic, quod sibi instituit hæredẽ aliquẽ extraneũ purè. Et no q licet aliàs distinguã quantum ad bonorũ possessionẽ petendam inter posthumum naturã. & mortuũ viuo patre. & posthumũ natũ. & mortuũ post mortem patris. vt C. de posthu. hære. inst. l. a. & su. de iniuf. test. l. posthumus, tamen quantũ ad hoc, an primũ testiũ p sũ rumpatur, illud non attendo, quia licet instituatus in secundo testamento, quo posthumus fuit præteritus, & postea natus viuo testatore decessit

* No. qđ in P. F. legit Cõyr. vt il. iter forenſi. §. cõiter. & §. Conuenit de pact. dot. moderno veterũ q. p. v. vbi sunt sed Dyn. hãc figura vidimus sæpe in Diog. La. in l. Decret. quæ è forma. V. Lationorum: nã veteres Syllã. & Sullã dixerũt.

*Cõc. gl. ĩ. notata in q. rede test. li. 6. & ad intel. huius l. nouum vi. Cora. in l. præcibus n. 55. C. de impubet. & vi. Anto. Aug. lib. 3. c. 7.

1† Flo. filijs.

2* Fl. de referint.

a *Centurio filio*] miles erat qui centum militibus præerat. vt C. de testamen. milit. l. 1. Acc.

b *Directo*] si ille sit el hæres.

c *Bona filij*] non solum paterna.

d *Communi*] s. paganorum. vt sup. l. proxi.

e *Post eam*] i. 14. annos.

f *Ætatem*] s. filio decedente.

g *Dum taxat*] s. bona capiet iure directo forsan, 1 non fideicet Py. dixit ꝯ quia miles ẽt maiori substituere põt. vt sup. de test. mil. l. milites ẽt his. & l. miles ita hæredẽ. nec matet impuberis est in medio. tunc, n. cõpendiosa post puberatẽ trahitur 2 ad fideicõmissariã. vt C. eo. l. precib. Nã. & aliàs in priuato vulgaris expressa nõ continet 3 in se tacitã pupillarẽ. si mater est in medio: licet aliàs cõtineret. vt C. de insti. & substi. l. fi. ff. si a fit esset paganus. qui faceret hãc cõpẽdiosã. si vsq; ad 25. ann. vel qãcũq; decesserit, ille sit hęres si decedat in pupillari ætate valet. vt pupillaris, si postea, nulla 4 vt su. l. proxi. sed in milite valet postea, vel vt fideicõmissaria sũ Py. vel directo. sũ legẽ istã, vt modò no. Si aũt dixisset paganus substituo: tũc tenet in pupillari ætate. & postea habebit locum fideicommissaria. quia illa verba benè possunt trahi ad fideicommiss. sic C. de instit. & substit. l. generaliter. & ideo debet trahi ad ea, quæ possunt intelligi fieri pro quolibet tempore. 5 Arg. sup. eo. l. iam hoc iure. & facit inf. ad Tre. l. Scæuola. & de condit. & demon. l. pater. §. conditionum. quæ sunt arg. contra ad fi. huius legis.

1† Immo hoc forsan sũ. B. P. Ang. Al. So. & moder. hic.

2. Nihil ẽ B. P. Ale. Soc. Aret. & Mode.

3 Immo cõtinet, sed sine effectu. B. Pa. Al. & So.

4 Idẽ tenet B. B. P. Al. sed Aret. dicit cõmopinionẽ cẽ la cõtrarium.

5 Ista est vera, sũ B. & alios

cesserit, possit petere ex eo secun. tab. bon. pos. vt dicit l. filia posthumus. ff. per tale secundum non rumpitur primũ immò oportet. vt ex secũdo aliquis potuerit esse hꝛs. vel adire ex eo hæreditatem. vt sup. de injul. test. l. cum in secũdo. & licet possit ex aliquo testõ peti pos. sec. ta. nõ tñ sequit. q̃ qs ex eo possit esse hæres. vt inf. de sec. tab. l. 2. §. si sub condõne. & Instit. qui. mo. test. infir. §. non tñ. Azo. & facit inf. eo. l. si patet.

a *Præteritus*] ad hoc ff. de lib. & posth. l. si filius. & l. pe. & C. de test. l. hac consultissima. §. pe. & Instit. qui. mo. test. infir. §. 1.

Substitui] CASVS. Instituit mihi hæredẽ filiũ meũ impuberẽ. & postea ita dixit. si quis mihi natus fuerit post mortẽ dicti impuberis, quẽ instituo, sit hæres dicto impuberi. & decessit. & postea decessit dictus filius meus impubes ĩ pupillari ætate, & postea ex vxore mea p̃gnãte existente tpe mortis meæ natus est mihi posthumus, certè ille posthumus habebit hæreditatem dicti impuberis sui fratris. Viu.

b *Substitui*] dic natũ post mortem instituti posse substitui. Sed arg. contra inf. de vsu fr. leg. l. qui plures. & inf. de reb. dub. l. 5.

c *Substituatur*] nondũ natus.

a † Fl. fuisset.

Si seruus] CASVS. Titius habẽs seruũ cõem cũ Seio, puta Stichũ instituit sibi hæredẽ filiũ suũ impuberẽ, & eundẽ Stichũ cũ libertate pupillariter substituit dicto impuberi. & postea emit d. Titius à Seio partem. ij. hẽbat Seius in d. Stichone. & postea decessit dict⁹ Titius. & postea vẽdicauit sibi locũ dictæ pupillaris substitutionis. dicto impubere in pupillari ætate decedẽte. nunquid erit dictus Stichus liber. & hæres impuberis ex substitutione p̃dicta necessari⁹. an verò voluntarius? Et dr̃ q̃ necessarius. si aũt post mortẽ Titij redimisset Stichi partẽ dictus impubes erit Stichus liber. nõ aũt hæres impuberis necessarius. sed voluntarius. si aut neq; Titius. neq; impubes redemit partem à dicto Seio. pot ipse Stichus de æquatare offerre dicto Seio pretiũ dimidiæ suæ Stichi. & consequi libertatem ex testamento Titij. & hæreditatem impuberis.

¶ *Si Titio*] in testõ meo legaui Titio Stichum seruũ meũ. & instituo mihi hæredem filiũ meum impuberẽ. & pupillariter dictum Stichum substituo dicto impuberi cũ libertate. vel instituo mihi hæredem dictum Stichum cum libertate: certè valet dicta substitutio. vel institutio. & primo casu cũ eũ substituo. euanescit legatum de Sticho existente cõditione dictæ substitutionis. per mortem impuberis. & idem est. si dictus Stichus legatus Titio substitutus sit dicto impuberi post mortem dicti Titij legatarij. nã semper euanescit legatum de Sticho existente condi. dictæ substitutionis. etiam non expectata morte legatarij Titij. n. d. cum. l. seq. Vivian.

d *Si seruus communis substituatur*] ab vno dominorum.

e *Impuberi*] i. filio.

f *Paterfamilias*] testatore.

g *Non necessarius*] quia nec potuit esse necessarius patri. vt l. fit. 1. l. sed si in conditione. §. si seruum. & quos possũ. & c. vt sup. eod. l. sed si. §. quos possum.

h *Æquitatis ratio suggerit*] non rigor iuris. ad quod ff. de fidei. libe. l. si pecuniam. §. cum filium. §. in cui.

i *Offerens*] sufficit sola oblatio. vt hic. Vel dic etiam cõsignatio. & depositio. vt C. de sec. tomu. ma. l. 3. 2.

Et no. q̃. hodie è hoc verũ in oĩ. casu. vt d. l. 1. de ser. cõi ma. nõ ita olim. vt Instit. de dona. §. 6. & no in d. l. sed si in condit. one. §. si seruum. nisi in casu huius l. concordat huic Instit. de noxali. §. si aũt damnũ. & C. de pa. q̃. fil. dist. l. 2. & inf. de libe. cau. l. cum duob. & arg. ff. ad Trebel. l. si cui. pure. §. fin. & ff. de acq. hære. l. si q̃ seruum. in prin. & ff. ad Syll. l. domino.

k *Substitutus*] & institui põt seruus legatus.

Cum libertate] hodie ẽt sine ea. vt C. de necess. ser. l. pe. in fi.

m *Euanescit*] redit ad primum. & facit sup. e. l. si qs eũ quẽ. Acc.

Item est] quo ad hoc. vt euanescat legatũ. sed hoc casu statim euanescit legatũ nõ expectata morte legatarij. quã vẽtura certum est. vt ff. de leg. 1. l. si post mortẽ. §. fi. ĩn. quosdam. sed certè. licet non expectẽ mortẽ. ĩ cõdõnẽ institutionis exigo existere. i. q̃ impubes deceda ad hoc. vt sit liber. & hæres. vt C. de necess. ser. l. pe. §. fin. & facit ff. de manumiss. test. l. si peculiũ. §. 1. & ff. ti. 1. l. q filio in prin.

n *Patris. & filij*] CASVS. Institui mihi hæredẽ filiũ meũ ĩpuberẽ. & ei pupillariter substitui Titiũ. & sic feci mihi vnũ testm̃ & ĩpuberi aliud. certè ista duo testamẽta hãt p vno. ĩ solũ iure ciuili. sed ẽt iure p̃torio. nã si meũ testũ. quod in scriptis faciebã. est signatũ. & si testm̃ filij mei. q̃ scriptis similiter faciebã. est resignatũ. i. aptũ. nihilominus valet vtrumq; & habentur loco vnius testamenti. sed & si ĩ meo testõ. q̃ scriptis faciebã. sunt signa septẽ testium. & in testõ filij mei. q̃ in scriptis similiter faciebã. nõ sit signũ alicuius testis. nihilominus valet vtrũq;. & sunt loco vnius. ff. d. & si meũ testm̃ feci in scriptis. filij autẽ mei testm̃ feci p nuncupationẽ. vel econtra. nihilominus valebit vtrũq; nõ tamen dicit in hoc casu. q̃ sint loco vnius testamenti. Viuia.

o *Patris*] immò non. vt ff. de sec. tab. l. si ita. §. fi. Sed certè verum est de iure p̃torio. quo ad id. quod subijcit. nam. & c.

p *Resignata*] i. aperta. nõ signata. vel i. signata. sed aperta. ita p̃side. & cõsentientibus p̃sonis. vt C. quẽ ad test. ap. vi. l. 2. H. q *Signa*] i. sigilla. ad de iure prætorio inducta. sed subscriptiones de iure ciuili. vt Instit. de test. §. sed prædicta.

r *Per scripturam*] per hoc vi. q̃ sint duo testamenta. argu.

¶ Si Titio fuerit legatus seruus, poterit 3† impuberi substitui [k] cum libertate, [l] quemadmodum institui potuit legatarius, 5† & euanescet [m] legatum existente conditione substitutionis.

Iulianus lib. 30. Digest.

LEX XIX.

IDem est, [n] & si post mortem legatarij substitutus sit seruus.

Testamentum patris, & filij impuberis habetur, pro vno: & sufficit vna solemnitas, si conficiatur vno contextu, & vnum potest confici in scriptis, aliud nuncupatiue. Alexan.

Vlpianus. 6†

LEX XX.

PAtris, & filij testamentũ, pro vno habetur etiã 7† iure prætorio. [o] Nam (vt Marcellus li. 9. Dige. scribit) sufficit tabulas patris esse signatas, & si resignatæ [p] sunt 8† filij, septem signa 9† patris sufficiunt Sed & si 9† pater sibi per scripturam, filio per nuncupationem, vel contra fecerit, testamẽtum, valebit.

Substitutio pupillaris fieri potest ad minus tẽpus, quã pupillaris ætatis, & tunc vltra illud tempus effectum nõ habet Alex.

2† Fl. deest. sit.

3† F. scribit.

pupillaris substitutio. dicto impuberẽ in pupillari ætate decedẽte. nunquid erit dictus Stichus liber. & hæres impuberis ex substitutione p̃dicta necessari⁹. an verò voluntarius? Et dr̃ q̃ necessarius. si aũt post mortẽ Titij redimisset Stichi partẽ dictus impubes erit Stichus liber. nõ aũt hæres impuberis necessarius. sed voluntarius. si aut neq; Titius. neq; impubes redemit partem à dicto Seio. pot ipse Stichus de æquatare offerre dicto Seio pretiũ dimidiæ suæ Stichi. & consequi libertatem ex testamento Titij. & hæreditatem impuberis.

¶ *Si Titio*] in testõ meo legaui Titio Stichum seruũ meũ. & instituo mihi hæredem filiũ meum impuberẽ. & pupillariter dictum Stichum substituo dicto impuberi cũ libertate. vel instituo mihi hæredem dictum Stichum cum libertate: certè valet dicta substitutio. vel institutio. & primo casu cũ eũ substituo. euanescit legatum de Sticho existente cõditione dictæ substitutionis. per mortem impuberis. & idem est. si dictus Stichus legatus Titio substitutus sit dicto impuberi post mortem dicti Titij legatarij. nã semper euanescit legatum de Sticho. existente condi. dictæ substitutionis. etiam non expectata morte legatarij Titij. n. d. cum. l. seq. Vivian.

C. de testam.l. iubemus.§. & quemadmodum. assimilatur ergo præcedenti casui per copulam. sed i &. quia v. robiq; valet pupillare testamentum: sed differunt in hoc: quia in primo vnum.in secundo duo sunt. est ergo vnum quo ad quid.& quo ad quid duo. vnum. quia vnus testator. & vna signacula: vt hic. & ff. de secun tabu.l. vt bonorum. sed pro duob. habetur. quia duæ hæreditates: vt Institu. eod.§. igitur. Item. quia expugnato iure ciuili. (vt per querelam) paterno pro parte. non infirmatur pupillare: vt sup. de inoffi. testa.l. Papinianus.§.sed nec Item. quia expugnato testamento paterno in totum. per contra tab. nõ rumpitur pupillare: vt inf.eod. l. & ſi contra. Item. quia paternũ in scriptis. pupillare nuncupatiuum potest esse: vt hic. & inf.de secũ. tab.l si ita.§. fin. Item. quia instituitus in paterno. pupillari substitutus. si habet cohæredẽ. potest omittere 2 paternam hereditatem. & pupillarẽ amplecti: vt Inf. de acquir.hæred.L.quæsitum.& sup.eo.l.sed si plures.

1 No.gl.q̃ post dictionem. sed ponit copula. & denotat diuersitas facti. & identitas iuris. B.P. Ale.& Ia.

2 Fl.li.41 ad edict.

3 Fl. deest annũ.

3 Li. 15. ad edi. Pmunc.

2 Totã gl. approbat & P.& Ar.

Idem. 1 †

LEX XXI.

SI ita quis substituerit: Si filius meus intra decimum annũ decesserit, Seius hæres esto: deinde hic ante quartum decimum annum 2 † post decimum a decesserit, magis est, vt non possit bonorum possessionem substitutus petere: non enim videtur in hunc casum substitutus.

Qui impugnat testamentũ per contra tab. siue obtineat, siue succumbat, priuatur cõmodo pupillaris substitutionis. Alex.

LEX XXII.

Caius. 3 †

IS qui contra tabulas testi patris bonorum possessionem petierit, b si fratri impuberi substitutus sit, repellitur à substitutione. c

Spes substitutionis reciproca non transmittitur ad hæredes: & in dubio ẽ̃jtur facta per nomina appellatiua: ideo illi solũ, qui hæredes sunt, vocãtur pro hæreditarijs portionibus. h.d. cum l. seq. Alex.

LEX XXIII.

Papinianus. 4 †

QVi plures d hæredes instituit, ita scripsit, Eosque omnes inuicé substituo. post aditam à quibusdam e ex his hæreditatem; vno eorum f defuncto, si conditio substitutionis extiterit, g 5 † alio hærede partem suam repudiante, ad superstites h tota portio pertinebit, quoniam inuicem in omnẽ causam i singuli substituti videbuntur. Vbi enim quis hæredes instituit, & ita scripsit. 6 † Eosque inuicé substituo, ij substituti videbuntur, qui hæredes extiterunt. k

Vlpianus. 7 †

LEX XXIIII.

SI plures sint instituti ex diuersis partibus, & omnes inuicem substituti, plerũque l credendum * est, ex eisdem partibus substituros, ex quibus instituti sunt: m vt si fortè vnus ex vncia, secundus ex octo, tertius ex quadrante sit institutus: repudiante tertio, in nouem n partes diuidatur quadrans, *ferat

4 † Lib. 6. respons.

5 † Fl. Exstit.

6 † Fl. scribit.

7 † Lib. 4. disputat.

* Ex rescripto D. Pij. l. 6. C. eo.

* Quadrans est 4 pars assis, i. tres vnciæ. §. hi diuitas Instit. de hæred.inst. & Vl. Bu. de. sse.

3 Et benè Bart. Pau. Al. & Ias.

4 Sequuntur glo. P. Al. & Ias.

5 Ad hãc gl. l. si hæredis. dic hîc signãter ſ. ſ. ſ. no. ĩ l. q libetis. §. hæc verba ſ. e. vbi Bald. singulariter limitat vbi verbũ hæres. est platũ à testatore. nã tunc non venit hæres hæredis appellatione hæredis. vid ad longũ per Bar. l. filius. §. Diui i fi. de leg. 1. 6 Quæ accrescẽt eis dẽ pro rata: & sic ĩ effectu tãtum valet vna computatio sicut altera ſm Pau.

1 No.gl.q̃ post dictionem. sed ponit copula. & denotat diuersitas facti. & identitas iuris. B.P. Ale.& Ia. 2 † Fl.li.41 ad edict. 3 † Fl. deest annũ.

ergo præcedenti casui per copulam. sed 1 &. quia vbiq; valet pupillare testamentum: sed differunt in hoc: quia in primo vnum.in secundo duo sunt. est ergo vnum quo ad quid.& quo ad quid duo. vnum. quia vnus testator. & vna signacula: vt hic. & ff. de secun tabu.l. vt bonorum. sed pro duob. habetur. quia duæ hæreditates: vt Institu. eod.§. igitur. Item. quia expugnato iure ciuili. (vt per querelam) paterno pro parte. non infirmatur pupillare: vt sup. de inoffi. testa.l. Papinianus.§.sed nec Item. quia expugnato testamento paterno in totum. per contra tab. nõ rumpitur pupillare: vt inf.eod. l. & ſi contra. Item. quia paternũ in scriptis. pupillare nuncupatiuum potest esse: vt hic. & inf.de secũ. tab.l si ita.§. fin. Item. quia instituitus in paterno. pupillari substitutus. si habet cohæredẽ. potest omittere 2 paternam hereditatem. & pupillarẽ amplecti: vt Inf. de acquir.hæred.L.quæsitum.& sup.eo.l.sed si plures. ſ. ſi ex affe. & facit ĩ. de acquir.hær. l.si quis mihi bona. §. pẽ. & sup.eo.l. si quis eum.quem. §. si suo.

Si ita quis] CASVS. Titius instituit sibi hæredem filium suum impuberem. q erat minor decem annorũ. & taliter ei substitutum dedit. si filius meus decesserit intra 10. annum. Seius hæres esto. & decessit dictus testator: postea dictus filius impubes decessit post decimum annum intra 14. nunquid habebit hæreditatem substitutus? Et dicitur quod non: quia fuit substitutus in eum casum. & h.d. Vlpianus.

a *Post decimum*] dixit intra. decessit post. Et no. quod specialis permissio derogat. tacitæ concessioni. sic C. de procu. leg. mari. ut. & concordat. inf. eo. l. qui plures libertos. in prin. & l. ex facto. §. item quæro. & ff. eo. l. in pupillari. & de libe. & posthu. l. commodissimè. sic sup. solu. matr. l. si cum dotem. in princip. Argumen. contra sup. de condi. cau. da. l. si extraneus. & inf. de supel. le. l. legata. in princ. & inf. de fun. instr. l. quæsitum §. fine.

Si qui contra tabulas] CASVS. Institui mihi hæredem filium meum impuberem. & alium filium meum puberẽ à me emancipatum prætereo. & eundem prætermissum substituo pupillariter dicto impuberi instituto: & decessi: & post ea dictus prætermissus periit contra tabu. bono. pos. in bonis meis. certe ex quo voluit impugnare principale testã. per contra tab. nihil consequetur ex testamento secundario. id est ex substitutione impuberis. Viu.

b *Petierit*] secus si tantum renunciat: vt sup. e. l. si filius. at si succubuerit. perdit vtrumq; vt indignus: si obtinet in principali. perdit substitutionem. vt indignus; vt inf. de ijs qui. vt indig. l. 2. & l. 5. §. qui principale. & de acqui. hæ. l. quæsitum.

c *Substitutione*] oppo. inf. eo. l. & si contra tabu. vbi non rũpit pupillare expugnato principali per contra tabulas. Respon. nec hic expugnatur. sed vt indignus repellitur. vt dictum est. & facit. inf. de contra tabu. l. filium. §. omnibus. & §. non solum. & ad Trebel l. si cui putè. §. nec non illud. & sup. de inoffi. test. l. Papinianus. §. meminisse.

Qui plures] CASVS. Institui mihi hæredes Titiũ. & Seium. & Caium. & Sempronium: & ita postea eis dixi. vos omnes inuicem substituo. & decessi. postea hæreditatem meam reddidit Titius & Seius: & postea decessit Titi⁹: & sic portio sua ad hæredem suum deuenit postea Caius repudiauit partẽ suam. & ita in parte sua Caij exitit cõditio substitutionis: & postea Semproni⁹ adiuit pro sua parte. & sic habes. quod Titius. & Seius & Sempronius adierunt p̃ suis partibus & quod Titius decessi. & ita pars sua adita deuenit ad hæredẽ suum. & quod Caius partẽ suã repudiauit. & sic in ea locum habuit substitutio. quæritur vtrũ hæres Titij prædicti veniat ad substitutionem cum Seio. & Sempronio? Et dicitur quod non. immo solus Seius. & Sempronius. qui extiterunt mihi hæredes nullo mediante. illi enim q̃ per se hæredes mihi extiterunt. soli videntur substituti. qualiter eumq; vnus vnus suã portionem amiserit. & h.d. Viu.

d *Qui plures*] quatuor ad minus.

e *Quibusdam*] tribus. puta.

f *Eorum*] adeuntium.

g *Extit erit*] ita scilicet. an alio &c.

h *Ad superstites*] an nũm. q.d. non ad hæredes mortui; licet secus sit in iure accrescendi; 3 vt hic & ĩ. eo. l. Luc. §. fin. & inf. de le. hæ. l. si ex plurib. Item 4 oponet. q̃ suas partes acceperint ex institutione: vt admittantur ex substitutione. non gratia repudiantis; vt hic in fi. & C. de iure delib. l. quidã & sup. eo. l. sed si plures. & de leg. 2. l. cum pater. § liberis.

i *In omnem causam*] i. in quacunque causa vnus suam portionem amiserit.

K *Extiterant*] & nullo mediante; hæredes enim hæredis 5 hæredes sunt aliquo mediante; vt no. sup. eo. l. qui liberis. §. hæc verba. Et no. quod per hoc repellitur hæres hæredis. & repudians.

Si plures] CASVS. Institui mihi hæredem Titium in vna vncia & Seium in octo vnc. & Caium in trib. vnc. & eos inuicẽ substitui. & postea decessi: & postea Caius repudiauit suas tres vncias. certè dictæ tres vnciæ debent diuidi inter Titium. & Seium. ita quod fiant inde nouem partes; & de his nouẽ partib. trium vnciarum debet habere octo partes Seius in octo vnc. institutus. & vnam Titius ex vncia institutus: nisi euidẽter appareat aliam fuisse meam testatoris voluntatem. quia tunc mea voluntas seruaretur. Viu.

l *Siquunque*] quare hoc dicit in fi. l. dicet.

m *Instituti sunt*] vt. & C. eo. l. 1. & sup eo. l. si i testamẽto. & l. qui liberis. §. si & l. si pater & inf. eo. l. qui cum plures.

n *In nouem*] videbatur institutum in vncia habere duodecimam trium vnciarum. & ita institutum ex 8. debere habere 8. de trib. in 12. diuisis. & sic remanent tres vnciolæ vacantes. ne ergo istud contingat. ita fit computatio.

a *Quod vix*] sic est sup. de iudi. l. vlt. ergo si non euidenter fuit expressum tamen si ex alijs coniecturis apparet, satis est. vt quia propria nomina substituendo dixit: vt inf. ad Trebellia. l. nonnunquam. Item si ea aliquam pecuniam æqualiter dare iussit. vt inf. de reb. dub. l. vltiū. §. fi. & inf. ad Trebel. l. quoties. & propter h. d. plerunq; in prin. l.

Restvete rib. De varie. lin. Iari de impro striēte Fe stoli. 2. q. bis trēs fir. B. fis Vnc. octo sunt, A. fis partē esse Colum. i. li. de dilr. bu. . fis docet no tā eos iudicans.

y † Scriptus est.

z † Lr. 2. digesti.

3 † Institutionē hic pro substitutione vidētur poni. sed nā sic esset. oī bus li bris ideo ppriā q dā erit dan. substituto.

S[i pater] CASVS. Seius instituit sibi hæredes duos suos filios impuberes & eos inuicem substituit. Item substituit Titiū ei ex dictis impuberibus, qui nouissimus mortuus fuerit. & decessit d. Seius: modo quæritur. vtrum d. Titius admissa ur cum dictis impuberib⁹ fratribus ad bonorum possess. secundum tabu. Et dicitur quod non. immo soli fratres admittuntur: qa de institutione dictorum fratrum duo gradus sunt facti. & ter tio gradu est vocatus Titius. non sunt dicti fratres instituti. vt dictum est. & si vnus decedat. eorum alter est substitutus. & si substitutus postea decedat, vel non habet hæreditatem, veniet Titius ad hereditā ē & hoc dicit Vivian.

b *Substituerit*] alias instituerit: alias substituerit. nam sue a dixit vos inuicem instituo: sue dixerit vos inuicem substituo: hæredes videntur eos instituere. & substituere breuibus verbis. *vt* §. prætiu. i. l. cum in testamento. §. hæc verba. si autem simpliciter filios instituam & si moreretur. Titium substituam; vltimo morienti videtur substitutus Titius. vt Cyno. i. pen.

c *Post se*] secundum tabu. vt infra. de bono. poss. sec. tabu. l. 4. §. deficiunt.

d *Quodammodo*] i. breuiter. vt dixi per l. cum in testamento. & secundum. hoc non computatur gradus ex institu. Titij. & sic hoc caute dicit institutionis. Vel dic 3 quodammodo. i. vere duos gradus institutionis & substitutionis. & sic hoc non computatur prima institutio inclusa in breuibus verbis. & facit inf. eo. l. vel singulis. & inf. de vsufru. leg. l. codicillis. in prin. & de reb. dub. l. qui duos. in prin.

S[i pater filium] CASVS Titius instituit sibi hīdem filiū suum impuberem. & postea ei ita substituit. si quis mihi natus fuerit post mortem dicti impuberis. sit hæres dicto impuberi. & postea decessit d. Titius. postea viuente dicto impubere natus est ei impuberi frater. certe sumpsit testamentum. si autē nascetur posthumus viuo patre. & mortuo impubere existet solus hæres patri suo Titio prædicto. quia in eum casum fuit institutus. Viu.

e *Sibi*] patri viuenti. Accur.

f *Post mortem*] filius impuberis quem instituerat. Acc.

g *Fuerit*] sib. filio meo substituto. per quod videtur tantum facere vulgarem. cum designatet impuberem morturum i. vita patris & ita non hæredem.

h *Fratre*] Posthumi.

i *Rumpetur*] quia eo casu natus est, qui non est testamento comprehensus. vt sup. de libe. & posth. l. commodissimè. & l. posthuma. Azo. Sed contra C. de posthu. l. hæc. l. fin. Sol. vt dixi in l. commodissimè. Accur.

k *Existet*] iam existente conditione. & eo casu in quo fuit instituus. vt §. de libe. & posthum. l. cum posthumus. Dicet quis. Qualiter substitutus pupillariter esse potest. cum institutus in paterno viuo testatore decessit. & irrito facto pater non iteratur pupillare. vt inf. eod. l. 2. §. 1. Respon. non est: qa hic posthumus ex testamento patris non est hæres. non ex pupillari. ne est impubes exiit his. & in pupillari ætate decessit. & ideo substitutus patri est hæres. non impuberi vt Inst. de pupil. substi. in prin. Azo. Item non ne est incertus hæres. & sic non valet: vt sup. eo. tit. l. quoties in prin. & ibi Respon. immo certus inuestibili signo. s. ex se nascitur. vt sup. tit. l. quoties. §. si quis nomen. & §. si quis ita duxerit. Acc.

4† F. erit

5† Fl. fuerit.

6† Fl. viuo.

S[i Titius] CASVS. Instituit mihi hæredē Titiū hæredē. & Seiū. & Seio substituit Titiū. & prædicto Titio substituit Sempronium. postea antequam Titius adiret hæreditatē meam pro sua parte. post mortē meā decessit Seius antequā patrē suum adiret. & ita Titius sibi nuncupatam hæreditatem meā. pō: postea decessit Titius antequā adiret. modo quæritur vtrū Sēpronius Titio substitutus bēat ex substitutione solam partem Titij. an verò partem Seij cui fuit Titius substitutus? Et dicitur quod vtranque. Viu. Ang.

7† Lr. 30 digest.

Idem lib. 29. Digest.

LEX XXVI.

SI pater filium impuberem hæredem scripserit, & ei substituerit, si quis sibi [e] post mortem [f] natus fuerit: [4]† [g] deinde viuo fratre [h] posthumus natus erit. [5]† testamentū [6]† rūpetur: [i] post mortem autem fratris viuo patre natus, solus hæres patri suo exiliet. [k]

Substitutus vulgariter vni, censetur substitutus alteri, cui ille erat substitutus. Alexander.

Idem. [7] †

LEX XXVII.

SI Titius cohæredi suo substitutus fuerit, deinde ei Sē pronius, ve tus puto in vtrāque partem [l] Semproniū substitutum esse.

Fictio legis cornelie sicut testamentum confirmat paternum ita, & pupillare, si pupillus post mortem testatoris vere, vel [ficti]e in pupillari ætate decesserit. h. a. cum l. seq. Bar.

l *Vtranque partem*] neutro hæredum adeunte. quod dic. vt Inst. eo. sed si instituo. & facit inf. eo. l. cohæredi in prin.

Ex Cornelia] CASVS. Instituit mihi hæredem filium meum impuberem. & ei pupillariter substituit Titium. postea fui ab hostibus captus. & ita testamentū meū fuit ex titu factum. & per consequens pupillare. postea apud hostes decessit. & postea dictus filius meus impubes decessit in pupillari ætate in ciuitate certè hæreditas pertinet perinde ad Titium substitutum. ac si ego nunquā ab hostib. captus fuissem. quia lex Cornelia quæ testamenta eorum, qui in hostium potestate decesserunt, confirmat. perinde ac si nunquam capti fuissent. pertinet non solum ad hæreditatē ipsorum. qui testamenta fecerunt, sed etiam ad omnes hereditates. quæ potuissent pertinere ad quēcunq; ex eorū testiō. si in hostium potestatem non peruenissent. Sed retento eodem casu. pone quod dictus meus filius captus fuit ab hostibus me patre iam in ciuitate mortuo. & ibi decessit dictus meus filius. certè hoc casu per dictam legem Cornelia pertinet hæreditas dicti impuberis ad dictum Titium ei substitutum. si autem me patre adhuc in ciuitate viuente dictus impubes fuit ab hostib. captus. & ibi decessit me iā in ciuitate mortuo. non habebit substitutus eius hæreditatem ex dicta l. Cornelia. nam non efficitur per dictam legem. vt dictus impubes. qui nulla bona in ciuitate reliquit. habeat hæredem. vel hæredes. & idem dicerem si filius meus etiā pubes captus fuerit ab hostibus me adhuc in ciuitate viuente. & postea me in ciuitate mortuo decessisset in hostiū potestate existens. nam eo casu hīditas mea pertinet ad proximum agnatum ex l. 12. tabu. quæ solet vocare agnatos ab intestato. non autem pertinet ad dictum agnatum hæreditas dicti mei filij. ex l. Cornelia. quia. vt dictum est: nullam hæreditatem reliquit in ciuitate dictus meus filius. cū fuit

ab

ab hoſtibus captus, ſcilicet quia ego nunc viuebam. Viuia.

a *Lex Cornelia*] de hac habes ſup.de teſtam.l.lege.& Inſti. quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum, §.fi.& ſup. de inju.teſt.l.qui vxorem.

b *Cum pater in hoſtium*]aut capitur pater,& filius remanet: vt hic : aut ècontra : vt infr. §. ſed ſi pater in fin.aut vterque. vt inf.l.prexi.

¶ Li.62. Digeſt. • Cõiũge l.bona de capti.inf.

c *Deceſſerit*] ante filiũ : aliàs ceſſat Cornelia.vt infra de cap. lege.quod ſi filius. in prin.

d *Relicto*] inſtituto, & ei ſubſtituto dato pupillariter. Et nota relicto. ſecus ſi poſt mortem impuberis caperetur pater: ſicut & filio inf. diſtinguitur. §.ſed ſi pater. & §.ſi verò.

e *Pertinet*] ex teſtamẽto pupillari. Azo.

f *Mortuo patre* ,ptius verè, non fictione l. Cornelię,ne ſit contra inf.l.proxi.& ſtatim dices.

2† Fl deceſſit.

g *Filius*]impubes, ſi non habes in textu.

h *Ex ea lege*] non ex verbis, cum ſecundæ tabulæ ſint irritæ capitis diminutione,vt ſup. de inju.teſta. l.ſi quis ex §.irritum. ſed ſuppletione, & benignitate Prætoris:vt in contrario. vt infra de capt.leg.pater. §.ſi mortuo. Sed oppone,quod pater capitur, deinde filius, tertio pater in captiuitate moritur, quarto mortitur, ibidem filius, ecce pater fingitur prima captiuitatis hora mori. ergo filio viuente debet ſuccedere ſubſtitutus filij per hunc §. quod lex in fr.próx.negat. Sed reſpon.quod ad id quod ſup. dixi,ſi quidem mortuo patre,&c. ſubauditur verè, & non ficte.

3† Fl.deceſſit.

4† P.F.cõmodè.vide l.pf. 9. ſi mortuo §. de captiuis.

5† Aliàs &.

i *Pervenerit*] & ibi deceſſerit impubes, quia impubes ex l.Cornel.fingitur deceſſiſſe. ſecus ſi reuertatur,& pubes deceſſerit.

k *Novercalis*] ad hoc,ſcilicet, vt ex teſtamento pupillari aliquis ſit hæres,eſt tamen locus leg. Cornel.vt ſubſtitutus ex teſtamento ſit hæres, ſcilicet ex vulgari expreſſa,vel ſaltem ex tacita.

7 Segnur gl.B Pau. Ale. Ale. & Iaſ

l *Habeat*] non diſtinguitur quis prius moriatur, ſcilicet filius apud hoſtes, vel pater domi: vt inf. proxi.reſpon.

m *Puber*] factus ille impubes prædictus.

n *Pater*] prius.

o *Deceſſerit*] ſcilicet poſt, quando eſt plus dubij, quam ſi ècontra filius ante deceſſiſſet.

p *Duodecim tabularum*] ad agnatum, & c. & hoc intelligo, cum non erat aliquis ſuus ſubſtitutus, vel ſi erat, obierat viuente patre, vel ille admittitur ex vulgari expreſſa, vel ſaltem tacita, quæ in pupillari expreſſa continetur, vt ſupra eod.l. ita hoc iure.

q *Non ſui*]quia nulla. Io.& adde diſt.quam habes infr.de capti.l.pater.in fi.

Si pater captus ſit.] CASVS Ego pater ſui captus ab hoſtibus, & poſtea fuit captus dictus filius meus impubes, cui pupillariter ſubſtitueram Titium: vt dictum eſt in l.ſeq. & apud hoſtes ambo deceſſimus,certè ſiue ego ante deceſſi, ſiue dictus meus filius, non habebit ſubſtitutus impube-

Idem. 1†

LEX XXVIII.

LEX * Cornelia,[a] quæ teſtamenta eorum, qui in hoſtiũ poteſtate deceſſerunt, confirmat,non ſolum ad hæreditatem ipſorum, qui teſtamenta fecerunt, pertinet, ſed ad omnes hæreditates, quæ ad quemque ex eorum teſtamẽto pertinere potuiſſent, ſi in hoſtium poteſtatẽ non peruenisſent.Quapropter cũ pater in hoſtium [b] poteſtate deceſſerit,2† [c] filio impubere relicto [d] in ciuitate, & is intra tempus pubertatis deceſſerit hæreditas ad ſubſtitutum pertinet, [e] perinde ac ſi pater in hoſtium poteſtatem non peruenisſet. Sed ſi pater in ciuitate deceſſerit,3† filius impubes apud hoſtes (ſi quidem mortuo patre [f] filius [g] in hoſtium poteſtatem peruenerit) non 4† incommodè dicitur, hæreditatem eius ex 5† ea lege [h] ad ſubſtitutos pertinere. Si verò viuo patre filius in hoſtium poteſtatẽ peruenerit, [i] non exiſtimo [k] legi Cornelię locum eſse: quia non efficitur per eam, vt is, qui nulla bona in ciuitate reliquit, hæredes habeat. Quare etiam ſi pubes [m] filius viuo patre captus fuerit; deinde mortuo in ciuitate patre, [n] ipſe in hoſtium poteſtate deceſſerit, [o] patris hæreditas ex lege duodecim tabularum, [p] nõ filij [q] ex l.Cornelia,ad agnatũ proximum pertinet.

Scæuola.lib.15 quæſt.

LEX XXIX.

SI pater captus ſit ab hoſtibus,mox filius,[r] & ibi ambo decedant, quãuis prior pater decedat, [ſ] lex Cornelia ad pupilli ſubſtitutionem nõ pertinebit: niſi reuerſus in ciuitate impubes decedat: quoniam 6† [t] & ſi ambo in ciuitate deceſſiſſent,veniret ſubſtitutus. [t]

Ex præſumpta voluntate defuncti coniunctus præfertur ſubſtituto. Bart.

Iulianus lib.78. Digeſt.

LEX XXX.

QVidam * teſtõ Proculum ex parte quarta, & dam nominem Quietum inſtituit in nouem vncijs, quæ ſunt dimidia, & quarta hæreditatis. poſtea ſubſtituit Quieto in noue vncijs inſtituto, quendam nomine Florum: & Proculo in tribus vncijs inſtituto, ſubſtituit Sofiam: & poſtea ita diſit: ſi neque Florus Quieto ſubſtitutus, neque Sofia Proculo ſubſtitutus hæredes mihi erunt, ſimul repudiantes hæreditatem meam: Quieto,& Proculo à me inſtituris ſubſtituo tertio gradu Ceſonianã Leptitanorum in dicta dimidia & quarta hæreditatis meæ,in qua inſtitui Quietum prædictum, & ſubſtituo Caium, & Cornelium, & Stichum ex quarta parte hæreditatis meæ, id eſt, ex tribus vncijs,in quibus inſtitueram Proculum, & ſubſtitueram Sofiam: & volo quod de dicta quarta parte habeat duas vncias dictus Caius, & duas dictus Cornelius,& duas dictus Stichus: & ita diuiſit teſtator prædictus in hac ſecunda ſubſtitutione in ſex vncias dictam quartam hæreditatis ſuæ,id eſt ſupradictas tres vncias poſtea deceſſit Proculus in tribus dictis vncijs inſtitutus, & Sofia ei ſubſtitutus viuente adhuc dicto teſtatore. & ſic dictæ tres vnciæ ſunt factæ in cauſam caduci,& ſic ad hæredem Proculi non poſſunt pertinere, nec etiam ad hæredem Sofiæ ei ſubſtituti. & poſtea deceſſit dictus teſtator,& prædictus Quietus in nouem vncijs inſtitutus adiuit hæreditatem pro ea parte, modo quæritur vtrum dictæ tres vnciæ factæ in cauſam caduci pertineant ad dictum Quietum Proculi cohæredem, qui quidem Quietus adiuit hæreditatem, vt dictum eſt: an ad Caium, & Cornelium, & Stichum ſubſtitutos tertio gradu? Et dicitur, quod debent pertinere ad Quietum: quia ea videtur fuiſſe teſtatoris

ris hæreditatem ex ſubſtitutione per d.l.Corneliam. ſi autem impubes reuerſus fuiſſet in ciuitatem, & in ciuitate deceſſiſſet, benè veniret ſubſtitutus per d.l.Corneliam: quia & ſi ego, & ipſe in ciuitate deceſſiſſemus veniret ſubſtitutus per d.l.Corneliam. Viuianus.

lię locum eſse: quia non efficitur per eam, vt is, qui nulla bona in ciuitate reliquit, hæredes habeat. Quare etiam ſi pubes [m] filius viuo patre captus fuerit; deinde mortuo in ciuitate patre, [n] ipſe in hoſtium poteſtate deceſſerit, [o] patris hæreditas ex lege duodecim tabularum, [p] nõ filij [q] ex l.Cornelia,ad agnatũ proximum pertinet.

Scæuola.lib.15 quæſt.

LEX XXIX.

SI pater captus ſit ab hoſtibus,mox filius,[r] & ibi ambo decedant, quãuis prior pater decedat, [ſ] lex Cornelia ad pupilli ſubſtitutionem nõ pertinebit: niſi reuerſus in ciuitate impubes decedat: quoniam 6† [t] & ſi ambo in ciuitate deceſſiſſent,veniret ſubſtitutus. [t]

Ex præſumpta voluntate defuncti coniunctus præfertur ſubſtituto. Bart.

Iulianus lib.78. Digeſt.

LEX XXX.

QVidam * teſtõ Proculum ex parte quarta, & dam nominem Quietum inſtituit in nouem vncijs, quæ ſunt dimidia, & quarta hæreditatis. poſtea ſubſtituit Quieto in noue vncijs inſtituto, quendam nomine Florum: & Proculo in tribus vncijs inſtituto, ſubſtituit Sofiam: & poſtea ita diſit: ſi neque Florus Quieto ſubſtitutus, neque Sofia Proculo ſubſtitutus hæredes mihi erunt, ſimul repudiantes hæreditatem meam: Quieto,& Proculo à me inſtituris ſubſtituo tertio gradu Ceſonianã Leptitanorum in dicta dimidia & quarta hæreditatis meæ,in qua inſtitui Quietum prædictum, & ſubſtituo Caium, & Cornelium, & Stichum ex quarta parte hæreditatis meæ, id eſt, ex tribus vncijs,in quibus inſtitueram Proculum, & ſubſtitueram Sofiam: & volo quod de dicta quarta parte habeat duas vncias dictus Caius, & duas dictus Cornelius,& duas dictus Stichus: & ita diuiſit teſtator prædictus in hac ſecunda ſubſtitutione in ſex vncias dictam quartam hæreditatis ſuæ,id eſt ſupradictas tres vncias poſtea deceſſit Proculus in tribus dictis vncijs inſtitutus, & Sofia ei ſubſtitutus viuente adhuc dicto teſtatore. & ſic dictæ tres vnciæ ſunt factæ in cauſam caduci,& ſic ad hæredem Proculi non poſſunt pertinere, nec etiam ad hæredem Sofiæ ei ſubſtituti. & poſtea deceſſit dictus teſtator,& prædictus Quietus in nouem vncijs inſtitutus adiuit hæreditatem pro ea parte, modo quæritur vtrum dictæ tres vnciæ factæ in cauſam caduci pertineant ad dictum Quietum Proculi cohæredem, qui quidem Quietus adiuit hæreditatem, vt dictum eſt: an ad Caium, & Cornelium, & Stichum ſubſtitutos tertio gradu? Et dicitur, quod debent pertinere ad Quietum: quia ea videtur fuiſſe teſtatoris

r *Mox filius*]id eſt in eodem momento, & ſtatim vnus poſt alium,vt ſup.communia prædio. leg. ſi cũ duas. ſecundum Irn. Vel dic.l.incontinenti.& tunc perinde eſt ac ſi ſimul, quia ea, quę incõtinenti fiũt, ineſſe videntur. vel id eſt eodem bello i. eodem tẽpore. Quid ergo ſi ex interuallo? Reſpond. habet locum ſubſtitutio filij, ſecundum Hug. Sed Bul. dixit idem etiã ſi ex interuallo, vt in diſt.inf.de capti.l.pater.in fi.

ſ *Deceſſit*] tunc autem pertinet, quoniam &c. Azo.vt infra. de capt. l.quod ſi filius. in fi.

t *Subſtitutus*] ex vulgari præmoriente patre, vel pupillari,vel tacita, vel expreſſa præmoriente filio. ratio autem huius legis eſt, quia non poteſt dici hęres filius, dum pater ſperatur reuerti. ergo ſubſtitutus locum non habet.

6† Sũt q̃ emẽdãt. quãquã.

Q *Vidam.*] CASVS. Sempronius fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hæredem Proculum in tribus vncijs.ideſt in quarta parte hæreditatis ſuæ: & quen-

* Ad ſi.el. huiꝰ l. vi. Fal. Accoramb. Il. hides mei. ſ.cũ ita. n.53. & 83. ad Treb. & Io.Coraſ. in l. poſt adirã.nu. 6. C. de impub.

statois voluntas. vt ita demũ subſtineret tertio gradu ſcriptos hæredes, ſi tota hæreditas vacaſſet, in noſtro autem caſu non vacuit: quia Quietus adiuit hæreditatem, vt dictum eſt. & hoc ideo præſumitur, quia plures quam xij. vnc interceſſ. tribuit. nam coloniam Leptitanorũ ſubſtituit tertio gradu in nouem vncijs: & Caium & Cornelium, & Stichũ ſubſtituit tertio gradu in ſex vncijs. & ita ſubſtitutos prædictos in tertio gradu ſubſtituit in quindecim vnc. Vlpianus.

a *Ex parte dimidia & quarta*] ideſt dodrante.

b *Leptitanorum*] nomen vrbis. vel ciuitatis.

c *Quam in tres*] quia in dodrante erat inſtitutus.

d *Deceſſerunt*] ſicque eorum pars eſſ in caſu caduci: vt C. de cad. tol. l. 1. §. cum triplici.

e *Quietum*] ex hærede. Accurſius.

f *Tertio gradu*] ciuit rẽ et alios. ſeu alios tantum.

g *Tota hæreditas*] ſi tertium gradum inſtitutorum, quam ſubſtitutorum primo loco.

h *Diſtribuiſſet*] id eſt diſtributæ eſſent vncix. Ioan. non dicas quod diſtribuerit. quaſi dicat ſi ſubſtitui admitterentur: ergo ciuitas in dodrante & alij in quadrante. Item, Quietus habet & ipſe dodrantem. & ſic fierẽt xxj. vnc ex quibus Quietus non haberet nodrantem totius aſſis. quod teſtator volait. igitur in totum ſubſtitui repellerentur. ſumplet ergo dictum teſtatoris. ne aliquid inepte dicatur. ff. tit. 1. l. 1. §. fin. & l. fin. Item apparet, quod verba illa, quod ſi neque, & c. copulatiue ponuntur. ſic ſupra tit. 1. l. primo. leg. Lucius.

i *De qua quæritur*] in qua Proculus erat inſtitutus. Azo. ſacit inf. de vulg. leg. l. codicillis. in prin.

IN ſubſtitutione. CASVS. Exhæredaui filium meum impuberem, & Titium, & Seium mihi hæredes inſtitui: & ita poſtea ſubſtitui dicto meo filio. Quiſquis mihi ex ſupra ſcriptis hæres erit, idem hæres eſto dicto meo filio: & poſtea deceſſi. & poſtea dictus Titius, & Seius adierunt hæreditatem meam. poſtea tutor dicti mei filij egit querela inofficioſi teſtamenti, ſiue eam intentauit contra d. Titium, & vicit contra eum: & ita fuit ruptum teſtamẽtum meum pro parte, qua Titius fuit inſtitutus: & ſic deſijt hæres eſſe d. Titius. poſtea deceſſit dictus filius meus in pupillari ætate. nũquid veniet dictus Titius ad hæreditatem impuberis ex ſubſtitutione? Et videtur quod non: quia tempore mortis dicti impuberis non inuenitur meus hæres. & ego dixeram in ſubſtitutione. Quiſquis mihi ex ſupraſcriptis hæres erit, ſit hæres filio meo. dicitur tamen hic, quod hæres erit impuberi, quia fuit meus hæres. vt dictum eſt. licet eſſe deſierit. ſecus eſſet in hoc alio caſu, ponè quod habebam filiũ puberem, qui vocabatur Caius, & filium impuberem, qui vocabatur Lucius. exhæredaui impuberem, & inſtitui puberẽ. & ita ſubſtitui dicto impuberi exhæredato, ſi Lucius filius meus impubes deceſſerit in pupillari ætate: & ſi dictus filius meus Caius pubes, quem inſtitui hæres mihi nõ erit: tũc Seius hæres eſto dicti impuberis. nam ſi eo caſu, ſi Caius filius pubes fuit mihi hæres ante mortem impuberis, & ſi tempore mortis impuberis nõ ſit hæres: habebit locum ſubſtitutio Seij: & hoc facit dictio, tunc poſita in ſubſtitutione. Vlpianus.

K *Supraſcriptus*] ſcripſerat enim aliquos hæredes cũ filio, vel etiam exhæredauerat filium.

l *Quæritur quiſquis*] ſub. an.

m *Quandocunque*] alias quandoque.

n *Fuiſſet*] dicuis ſolute.

o *Forte*] aduerbium ſortis cum varietate in ſcripſi non iuris dubitationem inducit. Nã conſtat hæredem eſſe inſtitutum ante perlatam querelã: quia dicit deſijſſet: vt inf. de te iud. lege 1. Item poteſt videri deſinere & ff. de inoff. teſtam. lege. 1. Item & conſtat quod in aliis variis caſib. quis deſinit eſſe hæs, vt ſi ſit ſeruus hæres, vt inſta. cod. l. ex facto. §. fina. Item Inſtitut. tit. de hæredi. q̃ ab inteſta. §. per contrarium. in quibus erit idem qđ hic. Sed oppoſ. quiſquis mihi ex ſupraſcriptis hæres, &c. vt ff. de ſtino. l. ait Prætor. §. ſed quod Papinianus. in fin. Sol. illud regulare, vt ſupra tit. j. l. ei qui. in fi. Vel dic quod nõ per Prætorem, vt ibi: ſed per reſtitutionem in integrum: quia nec facit hæredem, vt inſtit. de bonor. poſſeſſ. quæ tamen, ſed iure ciuili ſic. 3 vt in præmiſſis.

p *Ex parte*] ſecus ſi in totum, quia pupillare crimen ſit: vt ſup. de inoffic. teſtam. l. Papinianus. §. ſed nec.

q *Non ſimili*] ſed per contrarium.

r *Sed, quaſſi*] dic quod in numero vel exhæredauerat impuberem: alias non valet teſtamentum. item putetur eum inſtituerat: vt patet.

ſ *Caius filius*] inſtitutus.

t *Eſſe*] ſubſtitutus. & eſt quidam 4 tertius hic Seius. & habeas ſup. neque mihi. &c. Alij non 5 habent: & Caium & Seium idem eſſe dicunt: & ſic vnus filius alij filio ſubſtitutus ſecundum eos. Et nota quod hic articulus tunc 6 denotat diuerſitatem inter hunc & ſuperiorem caſum. vt inf. de condit. & demonſt. l. 4. in fine

u *Mortem*] vt tunc ſit hæres Caius, vt hic: & capax: vt ſup. eo. l. ſi is qui hæres. & facit ad hanc legem. inf. de adimen. legat. alumnæ. §. 1. & de cod. l. ſi quis eum, in ſi. reſpon. & ſup. eo. l. qui libertis. §. ſi.

LEX XXXI.

IN ſubſtitutione filij 5. † ita facta, Quiſquis mihi ex ſupraſcriptis K hæres erit, fidem filio meo 6 † hæres eſto, quæritur, quiſquis l hæres quãdocunque m fuerit, intelligatur 7 † an quiſquis tunc 8 † hæres erit, cum filius morietur? 9 † Placuit prudentibus, ſi quandocunque 10 † hæres fuiſſet. n Quamuis enim viuo pupillo hæres eſſe deſijſſet, 11 † fortè o ex cauſa de inofficioſo, quæ pro parte P mota eſt, futurum tamen cum hæredem ex ſubſtitutione creditum eſt. Non ſimili q modo in hac ſpecie dicendum eſt, ſi quis cũ duos filios haberet, Caium puberem, Lucium impuberem, ita filio ſubſtituiſſet, r Si Lucius filius meus impubes deceſſerit, neque mihi Caius filius ſ meus 12 † hæres erit, tunc Seius hæres eſto. t Nam prudentes ita hoc interpretati ſunt, vt ad impuberis mortẽ u conditio ſubſtitutionis eſſet referenda.

Ex præſumpta voluntate defuncti plures coniunctim vocantur in virilem reſpectu vnius defuncti: ſed inter ſe in hæreditarias portiones. Bart.

Sufficit quem ſemel hæredem extitiſſe, niſi teſtator cũ hæredem eſſe tempore mortis requirat: quod ex dictione, tunc, præſumitur. Bartol. l. 5.

Idem. 4 †

5 † Fl. filio.

6 † Fl. deeſt meo.

7 † Fl. Intelligat.

8 † Fl. nũ.

9 † Fl. non natur.

10 † Flor. quãque.

11 † Fl. deſijſſet.

12 † Fl. deeſt meus. 1 Et ſic cõſilium põt dari p verbũ tunc. ſecũdum Bald. & Ale. licet Raph. contra.

2 Cœpeglino. C. 2. exhæ. de teſt. inducentiã alicui dubitationem vt p Fel. ĩ c. accedẽs ex vt lite nõ cont. teſt. & gl. no. in c. j. in verſ. appellandã. d. appsequunt hanc glo. Bar. Paul. Al. & Iaſ.

4 Et bene Alexã. & Iaſ.

5 Et male Alex.

6 In hac gl. tunc ſi gn ſcat tps exitenũ. & dei⁹ ſignãtione vid vĩno per Bal. ĩ lege exillo. C. de app. & in au. h. ĩ rogatus ecclium. C. ad Trebe.

Qui

Qui complures.]CASVS. Instituí mihi quendam hæredem nomine Attilium in duabus vncijs hæreditatis meæ: & Caium in 4. & Seium in 5. & Cornelium in vna: et postea ita dixi, si dictus Attilius nõ adierit pro sua parte, substituo ei d. Caium, & Seium, & Cornelium ex eisdem partibus quibus eos instituí: & do eis tribus cohæredem Titiũ, & decessi: & postea Attilius noluit adire hæreditatem meam: & ita habuit locum substitutio. & dicta hũdis adiectio. modo quæritur quam partẽ habere debeat dictus Titius adiectus, & quam Caius, & Seius, & Cornelius de duab. vnc. in qb. fuit Attilius institutus? & dicitur q̃ Titius habebit quartã partem duarum vnciarum Attilij. & prę dicti tres habebunt tres partes dictarum duarum vnciarũ: & diuident dictas tres partes dictarum vnciarũ inter se pro eis partib. pro quibus à me instituti fuerunt. si autem adiecissem Titium, & Stichum cohæredes prædictis tribus fient tũc quinque partes de dictis duab. vnc. Attilij. & Titius, & Stichus habebit quilibet vnam quintam & aliæ tres quintę diuidentur inter prædictos tres pro his partibus, pro quibus eos hæredẽs instituí. & sic est plana hæc lex. Vivianus.

1 ¶ Fl. Attium & Attius.

2 ¶ Fl. Attius.

3 ¶ Fl. eis.

4 ¶ Flo. de ẽ. partes.

5 ¶ Fl. Attiana.

6 ¶ Fl. Attianæ.

7 ¶ Fl. dixit.

a *Qui complures*] quatuor puta computato Attilio.

b *Ad eos*] substituendo, non instituendo: alioquin etiam si Attilius adiret, nihilominus hæres esset Titius: vt inf. de secun. tabu. l. 2. § si quis ita scripserit.

c *Quam partem*] s. Attilianæ partis cũ Attilius non adierit.

d *Tres fuissent.*] s. substituti præter Titium.

e *Hereditarias.*] Cur non solus medietatem. vt ſ. tit. 1. l. Titius fundi? Respon. quia omnes 1 separatim fuerunt instituti. At opponitur: ergo debẽt habere viriles: vt Iust. de hæred. instit. § si plures? Resp. verũ esse: nisi præcessisset partium distributio etiam in institutione. tunc enim videtur easdem partes repetijsse 2 in personis eorum tantum, quos instituit: vt ſ. eo. l. si plures. Azo. magis obstat. ſ. eo. l. si pater filio. sed & ibi coniunctim fuerunt instituti: vel hic substituendo nominatim dixit pro partibus 3 hæreditatis vos substituo: vt hic patet: quod ibi non fecit. Item cõtra C. eo. l. fi. §. 1. vbi hũr oẽs viriles. Sed ideo, quia ita habuerãt ex institutione: vt ibi no. & facit. ſ. de statulib. l. qui pecuniam.

1 Diuinat. secum Bar.

2 Ista est de mẽte Bar. Paul. & Alex.

3 Istã legem Bar. Ang. Paluo Alc. & Iaſ.

f *Quintas.*] i. quilibet quintam.

Si mater.] CASVS. Titia instituit sibi hæredem filium impuberem, cum erit pubes, & ei vulgariter tali modo substituit ¶ dictus meus filius no. erit mihi hæres, substituo ei Seium. & postea decessit Titia, & postea decessit dictus eius filius in pupillari ætate. nunquid habebit substitutus hæreditatem? Et videtur q̃ non: quia substitutio non potest ante habere locum, quam habeat locum institutio. institutio autem non videtur posse habere locũ, nisi adueniente pubertate: sicut apparere videtur ex verbis institutionis prædictis. dicitur tamen hic, quod substitutus habebit hæreditatem ex tacita pupillari, quæ subintelliguntur in dicta vulgari. vt dictum est sup. e. l. iam hoc iure. nam nõ videtur in nostro casu in diem collata institutio. sed hæreditatis tantum petitio propter vtilitatem impuberis.

¶ *Si filius & ex eo.*]Seius habens filium habentem vxorem prægnantem, venit ad mortem, & fecit tãliter testãm. Instituo mihi filiũ meum hæredem: & si filius meus moriatur me viuo, tunc si quis mihi nepos ex eo, siue quæ neptis post mortem meam in x. mensibus proximis, quibus filius meus morietur, natus, natave erit, hæredes sunto. & si dictus nepos vel neptis mihi hæres non erit, substituo ei Titium. & decessit dictus testator, & filius suus prædictus institutus natus est ei hæres, certè amodo non potest habere hæreditatem alter substitutus nepoti, vel neptí; siue nepos, vel neptis nascatur, siue non. quam si non potest habere locum amodo nepos, vel neptis, multò minus habebit locum substitutus eius, scilicet Titius. Vivianus.

8 ¶ l. lib. 2. Quæst.

Mater potest instituere filiũ in tempus pubertatis, et ei substituere vulgariter. Bar.

Aphricanus. 8 †

LEX XXXIII.

SI mater * ita testetur, vt filium impuberem, cum erit annorum xiv. hæredem instituat, eique in 9 † pupillaribus h tabulis, * si sibi hæres non erit, alium substituat, valet substitutio. i

Si filius institutus in primo loco sit hæres, cessat substitutio vulgaris tã prima, quam omnis alia sequẽs h. d. Alex.

¶ Si filius, & ex eo nepos posthumus ita hũdes instituant, vt Gallo Aquilio placuit: k & nepoti, si is hæres non erit, Titius substituatur: filio hæredẽ existente, Titiũ omnimodò, i. ẽt si nepos natus nõ fuerit, excludi l respondi. 10 †

Supremus seu vltimus est, quẽ nemo sequitur, licet nullus præcedat: & econtra proximus dicitur, quẽ nullus præcedit, licet nemo æquatur.

Idem. 11 †

LEX XXXIV.

EX duob. impuberibus ei

* Intel. huius l. vide apud. Cotal. in l. 6 testõ C. de impu. & al. substi. nu. 15.

9 ¶ Fl. deest. in.

* Pupillare stabulę qua rõne hic dicatur explicat Vigil. Instit. de sup. subſt. in prin.

10 ¶ Fl. respondit.

11 ¶ Lib. Quæſt.

g *Cum erit*] nec filius intelligitur ad tempus institutus, sed pute: vt C. quando dies le. ce. l. ex his. & inſ. quando di. leg. ced. l. Firmio. §. 1. nisi aliud sensisse testatorẽ probetur: vt inf. de manumiſ. est. l. si ita, scripsit. §. cum Titius. & tunc vitio temporis sublato hæres erit: vt sup. de hære. instit. hereditas ex die. erat autem dubitatio de substitutione: quia videbatur facta antequam posset valere institutio. sed, vt dixi, pro puta est institutio.

h *In pupillaribus.*] Non quod pupillaris substitutio ibi fiat, sed qa pupillus institutus fuit est vulgaris. fœminæ n. pupillarẽ non faciunt: quia in potestate nõ habent: vt ſ. eo. l. 2. 2. ſi. i *Substituo*] nec in substitutione videtur repetita eadem conditio, seu dies: vt sup. tit. 1. l. si sub conditione. & facit ſ. de leg. 1. l. si cui.

K *Gallo*] scilicet si filius moriatur viuo testatore. & reperta post mortem testatoris nascatur: vt sup. de hæred. & posthu. h. Gallus. in prin.

l *Excidere*] vt & ſ. tit. 1. l. cũ in testõ. in locum. n. deficientis primi & secundi gradus videtur substituisse: vt ſ. eo. l. quidã testõ. & ſ. tit. 1. l. Lucius Sed pone quod filius vixit post mortem defuncti: & repudiauit hæreditatem. Item similiter nepos repudiauit: nunquid reinstituitur Titius? vi quod nõ: quia illius exitit hæres ipso iure, licet postea repudiauerit. Econtra vi admittendus: quia nec filius nec nepos hæreditatem adiuit, imò vterque repudiauit. Sed certè ẽ est admittendus: ista scilicet ratione, quia filius non decessit testatore viuo: & substitutio ita facta erat, si filius meus viuo moreretur. Item certè si peiora si hæres non esset, cum esse posset: quia si filius præmoreretur, nemo esset hæres & facit ſ. de acq. hær. i. quamuis.

E *Ex duobus.*] CASVS. Instituí mihi hæredes duos impuberes & eorum inuicem substitutus, substitutum: Titium: postea decessit testator. & postea decessit vnus ex impuberibus. & postea decessit Titius. an hæres vtriusque? Videtur quod non: quia ex

Instructum.

statosis voluntas, vt ita demũ substitueret tertio gradu scriptos hæredes, si tota hæreditas vacasset, in nostro autem casu non vacuit: quia Quietus adiuit hæreditatem, vt dictum est. & hoc ideo præsumitur, quia plures quam xij. vnc. Interea distribuit. nam coloniam Leptitanorũ substituit tertio gradu in nouem vncijs: & Caium & Cornelium, & Stichũ substituit tertio gradu in sex vncijs. & ita substitutos prædictos in tertio gradu substituit in quindecim vnc. Vlpianus.

a *Ex parte dimidia & quarta*] idest dodrante.

b *Leptitanorum*] nomen vllæ. vel ciuitatis.

c *Quam in tres*] quia in dodrante erat institutus.

d *Decesserunt*] sicque eorum pars cessit in causa caducitatis vt C. de cad. tollen. l. a. §. cum triplici.

e *Quietus*] cohæredem. Accursius.

f *Tertio gradu*] ciuitatem et alios, seu alios tantum.

g *Tota hereditas*] idem gradus instituto rum, quam substitutorum, primo loco.

h *Distribuisset*] id est distributæ essent vncix. Ioan. non dicas quod distribuerit, quasi dicat si substituti admitterentur: ergo ciuitas in dodrante. & alij in quadrante. Item, Quietus habet & ipse dodrantem. & sic fierẽt xxj. vncix. cui Quietus non haberet dodrantem totius assis, quod testator voluit. igitur in totum substitutio repelleretur. simplex ergo dictum testatoris, ne aliquid inepte dicatur. ff. tit. l. l. 1. §. fin. & l. fin. Item apparet, quod verba illa, quod si neque, & c. copulatiue ponuntur. sic supra t. l. primo. leg. Lucius.

i *De qua quæritur*] in qua Proculus erat institutus. Azo. facit inf. de vulg. leg. l. codicillis. in prin.

IN substitutione. CASVS. Exhæredauit filium meum impuberem, & Titium, & Seium mihi hæredes instituit: & ita postea substituit dicto meo filio. Quisquis mihi ex supra scriptis hæres erit, idem hæres esto dicto meo filio: & postea decessit. & postea dictus Titius, & Seius adierunt hæreditatem meam. postea tutor dicti mei filij egit querela inofficiosi testamenti, siue eam intentauit contra d. Titium, & vicit contra eum: & ita fuit rupium testamẽtum meum pro parte, qua Titius fuit institutus: & sic defijt hæres esse d. Titius. postea decessit d. filius meus in pupillari ætate. nũquid veniet dictus Titius ad hæreditatem impuberis ex substitutione? Et videtur quod non: quia tempore mortis dicti impuberis non inuenitur meus hæres. & ego dixeram in substitutione. Quisquis mihi ex supra scriptis hæres erit, sit hæres filio meo. Dicitur tamen hic, quod hæres erit impuberi, quia fuit meus hæres. vt dictum est. licet esset de-

Quietum ex parte dimidia, & quarta [a] hæredem instituit: deinde Quieto Florum. Proculo Sosiam hæredes substituit: deinde si neque Florus, neque Sosia hæredes essent, tertio gradu ex parte dimidia, & quarta Coloniam Leptitanorum, [b] & ex quarta complures hæredes substituit in plures quã in [1] † tres [c] vncias. Quietus hæreditatem adijt. Proculus, & Sosia viuo testatore decesserunt. [d] Quæritur, quadrans Proculo datus, ad Quietum, [e] an ad substitutos tertio gradu pertineat? Respondi, eam videri voluntatẽ patrisfamilias fuisse, vt tertio gradu [f] scriptos hæredes ita [2] † demum substitueret, [3] † si tota hæreditas [g] vacasset, idque apparere euidenter ex eo, quod plures quam xij. vncias inter eos distribuisset. [h] & idcirco partem quartam hæreditatis de qua quæritur, [i] ad Quietũ pertinere.

Sufficit quem semel hæredem extitisse, nisi testator eũ hæredem esse tempore mortis requirat: quod ex dictione, tunc, præsumitur. Bartol. l. s.

Idem. [4] †

LEX XXXI.

IN substitutione filij [5] † ita facta, Quisquis mihi ex suprascriptis [k] hæres erit, fidem filio meo [6] † hæres esto, quæritur, quisquis [l] hæres quãdocunque [m] fuerit, intelligatur [7] † an quisquis tunc [8] † hæres erit, cum filius morietur? [9] † Placuit prudentibus, si quandocunque [10] † hæres fuisset. [n] Quamuis enim viuo pupillo hæres esse desijsset, [11] † fortè [o] ex causa de inofficioso, quæ pro parte P mora est, futurum tamen cum hæredem ex substitutione creditum est. Non simili [q] modo in hac specie dicendum est, si quis cũ duos filios haberet, Caium puberem, Lucium impuberem, ita filio substituisset, [r] Si Lucius filius meus impubes decesserit, neque mihi Caius filius [s] meus [12] † hæres erit, tunc Seius hæres esto. [t] Nam prudentes ita hoc interpretati sunt, vt ad impuberis mortẽ [u] conditio substitutionis esset referenda.

Ex præsumpta voluntate defuncti plures coniuncti vocantur in virilem respectu vnius defuncti: sed inter se in hereditarias portiones. Bart.

filius meus Caius pubes, quem institui hæres mihi nõ erit: tũc Seius hæres esto dicti impuberis. nam si eo casu, si Caius filius pubes fuit mihi hæres ante mortem impuberis, & si tempore mortis impuberis ille sit hæres: habebit locum substitutio Seij. & hoc facit dictio, tunc posita in substitutione. Vlpianus.

k *Suprascriptis*] scripserat enim aliquos hæredes cũ filio, vel etiam exhæredauerat filium.

l *Quæritur quisquis*] sub. an.

m *Quandocunque*] alias quandoque.

n *Fuisse*] breuis soluto.

o *Fortè*] aduerbium sonat variationem status non iuris dubitationem inducit. Nã constat hæredem esse institutum ante perlatam querelã: quia dicit defijsse vt inf. de te iud. lege nõ potest videri desinere & ff. de inoff. testam. lege. 1. Item & constat quod in alijs casib. quis desinit esse hæres, vt si stat seruus hæres, vt in sta. cod. l. ex facto. §. fina. Item Instit. tit. de hæredi. q̃ ab intesta. §. per contrarium. in quibus erit idem q̃ hic. Sed oppo. quisquis mel est hæres &c. vt ff. de adim. l. ait Prætor. §. sed quod Papinianus. in fin. Sed illud regulare, vt supra tit. j. l. ei qui. in fi. Vel dic quod nõ per Prætorem, vt ibi: sed per restitutionem in integrum: quæ nec facit hæredem, vt Instit. de bonor. possess. quæ suiem. sed iure ciuili sic. 3 vt in præmissis.

p *Ex parte*] secus si in totum, quia pupillare euanescit: vt sup. de inoffic. testa. in l. Papinianus §. sed nec.

q *Non simili*] sed per contrarium.

s *Si Lucius filius*] dic quod in numero vel exhæredauerat impuberem: alias non valet testamentum. item puberem instituerat: vt patet.

r *Caius filius*] institutus.

t *Esto*] substitutus. & est quidam 4 tertius hic Seius. & habeas sup. neque mihi. &c. Alij non 5 habent: & Caium & Seium idem esse dicunt: & sic unus filius alij filio substitutus secundum eos. Et nota quod hic articulus tunc 6 denotat differentiam inter hunc & superiorem casum. vt inf. de condit. & demonst. l. 4. in fine

u *Mortem*] vt tunc sit hæres Caius, vt hic: & capax: vt sup. eo. l. si is qui hæres &c. fecit ad hanc legem. inf. de adimen. lega. le. alumnę §. 1. & de cod. l. si quis cum, in fi. resp. & sup. eo. l. qui liberis. §. si

Qui

1 † Deest in F. F.

2 † Deinde.

3 † Fl. substituerit.

4 † Lib. sing. de ambigui.

5 † Fl. filio.

6 † Fl. deest meo.

7 † Fl. Intelligat.

8 † Fl. nũ.

9 † Fl. moritur.

10 † Flor. quique.

11 † Fl. defijsset.

12 † Fl. deest meus.

1 Et sic cõ filiũ põt dari p verbũ forte, sm Bald. & Alex. licet Raph. contra.

2 Corol. gl. no. C. 2. exhæ. de test. inducitur aliquã dubitationem vt p Fel. ĩ c. accedẽs 1. ex. vt lite nõ cont. test. & gl. no. in cle. j. in vers. appellandã. j. app.

3 Sequunt hanc glo. Bar. Paul. Al. & Ias.

4 Et bene Alexã. & Ias.

5 Et male Alex.

6 In hac gl. tunc sign. erat tps exitionũ. & dei signãtione vidimus per Bal. ĩ leg. exillo. C. de app. & in auth. ꝺ togatus. j. celum. C. ad Treb.

Qui complures.]CASVS. Instituí mihi quendam hæredem nomine Attilium in duabus vncijs hæreditatis meæ: & Caium in 4. & Seium in 5.& Cornelium in vna: et postea ita dixi.si dictus Attilius nõ adierit pro sua parte. substituo ei d.Caium. & Seium, & Cornelium ex eisdem partibus quibus eos instituí.& do eis tribus cohæredem Titiũ. & decessi:& postea Attilius noluit adire hæreditatem meam: & ita habuit locum substitutio. & dicta hẽdis adiectio. modo quęritur quam partẽ habere debeat dictus Titius adiectus, & quam Caius, & Seius, & Cornelius de duab. vnc. in qb. fuit Attilius institutus? & dicitur q̃ Titius habebit quartã partem duarum vnciarum Attilij.& prędicti tres habebunt tres partes dictarum duarum vnciarũ: & diuident dictas tres partes dictarum vnciarũ inter se pro eis partib. pro quibus à me instituti fuerunt. si autem adiecissem Titium, & Stichum cohæredes prædictis tribus fient tũc quinque partes de dictis duab. vnc. Attilij. & Titius, & Stichus habebit quilibet vnam quintam & aliæ tres quintę diuidentur inter prædictos tres pro his partibus pro quibus eos hæredes instituí. & sic est plana hæc lex. Vivianus.

1 Fl. Attium ſ. si Attius.
2 Fl. Atęius.
3 Fl. eis.
4 Flo. de ẽ. partes.
5 Fl. Attiana.
6 Fl. Attianæ.
7 Fl. dixit.

a *Qui complures.*] quatuor puta computato Attilio.

Idem.

LEX XXXII.

QVi complures [a] hęredes ex disparibus partibus instituerat,& in his Attilium: si Attilius [1] † non adierit,cæteros ex eisdem partib. quib. instituit,hæredes ei substituerat: deinde si Attilius, [2] † non adijsset, Titium cohæredem ijs, [3] † qui substituti sunt,adiecit. [b] Quæsitum est,quam partem [c] is,& quam cæteri habituri essent. Respondi, Titium virilem, cęteros hæreditarias partes: [4] † veluti si tres fuissent, [d] Titium quartam partem Attilianæ [5] † partis habiturum: reliquarum partium hæreditarias [e] partes,ex quibus instituti erant, reliquos habituros esse. Quòd si non solum Titium,sed etiam alios adiecisset hæredes, hos quidem viriles partes habituros: veluti si tres, puta,cohæredes fuissent substituti, extranei duo adiecti: hos quintas [f] partes Attilianæ [6] † partis, reliquos autem cohæredes hæreditarias partes habituros esse dixi. [7] †

Mater potest instituere filiũ in tempus pubertatis,et ei substituere vulgariter. Bar.

Aphricanus. [8] †

LEX XXXIII.

SI mater * ita testetur, vt filium impuberem, cum erit [g] annorum xiv. hæredem instituat,eique in [9] † pupillaribus [h] tabulis, * si sibi hæres non erit,alium substituat, valet substitutio. [i]

Si filius institutus in primo loco sit hæres, cessat substitutio vulgaris tã prima, quam omnis alia sequẽs h.d. Alex.

¶Si filius, & ex eo nepos posthumus ita hẽdes instituant, vt Gallo Aquilio placuit: [k] & nepoti,si is hæres non erit, Titius substituatur: filio hærede existente, Titiũ omnimodò,i.ẽt si nepos natus nõ fuerit,excludi [l] respondi. [10] †

Supremus seu vltimus est, quẽ nemo sequitur, licet nullus præcedat: & ecõtra proximus dicitur, quẽ nullus præcedit, licet nemo æquatur.

Idem. [11] †

LEX XXXIV.

EX duob. impuberibus ei filius impuberes, cum erit annorum xiv. testamento facto mortuus fuerit, ex dimidia parte heres esto. Si ante pubertatem decesserit, ex semisse heres esto. Quæritur, si filius ante pubertatem decesserit, quæ pars ad patrem pertineat? Respondi, ex ea parte, quæ ex testamento filij ad patrem pertineret, ex ea parte ex substitutione patrem heredem esse.

Mater potest instituere filiũ in tempus pubertatis, et ei substituere vulgariter. Bar.

Aphricanus. [8] †

LEX XXXIII.

SI mater * ita testetur, vt filium impuberem, cum erit annorum xiv. hæredem instituat,eique in [9] † pupillaribus [h] tabulis, * si sibi hæres non erit,alium substituat, valet substitutio. [i]

Si filius institutus in primo loco sit hæres, cessat substitutio vulgaris tã prima, quam omnis alia sequẽs h.d. Alex.

¶Si filius, & ex eo nepos posthumus ita hẽdes instituant, vt Gallo Aquilio placuit: [k] & nepoti,si is hæres non erit, Titius substituatur: filio hærede existente, Titiũ omnimodò,i.ẽt si nepos natus nõ fuerit,excludi [l] respondi. [10] †

Supremus seu vltimus est, quẽ nemo sequitur, licet nullus præcedat: & ecõtra proximus dicitur, quẽ nullus præcedit, licet nemo æquatur.

Idem. [11] †

LEX XXXIV.

EX duob. impuberibus ei filius impuberes, cum erit annorum xiv. testamento facto mortuus fuerit, ex dimidia parte heres esto. Si ante pubertatem decesserit, ex semisse heres esto. Quæritur, si filius ante pubertatem decesserit, quæ pars ad patrem pertineat? Respondi, ex ea parte, quæ ex testamento filij ad patrem pertineret, ex ea parte ex substitutione patrem heredem esse.

gari.vt dictum est sup.e.l.iam hoc iure.nam nõ videtur in nostro casu in diem collata institutio. sed hæreditatis tantum petitio propter vtilitatem impuberis.

¶ *Si filius & ex eo.*]Seius habens filium habentem vxorem prægnantem,venit ad mortem,& fecit ităliter testũ. Instituo mihi filiũ meum hæredem: & si filius meus morietur me viuo,tunc si quis mihi nepos ex eo, siue quæ neptis post mortem meam in x.mensibus proximis, quibus filius meus morietur, natus, natave erit, hæredes sunto. & si dictus nepos,vel neptis mihi hæres non erit, substituo ei Titium. & decessit dictus testator, & filius suus prędictus institutus extitit ei hæres,certè amodo non potest habere hæreditatem alter ităsubstitutus nepoti,vel neptis; siue nepos,vel neptis nascatur, siue non. nam si non potest habere locum amodo nepos, vel neptis, multò minus habebit locum substitutus eius, scilicet Titius. Vivianus.

8 † Lib.2. Quæst.

*Intel.huius l.vide apud. Cobat.in l.& tẽstõ C.de impu. & al. substi. no.15.

9 † Fl.defect. in.

*Pupillaretabulę qua rõne hic dicantur explicat Vigil. Instit. de vop. substi. in prin.

¶ *Cum erit.*]nec filius intelligitur ad tempus institutus,sed putẽ: vt C.quando dies le.ce. l.ex his. & inf. quando dies.leg. ced.l. Firmio.ſ.1.nisi aliud sensisse testatorẽ probetur: vt inf.de manumiſ.est.l.si ita,scirem fuerit. ſ.cum Titius, & tunc virilo tempore sublato hęres erit:vt sup.de hære.instit. hęreditas ex die;erat autem dubitatio de substitutione: quia videbatur facta antequam posset valere institutio. sed vt dixi,pura est institutio.

10 † Fl.respondit.

11 † Lib. Quæſt.

h *In pupillaribus.*] Non quod pupillaris substitutio ibi fiat,sed quia pupillus institutus fuit.est vulgaris. fœminæ.n.pupillares non faciunt:quia in potestate nõ habent:vt ſ.eo.l.2. 2.ſi. i *Substituto.*]nec in substitutione videtur repetita eadem conditio,seu dies: vt sup.tit.1.l.ſi sub conditione.& facit ſ. de leg.1.l.ſi cui.

k *Facit.*] scilicet si filius moriens me viuo testatore. & nepos post mortem testatoris nascatur: vt sup.de libe.& posthu.l. Galius. in princ.

l *Excidit.*]vt & ſ.tit.1.l.cũ in testõ.in locum.n.deficientis primi & secundi gradus vt eum substituisse:vt ſ.eo.l.quidã testõ.& ſ.tit.1.l.Lucius Sed pone quod filius vixit post mortem defuncti:& repudiauit hæreditatem.Item sin aliter nepos repudiauit: nunquid admittitur Titius? vt quã nõ: quia filius extitit hæres ipso iure.licet postea repudiauerit. E contra vt admittendus: quia nec filius nec nepos hæreditatem adiuit, imò vterque repudiauit. Sed certè ẽ est admittendus: ita scilicet ratione. quia filius non defecit testatore viuo:& substitutio ita facta erat: si filius meus viuo moretur.Item scias. si pejora si hæres non existat,non esse cum esse possit: quia si filius præmoreretur, nemo esset hæres.& facit inf.de acq.hær.l.quamdiu.

E *Xæbo.*, CASVS. Instituí mihi hæredes ex dimidia parte filium impuberes:& ex quarta parte Titium: postea cum filius impubes decederet te Titius eri hæres virilibus portionibus. Scitis ratione, quia pupillo

mus dicitur non ſolum is, qui poſt aliquem eſt, ſed etiam ille, poſt quem nemo eſt. in noſtro autem caſu omnes videntur ſupremi deceſſiſſe: quia nullus eorum remanſit poſt alium & idem eſt econtrario: nam non ſolum dicitur proximus eſſe alicui, qui ante aliquem alium eſt, ſed etiam ille ante quē nemo eſt.

¶ *Fi. uero.* Scius inſtituit ſibi hæredes Caium filium ſuum impuberem, & Titium extraneū: & Titio prædicto ſubſtituit Mæuium, & prædicto ſuo filio taliter ſubſtituit quiquis ex ſuprafcriptis ſcilicet Titio, & Mæuio hæres mihi erit, ſubſtituo eum filio meo. & poſtea deceſſit prædictus Sei⁹. Titius inſtitutus omiſit hæreditatem: Mæuius autem ei ſubſtitutus adiuit ex ſubſtitutione: poſtea deceſſit dictus impubes. quæritur cui deferēda hereditas eius impuberis: utrum Titio qui amiſit hæreditatem patris, an Mæuio qui adiuit hæreditatē patris ex ſubſtitutione. Et dic quod Mæuio.

¶ *Etiam ſi contra.* Filium meum emancipatum prætericiſ, ſcilicet Titium, & Scium filium impuberem, & in mea poteſtate conſtitutum inſtitui mihi hæredem in totum: & ei impuberi ſubſtitui Caium: & à dicto impubere reliqui nonnulla legata danda quibuſdam mihi cōiunctis, & quibuſdā alijs extraneis: & a Caio ſubſtituto reliqui ſimiliter multa legata: & poſtea deceſſi. poſtea emancipatus petijt bonorum poſſeſſ. contratabul. eo quod a me prætericus fuit. & vicit: & ita ruptum eſt teſtamentum meum. & ſic factum eſt eo quod ipſe emancipatus habuit dimidiam hereditatis meæ ab inteſtato. & alia dimidia remanſit apud impuberem prædictum. poſtea in pupillari ætate deceſſit impubes. nunquid habebit hæreditatem impuberis Caius prædictus ſubſtitutus ei? Et dicitur quod ſic: & tenebitur præſtare legata a ſe relicta. & etiam ab impubere. Sed & ſi dictum emancipatum prætericiſ. & dictum impuberem inſtitui in tribus vncijs, & Cornelium extraneum inſtitui in 9. vnc. & dicto impuberi ſubſtitui dictum Caium. & multa legata reliqui a dicto impubere præſtanda quibuſdam mihi coniunctis. & quibuſdam alijs extraneis. & a d. Caio impuberi ſubſtituto reliqui ſimiliter legata: & committente dicto emancipato prætertio edictum, vt ſcilicet contratabulas petat bonorum poſſeſſ. non ſolum dictus emancipatus, ſed etiam dictus impubes. & ſic excludant dictum Cornelium in 9. vnc. inſtitutum & habeant ambo ſoli hæreditatem meam, ſcilicet emancipatus pro dimidia, & impubes pro alia dimidia. cum ex inſtitutione non habuerāt niſi tres vnc. & poſtea impubes decedat in pupillari ætate & veniat ad hæreditatē eius. nam dictus Caius ei ſubſtitutus, certè tenebit. ut dictus ſubſtitutus præſtare legata ab impubere relicta coniunctis perſonis tantum, ſicut & impubes ſi viueret teneretur præſtare nō coniunctis perſonis. & licet ſi non eſſet petita bonorum poſſeſſ. contratabul. impubes, vel eius ſubſtitutus poſſet detrahere ab omnibus legatarijs Falcid. puta, quia eſſent relicta legata ab impubere vltra dodrantem ſuæ partis, tamen petita contratabu. (quo caſu non teneretur impubes, vel eius ſubſtitutus ad præſtanda legata, niſi coniunctis perſonis, vt dictum eſt) augebuntur legata relicta ab impubere coniunctis perſonis: ideo quia non præſtat extraneis legatarijs legata; ita quod Falcid. in eis non habebit locum, vel tanto minus detrahet nomine Falcidiæ de legatis relictis coniunctis perſonis, quātum ei accreuit propter hoc, quod extraneis legata nō præſtat. & ſicut ipſe filius impubes plus debet coniunctis perſonis nomine legatorū, etiam ex eo quod petita contratabulas extraneis non præſtat legata, vt dictum eſt: ita plus debet dictus impubes, & eius ſubſtitutus, ex eo quod per bonorum poſſeſſ. contratabu. plus ad filiū impuberem prædictum peruenit, quam haberet ex inſtitutione, cum poſtea ex ſubſtitutione peruenerunt ad eum tres vncię, vt dictum eſt: per bonorum autem poſſeſſ. contratabul. peruenerūt ſex vncię ad eum, vt dictū eſt. & ita duab. rationibus creſcūt legata cōiunctis, ſiue acceptis perſonis relicta. & idē debet eſſe contra. ſcilicet, vt quemadmodum portio, quæ per bonorum poſſeſſ. contratabu. accreuit impuberi, auget legata, vt dictum eſt, ita & portio, quæ accreuit impuberi propter bonorum poſſ. contratabul. minuat legata coniunctis perſonis ab impubere relicta. putà qa impubes, ſicut dixi in principio fuit à me inſtitutus ex aſſe. & per bonorum poſſeſſio. contratabu. quam accepit frater ſuus emancipatus, & à me prætcritus, dimidia hæreditatis ſit ei impuberi ablata: nam pro ea dimidia ſibi ablata, ſubſtitutus eius exoneratur circa legata. & hoc dicit cum l. ſequenti. Vlpianus.

21† Fi. reſpōdit vū P. Scipio cū ei⁹ qui primū⁹ ſuos filios impubes inſtituerat cohortē militarē, niſi ſiſſet, & duo fimul aſſē diſſent, vtrq. dedit Liu. ab vr. cō. lib. 25.

21† Fi. intelligat.

31 Fl. & 4† F. intelligi.

1 *Heredem ſubſtituit*] vt infra. de rebus dubijs l. qui duos. licet ſingulari numero vſus ſit, vt inſt. de lega. 1. l. qui filiabus. §. primo & ideo de vtriuſque portione detrahit Falcidiam, vt inf. cod. l. qui duos. Sed contra inf. ad Treb. l. eum qui. Sol. hic totum volebat ad ſubſtitutum peruenire, ibi partem. Vel dic vt ibi.

b *Supremus*] ad hoc inf. de ver. ſign. l. proximus. & l. in vulgari. & vnde cog. l. 1. §. proximus.

c *Mæuium ſubſtituit*] ſcilicet vulgariter.

d *Subſtituit*] ſcilicet pupillariter.

e *Adijt*] & ſic teſtatori directo eſt hæres: vt Inſtit. de pupil. ſubſtitu. in prin.

f *Sibi*] ſcilicet Mæuio, non autem Titio repudianti: vt ſup. eo. l. qui plures.

g *Patris quoque*] vnde continetur ſubſtitutus vulgaris, nam verbum, quiſquis, ad ſolum Titium pertinere non potuit, nec ad pauciores quam duos. ſic ergo, qui eorum duorum erit hæres, ille admitteretur: ſecus tamen ſi dicam in teſtamento: quiſquis mihi hæres erit det 10. illi. nam duo comprehenduntur. id eſt etiam qui venit ab inteſtato, non ſolū ſcripti: vt inf. de codicil. l. ſi quis, hic non niſi ſcripti veniūt l. cum filio. & l. qui liberis §. hæc verba. & facit ſup. eod. l. 5. & inf. eo. l. cum ex filio. §. fi.

h *Etiam ſi*] ponè impuberem in poteſtate conſtitutum inſtitutum, & emancipatum puberem prætcritum, & extraneum pupillo ſubſtitutum, à quo ſunt relicta legata, quæ valent, licet commiſſo edicto per emancipatum, id eſt licet egerit per contratabu. etiam ſi impubes perierit contratabul. vt dices inf. l. proxi. Et quæro hic quare rupto teſtamento per querelam in totum rumpitur pupillare, vt ſupra de inoffi. teſta. l. Papinianus. §. ſed nec. & non per contratabu. vt hic. & inf. l. proxi. Reſpon. quia teſtamentum eſt de iure ciuili, & querela: ſic vnum poteſt tollere aliud: vt Inſtit. de

leg.

qui ſupremus moreretur, hæredem [a] ſubſtituit. Si ſimul morerentur, vtriq. hæredem eſſe reſponderi: 1† quia ſupremus, [b] non is demum qui poſt aliquem, ſed etiam poſt quem nemo ſit intelligitur. 2† ſicut 3† ècontrario proximus non ſolùm is, qui ante aliquē, ſed etiam is, ante quem nemo ſit, intelligitur. 4†

Hæres ex ſubſtitutione vulgari admittitur ad ſubſtitutionem impuberi factam per hæc verba. Quiſquis mihi hæres erit, &c. Bar.

¶ Filium impuberem & Titium hæredes inſtituit. Titio Mæuiū ſubſtituit [c] filio quiſquis ſibi hæres eſſet ex ſupra ſcriptis, ſubſtituit. [d] Titius omiſit hæreditatem. Mæuius adijt. [e] Mortuo deinde filio, putat magis ei ſoli [f] ex ſubſtitutione deferri pupilli hæreditatem, qui patris quoque [g] hæreditatem adierit.

Licet teſtamentum per contratabul. expugnetur, firma tamen manet ſubſtitutio pupillaris: & relicta à ſubſtituto pupillari debentur omnib. Alex.

¶ Etiam ſi [h] contratabulas patris bonorum poſſeſſio petita ſit, ſubſtitutio tamē pupillaris valet: & legata omnibus præſtanda ſunt, quæ à ſubſtituto data ſunt.

Iſta lex reputatur difficilis, & habet tres partes. Prima durat vſque ad verſ. ſic & creſcere. Secunda vſque ad verſ. his conſequens. Tertia vſque ad finem, & ſecundum quod textus habet tres partes, ita glo. magna, quæ eſt hic, quæ ponit caſum, habet tres partes, prout ponit caſum. Bar.

leg.agn.tu.§.fin.ſed contra tab.eſt de iure præto. quod non tollit teſtm̃: quia cum Prætor non poteſt facere hæredem, multo minus definere, vt Inſtit. de bono. poſſeſ.§.quos autem, inde eſt quod in querela dicitur quæri de viribus teſtamenti: in contra tab. non, ſed de patris, & filij. qui agit an ſit filius ſeu pater, vel non: vt ſup. de inoffi. teſta.l. filio.§. contra tab. & differt in alio: quia querela naſcitur demum hæreditate adita. vt C. de inoffi. teſtam.l. ſi quis filiũ. ſed contra tab. etiam prius. vt inf. de contra tabu. leg. illud. in fin. & ſecundum hoc nõ obſt. ſup. eod.l.2.§.1. quia ibi iure ciuili rumpitur per prætetitionem poſthumi; vt ſup. de iniuſto teſtamen. leg. poſthumus. Item non obſt. ſupra. eod.l.is qui. quia ibi vt indignus repellit, vt ibi dixi.

3† Fl. deeſt legata

2† Fl. præterea qd, &c.

a *ET ſi contra tabulas*] Patet filium puberem emancipatum præteritum in poteſtate conſtitutum inſtituit & ei extraneum ſubſtituit: à quo ſubſtituto & etiam ab impubere legata reliquit: præteritus egit contra tab. & ſic aperta eſt via inſtituto, vt & ipſe habeat per contra tabul. tandem in pupillari ætate deceſſit. quæritur an teneatur amplius ſubſtitutus ad legata? & dicit eum teneri amplius quam teneretur pupillus, quia hic omnibus, pupillus coniunctis tantum perſonis: & ſic augetur onus legatorum: hic alio caſu, ſi ponas pupillum eſſe in vncia, ita inſtitutum, extraneum in vndecim, & pupillo ſubſtituerum dauum, & relicta legata ab vtroque. ſi habeat pupillus contra tabu. commiſſo ſibi edicto per puberem præteritum, & ſic habeat dimidiã hæreditatis: pro ea tota dabit ſubſtitutus legata, non pro vnciã tantum. & hoc omnibus nam, & pupillus teneretur, vt pro vncijs non pro vna tantum, ſeu ſolummodo coniunctis, è contra decreſcit onus legatorum ſi ponas pupillum in aſſe inſtitutum. & per puberem agentem contra tabu. ablatum ei dimidium: nam pro dimidia dabuntur legata, non pro aſſe ſed à ſubſtituto omnibus, à pupillo coniunctis, & probantur etiam hæc inf. de legat. præſtand. l. filium quis, & de l.3. l.ſi.§. fin. & de contra tab. l. non putauit. §. ſi. in exhæredato pupillo ponere non poteſt tum quia non habet contra tabu. vt inf. de contra tab. l. non putauit io princ. tum quia à ſubſtituto eius legati non poſſet, vt inf. de lega.1. l. ab exhæredato primo reſpon. Sed quidam dicunt, quod in eo poteſt poni, ſi modo per præteritum committatur edictum, per eandem leg. inf. de lega.1. ſecundo reſpon. Sed certè de ſubſtituto inſtituri, non exhæredati ibi dicit. Item nec de præterito pupillo poteſt dicere, quia non poteſt relinqui ab eius ſubſtituto, argumento C. de leg. & c. cum quidam licet ei poſſet dari contra tabu. vt C. de libe. præte. l. maximum, & adde quod no. ſup. l. proxi. in fi. Accurſ.

b *A pupillo* inſtituto, alio committente edictum.

c *Eius* impuberis.

Idem lib.5. quæſt.

LEX XXXV

ET ſi contra tabulas [a] patris petita ſit à pupillo [b] bonorum poſſeſſio; in ſubſtitutum tamen eius [c] actionem legati [d] dandam eſſe, ita vt augeantur legata, [1] † propterea [2] † quod [e] filius extraneis [f] nõ debuerit: ſic & creſcere à ſubſtitutio data legata, ſi per bonorum poſſeſſionem plus ad filium peruenitſet; quemadmodum, & ipſe filius plus exceptis g deberet, His conſequens eſſe exiſtimo, vt ſi impubes ex aſſe hæres ſcriptus ſit, & per bonorũ poſſeſſionẽ ſemis ei ablatus ſit, ſubſtitutus in partem bonorũ, [3] † legati nomine exoneretur, vt quemadmodum portio, quæ per bonorum poſſeſſionem acceſſerit, auget legata, ita & hic [h] quæ abſceſſerit, minuat.

Licitum eſt teſtanti facere tot gradus ſubſtitutionũ quot vult: & plures poſſunt ſubſtitui in locum vnius, & è contra: & ſi ſubſtituatur nouiſſimo morienti, videtur teſtator voluiſſe inter omnes conſeruare ius legitimarũ hereditatum, vel ſucceſſionum ab inteſtato. h.d. cum le. ſeq. Alex.

Martianus.lib.4.inſtit.

LEX XXXVI.

POteſt [i] quis in teſtamento plures gradus hæredum facere. [4] † vtputa. [5] † Si ille hæres non erit, ille hæres eſto, & deinceps plures, vt nouiſſimo loco in ſubſidium, vel ſeruum neceſſarium hæredem inſtituat. Et vel plures in vnius locũ poſſunt ſubſtitui, vel vnius in plurium, vel ſinguli in ſingulorum, [6] † vel inuicem ipſi qui hæredes inſtituti ſunt.

Florentinus. [7] †

LEX XXXVII.

VEl ſingulis liberis, * vel ei [8] † qui eorum nouiſſimus morietur, hæres ſubſtitui poteſt. Singulis, si neminẽ eorum inteſtatum decedere velit. Nouiſſimo, si ius legitimarum [k] hæreditatum integrũ inter eos cuſtodiri velit.

Poteſt quis omnibus liberis ſubſtituere, vel parti eorum aut nulli, aut ad tempus tantum pupillaris ætatis, vel ad partem eius.

d *Locati*] relicti in ſubſtitutione. vt ſup.l. prox. in fine. & inf. de lega præſtan.l.filium.§. quod ſi impubes. ſed relicta à pupillo dabitur ſicut dicitur inf. de lega.3. l. fin. §. fin. Nec obſt. Inſti. de pupil. ſubſtit. §. liberis, quia ibi iure ciuili annullatur. vt ibi no. & ſup.l.proxi. vnde non valet ſubſtitutio ibi.

e *Quod ſi*. quia.

f *Extraneis*] ſed parẽtibus Azo. ad quod infra de legat. 2. ſegecum patre. ſubſtituitus autem omnibus etiam extraneis.

g *Exceptis*] non alijs. ſed ſubſtitutus omnibus, ſi ab eo ſunt relicta. vt intra. de legat. præſtand. lege filium. Et eſt ratio, quia ſubſtitutus in totum quod fuit cedit. voluntate teſtatoris ſuccedit. Azo. Quæ autem ſunt perſonæ exceptæ. habes infra de lega. præſtan. leg. 1. & 3. & C. de contra tabul. 1.

4† Fl. puta.

5† Si filius &c.

h *Ita, & hic*] Contrariorum eadem eſt ratio. ſic infra de Fal cid l. ſi hæres inſtitutus. & ſup. manda. lege ſi mandato. §. quoties. & Inſtitutio. de contrahen. emptio. §. cum autem. Sed argumentum contra ſup. de nego. geſto. lege ſi quis negotia. & de procurat. lege qui proprio. §. vſque adeo. & §. item contra. & facit ad legem infra de legat. 1. lege. ſi hæres. & de conditio. & demõſtrat lege Plautius.

6† Fl. vel ſingulis ſinguli.

7† Li. 10. Inſti.

i *Poteſt*] vt Inſtitutio. de vulga. ſubſtitutio. in principio.

k *VEl ſingulis. Legitimarum*] ſic Inſtitutio. eodem §. vel ſingulis. & C. eodem leg. penult. Sed contra. infra de legat. 2. l. Titia. Seio. §. Seio, vbi per fideicommiſſum videtur eos mutuem legare, non ius ab inteſtato reſeruare. Sobrevi ibi.

* Vide q̃ ſcripſit in hũc locũ Vig. in §. vel ſingulis Inſt. & pup ſubſtit.

8† Fl. deeſt ei.

Qui plures] CASVS. Si habeo quatuor filios, & eos hæredes inſtituo: poſſum ſubſtituere duobus, & alijs duobus nullum dare ſubſtituum, nam & poſſum ita eos inſtituere, vt nulli eorum ſubſtituam, & ſi poſſum diminuere numerum illorum, quib. ſubſtituo, vt dictum eſt, ergo ſi impuberes ſunt, poſſum diminuere eum eis ſubſtituo pupillariter, tps quod ſolet poni in pupillari ætate, vel ſubſtitutione, hoc modo, ſi Seius filius meus hæres mihi exiterit, & intra decimum annū deceſſerit, Titius ei hæres eſto, cum in pupillari ſubſtitutione ſoleat poni tempus 14. annorum. Item & ita poſſum ſubſtituere. Si Seius filius meus hæres mihi exiterit, & intra decimum annum deceſſerit, Titius ſit ei hæres. ſi autem poſt decimū annum deceſſerit d. filius meus, intra tamē 14. annum, Mæuius hæres eſto.

1† Li. fin. C. ſecū. ta.

2† Pl. deeſt. ei.

¶ *Et ſi à patre*] Titius inſtituit ſibi hæredem Seium filium ſuum impuberem, & rogauit eum per fideicom. vt ſi in pupillari ætate deceſſerit, reſtitueret hæreditatem Caio, & poſtea dedit pone, tutorem filio ſuo Sempronium, & deceſſit d. Titius, nunc d. Seius filius eius, & tutor Seij nolebant hæreditatem adire, vnde Caius fecit eos cogi, vt adirent, & adierunt. Poſtea in pupillari ætate deceſſit d. Seius, nunquid ex d. ſecundis tabu. pertinebit hæreditas ad Caium fideicommiſſarium, vel debebit ei reſtitui? Et vi quod non, quia teſtm Titij patris Seij prædicti fuit iure ciuili deſtituum: ideo quia Seius adire noluit: & per conſequens ſecundæ tabulæ, vnde quamuis, per coactionem reſuſcitentur principale teſtm, non tamen videntur debere reſuſcitari ſecundæ tabulæ, licet reſuſcitentur legata, & fideicōmiſſa ſpecialia in principali teſtō relicta. & hoc quidam dixerunt, ſed certè malè dixerunt quia benè debent reſuſcitari ſecundæ tabulæ, reſuſcitato principali teſtamento, quia ſunt pars principalis teſtamenti. Viuia.

3† Pl. ſi à patre.

4† Alias fideicommiſſario. Fl. Duac.

1 Et ſic valet argūt de pſona adtps. ſm B. P. Ale. & Iaſ.

2 Diſpliceret Dy. & B. ió dico filio inſtituto fuit dat⁹ eo bis extranei⁹, q cohēs partē ſuā poſtea repudiauit, ſm Dy. B. Ba. Imo. Ale. Ar. & Ia.

3 Diſpliceret oibus dēpto Pa. 4 Idē omnes ſcrib.

Paulus.[1†]

LEX XXXVIII.

QVi plures liberos habet poteſt quibuſdam ſubſtituere, neque vtique neceſſe habet omnibus: [a] ſicuti poteſt nulli ſubſtituere, Ergo & ad breue [b] tēpus ætatis ſubſtituere poteſt: vtputa, Si filius meus intra annum decimum deceſſerit, Titius ei hæres eſto. Itaque, & ſi diuerſos ſubſtituat poſt finem [c] ætatis, admittendum erit: veluti, Si intra annum decimum deceſſerit, Titius ei [2†] hæres eſto, ſi poſt x. intra xiiij. Mæuius hæres eſto.

Aditione facta à coacto ex Trebelliano confirmantur tabulæ pupillares. b. d.

¶ Et ſi [3†] à patre inſtitutus, & rogatuſque hæreditatem reſtituere, [e] coactus ex fideicōmiſſo [f] [4†] adierit: quamuis extera, quæ in eodem teſtamento relicta ſunt, per eam additionem confirmentur, [g] vt legata, & libertates: ſecundas tamen tabulas [h] non oportere reſuſcitari deſtituto [i] iam iure ciuili teſtamēto, [5†] Serbidius Scæuola noſter dicebat, ſed plerique in diuerſa ſunt opinione; [k] quia, & pupillares [l] tabulæ pars [6†] ſunt [i] prioris teſtamenti, quo iure vtimur.

Filio impuberi emancipato non poteſt pupillariter ſubſtitui: ſed poteſt eius inſtitutio omitti: & per fideicōmiſſum ſibi in tempus pubertatis relinqui: quod importabit tantundem, quantum ſubſtitutio pupillaris. Bar.

Labole. lib. 1. ex poſteriorib. Labeo. [7†]

LEX XXXIX.

CVm ex filio, * quis duos nepotes impuberes haberet. [8†] ſed alterum eorū in pātē, alterū non, & valet [9†] vtrumque ex æquis partibus inſtitutus in poteſtate, & è contra moriente in pupillari ætate nepote non conſtituto in poteſtate, retinebit ſibi totam hæreditatem nepos in poteſtate conſtitutus, in qua tota ipſe fuit inſtitutus, vt dictum eſt: nam non fuit grauatus nomine legati date dimidiam hæreditatis nepoti non conſtituto in poteſtate, niſi cum nepos non conſtitutus in poteſtate eſſet pubes, vt dictum eſt, ipſe autem deceſſit in pupillari ætate, & amplius pubes effici non poteſt, & hoc conſilium teſtatori dederunt quatuor iuriſconſulti. ſ. Labeo, & Oſilius, & Cæſellius, & Trebatius.

¶ *Filio impuberi*] Filium meum impuberem mihi hæredem inſtitui, & ita ei ſubſtitui. Titius ſit mihi hæres. ſi mihi nullus meus filius fuerit hæres. Seius autem ſit mihi hæres, ſi dictus meus filius impubes hæres mihi erit, & impubes mortuus fuerit, & deceſſi, modo quæritur, nunquid valet ſubſtitutio? Et dicitur quod ſic, filio enim impuberi in ſingulas cauſas alium, & alium hæredes ſubſtituere poſſumus.

¶ *Quidam*] Ita dixi in teſtamento meo: inſtituo mihi hæredes Titium, & Seium, & ita coniunxi eos re, & verbis, & Seio ſub. ſtituo primum, Titio autem nullum ſubſtitutum dedi. poſtea ita dixi. Inſtituo mihi hæredes ſimiliter Caiū, & Sempronium, & Caio ſubſtituo ſecundum, & Sempronio ſubſtituo tertium, me adhuc viuente deceſſit d. Titius, & Seius poſtea ego deceſſi: & ſic partem d. Seij, debet habere primus eidem Seio ſubſtitutus. modo quæritur, ad quem debeat pertinere pars Titij, cui nemo erat ſubſtituus, vtrū ad dictum primum ſubſtitutum Seij, an verò ad Caium, & Sempronium cohæredes dicti Titij? Et dicitur, quod debet pertinere ad ſubſtituum Seij, nam Seius erat coniunctus Titio, vt dictum eſt, vnde ſicut partem Seij habet ſubſtitutus eiuſdem Seij, ita & habere debet partem Titij Seio coniuncti ex accreſcendi. Viu.

Ex-

1† Pari ſunt] vt Inſtitu. eo. ſ. liberis.

Cum ex filio] CASVS. Titius habebat duos nepotes ex filio ſuo mortuo, vnus quorum erat in ætate T. in poteſtate, alius non, & volebat quemlibet pro dimidia inſtituere: & ad inuicem pupillariter eos ſubſtituere: tamen ei qui non erat in ſua poteſtate, non poterat pupillariter ſubſtituere, alij autem ſic, quæritur quid habet facere Titius, vt habeat d. ſuum propoſitum? & certe debet inſtituere hæredem ſolum ſuum nepotem illum, quem habet in poteſtate, & ab eo legate alij, qui non eſt in poteſtate ſua, dimidiam hæreditatis cum fuerit factus pubes nepos prædictus, qui non eſt in poteſtate, & è contra debet talem nepotē, qui non eſt in poteſtate ſubſtituere pupillariter illi nepoti, qui eſt in poteſtate, & ita faciendo idem conſequetur teſtator, ac ſi inter eos pupillarem ſubſtitutionem feciſſet, poſito, quod valeret ſubſtiō pupilli inter eos, quæ quidem non valet in perſona nepotis in poteſtate non exiſtentis, vt dictum eſt, nam moriente in pupillari ætate nepote in poteſtate conſtituto, habebit ſine dubio ex pupillari ſubſtitutione totam hæreditatem nepos non conſtitutus in poteſtate, & è contra moriente in pupillari ætate nepote non conſtituto in poteſtate, retinebit ſibi totam hæreditatem nepos in poteſtate conſtitutus, in qua tota ipſe fuit inſtitutus, vt dictum eſt: nam non fuit grauatus nomine legati date dimidiam hæreditatis nepoti non conſtituto in poteſtate, niſi cum nepos non conſtitutus in poteſtate eſſet pubes, vt dictum eſt, ipſe autem deceſſit in pupillari ætate, & amplius pubes effici non poteſt, & hoc conſilium teſtatori dederunt quatuor iuriſconſulti. ſ. Labeo, & Oſilius, & Cæſellius, & Trebatius.

5† Quintus Cerui dius. Fl.

6† Pater.

7† Fl. Iauolen⁹, & ſic Mace abl. *Intel. huius l. ponit Cro. & Rub. inſ. de legatis nu. 12.

8† Fl. habebas.

9† Fl. vellet.

hæredem habere, [a] & si quis ex his impubes decessisset, ad alterũ partẽ eius [b] transferre. ex consilio [c] Labeonis, Ofilij, Cascellij, Trebatij, eũ quem in potestate habebat, solum hæredẽ fecit. & ab eo alteri [d] dimidiam partem hæreditatis: cum in suam tutelam [e] venisset, legauit. quòd si is, qui in sua potestate esset, impubes decessisset, alterum hæredem ei substituit. [f]

Expressum facit cessare tacitum. Bart.

¶ Filio impuberi [*] in singulas causas & alium atque alium hæredem substituere possumus: veluti vt alius, [h] si sibi nullus filius fuerit hæres: [i] & alius, [k] si filius fuerit hæres, [2†] & impubes mortuus fuerit, hæres sit.

Ius accrescendi transit ad illum, ad quem transit portio iure substitutionis. Bar.

¶ Quidam quatuor hæredes scripserat, [2†] & omnibus hæredibus præter vnum substituerat vnus ex illis, [3†] cui nõ erat quisquam substitutus, & ex exteris alter vivo patre defa. decesserat; partem [4†] eius, cui nemo erat substitutus, ad substitutum quoq; [m] pertinere, Ofilius, & [5†] Cascellius responderunt: [n] quorum sententia vera est.

Substituens impuberi, qui se postea dedit arrogandum, habet vtiles actiones, si postea impubes decedit. Bart.

LEX XL.

CAusa cognita impubes [o] arrogatus decessit: [7†] quemadmodum [p] legitimis hæredibus [q] authoritate principali prospicitur [r] vinculo cautionis: ita si fortè substituat [8†] naturalis [r] pater impuberi, succurrendum erit substituto. [s] Nam & legitimis hæredibus futuris non alia, quã vtiles actiones præstari possunt.

Substituens ei, qui est substituus coheredi suo, vtroque defuncto vocatur in vtriusque portionem. Bart.

ADDITIO. Die idem si non esset: quia inter hæredes disiunctos est locus iuri accrescendi Bar. Pau. & Alex.

CAusa] CASVS. Filium meum impuberẽ substitui mihi hæredem: & ei pupillariter Titium substituti & postea decessi, venit postea Seius, & causa cognita eum impuberẽ arrogauit: quia demonstratum fuit iudici causam arrogationis honestam esse, & impuberi expedire. certè Seius arrogator debet cauere tabellario publico si intra puberta ẽ impubes decesserit, restituturũ se bona illis, qui ad successionem impuberis vẽturi essent, si arrogatio nõ fuisset facta. & hoc casu per istud vinculum cautionis non solum legitimis hæredib. impuberis prospicitur, sed etiam Titio ei substituto, quibusdam iũ videbatur nõ deberi prospici ita substituto sicut legitimis per d. cautionem: quia per arrogationem ruptũ est testamentũ pupillare: & ita substitutus amodo est extraneus impuberi: legitimi autem nõ efficiuntur propter hoc extranei, sed certè ipsi malè dicunt: quia eiusdẽ conditionis sunt in hoc casu legitimi, qua est substitutus, si dicta cautio nõ esset interposita. nam sicut substitutus non admitteretur rupto pupillari testõ per arrogationẽ: ita nec legitimi admitterẽtur patre adoptante bona impuberis peculij iure occupante. Interposita ergo cautione prædicta, substituto similiter, vt legitimis, prouisum est. s. vt sicut legitimi habent vtiles actiones ex dicta cautione: ita & habeat substitutus. & h. d. licet per pauca verba. Viu.

4† In F. F. deest eius.

5† Fl. deest &.

6† Li. 29. quæst.

7† Fl. decessit ante.

8† Substituit. Fl.

[a] *Haredem habere*] Hic auus desiderabat, vt quicunque eorum decederet impubes, solida eius dimidia peruenirent ad alium: quod facilè erat sibi disponere in eo, qui in ipsius auj potestate erat. sed in emancipato durũ videbatur: cum ei pupillariter alium substituere non posset. Item, si rogauit eum per fideicom. vt saltem quartã transmitteret ad eum, qui in proximiori gradu esset quam frater si impubes decederet, vt est mater defuncti impuberis: quare horum quatuor sapientium consilio est testatus auus: vt filio quẽ in potestate habebat: emancipatum pupillariter substitueret: & emancipato si ad decimum quartũ annũ peruenerit, dimidiam cũ fructib. legauit. idem si nihil dictum fuisset de fructibus: 2 vt sup. de vsur. l. in fideicommissi. §. cũ Pollidius. hic emãcipatus si ante. 14. ætatis ann. decedat. ad hæredẽ nil transmittit: cum conditionale legatũ sit? vt ff. de leg. 2. l. si cui. nec quereta inoffic. intẽdere potest, cum plene erant ei ea restituenda. vt C. de inoff. testam. l. si pater. Sed hodie § puto ff. vt C. de inoff. testam. l. quoniam. Azo. & in Auth de trien. & sem. §. prohibemus. coll. 3. Item quæro, si huic emi dimidia pars hæreditatis relicta est, pro parte præstet legata? Resp. secundum Irn. q sic, vt inf. de milit. test l. militis codicillis in prin. sed & onus æris alieni pro parte subibit. arg. inf. de leg. 1. l. ab oĩb. §. fi. & inf. de leg. 2. l. cum filius §. Lucio. Sed arg. contra. inf. ad Treb. l. mulier. §. fin. Vel verius dic. vt no. inf. de leg. 1. l. non amplius. §. fi.

[b] *Partem eius*] totam. & in solidum. Azo.

[c] *Consilio*] modo respondet.

[d] *Alteri*] s. emancipato. Azo.

[e] *Tutelam*] intra 25. ann. secundum quosdam. arg. C. de his qui ve. æta. impe. l. fin. Sed dic 14. ad 14. ann. vt ff. de leg. 3. l. cum filio. Alij dicunt. i. sui iuris, & nepos erat in potestate patris sui, cui auus non vult quæri.

[f] *Substituit*] pupillariter, & sic nulla quarta retinetur, vt C. de inoff. test. l. ex tribus.

[g] *In singulas causas*] i. in vulgarem casum vnum, & in pupillarem alium. Azo.

[h] *Alius*] puta Titius. H.

[i] *Fuerit hæres*] alias non habetur hæres. sed intelligitur. H.

[k] *Et alius*] puta Sempronius. H. & no. q hoc casu vulgaris substitutio non concipit pupillarem, nec pupillaris vulgarem: alioquin non esset alius, & alius in diuersis casibus substitutus. sed ambo in vtroque, secundum Io. quod lex ista prohibet Azo. sic sup. eo. l. iam hoc iure. in fi.

[l] *Ex his*] s. hæredibus ille. s. cui, &c.

[m] *Pertinere*] non solum ad duos hæredes, qui supersunt, hic enim substitutus directo testatori est hæres, vt sup. eo. l. ex duobus. §. filium.

[n] *Responderunt*] Sed hic extraneus non fuit ei, qui decessit, nec re, nec verbis coniunctus: cur ergo iure accessionis aliquid habet? Respon. ideo quia ille, cui fuit substitutus, coniunctus fuit

[o] *Causa cognita impubes*] demum causa cognita arrogatur, & sunt causæ sup. de adopt. l. nec ei. §. eorum, vsque in fi. & inter cætera cauet ferto publico, de restituendis bonis arrogati illis personis, quæ erant habituræ si arrogatio facta non esset. & sic legitimis, & alijs prouidetur. vt hic, & sup. de adopt. l. nec ei. §. fin. & l. non aliter. & ibi his verbis. & l. seq. & Instit. de adopt. §. cum autem.

[p] *Quemadmodum*] i. sicut.

[q] *Hæredibus*] arrogati.

[r] *Naturalis*] & legitimus.

[s] *Substituat*] contra arrogatorem, qui fortè est hæres sed restituit. Nam sumuntur secundæ tabulæ, vt d. l. nec ei. §. 1. Succurritur ergo hoc casu his personis, vt vtiles hẽant actiones. nec. n. possunt habere directas, quia iure isto nullũ hẽt hæredem 6 qui in alterius potestate moritur, nisi filius esset hũs castrensẽ faciens testim: aliter non. Seruus aut esset iure Auth. vt in Auth. de hære. quæ ab intesta. c. 2. col. 9.

6 Adde testim ingressi religionẽ valere, si relinquat, parentib. legitimã. Bar. in l. si qua mulier. I pe. col. in fi. C. de sacr. eccl. & ibi Bar.

[t] *Coheredi*] CASVS. Institui mihi hæredes Titium, & Mæuium. & d. Mæuium substitui Titio cohæredi suo, & eidem Mæuio substitui Sempronium: & postea decessi, postea decessit d. Mæuius, antequam pro sua parte hæreditatem meam adiret, vel antequam existeret cõditio substitutionis per repudiationem Titij cohæredis sui. & postea repudiauit Titius. sicque extitit conditio substitutionis per quam fuit substitutus Mæuius Titio. certè ad d. Sempronium substitutum Mæuij pertinebit vtraq; portio hæreditatis,

tatis, ideſt, portio Titij, & portio Mæuij, & hoc ſine ante ſubſtitutionem, qua fuit ſubſtitutus Mæuius Titio cohæredi ſuo, ſubſtitutus fuit Sempronius Mæuio, ſine poſtea. nec facio vim vtrum Mæuius primo loco ſubſtitutus Titio, decedat poſt dictum Titium inſtitutum, an verò decedat ante eum; quia ſemper exiſtente conditione ſubſtitutionis, qua Mæuius fuit ſubſtitutus Titio, habebit Sempronius ſubſtitutus Mæuij partem Titij, & partem Mæuij.

1† Lib. 6. Reſpõſo.

¶ *Ex his verbis*] Inſtitui mihi hæredem Titium in tribus vncijs hæreditatis meæ & Seium in 4. & Stichum ſeruum Sempronij in v. & poſtea ita dixi in dicto teſtamento meo: eoſque inuicem ſubſtituo, & poſtea deceſſi. poſtea Titius in tribus vncijs inſtitutus renuit pro ſua parte adire. certè tres ſunt vnciæ, in quib. eum inſtitui, deferuntur Seio in quatuor vnc. inſtituto, & Stichо ſeruo Sempronij in v. vnc. inſtituto, quæ vnciæ fuerunt acquiſitæ Sempronio per dictum Stichum: & deferuntur eis pro modo quæſitæ portionis hereditatis meæ, ideſt pro ea parte pro qua eos inſtitui: inſtitui autem Seium in quatuor vncijs, & Stichum in 5. vt dictum eſt. Viu.

a *Cohæredi*] duo fuerunt inſtituti, Titius, & Mæuius. Titio quoque ſubſtitutus fuit cohæres ſuus, i. Mæuius. Mæuio quoque ſubſtitutus fuit Seius. ſecundum Ro. die ergo cohæredi, ſ. Titio. Accur.

b *Subſtitutus*] ſ. Mæuius.

c *Adiret*] Mæuius ex inſtitutione, ſ. aliàs extincta eſſet vulgaris vt C. eo. l. poſt aditam.

d *Exiſteret*] ſ. prius quàm hæreditatem repudiet Titius.

e *Vita deceſſit*] Mæuius inſtitutus, idemque cohæres ſubſtitutus eius. Accur.

f *Ad ſubſtitutum eius*] Mæuij, ſ. Seium.

g *Ante ſubſtitutionem*] primi ſubſtituti. Ro.

h *Subſtitutus*] ſ. Seius.

i *Vtraque portio*] eum vterque deceſſit antequam hæreditatem adiret. & facit Inſtit. eod. §. ſed ſi inſtituto hæredi. & ſup. ea. l. ſi Titius cohæredi. Nec obſt. contra. inf. eod. l. qui habebat. vt ibi no.

2 Quæ deficit cõditio in perſonã inſtituti, hic non. ſm Alex.

k *Non adeuntis*] i. repudiantis. Accur.

l *Sibi*] ſ. repudianti. Accur.

m *Vel alij*] puta domino repudiantis.

n *Quæſitæ*, i. quærendæ. nec enim plus conſeruat quàm cõpeteret repudianti. Vel dic, ſ. ſibi, ſ. cohæredibus ſubſtitutis. & tunc concor. vt ſu. eo. l. qui liberis. in fi. & l. ſi in teſtamento. Sed in id, quod dicit, alij, videtur vocati dominus ſerui inſtituti ex ſubſtitutione. & ſic eſt contra ſup. eo. l. qui liberis, §. hæc verba. Sed dices ſeruum remanſiſſe eius, vt ſup. eo. l. c. in filio in f.

¶ *Cum filio*] CASVS. Ad euidentiam huius §. no. quod ad hoc vt pater, vel alius parens poſſit pupillariter ſubſtituere filio, vel filiæ, vel nepoti, vel nepti, neceſſe eſt, quod eos hæat in poteſtate, & aliàs non valet ſubſtitutio, vt ſup. eo. l. 2. §. 1. & Inſtit. de pup. ſubſtit. in prin. quibus autem temporibus debeat eos habere in poteſtate, ſicque valeat tunc ſubſtitutio, dicit hic §. Pone ergo, quod Sempronius inſtituit ſibi hæredem filium ſuum impuberem, vel filiam, qui vel quæ erat in ſua poteſtate tempore teſtamenti, vel inſtituit ſibi hæredem nepotem ex filio mortuo, qui nepos tenebat locum patris ſui tempore teſtamenti d. Sempronij ſui aui: & eodem tempore erat in poteſtate dicti ſui aui, vel inſtituit ſibi hæredem nepotem naſciturum ex vxore filij ſui mortui: & ſubſtituit dicto filio, vel filiæ, vel dicto nepoti nato, vel naſcituro Seium pupillariter. & ſicut pono exemplum in ſubſtitutione filij, ita intellige in omnibus prædictis. & hoc modo dixit Sempronius: inſtituo mihi filium meum impuberem hæredem: & ſi hæres nõ extiterit, vel extiterit, & in pupillari ætate deceſſerit, ſubſtituo ei Seium. poſtea dictus Sempronius emancipauit dictum impuberem, & deceſſit dictus Sempronius, & ſe tempore mortis ſuæ non inueniatur in eius poteſtate dictus impubes: & poſtea in pupillari ætate deceſſit dictus impubes, modo quæritur quis venit ad hæreditatem, vtrum Seius ei ſubſtitutus, an verò legitimus impuberis hæres? Et dicitur, quod legitimus hæres impuberis, & non ſubſtitutus: quia dicta pupillaris ſubſtitutio ex eo irrita facta eſt, quod d. impubes exiuerit de poteſtate Sempronij patris ſui ante mortem eiuſdem Sempronij. Ad hoc enim, vt ſtet firma ſubſtitutio pupillaris, neceſſe eſt, quod impubes ſit in poteſtate patris ſubſtitutionem facientis tpe teſtamenti, & tẽpore mortis ipſius patris. & hoc in prima parte vſq; illuc. Quod ſi hæredem, &c. Secundo dicit, pone fretemo eodem caſu) lia.

2† Fl. ſine

3† Fl. ſi-

Idem. 1 †

LEX XLI.

COhæredi [a] ſubſtitutus, [b] prius quam hæreditatẽ adiret, [c] aut conditio ſubſtitutionis exiſteret, [d] vita deceſſit. [e] Ad ſubſtitutum eius, [f] ſiue ante ſubſtitutionem, [g] ſiue poſtea ſubſtitutus [h] ſit, vtraque portio [i] pertinebit: nec intererit prior ſubſtitutus poſt inſtitutum, an ante decedat.

¶ Ex his verbis; Eoſque inuicem ſubſtituo, nõ adeuntis [k] portio ſcriptis hæredibus pro modo ſibi [l] 2† vel alij [m] quæſitæ [n] portionis defertur.

Iſte §. ponit ſex notabiles caſus, vt patet ad literam. Bartol.

¶ Cum filio 3† vel nepoti, qui quod d. Sempronius pater impuberis rogauit per fideicommiſſum d. Seium, quem ſubſtituerat pupillariter filio ſuo, quod hæreditatem ſuam Sempronij reſtitueret Titio, ſi impubes in pupillari ætate diem ſuum obierit: & poſtea dicta ſubſtitutio Seij eſt facta irrita eo modo, quo dictum eſt ſup. & ſic hæreditas Sempronij, & etiam impuberis peruenit ad legitimum impuberis hæredem, vt dictum eſt. Nunquid tenebitur d. legitimus hæres filij impuberis reſtituere hæreditatem Sempronij patris Titio prædicto, quamuis ipſe legitimus non fuerit rogatus de reſtituendo Titio, ſed ſolum modò ſubſtitutus impuberis fuit rogatus, vt dictũ eſt? Et dicitur quod ſic: detracta tamen quarta Trebellianicã de hæreditate patris, & ita tenetur d. legitimus dare Titio dictũ fideicõmiſſum vniuerſale, ſicut tenetur dare fideicommiſſum ſpãle relictum ab impubere poſt mortẽ eius impuberis. & hoc in ſecũda vſq; illuc, nec aliud. &c. Tertio dicit, pone quod dictus Sempronius nõ ſubſtituit Seium filio ſuo pupillariter: ſed vulgariter hoc modo: Inſtituo filium meũ impuberẽ mihi hæredem, & rogo eum quod reſtituat Seio hæreditatem meam: & quandocunque deceſſerit ipſe impubes, ſiue intra puberatem, ſiue poſt, rogo Seium prædictum ſubſtituũ, vt hæreditatem meam reſtituat Titio per fideicommiſſum, quandocunque dictus impubes diem ſuũ obierit. & ſi hæreditas ex ſubſtitutione ad dictum Seium peruenerit. & poſtea d. Sempronius deceſſit, & aliquo caſu factum eſt, quod dicta ſubſtitutio irrita facta fuit, puta, quia Seius ſubſtitutus fuit deportatus, & poſtea d. impubes quãdocunque deceſſit, & ſic hæreditas deuenit ad legitimum eius hæredem: nunquid legitimus hæres tenebitur præſtare, & reſtituere hæreditatem patris dicto Titio: quamuis de hoc rogatus non fuerit à Sempronio? Et dicitur, quod ſic, detracta tamen quarta, ſicut cogeretur dictus legitimus dare Titio fideicommiſſum ſpeciale relictum Titio ab impubere poſt mortem eius impuberis. & hoc in tertia vſque illuc: quæ ita locum, &c. Quarto dicit, ea quæ dicta ſunt in ſecunda, & tertia parte huius §. l. q legitimus hæres impuberis teneatur ad reſtituendam patris hæreditatem Titio, vel teneatur dare eidem Titio fideicõmiſſum ſpeciale relictum eidem Titio ab impubere prædicto, ita demum vera ſunt, & locum habent, ſi teſtamentum Sempronij prædicti patris impuberis valuit de iure. ſi autem non valuit, puta quia non fuerunt ibi ſeptem teſtes, ſed pone tantum quinque, qui quinque teſtes ſufficiunt in codicillis, non tenebitur dictus legitimus ad prædicta: quia dicta ſcriptura, quam voluit Sempronius valere, vt teſtamentum, & quæ non valuit vt teſtamentum, vt dictum eſt, non valebit tanquam ſint codicilli: quia hoc teſtator non expreſſit, vt valeret iure codicillorum, ſi non poſſet valere iure teſtamẽti. Si autem hoc expreſſiſſet teſtator, benè valeret, vt codicilli, & benè teneretur legitimus ad prædicta. & hoc vſque illuc nec fideicommiſſo, &c. Quinto dicit, quamuis dictum ſit ſupra in ſecundo, & tertio dicto huius §. quod legitimus hæres impuberis teneatur reſtituere Titio hæreditatem Sempronij patris impuberis: tamen propriæ facultates filij impuberis, quas habuit aliunde, quam à patre, non tenebuntur fideicommiſſo Titio relicto per dictum Sem-

peculium impuberis patrē. i. dictus legitimus hæres impuberis non tenebitur eas præſtare ex dicto fideicōmiſſo prædicto Titio: vnde euenit, quod ſi dictus Sempronius exhæredauit dictum filium ſuum impuberem, & nihil tute legati ei reliquit, & eidem ſubſtituit d. Seiū, & poſtea rogauit ſubſtitutū, q hæreditatē impuberis exhēdati reſtitueret Titio, ſi impubes in pupillari ætate deceſſerit, vel ſi quācunq; deceſſerit, & poſtea ſubſtitutio irriretur vno de his modis, qui dicti ſunt ſuperiq; deueniant facultates impuberis ad legitimum impuberis hæredem: non tenebitur legitimus præſtare dictas facultates ex fideicommiſſo Titio prædicto ſi autem dicto impuberi exhærede dato reliquit pater eius Sempronius legata, vel fideicommiſſa, & eidem ſubſtituit d. Seium, & poſtea rogauit d. Seium ſubſtitutum, q hæreditatem impuberis exhæredati reſtituat Titio prædicto, ſi impubes in pupillari ætate deceſſerit, vel ſi quandocūque deceſſerit, & poſtea ſubſtitutio irritetur, vno ex his modis, qui ſunt dicti ſupra, ſicque deueniant facultates impuberis ad legitimū impuberis hæredē: tenebitur dictus legitimus dare d. Titio dictas facultates impuberis relictas Titio per fideicommiſſum à filio impubere, ſiue à filio ſubſtituto: tenebitur dico, eas dare Titio intra modum dictorum legatorum, vel fideicommiſſorum filio exhæredato à patre relictorum, i. tantum tenebitur legitimus dare Titio de facultatibus impuberis, quātum capiunt legata, vel fideicommiſſa, quæ pater reliquit impuberi, & non plus. Sed nunquid detrahet Falcidiam de dictis legatis dictus legitimus, vel fideicommiſſis, quæ tenetur præſtare Titio, quæque pater reliquit filio, vt dictum eſt, vel nunquid detrahet Falcidiam de dictis facultatibus impuberis, quas tenetur dare Titio intra modum legatorum, vel fideicommiſſorum impuberi à patre relictorum? Et dicitur, quod non, quamuis in ſecundo caſu huius, §. detrahat quartam Trebellianicam, vt dictum eſt, & eſt rō, quia nec ipſe impubes, cui data ſunt à patre legata, vel fideicommiſſa, poſſet detrahere Falcidiam ſi rogatus eſſet Titio reſtituere dicta legata, vel fideicommiſſa: nec ēt ſubſtitutus eius impuberis poſſet detrahere Falcidiam ſi rogatus eſſet Titio dicta legata reſtituere, vel fideicom. vt inf. ad legem Falcidiam l. ex Falcidia. §. fi. Viui.

locum filij tenuit, [a] aut poſt teſtamentum cœpit tenere, [b] parens ſubſtituit, [c] ſi quis ex his [d] mortis [e] quoque tēpore non fuerit [1]† in familia, [f] ſubſtitutio pupillaris ſit irrita.

¶ Quòd ſi hæredem filium [g] pater rogauerit, [h] ſi impubes [i] diem ſuum obierit: Titio hæreditatem ſuam reſtituere, [k] legitimū [l] hæredem filij ſalua Falcidia [m] cogendū patris hæreditatem, vt abimpubere fideicommiſſo [n] poſt mortem eius [o] dato, [p] reſtituere ¶ placuit. Nec aliud [r] ſeruandum eſt, [2]† cum ſubſtitutionis conditio puberē ætatem verbis precarijs egreditur. [s] Quæ ita locum habebunt, ſi patris teſtamentum iure valuit, alioquin ſi nō valuit, [t] ea ſcriptura, quā teſtamentum eſſe voluit, codicillos non faciet, niſi hoc expreſſum eſt, nec fideicommiſſo propriæ facultates filij tenebuntur, [u] & ideo [x] ſi pater filium exhæredauerit, & ei nihil reliquerit, nullum fideicommiſſum [y] erit. alioquin ſi legata, vel fideicommiſſa filius acceperit, intra modum eorū fideicommiſſum hæreditatis à filio datū, citra Falcidiæ rationem debebitur. [z]

Subſtitutio breuiloqua vocat priùs inſtitutione coniunctos, poſtea diſiunctos. Bar.

¶ Qui diſcretas [a] portiones coniunctis plurib. ſeparatim dedit, ac poſt omnem inſtitutionis ordinem ita ſcripſit. Quos hæredes meos inuicem ſubſtituo: coniunctos primo loco vice mutua ſubſtituere videtur, quibus inſtitutionū partes non agnoſcentibus, cæteros omnes cohæredes admitti.

Subſtitutio breuiloqua non

1 ¶ F. fuit.

2 ¶ Vl. De eſt eſt.

a Gl. innuit, q dictio impubes accipitur demonſtratiuè, quod eſt falsū: immo diſpoſitiuè ſecūdum Paul. 2 iſta eſt vera, ſm B. & Al.

a *Tenuit*] tempore teſtamenti ad quod ſup. tit. 1. l. ſed & ſi §. nepotes Accur.

b *Cæpit tenere*] vt ſu. eo. l. 2. §. ſed ſi extraneum.

c *Subſtituit*] directo vulgariter, vel pupillariter, cū ſemper contineatur vtraque, vt ſup. eo. l. iam hoc iure. in prin.

d *Si quis ex his*] ſ. filia, vel nepos.

e *Mortis*] teſtatoris.

f *In familia*] quia emancipatus, vel in adoptionem datus, vt Inſt. qui. mo. ius pa. §. ſed ſi pater, & inf. de capt. l. pf. ſunt enim plura neceſſaria, vt tenear, vt no. ſup. eo. l. 2. circa prin.

g *Filium*] impuberem.

h *Rogauerit*] per fideicom. & ſic per obliquum, non directo, vt ſup.

i *Impubes*] ſ. tunc reſtituat, & quandocunq; 1 etiam poſt pubertatem ætatem ſecundum H. & dic 2 i. pupillare tantū, vt differat à ſequentib. ibi, nec aliud. &c.

k *Reſtituere*] accipe placuit, quod eſt infra.

l *Legitimum*] ad hoc, C. de fideicom. l. eam, & C. eo. l. precibus. in fi.

m *Falcidia*] Trebellianica.

n *Fideicommiſſo*] ſ. ſpeciali vnius rei, vel fundi, & ſic fit arg. de ſpeciali, generale fideicommiſſum.

o *Fini*] ſ. filij.

p *Dato*.] i. relicto. aliàs eſt fideicommiſſum datum.

q *Reſtituere*.] Titio fideicommiſſario.

r *Nec aliud*] tedit ad primum caſum, quādo fuit rogatus de generali, quācunque decederet, ſecundū H. vel dic, quod ſupra tātum intra pupillarem ætatem, hic quandocunque decederet. Et no. quod hic aſſumpſit quidam, quod ſubſtitutione facta vltra pubertatē in forma pupillaris, debet reſtitui hæreditas ſubſtituto, ſed certè non de directa, ſed de fideicommiſſaria hic, quia ſup. dixit regnauit, & inf. dicit precarijs.

s *Egreditur*.] nam & tunc copitur legitimus filio inteſtato decedente. Accur.

t *Non valuit*] ſ. iure teſtamenti: nec codicillorum, niſi hoc actum eſt, vt ſubijcit, & inf. de codic. l. 3 & inf. de mili. teſt. l. ſi miles. Item 3 hoc niſi inter filios, vt C. famil. erciſ. l. fin.

u *Tenebuntur*] i. nō erūt adſtricti. i. aliquis nomine eorum non tenebitur. Sic ergo no. inſtitutum de ſuis propriis bonis non poſſe 4 grauari, ſed de bonis tantum teſtantis, vt ff. ad Treb. l. ex facto. in prin. & ſ. non tantum, & hic ſubijcit in exhæredato, vt & Inſti. de ſing. re. per fideicom. re. ff. hoc ſolum. & inf. de leg. 2. l. Imperator. in pri. & §. 1. Sed hoc fallit, ſi tantum percepit de fructib. relictorum, quantum alij dare eſt grauatus, vt inf. de leg. 1. l. filius familias. §. apud. & Inf. de leg. 3. l. 3. §. 2. & inf. de leg. 2. l. cum pater. ff. Titio.

x *Et ideo*] quia eſt neceſſe, vt voluntas patris ſit iuſta, ſecundum Ioan.

y *Nullum fideicommiſſum*] cum iuſtè ſit ſic teſtatus, vt eum oneraret quem non honorauit, vt C. de fideic. l. pe. ſed ſubſtitui poteſt ei directo: quia in hoc non grauatur, vt ſu. eo. l. 2. ff. penult.

z *Debebitur*] at relictum à ſubſtituto eius non debetur, vt C. de leg. l. cum quidam. quæ eſt contra. Et no. circa Falcidiam, quod legatarius ſingularis rogatus alijs reſtituere nō deducit Falcidiam, vt hic. & plenè no. C. communia. de leg. l. 1. §. fin.

¶ *Qui diſcretas*] CASVS. Titius fecit teſtamentum, & ita intet ſex pone hæredes ſuam hæreditatē diuiſit. inſtituit. n. in tertia parte hæreditatis ſuæ. i. in quatuor vncijs. primum & ſecundum, & in alia tertia inſtituit tertium & quartum, & in alia tertia inſtituit quintum, & ſextum. & poſtea ita dixit: dictos meos hæredes inuicem ſubſtituo. Certè ſi primus non habeat ſuam partem. id eſt, dimidiam tertiæ, ſecundus ei coniunctus eam habebit, ſi autem primus, & ſecundus non habeant tertiam eis relictam. puta quia agnoſcere noluerunt, admittetur ad eam tertiam tertius, quartus, quintus, & ſextus prædicti. Viu.

a *Qui diſcretas*] tertiam duobus, & aliam tertiam alijs duobus. & alijs duobus aliam tertiā. & facit. C. de cad. tol. §. his ita. & inf. de coniun. cum emanci. lib. l. 1. §. ſi quis ex nepotibus. Azo.

3 Sing. gl. in B. Al. & Ia. in l. hæc conſultiſſima §. ex imperfecto. C. de teſta. 4 In ſubſtitutione fideicommiſſaria: ſecus in data pupillari. ſecūdū Bal. & Paul.

Qui

¶ *Quidam*] CASVS. Titius in testō suo instituit sibi hæredem Seium in trib vncijs pone & Caium filij Seij instituit sibi in alijs tribus vncijs & d. Seium & Caium adinuicem substituit. Item instituit sibi postea hēdes primū & sm̄ & tertium pone in alijs sex vncijs hēditatis suæ & ita completi siue distribuit totam hēditatem suam siue totum assem inter tres hæredes & postea ita in eodem testō scripsit: hos oēs inuicem substituo & postea decessit & postea Seius prædictus repudiauit suam partem hēditatis. quærit vtrum Caius eius filius habeat cā solis an vero cū prædictis primo & secundo & tertio? Et dic quod totus Caius habet partē pr̄ius sui & hoc ideo quia ip̄alis fuit facta substō inter d. Caium & patrem suum, licet Titius testōr scripsit postea generalē substitutionem, dicendo hos oēs inuicē substituo &c. quia illa gn̄alis pertinet tm̄ ad illos inter quos nō fuit facta specialis. Viu.

a *Specialem*] vt cit. l. de alimen. leg. l. alimenta, §. basilica. & de verb. oblig. l. dolo & ex quib. caus. ma. l. sed & si pr̄ior em, §. deinde. & C. de dolo. l. 1. & l. de leg. 3. l. fer. urbanus. §. fi. & §. de æd. il. edict. l. breuē. §. iumentorum. & C. de pact. comuen. l. fin.

b *Cohæres*] Patertamilias habens duos filios impuberes instituit eos hæredes & ita secundis tabulis scripsit: si quis ex his duobus impuberibus ante pubertatem decesserit, tunc in totum partem eius Titius filius meus hæres esto. & legauit a substituto. tandem filio defuncto, Titius totam hæreditatem habet, partim ex propria substitutione, partim ex pupillaribus tabulis petuntur legata ex pupillaribus oppōitur Falcidia dicit hic quod non potest opponi cum habeat quartam & plus computata parte quam habuit ex pupillaribus tabulis, quæ debet computari, ac si pars in pōdere partim sub conditione ēt aliquis sit institutus. Alia lex hoc secundo casu sic ponit dedit cohæredē Titium & substituit pupillari ei Seium, & in substitutione ēdē legauit eandem Seius dedicit Falcidiā licet pars Titij pinguis remaneat. Titio sic impingue do Titij non nocet Seio ad petendam Falcidiam, sed pinguedo Titij in paterna nocet eidem in pupillari parte. Item secundo dicit casu cēlentur cohæredes esse si quilibet nam Falcidiam deducat separatim. si Titius cohæres vel Seius substitutus: nam & duo legatarij eiusdem rei legatæ vel in patre missa jn pupillaribus tabulis censentur collegatarij & concurrunt vt ambo hēant ac si in eisdem tabulis legata esset eis legata. Vlp.

c *Pradicta*] nam hic legata augentur propter pinguem partem huius hæredis & eādē ratione relicta ab pupillo cohæredi instituto in primis tabulis, debēt augeri propter partem pupillarē. Sed secus est in his quæ sunt relicta a pupillo in secundis tabulis vel in fideicommissaria lege Falcidia, quia filium, & l. in ratione. §. quod vulgo. & quæsitum. Azo. Aspice ergo in hoc casu quid si contributa relictorum tā in principalibus quam in secundis tabulis, & sic si habet quartā saluam de portione sibi data, omnia secundis tabulis relicta integre dabit. Sed arg. contra sup. qui. mo. vsufru. amittatur. l. si sub conditione. in fi. Sed hic paternum & pupillare vnum est.

d *Non idem*] Nō quod non extraneus deducit Falcidiam sic inf. ad legem Falci. l. cum emptor. Azo. & argum. C. de dolo l. 1.

e *Alio substituto*] qui non est institutus cū filio.

f *Plane*] id est, simpliciter.

ADDITIO. Nota ex hac glo. quod idem importat verbum simpliciter, quod verbum de plano de quo per Bar. in extraua. ad reprimendū super verbo, de plano.

g *Datus*] & non substitutus. Azo.

h *Quadrantem integrum*] etiam totius hæreditatis, vel fortè integram suam dimidiam, per quod videbatur Seium substitutum non inducere Falcidiam, sed secus est: quia in singulis hæredib. ratio legis Falcidiæ est imponenda: vt inf. ad legem Fal. l. in singulis.

i *Nam & cum*] vere hic Seius intelligitur cohæres Titij cum pupillo instituti: quia si cum testamento patris legauit & eadem res alijs in pupillari substitutis legata vid. supra hic & infra de leg. 1. placuit. si continuatim. Ioan. & facit. ff. ad legem Fal. l. quod si alterutro.

k *Cum pater*] CASVS. Titius habens duas filias impuberes, scilicet Caiam & Seiam instituit eas hæredes & ita secundas tabulas siue substitutionem fecit, illi ex filia impuberi, quæ nouissima moreretur substituo Sempronium, & postea decessit d. Titius postea autem Caia facta est pubes & Seia quæ nō erat adhuc facta pubes decessit in pupillari ætate superstite d. Caia pubere, & postea decessit dicta Caia. certè non valet amodo prædicta substitutio: immo ita facta est in persona vtriusq; filiæ. s. Caiæ & Seiæ. & sine dubio in persona Seiæ impuberis, quæ prior decessit, vt dictum est. irrita dicta fuit substitutio, ea ratione, quia non decessit nouissima, vltima, in persona autem Caiæ puberis ideo irrita dicta est substitutio, quia tēpore mortis suæ inuenitur ingressa esse pubertatem ætatem: licet nouissima decessit. vt dictum est. Viu.

K *Cum pater*] duas filias pupillas habebat, & eis quæ vltima in pupillari ætate decederet substituit, & facit sup. eod. l. vel singulis.

l *Non videri*.] CASVS. filium meum Seium impuberem instituo mihi hæredem, & ita pupillariter postea ei substituo. Seius prædictus filius meus si (quod abominor) intra pubertatis annos decesserit, tunc in totum partem eius Titius esto hæres. & postea decessit & postea in pupillari ætate decessit dictus Seius filius meus. Venit Titius prædictus substitutus, & petit totam hæreditatem impuberis ex substitutione. opponunt se ei legitimi impuberis, & dicunt, quod substitutio non valuit, pluribus rationibus, & ideo hæreditatem ex substitutione habere non

res Sempronio, Sempronius quandoque Titio concurrit.

Substitutio pupillaris facta vltimo morienti in pupillari ætate, expirat si vltimus moritur factus pubes: licet primus in pupillari ætate decesserit. Bar.

¶ Cum[k] pater [k] impuberi filiæ, quæ nouissima diem suū obiiset, tabulas secundas fecisset; & impubes filia superstite sorore pubere, vita decessisset, irritam esse factam substitutionem placuit, inpersona quidem prioris quia 3† nouissima non decessit, in alterius verò, quia puberem ætatem compleuit.

Hic est no. §. & legitur duobus modis, & vterque est pulcher casus, & secundum primam lecturam. h. d. Substitutus in parte, admittitur in totum si nō reperiatur alius. Vel sic: Substitutio facta filio, si impubes decesserit, valet: licet vel è substituto non præcedat: quia præcedere fingitur. Bar.

¶ Non videri [l] cum vitio factam substitutionē his verbis placuit. Ille filius meus, si (quod abominor) intra pubertatis

1 Fl. de est in.

2 Fl. mi scuisset.

3 † è secūdis Flo.

1 Sequēs hāc l. vi quę [illegible] & [illegible] 4 Hæres &c.

5 Secus si diuersis dispositionibus testō, & codicillis. Al. & Jaſ.

Adfiell. huius §. vide scribentes in l. Centurio sup. eo. & Cora. in l. quāuis. nu. 4. C. de in. §1 F. post quia, est nō. quod hoc est in fenus.

* Intell. huius §. vide per Galliaul. in l. Centurio nu. 319. hoc titulo.

non debet. Prima ratio eſt, quia dicta ſubſtitutio non fuit facta ſicut ſolent fieri aliæ ſubſtitutiones. ſolent autem fieri hoc modo: Si filius meus impubes intra pubertatem deceſſerit, iubeo mihi hæredem Titium eſſe. Alia ratio eſt, quia in patrem impubetis fuit Titius ſubſtitutus ei, ſicut appareret in verbis ſubſtitutionis, ſibi tunc in locum, partemve, &c. & ideo nō videtur, quod debeat habere ſubſtitutus totam hæreditatem, ſed partem, ſcilicet dimidiam. ſed certe male dicunt legiſtæ, & prima eorū ratio ſine dubio nihil valet. Item ſecunda non valet, quia & ille, qui certæ rei hæres inſtituitur, cohærede ei non dato, debet obtinere hæreditatem totam. Viu.

a *Partemve*] hoc facit dubium, quia dicit partem: ſed non nocet: 1 quia totum comprehenditur, ut probatur in ſi & Ti. l. 1. §. ſicex fundo. & inſ. ad Treb. l. ſi quis precre. in princ. & Ti. tutu. l. quoties. §. ſi duobus. & quod dicit conditionem, ſcilicet, aliam, quàm ſi deceſſiſſent. Alij dicunt: a dubium: quia non fuit hic expreſſa inſtitutio: ſed quia dixit in locum, videor inſtituere: ac ſi expreſſe inſtituiſſem, & conditionem adieciſſem. ſi hæres, &c. ſic aliàs admittitur Inſtitutio de parte, & valet, vt ſubijcit. & facit ſup. tit. 1. l. Lucius.

1 Idē Bar. Ale. & Ia. *Intel. huius l. vi. p Fab. Acorsomb. i l. hæredes mei §. cū diuinatu. 26. ad Senat. Tre.

2 Nō tenetur, ſm eoſdem.

QVidam JCAVS. Titius inſtituit ſibi hæredes duos ſuos filios impuberes, Seium & Caium, & ita quemlibet in ſex vncijs; & ab vtroque d. filiorum legata reliquit quibuſdam, & poſtea eis ita ſubſtituit: Cornelium ſubſtituo filijs meis, cū ipſi ambo mortui erunt in pupillari ætate, & poſtea reliquit legata a dicto ſubſtituto prædanda de parte S. ij impuberis. & poſtea deceſſit d. Titius. de poſtea dicti ſui filij perierunt ſimul in pupillari ætate. de hoc quod Cornelius ſubſtitutus habet hæreditatem cuiuslibet pueri per ſe. ſi autem perijſſent in diuerſis temporib. dicti pueri, ſuccederet dictus ſubſtitutus tantum vltimo decedentis; & in eius hæreditate inueniret hæreditatem prius mortui: quia vltimo mortuus ſucceſſit ab inteſtato prius mortuo. & in caſu quando diuerſis temporibus perierunt non veniet in ratione Falcidiæ detrahendæ de legatis relictis ab vltimo morientis hæreditas prioris pueri mortui; quia ſubſtitutus non habet iure teſtamenti; niſi ſex vncias vltimo decedentis; vnde ſi ſex vncix vltimo decedentis erant nimis legatis oneratæ. & ſex vncix primo decedentis non erant nimis gratiatæ. ſed totus eorum dodrans tantum erat expenſus in legatis. & rō quadrans; & velut ſubſtitutus committere ſex vncias primi. & ſex vncias ſecundi; & de viriſq; habere tantum, quod habeat quartam totius hæreditatis Titij teſtatoris; non poteſt; imo detrahet Falcidiam tantum de ſex vncijs ſecundo morientis i. vncian. & dimidiam. & de quadrante ſex vncianim primo morientis, qui remanebat apud eum ſubſtitutum ſolutis legatis a primo morientis relictis. ſoluet legata à ſecundo moriente relicta. & ita cum de tota hæreditate deberet habere alias tres vncias nomine Falcidiæ, non habebit nunc niſi vncian. & dimidiam. vt dictum eſt. & dicit litera, quia ſubſtitutus non habet iure teſtamenti, niſi ſex vncias vltimo decedentis. & Falcidia non habet locum, niſi ex teſtamento. vnde etiā conuenit quod legata ſi qua ſunt ipſius a d. ſubſtituto impuberis deferuntur. ſed ſi diuerſis tēporibus vita decedant, in hæreditate nouiſſimi pueri, eius fratris, qui ante mortuus eſt, hæreditatem ſubſtituus inueniet: c ſed in rationem 1 † Falcidiæ pueri prioris hæreditas non veniet: d nec ſubſtitutus amplius quam ſex vncias 2 † iure teſtamenti deſiderabit: e legata quoque, quæ à ſubſtituto eius filij data ſunt, qui prius inteſtatus 3 † deceſſit, ad irritum recidunt. f

1 † Fl. ratione.

2 † P. F. ſecuncā.

3 † Fl. inteſtato.

Hic tractatur materia ſubſtitutionis exemplaris. Subſtitutio exemplaris expirat impedimento ceſſante, vel liberis poſtea ſuſceptis. Bart.

Idem lib. 1. definitio.

LEX XLII.

QVi duos * impuberes filios hæredes reliquerat, ita ſubſtituit, ſi ambo mortui eſſent, deinde pueri poſt mortem patris ſimul perierunt. Duæ hæreditates b ſubſtituto annos deceſſerit, tunc in locum, partemve, a eius Titius hæres eſto, non magis quam ſi poſt demonſtratam conditionē ſibi hæredem eſſe ſubſtitutum iuſſiſſet. Nam & qui certæ rei hæres inſtituitur, cohærede non dato, bonorū oīum hæreditatem obtinet.

Si duo impuberes ſimul deceſſerunt, ſubſtitutus ſuccedit vtrique eorum ex pupillari directa: alias vltimo tātum, in cuius hæreditate reperiret hæreditatem primi tanquam bona alium de quæſita. Bar.

Paulus. 4 †

LEX XLIII.

EX facto quæritur, qui filium habebat mutū pubē rem; impetrauit d Seius a Principe, vt liceret ei ſubſtituere dicto ſuo filio; & ſubſtituit ei hoc modo. prius de eo filio facta ſubſtitutione inſtituo mihi hæredem filium meum pubē rem mutum. & ſi hæres erit & exiſtens mutus deceſſerit, ſubſtituo ei Titium. & deceſſit dictus Seius. poſtea dictus mutus duxit vxorem, & natus eſt ei ex ea vxore filius. Nunquid rumpetur teſtamentum, & facta ſubſtitutio? & certe antequam ſoluat hanc quæſtionem, dicit alia ad comprobandam ſolutionem, quam dabit in f. dictæ quæſtioni; & primo dicit, quod omnia beneficia à Principe conceſſa, ſicut fuit beneficium conceſſum dicto Seio de facienda ſubſtitutione filio pubeti muto. ipſi Principes ſolent interpretari; ſi autem non interpretarentur, vel quia nolunt, vel quia pluribus alijs impedita non poſſunt, debemus inſpicere aliud, quod verſimile eſt Principem voluiſſe cum primi legia conceſſit. verſimile eſt autem eum voluiſſe, vt tamdiu duraret ſubſtitutio, quam fieri conceſſio quamdiu filius

Sci)

3 Sequuntur hanc glo. Bar. Imo. Ale. & Ias.

4 † Lib. 9. quæſt.

4 Nihil ē. Dyn. Bar. & Ale. licet Cum. gl. ſequat.

5 Ibi illi gradus nō factū niſi vnā teſtim. hic vero ſunt plures inſtitutiones, ſm Ias.

b *Duæ hæreditates*] vterque ergo ex teſtamento ſuccedit: vt ſup. eo. l. ex duob. & inf. de reb. dub. l. qui duos. Azo.

c *Inueniet*] vt aliam quālibet rem acquiſitam, vt ſup. eo. l. ſed ſi plures. §. ad ſubſtituos. ſic ergo habet, non vt primo ſubſtitutus, ſed vt augmentum bonorum ſecundi. Nam primus inteſtatus deceſſit, & legitimum hæredem fratrem habuit, vt infra ad l. Falcidiam. l. pater. §. fin. Azo. & C. eod. l. penul. Sed ſecundus teſtatus per teſtamentum, quod pater fecit pro eo. Sed opponit, ergo pater pro parte deceſſit teſtatus, pro parte inteſtatus? Reſpon. imo teſtatus in totum: ſed vnus puerorum inteſtatus, alter teſtatus.

d *Non veniet*] quia ſex vncias prioris nō cōputabit ſibi in Falcidiam, ſi cōueniatur de legatis ab vltimo relictis, ſecundū Irn. vt infra, ad l. Falcid. l. pater. §. fin. Azo. & eſt ratio. 3 quia ſubſtitutus non eſt ei ex teſtamento cohæres. nec enim ex alia portione detrahit quis Falcidiam, quàm ex qua inſtitutus inuenitur: at inſtitutus eſt in dimidia, cuius quarta eſt ſexuncia, ſecundum Rog. ideſt vncia, & dimidia. vt ſup. de inoffic. teſt. l. Papin. §. proinde. Accurſ.

e *Deficiebat*] principaliter ex ſua perſona, & per obliquum ex perſona eius cui ſucceſſit, habet alias ſex, ſecundum Ioan.

f *Recidunt*] hoc referri euidenter poteſt ad primum 4 caſum, vbi ſimul perijſſent: ſed & optimè refertur ad proximum, vt ſi ita legauit pater in pupillari ſubſtitutione, ſi filius meus, vel aliquis filiorum meorum mortui deceſſerint in pupillari ætate, lego mihi centum. non ita dixit, ſi deceſſerit inteſtatus: licet hoc litera videatur innuere: cum enim ex filij teſtamento ſit relictum; ergo ſi decedat inteſtatus non debeat, ſecundum Ioan. ergo ipſa inſtitutio redit ad irritum ex quo prior decedit; ſic legata. Item contra hoc l. ſup. de inteſtamen. Lpen. 5 ſecundum Io. & C. eo. tit. pen.

6 Ibi ſuppl. ſi.

7 Ibi ſuppl. ſi.

8 Ibi ſuppl. ſi.

9 Ibi ſuppl. ſi.

10 Ibi ſuppl. ſi.

11 Ibi ſuppl. ſi.

12 Ibi ſuppl. ſi.

13 Ibi ſuppl. ſi.

14 Ibi ſuppl. ſi.

15 Ibi ſuppl. ſi.

16 Ibi ſuppl. ſi.

17 Ibi ſuppl. ſi.

18 Ibi ſuppl. ſi.

19 Ibi ſuppl. ſi.

20 Ibi ſuppl. ſi.

21 Ibi ſuppl. ſi.

22 Ibi ſuppl. ſi.

23 Ibi ſuppl. ſi.

24 Ibi ſuppl. ſi.

25 Ibi ſuppl. ſi.

26 Ibi ſuppl. ſi.

27 Ibi ſuppl. ſi.

28 Ibi ſuppl. ſi.

29 Ibi ſuppl. ſi.

30 Ibi ſuppl. ſi.

31 Ibi ſuppl. ſi.

32 Ibi ſuppl. ſi.

33 Ibi ſuppl. ſi.

34 Ibi ſuppl. ſi.

35 Ibi ſuppl. ſi.

36 Ibi ſuppl. ſi.

37 Ibi ſuppl. ſi.

38 Ibi ſuppl. ſi.

39 Ibi ſuppl. ſi.

40 Ibi ſuppl. ſi.

41 Ibi ſuppl. ſi.

42 Ibi ſuppl. ſi.

43 Ibi ſuppl. ſi.

44 Ibi ſuppl. ſi.

45 Ibi ſuppl. ſi.

46 Ibi ſuppl. ſi.

47 Ibi ſuppl. ſi.

48 Ibi ſuppl. ſi.

49 Ibi ſuppl. ſi.

50 Ibi ſuppl. ſi.

51 Ibi ſuppl. ſi.

52 Ibi ſuppl. ſi.

53 Ibi ſuppl. ſi.

54 Ibi ſuppl. ſi.

55 Ibi ſuppl. ſi.

56 Ibi ſuppl. ſi.

57 Ibi ſuppl. ſi.

58 Ibi ſuppl. ſi.

59 Ibi ſuppl. ſi.

60 Ibi ſuppl. ſi.

61 Ibi ſuppl. ſi.

62 Ibi ſuppl. ſi.

63 Ibi ſuppl. ſi.

64 Ibi ſuppl. ſi.

65 Ibi ſuppl. ſi.

66 Ibi ſuppl. ſi.

67 Ibi ſuppl. ſi.

68 Ibi ſuppl. ſi.

69 Ibi ſuppl. ſi.

70 Ibi ſuppl. ſi.

71 Ibi ſuppl. ſi.

72 Ibi ſuppl. ſi.

73 Ibi ſuppl. ſi.

74 Ibi ſuppl. ſi.

75 Ibi ſuppl. ſi.

76 Ibi ſuppl. ſi.

77 Ibi ſuppl. ſi.

78 Ibi ſuppl. ſi.

79 Ibi ſuppl. ſi.

80 Ibi ſuppl. ſi.

81 Ibi ſuppl. ſi.

82 Ibi ſuppl. ſi.

83 Ibi ſuppl. ſi.

84 Ibi ſuppl. ſi.

85 Ibi ſuppl. ſi.

86 Ibi ſuppl. ſi.

87 Ibi ſuppl. ſi.

88 Ibi ſuppl. ſi.

89 Ibi ſuppl. ſi.

90 Ibi ſuppl. ſi.

91 Ibi ſuppl. ſi.

92 Ibi ſuppl. ſi.

93 Ibi ſuppl. ſi.

94 Ibi ſuppl. ſi.

95 Ibi ſuppl. ſi.

96 Ibi ſuppl. ſi.

97 Ibi ſuppl. ſi.

98 Ibi ſuppl. ſi.

99 Ibi ſuppl. ſi.

100 Ibi ſuppl. ſi.

Setj perseueraſſet mutus. & non plus: ſicut finitur pupillaris ſubſtitutio adueniente puberrate illius, cui facta eſt ſubſtitutio: quia & idem eſſet, ſi furioſo ſubſtituiſſet pater. nam eo effecto ſanæ mentis rupta eſt ſubſtitutio: quia pōt amodo ſibi facere teſtamentum, & beneficium Principis patri furioſi, vel muti conceſſum non dēt auferre teſtamenti factionē filio poſtea facto ſanæ mentis, vel audiētijalias eſſet iniquū beneficiū: quod eſſe non debet. ſi ergo, vt dictū eſt, rumpitur ſubſtitutio facta muto eo audiente facto: & rumpitur ſubſtitutio facta impuberi, eo facto puberi: & rumpitur ſubſtitutio facta furioſo, eo facto ſanæ mentis: igitur dicendū eſt, vt agnatione ſui hæredis (ſicut fuit in ofa quæſtione) rumpatur ſubſtitutio facta puberi muto. nihil n. interest alium hæredē inſtituerit ipſe filius poſtquā factus ſit loquens, quod ei licet, vt dictum eſt: an verō antequam efficiatur loquens, iure ceperit habere ſuum hæredem: quia vtroque caſu rumpitur ſubſtitutio ei facta: nec enim verisimile eſt, quod pater qui fecit ei dictam ſubſtitutionem, vel Princeps qui conceſſit ei eam facere, voluerit exhæredatum eſſe filium dicti filij puberis, & muti, & quod dixi in vno filio pubere muto, idem eſſet & in pluribus.

berem, impetrauit à Principe, *vt muto ſubſtituere ei liceret, [a] & ſubſtituit Titium: mutus duxit vxorem [b] poſt mortem patris, & naſcitur ei filius, quæro, an rumpatur teſtamentum. Reſpondi: Beneficia quidem principalia ipſi Principes ſolent interpretari: [c] verum voluntatem Principis inſpicientibus, [d] pōt dici, eatenus id eum tribuere voluiſſe, quatenus filius eius ‡ in eadem valetudine perſeueraſſet: ‡ vt quemadmodum iure ciuili pubertate finitur pupillare teſtamentū, [e] ita Princeps imitatus ſit ius in eo, qui propter infirmitatem teſtari non poſſit. ‡ Nā & ſi furioſo * filio ſubſtituiſſet, diceremus definere valere teſtamentum, cum ‡ poſſet, quia iam poſſet ſibi teſtamentum facere. Etenim iniquum incipiet fieri beneficium Principis, ſi adhuc id valere dicamus. auferret [f] enim teſtamenti factionem homini ſanæ mentis. Igitur etiam agnatione ſui hæredis dicendum eſt rumpi ſubſtitutionem: quia nihil interest, alium hæredem inſtituerit ipſe filius poſtea, an iure habere cœperit ‡ ſuum hæredem. Nec enim aut patrem, aut Principem de hoc caſu cogitaſſe verisimile eſt, vt eum, qui poſtea naſceretur, exhæredaret. Nec interest quemadmodum beneficium principale intercedat circa teſtamenti factionem, vtrum in perſonam vnius, an complurium.

* Q. ſpecialiter impetrandum erat. Inſti. Videtur cōe omnibus cōceſſiſſe l. humanitatis C. d impube. liceat qdā eam l. ad matū nō pertinere cō ēdi. ‡ Fl. de eſt eius. ‡ Fl. Perſeuerat. & vt.

3 ‡ Fl. non ꝑ teſtari. * Adintel. huius verbis vi. hic Hier. veſium.

4 ‡ P. F. poſſet

Quia eſt introducta ad exē plū ſubſtitutionis pupillaris, ſecūm Bart. Pau. & Alex.

¶ *Item quæro*] Seius habens filium infantem inſtituit eum hæredem, & ſubſtituit ei pupillariter tali modo: ſi filius meus Mæuius intra x. ann. deceſſerit, Titius hæres eſto. ſi autem intra 14. ann. deceſſerit dictus meus filius, Mæuius conſanguineus meus hæres eſto. & poſtea deceſſit d. Seius teſtator. & poſtea d. filius ſuus deceſſit 8. ann. exiſtens. modo quæritur vtrum Titius ſolus ſit ei hæres ex ſubſtitutione, an & Mæuius conſanguineus? & videtur quod vterque, quia certū eſt filium deceſſiſſe intra x. & intra 14. ann. Sed reſp. quod ſolus Titius, qui erat ſubſtitutus, ſi intra x. ann. deceſſerit filius, habebit hæreditatem. omne enim ſpatium temporis, quod eſt intra pubertatem, liberum eſt patri ad ſubſtituendū filio, ſed finis ſubſtitutionis eſt pubertas. vnde in vtroque eorum, ſ. Titio & Mæuio ſubſtitutis, ꝛēpus in quo de eis facta eſt ſubſtitutio filio ſeparatim debet ſeruari.

¶ *Lucius Titius*] Lucius Titius habens duos filios in poteſtate ex vxore ſua Seia, ſcripſit d. Seiam ſibi hæredem, & ei ſubſtituit d. filios ſuos. & ita præterijt eos a primo gradu. & à ſecundo non: quia eos ſubſtituit vxori ſuæ. vnde quæritur an inſtitutio vxoris valeat? Et dicitur, quod non: & ſic dicti filij erunt hæredes patris ex teſtamento. ſ. propter d. ſubſtitutionem, quia filij præteriti à primo gradu, cum ſolum rumpunt, & non ſequentes, à quib. non ſunt præteriti. & eſſet idem, ſi eſſent præteriti à primo gradu, & à ſecundo exhæredati. non enim eſt differentia vtrum filij dicti ſint inſtituti in ſecundo gradu, an exhæredati, cum ſint à primo gradu præteriti: quia ſemper valet ſecundus gradus, & non primus.

¶ *Iulianus Longinus*] Quidam nomine Iulianus Longinus habens filium impuberem, puta Titium, fecit teſtamentū & inſtituit ſibi hæredes Caium & Seium, & rogauit d. Caium, vt dimidiam ſuæ partis puta x. reſtitueret Sempronio non capaci valebat enim fortè pars. Caij xx. & idem Caius accommodauit dicto teſtatori tacitam fidem de reſtituēdo dicta x. dict. Sempronio non capaci. & poſtea d. teſtator exhæredauit Titium prædictum impuberem ſuum filium, & ei taliter ſubſtituit: quiſquis mihi Iuliano Longino hæres

a *Caueret*] directò, ſicut in pupillo, vel furioſo habemus, vt infra ibi. nam & ſi furioſo. nam per fideicommiſſum hoc facere poterat iure communi: vnde non eſt opus impetrari per priuilegium, vt C. de theſau. l. 1. lib. 10. & infra ad munici. l. 1. in fi. & infra de leg. 1. l. ſi quando. & facit. C. qui teſtam. fac. poſſ. l. diſcretis, & ſup. de teſt. l. ſi mutus.

b *Vxorem*] quod poteſt, vt ſup. de iure dot. l. mutus. licet non loquatur.

c *Interpretari*] vt inf. de reg. iur. l. Neratius. & inf. de verb. oblig. l. in conuentionalib. & ſup. de iudi. l. ſi quis. In contractu ſecus, vt ſup. de pac. l. veteribus.

d *Inſpicientibus*] nobis. & no. quod non reſpond. nunc, ſed inf. ibi igitur etiam agnatione, &c. ſed ex his ſuam reſponſionem confirmabit. Azo.

e *Teſtamentum*] vt C. eod. l. humanitatis. & ideo dicitur exemplaris: vt ibi dicit.

f *Auferret*] ergo recedituꝛ ab eo, quod diu æquum viſum eſt propter vtilitatem ſuperuenientem, vt ſup. de conſtitut. prin. l. pennlt. Azo. & facit inf. de legat. 3. l. fideicommiſſarius. ſ. ſi cui. & deauro, & argento legato. l. ſecunda. in fine. & C. de reuo. dona. l. ſi vnquam & de contrahen. empt. l. in lege, & inf. de condītio. & demonſtrat. l. ſi in diem. in fine.

g *Ipſe filius*] qui liberatus ſit.

Si

Species temporis derogat generi temporis. Bar.

¶ Item quæro. si ita facta proponatus substitutio, Filius meus si intra decimum annum 1† decesserit, Titius hæres esto si intra quartumdecimum,a 2† Mæuius: filiusq; octo annorum decesserit, b vtrum Titius solus ex substitutione ei hæres erit, an & Mæuius, quia certũ est, & intra decimum, & intra quartumdecimum annum 2† filium decessisse? Respõdi. omne quidem spatium, quod est intra pubertatem: liberum est patri ad substituendum filio, sed finis huius pubertas est.c Magis aũt est in vtroque eorũ ipsius suũ separatim seruari,d nih contraria voluntas testatoris apertè ostendatur.

Rupta institutione tunc testamentum incipit à substitutione Bar.

¶ Lucius Titius cũ haberet filios in potestate, vxorem hæredẽ scripsit, & ei substituit e filios. Quæsitum est, an institutio vxoris nullius momenti f sit, eo q ab eo gradu filij non essent exhęredati. Respõdi, eum gradũ, à quo filij præteriti sunt 4† nullius esse momenti, & ideo cum ijdẽ substituti proponantur, ex testamento eos hæredes extitisse videri. s. quia non in 5† totum testamentum infirmat filius, 6† sed tantum eum gradum, qui ab initio non valuit: sicut responsum est, g si à primo sit filius præteritus, à secundo exhæredatus. Nihil autem interest,h qua ratione secundi hæredis institutio valeat, vtrum quia ab eo filius exhæredatus est, an quia ipse filius substitutus est.

Qui semel est hares, licet ei vt indigno auferatur hæreditas, vel ipso iure desinat esse hæres, vocatur ex substitutione per hæc verba, Quisquis mihi hæres erit. Bar.

¶ Iulianus 7† Longinus pater eos, quos sibi hæredes instituerat, filijs 8† ita substituit; Quisquis sibi hæres esset i vnus ex hæredib. institutis, qui tacitam fidem accommodauerat,k vt non capienti l partem,m ex eo, q accepe rat, n daret, ad substitutionẽ impuberis o admissus. vtrũ, pro ea parte, pro qua scriptus sit 9† veniat? p an verò pro ea quam acceperit, q 10† ita vt augeatur eius r pars in substitutione? Respondi. Qui in fraudem legum fidem accommodat, s adeundo hæres efficitur, nec desinit 11† hæres esse, licet res, quæ ita relictæ sunt, auferantur.u 12† vnde, & ex secundis tabulis in tantum hæres esse potest. in quã tum scriptus x est. y 13† Satis enim penitus z est in eo, i quo fecit contra leges, quin immò, & si desineret hîrs esse, idem dicerem a quemadmodum, & 14† intelligẽdum est in eo, qui cum scriptus esset hæres, postquam adijsset hæreditatem, in seruitutem redactus est, & postea libertate 15† donatus: cui permissum est ad substitutionẽ venire, quæ 16† in testamẽto fuerit 17† relicta. Licet enim hæreditatem ex institutione amiserit. 18† tamẽ ex substitutione istã portionem,b quantam 19† amisit, c percepturum.

Principale, per accessorium non confirmatur. Bar.

Idem. 20†

LEX LXIV.

EX pupillari testamento

a *Si intra quartum decimum*] s. annum.
b *Decesserit*] subaudi hæres esto.
c *Rubr. rat est*] facit sup. ed. in pupillari, & l. centurio, & l. verbis. & l. qui plures, & l. cũ ex filio. § filio. & inf. de secun. tab. l. 2. § si primus. & su. eo. l. si ita quis substituerit. & su. de adopt. l. si arrogator.
§. an impubem. & C. eod. l. 2.
d *Semari*] species ergo temporis derrahit generi. vt est sup. eo. l. cohæredis. § qui partem.
e *Substituit*] vulgariter.
f *Momenti*] sup. de libe & posthu. l. si posthumus. § quod vulgo contra. Solu. i ibi econtra in primo gradu filiꝰ instituus fuit, ideoque sequentes valent, licet ab eis prætereantur. hic à primo præteritus, à sequenti substituus, quare primo subducto sequens valet, & cæteri qui sequuntur, secundum Ioan.
g *Responsum est*] vt su. de liber. & posthu. l. & si pepercerit. s. fi. & sup. tit. 1. l. si filius. Accur.
h *Interest*] quo ad hoc, vt gradus ille valeat.
i *Hares esset*] subaudi, hæres sit filio meo.
k *Accommodauerat*] s. testatori.
l *Non capienti*.] puta filio naturali testatoris.
m *Partem*.] institutus erat in quatuor vncijs. & de vna testituẽda rogatus.
n *Acceperat*] iste institutus.
o *Impuberis*] filij testatoris.
p *Veniat*] ad substitutionem, & ita pro tertia: quia ille quatuor vnc. fuit scriptus, quæ sunt tertia hæreditatis. Et accipe, vt ita augeatur eius, &c. & dic ceperit, i. cum effectu tenuerit. vt inf. de ver. signi. l. apud.
q *Acceperit*.] pro tribus vncijs quas ante accepit, prius deducta illa vncia, quam testituit non capaci.
r *Eius*] instituti rogati tacitè.
s *Accommodat*] quod est cum promittit de testituendo non capaci.
t *Desinit*] ad hoc supra. titu. 1. l. ei qui solidum. in fin. & supra de minor. l. & si sine. § sed quod Papinianus.
u *Auferantur*] & fisco dentur, 2 vt inf. de ijs quibus. vt indig. l. qui Titij. in fi. & l. qui tabulas in fin.
x *Scriptus*] ex substitutione in quatuor vnc. admittetur. sicut ex institutione.
y *Est*] sic supra. de actio. empt. l. Iulianus. ff. offerri. Sed contra. inf. de acquiren. hæred. l. frotam. Solu. vt ibi Item argumen. contra. supra. de Sena. l. qui indignus.

ADDITIO. Dic quod ibi ille erat in habilis ad minorem dignitatem: sed hic hæres indignus respectu hæreditatis paternæ non erat indignus respectu hæreditatis pupillaris, secundum Bart. & Imo.

z *Punitus*] sic supra de offic. Prætl. l. Ditus.
a *Idem dicerem*.] vt in querela. vt supra. eod. l. in substitutione. & in redacto in seruitutem. vt infra proxi.
b *Partem*] ex substitutione delatam.
c *Quam amisit*] id est, pro rata, quod habebat prius: licet id amiserit. Apparet ergo, quod si efficit semel factum, & si non duret. 3 Et nota pro. & contra. sup. de in rem ver. l. si pro parte. s. versum.

EX *pupillari*] CASVS Institui mihi hæredes Caium, & Seium, & filium impuberem exhæredari, & ei pupillariter substitui dictum Caium, & Seium, & postea exhæredari Sempronium filium meum puberem, & sic apparet, quod fecit meum principale testamentum. in quo instituit d. Caium, & Seium, vt dictum est, & in quo exhæredari dictos meos alios. vt dictum est. Iã apparet, quod licet pupillare testamentum substituendo instítutos dicto filio meo impuberi, & postea decessit, veniat Sempronius meus filius, & agit. ponè querela inofficiosi testamenti contra d. Caium, & Seiũ à me hæredes scriptos, & vincit. sicque rumpitur testamentum meum principale. nunquid potest confirmari dictũ principale testamentum. propter prædictum pupillare testamentũ. & videbatur d. Caio, & Seio, quod sic. nõ tamen est verum. Mortuo ergo dicto impubere in pupillari ætate, succe-

7† Alias. Iulius. F.
8† F. filio
9† F. fuit.
10† F. ea pte.
11† F. desinet.
31 dẽ Ba. in l. ait §. sed q Papinianus in 4. no. su. de mi. Bald. in auth. hoc amplius. in j. op. C. de fideicom.
12† F. su ferũtur.
13† Fl. est.
14† F. de est. &.
15† F. libertate.
16† Flo. quæ ei.
17† Flo. fuerat.
18† .amisit.
19† Flo. quãtum.
20† Lib. 10. quæst.

1† Fl. de etiamnũ.
2† Fl. quæ contra del. 1 Hæc so. sequit P.
3† Flo. & intra 10. & intra 14. an.
4† F. sint.
5† Fl de est in.
6† F. ibi mãsit filius.
1 Gl. sequuntur. Imo. & Ale. licet d. plicet Aug.

extitit hæres impuberi dictus testatoris frater. modo quæritur vtrum dict. &c. debeantur Titio? Et videtur quod non, cum ita ei relicta sint, si Caius Seius frater testatoris esset sibi testatori hæres. Ipse autē frater fuit hæres ex substitutione pupillari. vt dictum est. dicitur tamen hic, q̃ debentur & frater testatoris tenetur ea sibi præstare, cum enim sit hæres frater ex pupillari substitutione, vt dictū est, sine dubio verū est cū testatori hæredem extitisse, & hoc dicit. Vivian.

1† Tabulis.

a *Vel sic*] sic. si hæres mihi esto, si filius meus intra pubertatem. &c. vel esto filio meo si &c.

2† Fl. esset.

b *Decessisset*] posthumus.

c *Caio Seio*] fratri, si hæres non esset. Azo.

d *Hæres mihi*] ex hoc verbo, mihi, oritur dubitatio, videbatur enim ex substitutione pupillari non sibi, sed filio hæres fuisse; vt instituto. in prin. ti.

3† Fl. instituus, vel substituus est, &c.

e *Ergo*] filio.

f *Testatoris*] Caius Seius.

g *Sibi*] testatori primo.

h *In vtrumque casum*] s. vulgarem, & pupillarem: vt supra eod. l. iam hoc iure.

4† Fl. eū. &c.

circa principium.

i *Mihi hæres erit*] habetur enim pro non apposita hæc conditio: vt inf. de secund. tabul. l. ita. §. qui filio. & argumen. supra. de fera. vrban. prædio. l. antepen.

k *Extitisse*] mediante filio hærede, cum & ipse erit directò hæres, nam hæres hæredis. &c. inf. de acq. hæred. l. si quis seruum. §. fin. & C. de hæredib. instituen. l. fi.

Seruus communis mihi, & Titio fuit institutus hæres à Seio: & si hæres non esset, fuit ei substitutus Mæuius, mortuo Seio testatore, ego iussi dicto seruo vt aditet dictam hæreditatem pro mea parte: Titius autem non iussit eo: & ita seruus adiuit, venit Mæuius substitutus, & vult partem dictæ hæreditatis, quam habuisset Titius, si iussisset adire seruum, certè benè debet habere.

Scævola. lib. 2. respon.

LEX XLVII.

QVi habebat * filium, & filiam impuberes, instituto filio hærede filiam exhæredauit; & si filius intra pubertatem decessisset, filiam eidem substituit; sed filię, si antequam nuberet l decessisset, vxorem suam, item sororem suam substituit. Quæro, cum filia 5† pubes m prior decesserit, deinde frater eius impubes, n an filij hereditas ad vxorem, & sororē testatoris, iure substitutionis pertineat. o Respōdi, secundum ea, quę proponerētur, nō pertinere. p

* Intell. huius l. vide apud Hier. Veriū. in l. ex facto. nu. 424. eo. tit. & Vigil. i §. sed si instituat. Institut. de vulg. sub. 5† P. Flo. impubes

A filio hereditatis extinguit spem substitutionis vulgaris in portionem adeuntis tantummodo. h. d. istud principium. Bart.

Idem. 6†

LEX XLVIII.

SEruum * communem habemus. Hic hæres scribitur heredibus suis, si intra pubertatem mortuus, frater testatoris q ex substitutione hæres sit, an fideicommissum debeatur, cum ita relictum sit, si Caius Seius frater suus sibi 8 hęres extitisset. Respondi, defuncti fratrem, qui in vtrumque casum 7† h substitutus est, filio impubere defuncto, ea quæ testator reliquit, præstare debere: nec aduersari hæc verba, Quòd si Caius Seius mihi hæres erit, i tunc dari volo: cum verum sit, eum 4† testatori hæredem extitisse. E

Spes substitutionis pupillaris non transit ad hæredē pupillariter substituti. Bar.

6† Li. fin. cōmū pu blicè tra ctatū.

* Intell. huius. l. vid apud Coras. in l. fin. nu. 17. C. de impub.

Sequuntur hanc glo. Bart. & Iai.

q *Ex substitutione*] mediante filio hærede, cum & ipse erit directò hæres, nam hæres hæredis. &c. inf. de acq. hæred. l. si quis seruum. §. fin. & C. de hæredib. instituen. l. fi.

Q *Vi habebat*] CASVS. Titius habens filium, & filiam impuberem, & habens vxorem, & sororem, instituit hæredem filium, & filiam exhæredauit; & si filius decederet intra pubertatem, substituit ei filiam, filiæ autem substituit vxorem, & sororem, si ante decederet filia, quàm ad nubendum esset apta, id est ante duodecim annos: & postea decessit dictus Titius testator, & postea filia pubes facta, & ita apta ad nubendum decessit, & postea decessit dictus filius testatoris impubes, modo quæritur, an dicti filij hæreditas pertineat iure substitutionis ad vxorem, & sororem testatoris? Et videtur quod sic, quia in eos filiæ successerunt ab intestato. Dicit tamen, quod non, ius enim substitutionis non potuit filia transmittere ad hæredes suos, i. ad dictam vxorem, & sororem testatoris. Vivia.

l *Nuberet*] i. nubilis esset. Azo.

m *Pubes*] igitur iam nubilis erat facta, sed si habet impubes: dic quondam minunc pubes.

n *Impubes*] iam hæres, vnde vulgaris iam locum non habet. nec obstat supra, eod. l. cohæredi. in princip. vbi de vulgari dicit.

o *Pertineat*] quod videbatur: quia habebat filiæ bona iure substitutionis. & ita in eius ius videbatur successisse.

p *Non pertinere*] quia conditionaliter relictum non transmittitur, vt C. de caduc. tollendis. §. finaliter. sed eadem iura dicunt cōtra: quia hæc filia sibi habebat substitutos. Sed resp. hic deficit conditio sub qua vxor & soror essent substitutæ, & sic non obst. & facit supra. eod. l. Lucius. §. fina.

legatum dicti Stichi ſi non valet dictum legatum: ergo non poteſt dictus Stichus adire hæreditatem iuſſu Mæuij legatarij, & ſic non erit Stichus pro parte hæres, ad hoc vt Mæuio legatario eam acquirat, ſed competat eidem Sticho libertas ex ſequentibus teſtatoris verbis illis. ſi Stichus hæres non erit Stichus liber, hæreſque eſto, &c. ſi non acquirit ꝑ dimidia Mæuio hæreditatem, & habet libertatem: ergo ſibi ipſi Sticho acquirit dimidiam dictæ hæreditatis, & aliam dimidiã habet Titius prædictus primo a teſtatore inſtitutus, & hoc vſque illuc, quid ergo, &c. vbi ponit aliam quæſtionẽ, quæ eſt talis. Pone quod dictus Titius primo inſtitutus non adiuit hĩditatẽ pro ſua parte, i. pro dimidia: nũquid incipiet dictus Stichus liber, & his eſſe ex ſubſtitutione prædicta in tota hæreditate? Et reſpondeo ſic, per Scæuolam, & dicit ꝙ Iulianus ſẽtit cõ. & eſt ratio, quare hoc caſu inſolidũ eſt his Stichus, ſcilicet ille Męuius legatarius non eſt his ex aliqua parte. eo ꝙ dictus Stichus ei legatus non adiuit hæreditatem iuſſu eius Mæuij: ideo quia ex cauſa legati non intelligitur Stichus eſſe factus dicti Mæuij legatarij: ideo ga fuit in eodem teſtamẽto legatus Mæuio, & libertatem conſecutus; vt dictum eſt.

1† Fl. deeſt. caſib⁹

2† Fl. deeſt. eſſe.

¶ *Si pupillus*] Filium meum impuberem inſtituo mihi hæredem: & ſi hæres mihi eſſet, & in pupillari ætate decederet, ſubſtitui ei Sticũ ſeruum meũ, & poſtea deceſſi, & pupillus prædictus extitit mihi hæres, & alienauit dictum Stichum in Sempronium titulo venditionis; poſtea Sempronius emptor inſtituit Stichum ſibi hęredem cum libertate: & poſtea pupillus deceſſit in pupillari ætate: & ita vendicauit ſibi locum ſubſtitutio pupillaris; nunquid dictus Stichus habebit in dicta ſubſtitutione ſtatum vniuerſum, quem habent vniuerſi homines liberi, ſ. vt ſit hæres ex ſubſtitutione ſi velit, & non neceſſarius? Et videtur quod ſic; quia data erat ei libertas a dicto emptore. Dicitur tamen hic, quod ex ſubſtitutione prædicta liber, & hæres erit, & erit neceſſarius hæres mihi patri impuberis: ſed dicto emptori erit hæres, ſi voluerit, alias non conſtringetur. Si autem dictus pupillus ad puberatem peruenitſſet, & ſic pupillaris ſubſtitutio euanuiſſet, non erit hæres ex ſubſtitutione prædicta; ſed erit neceſſarius hæres emptori. Vivian.

a *Seruum eſt*] ab eo extraneo.

b *Alterius non*] immo repudiauit eius iuſſu, vel ipſe dominus, quod poteſt. 1 vt inf. de ſucceſſ. edict. l. 1. §. per ſeruum, alioquin in pendenti eſſet ſua portio interim; vt ſup. ſi pars hęr. pe. l. 3. & inf. de acq. hęred. l. ſeruus duorum, & l. ſeruus communis ab extero, & l. ſeq.

1 Idẽ B. B. Ire. & Alc.

c *Subſtituto locũ eſſe*] in altera parte; vt inf. de aequ. hęred. l. ſeruus communis ab extero & l. ſeq. & l. ſeruus duorũ. erat enim alter dominus coheres, qui vult præferri iure accreſcendi. Item alia ratione vult præferri quia quandiu inſtitutus eſt, non admittitur ſubſtitutus, vt ĩ. de acq. hęr. l. quãdiu. ſed ſubſtitutꝰ hẽt pro ſe; vt C. de cad. tol. l. j. §. in primo, & §. pro ſecundo, vbi ſubſtitutus præfertur cohæredi. Item lex quamdiu non obſtat; 2 quia non in partem adeuntis,

2 Idẽ B. B. P. & Jaſ.

ſed repudiatis venit cum ſeruus vicem duorum ſuſtineat: et ĩ. de ſtipul. ſer. l. 1. §. communis. Et ita no. hic quidam ſubſtitutũ præferri inſtituto contra regulam illius legis, & adducunt aliũ caſum. ĩ. de bon. lib. l. ſi libertus patrono, ſed nõ eſt bona. vt ex præmiſſis patet: quia non præfertur inſtituto: ſed in locũ repudiantis admittitur. Item opponitur hic de expoſitione illorũ verborum, ſi hæres non erit, cum inſtituitur ſeruus, quæ fit ĩ. titu. l. ſi pater. & inſtit. eod. §. fin. Reſpon. qm̃ hic hẽt locum conditio ſubſtitutionis repudiante cohærede, cui ſubſtitutus eſt Męuius per ſeruum medium: & hoc ideo, qa ſeruus communis perſonam duorum obtinet, vt dixi.

d *Titius*] ad euidentiam no. ꝙ nemo ſibi ſubſtituitur, niſi cauſa mutata, 3 vel niſi fiãt duo gradus: vt in hoc §. & ĩ. eod. ti. l. ſed ſi plures. ſ. ſi.

e *Stichus hæres eſto*] hæc inſtitutio fit, vt per ſeruum quæratur legatario hæreditas, cũ ſit ſine libertate.

f *Non erit*] ſi hęreditatẽ Mæuio non quæſierit. Azo. ſic enim exponuntur hæc verba ſup. tit. 1. l. ſi pater. g *Verum*] hæc duo dubia ſolues iam tibi, cum vnus gradus. &c. h *Et reſpondetur*] vt ſup. eo. tit. l. ſed ſi plures. §. ſi.

3† Fl. ſubſtituꝰ é cauſa immutatur.

4† Fl. deficí.

5† Aliàs & ſubſtitutio aliquid afferre. Fl.

6† Flo. ꝙ.

7† Fl. mutata intelligatur.

3 Id ĩ. ſi ſubſtitũ afferat cõmoditatẽ inſtitutio primo loco, quo caſu ſubſtitũ dr̃ in ſubſtitũ prima, ex mẽte Azo. & Al.

8† Fl. ſũt inſtitutiones.

9† Dicimus.

10† Fl. accepit.

4 Et hẽ ſm Bar. P. P. Ale. & Iaſ.

5 Idẽ B. B. & Pa.

6 Idẽ Bar Az. & Ia.

Quoties ſubſtitutio eſt plenior, quam inſtitutio, præualet ſubſtitutio. Bart.

¶ Titius [d] hæres eſto: Stichum Mæuio do lego: Stichus hæres eſto; [e] ſi Stichus hæres non erit, [f] Stichus liber, hæreſq; eſto. In hac quæſtione in primis quærendum eſt, vtrum [g] vnus gradus ſit, an duo: & an cauſa mutata ſit ſubſtitutionis, an eadem permaneat. Et quidem in pleriſque caſibus [1†] quæritur, an ipſe ſibi ſubſtitui poſſit. Et reſpondetur, [h] cauſa inſtitutionis mutata ſubſtitui poſſe. Igitur ſi Titius hæres ſcriptus ſit: & ſi hæres non ſit, idem hæres eſſe [2†] iuſſus ſit: ſubſtitutio nullius momẽti; erit. Sed ſi ſub conditione quis hæres ſcriptus ſit, purè autem ſubſtitutus, [k 3†] cauſa mutatur: quoniam poteſt ex inſtitutione deficere [4†] conditio, & ſubſtitutioni locum afferre. [5†] Sed ſi extiterit conditio, duæ [6†] puræ ſunt: & ideo nullius momenti erit ſubſtitutio. Contra ſi purè quis inſtituatur, deinde ſub conditione ſibi ſubſtituatur, nihil facit ſubſtitutio [l] conditionalis, nec mutata cauſa intelligitur: [7†] quippe cum, & ſi extiterit conditio, duæ puræ [m] ſint ſubſtitutiones. [8†] Secundum hæc propoſita quęſtio manifeſtetur: [n] Titius hæres eſto: Stichum Mæuio do lego: Stichus hæres eſto: ſi Stichus hæres non erit, [o] Stichus liber hæreſque eſto. Nos [9†] dicimus, quoniam eodem teſtamento, & legatus ſit Stichus, & libertatem acceperit, [10†] præualere [p] libertatem, & ſi præ-

1† Fl. deeſt. caſib⁹

2† Fl. deeſt. eſſe.

3† Fl. ſubſtituꝰ é cauſa immutatur.

4† Fl. deficí.

5† Aliàs & ſubſtitutio aliquid afferre. Fl.

6† Flo. ꝙ.

7† Fl. mutata intelligatur.

8† Fl. ſũt inſtitutiones.

9† Dicimus.

10† Fl. accepit.

nullam commoditatem afferet; 4 aliqua tamen eſt, vt inf. ſi quis ea. ſ. teſta. l. 1. §. ſed & ſi proponatur. Azo. Alij dicunt nullam eſſe ſimpliciter.

K *Purè autem ſubſtitutus*] ſ. ſibi. & dicitur pura, 5 quia non fuit expreſſa contraria cõditio; alia tamen fuit inſerta. Hęres non erit. Item tacita intelligitur contraria conditio. ſ. ſi nauis nõ venerit, vt ĩ. liber. pet. l. pecuniam. & ĩ. de leg. 1. l. ſi poſt mortem. §. pe. ſed per hoc non facit conditionem, vt ĩ. de condi. & demon. l. conditiones. ſed cum in omnem euentum ſit futurus hęres, non vt expectandum. vt ĩ. tit. 1. l. ſi qs ita ſcripſerit ĩ. Solu. 6 ibi omnino erat pura in parte. hic nõ vt inf. quando dies leg. cedat. l. huiuſmodi Accur.

l *Nihil facit ſubſtitutus*] vt ſup. tit. 1. l. ſi te ſolum. & inf. de ſecun. tabu. l. ſi ita. in princ.

m *Duæ puræ*] Altera earum putificata; vt inf. tit. 1. l. antepe. & arg. inf. de fideiuſſ. l. ſi à reo.

n *Manifeſtetur*] i. aperiatur.

o *Hæres non erit*] i. ſi alium hęredem non fecerit.

p *Præualere*] in dubio. vt ĩ. de manumiſſ. teſta. l. ſi peculiũ. §. 1. & ĩ. de fideicõmiſ. liber. l. ſi ſeruus. cũ enim eſt ſpes libertatis. legatum nõ valet. vt infra de legat. 1. l. ſi poſt mortẽ. §. ſi. ſed ſi ponas 7 defunctũ expreſſiſſe, ſe nolle legatariũ priuare legato, niſi tunc demum cum iſte ſeruus eius iuſſu hęreditatẽ quęrete nolleret; tũc dicas Titium adijt. & ſtatim ſeruus gĩt legatario. & ſi ſeruus eius iuſſu adeat, ſubſtitutionis conditio expirat, ſi non pareat. poteſt enim eo iubente, &c. vt C. de hæred. inſtituen. l. 3. & tunc põt exiſtere conditio ſubſtitutionis. ſi autẽ Titius non adijt, legatarius nihilominus habere poteſt ratione impoſſibilitatis; vt ſtatim dicetis in glo. quę incipit ratione impoſſibilitatis. &c. vt ergo talẽ voluntatẽ non expreſſit teſtator, legatum pro nõ ſcripto habeut. ſeruus autem liber dici poterat. & hæres, non ſolum ex verbis in ſubſtitutione poſitis, ſed etiã ex ijs, quæ

7† Sequĩtur B. iſtã diſtinctionẽ, & eſt magis cõmunis ſecundum Arc.

ſtinerent in inſtitutione. ſ. cum dixit, Stichus hæres eſto.
a *Non deberi legatum*] niſi ſub contraria conditione: vt inſ. de leg. 1 l. ſi poſt. §. fi. hodie tamen videtur eſſe in pendenti, vt C. de neceſſ. ſer. l. pen. §. fi.

ADDITIO. Dic quod hodie iſte §. nõ eſt correctus, neq; hẽt locũ diſpoſitio d. l. pe. ſſm Ba. & Iaſ.

b *Haredem non eſſe*] ad commodum legatarij, & ſic alium hæredẽ non facere. Az. vel dic non eſſe ex primis verbis. Hug.

c *Libertatem*] de hæditate nõ aperit: ſed dic eã deberi: vt l fi. hui⁹. §. ſtatim dicen. d *Vnus gradus*.] i. remota prima inſtitutione ſetur, remanẽt ſeruus & Titius inſtituti eodẽ gradu quẽ conſtat remoueri: vt ff. ibi, non dicimus, &c. & ſic impropriè ſubſtituto: cũ nullã que valeat præceſſerit inſtitutio. Vel 1 dic vnus gradus. ſ. ſubſtitutionis: idemque ſecũdus vr reſpectu inſtitutiõis factę ob alterius cõmodũ: & ſubaudi et ã cum vnus: & ſic ſatis põt dici, q̃ ſit vnus gradus: quia eodẽ perſona eſt inſtituta & ſubſtituta: & adhoc vt ſint duo gradus, oportet plures eſſe perſonas. ſ. vnũ inſtitutũ, & alium ſubſtitutũ: vt Inſti. de gradi. cogn. §. hactenus. & tamen benè valet talis ſubſtitutio, licet ſit vnus gradus: qa causa eſt mutata, cum prima inſtitutio ad cõmodum legatarij, ſecunda ad ſuum fuerit facta. & ſecũm hoc eſt vnus gradus. & cauſa eſt mutata: ſic q; ſolutæ ſunt qõnes ſupradictæ. Itẽ põt dici q̃ ſint duo gradus, vt cum dicit, ſi Stichus non erit hæres, perinde ſit, ac ſi dicat, ſi Mœuius per Stichum hæres nõ erit: vt Inſt. de vulg. ſubſt. §. fi. & ff. ti. 1. l. ſi pr. & ſic ſunt duæ perſonæ inſtituus & ſubſtituus: ergo duo gradus: vt ff. e. l. 1. in prin. Azo. ex his apparet q̃ hæres erit, cũ valeat ſubſtitutio.

e *Quid ergo*] ſup. adiuit coheres: quid ergo &c. & dic incipiet: ſ. indubitanter eſſe hæres & liber, etiam ſi teſtator voluit præferri legatarium libertati: & hoc rõne impoſſibilitatis, vt ſubijcit: nam Titio non adeunte non tranſit ſeruus in dominium legatarij, niſi adita hæreditate à ſeruo iuſſu legatarij: ſed contra legatarius iubere non põt, niſi ſuus fiat.

f *Illum hæredem*.] ſ. Stichũ ex primis verbis: ſed ſequẽtib. ſic. vt ſubijcit. Vel dic melius, illum. ſ. legatarium per ſeruũ.

g *Non eſſe*] ratione impoſſibilitatis. oportet enim vt primo ſit legatarij & poſtea eius iuſſu adeat: & econtra oporteret quod prius adeat: & ſic fiat ſuus: q̃ eſt impoſſibile. Az. quia non poteſt vtrumque prius eſſe, quam alterum. Io.

h *Exiſtet*] tam hoc caſu propter impoſſibilitatem, quam vbiliber: vt ita generaliter hic concludat. Nec ob. ſ. ſ. eo. l. ſed ſi plures. §. fin. vbi dicit non valere huiuſmodi ſubſtitutionem ſerui, quia ibi etiam 3 prima inſtitutio erat cum libertate: & ſic nihil commodi affert ſubſtitutio. hic prima erat ſine libertate: ideoque ſecunda commodum affert.

i *Ille*] ſeruus.

k *Vnus ſum*] rãdi ſic: vt ſi dco. vt ſ. ti. 1. l. ſi paterfamilias

l *Patri pupilli*] qui pupillus patri extitit hæres & ſic eo medio ſeruus neceſſarius: quia hæres hæredis &c. vt ſup. eod. l. paterfam. in fi. & inſ. de acq. hær. l. ſi quis filium. §. fi. in fi. m *Exiſtat*] nunquid tunc abſtinere poterit? Rãdit ſo. ita & nihilominus erit hæres ſicut in ſuis abſtinentibus eſt. & facit Inſt. de hær. inſtit. §. ſeruus. & ſ. eo. l. ſed ſi plures. §. quos. & ſup. tit. 1. l. ſeruus alienus §. qui fideicommiſſariam.

bi ſeruum alienauerit, y eumque emptor liberum, hæredemque inſtituerit: nunquid iſte i in ſubſtitutione habeat ſtatum 4 † vniuerſum? k & ſi quidem pupillus ad pubertatem peruenerit, neceſſarius ex teſtamento emptori hæres exiterit. 5 † ſi verò intra pubertatem deceſſerit: ex ſubſtitutione quidem liber & hæres ſit, & neceſſarius patri pupilli: l emptori autem voluntarius hæres exiſtat. 6 † m

De conditionibus inſtitutionum.

TITVLVS VII.

Vlpianus. 7 †

LEX PRIMA.

SVb impoſſibili n conditione, vel alio modo 8 † o factam inſtitutionem placet non vitiari. p

Conditio, ſi meus erit, verificatur proprietate tantum totius, vel partis, niſi contraria voluntas appareat. Bar.

DE CONDITIONIBUS inſtitutionum.

¶ *Quia in inſtitutione hæredũ apponitur conditio, ideo de illa dicit quid alia impoſſibilis: vt in ſ. l. 1. alia poſſibilis: & tunc aut caſualis, aut poteſtativa, aut mixta: vt C. de ca. duc. tollen. l. 1. §. ſi autem. & differt. ab illo, inſ. de cond. & demon. quia hic circa inſtitutionem, & ille circa ſingula in reliqua. Accurſ. longè plura Cuiac. in parat. ad hunc titu. vbi ponit, quid ſit conditio.*

Sub impoſſibili.] CASVS. Inſtituo te hæredẽ, ſi cœlũ digito tetigeris: & ita ſub impoſſibili cõdit. de natura, certè non vitiatur inſtitutio, ſed condit. & idẽ eſt, ſi alio modo ſit impoſſibilis conditio. ſ. de iure: puta inſtituo te hæredẽ, ſi patrẽ tuũ ab hoſtib. captũ nõ redemeris: vel ſi patri tuo pauperi alimẽta nõ præſtiteris. ſemp. n̄ vitiatur condi. & non inſtitutio. vt ff. e. l. conditiones. & ſ. filius. Viuia.

n *Sub impoſſibili*] de facto: quia natura reſiſtit: vt inſ. eo. l. ſi qũs ita inſtitutus.

o *Alio modo*.] i. de iure impoſſibili. vt ff. eo. l. cõditiones. Vel dic alio, i. ſ. rio impoſſibili: vt tota die dicimus, niſi aliud cõueniat & ibi quicunq; aliud euangelizaueri, i. contrarium.

p *Non vitiari*, vt Inſti. de hær. inſti. §. impoſſibilis. & ff. e. l. 3 dões. la 1. & l. 3 dões. la 2. Sed ff. Inſ. de le. 1. §. fi. Sol. hic apposita fuit honoratio: vt ibi relinquo, ſi cœlũ tetigeris digito. ibi operato. vt der hſs. ſi cœlũ digito tetigerit, ſm Azo. & eſt rõ: qa nõ dẽt auferri bñficiũ honorato, cui p̃ſit videre voluit p̃ſequẽtiã volũtatẽ: ſicut et ſi lego vſũ fructũ ſine aditu. ñ valet adiectio: vt ff. ſi vſusf. petat. l. 1. §. 1. q. d. tãge ſi potes. Vel ibi nõ fuit impoſſibilitas ff. 3 dõne. ſed in ipſo relicto. vt deſ illi chimerã. & ſi nõ dederis da decẽ noĩe pœnæ: & ſic x. nõ ſunt legata ſub 3 dõne. ſed noĩe pœnæ relicta. Itẽ ff. eo. l. filius. Sol. fauore honorati hĩ pro nõ appoſita: vt hic. Sed ſi expediat torã inſtitutionẽ dicere nullã, vt qa ab inteſtato liberius eſt habiturus: pt. vt ibi. vt arg. C. de leg. & conſt. l. q̃ fauore. ſed in filio ſpeciale: quia nõ põt ſub cõdõne, niſi poteſtativa inſtitui: vt ibi. Itẽ ff. 3. ff. eo. l. ſi Titius. Sol. ibi ſpeciale, qñ q̃ p̃ perplexitatẽ occurrit impoſſibilitas. Item ff. Inſt. de inutil. ſtipul. §. ſi impoſſibilis, vbi vitiatur. Sed ibi in cõtractu: & eſt rõ. qa ibi vtriuſq; cõſenſus exigit: vt ff. de pac. l. 1. ibi, duorũ cõſenſus &c. & ff. de ac. & obl. l. nõ ſolũ. ai hic ex voluntate teſtatis ĩm: ſed in contractib. innominatis ſecus: quã in alijs: quia ita ibi agitur, ſi fuit impoſſibilis: ſicut & ſi poſſibilis fuiſſet condõ. nã condicit ea ceſſante: vt C. de cõdictio.

dictio.ob cauſam.l.ſi militem. Vel ibi loquitur cũ reſtitutur obligatio.ſecus ſi cõſenſu.& verbis:vel illa nõ eſt impoſſibilis conditio:vt C.de procu.l.ita demũ. Itẽ quid ſi in perſonã tertij fuit appoſita conditio impoſſibilis? Rñ.pro nõ apposita hi.vt ff.tit.2.l.ſi Mæuia.licet quidã ſ. Item q̃d ſi matrimonium vel ſponſalia fiant ſub impoſſibili ꝓdõne? Quidã dicũt valere. & tacit ad legẽ illã.ff.tit.2 l. q̃ ſeruũ meũ. ſ.pe.& de iniuſ.teſta.l.cũ in ſecundo.in fi.& ff.de condi.& demon.l.3.

1† Fl.accipiatur.

2† Fl.alie mauit.

3† Fl alie mauit.

4† Fl.interuiſe.

* Gl.ſi.in c.olim in med. ext. de reſcri. inducit hãc ſ. in ar.q̃ ſi q̃s pluta pro ponat in reſcripto. quorũ alterũ ſufficeret ad victoriã, ſufficit alterũ probare.

Si teſtamento] CASVS.Titius in teſtõ ſuo. Stichus ſeruus hĩs mihi eſto. ſi meus erit cum moriar, vel ſi meus erit cum moriar, & poſt factum teſtũ alienauit dictus teſtator vſumfr. in dicto Stichone vel partem Stichi:& poſtea deceſſit dictus teſtator.numqd erit hæres Stichus? Et dñ.q̃ ſic.nã ꝓbatur teſtatorem non aliter voluiſſe Stichũ eſſe ſuũ hæredẽ.niſi pe mortis ſuæ eſt a dominus Stichus.quæritur eſt. in eſto ſuo. Sed pone quod duos ſeruos inſtituit ſibi hæredes hoc modo: Primus & Secundus ſi mei erunt cũ moriar, liberi ſunto.& mihi hęredes.& poſt teſtũ alienauit vnã de eis: & poſtea deceſſit. numquid ſolus nõ alienatus erit eius hęs? Et dñ qd ſic. Vi.

Idem lib. 6. ad Sabin.

LEX II.

SI teſtamento comprehenſum ſit: Ille ſeruus ſi meus erit,aut, Qui meus [a] erit cum moriar, hæres eſto. quatenus accipitur [1] † meus, quæritur. [b] Et ſi quidem alienauerit [2] † in eo vſumfructum,nihilominus ipſius eſt [c]. Si verò partem in eo alienauerit, [3] † an deficiat conditio inſtitutionis,quæritur. Et verius eſt, non defeciſſe conditionem, [d] niſi euidentiſſimis probationibus teſtatorem voluiſſe apparuerit pro hac conditione hæc verba inferere. [e] 4† Si totus ſeruus in dominio eius remãſerit,tunc enim parte alienata, conditio defecit.

Vna pluralitas geminat plures ſingularitates. Bar.

¶ Sed ſi duo * ſerui ita ſint hæredes inſtituti: Primus & Secundus, ſi mei erunt cum moriar, liberi, & hæredes ſunto, & alter ex his ſit alienatus. Celſus rectè putat ſic accipiendum, atque ſi ſingulos ſeparatim ſub eadem conditione [f] hæredes inſtituiſſet.

Conditio poteſtatiua habetur pro impleta, ſiſtat per eũ, in cuius perſonam debet impleri. Bar.

Paulus. 5 †

LEX III.

SI ita hæres inſtitutus ſim, Si decem dedero: & accipere nolit, cui dare iuſſus ſum,pro impleta conditio habetur. [g]

Vlpianus. 6 †

LEX IV.

SI qui ita ſint inſtituti, ſi ſocij vniuerſorum [7] † bonorum meorum permanſerint [h] vſque ad annos [8] 16.hæredes ſunto. inutilem eſſe inſtitutionem ſecundum verborum ſignificationem, i Marcellus ait: Iulianus autem, quoniam & ante aditam [8] † hæreditatem iniri ſocietas poteſt, quaſi rei futuræ [k] natus. Celſus rectè putat ſic accipiendum, atque ſi ſingulos ſeparatim ſub eadem conditione [f] hæredes inſtituiſſet. Azo. Itẽ q̃d hic dicit haberi ꝓ impleta.verũ eſt ẽt in inſtõne.porrò in lega to ſecus eſt.nã ſi ſtatim poſſit impleri. q̃ eſt in dãdo. hic ꝓ impleta.ſi ꝓ habeatur legatarius implere.ſed ſi nõ poterat ſta tim impleri, vt quia x. lego tibi. ſi ſeceris domũ hic ad cẽtum dies: licet ꝓhibeatis facere. tempus tamẽ expectatur: vt inf. de verb.obl. l.in illa ſtipulatione ſi calẽd.ſecus ſi ita relinquatur libert. a Arethuſa. ſi tres peperit: & per hæredẽ ſtat quo minus poſſit parere.tũc enim ꝓ malitiã hæredis ſtatim hĩ pro impleta:vt ff.de ſtatu libe.l.ſtatu liberos.§. 2. & ſi.& l.ſeq. & l.ſi peculiũ.ff.de.& facit ff.de cõdi.& demõ.& iure ciuili.& ff.de regu.iur.l.in iure.Hug.

5† Lib.& ad Sabin.

Si quis ita.] CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredes Caiũ & Sẽproniũ ſub conditio. ſi permãſerint ſocij ipſi inter ſe vniuerſorum ipſius teſtatoris vſq; ad 16 annos: & poſtea deceſſit teſtator.numqd valet dicta inſtitutio? Et vi Marcello quod non: ideo q̃ teſtator vĩ voluiſſe.q̃d prius ſint hæredes.quã ſocij:& eõ non videntur poſſe eſſe hæredes antequã adimpleãtur.antequã ſint ſocij. Iulianus autẽ dixit valere dictam inſtitutionem:& benè dixit:quia & ante aditam hæreditatem poteſt iniri ſocietas eiuſdem hæreditatis quaſi rei futuræ. ſed & ſi dictus Caius.qui habuit cohæredẽ Sempronium.fuit inſtitutus ſub conditione.ſi ſeruum hæreditarium non alienauerit.poteſt implere conditionem cauendo dicto ſuo cohæredi.& non alienando dictum ſeruum. ſi autem non habuiſſet cohæredem.ſed ſolus eſſet inſtitutus ſub dicta conditione.videtur inſtitutus ſub impoſſibili cõditione.cũ non habeat cui caueat.& ideo erit hæres remota conditione prædicta: vt dixi ſup.ec.l.1.

6† Lib.& ad Sabin.

7† Fl.loco vniuerſorum hãc vnã.

8† Aliàs habitam.

a *Quis meus*] hæc varia ſunt: vt inf. de leg.3.l.nuper in fi.

b *Quæritur*] an plenam.vel nudam, vel totam proprietatem contineat, vel eius partem. Azo.

c *Ipſius eſt.*] Quid ſi contra fecerit? videtur idem arg.ff.de vſufr.l.4. Sed die contra: vt inf.ad Syl.l.1.§.1.

d *Niſi defeciſſe conditionem.*] Sed quia erit hæres? Rñ. vt in ſetuo cõi diximus: vt ff.de hær.inſtit. l.ſed ſi in conditione. §.ſi ſeruum.cõem.ar.ff.eo.§.ſed ſi duo. Itẽ no.hic.q̃ cõe eſt meum eſt.ſic ff.de verb.ſign.l.pupillus §.fi.& ff.de ritu nup. l.illud.ſed ar.ff. ff.de procu.l.Põponius.§.ſed is.& ff.de leg 1.l.ſerui electione.§ Labeo.& l.ſeq.& ff.de rerum diuiſ.l.in tũ.§.vniuerſitatis.& de interrog.act.l.ſi de ſenior. §.qui in terrogatus. & ff. de auro & argen.lega. l. Quintus. in princ. Sed in dubio dicas non dici meam niſi totum ſit meum.

e *Iſ. ſere*] ad q.inf. de cond.& demõ.in conditionibus. & de leg.1.l.Iulianus.§.ſeruos. Accurſius.

f *Sub eadem conditione*] l.ſi meus erit.& no.q̃ hoc ꝓbatur repro bari illa propoſitio.duo & tria ſunt quinq; vel duo & duo & tria ſunt ſeptẽ Azo.& ſĩm q̃ hic dr.eſt verũ.duo ſunt de numero ſeptem. & tria ſunt de numero ſeptẽ H. Item nor. verbũ plurale geminat ſignificationẽ ſingularis.ſic ff.de leg. 3.l.qui concubinam.§.ſi Stichus & de condi & demonſtra. falſa.in fi.& l.cui fundus.& ff.de hær.inſtit.l.hoc articulo. & l.ſi pater.ſa.teſtõ. Sed arg.cõtra.C.de impu.& aliis ſubſt. l.2.& l.quamuis.& l.pe.Item facit ff.tit.2.l.ſatis enim.§.1. Acc.

g *Si ita hæres*] CASVS. Titius inſtituit me hæredẽ ſub cõdi. ſi dedero Scio x.& deceſſit dictus Titius.poſtea ego obtuli x. Scio & ipſe accipere noluit. certè perinde ero his ac ſi conditionem expleuiſſem:quia per me non remanet. Va.

h *Permanſerint*] ſitus ſocietas præſentium & futurorum bonorũ. & quod dicit ante aditam hæreditatẽ. poſt mortem tamẽ: quia tunc non valeret. niſi dãs conſentiret: vt C.de pact.l. fin.niſi ſimet ſuper hæreditate incerti hominis.vt ff. pro ſo. l.3.§.1 ſed talis ſocietas hæreditatis incertæ nõ implet iſtã conditionem: quia ſpecialiter teſtator dixit meorum.

i *Significatione*] hoc idem.quia ex verbis conuincitur.q̃ teſtator prius voluit eſſe hæredes.quàm ſocios. ſic.n. dixit meorum. Item eſt contra.quod non poſſunt prius eſſe hæredes.quia oportet.quod ſit impleta conditio. vt ff.eo.l.ei qui ita hæreditarẽ.turius ſocij in alienis bonis eſſe non poſſunt antequam eſſent domini.i.hæredes. ſed quia poteſt iniri ſocietas ante aditam hæreditatem.& ſic poſtea aditi poteſt. valet inſtitutio.ſecundum Azo. ſed an debeant ſtare in ſocietate per 16 annos antequam adeant? Azo.videtur quod non:quia conditione impleta remanet ſolus dies.qui habetur pro non adiecto: vt ſup.tit.2.l.hæreditas. Sed certe ſimo non videtur impleta ex contractu: ſed ex perſeuerantia in dictum tempus.aliàs ſi inſtituto te poſt 16.annos.ſi eris ſocius hoc: quia tibi ſolus dies remanet.

k *Futuræ*] ſitus ſocietas præſentium & futurorum bonorũ. & quod dicit ante aditam hæreditatẽ. poſt mortem tamẽ: quia tunc non valeret. niſi dãs conſentiret: vt C.de pact.l. fin.niſi ſimet ſuper hæreditate incerti hominis.vt ff. pro ſo. l.3.§.1 ſed talis ſocietas hæreditatis incertæ nõ implet iſtã conditionem: quia ſpecialiter teſtator dixit meorum.

a *Cauentem*] modò reſpondet.
b *Coheredi*] de non alienando: vt inf. de condit. & demon. l. Mutianæ. ſed an hæc cautio Mutiana eſt? Reſpon. ſic, per l. iſtã, quæ generaliter dicit, quando eſt in non faciendo condi tio. Sed opp. impleri põt viuente eo cui eſt impoſi. a. ſ. hæ-

rede poſt mortẽ ſerui: ergo ipſa locũ nõ hẽt. ſed ꝓ ditionis euẽ tus expectãdus eſt: vt ff. de condi. & demõ. l. cũ tale. §. Titius. & l. pater. §. ſocius. Sed diuerſis eſt talis expectatio: vt inf. eo. l. cum tale. in princ.
c *Scriptus*] ſub dicta conditione.
d *Sub impoſſibili*] cũ non eſt cui caueat: & ideo pro non adiecta habetur: vt d. l. Mutianæ. in fi. & facit ff. eo. l. muliet. in princ. & de condit. & demonſtrat. l. cum ſub hac. Accurſius.

Heredi.] CASVS. Inſtitui mihi hẽdem Titiũ ſub cõditione ſi aſcẽderit Capitoliũ, & ſi dederit Seio decẽ. certè non erit mihi hẽs Titius, niſi prius vtriq; cõditioni paruerit. ſi aũt inſtitui eum ſub conditione, ſi aſcenderit Capitolium, vel dederit Seio decem: ſatis eſt obtẽperare ei conditioni, cui ex hæredibus id placet, ideũ cui voluerit, & erit hæres. & h. d. Vivian.
e *Coniunctim.*] f. ſi illud & illud: diſiunctim, ſi illud aut illud. vt Inſt. de hære. inſt. §. ſi plures. & verbum, cuilibet, ſunt duę partes. vel ſi vna. ſub au. obtẽperari ſatis eſt: vt habes Inſti. in d. §. ſi aũt diſiunctim, i. ſeparatim in diuerſis partib. teſtã. tunc ſecus: vt ff. de cond. & demon. l. ſub diuerſis. & l. quod traditum. & l. nam ad ea. in prin. & l. per fideicomm. & facit ad hãc legẽ. ff. de verb. obl. l. ſi ita qs. & l. ſi qs ita. & ff. iudi. ſol. l. cũ quæretur. & de cõd. & demon. l. cũ pupillus. & C. tit. 2. l. ſi te. in fi. & ff. de reb. dub. l. ſi is qui. f. vtrũ. ſed qũq. diſiũcta pro copulatiua ponitur, vt C. tit. 2. l. Lucius. & C. de verb. ſign. l. pen. & C. de inſti. & ſubſti. l. generaliter. & ff. de verb. ſignific. l. ſæpè. quæ ſunt arg. contra. ſed ſpeciãlia ſunt.
f *Cuilibet.*] i. cui placet diuidẽdo vocẽ hoc modo cuilibet.

Si quis ita] CASVS. Inſtitui mihi hęredẽ Titiũ ſub cõditione, ſi monumentũ poſt mortẽ meã in triduo, primo mortis meę feciſſet: & poſtea deceſſũ. inuenitur poſtea verũ eſſe, ꝙ dictũ monumentũ non põt fieri in dicto tpe. certè euaneſcit conditio prædicta, quaſi impoſſibilis de natura. & ita erit mihi hæres ſpreta dicta conditione. Vivian.
g *Euaneſcere*] ſed nunqd facere debuit monumentum? Rñ. vtriq; Ro. ſic. ff. de arb. l. Celſus. §. idẽ ait. duo. n. fuerunt teſtatoris ꝓcepta Az. ſic. ff. de ꝓd & dem. l. hęc ſcriptura. i. prĩ. & facit ff. de le. 1. l. ſi mihi, & tibi. § ſi qs ſeruos. Itẽ facit ff. e. l. j.
Si qui ſub conditione] CASVS. Inſtituit Titius ſibi hęredes Seium, & Caium ſub conditione ſi inuicem cauiſſent ſe ſoluturos legatarijs legata in eodem teſtamento relicta ab eodem Titio: inter quos legatarios erant quidam, qui per legem legata capere nõ poterãt: puta, quia erãt in certa ciuitate damnati: vt ff. de his, quę pro nõ ſcriptis l. 3. & poſtea deceſſit Titius teſtator ꝓdictus, nunqd teneãt ſibi ad inuicẽ facere dictam cautionem, ſi volunt eſſe hæredes? Et dr ꝙ ſõq dicta conditio vt appoſita in fraudẽ legum, quæ leges vetãt aliquos capere legata. ſed & ſi vnus de dictis coheredibus cauiſſet alteri de ſoluendis legatis, & legatarius non capax exigeret ab eo legatum, habet except. contra eum. Vivian.

h *Si quis ſub conditione.*] Arg. eos qui copulãt aliquos in matrimonio, & iurãt ꝙ neuter inter cõſanguinitatis ſeparet matrimoniũ. ff. de ritu nup. l. qui ſciens. Arg. ff. de cond. & demon. l. pe. Azo. quilibet in ignotare ꝓtrait. vt ff. de ꝓb. l. veritas: & C. qui matrim. non poſſ. ſuper ſeruis.
i *Quæ dicens.* Accur. K *promiſerit* ſiue promiſerit cõ capaci: vt ff. vt leg. no. co. l. 1. §. ſi qs ſub cõdõne. ſiue hæredi. nõ & hæredi obijcit exceptio non legatario, cum ex pacto hęredis legatario nõ detur actio, vt C. de pact. l. pacto ſucceſſoriũ. Sed quidam dicunt dari: qa intereſt hæredis: vt ff. de verb. oblig. l. ſtipulatio iſta. §. ſi ſtipuler. & ſũ hoc ẽt ei obijciatur exceptio, ſed certè ibi ſtipulanti, non alij: vt C. eo. tit. l. liber homo. in fi. & facit ſup. de condi. ſine cau. l. 2. & ff. de ſuper ſcie. l. 1. §. quod ait. & inf. vt in poſſeſſ. leg. l. 1. f. 1. in fi. & ad leg. Falc. l. qđ de bonis. §. 1. & l. Scius & Augerius. Accurſius.

Quę ſub conditione.] CASVS. Inſtituit te hæredẽ, vel legauit tibi centũ, vel ſulcio ſũmiſſum reliquit, vel mortis cauſa donauit ſub cõditione, ſi iuraueris te facturũ mihi monumentũ ponamus. & poſtea deceſſi. certè remittit tibi cõditio iuriſiurãdi ꝑ Prętorẽ, & debes facere monumentũ & conſeq poſtea hęreditatẽ meã, vel legatũ, vel fideicõmiſſũ, vel mortis cã donationẽ & conſtitutiſſime interuenit Prętor ad remittendã conditionẽ iuriſiurandi, nonnulli. n. hoies ſunt faciles ad iurandũ ꝓp religionis cõtemptũ: & malũ eſſe ꝙ illi ita faciles conſequerẽtur aliqđ prædictorũ ita facile iurando. Itẽ, & quia alij hoies valde ſunt timidi ad iurãdũ, adeo ꝙ credant eſſe ſuperſtitioſũ iurare, & hoc faciunt meta diuini numinis, & malũ eſſet, ꝙ illicita timidi gderent illudq relictũ eſt eis ex eo, ꝙ iurare timent & nolunt. Sed quid ſi inſtituit te hæredem, ſi iurares te facturũ mihi monumentum, & ſi Titio decẽ dederis? certè remittitur tibi cõditio iuriſiurandi: ſed monumentũ facere debes, & dare Titio decẽ, & idẽ ſi dictas conditiones adſcripſerim tibi alternatiuè, nã ſemper remittitur tibi cõditio iuriſiurãdi: tenet. ſũ (vt dictũ eſt) facere illud, qđ iuſſus eras iurare facere, vel dare, dũ tñ illud nõ ſit improbũ, vel impoſſibile de facto. Quid. n. ſi mortuus eſt Stichus, vel manumiſſus viuo me teſtatore, quẽ iuſſus eras à me iurare manumittere? certè non videris ꝓ dictione defectus. implere. n. debes voluntatẽ meam, ſi potes. ſi aũt non potes iure, vel facto prohibente (vt dictũ eſt) nihilominus hãc debes hæreditatem. Item ſcias, quod illa appoſita cũ conditio iuriſiurandi non habet neceſſe adire Prętorẽ, vt ſibi remittat conditionem iuriſiurandi. ſemel. n. in perpetuum a Prętore

1† Lib. 2. ad Sabin.
* Ad ſenſum huiꝰ l. vide Cor. ſin. l. 1. §. ſed ſi mihi. nu. 12. de verbo. obl. g.
2† Fi. da. te ſint.
3† Fi. ſi diſiunctim fiat cuilibet.
4† Lib. 9. ad Sabin.

valere inſtitutionem. quod verum eſt.

Hic §. tractat de Mutiana cautione. Bar.

¶ Idem Iulianus ſcribit, eum qui ita hæres inſtitutus eſt, Si ſeruum hæreditarium non alienauerit, cauentem [a] coheredi [b] implere conditionem. Cæterùm, ſi ſolus hæres ſcriptus [c] ſit, ſub impoſſibili [d] conditione hæredem inſtitutum videri. quæ ſententia vera eſt.

Ad veritatem copulatiue, requiritur vtramque partem eſſe veram: ſed ad veritatem diſiunctiue ſufficit alterã partem eſſe veram. Bar.

Paulus. 1†

LEX V.

SI hæredi plures * conditiones coniunctim [e] datæ ſunt, 2† omnibus parendum eſt: quia vnius loco habentur. ſed ſi diſiunctim, 3† cuilibet. [f]

Impoſſibilitas de inſtitutione reijcitur. Bar.

Vlpianus. 4†

LEX VI.

SI quis ita inſtitutus ſit, ſi monumentum poſt mortem tem teſtatoris in triduo proximo mortis eius feciſſet: cũ monumentum in triduo perfici non poſſit, dicendum erit conditionem euaneſcere [g] quaſi impoſſibilem.

Pomponius lib. 5. ad Sabin.

LEX VII.

SI quis ſub conditione [h] hæredes inſtituiſſet, ſi inuicem cauiſſent ſe legata eoꝝ teſtamento relicta reddituros, placet remitti eis conditionem: quia ad fraudem legum reſpiceret, 5† quæ i ſtarent quoſdam legata capere: quamquam & ſi cautũ eſſet, in ipſa exactione 6† exceptione tuendus eſt 7† promiſſor. [k]

Iuriſiurandi conditio hæredi, vel legatario, vel fideicommiſſario, vel mortis cauſa donatario appoſita remittitur, ſine ſola, ſiue coniunctim, ſiue diſiunctim cum alia fuit appoſita. h. d. vſque §. quoties. Bar.

Vlpianus lib. 50. ad edictum.

LEX VIII.

QVæ ſub condi-

5† Fl. reſpicerent.
6† Flo. actione.
7† Fl. cẽt.

ge remissa est. & est remissa legatario. & ignorãte hîde. vnde si legatarius, cui apposita est condõ iurisiurãdi, decedat post mortẽ testatoris, q ei reliqt legatũ. & ante mortẽ suã legatarij fecerit ipse legatarius illud, quod rogatus erat iurare facere: hîs ipsius legatarij petet legatũ, quasi fuerit purũ à cõditione iurisiurãdi. ac si nõ esset apposita conditio iurisiurandi. nam in perpetuum à Prætore remissa est, vt dictum est. Vivianus.

a *Quæ sub conditione*] Prætor reputauit quãdã conditionẽ turpẽ, quæ non vĩ turpis: vt ecce, instituo te, vel tibi lego, vel cã mortis dono, si iuraueris aliqd te daturũ, vel facturũ. & est rõ quare sit habẽda turpis: qa q̃dã facilè iurãt, & forte ñ seruãt: alij potius relictũ dimittẽt, quàm iurarent.

b *Reprobantur.*] quo ad iurm: sed cõditio est implenda, nisi sit turpis aliàs: vt ĩ. eod. §. quoties. & inf. proxi. voluit, &c. & ĩ. de condit. & demonstr. l. hæc scriptura.

c *Acceptt*] destinatione Azo.

d *Omittendo.*] propter religionem.

e *Conditionem*] iuramenti. Azo.

f *Accipiendo.*] s. relictum cogeretur turpiter iurare.

g *Conditionem.*] s. se impleturum. Accurs.

h *Capere.* ĩ. absolutè.

i *Facilem*] ad id, q̃ dicit facile. est sic. C. de indic. vidu. l. 2. & ad id quod dicit difficiles sic C. ad l. Iul. rep. l. fi. & C. de fide instru. l. fi. §. fi.

k *Per quam*] i. valdè.

l *Timidi*] tepete sũt ad iurandum.

m *Ad superstitionem*] i. i putant esse superstitiosum iurare. vel i. dicere, etiã per superstitionẽ volunt iurare: quod nõ licet si sit publicè improbata: vt per Iunonẽ, Apollinem, & similia: secus in superstitione non publicè reprobata: vt per crede mihi: quod est iuramentum monachorũ: vt ĩ. de iurei. l. nõ etiã. §. Diuus Pius. & §. sed & si qs.

n *Hi*] faciles ad iurandum. Accursius.

o *Vel illi*, difficiles ad iurandum.

p *Interuenit*] vt sacramentũ p̃dictũ remitteret: vt ĩ. in prin. huius l. Sed ĩ. §. de iureiur. l. si quis eũ. & C. cõ. vtriusq; iudi. l. si cum patrono. Sol. illa in ĩ. ib. hæc in vltima voluntate. hoc non place: vt ĩ. de pact. l. pactũ. Sed dic, ibi de præterito: hic de futuro erat iurandum. Item ĩ. ĩ. de manu. testa. l. si quis liber. Sol. ibi speciale fauore eius: quia talis posset esse conditio, q̃ seruus implere non posset; vt cum Titia ĩhere matrimonium: quia matrimoniũ non est cum seruo, sm̃ leges: licet secus sm̃ canones: & sæpè sub iuro cõtinetur, q̃ seruus facere non posset. vel dic, q̃ ibi de præterito. Itẽ contra. ĩ. de cond. & dem. l. municipib. Sol. speciale ibi. Vel dic ibi non dicit, an debeat remitti conditio iurisiurandi, vel non, sed sit possibilis, vel non: & qualiter, & per quos possit ei pareri. Vel dic, q̃ ibi de p̃terito. Itẽ ĩ. ĩ. de acq. hær. l. Antistius. Sol. vt ibi. Vel dic, quod ibi de p̃terito. & est rõ ad hãc genetalẽ sol[illegible]nẽ de p̃terito: qa in p̃terito nõ põt aliter, impleri cõditio: quia nõ põt amodo non dare vel non facere: sed si de futuro, sic. sic dicim⁹ de periuro an sit infamis: vt C. de transact. l. si quis maior. & facit ad hoc ĩ. ad Trebel. l. aut facta. §. si sub conditione. & ĩ. de legat. 2. l. si quis inquilinos. in fi. & ĩ. de condi. & demon. l. hæc scriptura. & l. nõ dubitamus. & de leg. 2. l. cum pater. §. filius. & C. cõia de leg. l. 2. & ĩ. qñ dies leg. ce. l. 5. & ĩ. de bo. liber. l. libertus sub conditio. & ĩ. de milit. test. l. si à milite. §. edictũ. et ĩ. de l. 3. l. nõ dubiũ. & ĩ. & ĩ. e. l. cõditiones ĩ edicta.

q *Voluit.*] s. Prætor.

r *Faciendi.*] s. simpliciter sine iuramẽto. ſ *Si fortè quis.*] s. donatarius. cum accipiat à donante. ad q̃ Insti. de do. §. 2. Acc.

t *Cautionem.*] s. iuramenti.

u *Sub alia*] si decem dederit.

x *Conditio.*] s. iurisiurandi.

y *Parendum habeat.*] i. parere necesse hẽt. similis expositio. sup. de rei vend. l. in fundo. et facit ĩ. de verb. oblig. l. in illa stipulatione si calẽdis. item facit. ĩ. si quis omis. cau. testa. l. qui aũt. §. fi. & ĩ. eo. l. si quis ita hæres. Item & huic dẽt pa[illegible]te, licet non iuret: vt ĩ. in prin. huius l. nota. Sed cur ĩ. ecus. ĩ. de condi. & demonstr. l. cum tale. §. Mæuia. vbi inuit, quod nec alteri sit parendum? Sol. vt ibi.

z *Iurisiurandi*] vt vadat Romam.

a *Conditioni*] de dandis decem.

b *Conditionem*] sacramenti tantũ. non facti. vel dandi quod sub sacramento continetur: vt inf. de cond. & demõst. l. hæc scriptura. §. 1. Azo. & no. sup. in prine. huius l. vbi turpè continetur sub iuramento: vt inf. proxi. §.

c *Ne alia.*] i. si ei nõ remitteremus: alia rõne. &c. id est, qa alternatim ei coniungitur, cogeretur ad id, ad quod non cogitur in simplici. & sic conditio alia, scilicet alternatim iuncta. Vel dic, conditio alia, putà grauis, cui non põt parere comm̃ode, cogetur, &c. & sunt similia supra, de transact. l. cum hi. §. sed cum lis. & de reb. cor. qui sub tu. l. magis. §. si pupillos & de suspec. tu. l. tutor. § liberi. vers. sed si patronũ. & de iudic. l. 2. §. sed & ĩ agãt. & l. sed si susceperit. §. 1. Sed argumen. contra. infra, qui & à quibus. l. fi. §. is qui operas.

d *Altera*] alternatim iuncta. Accursius.

e *Non improbam est*] tunc secus; vt inf. l. proxim.

1† Fl. accipiendi.

2† Fl. iurisiurandi.

3† Fl. iurisiurandi.

4† Fl. deest. esse.

5† Fl. adstringit.

6† Flo. fideicommisso.

7† Fl. deest. huic.

8† Fl. Accepit.

9† Flor. huic.

10† Fl. aliud.

11† Fl. qd

12† Fl. debet.

13† Fl. sed

14† Fl. cõditio alia cum vrguent.

* In hanc suiã Plato dialo. 12. de legi.

* Ni qã vna via prohibẽ alia pmitti nõ dẽt. cõc. vti. in gl. sup ver. & ĩ. nalit. post med. ibi. & qñ noie eo ex. de cõs. deleg.

1 Quid sit religio, & q̃d itẽ superstitio, pulchrè Budæ in anno. tit. de æd. ed. l. 1. §. apud Iulianũ ibi, superstitiosum, &c.

2 *Iussus*

derit, vel fecerit id, quod erat
inſſus [a] iurare. Mortuo autẽ,
vel manumiſſo Sticho, viuo
teſtatore: qui [b] ita hæres inſti-
tutus eſt, ſi iuraſſet ſe Stichũ
manumiſſurum, non videbi-
tur defectus conditione, [1†] [c]
quamuis verum ſit compellẽ-
dum eum [d] manumittere, ſi
viueret. [e] Idem eſt etſi ita hæ-
res inſtitutus eſset quis: Titius
hæres eſto, ita vt Stichum ma
numittat. aut, Titio centum
ita lego, vt Stichum manumit
tat. Nam mortuo Sticho, ne-
mo dicet ſubmouendum eũ.
Non videtur enim defectus
conditione, ſi parere condi-
tioni nõ poſſit. Implenda eſt
enim [2†] voluntas, [f] ſi poteſt. [g]

Quod àiure remittitur nõ eſt neceſſe remitti à iudice. Item tacita conditio non impedit tranſmiſſionem. Bart.

¶ De hoc iureiurando remittendo [h] non eſt neceſſe adire Prætorem. [*] Semel enim in perpetuum à Prætore remiſſum eſt, [i] nec per ſingulos remittẽdum. Et idcirco ex quo dies legati ceſſerit, [k] remiſsũ videtur, etiam ignorante ſcripto hærede: ideoque in hærede legatarij rectè probatur, [3†] vt poſt diem legati cedentem ſi deceſſerit legatarius, debeat hæres eius actione legati [4†] vti, quaſi purè legato re-

1† Fl. cõditione hæres.

2† In archery. erat. nõ. n. ſed Taure. dẽpſit. non ſit ip ſe affirmat ſi ad not. ſanè in oĩbus manuſc. abeſt negatio. & rectè.

* Quod ergo illicitum è, cõtra id põt qs venire propria authoritate ſimile. in c. venerabilẽ. cũ glo. ſuper verbo. venire, extra, de elect.

3† Fl. patur.

4† Fl. de legato.

licto ei, qui hæres extiterat.

Paulus. 5†

LEX IX.

COnditiones, quæ contra bonos mores inſeruntur, remittendæ ſunt, veluti, ſi ab hoſtibus patrem ſuum nõ redemerit, [l] &, [6†] ſi parentibus ſuis, vel patrono [7†] alimẽta non præſtiterit.

Vna ſcriptura videtur cõtinere id, quod continetur in alia, ad quam illa refertur. Bart.

Vlpianus. [8†]

LEX X.

INſtitutio talis, Si codicillis Seium hæredem [9†] ſcripſero, hæres eſto, non eſt inutilis in quouis hærede inſtituto præter filium. [m] eſt enim conditionalis inſtitutio: nec videtur hæreditas codicillis data, quod interdictum eſt; [n] verùm conditionalis eſt hæc inſtitutio, quæ teſtamento data eſset. [o] Proinde, & ſi ita ſcripſerit; Cuius nomen [p] codicillis ſcripſero, ille mihi hæres eſto; pari ratione dicendũ erit inſtitutionem valere, nullo iure impediente.

¶ Si quem ita inſtitutum ponamus: Ille Seius quem [10†] codicillis hæredem ſcripſi, ceram, valet inſtitutio, non ſolùm ſi dictus Seius erat mihi extraneus, ſed etiam ſi erat filius meus; cum conditio in præteritum collata; ſicut fuit prædicta, non videatur, nec ſit cõditio, & ideo videatur filius purè inſtitutus, & quod dixi in conditione in præteritum collata, idem eſſet in ea, quæ eſſet collata in præſens tempus, puta ſi Rex Parthorum viuit, vel ſi nauis in portu ſtat. Viuian.

5† Li. 45. ad edic.

6† Fl. deceſſ. &

7† Fl. patronove.

8† Lib. 9. diſpu. Fl.

9† Aliàs inſtituet

10† Fl. ſi eum codicillis, &c.

[a] *Iuſſus iurare*] ſolo iureiurando ei remiſſorem inſ. de cond. & demon. l. hæc ſcriptura. & ĩ. de manu. teſta. l. ſi qs libertatẽ
[b] *Qui*] ſ. hæres.
[c] *Defectus conditione*] immo videtur deficere. & ſic eſt ĩ. ſ. ad l. Aquil. l. inde Neratius. §. diem Iulian⁹. Sol. ibi poſt mortem teſtatoris deceſſ.
[1†] Fl. cõditione hæres.
[d] *Eum*] hæredem.
[e] *Viueret*] ſcilicet ſeruus.
[f] *Voluntas*] ſ. defuncti ab hærede vel legatario.
[g] *Si poteſt*] hæres, vel legatarius.
[h] *Remittendo*] ſic & in Auth. de hæred. & Falc. circa prin. col. 1. & C. ne liceat poten. l. 1. in princip. & 24. q. 1. c. 1.
[*] *Remiſſum eſt*] per hanc legem.
[i] *Remiſſum eſt*] per hanc legem.
[k] *Ceſſerit*] i. dies mortis teſtatoris venerit, à quo ſolent pura legata cedere. vt C. de caduc. tollen. l. 1. §. 1. & in §. in nouiſſimo. Sed videtur remanere conditio, vt det, vel faciat; vt ĩ. eo. §. quoties. Reſpõ. conditio expreſſa, & hominis, i. teſtãtis, non fuit, niſi iuriſiurãdi; ſed legis, & tacita eſt de dãdo, vel faciendo, q̃ erat iurandum; quæ tacita non facit rem cõditionalem, vt ĩ. de condi. & demon. l. conditiones, eſt ergo hic purũm quantum ad tranſmittendum, quia conditionale non tranſmittitur; vt C. de caduc. tollen. §. ſinautem.
[2†] Fl. de legato.
[l] *Non redemerit*] ſ. eum inſtituo, vel ei lego ad q̃ naturaliter filius teneretur; alias poteſt exhæredari; vt C. de Epiſc. & cler. auth. ſi captiui & facit Inſtitut. de leg. in fi. & C. de his quæ pœnæ. l. 1. & inſ. eo. l. conditiones, & q̃ no. ſup. eo. l. 1. Ac.
[3†] Fl. patur.
[4†] Fl. de legato.
[m] *Præter filium*] vt ſup. de hæred. inſtit. l. ſuus, in princ. ſecus in verbo præteriti temporis, vt inſ. proxi. §.
[n] *Quod interdictum eſt*] vt C. de codicil. l. 2. & inſ. eod. q̃d, niſi in milite, vt inſ. tit. 2. l. q̃rebatur. Accur.
[o] *Data eſſet*] ſic inſ. de condi. & demonſt. l. ſi ita ſcripſero, & ĩ. de hæred. inſtitu. l. aſſe. & l. ſi quis ita ſcripſerit, & ĩ. de vſufr. leg. l. qui plures, & de leg. 3. l. ſi quis in prin. teſtamenti, & de leg. 1. l. ſi ita fit adſcriptum, & ſic videmur eligere cum eligimus, quem tu nominabis, ſic inſ. proxi. reſpon. & ſup quod cuiuſque vniuer. l. item eorũ. §. ſi Decuriones. Sed arg. contra. inſ. de codicil. l. quidam referunt. Accur.
[p] *Cuius nomen*] licet ſolum nomen ſit ſcriptum in codicillis, & arg. pro P. qui dixit, quod per ſolum nomen proprium in teſtamento poteſt fieri inſtitutio, ſicut per duo verba, vt ſup. de hæred. inſtit. l. 2. §. ſi autem.

a *Valet institutis*] hic valet de præterito. quia vel vera est, & statim tenet institutio quasi pura, vel falsa: & sic tanquã impossibilis habetur pro non adiecta; & sic valet, secundũ Hug. quod vltimum non est verũ: vt ff. de iniust. testa. l. cum in secundo testamẽto, & facit ff. de verb. obli. l. condicio. & l. si ita stipulatus fuero hanc summam. & Inst. de verb. oblig. §. cõditiones. & Inst. l. certa. & ff. de secun. tabu. l. an scriptus. & de bo. lib. l. 3. §. si patronus & ff. si cert. pet. l. cum ad pũs. Accur.

Si quis in testamento] CASVS. Ita scripsit Caius in testamento suo. Seius filius meus hæres mihi esto. si Titiũ adoptauerit, si autẽ non adoptauerit, ex hæres mihi esto. & postea decessit filius cũ vellet adoptare Titium. Titius noluit se dare existente filio hæres Caij quasi expleuerit conditionem, cum per eum nõ steterit. & h. d. Viuian.

b *Filius*] vel erat emancipatus vel (quæ est verius) in defectum mixtæ conditionis fuit exhæredatus; & sic tenet testamentum: vt hic & C. de institut. & substitu. l. si pater.

c *Hæres erit*] immo non erit. vt ff. de le. 3. l. uxorẽ. §. hæres. vbi dicit inualidum esse sub tali cõditione relictum. Sol. ibi stetit per filium: hic non: vt hic dicit, parato &c. ad quod ff. de condit. & demõstr. l. idre ciuili. & l. multa. & ff. de reg. iur. l. in iure ciuili. Vel dic quod hæc conditio, si adoptauerit: est contra bonos mores, & ideo inualida conditio, seu legatio de adoptando: vt ibi dicit: & ideo pro non adiecta debet haberi. Et quod hic dicit filio parato subaudiũ maximè nõ vtrem dicit quod institutio vel legatum non valeat, sed tollatur actio de adoptando.

Verba hæc] CASVS. Ita scripsi in testamento meo: Publius Mæuius qui est filius meus, si volet, hæres esto: & decet sic certè conditionalis est dicta institutio. l. vt si nolit esse hæres, ne sit; & hoc ideo, quia dictus Publius Mæuius est meus filius, vt dixi: & ita esset necessariò mihi hæres si non posuissem illa verba, si volet: & idem esset si esset meus seruus. si autem non esset meus filius, vel seruus & ita esset voluntarius hæres. & non necessarius, frustra addidissem dicta verba, si volet, quia & si non addidissem, non efficeretur mihi hæres, si nollet. Viuia.

d *In necessario*] qualis est filius & seruus; vt Inst. de hære. quali. & differ. in princ. & §. sui.

e *Simile*] ridiculum tamen est fieri exhæredationem in hunc casum: vt sup. de hæred. inst. l. iam dubitari, & facit sup. de hære. instit. l. Cornelius. Arg. contra inf. de manu. test. l. si quis locuples. in fi.

f *Frustra*] hic C. de fideiuss. l. nõ rectè. & sup. man. qui l. mutuam. & de inf. de verb. obligat. l. si ita stipulatus fuero §. si Titius. Sed argumen. contra sup. de vsur. l. si stipulatus. & infra de leg. 3. l. si quando.

Et quidem] CASVS. Instituit mihi hæredem Titium sub conditione, si decem dederit Seio. & postea decesserit ad hoc vt habeat hæreditatem meam dictus Titius, certe ad hoc vt habeat hæreditatem meam dictus Titius, duo sunt ei necessaria. Primum est vt adimpleat conditionem. Secundum est vt postea adeat hæreditatem meam, per quam additionem acquiritur hæreditas, & idem est si legasset dicto Titio sub dicta conditione; nam post impletam conditionem necesse est quod agnoscat legatum adhoc vt habeat legatum irrepudiabile, loquitur [illegible]

hæres esto: valet institutio a etiam in filio, qui in potestate est: cum nulla sit conditio, quæ in præteritum 1† conferatur, vel quæ in præsens: veluti, Si Rex Parthorum viuit. Si nauis in portu stat.

Nota hic bonum exemplũ de conditione mixta.

Iulianus. 2†

LEX XI.

SIquis in 3† testamẽto hoc modo scripserit: Filius b meus si Titium adoptauerit, ex hæres 4† esto: & filio parato adoptare, Titius noluit se arrogãdum dare; hæres erit c filius, quasi expleta conditione.

Hermogenianus. 5†

LEX XII.

VErba hæc, Publius Mæuius si volet, hæres esto, in necessario d conditionem faciunt, vt si nolit, e hæres nõ existat, nam in voluntaria hæredis persona frustra f addunt ur: cum & si non fuerint addita, inuitus hæres non efficiatur. 6†

Implementum conditionis non inducit aditionem, vel legati acquisitionem irrenocabile. n. Bart.

Iulianus. 7†

LEX XIII.

EI, qui ita g hæreditatem, vel legatum accepit, Si decem dederit: neque hæreditas, neque legatum aliter poterit acquiri, 8† quã si post impletam h conditionem id egerit scriptus hæres, vel legatarius, per quod hæreditas, aut legatum acquiri solet. i

Martianus. 9†

LEX XIIII.

IJ COnditiones cõtra edicta Imperatorũ, k aut contra leges, l aut quæ legis

acquisitione legati, quæ est irrepudiabilis ad hoc vt concorderi quod est in hæreditate.

g *Ei qui ita*] alias si quis ita.

h *Impletam*] hic enim opus est adimpleri conditionem, vt infra de condi. & demonst. l. qui hæredi. §. fi.

i *Acquiri solet*] id est, adierit hæreditatem, vel legatum agnouerit. sed in hæreditate põt hoc tolerari: sed in legato qualiter: cũ statim impleta conditione quæratur dominiũ legatario; vt ff. quemadmodũ seruitus amit. l. si partẽ. §. 1. & ff. de leg. 2. l. si legatũ? Respõ. loquitur hic de ea acquisitione quæ est irrepudiabilis, & incõmutabilis; q̃ contingit post agnitionẽ legati. ante enim quæritum est, sed non sic, vt repudiari non possit: & ferè nõ q̃ritur ex eo pp repudiationẽ perinde hẽatur, ac si legatũ nõ esset; vt ff. de leg. 1. l. seruũ filij. §. si qs. & l. si tibi homo §. cũ seruus. & ff. ad legẽ Aql. l. nã sicut, ergo acquiri solet incõmutabiliter, sed ante cõritur, sed commutabiliter. Item ad hæreditatem est. ff. de acq. hære. l. Antistius. vbi fit hæres implendo cõditionem. Sol. ibi impleuit conditionẽ, vt hæres esset: hic vt esse posset, & purificaret conditionẽ & hẽret pro purè instituto: quæ cõstat nõ eẽ hæredẽ, nisi adeat, ad q̃ ff. de cõdi. ob. cau. l. 1. §. 1. & de cõdi. indeb. l. in summa. §. sed. & agere. & ff. eo. l. si pupillus. & hic innuit. Itẽ ff. §. de hære. instit. l. iam dubitari in fi. Sol. ibi impleuit conditionem, vt esset hæres; hic vt purificaret conditionem. Sed alij hanc distinctionem in extraneo admittũt: sed suus semper fit ex tunc hæres; vt d. l. iam dubitari. argum. pro eis inf. de condi. & demonst. l. conditionibus pupillus. sed contrà gitur. inf. de acq. hær. l. cum bonis. vbi idem in vtroq; dicit.

Conditiones] CASVS. Instituit te hæredem, si eam duxeris in vxorem, quam de facto fonte sustulisti vel reliqui tibi legatum sub dicta conditione, certe perinde capies hæreditatem meam, vel legatum, ac si dicta conditio non esset adiecta hæreditati vel legato. & hoc ideo, quia dicta conditio est contra edictum Imperatoris, quod est. C. de nuptijs. l. si quis alumnam, & idem esset si apposuissem cõditionem, quæ est contra ll. puta, institui mihi hæredẽ quendam Senatorem, si acciperet in vxorem quãdam libertam: vt sup. de ritu. nupt. l. lege Papia. & idem similiter esset, si apposuissem conditionem, quæ esset contra ea, quæ legis vicẽ obtinent; puta instituo mihi hæredem Titium curatorẽ Seiæ si acciperet dictam Seiam in vxorem: vt sup. de rit. nupt. l. Senatusconsulto. & idem esse similiter si apposuissem conditionem, quæ esset contra bonos mores, puta instituo mihi hæredem Titium, si patrem suum non redimeret ab hostibus; vt sup. eod. l. conditiones. & idem esset, si apposuissem conditionem, quæ esset derisoria: puta instituo mihi hæredẽ Titium si publicè sui ludibrium fecerit. vt sup. de his. q̃ not. infam. l. 1. & 2. §. fin idem esset si apposuissem talẽ conditionem, quàm Prætor reprobat; puta instituo mihi hæredem Titium si iurauerit se factum mihi monumentum &c. vt supra eo. l. quæ sub conditione. Viuian.

k *Imperatorum*] vt instituere hæredem, si eam ducas in vxorem quæ de facto fonte leuasti; vt C. de nup. l. si quis alumnam. §. fin. Item magis si contra edicta Iesu Christi

l *Contra leges*] vt Senatori libertinam ducat, vt supra, de ritu nup. lege.

Item

a *Vicem obtinent*] vt contra Senatuſc. curator ædulcam ſuam ſibi coniungat: vt C. de interdic. ma. l. 1.
b *Si non me-*] vt ne patrem ab hoſtibus redimas: vel ne patronum alias. vt ſup. eo. l conditiones.
c *Deriſoriæ*] vt ſi ludibrium ſui populo faciat, vel vocetur veſpertilio: vt inf. ad Treb. l. ſed ſciendū. & l. fi. ſta. §. ſi danda. in fi. vel vt inf. eod. l. quidam. Accur.
d *Prætores*] vt ſi cogeris illum per metū tibi vendere, inſtituo te hæredem, vel tibi lego. vel ſi iuraueris te aliquid daturum, vel facturum: vt ſup. eo. l quæ ſub conditione. in prin. & in §. quotics.
e *Capitur*] vt ſup. eo. l. 1. niſi ei à quo relinquitur, impoſita ſit: vt Inſtit. de leg. §. fi. & facit inf. de lega. 1. l. ſi quis inquilinos. in prin. pen. & §. fin.

1† Fl. optinent.
* Huc pertinet ea, quæ de permiſſis nō ſeruandis differit M. Cicero li. 1. offic.
2† Fl. improbauerunt.
3† Fl. hæredinati.

vicem obtinent, [a] 1† ſcriptæ, vel quę cōtra bonos mores, [b] * vel deriſoriæ [c] ſunt, aut huiuſmodi, quas Prætores [d] improbauerunt, [2] † pro non ſcriptis habētur: & perinde ac ſi conditio hæreditate, [3] † ſiue legato adiecta non eſſet, hæreditas legatum ve capitur. [e]

Conditio turpis adiecta in inſtitutione filij vitiat teſtamentum. item non dicimur poſſe, quod honeſtè non poſſumus. Bar.

Papin. lib. 16. Quæſt.

LEX XV.

FIlius, qui fuit in poteſtate, ſub cōditione ſcriptus hæres, quam Senatus, aut Princeps improbauerit, [f] 4† teſtamentū infirmat [g] 5† patris, ac ſi conditio nō eſſet in eius poteſtate. [h] Nam quæ facta lædunt pietatem, exiſtimationem, [i] verecundiam noſtrā, & (vt generaliter dixerim,) quæ [6] † contra bonos mores fiunt, nec facere nos poſſe [k] credendum eſt.

Impoſſibilitas ratione perplexitatis vitiat inſtitutionem. Bart.

Martianus lib. 4. Inſtit.

LEX XVI.

SI Titius hæres erit, [l] Seius hæres eſto. ſi Seius hæres erit, Titius hæres eſto. Iulianus inutilem [m] eſſe inſtitutionem ſcribit, cum conditio exiſtere non poſſit. [n]

Florentinus lib. 10. Inſtit.

LEX XVII.

SI plures [o] inſtitutiones ex eadem parte [p] ſub diuerſis conditionibus [q] fuerint, conditio, quæ prior exiterit, occupabit [7] † inſtitutionem.

Cōditio adiecta in inſtitutione, videtur in legato repetita. Bar.

4† Fl. improbant.
5† Fl. confirmet.
6† Fl. deeſt. quæ.
7† Fl. occupauit.

ſibus debet inſtitui ſub conditione ſibi poteſtatiua, vt dixi ſup. eo. l. inſtitutio. & eſt ratio quare non videtur eſſe in eius poteſtate dicta conditio: quia credendum eſt facere nos nō poſſe illa facta, quæ lædunt pietatem, vel exiſtimationem, vel verecundiam noſtram. & (vt generaliter dixerim.) credendum eſt nos non poſſe facere ea facta, quæ contra bonos mores fuerint. & quod dixi in ea conditione, quā Princeps improbauit, habet locum, & in ea, quam Senatus improbauit: puta, inſtitui mihi Titiam filiam meam hæredem, ſi fideiuſſerit pro Seio apud Sempronium, & poſtea ſoluerit. quæ conditio eſt contra Senatuſconſultum Velleianum. * Viui.

* De mulierū interceſſ. Marco Silano, & Velleio Tutore Coſſ. factum ne eius aduerſus mulieres circumueniri, quæ fidei iuſſ. & mutatio, pro aliis inter ceſſionibus, vt in eo. ſi. l. 1. & 2. ff. eo.

f *Improbauerit*] pone exemplum: vt ſup. l. proxi.
g *Infirmat*] non ita ſi patronus. nam non rumpit per contrarium, ſed conditio habetur pro non appoſita: & ex teſtamento eſt hæres: vt inf. de bon. lib. l. ſi libertus ſub conditione. Item, quia non habetur hæc conditio pro non adiecta: vt ſup. l. proxi. & l. conditiones. quæ ſunt contra. Reſpon. vt ſup. eo. l. 1. not.
h *Poteſtate*] quod eſt neceſſe, vt valeat inſtitutio: vt ſup. de hære. inſti. l. fuus. & C. de inſti. & ſubſti. l. ſi pater.
i *Exiſtimationem*] i. famam: vt inf. de var. cog. l. pen.
k *Non poſſe*] licet de facto fieri facilè poſſit: ad hoc inf. de ver. ſign. l. nepos. & de auro, & arg. leg. l. veſtis. §. veſtimēta. & inf. de fun. l. pen. & ſup. de vſur. l. 3. & 4. & ſup. quib. ex cau. maio. l. in cadē. & 22. q. 2. c. faciat homo, quod poteſt.
l *Si Titius hæres erit*] CASVS. Ita dixi in teſtamento meo: ſi Titius hæres erit, Seius hæres eſto: & ſi Seius hæres erit, Titius prædictus hæres eſto. certè iſtæ inſtitutiones non valent: quia propter perplexitatem conditio exiſtere non poteſt. Viuianus.
m *Inutilem*] ratio eſt in euidenti: quia, vt ſit Titius hæres oportet, vt primo eius conditio impleatur, i. quod Seius primo ſit hæres: vt d. l. ſemus alienus. Sed Seius hoc facere non poteſt, niſi & ſua conditio impleatur. ſ. quod Titius primo hæres ſit: inuicem ergo propter perplexitatem verborum ſe impedūit: ſic inf. de verb. obli. l. ſi Titius. & de reg. iur. l. vbi repugnantia. ſed vbi eſſet impoſſibilis de natura, vel de iure, valeret inſtitutio, ea conditione habita pro non ſcripta: vt ſup. eo. l. 1. & l. conditiones. & l. ſi quis ita inſtitutus & Inſti. de hered. inſti. §. impoſſibilis. quæ ſunt contra. Item videtur ſuperuacua hæc conditio: vt ſi. p. eo. l. verba. Sed ibi implere conditionem. ſ. volendo ſeri hæres, & edere, ab eodem, & ſimul fiunt: hic ab alio. Vnde debet impleri cōditio prius quam alter poſſit adire: vt inf. eod. l. ſi ita ſcriptum. quod euidentius apparet, ſi ponas conditionē, quæ exigat longi temporis tractū, vt ſi domum fecerit. Itē an erit idem è contra, ſi dicam, Titius hæres eſto, ſi Seius hæres non erit: & Seius hæres eſto, ſi Titius hæres non erit? Sed poteſt ibi dici, quod extenſio huius verbi, erit, dabit vtilem vel inutilem inſtitutionem: & ſic expectabitur alterius repudiatio. Vel dicas, qđ qui primo adierit ille ſit hæres: & ſi alius poſtea velit, non poteſt: vt arg. inf. de verb. oblig. l. ſi Titius. Sic ergo aliud eſt in conditione faciendi: & aliud in non faciendi. ſ. cæliùs in altera cauetur: vt ſup. eod. l. ſi quis ita. & inf. de conditio. & demonſtratio. l. Mutianæ. altera impleri debet ante: vt ſup. de hæred. inſti. l. 3. §. ſi quis. & inf. de condi. & demond. qui hæredi. §. ſi.
n *Non poſſit*] vtraque, vel alterā, duæ enim ſunt.
o *Si plures*] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titiam in duabus partibus hæreditatis meæ: & Seiū inſtitui mihi hæredem in tertia parte ſub conditione, ſi nauis ex Aſia venerit: & Caium inſtitui in eadem tertia, ſi Sempronius Conſul factus fuerit. & poſtea deceſſi. certè quæcunque dictarum conditionum prius exiterit, ille habebit dictam tertiam, cui fuit adſcripta dicta conditio, quæ prius exiſtit. Viuianus.
o *Si plures*] inſtitui Titium ex triente, ſi nauis ex Aſia venerit. Item Seium ex eodem triente, ſi nauis venerit ex Aphrica. Et ſecundum hoc propriè dicit plures inſtitui: & nil eſt contra. Vel dic, quod eundem ſic inſtitui: ſed tunc quomodo plures? Reſp. quia bis facta fuit, tamen in eandem partem, & eundem hæredem.
p *Eadem parte*] in ſpecie. Sed quid ſi ex alio triente primo & ex alio ſecundo inſtituit eundem ſub diuerſis conditionibus? Reſpon. exiſtente conditione vnus inſtitutus ex eis erit hæres: & ſi in ſecundo habeat inſtitutus ſubſtitutum, expectatur cōditionis euentus illius inſtitutionis. alioquin idem quod hic, vt in ſolidum ſit hæres, vt inf. de acquir. hæred. l. cum hæres. §. fi. & l. ſeq. & ſup. de hære. inſti. l. ſi te ſolum in princ. & §. 1. Accurſ.
q *Sub diuerſis conditionibus*] in diuerſis teſtamenti partibus appoſitis, ſecundum Ioan. Sed contra inf. de cōditio. & demonſt. l. ſub diuerſis & l. quod traditū & l. ram ad ea. Sed hic à primo recedere noluit, & hoc expreſſit. alioquin contra præſumitur. Vel hic fuerunt alternatiuæ poſitæ. Azo. & ſimul. ad quod eſt, quod not. ſup. eod. l. ſi hæredi. Vel hic in hæreditatibus, in quibus non fuit tantum expectandum, vt teſtamentum valeat: illud in legatis. & facit top. de pluribus.

Cum

Martianus lib.7. Instit.

LEX XVIII.

CVm seruus [a] purè liber, & hæres scriptus [b] sub conditione [c] sit, & si hæres non extiterit, [d] legatum acceperit, in legato repetitam [*] videri conditionem, [e] † Diuus Pius rescripsit. Hac ratione & Papinianus scribit, cum auia nepotem sub conditione emancipationis pro parte hæredem instituit, & postea codicillis scriptus hoc amplius ei legauit, [f] quàm quod hæredem eum instituit: repetitam videri conditionem emancipationis etiam in legato, quamuis in legato nullam, vt in hæreditate, substitutionem [2] † fecisset.

Idem lib. 8. Instit.

LEX XIX.

SIta scriptum fuerit, Titius hæres esto: si Titius hæres erit, Mœuius hæres esto. si Titius suspectam adierit, & hæreditatem, potest Mœuius suo arbitrio adire, & quartam retinere.

Conditio de non petendo in vltimis voluntatibus, per acceptilationem impletur. Idem si alio modo iure peti non potest. Bar.

Labeo li 2. poster. à Iauoleno epitomatorum.

LEX XX.

MVlier, quæ viro suo ex dote promissam pecuniam debebat, [h] virum hæredem ita instituerat: [i] si eam pecuniam, quam doti promisisset, neq; petijsset, [k] neque exegisset. Puto si vir denuntiaret cęteris hæredibus, per se non stare, quo minus acceptum faceret id, quod ex dote sibi deberetur, statim eũ hæredem futurum. Quòd si solus hîs institutus esset sub [3] † tali cõditione, nihilominus puto statim eum hæredem futurũ: quia ἀδύνατος [*] conditio pro non scripta [l] accipienda est.

Si conditio non potest impleri de iure, sufficit, quod impleatur de facto. Bar.

¶ Si quis hæreditariũ seruum iussus est manumittere, & hæres esse: [m] quamuis si manumiserit, nihil agat, tamen hæres est. Item & quia Titius coactus adiuit: videtur quod Mœuius adire debeat eodem modo, ac si esset coactus, & sic quartam non retineat. dicitur tamen hic, quod & suo arbitrio possit adire dictus Mœuius: & quod quartam Trebellianicam à Sempronio retinere possit. Viua.

[a] *Purè liber*] CASVS. Stycho seruo meo dedi libertatem pure. & eum hæredem instituí sub conditione, si navis ex Asia venerit: & si hæres mihi non extiterit, legaui ei centum. & postea decessi. vult ergo modo dictus seruus habere istam legatum, & repudiata hæreditate, certè non habebit legatum, nisi prius existat prædicta conditio hæreditati apposita, videtur enim in legato repetita: & ita etiam videtur repetita cõditio in isto alio casu. Titia instituit sibi hæredẽ nepotem suum Seium in dimidia hæreditatis suæ, sub conditione, si emanciparetur à patre suo: & postea fecit codicillos, in quib. legauit eidẽ nepoti centũ, vltra illud in quo eũ hæredem instituit: & postea decessit, certe cadẽ conditio vt repetita in legato in codicillis dato, quæ fuit adiecta in institutione: quamuis in legato non fecisset substitutionem, sine repetitionem conditionis, sicut fuit in adiecta in institutione. Viu.

[b] *Scriptus*] pro parte: vt conueniat cũ seq. casu, quia dicit de legato, quod non valeret, nisi ab intestato esset repetitũ. si cohæredẽ non haberet: vt C. de fideic. l. eã quæ.

[c] *Sub conditione*] si Titius fuerit Consul.

[d] *Non extiterit*] quia defecit Conditio.

[e] *Conditionem*] i. quod Titius sit consul. & dic etiam libertatẽ: vt hic, & j. de cõdi. & dem. l. auia. alioquin inutile esset legatũ: vt C. de leg. l. seruus. & adde de libertate, vt dix. & no. s. tit. 3. l. Trebatius. & l. seq. Item hoc, nisi talis sit cõditio, quæ legatum reddit inutile: vt j. de leg. 1. l. seruo alieno. §. si ab impubere. & l. si quis à filio. & j. de fideic. lib. l. fi. & j. de ver. obl. l. Titia. §. idè respondit. quæ sunt arg. j. Azo.

[f] *Hoc amplius ei legauit*] præda illa sub. vt inf. de condi. & demon. l. auia. & no. de repetitione. sic inf. de condi. & dem. l. cum seruus. in prin. & de leg. 2. i. Latinus. in fi. & inf. de manu. test. l. Diuus. & de leg. 3. l. in repetẽdis. & inf. de vsufru. leg. l. conuicillis. Sed arg. contra j. tit. 3. l. sub conditione. & inf. de ann. leg. l. Seio. §. vxori. & j. de actio. emp. l. si venditor. & no. Inst. ad leg. Aquil. §. ex hoc capite.

[2] *Fecisset*] CASVS. Ita scripsi in testamento meo: Titius hæres mihi esto: & si dictus hæres erit, mihi Mœuius hæres esto. & rogo eos ambos per fideicommissum, vt hæreditatẽ meam restituant Sempronio, & postea decessi: cũ Titius nollet adire meam hæreditatem, Sempronius fideicõmissarius fecit eum cogi per Prætorem, vt adiret: & ita Titius coactus adiuit: sicq; quartam non retinuit: tamen restituit Sempronio ex Trebelliano partem quam coactus adiit. modo quæritur. vtrum prædictus Mœuius possit pro sua parte adire suo arbitrio sine coactione, & quartam retinere cum restituat Sempronio prædicto? & videtur, quod non: quia cum Titius suspectam adierit, perinde est, quantum ad eum, ac si non adiuisset. vnde, quia Titius non adiuisset, videtur quod Mœuius adire non possit, qui Mœuius fuit à me institutus sub conditione, si Titius adiuisset. vt dictum est. Item & quia Titius coactus adiuit: videtur quod Mœuius adire debeat eodem modo, ac si esset coactus, & sic quartam non retineat. dicitur tamen hic, quod & suo arbitrio possit adire dictus Mœuius: & quod quartam Trebellianicam à Sempronio retinere possit. Viua.

[3] *Tali*] Flo. in g *Adierit*] coactus per fideic. quia erant rogati alij restituere. Item adeunte Titio completa est cõditio Mœuij: vt inst. tit. 2. l. 3. §. si quis. dubitatio autem huius legis erat hæc secundum Azo. quia cum Titius suspectã adijt, perinde est, quantũ ad eum, ac si non adijsset: vnde quasi nõ adijsset, videbatur quod hic adire non posset: vel qa Titius fuerit coactus adire, videbatur, quod & hic coactus adire debet: & sic quartam retinere nõ debet: quia qui coactus adierit, quartam non retinet. vt infra ad Trebell. l. quia poterat.

[*] *Excepto vno casu* quẽ Lud. Ro. ponit in singul. filiisfi ver. conditio. vi le oĩno per Bart. in l. sub eõ titione. inf. de bar. in li. 2 † Sũt q dicũt hic legendũ esse. libertatẽ contra fidem Fl. & omniũ librorũ. & contra rõnẽ iuris 2 † Ita et legit in P. F. Haloãdrẽ scripsit mendosè.

[*] *Hoc est impossibile.* nam Græci hoc verbũ ἀδύνατος pro necessaria. quæ pro impossibili vsurpant. Cons.

[*] A Q. Mutio iurisconsulto instituta, qua in re cui quid sub conditione ne nõ faciendi legatũ est, nil præmittitur, & cauetur se nõquam facturum.

[h] *Debebat*] sub pacto lucrandæ dotis, si ipsa præmoreretur, vt habeant locum sequentia.

[i] *Instituerat*] pro parte.

[k] *Neque petijsset*] i. accepto ferret. & sic iuris sunt: vt inf. de lib. leg. l. 3. §. nunc de effectu. aliàs locum haberet cautio Mutiana: i vt inf. de condi. & demon. l. Mutianæ.

[l] *Pro non scripta*] vtpote impossibilis, cum nõ est cui caueat: vt fi. e. l. si quis. § idem Iulianus. & inf. de con. & demon. l. Mutianæ. & facit ad hoc C. de hæred. instit. l. si cõpensandi.

[m] *Hæres esse*] & hæc institutio nulla videbatur. cum prius deberet manumittere seruum hæreditarium, quã hæres esset: vt j. de hære. instit. l. 3. §. si quis. & j. de condi. & demon. l. quisquis. & inf. de manumittere nõ poterat, nisi hæres esset. vtpote non dõs: vt C. de his, qui à non dom. §. valet tã magis quam

[*] *Si quis te*] Titius, instituit te hæredem sub cõditione, si tu eum instituisses hæredẽ. certè quocunq; gradu probes te eũ instituisse, eris eius hæres. & idẽ esset, si Titius instituisset te hæredem sub cõditione, si tu ei aliquid legasses. nã quocunque gradu probes te ei aliquid legasse, eris eius hæres. Viu.

per voluntatem defuncti,quam per manumiſſionem.

a *Manumiſiſſe*]ſ.de facto,& ſic ſufficit de facto fieri,etſi de iure non teneat,vt inf.de ſta.lib.1.pen. & l.Stichus ſi hæredi.& inf.de manumiſ.teſta.l.ſeruum teſtamento,& inf.de condi.& demon.l.Mæuius, & inf.de verb.obli.l.quidam.ſi.

res erit. verum eſt enim eum manumiſiſſe. a ſed poſt additionem libertas ſeruo data,ſecundum voluntatem teſtatoris conualeſcit. b

Subſtitutus eſt propriè inſtitutus, vel ſubſtitutio eſt propriè inſtitutio. Bar.

¶Si quis te hæredem ita inſtituit, c ſi tu hæredem eum inſtituiſſes: 1† aut quid ſibi legaſſes,nihil iteresſt,quo gradu is à te hęres inſtitutus,vel quid d ei legatum ſit: dummodò aliquo gradu id feciſſe te probes.

Celſus li.16. Digeſt.

LEX XXI.

SEruus alienus ita hæres inſtitui poteſt, cum liber erit. proprius autem ita inſtitui non poteſt. e

Caius li.18.ad edict.prouin.

LEX XXII.

QVia ratio f ſuadet, eum qui libertatem dare g poteſt, ipſum debere aut præſenti die,aut in diem, aut ſub conditione dare libertatem, nec habere facultatem, in caſum à quolibet h obuenientis libertatis hæredē inſtituere.

Marcellus lib.12. Digeſt.

LEX XXIII.

VTer ex fratrib meis cōſobrinam i noſtram duxerit vxorem,ex dodrante, k qui non duxerit, 2† ex quadrante hæres eſto. l aut nubit alteri, aut non vult nubere. conſobrinam, qui ex his duxit, 3† habebit dodrantem, eritq; 4† alterius quadrās. Si neuter eam duxerit vxorem, non quia ipſi ducere noluerunt,ſed quia illa nubere noluit, 5† ambo in partes æquales admittūtur. m Plerunq; n enim hęc cōditio, Si vxorem duxerit,ſi dederit, ſi fecerit: ita accipi oportet, quod per eum non ſtet, quo minus ducat,det, o aut faciat.

Sic ſubſtitutio dicitur propriè inſtitutio Bal. in rub.C. de impu. necdebet fieri niſi verbis expreſſis.B. in l.6.ff. opp.C.de hæte. inſtituen. 1† F. ſi ſe hęredem inſtituiſſet.

b *Conualeſcit*] contra infra qui, & à quibus l.ſi ſeruo.vbi non conualeſcit. Sol. non ipſo iure,vt ibi:ſed tamen ſi veniat contra factū ſuum, obſtabit exceptio,vt ſup.de pign.act. l. ſi rem alienam, & l.1. & de pigno. l. ſi à Titio.& facit ad hoc. C.de li.cau.l.ſi ab eo. & quod ibi no.

c *Inſtituit*] in præteritum non in futurū, vt ſupra titu.2.l. hoc articulo.& inf.de his, quæ pro nōn ſcrip.l.1. in fi.

d *Vel quid*]ſub.etiam modicum.

Ernut.] CASVS. Seruum Titij inſtitui mihi hęredem, cum liber erit, certè valet inſtitutio, proprium autem meum ſeruum non poſſem taliter inſtituere, quia cum ei libertatem dare poſſem, debeo ei dare libertatem,ſi volo eum liberum eſſe, & mihi hæredem,vel purè,vel in diem,vel ſub conditione,nec facultatem habere debeo inſtituendi eum hæredem in caſum obuenientis ei libertatis à quocunque alio.& h.d.cum l.ſeq. Viuia.

e *Non poteſt*] ſ. vt inſtitutio ſit conditionalis. Ro. ſed erit pura,conditione habita pro non ſcripta.in dic, nulla eſt omnino,ſm Io.vt hic dicit.Sed contra ſup.ti.2.l.talem, in prin. Sol.ibi bis data fuit libertas ſeruo. Primo purè, & vtiliter. Secundo ſub conditione, & inutiliter, vt & hic: quare licet ex ſecunda datione non teneat, tenet ex prima pura, & vtili. Item fac. Inſti.qui tu.da.poſ.§.ſeruus.vbi eodem modo diſtinguitur in ſeruo tutore dato, licet illa diſtinctio videatur tolli per l.ſup.de teſt.tut.l.ſi hæreditas.§.fin.vbi non refert inter ſeruum ſuum, & alienum tutorem datum.Sed dic,quod vterq; liber eſt. ſed alter directo, cum ſuus: alter per fideicommiſſum, cum alienus.

f QVia ratio] Si volo ſeruum meum hæredem inſtituere,debeo ei libertatem relinquere, vel purè, vel in diem,vel ſub conditione: nec debeo fortunæ committere, vt fiat liber ab aliquo domino futuro,vt ſic poſtea ſit hæres. Azo. Vel dic ratio.ſ.vt non pendeat ex alieno arbitrio,vt ſu. tit.2.l.illa.Item, & ille,qui poteſt ſtare certo,non ſtet incerto,vt dicit prouerbium,vt hic,& ſup.tit.2.l.quoties.§.hæredes. Accurſius.

g *Libertatem dare*] ſ.ex quo dat ei hæreditatem. Sed contra ſu.tit.2.l.hæreditas ex die.Sol,libertas. & hæreditas poteſt differri,vt poſt Paſcha ſit liber.& hæres:ſed tātū hæres nōt verum in prædicto caſu ſubducitur tempus quantū in hæreditate,vt ſic habeat commodum medij temporis, ſecundum Azo.Vel dic,ex die incerto,vt ſu.tit.2. l.in tempus, & l. qui filio. Accurſius.

h *A quolibet*] futuro domino, quaſi fato committendo:ad quod inf.de condi.& demon.l.1.in fin.& de leg.3.ſed,& ſi ſic. Accurſius.

VTer] CASVS. Ego habens duos fratres, & vnam conſobrinam,ita dixi in teſtamento meo, vter ex fratrib. meis conſobrinam noſtram vxorē duxerit, hæres mihi eſto ex dodrante:ille autem frater meus,qui eam nō duxerit,hæres mihi eſto ex quadrante, & poſtea deceſſi,& dicta conſobrina nupſit vni de dictis meis fratribus,certè ille,cui ipſa nupſit,habebit dodrantem hæreditatis meæ,& alter quadrantem. Si autem aliquis eorum nō duxit eam in vxorem,eo quod ipſa noluit, tunc erunt ambo mihi hæredes pro æquali portione: quia per eos non remanet,quin conditionem adimpleant: ſicut ſi eſſent inſtituti hæredes,ſi darent centum Titio,vel facerēt mihi monumentum, & per eos non remaneret,quin darent cētum,vel monumentū facerent, & idem eſſet ſi dicta conſobrina deceſſiſſet viuo me teſtatore, & ita certū eſt, quod per eos non remanet,quin conditionem adimpleant, & h.d.cum l.ſeq.Viu. l *Conſobrinam.*] quæ dicitur conſobrina, habes Inſti. de gradi. §. quarto, & licitum eſt tale matrimoniū, ſm leges, vt Inſti. de nup. §. duorū autem, & intellige hoc verū quando honeſtè ei nubere poterat, aliàs cōditio pro non adiecta habetur, vt C.de inſt. & ſubſti. l. 2. & infra de condi. & demon. l.cum ita, & l. ſeq. & l.Titio.§.1. & ſic tunc vterq; admittitur in ſemiſſe,vt inf.proxi. ſatis probatur.ſed ſm canones conſtat talem conditionem pro non adiecta debere haberi:cum interdictum ſit tale matrimoniū Az.

2† Hæc verba oteſtatore, & ita certū eſt, quod per eos non remanet,quin conditionem adimpleant, & h.d.cum l.ſeq.Viu. erant in manuſcriptis: ſed poſtea addita fuerūt ex Piſano li.Cō.

3† Fl duxit vxorem.

4† Fl.deeſt. que.

5† Fl. noluerit.

K *Dodrante*] i.nouem uncijs.

l *Habes eſto*] hæc inſtitutio eſt pura: ſed diſtributio partiū ſub conditione,vt inf.l.proxi.in fi.vnde viriles habēt portiones deficiente conditione, & ſecundum hoc non eſt contra inf.de cond.& demon.l.in teſtamento, vbi aliter diſtinguitur,quia ibi ſub conditione fuit relictum.

m *Æquales admittuntur*] quid ſi alteri nupſerit, & per alterum non ſtetit,quo minus ei nuberet? Reſpon. ſecundum Ioan.alter 9. alter 3. habebit: licet finis huius l.ei ſit cōtrarius. Azo.ſed non ob. quia vtrique nubere non poterat. Itē pone,quod neuter vult eam ducere. Ioan.viriliter admittentur: quia duplex eſt inſtitutio. ſ. pura ſine parte, item cum partibus diſcretis ſub conditione, vt inf. l. proxi. ſicut ſunt duo arbitri præcepta,vt ſu.de arbi.l.Celſus.cum ergo deficit conditionalis,remanet pura,vt ſu.ti.2.l.ſi quis ita ſcripſerit. Et ſic quatuor caſibus vterq; admittitur in virilem portionem,& æqualem.i. vterque in ſemiſſem, puta ſi illa moriatur viuo teſtatore, vel etiam poſtea, dummodo antequā ſit in mora contrahendi,vt inf.l.proxi. & inf.de condi.& demon.l.pen.§.1. Item ſi illa non vult nubere. Item qñ vterq; ſine iuſta cauſa non vult. Item quando honeſtè eam ducere non poſſunt,vt dictum eſt. Econtra in duobus æqualiter.ſ. ſi alter nupſerit poſt mortem teſtatoris,vel in vita poſt teſtamentum,vt hic, & C.de inſtitu. & ſubſtitutio. l.ſi quis hæredem. Item ſi alter noluit ducere volentem, vt hic in fine colligitur.

n *Plerunque*] nam quandoq; non ſic eſt. vt poteā colligi ex diſtinctione quam no.ſup.eo.l.1. Hug.

o *Det*] ſic in Authen.vt exact.inſtan.do.§.ſi.& facit ad l.ſ. de ſecundis tabulis.l.2.§.ſi quis ita.& de ann.leg l.Mæuia.I principio.& C.de condi.infer.l.3.& C.de inſtitu.& ſubſtitutio.l.1.& inf.de leg.1.l.turpia.§.2.& de contrahen.empt.

l.hæc

l.hæc vē ditic.& sup.de hæred.instit.l.quoties.§.si quis.& ſ. de condi.& demon.l.Si Titius.& in f.l.prox.

a *Qui ex fratribus. Viuo testatore*] vel post mortem, ante mortem.vt sup.l.prox.not. Item dic.quod in vita testatoris potest impleri.vt ibi not.

b *Quia verum est*] hæc est ratio quare hæc.& superior l. non obstant distinctioni, quæ fit inf. de condi. & demon. l. in testamento.& facit ad hoc sup. l. proxi. cum suis concor.

Papinianus lib.6.Respon.

LEX XXIV.

QVi ex fratribus meis Tiam consobrinam vxorē duxerit, ex besse hæres esto: qui non duxerit, ex triente hæres esto. Viuo testatore[a] consobrina defuncta, ambo ad hæreditatem venientes, semisses habebunt: quia verum est [b] eos cohæredes [1†] institutos, sed emolumento portionum euentu nuptiarum discretos.

Modestinus lib.9.Regul.

LEX XXV.

SVb conditione hæres scriptus, sine iussu domini conditioni parere nō [2†] potest.[c]

Pompo.lib.2.ad Q.Mutium.

LEX XXVI.

SI pupillus sub cōditione [d] hæres institutus fuerit, cōditioni etiam sine tutoris authoritate parere pōt. Idemq; est, & si legatum ei sub condi tione relictum fuerit: quia cōditione expleta, pro eo est, quasi purē ei hæreditas, vel legatum relictum sit. [e]

Conditio, quæ continet inhumanitatem, respuitur, & ex sermonibus incongruis præsumitur quis non sanæ mentis, nisi probetur contrarium. B.

Modestin.lib.8.Respon.

LEX XXVII.

QVidam in suo testamento hæredem scripsit sub tali conditione, si reliquias eius in mare abijciat. Quærebatur, cū hæres institutus conditioni non paruisset, an expellendus esset [3†] ab hæreditate. Modestinus respon. Laudandus est [f] magis quā accusandus hæres, qui reliquias testatoris nō in mare, secundū ipsius volūtatem, abiecit, sed in memoriam [4†] humanæ cō ditionis sepulturæ tradidit. Sed hoc prius inspiciendum est, ne [g] homo, qui conditionē talem imposuit, [5†] non [6†] cōpos mentis esset.[h] Igitur si perspicuis rationibus hæc suspicio amoueri potest: [i] nullo modo legitimus hæres de hæreditate controuersiam faciet [7†] scripto hæredi.

¶ Quem [8†] testamento purè instituit, codicillis adscripsit [9†] cōditionem,[k] quæro, an ei parere necesse habeat. Modestinus respon. Hæreditas codicillis neq. dari, [l] [10†] neque adimi potest. Porrò in defectum [11†] cōditionis, de adēptione, hæreditatis cogitasse intelligitur. [m] [12†]

Illo instituto sub cōditione potestatiua, quæ non potest impleri vltimo vitæ spiritu decedentis, antequam impleat conditionem, sit locus substituto, & venientibus ab intestato, ipso viuo: secus in ea conditione, quæ vltimo vitæ spiritu potest adimpleri: quia tunc ipso mortuo admittuntur. Bar.

quias in mare.

¶ *Quem testamento*] Et Titio quem testamento purè instituit sibi hæredem Seius codicillis à se Scio postea factis adscripsit conditio, dictus Seius in dictis codicillis, & ita scripsit. Volo mihi esse hæredem Titium, si det Caio centum. nunquid, si vult hæreditatem Titius, teneatur dare centum dicto Caio? & dico, quod non: hæreditas enim non potest adimi in codicillis, & dictus testator intelligitur cogitasse de ademptione hæreditatis in codicillis facienda, si hæres non adimpleret dictam conditionem in codicillis appositam. sicut autem non potest adimi hæreditas in codicillis, vt dictum est: ita nec dari, & h. d. tota lex. Viuia.

f *Laudandus est.*] est enim derisorium, vt su. eo. l conditiones, sic, & alias voluntati testatoris non paretur, vt inf. ad Treb. l. debitor. ibi, nam, & cum &c. & C. de his qui. vt indig. l. non oportet, & inf. de lega. 1. l. seruo alieno. §. fin. & sup. de relig. & sum. fu. l. at si quis, §. at si quis, & ſ. hæc actio. & C. de instit. & substi. l. reprehendenda. Azo. Item facit supra de pcti. & commo. rei vend. l. 1. §. licet. Sed argu. contra inf. de condit. & demon. l. Mœuium. Sol. hic fauore religionis speciale. argum. supra de relig. & iunip fun. l. sunt personæ.

g *Nec* id est, an.

h *Mentis esset*] quod est verum, vt præsumatur nō. fuisse compos mentis, nisi probetur contra.

i *Amoueri potest.*] per scripturam probantem eum fuisse sanæ mentis. ex sermonibus enim præsumitur non sanæ mentis, hoc est, talis præsumitur, cuius verba gerit, vt hic, & su. de tut. & cur. da. ab his, l. is qui. §. 2. & §. Diuus & inf de leg. 1. l. apud Iulianum, §. fi. & l. 4. §. 1. sic & talis, cuius, & gesta ducit, vt inf. de iniu. l. item apud ſ si quis virginem, quo non probato institutio nulla est, vt sup. de testa. l. qui in potestate, & sic legitimus faciet controuersiam hæreditatis. & facit C. qui. testa fa. pos. l. 3. & C. de codicillis, l. nec codicillos. Item no. arg. quod si quis viatur re, vt dñs. ꝙ præsumitur dominus, licet non sit, quia possideat.

k *Adscripsit conditionem*] sub. ei quem, &c.

l *Dari*] directō, vt su. eo. l. institutio. & Inſti. de codicil. §. fi. & C. de codicil. l. 2 nili in milite, vt inf. ti. 2. l. quærebatur, & l. militis, in prin.

m *Intelligitur*] sed an cum effectu est cogitatio? & respō. quidam sic, vt confitetur, vt C. de his qui. vt indig. l. hereditas. Sed ibi expressim dixit eos indignos. Itē pro eis. inf de leg. 3. l. cum quis decedens §. Seiam. in fi. Sed ibi alij assignant. Et eodem modo respon. idem l. inf ad Trebel. Scæuola. Item

pro

1† F. hæredes.

2† Sunt qui putēt negationem nō abundare. nā cōstat seruū conditioni sine iussu domini parere posse. l. conditionib. infra de condi. & demonstra. nisi dicas posse quidem, nō tamē vt ob id dominus videatur se gessisse pro hærede.

3† Fl. est.

4† Fl sed memoria.

5† Fl. posuit.

6† F. neque.

7† Fl. facit.

8† F. hæredi quē test. &c.

9† F. scripsit.

10† F. de est, neq; dari.

11† F. defectus.

12† Intelligitur.

pro eis inſ. de his qui vt indig. l. quidam. Sed ibi perfectum fuit ſecundum teſtamentum hic codicillus. Sed Azo dicit quod in vanum cogitauit. vt inſ. de codicil. l. Diuus. & Inſti. de codicil. in fin. ibi, neque cõditio, &c. Item pro eodem. C. de teſtamen. l hac conſultiſſima. §. ſi quis autem. ſed interpretari põt vt ſup. de teſt. l. hæredes. §. 2.

Si filius] CASVS. SEgo habens filiũ in poteſtate, & ex eo duos nepotes: inſtitui mihi heredem dictũ filium ſub cõditione quæ erat in eius poteſtate. nam nec ſub alia conditione poteram eum inſtituere ad hoc vt valeat meũ teſtamentum: & dictos meos nepotes ei ſubſtitui: poſtea deceſſi. & poſtea venit ad mortem dictus meus filius antequã adimpleret dictam conditionem. quæritur vtrum dicti nepotes veniant ex ſubſtitutione filio in mortis articulo conſtituto? & diſtinguitur inter poteſtatiuas conditiones. nam aut fuit talis, quæ non potuit impleri moriente filio: velut ſi ad Alexandriam ierit filius hæres eſto. & dictus filius Romæ eſt in mortis articulo, quæ valdè ab Alexandria diſtat; aut fuit talis poteſtatiua conditio, quæ potuit impleri extremo momento vitæ, velut ſi Titio decem dederit filius, hæres eſto, quæ vltima poteſt adimpleri per alium nomine filij prædicti: primo caſu veniunt nepotes ex ſubſtitutione filio in mortis articulo conſtituto, & adhuc viuo. nam cum certum ſit eo tempore filium Alexandriam ire non poſſe, ergo certum eſt eũ non extitutum hæredem, & ſic veniunt ſubſtituti ad hæreditatem. ſi autem retento eodem caſu non habuiſſet aliquẽ ſubſtitutum filius, exiſteret mihi hæres legitimus ipſe idem filius in mortis articulo conſtitutus, & ad iſtum eundem caſum adduco tale ſimile. Titius inſtituit ſibi hæredem Seium. ſi in Capitolium aſcenderit, quòd ſi non aſcenderit, legant ei centum. poſtea dictus Seius fuit in mortis articulo conſtitutus antequam Capitolium aſcenderet, & ita certum eſt eum aſcendere non poſſe Capitolium, & ſic non poſſe eſſe hæredem. certè incipit cedere dies legati ſtatim cum cœpit eſſe Seius in mortis articulo. Secundo autem caſu, ideſt, quando filio meo, quem inſtitui appoſui conditionem poteſtatiuam, quæ poterat adimpleri vltimo vitæ momento, non admitto ad hæreditatem nepotes prædicti filio ſubſtituti, viuo ipſo filio, licet in mortis articulo conſtituto: qui quidem nepotes teſtatoris exiſtent mihi ſuo hæredes ab inteſtato mortuo dicto meo filio, ſi eos non ſubſtituiſſem eidem filio: nec eis nepotibus ab inteſtato mihi ſuccedentibus, vt proximè dictum eſt, filius prædictus tã mortuus poteſt obſtare, quin mihi ſuccedant ab inteſtato: quia demum poſt mortem eiuſdem mei filij deſtituuntur eſſe teſtamentum meum, in quo eum inſtitui, vt dictum eſt. quaſi dicat, ſi deſtituum fuiſſet teſtamentum ante mortem filij, non obſtaret filius nepotibus ab inteſtato ſuccedere volentibus, ſicut in primo caſu dictum eſt. quando ſcilicet talis fuit conditio appoſita inſtitutioni filij, quæ vltimo vitæ momento adimpleri non poteſt. ſic nec in iſto caſu, quem ſtatim pono, obſtat filius nepotibus, puta exhæredato filio meo, & inſtituo mihi hæredes nepotes ex eo, cum ipſe filius moriatur. nam non poteſt hoc caſu obſtare nepotibus, cum ipſi veniant ex teſtamento ad hæreditatem meam aui demum mortuo filio, & hoc dicit hæc lex. Vinianus.

Tapinian. lib. 13. Quæſt.

LEX XXVII.

SI filius [a] ſub conditione hæres erit, & nepotes [b] ex eo ſubſtituentur: [1]† cum non ſufficiat ſub qualibet conditione filium hæredẽ inſtitui, [c] ſed ita demum teſtamentum ratum eſt, ſi conditio fuit in filij poteſtate: conſideremus nunquid interſit, quæ conditio fuerit deſcripta, [2]† vtrum quæ moriente filio impleri non potuit: ſ. veluti, ſi Alexandriam [d] ierit filius, hæres eſto: iſque Romæ deceſſerit: [3]† an verò quæ potuit etiam extremo vitæ momento impleri: ſ. veluti, ſi Titio decem dederit [e] filius meus, [4]† hæres eſto. quæ conditio nomine filij per alium [f] impleri poteſt. Nam ſuperior quidem ſpecies conditionis [g] admittit viuo filio nepotes [h] ad hæreditatem: qui [i] ſi reminem ſubſtitutum haberet, dum moritur, [k] legitimus patri hæres exiſteret. [5]† Argumentoque eſt, quod apud Seruium quoque relatum eſt. Quendam [l] enim referri a hæredem inſtitutum, ſi in Capitolium* aſcẽderit, quòd ſi non aſcendiſſet, legatum ei datum: eumque, antequam aſcenderet, mortem obiiſſe: [m] de quo reſpondit Seruius conditionem [n] morte [o] defeciſſe: ideoque moriente eo legati diem ceſſiſſe. P Altera verò ſpecies conditionis viuo filio [q] non admittit nepotes ad hæreditatem: qui ſi ſubſtituti [6]† non eſſent, ab [7]† inteſtato auo [a] Nepotes] vel quilibet extraneus: vt ſup. de hære. inſti. l. ſuus. R. immo cautè dicit nepotes: quia vt ſubſtituti, vel vt legitimi admitterentur: vt inſ. hac l.

1† Fl. ſub ſtituani.

2† Fl. ad ſcripta.

3† Fl. deceſſit.

4† Fl. de teſt. meus.

5† Fl. enituerit.

* Vide in hũc locũ Duar. l. 1. diſp. 4.

6† Flo. ſi non.

7† Fl. deceſſit ab.

b *Filio nepotes*] ſubſtitutos. nam moriente inſtituto cõſtatq; ipſe non poteſt impiere conditionem. ergo ea deficiente admittitur ſubſtitutus, vel cohæres. aliàs ſi nõ haberet ſubſtitutũ, vel cohæredẽ, idem filius ſuccederet, vt legitimus patri ab inteſtato, deficta ei conditione in articulo mortis poſitorum: vt hic ſubijcit: & ſup. de hæredib. inſtituend. ſuus. §. fin. ſed an cũ nepotes admittuntur, quærent patri morienti, vt ſic habeant poſtea vt hæreditatem patris: an non. & ita habeant vt aui arg. quod non quærant. C. de bonis quæ lib. l. 1. In fi. contra quod ſic arg. inſ. de acqui. hære. l. placet.

c *Inſtitui*] aliàs inſtituiſſe.

d *Alexandriam*] cum ipſe impropriè ſit tempore teſtamenti inſtitutus, vt ſic ſit poteſtatiua. ſed alij dicunt hic poni exemplum de mixta, vt C. de inſtitu. & ſubſtit. l. ſi pater. quod non placet.

e *Decem dederit*] cum diues ſit.

f *Per alium*] vt ſup. de ſta. homi. l. Arethuſa. in fi. ſed ſuperior non.

g *Superior ſpecies conditionis*] ſi Alexandriam ierit.

i *Qui*] ſ. filius.

k *Moritur*] idem filius.

l *Quendam*] extraneum.

m *Mortem obiiſſet*] & ſic conditio eo viuente defeciſſet.

n *Conditionem*] inſtitutionis.

o *Morte*] ſuperueniente in vita tamen.

p *Ceſſiſſe*] & ſic ad hæredem tranſit. quod aliàs non fieret: vt C. de cadu. tollen. §. finautem ſub conditione.

q *Viuo filio*] quia quãdiu ipſe viuit poſſibile eſt conditionem impleri: & cum poſſit locus eſſe inſtitutioni, ceſſat ſubſtitutio. Item poſt mortem filij demum incipit eſſe certum conditionem impleri nõ poſſe: & ſic admittuntur ſubſtituti, vel ſi nulli ſunt ſubſtituti, cum tunc certum ſit patrem ſa. deceſſiſſe inteſtatum, ſoli nepotes inueniũtur proximiores. & ſic ſuccedunt auo, vt legitimi, vt hic ſubijcit. & Inſti. de hære. ab inteſt. §. cum autem. Nec ob. Inſti. eod. tit. §. ita demum, vbi tempore mortis morientis inſpicitur, quis tunc eſt proximior: quia illud nullo condito teſtamento, quæ diſtinctio 1 ſ. filio 2 ſ. habuit Inſti. de leg. ag. ſuc. §. proximus.

1 Iſtã diſtinctionẽ tenet Bart. in l. qui ſe patris C. vn de liber. ver. cõtra iſtã lectionẽ oppo. vide ibi.

a *Heredes exisserent*] vel sub. suo non filio. qui nunquã fuit hæres. sed Ro. dicit ipsi filio. qui ab intestato patri successisset deficiente conditione instituti. cum nullum cohæredem. vel substitutum haberet: vt sup. de hæred. instit. l. suus. quod non placet. cum non sit. eo viuo. conditio impleta. & ita non fuit hæres: & hoc statim probatur, neque enim, &c.

1† Fl. videret obstitisse.

b *Neque enim*] benè dico. quod nepos succedit auo ab intestato, quoniam filius, qui non successit, ille nõ impedit eos. quin auo immediatè succedant.

c *Quemadmodum*] innuit. qđ. valeret testamentũ, in quo filius exhæredatus est. etiã post mortem suam. si demũ post. mortẽ filij exhæredati destituatur testamentũ. & sic est cõtra sup. de libe. & posth. l. si ita. §. si. vbi ab initio non tenet. Sal. hic destituitur ab initio, vt & ibi: & similitudo. q̃ fit per verbũ, quemadmodũ. est vt deseratur: vt hic. & ff. sed non in tempore: quia sup. post mortẽ filij: hic eo viuo. Dem nõ in hoc vt admittantur nepotes in vita: sed superiori sic. vel hic habuit cohæredẽ nepos. ibi non: vt ibi not. Sed tunc quomodõ deseritur testamẽtum post mortem filij? Resp. vt amodò non possit rumpi per querelam: & sic admittũtur nepotes instituti. Vel dic. quod fuerit exhæredatus sub conditione potestatiua. s. si non dederit illi decem: & sic optimè conuenit cum prædictis. Sed tunc ob. sup. de lib. & posth. l. 1. §. punè. sed ibi prohibet sub casuali, vel mixta. & in institutione distinguitur. Vel dic. destituitur rupto testamento per querelam. quando cohæredem habebat nepotem patrè instituentem. & facit inf. vnde libe. l. scripto. Accur.

* Quidã mihi hic deesse quædã verba Papin.

DE IVRE DELIBERANDI.

¶ *Heredes instituti de quibus dictum est, deliberant de adeunda hereditate: ideo de hoc dicit. Acc.*

Si seruus] CASVS. Titius instituit sibi hæredẽ Stichum seruum meum. vult seruus tps ad deliberandum, vtrum adeat hæditatẽ vel non. certè non dẽtei dari. nã seruus pro nullo est. sed debet mihi dari. si volo. qui sum dñs eius.

¶ *Ait Prætor*] Ita dixit Prætor. Si aliquis hæres institutus petet à me tempus ad deliberandum, ego dabo ei. postea dicit Vlpianus. cum dixit Prætor: tempus dabo. nec adiecit quantum tempus, ostendit esse in potestate iudicis. quantũ tempus det: non tamen debet dare minus, quàm centum dies. sed & pluries potest dare tempus ad deliberandum: veluti si primum tempus datum non sufficit hæredi: sed nõ debet dare vltra semel. nisi ex magna, & iusta causa per hæredem probata. & istud est in fauorem, & adiutorium creditorum, scilicet, quod hæredibus præstituatur tẽpus antea quod adeant. sed & hæredibus debet subuenire. Prætor. s. iubendo creditoribus hæreditarijs, vt faciant hæredib. copiam instrumentorum suorum inspiciendorum, vt exinde possint hæredes se instruere, expediat agnoscere hæreditatem, necne. & h. d. vsque ad l. Aristo. §. 1. Vinia.

Si seruus] Titius instituit sibi hæredẽ Stichum seruum meum. vult seruus tps ad deliberandum, vtrum adeat hæditatẽ vel non. certè non dẽtei dari. nã seruus pro nullo est. sed debet mihi dari. si volo. qui sum dñs eius.

¶ *Ait Prætor*] Ita dixit Prætor. Si aliquis hæres institutus petet à me tempus ad deliberandum, ego dabo ei. postea dicit Vlpianus. cum dixit Prætor: tempus dabo. nec adiecit quantum tempus, ostendit esse in potestate iudicis. quantũ tempus det: non tamen debet dare minus, quàm centum dies. sed & pluries potest dare tempus ad deliberandum: veluti si primum tempus datum non sufficit hæredi: sed nõ debet dare vltra semel. nisi ex magna, & iusta causa per hæredem probata. & istud est in fauorem, & adiutorium creditorum, scilicet, quod hæredibus præstituatur tẽpus antea quod adeant. sed & hæredibus debet subuenire. Prætor. s. iubendo creditoribus hæreditarijs, vt faciant hæredib. copiam instrumentorum suorum inspiciendorum, vt exinde possint hæredes se instruere, expediat agnoscere hæreditatem, necne. & h. d. vsque ad l. Aristo. §. 1. Vinia.

hæredes exisserent. * neque enim [b]filius videtur 1† obstitisse, post cuius mortem patris testamentum destituitur: quemadmodum [c] si exhæredato eodem filio, nepotes, cũ filius moreretur, hæredes fuissent instituti. *

De iure deliberandi.

TITVLVS VIII.

Seruo hæredi instituto non datur ius deliberandi: sed domino suo. h. d.

Vlpian. lib. 60. ad edict.

LEX PRIMA.

SI seruus fuerit hæres institutus, vtique non ipsi [d] præstituemus 2† tempus ad deliberandũ, sed ei cuius seruus est: quia pro nullo isti habentur apud Prætorem. [e] Itemque si plurium seruus sit, vtique omnibus dominis præstituemus.

2† Fl. præstituimus.

d *Non ipsi*] quia nec conditioni sine iussu domini parere potest: vt sup. tit. 1. l. suũ conditione. nec adire, nisi præcedat iussus: vt inf. de acq. hæred. l. si quis mihi. §. iussum. sed nolle adire potest: vt C. de hæred. instit. l. 3. in fi. Azo.

e *Apud Prætorem*] nec quantum ad iusciuile: vt inf. de regul. iur. l. quod attinet. & l. seruitutem. & sup. de test. l. qui testamento. §. seruus. nec Prætoris edicto, vt ibi. & hic. & infra de oper. no. nun. l. de pupillo. §. seruo. & inf. de vsuca. l. nunquam. §. seruus.

¶ Ait Prætor: Si tẽpus ad deliberandum peter, [f] dabo.

¶ Cum dicit tẽpus, nec adiecit 3† diem, sine dubio ostẽdit esse in ius dicẽtis potestate, [g] quem diem [h] præstituat. *

Paulus lib. 57. ad edict.

LEX II.

ITaque [k] pauciores quã centum dies 4† nõ sunt dandi.

Vlpian. lib. 60. ad edict.

LEX III.

NEc non illud sciendum est, 5† nonnunquam semel, nonnunquam sæpius [l] diem ad deliberandum dandum 6† esse, dummodo 7† Prætori suadeatur 8† tẽpus, quod primum aditus præstituerat, non sufficisse.

Idem lib 61. ad edict.

LEX IV.

SEd hoc impetrari non debet, nisi magna ex causa.

Idem lib. 70. ad edict.

LEX V.

ARISTO scribit non solum creditoribus, sed etiam 9† hæredi instituto Prætorem subuenire debere: [m]

f *Peter*] hæred. non autem legatarius: cũ tantum lucrum afferat legatũ, vt ff. man. l. si hæreditatem. & no. quod hic dicit de maiore, quam sit pupillus: & inf. eo. l. ait Prætor. dicit de pupillo.

g *Petentem*] sic infra de bono. authо. iud. poss. l. in venditione. §. de tempore. & inf. de leg. 1. l. si quis à filio. §. si quis plures. & & inf. de effra. l. 1. §. expilatores. & inf. de verb. obligat. l. continuus. §. cum ita.

h *Diem*] dummodo non vltra nouem menses: sed à Principe annum: vt C. eo. l. fin. §. sed quia q̃dã. à *Præstituat*] post centum dies tamen: vt inf. l. proxi.

k *Itaque*] pro &: vel illatiuè: qa Prætor diem non adiecit, itaque nos adiiciamus.

l *Nonnunquam. Sæpius*] dummodò vltra centum dies. & minus nouem mensibus à iudicibus. & minus anno à Principe inter totum: vt C. eod. l. fin. §. sed quia. quæ est contra. Alij, quod illa corrigitur: sed hodie hoc tempus est superuacuum. si fiat inuentarium: vt C. eod. l. fin. §. 1. & Inst. de hæred. qua. & dif. §. pen. & facit sup. de eden. l. si quis ex argentar. §. 1. fin. & l. seq. & C. de dila. l. 1. & inf. vt lega. no. cau. l. 2. §. si ei cui. & inf. de lega. 3. l. 11. §. 1. Si quis decem. & C. si sæptus. in integ. restitu. po. l. prima. & infra de bona. autho. iud. poss. l. fin. §. fi. & sup. de mino. l. si ex causa. §. fin. & l. sequenti.

3† Fl. adiecit.

* Concor. in c. pen. cũ glo. ext. de tẽpo. ord. & facit c. fin. de litib. rũ gl. fin. ibi. & hoc est generale. de dolo. & cõmu.

4† Fl. pauciores cẽtũ diebũ. Accu. Cur tãc autẽ in parati. ad hunc tit. fusius prosequitur. vbi ponit differẽtiam iuris deliberãdi. q̃ erat antiquitus. & quæ tpe Iustin.

5† Fl. deest. est.

6† Fl. datum.

7† Fl. dũ.

8† Fl. suadeatur.

9† Fl. &.

m *Debere*] statuendo diem adeundæ hæreditatis: vt inf. de cura. bo. dan. l. 1. de bo. authо. iu. poss. l. si semus. & sup. de hæt. instit. l. si quis instituatur. §. 2.

* *Hisque*

a *Hisque*] hæredi. & creditorib. ad quod inf. de acqui. hær. l. Aristo. & de bo. autho. iud. posl. fi. sed post additionem creditores non petunt instrumenta edi.

b *Instrumentorum*] hæreditariorum. vt d. l. Aristo. vel secundum quosdam existentium penes creditores hæreditarios, & facit quod not. su. de eden. l. 1 §. edenda. & de bon. autho. iud. posl. fi.

hisque [a] copiam instrumentorum [b] inspiciendorum facere, vt proinde 1† instituere se possint, expediat, 2†necne, agnoscere hæreditatem.

¶ Si maior [c] sit hæreditas, & deliberet 3† hæres, & res sint 4†in hæreditate quæ 5†tractu temporis deteriores fiant, 6† adito Prætore potest is, qui deliberat, sine præiudicio eas iustis pretijs vendere: qui possit etiam ea, quæ nimiũ sumptuosa sunt, 7† veluti iumenta, aut vænalitia, [d] itẽ ea, quæ mora deteriora fiant, vendere, quique præterea curaturus sit, vt æs alienum, quod sub pœna, vel 8†pretiosis pignoribus debeatur, soluatur.

1† F. perĩ de.
2† Fl. expedier.
3† F. deliberat.
4† F. sũt.
5† Fl. extractu.
6† F. sũt.
7† F. sint.
8† Fl. vel sub.

Caius li. 23. ad edict. prouin.

LEX VI.

IGitur [e] si quidem in hæreditate sit vinum, oleum, frumentum, numerata pecunia, inde fieri debebunt impendia si minus, à debitoribus hæreditarijs exigenda est 9† pecunia. Qđ si nulli sint 10† debitores, aut iudicem prouocent, vænire debent res superuacuæ.

9† F. de est. est.
10† Flor. sint.

Vlpianus lib. 60. ad edict.

LEX VII.

AIt Prætor. Si pupilli, pupillæve 11† nomine postulabitur § 12†ipse ad deliberandum, an expediat eũ hæreditatem retinere, & hoc datum erit, 13† si iusta cá esse videbitur, 14† bona interea diminui, nisi 15†ex cã cognita bona viri arbitratu, vetabo. ¶ Meritò Prætor impedit interim diminutionẽ, 16†quãdiu nomine pupilli petitur tempus ad deliberandum.

11† F. de est. ve.
12† F. posuauit.
13† F. sit.
14† F. videatur.
15† F. si sit.

¶ Quid sit aũt diminuiverabo 17†videamus. His aũt 18†verbis Prætor non tm̃ alienationẽ ipedit, verũ ẽt actiones exerceri [f] non patitur. Est. n. absurdũ, * ei cui alienatio interdicitur, permitti actiones exercere. & ita Labeo scribit.

¶ In causæ autem cognitione hoc veretur, an iusta causa sit, vt diminuere Prætor permittat. Ergo, & funeris causa diminui permittet: itẽ eorũ, quæ sine periculo 19† nõ possunt præteriri. Vescendi gratia æque diminui 20† permittet. Sed, & vbi vrget, 21† ex alijs quoq; causis permittere eum oportet: puta 22† vt ædificia farciantur, ne agri inculti sint, si qua pecunia sub pœna debetur, vt restituatur: ne pignora distrahantur. Ex alijs quoq; iustis causis Prætor aditus diminutionẽ ꝓmittet. Neque. n. sine permissu [g] eius debet diminutio fieri.

16† Fl. de minutionem, & ita semper pro. e.
17† F. vetauo.
18† F. de est, autẽ, & ꝑ verbis est retuis.
* Conco. gl. 1. prope fin. in ver. & dicit tex. in c. edocezi. ext. de reser. & gl. 1. in c. cõtingit. ext. detiã fac.
19† F. periculo.
20† F. de minui.
21† F. vrguet.
22† F. de est, puta.

Idem lib. 61. ad edict.

LEX VIII.

SI quis suus hæres postea q̃ se abstinuerit, tunc petat ipse addeliberãdũ, videamus, an debeat ipetrare. Magisq; est, vt ex cã debeat ipetrare: cũ nondum bona vænierint. [k]

Paulus lib. 58. ad edict.

LEX IX.

FIlius [l] dum deliberat, alimenta habere debet ex hæreditate.

a *Hisque*] hæredi. & creditorib. ad quod inf. de acqui. hær. l. Aristo. & de bo. autho. iud. posl. fi. sed post additionem creditores non petunt instrumenta edi.
b *Instrumentorum*] hæreditariorum. vt d. l. Aristo. vel secundum quosdam existentium penes creditores hæreditarios, & facit quod not. su. de eden. l. 1 §. edenda. & de bon. autho. iud. posl. fi.
c *Si maior.*] quam sint onerosa, vel i. quia multæ res sunt in ea. Accursius.
d *Vænalitia*] i. serui venales. & facit inf. de cura. bon. dan. l. 1. & de ven. in pos. mit. l. 1. §. mulier. & infra de acqui. hære. l. pro hærede. §. seruos. & sup. de pet. hæred. l. Diuus. in princ. & l. si bonæ fidei pos. & su. de ptoc. l. procuratorum. & inf. eod. l. ait Prætor. & sup. de fer. l. solet.
e *Igitur*] facit ad hoc. C. de bon. quæ lib. l. fin. & vt autem. & C. de admin. tut. l. lex. in fi. & l. seq.
f *Vetare*] i. vendi.
g *Ait Prætor.*] CASVS Filiũ meũ impuberem mihi hæredem instituí, & ei Titium tutorem dedi. datum est tutori nomine pupilli tempus ad deliberandũ. nunquid potest interim diminui de bonis hæreditarijs per tutorẽ? & dicit Prætor quod vetabit interim diminutionem, nisi causa cognita, & viri boni arbitratu fiat dicta diminutio. Vlpianus autem laudat illud, quod dixit Prætor, & vult similiter dicere quid contineatur appellatione diminutionis, per Prætorem veritæ, & certè per dicta verba non solum impeditur alienatio rerum, verumetiam exercitiũ actionum hæreditariarum. Item dicit dictus Vlpianus, quæ sit causæ cognitio, de qua Prætor mentionem fecit. Et dicit, ꝙ si iusta causa sit diminuendi, debet permitti diminutio, puta causa funeris. Item permittit causa eorum, quæ sine periculo non possunt præteriri, vt vescendi gratia, & vt ædificia hæreditaria farciantur, & ne agri hæreditarij remaneant inculti, & vt restituatur creditori pecunia, quæ ei debetur sub pœna, vel pignore. quæcunque autem dictarum causarum intercueniat, siue alia similis, dẽt cum permissu Prætoris fieri diminutio, & non aliter. Vlpianus.
h *Postulabitur*] per Prætorem.
i *Abstinuerit extrem*] sed in procuratore secus cui exercitium demandatum, nec tamen vendit, vt sup. de procur. l. procurator totorum. & in tutore. & curatore, vt su. de admi. tut. l. fin. Item in omni ecclesiastica persona, vt C. de sacrosanc. eccl. l. iubemus. Item quod hic dicit est verum, nisi sint res peritura, vt sup. eo. l. Aristo. §. 1. cum concor. & inf. hac l. & su. de peri. hære. l. Diuus. & inf. vt in pos. leg. l. si is cui. §. qui legatorum. & l. pen.
l *Permissu*] sed nonne alias vendit tutor sine iudice res, quæ seruari non possunt. vt C. de admin. tut. l. lex quæ. in fi. Respon. ibi erant pupilli, hic nondum. Item quare de pupillo specialiter dicit in princ. huius legis. cũ sup. l. 1. generaliter dixerat? Respõ. quod sibi plus permittitur, quia etiam causa vescendi. quod sup. non erat. Item siue erat hæreditas maior, siue non: quod supra in l. Aristo. §. 1. non erat, secundum Irneum.
k *Ilius.*] CASVS. Instituí mihi hæredem filium meum, quem habebam in potestate. me mortuo ipse abstinuit ab hæreditate mea: vendita tamen non fuerunt postea adhuc bona mea per creditores, nec alius hæreditatẽ meam adiuit postea adhuc: nunc petit dictus meus filius tempus ad deliberandũ, nunquid habere debet? Et dicitur, quod sic, & pendente deliberatione debet habere alimenta ex hæreditate, & h. d. cum l. seq Viuianus.
l *Fuerint.*] Nosuam repudiantem postea adire indistincte. Il bona sint in suo statu, vt hic, & C. de repu hær. l. fi. in prin. hodie maior intra triennium, nisi res alienatæ sint: minor habet triennium post vtilem annum, etiam rebus alienatis per in integrum restitu. vt C. eodem l. fin. Sed contra. huic, & illi. C. de iu. & fac. igno. l. 3. Solu. ibi tacendo: hic expresiè. Vel vetus, ibi erat substitutus, at legitimus suum non excludit, nisi post triennium hodie, vt argumen. sup. de mino. l. quod si minor. §. Scæuola, vel die, vt not. plenè C. de iu. & fac. igno. l. secunda. Item quid in emancipato? Item quid in materna hæreditate repudiata? Respon. vt no. C. de repudia. hæred. l. finali. & facit infra, ad Tertul. l. filij mater. §. primo, & infra, de ope. leg. l. mancipiorum, in fine. Item extraneus post repudiationem non potest adire, vt C de repudia. hære. l. sicut, nisi minor, in quo dic. vt sup. de mino. l. quod si minor. §. Scæuola.
l *Ilius.*] Aliud in extraneo, nisi sit pupillus. Ioan. vt sup. eodem. l. ait Prætor, & facit supra, de inoffi. testamen. l. si instituta. §. de inofficioso. Azo. & C. de ordin. cogn. lege finali. & supra, de petit. hæredita. lege hæres furiosi. §. sed & si quid. & infra, vt in posses. lega. lege, qui legatorum. Azo.

SI *plures*] CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & substitui ei Seium, & decessi. postea periit primus tempus ad deliberandum, certè benè debet habere, & si deliberatione habita repudiet hæreditatē, & Seius substitutus petat similiter tempus ad deliberandum habere debet, dando enim Prætor tempus ad deliberandum etiā substituto, quam primū id est, citius inueniet successorem, qui respondeat creditoribus defuncti. Viu.

a *Si plures*] facit inf. tit. 2. l. quandiu institutus. & quod no. C. de cura. bon. dan. l. prima.

1† Fl. de est. de.

QVI *filium*.] CASVS. Titius habens filium impuberem ex ancilla sua, & sic suum seruum, manumisit eum, & ita effectus est libertinus. instituit dictus Titius sibi hæredem dictum suum filium impuberem, & libertinum, & postea ita dixit: si filius mihi nullus erit, qui in suam tutelam veniat, tunc Dama seruus meus liber, & hæres esto. & decessit dictus testator. quærebatur, an Dama liber esset ex dictis verbis testatoris? Et dicit Trebatius, quod non, ea ratione, quia filij appellatione libertinus quoq; prædictus filius testatoris continetur, & ipse libertinus erat pupillus. & sic in suam tutelā veniebat: ergo Dama non debet habere libertatem, cum testator ita dixerit, vt dictum est, si filius mihi nullus erit, qui in suam tutelam veniat, tunc Dama seruus meus liber, & hæres esto, & verum dixit Trebatius, si appareat ex aliquo iusto indicio testatorem de hoc filio locutum esse. Labeo autem voluit dicere contrarium: sed reprobata est eius sententia. Viuia.

2† Fl. Iauolenus, & sic sēper proba.

* Vide Alcia. li. 4. parer. ca. 5. & Iac. Cuiac. li. obsec. 3. ca. 37.

3† Fl. de est. & hæres.

4† Fl. de est. &.

5† Fl. contineretur.

6† Fl. apparet.

b *Qui filium*.] pupillum.

c *Libertinum*] habuit enim ex ancilla sua, vel ex aliena, & postea fuit manumissus, & sic non erat legitimus, sed naturalis.

d *Tutelam*] id est, adultam ætatem, vt inf. de lega. 3. l. cum filio.

e *Negat*] sc. eum statim liberum esse: nam hic articulus, tūc, extremum tempus significat, vt inf. de conditio. & demon. l. 4. §. fin.

f *Contineri*] no. appellatione filij etiam naturalis continetur, sic & inf. de leg. 2. l. Lucius, §. fi. & l. cum pater. §. volo, & inf. ad Trebel. l. hæredibus, §. fi.

g *Verum*] i. iustum & legitimum: sed hic non fuerat legitimus. ergo nullius erat filius, qui in suam tutelam venire posset.

Quando sunt plures gradus hæredum, cuilibet per se assignatur tempus ad deliberandum. Pau.

Marcellus lib. 28. Digest.

LEX X.

SI plures [a] gradus sint hæredum institutorum, per singulos obseruaturum se ait Prætor id, q̄ de [1†] præfiniendo tempore deliberationis edicit; videlicet, vt à primo quoq; ad sequētem translata hereditate, quāprimum inueniat successorē, qui possit defuncti creditoribus respondere.

Appellatione filij continetur naturalis in seruitute cōceptus, & in figura matrimonij. Pau.

Iabolenus [2†] lib. 4. ex poster. Labeo.

LEX XI.

QVI * filium [b] libertinum [c] habebat, hæredem eum instituerat, deinde ita scripserat. Si mihi filius nullus erit, qui in suam tutelam [d] veniat, tunc Dama seruus liber, & hæres [3†] esto: is filius pupillus, & [4†] libertinus erat, quærebatur si Dama liber esset. Trebatius negat, [e] quia filij appellatione libertinus quoque continetur. [f] [5†] Labeo contra, quia eo loco verum & filium accipi oportet. Trebatij sententiam probo, si tamen testatorem de hoc filio locutum esse appareat. [h] [6†]

DIGESTORVM
seu Pandectarum
LIBER XXIX.

De militari testamento.

TITVLVS I.

Vlpianus lib. 45. ad edict.

LEX PRIMA.

MIlitibus * liberam testamenti factionem primus quidem Diuus Iulius Cæsar cōcessit, sed ea concessio temporalis erat, postea verò primus Diuus Titius dedit, post hos [7†] Domitianus, [8†] & postea Diuus Nerua plenissimā indulgentiam in milites contulit, eamque, & Traianus secutus est, & exinde mandatis [i] inseri cēpit caput tale: *Caput ex mandatis*. Cum in notitiā [k] meam perlatum [9†] sit, subinde testamenta à commilitonibus relicta proferri, q̄ possint in controuersiam deduci, si ad diligentiā legum, & obseruantiam reuocētur, secutus animi mei integritudinem erga optimos, fidelissi mosque commilitones, [l] simplicitati eorum consulendū existimaui, vt quoquo modo testati fuissent, rata esset eorū voluntas. Faciant igitur testamenta quomodo volent, faciant quomodo poterūt, [10†] sufficiatque ad bonorū suorū diuisionem faciendā nuda [m] voluntas testatoris.

¶ Milites [n] autem appellatio. lege familiæ. Azo. & not. fidelissimos, aliàs secus, sicut in clericis, vt C. de episcopis, & clericis. l. generaliter. & infra eodem. l. testamenta eorum. in principio, & §. primo.

m *Nuda*] à solemnitate, & dic, aut est domi: & tunc iure communi, vt C. eodem l. penult. aut in prælio, & tunc etiam nullo vocato teste, vt C. eodem. l. milites, dum tamen duobus saltem testibus probetur, vt infra eodem. lege, Lucius, aut in tentorio, & tunc sunt duo vocandi, vt inf. eodem l. Diuus.

n *Milites*] alludit vocabulo sic inf. de acquir. poss. l. prima. in princip.

sed vnde videbatur, quod statim esset liber: sed contra est. vt subijcit. Et no. secundum Labeonem, quod appellatione filij legitimi tantum continentur, sic C. de insti. & substi. l. generaliter, §. fi. in eo, quod dicit, iusta subole, &c.

h *Appareat*] in dubio perpenditur hoc ex dignitate, & voluntate, & conditione eius, qui fideicommissum reliquit, vt inf. ad Trebel. l. ex facto. §. si quis, & facit ad l. istam supra de hæred. insti. l. quoties. in princ. Sed arg. contra in d. l. generaliter. §. fi. C. de insti. & substitu.

Fl. De testamēto militis.

DE MILITARI testamento.

¶ *Quia dixit in genere de testamentis, nunc in specie. sed in C. econtra. Rationem ponit Cuiac. in suis parat. ad hunc tit.*

* Militibus. ita demū si essent sui iuris. Sed D. Augu. id etiam filiisf. permisit. Insti. quibus non est permis. fa. test. qui locus cū isto sic videtur cōciliandus, quia in re castrensi valet ætas.

MIlitibus.] CASVS. Quia milites sunt simplices à legum obseruatione: ideo voluerunt Imperatores antiqui, & noui, quod rata esset eorum voluntas quoquo modo testati fuissent, etiam si nuda voluntas eorum sit in testamento. Secundo planè dicit vnde dicatur miles. Tertio dicit vnde dicatur exercitus. Quarto reddit rationem quare Prætor iratus est in Infortiato de testamentis militum separatim à testamentis paganorum, de quibus dictum est, scilicet quia cognouit Prætor ex constitutionib. Principum obseruari singularia iura, & propria in testamentis militum. & hoc dicit cum l. sequen. Vlpianus.

i *Mandatis*] Principum.

k *Cum in notitiam*.] alias cum innocentiam: alias cum in notitiam.

l *Commilitones*.] nota, quod appellat se militem. sic infra, de verborum significatio. lege familiæ. Azo. & not. fidelissimos, aliàs secus, sicut in clericis, vt C. de episcopis, & clericis. l. generaliter. & infra eodem. l. testamenta eorum. in principio, & §. primo.

7† Fl. post hoc.

8† Flo. de est. &.

9† F. prolatum.

10† Fl. poterint.

a *Millesimum*] quia de mille vnus strenuus eligebatur.

b DE *militum ideo*] sic infra, de iniu. Item apud. §. hoc edictum.

SI *miles*] CASVS. Quidam miles cum posset iure militari testari, cepit eo iure facere testm, quo pagani cõuen

1† Fl. vel à militia. Halo. aũt legit, vel à malitia vi. Alc. li. 1 termissa hoc ipso fit. à mollitia ar. p antiphrasim. militẽ. n. (inquit Sex Pomp. de verb. sign. li. 1.) Aeli à mollitia dictũ putat. q nihil molle sed potius asperũ qd gerat.

2† Fl. milites solẽt.

3† Eutro. in lib. 1. cẽ Rõ. de Romulo loquẽs milites inquit. pugnatores delegit quos a numero milites appellauit.

4† Fl. dictũ a græco verbo, tractum a tagmate.

5† *Quin*

Quin

F, *atque*

guis militũ militib. pecu. Q. Cur. hist. de Alli. 4

6† Flo. de militis testamẽto.

7† F. de fecerit.

Facit ad hanc l. c. cũ super Abbatia, cũ glo. fi. ext. de off. de leg. & ad ea. el. à Lyr. la. de Nig. in l. 1. § fugitiuo. ff. de verbo. obl.

lãt, vel à mollitia, 1† id est duritia quã pro nobis sustinent: aut à multitudine: aũt à malo, quod arcere solent: 2† aut à numero mille 3† hoium: dictum à græco verbo tractatũ χίλια. 4† nam Græci mille hominum multitudinem τέμος 5† appellant: quasi millesimum a quemq; dictum, vnde, & ipsum ducem χιλίαρχον appellant. b Exercitus autem nomen ab exercitatione traxit.

Caius lib. 15. ad edi. prouin.

LEX II.

DE militum testamẽtis 6† ideo b seperatim Procõsul edicit, quod optimè nouit ex constitutionibus principalibus propria atque singularia iuta in testamentis eorum obseruari.

Id quod ex nostra voluntate dependet, intelligimus facere omni iure, quo minus facere possumus. h. d.

Vlpianus lib. 2. ad Sab.

LEX III.

SI miles * qui destinauerat communi iure testari, ante decesserit 7† quam testaretur: Pomponius dubitat. c Sed cur non in milite diuersum d probetur? Neque enim qui voluit iure communi testari, statim beneficio militaris renunciauit. Nec credendus est quisquam genus testandi e eligere ad impugnãda sua iudicia: f sed magis vtroq; genere voluisse, g propter fortuitos casus: quemadmodum plerique pagani solent, cum testamentum 8† faciunt, per scripturã adijcere, velle hoc etiam vice codicillorum valere. h Nec 9† quisquam i dixerit, si imperfectum sit testamentum, codicillos non esse. Nam secundum nostram sententiam etiam Diuus Marcus rescripsit.

Idem lib. 1. ad Sabin.

LEX IIII.

IVre militari surdum, k & mutum testamentum facere posse ante causariam missionem l * in numeris m manentem, placet.

Idem lib. 4. ad Sabin.

LEX V.

MIlites et ijs, qui sibi 10† hæredes exti erint, 11† possunt substituere n in ijs duntaxat, quæ sunt ex testamento eorum consecuti.

Idem lib. 5. ad Sabin.

LEX VI.

SI miles vnum ex fundo hæredem scripserit, creditum o 12† quantum ad reliquum patrimonij, 13† intestatus decessisse. Miles enim pro parte testatus potest decedere, & 14† pro parte intestatus.

Inspicitur animus militis circa testamentum: vt non vũ patur agnatione: quod in pagano secus esset.

Idem lib. 9. ad Sab. *

LEX VII.

QVi iure P militari testatur, & si ignorauerit p-

1 *Sordem*]si. eum qui est surdus, & mutus, quid autem sit in pagano plenè dicitur. C. qui testa. fa. possl. discretis. & ẽ. de test. l. qui in potestate. 5. fi. & l. seq. H.

j *Missionem*]sed an post dicet vt Instit. eo. §. quinimo.

m *In numeris*]id est exercitu. & vi. nos inf. hoc titu. leg ex eo tempore.

n MIlites, *substituere*]directò cum illi decesserint, alius nullum esset primi gradus. vt Instit. de pup. substit. §. fin. & pro autore hoc inf. eo. l. miles. n. 4. ex hæredato. & C. eo. l. in testamento. in fi. & sup. tit. 3. l. Centurio.

8† Fl. testamẽta.

9† Fl. decest. nec.

SI *miles*] CASVS. Si miles instituat sibi hæredem Titũ ex fundo; quam diu ad eũ aliud sum patrimonium remaneri intestatus, miles enim potest decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus: quod non est in pagano. Viu.

o *Creditum*] immo, contra. vt inf. eo. l. fi cernatum. quæ est 5. Solu. creditur hic, s. à iure: si probatur hoc voluisse militẽ. nam præsumo q hæredi omnia dare voluerit: vt ibi. Item contra. C. eo. l. quamquam. Sol. vt modo dixi. vel ibi intimum ex vacia, vel vnijs; vnde non potest ibi probari caritas. hic in re certa: & est ratio, quia est proportionabilia em in cæteris vt quod hic in singulis non vt sic fieri. si autem vnum ex paganis instituat, vel ex castrensibus illa sola habet vt C. eo. l. 1. & 2. & ibi no. & facit 5. de hęt. inst. l. 1. §. si ex fundo, & de vul. sub. l. cohæredi. §. fi. & 7. ad Treb. l. cogi. 3. sed. & fi. & 7. de t. g. iu. l. iustissimum. & inf. de castr. pecu. leg. hęreditate. n. & Inst. de hæred. instit. n. §. non autem.

*Vi. Ant. Aug. li. 3. c. 7.

Q *Viure*]CASVS. Miles iure militari faciens testm, & ignorans vxorẽ suã prægnantem esse, eum est prægnans præterijt posthumũ. vel in veritate nõ erat prægnans. sed post testm vir dicto milite cõcepit. & peperit. & vtroq; prædicto rum casuum fuit eo ai, dictus miles, vt nec vellet suũ hæredem esse illũ quicunque fuit nascerẽ, non rumpitur testm eius. Et idem est si post testm arrogauit filiũ. nam non rumpet eius testm arrogatus. si malum miles prædictus decedere dutãte eodem testo. idemq; est similiter. si post testm nepos fuit essi ei in filij mortui locum. & idẽ est si post testm natꝰ est filius ei viuo se. & ita est in illo alio casu. Quidam paganus fecit testm non iure: & postea cepit militare. & voluit q dictũ testm tũ valeret iure militari. Certè bene mi piet valere iure militari. & h. d. cum duab. legib. seq. Viu.

p *Qui iure*]facit C. eo. l. sicut. & l. si cum. & 7. eo l. ũ filius. & Inforciatum.

sup. de iniu. testa. l. si quis filio. §. irritum: ver. qua ratione. & inf. eod. l. in fraudem. § 2. & Inst. eo. §. sed. & si quis.

a *Non rumpitur*] agnatione posthumi.

b I *Dem est, & si arrogauerit*] post testamentum.

c I *Nepotem*, i. natus ex filio arrogato.

d *Filij* quia nō rūpitur testamentum.

e I *Denique, eodem*] s. testamentu quod ante fecerat.

f *Maluit*] de hoc dic vt inf. eod. l. Tribunus.

Facere] CASVS. Miles in hostiū potestate positus, nō potest facere testmētum iure communi: nec etiam iure militari. Viu.

g *Facere*] supra de test. l. eius. in prin.

Ex militari, CASVS Miles capite damnatus ex militari delicto potest testari super bonis castrensibus, & non super aliis: & iure militari, non alio iure. Si autem fidem sacramenti rupisset dictus miles, nō posset aliquo iure testari. Quid si miles sit incertus, an sit sui iuris? Certè potest facere testū: & idem dicēs si incertus esset, an pater suus viueret. Sed quid si pater dicti militis decesserit, & ipse miles ignorabat, & fecit testamentum in militia? Certè bona ista castrēsia pertinebūt ad hæredem, & non bona patris sui: quia milites relinquunt scriptis hæredib. ea duntaxat, quæ habent: paterna autem bona non habebat adhuc dictus miles: quia pro hærede adhuc nō gesserat. Sed quid si dictus miles sciebat benè patrem decessisse, & instituit sibi hæredē Titium in castrensib. & paternis bonis: & postea cogitauit de testamento mutando, & de instituendo sibi aliū hæredē in paternis bonis solis? nunquid dicta bona habebit primus hæres, s. Titius? Et dī q non, sicut nec sup. in proxi. casu habebunt ergo hoc casu paterna bona venientes ab intestato: & non primus hæres, neq; ille, quem in secundo instituere in corde gesserat. Sed si retento eodē casu decessit factus veteranus, vniuersa bona debent ad Titium primum hæredem pertinere, & non ad venientes ab intestato. & est ratio: quia postquam factus est veteranus, non potuit de parte bonorum testari, & de parte non. & h. d. vsq; ad l. neque. §. 1. Viu

h *Liceat*] secus in pagano, vt supra de test. l. eius qui. §. 1. & §. final.

i *Vt essem militaris*] aliàs naturalis; vt sup. de iniu. testam. l. si quis ex. irritum. & inf. de leg. 3. l. si quis in princ. §. miles. & inf. de vete. mili. suc. l. 1 Sed contra. C. de inoffic. testa. l. si quando. Solu. vt ibi. & adde hic distinctionem, quæ est C. eod. l. à militibus.

gnantem vxorem, vel non † fuit prægnans: hoc tamen animo fuit, vt vellet, quisquis sibi nasceretur, † exhæredē esse, testamentum non rumpitur. a

Marcellus lib 10. *Dig.*

LEX VIII.

IDem † & si arrogauerit b filium, neposve c successerit in locum filij. d

Vlpianus lib. 9. *ad Sab.*

LEX IX.

IDem que erit dicendum, & si nato filio, viuo se, maluit eodem c testamento durante decedere. Nā videtur iure militari recessisse testamētum, vt est rescriptum à Diuo Pio in eo, qui cum esset paganus, fecit testamentum, mox militare cœpit. Nam hoc quoque iure militari incipiet valere, si hoc maluit f miles.

Idem lib. 11. *ad Sab.*

LEX X.

FAcere g testamentum miles in hostium potestate positus, † non iure militari potest.

Sermo debet intelligi secundum conditionem personæ, ad quam dirigitur. Bar.

Idem lib. 45. ad edict.

LEX XI.

EX militari delicto * capite damnatus testamentū facere licet, h super bonis dūtaxat castrensibus. Sed vtrū iure militari, an iure communi, quæritur. Magis autem est vt iure militari i eis testādum sit. Nam cum ei, quasi militi tribuatur ius testandi: consequens erit dicere iure militari ei testandum. Quod ita intelligi oportet, si non sacramenti fides k rupta sit. *

¶ Si miles incertus, an sui iuris sit, l testamentum fecerit, in ea conditione est testamentum eius, vt valeat. Nam etiā incertus, m an pater suus viuat, testamentum fecerit, testamentum eius valebit.

¶ Si filiusfamilias ignorans n patrem suum decessisse, de castrensi peculio in militia testatus sit; non pertinebunt o ad hæredē eius patris bona, sed sola castrensia.

Papinianus lib. 6. *Resp.*

LEX XII.

MIlites enim ea † duntaxat, quæ habent, p † scriptis relinquunt.

Vlpianus lib. 45. *ad edict.*

LEX XIII.

IDem est, q & si de testamento mutando cogitauerit, † non quia adimere volebat castrensia bona hæredi scripto, sed quia de paternis testari volebat, & alium hæredem scribere. Sed si iam veteranus r decessit, vniuersa bona, s etiam paterna, ad hæredem debent † pertinere castrensium.

ADDITIO *Dic secundum Bar. hic, quod si enim miles loquebatur, intelligitur quod facit iure militari, nam sermo debet intelligi secundum conditionem personæ, ad quā dirigitur: vt hic, & l. plenum. §. equitis. sup. de vsu. & habit. & per Dyn. in c. ea quæ. de reg. iu. lib. 6.*

K *Sacramenti fides*] id est si non fecit aliquod capitulum, quod iurauit: vt ire ad hostes; vel vendere arma.

l *An sui iuris sit*] qa dubitat an fuerit cō petens iudex, videlicet ille, coram quo fuit emancipatus: quod est opus: vt C. de emanc. lib. 1. & l. fi. vel an sint latones, vel hostes, qui eum ceperunt, vt in pagano dic: vt inf. de legat. 3. l. 1. in princ.

m *Nam, & si incertus*] secus in pagano: vt supra de testa. leg. de statu. & inf. de le. 1. l. 1. in princi. & de codicil. l. Atisso. & ī de acquir. hære. l. hæres, quæ sunt contra. sed si hæres de statu suo dubitet, non nocet additio: vt infra ti. 1. l. sed. & si d suo. & dic vt ibi.

ADDITIO. Pro intellectu istius glo. dic, q̄ si est incertus, an sit filiusfamilias, vel patrfamilias miles potest testari; q̄a quomodocunque se habet, permittitur sibi testari: secus si miles sit incertus, an sit sui iuris, vel seruus: puta est incertus, an sit captus ab hostib. vel à latronibus: qa tunc non potest testari, secundum Iacobum de Raue. Petrū, & Cyn. & Bald.

n *Ignorans*] Maximè, secundum quosdam. Accur.

o *Non pertinebunt*] secus si paganus, id est veteranus est factus: vt ī. l. 3. in fi. & inf. de castren. pecu. l. hīditate. §. 1. Acc.

p *Milites. Habent*] & tenent. s. in castris sic inf. de verbor. obl. l. stipulatio ista habere, & subaūdi. s. si voluerit, & de paganis remanet intestatus; vt C. eo. l. 1. & 2. hic enim de paganis testari noluit.

q I *Dem est*] vt hæres castrensium non habeat nisi castrensia.

r *Veteranus*] post annum missionis: secus si ante, vt Institu. eo. §. sed hactenus.

s *Vniuersa bona*, vt inf. de cast. pec. l. hæreditate. §. 1.

Neque eum] CASVS. in §. deportati, vsq; in finem legis cum l. sequenti. Non solum deportati, sed et omnes illi, qui alias ex testō capere non possunt, à milite hæredes instituī possunt. ītet seruum pœnæ, quem hæredem instituere non pōt, sed si ipse mortis dicti militis inueniat in ciuitate dictus pœnæ seruus, conualescit institutio: & idē est in omni alio nō capace a milite instituto, & postea capace inuento ipse mortis u illius. Quid si dictus miles instituat sibi hīdem seruum suum, quem liberum esse credebat, & non

decēsit

1† Ita ēt ī Fl. Habāt legit, vel eā ſignan tē ſcierit; hoc nō aio ſit, vt velit, quisq; ſibi. &c.

2† Fl. naſcetur.

3† Fl. ideſt. &.

4† Fl. Facere teſtamētū hoſtiū poſſ nec iuhſic locū Ant. Auli. 4. emē. cap. 10. & no. Cont. q̄ illud. hoſtiū potius accipiē paſſiuè, vt. l. is. ſup. ex quib. cau. maio. & l. 11. & 12. & 22. inf. de capti. *De militari hb. delictis diffuse Ale. ab Al. li. 2. c. 13.

5† Fl. ea. 6† Fl. habērent.

7† Fl. cogitauit.

8† Fl. deēſt, debēt

deſit ei libertatem? Certè nõ valet inſtõ. Sed quid ſi dictus miles inſtituit ſibi hĩdem Titium, & ei ſubſtituit Seiũ: & dicto ſuo ſeruo libertatẽ dedit: & rogauit dictũ inſtitutum, & ſubſtitutum, vt hæreditatem reſtituerent dicto ſeruo: & poſtea deceſſit dictus miles: & poſtea antequam adirẽt deceſſerunt inſtitutus, & ſubſtitutus; nunquid habebit libertatem, & hæreditatem dictus ſeruus? Et dicitur [g] ſic, ac ſi libertas, & hæreditas data eſſet ei directò. In teſtõ autẽ paterfi diſtinguetur in prædicto caſu: quia ſi deceſſerit inſtitutus, & ſubſtitutus viuente dicto teſtatore, & ſciente, tũc nihil noui ſtatuendum eſſet, & ſic non valeret libertas teſtõ data dicto ſeruo. Si autẽ deceſſiſſent dictus inſtitutus, & ſubſtitutus ignorante teſtatore, vel poſt mortẽ teſtatoris: ſubueniendum eſt, vt valeat libertas, & habeat hæreditatem dictus ſeruus libertate donatus. Viua *Neque enim*] continuatur aliàs cũ ſuperiori l. idem, &c.

b *De parte*] cum iure communi debeat teſtari: vt Inſtit. eo. ſ. ſed haſtenus.

c *Deportati*] hi non capiunt iure cõi: vt C. de hær. inſt. l. 1. & ĩ. de bon. poſſ. l. edicto Prætoris. ſed ex teſtõ militis ſic, vt hic, & ĩ. de leg. 3. l. ſi deportati. ſ. ſi miles. ſic ergo hic paſſiuè accipitur teſtamenti factio: vt Inſtitu. de hæred. qualit. & diff. ſ. teſtamenti.

d *Et ferè*] ſunt aũt multi: vt no. Inſti. de leg. ſ. legari. ferè ſic dicit pp illud, quod eſt. ĩ. prox. ſ. & ſ. ſi ſeruũ. & de his quæ pro nõ ſcri. ha l. fi. & ĩ. de his quib. vt indig. l. mulierẽ. & ĩ. eo. l. miles. ſ. mulier & C. de hĩ. l. fi. & ſic facit. C. eo. l. ex teſtõ.

e *Seruum pœnæ*] ad hoc ĩ. de his, quæ pro non ſcriptis. l. 3.

f *Connaleſcere*] ſic inf. de reb. dub. l. ſi cognatis. arg contra. inf. de reg. iur. l. quæ ab initio.

g *Mortis tẽpore*] aliis ſtia ipa: vt ĩ. de hĩ. inſt. l. ſi alienũ. ſ. 1.

h *Non valeat*] vt Inſti. qui dari. poſſ. ſ. planè. ſic & ĩ. de fideic. lib. l. generaliter. ſ. ſi quis tu. Sed ĩ. C. de hær. inſt. l. cũ proponas. vbi tenet teſtũ. Sol. nec ibi tenet inſtitutio in primo caſu: & ideo ſubſtitutus admittitur. Item in ſecundo ideo ibi tenet, quia erat cõi. vnde erat cui quærere poſſet: hic proprius. vndè non erat cui quærere poſſet, niſi ipſi teſtanti, vel eius futuro legitimo facto hæredi: quia erat eadẽ perſona ſecum. Item facit C. de neceſſ. ſer. l. 2.

i *A primo*] ſcilicet inſtituto.

k *Secundò*] ſcilicet ſubſtituto.

l *Reliquerit.*] ſ. vt qui eorum eſſet hæres, inſtimeret.

m *Obierint.*] Viuo vel mortuo teſtatore, ſed in pagano diſtinguitur: vt inf. l. proxi.

n *Data eſſet*] quod quidem tam militiæ, quàm libertatis fauore contingit. R. & ſic eſt C. ad Treb. l. pen. ſ. cum autẽ. & inf. ad Treb. l. facta. in fi.

o *Taſſabatur*] an tale aliquid, quale eſt illud, quod dictum eſt de militis teſtamento. ſup. l. proxi. in fi.

p *Nihil nouiſſ.*] nihil valebit. & ſic non valet libertas eo teſtõ data: potuit enim mutare, & non fecit: & ideo videtur firmare: vt ſup. eo. l. idem erit. & arg. C. de inoff. teſt. l. 3.

q *Subueniendum eſt teſtõ*, vt valeat, & quidẽ fauore libertatis: ſed hodiè vĩ hoc ius cõe ẽt ſine fauore libertatis: vel militiæ: vt C. ad Treb. l. pen. ſ. cum aũt. vbi mortuo inſtituto tranſeunt actiones ſine reſtõne. ſed illud qñ eſt, in quẽ tranſeãt: hic erat ſeruus, ĩ quẽ tranſire non pt fideicõmiſſum, niſi ſit liber: & liber eſſe non pt, niſi adita hĩditate: vt C. de cad. tol. l. 1. ſ. in nouiſſimo. ſed diſpẽſatur fauore libertatis: vt hic, & ĩ. uero. ad Treb. l. facta. ſ. fi. & ĩ. l. prox. fauore libertatis, & militiæ: et ſic no. valere teſtũ ſine inſtitutione.

IN fardem.] CASVS. in princ. eſt plan⁹ vſq; ad ſ. ſicut ãt. Miles pt dare hĩditatẽ ſuã nuda ſua voluntate, & ẽt adimere ei cui dedit. vnde nullius erit momenti militis teſtũ. ſi ipſum miles cãcellauerit, vel inciderit. ſi ãt poſt cãcellationẽ valere voluerit teſtũ ſuum: valebit ex ſupremacius voluntate. Quid ũ miles induxit teſtũ ſuũ: & poſtea cũ anulo ſuo ſignauit ipſum? Certè tũc diſtinguitur, quo animo poſito ſignauit. nã ſi ſignauit ex eo, q̃ pẽnituit eũ, q̃ mutauerat voluntatẽ cũ induxit teſtũ: intelligẽtur renouatã teſtũ. ſi aũt ideo, q̃ anulo ſignauit: quia volebat ita ſtare clauſum teſtũ, ne poſſent legi ea, quæ in eo ſcripta fuerant: exiſtimabitur potior cauſa iudicij, militis facti irriti propter dictam inductionem: & ita ſicut erat irritum teſtamentum per inductiones, ita remanebit.

q *Teſtamentum ante.*] Titius paganus fecit nõ iure teſtũ: & poſtea fact⁹ miles deceſſit. nunqd militari iure valeat dictũ teſtũ? Et dr q̃ ſic. niſi dictus miles ĩriũ dixiſſet. Sequẽs. ſ. dicit. q̃ ſi aliqs ſcribat ſe hĩdẽ in teſtõ militis: nõ remittit ei pœna Senatuſc. Liboniani. de qua dr ĩ. de falſis. l. Diu⁹.

r *Miles & ad tempus.*] Hic ſ. dicit quatuor, q̃ permittuntur militi, q̃ nõ permittẽtur pagano. Primũ eſt, qa põt Titiũ inſtituere. vſq; ad Paſcha: & dicere q̃ à paſchate in antea ſit ſibi hĩs Seius. Secundum eſt: quia põt dicere ita in teſtõ ſuo: Titius ſit mihi hĩs: & poſtquã nauis ex Aſia venerit. Seius ſit mihi hĩs. Tertium eſt: quia põt ita dicere: Titius ſit mihi hĩs vſq; dum natus ex Aſia venerit. Quartũ eſt, quia ſibi, & filio ſuo pt facere teſtũ iure militari, & ſoli filio, & nõ ſibi: & hoc caſu cum facit ſoli filio teſtũ, ita demũ valet, ſi miles prædictus in militia deceſſerit, vel ſi deceſſit domi intra annum à tempore, quo fuit miſſus de militia.

s *Quia opinatur Hadriano Imperante. L. Nonio, M. Annio Libone Cõſ. ann 390.*

t *Verum.*] Generaliter determinatum eſt Inſtit. de bono. poſſ. ſ. fi. intra quantum tempus poteſt peti bon. poſſeſſ. nũquid poſt illud tempus poterit hæres militis petere bon. poſſeſſ. in bonis militis? Et dicitur q̃ non: & ſic etiam vtimur iure cõi in hoc alio caſu: Legauit miles Titio fundum ſibi in dote inæſtimatum, in dotem. certè ſicut lex Iulia prohibet in paganis: ita & in militibus. & h. d. cum l. ſeq. Vide ſis.

u *In fraudem*] facit ſup. de hær. inſtit. qui ſoluendo. & l. ſoluendo.

Marcellus lib. 11. Digeſt.

LEX XIV.

NEque enim [a] [1]† iam potuit de parte bonorum teſtari, de parte [b] non. [2]† ¶ [3]† Deportati, [c] & ferè [d] omnes ij, [4]† qui teſtamẽti factionem non habent, a milite hæredes inſtitui poſſunt. Sed ſi ſeruum pœnæ, [e] hæredẽ ſcribat, inſtitutio non valebit: licet [5]† ſi mortis tempore in ciuitate inueniatur, inſtitutio incipiat [6]† conualeſcere, [f] quaſi nunc data hæreditate. Et generaliter in omnibus id poterit dici, quos miles ſcribit hæredes; vt inſtitutio incipiat vires habere, ſi mortis tẽpore [g] talis inueniatur, vt à militẽ inſtitui potuerit. [7]† ¶ Si ſeruum proprium, quem liberum eſſe credidit, [8]† miles hæredem ſine libertate inſtituit; in ea conditione eſt inſtitutio, vt non valeat. [h] [9]†

Fauore militis, & fauore libertatis, & inſtitutionis, fideicommiſſaria libertas tractabitur ad directam.

¶ Cũ miles in teſtamento ſuo ſeruo libertatem dederit, eidéq; & à primo, [i] & à ſecundo [k] hærede per fideicõmiſſum hæreditatẽ reliquerit; [l] quamuis & primus hæres, & ſubſtitutus, prius quàm adierint hæreditatem, mortẽ obierint, [m] [10]† nõ dẽre inteſtati exitum facere, Imperator noſter cum Diuo Vero [11]† reſcripſit: ſed perinde habendũ eſſe, [12]† ac ſi eidem ſeruo libertas ſimul, & hæreditas directò data eſſet: [n] quæ vtraq. ad eum peruenire teſtatorem voluiſſe, negari non poteſt.

Marcellus 13† *Martia. lib. 4. fideicommiſſorum.*

LEX XV.

TAactabatur [o] an tale aliquid, & in paganorũ teſtamentis indulgendum eſſet. Et placuit, [14]† nõ ſine diſtinctione hoc fieri: ſed ſi quidem viuo teſtatore, & ſciente deceſſiſſent, nihil noui [p] ſtatuendum: ſi autem ignorante, aut poſt mortem eius, omnimodo ſubueniendum. ¶

Vlpianus lib. 45. ad edict. aliàs Marcellus.

LEX XVI.

IN fraudem [r] planè creditorum nec miles amplius, q̃ [u]

1† Fl. eſt ſ. q eũ inſcript. hic poſita cõnectitur. l. ſ. ced. ex hoc obſeruari numerũ legum in iſtis editionib.

2† F. deeſſe de parte non.

3† Flo. & deportati

4† Fl. de cẽ ij.

5† Fl. ſed.

6† Fl. incipit.

7† Fl. poterit.

8† Fl. credidiſſet.

9† Fl. ex condõne eſt. vt inſtõ nõ valeat.

10† Fl. o. bierunt.

11† Fl. Se uero.

12† Fl. ẽ.

13† Aliàs Mæcianus. Fl.

14† Fl. & placet.

uendo. nec enim in alterius damnum alteri debet dari priuilegium: vt C. de emanc. liber. l. nec auus.

a *Nuda*] a ſolemnitate verborum. verbis tamen opus eſt: vt inf. eo. l. Lucius.

b *Signaſſet.*] ſigillaſſet & clauſiſſet. Accurſius.

c *Cognitura.*] i. iudex conſiderabit.

d *Si dixit.*] Si clauſit & ſigillauit.

e *Potior*] quam cauſam reformari. nam neque firmatur. ſed quid in dubio? Reſpond. non cancellatũ remaneat, vt hic: & quia dixit probabitur ſupra proxi. & facit ad l. Iup. de teſta. l. ad teſtium. §. ſi ſigna. & l. ſi teſtamentum, quod reſignauerit. & inf. ſi tabulæ eſt l. 21. §. fi hæres. & ſuper d. l. idem erit. & inf. eo. l. Tribunus. C. ſi. & l. Titius. in fi. & l. illum. eod. §. ſed etſi quis.

f *Teſtamentum*] non ſcripſerit.

g *Ante militiam*] ſed quomodo erat in teſtamento militis? Reſpond. militis non militis: & in eo hoc intellige, ſecus ſi paganus erat: vt hic. & inf. eodem. l. Tribunus. §. fi. & ſuper d. l. idem. quæ ſunt cõtra. h. *Iure*, ciuili mutato perſonæ ſtatu plenius tenet prima voluntas: vt ſuper eod. neque. C. eo. & argu. ſupra de adim. empt. l. ſi quis alienam. & de rei vẽ. l. ſi a Titio.

i *Senatuſconſulti*] ſcilicet Liboniani: qd fuit factum ad ſupplendam l. Corn. de fal. & quod dicit pœna. dicit falſi. vt in ff. de fal. in tabul. & l. Diuus. ſic ergo priuilegium teſtantis non tollit delictum ſcribentis, ſed priuilegium ſcribentis tollit: vt C. de his qui ſibi adſcri. l. quod adnotatum. & facit inf. de his qui ſibi adſcri. l. fi.

K *Miles*] facit inf. eod. l. miles ita. §. fi. & l. quæritabatur. §. fi. & C. eo. l. cum. Sed aliud in paganis: vt ſupra de hæred. inſtit. l. ſi hæredis. & inſt. de hæred. inſtit. hæres patre. Hug.

l *Solo filio*, vt inf. eo. l. miles ita. §. fi. in pagano tamen: vt ſupra de vulg. ſubſtit. l. 2. §. quiſquis autem.

m *Dari teſtamentum*] ſcilicet ſolius filij.

n *Tempora*, centum dierum. vel anni: vt inſtit. de bon. poſſ. §. libertis.

o *Generale*] ſcilicet. vt non ſit vlla exceptio.

P *Dotalem. Locum habet* quæ inhibet alienationẽ ſum ſi dotalis: vt inſt. quib. ali. non licet. in prin. & facit ff. de leg. 2. l. cũ pater §. qui dotale. Et no. priuilegiũ nõ tollere priuilegiũ. ſic ff. ex quib. cau. maio. l. fin. Sed an debeatur hoc cauere ſtimatio? Reſp. non: cum legatarius non habeat eius commercium: vt inf. de legat. 2. l. mortuo. §. Labeo.

S *Teſtatum.*] CASVS. Titius miles inſtituit ſibi Seium hæredem in vrbanis prædiis ſuis. & Sempronium in ruſticis & Caium in omnibus aliis ſuis rebus: poſtea deceſſit dictus miles. nunc quæritur an valuerit dicta inſtitutio? Et dicimus q; ſic. & perinde haberi debet, ac ſi inſtituiſſet cos ſine partibus. & prælegaſſet dicto Seio vrbana prædia. & Sempronio ruſtica. & Caio alias ſuas res. vt ſic habeant æquales partes vniuerſæ hæreditatis. ſed dictas res habet vnus ab alijs ſuis cohæredibus per præceptionem. Sed quid ſi inſtituit Seium in caſtrenſibus ſuis rebus. Caium autem in alijs. nunquid ille qui inſtitutus eſt in caſtrenſibus tenebitur ære alieno per militem contracto in alijs rebus, vel econtra? Et dicitur q; nõ, immo quilibet hæredum tenebitur pro illo tantum ære alieno quod contractum eſt in illis bonis. in quibus ipſe inſtitutus eſt. & quod dixi in dubio a mihi: idem eſt in credito. Sed quid ſi pars inſtituti in caſtrenſib. rebus non ſufficiat ære alieno per militem contracto ſuper caſtrenſibus bonis. et ita noluit hæreditatem adire. & inſtitutus in paganicis rebus, quæ non erant grauatæ multum ære alieno, adiuit pro ſua parte. nunquid tenetur ſatisfacere etiam illis creditoribus, qui crediderunt ſuper bonis caſtrenſibus? Et dicitur q; ſic: aut ſi non vult ſatisfacere, debet eis dimittere totam hæreditatem. & quod dixi in inſtituto in paganicis, idem eſſet in inſtituto in caſtrenſib. rebus.

¶ *Si eodem.*] Titius miles inſtituit ſibi hæredem Seium: & in eodem teſtamento exhæredauit dictum Seium, certè adempta videtur Seio hæreditas: paganus autem non poſſet ita adimere per exhæredationem.

¶ *Si pater.*] Filius familias miles. & caſtrenſe peculiũ habens inſtituit ſibi hæredem patrem ſuum in dicto peculio. & quibuſdam legata reliquit. pater autem nolens legatariis reſpondere, omiſit aditionem ex teſtamento. & poſſidebat eo modo quaſdã res ex dicto peculio. certe tenebitur legatarijs. & idem eſſet, ſi dolo deſiſſet poſſidere dictas res peculiares.

¶ *Si miles teſtamentum.*] Titius miles fecit teſtũ in militia exiſtens. & legata in ſpecie certis in dicto teſtõ quibuſdam reliquit. & poſtea in eodem teſtõ ita dixit: ſi quos codicillos faciam, confirmo hoc meo teſtõ his completis remiſſus ſum de militia. & poſtea domi exiſtens fecit codicillos. & reliquit quibuſdam alijs legata in ſpecie certis ſimiliter. & intra annum, quo fuit de dicta militia miſſus, deceſſit. nunquid in codicillis ſeruabunt forma iuris ciuilis, & communis: ſcilicet vt de dictis legatis in codicillis relictis poſſit detrahi quarta. cum quadrans ſi iuris legatis non remaneat hæredi. & videtur q; non. quia dicti codicilli facti ſunt (vt dictum eſt) confirmati in dicto teſtõ in militia. facto. vnde ſicut de legatis in dicto teſtamento relictis non poteſt detrahi Falcidia iure militum ſpeciali: ita videtur quod non poſſit detrahi Falcidia de dictis legatis in codicillis relictis. Dicitur tamen hic, quod benè poſſit detrahi Falcidia de dictis legatis in codicillis relictis: & hoc iõ, quia iã deſierat eſſe miles cũ fecit codicillos. Vin.

Diſſe-

¶ Miles. k * & ad tempus hæredem facere poteſt, & alium poſt tempus, vel ex conditione, vel in conditionem. Item tam ſibi, quam filio iure militari teſtamentum facere poteſt: & ſoli filio, l tametſi ſibi non fecerit: quod teſtamẽtum m valebit, ſi forte pater vel in militia, vel intra annum militiæ deceſſerit. ††

¶ Bonorum poſſeſſionem vltra tempora n edicto determinata, nec militis poſſe agnoſci Papinianus lib. 14. quæſtionum ſcribit: quia generalis o eſt ista determinatio.

Paulus lib. 43. ad edict.

LEX XVII.

DOtalem fundum ſi legauerit miles, non erit ratum legatum, propter legem Iuliam P.

Gaius lib. 5. §† ad edict. prouincialem.

LEX XVIII.

SI certarum rerum hæredes inſtituerit miles; veluti alium vrbanorum prædiorum, alium ruſticorum, alium cæterarum rerum, valebit inſtitutio, perindeque habebitur atque ſi ſine partibus hæredes eos inſtituiſſet, reſque omnes ſuas per præceptionem cuique legaſſet.

k De hoc ff. vi. in c. 1. i. fi. Lſupra eod. ad ſqq. deductione. circa militis pœnitentiã. & his verbis. ex. de teſta.

†† Fl. de ceſſat.

1† Fl. de teſtat. ſubſtitu. Hunc locum pulchre ac ſubtiliter explicat Viglius. ſi cõmendat. ad §. ſed & ſi ego ante. de militi. teſta. Inſt. li. 2.

2† Fl. de teſtat. militi.

3† Fl. de teſtat. ſubſtitu.

4† Fl. de ceſſat.

5† Fl. ex teſtamento in paganicis. idem eſſet in inſtituto in caſtrenſib. bonis.

a *Distribuisset*] sic & in paganor' vt sup. de hæred. instit. l. ex facto. §. 1. & facit sup. eo. l. si miles. & quod ibi no. & C. eo. l. 1. & 2. & quæ ibi no.

b *Duas hereditates*] ad hoc sup. de compen. l. si cum militi. & sup. fam. ercis. l. hæredes. §. 1. & facit sup. eo. l. si miles. & quod ibi no. & C. eo. l. 1. & 2.

c *Solvere.*] i. tradere: & hoc ne priuilegiũ noceat creditoribus: vt ff. eo. l. cum filius. & est ad hoc infr. tit. 2. l. cum hæreditate. & inf. de bono poss. l. sed cum patrono. in prin. Item contra ff. eodem. l. si duobus. Solu. vt ibi. Item contra. supra. quib. mod. vsus fru. amit. l. si sub conditione. sed ibi sunt duo testãtes: hic vnus. Item ibi duo testamenta: hic vnũ. Item quære in princ. huius legis non concomitatur æs alienũ tes. vt hic? Respond. ibi non est vniuersitas: hic sic. nam bona castrensia vna vniuersitas est: & sic est paganica alia: & ita ibi totum patrimonium inuolvitur æs alienum: vt infra ad Treb. l. 1. §. si hæres. & sup. de iudi. l. si fideicommissum. §. ita statutum.

d *Si eodem*] prout habes in fi. §. nõ possit. pone casum in seruo hærede instituto, & libero. nam eod. testamento potest ei adimi hæreditas sola sine libertate: & hoc à milite, non à paganо: vt & sup. de lib. & posthu. l. si ita. §. regula. Et quod dicit exhæredem, i. hereditatem adimendo, dicendo exhæredo, vel adimo. Item pone in liberum extraneo instituto, & eod. testa. post ea exhæredato. nam hoc miles facere potest, non paganus: quia res est in extraneo inepta exhæredatio: vt inf. de verb. obl. l. quidam cum filium. sed miles nuda voluntate aufert: vt ff. eo. l. in fraudem. §. 1. & secũdum hoc ordina literam in fi. nisi sola exhæredatione non possit. &c. Si verò habeas sine. non. dic, ꝙ miles potest adimere hæreditatem datam eodem testõ: cum hoc possit paganus: & fortè fiet illud etiam per verbũ exhæredo, quod apiè ponitur iã eo instituto: alias nõ: vt d. l. quidam. & facit ff. de test. l. hæredes. §. si quid post. & C. de test. l. hac eõsultissima. §. si quis autem. & l. sancimus.

ADDITIO. Die, secũdum Bal. hic, ꝙ prima casus positio est vera secundum literam negatiuam: vltima secundum affirmatiuam est vera: sed media est falsa: vt sup. de hæred. instit. l. si pater.

e *Legatorum actio*] vt in eum, qui omissa causa testamenti ab intestato possidet hæreditatem: vt inf. si quis omis. cau. testa. l. 1. & intellige patrem tener. ad finem peculij & perpetuò, licet aliàs deberet teneri, & soleat nomine peculij vsque ad annum tantum, scum ab intestato filius decessit: vt omnia hæc probantur apertè inf. de castren. pecu. l. pater qui. H. Item die, ꝙ nisi fuisset testatus, pater iure peculij occupasset: vt inf. de castr. pecu. l. 2.

f *Semper*] ad euidentiam dic, ꝙ Falcidia cessat in testõ militis: vt C. ad l. Falc. l. in testamento. & C. eod. l. in testõ.

g *Plerisque*] & bene.

h *Regulam.*] i. solemnitatem. vt habeat locum Fal.

i *Confirmari (unt)*] & ideo videbatur tempus testamẽti tm̃ inspiciendum: & perinde ac si in testamento essent relicta legata in codicillis: vt inf. de codic. l. 2. §. codicillorum. sed tamen secus: vt hic dicit. & ĩ. l. prox. & inf. ad l. Fal. l. si miles. H. & no. arg. ꝙ ñ legatus reseruat sibi primam vacaturã in aliqua ecclesia: & excõicauit rebelles: & eo facto priuato cepit locus vacare: ꝙ non teneat eius excõicatio: vt tempus, in quo præbenda debet conferri, inspiciatur: & non quo ipse, renuit. sic arbiter non põt statuere diẽ in tempus in quo rõ est futurus arbiter: vt ff. de arbi. l. si cum dies. §. si intra. & facit ĩ. de codic. l. conficiuntur. §. si miles. & C. de manu. testa. l. 1. & continua. l. sequentem.

1 Adde rõnẽ ad hãc gl. qa reseruato legalis dñ expirare cum legatione: in c. pienti. de off. le. i 6. Card. in cle. 1. q. 4. extr. de præben.

6 † Alias adimi possit. vi. An. Aug. lib. 1. emẽd. c. 3. nã in oĩb. manuscr. alias decerat negatiua. sed postea addita fuit inter ver. ex li. Pisano. & vi. l. 44. ff. de hær. inst. & l. 37. ff. ad l. Fal.

7 † Fl. posfidebit.

8 Fl. sũt.

9 Fl. Triphonin⁹.

10 Fl. de est. ea.

¶ Si eodem [d] testamento miles eundem hæredem, deinde exhæredem scripserit: adẽpta videtur hæreditas; cum in paganorum testamento sola hæreditas exhęredatione adimi non [6] † possit.

¶ Si pater a filiofamilias militè ex castrensi peculio hæres institutus, omissa causa testamenti aliquid ex peculio possederit, [7] † dolove malo fecerit, quo minus possideret, datur in eum legatorum actio. ■

¶ Si miles [f] testamentum in militia fecerit, codicillos post militiam, & intra annum missionis moriatur; plerique [8] placet in codicillis iuris ciuilis regulam [h] spectari debere: quia non sint [8] † à milite facti; nec ad rem pertinere, ꝙ testamento confirmati [i] sunt, ideoque in ijs legatis quæ testamento data sunt, legi Falcidiæ locum non esse, at in ijs, quæ codicillis scripta sunt, locum esse.

Triphoninus [9] † *lib.* 18. *disp.*

LEX XIX.

SI verò composita [k] vtraque legata, tã ea, [10] † quæ debet detrahi Falcidia. vt dictum est illud autem quod superest de dictis legatis, debet diuidi inter hæredes ex vna parte & illos legatarios, quibus legatum est in codicillis ex alia: hoc modo. s. vt legatarij habeant dodrantem, & hæredes quadrantem. Sed quid si dicta legata in testamento relicta consumant quantitatem vniuersorum bonorum. Numquid habebunt aliquid illi legatarij, quibus legatum est in codicillis, an nihil? & certè hoc tali modus seruatur. Pone quod dictus miles habebat in bonis xij & in testo legauit duodecim. & in codicillis quatuor. & sic legauit iv. plus quam haberet in bonis certe tria iv. debent stare in detrahi de viginti legatis: & ita remanebunt legata testi decem. & legata codicillorum duo. certe de duobus, quæ remanent relicta in codicillis, detrahetur Falcidia. & non de decem quæ remanent relicta in testo. & hoc ideo, quia etsi antequam esset missus de militia dictus miles, legasset non solum in testõ. sed etiam in codicillis dicta xvj. contribuerẽtur omnia legata. & pro rata ex omnib. legatis decederet dicta portio, quam amplius legauerat, quam in bonis suis habebat. i. dicta quatuor. Si aũt legasset in dicto testõ quinque. & in dictis codicillis alia quinque. cũ habeat in bonis suis duodecim, soluuntur integra quinq. legatarijs testi. & quod deest hæredi ad quantitatem supplebitur eidem de legatis in codicillis relictis. i. de alijs quinque: vnde hæres habebit tria. & legatarij codicillorum habent quatuor. Vtu.

k *Si verò composita.*] id est, computata: cum sint in quantitate relicta. nam supra locutus est, vbi sunt in specie

rie relicta: vt si vni fundum, alij domum legauit: & tunc euidens est de quo detrahitur. & quid debeat soluere hæres. si vero in quantitate sunt hæc & alia relicta: tunc merito quæritur quantum, vel quomodo debeat soluere hæres. Azo.

a *Data sunt,*] i. relicta videntur.

b *Vltra dodrantem fiant*] ita quòd totam substantiam consumant: vt differat ab vltimo casu legis. §. quod si post &c. Vel dic quod hic aliquid remanebat hæredi, vt & ibi: & sic fit idē est a Et dicit, q Titius 400. habebat in bonis, & in testō reperit multa facto legauit 200. in codicillis factis post militiam intra annum legauit nonaginta. & decessit intra eundē annum. de primis. 300. nō detrahet Falcidiam hæres cū esset in testamento militis: sed de relictis in codicillis sic: quia tunc non erat miles. Secundò quæritur, si in testamento 400. codicillis centum legauit? Respon. idem esse quod esset hic alio casu. s. quādo omnia quingenta in testamento legasset. nam tunc sicut antea deduceret, quod in bonis non est, diminuēdo cuilibet legatario quintam eius quod ei relictum est: sic & nūc deduceret de quolibet quintam tam de legatis testamenti, quam codicillorum: & sic legatarij codicillorum debent habere 80. ex quibus detrahitur quarta, scilicet 20. at legatarijs testamenti nil detrahitur, sed detracta quinta quadringentorum, s. 80. quod non erat in bonis, solidum residuum habent, scilicet 320. sic ponitur casus. inf. ad leg. Fal. l. si post missionem.

c *Commodissimè*] vt sunt relicta in codicillis: vt supra. l. proxim. in fi.

d *Ex dodrante*] vt dodrantem legatarij, quadrantem hæres ferat.

e *Bonorum*] quæ sunt 400

f *Testamento data sunt*] quia 400 testamento, codicillis centum legauit.

g *Et quoniam*] nunc adducit simile per quod soluet.

h *Adhuc miles*,] i. nondum missus de militia.

i *Legasset*] in testamento quæ dedit in codicillis.

k *Amplius*] præmitte, legauerat amplius &c. hoc enim fieri debet: vt Inst. ad l. Falc. in fi. & facit. C. eo. l. in testamento. s. sanè & inf. ad l. Falc. l. in ratione. §. quod vulgo.

l *Constituta*.] i. considerata, quæ est 80.

m *Æquissimè*] nam si nulli detraheretur Falcidia, ita his debetetur totum, quinta detracta, quæ in bonis nunc erat, vt legatarijs testamenti: sed in nostro casu debetur æquo iure, cum his detrahatur Falcidia, illis non.

n *His solis*,] i. ab his solis.

o *Quòd si possit*] redit ad primum casum legis.

p *Quarta*] quæ sunt 20. de 80.

q *Legatorum*.] s. in codicillis relictorum: vt in primo casu huius legis. non autem dicas, quod hæres retineat sibi quar-

tam totius hereditatis de legatis in codicillis, quia sic nihil eis remaneret.

Quærebatur.] CASVS. Titius miles fecit testm. & instituit sibi hæredem Seium: & quibusdam alijs reliquit legata: & quibusdam fideic. & quibusdam seruis libertatē dedit: & postea fecit aliud testm. & instituit in eo Caium hæredem. & fidei Caij commisit, vt prius testm valeret. modo quæritur vtrū valeat priꝰ testm. & si valeat, vtrū valeat directò an per fideicōmissum: & an valeat quātum ad institutionem: & quantum ad omnia alia, quæ in eo sunt? & antequam respondeat ad dictas quæstiones, dicendū est militi: plura facere testamenta: & siue faciat ea simul, siue separatim, valebunt si specialiter dixit miles, me superiꝰ per inferius nunquam rumpere. Item dicit quod miles potest pro parte decedere testatus, & pro parte decedere intestatus. Item dicit quod miles fecit codicillos, & rogauit venientes ab intestato vt restituerent hæreditatem suam Sempronio per fideicommissum, & postea fecit testamentum, & in eo dixit, volo qd dictus Sempronius habeat hæreditatem meam per codicillos supradictos: efficiet directa institutio codicillorū, quæ prius erat precaria. Si potest facere miles dicta tria: ergo & in nostra quæstione debet valere prius testamentum in quo instituit Seium: & valebit iure fideicommissi, & nō directo. nam commisit fidei hæredis in secundo testamento instituti, vt prius testamentum valeret; & non solum alia, quæ sunt in testamento primo valebunt iure fideicommissi: sed etiam institutio, nisi contrarium scripsisset testator.

¶ *Si quis à militē.*] Titius miles instituit sibi hæredem Seium vsq; ad Paschā: & Caiū à Paschate in antea. certè pro constanti ponit, q valet institutio vtriusque. Sed nunquid legata à primo hærede data debebit soluere secundus post Paschā? Et dic quod non: nisi testator hoc voluisset. Viuian.

r *Licet*] i. est licitum est.

s *Simul*, alias semel, alias simul. i. incontinenti vnum post aliud: vt sup. si cen. pet. l. lecta. §. dicebam.

ADDITIO. Nota ex hac gl. quod illa simul fieri intelliguntur, quorum vnum sit post alterum sine temporis interuallo. vnde facit ad quæstionem, an possint testificari duo, qui per foramen viderunt duos adinuicem commiscere de hoc notat. 3. quæstio. vlta. cap. nihilominus. Nota etiam ex ista glo. quod dicitur simul fieri, quod fit pluries sine temporis interuallo: & facit ad no. in l. vulgatis. in prin. inf. de fur. secundum Bald. hic.

t *Nec superius*] in priuato verò semper vnum per aliud rūpitur: vt sup. de iniu. testa. l. 1. & 2. vel vtrumque vice vnius habetur: vt inf. de secun. abu. l. 1. §. sed in duob. Azo. at codicillos plus. s. 1 priuatus potest facere: vt Instit. de codicillis. §. codicillos.

u *Decedere*] vt & sup. eo. tit. l. si miles. in fi.

si post ° vtraque legata solida computata deprehenderetur, quod remaneat apud hæredem, non tamen sufficiens quartæ P eorundem legatorum: q quod ei deest, detraheretur 7† ijs solis, quibus codicillis legata data sunt.

Vlpia. lib. 4. disput.

LEX XX.

QVærebatur, si miles qui habebat iam factum testamentum, aliud fecisset, & eo comprehendisset, se 8† fidei hæredis committere, vt priores tabulæ valerent, quid iuris esset. Dicebam: Militi licet r plura testamenta facere. sed siue simul s fecerit, siue separatim, vtique valebunt, si hoc specialiter expresserit; nec superius t per inferius rumpetur: cum & ex parte hæredem instituere possit: hoc est, ex parte testatò, ex parte intestatò decedere. u Quinimmo & si codicillos ante fecerat, poterit eos per testamentum sequens cauendo, in potestatem

7† Fl. detrahatur.

8† Fl. deest, sc.

1† Fl. de dedat.

2† Fl. contribuētur.

3† Fl. decedebat.

4† Fl. fiat

5† Fl. dedducat.

6† Fl. his.

‡ Limita nisi codicilli essēt eadē die facti: & si apparet de priori tate: & essent 3 rij: qa tūc si valerent. Bar. ī l. 3. C. de codi. alij dīt. q vltimꝰ i quo aditō. q in cæteris fuerat dispositum, vi. Bal. in prædicta, l. 3.

a *In proposito*] i. in primo casu legis.
b *Vt valeret*] scilicet primū testamentum, scilicet directo iure: quamuis verba non portent: quia fidei commisit hæredis.
c *Cauit*] expressè.
d *Iure posito*] i. in casu primo.
e *Magis per fideicommissum*] inf. eod. l. II militis. §. 1. contra, vbi vtrūq; directo valet. Solu. hic miles videtur expressisse; vt priores tabulæ iure fideicom. valerēt, sic enim dixit, fidei hæredum, alioquin si in secundis non faceret mentionem priorū, vtrumq; valeret directo, vt ibi, nec obstat, quod superius dixit, si hoc specialiter, &c. quia subaudi ibi maximè, vel exigitur expressè quando verba non ponan.
f *Conuertisse*] ergo infirmus in secundo tam hereditatem restituit instituto in primo, quam legata relicta in primo soluet, tanquam in secundo relicta, & hoc subiecit, vtrum autem totum, &c.
g *Alicuius*] sup. eo. in fraudem. §. pen.
h *Non debere*] aliud in substituto pupillo: vt infra ad leg. Falc. leg. in ratione. §. quod vulgo, de vulgata: vt inf. de legat. 1. l. licet. hic autem nō est substitutus.

1¶ Flo. id quod.
2¶ Fl. fidei.
3¶ Flo. & Inuel. hunc. vide apud Io. Const. in rubr. C. si impub. nu. 9. & 10.
4¶ Fl. esset.
5¶ Fl. debet.

Tribunus] CASVS. Tribunus cuiusdā cohortis militum finiuit tempus suum, & fuit ei missus successor in Tribunatu in castris in quib. erat causa militiæ. & sciens dictus Tribunus successorē venisse, fecit codicillos adhuc manens in dictis castris, & ibi decessit: modo quæritur, an dicti codicilli valeant iure militari? Et dicit q̄ non, immo iure cōi. vnde si nō sint in eis ea, q̄ debent esse in codicillis iure communi factis, non valebūt.
¶ *Cum aliquis*] Titius paganus fecit testamentum non iure pone. & postea cepit militare. & ex tunc in militia aperuit dictum testamentum & legit. & postea suo sigillo signauit, certè incipit valere dictum testamentum, ac si in militia factum fuisset. & idem esset si postquam factus est miles, aliquid interleuit de dicto testamento, vel perduxit pennam super aliqua parte ipsius testamenti, vel si adiecit aliquid, vel emendauit, alias autem non valet iure militari. Vlu.
i *Cod. cuius fecerit*] sciens successorem aduenisse, alioquin forte secus, vt sup. de offi. Pra. l. si forte.
k *Desinit militis loco haberi*] sic. & simplex miles nō dū ē in numeris, vt ff. eo l. ex eo. licet antea factū duret ibi postea p annū. quod hic non est. vt ff. l. proxi. item facit ff. de bo. pos

instituionis redigere, & efficere directam institutionem, quæ erat precaria. Secundum hæc in proposito [a] referebā, si hoc animo fuerit miles, vt valeret [b] prius factum testamentum, idque [1]† cauit, [c] valere oportere: ac per hoc effici, vt duo testamenta sint. Sed in proposito [d] cum fidei [2]† hæredis committatur, vt valeat prius testamentum; apparet eum non ipso iure valere voluisse, sed magis [e] per fideicommissum, id est, in causam fideicommissi, & codicillorū, vim prioris testamenti conuertisse. [f] Vtrum autem totū testamentū in eā causam conuersum sit, hoc est, etiam [3]† hæredis institutio, an verò legata tantum, & fideicommissa, & libertates, quæritur. Sed mihi videtur non solùm cætera præter institutionem hæredis, sed & ipsam institutionē in causam fideicommissi vertisse; nisi aliud testatorem scripsisse probetur.

¶ Si quis [g] à milite hæres ad tempus [5] scriptus sit, [4]† & alius ex tempore, quæritur an posterior hæres à priore relicta legata debeat? [5]† Et arbitror hunc non debere, [h] nisi alia voluntas militis probet.

Iulianus lib. 11. D. gest.

LEX XXI.

TRibunus militum si intra dies certos, quam successor eius in castra venerat, manens in castris codicillos fecerit, & ibi decesserit: quoniam desinit militis loco haberi, [k] postquam successor eius in castra venit, ideo communi iure ciuium Romanorum codicilli eius æstimandi sunt.

¶ Cum aliquis facto testamento militare cœperit, id quoq; testamentum quod antequā militare cœpit, [6]† fecerat, aliquo casu intelligitur militiæ tempore factum: veluti si tabulas inciderit, [l] & legerit testamentum, ac rursus suo signo signauerit. [m] amplius & si [7]† aliquid interleuerit, perduxerit, adiecerit, emendauerit. Quòd si nihil horum [8]† inciderit, testamētum eius ad priuilegia militum non pertinebit. [n]

Africanus lib. 14. quæst. 9†

LEX XXII.

QVod constitutum [o] est, vt testamentum militiæ tempore factum, etiā intra annum post missionem [p] valeret, quantum ad verba eius, q̄ ad eos duntaxat, qui mitti [q] solent, id beneficium pertinere existimaui: [10]† secundum quod neque Præfectos, neque Tribunos, aut cæteros, qui successoribus acceptis militare [r] desinunt, hoc priuilegium habituros.

Testamentum militis filij familias rumpitur minima, vel media capitis diminutione. hoc dicit.

Marcianus lib. 4. Instit.

LEX XXIII.

MIles filiusfamilias si

r *Mitti*] i. remitti solent.
s *Mittere*] i. militiæ præesse. non. n. erant milites. vt inf. de bo. poss. ex testa. mil. l. 1. Sunt enim quidam ad pugnādum inepti, sed ad disponēdū apti. vt inf. de capti. l. post liminiū. §. fi. Secus ergo si ipsi essent cōmilitones, & facit sup. eo. leg. Tribunus. in prin. & sup. quib. ex cau. maio. l. abesse.

MILES] CASVS. Titius filiusfamilias in militia existens fecit testamentū: & postea durāte militia fuit à patre emancipatus, vel in adoptionem datus. & ita capite minutus, sicque fuit ruptum testū suum minima capitis diminutione interueniente: & postea durante eadem milit. a dixit, quoquomodo velle valere primum testamentum, certè valebit ex nouā voluntate. Et idem esset, si paterfam. miles de castrensibus duntaxat testamē. se dederit arrogandū durāte militia

testa. mil. l. 1. Sed arg. contra in Aut. de admin. §. pen. vbi per decem dies ante desinit Præses.

ADDITIO. fm Bal. hic q̄ hic loquitur de priuilegio ibi de iurisdictione inter subditos exercenda. Et est ratio quare citius clauditur administratio; quia in fine officij officiales cōsueuerunt esse nimis gratiosi. vt no. C. vnde vi. d. meminerint.

l *Inciderit*] sc. incidendo filū. vt aperiret, & legeret.
m *Signauerit*] per q̄ probare vi: vt sup. qd iussu. l. 1. §. sed. & si seruus. & ī. quib. mo. pign. vel hypot. sol. l. Titius. §. fin. & inf. de codic. l. conficiuntur. §. si miles. item facit sup. de iusti. & iu. leg. ius ciuile. & sup. eod. l. idēq;. in fi. & ī. cōmunia præd. l. fi.
n *Non pertinebit*] vt ff. & ī. eod. Titius. Nec obstat ī. eo. l. in fraudem. §. testū. quia ibi miles non militans, hic paganus fuit testator.
o *Quod constitutum*] vt inst. eod. §. & qā in castris. & ī. eod. l. quod dicitur. & Cod. eo. l. ex testamento.
p *Esset missionem*] causariam. vel honestam. sunt enim multa genera. infra de te. milita. l. milites. §. missionum.
q *Essent*] constituti.

5 ¶ Fl. cœperit.
6¶ Fl. cœperit.
7¶ Fl. si & dem. §. testū. quia ibi miles non militans, hic paganus fuit testator.
8¶ In archetypo erat. bonorū. minus recte. Tace in ad notā in oībus manuscriptis rectè est. horū.
9¶ Fl. licet.
10¶ Fl. existimauit.
* Ad hæc gl. vi. q. 3. no. vbi ad l. 4. ī. eo. vbi à missione cāria. Honestā autē alij iustæ appellāt. q̄ emeritis stipendijs legitimoque militiæ impletore indulgetur. Imp. est. & alia ignominiosa. cū q̄s pp delictū tacito soluitur. & ī q̄ mittit. addit notarius. si ignominiæ causa missi. vi. l. testā. inf. eo.

militia, nam quamuis per arrogationem ruptum fit dicta testamentum, tamen si militia durante dicat, quoquo modo q̃ velit valere, valebit ex noua voluntate, si nõ dedit se arrogandum eo tempore quo erat iam de militia missus, & sic desierat esse miles, non valebit testamentum ex noua voluntate; ruptum enim est testamentum postquam miles desijt. h.d. cũ l seq. Viu.

a *Si capite*] minima capitis diminutione, vt subijcit si autem maxima, die vt supra de iniusto testa. l. si quis filio exhæredato. ff. sed. & si quis. ‖ autem media. nunc vide gl'oss. Instit. de cap. diminu. §. cum autem, quia ibi dicitur idẽ quod in minima capi. diminu. & hoc fauore militis, locus in priuatis.

b *Vel* pro id est.

c *Voluerat*] scilicet prima, quoquo modo retinebat voluntatem. ruptum enim fuerat minima capitis diminutione, vt Instit. quib. mod. testam. infir. §. alio. & §. non tantum. & facit Instit. eodem §. sed & si quis.

d *Item ff. Donat.*] locus forte de alijs.

e *Missus*] id est, remissus de militia. & sic iam paganus factus.

f *Hic fecerit*] i. dederit se arrogandum: quia rumpitur postquam desijt: minatur. Accur.

Datus Traianus] CASVS. Datum est supr. eod. l. 1. priuilegium militantibus, vt testamenta ab eis facta quoquo modo sint rata, & hic, modo pone quod quidam militans dixit alicui per ludũ, ego facio te hæredẽ, vel relinquo tibi bona mea, numquid habebit ille bona militis, cui miles locutus est? Et videtur sic, quia verba sunt ita larga, quoquomodo facta testamenta a militibus sint rata, dicitur tamen hic quod non debet pro testamento obseruari: aliquo priuilegium militum in eorum lesionem retorqueretur: quia post mortem alicuius militis de facili inuenirentur aliqui testes, qui dicerent se audiuisse militem dicentem se relinquere bona sua eis de quo dicere vellent & per hoc fabi irretiri ueritatem militum iudicia. sed hoc modo debent restringi dicta verba, quoquomodo &c. vt ad minus hoc faciat miles volens facere testamentum, debet enim vocare quoscunque testes vult, & debet eis dicere: ego voco vos ad hoc, vt vltimam meam voluntatem tester coram vobis: & postea debet nominare coram eis hæredem & tertium, cui vult dare libertatem: & ei dare; & tunc videbitur sine scriptura testatus esse, & erit rata eius voluntas. Viu.

g *Diuus Traianus*] de verbo ad verbum habes Instit. eodem §. primo.

h *Datum est*] vt sup. eo. l. 1.

i *Constare*] legitimis probationibus; vt infra eodem leg. Lucius.

k *Conuocatis*] sic ergo debent esse rogati testes cum non est mortis angustia prepeditus, quod dic. vi. C. eodem. leg. milites, & facit inf. de leg. 3. l. Papinianus. in fin.

l *Hac eadem*] non rogando testes: nec angustia mortis impeditus, & est sic Code testamentis, legitima.

m *Non admitti*] sc. C. de rescind. vendit. ne. l. ratas, & Instit. ad leg. Falc. in princip.

Titius] CASVS. Titius paganus fecit testamentum, pone non iure: & postea fuit factus Tribunus legionis militum: & cadens in dicta militia decessit, manente eodem testamento, quæritur vtrum valeat iure militari? Et dicitur quod non, nisi dictus Tribunus in militia cadens, declarauit aliquo modo se velle valere, per constitutiones enim Principum non confirmantur omnia testamenta militum, sed illa sola quæ fecerunt in militia, fecisse autem in militia dictum testamẽtum dictus Tribunus videtur cum aliquo modo declarauit se velle valere testamentum, quod ante fecerat, vt dictum est Viu.

n *Titius*] paganus, nec obst. sup. eod. l. in fraudem. ff. testamentum.

o *Eadem*] testamento id est, non facto alio.

p *Testamenta*] sc. quælibet.

q *A militibus*] id est, in actu militiæ existentibus. & facit sup. eo. l. idemque in fine. & l. Tribunus in fin. & inf. de leg. 3. l. 1. §. 1.

Testamenta] CASVS. Titius miles fecit testamentum in militia minus solemne, cũ esset sui iuris: & postea hunc

---

3† Fl. sed erat.

4† Fl. de cæt. cast.

5† Fl. se.

6† Alias Cælio.

7† Fl. ex noua.

8† Fl. nihil si postea ab eo. &c.

9† Fl. aut tibi.

10† Fl. Macer. lib. 2. militarium.

10† Flo. ignominiæ.

capite [a] minutus fuerit, vel [b] emancipatus, vel in adoptionem datus à patre suo, testamentum eius valet, quasi ex [1†] voluntate. [c]

Tertyllianus lib sing. de castr. pecu.

LEX XXIIII.

IDem est [2†] & si pater familias miles de castrensibus rebus duntaxat [d] testatus, arrogandum se dederit. Si verò missus [e] iam hoc fecerit, [f 3†] non valet testamentum.

Verba testamentorum militum debent seriosè esse dicta de institutione hæredis, nõ iocosè, aut cum quadam leuitate. h. d.

Florent. lib. 10. Instit.

LEX XXV.

DIuus Traianus, [g] Statilio [4†] Seuero ita rescripsit: Id priuilegium quod militantibus datum est, [h] vt quoquomodo facta ab his testamenta rata sint: sic intelligi debet, vt vtique prius cõstare [i] debeat, testamentũ factum esse: quod & sine scriptura, & à non militantibus fieri potest. Si ergo miles de cuius bonis apud te quæritur, conuocatis [k] ad hoc hominibus, vt volũtatem suã testaretur, ita locutus est, vt declararet quẽ vellet sibi hæredem esse, & cui libertatem tribuere, potest videri sine scripto hoc modo esse testatus: & voluntas eius rata habenda est. Cæterùm, si (vt plerũque sermonibus fieri solet) dixit alicui, Ego te hæredem [l] facio: aut bona [5†] mea tibi relinquo: non oportet hoc pro testamento obseruari. Nec vllorum magis interest, quàm ipsorum, quibus id priuilegium datum est, eiusmodi exemplum non admitti: [m] alioquin non difficulter post mortem alicuius militis testes existerent, qui affirmarent se audisse dicentem aliquem, relinquere se bona sua [6†] cui vilum sit: & per hoc iudicia vera subuerterentur. [7†]

Qualitas iuncta verbo, vel participio, debet intelligi secundum tempus verbi, vel participij, hoc. d. ista solemnis lex. Bart.

Marcellus lib. sing. Resp.

LEX XXVI.

TItius [n] prius quam Tribunus legionis factus esset, testamentum fecit: & postea cinctus, manente eode [o] defunctus est. Quæro, an militis testamentum videatur esse. Marcellus respondit, testamentum quod ante Tribunatum fecisset, nisi [8†] postea quã ab eo factum esset, dictum probaretur quod valere vellet, ad commune ius pertinet. Constitutionib. enim Principum, non militum testamenta, [p] sed quæ à militib. [q] facta sunt confirmantur. Sed planè si fecisse testamentum cũ interpretandum est, qui se velle testamentum, q̃ ante fecerat, valere, aliquo mõ declarauit.

Priuilegium datum militibus, vt eorum testamenta valeant intra annum missionis, habet locum in honesta missione, non ignominiosa. idem in filiofam. hoc dicit vsque ad l. centurio.

Martianus. [9†]

LEX XXVII.

TEstamẽta eorũ, qui ignominiæ [10†] cã missi sũt, ita

sta, vel causaria missione fuit remissus domum: & mortuus est intra annũ à tge missionis, certè valet testũ iure militari: secus autẽ si ignominiæ causa missus fuisset, quia tũc nõ valeret: & quod dictũ est in eo milite, qui sui iuris erat, tem pore testamenti, idem in eo, qui erat in potestate patris. Vi

a *Quòd*] i. quia.

b *Certum*] scilicet, nam unde debent puniri, nõ deben: præmium reportare: vt sup. de neg. gest. l. sive hæreditaria. & facit hic eo. l. quod constitutum. & inf. eo. l. quod dicetur. in prin. & §. 1.

c *Quòd hoc*] id est, quia. Accur.

Centurio] CASVS. Ita fuit de facto. Centurio cohortis militũ fecit testũ, in quo instituit sibi hæredem Titium: & pòstea in eadẽ militia existens fecit testũ secundũ, in quo posthumos suos hũdes instituit, nec eis substitutos dedit: & substitutis non additis in secundo testõ, testatus est in eodẽ secundo testõ se redire ad superius testamentum. certè ista alia, quæ sunt in dicto secũdo testõ, sunt irrita pp dictam testationem, nisi post dictã testationẽ confirmasset omnia, quæ erant in secundo testamento. Vivianus. di *Gaius*] scilicet substitutis.

e *Testatus est*] fecerat enim primum testũ, postea secundum, in quo instituit posthumos, & quædã reliqt ab eis, in quo testamenti adiecit: rẽdeo ad primũ testamẽtum. vnde quæritur, an primo institutis debeant relicta à posthumis? Rsp. nõ: quia ista, quæ in secũdo testamento scripta erant, vt retractasse & sic non ob. inf. eo. l. militis. §. 1. Vel dic, & dixit in fine secundi testamenti: si posthumi hæredes non essent, redeo ad primum: nam, & tunc instituat secundum, si posthumi non fiant hæredes. & sic non debent primi legata à posthumis licet aliud sit in substitutis. vt inf. de leg. 1. l. licet. Accur.

f *Cætera*] nonne sũ. & facit sup. de vulg. substitut. l. si quis eũ.

Cum filiusfam.] CASVS. Titius miles, qui erat in potestate patris, decessit in militia, & filium suum impubere rem, qui erat in aui potestate, instituit sibi hæredem, & substituit ei Titium, & dedit ei tutorem Sempronium. modò quæritur, an valeat dicta substitutio? Et dicitur, quòd sic: quia miles potest facere hæreditatis suæ quamcunque substitutionem vult. prædicta autem tutoris datio non valuit: ideo, quia non potuit dictus miles minuere potestatem tutoris iuris potestatis, quod habebat pater eiusdem militis in filium eiusdem militis. Vivianus.

g *Non valent*] vt & inf. eo. l. miles. & nec tutorem & sup. de testa. 2. l. 2. & de admi. tu. l. impuberi. Accur.

h *Qualem velit*] etiam extraneum, nedum fil... Ao. vi. C. eo. l. in testamento.

i *Ius*] scilicet patriæ potestatis.

k *Non potest*] ad hoc. C. eod. l. 6 Rufinus. &... imagi. l. & virtutem.

1 † Fla. ignominiæ. 2 † Fi. deest &.

3 † Fl. est. l. 27. tõ neque quã 5. dixi ad l. neque. n. hoc tit.

Secũdo] tabulis secũdi testamenti. Zasius. in P. & vi. l. Centurio. ã. devulg. 4 † Et liris. emendat Zoannet. test. vt sit nõ editis, à deest non natis posthumis. Cons.

5 † Fl. aliqua.

6 † Fl. et. 7 † Fl. deest est.

fubstitutionem facere potest: veruntamen alienum ius minuere non potest. k

10 *Marcellus lib. 10. Digest.*

LEX XXX.

SI à milite scriptus hæres sua sponte adierit hæreditatem, & rogatus totam hæreditatem restituerit: ex Trebelliano trãseunt actiones. l

¶ Miles testamento suo manumittẽdo nihil efficit in eo, cuius libertas lege Ælia Sentia, m vel alia re 5 † ne impedit.

¶ Edictum n Prætoris, quo iusiurandum hæredibus institutis, legatarijsq; remittitur, locum habet etiam in militũ testamentis, sicut & 6 † in fideicommissis. Idemque est 7 † si turpis p esset conditio.

Patri manumissori filij militis prætorio datur bon. poss. contra tab. in bonis adventitijs filij, non in castrensibus. hoc dicit eum: l. seq.

¶ Patricius, qui in emancipatione ipse manumissor q extitisset, contra tabulas testamenti dandam bonorum possessionem patris debinc r placet; exceptis ijs rebus, quas in castris acquisisset, quarum liberam testandi factionem habet.

Paulus lib. 7 Quæst.

LEX XXXI.

NAm in bona castrẽsia nõ esse 1 dandã cõtra tabu-

S'

10 ... testamentum ... Titius ... testaretur ... Titius adiit di... hæreditatẽ sponte ... & ... Caio, non ... sicut nec ... potuerunt ... hæreditarias actiones in ... Caium. Secundo dicit, quod miles in testõ suo non põt dare libertatẽ illi ... ius libertas impeditur per l. Aeliam Sentiam, vel per aliquã aliam. Tertio dicit, q sicut in testamentis paganorũ remittitur hæredibus, & legatarijs, & fideicõmissarijs conditio iurandi, & ẽt turpis conditio, ita & in testamentis militum.

¶ *Patricius*] Titius miles erat relaxatus à potestate patris, & habebat bona castrẽsia & aduẽtitia. fecit testamentum in militia existens, & instituit sibi hæredem Seium: & dictum suum patrem præterijt, & decessit. modo quæritur an pater habeat contra tabu. cõtra testamentũ militis prædicti? Et dicitur, q sic, quantũ ad bona aduentitia: & tamen quã um ad bona castrensia. nam in bonis castrensibus habet miles liberam testamenti factionem. & hoc dicit eũ l. seq. Vivianus

l *Transeunt actiones*] vt & inf. ad Treb. l. s. §. in fi. ip: n. tamen quartam retinet, vt ea l. §. denique nec ex militis & sic quo ad quædam habet locum Trebellianica, & quo ad quædam non.

m *Ælia Sentia*] vt C. eo. l. si Rufinus.

n *Vel alia*] scilicet lege, puta Flauia: vt inf. de manu. l. lege. & inf. qui & à qui. l. 2.

o *Edictum*] de quo fit mentio. sup. de condi. insti. l. quæ sub conditione.

p *Si turpis*] vt habeatur pro non adiecta: vt in testamento pagani: vt sup. de condi. insti. l. conditiones & l. conditio.

q *Manumissor*] impropriè: sic sup. de offi. Proconsu. l. 2.

r *Debinc*] quæ est tertia, si est maior centenario, & liberos non habet. sic enim est in patrono. vt Instit. de succes. lib. §. cum vero. Idem ergo in patre. vt inf. si à par. quis fuerit. ma. l. 1. in prin. & l. fi. quib. modis pat. pot. sol. §. præterea. in fi.

s *Non esse*] vt inf. si à par. quis fuer. ma. l. 1. §. ... & aliud & inf. de bon. lib. l. etiam. §. patronus. nec

quæsta

querela inofficiosi testamenti, vt C. de inoffic. test. l. fi. & sup. de inoffi. testa. l. Papinianus. §. 1. H.

Si miles] CASVS. Miles Titio, & Seio seruum suum legauit & decessit: d. Seio deliberante virum vellet habere legatum, vel non, Titius suus collegatarius manumisit dictum seruum, & postea dictus Seius omisit legatum. nunquid valet libertas prædicta? Et dicas q̃ sic. & est rō quia & si hęres seruum alicui legatū deliberante legatario manumisisset, & postea legatarius repudiasset: liber esset seruus prædictus. Viuia.

a *Is*] s. Seius.

b *Liberandum*] i. liberum: quia retro accreuisse videtur ei dominiū, vt sup. ad leg. Aquil. l. quia retro.

c *Liber esset*] vt & inf. de ma. l. 2. & inf. de opti. leg. l. cum optio. & facit sup. ſ. cer. pet. l. proinde. Accur.

Si secundum] CASVS. Titius miles instituit sibi hæredes Seium & Caium sub aliqua honesta conditione: puta, si nauis ex Asia venerit, in bonis paganicis, & castrensibus & decessit. hæredes nolunt adire hæreditatem, & volūt habere sola bona castrensia. certè non possunt hoc obtinere. Viuianus.

d *Probabilem voluntatem*] vt quia sub conditione honesta eos instituit.

e *Hæredibus*] s. scriptis. Ro. & facit sup. de hære. insti. l. 3. h. si quis.

Si filiusfamilias] CASVS. Titius filiusfam. miles iure militari fecit testamentum: & instituit sibi hæredem Seiū, & eo existēte adhuc in militia decessit pater eius, & natus est ei filius postea. certè rumpitur testamentum suū dictū agnatione posthumi: nisi perseueraſſet in ea voluntate, vt vellet adhuc dictum testamētum valere. tunc enim benè valeret, quasi rursus fecisset testamentum. secus autem si natus fuisset ei militi filius post dictum testamentum, & ante mortem patris ipsius militis: quia tunc non rumpetur testamentum eius: quia dictus filius militi natus non est in potestate patris, sed aui. Sed nunquid eodem casu rumperet testamentum aui, si quod fecisset auus? Et dicitur, quod non. & est ratio: quia licet in potestate aui statim cum nascitur esse incipiat, tamen antecedit eum nepotem filius miles prædictus, qui est eius pater. si ergo, vt dictum est, filius fam. miles facit testamentum, & posthumum prætereat per errorem: non autem ideo prætereat, quia velit eum esse exhæredem, deinde postliminio post mortem aui: & viuo adhuc filio, i. patre suo fuerit natus: omnino rumpet testamentum patris. sumpōt tamen quandoque facere reconualescere testamentum suum dictus miles, & quandoque non. nam si adhuc eo militante nascatur ei dictus posthumus post mortem patris, deinde voluit dictum suum testamentum esse ratum, conualescet testamētum taliter, ac si de nouo factum esset. si autem dicto militem iam paganō facto natus sit dictus posthumus, non conualescet testū. etiam si dicat quondā paganus miles ipsum conualescere velle. & hæc ita vera sunt nato nepote mortuo auo. Si autē viuo auo nascetur filius, non rumpet continuo testamentum patris: sed ita demum rumpet, si superuixerit auo viuo adhuc dicto suo patre. & est ratio, quare tunc rūpit: qa nūc primū, i. mortuo auo viuo patre suo, agnascitur hæret patri suo. quamuis autem in hoc casu cū superuixit auo viuo patre suo, rumpat testamentum patris, vt dictum est: tū aui testamentum nō rumpet. & hoc propter dictā rationē, s. quia pater suus miles antecedebat eum. Viuianus.

f *Post mortem patris*] qui est auus quo ad posthumum. secus si in vita, vt inf. proxi. §. Accur.

g *Aliud factum*] s. testamentū sola voluntate. non quod hęc voluntas sit testamētū, sed perinde primum resuſcitatur, ac si nūc fieret, vt sup. eo. l. miles filius.

h *Militaret*] aliud si desijt militare, vt l. cad. l. §. sed si quidē. & facit inf. eo. l. militis. §. a. & sup. eo. l. idemque.

i *Au*] quantum ad nascentem. Azo.

k *Antecederet eum filius*] vt Inst. de exhi. libe. §. posthumus. & C. de posthu. l. 1. & l. Exhæredatum] tunc enim secus: vt sup. eod. l. qui iure. & C. eod. l. licet.

l *Omnimodò rumpet illius testamentum*] an autem resurgat statim distinguit.

m *Rumpetur*] testamentum patris.

n *Fallum*] vt in principio huius legis.

o *Quod*] i. quia. & adhoc sup. de libe. & posth. l. filius. §. 1. & facit inf. de leg. 1. l. pen. Accur.

p *Vt nunquam*] nam fraus primo moriatur, rumpit testamentum patris. & si pater præmoritur rumpit testamentum aui per legem Velleianam. vt ē. de inst. test. l. posthumo-

mus.

Marcellus lib. 13. Dig.

LEX XXXII.

SI miles Titio, & Seio seruū legauerit, & eū Titius manumisisset deliberante Seio, mox is a legatū omisisset, liberandum b fore dico: quia & si hęres seruum alicui legatum interim manumisisset, deinde legatarius repudiasset, liber esset. c

Modestinus lib. 9. Regu.

LEX XXXIII.

SI secundum probabilem voluntatem d militis hęreditas eius non adeatur, nec res castrenses hæredibus e competunt.

Ista lex duos casus ponit per pulcherrimam rationem; & vnus est quādo posthumus natus est milite existente in militia: secundus, quando nascitur post militiam. Bar.

Tertullianus f † lib. singu. de castren. peculio.

LEX XXXIV.

SI filiusfamilias miles fecisset testamentum more militiæ, deinde post mortem patris g posthumus ei nasceretur, vtrunque a † rumpitur eius testamentum. Verum si perseueraſſet in ea volūtate, vt vellet adhuc illud testamētum valere: valiturum illud, quasi rursus † aliud factū: si modo militaret h adhuc eo tempore, quo naiceretur illi posthumus.

¶ Sed si filiusfamilias miles feciſſet testamentum, deinde postea viuo eo, & adhuc auo i quoque superstite naiceretur ei posthumus, non rumpitur eius testamentum: quia cum id quod nasceretur in potestatem † eius nō perueniret, nō videtur suus hęres agnasci: ac ne auo quidē suo hunc nepotem posthumum, cum viuo filio naiceretur, suū hæredem protinus agnasci: & ideo nec aui testamentum rumpi: qm̄ licet in potestate aui protinus esse inciperet, tamen antecederet eum filius. k Secundū quæ, si filiusfam. miles testm̄ fecerit, & omiserit posthumū per errorem, quem non l † volebat exhæredatum: l deinde posthumus post mortem aui, viuo adhuc filio, i. patre suo, natus fuerit: omnimodò rumpet illius testamentum. m Sed si quidē pagano iam illo facto natus sit, nec cōualescet ruptum. si verò militante adhuc natus fuerit, rumpetur: n deinde si voluerit ratum illud esse pater, conualescet, quasi sit 6 † denuo factum. o Sed si 7 † viuo auo nascatur posthumus, hic non rumpet continuò patris testamentum; sed 8 † si superuixerit post auimortem, viuo adhuc patre, rumpet, quòd p nouus illi nunc primum hæres agnascitur, ita tamen, vt nunquam q possit duorum simul testamenta rumpere, & aui, & patris.

1 † Fl. nascetur suum.

2 † Fl. non quòd.

3 † Fl. conualescet sic quasi denuo.

4 † Fl. Posauo nascetur filius, testamentū rumpet continuo testamentum patris: sed ita demum rumpet, si superuixerit auo viuo adhuc dicto suo patre.

5 † Fl. sed & si.

6 † Fl. deest, sed idemque.

---

a † Tertullianus. & rectus, fuit hic ille scriptor ecclesiasticus, cuius opera in sacris literis extāt. fuitq; Cōsul Ro. ex schola Iabolent, & sub hoc factū est. S.C. Tertulliano relinquit iure lib. 9. 4. & de Castren. pec. vnū. & hoc Catell. Cotta de iurisp. & Valent. Forest. in histo. iuris. Rom. 1 † Fl. vtique.

rum. si autem ambo simul. & tunc neutrum. cum neuter sit præmortuus. & sic appareat secundi morientis ruptum. Sed quidam dicunt vtrumque rumpi. argum. inf. de reb. dub. l. qui duos. Sed ibi fauetur substituto, quia venit secundum voluntatem: hic autem præter voluntatem venit.

Papinianus.

LEX XXXV.

ELius militis, qui doloris impatientia, vel tædio vitæ mori malit, testamentum valere, vel intestati bona ab his, qui lege vocantur, vendicari, Diuus Hadrianus 2† rescripsit.a

Facilius tollitur, quod ex lege iure speciali, quam quod valet iure communi. Bar.

¶ Militia missus intra annum testamentum facere cœpit, neque perficere potuit. potest dici solutum ita esse testamentum, quod in militia b fecit, si iure militiæ fuit scriptum, alioquin si iure communi valuit, non esse iure rescissum. Nec tamen circa militem c eadem adhibetur 3† distinctio.d Nam quocunque modo e testamentum fecerit, f nouissima g voluntate rescindetur: quoniam voluntas quæque militis testamentum 4† est.

Idem lib. 19. quæstio.

LEX XXXVI.

MIles si testamentum h imperfectum relinquat, scriptura, quæ profertur, perfecti testamenti potestatem obtinet. Nam militis testamentum sola i perficitur voluntate, quique k plura [ ] per dies varios scribit, sæpe m testamentum facere videtur.

Idem lib. 6. Respon.

LEX XXXVII.

MIlitis codicillis ad testamentum n factis etiam hæreditas iure videtur dari.o Quare si partem dimidiam p hereditatis codicillis dederit, hæredem dimidiam hæreditatis, quia militis codicillis ad testamentum factis, etiam hæreditas iure directo videtur dari: licet secus sit in codicillis pagani.

¶ *Miles.*] Titius miles instituit sibi hæredem Seium in bonis suis castrensibus, & Caium in paganicis, & postea fecit secundum testamentum. & in eo instituit sibi hæredes Petrum, & Martinum, in dictis suis castrensibus bonis; & decessit postea. certe Petrus, & Martinus erunt hæredes in castrensibus bonis. & non Seius primo in eis institutus. & idem esset si in primo testamento instituisset dictum Seium solum in castrensibus, & paganicis bonis, & postea prædicto modo secundum testamentum fecisset, tantum enim videbitur abstulisse priori testamento, quantum contulit in secundo.

¶ *Miles in supremis.*] Titius miles habens vxorem prægnantem fecit in militia testamentum. & ignorans vxorem esse prægnantem, ventris in eodem testamento non habuit mentionem. & Seium sibi hæredem instituit, & decessit postea dictus miles, & postea fuit ei nata posthuma. nunquid rumpit testamentum prædictum? Et dicitur quod sic. vnde non debentur legata in eo relicta. sed si dictus Seius hæres soluisset aliqua de dictis legatis medio tempore inter mortem testatoris, & nativitatem filiæ prædictæ, potest reuocare ipsa dicta filia vtilibus actionibus. vnde bini condictionibus eidem filiæ dati, & hoc propter improuisum casum nativitatis dictæ filiæ, quæ rumpit testamentum: si aut aliquis de legatariis cui per hæredem solitum est, non inueniatur soluendo, habebit filia inde damnum. nec poterit recuperare ab instituto, cum antequam filia nasceretur, fuerit bonæ fidei possessor.

¶ *Veteranus.*] Titius miles in militia existens iure communi condidit testamentum. & in eo instituit sibi Seium, & Ceium, & ab eis multa quibusdam legata reliquit. & dictis hæredibus substituit duos alios. & postea fuit de militia remissus & veteranus effectus. & in periculo mortis postea existens dixit, quod volebat intestatum esse dictum testamentum. & quod intestatus decedere volebat, & postea decessit modo quæritur, an dictæ institutiones, & substitutiones, & legata permanent in eodem statu: an vero annihilentur? Et resp. quod institutiones, & substitutiones in eodem statu permanent nihilominus. legatarij autem legata petentes submouere debent secundum ius commune, exceptione doli mali. si autem dicti legatarij essent in possessione rerum eis legatarum, petitor esset eorum causa. Vnde hæres ab eis repetere non posset.

¶ *Miles iure.*] Titius miles in militia iure communi testamentum fecit. & postea in eadem militia existens fecit, secundum testamentum super omnibus bonis suis iure militari. & postea fuit de militia domum remissus. & postea fecit domi per annum. & decessit. & sic non valuit secundum testamentum iure militari factum, vt su. e. l. in fraudem. §. testamentum. nunquid vires primi testamenti per secundum rupti redintegrantur ex eo, quod secundum rumpit primum. & est annihilatum, ex eo quod testator decessit post annum missionis? Et dicitur quod non. Viuia.

1† Alias Paul. lib. 14. Qu. Flor.

2† Ad Pompon. Falcidiam. l. si quis filio. §. eius qui. supra de inin. nup. &c.

3† Flo. adhibebitur.

4† F. quæque militis testamenti.

a *Rescripsit*] secus si conscientia criminis, & ad hoc supra de iniusto testamento. l. si quis filio ex hæredato. §. proinde. & C. qui testamen. fac. poss. l. 2. & infra. de bon. eorum qui ante sen. l. 2. & 3.

b *Militia*] fecerat enim duo testamenta: quorum vnum fecit in militia: aliud intra annum missionis. & istud secundum non complet: rumpitur primum per secundum. si primum fuit factum iure militari. alias non.

c *Tamen circa militem*] i. circa eum, qui adhuc militat.

d *Distinctio*] quæ est facta circa eum, qui desijt militare.

e *Quocunque modo*] siue communi, siue militari. Et no. hac lege facilius tolli priuilegium, quam ius commune. vt in Auth. de non alie. §. quia vero versic. mile. in fi.

f *Fecerit*] adhuc militans. R.

g *Nouissima*] licet non sit solennitate communi suffulta. R. & facit Insti. quibus mod. testa. infir. §. ex eo. & supra de iniusto test. l. 2.

h *Imperfectum*] iure communi. sed perfectum iure speciali. Accur.

i *Sola*] vt inf. eo. l. Lucius.

k *Quique*] scilicet miles.

l *Plura*] scilicet testamenta.

m *Sæpe &c.*] vt su. eo. l. quærebatur. & facit C. eo. l. milites. & quod ibi no.

n *Militis.*] CASVS. Titius miles fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Seium. & multa ab eo legata reliquit. & postea statim fecit codicillos. & in eis instituit sibi hæredem Caium pro dimidia. & postea decessit. modo quæritur an ille, qui fuit institutus in codicillis, debeat habere dimidiã hæreditatis. Et dicitur quod sic. & aliã dimidiam debet habere Seius in testamento ex asse institutus: & prædicta legata à solo Seio in testamento data, debent communiter solui per dictum Seium, & Caium. & nõ mirum si dictus Caius in codicillis pro dimidia institutus

testamẽto scriptus ex asse hæres partem dimidiam hæreditatis [1]† habebit, legata autem testamento data, cõmuniter [a] debentur.

¶ Miles castrensium bonorũ, & non castrensium diuersis hæredibus institutis, [b] postea [c] castrensium bonorum alios hæredes instituit. Priori bus tabulis tantùm abstulisse videtur, quantum in posteriores contulit, [2]† nec videtur mutare, [d] etsi prioribus tabulis vnus hæres scriptus fuisset.

¶ Miles in supremis ordinandis, ignarus [e] vxorẽ esse prægnantem, ventris non habuit mentionem. Post mortẽ patris filia nata, ruptum esse testamentum apparuit, neque legata deberi. Si qua verò medio tempore scriptus hæres legata soluisset, vtilibus actionib. [f] filię datis, ob iprouisum casum esse reuocanda, nec institutus, [3]† cum [g] bonæ fidei possessor [h] fuerit, quod inde seruari nõ potuisset, præstabit. [4]†

¶ Veteranus moriens testamentum iure communi tempore militiæ factum, irritum esse voluit, & intestatus esse maluit. Hæredum institutiones, & [5]† substitutiones in eodem statu mansisse [i] placuit, legata verò petentes, exceptione doli mali secundum ius commune [k] submoueri, cuius exceptionis vires ex persona petentis [l] æstimantur, alioquin [6]† potior est in re pari causa possessoris.

¶ Miles iure communi testatus, postea testamento iure militiæ super bonis omnibus facto, postannum militiæ vita decesserat. Prioris testamenti, quod ruptum esse cõstabat, [m] non redintegrari vires constitit. [n]

Paulus lib. 7. Quæstio.

LEX XXXVIII.

SI duobus [*o] à milite liberto scriptis hæredibus alter omiserit hæreditatem, pro ea parte intestatus videbitur defunctus [p] decessisse, quia miles, & pro parte testari potest, & competit patrono ab intestato bonorũ possessio, [q] nisi [7]† hæc voluntas defuncti probata fuerit, vt omittente altero, ad alterum vellet totam redire hæreditatem.

Idem lib. 8. Quæstionum.

LEX XXXIX.

QVod dicitur, si miles intra annum, quo [8]† quod non: immò pro dicta parte omissa videtur miles intestatus decessisse. miles enim pro parte potest testari, & pro parte intestatus decedere. & dictæ partis omissæ competet Titio patrono bonorum possessio ab intestato, & hæc vera sunt, nisi probetur testatorem voluisse alterum hæredẽ totam habere hæreditatem altero omittẽte, quia tunc habebit alter totam, & patronus nihil. Vtura.

o *Si duobus.*] Dic Titium institutum in castrensibus, Seium in paganicis: qui Seius repudiauit, non accrescet Titio, sed patrono ab intestato, vt ff. de bo. lib. l. si filius, §. 1. Nec obst. su. eo. l. si certarum, §. quod si alterutra. quia hoc fauore patroni, qui repellitur in castrensib. à contra tab. vt inf. de bo. libe. l. 3. §. patronus. & ideo etiam in cæteris admittitur. Et eodẽ modo soluitur. C. de cad. tollen. §. huius ita vbi præfertur cohæres legitimo in iure accrescẽdi. Vel dic, quod indistinctè hic statuit duos. Nec obst. su. eod. l. si certarum. quia ibi est ideo, quia non erat soluendo hæreditas, & per hoc nullus ab intestato volebat: arg. su. de min. l. & si fine. §. sed quod Papinianus. & C. de necess. ser. l. fi. Sed tunc est contra dictam legem C. de caduc. tol. Sed erit speciale in institutis à militẽ, & est ratio: quia & prius potuit pro parte testatus decedere quod est secus in priuato: ideo accrescit potius, quã detur legitimo. vnde legatarijs non accrescit inuitis, vt C. de cadu. tol. §. vbi autẽ quia nõ redditur pro

parte intestatus. Accursius.

p *Defunctus*] scilicet miles.

q *Bonorum poss. fit.*] vnde legitimi, vt inf. vnde legi. l. 2. §. 1. & facit. C. eo. l. 1. & 2. Accur.

Quod dicitur.] CASVS. Titius miles fecit testamentum iure militari, & filium suum sibi hæredẽ instituit, & et Seium substituit, & postea fuit missus de militia, & intra annum missionis decessit, & filius suus prædictus decessit post annum. nunquid substitutus habebit hæreditatem? Et videtur, quod non: quia substitutio non habuit locum, nisi post annum missionis? Respon. tamen quod sic, & est ratio, quia sufficit testatorem mortuum esse intra annum missionis ad hoc, vt valeat testamentum, etiam si post annum conditio institutionis, vel substitutionis exiterit.

¶ *Miles testamentum.*] Titius miles fecit in militia testamẽtum, & postea fuit remissus domum ex honesta causa, & postea fuit in alia militia missus, & postea decessit in militia secunda existens, quæritur an testamentum, quod fecit in prima militia, valeat? & distinguitur, aut fecit testamentum iure communi, aut iure militari: primo casu valet sine dubio dictum testamẽtum: secundo casu distinguitur, vtrũ fuit testator assumptus ad secundam militiam intra annũ à tempore missionis primæ militiæ, an post annum. primo

casu

a *Communiter*] ab vtroq; quamuis non sint repetita. cum enim ab institutio in assem decrescat emolumentũ, decrescat, & onus, sic ff. de vulg. substi. l. & si contra. & ff. de le. j. l. fin. §. fi. & inf. ad legem Falc. l. Plautius.

b *Institutis*] vno in vnis, alio in alijs, & hoc in primo testũ.

c *Posteris.*] in secundo testamento.

d *Mutare.*] i. aliud esse, & si vnus, &c. scilicet, quam si plures. vel dic primum testamentum, ff. in alijs bonis. Nec obstat cõtra, sup. eo. l. quæ tebatur. Sol. vt ibi. & 4. Centurio, contra. Sol. vt ibi. Item aliud in priuato, quãm hic dicat, quia ex toto rumpitur primum, vt infra ad Trebel. l. si quis priore. contra. Acc.

e *Ignarus*] aliud si sciens, vt C. eod. l. si cum. & l. sicut. & est ad hoc, su. e. l. si filius. in prin. & §. 2.

f *Vtilibus actionibus*] & condictione indebiti, & condictione sine causa, vt sup. de condi. inde. l. 1. 2. 3. 4. & 5. Accur.

g *Cum*] i. quia. Acc.

h *Bonæ fidei possessor.*] vt su. de petitione hæreditatis. l. item veniũt. ff. eos autem, qui iustus, &c. & huic bonæ fidei iustã causam præbuit testator.

i *Manserit*] quia non sic mutari iure testamentũ perfectum potuit. vt C. de test. l. sancimus, & ff. de test. l. hæredes. §. fi quis post & su. eo l. eius. §. fi. & Inst. qui. mo. test. infir. ex eo. Sed nonne, vt indignus est hæres q voluntatem non habet, vt C. de his qui. vt indign. l. hereditas, & ff. de his qui. vt indig. l. eum quidã? Rñ. in prima expresse dicit eos non mereri: hic non. Itẽ in alia fecit secundũ testm: hic non: sed tũ noluit valere primum, & hoc in verbis, secus si in facto, vt quia tabulas incidit, vt inf. si tab. testam. nul. extta. d. j. ff. si hæres. & C. eo. l. nostram. quæ sunt contra.

k *Secundum ius commune*] quod est, vt nuda voluntate adimamur legata, vt ff. de adimen. leg. l. 3. ff. & l. & si transferam. & l. ex parte. & inf. de leg. 3. l. si iure. Accur.

l *Æstimantur*] scilicet legatarij, non q hæres habeat ius retinendi cũ teneatur ex prima voluntate, vnde si soluat, repellitur repetens, vt ff. ibi est. & inf. de excep. do. l. apud. §. præterea. & arg. in c. in l. si procurator. Sed quæro, nonne habet legatarius, cum fuit ademptum, licet hæres non repetat? Respon. aufertur vt indigno. arg. inf. de his qui. vt indig. l. eum quidam.

m *Constabat*] alioquin secus, vt su. eo. l. quæ tebatur.

n *Constitit*] sufficit ergo q ex secundo testõ hæres esse potuisset intra annum decessisse, vt inf. quib. mo. est. infir. h. posteriore. & su. de iniusto testa. l. 3. sed. constante.

Si duobus.] CASVS. Titius habebat libertum Stichum, qui libertus fuit factus miles, & exibẽs in militia fecit testamentum, in quo instituit sibi hæredes Seium, & Caiũ: & postea decessit: dictus libertus miles, vnus ex dictis hæredibus omisit pro sua parte hæreditatem. nunquid cohæres suus habebit totam hæreditatẽ iure accrescendi? Et dicitur

1 ff. de est. hæreditatis.

2 ff. contulerit.

3 ff. nec institutũ.

4 Præstare Flo. in archetypo aũt est præstari. Sed vna littera pccatũ ibi esse ait. An. Aug. li. 1. c. 2. 1 manuscriptis ẽt reperi scriptum præstari. Cont.

5 ff. ac.

6 ff. & alioquin.

7 ff. nisi.

8 ff. quã.

* Ad intel huius vide Seba. Sap. ĩ l. vo. n. 5. C qñ nõ pet. par.

casu valet testamentum, secundo casu videtur quod non valeat: quia secunda militia est alia a prima. Sed certè humanius est dicere, vt valeat testamentum quasi coniuncto munere militiæ primæ, & secundæ. sed si in hoc secundo casu existens in secunda militia dixisset se velle valere testamentum factum in prima militia: tunc nullum dubium esset, quin valeret testamentum: videtur enim fecisse in secunda militia testamentum. & si paganus fecisset nouum testamentum, & postea factus miles dixisset se velle illud valere, hoc casu valet iure militari: vt sup. eo. Iulianus. Viu.

a *Missus est*] honestè, vel cautarie, aliquin secus* vt sup. eo. l. testamenta. adhoc C. eo. l. ex testamẽto. & sup. de inoffic. testamẽ. l. Papinianus. §. si quis in militia. & Instit. eod. §. sed hactenus. & §. eo. l. quòd constitutum. & infr. l. & argum. C. de testa. man. l. 1. & qui pot. in pigno. hab. l. potior. Azo.

b *Non ignominia*] in lib. Ro. decst. non & sic legebat, in missio ignominiosè. in alio indubitanter loquitur, scilicet quòd honestè mittitur. non dico causariè: quia ille non debet iterũ eligi, † vt C. de re militari. l. 6. lib. 12. & est pro Re. exemplũ pagani, vt in fi. huius legis.

c *Conflictus est*] non sine Augusti assistib. vt C. de Giuet. oñ. l. 2. lib. 12.

d *Militia*] s. prima.

e *Quando assumptus*] ideſt quanto tempore currente postquam, &c.

f *Assumptus*] ad secundam militiam.

g *In numeris*] primæ militiæ.

h *Valet ei*] scilicet si ignominia missionis non obstaret, ignominiosè quippe missorum militaria testamenta statum infirmantur etiam non transgresso anno: vt C. eod. l. ex testamento. Ro.

i *Valere*] ideſt testamentum valere dico, vt argum. sup. de excusa. tut. l. penul. in princip. & argumen. infra de iure fisci. l. fina.

k *Quasi coniuncto*] vt sic ab initio potius de militia ad aliã translatus per interpretationẽ videatur, quàm missus ignominiosè iterum cinctus esse fuisse. Ro. ad quod inf. de bon. poss. ex testa. milit. l. 1.

l *Militiæ*] primæ & secundæ.

m *Valuit*] expresse.

n *Assumptus*] ad secundam militiam.

o *Cepit*] vt sup. eo l. idem quæritur in fi.

Si filius familias] CASVS. Titius filius fam. miles fecit in militia testamentum iure militari: & postea fuit captus ab hostibus. & sic fuit ruptum testamentum suum: & postea ibi decessit. certè recognatus fecit per mortem suam testamentum suum: & hoc ex lege Cornelia, quæ fingit eum mortuum fuisse prima captiuitatis hora. Sed pone, quod pater dicti militis capti decessit prius in ciuitate sua, quàm decederet ipse miles apud hostes, relicto nepote in ciuitate

missus est, & decesserit, valere eius testamentum, quòd iure militari fecerat: verum est, etiamsi post annum conditio institutionis exiterit, mortuo eo intra annum. & ideo si hæredi filio substituerit, nihil interest, quando filius moriatur, sufficit enim intra annũ patrem obijsse.

¶ Miles testamẽtum fecerat: deinde non † ignominiæ b causa missus, rursus [2] †cinctus est c in alia militia, d quærebatur, an testamentum eius, q in militia fecerat, valeret. Quæsiui, vtrum iure militari, an cõmuni iure testatus esset. Et si quidem iure communi testatus esset, [3] †nulla dubitatio est quin valeat. Sed si vt miles fecisset testamentum, agitari cœpit [4] † quando e assumptus f fuisset, post quã desijt in numeris g esse, vtrũ intra annum, an post annum cognoui intra annum eũ assumptum. ergo si cum adhuc iure militari valeret, h rursus eodem iure posset testari: i nunquid etiam post annum eo mortuo testamentum valeat? Me mouebat, quòd alia militia esset [5] † posterior. Sed humanius est dicere, k valere testamentum: quasi coniuncto [k] munere militiæ. l Non loquor de eo, qui voluit m valere testamentum etiam assumptus. n hic enim quasi in militia sequenti fecit testamentum: exemplo eius, qui paganus fecit, deinde militare cœpit. o

Idem lib. 9. Quæst.

LEX XL.

SI filiusfamilias miles captus, apud hostes decesserit, dicemus legem Corneliã etiam ad eius testamentum pertinere. p Sed quæramus, si pater eius prius q in ciuitate decesserit, relicto nepote ex filio, an similiter testamentum patris rumpatur? Et dicendum est, non rumpi testamentum: quia ex eo tempore quo captus est, videtur decessisse. r

Idem lib. 11. Respon.

LEX XLI.

LVcius Titius miles notario suo testamẽtũ scribendũ notis, dictauit: & antequã literis præscriberet. [6] † vita defunctus est. quæro, an hæc dictatio valere possit. Respondi militibus quo-

ex dicto milite nato post captiuitatem eiusdem militis suî patris, & postea decedat apud hostes dictus miles, cuius vt dictum est, fecerat testamentum in militia ante captiuitatem. nunquid per agnationem dicti filij ipsius militis rũpetur testamentum patris eiusdem militis? Et videtur, quod sic, quia natus fuit dictus filius viuo patre suo milite, & remansit post mortem aui viuente patre suo: licet apud hostes esset pater suus, vt supra, eodem. l. filius fam. §. fina. Dicitur tamen hic, quod non rumpitur testamentum, quia dictum est, ex quo dictus miles etiam decessit apud hostes, videtur per legẽ Cornel. prædictam decessisse eo tempore quo captus est. & sic ante annum, quinquennium cessum est, quod non rumpitur testamentum patris, vt d. l. filius fam. §. primo. Viuianus.

p *Pertinere*] vt supra, de testamen. l. lege Cornelia. Accursius.

q *Prius*] quàm filius, scilicet, sed amen post captiuitatem filij.

r *Nepote*] nate post captiuitatem filij, id est sui patris. Azo. Idem si ante captiuitatem, sed post restitutionem, vt supra, eodem. l. si filius. §. sed si viuo. si verò tempore testamenti nati, dicit vt supra, de liber. & posthum. l. filius. §. filius. Accursius.

s *An similiter testamentum patris*] id est huius capitui, qui patet est nepotis: sic rumpitur testamentum aui per nepotem, qui fingitur locum filij tenuisse viuente auo: vt supra de liber. & posthum. l. si quis posthumo. §. si filium ibi, diuersumque, &c.

t *Decessit*] & ita eo tempore, quo filium suum in potestate non habebat, viuente auo: vnde nepos eius testamentum non irritat: vt sup. eo l. si filius. §. i.

Lucius Titius] CASVS. Miles dictauit notario suo testamentum suum per notas scribendum: & antequam notarius perficeret testamentum, decessit dictus miles. nunquid valebit tanquam testamentum dictatio, quam fecit miles dicto notario? Et dicitur quod sic, si legitimis probationibus, puta duorum testium, probetur dictam dictationem à milite factam fuisse. Secundo dicit: pone, dictus miles, qui iure militari testatus est, reliquit Sticho seruo suo legatum purè, vel sub conditione, & non habita mentione libertatis. nunquid erit liber? Et dicitur, quod sic. Tertio dicit: pone quod ita dixit dictus miles in testamento suo. Pamphila serua mea ex asse mihi hæres esto. & postea in eodem testamento Sempronio commilitoni suo eandem reliquit, & eius Sempronij fidei commisit, vt eam manumitteret: & postea decessit dictus miles. nunquid Pamphila erit eius hæres, ac si directè ei dedisset libertatem miles? Et dicitur, quod sic. miles enim prædictus, qui ancillam suam hæredem instituit, vt dictum est, potest intelligi ignorasse competere ancillæ libertatem ex institutione: & ideo

---

*Vult dicere, si testis non nouit, quod testator fuerit in militia, quia tunc non videtur probatum, quod testator fuerit in militia. Bal. in l. 2. col. 1. C. de testa. milit. Ro.

1 In lib. Roge decessũ vt idem hic addit gl. notant abesse debere quia ignominiæ causa missorum testa. fiunt infirmantur l. testi. eo. ti. sup. e. sed fallit Rog. nam si ignominiæ causa esset missus, frustra quæreret postea, an post annũ mortuus valeret testamentum Const.

2 Fi. test.

3 Fl. test.

4 Fl. agit. de cap. mil.

5 Fl. test. militi. ad hoc § D. de iur. deliber. vel primus dolerat. nõ pũt iterũ fieri Doc. † quo not. a. & ibi gl. C. de cap. mil.

6 Affis. perstribeatur.

& ideo ſine cauſa poſſes à Sempronio cõmilitone petiſſe vt eandem manumitteret cum ex priore inſtitutionis ſcriptura libera, & hæres facta eſſet. & ſic legatum non valuit. ſi nõ valuit legatum ipſius ancillæ ergo *inuitra* fuit rogatus legatarius per ſideicommiſ. vt eam manumitteret. Viuia.

quo modo velint, & quoquo modo poſſint, 1† teſtamentũ facere conceſſum eſſe: a ita tamen vt hoc ita ſubſecutum eſſe, legitimis probationibus b oſtendatur. Idem reſpondit, ex teſtamento eius, qui iure militari teſtatus eſſet, ſernum, qui licet ſub conditione legatum meruit, etiam libertatem poſſe ſibi vendicare. c

¶ Idem reſpondit, Lucius Titius miles teſtamentum ita fecit: Pamphila ſerua mea ex aſſe mihi hæres eſto. alio deinde capite Sempronio commilitoni ſuo eandẽ Pamphilam reliquit: cuius fideicommiſit, vt eam manumitteret. Quæro, an hæres ſit 2† Pamphila, atque ſi directò accepiſſet libertatem. Reſpondi, intelligendum, militem, qui ancillam ſuam hæredem inſtituerat, ignoraſſe, d poſſe ex ea inſtitutione etiam libertatem ei competere, & ideo ſine cauſa poſtea e à commilitone petiſſe, vt eandem manumitteret. Igitur 3† cum

ex priore ſcriptura libera, & hæres effecta eſt, poſtea nullo præiudicio voluntati facto, fruſtra legata eſt.

Triphoninus lib. 18. diſp.

LEX XLII.

Miles ita hæredẽ ſcribere poteſt: Quoad viuet 4† Titius, hæres eſto: f poſt mortem eius Septitius. Sed ſi ita ſcripſerit, Titius vſque ad annos decem hæres eſto: nemine ſubſtituto, inteſtati cauſa poſt decem annos locum habebit. Et quia diximus, ex certo tempore, g & vſq; ad certũ tempus milites poſſe inſtituere hæredem: his conſequens eſt, vt antequam dies veniat, quo admittatur inſtitutus, inteſtati hẽditas h deferatur; & quod in bonorum portione ei licet, i hoc etiam in temporis ſpatio, licet non modicum ſit, ex eodem priuilegio competat. Mulier in quam 5† turpis ſuſpicio cadere poteſt, k nec ex teſtamento militis aliquid capere poteſt, vt Diuus Hadria-

ſolo. hoc eſt priuilegiũ militis. Accur.

b *Probationibus*] Non eõeni probationẽ in teſtamẽto militis fore neceſſariã. i. ad minus duorũ teſtiũ: quia pluralis. &c. vt ſ. de teſt. l. vbi. & dicit vt no. C. eo. l. milites. & facit. ſup. ee. l. Diuus.

c *Vendicare*] cõtra. C. de neceſſ. ſer. l. quidã. ſ. illo. & de fideicommiſ. l. ex fideicõmiſſo. Solu. hic ſpeciale in milite: quia magis præſumitur liberalis vt C. eod. l. ex his. & ibi Auth. vt lib. de eccl. ſi quis autem.

d *Ignoraſſe*] non mirum: quia adhuc non erat lex, quæ hoc dicit C. de neceſſ. ſer. l. quidã. vt ergo legare vt ſe manumiſſi acciperet hæreditatem: ſed erat ſpecialis, vt directo ſit libera. & hæres cum & ne legatum ei relictũ idẽ contingat, vt ſ. proxime reſpon. Accur.

2† Fl. eſt ſen.

e *Poſtea*] dic, fruſtra eſt poſtea legata libertas militi &c. cum & idem habeat per propriam voluntatem.

3† Fl. deeſt igitur.

f *Fſo*] ſcilicet Titius. Azo.

g *Ex certo tempore*] hoc non dixit hic: ſed aliàs in ſuis liberis. nam primum exemplum legis diem habet incertũ, vt inf. de cõdi. & demon. l. 1. Vel dic etiam contra illum eſſe certum: quia certum eſt extiturum: vt in Auth. de hæred. & Fal. ſ. his omnibus. col. 1.

h *Inteſtati hereditas*] in priuato ſecus: quia die ſublato putè eſſent hæredes, vt ſup. de hæredib. inſtit. l. hæreditas. Accurſius.

i *Et licet*] vt pro parte poſſit decedere teſtatus, pro parte inteſtatus. vt ſup. eo. l. ſi miles vnum. hoc in ſpatio temporis competit, licet ſit tempus non modicum ex eo priuilegio. poſſ quòd debet eſſe hæres. & eſt ſic, quod tempus, ſicut ſumma eſt pars rei. ſup. de eden. l. 1. ſ. diem autem. & in tempore eſt plus & minus, vt in re, vt Inſtit. de actio. ſ. plus autem. & hæc erit ratio, quare priuatus non poſſit ex tempore hæredem inſtituere: quia ſicut eſt in rebus, ſic fit ex tempore. Accurſius.

k *Cadere poteſt*] quia eam cognouit, vt inf. de iis qui. vt indig. l. mulierem. & facit C. de do. inter vir. & vxo. l. 2. in alio ſecus, vt inf. de do. l. affectionis. Item hoc niſi tempore mortis i bonæ opinionis erat abſque ſuſpicione. vt ſup. eo. l. neque. ſ. 2. & non ſuſpicio. dic C. de codicil. l. quamuis. & C. de iudi. l. peruſſimi. Accur.

5† Flo. in qua.

1 Qñ ipſe mortis inſpiciatur. & qñ nõ vide Bal. in rub. de ver. & reſign. in fi. B. & Ale. in l. 2. ſ. qñ autẽ C. de iure fiſci.

nus reſcripſit, nec tutorem [a] ei, qui in aliena poteſtate eſt, miles dare poteſt.

¶ Si miles exhæredauerit filium, vel ſciens [b] eum filium ſuum eſſe, ſilẽtio præterierit, an legatũ à ſubſtituto ei 1† [c] dari poſſit, quæſitum eſt. Dixi non poſſe, licet ampla legata reliquerit.

¶ Exhæredato * miles, & emancipato [d] filio ſubſtituere [e] poteſt, verum hoc ius [f] ĩ his exercebitur, quæ ab ipſo ad eum, cui ſubſtituit, puenerint: non ẽt in his, quæ 2† habuerit, vel poſtea acquiſierit. Nã & ſi filio ſuo, viuo adhuc auo, ſubſtituit: poſt acquiſitã ei aui hæreditatẽ nemo diceret ad ſubſtitutum pertinere.

¶ Si militis adita non fuerit hæreditas, an ſubſtitutio, quã pupillo fecit, valeat, quæritur. Et conſequens erit hoc dicere, quia permittitur militi, [g] filio facere teſtamentum, quãuis ſibi non fecerit.

Non à tẽpore electionis, ſed ex eo tempore, quo ſcriptus eſt ĩ matricula militũ, ĩcipit quis priuilegio militari vti. Bar.

Vlpianus lib. 45. ad edi.

LEX XLIII.

EX eo tempore quis iure militari incipit poſſe teſtari, ex quo in numeros * relatus eſt, [h] ante non. Proinde qui nõdum in numeris ſunt, ſed ẽt electi [i] tyrones ſint, 3† & publicis expenſis iter faciant, 4† [k] nondum tamẽ 5† milites ſunt. debent enim in numeros referri. [l]

Habetur pro facto, quod de proximo eſt fiendum. Bar.

Papinianus. lib. 6. Reſpon.

LEX XLIV.

FIlius fa. equeſtri [m] militia exornatus, & in comitatu Principum retentus, cingi cõfeſtim [n] iuſſus, teſtm̃ de caſtrenſi peculio facere põt. *

Vlpianus li. 45. ad edic.

LEX XLV.

REſcripta principũ oſtendunt oẽs oĩno, qui eius ſunt gradus, vt iure militari teſtari nõ poſſint, [o] ſi in hoſtili loco p [6]† deprehendantur, & illic decedant, quo velint, & quo poſſint, teſtari: ſiue pſes ſit prouinciæ, ſiue q̃s alius, q̃ iure militari teſtari non põt.

De acquirenda, vel omittenda hæreditate.

TITVLVS II.

Additione partis, totũ, quod põt, quæritur, ſiue ſimul, ſiue diſcretis partibus hæreditas deferatur. h. d. cum l. ſeq. B.

Paulus lib. 2. ad Sabi.

LEX PRIMA.

QVi totam [r] hæreditatẽ acquirere [ſ] poteſt, is pro parte eã

DE ACQVIRENDA, VEL OMITTENDA hæreditate.

¶ *Poſt deliberationem [1] ad inſtitutus, vel repudiat, & ideo de hoc dicit, & dic adire, & repudiare extraneum, immiſcere, & abſtinere ſuorum, vt Inſt. de hæ. qua. & diff. §. extraneus. Titulum hunc copioſè declarat Cyn. ac. in ſuis parat. ad pſens: vbi reddit rationẽ ſitus huius tituli. & p̃mit. quid ſit acquiſitio & quid repudiatio. & ſimiles alios terminos expenit.*

QVi totam.] CASVS. Titius inſtituit me, & Scium hæredes. Seius repudiauit ſuam partem. ego autem nolo adire, niſi pro mea parte, certè non poſſum hoc facere: immo debeo habere totam, aut nihil. Viu.

r *Qui totam*] Pone caſum, vt C. de impub. & ali. ſubſti. l. teſtamento, vt aliquid videatur addere. l. ſequens: nam dicit, ſed. & ſi quis, &c. Item pone 2 in inſtituto ex aſſe: qui ſi gerit pro hærede pro parte, totam hæreditatẽ videtur agnouiſſe, vt inſ. eo. l. ſi ex aſſe. & ſecundum hoc non poteſt pro parte adire, & ſucceſſiuè. & facit tuſ. eo. l. ſi ſolus. §. item puto. & C. de omni agro deſer. l. 4. lib. 11.

ſ *Acquirere poteſt.*] ſi tota ſit delata, alioquin ſecus eſſet, vt inſ. eo.

a *Nec tutorem*] ad hoc ff. e. l. cũ filius cũ ſuis cõcordãtijs. H.

b *Sciens*] ſic C. eo. l. ſicut. & l. ſi cum.

c *Ei*] ſ. exhæredato, vt C. de leg. l. cum quidam. idem ſi ipſi ſubſtituto, ſecundum quoſdam. & dic, vt ibi.

d *Emancipato*] eodem filio. aliàs ſi eſſet in poteſtate filius, etiã paganus poſſet, & ſic non eſſet priuilegium militis.

e *Subſtituere.*] directõ, vt C. eod. l. in teſtamento. in fi. Acc.

f *Hoc ius*] q̃ dixi in emãcipato, & ſic non obſt. Inſtit. de pupil. ſub. §. non ſolum, & ff. de vulga. & pupil. l. ſed ſi plures. §. ad ſubſtitutos, vbi etiam̃ res pupilli in ſubſtitutionem veniunt. & ſacit ſup. eod. l. milites etiam. & C. de impube. & alijs ſubſtit. l. precib. in fi. & ſup. de vulga. ſubſt. l. Centurio. in fine.

g *Permittitur militi.*] vt & ſup. eo. l. in fraudem. §. item tam ſibi, in pagano ſecus, vt ſup. de vulg. ſubſti. l. 2. §. quiſquis.

1† Fl ei⁹.

* Vigl. in commẽ. ad §. non ſolum. Inſti. de pupil. ſubſt. locũ hũc doſte explicat putatiõi dictionem exhæredato pertinere ad præcedẽs reſpõſũ, & hunc §. ſic intelligere. Miles. & emancipato, &c. Cont.

2† F. ſi q̃. * Numeri accipiuntur, vel albo, ĩ quo lecti milites cõſcribũtur. vide Lãpri. in Alex. Pli. li. 4. epi. quo factũ eſt, vt numeri, pro ſocietatibus ordinibus, turmiſq; militum acciperent, q̃ græci τάγματα appellant. Pli. lib. 10. epi. Lampri. in Macrino.

Quod ſi vnius numeri contra ſens⁹ acceſſiſſet. &c. vi. l. 2. ſu. & ibi no tata.

h *Relatus eſt.*] vel iuſſus cingi, vt ſ. l. proxi.

i *Electi*] electio ergo non tribuit ius electo, ſic nec electus ſucceſſor facit deſinere prædeceſſorem, vt in Auth. de adm. §. fi. Item nec ſola electione filij ad dignitatem, ſit ſui iuris, vt in Auth. vt conſti. quæ de di. §. fin. Nec Imperator eſt, niſi ſuſcepta inſula, vt C. de quadri. præſ. l. j. in fi. Nec Tribunus, niſi accepto cingulo, vt C. eo. l. Tribunus. Nec miles, niſi ſit in numero ſcriptus, vt hic. Nec magiſter, vt ſu. d excu. tu. l. ſi duas. §. minuere. Nec piſtor, vt ſu. de excu. tut. l. fi. Sed arg. cõtra. Inſti. quibus mo. ius pa. po. ſol. §. filius. & in Auth. de defen. ciui. §. & ſi eadem. & C. de Decu. l. fin. lib. 10. & inf. de bo. poſſ. ex teſt. mil. l. vni. §. fi. ſol. vt ibi.

ADDITIO. Dic, quod ibi loquitur in caſibus ſpãlib. in quibus ex ſola electione cum acceptatione ſecuta quis conſequitur dignitatem, ſed hic loquitur in dignitatibus minoribus, in quibus electus quis non poteſt conſequi dignitatem, vt no. in Auth. de arbi. §. illud. coll. 6. & in Auth. conſti. quæ de dig. §. j. coll. 6. cum concor. ſecundum Bar. hic.

k *Iter faciant*] arg. contra ſu. qui. ex cau. maio. l. qui mittuntur. §. antepen. & pen.

l *Innumeri referri*] item ſtigma, hoc eſt nota publica, brachijs eorum debet infigi, vt C. de fabricen. l. ſtigmata. & alia, quæ no. ſup. ex qui. can. ma. l pen. Accur.

FIlius familiar.] CASVS. Si filius familias equeſtri militia honoratus. & in comitatu Principum retẽtus, & iuſſus cõfeſtim in militia cingi, fecerit teſtũ iure militari, valebit. Sunt ẽt quidam, ſicut Præſes prouinciæ, qui non põt iure militari teſtari, qui tamen ſi in hoſtili loco deprehẽdantur ibi. ſ. peritiſſimorum conſiliũ poſſunt facere. d. cum l. ſeq. Viuia. m *Filiuſf. equeſtri militia.* No. militia equeſtris. Item ex leſtis. vel eorũ. Itẽ legalis eſt a. uocatorum, vt C. de aduoc. diuer. iu. lad uocati. Item reigra. & vigiles milas ſũt. vt inſ. de bono poſſ. ex teſt. mili. l. 1.

† F. licet militari teſtari, quia tamen ſi in hoſtili loco deprehẽdantur ibi. ſ. peritiſſimorum conſiliũ poſſunt facere. d. cum l. ſeq. Viuia. m *Filiuſf. equeſtri militia.* No. militia equeſtris. Item ex leſtis. vel eorũ. Itẽ legalis eſt a. uocatorum, vt C. de aduoc. diuer. iu. lad uocati. Item reigra. & vigiles milas ſũt. vt inſ. de bono poſſ. ex teſt. mili. l. 1.

n *Conſ ſum*] abeunt cinctus. qui ſi tum eſt cingendus, abeunt perditũ. q̃ tum eſt perdendum. vt infra pro emp. l. quis cũ. Habetur dum. quod paratum eſt vt detur, vt inſ. de l. 3. l. item legato. & e. Au. vt exaſ. inſtitũ. deficit cõſilio. quia conſtat ſtatim defecturã. vt pũtiua. quæ non põt impleri vltimo vitæ ſpiritu. vt ſu. de condi. inſti. l. fino.

* vide q̃ ad intel. huius capitis ſcripturã in comment. ad §. ſed & ſi quis. de mili. teſt. Inſti. li. 2. ff. ſi filius. ſ. fi.

o *Reſcripta. non poſſunt*] quia non ſunt milites

p *Hoſtili loco*] alàs hoſtili loco. & alàs hoſtilitio. & alà hoſtico. q *Præſes*] qui non erat de numero militum. ſed ob aliquam cauſam illic etat. & ſic de alijs. vt hic. & ſup. eod. l. q̃ conſtitutum. & inf. de bono. poſſ. ex teſta. militi. l. j. Sed contra habetur C. eod. l. ſcriniarios. Sol. vt ibi.

7† Aliàs amittenda. vt licet videre in indice tituloꝝ.

r *Qui totam*] Pone caſum, vt C. de impub. & ali. ſubſti. l. teſtamento, vt aliquid videatur addere. l. ſequens: nam dicit, ſed. & ſi quis, &c. Item pone 2 in inſtituto ex aſſe: qui ſi gerit pro hærede pro parte, totam hæreditatẽ videtur agnouiſſe, vt inſ. eo. l. ſi ex aſſe. & ſecundum hoc non poteſt pro parte adire, & ſucceſſiuè. & facit tuſ. eo. l. ſi ſolus. §. item puto. & C. de omni agro deſer. l. 4. lib. 11.

ſ *Acquirere poteſt.*] ſi tota ſit delata, alioquin ſecus eſſet, vt inſ. eo.

1 Illã. cõtinuationem ſequitur Bal.

2 Sequuntur hanc glo. B. & P. qui dicũt vtrãque lectura bonã. ſed ſecũda magis communiter tenenda.

inf.e.l.si solus.§.idem puto,in fi.§.Item hoc si per se.si autē non per se,sed per alium,dic vt inf.eod.l.si ego. & l.ū ex sua parte.

1 Istā totam glo. sequitur Bal.

a *Non potest*] idem in legato 1 vnius rei: licet in hærede legatarij sit secus,vt inf.de le.1.l.legatarius,& de leg.2.l.nemini,& l.grege. secus si plura legata essent, nec onus sit vniuinctum, vt inf. de leg.2.l. sed duobus.

b *Sed & si quis*] CASVS. Testator me pluribus partibus heredem instituit, & ego volo habere quasdā partes, & alias non. certè non debeo adiri. Viuia.

b *Sed & si quis*] primo certia. s. est institutus Titius, & idē Titius secundo ex alia certa: tertio, & idem Titius ex alia certa.

2 Etiā si testatus fuerit de his nō acquirēdis. B. Angel. P. & Alex.

c *Agnere*] immō agnoscendo aliquam ex eis, cæteras acquirit: & est opus aliqua adone, etiam si non dictæ essent cæteræ pcs, cum adijt vnam quia sufficit semel adiuisse, & hoc intelligas in eadem persona: non tamen statim est acquirenda hæreditas, vt inf.eo.l. solus,per totam legem, quod ergo dicit lex,& sui. proxi.non potest, scilicet, quin sit hæres in totum, sed cum partem repudiat partem adit: cur prævaleat aditio? Respon. 3 quia favorabilior.arg.su.de li. & posthu.l.cum quidam. Item quid si partem repudiat,& additionem alterius differat? Respon. 4 non valet, vt inf.e.l.si solus,in prin.& est ratio,quam dixi & facit.C.eo.l.quidam & ibi no.

3 Idē Ba. Ia.& Ar. 4 Sequūtur prædicti.

Quamdiu] CASVS. Si testator me instituat, & Seium mihi substituat,quamdiu ego adire possum, & volo, non potest adire Seius mihi substitutus, velle autem meum non potest habere locum sine possibilitate,vnde si non possum adire,non prodest mihi si adire volo, hoc dicit eum l. seq. Viui.

d *Potest*] quod est vsque ad xxx.annos: 5 vt C.eod.l.si curatoris: 6 est enim debere ciuili aditio, ergo perpetua, vt Inst.de perpe.& tempact.in prin. licet P. dixerit vsque ad annum,per l.cum in antiquioribus C.de iure delib. Sed ibi de hærede hæredis qui non adiit post annum,sed ipse viuēs sic perpetuo,nisi statutum sibi tempus,vt adeat,si elapsum, vt inf.eo.l.quamdiu,institutus,vel nisi repudiet,vt C.de repu.hæte.l.sicut. Accur.

5 Idē B. Bald. P. Al.& Ia. 6 Gl. corrupte allegasse. l.licet. C. de iure delliber. sūt. Ale. 7 Sequūtur hanc gl. B. Bal. P. Ale. & Alex. nā aliās esset in pūte curatoris & sic solus non posset adire, sim B. Bal.P. & Alex.

e *Non potest*.] vt inf.in d.l.quamdiu. in prin. hoc tñ fallit in cæsib.vt ff. de vulg.substi.l.fi.§.fi Titius.in fi. & ff.de hæt. instit.l.si pater.& ff.de bo.libe.l.liberus patronus. Sed hæc vltima pōt aliter intelligi.& facit inf.de fer.tab.l.2.§.defertur.& §.primo.ita tu & C.de ed. Diui Hadr.tol.l.1.Accur.

f *Nolle*] est sensus non potest repudiare, qui non potest adire.ad quod est ff.e.l.is qui hæres, & l.is pōt.Alij habent velle.q.d.si aliquis gerat pro hærede in bonis viuentis non potest.vt inf.e.l.nemini.em.& l.qui superstitis,& eius est privatio,cuius affirmatio & ecōtra,sic inf.de reg.iu. l.eius est,& l.qui potest.& quod q. is.Accur.

Mutum] CASVS. Ille qui est natus mutus, & surdus, si instituatur ab aliquo hæres potest gerere pro hærede, & obligari potest hæreditari. Quid de prodigo,cui bonis interdictum est & curator datur? Certè potest cum authoritate curatoris sui adire hæreditatem,si sibi institutus est. Viu.

g *Hereditati*] quia in additione non desideratur, nisi voluntas declarata,perfectum est enim opus,si intelligat 7 quid agat,vt ff.de bo.poss.secundo.in fi.& l.fi.de hæt.qua.& diffe.§.fi.Item pōt iussu dñi adire, aut alium adire iubere, vt ff.eo.l.patet.§.1.& 2.& facit ff.de hæt.instit.l.1.§.mutus.Ach *Eum ex lege*] 1.a iudice per legem, vt su.de cura furio.l. 2.in prin.no.& dic,quia prodigus, secus si propter delictū, vt si commissi. crimen maiestatis, vel etiam hæreticus fuit vt C.ad leg. Iul. maiestat.l. pen. & de hæret.l.Manichæos.

Mutus, surdus, & prodigus, cui bonis interdictū est, possunt hæreditatem adire. Alexan.

Idem lib. 1. ad Sabi.

LEX V.

MVtum, nec non surdū, etiā ita natos, pro hærede gerere, & obligari hæreditati posse constat.

¶ Eum, cui lege h bonis interdicitur, hæredem institutum posse adire hæreditatem constat. i

Hereditatem quocunq. modo aetatem filius adeundo; non obligat patrem, nisi præcedat iussus, sed in bonorum possessione sufficit, si ratihabitio subsequatur. Bar.

Idem lib. 6. ad Sabi.

LEX VI.

QVi in aliena * est potestate, non potest

*Vide Actionem bene possum cia. li. 4.

h *Lege*] iussu & curatoris. i *Constat*] cum authoritate curatoris. vt argum. C. de admi.tut. l. cum quidam. Nec obst. ff. de reg.iur.l.furiosi. quia nulla est voluntas.l. in alienādo: secus in acquirendo, vt sup.de reb. credi. l. certi condictio. sed si numerauero. & inf. de ver.obl.l.is cui, & facit ff. de test. l. filius, & l.is cui. Accur.

Vi in aliena] CASVS. Seius filius meus fuit hæres institutus à Titio, & dicit meus filius, vel seruus adiuit hæreditatem, sine iussu meo. nunquid adeundo potest me obligare dicta hereditati? Dic q. nō. nec etiam habere potest ex post facto: licet secus sit in bon. pos. quā filius, vel seruus meus agnouit sine iussu meo. quia illam agni tionem bene possum habere ratam. Sed, & parad. c.a si legitima hæreditas matris delata sit filio meo ex Senatusconsulto Orfic & adeat eā sine iussu meo. dic est, vt possim habere ratam aditionē. Sed & si non adiem filius meus hēditatē matris suæ. ego tā diu possideam eam, videor adiuisse hæreditatē. Sed q. d si filius meus a Titio institutus erat a me emancipatus,& putabat se esse in potestate mea,& sic iussu meo adiuit hæreditatē Titi, volens mihi acquirī? Certē non acquirit mihi hæreditatem nec etiā sibi. Si autem non erat a me emancipatus,& ego iussi, quod adiret, & ipse me mortuo adiuisset, benè obligaretur hæreditati & hoc siue dubitet vtrum sit filius fam. an sit factus pater fam. per mortem meam, siue non dubitet, velit tñ sibi acquirere adeundo. Quod aūt dictum est in prin. huius legis. l. quod ille, qui est in potestate alicuius, non pōt eum sibi vtilem hæreditati obligare in qua institutus est, qui est in potestate, fallit qñque. nam interdū filij fam. etiā sine aditione acquirunt hæreditatem his, in quorum sunt potestate: puta si nepotē, quem habeo ex filio meo, instituam mihi hæredem. & filium, patrem suum exhæredem, & decedam, & ita veniat dictus meus nepos institutus i potestate patris sui: nā ēt sine aditione faciet dictum suum patrē, meumq; filiū hæredem necessarium mihi. cū enim dictus meus nepos fuisset mihi necessarius hæres, si non habuisset patrem, bonum est, vt nēc cum patrē habet. faciat cū mihi necessarium hæredem, etiam sine aditione ipsius neporis, vt dictum est. secus autem si dictus meus filius quē exhæredaui adoptasset sibi in filium post mortē meam quenuam extraneum, quē hæredē instituerā: nā ille extraneus, quē adoptauit non faciet eum mihi hæredē necessarium: iubere tñ debet per iudicē dicto meo filio, vt si vult adeat hæreditatē meā. & creditorib. satisfaciat. alias cōminari ei quēt iudex se daturū hæreditatē creditoribus, si intra certum ipsis ab eo iudice statutum non adierit & est rō quare in hoc casu nō si mihi necessarius hæres filius meus, per extraneum a me institutum, quē poste. adoptauit. quia ipe mortis meæ non fuit dictus extraneus in potestate dicti mei filij: nec est in mea pūte. vnde cum ipse non esset mihi exiturus hæres necessarius eo quod non erat in mea potestate, non faciet filium meum mihi necessarium: immo voluntarium.

¶ *Celsus lib. xv Digestorum.*] Titius instituit sibi hæredem

Scium.

Seium: & decessit, & cum Seius hæreditatem adire nollet: venerunt duo de creditoribus dicti Titij, & dixerunt ei: Si tu non adeas, nos occidemus te, vel nihil ei dicendo intulerunt ei timorem iustum, vel non iustum, ad hoc, vt adiret. Seius autem prædictus dixit eis: Expectate me, quia ego reuertar statim ad vos, & adibo hæreditatem, ex quo non potest esse aliud, & iuit ad duos suos socios amicos, vel aditos, & retulit eis prædicta, & dixit eis. Ego volo redire ad dictos creditores, & adire. ℞ quicquid faciam, nolo, quod aliquid valeat; & ita fictis testes reuersus fuit ad dictos creditores, & adiuit, fallendo taliter eos, vt dictum est. Certè dicitur hic, quod si dictus Seius erat liber, non erit hæres; si autem erat seruus, non faciet hæredem dominum suum. Vide.

1† Fl. obligaretur.

2† Fl. dē mutuis hic, & ponitur inf. post Orfitiano.

3† Alias credēdus est vterq; adisse hereditatē. Fl credēdus est amisisse hereditatem, vt &c.

* Secūdū huius §. vide apud Ru. l. hoc dicto. §. nunciationū. 74. de nouo nū.

1 Sequūtur hanc gl. Bar. & P. et parte inuitoſm Bar.

2 Idē B. B. & Ale.

3 Alias incipit generatorē alb per procuratorem.

4 Sequūt hāc gl. B. B Ale. & Are.

5 Immo verò mortuo B & P. nisi fal nādo glo. intellige, si pater ēq erat naturalis. tā dum Bal.

a *Inuitum*] si eum cuius non præcessit voluntas. vt differat à casu sequenti, sed in bonorum &c. præcedere enim debet iussus: vt inf. eod. l. si quis mihi. §. iussum. sed se benè obligat hodie: 1 vt C. de bonis quæ libe. l. fin. Accur.

b *Obligetur*] scilicet inuitus. Acc.

c *Placuit* etiam si ab initio non consentiat.

d *Ratam haberi*] vt & C. qui admit. ad bon. poss. l. 1. & inf. iem ra. habe. l. bonorum. sic & Trebellianica restitutio potest haberi rata, a vt inf. ad Treb. l. seruo inuito. §. 1. sic. & pe ti potest per procuratorem: sed hæreditas non aditi; vt inf. eod.. Paulus 3 Acc.

e *Senatusconsulto*] vt Insti. ad Sen. cons. Orfi. nam. & ea legitima dicitur licet non sit ex lxij. tab. vt inf. vode legi. l. a. §. fi. & l. seq. Accur.

f *Idem erit probandum*] vt s. non possit aditi. Accur.

g *Diuj*. longo tempore, vt infra q. & aquīb. l. si cum fideicommissa. §. Visto.

h *Pater*] filio sciente, & nō contradicente idem, & si possedisset filius. vt C. de pet. hær. l. si filius. Azo. & argu. sup. ad Maced. l. si filius, ex tempore ergo. 4 præsumitur solennitas obseruata. sic sup. de vsuris. l. cum de in rem verso.

i *Credendum est*] vterque. i. pater, & filius. Azo. vel dic pater, in quem transeunt obligationes, secundum has leges: vt inf. eo. l. placet. Acc.

k *Seius qui putabat*] ita dicit. primum, si is, secundum, quisquam. &c. tertium, nam eum. &c. in primo adiuit viuo iubente: in secundo, eo mortuo; in tertio, viuo, vel mortuo. 5 Dic ergo secundum Ioan. quod facit differentiam inter errantem, vt in primo casu & dubitantem, vt in tertio casu vt primi aditio non teneat: alterius sic, vt inf. eo. l. qui putabat. §. qui bona. & §. fin. Sed argum contra. C. de condi. in deb. l. ñ. s. & expresse reprobatur dicta distinctio inf. de condition. & demon. l. multū. in fi. vbi de errante, & dubitante dicit quemlibet posse adire. Et quis erret, vel dubitet, dic, vt supra de testamen. l. de statu. Distingue ergo inter dubitantem, & errantem in facto: vt quia credat matrem suā fuisse vxorem, quæ fuit concubina, vt in primo, & cum qui in iure: vt ibi, nam eum. &c. & secundum hoc sciebat ibi patrem mortuum, sed non credebat per hoc filium fieri sui iuris. Vel melius in omni errante, vel dubitante attendas, an eius erat propositum, vt si liber, vel paterfamilias esset, vellet esse hæres, an vero iubenti tantum quæri, nec de se aliquid cogitauit, in primo casu quærit sibi, si absque iussu alicuius adiuit, vt ibi, nam eum. &c. vt sup. titu. ff. qui iure, secundo non sibi, quia non voluit: nec iubenti, quia nec potuit, sic inf. de rebus dub. l. in ambiguo. Et benè sic distinguitur; quia propositum adeuntis dicit lex distingui, vt quæratur possessori. Cur ergo non attenditur, vt quærat sibi sciēti conditionem suam, vel dubitanti, vel erranti in casu vt ff. de acquir. rer. do. le. homo liber? Et fortè ideo hic sic distinguitur. adeat cum iussu, vel non: quia non creditur sibi velle acquirere se cum adiuit iussu, sed si sine iussu, contra. & hæc omnia cūis, qui putabat se filium sa. scit se non esse necessariū hēdem. alioquin si putabat se necessarium, quāuis sit extraneus hæres, nec adire, nec repudiare potest, vt ff. eod. lege is qui. & le. seq. Dic ergo, si is, qui putabat, errando in facto, vel in iure; sed ff. dubitando, secundū primum. Vel dic, qui putabat, l. errando in facto; sed inf. in iure, secundum alium. Vel dic, qui putabat s. errando, vel dubitādo, non tamen sibi, sed iubenti acquirere volens, sed infra sibi, secundum tertium. Ac.

* De sēſu huius §. vi. An. Are. in l. vēre. n. 54. hoc co. ti. & Seba. Sap. in l. q (e patrim. §. C. vnde li. & ibi latè g Fab. Acō. nu. 14. & seq. & ibi, etiā Goz. n. 45

4† Fl. adquirent.

6 Istatō dicit licet B. Al. & Ar. & iō dicō q tō est sm Bar. quia sciebat filius iussū esse reuocatū per mortē patris, nec pōtuit adire ex necessitate iussus.

7† Sequit hanc glo. Bar.

8† Idem B. & Bal.

l *Patris*] putatiui.

m *Sibi*] quia non vult. Accur.

n *Qui non fit*] quia non potuit.

o *Quamquam*] ab initio iussus inutilis aditionem vitiat, vt sup. quamquam ille, qui ex post facto fit inutilis, nō vitiat, quin quærat adeunti. & est ratio, 6 quia sufficit semel fuisse vtilem. arg. inf. de diuer. & temp. præ. l. de accessione. in fi. Alij dicunt ideo obligari hæreditati filium, quia succedit patri, qui tenebatur hæreditati ratione iussus.

p *Pater*] s. verus. Accur.

q *Nam eum*] valet aditio mortuo iubente, nam valet quandoq; etiam eo viuo, quando adiens dubitat, sed non erat, secundum primum: vel quando erat in iure, secundum alium, vel quando sibi quærere voluit adiens, secundum tertium. Accur.

r *Factum sit*] igitur de sua condōne dubitabat, secus si testator. 7 vt inf. eo. l. sed & si de sua. Iō error, vel dubitatio facti esse potest, si credebat viuere patrem cum esset mortuus. idem iuris si sciebat mortuum: sed non credebat, quod per hoc filius fieret sui iuris. & facit inf. eo. l. si quis mihi bona. §. iussum. & de vsucap. l. iusto. Accur.

s *Interdum*] regulariter cum filius instituitur, iussus præcedere patris, & sequi aditio debet, vt patri quæratur. vt inf. ea eo. l. si quis mihi bona. §. iussum, sed hic fallit. Accur.

t *Instituens*] ab aliquo extraneo, vt locum habeat, quod dicit Insortiatum.

u *Quamquam*] & ita quærit ei, cum. n. exhæredatus filius habeatur pro mortuo, vt in Authen. de hære. & Fal. §. exhæredatos. colla. 1. nepos fit hæres auo ipso iure, & necessarius, vt in fi. huius. l. & Insti. de hær. q. alt. & dif. §. fin. quę videtur contra, sed non est, cum hic pro mortuo sit. 8 Item per consequens eodem momento quærit patri in cuius est potestate, vt inf. eo. l. placet. & necessarium facit, vt hic & in fin. huius legis, quia quod filius quærit, patri quærit, hodie secus, vt C. de bon. quæ lib. l. fin. & facit inf. de castren. pecu. Ex castrensi. in prin. Accur.

x *Instituta*] ab aliquo extraneo, vt locum habeat, quod

dicit in fine quia ipſe non eſſet, &c. Vel dic à patre ſuo, in cuius erat poteſtate inſtitutus, vel retine perſonas ſuperiores, & dic nepos ab auo, i. à patre filij exhæredati, qui filius exierit de ſui patris poteſtate alioquin nulla eſſet adoptio, cum mortuo auo nepos in ſui patris caderet poteſtatem: vt Inſtitut. quib. mod. ius patr. poteſt. ſol. §. primo. ſed certè hic vltimus caſus ſtare ñ poteſt, quia adoptione facta ſtatim et hæditas iam quæſita ne poti, vtpote iuo hæditi acquireretur adoptan tiive ſup. de adopt. lege. ſi pater. in princi. & ſic iam denuo adi ri, ſeu acquiri non po teſt. Item & finis nõ poſſet bene adapta ri. Item nec alix duæ poſitiones caſus va lent: ſed hæc valet, vt dicas quod Titius filium ſuum exhæredauit, & extraneum inſtituit: eoque mortuo antequam adiret à filio exhæredato eſt adoptatus. Azo.

a† Fl. exſtaturus.

a† Fl. ſcripſit.

3† Sic ẽt Fl. & ma naſcr. ſed aptius videbaẽ vet berũ, q̃ nis & minarũ verbalium metus eſſe poſſit. Taurel. in annot.

* Facit c. cũ dilect⁹ cũ gl. ſup. ver. mortis ex. de his quę vi metus ve cũ ſunt.

4† Ideſt, elãculũ. qđ Græci παγιδευτὴν dicunt.

5† Fl. placeer.

6† Fl. deeſt ſuum.

a Applicatur g. Azo. & A.

a *In poteſtate*] adoptatus, vel patris eius.

b *Nam per eum*] benè dico, quod non facit eum neceſſarium, nam &c. hæc tam. n regula fallit infra de caſtren. pec. le. ex caſtrenſi, & dic vt ibi not.

c *Exiturus*] ſ. neceſſarius.

d *Celſus* ſalias §. Celſus. alias l. cum.

e *Fallens*] vt quia præſciens ſe cogendum, clam, vel coram quibuſdam fuit proteſtatus, quod licet adiret, pro nihilo vo. ebat eſſe ad quod inſta. de leg. ſecundo i. ſi quis in princ.

f *Non fieret*] immo fit. ſed abſtinet: vt ſup. quod met. cau. leg. ſi mulier. §. ſi metum. & infra eod. l. ſi metus. quæ ſunt cõtra Solu. hic fallens. ibi non. Alij dicunt, quod hic de æquitate, ibi de rigore. Alij e contra, quod ibi de æquitate prætoria, hic de ſtricto iure, i. ciuili. Alij, non fit hæres. ſ. cum effectu. quia abſtinet. prima facie. Item oppo. metus verborum nõ fuit iuſtus. ergo non impedit fieri hęredem. vt ſup. quod metus cau. l. 5. 6. & 7. & quibus ex cau. maior. le. metus. Sol. hic fallens. vnde etiam ſi nullus fuiſſet metus, non tenuiſſet aditio. Item opponitur. C. eo. l. cum aliquis, ſed ibi per iudicem cogitur adire: ſic inf. ad Senatuſ. cõl. Treb. l. nam quod. §. qui compulſus.

g *Non facere*] hoc poteſt intelligi cum ſeruus ab aliquo compellitur, non a domino: alioquin contra. vt inf. ſi quis omiſ. cau. teſt. l. 1. §. 1. Azo. & facit ad l. ſup. de neg. geſt. l. at qui natura. §. ſi libero. & de tut. l. qui teſtõ. in fi. & de indi. l. a. circa prin. & de auth. præſtan. l. 1. in fin. & de acquir. rer. do. l. homo liber in prin. Argum. contra ſup. de ritu nup. l. ſi patre.

SI quis filiumfamilias] CASVS. Seius inſtituit ſibi hæredem Titium filium Caij, & bene ſciebat dictus Seius dictum Titium eſſe in poteſtate dicti ſui patris; & ita poſtea in eodem teſtamento dixit dictus teſtator: ſi mihi dictus Titius hæres non erit. Sempronius mihi hæres eſto. & poſtea deceſſit dictus teſtator; & poſtea dictus Titius adiuit hæreditatem iuſſu patris, nunquid excluditur dictus ſubſtitutus? Et videtur quod non: quia Titius non eſt hæres. immo pater ſuus. vt infra eodẽ l. placet. ſed certè immo excluditur. nam cum teſtator ita dixit, ſi mihi Titius hæres non erit, Sempronius mihi hæres eſto. &c. intelligitur à iure taliter intellexiſſe, ſi Titius neque ipſe hæres erit, neque alium hæredem fecerit. Sempronius mihi hæres eſto. &c. ſciebat enim teſtator, vt dixi, filiumfamilias eſſe Titium; ſi autem ignoraſſet, haberet locum quod dicitur ſup. de hæred. inſtit. ſi paterfam.

¶ *Si filius*] Ego habens filium in poteſtate, & ex eo nepotem inſtitui mihi hæredem dictum meũ filium; & deceſſi. & ita eſt mihi neceſſarius hæres dictus meus filius ipſo nure. ipſe autem neſciens prædicta, deceſſit inſtituo ſibi hærede dicto meo nepote. ſuoque filio; vult tunc dictus nepos adire patris hæreditatem. & à mea abſtinere, cui è benè poteſt hoc facere tam quam hæres patris. nam cum pater eius, ſi viueret, poſſet benefitio Prætoris abſtinere à mea hæreditate. ergo & hæres ſuus, ſecus autem ſi dictus meus filius ex triſſet mihi hæres, quia tunc dictus meus nepos, qui adiuit hæreditatem patris, non poſſet ſe abſtinere à mea. & hoc idẽ eſſet in quolibet alio hærede hæredis. Vlpianus.

h *Si quis filiumfamilias*] alterius. & ſciebat eum filiumfa. eſſe. alioquin diſtingue, vt in ſeruo: a vt ſ. de Bar. B. Ang. P & Alex. ſup. de hæred. inſt. l. ſi pater. & l. ſeq.

i *Paris*] licet ergo patris non filius videatur eſſe hæres, vt ſup. eo. l. qui in aliena §. interdum. non loco deficit conditio: quia intellexi. ſi hæres non erit. ſi hæreditatem ſibi, vel patri non acquiſierit. vt d. l. ſi pater. Accur.

k *Sciret*] quid ſi ignoraueritit? R. ſ. idem, niſi ſe immiſceret.] *Abſtinere*] & habere paternam, ſed ſi vellet abſtinere à paterna, & habere auitam, poſſet. vt C. ſi. vt ab hære. ſe abſti. l. 1. & l. 2. & C. vnde lib. l. qui ſe. Azo. ; Vide de hoc latè B. in l. ge. rit. 7. col. verſic. ſed quæro. in fi. de acq. hæred.

m *Idem tribueretur*] ſi viueret, vt inf. eod. l. eiqui. & inſt. de hær. quali. & dif. §. ſed his Prætor permittit: ergo idem ius habebit eius hæres, vt C. de iu. delib. l. cum antiquiorib. in fi. & inf. de reg. iur. l. qui iuſsit. cum contra inf. prior. §.

n *Quæris*] puta Seio,

o *Seius*] Seius,

p *Videtur*] no quia hæres hæredis. &c. vt C. de hær. inſtitut. l. ſi. & inf. de verb ſig. l. hæredis. & ſup. de pet. hære. l. 3. §. ſed ſi Titio. & dic vt ibi no. & ad idẽ C. de leg. l. in annalib. & inf. de iu. immu. l. 4. Falſit in caſibus vt inf. de verb. ſign. l. ſciendum. & ſup. de vulg. ſubſt. l. qui liber. §. fi. & C. de vſuf. l. antiquitas. & de vulg. ſub. l. ſi filius. & inf. de caſtren. pecu. l. 1. vno modo littera illa intellecta. Accur.

q *Omittere*] vt ſupra prior. §. contra. Sol. hic adierat Titius, ibi non. Accur. ; 4 Sequitur eam Paul.

MOre noſtræ ciui—] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium pupillum filium Seij quõdam. & deceſſi. nunquid adire hæreditatẽ meã ſine tutoris authoritate. & æri alieno obligari poteſt? Et dicitur q̃ non: & eſt ratio, quia nec pupillus, nec pupilla poſſunt obligari ſine tutoris authoritate, bi ditas autẽ bene obligaret eos æri alieno hæreditario, ſi adire poſſent eam. & adiunct. etiam ſi ipſa hæreditas eſſet nõ ſolũendo. quia benè obligat maiores, qui per ſe adire poſſunt, & adeunt, ſecus autem ſi dictus pupillus, quẽ inſtitui, eſſet meus filius. vel ſeruus. & ita mihi hæres neceſſarius, nã tunc non eſſet ei neceſſaria in aditione tutoris authoritas. quia ipſo

ipso iure esset hæres etiam sine aditione. si autē dictus Titius esset filius Seij (vt in primo casu dixi) & viueret dictus Seius. & iussu ipsius Seij adiuerit hæreditatem meā dictus Titius acquirit eā patri suo. licet sit Titius ita parui temporis. vt non sit consilij capax. si autem tempore quo dictum Titium instituit, pater eius Seij nō viuebat vt dictum est primo casu. & dicas Titius erat maior infante, habebè potest adire hæreditatem authoritate tutoris, quamuis similis furioso videatur esse. & h.d. cum l.seq. Vivianus.

& *Curatores*] Romanę. per excellentiam: vt Inst. de iure natu §. ina autem. quē sertamus: vt sup. de legi. & Senatusco. l. de quibus. in prin.

b *Obligari possunt*] ff. hæreditati. ff subijcit & supra de autho. præstan. l obligari. ff. hæreditatem. & est ratio, ne habeant damnum: vt Inst. de autho. tuto. §. neque. & ne vexentur: vt supra de min. l. minor 25. annis. Idem de adulto dicas sine curatore: vt C. de adm. tuto. l. cum quidam. si autem est infans, solus tutor: vt C. eo. l. si infanti. §. 1. Vel dic secundo. obligari alicui ex pacto: vt similitudinariè ponatur. scilicet, quod sequitur de hæreditate.

c *Quin*] i. quod. Accursius.

d *Obligent nos*] & sic obligaret pupillos, vt hic. & ff. ad Treb. l. non enim. & inf. qui ex cau. in possessa. l. 4. Accursius.

e *Saluando*] vt C. eo. l. si testamenta. nisi fiat inuentarium: vt C. de iure delib. l. fi. §. si autem.

f *Dico autem hæreditate*] vt pupilli eam non adeant sine tutore. & facit inf. de condit. & demonst. l. cum pupillus. & de reg. iur. l. pupillus. Accursius.

g *Necessaria*] huic enim ipso iure obligantur. licet possint se abstinere iure prætorio: vt sup. l. proxi. §. 1. & inf. de fideicom. li. l. cum quasi. sed & si quis. Item & necessarius his ēm q̄q; abstinet quo ad quid: vt ff. de hær. inst. l. 3. §. qui fideico. nunc. nam. quod qualiter intelligendū sit. dicam ff. eo. l. necessarijs. & ff. de min. l. ait Prætor. §. nō solum. Azo.

h *Impubes*] maior infante: alias solus pater: vt C. eod. l. si infanti in prin. Accurs.

i *Consilij*] pleni: aliquid tamen habent. vt dixi. & facit inf. eo. l. pater. §. fi. Accursius.

k *Pupillus si fari*] i. maior infante: aliàs solus tutor: vt C. de iure deli. l. si infanti. & ff. 1. vel infans a tutore autho rite: vt inf. ad Trebel. l. seruo inuito. §. si pupillo. subaudi ergo hic maxime: sed in hoc differt, quia si est maior, non potest solus tutor: vt statim dicet.

l *Dic si non potest*] sic sup de iureiu. l. qui iurasse. & de iure & fac i. pro. l. regula. & C. de fal. mo. l. 1. & inf. rem pup. sal. fo. l. fi. in fine.

m *Furiosus*] sed in isto adit solus curator: vt C. de cura. fur. l. fi. §. tali. & inf. eo. l. qui seruum suum. sed an faciat furiosum hæredem, dic vt ibi. at ibi oportet ambos consentire: vt C. eo. l. potuit. & ad hoc inf. de reg. iur. l. in negotijs.

n *Curatoris*] vt ff. l. proxi. no. At curatoris authoritas non sufficit pupillo: vt inf. de app. l. cum in vna. tutor. sed adulto sic. vt C. de admi. iur. l. cum quidam. item in bon. posse. solus tutor. vt inf. de bon. poss. l. tutor. Accursius.

Si ex asse] CASVS. Institui mihi hęredem Titiū in omnibus meis bonis. & decessi. Titius adiuit pro dimidia & aliam dimidiam non vult habere. certè oportet malo suo velle. q̄ habeat iuram. Vivianus.

o *Partem*] tantum, vel sciens se in solidum hæredem, vel credens tantum de parte quam vult adire. & die destinauerit. i. proposuerit cum effectu. f. adeundo. vt sup. eod. l. 1. & 2. & ff. de leg. 2. l. neminē. & l. si cui. & ff. eo. l. qui. se. & de leg. 1. l. legatarius. Sed contra ff. eo. l. ex semisse. Sol. vt ibi. Accur.

Impuberibus] CASVS. Si impubes sit hæres institutus a patre suo. & mortuo patre adierit hæreditatem sine authoritate tutoris. & velit postea abstinere, poterit etiam sine in integrum restitutione: sua enim aditio nihil valuit ipso iure: si autem esset pubes, & sine curatoris authoritate adierit, non habebit ius abstinendi. nisi per in integr. restit. si autem se non immiscuit aliquo modo, potest beneficio Prætoris abstinere sine aliqua in integrū restitutione: & ipso iure potest per Prætorem abstinere. non autem est necesse, q̄ propter hoc personaliter Prætorē adeat. Et ex hoc determinatur quæstio de facto ad postulationē duorum, qui de hoc quæsierunt. vnus quorum vocabatur Oceanus, & alter Victorinus: quæ quæstio fuit talis. Titius habens filium. & ex eo nepotes in potestate. habuit contractum cum Seio. & fuit in eo deceptus. & decessit instituto sibi hærede dicto suo filio. dictus autem filius suus voluit, donec vixit, agnoscere hæreditatem suam: nec aliquid de hæreditate amouit, nec pro hærede in ea aliquid gessit. & postea decessit dictus filius institutus. institutis sibi hæredibus dictis suis filijs. qui erāt pupilli. & nepotes dicti Titij testatoris. certè dicti pupilli possunt abstinere ab hæreditate auita. & sic non teneri oneribus hæreditarijs auitæ hæreditatis. & ideo non est eis necessarium in integrum restitui aduersus dictum contractū, in quo fuit deceptus auus: quia ipso iure non tenentur. possunt ergo dicti pupilli habere hæreditatem patris eorum, & abstinere ab hæreditate auitamec est eis necesse, quod personaliter adeant Prætorem pro abstinendo: vt in princ. huius l. ei. qui se. & facit optimè ff. eo. l. si quis filium. §. primo. & hic est intellectus huius legis cum l. seq. Vivianus.

p *Impuberibus*] per hanc legem dicit P. non esse necessariam in integrum restitutionem impuberibus, etiam cū tutore adeuntibus: alioquin idem esset in impuberib. quòd in puberibus. nam & puberes restituuntur, vt inf. eo. l. si minor. Sed tu dic, q̄d hic impubes sine tutore, pubes sine curatore adierunt, cum non haberent tutorem, vel curatorem; cuius impuberis aditio non tenet ipso iure: vt sup. eo. l. pupillus, ergo sine restitutione deferit at puberis tenet, cum curatorem non habeat: vt C. de in integ. rest. mi. l. si curatorē. & ideo non sine restitutione iuuatur, si adiuit. vt hic. & inf. eo. l. necessarijs. si autem curatorem habet, similis est pupillo. vt d. l. si curatorem. Vel secundo 5 intellige. q̄ impuberes vocat minores 25. ann. qui iuuantur, etiam si adierint, vel ipso iure, vel per restitutionem in integrum. vt ex præmissis patet. vt puberes vocat maiores 25. ann. qui nullo modo iuuantur. vt hic. & C. de repu. hær. l. 4. & secundum hoc nō facit hæc lex pro P. in hoc, quod dicit, pupillum solueniē debitū naturale condicere, non prehabita restitutione: vt & ff. de condi. indeb. l. interdum. quia hic nec ante aditionem tenebatur. nec post, cum sine tutore adiuit: at ibi naturaliter saltem tenebatur. & ideo non condicit solutam. & consumptam sine restitutione: vt ibi no. & facit sup. de mino. l. ait Prætor. §. sed & si hæredi. & inf. l. proxi. Accur.

Ei qui

non videatur scire huiusmodi ætatis puer (neque enim scire, neque discernere 2† talis ætas potest, i. nō magis quàm furiosus) m tamen cum tutoris n authoritate hæreditatē acquirere potest: hoc enim fauorabiliter ei 3† præstatur.

Vlpian. lib. 7. ad Sabin.

LEX X.

SI ex asse hæres destinauerit partem o habere hęreditatis, videtur in assem pro hærede gessisse.

Pompon. lib. 3. ad Sab.

LEX XI.

IMpuberibus p liberis omnimodo abstinendi potestas fit: puberibus autem ita, si se bonis 4† nō immiscuerint.

Suus, qui se nō immiscuit. potest abstinere beneficio editi Prætoris sine aditione iudicis. Bar.

1† Fl. huius.

2† Fl. decernere et tūc addit ad formā creationis. certo. &c.

3† Fl. eis.

4† Fl. dest bonis.

15 quuntur hanc gl. Bar. & Pau.

3 Gl. ad editio. Fl. dicit Paulus. Contra. aūt ait legēdū. Placentinus. cuius opinionem, inquit, si solū reijcitur ab Accu. hic. sī et ab oib. Doct.

4 Imò. sive pupillus nō habebat tutorem, sive hēbat. ei⁹ auctoritas non interuenit. Contra

5 Hæc interpretatio iure admitti non pō. rectè. que reijcitur ab interpretibus. Cō.

a *Si qui se non immiscuit*] erit ergo suus, vt in rub. no.
b *Siue minor*] sed minor etiam potest: vt sup.l.proxim.
c *Quorum*] pupillorum.
d *Pater*] cui successerant pupilli.
e *Hæreditatem*] aui.i.patris sui: idem si decessisset ignoranti delatam: vt sup.eod.
l.si quis.§.2.
f *Amouerat.*] quia tunc beneficium abstinendi amisisset, cùm si suus: vt infr.eod.l.si seruum. §. Prætor ait. l.extraneo secus vt infra eod.l.si quis extraneus. Accursius.
g *Gessérat*] in bonis aui.& facit C.si vt se ab hæred.absti.l.1.& supra l.proxi.& infra eodem.l.necessarijs. Accursius.

Illa hæreditas repudiatio. ne amittitur, quæ potest a liberi: secus si adiri non poterit. Bart.

Idem lib.7.ad Sabin.

LEX XIII.

IS qui hæres institutus est, vel is cui legitima hæreditas delata est, repudiatione hæreditatem amittit. Hoc ita h verum est, si in ea causa erat hæreditas, vt 3† adiri esse delatam si adit.&c. non sic.hoc ita.l.delatam posse repudiari.si in ea.&c. quia hæc conuertibilia sunt * esse delatam.& posse adiri: vt inf.de verb.sign.l.delata & sic malè loqueretur. Accursius.

i *Nihil egit*] nisi coram iudice 1 creditoribus instantibus renuncies: & se non aditurum dicat, etiã si conditio extiterit: vt ff.de cura.bo.dan. l.1.& inf.eo.l.in plurium.in fin.quæ iuncta cõtra.argum. sup.de orig.iur.l.2.§.& cum placuisset.& de offic. Præsid legatus. Item contra. inf.eod.l.nec is. §. sed si quæs. Sol. per l.inf.eod. l.illud. Hẽ contra C.de pac. l.1. Solu.vt ibi. Item aliud est in bonorũ possessione petenda quã in aditione hæreditatis.vt inf.de secund.tabul. l.2.§.si sub conditione.& §. si quis ita. cum concor.& inf.de reg.iur. l.qui potest.& inf.de succ.edi. l.j. §.decretalis.& dig.1.l.si inscriptum.§.1.& ff.eo. l.is potest.& l.si quis extraneus.§.sed ita.

k *Qualisqualis*] dum modo nõ impossibilis de natura, vel iure, quia tunc habetur pro non adiecta, vel nisi sit talis, vt habeatur pro impleta, vt quia non stat per hæredẽ: vt supra de cond.institutio.l.prima.& l.conditionis & ff.quãdo. dies leg. ced.l.1.& de condi.& demon.l.obtinuit.& l.aliqñ. Accurs. l *Arbitrium*] scilicet hæredis.& sic est potestatiua.& dicta citè, vt si decem des, hæres esto. secus si expressè, vt si volẽ vt supra.de condit.inst. l.finali & l.verba. vel in arbitrium extranei tacitè non expressè: vt inf.de conditio.& demonstratio.l.nonnunquam. hæc autem conditio, si ille arbitretur, hæres esto. vel tibi lego, videtur pura: vt inf.de leg.secũdo.l.prima. Item quidam dicunt, quod si expressit, si voles hæres esto, non fit pro pura, quamquam statim possit acquirere: & sic tunc fallit regu.inst.eo.l.is potest. sed prima debeo purificare. sed dic vt prædixi. & no.sup.de hær.inst. l.iam dubitari.

m *Si qui dubitet*] quis dicatur dubitare, dic vt inf.eo.l.cum quidam.§.quod dicitur. Accursius.

n *Nihil agit*] quia nec adiri potest, vt infr.eo.l.hæres institutus & l.seq. Hug.

o *De hæreditate*] s. repudianda.

p *Nihil valebit*] quia nec adire potest, vt sup.ea.l.in prin.& l.quamdiu.& ff.eo l.quamdiu.& facit C.de cap l.nec nos. & inf.eo.l.qui superstitis.

q *Neque filiusfamilias*] institutus filius ab aliquo 4 contemplatione patris, vt sic professitia scilicet sit hæreditas. 2 vt supra de vulga.substituto. l.sed si plures. §.in arrogato. vel sui contemplatione. & sic aduentitia non potest repudiari, vt patri noceat, sed iubebit adhuc cum adire, vt hic, & C.de pactis. l.filius. & ècontra pater non nocet filio, quia nec ante pertineba ad filium, vt infra eodem. lege placet. Vel non nocet, quia post mortem patris adire poterit. Sed an ipsi patri? forte non 4 Argument. contra sup.solutio matrim. l.secunda § denique. At sequens lex, quando ab intestato, vt per Officianum, vt sup.eo.l.qui in alieno. §.sed & si legitima, sed nouo iure, secundum quod quæritur proprietas filio, in aduẽtitia indubitater obtinet, quod hic dicit: vt C.de bo.quæ lib.l.fin. Alij dicũt hic à matre filiũ instituj

a ff. qui se non immiscuit] erit ergo suus, vt in rub. no.
b ff. Siue minor] sed minor etiam potest: vt sup.l.proxim.
c Quorum] pupillorum.
d Pater] cui successerant pupilli.
e Hæreditatem] aui.i.patris sui: idem si decessisset ignoranti delatam: vt sup.eod.
l.si quis.§.2.
f Amouerat.] quia tunc beneficium abstinẽdi amisisset, cũ si suus: vt infr.eod.l.si seruum. §. Prætor ait. l.extraneo secus vt infra eod.l.si quis extraneus. Accursius.
g Gessérat] in bonis aui.& facit C.si vt se ab hæred.absti.l.1.& supra l.proxi.& infra eodem.l.necessarijs. Accursius.

1† Fl.misceuit & ff. semisce.

2† Alias semestr. iuris Victorino &c. Fl. in semestri b. Viuijs Soteti. & &c.

IS qui hæres institutus est, vel is cui legitima hæreditas delata est, repudiatione hæreditatem amittit. Hoc ita h verum est, si in ea causa erat hæreditas, vt 3† adiri

3† Flo.vt &c.

i *Nihil egit*] nisi coram iudice 1 creditoribus instantibus renuncies: & se non aditurum dicat, etiã si conditio extiterit: vt ff.de cura.bo.dan. l.1.& inf.eo.l.in plurium.in fin.quæ iuncta cõtra.argum. sup.de orig.iur.l.2.§.& cum placuisset.& de offic. Præsid legatus. Item contra. inf.eod.l.nec is. §. sed si quæs. Sol. per l.inf.eod. l.illud. Hẽ contra C.de pac. l.1. Solu.vt ibi. Item aliud est in bonorũ possessione petenda quã in aditione hæreditatis.vt inf.de secund.tabul. l.2.§.si sub conditione.& §. si quis ita. cum concor.& inf.de reg.iur. l.qui potest.& inf.de succ.edi. l.j. §.decretalis.& dig.1.l.si inscriptum.§.1.& ff.eo. l.is potest.& l.si quis extraneus.§.sed ita.

k *Qualisqualis*] dum modo nõ impossibilis de natura, vel iure, quia tunc habetur pro non adiecta, vel nisi sit talis, vt habeatur pro impleta, vt quia non stat per hæredẽ: vt supra de cond.institutio.l.prima.& l.conditionis & ff.quãdo. dies leg. ced.l.1.& de condi.& demon.l.obtinuit.& l.aliqñ. Accurs. l *Arbitrium*] scilicet hæredis.& sic est potestatiua.& dicta citè, vt si decem des, hæres esto. secus si expressè, vt si volẽ vt supra.de condit.inst. l.finali & l.verba. vel in arbitrium extranei tacitè non expressè: vt inf.de conditio.& demonstratio.l.nonnunquam. hæc autem conditio, si ille arbitretur, hæres esto. vel tibi lego, videtur pura: vt inf.de leg.secũdo.l.prima. Item quidam dicunt, quod si expressit, si voles hæres esto, non fit pro pura, quamquam statim possit acquirere: & sic tunc fallit regu.inst.eo.l.is potest. sed prima debeo purificare. sed dic vt prædixi. & no.sup.de hær.inst. l.iam dubitari.

m *Si qui dubitet*] quis dicatur dubitare, dic vt inf.eo.l.cum quidam.§.quod dicitur. Accursius.

n *Nihil agit*] quia nec adiri potest, vt infr.eo.l.hæres institutus & l.seq. Hug.

o *De hæreditate*] s. repudianda.

p *Nihil valebit*] quia nec adire potest, vt sup.ea.l.in prin.& l.quamdiu.& ff.eo l.quamdiu.& facit C.de cap l.nec nos. & inf.eo.l.qui superstitis.

q *Neque filiusfamilias*] institutus filius ab aliquo 4 contemplatione patris, vt sic professitia scilicet sit hæreditas. 2 vt supra de vulga.substituto. l.sed si plures. §.in arrogato. vel sui contemplatione. & sic aduentitia non potest repudiari, vt patri noceat, sed iubebit adhuc cum adire, vt hic, & C.de pactis. l.filius. & ècontra pater non nocet filio, quia nec ante pertineba ad filium, vt infra eodem. lege placet. Vel non nocet, quia post mortem patris adire poterit. Sed an ipsi patri? forte non 4 Argument. contra sup.solutio matrim. l.secunda § denique. At sequens lex, quando ab intestato, vt per Officianum, vt sup.eo.l.qui in alieno. §.sed & si legitima, sed nouo iure, secundum quod quæritur proprietas filio, in aduẽtitia indubitater obtinet, quod hic dicit: vt C.de bo.quæ lib.l.fin. Alij dicũt hic à matre filiũ instituj

* Sãr. hoc falsũ esse deprehenditur ex hac et sex seq.l.gb. apparet si satis esse vt acquiri possit hæreditas, si ex ea sit delata, sed præterea oportere nullã erroris aut incertitudinis vim interuenire ex glossa eius quæ re vult. Cont.

2 Sequuntur hanc gl. Bar. & Arct. hic

2 Sequuntur ea Ba. & Pau.

3 Ista ẽt est bona. sũm prædictos.

4 Istã opinionem tenet B. P. Ans. et Al.

cum.& l.seq.ad eãdem hæreditatem delatam ab intestato, & dicunt etiam iure isto eam quæri filio per l.sup.eo.l.qui in aliena. §.sed & si.quod non placet: 1 quia primo per Cõstantinum hoc fuit inuentum: vt C.de bon.mater.leg.1. & licet filio deferatur,statim patri quæritur. Item oppo.Inst per quas person. §.1. vbi pl dat, cui vult? Respon.potest acquisitum nũc: quia iam non est spes filio: sed ante, quia spes est filio,si fiat sui iuris. nõ potest pater repudiare: sicut in seruo: vt Instituti.de hered.institu. §.alienus. tempore. n. aditionis in hæreditate considerat conditio institutionis: secus in legatis, 2 & in stipulationibus vt ibi not. Item secus 3 est in domino. & secundo: vt infra.de lege.1. lege. legatum seruo. & de succes. edic. lege. 1.§.per seruum. & facit C.de repud.bo. post.lege filio.& ĩ. de iureiur. lege quanto magis. ibi, ipsi autẽ deferẽ.&c. & C.e.l. renitente. & de fidei ex repudiatione.

1 Et hã, Bar.Ang. P. & Ale.

2 Idẽ Pa. hic.

* Ad hãc l.& seq. vid Bulg. in rub.C. q admitt. nu.52.& 54.

3 Istã tenent Bal. & Ale. tñ tenẽt ĩmũ Bar.& P.

a *Item etiam est si legitima*] ex Officiano: vt sup.eod.l. qui in aliena.§.sed et si legitima.

b *Si qui. Necessariũ*] qs sit suus,& necessarius. vel necessarius tantum, habet Insti.de hæt.qual.& differ. in princ.

c *Non potest*] in eodẽ errore consistens, vt sic verba ad idem tempus referantur: sicut arbor mala non facit fructus bonos.s.existẽs mala.& est ratio.quia credens se necessarium.credit se non posse repudiare,& quia de iure suo non est certus: quod omnium hæredum cõmune est.

d *Repudiare*] vel adire: vt inf.l.prox.

e *Plus est*] quia in animo consistit aditio, vt Insti.de hær. qual.& diff. §.si.Et no.generale dictũ:sic ĩ.de iniur.l.eũ q. §.fi.& l.itẽ apud.§.interdũ.& ĩ.quib.mod.vsufru.amit.l.is qui. Sed arg.contra.ĩ de cri.expi hær.l.fi.& pro eius.l.2.§. si à pupillo.& Insti.de leg.§.si quis rem.& de ma.vin.l.4.

ADDITIO. Dic,q hic loquitur in aditione, quæ consistit in solo animo, vbi magis inspicitur opinio: ibi in his, quæ in solo animo non consistunt, secundum Bar.

f *Et econtrario.*] Sed in quo est contra, cum idem videatur? Rñ.ĩ.non repudiat.hic econtra nõ adit.sed vtro biq. erat voluntarius, sed putabat, q esset necessarius. Sed nunquid econtra si in veritate erat necessarius tñ, sed se voluntariũ credit? Rñ.si necessarius tñ. protinus est hæres.vt Insti.de hær.qual.& diff.in prin. nisi in casu, qñ sit de necessario voluntarius,vt ĩ.de hære.instit.l.3. §.qui filiicommissariam. Sed quidam dicunt eum non fieri protinus hæredem per casum huius l.& in hoc dicit econtrario. si autem suus.& necessarius est,per Prætorem voluntarius fit.vt no.ĩ. eod.l.more.& ideo adire non poterit. 4 vel repudiare.cũ in suo iure erat.

4 Sequitur cã. B.

g *Non potest*] adire hæreditatẽ si si vellet in errore permanere.

h *Nescit*] aliàs incipit.is qui. & deest. nec & tunc primus.& secundus casus idem sunt. tu habeas nec.& erunt duo casus.

i *Repudiare*] vel adire.vt inf.l.prox.

k *Potest*] etiam si nollit: quia de iure suo est incertus.

Si certus sit 1 falsum non esse,quod falsum dicitur,sicut adeundo acquirit,ita & repudiando amittit hæreditatem.

Repudiatione enim iuris non videtur repudiatum aliud,nisi repudiatum non potuit sine illo repudiari. Alex.

¶ Hæres * institutus,idemq. legitimus, m si quasi institutus repudiauerit, quasi legitimus non amittit n hæreditatẽ. Sed si quasi legitimus repudiauerit, 1 † si quidem scit se hæredem institutum, credendũ est vtramque o 2 † repudiasse. Si ignorat, ad neutrum 3 † ei repudiatio nocebit, neque ad testamentariã,quoniam hanc non repudiauit, neque ad legitimam, quoniam nondum ei fuerat delata. p

Qui habet ius adeũdi principaliter, & per se non impeditum, ad sui voluntatem, is repudiare potest: aliter non Bar.& Ale.

Paulus lib.2.ad Sabin.

LEX XVIII.

IS potest repudiare, q qui & acquirere potest.

l *Sed certus sit*] quia cum ipse hæres dicitur falsum commisisse,tunc certus est de iure suo.& ideo adire,vel repudiare potest. secus si alius dicitur fecisse falsum.vt hic.& ĩ.eo. l.cum falsum.& l.cum quidam.in fi.Accursius.

m *Legitimus*] quia proximior.

n *Non amittit.*] potest ergo vno iure repudiare. 5 & altero amplecti: sicut & ille qui iure ciuili, & prætorio succedere potest.vt no C.eo.l.puberem & hoc verum si nulli sint legatarij, alias tenetur adire, ne testamento adsit: vt C. eo. omi.cau.testa. l.l.ij. in prin. Item potest hic ratio colligi si quid operetur substitutio duobus extraneis substitutis, vos inuicem substitutos: cũ iure accrescendi sint idem consecuturi: quia vno iure repudiare,altero amplecti poterunt.

o *Vtrumque.*] i.hæreditatem vtroque iure obtinere.tem, & est sic ĩ.eo.l.in plurium sed contra sup.eod.l. is qui.2.respon.in eo, q potest hic repudiari legitima, quæ non est delata.Sol.inf.eo. l.illud.

ADDITIO. Dic, q censetur esse delata, propter quendam occultum ordinem, secundum. Bal.

p *Delata*] bona tõ: vt ĩ.eo.l.is qui.2.respõ.& ĩ.de suc.edi.l. 1.§.cũ furiosi hẽs ergo, quod adhuc põt adiri ex testõ qa non tenuit repudiatio.cũ ignorabat sibi delatam.sed si põt adire ex testõ non est locus ab intest.quia q̃ est locus testamentariæ. &c. vt ĩ.eo. l.quamdiu.& ĩ.de reg.iur.l.quamdiu.& C. com.mu.de suc. l.antequam.& C.vnde lib.l.2.& facit ĩ.de except.rei iud.l. ex exrante.in prin. & inf.de reg.iur.l.quoties ex duplici.

q *Potest repudiare*] & tunc, quis autem & ĩgñ possit acquirere.die homo liber. 6 pater fam.compos mentis. maior xxv.ann.* qui scit testatorem mortuum.& sibi delatam hæreditatem. Seruus ergo. & filius fam. adire nõ possunt nisi præcedat iussus, vt ĩ.eo.l.si quis mihi bona. §.iussum. Item furiosus non: vt ĩ.eo.l.qui seruum. In minore die. vt ĩ.eo.l.more. & l.pupillus.ne.t. Item scire debet testatorem mortuũ. vt ĩ.l prox. & sibi delatã scire, dẽt quis puta in filiumfamilias, vel puerum cessit institutio & hoc scit.vt ĩ.eo.l.is qui hæres.§.primo & inf.de secun.tab.l.1.fi.sientiã. Item debet esse certus q testator potuerit testamentalias de iuribus testamenti dubitat. vt infr.eod.l.hæres. §.6. Item q nullus eum præcedat scire debet talias de iuribus testamenti dubitari videtur: vt inf.eo.l.cum quidam.§.1. Item scire debet qua ex causa ad eũ pertineat ex testamento. vel ab intestato: vt ĩ.eo.l.si is ad quẽ. Sed reg.huius l.fallit.nã tutor, qñque solus adit, vt infanti acquirat: vt C.eo.l.si infanti.§.1. & bonorum poss.petit sempervi inf.de bono.pos.l.iuto. & l.si pupillus.sed repudiare nunq̃ vt d.l.tutor.& de succ.edic. l.1.§.tut. Item seruus repudiare non potest.sed potest nolle adire.vt C.de hæred.instit.l.3.in fin. Quid autẽ in filiofam. habuistis sup.eo.l.is qui in fine. Item decem bonorum possessio. requirere quis potest non tamen repudiare:& est rõ. vt inf.de succes.edic.l.prima.§.decretalis.& concordant ĩ. eo.l.4.cũ suis concor.& inf.eo.l.si quis extraneus.§.sed ita

5 Hoc est verũ, nisi simpliciter repudiasset hæreditatẽ:quæ tũc vtroque iure est reputata P.et Alex.ĩ gl. sing. in l. 1. de succ. edic.

* Ad ĩtel. huiꝰ §. vi. Bar.ĩ ru. C. qui ad mu.n.114. 1 ¶ Fl.repudiauit. 2 ¶ Fl.credẽda est vtrunq. 3 ¶ Fl.neutrum.

6 Sequuntur cã Ba. P.& Ale. * xxv. an. de minore ĩ xxv. an. quidã idẽ defendũt.quoque iure defendi posse Cõ.

Inofficiatum. Z 3 Qui

a *Qui hæreditatem. Defunctum*] id est, mortuum.
b *Testatorem*] & alia quædam no. sup. l. proxi. & facit inf. eo. l. neminem. & l. qui superstitis. Accursius.

Præterea.] CASVS. Si aliquis est institutus hæres, vel potest succedere defuncto ab intestato, & incipiat se gerere pro hærede in bonis hæreditatis, obligatur creditoribus hæreditarijs & alijs hæreditarijs oneribus. Quis autem videatur gerere se pro hærede, & qs non, vult dicere hæc lex. Et certe ille demum gerit pro hærede qui in hæreditate aliqd gessit, quasi hæres: & hoc animo vt velit hæres esse. si autem nō eo animo fecit, non videtur gessisse se pro hærede: vt puta si quæ fecit in hæreditate causa pietatis, vel custodiæ, vel quasi alio iure, pietatis autē causa posset fecisse pater si a petijt patrem suum, de cuius hæreditate tracta tur, vel fecit in eo impendiū quod fit circa mortuos: & hoc fecit causa pietatis, sed & hoc posset facere eo animo, vt esset hæres: & tunc videretur. Item dubio pro hærede gessisse, cum de ratione pietatis causa posset facere: puta si pauit seruos hæreditarios, vel iumenta hæreditaria: vel eā distraxit: vel fundos hæreditarios, vel ædes locauit, vel fulsit: vel res tempore periturras distraxit: & hoc fecit causa custodiæ. Nam non videtur pro hærede gessisse quia non hoc animo fecit: & ideo est si idem fecit prædicta circa res hæreditarias, quia putauit seas: vel quia adhuc deliberat vtrū velit esse hæres, vel non; vel quia volebat prospicere ei, qui substituтus erat ei, vel ei qui ab intestato erat hæres extiturus defuncto, de cuius hæreditate agitur. sed & prædicta posset fecisse eo animo, vt esset hæres; & tunc videretur sine dubio pro hærede gessisse, & ideo solent, & debent libertis, qui patribus necessarijs sunt hæredes, coram testib. dicere, non animo hæredis se gerere ea quæ gerunt in hæreditatibus patrum, sed causa pietatis, vel custodiæ, vel pro suo alio iure, quam hæreditario. Vlpianus.

1† Fl. de qua vid. Ant. Aug. lib. 2. emē. c. 3 2† Fl. pietatis causa fecit. 3† Gl. in c. qualiter & quando. de elect. dicit per hæc l. q si elect⁹ ante confirmationē aliqd dispoīat de reb. eccle sic vt salua essent quæ alias essent periturę: nō vt per hęc administrare, nō ei nō noceat. 4† Fl. quasi nō hēs. 4† Mel⁹ forsan pro testati.

c *Pro hærede*] aliter accipitur hoc verbū, pro hærede, cū tractatur de petit. hæred. vt ī. de petitio. hæred. l. pro hærede. & per totum tit. Azo. & aliter cum tractatur de vsucapione pro hærede. vt ī. pro hæred. l. prima. & per totum titulum.
d *Quasi hæres*] sic sup. famil. erciscun. l. qui errat. in fin. & l. & puto. §. sed si quis. & sic & sup. de iure do. l. professitia. §. si pater.
e *Quam animi*] quam electiuè ponitur. nam solus animus sufficit, vt Instit. de hæred. qua. & diff. §. 6. Azo. & in. f. eo. l. gerit. & C. eod. l. si aut a per factum tamen probatur voluntas, vt C. de repu. hære. l. 1. Accursius.
f *Custodiæ causa*] sic sup. de iure deliberan. l. ait Prætor. & l. Atilio.

Idem lib. 59. ad edict.

LEX XIX.

QVi hæreditatem adire, vel bonorum possessionem petere volet, certus esse debet, defunctum a esse testatorem. b

Qui aliquid facit tāquam hæres, oneribus est obligatus: secus si alio animo facit: quod apparere potest, vel ex protestatione, vel ex facti qualitate. h. d. vsque ad §. si quid tamen. Bar.

Vlpian. lib. 61. ad edict.

LEX XX.

PRo hærede c gerere videtur is, q̄ aliquid facit quasi hæres. d Et generaliter Iulianus scribit, eum demū pro hærede gerere, qui aliquid quasi hæres gerit. pro hærede autē gerere non tam 1† esse facti, quam animi. e Nam hoc animo esse debet, vt velit hæres esse. Cæterum, si quid pietatis, 2† si quid custodiæ causa f fecit, si quid non quasi hēs 3† egit, sed quasi alio iure dominus, apparet non videri pro hærede gessisse. Et ideo solēt testari 4† liberi, qui necessarij exsistunt non animo hæredis se gerere, quæ gerunt, sed aut pietatis, aut custodiæ causa, aut pro suo: h vt puta, patrem sepeliuit, vel iusta i ei fecit si animo hęredis, k pro hęrede gessit; enimuero si pietatis causa hoc fecit, non videtur pro hærede gessisse.

¶ Seruos hæreditarios pauit, jumenta hæreditaria 5† aut pauit, aut distraxit. si hoc vt hęres gessit, pro hærede. at 6† si non vt hæres, sed vt custodiat, aut dum putauit sua, aut dū deliberat, quid l fecit consulens, vt saluæ essent 7† res hæreditarię, si forte ei nō placuerit pro hærede gerere; apparet non videri pro hærede gessisse. Proinde vel fundos, aut ædes locauit; vel fulsit, vel quid 8† aliud fecit, non hoc animo quasi pro hærede gereret: sed & 9† dum ei, qui substitutus est, vel ab intestato hęres extiturus est 10† prospicit. aut res tempore periturras distraxit, in ea causa est, vt pro hærede non gesserit, quia non hoc animo fecerit.

In his, quæ non transeunt ad hæredes extraneos nomen hæredis intelligitur de filio: & ideo si illum actum fecit, vt hæres, oneribus hæreditarijs non obligatur. h. h. secundum intellectum, quē habuit hic Iurisconsultus. Accurs. gl. aliter intelligat. Bar.

¶ Si quid tamen, quasi hæres

g *Testari.*] i. protestari coram pluribus. sic ī. de neg. gest. lege Nesennius. Sed an habeat necesse. f. protestari? Resp. H. nō. sed causa tollendæ dubitationis. & pro eis sup. de relig. l. ar si quis. §. plerisq; i. illud funerando. non aliud gerendo. Vnde sic secundū Ioan. & Azo. necesse esset: alias præsumitur esse hæres. vt inf. eod. l. duo fratres. & C. de repu. hære. le. 1. & d. §. plerique. nam cum quis aliquid gerit, quod suo iure facere pōt, magis suo iure præsumitur, quā alieno; vt infra. eod. lege. Iulianus. 1 f. si seruum. & hoc in suis. io extraneis dicit vt infr. in proxi. §. vel die tertio, vt statim ibi dicēs.
h *Pro se*] quia putat rem aliunde suam, vel sē nē matemam: vel aliunde.
i *Iusta*] quæ pro sepeliēdo iusta sunt fieri. alias iussa, aliter husta: quia olim cōburebantur in rogo cadauera mortuorū. sic & ponitur sup. de in ius vocan. leg. a. in fin.
k *Animo hæredis.*] f. hoc fecit. & facit ī. de inoffic. testa. lege. si vt proponis. §. penult.
l *Quid*] i. aliquid ad quod ī. tit. secundo. l. ait Prætor. & l. Aristo. Sed quis hoc pro habet? Distinguitur suus ab extraneo siue emancipato: vt infra eod. lege. Iulianus. 2 §. si seruum. & C. de repu. hæred. leg. prima. & C. de iure de liberan. lege. prima. Sed forte in emancipato est ratio, quia de iure ciuili est cognitus; vt Instituti. de hæred. quæ ab intesta. §. emancipatio sed aditio hīditatis est de iure ciuili; sed in extraneo non videtur, quare aliud sit quam in suo. melius 3 ergo vī perpendendum ex qualitate hæredum, & personarum eorum, & ex qualitate actuum, & rerū quas atti gerunt; vt sic quōque non habeant necesse probare se non fecisse animo adeundi? quandoque ab aduersario probetur fecisse animo adeundi. Azo. aliquis tamen actus in suo præsumit aditionē quod in emancipato nō plumit. vt manumissio; vt ī. eod. Iulianus. §. si seruū. & C. de iure delib. l. j.
¶ *Si quid.*] CASVS. Si filius petat à libero patris defuncti operas tanquam hæres patris, nunquid videtur pro hærede gessisse? Et certè non, quia earum petitio non competit ei, eo quod sit hæres, sed eo quod est filius, & quod non competit ei earum petitio tāquam hæredi in promptu est, ideo, quia si esset extraneus hæres, non competeret ei earum petitio. competit ergo earum petitio tāquam filio, id est, quasi ei debitæ sint, etiam si non esset hæres. nam & creditoribus paternis competit earum petitio, qui non sunt hæredes, & non solū p̄ æternarum operarum competit petitio creditoribus postquam sint missi in possessionem bonorum hæreditariorum, sed etiam futurarum. & dicuntur præteritæ illæ operæ, quarum dies cessit antequam creditores mitterentur in possessionem. spes mercedis libertī intuenter,

1† Fl. de hæditaria. 1 Alias incipit. si pupillus.
6† Fl. aut.
7† Fl. sint.
8† Fl. si q̄
9† Fl. deest &.
10† Fl. exflaturus. & deest, est.
2 Alias incipit. si pupillus.
3 Dic. q̄ posset cē verū vbi nō cōstaret de voluntate facientis: vt quia esset mortuus, sm Bar.

item

rem, & illæ dicuntur certè operæ: futuræ autem dicuntur, quarũ dies cessit postquam creditores sunt missi in possessionẽ. nam nisi dies earum cessisset, peti non possent: cedit autem earum incertarũ operarum dies, cum inductæ sunt. Et quod dixi in operis per filium petitis, idem est circa sepulchrum hæreditarium, nam si filius intulit mortuum in sepulchrum patris hæreditarium, non videtur propter hoc gerere pro hærede, & ideo non est existimandus obligari paternis creditoribus, & hoc propter prædictam rationem, quia ius inferendi in sepulchrũ quondam patris, non competit ei tanquam hæredi, sed tanquam filio.

¶ *Papinianus scribit filium*, Titium filium meum mihi hæredem instituo, & Sticho seruo meo libertatem dedo sub cõditione, si hæredi meo dederit centum: & postea decessi. dictus meus filius abstinuit se ab hereditate mea. postea venit ad eum dictus Stichus statuliber, & dedit ei dicta centum, siue de peculiaribus nummis, siue de sequisitis aliunde, nũquid accipiendo dictam pecuniam dictus meus filius videtur aliter pro hærede gerere, vt a creditorib. meis valeat conueniri? Et dicitur, quod sic, & multo magis esset hoc verum, si ab hereditate mea se non abstinuisset. Sed quid si dimeum filium institui cum quodam alio, pone Seio, & Seius hæreditatem pro sua parte adiuit, & filius meus abstinuit, & postea a statulibero prædicto pecuniã accepit. Certè non tenebitur propter hoc filius creditoribus prædictis, habent enim quem conueniant s. Seium, qui aditã. cũ enim filius in potestate constitutus abstineret ab hæreditate patris tute prætorio permittente, idem debet consequi per ius prætorium, quod consequitur emancipatus per ius ciuile, quia emancipatus repudiauit patris hæreditatẽ, vt creditoribus hæreditariis non teneatur, quo facto, si filio in potestate cõstituto abstinente, & postea a statulibero pecuniam accipiẽte, peruenit statuliber ad libertatem dãdo dictam pec. d. filio non hæredi, & dictus filius creditoribus non tenebitur. & hoc quando dictus statuliber fuit iussus dare nominatim filio, non habita mentione de hærede, si autem habita fuisset mentio de hærede, bene obligaretur filius creditoribus, accipiendo pecuniam a statulib. quotiescunque enim pro hærede gerere filium dicendum est, quoties aliquid accepit, quod accipere non poterat contra nomen, & ius hæredis.

¶ *Si sepulchrum*] Filium meum mihi hæredẽ instituo: & decessi, & antequam dictus meus filius se immiscuerit hæreditati mex. Seius violauit sepulchrum meum, siue familiare, siue hæreditarium, & dictus filius accusauit eum sepulchri violati, numquid pp dictã accusationẽ vt filius se bonis meis immiscuisse? Et dic, q nõ: & est ratio, quia propter hoc nihil videtur accipere ex bonis meis, nec ista actio sepulchri violari est rei persecutoria, immo penalis, & popularis. Viu.

a *Petit*] si filius. Accur.

b *Non potuit*] vt quia stipulatus est, patronus sibi, & liberis suis, vt inf. de verborum obligatio. l. quodcunque §. secundo. vel melius, erat stipulatus incertas, vt inf. de oper. lib. l. si operarum. si autem certas, & sibi tantum, poterat etiam extraneus hæres, vt inf. de oper. liber. l. fabrues. & l. a duobus & leg. cum patronus. §. primo. non autem 3 placet, quod de obsequialibus in faciendo dicat, quæ ad extraneum hæredem non transeunt, vt C. de oper. liber. l. liberti. quia creditoribus non datur earum petitio, cum nihil proficeret eis, & facit inf. eod. l. 6 quis non quasi. & inf. ad Trebel. l. si patroni filius.

c *Non gessisset*] satis respondet quæstioni, cum hæc duo sint parata, pro hærede gerere, & hæreditati obligatur vt sup. eod. l. more. Et not. q quidam habent quasi gessisse, sine non. 5 propter quod est sup. in prin. huius. §. vbi dicit tamen, quasi superioribus aduersetur. & vbi quasi hæres. & inf. eod. l. gerit in fi. & inf. l. prox. §. 1. & secundum hoc, quod subijcit, earum. s. incertarum. Accur.

Si filius ẽt se abstinuit, recipiendo tamen causa conditionis implenda à legatario, censetur abstensionem reuocasse, & se immiscuisse, si erat solus institutus, vel si habebat cohæredem, qui nondũ adiit: & omnis actus, qui geri non potest citra ius, & nomen hæredis, inducit additionem. h. d. vsque ad §. si sepulchri. Alexand.

¶ Papinianus h scribit, filium hæredem institutum, qui se bonis paternis abstinuit, vulgò putare quidam, si a statu libero pecuniam accepit, a creditorib. i conueniendum, quia pro hærede gessisse videatur. Sed hoc non est verum, nec enim pro hærede gerit, qui ea, quæ ad hæreditatem pertinent, non attingit, nec ea, quæ ad hæreditatem pertinent, attingere potest, qui se bonis paternis abstinuit. Et ideo si ab ipso petatur, vt exhibeat, quæ ad hæreditatem pertinent, non cogetur exhibere, nec si conueniatur, condemnabitur. Et ideo si quid ex bonis hæreditariis ad eum peruenerit, non tenebitur creditoribus hæreditariis, quia nihil ex his, quæ ad hæreditatem pertinent, attingere potest, qui se bonis paternis abstinuit. Et ideo si quid ex bonis hæreditariis ad eum peruenerit, non tenebitur creditoribus hæreditariis, quia nihil ex his, quæ ad hæreditatem pertinent, attingere potest, qui se bonis paternis abstinuit.

3 † & maximè futurarum. e

¶ Sed, & qui in sepulchrum hæreditarium mortuum intulit, obligari paternis creditoribus non est existimandus, f vt Papinianus ait. quæ sententia humanior k est, licet Iulianus contra scripserit.

d *Creditoribus*] scilicet patris.

e *Maximè futurarum*] scilicet post dictam additionẽ filij, 6 quasi sic faciendo approbet se teneri creditoribus, vel antequam adiret, erat dubium, an creditores erant habituri aliquid ius in eis & non. plus dari creditoribus, quã extraneo hæredi, cui earum incertarum petitio non daretur, sed hoc ideo est, quia est, qui adiuuatur. l. filius. hic autem non potest resistere, 7 vt pote hæres. Alij habent non gessisse, sed tunc est contra d. l. gerit. & inf. l. prox. §. primo. & sup. in princip. §. sed die petit. s. ipse quasi hæres, id est. nõ vt exhæredatus. 8 qui petere non posset, vt inf. de oper. liber. l. si operarũ in fi. secus si vt hæres petijsset, licet non hæreditatem, vt dicta l. gerit. & sic vna positio non est alij contraria. Item secundũ hanc dic creditoribus s. filij. 9 & ita bona est ratio, vt suo nõ hæreditario iure, habeat eas filius. Et quod dicit maximè futurarũ. s. earum, quarum dies cessit, postquã ipsi creditores filij missi sunt in possessionem bo. filij non defensi. nam in eis potius ius habẽt creditores. ã in primis. vt arg. inf. quę in fraud. cred. l. qui autem. §. diẽdum. Nam nisi dies earum cessisset, peti non possent. Cedit autẽ cum indictæ fuerint, & non ante & hoc in incertis, de quibus loquitur hic: sed operarũ certarum cedit dies statim cum pertæ sunt, 10 ideo, cũ fuerit in mora, & probantur hæc inf. de oper. liber. l. ¶ quis hac. §. iudicium. & l. cum patronus. in prin. & l. quoties certa. Vel die vt de creditorib. paternis hoc modo cõperit petitio creditorib. paternis, sunt per hoc fiunt hæredes, multo fortius in filio, & secundum hoc mutat cetera, & dicat de certis, quæ ad hæredes tranſeunt, vel ẽt de incertis, quarum dies cessit viuo patre. & pecunia erat deducta in condemnatione: alias non transirent ad hæredes extraneos, vt inf. de oper. li. l. ũ operarum. & l. qui libertinos. s. & non solum. & l. a duobus. Et quod dicit futurarum. i. postquam creditores cœperint cõuenire patrẽ viuentem. Sed si hic de incertis dicit, quo alijs damur, quam patrono, vt arg. sup. de cõd. inde. l. si non fuerẽ. §. libertus. & de oper. lib. l. operæ. 1. & 2. Rõ hoc fit propter impiam, 12 vel necessitatem, vt no. in distinctio. operarum, quæ est super d. §. incertus.

f *Non si ex prima*] quia exhæredatus etiam inferet, vt ff. de relig. l. vel quod. Azo. & dic, quod inferre potest, etiam si nolit esse hæres, vt in stipulatione operarum, vt sup. §. prox. dictum.

g *Humanior*] ergo tenenda, vt C. de iud. l. placuit.

h *Papinianus*] hoc est si filius 13 solus est hæres institutus, & statuliber rogatus est dare ex. hæredi, non est dubiũ, quin videatur pro hærede gessisse accipiendo a statulibero condõne impleta. Idem esset, & si non facta esset mentio hæredis, sed dictum est, vt det filio; si autem habet filius institutus cohæredẽ, tunc distinguitur, quib. verbis vius est testator, nã si dixit, hæredib. tunc filius accipiendo, pro hærede gerere videtur. si verò dixit, vt filio daret, filius accipiendo non obligat se hæreditati, secundum Ioan.

i *Vulgò puta*] sed malè, immo benè, qa licet abstinuit, ſi & iterũ adire pot, vt C. de cad. hær. l. fi. Sed arg. §. f. e. l. si fœnum alienum. 4 fi. Sed ibi sumpsit, hic acc. prẽdo, vt ff. l. prox. in prin. Item arg. contra sup. de min. l. a. §. Seio.

k *A creditoribus*] paternis. Et not. q quidam habent non conueniendum, sed malè sic, non, vt patet, per sequentia.

1 Diuina. fm Alex.

2 Placet B. Quia P. aliter dicat.

3 Approbatur per Bart. & P.

4 Idẽ Al.

5 Et malè Ba. & Al.

6 Ista lec. displicet B. & Ale. & Arc.

7 Et benè B. R. P. Al. & Arc.

8 Ista exponit ẽ. stituit tex. fm B. Al. & Ar. iõ die aliter fm eosdẽ. 9 Istã sequitur P. B. Ale. & Arc.

10 Immo dic, quod discedit à die stipulationis, & ñ cõstituit qs i mora, nisi ipso iure, quoportunit præstari. & ñ sunt præstita. fm Alex.

11 Sequitẽ P. tenebatur ẽ eam Alex.

12 Sequũtur eã R. B. An. P. Al. & Ar.

13 Ista glo. est à mente B. B. & Pau.

a *Nummi peculiares*] in hoc casu magis quæ pecunia est hæreditaria: vt sup. de pet. hær. l. nec vllam. §. planè. Et no. quod permittitur statuliber. dare cã implendæ conditionis, qđ non fuit dare: vndecunque eũ de peculio inuito hærede, vt sup. de cond. cau. da. l. dedi. §. fi. & ibi no. Si quæras an in Falcidiam computetur datum causã implendæ conditionis, dic vt C. ad legẽ. Fal. l. pen. & sup. de donat. caus. mor. l. quod statuliber. & l. quod cõditionis. H.

b *Abstinuit*] multo magis. & facit C. arb. tut. l. eum.

c *Ita demum*] non debet hic esse s. quia continuatur cum superiori. & ex eo pendet.

d *Gessisse*] subaudi. eum.

e *Si filius heres sit*] nunc enim quia accipiendo pecuniam voluit vt haberet libertatem, ergo & id voluisse videtur sine quo libertas esse non potest: sed cũ solus sit, si ipse hæres non sit, nõ valet libertas: secus si cohæredem habet, tunc enim & sine eo valere potest. Azo. Sed ergo no. quod cũ aliquid velo, id videor velle sine quo id primum velle non valeo: sic infr. rem ra. hab. l. 3. §. fi. & C. de rel. l. a.

f *Iure prætorio*] nam Prætor dedit ei beneficium abstinendi: vt inf. eod. l. necessarius. & Inst. de hær. qua. & diff. sed his non tamen videor necesse habent adire Prætorem viuum, vt sup. eod. l. ei qui. & facit inf. ad Treb. l. ita. §. qui suspectam.

g *Qui fuit*] id est, emancipato repudiante, vel suo abstinente.

h *Nomen ei*] secus si simpliciter. tunc enim non nisi vt hæres accipere potest, vt inf. de statulib. l. ita. & l. qui pecuniã habet, vel non habeat cohæredem.

i *Non heredi*] sed emancipato, qui repudiauit, vel suo qui abstinuit.

k *Citra nomen, &c.*] id est, effectum hæredis hẽt ille, cui restituitur hæreditas 2 per Trebellianum. Item bonorum possessor. Item is cui bona sunt addicta causa libertatum conseruandarum. Item nomen solum habet qui restituit, vt Inst. de fideicom. hær. §. restituta. Itẽ qui abstinuit, vt infra de fideicom. l. b. l. cũ quæsitum. §. sed. & si quis. Item qui pertestit, in integ. dimisit, vt sup. de minor. l. & si fine. sed quod Papinianus & tamen constat quod qui restituit hæreditatẽ accepit à statulibero, quod datur causa implendæ conditionis; licet quandoque debeat restituere fideicommissario, quandoque non, vt inf. de condit. & demonstrat. l. qui hær. §. cum hæreditas. & sup. de petitio. hær. nec vllam. §. §. planè. Item bon. possessori datur causa implendæ conditionis, vt inf. de leg. præstan. l. sicut. §. fin. & de cond. & demon. l. 4. in prin. Itẽ ei cui bona sunt addicta causa libertatum conseruandarum, vt infra de fideicommiss. lib. l. 4. §. si sub conditione. Item ei qui omisit ex testamento, & adiuit ab intestato: vt inf. si quis omisit cau. test. l. qui autem §. fi. nus. & nomen hæredis habet, qui directo est hæres iure ciuili ex testamento, vel ab intestato. Et no. quod cum quis facit aliquid 4 quod non potest facere, nisi sit hæres, videtur id velle facere, vt sit hæres.

1 Idẽ Bar. & Pau.

3 Aliàs ẽ in l. si putauit.

4 Sequitur glos. Bal. hic.

¶ Si sepulchri violati* filius aget, [m] quãtus hæreditarij: [n] quia nihil ex bonis [o] patris capit, nõ videtur se bonis immiscere: hæc enim actio pœnã, & vindictam potius [p] quã rei persecutionẽ continet. p

Animus delinquendi est cõtrarius animo adeundi. Bart.

Idem lib. 7. ad Sab.

LEX XXI.

SI quis extraneus ¶ rem hæreditariã quasi furripiens, vel expilans [r] tenet, pro hærede non gerit nam admissum [s] contrariã voluntate declarat. t

Si quasi hæres rem hæreditariam attingat, adire videtur, si fuerit ei delata. Bar.

¶ Interdum, autem animus solus eum obstringet hæreditati: vt puta, si re non hæreditaria, [u] quasi hæres vsus sit. Sed ita demũ pro hærede gerendo acquiret hæreditatem, si iam sit ei delata. Cæterũ, ex quibus causis repudiantem nihil agere diximus, ex eisdẽ causis rẽnem decidẽdi q. sequũtur B. & Bine.

f *Iure prætorio*] nam Prætor dedit ei beneficium abstinendi: vt inf. eod. l. necessarius. & Inst. de hær. qua. & diff. sed his non tamen videor necesse habent adire Prætorem viuum, vt sup. eod. l. ei qui. & facit inf. ad Treb. l. ita. §. qui suspectam.

g *Qui fuit*] id est, emancipato repudiante, vel suo abstinente.

h *Nomen ei*] secus si simpliciter. tunc enim non nisi vt hæres accipere potest, vt inf. de statulib. l. ita. & l. qui pecuniã habet, vel non habeat cohæredem.

i *Non heredi*] sed emancipato, qui repudiauit, vel suo qui abstinuit.

k *Citra nomen, &c.*] id est, effectum hæredis hẽt ille, cui restituitur hæreditas 2 per Trebellianum. Item bonorum possessor. Item is cui bona sunt addicta causa libertatum conseruandarum. Item nomen solum habet qui restituit, vt Inst. de fideicom. hær. §. restituta. Itẽ qui abstinuit, vt infra de fideicom. l. b. l. cũ quæsitum. §. sed. & si quis. Item qui pertestit, in integ. dimisit, vt sup. de minor. l. & si fine. sed quod Papinianus & tamen constat quod qui restituit hæreditatẽ accepit à statulibero, quod datur causa implendæ conditionis; licet quandoque debeat restituere fideicommissario, quandoque non, vt inf. de condit. & demonstrat. l. qui hær. §. cum hæreditas. & sup. de petitio. hær. nec vllam. §. §. planè. Item bon. possessori datur causa implendæ conditionis, vt inf. de leg. præstan. l. sicut. §. fin. & de cond. & demon. l. 4. in prin. Itẽ ei cui bona sunt addicta causa libertatum conseruandarum, vt infra de fideicommiss. lib. l. 4. §. si sub conditione. Item ei qui omisit ex testamento, & adiuit ab intestato: vt inf. si quis omisit cau. test. l. qui autem §. fi. nus. & nomen hæredis habet, qui directo est hæres iure ciuili ex testamento, vel ab intestato. Et no. quod cum quis facit aliquid 4 quod non potest facere, nisi sit hæres, videtur id velle facere, vt sit hæres.

* Tenam viciati sepulchri & Solone ipse ã refert Cic. lib. 2. de legibus. 1 Fl. deest, potius vid Acc. An. lib. emen. 4. c. 8. & eũ dẽ lib. 5. c. 2.

a *Agetur*] actione in factum, quæ pecuniaria est, & popularis, & ex primo capitè datur in quantum iudici æquũ videtur, ei ad quem ea res pertinet, alij, postea in ærarios ex secũdo vero in æra. aut cine delectu personarũ, & infamiam irrogat. vt inf. de sepul. violat. in prin. & §. 1. & §. fi. & l. de sepulchro. Azo.

m *Hereditarij*] quia liberorum. & si hæredes non sint, sunt tamen iura sepulchrorum. & ideo dicit hæreditarij, quia tũc videbatur magis se nõ immiscere, quã si esset familiare. sed tamen idem est in vtroque. vt sup. de relig. l. vel quod. & sup. hac l. §. si quid tamẽ. in fi.

n *Bonis*] hæreditarijs.

o *Pœnæ*] electiuè ponitur. vt patet ex prædictis. & inf. de sepul. violat. l. sepulchri. in prin. & l. pen. in fi. Azo.

p *Continet*] mala tatio. nam si iustitia facto intenditur, quæ solã pœnam continet, adire videtur, quia citra ius hæredis facere nõ potest. sed certè immo bona: quia hæc non datur, quia absit aliquid de rostro patrimonio, sed actio fit rei: & licet hæc actio propter hæreditatem contingat, nihil tamen ex defuncti capitur voluntate, vt inf. de sepul. viol. l. pe. Item signatur cõtra. sup. de min. l. 3. §. Scio, sed non est contra. qa ibi admittitur accepit vt hæres; sed restituitur, quia ex sequentia prioris lapsus incidit in secundum, vt ibi not. licet nec est bona ratio, quia nihil &c. vt inf. l. prox.

q *Si quis extraneus*] CASVS. Titium mihi extraneum instituit hæredem: me autem mortuo, dictus Titius tenet aliquam rem ex hæreditate mea, quam rem furripuit volendo expilare hæreditatem meam, nunquid videtur propter hoc gerere pro hærede? Et dicitur, quod non: immo percipere dictum delictum videtur declarare se nolle hæredem esse. Secũdo dicit, quod aliquando solus animus obligat hæredem hæreditati, puta si statuat rem nõ hæreditariam quasi hæres; sed quandoq; facto, & animo intercurrente non obligatur hæreditati, puta si hæreditas non est et adhuc delata: sicut. n. non potest repudiare non delatam, ita nec acquirere. Quid autem si ignoret ex qua parte est instituta? Certè nihilominus potest gerere pro hærede, si tamen institutus est sub conditione, oportet hoc cum sciat, ad hoc vt possit gerere pro hærede, & oportet, q conditio prædicta existat, ita nec eo vel ignorante, &c. nõ tacet, et si ignoret conditionem institutionis existere, & non sciret eã, si ignoraret an portio cohæredis sua sit facta, si ei delata propter repudiationem ipsius cohæredis. Vide.

r *Expilans*] hæreditatem.

s *Admissum*] delictum.

t *Declarat*] quod noluit esse hæres. sic & inf. eo. l. fuit.

u *Non hereditaria*] quam putabat hæreditariam, vt infra eodem. l. gerit. magis autem si rem hæreditariam. & è contra

§ ha-

fi hæredi aliis fiat vſus, vt non hæreditatis non ſit hæres: vt inſ. e. cum bonis. & hoc idem, quia animus inſpicitur. & opinio: vt & C. eo. l. ſi quis & inſ. eo. l. cū ſeruus. §. pen. Sed arg. contra. inſ. de cri. expl. hær. l. ſi.

a *Agere, aliis ageret, & tunc eſt. §. ſciendum. aliàs agere. & tunc eſt.*] ſi quis partē. & facit ſup. eo. l. is qui hæres. §. 1. & inſ. de verb. ſign. l. delata.

b *Ignorauerit*] quia erat inſtitutus ex maiori, quam putaret. ſecus ſi putaret, ſe inſtitutū in maiori, quàm eſſet in veritate. vt ar. §. eo. l. ſi quis mihi bona. §. ſed ſi mandatū. & l. pater. in prin. & §. e. l. ſi ex aſſe. & §. e. l. qui putat. ī prin. ſed hoc non valet per l. §. eo. l. ex ſemiſſe. quæ eſt certa. Dic ergo attēdendum an eius propoſiti erat, & voluntatis, vt ex quacunque vel ex quantacūque portione inſtitutus, vellet adire: vtūc ſi: hæres. & nihil noceat error: vt hic: an non, & tunc nihil agitur. d. l. ex ſemiſſe. pro qua ſolutione eſt ſup. tit. 2. l. qui iure. vetū eū eſt inſtitutus ex maiori quā putat, verisimile eſt tūc eā velle adire. Vel pone, inſtitui quotcūque mihi nati eſſent, & I. acciam: nam adibit Lucius quamquā ſuam partē ignoret: vt ſup. ſi pars hæred. poſita. l. illud. in fi.

c *Non fecerit*] quandoq; eū & ſi ignoret: vt §. eo. l. qui putat. in prin. ſed nō vbi ibi ignorare, ſed ſcire, licet quātitatem ignoret.

d *Ex itere*] alias ſecus: vt ſup. eo. l. is qui hæres. §. 1.

e *Extitiſſe*] quæ verè extitit. Accur.

f *Puto poſſe*] in caſuali non habet locū, vt inſ. de cond. & dem. l. 2. ſtum. cōtra. nec in prātiua: vt inſ. de cond. & dem. l. 2. in fi. cōtra. S. l. hæc ſim illa. mulū. & de condōne iuris intelligatur. nō facti. Vel ſm Io. hęc l. ex ſo qui ſi quis, p parte purè, & pro parte ſub cōditione, poſſi cohæres nō erit. vel ſub alia eſt inſtitutus: nā licet alterius partis ignoret conditionē extitiſſe adire pōt. Et ſecundum hoc quod ſubijcit, quemadmodum &c. ponitur exemplificatiuè, nō ſimilitudinariè. ſed ſecundū primū caſum ſimiliter. nō ſimilitudinariè ponitur. Vel dic duplex eſt ignorantia, vna quæ habet ſecum vehementem opinionem, q conditio extiterit: licet verum ignoret: & hæc non nocet: vt hic. alia quæ non habet. & illa fit. vt ibi. Item contra. inſ. l. prox. Sol. ibi.

g *Ei, id eſt, ſibi.*

Si is ad quem] CASVS. Hæc lex ponit vnam regulam, cui cōtinentur quatuor exēpla. Et regula eſt talis: Si aliquis gerit pro hærede in hæreditate alterius, nō adſtringit ſe oneribus hæreditatis, niſi ſciat quā ex eā hæreditas ad eū pertineat. Et primū exemplū dictę regulæ eſt tale. Titius ad quē ab inteſtato pertinebat hæreditas Seij mactus fuit eā quaſi peculiū dicti Seij, putans dictū Seiū deſunctū ſuū ſeruū fuiſſe, cerè h 5 obligatur hæreditati dicti Seij, quia neſciens quæ ex eā hæreditas ad eum pertineat. Et idē eſt ſi occupauit bona dicti Seij quaſi libertini ſui, cū eſſet ingenuus. Et idem eſt ſi fuit ſcriptus hæres à dicto Seio ſuo proximo agnato, & ipſe Titius exiſtimās ab inteſtato eum deceſſiſſe, eo q tabulæ non erāt adhuc in publicū prolatæ: cīa loco dūi in eius hīditate fecerit: nā nō erit hīs pp dictam regulā. Et idē eſt ſi d. Seius inſtitutus eſſet, eū hīdē ī re ſtō nō ſuiſſet, & eū Titius hīs putaret teſtū iuſtum eſſe, cīa loco dūi adminiſtraſſet: nī nec in hac quattō caſu hīditatē acquisit. h *Ignorauit*] nā non pō ſeruus hēre hīdē, niſi in caſibus vnc. C. cōia de ſ. ſucceſſ. Idem. i *Non obſtat*] qua ignorat cā, ex qua p̄n bona ad eū pertinere: v. §. eo. l. pater. & inſ. in hac lege.

k *Occupauit*] iure patronatus cum eſſet hæres, vt agnatus: & ſic errauit in eā & occupauit ab inteſtato: fuit erā error in condōne teſtantis, qui nocet: vt §. eo. l. hæres. §. fi. Acc.

l *Qua ex cauſa*] dāt vel hīdis, agnati, vel vt patroni. ſiē ex teſtamento, vel ab inteſtato: vel inſtōnis, vel ſubſtōnis iure: vt hac lege. & §. e. l. ſi qs mihi bona. §. aliter aiq; & l. pē. Sed §. ſ. l. pē. in fi. Sed non obſt. qa dēbā ſtichat. Lex qua cā ad eū p̄tinebat hæreditas: quia ex teſtō licet ignoraret cōdōnem exiſtiſſe: qua de cā nihil adijcit ad cōdōnem. & è contra, nec aliquid hīt vſū cōmune cum altero.

m *Velut*] addit tertiū exemplum prout eſt hic. §. veluti.

n *Profectus*] i. additum propatulō.

o *Pro domino*] i. pro hærede: vt l. ſtit. de hæred. qualit. & differen. §. ſ. & ſup de l. hær. & poſſum. l. in ſuis. Accur.

p *Non erit*] quia ignorat cām, & quia eius condōnē faceret deteriorē: vt §. eo. l. ſi qs mihi. §. aliter. adhuc ergo adibit ex teſtō. cū non videatur ē hoc repudiaſſe: vt §. eo. l. nec is. §. his. & de inoffic. teſt. l. mater. & §. e. l. illud. & l. in plurimis.

q *Si non inſtę* cōtra. ſ. ſuperiorē. & eſt quartus caſus legis.

r *Non acquirit*] nec repudiare vī ab inteſtato: vt in ſuperiori caſu dixit. & facit §. eo. l. pater. & §. de pac. l. ſi cū te ex cā. & no. hac lege. quod ſecundo ex cauſa putatiua nō fit hæres, licet ſi ex vera adiiſſet eſſet hæres. ſic inde ex ſi ferret ſententiam ex cauſa falſa, non valet ſententia cum effectu: licet motus veris probationibus poſſet eandem proferre. & valeret. vt C. ſi ex falſis inſtrumentis. l. 3. no.

IN repudianda] Pone hic caſum, vt poſui ſup. eo. l. is qui hæres.

s *In repudianda*] Sic ēt in adeunda. vt ſup. l. prox. ad paria enim iudicantur repudiatio & aditio: vt ſup. eo. l. is poteſt.

t *Certus*] vehementi opinione: vt inſ. eo. l. cum quidam. §. 1. ſecundum Ioan. & ſic accipe dictionem illam legis ſuperioris ibi debet.

u *Repudiat*] cum ignorat ſibi delatā ſi repudiat, nihil agit: vt ſup.

esse, & quasi peculium [h] eius nactus sit: placet non obligari eum hæreditati. Idem ergo dicemus (vt ait Pomponius) si quasi libertini sui cum eis [5†] ingenuus esset, bona eius occupauit. [k] Nam & vt quis pro hærede gerēdo, obstringat se hæreditati scire, debet, qua ex causa [l] hæreditas ad eum pertineat: veluti [m] agnatus proximus iusto testamento scriptus hæres, antequam tabulæ proferantur, [n] cum existimaret intestatum [6†] patremfam. mortuum, quamuis omnia pro domino [o] fecerit, hæres tamen non erit. [p]

¶ Et idem iuris erit, si non iusto [q] testamento scriptus hæres, prolatis tabulis, cum putaret iustum esse: omnia [7†] pro domino administrauerit: hæreditatem enim [8†] non acquiret. [r]

Sicut in aditione quis debet esse certus, ita etiam in repudiatione. Alex.

Pompon. lib. 3. ad Sabinum.

LEX XXIII.

IN repudianda [s] hæreditate, vel legato certus [t] esse debet de suo iure is, qui repudiat. [u]

5† Fl. desit is.

6† Fl. intestato.

7† Fl. quæ uis omnia &c.

8† Fl. testamen.

F.end.is qui hꝛs.per totã. & l.sequentib.vsque ad l.qui hæreditatem.& ar.C.de do.l.nec ignorans. & ĩ.de inoffi.test. l.mater decedẽs.in fi. & l.nihil. ſi cũ. & de pac.l ſi cũ te.

FVit quæſtionis] CASVS. Titius inſtituit ſibi Seium hæredem,& ei ſubſtituit Caiũ,& deceſſit dictus Titius. Venit Caius ſubſtitutus, & dedit pecuniã Seio inſtituto ad hoc, vt Seius omitteret, ſicqi eã haberet Caius. vel propter hoc accipit ab eo promiſſionem pecuniæ,& ipſe Seius omiſit hæreditatem, mũquid vꝛ dictus inſtitutus propter hoc gerere pro hęrede? Et dꝛ.quod non: incidit tñ in edictum.ſi quis omiſ. cau. teſt. vnde tenetur legatarijs, & fideicommiſſarijs: vt inf.eo.l.1.& 2. Vi. eſt mortis. *Capit*] dꝛ.non mortis cauſa capere.qđ ꝛecẽ nõ cõp ę ſione.licitus mortis hẽditit ſ a.eum obuerit: ſiue ſtatutode ex voluntate eius. ſ. ultimis defuncti.ſiue non. vt volũtibus dona ſ.de do.causa mor.l. tio cauſ. qui pretio.& l.mortis mortis, cã capitur.in prine.& § ſi donaturus. Azo. quãuis co dicillas ſic Bal.in l.hac con ſultiſſima 4.col. C.qui teſtam. fa. poſſunt.

Si quis accepit pecuniam vel promiſſionem, vt repudiet, non videtur adire, aliàs ſi hæreditatem adeat, videtur pro hærede gerere. Bar.

VIpian. lib.7.ad Sabin.

LEX XXIV.

FVit quæſtionis, an pro hærede gerere videatur, qui pretium hęreditatis omittendæ mortis [1]†cauſa capit.[a] Et obtinuit hũc pro hærede quidem non gerere: qui ideo accepit, ne hæres ſit. [b] in edictũ tamen Prætoris incidere. [c] Siue igitur à ſubſtituto hæres [2]† accepit, ſiue à legitimo, mortis cauſa accepiſſe videtur. Idemque iuris [3]† erit, & ſi non accepit, ſed promiſſa ſit ei pecunia: nam & ſtipulando [d] mortis cauſa capit.

1† Fl.de- inf.tit.2.l.1.& 2. Vi. *Capit*] dꝛ.non mortis *Adde.qđ cauſa capere.qđ* cõp e- ſione .licitus mortis hẽditit ſ a.eum obuerit: ſiue ſtatutode ex voluntate eius. ſ. ultimis defuncti.ſiue non. vt volũtibus dona ſ.de do.causa mor.l. tio cauſ. qui pretio.& l.mortis mortis, cã capitur.in prine.& § ſi donaturus. Azo. quãuis co dicillas ſic Bal.in l.hac con ſultiſſima 4.col. C.qui teſtam. fa. poſſunt.

a *Capit*] ſi omiſ. cauſa teſtam. vt inf.ſi quis omiſ. cauſa teſta mento l.1.§.1.& l.2. & C.ſi quis omiſ. cau. teſtamen. l.1.

b *Ne hæres ſit*] ſic ſcꝛ.eo.l.ſi quis ex raneus. in prin.

c *Incidere*] ſi omiſ. cauſa teſtam. vt inf.ſi quis omiſ. cauſa teſta mento l.1.§.1.& l.2. & C.ſi quis omiſ. cau. teſtamen. l.1.

d *Stipulando*] vt inf. de do.cauſa mor. l.mortis cauſa capitur & l.mortis cauſa donatio. & l.Senatus.in fi & arg. C. ad leg. Pal.l.fi.Acc.

2† Fl.non hæres.

3† Fl.deeſt iuris.

Si quis mihi] CASVS. Stichus ſeruus Titij mihi bona fide ſeruiens vel in quo ſolum vſum fructum habebam, fuit hæres inſtitutus à Seio,& meo iuſſu adiuit hæreditatẽ: certè non acquiret mihi. Secundo dicit.ꝙ ſi ſeruus municipũ vel collegij, vel curiæ ſit ab aliquo hæres inſtitutus, & poſtea ſit manumiſſus à municipibus, vel curia, vel collegio, adibit hæreditatem ſuo proprio arbitrio. ſi aũt ſit alienatus à municipibus vel curia, vel collegio, adibit hæreditatem iuſſu noui domini. Si autem ſeruus fiſci ſit hæres inſtitutus ab aliquo, adibit hæreditatem iuſſu Procuratoris Cæſaris. Si autem ſeruus pœnæ ſit hæres inſtitutus, non valet inſtitutio.

¶ *Iuſſum eius qui*] Dictum eſt ſup.eod.l.6.quod ille, qui eſt in poteſtate, ſiue filius, ſiue ſeruus alicuius, dꝛt habere iuſſum patris, vel domini in acquirenda hæreditate, nunc autem dicit quando.& dicit.ꝙ præcedere debet iuſſus additionem: & põt intercedere dictus iuſſus per nuncium, vel epiſtolam miſſam à patre filio, ſpecialiter, tamen intercedere iuſſus debet de adeunda hæreditate certi hominis mortui, nam ſi ita iubeat pater filio, quæcunque hæreditas fuerit tibi delata, adeas eam: non valet iuſſus, vel ſi ita dicat, vel mittat dicendum filio, adeas hæreditatem Lucij Titij, qui quidem viuit: non valet iuſſus. planè ſi rumor fuit Lucium Titium prædictum deceſſiſſe, poterit mandare pater filio, vt ſi dictus Lucius Titius ſcripſit dictũ filium hꝛdẽ, adeat filius, quo caſu mortuo poſtea Lucio Titio poterit adire filius ex iuſſu patris prædicto. ſed ſi Lucius Titius mortuus inſtituit filium Seij hæredem in ſolidum, & nõ ſunt adhuc apertæ tabu. teſtamenti, & ſic ſit incertum, an dictus filius ſit hæres ſcriptus, & pater mandaret ei, vt adeat hæreditatem: apertis poſtea tab. adire poterit filius. Sed quid ſi pater mãdauit filio ab aliquo inſtituto, vt colligat hæreditatem? nũquid videtur ei mãdaſſe vt adeat? Et dꝛ.ꝙ ſic. & idẽ eſt ſi mandat ei, vt petat bon. poſſ. vel vt rem hæreditariam diſtrahat. Item idem eſt, ſi pater habeat ratam bon. poſſ. per filium petitam, & mox filius hæreditatem adiuit. Itẽ idem eſt, ſi pater mandauit filiũ gerere pro hærede, & filius adiuit hæred. Idem eſt, ſi pater ita ſcripſit filio ab aliquo inſtituto, ſcio fili, quòd pro tua prudentia inuigilabis hęreditati Lucij Titij delatę tibi. Item idem eſt, ſi ita mandauit pater filio, adeas ſi expediat adire: vel ſi putas expedire adire: vel coram Titio adeas: vel arbitrio Lucij Titij adeas. ſecus ſi mãdauit, quaſi ex aſſe inſtituto, & inueniatur filius inſtitutus ex parte tantum, quia non valebit aditio: ſed ſecus eſſet è contrario, tunc enim benè valeret aditio filij. Item non valeret aditio filij, ſi pater mandauit vt adiret ab inteſtato, & ipſe adiuit ex teſtamento: ſed ſecus è cõtrario, tunc enim benè valeret aditio, ſicut & valeret, ſi quæ ſi inſtituto filio præcepit, vt adiret, & inueniatur dictus filius ſubſtitutus, vel è contrario. Sed quid ſi Lucius Titius ſubſtituit filium meũ filio ſuo impuberi: & ego mandaui dicto meo filio, vt dicti filij hæreditatem adiret? Certè nõ valet dictus meus iuſſus: & per conſequens nec aditio: ſecus aũt ſi in prædicto proximo caſu ita iuſſiſſem filio meo, & qua ex teſtamẽto Lucij Titij deferatur tibi filio meo hęreditas, adeas eam. nam tunc adeundo ex ſubſtitutione impuberis valebit aditio. Sed quid ſi pater iuſſit filio, vt adiret, & priusquam filius adiret, pœnitentiam de iuſſu egit pater? Certè nihil valet filij aditio. & idem eſt ſi pater, qui iuſſit filium adire, dedit ſe alij ad arrogandum, priuſquam filius adiret. h.d. rect. l. Viue *Premuendi*] quia mihi non quæritur. Sed contra inf.eo.l. adi tio.l.& quod à quibuſdam, quæ eſt contra. Sol. ibi loquitur in libero homine bona fide poſſeſſo: quia ſuam conditionem ſciens voluit mihi quærere, & ſic adiuit me iubente: & ſic mea, & ſua ibi concurrit voluntas: & in alio ſeruo eadem ratione non mea tantum, ſed veri domini exquiritur voluntas: & ſic non obſt. & cogitur dominus, ſi mei contemplatione eſt inſtitutus, iubere adire. vt inf.eo. l. aditio.in fi.

4† Fl.ſeruitat.

5† Alius municipii.

6† Fl. Sercuriæ.

* Dña mi nimè, ſed ipſe fructuarius, vt rectè putat Iac. Cy. Ray. Bal. Io.de Imo. licet B. & Caſhanc glo. perperam defendãt Cont.

* Acqret. id puto falſum, nulla lege permiſſũ ſit. argu. l. 1.ĩ. de liber. vniuerſi. opus fuit lege, & in certis caſibus. Cont.

e *Nec fructuarius*] Seruus quærit hęreditatem fructuario iubenti. vt inf.eo.l.aditio. §. præterea. & inf.de acquir.rerum do.l.fructuario. Sed contra ſup.de vſufr.l.ſi ſerui. & l.ſeq. Solu. ibi dominus * iubet, vt hic; ſed mihi reſtituit per conditionem ſine cauſa; vt inf.de ſtipul.ſeruo.l.pen. & ſic mihi quærit in contrarijs, quaſi ex re mea. vt inf.eo.l.aditio.in fi. & ſup.de vulg. ſubſt.l.ſed ſi plures. §. in arrogato. & ad hoc poteſt agi, vt ibi plenè not. in l.ſi ſeruus: ſed legatum, quòd mihi quæritur, etiam ſine iuſſu alicuius quæritur. & eſt ratio, quia nulla opera eſt in eo, vt inf.de acq. rerum do. l. liber homo. Item ſecundum hoc intelligitur, Inſt. per quas perſonas nobis acquiritur §. de his.

f *Adibit hæreditatem*] Primo caſu ſuo arbitrio, ſecũ do iuſſu domini noui, vt Inſt.de hær.inſt.§.ſeruus. & inf.eo.l. Antiſtius. §.1.at ſi in ſua cauſa permanſerit, iuſſu curiæ municipum, vel collegij adibit, & ei acquiret. * Nec obſt. ꝙ vniuerſitas dicitur non poſſe conſentire. vt argu. ĩ.de dolo.l. ſi ex dolo. §.1.& ĩ.de lib.vni.l.1.quia ſub.ibi. facilè. vt probat ĩ.ꝙ metus cauſa l.metum. §.1.& inf.de acq.poſſ.l.1.§.fi.& l. ſeq. & ĩ. de orig.iur.l.1. §.omnium. vel adiuit iuſſu eorum, per quos vniuerſitas regitur. arg. ĩ.de cond. & demon.l.municipibus. & hoc intellige. cum collegium eſt licitum, quod eſt tunc demum, cum aliqua lege conceditur; vt infra. de colle-

colle. illud 3. & sup. ¶ cuiusq; vni. l. 1. Si ergo est illicitum, non potest ei acquiri, vt C. de hære. instit. l. collegium. & inf. de re. du. l. cum Senatus. Et no. ¶ seruus vniuersitatis non est singulorum: vt sup. de rerum diuisio. l. in tantum, ¶. 1.

a Ista gl. est notan. Bal. hic: nec reperitur alibi secundum eundem. * De seruis pœnæ Celsus Rhodig. li. 13. lec. antiq. c. 5.

b ¶ F. hoc

c Pro non scripto & sic remanet penes substitutum, vel coniunctum. vel vertentes ab intestato. vtrolim, & ita hodie, vt C. de caduc. tollē. l. 1. §. in primo. Item benè dicit, pro nō scripto habeti, qa non est seruus fiscus nec Cæsaris, sed pœnæ. & hoc intellige, si ne primo fuerit damnatus, & post institutus, siue econtra. idem in legato, nisi ad alimenta, vt inf. de iure fis. l. in metallum. & ¶. de ijs qu. pro non script. ha. l. si in metallū. & ¶. de ali. leg. l. is cui. de pecu. leg. l. quidam. & sic in primati sermo tenet legatum ad alimenta, vt inf. de ad. leg. l. seruos.

d Iussum aliàs iussum. & in neutro. & aliàs iussus similis. & die loqui in professitia hæreditate, si contemplatione patris, vel adoentitia, si contemplatione filij fit institutus, quia in vtraque. l. hæreditate hoc iure omnia quærebantur patri, vt Instit. per quas pers. nob. acq. ¶. 1. Accur.

e Perfecto negotio subaudi ēt: nam ante constat. ¶ potest. vt inf. de vsuc. l. nunquam, sed hic innuit. ¶ ēt posse contractū. & sic sunt ¶ sup. de aut. tu. l. obligari. §. tutor. & inf. de vsuca. l. nunquā in prin. & Inst. de aut. tu. §. tutor. Sol. interponitur perfecto negotio sed perperam. ¶ nihil est, vel perfecto. i. ad perficiendum negotium. licet sub conditione. ¶ hitur. n. vt ¶. de aut. tut. l. ēt si non, sed dic perfecto, incontinenti tā. vt hic nō ex intervallo. vt in cōtrarijs. vt no. in d. §. tutor. Et no. hic arg. ¶ consensus patris post sententiam non valet. vt no. C. de bo. quæ lib. l. fi. §. 1. Item no ¶ Py. * dicit. ¶ ēt statim post iussus interueniens sufficit. & sic in matrimonio filij. vt Inst. de nup. in prin. Et no. ¶ in filio. & semo hic loquitur. qui potest non parere. vt C. de hære. instit. l. 3. in fi. licet sit contrarium. arg. inf. si quis omis. cau. testi. l. 1. §. 1. dic vt ibi.

f Præcedere debet ¶. iussus. sic alias mandatum. seu & fideiussor præcedit. & subsequitur. vt sup. man. l. si vero non remuneranti. §. si pest. Sed in casibus non oportet intercurrere iussū, si castrensis hæreditas sit. vt ¶. de castren. pecu. l. 5. Item in alio, su. eo. l. qui in alieno. §. interdum. Item in alio. ¶. e. l. cum hæres. Item & aliàs ¶. eo. l. qui in aliena. §. sed. & si nō adierit. & alias. vt C. de pet. hæred. l. si filius. Item hodie ¶ in aduentitia filius sine patre, & pater sine filio adit. vt C. de bon. q̄ lib. l. fi. Item no. hæc specialia in iussu. vt præcedat. alias tū valet sequens ratihabitio. quantum præambulum mandatum. vt C. ad Macedonianum l. fi. & inf. de aqua plu. arcen. l. si autem.

g Fieri posse ¶. iussi. secus in authoritate tutoris. vt Inst. de aut. tut. §. tu autem contra. ¶ verum est quantum inter minorem & pupillum. sed secus est quantum inter tutorē & contrahentem cū pupillo. vt ff. de auth. tut. l. obligari. §. fi.

h Aut specialiter fieri gimus intercurrente iussum.

i Specialiter debere.] Not. speciale mandatū. sic sup. de minor. l. illud. §. 1. & de iure nupt. l. generaliter. & inf. ad Treb. l. qui ita. §. et. & su. si quis cau. l. sed. & fi. ¶. quæritū. & quod cuiusq; vniuer. nomine. l. item. §. sed si ita decreuerit. & inf. de iniur. l. item apud. ¶. hic edictum. & de pactis. l. Pomponius. in prin. & l. non solū. in fi. & l. qui duos. Sed regulariter contra. vt sup. ¶ iussu. l. 1. §. 1. & sup. mand. l. 1. & de admin. tut. l. si duo. & ff. pro soc. l. verum. & l. actiones §. renunciare. Accur.

k De rem] quia non dēt esse solicitus de hæreditate viuentis. vt sup. de vulg. substi. l. 2. §. interdum. & facit inf. eo. l. neminem. & l. qui superstiti. igitur hoc casu post mortem iterum erit mandandum.

l Scribam] falsus. quia vocabat. sic ff. de hæred. instit. l. finem.

m Eum] ¶. hæredem. & tenet iussus. dummodo tempore additionis decesserit. & hoc sciat adiens. vt inf. eod. l. hæres. in prin. & sup. eo. l. in. qui hæres. §. si quis dubitet. & l. qui hæreditatem. & C. de cap. l. nec nos.

n Scriptus sit] subaudi. poterit mandari prædicto mō dummodo hic tpe additionis sciat sibi delatā, licet tabulæ apertæ non sint. aliàs agere non pōt. nisi sciat sibi esse delatā. & qualiter. vt ¶. e. l. 1. §. qui hæres. 1. respon. & ¶. eo. l. hæres. §. 1. erit ergo incertum ¶ e mandato. sed non additionis. vel certum patrimonium filio. Et no. secundum Azo. ¶ in solidum institutus etiam clausis tabulis adire potest, pro parte. cæ apertis demum. nisi sit suus hæres. vt su. de iur. & fac. igno. l. 1. in fi. & C. de iure del. ber. l. si fratris & C. de caduc. tol. l. 1. §. 1. hodie secus. vt in §. in nouissimo. C. eo.

o Pecuniam honorum possessionem] sed nō decretalē. & iō potest filius desistere. alias nō posset. vt inf. de succ. edic. l. 1. §. de cretalis. Sed oppo. nonne petēdo gerit se ¶ hær. & sic q̄tū quō ergo amplius adeundo denuo quæritur. vt C. e. l. puberē. Resp. * ibi fuit decreta. vel habita pro decreta per iura C. secundū. quæ sufficit sola agnitio. vt C. qui admit. ad bo. poss. l. pe. & l. fi. hic non. & sic ratihabitio nō operatur hic ad bo. poss. quæ posset operari. si decreta esset. vt inf. ad Treb. l. sermo inutto. ¶. ff. sed operatur iussum ad sequentē additionem.

p Adire] solo verbo. vel animo. quod sufficit. * vt Instit. de hær. qual. & diff. §. fi. vel mandauit. vt aditet interciui. & ipse petijt inte prætorio per bon. poss. vel contra.

q Gerere] i. de facto administrare.

1 Ista gl. est notan. Bal. hic: nec reperitur alibi secundum eundem. * De seruis pœnæ Celsus Rhodig. li. 13. lec. antiq. c. 5.

2 ¶ F. hoc

2 ¶ Iussus est legen. d. m. & inf. simili.

3 Quibus nō ipsis æquiparatur, gl. i hæ legat. In fi. in fi. qui. mo. ius pa. po. so. Bar. in l. illicitas. §. qui vniuersas. su. de off. præsid.

3 F. scribit.

4 ¶ F. scribit.

* Py. Pyleus ait batur, at gu. l. qd ergo. sup. de insa. & inde dicebat ratihabitionē æquari iussui. vt & ¶ nupt. is. in quib. iura req. iussum. sed rectè et⁹ finis explosa est. vt latius demonstrami in cōmē. ad hunc tit.

Cost.

3 No. glo. sūm Bal. & iura antiqua. q̄ loquūtur de iussu. in hæreditate aduentitia sunt correcta.

4 ¶ F. deest sed.

6 ¶ F. deest hæredem.

7 ¶ F. aut si clausæ adhuc tabulæ sūt & sit incertum.

* De sēsu huius versi. vide Huberi Zu. in tub. C. qui admitt. ex. 88.

8 ¶ F. habuit.

9 ¶ F. deest. &.

* Rēsolue ista reijci tur à Do. quin rectius, nisi taliter, intendens ibi agi. ¶ eo. q̄ ēt potest adire aut ēt gerere & hæredem. & nō potest. si ius ¶ hæ spē. C. ōt. * Minime. sufficit. sed illum animum vel verbis expressis demonstrari oportet. vt illam hīditatē amplectatur. vel ex alijs verbis illum animū tacite colligi oporteat. vt in l. si auia. C. e. Cost.

a Intro-

a *Interducendam*] si post hoc adeat.
b *Adisse*] si adeat post hoc. & facit sup. de tut. l. si filius. & infra. eo. l. eam qui duobus, ff. 1. Et no. q iussus importat hic necessitatem. Sed arg. contra, Instit. de Autil. tut. §. pe. & in Authen. et nulli iud. § & hoc vero collat. 9.
c *Mandauit*] s. hoc modo, si ex &c.
d *Titio*] 1. filio iussit. q adeat. & in tpe aditionis debeat Titius esse præsens, vel quod adeat arbitrio Lucij Titij Accar.
e *Nulle puto*] sed quid si adiuit sine eius consilio? Respon. nulla est aditio. vt arg. su. de in stit. l. sed, & si pupillus. §. conditio. & de excusa. l. 1. §. si quis. & su. de administ. tut. l. si Titium. in pr. & sup. mand. l. idem. §. si quis. Azo.
f *Sit ex parte*] s. quasi institutum.
g *Potest ex asse*] sed cõtra iu. eo. l. si quis ex. §. sciendum. Sed hic error fuit, ibi ignorantia. quæ non nocet, vt inf. eo. l. ex semisse. Dic ergo vt ibi no. & facit j. eod. l. cum qui duobus. ff. si & l. pater.
h *Ex testamento*] in quo legata erant plura. & sic deterior conditio patris fieret.
i *Potest*] adire. Accursius.
k *Substituens*] & ita adiuit ex substitutione, nequiuit. n. ex substitutione hãditatem. l. *Vt contra* præcepit, vt adiret ex substitutione. & non erat substitutus. sed institutus & ita adijt ex institutione. Sed quid si ab instituto sunt relicta legata. a substitutonulla. vel contra? forte sic ideo dicit. quia ad ea, quæ &c. vt ff. de leg'. & Senatusconsul. nam ad ea. vel forte erit distinguendum, faciat meliorem cõditionẽ patris, vel non. Azo. & facit su. mand. diligenter tu. & su. quibus. mo. pign. vel hypo. solut. l. fiunt. §. sed si permiserit. & inf. ad Trebellianum, l. sed & si ante.
l *Non efficit iussum*] quia pupilli hæreditas potest esse grauata legatis.
m *Iussu adijsse*] et pupillarem : quia testm̃ pupillare pars est paterni. vt Inst. de pup. subst. Liberis. Azo. posse. & planè lege. q nulla fieri pupillaris, sed tunc nulla est dubitatio.
n *Pauciores*] s. præsidẽ ita furere coepit, vt j. eo. l. qui seruum. & l. fi. sed secus si obtenit. vt ff. eo. l. 6. §. quãquã. Et no. q nõ oportet certũ fieri filiũ hmõi pœnitẽtiæ. sic & j. de mo. vind. l. 4. & j. de diuo. l. si pœnituit. & ff. de cer. pet. l. eius. q. §. quas vero. Sed arg. j. ad acq. poss. l. fundi. §. ii & ff. sol. l. vetus. §. sed si. & Inst. mã. §. rectè & j. de aqua plu. arc. l. in diẽ.

est, ex his omnibus adition̂ esse introducendam. a

¶ Pater filio ita scripsit : Seio fili, quod pro tua prouidẽtia inuigilabis hæreditati delatæ tibi a Lucio Titio. b † Puto iussu patris adijsse. b Quid si mandauit, c si expedit adire, adito : si putas expedire 2† adito? erit iussu aditum.

Pater potest iussum limitare, vel in numero vel in quota, quam limitationem non licet egredi, si per eam conditio fieret deterior, secus secus melior. Bar.

¶ Si coram Titio d iussit adire: si arbitrio Lucij Titij: rectè puto e iussisse.

Iussus respectu paternæ hereditatis non porrigitur ad pupillarem: secus si simpliciter iussit respectu testamenti. Barto.

¶ Sed si mandauit quasi ex asse instituto, & inueniatur ex parte : non puto ex iussu adijsse. Quod si ex parte f iussit, potest ex asse g adire. Aliter atq; si mandauit quasi ab intestato, & ex testamento h adijt. Nam non puto quicq̃ egisse. At si ex testamẽto mãdauit, potest, i & ab intestato, quoniam non fecit deteriorem conditionem patris. Idemq; est, 3† & si quasi instituto præcepit. & inueniatur substitutus, k vel contra. l Sed si mandauit, vt patris adiret, sit autem, & impuberi substitutus, non sufficit iussum. m Plane si sic mandauit, Si qua ex testamento Lucij Titij deferatur hereditas: potest defendi iussu adijsse. n

Nuda penitentia iubentis reuocatur iussus. Item mutatione status, eius cui iubetur. Bar.

¶ Sed si postea, quã iussit, pœnitentiam egit o prius, quam adiret; nihil egit P 4† adeundo. Item si se arrogandũ dederit ¶ prius, quam filius adiret, non est acquisita q hæreditas.

Qui vult portionem sibi delatam per alium, videtur velle etiam suam. Bar. Bald. & Ale. Consensus med' atus trahitur ad immed' atũ. Bal.

Paulus lib. 2. ad Sabinum.

LEX XXVI.

Si ego, & seruus meus, vel filius hęres institutus sit: r Si iussero filio, vel seruo meo adire, statim, & ex mea institutione me hæredem esse Põponius scribit. s Idem, & Marcellus ꝓbat, & Iulianus.

Ad hoc, vt quis possit pro herede gerere, necesse est mortuum esse illum, in cuius bonis gerere debet. Alex.

Pomponius lib. 3. ad Sabin.

LEX XXVII.

Neminem pro hęrede gerere posse, viuo eo t cuius in bonis gerendum sit, Labeo ait. x

Ratio est defuncti possunt peti, vt videantur causa deliberationis, nec per hoc videtur hæreditas adiri h.d. cum l. seq. Bar. & Alex.

Vlpianus lib. 8. ad Sabinum.

LEX XXVIII.

Aristo existimat, Prętorẽ aditũ y facultatẽ facere

ADDITIO. Dic, quod ibi verius damnum mandatarij. hic non secundum Dy. & Bar.
p *Ego*] filius.
q *Dederit*] s. pater.
r *Non est acquisita*] quia iussum eius expectari oportet. cui est quærenda. vt j. eo. l. Antistius. §. 1. & l. fi. de hær. instit. §. seruus. & §. alienus. & ff. eo. l. 6. §. 6 & de hær. instit. l. seruus cõis
s *Ego, & seruus*] CASVS. Titius instituit sibi hæredes, me & filium meum, vel seruum, & decessit. & ego iussi dicto meo filio, vel seruo, vt pro eorum parte adirent hæreditatẽ. cenè non solum sine statim hæres sum ex eorũ parte hæreditatis, sed etiam ex mea Viu. 4† Fl. degit.
t *Haberet iustitutus sit.*] subaudi pro parte.
u *Pomponius scribit.*] Cur secus contra. vt j. eo. l. si ex parte sua? Respon. quia cũ iussi videor velle. & meam partẽ habere, quã sola voluntate capressa. vel ꝑsõpta hic possũ. vt Inst. de hær. quali. & differ. §. fin. igitur eam habeo. sed si primo meam adiui, non videor velle habere partẽ serui, cum sine iussu quæri non põt. sed certè imino possum hic voluntatem. & hic partẽ filio, vel seruo delatã. Dic ergo. quod hęc est ratio, quia cum iubeo. volo hic partẽ serui, ergo to à quæro quicquid velim de mea, vt supra eo. l. si ex asse. at econtra si meam adeo, nõ possum aliam habere. cũ iussus, pœcedere, & adire serui, vel filij debeat seq. quicquid velim, vt su. eo. tit. l. si quis mihi bona. §. iussum. & facit ad hoc inf. eod. l. si solus. in fi. Item bene facit lex ista ad id, quod dicit Pau. inf. eo. l. per Procuratorem.
v *Neminem, viuo eo*] vel certè. vel opinione hæredis. vt j. eo. l. hæres. Azo.
x *Labeo ait*] quia viuit hæreditas nulla est, vt sup. de hære. ven. l. 1. & facit sup. eo. l. si quis mihi. §. iussum. & j. eo. l. qui superstitis. & su. eo. l. qui hæred. tatem. & j. pro hær. l. 1. & inf. ti. l. 2. 4. si dubitetur. & C. de cap. l. nec nos.
y *Aristo*] CASVS. Aliquis hæres deliberans de adeunda hãditate, si interim adeat Prætorẽ, & petat ab eo. vt cõstringat quẽdã apud quẽ defunctus rõnes suas deposuit, demonstrare dictas rationes. Prætor dẽt ei concedere. & his. q petit dictas rõnes sibi edi, non vt pp hoc gerere. ꝓ hãde. sine petat à cohærede suo sive ab alio. q habeat. h.d. cũ l. seq. Vi. y *Adeuntem*] quem adiuit hæres. Azo.

a *Petere*]

a *Petere*] i. petendi efficaciter. & dic, vel per edictũ quemadmodum testa. apet. vel per interdictũ de tabu. exhib. vt Infra. a. l. 2. in fi. Sed quidam dicunt officio iudicis, quasi vi deferatur gerere pro hærede. si dictis edictis ageret, sed nõ est verum. vt ff. d. proxi. qui hæres. Plus me mouet, q̃ nõ est hæres: & sic instrumentum ad se non pertineos, petit: vt ff. de iure deliberan. l. Atisto. Dicam ergo dari in factũ extra ordinẽ, quæ ex variis figuris datur: vt C. de sacrosc. eccles. l. sancimus. vel officiũ iudic. s. & est mirum, quod hic dicit, sed gp fauorẽ vltimæ voluntatis. Accurs.

debere hæredi, rationes defuncti ab eo petere, [a] penes quem depositæ sunt, deliberãti de adeunda hæreditate.

Pompon. lib. 3. ad Sab.

LEX XXIX.

QVi hæres institutus prohibeatur ab eo, qui vnà [b] institutus iam hæreditatem adijt, tabulas, literas, rationes inspicere mortui, Vnde scire posset, an sibi adeunda esset hæreditas, non videtur [c] pro hærede gerere.

Impeditus iubere propter absentiam sui filij, restituitur ad commodum hæreditatis, vt habeat tam ac si adiuisset suo iussu. Alex.

Vlpian. lib. 8. ad Sabin.

LEX XXX.

CVm quidam legationis causa absens [d] filiũ hæredem institutum [e] non potuisset iubere adire [f] in prouincia agentem, Diuus Pius * rescripsit Consulibus, subueniri [g] ei oportere mortuo filio, eo quod Reipublicæ causa aberat. [h]

Venter, qui pariturus est posthumũ, qui alijs anteferetur, impedit sequentes adire: siue sit plenus venter, siue puteat: secus, si venter est vacuus, & sic opinio adeuntis est communis. h. d.

Vxor defuncti prægnans est, aut putat eam prægnantẽ dictus hæres post posthumum: si autem dictus hæres sciat eam non esse prægnantem, põt adire. Pone ergo, q̃ dictus defunctus instituit hĩdem filium meũ, vel seruũ, & ego pater, vel dominus puto vxorem defuncti prægnantẽ esse, filius autẽ, vel seruus meus prædictus scit eam non esse prægnantem, & adiuit hĩditatẽ defuncti dictus meus filius, vel seruus, nũquid acquirit mihi hĩditatẽ. Et certè sic: quia potius debemus inspicere scientiã dicti filij mei, vel serui instituti, quàm meã opinionem. Sed è cõtrario si dictus meus filius, vel seruus putat prægnantẽ esse vxorẽ defuncti, ego aũt scio eam non esse prægnantem, & dictus filius meus, vel seruus adeat hĩditatem defuncti nõ acquirit mihi: quia non valet additio pp̃ credulitatẽ dicti filij mei, vel serui, qui (vt dictum est) credebat prægnãtẽ esse vxorẽ defuncti. Occasione autẽ prædictæ scĩæ instituti ponit in fi. l. de alia scientia. Pone ergo, q̃ Titius instituit me hæredem, & decessit: vicini mei dicunt, q̃ testamentum d. Titij, est falsum, vel irritum, vel ruptum: ego tamen scio quod non est verum: nunquid possum adire hæred. dicti Titij? Et dicitur quod sic. Viuia.

Cvm quidam] CASVS. Titius prouincialis habens filiũ in prouincia, fuit missus in legationem in Italiã, & interim filius suus fuit ab aliquo hæres institutus: pater autem non potuit ei iubere vt adiret hæreditatem, eo quod aberat causa legationis, & sic filius decessit antequã adiret, & patri acquireret. modoquæritur vtrum patri reuerso subueniatur, vt habeat hæreditatem? Et dicitur quod sic: & hoc ideo, quia aberat causa Reipublicæ.

¶ *Quod dicitur pater*] Titius hãs vxorẽ prægnãtem fecit testamentum, & instituit me extraneum hæredem, & ventrem præterijt. modo quæritur, an ego possim adire hæreditatem antequam venter naicatur? Et dicitur quod non, quia quædam regula reperitur in iure, in qua ita continetur: proximus hæres à filio posthumo, i. post filium posthumum, non potest adire hæreditatem, dum mulier prægnans est, aut putatur esse prægnans, etiam si non est, sed si dictus hæres posthumi scit non esse prægnantẽ mulierem, põt adire, quæ regula habet locum si venter pariturus est suum hæredem: vt fuit in casu quem ponit. & idẽ esset si dictus Titius ab intest. decessisset: nam non poterunt adire hæredi. suam venientes ab intesta. dum vxor defuncti prægnans est, aut esse putatur. Et q̃d dixi in ventre, qui suum pariturus est, idẽ est in eo ventre, qui pariturus est legitimũ defuncto, idest, agnatum, vel est pariturus consanguineum defuncto, id est fratrem ex eodem patre tantum cum defuncto natum: rã semper illi qui subsequuntur dictũ legitimũ, vel consanguineum, non possunt adire hĩditatem defuncti, dum mulier est prægnãs, vel esse putatur: quia ille qui est in vtero vxoris tempore mortis defuncti, facit sibi locũ, quantũ ad faciendam moram in adeundo, illis qui sunt inferiores defuncto & ipse: nã si fuerit postea editus, tetro pro iã nato habetur: sicut autẽ hæreditas interim per inferiores adiri nõ potest: ita nec bono. possess. peti de iure prætorio: immo Prætor interim mittit in possessionem ventrem prædictum, qui est pariturus suum defunct., & est ratio: quia interim in eo statu est testamentum à defuncto factum, vt rumpatur nato posthumo, nisi esset veniens institutus, vel exhæredatus.

¶ *Quid dicitur si pater*] Quod autẽ dictũ est nõ posse interim adiri hæreditatem defuncti, si vxor eiusdem defuncti putetur esse prægnans, ita intelligendum est. s. si ipsa dicat se prægnantem: & idem est si ipsa neget se prægnãtem: alij autem dicant, puta obstetrices, sed & si ipse hæres sequens posthumum putat vxorem defuncti non esse prægnantem etiam iusta ratione ductus, non potest adire: secus autem si putat eam non esse prægnantẽ, secundum multorum opinionem, quia tunc benè potest adire. Sed quid si hæres putabat eam non esse prægnantem, cum esset prægnãs, & hæreditatem adiuit: & mulier postea abortum fecit? Certè nihil valuit aditio, toties ergo proficit hæredi ad hoc vt adire possit, sua præsumptio, qua credit non esse prægnantem vxorem defuncti, quoties cum veritate concurrit. Sed quid si defunctus instituit hæredem vxorem suam non prægnantem? nũquid ipsa potest adire? Et certè sic, nisi ipsa se putaret prægnantẽ, quia tunc adire non posset. & hæc ofa habent locũ in extraneo hærede instituto à defuncto. Si aũt esset hæs suus, & vxor defuncti non est prægnans, ex asse hæres est sine aditione, etiam si putet prægnantem esse vxorẽ defuncti. Si autem est prægnãs vxor defuncti, tertio eodem casu, & hẽt vnũ in ventre, suus hæres defuncti prædictus ẽt ignorans est hæres defuncto pro dimidia. Dictum est ergo in prin. huius ff. q̃ proximus hæres defuncto post filium posthumũ nõ põt adire hæreditatem, dum vxor defuncti prægnans est, aut putat eam prægnantẽ

Concor. l. Pantonius, seu Parmenius ff. eo.

a Non videtur] immo magis vt deliberet, videl hoc petere exhiberi, non autem ideo aditi: sunt enim exhibenda sibi vt deliberet: vt sup. l. proxi. Atisto. & supra de iure delibe. l. 4. alias 5. Accurs.

b Vt hæres vnà] i. insimul

c Non videtur] immo magis vt deliberet, videl hoc petere exhiberi, non autem ideo aditi: sunt enim exhibenda sibi vt deliberet: vt sup. l. proxi. Atisto. & supra de iure delibe. l. 4. alias 5. Accurs.

d Absens] l. pater ãbãs est, absentem filium.

e Institutum] ab aliquo.

f Adire] hæreditatem.

g Subuenire] nam ita benè subuenitur in lucro, vt in damno, vt sup. ex quib. cau. maior. l. Iul. & l. non solum. in prin. & §. 1. & l. siue. & l. si quis Titio. & l. si quis stipulatus. peter ergo restitutionem pater, & eo restituto adibit, quamuis ipse non fuerit institutus: nam & aliàs adit pater, & filio infante instituto, vt C. eo. l. si infanti.

h Aberat] pater sed hic erat absens pro sua ciuitate: ergo non Reipublicæ cã, vt inf. de verb. sign. l. eum qui vectigal. & sup. qui. ex cau. ma. l. sed & si per Prætorẽ. §. fi. Rã. verum non est: vt ex ea iuuetur, qua iuuantur absentes cã Reipub. sed iuuat per gñales, vt sup. ex quibus cau. maio. l. 1. in fi. & l. 2. & l. legatus. Vel impropriè. h. d. cã Reipu. fit inf. de pub. l. sed & si. §. præterea. Vel Reip. cã abfuit. ad Principẽ puta. & filiũ domi in prouincia dimiserat, vt C. ex quib. cau. ma. d. 1. Sed è ꝫ pone filium fuisse absentẽ Rã. idem erit. & pro hoc est si habeas hic literam, absentem. & ẽm hoc pater iuuatur per filium. Et sic est contra sup. de mino. l. 3. §. sed ad hoc auxilium. Solu. plus iuuatur pater per filium maiorem, quam per minorem: nam præsens, contra absentem restituitur vel contra, vt supra ex quibus cau. maio. l. 1. ergo præsens per absentem. Item pater plus maiori succurrit, vt supra de minoribus l. auxilium. & sup. ex quibus cau. maior. l. ũ qua mihi, sed si habeas absens. d. l. de mino. non obstat.

Quod

a *Quod dicitur*] vtra hæc lex modo. & inferior tractant de vna materia, præter vltimum .huius legis.

b *A filio posthumo*] i. post filium posthumum. inter quem & istum nullus est medius. licet post illum nulli sequantur: vt inf. vnde cogna. l. 1. §. proximus. & inf. de verb. sig. l. proximus. Azo.

¶ Quod * dicitur, a Proximus à filio posthumo b hæres, dũ mulier prægnans est, aut putatur c esse, adire hæreditatẽ nõ potest, d sed si scit e nõ esse prægnantem, potes accipere f †proximus a ventre. qui f suũ g hæredẽ pariturus h est. Et nõ solum ad testatos i hæc verba, verum ad intestatos quoq; pertinent. In g eo ventre idem accipias, k qui legitimum, l vel consanguineũ m pariturus est n: quoniã mortis tempore, qui in vtero est (quantum ad moram faciendam inferioribus, o & sibi locum faciendum, si fuerit editus) pro iam nato habetur. Idemque 3 † & per bonorũ p possessio. edictalem q Denique Prætor ventrem mittit in possessionem.

¶ Siue igitur purem r prægnantem, siue sit re vera prægnans, quæ eum. pariturа s est, qui suus hæres futurus est, adire hæreditatem non possunt: t quoniam in eo est, vt rumpatur testamentum, nisi u † proponas ventrem. institutum, u vel exhæredatum.

Exponit illa verba posita supra prox. §. f. Siue igitur putem prægnantem &.

¶ Quod dicitur, si puteтur esse prægnans; sic accipiendum est, si dicat se prægnantem. Quid ergo si ipsa non dicat, sed neget: alij dicãt prægnantem eam 5 † esse? Finge obstetrices dicere. x 6 † Adhuc adiri hæreditas non potest. Quod 7 † si ipse putet y solus, licet iusta z ratione ductus, non potest adire. Si secũdum multorum opinionem, põt. a Quid ergo si prægnans fuit, cum putaret b hæres non esse prægnantem, & adijt, mox abortum factum est? Procul dubio nihil egerit. c 8 † Toties igitur ei sua præsumptio proficit, d quoties concurrit cum veritate.

¶ Sed & si ipsa mulier hæres instituta sit, e quæ se prægnantem esse putauit, si habeas edictalẽ, incipit versus. deniq; &c. si habeas talem, incipit versus talem &c. & semper dic. q̃ redit ad posthumũ suum: nam aliàs non fieret missio ex edicto de ven. in poss. mit. vt ff. de ven. in pos. mi. l. 1. §. 1. ité dic. q̃ bonorũ possess. alia est edictalis. quæ defert edicto Prætoris mortuo. de qua dicit ff. de bon. poss. l. 1. §. proinde. & hæc reuocari pot. cũ competat. alia decretalis. & illa nõ nocet. nec ante decretũ. nec poss. & est rõ. vt ff. de succes. edicto. l. 1. §. de decretalis. Ite nõ dicit per bon. poss. ff. edicti. propter: nam pp edictalẽ petitur decretalis Vel dic decretalẽ quæ non tribuit ius. sed per decretũ datur ipsa poss. vt Car. & vẽteris. & illa hic dat. Item edictalis dr quę tribuit ius, vt vade liberi. hic quidẽ nõ da tor. & sic largè ẽt pro decretali ponitur hic edictalis. Sed quid si Titius est mihi in gradu quarto. & veniet Seia similiter in quarto gradu. an differat? non videtur. vt hic.

4 † Fl. aliis

5 † Fl. de est sua.

6 † Fl. verba singe obstetrices dicere possit ponũtur ver. potest.

7 † Fl. qd si ipse putat solus si iusta &c.

8 † Alias egit.

a *Proximus*] communi opinione: vel sua. i. hæredis. licet non sit vt infra apparebit.

b *Non potest*] pendet vsq; illuc. non solum &c. Et ex eo. quod dicit adire. nota. quòd in extraneo dicit vsq; ad 5. suum. cum adire sit extraneorum, vt Inst. de hæred. qualit. & differen. 5. extraneis. vt dixi.

c *Putatur*] communi opinione: vel sua. i. hæredis. licet non sit vt infra apparebit.

d *Non potest*] pendet vsq; illuc. non solum &c. Et ex eo. quod dicit adire. nota. quòd in extraneo dicit vsq; ad 5. suum. cum adire sit extraneorum, vt Inst. de hæred. qualit. & differen. 5. extraneis. vt dixi.

e *Sed si scit*] multorum opinione: q̃ hoc scire pũt. & hæc scientia cũ veritate cõcordat: vt inf. eo. §. verbis. Quid ergo. in suo locus: vt 5. suum. & hoc non facto testamẽto. aliàs idẽ in extraneo. quod in suo. si fuit institutus cum posthumo: vt sup. si pars hære. pe. l. illud.

f *Qui*] 5. veniret. Accusa. g *Suum*] defuncto. sed primus nõ est suus.

h *Pariturus*] si quem pariturus est. & facit cõtra de suis. & legit. l. in testamẽto. § vtique. & de cõtra tab. l. illud. in fi. & l. seq. & inf. eod. l. vẽtre. & fi. si mulier ven. no. l. 1. § sub prætextu.

i *Ad testatos*] põteritor posthumo: vt hic, & ff. 5. sine testẽ. si ẽt instituatur. aut solus posthumus ttũ idẽ. vt hic. si cũ alio tũc alius statim hẽt dimidiã. quicõ qi sit. vt ff. si pars hær. pe. l. illud. & ff. l. proxi. Itẽ si exhæredatus. statim admittitur institutus per eandem l. illud. & tunc nõ habet locum. qd hic dicitur.

k *Idem accipias*] vt sequentes differant.

l *Legitimum*] i. agnatum.

m *Consanguineum*] i. cognatum. 5. defuncto. licet tertio. vel quarto gradu. nam sequentes differunt. quoniam &c. vt & ff. de statu ho. l. qui in vtero. & l. fi. & ff. si pars hær. pet. l. antiqui. & ff. de ven. in pos. mit. l. vbicunque. & vnde cognati. l. 1. ff. si quis proximũ. & de suis. & leg. l. intestato §. vtique. Idem dicunt quidã legitimũ. & cõsanguineũ ad diuersas personas referri. quasi nõ possit aliquis esse legitimus. & cõsanguineus. sed certè immo pt. cũ oĩs agnatus sit cognatus. sed nõ cõuenitur. Item dicunt quidã legitimũ tm̃ sequentibus. sed defuncto suum. p̃ hoc. quod postea dicit de ventre in poss. mit. & ponũt. q̃ decessit Titius relicta vxore prægnante. & fratre. ad quem partus erat futurus legitimus. vel relicto filio. vel nepote emancipato. ad quem partus erat futurus consanguineus. nam differunt. donec partus speratur. sed certè hic casus erat supra. in prin. §. nec obstat. quòd dicit postea de ventre in poss. mir. quia ibi mutatur casus.

n *Pariturus est*] 5. si quem pariturus est.

o *Inferioribus*] partib. ergo. i. secum instituis nõ obstat. vt d. l. illud. Item alijs suis. vt inf. eo. §. suã. Idem in remotioribus. vt posthumus faciat partem alijs in eodẽ gradu constitutis: nõ aut facit in totũ differre: vt inf. de suis. & legi. l. intestato. 5. vbicunque. Sed in quo differt à suo? Resp. quia suus in totum est hæres. si nullus est in vtero: hic pro quarta tantum. vt l. antiqui. su. si pars hær. pet. & inf. §. suum. & inf. de suis. & le. l. intestato. §. est autẽ. Itẽ si vnus est in vtero: suus pro dimidia: 5m Pop. hic pro quarta 5m oĩs. vt §. q̃ si vnũ.

p *Per bonorum*] q. d. sicut proximus à posthumo non potest iure ciuili adire: ita nec bono possess. accipere inde prætorio. nisi quando est eodem gradu. quo posthumus: vt no. inf. §. quod si vnum. vbi emancipato datur contra tabu.

q *Edictalem*] si habeas edictalẽ. incipit versus. deniq; &c. si habeas talem. incipit versus talem &c. & semper dic. q̃ redit ad posthumũ suum: nam aliàs non fieret missio ex edicto de ven. in poss. mit. vt ff. de ven. in pos. mi. l. 1. §. 1. ité dic. q̃ bonorũ possess. alia est edictalis. quæ defert edicto Prætoris mortui. de qua dicit ff. de bon. poss. l. 1. §. proinde. & hæc reuocari pot. cũ competat. alia decretalis. & illa nõ nocet. nec ante decretũ. nec poss. & est rõ. vt ff. de succes. edicto. l. 1. §. de decretalis. Ite nõ dicit per bon. poss. ff. edicti. propter: nam pp edictalẽ petitur decretalis Vel dic decretalẽ quæ non tribuit ius. sed per decretũ datur ipsa poss. vt Car. & vẽteris. & illa hic dat. Item edictalis dr quę tribuit ius, vt vade liberi. hic quidẽ nõ da tor. & sic largè ẽt pro decretali ponitur hic edictalis. Sed quid si Titius est mihi in gradu quarto. & veniet Seia similiter in quarto gradu. an differat? non videtur. vt hic.

r *Partum*] licet non sit re vera prægnãs. quicquid ego putem.

s *Pariturа est*] semper dic. si quem pariturа esset.

t *Non possunt*] qui sum in gradu remotiori.

u *Ventrem instituтum*] tunc enim non rumpitur testamentum: vt Insti. de exhære. lib. 5. posthumi. in prin. Sed an interim alius adire possit? Quidam dicunt. quòd non. Sed tu dic vt no. sup. §. non solum. hic ergo §. loquitur cum intestatus decesserit. vel testatus. sed posthumo præterito. Accur.

x *Obstetrices dicere*] eam esse prægnantem: quæ probabilius debent scire quam aliæ personæ; vtpote familiares. sic inf. de Carbo. edic. l. 3. 5. duæ autem & C. de repud. consensu. §. super plagis. & sup. de ven. inspi. l. r.

y *Quod si ipse putet*] 5. non esse prægnantem. nec est.

z *Iusta*] aliàs si non iusta. & plana est. aliàs sine non; & tunc subaudi. propria tamen. non communi. vt differat à sequenti. alias dic. si. pro quamuis.

a *Potest*] 5. adire. & ad hoc inf. de fun. instru. l. eõ delaniomis. §. annum in fi. & ff. de offic. Præto. l. Barbarius Philippus. & C. de test. l. 1. & Insti. de testam. §. sed cum aliquis.

b *Computaret*] cõi opinione. vel non. eum erat prægnans.

c *Nihil egerit*] adeundo. Nec obstat Institut. de exhæred. libe. §. posthumi. vbi non nocet additioni partus abortivus. vt inf. de verb. sign. l. qui mortui. vbi pro non natis habentur. quia verum est. quod ad hoc. vt modo possint adire. si velint post abortum. non ante. nec ame obstabat sibi. nisi cõmunis opinio. quæ erat eam esse prægnantẽ. & in veritate erat.

d *Proficit*] sed nec tunc semper sed ita. si communis opinio sit. vt sup. 4. quod si ipse. Et no. q̃ quantũcunq; se involuat hæc est summa. quod tria. concurrere debent vt possint adire. 5. propria opinio. item communis: & veritas: quorum si quid defuerit. non tenet additio vt hic. & sup. & inf. dicitur.

e *Hæres instituta sit*] præterito posthumo: vt ff. eo. l. 4. non solum. qui speratus natus. nullius tamen erat. Azo.

a *Fingit*] cum contra putetur communi opinione. Azo. alioquin aliud eſſet *H.*
b *Cum non ſit*] cum pro quamuis vel cauſtiuè.
c *Suum*] prædicta omnia ſunt in extraneo hærede, vel inſtituto, vel legitimo, hoc caſu in ſuo imò idem in extraneo vt. vt ſup de peti. hære. l. illud. ſed eſte verum eſt vbi venter eſt inſtitutus, vel eſh æredatus. vt ibi dicit: ſed ſecus vbi eſt præteritus. vt ſup. dixi. & dic ſuum natum.
d *Si*] ſi pro quamuis.
e *Se habere*] ſuus natus.
f *Proponat*] vnà cum nato.
g *Poſt certum tempus*] i. poſt quadraginta dies Ioan. & hoc ex eo percipit. quia quæ deque in quadrageſimo die poſt partum primum denuo pepe rit: 1 vt ſu. ſi pars hæredi. peta. l. antiqui. ergo tanto ſerius concipitur, cum certo tempore tantum portetur in vtero, vt in Auth. de reſti. & ea quæ pa. §. vnum. coll. 4. & poteſt dici, q Põponius tunc demum voluit hunc eſſe hæredem p dimidia, cum iã certum eſt in rerũ natura, q alium concipere non põt. quia claſſe ſunt cellulæ, quæ ſunt ſeptem. 2 vt inf. de ſolu. l. ſi pater.
h *Dimidia*] ſic ſup. de peti. hære. l. illud. Sed 3. in eo. tit. l. antiqui. in fi. & de iud. l. ſed & ſi reſtituatur. fin. vbi approbatur ſententia Iuliani. Sol. hęc ẽ ſnia Pomp. quæ ibi reprobatur. Vel dic, vt d. l. antiqui. no. Sed cum Iulianus fateatur hũc inſolidum, cũ nullus eſt in ventre: quare non hẽt partem pro dimidia, cum in ventre eſt vnus? Reſpon. quia facilius eſt ſcire, an ſit prægnans, q̃ ex quo eſt. & quot ſint. Vltimo diſtingue: quia vel deceſſit inteſtatus, qui ventrem reliquit, aut teſtatus. primo caſu ſi hẽt ſuum natũ. ille hẽt ſtatim totum, ſi nullus eſt in vtero: alias virilem. ſm Pompo. ſed ſm Iulianum, quartam, quod præualet. vt hic. ſi aũt natus erat emancipatus. hẽt ſtatim quartam. vt d. l. antiqui. quæ vr indiſtinctè loqui etiam in emancipato. Sed quidam dũt eum nõ admitti in aliquo de iure ciuili: ſed per bon. poſſ. vnde liberi. & dicã in quarta ſi aũt eſt remotior, interim tacet. dum poſthumus ſperatur, vt ſup. §. quod dĩ. & inf. vnde cogna. l. 1. §. antepe. Vbi autem teſtatus deceſſit: aut inſtituit ſuum. aut non ſuũ. ſi ſuum natũ. adit etiã præterito poſthumo. & ẽt ſi ẽ grauida. vt hic: nam admittitur ab inteſtato. vt interim adeat, multò magis inſtitutus. ſi aũt poſthumus eſt inſtitutus cum nato, vel exhæredatus. non eſt dubiũ. vt no. ſu. e. l. non ſolum. emancipatus aũt. vel alius non ſuus poteſt adire, ſi venter eſt inſtitutus cum eo. vel exhæredatus. ſecus ſi præteritus. vt no. ſup. §. non ſolum. Quod dixi emancipatum inſtitutum non poſſe adire poſthumo præterito, verũ eſt iure ciuili. ſed hẽt Prætor. quaſi aperta ſibi via per poſthumũ præteritum. vt antequã

1 De ſuppoſitione (quã hic tãgit) p chie Bar. ſu. ſi pars hæ. peti. l. antiqui 1 ¶ F. Proponium. 2 ¶ F. ſicuti cũ vacuo.

2 Immò quinque. dum taxat vt ex ſententia Arift. tradit Iulia. in d. l. ſi pater. ff. de ſol. 2 ¶ Fl. putat.

gnantem fingit, a adeundo acquiret hæreditatẽ. Per contrariũ non acquiret, ſi ſic puter prægnantẽ, cum non ſit. b

Lex ſemper certa eſt de eo, quod eſt, ideo incertitudo hominis non vitiat additionem, quæ per legem inducitur, B.

¶Suum c hæredem certum eſt ex aſſe hæredem eſſe, etſi d putet eſſe prægnantem mulierem, quæ non eſt prægnans. Quid ſi vnum in vtero habeat, an ex parte dimidia ſit hæres, e ſiue inſtitutũ poſthumum proponas, f ſiue inteſtatum patrem deceſſiſſe? Quod, & Sextum Pomponium 1† opinatum Terryanus lib. 4. quæſtionum refert. Putaſſe enim, ſicuti vacuo 2† vtero, ſuos ex aſſe hæres eſt, ita & cum vnum gerit, nec per naturam humanæ conditionis alium parũ formare poteſt, (quod qui dem poſt certum tempus g conceptionis euenit) ex parte dimidia, h & ignorantem fore hæredem, non ex quarta, vt Iulianus ait. 3†

Ademptis ſcientia inſpicitur, non patris, vel inuentis. Bar.

¶Scientia autem, vel opinio, ſi filiusfamilias, vel ſeruus inſtituti ſunt, i vtrum ipſorũ, an domini, vel patris accipiẽ

da ſit? finge patrem putaſſe prægnantem, filium certum eſſe finge, k & hic aditurã acquirat hæreditatem? Puto acquirere: ſed contra, l non acquirere.

Qui eſt certus per ſeipſum, non redditur dubius per litem. Bar.

¶Si certus ſum non eſſe falſum teſtamentum, vel irritũ, vel ruptum, licet dicatur eſſe, m poſſum adire hæreditatem.

Portio deficiens accreſcit etiam ignoranti eam defecſſiſſe. Bar.

Paulus lib. 2. ad Sabinum.

LEX XXXI.

HAeredi cũ poſthumo n inſtituto reliquæ partes o accreſcunt, quæ poſthumo datæ ſunt, ſi certum ſit p non eſſe prægnantem, licet hæres ignoret. q

Ignorantia mortis teſtatoris, vel exiſtentiæ conditionis, & dubium, an teſtator fuerit ſui iuris, impedit additionem, niſi in omnem partẽ dubietatis teſtamentum eſſet valiturum. h. d. cum l. ſeq. Bar. & Alc.

Vlpianus lib. 3. ad Sabinum.

LEX XXXII.

HAeres inſtitutus ſi putet teſtatorem viuere, accreſcunt dictæ partes poſthumo relictæ, & ita ſum hæres dicti Titij inſolidum, & in totum. Vnde,

3 ¶ Fl. putat.

k *Certum eſſe finge*] hic finge. præcedentia determinat, & dic certum. ſ. non eſſe prægnantem cõi opinione. nec eſt.
l *Sed contra*] ſ. filius putet prægnantem. pacenon. in cõtractib. aliter diſtinguitur. vt no. ſu. de cõtrah. ẽpt. l. ſi hæredi. & de ædil. edict. cum manciporũ. & facit inf. pro empt. l. 2. §. ſi tenuis. Itẽ arg. contra ſu. de iuriſdic. om. iud. l. ſi quis id. §. penul. & de eo. per quẽ fact. erit. l. 1. §. 1.

ADDITIO. Dic q ibi inſpicitur factum vtriuſq; ſ. mandãti. & mandatarij: ſed hic dic. q ſolus filius eſt hæres, & ſolus adit. & ideo eius inſpicit ſcia vel ignorantia, ſed in 3rio mandatum fuit iniuſtũ. & iõ inſpicitur ſcia mãdantis. ne ſuum maleficium remaneat impunitum. ſm Dy. & Bar. hic.

m *Dicatur eſſe*] etiam cõi opinione. licet ſecus no. in alio caſu ff. ea. l. 1. q ſi ipſe putet. certus aũ poſſum eſſe. vt quia dr. q ego id falſum eſſe fecerim. vt & inf. eod. cum falſum. & ſup eod. nec is. 2. reſponſ. Accur.

n *Haredi cum*] CASVS. Titius habens vxorẽ quã putabat prægnantẽ, inſtituit ſibi hæredem filiũ ex ea naſcituriũ in tribus vncijs parẽ, & in tribus ſub condõne. & me in ſex vncijs. & deceſſit. ego aũt cohæres credebam eam eſſe prægnantem, cum in veritate non eſſet. cenè mihi erã ignoranti accreſcunt dictæ partes poſthumo relictæ, & ita ſum hæres dicti Titij inſolidum, & in totum. Vnde,

o *Reliquæ partes*] i. reliqua pars. plurale pro ſingulari. ſic ſu. de orig. iur. l. 2. §. exactis. Vel dic. quod plures portiones erãt datæ poſthumo vna poſt aliam, vel alia purè. alia ſub conditione. ſic ſup. eo. l. ſi ſolus in prin. & C. eo. l. quidam. Acc.

p *Certum ſit*] ſ. in rerũ natura. in qua oſa certa ſunt. vt to. de iud. l. ſed & ſi. §. ſi. & inſti. de verb. obl. §. conditiones. Hug.

q *Ignoret*] ignoranti ergo accreſcit: nam cum ẽ inuito, ergo ignoranti. quod eſt ꝯ. quaſi in fin. glo. vt C. de cadu. tol. §. his ita. & inf. e. l. ſi quis hæres. & l. ſi duo. niſi in milite. vt ſu. ti. l. ſi duob. & niſi ſuam repudiet. vt inf. eo. l. cum hæreditate: ergo ignoranti. vt inf. de reg. iur. l. qui poteſt. Item cõtra inf. de leg. 1. l. ſi duob. in princ. dic. vt ibi. & facit inf. eod. §. ſi. ff.

Aeque inſtitutus] CASVS. Titius inſtituit me hæredẽ & deceſſit. ego putabã eũ viuere. certè eius hære. adire non poſſum. ſed & ſi icio me ab eo inſtitutum. ſed ignoro vtrum purè. vel ſub cond. me inſtituerit. non poſſum adire. ſiue inſtitutus ſim purè. ſiue ſub condict. & ego impleui condi. Sed. & ſi incertus ſum. vtrum d. Titius ſit paterfa. an filius.

ſi ius.non poſſum adire eius hæredi. licet facta pater fam.

a *Non poteſt*] non enim credit eſſe hæreditatem, cum nihil aliud &c. vt inf. de verbor. ſign. l. nihil. & viuentis nulla eſt hæreditas. vt ſup. de hæred. ven. l. 1. Hug.

b *Iure puré*] inſpecta potius ſua dubitatione, q̃ rei veritate. vt ſu. e. l. ſi quis extraneus. §. ſciẽdũ. Acce. *Sub conditione*] ſ. inſtitutus verè, & ſub eã poterit te inſtitutum purè, adire non poterit, licet &c. q̃ facto implet, q̃ non ſufficit. Vel noli ſubaudire, q̃ poteſt ſe inſtitutum purè, ſed ignorabat purè, vel ſub conditione, vt ſu. licet eſſet verè purè, vel licet eſſet verè ſub conditione, & paruiſſet: nã pro certo ſcire, debet condõnem inſertã, vt ſu. eod. l. ſi quis extraneus, §. ſciendũ. & ſ. de condi. & demon. l. 2. vel putare, vt infra eod. l. ſed etſi de ſua. §. ſed ſi cum. & ſic nõ ob. inf. eod. l. ſed etſi de ſua. §. pe. & vlt. R. d *An filiusfam.*] qui teſtari non potuiſſet, vt ſup. de teſtamen. l. qui in poteſtate.

1† Fl. &. 2† Fl. li-

e *Teſtari potuerit*] qa verè erat ſui iuris. ſic ergo not. q̃ hic. & ſuperiorib. caſib. inſpicitur potius opinio, quã veritas. & ſic eſt arg. §. ſ. pro empt. l. 2. §. ſi ſub condõne, ſed aliud in acquiſitione aliarũ rerum, q̃ hẽditatis. Iuẽ ad ſi. huius leg. 2 eſt ſ. C. de edi. D. Hadr. toll. l. 2. Solut. ibi poſſeſſorio. hic petitorio, vt C. de petit. hæredi. l. liber. vel, vt ibi, l. 2 facit ſu. de teſta. l. de ſtatu. & ſi pars hær. pet. l. illud. & ſ. de fecun. ta. l. 1. §. ſciam. & ſ. vñ leg. l. 2. §. pe. & ad Tert. l. ſi, in pr. Accur.

3† Fl. qũ ſi dubitet. apud hoſtes deceſſit. & de ſenſu huius l. vide Cagnol. in c. ſi emã cipati n. 19. C. de collat.

Sed ſi dubitet] CASVS. Ego dubito, an teſtator Titius deceſſerit ciuitate, an apud hoſtes. certe poſſum adire eius hæredi. & eſt rõ. q̃ vtroq; caſu eſt ius adeũdi, i. ſiue deceſſit in ciuitate, ſiue apud hoſtes. licet. n. per captiuitatẽ Titij fit ſuum teſtãi ſuum, in quo me inſtituit, tamen ſi mortuus eſt in captiuitate, fingitur prima hora captiuitatis mortuus. & ita per mortẽ ſuã reconualeſcit teſtamentum.

f *Deceſſerit*] conſtabat tamen eum deceſſiſſe. alias contra. vt ſup. eo l. qui hæreditatem. & C. de cap. l. nec nos.

g *Vtroque caſu*] quod non eſt in ſuperiori. l. in fin. cum qua hæc continuatur. & hæc prævalet altero caſu per l. Corn.

h *Iure*] i. in veritate. ſic ſup. pro empt. l. 2. §. ſi a pupillo. & ſup. de iureiur. l. quoties.

Sed & ſi] CASVS. Ego à Titio inſtitutus dubito, an ſim pater fam. vel filius. certè adire poſſum, quamuis ſi dubitem, vtrum teſtator ſit pater fam. vel filius, adire non poſſum. vt dictum eſt. & eſt ratio, quia, qui condõnem teſtatoris ignorat, dubitat an valeat teſtũ. qui aũt de ſua condi. dubitat, de teſt. poteſt eſſe certus vtrum valeat, vel non. Sed quid ſi putaui me inſtitutũ ſub condõne, cum eſſem inſtitutus purè, & impleui cond. putatiuã. & poſtea hẽdi. adiui, certè valet adire. & idem multo magis eſſet ſi putaui me inſtitutum ſub cond. & putaui impletam eſſe condõnẽ, & adiui, cum eſſem inſtiturus pure: nam his duob. proximis caſibus nihil nocet mihi mea credulitas de cond. Viu.

i *An filiusfam.*] ſub, vel non, ad quod facit inf. de vſuc. l. ſtip. §. filiusfam. & inf. de condit. & demon. l. multum. in fi. Idem ſi ante ſit liber. vt inf. e. l. qui putat. §. fi. & facit inf. e. l. qui ſe pupillum. Sed nonne præſumitur pater viuere? ergo, & hic filius adire non poteſt? Reſpon. iuſtis præſumptionibus moueb amur patrem mortuum credere.

quamuis iam defunctus ſit, adire hæreditatem nõ poteſt. a Sed & ſi ſcit ſe hæredẽ inſtitutum, ſed vtrum purè, an ſub conditione, ignoret: non poterit adire hæreditatem, licet purè b hęres inſtitutus ſit, vel 1† ſub conditione, c & 2† paruerit conditioni. Sed & ſi de conditione teſtatoris incertus ſit, pater fam. an filius f. d ſit: non poterit adire hæreditatẽ, etſi eius condõnis ſit in veritate, vt teſtari potuerit. e

Paulus lib. 12. ad Plaut.

LEX XXXIII.

QVod ſi dubitet, an apud hoſtes deceſſerit, f 3† an ciuis Romanus, quoniam vtroq; caſu g eſt ius adeundi; & in re h eſt, vt poſſit adire, dicendum eſt poſſe adire.

Error in conditione perſonæ adeuntis aditionẽ nõ impedit: quia per hoc de cauſa aditionis non dubitatur.

Vlpianus lib. 8. ad Sabin.

LEX XXXIV.

SEd, & ſi de ſua conditione quis dubitet, pater fam. 4† an filius fam. i ſit, poſſe eum sequirere hæreditatem, iam dictum eſt. k Cur aũt ſi ſuam ignoret conditionem, adire poteſt, ſi teſtatoris, nõ poteſt? Illa ratio eſt, q̃ qui cõditionem teſtatoris ignorat, an valeat teſtamentum, dubitat, l qui de ſua, m 5† de teſtamento certus eſt. n

Inſtitutus purè, qui putat ſe inſtitutum ſub conditione, ea purificata non impeditur adire. h. d. Bar.

¶ Sed & ſi cum eſſet purè inſtitutus, putauit ſub conditione, o & impleta p cõditione, quam iniectam putauit, adijt, an poſſit acquirere hæreditatem? Conſequens eſt dicere, poſſe eum adire, maximè, cum hæc ſuſpicio nihil ei obfuerit, nec periculum attulerit. Facilius q̃ quis hoc 6† admittet, ſi quis purè inſtitutus putauerit ſub conditione r ſe inſtitutum, 7† conditionemque impletam, s quam in euentum t putabat. Nam in nullo hæc ſuſpicio obfuit. u

Ei, qui adiuit partẽ, alia ſibi delata accreſcit inuito. B.

K *Deſunt eſſ*] vt ſu. e. l. 6. §. ſi is qui. vet. nam eum. Sed ſ. ſup. eo. l. is qui putat. & ſequent. Solut. refert vtrum in omnẽ euentum velit acquirere, quod põt. vt hic: an non. vt ibi. & vt plene not. in d. vet. nam eum. Vel hic in acquirendo, ſed ſ. rium in repudiando, nã aliquis acquirit, q̃ non repudiat, ſed non ecõtra. vt ſu. e. l. is põt.

5† Alias qui ſuã.

ADDITIO. Tu ſol ue aliter, & melius ſm Bar. hic, q̃ hic dubitabat vtrum eſſet filiusfamil. ſ. alterius, quam illius de cuius hæreditate agitur: ibi an eſſet filius eius, de cuius hæreditate agitur. & ſic dubitebat an eſſet ſuus, vel voluntarius, vt ibi per eundem Bar.

6† F. de e ſi hæc.

l *Dubita*] vnde non adit. vt inf. e. l. cũ falſum. & l. pe. l. cũ quidã. fin. & l. nec is. in prin. q̃ eſt verũ, cum dubitat, deceſſit, pater fam. vel filius fam. ſeruus, vel liber, vel an fecerit teſtũ, vel non, ſed ſecus ſi dubitat, deceſſit in ciuitate, vel apud hoſtes. & ita ciuis, vel ſeruus, quia tunc benè põteſt ſecerius de teſto. valeat, an nõ valeat. & ſi certus eſt, adire poteſt, vt ſup. eod. l. hæres. in fi. & l. ſeq. H.

7† F. putabit ſe ſub conditione inſtitutum.

m *Qui de ſua*] ſcilicet, conditione dubitat.

n *Certus eſt*] id eſt eſſe poteſt.

o *Sub conditione*] prætiua ſi daret decem, vel differat à ſeq. p. *Impleta*] à ſe, vel ab alio pro ſe, cum ſit poteſtatiua. Accur. q *Facilius*] Cur. nõ dicit eodẽ mõ? Rñ. qa prætiua eſt à ſciẽte adimplẽda, vt ſ. de cõd. & dem. l. 2. caſualis ẽt inſcio hĩ de impleta, pficit. vt ſu. eo. l. ſi qs extraneus. §. ſciẽdũ. Sed certè immo oportet, q̃ eo ſciẽte, vt ſ. de cõdi. & de. l. multũ. Sed forte aliud eſt cũ fuit verè appoſita, & aliud cũ putatur. & nõ eſt. Vel dic iõ facilius, qa in iſta nõ deſiderat factũ, vel voluntas hẽdis in ea implenda in ſuperiori ſecus: nã non facto, ſed per ſe, vel per aliũ pro eo eſt implenda, vt dictum eſt.

1 Dic cõditionẽ poteſtatiuam facilẽ, qñ pro ea implẽda quis ſe exponit periculo maris, vel terræ, aliàs dicitur difficilis. Ange. & Imo, in l. ſi. ſup. de cõd. inſt. Alex. conſ. 95. 4. pag.

r *Vt ſu. licet eſſet verè purè*] ſ. inſtitutus verè, & ſub eã poterit te inſtitutum purè, adire non poterit, licet &c. q̃ facto implet, q̃ non ſufficit. Vel noli ſubaudire, q̃ poteſt ſe inſtitutum purè, ſed ignorabat purè, vel ſub conditione, vt ſu. licet eſſet verè purè, vel licet eſſet verè ſub conditione, & paruiſſet: nã pro certo ſcire, debet condõnem inſertã, vt ſu. eod. l. ſi quis extraneus, §. ſciendũ. & ſ. de condi. & demon. l. 2. vel putare, vt infra eod. l. ſed etſi de ſua. §. ſed ſi cum. & ſic nõ ob. inf. eod. l. ſed etſi de ſua. §. pe. & vlt. R. d *An filiusfam.*] qui teſtari non potuiſſet, vt ſup. de teſtamen. l. qui in poteſtate.

s *Vtroque caſu*] quod non eſt in ſuperiori. l. in fin. cum qua hæc continuatur. & hæc prævalet altero caſu per l. Corn.

t *In re*] i. in veritate. ſic ſup. pro empt. l. 2. §. ſi a pupillo. & ſup. de iureiur. l. quoties.

u *Obfuit*] impleta. n. condõne ſe purè inſtitutũ putat. vt ſu. de cond. inſt. l. ſi pupillus, quæ opinio veritati conſonat. ſic ẽt verè fuit inſtitutus. At in ẽrio. ſup. eod. l. hæres. ibi. & ſub cõd. &c. à veritate diſſonat. iõq; nõ adit. arg. ſu. eo. l. cũ quidã. §. quid ergo. Vel dic, q̃ ibi ignorabat purè, vel ſub conditione eſſet inſtitutus. & ſic non applicabat animũ ſuum, ad vtũ magis q̃ ad aliud. ſed hic benè putabat ſe inſtitutũ ſub conditione, ſed hoc nihil aliud eſt dicere, q̃ quod hic ignorabat, ubi dubitabat, quam reprobauimus ſup. eod. l. 6. §. ſi

§.si is qui.versi.nam eum.Vel dic,q ibi fuit completa conditio eo inscio.s.fato.hic à se sciente potestativa,vel eo sciẽte casualis. Vel ibi est casus econtra:quia ibi sub conditione instituens putauit purè hic econtra.

*Huc primè.q diffusè tractat M. Cic.lib.2. de inuen. rhetho. vbi cõstitutionem negotialẽ explicat.

Si quis hæres] CASVS. Caius instituit hæredem sibi Sempronium in dimidia, & Titium in alia dimidia: & postea dictum Sempronium substituit dicto Titio, & postea decessit dictus Caius testator. Sempronius autem gessit pro hærede in sua parte, antequam ex causa substitutionis deferretur ei pars Titij.i. antequam Titius repudiaret suam partem, & postea dictus Titius repudiauit suã partem. nunquid Sẽpronio accrescet dicta pars Titij? & dicitur quòd sic, etiam inuito. & ita erit Sẽpronius hæres in totum. Sed pone,quòd dictus Sempro. cum Titio instituus erat meus filius, vel seruus & iussu meo adiuit hæred. dicti testatoris pro sua parte, & postea manumisi dictum seruum, vel emancipaui filium: & postea Titius eorum cohæres repudiauit suam partem, & postea dictus meus filius, vel seruus olim adiuit partem Titij ex causa substitutionis, nunquid erunt hæredes pro parte Titij? & dicitur quod sic:licèt ego pater,vel dãs eorum habeam eorum partem. si autem non adiuissent ex causa substitutionis partem Titij,obueniret dicta pars Titij mihi patri, vel domino, quia eaiquæ obueniunt ex substitutionibus, siue substitutiones sunt appendices præcedentis institutionis,partem cuius institutionis ego pater, vel dãs habeo ex persona dicti filij mei,vel serui qui iussu meo adiuerunt ex institutione,vt dictum est,& ita in hoc casu cum filius meus, vel seruus non adiuerunt ex substitutione, est idem quantum ad ius accrescendi, quod in primo casu huius legis. Sed quid ‖ dictus Caius instituit filium meum purè in sex vncijs,& me in alijs sex sub cõdi. si nauis ex Asia venerit vsq; ad annum:& defecit dicta conditio: & ego iussi dictum meũ filium adire suam partem, & ita mihi acquisita est pars filij mei:nũquid propter hoc accresceret mihi dicta mea pars:& dĩ q non: credo tamen q̃ eam habebo quasi accreuerit filio meo. Item quid si dictus Caius instituit duos meos filios,& ego vnũ adire iussi,& sic sua pars mihi quæsita est? certè ad hoc, vt per alium meum filium mihi sua pars acquiratur, debeo eum iubere adire, & aliàs non acquiritur mihi per eum sua portio. credo tamen q̃ si ipse nolit adire, quod iure accrescendi mihi acquiratur. Viu.

* Vulgò putãt glo. hic putare substitutũ hoc casu acquirere vtroq; iure.s.tã substitutionis qui accrescẽdi. idẽ ẽt putant Cyn. Old. Cast. Bal. & Imo.vt & putat Bart. Sed mihi vident Bar. & Accur. hoc tantũ velle,vt ex eã tñ substõnis.nõ ẽt institutionis accrescat pars defũcti. Cõt.

a *Titio*] cohæredi.

b *Ex causa quoque*] q.d.non solũ in parte,in qua est institutus,sed & in parte,in qua est substitutus.& dic hæres erit ea delata, non prius, & etiam sine alia conditione. secus vbi per altũ fit hæres. vt ff.eo.l.si solus.in fi. Sed quid si vult habere,vt cohæres iure accrescendi,non vt substitutus? * Dicunt quidam q̃ potest:& hic subaudiunt,si voluit:quod euidentius ostenditur in hoc exemplo, vbi sunt tres hæredes,& vnus solus alteri substitutus:quo decedente,si iure substitutionis veniat,solus habet:si iure accrescendi,non sic:imo & alter eum excludit:immo certè vt q̃ ẽt si nolit habeat iure substitutionis & iure accrescendi. rã postea dicit q̃ accrescit quoq; ei inuito.q.d. ignoranti accrescit substitutio,quia & ei inuito. vt ff.de reg.iur.l.qui potest. & facit C.de ipub. & aliis substi.l.ultiõ.& de iure delib.l.quidã. & ff.de vulg. substi.l.sed & si.§.filio. Vel dic, ex causa quoque substitutionis,non solum iure accrescendi, & ignorans in vtroque, quia & inuitus.vt subijcit. Item facit ff.de suis & legi.hære.l.si ex pluribus.

c *Erunt namque hæredes*] pater & dñs.& sm hoc benè dicit idem, & benè sequitur, sunt. n. &c. sed hoc est falsum, immo manumissum. * & emancipatũ sequitur,vt ff.eo.l.solus.§.1. quæ est? Dic ergo, erũt hæredes.s.filius, & seruus. Ratio autẽ quæ sequitur, ad subauditũ refertur, hoc modo:dixi, vbi adierũt,secus vbi nõ adierũt. Tunc.n.dicimus idẽ quod sup.ff.q habeat substitutionem, qui habet institutionem,erũt nanq; &c. & quod dixit,appendices.q.d applicẽtur substitutiones eis qui habent institutiones. Non aũt dicas, quod pendeat substitutio ex institutione:vt vbi vna valeat, ibi & alia: & vbi non vna, nec alia: quia quandoque valet vna, & non alia: vt sup. de liber. & posthum.l.3.§.fina.

*Rectè.& ita oẽs interpretantur.Cont.

d *Si exclusus*] die patrem & filium institutos:sed pater sub conditione, filius purè. Accur.

e *Dicendum erit*] hoc ideo, ne semper euitaret implere conditionem, quod faceret, si sine ea iure accrescendi alia portio sibi deretur. & secundum hoc in potestativa ponitur. * sed melius est dicere, q̃ pater iubendo filium adire, non acquirat hoc ipso ex sua persona suam portionem:quia defecerat conditio. alioquin secus esset:vt sup.eod.l.si ego. sed benè sibi acquirit ex persona serui iure accrescendi, quasi accreuerit ipsi seruo, ne alioquin inueniatur pro parte testatus,& pro parte intestatus, quod esse non debet,nisi in milite,vt Inst.de hæred.insti.§ non autem. Alii hic dicunt patrem instituum sub conditione potestativa, & filium substituum.

* Tã ẽ potestativa, quã de casuali intelligi dẽt. rectè Castren.hic. Cont.

f *Eum*] filium:vel die patrem.

‖ *Suam*] scilicet patris. Accur.

h *Unum instituit*]scilicet adire. Accur.

i *Alium*] vt per illum fiat hæres, qui tamen potest nolle adire: vt C.de hære.instit.l.3 & tunc habet iure accrescendi:vt C.quando non.pe.pat.l.1. & facit ff.l.proxi.

k *Necessarium*] secus in contrario casu. & est ratio, vt sup.eo.l.si ego.contra. & facit.ff.l.proxi in f.

ADDITIO. Dic quod non acquiritur patri iure institutionis,sed accrescendi. & ita intelligit ista glo. & facit inf. de leg.2.l.si mihi purè.secundum Bar.hic.

Idem libro 9 ad Sabinum.

LEX XXXV.

SI quis hæres institutus ex parte, mox Titio [a] substitutus, antequam ex causa substitutionis ei deferatur hæreditas, pro hærede gesserit: erit hæres ex causa quoque [b] substitutionis:quoniam inuito quoque ei accrescit portio. Idem dico, & si filiusfamilias,vel seruus iussu domini, vel patris adierit hæreditatem, mox emancipatus,vel manumissus ex causa substitutionis adeant. erunt namque hæredes: ¶ Sunt enim appendices præcedentis institutionis. *

Acquisitione partis non acquiritur alia eo iure, quo deficit, nec debet acquiri per alium, nisi noua editio interueniat. Bart.

¶ Si exclusus [d] per conditionem sibi datam pater filiũ iussit adire hæreditatẽ, dicendum [e] erit, eum [f] non quæsisse suam [‖] portionem. Sed si ex duobus filijs vnum iusserit, [h] debebit & alium [i] filium iubere adire.

Pomponius lib.3.ad Sabinũ.

LEX XXXVI.

SI ex sua parte dñs, vel pater adierit: necessariũ [†] [k] est iussum, vt filius vel seruus cohæredes adeant.

Idem lib.5.ad Sabinum.

LEX XXXVII.

HAeres, in omne ius [l] mortui, nõ tantũ in [†] singularum rerum dominiũ succedit: cum & ea, quæ in nominibus sunt, ad hæredem transeant.

Qui vult vnam partem, videtur velle alteram accrescentem. Bart.

Vlp.lib.43.ad edictum.

Ita est] CASVS. Caius instituit me & filium meum, vel seruum, & ego adiui pro mea parte. certè non possum habere partem filij, vel serui mei, nisi iubeam eos adire & ipsi adeant.

Hæres in omne] CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, & decessit. certè Seius succedit non ei tantum in dominium singularum rerum suarum, sed etiã in omne ius quod ipse Titius habebat, vt de etiam ea quæ in nominibus sunt,transeunt ad dictum Seium iure hæreditario. Viuianus.

l *In omne ius*] sic est vnus. aliàs non in omne, sed in vniuersum ius mortui: vt inf.de verbo.sign.l.nihil & de reg. iur.l.nihil. & l.hæredem. & dic in id ius, quod potest ad hæredem transire. non ergo vsusfructus, vel alia iura, quæ cum persona finiuntur.& facit inf.de bono.poss.l.1.& 2.& 3.in prin. & §.1.& 2.

† *Aliàs, necessarius est iussus.*

† *Al.deest in.*

Sanctus] CASVS. Institui mihi hæredes duos meos filios & decessit: & vnus eorum abstinuit se ab hæreditate mea Prætoris beneficio, alter autem postea se immiscuit. Scire dicimus qui se immiscuit, oia onera hæreditaria subire debet, siue velit, siue nolit: & ratio plane redditur in litera. Sequ. planissima est.

a *Necessarij*] & sui. Accur.

b *Abstinuit*] quod potuit: vt inf. eod. l. necessarij. sed necessarios tantum non, vt Insti. de hær. qua. & differ. §. 1.

c *Nequit fr*] etiam si velit suam portionem recusare: quia est ibi imputādum, si adiuit, scientem aliū abstinuisse: secus si nondum abstinuisset: vel abstinuisset, sed hic ignorat quando habet locum, vt inf. eod. locum hæreditate.

d *Scire potuit*] consulendo peritiores. sic inf. de bonorum possess. l. in bonorum, & sup. de iu. & fac. igno. l. regule. §. sed iuris. & hoc cum facile scire potuit, vt dicto §. sed iuris & arg. inf. de verbo. signi. l. Nepos Treculo. Item no. q̄ iuris ignorantia nocet: hic in damnis. & sic est contra supra, de iuris, & fac. ignor. l. error. in fi. & l. iuris ignorantia. & l. regula. Sol. hic tollit: vt & alias in legib. illis nota. Vel dic, fingitur hoc scire, tum quia originem habet a lucro, tum quia agnoscebat in sua parte scienter, fingatur idem velle in accrescente. vt hic subiecit. sed quidam reddunt rationem, quia potuerit contiuere peritiores.

e *Adire videtur*] vt omnib. satisfaciat, nec admittitur probatio in contrarium, quia est fictio, non præsumpti. & facit adhoc quod multo accrescit. C. quando non pe. par. l. 1. & 2. & l. si quis hæres. in prin. & C. de impube. & ali. substi. l. testamento.

f *Quamdiu non defertur*] fallit hæc regula. §. de hære. instit. l. si quis. * Item non ob. inf. vnde ibi l. vlt. quia ibi non poterat adiri ex testamento, vtpote deficiente cond. institutionis, quæ erat * si ei tanci pareretur intra decē dies. Item quid est quod alibi dicit lex, quod quamdiu potest dari contra tabu. non dabitur secundum tab. vt inf. de secun. tab. l. æquissimum. in prin. & §. 1. & de contra tabu. l. illud. §. fi. nam contra tab. datur ab intestato, vt C. de coll. l. vt liberis? Resp. non dari ab intestato cāsed ex testamēto, vt C. de co'l. l. hinc dotem. & Insti. de bon. poss. §. sunt autē. & inf. de bon. poss. l. sed cum. §. 2. nec est dicendum dari cā ab intestato, vti cū nullus adit ex testō. nam & tūc datur vt. §. de contra tab. l. illud. in prin. Item quod dixi nō dari illo tab. quamd u habet locum contra tab. nō dixi quod de iure ciuili tale non possit: vnde forte adibit. Sed cōtra hæc d. l. illud. in fi. & facit ad hanc l. inf. de reg. iu. l. quādiu. & sup. eod. l. cum scimus. §. fi. & inf. eod. l. illud. & l. in plurimis. & l. quamdiu. & C. com. de succ. an. quam. & inf. si tabu. testa. nul. exist. l. 1. & 2. & in Auth. de hære. & Fal. §. ad hæc. colla. 1. & sup. de testa. mil. si quis sub conditione. in prin.

Q *Vamdiu non defertur*] CASVS. Filium impuberem & Titium instituit mihi hæredes. & postea ita dixit, si filius meus adierit pro sua parte, & i pupillari ætate decesserit, substituo ei dictū Titium: & postea decessit: & postea dictus meus filius adiit pro sua parte, & in pupillari ætate decessit. Titius aūt vult ei succedere ex substitutione: non autem vult partem, in qua ego cum Titium instituo, venire modo creditores mei, & conueniunt dictum Titium pro parte sua. Titius quā ipse Titius non adiuit. nūquid possunt? Et dic q̄ sic, ac si adiuisset hæreditatem meam pro sua parte. & idem est si dictū Titium solum instituissem, & filium meū ex hæredasse. & eidē filio dictum Titium pupillari ætate substituissem. nā non potest Titius habere impuberis hæreditatem sine mea. & hic casus colligitur in litera. licet non ita plane. secus aūt esset si instituissem Titium, & Sempronium, & filium meum prædictum exhæredassem, & pupillariter ei substituissem dictum Titium. & Sēpronius adiuisset pro sua parte. nem mo. nio eo postea in pupillari ætate bene pōt Titius adire ex substitutione hæreditatem impuberis. & dimittere partem meæ hæreditatis. & idem esset si dictus Titius quem institui cum Sēpronio esset meus filius. & hoc vult dicere cum l. seq. Vin. g *Habeat* ex substitutione facta filio.

h *Eum* substitutum. Accur.

i *Id est dum*] fortè illud, si quis omisse caute. sed l. aliquā quam illud nō videatur prospicere creditoribus. sed legatariis. & fideicommissariis. Vel dic, q̄ aliud edictum erat, quod non hal emus, quod creditoribus paternis subueniebat hoc casu, vt paterna videatur adita.

k *Hæreditati*] præcia paterna hæreditate.

l *Nam qui* q. d. ex quo non vult paternā: dimittat & pupillarē & illā. vel vtramq; vel nullā. & est ad hoc] sed Trib. l. ita. qui inspectam. & de cōtra tabu. l. sub conditione. §. fi. & de iis quib. vt indig. l. 5. §. qui principale. & de leg. pōst. l. qui filiū. ibus. & §. non si iū. & ā. de vulg. substi. l. is qui.

m *Oppugnauerit*] spernendo hæreditatem patris.

n *Cum qua*] ratione pupilli.

o *Amplius*] si ex asse non: quia cum nullus adiit paternā, ergo vitiatur testamentum primum. & per consequentiam pupillare: vt ā. de vulga. substitu. l. 2. §. adeo. habebat igitur hic cohæredē qui adiuit. Et dic extraneum non pupillū. quia tunc secus: vt §. de vulga. substitu. l. sed & si §. filio. quæ est contra. Et dic distinctionem, quæ est C. eo. l. quidam.

p *Filium abstinuit*] in qua erat instituus.

q *Fratris*] cui fuit substituus: vt in fi. l. & hoc potuit fieri: vt Insti. de pup. substi. non solum.

r *Obtinere*] immo cum non sit adita ex paterno, non tenet pupillare: vt §. de vulg. substi. l. 2. §. adeo. & §. l. proxime in fi. Sol. & hic alius cum filio fuit institutus qui adiuit. Vel dic specie in filio abstinēte, quia adhuc vi esse hæres. tūc fideicom. ibi. cum quasi. sed & si quis. Vel illud speciale aliarum one. quia ab intestato erat habituus eam. Non est ergo ei inuidendum, si ex substitutione habeat, quod ab intestato erat habituus. sed in contrarijs extraneus erat ex asse institutus. ad quod sup. de vulg. substi. l. si filius. Accur.

Si

1† Fl. deest, instituti.

2† Fl. an creditoribus.

3 Et qs p̄sumit ius ignorantiæ in l. leges strictissimæ. & l. fi. C. de l. & qb. permittat iura ignorare. & qb. non. vide Ale. cōsil. 82. prima parte.

* Eādem exceptionē facit Græci interpretes. Cum. *Id ex verbis colligi nō pōt. nihilominus testes interrogati. Cum.

Si pupillus] CASVS. Filium meum impuberem, & Titium mihi hæredes instituí, & decessi. Titius adiuit hæreditatem meam pro sua parte. Impubes autẽ abstinuit, & postea decessit dictus impubes. & Sempronius extitit ei hæres, nunquid ille Sempronius pro dimidia debet respondere creditoribus meis? & dicitur quod non: & hoc fuit primum dictum Iuliani, & bonum. Secundo dixit Iuli. quod si ego substituissem dicto impuberi dictum Sẽ pronium retento eodem casu, quod ipse substitutus debet sustinere onera hæreditatis meæ pro ea parte, qua impuberem instituí. mea enim voluntate successit filio meo impuberi prædicto, licet impubes à mea hæreditate abstinuerit, & hoc vsque ad versic. quæ sententia &c. Tertio dicit Iulian. in versic. alioquin. &c. quod si dictus Sempro. quem substituí filio meo impuberi esset frater, bene posset onera hæred. mea exuitare, scilicet omittendo causam testamenti pupillaris, idest substitutionis, quam de eo fecit filius eo impubere & ab intestato hæreditatem impuberis possidendo & sine pœna potest hoc facere: nam non videtur dictus Sempro. voluisse fraudare edictum, si quis omissa causa testa. prospiciendo sibi ne pupilli hæredes implicarentur oneribus hæreditatis meæ patris: dominus autem Mar. reprehendit in versi. quę sententia &c. secundum dictum Iulia. in quo dixit Iul. vt dictum est quod substitutus impuberi debet sustinere onera hæreditatis testatoris pro ea parte, qua impubes fuit institutus: etiam si impubes abstinuit se ab hæreditate. & dicit quod etiam eo casu nõ tenetur dictus substitutus, quia illud, quod dixit Iulianus, esset contra vtilitatem impuberis, quæ vtilitas est, vt habeat successorem, qui pupillus de iure potest habere successorem etiam si ipse pupillus non sit hæres patris. quis enim vellet esse successor impuberis, si timeret, q̃ propter successionẽ impuberis deberet sustinere onera hæreditatis patris, a cuius hæreditate abstinuit se impubes, vt dictum est? q. d. nullus. sunt ergo Sempronius prædictus successor impuberi ab intestato, vt in primo casu Iul. sunt ex substitutione, vt in secundo casu, non debet sustinere onera hæred. patris, cum impubes se abstinuerit a patris hæreditate, vt dictum est. Tertium autem dictũ Iulia remanet firmum, cum determinatione tamen domini Vlpiani, cuius est hæc l. dicentis Vlpia. esse intelligendum dictum tertium Iulia. in fratre testatoris, & non in fratre impuberis: si enim esset dictus Sempron. frater impuberis, & esset substitutus impuberi, vt dictum est, & esset Titius institutus cum impubere, vt dictum est, & adiuisset Titius pro sua parte, vt dictum est, & impubes abstinuisset pro sua parte, vt dictum est, & postea decessisset dictus impubes, vt dictum est, & substitutus vellet de iure ciuili omittere causam testamenti pupillaris & ab intestato hæreditatem impuberis possidere, si quæ sibi prospicere, vt oneribus hæreditis patris impubes non teneatur, non potest hoc facere, cum sit sine dubio necessarius hæres patris de iure ciuili quantum ad sustinenda dicta onera hæreditaria, & hoc dicit a versi. sed quod in fratre, &c. vsque ad s. si in locietatem. credo tamen, quod sicut impubes per Prætorem habet ius abstinendi ab hæreditate patris, ita & frater suus et substitutus.

Societatem] Titius filius meus me viuo inchoauit societatem cum quibusdam, & post mortem meam perseuerauit in eadem societate. nunquid propter hoc videtur se immiscere hæreditati meæ, vt oneribus hæreditariis teneatur? Et distinguitur, vtrum rem cœptam in dicta societate sub patre perfecit post mortem patris, & tunc videtur se immiscere hæreditati meæ: an nouam inchoauerit, & tunc non videtur se immiscere. Quid si rem meam mancipasset post mortem meam? certè benè videtur se immiscuisse. Quid si dictus meus filius erat miles, & de castrensi peculio emit a me seruos, & ego postea eum hæredem instituí, & rogaui eum, quod dicto seruos manumitteret, & postea decessi, & ipse abstinuit se ab hæreditate mea, & postea manumisit dictos seruos, nunquid videtur se immiscuisse hæreditati meæ? Et dicitur quòd non nisi hoc euidenter ostẽdatur, quod qua si hæres manumisit. Vinia.

Vlpianus lib. 4. disputa.

LEX XLII.

SI [1] †pupillus [2] paterna hæreditate se abstinuisset, [b] deinde ei aliquis hæres extitisset, Iulianus scribit [2] † non esse eum compellendum creditoribus paternis [d] respondere, nisi substituimus ei [e] fuisset. [3] †Inclinat [f] enim in hoc, vt putet, [g] substitutum [h] etiam patris [i] onera subiturum. [k] Quæ sententia à Marcello rectè notata [l] est. Impugnat [m] enim vtilitatem pupilli, qui [n] ipse talem [o] posset habere successorem. [p] Metu enim onerum patris timidius quis q̃ etiam impuberis [r] hæreditatem adibit. Alioquin [s] (inquit) [t] & si frater [u] fuerit, omissa causa testamenti ab intestato possidebit hæreditatem, [x] & quidem impunè. Nec enim videtur [y] voluisse fraudare edictum, [z] qui sibi prospicit ne oneribus patris pupilli hæreditas [a] implicaretur. Sed quod in fratre scripsit, credo ita intelligendum, si non impuberis frater fuerit, sed testatoris. [b] Cæterum, [c] vtique si frater à patre fratri impuberi

a *Si pupillus*] aliàs Iulianus lib. 26. Digest. scribit. sed tunc non habetur paulo post. Iulian. scribit, aliàs, si pupillus.

b *Abstinuisset*] per in integrum restitutionem, postquam se immiscuerat: Vl. dic. ab initio se abstinuit, sed habeat eo hæredem, qui adiuit, vel nullum habebat, vt iam dicam. Accur.

c *Eum*, scilicet hæredem pupilli.

d *Paternis*] idest patris pupilli.

e *Ei*, idest pupillo. Accur.

f *Inclinat*] scilicet Iulianus per hoc, quod dicit, nisi substituimus.

g *Vt putet*] sed malè, vt statim subiungit.

h *Substitutum*] scilicet pupilli.

i *Patris*] pupilli.

k *Substitutum*] hoc ideo, quia patris voluntate succedit. Azo.

l *Notata*] idest reprehensa.

m *Impugnat*] sententia Iuliani.

n *Qui*] pupillus.

o *Talem*] & si patrem non habeat.

p *Successorem*] substitutum scilicet, quamuis pater non habeat, & hoc notat. saltem, sed si non tenet paternum, quemodo tenet pupillare, vt sup. de vulga substi. l. 2. §. adeo, & ff. eo. l. quæsitum in fi. ff. espon. patrem habuit hunc, sed alium, vel pater nullum aliũ habuit, & tenet eius testamentum, licet hic abstinuit, quia semel fuit hæres, sed per restitutionem est absẽtus: vnde nihilominus hæres permanet, vt ff. de minor. l. & si fine. §. sed quod Papi. Vel dic, q̃ ab initio abstinuerit, sed nihilominus remanet hæres, vt inst. de fideicom. hær. l. cum quasi. §. sed & si quis.

q *Qui*] substitutus impuberi. Accur.

r *Impuberis*] scilicet tantum, non patris.

s *Alioquin*] prædicta in extraneo instituto, alioquin, &c.

t *Inquit*] Iulia. temperando, quod dixerat. Vel dic, Marcellus, quasi dicat, & si verum diuisset Iulia. alia via occurreretur eius dicto.

u *Frater*] testatoris, vt inf. apparet ibi, si quid &c.

x *Possidebit hæreditatem*] impuberis. & hoc innuit cum postea dicit, pupilli hæreditas implicaretur.

y *Nec enim videtur*] No. non committit dolum, qui fraudem tepellit. sic inf. de lega. 2. l. cum pater. §. Titio. & inf. si quis omissa cau. testa. l. qui autem. §. non simpliciter. & l. mater. §. 1. ff. de inoffi. testa. l. Papinianus. 5. quæro. in fi.

z *Edictum*] quod coercet eos, qui omissa causa testa. possident ab intestato, vt inf. si quis omissa cau. testa. l. 1.

a *Hæreditas*] quam adiit. Accur.

b *Testatoris*] qui aliàs ab intestato erat habiturus bona impuberis, quia patruus. Accur.

c *Cæterum*] nam frater pupilli respondebit creditoribus paternis, alioquin non bene continuatur, nisi sic expones. Sed hic quæritur, vtrum ille frater impuberis erat institutus in parte, & substitutus in alia parte, an substitutus tantum? primo casu potest paternam repudiare, & pupillarem adire, vt sup. de vulg. substi. l. si filius in secundo nec pupillarem tenet, vt sup. de vulga substit. l. 2. §. adeo. Respon. fuit hic institutus pro parte, & substitutus in alia, & non exponas, vt dicas cum teneri creditorib. patris, sed ita frater testatoris

natoris existat voluntarius, sed frater pupilli necessarius, quia quos possum, &c. vt sup. de vulga. substi. l. sed si plures. §. 1. Azo. & erit hic necessarius patri, vel etiam fratri, vt d. l. dicitur, H. sed & tunc poterit adire ex substitutione, & impetrare separationem bonorum paternorum ex æquitate Prætoris, vt supra de vulga. substitu. l. si filius, & hoc dixit hic R. licet abstinere possit. Vel aliter intellige legem illam, vt ibi notatur, & adde distinctionem, quam feci ad solutionem multarum legum. C. eod. l. quidam. & sup. eod. l. 1. & 2. & sup. de vulg. substi. l. sed si plures §. filio. & l. si filius, & supra eodem l. quæsitum.

1† Fl. societatem.

2† Fl. perficit.

3† Fl. inchoauit.

4† Flo. societatem.

a *Existet*] patri, nec non impuberi, sed poterit abstinere à paterna si vult. vt sup. de vulg. substi. l. si filius.

b *Perficeret*] & tunc adire videtur.

c *Inchoauerit*] post mortem patris.

d *Non videri*] hoc idem, quia sui iuris factus voluntati patruisse dici non potest, quia huic rei non assensit, vbi vero cœptam patris iussu perficit, patris iussui parendo adire videtur. Azo. sic aliàs refert. perficiat quis cœptum, an inchoet nouum, vt sup. pro socio. l. si id quod §. si filius, & sup. de admini. tuto. l. tutorem, quis & sup. de tute. & ra. distr. l. si postea. * & sup. de negot. gest. l. cum actum. & l. Proculus, & l. at, qui naturâ, & l. nam, & seruus, & de mino. l. 3. §. fi. & §. Seio.

* Vt legendũ. l. si tutor post Cont.

5† Flo. videatur.

e *Filius*] suus: secus in emancipato, quia de iure ciuili sola voluntate adire non potest, sed quædam solennitas in bon. poss. petenda ibi desideratur. vt C. eo. l. 3. quæ est contra. Item secus in milite, vt inf. §. proximo.

f *Calumniam*] speciale in milite, vt sup. proxi. §. Vel est hoc ideo, quia primo se abstinuerat, vt ipsa inscia diceret, & hoc constabat: vnde non est in eo speciale: immo idem est in quolibet alio. Azo. vt C. de repu. hære. l. sicut, & facit, quod no. sup. eod. l. pro hærede. §. Pomponius.

A re pr. seruum] CASVS Institui mihi Titium hæredem, & decessi: Titius iussit seruo, qui erat in hæreditate mea, vt dimidiam hæreditatis meæ apprehenderet, vel etiam æquum hæreditarium, & ita fecit seruus, certè non acquirit dicto Titio.

g *Partem*] quotâ. & sic no. q nec pars, nec res singularis hereditatis, ratione proprietatis, vel possessionis, vt hic, nec tota hæreditas, nec aliquid aliud quæritur per eũ. vt ff. de acquir. rer. do. l. per hereditariũ & l. hæreditas. & de acq. poss. l. 1. §. veteres, nec obstat ff. de acq. poss. l. 1. §. item acquirimus, qa ibi improprie dr hereditarius, i. heredis, quia iã adiuit. Sed quæ est ratio? Respon. quia antequã adeat non est suus, igitur per eum non quærit postea, quam adiit, non quærit per hæreditarium, quia suus est factus cum desijt esse hæreditarius, nisi improprie quique, vt modo dixi. Alij dicunt quanem esse vrgentem disputationem, vt Io. Alij dicunt, qa dignatur per cõparem quæri: nã & asinus aurib. intumescere, si per comparem se videret cõprehendi. Item est, & alia bona rõ, quia hæreditas, in qua est institutus, non põt per alium acquiri, vt ff. eo. l. per procuratorẽ. licet secus sit in ea, in qua seruus est institutus. Nec obstat, quod dicitur in d. §. veteres, per seruũ legatum, vel donatum posse quæri. nam hęc nomina, vel participia designant titulos, vnde licet sit factus dominus legatarius, adhuc seruus legatus dicitur, & ita de cæteris. Sed hoc nomen hæreditarius legatarius designat à dominum. hæreditatẽ, scilicet. vnde non dicitur hæreditarius, si factus est hæredis.

1 Est tã dãs tei legatę q est verũ atqe aditæ hæreditatis. ff. à Titio ff. d fur. & l. si hæres d. seruus in fide legã. 1.

6† Fl. abstinet.

beri substitutus sit: sine dubio necessarius hęres existet. a

Qui perseuerat in inchoatis in vita patris, se videtur immiscere: secus, si noua inchoaret. Bart.

¶ Si in societate, 1 † quam viuo patre inchoauerat filius, post mortem patris perseuerauerit: Iulianus rectè distinguit interesse, vtrum rem cœptã sub patre perfecerit, b 2 † an nouam inchoauerit. 3 † Nam si quid nouum in societate 4 † inchoauit, c non videri d se immiscuisse hæreditati patris scripsit.

Qui manumittit seruum paternum, videtur se immiscere: secus, si seruum castrensis peculij. b. d. cum l. sequen. Bart.

¶ Si seruum paternum filius e manumiserit, sine dubio miscuisse se paternæ hæreditati videbitur.

¶ Proponebatur filius à patre de castrensi peculio seruos comparasse, eosque à patre manumittere rogatus, cũ hæres esset ab eo institutus, quærebatur, si se abstinuisset paterna hæreditate, eosq; manumisisset, an miscuisse se paternæ hæreditati videretur. f † Dicebamus, nisi euidenter quasi hæres manumiserit, non debere eum calumniã f pati, quàsi se miscuerit hæreditati.

Per seruum hereditarium non potest quæri aliquid, quod sit hereditatis. Bar.

Iulianus lib. 3 ~. Digest.

LEX XLIII.

HAEres per seruum hæreditarium eiusdem hæreditatis partem, g vel id, quod eiusdem hæreditatis sit, acquirere non potest.

Gesta per pupillum bona fide, habentur rata, eo per restitutionem abstento. Bar.

Idem lib. 47. Digest.

LEX XLIV.

QVotes pupillus patri hæres extitit, & abstinuit 6 † h se hæreditate, quãuis patris bona sub creditoribus fiant: tamen rata haberi debent quæcunq; pupillus bona fide gesserit., & ideo ei, qui fundũ k tutore authore a pupillo emerit, succurrendum erit. nec interest, pupillus soluendo sit, nec ne.

Aditio hæreditatis non est opera: ideo requiritur iussus domini Bart.

Idem li. 1. ad Vrsei. Ferocem.

LEX XLV.

ADitio hęreditatis non est i opera seruili. Idcirco si

h *Et abstinuit*] per in integrum restitutionem.

i *Bona fide gessit*] vel ipse, vel eius tutor: secus si mala, vt ff. quæ in fraudẽ credi l. pupillus. & de cõdi. indeb. l. tutores, & l. non est nouum. Accur.

k *Fundum*] ex hæreditate, & facit ad hanc legem ff. de bo. auctho iud. poss. l. si non expedierit. §. 1. & sup. de mino. l. in integrum, & l. si mulier.

Aditio hæreditatis] CASVS. Hęc l. ponit vnam regulam, ad quam venit siue subijcit tria exempla. & in fine respondet tacitę obiectioni, quę posset fieri contra regulam. Regula autem est talis. Aditio hereditatis non est in opera seruili. Primum exemplum regulæ est tale: Habeo seruum in dotem ab vxore mea, & sic omnia, quæ acquirit dictus seruus ex operis suis, debent ad me pertinere. Modo pone, quod dictus seruus fuit institutus hęres a Scio, & adiuit hæreditatem, nunquid debet ad me pertinere dicta hęreditas, ita quod soluto matrimonio non tenear restituere vxori meæ? an vero tenebor ei restituere? & dicitur quod tenetur ei restituere, & hoc ideo, quia aditio hæredi. non est in opera seruili. si non est in opera seruili, ergo mihi viro non acquiritur. Secundum exemplum regulæ est tale. Titius, & Sempronius inierunt societatem inter se quæstus, & compendij, & ita quicquid quilibet eorum

eorum acquirit ex operis ſuis, debet eſſe commune. Quid ergo ſi vnus eorum inſtitutus fuit hæres à quodam tertio, & adiuit hæreditatem, nunquid debet eſſe communis? & dicitur, quod non: ſed ſibi ſoli, qui fuit inſtitutus: quia vt dicit dicta regula, aditio hæreditatis non eſt in opera. Tertium exemplum regulæ eſt tale. ego habeo vſumfruct. in Stichum, & Titius proprietatem. & ſic acquirit mihi dictus ſeruus, quicquid acquirit ex operis ſuis: ponæ ergo, quod dictus ſeruus ſuit hæres inſtitutus a Caio. nunquid poteſt iuſſu meo adire hereditatem dictus ſeruus? & dicitur, quod non: quia vt dicit dicta regula, aditio hæreditatis non eſt in opera. Tacita autẽ obiectio, quæ poſſet fieri regulæ, eſt talis. Pone quod ego bona fide poſſideo Titium liberum hominem: & ita quicquid acquirit ex operis ſuis, mihi acquirit: pone ergo quod Caius inſtituit eum hæredem propter me, nunquid poſſum eum iubere adire? & dicitur quod ſic, & mihi acquiret: ergo videtur, quod aditio ſit in opera. ſed reſpondet Iuriſconſul. & dicit, quod in dicto caſu non videtur mihi acquirere dictus liber homo dictam hereditatem ex operis ſuis, immo ex re mea. fuit enim inſtitutus propter me: vt dictum eſt: ſicut acquireretur mihi ſtipulando, & per traditionem accipiendo ex re mea: & ita non obſtat dicta oppoſitio. Vlterius.

¶ *Aditio*] ponit lex iſta vnum, quod dicit in primis verbis: & illud nititur probare eſſe verum tribus rationibus ſiue arg. ſiue exemplis. quarto inducit arg. in contrarium, ſiue tionem: & ei reſpondet. Primum eſt illud. idcirco &c. Secundum, & cum quæſtus, &c. Tertium, præterea, &c. Quartum, & quod à quibuſdam. Et ei quarto arg. in contrarium reſpõ. cum dicit, poteſt verum eſſe, vt intelligatur, &c. Azo.

a *Adierit* jad hoc ſup. ſolu. matrim. l. ſi dotalis. & de pecul. hinc quæritur. §. poteſt. Accurſius.

b *Ex operis* jvel ex ff matrim. vt C. de rei vxo. act. §. eumque. & ſup. de iure dot. l. ſi legato.

c *Acquirit* j vt & ſup pro ſoc. l. cohæredi. & ll. ſequentib. & l. duo. ff. ſin. hoc autem niſi ſint ſocij omnium bonorum: vt in eo. tit. l. 34. 1. vel niſi cõtemplatione ſocietatis ſit aliquis inſtitutus: vt arg. in fin. in fi. huius legis. & not. ſup. pro ſocio. l. ſocium qui. ff. & l. ſeq.

d *Hæreditatem poterit* j vt ſup. eo. l. ſi quis mihi. in princ. & die. vt ibi not.

e *Reſpondetur* j vt infr. de acquir. rer. dom. l. liber homo.

f *Propter me* j quod præſumitur, ſi dicat illum ſeruum illius: vt C. eo. l. cum aliquis.

g *Non opera* j quia liber homo eſt.

h *Sed ex re mea*, ſic ff. de acq. rer. dom. l. liber homo. & ff. de vulg. ſubſt. l. ſed ſi plures. §. in arrogato. et facit inſt. per quas perſo. §. item nobis acquiritur, quod ſerui. & quod ibi no. & dicta l. liber homo. Item facit. ff. de vſu & habi. l. per ſeruũ.

Cum falſum.] CASVS. Cum Titius diceret ſe meum hæredem, & monſtraret teſtamentum, in quo dicebat

ſeruus dotalis adierit, a actione de dote eam hæreditatem mulier recuperabit: † quamuis ea, quæ ex operis b dotalium ſeruorum 2 † acquiruntur, ad virum pertineant.

¶ Et cum quæſtus, & compendij ſocietas initur, quicquid ex operis ſuis ſocius acquiſierit, in medium conferet. Sibi autem quiſque hæreditatem acquirit. c

¶ Præterea, nec fructuarius quidem ſeruus iuſſu eius, qui vſumfructum in eo habet, adire hæreditatem poterit. d Et quod à quibuſdam reſpondetur, e ſi liber homo, qui bonæ fide mihi ſeruiebat, propter me f hæres inſtitutus erit, poſſe eum iuſſu meo adire hæreditatem; poteſt verum eſſe, vt intelligatur non opera g ſua mihi acquirere, ſed ex re mea: h ſicut ſtipulando, 3 † & per traditionem accipiendo ex re mea, mihi acquirit. 4 †

Quæſtio falſi non impedit aditionem eius, qui ſuo facto eſt certus de viribus teſtamenti. Barr.

Aphricanus lib. 1. Quæſt.

LEX XLVI.

CVm falſum teſtamẽtum dicetur, 5 † ſi quidem ipſe hęres accuſetur; 6 † i quoniam certus eſſe debet 7 † k ſe falſum non feciſſe, rectè adĩbit hæreditatem. ſin aũt alius arguetur, 8 † citra conſcientiam eius, l * non poteſt adire, m quaſi dubitet verùm eſſe teſtamentum.

Inſsus reuocatur furore ſuperueniente. Bart.

Idem lib. 4. quæſt.

LEX XLVII.

QVi ſeruum ſuum hæredem inſtitutum adire iuſſerat, prius quàm ille adiret, furioſus eſt factus. n Negauit o rectè ſeruum p adituru m: quoniam non niſi voluntate domini acquiri hæredi as poteſt: furioſi autem voluntas nulla eſt. q

Error ſuperueniens non reuocat ea, quæ ſunt perfecta vigore mandati, ſed impedit perficienda. Bar.

Sticho & Titius proprietatem. 1 † Fl. ſeruiuit.

2 † Fl. deeſt. ſeruum.

3 † Fl. ſecutio ſtipulando. 4 † Fl. adquirat.

Fl. dicerent. 6 † Fl. accuſaretur. 7 † Fl. debeat. 8 † Fl. arguetur. * No. ex hoc rex. et gl. cõſcientiã verũ eſſe iudicẽ ſic in gl. q à laſ. cõmẽdat §. ſed iſte. col. 25. Ia ſi. de ac. in l. ſp in cõiectionib. d reg. iur. q conſcientiã boni virum dicit. ſic Beat. Th. tenuit ſecunda ſecundæ. q. 67. art. 1.

* Vel hic. Hęc poſtea ſolutio eſt vera. nã in bon. poſſ. inſpicitur iſte exterior ſolẽnitas, & exteri⁹ vidẽtur vel negatur bo. poſſ. l. 1. §. iuſticiã. de ſecun. tab. Cõt. * Vt legẽdũ a põte ſcripto hãdi. Cõ.

ſibi iam adierat, eſt quæſtio quaſi falſi ſuit mota. Vel hic * tractatur de aditione, quæ fit voluntate ſola, & tribuit dominiũ ſibi de ſola poſſeſſione quæ datur à parẽte * ſcripto.

Qui ſeruum.] CASVS. Titius Stichum ſeruum meum hæredem a Seio inſtitutum iuſſit hæreditatem adire. prius autem quã Stichus adiret, furioſus effectus eſt dictus Titius. certe non recte adibit amodo Stichus. & eſt ratio: quia Titio non põt acquiri hæreditas niſi ſua Titij voluntate. ipſe autem eſt furioſus: ergo nullam habet voluntatẽ. Secus autem eſſet ſi Stichus adiuiſſet, vel bonorum poſſeſſionem petijſſet antequam Titius inciperet furere, quia tũc bene eſt acquiſita Titio bon. poſſ. Item ſecus eſſet ſi Titius ſuperueniente furore quam ſeruus ſuus Stichus poſſeſſionem bono. poſſ. & poſt pœnam efficiatur ſanæ mentis & tamen habeat, quia tunc acquiritur ei Tit. & h. d. cum l. ſeq.

n *Iſſ factus*, qui iuſſit. id eſt dominus.

o *Negauit*. j Aphricanus. de ſe enim in tertia perſona loquitur. ſic no. ſup. ſolu. matrim. l. diuortio.

p *Seruum* j alienum. j. eo. d. cum hæres. in prin.

q *Nulla eſt*, vt ff. de reg. iur. l. furioſi. ſed aliqũ tacita in eo dicitur voluntas eſſe. vt ff. ſol. matr. l. e. ſi vo. luntatem. & ſup. de ijs, qui ſunt ſui, vel alie. iur. h. parte. & facit in l. priore. & l. ſi per epiſtolam. & ſup. eo. d. l. ſi quis mihi bona. §. h. Accu.

ADDITIO Dicq iſta iura hic allegata loquuntur in ■ tinendo: hic loquitur in acquirendo de nouo. Vel dic melius, q in dicto §. voluntatem ſi ſanæ mentis eſſet, non poſſet contradicere. in l. patte. non ſufficit voluntatem ceſſare, immo requiritur expreſſus diſſenſus: vt ſup. de diuortiis. per totum. furioſus autem non diſſentit, quia voluntatem non habet. ſecundum Bar. hic.

a *Si quis alicui*] filio vel seruo instituto: vt sup.eod.l.si quis mihi bona.§.iussum. Vel dic procuratori. * vt ff. de bonor.poss.l.3.§.acquirere.in aditione secus: vt infra eo.l.placet.

b *Si dixerit hæredem mauerit*] bene enim potest sic mandari: vt infra eod.l.eum qui.§.i. & sup.eo.l.si quis mihi bona.§.pater.

c *Sibi*] mandanti. Accursius.

d *Acquisita*] retinet enim eam quærendam, quæ iuris est: sicut ea quæ facti est. vt inf. de vsucap.l.nunquã.§.semus. & infra de acquiren.possess.l.si is.nam & matrimonium: vt sup.de ijs, qui sunt sui, vel alieni iuris.l.parte.

e *Vel* filius, vel seruus, vel similes.

f *Acquisitam*] sicut ergo morte reuocatur mandatum petendæ bonorum possessionis: ita non erit mandatum petendæ bonorum possessionis, si ante mortem mandantis petita fuerit. Accursius.

g *Confirmari* per furiosum factum testamentis: vt C. de cura.furios.§.fin.& tali. & infra eo.per. petendæ bonorum possessionis: vt infra eam rationem habe.l.bonorum.in prin. quæ tamen tempora cum sint vtilia furioso nõ concurrunt vt inf. de bo. poss.in sano.fur.con.l.1.in prin.& facit inf.de bon.poss.l.si. Vel dic per procuratorem: vt arg.inf.eo.l.Antistius.§.si.

Pupillum.] CASVS. Titius pupillus habens duos tutores, quorum vnus administrabat, alius non fuit hæres institutus a Seio: & eam hæreditatem adiuit cum authoritate illius tutoris, qui non administrabat, nunquid obligatur hæreditati? & dicitur quod sic, quamuis enim dictus tutor nõ administraret, tamen non erat ei interdicta administratio. h *Obligaretur*] cõtra.sup.de auth.tut.l.& si pluribus. Sed ibi non fuit concessa, id est denegata, hic autem concessa fuerat licet non gereret: vel si non fuerat concessa, non tamen denegata. Azo. & facit ad legem illam inf.de solu.l.qui sortie.§.1.C.de iure delib.l.potuit. & sup.eo.l.more. & l.pupillus. & Instit.de autho.tut.§.neque. & sup.de autho.præst.l.obligari.§.antepen. Accursius.

Si per epistolam.] CASVS. Titius pupillus habebat seruũ, & habebat tutorem Seium. dictus seruus fuit institutus hæres a Caio: & dictus tutor abiens misit epistolam dicto seruo, in qua iussit ei, vt adiret hæreditatem dicti Caij: & in fine epistolæ subscripsit dictus tutor nomen suum. & postea decessit dictus tutor antequam seruus adiret ex epistola. & postea seruus adiuit, nunquid obligatur dictus pupillus dictæ hæreditati? & dicitur quod non. & h.d. Vivianus.

i *Hæreditati*] quia voluntas, quæ fuerat, defecit: vt sup.eod.l.qui seruum. & l.si quis mihi bona.§.fin. & inf.eo.l.si is. si ergo non defecisset, teneret aditio: vt hic dicit. & sic est contra sup. de autho.præsten. l.obligari. §. tutor. & Instit.de autho.tut. §. tutor vbi dicit, quod præsens debet esse, sed illud cum pupillus cõtrahit cum alio, hic quasi contrahit. Vel ibi authoritas pupillo, hic iubet seruo: & sic iussus inter absentes: vt sup.eo.l.si quis mihi bona.§. iussum. Item hoc quando pupillus est infans, alias & ipse deberet iubere: vt C.eod.l.potuit. Accursius.

Paulus lib. 1. manualium.

LEX XLVIII.

SI quis alicui [a] mandauerit, vt si exitimauerit, [1†] [b] peteret sibi [c] bonorum possessionem; & postea quàm [2†] ille petijt, furere cœperit; nihilominus acquisita [d] est ei bonorum possessio. Quòd si ante quàm ille [e] petat, is qui mandauit petendam, furere cœperit; dicendum est, non esse [3†] statim ei acquisitam [f] bonorum possessionem. Igitur bonorum possessionis petitio ratihabitione debet confirmari. [g]

Tutor qui non gerit, sed qui gerere potest, authorari potest. Bar.

Aphricanus. lib. 4. quæst.

LEX XLIX.

PVpillum etiam eo tutore authore, qui tutelam non gerit, [4†] hæreditatem adeundo obligari ait. [h]

Morte tutoris reuocatur mandatum factum ab eo. Ba. vel sic: Epistola de adeunda hæreditate a tutore scripta, non habet effectum, si tutor moriatur ante aditam hæreditatem.

Modesti. li. sing. de Eurematicis.

LEX I.

SI per epistolam [5†] seruo pupilli tutor hæreditatem adire iusserit; si post subscriptam epistolam tutor moriatur, ante quàm ex epistola seruus adiret; nemo dicturus est obligari postea pupillum hæreditati. [i]

Si dubitatur de viribus testamenti, non potest adiri hæreditas. Bar.

Aphricanus. lib. 4. quæst.

LEX LI.

EVm qui duobus testamentis [k] eiusdem testatoris hæres scribitur; cum dubitet an [6†] posterius falsum sit, ex neutro [l] eorum posse adire hæreditatem placet.

Etiam in mandatis habet locum argumentum à contrario sensu. h.d. Vel sic: Non valet aditio, si non est seruata forma iussus. Bar.

¶ Filiusfamilias hæres institutus [7†] patrem suum certiorem fecerat, [m] videri sibi soluendo esse hæreditatem, [n] pater rescripserat sibi parum idoneam renunciari: [o] itaque [p] debere eum diligentius hæreditatem adiuit, non explorando aliter, nunquid obligauit hæreditati me patrem? & dicitur quod non. Sed quid si ita dixisset dictus filius in adeundo: adeo hæreditatem, si soluendo est. nunquid valet aditio? Et dicitur quod non. actus enim legitimi non recipiunt conditionem. Vivianus.

K *Cum qui duobus testamentis*] diuersis temporibus factis.

l *Ex neutro*] ex vltimo non: quia dubitat an falsum sit ex primo non: quia cum dubitat an vltimum sit verum, ergo dubitat an primum sit irritum: ergo an valeat. igitur adire ex eo non potest: nisi accusaretur de falso ipse: vt sup.eod.l.cum falsum. & l.hæres. & l.sed & si de sua conditione.§. cur autem. & l.cum quidam.§.fina. & l.nec is in princip. & idem intellige, si dubitet an vltimum sit solenne, vel minus solenne, quando ex neutro adire potest: quia si est solenne, primum tollitur: vt Instit.quib.mo.test.infir.§.1. & ff.de bo.poss.sec.tab.l.1.in prin. aliàs nõ: vt dicto §.ex ea. nisi in duobus casibus: vt C.de testam.l.hac consultissima. §.penul. & l.sanctimus. si autem vtrumque sit solenne testamentum, nec appareat quod prius vel posterius: habebis locum quæstio mota a domino R. Azo. quam not. C.de edic. Diui Hadr.tollen.l.1.

m *Videri sibi*] filio. Accursius.

n *Hæreditatem*] sibi delatam.

o *Renunciari*] à quibusdam.

p *Itaque*] que pro &. sic sunt verba remissiua epistolæ patris: & non habeas ibi.§.filius. secundum R. Ray. quod placet. vel dic itaque illicitum. & est respon. & erit ibi.§. filius.

Explo-

* Et est Con.

1† Fl.si mauerit.

2† Fl.post quã ille petit.

3† Fl.dicendum non est.

4† Fl.getat.

5† Fl.epistolam et inf.

6† Fl.nõ.

7† Fl.sed prius.

a *Explorare*] scripsit patrem secundum R.
b *Acceptis literis*] quibus pater scripserat hæreditatem videri sibi parum idoneam. R.
c *Non fit*] Vel dic filio secundum eundem casum. R. vt sup. eo. l. si quis mihi bona. §. pater. Sequens. §. loquitur qñ pater direxit epistolam quandam filio vt adiret hæreditatem cuiusdam, quæ filio deferebatur, si persuaderet sibi et. filio idoneam, & postea expone persuasum ei non fuisse filio. Vel dixerat pater, si persuaderetur sibi, i. patri, & postea expone ei, idest, patri, & sic differt vnus ab alio, cum non fuerit hic nisi vna epistola, scilicet patris. Item plenius scripsit quàm sup. Accur.
d *Non obligasse*] hæreditati, i. filium non obligasse patrem hæreditatem per verba epistolæ, vel per additionem, vel ergo non habebat. f. secundum R. vel potest vtrumq; legi per se vt dicas, quod illud itaque sit illatiuũ, & incipiat ibi respondit, & verba quæ præcedunt, videri sibi, &c. sunt verba remissiua epistolæ patris, nam hoc ipso videtur ei mandare, & permittere adire si ẽt idoneus. Vel forte ita subintuli, quod ipse filius debuerat explorare, & videre an esset idoneus, vel nõ, & sic adire: vel non adire, vt sup. eo. l. si quis mihi bona. §. pater. Sequens. §. loquitur qñ pater direxit epistolam quandam filio vt adiret hæreditatem cuiusdam, quæ filio deferebatur, si persuaderet sibi et. filio idoneam, & postea expone persuasum ei non fuisse filio. Vel dixerat pater, si persuaderetur sibi, i. patri, & postea expone ei, idest, patri, & sic differt vnus ab alio, cum non fuerit hic nisi vna epistola, scilicet patris. Item plenius scripsit quàm sup. Accur.
e *Aditurus*] vt inf. de reg. iur. l. actus.

Cum hæres] IC. ASVS. Quidam filius in potestate patris constitutus nõ possit adire sine suo iussu. vt sup. l. prox. in fi. tũ si pater est furiosus potest adire filius ab aliquo institutus.
¶ *Qui ex parte*] Instituit mihi hæredem Titium pro dimidia purè, & ex alia dimidia instituit eundem sub conditione, & decessit postea Titius adiuit pro dimidia pura pendente conditione alterius dimidiæ certe ex asse hæres est. sed & si decedat Titius prædictus ante dictam conditionem existentem, & postea existeret conditio, non solum pars quam adiuit Titius pertinet ad hæredem suum, sed etiam pars cuius postea extitit conditio, nisi in conditionali parte habuit Titius substitutum: quia tunc non existente conditione habebit eam substitutus, sed si eidem Titio dati cohæredes, & cohæredum partes aliqua ratione defecerunt, tacitè accrescunt Titio etiam inuito, & h. d. cum tota l. sequ. Viu.
f *Potestate*] durat enim potest fureremi patria potestas vt sup. de iis, qui sunt sui, vel alic. iur. l. patre, & tamen filius erit curator patris: vt sup. de cura. furio. l. 1. & 2.
g *Manumittere*] & cætera facere vt hæres. Et sic nota quædam facere filium propter defectum patris corporis, vel mẽtis sic sup. de tit. nuncup. l. 1. impos. & l. si ita. & l. si filius. & Inst. de nup. §. 2. & Cod. eod. l. si furiosi. & C. de epis. audit. iam dementis. & §. fol. in fi. l. si cum dotem. & nec nota. & de procu. l. si filius. in pen. & §. de iniur. l. sed si vnus. & filio. Iuẽ, an pater sit hæres, quod videtur per l. istam. Sed quomodo posset filius manumittere, cum non potest dici mortuus curator vt §. de manu. l. fernes. Dicas ergo, non facit patrem hæredem: vt C. de cura. furio. l. fi. tali. Sed ex priuilegio fieri hæredẽ filium, ac si esset sui iuris. vt hic dicit. & sic de iure communi manumittere, vel si dicas patrem fieri hæredem, est arg. C. de cur. furio. l. fi. §. si autem. & ex priuilegio manumittit filium patris.
h *Solus*] accipe ex asse, &c.
i *Omnino*] existat, vel deficiat conditio, tunc patris, de quo inuenitur decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus: vt Inst. de hæred. instit. §. non autem. ergo bonum est expectare conditionẽ, cum in omni casu sit eam illi partem habiturus: vt arg. sup. de hæred. instit. leg. si quis in scripserit. Tit. & l. ita scripserit hæredem. & sup. ad Vell. l. aliquando. §. fin. & in fi. ad l. si quis hæres ita & sup. de minor. l. potest. nam. & fi. in prin. & de libe. & posth. l. postumus. & de condi. indeb. l. Iulianus. §. si. respon. sed arg. contra in cod. leg. l. 1. & sup. si cer. pet. l. pecuniam. & inf. quando dies leg. ced. l. huius, & de verbo. obli. l. in illa stipulatione si calendis. l. heris.
ADDITIO. Respondeat d. leg. huius. & dic secundum Dyn. quibi expectatio potest in petere transmissionem, & ideo aliquid operatur hic non. Adl. in illa stipula. si calendis, dic quod ibi expectatio affert debitori commodum dilationis, hic expectare nihil operatur. Nec obstat l. aliquando. sup. ad Vell. quia ibi reprobatur tota obligationis substantia: vt l. si mulier. §. fi. sup. eo. tit. ad Vlleia. Bar.
k *In conditionalem*] quo casu expectatur defectus conditionis, & sic est pro opinione Ioan. & nostra. in quæstione, quã fecimus sup. si pars hæredi. pet. ita. & sarit sup. eo. l. 1. & 2. & inf. l. proxi. in fi.
l *Qui ex duabus*] die fm R. & Azo. quod in dimidia pura & in alia dimidia sub conditione fuit institutus, & in eius defectu datus substitutus; vt §. prox. in fi. vel põt dici fm eosdem, quod in tertia pura, in alia tertia sub conditione, in alia fuit datus cohæres: vt sup. de hæred. instit. l. libet homo. §. si ita. respon. & §. de fals. & legiti. hæred. l. si ex plurib. in fi. Respond. non accedit hic hæres ratione conditionis, quæ extitit post mortẽ instituti, sed cum ipse iam sit hæres pro parte adita, & esse velit, non potest testator decedere pro parte intestatus, & pro parte testatus, ac si dicat, magis ideo accrescendi, quã tunc succrescendi per eandem l. si ex plurib. §. respon. Sed Hadrianus hic, vt nec coheredẽ nec substitutum habeat vt non ostendam dicta iura. Et quod dicit hic, conditio extitit, subaudi maxime: ne obstet sup. eo. l. prox. m. *Ea quoque parte*] cuiusdam hæreditatis: quia sic mutatur ius accrescendi vt inf. de fals. & legi. hæred. l. si ex plurib. §. fin. Azo. secus in alia hæreditate ex eodem testamento: vt sup. de vulga. substi. l. quæ ex plurib. §. fi. secundum R. & Az. & secundum hunc casum facit sup. eod. l. si quis hæres. in prin. Item facit inf. proxi. §.

¶ Qui semel ex aliqua parte hæres extitit, 1† is deficientiũ partes etiam inuitus accipit: 2† id est, ei tacitè deficientium partes etiam inuito [a] accrescunt.

Hæreditatis aditio retrotrahitur ad tempus mortis. Bart.

Florentinus lib. 8. Institu.

LEX LIIII.

HAeres quãdocunq; [b] 3† hæreditatem adeundo, iam tũc à morte defuncti successisse defũcto intelligitur. [c]

Propter vnum abstinentẽ potest alius, qui adierat, à toto recedere: nisi creditores eum pro parte abstinẽtis voluerint molestare. Idem de hærede eius. h. d. cum l. seq. Bart.

Marcellus. 4†

LEX LV.

CVm hæreditate [5] † patris necessarius [d] hrs se abstiner, 6† condicio [e] cohæredi siue suo, siue extraneo defertur, vt aut totam [f] agnoscat, aut à tota recedat: & ita se abstinere potest propter alium, qui per suam personam non poterat; [g] si tamen creditores dicant se contentos esse eius portione, [h] quia 7† non potest exonerari, [i] nisi deferatur condicio, [k] & alterius parte abstinere se debent, [8] † vt eius actiones [m] ei, qui conuenitur, dentur.

Vlpianus lib. 57. ad edict.

LEX LVI.

SI is, qui immiscuit se hæreditati, decessisse, deinde alter se abstinet; eadem condicio [n] deferenda est hæredi eius, quæ & ipsi. [o] quod, & Marcellus ait.

Suus habet à Prætore beneficium abstinendi, si se solenniter non immiscuit: sed si solenniter immiscuit, tunc secus: nisi restituatur vt minor. necessarius vero hæres nullo modo abstinere se potest. h. d. Bart.

1† Fl. extiterit.
2† Fl. accipit.
3† Alias quãdoqi. vi. Anto. Aug. li 3. emẽd. c. 7
4† Martian. li. 1. Regu. Fl.
5† Alias paterna, & ad int. hui⁹ l. vi. Coras. in l. testõ. n. 31. C. de impub.
6† Fl. abstineat.
7† Quia alias qui. Adde q verbũ sit negatione præedẽte ipsum posse necessitatẽ. alias non glos. sing. ĩ c. j. d te iu. in 6. Bart. in l. Gallus ff li. & post hunc is.
8† Fl. Secreditores dñt.

[a] *Inuito*] hoc quando repudiantes sunt extranei. aliàs secus: vt inf. l. proxi. secundum quorundam. Vel dic idem in omnibus, & facit C. de impub. & aliis substitu. l. testamento. & quando non pe. pat. l. 1. & inf. de bono. poss. l. 1. §. ti. & l. seq. & sup. eodem l. hæredi cum. & sup. cod. l. 4. & 2. C. de cadu. tollen. §. his ita. & de iure delib. l. quidam. Accur.

[b] *Hæres quandocunque*] CASVS. Dicitur sup. de hæred. instit. l. seruus alienus, quod seruus alienus potest hæres ab alio instituì: ponergo, qd instituit mihi hæredem Titium, & decessit ante quam autem ipse adiecerit hereditatem meã, seruus hæredinarius fuit à Sempronio institutus hæres: & postea post aliquod tempus Titius prædictus adiit meã hæreditatẽ, certe habebit idem Titius non solum meã hæreditatem sed etiã illã hæreditatẽ, in qua fuit institutus seruus hæreditarius. qa ex quo semel adiuit Titius hæreditatem meã, intelligitur adiuisse tempore, quo decessit, & ita intelligitur fuisse suus dicti⁹ seruus hereditarius statim cum decessi ego testator. Viuia.

[c] *Intelligitur*] i. fingitur, sed rei veritas est, ex quo adit: vt inf. de stip. seruo. l. si ex re. §. hæc & de leg. 1. l. si tibi homo. l. cum seruus. Sed hæc fictio non semper locum habet: & ideo inf. de regu. iur. l. omnia, apposuit. fere. nam fallit in multis: vt inf. de stipu. ser. l. si seruus hereditarius. & l. vsufructua rius. & de acq. rer. domi. l. in eo quod. & inf. de fur. l. à Titio. & de acq. rer. domi. l. hæredi as. & inf. de vsucapio. l. fi. & de iuriciuran. l. 1. §. Labeo. & sup. de pecu. l. licet. in fi.] respon. & inf. de testim. expi. hæred. l. 2. & facit inf. ad Syllan. l. si ea hæredatus.

[d] *Cum hereditate*] CASVS. Titius instituit sibi hæredes filium suum Seium, & Caium extraneum, pone, vel nõ extraneum, non curo, quemlibet pro dimidia: & decessit: postea Caius adiuit hæreditatem pro sua parte: & postea Seius abstinuit se a sua parte, certa condicio, siue electio datur dicto Caio, vt aut agnoscat totam hæreditatem, aut dimittat eam totam: & hoc ad postulationem creditorum hæreditariorum, & ita dicitur Caius, qui adierat pro sua parte, (vt dictum est) potest se abstinere à dicta sua parte propter Seium suum cohæredem, qui Seius abstinuit se a sua parte, vt dictum est: qui Caius per suam personam non poterit se abstinere. Sed quid si dictus Caius eligat illam partem, vt abstineat se a tota hæreditate, & creditores hæreditarij dicant se esse contentos sua sola portione, i. Caij? certe tunc non defertur eidem Caio dicta condicio, siue electio, scilicet, vt abstineat se à tota hæreditate, aut nihil habeat: immo necesse est, q retineat partem suam, quam adiuit, & pro ea respondeat creditoribus, & ab hoc exonerari non potest idem Caius: & in eo casu dicti creditores debent se abstinere de conueniendo Caium pro parte Seij, à qua ipse Seius abstinuit, vt dictum est. Item in eodem casu dabuntur creditorib. actiones eius solius partis Caij, quam adiuit ipse Caius, et Caio id. [illegible] eius Caium [illegible] à

dictis creditoribus. Sed quid si Caius, qui adiuit pro sua parte, decessit antequam Seius repudiaret suam partem, & postea Seius eam repudiauit, certè illa condicio, siue electio danda est hæredi dicti Caij, quæ ipsi Caio deferretur, si viueret: vt aut à tota hæreditate recedat, aut totam habeat. & h. d. cum l. sequen. Viuianus.

[e] *Coheredi*] idem intelligit Ioan. in omni hærede repudiante. Azo.

[f] *Totam*] hæreditatem. Accur.

[g] *Non poterat*] vt C. de repud. hæredit. l. sicut. Et no. hic, qd non possum per me possum per alium: vt supra, quemadmod. ser. amit. l. si communẽ. & infra de Decu. l. Decurio. & sup de libe. & posthu. l. fin. & de pigne. actio. l. si pignore. §. si prædo. & infra. de acceptila. l. & per iusiurandum. §. si fideiussori. & infra, de libe. lega. l. si is, qui duos. Ar. contra inf. de bon. libe. l. qui in seruitutem. & inf. ad Trebel. l. seruiturum. & sup. titu. 1. Miscellanarum. ff. i. & hæc no. sup. quæ res pigno. obli. pos. l. Aristo. Accur.

[h] *Eius portione*] scilicet qui adiuit. & nũc vellet dimittere, scilicet, vt pro dimidia duntaxat parte eum conueniant creditores: subaudi possunt hoc facere, quia tunc scilicet non potest. Vel sub. dicendum est tunc quia non potest. & c.

[i] *Exonerari*] parte adita à se. Accur.

[k] *Condicio*] hic autem cum creditores dicunt se contentos eius portione, non defertur ei condicio prædicta: & ideo non exoneratur in totum. Azo.

[l] *Et alterius*] qui se abstinuit, scilicet vt pro ea iste, qui non adiuit non conueniatur. Accur.

[m] *Vt eius actiones*] s. qui se abstinuit. Vel dic eius partis, s. non aditæ actiones. &c. q. d. pars non adita detur adeunti suam. Vel dic detur. i. remittatur. & ita emolumentum habebit iste in totum: sed pro parte à se adita tantum sentiat onus. Posset tamẽ satis dici, q portio illius, qui se abstinuit, applicari debuit creditoribus isto casu, & expone, vt eius actiones. &c. id est eius portionis, quam habet ex sua persona, qui adiuit. si ei id est, in eum, qui conuenitur nunc à creditoribus, detur eius portionis dicto duntaxat. Nec obst. ff. de reg. iur. l. ius nostrum, quia dico hunc esse hæredem insolidum, sed portio eius qui non adijt, debet cedere creditoribus, cum creditores hoc velint, & velint esse contenti cõuenire eum pro sua portione tantum, & facit inf. l. proxi. & C. eo. l. quidam. Sed contra sup. eo. l. qui ex duabus. §. qui semel. Solu. hic in suo, qui non abstinet, nisi per priuilegium Prioris, vt inf. l. necessariis, quod non debet dari in alterius iniuriam: vt C. de eman. l. nec suus, at extraneus inter communi repudiat. hoc non placet. Die ergo, quod ibi inuitus accipit, nisi scilicet velit aliam partem dimittere, sic soluitur C. de impu. & aliis substi. l. testamento. & C. de cadu. tollen. l. vnica. ff. his ita. & sup. eo. l. 1. & C. de repu. hæred. 3. Item non ob. sup. eo. l. si duo.

[n] *Si is condicio*] id est electio.

[o] *Erit*] vt hæres eius propter cohæredem abstinentem se abstinere possit. ita sup. l. proxi. vbi plene no.

Necessa-

N *Eorſarijs*] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium, & Seium meos filios, & deceſſi. certè quamuis creditoribus hereditarijs iure ciuili teneantur dictus Titius, & Seius, tamen ſi velint ſe à mea hæreditate abſtinere, Prætor permittit eis, & tunc non agetur contra eos creditores hæreditarij. & hæc ſunt nera, ſiue erant impuberes dictus Titius, & Seius, ſiue puberes, minores tamen 25. annis, eſt tamen differentia inter impuberes minores 14. ann. & minores 25. quia dicti impuberes habent abſtinendi facultatem, etſi ſe immiſcuerint hæreditati, prædicti autē puberes ita demum habent à Prætore abſtinēdi facultatem, ſi ſe hereditati non immiſcuerint, tunc enim tuitur eos tamē, vt poſſint ſe abſtinere ex edicto de minorib. ſi probent hæreditatem eſſe damoſam. nam & extranei puberes haberent ſuper hoc in integrum reſtit. illud autem quod dictum eſt in ſuis, & neceſſarijs hæredib. non habet locum in neceſſarijs tñ, id eſt in ſeruis hæredib. inſtitutis. illis enim nō permittitur abſtinere, ſiue puberes ſint, ſiue impuberes, & ſiue immiſcuerint ſe, ſiue nō. & h.d. Vivianus.

Caius lib. 23. ad edic. prouin.

LEX LVII.

NEceſſarijs [a] hæredibus non ſolū impuberibus; ſed etiam puberibus [b] abſtinendi ſe ab hæreditate Proconſul [c] poteſtatem facit: vt quamuis creditoribus hæreditarijs iure ciuili teneantur: [d] tamen in eos actio non detur, ſi velint relinquere hæreditatem. Sed impuberibus quidem, etiā ſi ſe immiſcuerint [e] hæreditati, prætlat abſtinendi facultatem; puberibus [f] autem ita, ſi ſe non immiſcuerint. § Sed tamen, & puberibus minoribus xxv. annis. Si temerè damnoſam hæreditatem parentis appetierint, ex generali edicto, quod eſt de minoribus xxv. annis, ſuccurrit: cum & ſi extranei [h] damnoſam hæreditatem adierint, etiam ex ea parte edicti [i] in integrum eos reſtituat. [k]

¶ Seruis autem neceſſarijs hæredibus, ſiue puberes, ſiue impuberes ſint, hoc non permittitur. [k]

Seruus licet habeat cohæredem extraneum, pro ſua parte eſt neceſſarius, niſi ſub conditione fuerit inſtitutus. Bar.

Paulus lib. 2. regularum.

LEX LVIII.

EX parte hæres inſtitutus ſeruus, nondum [†] adita hæreditate à cohærede eius, liber & hæres fit neceſſarius: quia non a cohærede, ſed à ſe metipſo [l] accipit libertatem: niſi ita inſtitutus fuerit. Cum mihi quis [m] hæres erit, Stichus liber, & hæres eſto.

Ius accreſcendi tranſit ad hæredem: & ſi eſt vnitum cum pupillari ſubſtitutione, trahitur ad eam, vt habeat locum poſt aditam hæreditatem, & trahatur ad bona impuberis. Bart.

Neratius lib. 2. membranarū.

LEX LIX.

QVi patri hæres extitit, [n] ſi idem filio impuberi

1 † Flo. reſtituit.

a *Neceſſarijs*] & ſuis. nā de neceſſario tantum ſecus: vt inſ. eod. §. ſi.

b *Puberibus*] ēt neceſſarijs, cum ſe non immiſcuerint. Acc.

c *Proconſul*] i. Prætor: vt Inſti. de hær. quali. & diff. §. ſed his ſic ſ. quod cum eo. l. 1. nec eſt opus pro hoc aditi Prætor tuēs: vt ſup. eo. l. 1. & facit inſ. de leg. 1. l. nam nec. & ſup. eo. l. ſi quis filium ſa. §. 1. Accur.

d *Teneantur*] facit hoc valde pro ſententia quorundam, qui dixerunt, filium exiſtentem in poteſtate ſtatim effici ſuum hæredem, & neceſſarium, & ſtatim teneri creditoribus, arg. Pauli. Si filius ergo hæres, nos fatemur ſuum, & neceſſariū vt Inſtit. de hær. quali. & diff. §. ſui. ſed hoc quantum ad nomen, non quantum ad commodum, vel incommodum, niſi ſe immiſcat. & ita quod hic dicit, intelligi poteſt, quod dicit, teneantur, i. teneri videantur prima facie. quo; cū libertas faueat hīſ ac ſi ſtatim ſe immiſciſſent: vt ff. de fideic. li. l. cū quidā. ſed & ſi qs licet aliter poſſet l. ille expoſ: vt ibi no. p nſra opi. eſt C. ſi mi. ab hæreſe. & abſti. l. 1. & 2.

e *Si ſe immiſcuerint*] ſine authoritate tutoris, alioquin reſtitutio locum habet. Azo. licet quidam etiam tunc tūc reſtitutio: vt no. ſup. eo. l. impuberibus. Accur.

f *Puberibus*] curatores non habentibus. alioquin idem eſt quod in pupillo: vt C. de integrum reſtitut. minorum. l. ſi curatorem.

g *Non immiſcuerint*] aliàs non: vt ſup. de hær. inſtit. l. iam dubitari. §. ſuus. & C. eod. ſiem. niſi in caſu: vt ſup. eo. l. hæreditate. & ſup. eo. l. proxi. niſi ſi: minor vt ſubijcit.

h *Extranei*] genituus vel nominatus. & ſic. ſup. de min. l. 3. §. ſcio. & l. ait Prætor. §. ſed & ſi hæreditatem.

i *Edicti*] quod eſt ſup. de min. l. 3. §. ſcio. continebat enim edictum plura, & inter cætera de minoribus dicebat

k *Non permittitur*] ſup. de mino. l. ait Prætor. §. non ſolum. contra. Sol. non reſtituitur: quia ſemper hæres manet: ſed reſtituitur, vt bona, quæ acquiſiuit poſt aditam hæreditatem, ſi pateretur, alienata ſunt per in integrum reſtitutionem, quia minor eſt. ſi autem non ſint mixta iure communi ſeparari poſſit, ſi minor, vel maior: vt infra. de ſepa. l. 1. §. fina. & Inſtitu. de hære. quali. & diffe. §. 1.

E *X parte*] CASVS. Stichum ſeruum meum mihi pro dimidia hæredem inſtituit, & Seium inſtitui in alia dimidia, & deceſſi. poſtea Seius repudiauit partem ſuam. certe amodo d. Stichus liber, & hæres mihi in totum. & neceſſarius. Sed quomodo erit liber, cum cohæres eius non adiuerit, vt dictum eſt? Certè non videtur eo caſu habere debeat libertatē, qa cū inſtituo mihi vnū hæredē liberū, & ſeruum meo do libertatē: per editionē hæredis ſequitur ſeruus libertatē, hic aut hæres liberi. Seius nō adiuit. Sed certe ſ. edicta nō obſtant: quia hoc caſu ipſe ſeruus fuit inſtitutus, vt dictum eſt: quo caſu accepit à ſe libertatē, & non à cohærede. Si autē ita dixiſſem, cohæres liber meus inſtituo mihi Seium pro dimidia: & cum mihi Seius hæres erit, Stichus liber, & hæres eſto: tunc repudiante Seio non eſſet Stichus liber, & hæres. & h.d. Vin.

† Flo. & nondum.

l *A ſemetipſo*] q. d. non ab alio: quod dic vt ſup. de hær. inſtit. l. ſed ſi in conditione. §. ſi. Accur.

m *Cum mihi quis*] qñ oportet cohæredē priꝰ mo adire hæreditatem: quia inſtitutus eſt ſeruus ſub conditione, quā primo oportet impleri: vt inſ. de cond. & demo. l. qui hæres. §. fin. & ſup. de hær. inſt. l. 2. §. aliter atque & l. Clemens. §. fina. & l. 3. §. 1. & l. eum qui ſoluendo. nam hæc monoſyllaba, cum, facit conditionem, & tantum quantum ſi: 1 vt inſ. de verb. obl. l. huius. & l. quodcunque. §. non ſolum. & ſup. de condi. indeb. l. qui promiſit. & videtur hic intelleziſſe: cum quis, id eſt ſi aliquis alius a ſeruo, id eſt cohæres. nam de ſeruo non poteſt intelligi: cum de ſua perſona, antequam ſit cohæres, impoſſibile ſit impleri illam conditionem, id eſt, quod ſit hæres ante quàm ſit cohæres: vt ſup. de hær. inſt. l. ſi Titius. hæres.

1 † Si. & cū ſio diſſe tant. Bar. in l. qui promiſit. §. de condi. inde. Alex. in l. quod cunque. §. 1. i fi. de verb. & no. in l. Thrig texiores. §. mihi in fi. int. de leg. 1.

Q *Vi patri*] CASVS. Filium meum impuberem inſtitui mihi hæredem pro dimidia, & Titium pro dimidia alia, & poſtea ita dixi: ſi filius impubes erit mihi hæres, & in pupillari ætate deceſſerit, ſubſtituo ei Titium cohæredē ſuum, & poſtea deceſſi. & Titius exiit mihi hæres pro ſua parte, & poſtea impubes exiit mihi hæres pro ſua parte, & in pupillari ætate deceſſit. nunquid dictus Titius poteſt pertermittere impuberis hereditatem, quam habet ēt alunde, quàm à patre? & dicitur, quod non. Sed quid ſi dictus Titius, qui pro ſua parte adiit, deceſſit viuente dicto impubere, & habuit hæredem Seium, & poſtea deceſſit impubes, nunquid Seius hæres Titij eſt neceſſarius hæres in puberis? Et dicitur, quod ſic. nam cum hereditatis paterna aditio obliget Titium viuentem etiam inuitum, vt dictum eſt, exiſtimandum eſt dictam hæreditatem impuberis coniungi hæreditati paternæ, & acquiri iure accreſcendi cuicunque hæredi meo, qui ſit pars impuberis. Seius autem prædictus hæres Titij eſt meus hæres per mediam perſonam Titij, quam hæres immediata teſtatoris eſt hæres, ergo cre- ditor ei Seio hæreditas dicti impuberis. & hoc dicit Vin.

n *Extitit*] enim filius impubere reliquit ſe ſuum [illegible]

inuitus compellebatur adire hereditatem pupilli. vt hic. ita
1 Ista est vera. fm Bal. hic. hæres erit. vt hic dicit alioqui 1 contra. si non adisset pa-
tris hereditatē hic substitutus. vel pupillus. vt sup. eod. quæ-
situm. & fin. & l. inq. & l. iuliamus. vel forte nihil refert
adierit hereditatem pupillus. vel non. Acc.

a *Præmittere*] de rigore. vt C. eod. quidam de acquirat. ec. eius cum sit frater impubes: vt sup. de vulg. substit. l. si filius. vel aliter intelligitur illa l. vt ibi no. Et adde distinctionem quæ est C. eo. l. quidam.

2† Fl. necessario. 2† Fl. deest. &.

ADDITIO. Illum vltimum intellectum glo. dicit esse verum Bal. hic. quia lex filius. loquitur de immixtione non obligatoria: hic de obligatoria.

b *Ac prædium*] id est intelligendum. & procedendum.

c *Extare*] s. substituto. Accur.

d *Necessarius*] idest de necessitate.

3† Fl. Ianolen. l. ex posteriorib. Labeonis.

e *Nam & ipsum*] s. substituendum.

f *Obligat*] hereditatis paternæ aditio.

g *Eam*] s. hereditatem impuberis.

h *Paternæ*] vt vna intelligatur.

i *Patri heredi*] Primo vel secundo: quia hæres hæredis. &c. vt hic. & sup. eod. l. si qs. §. fin. & etiam inuito. vt prædixi. vt C. de impub. & aliis substit. l. testamento. & C. eod. l. quidam. Sed in eo. quod transit ad hæredem pupillariter substituti. est contra. sup. de vulg. substit. l. qui liberis. §. fin. & l. sed si plures. in prin. Solu. secundum R. hic. proprium nomen substituti dantis tibi per appellatiuum. 2 quisquis mihi hæres erit. ad quod inf. de leg. 1. l. si hæredes. & ad Trebellianum. l. nonunquam. Vel dic. hic iure accrescendi. 3 vt hic dicit: non autē iure substitutionis. vt ibi. Et hoc puto verū. cum alij iure substitutionis admitti non pūt: vel quia nullus alius erat: vt hic: vel quia mortuus fuit: vel quia noluit. tunc enim illi præferentur: vt d. l. sed & si plures. in prin. quia ius successionis. vel substitutionis est potentius iure accrescendi: vt in Auth. de hæred. Fal. §. si vero. in fi. coll. 1. & ī. de vul. subst. l. qui hēbat. Alij dīcq; hic pupillus adiuit. & sic trāsierat: ibi non. & sic nō transierat. Itē adhuc ī. ī. de suis. & legi. l. si ex pluribus. in fi. vbi hæres substituti non auditur. nisi existat conditio viuo substituto. Sol. ibi in vulgaris: hic in pupillari. Vel hic 4 suus substitutus. ibi extraneus. vel hic substitutus erat. qui adiuit in parte. qua erat institutus. sed ille substitutus non erat institutus: & ideo ibi nō defertur hæredi: hic sic: vt nō pro parte deceda testatus. pro parte intestatus: 5 sicq; hic iure accrescendi. quod potest. vt in ead. l. in prin. dicitur: qd ius accrescendi ibi locū habere nō pōt. Item cōtra ad idem ī. eo. l. tories. Sol. ibi & facit Instit. ad Orfic. §. fi. & ī. ad Treb. l. antepen. & ī. eod. l. 1. & 2. & C. de cad. tollen. §. his ita. Aza.

3† Ista sol. non valet. fm R. hic.
3 Ista est vera. fm eun. lem Bar. hic.
4 Ista diuinat quā tū ad primū membrū solu. sed ūum ad ūdm membrum ibi. sed il le. &c. cō tinet veritatē. fm Bal.
5 Ista est vera ratio. l. Bal.

Filium emancipatum] CASVS. Titius instituit sibi hæredem solum Seium filium suum emancipatū. & ita postea dixit. si filius meus mihi hæres non erit. Stichum seruū meum iubeo liberū esse. & mihi hæredem. & postea decessit dictus testator. Seius fingens patrem suum fuisse demente eo tempore. quo eum instituit. omisit hæreditatem ex testamento. & petijt bonorum possessionem ab intestato. & ab intestato hæreditatem possedit. in veritate autem pater fuerat sanæ mentis. modo quæritur an dictus Seius sit patri hæres ex testamento: an vero non fuit hæres ex testamento. vel ab intestato. immo pertineat hæreditas ad dictum Stichum cum libertate substituta? & dicitur quod pertinet ad Stichum. licet I. Labeo dixerit (de mente) Seium ex testamento hæredem esse. & est ratio quare male dixerit. quia cum dicitur Seius noluit ad se pertinere hæreditatem delatam. & ex alia parte edicti bonorum possessionem petijt. id est ab intestato. vt dictum est: non potest videri pro hærede ex testamento gessisse. Vid.

4† Fl. ex. 5† Fl. tā fit.

k *Bonorum eius possessionem*] vnde libert: quæ emancipatis est necessaria. sui voluntaria. vt Instit. de hæred. ab intest. §. emancipati. sed eadē procedere possunt in constituto in potestate. nam si ei substitutus. si hæres non erit. vt supra. de hæred. instit. l. iam dubitari.

6† In archetypo non testè alteris. l. initiū hic cōstituit. & vi. An. Aug. li. j. c. 1.

l *Labeo ait*] & malè. Accur.

7† Alias & Iabole ni sñia vera est. Ac. verò legit. & Jaboleni sē tentia est. vt patet ex scholio. puto. in nōnullis verò exē. legit. vt in Flo. & in Iauoleni sē tentia est. alij addūt. Marcellus. & his si minor est. §. 8† Alias. Macer li. 1. de off. Præsid. Flo.

9† Fl. deest. 25. 10† Fl. restituta ē.

ab intestato hæreditatem possedit. in veritate autem pater fuerat sanæ mentis. modo quæritur an dictus Seius sit patri hæres ex testamento: an vero non fuit hæres ex testamento. vel ab intestato. immo pertineat hæreditas ad dictum Stichum cum libertate substituta? & dicitur quod pertinet

si probaretur [m] *sana mente* patrem testamentum fecisse, filium ex testamento patri hęredem esse. Hoc falsum puto. [n] Nam filius emancipatus cui hæreditatem testamento datam ad se pertinere noluit, continuò eam [4†] ad substitutum hæredem transmisit. [o 5†] Nec potuit videri pro hærede gessisse, qui vt hæreditatem omitteret, ex alia parte edicti possessionem bonorum petat. Paulus [6†] & Proculus Labeonis sententiam improbant, & [7†] in Iaboleni sententia sunt.

Portio abstinentis se, per restitutionem, non accrescit cohæredi inuito. Bart.

Marcellus. [8†]

LEX LXI.

SI minor vigintiquinque [9†] annis postea quam ex parte hæres extitit, in integrū institutus est: [10†] filius Seuerus constituit, vt eius partis onus cohæres suscipere non cogatur, [p] sed bonorum

m *Pure*] ego Iabolenus. cuius est hæc l. Et quod dicit in fi. loquitur de scripto in tertia persona: & sic alias supra. soluto matrimonio. l. diuortio. Vel dic. puto ego Neratius. vt habeas in principio. idem. & tunc die in fi. Iaboleni sententia est. licet talis qualis nostra. Vel dic tertio. quod Neratium refert hic verba Iabole. & sic subaudias. et Iabolenus: vt concordet finis.

o *Transmisit*] hoc cum sciebat sibi delatam: alioquin contra. vt sup. de inoff. test. l. mater. arg. sup. eo. l. nec is. §. hæres. & l. si is. & sic ibi adhuc adire potest. vel potest hic loqui cui ius ignorauit: vt inf. si quid in fraud. patro. l. si patronus. in princ. & facit C. de impu. & aliis substit. l. 1. & inf. eo. l. Claudius. & inf. si quis omisi. cau. testa. l. si non solus. & l. si testamento. in prin. Accur.

Si minor] CASVS. Instituit mihi hæredem Titium minorem 25. annis. & Seiū. & Caium maiores: & decessit. & ipsi adierunt hæreditatem meam. postea Titius habuit in integrum restitutionem. vt dimitteret partem suam. & dimisit. certe eius partis Titij datur bonor. possessio creditoribus hæreditarijs: non autem coguntur suscipere onus dictæ partis Seius. & Caius Titij cohæredes. & hoc dicit. Vinianus.

p *Non cogatur*] Sed si velit. nunquid potest? Respon. potest: vt inf. eod. l. penult. & ad Tertullianū. l. 1. §. si quis dita. & ha. §. si bonorum. Sed contra sup. eodem. l. cum hæreditate. & l. qui ex duabus. §. qui semel. Solu. ibi non fuit hæres repudians. hic fuit: vnde desinere non potest. licet nō petat restitui: vt sup. de min. l. aut Prætor. §. sed Papinianus. & dic vt ibi no. & quod no. C. de impub. & aliis substit. l. post aditam. Accur.

Bono-

a *Omnium possessio.*] factum, non ius hoc significat: nã quasi vacantium fit missio causa rei seruandæ: sed videtur in solidum cohæredem teneri, vt infra de fideicom. l. si Titius, & Scæ. Sol. ibi ab initio insolidum tenebatur fideiussor, & sic insolidum remanet subducto confideiussore, per in integri restitutionem. hic autem pro paterna & ibi esset idem, quod hic: sed pro parte teneretur, vt C. ad Veil. l. si paternam.

ANtistius. Labeo.] CASVS. Ego taliter mihi Titium hæredẽ instituo, Titius hæres mihi esto, si iurauerit se capitolium ascendisse, & decessi. postea Titius volens mihi hæres existere, iurauit se capitolium ascendisse. nunquid erit statim mihi hæres? Et dicitur, q sic: licet Antistius Labeo diceret contrariũ, & malè.

¶ *Si seruum.*] Titius instituit sibi hæredem Stichum seruũ meũ, & ego iussi eum adire, & postea eundem alienaui, antequam adiret, in Seium, certè non poterit Stichus adire, nisi habeat iussum noui domini. Secundo dicit, quod furiosus non potest sibi acquirere commodũ hæreditatis ex testamento, nisi instituatur à patre, vel domino suo: quia tunc sibi etiã inuito acquirit. per seruum autem, vel filium suum potest sibi acquirere hæreditatẽ dicit furiosus, & hoc dicit. Vlp.

b *Si iurauerit*] scilicet dedere capitolium, vel aliquid tale.

c *Voluntatem [suam.]* in iurando, non in adeundo. Azo. vt instit. de testa. prò pura habeatur, ideoq; vt in pura sit necessaria pro hærede gestio. Accd. *Ego puto*] non corrigendo, sed determinando, si ergo iurauerit purificet institutionem, non fit hæres: vt sup. de cond. insti. l. si pupillus. & l. si quis ita hæreditatem. & inf. de cõd. & dem. l. in conditionibus, quæ iuncta contra. si autem vt sit hæres: nunc idem q hic. & plenè no. sup. de hær. inst. l. iam dubitari. Item contra. sup. de cond. inst. quæ sub conditione. §. hoc edicto. Sol. ibi de præterito: vt sup. de interd. l. si quis eum. hic de futuro. Vel hic non dicit, q si conditio impleatur: sed exponit modũ, per quem videtur adire hæreditatẽ adimplendo eam. & facit inf. de stat. l. si quis ita. fallit tamen in duobus casib. inf. de cond. & dem. l. municipibus.

d *Ego puto*] non corrigendo, sed determinando, si ergo iurauerit purificet institutionem, non fit hæres: vt sup. de cond. insti. l. si pupillus. & l. si quis ita hæreditatem. & inf. de cõd. & dem. l. in conditionibus, quæ iuncta contra. si autem vt sit hæres: nunc idem q hic. & plenè no. sup. de hær. inst. l. iam dubitari. Item contra. sup. de cond. inst. quæ sub conditione. §. hoc edicto. Sol. ibi de præterito: vt sup. de interd. l. si quis eum. hic de futuro. Vel hic non dicit, q si conditio impleatur: sed exponit modũ, per quem videtur adire hæreditatẽ adimplendo eam. & facit inf. de stat. l. si quis ita. fallit tamen in duobus casib. inf. de cond. & dem. l. municipibus.

e *Exceptus*] per Instit. de hær. inst. §. quòd si alienatus. & sup. eo. l. si quis mihi bona. §. 1 & §. fi.

f *Non*] reprehendit Pomp. secundum quosdam. immo non reprehendit cum cum ab eius dicto excipiat.

g *Non potest*] hæc Pomp. sed contra. C. de cur. fur. l. fi. vel. sed verè perpetuus. & §. tali. vbi fit hæres. Sol. hic reiicitur opinio Pomponij. Vel hic corrigit. vt ibi plenè no.

h *Necessarius*] hæc Marcellus. & benè. vt Instit. de hæred. ab intest. §. posthumi. & sup. de condi. inst. l. 2.

i *Exponit*] hæreditas legatum, dominium, possessio. adde. vt & inf. de vsucap. l. si seruo. & de act. & obl. l. ii à furioso.

k *Furiosus*] sc. filium, vt sup. de iis, qui sunt sui, vel alien. iur. l. patre. & hoc intercedente iussu tutoris vel cur. vt sup. eo. l. si per epistolam. Item videtur contra. C. de hær. insti. l. neq; vbi quis non potest per se, nec per alium acquirere. Sed ibi propter delictum, hic propter infelicitatem fati.

possessio [a] creditoribus detur.

Qui implet conditionem, non videtur adire, nisi expressè hoc animo fecerit. Bar.

Iabolenus lib. 1. ex posteriori bus Labeonis.

LEX LXII.

ANtistius Labeo ait, si ita quis [1†] instituus sit. Si iurauerit, [b] hæres esto: quam nisi iurauerit, non tamen eum statim hæredem futurum, antequam pro hærede aliquid gesserit: quia iurando voluntatem magis suam [c] declarasse videatur. Ego puto, [d] satis eum pro hærede gessisse, si vt hæres iurauerit. idem Proculus. eoque iure vtimur.

Si dominus serui mutatur, nouus iussus requiritur. Bar.

¶ Si seruus alienus [2†] hæres instituus, post iussum domini antequam adiret alienatus esset: nouum iussum [3†] posterioris domini, non iussum prioris exigitur. [e]

Furiosus non acquirit voluntate suâ sed voluntate legis, vel alterius cum iussu curatoris. Bar.

¶ In lib. singulari regularum Pomponij Marcellus notat. [f] furiosus [4†] acquirere sibi cõmodum hæreditatis ex testamento non potest, & nisi [5†] necessarius [h] patri aut domino hæres existat. per alium autem acquiri ei potest, [i] veluti per seruum, vel eum, quem in potestate [k] habet.

Seruus plurium potest partem vni acquirere, & partẽ sibi, si fuerit manumissus. B.

Iabolenus lib. 2. ex posterioribus Labeo.

LEX LXIII.

SErnus [l] duorum hæres instituus, & adire iussus, [l] si alterius domini iussu [m] adierit, deinde manumissus fuerit: poterit ipse adeundo ex parte dimidia [n] hæres esse.

Paulus lib. 2. ad Sab.

LEX LXIV.

ET si substitutum haberet idem seruus, ita, Si hæres non erit, ille hæres esto. substitutus locum non habet. [o]

Seruus plurium potest omnibus necessariis existere hæres. Bar.

Vlpianus lib. 61. ad edi.

LEX LXV.

SI seruus communis, vel vni ex dominis, vel pluribus, vel omnibus hæres extiterit necessarius, nullus [p] extraneus [q] adire iussu alterius potest. [r]

1† Fl. de cess. quis.

2† Fl. de cess. alienus.

3† Alias, iussus.

4† Fl. lex est. & q hic est institutum ibi ẽ suprascrip. & ibi lex incipit. furiosus. & ex hoc sequitur variatio. l. seq.

5† Fl. nisi si.

[e] *Furiosus*] per Instit. de hær. inst. §. quòd si alienatus. & sup. eo. l. si quis mihi bona. §. 1 & §. fi.

[f] *Non*] reprehendit Pomp. secundum quosdam. immo non reprehendit cum cum ab eius dicto excipiat.

[g] *Non potest*] hæc Pomp. sed contra. C. de cur. fur. l. fi. vel. sed verè perpetuus. & §. tali. vbi fit hæres. Sol. hic reiicitur opinio Pomponij. Vel hic corrigit. vt ibi plenè no.

[h] *Necessarius*] hæc Marcellus. & benè. vt Instit. de hæred. ab intest. §. posthumi. & sup. de condi. inst. l. 2.

[i] *Exponit*] hæreditas legatum, dominium, possessio. adde. vt & inf. de vsucap. l. si seruo. & de act. & obl. l. ii à furioso.

[k] *Furiosus*] sc. filium, vt sup. de iis, qui sunt sui, vel alien. iur. l. patre. & hoc intercedente iussu tutoris vel cur. vt sup. eo. l. si per epistolam. Item videtur contra. C. de hær. insti. l. neq; vbi quis non potest per se, nec per alium acquirere. Sed ibi propter delictum, hic propter infelicitatem fati.

[l] *Seruus duorum*] CASVS. Stichus seruus meus, & Titij, fuit hæs institutus à Seio, & ego solus iussi eum adire, & adiuit, & postea ego, & Titi prædicti manumissus eum. certè dicte hereditatis habeo ego dimidiam, & aliam dimidiam ipse Stichus manumissus, si eam adeat. Sed si d. Seius testator dedit eidem Stichо substitutum, manumissus postea Stichus adeat pro dimidia, vt dictũ est: substitutus locum nõ habebit. Sed quid si ego & d. Titius instituimus hæredẽ dictũ nostrum seruũ? certè non poterit abstinere ab hæreditate alterius nostrum. Item quid si d. Stichus meus & Titij, qui fuit institutus à Seio adiuit iussu meo tantum, & non fuit à cæteris postea manumissus? certè antequam Titius eũ adire iubeat, non prò maiori parte hæredẽ me facit, quã pro dominicâ. postea autem quia certũ est Titium prædictum nõ iussurum, tacito iure pars Titij mihi accrescit. si autem dict. Titius postea iuberet adiri, acquireretur eidem Titio sua pars: hæc oberit eidẽ Titio mea festinatio, qui prius iussi seruum adire: quã cum ipse seruus adiuit meo solo iussu, nõ videtur venire ad diuisam hæreditatẽ ex testamento, quo sunt ei datæ plures portiones, quæ quidẽ ex eo non est opus, nisi semel adire, vt inf. l. si solus. immo vt venire ex iussu meo, & Titij, q limitas iur dñi & hoc eã nisi p̃dicię vtilitatis. & h. d. eũ Titij. Instit. q. Vlp. l. *Adire iussus*] ab altero tantum.

[m] *Dominus*] sc. partium.

[n] *Dimidiam*] sed q̃re non acquisiuit hæreditatẽ totam ei, cuius iussu adiuit dicit: si stipulatus esset alterum tantum iubente, vt inf. de stip. ser. l. 1. §. cõis. & l. seruus cõis? Resp. quia non potest alicuius iussu amplius ei quæri, quã pro qua parte dominus est, quia non potest in plus iubere. & ei acquiri sine iussu non põt. vt inf. e. l. seruus communis. sed stipulatione benè potest acquiri, licet iussus non intercesserit.

[o] *Et si substitutum*] *locum non habet.* Demino, si manumissus adeat: alias pro patre lectum habet. vt sup. de vulg. substit. l. fi. in prin. cum seruus communis personam duorum dominorum sustineat. vt infra de stipu. seruo. l. 1. §. communis.

[p] *Si seruus. Vel pluribus*] aperte dici potest hoc per l. noui. vt C. de cõmu. ser. ma. l. 1. sed secundũ hãc l. vni soli hæres esse non potest. vt Instit. de dona. §. fin. nisi dicas res cæterorum ad eum pervenisse, vt hic. vel nisi in casu vt supra de hæred. Instit. l. duo soci.

[q] *Extraneus*] Diuersitatis verã rõ est, quia additio nõ est in operã, sed pulatio verò in operã, quæ non recipit diuisionem. Cont. Idest hæreditatis. Bar. Cõt.

Eorum.

a *Eorum*] scilicet, cuius hæreditatem adiuit, nec enim per vnius hæreditatis additionem liber factus aliam cogitur adire. Azo. secundum ius nouum.

b *Seruus communis. Pro dominica*] vt sup. de vulg. substit. l. si. in prin. & inf. de leg. 1. l. seruus plurium. in prin. & su. eo. l. seruus, duorum. & Instit. de hæred. instit. §. seruus plurium. & inf. de stip. seruo. l. si communis seruus 111.

c *Non iubentibus.*] i. repudiantibus expresse vel tacitè puta non implendo conditionē incta tempus, quod testator voluit.

d *Accrescunt*] si non sit substitutus: cuius causa potior est. Idē & si eis iubentib adire nollet, vt su. de vulg. substit. l. 6n. in prin. & ibi no. & sup. eo. l. & si substitutum. Itē secus, quam sit hic in legato proprietatis, vt infra de leg. 2. l. & Proculo, quæ est contra. sed dī uersum in legato vsus fructus. vt sup. de vsufructu. ac. l. 3. verum, & aliter dici potest, vt tibi no. & est ratio quare ius accrescendi sit in proprietate, ne pro parte decedat testatus, & pro parte intestatus, quod ius nostrum non patitur, vt inf. de regu. iur. l. ius nostrum.

e *Cum solus. Licet*] id est, licitum est, non ex testamento scilicet, quando duæ separatim in testamēto sunt datæ portiones, quia tunc non est opus, nisi semel adire: vt inf. eod. l. si solus, sed quia duorum vicem sustinet, vt infra de stip. ser. l. 3. §. communis, vnde & domini quasi duo instituti habebuntur, sed alia littera est, nam quia sæpius non ex testamento adit, sed &c. sed vtraq; littera eundem sensum repræsentat. vt curiosus lector potest notare.

f *Venire*] ad hæreditatem.

g *Ladatur*] s. quia nulla facta deliberatione damnosæ applicaretur hæreditati quandoque. Azo. & facit sup. de alie. iu. l. 1. in prin. & inf. de reg. iu. l. non debet alteri. & sup. de transact. l. 3. in fi. 1. respon.

Quamdiu] CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & si Titius hæres non erit, substituo ei Mæuium, & si Mæuius hæres non erit, substituo ei Caium. & postea decessi. certè quamdiu institutus admitti pōt, non potest admitti substitutus aliquis. Quid ergo si Titius institutus tenet substitutum suum in verbis, & non adit, nec repudiat? Certè debet Prætor ita dicere, Titio primo instituto statuo esto dies, vt adeat, & si nō adierit intra dictum ipse, denego ei secundo abinde in antea actiones hæreditarias, & in eum casum statuo Mæuio secundo substituto alios esto dies. & si non adierit intra dictum tempus, denego ei secundo abinde in antea actiones hæreditarias. & in eum casum volo quod Caius tertio institutus habeat hæreditatem. intra diem igitur primo præfinitum non potest substitutus primi adire hæreditatem, vel gerere pro hærede, sed si deliberante primo decedat secundus, & postea primus repudiet, ipse tertio gradu scriptus potest succedere. Vid.

h *Potest*] vt su. eo. l. 3. & de hær. instit. l. cum in testamento. & su. de vulg. sub. l. si mater. st. fin. Sed contra. sup. de vul. subst. l. 6. 1. respon. Sol. ibi non admittitur in eam partem, quam habebat substitutus, vt ibi no. Itē con. sup. de hære. instit. l. si quis hæres: sed non est contra, vt ibi patet. Item contra. sup. de mil. ait Prætor. §. sed quod Papinianus, vbi minor instituus pōt admitti. & tū substitutus admittitur. Sol. ibi per restōnē, non iure communi, non enim repudiauerat minor. Et eodem modo respond. ad illam. l. quod si minor. §. Secuola. in eodem tit.

i *Euenit igitur*] ne longa mora fiat substituto: igitur, &c.

k *Substituto*] circa duo interponit se Prætor. s. vt statuat tēpus primo instituto: post quod non audiatur agens pro hæreditate, vel pro aliqua alia actione. Itē, quod statuat tēpus, vt ex tunc admittatur substitutus, & hoc dicat. Vel dic, statuit tēpus substituto vsq; quo admittatur, quod erit post tempus primum finitum, & ad instantiam sequentis substituti. hoc autem statuitur, vt in instituto vel substituto varijs ex causis, vt cecc ad instantiam substituti. vt hac l. Item, quia spectatur moueri querela inofficiosi testamenti, quando certum tēpus est statutum. vt C. de inoffic. test. l. sancimus. §. fi. quandoque quia hæres institutus dicit se repudiaturum vel absenturum: quo casu tres menses statuuntur. vt C. de iu. deli. b. l. fi. §. 1. quandoque, quia instant creditores & tunc statuitur tēpus arbitrio iudicis. vt j. de bonis autho iud. possi. 4. & de cura. bonis dan. l. 1. & sup. de hæred. instit. l. si quis instituatur. quandoque quia ipsemet hæres petit sibi instantia alicuius. vt su. de iu. deli. b. l. 1. fi. 1. alias si non esset tempus statutum, perpetuo posset adire tā suus quam extraneus, nisi repudiasset, secundum nos: licet P. dixit in extraneo ad annum vsque. vt no. C. eo. l. cum antiquior. b. & facit ad hoc. vt ultra ips statutū nō audiatur C. de rege. ma. l. diffamari. & C. de accusa. l. si accusare. & ib. & q. accusare non possunt. l. 3. & l. si ea. & inf. de re iud. l. cōtumacia 1. fi. & de re mili. l. 3. §. si ad diē. & su. quib. ex cau ma. l. sed & si per Prætorem. & ait Prætor.

l *Gerere*] cum non sit ei delata, vt in prin. huius l. quod est opus. vt sup. eo. l. is qui. §. 1.

m *Ipse potest*] s. qui tertio loco scriptus est, si primus repudiat, vel non adit intra tempus ei statutum. facit sup. de iu. deli. b. l. si plures.

n *Denegamus*] hodie omninò est hæres, nisi repudiet. vt C. eo. l. l. fin. t. finaliter. & §. si quis non temerario. secundum Azo. & Hug. quæ sunt contra. Alij, quod ibi ad instantiam creditorum hic substituti.

Si ab extraneo hæres institutus, si iussu vnius adierit hæreditatem, non pro maiore parte interim hæredem eum facit, quàm pro dominica, deinde cæteris socijs non iubentibus, tacito iure partes ei accrescunt.

Seruus plurium potest separatim adire propter separationem, quæ a lege inducitur, licet non a testante. Bar.

Paul. li. 5. ad l. Iuliam, & Pap.

LEX LXVII.

Cum solus seruus hæres institutus est, sicut licet eo tempore omnium dominorum iussu adire hæreditatem, ita & separatis temporibus singulorum iussu recte adit. Nam quia sæpius adit, non ex testamento, sed ex iure dominorum venire vtilitatis causa videtur: ne alterius festinatione alterius ius lædatur. §

Sequentes in gradu non admittuntur, nisi primis excussis: ideo primis statuitur tempus ad adeundū, vltra quod non audiuntur. b. d. Bar.

Vlpianus lib. 60. ad edi.

LEX LXVIII.

Quamdiu institutus admitti potest, substituto locus non erit, nec ante succedere potest, quam excluso hærede instituto. Euenit igitur, vt necessarium sit remedium Prætoris, & circa denegandas primo actiones, & circa præstituendum tempus substituto: quia intra diem primo præfinitum, neque adire hæreditatem potest, neque pro hærede gerere. Is autem, qui tertio gradu scriptus est, si primo deliberante secundus decedat, ipse potest succedere. Ergo expectamus in singulis, vt prius eis deferatur hæreditas: tunc demum postea quā delata est, expectamus diem præfinitum, intra quem nisi aut adeat, aut pro hærede gerat, denegamus ei actiones.

Sine succedatur de iure ciuili, sine iure Prætorio, scriptis præcedunt legitimos, etiam si conditio sit adiecta, & interim non potest repudiare, nisi coram iudice. b. a. Bar.

In plurium] CASVS. Institui mihi hæredes Titium, & Seium, & de duobus meis consanguineis nihil dixi, & decessi, certe instituti prius possunt habere hereditatem meã, si volunt: vel prius possunt repudiare, si volũt, quã dicti duo mei consanguinei possint habere, vel repudiare, prius enim debet incipi à scriptis. & postea debet fieri transitus ad eos, qui veniunt ab intestato. & idem est, si ille, qui veniret ab intestato, sit à me institutus: nam nõ potest adire, vel repudiare ab intestato, donec potest adire, vel repudiare ex testamento, & quod dixi in hereditate de iure ciuili, habet locũ in bonorũ possessione de iure Prætorio. Sed quid si ille qui succederet mihi ab intestato, fuit à me institutus sub conditione, si nauis ex Asia venerit? non potest certè adire, vel repudiare ab intestato, donec existat dicta conditio, sub qua à me institutus fuit: sed post existentiam dictæ conditionis potest repudiare vtroq; modo: id est, ex testamento, & ab intestato: & in eo casu creditores hæreditarij possidebunt bona hereditaria. Viu.

* Ad hunc l. facit quod not. Bart. in l. si ita scripto. ff. de vi. Vber. Zuch. in l. ... C. de pact.

Paulus lib. 57. ad edict.

LEX LXIX.

IN plurium a hæredum gradibus hoc seruandum est, vt si testamẽtum proferatur, prius à scriptis incipiatur: a deinde transitus fiat ad eos, ad quos legitima b hæreditas pertinet, etiam si idem sit ad quem vtroque modo c pertineat. Nam hoc gradatim consequitur, vt prius ex testamento delatam, deinde legitimam repudiet. Idem iuris est in bonorum possessione, vt prius scriptus repellat d bonorum possessionem, e deinde is, qui ab intestato petere potest.

¶ Si verò ei, ad quem legitima hæreditas potest pertinere, conditio data sit: f nihil constituere g potest de legitima, ante quam dies conditionis transeat. Et ideo dicendum est, & in eo casu, h si responderit i † neutram hæreditatem ad se velle pertinere, bona defuncti k à creditorib. possidenda. † Fl. tespon. & de sensu huius text. vi. Hier. Verium in rub. de ver. obl. nu. 19 † Possidẽda sũt Fl.

a *Incipiatur*] circa adeundum vel repudiandum.

b *Legitima*] ab intestato: vt sup. pro soc. l. 3. §. de illo, & facit supra, eod. l. quamdiu potest, & C. communia de suc. l. antequam.

c *Vt eque modo*] primo ergo, vt ex testamento repudiet heres: vt sup. eod. l. nec is, §. fin. Sed contra inf. eod. l. illud. Sol. ibi sciens: hic ignorans. Item facit inf. de suc. edic. l. 1. §. sed videndum.

d *Repellat*] i. repudiet. Ioan.

e *Bonorum possessionem*] secundum tabul.

f *Data sit*] id est, sub conditione est institutus, vt Titius fuerit Consul.

g *Constituere*] scilicet adeundo: sed an repudiando, statim dicet.

h *In eo casu*] quando conditio transijt, & extitit conditio, & sic concor. inf. eo. l. illud. Accur.

i *Neutram*] id est, neutro modo: ergo erat sciens.

k *Bona defuncti*] Sed quomodo potuit ante conditionem: vt sup. eod. l. is potest, & l. is qui, §. 1. Respond. in manu iudicis: vt argum. sup. de orig. iur. l. 2. Cum placuisset, & de offic. Præsi. l. legatus. Vel die quod extitit conditio, vt modo dixi.

Si seruum quis] CASVS. Titius seruum Seij ab hostibus captum redemit bona fide, & postea fecit testamentum d. Titius, & dictum seruum cum libertate instituit sibi heredem: certe erit dictus seruus liber, & d. Titij hæres necessarius, debet tamen dictus seruus nunc liber effectus præstare dicto Seio primo suo domino æstimationem suripsius, aut si non præstet, remanet ei obligatus, donec soluat ei dictam æstimationem, & ratio est plana in litera. Sed quid si dictus Seius dominus serui vendidit dicto Titio dictum seruum non ab hostibus captum, eo pacto vt eum manumitteret intra mẽsem dictus Titius & postea idem Titius instituit ante mensem eundẽ seruum heredem cũ libertate, nunquid põt se seruus abstinere ab hereditate eius? & dic quod sic præterito mense non sũt ante mensem, sicut euenit in eo seruo testatoris, cui ipse testator dedit libertatem fideicommissariam sub conditione aliqua, & hæres dictum seruũ ante cõditionem instituit sibi heredem cum libertate: qui quidem seruus est hæredi hæres necessarius ante dict. m condit. onem existentem, & post conditionem voluntarius. Itẽ quid si seruus Titij dedit eidem Titio nummos, vt idem Titius eum manumitteret: & ipse Titius nõ manumisit eum, sed instituit eum cũ libertate, nunquid erit eidem Titio hæres necessarius? & dicitur, quod non, immo incurritur ei, vt sit voluntarius.

Seruum alienum ab hostibus redemptum potest quis sibi necessarium heredem facere: sed domino primo æstimatio debetur. Bart.

Vlpianus lib. 61. ad edi.

LEX LXX.

SI seruum quis alienum ab hostibus redemerit, & hæredem eum cum libertate instituerit: magis puto eum fore liberum, & necessarium hæredem. l Nam cum scribit ei libertatem, vinculo suo resoluit: m & in hoc solum n redit iure postliminij, non vt ... † iterum seruus eius fiat, cuius erat antequam caperetur (hoc enim satis impium est) sed vt pristino domino suam æstimationem omninò offerat: o vel maneat ei obligatus, donec pretium soluat, quod libertatis fauore introductum est.

Potest quis pro parte temporis esse necessarius, & pro parte voluntarius. Bar.

¶ *Præterea*] Dictum est sup. eod. l. necessarijs. & Prætor dat abstinendi facultatem hæred. bus suis & necessarijs, qui de iure ciuili sunt etiam inuiti heredes, nunc ponit idẽ Prætor quoddam tunc edictum, ita dicens, si per eum eamve hæredem factum fuerit, vt aliquid amoueretur ex ea hæreditate, quę ei delata est, abstinẽdi beneficium non habebit, dicit postea Vlpianus. Ex quo dicit Prætor, si per eum eamve hæredem factum fuerit, vt aliquid amouetetur ex ea hæreditate, quę ei delata est, abstinendi beneficium nõ habebit, vt dictum est: ergo siue ipse hæres amouerit, siue amouendum per alios curauerit, habebit locum dictum edictum, siue ergo aliquid celauerit, interuerterit, vel consumpserit ex dicta hæreditate: amouisse videtur. Item habebit locum dictum edictum, siue vna res, siue plures res amotę fuerint, & siue res amotę sint ex ea hæreditate, siue ad eam pertineant non autem videtur hæres amouisse si rem abstulit, non putans eam esse hereditariam. Item non habet locum edictum si se abstinuit, & postea amouit eam: nam non valebit propter hoc minus abstentio: tenebitur tamen hoc casu creditoribus actione furti. Viuianus. 3 † Fl. vt non.

l *Necessarium hæredem*] est enim eius factus seruus, vt inf. de cap. l. in bello, §. si quis seruum. Item hoc si nesciebat alienum: alias secus, vt in d. l. in bello, §. manumittendo, in fi. §. Accur

m *Resoluit*] quod vinculum qualicunque iudicio resoluitur. vt C. de cap. l. liber. Accur.

n *In hoc solum*] iunge quod est infra, sed pristino domino, &c. non vt fiat denuo seruus eius, aliter est, si sine redemptione redeat: quia domino redditur, vt C. de capti. l. sicut. Accur.

o *Offerat*] sic sup. de vulga. substit. l. si seruus communis, §. 1. & Institu. de noxa. ... si autem. & inf. si liber. ing. esse dicit. l. 2. in princip. & C. de patr. qui fi. dist. l. 2. in princ. & infra, ad Sill. l. domino à familia. Et no. quod duobus videtur teneri: redimenti. vt inf. de legat. 1. l. Senatus, §. fina. & domino quondam, vt hic: quod falsum est simul. Sed die, si redimo bona fide seruum, nec manumisi: oblato mihi pretio à domino intra triennium soluitur ius pignoris: nec mirum si mihi tenetur: quia & liber redemptus licet liber sit, tamen tenetur, vel ad pretium, vel ad operas quinque annor. vt C. de capti. l. ab hostibus, & lege fina. & supra, de testam. l. qui testamento, §. 1. post triennium autem offerti mihi redimenti seruum nihil potest, nisi mala fide redemerit.

zim. vt inf. de cap. l. in bello. 6. si quis ferum. si autem manum. si. ius meum video remittere. & sic ad primum dominum redire videtur: sed hoc est impium, fauere libertatis. vt hic. & inf. de capti. l. in bello. l. manumittendo.

a *Si quis hac lege*] i. pacto, vt sup. depos. l. 1. §. si conuenit. Accurs.

b *Debebatur*] vt sup. de her. instit. l. 2. §. qui fideicomm. & dic vt ibi. & facit C. de ope. lib. l. ult. & sup. de hæred. instit. l. pater.

c *Si quis*] Quinque modis dic: primo domino futuro, & tunc succurritur, vt manumittatur; vt sup. de iudi. l. vlt. §. sed & si. Vel dic, dederit, id est, dare voluerit: cui hoc per pactum conuenerat, vt sup. de iudi. vlt. in fi. & hoc etiam casu succurritur, vt manumittatur. Sed quando id triuium? Resp. quia si postea manumittatur, erit voluntarius redimentis ab eo infamiam. Vel dic, certo, dederit domino pertinenti. Sed tunc in quo succurritur? Rnd. vt sit voluntarius post manumissionem ipsi factam: & sic consonat cum superiore. §. Vel dic, si suadeatur ad manumittendum, non dico cogatur, vt C. de libe. ca. l. cum affines. & C. de cõdi. ob cau. l. si liber. Vel dic quinto, vt cogatur manumittere: sed hoc non placet, vt C. de transl. l. interpositas. & C. de li. ca. l. post certa. Accurs.

d *Si pereum*] scilicet hæredem.

e *Quid*] quod.

f *Quid*] aliquid.

g *Ex ea hæreditate*] quæ ei deferetur.

h *Amoueretur*] subaudi: abstinendi beneficium non habebit.

i *Sequi sunt*] per hoc apparet, quod per id quod postea dicit, abstinendi, loquitur in suo hærede: secus in extraneo, vt sup. eo. l. si quis ex. in prin. & est cõ. vt ibi. no. Acc.

k *Amouerit*] scilicet ante, vt inf. ea. l. §. fi.

l *Curauerit*] etiam si non amouerit, vel melius curauerit. s. ab alio. & secuta fuerit amotio. vt sup. de eo per quẽ fac. est l. 1. §. 1. & inf. vi bono. rap. l. 4. §. 2. & de iniur. non solum in prin. & in §. si mandato. alioquin non puniretur. vt inf. de verb. sig. l. frpe. §. fi. & de iniur. l. item apud. §. si curauerit. & sup. quod quis. iurisd. l. 1. in fi. & C. de tu. tel. lib. l. fi. §. alio.

m *Vnaue*] habes q; sub appellatione singularis numeri & plurialis cõtineter. & econtra. sic sup. de magi. l. 3. §. 1. & inf. vi bon. rap. l. 2. §. quod ait Prætor. & inf. de iniu. l. ité apud. §. si pars bonæ. & sup. de test. tut. l. si quis tam. §. 1. Accurs.

n *Pertinuit*] i. ad eum pertinuit, vt commodata, pignorata, vt sup. de peti. hæred. l. non tantum. §. 1.

o *Non videri*] quod malo animo non sit nullam pœnam meretur. sic inf. de fur. l. falsus. §. si iactum. & l. si quis vasa. §. si quis de naui. & l. qui vas. §. 2. & sup. de in rem verso l. 3. § non tñ. & inf. de iure fis. l. 2. §. fin. & l. Senatus. in princ. & sup. de ser. cor. l. dolo. & sup. eo. l. pro hærede. §. seruus. Sed aliquin contra inf. de iniur. l. eum qui. §. si iniuria. & sup. de legib. & Senatus. l. 1.

ADDITIO. Dic quod est speciale hic in additione hereditatis quæ consistit in solo animo. vt dicit pro hærede. §. 1. Vel dic, q in l. eum qui, animus erat delinquendi, & ideo punitur si alium offendit quam credidit. Hic vero non erat animus delinquendi. Ad l. 1. §. de leg. dic, quod positio, quod illa ignorantia debeat punire: hic tamen nõ debet puniri tanta pœna, vt perdat beneficium abstinendi, secũdum Bar. hic.

p *Hæc verba*] quæ sunt sup. eod. §. Prætor. Accurs.

q *Deinde*] id est postea.

r *Abstinet*] i. abstinere vult & abstinet de facto. nam de iure non potest. vt sup. eo. §. Prætor. nisi esset minor, per in integrum restitu. vt sup. eo. l. ceffarijs. §. sed tamẽ. & l. si minor.

s *Creditoribus*] quibus futuri tradita, vel speciali pactione obligatę. vt s. de fur. l. si non plene. & l. interest. & hæc actio vel erant nulli in possessionem vacantium, alias non, vt sup. de præscriptis verbis. l. si semel. si non aũt hæredi datur actio furti cum iacet hæreditas. vt inf. eo. tit. l. hæreditariæ. & inf. si quis testa. lib. esse iussus. l. 1. §. Scauola.

t *Debita*] scan. ozendo. Accurs.

u *Obligetur*] s. hæreditas certe mihi no do: immo nec aditione: vt C. de re. pu. hæred. l. sicut, nisi in casu. vt in eod. tit. l. fi. l. cum notissimi. quod non tollit indultum beneficium. q impetrat indulgendum sic sup. de ijs qui sunt sui vel alieni. ut. l. patrem. amore. nõ tollit beneficium abstinendi tam habitum. est enim beneficium Prætoris contra ius ciuile datum suis & necessarijs. vt abstinere possint. vt sup. eo. l. necessarijs. Item hoc nisi venatelia. vt. vt inf. de succedict. l. 1. §. sed videndum.

Si quis hæres] CASVS Instituit mihi hęredem Titium sub vt intra diem Paschę adeat hęreditatem, & si nõ it a adire, substituit ei Seium. & decessit. & postea Titius decessit post diem, sed ante Paschas & antequam adiret certè non habet Seius substitutus expectare Paschas, vt adire possit immo statim adire potest. Vu.

x *Quia id est*] q & facit. l. sic. de bono. pos. §. penul. & C. qui admad bon. poss. l. ii. & j. de ver. oblig. l. hoc iure. & l. cũ

Digu-

¶ Si quis hac lege a emptus †1 vt intra certum diem manumittatur, & cum libertate hæres institutus sit, an ei succurrendum sit, vt se abstineat, videamus. Magisq; est, vt donec dies non extiterit, possit ei necessarius hæres effici, & non possit se abstinere, sinautem dies præteritus fuerit, tũc non necessarius, sed voluntarius hæres efficitur, & pòt se abstinere, secundũ exemplum eius, cui fideicõmissaria libertas sub cõditione debebatur. b

¶ Si quis c dederit nummos domino, vt manumittatur: puto huic omnino esse succurrendum.

Qui amouet aliquid de hæreditate antequã abstinent mala fide, perdit beneficium abstinendi: secus, si post abstentionem, b. a. vsque ad fi. Bart.

¶ Prætor ait: si per eũ, eamve factum erit, quò e quid f ex ea hęreditate g amoueretur. h

¶ Si quis suus i se dicit retinere hæreditatem nolle, aliquid autem ex hæreditate amouerit, abstinendi beneficium nõ habebit.

¶ Non dixit Prætor; Si quid amouerit: k sed, si per eũ, eãve factum erit, quò quid ex ea amoueretur. Siue ergo ipse amouerit, siue amouendum curauerit, l edictum locum habebit. Amouisse autem eum accipimus, qui quid celauerit, aut interuerterit, aut consumpserit.

¶ Aut Prætor: quò quid ex ea hæreditate † 2 amoueretur.

Siue autẽ vna res, m siue plures amotæ fuerint, edicto locus est: siue ex ea hæreditate sint, siue ad eam hęreditatem pertineant. n

¶ Amouere non videtur, qui non callido animo, nec maligno rem reposuit, nec is quidem, qui in re errauit, dum putat non esse hæreditariam. Si quis igitur non animo amouendi, nec vt hæreditari damnum det, rem abstulit: sed dũ putat non esse hæreditariam, dicendum est eum amouisse non videri. o

¶ Hæc verba p edicti ad eum pertinent, qui ante aliquid amouit, deinde ¶ se abstinet. r † 3 Cæterum, si ante se abstinuit, deinde tunc amouit: hic videamus an edicto locus sit. Magisq; est, vt puté hic † 4 habuit tententiam admittendã; scilicet, vt furti potius actione creditoribus s teneatur. Etenim qui semel se abstinuit; quemadmodum ex post delicto t obligetur. u † 5

Finita causa dilationis, finitur dilatio. Bar.

Paulus lib. 1 ad Plaut.

LEX LXXI.

SI quis hæres ita scripsius fuerit, vt intra certum tempus adeat hæreditatem, & si non ita adierit, alius ei substituatur: prior autem hæres ante quam adiret, decesserit; nemo dubitat, quin substitutus vltimum diem adituonis expectare non soleat.

1 † Fl. emptus sit.

2 † Fl. deest hęreditate.

3 † Alias abstinuit.

4 † Florisific.

5 † Fl. obligatur.

* Facit isti §. in arg. ad id qđ supra dicebã. s. animus etiam in delictis. qđq; ante dixit, de quo per Ant. Corset in sinus, in ver. vis.

stipulatus.& C.eo.l.eretion§.Sed ar.ff.de verb.obl.l.in illa stipulatione.& l.insulam & sup.si quis cau.l.si cum.§. 1.Item contra.inf.de cond.& dem.l.4.in fi. sed ibi est verbum.tunc.hic non.imò & si esset hic, non iō suspenderet ex quo cessaret primus: vt ff.de hær. instit. l. hæreditas ex die.at ibi est legatū quod ex die dari potest.

Si quis non] CASVS. Titius habens filium.& libertum.decessit: postea filius non extitit ei hæres: sed pauper existens quæ filius patroni percebat alimēta à dicto liberto, nūquid vi pp hoc immisceretur bonis paternis? E.dicitur.q̄ non.Vide.

a *Filius*] ff.patroni mortui. Accurs.

b *Et non*] alias secus: vt sup. de lib. agn.l.si quis a liberis. §. alimenta. & ff. de alimentis.

c *Paterna*] Not. libertum paternum nostrum liberū dicimus: non e contra: vt inf.de verb.sig.l.liberi. §. paternos. & facit ad l.ff.eo.l. p hērede. ff.seruos. & §. si quid. Item non de quasi. & tanquam sic inst. ad Treb.l.mulier.ff.eōd. & not. sup. de adopt. l.si pater. § q duos.

1† Fl.est, & dat.

Qui putat] CASVS. Instituit mihi hæredem Titium sub conditione, si daret Seio quoque.& decessit.Titius putans se iussum dare decē dedit decem Seio. & certe adeūdo postea efficitur hæres.secus th esset eō: puta si iussi eum dare x.& ipse putans se iussum dare.vt edit. nam hic casu non implet condōnem. si th dederit dicto Seio alias erit impleta conditio. & adire poterit.

¶ *Qui bona*] Titius putans se non esse liberum.sed meū servum.serviebat mihi bona fide tanquam meus seruus: & ita seruiēs fuit hæres institutus à Seio. & iussu meo adivit. postea apparuit eum liberum esse.nunquid cedetur hæres d.Seio potērit eum convenire? Et dic.q̄ non non.n.est obligatus pp dictam additionem. Et idem est in hoc alio casu. Caius dedit liber atē Stycho seruo sup.sub condōne, si navis ex Asia venerit.& instituit sibi hæredem Sempronium. & decessit.postea.pendente dicta condōne libertatis, Seius instituit sibi hæredem d. Stychum? & d. Sempronius hæres Caij iussit dictum Stychum adire hæreditatē Seij. & postea exiit dicta conditio ignorante dicto Stycho. & sic ignorans d. Stichus fuit factus liber. & postea adiuit ex dicto iussu hæredis.nam non obligatur hæreditati dictus Stichus. secus autem si dictus Stichus nō erat in libertate sua tp. quo adiuit sed dubitabat.quia tuc adeundo bene esset hæres. Viuianus.

d *Est hæres*] quia pars est in toto.vt ff.de verb.obl.l.1.§. si stipulanti.& sup.de pact.l.si vnus.ff.si cum.& inf. de exce pact. rei.l.si quis cum in prin. Hug.

e *Non implet conditionem*] etiam pro parte, quatū ad hoc vt pro parte sit hæres.vt ff.de cond.& dem.l.cui fundus.in prin.& ff.de cond.inde.l.si non sortem.ff.pen.& ff.de cōd. in ff.ff.si quis hæreditatem.Sed cont.inf.d.l.cui fundus.§.1. Sed aliud est cū est impleta condō a plurib. vt ibi dicit. Item contra sup eod.l.si quis extraneus.§.sciendum.Sed immo alias est omnino casus: quia ibi qualitatem, hic quātitatē condōnis ignorat. Item non obst. ff. de cond.& dem.l.2. in fi.quia ibi non fatio.sed implere volens.

f *Sed et*] liberō.

g *Non obligabitur*] et si sui contemplatione est institutus: quia non libera voluntate adiit.vt ff.eo. l.qui in arena.§. Celsus. Et adde. qd no. infr de acq. rer. dom. liber homo. & l. homo liber. & facit ff. de hær. instit. l. liber homo. Sed contra ff. eod. l. de eo.

2† Fl. deē est.

3† Fl. dede hær. instit. l. liber ēst. Et.

4† Fl. dicetet.

h *Ab aliquo*] non à domino.

i *Conditionem*] sub qua dominus ei reliquit libertatem.

k *Vel hæreditatem*] sc dominū & dic.q ēt si pure sit relicta. ei non competit. nisi ab adita hereditate: vt Cod.eod.tit.l. 1. §. in nouissimo. l. ē cōtra.ff.eo.l. qui bona fide. Sed ff. benè putabat se non esse liberum: & sic errabat. hic dubitabat.

5† Fl.q̄m admodū.

* Dubitabat. fruola distinctio.et q̄ reiicit ab oibus Cont.

Ab eo] sic sup.eo.l.si qs extraneus.ff.de iudicijs. & l. si quis mihi bona. §. sed si mandatum.vel de.vt no.ff.eo. l. qui in aliena. §. 1. & l.1 prox. Item est ad istam ff. de compet. & dem.l multum.& ff.eod.l. sed si de sua. in prin. H.

l *Hæredem*] si vult sibi acquirere, secus si iubeat.&c.

Ex semisse] CASVS. Seius instituit sibi hæredē Titium in sex vncijs.& decessit. Titius autem credens se institutum tantum in tribus vncijs.adiuit. vel bonorū possess. petijt pro tribus vncijs tantum.nunquid valet, quod egit? & dicitur.quod non.

m *Bonorum possessionem*] secundum tab.

n *Non fit*] in petenda.vel danda bonorum possessione.

o *Adit hæreditatem*] de iure ciuili. vt differat a primo.sed vt in totum.vt sup.eo.l.si ex asse. contra. Sol. ibi fuit se in solidū instituto. Item ff.eo.l.si q mihi bona.§. q si ex parte. Sed ibi in iubente fuit error.sed adiens erat certus.cuius scientia paratus.vt l.cum quidam.§. fi. Item contra sup eo.l. si qs extraneus.§. sciendū.& l. si pars hæreditatis petatur.l. illud. Sol. hic error ibi dubitatio.vt ff.l. prox. in fi. Vel melius in oib. distingue.an erat eius propositi.vt si sciret maiorē partē adiret.vel non erat eius propositi.vg. ff.de mil. test.l. qui iure. qui est verisimile.si sciret maiorem non tē certū. quia pōt esse alia pars granata.alij scribēs dāt q hic in solidum est hæres.& qd dicit nihil.f. vt sit pro parte.sed tunc non est differentia inter scientem.& errantem. Resp sic ita.vel ei est.quia erans potest vtrumq. dimittere.quando scit de alia. quod sciēns non potest. vt sup.eod.l.si duo. & Leum hæreditate. qd non placet.quia.& hic quæritur.an in solidum esset hæres.& th dicit nihil. Alij distinguūt.an una est

1 Differētiā et quo vid ff.gl. in fi.ff. de iu. & fac. ig. & plenè q Bald. in l. fi. C. de cō dic. de.

2 Ista distinctio fi dedit q i qđ clo gis. C. eo. im Bald.

est institutio: & adiens pro parte sciens, vel ignorãs erit in solidum, vt in contrarijs casibus omnibus. an vero plures instituas, & adiens ex vna distinguitur, sit sciens, vel ignorans, verum ad hoc, vt sit, vel non sit hæres ex alia, vt hic.

Si tu ex parte] CASVS. Titius instituit me hæredem in duabus vncijs hæreditatis suæ, sub conditione, & Seium in decem vncijs instituit. Item substituit me eidem Seio, & decessit, postea pendente condõne meæ partis, Seius omisit suam partem, & ego adiui partem suam ex substitutione, & postea extitit conditio dictæ meæ institutionis, nũquid habeo necesse adire, p mea parte? Et dicitur, q nõ imo pertinet ad me dicta ps, in qua fui institutus, etiam sine aditione, sufficit enim q adiui ex substitutione. Item, quid si ego expressè dixi, me nolle habere ex institutione dictam meam partem? certè non habeo eam tanquam ex aditione, & hoc dicit, credo tamen, q accresceret mihi pars repudiata à me. Sed pone, q dic, Titius meus consanguineus instituit me solum hæredem, cuius quidem hæreditatem haberẽ ab intestato, si me non instituisset, nunquid possum simul repudiare ex testamẽto, & ab intestato? Et vt q non, quia antequã repudiauerim ex testamẽto, nõ pertinet ad me ab intestato, & ita non possum repudiare ab intestato, cum ad me adhuc non pertineat. Dr tamen hic, qđ possum simul vtrãq. repudiare, & eo casu intelligor prius repudiare ex testõ, & postea statim eodem momento intelligor repudiare ab intestato, sicut videor ante repudiare ex testõ, & postea ab intestato acquirere eo casu, qñ volo ab intestato adire hæreditatem d. Titij mei consanguinei, & repudiare ex testõ, & hoc est verum, si scio ex testõ mihi competere, quia si ignorarem me institutum à d. Titio, non possem repudiare ex testamento, vt sup. eod. l. nec is. §. hæres, & hoc dicunt istæ duæ leges. Viu.

1 † Alias, Iabol. li. 4 epist. Flo.

2 † Fl. interest.

3 † Flo. admittere.

a *Sit ex parte*] in primo casu fuerunt duo instituti, Seius sub conditione in duabus vnc. & Titius pure in decẽ. Itẽ Seius Titio substitutus. In secundo fuerunt tres instituti, Seius in duabus vnc. Titius in quinque, & Caius in quinque, & Seius Titio substitutus.

b *Sub conditione*] quæ adhuc pendet.

c *Omittente*] id est, repudiante.

d *An adire necesse*] iterum pto sextante.

e *Intereat*] si eam non adeas.

f *Adierit*] de secunda persona transit ad tertiam, & inf. de eodem inquitur in prima, & sic est variatio personarũ. sic C. de in ius voc. l. fi.

g *Cum ab vtraque*] i. propter, vel subaudi præcedens. Azo.

h *Sufficiat*] conditione prius existente, ante vero ad eam quæ tam est delata. Nec dicas, quod propter aditionẽ primam habet sequentem partem non aditam, sed accretiõdi iure, cum non erat tunc delata, & facit infra, eo. l. si solus in fi.

Labeo. 1 †

LEX LXXV.

SI tu ex parte a sexta sub condõne b institutus fuisses hæres, & omittente c partem suam Titio, cui substitutus eras, ex substitutione adijsses, deinde condõ iure sextantis extitisset, quæro an adire necesse d habueris, ne sextans tuus intereat. e Respondi, nihil interesse, 2 † vtrũ ex substitutione prius adierit, f an ex prima institutione: cũ ab vtraq. g causa vna aditio sufficiat. h Sextans itaq. qui sub conditione mihi i datus est, ad me solum k pertinet. Item, si tu sextantis, ex quo institutus l esses hæres, omiseris m aditionem, nũquid dubitas, quin ex substitutione adeundo, n Titianæ partis habiturus partem o esses? p Respondit, Non dubito, quin si prima institutione adeundo q hæres esse possim, r in ptãte mea sit, quam partem hereditatis, aut omittere 3 † velim, aut vendicare.

Qui vult consequens, vult & antecedens. h. d. Vel sic. Ad positionẽ consequẽtis sequitur positio antecedentis. Bart.

Pomp. lib. 8. ad Quint. Mut.

LEX LXXVI.

ILlud dubitari põt, si 4 † cũ testamento hæres institutus essem ab eo, qui etiam si intestatus decessisset, legitima hæreditas eius ad me pertineret, an per eam 5 † simul vtrãque u hæreditatem repudiare possim, (quod 6 † magis est.) quoniam antequam ex testamento hereditatem repudiauerim, legitima nondum ad me pertinet. Verum eodem momento intelligor, & ex testamento, x & legitimam repudiare, sicut si legitimã velim ad me pertinere, cum sciam y testamento mihi relictam: videbor ante repudiare testamentum, z & ita legitimam acquisisse. a

Vsus rerum communium aditionem hæreditatis socij non inducit, nisi quis vltra fecerit, quam ex necessitate cõmunionis facere tenetur. Bartol.

4 † Flo. adesis.

5 † Fl. de per eam.

6 † Inclusa ijs notis desũt.

l *Mihi*] id est, tibi.

k *Ad me solum*] i. ad me solum, etiam si alij quàm Titius & Seius essent hæredes. Sed quidam dicunt, q hic fuerunt tres instituti. s. Mæuius cum Seio & Titio. & propriè hæc verba poni debent, & quòd dicit ad me solum. s. Seio repudiante, nec. n. Titio accresceret cum, & ipse suam portionẽ repudiauit, qđ non placet sed inf. proxi. tã. erit ille casus.

l *Institutus*] & alij duo quilibet in quinque, & tu veni ex his, puta Titio substitutus.

m *Omiseris*] i. repudiaueris.

n *Adeundo*] idest, si adieris.

o *Partem*] Quidam dicunt, q. R. hic duo sunt instituti tantũ. & dicunt partẽ partis Titianæ. id est partem Titianam, i. in qua fuit institutus Titius, quod non placet. vt inf. de dã. inf. l. plures. Vel dic, retento eodem casu, partem Titij. i. sextã tem totum, qui fuit factus pars Titianæ partis te repudiante. Tu dic, q tres eram instituti, & sic sextantem amisisti, & accreuit mihi Caio, & Titio, cui Titio eras substitutus, & partẽ sextantis, quæ venit ad Titium, habebis iure substitutionis, nam in accipiendo partem, ex qua Titius fuit institutus, inueniens in ea medietatem sextantis. At si tñ duo essent instituti, non partem sextantis, sed totum habebis cum parte Titij, vt sup. eo. l. a. & sup. de hær. insti. l. si quis ita scripserit.

p *Esset*] id est vnam vnciam, quę ex tuo sextante Titio accreuerat.

q *Adeundo*] s. partem Titij, cui fueras substitutus.

r *Possim*] & hic de secunda persona transit ad primam.

s *In potestate mea*] . s. re integra.

t *Omittere*] . i. repudiare, sic ergo possum repudiare sextantem, & adire dextantem, * & e contra, sed in parte adita obueniret mihi pars repudiata iure accrescendi, & sic respõsum est quæstioni, & non est contra. inf. e. l. si solus. & ẽ. e. l. a. & C. eo. l. quidam, quibus dicitur non posse vnam repudiari, & aliã amplecti: præterea in legib. illis oẽs partes deferebantur iure institõnis, hic altera iure substitutionis vulgaris, sed tamen est idem quo ad effectum, vt dixi. si autẽ iure substitutionis pupillaris pars defertur, dic vt sup. eo. l. quæsitum. & C. eo. l. quidam. no. indistincte.

* Dextans ingt. Varro li. 4. ling. lat. dẽp. o sextante, fit duę partes ex tribus cum sexta, vncię decẽ.

u *Vtrumque*] s. testamentariam, & legitimam, i. hereditatem ex vtraque causa. H.

x *Ex testamento*] duo enim actus intervenire videntur Azo. sic sup. de donat. inter vitum. & vxor. l. 3. §. sciendum. Accurs.

y *Cum sciam*] aliud si ignorem, vt sup. eo. l. nec is, in prin & l. primo. & l. si is ad quem. & ibi nota. Item videtur cõtra. huic l. primo, & secundo dicto sup. eo. l. in plurium. Sed ibi ignorans, hic sciens, vt ibi no. Item facit C. de impub. & aljs substit. l. 3.

z *Testamentum*] i. testamentariam.

a *Acquisisse*] nã qñq. quæritur, & repudiatur, sic ff. de nou. l. si

ld Stichum. §. 2. sed qño eodẽ momento. cum non ex eodẽ modo deferãtur; vt ff. eo. l. quamdiu? Resp. fingitur prius fieri quod primò est faciendũ: qđ facilè fieri põt, cũ in animo ñr consistat vtrũque; vt Insti. de hær. qual. & differ. §. fi. Item arg. contra. ff. de inlus. l. item apud. §. fi quis verberato.

ADDITIO. Dic q̃ illæ causæ se compatiuntur; vt in l. nunquam. de priu. delic. illa non: vt l. quãdiu. ff. eo. fin Dy. & Bart.

¶ Limita p Bart. in ff. pe. ff. de mili. test. & in l. 1. §. sed si eo inf. ad Syllan.

Idem lib. 35. ad Mut.

LEX LXXVII.

DVo fratres fuerant, qui [10] † bona communia habuerunt. eorum alter intestatus [2] † mortuum suum hæredem non reliquerat. frater, qui supererat, nolebat ei hæres esse. consulebat, num ob eam rem, quòd cõmunibus, cum sciret eum mortuum esse, vsus esset, hæreditati se alligasset. Respondit, nisi eo cõsilio vsus esset, quòd vellet se hæredem esse: non adstringi. itaque cauere debere, [3] † ne qua [a] in re plus sua parte dominationem interponeret. [b]

Quæ nobis acquiruntur per eos, qui sunt in potestate nostra, momento non resident penes eos. Bart.

Vlpianus lib. 2. ad l. Iuliam, & Papiam.

LEX LXXVIII.

PLacet * quoties acquiritur per aliquem hæreditas, vel quid aliud, [c] ei, cuius quis in potestate est, confestim acquiri ei, cuius est in potestate: neque momento aliquo subsistere in persona eius, per quem acquiritur: & sic acquiri ei, cui acquiritur.

In iis, quæ acquirere potest quis per se, aditione partis totum quærit: secus in iis, quæ

2 † Fl. deest qui.

3 † Fl. debet.

* Ad stell. huius l. vi de Corasi. inf. frater à fratre. nu. 36. de condict. indeb.

a *Ne qua*] id est, ne in aliqua re communi.

b *Interponeret*] aliàs adire vt; & facit ff. eo. l. pro hærede. §. 1. Argum. contra. sup. pro soc. l. meritò.

ADDITIO. Dic q̃ illa concordat; vt in iis, quæ possunt fieri insolidum iure communionis, sic facta est se intelligantur, aliàs secus, secundũ Bart.

P *Lacet*] CASVS. Filius meus, vel seruus fuit hæres institutus à Titio; & meo iussu adiuit certè statim mihi acquiritur hæreditas, ita q̃ nullo momento permanet apud filium, vel seruum.

c *Quid aliud*] nimis largè loquitur. est ergo ff. de condic. indeb. l. si id quod dña. Sol. ibi in naturali obligatione, hic in ciuili acquisitione, vt ibi no. Iõ ff. de solu. l. q̃ heriem. §. q̃dã. vbi filius est hæres. & ficcõfunditur obligatio fideiussũ. Solu. ibi pr̃ directo tenebatur; quia iussu eius ff. tum fuerat, vel in rẽ eius versum. vnde fit confusio. Vel illa loquitur ẽm intra noua. ẽm quæ filij habent aduentitia, vel in peculio castrensi. sed & aliter, vt ibi no. Iõ inf. de leg. 1. l. cũ filius. Sol. vt ibi. Item contra inf. de condit. & demon. l. qui hẽ tedi. Sol. ibi vt scripto, non vt hæredi. Iõ ff. C. de vsufr. l. fi. §. fi. vbi patre capite minuto remanet filius vsusfructº. Sol. ibi specialiter, quia a persona discedere non potest, vt ff. famil. ercis. l. si seruus. Vel ibi pater erat mortuus naturaliter, vel ciuiliter, vnde dicitur redire in filium, non autem quod hactenus fuerit filij. & facit inf. de verb. sign. si. l. cæpisse quis.

Si solus] CASVS. Titius instituit me hæredẽ in 4. vncijs hĩditatis suæ, & postea instituit me in aliis 4. & postea in aliis 4. & decessit. ego aũt volo vnã partẽ repudiare. & aliã hẽre. certè ñ possũ hoc facere. & idẽ est ſ habeã substitutũ in aliqua, vel aliquib. dictarũ partiũ: sed. & ſ instituit Se. ſ in trib. vncijs. & Caiũ in trib. & Mæuiũ ſ trib. vncijs. idẽ erit. f. ſ̃ adiuero vnam partem, acquiram oẽs aliæ. ſ̃ tamen sint aliæ mihi delatæ; vt quia sunt mihi datæ purè, vel in diem, vel sub conditione, & extitit conditio, vel venit dies.

¶ *Item si seruus*] Titius instituit sibi hæredẽ seruum meum in trib. vncijs hereditatis suę purè. & in alijs trib. sub cõdit. & Seium instituit in sex vnc. & postea decessit dictus Titiº; & postea dictus meus seruus adiuit iussu meo, quo ad tres vncias sibi purè datas à Titio p̃dicto. & postea cũ manumisi. & postea ex trit condõ aliarũ p̃dictarũ triũ vnciarũ ei sub cõdõne relictarum. certè primę tres vnciæ acq̃rũtur mihi. & secundæ tres vnciæ acq̃rũtur dicto meo seruo. & est rõ, quare non mihi, sed ei acq̃runt dictæ tres vnciæ conditionales; qa oĩa patria pmanere debẽt in id ipsum, quo cõdõnalis portionis, cõdõ extiet vt acq̃rat mihi dño, cui prior portio acq̃sita est. in ñro aũt casu nõ permanserunt mihi dño, cui acq̃sita est portio. pars. l. in eodem statu, eo q̃ seruũ manumisi. igit mihi dño rõ acq̃rit portio condõnalitet dicto seruo meo data. Sed quid si dictus meº seruº erat adhuc in mea pñtate tpe dictæ p̃dõnis existẽtis? nñq̃d acq̃ritur mihi dicta portio condõnalis sine alia aditione serui facta iussu meo? Et vt q̃ sic; qa hoc euenit in libero instituto partim purè. & partim sub cõdõne; q̃ q̃dẽ ſ adeat ex pura parte, & postea ventat cõdõ patitis, acq̃rit ei cõdõnalis sine noua aditione; vt ff. eo. l. §. idẽ puto. sed in hoc casu nõ est ita, immo adire dẽt iterum seruus iussu meo, ad hoc vt mihi acquirat partẽ conditionalem factam puram per conditionis existentiã, & sic est differentia vtrum liberi instituantur in diuersis partibus purè. & sub conditione; an seruus alienus Viuian.

4 † Ll. 5. ad l. Iul. & Papiã. in Fl.

5 † Flor. mixtus.

6 † Fl. omnem.

quis potest quærere per alium Bart.

Paulus. 4 †

LEX LXXIX.

SI solus hæres ex pluribus partibus fuero institutus, vnã partem omittere non possum. Nec interest, [d] in quibusdam substitutum habeã, necne. Idem puto, etiam si alijs mixtis [5] † hæredibus, ex pluribus partibus hæres institutus sim, quòd & hic adeundo vnam portionem, omnes [6] † acquiro: ſ tamen delatæ sint. ¶

Si plures portiones eiusdem hereditatis deferantur mihi per aliũ in potestate m. ea constitutum, vna purè, altera sub conditione, adeundo ex pura iussu meo, illa tantum mihi acquiritur: in conditionali vero expectatur conditionis euentus. Et si tunc reperitur sui iuris, potest eã acquirere sibi. si autem in mea potestate, acquiret mihi, interueniẽte noua aditione. Accur.

¶ Item; ſ seruus meus ex parte hæres institutus sit purè, ex parte sub conditione, dato, scilicet cohærede, [f] & iussu meo adierit; deinde eo manumisso conditio alterius [g] portionis extiterit: verius est, non mihi esse acquisitam illam portionem, sed ipsum comitari. [h] Omnia

d *Nec interest*] videbatur cõtra. vbi habeo substituum; q̃ tunc pro parte testatus, & pro parte intestatus decedere non potest; sed altero casu potest; quod est contra ius; vt infra de reg. iur. l. ius nostrum.

e *De ea fit*] ante non; vt inf. de sec. tab l. 2. §. pro qua. & l. 3. C. scientiam. & sup. eo. l. is qui hæres. & l. nec is. ff. licet videantur contra sup. de hæred. instit. l. liber homo. §. fi. 2 lẽ videtur contra. sup. eo. l. si tu. ff. fin. in fi. Sol. ibi Item contra. sup. eo. l. cum hæreditate, sed dic vt ibi. Item. & sic sup. eo. l. & 2 & l. §. ex asse. & C. eo. l. quidam.

f *Cohærede*] alias non expectaretur conditio; vt sup. eo. l. cum hæres §. 1. Accur.

g *Alterius*] in qua fuerat sub conditione institutus. Accur.

h *Comitari*] contra videbatur, ex aditione enim vnius partis, quam fecerat iussu meo, videbatur, & tunc alia pars mihi acquisita adueniente conditione.

2 Dic q̃ ibi hĩditas defert mihi per alium ex noua dispõne, si qa hĩdi primo cessi, ẽm Bar.

a *Paria*] in suo statu. Accur.
b *Ei*] scilicet domino. Accur.
c *Acquisita est*] quod hic non fuit: vnde alteri vna alij altera pars deferatur: nec obstat ſ. eod. si quis hęres. §. 1. vt ibi no.
d *In eadem persona*] dic q̃ siue sim instituta in asse, siue simul, siue in pluribꝰ vicibus, siue ex parte aliqua: adeundo eũ modicũ videor adire in totum, in quo sum instituta: & datum in solidũ sum hęres: vt ſ. eo. l. si ex asse. & l. si ego. Item dic in parte putè. & i parte sub conditione. & in diẽ. & nullus datus cohęres, nec substitutus in defectum conditionis: & tunc idem: vt ſ. eod. l. cũ hæres. 1. & his duobus cohib' habe. locũ hęc regula: vt vno adito &c. Fallit si aut habeo in cõditionali parte substitutũ vel habeo cohęredẽ in cõditionali parte substitutũ: quia tunc est in pendenti pars illa, vt non possim dicere quod vt ſ. de hæred. inſt. l. liber homo. ſ. Titius. & ſ. eod. l. est hęres. §. 1. Aliter cõtra vt no. ſup. eod. l. qui ex duab. in prin. Item hæc regula cum hęc regula sit in casu quem vis legis.
e *Non cum certa*] pura filius vel seruus: secus si post certum tempus succedat vt hęres: vt ſ. de hæred. inſtit. l. liber homo. ſ. f. Sic ergo no. quęsiui sim heres per me vel per alium, vt infra & ad. Sciens. ſ. de vulg. & pupill. substit. l. quidam. ſ. f. & alias ſ. de oper. libert. l. si patronus. ſ. 1. Item pone si hic esset ante: quia quãdo per se vel per alium possit facere: sufficit vt ibi dixi. Ita facit ad id quod dicit Bal. ſ. de legat. 1. in glo. prima. & infra de hæred. inſtit. l. cum pater. ſ. fin. Aliter C. de impub. & aliis substit. l. 1. Item pone si hic esset ante: quia quãdo per se vel per alium possit facere: sufficit vt ibi dixi. Ita facit ad id quod dicit Bal. ſ. de legat. 1. in glo. prima. & infra de hæred. inſtit. l. cum pater. ſ. fin. Aliter C. de impub. & aliis substit. l. 1.

* Voluntas nuda non dicitur fideicommissum. C. de fideic. lib.

TITIVS. CASVS. Instituit tribus hæredem Titium: inde ex tribus & Seium in alijs locis: & ita postea dixit: Seius mihi hæres non esto, substituo ei dictum Titium: & postea decessit: & postea Titius adiit hæreditatem mortui pro sua parte: & postea Seius repudiauit pro sua parte: num tota pars Seij pertineat ad Titium sine alia additione? & q̃ substitutus fuerit? & dic q̃ sic. secus aut si dictus Titius decessisset antequã Seius suã repudiasset partem: quã tunc repudiante postea Seio non transfert: nec transtulit Titius ad hæredẽ suũ substitutionẽ. nõ erat in. Titius per repudiationẽ Seij in casũ vt acquirere sibi potuerit: quia mortuus erat vt dictum est: & iõ nec cum noua additione hęredis Titij: nec sine additione. Ideo hæres Titij par ẽ Seij: & hoc vult dicere Viui.
f *Adeundo*] scilicet adeundo ex sua persona: quod sufficit: vt sup. eo. l. proxi. in fi.
g *Post*] quia est delata: & quia viuit in nam. &c.
h *Alterum assis*] nunc adiũ hæreditatẽ. l. eum & post eo casu. qñ sic substituitur: quisquis mihi hæres erit filio meo hæres esto. cęterũ si nominatim vulgariter vel pupillariter sit substitutus. tunc adita sua portione si decedat accrescit eius hæreditati recrescendi. sicut ipsi inuito. si viuente vt ſ. eo. l. qui parti. & l. qui ex duobus. in prin. & l. cum hæres. 4. fi. & l. si quis hæres. in prin. & C. de caduc. tollen. leg. 12. his ita. & supra. de vulg. substit. l. qui liber. 4. fin. secundum Ray.
i *Substituendum*] i. eam partem hæreditatis quæ sibi obuenit ex substitutione. Sed vt hanc l. contra. sup. eo. l. qui parti. Solu. ibi proprio nomine hæredis expresso facta fuit substitutio: hic appellatione quisquis hæres. &c. R. sed secundũ Io. hic in vulgari: ibi in pupillari substitutione ratio est: quia pupillo adeunte sua paterna iuncta est hæreditati: vnde qui habet paternam & pupillarem adiunctam habere cogitur. Azo. sed non nego quin vtra lex sic intelligatur: vt ibi no. vosiam dico. quia l. loquitur cum tres fratres fuerũt instituti ibi soli duo. Et quod dicit hic quod ad hæredem non transferat substitutionem: verũ est iure substitutionis: vt ſ. de liber. & posth. l. si ex parte. & de legat. 1. l. si ex asse. sed iure retrescendi transmittit. & sic põt intelligi. ſ. eod. l. qui ex duab. in prin. & l. cum hæres. 4. fi. & l. si quis hæres in prin. secundum Hugo.

Si seruus eius] C. A. SVS. Titius fuit in insulam deportatus & ita ex testamento capere non potest. postea Seius instituit sibi hæredem Stichũ seruum eiusdem Titij. qũ Titius ex testamento capere non potest: vt dictum est & dicitur C. de hæred. inſtitu. l. 10. & decessit dictus Seius. postea dictus Titius manumisit dictum seruũ. antequam ipse seruus adiret dictam hæreditatem iussu ipsius Titij domini. manumissus ipse manumissus admittetur ad hæreditatẽ? & quid q̃ sic. & idẽ esset si Titius eundẽ seruum alienasset in Caium. antequã ipse seruus adiret iussu ipsius Titij: tunc Caius admitteretur ad hæreditatẽ Seiani. Sed quid si dictus Titius decessisset ante Stichum? Seio instituto ex tribus quarum quota capere potest pars tanti modici hæreditatis. puta quia erat filius ad tum naturalis dicti Seij. & sic non potest capere ea hæreditate ne patris vt ea vnam victam filius legitimus & naturalis tantus vt Authen. quibus modis naturales effic. dicit: Cadit idem est in ea parte quam capere non potest. quod modo dictum est supra in eodem. q. d. capere non potest dum recipit institutus scilicet vt ſ. an equam seruus suus adeat iussu sui domini manumittat eum. vel alienet eum in Caium. ipse manumissus admittitur ad eam partem hæred. in qua institutus fuit. quam dominus suus capere non poterat: vel cum fuit alienatus seruus. admittatur Caius cui prior & hæc vera sunt. si Titius manumisit dictum seruum. vel alienauit bona fide. & non in fraudem leg. quæ prohibet eum Titium capere totam hæreditatem seruus suus vel etiam partem. si autem manumisisset in fraudem dictarum legum. quas quidem supra nominauit. vel etiam alienasset pacifcendo forte cum eo de manumittendo. vel cum emptore serui instituti. vt ei non capaci in totum. vel in partem restituerentur. posset non admitteretur ad hæreditatem dictus manumissus. vel emptor. Vlpianus.
k *Ad hæreditatem*] contra infra. de regulis iuris. l. quod ab initio. & l. penulti. Solu. hic ex benignitate illud dici non potest interesse. per seruum per alium capiatur. quia vbique idem est: vt infra. si quis aliquem te. prohi. leg. primo. & primo. quę videtur huic contra. & eodem modo respon. ad leg. supra. de hæredibus instituendis. leg. si alienum. & in cæteris. Sic ergo potest hæc norari illud generale. quod non teneat nec firmatur. * Item est ad leg. Stand supra. de hæredib. instituen. l. non minus & sup. eod. Antistius. §. 1. & l. si solus. §. 1. & infra de leg. 2. l. si debitor. §. fin. & inf. de fideic. l. 3. Accur.
l *De parte*] de toto ad partem. sic sup. de administ. tut. leg. si duo in fi. & inf. pro derelicto. an pars. Accur.

a Alias Fl. Terentius Clẽs. li. 16. ad l. Iuliam & Papiã. * Desẽtibꝰ. l. vide For. Garc. ſ. 1. Gall. nu. 29. de liber & posth. & Vigli. ſ. 1. Tarruntenus. amplius. in fi. ſ. hęred. inſt. & in ſ. ineztraneis. Ins. de hæred. qua. & diff.
31 Fl. esser.
41 Fl. desit non.

Totam.] CASVS. Institui mihi hæredē Titiū in sex uncijs, & rogaui eū vt restitueret eas cuidā nō capaci, & ipse mihi super hoc tacitā fidē accōmodauit, & sic dēt eas petere, & dēt eas hēre filiæ: vt ff. de iure fisc. l. ū intelligit. s. 1. & 2. & 3. postea instituit mihi hīdē Seiū in alijs sex uncijs: & postea decessi: & postea Titius adijt hēreditatē meā p̄ sua parte prædicta: & postea Seius suam repudiauit, nunquid pars Seij repudiata accrescit Titio? Et dī q̄ non. quānis enim Titius adierit pro sua parte, ī ea nō v̄ hēre, eo q̄ filiæ nōn ei auferre, vt dictū est. v̄ cū fingatur nō habere suam partem, non potest sibi accrescere pars cohæredis. Viua *Si totam*] s. hæreditatem: si non habes in textu.

b *Restituere* nō capaci: nā verbū tacitæ, vitiū notat. Et nō. q̄ hic non est casus & nō datur: sed ff. de ius. in 3. ū. est indignus & confiscatur. & dic vt C. de ijs q̄ h. vt indig. d. hæreditā. & ff. de iure fisc. l. 3. s. 1. & 2. & arg. inf. de verb. sig. d. aliud. & dic q̄ sec⁹ est si iure substitutionis deferatur hīditas huic tacitè rogato: vt ff. de vulg. substit. l. ex facto. s. fi. ff. hic ergo nihil accrescit rogato de parte cohæredis repudiatis: q̄ nec ipse vī instituitus. q̄ fidem accōmodat: & hoc nō put dicit pars tem, sed pput totā.

Ventre.] CASVS. Ego habēs vxorē prægnātē, & filiū emancipatū, fecit testū: & instituit mihi hīdē filiū p̄dictū; & vērē p̄teritū, & decessū. nunquid ex testō pōt mihi succedere dictus meus filius antequā posthumus præteritus nascatur? Et dī q̄ nō: quia hæreditas nō defertur ex testō quādiu pōt supi testa, sed tūc demum pōt mihi succedere dictus meus filius cum certū erit posthumum rem nasciturū & ita nō posse per eum rūpi testū. Sed quid si dictus filius decedat antequā certū sit posthumū nasciturum vel non nasciturū? Distingue. aut vxor mea habebat vacuū v. putabatur p̄ cētū: si vacuum, & dictus filius emancipatus hoc sciebat, certē hi mihi fuisse intelligitur dictus meus filius: & si hæredes eius habebūt hæredi atē meā. si aūt hoc ignorabat dictus meus filius, nō intelligitur mihi fuisse his. si vīt habebat vxor meā ventrē plenū, & dictus meus filius decessit antequam certū esset posthumū nasciturū vel non nasciturū: & postea certū factum fuit posthumum non nasciturū: vt quia fecit vxor mea abortū: nunquid iubeamur dicto meo filio per Prætorē vt hæres suus habeat vxā hæreditatē meam? Et dī q̄ sic: quia hæreditatē meā habuimus esse si vivus esset tpe. quo certū factū fuit posthumum nō nasciturū & idē p̄ eū esset, si extraneum instituisset posthumum præterito, præterquā in vno: quia extraneus decedens antequā certū sit posthumū nasciturum vel non, nō āsmit it aliquid de hīditate mea ad hīdes suos: et ā s. posthumus postea no nat. ut. & h. d. in primo ītio. & secundo. & tertio. & in quinto. si aūt filiū in potestate mei constitutum instituissem: & posthumum præteriissem: haberet locum primum responsum huius legis. & secundum. & quartum, quod incipit, ergo si ventre &c. vsque illuc, eadē ratio &c. & est plana hæc l. Viuianc *Hæreditatem*] tum quia instituti expectant præteritos. vt infra de secun. tabu. l. 2. in princ. tum q̄a extranei expectāt posthumum in potestate nascituri. vt ff. eod. l. 8† Fl. deest dicere eum quidam. s. 1. contra tabulas. ff. potest petere emancipatus, quānis instituatur beneficio præteriti: vt ff. de ē tabu. l. illud. s. fi. d *Incerto*] adhuc. i. dum esset incertum hoc, vtrum venter esset vacuus vel non. e *In familia*] id est in potestate. & sic mutat casum. Accurs. f *Intelligitur*] vt supra eo. l. eū quidā. s. fine, ‖ *Scient.*] i. opinentur: & sit vērū quod opinantur. & cōmunis est opinio. hæc nō tia sunt necessaria: vt ff. eod. cū quidā. s. quid ergo. cum l. seq. g *Defunctum filium*] cēpiatum: immo suum: vt discrepet à sequenti casu.

9† Alias. Idē li. 30. quæst.

h *Relinquere nihil.*] certē sic: relinquit ergo ē tab. vel etiam secundū tabulas. si venter etiā erit vacuus, & nollet differre: vt ff. de contra tab. l. illud. s. fin. & l. seqnē. Sed contra, supra, si mulier ven. nom. l. 1. s. sub prætextu. Solut. vt ibi. Item nō q̄ hic transmittitur nō adita hæreditas, * seu bonorum possessio. sic infra de Carbo. edi. l. scriptus. Itē ad Syllanianum. l. 3. §. eleganter. & l. qui posthumos. Item C. de ijs qui ante aperi. tabu. l. 1. Item C. eo. d. cum antiquioribus. Item C. de iuris & legit. l. apud hostes. Item C. de instit. & substit. l. 6 Item inf. de bon. libe. l. si filius. s. fin. Item C. de iure deliberan. l. si infanti. Sed regulariter contra: vt C. eo. l. 3. & l. quoniam. & C. de caduc. tollen. s. in nouissimo.

10† Fl. deest. sibi.

K *Decreto*] dando contra tab. vt d. l. illud. & l. seq. sed & ū non petijt: nihilominus tranmittit. vt dixi. Accursius.

l *Dicat*] dando contra tab.

m *Alterutro casu*] melius dixisset vtroque: sed ideo hoc dixit, quia si nascerentur tunc ab intestato si non tunc ex testō: ergo ex alterutro & facit supra de vulg. substit. l. si filius. Ac.

Si metus.] CASVS. Ego habens multos creditores institui mihi hæredem Titium. & decessi. & postea creditores intulerunt metum Titio & fecerunt eum adire per vim. certè debet habere Titius beneficium abstinēdi. Viuianus.

n *Facultas*] per beneficium edicti, quod metus causa: vt supra quod met. caus. l. si mulier. §. si metu. & dic vt no. supra eo. l. 6 §. fi. contra H.

Patronus.] CASVS. Quidam Bononiensis nomine Pantonius Aurius fuit in ciuitate quadam prouinciæ nomine Cilicia capta Reipublicæ Bononiæ: & cum ibi esset, Titius vicinus suus Bononiæ instituit eum hæredem. ipse autem Pantoni. decessit in Cilicia existens antequam sciret se hæredem institutum: & ante diem præfinitum ad

Vlpianus lib. 18. ad l. Iuliam, & Papiam.

LEX LXXXII.

SI totam [a] hæreditatem, aut partem, [1†] ex qua quis hæres institutus est, tacite rogatus sit restituere, [b] apparet nihil ei debere accrescere, quia rem non videtur habere.

Ex testamento non potest esse hæres, qui de eius viribus dubitat, nisi sit suus, & in se rerum sit testamentum tale vel aliàs secus. & qui in omnem euentum futurum se hæredem cognouit, interim hæreditatem decedens transmittit. Bar.

Papinianus. [2†]

LEX LXXXIII.

VEntre præterito, si filius qui fuit emancipatus, aut extraneus [3†] hæres institutus sit: quamdiu rumpi testamentum potest, non defertur ex testamento hæreditas. [c] Sed si vacuo [4†] ventre mulier fuerit, [5†] & incerto [d] eo, filius in familia [e] retentus vita decessit, hæres fuisse intelligitur. Emancipatus verò, [6†] aut extraneus, [7†] non aliter possunt hæreditatem quærere, quàm si non esse in potestate mea constitutum instituissem: & posthumum præteriissem: haberet locum primum responsum huius legis. & secundum. & quartum, quod incipit, ergo si ventre &c. vsque illuc, eadē ratio &c. & est plana hæc l. Viuianc *Hæreditatem*] tum quia instituti expectant præteritos. vt infra de secun. tabu. l. 2. in princ. tum q̄a extranei expectāt posthumum in potestate nascituri. vt ff. eod. l. 8† Fl. deest dicere eum quidam. s. 1. contra tabulas. ff. potest petere emancipatus, quānis instituatur beneficio præteriti: vt ff. de ē tabu. l. illud. s. fi. d *Incerto*] adhuc. i. dum esset incertum hoc, vtrum venter esset vacuus vel non. e *In familia*] id est in potestate. & sic mutat casum. Accurs. f *Intelligitur*] vt supra eo. l. eū quidā. s. fine, ‖ *Scient.*] i. opinentur: & sit vērū quod opinantur. & cōmunis est opinio. hæc nō tia sunt necessaria: vt ff. eod. cū quidā. s. quid ergo. cum l. seq. g *Defunctum filium*] cēpiatum: immo suum: vt discrepet à sequenti casu.

9† Alias. Idē li. 30. quæst.

h *Relinquere nihil.*] certē sic: relinquit ergo ē tab. vel etiam secundū tabulas. si venter etiā erit vacuus, & nollet differre: vt ff. de contra tab. l. illud. s. fin. & l. seqnē. Sed contra, supra, si mulier ven. nom. l. 1. s. sub prætextu. Solut. vt ibi. Item nō q̄ hic transmittitur nō adita hæreditas, * seu bonorum possessio. sic infra de Carbo. edi. l. scriptus. Itē ad Syllanianum. l. 3. §. eleganter. & l. qui posthumos. Item C. de ijs qui ante aperi. tabu. l. 1. Item C. eo. d. cum antiquioribus. Item C. de iuris & legit. l. apud hostes. Item C. de instit. & substit. l. 6 Item inf. de bon. libe. l. si filius. s. fin. Item C. de iure deliberan. l. si infanti. Sed regulariter contra: vt C. eo. l. 3. & l. quoniam. & C. de caduc. tollen. s. in nouissimo.

10† Fl. deest. sibi.

K *Decreto*] dando contra tab. vt d. l. illud. & l. seq. sed & ū non petijt: nihilominus tranmittit. vt dixi. Accursius.

l *Dicat*] dando contra tab.

m *Alterutro casu*] melius dixisset vtroque: sed ideo hoc dixit, quia si nascerentur tunc ab intestato si non tunc ex testō: ergo ex alterutro & facit supra de vulg. substit. l. si filius. Ac.

Si metus.] CASVS. Ego habens multos creditores institui mihi hæredem Titium. & decessi. & postea creditores intulerunt metum Titio & fecerunt eum adire per vim. certè debet habere Titius beneficium abstinēdi. Viuianus.

n *Facultas*] per beneficium edicti, quod metus causa: vt supra quod met. caus. l. si mulier. §. si metu. & dic vt no. supra eo. l. 6 §. fi. contra H.

Patronus.] CASVS. Quidam Bononiensis nomine Pantonius Aurius fuit in ciuitate quadam prouinciæ nomine Cilicia capta Reipublicæ Bononiæ: & cum ibi esset, Titius vicinus suus Bononiæ instituit eum hæredem. ipse autem Pantoni. decessit in Cilicia existens antequam sciret se hæredem institutum: & ante diem præfinitum ad

LEX LXXXIV.

SI metus causa adeat aliquis hæreditatem, fiet, vt quia inuitus hæres exillat, detur abstinendi sibi [10†] facultas. [n]

Impeditus adire propter iustam absentiam, si decedat interim, ius petendi restitutionem ad adeundam suo hæredi reliquit. Bar.

Idem lib. 6. respon.

LEX LXXV.

PAntonius [11†] Auitus cū in Cicilia procuraret, hæres institutus, antè vita de-

11† Fl. Pō pōnius. *Hæreditatē ā ad- ta quinquē trāsmittit tur: vt ins fal. hic in gl. nostris & b. adde gl. & Ban i l. vētre de acquihæred.*

petendam bon.poſſ.quod eſt centũ dierum: vt ff. de ſuccedi. l.1.§.quod dicimus.procur.ſuus,quem Bononiæ reliquerat,petierat bon.poſſ.nomine eius, venit hæres ipſius Pantonij & habuit conſilium cum ſapientibus: & petijt ab eis vtrum poſſet habere ratam petitionem bon.poſſ quam fecit procurat.Pãtonij. & ipſi tũderunt ei.q̃ non. eo q̃ nunquam tranſit ad hæredem bon.poſſ.niſi fuit petita a defuncto. vel rata habita per eũ petitio.q̃ pro eo fecit procur.ſuus: vt ff. de bo.poſſ.l.1. acquirere.vñ ipſe hæres Pantonij petijt integrũ reſtitutionẽ noĩe ipſius Pantonij, eo q̃ fuit læſus Pantonius q̃ abſentiã Reipub. Bononiæ. vt dictum eſt.nunqd põt eã reſtitutionẽ impetrare? Et dr̃ q̃ nõ.de ſtricto iure. ſicut dictũ eſt. Auitus deceſſit intra diem aditionis. ſine petitionis bon.poſſ.& ſic non hẽbat Pantonius ipe mortis ſuæ in integrũ reſtitutionem. cum adhuc ipſo iure bon.poſſ.petere poterat. ſi nõ poterat ipſe Pantonius petere in integrũ reſtitutionẽ.ergo ad hæredem ſuũ non tranſmiſit petitionẽ ipſius reſtitutionis. Dr̃ ſi hic in ſi. q̃ de humanitate ſiue æquitate poſſit hæres Pantonij petere in integ.reſtit.& ſic Imperator Pius conſtituit in quodam alio, qui legationis cauſa pro ciuitate ſua erat Romæ. & Romæ deceſſit: vt fecit Pant. in Cilicia & idem conſtituit in quodam filio,qui abſens amiſerat bo.poſſ.matris ſibi delatã:nã conſtituit reſti.in integ. eum habere. non habita diſtinctione ſtricti iuris prædicti. ¶ *Rei perduellionis.*) Quidam, puta. Titius inſtituit ſibi hæredem filium ſuum.& deceſſit. & poſt mortem ſuam fuit accuſatus de crimine perduellionis.q̃ aliq̃d molitus fuit contra Imperatorem. filius autem certus erat q̃ pater non commiſerat dictum crimen. nunquid poteſt ſibi quærere hæred.patris? Et dicitur q̃ ſic.ſi autem non eſſet certus,non poſſet quærere : quia debet eam tunc ſibi habere. ¶ *Pro hærede.*) Titius ab inteſtato moriens fecit codicillos. & in eis petijt ab hærede ſuo. vt manumitteret ſeruos matris ſuæ Titij.quæ mater deceſſerat ab inteſtato. Item præcepit eidem ſuo hæredi : vt ſibi hæredi & parentibus ſuis extrueret monumentum in poſſeſſione dictæ ſuæ matris. nũquid propter prædicta videtur dictus Titius geſſiſſe pro hærede in bonis matris? Et dicitur q̃ ſic. Vivianus.

a *Cerneſ-re*) cum ergo tempus ſit vtile: vt C.qui admit.ad bon.poſſ.l.2.qualiter ignoranti a incipit currere: vt ſup.de ijs.q ti not.infam.l.genero.& inf.de diuer.& temp.præſcr. l.1.& ſup.de calum.l.annus.& de adi.edic.l.cum ſæp. Reſpon. vt no.C.de teſt.milit.l.1.

b *Bonorum poſſeſſionem*) ſecundum tabulas.

c *Non poterat*) ideo q̃ cum rata habetur, perinde eſt ac ſi nunc peteretur : ſed nunc neque per defunctum, neque per hæredem peti poteſt: quia a defuncto non fuit rata habita: vt ſup.tem ratam habe.l.bonorum.& l.ſi is cui.Azo.& inſ. de bono.poſſ.l.3.§.acquirere. Accurſius.

ADDITIO. Notat Dyn.in c.ratum. de reg.iur. in 6.

d *Implorabat*) hæres Auiti.ſic ergo officio iudicis.nõ actionis iure: ſicut & minor: vt ſup.de min.l.quòd ſi minor.§.ſi.

e *Intra diem*) ſ.annis ſi erat ex liberis: vel centum dierum. ſi extraneus: vt Inſtit.de bon.poſſeſſ.§.liberis.& ff. de ſucced. ed. l.1.§.largius.in propriè ergo dicit aditionis. * i.petitionis bonorum poſſeſſionis. Accurſius.

f *Obiſſet*) & ſic non habebat in integrum reſtitutionẽ, eã adhuc ipſo iure eã bon.poſſ.petere poſſet.igitur ad hidem ius petendi in integrum reſtõnem non tranſmiſit:& ſic ſtricto iure hæres petere ex perſona aui in integrum reſtõnem non põt.hic petit de æquitate:quia aliter ad bonorũ poſſeſſionem petendã venire non põt nec.n.l. potuit auus ad hæredem bonorũ poſſeſſionem trãſmittere. Azo.vt ff. de bon.poſſ. l.3.§.acquirere. Acc. g *Conſtituiſſe.*) dedit ergo reſtõnem. & ſic eſt ff.C. de reſt.minorum.l.1. Solut.vt ibi.

ADDITIO. Pro ſolutione huius ff. vide Bar.hic hãc materiã late diſcutientẽ. & dicit Caſ.q̃ ibi de rigore non datur. vt & hic dicitur. Sed ex æquitate hic datur.

h *Romæ erat*) & ibi deceſſit.vt ſuperior.

i *Poſſeſſionem*) bonorum ſubaudi.

k *Sine reſpectu*) ſcribit enim ſine &c.

l *Diſtinctionis.*) deceſſerit ante exactos dies. vel poſt.

m *Et hic*) id eſt.in caſu Pãtonij propoſito.

n *Rei*) cõſtitue: filius emancipatus. cui de pris innocẽtia liquet. q̃rere hĩditatẽ.ſub ſi. & hoc dico ſuſpenſa cognitione perduellionis.

o *Rei perduellionis*) i.accuſati.ſic C.de adult.l.5.& l.quamuis & inf.ad Syllan.l.propter venefi.ff.

p *Suſpenſa.*) ſuſpendens principali cauſa. vel appellationis,

q *Poteſt quærere*) non dicit : q̃ poſſit alienare. Item nec quod in accuſatione non procedat: & ſic non eſt contra C. ad l.Iul.maieſt.l.pen.& fin.erit ergo hic hæres interim: ſed deſinet ſecuta condemnatione etiam poſt mortem : vt Inſtitu.de hæredi.ab inteſta.§.per contrarium.& infra.de legat.2 l.cum filius.§.fin. Sed cõtra.ſup.eo.l.cum falſum.vbi dicit q̃ de alieno facto non ſumus certi : & ſic non poteſt adire. Solu.hic eſt certus.quo ad opinionem. Azo.ſed Hug. dicit debere liquere quo ad veritatẽ : quia dicebatur.quod certa die.& hora deliquerat. & certo.n. & hic filius ſciebat non eſſe verum: quia ſecum.i.cum patre alibi tunc fuerat filius. & facit inf.de don.l.poſt contractũ.& l.donationes. §.fi.& de ſolu.l.q̃ ſi fertè. §.quid ergo.& l.ſeq.

r *Compertè*) ſic C.eo.l.ſi auia. ſecus ſi ignorans: vt C.eod.l. quoniam. & inf.de leg.1.l.ſeruum filij. §.ſi quis.

ſ *Matrem*) quondam. hæc enim extraneus. & nomen hæredis non poteſt facere.& ideo eſt hæres : vt hic. & ſup.eo. l.pro hærede. §.penult & l.Iulianus. §.ſeruum. & l.proponebatur.

t *Codicillos*) ſui filij.

u *Petijt*) ſcilicet. filius.

x *Sibi*) ſcilicet. filio.

y *Suis.*) ſcilicet. filijs.

Emptorem.) CASVS. Titius abſtinuit ſe ab hæreditate patris:& hæreditatem matris adiuit Titius:& poſſedit agrum paternum tanquam maternum, ſcilicet. credens eum eſſe maternum. nunquid propter hoc videtur amiſiſſe abſtinendi conſiliũ. quod habuit in bonis patris? Et dr̃ q̃ non.conueniens eſt.n.eum demum bonis paternis ſe videri immiſcuiſſe.qui aliquid faciendo pro hærede gerere videretur.etiã ſi non eſſet in poteſtate patris. quod quidem non reperitur in caſu ff.poſito. Sed pone.q̃ dictus Titius.qui adiuit hæreditatẽ matris. vt dictum eſt. erat pupillus.

¶ Rei a perduellionis o hereditatem, ſuſpenſa p cognitione, filius emancipatus, cui de patris innocentia liquet, poteſt quærere. q

Vltimam voluntatem condendo poteſt, quis hereditatẽ adire. Bar.

Pro hærede geſſiſſe filium placuit, 6 † qui moriens,compertò r matrem ſ ſuam inteſtatam 7 † vita deceſſiſſe, codicillis t petijt u ab hærede ſuo : vt maternorum bonorũ ſeruum manumitteret, ac ſibi, x parentibuſque ſuis y in poſſeſſione matris monumentum extrueret.

Ille actus, qui in extraneo inducit aditionem, in ſuo inducit immixtionem. Bar.

Idem lib.10.Reſponſo.

LEX LXXXVI.

EVm 8 † bo-

In hunc locũ vide Cic.p C. Rabirio pduellionis reo.et de ſenatuſcõſ. Syllan.

6 † Fl.placet.

7 † Fl.inteſtato.

8 † Aliàs addatur. demum.

lus, & erat creditor matris. & ita propter additionem confu ſæ fuerunt actiones ſuæ. & pone q ipſe in integrum reſti- tutus fuit ab oneribus hæreditarijs. Certe debent ei reſtitui dictæ actiones confuſæ. Viuian.

a *Eum bonis*] demum, & omnem. Azo.

b *Conuenit*] t. conueniens eſt intelligi ſe & c. q. d. tunc hæres eo facto ſe immiſcere quo extraneus pro hæ rede gereret. Et no. differentiã inter adiſſe, & immiſcere: vt hic. & Inſtit. de hære. quali. & differ. & extraneis. quandoq; tamen ponitur vtrum pro alio: vt ; ad Tertull. d. 2. §. ſi bonorum. & C. de leg. hære. l. ſi defuncti. Accur.

c *Remoto*; i. ſi remotum eſſet. Accur.

d *Familiæ*] i. patriæ poteſtatis.

e *Non videtur*] quia nec extraneus pro hæ rede gereret, vel adiret. vt §. eo. l. pro hære de. & l. ſi ſeruũ. §. pe. ſic econtra. §. eo. l. gerit. in fi. & ẽ. d. l. ſi extraneus. §. interdum. in aliquo tamẽ vt differre iuris ab extraneo, ſecundum quoſdam: vt nouã. eo. l. pro hærede. 1. & 2. caſu. l. Accur.

f *Liberandos*] per in integ. reſtitu. quia adierãt, vt §. e. l. neceſſarijs. ADDE. de pupillis mõde minorib. loquitur: vt falſo autumat. Acc. Cont.

g *Confuſas*, quas habebant ꝫ hereditatẽ vel ecõtra. Item vtiles, non directas, quæ ſemel extinctæ non ſuſcitantur. qui res. §. aream. inf. de ſolut. Caſtr. Cont.

h *Oportet*] maiori autem qui ex cauſa quandoque deſinit habere hæreditatem, actiones reſtituuntur, niſi dolum adhibuit: vt ꝫ de quib. vt indig. l. hæredem. & ad Syllan. l. propter. §. neptis. & ſup. de hæc. vel actio. vend. l. 2.

Erit] CASVS. Titius retinuit tanquam ex hæreditate matris quandam domum pignori datam matri. certe pro hærede gerere videtur in bonis maternis. & idem eſt ſi alienam item non pignoratam matri poſſedit, vt hæreditariam: quia etiam ille gerere videtur pro hærede, qui animo agnoſcit poſſeſſionem, licèt nihil attingat hæreditarium: vt fuit in dictis duobus caſibus proxime poſitis. Viuian.

i *Datam*, defuncto ab aliquo ſue debitore: & ſic cepit poſſidere ciuiliter, & naturaliter: vt inſ. de acquir. rerum domi. l. per ſeruum. Accur.

k *Qualiſqualis*] Sed nonne vera: vt ꝫ. de act. & obligat. l. qui à ſeruo? Reſpon. Io. nõ vera: vt ꝫ. ſi quis teſt. lib. 3. ſeruo. & no. inf. de acq. poſſ. l. ſi de eo. §. 1. Accur.

l *Alienam* etiam ſi in ea nullum ius habuit defunctus: vt ſ. eo. l. ſi quis extraneus §. interdũ. ſolus animus ſufficit qualitercunque declaretur: vt Inſtit. de hæred. qualit. & differ. §. fi. & C. vnde legi. l. nõ hoc. & ſ. de rei ven. l. ſi ager. & C. eo. l. ſi fœtus. & l. ſi amia. & ſ. eo. l. pro hærede in prin. & §. 1. Sed econtra. ſup. eod. l. pro hærede. §. ſi quid tamen. Solu. vt ibi. Accur.

ADDITIO. Dic q nomen hæredis ibi accipitur pro filio, & ſic geſſit ibi pro hærede, hoc eſt, pro filio, non proprie vt hæres. Secundum Bart. hic.

Si pupillus; CASVS. Pupillus immiſcuit ſe hæreditati patris, & creditoribus hæreditarijs dedit fideiuſſores. poſtea per in integrum reſtitutionem abſtinuit ſe à dicta hæreditate, & ita liberatus fuit a dictis creditoribus. certè & fideiuſſor. prædictis ſuccurrendum eſt. Viuian.

m *Abſtinerat*] per in integ. reſtit. quia adierat cũ tutore. n. *Conueniantur*] ab hæreditarijs creditorib. quib eos dedit. ſic §. de admin. tut. l. 2. & ꝫ curat. l. minor. Sed contra C. de fideiuſſ. l. 1. & 2. & l. hic creditoribus datur in alium regreſſus: ibi non: vt ibi no. Et eodem modo ſolue. §. de n. incl. l. in cauſa. & de arbit. l. ſi pupillus. vel vt ibidem. Accur.

gerere videtur. Idemque eſt, & ſi alienam [l] rem, vt hæreditariam poſſederit. 10

Reſtituto pupillo prodeſt fideiuſſoribus eius. Bart.

Scæuola lib. 13. quæſt.

LEX LXXXVIII.

SI pupillus ſe hæreditate ab. meat, [m] ſuccurrendum eſt ei, [2] † & fideiuſſoribus ab eo datis, ſi ex hæreditario contractu conueniantur. [n] [3] † 20

Hæreditas non poteſt adiri per procuratorem: & mutatione perſonæ deſinit peculiũ eſſe caſtrenſe. Bart. 30

Paulus lib. 12. reſponſorum reſpondit.

LEX LXXXIX.

PEr procuratorem [o] [4] † hæreditatem acquiri non poſſe. Idem reſpondit, ſi iuſſu aui nepos patris, qui de caſtrenſi peculio teſtamentum fecit, hæreditatem adijſset, acquiſiſſe Pei q ea, de quibus pater teſtari poteſt: quia caſtrenſia eſſe mutatione perſonæ deſierunt. [p] 40 50

1 Quo declarat anti quus. vide in l. Fulcinius. §. qd ſit latitare. ex q b. cau. in poſſeſſ. cat. l. reprehendenda. C. de inſt. & ſubſtit. ſub conditione ſcilis. Bal. in rubr. C. de fide in ſtrumen.

2† Fl. videretur.

2† Fl. deeſſe ei.

3† Fl. conueniretur

4† Fl per curatorẽ. & ad intell. huius l. vide Bauer. in l. cum filio nu 99. de le. 1. & Duar. lib. 2. diſput. c. 27.

gis. & ſic ſi ſuccurratur ei, ſuccurretur creditoribus. Cæterùm ſi ſolus pupillus ſe obligauit, non ſuccurretur ei, quia ſibi imputare debet. Accur.

o *Per procuratorem*] CASVS. hic. in prin. eſt facilis: quia dicit, q hæreditas iure ciuili per procuratorem acquiri non poteſt. Secundo dicit. Filiusfamilias miles inſtituit ſibi hæredem filium ſuum; & filius militis adijt iuſſu aui ſui. nunquid acquirit auo? Et dicitur q ſic. & plana ratio eſt in littera. Viuian.

p *Per procuratorem*] alias incipit Paulus, alias lex, per procuratorem. & dic generaliter, vel ſpecialiter. ſed hoc fallit in Procuratore generali Cæſaris: vt ſupra, de offic. Procur. Cæſa. l. 1. §. fi. & inf. de iu. fiſc. l. aufertur. §. pe. Item ſecus in bono. poſſeſſ. vt inf. de bono poſſ. l. 3. §. acquirere. & C. mand. l. ſi maritus. & eſt ratio: quia bono. poſſeſſ. non conſiſtit in ſolo animo, vt hæreditatis aditio, vt Inſtitu. de hæredum quali. & differen. §. fina. ſtatim enim, quod mando de adeunde, iam adeo. & ita nihil remanet, faciendum per procuratorem. Item per meam voluntatem & animum debeo fieri hæres, non per alienam. Item ſecus in Trebellia. reſtitutione eadem ratione, vt infra ad Trebel. ianum. l. qui ita. §. primo. Sed R. dixit, quod per ſpecialem tantum poteſt aditi hereditas, & bonorum poſſeſſio. per. & hic vetet per generalem, argumen. ſupra de minor. l. in illud. §. fi al. Sed argumen. contra. ſupra de adminiſtrat tuto. l. ſi duo. ſed certè cum bonorum poſſeſſio poſſit rata haberi, ab eo etiam, qui nullum habet mandatum petita: magis per habentem generale mandatum. Tertij etiam dicunt per generalem poſſe peti hæreditatem. & bono. poſſeſſ. ſed quæ à hic dicit. ſequitur, quando procurator meus eſſet inſtitutus nomine meo, quia per eum non ſto hæres, ipſe tamen teneatur mihi mandati ſi ad meum mandatum fuit inſtitutus, & inſtitutionem recepit, vt ſupra, de hæredibus inſtituendis. l. quidam. ſed & ſi non rogatus, ſed tantum ſuit euidens voluntas teſtantis, vt mihi quæreretur, mihi reſtituere, vt infra, de acquirendo rerum domin. l. liber homo. prima placet, vt nec per ſpecialem, nec per generalem poſſim adire, niſi forte in caſu quando ſuſpendi voluntatem meam ip eum eo modo, quo dicitur ſupra, eodem. l. ſi quis mihi bona. §. ſed ſi mandaui. & l. ſi quis alicui. ſed & ſic dixit H. non poſſe fieri.

q *Aequiſſe*] pleno iure olim, vt ſup. eo. l. placet. hodie quo ad vſumfructum, vt C. de bonis, quæ liber. l. pe. & ſi.

r *Eſt*] ſcilicet, auo. Accur.

s *Deſierunt* & facit. C. de inoffic. teſta. l. ſi. in fi.

Si is qui] CASVS. Ego habens multos creditores instituit mihi hæredem filium meũ & decessit & filius meus prædictus se ab hæreditate mea abstinuit & cũ creditores mei possiderent bona hæreditaria, per fraudem supposuit dictus meus filius quendã qui emeret dicta bona & sibi filio donaret. certè põt conueniri dictus filius a creditoribus ac si se immiscuisset bonis meis. Vtian.

a *Mercatus* ante abstentionem. nam postea delictum vel factum non obligat hæreditati: vt ff. eo. l. si seruum. §. fi.

b *A creditoribus* immõ non: vt C. de repu. hære. l. 2. Solu hic dic sibi restetur. Vel verius hic fraudulẽter: vbi nõ. & sic soluitur aliud ff. vt. l. 2. l. fi & facit ad l. ista ff. quib. mod. pig. vel hypo. solu. l. sicut. §. fu pruacuũ. & C. de distra pig. l. & qui sub imagine. & ff. ad auth. ut. l. pupillus. §. ted & si per interpositã. & C. quod met. cau. l. pe. & fi. & C. de natu. lib. l. 3. §. & quod de subeunda

Filiusfamilias] CASVS. Filius meus Titius duxit vxorem Seiã & habuit ex ea filios: & ipsa postea intestata decessit: & filij sui adierũt hæreditatẽ eius mulieris iussu dicti mei filij eorũ patris & non meo, numqd mihi acquirit dicta hæreditatẽ? Et dicit quod non. Vivian.

c *Sublatis*] i. susceptis, sic ff. de pac. dota. l. si liberis.

d *Non adesse*] iure veteri. nouo aũt secus vi: vt C. de bo. quæ lib. l. fin. & l. pe. vel vt in Auth. de hær. ab intesta. col. 9. Azo. Nam per illa iura nõ quærunt ipsis, vt vi. & fient ff. ad Macedon. l. filium. Item arg. ff. de nego. gest. l. qui aliena. §. quamquam. & C. de hære. act. l. 2. Sed arguc. in. l. inf. de ma. vin. l. apud filium. Accur.

Pater] CASVS. Si filius meus instituus est hæres ab aliquo & ego iubeo eũ adire, nõ valet iussus nisi ego sim certus vtrũ filius sit institutus ex asse vel ex parte, vel ex substitutione vel ex testamẽto vel ab intestato: & nõ noceat si ego sum mutus, dũ tñ nõ careã intellectu: nã nutu iubere possũ: & si scio literas pũctim scribere q̃ iubeo eũ adire & idẽ est si seruus meus sit institutus. sed & si ipse seruus sit mutus, iussu meo pro hæde gerẽdo obligat me hæditati. Vi. e *Exsistat*] i. existere possit aliquis. Sed vide ff. eo. l. si quis mihi bona. l. sed si mãdauit. & l. si quis extraneus. l. scie dũ. ff. Sed distingue per eam partũ status hæditas. Azo. Vel dic vt ibi.

ADDITIO. Requiritur certitudo in patre, sed nõ tanta. Bar. sed hæc Bar. sol. non est satis explicata. eam latius explicat Ioan. de Imo. sed non vt rem satis assequitur. idcirco ut hanc generalem suam ex illa speciali distinctione explicandam esse, vtrum scilicet ita in patre exigatur, quãdo esset summa certi condituo determinatus, vel secus si melior. Cont.

f *Alienus pater vel dominus*] nota q̃ duo nomina disiunctiuè posita, vel duo singularis numeri pluraliter copulantur.

Abstentio facta mala fide non præest: quod præsumitur, si omnia bona patris emerit: vel per interpositam personam mercatus fuerit. b. d. secundum veram intellectũ. & est notabilis lex. Bart.

Idem lib. 15. Resp. respondit.

LEX XC.

SI is, qui bonis paternis sese abstinuit, per suppositam personã emptoris, bona patris mercatus, a probetur: perinde eum conueniri oportere à creditoribus, b atque si bonis paternis se immiscuisset.

Non valet aditio facta iussu patris à nepote, qui est in potestate aui. Bart.

Idem lib. 17. Responso.

LEX XCI.

FIliusfamilias duxit vxorem. ea, filijs sublatis, c intestata decessit. filij iussu patris, non aui, adierunt hæreditatem. Quæro, an auo acquisita sit hæreditas? Paul. respondit, secundum ea, quæ proponerentur, nihil actum esse, d

In mandante requiritur certitudo causæ. Bart.

Idem lib. 3. Sententiarum.

LEX XCII.

PAter quoties filio mandat adire, certus esse debet pro parte, an ex asse; & an ex institutione, an ex substitutione; & an testamento, an ab intestato filius suus hæres exitat. e

Iussus potest fieri nutu, & literis. Bart.

¶ Mutus pater, vel dominus, f filio vel seruo hæredibus instituis, magis est, vt si intellectu non careat, g nutu iubere possit adire hæreditatem, vt ei h iure eius i commodum quæri possit. Ꝑ facilius explicari poterit k † scientia l literarum. l

¶ Mutus m seruus iussu domini pro hærede gerendo, obligat dominum hæreditati.

Non nocet nobis repudiatio facta de bonis viventis. Bart.

Hermogenianus lib. 5. iuris epito.

LEX XCIII.

QVi n superstitis o bona repudiat, Ꝑ post mortẽ eius adire hæreditatem item bonorum possessionem petere non prohibetur.

Paulus l. b. 3. 2 † senten.

LEX XCIV.

REcusari p hæreditas non tantum verbis, q sed etiam re r potest, & alio quouis s indicio voluntatis.

g *Non careat*] pater vel dñs. si nõ pater careret, habet locũ quod dr ff. eo. l. cũ hæres. in prin. si nõ dñs. tũc hẽt locũ q̃ dr ff. de ac. tut. l. qui seruum. & C. de cur. fur. l. fin. §. talis. & arg. ff. eo. l. si quis alicui. Itẽ quidam rei sunt. careat ad filiũ vel ad seruũ quod non põt fari secum de eis cepit pluraliter loqui. Item frem ff. eo. l. Antistius. l. fi

h *Vtei*] patris vel domino.

i *Eius*] s. hæditatis.

k *Scientia*, quæ ei in loquendo non est.

l *Literarum*] scribendarũ. Et no. vbi voce nõ est opus, nutus interuenit: * vt ff. de reg. iur. l. vbi. & ff. de acti. & obli. l. consensu. Item facit ff. eo. l. si per epistolam. Azo.

m *Mutus*] facit Inst. de hære quali. & differen. §. fi. & sup. eo. l. mutum.

Quæ superstitis] CASVS. in hac lege vigs ad legẽ Clodius est talis. Repudiauit hæreditatẽ Titij viuentis: & postea decessit dictus Titius, & intestatus et sine. nunquid p filium adire hæditatẽ eius de iure ciuili, vel bo. possessorio? Et dicit q̃ sic. q̃ a repudiauit in iud. q̃ nihil non cõperiebat. Et sic. q̃ secundo hæredis pũt ferri nõ verbis sed et re puta abijciendo a se rem hæditatis. Sed quid si ego qui gessi pro hærede, existimabã me esse pupillũ, cum essem pubes, & ita errabam in ætate mea? Certe nihilominus ero hæres. Vivian.

n *Quæ*] vt accedi repudio hæreditatẽ Titij quæ est vicesimam post mortem potest effici hæres, vel de iure ciuili, vel de iure prætorio.

o *Superstitis*] pro certo idem si dubiteretur: vt ff. eo. l. is qui hæres. §. si quis & C. de cap. l. nec nos. Sed ff. C. de bon. q̃ liber. l. fi. Solu. ibi tacitè nõ expressè non posset: vt ff. de bon. lib. l. Pau. §. patroni. Ita contra. ff. de don. l. quidam. §. fi. Solu. ibi dic nouel. do.

p *Repudiet*] idẽ si pactum faciat: vt C. de inoffic. testa. l. si quando. & C. de pact. l. pactum. & l. fi. & C. de coll. l. pactũ. Idẽ si iuret: vt C. de lep. & Senatusc. l. non dubium. Et no. eundem venire contra vbi non tenet quod fi. fic int. de opt. leg. l. homine. & ff. ad Tertull. l. filij. §. 1. Itẽ no. de pac. futura successionis. Item no non posse repudiari quæ non possunt peti. * vide ff. de leg. 2. l. si ita scriptum. §. si sub conditione. & ff. de si cert. di. l. 1. §. decretalis.

q *Re*] *Exsecutorie*] solus cum quibus præsumo talem voluntatem quæ tem verba declarant: vt inf. de sup. leg. l. 1. hoc idem Trebet.

r *Re*] & verbis nẽ a se abdicendo. sed et sine verbis talia pũt ostẽdere, per q̃ appareat eũ nolle: vt Inst. de hære. quali. & differ. §. fi. nã nihil refert re vel verbis aliquid fiat. ff. eo. l. de legi & Senatusc. l. de quibus. & ff. de rei vin. l. Paulus respond. Item facit. C. de condict. indeb. l. indebitũ. & facit ad Trebel. restituta. Itẽ facit ff. pro socio. l. 4. respon.

s *Alias*] *aliquouis, aliàs aliquouis.*

1 Fl. li. 4.

* De sensu huius l. vide Vber. Zuchar. in l. 1. C. qui admitti. nu. 50.

* Nutus interuenit vbi voce non est opus. nutus quid sit. & quid renutus, docet Phi. li. 1. epist. 11 Fl. qd facile explicari pos sit.

* Repudiari nõ pãt quæ peti non possunt. nec hoc suppone vt Inst. de Trast. in ver. repudiatus.

Error adeuntis in ætate propria non impedit additionem. Bart.

Hermogenianus lib. 3. iuris epito.

LEX XCV.

QVi se pupillum [a] falsò existimans, cum esset pubes, pro hærede gessit, quo minus hæres existat, nihil error ei talis nocebit.

Qui adit ex posteriori testamento invalido per iuris errorem, videtur ex primo repudiare, secundum Papinianum, sed Paulus contra. Bar

Paulus lib. 5 Decretorum.

LEX XCVI.

CLodius Clodianus facto prius testamento, [b] postea eundem hæredem in alio testamento inutiliter facto instituerat, scriptus hæres, cum posterius putaret valere, ex eo adire hæreditatem voluit: sed postea hoc inutile repertum est. Papinianus putabat, [c] * repudiasse eum ex priore hæreditatem, ex posteriore autem non posse adire. Dicebam [d] nō repudiare eum, qui putaret posterius valere. Pronunciauit [e] Clodianum intestatum [f] decessisse.

Post abstentionem cohæredum, alius se implicans universæ hæreditati, universis oneribus tenetur. Bar.

Scævola lib 26. Digesto.

LEX XCVII.

QVæ neptis suæ nomine, quam ex Seia [g] habebat, Sempronio tot dotis nomine spoponderat, [h] & pro vsuris in exhibitionem [i] certam summam præstabat: decessit relicta Seia filia, & alijs hæredibus, cum quibus Sempronius [k] iudicio [l] egit: condemnarique pro portionibus hæreditarijs singuli hæredes, inter quos Seia, [m] Sēpronio cauerunt [n] summā, qua quisque condemnatus erat, cum vsuris [o] eisdem, quæ ad exhibitionem à testatrice prœstabantur. postea, excepta Seia filia, cæteri hæredes abstinuerunt [p] hæreditate, beneficio Principis: & tota hæreditas ad Seiam pertinere cœpit. Quæro, an in Seiam, quæ sola hæres remansit, & oīa, vt sola hęres gesserat, pro eorum quoque portionibus, qui beneficio principali hæreditate abstinuerint, vtilis actio dari debeat; Respondit, pro parte eorum, qui se abstinuissent, actionem tolerē decerni in eam, quę adijsset, & maluisset ¶ integra hæreditaria onera subire.

In eū, qui post abstentionē vnius omissa bona vendicat, dantur actiones integræ. Bar.

Pomponius lib. 1. Senatuic.

LEX XCVIII.

ARistō in decretis Frontianis ita refert; cum duæ filiæ patri necessariæ hæredes exstitissent, alteraque paterna hæreditate abstineret, [r] altera bona paterna vendicaret, totumque onus suscipere parata [s] esset, secundum [t †] Cassium, Prætorem causa cognita actiones hæreditarias vtiles daturum recte pollicitum ei, quæ ad hæreditatem partis accesserat, denegaturumque [u †] ei, quæ se abstinuerat.

---

a *Qui se pupillum*] Nota, qui putat se nihil agere, tamē te net, quod agit. facit tñ. p. cui sed ✕ si de sua. Accur.

b *Ludius*] CASVS. Quidam nōie Clodius fecit de iure testm, & instituit in eo sibi hęredē Titiū. & postea fecit nō de iure aliud testm, & instituit sibi eundē Titiū. & decessit. Titius cū putaret valere 2 cūdū testm: ex eo adiuit, & postea volebat ipse adire ex primo, cū nihil valeret additio ex secundo, nunquid pōtt. Et pronunciauit Papinianus decessisse in testatu Clodiū, qa Titius adeundo ex secūdo testō vī repudiasse ex primo, & quia additio non valuit ex secundo, sed ipse malè dixit, non p. vī Tities repudiasse ex primo, cū putaret secundum valere, & iō potuit adhuc adire ex primo testō. Vivian.

b *Prius testamento*] solēni, & vtili. Accur.

c *Putabat*] sed malè. vt ſ. de inoffi. test. l. mater. sed pro eo erat ſ. eod. filiū emācipatū. sed ibi sciens testm valere accepit ab intestato. vt ibi no. d *Dicebam*] & bene vi d. l mater. & ſ. de pecu. hęre. l. legitimā. & ſ. de leg. 2. l finite testō. & l. Lucius. ſ. Sempronius. & arg. ſ. tit. 1. l. 1. arg. ſ. de dona. inter vir. & vxo. l. quod autē. ſ. si vxor. & de leg. 2. q fideicōmissum. & l. Luc. ſ. q quis. & ſ. de appel. l. Scio. Acc.

e *Pronunciauit*] iudex huius causæ. Acc.

f *Intestatum*] ergo vī iudicasse ſm Papin. vnde dicendū malè pronunciauit, quia g inutile nō infirmatur vtile. vt Instit. qb. mod. testa. infir. ſ. ex eo. & C. de testam. l. hac cōsultissima. ſ. fi qs & d. l. qui fideicōmissum, quæ sunt ꝯ. Vel dic, qd ſ ū pronunciauit, sed nō qa non posset aditi, sed quod scriptus hæres inprimis testō, priusquā ex primo adiret, decesserit. Finis 10. & sic sunt dictę leges contrarię. & tamē ſ. de ijs, qb. vt indig. l. cum quidam. & de verb. obligat. l. si dan.

* Vide in hunc locū Vigl. i cōmen. ad ſ. ex eo autē. Instit. qb. mod. testa. infir.

g *Inutile*] CASVS. Titia habens filiam Seiam, & ex ea Seia neptem Semproniam, maritauit dictam neptē Sempronio, & centū nōie dotis eidē Sempronio spopōdit, & quolibet mense dabat eidē Sempronio 10. nōie vsurarū dictorum centum promissorum pro dote pro satisfaciendo Sempronio de exhibitione, siue alimentis, quę dabat de suo vxori suæ, quæ erat, vt dictū est, neptis dictæ Titiæ, decessit ipe procedente dicta Titia, ama instituit sibi hęredibus filia sua Seia, & duobus alijs impuberibus. postea Sēpronius maritus neptis egit ꝯ dictos tres hæredes auiæ ad centū ꝑ dicta sibi promissa per auiā, & quilibet eorū fuit ei condēnatus pro hæreditaria portione, & postea quilibet dictorum trium hæredum promisit eidem Sempronio soluere partem in qua erat ei condēnatus, cū eisdem vsuris, quas Titia testatrix pēsabat quolibet mēse eidē Sēpronio, palimētis dictæ suę neptis, postea dicti duo hēdes impuberes, q erant cohęredes dictæ Seiæ filiæ Titiæ testatricis, abstinuerūt se ab hæreditate Titiæ per beneficiū in integrū restitutionis ab Imperatore impetratū, & sic tota hæreditas cœpit pertinere ad dictā Seiā testatricis filiā. q̄ritur vtrum dictus Sēpronius maritus neptis dictæ Titiæ testatricis possit cōuenire Seiā filiā testatricis pro parte cohæredū, q abstinuerūt? Et tñdq sic, tē habebit Seia filia testatricis oēs hęreditarias actiōes, & denegabuntur eis duob. cohæredib. qui se abstinuerūt. & hoc idē tenuit Ariſto in decretis Frontianis ī quodā alio casu simili supra dicto. & l. d. cum l. seq. Vivian.

g *Seia*] filia. Accur.

h *Spoponderat*] sed non soluerat.

i *In exhibitionem*] ipp exhibitionē, quā faciebat vir. sic ſ. de exce. do. l. fi. t. respon. & sup. de in rem vers. fi. l. pe. & fi. Accur.

k *Sempronius*] maritus neptis.

l *Iudicio*], sub. in. & dic egit ex promissione dotis.

m *Seia*] scilicet condemnata.

n *Caverunt*] idest per cautionem promiserunt summam. &c.

o *Vsuris*] idest sub vsuris.

p *Abstinuerunt*] beneficio in integrum restitōnis, qa minores vel milites erant. vt Instit. de hære. qual. & differ. ſ. cæterum. & ſ. sciendum.

q *Abstinuisset*] nec compellebat, vt ſ. eod. l. si minor. & facit ꝯ. de suc. edi. l. fin. & sup. de mino. l. ait Prætor. sed quod Papin. & inf. l. proxi. & inf. ad Treb. l. 1. Accur.

r *Ariſto. Abstineret*] per in integr. restit. cum iam adisset, secundum Azo. certè idem. & si non adierat, sed abstinuit, quod potest. vt sup. eod. l. necessarijs. Accur.

s *Parata*] ad quod non cogebatur secundum primum casum, vt sup. l. proxi. un. vel ad quod cogebatur secundum alium, vt sup. eo. l. qui ex duabus. ſ. qui semel.

t † *Cassium*.

u † Sic rectius ī vete. inquit Taurel. cū ī Archet. tñ sit delegaturum.

QVEMADMODVM TESTAMENTA aperiantur, inspiciantur, & describantur.

Gratia deliberationis & additionis hæreditatis de qua dictum est, opus est tabulas aperiri, ideo & hoc dixit Arcad. & latius Cuiacius vacat.

Quemadmodum testamenta aperiantur, inspiciantur, & describantur. *

TITVLVS III.

Paul. Caius, alias, lib. 17. ad edi. prou.

LEX PRIMA.

OMnibus quicunque desiderant tabulas testamenti [a] inspicere, vel etiam describere, [b] inspiciendi, describendique potestatem facturum te Prætor [2] † pollicetur, quod [c] vel suo, vel alieno nomine [d] desiderãti tribuere eã manifestũ est. ¶ Ratio autem huius edicti manifesta est. Neque enim sine iudice transigi, neque apud iudicem exquiri veritas de his controuersijs, quæ ex testamento proficiscuntur, aliter potest, quam inspectis cognitisque verbis testamenti. [e]

1 † Fl. testamẽta quẽ admodũ. * Differentia huius tituli, seu edicti, & de tabulis exhib. tradit Dul. disp. 2. qui tit. vt. ptinuisse ad l. de vicesima, vt Paul. li. 4. sent. ti. 6. de qua in vita Matci per Capitol. & in ver. manuscrip. ad marginẽ huius tit. reperitur scriptum. Hic incipit aliud exẽplar.

a † Alias, Proconsc. & vi. Ant. Aug. li. 1. emẽd. c. 5

Vnus ex testib. necessarijs adscriptis in testamento contradicens, fidem testamenti facit vacillare. Bart.

¶ Si quis [f] se [3] † neget [g] signillum suum agnoscere; non ideo quidem minus aperiuntur tabulæ, sed aliàs suspectæ fiunt [h] *

Vlpianus lib. 50. ad edict.

LEX II.

TAbularum testamenti instrumentum [i] non est vnius hominis, [k] hoc est hæredis, sed vniuersorum quibus quid illic adscriptũ est, [l] quin potius publicum [m] est instrumentum.

Omnis scriptura, qua prima facie continet vltimam voluntatem, pertinet ad hoc edictum. Bart.

¶ Testamentum autem proprie illud dicitur, quod iure perfectum est, sed abusiuè ea quoque testamenta appella-

hibendis, vt ff. de tabu. exhi. l. 1. Item ad eũm scriptura q̃ pertinet ad testm. vt ff. eo l. 2. §. ad causam. & C. eo. l. 3. Sed q̃d prodest hęc descriptio, & inspectio? Resp. pdest, quia sic est clausum, quod nullus scit ẽt de testib. quid ibi sit scriptum, vt C. de test. l. hac consultissima, in prin. Item immutatur sola incisione, arg. C. de testam. l. nostram. Item nũquid in nuncupatiuo scripto? an põt agi, vt huius fiat copia? † Videtur q̃d sit vtile, sicut & interdictũ de tabu. exhib. nã & datur secundũ nuncupationẽ, vt C. de secun. tabu. l. 2. & edictũ Diui Hadriani vtile, vt C. de edic. Diui Hadr. tollẽ. l. fi. itẽ & in aliis instrumentis hæreditarijs hoc fit, vt ff. ad legem Falcid. l. pe. §. fi. & pe. Item sup. de eden. l. 1. §. 2. & 3. Acc.

b *Describere*] & legere, vt inf. eo. l. 2. §. inspectio.

c *Quod*] id est, quod fiat copia describendi & inspiciendi.

d *Alieno nomine*] vt tũ de calumnia iuretur vt C. eo. l. 3. & procurator dẽt iurare de calumnia. vt & ff. de dam. inf. c. l. q bona. §. q in alieno. nec. n. hoc omnimodo formã iudicij hẽt. v. dicẽ in bon. poss. vel dicẽ in q̃ ipse dñs. non procurator iurat. vt C. de iura calum. l. 2. §. fin autem.

1 Quæ sit q̃stio offõ iudicis, in Spe. tit. de effi. oium iu. §. 1. vers. itẽ impbat qñq; & qñq; vt hic p edictũ de tabulis exhibendis, Bar. in fi. ff. de tabulis exhib.

1 † Fi. de effi. se.

* Vnus testis audit. & efficimile in c. 3. cũ gl. verbo clerici extra. de procur.

e *Verbis testamenti*] & ideo æquum fuit, vt desiderium volentis aperiri testm recipe retur. Azo. Aliquod ff. de tab. l. de his. Lẽgitima tamen hoc prætor tractat. vt C. de teb. cred. l. fi. & sola de æquitate, licet non de rigore, vt ff. de excep. rei iud. l. si mater. §. primo. Item tacitus de interroga. act. l. de quæst. §. si ex causa.

f *Signum*] ex testibus.

g *Signillum*] cum aperitur testamentum, & conuenitur reus, vt hæc signilla agnoscant, vt ff. eo. l. cum abinio. & l. seq. & vnus negat dicit, ubi non esse suum, vel ei reprobat, alius autem ponitur negotio. vt C. de probat. l. fi. puto. Quid autem si dicant, se non agnoscere hoc signillum? Resp. si non est suum signillum, pro nullo habetur pro ut ff. eo. l. 3. Item quid si habet similitudinem? Resp. ff. de quæst. l. 1. Item quid si dicant, se non agnoscere, quia non viderunt testatorem signare? Resp. ff. de fal. l. 1. Accur.

h *Suspectæ fiunt*] ergo vox vnius inducit suspicionẽ sic ff. de dol. mal. l. Theophilus. Sed hoc dicit hoc specialiter in matrimonio, vel forte ex gravi causa, vel bi. Item arg. cõtra. ff. de quæstio. l. mentio. plenam autem probationem non inducit, vt C. de testib. l. fi. Item quid si præter hoc sint alia sufficientia signa? R. per d. l. fi. arg. C. si ex fal. instr. l. 1. Accur.

i *Tabularum testamenti*] Nota testimenti vocati instrumentum, & publicum, vt tantum dicã, & benè, quia gñaliter est appellatio instrumẽti, vt ff. de fide instr. l. 1. Accur.

k *Vnius hominis*] sibi adi tantum.

l *Ad scriptum est*] vt & inf. de tab. exhib. l. 3. §. solent. & dic quod est vniuersorum vtilitate, non proprietate, sed hęredis tantum proprietate, vt inf. l. proxi.

m *Publicum*] authoritate, vt ei credatur, cum fiat ibi septem signillatis etiam si non viuant testes. quod nõ placet, nisi sit per manum publicam scriptum. Vel publicum, i. ad publicam vtilitatẽ pertinens, vt ff. eo. l. vel negare. & facit sup. de eden. l. Prætor. §. multo. an autem ille cui est nihil legatum, possit agere, vt sic testator sibi reliquum, videtur q̃ non vt in prin. huius legis, & inf. de tabu. exhib. l. 3. §. solẽt. Sed dicas contra, vt hic & sup. l. 1. in princ. & §. ratio. & inf. eo. §. si dubitetur. & no. C. de tabu. exhib. l. 1.

a *Impe-*

a *Imperfecta*] hoc quo ad hoc, vt edictum habeat locum: vt hic, & interdictū de tab. exhib. vt ff. de tab. exhib. l. 3. ff. hoc interdictum. Sed cōtra in fin. ad l. Cor. de fals. l. fi quis legatū. Solu. pro falso & non perfecto testamēto, nec illud interdictū de tabu. exhib. locum habet, vt ibi sed pro falso perfecto, vel proueto, & imperfecto vtrunq; datur: vt hic, vel dic, vt ibi no. in §. hoc interdictum. Item facit inf. de verb. sign. l. Paulus, & pro emptore, l. 3. §. separata. Sed argu. contra Inſti. quib. mod. testa. infir. §. ex eo, sed quo ad hoc edictum obtinet, qđ hic, non vt rumpat primū. b *Alex sim.* continebatur in edicto, quod non habemus, q̄ omnis scriptura pertinens ad causam testamenti possit peti: vt & C. eod. l. pe. q̄ hic exponuntur, in illo aūt de tab. exhib. constat hoc dici: vt ff. de tabu. exhib. l. 1. in prin. siue ergo sit testū siue codicilli, pertinent, vt hic, & C. eo. l. ti. fi: ergo accipiur causa testamenti, testamentum, testatio mentis, fi. ergo talis scriptura est testū: vt Inſti. de test. in prin. & facit inf. de ver. sig. l. verbi pertinere, & de tab. exhib. l. 3. ff. hoc interdictum, & inf. eo. l. fin. c *Separata*, in pluribus chartis: puta in vna Titius, in alia Seius scripti sunt: & simul signata, & sic est vnum: vt infra de secund. tabu. l. 1 §. si quis in duob. & inf. de tab. exhib. l. 3. §. 1. Vel dic, puta integra, & simul signata: vt sup. de test. l. vnū, & inf. eo. l. fi in duob. Vel tertio, q̄ etiam prius vnum, postea aliud, & sic primum sup. tu. tamen pertinet ad hoc edictum, vt sup. proxi. §. Acc. d *Lege*, i. liquido appareat quid actum sit. Sed nonne quilibet præsumitur viuere etiam vltra centum annos, nisi probetur non tunc, vt C. de facto lan. eccl. l. fi. sed hic probatur viuere? Sed respon. q̄ præsumptum erat eum mortuum, quod sufficit semiplene probari per vnum testem, vel aliam præsumptionem, vt habeat locum hoc edictum. e *Tabulas*, in totum. f *Scripturam*] pro parte. g *Et sigillet*] i. inspectam. Accur. h *Et quid aliud*, alias, & quod aliud, & aliàs, & quid, & expone pro quod, q. d. & sigillet, i. sigillaturū se dicat id aliud quod vult inspicere, puta aliqua signa, quæ consueuerunt apponi chartis: vt in Authen. de fide instrumen. oportet, co. l. 6. si ergo esset mortuus, hoc permitteretur, licet ibi nihil sit relictum, vt hic innuit, & no. sup. in prin. huius legis. Accurſius. i *Inspectio*] & hoc verbum erat in edicto, quod hic exponit, id est, ex quo permittitur inspectio, a remoto, & lectio a proximo permittitur, quia cum quid conceditur, & id quod ex eo sequitur, argum. sup. de iurisd. omn. iud. l. 2. & econtra cum quid prohibetur, C. de leg. & Senatusconsul. non dubiū. Accurſius.

k *Nam inspectio*] nedum descriptio, & lectio: nā viso eodie posset probari, quod testator eo die fuisset alibi: vt sup. de eden. in prima, § editiones & §. diem, & ideo non fit, vt hic, & C. eod. l. 3. in fin. Sed contra, sup. de eden. l. Prætor, ubi rationes cum die, & Cōsule eduntur, quæ sunt communes, vt & testamentum, & communium scripturarum fit edictio cum die, & Consule. Sed ibi me mandante, hic non: vt sup. de eden. l. si quis ex. §. ex hoc. Item hic maior timor falsitatis, vt C. de fideicom. l. fi. Item no. quod tollitur via malitijs, sic C. de indic. vid. tol. l. 2. Accur.

l *Dari deb at*] sic sup. de eden. l. Prætor. §. fin. & l. sequen. & ad exhiben. l. sed si hæreditas. §. 1 & Inſti. de offic. iud. §. quod si neget, & inf. de tabu. exhib. l. 1. §. 1. & arg. sup. de interro. actio. l. qui interrogatur.

m *Prodixitatem*] ad hoc, C. de dila. l. 1. & sup. de feriis, l. oratione.

n *Compelletur*] per hoc edictum.

o *Si tamen neget*] vel non neget, sed causam quare non exhibeat prætendat, vt inf. de tab. exhib. l. 1. §. 1.

p *Ipsi tamen hæredi vendicatio*] hoc post aditam hæreditatem.

q *Et ob id*] scilicet quia datur vendicatio, datur ad exhibendum, quod est speciale in chartis: vt ita demum detur ad exhibendum, si & mox sint chartæ, vt hic, & sup. ad exhiben. l. 3. §. 1. alias sufficit qualitercunque interfit exhiberi, vt sup. ad exhiben. l. prima. & hæredita. §. est autem. cum sequentib. ff. & in ea. l. §. si quis extra hæredem. An autem hoc edictum detur hæredi? Respon. sic, vt sup. eod. l. 2. in princip. & C. eod. l. 2. & 3. Accurſius.

Cum ab initio] CASVS. Dictum est a principio vsque huc, qualiter hæres teneatur mihi legatario facere copiam coram iudice inspiciendi & describendi tabulas testamenti, in quo mihi relictum est legatum. nunc vult dicere de vno, quod debet facere iudex, antequam faciat mihi dictam copiam: nam ante debet cogere testes, qui suis sigillis signauerunt testamentum, venire coram se, & sigilla sua, quæ apposuerunt testamento, recognoscere, aut negare se signasse. Sed quid si aliqui ex dictis testibus, vel etiam omnes sunt absentes? Certe mittere debet iudex testamentum ad eos, vt agnoscant sigilla eorum, & postea debet aperire testamentum, & recitare, & facere mihi copiam prædictam, non aūt debet iudex dictos testes absentes facere venire ad se, quia hoc sæpe euenirent cum magna captione testium

ex eo sequitur: argum. sup. de iurisd. omn. iud. l. 2. & econtra cum quid prohibetur. C. de leg. & Senatusconsul. non dubiū. Accurſius.

K *Nam inspectio*] nedum descriptio & lectio: nā viso eodie posset probari, quod testator eo die fuisset alibi: vt sup. de eden. in prima, § editiones & §. diem, & ideo non fit, vt hic, & C. eod. l. 3. in fin. Sed contra, sup. de eden. l. Prætor, ubi rationes cum die, & Cōsule eduntur, quæ sunt communes, vt & testamentum, & communium scripturarum fit edictio cum die, & Consule. Sed ibi me mandante, hic non: vt sup. de eden. l. si quis ex. §. ex hoc. Item hic maior timor falsitatis, vt C. de fideicom. l. fi. Item no. quod tollitur via malitijs, sic C. de indic. vid. tol. l. 2. Accur.

l *Dari deb at*] sic sup. de eden. l. Prætor. §. fin. & l. sequen. & ad exhiben. l. sed si hæreditas. §. 1 & Inſti. de offic. iud. §. quod si neget, & inf. de tabu. exhib. l. 1. §. 1. & arg. sup. de interro. actio. l. qui interrogatur.

m *Prodixitatem*] ad hoc, C. de dila. l. 1. & sup. de feriis, l. oratione.

n *Compelletur*] per hoc edictum.

o *Si tamen neget*] vel non neget, sed causam quare non exhibeat prætendat, vt inf. de tab. exhib. l. 1. §. 1.

p *Ipsi tamen hæredi vendicatio*] hoc post aditam hæreditatem.

q *Et ob id*] scilicet quia datur vendicatio, datur ad exhibendum, quod est speciale in chartis: vt ita demum detur ad exhibendum, si & mox sint chartæ, vt hic, & sup. ad exhiben. l. 3. §. 1. alias sufficit qualitercunque interfit exhiberi, vt sup. ad exhiben. l. prima. & hæredita. §. est autem. cum sequentib. ff. & in ea. l. §. si quis extra hæredem. An autem hoc edictum detur hæredi? Respon. sic, vt sup. eod. l. 2. in princip. & C. eod. l. 2. & 3. Accurſius.

Cum ab initio] CASVS. Dictum est a principio vsque huc, qualiter hæres teneatur mihi legatario facere copiam coram iudice inspiciendi & describendi tabulas testamenti, in quo mihi relictum est legatum. nunc vult dicere de vno, quod debet facere iudex, antequam faciat mihi dictam copiam: nam ante debet cogere testes, qui suis sigillis signauerunt testamentum, venire coram se, & sigilla sua, quæ apposuerunt testamento, recognoscere, aut negare se signasse. Sed quid si aliqui ex dictis testibus, vel etiam omnes sunt absentes? Certe mittere debet iudex testamentum ad eos, vt agnoscant sigilla eorum, & postea debet aperire testamentum, & recitare, & facere mihi copiam prædictam, non aūt debet iudex dictos testes absentes facere venire ad se, quia hoc sæpe euenirent cum magna captione testium

mus, quæ falsa sunt, vel inuita, vel irrita, vel rupta. Itemque imperfecta [a] solemus testamenta dicere.

¶ Ad causam [b] aūt testamenti pertinere videtur id quodcunque quasi ad testamentum factum sit, in quacunq; materia fuerit scriptum, quod contineat supremam voluntatem. Et tā principales, quam secundæ tabulæ edicto continētur.

¶ Si plura [c] sint testamenta, quæ quis exhiberi desideret, vniuersorum ei facultas facienda est.

Si dubitatur de vita testatoris, testamentum nō aperiatur, nisi causa cognita. Bar.

¶ Si dubitetur vtrum viuat, an decesserit is, cuius quis, qđ ad causam testamēti pertinet, inspici, describiq; postulat, dicendum est Prætorem causa cognita statuere id debere: vt si liquerit [d] cum viuere, non permittat inspici tabulas, e vel [1] † etiam vtipiam [2] † scripturam [f] quis inspiciat, & sigillet, [3] † & quod aliud [h] ex tabulis velit spectare.

¶ Inspectio [i] tabularum etiā lectionem earum indicat.

Inspectio, & descriptio tabularum fit sine ære, & Consule. Bart.

¶ Diem autem, & Consulem tabularū non patitur Prætor describi, vel inspici, idcirco, ne quid falsi fiat. Nā 4 † inspectio [k] materiam falso fabricando instruere potest.

Ex causa datur terminus ad exhibendum tabulas. Bar.

¶ Vtrum aūt incontinenti post testatē inspiciendi, vel describendi præbebit? [5] † an desideranti tempus dabit ad exhibitionem? Et magis vt dari debeat [l] secūdum locorum angustias, seu prolixitates. [m]

Hoc edictum competit confitenti, contra negatem interdictum: & hæredi vēdicatio competit, h. d. cum l. seq. Bar.

¶ Si quis non negans penes se tabulas esse, non patiatur inspici, & describi, omnimodo ad hoc compelletur. [n] Si tamen neget [o] penes se tabulas esse, dicendum est, ad interdictum remitti, quod est de tabulis exhibendis.

Caius lib. 17. ad edict. prouin.

LEX III.

IPsi tū hęredi, & vendicatio [p] tabularum, sicut cæterarū hæreditariarum rerum competit: & ob id [q] ad exhibendum quoque agere potest.

In his legibus tractatur quale debet esse officium iudicis in aperiendo tabulas, postquam liquet, quod aperiri debēt. B.

Vlpian. lib. 50. ad edict.

LEX IV.

CVm ab initio aperiendæ sunt tabulæ, Prætoris id

---

a *Vincere*. Vbi n. est testamentū mortis testatoris fiet, edat necessarię, nā testm̄ mortuis confirmatū est, alioqn nō valet q̄ diu viunt is, qui testatus est. Paul. ad Heb. c. 9.

1 † Alias, tabulas, nec si ipsā scripturā quis inspiciat, vel sigillet, vel quid aliud ex tabulis velit spectare.

2 † Fl. & vtipsam, sine vel.

3 † Flor. sigilla.

4 † Flor. Nāq; &.

5 † Fl. iubet, sine interrogatione propter sequentem.

flium, qui aberant causa expediendi negocia eorum: est. n. iniquum, & dictum officium sit eis damnosum. Sed quid si aliqua iusta causa subsit, propter quam non potest iudicari apertura tabularum, donec tabulæ mittantur ad dictos testes absentes, & reponentur ad iudicem? Certè tunc iudex dèt curare, vt aperiantur tabulæ interuenientib. viris optimæ opinionis, & debet mihi, vel legatario fieri copia describèdi verba testamenti, & recognoscendi verba legati, & hoc facto debent obsignari tabulæ testamenti ab illis viris optimæ opinionis, quib. interuenientib. (vt dictum est) sunt apertæ, & postea debent mitti dictæ tabulæ ad illũ locum, vbi sunt dicti testes absentes, vt ipsi recognoscant sigilla eorum, & hoc vult dicere vsq; ad l. pupillares. Viuia.

officium est, vt cogat a signatores conuenire, & sigilla sua recognoscere. b

Paulus lib. 8. ad Plautium.

LEX V.

VEl negare se signasse, publicè enim expedit suprema hominum iudicia exitum habere.

Vlpian. lib. 50. ad edict.

LEX VI.

SEd si maior c pars signatorum fuerit inuenta, poterit ipsis interuenientib. resignari testamentũ, & recitari.

Caius lib. 7. ad edict. prouin.

LEX VII.

SEd si quis ex signatoribus aberit, d mitti debent tabulæ testamenti, vbi ipse sit, vt agnoscat. Nam reuocari eum agnoscendi causa, onerosum est: quippe cũ sæpe cũ magna captione a rebus nostris reuocemur: & sit iniquum, d mihi sum e * cuiquam esse officium suum. Nec ad rem pertinet, vnus absit, an omnes. Et si forte omnibus absentibus causa aliqua f aperiri † tabulas vrgeat, † debet Proconsul curare, vt interuenientibus optimæ opinionis viris aperiantur, g & postea descriptum, & recognitum factũ, ab eisdem, quibus interuenientibus apertæ sunt, obsignentur: h tunc deinde eo mittantur, vbi ipsi signatores sint, ad inspicienda sigilla sua. i

Tabulæ pupillares non aperiuntur viuo pupillo, nisi ex causa, b. a. cum l. seq Bart.

Vlpian. lib. 50. ad edict.

LEX VIII.

PVpillares tabulas, etiam si nõ fuerit suprascriptũ: † aperirentur: attamen si seorsum eas signatas testator reliquerit, Prætor eas aperiri, nisi cãta cognita, k nõ patietur.

Paulus lib. 45. ad edict.

LEX IX.

SI mulier ventris nomine in possessione l sit, aperiendæ sunt secundæ tabulæ, vt sciatur cui demandata sit curatio. m

Vlp. li. 13. ad l. Iuliã, & Pap.

LEX X.

SI in duobus exemplarijs n scriptum sit testamentum, alterutro o patefacto, apertæ sunt tabulæ.

---

* Concor. c. sanè de iesto cũ gl. super verbo, sollicitare, & ibi per prin. ext. de renun.

† Fl. aperiri.

† Fl. vt aperiantur.

† Fl. vt reseribatur.

† Fl. vt superscribatur.

a *Cogat*] captis pignoribus. vt arg. Insti. de satisda. tut. §. pen. vel pœnali iudicio: vt sup. si quis ius dicen. non ob. l. 1. Et no. testes cogi ad testificandum: vt inf. de tabu. exhib. l. locum, §. exhibere. & C. de testib. l. si quando. Item dicas eos cogi si præsentes sint, alias non, vt inf. eod. l. sed si quis. Accur.

b *Recognoscere*] iurando dicere verum sint sua, vel non: & an sit testamentum illius, vt hic, & inf. l. proxi. nec enim aliter creditur testibus, vt C. de test. l. iurisiurandi.

c *Si maior*] non est attendendum de maiori parte, quia idem esset, & si nulli inuenirentur, vt C. eod. l. 1. & inf. l. prima.

d *Si quis ex signatoribus aberit*] s. in alterius territorio, alioquin inuiti venirent, vt sup. eo. l. cum ab initio & C. de testib. l. si quando. in prin. & de fide instru. l. iudices. Vel refert inter hanc cognitionem, & testimonia. Azo. quia etiam in eodem territorio constituti non coguntur venire, cum ẽt suæ domi possit offendi, sic sed testificatio fit coram iudice causæ, in casu tamen vbicunq; sint, cogantur venire, scilicet si consuetudo sit, vt sup. de testi. l. 1. §. si. Accur.

e *Damnosum*] sic]. de fur. l. si seruus communis, §. quod verò. & inf. de cur. bo. dan. l. 2. §. quæritur. & C. de testi. l. si quis, §. sed cum. & sup. quib. ex cau. ma. l. videlicet. & C. de exc. tu. l. apparitores. Sed hæc iniquitas qñq; toleratur. & flectitur, vt inf. de ijs qui vt indig. l. pen. est legatum, §. his verò.

f *Aliqua causa*] puta non iebatur hæres, vnde nisi adiret, non transmittebat ad hæredes: sed nec adire poterat ante apertam tabu. vt C. de ca. tollen. l. 1. §. cum igitur. & inf. eod. l. si in duobus. a. reipon. vel dabis exemplum, inf. eod. l. si mulier. Accur.

g *Aperiantur*] s. tabulæ.

h *Obsignentur*] i. resigillentur. i. iterum sigillentur, vt C. eod. l. secunda. sic sup. depositi. l. 1. §. si pecuniam. Item no. hac lege testem habere officium, & quidem publicum, quod sanè intellige.

i *Sua*] & ibi etiam domi suę iurent, iudex tamen mittet aliquem de suis ministris ad recipiendum iuramentum, vt C. de epis. & cler. authen. sed si iudex, vel committet iudici Illius terræ: vt in Authen. de testi. C. & quoniã. coll. 6. quo facto vnà cum testamento sigillate remittentur dicta testium scripta ad iudicem illum ordinarium, coram quo petebatur aperiri, & aperiatur. & decreto iudicis authẽticabuntur. & ex tunc habet vim publicę scripturæ: quod prius non erat, vt C. de testa. l. publicati. Accur.

P *Pupillares*] CASVS. Titius fecit testamentum, & instituit sibi hæredem filium suum impuberem, & postea fecit pupillares tabulas, id est, pupillariter substituit eidem suo filio, & dictas tabulas pupillares signauit seorsum à testamento suo: ita quod testamentum suum erat in vna charta, & pupillares in alia, certè siue testator subscripsit dictis pupillaribus tabulis, quod non aperiantur, siue non, non debet pati Prætor eas aperiri, nisi causa cognita: vt quia dico mihi relictum esse legatum in eis tabulis pupillaribus, vel quia mulier ventris nomine in possessione bo. testatoris sit, ſ vt sciatur, cui demandauit curationem ventris. & h. d. cum l. seq. Viuia.

K *Causa cognita*] puta pupillo moriente ad quod. C. eod. l. 3. & Institu. de pupil. substitu. §. finaliter, vel dic. vt inf. l. penult. in prin.

l *Si mulier ventris nomine in possessione*] missa per Prætorem, quia pregnans inuenitur post mortem viri, vt inf. de ventre in poss. mitt. l. 1. in prin.

m *Curatio*, s. ventris, nam curator non tutor datur ventri à magistratu, vt sup. de tuto. & cura. da. ab his, s. ventri. nec tamen hic tenet datio a testatore: sed debet per iudicem confirmari, vt supra. de confirma. tuto. l. prima. at pupillo, qui est in ventre, potest a testatore tutor dari, vt Institut. de tute. §. penult.

n *In duobus*] CASVS. In duobus exemplarijs authenticis fecit testamentum Titius, legatarius petit testamentum aperiri, certe sufficit alterum esse apertum, & non est vis à quo apertum sit, siue sui natura, siue alio modo, quia semper videtur apertum. Sed quid si tabulę testamenti sunt combustæ, vel suppressę vel occultatę & ita non comparent? Certè debent legata solui legatarijs. si alio modo probent sibi relicta. Item scias, quod non solum testamentum aperiri potest legatarius petere, sed etiam codicillos, & secundas tabulas: quia pars sunt testamenti, quod autem dixi in duobus exemplarijs authenticis, non habet locum si vnũ exemplarium est authenticum, & aliud exemplum, quia aperto exemplo non videtur apertum authenticum, & hoc dicit vsque ad fin. tituli. Viuia.

o *Alterutro*] i. altero, sic inf. de lega. primo. l. si ex toto. §. fi. in fine.

a *Aqua apparuerint*] vt & inſ. de ſecund. tab. l. 1. §. ſi toſe. & ſup. de iniuſto. teſta. l. ſi. & ſup. de iis quæ in teſt. delen. l. 1. §. ſed conſulto. & C. eo. l. noſtram. & inſ. de ver. obl. l. cum ſcimus. & C. de cond. & demonſt. a. & inſ. de leg. 3. l. fideicommiſſa. ſi cui. & de aqua quot. l. 1. quæſitum.

b *Debeat*] vt agant: licet ignoretur quid contineatur in teſtamento: in proceſſu tamen probabitur, vt ſequatur condemnatio. vt arg. ſup. de poſt. l. 1. §. ſi quis argento.

c *Occultata*] & hic habentur, ac ſi non ſint, vel ac ſi aperta ſint, cum non apparerent.

d *Sicut codicilli*] vt poſſint peti aperiri. C. eo. l. fi. & facit inſ. de codicil. l. quidam. Accurſ.

e *Secunda tabula*] vt ſ. poſſint peti aperiri: niſi fuerint ſcortium poſitæ: vt ſup. eo. l. pupillares. & facit Inſt. de pup. ſubſtit. §. liberis.

f *Si quis fecerit. Exemplo*] modo reſpondet.

g *Apertum eſt*] facit inſ. de ſecun. tab. l. 1. §. ſed ſi unum. & inſ. de fi. inſtitu. l. 2. & in Authen. vt ſponſal. §. 2. & C. de ædic. procurator & ſupra ſum. erciſc. l. Papin. §. & C. de veteri ſign. l. ſanximus.

SI QVIS OMISSA cauſa teſtamenti &c.

¶ *Quia inſtitutionem petunt adire ex inſtitutione ſpe evitandarum legatorum. & accipiunt ab inteſtato. Hæc de hæredibus. Et nota quod propter ea introducitur hæres Rom. l. 1. in 2. propter eum qui omittit ex teſtamento, & ipſe dicitur tenere ab inteſtato. vt inſ. eo. in princ. Secundo, vt legitimi habeant. & ſimiliter. Sanximus vt inſ. de 1 §. fi. Tertio, vadat ad ſubſtitutum, vt inſ. eo. l. 3. Multa alia plura videre licet apud Cuiacium ſuis paratis ad hanc l.*

PRætor] CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredem filium ſuum Seium & multa legata aliquibus quibuſdam. & deceſſit. filius ſecundum hæreditatem ex teſtamento patris vt non tenere aliquid dare legatariis. & cepit eam poſſidere ab inteſtato. nunquid debet eripi mihi, ominus legatariis? Et dicitur quod ſic. & non olim haberet locum hoc edictum, ſi ego qui poſſum ſuccedere ab inteſtato, ſim inſtitutus. & omitto ex teſtamento. & poſſideo ab inteſtato: ſed etiam ſi filius meus, vel ſeruus ſuus inſtitutus. & ego cum potui eos iubere adire, noluerim facere. & poſſideo ab inteſtato. Sed etiam ſi iuſſi eis, vt adirent. & ipſi non obtemperauerunt mihi: non excuſor propter hoc, quia potui eos compellere. Sed quid ſi ſeruus meus inſtitutus ab aliquo non certioratus me de hoc. & ego poſſideo ab inteſtato hæreditatem illius, qui dictum ſeruum inſtituit? certè non incido in edictum. ſecus autem ſi fingerem me ignorare dictum ſeruum eſſe inſtitutum. quia tunc benè incido. Item quid ſi teſtator cui poteram ab inteſtato ſuccedere, inſtituit me hæredem ſub conditione, ſi navis ex Aſia venerit, ſque ad annum. & ſi non venerit, ſubſtituit mei ipſum mihi purè. & poſtea venit navis. & ego omiſi ex inſtitutione adire. vt adeã ex ſubſtitutione? nunquid incido in edictum? & dicitur quod nõ. Item quid ſi ſum inſtitutus ſub conditione poteſtativa, & eam nobis adimplere & ab inteſtato poſſideo hæreditatẽ? certe in hoc edictum incido. ſed & ſi ego qui omiſi ex teſtamento, ſi poſſideo hæreditatem iure legitimo. ſed alio mõ. puta quaſi prædo. fingens aliquem mihi ab inteſtato poſſeſſionis. idem erit dicendum. ſ. vt teneat legatarijs ſoluere legata. ipſi tamen legatarij debẽt mihi in eo caſu cauere. ꝙ reddent mihi legata, ſi mihi euicta fuerit hæreditas. ſecus autem ſi ego omittens ex teſtõ ex alio iuſta cauſa poſſideã hæreditatẽ: quia tunc non teneor hoc edicto. puta ſi eam poſſideo miſſus in poſſ. à iudice gratia ſeruandorum fideicommiſſorum mihi à teſtatore relictorũ. vel gra creditii mei ſeruandi.

¶ *Et ſi non poſſideat*] Inſtitui mihi hæredem Seium. qui ſine inſtitutione poterat mihi ſuccedere ab inteſtato. & ab eo multa legata & fideicommiſſa dedi quibuſdam. & deceſſit. ipſe autẽ Seius omiſit ex eſtõ in fraudẽ prædictorum: & dolo fecit. quo minus poſſideat ab inteſtato. & tranſtulit ad aliũ poſſeſſionẽ per fraudem. nunquid tenetur prædictis. ac ſi ab inteſtato? Et dꝰ. ꝙ ſic. & idem eſt ſi habuit poſſeſſio ab inteſtato. & dolo eã dimiſit. ſiue ab initio malitioſè fecit. vt nõ poſſideret. Sed pone q̃ dictus Seius a me inſtitutus. omiſit ex teſtõ p̃ fraudem. vt factum eſt ad hoc. vt ad alium legitimum. vel ad ſibi ſubſtitutum perueniat. nunquid tenetur legatarijs? Et dꝰ. ꝙ ſic. Item nunquid legatarij pauerunt conuenire dictum legitimum. vel ſubſtitutum ad quem peruenit hæreditas dolo inſtituti? Et dꝰ. ꝙ ſic. Sed quos conueniẽt prius? verum inſtitutum. qui omiſit an legitimum? vel ſubſtitutum qui poſſidet hæreditatem? Et diſtinguitur. vtrũ inſtitutus acceperit pretium à legitimo. vel ſubſtituto. vt omitteret ac gratis omiſit. Primo caſu dẽt prius conueniri inſtitutus. & legitimus. vel ſubſtitutus in ſubſidium. Secũdo caſu dẽt prius cõueniri ſubſtitutus. Sed quid ſi ẽt ſubſtitutus. cui dimiſſa eſt hæreditas per inſtitutum. omittat ex ſubſtõe. & poſſideat ab inteſtato. quia. & legitimus erat defuncto dicto ſubſtitutus? Certè poterunt legatarij conuenire inſtitutum. & ſubſtitutum. & ſi ſit inter legatarios aliquis. cui legatum ſit a dicto inſtituto. & ſubſtituto. idem ille habebit actionem contra vnum eorum tantum. quem voluerit eligere. & h. d. per prolixa verba vſq. ad l. ſi quis pecuniam. §. quamquam. Vt nanus.

h *Expedit*] quas publicè expedit habere exitum. vt ſup. tit. 3. l. vel negare. Accurſ.

i *Calliditate*] demũ. ſecus ſi ſine fraude. vt inſ. eo. l. qui aãt §. ſi patronus in fi. Azo. & facit ſup. tit. 2. l. fuit.

K *Poſſideat*] jam. ſſa ad hæc &c. Azo.

l *Polliceatur*] vtilem ex teſtamento.

m *Expedit*] quo ad hoc edictum mihi ſ. ſed alibi patui. vt ſup. tit. ſecũdo. l. ſi ego. & l. ſi ex parte ſua. & no in l. ſi ſolus. in fi. & facit inſ. eodem. l. cui. & ſup. de inoffic. teſta. l. nihil. Accurſ.

Si quis omiſſa cauſa teſtamẽti, ab inteſtato, vel alio mõ poſſideat hæreditatem.

TITVLVS IV.

Qui poſſidet ab inteſtato, tenetur legatariis, ac ſi adiiſſet ex teſtõ, ſi hoc poterat. Bart.

Vlpian. lib. 50. ad edictum.

LEX PRIMA.

PRætor volũtates defunctorum tuetur, h & eorũ cailiditati i occurrit, qui omiſſa cauſa teſtamenti, ab inteſtato hæreditatem totam 5† partẽve eius poſſident, K ad hoc, vt eos circumueniant, quib. quid ex iudicio defuncti deberi potuit, ſi non ab inteſtato poſſideretur hæreditas, & in eos actionem pollicetur. l

Qui poteſt eſſe hæres p ſe, vel per alium, ſi omittit ex teſtamento, & hẽt ab inteſtato, hoc edicto tenetur. Bart.

¶ Et parum m refert, vtrũ qs

1† Fl. ſi tabulæ non cõparẽt. vel exuſtæ ſint.

2† F. occultæ.

3† Alias Paulus. alias Caius lib. 2. ad l. Iuliã & Papiam.

4† Fl. hæc diſtinctio ejus addit dictum exemplum.

5† Fl. de eſt. totã.

per semetipsum, an per aliũ acquirere potuit hæreditatẽ. Nam qũocunq. potuit, si nó acquisierit a 1† hæreditatẽ, in ea causa est, vt incidat in edictum b Prætoris.

¶ Prætermittere autem causam testamẽti vr,c q. cũ posset iubere, noluit id facere.

¶ Quid ergo, si seruus eius, cũ iuberetur adire hęreditatẽ, d dicto audiẽs ñ fuit? Sed cõpellẽdus é e seruus hoc facere, iõq. dñs ab intestato f veniẽs, in edictũ incidit. Si ãt nec certioratus dñs est à seruo, g & postea ipse ab intestato possideat h 2† hæreditatẽ, non debet incidere in edictũ, nisi fingat 3† ignorantiam.

Si idẽ est sibi substituere: pt instiõnem omittere ex præsumpta voluntate defuncti. Bar.

¶ Si proponatur idem 4† institutus, & substitutus, i & pmiserit institutionem: an incidat in edictum, quęritur. Et non puto incidere, quasi testator hanc ei dederit facultatem, qui eum substituit.

Est in extraneo repudiare, in suo abstinere, in instituto sub condõne potestatiua (õditionem non implere. Bar.

¶ Prætermittere causam testamenti est, si quis repudiauerit hæreditatem. k

¶ Qui sunt in ptate, statim l hæredes sunt, (seu ab intestato, 5† seu) ex testamẽto: nec ꝙ se abstinere possunt, quicquam facit. m Qđ si postea n se immiscuerint, 6† ex testõ vidẽtur o hęredes; nisi 7† abstinuerint p quidẽ se testõ, verum q ab intestato petierint bonorum possessionem. Hic enim incident in edictum.

¶ Qui sub conditione hæres institutus potuit parere cõditioni, nec paruit, cum conditio talis sit, vt in arbitrio sit hæredis instituti, deinde ab intestato possideat hæreditatem, debebit edicto teneri, quia eiusmodi conditio pro pura haberi debet. r

Qui omittit ex testamẽto, tenetur hoc edicto, si possidet ꝙ hærede ab intestato, vel ꝙ possessore, vel dolo desiit possidere, vel possessionẽ acquirere. b.d. vsq. ad §. fin. Bart.

¶ Nõ quærimus, qui prætermissa causa testamenti ab intestato hæreditatem possident, 8† vtrum iure legitimo possideant, an non. Nã quoquo iure possideant hæreditatem, vel partem eius, cõueniri ex edicto poterunt: vtiq. si non ex alia causa t possideãt: vt puta, si quis omisit quidẽ hæreditatem, sed ex causa fideicommissi u possidet, missus in possessionem fideicommissorum seruandorum causa: vel si proponas eum crediti seruandi causa venisse in possessionem. Nã nec ex hac causa legatarijs respõdere cogetur. Toties igitur edictum Prætoris locum habebit, quoties, aut quasi hęres legitimus possidet, aut quia bonorum possessionem accepit ab intestato, aut si fortè quasi prędo possideat hæreditatem, fingens aliquem sibi titulum ab intestato possessionis. Quocunq; enim modo hæreditatem lucrifacturus quis sit, legata pręstabit: 9† sane interueniente cautione, x euicta hæreditate legata reddi.

¶ Et si non possideat quis hæreditatem, dolo autem malo fecerit, quo minus possideat: eueniet, vt perinde teneatur, atque si hæreditatem adijsset. 10†

¶ Dolo autẽ malo fecisse videtur, quominus possideat, ꝙ ad alium transtulit possessionem per fraudem, vt legatarij, cæteriq. qui quid in testõ acceperint, y 11† careant ijs, quæ sibi relicta sunt.

¶ Sanè qõnis fuit, vtrum is demum dolo malo facere videretur 12† quo minus possideret, 13† qui per dolum eã possessionem dimitteret 14† quam aliquando habuit: an verò is, qui 15† hoc ipsum malitiosè fecit, ne ab initio possidere inciperet. Labeo fibi videri ait, nõ minus z dim

a *Acquisierit*] ex testamento. Accurs.

b *In edictum*] hoc .s. vt videatur adisse ex testamento.

c *Vr fetur*] dominus seruo suo instituto. Azo.

d *Hæreditatem*] ex testamento. Accur.

e *Sed compellendus est*] hæc est responsio. & est sic. Co. de iure deliberan. l. pe. Sed contra. C. de hære. inst. l. cum proponas. in fi. Sed qđ hic dicitur, ideo est, quia semper posset fingi seruum nolle adire. sic sup. de transact. l. eum hi. .s. sed cũ lis. Item secus est, quam hic dicitur, cum seruus adire nõ potuit: vt inf. eod. l. excusatus. Accur.

f *Ab intestato*] repudiando successionem ex testamento, aliter non esset locus ab intestato: vt sup. tit. 2. l. quamdiu. Sed an solus dominus potest repudiare? quidam non, sicut nec adire. Sed dic contra: vt inf. de succes. edict. l. 2. §. per seruum.

g *A seruo*] instituto: quia ipse seruus sit institutus, hic tamen cum sciuit, debet ex testamẽto adire iubere.

h *Possideat*] dominus iam defecta conditione in testamento posita, vt ex testamento iam adire nõ possit.

i *Substitutus*] cohæredi: & tunc facit tit. 2. l. quæsitum. & l. Iulianus. cit. princ. Vel aliter, vt sup. de vulg. sub. l. fina. .s. & facit inf. eo. l. qui autem. §. planè.

k *Hæreditatem*] testamentariam. Accurs.

l *Statim*] post mortem testatoris.

m *Quicquam facit*] quo minus ipso iure sint hæredes: facere tamen potest abstentio. quo minus teneantur creditoribus vt sup. titulo secundo. l. necessarijs. Item vt hoc edicto teneãtur: vt infra proxi. Item quòd dicit statim, verum est, nisi sub conditione potestatiua instituantur: vt sup. de hæred. instit. l. suus. & l. iam dubitari, & de condi. insti. l. fi.

n *Si postea*] ex intervallo post mortem testatoris. Accursius.

o *Videntur*] ex tunc quo ad effectum, vt in edictum non incident, nisi &c.

p *Abstinuerint*] antequam se immiscreant, nam postea abstinere se nõ possunt: vt sup. tit. 2. l. necessarijs.

q *Verum*] pro etiam.

r *Hic*] idest, hoc casu.

s *Haberi debet*] quo ad hoc edictum: non aliter: vt supra. de acquirenda hæredi. l. is qui hæres. & de cõdition. instit. l. hæc verba. & ad hoc infra eodem. l. mater. & in sententiam. & l. si quis sub conditione. & inf. de re iu. l. qui potest.

t *Ex alia causa*] non lucrativa, sed alia, vt subtrahat statim: & infra. eodem. l. finali.

u *Fideicommissi*] à defuncto debiti. Nec fecerat enim quidã tertius primo testamentum, in quo legauerat mihi decem præstãda ab isto defuncto modo, quem instituerat, qui postea me instituit. ergo si omitto ex testamento, mittor in possess. pro fideicommisso mihi debito à defuncto ex testamento cuiusdã primo testantis, vel eram creditor testatoris, & pro debito mittor in possess. omittendo hæreditatem, nam non teneor creditoribus his duobus casibus, & h. d. vt argum. C. de bon. auth. iud. poss. l. prima.

x *Cautione*] .f. præstanda: ad quod C. de petit hære. l. fi. .s. Accur.

y *Acceperint*] f. desiignatione. Accur.

z *Non minus delinquere*] sic inf. de verb. oblig. l. in illa §. 1. & sup. de rei vend. l. 2. & de petit. hære. l. sed & si lege. §. perinde. Sed argu. contra sup. pro lęc. l. nemo. §. 1. & inf. quæ in fraud. cred. l. qui autem. in princ. & infr. si quid in fraud. pa. l. prima. §. verum. Accur.

a *Tene-*

1† Fl. acq sit.

2† Fl. posf sedit.

3† Fl. nisi si fingit.

4† Fl. idẽ &c. & ad intellectu huius text. vi. Io. Coras. in l. post adita. nu. 49. C. de imp.

5† Fl. patenteſi inclusa desiunt.

6† Fl. Qđ si postea miscuerunt.

7† Fl. nisi si.

8† Fl. possideant.

9† Fl. hic desinit ver. sup §. & icipit. §. sanè. q cõtinuat vsq. ad §. sanè qõnis.

10† Flore. adisset.

11† Fl. acceperunt.

12† Fl. vi deatur.

13† Flor. possideat.

14 Fl. dimittat.

15† Fl. in quoq. q.

quere eum, qui non incipiat poſſidere, quàm eum qui deſinat. quæ ſententia obtinet.

Qui omittit hæreditatem, vt vadat ad legitimum, tenetur legatarijs, ſi pecuniam recepit, poſſeſſore prius excuſſo. h. d. sum l. ſeq. Bar.

¶ Si quis per fraudem omiſerit hæreditatem, vt ad legitimum perueniat, legatorum petitione tenebitur. a

Idem lib. 7. ad Sabinum.

LEX II.

Licet pro hærede gerere non videatur, b qui pretio accepto prætermiſit hæreditatem: c tamen dandam in eum actionẽ, exemplo eius, qui omiſſa cauſa teſtamenti ab inteſtato poſſidet hæreditatem, d Diuus Hadrianus reſcripſit. Proinde legatarijs, & fideicommiſſarijs tenebitur. Sed vtrum ab eo erit incipiendum, & ſic ad hæredem e veniendum: an conuertemus ordinem? Mihi videtur humanior eſſe hæc ſententia, vt poſſeſſor hæreditatis prior excutiatur, maximè f ſi lucratiuã habet poſſeſſionem.

Si inſtitutus omiſit propter pecunias, & ſubſtitutus ab inteſtato adit, quilibet tenetur propris legatarijs: & à communibus quilibet poterit in ſolidum conueniri. Bar.

Pompon. lib. 3. ad Sabin.

LEX III.

SI pecuniã à ſubſtituto acceperis, vt prætermitteres, g ilique adieris: an danda ſit legatarijs actio, dubitari poteſt. Et puto, ſi ipſe quoque prætermiſerit, & quòd h lege i ad ſe rediret, poſſederit j † hæreditatem, in vtrunque k veſtrũ dandam: vt ei tamen, cui ab vtroque l legatum ſit, in alterutrum m non detur actio. n

Si inſtitutus omittit in fraudem, vt vadat ad aliũ, pecunia non accepta poſſidens ſolus tenetur, ſed pecunia accepta tenetur vterque. Bart.

Vlpianus lib. 50. ad edictum.

LEX IIII.

SI quis pecuniam non acceperit, ſimpliciter ▪ autem omiſerit cauſam teſtamenti, dum vult præſtitum ▪ ei, qui ſubſtitutus eſt, vel legitimo: nunquid locus non ſit edicto? Planè indignandum eſt, circumuentam voluntatem defuncti: & ideò ſi liquidò conſtiterit in necem legatariorũ hoc factum: quamuis non pecunia accepta, ſed nimia gratia collata: dicendum erit locum eſſe vtili actioni aduerſus eum, qui poſſidet hæreditatem. & rectè dicetur, vbicunq; quis o † vult præſtitum ei, qui ſe repudiante võturus eſt, nõ repudiaturus, niſi præſtitum vellet: & maximè q ſi ob euertẽda iudicia r id fecerit, ibi dicendum eſt 3 † aduerſus poſſeſſorem competere actionem: ſic tamen, vt vbi quidem pecunia accepta repudiauit, ibi dicamus cum qui omiſit, conueniendum: s vbi verò gratis, in fraudem tamen eorum, quibus quid relictum eſt, poſſeſſorem debere conueniri vtili actione. t

---

a *Tenebitur*] ſ. omittens. Sed contra in ſ. cod. l. ſi quis pecuniam. ibi, vbi vero gratis, &c. 1 vbi poſſeſſorem tantum dicit conueniri. Solu. ibi gratis omiſit: hic accepta pecunia. & ſic conuenitur, excuſſo tamen prius legitimo: vt inf. l. proxi. ſic & diſtingue in eo qui omittit, vt vadat ad ſubſtitutum: vt inf. eo. l. ſi non ſolus. pen. reſpon. & C. eod. l. 1. Alij dicunt, quod hic idem erat legitimus, & omittẽdo quod non placet. Alij dicunt, quòd tenebitur ſ. qui poſſidet. nec hoc placet.

b *Licet. Non videatur*] vt ſup. tit. 2. l. fuit. & de petit. hæred. l. etiam ſi. ſ. planè ſi acceptam.

c *Prætermiſit hæreditatem*] ſecus ſi gratis, tunc enim tantũ poſſeſſor tenetur: vt inf. eo. l. ſi quis pecuniã. ſ. vbi verò gratis.

d *Poſſidet hæreditatem*] in quem conſtat dari petitionem. & ſup. l. 2. in prin. & inf. vt leg. no. ca. l. ei quoque. Accur.

e *Ad hæredem*] ſ. legitimum. Azo.

f *Maximè* abundat: ſic inf. eo. l. ſi quis pecuniam. ibi, & maximè, &c. alias non. iſte non tenetur: vt ſ. eo. l. ſi. quæ eſt contra. Sed cum pecuniam dat, quomodo habet gratis? Reſpalius pro eo dedit. vel nihilominus dicit habere gratis. nec enim dat bono modo. Alij dicũt q hic ordo ſeruatur, quando nihil accepit inſtitutus: & ſic abundat maximè. alias ſi accepit, quilibet à principio poteſt conueniri. pro quibus eſt inf. l. proxima. Alij dicunt, quod prior electiuè ponitur, & omittens nil accepit: & ſic conuenitur: vt inf. eod. l. ſi quis pecuniam. ibi, vbi vero gratis, &c. Item viderur vtrunque ſimul conueniri non ſeruato ordine: vt inf. eodem. l. ſi non ſolus. quæ eſt contra Solu. hic ab vtroque idem legatũ. ibi ſecus. vnde quilibet ſuis tenetur. Item videtur quemlibet in ſolidũ teneri: vt inf. eod. ſi ab inſtituto. Solu. ibi ambo poſſidebant. hic ſolus legitimus. & eod. modo reſp. ad l. inf. eod. ſi nõ ſolus. in princ. & ſ. 2. & l. ſi. ibi. nunc &c. Solu. vt ibi. Itẽ contra inf. eo. l. ſi non ſolus. ſ. ſi. ibi. & aliàs. &c. Solu. ibi. Item contra in ſ. l. proxi. Sed illam intelligo ſecundum iſtam: vt ibi dices. & facit ad hoc, quod prius poſſeſſor conuenitur, quod de debitore. & fideiuſſore dicitur in Auth. de fideiuſſ. ſ. 2. colla. 1. & de tutore gerente. & non gerente dicitur C. de diui. tut. l. 2. & arg. inf. de leg. 2. l. cum ab vno.

g *Si pecuniam. Licet mittere*] adire ex ſubſtitutione. & vtroque dicit. q. d. nõ ſolum inſtitutus omiſit. Vel dic non ſolum ſi adiuit, vt dixi tenetur, ſed & ſi omiſit. Accur.

h *Quòd*] i. quia.

i *Lege*] i. ab inteſtato. Accur.

k *In vtrumque*] vt tamen prius poſſeſſor conueniatur: vt ſup. l. proxi. quæ videtur contra. Alij, quod hic vterque ab inteſtato apprehendit: vt inf. eod. l. ſi ab inteſtato. quod eſt contra hanc literam. Tertij, quòd in ſi. l. nihil accepit inſtitutus. hic ſic primam probo.

l *Ab vtroque*] idem ergo legauit ab vtroque. potuit enim & ab alterutro legaſſe: vt inf. de leg. 1. l. licèt. ſed tunc ſi tantum ab inteſtato, teneretur propter hoc, quod pecuniam accepit: vt hac l. & ſup. l. proxi.

m *In alterutrum*] id eſt, vtrunque ſecundum, quod diſtinguitur inf. eod. l. ſi non ſolus. ſ. ſi duo. & l. ſi ab inſtituto.

n *Actio*] vtilis ex teſtamento. Accur.

o *Si quis pecuniam*] Caius eſt vſque ad ſ. quamquam.

p *Præſtitum*] i. fine pecunia, non ſine fraude.

q *Quamquam*] A principio tit. vſque huc dictum eſt de hæredibus ex teſtamento omittentibus, & ab inteſtato adeuntibus & vt teneantur legatarijs. nunc dicit quod idem eſt, & in alijs, qui non ſunt hæredes, puta legatarijs, à quibus ſunt fideicõmiſſa relicta. nam ſi ipſi dolo procurauerint, vt hæres non adeat, tenẽtur nihilominus fideicõmiſſarijs. Secundo dicit, quòd hæres qui vendidit hæreditatem, poſſidere videtur, & ea ratione legatarijs tenetur, nec eo quòd videatur dolo feciſſe, quo minus poſſideat. Vlpianus.

r *Aduerſus*] idem.

s *Vbi verò gratis*] ſ. ſine pecunia. & ſine fraude.

t *Præſtitum*] id eſt, hæreditatem præſtatis ſiue dati.

u *Maximè* abundat. ſic ſup. eod. l. licet. in ſi. & probatur, quod abundat: ſup. eo. l. prima. in prin. & inf. eod. l. qui autem. ſ. ſi patronus. in fine. & inf. ea. l. quamquam. Item adde, quod dicit non aliàs facturus, facit tup. de alien. iud. l. quæ redhibitio.

x *In lite*] id eſt, vltimam voluntatem. ſic ſup. tu. 1. l. vel negare. H.

y *Conueniendum*] poſt non valet: id eſt poſſeſſorem prius excuſſo: vt ſup. eod. l. licet. vel ibi, quidam, quamuis gratis habebat.

z *Poſſeſſorem*] tantum ſonè. & non repudiantem. licet quidam contra inf. eo. l. ſi non ſolus. 1. reſp. & ſ. ſi. & facit, quod po. C. eo. l. 1. & ſup. eo. l. & l. proxi.

1 † Fl. poſſidebit.

2 † Aliàs dum vult fideicõmiſſarijs.

3 † In quibuſdã exẽplaribus dicẽdũ eſt. nõ hẽtur.

a *Sepe*

a *Serpit*] alias serpit, alias repsit, & est sensus, extrahitur sententia.

b *Conueniri*] fraudis particeps conuenitur, licet lucra ad eum non peruenerint, sic sup. de reg. gest. l. ex facto. Sed videtur hunc legatarium non teneri, cum legatum non habeat vt j. de leg. 1. l. fideicommissum. Respon. immo, quia tenetur cedere actiones, alioquas cum sua culpa cedere nō possit, quia procurauit, vt testamentum nō valeret, tenetur vt in fi. de leg. 3. l. si legatarius. Sed an hæres in subsidium arg. q sic su. de eo per quem fac. erit. l. fi. in prin.

Particeps fraudis conuenit, licet lucri particeps non sit.

ADDITIO. Aduerte hic secundum Bar. q ista glo debet intelligi, q legatarius erat de illis, qui veniunt ab intestato, & bona peruenerunt ad eum alias teneretur illi ad quos bona deuenerunt, secundū Iac. de Are. quod placet Bart. Sed num enim teneatur ex hoc edicto ille, qui hoc pro uno facturus sibi aliquid lucri: vt l. 1. §. nō quæramus. sup. eo.

c *Possidere*] quia pretium loco rei est: vt sup. de petit. hæred. l. sed & rem. & sup. de vsufr. l. qui pretio. nē hæres est nō ideo minus, q vendidit, & legatarijs omnibus tenetur actione ex testamēto: vt C. de hæred. l. 2.

d *Quo minus possideat*] Sed nonne qui dolo desijt possidere, videtur possidere: vt infra de reg. iur. l. ad eam. Item per? Resp. verum est, sed tamen non omnis, qui videtur possidere, dolo desijt possidere.

Dolo desiens possidere, videtur possidere.

EXcusatur] CASVS. Patronus iniustitus à liberto taliter quod portio patroni est onerata, eo quod nimia legata reliquit libertus, potest omittere ex testamento, & adire ab intestato: & excusatus est ab hoc edicto. nam & si libertus instituit seruum patroni, & non onerauit: partem patroni legatis, & patronus seruo iussit, vt adiret, & seruus non potuit adire aliquo casu impeditus, impunè potest patronus præterminere hæreditatem libertiex testamento, quo instituit seruum patroni. Viuia.

e *Oportet*] quia eius portio erat onerata legatis: vt infra l. proxi. §. si patronus.

f *Eius*] scilicet patroni.

g *Non soluerit*] vel noluerit, secundum R. ad quod C. de hæred. instit. l. 3. in fi. & sic speciale in patrono, vel dic secus si noluerit: vt & idem sit in eo, quod in alio: vt sup. eo. l. 1. §. quid ergo. & facit C. eo. l. 2. §. 1.

QVi autem] CASVS. Dictum est sup. eo. l. 1. q is hæres qui ab intestato possidet hæreditatem omissa causa testamenti, conueniri potest à legatarijs modo quæritur, an possit conueniri, si quasi ex voluntate testatoris videatur ex testamento omisisse, puta, quia fratrem suum scripsit testamentō hæredem, & multa legata in testamento ab eo reliquit, & postea fecit codicillos, & in eis petiit a dicto suo fratre, vt si legitima sua hæreditas ad eum pertinuerit, præstaret quibusdam fideicōmissa: & postea decessit dictus testator, & postea frater suus omisso hæreditatem tuam ex testamento, & adiit ab intestato, numquid teneatur respondere legatarijs quibus legatum est in testamento? Et dicitur, quòd sic, tenetur etiam respōdere illis, quibus fideicommissa sunt relicta ab intestato in codicillis. non tenentur tamen vtrique vltra dodrātem: immò quadrans integer debet apud eum remanere. præterea debet satisfacere dictis legatarijs, quem fideicōmissarijs. Sed quid si testator omnia maxime permisit huic fratri vt diminueret hæreditatem ex re fiduciæ? & adiret ab intestato? Certè non inest dicere in edictum faciendo illud, q testator eo permisit: & ideo nō tenetur respondere legatarijs. Sed pone, quod dictus testator reliquit Titio, & Seio legata in testamento: & eisdem reliquit fideicōmissa ab intestato. item & ab intestato reliquit fideicommissa Caio. numquid illum ordinem debemus seruare? Videamus. Imo monstratur. Vt illis quibus relicta sunt legata in testamēto, & fideicommissa ab intestato, soluantur prius de dodrante dicta legata, & fideicommissa, & si aliquid superest de dodrante, soluantur fideicommissa illi Caio prædicto, cui ab intestato tantum sunt data fideicommissa. Item vtrum fideicōmissarij quasi æquales, scilicet vt prius soluantur legata, & postea si superest de dodrante, soluantur fideicōmissa æqualiter, & non habeant aliquā prærogatiuam fideicommissa data ab intestato dicto Titio, & Seio, quibus legatum fuit similiter in testamento? Et distinguitur hic. Aut hæres qui omisit ex testamento, & adiuit ab intestato, sciens id fecit in edictum, omittendo ex testamento sine speciali testatoris permissu. Aut nō incidit, vt quia specialiter ei hoc permisit testator, vel quia alia iusta causa intercessit eum intendi ex testamento. Primo casu præferendi erunt dictus Titius, & Seius, quibus ex testamento relicta sunt quædam, & ab intestato quædam, vt eis plus satisfiat de legatis eis relictis in testamento, & fideicōm. si eisdem relictis ab intestato, & si superest aliquid ex dodrante, satisfiat dicto Caio fideicommissario, cui ab intestato tantum relicta sunt fideicommissa. Secundo casu debent contribui fideicommissa quasi exæquata, vt dicto Titio, & Seio soluantur fideicommissa eis relicta ab intestato, & Caio prædicto soluantur fideicommissa sibi similiter relicta ab intestato. legata autē relicta in testamento dicto Titio, & Seio, non præstentur eis: quia iussit vt dictum est, possidet hæres ab intestato hæreditatem. hoc dicit vsque ad §. non simpliciter.

h *Testamenti*] vt sup. eo. l. 1. in prin. Accurs.

i *Ab intestato*] desit, si contigerit non adiri hæreditatem ex testamento.

k *Pertinuerit*] quod tū hic volebat testator: vt j. hac l. §. 1. & 2.

l *Fideicommissa*] non dixit legata: quia secundum hanc legem ab intestato non præstabantur: vt Instit. de fideicom. hæred. §. præterea. Azo. sed hodie non est differentia: vt C. communia de legat. 2. sed quo ad hæc, quæ hic dicuntur, idem est enim hodie.

Non videtur permissum institutis, vt adeant ab intestato ex eo, quia fideicōmissa ab intestato sibi intelligantur relicta: & si fecerint, in edictum incidit: vt tamen prius relicta in testamento soluantur: sed si testator hoc expresse permiserit, non incidit in edictum, vt omnia legata tribuantur. Bart.

Vlpianus lib. 50. ad edictum.

LEX VI.

QVia autem is, qui ab intestato possidet hæreditatem, conueniri pōt, si omittat caulam testamenti: quæritur, si quasi ex voluntate testatoris videatur omisisse, an cogatur præstare vt puta fratri suum scripsit hæredem, & codicillos fecit ab intestato, & petijt que a fratre, vt si legitima hæreditas ad eum pertineret, k 6† fideicommissa præstaret quibusdam. Si igitur omissa causa testamenti, ab intestato possideat hæreditatem: videndum est, an legatarijs cogatur respondere. Et Iulianus lib. 6. 7† Digestorum scripsit, cogendum.

6† Fl. pertinuerit.

7† Alias xxxj.

primò legata præſtare: mox dimiſſis [a] legatis, ſi quid ſuperfuerit ex dodrante, tunc fideicommiſſa cogi præſtare. Cæterum, ſi legata abſumant dodrantem, tunc nihil fideicommiſſariis præſtandum. Habere enim integrum quadrantem [b] legitimum hæredem oportet. Ordo igitur à Iuliano adhibetur, vt prius legata præſtentur, deinde ex ſuperfluo fideicõmiſſa, dummodo quadrans non tangatur. Et [d †] puto Iuliani ſententiam ita accipiendam, vt ſi omiſſa cauſa teſtamenti, ab inteſtato poſſideat hæreditatem, cogatur omnino [e] legata præſtare. Necenim vtique omittere [d] ei hæreditatẽ permiſit, qui fideicõmiſſa ab eo reliquit ab inteſtato.

¶ Planè ſi nominatim id ei permiſit, dicemus eum non incidere in edictum: quia vſus eſt facultate ea, quam ei teſtator conceſſit. [e] Qgòd ſi non ei conceſſit ſpecialiter teſtator omittere, is ordo erit ſequendus, quem Iulianus oſtendit. [f] Quid deinde dicemus, ſi eiſdem, & ex teſtamento legata, & fideicommiſſa ab inteſtato fuerint relicta, [g] & præterea aliis alia fideicommiſſa? an ordinem illum debeamus facere quem Iulianus monſtrat? [h] an verò contribuemus omnes fideicommiſſarios quaſi æquales? Et magis eſt, vt ita diſtinguamus, multum intereſſe, vtrum incidit in edictũ hæres, an non. Nam ſi incidit, præferendi erunt ij, quibus teſtamento relicta fuerunt quædam. [k] Sin verò non incidit, [l] quia hæc fuit teſtatoris voluntas, vt daretur ei facultatem, & ab inteſtato ſuccedendi, vel quia alia cauſa [m] interceſſit, quæ ſecundum ea, quæ ſupraſcripta ſunt, non offendit edictum, dicendum eſt contribui fideicommiſſa debere, quaſi exæquata.

Qui omiſit dolo, tenetur hoc edicto ſi poſſidet: ſecus ſi ex iuſt. cauſa. Bar.

¶ Non ſimpliciter autem Prætor pollicitus eſt ſe daturum actionem, *ſed* cauſa cognita. Nam ſi inuenerit teſtatorẽ huius rei authorem eſſe, ipſumq; permiſiſſe ab inteſtato ſuccedere, aut ſi qua alia iuſta cauſa [n] omittendi interuenerit, vtiq. non dabit actionẽ in eum legatorũ. Item ſi inuenerit bona ad aliũ pertinere, [o] nõ dabit actionẽ, ſi modo [p †] nulla [q] collusionis ſuſpicio religionẽ Prætoris inſtruxerit. Si autem cui auferri hæreditas poteſt, [r] aliquid poſſideat de hæreditate, & poſſidere deſierit (ſine dolo malo magis eſt, vt deſinat cõueniri. [s] Qd ergo tẽpus ſpectabimus poſſideat, necne? Licis [u] conteſtatæ tempus ſpectari debet.

¶ Certè ſi vacantia bona quis poſſideat, [x ‡ †] & quadriennium [y] præterierit, indubitater conueniri poterit ex hac parte edicti, & qa omiſit cau

a Materiã grauaminis ſuppleo p Bar. in l. ſi qa ſuo. C. de inoff. teſt. & Pa. de Caſt. conſ. 333.

† Flor. Ego.

a *Mox dimiſſis*] non fuit dicendum vt legata in teſtamento relicta præſtaret, quaſi adierit ex teſtamento, & ſimul fideicõmiſſa ab inteſtato relicta, quaſi ab inteſtato adierit. Iuſtè enim eſſet iniquum. Accur.

b *Quadrantem*] contra omnes etiam legatarios, vt C. eo. l. ſi. & inf. ad l. Fal. l. ſi. ad eos, & l. Neſennius. §. 1. & inf. eod. l. ſuo. §. ſi. Accur.

c *Omiſſo.*] deducta Falcidia, vt dixi.

d *Omittere*] vt ſup. de milit. teſta. l. 1. & C. de condit. inſer. l. 2. quod enim ponitur in grauamen, vt non relegat. ſic & C. ſi manci. tra fuer. alie. l. fin. §. 2. Accur.

e *Conceſſit*] ſic ſup. eo. l. 1. §. ſi proponatur.

f *Oſtendit.*] ſuperiori parte legis.

g *Fuerint relicta*] q. d. quædam prædia iure legati reliquit Titio in teſtamento, & eadem prædia eidem Titio reliquit iure fideicommiſſi ab inteſtato, ſi contigerit hæredẽ ab inteſtato ſuccedere. Forè dicens, ſi non valet iure teſtamenti, valeat iure codicillorum, quod poteſt, vt C. de codicill. l. 6. Item quædam alia prædia iure fideicommiſſi, & ſic ab inteſtato reliquit alij.

h *Monſtrat*] vt præferatur Titius veluti ex teſtamento, vt ſupra eo. l. 1. ibi, Iulianus ſcribit, &c.

i *Omnes fideicommiſſarios.*] etiam Titium: hypoc. fideicommiſſariũm per repetitionem.

k *Quædam*] & ſic Titius præferatur, & dicto Iuliani ſtatur.

l *Si verò non incidit.*] quod potuit contingere, quia &c. vt ſup. §. planè, & inf. prox. §. & ſup. d. 1. §. ſi propo natur.

m *Alia cauſa*] puta, vt fraudem teſtatoris repelleret, vt ſup. §. prox. & inf. eod. l. ſi patronus. & ſu. de ex quibꝰ cau. l. ſi pupillus. §. 1. & ſup. de inoffi. teſta. l. Papinianus. §. quæ ratio ſi. & inf. de leg. 2. l. cum pater. §. Titio in fi. §. & arguitur inf. de vſu ap. l. non ſolum. §. quod vulgo. Accur.

n ¶ *Non ſimpliciter.*] CASVS. Dictum eſt ſup. eod. l. 1. in princ. & vſque huc, quòd Prætor dat actionem legatario contra hæredem, qui omiſit adire ex teſtamento, & poſſidet hæreditatem ab inteſtato. Cæterùm iſtud non eſt intelligendum ſimpliciter, ſed cauſa cognita: nam quandoq; non dat in eum actionem legatorum: puta, ſi teſtator permiſit expreſsè omittere ex teſtamento, & adire ab inteſtato, vel ſi alia iuſta cauſa interuenerit, vt omitteret ex teſtamento, vel inueneri Prætor bona ad alium pertinere, & repudiantem ex teſtamẽto nihilominus ſine dolo poſſidere, vel ſi inuenerit Prætor ali-

qui omiſſe ex teſtamento poſſidere, vel quaſi poſſidere, poſtea deſiſſe ſine dolo malo ante litem conteſtatam contra eum per legatarios: in iſtis ergo quatuor caſibus non datur actio in eum, qui omiſit ex teſtamento: ſecus eſt in quodam alio caſu in quo is eſt talis. Inſtitui hæredem Titium mihi extraneum, cum non haberem alium qui mihi ſuccederet. Vnde ſi Titium non inſtituiſſem, bona mea eſſent vacantia, & ad fiſcum pertinerent, & multa legata à dicto Titio reliqui, & poſtea deceſſi. Titius omiſit ex teſtamento in fraudem legatariorum, & ſic bona mea ſunt vacantia, & ad fiſcum pertinent. ante aũt quam fiſcus peteret dicta bona, dictus Titius qui omiſit ex teſtõ cepit poſſidere, & tenuit per quadriennium, & ita per dictam præſcriptionem totus eſt contra fiſcum. nunquid tenebitur legatarijs? Et dicitur quod ſic. & h. d. vſque ad §. ſi patronus Vinia.

o *Iuſta cauſa*] puta, vt fraudem teſtatoris repelleret, vt ſup. §. prox.

p *Ad alium pertinere*] puta, quia cuncta ſunt ſine ſuſpicione, vel repudiatione, vel vltra quadrantem nil omnino poſſidete, nec dolo feciſſe, quo minꝰ poſſideret. aliàs contra ſup. eo. l. 1. §. toties. vſque ad fin. legis. & inf. prox. reſp. Accur.

a † Fl. vero.

p *Non dabit*] quibuſdam.

q *Si modo nulla*] i. ſi Prætor non fuerit per ſuſpicionem inſtructus colluſionem interceſſiſſe, vt ſup. eo. l. 1. §. fi.

r *Poteſt*] ſ. ſcripturꝰ per legitimum: nec tamen aliquod præparamentum erat ad petitionem hæreditatis, alioquin differrent legatarij, ſecundum hæc tempora hodie ſecus: vt C. de peti. hæred. l. fin. in prin. & §. 1. Vel fortè in odium eius etiam lite mota in petitione hæreditatis non different legatarij etiam hoc iure.

‡ † Fl. poſſ ſederit.

s *Poſſidere deſierit*] poſt a ſe cõfiſa l. Fal. l. in ratione. §. Imperator. Accur.

t *Definat conueniri.*] interim tenuerũ dum poſſidet, tenetur exacta cautione cuncta hæreditate. vt ſu. l. prium. §. non quæſimus.

u *Litis*] hæc eſt reſpon. ſit ſup. de neg. geſt. l. litis.

x *Poſſideat*] iuſtinianus omittens ex teſtamento, & ab inteſtato tenens, nec vitus erat inſtitutus, vel legitimus, & ſic vacabant.

y *Quadriennium*] à tempore denunciationis, ſed à tempore quo fuerit delata, ex anno. vt in ſ. de iure fiſci l. 1. Diuus, &c. §.

& §. præscripto. & C. de quadr. præscr. d. l. & dic. vt ibi not. Item ante quadriennium poterit conuenirj, vt sup. proxim. dixi. §. si autem. & §. quod ergo. & sup. eod. l. 1. §. non quærimus. Accur.

¶ *Si patronus*] CASVS. Libenus meus institutus hæredem ex debita mihi ab eo portione. i. ex tertia bonorum suorum, vt Instit. de suc. lib. §. sed nostra, & multa legata à me reliquit, & instituit sibi Titium in duab. partibus hæreditatis, & ab eo similiter reliqit mulier legata, & decessit dictus libertus, postea ego patronus omisi institutionem, quia dicta mea portio nimis erat exhausta legatis. postea dictus Titius meus cohæres collusit mecum hoc modo. dixit. n. mihi, ego omittam meam partem ex testo, ficqi ad legata non tenebor, & tu patrone accipies eam, & dabis mihi centum libras, pone. & ita fecimus. vnde ego patronus habui totam hæreditatem ab intestato. nunquid tenebor soluere legata a dicto Titio relicta? Et dicitur, q sic. non tamen in tantum, q non remaneat mihi mea portio. i. tertia integra. si autē non feci collusionem cum cohærede meo, non tenebor legatarijs soluere. Viuia.

a *Portione*] scientia: vt Instit. de suc. li. §. sed nostra.

b *Cohærede*] puta Titio, vt inf. dicit.

c *Omiserit institutionem*] sed nonne idem si solus cohæres omisisset, vt onus tantum subeat patronus? Respon. idem vt inf. de bo. lib. l. si libertus. & l. si patronū. in prin. Sed tamen in vno casu patronus habet ab intestato totum, in altero iure accrescendi habet totum. Azo. Est ergo idem quando solus cohæres, & quando ambo, sed colludendo. at tertio casu cum non collusit, non est idem; cum nulla præstentur, vt in fi. huius §. Accur.

d *Exhausta*] hodie tollitur omne grauamen, vt Instit. de suc. lib. §. sed nostra. in fi. Azo. sed olim non sic, vt inf. de leg. 3. l. cum patronus, & ibi diximus, & inf. de cond. & demon. l. si his legatum. H.

e *Legatorum*] à se relictorum: nam propter fraudem priuilegium perdit, secundū Ir. vel quia nunc totum habet, & sic vltra legitimam, vt subijcit. Item relictorum à cohærede cū quo collusit: 1 vt sup. eo. l. si quis pecuniam. & quod subijcit, in Titium. s. cohæredem, qui tenetur de relictis a se. Item tenetur de relictis à patrono, si solus patronus omitteret, vt inf. de leg. 2. l. cum patronus. s. 1.

f *Sine fraude*] vt Instit. 2. l. si pupillus. §. 1. & l. proxi. & inf. de leg. 2. l. cū pater. §. Titio. & inf. e. l. præterea. & l. si quis omissa. & C. eo. l. 2.

¶ *Hoc edictum*] CASVS. Filium meum in potestate constitutum institui mihi hæredem, & ab eo reliqui multa legata danda liberis, & parentib. & quibusdam extraneis, & filium meum emancipatum præterij, vnde cum præteritus possit petere bo. pos. contra tab. sicqi committat edictū talitercq; cum institutus pōt petere, & sic cum institutus petat bo. poss. contra tab. teneatur præstare legata à se relicta liberis, & parentib. non autem extraneis legatarijs? & ipse institutus omittat bono. poss. contra tab. & ab intestato possideat hæreditatem cum emancipato qui exit cōtra tab. & hoc faciat in fraudē liberorū, & parentū, quib. erant à se relicta legata, vt dictū est tenebitur ei præstare legata, ac si accepisset bo. poss. cōtra tab. istud. n. edictū si quis omissa cā testi. &c. pertinet ēt ad bon. poss. contra tab. Viuia.

¶ *Hoc edictum*] Pone. casum. aū Io. in filio in potestate constituto. & præterito, qui habet si valeat bo. poss. contra tab. vt C. de li. præt. l. fi. §. sancimus, qua petita præstabit, legata quibusdam, vt inf. de leg. præst. l. 1. & C. ā bo. pos. cōtra tab. l. 1. Item potest dicere nullū ipso iure testamentum, si valet vt Instit. de exhæ. lib. in pr. quod si faciat in fraudem corū. quib. præstaret legata, si petet cōtra tab nō factum esse aliàs, nihilominus tenetur ita, vt arg. sup. eod. l. si quis pecuniā. In emancipato poni non pōt quia ipse citra bonorum poss. cōtra tab. adire non potest, quia aditio de iure ciuili est, sed nec vt de liberi hēt, donec est locus bonor. poss. cōtra tab. vt If. si tab. test. nul. extab. l. 1. in prin. sed in præterito suo vt reprobant. vt infra de leg. pōst. l. is quā in princ. & l. si duo. vbi non præstat legatarius præteritus, ēt si per cōtra tab. veniat, nisi dicas, q fraus hic faciat cum præstare, & sic reatus beneficiū exeludit* vt C. vbi Se. vel cla. l. 1. Pone ergo secundum Azo. in suo instituto, qui habet contra tab. si alius præteritus committit ei edictū. vt inf. de bo. pos. cōtra tab. l. 3. §. si quis ex liberis. & de leg. præst. l. is qui. §. vbi verō. & §. sed si scriptus. si ergo omittat contra tab. & accipiat ab intestato, hēt locum, q hic dī, sed tunc ad omnia teneri vī vt inf. eo. l. si filius. quare prima posito bona est. Vel pone sicut notatur inf. de contra tab. l. illud. §. fi. in quæstione ibi facta. Item facit inf. eo. l. si filius qui. & quod ibi not.

¶ *Si libertas*] CASVS. Instituī mihi hæredem Seium, & dedi libertatem Stycho seruo meo sub conditione, si dederit Titiō decem, & multa alia legata ab hærede reliqui, & decessit, & postea Seius hæres omisit adire ex testamento, & adiuit ab intestato, cum esset nimis frater forte. certe de legatis planum est, quod possint ab eo peti. Item. & Stycho prædicto competit libertas, ac si hæres adiuisset ex testamento, non tamen antequam det Titio decem. Viuia.

h *Tantum sit*] patet ergo pōt oīa idem esse, ac si ex testō adita esset hereditas. vt j. l. si duo. §. fi. & l. si dolo. §. fi. & l. pen. & C. e. l. fi. & inf. de leg. præst. is q. l. fi. & facit inf. de cōdi. & demon. l. qui hæredi. in fi. & fi. de cond. instit. l. quæ sub conditione. §. quoties. Sed arg. cōtra inf. e. l. si quis sub condōne.

¶ *Vidam*] CASVS. Seius instituit sibi hæredes Titium, & Mæuium, & prædicto Titio legauit centum, & decessit: postea dictus Titius, & Mæuius omiserunt ex testamento, & adierunt ab intestato, certè non potest Titius petere dicta centum à Mæuio. ita. n. benè peccauit Titius sicut Mæuius, & idem esset, si cuilibet eorum prælegasset aliquid dictum testatori. Viuia.

a *Legauit.*

---

1 No. q collusio vbiq; est p habita. in cle cōstitutione. §. sanè, & ibi Car. de eic. & in tit. de collus. de teg. per totum.

1† Fi. accepit.

* Reatus beneficium excludit. i hāc propo. vi. Bald. de testib. p. 2. nu. 12. & in Idice Trac. i ver. Reatus. & q hnius vocis significatione vi. l. vlt. in fi. de bonis dam.

---

sam testamenti, & quia ab intestato possedit, & quidem sic, vt præscriptione quadriennij tutus sit.

Licet patronus iustam causam omittendi habeat, tenetur ex hoc edicto, si participat fraudem cum hærede omittente. Bar.

¶ Si patronus ex debita sibi portione [a] hæres scriptus, dato sibi cohærede [b] ex alia parte omiserit institutionem, [c] quia debita pars eius erat exhausta, [d] omiserit, & cohæres, deinde possideat patronus ab intestato legitimam hæreditatem totam, dandam in eum legatorum [e] actione Celsus li. xvj. Digest. ait, quæ in Titium competerent, sufficere q. patrono, quod integrā debitam sibi portionem habeat. Hæc autem ita sunt, si cohæres collusit cum patrono. aliter enim non esse patronum cogēdum legata præstare. Neq. n. interdictum est, vt quis omittat hæreditatem, si sine fraude [f] id fiat.

Qui omittit contra tabulas, & adit ab intestato, tenetur hoc edicto. Bar.

¶ Si libertas sub conditione fuerit data, si decem dederit, & omissa causa testamēti fuerit; non aliter libertas competet, quam si conditioni paritum sit. [h]

Qui potest adire hæreditatem, si amittit, beneficio huius edicti non vtitur. Bar.

¶ Hoc edictū ⁊ enim ad contratabulas bonorū possessionem pertinere magis dicendū est. s. vt qui accipiēdo contratabulas bonorum possessionem liberis parentibusq. legata præstaret, si omiserit eā bonorum possessionem, & ab intestato possideat hæreditatem, cogatur ea præstare, quæ præstaret, si cōtra tabulas bonorum possessionem accepisset. 1†

Relicta conseruantur ex hoc edicto cum sua causa, scilicet, vt conditionalia debeantur conditione impleta. Bar.

¶ Si libertas sub conditione fuerit data, si decem dederit, & omissa causa testamēti fuerit; non aliter libertas competet, quam si conditioni paritum sit. [h]

Qui potest adire hæreditatem, si amittit, beneficio huius edicti non vtitur. Bar.

Marcellus lib. 12. Dige.

LEX VII.

QVidā Titiū, & Męuiū instituit hęredes, & centū sic reatus beneficiū exeludit* vt C. vbi Se. vel cla. l. 1. Pone ergo secundum Azo. in suo instituto, qui habet contra tab. si alius præteritus committit ei edictū. vt inf. de bo. pos. cōtra tab. l. 3. §. si quis ex liberis. & de leg. præst. l. is qui. §. vbi verō. & §. sed si scriptus. si ergo omittat contra tab. & accipiat ab intestato, hēt locum, q hic dī, sed tunc ad omnia teneri vī vt inf. eo. l. si filius. quare prima posito bona est. Vel pone sicut notatur inf. de contra tab. l. illud. §. fi. in quæstione ibi facta. Item facit inf. eo. l. si filius qui. & quod ibi not.

¶ *Si libertas*] CASVS. Instituī mihi hæredem Seium, & dedi libertatem Stycho seruo meo sub conditione, si dederit Titiō decem, & multa alia legata ab hærede reliqui, & decessit, & postea Seius hæres omisit adire ex testamento, & adiuit ab intestato, cum esset nimis frater forte. certe de legatis planum est, quod possint ab eo peti. Item. & Stycho prædicto competit libertas, ac si hæres adiuisset ex testamento, non tamen antequam det Titio decem. Viuia.

h *Tantum sit*] patet ergo pōt oīa idem esse, ac si ex testō adita esset hereditas. vt j. l. si duo. §. fi. & l. si dolo. §. fi. & l. pen. & C. e. l. fi. & inf. de leg. præst. is q. l. fi. & facit inf. de cōdi. & demon. l. qui hæredi. in fi. & fi. de cond. instit. l. quæ sub conditione. §. quoties. Sed arg. cōtra inf. e. l. si quis sub condōne.

¶ *Vidam*] CASVS. Seius instituit sibi hæredes Titium, & Mæuium, & prædicto Titio legauit centum, & decessit: postea dictus Titius, & Mæuius omiserunt ex testamento, & adierunt ab intestato, certè non potest Titius petere dicta centum à Mæuio. ita. n. benè peccauit Titius sicut Mæuius, & idem esset, si cuilibet eorum prælegasset aliquid dictum testatori. Viuia.

a *Legauit.*

a *Legauit*] i.prælegauit.
b *Poſſulabit*] quia alter alteri quod omiſit cauſam teſtamẽti obijcere non poteſt: quia vterq; in ea cauſa eſt, ad quod facit §.eo.l.ſi non ſolus.§.1.vnde Iuuenalis. Nihil Catilina Cethego.vt C.de hæret.l.quoniam.& C.de inoff.teſtamen.l.in alienam. & facit §.de leg. præſt.l.bonorum. Accur.

SI *quis ſub*] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium, ſi daret Seio decem intra annum, & deceſſi: ipſe autem Titius omiſſa cauſa teſtamenti ab inteſtato cœpit hæred. meã poſſidere. nunquid dictus Seius poterit petere ab eo dicta decem? Et dr̃ q̃ non. nõ eſt enim legatarius dictus Seius. ſed pone q̃ intra dictũ annum omiſit ex teſtamento, & poſſidet ab inteſtato: & eſt adhuc intra dictum annum: & ſic poteſt adhuc patere dictæ cõditioni. nunquid tenetur Seio ad danda dicta decem? Et dr̃ q̃ non valuit repudiatio ex teſtõ. & aditio ab inteſtato, ideo, quia non erat tempore repudiationis adhuc ei delata, & hoc dicit cum l. ſeq. Vin.

c *Omiſſa cauſa*] ſed qualiter poterit omittere, id eſt repudiare ante impletam conditionem, cum nec fuerit delata ab inteſtato, vel ex teſtamento; vt ſup.titu.2.l.is q̃ hæres? Reſpond. hic delata erat ab inteſtato defecta iam cõditione, quæ implenda erat intra certum tempus: lex verò ſequens loquitur, cum adhuc ſupererat de tempore: & ideo benè reſpondetur etiam lege ſeq. cum nõ teneri hac parte edicti. quaſi dicat non habet locum hoc edictum, cum nec repudiare ex teſtamẽto, nec adire ab inteſtato potuerit. in ſuperiori verò caſu locum habet edictũ: ſed non in illis, in quorum perſona fuit adimplenda conditio, vt hic, ſed in perſona condtionalium legatorum ſic, vt ſup.l.1.§.qui ſub conditione.

d *Neque enim legatarius*] immò videtur q̃ ſic: vt infra, de leg.3.l.xj.§.cum eſſet. Sed ibi fuit pura inſtitutio ſub modo facta, vt det hæredi rogato certam ſummam hic ſub conditione: vt inf. de condi. & demonſtr.l. qui hæredi.in fine. & l. Mæuius. Alij, q̃ hic fuit expreſſa conditio, ibi non. Item contra ſup.de conditio. ob cau.l.dedi.§ fin. Solut. ibi habuit initium, quia dare voluit, quod debebat dare, hic non. vnde quaſi in princ. eſt nata actio in factum. argum. inf. de pollicita. l.1.§. primo. Item argumen. contra. ſup. de tranſac. leg. cum hi.§. hæc oratio. ibi, ſed & ſi conditionis, &c. Item contra ſupra.eo.l.qui autem.§.fina. Sed ibi hæres recipere, hic dare debebat. Item contra. inf. de leg.1.l. quidam teſtamento.§. fin. ſed poteſt grauari ſi habuit: non autem dicit poſſe peti dandum cauſã implendæ conditionis.

e *Sed & ſi adhuc parendi*] expone vt. & ſup. proxi.

Si non ſolus] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium meum conſanguineum, & nihil reliqui Seio, qui erat ſimiliter meus conſanguineus, & multa legata reliqui à dicto Titio quibuſdam, & deceſſi. poſtea Titius gratia dicti Seij. & nõ accepta ab eo aliqua pecunia, omiſit ex teſtamẽto, & cœpit poſſidere hæreditatem ab inteſtato cum Seio. certè nõ ſolum Titius tenebitur legatarijs, ſed etiam Seius: nec enim debet Seius aſpernari obeſſe ſibi factum Titij hæredis ſcripti, cui Seio etiam profuit dictum factum dicti Titij hæredis ſcripti, id eſt omiſſio ex teſtamento. Seius autem ſi propter hoc Titius a Seio acceperit pecuniam: quia tunc tenetur in ſolidum ipſe Titius ad legata.

¶ *Cum ſubſtitutis*] Titium, & Seiũ meos filios inſtitui mihi hæredes, & Caio, & Sempronio legata reliqui: & ita poſtea dixi: ſi dicti mei filij non erunt mihi hæredes, ſubſtituo eis dictum Caium, & Sempronium. poſtea deceſſi, inſtituti, & ſubſtituti omiſerunt ex teſtamento. & adierunt ab inteſtato hæreditatem. modo petunt dicti ſubſtituti legata ab inſtitutis? certe nõ poſſunt; liberũ enim fuit ſubſtitutis adire ex ſubſtitutione, & vniuerſa bona obtinere, & non petere legata. hoc dicit vſque ad §. ſi duo ſint. Vlpianus.

f *Si non ſolus*] ſcriptus.

g *Cum alijs*] puta Titio fratre ſuo.

h *Hæreditatem*] ab inteſtato. vt ſubijcit. i *Is*] ſcilicet ſcriptus.

k *Omiſit cauſam*] gratia alterius, ſ. Titij fratris, qui vnà cũ eo veniebat ab inteſtato.

l *In ipſum*] ſ. Titium, cum quo poſſidet inſtitutus, & dic pro parte, vt ſtatim patet.

m *Cui*] ſ. Titio venienti ab inteſtato cum ſcripto: cum fortè fratres erant.

n *Is fuit*] factum hæredis ſcripti. ſic inf. de regu.iur.leg. ex qua perſona. & inf. eod.l. mater.§. fina. authoris enim dolus nocet habenti cauſam lucratiuã: vt inf. de except. doli.l. apud Celſum.§. ſi quid autem. Item. & hic participauit fraudem, præſciuit enim.

o *In ſolidum*] ſcilicet, non pro parte tantùm. Azo. & dic, tenetur omittens quaſi hæreditatem habens, cum pretium habeat partis, & alteram habet partem. Vel dic etiã Titium teneri in ſolidum; cum ſit deterius pretio corrumpere, quàm precibus. ſicut in ſententia; vt C. quando prouoc. non eſt neceſſ.l.venales, & inſ. ad Trebellia. l.ſeruo. Item cõtra ſup.eo.l.licet. nam hic non ſeruatur ordo conuentionis; ibi ſic. Solu. hic vterque poſſidebat. ibi alter tantùm. Itẽ. & hic conuenitur qui gratis omiſit cauſam teſtamenti; & hoc ideo, quia poſſidebat; & ſic non obſtat ſup. eod.l. ſi quis pecuniam, ibi, vbi vero gratis, &c. Item ad hoc ſup. eod.l. ſi pecuniam.

p *Cui liberum*] quaſi dicat, ideo cum ipſe omiſit, omittentem incuſare non poteſt, ſic ſup.eod.l.quidam. Item eſt alia

Titio legauit.[a] vterque omiſſo teſtamento legitimâ adijt hæreditatem. Non probè legatorum actionem Titius poſtulabit.[b] Idem eſt, ſi vtrique legaſſet.

Pro eo, quod in vim cõditionis relinquitur, non competit actio: ideo non conſeruatur hoc edicto. Bar.

Vlpianus lib.50. ad edi.

LEX VIII.

SI quis ſub conditione dandorum decem, vel quâlia, quæ in dando, vel in faciendo fuerit,[1]† hæres inſtitutus, omiſſa cauſa[c] teſtamẽti ab inteſtato poſſideat hæreditatem: videndum eſt, an huic, in cuius perſonam conditio collata eſt, ſubueniri debeat. Et magis eſt, ne ſubueniatur: neque enim legatarius[d] eſt.

Paulus lib.45. ad edict.

LEX IX.

SEd, & ſi adhuc parendi[e] cõditioni tempus habeat, hac parte edicti non tenetur.

Si plures poſſident ab inteſtato, vno omittente, quilibet tenetur in virilem: ſi pecunia accepta, quilibet in ſolidum tenetur. Bart.

Vlpian.lib.50. ad edict.

LEX X.

SI non ſolus,[f] ſed cum alio[g] poſſidet hæreditatem[h] is[i] qui omiſit cauſam[k] teſtamenti, rectiſſimè Iulianus ait, quod, & Marcellus probat, dandam in ipſum[l] quoque legatorum actionem vtilem. Nec enim aſpernari debet, obeſſe ſibi factũ hæredis ſcripti, cui[m] etiam profuit.[n] Hoc autem ita eſt, niſi 2† pecuniâ acceperit is, qui cauſam teſtamenti omiſit tunc enim in ſolidum[o] tenebitur.

Ei qui adeundo poteſt conſequi hæreditatem, ſi omiſerit, hoc edicto non ſubuenitur. Bart.

¶ Cum ſubſtitutis ab inteſtato legata fuiſſent relicta, & tam inſtituti, quàm ſubſtituti omiſſa cauſa teſtamenti poſſiderent 3† ab inteſtato hæreditatem: Diuus Pius reſcripſit: neque improbè neque impudenter inſtitutos legata recuſare ſubſtitutis data. Rectè enim recuſat in ſe dari legatorum fideive commiſſorum petitionem ſubſtituto, cui liberum[p] fuit adeunti hæreditatem, non fideicommiſſum petere, ſed vniuerſa bona obtinere.

2† Fl. niſi lit.

3† Fl. poſſideant.

Pretio corrumpere deterius eſt, quàm precibus.

1 Dic qđ ibi nec ẽ legatarius ſicut hic; licet ea habeat locũ oſo q̃ phibet ſatisfactionem. ſm Bar. hic.

ratio, quia pōt habere totum: vt hic, & C. de impub. & aliis substi. l. 4. vnde sibi imputet: vt C. de test. mil. l. 6. §. 1. Sed contra inf. eo l. si in testamento. t. fi. Sol. vt ibi.

ADDITIO. Intellige istam secundum illam, prout loquitur in instituto qui repudiauit accepta pecunia: & eodē modo prout loquitur in substituto qui repudiauit accepta pecunia. i. si loquitur de pecunia legatorum relictorum ab alio. Sed quācunq; ab vtroq; legata fuerit relicta, unde quilibet tenetur suis: nec discutiet primo possessor. vt hic l. in fi. Ratio, quia cum iubeat onera per se ex dispositione defuncti ex æquitate spectā eo pro legatis ab eo relictis: & circa hoc vide dis. nōnem. quam ponit Bar. in l. fi. in fi. eod.

a *Si duo.*] CASVS. Instituit mihi hæredē Titium meum consanguineū, & ab eo quibusdam legata reliquit & eidem Titio substituit similiter Seium meum consanguineū: & ab eodē Seio legata relicta, & decessimus ambo, Titius ē factus & Seius omisit hāc ex testō. & ante inceptū ab intestato, mō quæritur vtrū teneātur legata præstare? Et dicitur quod sic, & in solidū. sed vtrū dicemus in petitionem dandā aduersus quēlibet eorum legatorū q̄ sic a se relicta sunt an verò ab vtroq; legata præstare cogentur? Et dicitur quod libet suis legatariis dē trādere. & hoc hic. ¶. à prin. vsq; ad illū versum. & aliàs proponamus. &c. & in fi. ibi. nam cum ambo. &c. in illo ātē versi. & aliàs proponamus. &c. ponit talem casum. Pone q̄ dictus Instituus omisit ex testō: & cum hæreditas venire deberet ad dictum substitutū, permisit substituus solū instituto ab intestato possidere, numquid patietur dictus instituus actionem solummodo eorum legatorum, quæ sunt à se relicta? an verò etiam eorū, quæ sunt relicta a substituto prædicto? & dicendum est ita demū ēt eorum legatorum à substituto relictorū actionem præstari debere instituto, qui solus possidet ab intestato, si dolo substituti peruenit hæreditas ad instituendum. & sine pecunia. nam si pp hoc accepisset substituus pecuniam ab instituto, ipse substituus esset conueniendus ad omnia legata: & intelligo in sol. fidūm. f. vt prius instituus possidens conueniatur. & in subsidium substituus. Item quid e contra, si solus substituus ab intestato possideat hæreditatem? Certè si accepit propter hoc pecuniā instituus à substituto, & participauit substituus fraudem cum instituto, instituus tūdebit suis legatariis, & substituus: sin aūt sine pecunia omisisset instituus, aduersus substitutū, datur actio omnium legatorum. Sed pone quod ego testator à dicto instituto & substituto eandem rem legaui Caio, puta equum meum, & omissa eā testamenti possident ab intestato instituus, & substituus? Certè pōt Caius legatarius eligere, quem vult conuenire ad legatum, vel institutū, vel substitutum: & si fuerit ab electo equum consecutus, ab altero petere amplius non poterit. Sed quid erit de libertatibus directis, & de datis per fideicommissum à dicto instituto, & a substituto? Et respon. q̄ vtique competent instituto, & substituto omittentibus ex testamento, & a decuntibus ab intestato. & hoc dicit vsque ad l. de libertatibus. §. primo. Viuianus.

a *Instituus*] alias instituti, & substituti, alias instituus, & substitutus.

Si instituus, & substitutus omittūt ex testamento, & instituus solus possidet, tenetur ad omnia: & etiam substitutus, qui dolo repudiauit: & si substitutus solus possidet, tenetur ad omnia, & etiam instituus si repudiauit accepta pecunia: si vterq; possidet, vterque suis legatarijs tenetur. B.

¶ Si duo sint hæredes, instituus [a] & substitutus, & ambo omissa causa testamenti ab intestato possideant hæreditatem: quæstionis est, an ambo cogantur legata præstare; & vtrum vnusquisque ea legata, quæ à se relicta sunt, an verò ambo vtraque legata cogantur præstare. Ego puto in solidum aduersus singulos legatorum petitionem dādam. Sed vtrum [b] eorum, [c] quę à se legata sunt, an verò etiam eorum, quæ ab altero hærede, videamus. [d] Et aliàs [e] proponamus instituum solum possidere hæreditatem: an eorum legatorum, quæ sunt à se [f] relicta, an etiam eorum, [g] quæ à substituto relicta sunt, actio nem patietur? Dicendum est ita demum etiam eorū, si dolo substituti perueniat ad instituros hæreditas sine pecunia. [h] Nam si pecuniam accepit substitutus, ipse [i] erit conueniendus. [k] Item si solus substitutus possideret: [l] si quidem pecunia accepta instituus omisisset, [m] dicemus instituum suis legatarijs [n] respondere debere, substitutum suis. Si autem sine pecunia, aduersus substitutum [o] dabimus actionem. Nunc P aūt [1†] cum ambo possideant, melius dicetur singulos suis legatarijs respondere debere.

Legatarij communes possunt conuenire quem volunt, instituum, vel substitutū: & competunt libertates, tam directa, quàm fideicōmissaria. h.d. cum prin. l. seq Bar.

Iabolenus lib. 7. epist. [2†]

LEX XI.

SI ab instituto, & substituto eadē res mihi legata [q] sit, &, omissa causa testamenti, hæreditatem possideant lege: [r] etiam si ab vtroque hæ-

b *Sed vtrum*] repetit quæstionem, quia nō clarè respondit qualiter intellexit in solidum. Accursius.

c *Eorum legatorum*,

d *Videamus.*] & certè quilibet pro relictis a se vt inf. in fi. ibi, nunc autem. &c. Sed contra sup. eod. l. licet. vbi tenamur ordo. Sol. vt ibi.

e *Et aliàs. &c.*] aliā proponit, & soluit, scilicet si instituus dedit pecuniam substituto. vt licet ipse instituus repudiet ex testamēto non tamē substituus adiret ex substitutione: & sic instituus haberet ab intestato, quia ab intestato veniebat, non substitutus.

1† Fl. de fi. autē.

f *A se.*] tantùm. Accursius.

g *Etiam eorum*] quæ sunt relicta a substituto.

h *Sine pecunia*] tunc enim substitutus conueniri non potest: vt sup. eo. l. si quis pecuniam. ibi, vbi verò gratis. &c.

2† Fl. pro Iaboleno sp ponit, Iauclen⁹ & p epistolarum, epistularum.

i *Ipse*] scilicet substituus.

k *Conueniendus.*] pro omnibus relictis etiā ab instituo. & est ratio, quia à substituto repetita videntur: vt inf. de legat. 1. l. licet. H. sed secus in instituo, vt statim ponet. & est ratio, quia habet pecuniam: & sic hæreditatem habere videtur: vt supra de petit. hæred. l. fi & rem. Sed contra sup. eodem. l. licet. vbi dicit primo possessorem, quàm eum, qui omisit pecunia acceptā. Sol. & hic intellige secundum eundem ordinem. sic ergo prius conueniet hic instituus, quantum est in relictis a se.

l *Possideret*] ab intestato data instituo pecunia, vt repudiet ex testamento: vt sic substituto delata hæreditate, eam repudiet ex testamento, & ab intestato habeat. Azo.

m *Omisisset*] qui ab intestato succedere non poterat.

n *Suis legatarijs.*] f. tantum. & est ratio, quia relicta à substituto non videntur repeti ab instituto. Azo. Sed certè imò videtur quilibet, & pro quibuslibet, & prior possessor: in quo toto est contra. sup. eo. l. licet. Solu. vt ibi, quia ibi idem ab vtroque: hic secus.

o *Aduersus substitutum.*] pro omnibus. f. & pro relictis ab instituto ita demum si participauit fraudem cum instituo, & non aliter: vt C. eo. l. 1. Sed an instituus in subsidiū pro relictis a se instituo? Quidam dicunt, q̄ sic per l. licet. quod non placet: quia ibi pecunia accepta. dic ergo hic, q̄ etiā in subsidium non tenetur instituus. vt sup. eod. l. si quis pecuniam. ibi, vbi verò gratis. &c.

p *Nunc*] soluit quæstionem factam in prin. §. & facit ff. eo. l. duo. Accursius.

q *Si ab instituto. Legata*] expressè, vel etiam tacitè à substituto: vt inf. de leg. 1. l. licet.

r *Lege.*] f. ab intestato. ff. 12. tab. vel alia. & facit inf. eo. l. 3. & inf. eod. l. duo. & l. si eadem. Sed contra sup. eo. l. licet. Sol. ibi. Item facit, inf. de leg. 1. l. plane. §. si eadem.

D *Libertat lib.*] Caſtum in hoc prine. vide ſup. in fi. caſus pto. l. præceden.

¶ *Haredem meu.*] Inſtitui mihi hæredē Titium, & legata ab eo reliqui. & deceſſi: Titius aūt prædictus omiſit ex teſtō & ab inteſtato poſſidet hæredita. & poſtea deceſſit d. Titius. & habuit hęredem Scium certè Seius hæres Titij hīdis mei tenetur in ſolidum legatarijs. continet enim actio pro legato competens rei perſecutionē & non pęnam: & ideo eſt perpetua. Si autē dictus hæres hæredis mei conueniretur à legatarijs pp dolum hæredis mei. qui defunctus eſt. nō teneretur. niſi in id. quod ad eū hæredē hæredis peruenit: puta. quia hæres meus defunctus nō ſolum commiſit dolum in omittēdo ex teſtō. & adeundo ab inteſtato: ſed etiā in hoc: quia quaſdā hæreditatias in fraudē legatariorum voluit ab inteſtato adipiſci: imo permiſit quoſdam alios eas habere: quo caſu. licet hīs meus defunctus proomnib. teneretur. vt ſup. eo. l. 1. §. ſanè. dictus tñ hæres hīdis. mei In id tm quod ad ſe peruenit. tenebitur. puta ſi aliquid ex illis reb. non adeptis à defuncto hæredе meo acquiſierit. Vivianus.

a *De libertatibus.*] vel continua ſuperioti proximæ. vel illi. ſi non ſolus. in fi.

b *Tam ea.*] ſic Azo. ſed al. ſic. tā ijs. qui ab inſtituto. quam qui à ſubſtituto.

c *Tam directæ.*] directæ ſine dubio: in fideicōmiſſarijs diſtingue. vt ſ. vt quiſque teneatur ſuis: vt ſ. eod. l. ſi non ſolus. §. item ſi ſolus. Vel dic. immò vterque in ſolidum tenetur fauore libertatis. & facit. C. eo. l. 2.

d *Perſecutionem.*] ſ. rei. quæ peruenit ad hæredem. Azo.

e *Dolum.*] ſc. licet tantum ſub. quia non poſſedit ab inteſtato. tunc enim hæres tenetur in ſolidum: & da hic exemplum. veluti cum in legatariorum necem dolose quis egit. ne ad ſe. ſed ad alium hæreditas deueniret: vt ſup eod. l. 1. §. pen. Sed nunquid ſecūdum hoc locum habet hoc ędictum etiam ſi defunctus ſine dolo omiſit? Reſpon. certè non: vt ſ. de leg. 2. l. cum patet. §. Titio. & ſup. eod. l. qui autem. §. ſi patronus. in fi. ſ. quid eſt ergo. quod hic dicitur? Reſpon. ſi hæres hæredis. qui omiſit dolo malo ex teſtamento. conueniatur. quia adiuerit ab inteſtato. tenetur in ſolidum: niſi conueniatur propter dolum defuncti admiſſum in hoc. quia defunctus hæres res quaſdam voluit adipiſci. licēt enim defunctus pro omnibus teneretur: vt ſupra l. 4. §. ſanè. hæres tamen ſi quid ex rebus illis non adeptis a defuncto acquiſierit. in id quod ad ſe peruenit. tenebitur. Azo. & hoc dicit. Accurſius.

rede ſolidum mihi debeatur, tamen ab vno legatum conſecutus, ab altero petere non potero. Eligere itaque reum potero.

Vlpian. lib. 50. ad edict.

LEX XII.

DE libertatib. [a] quoq; in hoc caſu quæritum eſt, an competant tam eæ, [b] quæ ab inſtituto, quā eæ, quæ à ſubſtituto datæ ſunt? Et magis ē, vt competant tam directæ, [c] quàm fideicommiſſariæ.

Actio ex hoc edicto tranſit cōtra hæredem in ſolidū: ſed ſi defunctus tenebatur ex dolo, tranſit in quantum ad hæredem peruenit. h. d. Bar.

¶ Hęredem eius, qui, omiſſa cauſa teſtamenti, ab inteſtato poſſidet hęreditatem, in ſolidum legatorum actione teneri conſtat. Magis eſt enim, rei perſecutionem, [d] quàm pœnam continere. & ideo perpetuam eſſe. Hoc autem ita eſt, niſi propter dolum [e] defuncti conueniatur hęres. tunc enim in id, quod ad eum peruenit, conuenietur. [2] †

Siue partem, ſiue rem ex hæreditate quis poſſideat, hoc edicto tenetur. Bar.

Caius lib. 17. ad edict. prou.

LEX XIII.

ET ſi non totam hęreditatē aliquis, partęve eius, ex qua hæres inſtitutus eſt, ab inteſtato poſſideat; ſed vel minimam portiunculam, vel ētvnam aliquam rem, tenetur hoc edicto. f

Idem lib. 2. de teſta. ad edict. Prætoris Vrbani.

LEX XIV.

QVa nuis non proprię pars hęreditatis [g] in vna re intelligatur. [3] †

Idem lib. 17. ad edict. prouin.

LEX XV.

NEc id iniquum eſt; cū ex ſuo quiſque vitio [h] hoc com modo [4] † afficiatur.

Idem lib. 2. de teſta ad edict. Prætoris Vrban.

LEX XVI.

CVm enim hæreditas ab eo quoq; peti poſſit, qui vnam aliquam rem hęreditario nomine poſſideat: [i] dubitari non oportet, quin verum ſit, quod diximus.

Qui omittit hæreditatem abſque dolo, non tenetur hoc edicto: ſed ad petitionem fidei commiſſarij poterit cogi adire. Bart.

Idem lib. 17. ad edict prou.

LEX XVII.

SI quis, omiſſa [k] cā teſtamenti, omnino eam hęreditatem non poſſideat, [l] excluduntur legatarij. Nam liberum cuique eſſe debet etiā lucroſam hęreditatem omittere; licet eo modo legata li-

ET ſi non.] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium, & legata ab eo reliqui. & deceſſi. poſtea Titius omiſit ex teſtō. & adiuit ab inteſtato minimam portiunculam hæreditatis meæ. vel etiam aliquam rem ſingularem: & totum aliud dimiſit cuidam alij accepto ab eo pretio. certè tenetur. ac ſi totam hæreditatem ab inteſtato poſſideret: nec debet de hoc conqueri. quia hoc patitur ex ſua culpa. nam & hæreditatis petitione tenetur ille. qui poſſidet vnam rem hæreditariam. & h. d. cum cęteris legib. ſeq. Vin.

f *Tenetur hoc ed.*] & in ſolidum. vt ſup. eod. lege prima. [4] non quærimus. ſed excipiuntur minores. vt infra eodem lege. ſi dolo.

g QVamuis. Hæreditatis] quod videbatur opus. vt in rubrica videtur: & facit Inſtitu. de fideicomm. hæredi. §. ſi quis vna. ſic nec res ſingulæ ſunt pars domus: vt inf. de acqui. poſſeſ. l. qui vniuerſas. licet ſit argument. contra. quod area ſit pars. [1] vt inf. de ſolu. l. qui res. §. area.

ADDITIO. Dic ſecundum Bart. hic. quod quandoq; plures res faciunt vnum totum integrale: vt vnam vniuerſitatem corporum: & tunc quilibet poteſt dici pars illius corporis. vt in l. rerum mixtura. de vſue. quædam ſunt res. quibus colligitur vniuerſitas iuris: vt hæreditas: & tunc nulla res poteſt proprię dici pars illius iuris: quia res eſt facti. ita loquitur hic.

h NEc iniquum eſt.] vide infra. de reg. iur. l. quod quis ex ſua. Accurſ.

i *Cum poſſideat.*] vt ſupra. de pet. hære. l. 4. & l. pen. & l. regulariter. & l. legitimam.

SI quis omiſſa.] CASVS Inſtitui mihi hæredem Scium. & reliqui ab eo legata. & fideicommiſſa ſingularia. & libertates. & deceſſi. poſtea ipſe omiſit hæreditatem ex teſtamento. & ab inteſtato non poſſedit. ſine dolo. nunquid tenetur præſtare legata. & fideicommiſſa. & libertates? Et dicitur quod non. ſi autem rogaſſem eum. quod totam hæreditatem meam. vel partem eius reſtitueret Caio. poſſet Caius eum inuitum cogere ad adeundum. & reſtituendum ſibi: & hoc per Senatuſconſul. Trebellianum. Vivianus.

K *Si quis omiſſa.*] Dolo. vel non dolo. gratis nullo pretio acceptorum: quia tunc ſecus: vt ſup. eod. l. licet. & l. ſi quis pecuniam. Accurſius.

l *Non poſſideat*] nec aliquis eam poſſideret. alioquin poſſeſſor conueniretur. ſi fraudem adhibuiſſet. ſi autem fraudis ignarus eſſet. non conueniretur. licet inſtitutus in fraudem emiſiſſet. Azo. vt C. eo. l. 2. Accurſius.

1† Flo. ad edict.

2† Flo. conueniatur.

3† Fl. pro intellegatur. vitiur ſp intellegatur.

4† Flo. incōmodo. Et in hāc ſententiā Ariſt. lib. 5. Ethic. c. 12.

1 Dic etiā areā cōtineri appellatione domus in l. ſi fundū. §. de le. 2.

a *Intercidant.*] vt C.eodem.l.2.& sup.eod.l.qui autem §.si patronus.& facit inf.de vi & vi arma.l.3.§.si quis autem.& inf.eo.l.si seruum.§.2.

b *Prouisum est.*] Nihilominus & hic edictum habet locũ: vt inf.eod.l.si seruum.§.1.

c *Non magis.*] nam nec illis nec illis: vt inf.ad Trebel.l.nam quod.§.fin.& l.mulier.§.fi.& l.si patroni.§.sed & si.

Verba edicti.] CASVS. Istum casum habuisti supra eod.si non solus.§.si duo.in princ.& in fin.§.Secundo dicit hæc lex quod illi, qui omissis ex testamẽto, & adiuit ab intestato, sicque tenentur legatarijs, datur beneficium l.Falc.contra legatarios. Viu.

d *Pro partibus.*] ad hoc sup.eod.l.si non solus.in princ.& §.si duo.in fi.

e *Falcidia.*] ad hoc C.eo.l.fin & inf.eod.l.cui semus.& l.pen. & sup.eod.l.quia autem.§.fin.& inf.ad leg.Fal.l.1.l.ad eos. Sed contra hanc l.ad prine.sup.de dolo.l.si duo, vbi in solidum tenentur duo dolosi: sed ibi circa idem, hic circa suam partẽ quilibet.

f *Debita.*] quæ est tertia vt Instit.de succes. lib.§.sed nostra.& facit sup.eod.l.quia autem.§.si patronus.

g *Accipit.*] destinatione. & dic q̃ solus institutus adiuit ex testõ, vel ab intestato omissa causa testamẽti, vt C. de fideicom.l.quoties.2.sed sup.eo.si ab instituto. secus.

h *Bonorum possessionem.*] vnde legitimi: vt infra vnde legi.l.2.§.final.& l.certa. Accursius.

i *Ipse.*] scilicet ego: sed inf.eod.l.mater.§.1.secus.

k *Non debet.*] Sed nonne exitit conditio? nam Titius hæres est. Respond.non, quia intellexit ex testamento, ad quod ff. de vulg.sub.l.qui liberis.§.1.& sup.de hær.instit.l.seruus alienus.§.si quis sui

bertatesq; intercidant. [a] Sed in fideicommissarijs hæreditatibus id prouisum est, [b] vt si scriptus hæres nolit adire hæreditatem, iussu Prætoris adeat, & restituat. Quod beneficium his, quibus singulæ res per fideicommissum relictæ sunt, non magis [c] tributũ est, quam legatarijs.

Plures omittentes ab intestato possidentes: ac si ex testamento adiuissent, conuenuntur. Bar.

Idem lib.2. de test.ad edict. Prætor. Verba.

LEX XVIII.

DVo [1†] hęredes instituti, si ambo omissa causa testamenti ab intestato possideant hęreditatem: tunc, quia vterque prætorio iure perinde habetur, atque si ex testamento hæreditatem adijsset, pro partibus [d] in singulos eõ petit actio.

Ex hoc edicto petuntur legata salua ratione leg. Falcidiæ: vel portionis alio iure debitæ.h.d.cum l.seq.Bar.

¶ Admonendi sumus, huic, in quem ex hac parte edicti legatorum actio datur, beneficium legis Falcidiæ [e] concedendum.

Idem lib.17. ad edi.prou.

LEX XIX.

PRęterea patrono quoq; qui ex asse hæres institutus est, si ab intestato possideat [2†] hęreditatem, commodum partis debitę, [f] quod habiturus foret, si ex testamento adijsset hæreditatem, saluum ei esse debet.

In specie præsertur ille, cui ab instituto relicta est. Bar.

dicom.l.quoties.2.sed sup.eo.si ab instituto. secus.

SI *filius.*] CASVS. Si ego sim instituta hæres, & à me sint relicta legata, & ego omitto ex testamento, & adeõ ab intestato in fraudem legatariorum: datur in me actio legatarijs, & idem est si filius meus sit hæres institutus. Viu.

Vipianus lib.4.disputat.

LEX XX.

SI eadem res diuersis personis ab instituto, & substituto fuerit relicta, non vterque, sed qui ab instituto accepit, is solus vendicabit.

Actio ex hoc edicto competit contra patrem, qui ex persona filij omisit ex testamẽto, & adiuit ab intestato. Bar.

Iulianus lib.27. Digest.

LEX XXI.

SI filius * meus a matre sua hæres scriptus fuerit, & ego testamenti causa omissa, bonorum possessionẽ [h] eiusdẽ filij nomine petiero: actio legatorum in me dari debebit, non secus ac si ipse, hęres scriptus omissa causa testamẽti bonorum possessionem ab intestato accepisset.

Per hoc edictum non conseruantur ea, quæ per se possunt subsistere, & de necessitate aliorum aditio non expectatur. Bar.

Idem lib.31. Digest.

LEX XXII.

SI in testamento ita scriptũ fuerit, Titius hæres esto: & [3†] si Titius hæres erit, Męuius hæres esto. & Titius omissa causa testamenti hæreditatem legitimam possederit: Mæuio aduersus eum petitio hæreditatis dari non debet [k] pro parte, quam habiturus esset, si testamenti causa omissa nõ fuisset. Cum.n. omisso testõ hæreditas possideatur, legatorum quidem, & libertatum, ratio habẽda est; quia aliter, quàm ab hærede dari non potuerunt: hæreditatis verò, quę ita data est, ratione adiecta, habens aliquam iustam causam (de quibus iustis causis dixi sup.eo.l. quia autem.§.quid de inde. ibi nonne effendit &c.) nunquid poterit petere dictus Mæuius dicta centum? Et dicitur quod sic. Vulgatus.

* De sensu huius l. vi. Vbe. Zuch. in l.1.n.74. C. qui ad mat.

[1†] Flor.si duo.& deinde dicto si, q̃ paulo post sequitur.deest.

[2†] Fl.possederit.

[3†] Fl.deest.&

d *Culpa*] non eſt bona ratio: quia & in legato eadem ratione poſſet obijci teſtatori, quod ea ab inteſtato non reliquit: imo non poſſet obijci, quia ſecundum hanc legem ab inteſtato non vălebat: vt Inſti. de fideicom. hæredi. §. præterea. ſed in fideicommiſſo benè obijci poteſt. Azo.

e *Libertatem.*] quoniam hanc ab hærede non debuit accipere, ſed à ſeipſo: vt §. de hær. inſtit. l. ſed & ſi conditioni. §. fi.

f *Non debet.*] Sed quare? nonne eam tueretur, & mentio hæreditatis habita non fuiſſet? Certè ſic, vt ſup. eo. l. de libertatibus. in princ. perdit ergo, quia plus eſt ei datũ? Reſpon. imò perdit, ideo quia teſtator eã voluit à ſeipſo conſequi libertatem ſub cõditione. §. ſi Titius hæres eſſet: vt d. l. ſed & ſi conditioni. §. fi.

d *Ei.*] ſ. ſeruo.

e *In poteſtate*] vt C. de impube. & aliis ſubſſit. l. 3. & ſup. tit. 2. l. filium.

f *Dari*] contra. ſup. eo. l. ſi non ſolus. §. 1. Sol. ibi vterq; poſſidebat, hic alter tãtum: ſed ſecundum hoc illius legis tõ nihil valeret: quare dic, q hic omiſit iuſta cauſa: vt arg. §. de leg. 1. l. filio pater. vel hic iuſta eã adijcitur, vnde contrarium euitatur. Azo quæ ſit iuſta cauſa, dic vt ſup. eo. l. excuſatus. & l. qui autem. §. planè. Accurſius.

Si filius.] CASVS. Ego habẽs filium emancipatum, & filium, & filiam in poteſtate, inſtitui mihi hæredes filium, & filiam, quos habebam in poteſtate, & legata ab eis reliqui, & emãcipatũ præterij, & deceſſi. filius & filia inſtituti omiſerũt ex teſtõ, & adierũt ab inteſtato. certè legata oĩb. præſtabunt a ſe relicta. non ſolũ liberis, & parẽtibus, quibus ego legata ab eis reliqueram, ſed etiam extraneis perſonis, quib. legaueram. imputatur. n. eis, q non petierunt ℈ tab. cum emancipato. quo caſu non præſtitiſſent legata, niſi liberis & parentib. Sed nunquid in prædicto caſu cũ omiſerunt ex teſtõ, & adierunt ab inteſta. conferet dicta filia dotem, quam ego ei dederam, fratri ſuo, qui ſecũ omiſit? Et dr quod non: quia ſecundũ has leges non habet locũ collatio ex teſtõ. ipſa aũt quæ omiſit ex teſtõ (vt dictum eſt) videtur habere hæredi. ex teſtamento & non ab inteſtato, per iſtud edictũ. h. d. Vlp.

g *Acceperint*] filius & filia inſtituti. Azo. & etiam emancipatus vnà cum eis ſecundum Iac.

h *Omnibus*] non obſtat ſup. eo. l. quia autem. §. penul. vt ibi no. Et no. hic breuiter, ſuum inſtitutum, præterito emancipato, & petente ℈ tabu. habere tria remedia. nam adire põt ab inteſtato: & quia tunc facit in fraudem, omnib. præſtat legata: vt hic. & hoc ſi cohæredem non habet: alioquin cohæredi accreſceret. Item põt adire ex inſtitutione: & tenebitur tunc in partẽ adſcriptam, niſi maior ſit virili: & præſtet omnib. legata. Item bonorũ poſſeſſionem ℈ tab. põt petere: & tunc tenebitur in virilem. & certis tantum perſonis præſtabit legata. ſed hoc fortè de accreſcenti portione. Sed nunqd de adſcripta præſtabit oĩb. & ſecundum Azo. dubitari põt. & facit ℈. de leg. põſtan. l. is, qui. §. vbi verò. Sed illic. §. ſed ſi ſcriptus. ℈. l. is, qui. de leg. præſtã. eſt cõtra hæc quæ dicta ſunt. Sed ibi ſolvit. Hug.

i *Conferet*] quia quæ ſi adiiſſet, præſtat legata: ex teſtõ autem ſecundum hanc legẽ non fiebat collatio: vt C. de collat. l. 1. hodiè ſecus: vt in auth. ibi poſita.

Si dolo tutoris.] CASVS. Filium meũ impuberem inſtitui mihi hæredem: & legata ab eo reliqui: & dedi ei tutorem Titiũ: & deceſſi. poſtea dictus tutor in fraudem legatariorũ fecit pupillũ omittere ex teſtõ, & ab inteſtato hæreditatẽ poſſidere. certè danda eſt actio legatorũ in pupillũ eatenus, quatenus hæreditas ei acquiſita eſt ab inteſtato. ſi. n. poſſidet cum alio legitimo hæreditatem ab inteſtato, non debet teneri legatarijs, niſi pro parte, quam poſſidet. Et ℈ dixi in pupillo, habet locum etiam in impubere, qui dolo curatoris omiſit ex teſtamento, & adiuit ab inteſtato. Vinian.

k *Acquiſita eſt*] dic, ſecundum Iac. aut delinquendo: & in nihil tenetur pupillus: vt C. vnde vi. l. meminerint. & de reg. iu. l. nec, §. aut contrahendo: & tunc in ſolidum, etiam ſi nõ eſt ſoluendo tutor: vt C. de eui. l. illud. & C. de ijs qui vt indig. l. Iolla. adminiſtrare. n. tenetur. aut medium inter hoc: & obtinet, quod hic, & ℈. nec vis fiat ei. l. 1. §. hoc edictũ. Iac. Itẽ facit ℈. de do. excep. l. apud. §. illa. & ℈ de tributo. l. 3. §. 1. in maiore cõſtat, quod tenetur in ſolidum: vt ℈. eo. l. ſi non totam. & l. 1. §. pen. Acc.

Vi ſeruus.] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium. & ab eo legata reliq. & eidẽ Titio ſubſtitui Stichũ ſeruũ ſuum: & ab eodẽ Stichio legata reliqui ſimiliter, & deceſſi. & poſtea Titius omiſit inſtitutionẽ ſuã, & iuſſit ſeruũ ſuũ adire ex ſubſtitutione. & hoc ideo facit, qa nolebat præſtare legata à ſe relicta. Certè dicitur hic, quod vtraque legata præſtabit. ſ. & relicta à ſe, & relicta à ſeruo ſuo: detrahet tamen Falcidiam de legatis, ſi ſunt vltra dodrantem. Vinian.

l *Cui*] ſcilicet inſtituto.

m *Inſtit.*] inſtituti.

LEX XXIII.

SI filius, qui manſit in poteſtate patris, item filia hæredis inſtituti, præterito fratre emancipato, qui contra tabulas bonorum † poſſeſſionem accipere potuit, vt inteſtati patris bonorum poſſeſſionem acceperint, § legata omnib. h præſtabunt: nec dotem ſuam filia fratri conferet: i cum vt ſcripta videatur hæreditatem habere.

Pupillus ex hoc edicto non tenetur, niſi in eo quod ad eũ peruenit ex facto tutoris: idẽ in adulto. Bar.

Paulus. ℈ †

LEX XXIV.

SI dolo tutoris omiſerit pupillus cauſam teſtamenti, & legitimam hæreditatẽ poſſideat, danda eſt legatorum actio in pupillum: ſed eatenus, quatenus hæreditas ei acquiſita eſt. k Quid enim ſi cum alio poſſideat hæreditatem? Sed hoc & in eo, qui pubes eſt, pleriq; putant obſeruandum, vt pro qua parte poſſideat, teneatur: quamuis Prætor perinde in eum det actionem, atque ſi adijſſet hæreditatem.

Qui omittit ex inſtitutione ſua, & adit ex ſubſtitutione ſerui, hoc edicto tenetur. Bar.

Celſus lib. 16. Digeſt.

LEX XXV.

CVi l ſeruus ipſius m ſubſtitutus erat, ſeruum ſuũ

1 † Parẽtes ℈ ſi inclusi ſunt.

2 † Fl. de ℈ bonorũ, & paulò poſt eũd.

3 † L. 1. ℈. ad edict.

a *Legata*] à se relicta.
b *Et quia hæres est*] scilicet ex substitutione, præstat à substituto data.
c *Ex testamenti*] in quo erat institutus: & ideo tenetur ad relicta à se, ac si ex testamento adijsset.
d *Salua Falcidia*] ex legatis à seruo relictis, sic non obstat. l. proxi. vel aliter. id est salua Falcidia, quam detrahit nomine serui. Hug. & facit sup. eod. l. duo. §. fi. & C. eo. l. fin.

1 † Plo. quà. vide Ant. Aug. li. 1. emē. c. 2.

adire iussit. Si idcirco fecit, ne legata a præstaret, vtraque præstabit: & quia 1 † hæres est, b & quia omissa cá testamenti c possidet ex substitutione hæreditatem, Salua Falcidia d ei seruata.

Qui omittit ex institutione, & sibi quærit ex substitutione, tenetur hoc edicto: nisi sit substitutus filio suo: & relicta ex substitutione prius de falcantur. Bar.

Papin. lib. 16. quæst.

LEX XXVI.

IVlianus scribit, patrem, e qui filiam sibi substituram iussit f adire hæreditatem, legata, quæ ab ipso data sunt, ex sententia edicti præstaturum: quoniam filia patri substituta videtur esse, non vt arbitrium eligendi relinquatur. g Si varia legata si pra dodrantem data h sint, eorum ratio prius i habenda,

[illegible] adire hæreditatem, legata, quæ ab ipso data sunt, ex sententia edicti præstaturum: quoniam filia patri substituta videtur esse, non vt arbitrium eligendi relinquatur.

quæ à filia relicta sunt. Non enim k caret dolo pater, qui honore l proprio omisso, propter compendium m alienam institutionem n maluit.

¶ Denique o si filiæ pater substitutus adijt p hæreditatem, nihil eum dolo facere Iulianus existimat: quia nemo filiæ patrem contra votum q parentum substituere videtur: sed vt arbitrium eligendi relinquat.

Idem lib. 6. Respons.

LEX XXVII.

MAter secundis tabulis impuberi filio substituta, locum edicto facit, si omisso testamento legitimam r hæreditatem filij possideat. Idē iuris erit, & si filio cohæres 2† data sit, & substituta.

Qui non implet conditionē potestatem non diuertam, & ideo ab intestato, non tenetur hoc edicto. Bar.

patrem. l. prius ea debent solui. & hoc est, quod dicitur infra d legem Falcid. l. Nescanius. §. penult. Item contra sup. l. proxim. Sol. ibi. Hug.
K *Non enim*] meritò patet, ex edicto tenetur: non enim caret, &c.

l *Honore*] id est institutione, qua fuit honoratus pater.
m *Compendium*] scilicet non præstando rum legatorum à se patre relictorum. Accursius.
n *Institutionem*] id est, substitutionem.
o *Denique*] benè infert, denique, &c. cū enim puniatur, vt dixi: tunc demum, cum proprium omittat honorem: ergo vbi non omittit, non tenetur. vbi autem omisit institutionem filij, suū honorem non dimisit, sed filio habitum. infr. de leg. præstan. l. 3. §. hoc autem solum.
p *Adijt*] ex substitutione. Azo.
q *Votum.*] Natura enim ita ordinauit, quod liberi parentibus secundi in suum votum succedant: & 2† Fl. hfs. ideo testator videtur patrem substituisse, vt haberet arbitrium adeundi, ex quo vellet. si autem testator intellexisset, quòd tunc demum pater admitteretur, si filia non esset hæres: videretur sentire, quòd pater possit filiam retinere: quod est contra votum parentum: vt inf. vnde libe. l. scripto. in fine. & sic not. quod propter patriam aliter hic statuitur, quàm superiori casu. sic in fra. de condit. & demonst. l. cum tale. & not. hac lege honorem * lucro præferendum. idem de voto parentum. * Honor lucro ꝑſe rēdus. vi. Parid. à put. de remili. n. 5. imò vita carior est. & vitæ ꝑferē vt in Ind. Tra. in verb. Honor

M*ater.*] CASVS. Filium meum impuberem institui mihi hæredem, & matrem suam ei pupillariter substitui. & ab ea legata reliqui & decessi, & postea impubes decessit in pupillari ætate: mater autem 3† fuit ei succedere ex substitutione: sed ab intestato cœpit eius hæreditatem possidere. certè tenebitur legata præstare. & idē esset, si eam dedissem cohæredem dicto filio: & eam ei substituissem pupillariter.

¶ *In testamentum.*] Titius frater meus instituit sibi hæredem filium suum impuberem nomine Seium, & ei pupillariter substituit filium meum sub conditione, si à me foret emancipatus intra decem dies post mortem suam testatoris: & à dicto meo filio legata reliquit in substitutione: & postea decessit dictus Titius: & postea ego non emancipaui dictum meum filium intra dictum terminum, & ita feci deficere conditionem substitutionis, & postea cœpi possidere bona fratris mei ab intestato propter dictum meum filium. nunquid teneor præstare dicta legata à filio meo in substitutione relicta? Et dicitur quod non. potestas enim patria, quam habebam in dictum meum filium substitutum filio fratris mei sub conditione, si eum emanciparem, est inæstimabilis. Ind. Tra. in verb. Honor
¶ *In eum qui.*] Instituí mihi hæredes Titium, & Seium, & legata ab eis reliqui: venit Caius, & iniit fraudis cōsilium cum dictis meis hæredibus, ita quod ipsi omiserunt ex testamento: & ipse cœpit possidere totam hæreditatem ab intestato. certè dabitur contra eum actio legatorum, non ex verbis, sed ex sententia Prætoris. Vlpianus.

a *Legata*] à se relicta.
b *Et quia hæres est*] scilicet ex substitutione, præstat à substituto data.
c *Ex testamenti*] in quo erat institutus: & ideo tenetur ad relicta à se, ac si ex testamento adijsset.
d *Salua Falcidia*] ex legatis à seruo relictis, sic non obstat. l. proxi. vel aliter. id est salua Falcidia, quam detrahit nomine serui. Hug. & facit sup. eod. l. duo. §. fi. & C. eo. l. fin.
e *Patrem*] instituum.
f *Iussit*] in fraudem legatorum à se patre relictorum.
g *Ita si*] alias in testamento, & alias in casu, scilicet proposito, quasi substituta fuit, vt si pater nollet, vel non posset esse hæres, ipsa esset substituta: non autem vt pater habeat electionem, an velit esse hæres per se vel filiam, id est, per institutionem, vel substitutionem.
h *Data.*] i. aliqua à patre, & alia à filia: & si omnia soluantur, excedent dodrantem.
i *Prius.*] quantum ad hoc, vt ex eis Falcidia detrahatur: sed de relictis à patre non detrahitur. sed quantum ad solutionem faciendam prius est habenda ratio relictorum à

k *Non enim*] meritò patet, ex edicto tenetur: non enim caret, &c.
l *Honore*] id est institutione, qua fuit honoratus pater.
m *Compendium*] scilicet non præstando rum legatorum à se patre relictorum. Accursius.
n *Institutionem*] id est, substitutionem.
o *Denique*] benè infert, denique, &c. cū enim puniatur, vt dixi: tunc demum, cum proprium omittat honorem: ergo vbi non omittit, non tenetur. vbi autem omisit institutionem filij, suū honorem non dimisit, sed filio habitum. infr. de leg. præstan. l. 3. §. hoc autem solum.
p *Adijt*] ex substitutione. Azo.
q *Votum.*] Natura enim ita ordinauit, quod liberi parentibus secundi in suum votum succedant: & ideo testator videtur patrem substituisse, vt haberet arbitrium adeundi, ex quo vellet. si autem testator intellexisset, quòd tunc demum pater admitteretur, si filia non esset hæres: videretur sentire, quòd pater possit filiam retinere: quod est contra votum parentum: vt inf. vnde libe. l. scripto. in fine. & sic not. quod propter patriam aliter hic statuitur, quàm superiori casu. sic in fra. de condit. & demonst. l. cum tale. & not. hac lege honorem * lucro præferendum. idem de voto parentum.
r *Legitimam*] per Tertullianum.

Frater.]

a *Frater*] teſtatoris.
b *Subſtitutum*] ſub conditione ſi eſſet emancipatus intra decem dies. Accur.
c *Impubere*] filio fratris.
d *Sed ab inteſtato*] deſectam conditione, non interim dum pendet: vt ſ. de legu. iur. l. quamdiu. Accur.
e *Per eum*] filium. Sed nonne ipſe patet præcedit filiũ in gradu: & ſic in ſuccedendo? ſed dic. & ipſum repudieſſe Item contra ſup.eod.l. 1.§. qui ſub conditione. Solu. patria poteſtas * inæſtimabilis eſt, vt inf. de lega.1.l.filiusfam. §. ſecundũ vulgatem, & eodem modo ſoluitur,ſup.eodẽ lege ſi filius meus. l'ẽ cõtra. C. de inofficio.teſtamen.l. filius. Solu. ibi nolebat accipere ex teſtamento, cum non impleta eſſe cõditio: hic ab inteſtato defecta conditione facit inf. de cõditio. & demonſtrat. l. ſi cui.
§ *Sed* ſeem ſi cum hæredibus poſſideat: vt ſup.eo.l. ſi nõ ſolum in princ. an autem, & omittens in ſubſidium teneatur? diſtingue, habeat prætium, vel non. vt ſup.eo.l. licet.
Si ſeruum] CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredem ſeruum meum, & à me domino reliquit fideicommiſſum Seio, & poſtea deceſſit dictus Titius: & antequam ego iuberem adire dictum meum ſeruum, vendidi eum Sempronio, nunquid debeo præſtare dictũ fideicommiſſum Seio? & dr quod ſic: & ſi ſim perſecutus hæreditatis æſtimationẽ per prætium ſerui.
¶ *Inſtituat*] Inſtituit mihi hæredem Titium, & rogaui eũ quod reſtitueret hæreditatem Seio, & deceſſit: ipſe autem Titius, omiſſa cauſa teſtamenti, cœpit hæreditatem ab inteſtato poſſidere, nunquid teneatur reſtituere hæreditatem Seio? Et dicitur quod ſic. ſic etiam teneretur præſtare legata, & fideicommiſſa, & libertates. Sed, & ſi rogaui eũ vt manumitteret ſeruos alienos, teneretur eos redimere, & manumittere: & non debet remanere aliquod commodũ, vel incommodum apud dictum hæredem ex dicta hæreditate: ſed dẽt tranſire ad fideicommiſſarium cui reſtituta eſt hæreditas. Sed nunquid dicti ſerui, quos dixi hædẽ debere manumittere, eiũt eius liberti? Et dr quod ſic. Item, quid ſi dictus hæres qui omiſit ex teſtamento, non poſſidet hæreditatem ab inteſtato, nec pro hærede, nec pro poſſeſſore, ſed poſſidet aliquo iuſto titulo puta pro emptore, vel pro dote, vel pro donato? numquid poteſt conueniri a legatarijs? Et dicitur, quod non, de h.d.cum duab.legib. ſeq. Viu.
g *Rogatus*] ſi autem ſeruus rogatus fuiſſet, directò ab emptore peti poſſet; hic autem non poteſt: qa ſeruus rogatus non fuit. Azo. & facit ſi. de leg.1.l. planè.§. 1. & l. cum filio. & de legat.2.leg.ſi alicuius ſeruus.
h *Hereditatem quæque*] videbatur enim quod hic cui hæreditas reſtituenda erat agere ex hoc edicto non poſſet: & qa alia via eſt ei conſulti. ſ. per Trebel. vt cogat hæredem adire; vt ſ. eod.l. ſi quis omiſſa. cum ſuis concord. & qua fideicommiſſarius * loco hæredis eſt: vt Inſti. de fideicom.hæred.§. reſtituta & ſ. de regu iur l. in pari §.1.& ad Trebell.l.1.in princ. hæredi autem hoc edictum non proficit: vt ſup.eo.l. ſi in teſtamento. ſed tamen ſecus eſt, quia non per omnia vt hæres cenſetur, quia nec iura ſepulchri habet, vt inf. ad Trebel. l. quia per inde.§.1.
i *Fideicommiſſaria*] vt ſup.eod.l.de libertatibus.
k *Redimere eos debebit*] & manumittere.
l *Deceſſionem*] i. diminutionem propter prædicta, vel propter alia hæreditaria onera, & facit infra, ad legem Falcidiam. l. filius familias. & C. eo.l.2.
m *Hæreditas*] per Trebellianum.
n *Qui omiſſa. Neeis*] ſcilicet ſeruis, vt ſupra, de alie.iud.l.1. in princ. & ſi quis cau. l. 2.§. poſt. & infra, de ſepar. lege prima. §. ex contrario. & infra de regu.iur.leg. non debet.
o *Qui omiſſa. Pro donato*] quia eſt illi ab aliquo donata hæreditas, ſecus autẽ ſi ex ſe lucratur etiam ab inteſtato, vt ſup.eod.l.licet.in fi.& facit ſup.eo.l.1. §. non quærimus.

¶ In ſententiam edicti propter legatorum cauſam frater [a] incidiſſe non videbatur, qui filium ſuum ſubſtitutum [b] impuberi [c] teſtamento fratris non emancipauit: ſed ab inteſtato [d] per eum [e] bona poſſidere cœpit.

Tertius poſſidens ab inteſtato tenetur hoc edicto, ſi cum inſtituto participauit fraudem. Bart.

¶ In eum qui teſtamento ſcriptus hæres non fuit, ſi fraudis conſilio cum hæredibus ſcriptis participato legitimam hæreditatem ſolus [f] poſſideat [g] actio legatorum ex ſententia Prætoris dabitur.

Qui habet prætium, videtur habere hæreditatem: ideo vel ita à ſe præſtare tenetur. Bart.

Terentius Clemens. [1†]

LEX XXVIII.

SI ſeruum hæredem inſtitutum dominus qui ipſe rogatus [g] fuerat fideicommiſſum præſtare, priuſ quã adire iuberet, vendiderit; præſtare id debet: cum per pretium ſerui, hæreditatis quoq; æſtimationem conſequatur.

Fideicommiſſa vniuerſalia conſeruantur per hoc edictũ, ſalua Trebellianica. Bar.

¶ Inſtitutus hæres, & rogatus reſtituere hæreditatem, ſi, omiſſa cauſa teſtamenti, legitimam hæreditatem poſſideat: non dubiè, vt legata cæteraq; fideicommiſſa, ita hæreditatem quoque [h] reſtituere compellendus eſt, libertates quoque tam directas, quàm fideicommiſſarias [i]. Sed ſi alienos ſeruos rogatus ſit manumittere, vtique redimere eos debebit. [k] eam autem deceſſionem, [l] quam is qui reſtituit, paſsurus fuit, patietur is, cui reſtituta fuerit hæreditas. [m]

Per hoc edictum conſeruantur libertates ſaluo iure patronatus. Bart.

Vlpianus lib. 5. fideicommiſſorum.

LEX XXIX.

QVi omiſſa cauſa teſtamẽti ab inteſtato poſſidet hæreditatem, ſeruos ad libertatem perducere debet: ne eis [n] factum noceat eius, qui ex teſtamento adire noluit: ſic tamen, vt habeat libertos. [o]

Qui omiſit ex teſtamento, & poſſidet aliquo iuſto titulo inter vinos, non tenetur hoc edicto. Bar.

Hermog.lib.3.iuris epito.

LEX XXX.

QVi omiſſa cauſa teſtamẽti, pro emptore, vel pro dote, vel pro donato, [o] ſine alio quolibet titulo, exceptis pro hærede, & pro poſſeſſore, poſſidet hereditatem à legatarijs, & fideicommiſſarijs non conuenitur.

De Senatuſcõſulto Syllaniano [2†] & Claudiano: & quorum teſtamẽta non [4†] aperiantur.

TITVLVS V.

Vlpia.lib.50. ad edict.

DE SENATVSCONSVLTO SYLLANIANO & Claudiano: & quorum teſtamenta non aperiantur.

Et hoc tit. punitur hæres ſi adeat ante quæſtionem habitam à familia, & ab hoc tit. incipit tractare de hæreditate, quæ vt indigno auferatur, vt in hunc tit. ponit Cuiac. in ſuis paratitl. vbi de ordine, & confirmatione huius. Sic.

[1†] Fl. de eſt. &.
[2†] Alias, Sylleiano Huius Senatuſconſulti meminit. Cor. Tacit. li.14. Cui. obſeru. li. 1. c. 18.
[4†] Fl. non pro, non.

Cum aliter] CASVS. Titius habens familiam, si eorum fuit interfectus, vel à domesticis, vel ab extraneis, certè serui debent torqueri ad inquirendam veritatem: & si non dederint auxilium domino, debent puniri capite. nulla enim domus esset tuta, nisi talis pœna imponeretur seruis interfecti dñi. & cõtinet appellatione dñi illeq̃ habet solũ ꝓprietatẽ in seruis: nõ aũt illeq̃ possidet seruũ alienũ bona fide, nec ille, qui vsumfr. solum hẽt in seruo. Sed si dedit seruũ pignori hũ dñs, ille q̃ obligauit. Sed & si ab eo q̃ instituit illũ, qui mõ est interfectus, hĩdem, sit legat⁹ seruus alicui sub condi. pẽdẽte cõdõne loco dñi est ille q̃ mõ est interfectus & idẽ est, si data sit seruo libertas sub cõdi. secus aũt in eo seruo cui data est, fideicõmissaria libertas: nisi ipse seruus fuisset particeps sceleris. qa tũc bene torqueret. Item continet appellatione dñi ille q̃ pro parte est dñs. & filius, & alij liberi illius cuius est seruus, siue sint in pũte, siue nõ. idẽ est si essent adoptiui. secus aũt si essent dati alij in adoptionẽ. Itẽ si ceperit alumno illius cuius est seruus: quia in eis nõ hẽt locũ Senatusconsultum. Itẽ filio occiso nõ hĩ qõ de seruis matris. Sed pone quod pr̃ meus fecit testm, & instituit me hĩdẽ: & seruos suos quosdã puerè legauit vel manumisit: & postea fuit ab hostib. captus: & eo existente apud hostes, ego fui occisus. numquid torquebuntur dicti serui? Et videtur quod non: quia pater meus videtur mortuus prima hora captiuitatis: & ita vi, quod ego sim eius hæres. & ita vi q̃ dicti serui sint liberi, vel sint filius, cui legati fuerunt. Et ita vi quod tpe quo fui occisus, ipsi non fuerunt mei. dr tamen hic quod bene debent torqueri: quia ego non sum adhuc hæres patris mei, cum ipse adhuc viuat apud hostes. sed & si dictus meus pater sit mortuus apud hostes, & ego filius ab eo emancipatus sum occisus antequã ei hæres existam, idem erit dicendum. s. vt dicti serui torqueantur. quãuis. n. si non essem occisus, dicti serui non essent mei futuri ex eo q̃ ego essem hæs patris mei, sicq; recta via tã fuissent ad eum, ui pr̃ meus eos purè legauerat, vel essent liberi, cũ pr̃ meus dedit eis libertatẽ purè, sicq; non deberẽt torqueri pp mortem meam: tñ ex quo occisus fui ante aditam à me hæreditatem, remanserunt serui in hæreditate: & ita debent torqueri. Scias ẽt, quod patre meo occiso, serui mei existentis peculij torqueri debẽt, siue eram in pũte dicti mei patris, siue non. Item, & si ego sim occisus, serui vxoris meę, & soceri mei debent torqueri. & idem est econtra vxore mea occisa. h. d. vsq; ad §. occisorum. Vin.

a *Cum aliter nulla domus*] quæ debet esse tutissimum cuiq; refugium, vt sup. de in ius voc. l. plerique.

LEX PRIMA.

CVm aliter nulla domus [a] tuta esse possit, nisi periculo capitis [b] tui dominis custodiam, tam à domesticis, [c] quàm ab extraneis præstare serui cogantur: ideo Senatusconsulta introducta sunt de publica quæstione à familia necatorum [d] habenda.

¶ Domini appellatione continetur, qui habet proprietatem, etsi vsusfructus alienus sit. [e] Qui seruũ bona fide possidet, domini appellatione non continetur: nec qui vsũfructum solum habet. Seruus pignori datus, quod attinet ad debitoris necem, perinde habetur, atque si pignori datus non esset. [f]

¶ Serui appellatione etiã ii continentur, qui sub cõditione legati sunt. nam medio tẽpore hæredis sunt: [g] nec q̃ cõditio existens efficit, vt desinant esse hæredis, facit ne videantur interim eius esse. Idẽ que erit dicendum in statulibero.

¶ Sed in eo, cui fideicommissaria [1] † libertas pure debetur, extat rescriptum Diui Pij ad Iubentium Sabinum, quo ostenditur non esse seruum dum ad tormenta eius, cui fideicommissaria [2] † libertas debetur. Et magis est ne puniatur [h] ob hoc quòd sub eodem tecto fuit: nisi particeps sceleris fuerit.

¶ Domini appellatione etiã pro parte dominum [i] contineri dicendũ est. Domini appellatione ẽt filijfam. cæteriq; liberi, qui in pũte sunt, cõtinẽtur. [k] Syllanianũ enim Senatusconsultum non solũ ad patresfam. verũ ad liberos quoque pertinet. Quid deinde dicemus, si liberi non sint in pũte? Marcellus lib. 12. Digestorum dubitat. Ego puto plenius accipiendum, vt etiã ad eos liberos pertineat, qui in potestate [l] non sunt.

¶ In eo [m] autem 3† qui est in adoptionem datus, [n] non putamus locũ habere Senatusc. cõsultum, [o] quamuis in adoptato Plocum habeat. Sed nec in alumno occiso locus est Senatusconsulto.

¶ De matris seruis, filio filiaue occisis, qõ nõ habeã. q 4†

¶ Si pater ab hostibus captus sit, quæstionem de seruis habendam, & supplicium filio occiso, eleganter Scæuola ait: quod etiã post mortẽ patris probat, si ante quàm suus ei hæres exiitat, occisus fuerit.

b *Capitis*] vt inf. eo. §. potuisse.

c *A domesticis*] id est, qui sunt de familia. Nam, vt ait Boetius: Nulla pestis efficacior est ad nocendum quàm familiaris inimicus.

d *Necatorum*] nomine. & die torqueri a familiam nomine necati. s. à quocunq; vt ff. proxi. Vel dic: fit qõ. s. familiæ. i. tormẽta ad eruendã veritatẽ nõie necati. sa milia. & subaudi, vel ab alio necati. vt pater. ff. proxi. & l. sequẽtib. nõ dicas, vt alius qui nõ sit de familia torqueatur. vt ff. eod. l. A. in eo. & §. de matris. e *Alienum sit*.] ad hoc inf. de leg. 3. l. si quis suos. & ff. de aequi. hær. l. si quis mihi bona. in prin. & ff. de iniur. l. itẽ apud §. si vsumfructum. & supra qui satisd. cog. l. faciendum. §. 2. & 3. & sup. de scli. l. 2. §. 1. Sed arg. contra. ff. de reb. eorũ. l. magis. §. 1. & ff. de adul. si postulaverit. §. de de co. & inf. de lega. 3. l. si quis suos. & ff. de noxa. l. quoties. §. 1.

ADDITIO. Dic quod bonæ fidei possessor hĩ loco dñi, vt ipse, vel hæres eius si possit dicere se non dñm. nec alius, cuius interest, donec ꝓbet: vt l. quidam in suo. in fi. de cõdi. insti. & l. Titia. ff. de sol. & ita loquuntur ista cõtuaria: sed post quã detegerei a alio, quod non sit dñs, loco dñi non hf. & ita loquitur hic. *Sm Bar.* f *Datus non esset.*] ũc supra qui satisd. cog. l. faciendum. §. creditor. g *Hæredi sunt.*] vt ff. famil. ercisc. l. post item. §. res quæ. Sed arg. contra. ff. ad leg. Falc. l. in ratione. §. 1.

ADDITIO. Dic, *Sm Bar.* quod ibi verè nulla est fictio: vt per eundem in l. si is qui pro eo prore. ff. de vsuc.

h *Ne puniatur.*] s. capite. & facit C. de quæstio. l. nec si mors. & inf. l. ff. §. de his quoque. & sup. de hæred. insti. l. si seruo fideicommissaria. alias fideicommissa.

i *Pro parte dominum.*] sic sup. de ritu nup. l. illud. & inf. ad l. Fal. l. statuliber.

K *Continentur.*] in his deest sola administratio: vt sup. de scli. & post h. l. in fuis. & facit ff. eo. l. si pater. & l. si exhæredatus.

l *In potestate.*] natura enim repelli non potest: vt Instit. de hær. ab intes. §. eadem. & facit inf. tit. ad. l. §. 1.

m *In eo.*] occiso.

n *Datur.*] à me alij.

o *Senatusconsultum.*] vt mei serui torqueantur tanquam sui, & puniantur.

p *In adoptato.*] à me occiso scilicet.

q *Non habetur.*] quia filius est de patris, & non de matris familia: a. vt Insti. de legi. agn. tut. §. 1. non autem est hic quia filium in potestate esse oportet: vt sup. eo. §. quid deinde dicemus. & facit C. de adult. l. verba.

r *Probat.*] Scæuola. mouebat hic qõnem. secundum R. illud, quod patre capto filius pro certo mondum erat hæres.

1 † Fl. fideicommissa.

2 † Fl. fideicommissa

3 † Fl. adoptatus.

4 † Fl. habebitur.

1 Idẽ dicendũ in cõiũctis, nã persona cõiũcta ꝓ altera torqti pt. etẽ testis ꝓ alia. ff. eq; cõiunctam. Bar. in l. reperi. §. de qõne. id est, de q. Bald. Dost. in c. postremo. de appel.

a Limita his hanc gl. & suas cõcor. per tex. in l. nati. C. de Dec. li. x. s. vt non procedat si mf est ex nobili familia, si vero ex vili: de quo in l. filios. C. de in. & ons. in

a *Constantius*] ergo quod dixi, mouebat quæstionem, secundum R.

b *Instituto filio*] emancipato. suus enim statim esset hæres: vnde seruus vtpote liberi non torquentur, vt sup. eod. l. fin. Azo.

c *Existente.*] ideſt adita hereditate animo.

d *Futuri*] infra, de fur. l. à Titio.

e *Licet non sit in potestate*] idem è contra, vt sup. eo. §. domini appellatione etiam filius fam.

f *Vxores*] scilicet serui.

g *Neque vxoris*] scilicet serui.

h *Viri*] scilicet serui dicantur.

i *Vna domus*] No. ergo vnam domũ esse viri, & vxoris, & vnã familiam esse. & sic est argum. quòd vnus non possit esse testis pro alio, vt C. de testib. l. etiam. & sic est supra, rerum amota l. 1. & C. de adul. l. verba. & sup. qui satisdat. cog. l. sciendũ. §. si fundum. & sup. si quis ea. l. sed & si gs. §. præterea. & de iudi. l. interdum & C. de decri. exped. hæred. l. aduersus. & sup. de ritu nupt. l. 1. Sed arg. contra inf. de quæstio. l. 1. §. seruũ matris.

ADDITIO. Dic secundũ Bar. hic, quod seruus non torquetur cõtra vxorem, vt ibi: quia quodammodo est domina: sed pro morte vxoris sic: vt hic eadem ratione. & sic concordat.

k *Occisorum*] CASVS. Vsque huc dictũ est quib. casib. serui debeant torqueri pro domino occiso. nũc vult dicere, qui continẽtur appellatione occisorum: Et dicitur quod illi, qui sunt interfecti per vim, aut cædem. & de his posuit exempla. si autẽ non per vim sunt occisi, non continentur occisorum appellatione quantũ ad hoc, vt serui torqueantur: puta si veneno sunt extincti. & est ratio plana in litera. in casu tamen benè torquerentur etiã tunc, puta si venenum fuit eis infusum per vim. Sed quid si quidam extranei dederunt venenum domino etiam, & non per vim: & serui aliqui fuerunt de hoc conscij vel fautores? nunquid illi debẽt supplicio affici? Et dic. quod sic licet enim non debeant torqueri, eo quòd clam datum fuit venenum, illi qui non fuerunt conscij, vel fautores, vt dictum est: tamen factum consciorum, & fautorum põ debet esse impunitum. & in hoc casu possunt aperiri tabulæ testamenti illius qui est occisus. & eius hæreditas adiri, ante quæstionem habitam de dictis seruis conscijs, vel fautoribus. & postmodũ possunt torqueri, & supplicio affici: quãuis si dominus fuisset occisus palam à familia, vel ab alijs, deberent serui prius torqueri, quam hæres adeat hæreditatem. Sed si dominus occidit se tædio vitæ, vel impatientia doloris, & serui potuerunt prohibere: debent certè pœna affici. si autem non potuerunt prohibere, liberati sunt. & eo casu dictus casus mortis non impedit testamentum eius aperiri, & recitari: licet impediretur aperiri, & recitari si metu criminis imminẽtis se occidisset dominus. Item scire debes, nõ haberi de familia quæstionem, nisi cõstet dominum occisum. & appellatione quæstionis continentur non tantum tormenta, sed etiã omnem inquisitionem, & defensionẽ mortis accipimus contineri. hoc dicit vsque ad §. hoc autem Senatus. Viuianus.

l *Necatum*] facit ff. ad leg. Aquil. lege, si seruus seruum. §. huius legit. & §. si quis igitur. & sup. de libe. agno. l. necare.

m *Puniendi sunt*] capite, vt inf. eod. l. §. potuisse.

n *Potuerunt*] hoc expone, vt inf. §. potuisse. & facit sup. loca. Item quæritur. §. exceitu. & l. si quis fundum. §. fin.

o *Necatur*] non à familia: & sic põt adiri hæreditas ante victam, vt hic subijcit. & ff. eo. l. necessarios. §. fi. & l. prop. ff. veneni. in prin. & C. eo. l. cum fratrem. secus si à familia, vt ff. l. 3. §. quod ad causam. & §. fin. & l. seq. & l. necessarios. in prin. quæ est contra.

p *Locus non est*] quo ad tormenta.

q *Pœna* capitali, vt ff. eo. §. potuisse. Azo. & facit ad hoc ff. §. cæterum. Item facit ff. de peculio. l. sed si dãnum. §. si ipse.

r *Tædio vitæ*] facit ff. proxi. §. & C. qui testa. fac. pos. l. 2.

Idem Scæuola ait constantius [a] defendendum, hærede instituto filio, [b] de ijs quæstionem habendam, & supplicium, qui purè legati, vel manumissi sunt, ante aditam hereditatẽ filio occiso. quamuis enim si filius viueret, hærede eo existente, [c] ipsius non essent futuri: [d] attamen vbi decessit, quia [1] † extinctum legatum, & libertas est, Senatusconsulto fore locum dicit.

¶ Si pater necatus sit, an de seruis filij quæstio habeatur, si fortè in castrensi peculio seruos habuit. Et magis est quæstionem de seruis filij habendam, suppliciumque sumendum: licet non sit in potestate [e] filius. Si vir aut vxor occisi esse proponantur, de seruis eorum quæstio habetur. quamquam enim neque viri serui propriè vxoris [f] dicantur, neque vxoris [g] propriè viri: [h] sed quia commixta familia est, & vna domus [i] est, ita iudicandum, [2] † atque in proprijs seruis, Senatus censuit.

¶ Sed neque vxore occisa, neque marito, de seruis soceri quęstionem habendam Senatus censuit. Marcellus autem lib. 12. Digest. etiam in soceri seruis idem esse, quod in mariti, rectè dixit.

Non tenentur serui de morte domini, si ei opem ferre non potuerunt. Bar.

¶ Occisorum appellatione eos contineri Labeo scribit, qui per vim, aut cædem sunt interfecti: vt puta, iugulatum, strangulatum, præcipitatum, vel saxo, vel fuste, vel lapide percussum, vel quo alio telo necatum. [k] [3] † Quòd si quis, puta, veneno, vel etiam quo alio, quod clam necare soleat, interemptus sit: ad hoc Senatusconsultum vindicta mortis eius non pertinebit. hoc ideo, [4] † quia toties puniendi sunt [l] serui, qui auxilium domino non tulerunt, quoties potuerunt [m] ei aduersus vim opem ferre, & non tulerunt. Cæterum, quid potuerunt facere aduersus eos, qui veneno, vel quo alio modo [5] † insidiabantur? [6] † Planè si venenum per vim infusum sit, Senatusconsultum locum habet. Vbicunq; igitur vis adhibita est, quæ interimere solet, ibi dicẽdum est locum Senatusconsulto fore. Quid ergo, si dominus veneno, non per vim necatus [n] esse proponatur? impunitum erit factum? Nullo modo. Licet enim cesset Senatusconsultum Syllanianum, nec quæstio, suppliciumq; de ijs, qui sub eodem tecto fuerunt, habeatur: tamen si qui conscij [o] vel fautores [7] † sceleris fuerunt, hi demum supplicio afficiuntur: & adiri hæreditas, aperirique tabulæ etiam ante quæstionem habitam possunt. Si sibi manus quis intulit, Senatusconsulto quidem Syllaniano locus non est: [p] sed mors eius vindicatur: scilicet, vt si in conspectu seruorum hoc fecit, potuerunt que eum in se furientem prohibere, pœna [q] afficiantur: si verò non potuerunt, liberentur.

¶ Si quis non metu criminis imminentis, sed tædio vitæ, [r] vel impatientia doloris sibi manus intulit, eius testamentum aperiri, & recitari, mortis casus non impedit.

1† Fl. quã

2† Fl. vin dicandũ

3† In quibusdam exẽplaribꝰ Lei vox intratur.

4† Fl. ide circo.

5† Fl. more.

6† Fl. insidiantur.

7† Fl. factor ca-

a *Cuius fit*] sed ego quæro ad quid fiat hæc quæstio? Resp. ad inquirendum mortem defuncti, vt inf. proxi. §. sed hæc quæstio non fit, nisi cum liquet eum scelere interfectum, vt hic. Nunquid ergo fit quæstio semper quando liquet? Respon. liquere debet eum scelere defunctũ, & ll persona ignoretur, quæ fecerit: ad personam ergo declarandam fit quæstio: quæ ignorari potest, & si constet eum scelere occisum. Azo. sed & de cõi seruo habetur quæstio. ll vnus ex dominis nõ compareat vt inf. eo. l. & si percussor. §. si vnus. Item no. nõ iri ad quæstionem nisi præcedant indicia: * vt inf. de quæstio. l. 1. in princip.

b *Quæstionem*] facit inf. de iniurijs l. item apud Labeonem. §. quæstionem. Accur.

c *Hoc autem Senatus*] CASVS. Si dñs fuit occisus, & serui sub eodem tecto cum domino existentes non dederunt ei auxiliũ, debẽt torqueri & puniri: alij autem serui non: imi fuerunt cõscij. Sed qualiter intelligis in idẽ tectũ? Resp. si seruierant ita prope dominũ, quod vocẽ domini audire poterant: licet quidam dominũ habeãt validiorem vocem, & quidam exiguiorem. & si serui pñt iuuare dominum alio quo modo nõ debẽt eorum salutem præponere saluti domini. vnde non excusatur seruus, vel ancilla, si dicat, & etiã verum sit, percussorem minatum eis, si proclamaret ipse seruus, vel ancilla, & hoc casu debent pati serui vltimum supplicium. ei ergo seruo non parcitur, qui fuit in eodem conclaui cũ domino cum occideretur, nec ei qui timuit mori pro salute domini: nec ei qui non proclamauit dum occideretur dominus. Ille tamen seruus nõ punitur qui tempore mortis domini erat ita longè, quod exaudire non potuit. sed si dominus fuit in itinere occisus, sumendum est supplicium de illis seruis, qui erant cum eo, vel non erant cum eo: quia aufugerunt: alij autem non puniuntur. h. d. vsque ad §. impubes. Viuianus.

d *Eorum salutí*] scilicet dominorum. sui enim iuris non sunt serui: nec salus eorum ab eis est: sed à dominis hoc iuuare. Infitut. de ijs, qui sunt sui, vel alieni iuris. §. 1. & notat quod est inf. eo. l. excipiuntur.

e *Hoc ipso*] idest hoc argumento. Accur.

f *Quod dixit*] aliàs quod. & subaudi. nec prodest ancillæ quod dixit. &c. Accur.

g *Vel in hoc*] idest in eum finem, ne &c. aliàs vel hoc, scilicet mancipium: & vel pro saltem: vel pro etiam. Et nota quòd quis patitur supplicium in exemplum. sic C. ad leg. Iul. repetun. l. 1. Accursius.

h *Multa*] quia tria: aliàs duo dicuntur multa: vt Instit. de iure personæ. §. fin. Accur.

i *Vel voce*] vel, pro saltem. Accur.

k *Plus quàm iniquũ*] vt inf. proxi. §. & C. de adulterijs. l. in adulterijs. Sed contra inf. qui, & à qui. l. prospexit. Solue ibi de stricto iure, hic de æquitate, quæ præualet: vt C. de iudi. l. 5. Fl. sufficit ergo d. l. in adulterij. Accursius.

l *Cum dominus in itinere*] sic sup. proxi. §. Accursius.

¶ *Impubes seruus*] CASVS. Si dominus sit occisus ab aliquo extraneo, & serui non tulerũt ei auxilium, capite ponientur, & etiam torquentur, vt dictum est. Certè istud fallit in impuberibus seruis, & ancillis: & in his etiam puberibus seruis, qui auxilium domino tulerunt sine dolo malo. si autem finxerunt auxilium ferre domino, & non tulerunt, non excusantur. & ille sine dolo videtur auxilium tulisse domino, qui saluauit eum. sed & ll non saluauit, immo est mortuus dominus: seruus tamen iuuit eũ quantum potuit, videtur ei auxilium tulisse. & sic non punitur: & de hoc ponit plana exẽpla vsque ad §. si dominus. Viu.

m *Ætas enim*] si sit minor, vt & C. si aduer. delic. l. 1. & etiã maior, vt inf. eo. l. 3. §. ignoscitur. & C. qui æta. lib. 10. l. 1. & adde quod est inf. eo. l. excipiuntur.

n *Supplicio*] idest in pœna capitis. Accur.

o *Quæstione*] pro eruenda veritate.

p *Et aliàs*] cum de adulterio quæstio habetur, secundum quosdam. & facit in f. de quæstio. l. ex libero. l. de minore. & l. de minore. Accur.

q *Ferula*] sic C. de cur. publi. l. 1.

r *Dictis*] aliàs dicis gratia.

Tullí

* Memorabilia in hanc sententiã exẽpla refert Val. Max. lib. 6. c. 8. de fide seruorũ erga dominos

s† Fl. de est, vel et.

t† Fl. vtique.

* Aliàs detectionem.

* Indicia præcedere dẽnt qõnẽ. vi. in Indi. Tra. in ver. indicia ad rotum.

¶ Item illud sciendum est, nisi cõstet aliquem esse occisum, non haberi de familia quæstionem. Liquere igitur debet scelere interemptum, vt Senatusconsulto locus sit. a Quæstionem b autem sic accipimus: non tormenta tantum, sed omnem inquisitionem, & defensionẽ †mortis.

¶ Hoc autem Senatusconsultum eos quidem, qui sub eodem tecto fuerunt, omnimodò punit: eos verò, qui nõ sub eodem tecto, sed in eadem regione fuerunt, non aliter, nisi conscij fuissent. Eodem autẽ tecto, qualiter accipiatur, videamus: vtrum intra eosdem parietes, an & vltra vel etiam † intra eandem diætam, vel cubiculum, vel eandem domum, vel eosdem hortos, vel totam villam. Erait Sextus sic esse sæpè iudicatum, vt quicunque eo loci fuerũt, vnde voce exaudire potuerunt, hi puniantur, quasi sub eodẽ tecto fuerint: dicerent alij validioris vocis, alij exiguioris sint, nec omnes vndique exaudiri possint. Iuxta hoc tamen videtur, & Diuus Hadrianus rescripsisse in hæc verba: Serui quoties dominis suis auxiliũ ferre possunt, * non debent eorum saluti d suam anteponere. Potuisse autem ancillã quæ in eodem conclaui cum domina sua fuerat, auxilium ei ferre, si non corpore suo, at certè voce plorantẽ, vt ij qui in domo fuerãt, aut vicini audirent, hoc ipso e manifestũ est, quòd dixit f percussorem sibi mortem minatum si proclamasset. vltimum itaque §† supplicium pati debet, vel in hoc, & ne cæteri serui credant in periculo dominorum sibi quenquam ‡ † consulere debere. Hoc rescriptum multa h continet. Nam ei non parcit qui in eodem conclaui fuit: & ei qui timuit mori, non ignoscit: & quòd vel voce i oporteat seruos dominis auxilium ferre ostendit.

¶ Si quis in villa agens occisus sit, plus quàm iniquum k est, si forte diffusa latè prædia habeat, de omnibus qui in ea regione fuerũt seruis, & quæstionem haberi, & supplicium sumi. Sufficit ergo de ijs, § † qui cum ipso, qui occisus dicitur, fuerunt, & qui suspicione cordis, aut conscientia attingi videbuntur, quæstionem haberi.

¶ Cum dominus in itinere l est occisus, de ijs, qui vnà cũ eo fuerunt cum occideretur, vel cum vnà fuissent, profugerunt, supplicium sumendũ est. Quòd si cum domino nemo fuit, cum occideretur, cessant illa Senatusconsulta.

¶ Impubes seruus, vel ancilla nondum viri potens, non in eadem causa erunt: Ætas enim m excusationem meretur.

¶ Impuberi autem vtrum in supplicio n tãtum parcimus, an verò etiã in quæstione? o Et magis est, vt de impubere nec quæstio habeatur. & aliàs p solet hoc in vsu obseruari, vt impuberes non torqueantur: terreri tamen 6† solent, & habena, vel ferula q cædi.

¶ Excusantur autem serui, qui auxilium tulerũt sine dolo malo. Nam si finxit se quis auxilium ferre, vel dictis r

6† Fl. tantum.

† Fle. plum. sic C. ad leg. quẽque. Iul. repetun. l. 1. Accursius.

a *Tulit*] id eſt, dixit ſe doluiſſe, aliàs iudicis gratia tulisse, id eſt diſſulit faciendam vindictam per iudicem.
b *Aut*] aliàs atque, id eſt, ſicut.
c *Parci eis*] ſcilicet, ſi debilitati per vulnera non iuuerunt poſtea dominum. Accurſius.

¶ *Si dominus.*] CASVS. Dñs quorundã ſeruorum fuit à quibuſdam mortiferè vulneratus, vixit tamen poſtea aliquot diebus, & non fuit conqueſtus de aliquo ſeruorum, quod non dederunt auxilium ei, nunquid amodò torquebuntur, vel vltimo ſupplicio afficientur? Et dicitur quod non, & multò magis non punientur, ſi dñs in teſtõ ſuo dixit expreſsè quod ſerui exercuerunt benè officium ſuum in iuuando eum, & hoc dic. cum l. ſeq. Vsu.

d *Superuixerit*,] ita ꝙ eo vulnere non decefſit. 1 arg. ſup. ad l. Aquil. l. huic ſcripturæ. Vel ſecundũ Itn. dic, etiam ſi deceſſiſſet, quaſi diſſimulatione remiſiſſet: vt Inſti. de iniu. §. fi. & C. de reuoc. do. l. 1. in fi. & l. fina. in fi. & de inoffi. teſtam. l. omnino. & ſupra de proba. l. Procula. & de cur. fur. l. ſi furioſo. §. his conſequens. Sed arg. contra ad hoc ff. l. 3. §. 1. Item facit inf. l. prox. Acc.

e *Dñus. Piſoni.*] Præſidi prouinciæ.

f *Profecutus*] torquendis. Accurſ.

g *Nec ſollicitanda.*] quæ cogit hæredem teſtatoris vindicare necẽ.

* Vindicta pro iniuria ſuis illata, an & qñ permittatur. Azo. & facit C. ſa. erciſ. l. in ipſius. & ſu. l. prox. in fin. & ¶ quod ibi no. Sed an occiſores põt dñs abſoluere? Reſp. non, cum ea actio competat vnicuiq; de populo, vt ff. de publ. iudi. l. 1. quippe illi in faciendo, at ſerui in omittendo delinquunt.

Si quis.] CASVS. Cum dñs occideretur, ſeruus eius non tulit ei opem, iõ quia valde graui valetudine erat affectus. Certè ſubuenitur ſeruo, vt non puniatur, & idẽ eſt, ſi dominus dixit, quod ſeruus eum occidit, & non probauit, & idem eſt, ſi maritus occidit dominã ſerui, & non exaudiuit hoc ſeruus, ſecus ſi exaudiuiſſet, & opẽ non tuliſſet, quia tunc benè puniretur, niſi i vno caſu, puta ſi maritus occidit vxorẽ in adulterio deprehenſam, qa tunc nõ punit̃ ſeruus, ſi nõ tulit ei opem. Itẽ non punitur ſeruus, ſi cũ oẽs dñi ſui aggreſſurã paterentur, & ipſe oib. ſimul non potuit auxilium ferre, tulit quibuſdã. ſecus ſi potuiſſet oſibus ferre opem, & tulit tñ quibuſdã. Item non punitur ſeruus, ſi ipſe cædis dñi ſui, vel dñę ita erat clauſus ſine ſuo dolo malo, vt non potuerit erumpere cauſa ſuccurrendi eis, ſecus ſi fuiſſet in dolo, vt clauderetur, & idem eſt, vt non puniatur, ſi erat ligatus taliter, vt auxilium dare non poſſet. Item non punitur, ſi taliter erat ſenex, qꝛ non potuit dare opẽ, & idem eſt, ſi erat ſeruus ſurdus & idem ſi cæcus, vel mutus, vel furioſus. h. d. vſque ad §. ſi quis quem. Viuia.

h *Si quis in graui*] i. valde graui. ſic ſupra pro ſoci. l. cum duobus. §. damna. & l. Gallus. §. ille caſus. ſup. de libe. & poſth. alias graui.

i *Credendum domino.*] contra ſeruos, ſed pro ſeruis ſic, vt ſupra l. proxim. & l. 1. in fi.

k *Si*] i. quamuis, & facit inf. de Carbo. ed. l. 1. §. ſi quis. Non cb. ſup. ad Vell. l. Scia. reſponſ. & de inoffic. teſtam. l. non eſt enim conſentiendum. & C. arb. tut. l. 1. & de probat. l. rationes, & l. exemplo. & de teſta. l. verba, & in Auth. vt cum de appel. cogno. §. ſiue igitur omnes. col. 8. argu. contra inf. de bon. lib. l. qui cum maior. §. fin. & l. Pau. §. 1. & ſu. de cur. fur. l. ſi furioſo, §. 1. & C. de calum. l. mater.

ADDITIO. Die ſm Dyn. hic, quod propter verba defuncti pœna non imponitur, vt hic: ſed hæres, vt filius, ſi accuſat à præſumpta calumnia excuſatur, vt in contrario, ſecundum Bar.

l *Si maritus*] ſic ſupra l. 1. §. ſi vir.

m *Ignoſcitur.*] quantum ad pœnam legis Corne. de ſic. ſed non in totum, vt infra de adulte. l. ſi adulteriũ, §. Imperatores, & l. nec in ea. §. ideo autem. & l. matrimonij. reſponſ. & ad l. Cor. de ſic. l. 1. §. 6.

n *Non reſiterunt.*] No. quod non eſt culpa non reſiſtere, ſic ſupra de noxa. l. 3. §. ſi extraneus. de actio. emp. & ſecũd. Lemposem. ibi. & ſi non defendat. &c.

pietas pro ſeruis, f nec ſollicitudo ſ hæredis obtinere debet, vt ad pœnã vocẽtur, quos ipſe dominus abſoluit.

Ad impoſſibile nemo obligatur.

Vlpianus lib. 50. ad edict.

LEX III.

SI quis in graui h 6† valetudine affectus opem ferre domino non potuerit, ſubueniendum eſt ei.

Aſſertio interfecti nõ probat: niſi probetur aliter mors illata. Bar.

¶ Si quis moriens dixiſſet, à ſeruo vim mortis ſibi illatam eſſe: dicendum eſt, non eſſe credendum domino, i ſi & moriens hoc dixit, niſi potuerit, & probari.

¶ Si maritus l vxorem noctu intra cubiculũ ſecũ cubantẽ necauerit, vel vxor maritum, ſerui pœna Senatuſconſulti liberabũtur. Sed ſi exaudiſſẽt, & opẽ non tuliſſent, plectẽdi erunt: non tantũ ſi proprij eſſent mulieris, ſed ẽt ſi mariti. Si tamen maritus in adulterio deprehenſam occidat, qa ignoſcitur m ei, dicendum eſt non tantum mariti, ſed etiam vxoris ſeruos liberandos, ſi iuſtum dolorem exequenti domino non reſtiterunt. n

Licet ſeruo vni ex dominis gratificari. Bar.

¶ Si cum omnes domini aggreſſuram paterentur, & vni ſeruus opem tulit, an ſit excuſandus? an verò quia omnib. non tulit, plectendus? Et magis eſt, vt ſi quidem omnibus ferre potuit: quamuis quibuſdã opem tulerit, 7† ſupplicio afficiẽdum. Si verò ſimul omnib. nõ potuit, excuſandum, quia quibuſdam opẽ tulerit. Nam illud durum eſt dicere, ſi cum duobus auxilium ferre non poſſet, elegit alteri eſſe.

LEX II.

DIuus Marcus, & Cõmodus Piſoni e reſcripſerunt in hæc verba. Cum conſtiterit apud te, Piſo chariſſime, Iulianum 5† Donatum poſtea, quã cõterritus aduentu latronũ profugerat in villam ſuam, vulneratum eſſe, mox teſtõ facto purgaſſe officium ſeruorum ſuorum: nec

1 No. ex hac gl. ꝙ vulnus dicit mortale, licet mors nõ ſequatur, ſecũdum Bal.

2† F. dimiſit.
3† Et atque.
4† F. niſi ſi.
5† Aliàs Iulium.
6† Aliàs, ingraueſcente.
7† F. quibus quibuſdam tulit.

1 Simile ſ. venerabilẽ. cum glo. ſup. ver. fauere. ext. de elect.

a *Contraxiſſe*] eſt ergo gratificationi 1 tunc locus, vt & ſup. de relig. l. fi. & ſi loc. & condud. in noue Sauphel. & inf. ad l. Fal. l. pater filium.

b *Ignoſci ei debere*] quidam interrogatiuè legunt, & dicunt non debere ſeruo vxoris ignoſci, qui prætulit virum, & ecõtra, ſi ſeruus viti prætulit vxorem. ſed ego planè, & dico, qđ poſſit eligere, quaſi ſit eorum cõis. vt & ſup. eo. in l. 1. §. ſi vir. & ſu. ead. l. §. ſi matitus. Ac.

c *Voluerint*] ſic ſup. quod met. cau. l. ſi mulier. in prin. & inf. quod vi aut clam. l. 1. §. ſed & Atiſto.

d *Aetate*] i. ſenectute, vt no. ſup. eo. l. 1. §. impubes.

¶ *Si quis*] CASVS. Seruus, vel ſerua Titi occidit eum, & Seius in domo ſua recepit dictum ſeruũ, vel ſeruam. certè tenetur Seius. l. Corn. de ſica. Viuia.

e *Si quis*] extraneus. q. d. non debet quis recipere aliquem noxium de ſeruis occiſi, aliàs punitur. l. Corn. de ſic. ſic inf. de excep. l. 1. Item facit ſu. de ſer. fug. l. 1. §. 1.

f *Qui*] ſeruus, & facit §. e. l. lege. in prin.

g *Erat*,] occiſi.

¶ *Si ex ſtipulatu*] CASVS. Seius habens ſeruum Stichum promiſit per ſtipulationem Titio cum ei dare, & poſtea cum exiſteret dictus ſeruus ſub eodem tecto cum domino ſuo Seio dictus Seius occiſus fuit. poſtea dictus ſeruus arguit probauit, & detexit mortẽ dñi & pro hoc præmio factus eſt liber. nunquid Titius prædictus poterit eũ petere ab hærede Seij ex ſtipulatione? Et dicitur, qđ non: nã & nõ daretur dicta actio dicto Titio, ſi dictus ſeruus fuiſſet vltimo ſupplicio affectus, ex eo, quod non arguiſſet mortem domini, vt ſup. eo. l. 1. §. poteſſe, ſi autem non fuiſſet dictus ſeruus ſub eodem tecto cum domino eo tempore, quo dominus fuit occiſus, & ſic non defendiſſet dominum, non fuiſſet paſſus vltimum ſupplicium, ex ſtipulatu actio vtilis erit Titio creditori contra hæredem Seij ad æſtimationem dicti ſerui, & ille ſeruus dignus eſt dicto præmio libertatis, qui vltro proſiliuit ad accusãdum interfectores domini: nõ autem ille ſeruus eſt dignus, qui cum accuſaretur ab interfectoribus domini, ipſe retorſit in eos crimen: ſed ille ſeruus, qui arguit vltro necem domini, poterit ad libertatem peruenire, qui non poterat aliàs ad libertatem peruenire, puta ſi hac lege diſtractus erat, ne manumitteretur. h. d. vſque ad §. de his quoque. Viuia.

h *Arguerit*] probando, vt C. pro qui. cau. ſer. pro præ. ac. lib. l. 1. ſed videtur inf. proxi. §. exponi.

1† Fl. continebuntur.

2† F. Cluſos.

3† Aliàs, ibi.

se auxilio, electione crimen eum contraxiſſe.[a] quare, & ſi ſeruus mulieris, marito dominæ magis auxilio fuit, quam dominæ, vel contra, dicendũ eſt ignoſci ei debere.[b]

¶ Subueniturijs, qui eo tpe, quo dñs, dominave occiſa eſt, clauſi ita fuerũt ſine dolo malo, vt erũpere ſuccurrẽdi cã, aut cõprehendendi eos, q̃ cædem fecerunt, nõ potuerint. Nec intereſt, à quo clauſi tenebantur, [1]† ſic tamen, ſi nõ data opera voluerint [c] ſe ita includi, ne opem ferre poſſent. Clauſos [2]† accipere debemus, & ſi ſunt vincti: ſi tñ ita victi, vt oino erũpere vincula, & auxilio eſſe nõ potuerint.

¶ Ignoſcitur etiam ijs, qui ætate [d] defecti ſunt.

¶ Surdus quoq; inter imbecilles numerãdus eſt, aut inter eos, qui ſub eodẽ tecto nõ ſunt: q̃a vt illi p ſpatiũ, ita hic per morbum nihil audit.

¶ Cæcus quoq; veniam mereri debet.

¶ Mutum ſimili modo excipimus: ſed [3]† vbi vocis auxilium tantum ſuperfuit.

¶ Furioſos excipi nequaquã dubium eſt.

Qui defendit vnum ex ſeruis malefactoribus, videtur eſſe obnoxius criminis. Bar.

¶ Si quis [e] quem eorum ſeruũ, ſeruamve ex ea familia, qui [f] eius ‖ facinoris noxius erit, receperit, vel celauerit ſciens dolo malo: in ea cauſa eſt, ac ſi lege, quæ de ſicarijs lata ẽ, facinoris noxius fuerit.

¶ Si ex ſtipulatu ſeruus debeatur, & cædem domini arguerit,[h] & pro præmio liber eſſe iuſſus ſit, ex ſtipulatu actio ſtipulatori non datur. Nam [i] & ſi ſupplicio affectus fuiſſet, non daretur. Quòd ſi ſub eodẽ tecto nõ fuit, [4]† ex ſtipulatu actio in æſtimatione ſerui vtilis erit creditori.[l]

Nõ videtur vindicaſſe, qui nõ vltro vindicauit, & ſeruo publica vtilitatis generalis locutus non recipit reſtrictionẽ de habilitate perſonæ.

¶ Vtrũ[m] aũtis ſolus videatur vindicaſſe, [5]† vel arguiſſe, q̃ ad hoc proſiliuit? [6]† vltrò? an ẽt is, qui cum accuſaretur ipſe, detorſit in aliũ crimen? Et magis eſt, vt ille hoc p̃mio dignus ſit, qui vltrò ad accuſationẽ proſiliit. [o]† Is quoq;, qui non potuit alias ad libertatẽ peruenire, vtputa ſi hac lege diſtractus erat quis, ne manumitteretur, poterit pp hoc, quod in cõmune vtile [n] eſt, ad libertatem peruenire.

¶ De ijs quoq; ſeruis, qui teſtamẽto manumiſſi ſunt, perinde atq; d ſeruis ſuppliciũ [p] ſumendum eſt. De ijs, qui ante quam teſtamentum occiſi, occiſæve aperiretur, profugiſſent, poſteaq; aperto teſtõ liberi ſcripti inuenirentur, perinde ac [7]† de ſeruis quæſtio habenda, ſuppliciumque ſumendũ eſt. [q] Nã eſt æquiſſimum, dominorum vltioni non obſtare indulgentiam q

i *Nam.*] bona ratio.

k *Non fuit*] ergo non iure eſt affectus ſupplicio, hæc ergo iniuria creditori non obſtat. Hug.

l *Creditori*] contra hæredem, ſed videtur in primo dicto hæredem teneri, cum à fiſco habeat pretium. vt C. pro quib. cau. ſer. l. 2. cõtra. Sed dic, q̃ hic à fiſco non habet. vt ibi no. & ſ. ad l. Fal. l. æris. Vel aliter lege hunc, ſ. quia in primo caſu erat ſub eodem tecto, & non præbuit auxilium. ſed poſt conuicit occiſores. vnde euitat pœnam, & conſequitur præmium, in ſecũdo ſecus, quia non conuicit. In tertio verò nõ erat ſub eodem tecto. vnde conſequitur libertatem dato pretio dño à fiſco, quod in primo caſu non datur, cum ſi non conuiciſſet, capitis pœnam eſſet paſſus, & ſic nihil hic haberet hæres, & facit ad §. inf. de ſuis, & legiti. l. 3. §. quod ſi necẽ. & inf. de verb. obl. l. ſi ſeruum Stichum. & l. qui ſeruũ. & inf. e. l. ſi ſeruus, & l. domino. & infra de bo. libe. l. ſi necem.

m *Verum*,] exponit prox. §. ſuperiorem, vel exponit l. inf. eo. l. lege. in princ. Et nota differre ſponteneum a cõcto, ſic infra de bon. libe. l. qui cum maior. §. ſi libertus, & §. ſi. & inf. de leg. 2. l. vnum ex familia. §. 2. & C. ne. tu. vel cu. ve. con. l. 2.

n *Vtile*] contra ſupra, pro ſocio. l. actione, §. Labeo. & in Auth. de reſt. & ea quæ pa. §. ea verò. col. 4. Sol. hic ſpeciale, vt etiam contra pactum ad libertatẽ perueniat, & facit ſu. proxi. §. ſi ex ſtipulatu.

o *Supplicium*] & quæſtio. vt inf. eo. l. ſi exhæredatus. §. fin. & intellige, vt dicitur ſup. eo. in l. 1. §. in eo.

¶ *De his quoque*] CASVS. Quæritur nunquid ſeruus occiſi, qui teſtamento habuit libertatem, debeat puniri ante aditam hæreditatem occiſi? Et dicitur, quod ſic. ſed & ſi ipſi ſerui profugerunt poſt mortem domini, & poſtea apertum fuit teſtamentum domini, & in eo inuenti ſunt ſcripti liberi, & adita eſt etiam poſtea hæreditas, debet de eis haberi quæſtio, & ſupplicium, quia æquiſſimum eſt indulgentiam dominorum, qui dederunt ſeruis libertatem, non obſtare vltioni mortis dominorum, quam indulgentiam dominorum, prout quiſque de ſeruis eſſet expertus, pleniorem vel grauiorem pœnam mereri debet propter ſuum ſcelus, quia non iuuit dominum, hoc dicit vſque ad §. quod ad cauſam. Viuia.

p *Sumendum eſt*] & hoc dic, vt ſup. l. 1. §. in eo. vel hic aliud, quia profugerunt vt arg. inf. eo. l. lege.

q *Indulgentiam*] id eſt, dationem libertatis.

4† F. indè caſſe, & huc ſpectat l. 1. 7 de verb. ſign. vbi idem adnet. repetit. Anto. Aug. li. 1. c. 1.

5† F. proſilit.

6† F. proſilit.

7† Flo. ad ſi.

Ipſe-

a *Ipsorum*] scilicet dominorum.
b *Quam*] indulgentiam.
c *Quisque*] i. quicunque seruorum, s. habet pleniorem, vt quia directam, vel sine conditione, vel die.
d *Eo*] i. idcirco &c. ad quod C. de Epis. & cle. l. presbyteri. & C. de reuo. don. l. fi. & inf. de re iud. l. me libertatis, & C. de off. Prætor. l. 1. & facit §. prox. §. & inf. eo. l. si ex hæredatus. §. fi.

1† Fl. deest quo.

2† Fl. scelleti suo.

¶ *Quæ ad causam*.] CASVS. Hic §. loquitur de secunda parte rubricæ, & dicit, q̃ si aliquis est occisus, hæres eius non debet aperire, vel recitare, vel describere aliquid qđ pertineat ad causam testamenti eius: nec etiam testamentum, antequam de familia sua habeatur quæstio, & sumatur supplicium, si fuerunt illi de familia in culpa. & postea vadit Iurisconsultus glossando plane verba huius §. vsque ad §. non tantum ex testamento. Vinia.

e *Continent*] s. scriptum, testamentum, vel codicillus sit.

f *Edicto cauetur*] Tria vetat, & per consequens quartum, s. aditionem, quæ ante apertab. fieri non poterat: vt C. de cadu. toll. l. 1. cum igitur. talio est, vt facinus proprio cõmodo præsentat: vt inf. §. non tantum. & si fiat contra etiam in primis, in centum aureis punitur, vt j. eo. l. lege, §. ex hoc edicto. sed si adiuit, hæreditatem confiscatur: vt inf. eod. l. peculiarios. §. 1. & no. C. eod. si ea. & l. cum fratem. Sed quid si ideo, vt sciret an si hæres, qđ ignorare põt: vt C. de test. j. hæc consultissima? Respon. non tenetur, cũ dolus eius cesset. ad quod est, quod no. sup. quemadmo. testa. aper. l. 2. in princ. Item contra. sup. eo. l. 1. §. occisorum. ibi, quid ergo si dominus, vbi ante hoc permittit aperiri. Solue. ibi ab extraneo: hic a familia fuit interfectus.

3† Fl. ea.

*Concor. tex. in c. significauit. iuncta gl. in ver. sigillum. ext. de appell. & ea. iunct. gl. & glo. in no. in eo versi. de constitu.

4† Fl. ligatæ.

5† Fl. aperuit.

6† Fl. aperuit.

* Delinquens in parte, in totũ reus est. facit illud ex factis Iuriscons. vno delinquente factus est omnium ceus. & vide Bart. de test. nu. 4. & in Indice Tra. inuet. De delinquens.

ipsorum: a quam b quo 1† quisq; c pleniorem est expertus, eo d grauiorem sceleris sui 2† pœnam merebitur.

Hic Iurisc. intrat aliã materiam. Supraexpeditum est de quæstione, & vindicta seruorum, qui dominum non inuarunt: & de præmio eorum, qui malefactores indicauerunt: hic ponitur vnum edictum, in quo prohibentur testamenta aperiri, recitari, vel describi: vel hæreditates adiri sub certa pœna, ante quæstionem adhibitam de morte defuncti, & contra facientibus pœnam imponit. Bart.

¶ Quod ad causam testamẽti pertinens e relictum erit ab eo, qui occisus esse dicetur: id ne quis sciens dolo malo aperiendum, recitandum, describendumve curet, edicto cauetur, f prius quàm de eius 3† familia quæstio ex Senatusco̅ sulto habita, suppliciumque de noxijs g sumptum fuerit. h

¶ Aperire autẽ hic ille vi, qui naturaliter aperit: siue sint signatæ, siue non i sint signatę, 4† sed tm̃ naturaliter clausæ. i

¶ Aperire accipere debemus prohibitos nos, vel palam, vel publicè vel secretò, omnis enim apertura prohibita est.

¶ Si quis ignorans occisum, aperuerit, non debet hoc edicto teneri. Et si sciens, non tamen dolo aperuit, æque non tenebitur: si fortè per imperitiã, vel rusticitatem, k ignarus edicti Prætoris, vel Senatusconsulti, aperuerit. 5†

¶ Si quis tabulas quidem non aperuerit 6† naturaliter, linũ autẽ inciderit, exculatus erit: qhia dolo caret, qui ipsas tabulas non aperuit. Si autem non totum testamentum, sed pars eius aperta sit, dicendũ est in edictum incidisse eum, qui aperuit. Parui enim refert, l vtrum totum, an pars aperiatur.

¶ Si quis codicillos m aperuerit, testamentum verò 7† non aperuerit, in edictum incidit. Nam & codicilli ad causam testamenti pertinent. Item siue iure valeat id, quod apertum est, siue non valeat: attamen edicto locus est. Eadem seruanda sunt etiam 8† de his, quæ ad causam substitutionis pertinent, si pupillus pupillaue occisus, occisave esse dicetur.

Si alius n aperuerit, 9† alius recitauerit, alius descripserit, o omnes in edictũ incident, qui singula eorum fecerint. *

¶ Non tantum ex testamẽto, sed etiam ab intestato hæreditas ad hoc edictum p pertinet: vt ne quis adeat, bonorum ve possessionem petat, antequam quæstio de familia habeatur, ne hæres propter compendium suum familiæ facinus occultet. 10†

Si hæreditas metu pœnæ huius edicti non adeatur, si interim hæres decedat, transmittitur: secus si pp aliud impediretur adire. l. a. cũ ver. seq. B.

¶ Eleganter Scæuola ait, q vt quis ad hæredem suum q vtiles actiones 1† tranmittat, si fortè ante aditionem s decesserit, explorandum esse debere idcirco eum non adire, quòd Senatusconsulto, edictoque terreatur.

¶ *Non tantum*] CASVS. Non solũ si occisus fecit testamentum, sed etiã si ab intestato decessit, non debet hĩs eius adire hereditatem, vel bonorum possessionem petere. antequã qõ de familia occisi habeatur. & est ratio quare hoc statutũ est, quia si hĩs posset adire ante quæstionem habitã: ipse occultaret facinus familiæ propter suum cõpendium. cum. n. serui culpabiles de morte domini deberent vltimo supplicio affici: vt iuncto eo. l. 1. §. potuisse. hæres haberet dãnum si facinus seruorum non esset occultum. Sed quid si interim antequam adeat propter dictam prohibitionem decedat hæres occisi? Certè transmittit ad suos hæredes vtiles hæreditarias actiones. Item quid si occisus in testamento suo instituit hæredes Titium, & Seium sub cõditione, si ad diẽ mortis suæ, vsque ad mensem decentesimum Caio: & hæredes non paruerint conditioni exeo, quia non debeant tabulæ aperiri ante cõnem de familia habitam? succurretur eis certè, vt adhuc adimplere possint. si autem aliud impedimentum cũ concurrat cum prædicto impedimento, vt tabulæ non aperiantur occisi, vel hæreditas non adeatur, puta si fuerit prægnans vxor occisi, vel esse putabatur (quo quidẽ casu instituti adire non poterant.) certè nihil prodest dictis hæredibus impedimentum quæstionis seruorum. & ita non transmittent ad suos hæredes hæreditatem occisi non aditam. Vinia.

1† Fl. de est vero.

8† Fl. eadem seruãtur &c.

9† Fl. aperuit, & paulò post. recitauit.

*Concor. tex. i. capolim. ext. de rescri. & in c. cũ olim. ext. ibi no. & gl. de offi. deleg.

10† Fl. occultaret.

a *Ipsorum*] scilicet dominorum.
b *Quam*] indulgentiam.
c *Quisque*] i. quicunque seruorum, s. habet pleniorem, vt quia directam, vel sine conditione, vel die.
d *Eo*] i. idcirco &c. ad quod C. de Epis. & cle. l. presbyteri. & C. de reuo. don. l. fi. & inf. de re iud. l. me libertatis, & C. de off. Prætor. l. 1. & facit §. prox. §. & inf. eo. l. si ex hæredatus. §. fi.
e *Continent*] s. scriptum, testamentum, vel codicillus sit.
f *Edicto cauetur*] Tria vetat, & per consequens quartum, s. aditionem, quæ ante apertab. fieri non poterat: vt C. de cadu. toll. l. 1. cum igitur. talio est, vt facinus proprio cõmodo præsentat: vt inf. §. non tantum. & si fiat contra etiam in primis, in centum aureis punitur, vt j. eo. l. lege, §. ex hoc edicto. sed si adiuit, hæreditatem confiscatur: vt inf. eod. l. peculiarios. §. 1. & no. C. eod. si ea. & l. cum fratem. Sed quid si ideo, vt sciret an si hæres, qđ ignorare põt: vt C. de test. j. hæc consultissima? Respon. non tenetur, cũ dolus eius cesset. ad quod est, quod no. sup. quemadmo. testa. aper. l. 2. in princ. Item contra. sup. eo. l. 1. §. occisorum. ibi, quid ergo si dominus, vbi ante hoc permittit aperiri. Solue. ibi ab extraneo: hic a familia fuit interfectus.
g *De noxijs*] i. familiaribus occisoribus. & nõ succurrentib.
h *Sumptum fuerit*] i. pœnam capitis imponi postulauerit.
i *Naturaliter clausæ*] sine aliquo extrinseco adiuncto.
k *Rusticitatem*] sic C. de testam. l. fi. in prin. & ĩ. de edend. l. 1. §. fi. & ĩ. de iurisd. om. iud. l. si quis. §. doli. & ĩ. de in. & fac. igno. l. reg. Sed arg. cõtra. inf. de fal. l. Diuus. dic. vt ibi nota.
l *Vtrum totum an pars*] No. generale quòd qui delinquit in parte, in totum reus est. * sic C. de vete. iur. enucle. l. fin. §. pen. & inf. de leg. 2. l. etiam.
m *Si quis codicillos*] & ad hunc §. facit sup. quemadmodum testa. aper. l. 2. §. 1. & §. 2. & inf. de tabu. exhib. l. 1. §. 2. Sed arg. contra. inf. de fal. l. si quis legatum. in prin.
n *Si alius*] sic sup. ad l. Aquil. l. item Mela. §. si alius.
o *Descripserit*] idest exemplauerit.
p *Edictum*] quod est ĩ. §. qđ ad causam. & adde quod ibi no.
q *Suum*] quemcunque, etiam extraneum.
r *Actiones*] pro hæreditare vtiles. & pro hĩditarijs vitibus.
s *Ante aditionem*] non factam: ideo quia per Senatusconsl. impediatur. hoc autem constare debet, vt ibidem subijcit. Azo. & sunt similia vt hæreditas non adita transmittatur, vt no. sup. de acquir. hære. l. ventre. Sed regulariter contra: vt C. de cadu. toll. §. in nouissimo.
t *Euidenter*] vt inf. proxi. §. probatur.

a *Si conditioni intra diem*] puta centeſimum.
b *Poſſe*] hæredes.
c *Succurritur*] ad hoc C. de anna. except. l. 1. §. fin. & inſ. de condi. & demonſt. in teſtamento.
d *Implendam*] etiam poſt diem.
e *Si & aliud*] Senatuſcon. quod eſt ſup. § quod ad cauſam.
f *Non potuerat*] vt ff. de acq. hær. l. cū quidam. §. quod dicitur. & l. vēte. & §. l. prox. & concor. §. de dam. infe. l. fluminum. §. idem ait ſi damni. & ſup. depoſi. l. 1. §. meritò. Item no. magis inſpici, quod obeſt, quam quod prodeſt.* quia & hinc hoc impedimento adire nō poteſſet: vt arg. ſup. mand. l. antepen. §. 1. & inf. de leg. præſt. l. 3. §. fi. Sed are contra inf. de iure fiſ. l. 3. §. ſi quis palam. & ſup. de Senat. l. emancipatū. §. fi. Accur.

* De hoc not. vi. in Ind. Tra. in ver. cā. Rub. de cā. prima. verſ. quæ obeſt.

ADDITIO. Ad §. ſi quis palam. reſponde ſup Bar. & quādoque cauſa, quæ prodeſt, eſt potētior & ita. & obfuſcat, & permittit illam, quę nocet: & ſūe ſpicimus, quod prodeſt, vt in d. §. ibi enim gs relinquit clā, & palam, & eo ipſo quod relinquitur palam, tollitur clandeſtina: ideo illa inſpicitur. hic vero cauſa, quæ nocet, eſt potentior. nam poteſt dici, & propter metū edicti omiſit additionē: qui ſi adire vellet, nō poſſet, alio impedimento ſubſiſtente. ſicut tangitur in glo. in l. ſi vir inf. pro dona. ad l. emancipatum. §. fi. dic, & ibi erant duę cauſæ, quarum nulla nocet: ſed vna prodeſt, alia non: ideo inſpicitur id, quod prodeſt. ſecundum eum. Bar.

* Subſtō pupillaris facta ſi fuerit vētris, veniet non natus ſubſtitutus admittitur ex tacita vulgari, quæ à principio cōprehendebatur ſub expreſſa pupillari. Iſta eſt cōmunis, ſecundum Ang. hic. Ad iſtud eſt gl. fin. in l. pen. in ver. ſubſtitutus. ff. de ventre. inſpi-

Sūt qui legant, ex ſubſtitutione. contra fidem ff.

Q*Vi poſthumos*] CASVS. Aliquis occiſus inſtituerat ſibi hæredes poſthumos, quos habere ſperabat ex vxore ſua: & ita dixerat poſtea: ſi poſthumi mihi non naſcentur, vxor mea ſit mihi hæres. & poſtea vxor ſua, quæ nihil geſtabat in ventre, deceſſit ante aditàm hæreditatem à ſe ex ſubſtitutione viri occiſi: & ideo adire noluerat, quia non erat adhuc habita quæſtio de familia. nunquid vtiles actiones hæreditarias dabuntur hæredibus vxoris? Et dicitur q̄ ſic. ſi autem ipſa vxor erat prægnans ex occiſō tēpore mortis ſuæ vxoris, & ita propter hoc etiam non poterat adire ex dicta ſubſtitutione. & ſic habebat duo impedimenta ad adeundum. ſcilicet illud Senatuſcon. & quia prægnans erat. certè non potuerunt dicere hæredes vxori iniuriam mulieri factam per Senatuſcon. & ſic hæreditas prædicti occiſi ad eos hæredes vxoris non peruenit. Viuia.

g *Inſtituerat*] primo loco.
h *Secundo loco*] i. ſubſtituit, ſi hæredes non eſſent.
i *Actiones*] hæreditarias.
k *Ex conſtitutione*] Senatuſcon. huius.
l *Conſtabat*] in rerum natura, non apud homines. vel dic, apud homines quo ad opinionem communem: vt no. ſup. de acqui. hær. l. cum quidam. §. quod dicitur.
m *Alioquin*] i. ſi aliud fuit impedimentum, quàm Senatuſc.

¶ Si conditioni intra diem [a] ex die mortis præſtitutum parere iuſſi, [b] ignorantia non paruerunt: ſi ideirco ignoratū eſt, quia metu Senatuſconſulti aperiri tabulæ nō potuerunt: ſuccurritur [c] eis ad implendam [d] conditionem. Sed ſi aliud [1†] impedimentum ſit in non [2†] adeunda hæreditate, quàm aperiendarum tabularum: & Senatuſcōſulti: nihil prodeſſe impedimentum Senatuſconſulti, ſi & aliud [e] hic [3†] fuit: veluti prægnans vxor occiſi fuit, vel etiam putabatur, & proptrea adire hæreditatem inſtitutus non potuerit. [f]

Papinianus lib. 6. Reſpon.

LEX IIII.

QVi poſthumos hæredes inſtituerat, & non natis poſthumis, vxorem ſuam ſecundo loco [h] ſcripſit hæredem. cum à familia diceretur vectator necatus, vxor diem ſuum obierat. hæredes mulieris actiones [i] ex conſtitutione [4†] [k] ſibi dari poſtulabāt. Eos ita demū audiendos eſſe reſpondi, ſi mulier, quam in vtero nihil geſtare conſtabat, [l] propter Senatuſconſultum hæreditatē adire noluit.

alioquin [m] prægnante [n] ea defuncta, nullam iniurię querelam interuenire. [o]

Pœna quæ imponitur extraneo adeunti, imponitur neceſſario ſe immiſcenti. Bart.

Vlpianus lib. 50. ad edict.

LEX V.

NEceſſarios hæredes puto edicto cōprehendi. Pſi ſe immiſceant hæreditati: nec bonorum poſſeſſionē peti Prætor permittit. & ego puto ad oēs bonorū poſſeſſiones [q] hoc edictum pertinere.

Non alias publicabuntur bona, niſi aditio contra edictum ſit ſecuta. Bar.

¶ Non aliàs bona publicātur, quàm ſi cōſtabit eſſe occiſum patremfam. & hæredem ante cōnem de familia habitam, ſuppliciumque ſumptum, adiiſſe [r] hæreditatem.

In occiſo clam non habet locum hoc edictum. Bar.

¶ Vbi quis incuria [s] necatus eſt, vel medici inſidijs, adiri quidem hæreditas poteſt: [t] ſed hæredi ſuo [5†] defenſio mortis [u] incumbit.

Paul. lib. 46. ad edict.

LEX VI.

ET ſi certus ſit percuſſor, tamen habenda eſt

n *Prægnante*] ideoque adire non potuit: vt ſup. l. proxi. §. ſi o *Intermiſſe*] ſi hæreditas eius non præſtetur hæredib. vt ſup. l. proxi. §. fi. hoc eſt dicere, nihil habebit hæres mulieris, quia hæreditatem non aditam ad hæredē mulier nō trāſmittit, vt C. de iure delib. l. quoniam. & ſa. ff. l. proxi. §. quod ad cauſam.

NEceſſarios] CASVS. Scias quòd non ſolum voluntarij hæredes occiſi centiemtur in Senatuſc. vt nō debent antè quæſtionē habiram, ſed etiā neceſſarij: & nō ſolū non poſſunt adire hæred. ante quæſtionem habitam, ſed & non poſſunt petere aliquem bo. poſſ. Si autem faciant cōtra, debent publicari bona: ſed non aliàs publicantur, niſi conſtet eſſe occiſum patremfam & hæredem eius adiiſſe hæredi. ante quæſtionem de familia habitam, & ante ſumptum ſuppliciū. Sed quid ſi dominus eſt occiſus pr̄ malam curam medici, vel inſidias medici. numquid poteſt adiri hæreditas ante quæſtionem habitam? Et dicitur, quod ſic. defenſio tamen dictæ mortis incumbit dicto hęredi. Viuia.

p *Comprehendi*] vt auferatur eis hæreditas.
q *Omnes bonorum poſſeſſiones*] quæ ſunt ſex ordinariæ, & ſeptima extraordinaria. vt Inſtit. de bo. poſ. Et noſſaum non fieri hæredem ipſo iure, niſi nomine. vt no. ff. de acq. hær. l. neceſſarijs. & ff. l. proxi. in fi. & inſ. §. 1. & l. in cognitione. & C. eod. l. 3. Sed contra ſup. eo. l. 1. §. quid ergo ſi dominus. Sol. ibi ab extraneo.

5† Fl. deeſt ſuo.

r *Adiiſſe*] vt & C. eo. l. ſi ea. hoc autem ſit primo in accuſatis conuictis occidentibus. vel homicidis: vt C. vbi cauſæ fiſc. l. 1. non ergo punitur, ſi putans mortuum adijt, cum ſit viuus. 1 inſ. de fur. l. inter. §. pen.

1 Similē eſt in impetrātibe neficiū vi uentis: vt no. & cor cor. tex. in cle. 2. & ibi glo. de eſſi. ord. & melius in cle. ſi de beneficio. de præ ben.

ſ *Incuria*] alterius quàm hæredis, aliàs per hoc ipſum fieret indignus. vt inf. de his quib. vt indig. l. ind̄num.
t *Poteſt*] vt ſup. l. 1. §. quid ergo ſi dominus. & C. eod. l. cum fratrem.
u *Defenſio mortis*] ideſt vindicatio. & fac. C. eo. l. 1.

ET ſi certus] CASVS Mortuo domino, certum eſt apud iudicem, q̄ Stichus ſeruus ſuus occidit eum. certè adhuc debet torqueri Stichus, vt inueniatur mandator cædis: & ipſe Stichus ſolus dabitur quæſtioni: cæteri autem ſui conſerui tantum puniuntur ex eo, q̄ non tulerunt dom̄no auxilium: non autem torquentur. Secundo dicit, q̄ quāuis aliàs ſerui in caput domini nō torqueſtur, tamen benè torquentur in caput hæredis, qui eſt eorum dominus, ſiue ſit hæres extraneus, ſiue ex ſuis: ad ſciendum vtrum ipſe hæres occidit dominum, vel nō. Tertiò dicit, pone, q̄ duo habebat ſeruos communes: vnus de dominis prædictis non comparet. certè ſerui communes debent torqueri ad ſciēdum de caſu dicti domini non compatentis. Quarto dicit. Pone, q̄ ſerui appetierunt occidere dñm eorum: non tamen occiderunt:

eccidē

certè non habet locum Syllanianum, ſed ipſe dominus poteſt eos caſtigare etiam poſt manumiſſionem à ſe deeis factam, & h.d.cum l.ſeq. Viuia.

a *Quæſtio*] torquetur percuſſor, vt indicet mandatorem, vt & ſ.e.l.prior. & arg.ſ.de ſubſtit. Diuus. Sed arg.contra C.de acc.l.fin. ſed hic eſt principalis, ſi minoſus. Item ſa. C. de acc.l. non ideo minus & C.eo.l.minoribus.

b *Ipſe*, percuſſor.

c *Cæteri*] ſcilicet, mãdatores.

d *In caput domini*] & regulariter, ſed hoc fallit hic, & in aliis, vt C.de quæſtionibus. l.1.

1† F. ſiue ex liuus ſit.

e *Heredem accuſet.*] aliquis, qꝫ occiderit defunctum ille hæres, ad qꝫ C. eo l.ſororem. eſt.n. ibi publica accuſatio, vt inf. de pub. iud. l.1. Vel dic, qꝫ aliquis accuſat occiſorẽ aliquẽ de familia, qui vĩ accuſare hæredem, quia adiuit ante mortem vltã: nam finita accuſatione iſta corã Præſide, auferentur bona hæredi per Procuratorẽ Cæſaris, vt C. vbi ea.fiſ. l 1. & in vtroq; caſu ſerui torquẽtur, & ꝫ hæredẽ, vel directo, vel per obliquum torqueri videntur. Vel dicas adiungi hunc caſum cũ præcedenti, quia percuſſor nominat hæredem mandatorem, per qꝫ vĩ eum accuſare, vel inculpare.

f *Magis*] ſic ſu. prox. §. *Si appetitus ſit.*] i. inuaſus a ſeruis. Ac.

2† Aliàs. Syllaniano. quod factũ eſt Nerone. Aug. 11. & Piſone coſſ. Tac. lib. 13. & 14.

3† F. quã doque.

quæſtio, a vtcędis mandator inueniatur, vtique autẽ ipſe b maximè quæſtioni dabitur, quãuis, & cæteri c puniãtur.

¶ Quamuis aliàs in caput domini d ſerui nõ torqueantur, rectè tamen fiet quæſtio, etiã ſi hæredem acculet, e ſiue extraneus hæres, ſiue ſuus ſit. 1†

Serui poſſunt torqueri pro non comparẽte, ſicut pro mortuo. Bar.

¶ Si vnus ex dominis nõ compareat, quærendũ eſt de caſu eius per ſeruos, quos cões habuerunt. Magis f enim de ſalute, aut vltione domini non comparentis, quàm in caput præſentis torquebuntur.

¶ Si appetitus ſit, g nec occiſus dominus, nihil Senatuſconſulto cauetur. ipſe enim in familiam ſuam poteſt animaduertere. h

Idem lib. ſingulari ad Senatuſcon. Syllania.

LEX VII.

ET in libertos i extraordinariũ auxilium habebit.

Idem lib. 46. ad edict.

LEX VIII.

SEnatuſconſulto Piſoniano 2† cauetur, vt ſi pęnę k obnoxius l ſeruus veniſſet, quandocunq; 3† animaduerſum in eum eſſet, uenditor

b *Animaduertere.*] occidendo de eis, vt beſtijs, cum cauſa ſit iuſta, vt inf. de leg. 1. d. quid ergo, §. ſi hæres, & inf. de verb. obl. l. qui ſeruum, & no. ſu. de ijs, qui ſunt ſui, vel alie. iu. l. j. Acc. l.

i *Et in libertos*] qui patronum ſuum appetierunt, vt ſu. prox. §. Et quod ſit hoc extraordinarium, dic vt C. de lib. & eorum lib. l. 2.

c *Cæteri ſeruos.*] CASVS. Cũ dominus occideretur, ſeruus eius Stichus non tulit ei auxilium, cum poſſet, & ſic debet vltimo ſupplicio affici. hæres occiſi vendidit eũ Titio pro c. & poſtea de eo ſeruo ſupplicium eſt ſumptum. certè tenetur hæres reddere emptori dicta c.

¶ *Si filius fam.*] Titius filius fam. fecit teſtũ de caſtrenſi pecu. & inſtituit ſibi hæredes Caium & Seium. & poſtea fuit occiſus, & hæredes prædicti adierunt hæreditatẽ eius, antequam facerent haberi qõnem, & ſupplicũ de familia occiſi, vel antequam viciſcerentur mortem occiſi. certè hæred. debet pertinere ad fiſcum, & fiſcus tenetur præſtare legata relicta ab occiſo, & libertates eorum ſeruorum occiſi, qui excipiuntur Senatuſcon. vt non puniantur, puta quia non potuerunt iuuare dominum. h.d.cum l.ſeq. Viuia.

k *Pœna*] capitis.

l *Obnoxius*] quia ſub eodem tecto conſtitutus domino occiſo opem non tulit. vt ſu. eo. l. 1. in prin. & § hoc autem Senatuſcon. ſi interim per hæredem, vel per alium venditur, debet dici hoc, vt ſu. de ædil. edic. l. eum autem, §. excipitur, & l. quis ſit, §. antepenult. aliàs eo ablato emptori per pœnæ

pretium præſtaret, m ne emptori iniuriam feciſſe videretur 4† Senatus. n

Ex quib. cauſis extraneis aufertur hereditas, ex eiſdẽ cauſis caſtrenſe peculium confiſcatur. Bar.

¶ Si filius fam. qui in caſtrẽſi peculio teſtatus eſt, occiſus ſit, omnino id defendendum eſt, ut ex quibus caſibus ad fiſcum patris fam. o bona pertinent, his caſibus, & huius peculium, potius p quàm ad hæredes, qui deliquerunt in adeundo, q & ſimilib. vltiuè non ſunt. r

Ad fiſcum tranſeunt bona cum onere legatorum. Bar.

Caius li. 17. ad edi. prouinc.

LEX IX.

CVm fiſco caduca bona defuncti addicuntur, propter inultam mortem, in eũ legatorum actio datur, & libertates ratæ ſunt, eorum s ſcilicet, qui Senatuſconſ. excipiuntur. t

Paul. li. ſing. ad Senatuſ. Sylli.

LEX X.

SI exhæredatus filius, ante quam adiretur patris hæreditas occiſus ſit, ex euentu inſpicietur, u ut ſi adita fuerit hæreditas, quaſi alieni x fuiſſe uideantur. Si uerò irri-

m *Præſtaret*] id eſt, redderet.

n *Senatus*] aliàs Senatuſcon. ſ. Sylla. nec enim à lege debet naſci iniuria, ſic C. vnde vi. l. meminerint.

o *Patris fam.*] alicuius occiſi a familia, quod eſt ſi hęres adiuit hæreditatem, antequam habeatur qõ familiæ, vt ſup. eo. l. 3. § quod ad cauſam, & l. neceſſarios. ſ. 1.

4† Fl. videatur.

p *Fiſcum*] ſcilicet, ad fiſcum pertineat.

q *Inadeundo.*] ante habitam quæſtionem familiæ, & ſupplicũ ſumptam.

r *Vltrò non ſunt.*] defuncti necem.

ſ *Cum ſeruorum*] ſeruorum.

t *Excipiuntur.*] vt qui non fuerunt ſub eodem tecto, nec conſcij, vt ſupra l. 1. ſ. hoc Senatus. Item impuberes 1 & alij, vt inf. eod. l. excipiuntur. & facit inſtitu. 1. l. 2. §. fina. & de lega. 1. l. ſi ſeruus plurium. §. ſi quis. & infra de ijs qui. vt indig. l. cum tabu. in fin. & infra ad Treb. l. Marcellus. & C. ad leg. Falcid. l. 3. & de fideicommiſſ. lege. eam quam. & infra. de iure fiſ. l. 3. §. cum ex cauſa. & lege. dicitur. & infra de verbor. ſignifica. l. Princeps bona.

1 Quia ſe rula tãn torqueri debent. cõe or. gl. in l. ſi. in verbo ſeruos. C. de ijs, qui. vt indign. cõe.

Si exheredatus.] CASVS. Titius exhæredauit filium ſuum Seium, & inſtituit hæredem Caium, & deceſſit dictus Titius, & poſtea Seius ſuus filius fuit occiſus ante, quam Caius adiret. nunquid ſerui dicti Titij debent torqueri pro morte dicti Seij? Et diſtinguitur, vtrum dictus Caius adierit poſtea hæreditatem, an non. primo caſu videntur ſerui prædicti fuiſſe alieni, ideſt hæredis Caij: & ſic nec quæſtio de his habetur, nec ſupplicium ſecundo caſu habetur de his quæſtio, & ſupplicium, ac ſi dominus eorum fuiſſet filius tempore quo fuit occiſus: nam ipſius eſſent, ſi viuerent.

¶ *Sub Dio*] Titius manumiſit ſeruos ſuos, & poſtea fuit occiſus eis præſentibus. certè poterunt torqueri. & idem ſi accepiſſent dicti liberti ius anulorum aureorum. vt in l. ſequen. Item in l. ſi ſeruus, pone quod dictus Titius legauit quoſdam ſuos ſeruos Seio, & poſtea ipſi facti ſunt liberi, ideo quia detexerant mortem eiuſdem Titij. nunquid propter legatum impeditur dicta libertas? Et dicitur quod non. Item in l. in cognitione. dicit, pone quod hæredes dicti Titij aperuerunt teſtamentum eius, antequàm facerent haberi quæſtionem, & ſupplicium de familia: & ſic poſſunt de hoc accuſari, vt ſoluant 1co. aureos: vt infra, eodem. l. lege. §. fin. certè vltra quinquennium non poterunt accuſari, ſi ſunt extranei hæredes, ſi autem ſint de ſuis, poterunt perpetuò accuſari. & hoc dicit cum trib. legibus ſequen Viuianus.

u *Inſpicietur*] torqueantur ſerui patris pro filio: an non.

x *Alieni*] ſerui: & ſic non torquendi, nec ſupplicium ſumendum.

a *Si dominus*] f. filius, & die seruorum, cum fuit occisus, & sic torquentur, vt & sup. eod. l. 1. §. domini appellatione etiã filius fam. & facit ad hoc, quod retrotrahatur. su. de acq. hær. l. hæres quandoque, & inf. de reb. dub. l. quædã, & j. de stip. præt. l. si ex re. §. f. & de reg. iu. l. omnes, & l. omnia.

b *Quos*] simplex relatio. sic inf. de inut. l. dominum.

c *Haberi*] nam est æquissimum 1 &c. vt su. l. 3. §. de his.

1 Cõcor. text. in cle. 1. & ibi Card. 5. no. vt li. pen. & in c. cum quidam. de iurei.

d *Denique*] quo ad hoc, & quædam alia non habetur ingenuus. licet regulariter et sic, vt C. de iur. aur. an. l. 2.

e *Anulorum*] scilicet, aureorum.

f *Si fernus occiso.*] oppositio in obiecto, vt homo mortuus.

2† F. deest libertis.

g *Statuerit*] quia necem defuncti vindicauit. vt C. pro qui. cau. l. prima.

h *Non impediri libertatem.*] propter legatum. sed an hæres debit æstimationem legatario? quod videtur. vt sup. l. 3. §. si ex stipulatu. & l. Senatus. & inf. eod. l. dño.

i *In cognitione*] Dixit. H. quod ob solam aperturam sine aditione nõ perditur hæreditas. & sm eũ subaudi hic aperti, & hæreditatis aditæ: sic & subauditur C. e. l. si ea. non autem. qd actio in factum in eo. au. quinquennio tollatur, quæ pœna ob solam aperturam imponitur. vt j. eod. itiu. l. lege. §. fin. Alij, vt Io. & Azo. dicunt. quod etiam hæreditas perditur ob solam aperturam, per l. C. eo. l. si ea. & inf. e. l. fin. sed quocunque modo intelligas, quæ accusatio sit de hærede? Quidam dicũt eum accusandum de his. & puniri in confiscatione bonorum, sed non videtur. nam non punitur nisi pecuniariè propter aperturam, vel propter additionem. s. amissione hereditatis. sed dico. q. occisores debent primo accusari: quo ipso, & hæredes bona amissuri videntur accusari: quibus conuictis hæc bona fisco deferuntur. vt C. vbi causæ fisc. l. 1. & sic intelligitur. su. eo. l. necessarios. §. non alias. intra quinquẽnium ergo debet hoc expediri. vt hic: non dico. quod accusatio de homicidio quinquennio tollatur contra homicidas. vt l querela. C. de fal. sed effectus confiscandorum bonorum contra hæredẽ tollitur quinquennio. ad q. inf. de diuer. præscrip. l. in omnibus. Dic ergo in cognitione. id est. accusatione contra homicidas quinquennium est constitutum. s. quo ad effectũ confiscandorum bonorum. Vel dic 2 in cognitione. i. in delatione. quæ fit fisco de bonis ab punitis homicidis, & hoc. si est extraneus hæres: sed proximus plus tenetur. s. quandocunque homicidæ conueniantur vsque ad 20. an. arg. inf. de parri. l. fin. poterunt bona postea a fisco peti, vel intra quadriennium etiã à die denunciationis. vel aliàs ab. 20. à die quo cœpit fiscus petere posse. vt inf. de inter fici. l. 1. §. pen. & C. de quadri. præscrip. l. 1.

2 Prima & verior. secundũ Bal. hic.

*ann. vr. 763.

k *Extranei*] hæredes.

l *Eis*] scilicet hæredes. Accusatis.

m *Teneri possunt*] f. si commiserent id delictum: non dico. quod hic commiserint apetendo. vel adeũdo. & sunt istæ personæ inf. de part. l. 1. 2. 3. & 4.

n *Accusare*] per obliquum, vel dic. l. deferre. per directum. huic. l. est contra inf. eod. l. Caius Sol. ibi. Item C. de fal. l. querela. Sol. hic speciale immo. & hic durat 20. an. accusatio de homicidio: sed non quo ad effectum confiscandorum bonorũ: vt dixi.

2† Alias Marcianus. lib. 11. de publ. iudi. ††F. Treb. bius.

Impubes, qui non inuat dominum, non tenetur Senatusc. nisi in eo tria cõcurrant, quæ exprimit hæc lex. Bar.

Caius. 2†

LEX XIV.

EXcipiuntur o eodem Senatusconsulto Syllaniano impuberes serui. Trebatius 3† autem Germanus legatus etiam de impubere sumi iussit supplicium, & tamẽ non sine ratione. Nam is puer nec multum à pubertate aberat, & ad pedes domini cubuerat, cum occideretur, nec postea cędem eius prodiderat: vt enim opem ferre eum non potuisse constabat, ita silentium præstitisse etiã postea certũ erat, p & ijs duntaxat impuberibus Senatusconsulto parci credebat, qui tantum sub eodem q tecto fuissent. Qui verò ministri, vel participes r cædis fuissent, & eius ætatis (quanquam nondum puberis) vt rei intellectum capere possent, his non magis in cæde domini, quam in vlla alia causa, s parci oportere.

Fiscus succedit in locũ hæredis indigni, & præfertur substituto etiam necessario, & necem vindicanti. Bar.

Martianus lib. singula. de Delato.

LEX XV.

SI sequens gradum *Teneri possunt*] f. si commiserent id delictum: non dico. quod hic commiserint apetendo. vel adeũdo. & sunt istæ personæ inf. de part. l. 1. 2. 3. & 4.

n *Accusare*] per obliquum, vel dic. l. deferre. per directum. huic. l. est contra inf. eod. l. Caius Sol. ibi. Item C. de fal. l. querela. Sol. hic speciale immo. & hic durat 20. an. accusatio de homicidio: sed non quo ad effectum confiscandorum bonorũ: vt dixi.

Excipiuntur.] CASVS. Dictum est, sup. eo. l. 1. §. potuisse, & in prin. quod serui qui non tulerunt auxilium domino. torquentur, & supplicium de eis sumitur. certè istud fallit in seruis impuberibus, qui fuerunt sub eodem tecto cum domino. cum occideretur, vel etiam alibi. & non fuerunt ministri, vel participes cædis. si autem fuissent ministri vel participes, non parcitur eis in cæde domini: nam. & in nullo alio delicto eis deberet parci. Item non parcitur eis, si erant proximi pubertati eo tempore. quo dominus fuit occisus. & si erant ad pedes domini cum occideretur. & postea facti puberes nõ prodiderunt necem. vt.

o *Excipiuntur*] vt sup. eo. ti. l. j. §. impubes. & §. impuberi. & l. cum filio. in fi.

3 Dic hoc esse verũ in omittendo. & ita debere intelligi hãc l. sm Doc. hic. q. ó dictũ limitabis per tex. in. c. 1. & q. ibi no. ex. de delic. pue. s. vt non procedat in delicto carnis. q. in eo nõ plumitur

p *Certum erat*] ad hoc de silentio facit C. de incest. nup. l. 2. in fin. & l. 3. in fin. & l. 4. in fin. Et nota tria contra hunc: quorum si quod deficit, non habet locum. quod hic dicitur illa tria sunt hæc. quod prope pubertatem. quod ad pedes domini. & quod tacuit.

q *Sub eodem*] q. d. non autem interuenerunt prædicta.

r *Participes*] vt in nro casu. vbi vi fuisse particeps pp tria.

s *Alia causa*] nam alias tenentur impuberes ex delictis 13 vt Insti. de obli. quæ ex delic. §. pen. nisi quatenus miseratio ætatis. &c. sup. de min. l. auxilium. §. fin. & nisi in crimine adulterij. vt inf. de adul. l. si minor.

Si sequens] CASVS. Titius instituit sibi Seiũ, & substituit ei Caiũ. & postea fuit occisus. & postea Seius adiuit hæreditatẽ. antequã necẽ defuncti vindicaret. & Caius postea vindicauit necẽ. nunquid transfertur ad Caium substitutũ hæreditas instituto delata? Et dic. q. non. pœna enim instituti non debet esse præmiũ substituti: immo dictã hæreditatem habebit fiscus. Sed quid si dicti Seius, & Caius fuerũt

ambo instituti. & fuit datum Seio prælegatum? certè non solum pars hæreditatis auferetur Seio. & datur fisco. sed etiã prælegatum. eo q̃ non vindicauit mortẽ Titij testatoris ante aditam hæreditatem à se. sed & si veniret ab intestato ad hereditatem. auferetur ei. idemq; si quasi patronus occiso veniat ad hæreditatẽ:

quamuis ille. qui venit ab intestato. & ille. qui venit quasi patronus admittantur suo iure. Viuia.

a *Si sequens gradus*] substitutus.

b *Vltus*] accusando occisores.

c *Prioris*]i. primo delata instituto.

d *Non esse hoc*] i. dicendũ. & est hoc expeditum cum institutus primo adiuit, quã vindicaret: quod potest aliquando? vt s. eod. l. 1. §. quid ergo si dñs. Quid ergo si nullo modo adiuit, vel adierat. cum non debuerat? Respon. quidam non idem: sed Io. idem. Argu. cõtra in Auth. de hæred. & Fal. §. si verò institutio. & substitutio. colla. 1. & inf. ad Trebel. l. 2. §. fi.

1† Fl. Setus.

e *Illum*] instituti. qui non vindicauit necẽ defuncti: & facit ad hoc sup. q̃ met. cau. l. si cũ exceptione. §. Pedius. in fi. §. Item facit ad l. C. eo. l. si soror sem. Accur.

f *Legatum*] infra ad Trebel. l. ita. §. qui suspectam.

g *Venit*]i. venire vult.

2† Aliàs. Quis hic suo iure admittat

h *Admittantur*]aliàs non; vt hic. & inf. de iure patro. l. pen. 1. tñ Sed arg. §. 1. de inoffic. test. l. Papinianus. §. si quis impubes. & l. pen. §. fi. & in Auth. de hæred. & Fal. §. si quis autem non impiens. colla. 1. l. 2m facit sup. proxi. §.

ADDITIO. Dic. q̃ ibi est in culpa. hic in dolo. vt in l. propter veneni. §. neptis. j. eo. vel istud delictũ est maius illo. Vel aliter ibi delictum cõmittitur solum ꝫ testim. & ideo perditur solum quicquid ex testamento capitur. non aliunde; hic delictum committitur circa vindicandam mortem; ideo perditur quicquid causa mortis capitur. secundum Bar

DOminus] CASVS. Dominus fuit à familia occisus: & seruus. quem habebat communem cum Titio. detexit necem. certè erit liber. hæres autem occisi debet dare Titio partem pretij Titio contingentem. Viuia.

i *Socium consequi*]sed a quo? Respon. de bonis defuncti. quæ, si non sufficiunt. de publico. arg. inf. eod. l. lege Cornelia. in prin. non autem à fisco prima facie: vt no. sup. eo. l. 3. §. si ex tali patatu. & C. pro qui. cau. ser. lib. pro præ. ac. l. 1. & 2. & de ser. communi ma. l. 1.

PRius] CASVS. Dicitur hic. quod si dominus est occisus quod familia prius de se debet torqueri. & si confiteantur, quod occiderunt dominum, tunc debent interrogari. quo mandante occiderunt. Viuia.

k *Prius de se*]i. an quis de familia fecerit. & sic non videtur esse necesse. vt præcedant indicia. regulariter secus. vt infra de quæst. l. 1. in prin.

l *Quo mandante*] non autem debet interrogari, mandauit Titius. aut Seius. vt inf. de quæst. l. 1. §. qui quæstionem. & facit ff. eo. l. & si certus sit reus. & C. de iure fisci. l. 1. a. §. Diu.

Sed arg. §. 1. de eden. l. 1. §. rationem. sed nil facit. vt ibi patet. aliàs est in litera. quo in anno flagitium &c. & tunc est arg. quod testis est interrogandus de die. 1 sic in Authen. de testib. coll. 7. §. & licet. ibi. & causã testimonij. &c. Acc.

EX *suspitioso*]CASVS. Dicitur, ꝫ quamuis hæres non possit adire hæreditatẽ occisi ante mortẽ occisi vindicandam, vt sup. eod. l. Senatus. §. 1. iñ si filius occisi ab eo exhæredatus sit. benè põt idem filius quæri de inofficioso testũ. & postea mortẽ vindicare Viam *Id* ꝫ filius exhæredatus.

1 Concor. tex. 1 c. Abbate sanè de re iud. li. 6. & in c. 2. & ibi no. Paro. extr. de fi. instit.

m *Non prohibetur*] imõ tenetur. vt succedat ab intestato. vt & sup. eo. l. si quis in graui. §. fi.

n CVm dominus] facit sup. eo. l. 1. §. vbicũq;. & §. pe. & j. de iniur. l. sed si vnius. §. si iussu. in fine. Accur.

3† Aliàs. de. Fl. &.

HAeres qui] CASVS. Dñs fuit clam ab extraneo veneno interẽptus. hæres aũt deliberabat, virum adiret hæreditatem eius, vel non: & prosequebatur accusationẽ. quã fecerat de dicto extraneo. certè benè põt interim ordinare res hæreditarias vigentes. & ꝫ hoc non amittit ius probandi veneno interemptũ testatorem. & siue pendeat dicta quæstio veneni. siue nondum incepta sit: potest hæres petere bonorũ possessionem in bonis occisi. secus autem est, cum dñs dr necatus à familia: quia tunc non potest peti bono poss ab hærede ante quæstionem de familia habitam. & supplicium sumptũ. & redditur rõ in litera. quamuis non bona. i. quia. si posset peti bono. poss. vel aditi hæreditas ante qũgm. & supplicium seruorũ: iã essent liberi serui. quib. libertatem in testõ dedit occisus: & sic amodo torqueri non possent; bonum est ergo negligi libertatem eorum. donec de eis quæstio habeatur. dicitur aũt negligendum non permittitur aditio hæreditaris ante quæstionem. Sed (sicut dixi) dicta ratio non est bona: quamuis principale dictum sit bonum. nam etiã manumissi torquentur. vt sup. eod. l. si exhæredatus. §. 1.

¶ *Neptis qua*, Seius instituit libi hæredem Titiam. & ab ea Titia reliquit fideicõmiss. Caiæ neptis dictæ Titiæ; & postea decessit dictus Seius; postea eadem Titia instituit sibi hæredem dictam Seiam neptem. & postea fuit occisa ab aliquo dicta Titia. & dicta sua neptis. antequam vindicaret mortem eius. perijt & habuit bonorum possessionem in bonis dictæ Titiæ suę auiç. & ita debet restituere bona Titiæ fisco. vt sup. eodem. l. necessarios. §. secundo. nunquid in dicta restitutione fisco facienda debet Caia neptis deducere fideicommissum. quod ei debebat auia ex testamẽto dicti Seij? Et dicitur ꝫ non. & hoc si dimisit neptis vindictam per dolum: si autem dimisit vindictam per negligentiam. puta. quia non studuit inuenire interfectorem. cum posset: tunc quamuis amittat emolumẽtum bonorum auiæ. eo ꝫ debet restituere fisco: tñ retinet dictum fideicommissum: & cũ ꝫ additionem hæreditatis auiæ extinctum fuerit debitum di-

ti fideicommissi rationis est hoc casu, vt reintegretur eidē nepti tus debiti ipsius fideicommissi.

¶ *Præses*] Cum Titius esset occisus à quibusdam, ego hæres eius accusaui eos coram Præside ante quā aditem hæreditatem, sicut deberem, vt sup. proxi. §. & Præses postea absoluit eos per iniquitatem suam: ego autem hæres non appellaui a sententia Præsidis, cum non possem. numquid auferetur mihi hæreditas à filio? dicitur, quod non. Viuia.

a *Vigintiti*] sed cur non omnes cum adiuit: potuit enim, cum non à familia dicitur venenatus, vt sup. eod. l. 1. §. quid ergo, & C. eod. l. cum fratrem? Respon. hic nō adiuit, sed deliberabat: persequebatur tamen causam veneni: vnde vigēties tantum distrahit: nec tamen per hoc adit: sic sup. de iure delib. l. Aristo. §. 1. Vel dic, quod a familia dicitur necatus; vt inf. l. proxi. & est sic supra de pets. hær. l. Diuus, & l. si bonæ fidei pos. hæred. & sup. de admi. tu. l. tutor qui tabernorium. §. 1.

b *Salua tortura*] quia torquendo; non vendat seruos. ar. C. de adulteriis l. 3.

c *Propter veneni*] ab extraneo illato. & sic intellige C. eo. l. cum fratrem.

d *Possessionis*] s. bonorum.

e *Proferetur*] i. prorogatur.

f *Crimine*] i. accusatione.

g *Recte petatur*] s. bonorum possessio.

h *Videlicet causa*] durius enim torquentur serui, quàm liberi: ideoque non potest adiri hæreditas ante vindicatam necem. Azo. & facit sup. si ex noxa. cau. aga. l. pen. & l. fi.

i *Negligi*] id est differtur aditio. & sic libertas negligitur, idest differtur, quæ adita hæreditate competeret: vt C. de ca. du. tollen. l. prima. §. in nouissimo. sed hæc non videtur bona ratio: & quia idem dici potest, si ab alio sit occisus, & qa torquentur, etiam si libertas diceretur competere: vt sup. eodem. l. 3. §. de his. & l. prima. §. in eod. & l. si ex hæredato. §. fi. Item facit sup eodem. l. prima. §. quid ergo si dominus. & ī. l. prox. hæres. & inf de leg. primo l. seruus pluriū. §. secūdo.

k *Possessionem*] sub. bonorum. s. vnde cognati.

l *Sciens*] per hoc dolus præsumitur.

m *Non defenderat*] i. non vindicauerat.

n *Dolus*] dolus est cum scit. & non vindicat; vt hic. sed si ignorauit per culpam, tunc est culpa. & perdit bona, non relictum, vt subijcit: vt inf. de ijs, quib. vt in ig. l. hæredem. si vero nec dolus, nec culpa, tunc nullo modo punitur: vt C. eodem. l. si vir. jo. & secundum prædictam distinctionem accipe supra de inofficio. testam. l. eum in qui. §. finali. & C. de inofficio. testamen. l. si maritus. in fine. Item quod est sup. qui pet. tut. l. fin. §. pen. quæ est argum. contra. Item videtur, quod etiam si in dolo fuit, non perdat ius suum. vt sup. titu. prox. l. dic. in fi quæ est contra. Solu. hic fuit in dolo adeundo: vnde habetur pro facto, quod dolo fecit, idest, pro adita ex testamento, & sic remanet actio, vt confusa: ibi non fuit dolus in adeundo, sed in omittendo ex testamento, & idem habetur pro facto, idest, pro adita ex testamento, & sic tenet Falcidiam.

o *Emolumentum bonorum*] s. hæreditariorū. vel. idest. bon. possessio.

p *Integrato*] no. actionem ex inciam resuscitari: * ad quod ff. de hæred. ven. l. 2. §. pen. & d. l. hæredem & d. l. si marinus. argum. contra sup. eod. l. si sequens §. §. Item facit inf. ad Trebell. ven.

q *Præsidis iniquitate*] hoc aliàs iniuria dicitur; vt Institut. de iniur. in prin.

r *Reis*] idest, occisoribus.

s *Illatæ*] defuncto.

t *Defunctorie*] i. non; De significatione huius vocis defunctorie, pulchrè Budæ. ī. d act. ēp. l. emptorē nonali. 2 Adde in opiā etiā in foro cō sciētię excusare. gl. c. sicut dignū. d homi. & in resa peccatū. d re iu. li. 6.

* Actio semel extincta resuscitat̄ pete Iudi. Trac. in ver. actio qđ sit. ver. §. semel extincta. 2† Aliàs, pfunctorie.

ferit, fideicommissum esse retinendum, integrato P iure debiti, rationis est.

In dubio non dicuntur hæredes indigni, si non prouocauerunt. Bar.

¶ Præsidis iniquitate q reis r illatæ s cædis absolutis, hæredib. qui non defunctorie t 2 † debitum officium impleuerant, quamuis non prouocassent, u hæreditatem auferri non oportere visum est.

Causa ciuilis bonorum contra hæredes, occisoribus condemnatis, non finitur decennio, nec morte hæredis. Bar.

Paulus lib. 16. Respon.

LEX XXII.

CAius Seius cum languesceret, quæstus est x se veneno occidi a seruo suo, & sic expirauit. cui hæres extitit Lucia Titia soror, & mortem eius exequi neglexit, & ipsa post annum decimum y decessit: extitit, qui bona nunciaret Caij Seij. Quæro, an morte Titiæ extinctum sit crimen. z Paulus respondit, causam, de qua quæritur, cum sit pecuniaria, mortæ ingratæ hæredis extinctam nō videri.

Caius Seius] CAS VS. Caius Seius habens sororem Luciam Titiam, iacens infirmus dixit, q Stichus seruus suus infuderat ei venenum: & postea decessit; & ei extitit hæres dicta sua soror: & ipsa adiuit hæreditatem antequā faceret torqueri familiam, & supplicium de ea sumi; & postea decessit dicta Lucia Titia, transactis 2. ann. venit Sempronius, & nunciauit fisco bona dicti Caij Seij. nunquid debent auferri dicta bona hæredib. Luciæ Titiæ, & fisco applicari? Et dicitur, quod sic. non enim est extinctum crimen Titiæ propter mortem suam. Viuia.

x *Quæstus est*] sed non creditum; vt inf. eo. l. 3. §. 1.

y *Decimum*] sed non videtur licere vltra quinquennium; vt sup. eodem l. in cognitione. contra. Solu. ibi in alio casu loquitur, scilicet, cum dicitur hæres amisisse, qui tabulas aperuit, vel hæreditatem adiuit ante habitam quæstionem, & supplicium sumptum de familia. hic autem quādo eo. qđ non vindicauit necem defuncti. Vel istud intellige secundum finem illius legis, scilicet in cohærede, qui parricidij pœna teneri potest, vt hic. Vel hic dicit post decem annos. i. quia hæres compleuerat decem annos; non dicit decennium lapsum à die aditæ hæreditatis, facit C. ne de statu defunctorum. l. tertia. & inf de Carboniano edicto. l. licet. & infra de vsufructu lega. l. vsori maritus. in fine. & C. vbi cause fisc. l. secunda. & C. si pendente appellatione. lege tertia. in fine.

z *Crimen*] Ioon accusati occisoris.

S I *antequam.*] CASVS. Titius instituit me hæredē & rogauit me quod restituerem hæreditatem Seio: & postea fuit occisus idem Titius & ego nesciens eū occisum, aperui tabulas testamenti eius, & postea nolebam adire hæreditatem, quia erat damnosa: Seius autem petit me compelli, vt adeā, & ei restituā.

certè eā cognita compelli debeo. si. n. Seius esset talis persona, q̄ ex testō capere non posset, non debeo cōpelli, aliàs debeo cōpelli. & si sum cōpulsus adire anteq̄ vindicem mortem dicti testatoris, & ēt Seio restituere, non habet locum edictū, quod dicit hēditatem fisco restituendam, quod est sup. eod. l. necessarios. §. nō aliàs. & ita habebit hæreditatē dictus Seius fideicōmissarius, & non fiscus. & h. d. cū l. seq. Viuianus.

a *Oneratum*] à familiā. Sed nonne idem si notum esset hæredi? Respond non: quia tunc applicatur hæreditas fisco, & fiscus conuenitur: vt ff. e. l. cum fisco. & infra ad Treb. l. Marcellus. §. fin. Sed hic ignorantia eum excusat: vt ff. eodem. l. 3. §. si quis ignorans.

b *Cognita.*] i. si talis erat persona, cui debebat restitui. Azo.

c *Adire*] nec per hoc incidit in edictum: vt inf. l. proxi.

d *Si quis. Hereditatem*] occisi.

e *Non tenetur.* iussus iudicis excusat: i sic sup. de minor. ait Prætor. §. 1.

Ex causa per fideicommissarium cogitur hæres adire ante vindicatam mortē defuncti. Bart.

Mæcian. lib. 13. fideicom.

LEX XXIII.

SI ante, quàm patefieret testatorem occisum, [a] tabulæ testamenti apertę essēt, deinde innotuisset id admissum esse: causa cognita [b] puto compellendum institutum adire [c] hæreditatem, quam suspectam diceret, & ex Trebelliano Senatusconsulto restituere.

Vlpian. lib. 50. ad edict.

LEX XXIV.

SI quis quasi suspectam hæreditatem [d] coactus adijt, nō tenetur [e] edicto Prætoris.

Pro quolibet seruo aufugiē te conuicto, cōuincenti quinq; aurei de bonis conuicti, si habet, aliàs à fisco dantur. Bart.

Caius lib. 17. ad edic. prouin.

LEX XXV.

LEge Cornelia cauetur de præmio [f] accusatoris, [*] qui requisiuit, & renunciauit eos seruos, qui ex ea familia ante quæstionem fugerint: vt in singulos seruos, quos conuicerit, quinq; aureos ex bonis occisi, aut si inde redigi ea quantitas non possit, ex publico accipiat. Quod præmium non in omnes seruos, qui sub eodem tecto, locoue fuerint, sed in eos solos, qui eadem admisissent, [g] accusatori tribuitur.

¶ Præterea cauetur, vt de his, qui ante quęstionem habitam fugerint, si aperto testamento liberi scripti inueniantur, legē de sicarijs iudicium [h] fiat: ita vt ex vinculis [i] causam dicant: & conuicti perinde ac serui [k] puniantur: & ei, qui conuicerit, deni aurei præmij nomine dentur [l] † ex bonis damnati. [l]

Qui testamenti tabulas aperuit contra edictū, tenetur ad centum aur. actione populari: quorum medietas est actoris, alia medietas est fisci. Bar.

¶ Ex hoc edicto actio proficiscitur contra eum, qui aduersus edictum [m] Prætoris tabulas testamenti aperuisse, [n] vel quid aliud fecisse dicetur. nam (vt ex supradictis apparet) plura sunt, [o] propter q̄ pœna edicti cōstituta est. Palam est autem popularem [p] actionē esse, cuius pœna in centum [*] aureos ex bonis dānati [q] extenditur: & inde partem dimidiam ei, cuius opera conuictus erit, præmij noie se daturum Prætor pollicetur, partē in publicum redacturum.

Qui debitum accepit ab hæredibus, non prohibetur eos accusare de iniusta morte defuncti. Bar.

Scæuola lib. 34. Digest.

LEX XXVI.

FIdeicommissum, quod ex testamento fratris patruelis q̄ Caius Seius Titio debebat, ab hęredib. Seij Titius accepit. Quęsitū est, cùm necem Caij Seij hęredes eius nō vindicauerint, an Titius nihilominus eos hērdes, vt indignos accusare possit, ob id, q̄ necem eius non vindicauerint, nec obsit ei, q̄ ab eisdem fidei cōmissū ex testamēto fratris

a Nā vt in oratione pro Roscio Mat. Cicerō ait. accusatores multos esse in ciuitate vtile ē, vt metu audaciæ cōpescantur. vñ et apud iudices, vt idē ingrati. §. de inuen. de præmio accusatorū sępe q̄ritur. a Iussus iudicis excusat. & confer. ibi. in fin. q̄ quis mandato. de reg. iur. lib. 6 & gl. ordi. in l. nō dixerit. qui iussu. ff. de reg. iur.

b *Causa cognita*] si dolus, vel fraus, vel calumnia, vel temeritas, vel culpa, vel negligentia, vel ignorantia, vel error, vel metus, vel vis, vel violentia, vel impotentia, vel infirmitas, vel senectus, vel minoritas, vel absentia, vel præsentia, vel ignorantia, vel scientia, vel consensus, vel dissensus, vel consilium, vel deliberatio, vel cogitatio, vel meditatio, vel studium, vel diligentia

decessit occisus, hæredes eius soluerunt mihi fideicō. accuso eos, quia mortem Caij non vindicauerunt, possum, non obstante, q̄ accepi ab eis fideicommiss. nam & fiscus debet mihi soluere: vt sup. eo. l. cum fisco. Accursius.

Si de pluribus. CASVS. Titius instituit sibi quatuor hæredes: & postea fuit occisus: postea duo ex eis, inuitis, vel ignorantib. alijs, aperuerunt testamentum, & adiuerunt hæreditatē ante quæstionem, & supplicium de familia habitum, cert è illi duo tantùm, qui aperuerunt, & adiuerunt, amittunt suam partem, & non alij. & dic: vt sup. eod. l. 3. §. quod ad causam. Vlpianus.

a *Portiones.*] videtur ergo, quod ex sola apertura perdatur hæreditas: hōc est verum secundum quosdam. Vel si velis tueri alios, dic quòd & adita hic fuit hæreditas à quibusdam, vt not. supra eodem, l. in cognitione. & not. dolum vnius alteri nō nocere: t sic sup. de hæred. instit. l. paterfamilias. & C. de donatio inter virum, & vxorem. l. res vxoris. nec prodesse: vt sup. si quis caut. l. si duo primi. respon. Accursius.

Dolus vni alteri nō nocet, nec prodest. Sed an dolus procuratoris noceat domino in beneficialibus, sic q̄ non. q̄s negligentia noceat. Ino. in c. ¶ *Aliam tamen* pecū olim. *nit perdenda hæredē pot.* *ditatis, & habet lo-* & ppriè. *cum, quando cogo te,* & Bal. in *vt me instituas. Item* Mar. vers. *& quando cogo te, vt* dolus. *alium instituas: licet hoc casu quidam fecus. vt C. eodem. l. 1. Item & quando impedior testari, vel de nouo, vel quia volo testamentum meum immutare: vt infra eod. l. 2. & pone talem materiam tuam ritu. explicat Cuiac. in parat. vbi causas recenset, quibus quasi indigno erep tur hereditas.*

Si quis aliquem testari prohibuerit, vel coegerit.

TITVLVS VI.

Ad eo, qui prohibet testamentum fieri, vel mutari, auferetur hæreditas, vt ab indigno. Bar.

Vlpianus lib. 48. ad edict.

LEX I.

QVi dum [b] captat hæreditatem legitimam, vel ex testamento, [c] prohibuerit testamentarium [d] introire, volente eo [e] facere testamentum, [f] vel mutare: § Diuus Hadrianus constituit denegari ei debere actiones: denegatisque ei actionibus fisco locum [h] fore.

Dolus domini prohibentis mutari testamentū, nocet seruo, & filijs institutis, non legatarijs. Bar.

¶ Si dominus dolo fecerit, ne testamentum mutaretur, in quo seruus eius scriptus erat: quamuis manumissus adierit hæreditatem, actiones ei [i] denegantur: cum & liberis eius, si quid fuerit datum, denegari debeat, & si non fuerint [k] in potestate. Sed si legatum ei relictum sit, [l] idque restituere alij sit rogatus: consequens erit dicere, admitti eum ad legatum, quod non [m] ipse habiturus, [n] sed ad aliū sit translaturus.

¶ Si plures hæredes instituti sint, & oēs dolo [n] fecerint, quo minus testamentum mutaretur; dicendum est actiones omnibus denegari, quia omnes dolo fecerint.

Qui impedit testes accedere, impedit testamētum fieri.

Qui dum captat.] CASVS. Cum pater meus vellet condere testamentum, ego prohibui ire notarium ad eum: quia volebam habere hæreditatem eius ab intestato. certè hanc hæreditatem debet habere fiscus, & non ego. & idem si pater meus instituit extraneū: & cum vellet mutare testū, extraneus non permisit venire notarium. Quid si Titius instituit seruum meum, & cum vellet mutare testamentum, ego dolo feci, quo minus mutaretur, & postea manumissi dictum seruum? certè non habebo ego, vel ipse hæreditatem. & idem est cum filium meum instituit dictus Titius. vt si ego prohibui mutare testamentum, nō habeam ego, vel ipse hæreditatem: secus si legatum fuisset filio meo relictū in testamento, quod ego mutare prohibui, & fuit rogatus, vt alij restitueret. nam admitteretur tunc ad legatum filius a me emancipatus. Et si omnes hæredes instituti dolo fecerint, quo minus mutaretur testū, omnibus denegantur actiones. & idem est si prohibuerunt venire testes. Sed si frater meus prohibuit venire testes coram testatore, qui erat meus consanguineus, qui volebat alium instituere, non nocebit mihi, quin habeam legitimam hæreditatem. Sed si institutus, qui prohibuit mutari testamentum, rogatus erat hæreditatem restituere Titio, veniet hæreditas ad fiscum cum suo onere. s. vt fiscus retineat ex ea quartam Trebellianicam, & restituat dodrantem Titio. h. d. cum l. seq. vltima autem lex plana est. Vlpianus.

b *Qui dum captat*] ex extraneo institutus, vel agnatus non institutus.

c *Vel ex testamento*] dudum facto, in quo institutus erat.

d *Testamentarium.*] id est, notarium scripturum testamentum.

e *Eo*] cuius hæreditas capitur.

f *Facere testamentum.*] hoc ad legitimum.

g *Mutare*] hoc ad extraneum.

h *Fisco locum.*] Immò ad venientes ab intestato vtroque casu: vt infr. eod. l. 2. §. fratris. cōtra, vbi fratri non auferetur. & arg. inf. si tabul. testam. nul. extat. l. 1. §. penul. Solu. hic ille prohibens proximior erat alijs: aliàs delictum eius ptioribus nocere non debet: nec etiam paribus in suis partibus: vt in argu. contrario. sed ratiùm in parte delinquentis: vt j. l. 2. in princ. & C. de his quib. vt indig. l. hæreditas. & facit j. ad Treb. l. 3. §. fin. & de his quib. vt indign. l. eum qui. §. fin. & in Aut ben. vt cum de appel. cog. §. si conuictus. colla. 8. & C. eod. l. 2. Item not. haberi quid pro facto quo ad præiudicium prohibentis sic inf. de condit. & demonst. l. iure ciuili. & sup. de rei vend. l. 2. in fi. §. fin.

i *Actiones ei.*] scilicet domino, si forte quid ei à seruo legatum erat: quod potuit: vt Institut. de leg. §. ex diuerso. Azo. & H. immo dic, ipsi manumisso, vt infra quibus non compet. bonor. poss. l. 1. & quod proximè dixit de liberis.

k *Et si non fuerint*] eo tempore, quo competunt actiones: fuerunt tamen eo tempore, quo pater, vel dominus prohibuit mutari testamentum: alioquin contra secundum Io. Alex. quod etiam si vtroque tempore fuerunt sui iuris argumen. sup. tit. 2. l. 1. §. domini. & inf. quib. non compet. bonor. poss. ff. l. 1.

l *Relictum sit ei qui prohibuit.* vt sup. de his, quæ pro non script. l. fi. quæ tamen in hoc est arg. contra. sed non est ratio: quia hæres debet distribuere hic indignus.

m *Quod non habiturus*] sub. ideo quia non &c. vt inf. de leg. 2. l. ei qui. & sup. de excusat. l. legatarius. & sup. de inoffi. testa. l. Papinianus. s. memini: ff. & inf. ad Treb. l. cogi. §. hi qui. & facit inf. de ijs quib. vt indig. l. post legatum. 6. si pater. & §. si fetum. & 7. si filius. & inf. ad Trebel. l. facto. §. fin. & j. de leg. præstan. l. 2. sed si propenas. & sup. de excusat. l. tutor certus. §. j. & de his quæ in testa. delen. l. secunda. Sed arg. contra inf. de leg. 2. l. debitori. in fi. & sup. de acq. hæred. l. si seruus eius, qui capere.

n *Dolo] aliàs tamen ijs dolosis denegantur:* vt inf. l. præsi. §. 1. & arg sup. tit. 2. l. 1.

¶ *Pl habuisset.*

¶ *Pl qd p facto quo ad præiudiciū prohibētis vi. l. Iul. Tra. In vers. facto qđ.*

a *Si quis dolo. Facultas*] sic & in f. de itine. actuq. prima l., veteres. & sup. l. 12. respon.

b *Denegandæ*] est enim in rem ex parte opponentis: ex alterâ in personam: vt in f. de doli exceptio. l. prima. aliis secunda. in prin.

c *Factum*] prohibitio scilicet.

d *Non nocet*] propriè non nocet, quando testator prohibuit: impropriè, id est, prodest, quando solus scriptus frater prohibuit mutari. sic supra de offic. Proconf. l. 2. & dic, & solue contra. vt supra l. prima. in princ. Alij hoc referunt tantùm ad primum casum: argum. inf. de reg. iur. l. alienius factum alij non nocet: 2 vt inf. tit. 2. l. si hæredi. §. fi. & sup. de alien. iud. l. 1. Item ad hoc, q prodest. sup. de inoffic. test. l. posthumus. §. si quis.

e *Si fidei*] facit inst. ad Trebel. l. 3. §. fi. & sup. eo. l. cum fisco. & C. ad l. Falcid. l. 3.

f *Admisit*] vt testamentum non mutetur.

g *Legi Falcidiæ.*] s. Trebellianicæ.

h *Verum, qui*] facit C. eo. l. fin. & arg. C. de sen. pas. l. fi. in fi. & famil. erciscũ. l. in ipsius. Sed arg. contra inf. de iniur. l. item apud Labeonem. in principio.

1† Fl. deficiatur.

2† Flo. fecerit.

c Concor. tex. i c. ex parte. & ex. ext. de reseri. & i c. fin. ext. de præsump.

De iure codicillorum.

TITVLVS VII.

Si non valet, quod ago vt ago, non valet, vt valere pōt.

Vlpianus lib. 4. Disput.

LEX I.

SAepissimè rescriptũ, i & constitutum k est, eum, qui testamentum facere opinatus est, nec 60 voluit l quasi codicillos id valere, videri nec codicillos fecisse: ideoque quod in illo testamento scriptum est, licet quasi in codicillis potuerit 3 † valere, tamen non debetur.

Potest relinqui ei, qui non est tempore testamenti, sed tẽpore codicillorum: secus è contrario. Bar.

Iulianus lib. 37. Digest.

LEX II.

SI ei, m qui post testamentum factum, n & ante codicillos scriptos o natus esset, codicillis per fideicommissũ aliquid daretur, vtile est, p Quòd si ei, qui post testamentum q factum, & ante, quam codicilli scriberentur, r mortuus esset, datum esset: s pro non scripto t habetur.

Facta in codicillis perinde habentur, ac si facta essent in testamento. Bar.

¶ Codicillorum ius singulare u est, vt quæcunque in his scribantur, 4† perinde habeãtur, 5 † ac si in testamento scripta essent: ideoque seruo, qui testamenti facti tempore testatoris fuit, & 6 † codicillorum tempore alienus, non rectè libertas directa x datur. & è contra, si cum testamentũ y fiebat, alienus esset, codicillorum tempore, testatoris, intelligitur alieno seruo libertas data. & ideo licet directę x libertates deficiant, attamen ad fideicommissarias eũdum est. a

3† Fl. pe- terit.

4† Fl. scribentur.

5 † Fl. haberentur.

6† Fl. de- est. &.

Possit maiores voluntates ponit de minoribus, in quib. quinque testes ad testationem, non ad solemnitatem exigentur: vt C. e. d. l. §. fi. & Inst. eod. in fin. Persequitur modò extraneas testamenti partes, inquit C. mar. in parat. ab hinc vers. qui scrip. materiam codicillorum explicat.

SAepissimè.] CASVS. Feci testamentum coram quinq. testibus, & non expressi, si non valeret iure testamenti, q valeret iure codicillorum. numquid valeat ea, quæ in eo relicta sunt? Et dicitur, quod non: quamuis fi opinatus esset facere codicillos coram dictis testibus valerent. Viu. 70

i *Sæpissimè rescriptum*] in causis singularibus.

k *Et constitutum*] in commune.

l *Nec voluit*] expressim: vt C. eo. l. fi. §. illud & sup. de vulg. substit. l. cohæredi. §. cum filius. Et no. hic generale, q licũ valet, quod ago, vt ago, nec valet, vt valere potest: sic sup. de conditi. pecu. l. 1. §. 2. & C. de testa. mil. l. si mater. & inf. tit. 3. l. fideicommiss. §. 2. & l. fi. & sup. de testa. l. antep. Sed arg. contra Inst. de adop. §. fi. & sup. de seruit. rusti. prædio. l. via. 1. re-

spon. & inf. de leg. 2. l. codicillis. & 7. l. proxi. f. 1. Item 5 inf. ad Trebel. l. Sæuola. Sed ibi de æquitate loquitur. imò hic secus, ideo quia voluit facere testamẽtũ: sed ibi codicillos.

S*i cui.*] CASVS. Ad euidentiam huius l. no. q sin hæc iura posthumo alieno legari nõ poterat, licet hodiè possit: vt Inst. l. de leg. §. posthuma. Item no. q ius codicillorum est per se singulare, & non coniunctum testamẽto: vnde ea, quæ in codicillis relinquuntur, perinde habentur, ac si in testamento, siue codicillis essent relicta: vt inf. ea. l. f. 1. & sup. de mili. testa. l. si certarũ. §. fi. & ita amodò sunt plana quatuor responsa, vsque ad §. furiosus. & dictus §. cum seq. planus est vsque ad fi. legis. Viuianus.

m *Si cui.*] posthumo alieno. Accursius.

n *Factum*] primo loco.

o *Scriptos*] secundo loco. Accursius.

p *Vtile est*] inspecto tempore codicillorũ non testamenti, quo ei, qui nondum natus erat, scilicet posthumo alieno, legari non poterat. Azo. secundum hæc iura: hodiè secus: vt Inst. de leg. §. posthumo quoque alieno.

q *Testamentum*] factum primo loco.

r *Scriberentur*] secundo loco.

s *Datum esset*] in codicillis. Azo.

t *Pro non scripto*] tempus ergo codicillorũ inspicitur: vt argum. inf. eo. l. Diuus. 7. fin. & l. quædam. & l. quidam. & sic pro non scripto: vt C. de cad. tollen. l. 1. §. & cum triplici. & sup. de hære. insti. l. quo loco. in fine.

u *Singulare*] ex eo, q ibi finguntur quædã facta aliter, quã sint vt statim probat.

x *Directa*] in codicillis: quia nec in testamẽto daretur seruo alieno: vt Inst. de sing. leg. per fideicom. §. libertas. & C. de manu. test. l. seruo. sed eam libertatem, & in codicillis directò dare posset, si tempore codicillorum esset eius, & testamẽto codicilli sint confirmati: vt inf. de manu. testa. l. libertates.

y *Si cum testamentum*] quo relicta est libertas, directa subaudi: & sic non obstant iura, quæ dicunt tempus codicillorum inspici: vt 7. de manu. testa. l. 1. & 7. de mili. test. l. si certarum. §. fi. licet Ioan. dubitauerit in positione huius casus.

z *Licet directa*] quia eo tempore, quo dabatur, dominium testatoris in seruo non erat: & dic, q refertur ad primum. & secundum casum.

a *Eundum est*] contra sup. eod. l. 1. Sed non obst. vt ibi dixi in solutione illius contrarij. Accursius.

a *Facere.*] f. posset vt C. eod. l. nec codicillos.
b *Nec quicquam*] vbi desideretur voluntas vel consensus de nouo: & secundum hoc non obstat sup. solu. matrim. l. 2. §. fi. & de his qui sunt sui vel alie. iur. l. patre. quæ sunt contra.
c *Absentis*] contra supra de procu. l. 2. Sol. non habetur ibi absens, vt possit habere ratum, & sic concordat, & facit infra de reg. iur. l. furioso. & sup. de arb. l. diem. §. si quis litigatorum. & infr. quib. ex caus. in possessionem eatur. l. si pupillus.
d *Iuratiter*] quia nō septem testes, vel non rogati, quod est necesse; vt C. de test. l. hac consultissima.
e *Quasi hereditas.*] i. iure directo.
f *Petitur*] à legitimis heredibus. nam per fideicom. hæreditas codicillis potest relinqui vt & Inst. eo. §. fi. & C. eod. l. 2. & C. ad Treb. l. & fine. & sup. si quis omiss. caus. test. l. qui autē. circa prin. & infra l. Treb. l. Sequola. & in fi. eo. l. conficiuntur. §. 1. & infr. tit. 1. l. ante. p. & inf. l. proxi.
g *Falcidiæ.*] i. Trebellianicæ.

Si quis.] CASVS. Titius habēs testamentū nō fecit filium, sed codicillos, & ita in eis dixit, quisquis mihi hæres erit, bonorumve possessor, eius fideicōmitto, vt det Caio centum, & Seio totidē. & decessit, & habuit legitimos hæredes. certè præstabunt dicta fideicōmissa, si nec erant nati dicti legitimi hæredes tēpore codicillorum, siue non. si autem fecisset testamentum, & non esset ex eo adita hæreditas, non debebuntur fideicommissa data in codicillis. Vlpianus.

h *Nullum*] factum.
i *Fideicommitto*] vt det illa. & illa.
k *Testamentum habet.*] Aliter, cum codicilli non valent: vt inf. eod. l. Diui. §. pen. & l. conficiuntur. §. codicilli. & l. Aristo. & sup. eod. l. 2. §. furiosus,
l *Heredes*] ex testamento.
m *Essent*] scripti.
n *Peruentura*] ab intestato. & no. q̄ secus probatur in substitutione pupillari: vt §. de vulg. substi. l. qui liberis. §. hęc verba. & Inst. de pupilla. substi. §. liberis. in fi. f.
o *Non perinde*, hoc quia dixit, quisquis &c. secus si simpliciter reliquisset: vt C. eo. l. 1. contra. vel dic nec tunc rumpi codicillos, cum non est factum testamentum, à quo dicantur pendere: vt d. l. no.
p *Rupisset*] quia videtur ex voluntate testatoris succedere: vt inf. eo. l. conficiuntur. §. 1. Sed contra §. de leg. 3 l. 1. §. fi. Sol. ibi. & facit inf. de leg. 1. l. decem. & inf. tit. 1. l. si fundū per fideicommissum. §. fi. & Lanfr. & sup. de instit. eo. tit. in fi. & sup. de vulg. substit. l. in substitutione. non ante, secundum has leges; vt in feod. Lanfr. & dic. vt ibi.
q *Codicillis*] facti post testamentum.

Furiosus habetur pro absente, & non consentiente. Bart.

¶ Furiosus non intelligitur codicillos facere: a q̄a nec aliud quicquā b agere intelligitur, cum per omnia, & in omnibus, ablentis, c vel quiescentis loco habeatur. *

Hereditas non potest dare, ℓo dari, vel confirmari in codicillis; sed ad fideicōmissum trahitur. Bar.

¶ Hæreditas testamento inutiliter d data non potest codicillis quasi hæreditas e confirmari, sed ex fideicommisso petitur: f salua tamen l † ratione legis Falcidiæ. g

Per codicillos facti ab intestato videntur rogati omnes quocunq; iure succedentes interuenturos, & nascituros. Bar.

Idem lib. 39. Digest.

LEX III.

SI quis cum testamentum nullum h habebat, codicillis fideicommissa hoc modo dederit, Quisquis mihi hæres erit, bonorūve possessor, eius fideicommitto, i fideicōmissa præstari debent; quia paterfamilias, qui testamenti factionem habet, k & codicillos facit, 2 † perinde haberi debet, ac si omnes hæredes l eius essent, m ad quos legitima eius hæreditas, vel bonorum possessio peruentura n est. 3 † Sed & si post codicillos factos natus quis esset proximus agnatus, vel suus hæres, fideicommissum prætari debebit. intelligitur enim is, quoque hæres scriptus: & ideo non perinde o habendus est, ac si rupisset p hos codicillos.

Ad confirmationem codicillorum requiritur aditio ex testamento, si factum est. Bar.

¶ Testamēto facto, etiam si codicilli q in eo cōfirmati nō essent, vires tamen ex eo † capient. Deniq; si hæreditas ex testō adita non fuisset, fideicōmissum ex huiusmodi codicillis nullius erit momenti. r

Idem lib. 63. Digestor.

LEX IV.

EVm, qui codicillorū tpe soluendo sit, † rectè libertatem dare placuit, u quāuis testamenti facti tempore soluendo non fuerit.

Per sequens testamentū reuocantur codicilli, nisi aliquo iudicio confirmentur. Bar.

Papinian. lib. 7. Respon.

LEX V.

ANte tabulas 4 † testamēti codicilli facti non aliter valent, quā si testō, qđ postea factum esse, s † confirmentur: * aut voluntas eorū quocunque iudicio x 6 † retineatur. Sed non seruabuntur ea, de quibus aliter defunctus nouissimè iudicauit. y

In codicillis nō potest adjici conditio institutioni pure facta. Bar.

Martianus lib. 7. Institut.

LEX VI.

DIui Verus, 7 † & Antoninus rescripserunt nihil egisse matrem, quæ cum purè liberos suos hæredes instituerer, conditionem emācipationis codicillis adiecit: q̄a neq; conditionem hæredi instituto codicillis adijcere, z neque

r *Solueretur*] videbatur codicillum tractandum ad tempus testamenti: sed contra est vt sup. eod. l. 2. in prin. & §. eo. l. Diui. §. fi. & C. de testa. ma. l. 1. & sup. de mil. testa. l. si certarum. §. 6. & dic testamentum factum ante codicillos. iudicetur id & si post secundum Imperium.
u *Placuit*] aliàs non valeret fideicommissaria etiam solo eventu inst. Sed in directa etiam consilio: vt C. qui manu. non poss. l. 2. & fin. & hoc propter legem Aeliā Sentiam: vt Inst. quibus non est permiss. fam. testa. in prin.
x *Ante. Iudicio*] expresso. Sed si post? Respond. secundū quosdam idē: vt inf. eo. d. l. ab intestato. imò secus est etiam hoc iure: vt §. Sed hodiè siue ante, siue post. semper confirmari videntur, nisi reprobentur: vt Instit. eo. §. non tantum. & C. eo. l. siue in initio. & sic corrigitur Papinianus Inst. d. §. per Diuum Seuerum. & ista lex.
y *Iudicauit*] aliquod relictum codicillis postea ademit testamento confirmans codicillos in alijs.
z *Dui. Adjicere*] vt inst. eo. §. f. Sed contra sup. de condi. inst. l. pen. §. pen. Sol. hic forte in suo hærede, ibi in extraneo. Vel dic vt ibi. Item contra inf. eodem tit. l. institutio. sed alius est omninò casus: & facit inf. eod. l. quod per manus.

a *Plures.*

1 Solueretur die sēm Bar. g ibi notatim ab vna g sona relim qui: hic simpliciter.

4 † Hæc ſnia aliter referē tit. de codicil. Inſ. sed ibō hic mutata ne referpto Seueri. & Anto. aduerſaretur. Dua. 2. diſp. c. vl. 5 † Fl. poſt eſt, ſunt verba, vel codicillis * Arg. contra in l. 1. C. de cod. q̄ ſol. vt g Spec. tit. de inſtr. edi. §. viſo de impugnatione. verſic. & not. q̄ tutius. & §. cōpēdioſè. verſic. ſd ad cō. 6 † Fl. indicio. 7 † Fl. Seueres.

1 † Fl. de eſt. tamē.

3 † Fl. facere.

3 † Fl. eēt.

a *Plures*] secus in testamentis: quia per secundum rumpitur primum, nisi in thilite· vt sup de iniusto testamento, l.1. & Instit.quib. non est permiss.face.testa.§.primo. & sup de mili.testa.l.quærebatur.

b *Scribi*] secus in testamento in scriptis: vt C. de testa.l. iubemus & facit Instit. eo. in fi.

c *Signari*] idest, sigillari.

d *Licet in confirmatione*] quæ in testamento fiebat.

e *Velit*] codicillos futuros.

f *Fuerint*] immò contra: vt inf.de leg. 3.l. si quis in principio testamenti. nisi ex expressè prioris voluntatis pœnitear, vt ibi dicit. Sola. & hic expressè pœnituit. & hoc subijcit, nam ea, &c. & similiter ibi in prin.l. dixerat valere secundo relicta: sed postea determinat. Vel solue vt ibi. Item contra inf.eo.l.conficiuntur, §.fin. Sol. ibi non expressit. Item contra inf.tit.2.l. si mihi, & tibi.1.final. Sed dic, quod & ibi non expressit. Item contra inf.tit.3.l.fi.in princ. Solu & ibi expressit. & sic concordat. & faciunt prædicta, an valeat priuilegiũ cõtra legem indultum, non obstante tali lege. quod dic, vt C. si contra ius vel vti.publi.l. fi.

g *Prioribus derogat*] ad hoc sup. de proc. l.si quis autem.§. fin. & de contrahen.emptio.l. pacta. & C. de pac.l. pacta.

h *Testamentum facere*] de iure, vt inf. eo. l. conficiuntur. §. codicilli. & sup. eod.l.si quis cum. in princip. sed de facto secus, quia qui non potest de facto, quia septem testes non habet, potest codicillari, si habet: quinq; vt Insti.eo.in princi. Itẽ facilius cõfirmant: vt inf.de le.3.l.1.§.1. & facit j.tit.2.l.2.

i *Mortuo*] s. iam.

k *Pro non scripto*] videbatur codicillum trahi ad tempus testamenti, vt & videbatur similiter sup.eod.l eum. & sic videbatur esse in causa caduci legatum sic inf. eo.l.quædã. sed tamen non est in causa caduci, sed pro non scripto: vt hic, & sup.eo.l.2. in prin. & quid pro non scripto esset, & quod in causam caduci dic vt C.de cadu.tollen.§.ea enim. & facit inf. proxi.

l QVædam] innuit, quod regulariter quæ fiunt in codicillis respiciunt testamentum: quod est verum. nã si non tenet testamentũ nec codicillus: vt sup.l.proxi. §.pe. Item rupto testamẽto rumpuntur codicilli: vt C.eod.l.1 & sic semper id respiciunt, vt j.eo.l.ab intestato.in fi. Sed hoc fallit, vt hac l.si enim referũtur, valent codicilli facti in captiuitate: vel cum aliàs desijt posse testari inspecto tẽpore testamenti, quo & confirmauit codicillos futuros. Sed hoc non debet esse: vt in exẽplis huius l. & inf.de capti.in bel in.§.codicillis. & sup.eodem.l.proxima. §.fin. & l.eum. & l. secunda.in ptincip. & C.de testamen. manumi.2. & facit j. de verb.obliga.l.Titia.§. idem respondit.

m *Habere desierit*] quod multis modis contingit: vt no.sup. de testa. Et no.q confirmatio non trahitur ad tempus, quo facere, vel confirmare non potest. 2 sic inf. de verbo. obli. l.eum qui ita.§.fi. & arg.sup.de atbi.l.si cum dies. in prin. Sed arg.contra inf. de verb.obligl.si fi. lius. & sup. de coja. Instit.l. institutio. & sup de mil. testã.leg. quod dicitur. Accu. n *Quæ non iure*] superiora fuerunt iuris. nã iuris est posse testari. vel nõ: vt sup. de testa. l.3. & 4. sed in his, quæ si nõ fa. cti. idem: vt non trahantur ad tempus confirmationis, vt subijcit exempla.

n *Tot annorum*] facit inf. de au. & arg. leg. l. si ita.

CONficiuntur] CASVS. Codicilli confecti, vel conficiendi confirmantur quatuor modis, s. in futurum, vt cum dicit testator, codicillos quos faciam, confirmo. Item in præteritum: vt cum dicit, codicillos quos feci, confirmo. Item confirmantur per fideicommissum ex testamento, vt cum in testamento fidei hæredis committit testator, vt det, & faciat ea, quæ in codicillis continentur. Item per fideicommissum sine testamento, puta cum coram quinque testibus reliquit fideicommissa. s. in codicillis. Sed quomodo ab intestato possunt relinqui fideicommissa? certè non videtur, cum hæreditas in codicillis ab intestato non detur, vt inf. eo.l. quod. per manus. si non datur hæreditas in codicillis, ergo in eis non potest grauari heres legitimus: vt arg.inf.de leg.1.l.non amplius.in prin. sed certè hæc argumẽtatio non valet, quia ideo fideicommissa dari possunt a succedẽtibus ab intestato, quoniam creditur defunctum sponte eis relinquere legitimam hæreditatem.

¶ *Codicilli*] Non potest aliquis facere codicillos, nisi de iure testamentum facere possit. si autem testamentum nõ possit facere, facto impediente, nihil nocet.

¶ *Si post factum*] Titius fecit testamentum: & in fine testamenti cõfirmauit codicillos, quos sperabat se postea factum: postea dedit se ad arrogandum: & existens in potestate patris arrogãtis fecit codicillos: & postea arrogator emancipauit eum. nunquid debentur legata, quæ reliquit in dictis codicillis? & dicas, quod sic. nam quamuis fecerit codicillos eo tempore, quo de iure ciuili testamenti factionem non habebat. i. eo tempore, quo erat in potestate dicti arrogatoris: tamen dictum testamẽtum, quod fecit ante arrogationem, valet de iure prætorio, ideo, quia decessit iã emancipatus ab arrogatore: & ideo non est mirum, si codicilli in eo confirmati valent. nec est similis dictus arrogatus muto, qui murus confirmauit codicillos futuros in testamento, quod antequã mutus esset, fecit, & postea factus mutus, fecit

1 Dic hoc esse verũ, si sit sm testũ solenne, aliàs non, quãuis habeat clausulã omne aliud testamentum cassãtẽ: vt no. in l.si iure. per Bar. in 2. col. versi. quæro. dicit testator. inf. de leg. 2. Sed cõfirmatur tale sm nõ solẽne cum dicta clausula § additione vetiẽtiũ ab intestato, & tollitur primum, nisi dicta clausulã habeat. ita singu. no. Bar. vbi sup.

* Ad intell. huius §. vide Ant. Ru. in l. nõ solã. §. mortẽ. nu. 22. de ope. no. nu.

1† Flo. aliàs.

2† Fl. sit.

3† Flo. si aliquo modo.

4† Aliàs atque. si vbi cõfirmat testa. prũ fuisset.

5† Fl. non quo tpe.

subsituere directò potest.

¶ Codicillos etiam plures [d] quis facere potest: & ipsius manu, neq; scribi, [b] neq; signari [c] necesse est. [td]

Nemo potest sibi legem imponere à qua non liceat recedere.

¶ Licet [d] in confirmatione codicillorũ* paterfamilias adiecerit, vt non alios [e]† valere velit, [f] quam sua manu signatos & subscriptos, tamen valent facti ab eo codicilli, licet neq; ab eo signati, neq; manu eius scripti fuerint. [g] Nam ea, quæ postea geruntur, prioribus derogant. [g]

¶ Codicillos is demũ facere põt, q & testm facere [h] põt.

Legata pro non scriptis nõ valent, etiam in codicillis. Bartolus.

¶ Si post testamẽtum factum mortuo [i] codicillis quis legauerit, licet testamento confirmatis: pro non scripto [k] legatum est. [2]†

Per fictionẽ aliquid retrò fingitur, vbi deficit extremũ à quo, vel ad qđ. h.d. Vel aliter: Codicilli facti ab eo, qui desiit esse testabilis, non reseruntur ad testamentum. Item verba prolata in codicillis intelliguntur, vt ex tunc, non ex tempore testamenti. Bar.

Idem lib. 2. Regul.

LEX VII.

QVædam [l] non referuntur ad confirmationem codicillorum: veluti si ante captiuitatem quis codicillos confirmauerit, & in captiuitate codicillos scribat, nam nõ valent. Idem est, si alio quoquo modo [3]† ius testamenti faciendi habere desierit. [m] Præterea in illis, quæ non iuris, [n] sed facti sunt, non est perinde habendum, quod codicillis scribitur, atque si ibi cõfirmatio scripta fuisset: [4]† veluti, si ita in codicillis scriptum erit, Vestem, quæ mea est: codicillorum tempus spectandum est, non quo confirmantur. Item, si ita, Si Titius viuus est: vel, Si tot annorum [o] est, codicillis legauit Seio: tempus codicillorum, non quo [5]† fit testamentum, spectandum est.

Iurisconsultus ponit hic determinationem, quib. modis fiãt codicilli, & h.d. Quatuor modis hic in textu positis quis potest codicillari: dum tamen nõ impediatur testari impedimento iuris: secus si impedimẽto facti. h.d. cum §. seq B. Paul. lib. sing. de iure codicil.

LEX VIII.

CONficiun..

2 Concor. text. in c.1. de def. imp. li. 6 & in reg. la nõ innouatur. & ibi p Dy de reg. iuris.

codicillos: & postea effectus surdus decessit, licet enim prædictus mutus non potuerit testamentum facere tempore quo erat mutus, tamen testamentum, quod ante fecerat, remanet firmum de iure Ciuili: & prætorio: prædictum autem testamentum arrogati sublatum est de iure ciuili, vt dixi. & de alienis rebus id est de suis rebus, quæ fuerunt suæ arrogatoris, testatur dictus arrogatus quodammodo faciendo codicillos; quamuis autē quantum ad ius ciuile sit differentia inter testamentum arrogati, & muti, tamen quantum ad codicillos eorum non est differentia. nā vtriusque codicilli valent. nam & si posthumus alienus ruperit per natiuitatem testamentum patris, & postea decesserit, nihilominus valent codicilli, quos pater fecit posthumo viuente.

a Ad int. hui⁹ tex. vi. Io. Annibal. ī l. nemo ſſi. nu. 35. de lega. 2.

¶ *Si miles*] Titius fecit testamentum, & postea effectus est miles, & in militia fecit codicillos coram tribus testibus. pone. certè valent codicilli iure militari, quibus eodem iure non valeat testamentum. Sequens ſ. ſi ei, &c. planus est. & alius sequens, ſi quis. &c. & sequens lex, quæ incipit, Aristo Vinio.

2† Fl. habuit.

Non tamen hoc ita intelligemus, vt exigamus potuisse eū eo tempore, quo scripsit [1] † eos codicillos, [i] testamentum facere. quid enim si sufficientium testium facultatem non habuit? sed si [k] iure testamenti factionem habuerit. [2]† ●

Valent codicilli facti medio tempore, quo quis erat intestabilis, si tempore testamenti, et mortis erat testabilis. Bar.

¶ Si post [l] factum testamentum codicillos [m] quis confirmauerit, deinde arrogandum se præbuerit, & ibi [n] codicillos fecerit, atq; ita emancipatus decesserit: quæritur an ex codicillis legata debeantur. Nam & 3† testamentum ● valet, si eo tempore [p] eos fecit, quo testamenti factionem non habuit. [q] Nec similis [r] est muto, qui rectè codicillos cōfirmauerit. [s] Licet enim is [t] testamentum facere non possit, [u] tamen testamentū, quod ante fecerat, in eodem statu est. huius autem [x] testamentum sublatum est, [y] & de alienis quodammodo rebus testatur. [z] Sed dicemus codicillos valere. [a] Nam, & si posthumus natus ruperit testamentum, & decesserit; [b] nihilominus codicilli valent. [c]

Codicilli facti à milite. post sunt stare per se: ideo ad testamentum non referuntur. Bar.

¶ Si miles testamentum [d] quidem ante militiam, sed codicillos in militia [e] fecerit, an in re militari valeant codicilli, quæritur, [f] quoniam testamentum iure communi valet, nisi ●† militiæ tempore signauerit, [g] 5† vel quædam adiecerit. Certè codicilli militiæ tempore facti, non debent referri ad testamentum, sed iure militari valent.

Si legatū nō valet ab initio, confirmatur ex post facto, impedimento ex vltima voluntate testatoris sublato. h. d. Bar.

¶ Si ei seruo, qui testō legatū accepit, libertas codicillis detur, vtile legatum [h] esse dicetur [a] codicilli quatuor modis. aut enim in futurum [b] cōfirmantur, aut in præteritum, [c] aut per fideicommissum testamento facto, [d] aut sine testamento. [e] Sed ideo fideicommissa dari possunt [f] ab intestato succedentibus: quoniam creditur [g] paterfamilias sponte sua his relinquere legitimā hæreditatem.

¶ Codicilli * toties valent, quoties quis testamentū quoque facere potest. [h] Non tamen hoc ita intelligemus, vt exigamus potuisse eū eo tempore, quo scripsit [1] † eos codicillos, [i] testamentum facere. quid enim si sufficientium testium facultatem non habuit? sed si [k] iure testamenti factionem habuerit. [2]† ●

Valent codicilli facti medio tempore, quo quis erat intestabilis, si tempore testamenti, et mortis erat testabilis. Bar.

¶ Si post [l] factum testamentum codicillos [m] quis confirmauerit, deinde arrogandum se præbuerit, & ibi [n] codicillos fecerit, atq; ita emancipatus decesserit: quæritur an ex codicillis legata debeantur. Nam & 3† testamentum ● valet, si eo tempore [p] eos fecit, quo testamenti factionem non habuit. [q] Nec similis [r] est muto, qui rectè codicillos cōfirmauerit. [s] Licet enim is [t] testamentum facere non possit, [u] tamen testamentū, quod ante fecerat, in eodem statu est. huius autem [x] testamentum sublatum est, [y] & de alienis quodammodo rebus testatur. [z] Sed dicemus codicillos valere. [a] Nam, & si posthumus natus ruperit testamentum, & decesserit; [b] nihilominus codicilli valent. [c]

Codicilli facti à milite. post sunt stare per se: ideo ad testamentum non referuntur. Bar.

¶ Si miles testamentum [d] quidem ante militiam, sed codicillos in militia [e] fecerit, an in re militari valeant codicilli, quæritur, [f] quoniam testamentum iure communi valet, nisi ●† militiæ tempore signauerit, [g] 5† vel quædam adiecerit. Certè codicilli militiæ tempore facti, non debent referri ad testamentum, sed iure militari valent.

Si legatū nō valet ab initio, confirmatur ex post facto, impedimento ex vltima voluntate testatoris sublato. h. d. Bar.

¶ Si ei seruo, qui testō legatū accepit, libertas codicillis detur, vtile legatum [h] esse dicetur

3† Aliàs mane nec testamentū valet & eo tēpore quo &c.

4† Fl. nisi.

5† Flo. signauit.

1 Et tanc est, quando codicilli fieri possunt quibus est permissa testandi facultas vt l. Diuus. ſ. codicillos. ī fi.

n *Et ideo*] in arrogatione constituta.

o *Nam, & testamentum*] ſ. prædictum tenet iure prætorio non ciuili licet Instit. quibus mod. testa. infir. ſ. non tamen. & Inſ. de secund. tabul. qui ex liberis. ſ. fi. & sic videbantur codicilli valere.

p *Si eo tempore*] alias sed eo tempore, &c. aliàs. cum eo tempore. &c. aliàs. si eo tēpore, &c. & tunc fit pro quamuis.

q *Non habuit*] & ideo valere non videbantur. r vt sup. prox. ſ.

r *Nec similis*] alia ratio quare non videbantur valere: quia iure ciuili testamentum est irritum: licet sit sanus in muto. vbi nō irritatur per sequentē mutitatem.

ſ *Confirmauerit*] antequam fieret mutus: & rectè dicit hic hoc: quia sine timore rumpendæ confirmationis per mutitatem.

t *Is*] ſ. mutus.

u *Non potest*] cum esset mutus, nisi sciat literas: vt C. qui testa. face. poſſ. l. discretis.

x *Huius autem*] ſ. arrogati.

y *Sublatum est*] iure ciuili, non prætorio, vt sup. dixi.

z *Testatur*] faciendo codicillos testatur. ēt sit testamentum testatio mentis: vt Inſti. de testa. in prin. & verè de alienis facit hic: non tamen propriè dicitur testamentum. & ideo dicitur quodammodo. & sic determinatur verbum testatur, per hæc verba quodammodo: & cum statim dicat valere codicillos: no. quem testari de alienis. & sic C. de sacrosan. eccl. auth. ſi qua. & Inſti. de pup. ſubſt. ſ. non solū. Sed certè hic fuerunt suæ tempore mortis: vnde remanent no. in contrarium. quod nemo de alienis testatur.

a *Valere codicillos*] contra C. eo. l. 1. Sol. est ibi ruptum testamentum iure ciuili posthumi agnatione; hic capitis diminutione. & iure prætorio: vnde hic adhuc valet testamentū: ibi nullo modo.

b *Decesserit*] post ruptum; vt C. ee. ſ. 1.

c *Valent*] de iure prætorio. non ciuili. vt sup. de minus testamen. l. posthumus & hoc vbi decessit adhuc viuo testatore. ſi autem eo mortuo, dico, quod non tenet, nec codicilli ex tunc. sed ex nunc. ſi diceret postea eo mortuo, tunc valeret, quæ codicillis legauerat; vt C. eod. l. 2. & inſ. de leg. 3. l. 1. ſ. primo.

d *Testamentum*] iure communi.

e *In militia*] coram duob. testib. quod potest etiam testamentum: vt C. de testa. mil. ſ. milites.

f *Quæritur*] videtur quod non. quoniam. &c.

g *Si signauerit*] alias resignauerit. quo casu etiam testamentum iure militari valet, vt sup. de mil. testa. l. Tribunus. ſ. fi. & l. Titius & facit l. si certarum. ſ. fi.

h *Vtile legatum*] videbatur non valere quasi seruo proprio: vt C. de leg. l. seruis. sed secus est, quia simul videtur hic dedisse legatum cum prædebat vigore ad mortem. vt

C. de necess. seruis. l. quidam §. si cum veteres. & de testa. tut. l. & si à patre. Sed arg. §. Insti. de leg. §. an seruo. Sed ibi perfecerat voluntatem: hic non. eũ adhuc facturus erat aliquid.

a *Consistere*] incõmutabiliter. ad qđ ff. de ver. obli. l. qdq d. §. fi.

b *Non valebunt*] nam vltimos cõdendo priores reprobare, voluntatemque testamento expressam vt immutare. R. Itẽ no. q approbando vltimos vt reprobare precedentes. sic ff. de procurat. l. maritus. & de pac. conuen. l. fi. & facit ff. eod. l. Diui. §. licet. & ff. tit. 1. l. si mihi. §. fi. & l. seq. & de leg. 3. l. si qs. in prin.

c *Nisi. Nota.*] prædicta vera. vt sup. de test. l. de statu. & inf. de leg. 1. l. in prin. nisi in casu vt subijcit.

d *Veteranus*] vel miles. vt C. de test. milit. l. ex militari. §. 1. & facit inf. de leg. 1. l. filiusfamilias. in prin.

e *Testamentum*] q. d. non solum codicilli.

f *Quod per manus*] CASVS. Hæc lex vult reddere rõnem, quare in codicillis nõ põt fieri institutio. & reddit talẽ rõnem: quia si concederes dari posse hæredem in codicillis. iã in quodã casu eueniret quoddã absurdũ: puta si faceret testamentum, & in codicillis instituerem mihi hæredem: nã videretur infirmari testamentũ per codicil. quod esset absurdũ, vt dixi: quia codicilli debent confirmari ex testamẽto. & nõ testamẽtum ex codicillis: immo cõfirmatur testamentũ per institutionem hæredum. Vlu.

1 ‡ Fuit

g *Non poss.*] vt & C. eod. l. si idem. & sup. eo. l. Diuus.

h *Per institutionem*] quia est caput testamẽti: vt Insti. de leg. §. ante. & est tale quod hic dicit: qa cũ testãm fit causa codicillorũ, non debent codicilli esse cã suæ causæ. sic sup. de acq. hæred. l. per fœminam. sic & qui instituere debet aliũ, nõ debet ab alio instrui: vt sup. de eden. d. si quis ex §. prohibet.

Quod per manus] tradi-
tum est, codicillis hære-
ditatem dari non posse, ‖ ra-
tionem illam habet: ne per
codicillos, qui ex testamento
valerent, ipsum testamentũ,
quod vires per institutionẽ h
hæredum accipit, confirmari
videretur.

Legata ab eo, quem quis putabat in solidum sibi succesurum: puta si aliquis cũ eo succedat: in partem non in totum debentur: fallit in libertate. Bart.

mus, quasi ab initio constiterit legatum.

Qui confirmat codicillos posteriores, videtur approbare priores. Bart.

¶ Si quis certi generis codicillos confirmauerit, puta, Quos nouissimos fecero; non vtique statim quæ codicillis dantur, consistere a videbuntur, quamdiu alij quoque fieri possunt: & ideo si alij postea fiant, legata in prioribus data non valebunt. b

Non possunt fieri codicilli ab eo, qui dubitat de statu suo, nisi sit miles. Bart.

Marcellus lib. 9. Digest.

LEX IX.

ARisto negauit valere codicillos ab eo factos, q paterfamilias necne esset, ignorasset. Vlpianus notat: c nisi Veteranus d fuerit. ‖ † tunc enim & testamentum e Valebit.

Principale non potest confirmari ab accessorio. Bart.

Papinianus lib. 15. Quæstio.

LEX X.

Quod per manus f tradi-
tum est, codicillis hære-
ditatem dari non posse, ‖ ra-
tionem illam habet: ne per
codicillos, qui ex testamento
valerent, ipsum testamentũ,
quod vires per institutionẽ h
hæredum accipit, confirmari
videretur.

Legata ab eo, quem quis putabat in solidum sibi succesurum: puta si aliquis cũ eo succedat: in partem non in totum debentur: fallit in libertate. Bart.

Idem lib. 19. Quæstio.

LEX XI.

Qui grauí vtero vxorem esse ignorabat, codicillis ad filium i scriptis libertates dedit, nata post mortem patris filia, cum de ea nihil patrem sensisse constitisset; placuit libertates à solo filio k præstari posse.

Idem lib. 22. Quæstio.

LEX XII.

Redemptis à sorore partibus.

Idem lib. 19. Quæstio.

LEX XIII.

Illud 2 † sine dubio dici nõ potest, etiam filiam manumittere cogendam: cum ab ea nihil pater petierit, & iure suo hæres extiterit.

Si testator fecit institutionem hæredis in dubio videtur voluisse testari. Bar.

¶ Tractari solet de eo qui cũ tabulas testamenti non fecisset, codicillis ita scripsit: Titium hæredem esse Volo. Sed multum interesse, vtrum fideicommissariam hæreditatem à legitimo per hanc scripturam, quam codicillorum instar habere Voluit, ‖ requirit: an verò testamentum facere se existimauerit. Nam hoc m casu nihil à legitimo peti poterit. Voluntatis autem quæstio ex eo scripto plerumque declarabitur. Nam si fortè à Titio legata reliquit, & 3 † substitutum adscripsit, si hæres non extitisset: sine dubio non codicillos, sed testamentum facere voluisse intelligitur. n

2 † Aliàs illud cũ

3 † Fideest. &

Qui grauí] CASVS. Titius habens filium, & vxorẽ prægnantem, ignorans vxorem esse prægnantem codicillis ad dictum suum filium scriptis reliquit libertatem Stichus, & Pamphilo suis seruis, & postea decessit. & postea dicta vxor peperit filiam. certè solus filius præstabit libertatem dictis seruis, & non filia, quia non intelligitur grauata filia, cum tempore codicillorum pater de ea nihil sensisset. & debet dictus filius redimere à dicta sua sorore portes quas ipsa habebat in dictis seruis: & hi. d. cum duabus legibus sequentibus.

i *Filium*] natum. & die nominatim, & specialiter.

k *A solo filio*] immo nec à filio: quia rupti sunt codicilli: vt C. eo. l. 1. Sed dicas non ruptos, vpote cum non penderent ex testamẽto aliquo: vt inf. eo. l. is qui. Alij dicũt ruptos: quia ex testamẽto pendebãt: sed filiũ teneri, quia ab intestato fuerat rogatus filia nõ: quia rogata nõ fuerat. Itẽ videtur distingui. an fit diuisi[t] ille relictũ: & tunc filius pro parte: an in diuiduum & tũc in nihilum: vt inf. eod. l. sed cũ ea. & l. is qui. in fi. quæ sunt contra. Solu. illa distinctio in alijs nõ in libertate: vt inf. de leg. 2. l. cũ patet. l. cũ existimaret. & l. cum filius. in prin. Vel dic vt d. l. is qui no. Item immo videtur filiam teneri pro parte oneris: vt C. de caduc. tol. l. 1. ‖ ne autem. contra. Solu. ibi. Item eo modo arg. cõtra inf. de fideicom. liber. l. si alieno. §. liber. Solu. ibi. Item arg. contra. sup. de pac. l. tale. §. fi. & inf. de verb. oblig. l. eum qui. §. 1. Sed ibi inter viuos: hic non. Itẽ hic nominatim à filio. Item hic filius præter voluntatẽ successit, qã ibi nõ erat.

l *Illud*] CASVS. in principio cõtinuatur in præcedẽ. casu.

¶ *Tractari*] Seius non facto testamento dixit in codicillis suis: Titium hæredem esse volo. numquid Caius legitimus hæres dicti Seij teneatur dare hereditatem dicto Titio? & distinguitur, vtrum Seius voluerit valere dictam scripturam pro testamento, & tunc nihil poterit petere Titius à legitimo: an verò voluerit Titio relinquere fideicõmissariam hæreditatem à legitimo: & tũc eam Titius consequetur. quid autem de duobus prædictis voluerit dictus Seius ex scripto, quod fecit Seius declarabitur plerumque: nam si fortè à dicto Caio legitimo legata reliquit: & si hæres ei non esset dictus legitimus, adscripserit ei substitutum: intelligitur voluisse facere testamentum. & non codicillos: & sic nihil à legitimo peti poterit: vt dictum est. Vlpianus.

l *Voluit.*] quod potuit: vt infra, ad Trebellia. l. ex facto. in prin. & l. Scæuola.

m *Hoc casu.* scilicet, proximo.

n *Intelligitur.*] vt C. de test. l. non codicillum.

Quidam

Scævola lib. 8. Quæst.

LEX XIIII.

QVidam referunt (quantum repeto) [a] apud Iulianum †1 Sabini, & Cassij, & Proculi expositam esse in quæstione huiusmodi controuersiam; An legata, quæ postea quã instituti mortẽ obierint, [b] codicillis adscripta, [c] vel adempta sunt, à substitutis debeantur, id est, an perinde datio, & ademptio [d] etiam hoc tẽpore codicillis facta valeat, ac si testamento facta esset. Quod Sabinum, & Cassium respondisse [e] aiunt, Proculo dissentiente. [f] Nimirum autem Sabini, & Cassij collectio. [g] qnã & ipsi reddunt, illa est, quòd codicilli pro parte [h] testamẽti habeantur, obseruationemque, [i] & legem [k] iuris inde traditam seruent. Ego [l] autem ausim sententiam Proculi verissimam dicere. Nullius enim momenti [2]† est legatum, quod datum est ei, qui tempore codicillorum in rebus humanis non est, [m] licet testamenti [n] tempore [3]† fuerit. Esse enim debet, cui detur: deinde sic quæri, an datum constitat: vt non ante iuris ratio, quàm persona quærenda sit. [o] Et in proposito igitur, P [4]† post hæredis obitum codicillis legatũ, vel ademptum est, nullius momenti est, quia hæres, ad quem sermonem conferat, q in rebus humanis non est, eaque ademptio, & datio nunc vana efficitur. [r] Hæc [s] in eo hærede, qui ex asse institutus [t] erit, dato substituto, ita vt ab instituto codicilli confirmarentur.

Legata in codicillis à duobus institutis relicta vni, vnius eorum mortuo, pro parte eius in effectu tantum sunt legata inualida. h.d. cum l. seq. sed cum ea, quæ debet continuari ad istã: licet communiter veniat post. l. ab intestato. Bart.

¶ Quòd si duo instituti sint, substituris datis, [u] vnusque eorum [x] decesserit, vtilia videntur legata: [y] sed circa cohæredem [z] erit tractatus, nũquid totum [a] legatum debeat, si Quisquis mihi hæres: ei [5]† legatum erit: an verò non, quia sit substitutus hæres, qui partem faciat, [b] licet ipse non debeat. [c] Idem etiam potest circa noua quæ est collectiua, vel illatiua coniunctio: sic enim inferebant vicem testamenti repræsentant: sed in testamento data valent, igitur & in codicillis. Vel dic, collectio, id est illatiua coniunctio, ergo, vel igitur, quam ipsi inferunt ea sequentibus inferunt, & concludunt.

1† Vl. Vlianum.

2†† In nõnullis exẽpl. legit. vt. n. nullius momẽti legatum quod est ei qui tẽpore codicil. fuerit in rebus humanis nõ est. li. test. tẽpore fuerit: (est sic. n. de eui detur: deinde quæri an datum constitat. vt nõ ante iuris ratio quã p. q sit: ita I propositio, quod sic,

3† Fl. de-ẽsse pe-

4† Aliàs ita in proposito qd.

5† Fl. Aliàs erit.

[a] *Repeto*] id est, recordor.
[b] *Obierint*] viuo testatore ante codicillos.
[c] *Adscripta*] id est, relicta ab instituto, qui tamen iam erant mortui.
[d] *Ademptio*] legatorum.
[e] *Respondisse*] & malè.
[f] *Dissentiente*] & benè.
[g] *Collectio*] id est argumentatio, ex qua sequitur ergo, vel igitur
[h] *Pro parte*] sic supra, quemadmodum testamẽ. aper. l. 6. cut.
[i] *Obseruationemque*] obseruationem vocat non solemnitatẽ hoc enim falsum esset, sed ius quod statuit, vt is demum faciat codicillos, qui & testamentũ: & ei demã legetur in codicillis, cui & in testamento.
[k] *Et legem*] vt infirmetur testamentum eodem iure, quo codicilli: & è ff. Azo. & facit ff. de rei vendic. l. quæ de tota. in prin.
[l] *Ego*] Scævola, Accursius.
[m] *Non est*] Sed quid ad rombum? Rñ. probat à simili: vt sicut legatũ relictũ nõ valeret relictũ ei psonæ quæ nõ est in reb. humanis, ita & relictũ ab ea psona, q non est in reb. humanis. Accen *Licet testamenti*] vt & ff. eo l. Diui. §. fin. & o *Persona quærenda sit*] tam eius, cui relinquitur, & à quo. vt hic & statim subijcit quã & relinquentis: vt ff. de test. l. quærimus. & est sic sup. de transact. l. cũ hi §. sed & personarũ. & ff. de verb. oblig. l. si ita stipulatus. §. Crysogonus. in fi. vbi in persona est speciale, vt non subintelligatur.
[p] *Igitur*] à simili.
[q] *Conferat*] faciendo codicillos. & facit infra titu. 3. l. cum quis decedens. §. Seiã. Sed arguẽn. contra. inf. tit. 2. l. cum pater. §. cum donationis.
[r] *Efficitur*] adde quod codicilli ad tempus testamenti non referuntur: vt sup. eo. l. Diuus. §. fi. & l. quædam.
[s] *Hæc*] scilicet prædicta vera sunt.
[t] *Institutus*] & postea ante codicillos mortuus. idem si plures, si tamen omnes mortui sunt ante codicillos: vt in qua ff. T. posuit. secus si aliquis supersit ex codicillorũ: vt subijcit.
[u] *Substitutis datis*] ita quod quilibet suo separatim.
[x] *Vnusque eorum*] institutorum.
[y] *Legata*] quia nullum auxilium à testatore requireret. i. ab instituto, qui decessit, cum per se valeant, & teneant: nec ex accidenti rumpi possunt. & tamen reducuntur omnia ad tempus testamenti: vt ff. eo. l. Diuus. §. fi. simul in cum testamento incipiunt valere, id est post aditionem hæreditatis.
[z] *Cohæredem*] superstitem.
[a] *Totum*] quod videtur si ponas ita legatum: quisquis.
[b] *Partem faciat*] institutum habere: & ipse ita partem præ me habet. Azo. & est sic. inf. tit. 2. l. huiusmodi. §. si Titia. aliàs si Titio.
[c] *Non debeat*] legatum. Sed quare non? vt inf. tit. 1. l. licet. & inf. titu. 2. l. cum pater. §. pater. & §. ab instituto. & l. debitor. §. 1. & C. ad Trebel. l. non iuste? Respon. quia inutiliter fuit datum. i. ab eo, qui mortuus erat. hic tamen à cohærede debentur, vt subijcit. Item est contra. ff. eod. l. pe. Sol. illa

hæc

hanc corrigit. Item videtur in causa caduci illa institutio ergo transit cum onere? Respond. verum est in ea posito, sed non in codicillis posito.

a *Tractari*] quod in appellatiuis est dictum, quisquis &c.
b *Iu.*] Institutus.
c *Adiunctus.*] à codicillante in onere legatorum.
d *Qui*] adiunctus.
e *Cum adiungebatur.*] id est, tempore codicillorũ: nã ab eo, & ab alio instituto relinquebat legata in codicillis, & ita vnus alteri adiungebatur in onere legatorum, sed iã vnus erat mortuus.
f *Sed cum ea testatoris voluntas fuerit*] qui testamẽtum solemne fecit, & codicillos, in quibus legata reliquit, & natus est postea posthumus, qui rumpit testamentum pro parte, quia aliter scriptus frater erat posthumi. argu. su. de inoffi. testa. l. maiores. Azo. Sed vide tur in totũ rumpi, vt su. de iniuſ. testam. l. pe. Sed ibi extranei erant instituti. Vel pone hic posthumũ exhæredatum, & fratrẽ eius cum extraneo institutum, & relicta ab eis legata, & omnia sunt plana, vt sup. de inoffi. test. l. circa.
g *Legata*] in codicillis relicta.
h *Petatur.*] per legatarios: secus in libertate. vt sup. eod. l. cum graui. & facit inf. ti. 2. l. mortuo. § fin. & l. si Titio. § Iulianus. & l. cum pater. § cum existimaret.

Paulus lib. 2. 1† quæst.

LEX XV.

SEd cum ea testatoris f voluntas fuerit, vt ex vniuersa hæreditate legata g erogarentur, dicendum est, scriptis hæredibus profuturam doli exceptionem, si amplius quàm hæreditaria portio petatur. h

Codicilli facti ab intestato, non infirmantur agnatione posthumi: secus si sint facti ex testamento. Bal.

Africanus. 2†

LEX XVI.

AB intestato * factis codicillis, relicta g etiam postea natus intestati successor debebit. Quicunq; enim ab intestato successerit, locum habent codicilli: nam vnus casus k est. Nec interest, quis succedat, 3† dum ab 4† intestato succedat. Ad testamentum autem, l quod quoquo m tẽpore fecerit, 5† pertinent n codicilli. Et vt manifestiùs dicam, intestato o patrefamilias mortuo, nihil desiderant codicilli, sed vicem testamenti exhibent, testamento autem facto, ius eius sequuntur. p

Paulus. 6†

LEX XVII.

LIteræ, quibus hæreditas promittitur, q vel animi affectus r exprimitur, codicillorum vim non obtinent.

Si actus importatus per verbum futuri tẽporis cadit in eo, quod est de præterito: dispositio refertur ad aliud. B.

Celsus lib. 20. Digesto.

LEX XVIII.

PLotiana Celso suo salutẽ. Lucius Titius his verbis ita cauit: Si quid tabulis, 7† alioue quo genere ad hoc testamentum pertinens reliquero, ita valere s volo. Quæro, an codicilli, qui ante hoc testamentum scripti sunt, debeant ratos esse. t Iuuentius Celsus Plotianæ salutem. Hæc verba, Si quid ad hoc testamentum pertinens reliquero, valere volo, etiam ea, quæ ante testamentum scripta sunt, comprehendere u constat.

Relicta ab eo, quem quis solum sibi successurũ putat, si in parte succedit, pro parte debentur: si in dimidia, nihil. Bar.

Marcellus lib. 14. Dig.

LEX XIX.

IS, qui vnum filium habebat, cum codicillos ad eũ

i *Relicta*] quamuis non erat natus tempore codicillorum. Accur. sius.
k *Nam vnus casus*] id est, sine distinctione personarum, nati, vel nascituri, vt su. eo. l. si quis cum. in prin. & § 1. sed si testamentum est factum, tunc sunt plures casus: nã si valet testamentum, valent, & codicilli: si non, nec isti valent.
l *Autem*] pro, sed.
m *Quoquo*] ergo siue ante, siue post, quod dic, vt no. supra, eod. l. ante.
n *Pertinent*] i. vires ex eo capiunt, vt in fi. huius legis, & su. eo. l. si quis cum. f. fi. & sup. l. proxi. quidam referunt.
o *Intestato*] i. nullo omnino facto testamento, alioquin secus, vt in fi huius legis patet. & diximus sup. eod. l. si quis cum. §. fi. aliter verò ponitur Instit. de hæredi. quæ ab intesta. deferun. in princ. Azo.
p *Ius eius sequuntur*] i. vires ex eo capiunt, & tunc desiderantur, vt teneat testamẽtum, quia eo infirmato, & illi infringuntur, vt inf. l. prox. Azo. & facit ff. tit. 2. l. filius. in princ. & § 2. & inf. tit. 3. l. 1. C. si & l. 9.

Literæ.] CASVS. Titius misit mihi tales literas, q̃ ita continebant: ego Titius promitto tibi Viuiano, quod faciam te hæredem, vel instituo te hæredẽ: vel diligo te tanquam filiũ meum, & ideo faciã te hæredem, nunquid habẽt vim codicillorum dictæ literæ? Et dicitur, quod nõ. Vita.

q *Promittitur.*] dicendo, ego faciam te hæredem. Vel dic, direct, & verè cum instituendo, dicendo, ego facio te hæredem meum.
r *Affectus*] dicendo, diligo te, vt filiũ. Vel dic, q eum instituit afferens cum diligere vt filium, & ad primũ intellectũ vtriusque verbi facit. ff. de lega 3. l. fideicommissa. § 1. & Insti. de test. mili. § cæterum. & ad secundum facit. C. de testa. l. non codicillũ. & de fideicõ. l. & in epistola.

Plotiana] CASVS. Quædam mulier nomine Plotiana misit in quadam epistola salutẽ Celso, & in ea epistola exposuit ei talem quæstionem, quærendo ab eo quid iuris esset? Lucius Titius his verbis ita cauit in testamento suo: Si quid ad hoc meum testamentum pertinens reliquero alicui in tabulis huius testamenti, vel in quo alio genere, ita vale re volo sicut reliquero. ipse autem Titius fecerat codicillos ante dictum testamentum, nunquid ex dictis verbis illi codicilli valebunt? Et dicit Celsus quod sic. Vivian.

s *Ita valere*] scilicet, sicut relictum inueniretur, aliàs deest ita.
t *Rati esse*] dubitatio esse poterat ex eo, quod Papinianus docebat, quod est Insti. eo. §. sed cum ante. & no. sup. eo. l. ante.
u *Comprehendere*] No. q verbum futuri tẽporis etiam præterita comprehendit, quia licet ante testamentum facti erant codicilli, tamen postea verum est eum reliquisse codicillos Azo. facit inf. de verb. signifi. l. verbum erit.

Is qui vnum] CASVS. Titius habens filium, & vxorem prægnantem fecit codicillos, & à dicto filio legauit quædam quibusdam, & vxor sua postea peperit alium filium, & postea decessit dictus Titius relictis sibi hæredibus ab intestato dictis duobus suis filijs, modo quæritur, nunquid codicilli prædicti euanuerint agnatione dicti posthumi? Et dicitur, quod non, nunquid debentur ergo legata

b Expressum quid dicatur, & an, & quo differat abeo dicti. B. in l. Prætor ait. in prin. inf. de eo. quæ. & l. 1. 2 col. supra de vulga. & pu. substi. † Alias Africanꝰ Fl.

2† Aliàs Paulus. 2 Quæstio. * De sensu huius l. vide Balonũ de Nobilit. in auth. ex causa. nu. 90. C. de libe. præter. 3† Fl. succedit. 4† Fl. decessit ab. 5† F. fecisset.

6† Aliàs idẽ li. 3. sententiarum.

7† Aliàs si quid tabularum, aliudve eius generis ad hoc testa. &c.

In eis relicta? Et dicitur quod &c. pro dimidia scilicet, quia filius, qui viuebat tempore factorum dictorum codicillorum, tenebitur dicta legata pro dimidia præstare, posthumus autem nihil præstabit: quia Titius eorum pater nihil cogitauit de posthumo tempore quo fecit codicillos: quia non credebat vxorē prægnantem tunc esse: vnde nō fuit eius intētio, vt grauaret posthumum. Sed quid si vterq; filiorū erat viuus, & natus tempore quo fecit Titius codicillos: putabat aūt Titius prius alterum decessisse eorum? Dicūt quidam (& male) ois perinde debere illiū illum, ad quē scripsit Titius codicillos, atq; si solus hæres extitisset patri. sed Iurisconsultus dicit, & benè, quod duntaxat partē eorū debet. Sed quid retento eodem casu si dictus Titius reliquesset in dictis codicillis seruitutem in prædio suo cuidam, quæ quidem pro parte præstari non pōt. vel etiā libertatem alicui seruo? certè nihil præstabit dict⁹ filius de his indiuiduis, scilicet, de iure stricto, & est ratio, quia patet Titius prædictus non fuisset ablaturus dicto filio, ad quem scripsit codicillos. & legata, nisi putasset eum solū sibi esse hæredē. ipse autē est cum alio hæres, credo tamen de æquitate quod integra libertas præstabitur per eum, vt sup. eo. l. qui graui. & æstimatio partis seruitutis prædictæ, vt inf. de legat. 2. l. cum filius, & hoc dicit Viuian.

1† Pl. tū. 2† F. euanescent.

3† Legit quidā sic Vipian⁹ notat. Imò duntaxat partem dēt eorū tamē, quæ pro parte præstari nō possunt, cum nihil eorum in præstandum, quoniam ille non, &c.

scripsisset, decessit intestatus, hærede eo [a] relicto, & quem postea procreauit. Agnatione sui hæredis nemò dixerit codicillos euanuisse. [b] Igitur ē nihil tunc [1]† de posthumis speranit, & codicilli non euanescunt, [2]† & quæ relicta sunt, pro parte dimidia [c] filius, ad quem codicillus factus est, soluere compellitur: non etiam posthumus. Sed, & si codicillos reliquisset, duobus superstitibus filijs decedens, cum putaret alterum ex his prius decessisse: simili modò dici potest, [d] omnia perinde debere filium, ad quē scripti sunt codicilli, atque si solus hæres extitisset patri. immò 3† [e] duntaxat partem debet. eorum tamen, quæ pro parte præstari non possunt, nihil eorum [g] præstandum: quoniam illa [h] non fuerit filio ablaturus, nisi solum putaret successorem sibi futurum.

Nominatio hæredis sine scriptura, non facit, vt scriptura cōtinens legata sine in

a *Hæredeo*] s. relicto, & dic eo relicto hærede, quem &c.

b *Euanuisse*] vt & sup. eod. l. qui graui. & l. ab intestato. & l. si quis cum. s. 1. & hoc quando non est factum testamentum. aliàs secus, vt C. eo. l. 1.

c *Dimidia*] sup. eo. l. quidam. in fi. contra. Solu. hic corrigit: vt inf. statim dicet.

d *Dici potest*] sed malè: nam statim corrigitur, secundum Azo.

e *Immò*] corrigit, quod dixerat, & sic corrigitur, quod est sup. eod. l. quidam in fin.

f *Non possunt*] vt sunt seruitutes prædiales, vt de verborum obliga. l. stipulationes non diuiduntur & libertates, vt infra de libe. cau. l. duobus.

g *Nihil eorum*] immò in totum, vt sup. eod. l. qui graui. & l. seq. Sed speciale in libertate, vt ibi dixi. Vel hic de rigore, ibi de æquitate. Item contra. inf. de legat. 2. l. cum filius, in princip. Solut. ibi per querelam fuit testamentum ruptum pro parte, hic per agnationem posthumi. hæc solut. tollitur per d. l. qui graui. immò hic non fuit testamentum, sed nec codicilli rupti, vt in principio huius legis. Dic ergo cum R. qui dixit non præstandum, scilicet, ratione meta, non de æquitate: si quidem nunc tota, vt libertas, non partis æstimatio præstatur, vt in seruitute legata, vt in d. l. cum filius. in prin. Vel refer, voluit à filio in totum præstari, etiam si nō in solidum sit hæres, vt in vtroque contrario: an verò nihil, si in totum non sit hæres, vt hic subijcit.

h *Illa*] alias, ille, scilicet pater, & aliàs illi, scilicet filio, quod est posteà, & dic ablaturus, scilicet pater: quasi dicat,

stitutione, sit testamentum: sed vt codicilli habentur. B.

Vlpianus lib. 5. ad l. Iuliam, & Papiam.

LEX XX.

SIpalam [1] hæres nuncupatus sit, legata autem in tabulas collata fuerint; Iulianus ait, tabulas testamenti non intelligi, quibus hæres scriptus non est: [k] quodque 4† magis codicilli, quam testamentum [l] existimandæ sint, & hoc puto rectius dici.

DIGESTORVM seu Pandectarum

LIBER XXX.

De * legatis, & fideicommissis. j.

TITVLVS I.

Vlpianus 5† lib. 67. ad edictum.

LEX PRIMA.

PEr omnia * exæquata [m] sunt legata fideicommissis,

non præsumitur, quod pater filio ablatuliſſet per legata. Iō contra. inf. tit. 3. l. post emancipationem 2. respon. vbi insolidum aliter præstat. Sed illud de æquitate, vel vt ibi. & infra de leg. 2. l. cum pater. cum existimaret.

Ipalam] CASVS. Titius volens facere testamentum in scriptis nuncupauit coram testibus hæredem, & non scripsit in testamento nomē. & legata, quę reliquit, scripsit in tabulis. certè non est testamentum, immò codicilli: quia nomen hæredis non est scriptum in tabulis testamenti. Viui. [i] *Si palam*] id est, coram testibus: nomen tamen hæredis in testamento scriptū non est, & ideo non tenet, vt testamentū in scriptis: quia non sic valere potuit, vt C. de test. l. iubemus. & in auth. ibi seq. Itē nec vt nuncupatiuū, quia noluit, cum dicit tabulas, vt arg. su. eo. l. 1. sed valebit, vt codicillus.

k *Non est*] vt & sup. de hæred. instituen. l. quoties. 2. respons. & Institu. de leg. 5. ante hæredis.

l *Testamentum*] aliàs testamentum, aliàs tabulæ, sed quomodo valent, vt codicilli, vt su. eo l. 1. quæ est contrà Solu. hic rogauit legitimos de his legatis. Vel dic, quod simpliciter reliquit, creditur facere codicillos potius, quàm testamentum: quia in eo non est institutio, vel exhæredatio, vt C. de testa. l. non codicillum, & ne pereat, quod agitur, vt ff. de rebus dub. l. quoties. & est ad hoc C. de fideicommiss. l. ea quam, vbi hæredes non possunt adire, & sic tenentur legitimi, vt ibi dicitur. Nec ob. sup. l. 1. quia ibi scriptum erat nomen hæredis, & si qua alia solemnia deerant. Item contra C. de test. l. errore Solu. vt ibi. Item. C. eod. l. fin. §. illud contra. sed magis est simile.

ADDITIO. Dic, quod ibi fuit omissum errore scribentis, hic voluntate testantis, secundum Bar. hic.

DE LEGATIS ET FIDEICOMMISSIS. j.

§ Dixit de testamentis, nunc de accessorijs testamenti, id est, legatis. a Sed quare in tres libros diuiditur iste tractatus de legati? Respon. propter prolixitatem vitandam, quæ esset, si sub vno titulo posuisset. Vel dic, in primo agit principaliter de rebus legatis. In secundo de personis legantium, & legatorum. In tertio de significatione verborum. & tamen, quod vnis attributum, frequenter in alijs ponitur, vt no. inf. de legat. 3. in rubrica. Legata quoque, & fideicommissa partes testamentorum, & codicillorum sunt, inquit Cuiac. in parat. ad hunc tit. vbi copiosissimè materiam declarat.

PEr omnia.] CASVS. Multæ discordiæ erant olim inter legata, & fideicommissa, quas potes inuenire in Institutis, per istam legem illæ discordiæ sublatæ sunt, & Per omnia concordant. Viuian.

m *Per omnia exæquata*.] immò in multis differunt. nam fideicom. non possunt peti efficaciter hoc iure: vt In-

4† Pl. &. Legata & fideicōmissa cōueniūt & differunt. require Ang. & alios in §. ante hæredis. Insti. de le. §† Hęc certissima inscriptio in F. Archet. & omnibus manuscriptis nec est ęqui Dual. & alijs posteriorib. & superficib. id, vel Iustiniano, vel Triboniano, vel in quibusdā aliis codicib. imputemus Cont.

* Vide ff. in hunc titulum scribit. An. Aug. li. 3. c. vl. est c. fi. vide ēt Vigliū in §. legatarijs autē. de testa. ordinan. Inst. li. 2. a Iſta cōtinuatio placet Arc. & Al. sed cōtinua melius, vt ggl. I rubr. C. e. quæ placet Imo. & Alexan.

*Hic incipit sm̄ volumē archet. F vt ait. Anto. Aug. sup. ad ti. quē adm. teneaper. i vno manuscripto adscriptā reperitur illic incipere alterā exēplar.

vt Instit. de fideicommiss. hæred. in prine. sed legata sic. Item legata in testamento tantum relinquuntur: vt Instit. de fideicommiss. hæred. §. præterea. Item post mortem hæredis nõ legatus, sed fideicommitti potest: vt Instit. de leg. §. post mortem. Item à legatario non legatur, sed fideicommittitur: vt Instit. de fin. re. per fideicom. tol. in prine. quæ sunt contra. Solu. 1 hoc est de mediâ iuris prudẽtia hodie, sed die per Iustinianum approbata: vt C. communia de leg. l. 1. & 2. at illa secundum antiquum tempus. vel hæc erat Vlp. opi. sed alij omnes erant in contrariũ legibus illis sed Iustinianus approbat sententiã Vlpia. vt C. communia de leg. l. 1. & 2. Instit. de lega. §. sed nõ vsque. Vel dic, quod aliquid est hic detractũ à verbis Vlpiani à cõpilatoribus nouis iuris: & illud detractũ induxit nouitatem. fraternizant ergo hodie, vt communes habeant actiones, & effectum, & nomen: vt C. communia de leg. l. 1. & 2. sed in casu quo ad vsum, licet nõ de iure, remanet differentia nominis: vt fideicom. hæreditas, & libertas dicatur, non legataria. Item hæc communio non est 2 ad vniuersalia fideicommissa, cum ibi hæres cogatur adire: hic non, vt sup. §. si quis omiserit. test. l. si quis omissa. & Instit. ad leg. Falc. *ex diuerso. & inf. ad Trebel. l. mulier. §. fi.

1 Ista solutio est vera, sed imperfectè loquitur. secundũ Bart. & Paul.

2 Ista sequitur. Dy. Bar. Paul. & Ias.

Idem lib. 1. fideicommissorũ.

LEX II.

SCiendum est eos demum fideicommissum posse relinquere, qui testandi ius habent.

Expressio conditionis per eum modum, per quem ex necessitate inest, nihil operatur. Bart.

Idem lib. 4. ad Sabin.

LEX III.

HÆc verba testatoris, Quisquis mihi ex suprascriptis hæres erit. [b] aut, Si hæres erit Seius. [c] vel, Si hæreditatem adierit, [d] subiectum [e] legatum, vel fideicõmissum non faciunt [f] conditionale. §

Eadem] CASVS. Quidam in codicillis reliquit Titio fideicommissum. quæritur vtrũ valeat? dicitur quod sic. si habet relinquens testamenti factionem actiuè. Viuia. a *Querelandi*] vt supr. tit. 1. l. Diuus. §. pe. & 3. tit. 2. l. 1. in prin. & C. de fideicõ. l. ex testã. Quæ autem sint ista? Dic, ecclesiæ quæ nõ prohibẽtur. Sunt autẽ 13, personæ prohibitæ. vt no. §. de test. l. si quæramus. Sed oppono de donatione cã mortis, quæ relinquitur à filio qui testari non põt: vt 3. de dõna. cau. mort. l. 1. in fi. sed illa non est legatũ, vel fideicõ. immo in multis differũt. vt no. Inst. de dona. §. 1. in verbo, fere. Itẽ 3 legatur capacibus, quod dic, vt Instit. de lega. 1. legari. sed licet hic patiscet testa. & legari tñ facilius 3 legatum seu fideicõmissum, quàm testamentum cõfirmatur: vt inf. tit. 2 l. 1. §. 1a

3 Idẽ Bar. Paul. Ale. & Ias.

HÆc verba] CASVS. Testator ita dixit: Instituo mihi Titium & Sempronium & Caium & quisquis mihi ex suprascriptis hæres erit, ab eo lego Cornelio decem. vel instituit sibi Seium hæredem & ita dixit: si Seius erit mihi hæres, vel hæreditatem meam adierit, ab eo lego Cornelio decem. certè dicit hic Iurisconsultus, quod prædicta verba testatoris non faciunt prædictũ legatũ, vel fideicõmissum cõditionale: & ita si legatarius prædictus decedat ante dictam à testatore conditionẽ, id est ante adirã ab hærede hæreditatem, transmittet petitionem ad suos hæredes. Vtub

b *Erit*] subaudi Titio decem det: cum plures instituisset.

c *Seius*] subaudi det Titio decẽ: & dic solus: secus si duob. institutis lego Titio decẽ, si vnus de institutis, puta Seius, sit hæres: vt int. qñ dies legatorum cedat. l. si Titio. in fi. Accurs.

d *Adierit*] sub. det Titio decem.

e *Subiectum*] i. quod fuit ita relictum, vt dixi. Accurs.

f *Non faciunt*] verba testamenti.

4 Ista glo. est de mẽte Bar. & eã sequit Imol. & P. de Sego. & Paul. & Ias.

g *Conditionale*] i. vt ius 4 legati conditionalis fortiatur hæc locutio: hoc est, vt ad hæredem non transeat pendente conditione mortuo legatario: vt d. l. si Titio. Idem est 5 & si sub eadem conditione legetur sub qua hæres instituitur: vt Inf. quando dies leg. ced. l. si dies. si sub conditione. & ex ratione prædicti §. quia idem esset etiam conditione non apposita: vt argumen. C. de fideicõmiss. non recte. quasi dicat, hæres præstet hoc illi quia non præstat sibi hæres: & magis suspenditur hæreditas quàm legatum. ad hoc Inst. de condit. & demonst. l. aliquãdo. & l. in conditionibus. §. 1. & supra. de hæred. instit. l. talem. in prine.

Si quis in fund.] CASVS. Hæc lex facit differentiam: vtrũ testator volens legare, errat in nomine proprio rei quæ vult legare: an in appellatiuo. & dicit, quod si erret in nomine proprio, nihil nocet, dũ tamẽ de corpore constet. vnde si volens legare fundũ Sempronianum legauit Cornelianum, & in corpore non errauit: debebitur Sempronianus. si autem in corpore errasset, non deberetur. si autem errat in nomine appellatiuo, non valet legatũ: non solùm etiam si non errauit in corpore: & de hoc ponit tria exempla. Vnum est, quando volebat legare vestẽ, & dixit, lego suppellectilem. Secundum est, quando volebat electrũ: vel aurichalcum legare. & dixit, lego aurum. Tertium est, quando volebat legare argentum, & dixit, lego vestem. vltimo reddit rationẽ diuersitatis, quare valet legatum, etiam si erretur in nomine proprio, non autem si in appellatiuo: quia verabula rerum sunt immutabilia, scilicet appellatiua ab initio mundi constituta, & naturalia: vt vestis, fundus, homo, domus, & similia. hominum autem vocabula sunt mutabilia, id est, illa quæ ab hominibus imponuntur: vt fundus Sempronianus, homo Stichus.

* Tu fac regulã. q. error in nomine appellatiuo non valet legatũ: nõ solùm etiam si non errauit in corpore: & de hoc vltimo. Idẽ ponit tria exempla. in cognomine, aut agnomine. cui cõ. cor. l. si in nomine. & ibi gl. C. de testa. quã tamẽ cũ ista limitabis per l. fi. cũ glo. C. de impub. & ali. substi. & in l. a. C. q. ætate. lib. 12. & gl. in l. si mater. §. si quis hoics in f. de excep. rei iudic. & ad intell. l. Titio. l. vide Calli. in l. Cæsius. nu. 169. de vulg. * Vide Alcia. lib. 7. parer. c. 4. 1 Fl. scrã pfit.

¶ *Si quis ita edes*] Quidam Gallicanus, siue Gallicus instituit sibi hæredem Titium, & Sempronium: & postea ita dixit: Quicunque erit mihi hæres in rebus meis, quæ sunt in Gallia, Scio det decem. quæritur, vtrum quilibet hæredum, qui habuit res Gallicanas, debeat dare Scio decem, an inter omnes? & dicit lex, quod inter omnes debentur solã decem. Vlpian.

6 Idẽ in cognomine, vel cognomine Alex. * Error proprij nominis nõ nocet. Vlpia. Reper. ad Fel. l. vera. error proprij n. is.

h *Vocabulo*] id est, nomine 6 proprio. & no. errare in proprio nomine, qui erret non nocet. Item in corpore rei, seu substantia: & hic error nocet. Item & in appellatiuo. & ille nocet, vt infra.

i *Non auertit*] adiecta aliqua demonstratione, quæ fungatur vice proprij nominis: vt dicendo confines, vel quod sit ibi oliuetum forte, vt sup. si certum pet. l. certum.

k *Sed si in corpore*] vt si intendebat testator legare pratum, quod iuxta Titium credebat esse, & dixit, lego fundum, quem habeo iuxta Titium, cum ille erat vinea. & sic nomina debentur. No. ergo, quod error proprij nominis non nocet, * sed corporis sic: vt C. de legat. l. 1. Fortidianum. & de testamen. l. si in nomine. & Instit. eod. §. si quis in nomine. & infra. de verborum obligatio. l. si in nomine. & supra. de hæredibus instituen. l. quoties. in princip. & de rei vendi. l. idem Pomponius scribit. si frumentum. §. penult. & de contrahen. empti. l. in venditionibus. & infra. tit. 2. de pactionibus. §. libertis. & infra. de auro, & argento lega. l. pediculis. §. argento. Item facit infra. de rebus dub. l. penult.

l *Quid si quis*] No. si in appellatiue erretur, nocet. Accurs.

m *Putat*] sed malè putat: vt inf. de supp. leg. l. 1.

n *Non habet*] quia vestem non scripsit, nec suppellectilem, quia de ea non sensit: vt inf. de reb. dub. l. in ambiguo. & inf. de sup. leg. l. Labeo. in fi. Sed contra. infra. tit. 2. l. liberorum. §. quod tamen. Solu. vt ibi.

ADDITIO. Dic, quod ideo ibi sustinetur dispositio, quia nomina appellatiua habebant magnam conformitatem cum [illegible] secundum Bar. & Ias.

* *Fac.*] idẽ si testator vt in d. l. in ambiguo. & l. Labeo. in fi.

a *Electrum*] genus metalli.
b *Rerum enim*] No. rerum vocabula immutabilia sunt: hominum mutabilia. Accur.
c *Vocabula*] id est, quæ habent hoc ipso, q̃ sunt res sine impositione nominis: qualia sunt appellativa: vt si ego legem equum, cum de mulo sentiam. licet hoc constet, quod de mulo sentiam, nõ valet: vt hic: & modo dixi de veste, & ff. de supp. leg. l. Labeo. in fi. nisi hoc actum erat antè inter testatorẽ, & legatarium, cum dicã equum, de mulo sentiam: nã & nutu posset legare, vt ff. tit. 2. l. nutu. vel nisi consuetudo ibi cõis loci sic veteretur eo tempore, vt ff. de supel. leg. l. Labeo. f. nec mirũ. & f. verũ.
d *Homines verò*] i. imposita ab hominibus: vt §. in prin huius l. & facit. C. de mutu. nominis. l. 1. Alij dicunt 2 inspici hic frequentiam: nã exteræ res frequenter in appellativis nominibus fiunt: & raro imponitur proprium: & secundum hoc nõ exponeres, id est imposita &c. sed die hominum vocabula: vt Stichus, & Titius. Econtra contingit in homine: quia vix fiat in appellativo, quin assumat proprium: & ideo illa non mutantur: hic fie. non ergo noceat. Galio nomine vocem Stichum in legando: & est ratio secundum Io. quia probabilius dubitatur in tali nomine, quàm in appellativo. sic ff. de tri. vi. & oleo leg. l. si quis vinum. sic ergo substãtiva, & appellativa nõ mutantur. Sed quid de adiectivis. Resp. idẽ 3 quod de propriis, cum sint accidẽtalia: vt albus, niger, rufus. vt ff. de rei vend. l. si in rem. & facit ff. si cert. pet. l. certũ. & de aqua quotid. l. 1. §. 3. & facit ff. tit. 2. l. libro rum. §. quod tamen Cassius. & de actio. & oblig. l. in omnibus negotijs.
e *Ab omnibus*] ad quod est inf. tit. 1. l. 11 pluribus hæredibus. in prin. & hoc nisi vni fuit assignata: vt sup. de hæred. instit. l. ex facto.

Stichum] CASVS. Titius mihi legauit, quod eligerem vnũ de seruis suis, & illum mihi hæredem postea ego elegi. numquid possum pœnitere, & aliũ eligere? Dicit quod non.
¶ *Labeo*] Titius fecit testamentum, & ita legauit: Sempronio lego Stichum, qui meus erit cum moriar. vel prædicto modo legauit fundum. Inueniur tempore mortis suæ Stichus, vel fundus communis esse testatori, & quidã alij quæritur, virum legatarius possit petere totum. t. partem, quæ nunc est testatoris, & æstimationem alterius partis, quæ nõ est testatoris, an verò partem solam, quæ nunc est testatoris; & dixit Labeo, & malè, quod totum. Trebatius dixit partẽ deberi, & benè: & Cassius approbat dictũ Trebatij in quasi simili casu, scilicet quando testator legauit fundum sibi cõmunem cum alio, non adiecta quantitate: sed dixit, lego fundum meum: nam debetur legatario medietas. Secũdo dicit, quod legatum, de quo dicitur in prin. huius §. non solum habet demonstrationem in se: sed etiam conditionem: nam si voluisset testator demonstrare tantum, & non conditionale legatum prædictum facere, adiecisset verbũ præsentis temporis; dicendo, lego Stichum, qui meus est. nõ autem futurum, sicut fecit dicẽdo, qui meus erit. Sed oppo-

latione electrum [a] vel orichalcum contineri: vel, quod est stultius, vestis appellatione etiam argentum cõtineri. Rerum enim [b] vocabula [c] immutabilia sunt, [d] homines verò ‡ mutabilia.

Distributiuum, quod requirit duo verba, secundum quod distribuit actum primi, sic distribuit actum secundi. Bart.

¶ Si quis hæredes instituerit, & ita legauerit: Quisquis mihi Gallicanarũ rerum hæres erit, damnas esto tot ‡ dare: ab omnibus [e] hæredibus videri legatum: quoniã ad oẽs eos res Gallicanæ pertinent.

In vltimis voluntatibus non possumus in electione variare. Bart.

Paulus lib. 1. ad Sabin.

LEX V.

Serui [f] electione legata, semel duntaxat optare possumus. [g]

Quod commune est, meum est, quãtum ad dispositionem partis mea. Bart.

nitur: si est ibi conditio: ergo deficiente conditione. & non inuenio eo toto testatoris, tempore mortis testatoris, nihil habebit legatarius. sed respondeo, dicta conditio accipitur hoc modo, q̃ si totus inueniatur testatoris tempore mortis, totum habebit legatarius. & si pro parte, illi habeat. si nullo modo, nihil. & h. d. cum l. seq. tota. Vi.
f *Serui*] quia testator legat mihi vnum de seruis suis, quem elegerim. Accur.
g *Possumus*] vt & inf. de op. leg. l. apud Aufidium. & ar. sup. de trib. l. q̃ in hæredem. §. eligere. & hoc 4 si tenuerit electio. ad quod plura sunt necessaria. f. quod sit de seruis testatoris. Item q̃ tota familia sit exhibita. Item quod hæreditas erat adita: vt ff. de ope. leg. l. 2. & 4. & l. optione. & quod eram maior: vt sup. de min. 5 l. ait Prætor. §. Pomponius. & quia dixi eligo, non volo eligere: vt inf. de vet. obl. l. si quis sup. & quod sit sui iuris optans: vt inf. eod. l. Iulianus. Sed arg. 5. ff. de verb. oblig. l. cum qui certarum. §. fi.

ADDITIO. Die, quod ibi in cõtractibus, hic in vltimis voluntatibus, in quibus est fœnus, ex quo in ea electio trahit secum executionem. Bart. Pau & Iaf.

Iulianus lib. 33. Digest.

LEX VI.

Stichum, qui meus [h] erit, cum moriar, hæres meus dato. magis [i] conditionẽ iniecisse legato, quàm demõstrare voluisse patrem-

¶ Labeo ait, [k] cum certa res aut persona [l] legatur ita: Qui meus erit, cum moriar, hæres dato illi, [m] ‡ & communis [k] sit, totum deberi; Trebatium verò respondisse partem deberi, Cassius scripsit. quod & verius est.

In dubio legando rem videtur quis legare partem, quam habet in re. Bart.

¶ Cum fundus communis legatus sit, non adiecta portione, sed meum nominauerit: portionem deberi * constat. [n]

Relatiuum quis, vel qui, iunctum verbo futuri temporis, inducit conditionem: verbo præsentis temporis, demonstrationem. Bart.

Iulianus lib. 33. Digest.

LEX VI.

Stichum, qui meus [o] erit, cum moriar, hæres meus dato. magis [p] conditionẽ iniecisse legato, quàm demõstrare voluisse patrem-

a *Electrum*] genus metalli.
b *Rerum enim*] No. rerum vocabula immutabilia sunt: hominum mutabilia. Accur.
c *Vocabula*] id est, quæ habent hoc ipso, q̃ sunt res sine impositione nominis: qualia sunt appellativa: vt si ego legem equum, cum de mulo sentiam. licet hoc constet, quod de mulo sentiam, nõ valet: vt hic: & modo dixi de veste, & ff. de supp. leg. l. Labeo. in fi. nisi hoc actum erat antè inter testatorẽ, & legatarium, cum dicã equum, de mulo sentiam: nã & nutu posset legare, vt ff. tit. 2. l. nutu. vel nisi consuetudo ibi cõis loci sic veteretur eo tempore, vt ff. de supel. leg. l. Labeo. f. nec mirũ. & f. verũ.
d *Homines verò*] i. imposita ab hominibus: vt §. in prin huius l. & facit. C. de mutu. nominis. l. 1. Alij dicunt 2 inspici hic frequentiam: nã exteræ res frequenter in appellativis nominibus fiunt: & raro imponitur proprium: & secundum hoc nõ exponeres, id est imposita &c. sed die hominum vocabula: vt Stichus, & Titius. Econtra contingit in homine: quia vix fiat in appellativo, quin assumat proprium: & ideo illa non mutantur: hic fie. non ergo noceat. Galio nomine vocem Stichum in legando: & est ratio secundum Io. quia probabilius dubitatur in tali nomine, quàm in appellativo. sic ff. de tri. vi. & oleo leg. l. si quis vinum. sic ergo substãtiva, & appellativa nõ mutantur. Sed quid de adiectivis. Resp. idẽ 3 quod de propriis, cum sint accidẽtalia: vt albus, niger, rufus. vt ff. de rei vend. l. si in rem. & facit ff. si cert. pet. l. certũ. & de aqua quotid. l. 1. §. 3. & facit ff. tit. 2. l. librorum. §. quod tamen Cassius. & de actio. & oblig. l. in omnibus negotijs.
e *Ab omnibus*] ad quod est inf. tit. 1. l. 11 pluribus hæredibus. in prin. & hoc nisi vni fuit assignata: vt sup. de hæred. instit. l. ex facto.

Stichum] CASVS. Titius mihi legauit, quod eligerem vnũ de seruis suis, & illum mihi hæredem postea ego elegi. numquid possum pœnitere, & aliũ eligere? Dicit quod non.
¶ *Labeo*] Titius fecit testamentum, & ita legauit: Sempronio lego Stichum, qui meus erit cum moriar. vel prædicto modo legauit fundum. Inueniur tempore mortis suæ Stichus, vel fundus communis esse testatori, & quidã alij quæritur, virum legatarius possit petere totum. t. partem, quæ nunc est testatoris, & æstimationem alterius partis, quæ nõ est testatoris, an verò partem solam, quæ nunc est testatoris; & dixit Labeo, & malè, quod totum. Trebatius dixit partẽ deberi, & benè: & Cassius approbat dictũ Trebatij in quasi simili casu, scilicet quando testator legauit fundum sibi cõmunem cum alio, non adiecta quantitate: sed dixit, lego fundum meum: nam debetur legatario medietas. Secũdo dicit, quod legatum, de quo dicitur in prin. huius §. non solum habet demonstrationem in se: sed etiam conditionem: nam si voluisset testator demonstrare tantum, & non conditionale legatum prædictum facere, adiecisset verbũ præsentis temporis; dicendo, lego Stichum, qui meus est. nõ autem futurum, sicut fecit dicẽdo, qui meus erit. Sed oppo-

¶ Labeo ait, [h] cum certa res aut persona [i] legatur ita: Qui meus erit, cum moriar, hæres dato illi, [j] † & communis [k] sit, totum deberi; Trebatium verò respondisse partem deberi, Cassius scripsit. quod & verius est.

In dubio legando rem videtur quis legare partem, quam habet in re. Bart.

¶ Cum fundus communis legatus sit, non adiecta portione, sed meum nominauerit: portionem deberi * constat. [l]

Relatiuum quis, vel qui, iunctum verbo futuri temporis, inducit conditionem: verbo præsentis temporis, demonstrationem. Bart.

Iulianus lib. 33. Digest.

LEX VI.

Stichum, qui meus [m] erit, cum moriar, hæres meus dato. magis [n] conditionẽ iniecisse legato, quàm demõstrare voluisse patrem-

a *Electrum*] genus metalli.
b *Rerum enim*] No. rerum vocabula immutabilia sunt: hominum mutabilia. Accur.
c *Vocabula*] id est, quæ habent hoc ipso, q̃ sunt res sine impositione nominis: qualia sunt appellativa: vt si ego legem equum, cum de mulo sentiam. licet hoc constet, quod de mulo sentiam, nõ valet: vt hic: & modo dixi de veste, & ff. de supp. leg. l. Labeo. in fi. nisi hoc actum erat antè inter testatorẽ, & legatarium, cum dicã equum, de mulo sentiam: nã & nutu posset legare, vt ff. tit. 2. l. nutu. vel nisi consuetudo ibi cõis loci sic veteretur eo tempore, vt ff. de supel. leg. l. Labeo. f. nec mirũ. & f. verũ.
d *Homines verò*] i. imposita ab hominibus: vt §. in prin huius l. & facit. C. de mutu. nominis. l. 1. Alij dicunt 2 inspici hic frequentiam: nã exteræ res frequenter in appellativis nominibus fiunt: & raro imponitur proprium: & secundum hoc nõ exponeres, id est imposita &c. sed die hominum vocabula: vt Stichus, & Titius. Econtra contingit in homine: quia vix fiat in appellativo, quin assumat proprium: & ideo illa non mutantur: hic fie. non ergo noceat. Galio nomine vocem Stichum in legando: & est ratio secundum Io. quia probabilius dubitatur in tali nomine, quàm in appellativo. sic ff. de tri. vi. & oleo leg. l. si quis vinum. sic ergo substãtiva, & appellativa nõ mutantur. Sed quid de adiectivis. Resp. idẽ 3 quod de propriis, cum sint accidẽtalia: vt albus, niger, rufus. vt ff. de rei vend. l. si in rem. & facit ff. si cert. pet. l. certũ. & de aqua quotid. l. 1. §. 3. & facit ff. tit. 2. l. librorum. §. quod tamen Cassius. & de actio. & oblig. l. in omnibus negotijs.
e *Ab omnibus*] ad quod est inf. tit. 1. l. 11 pluribus hæredibus. in prin. & hoc nisi vni fuit assignata: vt sup. de hæred. instit. l. ex facto.

Stichum] CASVS. Titius mihi legauit, quod eligerem vnũ de seruis suis, & illum mihi hæredem postea ego elegi. numquid possum pœnitere, & aliũ eligere? Dicit quod non.
¶ *Labeo*] Titius fecit testamentum, & ita legauit: Sempronio lego Stichum, qui meus erit cum moriar. vel prædicto modo legauit fundum. Inueniur tempore mortis suæ Stichus, vel fundus communis esse testatori, & quidã alij quæritur, virum legatarius possit petere totum. t. partem, quæ nunc est testatoris, & æstimationem alterius partis, quæ nõ est testatoris, an verò partem solam, quæ nunc est testatoris; & dixit Labeo, & malè, quod totum. Trebatius dixit partẽ deberi, & benè: & Cassius approbat dictũ Trebatij in quasi simili casu, scilicet quando testator legauit fundum sibi cõmunem cum alio, non adiecta quantitate: sed dixit, lego fundum meum: nam debetur legatario medietas. Secũdo dicit, quod legatum, de quo dicitur in prin. huius §. non solum habet demonstrationem in se: sed etiam conditionem: nam si voluisset testator demonstrare tantum, & non conditionale legatum prædictum facere, adiecisset verbũ præsentis temporis; dicendo, lego Stichum, qui meus est. nõ autem futurum, sicut fecit dicẽdo, qui meus erit. Sed oppo-

¶ Labeo ait, [o] cum certa res aut persona [p] legatur ita: Qui meus erit, cum moriar, hæres dato illi, [q] † & communis [r] sit, totum deberi; Trebatium verò respondisse partem deberi, Cassius scripsit. quod & verius est.

In dubio legando rem videtur quis legare partem, quam habet in re. Bart.

¶ Cum fundus communis legatus sit, non adiecta portione, sed meum nominauerit: portionem deberi * constat. [s]

Relatiuum quis, vel qui, iunctum verbo futuri temporis, inducit conditionem: verbo præsentis temporis, demonstrationem. Bart.

Iulianus lib. 33. Digest.

LEX VI.

Stichum, qui meus [t] erit, cum moriar, hæres meus dato. magis [u] conditionẽ iniecisse legato, quàm demõstrare voluisse patrem-

a *Electrum*] genus metalli.
b *Rerum enim*] No. rerum vocabula immutabilia sunt: hominum mutabilia. Accur.
c *Vocabula*] id est, quæ habent hoc ipso, q̃ sunt res sine impositione nominis: qualia sunt appellativa: vt si ego legem equum, cum de mulo sentiam. licet hoc constet, quod de mulo sentiam, nõ valet: vt hic: & modo dixi de veste, & ff. de supp. leg. l. Labeo. in fi. nisi hoc actum erat antè inter testatorẽ, & legatarium, cum dicã equum, de mulo sentiam: nã & nutu posset legare, vt ff. tit. 2. l. nutu. vel nisi consuetudo ibi cõis loci sic veteretur eo tempore, vt ff. de supel. leg. l. Labeo. f. nec mirũ. & f. verũ.
d *Homines verò*] i. imposita ab hominibus: vt §. in prin huius l. & facit. C. de mutu. nominis. l. 1. Alij dicunt 2 inspici hic frequentiam: nã exteræ res frequenter in appellativis nominibus fiunt: & raro imponitur proprium: & secundum hoc nõ exponeres, id est imposita &c. sed die hominum vocabula: vt Stichus, & Titius. Econtra contingit in homine: quia vix fiat in appellativo, quin assumat proprium: & ideo illa non mutantur: hic fie. non ergo noceat. Galio nomine vocem Stichum in legando: & est ratio secundum Io. quia probabilius dubitatur in tali nomine, quàm in appellativo. sic ff. de tri. vi. & oleo leg. l. si quis vinum. sic ergo substãtiva, & appellativa nõ mutantur. Sed quid de adiectivis. Resp. idẽ 3 quod de propriis, cum sint accidẽtalia: vt albus, niger, rufus. vt ff. de rei vend. l. si in rem. & facit ff. si cert. pet. l. certũ. & de aqua quotid. l. 1. §. 3. & facit ff. tit. 2. l. librorum. §. quod tamen Cassius. & de actio. & oblig. l. in omnibus negotijs.
e *Ab omnibus*] ad quod est inf. tit. 1. l. 11 pluribus hæredibus. in prin. & hoc nisi vni fuit assignata: vt sup. de hæred. instit. l. ex facto.

Stichum] CASVS. Titius mihi legauit, quod eligerem vnũ de seruis suis, & illum mihi hæredem postea ego elegi. numquid possum pœnitere, & aliũ eligere? Dicit quod non.
¶ *Labeo*] Titius fecit testamentum, & ita legauit: Sempronio lego Stichum, qui meus erit cum moriar. vel prædicto modo legauit fundum. Inueniur tempore mortis suæ Stichus, vel fundus communis esse testatori, & quidã alij quæritur, virum legatarius possit petere totum. t. partem, quæ nunc est testatoris, & æstimationem alterius partis, quæ nõ est testatoris, an verò partem solam, quæ nunc est testatoris; & dixit Labeo, & malè, quod totum. Trebatius dixit partẽ deberi, & benè: & Cassius approbat dictũ Trebatij in quasi simili casu, scilicet quando testator legauit fundum sibi cõmunem cum alio, non adiecta quantitate: sed dixit, lego fundum meum: nam debetur legatario medietas. Secũdo dicit, quod legatum, de quo dicitur in prin. huius §. non solum habet demonstrationem in se: sed etiam conditionem: nam si voluisset testator demonstrare tantum, & non conditionale legatum prædictum facere, adiecisset verbũ præsentis temporis; dicendo, lego Stichum, qui meus est. nõ autem futurum, sicut fecit dicẽdo, qui meus erit. Sed oppo-

¶ Labeo ait, [x] cum certa res aut persona [y] legatur ita: Qui meus erit, cum moriar, hæres dato illi, [z] † & communis [a] sit, totum deberi; Trebatium verò respondisse partem deberi, Cassius scripsit. quod & verius est.

In dubio legando rem videtur quis legare partem, quam habet in re. Bart.

¶ Cum fundus communis legatus sit, non adiecta portione, sed meum nominauerit: portionem deberi * constat. [b]

Relatiuum quis, vel qui, iunctum verbo futuri temporis, inducit conditionem: verbo præsentis temporis, demonstrationem. Bart.

Iulianus lib. 33. Digest.

LEX VI.

Stichum, qui meus [c] erit, cum moriar, hæres meus dato. magis [d] conditionẽ iniecisse legato, quàm demõstrare voluisse patrem-

a *Electrum*] genus metalli.
b *Rerum enim*] No. rerum vocabula immutabilia sunt: hominum mutabilia. Accur.
c *Vocabula*] id est, quæ habent hoc ipso, q̃ sunt res sine impositione nominis: qualia sunt appellativa: vt si ego legem equum, cum de mulo sentiam. licet hoc constet, quod de mulo sentiam, nõ valet: vt hic: & modo dixi de veste, & ff. de supp. leg. l. Labeo. in fi. nisi hoc actum erat antè inter testatorẽ, & legatarium, cum dicã equum, de mulo sentiam: nã & nutu posset legare, vt ff. tit. 2. l. nutu. vel nisi consuetudo ibi cõis loci sic veteretur eo tempore, vt ff. de supel. leg. l. Labeo. f. nec mirũ. & f. verũ.
d *Homines verò*] i. imposita ab hominibus: vt §. in prin huius l. & facit. C. de mutu. nominis. l. 1. Alij dicunt 2 inspici hic frequentiam: nã exteræ res frequenter in appellativis nominibus fiunt: & raro imponitur proprium: & secundum hoc nõ exponeres, id est imposita &c. sed die hominum vocabula: vt Stichus, & Titius. Econtra contingit in homine: quia vix fiat in appellativo, quin assumat proprium: & ideo illa non mutantur: hic fie. non ergo noceat. Galio nomine vocem Stichum in legando: & est ratio secundum Io. quia probabilius dubitatur in tali nomine, quàm in appellativo. sic ff. de tri. vi. & oleo leg. l. si quis vinum. sic ergo substãtiva, & appellativa nõ mutantur. Sed quid de adiectivis. Resp. idẽ 3 quod de propriis, cum sint accidẽtalia: vt albus, niger, rufus. vt ff. de rei vend. l. si in rem. & facit ff. si cert. pet. l. certũ. & de aqua quotid. l. 1. §. 3. & facit ff. tit. 2. l. librorum. §. quod tamen Cassius. & de actio. & oblig. l. in omnibus negotijs.
e *Ab omnibus*] ad quod est inf. tit. 1. l. 11 pluribus hæredibus. in prin. & hoc nisi vni fuit assignata: vt sup. de hæred. instit. l. ex facto.

Stichum] CASVS. Titius mihi legauit, quod eligerem vnũ de seruis suis, & illum mihi hæredem postea ego elegi. numquid possum pœnitere, & aliũ eligere? Dicit quod non.
¶ *Labeo*] Titius fecit testamentum, & ita legauit: Sempronio lego Stichum, qui meus erit cum moriar. vel prædicto modo legauit fundum. Inueniur tempore mortis suæ Stichus, vel fundus communis esse testatori, & quidã alij quæritur, virum legatarius possit petere totum. t. partem, quæ nunc est testatoris, & æstimationem alterius partis, quæ nõ est testatoris, an verò partem solam, quæ nunc est testatoris; & dixit Labeo, & malè, quod totum. Trebatius dixit partẽ deberi, & benè: & Cassius approbat dictũ Trebatij in quasi simili casu, scilicet quando testator legauit fundum sibi cõmunem cum alio, non adiecta quantitate: sed dixit, lego fundum meum: nam debetur legatario medietas. Secũdo dicit, quod legatum, de quo dicitur in prin. huius §. non solum habet demonstrationem in se: sed etiam conditionem: nam si voluisset testator demonstrare tantum, & non conditionale legatum prædictum facere, adiecisset verbũ præsentis temporis; dicendo, lego Stichum, qui meus est. nõ autem futurum, sicut fecit dicẽdo, qui meus erit. Sed oppo-

¶ Labeo ait, [e] cum certa res aut persona [f] legatur ita: Qui meus erit, cum moriar, hæres dato illi, [g] † & communis [h] sit, totum deberi; Trebatium verò respondisse partem deberi, Cassius scripsit. quod & verius est.

In dubio legando rem videtur quis legare partem, quam habet in re. Bart.

¶ Cum fundus communis legatus sit, non adiecta portione, sed meum nominauerit: portionem deberi * constat. [i]

Relatiuum quis, vel qui, iunctum verbo futuri temporis, inducit conditionem: verbo præsentis temporis, demonstrationem. Bart.

Iulianus lib. 33. Digest.

LEX VI.

Stichum, qui meus [k] erit, cum moriar, hæres meus dato. magis [l] conditionẽ iniecisse legato, quàm demõstrare voluisse patrem-

a *Electrum*] genus metalli.
b *Rerum enim*] No. rerum vocabula immutabilia sunt: hominum mutabilia. Accur.
c *Vocabula*] id est, quæ habent hoc ipso, q̃ sunt res sine impositione nominis: qualia sunt appellativa: vt si ego legem equum, cum de mulo sentiam. licet hoc constet, quod de mulo sentiam, nõ valet: vt hic: & modo dixi de veste, & ff. de supp. leg. l. Labeo. in fi. nisi hoc actum erat antè inter testatorẽ, & legatarium, cum dicã equum, de mulo sentiam: nã & nutu posset legare, vt ff. tit. 2. l. nutu. vel nisi consuetudo ibi cõis loci sic veteretur eo tempore, vt ff. de supel. leg. l. Labeo. f. nec mirũ. & f. verũ.
d *Homines verò*] i. imposita ab hominibus: vt §. in prin huius l. & facit. C. de mutu. nominis. l. 1. Alij dicunt 2 inspici hic frequentiam: nã exteræ res frequenter in appellativis nominibus fiunt: & raro imponitur proprium: & secundum hoc nõ exponeres, id est imposita &c. sed die hominum vocabula: vt Stichus, & Titius. Econtra contingit in homine: quia vix fiat in appellativo, quin assumat proprium: & ideo illa non mutantur: hic fie. non ergo noceat. Galio nomine vocem Stichum in legando: & est ratio secundum Io. quia probabilius dubitatur in tali nomine, quàm in appellativo. sic ff. de tri. vi. & oleo leg. l. si quis vinum. sic ergo substãtiva, & appellativa nõ mutantur. Sed quid de adiectivis. Resp. idẽ 3 quod de propriis, cum sint accidẽtalia: vt albus, niger, rufus. vt ff. de rei vend. l. si in rem. & facit ff. si cert. pet. l. certũ. & de aqua quotid. l. 1. §. 3. & facit ff. tit. 2. l. librorum. §. quod tamen Cassius. & de actio. & oblig. l. in omnibus negotijs.
e *Ab omnibus*] ad quod est inf. tit. 1. l. 11 pluribus hæredibus. in prin. & hoc nisi vni fuit assignata: vt sup. de hæred. instit. l. ex facto.

Stichum] CASVS. Titius mihi legauit, quod eligerem vnũ de seruis suis, & illum mihi hæredem postea ego elegi. numquid possum pœnitere, & aliũ eligere? Dicit quod non.
¶ *Labeo*] Titius fecit testamentum, & ita legauit: Sempronio lego Stichum, qui meus erit cum moriar. vel prædicto modo legauit fundum. Inueniur tempore mortis suæ Stichus, vel fundus communis esse testatori, & quidã alij quæritur, virum legatarius possit petere totum. t. partem, quæ nunc est testatoris, & æstimationem alterius partis, quæ nõ est testatoris, an verò partem solam, quæ nunc est testatoris; & dixit Labeo, & malè, quod totum. Trebatius dixit partẽ deberi, & benè: & Cassius approbat dictũ Trebatij in quasi simili casu, scilicet quando testator legauit fundum sibi cõmunem cum alio, non adiecta quantitate: sed dixit, lego fundum meum: nam debetur legatario medietas. Secũdo dicit, quod legatum, de quo dicitur in prin. huius §. non solum habet demonstrationem in se: sed etiam conditionem: nam si voluisset testator demonstrare tantum, & non conditionale legatum prædictum facere, adiecisset verbũ præsentis temporis; dicendo, lego Stichum, qui meus est. nõ autem futurum, sicut fecit dicẽdo, qui meus erit. Sed oppo-

¶ Labeo ait, [m] cum certa res aut persona [n] legatur ita: Qui meus erit, cum moriar, hæres dato illi, [o] † & communis [p] sit, totum deberi; Trebatium verò respondisse partem deberi, Cassius scripsit. quod & verius est.

In dubio legando rem videtur quis legare partem, quam habet in re. Bart.

¶ Cum fundus communis legatus sit, non adiecta portione, sed meum nominauerit: portionem deberi * constat. [q]

Relatiuum quis, vel qui, iunctum verbo futuri temporis, inducit conditionem: verbo præsentis temporis, demonstrationem. Bart.

Iulianus lib. 33. Digest.

LEX VI.

Stichum, qui meus [r] erit, cum moriar, hæres meus dato. magis [s] conditionẽ iniecisse legato, quàm demõstrare voluisse patrem-

a *Electrum*] genus metalli.
b *Rerum enim*] No. rerum vocabula immutabilia sunt: hominum mutabilia. Accur.
c *Vocabula*] id est, quæ habent hoc ipso, q̃ sunt res sine impositione nominis: qualia sunt appellativa: vt si ego legem equum, cum de mulo sentiam. licet hoc constet, quod de mulo sentiam, nõ valet: vt hic: & modo dixi de veste, & ff. de supp. leg. l. Labeo. in fi. nisi hoc actum erat antè inter testatorẽ, & legatarium, cum dicã equum, de mulo sentiam: nã & nutu posset legare, vt ff. tit. 2. l. nutu. vel nisi consuetudo ibi cõis loci sic veteretur eo tempore, vt ff. de supel. leg. l. Labeo. f. nec mirũ. & f. verũ.
d *Homines verò*] i. imposita ab hominibus: vt §. in prin huius l. & facit. C. de mutu. nominis. l. 1. Alij dicunt 2 inspici hic frequentiam: nã exteræ res frequenter in appellativis nominibus fiunt: & raro imponitur proprium: & secundum hoc nõ exponeres, id est imposita &c. sed die hominum vocabula: vt Stichus, & Titius. Econtra contingit in homine: quia vix fiat in appellativo, quin assumat proprium: & ideo illa non mutantur: hic fie. non ergo noceat. Galio nomine vocem Stichum in legando: & est ratio secundum Io. quia probabilius dubitatur in tali nomine, quàm in appellativo. sic ff. de tri. vi. & oleo leg. l. si quis vinum. sic ergo substãtiva, & appellativa nõ mutantur. Sed quid de adiectivis. Resp. idẽ 3 quod de propriis, cum sint accidẽtalia: vt albus, niger, rufus. vt ff. de rei vend. l. si in rem. & facit ff. si cert. pet. l. certũ. & de aqua quotid. l. 1. §. 3. & facit ff. tit. 2. l. librorum. §. quod tamen Cassius. & de actio. & oblig. l. in omnibus negotijs.
e *Ab omnibus*] ad quod est inf. tit. 1. l. 11 pluribus hæredibus. in prin. & hoc nisi vni fuit assignata: vt sup. de hæred. instit. l. ex facto.

Stichum] CASVS. Titius mihi legauit, quod eligerem vnũ de seruis suis, & illum mihi hæredem postea ego elegi. numquid possum pœnitere, & aliũ eligere? Dicit quod non.
¶ *Labeo*] Titius fecit testamentum, & ita legauit: Sempronio lego Stichum, qui meus erit cum moriar. vel prædicto modo legauit fundum. Inueniur tempore mortis suæ Stichus, vel fundus communis esse testatori, & quidã alij quæritur, virum legatarius possit petere totum. t. partem, quæ nunc est testatoris, & æstimationem alterius partis, quæ nõ est testatoris, an verò partem solam, quæ nunc est testatoris; & dixit Labeo, & malè, quod totum. Trebatius dixit partẽ deberi, & benè: & Cassius approbat dictũ Trebatij in quasi simili casu, scilicet quando testator legauit fundum sibi cõmunem cum alio, non adiecta quantitate: sed dixit, lego fundum meum: nam debetur legatario medietas. Secũdo dicit, quod legatum, de quo dicitur in prin. huius §. non solum habet demonstrationem in se: sed etiam conditionem: nam si voluisset testator demonstrare tantum, & non conditionale legatum prædictum facere, adiecisset verbũ præsentis temporis; dicendo, lego Stichum, qui meus est. nõ autem futurum, sicut fecit dicẽdo, qui meus erit. Sed oppo-

¶ Labeo ait, [t] cum certa res aut persona [u] legatur ita: Qui meus erit, cum moriar, hæres dato illi, [x] † & communis [y] sit, totum deberi; Trebatium verò respondisse partem deberi, Cassius scripsit. quod & verius est.

In dubio legando rem videtur quis legare partem, quam habet in re. Bart.

¶ Cum fundus communis legatus sit, non adiecta portione, sed meum nominauerit: portionem deberi * constat. [z]

Relatiuum quis, vel qui, iunctum verbo futuri temporis, inducit conditionem: verbo præsentis temporis, demonstrationem. Bart.

Iulianus lib. 33. Digest.

LEX VI.

Stichum, qui meus [a] erit, cum moriar, hæres meus dato. magis [b] conditionẽ iniecisse legato, quàm demõstrare voluisse patrem-

a *Electrum*] genus metalli.
b *Rerum enim*] No. rerum vocabula immutabilia sunt: hominum mutabilia. Accur.
c *Vocabula*] id est, quæ habent hoc ipso, q̃ sunt res sine impositione nominis: qualia sunt appellativa: vt si ego legem equum, cum de mulo sentiam. licet hoc constet, quod de mulo sentiam, nõ valet: vt hic: & modo dixi de veste, & ff. de supp. leg. l. Labeo. in fi. nisi hoc actum erat antè inter testatorẽ, & legatarium, cum dicã equum, de mulo sentiam: nã & nutu posset legare, vt ff. tit. 2. l. nutu. vel nisi consuetudo ibi cõis loci sic veteretur eo tempore, vt ff. de supel. leg. l. Labeo. f. nec mirũ. & f. verũ.
d *Homines verò*] i. imposita ab hominibus: vt §. in prin huius l. & facit. C. de mutu. nominis. l. 1. Alij dicunt 2 inspici hic frequentiam: nã exteræ res frequenter in appellativis nominibus fiunt: & raro imponitur proprium: & secundum hoc nõ exponeres, id est imposita &c. sed die hominum vocabula: vt Stichus, & Titius. Econtra contingit in homine: quia vix fiat in appellativo, quin assumat proprium: & ideo illa non mutantur: hic fie. non ergo noceat. Galio nomine vocem Stichum in legando: & est ratio secundum Io. quia probabilius dubitatur in tali nomine, quàm in appellativo. sic ff. de tri. vi. & oleo leg. l. si quis vinum. sic ergo substãtiva, & appellativa nõ mutantur. Sed quid de adiectivis. Resp. idẽ 3 quod de propriis, cum sint accidẽtalia: vt albus, niger, rufus. vt ff. de rei vend. l. si in rem. & facit ff. si cert. pet. l. certũ. & de aqua quotid. l. 1. §. 3. & facit ff. tit. 2. l. librorum. §. quod tamen Cassius. & de actio. & oblig. l. in omnibus negotijs.
e *Ab omnibus*] ad quod est inf. tit. 1. l. 11 pluribus hæredibus. in prin. & hoc nisi vni fuit assignata: vt sup. de hæred. instit. l. ex facto.

Stichum] CASVS. Titius mihi legauit, quod eligerem vnũ de seruis suis, & illum mihi hæredem postea ego elegi. numquid possum pœnitere, & aliũ eligere? Dicit quod non.
¶ *Labeo*] Titius fecit testamentum, & ita legauit: Sempronio lego Stichum, qui meus erit cum moriar. vel prædicto modo legauit fundum. Inueniur tempore mortis suæ Stichus, vel fundus communis esse testatori, & quidã alij quæritur, virum legatarius possit petere totum. t. partem, quæ nunc est testatoris, & æstimationem alterius partis, quæ nõ est testatoris, an verò partem solam, quæ nunc est testatoris; & dixit Labeo, & malè, quod totum. Trebatius dixit partẽ deberi, & benè: & Cassius approbat dictũ Trebatij in quasi simili casu, scilicet quando testator legauit fundum sibi cõmunem cum alio, non adiecta quantitate: sed dixit, lego fundum meum: nam debetur legatario medietas. Secũdo dicit, quod legatum, de quo dicitur in prin. huius §. non solum habet demonstrationem in se: sed etiam conditionem: nam si voluisset testator demonstrare tantum, & non conditionale legatum prædictum facere, adiecisset verbũ præsentis temporis; dicendo, lego Stichum, qui meus est. nõ autem futurum, sicut fecit dicẽdo, qui meus erit. Sed oppo-

¶ Labeo ait, [c] cum certa res aut persona [d] legatur ita: Qui meus erit, cum moriar, hæres dato illi, [e] † & communis [f] sit, totum deberi; Trebatium verò respondisse partem deberi, Cassius scripsit. quod & verius est.

In dubio legando rem videtur quis legare partem, quam habet in re. Bart.

¶ Cum fundus communis legatus sit, non adiecta portione, sed meum nominauerit: portionem deberi * constat. [g]

Relatiuum quis, vel qui, iunctum verbo futuri temporis, inducit conditionem: verbo præsentis temporis, demonstrationem. Bart.

Iulianus lib. 33. Digest.

LEX VI.

Stichum, qui meus [h] erit, cum moriar, hæres meus dato. magis [i] conditionẽ iniecisse legato, quàm demõstrare voluisse patrem-

a *Electrum*] genus metalli.
b *Rerum enim*] No. rerum vocabula immutabilia sunt: hominum mutabilia. Accur.
c *Vocabula*] id est, quæ habent hoc ipso, q̃ sunt res sine impositione nominis: qualia sunt appellativa: vt si ego legem equum, cum de mulo sentiam. licet hoc constet, quod de mulo sentiam, nõ valet: vt hic: & modo dixi de veste, & ff. de supp. leg. l. Labeo. in fi. nisi hoc actum erat antè inter testatorẽ, & legatarium, cum dicã equum, de mulo sentiam: nã & nutu posset legare, vt ff. tit. 2. l. nutu. vel nisi consuetudo ibi cõis loci sic veteretur eo tempore, vt ff. de supel. leg. l. Labeo. f. nec mirũ. & f. verũ.
d *Homines verò*] i. imposita ab hominibus: vt §. in prin huius l. & facit. C. de mutu. nominis. l. 1. Alij dicunt 2 inspici hic frequentiam: nã exteræ res frequenter in appellativis nominibus fiunt: & raro imponitur proprium: & secundum hoc nõ exponeres, id est imposita &c. sed die hominum vocabula: vt Stichus, & Titius. Econtra contingit in homine: quia vix fiat in appellativo, quin assumat proprium: & ideo illa non mutantur: hic fie. non ergo noceat. Galio nomine vocem Stichum in legando: & est ratio secundum Io. quia probabilius dubitatur in tali nomine, quàm in appellativo. sic ff. de tri. vi. & oleo leg. l.

familias apparet; eo quòd si demonstrandi causa [a] hæc oratio poneretur, ita concepta esset: Stichum, [1] † qui meus est, [b] non. Qui meus erit. Sed conditio talis [c] accipi debet, quatenus meus erit, vt si totum alienauerit, legatum extinguatur, [d] si partem, pro ea parte debeatur, quæ testatoris mortis tempore fuerit.

Paulus lib 2. ad Sabin.

LEX VII.

LEgatum seruo delatum dominus potest [e] repudiare.

Si rei legatæ detrahitur legatum minuitur, si adijciatur, augetur. h.d. Vel aliter. Quod operatur adiectio ad augmentum, idem operatur detractio quo ad diminutionem. Bar.

Pomponius lib. 2. ad Sabin.

LEX VIII.

SI ex toto fundo legato testator partem alienasset, [f] reliquâ duntaxat [g] parte deberi placet, quia etiam si adiecisset [h] aliquid ei fundo, augmentum legatario accederet. [2] †

Alternativa posita inter grauatos, facit eos teneri in solidum, vt duos reos, & per petitionem, vel partis perceptionem factam ab vno non inducitur diuisio. Bar.

¶ Si ita scriptum sit: Lucius Titius hæres meus, aut Mæuius hæres meus decem Seio dato, cum vtro velit, [i] Seius aget, vt si cum vno actum sit, & solutum', alter liberetur: quasi si duo rei promittendi in solidum obligati fuissent. Quid ergo, si ab altero partem petierit? Liberum ei erit, ab alterutro [k] reliquum petere. * Idem erit, & si alter partem soluerit.

Si in vna parte alternatiue legatum est vnum, sed in alia plura, illud quod est vnum non recipit diminutionem. Bar.

¶ Si ita legatum sit, Lectica rios [l] octo, aut pro his in homines singulos certam pecuniam, vtrum legatarius voler, non potest legatarius partem seruorum vendicare, pro parte nummos petere, [m] quia vnum in alterutra ■ causa legatum sit: quemadmodum

a *Demonstrandi causa*] scilicet, solum modo.

b *Qui meus est*] vel Stichum meum: non autem dixisset qui meus erit &c. & sic C. de caduc. tollen. l. finaute ad deficientis. ibi, sed vt varietas &c.

c *Conditio talis*] i tacita.

d *Extinguatur*] h. d. vt inf. titu. 2. l. 6. §. si rem, & de adim. leg. l. rem legatã. & facit ff. de conditio instit. l. 2. §. fi. & su. l. otoxi. & j. de leg. 3. l. nuper. in fi. & j. de conditio. & demon. l. filiæ. §. Titia. & j. e. l. si quis legauerit. & j. dt. 2. l. Iulianus. §. serui. & de adimen. lega. l. cum seruus. & l. legatum §. pater. Sed arg. cõtra j. de ver. obli. l. si decẽ.

ADDITIO. Dic q ibi dictio, cum, fuit adiecta executioni. Ideo solum importat monitionem, secundum Bar. & Ia.

Legatum seruo.] CASVS. Titius legauit seruo meo decem, ego volo repudiare, quæritur, vtrũ possim? Et dicitur, quod sic. Vivian.

e *Potest*] Non tamen domino adimi pot, vt inf. de adimẽ. leg. l. legatum. & concordat hutc. j. eo. l. si fundus. §. 1. & de optio. leg. l. si Pamphilo. & de suc. edi. l. 2. §. per seruum. Sed arg. §. j. ti. l. Titia. §. Lucio, Solu. vt ibi. 2 Item §. fu. de acq. hære. l. is qui §. 6. Solu. plus iuris habet filius quam seruus. Accur.

ADDITIO. Immo die, quòd ibi loquitur in hæreditate, hic in legatis, secundum Alexand.

Si ex toto] CASVS. Legauí fundum tibi, postea sponte alienaui partẽ. certè pars alienata non debet legatario: nã, & si adiecisset: ei illud augmentum legatario deberet.

¶ *Si ita scripsum*] Instituí mihi Titium, & Mæuium, & dixi ita posteaquam Titius soluat Seio decẽ nomine legati, aut Mæuius hæres. dẽ hic quod legatarius Seius potest petere à quocunque hæredum vult solidum legatum, & si ab vno exegerit totum, alter liberatur in totum. Item si ab vno partem petierit, potest adhuc à quocunque vult partem petere superfluam. idem est si ab vno eorum partem legati exegerit: nam aliam petet à quocunque voluerit.

¶ *Si ita legatum.*] Octo seruos, qui optimè sciebant lectos facere, * legauí tibi, aut pro quolibet decem libras, ad tuam electionem, tu vis petere quatuor seruos, & æstimationẽ aliorum quatuor, i. quadraginta. dẽ quod non potes: quia legatum seruorum est vnum: vnde illud non potes diuidere, vt j. de legat. 2. l. neminem. & legatum æstimationis eorũ est vnum similiter, vnde nec illud potes diuidere idẽ est ſi lego tibi quinquaginta lib. olei, aut octo denarios pro qualibet li bra ad tuam electionem: nã nec hoc casu poteris diuidere. Si autem concederetur, quod posset diuidi: nã sequeretur illud absurdũ, quia si legatem hominẽ tibi, aut decem ad tuã electionẽ: posses quinq; petere, & hoïs partẽ. dico ergo j nostro casu, quod nõ possit diuidi, aliter: nec interest, vtrũ dicta pecunia fuit legata, vt dixi: id est, p quolibet seruo decẽ, vel pro qualibet libra olei octo denarij: an iũcta summa ponatur, puta hoc modo, lego tibi octo seruos lecticarios, quorum quilibet valet decẽ. vt eos possis petere, aut octoginta sicut valent & hoc ad tuam electionẽ: nam lecticarios vtroque casu non poterit diuidere. Vini.

f *Alienasset*] animo adimendi. q dic, vt inf. tit. 2. l. 12. §. si rem. & de adimen. leg. l. rem. & sup. e. l Stichum. in fi.

g *Duntaxat*] quã testator non alienauit.

h *Adiecisset*] vt j. e. l. quasi in rem. t. 2. & j. tit. 1. l. cum fundus. & l. peculiũ. & facit ff. eo. l. gregi. & l. leg. & ff. eo. l. gregi. & j. de aure, & arg. leg. l. ſi flamã. & l. pediculis. in prin. & j. de adimẽ leg. l. cũ seruus & su. de j. hen. emp. l. in modicis & de donat. inter virũ. & vxo rẽ. l. cũ hic status. §. pœnitentiã. & inf. de fun. inſt. l. si mancipia. & j. de condi. & demon. l. filiæ. §. fi.

i *Cum vtro velit.*] ẽt in solidũ, vt subijcit, & sic est j. j. de duo. re. stip. l. antepen. Sol. 3 hic testator voluit eos teneri in solidũ. quod patet, quia alternando separauit eos. quod potuit, vt j. eo. tit. l. eadẽ. Ita communiter ab oĩbus, vt C. de cadu. toll. l. 2. §. finaute ad deficiẽtis. Vel so. vt ibi. & facit j. tit. 2. l. ille, aut ille.

K *Ab alterutro.*] ergo ẽt abeo, quẽ iã exegerat pro parte, & sic est j. C. de pact. l. ſi creditores, & de fideiuſ. l. liberũ. vbi dicit q ad eundẽ nõ pot redire. Sol. 4 hẽas hic alterum, & nihil est j. vel si hẽas alterutro, pone pro altero, sic sup. de libe. & posthu. l. si ita scriptum. ibi, vtroq; nato &c. & j. de pac. l. rescriptum. §. ■ pacto. Vel dic 5 quod est hic fauor legati, quod dictum, siue quæ responsio non valet. 6 quia idẽ in alijs, vt C. de fideiuſ. l. reos. dic 7 ergo hic, quod vnum tũ pro parte exegerit. & sic ad eundẽ pro alia parte redit. & sic in d. l. reos. at j. contrarijs omnes cõuenit. & ab vno, vel quibusdam exegit. Vel dic, vt in d l. ſi creditores. no. Item contra. C. de verb. ſign. l. pe. Sed ibi in honorato, hic in onerato.

l *Lecticarios octo*] i. qui sciebant facere lecticas. & facit vim in hoc, quod dicit octo. quia secus si singulariter eos nominasset, vel pro quolibet decem: quia tunc plura legata sunt. & esset secus, quàm hic dicit. & sic potest loqui infra, de verb. oblig. l. scire debemus. §. stipulationes.

m *Nummos petere*] ſu. de act. emp. l. si sterilis. §. fi. cõtra. Solu hoc in vltima voluntate: quia vnum legatum est, vt subijcit: vnde diuidi non potest, vt j. tit. 1. l. neminem. H. Vel ibi quot anni, tot obligationes habitationum. & pensionũ. hic vna obligatio, quæ semel tantum cedit.

n *In alterutra*] si dicas alterutra, id est, vtroque. & sic vnũ legatum est. sic inf. tit. 1. l. si illud. Sed tunc contra infra tit. 1. l. 8. §. 1. & inf. de verb. obliga. l. scire debemus. §. stipulationes. & j. eo. l. planè. §. fi. Si verò dicas propriè, quia in qualibet causa sit vnum, id est, vel in seruum, vel in decem, erit contra dictam, l. si illud. quare dic, quod est vnum propter vnam præstationem: sed duo propter duas res nominatas in legando. Accur.

ADDITIO. Ista glo. est vera in se. sed non congruit mentí huius literæ, quæ noluit disponere, an esset vnum legatum,

1 Ista gl. est singularis Ioã. de Imo. ĩ l. cũ quidam. j. de le. 2. ad hoc. q cõditio adiecta per relatiuũ dr tacita. 1 F. Stichus.

1 Dic. q ibi nõ intercenit actus sufficiẽs ad inducendã repudiationẽ. B & Pau. in l. contraria allegata j. 2 | F. cederet.

* Accur. ĩ glo. hos vocat, q sciebant facere lecticas. sed neuter benè, dicebantur. n. qui lecticam gestabat cum humeris sub eũtes. Seneca li. 4. epist. 29. Terent. in li. ad vxorẽ. cõcor. l. peculiũ legatũ. j. de le. 2.

*Per hũc tex. limitabis l. si quis ita, ad fi. inf. de verb. obl. & in c. cũ inter. de reſcrip. & Clem. 1. cũ glo. in ver. quẽ etiã. de concess. p̃ben. dicit alternatiuæ partẽ vnam esse verã, satis esse, q fallit Ecclesiã huius. l. f. c. si alternatiua, ponit inter grauatos de eodẽ facto, aliã fallen. vt de in l. si duo. inf. de verb. oblig.

3 Sequitur eam. B. B. P. Im. Ale. 4 Octo ſiſ ẽ tres solones gl. dẽ ſplicent. B. P. Are. & Iaſ. h. c

5 Placet. B. sed dſſpli. P. & Are.

6 Immò valet, tm̃ Bar. licet P. & Are. contra.

7 Ista solutio est bona. q̃tũ ad l. liberũ. ſu. alleg. sm̃ B. P. & Iaſ.

gatum, vel plura respectu totius dispositionis: sed solũ illud dicit, quod in illa parte alternatiua, in qua ponit dictio numeralis, censetur esse vnũ legatum, secũdum Bar. Pau. & la.

a *Legato*] supple, aut decem, prout legatarius volet.

b *Concedatur*] quod esse non debet, vt ff. de verb. obliga. l. a. §. 1. & l. in executionibus, §. pro parte. & su. de cond. indeb. l. si nõ sortem. §. pe. & ff. titu. 1. l. si quis duob. & facit ff. eo. l. huiusmodi. §. fi. & ff. titu. 1. l. cum filius, §. variis.

c *Diuisa*] s. pro singulis seruis lego decem. d *Coniuncta*] vt subjicit certè &c.

e *Certa pecunia*] puta centum.

f *Debere*] cum effectu, vt soluat. & no. variationẽ reprobari. * sic ff. de procurat. l. in causæ. Sed argu. contra, ff. de col. bo. l. non nunquã. in princ. Sed ibi speciale, vt ibi no. Itẽ facit ad hũc. §. de acqu hære. l. cũ hæreditatẽ, & ff. de dun. reis. l. 3. §. fi. & ff. titu. 1. l. si Titio, aut Seio. & l. si quando. §. fi.

ID quod.] CASVS. Seruus meus cepit fuit ab hostibus, & ita amisi dominium. quæritur, vtrum ego in ciuitate existẽs possim eum legare? Et dr quod sic. & in eius postliminij conflictu vt si quidem reuertatur, fingatur non fuisse captus & ita cũ hẽat legatarius. Viua. g *Consiste ej*] i. valete legatũ: nã & in fam. ercisc. iudicio venit. vt fa. fa. ercis. l. itẽ Labeo, in fi. & l. seq. & in vẽditione. & in stipulatione. vt ff. de act. emp. l. fi. Sed hoc si fuit notoriũ alias secus, si semper fuit hostium. vt ff. de verb. oblig. l. liber homo. in fi. Item facit ff. de hæred. instit. l. illa. §. 1. & ff. eo. l. si seruus ab hostibus. & l. ab omnibus. §. etiam.

IN ea re.] CASVS. Titius instituit sibi hæredem filium meum. vel etiam ei legauit decem. nunquid à me patre potest relinquere fideicommissum alicui alij? Et dicitur. q. sic. & in prædicto casu quãdo Titius instituit filiũ meum. & à me patre reliquit fideicommissum; aut reliquit à me dando dicto meo filio, aut extraneo, si filio meo à me reliquit dandum. ex persona mea patris capit vires fideicõmissum. vt valeat. & non ex persona filij instituti eiusdemque fideicommissarij. si enim diceretur fideicõmissum capere vires ex persona filij. iã idẽ ipse esset institutus. & eidẽ esset fideicommissum relictum à seipso. quod esse non debet. si autem instituto filio meo à me relictum est fideicommissum cuidam extraneo, tunc capit vires fideicõmissum ex persona filij mei instituti. & non ex mea. quia iam cessat hic dubium absurdum. quod supra dixi. Vnde pone, quod dixit

1 † F. iuncta.

2 † F. deest. legatis.

* Variatio reprobat. Materiã require in Reg. ad Fel. ĩ ver. variatio & ĩ Ind. Tract. e. ver.

3 † F. deest. constat.

1 Quia verba edicti. P. ętoris hẽbant tractum in futurum. secundũ Iaſ.

4 † Vide Ant. Aug. lib. 1. c. 2. vbi ait hũc locũ penè obsoletis literis in Archet. scriptum ansã dedisse posteris emẽdatoribus. variè emẽdandi, & Taurel. Politiano q; aliter, atq; aliter scripturã legi debere. Cont.

si olei pondo quinquaginta, aut in singulas libras certum æs legatum sit, ne aliter obseruantibus, etiam vno homine legato, a diuisio concedatur. b Nec interest, diuisa c ea summa, an coniuncta d 1† ponatur. Et certè octo seruis legatis, 2† aut pro omnibus certa pecunia e legata, non posse inuitum hæredem partem pecuniæ, partem mancipiorum debere, f constat. 3†

Id in quo habemus spem postliminij, potest legari. B.

Idem lib. 3. ad Sabin.

LEX IX.

ID, quod apud hostes est, legari posse, Octauenus scripsit, & postliminium 4† consistere. g

Paulus lib. 2. ad Sabin.

LEX X.

IVlianus nec à filiofamilias sine iussu patris optari posse, h nec ante aditam hæreditatem i putat, quod est verum.

Qui capit commodum per mediam personam alterius ex vltima voluntate, potest onere fideicommiss. grauari, & si extraneo restituere grauatur, tunc vt hæres Trebellianicam quartam deducet, si ei per quem acquirit, non videtur grauatus, vt hæres, nec quartã deducet, & fideicõmissario mortuo ante diẽ cedentem, fideicõmissum remanet apud grauatum. Bar.

Papinianus lib. 2. quæst.

LEX XI.

CVm filiofamilias k * vel seruo alieno legatum, vel hæreditas datur, fideicõmitti patris, l vel domini potest, actum 5† demum ex persona m ipsorum fideicommissum vires capit, n cum ipsis, o per quos commodum hæreditatis, vel legati, patri, dominove quæritur, fideicõmissum hæreditatis 6† reTitius testator instituit filium meum. vt dixi. & me patrem rogauit per fideicommissum. & cuidam extraneo restituerem illam hæreditatem: nũquid potero mihi retinere quartam Trebellianicam? Et dicit. & sic. quòd in isto casu tenet. patet ad fideicommissum ex persona filij sui instituti. & ita tenetur. vt hæres, si autem sim rogatus ego pater à testatore. & restituam ipsi filio meo hæreditatẽ ꝓdictã. in qua ipse idẽ testator instituit dictum filiũ meũ hẽdẽ. tũc nõ possum detrahere quartã Trebellianicã: ga in hoc casu nõ teneor ego pater ad fideicommissum filio ꝓstandũ ex persona filij. & ita nõ tanquã hæres videor esse rogatus à testatore, sed tanquã pater. i. tanquã aliqs. qui hẽt cõmodũ ex testõ. & nõ sum rogatus tanquã hæres, ergo non possũ detrahere quartã. vt ff. ad Treb. l. mulier. in fi. & ꝙ nõ sum obligatus ex ꝑsona filij mei. & ita nõ tanquã hæres ad restituẽdũ dicto filio meo fideicõ. taliter probat. si sum rogatus restituere filio meo. vt dictũ est: ergo non possum dici obligatus filio ex ꝑsona filij. quia filius non erat obligatus sibiipsi. ergo nec ego pater debeo teneri ex persona filij ipsi filio. Vnde pono tibi ẽt talẽ aliũ casum. retento eodẽ themate. Titius ĩstituit filiũ meũ hẽdẽ. vel ei aliquid legauit. & rogauit me patrẽ. vt post mortẽ meã restituerẽ illã hẽditatẽ. vel legatũ ipsi eidẽ filio. filius aũt meus antequã ego moreter decessit. & ita ãtequã cederet dies fideicõmissi sibi filio post mortẽ meã relicti. nunquid dẽt illud fideicõmissum remanere apud me patrẽ? Et dic. ꝙ sic. & est rõ. vt dicit litera. qa dictũ fideicõmissum capit vires. vt valeat. ex ꝑsona patris. & non ex ꝑsona filij instituti. vt dictũ est: nã secus esset. si ex persona filij caperet vires fideicõmissum. vt puta. quia extraneo rogatus esset pater restituere: quia tantum post mortem patris cederet dies fideicommissi. vnde post mortem filij non extingueretur. immo pater nihilominus teneretur illi extraneo. & quod dixit in filio meo instituto à principio legis vsque ad finem. idem intelligas in seruo meo instituto. Viui.

Vide Alcia. lib. par. 5. ca. 14. ad vltimi versiculi huius legis intelligẽtiam.

5† Fl. ac tunc.

6† Fl. de est. hæreditatis.

K *Cum filiofamilias*] Titius reliquit filio. vel seruo Seij hæreditatẽ. vel legatũ. vel patri. vel dño acquirendũ põt rogari pater. vel dñs. vt restituat. aut ipsi filio. vel seruo. & tũc tenetur pater. vel dñs ex sua voluntate: 2 s. si manumiserit. sed extraneo teneretur ad voluntatẽ fideicõmissarij detracta Fal. quã nõ detrahit. qñ filio restituit. & est rõ. qa hæres retinere cõsueuit. vnde primo casu qñ extraneo. ex ꝑsona filij. qui est hæres. retinet: in secũdo nõ retinet. qa nõ pater. sed filius ẽ hæres. & quia non vt hæres restituit. sed vt hæredi non retinet. sed si ante emancipationem decedit filius. remanet patris. ex cuius voluntate pendebat fideicommissum. Accur.

2 Immò põt ad fideic. cõpelli. ideo dic melius. vt ꝑgl. posita I verbo. cum ipsis. ãm B. & Pau.

l *Patris*] alias patris. vel dñi. alias patri. vel dño. q. d. potest grauari pater. vel dominus. cum commodũ ei quæratur. licet per obliquum. vt vsusfructus. vt C. com. de lega. l. 1. §. & hæc disponimus. & ff. titu. 1. l. si alienus in princ. & su. si quis omiserit. aut. si seruum. & ff. ad l. Fal. l. Nesennius. §. seruo. & arg. l. si a seruo. & ad Trebel. l. quidam ita. §. si seruo.

m *Ex persona ipsorum*] i. patris. vel dñi. i. ex eorum voluntate.

n *Vires capit*] id est. valet. Accur.

o *Cum ipsis.*] scilicet. filio. vel seruo &c. sed si extraneo, tunc

tunc habet necesse pater restituere velit nolit. Vel dic ex persona 1 patris,vel domini:ideſt non filij,nec ſeruiquia ipſi ſibiipſis non debent: ſed ipſe pater,vel dominus,ſi fiat ſui iuris, quod eſt verius. Sed quemodo ſtic, vel ſeruo reſtituit,cum ſi vna manu det,alia quæratur ei: vt etiam per momentum non ſtet apud filium, vel ſeruum: vt ſupra,de acquir. hæred.l.placet. Reſpon. 2 fuit rogatus ſub conditione, vel in diem reſtituere: & ante conditionem, vel diem emancipat, vel manumittit,aliàs etiam ſecundum nouas leges, cum pater habeat vſumfructum, niſi à teſtatore ſit vetitum. vt in Auth. vt licc. mat. & aui. in princ. non haberet locum quod hic dicit, ſecundum R. vel 3 ſi pater ſibi retinere non vult,nec filium emancipare: reſtituat filio res illas, & detur curator illis bonis.vt C.de bo.quæ libe.l.fi.§.ſinautem pater.in ſeruo hoc non dico. Item cogitur pater reſtituere,ſi diſſipat: vt j̄.ad Treb.l.Imperator. Vel dic 4 putè rogatum teneri quando erit ſui iuris: vt j̄.ad Trebell.l.vbi putè. ineſt ergo tacita conditio,ſi fiat ſui iuris.

1 Iſta ſecta expoſitio. gl.eſt melior.ſm R. Pau. & Ias.

2 Diuinatiua eſt licèt ſit in ſeueta,ſm B. B. & Ias.

3 † Pl.videtur. *Vide Alcia.l.5.parer. c.14.

3 Iſta eſt vera in ſe: ſed nõ cõgruit litteræ. Bar. P.Ias.

4 Iſta ſolutio gio. placet B. ſed diſplicet Old. P. & Ias. ideo dic aliter, ſecundum eos hic.

a *Deinde*] nunc dicit quando extraneo reſtituere rogatus eſt pater.

b *Extero*] alias ex Trebelliano. alias extero.alias ex teſtamento.alias extraneo,alias toto.ſic gl.emendanda eſt.

c *Falcidia*] ſcilicet Trebellianicæ. Accur.

d *Quoniam ex perſona filij*] ergo vt hæres retinet.hoc autem ex ratione euenit, quoniam pater,vel dominus ex perſona filiorum,vel ſeruorũ eadem ratione, & modo tenentur, qua teneretur filius,vel ſeruus ſi manumiſſi eſſent: ſed ſi manumiſſi eſſent, extraneo tenerentur ex perſona ſua, & quartã detrahèrent: ergo & dominus vel pater ex eorum perſona tenentur.& detrahent.Item,ſi manumiſſi eſſent,ſibiipſis à ſeipſis legari non poſſet,vel relinqui:ſic vt j̄.eod.l.& quidem. nec ergo hic ex perſona eorum tenebit relictum a patre. & ob hoc ſubijcit,ipſi verò &c.Item ad id,quod dicit ex perſona filij, quaſi filius teneatur.eſt contra inſt.tit.j.l. ſi alienus.ibi, nec ſeruus.&c. Sol.vt ibi.

ADDITIO. Dic,quod quando à patre relinquitur fideicom. extraneo, filius non eſt grauatus expreſsè: eſt tamen grauatus tacitè. Pau.de Caſt.

e *Non admiſſa*] i. non retenta quarta.habent tamen locum alia remedia Treb.vt inf.ad Treb.l.j.§.ſed filio. Accur.

§ Sequuntur eam Bar. & P.

f *Non poſſet*] ideoq; 5 pater non ex perſona filij tenetur filio, ſed ex ſua. Azo ad quod eſt ſ. de euic.l.ſi ei cui.2.tamen.& ex ſua non vt hæres: quia ſic filium faceret hæredẽ vtiliter reſtituendo.& non facit:quia ipſe filius directò eſt hæres.& ad hoc inf. ad Treb.l.mulier.§.ſi.

6 Sequuntur hanc gl. B.B.P. & Io. de Imo.

g *Sed vt pater*] l.vt homo,qui integra omnia ei reddit: & in hoc poteſt grauari:& nihil detrahit:quia hoc conſueuerant facere hæredes, non alij: aſſimulatur ergo magis legatario,qui nil retinet: vt no.C.commu.de leg.l.j.§.j. Sed videtur contra.C.ad Trebel.l.iubemus.§.idemque in tertiñe da.Sol. 6 ibi pater fuit inſtiturus, & ſuo filio rogatus reſtituere. Sed quæro,quis eſt hæres? Reſpon.hic diſt,quod filius eſt hæres, ſed ob.de acq hær.l.placet.vbi pater vel dominus videtur hæres:ſed ibi non dicit patrem hæredem,ſed ei quæri hereditatem. Et pro hoc,& filius ſit hæres, eſt inf.de ſol. l.qui hominẽ.§.quidam. vel ſi dicas,& pater,dic quod poteſt rogari,vt hæres:& tunc retinet quartam: vel vt pater commodum ſentiens:& tunc non & ſic hic fuit.& ſic non refert filio,vel extraneo ſit rogatus. prima placet: & cauè tacet de ſeruo ab illo.§.deinde. vſque ad fi. qualiter autem reſtituatur ſup.dixi.

7 No.aliqũ pluralitatẽ reſolui in ſingularitates. Bar. in l.fal.§. fi.j. de eõ di. & demõ. Bal. in l.quãuis. C. de impu. & aliis ſubti.

h *Relictis*] No.ad duo 7 ſingularia dari adiectiuum plurale,vel verbum pluralis numeri. ſic C.de repu.1.conſenſu.§.hoc niſi.in fi.& inf.ad l.Iul.de adul.l.ſi poſtulauerit.§.pe. & inf.de cap.l.2 & ſup. de libe.& poſthu.l.Gallus.in prin. & inf.vt le.no.ea.l.filio.& ad Treb.l.1.§.ſi filio.& ſ.de offi. Preſi.l.illicitas.§. Neſennius.& ſup.de tut.& ra.diſtr.l.1.& ſ.de diſtrac.pig.1. cum ſecundus.

i *Retentum*] ſecus & in ſingulari fideicom. ſic reliſto poſt mortem hæredis: vt infra de cond. & demon.l.hæres meus.2. reſpon. ſed in vniuerſali eſt hoc plus, quia etiam purè rogato hærede ſi deceſſat fideicommiſſarius filius, vel alius, non tranſmittit 8 ante reſtitutionem:vt inf.ad Treb. l.apud.§. ſed ſtrum. & §. Antiſtius. & l. poſtulante. ſicut nec hereditas non adita vt C.de caduc.toll.l.j. §.in nouiſſimo; nec bon.poſſeſ. vt ibi fia, de bono. poſſeſſ.l.3.§. acquirere. Sed hic fortè ita tranſmittit ius deliberandi, vt hæredi: vt C. de iure deliberan. l. cũ antiquior bus. Sed ſecundum hoc quære dicit. quoniam fideicom. &c.cum ſemper ſit idem ius cuicũque legetur? Reſp. ſub.maximè. Vel verius 9 quia ſecus ſi extraneo, retento eodem caſu, & filius deceſſerit, non quod fideicommiſſarius extraneus. Sed an hæres rogati cogatur adire,& reſtituere? Reſpon.vt no.C.eo.l.eam quam.

8 Immo tranſmittit. ſm P. Are. Alex. & Ias.

9 Neutra placet B. P. Alex. Ias.

ADDITIO. Dic,quod ſi eſt intra tempus deliberandi,quod habebat primus,poterit compelli.aliàs non.glo. Bart.Bal. & Sali.in l.eam quam.ſup.de lega.

k *Patris*] ex voluntate:vt in prin.huius legis no.ſecus ergo ſi eſſet relictum extraneo,tunc enim,quia ex perſona filij teneretur, non fideicommiſſarij extranei, licèt decederet filius,non periret legatum. Azo. Item huic verbo eſt contra j̄.tit.1.l.ſi idem ſeruus.Solu. ibi ſpeciale in libertate,vt non penderet ex voluntate domini.

l *Coperit*] & ſic ipſum, ſi valeret, onerat. verùm ſi deficiat,ſecundum l.C.de caduc.toll.§.ſinautem. eiuſdem commodo cedit.R facit inf. de condi. & demonſtr.l. ſi tibi.§. fin.& l.ſequ.& C.de fideicom.l.quamuis.

S I,*mihi & tibi*] CASVS. Titius legauit mihi,& tibi equum ſuum,volens quod quilibet noſtrum haberet ſolidum equum.vnde vnus noſtrum debet habere equum,& alter æſtimationem:vt j̄.eo.l.ſi plurib.3.reſpon.mortuo teſtatore: & ita die legati prædicti cedente, tu inſtituiſti me collegatarium tuum hæredem. certè poſſum totum legatũ habere, volo ex meo legato. vel volo ex tuo: ſed tamen ex quo voluero ex vno,non poſſum habere ex alio.

¶ *Si quos ſeruos*] Quidam Romanus fecit teſtamentum Romæ, & legauit mihi ſeruos,quos habebat in quadã ciuitate,quæ vocatur Gadibus:quæ diſtat à Romana ciuitate per v. dietas. legauit dico præſtandos mihi per hæredem ſuum tertia die poſt mortem teſtatoris.quæritur. nunquid valeat legatum? Et vî quod non.quomodo enim debit hæres legatario tertia die poſt mortem teſtatoris, cum terra vbi erant ſerui,diſtet ab illa vbi fecbat teſtamẽtum per v.dietas? Reſpondet tamen quod valet legatum:nec deberet nocere dicta longinquitas cũ bene poſſit tantum viuere teſtator poſt teſtamentum,quod duci poſſint ſerui Romã: & ideo legatũ non eſt impoſſibile, ex quo poteſt euenire quod valeat.

¶ *Regula*] Quidã habent j̄.in litera.legare poſſumus.& in fine,legare poſſumus.alij habẽt,legare non poſſumus.& legare nõ poſſumus & vtraq; eſt bona.& plana:qa ſi põt dño legari,vt qa bene eſt capax. poterit ẽt ſeruo ſuo: alias non.

¶ *In legatis*] Quidam legauit mihi decem præſentia. poſtea dixit, illa decem volo ei præſtari vſque ad annum. Dicitur hic,quod non habeo,niſi poſt annum: quia vltima ſcriptura valet, & non prima. & idem eſt ſi iuſſit mihi dari ſub cõditione,quod mihi legauerat putè,vel in diem;& idem eſt ſi legauit. & poſtea ademit. vnde ſi ademit mihi dictum legatum ſub duabus conditionibus: illa quæ vltimo ſcripta eſt, valet. Quamuis autem dixerim vltimam ſcripturam valere generaliter, hoc tamen fallit, veluti ſi ita dicat teſtator. Quod Titio inſt. legauero: id neque do,

neque lego. nã tunc valet prima scriptura, & non secunda: & ita non habebit legatũ Titius. & ad hoc adducit simile. si enim testator putè leget aliquibus, & postea ita dicat, illa legata, quæ dedi, quibus dies non est appositus, ex hæres tali die det & etiam post illa verba relinquat alia legata putè: non solùm præceden tia, sed etiam sequen tia legata pura proferuntur & deferuntur a testatore dicto. & ita non semper vltima scriptura valet, sed inspicin us voluntatem testatoris, vt ibi posui duo exempla. hoc dicit. Viuia. a *Legata fuerit*] in solidum. vel dic, conjunctim: & sic partim iure suo partim iure accrescendi. vel dic, disunctum: & sic in solidum suo iure per alium non diminutum: vt C. de caduc. tol. §. vbi autem & §. si vero omnes, &c. & facit Insti. eo. §. si duobus, & inf. eod. l. si pluribus.

b *Cedente*] quod est à morte testatoris: quo ad transmissionem: vt C. de caduc. toll. §. in nouissimo.

c *Ex meo*] partim iure meo, partim iure accrescendi. secundum primum casum. vel dic totum vno iure, secundum alium casum.

d *Vt tota*] videtur, q̃ partem tantum alienata repudiata, vt ff. eo. l. l. si Titio. Sol. vt ibi. Sed quid prodest hoc posse? Respon. propter onus impositum parti defectæ, quando disiunctim, & sic in solidum fuit ambob. legatum: vt C. de cad. toll. l. 3. §. finautem. ad fi. Accur.

e *Non posse*] non obst. ff. de actio. emp. l. nõ est nouum. quia ibi non sunt causæ lucratiuæ: hic sic. & ideo sufficit semel percipi: q̃ non est ibi: vt arg. ff. de act. & obl. l. omnes. & facit ff. de solu. l. si duo. & ff. de cuict. l. si ei. §. 1. & ff. eo. l. duob. & l. seruo meo. Sed an partim iure meo partim iure hæredi acic? Rñ. hic innuit, quod possim sibi tota mea &c. quasi possim velle contra. Sed alij contra causa minuendarum litium. vt no. d. l. non est. Item, si velit dimidiam suo iure petere, & alteram repudiare, an possit? Respon quando disiunctim, non: vt ff. titu. 1. l. neminem. quando conjunctim, videtur quod sic: vt C. de caduc. toll. §. vbi autem. & sic potest loqui ff. tit. l. si Titio & mihi.

f *Gadibus*] nomina quorundam locorum, quæ sunt distantia à Roma.

g *Angustiat*] i. breuitatem. Sed contra Inst de verb. obl. §. loca. & ff. de eo quod cer. lo. l. 2. §. si quis ita. Sol. ibi inter viuos. Vel solu. vt inferiora contraria. Item contra. Inst. eo. §. fi. & C. de his quæ pœ. no. l. j. vbi impossibilitas vitiat legatum. Sol. impossibile ab initio fuit hic possibile. nam testator poterat tantum viuere, q̃ ferut poterant Romam duci, vel hic remouetur, quod est impossibile. f. festinatio. sed nõ tollitur legatum, quasi sit vnum præceptum habens duo membra. sic ff. de arbi. l. Celsus §. idem ait. Item no. angustiam temporis non nocere. * sic C. eo. l. non tantum. & ff. de iure fi. l. edicto. §. 1. & ff. ex quib. cau. ma. l. nec nõ. & si quis cau. l. j. §. q̃ autem diximus, & ff. de dam. infe. l. hoc amplius. §. 1. Sed arg. contra sup. de constit. pecul. item illa.

* Angustia tpis nõ nocet, vt hic. & quid in contractib. bonæfidei, vel vltimis voluntatib. & dic, q̃ vitiatur, & non viciat. vi. Bacer. de mi. na. par. 3. nu. 3.

legata fuerit, [a] deinde die legati cedẽte [b] hæres tibi extitero, liberum mihi esse Labeo ait, ex meo legato, an ex eo q̃ tibi hæres sim, acquiram legatum: & [1]† si voluero eam rem ex meo [c] legato ad me pertinere, vt tota [d] mea sit; ex hæreditario legato petere eam me non [2]† posse. [e]

In testamentis difficultas præstationis subducitur, & legatum firmum remanet. B.

¶ Proculus ait, si quis seruos, quos Gadibus [f] haberet, eo testamento, quod Romæ moriens fecerit, [3]† triduo quàm mortuus fuerit, hæredem dare mihi damnauerit, ratum esse legatum, & angustias [g] tẽporis nihil legato nocere.

Seruus dicitur esse capax, si capax est dominus. Bar.

¶ Regula iuris ciuilis est, quæ efficit, vt quibus ipsis legare possumus, [h] eorum quoque seruis legare possimus.

Posterior voluntas seruatur, nisi præcedens sit derogatoria. Bar.

¶ In legatis [i] nouissimæ scripturæ valent: quia & [4]† mutari causa præcedentis legati, vel in diem, vel in conditionem, [5]† vel in totum ademptione potest. Sed & [6]† si sub alia, & alia conditione legatum ademptum est, nouissima [k] ademptio spectãda est.

¶ Interdum * tamen in legatis non posterior, sed præcedens scriptura valet. Ná si ita scripsero. Quod Titio infra legauero, id neque do, neque lego. quod infra legatũ erit, nõ valebit. [l] Nam & eum [m] sermonẽ, quo præsentia legata [n] data, in diẽ proferuntur, ad postea quoque [o] scripta legata pertinere placuit. Voluntas ergo facit, [7]† vt in testamento scriptum valeat.

In legato generis videtur is legatus, qui postea legitimè est solutus. Bar.

Idem lib. 4. ad Sabi.

LEX XIII.

CVm incertus q̃ homo legatus tibi esset, hæres Stichum seruo tuo [p] tradidit. Neratius respondit, si voluntate [q] domini tradiderit, [8]† vel ratũ hoc dominus habuerit, perinde eum liberatum, [r]

ADDITIO. Tu dicas, q̃ ibi angustiæ temporũ nocent, i. non profunt, vt reus cõstituatur in mora: vt ibi no. ſm Bal. h. *Possumus*] sed fallit: quia aliquid seruo potest legari: q̃ non domino: vt si seruo lego rẽ domini, vel quod ei debeo, valet: sed si domino, non valet: vt ff. tit. l. debitor. §. fin. & econtra aliquid domino, quod non seruo: vt seruitutem ad prædium domini: vt ff. de ser. leg. l. & si ma xime. & sic nec quidem omne, nec id solùm, sed dicas id euenire mixta ratione personæ & rei: hic ratione personæ tantùm, quia sit non capax, vel capax: vt d. l. debitor. in fi. & facit sup. de hæred. instit. l. non minus, & l. seruum meum. in prin. & C. de hære. instit. l. neque. Acc.

i *In legatis*] apponendo diem, vel conditionem in legatis puris, vt inf. eo. l. talis. vel adimendo in totum: vt C. eo. l. datum. Sed ponis legatum pure ademptũ, & postea sub conditione adimi, quid adimitur? Respon. adimendo sub conditione, denuo legare videtur. Arg. contra in Auth. qui mo. nat. effi. leg. §. quin. vbi faciendo repudium videor confiteri matrimonium: vt sup. de acq. hære. l. illud. Acc.

k *Nouissima*] facit inf. de adimen. leg. l. transactio. in fi. & de condi. & demon. l. quod traditum. & sup. de test. tut. l. tutor datus. §. fin. Acc.

l *Non valebit*] nisi expressè prioris voluntatis dicat se pœnitere. vt inf. titu. 2. l. si quis in princip. test. & sup. titu. 2. l. Diuus. §. licèt. Sed quid si primo dixit q̃ non liceret sibi pœnitere. Respon. nihilominus potest pœnitere, [1]† si exprimat qualitatem illius primæ voluntatis in secunda: vt dicta l. si quis.

m *Nam & eum*] videtur, quod prior scriptura magis spectetur: quia & hoc est alibi. nam &c. Azo. & facit inf. proxi l. si ita.

n *Tralatitia legata*] vt si dixero, quę purè legauero, tali die dentur.

o *Postea quoque*] ergo & hic non tam posterior scriptura, quàm prior spectatur: vt & inf. eod. l. talis in fi. nam tota velut vna scriptura videtur: vt sup. titu. 1. l. conficiuntur. §. si ei seruo. Sed contra inf. titu. 2. l. vxori. §. 1. sed non est contra: vt ibi patet.

p *Tradidit*] vel non tradat. Azo. & facit inf. de condi. & demonstra. l. in conditionib. Accur.

Cum incertus] CASVS. Legaui tibi hominem in genere. hæres meus tradidit seruo tuo Stichum voluntate tua, præcedente, vel sequente tradi tione. nunquid est liberatus hæres à legato per eius? Et tenet non. q̃ sic: quamuis Stichus non fuerit legatus, quem soluit hæres. Viuia.

q *Cum incertus*] s. in genere. & dic quis eligat: vt no. ff. fam. ercis. l. hæredes. l. si de incerto. Accur.

r *Seruo tuo*] scilicet legatario.

s *Voluntate*] alioquin non: vt ff. eo. l. seruus legatus. §. 1.

t *Liberatum*] hoc ita, si pleno iure Stichus f. ctus fuerit legatarij: vt inf. eo. l. si à substituto. § primo.

1 No. singu. q̃ præsentia testatoris debet probari per tot testes quot requiruntur in testamento. signanter Baldus in l. fi. §. col. C. de fideicom. & Bar. in l. fideicõmissum. eo. tit.

Stichus.

atq; si Stichus [a] legat⁹ esset.[b]

Siue ademptio præcedat, siue sequatur in eodem testamento, legatum perimit ipso iure, & quod minimum est, debetur. ●

Vlp. lib. 15. ad Sabi.

LEX XIV.

SIita sit scriptum, [c] Si cui bis legauero, semel ei hæres dato, vel semel ei debeatur, [1] † & eidem duas quantitates adscripserit, vel duos fundos, an vtrumque debeatur? Et ait Aristo, vnum videri legatum: [d] nam quod adeptum [e] est, nec datum videtur, [2] † secundum Celsi, & Marcelli sententiam, quæ vera est. Sed Papinianus lib. decimonono quæstionum ait, & si post legata sæpius adscripta idem hoc subiecerit, semel præstari velle, & hoc ante impletum testm̃ fecerit, ipso iure [f] videri cætera legata adempta. Sed quod magis erit ademptum? non enim apparet. Et ait posse dici exiguum [g] [3] † esse præstandum. [h]

Voluntas testatoris probata prænulet scripturæ in augmento, & diminutione legati. Bart.

Paulus lib. 3. ad Sabi.

¶ *Stichus*] ergo legatus non erat. & secundum hoc solueret aliud pro debito. vt inf. pro sol. l. 1 & Inst. quib. mo. tol. obl. in prin. Sed est contra inf. tit. 1. l. Mæuius §. duobus. ibi. hominis &c. Sed dices, continet singulos, quo ad solutionem, non quo ad obligationem, vt singuli videantur obligati, vel sint in obligatione. Nec obstat. §. de cõd. inde l. cum his, §. fi. vt ibi no. Accur.

b *Esset*] s. tantum in specie.

Si ita sit] CASVS. Ita scripsit testator in testamento. Si cui bis legauero, volo deberi ei semel tantum, & postea legauit bis x. vel duos fundos. Certè vnius solius fundi legatum valebit, & vna tantum x. quando bis legauit x. hæc vera sunt, etiã si post legata data bis ipse scripsit verba, quæ dixi. & aut scripsit aute testamentum cõpletum dicta verba: aut post. primo casu liberatur hæres à legato vltra semel dato ipso iure, secundo per exceptionem, sed cum non appareat, quod legatũ de duob. prædictis sit ademptũ quæro quid erit ademptum? & respon. ℣ maius, & minimum est præstandum. Vin.

† Fl. vel, vt semel debeatur

† Fl. videri.

c *Scriptum*] in testamento. Accur.

d *Videri legatum*] vt sup. eod. l. Si mihi. §. fina. nisi expressè prioris voluntatis se pœnituisse dicam. vt ibi no. & facit supra. de condi. instit. l. institutio.

e *Ademptum*] eodem testamento, vt statim dicet.

f *Ipso iure*] quia nec datum: alioquin post perfectum testamentum in alia voluntate si quidem solenni, vt testamẽto alio, ipso iure adimitur. si non solenni, vt codicil is, tunc per exceptionem, vt supra de his quæ in testamen. dele. l. 1. §. sed hoc ita. & §. sed si consultò. & l. proximè. §. sed nonnullos. Azo. Item & hoc quando expressè. nam si tacitè, & tunc per exceptio. doli, vt infra de adimen. leg. l. 3. §. fina. & l. ex parte.

g *Exiguum*] No. exiguum esse præstandum. sic infra tit. 2. l. qui concubinam. §. 1. & l. nũmis. & inf. eo. l. apud. & Scio. & de regu. iur. l. semper in obscuris & de verb. obli. l. si ita. Sed argu. contra inf. de reb. dub. l. si fuerit. Sed ibi est ambiguitas in personis, vbi vtrunque videtur ademptum; hic in rebus. Item arg. contra inf. de au. & argen. lega. l. lancem. Solu. ibi. Et l. Titia. Scia. arga. contra. Solu. ibi. Item argu contra ff. pro emp. l. emptor fundi Sol. ibi. Item argu cõtra inf. de au. & argen. lega. l. scribit. Solu. ibi. Item cõtra inf. de cond. & demon. Lideest quæ ipsi. Solu. ibi in libertate accipitur, quod est vilius seruo.

* In legatis minimũ præstãdum est. Requiritur In dubio Tra. Iver. {Minima, qd sint, vtrũ considerãda.

h *Præstandum*] nota in legatis, quod minimum est, debere præstari.

Qui quartam] CASVS. Titius testator gerens in animo legare mihi quartam partem bonorum suorũ legauit dimidiam partem. certè quarta debebitur, & quod dictum est in qualitate, idem est in quantitate, vt si voluerit legare quinquaginta, legauit centum, sed conuerso, si plus legare volens minus legauit per errorem, valebit legatum de plus.

¶ *Si quis*] Titius legauit filiabus suis viginti, sentiens, quod & filia, quæ erat in corpore vxoris suæ admitteretur ad hoc legatum, illa posthuma non fuit nata, & certum est, quod non nascetur certè superstitibus, vel superstiti debebit heres legatũ totũ sed secus si duobus lego, quorum vnus non est in rerum natura, sed nasci speratur. nam ille, qui est in rerum natura non habebit nisi dimidiam, & hoc dicit vsque ad primã. §. l. si q Titia.

i *Debebuntur*] vt & supra de hæred. instit. l. quoties. §. sed si maiorem.

k *Valebit legatum*] s. in minus, vt ibi innuit, sed & si plus. & argum. sup. l. proxi. in fi. & inf. de verborum obliga. l. 1. §. stipulanti. Sed argumen. contra supra, de hæred. instituend. l. quoties. §. sed si non in corpore. vbi notat in eo, quod plus voluit. Solu. ibi constaba. de voluntate per verba, licet non essent scripta: hic steterat in finibus voluntatis. Vel dic hic valebit in eo, quod est plus, & sic concordat, & facit sup. de arbi. l. diem. §. si plures. & C. plus va. quod agi. l. 1.

4† Fl. quæ Bis.

5† Fl. verũ. & sic nota in ipsis semp pron. recitii. B.

l *Semper*] quod est. si de ea fecit mentionem in testamento, vt infra, eodem. l. qui filiabus.

Si duobus] Casum in princip. vide circa finem casus præcedentis

¶ *Hæres*] institui Titium heredem solum. & postea dixi. à Sempronio hærede meo lego Caio decem. certè bene debetur legatum. & adducit simile. nam si instituor mihi quatuor heredes, puta Titium. & Caium. & Primum. & Secũdum, & ita postea dixi. Titium. & Caium, heredes meos Mæuio damno dare decem & postea Titius hæres non adiuit hæreditatẽ. & pars sua pervenit ad Caium simul secum grauatum. certè totum legatum debet Caius Mæuio.

¶ *Si Titio*] Titio legaui viginti. & posthumis. qui nascentur ex tali muliere. postea non fuit aliquis posthumus natus. & certum est, quod non nascetur. certè Titius habebit totum legatum. & hoc verum, siue testator reliquit illa viginti coniunctim Titio prædicto. & posthumo. siue separatim. Viuianus.

m *Debet*] immo coniuncto debet dari. vt C. de cadu. tol. §. in primo. & §. pro secundo. Solu. secundum Ro. hic non erat in rerum natura, sed sperabatur. vt & inf. eod. l. §. fina. ini non sperabatur, puta mortuus. vnde hic habet partem. scilicet interim. Vel secundum Ioan. hic loquitur in casu scilicet caduci. & quod dicit non fuerit. scilicet tempore mortis testatoris. sed tempore testamenti sic. & secundum hoc id corrigitur per illum. s. pro secundo ar. in pro non scripto. etiam olim coniuncto debebatur. vt sup. de hær. instit. l. quoniam olim coniuncto debebatur. vt sup. de hær. instit. l. quoniam

loco. §. fina. & dicto. §. in primo. Item no. facit partem etiam qui nō admittitur ad partem: sic inf. eo. l. planè. §. si coniunctim, & l. huiusmodi. §. si Titio. Accur.

a *Damnatus*] vt Titium hæredem meum, & Regem Angliæ damno decem Seio præstare.

b *Totum debet*] sic supra titu. primo. l. quidam, in fi. & infra ad Trebelliani. l. si aliena res. in fine, & infra eodem, l. quidam, §. quoties, & supra, de pact. l. tale. in fine, & infra, de verbor. obligat. l. cum qui, §. primo, & inf. titu. primo. l. moriuo. §. fina. Sed contra infra titu. primo. l. Celsus. §. penulti. vbi nihil debetur. Solu. ibi repudiantem tantum damnauit, hic vtrumque. Vel ibi vnus solus erat, & ille omisit.

c *Qui adisset*] vtpote coniuncti re, & verbis: erat enim, & alij disiuncti, vt supra dixit. de hæredibus, ad quod facit. C. de cad. tollen. §. si verò quidam.

d *Si Titio*] scilicet primo. & posthumo postea, & sic sunt re tantum coniuncti, sed in sequentibus, & verbis, in tertio verbis tantum, & sic sunt tres casus.

e *Dari*] scilicet tacitè, re & verbis eos iungendo.

f *Expresserit*] vt haberent viriles: & ita coniuncti verbis tantum, & sic datur ei ius accrescendi, vt supra, de hæredi. instituen. l. si ita quis hæredes, sed supra, de vsufru. accresc. l. prima. 2. respon. & l. penulti. quæ sunt contra. nullo modo erant coniuncti quinimmo in l. penult. à diuersis erat singulis legatum, & sic etiam soluitur infra titu. primo. l. & Proculo. Item no. quod non facit partem, qui non admittitur ad partem: vt nota infra eodem l. huiusmodi. §. si Titio.

g *Non nato*] idest quando incommutabiliter scitur eum non nasci. sic infra de verbo. oblig. l. quicquid. §. fi. & facit inf. de reb. dub. l. vtrum. in princ. & inf. titu. 2. l. te communi. Accursius.

¶ Hæres, adiecto ei nomine cuiusdam, qui hæres non sit, dare damnatus, [a] totum legatum debet. [b] Nam & si duos ex hæredibus suis nominatim quis damnasset, & alter hæreditatem non adisset, qui adisset, [c] totum deberet, si pars eius, qui non adisset, ad eum, qui adisset; [d †] peruenerit.

Qui non est in rerum natura, nec esse speratur, nō facit partem, sed totū debetur coniuncto re tantum, vel re, & verbis tantum. Bar.

¶ Si Titio, [d] & posthumo [2†] legatum sit, non nato posthumo, totum Titius vendicabit. [3†] Sed & si testator Titio, & posthumo [4†] viriles partes dari [e] voluerit, [5†] vel etiam id expresserit: [6†] [f] totum legatum Titio debetur, non nato [g] posthumo.

Appellatione filiorum, cōtinetur posthuma, si de ea testatorem sensisse aliquid apparet per indicia. Bar.

Vlpianus lib. 15. ad Sabi.

LEX XVII.

QVi filiabus legauit, si mentionem aliqua parte testamenti posthumæ fecit; [h] videtur in filiarum legato, & de posthuma sensisse. *

1† Fl. adisset.

2† Fl. posthumis. in plurali. & sic H. & sic. inf.

3† Fl. vindicauit.

4† Fl. posthumis.

5† Fl. voluisset.

6† Fl. expressisset.

* Concor. tex. in c. in præsentia. cū ibi no. ext. de prob. & i. c. de cōtrac. i fi. de testib. Et in hūc locum vide Alci. lib. parer. 8. c. 11.

* Partē nō facit, qui nō admittitur ad partem.

Distributiuum si quis, si actum primi verbi attribuit pluribus in solidum, eos in solidum ad emolumentum vocat. Bart.

¶ Si quis ita legauerit, si qua filia mihi genita erit, [7†] ei hæres meus centum dato: pluribus natis videtur singulis tantundem legasse. [i] quod ita accipiendum est, nisi euidens sit contraria sententia testatoris.

Qui repudiat hereditatē, consequitur prælegatum totum. hoc dicit cum l. sequen. Barto.

¶ Si vni ex hæredibus fuerit legatum, [k] hoc ei debere [8†] officio iudicis familiæ erciscundæ manifestum [l] est. Sed & si abstinuerit se hæreditate, consequi cum hoc legatum posse, constat.

Iulianus lib 31. Digest.

LEX XVIII.

ET quidem totum legatum [m] petere potest, quamuis à semetipso [n] inutiliter ei legatum fuisset.

Verbum, Hoc amplius, inducit repetitionem, per quam præcedentia legata inualida confirmantur: secus in adiectione, quæ sit ad dilationem concedendam hæredi. Bar.

LEX XIX.

Vlpianus lib. 15. ad Sabi.

7† Fl. mihi genit, alias mihi gignetur.

8† Fl. hoc deberi ei.

QVi filiabus meis reliqui decem. nunquid posthuma admittetur? & certè sic, maximè si verisimile est, quod volui ego testator posthumam admitti, vtpote quia eam aliquo modo nominaui in aliqua parte testamenti. Sed pone, quod ita dixit testator, si qua filia mihi nascetur, hæres meus det ei centum. postea fuerunt plures natæ. certè quælibet habebit centum, nisi contrarium voluisset testator, & hoc appareret.

¶ *Si vni*] Institui mihi duos hæredes, & vni prælegaui fundum, vterque adiuit hæreditatem, & inceperunt iudicium famil. erciscun. petit ille, cui fuit prælegatum, à iudice inter eos cognoscente, quod detracta partem lega-

tum. certè bene petit, & iudex debet eum exaudire, nec obstat, quod sibi à se legari non potest: quia hoc habebit pro parte iure hæreditario, cum non possit habere legati iure: pro parte autem cohæredis habebit iure legati. Sed pone, quod ille, cui fuit prælegatum, abstinuit se ab hæreditate. certè poterit totum consequi actione ex testamento ab illo, qui fuit secum instituus: nec obstat, quod à se sibi legari non potuit: quia non videtur institutus, ex quo abstinuit. hoc dicit cum l. sequen. Viuian.

h *Fecit*] non alias: vt supra, eodem, l. qui quartam, §. fin. Sed contra Institu. qui da. tut. poss. §. fina. & supra, de testamen. tut. l. si quis filiabus, Solu. hic legatum affectionis, ibi interrogatione filiationis datur, & facit infra de verb. significa. l. nomen filiarum.

i *Legasse*] hoc facit charitas: vt infra eodem, l. si seruus plurium, §. fin. aliàs secus, vt infra titu. primo. l. si quis Titio in fin. vel hic distributiua sunt verba. Item no. omnes comprehendi. sic infra, de rebus dub. l. vtrum. secundo respon. & argumen. C. de fideicom. lib. l. cum inter. in fi. Sed contra. supra de libe. & posthu. l. 2. Solu. ibi exhæredatio odiosa nullum comprehendit. Item facit supra, de hæred. instit. l. Clemens. & de petit. hæred. l. illud. in fi. Accu.

k *Legatum*] idest prælegatum.

l *Manifestum*] vt & C. fam. ercis. l. si qua. & sup. fa. erciscu. l. si tale. & continua. l. sequentem.

m *ET quidem totum legatum*] cum enim repudiat hæreditatem, pars quam iure hæreditario habebat in legato accrescit coheredibus cum certa parte hæreditatis, sed cum suo onere. & sic totum habet iure legati. vt hic. & inf. de his qui vt indig. l. cum qui. §. pro parte. & inf. eodem. l. quæsitum. §. duobus. Sed contra infra titu. primo l. milies. §. 1. vbi pro parte cohæredis tantum habet. Solu. hic in sua propter verbum abstinendi quod est supra l. proxi. in fi. ibi in contrarium. Vel aliud in eius hærede. vt ibi. argumen. C. de cuic. l. fina. Vel dic, vt ibi. Item contra infra, de do. exceptio. l. apud. §. si ex vncia. secundo respon. Solu. vt ibi. Item in eodem titu. l. fin. §. fi. contra. Solu. ibi. Item argum. contra infra ad Trebel. l. si patroni. §. quid ergo. & facit inf. eo. l. filio. & l. nam nec. & l. quid ergo 1. respon. Sed contra inf. eodem. l. sed non aliàs. & l. quid ergo. §. primo. Sed ibi apparet testatorem voluisse contra, quæ potest esse solutio omnium. Accu.

n *A semetipso*] vt & inf. eo. l. legatum. §. 1. Sed nonne seruus hæres institutus habet libertatem à seipso? Sed dic, vt sup. de hæred. instit. l. sed si conditioni. §. fin.

Lega-

L *Egata*] CASVS. Legaui tibi inquilinos, siue colonos sine prædio, quod mihi laborabant. certe istud legatum non valet, quia non potuerunt alienari sine solo. vt C. de agric. & censi. l. quemadmodum. & inf. eodem l. si quis inquilinos. postea dixi, lego tibi hoc amplius, domũ Titianam. & hoc dixi siue in testamento, siue in codicillis. certè non solum habebis legatum domus Titianæ, sed etiam legatum inquilinorum, quantum ad æstimationem: quia efficitur vtile propter illam repetitionem testatoris, hoc amplius, &c. secus autem si dixi in isto eodem casu, quæ legata purè dedi, hæres meus debeat vsque ad annum. quia per hæc verba non confirmatur inutile legatum. per prima autem verba benè confirmatur illud, quod erat inutile. vnde de hoc pono tibi aliud exemplum: Institui mihi filium meum impuberem, & ab eo legaui Titio centum, cum peruenerit impubes ad pubertatem puta. istud legatum inutile potest esse in casu puta si impubes filius moriatur. postea dixi, si filius mihi hæres non erit, vel si hæres erit, & in pupillari ætate decesserit, substituo ei Caium, & repetij legatum relictum danduin à substituto impuberis, hoc modo: Scio quod legaui Titio à filio meo impubere centum. certe hoc amplius lego eidem Titio fundum Cornelianum, à substituto, licet impuberis scilicet Caio. postea impubes patri hæres non extitit, & decessit in pupillari ætate, ita q̃ legatum ab eo relictum Titio non valeret, si non fuisset repetitum à substituto. vnde habet substitutus hæreditatem, & debet soluere tam legata à se relicta, quàm relicta ab impubere. Certe dicitur hic, q̃ illud legatum relictum Titio ab impubere, & quod apparet inutile fore, nisi fuisset repetitum à substituto, debet præstare Titio dictus substitutus: & hoc propter verba testatoris, hoc amplius, &c.

¶ *In legato*] Titio & Mæuio fundum reliqui, non adiectis partibus, certè quilibet habet dimidiam. Viuia.

a *Legata*] Testator in testamento minus solemni reliquit legatum fundi Titio, & sic inutiliter: vel fundus erat Titij, & sic non valet legatum. postea fecit codicillos, & eidem Titio sic legauit, Titio hoc amplius lego centum. certè per hoc, quod dicit hoc amplius, videtur legare iterum fundum, & sic cõfirmauit, si tempore codicillorum fundus inueniatur alienus. Secundo dicit esse secus in hoc alio casu: testator inutiliter legauit fundum Titio purè, & postea eadem scriptura, vel alia dixit: quæ legata purè reliqui, volo deberi post annum. nam non intelligitur confirmare tantùm, sed etiam prorogare solutionem. Tertio adducit casum similem, primo, si testator instituto filio impubere reliquit legatum fundi inutiliter, & dedit ei substitutum: scilicet, si hæres non esset: & ab eodem substituto reliquit his verbis, hoc amplius Titio lego centum, videtur repetere legatum fundi, & confirmare. Accur.

b *Inutiliter*] propter defectum solemnitatis, vel quia per inepta verba: secus si propter personam, vel legatarij, quia non capax: vel rei, quia legari non possit: vt inf. eodem, l. apud. §. fin & facit inf. eod. l si quis à filio. in princ. & l. seruo alieno. §. pen. & in fin. ff. l. si purè. & l. si sic. & argu. sup. de testam. mil. l. Tribunus. §. fin.

c *Dato*] scilicet decem.

d *Quas pecunias*] quia plura legata reliquit, & in vno decem, & in altero alia decem: & sic de singulis: quorum legatorum quædam vtilia, quædam inutilia.

1† Fl. lib.

2† Fl. sũt.

3† Flor. scripsit.

*Tu vide de hoc no. glo. in l. 1. §. hæc verba. ff. si cui plus quã per l. Fal. plenius in l. si seruus. §. ita scriptum. inf. isto titulo.

4† Fl. deest. impubes.

In legato pluribus relicto, si partes adictæ non sunt, æquæ seruantur.

¶ In legato pluribus relicto, si partes adictæ non sunt, æquæ seruantur. ¶

Si legatur incertum de certis, legatarij est electio. Bar.

Pompon. lib. 5. ad Sabi.

LEX XX.

QVi duos seruos habebat, si vnum ex his b legasset, vt non intelligeretur, quem legasset, legatarij i est electio.

Vniuersitati legata accedunt postea nata. Bar.

Vlpia. lib. 15. ad Sabi.

LEX XXI.

GRege legato, & quæ postea accedunt ad legatarium pertinent. k

Vniuersitate legata, quod supererat tempore mortis, debetur, licèt mutata fuerint legata, vel ad vnum peruenerint. Bar.

Pomponius lib. 5. ad Sabi.

e *Impuberi*] exhæredato, secundum R. & secundum hoc dicit idem, quod in proximo casu, scilicet vt non valeat repetitio, vel potius institutio: & sic idem quod in primo casu. l. & dic inutiliter eodem modo, quo & supra, non vt R. quod sit exhæredatus. ideo dico institutum, quia alias non potest relinqui etiam à substituto. vt C. eod. l. cum quidam. & infra, ad l. Falc. l. qui fundum. § qui filios. ibi, nec contrarium, &c. & inf. titu. a. l. fin. 1. respon. & inf. eodem. l. plane. secundo respon.

f *Et decesserit*] &, pro vel. nam vtroque casu admittitur substitutus, scilicet siue non sit hæres, siue sit, & decedat impubes: & tenet repetitio quando inutiliter prius data fuerunt, alias si vtiliter, non tenet repetitio eo casu quo esset hæres impubes: sed debebit substitutus tunc, vt hæres impuberis, non autem ex repetitione: vt inf. eo. l. si fundum. §. si pater. & l. seruo alieno. §. sed si pater. & facit ff. titu. a. l. 2. & inf. eodem l. si fundum. §. fina. & l. sequen.

g *Æqua seruantur*] etiam si vni sæpius: vt C. eod. l. cum quæstio. §. fin. Item hoc nisi aliud appareat ex voluntate testatoris expressa, vel tacita: vt hic, & ff. de hæredi. instituen. l. quoties. §. hæredes. & l. Titius. & l. interdum. & inf. ad Treb. l. quoties.

QVi duos] CASVS. Cum haberem duos seruos, legaui tibi vnum: nec apparet quem legauerim. certè legatarius debet eligere. voluntas enim testatoris non est obscura hic, immo certum est, quod vnum de seruis suis legare voluit: & mentem suam non retulit ad certum seruum: & ideo interpretatio hæredis non est necessaria. Viuia.

h *Vnum ex his*] non nominando proprio nomine, quia tunc hæres eligeret: vt ff. eo. l. si quis à filio. §. si quis plures. & l. apud. §. Scio. quæ sunt contra.

i *Legatarij*] à principio etiam, secundum Rog. hoc hærede differente eligere: vt ff. eod. l. huiusmodi. §. si cui. Sed ibi in genere. & non erat aliquis seruus in familia. quod dic, vt inf. eod. l. Legato generaliter. Item in seruitute legata quis eligat locum? dic vt no. sup. de ser. rust. prædi. l. si via. Item contra infra, eod. l. cum res. §. fin. & si Stichus. Sed ibi alternatiuè, hic vnum de seruis suis, cum duos tantùm haberet. Item aliud in venditione: vt sup. de actio. emp. l. genus. §. fin contra. Sed hic testator necessarium legatario videtur legare: sed certè & emptor emere. Sed dic fauore vltimæ voluntatis.

GRege] CASVS. Decem oues tibi legaui, quas habebam in grege meo, & quæ gregem dicuntur facere: & postea adiunxi quinque. certè omnes legatarius habebit. Viuianus.

k *Pertinent*] etiam mora non intercedente, vt supra, de vsu. l. equis. R. quinimmo etiam viuo testatore: vt Instit. eo. §. si grex. & sup. eo. l. si ex toto. in prin. & facit inf. l. proxi-

Si grege] CASVS. Aliquis legauit mihi gregem. si aliqua pecora de illo grege sunt mortua viuo testatore, & in locum mortuorum aliqua sunt substituta: certe nihilominus habebit legatarius, quia idē grex videtur. Sed quid si diminutum esset vnum pecus de dicto grege decē ouiū? certe nouem pecora habebit legatarius, quāuis non sit grex, & gregem legauerit testator. Item si sunt nouem pecora, vel boues diminuti de grege, & remansit vnus solus, nihilominus vendicabit legatarius illum bouem vel pecus. Nam & si insulæ ideſt parua domus legata sit, & postea combusta est: legatarius aream vendicabit. Viuia.

Facit ad hanc l. c. bonæ memoriæ. cum gl. in ver. & licet illi deliqueriut, extra, de elec.

1† Fl. possit vindicati.

a *Eundem gregem*] vt inf. de vsucap. l. rerum mixtura §. fin. & ſ. de iudic. proponebatur & facit inf. ſi t. l. peculium. & ſup. l. proxi. Accur.

b *Posse*] ſup. quimo. vſusfru. amit. l. fin. contra. Solu. ibi in legato vſusfructus, hic proprietatis: & ille facilius extinguitur, vt in domo combuſta: vt ī. proxi. & Inſti. de vſufru. § fina.

c *Desse posse*] immo non deest: vt ſ. quod cuiuſque vniuer. l. ſicut. §. fi. Sol. nomine durat, vt ibi. non re, vt hic. Vel ibi duo ſunt, vniuerſitas & res eius, vnde licet ad vnam redeat, remanet in vno proprietates. hic autem ſolus numerus.

d *Posse vendicari*] forte quia area inſulæ pars est, & quidem maxima: vt ī. de ſolu. l. qui res. §. ateam. Item contra. ī. eo. l. ſi ita legatum. §. fin ſed alius caſus est. Acc.

2† Flor. quicquid illa ancilla peperisset, conſtitit.

3† Fl. ſ. in fundo meo natū est, vel ſętus.

Si quis bonorum] CASVS. Legaui Titio partem bonorum meorum, puta quartam: venit forte hæres per tres menſes, vel quatuor antequam daret legatario: non tamen fuit in mora, certe non tenetur dare legatario fructus. & hoc dicit. Viuia.

e *Hodie fit*] conſuetum est fieri. & ſic no. partem bonorū posse legari: vt ī. ad Treb. l. mulier §. ſi & ī. eod. l. non amplius. §. ſi. & ī. ſi. t. l. ſi quis ſeruū. §. ſi. & l. ſ. q. & ī. de vulg. ſubſti. l. cum ex filio.

f *Relictus*] vt & ī. de vſu. l. Paulus & inf. de limen. leg. l. cum vnus. §. verbis & ī. ad Treb. l. in fideicom. §. quoties. hoc autem ſecundum Io. ſi non præſumatur teſtatoris contrarium voluiſſe ex legatarii affectione, vel verborum conceptione: vt ī. de vſur. l. in fideicommiſſi. §. nonnunquam. & §. cum Publidius. Et eodem modo reſponſum est ad l. ī. ad Treb. l. baliſta, & de do. præleg. l. cum quis vxori. in fi. & inf. tit. t. l. ſi ita relictum. §. Pegaſus.

Quod in rerum] CASVS. Legaui tibi partum, qui naſcetur ex Arethuſa ancilla mea, vel decem amphoras vini, quod naſcetur in fundo meo Titiano: vel tres agnos, qui naſcentur ex pecudibus meis. nūquid valet legatum? Et dī q̄ ſic. quāuis partus Arethuſæ, vel vinum ex fundo Titiano, vel agni prædicti nō ſint in rerū natura: quia ſperātur esse.

¶ *Si vſumfructum*] in fundo Titiano habeo vſumfructum. eum vſumfructum legaui Sempronio. certe non valet legatum: niſi proprietatem fundi prædicti Titiani acquiram ante mortem meam. quomodo enim poſſum alicui legare vſumfructū aliqui morte mea finitum? non certe.

¶ *Si quis post*] Legaui tibi fundum Titianum: & poſt teſtamentum factum aliquid dicto fundo adieci. nunquid potes adiectionem prędictam tu legatarius vendicare? Dicitur q̄ ſic. ſiue dicta adiectio fundo Titiano fuit facta ex fundo, qui pertinebat ad teſtatorem eo tempore, quo teſtamentum fecit: ſiue ex eo, quem poſtea acquiſiuit: ſicut & ſi aliquid per alluuionem dicto fundo Titiano adiectum esse: quod quidem alluuionis incrementum ad legatarium ſine dubio pertinet. & idem est e contrario ſi aliquid ex dicto fundo Titiano detraxit teſtator: nam non debet ad legatarium pertinere. & est ratio, vt dicit littera.

4† Fl. fundi Titiani.

¶ *Et ſi nauem*] Legaui tibi nauem, & poſtea eam totam deſtruxi particulatiter, fundo nauis integro manente, qui appellatur hic carina, quaſi currina, q̄a currit ſuper aquam: & poſtea eam totam refeci. nunquid poteſt legatarius eam habere? Et videtur q̄ non: quia non ſunt iidem aſſeres. & tamen dicitur q̄ ſic: quia carina eadem permanſit. Viuia.

5† Fl. conſtituentur.

¶ *Non ſit*] ſed ſpectatur, per hoc quod dicit adhuc. nec est conditionale tale legatum: vt ī. de condi. & demon. l. conditiones.

LEX XXII.

SI grege lega o[a] aliqua pecora viuo teſtatore mortua eſſent, inque eorum locum alia eſſent ſubſtituta, eundem gregem [a] videri: & ſi diminutum ex eo grege pecus eſſet, & vel vnus bos ſupereſſet, eum vendicari poſſe, [b] quamuis grex deſiſſet eſſe: [c] quemadmodum inſula legata ſi combuſta eſſet, area poſſet [1] † vendicari. [d]

Legatarius partis bonorū non petit fructus, niſi a tempore morę. Bar.

Paulus lib. 3. ad Sabi.

LEX XXIII.

SI quis bonorum partem legauerit, vt hodie fit, [e] ſine fructib reſtituitur, [f] niſi mora hæredis interceſſerit.

Quod futurum est, legari poteſt. Bar.

Pomponius lib. 5. ad Sabi.

LEX XXIV.

QVod in rerum natura adhuc non ſit, & legari poſſe: veluti. Quicquid illam ancillam peperiſſe conſtiterit. [2] † [h] vel ita. Ex vino, quod in fundo naſciturū est, vel ſętu, [3] † tantum dato.

In dubio videtur quis legare eius, quod habet in re: licet eius morte ſit periturum. B.

¶ Si vſumfructum habeam, eumq; legauerim: niſi poſtea proprietatē eius nactus ſim, inutile i legatum eſt.

Si res legata augeatur, legatum creſcit, ſi diminuatur, decreſcit. Bar.

¶ Si quis poſt teſtamentum factū, fundo Titiano legato partē aliquam adiecerit, quā fundo Titiano [4] † deſtinaret: id quod adiectum eſt, exigi à legatario [k] poteſt: & ſimilis est cauſa alluuionis: & maximè, ſi ex alio agro, qui fuit eius, cum teſtamentū faceret, eā partē adiecit. Quòd ſi, poſt teſtamentum factū, ex fundo Titiano aliquid detraxerit, & alij fundo adiecerit: videndū eſt, vtrumne eam quoque partem legatarius petiturus ſit, an hoc minus, quaſi fundi Titiani eſſe deſierit: cum noſtra deſtinatione fundorū nomina, & domus, [l] nō natura cōſtituantur. [5] † Et magis est, vt quod alij deſtinatum eſt, adēptum eſſe videatur.

Eadem est nauis, quæ deſtruitur & reficitur, eadem carina remanente. Bart.

1 Quid Bal. dicat. vi. Iauth. ex cā. C. de lib. præte. col. C.

Powered by TCPDF (www.tcpdf.org)

uid.l.communi diuidundo,§.1.item no quod detractio est ademptionis loco:sic sup.titu.2.l prædijs, per totum, & l. item.§.fina.

a *Et sic ait eream*] si enim simpliciter nauem legasset, secus esset:vt inf.eo.l.si domus.in prin.in fundo secus,& est ratio: vtpo. sup.de iu.do.l.cum post.Gener. Et dic specialiter. ppio nomine.

b *Adscripsero*] in testamento. Acc.

c *Carina*] i. ventre. Io. concor. l. Minicius.fi.de rei vend.

d *Manente*] alioquin distinguo: quo animo dissoluitur: vt infra de verborum obl.l.inter stipulantem,§. & nauis, & de solu.l.qui res, §. ream, & supra qui. mod.vsusfru. amitt.l. quid tamen.§ si nauis. Accur.

¶ Et [1] † si nauem legauero, & specialiter eam a [2] † adscripsero, b eamque per partes totam refecero, carina c eadem manente: d nihilominus rectè a legatario vendicabitur. *

A filio hærede potest legari patri, sed si adierit iussu patris, non tenet legatum. Bart.

Paulus lib. 3. ad Sabi.

LEX XXV.

A Filio * c hærede etiam purè patri legari pôt. f nec interest, an die legati cedente g in patris potestate sit. h Igitur,& si iussu i patris adita sit hæreditas, imputabitur ei in Falcidiam. k

Illud videtur quis habere, quod remanet deducto ære.

Bart.

Pomponius lib. 5. ad Sabi.

LEX XXVI.

NOn * amplius] legatorum nomine ad quem pertinere videtur, quã quod deducto, eo, quod explendæ conditionis causa datum est, supereſt.

Species legata perit periculo legatarij. Bart.

¶ Si certum corpus [m] hæres dare damnatus sit, nec fecerit, quo minus ibi, vbi id esset, traderet: si id postea sine dolo, & culpa hæredis perierit, deterior fit legatarij [n] conditio.

† Flor meam.

* Concor. text. in e. consuluit. P tõnem ibi posita est.de iudi.

* Cõiũge l. ubi pure. inf ad Treb.

* Ad text. huius l. vi. Iacob. Lotus in l. filiũ quẽ habentẽ. nu.64 C. de a. excis.

a *Et sic ait eream*] si enim simpliciter nauem legasset, secus esset:vt inf.eo.l.si domus.in prin.in fundo secus,& est ratio: vtpo. sup.de iu.do.l.cum post.Gener. Et dic specialiter. ppio nomine.

b *Adscripsero*] in testamento. Acc.

c *Carina*] i. ventre. Io. concor. l. Minicius.fi.de rei vend.

d *Manente*] alioquin distinguo: quo animo dissoluitur: vt infra de verborum obl.l. inter stipulantem,§. & nauis, & de solu.l.qui res, §. ream, & supra qui. mod.vsusfru. amitt.l. quid tamen.§ si nauis. Accur.

A *Filio hærede*] CASVS. Titius instituit hæredem filium meum: mihi patri ab eo filio x. pure legauit. quæritur, nunquid valeat legatum? Et certe valet, ergo non est inconueniens inutile.nam deberemus expectare, ad fidem virum valeat, vel non. tempus quo dictus meus filius hæreditatem adibit. si tempore quo adit hæreditatem, in mea potestate est.non valet legatum: quia ipse acquirit mihi hæreditatem: vnde legatum non potest mihi acquiri, quia iam essem hæres & legatarius. g esse non debet.vt j. eo.l.legatum.§.2. si autem tempore adiæ hæreditatis non est in mea potestate,valet legatum.quamuis in spiciam tempus aditæ hæreditatis per filium.nõ tamen aliquid facit ad rhombum tempus,quo dies legati cedit i.tempus mortis testatoris.Si ergo ponam dictum filium esse in potestate patris tempore,quo adit dictam hæreditatem, non valet legatum patri relictum.vt dictum est.quamuis autem non valeat legatum.imputatur tamẽ mihi patri dictum legatum in Falcidia.de quo ponas ita exẽplũ.Filius meus(vt dixi) fuit institutus à Titio,& ab eo mihi patri x.fuerunt relicta, vt dictum est, & quibusdam aliis legata fuerunt relicta à dicto testatore. tempore quo adit filius meus hæreditatem est in mea potestate & ita hæreditatem mihi acquirit. vnde legatum meum non valet, vt dictum est. nunc volo soluere ego patri legata alijs legatarijs relicta a testatore, cuius hæreditatem habeo per filium meum,& eis volo detrahere: Falcidiam de legatis, dicens me non posse habere quicquam, nisi deducam de legatis.Legatarij dicunt, cum pluribus tibi in Falcidiam illud legatum, quod fuit tibi relictum à filio tuo hęrede instituto. nunquid possunt hoc dicere legatarij? & dicitur,quod sic. Viuia.

e *A filio*] filiũ familias instituit: eius patri purè legaui præstandũ a filio.valet legatum, nec curo tempore mortis meæ erit sui iuris, vel non. verum refert, vtrum tempore quo adijt est sui iuris, vt & tunc valeat.vel nõ est sui iuris, & sic iussu meo adijt.& nõ valet legatũ.& sic remanet in hæreditate.& sic remouet Falcidiam aliorum legatorum. Et sic nego in versiculo,& si iussu patris.&c. incipit loqui quando non valet, & sic iure veteri potest ioqui: verum iure nouo potest loqui in aduentitio peculio. & sic est tota plana. & quod in fi.dicit imputabitur in Falcidiam, id est, deducitur Falcidia de hoc vt de alijs.

f *Potest*] vt inf.eo l.qui filium.in prin.& Inst.eod.§.ex contrario sed non contra.sl. filio a parte instituto. vt Inst.eod.§.an seruo.& quære ibi rationem. Accur.

g *Cedente*] id est cum moritur testator. vt C. de cadu. toll.§. in nouissimo.

h *Pater in potestate sit*] sub.vel non sit, quia vtrobique tenet legatum.illud autẽ interest, sit in patris pãte, necne.cũ enim iussu adituꝛ hæreditas, quia altero casu tenet legatum.§. cũ non sit in potestate,videto nouvt j. quando dies leg. ced.l. cum legatum fi.& Inst.in d.§ & ad hunc subauditum casum.§. quando non tenet. quia est in potestate.vt inf. dicit, infer.quidam.&c vsque in finem.

i *Legatum est iussu*] per hoc patet quod nõ loquitur in ea filiæ sui qui est in potestate & p id quod sequitur patrẽ retinere. Et sic pone. *Non amplius*] vt eam sub ea sit, non vt eam ducat, vt inf. eo.l. Falcidiam. & l. ex asse. in fi. sed vide ut loqua.r, seu prælegata Falcidiam non imputari: sed huic hæredis ede re.vt in eo.l. Falcidiam. & l. in quartam, & l. in tatione. 2. §. penul. quæ sunt contra. Sed istud quã valet, hoc quando non valet hoc casu quo hic dicit, vt d.l. ea assecuta fin. Alia dicunt hanc lequi secundum iura nova in aduentitio peculio, & dicunt imputari in Falcidia, id est contribui secum in Falcidia, vt eam detrahat Ulius de hoc legato vt de cæteris. quod non placet.

Illud videtur quis habere, quod remanet deducto ære.

Bart.

Pomponius lib. 5. ad Sabi.

LEX XXVI.

NOn * amplius] legatorum nomine ad quem pertinere videtur, quã quod deducto, eo, quod explendæ conditionis causa datum est, supereſt.

Species legata perit periculo legatarij. Bart.

¶ Si certum corpus [m] hæres dare damnatus sit, nec fecerit, quo minus ibi, vbi id esset, traderet: si id postea sine dolo, & culpa hæredis perierit, deterior fit legatarij [n] conditio.

k *Imputabitur ei in Falcidiam*] sed quæro, quid si ego dixi, quod nolo quod detractio fiat ad Falcidiam? Et dicit Iacob. Lotus in l. filiũ quẽ habentẽ. nu.64 C. de a. excis. quod non valet hoc casu, quia hæres non habet electionem, sed tenetur ad legata, & ideo non potest dicere, vt d.l. ea assecuta fin. Alia dicunt hanc lequi secundum iura nova in aduentitio peculio, & dicunt imputari in Falcidia, id est contribui secum in Falcidia, vt eam detrahat Ulius de hoc legato vt de cæteris. quod non placet.

l *Non amplius*] Alicui legata est domus fi x. det hæredi deducti x. residuum domus videtur esse in legato, & non tota domus.& hoc si quæramus de eo onerando. vt j. tit. r. l. Imperator.& inf.eo.l.in cinnatibus.§. 1. & j. ad l. Falc. l. sed si non seruus.§ quod si habemus sed quæ an alios legatarios tota domus intelligitur esse in legato.vt inf.ad l. Fal.l. ad veteranı.§. 1. quæ est contra. nam illud datum locum facit hæres.& sic etiam non prodest.vt in eo.tit.l.in quartam.in fi.& facit inf.de verb.signif.l.sub signatum.§. bona. & sup. sede.matr.l.fin.§. 1. Accur.

m *Si certum corpus*] incertum enim perire non potest.vt infra ad l.Fal.l.in ratione.2.§.in cer.

n *Legatarij*] hic autem præsumit, quod cesset dolus vel culpa vt j.tit.1.l.cum ita.§.species.& facit inf.eo.l.cum res.§. item si res.& l.cum seruus. Sed contra.j. eo.l. si seruus.§.

qui quinque. & §. si seruus, sed in vtroque fuit hæres in culpa. Item no. damnum patitur, qui perdit lucrum. 1 sic inf. ne quid in lo. pub. l. 2. §. meritò. Sed arg. contra. inf. de dam. infec. l. Proculus.

1 Cōcor. tex. in cīnā, ext. de iureiu. & in c. sicut dignū, ext. de ho. & & in cām cum ibi ne. de acti.

ADDITIO. Dic quod ibi impropriè dicitur damnum, vt inf. l. 3. de dam. infec. Vel dic, quod legatarius patiatur damnū, cū in cū testa via dominium transit, & sic perdit, quod est suū. Vel dic. quod tex. non dicit, quod patiatur damnū, sed fit deterior cōditio eius, quod est etiam perdendo lucrum, qđ patet, quia ob hoc minor restituitur, vt l. 3. §. si quid minori. cum l. seq. sup. de minori. secundum Bar. hic.

Legatario partis bonorum poteſt hæres ſoluere æſtimatio nē, vel partes rerum, vel res, prout ſibi placebit, & iudici expedire videbitur. Bar.

¶ Cum bonorum parte legata [a] dubium sit, vtrum rerum partes, [b] an æstimatio debeatur: Sabinus quidē & Cassius æstimationē, Procul 2, & Nerua rerum partes esse legatas existimauerunt, sed oportet hæredi succurri, vt ipse eligat siue rerum partes, siue æstimationem [c] dare maluerit. In ijs tamen rebus partem dare hęres cōceditur, quæ sine damno diuidi possunt. Sin autem vel naturaliter indiuisæ sint, vel sine damno diuisio earum fieri non possit, æstimatio ab hærede omnò præstanda est. *Paulus lib. 9. ad Plautium.*

a *Legata*] quod fieri potest. vt sup. eo. l. si quis bonorum.

b *Rerum partes*] non ergo cōpellitur adire ex Treb. vt ff. ad Treb. l. mulier. §. fi. Ioan.

c *Æstimationem*] secus ergo si hic Trebel. locum haberet. nam tunc ipsarum rerum fieret restitutio, ſm Io. vt Instit. de fideicom. hæred. §. si quis, & ff. ad l. Falc. l. linea in fi. Sed nōne pro parte vterque sentit onera, vt Inst. de fideicō. hære. §. post. quod Senatusc. Ill. nonnimmo hęres tūn, & præstatur legatario pars eorum, quæ supersūt deducto ære alieno & ita est intelligendum, licet aliter in quadā tui parte innuat, quod est inf. titu. 1. l. si quis seruum. §. fi. & l. sequ Azo. & pro hoc, quod fiat restitutio deducto ære alieno, est ī. de in. dot. l. mulier.

Item quomodo datur æstimatio, & aliud pro alio solutus inuito legatario? Resp. bonorum dicitur in genere, non rerum singularium, quia tunc secus, vt inf. de verb. sig. l. bonorum, & sup. de vsufr. l. quotiens. §. fi. & facit qđ æstimatio possit præstari, inf. de au. & arg. leg. l. 1. in fi. & l. cū comū. & l. Titia. §. 1. & inf. tit. 1. l. cum filius, in prin. & l. mortuo §. 1. & C. comm. diuidun. l. 1. & inf. de vsufr. leg. l. generali. §. pen. & l. fundi. & continua l. seq.

d *Potest*, idest. debet si vtriq; expediat. vt inf. de alimen. leg. l. filiæ.

e *Partem*] scilicet tertiam, vel quartam. & hic est arg. qđ in vna re possit de rebus Fal. sic inf. 2. l. Falc. l. si ex pluribus. & C. fam. ercis. l. filium. & C. quan. & quib. quarta pars de. l. 2. circa princ. & sup. fam. ercis. l. plane. Sed nos contra vt C. a. l. Fal. l. 2. & arg. inf. de pec. leg. l. si peculium. §. 1.

f *Æstimauerit* qui cōsiderat qđ vtriq; expedit. sic inf. de sol. l. 1. & 2. & inf. de cap. l. postliminium. §. nam sunt. Accu.

Si creditori] CASVS. Hæc l. tota cum l. seq. loquitur, quando debitor legat creditori illud quod ei debet. & super hoc ponuntur tres casus. Primus est, quando habeo exceptionem contra creditorem meum, qua me contra eum tueri possum. & postea lego illud, qđ ei debeo. & super quo habeo dictam exceptionem. certè valet legatum, quia ex eo habet legatarius, idemque creditor commodum, quia exceptio videtur ei à me remissa. Secundus est, tu debes mihi, pone centum, actione redhibitoria, quæ non durat vltra sex menses. & est prætoria, siue honoraria legasti mihi dicta. certè valet legatum, quia datur mihi postea actio ex testō, quę est ciuilis, & ppetua, loco illius, q̄ erat tpalis. vnde cōmodū habeo. Tertius est, actione ex stipulatu debes mihi c. vsq; ad annum pone. illa c. mihi legas in tuo testō. certè vtile est legatū p cōmodum repræsentationis si autem non sit plus vtilitatis in legato. quā fuerat in debito: non valet legatum. Viu.

2 † Flo. secut.

g *Vtile*] vt inf. tit. 1. l. Mæuius. §. debitor & Inst. eo. §. si quis, & inf. de lib. leg. l. si debitor. §. 1. & l. si creditor. & l. seq. & l. legati. §. contra. & l. Aurelius. §. eum. & in fra tit. 2. l. si deportatus. fin. & inf. ea. l. §. fi. & l. seq. & inf. ti. 3. l. debitor. Acc.

3 † Digestorum.

4 † Fl. deest. quæstionum.

5 † Lib. 6. ad l. Iuliam, & Papiam.

h *Id quod honoraria*] vt de peculio, vel redhibitoria, & est tunc rō. quia ex testamento perpetuatur ait. sup. proxi. respon. cum suis cōcor. & h. d. quia ciuilis, & ppetua, pro honoraria, & tpali. Sed tunc est arg. ff. si quis cau. l. si cum. §. qui iniuriarū. Sed dic, quòd ibi proponebat testōr facere perpetuum ius agentis, vel pone in prætoria perpetua. vt de const. pecu. Et quod dicit qa. &c. dic ſm Azo. & melior est ratio, quia iure ciuili erat indebitum, qđ legatur. cum ergo ius ciuile in testamentis, & legatis versetur, dicitur tenere legatum, quia prætorium per ciuile non distinguitur, sed ciuile per prætorium fit, quod est posterius, vt ff. de iust. & iu. l. ius autem ciuile. §. 1. Item quod dicit p honoraria: non dicas q̄ per testamentum nō erat prætoria, sed adijcit ciuilis. sic ff. de exer. act. l. si cū §. pē. sed respexit, q̄ legatarius omittet prætoriam, & ciuilem intentabit. sic & ex sententia datur actio: licet & alia primo competeret, vt inf. de re iud. l. miles. §. decem. Accur.

6 † Vlpianus.

LEX XXVIII.

SI creditori meo, tutus adsuersus eum exceptione, id quod ei debo, legem, vtile [g] legatum est, quia remissa ei exceptio videtur. Sic & [2] † Aristo ait: id, qđ honoraria [h] actione mihi debetur, si legetur mihi, legatū valere, quia ciuilis mihi datur actio pro honoraria.

¶ Marcellus li. 2 8 3 † quæstionū [4] † putat rem quā ex stipulatu mihi debes, [i] si mihi legaueris, vtile esse legatum. vt neq; Falcidia hoc minuat. [k]

Paulus. 5 †

LEX XXIX.

SIn aūt neq; modo, neque tēpore, neque cōditione, neque loco debitum differatur, inutile est legatum.

Scriptura, per quā legata pecuniaria, quibus dies non est adiecta, prorogantur, non pertinet ad corpora, nec ad legata, quibus dies est gratia differēdæ solutionis, vel multiplicandæ obligationis, vel inducendæ conditionis adiecta, & porrigimur ad legata præcedentia, & sequentia, ēt post in codicillis relicta. Bar.

Vlpianus. 6 †

LEX XXX.

TAlis scriptura, Quas pecunias legaui, quib. dies

i *Si mihi legaueris*] vt de peculio, vel redhibitoria, & est tunc rō. quia ex testamento perpetuatur ait. sup. proxi. respon. cum suis cōcor. & h. d. quia ciuilis, & ppetua, pro honoraria, & tpali. Sed tunc est arg. ff. si quis cau. l. si cum. §. qui iniuriarū. Sed dic, quòd ibi proponebat testōr facere perpetuum ius agentis, vel pone in prætoria perpetua. vt de const. pecu. Et quod dicit qa. &c. dic ſm Azo. & melior est ratio, quia iure ciuili erat indebitum, qđ legatur. cum ergo ius ciuile in testamentis, & legatis versetur, dicitur tenere legatum, quia prætorium per ciuile non distinguitur, sed ciuile per prætorium fit, quod est posterius, vt ff. de iust. & iu. l. ius autem ciuile. §. 1. Item quod dicit p honoraria: non dicas q̄ per testamentum nō erat prætoria, sed adijcit ciuilis. sic ff. de exer. act. l. si cū §. pē. sed respexit, q̄ legatarius omittet prætoriam, & ciuilem intentabit. sic & ex sententia datur actio: licet & alia primo competeret, vt inf. de re iud. l. miles. §. decem. Accur.

7 † Fl. haberet.

k *Minuat*] immo minuit. vt inf. ad l. Falc. l. 1. §. si quis creditori. contra. Solu. minuit in commodo repetitionis. vt ibi: non in plus. vt hic. Vel hic exitit dies, vel conditio viuo testatore: nihilominus tamen tenet legatum. vt inf. ad leg. Falc. l. verbis. cessat tamen Fal. quod nullum commodū habet. vt inf. tit. ad l. debitor. in prin. c. sed in contrario exitit post mortem. Accur.

l *Si autem neque modo*] die modo. vt C. de his, quæ sub mo. l. fin. Vel dic, q̄ erat alternatiua, vt inf. de actio. & obl. l. obligationum fere. §. modus. & facit. sup. l. proxi. in prin. cum suis concor.

Talis scriptura] CASVS. Titius faciens testamentum, legata

legata multa reliquit, & quædam purè, quædam in diem, quædam ſub conditione, & quædam in pecunia, quædã in ſpecie & quædam in reb. quæ conſtabant põdere, numero, vel menſura. Item legauit Sempronio annua decem. Cato legauit decem, cum erit viginti annorũ: & Cornelio legauit vinũ, quod habebat in apotheca ſua, vel pecuniam quam in arca habebat, poſtea ſubiecit verba, q̃ hic ponuntur: quas pecunias legaui, quibus dies appoſitus non eſt, eas hæres meus annua bima trima die dato, & poſt iſtam clauſulam poſitam quædã alia legata reliquit quibuſdam, quæritur, nunquid dicta clauſula, quas pecunias, &c. referatur ad ea legata, quæ ſunt in ſpecie, vt ſcilicet ea præſentur annua bima trima die? Et dr quod non, ſed bene pertinet ad ea, quæ ſunt data in his rebus, quæ cõſtãt pondere, numero, vel menſura. Item & ad ea legata pertinet, quibus non eſt appoſitus dies, ſed non pertinet ad illud legatum quod relictũ eſt annuatim: nec ad illud quod relictũ eſt ſub conditione: nec ad illud, quod relictum fuit Caio cũ habuerit viginti annos: quia omnia iſta legata habent diem: & teſtator noluit prorogare per dictam clauſulã, niſi ea, quæ non habent diem. Item non pertinet dicta clauſula ad illud legatũ, q̃ fuit relictum Cornelio, id eſt, ad legatum pecuniæ, quæ eſt in arca, vel vini quod eſt in apotheca: quia ſpeciei videtur legatum, & teſtator dixit, quas pecunias, &c. Item pertinet dicta clauſula ad ea legata pura, & in pecunia exiſtentia, quæ data ſũt in teſtamento, vel codicillis poſt prolatam à teſtatore dictam clauſulam, quas pecunias, &c. h.d. cum l. ſeq. Viuian.

1 †Fl. deeſt. bima trima.

appoſitus non eſt, ea hæres meus annua, bima, trima die dato: ad corpora [a] legata non pertinet, [b] ſed ad ea, quę pondere, numero, vel menſura continentur: [c] & ad ea tantum legata pertinet, quibus dies non eſt appoſitus. Proinde ſi fortè purè [d] legatum eſt, ex hac adiectione prorogabitur. [e] Quid ſi fortè centum mihi legata ſint præſentia. [f] vtrum annua, bima, trima [1] † die dabuntur? an verò præſentia? Et ait Seruius, & Labeo præſentia deberi. Quamuis igitur ſuperuacua ſit hæc adiectio, quantum ad vim, & effectum legati pertinet: [g] tamen ad hoc proficiet, vt præſenti die [h] legatum debeatur. Sed ſi in annos ſingulos, aut in ſingulos menſes ſit legatum relictum, ceſſabit ea ſcriptura: quia hoc legatum & initium [i] & finem habet. Sed & ſi ſub conditione ſit legatum relictum, poteſt dici ceſſare annuam adiectionem: quia dies incertus appellatur conditio. [k] Cui congruit, quod Trebatius exiſtimat: ſi cui legetur, quãdo annorum viginti erit, vulgarem hanc clauſulam ceſſare.

¶ Item, ſi legetur pecunia, quæ in arca eſt, vel vinum, quod in apothecis eſt, dicendum eſt ceſſare clauſulã: quoniã quoties ſpecies [l] legatur, ceſſare dicimus. = †

Verbum legaui, præteriti temporis, porrigitur ad præterita, & futura. Bart.

¶ Hanc autem ſcripturam [m] non ſolum ad præcedentia legata, [3] † ſed & [4] † ad vniuerſa, [n] quæ teſtamento adſcripta ſunt, extendi, Gallus Aquilius; Oſilius, Trebatius reſponderunt: idque verum eſt.

Paulus. [5] †

LEX XXXI.

SEd & [6] † ad ea, quæ codicillis confirmatis poſtea [o] legata fuerint, hæc clauſula pertinet.

Repetita à ſubſtituto, intelliguntur repetita purè, niſi aliud exprimatur. Bart.

VIpianus. [7] †

LEX XXXII.

SI quis à filio pupillo hærede inſtituto, cum is

ADDITIO. Dic quod ibi dixit, quas pecunias legaui, hæres meus dato annua, bima, trima die, nec ibi adiecit, quibus dies adiectus non eſt, vnde refertur ad omnia, ſecundum Bart. hic.

i *Initium*, id eſt, certitudinem temporis in ſe cõtinet: & ideo non habet locum repetitio. & facit inf. de donatio. cauſa mort. l. Senatus, §. fina.

k *Conditio*] & è contra, vt infra, de conditio. & demonſtr. l. dies.

2 † Fl. diximus.

l *Species*] accipitur ergo pecunia, vt ſpecies, quandoque: vt inſra, eodem, lege, planè, §. ſed hoc. *Accurſ.*

3 † Fl. ſola legata.

m *Hanc autem ſcripturam*] quibus dies, &c. vt in prin. huius legis.

4 † Fl. deeſt, &.

n *Vniuerſa*] etiam quæ ſequuntur: dũmodo ſint in numero, pondere, & menſura: vt in princip. legis, & facit inf. de verborum ſignificat. l. Scæuola reſpond. & infra, lege proxi. & inf. de rebus dub. l. finali. Sed contra, infra tit. ſecundo, lege, vxori, §. vxori. Solut. ſecus in donationibus, quæ fiunt inter viuos: quia variis tẽporibus earum dies cedit, vt valeant, vel non: ſed legata omnia ſimul cedunt. Azo. argum. ad hoc ſupra com. prædio. lege fina. in fine, & infra, de donatione cauſa mort. lege, ſenatus, in fine. Sed hoc non placet, cum ibi loquatur de illis donationibus, quæ morte confirmantur omnes. Nec obſt. C. de donationibus inter virum, & vxorem, l. donationes, quia verum eſt trahi retro non quantum ad dominium, ſed quantum ad fructus. Hug. Dic ergo quod ibi erãt contra ius futuræ, ad quas lex ſuam fictionem non extendit argumen. C. de conditi. inſer. l. ſecunda. Hug. Item ibi ſubſtantiam confirmauit; hic ſolam adijcit quantitatem. Item eſt argum. contra hunc finem, ſupra, quibus ex cauſa. l. ſed & ſi per Prætorem, §. deinde adijcit, & de poſtulan. l. 1. §. cum qui.

5 † Lib. 7. ad Sab. Fl.

6 † Fl. ẽt.

o *Sed & ad. Poſtea*] per verbum poſtea determinat, vel dictionem confirmatis, vel dictionem legata, quaſi dicat, facti ſint poſtea, vel antè. Et nota hic & ſuperiori lege in fine, præteritum porrigi ad futurum. 1 & ſic eſt infra tit. primo lege. cum pater, §. fidei, & ſup. lege proxi. in fine. & ſup. eodem. l. ſi mihi & tibi, §. fin. Accurſ.

7 † Li. 16 ad Sab. Fl.

Si quis à filio.] CASVS. Inſtitui mihi hæredem filium meum impuberem, & ab eo legaui Titio decem, cum dictus impubes fuerit factus pubes, poſtea ita dixi. ſi filius meus mihi hæres non erit: vel ſi hæres erit, & in pupillari ætate deceſſerit, ſubſtituo ei Cornelium; & a Cornelio ſubſtituo, ſi habuerit, hæreditatem meam ex ſubſtitutione, lego eadem decem dicto Titio, poſtea filius in pupillari ætate deceſſit, & ſic ſubſtitutus

i Concor. text. in c. de cauſis cum gl. in verb. certum, extra de eſt. dele. c. ſi cui. de reſcrip. lib. 6. & c. ſtatuũ. eod. tit.

tutos habuit hæreditatem meam nunquid debet legatum Titio? Et certe dicitur quod licet eius si repetiisset legatum ab impubere relictum, cum fuerit factus pubes, eo modo à substituto, scilicet cum impubes fuerit factus pubes: nam non debebit legatum substituto. Impossibile enim esset præstari legatum per substitutum, cum impubes factus pubes fuerit, nec enim potest amplius fieri pubes ille qui mortuus est.

¶ *Si quis plures*] Si quis plures sectos habebat, qui vocabantur Stichi, legauit Titio Stichum, & non apparet de quo Stichо ego senserim, certe hæres debet eligere quem præstet.

¶ *Si parti*] Quatenus Sancti Proculus ponelegauit decem, vt faceret depingi seralium, vel vt emeret vineam, ex cuius fructibus soluat collectam, certe valet legatum. Vlp.

a *In tutelam suam*] id est, puberem eum, vt inf. eo. l. cum filio. & si sub conditione, & in diem, si autem pure ab vtroque, distingueretur: adiret impubes, vel non: vt inf. eo. l. seruo alieno. § si pater, & l. si fundus, § si pater.

b *Isdem diebus*] id est, sub eadem conditione, si in suam tutelam, &c. id est, ita dato, sicut filius teneba ur dare, non aliter: sed filius non tenebatur dare, quia decessit impubes: ergo nec hic, & est hic nugatio quædam, sic sup. quibus mod. pignus vel hypo. fol. l. si debitor. §. 2. Azo.

c *Duntaxat demonstratione*, q.d. non conditio repetita: non enim debet videri conditio repetita, quę viciaret legatum: sic inf. eo. verb. obl. l. Titia. § 1. in dubio non videtur repetita: vt inf. eodem, l. seruo alieno, §. si ab impubere & l. si eum. § sed si a filio, & l. licet, & sup. de hæred. instit. l. sub conditione. & facit inf. ait. 1. l. cum pater, §. ab instituto. & sup. eod. l. legata inutiliter.

d *Si quis plures*] puta decem & no. secundum Ro. quod hęc lex, & aliæ quæ legatarijs electionē dant, sic sunt intelligēdæ: vt ex pluribus nec hæredi deteriorē, nec legatario meliorem eligere concedant: vt infra eodem. l. legato. Ro.

e *Hæres eligent*] sequando cunque, etiam post suam mortē: licet secundum R. aliud sit quando in genere, vel quādo in sensit de certo: vt inf. eo. l. legato. & sup. eo. l. qui duos. quæ sunt contra, & reddebat rationem quia non sic verbum in galerea, vt generale transferet electionem. Tu die ad l. qui duos, q hic senatus testator de aliquo certo, quod ex eo apparet quia nomen Stichi apposuit, non nomen quilibet dignetenus: vnde voluntatem defuncti hæredi magis, vt det quem velit, quàm legatario interpretari concedunt. sup. vero de nullo certo sensit, quia nec nomen proprium: vnde legatarij est electio, sicut & vbi in genere, vt inf. eo. legato. & l. si seruus legatus. § cum hoc. & no. sup. fami. ercis. l. hæredes. §. si incerto. Item contra sup. de testa. tut. l. duo. Sed ibi certo iudicio debet in tutela cauere, vt Instit. eo. § fi. Et ibi no. Cōcor. tex. in c. si tibi cum ibi no. ex de testa. & in [illegible] & [illegible] Instit. eo. § fi eadem. & C. eodem. lege si Fortidianum.

h *Cauisse*] sic inf. de his quæ pro non scrip. l. 2. & inf. tit. 4 l. vxorem. § fa licissimo. Accur.

i *Portiones*] nisi sint quidam coniuncti re & verbis, alij re tantum coniuncti, sed verbis disiuncti: tunc coniuncti vtroque modo, pro vno reputantur: vt inf. ad l. prox. secundo. respon.

vel compendium Reipublicæ iuuet, sine dubio debebitur. f

Si pluribus eadem res legetur coniunctim, cuilibet debetur pars. si disiunctim, partes sibi faciunt per concursum: nisi testator voluerit à primo ad. mere, vel cuique in solidum concedere, h.d. cum princ. l. seq. Bar.

Paulus. 3 †

LEX XXXIII.

SI pluribus eadem res legata fuerit, si quidem coniunctim, etiam si alter vendicet, alter ex testamento agat, & non amplius 4 † quàm partem habeturis, qui ex testamento agit. Quòd si separatim, si quidem euidentissimè apparuerit ademptione à priore legatario facta, ad secundum legatarium 5 † testatorem contulisse, h solum posteriorem ad legatum peruenire placet. Si autem a hoc minimè apparere potest, pro virili portione i ad legatum omnes venire: scilicet, nisi ipse testator ex scriptura manifestissimus esset, vtrumq; eorum solidum accipere vo-

f *Debet tm*] vt inf. eo. tit. 1. l. cum pater. §. fi. & inf. eod. l. hæres. § 1. Accur.

Si pluribus.] CASSIVS. Titio & Sēpronio legauit fundū Cornelianum: & sic fuerunt re, & verbis coniunctī: certe quilibet debet habere dimidiam, quacunq; actione quilibet eorum agat pro legato contra hæredē. Quid si ita dixi. Titio lego fundum Cornelianum: & Sempronio lego eundem fundū Cornelianum, & ita sint separati verbis, rontamen re? Certè eum appareat voluisse testator. adimere primo & dare secundo, aliter non: primo casu secundus habebit totum fundum: secundo veniet ad legatum quilibet pro dimidia, si testator voluisset quemlibet habere solidum: quia tunc vnus debet habere fundum, & alter æstimationē. Sed quis habebit electionem, vtrum habeat fundum, vel æstimationem? Et certè ille, qui primo fuerit litem contestatus super vno de eis, postquam tamen fuerit litem contestatus super vno, puta super æstimatione, non poterit postea petere fundum: dixi ergo sup. quod quando testator vult adimere primo, & dare secundo, secundus debet habere, & primus amittere. Sed q d si eum secundo non erat testamenti factio id est, non poterat capere legatum? Certè nihil minus habebis primus. Dixi ergo tibi, quando quibusdam coniunctim lego re & verbis & quando lego aliquibus separatim verbis & coniunctim re, modo videamus quando legaui fundum Cornelianum quibusdam, & quosdam eorum potui coniunctos re, & verbis & quosdam coniunctos re, & separatos verbis: puta ita dixi primo & secundo, & tertio lego fundum Cornelianum: quarto lego fundum eundem, quinto lego fundum eundem, quomodo admitteretur ad petitionem legatū? & certe tres coniuncti re & verbis, ideo vnus habentur, & habebunt dimidiam fundi; alij duo habebunt aliam dimidiam, & hoc dicit, vsque ad §. 1. l. plane. Vlp.

g *Aut*] vt & infra, eodem. l. duobus, & facit ad sequentia infra de duo. re. l. reos. §. primo. & C. si plures, una sententia. l. prima, & infra de verbor. obligation. l. cum quæsitum. & sup. eo. l. secundo respon. & Instit. eo. § si eadem, & C. eodem. lege si Fortidianum.

1 † Fl. id hæres.

2 † Fl. & duntaxat demonstratio eo rū facta.

3 † Lib. 1. Regu. Il.

4 † Fl. nō plus.

5 † Fl. legatum.

6 Conc. cum hoc tex. cpen. in fi & i. lib. g. sup. tex. fc. cū alijs, ante me, i. bi, vnde suppl. ex. de procu.

respon. & ita ipsi soli habent vnam medietatem, alij disiuncti viriles habent partes alterius medietatis. Azo.

a *Certum*] sic inf. tit. 2. l. si res mihi & inf. ti. 2. l. qui duos. §. fi. & inf. de manu. testa. l. Iulianus.

b *Contestatus est*] sic supra, de procura. l. pluribus, quandoque tamen expectatur sententia, vt sit melior conditio: vt supra, de noxa. l. si quis à multis. & de pecu. l. si verò. Et no. quod hic dicit Ioã quod ante litem cõtestatam nulli debetur: & tunc demum lite contestata incipit deberi, aliequin, & duo haberent actionem in solidũ, & dominium in solidum: quod est impossibile, sed & dici potest pro parte cuique quæsitum: sed sub cõditione in solidum, si prius litẽ contestetur: quo casu alio contestante alteri nil quæsitum videtur, secundum Ioan. & facit inf. de iniur. l. iniuriarum actio. & de verbor. obligatio. l. si Titius & C. de caduc. tollen. §. vbi aũt legato & sup. de iud. l. q prior. & no. in fi. de variation. similia no. ẽ de procurat. l. in causa. in prine.

luisse, tunc enim vni pretium, [a] alij ipsa res assignatur: electione rei, vel pretij seruanda ei, qui prior de legato fideive commisso litem cõtestatus est [b]: ita tamen, vt non habeat licentiam altero electo ad alterum transire.

Vlpianus. † [1]

LEX XXXIIII.

PLanè vbi transferre voluerit legatum in nouissimum, priori non debebitur: tametsi nouissimus talis sit, in cuius persona legatum nõ consistat. [c] At si coniuncti [d] disiunctique [2]† cõmixti sint, coniuncti vnius personæ potestate [e] funguntur.

Si circa idem corpus multiplicetur à testatore legatũ, non debetur nisi semel, secus si à diuersis testatoribus, sed si circa quantitatem, vel genus, pluries debetur, si de voluntate testatoris processerit. Bart.

¶ Si eadem res sæpius legetur in eodem testamento, [f] amplius quàm semel peti non potest: sufficitq. vel rem cõsequi, vel rei æstimationẽ. Sed si duorum [g] testamentis mihi eadem res legata est, [3]† bis petere [h] potero: vt ex altero testamento rẽ cõsequar, ex altero æstimationem.

¶ Sed si non corpus sit legatum, sed quantitas eadem in eodem testamento sæpius, Diuus Pius rescripsit tunc sæpius præstandum summam, si euidentissimis probationibus apparuerit pluries relictum, quàm semel: quod ego sequendum puto, si modo non de eadem re, sed de alia atque alia sensisse testatorem apparebit. Quod si non corpus, sed quantitas legata sit, & ibi dimittas, & capias. §. ꝙ si rem. & legas vsque ad §. si coniunctim.

¶ *Sed coniunctim*, Titio, & Sempronio legaui fundum Cornelianum, certè quilibet debet habere dimidiã, si ambo capaces sunt, si autem vnus eorum nõ est capax, puta quia seruus est testoris: nihilominus alter habebit alterã dimidiam, vnde pono tibi talem casum. Filium meum impuberem instituit: & in hoc testamẽto equũ meum Titio legaui, postea prædicto meo filio substituũ decedi, si intra pupillarem ætatem decederet: & in casum eundem equum legaui Seio. certè quilibet de dictis legatarijs dẽt habere dimidiam in dicto equo. Sed ante, quã perueniat hereditas ad substituũ: Seius, cui legatum fuit à substituto, nõ potest habere partẽ equi, nũquid interim debet habere alius legatarius totũ equũ? Et dicitur ꝙ non, immo suam partẽ tantũ, & ita non solũ in superiori casu, sed ẽt in isto, ille qui non põt capere, sacit partem suo collegatario capaci.

¶ *Stradam*] Titius in testamento suo legauit mihi bit equum suum, vel ter, vel quater. certè si extat equus, eũ mihi debet dare hæres, aliàs æstimationem: sed equum & æstimationem habere non possum, secus si pluries legauit mihi eandem summam, volens ꝙ pluries eam mihi daret hæres: quia tunc benè potero habere pluries, & reddit rationem inter speciem & summam, sed quod dixi in specie, habebit locum in quantitate relicta tanquam esset species. ea autem, quæ consistunt in pondere, numero, vel mẽsura, non videntur species, sed quantitas: & pluries præstantur, si pluries legata fuerint. Sed pone, ꝙ Titius legauit mihi equũ suũ in suo testõ, postea Sempronius legauit mihi eundem equum. certè si habeo æstimationem ex testamẽto vnius, benè potero habere rẽ ex testõ alterius. Sed quid si Titius legauit mihi equum & ego eum postea emi a Sẽpronio. & habeo ex causa emptionis? nunquid potero adhuc petere dictum equum ab hærede Titij? certè sic, & cõsequar ab eo illud, quod mihi abest pro equo, id est pretiũ, quod dedi Sempronio. Item quid si Titius legauit mihi equũ suum, & nullum onus mihi imposuit, & Sẽpronius mihi eundem equum in suo testamẽto legauit, & rogauit me, quod eum restituerem Caio: vel rogauit me, quod darem decem Caio: vel legauit mihi dictum equũ dictus Sempronius sub condõne, si darem hæredi suo decem: & postea habui equũ legatum ab hærede Sempronij prædicti: & sic teneor eum restituere Caio, sicut Sempronius me grauauit, cum mihi legauit: vel teneor dare decẽ Caio, sicut Sempronius me grauauit: vel teneor dare decem hæredi Sempronij, sicut ipse me grauauit, postea pono equũ ab hærede Titij primi testatoris qui mihi legauit, certe bene possum hoc facere: sed tamen ipse non dabit mihi equũ, vel eius æstimationẽ: quia iam habui equũ ex causa lucrativa: sed dabit mihi illud, qd præstare teneor ex testõ Sempronij, videtur. n. illud mihi abesse occasione rei ꝙ habui ex causa lucrativa, ex quo teneor ad dandũ alijs: literã aũt ita prosequatis sicut posui in casu. Primo enim legas vsque ad §. sed si duorum, & illum dimittas. & capias illum, sed si non corpus, & legas vsq. ad §. quod si rem, & ibi dimittas, & reuertaris ad § sed si duorum, & legas vsque ad §.

1† Li. 21. ad Sab.

2† Fl. disiunctiuè.

3† Fl. ff.

a *Certum*] sic inf. tit. 2. l. si res mihi & inf. ti. 2. l. qui duos. §. fi. & inf. de manu. testa. l. Iulianus.

b *Contestatus est*] sic supra, de procura. l. pluribus, quandoque tamen expectatur sententia, vt sit melior conditio: vt supra, de noxa. l. si quis à multis. & de pecu. l. si verò. Et no. quod hic dicit Ioã quod ante litem cõtestatam nulli debetur: & tunc demum lite contestata incipit deberi, aliequin, & duo haberent actionem in solidũ, & dominium in solidum: quod est impossibile, sed & dici potest pro parte cuique quæsitum: sed sub cõditione in solidum, si prius litẽ contestetur: quo casu alio contestante alteri nil quæsitum videtur, secundum Ioan. & facit inf. de iniur. l. iniuriarum actio. & de verbor. obligatio. l. si Titius & C. de caduc. tollen. §. vbi aũt legato & sup. de iud. l. q prior. & no. in fi. de variation. similia no. ẽ de procurat. l. in causa. in prine.

c *Non consistat*] vt inf. de adi. leg. l. & si transferam. Acc.

d *Coniuncti*] hic continua. sup. l. proxi. ibi. pro virili, &c. & vt ibi dixi secundum Azo. & M.

e *Potestate*] vt id solum ambobus præstetur, quod vni soli præstaretur. R. & facit inf. de dote præle. l. 2. 2. fi & C. de ĩpub. & ali. subst. l. 6. & inf. e. l. hmõi. §. si Titio. & ĩ. de hæredit. institu. l. Titius fundi. & sup. de vsufruct. accresc. l. si quis. H.

f *In eodem testamento*] i. eiusdem, nam siue eodem testõ, siue testamento. & codicillis, idem est: vt hic, & inf. de leg. 2. l. Mæuius. §. duobus. & §. eũ. & C. de leg. l. cum qõ. §. fi. & sup. si quis omisecauf. testa. l. si ab instituto. secus si essent duorum istæ voluntates vt inf. subijcit. Acc.

g *Duorum*] quorum alter alterius non sit hæres, vt inf. eo. l. huiusmodi. §. si Sempronius, quæ est contra.

h *Bis petere*] hæc vera sunt, si prius habuit æstimationem ex altero, secus econtra: vt Instit. de leg. §. si res aliena. & infra. de actio. & obligat. l. omnes quæ sũt cõtra, & argumen. sup. de vsufruc. l. si alij. §. rerum. Item hoc si dixero.

restò: secus si per obliquum, quod dicit inf. eod. l. si seruus legatus. §. 1.

a *Ostendatur*] legatarius ergo probat, sed certè immo hæres. vt sup. de probat. l. quinquaginta, quę est contra. Solut. hæc secundum illam, vt dicatur hic legatarius probare, eo ipso, q̃ nõ probatur contra filium Ioan. Tu dic, vt R. & Azo. ibi in diuersis scripturis: hic in vna & secundum hoc intellige inf. de adi. leg. l. cum certum. & facit. sup. de iur. dot. l. cum pater. Itẽ not. hic quidam posse variare, & sic ponunt similia. inf. de col. boro. l. nonnunquam, sed hic magis addidit quã vasio. l. fin. C. de co. dic. & l. Papin. §. sed nec impuberi. ff. de inoff. test. cui cõco. tex. in c. cum cessante. ext. de appe. à quo videtur ex. in l. quod iussit. ff. de re iu.

bus ostendatur [a] testatorem multiplicare legatum voluisse, idemque [1] † in fideicommisso constituit, eiusque rei ratio euidens est, quòd eadẽ res sæpius præstari non potest, eadem summa volente testatore multiplicari potest. Sed hoc ita erit accipiẽdum, si non certum nummorum corpus sit sæpius relictum, vt puta, centum quæ in arca habet, sæpius legaui, tunc enim fundo legato esse comparandum [b] credo.

¶ Sed si pondus auri, vel argenti sæpius sit relictum, [c] Papinianus respondit magis sũma legato comparandum. meritò: quoniam nõ species [d] certa relicta videatur. Proinde, & si quid aliud [e] est, qđ ponitur, numero, mẽsura vel continetur, sæpius relictum: idem [f] erit dicendum: id est, sæpius deberi, si hoc testator voluerit.

Si res legata efficitur mea, eatenus valet legatum, quatenus mihi abest pro ea. Bar.

¶ Quòd si rem emissem [g] mihi legatam, vsque ad pretiũ, quod mihi abest, competit mihi ex testamento actio. Et multò magis hoc dicendum est, si duobus testamentis mihi eadem res legata sit, sed alter me restituere [h] rogauerit, vel ipsam rem, vel aliud pro ea: aut si sub conditione legasset dandi quid pro ea, nã hactenus mihi abesse res videtur, quatenus sum præstaturus. [i]

Coniunctus in cuius per-

na quoquo modo legatum cõsistit, vel speratur consistere, facit partem coniunctio. Bar.

¶ Si coniunctim res legetur, constat partes ab initio fieri. [k] Nec solum ij partem faciunt, [l] in quorum persona consistit [2] † legatum: verùm hi quoque in quorum persona non constitit legatum: vt putà si Titio, & seruo proprio [m] sine libertate legetur. Sed si in pupillari testamento alij legauerit cãdem rem, quam mihi in suo testamento legauit, Iulianus scribit, concursu [n] partes nos habere. Interim igitur partem [o] habebit is, cui in suo testamento legauit.

Hæres, idemque legatarius ab initio nõ facit partem collegatario: secus si legatarius per personam mediam hæres fuerit. Bart.

¶ Si duobres [3] † sit legata, [4] † quorum alter hæres institutus sit, à semetipso ei legatũ inutiliter [p] videtur: ideoque quod ei à se legatum est, ad collegatarium pertinebit. ¶

Si a legatario legatur haredibus heredes admittuntur pro hæreditarijs portionibus. hoc dicit. Vel sic: Si hæredes grauantur inuicem præstare corpus hereditarium, quilibet capiet pro hereditaria portione alterius. Bart.

¶ Inde dicitur, [r] si duo sint hæredes, [s] vnus ex vncia, alter ex xj. vncijs, & eis fundus legatis sit: vnciarum hæredem xj. partes in fundo habiturum, cohæredem vnciam. Vel si habeas vnciarum hæredem, secundum Py. literam: dic casum, vt prius, quod duo sunt instituti: alter ex vndecim vncijs, alter ex vna, & adiecit testator, vobis lego fundum, nam tale est, ac si dixisset, à te instituto in vndecim vncijs lego cohæredi fundum: & ab alio instituto in vna legaui alij fundũ, quibus casibus videor grauare institutũ in vndecim, vt det vndecim partes fundi alij: & alium, vt det huic vnam. secus si vnum tantum oneraſſet alteri restituere: qa tũc ille suo cohẽdi tenet in solidũ. sed hæc sia nõ placet R. & sũ mentẽ positionem legatus hæredi à seipso, & sic

1 † Fl. idẽque, &.

2 † Fl. constitit.

3 † Fl. decem res.

4 † Sic ẽt Flo. & in oĩb. manuscr. Cuia. ñ post Azo. & Hugo. ad tit. de leg. in fragm. Vlpi. putat legendũ legatum.

a *Ostendatur*] legatarius ergo probat, sed certè immo hæres. vt sup. de probat. l. quinquaginta, quę est contra. Solut. hæc secundum illam, vt dicatur hic legatarius probare, eo ipso, q̃ nõ probatur contra filium Ioan. Tu dic, vt R. & Azo. ibi in diuersis scripturis: hic in vna & secundum hoc intellige inf. de adi. leg. l. cum certum. & facit. sup. de iur. dot. l. cum pater. Itẽ not. hic quidam posse variare, & sic ponunt similia. inf. de col. boro. l. nonnunquam, sed hic magis addidit quã vasio. l. fin. C. de co. dic. & l. Papin. §. sed nec impuberi. ff. de inoff. test. cui cõco. tex. in c. cum cessante. ext. de appe. à quo videtur ex. in l. quod iussit. ff. de re iu.

1 † Fl. idẽque, &.

b *Comparandum*] No. etiam quãtitatem accipi quandoque vt speciem, vt hic, & inf. eod. l. sed si ceros. & sup. eod. l. talis. §. item si legetur, & inf. eod. l. si seruus legatus. §. quinquaginta.

c *Relictum*] puta matcha argẽti. Ac.

d *Non species*] imo quantitas: quia consistit in põdere: vt Inst. qui. mod. re contr. obl. in prin. *Aliud*] vt decem põdo auri, vel olei.

e *Idem*] quod supra ea. l. §. sed si non corpus.

f *Quod si rem emissem*] ab alio, non ab hærede alioquin actione ex empto repeteret pretium, vt inf. e. l. huiusmodi. §. qui seruum. & sup. de actio. emp. l. cui res & facit. infra ad le. Falc. l. 4.

g *Restituere*] quo casu id non videtur mihi relictũ, quod mihi non remaneret vt inf. tit. 1. l. cum ei qui. & inf. eo. l. non quocunque. Acc.

h *Præstaturus*] vt & sup. eo. l. non amplius. in prin. & inf. de cond & demõst. l. sed si hoc. §. 1. Sed cont. inf. ad l. Fal. l. ad veterani. §. si cui. Itẽ facit sup. de nege. l. si quis mãdato.

i *Ab initio fit*] idem si disiunctiuè: vt Instit. de le. §. si eadem.

k *Partem faciunt*] id est, vt partem, non totum legatũ habeant: vt inf. de reb. dub. l. verum.

l *Proprio*] testatoris, non Titij: vt inf. tit. 1. l. si mihi putè. Et no. q̃ licet hoc legatũ actione deficiat: vt C. de le. l. seruus. & inf. tit. 1. l. si ita liberũ. in prin. & de adim. leg. l. & si

m *Concursu*] quia videtur repetitum à substituto: vt infra, eod. l. licet.

n *Partem*] s. suam pleno iure, sũm Io. & sic facit pro Ioa. in quæst. proposita sup. si pars hæt. pet. l. 2. Sed Azo. & Hu. dicunt aliam: q̃ fortè alius est habiturus. & sic non facit pro Io. nã de sua non est dubium, & pro hoc sup. quib. mod. vsusfru. amit. l. si sub cõditione. & facit inf. tit. 1. l. si Titio.

2 † Fl. constitit.

o *Inutiliter*] vt & inf. e. l. legato generaliter. §. 1. & inf. tit. 1. l. Titia. §. 1. & l. fi. §. Seio. Sed con. sup. de vsufr. accresc. l. si qs Titio. Sol. vt ibi. Item à cohærede potest ei legari, quod dic ponendo casum inf. eo. l. legato. §. 1. Item à legatario potest ei legari heredi, vt inf. statim subijcit, secundum vnam lecturam. & facit ẽ. eo. l. qui filiabus. §. fin. & l. seq.

p *Pertinebit*] sup. §. si coniuncti. contra. sed dic, vt inf. eod. l. huiusmodi. §. si Titio. Item continua hic inf. è. plane.

q *Inde dicitur*] quia inutiliter legatur hęredi à semetipso: ergo, quod non à semetipso. dẽt valere.

r *Hæredes*] alicuius, & decessum sũm Io. q̃ duo sũt instituti, aliter ex 11. vncijs: aliter ex vna, & à quodam legatario, cui legata fuerunt centũ legatus est fũdus hæredib. Certè habebunt fundum pro hereditarijs portionibus: scilicet vnus pro vndecim partibus: alius pro vna: quia, & pro eisdem partibus sentirent onus de centum, & secundum hoc habeas in litera vndecim vnciarum hæredem.

3 † Fl. decẽtres.

4 † Sic ẽt Flo. & in oĩb. manuscr. Cuia. ñ post Azo. & Hugo. ad tit. de leg. in fragm. Vlpi. putat legendũ legatum.

ADDITIO. Die hoc verum ex post facto per concursum, non ex natura verborum legati: vt C. de cad. tolli. §. si verò non omnes, secundum Bal. hic.

& ſic non obſtat ſup.proxi.§.ſi duob. Item contra infra, e. l.ſi ſeruus,§.ſi ex pluribus. Sol.vt ibi. Item facit inf.de ſtatu.l.ita,§.1.contra.

ADDITIO. Dic q̃ ibi propria nomina fuerunt expreſſa: hic non ſecundum Bar.hic.

a *Legatarijs*] ſc.extraneis : nam adiungitur ad principium, §. ſi duobus.

b *Arbitrio*]ſic inf.ti. 1.l. Lucio, & inf. de vſufru. le.l. ſi fundus Titio. Sed §. ſup. de iu. do.l.plerũq; in fi. Sol.in vltima voluntate ſpeciale. 1 Item cõtra inf.tit.1.l.ſi ita relictum.§. fin. Solut. ibi eſt dato, hic habeto. Vel ſol.ibi.

c *Pro parte*] quæ intelligitur dimidia : vt inf. de verb. ſignif. l. nomen filiarum, §. portionis.

d *Reſtè appellatur*]ſic ſup.commu.diui.l.cõi diuidũdo §.1. & inf. ã ver.ſig.l.locus & l. appellatione, & ſup. eo.l. quod in rerum, §. fin. & de fun. do.l. dotale prædium, §.1. ſic & in domibus pariete interpoſito : vt ſup.commu. prædio. l. ſi quis duas. §. plane. Sed contra hunc, §.inf.tit.1.l. Caius, §. fi. Sol.ibi. Item facit inf.tit.1.l. ſi quis ſeruum, §.1.

Si alienum] CASVS. Legaui tibi ſeruum alienum: poſtea dñs ſerui prædicti eum manumiſit, antequã hæres meus eſſet in mora dandi tibi dictum ſeruum, vel æſtimationẽ. Certè ad nihil tenebitur hæres meus. Viu.

e *Hæres*]ſecus ſi ſuũ, vel teſtatoris, vt infi. qui & à qui. l. hæres ſeruum.

f *Nihil*]niſi culpa, vel mora poſſit ei obijci : vt inf.de ver.obl. l.ſi ſeruum.§.2.& l.is qui.& Inſtitu. eo.§.ſi tes legata.cum §.ſeq.

Titiæ textores]CASVS. Quidam habebat multa ſeruos textores, qui non erant vernæ, id eſt, non erant nati ex ancillis textoris, & habebat vernas qui non erant textores, & multos alios, qui erant vernæ ſimul, & textores, & dixit taliter in teſtõ ſuo : Titiæ lego oẽs textores meos præter illos textores, quos in hoc teſtõ legaui alij. Plotiæ aũt lego vernas meos oẽs, præter illos vernas, quos legaui alij in hoc teſtõ q̃ritur, q̃d erit de illis, qui erãt vernæ ſimul, & textores? Et dr q̃ Titiæ, & Plotiæ habebũt eos, & reddit rõnẽ quare q̃m nec quos &c. eſt alia rõ. hoc n. iuris, &c. ſecus aũt eſſet, ſi ita dixiſſet: Textores oẽs præter vernas lego Titiæ, & vernas omnes præter textores lego Plotiæ: nam illo caſu illi, q̃ ſunt vernæ ſimul & textores, non vñr legati alicui eorum.

Planè ſi alter ex legatarijs [a] hæres extiterit hæredi, à quo legatum erat relictum, non ideo minus partem collegatario faciet, retinet enim pro parte legatum.

In alternatiua ſi verba executiua referuntur ad legatarium, eius erit electio. Bar.

¶ Si ita Titio legetur, fundum Seianum, vel vſumfructum eius ſibi habeto, duo eſſe legata: & in [1]† arbitrio [b] eius eſſe, an velit vſumfructum vendicare.

Pars fundi dicitur fundus, ſi de mente teſtatoris appareat. Bart.

¶ Sed & ſi quis ita leget, Titio fundum do lego, vt eum pro parte [c] habeat, mihi videtur poſſe dici partẽ habiturũ, videtur. n. fundi appellatione nõ totũ fundũ, ſed partem appellaſſe. Nam & pars fundi [2]† fundus rectè appellatur. [d]

Interitu ſpeciei ſine culpa hæres liberatur. Bart.

Paulus. [3]†

LEX XXXV.

SI alienum hominem hæres [e] [4]† dare damnatus ſit, & hic à domino manumiſſus ſit: nihil [f] ex hoc legato detur. [5]†

Si duobus diuerſa ſpecies ſeruorum legãtur, ſerui, qui participant de vtraque, debẽtur: ſiue fuerint excepti obſcurè, ſiue non excepti, ſecus ſi clarè fuerint excepti. Bart.

Pomponius. [6]†

LEX XXXVI.

TItiæ & textores meos omnes, præter quã quos hoc teſtamento alij legaui, [7]† lego. Plotiæ vernas * meos omnes, præterquam quos alij legaui [8]† lego. Cum eſſent quidam vernæ [9]† ijſdem, & textores, Labeo ait, quoniam nec quos Titiæ textores non legauerit, aliter apparere poſſit, quàm ſi cognitum fuerit, quos eorum Plotiæ legauerit, nec quos Plotiæ vernas non [10]† legauerit, intelligi [11]† poſſit. [h] neutrius legato exceptos eſſe eos, de quibus quæritur, & ideo communes ambobus eſſe, hoc enim iuris eſt, & ſi neutrius legati nomine quicquam eſſet exceptum. [i] Quòd ſi hoc modo eſſet legatum, Textores omnes præter vernas, & rurſus, Vernas omnes præter textores: qui & vernæ & textores ſunt, [12]† & neutri fuiſſe legatos [13]†

Inter &, & Cum, non eſt differentia, quando ponuntur inter perſonas. Bart.

¶ Nihil differt, [k] [14]† vtrum ita legetur, Titio & Mæuio: an ita, Titio cum Mæuio, vtrobique enim coniunctim legatum videtur.

Si quantitas debetur reſpectu ſpeciei, perempta ſpecie debitor liberatur.

¶ Si alteri Stichum hæres dederit, quem duob. dare damnatus fuerat, & antequam interpellaretur ab altero, Stichus mortuus eſt; hæres non tenetur, [l] quia nihil per eum factum fuiſſe [15]† intelligitur.

¶ *Nihil*]Dixit ſup.eo.l.planè, 2.reſpond.quod illi, qui ſunt coniuncti re, & verbis, loco vnius habentur, nunc dicit, q̃ coniunctionem facit dictio, cum.

¶ *Si alteri*]legaui Stichum duobus in ſolidum, vnde tenetur hæres vni legatario ad dandum Stichum, alteri æſtimationem: vt ſup eo.l.ſi pluribus, in verſ. niſi ipſe, &c. fuit hæres interpellatus ab vno de legatarijs, vt ſolueret ei Stichum, & poſtea apud legatarium deceſſit Stichus, antequã interpellaretur hæres ab alio legatario pro æſtimatione, certè non tenetur amodò hæres: quia non eſt factum per eum, vt Stichus moriatur. Viu.

g. *Titiæ*, cum quis teſtator haberet plures ſeruos textores, quoſdam emptitios, quoſdam natos de ancillis, q̃ dicuntur vernæ, dixit ſic in teſtamento. Oẽs ſeruos textores lego Titiæ, præter illos, quos alij legaui hoc teſtamẽto, & omnes vernas lego Plotiæ, præter illos, quos alij legaui hoc teſtamento, certè cũ omnes ſint textores, nihil videtur primo legatum, quod in exceptione non videatur ſecundo datum: vnde pinde eſt ac ſi diceret: Titiæ & Plotiæ omnes ſeruos meos textores lego, ſecus q̃n primo oẽs legat, & excipiendo nulli legat: quia nulli aliquid debetur. No. ergo. q̃ exceptio debet differri ab eo, à quo excipit, vt valeat.

h *Intelligi poſſit*]ſubaudi, aliter quam ſi apparuerit quot vernarum Titiæ legauit ſi non hẽs in textu, quod ſubijcit, aliter quã ſi cognitum. &c.

i *Exceptum*] ſed ſic ſimpliciter dictum, Titiæ textores, Plotiæ vernas lego: ſed quidam illud habent in tex. ſed tunc eſt contra ĩ. de leg.3 l. ſeruus vrbanus, §. fi. Sol. ibi. Itẽ contra inf.de pecu.leg.l. ſeruo manumiſſo. Solu.ibi. Item contra inf.de legat.3.l.legatis ſeruis, §. ſi vnus: ſed diſſimilis caſus eſt. Item dic verum * natum eſſe ex ancillis noſtris: vt Inſti.de leg.§. huic proxima. Item adhuc contra inf.de leg.3.l.vxorem, §. codicillis. Sol. ibi ideo, ne diuidatur agnatio.

k *Nihil differt*] ſic ſup. commo.l. ſi vt certo, §. ſi me & inf. eod.l.ſi quis inquilinus. ĩ. ſi ita, & inf.de reb. dub.l.ſi is, §. 1. & ſup.de vſufru. accreſc. l. ſi quis Titio. Sed argumi. contra inf.de fundo inſtru.l.ſi cui, & ſupra.depoſi.l.1.§. quæ depoſitus. Solu. vt ibi.

l *Non tenetur*]ſic ĩ. e.l. filius, §. fi. & inf.de act. & obl.l. is q̃ &

7† De lego.

* Vernæ qui ſint, vi. Ale. ab Ale. li. 3. c. 22.

8† De lego.

9† Fl. & vernæ.

10† Flor. deeſt, vernas non.

11† Flor. deeſt, intelligi.

12† Flor. q̃ & vernæ, & texor eſt

13† Fl. legatum.

14† Fl. deſt.

15† Flor. deeſt fuiſſe.

* Vernæ q̃s dicatur, & vi. teſt. li. 19. Nõ. Marcel. vernas veteres appellaſſe ſcribit, q̃ vẽtre ſacio fuerãt nati, & habitũ fuiſſe hoc nomẽ pro vituperabili, & maledicto.

1 Per hãc gl. cũ ſuo tex. limitabis, & reſtringes. tex. ĩ l. ſiqs arbitratu. ĩ. de verb. ob. ã qua materia ſecurres ad l. ſi. §. ſed & ſi qs, C. eõ. de leg.

2† Fl. deeſt in.

3† Li. 3. ad Sab. Fl.

4† Fl. hæres ponitur poſt, ſi.

5† Fl. debetur.

6† Lib. 6. ad Sab. Fl.

& 3.co.l.si hæres.& dic vtique in solidum legatum: vt sup. co.l.si ex pluribus.§. pen.

LEgato] CASVS. Legauit tibi hominem in genere, certè tu legatarius, qui habes electionem, non potes capere meliorem seruum de hæreditate mea, puta actorem.i. cassaldum, nec hæres potest dare deteriorem, vnde accipiat mediocrem, secus si non legaui in genere: sed cum haberem plures fundus Titianos, legaui tibi fundum Titianum: nec apparet de quo: nam tunc tu hæres habes electionem: sed si appareat, ille dabitur. & quod dixi in fundo, idem est in lance legata. Viuianus.

In legato generis electio est legatarij, vt mediocrẽ eligat: sed si testator sensit de certo, 15 *electio est hæredis. Bart.*

Vlpianus. 1 †

LEX XXXVII.

LEgato generaliter relicto, veluti homine, 2 † Caius Cassius scribit id esse obseruandum, ne vel 3 † optimus, vel pessimus 4 * accipiatur, b quæ sententia rescripto Imperatoris nostri & Diui Seueri iuuatur: qui rescripserunt homine legato actorem non posse eligi.

¶ Si de certo fundo sensit testator, c nec appareat, de quo cogitauit, d electio hæredis erit, quem velit dare, at 4 † si appareat, ipse fundus vendicabitur. 5 †

¶ Sed & si lancem legauerit, nec appareat quã, æq; electio est hæredis, quã velit dare. e

Actio pro legato diuiditur inter hæredes: & ideo potest vnus acquirere, alius repudiare, licet disiunctius non possit. Bart.

Pomponius. 6 †

LEX XXXVIII.

LEgatarius * pro parte acquirere, pro parte repudiare legatum non potest: f hæredes autem 7 † eius possunt, g vt alter eorõ partẽ suã acquirat, alter repudiet.

Non dicitur legatum, ex quo est repudiatum. Bart.

¶ Si legatum nobis relictum constituerimus nolle ad nos pertinere, pro eo erit, quasi nec legatum h quidem sit, & ideo dicimus, nec confusas i seruitutes, si fortè prædium mihi legatum prædio meo debuerit seruitutes.

¶ Sed 8 † & integra furti actio manebit, si seruus legatus sit, 9 † cuius nomine furti agere poterit legatarius. k

Seruum existentem in fuga, vel in longinquo, tempore testamenti, hæres debet suis sumptibus persequi, & legatario dare. Bart.

Paulus. 10 †

LEX XXXIX.

CVm seruus legatus in extinguitur seruitus: quia meus fundus meo fundo seruire non potest. Si autem repudiaui legatum, non extinguitur seruitus: quia perinde est, ac si mihi non fuisset legatus, ex quo repudio, & idem est si leges mihi seruum tuum, qui mihi fecit furtum: vt si accipiam legatũ, extinguatur actio furti, si autem repudiem: non extinguatur. Vin.

1† Li.1. ad Sab. Fl.

2† Fl.bominis.

3† Fl.deest vel.

4* Nã pro missio in genere, mediocritatem significat & conc. literas, eũ gl. sup verbo, in electum, ext. de filijs presbyterorũ.

4† Fl.aut.

5† Fl.vindicabit.

a *Existimat*] idem in cæteris reb.puta animalib. quæ sunt talis generis, in quo reperiuntur nõnulla quæ nõ habere magis expediat, quam habere.l.f.vt de mediocris, in cæteris nempè secundum regulam, vt multis exemplis ostẽditur, id quod minimum est præstatur: vt sup.co.ti.l.si ita, in fi. & i f.e.l.apud.§. scio, & l.si domus. & inf. tit.1.l.si ita relictum, §.fi. & inf.tit.2.l. qui concubinam, §. 2. & l.nummis. secũdum R. Item ad hoc quod mediocris eligatur, est C. ã don.l. si quis argentum, §.2. & C. com.de leg.l.fin.§. 1. inf.co.l.si hæres generaliter. Sed quis habet electionẽ rei relictæ in genere, qñ non minima est danda? Resp.aut est genus generalissimum, vt lego rem, vel substantiã & non valet. Aut subalternum, vt animal: & tunc idẽ: quia dãdo minimam liberatur: vnde est derisorium his duob. casibus, vt de fundo iã dicam. Aut in genere inferiori: & tunc aut res eius generis habet certos fines à natura designatos: vt bos, equus, homo. aut habet fines sola destinatione hominis, vt fundus: vt sup.co.l.quod in rerum, § fin. aut facto hominis, vt domus: nam per factum hominis de vna fiunt duæ, vel de duabus vna: reiecto, vel appositio pariete: vt sup.commu. præd.l. si quis duas, §.1. in prin. Circa electionem triplex est opinio. nam Ro. dat hæredi electionem ab initio: sed si differat, transit electio in legatarium: vt & aliàs sup.de serui.l.si cui. & inf.de sol.l.1. & ita soluit nodum multarũ legum, quarum aliæ dant hæredi, aliæ legatario: sed H econtra semper legatario. Tu secundum Io. distingue, aut testator relinquit seruos, vel boues in suo patrimonio. & tũc eligit legatarius, vt hic & Instit. de leg.§. si generaliter. & inf. co.l.si seruus legatus.§. cũ homo. & inf. de opt. leg.l.2. & ff. fam.ercis.l.hæredes.§. si incerto. Aut non & tunc hæres eligit, vt inf.de tri.le.l.3.in princ. & l.4. vbi aũt testator de certis seruis reliquit incertum: aut sensit de certo. & hoc apparet per aliqua indicia: & tunc hæres eligit: vt sup. co.l. si qs à filio. § si quis. & arg.inf.proxi.§. & arg.inf.co.l.si domus, 2. respon. aut non sensit de certo: & tunc legatarij est electio: vt sup.co.l. qui duos. In secundo dico.f.in fundo, quod non valet: vt supra, de iu.do.l.cum post.§.genere. & est rõ, quia dando palmam terræ hæres liberatur, cum sola destinatione constituatur fundus: vt d.l.quod in rerum.§.fin. in tertio. scilicet domo. dic vt inf.eod.l.si domus. in princ.

b *Recipiatur*] per legatarium est ergo eius electio: licet Ro. contra: vt statim dices.

c *Testator*] quia dixit Titianum: cum tamen plures Titianos haberet fundos: vt inf.co.l.si domus.

d *Cogitauit*] vnde sñ communem regulam inutile debet fieri legatum: vt de tutore dato, cum essent duo Titij, legitur sup.de testa.tut. l.duo.R. ex benignitate ergo datur electio hæredi, potius quã pereat omninò. Et no.q; Ro. inducit hoc pro se, vt relicti in genere hæres habeat electionem, qd dic, vt sup. proxi. Sed quid si non habeat fundum aliquẽ, sed sensit de Titiano: si vicini sui plures haberent Titianos? videtur legatarij electio: vt in seruis dixi sup.proxi. vt illum teneatur hæres emere, & dare.

6† Lib.6. ad Sab. Fl.

* A† intel. huius l.vi. Gallia. in l.2. §. ex his igitur. nu. 10. de verbor. obl.

7† Fl.deest autẽ.

e *Quam velit dare*] inf.de au. & arg.leg. 1 qui lancem, cõtra. Sol. ibi testator dixit minorem: vnde de media intelligitur, vt Instit. de cap. dim. §.1.

8† Fl.deest. Sed.

9† Fl.sis ei.

L *Legatarius*.] CASVS. Legauit tibi fundum, tu vis habere medietatem, & aliam repudiare certè non potes, si autem decedas relictis duobus pone hæredibus, vnus bene potest acquirere suam partẽ, & alter repudiare.

¶ *Si legatum*] Legasti mihi fundũ tuũ, qui fundo meo debebat seruitutem, certè si accipiam legatum, extinguitur seruitus: quia meus fundus meo fundo seruire non potest. Si autem repudiaui legatum, non extinguitur seruitus: quia perinde est, ac si mihi non fuisset legatus, ex quo repudio, & idem est si leges mihi seruum tuum, qui mihi fecit furtum: vt si accipiam legatũ, extinguatur actio furti, si autem repudiem: non extinguatur. Vin.

10† Vlp. lib.21.ad Sab. Fl.

f *Non potest*] vt inf.tit.1.l. 4.5 & 6. & l.si cui res. Arcur.

g *Hæredes possunt*] inf.de condi. & demon.l. cui fundus, in fi cõtra. Sol. illud intelligitur, nisi det totum hæredi, quod debet ei dari: sed illo dato poterit partem habere vnus hæredum. Item contra, inf.de verb obl l.a.§.1. Solu ibi stipulatio non recipit diuisionem: hic autem res legata sic, & facit sup.de vsufru.l.si alij.

h *Nec legatum*] vt & inf.co.l.si seruũ filij.§.1. & l.si tibi homo.§.cũ seruus. & sup.ad leg.Aquil.l.nã sic. & arg.ff. de iureiur.l.non erit.§. si neque. & C.de cur. fur.l.fi.§.pen. Acci.

i *Nec confusæ*] quod esset si idem prædij vtriusque dominus esse cœpit: vt sup.quemad.ser. amit.l.1.

k *Legatarius*] quę extingueretur si dominus esset factus: vt inf. de fur.l.à Titio. & facit inf.de manu.l.2.

CVm seruus] CASVS. Legasti mihi Stichum seruum tuum, post mortẽ tuam, ille Stichus aufugit cum culpa hæredis tui. Certè df hoc, q̃ non solum operam in eum requirendo, sed etiam sumptum hæres præstare debet. Sed & si legasti mihi fundum rusticum, & hfs tuus fuit in mora præstandi, tenetur ad fructus etiã. & idẽ est si legasti mihi seruos. & hæres tuus fuit in mora: nam tenetur ad operas, & idem est si legasti mihi iumenta, vel boues, vel naulum, vel pecuniam, & non solum fructus tenetur hæres præstare post moram, sed etiam interitum rei legatę: sicut euenit in stipulatione. Item tenetur ad partus ancillarum lega-

legatarium. Item tenetur præstare, ſi hæreditatem, vel legatum acquiſiuit ſeruus legatus. Viu.

a *In fuga eſt*] tempore teſtamenti. Vel dic ſecundo, poſt mortem culpa hæredis. Accurſ.

b *Exigitur*] .ſ. per legatarium ab hærede. Diſtingue ergo quatuor tempora .ſ. tempus teſtamenti: & tunc ſuo ſumptu his recupat: vt hic. Si autem dubitetur ſit in rerum natura, vel nõ, tunc cauet: vt inf. eo.l. ſeruo legato.§. fi. Item poſt teſtim̃ ante mortem: et tunc hæres perſequitur ſumptu, & periculo legatarii, & eſt ratio: quia debet dari, vbi erat tempore teſtamenti: vt inf. e.l. ſi ſeruus legatus. 1. reſpon. Si autẽ poſt mortem, & aditam hæreditatẽ: & tunc, aut culpa hæredis: & tunc tenetur ad æſtimationem: aut nõ, & tũc cauebit de reſtituendo, ſi ad eum peruenerit. Sed ſi alienus ſit, vel hæredis, ſimiliter diſtinguitur ſit in culpa fugæ, vel non: vt j. eo. l. cum res. 4. itaque ſi Stichus: & §. ſeq. & inf. tit. 1. l. ſi quis ſeruũ, hoc etiam caſu cum fuerit in culpa, poſſet hic loqui. Si autẽ ante aditã, vt idem: cum etiam in alieno poteſt culpa cõmitti poſt aditam hæreditatem: vt j. e. l. cum res. §. ſed ſi alienus. & ar. ſ 3 reg. iur. l. oĩs hæreditas.

A *Fricanus*] Caſus in hac l. vſque ad §. ſi Titius. fuit continuatus in caſu præced.

¶ *Si Titius rem*] Vẽdidi equum Titio, & ipſe Titius eundẽ legauit mihi in ſuo teſtõ antequam traderem ei excã venditionis, & antequã ſolueret mihi pretiũ poſtea ego tradidi ei equum prædictum excã venditionis. & ipſe ſoluit mihi pretium: & ſic apparet, q̃ tpe legati ego venditor habebam dominium rei legatæ, & ſic non videt valuiſſe legatum: cum res mea mihi legari non poſſit: & tamen dicit, q̃ actione ex teſtõ vendicare potero ego venditor dictũ equum ab hærede emptoris, ſi añ poſt legatum relictũ mihi vẽditori ab emptore, ego tradidi ei rẽ ipſe ãt nõ tradidit adhuc mihi pretium: tunc actione ex vendito petã pretium, & actione ex teſtõ equum. Sed contra, ſi ego non tradideram ei equum, ſed ipſe mihi pretium: ſic potero agere ex teſtõ contra hæredẽ, vt moliberet ab actione ex empto. dictum eſt ergo, q̃ emptor venditori legat rẽ, q̃ ab eo emit. Sed quid ſi legat alicui alij tempore quo nõ erat adhuc ei tradita? Certè hæres tenetur præſtare legatario actionem ex empto, quam habet contra venditorẽ. Vide *Apud Iulianum*] continuatur præced. legi.

1 ¶ Fl. ecẽt.

2 ¶ Fl. exigatur.

3 ¶ Flo. vt eam rẽ.

4 ¶ Alias, nã. & sũptũ hanc rẽ facere hæres dẽtur. in Fl. nã, & sũptũ an in hãc rẽ facere hæres dẽtur, & principiũ capitis ſequẽtis his verbis ãnexit, & vnico orationis filo claudit.

5 ¶ Alias. incipit apud Iuli. in Fl. añt eſt. §. l. ſeqẽd.

6 ¶ Fl. id.

7 ¶ Fl. deeſt. &.

8 ¶ In quibuſdã exẽ. legiſ. ipſius quoque rei l. teritum poſt moſã. ſicut ĩ ſtipulatione. inẽ ptus ancillarũ. & ſi ſeruus fuerit legatus, & vel hæreditas, vel legatũ. vel aliud per eum, &c.

9 ¶ Fl. recipere.

10 ¶ Fl. æquat.

11 ¶ Flor eſt. §.

* Lapicidinæ, alij lapidicinæ, alij lapicædinæ & sunt loca cæſis lapidibus excẽta.

ſuga eſt, a 1 ¶ vel longinquo abiens exigitur, 2 ¶ b operam præſtare hæres dẽt, vt eũ 3 ¶ requira, et pẽtet, & ita Iuliã. ſcribit. Nam, & ſumptũ ĩ hãc rem facere hæres debeat. 4 ¶.

Idem.

LEX XL.

AFricanus 5 ¶ li. 2 o. epiſtolarũ apud Iulianũ c quærit: putarque ſumptum præſtandum, quod, & ego arbitror ſequendum.

Hæres poſt moram tenetur de fructibus perceptis, & qui percipi potuerunt, & de interitu, & omni caſu. Bart.

¶ Fructus autem ij deducuntur d in petitionem, nõ quos hæres percepit, ſed quos legatarius percipere potuit, & idem 6 ¶ in operis ſeruorum, vel vecturis iumẽtorum, vel naulis nauium dicendum eſt. Quod in fructibus dicitur, hoc, & in penſionibus vrbanorum ædificiorum intelligẽdum erit.

¶ In vſurarum e autem quãtitate mos regionis erit ſequendus. Iudex igitur vſurarum modum æſtimabit, & ſtatuet. Ipſius quoque rei interi ũ 8 ¶ poſt moram debet, ſicut, & 7 ¶ in ſtipulatione, 8 ¶ ſi poſt moram res interierit, æſtimatio eius præſtatur. Item partus ancillarum, & ſi ſeruus fuerit legatus, & hæreditas, g vel legatum, vel quid p eum acquiſitum ſit, hæres præſtare debet.

d *Deducuntur*] ratione fugæ, & dic deducuntur, ſid eſt. detrahuntur, quod poſſet eſſe verum ſecundũ primã poſitionem caſus ſuperioris legis: ſed non benè accederẽt ſequẽtia: & iõ dicas fugiſſe poſt mortẽ, & culpa hæredis, & deducuntur, id eſt, inducũtur in petitione. & cõcordãt ad ſequentia inf. tit. 1. l. is qui. & l. patronus.

e *In vſuras tum*] facit. ſup. de adm. tut. l. tutor, qui reperiorium. §. ex cæteris. & ĩ. de vſu. l. 3. §. fin. & l. Herenn. 2.

f *Interitum*] vt. & inf. e. l. cum res. in fi. & l. ſi ſeruus legatus. §. ſi ſeruus.

g *Hæreditas*] inf. eo. l. ſi tibi homo. §. cũ ſeruus. in fi.

h *Non conſiſtere*] qa quod meũ eſt, amplius meũ fieri non pũt. vt Inſt. eo §. ſed ſi rem legatã. & C. eo. l. proprias. ſed tũ mẽ hic valet: quia potius, qđ ei dẽtur, vt mihi legare. q̃ qđ ſit meũ, vnde ſaltẽ conſequor liberationẽ, & facit ad hoc inf. de lib. leg. l. ſi ei cui. & ĩ. de vſufr. l. quoties. § ſi colono. & ĩ. loc. l. ſi ĩ leg. §. fi. & ĩ. ſi tibi hõ. §. valet.

i *Liberatus per traditionem* quã feci.

l *Idem*] Caſus in princ. ponitur cũ caſu præced.

¶ *Si quis alicui*] legaui tibi ius cædendi lapidem in fundo meo in quo erãt fortè lapidicinæ. * Certè nõ trãſmittis ad hæredẽ tuũ, niſi ego feciſſem mentionem de hærede.

¶ *Hæres*] Tributa dẽbat fundus meus Titianus fiſco. vel alia, de quib. dĩ in litera, eũ fundũ tibi legaui. & à te legatario novo poſſeſſore exacta sũt prædicta, certè hæres meus tenet tibi ad id reficiẽdum, & ſecundum hoc expone literam.

¶ *Scio ex facto*] Titius habẽs duos fundos Cornelianos, quorum vnus erat maioris pretij quã alter, legauit mihi fundum Cornelianum: non apparet de quo. nec apparere poteſt per probationes legatarij, minor certè intelligitur legatus.

¶ *Conſtat*] Rem Titij legaui Sempronio, certè valet legatum, quamuis difficile ſit hæredi meo emere eam, putaquia Titius eam non vult vendere, vel nimis magnũ pretium petit. Sed quid ſi legaui rem, quæ publicis vſibus ſeruit, vel quę in patrimonio Imperatoris eſt? Certè non valet legatum, adeo, vt æſtimatio non debeat præſtari. Viu.

k *Ex empto*] quaſi videatur legaſſe ius, quod habebat: vt & ſup. prox. §.

l *Cædere*] hęc poſſet eſſe ſeruitus prędialis, ſi ad vtilitatem prędij, quod hęret legatarius, ei legaret, vt ĩ. de ſer. ruſ. prd. l. ergo. & l. velut. & trãſiret ad hĩdẽ, hic ergo nõ hẽbat prædium.

Res mea teſtatori debita poteſt mihi legari: & in quo conſiſtat legatum, declarabit euentus. Idem in re aliena teſtatori debita. Bart.

¶ Si Titius rem à me emiſſet, & eandẽ mihi legaſſet, an tequã ei traderem, mox ei tradidero, & pretium recepero, 9 ¶ videtur quidem is prima facie rem mihi meam legaſſe, & ideo legatũ non cõſiſtere, h ſed ex empto actione liberatus, i vtique per legatum rem vendicare potero, quam tradidi. Sed ſi nondum erat ſolutum mihi pretium, Iulianus ſcribit ex vendito quidẽ me acturum, vt pretium conſequar, 10 ¶ ex teſtamento verò, vt rem, quam vendidi, & tradidi, recipiam. Idem ſubiungit, ſi pretium quidem mihi erat ſolutum, rem autem nondum tradideram, ex teſtamento me agentem liberationem conſequi.

Idem.

LEX XLI.

IDem 11 ¶ Iulianus ſcribit, ſi fundum teſtator, quem ab alio emerat, mihi legauerit, hæredem cogendum mihi actionem ex empto k præſtare. ſ. ſi nondũ res tradita fuerit, vel defuncto, vel hæredi.

Si verba legati referuntur ad factum, in dubio conceſſio intelligitur perſonalis. Bart.

¶ Si quis alicui legauerit, licere lapidẽ cædere, l quæſitũ eſt, an, & ad hæredẽ hoc

9 ¶ videtur quidem is prima facie rem mihi meam legaſſe, & ideo legatũ non cõſiſtere, h ſed ex empto actione liberatus, i vtique per legatum rem vendicare potero, quam tradidi. Sed ſi nondum erat ſolutum mihi pretium, Iulianus ſcribit ex vendito quidẽ me acturum, vt pretium conſequar, 10 ¶ ex teſtamento verò, vt rem, quam vendidi, & tradidi, recipiam. Idem ſubiungit, ſi pretium quidem mihi erat ſolutum, rem autem nondum tradideram, ex teſtamento me agentem liberationem conſequi.

Idem.

LEX XLI.

IDem 11 ¶ Iulianus ſcribit, ſi fundum teſtator, quem ab alio emerat, mihi legauerit, hæredem cogendum mihi actionem ex empto k præſtare. ſ. ſi nondũ res tradita fuerit, vel defuncto, vel hæredi.

Si verba legati referuntur ad factum, in dubio conceſſio intelligitur perſonalis. Bart.

¶ Si quis alicui legauerit, licere lapidẽ cædere, l quæſitũ eſt, an, & ad hæredẽ hoc

dos Cornelianos, quorum vnus erat maioris pretij quã alter, legauit mihi fundum Cornelianum: non apparet de quo. nec apparere poteſt per probationes legatarij, minor certè intelligitur legatus.

¶ *Conſtat*] Rem Titij legaui Sempronio, certè valet legatum, quamuis difficile ſit hæredi meo emere eam, putaquia Titius eam non vult vendere, vel nimis magnũ pretium petit. Sed quid ſi legaui rem, quæ publicis vſibus ſeruit, vel quę in patrimonio Imperatoris eſt? Certè non valet legatum, adeo, vt æſtimatio non debeat præſtari. Viu.

k *Ex empto*] quaſi videatur legaſſe ius, quod habebat: vt & ſup. prox. §.

l *Cædere*] hęc poſſet eſſe ſeruitus prędialis, ſi ad vtilitatem prędij, quod hęret legatarius, ei legaret, vt ĩ. de ſer. ruſ. prd. l. ergo. & l. velut. & trãſiret ad hĩdẽ, hic ergo nõ hẽbat prædium.

dium, ad cuius vtilitatem constitueretur illa seruitus, vnde ius est personale, non dico seruitus personalis, vt no. in co. tit. l. pecoris, sic, & alibi inf. de vsufr. leg. l. 1. & de ser. leg. l. pater. & in d. l. pecoris.

a *Praeteritum*) immo legatarius possessor: vt inf. de pub. & vect. l. Imperatores & C. sine censu, vel re. l. fin. quæ sunt cõtra. Solu. dic cogitur legatario: vt inf. de censi. l. cum possessor. §. fi. & facit inst. tit. 2. l. qui concubinam. §. qui hortos. Accur.

ADDITIO. Quæritur hic Bart. quæ est rõ. qp hæres teneatur? Et respond. quia res est obligata: ergo hæres tenetur eam luere: vt l. si res in f. eod. secundum Iacob. de Arc. & Bar.

b *Salarium*] aliàs solarium: quia pro solo. aliàs salaritu. & oia hæc agnoscit fructuarius pro futuro tempore: vt inst. de vsufr. leg. l. quæro, & sup. de vsufr. l. si pendentes. §. si quid. & l. hactenus.

c *Ferebatur*] id est dicebat à sapientib. d *Minorem*) sed si vellet his dare maiorem, vtique poterit: vt inf. de ver. obl. l qui ex plurib. nam is minor intelligitur: vt Insti. de act. §. præterea. & inf. de cõdit. & demonst. l. sub diuersis. & l. Iuuentiã. & sic intellige infra tit. 2. l. si ita relictũ. §. fi. & no. minimũ videri legatũ, quod plenè no. sup. e. l. legato. Sed arg. cõtra. inf. tit. 2. l. Caius. §. fin. Item contra. inf. de an. & argẽ. leg. l. qui lancem. Solu. minor ibi media dicitur: vt Insti. de cap. di. §. 2. Item arg. contra. sup. de test. ut. l. duo.

e *Difficilis*) sed non multum difficilis: alioquin contra. vt in fi. huius legis & inf. de statu libe. l. cum hæres. §. nõ est. & & inf. tit. 2. l. non dubium. §. fi.

f *Principalibus*) vt ibi solatietur, vel faciat hastiludium.

g *Martium*) ad vsum publicum. &c.

h *Nec æstimatio*) sup. de contrah. empt. l. pacta. §. fi. cõtra, vbi dicit posse vendi. Sed dic inter ignorantes, vt venditor teneatur: vt in emit. l. & liberi. Vel solue, vt ibi. & facit supra de offi. procur. Cæsa. l. 2. §. 2. & de transac. l. nulli. & facit Insti. eo. §. non solum. Acc.

Sed fi res] CASVS. Legaui tibi rem, cuius commerciũ non habes: sicque possidere eam non potes, puta per vitium personæ tuæ, vt quia tibi contracto legaui militiã curseris: & bene sciebam te esse contractum, tamẽ hẽbis æstimationem, quamuis legatum habere non possis. Viu.

i *Non habet*, hoc est, ad legatarium non pertinet, sine habere non potest: vt quia est mutus, & legata est ei militia cãuris: vel debilis, & militia cursoris: vel seruus, & militia liberi: & hoc sciebat testator: vt inf. de leg. 3. l. fideicõmissa. §. si quis seruo. Et distingue, aut nullius est cõmerciũ rei legatę, vt quia, vel sacra, vel religiosa, vel liber homo: vel est cũ graui difficultate, & tunc nec æstimatio debetur, nisi in casu: vt sup. l. proxi. §. fi. & 3. eo. l. Senatus. I fi. Aut non est hẽdi, sed legatario est. & tunc valet: vt inf. tit. 2. l. mortuo. §. Labeo. Aut econtra: & tunc aut propter delictũ suũ, vt qa Iudæus, vel hæreticus, cui legatur mancipiũ Christianũ: & nõ valet: vt d. §. Labeo. & de ver. obl. l. multum. Aut propter corporis vitiũ, & testator scit: & tunc dẽtur æstimatio: alioquin non: vt hic. & d. l. fideicommissa. §. si quis seruo. & inf. eo. l. filiusf. §. si quid alicui.

k *Ei, cui*] quidam dicunt. i. ei, cuius nõ sit illa res: cæterum sua res frustra ei legatur. Vel dic ei, cui, &c. f. ex prædicta cã.

C *Ortera*] CASVS. postquam ergo vidimus de rebus legatis, quarum non est cõmerciũ in cõi, sed legatario soli, videamus de alijs reb. quæ sunt in cõmercio oĩum. Et certè non solũ corpora legari possunt, sed ẽt nomina, & seruitutes, marmora autem vel columnæ ædib. iuncta, vel iunctæ legari non possunt: & non cõualescit legatum, licet desierunt esse iunctæ, nam, & si leges mihi rem meam, sicque nõ valet legatũ, non cõualescit, licet dfierit eẽ mea, si vero res mea mihi legeẽ sub condõne, si iueniatur fi mea tpe condõnis, benè valet legatum, nã. & emere & stipulari rẽ meã sub condõne possum, regula ergo Catoniana nõ ĩpedit legata cõdãnalia: puta ãt sic, & hoc vsq. ad §. itẽ q̃ri.

e *Item quæri*] Ego habebam domũ Titianam, & Scianam: legaui Sempronio Titianam & marmora Scianæ, certè non valet legatum marmorũ, quia legatarius prædictus non est possessor futurus vtrarumq. ædium: imo remanet Seiana penes hæredem testatoris, si autem esset possessor vtrarumque, benè valeret legatum.

¶ *Si duobus*) Titio albo & Titio nigro legaui domũ Sempronianã. Item eidẽ Titio nigro legaui fundũ Scianũ. & ad eius Scianæ domus extructionẽ legaui marmora ex dicta domo Sẽproniana, nunquid valet legatũ marmorum? Et certè non, nisi quantum ad æstimationẽ. Et idem dico tibi in isto alio casu: legaui tibi domum deductis marmoribus. non hẽbit hæres meus marmora, sed æstimationem.

¶ *Sed & si quis ad opus*) legaui Reipubl. columnas domus meæ ad faciendum palatium nouum, certè bene valet legatũ, & idem si promisi. Sed nũquid possum legare dictas columnas Reipub. Mutinensium, cum domus illa, ex qua lego colũnas, sit Bononiæ? Et certè non, ad domum autẽ meã Mutinæ constituiam benè possum portare colũnas de domo mea Bononiensi. Item scias, q̃ Senatusconsultũ factum Auiola, & Panſa Consulibus, de quo dictũ est sup. ea. l. §. 1 habet locum in omni ciuitate: & nõ solũ ad marmora, & columnas extenditur, sed etiam ad multa alia. f. vt non possint detrahi de domo per testatorem: de quibus videas per te vsque ad §. sed si parauerit quædam. &c. vbi dicit.

legatum transeat? Et Marcellus negat ad hęredem hoc legatum [1]†transmitti: nisi nomen hæredis adiectum legato fuerit.

Onus tributi, et vectigalis spectant ad hæredem pro tempore præterito. Bart.

¶ Hæres cogitur legati prædij soluere vectigal præteritum, [a] vel tributum, vel salarium [b 2]† vel cloacarium, [c] vel pro aquæ forma.

In dubio debetur, quod minus est. h. d. Bar.

¶ Scio ex facto tractatum, cũ quidam duos fundos eiusdẽ nominis habens legasset fundum Cornelianum, & esset alter pretij maioris, alter minoris, & hæres diceret minorem legatum, legatarius maiorem: vulgò ferebatur [c 3]† vtique minorem [d] eũ legasse, si maiorem non potuerit docere legatarius.

Res, quæ non est in communi commercio, vel est in magna difficultate, non potest legari: secus, si est in communi commercio, sed nõ legatario, absque eius delicto: quia tunc æstimatio debetur. h. d. cum l. seq. Bart.

¶ Constat etiam res alienas legari posse: [e] vtique si comparari [4]†possint: etiam si difficilis [e] earum comparatio [5]† sit. Si verò Salustianos hortos, qui sunt Augusti, vel fundum Albanum, qui principalibus [f] vsib. deseruit, legauerit quis, furiosi est talia legata testamento adscribere. Itẽ campum Martium, [g] aut forum Romanum, vel ædem sacram legari non posse constat. Sed, & ea prædia Cæsaris, quæ in formam patrimonij redacta sub Procuratore patrimonij sunt, si legentur, nec æstimatio [h] eorum debet præstari: quoniam commercium eorum, nisi iussu Principis, non est, [7]† cum distrahi non soleant.

Idem. [7]†

L E X XLII.

S Ed si res [8]† aliena, cuius commercium legatarius non habet, i ei, cui [k] ius possidendi nõ est, per fideicõmissum relinquatur, puto æstimationem deberi.

Omnia possunt legari, quæ non sunt prohibita. Itẽ prohibita sunt, quæ ædib. sunt iuncta. Bart.

Idem. [9]†

L E X XLIII.

C Oete-

[1]† Fl. deest hoc legatum.

[2]† Fl. solarium.

[c] Cloacariũ erat tributum generis, qũ cloacarũ purgãdarũ cã ipsi debebatur.

[3]† Aliàs fatebat. Fl. fatebitur.

Ifium §. limitabis & tex. in l. cũ alienã. C. de le. & per tex. in c. filius. & ibi. Inn. et Host. ext. de testa. vt nõ procedat in ecclesiæ, maximè Romanæ quia illo casu, nec res, nec eius æstimatio debet. & vtrũ hoc, sit verũ in reoĩum ecclesiarũ, Doct. ibi ãbigunt. de quo & Bar. hic.

[4]† Fl. paratis.

[5]† Fl. ratio.

[6]† Fl. sit.

[7]† Lib. 2. fideicõ.

[8]† Flo. est lex. 21. & sic successiuè variatur numerus legum.

[9]† *Li. 21. ad Sab.*

dicit. pone, testator parauerat quæ dã de vna sua domo causa transferendi in aliã, certè benè potest legare dicta parata. Si autẽ legauit aliquid ædibus non iunctũ, & postea ædibus iunxit, extinctum erit legatum. non autem extinguitur. Si hæres iungat. etiam si ignorauit hæres legata esse per testatorem ea, quæ ipse hæres ædibus iunxit, quia ista iuncta domui per hæredem, cum prius legata à testatore fuissent, non erant iuncta ædibus tempore mortis testatoris. Viu.

a *Cætera*] i de quibus dubitatur, an possint legari.

b *Iura*] i. actiones.

c *Non possunt*] vt ff. de beantur, sed debebitur æstimatio: vt inf. eod.l.§.si duobus. Accursius.

d *Censuit*] hoc idem diuus Vespasianus: vt C. de ædi.pti leg.1.& facit sup. de contrahen.emp.l.senatus.

e *Aliena*] imò videtur valere vt infra. de regu.Cato.leg.j.in fi.Solu.ibi in vita alienauit, hic post mortem. sed non placet hæc solutio: vt Instit. eo.§. Res.& facit C. eo.l proprias.

f *Stipulanti*] vt infra. de verb.oblig.lege. si rem.& le.si duo. & l. nemo. & sup. de contrahen.emp.le.existimo.

g *Purum*] cuius dies cedit à morte testatoris, non autem illa, quorum dies cedit ab adita hæreditate, vt & infra. de regula Cato.leg.3. Quæ autem cedant ab adita hæreditate habes C.de cad toll. lege.1.§. in nouissimo hoc autem fallit in casu: vt infra de opt. lega. lege. si optio. vbi legatum seruo legato cedit ab adita hæreditate, & tamen vitiatur per regu'am, si est hîs necessarius.

h *Ad conditionalia*] quorum conditio etiam si incontinenti moreretur testator, suspenderetur, alioquin quid dicemus, si Titio rem suam lego sub hac conditione, si sua non erit cum moriar? Certè per regulam Catonianam vitiatur, secundum R. vt infr.titulo.1.lege.hæredem, & facit supra de cõdit.instit.l. mulier.§. pen. & infra de condit.& demon.le.Mœuius.

ADDITIO Quærit hic Bar. quæ sit ratio, quod regula Catoniana nõ habet locum in legatis conditionalibus? Rñ. secundum eundẽ, quia ex eo, quod testator apponit cõditionem apparet, quod nõ vult quod inspiciatur tempus testamenti, sed aliud tẽpus futurum.

i *Ex alterius*] s. tetentis, & tepete legauerit ei, cui &c.

k *Licet*] vt C. eod. le.2.& de ædif.priua.le. si quis post hanc.

l *Futuris*] vtrarumque ędium, vel id est, ille. de quo cogitauit senatus, scilicet vetus dominus, & est hæc ratio: quia in traditione potest cõstitui seruitus: vt supra. de ser. vrb.prædio.l. binarũ. & facit inf. tit. 2.l. fideicommissa.§. si qs illi.& inf. de damno infecto.l.fi.

m *Vtriusque*] alterius in solidum, & alterius pro parte: per quod videbatur valere, vt supra prox. §. Et no. dici dominũ, qui ẽ dominus partis. Sic sup.eod.l.serui.§. fi.

n *Non valere*] s. in re: & sic loquitur.sup. eod.l.§.1.quę videt.

o *Non commercij*] in quem casum vetatur: vt sup. de contrahen.emp.l.lege. senatus. sed si negotiandi causa fit prohibitio. cur prohibenter legari? Respondeo, quia, & illud quodãmodo ex negotiatione quæritur legatario, vt supra pro socio. lege. nec adiecit. & lege, & ita, & facit inf. de damno.infecto.lege. fin.

p *Constitutum*] vt C. de ædi. pti. l. si quis post hanc.

q *Hoc senatusconsultum*] adiunge cum præcedenti.§.

r *Vrbem*] i. Romã, per excellentiam: vt Instit.de iu.nat.§.sed quoties.

¶ Legatũ rerũ, quæ ędib. sũt affixæ nõ valet tõne publicæ vtilitatis principaliter. Bar.l. si quis ꝑ eo. C.de ædificiis. Spart. in Adria. & l.a. C. de ædif. priv. * Cossan no. 5. Imperij Adriani. Spartia. in eo. 1† Alias &.

2 Legatũ conditionale, vel in diem, vel sub modo, vel an debeatur naturaliter, vel ciuiliter, & qd dicat. vide plenè ꝑ Bar. in l. ista stipulatio. vide verb. obli.

3 De hac dictione, cętera, qd extensiue & qd abbreuiata importet: vide bonã gl. in c. quãuis. falsam. in prin. in versi. &c. & ibi Lanfranc. de Oria. in punc. nu. 13. d probat.

¶ Item quæri potest, si quis binas ædes habens, alteras legauerit, & ex alteris i aliquid iunctum ei, cui ædes legauerit, 5† an legatũ valeat? 6† Mouet quæstionem, quod ex senatusconsulto, & constitutionibus licet k nobis ab ędibus nostris in alias edes transferre, possessoribus earum futuris, l idest, non distracturis. & ita Imperator noster, & diuus Seuerus rescripserunt. Nũ quid ergo legari 7† ri possit, cui aliam domum legem? Sed negandum erit; quia cui legatum est, non est possessor futurus.

¶ Si duobus Caius 8† domum legauerit Sempronianam, & ex ea alteri eorum marmora ad extructionem domus Seianæ quam ei legauerat, nõ malè agitabitur, an valeat, quia dominus est vtriusque m legatarius: & quid si quis domum deductis marmoribus legauerit, quæ velit hæredẽ habere ad extruendam domum, quã retinebat in hæreditate? Sed melius dicetur in vtroque detractionem non valere n: legatum tamen valebit, vt æstimatio eorum præstetur.

Potest detrahi, vel legari ex ædibus ad vtilitatem reipublicæ, in cuius territorio res est, non alterius. Bar.

Sed, & 9† si quis ad opus reipublicę faciendum legauerit, 10† puto ᵖvalere legatum Nam, & Papinianus lib. 11. responsorum refert, Imperatorem nostrum, & diuum Seuerum constituisse, eos, qui reipublicæ ad opus promiserint, 11† posse quid 12† detrahere ex ædibus suis vrbanis, atque rusticis, eoque ad id 13† opus vti, quia hi quoque non commercij o 14† causa id haberent.

Sed videamus, vtrum ei soli ciuitati legare possit, in cuius territorio est: an & de alia ciuitate in aliã transferre possit. Et puto non esse permittendum; ᵠquamquam constiturum P si r, vt de domo, qua aliquis habet, ei permittatur 15† in domum alterius ciuitatis transferre.

Hoc senatusconsultum habet locum vbique, & pro debito publico non debet domus æstrui. Bar.

¶ Hoc senatusconsultum P non tantum ad vrbem, s sed & ad alias ciuitates pertinet. Sed, & diuorum fratrum est rescriptum ad libellum Proculiani, & Emphiciai, 16† ob

9† Fl. deẽ &.

10† Fl. legauit.

11† F. promiserũt.

12† F. deest, quid.

13† Fl. ad id ad.

14† F. pro mercij.

* Permittendum, vt nec Adrianus permisit. Spar. in e

15† Alias permitteretur.

16† Alias pictiana & Epitychani. in Flor. Prochiani et Epitynchani.

Infortiatum.

debitum publicum [a] desiderantium, vt sibi destrahere permitteretur, [1]†qui[2]† eis ius distrahendi denegauerunt.

Prohibitio senatus extenditur ad omne aedificium, vt ei iuncta non detrahantur, secus in aliis, quae non sunt affixa. h. d. Bar.

¶ Hoc senatusconsultum [b] nō tantum ad ædes, sed ad balnea, [3]† vel aliud quodlibet [4]† ædificium, vel porticus in [5]† ædibus, [c] vel tabernas, vel pōnas extenditur.

¶ Item prohibentur hæc legari, quæ non aliàs prætari possunt, quam vt ædibus detrahantur, vel subducantur: [6]† id est, marmora, vel columnæ. Idem, & in tegulis, & tignis, & ostijs Senatus censuit: sed & in bibliothecis [d] parietibus inhærentibus. Sed si cancelli, [e] vel vela [f] sint, legari poterunt; non tamen fistulæ, vel cafiella. [7]† sed, & automata, [h 8]† aut si qui canthari [i] sunt, per quos aquæ saliunt, poterunt legari, maxime si impositicij sint. Quid ergo in statuis dicēdum? Si quidem inhærent parietibus, non licebit: si verò aliter existant dubitari potest, verum tamen [9]† sententia, & mens Senatus plenius accipienda est; vt si qua ibi fuerit ꝑpetuo [10]†quasi portio ædiū. detrahi [11]† nō possint. Proinde dicēdum est nec tabulas ædium, [12]† affixas, & parietibus adiunctas, vel singula sigilla [k] adæquata legari posse.

Licet res sit ædibus destinata, nō prohibetur legari, & legatū extinguitur, si postea per testatorem iniungitur: secus si per haredem. Bar.

¶ Sed si separauit [13]† quædā testator, quasi translaturus in aliam domum, [l] & hæc legauit, dubitari poterit, an [m] valeat. Et puto valere. Sed si ea quæ legauit, ædibus iunxit, extinctum [n] erit legatum. Sed si hæres ea iunxit, puto non extingui.

Idem. [14]†

LEX XLIIII.

SIue scierit, [o] siue ignorauerit: [15]†

Idem. [16]†

LEX XLV.

SEnatus enim ea, quæ sunt ædium, legari non permisit, hæc autem mortis tempore ædium non fuerunt. hæres ego æstimationem [p] præstabit. sed si detraxerit, & præsuterit, [17]† pœnis P erit locus, quamuis, non vt vendat detraxerit, sed vt exoluat. [18]†

Parua domuncula rustica potest destrui, & per consequens legari. Bar.

¶ Marcellus et scribit, si maritus diætam in vxoris hortis, quos in dotem acceperat, fecerit, posse eum hæc detrahere, quæ vlui eius [q] futura sunt sine mulieris tamen damno, nec ad hoc [19]† ei Senatusconsultum futurum impedimento. Ergo si non est ei obfuturum, quo minus detrahat, dici oportebit, posse eum hæc legare, quæ detrahere potest.

¶ Legatum in aliena [r] voluntate poni potest, in hęredis nō potest.

¶ Qui ab hostibus redemptus est, legari sibi poterit, [s] & proficiet legatum ad liberōnem

---

a † Fl. per mittatur. — *Ob debitum publicum*] id est ob pecuniam quam debebant reipublicæ.

a † Fl. qđ. — b *Hoc senatusconsultum*] de quo dicitur sup. ea. l. §. 1.

1 Autōta ea dñr ꝙ sponeā actiōnē habēt. vt sūt horologia et machinæ ꝙ spōte mouēt. de qua voce pulchre Polit. Mis. ca. 97. Alcia li. 2 par. c. 20. vbi explicat etiam quid sint cantiri. 3 † F. balnea. 4 † Fl. vel aliud qđ. 5 † Fl. sine. 2 Cuiacius. 6 † F. legit sic. item hæc prohibetur hoc legari qđ non à vilis pōtari pōt. ꝙ vt ædibus detrahit. subducatur &c. 7 † Fl. Castelli. 8 † Fl. sed authomata. 9 † Alias. verū eni vero mēs senatusc. sulti plenius accipiē dā est. vt

c *Aedibus*] aliàs porticus sine ædibus, & aliàs porticus in ædibus, scilicet applicatas.

d *Bibliothecis*] id est armariis: vt inf. tit. secūdo. ie. librorum. §. sed. & si bibliothecam.

e *Cancelli*] id est, ostia quibus mutus prætor vūt mouere pari. de qua voce pulchre Politian. Mis. ca. 97. Alcia li. 2 par. c. 20. vbi explicat etiam quid sint cantiri. 3 † F. balnea. 4 † Fl. vel aliud qđ. 5 † Fl. sine. 2 Cuiacius. 6 † F. legit sic. item hæc prohibetur hoc legari qđ non à vilis pōtari pōt. ꝙ vt ædibus detrahit. subducatur &c. 7 † Fl. Castelli. 8 † Fl. sed authomata. 9 † Alias. verū eni vero mēs senatusc. sulti plenius accipiē dā est. vt si quis teneatur in quantum factus est locupletior. vt l. nam natura. & l. si non sororem. §. liberius. supra de condi. indeb. Si vero ignorans manumisit. ibi in nullo est locupletior; & sic non tenetur in aliquo. hic verò loquitur in actione ex testamento, quæ est alterius naturæ. Præterea si iniunxit domui suæ, satis effectus est locupletior. secundum Bar. hic.

f *Vela*] quæ frigoris causa, vel inuenti possunt: vt infra de furt. instit. l. qui furtum. §. idem. Accurs.

g *Canthari*] quid sit, legitur infra de aqua quotidiana. & æstiua. leg. 1. §. hoc interdictum. & alibi ponitur hic in malam partem. Cantharus enim neutro genere est, Festus. Aurea quoque de actio. empt. & vendi. l. fundi. §. cantharia.

h in *Automata*] id est horologia: pictas tabulas. instruct. l. quæsitum. §. si domus.

i *Canthari*] qui vulgariter dicuntur.

K *Sigilla*] sigilla sunt quidam anuli de ferro, qui ponuntur ad murum. Accurs.

l *In aliam domum*] sic sup. de act. emp. & vend. l. prætoria.

m *Extinctum*] sic in lege. Si ita. in fine. Secundum glo. ex arg. contra. inf. titu. 2. le. fideicommissa. §. si rem.

ADDITIO. Dic quod hæc res iuncta dicitur desisse existere, quia per se non censetur. vt le. qui veniuersas. de acquirend. possess. secundū Bar.

n *Siue scierit*] sic infra titulo. 1. lege si hæres rem. & supra. loc. le. sed addes. §. si inquilinus. Sed argu. contra. supra de condic indeb. l. insūma. §. penult.

ADDITIO. Tu dic secundum Bart. hic, quod natura condictionis indebiti est, vt quis teneatur in quantum factus est locupletior. vt l. nam natura. & l. si non sororem. §. liberius. supra de condi. indeb. Si vero ignorans manumisit. ibi in nullo est locupletior; & sic non tenetur in aliquo. hic verò loquitur in actione ex testamento, quæ est alterius naturæ. Præterea si iniunxit domui suæ, satis effectus est locupletior. secundum Bar. hic.

SEnatus] CASVS. Titius legauit ea, quæ sunt iuncta domui, aut per hæredem detrahentur de domo? aut præstabit æstimatio? Et certè æstimatio pōstabitur. Sed si testator legauit mihi columnas non iunctas ædibus, & hīs post mortē testatoris eas iunxit ædibus, postmodum detraxit de domo, & mihi legatario perstitit: punietur secundū quod leges voluntē. Item pone, quod vxor mea dedit mihi in dotem quosdā hortos; & ego feci domū delectationis causa. nunquid possum detrahere columnā de illa domo, & legare? Et certè dicitur quod sic.

¶ *Legatum*] Lego tibi domum si volueris. certè bene valet legatum: sed hoc modo non valet, lego tibi domum, si hæres meus voluerit.

¶ *Qui ab hostibus*] Redemi Titium ab hostib. meis nummis. postea eum sibi ipsi legaui: certè valet legatum. Viu.

o *Aestimationem*] hoc quia est affixa modò. alias ipsam rem, non æstimationem: vt infra titu. 2. l. nunc. §. si quæ est contra.

p *Penas*] quæ sunt sup. de contrah. emp. & vendi. l. Senatus, & inf. de dam. infe. l. si.

q *Quæ vsui eius*] id est, ad eius commodum. secus si nihil est laturus, nisi vt efficiat: vt sup. de impē. l. pro voluptariis, & facit supra de donat. inter vir. & vxo. lege. Marcellus. & quod ibi no.

r *Legatum in aliena*] scilicet legatarij: vt infra eodem lege. si ita. §. illi. & infra de condit. & demon. l. si ita expressum. quæ dicitur aliena respectu hæredis. sic infra. de Sal. interdi. l. 1. Valet ergo si dicam; lego tibi si voles. at in extranei voluntate tacita potest, expressa non potest. vt infra, eod. le. captatoriæ. & inf. de conditio. & de mon. lege. nonnunquam. & sup. de hæredib. inst. leg. si quis Sempronium. Sed ꝑ inf. ti. 1. l. 1. Sed exponē, vt ibi. Item si hæres velit, non valet; vt hic, quod intellige, si libera sua voluntate puta si voles; secus si non libera, vt si iustum putaueris; quæ valet; vt inf. eod. l. si sic. Vel nisi volueris, vel cū volueris, vt inf. titu. 2. l. fideicom. §. sic fideicom. quæ videntur ꝑ. & sic facit inf. de rebus dubiis. l. vltimum. §. cum quidam.

s *Sibi poterit*] sic. C. de commu. seru. manu. l. 2.

sic q ibi, &c. in F. verū mēt Senatus.

10 † F fuerunt perpetua.

11 † Fl. distrahi.

12 † Fl. de est ædiū.

13 † Fl. pauit.

14 † Lib. 2 fideicō. F.

15 † Fl. siue scit. siue ignorauit.

16 † Li. 22 ad Sabi. F

17 † Aliàs vt præstet.

18 † Fl. exsoluat.

19 † Aliàs neq; hoc.

a *Pignoris*] tenetur enim in pignore, donec reddatur pretium redemptionis, vel ēt hodie ſeruiat per quinquennīū, licet ſit liber: vt hic & ſup. de teſta. l. qui teſtamento. circa prin. & C. de captiu. l. 2. & l. fi. & facit inf. de liber. lega. l. 2. §. 1. & de leg. 3. l. 3. §. fi. & inf. eod. l. ſi domus. §. fi. Accurſius.

vinculi pignoris, [a] quod in eo habuit, qui redemit.

Regula Catoniana non habet locum in legatis, in quibus impedimentum ceſſat ex cauſa, quæ retrotrahitur. Bart.

Idem. [1] †

LEX XLVI.

SEruum filij ſui, caſtrenſis peculij legare pater pōt, &, ſi viuo patre mortuus ſit filius, & apud patrem peculium remāſerit, conſiſtit [b 2] † legatum. Cum enim filius iure ſuo [c] non vtitur, retro creditur pater dominium in ſeruo peculiari habuiſſe.

Qui rem ſibi legatam ignorans legat, ſiue acceptat, ſiue repudiat, valet legatum factum à ſe. Bar.

¶ Si quis rem ſibi legatam ignorans [d] adhuc legauerit, poſtea cognouerit, & voluerit ad ſe pertinere, legatum valebit: quia vbi legatarius non repudiauit, retro ipſius fuiſſe videtur res, [3] † ex quo adita hæreditas eſt: [e] ſi verò repudiauerit, retro videtur res repudiata fuiſſe hæredis.

Si fiat mutatio de materia in formam, vel econuerſo, legatum non mutatur, ſi teſtator voluntatem non mutauit. Bar.

10 ¶ Si pocula quis legauerit, & maſſa facta ſit, vel contra; item ſi lana legetur, & veſtimentum ex ea fiat, Iulianus lib. 32. 4† Digeſtorum ſcribit, [5] † legatum in omnibus ſupraſcriptis conſiſtere, [f] & deberi quod extat. quam ſententiam puto veram, ſi modo non mutauerit teſtator voluntatem. Sed & ſi lancem legauerit, & maſſam fecerit, mox poculum, debebitur poculum, durante ſcilicet voluntate.

Quod edificatur in area legata, debetur legatario. Bart.

¶ Si areæ legatæ domus impoſita [g] ſit, debebitur legatario, [h] niſi teſtator mutauerit [6] † voluntatem.

Vbi eſt eadem ratio, licitū eſt arguere de contractib. ad vltimas voluntates. Bar.

¶ Eum, qui chirographum legat, [i] debitum legare, non ſolum tabulas, argumento eſt venditio. Nam cum chirographa væneūt, nomen ſiue cor-

¶ *Eum qui.*] Titius debebat mihi x. & inde habebā chirographum, ſiue inſtīm; legaui Seio dictū chirographum. certe videor legare debitū. nā ſi vēdideram ei d. chirographū, videor vendere ipſum debitū. & idē eſt ſi legem ei nomen.

¶ *Item idem.*] Regula item ſi ſeruus ſit legatus, & eſt data ei libertas, prævalet libertas, vt inf. titul. 7. l. ſi idē ſeruus: quod dicit hic ſ. fallere in tribus caſibus. & videas eos per te.

¶ *Si ſtatuliberum.*] Seruo dedi libertatē in teſtō meo ſub conditione, ſi nauis ex Aſia venerit, vnde ipſe factus eſt ſtatuliber. me mortuo hæres meus eum legauit Titio. certè hæres hæredis mei, qui tenetur legatario melius facere pro ſe, ſi det ſtatuliberum legatario. quam ſi det eius æſtimationem, & eſt ratio in litera, & plana.

¶ *Si duos.*] Habebā fundum Titianum, & Scianum. legaui primo, ſumfructum Titiani, & ſecundo ſolidum Titianum. nunquid iure ſeruitutis debebit aditū ad fundum Titianū per fundum Scianum ſecundus, cui fuit legatus vſusfructus in ſolidum illi, cui primo fuit legatus vſusfructus Titianus? Et dicitur, q̄ non, ſed hæres meus cogitur redimere aditum à ſecundo, & dare primo, vt poſſit habere vſumfr. ſuum. Viua.

a *Pignoris*] tenetur enim in pignore, donec reddatur pretium redemptionis, vel ēt hodie ſeruiat per quinquennīū, licet ſit liber: vt hic & ſup. de teſta. l. qui teſtamento. circa prin. & C. de captiu. l. 2. & l. fi. & facit inf. de liber. lega. l. 2. §. 1. & de leg. 3. l. 3. §. fi. & inf. eod. l. ſi domus. §. fi. Accurſius.

b *Conſiſtit*] ſi autem præmoriatur pater, vel filius teſtetur, nō valet, quia ius quod habet legare videt: vt inf. eo. l. ſi domus. §. fi. & facit inf. de caſtren. pecu. l. 2. Accurſius.

c *Iure ſuo.*] ſi teſtando, quod poteſt, vt Inſtit. quibus non eſt per. face. teſtamen. §. 1. Accurſius.

d *Ignorans*] ſi verò ſciſſet, eo ipſo videtur agnoſcere, vt C. de iure deliberan. l. ſi auia.

e *Adita eſt*] hic veritatem intuetur. ſic ī. eo. l. ſi tibi homo cum ſeruus. & ī. ſi cer. pet. l. proinde. alias fictionē intuetur; vt ī. tit. 1. l. legatū. & ī. de fund. l. à Titio. & ī. de pec. l. ſed ſi damnū. §. 2. quæ ſunt contra. & facit ī. eo. l. ſi fundus. §. ſi Titius, & ī. ad leg. Aquil. l. nam ſicut & ī. e. l. legatarius. §. 1.

f *Conſiſtere*] ſic in f. ti. 2. l. quæſitum. §. illud. & l. item. §. pene. Sed contra. ī. eo. tit. l. lana. & ī. de aur. & arg. leg. l. Scia. in fi. Sol ibi teſtator, hic hīs hoc fecit. Itē ſecus in vſufructu, qui rei mutatione extinguitur, vt ī. qui mo. vſusfr. amit. l. quidā. §. ſi maſſæ & de vſufruct. l. qui vſumfructum. circa prin.

g *Impoſita*] a teſtatore.

h *Legatario*] quia eadem eſt area, licet domus impoſita ſit vt inf. de ſol. l. qui res. §. aream. Secus è contra ſi legarit domum, & eadem ceciderit viuo teſtatore; quia deſinit eſſe domus, vt inf. eo. l. ſi ita legatum. §. ſi domus. & inf. de verb. oblig. l. inter. §. ſacram. in fi. Azo. & contra. huic ī. tit. 2. l. ſi area. & ſup. eo. l. ſi eo toto. in prin. Sed contra. inf. tit. 2. l. ſi chorus. in fi. aream. Solu. ibi mutauit voluntatem. Item contra. ī. quib. mo. vſusf. amit. l. repeti. §. fi. Sol. ibi in vſufructu.

i *Legat*] debitori, vt differat à ſequenti caſu. Vel hic chirographum,

1† Fl. ſi. 25. ad Sab. F.

2† Fl. remāſit. cōſtituit.

3† Fl. deſſet.

4† Alias 22.

5† Fl. ſed ipſe.

6† Fl. mutauit.

graphum. ibi nomen. & facit inſ.tit.2.l.qui chirographum & l.nomen. & C.quæ res pign.ob. poſſ.l.2.& de remiſ.pig. l.creditricem.

a *Videtur*] argum.C.de hære.vel act.vend.l.poſtquam. Et no.arg.quod no Inſtit.de lege Fuſ.Ca.tollen.

b *Cedantur*] alij.non debitori. at debitor haberet exceptionē, vt ff.vt in poſſ.le.l.1.§.ſi debitori & infr. de libe.lega.leg.3.in prin.Item ff.inſ.tit.5.l.Caius. Sed ibi non legauit chirographū ſpecialiter.

c *Iuſſus ſit*] directò. & ita ſecundum iſtā regulam prævalet legatum libertatis, vt inſ.tit.1.l.ſi idē ſeruus.& l.qui teſtō.ſed hoc fallit his tribus caſibus. Accurſ.

d *In fraudem creditoris.*] Quomodo ergo legatum valet, ſi creditores fraudeni? Reſpon.fuit legatus, ſi legatarius det x hęredi. Item quia Falcidia detrahitur de legato.nō de libertate, vt ſup.de in offic. teſtō.l.Papinianus.§. quōi ſic ꝓ totum, nō propter partem fraudantur creditores.

e *Venerit*] quod fieri poteſt, vt C.ſi manc.ita fu.all.l.ea quidē. Sed videtur hoc caſu etiam legatum non valere, vt inſ.de ſun.inſtruc.l.2.§.fin. Sol.ibi tacitè. hic expreſsè fuit legatus. Item ad idem contra inſ.tit.1.l.ſi quis. Sed ibi non legauit, ſed vt miniſtrum eū elegit. Item fecit ff. de fideicomm. lib. l. ſi ſeruus. & de cond. & demonſtrat.l.ſi qs eum.

f *Pignori*] ſpecialiter: ſecus ſi generaliter, vt C.de ſer.pign. da.l.ab eo. Nec obſt. inſt.de fideicom.lib. l.generaliter. §.ſi qs ſeruo, quia ibi generaliter vel ibi de æqtate. Item hoc, niſi ſeruus luat ſe, vt ſup. de hæred.inſtit. l.pignori. & facit C. de neceſſ.ſer.hære di. inſtit u.l.1.

g *Præſtabit*] ſi legatarius volet recipere. nec enim cogitur niſi in caſu, vt inſ eo.l.ſi domus. §.qui confitetur.

h *Liberi*] quia non habet æſtimationem. vt ſup. ad l.Rhodiam.de iac.l.2.§.cum in eadem.& §.corporum.

i *Si duos*] plenius eſt inſ.de vſufr.lega.l.damnas.§.1.

k *Legatarius*.] i.Titius.

l *Non debebit*] obligatione perſonali. ſed quia non dando aditum, vt prohibere vti frui habet confeſſoriam vtilem? vt ſup.ſi vſufr.pet.l.1.& ſi ſeruꝰ. vend.l.2.§.recte. ſīn Rog. ſed certè ibi debebatur ſeruitus fundo fructuario, hic non niſi conſtituatur: quia antea eſſe non poterat, cum ambo fundi erant eiuſdem domini. vt ff. quemadm.ſer amit.l.ſi m *Redimere aditum*] quem aut retentione, aut conditione incerti, & ſine eā nullo dato redimet ab ipſo legatario, vt ff.de condi.indeb.l.ſed ſi metus.& condictio.ſine cauſa.l.1. & de act.emp.l.ſi tibi. & inſ.eo.l.ſi fundū. §.qui fundū. & ſup. ſi ſer.vendi. l.teſtatrix. Idem eſt, ſi fundum alienaſſet, vt Inſtit.eod.§.2.fm Azo. & facit ſup. de ſer.vrb.prędio.l.ſi binas, & l.Olympico. & l.ſi binarum.& ff. de religio. l.ſi quis ſepulchrum.

m *Redimere aditum*] quem aut retentione, aut conditione incerti, & ſine eā nullo dato redimet ab ipſo legatario, vt ff.de condi.indeb.l.ſed ſi metus.& condictio.ſine cauſa.l.1. & de act.emp.l.ſi tibi. & inſ.eo.l.ſi fundū. §.qui fundū. & ſup. ſi ſer.vendi. l.teſtatrix. Idem eſt, ſi fundum alienaſſet, vt Inſtit.eod.§.2.fm Azo. & facit ſup. de ſer.vrb.prędio.l.ſi binas, & l.Olympico. & l.ſi binarum.& ff. de religio. l.ſi quis ſepulchrum.

n *Legaſſem*] ſ.ego teſtator.

o *Et ante quam*] maximè nam ſive ſciat, ſive neſciat, ſive alienet ſive non, tenet: quia deſinit eſſe ſuus ex cauſa emptionis.& incipit eſſe ex cauſa legati. vt inſ.eo.tit.l.huiuſmodi. §.qui ſeruum.& inſ.ad leg.Falcid.l.3. Azo.& inſtit. eo.§.ſi rem alienam. Accurſius.

p *Non debet*] mediocrè ſi dare debet. vt ſup.eod. l.legato.

q *Lucrat*] ergo ipſum non eſſe fugitiuum debet promittere quia eum habere non licet, vt ſup.de act.empt. l.Iulianus. §.1.&

Pomponius. 3 †

LEX XLVII.

SI à ſubſtituto pupilli ancillas tibi legaſſem, n eaſque tu à pupillo emiſſes, & o antequam ſcires tibi legatas eſſe, alienaſſes, 4 † vtile legatum eſſe Neratius, & Aciſto, & Oſilius probant.

In legato generis hæres de euictione tenetur: ſecus in legato ſpeciei: idem in ſtipulatione rem tradi. Bar.

¶ Hæres ſeruum 5 † generaliter dare damnatus, ſanum eſſe eū promittere non debet, p ſed furtis & noxijs ſolutum eſſe promittere debebit: quia ita dare debet, vt eum habere liceat. q Sanitas aūt ſerui ad proprietatem eius non 6 † pertinet. Sed ob id, quod furtum fecerit 7 † ſeruus, aut noxam nocuerit, 8 † euenit, quo minus eum habere domino liceat. ſicut ob id, quod obligatus eſt fundus, accidere poſſit, vt eum habere domino nō liceat. Si verò certus homo legatus eſt, talis dari debet, qualis eſt.

Iſta lex quia breuis eſt, non ſummatur. lex verò, (ūres, etiā quia ponit tot caſus, non recipit congruam ſummationem, ſecundum Iac.de Aret, ſed diuide eam ſecundum Dynū. Primò ponit in quo loco debeat ſolui res legata. Secundò quid iuris ſit, ſi res legata nō appareat. Tertiò, qualiter culpa hæredis æſtimatur circa rē legatam. ſecunda ibi, itaque. tertia ibi, culpa. Bar.

3 † Lib.6. ad Sabinum. Fl.

4 † Flor. alienauerit.

5 † Fl.deē ſeruum.

6 † Fl.nihil.

7 † Fl.fecit.

8 † Fl.acciuit.

* Prouerbiū ē hoc apud iuriſc6. vt l.j. §.14. ff.de poſt l.q ex prioribꝰ.et l.vlt.ff.de noxa.act. i quo vox caput pro pſona, q caput habet. & cū qua lege agi poſſit, poſitū eſt, & eicēdū eſt, noxa, & noxia, prout legit Prat. in Lexic.

§. 1. & facit inf. eo l. si hæres generaliter. & inf. de sol. l. qui decem. § qui hominem & sup. de cuict l. hæres seruum. & inf. tit. 2. l. qui concubinam. §. si hæres. & in f. l. prox.

a *Quæ de legato*] subaudi in genere reiecto. & secundū hoc disiunctio testatoris erit, quæ sequitur.

b *Dare*] id est tradere. alioq; nihil contra: vt inf. de verbor. obl. l. vbi autem. in fi. Accursius.

3† Lib. 9. epistolarum. Fl.

Cum res.] CASVS. Hæc lex distinguit, vbi res legata præstari debeat: & quando, & qualiter hæres teneatur, si eam non habeat. & si quidem est res testatoris, & statim dari potest, statim debet eam hæres dare: alias teneatur ad vsuras ex mora. si autem res sit alibi, certè debet præstari ibi, vbi est: nisi testator voluisset alibi præstari. nam voluntatem eius sequemur. vel illud, quod verisimile est eum voluisse. Sed quid si hæres post testamentum transtulit eam ad alium locum dolo? Certe tenetur eam præstare in illo loco, vbi legatarius eam petit, & potest petere. si autem eam transtulit ad alium locum sine dolo, præstabit eam in loco, vbi transtulit. Si ergo Stichus, pone legatus non appareat culpa hæredis intercedente, præstabit æstimationem. si autem sine culpa, cauebit legatario de restitutione serui, si in suam potestatem perenerit: sicut fit in rei vendi. Quid si dictus Stichus erat alienus, non testatoris etiam, & aufugit sine culpa hæredis? cauebit hæres, vt prædixi & idē si dictus seruus esset captus ab hostibus sine culpa hæredis. Item pone quod legauit tibi Stichum, aut Pamphilum disiunctiue. Stichus aufugit, vel ab hostib. captus est sine culpa hæredis: certè hæres, qui habet electionem in alternatiuo legato, præstabit legatario quandocunque vult ipse hæres, siue Pamphilum præsentem, siue æstimationem Stichi absentis. Sed pone q̄ dictus Stichus decessit sine culpa hæredis: certè adhuc habet hæres electionem vtrum det legatario viuum, aut mortui pretium. Quid si dictus Stichus, & Pamphilus sint ambo in fuga sine culpa hæredis? Debet cauere hæres, q̄ quicunq; eorum peruenerit in suam potestatem, dabit eum legatario, vel absentis æstimationem. Distinxi ergo supra vtrum culpa, vel non culpa hæredis res pereat, vel non pereat, modo videamus de qua culpa debet intelligi. & certè debet intelligi de lata & leui: & etiam diligentiam habet præstare hæres. Sed nunquid casum præstabit hæres, puta si fundus legatus periit, chalirarei? Et certè non, nisi culpa vel mora casum præcedant. Vlpianus.

c *Cum res legata est*] in specie.

d *Quæ*] scilicet mora.

e *Vsuras*] si erat pecunia, aliàs contra: nisi in casibus, vt arg. contra sup. de rei vend. l. si à bonæ fidei. & l. si vero. & l. si culpa.

6† Fl. alibi.

4† Fl. deest absq; mora.

5† Fl. his notis () inclusa desunt.

Idem. 1†

LEX XLVIII.

QVæ de legato [a] dicta sunt, eadem transferre licebit ad eum, qui vel Stichum, vel hominem dare [b] promiserit.

Vlpianus. 2†

LEX XLIX.

CVm res legata * est, [c] si quidē propria fuerit 3† testatoris, & copiam eius habet hæres; moram facere non debet, sed eā absq; mora 4† præstare: (quia 5† [d] intercedente, vsuras, [e] & omnem vtilitatem præstandam Sabinus ait.) Sed si res alibi sit, quam vbi petitur, primum quidem constat ibi esse præstandam, vbi relicta est, [f] nisi alibi testator voluerit. Nam si alibi voluerit, ibi præstanda est, vbi testator voluit, vel vbi verisimile [g] est eum voluisse. & ita Iulianus scripsit, tam in proprijs, quā in alienis legatis. [h] ¶ Sed si alibi relicta est, [i] aliò 6† autem ab hærede translata dolo malo; nisi ibi præstetur, vbi petitur, [k] hæres condemnabitur doli sui nomine: cæterum, si sine dolo, ibi præstabitur, quò transtulit. [l]

¶ Sed si id petatur, quod pondere, numero, mēsurave constat, de vsufr. l. in fideicommissi. §. si auro. & l. cum quidam. §. fi. & facit sup. eo. l. cum seruus. & l. apud.

f *Relicta est*] id est, vbi factum est testamentum, secūdum quosdam die, i. exiſtit: vt not. C. vbi fideicommiss. petat. l. 3.

g *Verisimile*] ex genere cōpatationis, vel conditione personarum quod plenè nota, vbi soluatur, & vbi petatur: vt supra de iudic. lege, quod legatur. & argumento supra de arbitr. l. si cum dies. §. quid ergo.

h *Alienis legatis.*] f. rebus.

i *Relicta est*] id est exiſtit.

K *Tenetur.*] de interesse, quod est in tribus locis: vbi ē maior pars hæreditatis. Itē vbi hæres habet domicilium. Item vbi res est: vt supra de iudic. l. si fideicommissum, in princ. & ff. finali, & l. sed & si sic. §. si ea. & not. in dicta lege, quid legatur. & de iud.

l *Transtulit*] nisi actor velit dari sua impensa vbi petitur, vt supra de rei vendic. l. si tres. & ad exhibē. l. si hæreditas. ff. eo. & supra depositi. l. si in Asia. ff. eo.

m *Vbi relictum est.*] id est, exiſtit. Et not. quod quantitas, vt species, relinquitur sic supra eod. l. planè. §. sed hoc ita.

n *Vbi petitur*] ratione fori. quod dic, vt dixi in d. l. quod legatur.

o *Itaque.*] infertur ex illo §. sed si alibi. & §. cæterum. non ex proximo.

p *De restituenda*] si ipsum apprehēderit: vt inf. requiritur. Sed arg. contra sup. de rei vend. l. si à bonæ fidei. & l. si vero. & l. si culpa.

ADDITIO. Die secundum Bar. hic: quod ista iura in contrarium allegata concordant: quia hic, & ibi tenentur de restituendo cauere, licet non de prosequendo.

q *Idem & in alijs*] vt fiat talis distinctio, qualis est ab illo verſ. itaque si Stichus, vsque huc. Accursius.

r *Alienum*] quem legauit testator.

s *Nam*] & bene dico sine culpa, nam &c. vt quia saltem fuit in mora: vt inf. de verbor. oblig. l. si seruum. ff. in fin. autem. & inf. tit. 2. l. si quis seruum. Et quod subijcit cauebit: scilicet quando non fuit in culpa, & facit sup. eo. l. cum seruus. & quod ibi not.

t *Cauebit*] scilicet hæres.

u *Legatari*] alterutrius.

x *Legatario*] hic autem faceret moram: quia diceret hæres se velle dare illum, qui est ab hostibus captus. & facit inf. tit. 2. l. statuliberum. §. Stichus. & sup. de eo, quod cer. loc. l. 2. §. qui Stichum.

y *Pretium*] scilicet eum viuente non longè vilior foret, qui est mortuus: vt infra de relatio. lege Stichum, aut Pamphilum,

* Ad hunc text. vide Iac. de Nigr. in l. si insulā. n. 307. de verb. obl.

7† Fl. parcat.

8† Fl. deest eius.

9† Fl. deē eius.

10† F. his not. () inclusa desunt, sed ex manuscri. recte sunt addita.

11† Fl. nā &c.

12† Fl. dē est eius.

1 Sic appellatione ētiatis venit qñq; species l. qsquis ff. de lega. 3. & ibi Ba. & in l. 1. oppe. 1. C. de action. & oblig.

philum.quæ ibi contra. Sol.vt ibi. Item contra ſup.de nox. l.ſi ad libertatem.§.ſi quis. Sol.hic vterque eſt in obligatione.ibi alter tantum,ſcilicet ſeruus.vt inf.de reg.iu.l.miles. §.decem. Item facit ſupra ad legem Aquil.l.Stichum. & ff. de fideicom.l.b.l.ſi legatario. §.à duob.& ff. de vſuf.leg.l. Titio. Accurſius.

1† Fl.vt ſi in poteſtate ambo redirent.

a *Cauere*] cum non caueret.

b *Sed ſicuti*] multo magis ſi dolo: vt ſup.de rei vendi.l.Ꝙ ſi dolo.

c *Proxima.*]i.lata.

d *Leuis eſt*] in negligendo.

e *Diligentia*] id eſt, vt faciat quod debet: non autem dicas de leuiſſima eum tenetur:vt inf.ad Trebel.l. mulier. §.ſi hæres. nec enim gratia hæredis legatũ relinquitur: vt argumen. ſup. commo. l.ſi vt certo. §.nunc videndum.& eſt bona ſimilitudo: vt inſt.eod.l.ſi ſeruus legatus. §.cum quid. ſed Hahic dixit teneri de leuiſſima. & facit.ſup.eo. l.non amplius.§.1. & inſta de verbotum obligatio. l.ſi ſeruus Stichum.§. 1. & inſt.tit. 1. l.cum ita. §.ſpecies. & infr. de auro & argen.leg. l.ſi imaginem.

2† Fl.perit.

*Concor. eũ hoc §. gi.1. in e. §.extr. de reſtit. ſpoliat. circa finẽ. Exẽpla locorũ.§ chaſmate perierunt, ſignaq. & remedia vid.apud Pli. natu. hiſt. li.2. c.61.& ſequen.

f *Quod verius eſt*] ꝙd die per exempla. inf. eod.l.quid igitur. §.ſi hæres.

g *Non deberi*] vt arg. ſup. de iure do. l.ſi is qui.

h *Vendere*] & ideo omnino debet teneri, etiam ſi interitura erat penes actorem, vt ſup. tolur.matrim. l.ſi filio. §.ſi poſt diuortium. & inf.de vſufr.leg.l.6. & ſupra eod.l.apud. §.ipſius.& inf.de re iudic. l.ſi homo. & de verbor.oblig. l.nemo. §.1. Sed contra ſupra de rei vend. l.item verberatum, in fi. vbi diſtinguitur, erat peritura aliàs, vel non. Sol.ſecundum Mar.& hic non erat peritura: quia erat venditurus. vel ibi iuſtam cauſam litigandi habebat: hic non. Item contra ſup.depoſiti.l.ſi plures.§.fi. Solu.ibi. Item contra ſup.ad legem Rhod.de iac.l.fi. §.1.Solu.vt ibi. Item contra ſupra, quod met.cau.l.ſi cum. §. quid ſi homo. Dic vt ibi. Item not. inſpici quod euenire poteſt, ſic ſupra. de iurid.omnium.iudic.l.ſi idem §.fi.& inf.de aur.& arg. leg.l.in argento. in prin.& ſup.de arbitr.l.ſi cui. Argu.contra.ſup.qui.& à quib.l.Iulianus. Item cõtra.ſup.quod met. cau.l.ſi cum ex §.quid ſi homo.ibi,ſed & ſine culpa.Sol.ibi tenebatur in triplo.

Si hæredis.] CASVS. Legaui tibi equum. ſeruus hæredis mei furripuit equum ignorante dicto hærede, & vendidit Titio. Certè tu legatarius habes actionem in factum contra hæredem. vt dedat tibi ſeruum prædictum pro noxa.vel propter pretium dicti equi quod habet apud ſe.

¶ *Si vnus*] inſtitui duos hæredes,& legaui tibi Stichum: & vnus ex hæredibus cum occidit. Certè alter liberatus eſt, quia non fuit in culpa.vt occideretur ſeruus.Viuianus.

i *In factum*] imò furti noxalem, cum res legata tranſierit in legatarium:vt inf.de fur.l.à Titio.& inf.tit.1.l.legatum ita. Sol. inſpecta vniuerſitate, in qua continetur res legata. hæc,ſicut cæteræ,eſt hæredis: vnde ſi ab hæredis ſeruo furripiatur,actione furti deficiente, quaſi ſui dñi rem. ſubtraxerit hic ſeruus,ne hmõdi ſcelere dãnũ patiatur legatarius:

vt in prãtem ambo redierint, 3† ſed ſi vel alter: & vel ipſũ, vel abſentis æſtimationẽ pręſtandam. Item, ſi res aliena 10 vel hæreditaria ſine culpa hęredis perierit, vel non compareat, nihil amplius, quam canere a eum oportebit. Sed ſi culpa b hæredis res perierit, 4† ſtatim damnandus eſt.

Quando teſtamentum videtur factũ principaliter cauſa hæredis, tenetur de culpa leuiſſima.b.d.ſecundum gl. Ba.

¶ Culpa autẽ qualiter ſit æſtimanda, videamus: an non ſolũ ea, quæ dolo proxima, c 3† verum etiam, quæ leuis eſt: d aut 4† nunquid & diligentia e quoque exigenda eſt ab hærede? Quod verius eſt. f

Poſt morã periculum interitus pertinet ad haredẽ. Bar.

¶ Item ſi fundus chaſmate * perierit, Labeo ait, vtiq; æſtimationem nõ deberi. g quod ita verum eſt, ſi non poſt moram factam id euenerit. Potuit eum acceptũ legatarius vendere. h

Legatarius agit contra hæredẽ ex delicto ſerui hæredis, etiam circa rem legatam. Ba.

Pomponius. 5†

LEX I.

SI hæredis ſeruus rem legatã ignorante domino ſubtraxiſſet, & vẽdidiſſet, ait 6† Attilicinus in factum i dandã actionem: vt vel noxæ k ſeruum dedat 7† dñs, vel ex peculio l præſtet, 8† quod ex venditione eius rei haberet.

Hæres delinquens tenetur, non cohæres. Bar.

¶ Si vnus ex hæredibus ſeruũ legatum occidiſſet, omnino mihi nõ placet cohæredem teneri, cuius culpa factũ non eſt, 9† ne res in rerum natura ſit, m

Si legatum confertur in tẽpus certæ ætatis, vltimus annus debet eſſe completus, vt debeatur: & exinde dies præſtationi adiectus currit: niſi propter ſcientiam teſtatoris aliud inducatur. Bar.

Vlpianus. 10†

LEX II.

SI cui legetur, cum 14.ann. erit, certo iure n vtimur, vt tunc ſit 14.ann. cũ eos 11†

aut ex maleficio quo res ſubtracta eſt. in ſolũ ſubſidiaria, aut neg.geſt vtilis, vel quia rei venditæ ad legatariũ pertinentis pretium perceperit ſeruus. vel condictio ſubrogatur, ut ipſa re per ſe inſpecta, non hæredis ſed legatarij ſit condictio, & furti actio noxalis competit, ſi ab hæredis ſeruo furripiatur, vt in cõtractibus ſecundum R. Vel vocat hic in factum actionem furti. & condict. negot. geſt. omnis earum actio ex delicto, vel quaſi ex contractu, vel quaſi in factum poteſt dici. & ſecundum hæc diuidit eũ ſubijcit.& noxæ &c. Vel dic, in factum, id eſt, propter factum ſerui datur actio, ſcilicet furti &c. & ſic non eſt nomen actionis. Vel dic ſecundum Azo. quòd hæredis, non teſtatoris erat res legata. Vel hic non erat adita hæreditas: vnde res non eſt legatarij veritate inſpecta: vt infra eod.l.ſi tibi. §.cum ſeruus. & ſic non agit furti. vt ſupra de præſcript.verb.l.ſi ibi rem. §. final. Et quod dicitur inf. de fur.l. ſi dominum, dic de furto facto teſtatori dati legatario actionem furti.

5† Lib.& ad Sab.F.

6† Fl.deciuit.

7† Fl.deberet.

8† Fl.præſtaret.

9† Fl.ſin

k *Noxæ*] facit ſupra de minor. l. quod ſi minor §. ſi ſeruus.

10† Li.if ad Sab.F.

l *Peculio*] vel condictione furti. vt ſupra de pecul. l.3. §. ex furtiua. vel negot. geſt. re perempta: vt ſupra de negot.neg.l.ſi & vna aliam tollit: vt C.de fur.l.2. Accurſius.

11† Fl.deciſt eos.

m *Natura ſit*] ſic ſupra de dolo.l arbitrio. §. ſi. ſed occidens tenetur cum diſtinctione: vt inſtra eo.quid ergo.§.ſi hæres.

n *Si cui legetur.*] CASVS. Legaui tibi decem cum eris quatuordecim annorũ: certè non habebis legatũ. niſi compleueris quatuordecim annos. Sed ponè quod legaui tibi hoc modo. lego tibi decem. cum ad quartumdecimũ annũ perueneris, annua bima trima die, id eſt poſt triennium: id eſt dicere, poſt triennũ quam habueris quatuordecim annos. id eſt poſt 17. annum. tu aũt eras maior quatuordecim annis. quæritur, quũ incipiat currere triennũ prædictũ. vtrũ à tempore teſtamenti facti, vt ſic plus differatur legatum: an vero ſi inueniatur legatarius maior eſſe decem, & ſeptẽ annorum, vel 17. annos compleſſe, incontinenti habere debeat legatum. Et diſtinguitur. aut ſciui ego teſtator legatarium eſſe maiorem quatuordecim annorum. aut ignoraui. primo caſu incipit currere triennium à tempore teſtamenti: ſecundo habet legatum incontinenti. ſi inueniatur eſſe decem & ſeptem annorum tempore teſtamenti. & nõ expectatur, ꝙ currat triennium. Sed quid ſi legatarius inuenitur quindecim annorum tempore teſtamenti. & mortis teſtatoris? Certè poſt triennũ habebit legatũ, ſi ego teſtator ignorabã legatarium eſſe maiorem 14. annorũ. ſi autem ſcirem currere triennium à tempore teſtamenti. & ante non haberet legatarius legatum: ſi autem inueniatur legatarius 16. annorum tempore teſtamenti. habebit legatũ poſt annum, ſi ego teſtator ignoraui eum eſſe maiorem

xiiij.annorum. ſi autem ſciui, expectabitur triennũ. ſi autem inueniatur legatarius tempore teſtamenti, qui habeat xvj.annos.& nouem menſes.& ita deſunt ad xvij. annum tres menſes tantum,certè finitis illis trib. menſibus habebit legatum,ſi ego teſtator ignoraui eum eſſe maiorẽ xiiij. annorum : ſi autem

1† P. Marcellus.

ſciui, expectabitur triennium. Et ſcias quia dictum legatũ hoc modo relictum, lego tibi 10. annua bima trima die, cum eris xiiij. annorum, eſt conditionale, & in diem. Dicitur autem conditionale, cum legatarius eſt minor 14. annis. vſque ad 14. annos completos. ſed à xiiij. annis vſque ad xv. dicitur in diem, vnde primo caſu non tranſmittit legatarius ad hæredem ſuum petitionẽ ipſius. ſecundo ſic. & in hoc caſu, quando inuenitur legatarius minor xiiij. ann. tẽpore teſtamenti, incipit currere triennium duntaxat completis 14. annis, niſi teſtator voluit conditionem facere de illis verbis, annua bima trima die, &c. quia tunc non cederet dies legati, niſi adueniente conditione.

¶ *Si Titio*] Legaui Titio x. quæ debebã Sempronio : & rogaui Titium, quod ea daret eidem Sempronio creditori certè nõ ageret contra Titium, vt deceꝫ 10. ſed hæres meus ageret contra dictum Titium, vt ſoluat illa x. Sempronio creditori. & ſi dictus Sempronius habebat fideiuſſorem à me pro dicto debito, etiam fideiuſſor ageret contrà Titium, vt ſoluat Sempronio hoc dico, ſiue ſit ſoluendo fideiuſſor, ſiue non. Vnde,

a *Impleuerit*] ſic C. quando di. leg. ce. l. ex his. in fi. ergo non ſuffici. ſi tñ inchoauerit: vt infra de cond. & demonſtra. leg. nõ putabam, ſecus ſi dixit xiiij. ann. vt inf. de manu. teſt. l. ſi ita libertas. item ſi dixerit, cũ peruenerit ad xiiij. ann. idẽ quod hic: vt inf. ad Treb. l. Seius: ſecus ſi dixerit, cũ peruenerit ad xiiij. ann. vt inf. ad Treb. l. qui filiũ ſ. 1. Vel ibi ſpeciale, quod eſt verius, ne ſit contra, quod ſtatim ſequitur. Item arg. contra in fra de mune. & hono. l. ad rempublicam.

b *Trima die*] lego xxx. ſub conditione, vt ſic omni anno decem ſoluantur.

c *Inueniatur*] legatarius. Accur.

d *Transeat*] deeſt, patum omnium trium annorum.

e *Poſt biennium*] q. d. primi anni eſt purũ; ſed quod remanet, debet ſolui poſt biennium. ſcilicet completum. nam & proximo ſequenti anno fiet ſolutio pro eo anno.

f *Si menſes*] putantes. Accur.

g *Annum*] ſcilicet complendum.

h *Reſiduis*] ſcilicet elapſis. & ſic ſoluitur p trib. menſibus. q. d. p̃ quo primis tribus temporibus habetur, vt putum, & ſic videtur in fi. anni ſoluendũ ſic relictum annua bima trima die, ſecus ſi ſimpliciter annuũ, vt C. quando dies. leg. ce. l. 1.

i *Si uero ſcit*] ſcilicet eum eſſe maiorem xiiij. ann.

impleuerit.[a] & ita Imperatorẽ decreuiſſe Martian[9] 1† ſcripſit. Ergo & cũ ſic relictũ eſt: Cũ ad xiiij. annos puenerit, 2† annua bima trima die, [b] & xvij. ann. mortis tpe inueniãtur,[c] pſes[d] legatũ erit. proinde ſi xv. annorũ, cõſequenter dicemus poſt bienniũ [e] deberi: ſi xvj. poſt annũ: 3† ſi menſes [f] deſint ad xvij. annum, [g] reſiduis [h] menſibus. 4† hæc ita, ſi putans minorẽ eſſe 14. annorũ, cùm iã exceſſiſſet, ſic legauit. ſi verò ſcit [i] triennũ ad legati prẽſtationem ex die teſtamẽti facti numerabim'.

Tempus certæ ætatis honorati facit conditionẽ: ſecus in tempore ſimplici. h. d. vel ſecundũ dom. Ray. ſic sũmatur: Dies incertus diſpoſitioni adiectus reddit legatũ cõditionale: nõ aũt certus ex voluntate defuncti à fine ipſius computandus.

¶ Hoc autem legatum, [k] & conditionale eſt, & in diem. Conditionale eſt tamdiu, 5† quamdiu xiiij. annus ſit completus, [l] poſtea in diẽ, & ideo ſi quidem ante xiiij. annũ deceſſerit, ad hæredẽ nihil tranſit; certè 6† poſtea [m] ad hæredem transferetur. 7† Quod ſi teſtamenti facti tẽpore minor xiiij. annis filius inueniat, putm tempus annua bima trima die prætationis ex die completi 14. anni ſtatim cedere; nisi euidẽs [n] alia mens probaretur teſtõris, aliud sẽtientis.

Si legatarius grauat ſoluere creditori defuncti, hẽs & fideiuſſ. agere pñt, nõ creditor. ß.

¶ Si Titio decẽ q̃ ego dẽo, ſi legauero, & rogauero [o] eadẽ meo creditori [p] pñtari: [8] 8† fidei cõmiſſũ q̃dẽ in creditoris perſona nõ valet, q̃ q̃a nihil eius intereſt: hæres verò [q] põt cum legatario agere, quia ipſius intereſt creditori ſolui, ne eum conueniat; ergo pp hoc valebit legatũ. [r] Sed ſi teſtator decẽ mihi ſub fideiuſſore debuit, [s] fideicõmiſſi petitio non ſolũ hẽdi, ſed & fideiuſſori competit. Intereſt. n. eius ſolui potius 9† mihi, q̃ ipſũ cõuentum mãdati actionẽ ítẽderet; [u] nec intereſt, ſoluendo ſit, necne.

Vitiato expreſſo nõ vitiatur tacitum æquè principale. Bar.

Iulianus quærit. [10] 10†

LEX LII.

SI fideiuſſor [x] creditori legaſſet, qđ ei deberet, an legatũ valeret? Et ait credi-

k *Hoc autem legatum*] ſcilicet relictum alicui minori xiiij. ann. cum erit xiiij ann. annua bima trima die.

l *Completus*] vt inf. de cond. & demon leg. quibus diebus. ß. ij. & quando dies leg. ced. leg ſi Titio. Sed contra. C. quando dies leg. ced. l. ex his. Solu. ibi.

ADDITIO. Die ſecũdum Barto. hic, quod ibi tempus certæ ætatis poſt legatum perfectum adiicitur præſtationi, hic verò adiicitur ſubſtantiæ legati.

m *Poſſed*] quia eſt in diem; vt infra quãdo dies leg. ced. l. ii. cum præfinitione.

n *Debeo*] Sempronio. Accur.

o *Rogauero*] Titium legatarium.

p *Creditori*] ſcilicet Sempronio.

q *Non valet*] in vno ſaltem; quia eius intereſt habere duos debitores: vt inf. de lib. leg. l. 3. in fi. contra Sol. ibi ſub conditione erat debitum. Vel ibi aliud non debitor legauit creditori. Vel hic nõ contemplatione creditoris, aliàs ſecus: vt ibi. Vel dic. nil intereſt, ideſt non pet. omnia intereſt: ſed in aliquo intereſt: & ea ratione tantum ſ. quod duos habet reos. Item quia habet actionem ex teſtamento; quæ habet natutam bonæ fi. cum prius erat ſtricti iuris.

r *Hæres verò*] cuius contẽplatione relinquitur. fideicommiſſum. ad qđ inf. eod. l. ſeruo legato. ſ. ſi teſtator. & ſup. famil. erciſc. l. ſi filia. ß. Pomp. & inf. tit. 2 l. fi. de commiſſa. ſ. interdum. & infra eo. l. ſi tibi. in prin. & not. hic hæredi legati à legatario: vt. & not. ſupra eo. l. plane. ß. ſi duobus.

s *Legatum*] i. fideicommiſſum. nam primũ cõſtat valere, licet alii ſit reſtituendum, ſi modo legatarius velit. nec enim cogitur, cum nec hæres cogatur propter ſingulares legatarios ſ vt Inſti. ad l. Falc. ſ. ex diuerſo. accepit ergo hic ſponte. Accur.

t *Debuit*] & legauit alij, vt mihi ſolueret.

u *Intende e*] vt. & inf. de lib. leg. l ſi debitor. & ſu. de compen. l. 1. & inf. proxi. ß.

Si fideiuſſor] CASVS. Retẽto eodẽ caſu, vt in ß. prox. ſupra l. præcedenti, q̃ dictus fideiuſſor à me datus d. Sẽpronio pro dictis decẽ legauit creditori ea, certè non aget creditor ꝫ hẽdem fideiuſſoris; ſed ego principalis debitor agã ꝫ cũ vt ſoluat creditori ſicut fideiuſſor voluit. Et ſi ſoluat hæres fideiuſſoris dicta decẽ creditori, non habebit ꝫ me principalẽ debitorem actionẽ mandati ad ea à me repetenda, quã vis habuiſſet, ſi fideiuſſor non legaſſet ita, vt dictum eſt. Sed q̃d ſi dictus fideiuſſor legauit Titio dicta decẽ. & rogauit eũ vt dicto creditori ſoluat? Certè non ſolũ ego principalis habeo actionem ꝫ Titium prędictum, vt ſoluat creditori, quia mea intereſt, ſed & hæres fideiuſſoris, cuius eſſeque teſtatoris.

v *Memini ſſ*] Danau hîdem meũ, vt vendat equũ meũ Titio, certè tuto poſſo tenere ei vẽdere, ſi habere poſſim pretium certũ, p illis habuit vẽdere, & ſi res valeret plus ꝫ dixerim. Vide.

x *Si fideiuſſor*] alias ß. Iul. & alias lex. ſi fideiuſſor. Accur.

a *Ex testamento alterius*] Contra hæredem fideiussoris, vt soluat creditori.

b *Non interest*] actione mandati fuit ergo legatum eo casu, vt gratis liberaretur reus sine spe actionis mandati & facit supra, proximo §. & quæ ibi no. tè facit inf. de liber. legat. nō totum. in princ. Item nota, quod expressum est inualidum, & licet creditori legatum: & tamen valeret tacitum. * Sed argum. contra supra de iure. rustico. prædi. legitem sic. §. fin.

ADDITIO. Pro solutione huius contrarij vide distinctionem, quam ponit B. hic.

c *Vero pretio*] id est iusto. sic sup. de admi. tut. l. j. & de pœn. hær. l. si possessor. §. fin. & facit infra eo. l. & si eque.

d *Necesse*] sic inf. ad legem Falcid. l. si dignum. & l. in ratione. & vendere. & leg. qui fundum. in princ. Ac cursius.

Si seruus] CASVS. Seruo trium dominorum legata fuerunt decem: certe pro dominica portione ei acquiritur. Secundo dicit, testitui mihi extraneum hæredem, & filium meum exhæredaui, & ab intestato reliqui multa legata: filius agit querela inofficiosi testamenti contra hîdem, & collusérût simul in fraudem legatariorum, ita quod amisit causam: certè istud non nocet legatarijs, & idem est si haberes bene defendere causam: sed iniuriam hæredis, iudex pronunciauit contra eum. Sed pone quod inter instituti & substituti erat quæstio, & iudex pronunciauit pro substituto, & iniuriam instituti, veniunt legatarij? certè non: a substituto legata, qui habet hæreditatem: dicit substitutus, ego non habeo hæreditatem ex substitutione, sed per gratiam iudicis, vnde non teneor ad legata. Certè non debet audiri: imo debet soluere ea legata, & eiam creditoribus îndere.

Si quis ante] Testator fuit occisus à familia hæredis: his ab eo institutis adiunt hîditatē antequam faceret torqueri seruos ad inquirendum quis occidit testatorem: vnde amisit eam? certè habet eā fiscus, & tenetur îndere legatarijs. Sed quid si filius nolit hæreditatem, quia non est solucndi? certè debet eā habere dictus hæres, & malo suo velle dēt îdere legatarijs, & idem est si ipse hæres, qui non fecerat torqueri tamen habebat hæreditatem absconsè credēs eam vilis: postea vidit eam non esse vilem, vnde cogitauit talem fraudē regulis, vnum de vicinis suis, vt deferret se filium, quod teneret hæreditatem ad filium pertinentem, & ita factum est: vnde filius petijt ab eo, & ipse non defendit causam, nam & in isto etiam casu non esset onera.

* Tacitū quoq; validius ē ex presso.

† Fl. de est. eius.

† Fl. dānatur hoc solum.

† Fl. sed hoc totū.

† L. 2. ad Sab. F.

† Fl. Iaborie.

toris quidem nihil interesse: verum debitore hīe ex testamēto actionem. † Interest enim ipsius liberari, quippe conueniri à fideiussoris hærede non poterit. b Quòd si idem fideiussor Titio leget, & fidei eius cōmiserit, vt creditori eius † soluat, & debitor, & fideiussoris hæres agere cum Titio ex causa fideicommissi poterunt? quia vtriusque interest, legatarium soluere.

Damnatus vendere, intelligitur iusto pretio. Bart.

¶ Meminisse autem oportet, cum qui damnatur, † fundū vendere, non gratis dānari, hoc facere: sed iolli † vt vendat vero pretio. c quod si certo pretio sit damnatus facere, necesse d habebit tanti vēdere, quanti damnatus est.

Idem. †

LEX LIII.

SI seruus plurium sit, pro dominij portione legatū ei relictum acquiretur. e

Sententia lata contra hæredem non defendentē, licet culpabiliter non appellantem, legatarijs non præiudicat, & quis non potest suā turpitudinem allegare. Bar.

¶ Si hæreditatis iudex contra hæredē f pronunciauerit non agentem causam, vel colluforiè † agentem; nihil hoc nocebit g legatarijs. Quid ergo si per iniuriam h fuerit pronunciatum, non tamen prouocauerit? † Iniuria ei facta non nocebit legatarijs, i vt & Sabinus significat. Si tamen secundum substitutū pronuncietur, k † an illi legatarijs teneatur, videamus. Et cū ius facit hæc pronunciatio, quod attinet ad ipsius personam, l nūquid legatarijs teneatur respōdere? m † Nec enim tam improbè n causari potest, secundū se iudicatum per gratiam. Respōdebit igitur, & legatarijs, o vt creditoribus.

Hæreditas transit ad fiscum cum onere legatorum. Bar.

¶ Si quis ante quæstionem de familia habitā, adierit hæreditatē, vel necem testatoris non defenderit, p legatorum persecutio aduersus fiscum q locū habet. Quid tamen si fiscus bona non agnoscat? Ex necessitate redundabit onus legatorum r ad hæredem. Sed si iubeicit delatorem sibi, vt ei ¶ hæreditas adiudicetur, s † & oneribus careret: vel minus planè defendit causam, non se exonerat: exemplo eius, qui colluforiè de hæreditate litigauit. t

Legatum obscurum declaratur ex coniecturis hac lege expressis. Bar.

c *Si nemo*] Legatario ibi. Libraria intelligis de Ecclesiasticis. & hîs in casibus de pœnis. certe si non apparet voluntas testatoris debemus inspicere consuetudinē testatoris. & postea alia. q planè littera nōr. Si ät legatū hoc modo. lego tibi nūmos. quos habeo in arca vel lego tibi lancē. Certè tales debēt dari, quales sunt & tanquam species æstimandi sunt. & ibi dicemus infra eo. l. seq. Vr.

d *Necesse*] sic supra de aequ. hæred. lectus cōs. & inf. d. supp. fideic. leg. seruus cōmunis. & inf. de instruct. sed non etiam. & inf. de instru. j. l. & Proculo. & inf. ad Treb. l. j. Accursius.

e *Pro rata*] scripturæ legitimæ. vel pro hoc exhibitæ ad quæstionem inf. de test. l. quæstionem. & reipublicæ. §. fi. Accursius.

f *Ne hic*] quia agere? § instituti: vt non est de quæstionibus in quibus fit locus interrogationi. quos no. sup. de interr. in iur. l. Papinianus. §. fi.

g *Impræbet*] improbè esse allegare propriam turpitudinem. † sunt ita sunt C. de transa. l. transactione. Item consentiunt inf. de except. l. j. Sed contra sup. de pign. l. si superstes. §. 1. sed ibi non tenet consuetudo hæredis.

h *Non debet*] accusando occisores. sic C. de testi. leg. j. & dic vt no. C. de his qui vsurp. indign. l. ij. & l. cum fratrem. o *Fisco*] ad quem bona veniūt: vt sup. ad Syllan. & sic. & sententiæ. l. ij. & inf. ad Treb. l. Marcellus. §. fi. & C. ad l. Fal. ēt.

p *Omnia legatorum*] Nam quod eius odio est inductū, s. hæredis: non debet cedere ad eius commodum: vt inf. de interdict. & relegat. l. legatorum. j. fin. & est hic ar. ad q. situm hæres non implens voluntatem defuncti, omnibus alijs deficientibus compellatur ipse accipere, & legata dare, vt in Authen. de hære. & fal. l. si quis autem non impleos.

q *Vero*, scilicet fisco, vel delatori nomine fisci, vt sic non subeat hæreditaria onera & facit C. eo. l. si in fraudem.

r L. *regulis*, vt sup. pecu. j. fin.

† Fl. pro uocauit.

† Fl. de reiudicata.

† Aliàs ei eius hereditas adiudicaret.

† Fl. de est respōdere.

† Fl. de Coiudēti sua nō prodest.

s † Tu dic q̄ regula est firma, q̄ allegāt propriam turpitudinem non audiri, q̄ est verū agendo. sed excipiendo secus. & ita intelligē hāc gl. est, sois contentum. secundum Bal. & Dec. in l. 1. col. 2. ver. q̄ pro hic C. de condi. ob turpē cau.

t *Qui*] sic.

a *Si numerus nummorum*] puta centum solides.

b *Consuetudo*] No. ex septem colligitur de quibus senserit testator. Primum consuetudo testatoris scilicet loquendi non vivendi ne sit contra inf. de fun. instr. l. cum certũ. Item ar. contrà de vsuf. leg. l. damnas. §. fi. & de alimen. legat. pen. Secundum consuetudo regionis, ad quod infra, de fun. instr. l. cum delanionis. §. fi. in fi. & sup. de leg. & fideicom. l. nam ad ea. Sed contra infra. de rit. n. leg. l. cum certum. Sol. aliud in vino, & similibus, quam in nummis. secundum R. Tertium, mens, quæ colligitur ex præmissis, & sequentibus, vel etiam quia expressit: & hoc ante omnia inquiretur. vt C. de liber. præte. vel exhær. l. j. & infra, de regulis iuris l. semper. Quartum, dignitas legatarij: vt ff. de iudi. l. sed & si fil. se perut. 4. sed si pœnas. & Inf. de aur. & arg. leg. l. Titia. §. fi. Quintum charitas, id est dilectio: vt infra de rebus dub. l. si fuerit. & l. si is qui. §. 1. & de libe. leg. l. penult. Sextum, necessitudo, id est, consanguinitas vt sup. de inoffi. & in. l. fin. & infra, de lib. leg. l. Aurelius. §. si Titius. Septimum, vicinitas scilicet rei: sic sup. de test. l. hæredes. §. sed & si notam. & sup. eod. l. qui filiabus. 1. respon. & sup. de poste. l. 1. § deinde adiecit. & infra, de aur. & arg. leg. l. Tantius. & l. species. & C. famil. ercisc. l. quoties. Sed si ex his nihil appareat, quid senserit, exiguiores debentur: vt inf. eod. l. nummis. Accur.

1† Ff. patrisfamil. lf.

2† Ff. vel.

¶ Si numerus nummorum [a] legatus sit, neq; appareat quales sint legati, ante oia ipsius patris familias consuetudo, [b] deinde regionis, in qua versatus est exquirenda est. Sed & mens patrisfamilias, [1†] & legatarij dignitas, & [2†] charitas, & necessitudo, item earum, quæ præcedunt, vel quæ sequũtur, summatim scripta, sunt spectanda. *

Papinianus. [3†]

LEX LIV.

SEd si certos [c] nummos, veluti: Quos in arca habeo, [4†] aut certam lancem legauerit, [5†] non numerata pecunia, sed ipsa corpora nummorum, vel rei legatæ continentur. * neque permutationem [d 6†] recipiunt, & exemplo cuiuslibet corporis æstimanda [e] sunt.

Dictio cum, semper augmentatiuè nõ taxatiuè. Bart.

* Facit ad hãc materiam c. cùm quæ. cũ gl. sup. verbo, pecedat, extra de rescrip. 3† Lib. 4. Quæstio. 4† Ff. hêr. 5† Ff. legauit. * Hoc ei vi dixisse. l. 2. de re. cre. sa. 6† Fundionẽ recipere.

c *Et si certos. Continentur*] sic sup. eo. l. planè. §. 2. & inf. de do. præl. l. 1. §. sed si decẽ. & Inf. ad l. Fal. l. in ratione. §. diligenter. & inf. eo. l. si seruus legatus. §. qui quinquẽ. & sup. de pecul. l. si creditor.

d *Permutationem*] vt aliquid aliud pro eis soluatur, sic in aliis speciebus fieri. vt C. de sol. l. cum a quo. Accur.

e *Æstimanda*] i habenda, hoc tamen fallit quandoque: vt ff. de inoffi. test. l. numeria. & inf. de fideiussi. l. si ita in fi. Accur.

Si cui serui] CASVS. Testator ita dicit: lego Titio omnes seruos meos cum peculio: certè etiam ij qui non habẽt peculium, videntur legati.

f *Si à filio*] Filium meum impuberem mihi hæredem instituit, & ab eo mihi aliquid legari sub conditione: & prædicto impuberi aliquem substituit a quo substituto potè legata repetij: decessit dictus impubes, adita tamen à se hæreditate. certè pure, & statim tenetur substitutus ad dicta legata præstanda. Vin.

g *Nullum peculium*] quia verba illa cum peculio causa augendi, nõ minuendi sunt dicta: vt infra, de vincenti. & oleo legato. l. cum vinum in fi. & inf. de aur. & arg. leg. l. si quis. Sed arg. contra inf. de rit. n. leg. l. cum certus. Accur.

h *Legatum sit*] & à substituto expressè repetitum, vt statim colligitur.

i *Deinde*] sub. maximè quantum ad ea, quæ hac lege dicuntur: sed quantum ad id quod inf. l. prox. dicit, non subaudie: quia ex vtrisque tabulis nõ possent deberi legata: quod ibi concedit Azo. vt ibi dicetur.

k *Pure*] Hic distingue. nã quis instituit aliquem hæredem & ab eo legat. deinde substituit: intelligũ ut à substituto repetita legata tacitè: nisi aliquo cõiecturæ appareat mens testatoris contraria: vt infra eod. l. licet. & sub eadem die, & conditione: vt inf. eit. l. cum pater. §. ab instituto, q; si expressè repetit legata. nec repetit conditionẽ, vel diem, purè præstãtur à substituto: vt hic. & ẽ. eo. l. si quis à filio. §. sed si ita. si verò repetit diem, vel conditionem, ex præstabitur eatenus nisi eam talis, quę vitiat legatum. vt sup. eo. l. si quis a filio in prin. & inf. de fideicommiss. lib. l. fi. & inf. eo. l. si fundus. §. f. & facit sup. de lega. te. instit. l. sub conditione. Accur.

Paulus. [7†]

LEX LV.

SI cui serui omnes cum peculio legati sunt: etiam ij serui debentur, qui nullum peculium [f] habent.

Repetitio à substituto simpliciter facta intelligitur purè: & impubere adeũte dẽtur ex primis tabulis, nisi rel. ẽsset vltra. vel cõmodus sit datus. h. d. cum princ. l. seq. B.

¶ Si à filio impubere sub conditione [g] legatum sit [h], & filius hæres extiterit, [8†] [i] deinde mortuus sit, potest dici patrẽfamilias, qui à filio sub conditione legauit, & [9†] à substituto pure [k] repetijt, statim voluisse à substituto dari, si filius pendente conditione decessisset.

7† Lib. 4. ad Sabin. Fl.

8† Ff. extitit.

9† Ff. decest. &.

Vipianus. [10†]

LEX LVI.

QVid [l] ergo si maiorem quãtitatẽ à substitũ reliquerit? Quid [m] si legauit tibi Titium, & Sempronium, & à quolibet eorum in solidum legauit Seio equum meum, certè perinde est ac si Seio legatos esset dictus equus in testamento ductum. & quid iuris sit habuisti sup. eo. l. planè. §. 1. Secundo probat à simili.

10† Lib. 4. ad Sabin. Fl.

¶ *Si hæres]* Legauit tibi Stichum seruum meum. hæres meus occidit eum ex iusta causa: quia inuenit eum cũ vxore sua certè non tenetur ampliùs. Sed quid si dictus seruus cõmisit noxam alienum id est damnum dederat, puta in decem, & seruus prædictus valebat xx. & cum expediret potius reficere damnum quam dare seruum, ipse dedit seruum pro noxa. certè tenetur legatario. Quid si legauit tibi equum & hæres meus occidit eum? puto tenere hæredem ad æstimationẽ: nec distinguo vt dixi in seruo: quia animal ob ferũ carere non potest delictũ cõmittere. Item quid si legauit tibi domũ & domus cepit minari ruinã vicinis: unde petitum est ab hærede cautionẽ de ẽmino infecto. & hærede nõ præstante eis actiones ipsi sunt missi in possessionem dictæ domus ex primo & secundo decreto. & ne domus fiat factã? nunquid tenetur hîs meus tibi legatario? Item si legauit tibi fundum: & hæres meus intulit ne mortuum ibi. & fecit sepulchrum: unde legatarius non pũt eum amodo habere. nunquid tenetur hæres prædicto tibi legatario? & distinguitur, aut habuit necesse testatorẽ ibi sepelire, quia non habebat alium locum. & tunc nõ tenetur ad fundum. sed ad pretium sic. si intulit testatorẽ suum exhibitio id est, non præcipiente hoc testatore, aut nõ habuit necesse. & tunc tenetur. Dixi ergo in princip. huius §. quod si hæres seruum legatum occidat cum causa, ex non tenetur. Sed quid si non occidit cum, sed compulit eum ad maleficium faciendum, & ipse propter hoc mortuus est? certè bonè tenetur ad pretium legatario: si autem seruus legatus sua propria voluntate commisit maleficium, propter quod mortuus est, posset an non tenetur hæres ad æstimationẽ. Sed quid si seruus legatus captus est ab hostibus? aut dolo hæredis, & tenetur: aut sine dolo, & non tenetur. & idem dicerem in culpa lata & leui: vt sup. eo. l. cum tes. in fine. Vinia.

l *Maiorem*] certè ab instituto decem reliquit, a substituto xx. Accur.

m *Si hæres]* Legauit tibi Stichum seruum meum. hæres meus occidit eum ex iusta causa: quia inuenit eum cũ vxore sua certè non tenetur amplius. Sed quid si dictus seruus cõmisit noxam alienum id est damnum dederat, puta in decem, & seruus prædictus valebat xx. & cum expediret potius reficere damnum quam dare seruum, ipse dedit seruum pro noxa. certè tenetur legatario. Quid si legauit tibi equum & hæres meus occidit eum? puto tenere hæredem ad æstimationẽ: nec distinguo vt dixi in seruo: quia animal ob ferũ carere non potest delictũ cõmittere. Item quid si legauit tibi domũ & domus cepit minari ruinã vicinis: unde petitum est ab hærede cautionẽ de ẽmino infecto. & hærede nõ præstante eis actiones ipsi sunt missi in possessionem dictæ domus ex primo & secundo decreto. & ne domus fiat factã? nunquid tenetur hîs meus tibi legatario? Item si legauit tibi fundum: & hæres meus intulit ne mortuum ibi. & fecit sepulchrum: unde legatarius non pũt eum amodo habere. nunquid tenetur hæres prædicto tibi legatario? & distinguitur, aut habuit necesse testatorẽ ibi sepelire, quia non habebat alium locum. & tunc nõ tenetur ad fundum. sed ad pretium sic. si intulit testatorẽ suum exhibitio id est, non præcipiente hoc testatore, aut nõ habuit necesse. & tunc tenetur. Dixi ergo in princip. huius §. quod si hæres seruum legatum occidat cum causa, ex non tenetur. Sed quid si non occidit cum, sed compulit eum ad maleficium faciendum, & ipse propter hoc mortuus est? certè bonè tenetur ad pretium legatario: si autem seruus legatus sua propria voluntate commisit maleficium, propter quod mortuus est, posset an non tenetur hæres ad æstimationẽ. Sed quid si seruus legatus captus est ab hostibus? aut dolo hæredis, & tenetur: aut sine dolo, & non tenetur. & idem dicerem in culpa lata & leui: vt sup. eo. l. cum tes. in fine. Vinia.

a *Quod excedit*] nunc respondet. Accur.

b *Inde*] id est, ex primis tabulis, id est tanquam ab impubere relictum, non à substituto: & hoc, quia impubes adiuit hæreditatem, alioquin tanquam à substituto relicta debentur: vt infra ad l. Fal. l. qui fundum. §. qui filium. H. & hoc considerare necesse est, propter fal. c. si quæratur de parte impuberis, vel substituti, sit grauamen, vel nō. sic nor. infra ad leg. Falc. l. quod si alteruter. Item nota, quod partim ex vnius tab. partim ex alterius debetur: vt & supra eo. l. proxi. not.

c *Sed & si*] id est, quamuis. ergo sup. dixit vbi est repetitum à substituto cum augmento, hic cum diminutione.

d *Legatum*] vnius fundi, cum duos legasset: & hoc si habeas cum alium, si verò cum alio, nunc plena est.

e *Vt pars mihi debeatur*] etiam viuente impubere, vt sup. eo. l. planè. §. si coniunctim. & facit sup. de vsufr. accresc. l. si quis Titio. & sup. eo. l. Titia. Nihil. Accur.

f *Legatum esset*] distinguitur ergo primum vel æstimatione petat: vt Insti. de leg. §. si res. & supra eo. l. plane. §. sed si duorū. Sed contra infra ti. l. Maxius. l. cum Sol. distingue, vt not. R. infra ti. l. si pluribus. & Azo. ibi supplevit. & facit infra eod. l. seruo alieno. §. 2.

g *Mercatum*] i. vt quia cum filia, vel vxore inuenit, & fecit inf. de verb. obl. l. qui seruum. & sup. de pign. act. l. eleganter. §. fin. & C. de adul. l. Gracchus. Accur.

h *Et puto teneri*] imò videtur, quod non: quia & talis fuerat dandus, qualis erat: vt sup. eod. l. si à substituto. §. fi. & inf. eodem. l. si legati. & supra de rei vend. l. à quo. in fi. quæ sunt contra. Solut. hic erat aliàs tenundem legaturus. argum. C. de fideicomm. l. prædia. Vel hic sciebat noxium testator. arg. inf. eodem l. si res obligata. Vel dic, quod hic magis expediebat retinere eum, quam noxam dare: argumen. inf. de bon. auth. iud. poss. l. prætor. §. his verbis. & supra de petit. hæred. l. vtiles. & de procur. l. verùm. opesis. & de rei vend. l. fin autem. §. in re pecuniæ.

i *Non vt carnem*] imò ad carnem & corium: vt sup. de cond. c. fur. l. si seruus. §. boue. & ff. de rei vendi. l. solum. quæ est contra. Solut. rei vendicatione agitur ibi, non actione ex testamento: vt hic: & secundum hoc occidit post aditam hæreditatem. Vel dic, quod hic occidit ante aditam hæreditatem: vbi posset vt supra de dolo. l. & eleganter. Item si seruū. Vel dic, quod hic erat alienum animal legatum: vt infra ti. l. l. morico.

k *Passus est*] hæres. & dic ex secundo decreto, vt ibi fit locus cautioni: vt infra de damno infec. l. si finita. §. postea autem. alias si ex primo tantum, nō possidet: vt infra de acq. poss. l. 3. §. fin.

l *Repromittere*] si hoc erat melius: nō alias: vt supra de procur. l. sed & hæ. §. fin.

m *Non tenebitur*] vt supra de relig. l. scriptus. §. fi.

n *Ex testamento non tenebitur*] etiam ad pretium.

o *Debebit præstare*] vt inf. ti. t. l. Mœnius. §. in fundo, & supra de reli. l. fin. t. resp.

p *Ad hoc processit*] scilicet semus. Accurs.

q *Dolo*] & culpa: vt sup. eod. l. cum tes. & pen. & l. hoc amplius §. 1.

TVrpia] CASVS. Legauit Titio decem, vt expendat ea cum Sempronia, cum qua adulterium commisit. certè non valet legatum: quia magis relictum est causa infamandi legatarium, quam vt inde haberet aliquam vtilitatem.

¶ *Si Titiæ*] Legauit Titiæ decem si ad arbitrium Seij nupserit. Seius autem decessit me viuo: & ipsa nupsit postea. certè debet habere legatum. Item pone quod legauit tibi x. si Stichum seruum tuum manumitteres, Stichus mortuus est morte naturali. & ita legatarius eum non potuit manumittere. certè habebit legatum nihilominus.

¶ *Si pars*] Aut nomino hæredes in legando propriis nominibus; aut dico, omnes hæredes mei debent tale legatum. primo casu tenentur vtiliter, secundo pro hæreditarijs partibus. Viuianus.

Vel dic, quod bic erat alienum animal legatum: vt infra ti. t. l. morico.

k *Passus est*] hæres. & dic ex secundo decreto, vt ibi fit locus cautioni: vt infra de damno infec. l. si finita. §. postea autem. alias si ex primo tantum, nō possidet: vt infra de acq. poss. l. 3. §. fin.

l *Repromittere*] si hoc erat melius: nō alias: vt supra de procur. l. sed & hæ. §. fin.

m *Non tenebitur*] vt supra de relig. l. scriptus. §. fi.

n *Ex testamento non tenebitur*] etiam ad pretium.

o *Debebit præstare*] vt inf. ti. t. l. Mœnius. §. in fundo, & supra de reli. l. fin. t. resp.

p *Ad hoc processit*] scilicet semus. Accurs.

q *Dolo*] & culpa: vt sup. eod. l. cum tes. & pen. & l. hoc amplius §. 1.

TVrpia] CASVS. Legauit Titio decem, vt expendat ea cum Sempronia, cum qua adulterium commisit. certè non valet legatum: quia magis relictum est causa infamandi legatarium, quam vt inde haberet aliquam vtilitatem.

¶ *Si Titiæ*] Legauit Titiæ decem si ad arbitrium Seij nupserit. Seius autem decessit me viuo: & ipsa nupsit postea. certè debet habere legatum. Item pone quod legauit tibi x. si Stichum seruum tuum manumitteres, Stichus mortuus est morte naturali. & ita legatarius eum non potuit manumittere. certè habebit legatum nihilominus.

¶ *Si pars*] Aut nomino hæredes in legando propriis nominibus; aut dico, omnes hæredes mei debent tale legatum. primo casu tenentur vtiliter, secundo pro hæreditarijs partibus. Viuianus.

quit? Quod excedit, [a] hoc erit, quæ à substituto relictū est. quæ verò concurrit cū summa superiorib. tabulis inscripta, inde [b] debebitur. Sed & [1]† si [c] repetierit legatū [d] (cū alium [2]†forte fundum mihi legauerat ab impubere, repetijt hūc ab impuberis hærede mihi, & Seio) repetitio [3]† efficiet, vt pars mihi debeatur. [e]

Quod relinquitur à diuersis, perinde est, ac si relinqueretur ī diuersorū testamētis. h. d. B.

¶ Si quis duos hīdes scripserit, & damnauerit vnūquēq; solidā rē legatario p̄stare; idē est atque si duob. testamentis legatū esset. [f] Nā & si mihi, & filio, vel seruo meo eēt eodē mō legatū sine dubio valeret legatū vtriusq;, vt & Marcellus apud Iulianū adiecit. [4]†

Si hæres rem legatam iustè interimit, non tenetur. secus si iniustè, vel non diligenter se habuit. Bar.

¶ Si hęres hominem legatum occiderit [5]† ob fascinus, hoc est merentē, [g] sine dubio dicendum erit, eū ex testō non teneri. Sed si noxæ dedit, [6]† an teneatur, quia pōt redimere? Et puto teneri. [h] Sed si animal legatum occiderit, puto teneri, nō vt carnem [i] præstet vel cætera [7]† sed vt præstet pretium, quanti esset, si viueret. Item si ædes legatas ob damnum infectū possideri passus est: [k] puto eum teneri: debuit. n. repromittere. [l] Sed si mortuum intulit, fecitque religiosum locum legatum, si quidem patremfamilias intulit, cū aliò inferre non posset, vel tam opportunè non haberet: ex testamēto non tenebit [m]. An verò teneatur, vt pretiū loci præstet? Si [8]† quidem ipse paterfamilias illò inferri voluit, ex testamēto [n] nō tenebitur. Quod si hæres intulit suo arbitrio, debebit præstare, [o] si sit in hæreditate, vnde pretium præstetur. testator enim qui legauit, vel aliò voluit inferri, vel pretium loci legatario offerri.

¶ Item si seruum non ipse occidit, sed compulit ad maleficium, vt ab alio occideretur, vel supplicio afficeretur; æquissimum erit, pretium eum præstare. quòd si sua malamente ad hoc processit, [p] cessabit æstimatio.

¶ Seruus legatus si ab hostibus captus sit sine dolo q hæredis, non præstabitur: si dolo, præstabitur.

Legata facta per verba diffamatoria, non valent. Bar.

Pomponius. [9]†

LEX LVII.

TVrpia legata, quæ denotādi magis legatarij gratia scribuntur, odio scribētis pro non scriptis [r] habentur.

Defectus conditionis inualidā nō perimit legatum. Bar.

¶ Si Titiæ legatum relictū esset, [10]† si arbitratu Seij nupsisset, & viuo testatore Seius decessisset, & ea nupsisset, legatum ei debebitur. [s] [11]†

1† Fl. deest &.
2† Fl. alio nulla interposita parēthesi
3† Fl. hæc
4† Flo. adiecit.
5† Fl. occidit.
6† Fl. dedit.
7† Idest reliquias. sæpe corium cornua. Harmenopulus. lib. 3. ti. 3. Ant. Augustinus. lib. 4. c. 16.
8† Fl. & si tenuis.
9† Lib. 5. ad Sab. Fl.
10† Fl. est
11† Flo. vtiliter
debeat.

f *Pro non scriptis*] imò videtur, quod valeant: vt sup. de hære. inst. l. his verbis. §. 1. contra. Solu. refert an exprimat causam turpitudinis: vt illi adulteræ, vel illi ex monacho nato: & tunc non valet vt hic. Aut in genere: vt illi impio, vel maledicto: & tunc tenet legatum: vt ibi. sic est in commendatione rei venditæ: vt sup. de dolo. l. quod venditor. Item contra supra de lib. & postlib. l. si pepercerit. §. primo. sed ibi in priuando ab hæreditate, hic in dando legato. & facit supra de hær. inst. l. quoties. §. sed si nomen. Item facit. C. quemadm. test. aper. l. 3. Accurs.

s *Debebitur*] vt & infra de condit. & demon. l. filiæ. & est ratio, quia & si esset suspensa: quia viuente Titio, pro nihilo foret: vt infra de condition. & demon. l. cum tale. §. si arbitratu.

Legatum

a *Legatum*] scilicet, aliquid.

b *Per te non stetit*] sed per casum decessit, ergo vivo testatore, vel postea ante moram. vt supra de cond. inst. l. quæ sub conditione. §. quoties, secus si post moram. vt inf. de condit. & demonstrat. l. penult. §. 1. si autem non casu, sed si ab alio occideretur vivo testatore: tunc agitur l. Aquil. contra occisorē. In qua venit pretium legati, vt supra ad l. Aqui. l. inde Neratius, §. idem ait. in fin. §. quæ est contra. Item no. haberi pro facto, quod casu impeditur, vt C. de cond. infer. leg. fin. & inf. titu. secundo l. parer. §. Tusculan°. Est & alia ratio, quia pro hoc legato magis potest grauari, quàm pro alio, vt sup. de minoribus. l. si minor XXV annorum seruum, & facit inf. de cond. & demon. l. cum ita. Accursius.

c *Si pars*] vt quia quatuor instituit & ex disparibus partibus, & duos rogauit, vt darent alijs, vel extraneis decem, si nominibus propriis expressis, habet locum, quod hic dicitur, si appellatiuis, quod in fine dicitur.

d *Omnes.*] sed quando pars, illi tenentur, non alij, & facit inf. eod. l. si hæredes nominatim. & de stipu. ser. l. si communis seruus. & infra de statulib. l. ita, & ad Trebel. l. quoties. & l. nonnunquam. & inf. titu. 2. l. si plures. & de rebus dub. l. vtrum, §. fin.

*De stel. huius, §. vide Ale. in l. 4. §. Cato. nu. 124. de verb. obl. sent. qui legendū putant, ll personæ hæredū, &c. sed ne fic. q. dēti locus in fa. cit pugnā tibus con ciliant. Com.

3† Lib 9 ad Sabi. Cæsi ipe ditū pro facto habent.

° Cōcor. ea. si diligenti cū glo. / poss prin. extra de fo ro cōpe. °Pulchrè in hanc sententiā Plato dia lo. 11 de leg. vbi te statorum aduersus legum la tores, quæ simonias rescit.

NEmo] CASVS. Legaui Titio vsum fructum fundi mei, & præcepi hæredi meo quod nō exigeret ab eo satisdationem de vtendo fruendo arbitrio boni viri, quod volunt leges, vt C. vt in possessio. leg. l. scire. Certè istud præceptum non valet, nemo. n. potest in testamento &c. sicut autem non potest præcipere, vt obligatio hæredis qua tenetur ad præstanda legata, finiatur citeriori tempore, quam leges statuerunt, & pone exemplum in actione ex testō, quæ competit legatario ad legatum petendum, quæ est personalis. & sic durat XXX. annis. vt C. de constitu. pecu. l. 2. & idem dicam in rei vendi catione, & hypothecaria, quæ ambæ similiter cōpetunt, pro legato. vt instit. de leg. §. nostra. Item non potest testator præcipere, vt finiatur obligatio, qua tenetur hæres legatario quantum ad certum locum, puta quantum ad illam locum in quo habet hæres domicilium. si enim dicat, nolo conueniri posse hæredem meum in eo loco, vbi habet domicilium, non valet præceptum, in eo enim potest, & debet de iure legatarius hæredem conuenire. vt dixi sup. eo. l. cū res. Item si legaui tibi pure x. & dixi, volo, quod hæres meus nō teneatur tibi, si nauis venerit ex Asia vsque ad mensem, certè non possum facere, quod finiatur tali modò obligatio, qua tenetur hæres meus tibi. nam nihilominus tenebitur hæres aduenientē dicta conditione, quamuis haberet exceptionem, per quandam aliam l. non per istam, vt infra. de act. & obligationum l. obligationū ferè. §. placet. & hic est intellectus huius legis. Viu.

e *Ne leges*] siue hoc dicat in genere, nam non valet in substantialibus testamenti, siue specificet dicens, nolo nocere quod septem testes non adsint, vel non rogati, vel non puberes, vel non masculi, vel non liberi, vel aliud substantiale. Sed argum. contra infra titulo primo. l. codicillis. §. fin. Sed ibi voluntas solennis iure codicillorum. Accursius.

Si conditio potestatiua deficiat per casum, legatum nō pereimitur. Bar.

¶ Sed, & si serui mors impedisset manumissionem, cum tibi legatum esset, si eum manumisisses, nihilominus deberet tibi legatum, a quia per te non stetit, b quo minus perueniat ad libertatem.

Nominati, per nomina propria, tenentur in viriles: per appellatiua, in hæreditarias portiones. Bar.

¶ Si c pars hæredum nominata sit in legādo, viriles partes hæredes debent, si verò omnes, d hæreditarias.

Idem. 1†

LEX LVIII.

NEmo° potest in testō° suo cauere, ne leges e in suo testamento locum habeant: quia nec f tempore, aut loco, aut cōditione finiri obligatio hæredis legatorum nomine potest.

Stipulatio erronea in effectu non obligat. h. d. Vel aliter, Stipulatio accessoria limitatur secundum naturam sui principalis. h. d. secundā aliam lecturam. Bar.

Idem. 2†

LEX LIX.

SI legati ° serui g nomine stipuletur h legatarius, fugitiuum eum non esse præstari, nihil veniet in eam stipulationem, quia qualis est, talis i ex testamento præstari dēt, nec vllum in legato damnū facere intelligitur. 3†

Rem legatam cogitur hæres luere in tribus casibus, & illis modis, qui hac lege exprimuntur. Bar.

Vlpianus. 4†

LEX LX.

SI res obligata, per fideicōmissum fuerit relicta: si re. sed de æquitate potest dici contra. vt in alio articulo dixi. Item quod dicit conditione, scilicet tacita, quæ in primo, vel secundo anno deficit, non ideo tamen obligati desinit hæres. vt infra de cond. & demon. l. 1. §. fina. & infra de verbo. obl. l. inter stipulantem. §. sacram. Posset dici idē in expressa si deficiat: tunc enim non potest dici finiri obligatio hæredis, quia nunquam fuit obligatio contracta vt infra de verbo obli. l. cedere. & de conditio. & demon. l. Titio vsufru. Vel pone in expressa seruitute prædiali. vt sup. de seruit. l. 4. Item ad id, quod dicit de tempore, contra. C. eod. l. fin. vbi ad tempus legatur. Sol. ibi. 2 Item ad idem contra sup. de verbo. obligat. l. si Stichum. §. stipulatio huiusmodi. Sed ibi non tantum tempus, sed mors legatarij intercenit, cui erat annuum legatum dum viueret. Item facit ad hoc C. vt in poss. l. scire debet. & sup. de adm. tut. l. quidam. & infra de re. iu. l. nec ex prætorio. & inf. de ope. li. l. cet donem. & l. cum donatione. & infra ad l. Fal. l. quod de bonis. §. 1. Item ar. contra C. vt in poss. l. 1. Sed ibi suo fauori tantum derogat. Accur.

f *Quiue*] accipe finiri, quod est infra. & subdi, licet testator velit: nam, quia sequentibus tribus casibus voluntas non onerat quicquam, ergo nec in alijs similibus. Et dic tempore sic: quia testator dixit, volo, quod si hæres non peteret vsque ad decem annos, vel quinque, non posset postea agere: non enim per hoc finitur actio ex testamento, quæ durat XXX. ann. vt ceteræ personales, vt C. de consti. pecu. l. 1. §. sed neque. sed tamen exceptione potest repelli. ar. supra de seruit. l. 4. & infra de act. & ob l. obligationum fere. §. placet. Item non finitur obligatio loco. forte, quia dixit testator, volo conueniri hæredem vbi habet domicilium, & ipse alibi non inueniatur. ar. supra de eo, quod cer. lo. l. 1. Vel dic, q̄ hæres mutauit domicilium re. & facto. vt infra ad mu. l. domicilium. vel per dignitatem, vt inf. eod. titu. l. municipes. vel cum esset laicus, factus est clericus, & sic de loco, & foro Episcopi. vel paganus, & factus est miles. & sic locum fori mutauit: quia sub magistro militum amodò erit. hæres certè non per hoc liberatur: licet testator dixit, quod dic de rigore. sed de æquitate potest dici contra. vt in alio articulo dixi. Item quod dicit conditione, scilicet tacita, quæ in primo, vel secundo anno deficit, non ideo tamen obligati desinit hæres. vt infra de cond. & demon. l. 1. §. fina. & infra de verbo. obl. l. inter stipulantem. §. sacram. Posset dici idē in expressa si deficiat: tunc enim non potest dici finiri obligatio hæredis, quia nunquam fuit obligatio contracta vt infra de verbo obli. l. cedere. & de conditio. & demon. l. Titio vsufru. Vel pone in expressa seruitute prædiali. vt sup. de seruit. l. 4. Item ad id, quod dicit de tempore, contra. C. eod. l. fin. vbi ad tempus legatur. Sol. ibi. 2 Item ad idem contra sup. de verbo. obligat. l. si Stichum. §. stipulatio huiusmodi. Sed ibi non tantum tempus, sed mors legatarij intercenit, cui erat annuum legatum dum viueret. Item facit ad hoc C. vt in poss. l. scire debet. & sup. de adm. tut. l. quidam. & infra de re. iu. l. nec ex prætorio. & inf. de ope. li. l. cet donem. & l. cum donatione. & infra ad l. Fal. l. quod de bonis. §. 1. Item ar. contra C. vt in poss. l. 1. Sed ibi suo fauori tantum derogat. Accur.

g *Si legati serui*] in specie, vt in fine legis colligitur. Accursius.

h *Stipuletur*] ab hærede erranne. secus forte si scit se non teneri, vt sup. si quis cau. l. sed, & si quis. §. fin. Acc.

i *Talis*] vt sup. eod. l. si à substituto. l. si hæres. ergo nec plus venit in stipulatione. argu. supra de vsur. l. si stipulatus. §. verum si emptor. & infra. vt legatorum nom. caue. l. 1. §. si quis sub conditione. sed videtur valere hæc promissio, supra de euictio. l. si ita. & C. de act. l. si apud. quæ sunt contra. Sol. illę in contractu venditionis, quibus conuenit dicta promissio. Acc.

Si res] CASVS. Rem meam, quæ erat obligata Titio & Sempronio, legaui Seio. quæritur, quis debeat luere rem, vtrum hæres, an legatarius? Distinguitur, aut scilicet ergo

ego testator eam esse obligatã, aut ignorauit, si sciuit, hæres luere debet: si autem ignorauit, legatarius luere debet: nisi in duobus casibus. Primus est, quando legauit ita coniunctæ personæ & charissimæ, quod ei legassem eandem rem per hæredem luendam, si sciuissem obligatam esse, vel etiam aliã rem ei legassem. Secũdus est, quando erat pro tanto obligata dicta res, & si legatarius

2† Fl. nisi si. luerit, non remaneret ei aliquod commodum pro legato: puta, quia non valebat nisi decem, & pro decem erat obligata. Sed pone, quod dictam rem potuit. 3† Fl. vel potest. debebat legatarius, & ego testator bene volui in corde meo, quod hæres luerit, non tamen hoc expressi, & ita non apparet vtrum sciuerim obligatam rem, vel non: quo casu præsumitur ignorasse: vt supra de probationibus. l. verius, aut agunt nunc creditores contra legatarium possidentem rem legatam hypothecaria actione, & certe habet legatarius contra eos exceptionem doli tandiu, quamdiu ei legatario cedant actiones quas habent pro debito, pro quo fuit eis obligata dicta res: cedam dico contra hæredes meos testatoris. facta autem ab eis cessione dabit eis legatarius rem eis obligatã, & agere poterit contra hæredem cessis actionibus. Sed quid si tempore quo ferebatur sententia contra eum super hypothecaria, non petijt actiones sibi cedi? Certè etiam post sententiam poterit petere; dum tamen petat antequam restituat creditoribus rem, vel antequam soluat eis debitum. Viu.

4† Fl. quæsierit. 5† Fl. exhiberentur.

quidem scit eam testator obligatam, ab hærede [a] luenda est: nisi [1†] alio animo fuerit. Si nesciat, [b] à fideicommissario, nisi [2†] vel hanc, vel aliã rem relicturus fuisset, si scisset obligatam, [c] vel nisi non potest [d 3†] aliquid esse superfluum exoluto ære alieno. Quod si testator eo animo fuit, vt quanquam liberandorum prædiorum onus ad hæredes suos pertinere voluerit, [4†] non tamen vtique aperte de his liberandis senserit, poterit fideicõmissarius, per doli exceptionem [c] a creditoribus, qui hypothecaria secũ agerent, consequi, vt actiones sibi exhibeantur. [f 5†] qđ quanquam suo tempore [g] nõ fecerit, tamen per iurisdictionem præsidis prouinciæ id ei præstabitur.

Expensa facta in reparandare sub conditione legata, à legatario repetuntur, rei valore inspecto. Bar.

a *Ab hærede*] vt inf. de dote præleg. l. licet, vbi ponitur nostet casus.

b *Si nesciat*] quid præsumitur, vt sup. de probat. l. verius. Sed quomodo suum factum ignorat. Respond. concessérat seruo, vel procuratori aliquam rem obligare: nec dixerat quam: si autem probet obligasse, satis videtur sufficere, vt supra ad Vellcian. l. quanquam. Nec obstat supra de condictione indebiti. l. sed, & si me putem. vbi etiam in facto suo toleratur ignorantia: quia illud in damno vitando, quod sustineret sine sua, vel antecessoris voluntate. Accur.

c *Si scisset obligatam*] quia erat coniuncta persona, vt C. de fideicommiss. l. prædia. Accur.

d *Vel nisi non posset*] repete, si non. quod trahitur ex verbo nisi, & si diuisim ponitur in repetitione secundum Io. & facit infra eo. l. ciuitatibus. §. fin. & inst. tutu. l. Maxius. circa prin. ibi debitor autem &c. & sic no. trib. casib. hæredẽ luere. Accur.

e *Doli exceptionem*] & non habet necesse probare illum animum.

f *Exhibeantur*] id est, cedantur.

g *Suo tempore*] id est, aute sententiam in hypothecaria lita, ad quod est infra de fideiussor. l. fideiussorem, §. idem scripsit. Vel dic, antequam soluat. licet post restitutam hypothecam, per sententiam: tamen adhuc viuit personalis actio debitoris eum, aliàs autem si post solutionem, secus, vt inf. de solut. l. Stichum. §. si mandato. & l. Modestinus. Vel dic etiam post solutionem, quam fecit luendo hypothecam: magis enim suæ rei liberandæ causa soluisse videtur, quam causa hæredis, vt supra mandat. l. Papinianus, & ideo non

collitur actio, vt d. legibus. & infra de fideiuss. l. cum is. Sed quo iure? Respond. officio iudicis hoc consequitur legatarius, vt ei hæc cessio, vt subijcit, per iurisdictionem. & cætera.

Domos] CASVS. Domos meas tibi legauit post mortem hæredis mei, & postea fuerunt combustæ, & hæres refecit, & multis vicibus suis expensis, postea mortuus est hæres, & sic cessit dies legati. Certe debentur legatario illæ domus ab hærede hæredis, deducet tamen illud, quod hæres expendit. & hoc si non fuerint combustæ domus culpa hæredis, aliàs si fuisset in culpa, hæres eius non detrahet expensas. Sed quid si hæres hæredis tradidit legatario domos non facta detractione dicta rum expensarum: Certè potest condicere à legatario. Sed quid si dictus legatarius refecit dictas domos ita combustas, vt dixi, & mortuo hærede, & sic conditione legati existente, hæredis hæres vult deducere has impensas, cum soluit legatum domuum, quasi legatarius videatur donati ei ea occasione, quia fecerat pendente conditione? Certè non potest, & hoc dicit cum tribus legibus sequentibus.

Papinianus. [6†]

LEX LXI.

DOmos [7†] hæreditarias [h] exustas, [i] & hæredis nummis extructas, ex causa fideicommissi post mortem hæredis restituẽdas boni viri arbitratu, sumptuũ rationibus deductis, & ædificiorum quantitatibus [8†] æstimatis, [k] respondi.

Vlpianus. [9†]

LEX LXII.

SI modo nulla culpa [l] eius, incendium contigisset.

Iulianus. [10†]

LEX LXIII.

QVod si nulla retentione [11†] facta domum tradidisset, incerti [m] conditio ei competeret, quasi plus debito soluerit.

Papinianus. [12†]

LEX LXIV.

SVmptus [n] autem in reficienda domo necessarios [o]

6† Lib. 9. Responsorum. 7† Fl. Domus Heloã. male hæc duo capita cõiunxit. Aug. li. 3. emẽ. c. 1. 8† Flo. & ædificiorum æstimatis. examinatis. 9† Li. 11. ad edi. In Nerẽber gẽsi exẽ. continuè sic legit. & ædificiorũ æstimatis examinatis respondi. Vlpianoſi mõ nulla &c. & in eod. lex, ꝙ si nulla sub Vlpiani nomine legitur. 10† Lib. 39. Digestorũ. Fl. 11† aliàs rõne. Sed rectius est sic retentione, ait An. Aug. lib. 3. c. 1. 12† Li. 9. Respons. Pl.

Viui.

h *Hereditarias*] f legatas. Accur.

i *Exustas*] casu, vt inf. colligitur.

k *Æstimatis*] aliàs æstimatis & aliàs examinatis, sed si sciens in rem alienam impendit, non videtur posse deducere. vt C. de rei vend. l. si quis sciens. quæ est contra Solutio ibi in propria sua rei impẽdit, & non sine suo. licet alienam sciret, hic eo animo impendit, vt eum haberet obligatum, ad quem sciebat rem peruenturam. Item hæc personaliter erat obligatus. ibi non, licet rei vendicatio ibi teneretur, vt Instit. de actio. §. 1. Item contra inf. eod. l. si ita legatum, §. si. Solu. ibi in vita testator. s.

l *Si modo. Culpa*] lata, vel leui. de leuissima non tenetur, vt not. sup. eod. l. cum res. §. pen. Item caute dicit eius. s. hæredis: nam sine alicuius culpa non fit facilè incẽdium, vt sup. de pericu. & commo. rei ven. l. si vendita. & facit sup. de neg. gest. l. siue hæreditaria. & sup. mand. l. inter. §. sed cũ seruos. Accur.

m *Quod si nulla. Incerti*] huius actionis naturam habes sup. de condictio. inde. l. sed, & si me putem. §. cum inter. sed contra sup. de condictio. indeb. l. si in area. vbi non condicitur possessio domino restituta propter impensas Solutio: hic erat legata sub conditione, & ea pendente extruxit eam hæres: ibi purè debebat restitui secundum Reg. Vel dic vt not. sup. de condict. indeb. l. qui exceptionem. §. si pars. Accur.

n *Sumptus*] Legatarius, cui legatum erat sub conditione, ea pẽdente fecit: conditione existente hæres vult deducere has impensas, quasi legatarius voluisset donare ea occasione, quia fecerat pendente conditione. Accur.

o *Necessarios*] puta ex custodia. & diligentia rei legatæ debita. Reg. & sic eum reficit particulatim, vt puta, cisterna facta tecta. vel etiam in totum. si id culpæ ratio non induxit, vt sup. eod. l. cum res. Reg. & secundum hoc facit in.

fra

ſtra de vſufructu lega.l.ſeptima. §.quoniam & l.ſeq. Vel die neceſſarios quo ad rem, non quo ad perſonam legatarij. & omnia ſunt plana. Accur.

Si ancilla] CASVS. Legata eſt mihi ancilla cum liberis ſuis. Certè ſi non hēt liberos, nihilominus ipſa dētur. ſi ipſa mortua ſit relictis liberis, liberi debentur. Seruius tñ dixit cōtrium, & malè: & hoc dicit cū.l.ſeq. Vi.

a *Debentur*] ponitur ergo cū. pro. &. vt ff. de vſufructu accreſcēdo. l. ſi mulieri. & ff. eo.l. ſi cui. & inſ. de pecu. leg. l.3. & 4. & ff. de manu. teſta. l. ſi ita fuerit. §. fi. Accur.

1† Li.41. ad edict. Fl.

Si ancillæ. Falſum] vt inf. de peculio lega.l.3. Acc.

Captatoria] CASVS. Si inſtituo te hæredem, ſi Titius voluerit, nihil valet

2† Li.17. Dig. Fl.

inſtitutio. idem ſi lego ſub eadem conditione. Et dicuntur captatoriæ. i. adulatoriæ. volebā. n. captare benevolentiā Titij prædicti. h.d. Vide *Captatoria*] i. adulatoriæ. R. & sūt exēpla ff. de hære. inſtit. illa. & l. captatorias. & C. de teſt. mili. l. captatorias. ſed in libertate tenet, vt ff. de fideic. lib. l. fideic. Item ff. tit. 1. l. 1. Sol ibi.

3† Fl. deeſt nam locoque eius. &.

4† Li.15. ad edict. puincia. Fl.

ADDITIO. Dic. q ibi fuit collatū in arbitriū alterius: quod intelligitur boni viri: hic in liberam voluntatem alterius, ſecundum Bar. hic.

* Limita nō valere quātū ad inſtōnē. & legata ſed quo ad diſtribuēdam hērdita. ē ſic. Bal. in l. captatorias. in 1. col. 4. oppo. C. de teſt. mili. Bar. in l. præceati. verſi. dignus. inducit ad q̄ſtionē. * Captatoriæ inſtitutiones, quæ ſint. vide Anto. 4. emē. c. 15.

Si ita legatum] CASVS. Legaui Titio decem de ſeruis meis: poſtea ita dixi: Lego Seio x. ſeruos, præter eos x. quos Titio legaui. certè ſi tātum 2. ſerui in hæreditate inueniantur, Seij legatum inutile eſt: quia ille x debet habere Titius primus legatarius. ſi aūt plures, quā x. ſerui in hæreditate inueniantur, Titius primus legatarius primo accipiet ſuos x. poſtea Seius accipiet reliquos. ſi ſunt x. vel inf. ſi autē ſunt vltra x. nō accipiet vltra decē, qa nō fuerūt ei legati plures.

5† Lib. 1. de legatis ad edict. Prætoris. Fl.

6† Fl. eos.

7† Fl. q̄d ſi minus ſunt.

Illi ſi velit] Ita dixi in teſtamento. Titio Stichum do. ſi ipſe Titius volet. antequam dicat ſe velle Stichum, legatarius deceſſit. Certè non tranſmittit ad hæredem ſuum legatum. quia conditionale eſt. ſecus autem ſi non diciſſet. ſi volet: quia benè tranſmittet. expreſſa enim nocent.

¶ *Si domus*. Legaui tibi domum Titianam illa domus deſtrūcta eſt, & poſtea refecta. nunquid debetur legatario? Et diſtinguitur, aut particulariter eſt refecta, & tunc debetur aut ſimul tota recidit, & ibi alia domus poſita eſt, & non debetur. Viuianus.

d *Titio legaui*] cui verè legauerat. aliàs per hæc verba non videtur legare. vt inf. tit. 1. l. Titia. in prine. Accur.

e *Elegit*] elegit legatarius. ſic ſup. eod. l. qui duos. ſecus in contractibus, vt ſup. de contrahen. empt. l. comprehenſum.

f *Quanti inueniantur*] ad hoc ſup. de act. emp. l. qui fundū. §. qui agrum. & l. ſi debitor. §. 1.

à legatario factos, petenti ei legatum, cuius poſtea conditio extitit, non eſſe reputandos exiſtimaui.

Dictio, Cum, & dictio, Et, poſita inter perſonas ſeruorū legatorum, æquiualent. h.d. cum l. ſeq. Bar.

Paulus. 1†

LEX LXV.

SI ancilla cum liberis legata ſit, & ancilla ſola, ſi non ſint liberi, & liberi ſoli, ſi non ſit ancilla debentur. a

Celſus. 2†

LEX LXVI.

SI ancillas oēs, & quod ex his natum erit, teſtātor legauerit: vna mortua, Seruius partum eius negat dēri: quia acceſſionis loco legatus ſit. quod falſum b puto: nā 3† nec verbis. nec voluntati defuncti accōmodata hæc ſentētia eſt.

Legatū, quod confertur in alterius voluntatē, nō valet. B.

Caius. 4†

LEX LXVII.

CApitatoriæ * ſcripturæ ſimili mō, neq; in hērditatibus, neq; in legatis valent.

Dictio præter, bēt excludere id, ad quod refertur. Bart.

Idem. 5†

LEX LXVIII.

SI ita legatum ſit, Seio ſeruos decem do præter eos decem, quos Titio legaui. d ſi quidē decē tm̄ inueniātur in hērditate, inutile eſt legatum. ſi verò ampliores præter eos, 6† quos Titius elegit, e in cæteris valet legatū: ſed non in ampliores. quā decē, qui legati ſunt, q̄ ſi minus, 7† in tantos, 8† quanti inueniantur. f

Expreſſio eorū, quæ tacitè in ſunt, per aliū modum, quā inſint, aliquid operatur. Bar.

¶ Illi, ſi volet, Stichū do, conditionale eſt legatū: & nō aliter ad hæredem tranſit, quā ſi legatarius voluerit: quamuis aliàs, ſine 9† adiectione hac, 10† Si volet, legatum ſit, ad hæredem legatarij ▪ trāſmittatur. 11† aliud enim iuris eſt ſi quid tacitè cōtinetur: aliud, ſi verbis exprimatur. h

Si domus legata particulatim reficiatur, legatum nō extinguitur; ſecus ſi in totū deſtruatur, & à teſtatore reficiatur. h.d. Bar.

¶ Si domus fuerit legata, licet particulatim ita refecta ſit, vt nihil ex priſtina materia ſuperſit. nō dicemus, vtile manere legatū, at, ſi ea domo deſtructa aliā eodem loco teſtator ædificauerit, dicemus interire i legatū: niſi aliud teſtatorē ſenſiſſe fuerit probatū.

Valet legatū de re emenda, vel vendenda iuſto pretio. B.

Idem. 12†

LEX LXIX.

ET ſi æquo pretio emere, vel vendere iuſſerit hæredem ſuum teſtator, adhuc vtile legatum eſt. Quid enim ſi legatarius, à quo emere fundum hæres iuſſus eſt, cum ex neceſſitate eum fundum venderet, k nullum inueniret emptorem? vel ex diuerſo, quid ſi legatarij magni intereſſet eum fundum emere, l nec aliter hæres venditurus eſſet, quam ſi teſtātor iuſſiſſet?

g *Ad hæredem legatarij*. ſed videtur nō valere. vt C. de contrah. empt. l. in vendentis 5. Sol. hic etiam ſi nō dicatur, tñ erit in eius arbitrio. ibi ſecus, vt C. de act. & oblig. l. ſicut. Item videtur nō conditionale, vt ſup. eod. l. 3. quæ eſt cōtra. Sol. ibi hēredi. hic legatario fuit apposita.

8† Pro infantes in tot. & vide Anto. Aug. li. 2. c. 1.

ADDITIO Dic. q̄ iſtud nihil eſt dicere ſm Bart. iō dic aliter ſm eundē. q̄ hic exprimitur per aliū modū, quam tacitè ineſt: nam legatum acquiritur mihi ētiam ignoranti. vt l. cum pater. §. furdo. inf. tit. 1. ſed hic exprimitur conditio. ſi velit expreſſè. & ſic aliter, quam inſit. ita no. in l. ſi quis ita ſup. de condi. inſtit. & l. aliquādo. de condit. & demonſt.

9† Fl. ſine.

10† Fl. de eſt, hac.

11† Flo. tranſmittitur.

h *Exprimatur*] vt & inf. de condit. & demon. l. ſi ita expreſſum. & l. nonnunquā & l. ſi in diem. & de reg. iur. l. actus & inf. tit. 1. l. 2. & 4. & inf. de verb. obl. l. eū qui. §. fin. Sed arg. ff. inf. de condit. & dem. l. aliquando.

i *Interire*] ſic inf. de fun. inſtru. l. tabernā. & inf. de verb. oblig. l. inter ſtipulantem. ff. ſacram. & inf. de ſol. l. qui res. §. aream. & inf. tit. 2. l. ſi chorus. §. aream. & ſup. quibus mo. vſusf. amit. l. qui ramen. §. 1. & ſup. eo. l. certa. §. fi. Sed argu. contra. ſup. eo. l. ſeruū filij. §. aream. Sed ibi eſt è contra caſus. Itē eſt cōtra ſup. de pign. l. ſi fundus. §. 1. res. Sed ibi de damno vitando agitur, hic de lucro captando. Item argum. cōtra ſup. eo. l. ſi grege. in fi. Sed ibi combuſta, & non

12† Lib. 10. ad edic. puinciale. Fl.

refecta. hic deſtructa, & refecta. & ſic nihil fit tibi à teſtatore. per quod videatur mutari voluntas. Accur.

Et ſi æquo] CASVS. Ita dixit teſtator, damno hæredem meum, vt vendat Titio domum meā Scianam pro 30. quæ tantum valebat. & non plus. Certè valet legatum quia poteſt intereſſe legatarij, vt dicit litera. & idem ſi iubeo hæredem meum emere rem Titij etiam æquo pretio. quia valet legatum: quia poteſt intereſſe. Viuia.

k *Venderet*] ideſt, vendere vellet. & dic. neceſſitate rei familiaris, quę neceſſitas non facit reſcindi venditionem. vt C. de reſc. vend. l. non idcirco.

l *Emere*] quia cōmunes fundos hēt, vt ff. tit. 3. l. ſi cui fundus.

v l. ꝑta maiorum eius fuit. sup. de mino. l. si in emptione, & tacit inf. tit. 2. l. qui concubinam. C. si fundus. Accur.

SERVVS ICASVS. Institui mihi tres hæredes, & vni eorũ prælegaui Stichum seruum. sunt modo hæredes coram iudice ad dividendam hæreditatem, & ille cui prælegatus est seruus, petit eum sibi adiudicari. cohæredes nolunt eũ prius facere torqueri propter malitiam, quam in hæreditate commisit. Certè audiuntur cohæredes. & idẽ est si legatus esset extraneo.

1† Lib. 1. de legatis ad edictũ prætoris. Fl.

* De materia dilationis rei legatæ, vide ad longum per Bart. in l. cuis cui. §. postq̃. ff. vt i poss. leg. Bal. i l. 1. sup. si quod cer. petat. Cy. & Ba. in l. 2. C. ad Treb.

¶ *Si ex pluribus*] Institui mihi quatuor hæredes, & dixi Titius meus hæres, & Seius hæres meus dẽt Sempronio xx. sicque tenentur dare pro viribus partibus: vt sup. eo l. turpia. in fine: postea dixi volo, quod Sẽpronius præceptatus det fundũ eisdem hæredib. meis. certè sicut dicti hæredes dederunt illa xx. Sempronio pro virili: ita debent habere fundum pro virili. & sic non obstat. sup. eo. l. planè. §. Il duobus. Viuianus.

2† Fl. deest. vt.

a *Legatus*] i. prælegatus. Accur.

b *Rationes*] vel per se confectas: vt inf. eo. l. seruo. §. seruus. vel aliàs, vt sup. fam. ercis. l. his consequenter. in princ.

3† L. 1. §. ad edictũ prouincia le. Fl.

c *Adiudicandus*] vt in iudicio familiæ erciscundæ, vt C. famil. ercis. l. si qua.

d *Si ex pluribus*] Tres sunt hæredes, vnus in sex, alter in quatuor vncijs, tertius in duabus vncijs institutus, & in sex instituens rẽ suã dare duobus iussus est, vel à legatario cui centũ legauerat, præcepit dari fundum duobus ab his enim potest legari. vt Instit. de leg. §. non solum. si autem res erat testatoris, & tunc idem in parte, qua valet legatum: nam pro parte duorum quibus legatur, non valet, vt inf. eo. tit. l. legatum. §. 1.

4† Fl. interfit.

5† Fl. dubitabit.

e *Habere debent*] cũ proprijs expressis nominibus eis fuisset relicta, vt ff. ad Treb. l. nonnunquam. & sup. eod. l. turpia. §. fi & inf. de stip. ser. l. si seruus cõis. si autem appellatiuus, tũc pro hæreditaria, vt sup. eo. l. planè. §. si duobus. & inf. eo. l. si hæredes, quæ sunt contra. Alij dicunt, quod hic plures erant instituti ex eisdem partibus, & legatum eis simpliciter relictum, ideoque in virilem admittuntur, quod non placet.

SI post mortem] CASVS. Filio tuo post mortem tuam aliquid legaui, certè valet legatũ. Sed pone, quod legaui seruo tuo post mortem tuam. certè & hic valet legatum. Sed cui acquiritur? & distinguitur. Aut tu dominus cũ decederes, instituisti alium seruum tuum hæredẽ, aut aliũ hæredem. si non instituisti alium tuũ seruũ: dictus seruus cui legaui, acquirit hæreditati tuæ, & per consequens hæredi tuo. & hoc si seruum tuũ, cui legaui, non manumisisti in testamẽto tuo. Idem tñ est, & si eum liberum esse iussisti. s. vt acquirat legatum hæreditati tuæ, & per consequens hæredi: quia dies legati à me sibi relicti post mortem tuam domini cedit à morte tua dñi, & ita antequam adeatur hæreditas tua per hæredẽ tuum. & ita antequã libertas cõperat ex testamẽto tuo huic seruo, cui legaui post mortem tuam. dies. n. libertatis non cedit, nisi adita hæreditate. Si aũt tu dominus servi, cui legaui: instituisti tibi hæredem alium seruum tuum, & dicto seruo, cui legaui, libertatem in testõ tuo dedisti: tunc legatum, quod reliqui dicto seruo, post mortem tuã dñi ei seruo libero facto acquiritur, & sic hæredi tuo necessario. i. seruo, quem instituisti: quia dies dicti legati, & dies libertatis ei à dño relictæ in vna hora cedit. i. statim te domino serui mortuo, vnde cum sit liber eo tempore, quo cedit dies legati, non est mirum, si ei acquiritur, quod autẽ dies libertatis cedat statim mortuo te domino, apparet eo quod hæres tuus præfectus. s. seruus tuus alius est tuus hæres statim mortuo te, siue velit, siue nolit. vt Instit. de hære. qualit. & differ. in prin.

6† Fl. pertineat.

7† Fl. est.

8† Fl. cõcurrit.

¶ *Si purè*] Legaui Titio seruum purè: postea dixi, si nauis ex Asia venerit vsq; ad mensem, do eidem seruo libertatem. certè, aut venit nauis, & valebit libertas: aut non venit, & valebit legatum Titij. videtur enim legatus dictus seruus dicto Titio, si non venerit nauis, ex quo est eidem seruo data libertas, si venerit nauis, sicque legatum conditionale effectũ est. & ideo si intra mensem Titius decedat, nõ transmittit ad hæredẽ suũ legatum. Sed pone, quod d. Titio legaui dictum seruum purè: vt sup. & à paschate proxtea iussi. eum esse liberum, vel etiam post mortem eius legatarij. certè videtur relictum legatum Titio, si pascha non venerit. vel mortuus non fuerit legatarius, vt dictum est sup. quando sub conditione fuit ei data libertas: quia autem certum est pascha venire debere, & morituum legatarium: non valet legatum. Viu.

f *Durauerit*] Seruus sub. & moriatur dominus. Accur.

g *Iussus*] Non tamen instituius, vt subijcit.

h *Existat*] Ergo antequam libertas huic seruo competat, quia cedit libertas à die aditæ hæreditatis, sed dies legati à die mortis, vt C. de cadu. tollen. l. 1. §. 1. & §. in nouissimo. & ita acquiritur huic seruo legatum, & per eum hæreditati non aditæ, & per hæreditatem futuro hæredi. & facit sup. si cer. pet. l. eius qui in prouincia. versic. quod si sibi. secundum H.

i *Existat*] Domino aliquis. ergo libertas competit seruo relicta: quia cum cedit dies legati, liber est. Azo. necesse est ergo, vt adita sit hæreditas, vt valeat legatum libertatis, & pecuniarium. & sic est contra. inf. tit. 1. l. peculium. §. Titio. 2. respon. Sol. necesse est aditi hæreditatem eius, qui libertatem reliquit, vt hic: non eius post cuius mortem alij reliquit, vt ibi. Azo. & facit. inf. de optio. leg. l. si optio, & inf. tit. 1. l. Stichus liberum. & l. quod seruus. Accur.

Traditio rei legatæ, differtur ex causa legitima. Bart.

Idem. 1 †

LEX LXX.

SERVVS * vni ex hæredibus legatus, a si quid in hæreditate malitiosè fecisse dicatur, fortè rationes b interceluisse: non aliter adiudicãdus c est, quam vt 2 † ex eo volentibus cohæredib. quæstio habeatur. Idem est, & si extraneo fuerit legatus.

Nominati per nomina propria, vocantur in viriles. B.

¶ Si ex plurib. d hæredibus ex disparibus partibus institutis, duobus eadem res legata sit: hæredes, non pro hæreditaria portione, sed pro virili, id legatum habere debent. e

Quo ad acquisitionem inspicitur dies legati cedentis, & si concurrit in puncto fauemus ei, cui legatũ est. Bart.

Idem. 3 †

LEX LXXI.

SI post mortem patris filio legetur, dubium non est, quin mortuo patre ad filium pertineat legatum. Nec interest, 4 † an patri hæres extiterit, necne. Sed si seruo post mortem domini relictum est legatum, si quidem in ea causa duraverit, f 5 † ad hæredem domini pertinet, 6 † vsque adeo, vt idẽ iuris sit, 7 † si testamento domini liber esse iussus g fuerit. Ante. n. cedit dies legati, quã aliquis hæres domino exitat: h quo fit, vt hæreditati acquisitum legatum, postea hærede aliquo existente, ad eum pertineat: præterquã, si suus hæres aliquis, aut necessarius domino ex eo testamento factus erit. tunc enim quia in vnum concurrunt 8 † vt hæres existat, i & dies legati cedat, probabilius dicitur, ad ipsum potius, cui relictum est, pertinere legatum, quam ad hæredem eius, à quo libertatẽ consequitur.

Datio libertatis directa sub conditione, facit legatum videri datũ sub contraria conditione. sed si datur in diem omninò extiturum, legatum videtur simpliciter renocatum. Bart.

¶ Si purè legatus seruus, sub conditione liber esse iussus fuerit, sub contraria conditione valet legatum: & ideo existente conditione, legatum perimetur: deficiente, ad legatarium pertinebit: & ideo si pendente conditione libertatis legatarius decesserit, posteaque defecerit cõ-

ditio libertatis, ad hæredem legatarij non pertinet [a] legatum. Quod si idem purè legatus sit, & ex die liber esse iussus fuerit, [1]† omnino inutile legatum est: quia diem venturam certum est, [b] & [2]† ita Iulianus quoq; sensit. Vnde ait. Si seruus Titio legatus sit, & idem post mortem Titij liber esse iussus fuerit, inutile [c] legatum est, quia moriturum Titium certum est.

Seruo proprio legato potest quis legare, & dies cedit ab adita hereditate. Bar.

Idem [3]†

LEX LXXII.

SEruo legato legari posse receptum est: quia [4]† adita [d] hæreditate statim seruus acquiritur legatario, deinde sequitur [5]† legatum. [e]

Alienatio rei sub conditione legata vires legati non perimit. Bar.

¶ Si seruum sub conditione legatũ hæres alienauerit, [f] deinde cõditio extiterit, potest nihilominus à legatario [g] vẽdicari: nec extinguit legatũ.

Ille agit ex legato, cuius interest, licet ad eum verba non dirigantur. Bar.

¶ Si testator quoldã ex hæredibus iusserit æs alienũ soluere, nõ creditores eius [6]† hæbũt aduersus eos actionẽ, sed cohæredes, [h] quorum interest hoc fieri. Nec solũ hoc casu alius hẽt actionẽ, quam cui testator dari iussit: sed alio quoq;, veluti si filiæ noie genero, aut sponso dotẽ dari iusserit non n. gener, [i] aut spõsus, sed filia habet actionem, cuius maximè [k] interest indotatam non esse. [7]†

Species legata debet dari talis, qualis est, nisi aliud sit expressum. Bar.

¶ Si fundus, qui legatus est, seruitutem debeat impositã, qualis est, [l] dari debet. Quod si ita legatus sit, Vti optimus maximusq; est, [8]† liber præstandus est. [m]

¶ Seruus, q in negotio [n] fuerit legatus, non ante tradi dẽt, [o] quã rationes explicet, [p] & si ad iudiciũ itum sit, iudicis eę dem partes esse debent.

Si dubitatur an res legata existat, hæres debet cauere de persequendo, & restituendo, si eam inuenerit. Bar.

¶ Si res, quæ legata est, an in rerum natura sit, dubitetur, fortè, si dubium sit, an homo legatus viuat, placuit agi quidem ex testamento posse, sed officio iudicis contineri, vt cautio interponeretur, qua hæres caueret

a *Non pertinet*] videtur enim legatum ita esse, si conditio aduenerit lo vt inf. de cond. & demonst. l. aliquando. in fi. & ideo ea pendente non transmittitur, vt hic, & C. de cad. tol. §. sin autem.

b *Certum est*] alioquin legatũ serui est in suspenso, vt C. de necessa. serv. l. pe. §. fi. & sup. proxi.

c *Inutile*] libertas tamen tenet. sed videtur etiam primum valere, vt inf. tit. 1. l. peculium. §. fin. quæ est contra. Sol. hic primo fuit legatus. & postea liber esse iussus, ibi vẽ cõtra, quod non placet. argu. inf. ti. 1. l. si idem. Dic ergo secũdum H. hic directam fuisse libertatem relictam, vel fideicõmissariam ab hærede præstandam, ibi de fideicommissaria, & ab hærede legatario præstãda. Accur.

3† F. etit.

2† Fl. de eũ. &.

SEruo] CASVS. Legaui tibi seruum: & eidem seruo legaui 2. valet vtrumque legatum. Secundo dicit, legaui tibi seruũ sub conditione. & interim hæres meus eũ manumisit, venit postea cõditio, certè nõ extinguitur legatum: & vendicat eum legatarius ab eo qui possidet. Tertio dicit instituit quatuor hæredes, & iussi duos eorum soluere debitum, quo Titio tenebar. & Sempronio, certè creditores non agunt contra eos: imò alij hæredes, quorum interest, vt isti etiam soluant, & ita alius habet actionem ex testamento, & non ille, cui iussit testator dari, & hoc etiam euenit in alio casu, qui planè ponitur in litera. Quarto dicit, legaui tibi fundum Titianum: reperitur postea, q debet seruitutem, certe talis debet legatario dari qualis est, id est seruiens. Secus autem si ita dixi, lego tibi fundum Titianum vti optimus, maximusq; est, quia liber præstari dẽt tunc. Quinto dicit, legaui tibi Stichum seruum, tu petis ab hærede, hæres dicit, nõ dabo tibi, nisi ipse seruus reddat mihi rationes, quas administrauit, vnde fuerunt propter hoc coram iudice. certè audiri debet hæres. Sexto dicit, legaui tibi seruum meũ: qui in fuga existebat. decessi, & dubium est nunc, vtrum viuat dictus seruus, vel non. certè hæres debet tibi legatario cauere quod eum persequetur, & tibi restituet, si eum habere poterit. Viuianus.

3† Li. 1. d leg. ad edi. Prætoris. Fl.

4† F. qũ.

5† Fl. sequetur.

6† Fl. deẽt. eius.

d *Adita*] veritate inspecta, vt & inf. eod. l. si tibi homo, §. cum seruus.

e *Legatum*] id est, res legata sequitur seruum, & sic ab adita hæreditate cedit dies legati relicti à domino seruo legato. vt hic, & C. de cad. tollen. l. in nouissimo. si autem ab extraneo relinquatur tali seruo, tunc inspicitur tempus, quo cedit dies legati, vt si ante aditam hæreditatem cederet, tunc hæreditati, & per eam hæredi futuro, si autem post, tunc legatario. vt inf. ti. 1. l. quod seruus, & sup. l. proxim. circa prin. & facit inf. de op. leg. l. si hæres.

f *Alienauerit*] sed manumittere non potest, vt inf. qui & à quo l. generaliter. §. 1. & ar. C. si man. ita fue. al. l. ea quidem. sed hodie nec alienare, vt C. communia de leg. authen. quæ. Accur.

g *Legatario*] id est. legatarius potest vendicare, vt inf. de eõ dõ. & demon. l. fundum in medio. sit an teneat alienatio, dic, vt C. communia. de leg. l. fi. §. fin autẽ.

h *Sed cohæredes*] vt & sup. fam. erc. l. si filia. §. pater. & §. idem. Papinianus. Accur.

i *Non enim gener.*] sic inf. titu. 2. l. fideicommissa. §. interdum. & inf. de liber. leg. l. non solum. §. 1. in fin. & l. Aurelius. §. penult. & supra de iure dot. l. cum pater. Sed contra C. de do. pro. l. si pro te. Solut. ibi stipulatio, hic legatum. Item contra supra de iure dot. l. tali. & inf. de conditioni. & demonstratio. l. Titio. §. fin. vbi etiam sponso competit actio ex testamento. Solut. vt in l. Titio notatur. Item contra inf. de liber. leg. 3. in fi. Sol. alius est ibi casus. & adde, quod dot. supra eod. l. si ita legatum. § fin.

7† Fl. deest indotatã non esse.

8† F. deest. est.

k *Maxime*] hoc ideo, quia viri interesset propter fructus, vt C. de iure dot. l. pro oneribus. & reipublicæ. vt sup. solut. matr. l. 1.

l *Qualis est*] vt & inf. ti. 1. l. Mœuius. §. pe. & arg. sup. eod. ti. l. si à substituto. §. fi.

m *Præstandus est.*] sic sup. de contrah. emp. l. cum venderes. & de eui. l. pen.

n *Seruus qui in negotio*] i. qui domini negotia gesserat.

o *Tradi debet.*] extra ius, vt differat à seq. respon.

p *Explicet*] facit. C. de bonis proscr. l. 1. & sup. eod. l. seruus vni. & sup. famil. ercis. l. is cum. in prin.

S *Seruus Titij*] CASVS. Seruus Titij mihi furtum fecit. dictus Titius me instituit hæredẽ. & eundẽ seruũ Sempronio legauit: certè nõ ante dabo legatario dictum seruũ, quam ipse me indemnem conseruet de dicto furto. Et idẽ est, si fecit mihi furtum postquam Titij domini sui hẽditatem adiui. vt in fi. l. Itẽ ponit simile tale. Titij fundus meo fundo seruitutem debebat. dictus Titius me instituit hẽdẽ. & dictum suum fundum seruientem legauit à me sub condõne Sempronio. & ita dominiũ dicti fundi seruiẽtis meũ factum est. sicque extincta est seruitus, quã meo fundo debebat. petit Sempronius fundum sibi legatum à me hẽde. certè non dẽo ei prius tradere dictum fundum seruientem, sibique legatũ, quam ipse cõstituat mihi in eo de nouo seruitutem. sicut & prius quam hẽs essem institutus. habebã. Sic euenit etiã alibi. mandato meo seruũ mihi emisti. ille seruus fecit tibi furtũ. vel antequã eum nomine meo emeres. vel post. certè dictũ seruũ non teneris mihi restituere, nisi conseruem te indẽnem de dicto furto. Et idẽ est in isto alio casu: emisti à me seruũ, qui seruus fecit tibi furtũ, vel ante quam à me emeres. vel post inueniisti postea eũ vitiosum esse: ideoque egisti cõtra me redhibitoria, vt redderem tibi

tibi pretium serui, & tu mihi seruum. certè non solũ teneor tibi restituere pretium serui, sed etiam conseruare indemnem de furto, quod tibi seruus fecit, & hoc ĩ fui condemnatus in redhibitoria. Viuia.

a *Restituturum*] inf. eo. l. si seruus legatus, in princ. & supra eo. l. cum seruus. & l. cum res, §. sed si nulla. Accur.

b *Legauerit*] sub condõne, vel in diem, vt aliqua fit dubitatio.

c *Iuferat*] scilicet, mihi, ad quod inf. de fur. l. à Titio. & l. si seruus communis.

d *Recipiam*] vt. & inf. eod. l. legatum, §. fin. & sup. de serui. l. Papinianus, aliud in seruitute personali vsufructus, vt inf. titu. 5. l. is cui. & l. cum filius, §. dominus, quæ sunt contra, & est ratio, vt ibi in §. dominus.

e *Seruum emit.*] vt sup. manda. l. inter causas, §. sed cum seruus. Accur.

f *Redhibet.*] supra de ædil. edic. l. cum autem filius. §. Iulianus. & facit ĩ. ad Trebel. l. cum hæreditas. Accur.

g *Quare*] & sic redit ad primum casum.

h *Legatario*] Nam. & si esset manumissus, actione in factum teneretur ex illo edicto. inf. ĩ quis test. li. esse iuf. su. l. 1.

Si domus.] CASVS. Legaui tibi domũ in genere. aut habebam domum, vel domos, & valet legatũ, & habet hæres electionem, aut non habebam, & nihil valet. Secundo dicit, legaui tibi domum in genere, vt dixi, nunquid teneatur hæres meus tibi de euictione cauere? & si quidem præstet eam tibi sine iudicio, & tibi euincatur, habes adhuc actionem ex testamento. si autem priusquã daret promisit se ad iudicem vocari: iudex debet facere, vt hæres promittat de euictione. Tertio dicit: legaui tibi pecuniam, & hæs confitetur hoc coram iudice. certè iudex debet ei dare ad suum arbitrium spatium ad soluendũ. Quarto dicit, si lego tibi aliquid, & hæres illud hẽt, teneatur illud dare tibi legatario: nisi hẽat iustam causam quare non det. & de hoc duo plana exempla ponit, hoc dicit cum sc. l. Quinto dicit, municipes fundum suum Titio in emphyteusim dederunt: Titius legauit eis dictum fundum. certè valet legatum rõne iuris, quod in eo habet Titius, & idem si leget alij. nam semper videtur ius legare, & non proprietatem fundi. cum eam non habeat, immò municipes. Viu

i *Simpliciter*] sensit tamen de certa. licet nesciamus de qua' vt sup. eo. l. legato. §. 1.

k *Habebat*] sic & inf. de auro, & arg. leg. l. si vxori, in fin.

l *Reliquerit.*] id est, non habuerit. Accur.

m *Deriſorium*] qĩn non natura, sed nra destinatione domus, & fundus constituuntur, vt supra eod. l. quod in rerum, §. si quis post. & facit sup. de iu. dot. l. cum post. §. gener. Sed argu. contra inf. de vi. iti. & ol. leg. l. 3. & C. de donat. l. si quis

1† Fl. deest. se.
2† F. hẽ.
3† Li. 2. ad edic. Fl.
4† F. fecerit.
5† F. debeat.
6† Aliàs recipias.
7† Fl. qui omnes.
8† F. si of ferat.
9† Li. §. ad edic. Fl.

eam se 1† rem persecuturum & si nactus esset, 2† legatario restituturum. a

Si res, in qua, vel pro qua ius habeo, peruenit ad me sub spe restituendi, possum, per retẽtionem cõseruare ius meũ. B.

Idem. 3†

LEX LXXIII.

SI seruus Titij furtũ mihi fecerit, deinde Titus hæres me instituto seruũ tibi legauerit, b nõe iniquũ, talẽ seruũ tibi tradi, qualis apud Titiũ fuit. i. vt me indemnem præstes furti noĩe, qđ is fecerat c 4† apud Titiũ: nã & si fundus, q meo fundo seruiebat, legatus tibi fuerit, ĩ aliter à me tibi præstari dẽr, 5† q, vt prillinã seruitutẽ recipiã, d 6† Nec dissimile est ei, q mãdato alicuius seruũ emit, c vel ei, qui seruũ redhibet, f q a, & ipsi 7† nõ aliter restituere seruũ cogũtur, quã, vt rõ habeatur furti, q ab eo seruo factũ fuerit, vel ante, quã negotiũ cõtraheretur, vel postea. Quare, g & si post aditã hæreditatem seruus legatus hæredi furtum fecerit, ita præstari debebit, vt ob hoc delictũ quasi litis æstimatio à legatario h offerat 8† hęredi.

Legatum incertum rei, quæ habet fines facto hominis, valet, si in patrimonio reperiatur, aliàs secus. B.

Vlpianus. 9†

LEX LXXIV.

SI domus alicui sĩpliciter i sit legata, neq; adiectũ sit q domus, (cũ 10† de certa domo testator senserit, non tñ appareat de qua,) coget hæs quã domum volet 11† ex ijs, quas testator hẽbat, k legatario dare. Qđ si nullas ædes reliquerit, l magis derisorium m est, quam vtile legatum.

Relegata euicta non præstita cautione, agitur ex testõ: sed ante quam euincatur, officio iudicis cautio postulatur. B.

¶ De euictione an cauere debeat is, qui seruũ præstet ex causa legati, videamus. Et regulariter dicendũ est, quoties sine iudicio n prstita res legata euincitur, posse eã ex testamento n peti. Cæterum, si iudicio petita p est, officio iudicis cautio necessaria est, vt fit ex stipulatu q actio.

Confitenti sit præceptũ de soluendo à iudice, & datur terminus ad soluendum, & ex causa permittitur, vt soluatur æstimatio pro specie, sine causa non. Bar.

¶ In pecunia legata confitenti hæredi modicum tempus r ad solutionem dandum est, nec vrgendus 12† ad suscipiendum iudicium, quod q. dẽ ips ex 13† bono, & æquo ptoremobseruare oportebit.

¶ Qui cõfitetur se quidẽ debere, iustã ãt cãm affert, cur vtiq. præstare nõ possit, audiendus est, vt puta si aliena res legata sit, negetq; dominum eã uendere, uel immensum pretium eius rei petere

10† F. hĩ notis() a cluſ. desunt.
11† F. eo gerentur hæredes, quã vellet domũ &c.

m *Derisorium*] qĩn non natura, sed nra destinatione domus, & fundus constituuntur, vt supra eod. l. quod in rerum, §. si quis post. & facit sup. de iu. dot. l. cum post. §. gener. Sed argu. contra inf. de vi. iti. & ol. leg. l. 3. & C. de donat. l. si quis argentum. §. si autem. sed illæ in quantitatibus, vel generibus, & no. vt sup. eo. l. legato. in prin. Acc.

n *Sine iudicio*] hæc verba, sine iudicio, determinãt illud verbum, præstita, non illud. cuincitur. Azo.

o *Extestamento.*] nec enim potest implorare iudicis officium, vt caueatur de euictione, quia non est actio, cui seruiat, est enim solutione sublata. quod est vbi iudicio petitur.

p *Petita*] ab hærede.

q *Ex stipulatu*] & nihilominus ex testõ, alioquin contra, vt inf. de except. rei iu. l. euidenter, & infra, de regu. iur. l. non solet. & l. nemo enim. H. vel sic. alioquin si cautum non sit, non ex stipulatu, sed ex testamento agetur: licet dicat contra Azo. & not. secundum R. aut genus legatur, & hic debetur euictio magis ex qualitate quam ti. siue obligationis specie, vt su. eod. l. si à substituto, §. hæres. & inf titu. 5. l. qui concubinam. §. si hæres. & contra de euic. l. hæres seruum. Aut legatur species aliena. de propriaenim frustra quæreretur, nisi forte in pignorata, vt C. de fideicom. l. prædia. & Instit. eo. §. sed si rem. legatur quidem res aliena aut à sciente, aut ab ignorante, seu tacente. 1 primo casu debetur euictio, vt C. e. l. cum alienam. & Inst. eo. §. non solum. & inf. tit. 5. l. qui concubinam, §. si. secundo. & tertio. aut cõiunctę personæ, & hic debetur

12† Fl. nec vrguendũ. 13† Aliàs ꝑ q dem tẽpus ob seruãdũ. & in cæteris esse dicit, idq; ex.

1 An, & quãdo dicatur, aut ꝑsumat ignorantersactũ, & quãdo tacẽs habeatur ꝑ eõsentiẽte vide. ꝑ Bal. & cõmuniter omnes in l. cum aliena. C. de leg.

euictio, nisi aliàs non legaturum præcedentis causæ nullæ, vel etiam finitæ error ad legandum induxisse præsumitur quempiam. vt C. eo. l. cum alienam. & inf. de au. & arg. le. l. Quintus. & inf. tit. 1. l. cum pater. §. euictis. & ĩ. de vsuf. le. l. Sticho. & sup. eo. l. quod in rerum. in princ. & §. j. aut extraneæ. & hoc casu cessat euictio, vt ĩ. tit. 1. l. vnum. §. si rem. & Inst. eo. §. non solũ. & C. eo. l. cum aliæ. & inf. de au. & arg. leg. l. qui vxori Ro. de donatore dic, vt no. C. de euic. l. 2. Acc.

r *Modicum tempus*] quod indulgetur condemnatus, vt sup. de iud. l. si debitori 10. Alij dãt ad arbitrium iudicis, vt ĩ. de iu. delibe. l. 1. & hic subijcit. & facit inf. de iure fis. l. in fraudem. §. fiscalib. & inf. de solu. l. quod dicimus. in fi. tit. & inf. de re iud. l. 2. & de suc. edi. l. 1. §. licet. & inf. de col. bo. l. si quis filium. §. fin. & si. p. de procu. l. si reus.

Affirmet.

affirmet: [a] aut si seruũ hæreditariũ neget se debere præstare: forte patrem suum, vel matrẽ, vel fratres naturales, æquissimum est enim concedi ei ex hac causa æstimationem officio iudicis præstare.

¶ Cum verò [1†] alicui poculũ legatum esset, vellетque hæres æstimationem præstare, [b] quia iniquum esse aiebat id seperati à se, non impetrauit [c] id à prætore. Alia enim cõditio est hominum, alia cæterarum rerũ, in hominibus .n. benigna ratione receptũ est, quod supra [d] probauimus.

Ei, qui habet dominium directũ, potest legari ab eo, qui habet vtile, & in dubio videtur quis legare ius, quod habet in re. Bartolus.

¶ Si fundus municipiũ [e] vectigalis ipsis municipib. sit legatus, [f] an legatũ cõsistat, petiq; possit, videamus. Et Iulianus libro xxxiij. [2†] Digesto. scribit, quãuis fundus vectigalis municipiũ [h] sit, attamẽ, quia aliquod ius [i] in eo is, qui legauit, habet, valere legatũ. Sed si non municipibus, sed alij fundũ vectigalẽ legauerit; nõ videri proprietatẽ rei legatã, sed id ius quod in vectigalib. fundis habuit. [k 3†]

Exceptio rei, quæ non reperitur, nihil importat. Bar.

Paulus. [4†]

LEX LXXV.

SIqs legauerit fundũ Cornelianũ, [l] exceptis vineis, quæ tempore mortis, eius erunt, [m] si nullæ vineæ erũt, legato nihil decedet. [5†]

Qui iussus est facere, vt habeam, tenetur mihi dare. B.

Caius. [6†]

LEX LXXVI.

SIhæres iussus sit facere, vt Lucius cẽtũ habeat, cogẽdus est hęres cẽtũ dare: [n] quia nemo facere potest, vt ego centũ habeam, nisi mihi dederit.

Vicis potest legari, sicut ciuitatibus. Bart.

¶ Vicis legata [o] perinde licere capere, atque ciuitatibus, P rescripto Imperatoris nostri significatur.

Legata ab instituto relicta, cẽsentur tãũ repetita à substituto vulgari, nisi ex aliqua cõiectura de contraria voluntate defuncti constet. Alexa.

Vlpianus. 7†

LEX LXXVII.

LIcèt Imperator [p] noller cũ patre rescripserit, videri voluntate testatoris repetita à substituto, quæ ab instituto fuerant relicta: tamen hoc ita erit accipiendum, si non fuerit [8†] euidens diuersa voluntas (quæ ex multis colligitur) ꝙ quis [9†] ab hærede legatum, vel fideicommissum relictum noluerit à substituto deberi. Quid enim si aliam rẽ à substituto reliquerit, [10†] ei fideicommissario, vel legatario, quam ab instituto non reliquerat? Vel quid si certa causa fuerit, [11†] cur ab instituto reliquerat, [q] quæ in substituto cessaret? Vel quid, si substituit ex parte fideicommissarium, cui ab instituto reliquerat fideicommissum? In obscura igitur voluntate locum habere rescriptum dicendum est.

Valet legatum, si in arbitrium hæredis tãquã in bonũ virum collatum sit. Bart.

Idem. [12†]

LEX LXXVIII.

SI sic legatum ac [14†] fideicõmissum sit relictum, Si exæstimauerit [14†] hîs, Si cõ

a *Affirmet*] debitur ergo iusta æstimatio: vt hic, & j. titu. 2 l. qui concubinam. §. fi. & l. nondum. § fi.

b *Præstare*] habet ergo ratio affectionis rei. * & sic est cõtra ſ. de ope. ſer. l. fi. ſed nõ habetur ibi ad vtilitatẽ actoris, ſed rei ſicut hic. Itẽ nota aliud pro alio ſolui. ſed regulariter cõtra. quæ dic vt no. ſ. ſi cer. pet. l. 2. §. 1. & facit j. proxi. §. & C. comm. vtriuſque iu. l. poſſeſſorium.

*Affectionis ratio quinque habenda eſt Vi. in id. tractu. in ver. Affectionis. verſ. 2.

c *Non impetrauit*] quia erat in ſpecie, ſecus ſi in pondere: vt j. de auro & ar. le. l. 2. & l. cum certum. & facit C. de dona l. ſi quis argentum.

d *Supra*] ſic ſ. prox. §. Accur.

e *Si fundus municipum*] qui municipes dederunt in emphyteuſim.

f *Legatus*] ab emphyteuta. Accur.

g *Poſſit*] à municipibus.

h *Municipium*] directo dominio.

i *Aliquod ius*] vtile dominium.

k *Habuit*] aut ergo eſt plenè legãtis, aut hæredis, vel extranei prorſus. & tunc dic vt Inſt. de leg. §. non ſolum. & ſ. eod. l. qui cõfitet. aut in aliena, ſed legatus hẽt in ea aliquod ius, & tũc id ſolum videtur legare ſcilicet ius quod habet, vt hic & j. eod. ſi cui. §. fi & l. nõ quocunque. §. 1 & j. de libe. le. l. 2. in f. & ſ. e. l. ſenatus. §. fi. & ar. ſ de cõtrahen. emp. l. qui tabernas. & ſ. eo. l. ſerui. §. fi. Accur.

1† Fl. de eſt. vero.

2† Fl. lib. 38.

SI quis] CASVS. Habebam fundũ nõie Cornelianũ, in angulo cuius fundi erat aliquantulũ vineæ. feci teſtãm, & eũ talibus verbis interueniẽtibus legaui, lego Titio fundũ Cornelianũ, exceptis vineis quæ ibi erũt tempore mortis meæ, poſſ aũt morẽ meam incidi vineã, quæ erat in dicto angulo tpe teſtamenti mei. certè nihilominus, angulus fundi vbi fuerat vineæ, legatarij erit. Vi. l *Cornelianum*, in cuius parte erãt vineæ.

3† Fl. habemus, alias habuerit.

4† Lib. 48 ad edic.

5† Fl. decedit.

6† Lib. 3. de lega. ad edic. Prætoris. Flo.

m *Erunt*] futurum facit conditionem, ſcilicet, hoc verbum erunt; præſens, ſi ſunt, demonſtrationem facit: vt ſ. eo. l. Stichum, qui meus. facit in f. Equus. & argento lega. l. ſi quis ita. & l. fi. in prin.

n *Centum dare*] imõ non: quia reum locupletem offerendo liberabit. vt ſ. ſi cer. pet. l. fi. §. fi. & j. de verb. obl. l. illa ſtipulatio. §. cum. Solu. ſũm R. in teſtamentis 1 plenius quæ in ſtipulationib exponũtur. ibi ſi qdẽ magis rigori ſtatur.

o *Vicis legata*] villa caſtellũ dicitur, vici qui nulla ciuitatis dignitate honorantur, ſed quia vice ciuitatis leguntur, vici dicũtur. vel dic quia vijs non muris claudũtur. ſecundum H. p *Ciuitatibus*] de quibus conſtat. vt j. eo. l. ciuitatibus. & ſ. eod. l. ſi quis à filio. & j. ad Treb. l. omnibus. & C. de hæred. inſti. l. hæreditatis. Accur.

1 Non. n. eſt aliquo modo recedẽdũ à verbis teſtatoris 2 niſi ſtriũ de mente eius appareret: non aliter. l. ſi mihi. §. his verbis j. de leg. 3. Fal. in l. cum antiquitas. C. de vſufruc.

LIcet] CASVS. Inſtitui hæredẽ filiũ meũ, & ab eo legani cẽtum. poſtea ei ſubſtitui Titiũ: mortuus fuit hęres. & ſic ſubſtitut[us] habuit hæreditatem. Certè bene tenetur pſtare legatũ ab inſtituto relictũ. niſi appareat 3tia voluntas mea teſtatoris expreſsè vel ẽt tacitè: qd poteſt apparere in tribus exẽplis, quæ hic planè ponũtur. & h. d. Viuianus.

8† Lib. 4. diſputationũ. Fl. ad intel. huius l. vi de Coraſ. in rub. C. de impu. nu. 9.

q *Relinquat*] fideicõmiſſum. tũc enim non videtur repetitũ. vt j. tit. 1. l. Latinus. & facit. ſ. eo. tit. l. ſi Titio. §. Iulianus. & l. cum patronus & l. cũ pater. §. ab inſtituto. & C. ad Treb. l. non iuſtã & ſ. tit. 1. l. quidam. & j. eod. l. ſeruo alieno. §. penu. & ſ. eod. ſi quis à filio. in princ. & j. de ali. & cib. leg. l. Caio. Accurſius.

8† Flor. fuit.

9† Fl. an quis.

10† Fl. relinquit.

11† Flor. fuit.

SI ſic legatum] CASVS. Quamuis in expreſſa voluntate hęredis non poſſit legatum committi: tamẽ tanquam bono viro bene poteſt committi, veluti ſi dicat teſtator, lego Titio ſi his æſtimauerit &c. Secundo ponit tres caſus. Primus eſt talis Lego Titio, quod mihi debet Sempronius. & in veritate nihil mihi debet Sempronius. certè nihil valet legatum. & idem eſt ſi dixi, lego Titio x. quę mihi debet Sempronius, & Sẽpronius nihil debeat, & hoc dicit in verſicu. proinde, &c. vſque ad fin. §. probat per ſimilia quare non valet legatũ. Secũdus caſus eſt in verſicũ & ſi &c. & eſt talis lego Titio quod ei debeo & in veritate nihil ei debeo & nõ valet legatum, quia nõ fuit adiecta quantitas. ſi autem adiecerem quantitatem certam, valeret: quia ſaltẽ demonſtratio &c.

12† Lib. 9 diſputatio.

13† Flor. vel.

14† Fl. eſtimauerit.

Tertius casus est in versic. quod si addiderit &c. & est talis. Lego Titio x. quæ ipse mihi debet, & in veritate ipse nihil mihi debet. & non valet legatum, quia ego testator posui in legando falsam causam, sine condi tionem, quę benè vitiat legatum. h. d. vsque ad §. si quis ita. Viuia.

probauerit, Si iustum putauerit. & legatum, & fideicommissum debebitur, [2]quoniam quasi bono viro ei potius cõmissum est, non in meram voluntatem hæredis collatum. [b]

Defectus debiti demõstrati quantitate nõ expressa facit deficere substantiam legati. idem si quantitas exprimatur, & ipsi debitori, vel tertio relinquatur: secus, si per debitorem creditori. Bart.

¶ Si mihi, quod Titius debet, [c]fuerit legatum, neq; Titius debeat, sciendum est nullum esse legatum. Et quidẽ si quãtitas non fit adiecta, euidenti ratione nihil debebitur, quia non apparet quantum fuerit legatum. [d]Nam & si quod [1]† ego Titio debeo, ei legauero quantitate non adiecta, constat nullum esse legatum: cũ si decem, quæ Titio debeã, [2]† legauero, nec quicquam Titio debeam, falsa demonstratio non perimit [3]† legatum, [e] vt in legato dotis Iulianus respondit. Quod si addiderit, Decem, quæ mihi Titius debet, lego: sine dubio nihil erit in legato. Nam inter falsam demonstrationem, [f] & falsam conditionem siue causam multum interest. Proinde & si Titio decem, quæ mihi Seius debet, legauero: nullum erit legatum. esse enim debitor debet. Nam & si vius [g] exegissem, [4]† extingueretur [h] legatum: & si debitor maneret, actiones aduersus eum hæres meus duntaxat præstare cogeretur.

In alternatiua obligatione, si legatur quod debetur, cogitur hæres ad cedendũ. si legatur vna de rebus, cogitur ad agẽdũ. si legatur vtraque res diuersis, cogitur hæres vtriq; satisfacere in solidum. Bart.

¶ Si quis ita * stipulatus, Stichum, aut decem, vtrum ego velim, [i] legauerit, quod ei debebatur; tenebitur hæres eius, vt præstet legatario actionem, electionem habituro [k] vtrum Stichum, an decem persequi malit. Proinde si Stichum [l]legauerit, cum ille Stichum ei, aut decem deberet, incerti actio [m] legatario aduersus hæredem competit (vt scribit [5]† Iulianus lib. xxxiij. Digestorum) per quam [6]† compellat hæredem experiri. & si Stichum [n] consecutus fuerit, præstabit ei: si decem, nihil consequetur. secũdum quòd erit in arbitrio debitoris, an sit legatario electionẽ. Vivianus.

& §. cinib. & l. cum filius. §. hæres. & infra eod. l. legatum.

¶ *Si quis ita*] CASVS. Tria dicit hic §. cum l. sequen. Primum est tale. Titius promisit mihi Stichum, aut decem, ad meam electionẽ: & ego testamẽtum faciens legaui Sẽpronio, quod mihi Titius debebat. quæritur ad quid teneatur hęres meus legatario Sempronio? Et certè tenetur ei vt præstet actionem contra dictum debitorem: & sicut habebam electionem ego testator vtrum à Titio peterẽ Stichum, aut decem quę electio transiuit ad hæredem meum: ita habebit legatarius, cui cessę sunt actiones. Sin dictum tale est. Titius tenebatur mihi dare, aut Stichum, aut decem, & erat electio promissoris, & econuerso legaui Sempronio Stichum, quęritur, ad quid hęres legatario teneatur? Et tenetur ei vt experiatur contra promissorem alternatiuum: qui promissor præstabit hæredi Stichum, aut decẽ. quodcunque promissor ipse voluerit. & si quidem præstiterit hęredi Stichũ, hęres cum legatario debit. si autem det ei decem, nihil ei debebit: quia decem non fuerũt ei legata, imò Stichus, vt dictũ est. Tertium dictum est. Ego stipulatus fui à Titio Stichum, aut Pamphilum, ad meã electionem, postea Sempronio Stichum legaui, & Mœuio legaui Pamphilũ. quæritur quomodo hęres legatariis teneatur? Et certè vni de legatariis cuicũque voluerit, tenetur præstare actiones suas contra debitorem. & alteri legatario dare tenetur æstimationem Stichi: vel si vult Pamphili. Viuianus.

[a] *Debebitur*] vt & inf. titu. 2. l. fideicommissio. & §. sic fideic. & §. hoc autem. & §. quamquam.

[b] *Collatum*, hoc non valeret: vt sup. eod. l. senatus. §. legatum. quæ est contra. & facit ff. de verb. obligatio. l. stipulatio non valet. & infra titu. 1. l. 1. & ff. de contra hen. empt. l. hoc venditio. Item hęc lex facit ad id quod no. sup. de arbi. l. pen.

[c] *Debet*] testatori.

[d] *Fuerit legatum*] idem si dixerit certa quantitatem: vt, decem tibi lego, quæ debet mihi Titius, vt ibi. quod si addiderit, &c. siue eidem, siue alij legẽ quod Titius debet: vt ibi. & si addiderit, & ibi, proinde &c.

[1]† Fl. qd.

[e] *Non perimit legatum*] refert ergo dicam in prima persona, & tunc si non debeo. distinguitur. adijciam certam quãtitatem, vel non: vt in dote, vt hic, & C. de fal. cau. adie. leg. l.

[2]† Fl. debeo.

[3]† Aliàs petimat. 3. & l. fi. & l. 2. aut in tertia: vt quod debet Titius mihi, aut lego, vel alij, & tunc non valet, certum, vel incertum: vt suprà, & infra. in hoc §. & est ratio, quia si verum esset debitum, non teneretur hæres, nisi ad cessionem actionis. Idem ergo in secunda: vt quod debes, ibi lego, quia & ibi si verum esset debitũ, non teneretur hęres, nisi ad liberationem. at cum in prima imponitur necessitas hæredi dandi, si verè debetur. ergo & vbi nõ debetur. idem si certũ adijciat: vt in fine huius legis. & ff. eo. l. non quocũque. §. qui Caium. & infrà, de libe. le. l. legaui.

[f] *Demonstrationem*] falsa demonstratio non nocet legato: vt Insti. de leg. §. hinc. Item falsa causa nõ nocet: vt inf. de condi. & demõst. l. cũ tale. §. falsam. sed conditionis siue de futuro (quę propriè dicitur conditio) nocet eiusdẽ defectus. vt infra, de cõditio. & demonstratio. l. qui heredi. §. fi. siue de præterito vt impropriè, nocet defectus: vt Insti. de leg. §. longè. in fi. quare ergo ponit hic causam cũ conditione? Respon. pro eodem ponit cõditionem, & causã: vel alias nõ erat legatum: vt d. c. falsam, vel conditionaliter fuit cã expressa: vt dicto §. longè. Sed quid ad prędicta? Respon. cũ dicit in prima persona certa est demõstratio. cum verò dicit in tertia, vel secunda, quę & quod faciunt conditionẽ: vt infrà, de ann. leg. l. Quintus & C. de fal. causa l. 3. & l. fi.

[g] *Et si vivus*] postquam legaui, ante mortem tamen.

[h] *Extingueretur*] vt & ff. tit. 2. l. fideicommissa. §. si tem. Sed contra ff. tit. 1. l. cum filius. §. hæres & facit ff. de fun. instr. & instr. leg. l. nepoti & ff. de cõui. & demõ. l. nominatim. §. fi. & l. quibus. §. dominus. & §. qui dotalem. & l. cum tale. §. fin. & l. demonstratio. & inf. titu. 2. l. Lucius. §. quisquis.

[i] *Velim*, secus si verbum subiunctiui modi posuisset. vt ff. de verborũ obligatio. l. si stipulatus fuerim. sed certè imò idẽ: sed non posset ibi mutare electionẽ: & est rõ vt ibi no.

[k] *Habiturus*] scilicet legatario. Accursius.

[l] *Proinde si Stichum*] Supra loquitur vbi testator habebat electionẽ. hic qñ promissor: vt in fin. huius legis apparet. & ideo aliud quam ff. statuit. illa præcipua rõne, quia ff. qđ sibi debetur legauit: ergo ceditur actio. & transit ad legatariũ electio: hic verò Stichũ, qui sibi debetur, legauit: vnde non ceditur actio qa nõ est legata. sed ius qđ hẽt in Stichо: vnde nõ Stichо, sed alio soluto, apparet Stichũ nõ debitũ fuisse: & ita nihil vt legatũ, qa in arbitrio est debitoris qđ debeat: vt arg. ff. de eo qđ certo loco l. 2. §. Scæuola. die ergo proinde, id est ergo, q. d. vbi non legat ita vt sup. aliud est. Azo.

[m] *Incerti actio*, id est ex testamento: vel proprium actionis nomen. vbi factum est in obligatione citra stipulationem: vt no. sup. de condi. indeb. l. sed si me. §. 1. & facit supra loca. l. cum pures. de mess. 1.

[n] *Si Stichum*, hoc adiecto, qđ mihi debetur: vt ex superioribus patet. Sed quare nõ cogitur hęres Stichũ redimere, & præstare? sciebat. n. testator Stichum tuum non esse quando legabat; vt Insti. de leg. §. non solum. Resp. illud, quando ius

[3] Adde melius tex. in l. demõstr. & ibi doct. ff. de condit. & demonst. & lordi. in ff. si secundis. §. qui quinq; ff. eo. & in l. 2. & 4. C. de fal. cã ad. ecta lega.

ius nullū in eo.vel pro eo hēt:alīās illud legare vī.vt ī.co.l. si domus.§.fi.& l. serui.§. 1. euentus ergo dubię persecutionis Stichi legatus vī.vt.& alias. C.de litig.auth.nunc ſ hīs.

a *Legatus*]facit inf.tit.1. l. si Titius.

b *Quod si quis. Aut Pamphilum*] vtrū ipse stipulator vellet, & ideo, qa hīs hēt electionē suo facto.s.eligēdo vnū.vident soluta fieri idebita:vñ tenet.vt ī. ti. 1.l.q duos. secus si nō hēt electionē.tunc.n. res soluta pīstat ei.cui legata est. & alteri nihil. idēq; & si soluat testatori.sicut.& cum Stichū tm legat vni, vt ī.proxi. & hoc est, q ex euentu.&c. vt ī. tit.1.l. si Titius. & ar. l.cum Titius. §. hīs.

1† Li.34. Dig. Li.

c *Actionem suam*]i.actionis cōmodū.iōq; melius dixisset exactionē suā.vt ī.l. proxima dixit.nō ergo cedit actio, qa non fuit legatū,q d in stipulatione cōtinet.& sa it ī.d.l.b.l.e.l. si dānatus.

2† Lib.5. Disp. Fl.

3† Fl.si pecunia fuit deposita apud aliquē.eu.sque fid.i cōmissū.

Si pecuniā]CASVS. Depositi pecuniā apud Titium, postea fecit testm, & fidei depositarij cōmisit, vt pēret eā Sēpronio. certē bñ tenet depositarius ad fideicōmissū pstādū.& si hīs meus ab eo depositario pecuniā repetat:repellet eum per exceptionē, & qđ dixi in depositario, idē est in oi alio debitore. Sequens lex dicit, q legatarius, à quo relictum ē fideicōmissum.non tenet ad illud.nisi legatum ad eū puenerit. Viua *Eius*, depositarij. e *Debitori*.i. depositario. Accur.

4† Lib.8. Disp Fl.

f *Vt possit*]sic inf. de doli excep. l. dolo.

g *Debitore*]ī inf.ti.i. l. cū pī.ſ. qui dotale. Sol. si defuncti agnoscat iudiciū.tenet. vt pdixit: si non,non tenetur sed tñ valet. vt hīs actiones cedat.vt ibi.& facit inf.eo l.si seruus.i. qui margaritam,& inf.tit.2 l.cū quis decedens. §. pater.& inf l.prox.

5† Fl.li.5 Hæres leges male apud Halcan. cōiuncta sunt.

6† Fl.testō suo.

7† Ideō singulis decē. Accur. & Bar. non recte volunt dena semp significare. Aug. li.3.emē. c.1.viginti.

8† Fl dixit.

9† Fl.est lex &c. & q huius huiusmodi veritate.vi.Aug. li.3. emen.c.1

Si fundū]CASVS. Legaui Titio fundū sub cōdōne.& hīs meus eundē fundū legauit Sēpronio sub condōne:venit postea cōdō mei testī. & sic legatū fundi fuit acqsitū Titio primo legatario.postea venit condō legati, qā reliqt hæres meus.nō amittet gg hoc primus legatarius. d *Si seruo*]Seruo Tit j. & Sēpronij legaui equū meū.certē vnus de cīis potest repudiare legatū. alter acquirere.

¶ *Si chū*]Sēpronio Stichū legari, & ita subiūxisti pdict? Sēpni? ſ manumiserit dictū Stichū.lego eū Titio. certe añq annus ītrpleatur Sēpronius dēt hīe apud se Stichū.& elapso anno.& Stichō ſ manumisso.totū eū Stichū hēbit Titius si añ manumiserit eū intra dictum annū. Sēpronius liberet.

10† Lib. 32.Dig.

¶ *Qui fundū*]Titius hē bat fundū.ī quo erat ędā villa.i.domūcula ad fructus colligēdos. fecit testm hic Titius & legauit mihi fūdū pdictū excepto ędificio dictæ villæ.qd iuris sit& certe.aut voluit excipei hīdi solā villę superficiē aut voluit excipere ēt solū. sup.qd erat dicta villa:aut dubiū ē qd voluerit excipere.prio casu ego legatarius possū vēdicaī ab hērde totū fūdū.sed tādiu hē bit exceptionē ō mendōec pmiuā eū habitare ī dicta villa.& ēt ire ad dictā villa.itē, & actū p reliq ptē fūdi. ſ tñ iure seruitutis:cū solū.sup.qd est villa.sit legatarij & ēt totus fundus. vñ res sua suæ rei seruire nō pōt. In secdo casu ego legatarius totū fūdū vēdicabo. excepta villa cū solo.& seruitutem eundi hēbit ad villā hīs p reliq pte fūdi. neq; illa villa.neq; solū villæ est suū. & ad hoc adducit similē. In tertio casu pīumere debemus testatorem voluisse excipere hīdi ō solū supficiē villæ. sed ēt solū.& sic ē idē qđ ī secdo casu dixi h. d.vsq; dō liberis. Vm *Alij*, tñ aūt ede.dicit ī.ti i.l.vnū. ī prin.

11† Fl.pōposita.

12† Fl.in hanc causam.

13† Fl. dēest, &c.

14† Fl. futurum.

Si fundum]CASVS. Legauit Titio fundum sub conditione legatī, hęres pendente cōdōne sub alia condōne alij m legasset, & postea n existente conditione, quæ priore testō proposita 11† fuisset, tunc ea condō, sub qua hæres legauerat, extitisset, dominiū à priore legatario non discedit.

Vnus ex dominis potest repudiare legatum factum seruo communi. Bar.

¶ Si seruo cōi res legata fuisset, potest alter dīs agnoscere legatum, alter repellere. o Nā in hac cā 12† seruus cōmunis quasi duo serui sunt. p

Existente conditione substitutionis facta legatario, legatū transit ad substitutum. Bart.

¶ Stichū Sēpronio do lego: & 13† si Sempronius Stichū intra annū non manumiserit, eundē Stichū Titio do lego. Quæsitū est, quid iuris esset. Rūdi, Sēproniū interim totū habiturū, & si qdē intra annū manumisisset, liberum eū effecturū 14† si āt hoc nō fecisset, totū ad Titiū pertinere. q

Qui excipit ędificiū, videtur excipere solū, in quo consistit, in dubio. & per rē legatā debet hęredi constitui ius eundi, sicut habat testator. Bart.

Tio 30. legauit, Seio 20. Mæuio x. Mass. Sab. probat Titiū 15. Seium 10. Mæuium 5. cōsecuturos: 1 ita tamen, vt ex his pro rata portionis Falcid. satisfiat.

Per legatum hęredis non aufertur dominium legatario defuncti. Bar.

Iulianus. 10†

LEX LXXXIII.

SI fundum sub conditione legatū, hęres pendente cōdōne sub alia condōne alij m legasset, & post n existentem conditionē, quæ priore testō proposita 11† fuisset, tunc ea condō, sub qua hæres legauerat, extitisset, dominiū à prio re legatario non discedit.

Vnus ex dominis potest repudiare legatum factum seruo communi. Bar.

¶ Si seruo cōi res legata fuisset, potest alter dīs agnoscere legatum, alter repellere. o Nā in hac cā 12† seruus cōmunis quasi duo serui sunt. p

Existente conditione substitutionis facta legatario, legatū transit ad substitutum. Bart.

¶ Stichū Sēpronio do lego: & 13† si Sempronius Stichū intra annū non manumiserit, eundē Stichū Titio do lego. Quæsitū est, quid iuris esset. Rūdi, Sēproniū interim totū habiturū, & si qdē intra annū manumisisset, liberum eū effecturū 14† si āt hoc nō fecisset, totū ad Titiū pertinere. q

Qui excipit ędificiū, videtur excipere solū, in quo consistit, in dubio. & per rē legatā debet hęredi constitui ius eundi, sicut habat testator. Bart.

Iulianus. 1†

LEX LXXIX.

QVod si quis Stichum, aut Pāphilum b stipulatus, Sēpronio Stichum legasset, Męuio Pāphilū; oneratus hīs intelligit, vt neceē hēat alteri actionē suam, c alteri actionē Stichi, aut Pamphili dare,

Debitor potest grauari one re fidicommissi. Bart.

Vlpianus. 2†

LEX LXXX.

SI pecunia apud aliquē deposita, eius d fideicōmissū fuerit, 3† vt eā pecuniā pstet, fideicōmissū ex rescripto. dui Pij dēbit, quasi videat hīs rogatus remittere id debitori. e Nā si cōueniatur debitor ab hērde, doli exceptione vti pōt. f quæ res vtile fideicōmissum facit. Quod cum ita se habeat, ab omni debitore g fideicommissū relinqui potest.

Idem. 4†

LEX LXXXI.

FIdeicommissum, qđ à legatario reliquitur, ita demum ab eo debetur, si ad legatariū peruenerit h legatum.

Qui relinquit decē, nō videtur relinquere viginti. Bar.

Iulianus lib. 12. 5† Digestorum.

LEX LXXXII.

SI quis *testō 6† Titio, & Sexio decem dari iusserit, nullā hæc verba recipiunt ambiguitatē, vt dena 7† dixisse videatur, qui decem dixerit. 8†.

Propter defectū facultatum, & propter Falcidiam, fit diminutio legatorū pro rata. B.

¶ Apud 9† Iulianum lib. 32. Digestorū Mercellus notat: Is, qui sola 30. reliquerat, k Ti-

1 ſ Li.34. Dig. Li. vñ tenet.vt ī. ti. 1.l.q duos. secus si nō hēt electionē.tunc.n. res soluta pīstat ei.cui legata est. & alteri nihil. idēq; & si soluat testatori.sicut.& cum Stichū tm legat vni, vt ī.proxi. & hoc est, q ex euentu.&c. vt ī. tit.1.l. si Titius. & ar. l.cum Titius. §. hīs. 2† Lib.5. Disp. Fl. melius dixisset exactionē suā.vt ī.l. proxima dixit.nō ergo cedit actio, qa non fuit legatū,q d in stipulatione cōtinet.& sa it ī.d.l.b.l.e.l. si dānatus. 3† Fl.si pecunia fuit deposita apud aliquē.eu.sque fid.i cōmissū. *Si pecuniā*]CASVS. Depositi pecuniā apud Titium, postea fecit testm, & fidei depositarij cōmisit, vt pēret eā Sēpronio. certē bñ tenet depositarius ad fideicōmissū pstādū.& si hīs meus ab eo depositario pecuniā repetat:repellet eum per exceptionē, & qđ dixi in depositario, idē est in oi alio debitore. Sequens lex dicit, q legatarius, à quo relictum ē fideicōmissum.non tenet ad illud.nisi legatum ad eū puenerit. Viua *Eius*, depositarij. e *Debitori*.i. depositario. Accur. 4† Lib.8. Disp Fl. f *Vt possit*]sic inf. de doli excep. l. dolo. g *Debitore*]ī inf.ti.i. l. cū pī.ſ. qui dotale. Sol. si defuncti agnoscat iudicium.tenet. vt pdixit: si non,non tenetur sed tñ valet. vt hīs actiones cedat.vt ibi.& facit inf.eo l.si seruus.i. qui margaritam,& inf.tit.2 l.cū quis decedens. §. pater.& inf l.prox. 5† Fl.li.5 Hæres leges male apud Halcan. cōiuncta sunt. 6† Fl.testō suo. 7† Ideō singulis decē. Accur. & Bar. non recte volunt dena semp significare. Aug. li.3.emē. c.1.viginti. 8† Fl dixit. 9† Fl.est lex &c. & q huius huiusmodi veritate.vi.Aug. li.3. emen.c.1 *Si fundū*]CASVS. Legaui Titio fundū sub cōdōne.& hīs meus eundē fundū legauit Sēpronio sub condōne:venit postea cōdō mei testī. & sic legatū fundi fuit acqsitū Titio primo legatario.postea venit condō legati, qā reliqt hæres meus.nō amittet gg hoc primus legatarius. d *Si seruo*]Seruo Tit j. & Sēpronij legaui equū meū.certē vnus de cīis potest repudiare legatū. alter acquirere. ¶ *Si chū*]Sēpronio Stichū legari, & ita subiūxisti pdict? Sēpni? ſ manumiserit dictū Stichū.lego eū Titio. certe añq annus ītrpleatur Sēpronius dēt hīe apud se Stichū.& elapso anno.& Stichō ſ manumisso.totū eū Stichū hēbit Titius si añ manumiserit eū intra dictum annū. Sēpronius liberet. 10† Lib. 32.Dig. ¶ *Qui fundū*]Titius hē bat fundū.ī quo erat ędā villa.i.domūcula ad fructus colligēdos. fecit testm hic Titius & legauit mihi fūdū pdictū excepto ędificio dictæ villæ.qd iuris sit& certe.aut voluit excipei hīdi solā villę superficiē aut voluit excipere ēt solū. sup.qd erat dicta villa:aut dubiū ē qd voluerit excipere.prio casu ego legatarius possū vēdicaī ab hērde totū fūdū.sed tādiu hē bit exceptionē ō mendōec pmiuā eū habitare ī dicta villa.& ēt ire ad dictā villa.itē, & actū p reliq ptē fūdi. ſ tñ iure seruitutis:cū solū.sup.qd est villa.sit legatarij & ēt totus fundus. vñ res sua suæ rei seruire nō pōt. In secdo casu ego legatarius totū fūdū vēdicabo. excepta villa cū solo.& seruitutem eundi hēbit ad villā hīs p reliq pte fūdi. neq; illa villa.neq; solū villæ est suū. & ad hoc adducit similē. In tertio casu pīumere debemus testatorem voluisse excipere hīdi ō solū supficiē villæ. sed ēt solū.& sic ē idē qđ ī secdo casu dixi h. d.vsq; dō liberis. Vm *Alij*, tñ aūt ede.dicit ī.ti i.l.vnū. ī prin. 11† Fl.pōposita. 12† Fl.in hanc causam. 13† Fl. dēest, &c. 14† Fl. futurum. *Si fundum*]CASVS. Legaui Titio fundū sub cōdōne.& hīs meus eundē fundū legauit Sēpronio sub condōne:venit postea cōdō mei testī. & sic legatū fundi fuit acqsitū Titio primo legatario.postea venit condō legati, qā reliqt hæres meus.nō amittet gg hoc primus legatarius. d *Si seruo*]Seruo Tit j. & Sēpronij legaui equū meū.certē vnus de cīis potest repudiare legatū. alter acquirere. ¶ *Si chū*]Sēpronio Stichū legari, & ita subiūxisti pdict? Sēpni? ſ manumiserit dictū Stichū.lego eū Titio. certe añq annus ītrpleatur Sēpronius dēt hīe apud se Stichū.& elapso anno.& Stichō ſ manumisso.totū eū Stichū hēbit Titius si añ manumiserit eū intra dictum annū. Sēpronius liberet. 10† Lib. 32.Dig. ¶ *Qui fundū*]Titius hē bat fundū.ī quo erat ędā villa.i.domūcula ad fructus colligēdos. fecit testm hic Titius & legauit mihi fūdū pdictū excepto ędificio dictæ villæ.qd iuris sit& certe.aut voluit excipei hīdi solā villę superficiē aut voluit excipere ēt solū. sup.qd erat dicta villa:aut dubiū ē qd voluerit excipere.prio casu ego legatarius possū vēdicaī ab hērde totū fūdū.sed tādiu hē bit exceptionē ō mendōec pmiuā eū habitare ī dicta villa.& ēt ire ad dictā villa.itē, & actū p reliq ptē fūdi. ſ tñ iure seruitutis:cū solū.sup.qd est villa.sit legatarij & ēt totus fundus. vñ res sua suæ rei seruire nō pōt. In secdo casu ego legatarius totū fūdū vēdicabo. excepta villa cū solo.& seruitutem eundi hēbit ad villā hīs p reliq pte fūdi. neq; illa villa.neq; solū villæ est suū. & ad hoc adducit similē. In tertio casu pīumere debemus testatorem voluisse excipere hīdi ō solū supficiē villæ. sed ēt solū.& sic ē idē qđ ī secdo casu dixi h. d.vsq; dō liberis. Vm *Alij*, tñ aūt ede.dicit ī.ti i.l.vnū. ī prin. 11† Fl.pōposita. 12† Fl.in hanc causam. 13† Fl. dēest, &c. 14† Fl. futurum.

m *Post*]si aūt primo.dic.vt ī.ad legē Falc. l.4. H. & facit ī. de cond.& demon.l. fundum.& sup.eo. l. seruo legato. §. 2.

n *Repetere*]inf.tit.1.l.& Pmeio. & sup.eo.l.legatarius.

o *Sunt*]sic ī stipulatione.vt ī.de stipu.act.l.1. §. cōis seruus.

p *Pertinere*]Imo vī succedere cōstitutio ad Aufidiū. Victorinū. & facere eū liberū. vt C. ū ex 3ci.ita fu alie.l. 2. & nemo.pōt facere.&c. vt ī.e.l.nemo. Rū.imo testōr potuit hoc facere.nec ob.d.l.nemo. vt ibi no. Vel aliter, refert precipit vt manumittat.& tūc succedit cōstitutio. aut potuit in eius uolūtate.& tūc nō valet.vt hic.& arg.ī.de cōd.inst.l.verba.

H. Vel certo mõ, puta vindicta voluit fieri manumissionẽ: quo casu cessat cõstõ, vt ff. de ver. obl. l 9 Roma. §. Flavius. ADDITIO. Solue aliter secundum Pet. quantũ ad propositum, q hic non succedit constitutio. ideo, quia testõr disponit, quid futurum esset de seruo post tps. secundum B. hic.

¶ Qui fundum excepto ædificio legat, appellatione ædificij, aut superficem significat, aut solũ quoq;, cui ædificium suppositũ est. Si de sola [1]† superficie exceperit, nihilominus iure legati totus fundus vendicabitur, [a] sed exceptione doli mali opposita [2]† consequetur hæres, [3]† vt sibi habitare in illa liceat, in quo iuerit, vt iter quoq;, & actum [b] in ea habeat. Si verò solum quoq; excepti fuerit, fundus excepta villa vendicari debebit, & seruitus ipso iure ville debebitur: non secus, ac si duorum fundorum dominus alterum leganerit, ita vt alteri seruiret. [d] Sed inclinandũ est, testatorem etiam de solo cogitasse [c] sine quo ædificium stare non potest.

Vnus ex hæredibus in specie hæreditaria grauatus, proportione sua tantum grauatus videtur, & æstimatio testatoris nihil operatur. Bart.

¶ Si libertus patronum ex septem vncijs [4]† hæredem scripserit, alios ex exteris, [f] & ita legauerit, Quisquis mihi alius ex supradictis cum patrono meo hæres erit, seruos, [5]† illum, & illum Titio lego, [6]† quos singulos æstimo vicenis aureis. intelligendum erit à cohærede patroni duntaxat legatum datum, & ideo Titium [h] non amplius quincunce [7]† [i] inservis vẽdicare posse. Adiectio aũt illa, Quos singulos æstimo vicenis aureis, non mutat [k] legati cõditionẽ, si legis Falcidiæ rationem haberi [8]† oporteat. [l] nihilominus enim verum pretiũ seruorum in æstimationem deducetur.

Liberatio habetur pro solutione, etiam quo ad conditionem implendam. Bar.

¶ Titio fundum do lego, si hæredi meo x. dederit. Si x. hæres Titio debuisset, & ea Titius accepta ei fecisset: fundum vendicare potest. [m]

Dominium, quod erat apud defunctum, trãsit ad legatarium, etiã si defunctus ignorabat, & possessio apud eum non erat. Bar.

¶ Si Titius, cui Stichus legatus fuerat, antequam sciret ad se legatum pertinere, [n] decesserit, & eundem Seio legauerit, & hæres Titij legatum non repudiauerit, [o] Stichum Seius vendicabit.

Repetitio facta à substituto impuberis, habet locum, etiã si legata cœperunt non deberi ab instituto. Bar.

¶ Titius fundum, quem à Seio emerat, Titio legauit: deinde Seium hæredem reliquit. Titius petit fundum à Seio. Exceptio rei venditæ & traditæ obstat. Quid si Titius ante litem contestatam decesserit, & hæres eius petat? Respondi, exceptionem rei venditæ & traditæ hæredi Titij obstare. Quid si Seius decesserit, & hæres eius petat? Respondi, hæredem Seij exceptione rei venditæ & traditæ summoueri. Quid si Titius & Seius decesserint, & hæres Titij petat? Respondi, exceptionem rei venditæ & traditæ hæredi Titij obstare. Quid si Titius & Seius decesserint, & hæres Seij petat? Respondi, hæredem Seij exceptione rei venditæ & traditæ summoueri.

¶ Si Titius, cui Stichus legatus fuerat, antequam sciret ad se legatum pertinere, [n] decesserit, & eundem Seio legauerit, & hæres Titij legatum non repudiauerit, [o] Stichum Seius vendicabit. Quid si Titius ante aditam hæreditatem decesserit? Respondi, Seium Titio hæredi Titij Stichum dare debere. Quid si Titius & Seius decesserint, & hæres Titij petat? Respondi, hæredem Seij exceptione rei venditæ & traditæ summoueri.

¶ Si Titius, cui Stichus legatus fuerat, antequam sciret ad se legatum pertinere, [n] decesserit, & eundem Seio legauerit, & hæres Titij legatum non repudiauerit, [o] Stichum Seius vendicabit. Quid si Titius ante aditam hæreditatem decesserit? Respondi, Seium Titio hæredi Titij Stichum dare debere. Quid si Titius & Seius decesserint, & hæres Titij petat? Respondi, hæredem Seij exceptione rei venditæ & traditæ summoueri. Quid si Titius & Seius decesserint, & hæres Se

lum per eũ nõ remanũt, veluti quia legatarius repudiauit: & idẽ est, si purè legaui ab impubere, & sub cõdi. à substituto: quia non debebitur, nisi ex institutione. secus aũt ei scilicet qñ legaui sub conditione ab impubere, & purè à substituto, & pendente cõditione legati impubes decedat, sicque locum sibi vendicet substitutio. nã quia eo casu expedit legatario habere magis à substituto purè, quam expectare conditionẽ, sub qua fuit legatũ ab impubere: valebit legatum ex sola substitutione.

¶ *Hæc verba*] Ita dixit quidam testator, Lucio, & Titio fundum lego, vel alicui eorum, nũquid valet legatũ? Et certè sic, vnde si Lucius, & Titius fuit viui, ambo hẽbunt legatũ, si aũt vnus eorũ tñ viuit, ille soi⁹ hẽbit h.d.vsq; ad ſ. cũ statuliber V.

a *Filio*] instituto.

b *Substituto*] scilicet pupillariter, licèt tacitè insit vulgaris. vt ſ. de vulg. substi. l. iã hoc iure.

c *Non potuerit*] vt potè cum habet, vel repudiauit, vnde perinde est, ac si haberet.

d *Legata essent*] ab instituto, ita vt non nisi semel dẽantur, vt C. de leg. l. cum quæstio. ſ. fi. Vel dic, relicta ab instituto impubere videntur repetita à substituto, qd nõ valet, vt dẽantur ex expressa repetitiõe: sed ex tacita dẽntur: vt ſ. eo. l. seruo ſ. si quis. 2. ifi. & ſ. eod. l. licèt.

e *Fuisse*] scilicet instituto.

f *Fuisset*] si habuit, vel repudiauit: vt sup. vel etiam neutrum fuit: vt ſ. eo. l. seruo. ſ. si quis.

g *Sola*] hoc ideo, qa nõ valet ab istituto relictũ expressè: nec ergo tacita repetitio: vt arg. ſ. de seru. rust. prd. l. itẽ. ſ. fi. Refert ergo, interfit legatarij valere repetitionẽ expressã: & tunc valet, vt hic an non: & tunc nõ valet: vt ſ. proxi. respon. inde est qꝙ quandoque tacita repetitio non intelligitur, & valet expressa: vt ſ. eo. l. si seruo. ſ. si ab impubere quæ est contra. Sed vi, quod aut ex interuallo reliquit à substituto, & valet sim legatum tantum, aut incontinenti: & tunc virumq; ex quo eliget petere: vt infrà, de conditio. & demonstratio. l. nam ad ea, quæ est contra. Solu ibi nõ erat tacitè repetita per l. hic sic, & facit ſ. de vul. sub. l. ex facto. ſ. fi.

h *Vt*] pro vel. & facit supra, de hær. inst. l. Titius & Seius & l. se. & seq.

i *Cui*] id est alicui.

k *Vtrique*] scilicet debebitur. Acc.

l *Alter*] scilicet, vixerit.

m *Debebitur*] ex ordine literæ hoc intelligitur: vt ſ. eod. titu. l. cum pater. ſ. penult.

¶ *Cum statuliber*] CASVS. In testamento meo dedi libertatem seruo meo sub cõdõne, si nauis venerit ex Asia vsq; ad annũ. & decessi. hæres meus eundẽ seruũ legauit Titio sub alia condõne: pendente alia cõditione legati transiuit annus, & non venit nauis ex Asia: sicque condõ libertatis defecit. Certè legatũ relictũ ab hærede meo sub cõditione de dicto statu liberi erat vtile, conditione existente, sub qua fuit relictum: secus autem si extitisset condnio libertatis. quia tunc extinguitur legatum ab hærede meo relictum.

¶ *A filio*] Instituí mihi hæredem filiũ meum impuberem, & ab eo legaui Titio Stichũ. postea ei substitui Mæuiũ, & à substituto dedi libertatem dicto Sticho. Certè si impubes perueniat ad pubertatẽ, sicq; deficiat cõditio, sub qua libertas tacitè fuit relicta dicto Sticho, idest nõ hẽat locũ substitutio, legatarius vẽdicabit Stichum ab impubere quodam sibi relictũ. si aũt impubes moriat intra pubertatẽ, & sic habeat locũ substitutio, libertas cõpetit dicto Sticho relicta sibi à substituto. & quod dixi qñ dictus Stichus fuit legatus purè ab impubere, idem est si sub conditione. hoc dicit tota lex. Viu.

m *Cum statuliber*] Titius reliquit Sticho libertatem, si Seius erit consul: hæres Titij legauit eundem Stichum, si nauis ex Asia venerit.

n *Statuliber*] qui debebat esse liber, si Seius esset consul.

o *Sub conditione*] si nauis ex Asia venerit.

p *Legatus*] ab hærede defuncti.

q *Defuit*] quia decessit Seius.

r *Fit*] idest fieri põt existẽte eius cõdõne.

s *Statuta*] si Titius fuerit consul.

t *Tunc*] scilicet demum: si non habet in textu.

u *Perimit*] hæredi relictum.

x *Accipit*] quia Titius factus consul.

y *Legatum*] ab hærede relictum.

z *Eius*] statuæ libertatis. & facit inſ. de opti. lega. l. cum ita. in fine.

a *A filio impubere*] Instituto.

b *Legatus*] scilicet seruus, & dicunt quidam sub conditione hac, si ad pubertatem peruenerit. quod valet: vt inſ. eod. l. seruo legato. ſ. penult. sed secundum hoc idem videtur repetere, cum dicit, si idem seruus &c. scilicet quod sub cõditione fuit legatus: vnde dic, quod purè fuit legatus in primo casu; sed cum postea relinquitur libertas à substituto, videtur relinqui sub conditione. & sic videtur ademptum esse legatum sub contraria conditione: vt inf. de conditio. & demonstratio. l. aliquando in fi. inde est, quod debetur, nisi perueniat pupillus ad pubertatem ſ. & facit C. de necess. seruis. l. quidam. ſ. fi

c *Vendicabitur*] idest legatarius vendicabit. Accur.

d *Hoc seruari*] videlicet, vt seruus iste perueniat ad libertatem.

e *Legatus*] sub. & liber iussus esse à substituto.

¶ *Si res ex causa lucrativa nobis debita ad nos peruenerit sub spe recedendi, alia actio ex causa lucrativa competens non perimitur. Bar.*

¶ Cum statuliber [n] sub conditione [o] legatus [p] est, & pendente conditione legati conditio statutæ libertatis deficit, qlegatũ vtile fit: [r] nã sicut statuta [s] libertas tunc [t] demũ perimit [u] legatũ, cũ vires accipit. [x] ita legatum [y] quoque non ante perimi potest, quam dies eius [z] cesserit.

A filio impubere [a] legatus [b] & à substituto liber esse iussus, si quidem pupillus ad pubertatem peruenerit, ab eo cui legatus fuerit, [3†] vendicabitur: [c] mortuo verò pupillo libertas competeret. [4†] Longè magis hoc seruari [d] conueniet, si idem seruus sub conditione ab impubere legatus [e] fuerit, & pendente conditione filius intra pubertatem decesserit.

Si res ex causa lucrativa nobis debita ad nos peruenerit sub spe recedendi, alia actio ex causa lucrativa competens non perimitur. Bar.

¶ Si paterfamilias ab impubere filio [a] Titio fundum legauerit, & à substituto [b] eundem eidem Titio, & pupillus patri hæres extiterit: siue vendicauerit Titius legatum, siue repudiauerit, quamuis filius impubes decesserit, à substituto vendicare non poterit. [c] hoc enim quod rursus à substituto legatur, perinde habẽdum est, ac si repetita legata essent. [d] [1†] quare etsi purè à filio, [e] sub conditione à substituto legatum fuerit, perinde omnia seruabuntur, ac si tantum à filio legatum fuisset. [f] contra autem si à filio sub conditione, à substituto purè legatum fuerit, & pupillus pendente conditione decesserit, ex substitutione sola [g] legatum valebit.

Hæc verba, Vobis, vel alteri vestrum intelliguntur. si omnes superstant. Bar.

¶ His verbis, Lucio & Titio, eorum ve [h] cui [i] fundũ do lego, vtiliter legatur: etsi vterque [k] vixerit, [2†] vtrique, [k] si alter, [l] alteri totũ debebitur. [m]

[1†] Aliàs ac si repeti cum esset legatũ

[2†] De verbo vterque vide gl. in l. qdã cũ hliũ in ver. verò quo casu. ſ. de verb. obli. l. creditor. ſ. duobus. ſ. mãda. Ba. in l. ancillę in 4. no. C. de furt.

[3†] Fl. fuerat.

[4†] Fl. cõpetit.

sio Stichũ,quem donauerat mihi hæres Caij: quod potest, vt ff. eo.l.seruo legato.§.1. volo agere ex testamento Titij et antequã vendicet à me Stichũ dictus legatarius Caij: certè bene possum. & est idẽ in stipulatione.nã si Titius promittat mihi ex causa lucrativa Stichũ,quẽ alienũ sciebat,

3† l.i.§3. Digest.

puta a Caij: & Caius dñs eundem Stichũ legaut Mæuio sub cõditione.potest hæres Caij donauit eundem Stichum mihi:

2† Fl.si legatarij.

aduenière condition potuerit à me Mæuius vendicare: & iõ possum agere ex stipulatione ff Titium. Secundum exemplũ est tale. Rem absentis causa reipu.vsucepi. postea eam mihi legauit quidã alius, qui non fuerat eius dñs.certè quãuis habeam ex causa lucrativa.s.vsucaptionis,ñ possum agere ex testamento ff hæredem illius, qui mihi eã legauit & hoc iõ, quia potest a me auelli p illũ, cuius fuit, si reuertatur. & in integrum restitutionem petat.hoc dicit vsque ad §.fundus. Viuia.

3† Fl.desit ab eo.

a *Non quocunque*] Regulariter traditur, duas lucrativas causas in eadẽ re & persona concurrere non posse: vt ff.de action. & obl.l.oẽs hinc est, q si res mihi legata ab aliquo fiat mea ex causa lucrativa per alium, desinit mihi deberi ex causa legati: vt Instit. de leg.§. si res. hoc autem est verum, si ita fiat mea, vt mihi auelli nõ possit: aliàs secus.de quo hic ponit duo exempla. Primum. Titius legauit mihi rem Caij pure: deinde Caius eius dominus legauit sub condõne eandem rem Seio: hãs Caij pendente conditione dñs existens mihi donauit certè licèt sit mea.ñ quia auelli mihi potest per Seium existente condõne sui legati, adhuc petã ab hãde Titij. Aliud exemplũ est, Titius ex causa donationis mihi promisit rem Caij pure. deinde eandem Caius sub conditione legauit Seio: hãs Caij pendente condõne dominus existens, mihi donauit, quia potest mihi auferri per Seiũ, idcirco adhuc agam ex stipulatione contra Titium.

b *Die cedente*] s.ẽt nã idẽ li ante: vt Instit.de leg.§. si res.

c *Rem*] scilicet Caij.

d *Legata sit*] à Titio,qui eam rem sciebat alienã: vel eram coniunctus,ita q mihi legasset etiã si alienam scisset.aliàs non tenetur hæres de euictione: vt C.de leg.l.cũ alienã.

e *Cedente*] sub.etiam: vt sup.

f *Eo ha ede*] scilicet Caij,cuius erat res.

g *Legata*] in testamento Caij: vt ff.l.prox in prin.

h *Ateam*] vel statim, vel mihi iã oblata cõdõne existẽte.R.

i *Eius*] scilicet rei legatæ.

k *Nam*] à simili.

l *Ex stipulatione*] interposita ex causa lucrativa.

m *Stichus*] seruus.

n *Debeatur*] à Titio: non à domino,cum esset Caij

o *Legatus*] à Caio eius domino.

p *Fuerit*] q a hãs Caij mihi donauit pẽdẽte eõdõne legati.

q *Lucrativa*] a Caio. (relicti.

r *Petere*] ff Titium & facit ff.de acquir.poss.l. nõ vt.& ff. eo.l.seruo.§.1.& l.planè.§.1.& ff.e.l. si seruus.ff.Stichũ. Acc.

s *Legata fuerit*] Sed videtur quod non valeat legatũ, cum res sit legatarij: vt Inst.eo.§. sed si rẽ leg. & ff.eo.l apud Iulianum §.si Titius. Sed respon.non videtur vsucepisse,cum ab eo res auferri possit: vt ff.de in integ.rest.l.nemo.& die legata sit,scilicet ab alio,cuius nõ erat: & fuit sciẽs.vel cõiuncta persona legatarij.vt C. de leg.l.cũ alienam.& sic nõ ob.infra tit.1.l. cũ pater.§.cuidam. & infra, de vsufr.leg.l. Stichum,quæ sunt p.

Idem. 1 †

LEX LXXXIV.

NOn quocunque[a] modo legatarij 2† res facta fuerit, die cedẽte [b] obligatio legati extinguitur; sed ita, si eo modo fuerit eius, quo ab eo 3† auelli non possit. Ponamus rem, [c] quæ mihi purè legata sit, [d] accipere me per traditionem die legati cedente, [e] ab eo hærede, [f] à quo eadem sub conditione alij legata [g] fuerit: nempe agam [h] ex testamẽto,quia is status eius i est, vt existente conditione discessurũ sit à me dominiũ. Nã [k] etsi ex stipulatione l mihi Stichus [m] debeatur, [n] & is cum sub conditione alij legatus [o] esset, factus fuerit [p] meus ex causa lucrativa, [q] nihilominus existente cõditione ex stipulatu agere potero. [r]

Regula Catoniana cessat, quando impedimentum subest verè: non tamen iuris fictione. Bar.

¶ Si ex bonis eius,qui reipublicæ causa aberat,rẽ vsu acqnisierim, & ea antequam euinceretur, mihi legata fuerit. [s] 4† deinde postea euincatur, rectè ex testamẽto petam eã mihi dari oportere.

Quatenus ex te ad me causa lucrativa peruenit, eatenus actio ex alia causa lucrativa perimitur. Bart.

¶ Fundus mihi legatus est, proprietatem eius fundi redemi detracto vsufructu: postea venditor capite minutus est: & vsusfructus ad me pertinere cœpit. Si ex testamento egero, iudex tanti litem æstimare debebit, quantum mihi aberit. [t] Marcellus. Idem erit & si partem redemero, & 5† pars mihi legata,aut donata sit: 6† partem enim duntaxat petere debebo. [u]

Quo titulo ad me peruenit ancilla, eodem titulo partus dicitur peruenire. Bart.

¶ Iulianus: Quod si legatum mihi est,quod ex Pãphila natum erit,& 7† ego Pamphilã

1† Fl. legata est aut donata.

4† Flo.ff.

5† Fl.desit.&.

6† Fl.legata est aut donata.

7† Fl.desit, &,

gantis in tantum quantum dedi pro pretio proprietatis vero domino,nõ autem æstimationem vsusfructus,quia cum ex causa lucrativa habeo, & idem esset si emissem à dño, partẽ fundi mihi à non dño legati, & partem hic ex cã lucrativa. nam partem tñ quam emi, petam ab hãde non dñi qui mihi legauit,& æstimationem eius consequar. & aliam partẽ non. Sed pone q Titius nõ dñs Pãphilæ legauit mihi quod ex Pamphila nasceretur, postea ego a vero domino Pamphilã emi,& ipsa peperit apud me: nunquid videor habere partum ex causa non lucrativa: vt sic eum petere possim ex testamento illius qui mihi legauit? & certè sicut matrem habeo ex causa non lucrativa,quia eã emi à dño: ita & partũ,qui erat in vẽtre pe quo emi: nã & video alias, q si emo Pamphilã prægnãte,& ipsa pariat apud me,& partus mihi euicat: hẽo actionẽ ex empto ff vẽditorẽ pro euictione,quamuis mihi nõ vẽdiderit partũ expresse.

¶ *Qui Caium*, Caio & Lucius mihi promiserũt x.solidũ. ego feci testũ.& ita legaui q hæres.q mihi Caius dẽt,lego Sẽ pronio:q mihi dẽt Lucius Mæuio. Certe hæres meus tenetur præstare actiones suas ff vnũ ff reis vni legatario,& alteri legatario tenetur præstare litis æstimationẽ. Sed q d si ego testor post testũ factũ vnũ ff dictis reis p acceptilationẽ liberauit certe annihilat virtũ legatũ: q vnus ff reis liberato,& alter liberatur ẽ.

¶ *Cũ mihi*, Titius legauit mihi Stichum aut Pãphilũ: & Caius legauit mihi Stichum aut Pãphilũ. bñ possum petere ex vnius testo Stichũ,& ex altero Pãphilũ& adducit hic planũ. Vt.

a *Non quocunque*] Regulariter traditur, duas lucrativas causas in eadẽ re & persona concurrere non posse: vt ff.de action. & obl.l.oẽs hinc est, q si res mihi legata ab aliquo fiat mea ex causa lucrativa per alium, desinit mihi deberi ex causa legati: vt Instit. de leg.§. si res. hoc autem est verum, si ita fiat mea, vt mihi auelli nõ possit: aliàs secus.de quo hic ponit duo exempla. Primum. Titius legauit mihi rem Caij pure: deinde Caius eius dominus legauit sub condõne eandem rem Seio: hãs Caij pendente conditione dñs existens mihi donauit certè licèt sit mea.ñ quia auelli mihi potest per Seium existente condõne sui legati, adhuc petã ab hãde Titij. Aliud exemplũ est, Titius ex causa donationis mihi promisit rem Caij pure. deinde eandem Caius sub conditione legauit Seio: hãs Caij pendente condõne dominus existens, mihi donauit, quia potest mihi auferri per Seiũ, idcirco adhuc agam ex stipulatione contra Titium.

b *Die cedente*] s.ẽt nã idẽ li ante: vt Instit.de leg.§. si res.

c *Rem*] scilicet Caij.

d *Legata sit*] à Titio,qui eam rem sciebat alienã: vel eram coniunctus,ita q mihi legasset etiã si alienam scisset.aliàs non tenetur hæres de euictione: vt C.de leg.l.cũ alienã.

e *Cedente*] sub.etiam: vt sup.

f *Eo ha ede*] scilicet Caij,cuius erat res.

g *Legata*] in testamento Caij: vt ff.l.prox in prin.

h *Ateam*] vel statim, vel mihi iã oblata cõdõne existẽte.R.

i *Eius*] scilicet rei legatæ.

k *Nam*] à simili.

l *Ex stipulatione*] interposita ex causa lucrativa.

m *Stichus*] seruus.

n *Debeatur*] à Titio: non à domino,cum esset Caij

o *Legatus*] à Caio eius domino.

p *Fuerit*] q a hãs Caij mihi donauit pẽdẽte eõdõne legati.

q *Lucrativa*] a Caio. (relicti.

r *Petere*] ff Titium & facit ff.de acquir.poss.l. nõ vt.& ff. eo.l.seruo.§.1.& l.planè.§.1.& ff.e.l. si seruus.ff.Stichũ. Acc.

s *Legata fuerit*] Sed videtur quod non valeat legatũ, cum res sit legatarij: vt Inst.eo.§. sed si rẽ leg. & ff.eo.l apud Iulianum §.si Titius. Sed respon.non videtur vsucepisse,cum ab eo res auferri possit: vt ff.de in integ.rest.l.nemo.& die legata sit,scilicet ab alio,cuius nõ erat: & fuit sciẽs.vel cõiuncta persona legatarij.vt C. de leg.l.cũ alienam.& sic nõ ob.infra tit.1.l. cũ pater.§.cuidam. & infra, de vsufr.leg.l. Stichum,quæ sunt p.

t *Aliena*] videtur q nihil possim cõlequi ex cũ vsusfructus vicẽ dñij obtineat: vt ff.de vsufr.l.9 & cum fim consecutus ex cã lucrativa: vt ff.ead.l.in princ. sed certe immo hoc casu vicẽ seruitutis obtinet: vt Instit eo.§. si cui fundus. ergo proprietas tũ præstabitur.& intelliget testator scivit alienum: vel erat cõiuncta persona: vt C.eod.l.cum ad emptum.

u *Debebo*] sic sup.de contrah. empt.l.tutor rei.& l seq.

a *Mercatus*

mercatus sum, & ea apud me peperit; non possum videri partũ ex causa lucratiua habere, quia matrem eius mercatus sum, [a] argumentum rei est, quod euicto eo, actio ex empto [b] competit.

Si duobus separatim cõtra singulos ex duobus reis actio legetur, heres cuilibet in solidum satisfacere cõpelletur. licet exactione vnius facta per testatorem vtrunq; legatum perimatur. Bart.

¶ Qui Caium, & Lucium eiusdem pecuniæ reos habebat, si ita legauerit, Quod mihi Caius debet, id hæres meus Sempronio dare damnas esto, quod mihi Lucius debet, id hæres meus Mæuio dare damnas esto. eam conditionem hæredi suo [1]† constituit, vt is necesse habeat alteri actiones suas, alteri litis æstimationem præstare. [c] si tñ vinus testator Caio acceptũ fecit, necesse est, vt Sępronij & Męuij legatum inutile [d] sit.

Si vna ex rebus alternatiuè debitis ex causa lucratiua efficitur mea, aliam petere potero. Bart.

¶ Cum mihi Stichus, aut Pamphilus legati fuissent duorum testamentis, [e] & Stichum ex altero testamento consecutus fuissem, ex altero [f] Pamphilũ petere possum, [g] quia, & si vno testamẽto Stichus, aut Pamphilus legati fuissent, & Stichus ex causa lucratiua meus factus fuisset, nihilominus Pamphylum petere possem.

In re, quæ non potest ad oculum demonstrari, duæ causæ lucratiuæ possunt concurrere. Bar.

Marcellus.[2] †

LEX LXXXV.

TItius Stichi [h] partem tibi legauit, eiusdem Stichi partem Seius tibi legauit. ex vtriusque testamento consequeris. [i]

Legatum sub conditione, si cauerit de aliquo dãdo, vel faciendo, assimilatur legato, cui in vim modi, vel conditionis fideicommissi onus imponitur. Bar.

Iulianus.[3] †

LEX LXXXVI.

HViusmodi legatum, [k] Si Titius hĩdi meo cauerit, centum Mæuio se daturũ, hæres [4]†meus Titio centũ dato. vtile legatum est; quemadmodum, quod alicui legatur, vt ex causa [5] † fideicommissi

---

a *Mercatus sum*] & plus pp partum. & sic etiã eum videor. emisse: igitur nihilo deducto priam vtranque æstimationem. Sed contra inf tit. l. si quod ex Pamphyla. solu. ibi.

b *Exempto*] vt & sup. de euic. l. venditor. non autem ad duplam, vt co. tit. l. si pugnans & l. vecæ, quæ sunt contra.

c *Præstare*, vt & inf tit. l. qui duos. Sed arg. contra in eo. ti. l. si Titius.

ADDITIO. Dic fm Bar. hic, q hæres habebat electionẽ conueniendi quem volebat, ibi erat electio debitoris, vt no. sup. eo. l. quod si quis, fm Dy. & hoc prout contrarium vadit ad primam partem. §. Sed prout opponitur ad fin. dic quod ibi in solutione debitoris, hic in liberatione facta per testatorem, per quam præsumitur mutatio voluntatis. Bar. to.

d *Inutile*] quia vt testator in vtroq; voluntatem mutare. lo. & facit ĩ. eo. l. si fic, §. si. in fin. & ĩ. de lib. leg. l. non solum. & l. si damnatus. & inf. tit. l. fideicommissum §. item. & de accepti. l. 3. & l. per iusiurandum. §. fin.

e *Testamentis*] C. in qualibet Stichus, aut Pamphilus.

1† Pl. hæredis sui.

f *Ex altero*] nunc respondet. Acc.

g *Possum*] hic potest colligi vtrumq; esse in obligatione: alias nõ possent in eadem re duæ causæ lucratiuæ concurrere, sic supra de condit. pe. l. illud. & sæpe dicas, quod testor scribat alienũ, quod legabat, vel erat legatario coniunctus, vt C. de leg. l. cũ alienam. & facit ĩ. eod. l. huiusmodi, §. si cui. & §. Stichum.

Titius] CASVS. Titius legauit tibi partem in Stichо. & non dixit, ex quo latere Stichi, vtrum ex dextro, vel sinistro. & Seius legauit tibi eidem partem eiusdem Stichi. neque apparet quam: certe ex vno testamento habebis dimidiam Stichi. & altero aliam dimidiam, & ita habebis totum Stichum. Vigia.

h *Titius Stichi*] alieni. vnde die testatorem scisse alienum. vel coniunctum legatario fuisse.

i *Consequeris*] dimidiam. nam appellatione partis dimidia intelligitur, vt inf. de verb. sig. l. nomen. §. portionis. & ita totum Stichum, vt inf. eo. l. Mæuius. §. duobus. ibi. sed si pars &c.

Huiusmodi] CASVS. Testator dixit. lego Titio centum si ipse cauerit hæredi meo se daturum Mæuio centũ, certe bene valet legatum, sicut si diuisset. Titio lego centũ & rogo eum. vt ea restituat Mæuio, valet ergo istud aliud legatum: lego Titio centum aureos, si ipse caueat hæredi meo se facturum opus in municipio ex centum aureis.

¶ *Si Sempronius*] Sempronius instituit sibi Titiũ hæredem. & legauit Mæuio fundum post biennium: postea Titius prædictus hæres Sempronij legauit prædicto Mæuio eundem fundum potè. egit Męuius legatarius cõ hæredem hæredis d. Semproniĩ. & habuit æstimationẽ fundi prædicti. certè non potest petere fundum ex testamento Semproniĩ.

¶ *Si cui homo*] Legaui tibi hominem in genere tali modo. q erat hæredis electio: hæres elegit Stichum. fate tibi. si noluisti accipere. & postea mortuus fuit Stichus. si agas contra hęc tem repellet te exceptione.

¶ *Ædes quibus*] Ædes meæ seruiebant tuis. tu instituisti me hæredẽ. & legasti Titio ædes tuas dominas sub conditione. & ita me hærede habente dictas ædes dominas cõfusę sunt seruitutes; ego hæres tradidi dictas ędes legatario. non imposita seruitute, quæ prius extincta fuerat certe adhuc potest agere legatarius actione ex testamento contra me. vt reponam seruitutem. & adducit simile planum.

2† Li. 12. Digest. F.

¶ *Qui sibi eum*] Legasti mihi Stichum. ignoràs eum esse tuum. & ab hęrede tuo postea cognouisti. quod mihi legaueras. vnde egi cõ hæredem tuum actione ex testo, & seruum habui. postea egit hæres tuus actione ex vẽdito ĩ me ad pretium. certe ablolui ab eo debeo. Sed pone. q heredi iam solui pretium dicti hominis ex causa emptionis. & postea ago ex testo. non ex empto. ad hominem, certè per eam consequar dictum hominem, sed actione ex empto ptium potero recuperare. sicut si mihi homo euictus fuisset ab alio. nam ego in hoc casu videor eũ mihi euicisse. cum habeo hominẽ ex testo. & non ex causa emptionis. qua tenebam mihi hæres. Sed pone. q solui hæredi pretium dicti hominis ex emptione. & postea intentam ĩ eum actionem ex empto. vt hominem mihi tradat. & postea pendente actione ex empto comperiẽs mihi hominem eundem legatũ fuisse, egi cõ heredem actione ex testo. & seruum consecutus fui actione ex empto pendente nõ absolueor hęres. idemque venditor: nil pretium. quod ei solui. restituat mihi. & mi si faciat meum hominẽ, quem ab eo habui agens actione ex testamento. h. d. vsque ad §. cum pacr.

3† Li. 52. Digest. F.

4† Flo. & hęres.

5† Flo. quemadmodũ. q alicui legatur ex causa.

Legatum] quod Titio relinquitur. sed videtur prius legatarius grauari. nam primo cauere debet, quàm accipere debeat. Sed respond. quod & prius petere potest centum Titium vt C. ad legem Falci. l. penult. & supra, de condit. instit. l. mulieri. §. 1. in fi. nec etiam grauatur, si noluit. Item non videtur valere cautio, quia alteri stipulari &c. vt inf. de verb. obligat. l. stipulatio ista. Respon. secundum H. quod debet soluere Mæuio, vel ei a quo res quia sic fuit testatoris voluntas: argum. inf. ad Trebel. l. cogi. citra princip. & argum. inf. proxi. respon. Vel dic. caue. hæredi scilicet. sic. vt valeat, puta re. vel eat nomine Mæuij. & sic cedet Mæuio. vt argum. sup. de negot. gest. l. pe. Item quid si Titius non vult legatum? Respon. ea ego-

getur cauere, quia nec hæres adire posset pro singulari relicto, vt inf. ad Treb. l. cogi. §. generaliter.

a *Eadem ratione*] hic oppone, & responde, vt prius.

b *Præsenti die*] l. cuius solius rõne valet hoc sequens legatum: pp repræsentationem, alioquin non valet, eo quod eidem Mæuio Titius tenetur, vt Insti. de leg. §. econtrario.

c *Repelli potest*] qñ testator duplicare legatũ nec potuit, nec voluit, sed solutionẽ duntaxat accelerare. R. non potuit dico, quia debitum eidẽ, & quia ius. quod habet. screten ionẽ biẽnij, legare vī, vt sup. eod. l. si domus, §. fin. Sed ꝫ Instit. eo. §. hac rõne. & sup. eo l. plane. §. sed si duorum, vbi distinguitur, primo res, vel æstimatio habita fuerit, sed ibi ex testamentis protsus diuersorum, hic hæredis, qui est vnus, cum testatore, vt in Auth. de iureiuran. à mo. præsti. colla. 5. in princ. & facit inf. eo. l. si mihi Sẽpronius, & inf. tit. u. l. vnum ex familia, in prin & l. statuliber. & l. Mæuius, & l. Lucius, §. penul. & sup. eo. l. si fundum sub condõne. in prin. & arg. inf. ꝫ vet. obl. l. si stipulatio.

d *Si cui homo*] in genere, sed si in specie, ipso iure interim specieì liberaretur, vt ꝫ. de solu. l. qui decem in prin.

e *Stichum*] mediocrem.

f *Volebat*] hæres ergo eliget; quia non erat in familia, vt no. sup. eod l. si quis à filio. §. pen.

g *Aedes*] dominantes.

h *Impositæ*] nam oportet, quod imponatur.

i *Non plenum*] inspecta vniuersitate, non ipsa re, & facit infra de sol. l. etiam, & inf. eod. l. si legatum, §. fin. & sup. de set. l. Papinianus.

k *Legatum*] sub conditione, vel in diem, alioquin cum sua esset res, nulla etiam esset emptio. vel dic, seruus erat hæredis: non defuncti.

l *Emit*] sed non accepit adhuc, nec pretium fuit solutum.

m *Ex vendito*] propriè, & dic absolui dẽt legatarius si hĩs perat pretiũ alij ex vẽdito, i. ex empto, & dẽt absolui hĩs. cum pretium non habeat, & rem tradiderit ex causa legati.

n *Hoc iudicium*] Ex vẽdito, vt Instit. de actio. §. actionum. & ideo oĩa veniunt, quæ rationabile est venire: licet non fit actum tam ex parte actoris, quam rei, vt Insti. de obligne ex con. in fi. hic subijcit, & continet. &c. & fi. solu. matri. l. sed si ideo, in fi.

o *Consequi debebit*] actione ex testamento, & sub. act. &c. & dic recuperabit, quasi re sibi cuicta, cum ex alia causa habet, vt sup. de cuic. l. si vendideris.

p *Fuisset*] ab extraneo.

q *Actum fuerit*] ad rem, & sic res tradita, & pretiũ soluti, alias autem non admittitur ad agendum, vt ꝫ. de act. emp. & ven. l. Iulianus, §. offerri, vel dic actum, sed non p actum.

r *Ex testamento*] alio iudicio & alia actione, s. ex testõ, sed certè imo vī. ꝙ actione ex empto dẽt agere, vt ꝫ. de actio. emp. l. cui res, & ꝙ incipiat rem hĩe ex cã legati. vt inf. ad leg. Falc. l. fundo. quæ sunt cõtra Solu. hic emit ab extraneo, ibi ab hærede. in l. cui res, & ideo cum possit ibi agere ꝫ hæredẽ actione ex empto, non agit actione ex testõ. at hic secus est. Sed obstare vī. quod dicit in prin. §. quod si ab hærede emit: ni si punctus ibi post verbum. ab hærede. Idẽ vī obstare. quod in fi. dicit, quia hominẽ actoris facere cogit, quia id conuenit ĩn hæredi. Sed dic quod si aliter absoluit. &c. s. ab actione ex testõ niñ reddat pretium, q. d. æstimationẽ rei legatę, & hominem faciat actoris, i. legatarij, quod non erat factum per extraneũ vẽdentem, vt supra de actio. emp. l. ex empto. §. 1. Sed in hoc est ꝫ. ꝫ. eo. l. si à substituto. §. 1. vbi hæres nõ cogitur facere accipienti, sed hic hæredis erat, licet ab alio esset empta. Vel secundo dic, ꝙ emit ab hærede. & quod dicit, actione ex testamento, impropriè pone, i. actione ex empto occasione testamenti. siue etiam ꝙ prie ponas, dic, quod non dicit ꝙ ꝫ iure potuerit agi. & quod dicit. absolui. s. ab actione ex emp. o. Et quod dicit ꝫ. actum fuerit ex empto: dic sed non peractum, & ita et aliud venit in condemnatione, quã peritũ est. Vel dic plãnius agi ex testõ. & petere legatarium, quod hẽt, quia nõ videtur habere ex causa legati, nisi se habeat pretium, arg. inf. de solu. l. etiam. & sup. de eui. l. si seruus venditus. & emit ab hærede. & quod dicit, fecit actoris, i. factum reliquit. Nam qã tradidit ex venditione, transtulit dominium, ex quo erat suum. licet hæredis. vt inf. de acq. rer. do. l. traditio. Accur.

¶ *Cum pater*] CASVS. Pro filia mea promisi in dotẽ centum genero meo. & postea eidem filię eadem c. legaui. certę si agat contra hæredem meum filia ex legato. & gener ex promissione. exceptionem dolĩ idem hæres habebit.

¶ *Sicut*] Titius erat debitor Sẽpronij. in 12. pone. & hẽbat inde chartã Sẽpronius: fortè Titius prædictus fecit testm. & legauit d. Sempronio decem. hoc modo. hæres meus det decem Sempronio, si idem Sẽpronius reddiderit ei instrm in quo teneor ei ad 12. certè perinde est, ac si dixisset, hæres meus det x. Sẽpronio, si Sempronius eum liberauerit à debito 12. aut ergo prædictum instrm extat, aut non. Si exter. non sufficit creditori. eidemque legatario. s. Sempronio instrm reddere. vt testator dixit: imo necesse est, ꝙ etiã hæredem liberet: per acceptilationẽ. si vult habere legatum, si autem non extat: non curo quando interciderit: sufficit si hæredem liberet: nec exigitur ꝙ instrumentum reddat, & impleſſe

---

a Limitabis hunc tex. dũ vī sentire debitorẽ generis liberari ex ob. lata pmpta. p tex. in l. fin. & qd ibi no. Ba'. C. de nauti. fœno. vt pdat qũ creditor integrẽ oblatas recipere recusauit.

Debitũ enĩ extinguere cõfusione, ꝙ reg. illam qã meũ ẽ amplius meũ fieri nõ potest. Vid Spec. in titu. de loca §. nũc aliqua. ve. 65. & no. in l. Sthichum, §. aditio. ꝫ. de solut.

1 † Flo. tũ.

2 † Alias dare.

3 † Fl. ꝫ. si punctus cepezit.

4 † Fl. de cst ex.

5 † Fl. de cst. &.

impleſſe conditionem videtur, vt ſic legatum habeant.

Si Titio] Stichum Titij ſeruum legaui eidem Titio, & Mæuio, non valet legatum quantum ad Titium: quia res ſua ſibi legari non poteſt: nunquid ergo Mæuius totum habebit ex teſtõ? Et certè non, imò medietatem tantum.

¶ *Stichum aut*]ita dixit teſtator: Stichũ, aut Pamphilum lego Titio: & ſit electionis quẽ det, certè ſi vnũ hîs eligat, & ille decedat: liberatus eſt hæres, ex quo autem vnum elegit hîs non ſit mutare voluntatẽ.

¶ *Legatum*]Ita dixit teſtator, Lego Titio fundũ Cornelianũ, & mãcipia mea, quæ in meo fundo erunt tpe mortis meæ, poſtea ancilla aufugit ante mortẽ teſtõris à dicto fundo, & alibi peperit: certè nihil ommus hẽbit eã Titius, & ẽt partũ eius.

¶ *Si Titio*]Legaui Titio ad ſuã electionem Stichũ, aut Pãphilum, poſtea vnũ de dictis ſeruis alij donaui, certè alter remanet i obligatione.

¶ *Quibusita*]Siue ita dicat teſtator, Titio & Mæuio ſingulos ſeruos lego, ſiue ita, Titio ſeruum lego, Mæuio alterum ſeruum lego, ſemper habebit quilibet eorum vnum ſeruum in ſolidum, non aũt erunt eis communes, p indiuiſo ambo ſerui.

¶ *Si ſerui*] Quamuis legatarius poſſit eligere vtrũ agat prolegato actione ex teſtamento, an rei vendicatione: tñ quilibet hæredum ſuorũ non põt ita eligere, vnde ſi vnus eligat actionẽ ex teſtõ, & alter rei vendicationem: non admittuntur, ſi autẽ conſentiant in vnam actionẽ, vel ſua ſponte, vel eius iudice ad hoc eos conſtringente: bene admittuntur ambo. Viuia.

¶ Cum pater pro filia ſua dotis nomine centũ promiſiſſet, [a] deinde eidẽ centum eadem [b] legaſſet; doli mali exceptione hæres tutus erit, ſi & gener ex promiſſione, & puella ex teſtamento agere inſtituerint: [1]† conuenire enim inter ſe[2]† eos oportet, vt alterutra actione contenti ſint.

Conditio de inſtrumentis reddendis, continet in ſe etiam liberationem præſtari: quod ſolum ſufficit, ſi inſtrumenta redds non poſſunt. Bart.

¶ Si ita legatum cui [d] eſſet, Si tabulas chirographi mei hæredi meo reddiderit, hæres meus ei decem dato, huiuſmodi conditio hanc vim habet, ſi hæredem meum debito liberauerit. [e] Quare & ſi tabulæ extabunt, non intelligetur cõditioni ſatisfeciſſe creditor, niſi acceptum hæredi fecerit. Et ſi tabulæ in rerum natura nõ fuerint, exiſtimabitur impleſſe conditionem, ſi hæredem liberauerit. Nec ad rem pertinebit, iam tum [3]† cum teſtamentum fiebat, tabulæ interciderint, an poſtea, vel mortuo teſtatore.

Qui non admittitur ad partem iure actionis, facit partẽ, ſi habet ius retentionis, etiam iure ſuo. Bart.

¶ Si Titio, [f] & Mæuio legatus fuerit Stichus, qui Titij erat, debebitur pars [g] Stichi Mæuio: nam Titius quamuis ad legatum non admittatur, partem faciet.

Et, qui habet electionem ex vltima voluntate, variare non licet. Bart.

Stichum aut Pamphilum vtrum hæres meus volet, [h] Titio dato, ſi dixerit hæres Stichum ſe velle dare, Sticho mortuo liberabitur. Cum autem ſemel dixerit hæres vtrũ dare velit, mutare ſententiam non poterit. [h]

Qui eſt in fuga, videtur eſſe in loco à quo receſſit. Bart.

¶ Legatum eſt ita, Fundum Cornelianum, & mancipia, quæ in eo fundo dum moriar i mea erunt, hæres meus Titio dato, ancilla, quæ in eo fundo eſſe conſueuerat, mortis tempore (cum in fuga eſſet) enixa eſt. Quæro, an vel ipſa, vel partus eius legato cedat? Reſpondi, Ancilla, quamuis in fuga ſit, legata videtur: & licet fugitiua erat, perinde habetur ac ſi in eo fundo fuiſſet morientẽ patrefamilias. Huic conſequens eſt, vt partus quoque matrem ſequatur, [i] & perinde legato cedat, ac ſi in fundo editus fuiſſet.

Si vna ex rebus alternatiuè legatis à teſtõre donatur, alia in legato remanet. Bart.

¶ Si Titio Stichus, aut Pamphilus, vtrum eorum malit, [4]† legatus ſit, [5]† deinde Pamphilum teſtator Titio donauerit, Stichus in obligatione remanet.

a *Promiſſit*]genero.

b *Eadem*]quod ſemper præſumitur, niſi aliud liqueat? Ro. vt inſ. tit. 1. l. Titia, l. quæ in vita, & l. cum pater, §. pater filiæ, & de dote præleg. l. 2. in princ. & ſup. ſoluto matrim. l. ſi cum dotem, §. ſi pater.

c *Contenti ſint*]vt ſe non repudiant, vt & inf. eod. l. 1. in fi. Si autem ſeparatim veniant, dic vt ſup. de iure dot. l. cum pater. & facit C. eo. l. filia. Item nota ex prædictis, patrem legare filiæ profectitiam dotem: & debet eſſe contenta alterutro; ſecus in viro, vt C. de rei vxo. act. l. 1. *. 1. Accur.

d *Cui*]. alicui. & facit]. ti. 2. l. q chirographũ. &]. de lib. leg. l. 3. & ẽ. de pact. l. Labeo. Sed]. inf. eod. l. ab oibus, §. in teſtõ. Sol ibi. Item facit, ſup. eo. l. legatum. Et no. vtilẽ, §. pro inſtrumentis, quę non põt reddi, ſic C. de ſolu. l. pecuniæ.

e *Liberauerit*]ſ. ũ tabulæ non ſunt, alias ſecus, vt ſubjicit.

f *Si Titio*]ſ. domino Stichi. Accur.

g *Pars*]q. d. non totus: quia Titius facit partẽ, vt ſubijcit. facit aliũ admitti ad partẽ tñ. Et no. q b. caſibus ſit pars, & q b. non ſit: vt ecce legat mihi, & ei qui non eſt in rerũ natura tpe teſtamenti. Itẽ legatur mihi & ei, qui eſt tunc: ſed decedit añ teſtatorẽ, & non ſit mihi pars, vt C. de cad. tol. l. 1. §. in primo. & §. ſecũdo. & ẽ. eod. l. ſi duob. in prin. Itẽ, ecce legatur mihi, & poſthumo q naſcitur abortiuus: & tunc idẽ: vt ſup. eod. l. planè, §. ſi duob. in fi. Itẽ legat mihi & hîdi: & tunc idẽ qd ſup. eo. l. planè, §. ſi duob. Itẽ legatur mihi & tibi, & tu repudias: & idẽ, vt Inſt. de leg. §. ſi cadẽ, quæ oẽs sũt huic ẽxiæ. Itẽ legatur mihi, & non capaci, & hic ſit mihi pars: vt inf. tit. 1. l. ſi Titio. Itẽ legat mihi & tibi res tua, & tũc idẽ vt hic. Itẽ legatur mihi, & ſeruo tuo: & tunc idem, vt ſup. eo. l. planè, §. ſi communiter. Itẽ legatur mihi & ſeruo meo, & tũc idẽ, vt inf. ti. 1. l. ſi mihi purè. Item sũt arg. ẽ ſup. de auth. tut. l. ſi ſeruus cõis, & inf. de ſtipu ſer. l. itẽ, & l. proinde, & inf. tit. 1. l. cum pater, §. libertis. cõcor. inf. de leg. præſtan. l. 2. §. 2.

h *Non poterit*]immo vt quod fiat: quia verbum, volet, tractum hẽt, &c. vt inf. de verb. obl. l. ſi quis ſtipulatus, quæ eſt cõtra. Sol. hic erat electio debentis, ibi ſtipulationis, vnde ne ſit hic in eius poteſtate, an debeatur, non põt mutare, vt C. de eo quod cer. loco, l. ſecunda. Sed certè idẽ, ſi legatarij eſſet electio, vt inf. de opt. leg. l. apud Auſidium. Dic ergo, aliud in ſtipulatione, quam in legato, q hic facta electione ſtatim fit res legatarij: & ideo mutare non poteſt, vt d. l. apud Auſidium, & inf. tit. 1. l. ſtatui. benum, §. Stichum. in ſtipulatione ſecus. Item ſunt arg contra inf. de ſepul. viola. l. 3. §. pen. & ſup. depoſi. l. 1. §. pen. & inf. de verb. obl. l. eum qui certarum, §. 2. item facit inf. de ſol. l. Stichum. in prin. & inf. tit. 1. l. ſi is cui.

ADDITIO Dic quod iſtud eſt fauore vltimæ voluntatis, ſecundum Bart. hic.

i *Dum moriar*]ſic inf. de fundo inſtr. & inſtr. lega. l. Seiæ, §. Pamphilę, & ſup. de hęred. inſtit. l. ex facto, §. fin. & inf. de auro, & arg. lega. 1. qui vxori, & inf. tit. 2. l. quęſitum. in prin. & l. ſeruus, & l. ſi ita. Accur.

k *Sequatur*]Acceſſorium ſequitur principale, ſic inſra, de pecu. lega. l. 2.

l *Malit*]Ex hoc notant quidam, q aliàs legatarius non eligeret, niſi à teſtatore ei data eſſet electio: ſed eſt falſum, & hic ſub. maxime, ſi enim hoc caſu hęredi daret electionẽ, poſito

1† Fl. inſtituerit.
2† Fl. ceſſ. ſc.
3† Fl. tũc.
4† Fl. malet.
5† Fl. eſſ.
*Quo ponitur verbũ volet, volã, & volucro, notat Bal. in l. verbũ. C. de fideic. & do. in l. hęc vendũ. in princ. in verbo. obſtrictus, ſup. de cõtrahẽ. emptio. iu vi de melio. q alibi in cle. 1. §. volumus. & ibi Card. de ſo. cõpeten. gl. & Car. in cle. j. de rer. pmu. & in cle. 1. in fi. de cenſi.
† Iſtã tenet Bart. hic.

posito, quod testator non dederit legatario, iam eligerat Pamphilum, & sic legatum esset inutile: quod esse non debet: immo sic interpretari debet, vt valeat, vt inf. tit. j. l. Titia, §. Lycius. & ar. inf. eo. l. planè. §. sicuti. & facit sup. eo. l. si tibi, §. fi. & seq & l non quocumque, §. fi.

Coniunctio verbalis non inducit ius accrescendi in rebus prorsus diuersis. Bart.

¶ Quibus [a] †ita legatū fuerit, Titio & Mæuio singulos seruos do lego: constat eos, non concursuros in eundem seruum; sicuti nō concurrunt, cum ita legatur, Titio seruum do lego: Mæuio alterum seruum do lego.

Plures simul venientes ad legatum, concordare coguntur, qua actione agant: secus si veniāt separatim, b.d.cū l. seq.

Si is, cui legatū fuerat, anteq̄ constitueret, qua actione vti vellet, [b] decesserit [2] †duobus hæredib. relictis, legatum accipere simul [c] venientes, nisi consenserint, non potuerunt, [3] †quare quamdiu alter rem vendicare vult, alter in personā [d] agere nō pōt, sed si cōsenserint, rē cōiter habebunt: cōsentire aūt, vel sua sponte debent, vel iudice imminente.

Paulus. [4] †

LEX LXXXVII.

DVobus coniunctim [e] fundus erat legatus, alter ex his partis æstimationem per actionem personalem [f] abstulit, alter, si totum fundum vendicare & velit, exceptione doli mali [5] †repellitur pro parte dimidia: quia defunctus semel ad eos legatum peruenire voluit. [h]

Si res mea pignorata mihi legatur ab extraneo, tenetur heres mihi soluendo pignus liberare. Bart.

Iulianus. [6] †

LEX LXXXVIII.

SI tibi homo, iquem pignori dederas, legatus ab alio fuerit; actionem ex testamento habebis aduersus hæredē; vt pignus luatur. [i]

Qui consecutus est æstimationem totius a grauato singulariter, nil debet consequi a grauato vltra. Bart.

Si testamento [k] Stichus ab vno hærede legatus fuerit Mæuio, & eidem codicillis idem Stichus ab omnibus hæredib. [m] & antequā codicilli aperirentur, Mæuius huius æstimationem consecutus [n] fuerit, ipso iure vendicari ex codicillis non potest: [o] quia testator semel legatum ad eum peruenire voluit.

Rei legata verè dominium transit ab adita hæreditate: et eadem modo debentur, quæ rei legatæ a. ceaunt. Bart.

Cum seruus legatur, & ipsius serui [p] atus, & omniū quæ p-sonam eius attingūt, in tulpen lo [p] est. Nam si legatarius repulerit à se legatum, nūquam eius fuisse videbitur, si non repulerit, ex die aditæ hæreditatis [q] eius intelligitur [r] †secundum hanc regulam, & de iure eorum, quæ per traditionem seruus acceperit, aut stipulatus fuerit, deque his, quæ legata, vel donata ei fuerint, [s] †statuetur, vt vel hæredi, vel [t] legatario [9] †seruus singula gestisse existimetur.

Actione personali ex testamento non potest conueniri hæres, nisi pro hereditaria portione, etiam si in solidum rem possideat.

¶ Si * fundus [u] ab omnibus hæredibus legatus sit, qui vnius hæredis esset, is quidem, cuius fundus esset, non amplius quam partem suam præstabit, cæteri in reliquas partes tenebuntur.

legatus fuit mihi vsq; ad ips. quo repudiauit eū. hæredi videtur acquisisse: si autem velim ad me pertinere seruum: intelligetur fuisse meus à tpe aditæ hæreditatis, sicut in vestitate fuit. & ea quæ interim acquisiuit, mihi acquisiuit.

¶ *Si fundus*] Institui mihi tres hæredes: & ab eis reliqui fundum vnius hæredis Titio, certe pro hæreditariis partibus tenentur Titio, non autem solus ille hæres cuius est fundus.

¶ *Valet*] Habeo superficiem in solo Titij, feci testū: & ei legaui superficiem in solo Titij, valet legatum. & licet faciet cōminus soli ipsam superficiem. Vsu.

[a] *Quibus*] sic sup. de vsufruct. acc. l. fi.

[b] *Vti vellet*] cum plures ei competant, vt inf. tit. 1. l. cum filius. §. variis.

[c] *Simul*] secus si separatim, vt inf. l. proxi.

[d] *In personam*] ex testamēto. & facit sup. de vsufr. l. quoties. in prin. contra. Solut. ibi. & de seru. rust. prdiorū. l. Itinere. cōtra. Solut. ibi. Itē facit sup. quib. mod. vsusfr. amit. l. 2. i prin. & §. fi.

[e] *Duobus*] CASVS. Legatur coniunctim fundū duobus: alter egit actione ex testō. & fuit consecutus æstimationē medietatis fundi, alter vult fundum totum vendicare: certè non potest. Vsus.

[f] *Personalem*] ex testamento.

[g] *Vendicare*] per rei vendicationem.

[h] *Voluit*] pro virilib. portionibus, vt sup. e. l. si mihi. in prin. & l. si pluribus, in prin.

[i] *Si tibi homo*] CASVS. Stichū seruū meum obligaui Titio, & Sēpronius cūmihi legauit. certè tenetur mihi hæres Sēpronij, vt luat pignus meum prædictum.

[k] *Si testamento*] In testō meo legaui Stichum Titio ab vno de hæredibus meis: postea feci codicillos, & eādem Stichū ab omnibus hæredibus meis legaui eidē Titio. an quam aperirentur codicilli, egit Titius contra hæredē grauatum in testō. & habuit æstimationē Stichi, certe aperis postea codicillis non pōt ex eis agere contra hæredes ad eundē Stichum cuius æstimationem habuit.

[l] *Cum seruus*] Titius legauit mihi seruum, & decessit, & adita est hæreditas eius, vnde dōium prædicti serui habeo ego legatarius ēt ignorans mihi legatū. certè adhuc est in suspēso status serui, & virum dēat remanere apud me, vel non: à bonè possum repudiare, & si repudio, nunquam fuisse meus fingetur: quamuis in vtma efuerit, vā si aliqd fecisse prædictus interim acquisiuit, postquam

[m] *Ab omnibus hæredibus*] secus si ab alio ipāliter cadēres: vt s eo. l. quid ergo. §. j. & inf. eo. l. seruo. §. j. & facit ad hoc §. eo. l. si fundum. §. si prædo.

[n] *Consecutus*] petēdo Stichum non æstimatum qa non pōt. cum inæstimatū damnatur ille hæres, à quo fuit relictus.

[o] *Non potest*] qa nul lum commodum ei esse pōt. Alius cōtra j. tit. j. l. Mœuius. circa prin. Itē contra ea. l. §. cum Solutbi. & die plenè vt ibi notatur. Accur.

[p] *In suspenso*] Nec ob inf. eo. l. legatū, h. qa retent an tulpēdatur legatū expressim, vt per condi. vbi: aut tacite: vt qua legatarius deliberat, vt hic, ibi ergo non suspenditur sed statim extinguitur seruitus.

[q] *Aditæ hæreditatis*] No. qō omnium rei legatæ trāht in legatariū sic inf. tit. j. l. mortuo. in prin. Sed alij dū. a morte testō. is: vt j. de fur. l. à Titio. & §. de noxa. l. si seruus. legat. & §. de pe

[r] *Intelligitur*] sed si dānum. §. j. & inf. tit. l. legatum. Sed primo intuitu veritate. iste aliæ de fictione. & facit j. de re. dub. l. j. q. dō. & inf. de fur. l. fi is q. & l si dānū & s de re. e. l. magis. §. fi. dū āt. & s e. l. legatarius. §. j. & l. apud. & l. seruū. §. a. & s si cer. pet. l. proinde. & inf. si quid in hau. pa. l. 1. §. virum?

[s] *Si fundus*] plana ētra. de facti j. d. j. l. nūc ex fam. l. si tera-

Valet

[t] *Vel legatario*] si tibi legauero. & ita legauit mihi seruum, & decessit, & adita est hæreditas, & ego nescio, & ignorans ei legatum, & ipse mihi seruum vendidit, & tradidit, & ego ei pretium solui, & ipse mihi seruum tradidit, & ego ei pretium solui, & ipse mihi seruum tradidit, & ego ei pretium solui, & ipse mihi seruum

a *Valet*]qula ei vendicāti de cætero nō obſtabit exceptio quæ cōpetebat ſuperficiario.vt inf.de ſuperfi l.j.§ qđ ait.

b *Lucrifaciat*] ſed nonne ſuperficies ſequebatur ſolum, vt Inſtitit.de rerum diui.§.cum ſuo? Reſpon.ſic.ſed p hoc dī lucrari,quia petet tem exceptione non obſtante, & facit ī. eo.l.ſi domus.ſ.fi.

¶ Valet[a] legatū; ſi ſuperficies legata ſit ei,cuius in ſolo fuerit: licet is dominus ſoli ſit, nam conſequetur, vt hac ſeruitute liberetur, & ſuperficiē lucrifaciat. [b]

Suus, vel emancipatus ſi ſe abſtinet, prælegatum in totū cōſequitur, niſi teſtator aliud voluerit, vel prælegata loco hæreditatis poſuerit.h.d. vſque ad l.quæſitum. Bart.

Papinianus. 1†

LEX LXXXIX.

FIlio pater quē in prāte retinui,hæredi pro pte inſtituto,legatū quoq.reliq.t. Duriſſima ſnia é exiſtimātiū de negādā ei legati petitionē,[c] ſi patris abſtinuerit hereditate. Nō.n.ſpugnatur iudicium ab eo,q iuſtis[d] rōnib.noluit negotijs hæreditarijs implicari.

Martianus. 2 †

LEX XC.

SEd ſi nō aliàs voluit eū pater habere legatū,niſi hæreditatē retineret,3† tūc neq. actuerſus cohæredē dādā ei legati 4† petitionē,ſm Ariſtonis ſniam conſtat: cum ipſi filio nō videretur eſſe ſoluēdo hereditas,& hoc ita eſt, licet nō condōnaliter expreſserit, 5† intellexiſſe tamen manifeſtiſsime approbetur.

1† Li.19. Quæſt. F.

2† Lib.6. inſtitu.F.

3† Fl.retineat.

4† Flo.alias adlegata.

5† Fl. expreſſiſſet.

Inlianus.lib. 32.*Digeſtor.*6 †

LEX XCI.

NAm nec emancipatus hērditate omiſsa legatū ab hērede petere prohibetur. Prætor.n.permittendo his,q in prāte fuerint,abſtinere ſe hæreditate paterna, manifeſtū facit,id :† ius ſe in perſona eorū tribuere, quod futurū eſset, ſi liberū arbitriū adeūdæ hereditatis habuiſsent.

Papinianus. 8†

LEX XCII.

QVid ergo, ſi ita legauerit: Hoc amplius filio meo? Nō dubie 9† voluntatis quidem quæ rio erit, ſed non abſimilis [10]† prioris caſus circa filij prouidentiam: niſi eui dens voluntas contraria patris probetur. Planè f ſi pluribus g filijs inſtitutis,(inter eos [11]† verbis legatorū bona diuiſerit,h volūtatis [i]) rōne legatorū actio dnegabitur,ei q [k] nō cognouit [12]† hērditatē.

A filio inſtituto pōt legari patri, vel alteri cuicunque in eadem prāte conſtituto. B.

Iulianus. 13.†

LEX XCIII.

QVæſitum eſt ſi filiusfa. q filium hēbat, hæres quid pōt? Certè nō veriſimile eſt enim in hoc caſu, q̄ non aliter vellet eos habere ea.q̄ aſſignauit, niſi hæredes exiſtāt, & hoc dicit litera vo luntatis ratione .ſ. præſente. Viu. 6† Flilib. 36.

f Pla e] Fecit quidā teſtm ſuū. filios ſuos hæredes inſtituit: & diuiſit inter eos bona, vt vnus hēret vltra Rhenum,& alter citra Rhenum nunc iſte, qui habebat citra Rhenum, hēt in quolibet ceſpite medietatem iure ſuo:alteram medietatē iure prælegationis,ſi vt velit hēre id, qđ hēt iure p̄legationis, aliud repudiare non p̄ōt.Sed cont.ī.e.l.q filiab.§.fi. Sed ibi p̄legatum eſt à teſtatore, hic aūt hēt illud p̄legatum à lege. g *Si pluribus*] hic intendit,q̄ quādo plures ſunt inſtituti, vnuſquiſq. ſuam partem partim hēt iure cohæredis,& ſic iure p̄legati: partim ſuo iure habet, ſed ſi id, quod ſuo iure habet, nolit, non p̄ōt habere aliquid iure cohæredis,& ſic iure prælegati: quia habet à lege.& ſic non ob.ī e. l. qui filiab. §.fi. vbi habet à teſtatore prælegatum. h *Bonā miſcerit*] ſed non oīa.ſed maiorē partem: alia bona indiuiſa reliquit H. i *Voluntatis*]præſumptæ, ſ cum .n. pater inter eos diuiſerit omnia, vel partem maiorem: veriſimile eſt non aliter velle eos habere aſſignata,niſi eſſent hæredes. 7† Fl. deeſt, id. 8† Lib.ſ. Qōnū. F. & eſt lex. 90. vt ī p̄. ced.& ſe. variata ē ſituatio. 9† Fl.non dubiè. & de ſenſu huius vi.Cor.il l.cū vtūn num.53. C.de fide 10.† Fl ē. 11† Fl.his notis[]im cluſa de ſunt. 12† Fl.agnouerit. 13 † Lib. 39. Digeſto. Fl.

K *Ei qui*] cui per diuiſionem maiorem partem aſſignaue rat,quam ab inteſtato habiturus erat:& facit ſup. fam. erciſc.l.ſi cum pater.

1 Quia voluntas teſtatoris ea p̄ſumit.q. de iure eſſe debet. Ba.in l. j. C.d ipub. & alijs. ſubſ.10.& Imo.in l. 6.j. de cō di. & dē.

QVæſitum] CASVS. Filium. & ex eo neporem habebā in poteſtate:dictus filius hæres fuit inſtitutus à quodam extraneo,& ab eo fuit legatum dicto nepoti meo:certè valet legatum, & etiam ſi legatum fuiſſet fratri p̄dicti inſtituti,vel etiam ſeruo ſuo vel patris ſui valet legatum: quia etiam à filio meo inſtituto poteſt mihi legari.

¶ *Præſumit*] Quando in teſtō meo dedi puræ libertatē ſeruo meo,benè poſsum ei legare, vel volo pure, vel volo ſub conditione.ſi autem dem ei libertatem ſub cōditione, & do ei legatum pure: quandoque valet legatum, quandoque nō:nā ſi condō libertati appoſita poteſt adimpleri ante adiuam hæreditatem, & ſic ipſe quo cedit dies legati ſibi ſeruo purè relicti inuenitur liber:vt de p̄ōt ſibi acquirere,dies autē dicti legati cedit ab adita hæreditate:vt C.de cadu.tollē.l.j.§.in nouiſſimo.ſi autē conditio libertati appoſita non poſſit adimpleri ante aditā hæreditatē, ſi alius eſſet inſtitutus.de quo ponit duo exempla, nō valet dictū legatū.quia cū dies eius cedit, ſcilicet ab adita hæreditate

inueni-

Inuenitur seruus hæredis, vnde sibi non ꝑt acquirere legatum dictus seruus: nec hĩdi: quia iã esset hæres, & legatarius: qd esse non debet. qd autem dixi valere legatum purè relictum seruo, cui data est libertas sub condõne, si cõditio possit adimpleri ante aditã hæreditatem, & adimpleta sit: fallit i vno casu,

veluti, quãdo Stichũ seruum meum institui mihi hæredẽ necessariũ, & Pamphilo seruo meo dedi libertatem sub tali cõdirione, quæ posset adimpleri ante aditam hæreditatem, & alius esset instituꝛus, & eidẽ Pamphilo aliquid purè legaui, quia hoc casu statim mortuo testatore Stichus hĩs est: siue velit, siue nolit, vnde ñ ꝑt inueniri aliqua cõdõ. q̃ i hoc casu possit adimpleri ante aditã hĩditatem, tpe ergo, quo cedit dies legati. s. aditę hæreditatis, si inuenit seruus, vt dictũ ẽ, sibi legatum acquiri ñ põt nec hĩdi, vñ iudicat nõ valere. Hoc dicit vsq. ad §. duob. Viui.

a *Instituꝛ fuisset*] à patre ſm quosdã: imò ab extraneo: vt statim innuit cũ dicit, aliena.

b *Patri legari*] etiam purè: quod dic. vt ff. e. l. filio, & facit inf. quãdo dies leg. ced. l. cum legato.

c *Seruo*] imò videtur, ꝙ filio seruo hæredis non iure legetur, vt Inst. de leg. §. an seruo. quæ est contra. Sol. hic sub cõditione, vt, & ibi permittit. Vel dic, ſm Ioan. ꝙ hic non erat filius, vel seruus hęredis, sed patris hæredis. Vel dic secundũ quosdã, ꝙ valeret ſm noua iura, secũdum quæ quæritur ꝓprietas legatario filio, sed secundum vetera iura valebat, siue ipse hæres, siue legatarius fuit ante aditam hæreditatem emancipatus.

† Aliàs hmõi ãt cõdones post aditã hæreditatẽ inuti le leg. est.

d *Data*] idest directè relicta à testatore.

e *Legari*] eidem seruo.

f *Poterit*] & vtiusque legati dies cedit ab adita hæreditate, vt C. de cad. col. 8. in nouissimo.

g *Purè legabꝛtur*]. s. à domino, ab extraneo verò indistinctè etiam purè legaretur.

h *Vtile*]. s. de decem. nam de libertate legatum ſp valet.

i *Legatum est*] imò qñq. non: vt ff. de cond. & dem. l. cum seruus. in prin. Sol. ibi in mixta cond. & dic. vt ibi no.

k *Efficient*] quia dies huius legati ab adita hæreditate cedit: vt in d. §. in nouissimo, quod hic esse non potest. Sed ff. inf. tit. 2. l. qui concubinam. §. cum testõ. Sol. ibi. & facit ff. de hære. insti. l. qui filio. §. 2. & sup. e. l. si post mortẽ, & inf. de op. leg. l. si opto. & inf. tit. 1. l. si quis seruo.

l *Semper*] & relicta libertate seruo, & legato, vt sup.

m *Aditam*] cum aliàs institutus est extraneus, secundum R. nam suus, vel necessarius, non dicitur adire. Vel dic ante aditã hæreditatẽ, id est ante institutionem: prætor. n. permittit abstinere: vt supra. eodem. l. nam nec.

n *Efficient*] ſi non impletæ fuerint statim testõre mortuo, vel adhuc eo viuo, & est ratio ſm R. quia in hoc casu inter mortẽ & hæreditatis acquisitionem nullum est medium.

¶ *Duobus*] CASVS. Duos mihi hæredes instituꝛ, & alteri eorũ legaui Stichũ, & eidem Sticho legaui x. Stichus peruenit ad libertatem me testatore viuo, certè legatum prædictum habebit ĩ solidũ, nã & si non peruenisset Stichus ad libertatẽ me testatore viuo, certè legatũ prædictũ hẽbit in solidũ, nã & si nõ peruenisset Stichus ad libertatem, sed remãsisset apud hæredẽ, cui põ legatus fuit, & ipse hæres hæreditatem non adijsset: totum legatum prædictũ dicto hæredi acquireretur per seruum prædictum sibi legatum.

2† Fl. quę nisset.

3† F. possit.

4† Fl. fuisset.

¶ *Seruo*] Titio seruum Legaui: & seruo legaui x. & postea seruum alienaui in Mæuium, certè Mæuius habebit legatũ seruo relictum.

5† Fl. de Titij.

¶ *Cum seruo*] Legaui Titio Stichum, & eidem Sticho legaui decem: certè possum grauare Titium de fideicommisso alicui dando, vel ipsi seruo, cum erit liber.

Si quis] Legaui Titio Stichum: & postea eundem alienaui in Sempronium, postea eidem seruo dedi in codicillis legatum: certè illud legatum Sempronio acquiritur, & idẽ est si eũ manumisi postquam eum legauerã, & idem postea legatum dedi in codicillis, nã ei manumisso acquiritur legatũ.

Si mihi] Titius instituit me hęredem, & mihi Stichum legauit. Sẽpronius quidã alius fecit testm', & dicto Sticho legauit decem: decessit Sempro. sed testator, & viuo Titio primo testatore, sicq. cessit dies legati Sticho relicti: quare acquiritur hæreditati Titij primi testatoris, id est ipsi Titio, qui adhuc viuebat, vt dictũ est, certè licet postea motiatur Titius, cui acquisitum est legatum relictum seruo, qui adhuc erat suus, quãuis mihi legauerat eum, vt dictum est: tamen ad me, cui Titius Stichum legauit, non pertinebit legatum relictum dicto Sticho per Sẽpronium: imò pertinebit ad hæredem Titij prædicti.

¶ *Cum homo*] Legasti mihi Stichum, ego fui litẽ contestatus ꝙ hĩdem tuũ super hoc, certè quicquid à lite cõtestata vsque ad finiam habiturus fuissem, si mihi datus esset, tpe litis contestatæ, totum debet mihi dare hæres, & ponit simile de ancilla legata, & de fundo legato. Viu.

o *Totum legatum est*] Sticho, vt & inf. quando dies leg. ce. l. cum legato.

p *Pertinẽbit*] inf. tit. 1. l. milites. §. fi. cont. Sol. ibi.

q *Pertinebit*] sup. §. 2. & ff. quando dies leg. ce. l. cũ legato.

r *Debebitur*] ff. l. 2. & inf. quando dies leg. ce. l. cũ legato.

¶ Duobus hæredibus institutis, alteri Stichum legauerat, & eidem Sticho decem: cum Stichus viuo testatore ad libertatẽ peruenerit, 2† totum legatum ei o debebitur. Nam in solidum constitisse cãm legati in eius persona, hoc quoque argõ est, quòd si hæres, cui legatus fuerat, hæreditatem non adijsset, solidum ab altero hęrede cõsequi potuisset, F. 3† Seruo legato legatũ datum est. Si alienatus à testatore fuerit, 4† legatum ad emptorem pertinebit. q

¶ Cum seruus Titio, & eidẽ seruo aliquid legatur, fidei Titij 5† committi potest, aut vt seruum alicui restituat, aut ea, quæ seruo legata sũt. Hoc amplius, etiam ipsi seruo, cũ liber erit, fideicommissum à Titio dari potest.

¶ Si quis Stichum legauerit & eundẽ alienauerit, vel manumiserit, deinde eidem legatũ codicillis dederit, vel manumisso, vel emptori legatum debebitur. r

Ea, quæ acquiruntur per seruum viuo testatore, nõ debẽtur legatario: secus in quæsitis post mortem, & aditam hæreditatem. Bart.

¶ Si mihi seruus à te hærede

Si seruo legato viuo testõre obuenit libertas, relictum eidem debebitur. Bart.

¶ Necessario aũt hęrede scripto l ex asse, etiam hæ conditiones, quæ ante aditã m hæreditatem impleri possunt, inutile legatum efficient. n

Si libertatis dies, & legati cedit simul, vel libertatis prius valet legatum, secus si prius cedit dies legati Barto.

¶ Præsenti quidem die data d libertate, seruo legari e vel purè, vel sub condõne poterit, f cũ verò libertas sub condõne data fuerit, alias vtiliter, alias inutiliter, purè legabitur, g nã si ea condõ libertatis fuerit, vt patrefa. statim mortuo possit ante aditã hęreditatem existere condõ: veluti, Stichus si decem Titio dederit, vel capitolium ascenderit, liber esto, vtile h legatũ est. i Huiusmodi aũt condõnes, si hęredi x. dederit, si post aditam hæreditatem Capitolium ascenderit, inutile legatum efficient. k †

¶ Necessario aũt hęrede scripto l ex asse, etiam hæ conditiones, quæ ante aditã m hæreditatem impleri possunt, inutile legatum efficient. n

Si seruo legato viuo testõre obuenit libertas, relictum eidem debebitur. Bart.

¶ Si mihi seruus à te hærede

a *Legatur*] à teſtatore.
b *Aliquis*] extraneus.
c *Ceſſerit*] quia deceſſit, qui legauit.
d *Confeſtim*] eo legante mortuo.
e *Hereditati*] id eſt, bonis, quæ nunc ſunt, ſpe futuræ hæreditatis. & ſic nomen deſtinatũ poſt mortẽ imponitur ante mortẽ: vt & poſthumus dicitur poſt teſtamentũ natus etiam in vita, & facit inſ. tit. 1. l. quod ſeruus.
f *Pertinet eſt*] per legatarium.
g *Conteſtabatur*] ex hoc dicunt quidam moram fieri à tẽpore litis conteſtatæ: ſ. loã. verò prius etiam à die interpellationis: vt inſ. tit. 1. l. ſi qs ſeruo, qđ plenè dic, vt C. de vſur. & fru. lega. l. 1. & facit ſup. ſi cer. pet. l. cũ fundus, & ff. de act. rer. dom. l. quæſitũ & ſup. eo. l. apud Iulianum, & inſ. ad Trebel. l. in fideicommiſſariã, in prin. & ſu. de vſur. l. equis. & l. Paulus, & inſ. de opt. leg. l. filiũ, & inſ. tit. 2. l. patronus, 2. reſpon.

Si fundum] CASVS. Pluribus mihi hæredib. inſtitutis fundum Titio per fideicommiſſum reliqui, vnus ex hæredib. dixit coheredibus, quia hæreditas eſt multũ onerata debitis, vendamus fundum prædictum, & expediamus nos à creditoribus, & ſi vultis, ego inquirã reditus fundi: & tũc quid poteſt valere fundus, & emam eam, dixerunt coheredes, vocemus Titium, cui relictus eſt dictus fundus, & ſi placebit ei, faciemus. non vocauerunt eum, & dixerunt ei prædicta: & ipſe reſpon. nõ conſentiam aliter, niſi detis mihi quantum poſtea valet fundus: ſed ita bene conſentio, & ita factum eſt. poſtea velit fideicommiſſarius fundum: non poteſt ſed pretium eius ſi ſi tamen hæredes velint ei dare fundum, bene poſſunt. Viu.

h *Secundum editum*] nota pretiũ tũc ſiue reditus vt in Auth. de nõ ali. §. & aũt in ſ. coll. 2. & C. de reſcin. vend. l. ſi ques.
i *Mercatus ſit*] à cohæredibus ſuis, quo caſu etiam patrem ſuum poteſt tenere: et ſup. de in diem addic. l. & ſi vno. §. fin.
k *Propter alienum*] quod ſor. è minuebat legatum R. ſed hoc non allegabatur hic.
l *Reſtitui debere*] immo nihil videtur deberi. vt inſ. tit. 1. l. codicillis. §. primo, contra Sotu. hæc ſecundum illam: quia eo animo hic conſentit, vt non perderet fideicommiſſum: & eodem modo reſpon. ad l. infra. eodem l. mihi. §. primo, quæ eſt contra. vel dic vt ibi. Item eodem modo reſp. inſtit. 1. l. cum pater, §. liberis. Item no. hic præſentiam nocere quo ad fundum. ſic ſup. de pign. l. fideiuſſor. 1. Sed arg. contra ſup. de pign. act. l. Caius, & inſ. tit. 2. l. Titia, & Lucia. Sed dic vt in quolibet caſuum no. Itẽ no. q̃ pretiũ ſuccedit loco rei 2. ſic ſupra de petit. hæred. l. ſi & rem.
m *Marcellus notat*] corrigendo. vt tantum fundus debeatur ſecundum quoſdam, quod non placet: ſed eſt in ſolutione fundus, & facit ſup. ſol. mat. l. ſi verò, §. fi. item facit inſ. tit. l. fi. §. quatuor contra. Sed ibi alij ignorauerunt.

non procedat in actione hypothecaria particulari. 4† Fl. deberi.

4† Marcellus notat:[m] Si fundum reſtituere malit hæres, audiendum exiſtimo.

Licet modus per caſum deficiat, debetur legatum. Bar.

Iulianus. 5†

5† Fl. eſt §. & ſic inducitur variatio.

LEX XCV.

SI Titio [n] pecunia legata fuerit, & eius fidei commiſſum, vt alienum ſeruum manumitteret, nec dominus eũ vendere velit, [o] nihilominus legatum capiet; quia per eum non ſtat, quo minus fideicommiſſum præſtet: nam & ſi mortuus fuiſſet ſeruus, à legato non ſummoueretur. [p]

Poteſt relinqui fideicommiſſum a ſuccedentibus ab inteſtato pupillo, quod expirat pubertate adueniente, hoc dicit, vſque ad §. qui rogatus, in l. planè, Bart.

¶ Sicuti conceditur vnicuique ab eo, ad quem legitima eius hẽditas, vel bonorũ poſſeſſio peruentura eſt, fideicommiſſum dare: q̃ ita & ab eo, ad quem impuberis filij [r] legitima hæreditas, vel bonorum poſſeſſio peruentura eſt, fideicommiſſa rectè dabuntur.

Vlpianus. 6†

LEX XCVI.

QVod fideicommiſſum hactenus, quatenus impubes decedat, valebit. cæterũ, ſi pubes factus deceſſerit, euaneſcit [t] fideicommiſſum.

Si Titio. CASVS. Titio legaui x. & fidei eius commiſi, vt ſeruum Mæuij manumitteret, ſi dominus ſerui non vult eũ vendere, nihilominus Titius legatu habebit: nam nõ remanet per eũ: ac ſi mortuus eſſet dictus ſeruus.

n *Titio*] Fil. meũ impuberem mihi hæredem inſtituit, & ita dixit, quicunque erit hæres filio meo ab inteſtato, volo quod det Titio decem certè valet hoc fideicommiſſum: nam & valet cum relinquo ab hærede meo legitimo. & eſt verũ, quod dixi, ſi dictus filius meus decedat impubes non alias. b. d. cũ l ſeq. Viu.
n *Si Titio*] Alias. ff. Iulianus, alias, ſi Titio.
o *Velit*] idem ſi velit, ſed immenſo pretio: vt inſ. tit. 1. l. non dubium. §. fin.
p *Non ſummoueretur*] vt & aig. ſup. eo. l. tutpia. §. 1. & inſ. de opt. leg. l. filium. & C. de inſti. & ſubſti. l. 1. & inſ. de ali. leg. l. pecuniæ. & ſup. de condi. inſti. l. quæ ſub condit. §. quoties. & inſ. tit. 1. l. ſi quis Titio. & inſ. tit. 1. l. pater. §. Tuſculanis.
q *Dare*] vt & ſupra, titu. primo. §. & C. de fideicommiſſ. lib. l. ex teſtamento.
r *Filij*] inſtituti non exhæred. ſ. vt C. de leg. l. cum quidam. & infra eodem. l. planè, in prin. cum enim poſſet pro eo teſtari, vt Inſtitu. de pup. ſubſt. in princ. ergo ſi non facit ipſe pater, videtur relinquere legitimis filijs: vt ſup. tit. 1. l. conficiuntur circa prin. Vel dic quod pater inteſtatus obijt: ſed codicillos fecit pro filio, ſecus in teſtamento, quod hic pater tantum filio faceret, quia non valeret, niſi & pater ſibi faciat: vt ſup. de vulg. ſubſt. l. 2. §. primo.

6† Lib. 2. fideicõ. Fl.

Vel fideicommiſſum.]

s *Quatenus*] id eſt, quando.
t *Euaneſcit*] ſic ſubſtitutio pupillaris euaneſcit adueniente pubertate: vt Inſti. de pupil. ſubſt. §. 1.

Planè] CASVS. Ego exhæredani filium, & ab eius legitimo reliqui fideicommiſſum: nõ valet, niſi legitimus filius fuerit meus hæres, & tunc præſtabit fideicom. non quaſi hæres filij, ſed quaſi meus.

¶ *Qui rogatus*] Seruum tuum hæredem inſtitui, & hæreditatem meam rogaui te dominum, vt alijs reſtitueres. tu vendidiſti ſeruum, & habuiſti pretium ſerui, & hæreditatis, certè teneris ad fideicommiſſum præſtandum, & empta in demum, ſi tu ſoluendo non es.

3† Li. 19. dig. Fl. * ad idem huius l. vi de Hiero ny. Verũ in l. ex facto. num. 350. de vulg. & pup. 2 Limita hanc gl. & l. in ea alle. Pter. ſing. in l. inf. de diſtr. pi. ſecundũ Bar. in l. ſi q. à debitore. in princ. ver. ſed q̃ no. inf. de his, q̃ in frau. cre. Bal. in l. ſi. §. & ſi pfatã. in fi. no. C. cõmun. de. & An. & Ale. plene in l. ſi rem de pe. hær. vt

1† Fl. mo ritur. 2 Limita iſtud dictũ qũ cõmittatur mora: & à quo tpe incipiat: vid. per Ang. in l. vinum. 2. col. ſup. fi cer. pe. 2† Alias reputaſſ.

¶ *Sicut*] Legaui tibi Stichũ, aut Damã, ad tuã electionẽ, & rogaui te, vt Stichũ Titio dares ex testõ. tu peristi Damã, & habuisti, certè quamuis Dama tũ vilior, quã Stichus, nihilominus Stichum Titio dabis: quia per te stetit quominus habeat Stichũ ex testõ meo, quo rogaui te Titio dare.

¶ *Qui testamento*] Si seruo meo libertatẽ, & nihil aliud; nõ potũ grauare eũ in aliquo, nec illũ similiter possum grauare cui lego seruũ, vt eũ manumittat; qa isti duo non recip. unt in testamento meo pecuniarium commodum, quidã tñ dicebãt recipere pecuniariũ commodũ illum qui rogatus est de manumittẽdo; quia potest eidem manumittendo operas imponere; vnde sic põt grauari fideicommissum, quod vetat lex leg. Viu.

a *Cogendus*] vt & inst. tit. 2. §. fi & C. de leg. l. cũ quidam. & inf. ad leg. Falc. l. qui fundum, §. qui filius.

b *Hæres fuerit*] sic inf. ad l. g. Fal. l. in ratione. §. fin.

c *Vendidit*] antequã vellet adire hẽditatẽ, & sic iussu emptoris adibit; vt Inst. de hæred. instit. §. alienus. aliastñ iam adijsset, apud vẽditorem remaneret: sicuti aliud eius peculiũ; vt sup. de contrahen. empt. l. quoties. Acc.

d *Habeat*] p meritũ fiducia. n. hereditatis quærendæ cautus emit. Et not. præmiũ succedere loco rei: vt sup. de pecul. l. fi & tẽ.

e *Perueneri*] quia emptor serui iussit adire.

f *Non erit*] sic sup. de cond. & demõ. quẽ fa. erit l. fi. in princ. Sed q. d in isto casu, si eũ manumisit anteq̃ adeat iussu domini? Rñ. manumissum tenere: vt inf. tit. 2. l. si alienus seruus.

g *Stetерit*] est & alia rõ, quia is vt melior quẽ elegerit: vt Inst. de actio. §. huic aut. alias nisi essent istæ rõnes, esset cõtra institut. l. Imperator.

h *Qui testã manumittendo*] directò id dicit fideicom. vt Ro. in ꝛ. Sed arg. cõtra ff. de manumiss. testa. libertas. §. hæc scriptura. & l. Mæuia. sed reddere rationes non est soluere de suo, & accendere candelas non est pecuniarium; & sic nec per hoc potest grauari, vt sup. proxi.

i *Manumittere*] nõ est ornatior, qui liberum hẽt, vt inf. de reg. iu. l. nemo. §. fi. & inf. de assigna. lib. l. assignare.

¶ *Manumittere*] non enim perueniunt commodum, vt & infra. eod. l. quidam. §. si tibi.

k *Videndum aliquid*] scilicet dare, vel dic ad dationem pertinens.

l *Exiguum*] vt C. de ope. lib. l. fi. & si hoc dixit testator vt inf. de ope. li. l. cerdonem. & l. Cãpanus, nisi esset filius testatoris, & pater hoc præceperit: vt inf. de bo. li. l. qui ex causa. & de fideicom. lib. l. si filius. in princ.

Idem. 1†

LEX XCVII.

PLanè si filiũ impuberẽ exhęredauerit, fideicomissũ legitimus hæres præstare cogendus [a] non erit, nisi idem & patri hæres fuerit. [b]

Venditor serui hæredis de restituẽdo rogati, tenetur fideis. si est soluẽdo, alias contra emptorem habetur regressus. B.

¶ Qui [2]† rogatus erat hęreditatẽ, ex qua seruus eius hæres institutus erat; restituere, alij seruũ vendidit. [c] [3]† Quæsitũ est an hæreditatẽ restituere cogendus sit [4]† is, ad quẽ hęreditas ex emptione serui hæredis scripti peruenerit? Dixi cõpellendum esse ad fideicõmissum restituẽdum eum, qui seruum suum hæredẽ scriptũ vendidit: cum pretiũ hęreditatis, q̃ restituere rogatus est, hẽat, [d] is, aũt, ad quem hęreditas ex emptione serui hæredis scripti peruenerit, [e] ex causa cogendus erit fideicommissum præstare, i. si dominus serui hæredis scripti soluendo non erit. f

Grauatus dare vnã de rebus alternatiuè relictis, tenetur ad illã, ẽt si aliam elegerit. B.

¶ Si cui Stichus, aut Dama legatus esset, electione legatario data, & fidei eius commissum esset, vt Stichum alteri præstaret: si Damá vendicare maluerit, nihilominus Stichũ ex cã fideicommissi præstare debebit. Siue enim pluris est Dama, compellendus est Stichũ redimere: siue minoris, æquè Stichum iuste dare cogetur, [6]† cum per eum steterit, quominus ex testamento habeat, [7]† quod fidei eius [8]† commissum fuerit. [9]†

Cui prouisum est non pecuniariter, grauari non potest. Bar.

¶ *Qui testamento manumittitur*] & neq; legatum, neq; hęreditatem capit fideicommissum præstare cogẽdus nõ est: ac ne is quidem, qui seruum legatum rogatus fuerit manumittere. i Is. n. demum pecuniam ex causa fideicommissi præstare cogendus est, qui aliquid eiusdẽ generis, vel simile, [10]† ex testõ consequitur.

Vlpianus. [11]†

LEX XCVIII.

VIdendum est tamẽ, nũnquid si vice operarum rogauerit eũ [12]† aliquid, [k] [13]† debeat hoc fideicõmissum valere. Quod nequaquam dicendum est: quia nec operæ imponi huiusmodi liberto possunt, nec impositæ exiguntur, [l] q̃uis testator id [14]† cauerit.

Designatio vnde legatum soluatur post legatum relictum apposita, ipsum conditionale non facit. Bar.

Idem. [15]†

LEX XCIX.

QVidam testõ, vel codicillis ita legauit, Aureos quadringentos Pamphilæ dari volo, ita vt infra scriptum est, à [16]† Iulio actore [m] aureos tot, & in castris, quos [n] habeo, tot: & in numerato quos habeo, tot, post multos annos eadem voluntate manẽte decessit, cũ omnes summæ in alios vsus translatæ essent, quæro an dẽatur fideicommissum? Respõdi, verosimilius esse, [1]† patrẽfamilias demõstrare potius hæredib. voluisse vt de aureos quadringentos sine incommodo rei familiaris cõtrahere possunt, [18]† quã conditionem fideicommisso iniecisse, [o] quod initio purè datum esset: & ideo quadringenti Pamphilæ debebuntur.

¶ *Qui testamento*] Si seruo meo libertatẽ, & nihil aliud; nõ potũ grauare eũ in aliquo, nec illũ similiter possum grauare cui lego seruũ, vt eũ manumittat; qa isti duo non recip. unt in testamento meo pecuniarium commodum, quidã tñ dicebãt recipere pecuniariũ commodũ illum qui rogatus est de manumittẽdo; quia potest eidem manumittendo operas imponere; vnde sic põt grauari fideicommissum, quod vetat lex leg. Viu.

¶ *Sicut*] Legaui tibi Stichũ, aut Damã, ad tuã electionẽ, & rogaui te, vt Stichũ Titio dares ex testõ. tu peristi Damã, & habuisti, certè quamuis Dama tũ vilior, quã Stichus, nihilominus Stichum Titio dabis: quia per te stetit quominus habeat Stichũ ex testõ meo, quo rogaui te Titio dare.

¶ *Qui testamento*] Si seruo meo libertatẽ, & nihil aliud; nõ potũ grauare eũ in aliquo, nec illũ similiter possum grauare cui lego seruũ, vt eũ manumittat; qa isti duo non recip. unt in testamento meo pecuniarium commodum, quidã tñ dicebãt recipere pecuniariũ commodũ illum qui rogatus est de manumittẽdo; quia potest eidem manumittendo operas imponere; vnde sic põt grauari fideicommissum, quod vetat lex leg. Viu

a *Præstantur*] à fisco: vt sup. ad Syl. l. cũ fisco. & ff. de iu. fisci, l. quod dicitur. & ff. ad Treb. l. Marcellus. §. fi. & su. si ga li. tert. pro l. si quis. & C. ad leg. Fal. l. etiam.

b *Differerit*, nõ præcedente mora hæredis antequã legatum agnosceret. Vel dic etiã postea: & ideò liberatur interitu serui: quia cũ dixit testator vsque ad pretium serui: videtur ei electionem dedisse, velit dare seruũ, vel eius prętiũ. & sic cũ alterum tãm sit in obligatione. & electio sit debitoris. seruo mortuo dẽ liberari: quia eũ eligere potuit. arg. ad hoc ff. e. l. filiusfa. §. apud Marcellum. & ff. de re iud. l. miles. §. f. & dixi sup. eo. l. cũ res. H. sed in vera alternatiua altero mortuo, qui superest dandus est. vt sup. de eo, qđ certo loco l. 2. §. qui Stichũ. & facit C. cõia. de leg. l. 1. & ff. ti. 2. l. si legatarius.

c *Percipere*, vt minister. & vt momentaneam curam hẽat. alias cont. inf. tit. 5. l. si quis Titio. & de adim. leg. l. pecunię. d *Legatum est*] facit supra fam. ercis. l. & post. §. 1.

e *Interim*] id est, pendente conditione.

f *Iussus est*] in testamento.

g *Extinguere*] & sic directò auferri pecuniam ei, cui statuliber iussus erat dare, qũque tamẽ per obliquum, siue per fideicommissum: vt hæreditas in codicillis: vt C. de codicill. l. hæreditatem. & facit ff. de donatio. causa mort. qđ statuliber.

Si mihi Stichum] CASVS. Męuius legauit mihi Stichũ. & rogauit me, qđ darẽ Titio dictũ Stichũ, aut Pamphilũ seruum meum. & hæres Męuij detraxit mihi Falcidiã ff. Sticho. certè ad hoc est mea electio, vtrũ dem Titio partẽ Stichi quam habeo, an Pamphilum seruum meum. Vinianus.

h *Aut Stichum*] mihi legatum.

i *Eam partem*] nõ deducto aliquo sic, de annu. leg. l. liberto. §. à libero. & inf. tit. 1. l. cum pater. §. 1. & l. Imperator. Sed cont. inf. ad l. Fal. l. pœnales. §. fi. vbi legatarius deducit, si ei deductum est. Solu. ibi. in relicto quantitatis. hic in specie indiuisibili. sic. & alias. sup. eo. l. si fundos sub cõditione. §. si libertus. & inf. e. l. ab omnibus. §. resp. & no de hoc C. commu. de lega. l. 1.

Seruus] CASVS. Dicitur hic, quod sicut seruum ab hostibus captum possum hæredem instituere: ita eũ alij legare possum. Viu.

k *Seruus*] facit sup. de hæt inst. l. illa. §. 1. & ff. e. l. si seruo. §. 1. & l. ab omnibus. §. etiam. & sup. e. l. id quod. Sed arg. contra inf. de verb. obl. l. liber homo.

Si domino] CASVS Pamphilo Titij seruo legauit optionẽ seruorum meorũ, inter quos erat Stichus: postea ipsi Titio dño legauit dictũ Stichũ, rem viuo Pãphilo, cui legauit optionẽ, si hęc ẽns Titius Pãphili nisi dimidiã in Stichо: quia poterit esse, qđ Pãphilus perueniet ad libertatẽ, & optabit Stichum, & legatus est dño suo, vnde si eo cõcurreret quilibet in dimidia. Viu. 5† Li. 45. Digest. F.

l *Si domino*] putà Pãphili. Viu.

m *Seruo erat*] Domini. ff. Pamphilo.

n *Data*] ff. vt optet vnũ ex illis. cũ duo tãm essent: aliquin generale legatũ optionis in vno seruo de familia nõ derogaret spãli: vt ff. de pe. leg. l. seruo manumisso. de opt. leg. l. cum ita. §. 1. & l. si hæres, qũ sũt cõt. Sed R. intelligi: qđ hic dicit. esse verũ ex significatiõe verborũ defũcti, sed secus ex interpretatione voluntatis eius: vt in cõtrarijs. Et hoc no. hic per plura verba. & sm hoc fuit legata optio serui de tota familia. Sed pone me instituũ. & seruo meo relictã optionẽ serui, vt non valeret: vt Inst. d leg. §. an seruo. Sed dico cõtra, quia legatum optionis est condõnale. ff. si optauerit. vt Inst. d le. §. optionis. sed regula Cato. non pertinet ad conditionalia relicta. vt inf. de reg. Cato. l. f. & dicto. §. an seruo. in fi. Acc. 6† Li. 52. Digest. F.

o *Quod*; id est, quia.

p *Optare*] de rigore verborum, vel dic, qđ erant duo tantum. vt dixi. & secundũ vtrunque fiunt partes cõcursu, nam potest eligere in Sticho. cũ & ipse continebatur in optione hominis, cui legatur. & c. vt inf. tit. 1. l. Mæuius. §. 1. Sed huic l. secundum, quod R. ponit, sunt contrariã iura, quæ dicunt, generi per speciem derogari, non speciei per genus. vt inf. tit. 2. l. seruus vbanus. & inf. de re. iur. l. in toto. sed ex prædictis apparet sol. 7† Alias quẽmadmodũ. 8† F. possemus. alias possimus.

q *Si mihi*] facit ff. de le. 2. l. Mæuius. 1. 56. & ff. ad l. Fal. l. fundo. Sed cõt. sup. e. l. planè. §. 1. sol. vt dixi. sup. e. l. hæ. cõi. §. 1. 9† Li. 76. Digest. F.

Si domino] CASVS Pamphilo Titij seruo legauit optionẽ seruorum meorũ, inter quos erat Stichus: postea ipsi Titio dño legauit dictũ Stichũ, rem viuo Pãphilo, cui legauit optionẽ, si hęc ẽns Titius Pãphili nisi dimidiã in Stichо: quia poterit esse, qđ Pãphilus perueniet ad libertatẽ, & optabit Stichum, & legatus est dño suo, vnde si eo cõcurreret quilibet in dimidia. Viu.

l *Si domino*] putà Pãphili. Viu.

m *Seruo erat*] Domini. ff. Pamphilo.

n *Data*] ff. vt optet vnũ ex illis. cũ duo tãm essent: aliquin generale legatũ optionis in vno seruo de familia nõ derogaret spãli: vt ff. de pe. leg. l. seruo manumisso. de opt. leg. l. cum ita. §. 1. & l. si hæres, qũ sũt cõt. Sed R. intelligi: qđ hic dicit. esse verũ ex significatiõe verborũ defũcti, sed secus ex interpretatione voluntatis eius: vt in cõtrarijs. Et hoc no. hic per plura verba. & sm hoc fuit legata optio serui de tota familia. Sed pone me instituũ. & seruo meo relictã optionẽ serui, vt non valeret: vt Inst. d leg. §. an seruo. Sed dico cõtra, quia legatum optionis est condõnale. ff. si optauerit. vt Inst. d le. §. optionis. sed regula Cato. non pertinet ad conditionalia relicta. vt inf. de reg. Cato. l. f. & dicto. §. an seruo. in fi. Acc. 6† Li. 52. Digest. F.

o *Quod*; id est, quia.

p *Optare*] de rigore verborum, vel dic, qđ erant duo tantum. vt dixi. & secundũ vtrunque fiunt partes cõcursu, nam potest eligere in Sticho. cũ & ipse continebatur in optione hominis, cui legatur. & c. vt inf. tit. 1. l. Mæuius. §. 1. Sed huic l. secundum, quod R. ponit, sunt contrariã iura, quæ dicunt, generi per speciem derogari, non speciei per genus. vt inf. tit. 2. l. seruus vbanus. & inf. de re. iur. l. in toto. sed ex prædictis apparet sol. 7† Alias quẽmadmodũ. 8† F. possemus. alias possimus.

q *Si mihi*] CASVS. Sempronius legauit mihi equum suũ, sub conditione, ab hærede suo Titio. Titius hæres postea mihi eundem equum, sub eadem cõditione legauit. certè adueniente conditione, consequar equum ex primo testamento Sempronij. & non ex fundo Titij. Viu. 9† Li. 76. Digest. F.

Bona vadunt ad fiscũ cum onere legatorum. Bart.

¶ Quoties* lege Iulia bona vacantia ad fiscum perrinẽt, & legata, & fideicõmissa pstãtur,a quæ præstare cogeretur hæres, à quo relicta erãt.

Qui tenetur ad prętiũ rei re perempta liberatur. h. d. Vel sic, Qui tenetur ad quãtitatem respectu speciei, perẽpta specie liberatur. Bar.

¶ Si tibi seruus legatus fuerit, & petitũ a te vt Titio aliqđ præstares vsq. ad prętiũ serui, deinde seruus decesserit: b nihil fideicommissi nomine præstare cogendus eris.

Executor non debet ante pecuniam petere, quã conditio legati extiterit. Bart.

¶ Si scriptus ex parte hæres, rogatus sit percipere c 1† pecuniam, & ijs 2† quib. testõ legatum erat, distribuere, id, qđ sub conditione legatum est, d tunc percipere 3† debebit, cũ conditio extiterit: interim e verò 4† aut ei, aut ijs, quibus legatũ est: satisdari oportet.

Ille, cui datur aliquid cã cõditionis implenda põt onere fideicommissi grauari. Bart.

¶ Cui statuliber pecuniã dare iussus est, f is rogari põt, vt eandem pecuniam alicui restituat. Nã cũ possit testator codicillis purè libertatem dare, & hoc modo condõnẽ extinguere, & cur non ẽt per fideicommissum eãdem pecuniã adimendi potestatẽ habeat?

Fideicommissum initiẽtũ de re legata præstatur, vt accipitur: si de alia, præstatur in integrum. Bart.

Idem. 5†

LEX C.

SI mihi Stichus legatus esset, fideiq. meæ commissum, vt aut Stichum h aut Pamphilum seruum meũ rederem, & in Sticho aliquid ex legato pp legem Falcidiã perdidissem: necesse habebo, aut Pamphilum seruum meũ Titio totum dare, aut eã partem i Stichi, quam legatorũ nomine accepero.

Is, in quo ius est postliminij potest legari. Bart.

Idem. † 6

LEX CI.

SEruus k ab hostib. captus rectè legatur. Hoc. n. iure postliminij fit, vt quẽadmodum 7† hæredem instituere possumus seruum, qui in hostium ptãte est, ita legare eum quoque possimus. 8†

Cui optio est legata, potest optare seruum specialiter alteri legatum. Bart.

Idem. 9†

LEX CII.

SI domino l Stichus legatus esset, & seruo eius m optio data, n partem dimidiam Stichi dico ad dominium pertinere, quod o possit seruus manumissus eundem Stichum optare. p

Dispõ hæredis non tollit dispositionem defuncti. Bar.

Idem. 10†

LEX CIII.

SI mihi q Sępronius à Titio hẽde legauerit, Titiusque, 7† Alias quẽmadmodũ. 8† F. possemus. alias possimus. 9† Li. 76. Digest. F. 10† Li. 77. Digest. F. 1 Quę dẽt fieri ab hærede ẽt si agatur de prẽiudicio tertij in lucris captãdis. non si dodãn. iser. Bar. in l. si quis à filio. §. 1. ff. e. Qñ aũt agitur de interpretatione totius testi ptinet ad iudicẽ, p l. voluntatis. & ibi. Bal. C. de fideicom.

Si seruo] CASVS. Titius in testamento suo legauit seruo meo Stichum, & postea fecit codicillos, & mihi legauit eundem Stichum, ego nesciens mihi legatū esse Stichum in codicillis, repudiaui ex testamento, certè nihilominus postea potero petere ex codicillis.

¶ *Seruij* Capto apud hostes aliquid legauit, & ipse ibi mortuus est, certè nihil valet legatū, quod si redijsset ab hostib. per postliminiū confirmaretur legatum, & valeret. Vlp.

1† Li. 78. Digest. F.

a *Testam.*] vt inf. tit. l. si duob. & l. si mihi pure, & s. d trās. l. eum Aquiliana, & l. qui cū tut. in princ. & Inst. de inof. test. §. mī. & 6. Cæterū.

b *Momenti*] habetur .n. hoc legatum pro non scripto: vt C. de cad. toll. l. 1. & facit sup. e. l. seruus.

2† Fl. eundē seruū.

Si minor] CASVS. Quidā minor xx. ānis manumisit seruum suum non ꝓbata causa apud consilium, sicut dēt facere per leg. Aeliā Sentiā. & ita non valuit manumissio: & postea eidem seruo legatum reliquit in testō suo. & postea eundem seruū alienauit in Titiū. & Titius dedit ei libertatē, quæ valuit, nunquid capiet dictus seruus nunc liber legatum sibi à dicto minore relictū: Et dī. q. non, sicut .n. nō valeret legatum, si ei legasset sine libertate, ita non valet, qū legat ei, data ei libertate inutiliter, vt fuit in nostro casu. Vlpianus.

3† Li. 81. Digest. F.

4† Si minor q. 20.

c *Alienauit*] ab illo testatore viuente postea.

d *Sine libertate*] nam non potest minor sine causa ꝓbata coram iudice date libertatē, et in vltima voluntate: vt hic & Inst. qui. ma. non poss. s. eadem. licet ibi. ad 17. an. reducatur. & hodie per auth. ad 14. ann. vt C. qui. ma. non poss. aut. sed hodie & sic non ob. C. eo. l. seruis. sed cū tpe mortis minoris sit liber, videtur valere, sed certè, iō nō valet, quia sub condōne videt legatum. s. licet ac si ex manumissione quenerit ad libertatē: vt sup. de cond. indeb. l. seruo.

Si mihi sub eadem conditione eandem rem legauerit, exilla te conditione, capiā legatū, ex testamento Sempronij.

Qui repudiat ex persona serui, pōt agnoscere ex sua. B.

Idem. 1

LEX CIIII.

SI seruo meo Stichus legatus fuerit testō, idque legatum repudiauero, deinde prolatis codicillis apparuerit mihi quoque eundem Stichū legatū esse, nihilominus eundem 2† vendicare possum. a

Qui decedit apud hostes, videtur mortuus tpe captiuitatis, qui reuertitur, videtur sē per fuisse in ciuitate. B.

¶ Si ei, qui in hostiū potestate est, legatū fuerit, & is apud hostes decesserit, nullius momenti b legatum erit, quāuis postliminio cōfirmari potuit.

Legatum purè relictum seruo non iuste manumisso, non valet, nec confirmatur si postea manumittatur. Bart.

¶ Idem 3 †

LEX CV.

SI minor 4† xx. annis dominus seruū cā nō probata manumiserit, & postea legatum ei dederit, ilq. alienatus c ad libertatem profectus fuerit: 5† legatum non capit, nam perinde nullius momenti est legatum, ac si sine libertate d datum fuisset.

Tūc in fraudē videtur quis fideicommissum assumere, quando nō publicè, sed secretè de restituendo promittit. Ba.

Idem. 6 †

LEX CVI.

IN tacitis fideicommissis fraus legi fieri videtur, quoties quis neq. testō, neq. codicillis rogatur, e† 7 sed domestica cautione, vel chirographo obligat 8† se ad pstandum fideicommissum ei, qui capere non potest. f

Si testator vnū ex hæredib. exemit ab onere, cæteri ad eius integrum tenebuntur. B.

Idem. 9†

LEX CVII.

AB oibus hæredibus legatum ita erat, Quisquis mihi hrs erit, dānas esto Titio dare centum, deinde infra cōprehēsum erat, ne vnus ex hrdib. ei daret. Quæritur, relictā manumiserit, & postea legatum ei dederit, ilq. alienatus ad libertatem profectus fuerit: 10 † legatum non capit, nam perinde nullius momenti est legatum, ac si sine libertate datum fuisset.

Tūc in fraudē videtur quis fideicommissum assumere, quando nō publicè, sed secretè de restituendo promittit. Ba.

Idem. 6 †

LEX CVI.

IN tacitis fideicommissis fraus legi fieri videtur, quoties quis neq. testō, neq. codicillis rogatur, e† 7 sed domestica cautione, vel chirographo obligat 8† se ad pstandum fideicommissum ei, qui capere non potest. f

Si testator vnū ex hæredib. exemit ab onere, cæteri ad eius integrum tenebuntur. B.

Idem. 9†

LEX CVII.

ABoibus hæredibus legatum ita erat, Quisquis mihi hrs erit, dānas esto Titio dare centum, deinde infra cōprehēsum erat, ne vnus ex hrdib. ei daret. Quæritur, relictum quid hæres Lucij poterit petere legatū de centū? & certè si tpe testi tabulæ siue charta erāt in rerum natura, nō hēbit hæres Lucij legatum, quia si adimpleuit Lucius cōdōnem de dandis tabulis hrdi testatoris, quare non trāsmisit ad hrdem suū legati petitionē. si autem non erāt in rerum natura, vī apposita legato Lucij impossibilis condō, vīt pro non scripta hī, sicque legatum pure transmisit ad hæredem suū Lucius Titius prædictus.

5† Fl. ꝑductus fuisset.

¶ *Etiam*] Quædam res hostium possunt emi, & quædā non, illa res ergo hostiū quæ potest emi, pōt legari, & non alia.

¶ *Si Titio*] Institui mihi hrdes Titiū. et duos alios, & postea ita dixi, Quisquis mihi hæres erit, det decē Titio, certè ꝑ parte cohæredū hēbit legatū Titius, & non pro sua, quia hæredi à semetipso sibi legati ñ ꝑt. Quid si ita dixi, volo q̄ Titius hēat fundū Cornelianum, & det hrdib. meis? certè pro parte cohæredū hēbit fundum, & non pro sua, & sicut ꝑ tertia ñ hēt fundū, ita pro tertia nō soluit x. Quid si ita dixi: Quisquis mihi hæres erit, det hrdib. meis x. & sic grauati oēs hæredes dare oībus hæredib. decē certè oēs hæredes hēbunt æquales partes de x. & sic nullus hēt aliquid ā legato alterī.

6† Fl. hb 83. Digest. Flo.

7† Rogaretur.

8† Fl. obligaret.

9† Lib. 1. ad Vrseiū Ferocem Nesequanis Haloētī hac ī ser. Aug. li. 1. emē. c. 9

¶ *Cum quidam*] Institui mihi hæredē Titium quandocunque mater eius decederet, qā perinde est, ac si sub cōdōne eū instituissem: quia sub die incerto eum institui: & si hæres nō esset Titius, substitui ei Mæuium, & à substituto ꝑdicto reliqui legata instituto, me postea mortuo, & sic cedente die legati à me testatore instituto relicti, priusquā di ei, ꝑ substitutum, ipse institutus decessit viuo mē sua, & ita antequā existeret dies, sub quo eum instituī: vnde hīditatē meā non transmisit ad hæredē suum, imò hēt eā dictus substitutus, qui de legato ꝑstando instituto erat oneratus, venit hæres instituti, & petit legatum à substituto, dicens, quòd institutus ad me suum hæredē non transmiserit hereditatē, ñ legatum benè transmisit, quia ipso quo decessit instituto cesserat dies legati, vt dictū est, certe optime petit, & hīe dēt legatum, non solum qñ ego testator ei instituto aliter reliqui legatum, vt dictum est, id est ꝑtè, sed ēt si reliquissem sub condōne, si hæres non esset institutus prædictus: illa .n. condō inutilis eo moriente: vnde dēt hæres eius habere legatum sub dicta condōne relictum, & ita intelligitur illa condō, etiam si non esset appōsita. ñ tamen posset habere legatum, si hæres esset: vt dixi in casu sup. prox. s. si intelligitur ēt si non sit oppōsita, ergo legatum non facit condōnale: vt sup. eo. l. 3. non est ergo mirū, si hæres instituti habet legatum in prædicto casu.

¶ *Si socer*] Dedi dotē pro filia mea Titio genero meo, ipse gener me socerū instituit hrdē, & partē hīditatis suæ legauit Mæuio, certè ego socer ex his possum auferre partē dotem, quā dedi genero, & postea legatū solueret, & idē est si alio mō erat meus debitor gener, qui me instituit. Vlp.

Si seruo] CASVS. Titius in testamento suo legauit seruo meo Stichum, & postea fecit codicillos, & mihi legauit eundem Stichum, ego nesciens mihi legatū esse Stichum in codicillis, repudiaui ex testamento, certè nihilominus postea potero petere ex codicillis.

¶ *Seruij* Capto apud hostes aliquid legauit, & ipse ibi mortuus est, certè nihil valet legatū, quod si redijsset ab hostib. per postliminiū confirmaretur legatum, & valeret. Vlp.

1† Li. 78. Digest. F.

a *Testam.*] vt inf. tit. l. si duob. & l. si mihi purè, & s. d trās. l. eum Aquiliana, & l. qui cū tut. in princ. & Inst. de inof. test. §. mī. & 6. Cæterū.

b *Momenti*] habetur .n. hoc legatum pro non scripto: vt C. de cad. toll. l. 1. & facit sup. e. l. seruus.

2† Fl. eundē seruū.

Si minor] CASVS. Quidā minor xx. ānis manumisit seruum suum non ꝓbata causa apud consilium, sicut dēt facere per leg. Aeliā Sentiā. & ita non valuit manumissio: & postea eidem seruo legatum reliquit in testō suo. & postea eundem seruū alienauit in Titiū. & Titius dedit ei libertatē, quæ valuit, nunquid capiet dictus seruus nunc liber legatum sibi à dicto minore relictū: Et dī. q. non, sicut .n. nō valeret legatum, si ei legasset sine libertate, ita non valet, qū legat ei, data ei libertate inutiliter, vt fuit in nostro casu. Vlpianus.

3† Li. 81. Digest. F.

4† Si minor q. 20.

c *Alienatus*] ab illo testatore viuente postea.

d *Sine libertate*] nam non potest minor sine causa ꝓbata coram iudice date libertatē, et in vltima voluntate: vt hic & Inst. qui. ma. non poss. s. eadem. licet ibi. ad 17. an. reducatur. & hodie per auth. ad 14. ann. vt C. qui. ma. non poss. aut. sed hodie & sic non ob. C. eo. l. seruis. sed cū tpe mortis minoris sit liber, videtur valere, sed certè, iō nō valet, quia sub condōne videt legatum. s. licet ac si ex manumissione quenerit ad libertatē: vt sup. de cond. indeb. l. seruo.

Si mihi sub eadem conditione eandem rem legauerit, exilla te conditione, capiā legatū, ex testamento Sempronij.

Qui repudiat ex persona serui, pōt agnoscere ex sua. B.

Idem. 1

LEX CIIII.

SI seruo meo Stichus legatus fuerit testō, idque legatum repudiauero, deinde prolatis codicillis apparuerit mihi quoque eundem Stichū legatū esse, nihilominus eundem 2† vendicare possum. a

Qui decedit apud hostes, videtur mortuus tpe captiuitatis, qui reuertitur, videtur sē per fuisse in ciuitate. B.

¶ Si ei, qui in hostiū potestate est, legatū fuerit, & is apud hostes decesserit, nullius momenti b legatum erit, quāuis postliminio cōfirmari potuit.

Legatum purè relictum seruo non iuste manumisso, non valet, nec confirmatur si postea manumittatur. Bart.

¶ Idem 3 †

LEX CV.

SI minor 4† xx. annis dominus seruū cā nō probata manumiserit, & postea legatum ei dederit, ilq. alienatus c ad libertatem profectus fuerit: 5† legatum non capit, nam perinde nullius momenti est legatum, ac si sine libertate d datum fuisset.

Tūc in fraudē videtur quis fideicommissum assumere, quando nō publicè, sed secretè de restituendo promittit. Ba.

Idem. 6 †

LEX CVI.

IN tacitis fideicommissis fraus legi fieri videtur, quoties quis neq. testō, neq. codicillis rogatur, e† 7 sed domestica cautione, vel chirographo obligat 8† se ad pstandum fideicommissum ei, qui capere non potest. f

Si testator vnū ex hæredib. exemit ab onere, cæteri ad eius integrum tenebuntur. B.

Idem. 9†

LEX CVII.

ABoibus hæredibus legatum ita erat, Quisquis mihi hrs erit, dānas esto Titio dare centum, deinde infra cōprehēsum erat, ne vnus ex hrdib. ei daret. Quæritur, relictum quid hæres Lucij poterit petere legatū de centū? & certè si tpe testi tabulæ siue charta erāt in rerum natura, nō hēbit hæres Lucij legatum, quia si adimpleuit Lucius cōdōnem de dandis tabulis hrdi testatoris, quare non trāsmisit ad hrdem suū legati petitionē. si autem non erāt in rerum natura, vī apposita legato Lucij impossibilis condō, vīt pro non scripta hī, sicque legatum pure transmisit ad hæredem suū Lucius Titius prædictus.

5† Fl. ꝑductus fuisset.

¶ *Etiam*] Quædam res hostium possunt emi, & quædā non, illa res ergo hostiū quæ potest emi, pōt legari, & non alia.

¶ *Si Titio*] Institui mihi hrdes Titiū. et duos alios, & postea ita dixi, Quisquis mihi hæres erit, det decē Titio, certè ꝑ parte cohæredū hēbit legatū Titius, & non pro sua, quia hæredi à semetipso sibi legati ñ ꝑt. Quid si ita dixi, volo q̄ Titius hēat fundū Cornelianum, & det hrdib. meis? certè pro parte cohæredū hēbit fundum, & non pro sua, & sicut ꝑ tertia ñ hēt fundū, ita pro tertia nō soluit x. Quid si ita dixi: Quisquis mihi hæres erit, det hrdib. meis x. & sic grauati oēs hæredes dare oībus hæredib. decē certè oēs hæredes hēbunt æquales partes de x. & sic nullus hēt aliquid ā legato alterī.

6† Fl. hb 83. Digest. Flo.

7† Rogaretur.

8† Fl. obligaret.

9† Lib. 1. ad Vrseiū Ferocem Nesequanis Haloētī hac ī ser. Aug. li. 1. emē. c. 9

¶ *Cum quidam*] Institui mihi hæredē Titium quandocunque mater eius decederet, qā perinde est, ac si sub cōdōne eū instituissem: quia sub die incerto eum institui: & si hæres nō esset Titius, substitui ei Mæuium, & à substituto ꝑdicto reliqui legata instituto, me postea mortuo, & sic cedente die legati à me testatore instituto relicti, priusquā di ei, ꝑ substitutum, ipse institutus decessit viuo mē sua, & ita antequā existeret dies, sub quo eum instituī: vnde hīditatē meā non transmisit ad hæredē suum, imò hēt eā dictus substitutus, qui de legato ꝑstando instituto erat oneratus, venit hæres instituti, & petit legatum à substituto, dicens, quòd institutus ad me suum hæredē non transmiserit hereditatē, ñ legatum benè transmisit, quia ipso quo decessit instituto cesserat dies legati, vt dictū est, certe optime petit, & hīe dēt legatum, non solum qñ ego testator ei instituto aliter reliqui legatum, vt dictum est, id est ꝑtè, sed ēt si reliquissem sub condōne, si hæres non esset institutus prædictus: illa .n. condō inutilis eo moriente: vnde dēt hæres eius habere legatum sub dicta condōne relictum, & ita intelligitur illa condō, etiam si non esset appōsita. ñ tamen posset habere legatum, si hæres esset: vt dixi in casu sup. prox. s. si intelligitur ēt si non sit oppōsita, ergo legatum non facit condōnale: vt sup. eo. l. 3. non est ergo mirū, si hæres instituti habet legatum in prædicto casu.

¶ *Si socer*] Dedi dotē pro filia mea Titio genero meo, ipse gereret me socerū instituit hrdē, & partē hīditatis suæ legauit Mæuio, certè ego socer ex his possum auferre partē dotem, quā dedi genero, & postea legatū solueret, & idē est si alio mō erat meus debitor gener, qui me instituit. Vlp.

qui hæredes vtrum tota[a] centum dare deberent, an deducta vnius illius hĕditaria portione. Reſpõdit,verius eſſe reliquos hæredes tota centũ dare [1]† debere: cum & ſignificatio verborum non repugnet huic ſententię,& voluntas teſtatoris congruat.

Legatario mortuo ante conditionis poſſibilis exiſtẽtiã, legatum extinguitur: ſecus in conditione impoſſibilis. Bar.

¶ In teſtamento ſic erat ſcriptum, Lucio Titio,ſi is hęredi meo tabulas, [2]† quibus ei pecuniam expromiſerã,dederit, centum dato. Titius deinde antequam tabulas [3]† hæredi redderet, deceſſit. [4]† Quæſitũ eſt, an hĕdi eius legatũ deberetur. Caſſius reſpondit, ſi tabulæ fuiſſent,nõ deberi. ꝙa nõ redditis his, dies legati nõ ceſſerit. [5]† Iulianus notat: Si teſti faciendi ꝛpe tabulæ [6]† nullæ [b]fuerunt,vera [7]†ratione dici poteſt legatum Titio deberi: quod *ad ꝛrem*[8]† conditio[c] ꝓ nõ ſcripta habeãt. [9]†

¶ Etiam rem hoſtium poſſe legari Sabinus ait, ſi aliquo [d] caſu emi poſſit.

¶Si Titio [e] [10]† ita legatũ fuerit, Quiſqs mihi hæres erit, dãnas eſto hæredi Titio [11]† decẽ dare. deducta [f]ſua parte Titius [12]†decem peteret. Item, ſi iuſſus fuiſſet [g] hĕs decẽ dare,& fundũ ſibi habere,deducta ſua parte decem dabit. [h] Deniq; conſtat [13]†cum ita legatum fuiſſet, Quiſquis mihi hæres erit, dãnas eſto hæredi meo [i]decem dare: exæquari oĩum hæredum partes, eo ꝙ vnuſqiq; & ſibi, & cohæredi ſuo dare dãnatus videt. [k] [14]†

Conditio adiecta in inſtitutione,non videtur repetita in legato eidẽ ab alio gradu relicto.b.d. Vel ſic: Conditio tacita, vel expreſſa, quæ tacite inerat, tranſmiſſionem non impedit. Bartolus.

¶ Cum quidam hæredẽ inſtituiſſet[l] quandocunq; [15]† mater eius [m] deceſſiſſet, deinde ſecũdus hæres[n] inſtitutus [16]† fuiſſet,& ab eo legata ei, qui ſub cõditione[o] hæres ſcriptus erat, [17]† relicta fuiſsẽt [18]† iſque ꝓ viua matre deceſſiſſet ꝙ poſtq̃ dies legati ceſſerat, [p] [19]†q̃ſitũ eſt, an hæredis ſeius legata deberentˇ. Et [20]†verius eſt legatum deberi hæredi, ſiue purè ſubſtituto [q] [21]† legatum datum eſt primo hæredi, ſiue ſub hac conditione, Si hæres non fuerit, quia moriente eo conditio impletur. [u]

Hæres reſtituit fideicommiſſum deducto eo,quod ſibi debetur. Bar.

¶Si ſocero à genero ſuo hęrede inſtituto, pars hæreditatis alij legata fuiſſet, deducta dote, eum debiturum eſſe partẽ hæreditatis legatam Sabinus rſpondit: quemadmodum ſi pecunia ex crediti cauſa ſocero debita fuiſſet,ea [22]†deducta [x] partem hæreditatis daturus fuiſſet.

Qui legat qđ alius ſibi dẽt, videtur legare actiones. Bar.

Idem. [23]†

LEX CVIII.

LEgatũ ita erat, Quæ Lucius Titius mihi debet, hæres [24]† meus Cornelio dare dãnas eſto. Nihil amplius ex hoc legato,quã actiones [y] ſuas hæres præſtare debet.

Oratio imperfecta perficitur ex præſumpta voluntate defuncti. Par.

Alphenus. [25]†

LEX CIX.

SIin teſtõ [z] ſcriptum eſset, Hæres meus aureos centum multa ꝙbuſdã reliqui: & iuſſi vni ex hęredib. vt legata acciperet,& legatarijs ꝓſtaret. certè habebunt legatarij electionẽ. virũ cõuenit hĕdẽ iuſsũ. à oĩs hĕdes. & ſi iuſs[9] accipiat legata ꝓdicta à cohĕdib. dẽt eis cauere de ꝓſtãdo eos ĩdẽnes. Iuſortiatum.

a *Tota extent*] ſup eo.l.ſi fundum ſub conditione.§.ſi libertus.contra.Sol.ibi. Item arg.contra ſup de admi.tut.l.ſi pupillus. 1 & inf.de leg.2.l. cum ab vno. 2 ſed pro hoc inf. de duo.reis.l.pen.& inf.de fideiuſſo.l ſtipulatus.§.ſi.

b *Nulla fuerunt*] & ſic fuit conditio impoſſibilis legatario impoſita:& ſic vitiat & non vitiat: vt Inſt. de hæred.inſti.§. impoſſibilis.& hic ſubij cit.& inf.de condi.& demon.l.obtinuit.

c *Conditio*] Hic eſt Græcum,quod ſignificat impoſſibilis.Sed vt nõ haberi pro nõ adiecta: quia debet accepto ferri: vt ſ.eo. l. huiuſmodi.§. ſi ita. quæ eſt ſ. Sol. quo ad ipſas tabulas tedden das dicit ĩpoſſibilis.

d *Si aliquo*] ſi.i. quia ſm quoſdam.& facit ſ.de act.emp.l ſi.Sed cõtra.inf. de ver.obl. l. liber homo. & dic vt ibi.Item facit.ſ.eo. l. id quod ſernus. Ac.

e *Si Titio*] alias Titio. alias Attio; vt hic, & inf. & dic, teſtator inſtituit quinque hĕdes: & Attio, qui erat vnus ex his, legauit,i. prælegauit decẽ. quinta deducta & petit octo à cohæredibus: in ſua.n. parte non tenet legatum vt ſ.eo.l.& quidẽ. & facit ĵ. de cond.& demon.l.q hæredi.§.ſi. f. *Deducta*] ſ. de decẽ. ſibi.n.ipſemet Titius. & ſui cohęredes decẽ dare dãnati videtur. ſecus ſi in ſpecie conſtat legatũ: quia nihil deduceretur vt ſ.eo.l.planè.§. ſi duob. contra. & ĵ. ti.i.l.cũ patet. i prin. & inf.ad Tre l.deducta.§.nummis.& inf. ad legẽ Fal.l. in quarta. Alij dicũt deducta ſua parte.ſ. hĕditatis.

f *Iuſſus fuiſſet hæres*] ſ. Titius. & dic decẽ puræ hęredibus.ſ. omnib. & ſic ſubijpſi.& alijs: vt in fi. huius §. h *Dabit*]ſ.cohĕdib⁹, & percipiet fundum. i *Hæredi meo*]impersonaliter, non adiecto proprio nomine, vel dic, perſonaliter, puta Titio decẽ det Sempronius.& Sempronio decem det Titius. & ſic admittitur cõpenſatio ab vtraq; parte.H. & facit ſip. familiæ erciſc. l. hæredes. §. fin. & l. ſeq. Sic ergo patet ex prędictis, quod aut relinquitur vni hæredum ab hæredibus: aut eĩ ab vno hæredũ hæredib. aut hæredibus ab hæredibus.

k *Videtur*] quare, vtpote illuſorium, nullum eſt legatum.

l *Hæredem inſtituiſſet*] puta Titium.

m *Eius*]i. Titij.

n *Secundus hæres*]i. ſecũdo in teſtõ ſcriptus. & ſic purè. & improprie.inf.vocat ſubſtitutũ. Vel dic, ꝙ fuit inſtitutus ſub cõditione, ſi primus hæres non eſſet.

o *Sub conditione*] l. ſub die incerta. ſ. qñ mater eius morietur, quæ pro conditione habetur: vt inf.de cõdi. & demon.l. dies.

p *Iſque*]ſ. Titius.

q *Deceſſiſſet*] ſic ergo inſtõnis ꝓcõ deficit.

r *Ceſſerat*] quod eſt à morte teſtatoris.

[*Hæredi ſuo*] ſ.Titij q primo fuit inſtitut⁹.

t *A ſubſtituto*]i. q eſt ſecundo inſtitutus. vel dic proprie, vt ſup.

u *Conditio impletur*] hæc.ſ. Si hĕs non erit: vtpote cũ decedat an teq̃ cõditio exiet, ſub qua erat hæres inſtitutus.i. anteq̃ mater moriat. Itẽ tũc vĩ diẽ legati viua matre nõ debere cedere, cũ pẽdeat ex inſtitutione facta ſub ꝓdõne, cum mater deceſſerit. Sed ob hoc nõ cedit tardiꝰ: vt ĵ.qũ dicit.ſ.ce.l. hĕdis.& facit ĵ.ti.j.l. ſi pecuniã.§ j. contra. ADDITIO. Dic. ꝙ hic nõ erat relictum legatũ poſt mortẽ alicuius; ſed inſtõ fuit collata poſt mortẽ. qđ nõ vĩ repertũ in legato, ſecundum Bar.

x *Ea deducta*] vt, & arg. ĵ. ad leg. Fal.l. patet filiã & C. de iu. đ li.l.ſi.§. i cõputatiõe. & ĵ. de vſuf.leg.l. fin.

y *Actiones*] ſic ſupra eo.l.ſi hic. §. 1.

LEgatum] CASVS. Ita dixit teſtator: illud qđ debet mihi Lucius, volo ꝙ hĕs meus det Cornelio. certè ad nihil aliud tenebit hĕs Cornelio. niſi vt cedat ei actiones ĵ Lucĩ. Vi.

SI in teſtamento] CASVS. Hæc lex dicit, ꝙ licet q̃dã verba deficiant in legato, nihilomin⁹ valet. Viz *Si in teſtamento*] C. de teſt.l.errore. & ĵ.ſi deic.l. verbũ. & ĵ.de hære.inſti.l.q neque. & ĵ.titu. j.l.cũ pater. §.cum imperfecta.

SI apud heredes] CASVS. Apud hĕdes mihi multa ꝙbuſdã reliquit; & iuſſi vni ex hęredib. vt legata acciperet.& legatarijs ꝓſtaret. certè habebunt legatarij electionẽ. virũ cõuenit hĕdẽ iuſsũ. à oĩs hĕdes. & ſi iuſs⁹ accipiat legata ꝓdicta à cohĕdib. dẽt eis cauere de ꝓſtãdo eos ĩdẽnes.

z *In teſtõ ſcriptum eſset*] ſ. Titius. & dic decẽ puræ hęredibus.ſ. omnib. & ſic ſubijpſi.& alijs: vt in fi. huius §. h *Dabit*]ſ.cohĕdib⁹, & percipiet fundum. i *Hæredi meo*]impersonaliter, non adiecto proprio nomine, vel dic, perſonaliter, puta Titio decẽ det Sempronius.& Sempronio decem det Titius. & ſic admittitur cõpenſatio ab vtraq; parte.H. & facit ſip. familiæ erciſc. l. hæredes. §. fin. & l. ſeq. Sic ergo patet ex prędictis, quod aut relinquitur vni hæredum ab hæredibus: aut eĩ ab vno hæredũ hæredib. aut hæredibus ab hæredibus.

1† Die ꝙ ibi pupill⁹ nõ poterat libertate vtẽ ex tutoribꝰ in pũdicitiã alitorum: ſed hic teſtator poterat. ſecundum Bar.

2 Die ꝙ il la cõcordat. ſecundum Bar.

3† Fl. debeat. dare.

4† Fl. tabellas.

5† Flo. tabellæ.

6† Fl. deceſſerat.

7† Fl. ceſſaſſet aliàs ceſſiſſet.

8† aliasta bellæ.

9† Fl. vna

10† Vid Alciat.l.1.pa reg.c. 8.

11† Fl. habetur.

12† Fl. Si Attio.

13† Flor. Attio.

14† Flor. Attius.

15† Inſtituit quandoque. & vid. Ant. Aug.li 3. emẽd. c. 16† F. ſcriptus.

17† Fl. inſtituꝰ fuiſſet.

18† Fl. eſſent.

19† Fl. ceſſerit.

20† Fl. de eſt. Et.

21† Aliàs ab inſtitu to.

22† Aliàs nã. & ea.

23† li.i. ea Mincio. F.

24† Fl. ea hæres.

25† Fl. Alfenus Varus.lib. 2. dig. à Paulo epitomato.

23† Fl. cõſtitit.

24† Fl. videretur.

¶ *Si quis seruum*] seruum meum legaui Titio. & eidē seruo legaui decē sine libertate, cū morietur ipse seruus. benè valet legatū: & illud habebit ille Titius cū morietur seruus. Vi. a *Et præstare*] Sic ergo bis legauit. i semel ab oib. & semel ab vno: nec p hoc multiplicauit: vt ff. e. l. planè. §. 2. et 3. & facit ff. fam. ercisc. l. si filia. §. Pomponius. & §. idem Papinianus. & sup. tit. 1. l. cum ab vno. & C. de epis. & cler. l. nulli. & ff. eo. l. quidam § si scriptus.

b *Si quis seruum*] ff. leget. quod est inf. & die. & pure legauit seruum Titio. & eidē seruo x. cum morietur ipse seruus. valet. n. vt. & ar. ff. de cōd. & demon. l. hīs me⁹. secus è cōtra si seruū legat Titio cum morietur seruus. & ipsi seruo decem. quia fic inueniuntur legare suo seruo sine libertate. quod non valet: vt C. e. l. seruus. nec. n. potest tunc cedere dies legati vt sup. eo. tit. l. quæsitum. §. præsenti. & facit ff. de cept. legat. l. si optio. in princ. & ff. ti. 1. l. si legatarij⁹.

Si seruus] CASVS. Legauit tibi Stichū. & ipse Stichus me viuo fugit. Putasne debes illi Stichū. & ipse Stichus me viuo fugit. Putasne debes illi impēsam debes in legatarius præstare in eo recuperando.

¶ *Si id quod*] Debebas mihi equum ex testamento. quidam alius donauit dictū equum seruo meo. & ita acquisitus est mihi per obliquum ex causa lucrativa. f. donationis seruo meo facta. cenè nihilominus perā eū à te ex testamento. nā. & tu ipse qui tenebaris mihi ex testō ad equū. si donasses eū seruo meo. nō liberaris ab actione ex testō. nā & si solueris seruo meo illud. qd debebas mihi ex testō. inuito me. nō liberaris.

¶ *Cum homo*] Legauit tibi hominem in genere. certè tu habes electionem. & non hæres. nam ex pluribus actionibus tibi pro legato competentibus tu habes electionē. quā intentes.

¶ *Huiusmodi*] ita dixit testator: Titio. aut Mæuio lego decē. quicunq; eorū prius Capitoliū ascenderit. vel ita dixit: Instituo mihi hæredem Titium. aut Mæuium quicunq; eorū prius Capitoliū ascenderit. certè valet legatū. & valet institutio. & hoc probat tali argumento: quidam legauit libertis suis vsum fructum fundi Cornelliani. & legauit proprietatē eiusdem fundi illi ex dictis liberis. qui vixerit post alios. certè valet legatum. h. d. vsque ad ſ. Stichum. Viua.

c *Fugisse*] post quam legauit. & ita hæredem non commisisse culpam certum est: secus si cum legabat erat in fuga: vt sup. eo. l. cum seruus. & l. seq. quæ sunt contra. & inf. tit. 1. l. si quis seruum. & sup. eod. l. seruo legato. §. si.

d *Debet*] vbi relictū est. qū &c. vt. & no. sup. eod. l. cum res.

e *In qua*] vt hæredis quidem sit inquisitionis labor. legatarij verò periculum sit. & dispendium. R. & facit sup. ad exhi ben. l. sed si hæreditas.

f *Ex testamento alio*] nam per seruum meum deterior mea conditio fieri non pōt. Item hoc nisi in rem meam sit versum. vel nisi habui ratum: vt Instit. eo. §. si res aliena. & sup. eo. l. cum seruus.

g *Recipiendum est*] vt. & C. de pac. l. seruus.

h *Cum homo*] in genere.

i *Legatarij*] legatarius eligit actionem: vt hic. & inf. titu. 1. l. cum filius. §. varijs. Item rem legatam. sed hoc dicit R. si hæres differat eligere. Sed tu dic secundum loā. etiam à principio. vt no. sup. famil. ercisc. in. leg. hæredes. §. si ineat. o. vt tamen mediocrem eligat. sup. eodem titu. l. legato. & arg. inf. de auro. & argen. leg. l. qui lancem. & facit sup. eod. l. qui duos. & Instit. eod. §. si generaliter. Sed argumen. contra sup. eod. l. si quis à filio. §. 2.

k *Vtile esse*] vt Instit. eo. §. sub certa. & inf. de reb. du. l. si fuerit.

l *Vtiliter legari*] vt inf. de reb. dub. l. quoties.

m *Existimauit*] vt. & sup. de hære. instit. l. quoties. §. si qs ita. in prædictis autē erat causa dubitandi. obscuritas. vt ff. de iniu. l. prætor. §. quod autē prætor.

¶ *Stichum*] CASVS. Promisisti mihi Stichū. postea Titius instituit te hīdē. & eūdē Stichū mihi à te legauit: nunqd valet legatū? & distingoit. vtrū promisisti mihi ex eā non lucrativa. & valet legatū prædictū: an debes mihi dictum Stichū ex duabus lucrativis. puta. quia dicta stipulatio fuit interposita ex eā lucrativa. & ex testō mihi debes. quæ est eā lucrativa: & tunc non valet legatum. f. si iā sum consecutus dictū Stichū ex stipulatione ex causa lucrativa mihi à te facta. quia mihi legatario de Sticho mihi legato nihil abest. qa habeo eū ex stipulatione. vt dixi. nec pōt mihi legatario præstari eadē res bis. Itē pone quod Titius te instituit. & à te mihi legauit Stichū. & postea Sēpronius instituit te hæredem. & eūdem Stichū à te mihi legauit. & rogauit me dictus Sempronius secundus testator p fideicōmissum. vt eundem Stichum restituam Caio. certè teneris mihi ad dictum Stichum præstandum ex testamento primi testatoris. quia non video capere ex testamento secū di testatoris. cū alijs restituere debeam. & idē est si dictus Sēpronius secundus testator à me. cui legauit Stichū. legauit pecuniam Caio tantam quantā valet Stichus prædictus. quia benè poterio agere contra te ad Stichū ex testamento primi

1† Fl. deest. ei
* Amplia bis hāc legē in quā dicit. q̄ oratio imperfecta ex p̄cūpta mē te testatoris pficit dēbet. rexti. in l. cū pater §. cum ām pfecta ff. de leg. 2. vt procedat ē ex præcedēb. si cōmodè fieri p̄t.
2 † lib. 2. q̄stion.
3 † F. quq;
4 † alias, p c p̄re.
5 † Fl. est.
6 † Fl. præstari.
7 † li. §. q̄stion. Flo.
8 † Flo. si.
9 † Fl. debeas.
10 † Flor. quando.
11 † Fl. est
12 † alias dari.
13 † F. vsū fructū libertis lega tū, & quis
14 † Alias instituto.

tūi Licinio damnas esto: neq; adscripsisset dare deberi ei 1† legatum contulat.*

Legatarij possunt conuenire omnes hæredes pro hæreditaria portione, vel eū hæredem, qui factus est executor in solidum. Bart.

Aphricanus. 2†

LEX CX.

SI à pluribus hīdib. legata sint ea, quæ 3† vnus ex his præcipere 4† iubeatur, & præstare, a in potestate eorū, quibus sit legatum, debere esse ait, vtrum ne à singulis hīdibus petere, velint, an ab eo qui præcipere sit iussus, itaq; eum qui præcipere iussus sit, 5† cauere debere cohæredibus, indemnē eos præstare. 6†

¶ Si quis seruum, b cui aliquid sine libertate legauerit, cum morietur ipse seruus, leget, minimè dubitādum, quin vtile legatum futurum sit, propterea, f. quod moriēte seruo, id quod ipsi legatum erit, ad eum, cui ipse legatus fuerit, peruenturum sit.

Seruus, qui fugit post testamentum ante moriē, debet p̄sequi sumptibus legatarij. R.

Idem. 7†

LEX CXI.

SI seruus legatus viuo testatore fugisse c dicatur, & impensa, & periculo eius, cui legatus fuit, 8† dēt reddi, qm̄ rē legatam eo loco p̄stare hæres debet, d 9† in quo e à testatore sit relicta.

Duæ causæ lucrativæ, quæ habuerunt originem in personis diuersorum, possūt in eadem re concurrere. Bar.

Si id quod ex testamento mihi debes, quilibet alius seruo meo donauerit, manebit adhuc mihi ex testamēto actio, f & maximè si ignorem meam factam esse. alioquin consequens erit, vt etiam si tu ipse seruo meo donaueris eam inuito me, libereris, qd nullo modo recipiendum est, g quoniam 10† ne solutione quidē inuito me facta libereris.

In legato generali legatarij est electio. Bart.

Cum homo h Titio legatus esset, quæsitum est, vtrū arbitrium hīdis sit, 11† quē velit dandi, 12† an potius legatarij? Respondi, verius dici electionē eius esse, cui potestas sit, qua actione vti velit, idest legatarij. i

Potest legari vni ex duobus, qui prius conditionem impleuerit. Bart.

Huiusmodi legatum, Illi aut illi, vter eorum prior Capitolium ascenderit, vtile esse, k euidenti argumento probari ait, qd conferet vsufructu libertis legato ei, qui 13† eorū superuixerit, proprietatē vtiliter legari. l Idque, & de hærede instituendo 14† dicendum existimauit. m

e *In qua*] vt hæredis quidem sit inquisitionis labor. legatarij verò periculum sit. & dispendium. R. & facit sup. ad exhi ben. l. sed si hæreditas.

f *Ex testamento alio*] nam per seruum meum deterior mea conditio fieri non pōt. Item hoc nisi in rem meam sit versum. vel nisi habui ratum: vt Instit. eo. §. si res aliena. & sup. eo. l. cum seruus.

g *Recipiendum est*] vt. & C. de pac. l. seruus.

h *Cum homo*] in genere.

i *Legatarij*] legatarius eligit actionem: vt hic. & inf. titu. 1. l. cum filius. §. varijs. Item rem legatam. sed hoc dicit R. si hæres differat eligere. Sed tu dic secundum loā. etiam à princip. vt no. sup. famil. ercisc. in. leg. hæredes. §. si ineat. o. vt tamen mediocrem eligat. sup. eodem titu. l. legato. & arg. inf. de auro. & argen. leg. l. qui lancem. & facit sup. eod. l. qui duos. & Instit. eod. §. si generaliter. Sed argumen. contra sup. eod. l. si quis à filio. §. 2.

k *Vtile esse*] vt Instit. eo. §. sub certa. & inf. de reb. du. l. si fuerit.

l *Vtiliter legari*] vt inf. de reb. dub. l. quoties.

m *Existimauit*] vt. & sup. de hære. instit. l. quoties. §. si qs ita. in prædictis autē erat causa dubitandi. obscuritas. vt ff. de iniu. l. prætor. §. quod autē prætor.

¶ *Stichum*] CASVS. Promisisti mihi Stichū. postea Titius instituit te hīdē. & eūdē Stichū mihi à te legauit: nunqd valet legatū? & distingoit. vtrū promisisti mihi ex eā non lucrativa. & valet legatū prædictū: an debes mihi dictum Stichū ex duabus lucrativis. puta. quia dicta stipulatio fuit interposita ex eā lucrativa. & ex testō mihi debes. quæ est eā lucrativa: & tunc non valet legatum. f. si iā sum consecutus dictū Stichū ex stipulatione ex causa lucrativa mihi à te facta. quia mihi legatario de Sticho mihi legato nihil abest. qa habeo eū ex stipulatione. vt dixi. nec pōt mihi legatario præstari eadē res bis. Itē pone quod Titius te instituit. & à te mihi legauit Stichū. & postea Sēpronius instituit te hæredem. & eūdem Stichū à te mihi legauit. & rogauit me dictus Sempronius secundus testator p fideicōmissum. vt eundem Stichum restituam Caio. certè teneris mihi ad dictum Stichum præstandum ex testamento primi testatoris. quia non video capere ex testamento secū di testatoris. cū alijs restituere debeam. & idē est si dictus Sēpronius secundus testator à me. cui legauit Stichū. legauit pecuniam Caio tantam quantā valet Stichus prædictus. quia benè poterio agere contra te ad Stichū ex testamento primi

primi teſtatoris. & idem eſt, ſi primus teſtor, qui mihi à te hr̃de Stichum legauit, rogauit me per fideicommiſſum, vt Caio reſtituã dictũ Stichũ, aut tantã pecuniã, quantã valet Stichus. nam agere potero contra te ad Stichum ex teſtamento Sempronij ſecundi teſtatoris, qui mihi à te eundem Stichum legauit. non enim videor habere ex teſtõ primi, cum alij debeam reſtituere tũ, quãtum valet. Item ſi in teſtõ Titij primi teſtatoris tu hæres eius abſcidiſti mihi Falcidiam de Stichoprædicto mihi à te hr̃de legato. certè illud, quod mihi abſcidiſti, cõſequar à te ex teſtõ Sempronij ſecundi teſtatoris, qui mihi à te ſuo hærede dictum Stichum legauit. Item pone, q̃ Sempronius legauit mihi fundum Titij à te ſuo hærede: Titius prædicti fundi domin⁹ inſtituit me hæredem, & hæreditas tua Titij non eſt ſoluendo creditoribus tuis, vnde creditores abſtulerunt mihi dictum fundum, & omnia alia bona. certè tu prædictus hæres Sẽpronij teneris mihi ad dictum fundũ: quia non videor habere fundum ex teſtamento Titij, qui me inſtituit, cum eum mihi auferre creditores poſſint, ex eo, q̃d hæreditas Titij non eſt ſoluendo. & idem eſt in iſto caſu, ac ſi fundum mihi ab aliquo legatum emiſſem ab alio: nam poſſum ex teſtamento petere, cum habeam eũ ex cauſa non lucratiua: vt in prin. §. dictũ eſt. hoc dic vſque ad §. ſi ita ſcriptum. Viua. a *Ex duabus* ſ. cauſis lucratiuis: quia & ſtipulatio erat ex cauſa lucratiua, non ſolum legatum. & eſt ad hoc i a fr. de verb. obl. l. inter ſtipulantem. §. ſi rem. & de actio. & obl. l. ſi is qui. & inſt. tit. 2. l. nunc. §. 1. Sed arg. contra. ſup. eo. l. planè. 1. f. 2.

2† Flor. è duabus.

a † Fl. ũc magis placet inutile.

3† Fl. de eſt. quæ.

4† Fl. abſcidit. alias, decedit. & alias, abſtulit.

Duæ cauſæ lucratiuæ nõ poſſunt concurrere circa idem, niſi ex altera aliquid abſit ex ipſa re, vel eius occaſione. Bar.

¶ Stichum, quem de reſtipulatus eram, Titius à te hærede mihi legauit. Siquidẽ non ex lucratiua cauſa ſtipulatio interceſſit, vtile legatũ eſſe placebit. ſin ex 1† duabus [a] tunc magis inutile [2] † legatũ eſſe: quia nec abſit quicquã, [b] nec bis eadem res præſtari poſſit. Sed ſi cum mihi ex teſtamento Titij Stichum deberes, eundem à te hærede Sempronius mihi legauerit, fideiq; meæ cõmiſerit, vt eum alicui reſtituã, legatũ vtile erit, quia non ſum habiturus. Idemque 3† iuris erit, & ſi pecuniam à me legauerit. multò magis ſi in priore teſtamento fideicõmiſſum ſit. Item, ſi in priore teſtamento Falcidiæ locus ſit: quod inde abſcinditur 4† rõne Falcidiæ, ex ſequenti teſtõ conſequar. Item, ſi domino [c] hæres exiitero, qui non eſſet ſoluendo, cuius fundum tu mihi dare iuſſus eſſes: manebit tua obligatio, ſicut maneret ſi eũ fundum emiſſem.

Dictio Amplius, quãdo facit comparationem actus ad actũ, non inducit repetitionẽ. ſed ſi rei ad rem, tunc repetitionem induci, ſi reperitur q̃ repetatur. h. d. Bar.

1† Flor. duabus.

2† Fl. ũc magis placet inutile.

3† Fl. de eſt. quæ.

4† Fl. abſcidit. alias, decedit. & alias, abſtulit.

¶ *Qui quinque.*] Quinq; libras in arca mea hẽbã. ita dixi in teſtõ, decẽ, quæ in arca habeo. Titio lego. certè valet legatũ quantũ ad quinq; quæ ibi ſunt, & nõ quãtũ ad alia quinq; q̃ ibi nõ ſunt: quantũ. n. ad alia quinq; quæ deſunt, vr̃ certũ corpus legatũ, q̃d in rerũ natura nõ ſit: quo caſu non valeret legatũ: ſi aũt tpe mortis meæ teſtõris erãt integra x. in arca. & aliq̃d de eis poſtea perijt culpa hr̃dis: ipſe hr̃s legatario tenetur ad integra x. & quod dixi in legato, idẽ eſt in ſtipulatione.

¶ *Si ſcriptum.*] Legauit tibi Stichũ hr̃s meus fuit in mora dãdi eũ tibi. certè amodo eſt in periculo hæredis.

¶ *Cum quid.*] Titius teſtator legauit tibi equum, & rogauit te, q̃ cum mihi dares. ſi equus moriatur ante quã exigas ab hr̃de Titij, nunq̃d teneris mihi? & diſtinguitur an acceperis aliq̃d aliud in teſtõ Titij. & tũc teneris mihi, ſi ã exegiſti eũ, ſiue dolo tuo, & lata culpa, ſiue leui. ſi aũt nihil aliud habuiſti in teſtõ Titij, non teneris mihi, niſi de dolo, & lata culpa. & ita eſt etiam in contractibus bonæ fidei. h. d. vſque ad ſ. qui margaritam. Vid. N *hil vltra*] contra ſ. ti. 2. l. ſi ſic & l. ſi tibi purè. & ſ. de do. ꝑle. l. q ita legat. in quibus dicit admitti cũ Titio in primo legato. Sol. verbũ hoc tollit contra. nec obſt. ſ. ꝑx. rã. & vſitatũ &c. quia ibi non dicit, q̃ nihil vltra ſuũ legatũ habeat. Itẽ nec ſ. ex. §. quia nec ibi dicit, q̃ nihil vltra, vnde ẽt in primo legato ibi admittitur. Sed alij vi Ro. dicunt, q̃ hoc eſt verũ regulariter, & in dubio, niſi ex verbis, vel dignitate, vel charitate, vel coniectura ſimile aliter appareat, vt in legib. contrarijs. & inſt. tit. 2. l. pater. § fi. Tritij dicunt, aut ex hac tacita repetitione præiudicatur alij legatario: & tunc obtinet q̃ hic. aut ſoli hæredi, vt in contrarijs: & pro hoc facit illa l. ſi tibi purè. ſed non placet: vt prædicta l. ſi ſic.

5† Fl. deeſt. Sed et.

6† Fl. q̃d ita legauerit.

ad intel. huius tex. vi. Iacob. Nigri in l. 1. §. ſi qs ita. nu. 64. dever. ob. vt verò cõcilietur cũ l. generaliter. §. ſi qs ſeruo. de fideicõ. libert. vide Seb. Sap. ĩ l. ꝑcib. nu. 59. C. de impub. & ibidẽ Coraſ. n. 59.

7† Fl. deeſt, ait.

8† El. & ſi ſolum.

Facit ad hoc ĩ. e. l. ſi domus. §. de euictione. & gl. in verbo ex ſtipulatu.

Ad regadde l. ãpliorẽ §. fi. C. de app. l. ſãcim⁹. C. de dot. iunc. gl. in ver. ſuperfluũ. l. fin. C. ſi à non cõp. tod. l. 3. de oſſ. ꝑſi. Limitatur ꝓcedere i ijs. q̃ ſui natura diuiſibilia ſũt. l. fin. C. qua. ꝓuo. ñ eſt nec. & ꝓ reg. & tal. vi. Aug. Ber. q. 1. fami.

¶ *Si ita ſcriptum.*] Si ita ſcriptum erit, Amplius quã Titio legaui, hæres meus Seio decẽ dato. dubitandum non erit, quin & Titio ſuũ legatum maneat, & Seio nihil vltra [d] decem debeatur. Nam & vſitatum ferè eſt ſic legare, Lucio Titio tot, et hoc amplius vxori, & liberis eius tot.

¶ Sed & 5† ſi ei, cui nihil legatum eſt, cum hac adiectione, hoc amplius, aliquid legetur, minimè dubitandum eſt, quin id, quod ita legatum erit, 6† debeatur. [e] Multoq; minus [f] dubitãdum, ſi ab eo, qui nihil mihi debet, ita ſtipulatus fuero, Amplius quàm mihi debes, decem dare ſpõdes? quin decem debeantur.

Vtile legatum per inutilẽ libertatis dationem nõ vitiatur. Bart.

¶ Si ſeruus alienus liber eſſe iuſſus, & legatus ſit, peti eum ex legato poſſe ait. [g] Nã cum libertas nullius momenti [h] ſit, abſurdum eſſe ait 7† per eam legatũ infirmari, [i] quod alioquin valeret, ſi id ſolũ 8† datum fuiſſet.

Defectus demonſtrationis per quam deficit ſubſtantia legati, legatum perimit, hoc dicit. Vel ſic. Demonſtratio falſa adiecta rei, quæ non reperitur, vitiat legatum. Bar.

¶ Qui quinque in arca habebat, ita legauit, vel ſtipulanti

ADDITIO Dic q̃ ibi non erat cõmodum inutile. vt ibi patet. & per Dy. in c. vtile per inutile. de reg. iur. lib. 6. fin Bar. hic. *

promisit: Decem, quæ in arca habeo. & legatum, & stipulatio valebit: [a] ita tamen, vt sola quinq; vel ex stipulatione, vel ex testamento debeantur. Vt verò quinque, quæ deerunt ex testō peti possint, vix [b] ratio patitur. 1† nam quodammodo certum corpus, quod in rerum natura non sit, legatum videtur. Quod si mortis tempore plena summa fuerit, 2† & postea aliquid 3† ex ea deperierit, [c] sine dubio soli hæredi deperit.

Post moram hæredis res legata est in periculo eius. Bar.

¶ Si seruus legatus sit, & moram hæres fecerit, periculo eius & viuit, & deterior fit: vt si debilem fortè tradat, nihilominus teneatur. [d]

In legatis, & fideicommissis dolus, & culpa venit ad similitudinem contractuum bonæfidei. Bar.

¶ Cum quid tibi legatum, fideiq; 4† tuæ cōmissum sit, vt mihi restituas: si quidem nihil præterea ex testō capias, dolum malum duntaxat in exigendo eo legato, alioquin [e] ét culpā, te mihi præstare debere existimaui: sicut in contractib. bonæ fidei seruatur: vt si quidem vtriusq; contrahentis commodum versetur, etiam culpa: sin vnius solius, dolus malus tātūmodo præstetur. [f]

Licet verba legati referantur ad debitorem, alio cōpetit contra hæredē, cui in dubio videtur onus impositū. Bart.

¶ Qui margaritam 5† Titio pignori dederat, filium hæredem instituit, & filiā exhæredauit: deinde ita cauit, Te Titi rogo, fideiq; tuę committo, vt margaritā, quā 6† tibi pignori dedi, vendas, & deducto omni debito tuo, qđ amplius erit, id omne filiæ meæ restituas. Ex ea scriptura filiā à fratre fideicommissum pete re posse, vt is actiones suas aduersus debitorem g ei præstaret. hoc.n. casu eum, qui creditor fuisset, debitorem intelligendum, eius scilicet, quo 7† pretium pignoris summā debiti excedat. Non autem mirandum, si cum alius rogatus sit, alius fideicōmisso obstringatur. [h] Nam & cum in testō ita scribitur, Rogo Te Titi, vt acceptis cētum, illum seruum manumittas, vel Sempronio quid præstes, parum quidem aptè scribitur. 8† verū æquè intelligendum est 9† hæredis fideicommissum, vt pecuniā Titio præstet: ideoq. & ipsum Titium cum hęrede acturum, & libertatem seruo, vel Sempronio quod rogatus sit, præstare cogendum.

Onus de mutuando alicui iniunctum valet. Bar.

¶ Ausidius 10† filij sui fideicō misit, vt certam pecuniā quatuor libertis suis mutuam daret; & vsuras leuiores taxauerat. Placuit hoc fideicommissum vtile i totum esse.

Verba debent intelligi, vt aliquid operentur. Bar.

Idem. 11†

LXE CXII.

SI quando quis vxori suæ ea, quæ viuus donauerat, vulgari [k] mō 12† leget, nō de alijs donationib. eū videri sentire ait, [l] quā de ijs, q̄ iure valituræ nō sint: [m] 13† alioquin frustra [n] 14† legatur [o] sit, arq; si ita exprimat, Quæ [p] vxori rus [q] cum hærede ad centum. & Sempronio præstare cogendus dictum seruum.

¶ *Ausidius.*] Quidam testator rogauit filium suum, quē hæredem instituit, vt quatuor libertis daret centū mutuo sub certis vsuris. certè valet fideicommissum. & poterunt agere liberti prædicti contra filium. Viuianus.

g *Deinterem.*] i. creditorem, qui & debitor est quo ad quid. vt subijcit. sed & Titius potest cōueniri si vtatur exceptione cōtra hæredem: vt sup. eo. l. si pecunia.

h *Obstringatur.*] sic ff. tit. 2. l. fideicommissa. §. interdum. & ff. eod. l. seruo legato. §. si testator. & infr. tit. 2. l. 4. & l. Paulo Callimacho. §. 1. & l. cū quis decedens. §. pē. & de adi. le. l. alio. Sed arg. contra C. de fideicom. l. eam quā.

ADDITIO. Dic, q̄ ibi hęreditas non fuit adita p hidē. ím Ba. l *Vale*, sic sup. eod. l. & si æquo. & infr. tit. 2. l. xi. §. hæres.

Siquādo.] CASVS. Vxori meæ donaui plura, & in quibusdā valebat donatio de iure, in quibusdā non. postea feci testamentum: & ita dixi: ea, quæ viuus vxori meæ donaui, ei lego: certè ad illas donationes, quæ valuerūt, non pertinet legatū: quia non erā necesse: sed ad illas, q̄ nō valuerunt. & idē est in hoc casu quantum ad donationes, quæ valuerūt, qđ esset si expressissem hoc mō: ea q̄ iure ei donaui, ei lego. quo casu sine dubio sī valet legatū.

¶ *Hæres cum.*] Ita dixit testator, lego Seio fundū. & si hæres nō dederit ei fundū volo, q̄ det ei centum. postea hæres vēdidit dictū fundū Titio, petit Seius fundū ab hęrede, venit Titius, cui hæres eū vendidit, & offert Seio centū. certè inhiberi debet Seio fundi pſecutio aduersus hæredē: nā & ipse hīs, si fundū non alienasset. & si nollet præstare fundū, non teneretur, nisi ad cētū, habet ergo hęres electionē vtrum det fundum, vel centum, vel alius pro eo. Vi. K *Vulgari* jvt lego ea, quæ ei donaui.

l *Aut.*] Africanus ff. lē. loquēs. sic ff. de neg. ge. l. si ex duob.

m *Non sint.*] vt sunt ſrōes inter viuos: licet fallat in casib. vt ff. de don. inter vir. & vx. l. si spōsus. §. cōcessa. vsq; ad §. fin. *Frustra*, sic no. intelligi scripturā, vt aliquid operet. & ad dat. & sic ff. de vsur. l. cū stipulatus. & ff. ad munic. l. i. §. Sed arg.

1† Fl. patietur.

a *Valebit.*] vt & inf. de do. prælega. l. 1. §. pe. & sup. eo. l. si certos. & inf. de verb. obl. l. si ita.

b *Vix.*] i. nullo modo. Sed contra ff. de act. emp. l. si quis cū. sed ibi affirmauit tot doctos: vel ibi emptor, qui habet titulum oneroſum: hic legatarius, qui habet titulū lucratiuum.

Item ff. ff. fami. ercis. l. hīdes. §. fi. Solu. ibi.

ADDITIO. Dic, q̄ ibi fuit relicta vt quātitas: hic vt species, secundum Bar.

c *Deperierit.*] culpa hæredis, non alias: vt inf. ad leg. Falci. l. in ratione. in prin. & ff. eo. l. cum res. & ff. ad Trebel. l. mulier. §. si hæres. & sup. proxi. §. d *Tenetur.*] vt ff. e. l. cū res. §. fi. & l. hmōi. §. ædes. & sup. prox. §. e *Aliquin.*] i. si aliquid habuisti.

2† Fl. fuerit.

f *Tantummodo præstetur.*] vt infr. de reg. int. l. contractus. & s. cōmo. l. si vt certo. §. videndum. & de præscri. verb. l. si tibi tem. in princ. quid autem si non vult agere? Respon. non cogitur nisi cedere actiones: vt inf. tit. 1. l. imperator. in princ.

3† Fl. aliquid.

¶ *Qui margaritam.*] CASVS. Titio margaritam meā pignori obligaui pro centum. postea feci testamentum, & institui mihi hæredem filiū meū, & filiam meā exhæredaui: & postmodum ita dixi in testamento: creditor rogo te, vt vēdas margaritam, & accipias quod debes recipere. & superfluum des filiæ meæ, quam exhęredaui. nonquid aget filia contra creditorem, vt vendat margaritam. & superfluū eius quod debet recipere ei filiæ præstet? & certè non. imò aget contra fratrem suū hæredem patris, vt ipse cedat filiæ actionem ex testamēto, quam habet idem filius contra creditorem, vt prædicta faciat. & ita creditor est rogatus, & hæres tenetur. & istud non solū in hoc casu euenit, sed etiam in hoc alio si testator ita dixit: Rogo Titium vt acceptis centum manumittat Stichum seruum suū: & non expressit à quo acciperet centū prædicta: & tñ hæres tenetur dicta centū Titio præstare. Titius ergo, qui rogatus est, ff. seruum suum manumittere, aget cū hærede, ff. ad centū: & libertatē seruo prædicto præstare cogetur. & idē est si testator ita dixisset, rogo Titiū vt acceptis centū seruū suū Stichū Sēpronio pſtet. nā & hic Titius ipse q̄ rogatus est pſtare Sēpronio seruū, actetus cum hærede ad centum. & Sempronio præstare cogendus dictum seruum.

4† Fl. ex fideicommissi tuæ.

5† Fl. margarita.

6† Fl. vt margaritā, quā.

7† Fl. qđ.

8† Fl. sint.

9† Fl. deest. est.

10† Fl. Ausidius.

11† lib. 6. Quæst. Fl.

12† i. ea, formula, q̄ est in l. 33. §. 1. ff. tit. 2. & l. 13. ff. de auro & arg. leg.

13† F. or. sunt.

14† Flor. aliqn & frustra.

2 Solue vt arg.contra ĵ.de verb.obl.l.ſtipulatio iſta. §.eũ.& l.qui ſic. 2 Item no.ſic voluntatem 2 intelligi, vt non pereat. ſic inf. de teb.dub.l.quoties.& ſup.de lib.& poſthu.l.Gallus. §.1.

2 Quot modis interp̃tatur, & p̃betur volũtas teſtatoris, vide plenè p.arg.Inſt.eo.§.econtrario.

p Bar. i l. 2 ĩ.d vul. & pupil. ſubſt. Alc. conſil. 81. 4.parte. 1† Fl.deẽ mecũ.

2† Fl.deẽ ea ei lego.

3† Fol.reliquitur.

4† Fl.contẽtus eſt.

5† Lib.9. Quæſt.Fl.

Iure donauero] quod eſt in caſibus, vt modo not.

b *Manumiſſionis*] vt C.de don inter vir.& vxo.l.maritus.

c *Futurum eſt.*] cum nihil plus ſit in legatario, vi p.o.arg.Inſt.eo.§.econtrario.

d *Relinquatur*] etiã poſt alienationem.& hoc ex generali regula, vt ſup.de iure do.l. plerunque. in fi.

e *Præſtet.*] non ergo partem vnius.& partem alterius: vt ſupra eo.l.ſi ex toto. §.fi. & ĵ.tit.1.l.ſi quis duob. & ĵ.de ſol. l.qui hominem.in prĩn.& de verb.obl.l.ſi.§.penul.

f *Titius*] poſſeſſor.

g *Non præſtaretur*] qđ fieri poterat, vt ſupra ibi, cum electio &c. Et no. p̃ videtur hic primo ferenda ſnĩa de fundo præſtando. ſed non eſt ita: quia non fertur ſententia, ſed quæritur,& interrogatur, an velit fundum præſtare. ſi dicat, volo, damnatur in centum. Azo.

Sihæres.] CASVS. Rogaui hæredem meũ, vt daret Titio ſeruum in genere ad ſuã hæredis electionem. ipſe dedit Sichum, quem furẽ ſciebat, & ille Stichus fecit furtum legatario. certè aget legatarius aduerſus hæredẽ actione ex teſtamento propter dolum hæredis, quia ſciens furem, dedit furem: & per eam actionẽ coget hæredem, vt aliũ hominem præſtet ſibi. & illum quem ſoluit, relinquat legatario pro noxa, quã cõmiſit apud legatarium. Viuianus.

h *De dolo malo*] id eſt ex teſtamento nomine doli ad ſolidum damnũ: vt arg. ĵ. de pig.actio.l.ſi ſeruus pig. Vel dic de dolo, ꝓpriè.licet.in actio ex teſtõ ſimilia aliqua hãeat cũ bo.fid.vt C. in quibus cau.in integ.reſt.l.in minorum. eſt ĩ ſtricti iuris, cum non ſit numerata inter bo.fi.actiones. vt Inſt.de act.§.actionũ. ergo non ex eo contractu. vel quaſi, ſed de dolo agitur dolo commiſſo: vt ſup.de dolo.l.eleganter.§.non ſolum.in fi.

i *Non præſtimum det*] vt inf.de verb.obl.l.quicquid. & ĵ.eo. l.legato.& C.de don.l.ſi quis argentum.

K *Præſtet*] actione ex teſtamento conuenitus.

l *Relinquat*] ſi voluerit legatarius, qui in ſolidũ agere põt, ſi velit: vt dictum eſt. Sed tu dices: eadem ratione liberetur ſi quamlibet aliam ſpeciem præſtet pro noxa legatario volenti. Reſp.verũ eſt, ſed non ipſo iure, ſed per exceptionem. at cũ illud præſtatur ad qđ præſtandũ quis tenetur, ipſo iure liberatur: vt ĵ.de verb.oblig.l.ſi.§.fi.in princ. Vel dic.ꝓ hic corrigi.qđ ĵ.dixit dari de dolo in ſolidum. & aliud in ĵ.ſtrib.vt ſ.de pign.actio.l.ſi ſeruus cũ ſimilib. ibi nota. Hic igitur liberatur dando pro noxa, ſi non vult præſtare litis æſtimationem. & facit ĵ.de æd.edic.l.cũ aũt.§.Iulianus.

Ethæc.] CASVS. Ego habens patrimonium meũ in Italia, & prouincia, inſtitui filium meũ hæredẽ in oibus, & ei dedi tutorem Titium. & ei Titio legaui centũ. hic Titius excuſauit & à tutela filij mei pro parte bonorum putà Italicorum. certè etiam totum amittere debet legatũ. qui enim deliquit etiam in parte reus eſt in totum. Viuianus.

m *Totum*] plus videt egredi pœnã, quã delictum, & ſic ſunt arg. contra: vt ĵ.de ijs, q. vt indign.l.reſcripto. & ſup.de adm.tu. l.ſi duo. & facit ad l.ſup. de excu.tu.l.tutor petitus. §.1. & de teſta. tut.l qui tutelam. in prin.c. & ĵ.de ijs, qui. vt indig. l. poſt legatum. §. amittere. & C.de le.l.pen.in fi.

6† aliàs teneri.

7† Fl.dedito.

8† lib.2. Inſtit. Fl.

9† Cõiunge.l.3.de iu. patro.

10† Fl.Seuerus.

Si quis inquilinos.] CASVS. Colonos, qui erãt adſcripti fundo meo, legaui Titio ſine fundo. certe non valet legatum: quia non poſſent alienari ſine fundo. ſed ſi tacitè, vel expreſsè voluit teſtator æſtimationem colonorum dari legatario, benè dabitur.

11† lib.6. Inſtit. Fl.

¶ *Cum ſeruum.*] Rogaui hæredem meum, vt daret Titio ſeruũ ſuam proprium, & ipſe hæres eum manumiſit. tenetur legatario ad æſtimationem, ſiue ſciuit a ſe legatum, ſiue non. & idem eſt ſi alij donauit. & donatarius cũ manumiſit.

¶ *Sitia legatum.*] ita dixit teſtator, Titio cum Seio lego decẽ. certè vtique legaſſe videtur, & vtrunque videtur legatum. cũ teſtator ita dixit: talem rem cum tali lego Titio.

¶ *Si quis.*] Teſtator iuſſit in teſtamento fieri aliquid, qđ erat contra bonos mores, vel contra leges, vel prætoris edictum: non valet iuſſio. adeo ſi faciat iurare hãdem de hoc adimplendo, non valet. Viu.

n *Si quis inquilinos.*] i. adſcriptitios.

o *Inutile.*] quia nec vendi poſſunt ſine dolo: vt C.de agric. & cenſit. l.quemadmodum. lib.11.

p *Ex voluntate*] expreſſa, vel etiam tacita, quia erat coniuncta perſona: vel alio modo. vt C.eo.l.cum alienam. & ſupra eo.l.ſi ſeruus plurium. §.fi. vel quia ſciebat eos adhærere ſolo. arg. ſ.eo.l.ſi res. & ĵ.tit.1.l.non dubium. §.fi. Sed contra ſup.eo.l.apud Iulianũ. §.fi. vbi nec æſtimatio debetur. Sol. ibi erat legatum inutile ratione rei, cuius non erat commercium alicui. ſed certè & hic non eſt commercium: vnde dic.ꝙ & ibi debetur æſtimatio, ſi appareat teſtatorem voluiſſe. & diſtingue hic, vt no. ſup.eo.l.eo ſi res.

q *Æſtimatum*] vt Inſt.de leg. §.ſi res legata & argum. inf.tit.1.l.ſi hæres. & l.vnum. §.ũ rem. & de verb.obl.l.ſeruum. §.1. Sed contra inf.de manu. l.ſeruum qui ſub conditione. vbi non tenet manumiſſio. ſed hic tenet. Sol. ibi teſtatoris erat ſeruus: hic hæredis. ſic ſoluitur inf.qui & à quibus l.hæres. vel dic, vt ibi.

meę l† iure donauero,[a] ea ei lego: [2]† vel ita, Quæ vxori manumiſſionis [b] cauſa donauero, ea ei lego. nam inutile legatum futurum eſt. [c]

Facultas ſoluẽdi aliud pro alio tranſit ad ſingularẽ ſucceſſorem. Bart.

¶ Hæres, cuius fideicommiſſum erat, vt mihi fundum aut centũ darer, fundũ Titio vendidit. Cum electio ei relinquatur, [d] 3† vtrũ malit dandi, vt tñ alterum ſolidum præſtet, [e] prætoris officio cõuenire exiſtimo, vt ſi pecuniã Titius [f] oſ ferat, inhibeat fundi perſecutionem. ita.n.eadẽ cauſa conſtituetur, [4]† quæ futura eſſet, ſi alienatus fundus non fuiſſet. qñ etiam aduerſus ipſum hæredẽ officiũ prætoris, ſiue arbitri tale eſſe deberet, vt ſi fundus non præſtaretur, [g] neque plutis neque minoris, quam centum æſtimaretur.

Qui ſoluit ſeruum malũ, actione de dolo tenetur ad dãnum, & actione perſonali tenetur ad rem legatam. Bart.

Idem. [5]†

LEX CXIII.

SIhæs gñaliter ſeruũ, quem ipſe voluerit, dare iuſſus, ſciens furẽ dederit, iſque furtum legatario fecerit: de dolo malo [h] agi poſſe ait. Sed qñ illud verum eſt, hæredem in hoc teneri, vt non peſſimum [i] det; [j] ad hoc teneẽ, [6]† vt & alhũ hoĩem p̃ſtet, [k] & hũc pro noxę deditione [7]† relinquat. [l]

Onus pro parte recuſatum facit legatarium perdere totum. Bar.

Martianus. [8]†

LEX CXIV.

ETiã [9]† ſi partis bonorũ ſe excuſauerit tutor, putã Italicarũ, vel Prouincialiũ rerum, totum [m] quod teſtamẽto datum eſt, ei auferetur. & ita diui Verus [10]† & Antoninus reſcripſerunt.

Si legatur res, cuius non eſt commercium ſeparatum ab alia, debetur æſtimatio. Bar.

Idem. [11]†

LEX CXV.

SI quis inquilinos [n] ſine p̃dijs, quib. adhærent, legauerit, inutile [o] eſt legatũ. Sed an æſtimatio debeatur, ex voluntate [p] defuncti ſtatuẽdum eſſe diui Marcus, & Commodus reſcripſerunt.

Qui alienat rem legatam, tenet legatario ad æſtimationem. Bar.

¶ Cũ ſeruum ſuũ hæres dãnatus dare, eũ manumiſerit, tenetur in eius æſtimationẽ; [q] nec intereſt, ſciuerit, an ignorauerit legatum. Sed & ſi donauerit ſeruũ hæres, & eũ is, cui donatus eſt, manumiſerit; tenetur hęres, quamus ignorauerit à te eum legatum eſſe,

a *Si ita legatum*] vt inf. de vſufru. leg. l. illi. & ſup. de vſufr. l. ſi quis Titio.

b *Turpe*] pone exempla: vt inf. l. proxima. §. fi. & l. ſi filiuſfamilias. § ædes. & ſ. de condit. inſt. l. quidam. & C. de iſs, quæ pœnæ. no. l. 1. & facit inf. de verb. obl. l. generaliter. & infra proxim. §.

c *Iuris*] vt lego ædē deſtruendam: & volo hæredem, vel legatariū iurare: vt ſ. ſu. l. cū filius. ſ. filius matrē. vel dixit, lego tibi decē, ſi iurauerit non aſcendere Capitolium, quod hodiè non valet: vt ſ. de cōdi. inſtitu. l. quæ ſub conditione niſi in duobus caſib. vt infr. de cōd. & demon. l. municipibus. & ſ. de manumiſſiteſta. l. ſi quis libertatē. Et ad hoc facit, quod iuſiurandum non firmat quod non valet: * vt C. de leg. & conſt. l. non dubiū. & ſ. de pact. l. iuriſgentium. §. & ghaliter. & arg. ſ. qui ſatisd. cogan. l. ſi & ſ. proxi. §.

x† Pl. Seuerus.

* Iuſiurandū non firmat quod de re non valet. materia vi. ſi quis ſacramentō a patre cōmendati ſibi filij ad certum tempus impetrauerit, ne ſine ſua voluntate abſcederet, ſi iuratus ſit, non cogetur ſacramentō ſatisfacere. Ioan. Fab. in §. ſuper verbo. ſi ſimiliter ibi & Ga. ex de foro compet. 2 ſ. 1. n. 3. Inſtituto. Flo.

¶ Si ita legatū [a] fuerit, Titio cum Seio do, lego: vtriſq; legatum eſt: ſicut vtrūq; legatū eſt, cum fundus cum domo Formiana legatus eſt.

Legatū & iuramentū contra bonos mores, non tenet. B.

¶ Si quis ſcripſerit teſtō fieri, quod contra ius eſt, vel bonos mores, nō valet: veluti ſi quis ſcripſerit contra legē aliquid, vel contra edictum prætoris, vel etiam turpe [b] aliquid.

¶ Diui Verus [1] † & Antonin⁹ reſcripſerunt, iuſiurandū contra vim legum, & authoritatē iuris [c] * in teſtamēto ſcriptū, nullius eſſe momenti.

Seruo alieno legari poteſt quo ad ſeruiet. Bar.

Idem. [2] †

LEX CXVI.

SEruo alieno ita legari, poteſt, Quo ad ſeruiet; [d] 3 † vel, Si forte ſeru⁹ Titij [e] erit; vt & Marcellus ait.

Alimēta poſſunt reliquiſeruo proprio. Bar.

¶ Si quis poſt ipſs libertatem ſeruo ſuo dederit [f], & interea rogauerit hæredem, donec ad libertatē pueniat, cibaria ei dare, teſtōris volūtati obtemperandū eſſe, [b] diui Verus 4 † & Antoninus reſcripſerunt.

Abillo, qui ſubſtitutus eſt vulgariter, intelligūtur repetita relicta ab inſtitutis: à ſubſtituto pupillariter non debentur ex repetitione, quæ à pupillo deberi cœperunt. Bar.

¶ Si quis à Primo [i] hērde centum legauerit alicui, & eidem à Secundo ducenta, poſteaq. gñaliter repetierit legata trecenta vī repetiſſe. Sed ſi pater [k] impuberi filio ſubſtituerit, l & à ſubſtituto legata [m] repetierit; ſi pupillus hæres extiterit, & intra pubertatem deceſſerit, repetitio non valet; quia defuncti voluntas hæc eſt, vt ſemel debeantur. [n] 5 †

Nō cenſetur repetita conditio, quæ repetita vitiaret. Ba.

¶ Si ab impubere legatum fuerit ſub conditione [o], Si ad pubertatē peruenerit, & a ſubſtituto repetitū [p] fuerit legatum, debetur, & à ſubſtituto; nec videtur repetita [q] conditio, quæ inutiliter legatum facit.

Ineptæ voluntates defunctorum non ſunt ſeruandæ. Bar.

¶ Ineptas volūtates defunctorum circa ſepulturā, * veluti veſtes, aut ſi qua alia [6] † ſuper uacua ei [7] † in funus impendantur, non valere [t] Papinianus lib. 3. Digeſtor. [8] † ſcribit.

¶ Si quis à Primo hērde centum legauerit alicui, & eidem à Secundo ducenta, poſteaq. gñaliter repetierit legata trecenta vī repetiſſe. Sed ſi pater [k] impuberi filio ſubſtituerit, l & à ſubſtituto legata [m] repetierit; ſi pupillus hæres extiterit, & intra pubertatem deceſſerit, repetitio non valet; quia defuncti voluntas hæc eſt, vt ſemel debeantur. [n] 5 †

Nō cenſetur repetita conditio, quæ repetita vitiaret. Ba.

¶ Si ab impubere legatum fuerit ſub conditione [o], Si ad pubertatē peruenerit, & a ſubſtituto repetitū [p] fuerit legatum, debetur, & à ſubſtituto; nec videtur repetita [q] conditio, quæ inutiliter legatum facit.

Ineptæ voluntates defunctorum non ſunt ſeruandæ. Bar.

¶ Ineptas volūtates defunctorum circa ſepulturā, * veluti veſtes, aut ſi qua alia [6] † ſuper uacua ei [7] † in funus impendantur, non valere [t] Papinianus lib. 3. Digeſtor. [8] † ſcribit.

b *Diui Verus*] vt & arg. ſ. de an. leg. l. ſi. & ſ. tit. 1. l. debitor. ſ. ſi.

c *Teſtō*] & valet tunc, cum erit factus Titij.

d *Seruiet*] vt & arg. ſ. de an. leg. l. ſi. & ſ. tit. 1. l. debitor. ſ. ſi.

e *Titij*] & valet tunc, cum erit factus Titij.

f *Dederit*] id eſt reliquerit.

g *Ei*] ſeruo.

h *Obtemperandum eſſe*] officio iudicis fauore alimentorum. vt & ſ. de ali. & ci. leg. l. ſeruis. & C. de neceſſ. ſeruis. l. pen. §. illos. aliàs contra C. eo. l. ſeruus. & ſ. tit. 2. l. ſi legatarius §. 1. & ſup. famil. erciſc. l. ex parte. §. ſeruo. quæ ſunt contra.

i *Si quis à Primo*] Primus & Secundus propria nomina ſunt: vel ſi dicas notari ordinē: dic ambos iuſſiſſe, vnum prius, & alterū poſt. & non vtrūq; alteri ſubſtituiſſe. nunc ducēti ſ ab eo relictis, & centum quæ ab inteſtato fuerunt relicta, videtur ineſſe inducentis: vt ſ. eod. l. ſi cui. & l. quid ergo. ſecundū. R. cum. n. rurſus à ſubſtituto idem eidem legatur: perinde eſt ac ſi eadem legata reperiſſent, vt ſup. eo. l. ſi fundum ſub. §. ſi paterfamilias. 1. reſpon.

k *Sed ſi pater.*] ſuperiori caſu dixit, vbi à duobus coheredibus. & facit inſ. titu. 1. l. ſi plurib. ſeparatim legatum ſit. hic verò cū ab inſtituto, & ſubſtituto.

l *Subſtituerit*] pupillariter.

m *Legata*] ſcilicet ab impubere relicta.

n *Debeātur*] cum igitur ex primis debeat tabulis, ex ſecundis vltra deberi nequeūt legata, licet mō prædicto repetita. debebit ergo ſubſtitutus, vel quilibet alius hæres hæredis: ſi autem non debeātur ex primis tabulis, vt quia prius decederet impubes, quā eſſet hæres: valebunt ex ſecūdis, ſiue ex expreſſa, ſiue etiā ex tacita repetitione. idem ſi conditionaliter à primis, ſed purè ex ſecūdis tabulis eſſent relicta: vt ſup. eo. l. ſi fundum ſub conditione. §. ſi pater. & §. fi. & ſup. eo. l. licet. & inf. proxi. §.

o *Sub conditione*] ſcilicet hac, ſi ad pubertatem &c.

p *Repetitum.*] ſ. idem legatum. & facit ſup. proxi. reſpon. & quod ibi no.

q *Repetita*] ideo quia vitiaret. vt hic dixit. & ſ. eo. l. ſi quis à filio, niſi expreſsè repetatur: vt ibi dicitur. & facit ad repetitionem, quod no. Inſt. ad leg. Aquil. §. cæterum. & infra de verb. oblig. l. Titia. ſ. idem reſpondit.

r *Non valere*] vt C. de iſs, qui. vt indig. l. non oportet. & ſup. de cond. inſt. l. quidam. & ſ. l. prox. §. pen. & ſ. de pet. hær. l. hæreditas. §. 1. & ſ. de aur. & arg. leg. l. fin. Sed contra. C. de relig. l. militis. Sed ibi non præcepit illicitè. Item arg. contra inſ. de cond. & de. non. l. Maximus. Sed ibi non præcepit.

s *Filiusfamilias.*] CASVS. Filius meus familias miles, vel veteranus poteſt facere teſtm̄, ſi vult: & ſi ab inteſtato decedat, benè poteſt fideicommiſſum à me, qui debeo habere bona ſua, relinquere. Item ſi libertus meus ab inteſtato decedat, benè ſ̄t à me patrono fideicōmiſſum relinquere, ita q̄ non tangat de parte mihi in bonis eius debita. Item ſi aliquis alius ab inteſtato decedit, & ſic bona ſua ad fiſcū peruenire debent, ex eo q̄ non creditur ſe habere aliquē ſucceſſorem, benè poteſt fideicommiſſum à fiſco relinquere.

¶ *Apud Marcellum.*] Legaui fundum Caio & fidei eius cōmiſi

1 † Pl. Seuerus.

2 † Pl. ſeruus.

3 † Pl. ſeruus.

4 † Pl. Seuerus.

5 † Aliàs debeatur.

6 † aliàs vt veſtes, aut qua alia.

7 † Pl. vt ſepulturā idē cōſtituiſſe Lycu. refert Alex. Gei genia. li. 3. c. 2. & li. 6. c. 14. Vbi copiosè de cōceſſis, aut vetitis apud varias gētes impēſis diſſeſit.

8 † Pl. rēſorum.

misi, vt dictum fundum restitueret Sempronio post mortẽ suã Caij. Item eiusdẽ Caij fideicõmissi. vt Titio cẽtũ daret ex fructib. dicti fundi perceptis ante mortẽ suã Caij. & ita vt rogatus Caius de præstandis centũ Titio in tempus mortis suæ Caij: quæritur, quãtũ debeat Caius præstare Tiuio in dictis centum? dr q si Caius tãdiu viuat, q ex fructibus dicti fundi percipiat integra centum, vel plus, Titio centum dabit ipse si viuit, vel hæres eius, si mortuus est. si autem vixerit ita parum Caius, q ex fructib. fundi nihil percipit, vel minus q centum: tũ dabit Titio, quantũ percepit, & non plus, quia nõ potuit i plus onerari, quam honoratus sit. Sed quid si adiecto Caio, cui fundum legaui, ita simpliciter Titio cẽtũ legaui, Cui? det Titio centũ, nõ aute dixi, rogo Caiũ legatarium fundi. vt det Titio cẽtũ, q viuo Cai? percipiet ex fructi b? dicti fundi? nũq d statim debit Caius cẽtum Titio etiam antequam recipiat aliquem fructũ ex fundo? & dixit Marcellus q sic: sed cauebit Titius Caio, quòd si minus percepit Cai? ex fructib. fundi i vita sua, quã centum, illud, quod plus est in centum, quæ soluit ei Caius, reddet ei Titius: & dixit dictus Marcellus, q ita demũ cõmittetur hæc cautio Titiũ, si Caius ante decesserit, quã ex fructib? dicti fũdi cẽtũ perciperet. sed hic Marcellus malè dixit: nã nõ debet Caius ante dare ei Titio et in isto casu, quã ex fundo percipiat. absurdum est. n. de suo eum centum tm præstare, maximè si fundus &c. sed si dict? Caius velit dare Titio fundũ prædictũ, & dicere ei, teneas tm donec habueris centũ, & caueas mihi, quod eum fundum mihi restitues cum centum ex eo perceperis, audiendus est: nõ autem cogendus, vt dictũ est.

¶ *Si quid alicui*] Cuidam contracto legaui militiã cursoris, vel cuidã seruo militiã legaui: & ita non possunt capere legatũ. & benè sciebã legatariũ esse contractũ, vel seruũ, cenè accipiẽt æstimationẽ legati, q̃uis legatũ accipere nõ possint.

¶ *Ve quis*] Instituit te hæredem, & rogaui, q Titium hæredẽ instituetes nõ valet fideic. dereliquit: trahit tũ ad fideicommissum. s. vt tu meus hæres tenearis restituere hæreditatem meam Titio. Quid si rogaui hæredem meũ, vt Titio restituere quartam partem hæreditatis suæ propriæ hæredi? certè benè tenemur eam ei restituere. si tamen illa quarta hæreditatis hæredis non sit plus quàm hæreditas, quam ei dedi? quia non debet in plus onerari, quam sit honoratus.

¶ *Secundum voluntatem*] Legaui tibi centum, & rogaui te, vt emancipares filium, tu agnouisti legatum: & non vis emãcipare filium, nunquid cogeris actione ex testamento, quæ dicitur vulgatis formulis? & certè non potestas enim &c.

¶ *Heredi*] Ego legaui Titio ædes Seianas, vt eas destitueret. nihil valet adiectio: & non tenetur obtemperare.

Filius pubes à patre, libertus à patrono, quilibet à fisco succedente potest ab intestato fideicõmissum relinquere. B.

Idem. 1†

LEX CXVII.

FIliusfamilias miles, vel veteranus, licet sine testõ decedat põt fideicommittere [a] à patre: quia etiam testamentũ facere potest. [b]

¶ Si libertus ab intestato decesserit, à patrono põt vsq; [c] ad partem sibi 2†debitã fideicõmissũ relinquere; q̃a si testamentũ faceret, licebat 3† ei partẽ debitã solã relinquere.

Qui intestatus [d] decedit, & scit bona sua ad fiscum peruẽ tura vacantia: fidei fisci committere potest.

In quantũquis honoratur, in tantum grauatur. Bar.

Apud Marcellũ lib. 12. Digestorum talis quæstio agitatur, Quidã abeo, cui fundũ legauerat, fideicõmiserat, vt eum fundũ p? mortẽ suã [e] restitueret Sẽpronio. eiusdẽ legatarij fideicõmiserat, vt Titio daret centum. [f] q̃ritur, quid iuris sit. Et ait Marcellus Si Titio testator centũ ex fruct. ib. quos ui- uus legatarius perceperit, 4† reliquisset, 5† & legatarius post tm ipse decessisset, vt ex fructibus centum fierent, Titium centũ accepturũ, si post acceptũ legatũ confestim decessisset legatarius, Titij fideicommissum extingui: quia placet nõ plus g posse rogari, quẽ restituere, q̃ quantũ ei relictum esset. 6† Sed si Titij fideicommissum nõ esset 7† in tempus mortis legatarij collatum, ait Marcellus, [h] cõfestim fideicõmissum Titio dandũ: sed cautione exacta, quãto amplius i ęperit, reddi: quam cautionẽ ita cõmitti, si prius legatarius decesserit, quã ex fructib. cẽtũ perciperet. Sed vix est, [k] vt legatariũ ex redditibus voluerit 8† ante dare, q̃ fructus legatarius pcepisset. [l] Certè erit legatarius audiendus, [m] si velit totum fundum præstare, si de restituẽdo caueat. Absurdũ [n] .n. est de suo eum præstare cẽtum, maximè si fundus cẽtum, vel non multò [illegible]ris sit. quo iure vtimur. [o]

Legatũ rei, cuius est cõmerciũ in cõi, licet nõ sit legatarij, valet: & æstimatio debetur. Bar.

Si quid p alicui licitè fuerit relictum, vel jus aliquid, quod ipse quidem propter corporis sui uitium, q vel propter qualitatẽ relicti, vel aliã quancunque probabilem cãm [r] habere

¶ *Si fideicommissum*] Seruo Titij legaui fundum sine mentione libertatis: & post ille seruus ad libertatem peruenit, habebit legatum h.d. vsque ad §. diuus. Viuianus.

a *Fideicommittere*] in codicillis, vt inf. ad legẽ Falc. l. filius. qui sunt quasi testm. cum testamentum non sit. vt supra tit. 1 l. si quis cum. & sic non obst. infra de castren. pecu. l. 2. nã qui potest testari, de iure & codicillari potest, vt sup. tit. 1. l. diuus. §. pen. & hic subijcit.

b *Potest*] aliter tñ miles: q̃a iure singulari. aliter veteranus: quia iure cõmuni: vt Inst. de testa. milit. §. 1. & facit infra proxi. §. & inf. tit. 2. l. 1. §. fi.

c *Vsque*] 1 excludue. nam in ea nõ potest onerari. vt Institu. de succes. lib. §. nostra. sed nonne eo decedente intestato, vt hic fuit, tota est debita? certè sic. vt d. §. nostra. sed R. hic dicit debitam. s. aliàs, vbi decederet testatus, & patronũ vellet excludere: quæ erat olim dimidia, hodie tertia, vt Insti. de succes. lib. §. 1. & §. nostra. & facit inf. & ff. §. proxi.

d *Qui intestatus*] supra proximis duobus respons?.

e *Suum*] s. legatarij.

f *Daret centum*] repete tunc. s. post mortem legatarij.?

g *Non plus*] facit inf. tit. j. l. imperator. §. j. & l. cum pater. §. Titio. & de an. leg. l. Titia. & de do. præleg. l. 3. §. fi. & Insti. de singu. reb per fideicom. re. §. 1. & C. communia de leg. l. 1. & j. tit. 2. l. si legatarius.

h *Ait Marcellus*] & malè.

i *Quanto amplius*] s. q̃ legatarius ex fundi fructibus percepit antequam obeat. R. & *Sed vix est* author. l. corrigit Marcellum.

l *Percepisset*] & ideo non est verum, quod dixit Marcellus, s. fideicomis. confestim Titio dandum.

m *Audiendus*] sed non cogendus; vt sic sup. dicatur corrigi. R. & secundum hoc dic totum: scilicet legatum. & hic non habeas fundum, si autem habeas totum fundum, alius casus est, quam supra. Accursius.

n *Absurdum*] adiungitur proxi. secundum R. si habeas fundum, redit ad aliud respon. sup.

o *Quo iure vtimur*] vt audiat legatari? volẽs cautione exacta de suo sũc totũ põtare; non ẽt vi cõpellatur inuitus. R. vel si habeas fundũ, dic vt volẽs fundũ põtare audiat, nõ cogatur.

p *Si quid*] s. corpetale. & dic licitè, q̃a testator legare, & hĩa dare, & ipsa res legari põt: sed in legatario erat defectus. Ac.

q *Vtrũ*] vt muto militia, seu feudõ causidico, vel ei q ire nõ potest. militia cursoris. & quod subijcit de qualitate relicti, dic idem exemplum; vel dic exemplum; vt inf. de an. de. l. legatum. §. vlti. l. 1. & quod subijcit aliã causam. vt seruo militia liberi. & semper dic testatorem scisse: alias non deberetur æstimatio. vt inf. tit. 2. l. fideicommissa. §. si seruo. ex ista dic. vt no. sup. eo. l. sed si testes. Accurs.

r *Probabilem causam*] quæ causa ad legatarij difficultatem

1† Lib. 8. Institut.

2† Fl. deest, sibi.

3† Fl. licebit.

4† aliàs, perciperet.

5† Fl. reliquit sup.

6† Fl. est.

7† Fl. est. 2 Vsq; in dilationibus q̃ includit. B. in c. 1. §. decedere vl. col. versi. extra noto, q feuda. poss. inuis. feu. & de dictiõe vsq; vid ad lõgũ per eũ dẽ Iauth. hoc amplius, vlt. col. vers. nota. ã dictiõe vsq; C. de fideicom.

8† Fl. voluit.

potius quam impossibilitatem pertineat. R.

a *Non potuit*] facile. non tamen legatario eius rei, q̃ legat, sit interdictũ cõmercium. s. in fui delictũ. Azo. vt q̃ hæreticus. vel Iudæus. & legatur mãcipiũ Chrianũ. i quia sic nec æstimatio. vt ff. de. t. l. mortuo. §. Labeo. & ff. de ve. sig. l. multũ.

ADDITIO. Intellige hãc gl. q̃ non erat prohibitus propter delictum, sed alia ratione, secundũ. Bar.

b *Hæreditatem*] rogantis. vt inf. ad Trebe. l. ex facto. in prin. & facit inf. ii. ff. l. si in princ. & l. patet. §. pe.

c *Sua*] s. rogati.

d *Sua*] s. rogantis. & facit inf. titu. ff. l. cum pater. §. Titio.

e *Secundum vulgarem*] i. secundũ stricti iuris regulam: secus de æquitate, vel iure actionis: sed cogetur officio iudicis, vt inf. de condi. & demon. l. si cui. quæ est contra. & eodem modo respondeo sup. de cura. ff. l. i. q̃ a est cõtra. & facit inf. ff. l. vxorẽ. ff. hæres & sup. de condi. inst. l. si qs testamento. & inf. de reg. iur. l. non est §. ff. *Ædes*] Pone, lego tibi centum, vt ædes tuas destruas, quæ forte mihi obstant, secundum quosdam. imò sic, lego tibi ædes, vt eas destruas, & alias forte ædifices. & facit sup. de dam. inf. l. fi. & l. ad curatores. & C. de ædi. priua. l. 2. & sup. eod. l. cęteras. §. 1. & de cõtrah. empt. l. Senatus.

g *Pervenerit*] antequam dies legati cedat, vt inf. quãdo dies. ce. l. 5. 6. ff.

h *Posse*] nisi dñs quõdã repudiet. vt inf. de ope. leg. l. si pater. filio. & facit inf. pro. §. ¶ *Dini*] CASVS. Titius hãt fratrẽ Seiũ, & Seius hãbat filios tres in potestate sua puta. ego feci testũ. & institui mihi hæredẽ dictũ Titiũ. & rogaui eũ, q̃ restitueret hæreditatem meam filijs fratris sui Seij prædicti, qui Seius viuebat, sub conditione, si nauis ex Asia veniret, & nolui q̃ aliqd cõmodum dictæ hãditatis perueniret ad Seiũ patrem fideicommissariorũ. & fratrẽ hæredis Titij. veniũt filij Seij. & petunt à Titio hærede. & eorũ patruo, vt eis restituat hãditatẽ prædictam & ante condi. prædictã: & Titius consentit. certè nõ põt hoc facere. cũ illi sunt in potestate patris. qa acquireret cõmodum patri. q̃d testator noluit. sed nonne etiã adueniente conditione tenebitur eis restituere, & acquretur cõmodum patri eorũ? Ergo illa conditionem expectare nõ debemus. imo ex quo consentit hãs. & fideicõmissarij fuit licitum ante cõditionẽ dẽ posse eis restitui. sed illa oppositio non ob. qa põt esse, q̃ aduenientе dicta conditione, & ita fideicõmissi die cedẽte. ipsi fideicõmissarij nõ erũt in potestate patris. & ita non acquiret cõmodum patri, sed fiet eis ob. viuẽtibus sic restituto, vel eis qui supersunt. secus ãe esset. vbi nõ esset fideicõmissũ relictũ sub cõditione. sed ex die. vt in tali casu: Quædam mulier virũ habẽs & filios. instituit sibi hæredem quendã extraneum: & rogauit eum, q̃ restitueret hæreditatẽ huius mulieris filijs suis prædictis. q̃ erant in potestate patris. post Pascha venturum, & nolebat q̃ inde haberet maritus suus põdictus aliqã cõmodum. certè si hãs vult eis restituere ante diẽ bene põt. non .n. est dãnum filiorũ si acceleret restitutio. qa quantumcunque differat restitutio. sp patri acquiritur. q̃ eos habuit in potestate. cedente die fideicõ. i. tpe mortis matris testatricis. & ante diei aduentũ. Si ãt noluit hãs matris restitutum ante diẽ, non tenet. sed tenetur eis cautionem præstare. q̃ aduenientе die restituet. si ãt cautionẽ præstare non possit, dicti filij testatricis mittent in possessionẽ dictæ hæreditatis matris fideicommissũ seruãdi cãusa. tenebũt iure pignoris cũ *præ* eorũ prædicto: nõ tñ poterũt vendere, sed fructus percipiẽt & cõseruabũt: & q̃d dixi ãfilio, cui iussa est restitui hãditas q̃ fideicõmissũ. idẽ est in seruo. h. d. vsq; ad §. cum quis. Viuia.

i *Sub conditione*] emãcipatiõis. vt C. de inoff. test. l. filij, vel die in extraneo, & tunc dic. s. sub cõditione si nauis venerit ex Asia.

K *Cedentem*] qã è existẽte cõditione. vt C. de ca. tol. §. sinautem.

l *Agentibus*] sic ergo emancipentur. sic & C. de fideicom. l. post mortẽ. q̃ est contra, quasi p̃sumat patrem distulisse fauore filiorũ. vt & ff. ad. t. l. si ita. §. Pegasus. Alij dicunt hic plutibus. sed in l. 5. vnt erat faciẽda restitutio. & dic vt ibi.

m *Defecerit*] si possit debere restitui solit. q̃ superetũ: & die fm Azo. ẽt si decesserit postquã cessit dies fideicommissi.

n *Idem principes*] mater instituit extraneum: & post tempus præcepit restitui filijs suis.

o *Non esse*] imo quandoque non posse. vt sup. proxi. §.

p *Vulgarem cautionem*] quæ põtatur noie singulariũ relictorum. vt inf. vt le. no. ea. per totum. & etiam noie hæreditatis. vt hic. & C. vt in poss. le. cũ Archimedotã. & dic vt ibi.

q *Potuit*] vel nolit.

r *In possessionem*] rerum hæreditariarum. & statim: sed hęredes post vj. menses. vt C. vt in poss. leg. l. certa.

s *Per patrem*] s. cultodiendos. vt res principales, non vt lucretur. vt inf. vt in poss. le. l. is cui. §. quæri. & §. qui legatorum. & facit inf. qui. ex cau. in poss. ea. l. cum legati. & inf. quæ in fraud. le. l. patrem. & C. vt in poss. leg. l. qui legati.

1 Quid si legatũ esset mancipiũ iudęũ christiãno. videl. q̃ valeat legatũ: quia iudęi sunt subditi christiãis no. in c. ita dęi. & ibi Sicu. de testi. nõ tamen sunt vẽdibiles vt serui. vide Ale. cõsilio 71. 2. parte.

* ad intel. huius §. vide Iac. de Nig. in l. 2. §. si quis ita. nu. 62 & ver. ob. 2 Fl. Papiri. Fiõ. & resti. Quis ãt faciet hic Papirius vide leg. nauis in fi. ff. ad l. Rhod.

3 Fl. hęc verba annectitur præcedenti. & initiũ huius est. Sed si liberos. vide Ant. Aug. li. 1. c. 9.

non potuit, [a] alius tamen hoc habere potuit: quanti *soler* cõparari, tantam æstimationem accipiet.

Verba directa trahuntur ad fideicommissum, si iure directo non possunt valere. Barto.

¶ Vt quis * hæredẽ instituat aliquẽ, rogari nõ potest. Planè Senatus censuit pinde habendum, atq; si rogasset hæreditatem [b] restitui. Quid ergo si hæres post mortẽ suam rogatus fuerit hãditatis suæ [c] partẽ quartam restituere? Verius esse existimo (q̃d, & Scęuola notat, & Papinianus Frõtoni † scribit) valere fideicõmissum, atq; si de hæreditate sua [d] restituenda rogatus esset: & eatenus restituẽda est, quatenus hæreditas testatoris patitur.

Non potest quis grauari, vt filium suum emancipet. Bart.

¶ Secundum vulgarem [e] formam iuris. 2 † si quis liberos suos emancipare rogatus fuerit, nõ cogitur hoc facere. Potestas enim patria inæstimabilis est.

Non possunt legari ædes destruendæ. Bart.

Ædes [f] destruendæ neq; legari, neq; per fideicommissũ relinqui possunt, & ita Senatus censuit.

Legatum seruo, acquiritur ei, si liber reperitur tempore, quo dies cedit. Bart.

Si fideicommissum relictum fuerit seruo alieno sine libertate, & ad libertatem peruenerit, & dicendum est, posse [h] eum ad capiendum admitti.

Fideicommissum vniuersale cõditionale non potest ante conditionem restitui fideicommissario in potestate cõstituto, etiam si sint plures fideicõmissarij. Item ante diem quis non cogitur restituere, sed cauere: aliàs patitur missionem, & missio patris, vel domini potest prodesse seruo, vel filio. hoc dicit multũ nota, & magistraliter. Bart.

Diui Veres [3] † & Antoninus rescripserunt, cum, qui rogatus est sub conditione [i] fratris sui filijs restituere, ante diem fideicommissi cedentem [k] ne quidem ex voluntate eorum posse restituere his in ptãte patris agentibus, [l] cum possit die fideicommissi cedente sui iuris constitutis ipsis restitui: vel si aliquis ex his ante decesserit, [m] non omnibus.

Idem principes [n] rescripserunt: filijs ante diẽ fideicommissi venientem restitui hãditatem maternam necesse nõ esse, [o] sed præstare hæredem posse vulgarem [p] cautionem. [q] aut si præstare ea ut non poterit, [q] mitti liberos in possessionẽ [r] fideicommissi seruandi causa: vt q̃ pignore, non vt pro dominis possideat, nec vt alienãdi 4 † ius, sed vt pignus habeãt: vt filius per patrem fructus [s] consequatur, & seruus per dominum.

3 † Fl. secundum.

4 † Fl. vel alienãdi.

¶ *Cum quis*] CASVS. Inſtitui hæredem Titium, & rogati cum quod ſi ſine liberis decederet, reſtitueret hæreditatem Seio, ipſe habuit filios, qui non fuerunt ei hæredes, certè deficit nihilominus conditio.

¶ *Diui*] Inſtitutis mihi quibuſdam hæredibus, prohibui, ne fundum Semproni anum alienarent, nunquid poterũt alienare: certè ſic, niſi ponã cauſam, quare prohibeam alienationẽ, vel niſi inueniaꝛ perſona cuius reſpectu hoc prohibui. ſi autem aliquid iſtorum ſubſit, non poterunt alienare, quin ille cuius gratia facta eſt prohibitio, reuocare poſſit. hoc autem quod poſſit reuocare, eſt verum, quando voluntariè alij alienauerunt. ſecus autem ſi ex neceſſitate, puta. quia creditores mei teſtatoris rem à me prohibitam alienari, acceperunt in ſolutum pro debito.

¶ *Cum pater*] Filium habebã, & ex eo tres nepotes in poteſtate. dictum filium inſtitui, & fideicommiſi, ne fundum meũ Sempronianũ alienaret: & adieci benè cauſam prohibitionis, & alienationis, ſcilicet vt in familia relinqueret dictus meus filius dictum fundum. hic filius fecit teſtamentum, & duos de dictis ſuis filijs inſtituit hæredes: tertium exhæredauit, & cuidam extraneo dictũ fundũ legauit, & ſic alienauit extra familiam. certè exhæredatus reuocare poterit dictum fundum à legatario poſſidẽte, filijs autem inſtituris non permittitur cõtra voluntatem patris eorum venire, & idem eſt ũ vnũ de dictis ſuis filijs inſtituit, & duos exhæredauit: quia duo exhæredati reuocabunt. Sed quid ſi dictos filios ſic exhæredatos emãcipauit. poſtea ad hoc vt non dicerentur de familia, ſicque non poſſent reuocare? certè nihilominus reuocabunt. Sed pone, q̃ hic filius inſtitutus à patre, & taliter ingratus, vt dictum eſt, nõ alienauit fundũ extra familiã, ſed dictos ſuos tres filios ex diſparib. partib. inſtituit. nunquid illi qui ſunt ex minore parte ſcripti, poterunt petere vt habeant eum alijs æqualem partem in dicto fundo pp verba fideicõmiſſi? & certè non: imo ẽt vni eorum ſoli põ relinquere totum dictum fundũ ſi vult: nedum q̃ ex diſparib. partib. habeant, ex quo extra familiam eũ non alienauit. Item ſi vnã filiorum inſtituit, & alios exhæredauit, ſicut & fuit in ſecundo caſu huius §. fundum tamen alij non legauit, non poterunt exhæredati fundum petere, ex quo extra familiam non eſt alienatus.

¶ *Interdum*] Seruum meum, vel alienum, non facio vim. Titio, & Seio ita legaui, vt vnus eorum haberet eum, & alter eius æſtimationem, mortuus eſt ſeruus prædictus ſine culpa hæredis mei, certè liberatur hæres ab vtroque, & ſic dicitur lucrari hæres propter mortem ſerui, i. damnum, vel diſpendium non pati. Lex ſequens eſt planiſſima. Vtu.

a *Liberis*] quod dic, vt inf. ad Treb. l. ex facto. §. ſi quis aſſi.

b *Exheredatus*] ergo ẽt exhæredati: ar. ſup. de rel. l. familiarẽ. maximè non mala mente, vt inf. de bo. lib. l. ſi patronus. §. ſi quis. ¶ Vel die ſecus ſi exhæredentur, quia filiorũ cauſa, vt habeant oppoſita videretur cõditio, & quod dicimnõ queri an ſint hæredes, ſubaudi, dum tamen eſſe poſſint ex teſtõ, vel ab inteſt. Sed contra vtrunque. C. de cond. inſer. l. 1. vbi videtur, quod debeant inſtitui, ſed ſubaudi ibi, maximè.

c *Eos*] caret regimine hic accuſatiuus, eos, propter obliuionem iuriſconſul. ſed dic, eos, ideſt eorum ſcripturam, quod eſt inf. ſi certus pro certa. C. de fideicom. l. cum quã. Expone etiam in legatario, cui fundus eſt legatus ea lege, vt non alienet, vel etiam in hærede, vel hæredib. vel ſuis, vel veteris alienare fundũ, neq; apparet cã quare, niſi quia ipſi ſunt prohibiti, vt ſibi remaneat, certè non valet, vt hic dicit.

d *Cauſam*] vt quia velit in familia remanere. vt inf. tit. 1. l. cũ pater. §. libertis. & l. peto. §. fratre. & no. de cauſa. ſic ſup. de trãſ. l. cum hi. §. in cauſa. & §. vlt. & ſup. mand. l. ſi procurator. in pri. & l. ſeu ob aliam. & inf. de li. cau. l. ſi patiter. & C. de iud. l. properandum. §. illiq.

e *Reſpectu*] vt quia voluit certam perſonã habere ſi cõtra fieret.

f *Non poſſint dicere*] Sed nonne gratia hæredis vt appoſita, ſi nihil aliud appareat, vt inf. tit. 1. l. peto. 2. reſp. contra? Rñ non: quia hic prima facie gratia legatarij, vel hæredis, cui fit prohibitio, videtur appoſita prohibitio, ſicut verba innuunt: nam ita dixit teſtator, ne alienaret, i. apud ſe ſemper haberet. ſi ergo alienet, quis eſt admittendus? at ipſe non admittitur, quia alienando fauori ſuo renunciauit: quod potuit vt inf. ad leg. Fal. l. poteſt hæres. at in contrario nunquã gratia hæredis, cui loquitur, ita teſtator ſtatuit, contentus eſſe centum, auteſi ſimo in eius onus: quia apparuit voluiſſe teſtatorem, vt careat ſua parte accepiſs centum, at illa ad legitimum venire non põt: quia pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus decederet: quod eſſe non poteſt: deuenit ergo ad cohæredem per fideicom. niſi gratia legitimi hæredis id appareat dixiſſe teſtatorem, vt ibidẽ dñ. ſm Azo. Iſeta contra inf. de cond. & dem J. Titio. in prin. ſed ibi apparet ſolu.

g *Sed hæc*] i. huiuſmodi prohibitiones etiam cum cauſa.

h *Fiſco*] ſi aliquid ei debeatur à defuncto cauſa tributorum, vel alia.

i *Nam ſi hæredis*] ideſt ſi bona teſtatoris vendantur pp creditores hæredis, ſm quoſdam. ſed hoc fieri non dẽt petita ſeparatione, vt inf. de ſepa. l. 1. in princ. vel ç contra. i. ſi bona hæredis vendantur pp creditores teſtatoris. ſed nec hoc placet: quia iure iſto nõ tenetur hæres vltra vires hĩditatis: licet ſecus iure nouo, ſi non fiat inuentarium, vt in Auth. de hær. & Fal. l. ſi verſ. colli. 1. ſecundũ alios: certè imò ẽt olim tenebatur vltra vires hæreditarias, vt C. de iure deli. l. ſi ſa. Tu die bona hæredis, ſ. quæ fuerunt teſtatoris, vel ſub nomine. ſ. hæredis, bona defuncti: vt Inſt. qui ma. non poſſ. r.

k *Fideicommiſſarij*] ſ. illi, quibus relicta ſunt res ſi alienentur. Ro. ab hærede prohibito lo. & die communem. ſ. legatarium, cæterum ſ. quibus nihil debetur quando ſuperat æs alienũ: vt inf. ad Treb. l. 2. §. pen. & ſ. ad l. Fal. l. in ratione §.

1 ¶ Fl. deeſt quis. & ad intell. huius §. vide Gaſalan. l. Centurio. n. 210. de vulg. & Sch. Sip. in l. precibus nu. 29. C. de impu.

2 ¶ Fl. quæritur.

3 ¶ Diuus Seuerus, & in Flo. Diui Seueri.

4 ¶ Eorũ.

5 ¶ Fl. deeſt in.

6 ¶ Fl. inueniatur.

7 ¶ Fl. eſt.

8 ¶ Fl. poſſunt.

9 ¶ aliàs. Ni ſi propter hæredis creditores teſtatores bona. &c.

10 ¶ Fl. ve ericunt.

11 ¶ Fl. fideicommiſit.

12 ¶ Fl. inſtituit.

13 ¶ aliàs exhæredaſſet.

14 ¶ Fl. deeſt. &.

15 ¶ Fl. legauit.

16 ¶ Fl. Seuerus.

17 ¶ Ita eſt vera ſcrip. in Bal. lec.

Quò ad conditionis defectum ſufficit extare liberos, licet non ſint hæredes. Bar.

¶ Cum quis [1] † rogatus erit, ſi ſine liberis [a] deceſſerit, per fideicommiſſum reſtituere, conditio defeciſſe videbitur, ſi patri ſuperuixerint liberi: nec quæretur [2] † an hæredes extiterint. [b]

Prohibitio alienationis facta ſine cauſa, non reſpectu certæ perſonæ, nõ valet: aliàs valeret, niſi in præiudicium creditorum. h. d. vſque ad §. cum pater. Bart.

¶ Diui Veri [3] † & Antoninus reſcripſerunt, eos, [c] [4] † q in [5] † teſtamento verant quid alienari, nec cauſam [d] exprimunt, propter quam id fieri velint, niſi inueniatur [6] † perſona, cuius reſpectu [e] hoc à teſtatore diſpoſitum ſit, [7] † nullius eſſe momenti ſcripturã, quaſi nudum preceptum reliquerint: quia talem legẽ teſtamento non poſſint [8] † dicere. [f]

¶ Quòd ſi liberis, aut poſteris, aut libertis, aut hæredib. aut alijs quibuſdam perſonis conſulentes, eiuſmodi voluntatem ſignificarent, ſeruandam eam eſſe: ſed hæc [g] neque creditoribus, neq; fiſco [h] fraudi eſſe. Nam ſi hæredis [i] [9] † propter creditores teſtatoris bona vẽnierint, [10] † fortunam communem fideicommiſſarij [k] quoque ſequuntur.

Ad reuocandum fundum contra defuncti voluntatem alienatum viuo hærede admittuntur filij eius emancipati: in poteſtate verò retenti, eo mortuo, ſi ei hæredes nõ ſunt. Item nõ videtur extra familiam alienatum, ſi omnibus inæqualiter, vel vni tantum eſt relictum. Bar.

¶ Cum pater filio hærede inſtituto, ex quo tres habuerat nepotes, fideicommiſiſſet, [11] † ne fundum alienaret, & vt in familia relinqueret: & filius decedens duos hæredes inſtituiſſet, [12] † tertium exhæredauit, [13] † & [14] † cum fundum extraneo legaſſet: [15] † diui Verus [16] † & Antoninus reſcripſerunt, verum eſſe, non parmiſſe voluntati defuncti hæredem. ſi ergo alienet, quis eſt admittendus? at ipſe non admittitur, quia alienando fauori ſuo renunciauit: quod potuit vt inf. ad leg. Fal. l. poteſt hæres. at in contrario nunquã gratia hæredis, cui loquitur, ita teſtator ſtatuit, contentus eſſe centum, auteſi ſimo in eius onus: quia apparuit voluiſſe teſtatorem, vt careat ſua parte accepiſs centum, at illa ad legitimum venire non põt: quia pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus decederet: quod eſſe non poteſt: deuenit ergo ad cohæredem per fideicom. niſi gratia legitimi hæredis id appareat dixiſſe teſtatorem, vt ibidẽ dñ. ſm Azo. Iſeta contra inf. de cond. & dem J. Titio. in prin. ſed ibi apparet ſolu.

ne. §. qđ vulgo. & l. ꝛis & C ad leg. fal. l. in imponenda. Sed vī. qđ mortuo hæredē reuocent. vt inf. tit. 1. l. peto. §. prædiō. contra. Sol. ibi pp creditores, hæredis facta fuit alienatio, at hic defuncti. Azo. ¶ Alij quod hæc ſm illam. & eſt rō ſecundum eos: quia æs alienum non ſequitur fundum, vt inf. ad Treb. l. 1. § ſi hęres. & facit ad §. iſtum, in Auth. de reſt. fideicō. §. nos igitur. coll. 9. & 7. tit. 1. l. pater §. 3. 4. & 5. & C. de te. alie. non alie. l. fi. & C. de pig. l. debitorē. & C. deb. vend. pig. impe. non poſ. l. 1. & ſecunda. & inf. prox. §.

a *Filium*] & ſic exhæredatus reuocat: vt & inf. prox.

b *Exhæredatos*] inſtitutos nō: quia ex qua perſona &c. vt inf. de reg. iur. l. ex qua perſona, ſed an in totū reuocent? Reſp. vt inf. tit. 2. l. is qui.

c *Emancipaſſet*] vt hunc fundum poſſet ex fideic. nunc conſequi. non obſtante eo quod familiæ iuta capi. dimi. videantur iam perdidiſſe.

d *Ex diſparibus partibus*] nec tamen fundus alienatus, nec extraneo legatus.

e *Reliquiſſet*] ſ. tot. ned ſi quod hæc quilibet habet partem, licet non æqualem. & facit C. de fideicom. l. voluntas. & ſup. proxi. §. cum ſuis concor.

f *Capiat*] nam in primo caſu redimere, vel æſtimationem dare debebit. vt inf. tit. 2. l. non dubium. §. fi. ſi modo teſtator ſcribat eam alienam. in ſecundo vni rem, & alteri æſtimationem. vt ſupra eo. l. ſi pluribus. §. finautem. à quibus liberatur nunc vt hic. & inf. tit. 1. l. ſi quis in prin. §. fi. & arg. ſup. de hæte. vend. l. venditor ex. & ſup ad leg. Aquil. l. libet homo. §. fi.

¶ *Etiam hoc modo*] facit inf. tit. 1. l. vnum. §. fi. & inf. ti. 2. l. Pamphilo. & l. 3. §. hæc verba. & inf. de vſufr. leg. l. generaliter. in prin. & de annu. leg. l. qui marito. & inf. eo. l. & eo modo. Sed contra inf. tit. 2. l. patet filium. §. penult. Solu. vt ibi.

Legatum] Caſus in prin. eſt planus.

Hæredi] Regulam ponit, quam vno comprobat exemplo. Regula eſt talis. Hæredi à ſemetipſo legatum dari non poteſt, ſed à cohærede ſuo ſic. Pone ergo, quod inſtitui mihi hæredes Titium, & Seium, & Seio prædicto, & Caio, & Sēpronio legaui fundum, certè Seius cohęres, & legatarius habebit in fundo legato ſextā partem, ideſt duas vncias. duo autem extranei ſui collegatarij habebunt decem vncias, ſcilicet Caius, & Sempronius: & eſt ratio: quia Seio à ſemetipſo legari non poterit, vnde de medietate fundi, quam erat habiturus iure hæreditario, nihil legati nomine habebit, ſed eam habebunt collegatarij ſui, ſcilicet Caius, & Sempronius. de parte autem fundi, quam habebat iure hæreditario Titius cohæres Seij habebit Seius ſolam tertiam partem, cum ſint alij duo, qui cōcurrant cum eo in legato: quorum quilibet debet habere triētem illius medietatis, quam Titius in fundo habebat.

¶ *Alienum*] Seruum Titij mihi hæredem inſtitui, & eum legaui Mœuio: nihil valet legatum.

¶ *Seruo*] Iacente hæreditate Titij mortui, ſeruo hæreditario legaui x. certè valet legatum, quia hæreditas. &c.

¶ *Fundus*] Fundum meum Sempronianum tibi legaui ſub conditione certè talem eum tibi dare dēt hæres, qualis eſt, quia ſi ipſe fundus legatus debuit ſeruitutē fundo hæredis mei, priſtinū ius reſtituendū eſt fundo hæredis in ipſo fundo legato: quod ius erat extinctum dominij confuſione: quia cum dominiū fundi mei, quem legaui ſub conditione (vt dictū eſt) peruenit ad hęredem meum, extincta eſt ſeruitus, cum res ſua nemini ſeruiat, & ſi legatarius petit legatum fundum prædictum ab hærede, & non patiatur ſeruitutem ei imponi, hæres repellet eum per exceptionem. ſi autē fundo prædicto legato ſub conditione fundus hæredis mei ſeruitutem debeat, quæ extincta eſt per dominij confuſionem, reſtitui debet cum traditur legatario: & ſi per hæredem nō reſtituatur, adhuc habet legatarius actionem ex teſtamento. Viu.

ſi *Deliberare*] i. diminutio. aliàs deliberatio. & ſic dic propriè. deliberat enim in legando, vt hic. ſic in donando cā mortis: vt ſup. de don. cauſa mor. l. ſenatus. §. 1. de finitur. & alio modo vt inf. tit. 2. l. legatū.

i *Non poteſt*] quādo eſt ſolus, ſed ſi hēt cohæredē, tunc ſic pro parte cohæredis, ſue dicat, prælego illi ab hæredibus, ſiue ēt dicat, à ſeipſo, m partē habeat iure hæreditario, aliam iure legati, vt inf. ti. 1. l. Titio. §. Lucius. quę eſt contra, ſi adſit cum duo ſunt hæredes, fundus legetur vni hæredum, & duobus extraneis, duo extranei petunt totum ſemiſſem fundi, quē hēt hæres legatarius, ſ. duas tertias iure ſuo, aliam iure accreſcendi: nam cum non valet iure legati, accreſcit collegatarijs: vt hic. & ē. eo. l. planè. §. ſi duob. ſed in alio ſemiſſe fundi, quem habet cohæres, non legatarius, quilibet ſ. tam hæres legatarius, quam duo extranei petent tertiam: & ſic ſextam tantā bēt cohæres legatarius: vt hic ſubijcit. ſed R. dixit, vereor ne huic interpretationi voluntas teſtōris refragetur, nimirū inter oēs æqualiter rē legatā diuidi voluiſſe teſtator vī. R. & ita aliam ſextam dabit ei iure hæreditario.

k *A coherede*] puta Caio.

l *Sextā partē*] totius fundi quam hēt à cohærede, & quā vocat tertiam ſm R. & aliam ſextā iure cohæreditario, ſi vult, vt inf. tit. 1. l. Titia. §. Lucius. quod non placet, vt ſup. dixi.

m *Quia à ſe*] bñ dico ſextā tm, quia aliam ſextā, quā vī habere debere à ſeipſo, nō pōt vendicare à ſe, i. dicere, aſſerere ſe habere vt à ſe iure legati: quia à ſeipſo non pōt ei legari.

n *Semiſſario*] i. inſtituto in alio ſemiſſe, vel hīde ex ſemiſſe.

o *In tertia parte*] ſcilicet vendicabit cohæres legatarius, & hanc tertiam illius ſemiſſis vocauit ſextam totius fundi.

p *Semiſſem*] i. totam medietatem fundi, quam habet cohæres legatarius, ſ. duos trientes iure ſui legati, & tertium iure accreſcendi, vt ſup. dixi. Accurſ.

q *Trientem*] id eſt, quilibet extraneorum tertiam, reliquam

1† Fl. Sed & ſi.
2† Fl. exhæredavit.
3† Fl. vnū hæredem inſtituit, fundū ex traneo legauit.
4† Flo. vt putat.
5† Fl. Qđ euenit.
6† Fl. vel licet proprius.
7† Fl. pluribus tñ ſeparatim ita relictus.
8† Fl. ſcilicet ſi ſine culpa.
9† Vlpianus.
10† Fl. de eſt. vt, & paulò poſt etiam.
11† li. 2. Inſtit. Fl.
12† Flo. ſi tertiā hæres de.

LEX CXVIII.

ETiam hoc modo, ſi Cupio vt 10† des: Opto vt des: Credo vt daturum: fideicommiſſum eſt.

Ponit hic definitionem legati. Bart.

Florentinus. 11†

LEX CXIX.

LEgatum eſt delibatio h hæreditatis, qua teſtator ex eo, quod vniuerſum hæredis foret, alicui quid collatum velit.

Quatenus relinquitur hæredi à ſeipſo, non valet: & accreſcit coniuncto. Bart.

¶ Hæredi à ſemetipſo legatū dari non poteſt: i à cohærede k 12† poteſt. Itaque ſi fundus legatus ſit ei, qui ex parte dimidia hæres inſtitutus eſt, & duobus extraneis, ad hæredem, cui legatus eſt, ſexta pars l fundi pertinet: quia à ſe m vendicare non poteſt: à cohærede verò ſemiſſario, n duobus extraneis concurrentibus, non amplius tertia parte: o extranei autem, & ab ipſo hærede cui legatum eſt, ſemiſſem, P & ab alio hærede trientem q vendicabunt.

*Limitabis hoc dictū per tex. in l. ſi illa ſtipulatione, & ſeq. ff. de verb. obl. vt nō procedat qñ periit poſt tēpus purgādi moram.

Ad Tit. XXX.

Ad Tit. XXX.

rertiam petet cohæres legatarius, vt prædixi, & facit ad pd. inf. quorum leg. l. j. §. si quis ex. & inf. de his quib. vt indig. l. cohæredi. & inf. tit. j. l. miles. §. penul. & sup. eo. l. ab omnib. §. si à Titio. & Inf. tit. j. l. fi. §. 3. & sup. de vsufruc. acc. l. si mulieri. Sed arg. contra inf. tit. 1. l. si Titio. §. j.

¶ Alienus * seruus hæres instituto, legari ipse à se,[a] nec totus, nec pro parte potest.

¶ Seruo hæreditario [b] rectè legatur, licet hæreditas adita non sit: [1†] quia hæreditas personæ defuncti, qui eâ reliquit, vice fungitur. [c]

Seruitutes prædij legati aditione hæreditatis confusæ, sunt restauranda. Bar.

¶ Fundus legatus [d] talis dari debet, qualis relictus est. Itaque siue ipse fundo hæredis seruitutē debuit, siue ei fundus hæredis, licet confusione dominij seruitus extincta sit, pristinū ius ei [2†] restituendū, est, & nisi legatarius imponi seruitutem patiatur, petenti ei legatū exceptio doli mali opponetur. [e]

¶ Si verò fundo legato seruitus non restituatur, [3†] actio ex testamento [f] superest.

Quod relinquitur in honorem ciuitatis, valet. Bar.

Marcellus. [4†]

LEX CXX.

SI quid relictū sit ciuitatibus,* omneſ valet: siue in distributionē relinquatur, siue in opus, siue in alimēta: siue [5†] in eruditionem puerorum, siue in [6†] quid aliud. [h]

Neratius. [7†]

LEX CXXI.

ET eo modo relictū, Exigo, desidero, vt des, fideicōmissum valet. [i] sed & ita, Volo hæreditatem meā Titij esse: Scio hæreditatē meā restituturum te Titio.

Remissio reddendarū rationū non se extēdit ad reliqua: nec ad dolū, nec ad peculiū. B. Martianus. [8†]

LEX CXXII.

SI seruus vetitus est á testatore rationes reddere: nō hoc cōsequitur, vt nec, [9†] qp apud eum sit, reddat, & lucri faciat, sed ne scrupulosa inquisitio fiat, [k] hoc est, vt negligentiæ ratio non habeatur, sed tm fraudum, [10†] ideo, & manumisso non videtur peculium legari, per hoc, quod vetitus est rationes reddere.

Onus præstandorum reddituum alienationem proprietatis non impedit. Bar.

Vlp. lib. 2. respon. rndit. [11†]

LEX CXXIII.

NIhil proponi [l] cur phibeatur hrs ædificia distrahere, e quorum reditu [12†] spōtulæ * sint [13†] relictę: salua tn causa legati. [m]

Quoties est prohibitum aliquid consensu eorum, in quorum fauorem prohibitū est, efficitur licitum. Bar.

¶ Omnibus quibus fideicommissum relictū est, ad distractionem cōsentientibus, nullam fideicommissi petitionē superfuturam. [n]

¶ Fructus ex fundo purè legato, post aditam [o] hæreditatē à legatario percepto, ad ipsum pertinere: colonum P autem cum hærede ex conducto habere actionem.

Remissio reddendarū rationū non se extēdit ad reliqua: nec ad dolū, nec ad peculiū. B. Martianus. [8†]

LEX CXXII.

SI seruus vetitus est á testatore rationes reddere: nō hoc cōsequitur, vt nec, [9†] qp apud eum sit, reddat, & lucri faciat, sed ne scrupulosa inquisitio fiat, [k] hoc est, vt negligentiæ ratio non habeatur, sed tm fraudum, [10†] ideo, & manumisso non videtur peculium legari, per hoc, quod vetitus est rationes reddere.

Onus præstandorum reddituum alienationem proprietatis non impedit. Bar.

Vlp. lib. 2. respon. rndit. [11†]

LEX CXXIII.

NIhil proponi [l] cur phibeatur hrs ædificia distrahere, e quorum reditu [12†] spōtulæ * sint [13†] relictę: salua tn causa legati. [m]

Quoties est prohibitum aliquid consensu eorum, in quorum fauorem prohibitū est, efficitur licitum. Bar.

¶ Omnibus quibus fideicommissum relictū est, ad distractionem cōsentientibus, nullam fideicommissi petitionē superfuturam. [n]

¶ Fructus ex fundo purè legato, post aditam [o] hæreditatē à legatario percepto, ad ipsum pertinere: colonum P autem cum hærede ex conducto habere actionem.

a *Ipse à se.*] videtur contra: quia cum ipse seruus aliquid dare rogatur ipse hæres rogari videtur, vt supra eo. l. cum filio, & cum ad dominū perueniat hæreditas, videtur qp ipse tali modò possit adstringi. & facit sup. eod. l. senatus. §. fi. H. ADDITIO. Dic, qp in l. cum filio. loquitur in aliena re, hic in seruo, & rationem vide ex ijs. quæ no. in l. sed si in conditione, §. fin. in fi. magnæ glo. sup. de hæred. instit. secundum. Bar.

b *Seruo hæreditario.*] id est, qui est in aliqua iacente hæreditate.

c *Fungitur*] vt sup. de hæte. instit. l. non minus. §. fi. & inf. de acquir. rer. dom. l. hæreditas. & inf. de nou. l. nouatio in fi.

d *Fundus legatus.*] sub conditione, alioquin recta via transit in legatarium, & sic non extinguitur, ut inf. de fur. l. à Titio. cōtra inf. tit. 1. l. legatū. & no. sup. de seruit. l. Papinianus.

e *Opponetur.*] aliud in seruitute vsusfruc. vt inf. tit. 1 l. is cuiusq; est cōtra, & est ratio. vt inf. tit. 1. l. cum filium. §. dominus. & l. Mæuius. §. pen.

f *Ex testamento*] sup. eod. l. huiusmodi. §. ædes.

Si quid.] CASVS. Si lego aliquid ciuitati, valet legatum in quamcunque rem ei legem. Secundo dicit quosdam modos, per quos potest legatum relinqui, & sunt planissimi. Vini.

g *Omne*] id est, totū valet. Io. vt C. de hæred. instituen. l. hæreditatis, & infra ad Trebe. l. omnibus. & infra eod. l. ciuitatibus.

h *Sine in quid aliud.*] Nam hoc totum est honor ciuitatis, cæterum si non sit iusta causa, non valet, vt inf. de don. l. hoc iure, in prin. nisi in casibus tribus, quia cœpit facere, vel ab alio ea contemplatione est cœptum, vel cœpit soluere, vt §. de pol. l. j. §. j. & l. totica, §. j. secundum quosdam, vel illud quando inter viuos.

i *Et eo modo. Valet.*] contra inf. tit. 2. l. patet. §. pen. Sol. vt sup. eo. l. etiam hoc modo.

Si seruus] CASVS. Seruo meo libertatem dedi in testamēto, & vetaui eum reddere rationem de rebus meis dominicis, quas administrauit, certè non videor pp hoc peculiū suū sibi legare: nec remittere fraudes, si quas cōmisit in administratione rerum mearum dominicarum: sed videor remittere, vt de negligentia nullatenus teneatur, quā habuit in dicta administratione. Viuian.

k *Fiat*] facit. su. de admi. tu. l. qui plures. & l. quidam decedens. & inf. de fi. de. l. non solum. a. §. si hæres. & l. si quis rōnes. & l. Aurelio. §. Caius. & l. Aurelius. §. Mæuia, & §. filias, & l. creditor.

Nihil.] CASVS. Ita dixit testator: lego Titio residuum talium meorum ædificiorum, vt possit soluere sportulas, quas oportet eum soluere in curia domini Papæ. certè hæres bene potest vendere dicta ædificia: dū tamen præstet tantū omni anno legatario, quantum erat reditus ædificiorū: sed si venditioni consentiat legatarius, non habebit amplius rationem fideicommissi.

¶ *Fructus.*] Locaui fundum meum Titio, vt coleret, & certam fructuum partē haberet, postea feci testamentum, & eum fundum legaui Mæuio, & mortuus fui, & hæres, quem ipse mihi, adiuit hæreditatem meam, & dedit fundum legatario. certè legatarius debet omnes fructus habere, & colonus potest agere contra hæredem. Viu.

l *Proponi*] Præcepit testator reditus cuiusdam domus dari ad sportulas, vel alimenta decurionum, vel officialium, vt inf. eo. l. fiquid. & l. ciuitatib. in prin. nihilominus hæres poterit vendere domum, vt sup. de cōtrah. emp. l. fi. §. fin. m *Causa legati.*] præstandi ab hærede, aliàs pos. fundi, vt in f. de vsufru. leg. l. fundi. & su. de vsufr. l. hactenus. & j. de an. le. l. libertis. j. respon.

n *Superfuturam.*] vt C. eo. l. quoties. & inf. tit. 1. l. cum pater. §. libertis. Sed contra su. eo. l. si fundum, per fideicom. in prin. Sol. ibi tacuit, hic expresse consensit. Vel hic in fundo: ibi in pretio, vel distinguitur, quo animo sit concessum. vt inf. tit. 1. l. codicillos. §. 1.

o *Aditam*] ante secus, vt inf. tit. 1. l. quod seruus. & facit su. de vsur. l. Herennius.

p *Colonum*] qui fuit expulsus à legatario, quod potuit fieri vt supra loca l. qui fundum. & C. eodem. l. emptori. & sup. de vsufr. leg. l. arbores. §. j. Sed videtur, quod talis sit dandus, qualis est, vt sup. eo. l. si domus. §. fin. & l. si à substituto. §. fin. & l. legatum. §. fi. quæ sunt contra. Solu. ibi alius ius in re habebat. hic non in re, sed in persona locatoris habet ius colonus, scilicet personale.

Si quis

a ad Trell. huius te. vide Mariū. Soc. i. l. cū filio. nu. 150. hoc eo. 1† Fl. licet ea adita non sit.

2† Fl. desit ei.

3† Fl. restituatur.

4† Flor. Martianus libro 13. Institutio.

*Quid si legatum fuerit imaginibus in ciuitate deductis? net Ang. P valet, & debetur legatū loco, vel domino loci in quo depictæ sunt. per eundē in authen. de sanctiss. epis. §. œconomos coll. 9. F. in l. statuæ. sup. de vsufr.

5† F. vel. 6† F. desit. in.

7† Li. 10. Regula. Flo.

8† Li. Regula. Flo.

9† Flo. vt ne.

10† Flo. fraudū.

11† F. de est, respōdit.

12† Flo. quarum reditus.

*De spōtulis pulchrè Bus. de dominer vi. & vxor. & simulier. & Alc. li. dispunc. 3. c. 17.

13† Flo. sunt.

Si quis] CASVS. Titio cum Mæuio fundum legauit. Titius nõ est in rerum natura, & ita deficit pars sua legati. certè Mæuius totum habebit. & adducit simile, quod est lectissimum. Viuianus.

a *Cum Mæuio*] ergo coniunctim, vt sup. eo. l. Titiæ, §. pen. ff.

b *Admittitur*] dubitatio erat ex eo, quod est inf. de cond. & demon. l. pen. in prin. & facit su. ad le. Aquil. l. Titio. & inf. de manumiss. testa. l. si ita.

1† Lib. 3. Regula. Flo.

Dictio, cum, siue proferatur à testatore, siue à lege, cõiunctionem inducit. Bar.

Martianus. 1†

LEX CXXIIII.

SI quis * legauerit Titio cũ Mæuio, a ét 2† sine altero, alter ad legatũ admitti tur. b Nam, & cum dicit prætor, Ventrem cum liberis in possessionem esse iubeo, etsi non sint liberi, venter in possessionem mittetur.

Ciuitas potest petere, quod relinquitur in honorem, vel ornatum ciuitatis. Bar.

Paulus. 3†

LEX CXXV.

CIuitatibus legari c põt ét, quod ad honorem, ornatumq; ciuitatis pertiner. Ad ornatum, puta quod ad instruendum forum, theatrũ, stadium, legatum fuerit. Ad honorem, puta quod ad munus d edendum, venationẽ, e 4† ludos scenicos, f Ludos Circenses relictum fuerit, * aut, quod ad diuisionem singulorum ciuium, vel epulũ, * relictum fuerit. Hocamplius, quod in alimenta ætatis infirmæ, puta senioribus, vel pueris, puellisq; relictum fuerit, ad honorem ciuitatis pertinere videtur. 5†

Portio hæreditatis pro nõ scripta accrescit cum onere coheredi simul cum deficiente grauato. Bar.

¶ Lucius Titius, & Caius Seius Publio Mæuio decem dare damnas sunto Caius Seius hæres g non extitit. Sabinus ait, Titium solum legatũ debiturum: nã Seium pro nõ scripto habendũ esse. Hæc sẽtentia vera est: hoc est, Titius tota decem dare 6† debebit.

Non potest, quis in plus grauari, quã apud cũ remaneat deducto onere conditionis. B.

¶ Cum 7† cui fundus sub hac conditione legatus est, si centum hæredi dedisset, si tm̃ sit in pretio h fundi, quantum hæredi dare iussus est, 8† non est cogendus legatarius fideicommissum à se relictum præstare, i qm̃ nihil ex testamento vr̃ capere, qui tantum erogat quantum accipit.

Si creditor debitori succedit, creditum extinguitur p parte hæreditaria, nisi probetur testatorem compensare voluisse. h. d. Bar.

Marcellus. 9†

LEX CXXVI.

LVcius Titius cũ duos filios hæredes relinqueret, testamento ita cauit. Quisquis mihi liberorum meorũ hæres erit, eius fideicommitto, vt si quis ex his sine liberis decedat, hæreditatis k meæ bessem, cum morietur, fratribus l suis restituat. frater decedens fratrem suum ex dodrante fecit hæredem, m quæro, an fideicommisso satisfecerit? Marcellus respõdit, id quod ex testamẽto Lucij Titij fratri testator n debuisset, pro ea parte, o qua alius hæres p extitisset, peti posse; nisi euidenter diuersit, Titium solum legatũ debiturum: nã Seium pro nõ scripto habendũ esse. Hæc sẽtentia vera est: hoc est, Titius tota decem dare 6† debebit. *Non potest, quis in plus grauari, quã apud cũ remaneat deducto onere conditionis. B.* ¶ Cum 7† cui fundus sub hac conditione legatus est, si centum hæredi dedisset, si tm̃ sit in pretio h fundi, quantum hæredi dare iussus est, 8† non est cogendus legatarius fideicommissum à se relictum præstare, i qm̃ nihil ex testamento vr̃ capere, qui tantum erogat quantum accipit. *Si creditor debitori succedit, creditum extinguitur p parte hæreditaria, nisi probetur testatorem compensare voluisse. h. d. Bar.* Marcellus. 9† LEX CXXVI. LVcius Titius cũ duos filios hæredes relinqueret, testamento ita cauit. Quisquis mihi liberorum meorũ hæres erit, eius fideicommitto, vt si quis ex his sine liberis decedat, hæreditatis k meæ bessem, cum morietur, fratribus l suis restituat. frater decedens fratrem suum ex dodrante fecit hæredem, m quæro, an fideicommisso satisfecerit? Marcellus respõdit, id quod ex testamẽto Lucij Titij fratri testator n debuisset, pro ea parte, o qua alius hæres p extitisset, peti posse; nisi euidenter diuersit, Titium solum legatũ debiturum: nã Seium pro nõ scripto habendũ esse. Hæc sẽtentia vera est: hoc est, Titius tota decem dare 6† debebit. *Non potest, quis in plus grauari, quã apud cũ remaneat deducto onere conditionis. B.* ¶ Cum 7† cui fundus sub hac conditione legatus est, si centum hæredi dedisset, si tm̃ sit in pretio h fundi, quantum hæredi dare iussus est, 8† non est cogendus legatarius fideicommissum à se relictum præstare, i qm̃ nihil ex testamento vr̃ capere, qui tantum erogat quantum accipit. *Si creditor debitori succedit, creditum extinguitur p parte hæreditaria, nisi probetur testatorem compensare voluisse. h. d. Bar.* Marcellus. 9† LEX CXXVI. LVcius Titius cũ duos filios hæredes relinqueret, testamento ita cauit. Quisquis mihi liberorum meorũ hæres erit, eius fideicommitto, vt si quis ex his sine liberis decedat, hæreditatis k meæ bessem, cum morietur, fratribus l suis restituat. frater decedens fratrem suum ex dodrante fecit hæredem, m quæro, an fideicommisso satisfecerit? Marcellus respõdit, id quod ex testamẽto Lucij Titij fratri testator n debuisset, pro ea parte, o qua alius hæres p extitisset, peti posse; nisi euidenter diuersit, Titium solum legatũ debiturum: nã Seium pro nõ scripto habendũ esse. Hæc sẽtentia vera est: hoc est, Titius tota decem dare 6† debebit. *Non potest, quis in plus grauari, quã apud cũ remaneat deducto onere conditionis. B.* ¶ Cum 7† cui fundus sub hac conditione legatus est, si centum hæredi dedisset, si tm̃ sit in pretio h fundi, quantum hæredi dare iussus est, 8† non est cogendus legatarius fideicommissum à se relictum præstare, i qm̃ nihil ex testamento vr̃ capere, qui tantum erogat quantum accipit.

Si creditor debitori succedit, creditum extinguitur p parte hæreditaria, nisi probetur testatorem compensare voluisse. h. d. Bar.

Marcellus. 9†

LEX CXXVI.

a *Audiendus*] vt & C. de hære. inſti. l. ſi compenſandi. & inf. tit. 1. l. creditorem. & facit inf. tit. 1. l. fi. §. pen. & de ali. leg. l. penult.

b *Et*] non dicit cui: ſed addit, reddas ipſe ſ. tu. & ita ex his verbis præſumitur in Seij fide aliquid ſecretum eſſe collatum, quod palam dicere erubeſceret teſtator, ſecundum R.

c *Prodeſſe*] ad euitandum pœnam.

d *Exiſtimandum eſſe*] dummodo perſonæ, cui verbis talibus proſpicere voluit teſtator, ex teſtamento illius capere ſit legib. permiſſum.

e *Voluerit*] ſ. ac ſi ſola tacuiſſet teſtator aut ergo pelã relinquitur capaci: vel non capaci: & non patitur hæres pœnam, vt inf. de iure fiſ. l. non intelligitur. in prin. aut taciturnitate. vt quia nihil teſtator dixit: ſed aliàs in ſecreto, vel etiam dixit, ſed non clarè, & tunc ſi non eſt capax, patitur pœnam: quia perdit niſi ſe deferat: quo caſu retinet partem: vt C. ad l. Falc. l. fi., & ibi no. ſi autem eſt capax, nulla eſt pœna. in dubio videtur præſumere hęc lex non capacem. ſed magis videtur cõtra: quia non poteſt hęres facere, quin teſtator talia dicat: eſt tamen qualis qualis præſumptio: vt hic dicit. & facit ff. tit. 2. l. cũ ga. §. Titia. & inf. de iure fiſci. l. ita fideicõmiſſum.

Si hæredes] C ASVS. Inſtitui mihi hæredes Titium, & Sempronium, & Caium, ex diſpatib. partib. & poſtea dixi, Titio, & Sempronio, & Caio hſdib. meis lego Mæuio centum.

certè tenentur ad fideicommiſſum præſtandum, & non pro hæreditarijs: ſecus autem ſi eos non nominaſſem: quia tunc tenerentur pro hæreditarijs. Viu.

f *Viriles*] contra. inf. de duo. te. l. ſiue. vbi dicit hæreditarias. Sol. ibi. Item facit ſup. eo. l. turpia. §. fi. & inf. tit. 1. l. ſi pluribus. & inf. ad Treb. l. nonnunquam. & ſup. eo. l. 3. in fi. & inf. de ſtip. ſer. l. ſi communis ſeruus.

Si hæres centum] CASVS. Liberius meus inſtituit ſibi hæredem Titium, & rogauit eum, vt reſtitueret hæreditatẽ Caio, deductis ſibi hęredi centũ de dicta hęreditate, & quibuſdã alijs legata reliquit, & me patronum præterijt. vnde ego patronus petij bonorum poſſeſſ. contra tabulas liberti, & partem tertiã bonorũ liberti conſequi dẽo: quæritur vtrũ dẽt extrahi dicta tertia, nũquid de vniuerſa hereditate ſolũ modo, quam dẽt habere fideicom. ab hærede liberti, an vero, & de illis cẽtum, quæ dẽt retinere hæres liberti, & ẽt de alijs legatis. Et certè dicitur, q̃ dẽt extrahi de oĩbus prædictis, & cĩa p̃dicta dẽt minuere dicta portio mei patroni. Vig.

g *Si hæres*] quidam extraneus à liberto, cuiuſdam inſtitutus, & hoc præterito patrono.

h *Reſtituere*] puta Mæuio.

i *Contra tabulas*] & ſic tertiam habet

k *Legata*] pro tertia parte vitiantur legata, & pro eadem parte minuuntur centũ, vt hic, & ff. de cond. & dem. l. Plautius. & eſt, hoc in contra tabul. patroni. ſed in contra tab. libertorum in totum ceſſantur, vt no. C. de bon. poſſ. contra tabul. liber. l. 1. & facit ſup. eod. l. ſi mihi ſtichus.

Exhæredari] CASVS. Filiũ meũ impuberem exhæredari, & ei Titium ſubſtitui, quod ſi nolim facere, & à dicto ſubſtituto reliqui fideicommiſſum Mæuio: nunquid poterit petere Mæuius. certè nõ. & idem eſt. ſi ab illo, qui debet ab inteſtato ſuccedere filio meo impuberi, quem exhæredauit, relinquã fideicõmiſſum alicui per eũ præſtandum: quia nõ tenetur præſtare. Illi. n. legitimi eo iure, præſtare coguntur fideicõmiſſa à ſe relicta: quaſi ſi ſcripti fuiſſẽt hæredes: quamuis. n. ſcripti nõ fuiſſent ex eo, quod ab eis fideicõmiſſũ relinquitur, tacitè ad hæreditatẽ relinquentis fideicõmiſſum vocantur: & ideo hoc caſu grauari nõ poſſit inſtituti ab inteſt. veniẽtes. in noſtro autem caſu non poſſent grauari, & ſi eſſent inſtituti à me patre impuberes prædicti. ecce. n. ſi inſtituo mihi Titiũ. & Sẽpronium hĩdes, qui tm̃ attinebãt filio meo impuberi, qã poſſent eĩ eſſe hĩdes ab inteſta. & dictũ impuberem exhæredo, & ei ſubſtituo Titiũ. & Sempronium, quos mihi inſtituerã. & ab eis tãquã à ſubſtitutis filij mei impuberis fideic. reliquo. non præſtabunt illud. In noſtro caſu ergo qũ nõ facient inſtituti, nõ præſtabũt. Quis aũt ſubſtitutus exhæredati grauari nõ poſſit fideicõmiſſo, niſi in primo caſu, ſi ſubſtitutus inſtituti pẽſtat qũq; legata ampliora, quã dẽret pẽſtare ex teſtõ grauantis, & de hoc ponit exemplũ tale. Filiũ meũ inſtitui hæredẽ in trib. vncijs: & ab eo multa legata reliqui, q̃ exuberãt taliter dictas tres vncias: qã bẽt locũ Falcidia, ſi non peteret ẽ tab. bo. poſſ. & quędam extraneũ in nouẽ: & aliũ filium meũ præterij. & filio inſtituto in trib. vncijs ſubſtitui Titiũ, certè filius iſte præteritus dĩ cõmittere in edictũ Prętis: aliter, q̃ nõ ſolũ ipſe, ſed filius inſtitutus pẽt petere bon. poſſ. ẽ tab. ſi vult. petita ergo bonorũ poſſ. contra tab. quilibet filiorũ hẽt ſex vncias de hæreditate, excluſo extraneo inſtituto, & nihilominus valet iſta ſubſtitũ filio facta. ſubſtitutus ergo filij inſtituti præſtat legata pro toto illo, qã à filio inſtituto ad eum peruenit ex ſubſtitutione, pro ſex vncijs, non pro tribus tantum, in quib. fuit filius inſtitutus.

l *Cum à poſthumo*] Filium quẽ in vẽtre vxor tua portabat, inſtitui mihi hæredẽ: & ſi nõ eſſet hæres, ſubſtitui ei Titiũ. & Mæuium. ab eo poſthumo reliqui legata ſub hac condõne, ſi hæres eſſet. certè iſta conditio ſuperuacua eſt. & non facit legata condi. malia: quia intelligitur etiam ſi non apponatur vt ſupra eodem. l. 3. vnde perinde eſt, ac ſi pure legatum

Si ex verbis teſtatoris non apparet perſona cui debet fieri reſtitutio, qualis qualis præſumptio aſſumitur tacita fides in fraudem legis aſſũpta. Bart.

¶ In teſtamento ita ſcriptum eſt, Caio, Seio illud, & illud hæres meus dato: & te Seie rogo, fideique tuæ mando, vti ea omnia, quæ ſupra ſcripta ſunt, reddas ſine vlla mora. & b reddas ipſe. 3† Quæro an tacitum fideicommiſſum ſit, cum perſonam teſtator, cui reſtitui, vellet, teſtamento non ſignificauerit? Marcellus reſpondit, ſi in fraudem legum tacitam fidem Seius accommodaſſet: nihil ei prodeſſe, c 4† ſi his verbis paterfamilias cum eo locutus eſſet. non enim ideo circumueniſſe minus leges exiſtimandum eſſe, d 5† cum perinde incertum ſit, cui proſpectũ 6† voluerit. e

Nominati nomine proprio tenentur in viriles: ſi appellatione, tenentur in hereditarias portiones. Bar.

Neratius. 7†

LEX CXXVII.

SI hæredes * nominatim enumerati, dare quid damnati ſunt, propius eſt, vt viriles f partes debeant: quia perſonarum enumeratio hũc effectum habet, vt exequentur in legato præſtando, qui ſi nominati non eſſent, hæreditarias partes debituri forent. 8†

Sicut legata per contratabulas patroni minuũtur: ita præceptiones hæredum. Bart.

Iulianus. 9†

LEX CXXVIII.

SI hæres g centum præcipere 10† iuſſus ſit, & reſtituere h hæreditatem, & patronus bonorum poſſeſſionẽ contra tabulas i petierit: ſicut legata, k ita, & præceptio 11† pro parte, quam patronus abſtulit, minuetur.

A ſubſtituto, vel legitimo exhæredati non poteſt legatũ relinqui: ſecus in inſtituto, qui beneficio præteriti ſuccedit per contra tabulas. Bar.

Paulus. 12†

LEX CXXIX.

AB exhæredati ſubſtituto inutiliter legatum

1† Fl. partum.

2† Fl. exiit hæres.

3† Flor. ei redde res ipſe.

4† Fl. nihil ei prodeſſe põt.

5† Fl. exiſtimãdus eſt.

6† Eſſe.

7† Fl. lib. ſi. membrana * ad itell. huius l. vi. Seb. Sap. ĩ l. 1. nu. 20. C. de impube.

8† Fl. eſſent.

9† Rutilius Maximus, lib. ſing. ad l. Falc. Flo.

10† aliàs ꝯcipere.

11† aliàs ꝯceptio.

12† Lib. ſing. de ſecũdis tabulis. Pl.

tum esset à posthumo. posthumo ergo non nato, & sic substitutis hæreditatem habentibus, legata prædicta ipsi præstabunt. legata enim ab instituto relicta, repetita videntur à substituto. Vmianus.

a *Dare*] vt C. eodem. l. cum quidam. nec ab ipso exhæredato: vt ibidem no.

b *Quod*, i. quia. vt infra tit. a. l. 1. §. fi. ergo à contrario, à cuius substituto non possum, nec ab eius legitimo. vt hic dicitur.

c *Sed si committente*] pone casum. vt j. tit. a. l. fi. §. fi.

d *Scriptus*] libertis. s. præteritis.

e *Patrimonij*] scilicet pro besse portionis exceptuatis. sed si ab ipso sunt repetita, in solidum: vt sup. de vulg. substi. l. & si j.

f *Cum à posthumo*] hæc conditio superflue ponitur. nam & non dicta intelligitur. sic. C. de fideiuss. l. j. in fi.

g *Eos debere*] quasi ab instituto puræ relicta. conditio enim si hæres erit, quasi nulla, conditionale legatum non facit. vt quando di. le. ce. l. dies. §. si sub conditione & l. si Titio. §. quædam. & inf. de condit. & demonst. l. aliquando.

H *Aeredi*] CASVS. Posthumum alienum institui mihi hæredem in testamento legitimè cõfecto. & quosdam alios cum eo: quod benè possum facere, vt dixit Gallus Aquilius; & ei posthumo aliquid prælegaui. nunquid valet, & certè sic. hic tamen posthumus non poterit habere legatũ quantum est pro parte sua hæreditaria: sed pro parte cohæredũ sic, vt dixi sup. eod. l. legatum. §. j. & sic ponitur principium legis planè sicut iacet. Alij dicunt hæredi, id est, ab hærede: sed mea positio satis est plana, & eorum similiter. Viu.

h *Heredi*] alias hfdi. & a'iàs à fratris. & dic relinqui à cohærede, vel ab aliquo legatario, a quo potest legari vni hæredum: vt Instit. de sing. re. per fideicommiss. re. in prin.

i *Voluntas*] siue ex verborum proprietate, siue ex eorum consueta interpretatione liqueret. & facit infra ad Trebell. l. hæredes. §. j. & C. de fideicommiss. l. cum virum. & inf. tit. j. l. cum proponeretur. & infra, tit. a. l. fideicommissa. §. item si quis.

k *Legitimos*] ergo iure veteri poterat institui posthumus alienus. nam ius Galli dicitur vetus, sed l. Vell. nouum. vi j. de lib. & posth. l. Gallus. sed iure vetustissimo secus. vt Inst. eo. §. posthumo. qui est contra.

S *I tutor*] CASVS. Pupillam meam quondam in vxorem duxi: quod prohibitum est: ipsa postea fecit testamentũ, & me sum vnum hæredem instituit, vel aliquid mihi reliquit: certè non potero capere propter delictum quod commisi ducendo eam in vxorem: ipsa tamen bene posset capere ex meo testamento. Viu.

l *Si tutor pupillam suam*] scilicet quendam. nã dum est pupilla, vnum aliquem habere non potest, est extraneum: vt Instit. de nupt. in princ.

m *Non potest*] facit inf. de his quibus vt indig. l. a. & supra de rit. nup. l. præfectus. & de do. inter vi. & vx. l. eũ hic status. fin. & C. de interd. matrimonio l. si quis. Accur.

n *Deceptus*] sic C. de sup. virgi. l. j. §. huic.

DE LEGATIS & fideicommissis. II.

¶ *Quare dicit de legatis q. dic. vt inf. tit. a. in rubrica*] Cuiac. in Pand. Flo. ad hunc tit. docet, ex quibus hic libet componi sit.

I *N arbitrium*] CASVS. Hæc lex intelligitur in quatuor generibus legatorum, cum in alterius arbitrium conferuntur: & super eis quatuor loquitur. Primum est, quando in tacitam voluntatem, id est, sub conditione. in rinseca quodammodò alicui legatur, puta lego Titio x. si Seius Capitoliũ ascẽderit. & istud legatum valet. Secundũ est, quando in voluntatẽ expressam Seij legatur Titio hoc modo, si Seius voluerit, lego Titio x. quod legatum nõ valet. quid enim interest si aliquid mihi legetur sub hac conditione, si aliquis alius Capitolium ascẽderit: quo casu valet: an si voluerit, quia tunc non valet. Tertio casu loquitur quando ita legatum est, si tutores talis pupilli, vel pupillæ existimabunt, hæres meus det dicto pupillo, vel pupillæ, à quo casu legatum non dicitur condõnale: neq; moram pñt facere tutores ad petitionem legatarij, vel transmissionẽ in hæredem: & quod dicit in tutoribus, intelliges in quolibet alio. Quartus casus loquitur, qũ ita dicit testator, quantum Seius existimauerit, hæres meus Titio dato, vel sic, pro viribus patrimonij mei dato. quod etiam legatum benè valet. Viuo. *In arbitrium*] Lego centum illi, si Titius arbitratus fuerit, valet, sicut si dixisset, si Titius ascenderit Capitolium, & secundum hoc veluti, ponitur similitudinariè pro, sicut.

¶ *Condatur*] s. quælibet alia, vel dic, veluti, i. in vim cõdõnis p. si. & qd subijcit, quid enim &c. interrogatiuè lege, q. d. r & est dicta si dixit Capitolium ascenderit: an si voluerit: s. arbitrari, sm Ioan. Sed R. sic lego illi, si Titius arbitratus fuerit, valet quidẽ sicut quodlibet cõdõnale, & hoc quia tacita est voluntas.

Martianus. 9 †

LEX CXXXI.

SI tutor pupillam suam, l contra Senatusconsultum vxorem duxerit, 10 † illa quidem ex testamento eius capere potest: ipse autem non pót: m & meritò; delinquunt enim hi, qui prohibitas nuptias contrahunt: & meritò puniendi sunt. quod imputari non potest mulieri, quæ à tutore decepta n est.

DIGESTORVM, seu Pandectarum.

LIBER XXXI.

De legatis, & fideic. ij.

TITVLVS I.

Si legatum in arbitrium alterius conditionaliter conferatur, suspẽditur, sicut per quamlibet aliam conditionem. sed si non conditionaliter, non suspenditur. Bart.

Vlpianus. 11 †

LEX PRIMA.

IN arbitrium o alterius conferri legatum, velut conditio, p potest. 12 † Quid enim interest, Si Titius in Capitolium ascenderit, mihi legetur, an & si noluerit, quia tunc non valet. Tertio casu loquitur quando ita legatum est, si tutores talis pupilli, vel pupillæ existimabunt, hæres meus det dicto pupillo, vel pupillæ, à quo casu legatum non dicitur condõnale: neq; moram pñt facere tutores ad petitionem legatarij, vel transmissionẽ in hæredem: & quod dicit in tutoribus, intelliges in quolibet alio. Quartus casus loquitur, qũ ita dicit testator, quantum Seius existimauerit, hæres meus Titio dato, vel sic, pro viribus patrimonij mei dato. quod etiam legatum benè valet. Viuo. *In arbitrium*] Lego centum illi, si Titius arbitratus fuerit, valet, sicut si dixisset, si Titius ascenderit Capitolium, & secundum hoc veluti, ponitur similitudinariè pro, sicut.

¶ *Condatur*] s. quælibet alia, vel dic, veluti, i. in vim cõdõnis p. si. & qd subijcit, quid enim &c. interrogatiuè lege, q. d. r & est dicta si dixit Capitolium ascenderit: an si voluerit: s. arbitrari, sm Ioan. Sed R. sic lego illi, si Titius arbitratus fuerit, valet quidẽ sicut quodlibet cõdõnale, & hoc quia tacita est voluntas.

9 Lib. 2. Instit. Fl.

10 † Fl. duxit.

11 † Li. ad Sab. Fl.

12 † alià, non põt: qa enim.

1 † Fl. quo si.

2 † Fl. de eß. in.

3 † Fl. pertinuit.

4 † Fl. præstabit, perinde ac si.

5 † Fl. habuit.

6 † Fl. legitur.

7 † Li. singulari de iure codicillorũ. Flo.

8 † Flo. A fratris post humo &c. vide in hũc locum Viglij ad §. seruus & alienus. j. hæred. inst. Instit.

* Nõnihil hac de re Alciatus libro Paradoxorũ 3. c. 1. vbi explicat quia dicatur posthumus alienus. Vide etiã in hũc locũ Dua. 2. dis. c. 39.

voluntas: ſecus ſi expreſſa. ſ. ſi Titius voluerit, quia nõ valet; quid. n. &c. i. aliqd intereſt inter hãc, ſi Titius aſcẽderit Capitoliũ, & hanc, ſi voluerit, qa prima valet, ſecũda nõ. vt ff. de cond. & dem. l. nonnunquã. & de reg. iu. l. expreſſa. & ſu. de hær. inſt. l. ſi quis Sẽpronio. & nõ hoc: quid. n. &c. nõ legit interrogatiuè. In arbitrium ergo extranei põt conferri. Sed an cogatur arbitrari? Rñ. non memini me legiſſe, nihilominus tamẽ valet, ſed ſi non arbitretur deberi, vel arbitretur, & malè an recurratur ad aliũ? Rñ. ſic, vt inf. de re iu. l. in perſona. ſ. generaliter. ſed in contractib. nõ ſic ſp. quia non arbitrante eo non decurritur ad alium, ſed ſi malè. ſic, vt C. de contrahen. emp. l. fi. & de verb obl. l ſi quis arbitratu. & ſu. de cõtrah. emp. l. hæc venditio. dẽt ergo hoc arbitrari, ſi arbitretur, pro viribus pr̃imonij teſtatoris, vt arg. inf. in fine huius leg. & ſecundũ merita legatarij, vel charitatẽ: nã ſm̃ hæc dãt deberi legatarvt ſup. pro ſoc. l. nec adiecit. Vltimo no. q̃ legatum arbitrio legatarij relictũ valet, * ſiue dicatur ad arbitriũ, ſiue ſi voluerit, vt inf. de cond. & dem. l. ſi ita. Si aũt hæredis refert dicat ad arbitrium, an ſi voluerit, vt primo valeat, ſecundo non, vt ſup. tit. j. l. ſenatus. §. pen. & inf. tit. 1. l. fideicommiſſa. §. quanquã. ſic enim eſſet in eius arbitrio, nõ deberet. quod eſſe non debet, vt j. de act. & oblig. l. ſi ſub hac. & ſu. de cõtrah. emp. l. ſi emptione. §. pe. ſi autem extranei, aut ſi voluerit, & non valet, vt inf. de cond. & dem. l. nonnunquam. Aut ſi arbitretur, * & ſic in vim conditionis. & obtinet, quod hic dicit. aut non in vim conditionis, vt lego arbitrio Titij, & tunc obtinet, quod hic ſubijcit.

1† Li. 75 edict. F.

* Legatũ arbitrio legatarij relictũ valet. no. in l. 2. C. cõ. de lega.

2† Li. 4. ad Plautium. Fl.

*Legatũ arbitrio Titij. aut ſi Titius arbitrabitur, differunt, q̃ requirit. perno. B. in l. 2. §. ſed & ſi quis coll. 11. C. cõia de lega.

a *Si voluerit*] Arbitrari. ſub. i. ſi voluntariè fuerit arbitratꝰ: vt ſup. ſi cert. pet. l. quod ſi ab. & de ter. diu. l. ſi. non enim voluntas, ſed arbitrium facit videri paritum conditioni, & facit ſup. tit. 1. l. ſi ita. §. j.

b *Sed cum*] ſu. ineſt condõ per ſi, hic non, & hoc dicit, ſi &c. Item fuit expreſſa quantitas, ſi arbitretur tertius: hic non. Alij cõtinuãt ad caſus ſubauditos, quaſi dicat, valet in arbitrio hẽdis, ſed certè, & in arbitrio tertij, q̃ ſic non placet.

c *Neque mora*] vt differatur obligatio. vel dic ceſſio quantũ ad tranſmiſſionem: ineſt tñ quantũ ad ſolutionem, quæ differtur propter incertas vires patrimonij, & eſt hoc tempus in iudicis arbitrio. vt inf. eo. l. cum quidam fideicom. & infra de ſol. l. ratum. & ſup. de hær. inſt. l. ſi quis inſtitutus.

d *Pro viribus*] ergo hoc legatum tenet pro virib. pr̃imonij, ſed an recurratur ad alium? Rñ. vt ſu. ea. l. Sed vr̃ non valere hoc caſu. vt ſu. de iure do. l. cum poſt. §. genet. ibi, nec videri ſimile, &c. Sol. hic incertitudo cõmittitur alicuius arbitrio. ibi non, quod in dote nõ requiritur. vt ibi dicit. Item contra infra. de rebus dub. l. vtrum, ff. j. Sed ibi hæredis arbitrio, id eſt voluntate. hic tertij. & facit. C. de dot. promiſ. l. 3.

Quoties.] CASVS Ita dixit teſtator: lego Titio equũ, bouẽ. & aſinũ. certè plura legata ſunt. vnde legatarius Titius vnam de illis reb. poterit petere, & alterã repudiare, ſi voluerit: a Sed cum b ita legatum ſit pupillo ſiue pupillæ. Arbitrio tutorũ, neq; cõditio ineſt legato, neq; mora, c cum placeat, in teſtamentis legatũ in alterius arbitriũ collatum, pro viri boni arbitrio accipi. Quæ. n. mora eſt in boni viri arbitrio, q̃ iectum legato, Velut certam quantitatem exprimit, pro viribus d videlicet patrimonij?

Si plures res nominentur, plura ſunt legata, ſecus ſi vno vniuerſali nomine cõprahendantur. Bar.

Paulus. 1†

LEX II.

QVoties nominatim plures res in legato exprimuntur, plura legata e ſunt. Si autem ſupellex, aut argentũ, aut peculium, aut inſtrumentum legatum ſit: vnum legatum f eſt.

Valet legatum, ẽt ſi conferatur in conditionem, quæ in alterius poteſtate conſiſtit. B.

Idem. 2†

LEX III.

SI ita legetur, Hæres dare dãnas eſto, ſi in Capitolium non aſcenderit, ‖ vtile legatum eſt: quamuis in poteſtate eius ſit aſcendere, vel non aſcendere.

Si vna res, vel plures legãtur ſub noĩe collectiuo, nõ põt vna acceptari, alia nõ: ſecus, ſi plures nominatim, niſi illa, quæ repudiatur, hẽat onus annexũ. h. d. cum duabus ll. ſeq. B.

Idem. 3†

LEX IV.

NEminem g eiuſdem rei legatæ h ſibi partẽ velle, & partem nolle, verius eſt.

Idem. 4†

LEX V.

SEd duobus i legatis relictis, vnũ quidẽ repudiare, alterũ verò amplecti poſſe, rñdetur. Sed ſi vnũ ex legatis onus habeat, 5† & hoc repellatur, non idem k dñm eſt. pone enim 6† eum, cui decẽ, & Stichus legatus eſt, rogatũ ſeruum l manumittere. ſi Falcidia locũ habet, ex decẽ vtriuſq; legati quarta deducet. m Igitur repudiato ſeruo n non euitabit onus deductionis, ſed legatarius o ex peeuniap duas quartas q reliquet ſecundo potes vnam habere, & aliam repudiare. Iſtud tamen fallit in duobus caſibus. Vnus eſt quando legatũ tibi decem, & Stichum, & tot alia legata alijs reliquit, quod Falcidia locum habet. vnde, & pro ſeruo & pro decem, quæ tibi legauit, debet detrahi Fal. de dictis x. quia de ſeruo non poteſt detrahi Falcidia. ſi ergo tu legatarius repudies Stichum, & velis decem habere, non poteris euitare, quin hæres meus detrahat tibi duas quartas de legato de decẽ, quæ non repudias, ſcilicet, vnam pro legato de decem, quod non repudiaſti, & aliam pro legato Stichi, quod repudiaſti. non ergo in hoc caſu ita potes repudiare vnum legatum, quin onus eius apud te remancat. Secundus caſus eſt, in quo fallit principium huius legis. ſed duobus, quando ſub vno nomine lego plures res, veluti lego Titio gregem meum, vel prædium, vel veſtem, vel argentum, quia vnum eſt legatum, vnde idem debet iudicari, quod dictum eſt in l. neminem. & hoc dicit, cum duabus legibus ſeq. Viu.

h *Legata*] inſolidum. ſecus ſi ſibi. & alij: nam partem accrescentem poteſt repudiare, licet ſuam agnouerit, vt C. de caduc. tol. l. vbi. & facit, ſup. tit. 1. l. legatarius. & inf. eo. l. ſi cui res. & inf. pro derel. l. 1. & inf. eo. l. grege.

i *Sed duobus*] id eſt. duabus rebus.

k *Non idem*] vt inf. de fideicom. liber. l. ſi legatario.

l *Seruum*] ſ. Stichum prædictum.

m *Deduceretur*] ſic inf. ad l. Fal. l. planè. in prin. & §. j.

n *Seruo*] quod fieri poteſt, vt in prin. legis.

o *Sed legatarius*] ſ. prædictus.

p *Ex pecunia*] id eſt, ex decem.

q *Duas quartas*] vnam pro decem, aliam pro Stycho.

3† Hermogenianus. Fl. idem lib. 8. ad Plautiũ.

* Nemo pro parte velle. & q̃ pro parte nolle põt. l. mil tabis. q̃ hic dicitur per legẽ ſi mihi pure. & quod ibi poſui inf. e de quo vide text. in l. legatarius. & quod ibi not. ſup. tit. prox.

4† Li. 8. Quæſtio. Fl.

5† F. habet.

6† Fl. de eſt enim

a *Rege.*] facit su.e.l.quoties,& su.cõm.l.in cõmodato. §.fi.& C.de iure deli.l.qdã,& ff.de acq.hæ l.1.& 2.

Si Titio.] CASVS.Titio capaci, & Seio non capaci legauit decẽ. certè Titius capax habebit quinq;,& Seius nihil. & tñ facit,quod Titius non capit,nisi medietatem,vt dictũ est. Viui.

1† Li.singulari ad legem Falc.Flo.

b *Si Titio*] contra.C. de cad.toll.l.vnica. §. in primo. & §.pro secundo, & inf.de contrab.l. si post mortem. §.liberi.Sed speciale est hic, vt supra de leg. 1. l.planè. §. si coniunctim, & l huiusmodi.§.Si Titio.& l.si duobus, in princ. Sed illud hodie corrigitur,vt C.de cad.toll. l. vnica. §. in pro non scripto. Item, & aliàs assignatur speciale,vt inf. de cond. & dem. l.mulieri. Sed ibi illa est rõ.quia ridiculum est. vt admittatur tanquam virgo, & tanquam vidua, vt infra de condit. & dem. l. Titiæ si nupserit. Itẽ illius. l. planè, potest assignari tõ, vt C. de necess.ser. l. pen. Item illius l. hæc est ratio, quia in re ipsa est impedimentum, non in persona legatarij: sicut inf. 3 lib.leg.l.antepen. ergo illud solũ est speciale, sed secundum R. hic loquitur in casu,qui est sup.tit. 1.l.si duobus in ptin. & §.fin.scilicet,quando alter non potest capere nunc,sed spes est, quod, poterit, quia sub conditione institutus, vel cum sit posthumus nasciturus. Alij assignant aliud speciale, vt inf.eod. l. fi.§.Seio. H. Itẽ aliud sup.de inoff.test.l. Papinianus, .qñ autem quarta. Item contra sup.tit.1. l.qui quattam.§.fi. 2 & l.planè, §.si duobus, sed vt dixi, hic speciale est.& facit inf.de verb.obl.l.si mihi.& Titio.

2† Fl.deest, tes.

3† F.dicemus.

4† Li. 9. ad Plautium. Fl.

5† F.aut, & paulo post.

*Hoc verbũ iudicat veteris iuris vestigiũ. vi. Vlpi. i frag.m.e. tit.

6† Li. 9. ad Plautium. Fl.

7† Alàs, Etiũ.

Idem. 1†

LEX VI.

GRege [a] aũt legato non põt quædã res [2†] sperni, quædam vendicari: quia non plura,sed vnum legatum est.Idemq; dicimus [3†] peculio legato, vel veste, vel argento, & similibus

Qui non capit partem, quia indignus, facit partem. Bar.

Idem. 4†

LEX VII.

SI Titio, [b 5†] & ei,qui capere non potest,decem legata sint: quia duobus hæres dare damnatur,* & vnus capere non potest, quinque [c] sola Titio dantur. [d]

Idem. 6†

LEX VIII.

SI quis seruũ hæredis, vel alienum [e] legauerit, & is fugerit, [f] cautiones [g] interponẽdæ sunt de reducendo eo. Sed ‖ 7† quidem viuo testatore fugerit, expensis legatarij reducitur, [h] si post mortem, sumptibus hæredis.

Legatum alternatiuè censetur plura quo ad rerũ nominationem: vnum, quo ad præstationem. Bar.

¶Si ita legetur, Sempronio decem: aut si noluerit,hominem Stichum do lego. hoc casu duo legata [i] sunt, sed vno contentus esse debet.

Si legatur certum corpus,illud debetur,quod ex illo corpore reperitur.

¶Si quis ita 8† legauerit. Ex illo dolo amphoras x. & si non x. sed pauciores inueniri possint, non extinguitur legatum: sed hoc tantummodò [k] accipitur, 9† quod inuenitur.

Si testator sensit de certo legatario, nec apparet de quo, potest hæres eligere quẽ vult. Bart.

¶Si inter duos * dubitetur de eodem legato, cui potius dari oporteat, [10†] vt puta si Titio relictum sit, [11†] & duo eiusdem nominis amici testatoris veniant, & legatum petant, & hæres soluere paratus sit, deinde ambo defendere hæredem parati sint: eligere debet [l] hæres, cui soluat, vt ab eo defendatur.

Si in petendo legatarius, & substituendus sibi concurrant, in dubio est primus legatarius præferendus. Bar.

hæredem,& ei eodem modò volunt cauere, certè hæres potest eligere cui det,& ab eo cautionem prædictam recipere, & si nullus peritorum est in calumnia, benè faciet hæres, si præferat Titium,cui primo legauit dicta xx.

¶*Si cui*] Tertiã partem hæreditatis meę legaui Titio.nũqd æs alienum, deducet de parte legata, s. adhoc,vt solus his onera sustineat, & nõ legatarius.& maximè pretia manumissorũ, & impensas funeris? Et dic,quod cõ.immò, pro ea parte, qua legata est, onera legatarius sustinebit: secus aũt si dixit,lego Titio tertiam partẽ bonorum meorũ: qa tunc nullũ de dictis onerib. legatarius sustinebit. h.d. cum l.seq Viu.

8† Fl.deest.

e *Alienum*.] multo magis si suũ. vi inf.li. 2.l.cũ seruus, & l. cũ res legata, §.j.& 2. secundum.H.

9† F. accipit.

f *Fugerit*] culpa hæredis:nã in alieno culpa põt esse, vt su.tit.j. l.cũ res. §. sed si alienus. & l.apud. & l.cũ seruus. vnde vel æstimationẽ dat, vel cauet de reducendo, vt su.sol. mat.l. si filiof. & sup.tit.1. l.cũ res. §. itaque. alioquin non tenetur reducere, sed cauet de restituendo ‖ recipiat, vt sup. titu. 2.l.cum res. §. si verò non fuit, & §. sed si culpa. & supra de rei ven.l. si à bonæ fidei. & l.si vero. Acc.

10† F.oportet.

11† Flo. est.

g *Cautiones*.] si hoc maluerit legatarius: nam, & æstimationẽ consequi põt, si hæredis culpa intercenerit, vt sup. tit.1. l.cum seruus, & l. cum res. sup. de rei vend. l.si à bonæ fidei.& l.sequenti. Hugo.

h *Reducatur*] cauet.n.de restituẽdo si recuperauerit: non de persequendo: quia eo tpe nõ tenetur de culpa, sed post mortẽ sit,& hoc ideo.quia sic post mortẽ quasi in re aliena præstat culpa, ante.n.nec hæres in culpa,nec legatarius videtur fuisse dñs. Item q; dicit, post mortẽ, supple. & ante aditam. alias contra argumento su.ad leg.Aquil.l.inde Neratius.§.2 ADDITIO. Dic,quod ibi aufugit post mortem, & aditam hæreditatem. vnde cum legatarius sit dominus, potest sibi, per actionem legis Aquil.consuli,secundum Bar.

i *Duo legata*] quantum ad nominationem plurium rerũ. vt sup.e.l.2. vnu aũt quantũ ad vnam solutionẽ, vt ff.eo.l.si illud 2.in fi. q non placet. vt ff.qñ dies.leg.ce.l.cum illud. dic ergo ideo,quia in vnum tempus non possunt concurrere.nam necesse est primo repudiari.x.quam petat Stichum. sicut vsusfructus diuersi separati videtur propter diuisionẽ temporis. vt su.qui.mo.vsus.f.ami.l.duob. sic su.ti.j.l.planè. §.fin.

k *Tantummodò*.] quia quodãmodo certũ corpus q in rerum natura nõ sit,legari vr.s.in quinq; quæ desunt. vt su.ti.2.l.si seruus legatus.§ q quinque. & l.sed si certos. secus aũt si. vt quãtitas:nã si x.q̃ tibi debeo.valet. licet nihil tibi debeã. si x.q̃ Titius dẽt.nõ valet.cũ nihil debeat, vt ff.ti.1.l.si sic.§.j. & l legatũ. & ff. de lib.le.l.legauit,& facit s.de ẽptio.empt.si debitor.§.j.& ff.ad leg.l.Fal.l.in rõne.s.diligenter. Acc.

l *Debet*] i.potest.sic su.de offi.proconsu. l. obseruare.in fi. non enim necesse habet: imo dicitur impedire legatum, vt

a Tu dic q̃ non est. contra. Imò concor. secũdũ. Bar

Sed quis seruum] CASVS.Seruum hæredis mei tibi legaui, vel etiam alienum,& seruus aufugit viuo testatore.time & culpa hæredis prædicti,certè debet hic cauere tibi legatario de reducendo eo tuis expensis. si aũt aufugit me testatore mortuo,debet cauere de reducendo eo tuis expensis.

¶*Sempronio*] dixit testõr. Sempronio x.do lego.& si noluerit decem,lego ei Stichum,hoc casu duæ res sunt legatæ,sed legatarius non potest.n.si vnam,quam vult.

¶*Si quis ita legauerit*] Legaui Titio decem amphoras vini ex certo dolio, modo non inueniãtur in dolio n.si quinque amphoræ.certè illæ quinque debentur ei solæ.

¶*Seruio*] Titio legaui equum meum, & plures habeo Titios amicos,& non apparet de quo sensi. & hæres benè vult vni soluere,qui promittet ei, quod conseruet eũ indemnẽ ab alijs Titijs.oẽs autem Titij petunt legatum,& quilibet vult promittere,certè hæres debet habere electionem,cui det.

¶*Certam*] Viginti Titio legaui, & rogaui eum,quod dicta viginti daret,Seio,& Sempronio,& sic sunt substituti Titio in legato per ũdeic. Titius petit legatum ab hærede, & vult ei cauere,quod exrahet eum indemnem a substitutis prædictis,& substituti ex alia parte petunt legatũ prædictum, ab

vt ſ. de reb dub. l. ſi fuerit, licèt ſit ſ. ſ de adimen. leg. l. j. §. ſi duob. prout eſt ibi in litera, vterque. ſed ſol. ibi. Et no. q̃ quidam dicunt oĩno nullum eſſe legatum: tu dic aliquod eſſe, ſed ĩpediti: & ei præſtãdũ, qui probauerit de ſe teſtõrẽ ſenſiſſe: vt ſ. de cond. & demon. l. falſa. alioquin nõ. nec enim deficit ius, ſed probatio: vt ſ. de teſta. l. cum ex pluribus. & ſ. de teſt tute. l. duo. ſecus autem ſi eſt incertũ legatum pp retũ incertitudinem. tunc. n. res minoris pretij eſt præſtãda, niſi probetur ſ. vt ſ. ſtit. j. l. apud Iulianũ. §. Scio. Itẽ hẽbit locum tunc quod dr ſ. tit. j. l. qui duos, & l. ſi quis a filio. §. ſi quis, & no. hic gratificationi * eſſe locũ: vt ſ. ad Sylla. l. 3. §. ſicut & ſ. loca. l. in naue. in fi. & ſ. proxi. §. & ſ. depoſiti. l. 2. §. ſi apud. argumentũ cõtra ſ. eo. l. ſi Titio. Ac.

y† Fl. petẽte. alias & ſubſtitutus legatarij petat.

* Facit c. venerabilẽ. cũ glo. ſuper verbo, fauore. poſt princ. extra de cle.

a *Legatarius*] primus ſcilicet.

b *Subſtituti*] per obliquum, quia rogatus erat eis reſtituere.

c *Legatarij*] nominatiui, vel genitiui caſꝰ.

d *Neutrius*] vel ſubſtituti tantum aliud ſi legatarij tantum: vt quia alij daturus, vel ſtatim conſumpturus, nec fidem de facto ſeruaturꝰ petit: vt ſ. ſol. ma. l. ſi tũ dotem. §. eo tpe. Arg. ſ. pro emp. l. ſi quis cũ, & facit C. de edi. diui Had. tol. l. j. & ſ. ã ſecun. tab. l. 2. §. defertur. Item ſ. proxi. §. e *Partem*] puta tertiam. Accur.

e *Deducerentur*] loquitur tũ primam naturã legatorum: quia legatarius olim ẽt in tali legato nõ ſentiebat onera, vnde ſtipulationes interponebantur: ſed hodie ſtipulationes captioſæ videtur. ideoque, vt in vniuerſali fideicõ. ita & in tali legato vniuerſali pro parte diuidũtur onera: quia vna eorum eſt natura: vt Inſti. de fideic. hẽdi. §. poſt quod. & §. ſed quia. & infra eodem lege. cum filius. §. primo. & C. communia de lega. l. prima & ſecunda, ſecũdum Rog. Et quod infrà. l. proxi. dicitur, eſt in ſpeciali caſu ſecũdum eum. Vel dic certam partem, id eſt rem, quæ faciat tertiam. ſic ſupra, ſi pars hæred. pet. l. prima. §. primo. & inf. de vſufr. leg. l. fi. Aliud ſi quotam partem: vt infrà l. proxi. quę eſt contra, ſecundum Azo. argum. Inſtit. de fideicõ. hæred. §. nihil. Vel ſecundum Azo. dic quòd ſi legem quotam portionem hæreditatis, diuiduntur onera: quod denotat nomen hæreditatis: vt hic, & dicta lege, cũ filius. Aliud ſi dico partem bonorum: vt infra l. proxima: quia bona non intelliguntur, niſi deducto ære alieno: vt infrà de verbo. ſign. l. nihil aliud. & l. bonorum. & l. ſubſignatum. §. 1. & l. hæreditas. & no. ſupra tit. 1. l. non amplius. §. pen. Accur.

g *Cum autem. Cum moritur*] i. mortuus ero. ſic ſ. de neg. geſt. l. 3. §. hæc verba. & hæc prima deducta intelligũtur: quia protinus mortuo teſtatore eſt facienda impẽſa. & idem in pretio ſeruorum fauore libertatis. R. eſt ergo ſecũdum eũ ſpeciale in his duobus caſibus: regulariter cõtra hoc iure antiquo. vt ſup. l. prox. vel aliter, vt ibi no. Accur.

h *Manumiſſorum*] non tantũ funetis in penſa. R. vt colligitur ex iſta dictione, autẽ, quę eſt ĩ prin. l. dic manumiſſorũ, id eſt eorũ quos præcepit redimi, & manumitti, & facit Inſti. ad l. fal. §. cũ rõ.

i *De medio*] ideſt ex medio. Accur.

¶ Certam pecuniam legatã ſi legatarius [a] & ſubſtituti [b] legatarij [c] petierint, [1]† & hæres ſoluere paratus ſit: ſi ambo defendere hæredem, ſunt parati, eligere debet hæres cui ſoluat, vt ab eo defendatur. & ſi neutrius [d] manifeſta calũnia videatur, ei potius ſoluendũ, cui primũ legatũ eſt.

Si legatur pars hæreditatis, intelligitur cũ honoribꝰ. et oneribus: ſi pars honorũ, intelligitur deductis oneribus. B.

¶ Si cui certã partem [e] hæreditatis legauero, diuus Hadrianus reſcripſit, vt neque pretia manumiſſorũ, neq; funeris impenſa deduceretur. [f]

Modeſtinus. [2]†

L E X IX.

CVm autem pars bonorum ita legatur. Bonorum meorum, quæ erunt cum moriar, [g] dos, & manumiſſorum [h] pretia de medio [i] deducenda ſunt. [3]†

Quod rei legatæ accedit, ad legatarium pertinet. Bar.

Labeo. [4]†

L E X X.

CVm fundus [k] nominatim legatus eſt, [5]† ſi quid ei poſt teſtamentum factum adiectum ſit: [6]† id quoque legato cedit, etiam ſi illa verba adiecta nõ ſint, Qui meus erit: ſi modo teſtator eam partem non ſeparatim poſſedit, ſed vniuerſitati prioris fundi adiunxit.

Statulibero nõ poteſt hæres legare, niſi ſub conditione libertatis: vel ſi moriẽte hærede ſeruus futurus ſit liber. B.

Pomponius. [7]†

L E X XI.

STatuliberum ab hærede ne tunc quidem, cum dubia eius ſit ex teſtamento libertas, legatum ſine libertate accipere poſſe Labeo ait, quia ſeruus eius eſſet. [1] ſed ſi hęres eandem conditionem legato inſeruit, [8]† quæ libertati à teſtatore datæ propoſita fuerit, valet legatum. nã & ſi cum moreretur hæres, ſeruus liber eſſe iuſſus ſit: [9]† rectè ſine libertate ei ab hærede legari poſſe conſtitit, q̃m ſuperuacuũ [n] ſit ei libertatem dare, quã ex teſtamento hęredis capturus non ſit, ſed teſtatoris. [10]†

Permiſſũ ad tempus, poſt tempus videtur prohibitum eſſe, & poſt electionem ſola res electa videtur eſſe in legato: & variare non licèt. B.

¶ Stichum, * aut Pamphilum, vtrum [p] hæres meus volet, Titio dato: dum vtrum velit dare, eo die, quo teſtamentum meum recitatum erit, dicat. Si non

k *Cum fundus*] ſacit ſ. tit. 1. l. II ex toto. in prin. & l. qđ in terũ. §. ſi quis poſt & ſ. tit. 1. l. pdijs. & ſ. de verb. ſig. l. locus, & ſ. de vſu fru. l. item ſi fundi. §. huic. & de peri. & cõmo. rei vẽ. l. id qđ. A.

5† Fl. fit.

6† Fl. eſt.

Statuliberum] CASVS. Inſtitui mihi hẽdẽ Titiũ: & dedi libertatẽ Sticho, ſeruo meo, ſi nauis ex Aſia venerit, & ſic dictus Stichꝰ eſt ſtatuliber, & dubiũ ẽ, vtrũ ſit liber, vel nõ. dictus Titius, quẽ inſtitui: legauit eidẽ ſtatulibero x. in ſuo teſtõ, & non dedit ei libertatẽ: certè nihil valet legatũ: qa nemo pt ſeruo ſuo ſine libertate legare. ſed ſi pdictus Titius meꝰ hẽs legauit eidẽ ſtatulibero ſub ea cõdõne, ſub qua ego ei libertatẽ dederã, valebit legatũ, qa inuenit tunc liber eo tpe, quo cedit, dies legati ſibi ab hẽde relicti, & idẽ ẽ ſi dicto meo ſeruo reliq libertatẽ cũ moreret hẽs meus, & dictus hẽs eidẽ ſeruo leget, qa valet legatũ, ẽt ſi nõ det hẽs libertatẽ: qa & ſi daret, ſuperfluũ eſſet. non. n. caperet ex hẽdis teſtũ libertatẽ, ſed ex meo: & inuenitur liber eo tpe quo cedit dies legati ſibi ab hẽde relicti, id eſt tpe mortis dicti hẽdis.

7† Lib. 7. ex Plautio. Fl.

8† Fl. inſerat.

9† Fl. eſſet.

10† Fl. ſed ex teſtatoris habet.

¶ *Stichum*] Scio hẽdẽ mihi inſtitui, & legaui Titio Stichũ, aut Pãphilũ, ad electionẽ hẽdis: dũ tũ hẽs eligeret intra certũ diẽ quẽ apposui. intra illũ diẽ hẽs nõ eligit. conuertitur certè electio in legatariũ. Si aũt intra dictũ diẽ eligeret Stichũ, & Stichus, poſtea moriatur, liberatus eſt. Quid ſi moriatur Stichus ante diẽ legati cedentẽ? Aliter certe remanebit ĩ obligone. Quid ſi hẽs intra dictũ diẽ eligit dare Stichũ, & nunc vult dare Pãphilum? Certè nõ auditur. & h. d. Viu.

* De ſenſu huius §. vide Io. Croc. in l. ſi inſulã. nu. 76. de verb. obli.

l *Eum eſſet*] ſc. hẽdis: vt ſ. de ſtatuli. l. ſtatuliberũ, & ſic nõ tenet legatum, vt hic. & C. de leg. l. ſeruus. & inſ. ti. 1. l. 8. §. ſeruo. & ſ. ti. 1. l. plane. ſ. ſi cõuicti, fallit in caſibus: vt l Auth. vt liberi de extero, §. ſi quis. coll. 7. & ſ. de alimẽ. leg. l. ſeruos, & ſ. ad leg fal l. Plautius, & ſ. ti. 1. l. ſi à pluribus. §. ſi m *Quòd*] pro quia.

m *Superuacuum*] id eſt, quid inutile, & no ſ. man. l. 2. ſ prin. & inf eo. l. Lucius. §. ſi. & l. vnum. in prin. Accur.

n *Sed teſtatoris*] ſic ſ. ti. 1. l. ſi fundũ ſub cõdõne. §. ſi pater.

o *Vtrũ*] quaſi dicat dũmodo eligat vſq; ad diẽ rectarit e-

Namenti, nam per hoc videtur ex tunc dare legatario electionem. sic ff. de neg. gest. l. qui in aliena. §. libertos. & ff. de fund. dotal. l. alius. si semper esset electio heredis, inutile esset. ff. de aur. arg. l. senatus. §. penult. Accur.

a *Sum. Lector*] nunc incipit respondere.

b *Marcia*] sic ff. de contrah. empt. l. si in emptione. §. fin. & ff. de leg. 1. l. Stichum vel Pamphilum in prin.

c *Non videtur*] ff. inf. de verb. obli. l. si quis stipulatus. fuit enim hic verbum volet. Solu. illa ff. contractibus & est ff. quia dubium hic relictum, quod fere facto meo non potest discedere ut hic & ff. de reg. iur. l. id quod nostrum. & ff. de aur. arg. l. hac lege. & inf. de verb. obli. l. quod Antidius. Vel aliud est hic volet, ea volet: & aliud quem volet. vel aliud cum reus volet, quia tunc habet electionem. vt hic & aliud cum actor: vt ibi. arg. ff. de condict. indeb. l. 2. Si Stichum, & facit ff. de fideicommiss. l. si fideicommissum. Accur.

S *Pecuniæ*] CASVS. Legatur tibi decem. non inveniuntur in hæreditate pecuniæ, sed restant. Certe compellitur hæres meus soluere tibi pecuniam: inveniat eam vnde cunque vult. Secundo dicit, testator ita dixit, cum moriemur legues meus dat Titio x. postea Titius hinc decessit. Non remittit certe ad hunc debitum legatum, quia legatum relictum est sub die incerta, quæ habetur pro conditione. Conditionalia autem legata non transeunt ad heredem legatarij eo mortuo ante conditionem. Vide. d *Hereditat*] a hic non venient: vt ff. ad leg. Falc. l. in ratione. §. quod vulgo. in fi. hodie secus, si non fiat inventarium: vt in Authen. de hæred. & falcidia. §. si vero non fecerit. colla. 1. & facit ff. fam. ercisc. l. hæredes. § fi. & l. si quem. sed contra ff. ec. l. si quis seruum. §. Solu. ibi. e *Cum moriemur*] scilicet ipse hæres. secus si dixit, cum Titius vel legatarius morietur. vtrum ita quando dies legatus cedat. l. si cum heres. & infra de conditionibus, & demonstrationibus l. hæres meus.

f *Incerta die*] & sic est conditio vt infra de cond. & demo. l. dies. & ff. ad l. falc. rem communem. §. pro parte. ff. ad l. ab omnibus. §. cum quidam. sed alius est ibi casus.

g *Decesserit*] scilicet legatarius. Accur.

Q *Vi duos* CASVS. Titius & Mœuius mihi in solidũ decem debebant. quos ego testatus sum, & ita dixi, quod mihi Titius prædictus debet, Mœuio prædicto lego: & quod mihi Mœuius prædictus debet, Seio extraneo lego. Certe oneratus est hæres meus soluere Seio & Mœuio eidem. Mœuio soluendo primum correctum. & ad Seium tantum. Seio autem quantum Mœuius debebat, hæredi, ante quam esset Mœuio

cederet actionem ff. Titium, & per confessionem dicti Mœuii liberaret. & est ratio, quare tenetur aliter Seio hæres, quia facto ipsius hæredis euenit, quo non potest ipse hæres cedere actiones dicto Seio aduersus Mœuium, & facto hæredis fuit cessio, quã fecit Mœuio contra Titium: præterquod Mœuius liberatus fuit ab hærede dicti facti liberatus ab eo: ergo alij aduersus eum cedere actionem non potest. Secundo dicit, quidã debebat mihi decem Titius: ego legaui Mœuio illud quod mihi Titius prædictus debet, & postea Seio legatum eadem decem: certe hæres meus tenetur vni actionem cedere & alteri x. soluere. Vide.

h *Mœuio* correco.

i *Seio*] cuidam extraneo.

k *Hæ verbis*] scilicet proximis.

l *Onerat*] etiam ad dãdum Seio de suo, non solum ad cedendum. sic ff. de lib. leg. l. si damnatus. sed nõ ita supra tit. primo l. si sic. §. primo. vbi cedendo liberatur. sed hic redditur rõ quare sic: quia facto hæredis liberatur Mœuius. & ideo non liberatur hæres cedendo actiones Mœuio contra Titium. & ad idẽ in d. l. si sic. §. fi. & l. seq. & facit ff. prox. §. m *Sa uendo* contra. infra tit. primo. l. vno rẽ. §. primo Sol. ibi. Item contra sup. tit. 1. l. si sic. §. primo. sed loquitur in alio casu. Item facit contra ff. tit. 1. l. si pluribus. & l. plane. in prin. & l. nõ quocunque. §. qui Caium. & ff. tit. 1. l. si tres mihi. & de vsufr. legato l. duos.

S *Idem* CASVS. Legaui tibi Stichũ & postea ei libertatẽ dedi, prævalet eque libertas. Et idem est si primo dedi libertatem: & postea eũ tibi legaui: quia adhuc prævalet liber arbitrio expressi, quod volebam per legatum. Libere e tradimere. Secundo dicit. Seruum Titij misit mihi hidem. & ita Titio acquiritur hæreditas post mortem meam. postea eidem seruum ille meus per fideicommissum rogat post mortem meam dare nomen id est, rogaui eidem seruum meum cum vellet dare ei libertatem post mortem suam domini. Certe valet fideicommissum libertatis. Vide amus.

m *Prævalet* quæ cumque præcedant. Videtur videtur contra ff. de lib. l. si seruus. & facit ff. de don. inter vir. & vxor. suæ & inf. de manumiss. test. l. peculium. in prin. & Cod. ne cert. ider. l. quamuis. in prin. §. fi.

o *Prævalebit* quia libertas valere non potest: vt supra tit. primo. l. quidam filij. §. fi. idem, & infra eodem. l. qui testamento. Accur.

p *Seruo alieno*] facit ff. tit. 1. l. eum filio. & ff. de fund. dotal. l. si fundum. in fi. de liberta. Ac.

q *Dari*] est relinquere testatore: sed dari ab eo, cui per seruum institutum quæsita est hæreditas.

Si quis

Pamphilum dare malit, perinde obligatum eum esse puto, ac si Stichum, aut Pamphilum dare damnatus esset, vtrum legatarius elegerit, si dixerit se Stichum dare velle, Sticho mortuo liberari eum: si ante diem legati cedentem alter mortuus fuerit, alter qui superstes fuerit, in obligatione manebit. b Cum autem semel dixerit hæres, vtrum dare velit, mutare sententiam non potest, c & ita Iuliano f placuit.

Pecunia legata eatenus sit bonis nõ esse reperitur, ea hæreditate solenda est. Bart.

Paulus. 2 †

LEX XII.

SI pecunia legata in bonis legatis non sit, soluendo tũ hæreditas d sit: hæres pecuniã legatam dare cõpellitur, siue de suo, siue ex venditione rerum hæreditariarum, siue vnde voluerit.

Dies incertus habetur pro conditione. Bar.

¶ Quod ita legatũ est, hæres cum morietur. e Lucio Titio dato decem. cũ incerta die f legatum est, ad hæredes legatarij legatum non pertinet, si viuo hærede decesserit. g

Quando facto hæredis debitor liberatur, imputatur hæredi. Bar.

Pomponius. 3 †

LEX XIII.

QVi duos reos eiusdem pecuniæ habebat, 4 † Titium atq; Mœuium, ita legauit: Quod mihi Titius debetur, Mœuio h hæres meus dato: quod Mœuius, 5 † Seio i dato. his verbis k onerat hæredem. nam cum actiones suas hæres Mœuio præstiterit aduersus Titiũ, videtur Mœuius facto eius liberatus esse: & idcirco Seio hæres tenebit.

Si idem legatur duobus in solidum, vni debetur res, alij æstimatio. Bar.

¶ Si is, qui vnũ reũ habebat, quod is sibi deberet, duobus in solidũ l separatim legasset, oneratur hîs duob. satisfacere, vni actionem 6 † cedendo, alteri 7 † pecuniã soluẽdo. m

In dubio libertas prævalet legato. Bart.

Paulus. 8 †

LEX XIV.

SI idẽ seruus ẽt legatus, & liber esse iussus sit, fauor libertatis prævalet: n sinautẽ & in posteriore scriptura legatus sit, 9 † & euidens adeptio libertatis ostendatur: legatum propter defuncti voluntatem prævalebit. o

¶ Seruo alieno Phærede instituto, post mortem dñi eius, cui acquisita hẽditas est, 10 † libertatem 11 † fideicommissariam dari p posse constat.

1 † Lib. 2. ad Vitellium. Flo.

2 † For. & ff. & Iulianus.

3 † Lib. 9. ex Plautio. alias Papinianus. Flo.

4 † Habet.

5 † Flo. qđ Mœuius debet.

6 † Eo tũpore.

7 † Lib. 4. ad Vitellium.

8 † Flo. de fideicommissis libertatis.

9 † Flo. 10. libr. de fideic. & ff. alias esset.

11 † Fl. de libertatibus.

Digitized by Google

Si quis duobus] CASVS. Institui mihi duos hæredes. & ita dixi, hæredes mei dent Titio Stichum aut decē. Certe si vnus de hæredibus velit dare Titio quinque, alter medietatem Stichi non debent audiri, sed & inter ambos debent dare, vel volunt Stichū, vel volunt decē integra. Viu.

a *Solere*] sic in stipulationib. vt sup. de condit. indeb. l. si non fortè. ff. & facit sup. tit. 1. l. si ex toto. §. fin. Dige. Fl. & l. si quis. §. hæres. & inf. de fol. l. qui hominem. §. si decē. & j. de verb. obl. l. in executione. §. pro parte.

Si Titio] CASVS. Sic dixit testator. Titio aut Seio lego x. ad electionem hæredis. ū hæres certe eligit vnum. & soluit ei decem: liberatur ab vtroque. si aūt nullū vult eligere, vtrique eorum potest pe-tere, ac si sibi soli esset legatum. Viu.

b *Liberatur*] imò vtroque. vt aut petat, & accipiat. ff. de verb. sig. l. eum quidam. & sup. de cōdi. indeb. l. si non fortē. §. fi. Solu. cl. Duo hæc data tollit contrarietas. *Four*] sunt ergo duo rei debendi, vt hic & inf. de duobus reis. l. eandē. & sic occupantis melior est conditio. vt j. de verb. obl. l. si Titius. & inf. de duo. re. l. ex duobus. & arg. ff. l. per exi. §. fideī. ff. de leg. qui exigit, tenet alterum negg. est. vt no. C. de duo. re. l. 1. Item facit sup. eod. l. si quis. §. si in-ter. Sed arg. contra. inf. de fi. au. lib. l. qui personam. Acc. ADDITIO. Dic. q hic hæres damnatus cū dare alternatiuē: ibi simpliciter. & iō cuilibet pro parte secundum. Par. hic.

Si quis Titium CASVS. Legaui Titio decē & rogaui quod ea restituat Mæuio. Mæuius ante diē legati cedentem decessit, & ita in sua persona defecit fideicommissum. Certe Titius legatarius habebit dicta decem. & non hæres nisi Titius esset electus. vt minister actoris. quia tunc ad hæredem redeunt. & idem dico in vsumfructu eo modo legato sicut faciunt x.

¶ *Si hæres* Damnatus ille de meo. vt vni ex libertis meis quē eligeret, dare decē: hīs non valet eligere cui det. Certe oēs liberti admitten. ut ad petitionem dictorum decem. Viu.

d *Vt minister*, cum alicui sic relinquitur. vt ei instituto. sicut fit quotidie cōmissarijs. petere non pōt remotis, vt inf. de adi. leg. l. filio. §. matri. & j. ad Treb. l. Lucius. §. 1. n. si relictum sit pro anima vel ad pias cās. vt C. de epis. & cler. l. nulli. & nisi in alimenta. vt inf. de alim. leg. l. alio hīde. Vel nisi aliquod commodum sit ipse habiturus. qđ debet sibi remanere. vel alij restituere. vt inf. eo. tit. 1. l. si legatarius. Sed tunc non relinquit. vt ministro. Item facit ff. tit. 1. l. si a plurib. in prin. & l. quidam. §. si scriptus. & inf. si cui plus q per l. Falc. l. duus. Item ff. eo. l. edicti. his in prin. Sed refert an ab initio posset constitere fideicom. in persona eius cui restitui dēbuit qua Mæuius vivit tempore testamenti: & tunc obtinet, qđ hic. ff. & inf. num. 1. patet. §. Tullianus. aut non. & tūc non erit incommodum legatarij. vt d. l. eodem titulo. Acc.

e *Legatum Titio. sq* vt si Titius legatus sit Mæuio restituere. Pone. vt ff. de vsufr. l. 9. l. sup. vsumfructū. Item facit inf. de alie. legat. l. omnia. & inf. eod. l. 1. col. 1. & ff. de donat. mor. l. si filiofamilias.

f *Cessaret*] sup. eod. l. si quis seruum. §. 1. in fi. & l. ff. Titio. §. sed alia casibus loquuntur. Item facit. §. eo. tit. l. cum quidā. ADDITIO. Dic. q ibi in l. si Titio testator scripserit duob. alternative. hic vt de certis quē hæres eligeret. secus de eo non eligente. cēs. fm. l. admittuntur. & voluntas secundum Par. hic.

Hæredem meū] CASVS. Tu habebas seruū Stichū. ego feci testamentū & rogaui hæredē meum vt si dictus Stichus non erit tuus. tēperamentis meis eum tibi det. nunquid valet legatum? Videtur quia non potest tibi legati. & tu erit quotidie tibi eum offerre. quo tua non refert. Viu.

g *Hæredem meum*] facit sup. tit. 1. l. Titia. §. 1. & inf. eod. & demon. l. in fi.

Si cui] CASVS. Legaui tibi Stichum. aut Pamphilum. ad tuā electionem. tu credens Stichum tātum tibi legatum. Stichum ab hærede meo vēdicasti. & idem est si hæres meus habens electionem vtrum debet tibi Stichum aut Pamphilum. credens se tantum rei esse ad Stichum. eum tibi soluit. nam non repetet. Viu.

h *Legatum*] ac Patere. & sic in fidō erit hab.

i *Permissum*] aliter R. vel dicta a testatore. quod nō eius est dicere. vel de his quæ sunt primo casu. Item. contra ergo est electio in alternativo legato? Respon. vt inf. eod. l. Lucius.

k *Non videretur* imò repetet. & aliud soluet si velit. vt sup. de cōd. indeb. l. cum. §. fi. Sol. illa hāc corrigit. vtpotè à posteriori. Iustiniano

Vtriusq; rei legata alternatiue pōt pars præstari, sed vna solidi debet solui. Bar.

Celsus 1 †

LEX XV.

SI quis duobus hæredibus institutis ita legauerit: Stichum, aut decem hæredes dato. non potest alter hæredum quinquē, alter partem Stichi dare, sed necesse est vtrumq; aut Stichum totum, aut decem soluere. a

Duo rei credēdi per electionem alternatiuā possūt constitui, & vile erit potiori, qui prius litē contestabatur. Bart.

Idem. 2 †

LEX XVI.

SI Titio, aut Seio, vtri hīs vellet, legatum relictū est: hīs alteri eundo, ab vtroque liberatus. b si neutri dederit, 3 † vterque perinde petere pōt, atq; si ipsi soli legatū foret. c nam vt stipulando duo rei constitui possunt, ita, & testamento potest idem 4 † fieri.

Quando fideicommissum deficit, legatum remanet penes legatarium, nisi sit manus minister. Bar.

Marcellus. 5 †

LEX XVII.

SI quis Titio decē legauerit, & rogauerit eū, 6 † vt ea restituat Mæuio, Mæuiusque fuerit mortuus: Titii cōmodo cedit, non hęredis: nisi dumtaxat, vt minister tum d Titiū elegerit. 7 † Idem est, si ponas 8 † vsumfructū legatum. e

Negligentia eius, qui pōt eligere vnum ex certis, facit eōs ad legatum admitti. Bar.

¶ Si hæres damnatus esset decem vni ex libertis dare, & non constituerit, 9 † cui daret: hæres omnibus eadem præstare 10 † cogendus est. f

Tot est mihi legari res mea sub conditione, si meae sic acceperit. Bar.

Celsus. 11 †

LEX XVIII.

HAeredem meum g ita tibi obligare possum, vt quando 12 † ego moriar, tuus seruus Stichus non erit, dare tibi eum damnas sit.

Per petitionem, vel solutionem vnius ex, rebus alternatiue legatis, ius eligēdi cōsumitur, etiam si eam solam quis legatam putauit. Bar.

Idem. 13 †

LEX XIX.

SI 14 † cui legatus sit Stichus, aut Pamphilus, cum Stichum sibi legatum h putaret, vēdicauerit amplius nō habet. namque, & si 15 † damnatus hæres alterutrum dare, Stichum dederit, cū ignoraret sibi permissum, i vel Pamphilum dare: nihil repetere k poterit.

In legato proprietatis constitūto legatis non inducit ius accrescendi. Bar.

Idem 16 †

LEX XX.

ET Proculo placebat, & à patre meo sic accepi, quod seruo cōi legatum sit, si alter dominorum omisisse fisse ea cognouisti electionem habere. & volebas Pamphilum petere, & Stichum reddere. Certè non audiens. & idem est si hæres meus habens electionem vtrum debet tibi Stichum aut Pamphilum credens se tantum rei esse ad Stichum eum tibi soluit. nam non repetet. Viu.

1† Fl. Fau-stus lib. 16 Digest.

2† Lib. 1. Dige. Fl. & l. si qñ. §. hæres. & inf. de fol. l. qui hominem. §. si decē. & j. de verb. obl. l. in executione. §. pro parte.

3† Fl. dat.

4† Fl. id.

5† Li. 10. Digest.

6† Fl. de est. eum.

7† Fl. de ps.

8† Flo. & si pomas.

9† Fl. constituerit.

10† Fl. eadem dece pitaliare.

11† Li. 18. Dige. Fl.

12† Fier. qñ qui alius. q. dō q; cum.

13† Li. 18. Dige. Fl. Sic pōt legari res alterius. quod ne. p. Bar. in l. Mæuius. & ibi glo. ff. eo. gl. etiā in l. si tibi homo in prin. sup. de le. 1.

14† Fier. Si is cui & ad intel. huius l. vi. hac. de Nigr. in l. si insulā. nu. 2. de verb. obl.

15† Flā. omnia l. t. 6 Dige. Fl.

Digitized by Google

niano approbata, vt C. de condi. indebit. pen. vel ibi in facto errauit. hic in iure credens se teneri ad meliorem, iudicio vt ibi. Accur.

ET *Proculo*] CASVS. Ego, & Titius seruum cõem habebamus, sed ego pro duabus partibus, & ipse pro tertia. Seius testator ei seruo x. legauit. ego repudiaui legatũ. Certè nõ accrescit Titio habito respectu ad dñorum personas. & non vãt eis legata x. prædicta cõiunctim, sed pro partib. quas in seruo prædicto habent. vnde eorũ personis inspectis nõ est inter eos ius accrescendi. Viu.

x † Deest videri.

a *Non accrescere*] imò sic accrescit, vt ff. de vsufr. accresc. l. 1. §. 1. ff. Sola. hic *sm* rigorem verborũ, illud *sm* interpretationem, & mentem testatoris. Ro. Tu dic, ibi in vsufr. hic in proprietate. qui vsusfructus sicut facilius accrescit, vt inf. ea. l. §. fi. ita facilius ius cõiunctionis recipit, alij aliter, vt no ibi. Item contra infra eod. l. si duobus. Solu. vt ibi.

2 † Fl. deest, &.

3 † Fl. deest, ei.

CVm quidã] CASVS. Titia dedit mihi in dotem, quadraginta, & soluto matrimonio ea sibi restitui post feci testamentum, & volens ei donare quadraginta, ita dixi, lego vxori meę 40. quæ ei nõe dotis debeo. nũquid valet legatũ? Et certè sic, non obstante, quòd ei dotem reddideram. etenim verbum &c. Viu.

4 † Li. 31. Dige. Fl.

5 † Flo. in testõ.

b *Prætextu*] i. colore verborum, s. præcipio ei reddi dotem 40. valet enim non obstante falsa demõstratione. qui quantitas, vel species est nominata. alias secus, vt ff. ff. li. fic. §. 1. & C. de Fal. cadic. leg. l. 2. & fi.

6 † Fl. pecuniam eius.

c *Poterit*] sic. inf. de verbo. ff. l. verbum reddendi. & inf. ti. 1. l. Lucius. §. 1. & l. hæres meus. Accursius.

LIcet Seius, CASVS. Lucius Titius habebat quamdã militiam, ex qua certus reditus quolibet anno colligebat. dictam militiam Publio Męuio legauit, vel pecuniam, quæ redigi poterat ex venditione dictæ militiæ. postea idẽ testator antequam decederet, dictam militiam vẽdidit & pretium habuit, & illud pretium dedit prædicto legatario, & mortuus est Lucius Titius testator: nunc petit legatarius dictam militiam iterum. Certè non tenentur hæredes, nisi legatarius probet testatorem voluisse eum iterum habere pecuniam. Sed quid si dictus testator qui vendidit militiã postquam eam legauerat & pretium habuit, non dedit dicto legatario nisi pretii medietatem? Certè mortuo testatore petet legatarius ab hæredibus superfluum pretij, nisi probent hæredes, quòd eo animo dedit testator legatario medietatem pretij militiæ, cum volebat legatarium amplius debere habere. nam si hoc probauerint, nihil amplius legatarius habebit, & h. d. Viu.

d *Militiam*] talem. s. quæ alienari possit, vt subiecit, vt C. de pig. act. l. fi.

e *Eius*] militiæ, s. quæcunque. Ac.

9 † Fl. voluerit.

f *Commodis*] sed hoc non dicto, non debent prætiari cõmoda. quæ medio tempore obuenissent, vt in fructu video, vt ff. eo. l. cum pater. §. filia. & l. Lucius.

g *Iterum*] propter iam considerata datione habita inter viuos, sic sup. de reden. l. veluti. ff. hæc vxor.

10 † Fl. deest.

h *Non oportere*] vt C. eod. l. filia, & sup. de iure do. l. cum mater. & supra soluto matrimonio. l. si cum dotem. §. si pater, & inf. eod. l. Titia. ff. qui inuita. & inf. de dote prælega. l. 1. §. adeo. & inf. de manum. testam. l. 4.

11 † Fl. sed partẽ viuus testator legatario dedit.

i *Voluisse*] præsumitur ergo. quod voluit plus dari. nisi contra liqueat, s. si illuc pretium consumpsit testator viuens adhuc, vel aliàs in rationes suas conuenisset, vt inf. eod. l. Lucius, in prin. & in l. cum pater §. filia

12 † Fl. & ab hoc decessisse.

13 † Li. 13 Dig. Fl.

K *Reliqui*] scilicet pretij, propter illa verba, Siue pecunia, &c. alias res ipsa peteretur si ex necessitate esset alienata, vt inf. tit. 1. l. fideicommissa. §. fi rem, aliud si ex voluntate, vt inf. de adi. leg. l. rem legatam. Azo.

14 † Fl. vel fructum.

l *Ostenderit*] qui enim mutatam voluntatem dicit, probet, vt & sup. de probatio. l. cum, qui & l. quingenta. Accursius.

m *Ad eum*] scilicet hæredem.

LVcius Titius] CASVS. Ita dixit testator, lego Lucio Titio fundum Seianum, vel eiusdem fundi vsumfruct. & do ei electionem, quod habeat quodcunque vult. Certè poterit legatarius petere, vel velit proprietatem nudam dicti fundi, vel velit vsumfructũ sine proprietate. si sãt legasset fundũ ei: quis, & vsumfructum videatur ei legasse: tamen non poterit petere vsumfructum, & dimittere proprietatem, vel econtra, quia vnum solum legatum est. & ideo illud diuidere non potest, vt sup. eod. l. neminem. Viu.

Vendicare] eligit ergo legatarius, vt hic. Sed contra supra de iure dotium. l. plerumque, §. fina. Solu. illud in contractibus quod non placet, vt inf. eod. l. si ita §. fin. Vel hic expressè dedit electionem legatario. Tu dic, si dicat testator vendicato, vel percipito tibi rem istam, in vendicando videtur dedisse electionem, vt hic, & sup. de leg. 1. l. planè §. 6.

7 † Fl. Sed esi super vixit testamẽto Lucius Titius.

8 † Fl. deest hoc.

9 † Flo. in testõ.

10 † Fl. deest.

11 † Fl. deest.

12 † Fl. deest.

13 † Fl. deest.

14 † Fl. deest.

§.fi.sed si dicat, hęres date. in dando videtur dediſſe hæredi electionẽ: vt ĩ.eo l.ſi ita.§.fi.ſed ſi dicat, lego, in dubio interp̃tor pro legatario: qa benignius. & plenius vt hic, & ĩ.eo.l.ſi is cui. & ĩ.de reg.iur.l.in teſtis. hic in legatis. ſecus in p̃ſtib. vt in p̃tijs vt ĩ. de p̃he. empt. l.ſi ita diſtrahitur. & l.ſi in emptione. §.fi.

1† li.2.fideicõ.Fl. ¶ *Vel vſumfructum*] non partem vnius, & partem alterius: cum vnum legatum ſit, vt ĩ.eo.l.ſi illud. & ĩ.e. l.neminem. ſed quo ad numerationem ſunt plura. vt ĩ. tit.1. l.planè.§.ſi Accur.

2† Fl.putauit.

3† Fl.&.

Cum quidam] CASVS. In hac lege primo ponuntur dicta quatuor Marcelli, vſque illuc, Scæuola autem. & in primo & ſecundo ſuo dicto benè dixit vſq; illuc, Idem ait. in tertio, & in quarto male. Idẽ in tertio vna cum ſequatur, nec vlli offerat.

4† Fl.elicet.

5† Statim

6† Alias. ratione per Scæuolã reprehẽditur in quarto duabus. In primo ergo. & ſecũdo dicto facit differentiã inter hæredem rogatũ, vt reſtituat fundum, ponẽ. quibus libertis vo'et. & rogatum vt reſtituat illis, quos dignos putauerit. nam primus põt eligere etiam indignũ. alius non: imò ſi eligat. & ei reſtituat, dignè habet repetitionem cõtra eum indignum ab hærede electum. Tertium dictum eſt Marcelli, q̃ ſi hęs, cui data eſt electio, vt præſtet quib. libertis volet (vt in primo dicto continetur) omittat eligere libertos, quos vult, & in continenti, oẽs liberti continuò admittuntur ad repetitionem fideicommiſſi, & in hoc tertio reprehenditur: quia hoc non eſt verum, niſi aliquo modico tẽpore tranſacto, quo potuerit hęres eligere. & hęc reprehẽſio colligitur in fi.l.ibi, niſi forte &c. Quartum dictũ Marcel. eſt ibi, Planè &c. & dicit, q̃ ſi oẽs decedant liberti retẽto primo caſu huius legis, & vnus ſolus liberus ſuperſit: ille ſolus ad petendũ fideicõmiſſum admittitur, cum hæres iã fuerat in mora eligendi ante mortẽ dictorũ libertorũ, vel eius liberti hęres, ſi moriatur ipſe antequã petat: alij aũt primo mortui ad ſuos hæredes non tranſmittunt. & in hoc quarto caſu reprehenditur, duabus rationib. Prima eſt illa, ſi oẽs liberti petere potuerunt: quare ſuperſtes tũ poteſt tranſmittere, & non cęteri? q.d. nulla ratione, & ſic omnes tranſmittere poſſunt. Secunda reprehẽſio ſumitur ex ipſius Marcelli dicto, vbi dicit, ſi hæres nulli reſtituit, & non eligit incontinenti quos liberos vult, continuò omnes habẽt petitionem. malè ergo dicit, q̃ vnus tantum tranſmittat ad hæredẽ ſuum. Vltimo, occaſione reprehenſionis tertij dicti Marcelli, quę eſt in fine legis, adijcitur ſimilis caſus in lege ſequenti, & dicit, ſi hærede differente eligere, ſicq; liberti petitionem habent, aliqui ex libertis ſint abſentes, & præſentes petant fideicommiſſum, vocari debent abſentes per iudicem, vt ſciatur an velint petere: & debet eis certum tempus dari, intra quod veniant: & ſi non veniant intra illud tempus, non audientur poſtea. h.d. cum l.ſeq. Viu.

7† Fl.deceſſit.

8† Fl.deeſt.& alij noluerũt.

a *Etiam indignũ*] ner.n.&c. vt ĩ.de reb.du.l vtrũ.§.cũ ita.

b *Ait*] Marcellus. Accur.

c *Qui non offenderint*] ſ. ſi eligat Indignos: qa vt bono viro eſt ei commiſſum: vt ĩ.tit.1.l.fideicommiſſa.§ quamquã. ſecus aũt ſi dignos: quia alij repellũtur. vbi aũt nullum eligit, hẽc locũ q̃ ſequit. Azo. Quid ſi aliqui ſunt plus digni? Rũ. non eſt vis: vt ĩ.eo.l.cũ patet.§.rogo. Itẽ no. q̃ quilibet præſumitur bonus & ſic ĩ.de manu.teſta.l.ſeruos.* Accur. d *Idẽ ait*] ſ. Marcellus. & male. nã reprehẽditur à Sęuola. e *Neminem elegerit*] ſ. eo tempore quo debuit, ſcilicet cum potuit, & ita cœpit eſſe in mora: vt in fi. Azo.

* Hoc eſt regulare vt per Iaſ. Dudũ il.2.de electione. col. pen. & ibi Abbas. co. pẽ. verſ. extra glo. pro qua & qũ fallat. vi. Felyn. c. fi. de præſũpt. in gloſ. ver. idoneus. nu. 11. & in e. cum in iure. de offi. delega. ver. 4. fallit. nu. 1. ad intel. huius text. vi. Crot. in l.ſi inſulã. nu. 6. de verb. obl. & Iacob. de Nigibi. num. 26.

f *Admitti videri*] quod dic vt ĩ.eo.l.cum filius.§ pater.

9† Fl.cur.

10† li.35. Digeſt. alias Martianus.

11† Fl.petent.

12† fi.16. Dig. Flo.

Vlpianus. 1†

LEX XXIV.

CVm quidã ita fideicommiſsũ reliquiſſet, Rogo reſtituas libertis meis, quibus voles. Marcellus putat 2† hrdẽ poſſe ét 3† indignum a præferre. at ſi ita, Ijs quos dignos putaueris: petere poſſe ait b eos, qui nõ offenderint. Idem ait, d ſi neminem elegerit, c 4† oẽs ad petitionem fideicommiſſi admitti 5† videri, f quaſi iam præſenti die datum, 6† cum ſic g relinquitur, Quibus voles, nec vlli offerat. h Planè ſi cæteri defuncti ſunt, ſuperſtiti damnum, vel hæredi eius, i ſi prius, quam peteret, deceſſerit. k 7† Scæuola autẽ notat, l ſi omnes petere potuerunt, & alij noluerunt, m 8† cum nulli offertur, n cur non & qui deceſſerunt, ad hæredẽ trãſmiſerunt? o vtiq; ſi vno p petente iam eligere non poteſt cui det? Videtur q .n. Marcellus, cum fideicommiſſum ita relinquitur, Ex libertis, cui volueris, arbitrari, niſi offerat hæres, cui velit, & ſtatim offerat, ſine aliquo ſcilicet interuallo, r ſtatim competere omnibus petitionem. s Cum igitur* omnib competat, merito notatus eſt, t cum 9† ſuperſtiti ſoli putet dandum, niſi fortè antequam iuſtum u tempus prætereat, quo potuit eligere, cui potius offerat, cæteri deceſſerint.

Marcellus. 10†

LEX XXV.

SI tamen quibuſdã abſentib. præſentes petant x 11† cũ præſenti die relictũ ſit fideicõmiſſum: cauſa cognita y ſtatuendum eſt, explorãdumq; an & alij ſint petituri.

Hæres non poteſt retinere vſumfructum in re legata antea ſibi debitum. Bar.

Idem. 12†

LEX XXVI.

IS, cuius in ſeruo proprietas erat, fructuario hrde inſtituto, ſi ſub hac conditione ſeruus liber eſſe iuſſus ſit, ſi decem milia dederit, & ante conditionem decedat, ſeruus ad hæredem defuncti non pertinet. z Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. a Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. b Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. c Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. d Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. e Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. f Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. g Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. h Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. i Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. k Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. l Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. m Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. n Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. o Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. p Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. q Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. r Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. s Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. t Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. u Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. x Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. y Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet. z Quia ſi ſeruus ſub conditione relictus ante conditionem decedat, nihil ad hæredem defuncti pertinet.

* Cum ſic] q.d. hæc ſunt vera, cũ ſic &c. nam ſi dixit, quos dignos, &c. tñ digni admitterẽtur. hic verò omnes. vel ſub. ẽt cum ſic. &c. q.d. multo magis idem erit, vbi ita dixi, quos dignos pu. &c. quia minorem habet poteſtatem, cum tãquam vir bonus ſit dictus.

a *Offerat*] ſ. hęres, & ſic ſit in mora. Ac.

b *Hæredi eius*] ſ. ſuperſtitis: q.d. non reteiorũ primo defunctorum hæredibus, & ſub. dicit Marcel.

K *Deceſſerit*] ſcilicet ſuperſtes.

l *Notat*] ſ. quod Marcellus dixit: & ſuperſtiti, & eius hæredi tñ, nõ autem cęterorũ hæredibus. Accurſ.

m *Noluerunt*] i. non agnouerunt legatum antequã decederent: non tamen ſpreuerunt. Accur.

n *Offertur*] ſ. ab hęrede. Accur.

o *Ad hæredem tranſmiſerunt*] ſ. poteſtatẽ hanc petendi ſubaudi, & certè tranſmittunt.

p *Vtique ſi vno*] ſ. de ſuperſtitibus, vel de hęredibus pręmortuorũ. Et no. primo cõmitti morã, & ſic oẽs poſſe petere, & ſuperſtites. & hæredes mortuorũ: ſed adhuc p̃t offerre hæres. & eligere. quaſi purget morã. vt probatur hic ibi, ſed oẽs petere &c. & ibi, cũ nulli offertur cæterum ſi vnus de prædictis in iure petat, aufert hæredi electionem. & h.d. vtiq; &c. q.d. tranſmittitur ad hęredes ita q̃ hæres nõ purget moram: vtiq; &c. Sed an petens aufert ius alijs legatarijs? R ſi. q̃ ſic, quaſi ſint plures rei credendi: argum. ĩ. de duo. reis. l. ex duob. & ĩ. de cõſt. pe. l. idem eſt. niſi per in integ. reſtituatur. vt ĩ. l. prox. vel dicas q̃ non, ſed ſolum modo hęredi auferetur electio.

q *Videtur enim*] meritò Marcel. notatur: quia hoc etiam ex verbis eius apparet: videtur enim &c.

r *Interuallo*] ſ. maximo: modicũ ẽnim ẽ qđ magis intellectu, q̃ elocutiõe p̃i exprimit: vt ĩ. de ſo. l. ſtatũ. & ĩ. ad l. fal. l. ſ. §. itẽ ſi ita. hoc ãt p̃tigit cũ ẽ ĩ mora eligẽdi, vel eligit ĩdignũ.

s *Petitionem*] multò magis cum relinquitur his, quos dignos eſſe putaueris, cũ minus ſit in condẽnali relicto. Accurſ.

t *Notatus ẽ*] ſ. Marcel. ĩ eo qđ dixit ĩ. ſ. planè & ſtatũ repetit.

u *Iuſſum*] qđ eſt modicũ tp̃s, poſt qđ cedit dies legati: & vſq; tunc vẽ condõnale: & ideo pendente condõne legatarius ad hrdẽ nõ trãſmittit: vt C. de cad. tol. l. vn. §. ſin autẽ.

x *Si tamen petant*] cum iam fuerit hęres in mora eligendi. & ſic præſenti die videtur relictum. Accur.

y *Cauſa cognita*] ſ. ſit talis, q̃ indulgeat reſtitutionẽ in integ. vel ſi. ſiñ R. qđ ẽ falſũ aperiè: qa licèt iuſta cã ſint abſẽtes, ſi tñ petũt legata. p reſtitutionẽ, ſd ſuo iuſ. Az. ſd ẽ ĩtelligẽdũ q̃ explorabit iud. & ſtatuet tp̃s ĩtra qđ veniãt. & peremptorie ſi voluerint: & ſi ſi venerint ĩtũ admittẽdi, p̃: vt ĩ. d bo. aut. iu. poſſ. l. 4. Accurſ.

z *Seruus*] CASVS. Cũ nudã p̃prietatẽ in ſeruo Sticho hẽrẽ. & tu vſũfructuariũ hrdẽ inſtituiſ. & dictũ ſeruũ alij ſub p̃dicta cõdõne legaui: & ſic pẽdẽte p̃dicta cõdõne exiſtente dictus ſeruus apud te hrdẽ, exiſtit p̃ ẽ vſusfructu p̃ poſtea aduenit ẽ p̃dicta cõdõne legati, legatarij p̃ petitiõ te ſeruũ p̃dictũ & plenã ei p̃ p̃prietatẽ tu hęres eũ exce. ſi pellet, ex eo q̃ ipſe legatarij ñ p̃mittit ſi-

bi restituere vsũfr.in d.seruo.Certè nõ p̃t eũ repellere.Viu.

a *Seruum legauit*] potè.vel sub cõdõne:vt ſ.c.l.cũ filius.ſ. dñs.diuersùm tñ in seruitutib.prædialib.vt ff.de ser.l.Papinianus.& ſ. ti.j.l.ſi seruus Titii. & est rõ. quia hic duas res vt legasse:quod nõ p̃t dici in seruitute prædiali vt d.ſ.dũs. fl.& fecit ff. de verb. oblig.l qui vsumfructum. Accur.

Illud CASVS.Si lego tibi Stichũ aut Pamphiliũ:vnum est legatum.Et idem est si lego tibi Stichũ, si nauis ex Asia venerit:& si non venerit, lego tibi Pamphilũ: & idem est,si sub cõtrarijs conditionibus lego diuersas res à diuersis personis hæredum,& diuersis personis legata totu: de quo ti ita planè exẽplum ponit. Viu.

1† Fl.vel det.

2† Fl.deest eius serui.

b *Suum legatum*] mirum est hoc casũ: & magis in inferiori, q̃ est vnum: vt ff. qũ di.leg.ce.l.cum illud. & sic est contra ff.tit.l.plane.ſ.fin. Soluitur, quia vnius rei præstatione liberatio contingit: sed duo propter duas res nominatas in legato. sic dicitur in duobus reis stipulandi,vel debendi,: vt ff. de duo.re.l.j.ſ.ſi. & l.eadẽ.ſ.ſi.& Inſt de duo.re.ſ.ſi. Item ff. eod l. ſi quis seruum. ſ.ſi ita. Sol.vt ibi. Ac.

3† Fl. de eſt.det.

4† Flor.& hæredũ.

5† Fl.de eſt.det.

6† Lib.10 Dige. Fl.

7† Fl.cogitur.

tuto,alicui eum seruum legauit. c Non potest hæres doli mali exceptione vti, ſi legatarius vendicare seruum velit 1 † non relicto hæredi eius serui 2 † vſufructu.

Legatum alternatiuè, vel sub diuersis conditionibus relictum, est vnum respectu vnius solutionis. Bar.

Celsus. 3 †

LEX XXVII.

SI illud, aut illud legatum sit,vnũ legatũ est. Si sub contrarijs cõdõnib.aliud atq; aliud legatum est, vnum legatũ esse arbitramur: neq; refert,hæredem,4† & eorum quibus legatum est, diuersas personas esse: veluti ſi ita legatũ est,Si Nerua consul factus erit, Titius hæres Attio dato 5† fundum: ſi nõ erit Nerua consul factus,Seius hæres Mæuio centum dato.

Priuilegium personale nõ transit ad hæredem. Bar.

Marcellus. 6 †

LEX XXVIII.

CVm patronus ex debita c parte institutus, fideicommissum relictũ ab eo præstare non cogat: 7 † ſi omiserit institutionem, vtrũ qui eam partem vendicant, eodem modo retinere,an verò præstare debeant fideicõmissum? Et magis est,deberi e fideicommissum: quoniam quod illius personæ 8 † præstatur, 8 † hoc nequaquam ad alium pertinere debet. 9 †

Legata caduca remanent apud hæredem cum onere suo. Bar.

Celsus. 10 †

LEX XXIX.

CElsus 11 † pater meus referebat, cum esset in consilio Ducennij 12 † Veri consulis, itum in sententiam suã, vt cum Octacilius 13 † Catullus filia ex asse hærede instituta, liberto ducenta legasset,petisseq; ab eo, vt ea concubinę ipsius daret, & libertus viuo testatore g decessisset,& quod ei relictũ erat, apud filiam remansisset: cogeretur filia id fideicommissum concubinę reddere.

Portio cohæredis deficiens accrescit sine onere illi nominatim adiuncto. hoc dicit cũ l.seq. Bar.

¶ Quod alicuius hẽdis fidei nominatim q̃s cõmittit, 14 † potest videri, ita demũ dari voluisse,ſi ille extitisset h hęres. Vnde ſi filio i 15 † hęredi pars eius, à quo nominatim legatum est, accrescit, non præstabit legatum,quod k iure antiquo capit. l 16 †

c *Ex dimidia*] olim dimidia:hodie tertia: vt Inſt.de succeſſ.in prin.& ſ. ſed nõ. H. ADDITIO. Istam materiam Dy. tractat latius in c.priuilegium personale.de reg.iur lib.6.

d *Non negatur*] nisi quod relictũ est liberis.& parentibus:vt ff.de cond & dem. l.ſi is.hodie autem hẽt debitã partem sine oĩ grauamine,vt Inſt.de succeſſ.li ſ. sed nostra. H.

e *Debet*] sic ff.de admi.tut.l. ex pluribus. & ff. de reg. iur. l.priuilegia.& ff.ſi quis omiſ cau.testa.l.quia autem.ff. patronus,& facit ff.ut. c.l.ſi.ff.ſ. & ſ.de vulg ſubſtl. & ſi ff. & ff.de his.quæ in testa.delen.l.2. & ff.de reg præstan comma tab.bon.poſſ.pe.l.filium.& ff.tit.2 l.ſi duob. hæres. Accu.

f *Ei*] CASVS.Hæc lex tres casus ponit. Primus est,qñ legatum est in casum caduci:vt quia ille qui debebat habere legatum.& alij dare,decessit post testũ adhuc viuo testatore:quo casu legatum redit ad hæredem cum suo onere. Secundus casus est,quando ab vno de hæredib. proprio nomine eius expresso legatum relinquitur: quo casu,ſi ille hæres non existat,ille cui portio sua accreuit non præstat legatũ. Tertius casus dicit idem quod secũdus.& de filio.cui

accreuit portio cohæredis,specialiter loquitur, ne quis credat. quòd in filio aliud ſi quàm in alio hærede, quaſi ipse tantam debeat affectionem patri,vt omninò debeat suam voluntatem adimplere. Viu.

f *Suam*] id est consulis. vel suam Celſi consulentis. vel dic interlocutũ ideſt interlocutoriam datam. Accur.

g *Viuo testatore*] sic post testamentum.& sic est in causa caduci,& ita remanet cũ onere: sed secus ſi pro non scripto, vt C. de cad.tol.ſ.ſi primo & ſ. ſecũdo.& ff.de pe.& ſ. fi. Sed cũ hoc ſit ius vetus remanere cum onere quaſi caduca: qũo dicit Iuſtit.ibi ſe hoc nouũ inuenisse? Rñ.i.nullus alius Imperator ante eũ fecit:vt & ibi notatur. Item huic ff. de an.l.l.Titia Seiæ. hic nõ cepit vtile legatum esse.ibi cœpit deberi.vel ibi finitur commodum.ſic ergo & onus:hic añ incipit cõmodũ hẽdis:& ita onus. Itẽ facit ff. eo.l. cum pater.ſ. cũ existimaret & ff. eod. tit.l.peculium.

h *Et vsufr.*] Ex hoc & ſq. ſ. no. partem hæreditatis decessã accrescere alteri cohæredi ſine onere. Sed cõtra ff. de his q̃ in testa. delen.l.2. & ff.e.l.ſi Titio.ſ.Iulianus & ff.ad legẽ falc. l.in ſingulis. & l.ſeq. & C.de cad.toll.d.l. pro ſecundo. & ff. de vſufr.l.eg.l.ſi ab eo & C.ad Trebel.l.nõ iuſtam.& ſup.in princ. huius l.Sol.vbi loquitur in pro non ſcripto:alias in quaſi caducis.& in caducis vt C. de cad.tol.ſ.in primo. & ſecũdum hoc dic hic,extitiſſet hæres,ideſt esse in rerum natura tempore testamenti. Nã tũc demum vel ab eo, vel ab alio cui accreſcit, præſtatur. Alij diſtinguunt an testator vtatur verbis appellatiuis pure,hæredes mei ſic faciant,vel dent.& tũc transibit onus ad alios hæredes,vno non existente hærede. An propter hoc,quia Titius hæres meus ita facit & tunc non,vt ff. de ſi.l.ſi duob. hæres.& hoc ſe.ſ.cum dicitur nominatim. Tertij,vt Rainſtinguunt: an onus ſit tale,quod poſſit ab alio adimpleri, vel non: vt C.de cad.toll. ſine autem. ſed illa diſtinctio non habet locum,qñ in faciendo non in dando, vt ibi dicit: ſed hic dicit in dando: vnde nõ deberet diſtingui. Tu dic tñ Azo. q̃ hic loquitur tñ in ius antiquum quod hodie corrigitur. vt ff.e.l.ſi Titio.ſ.Iulianus. ſic etiam loquitur in caduco, & in causa caduci,vt C.de cad.toll. Sine autem in ſi

i *Si ſic*] ſuperiori in glo: ibi in ſpẽ idest. filio,q vi debat teneri,quaſi magis dẽat adipiſcendo patris.ſed ñ ita dẽ est.

k *Quod*] ſ.legatum vt à cum alijs bonis accreſcendo.ab.Arc. l *Capit*] capere et de iure antiquo,ad eſſ.l.12.ab.dñi nemo eſt ſeſe inſtituus: vt Inſt.de hæred.ab intest.in prin.ſ. nõ aũ dico, quod ſuã habeat iure inſtitutionis accreſcẽdi ab intestato: quia ſic pro parte testatus,& pro parte intestatus decederet:quod non potest esse:vt Inſt. de hæred.inſt.ſ.nõ aũt. vel dic,capit,proprie iure antiquo. id est lege xii.tabul. ſ. cõ-

* Qñ priuilegium personale alteri prosit, vide plenè per Bald.in l. ſi infanti. 3. oppo. C. de iure del.lib. Spec.Iuſtit. de inſtrumedi. Nũc aũt videndum.vtrũ quod fuit conceſſũ pertinax.

8† Fl.præſtaretur.

9† Fl deberet.

10† lib.36 Dige. Fl.

11† Flor. initiũ huius l.est. Primus.

12† Flor. Ducenio Alij. Diui.

13† Flor. Otacilius Catulus.

14† Fl.nominatim fideicommittitur.

15† Fl ſi filio.

16† Aliàs quod iure capit.

firmat testamentaria successiones. vt inf. de ver. sig. l. lege. & fac. ſ. de re. iu. l. quoties duplici. & ſ. pro. ſ. & qd ibi no. Ac.

Q *Viam*] CASVS. Reipublicæ cuiusdam ciuitatis ita legauit: Lego ei ad reficiendum talem viam. & eā non ignauit ſ. h. nominauit certā ſummā in legato. Certè valet legatum tamquā reipu. blicæ licet ſit incertum. & tandiu dabit

11 Li. 17. Dige. Fl. hares meus pecuniā dictę reipublicæ quā ta ſufficiet ad dictam viam reficiendā: niſi forte nimis magna ſumma eſſet neceſſaria ad viam reficiendam. vel non erat nimis magna. ſed ſi facultates meæ teſtatoris non erant ſufficientes ad commodè ſolnendam ſummā neceſſariam viæ. quia in his dubiis caſibus dē præſumi mē teſtatorem noluiſſe tātam ſummam dare quanta eſſet neceſſaria viæ. vnde inuex debet tunc æſtimare quantum ſoleat his videndo quantus ē patrimonij mei. Viua. a *Vſque ad*] inclusiue. vt inf. paterubi in tutelam viæ Aurelix. b *Sufficeret*] ſic ergo valet tamore teſtis. ſ. inf. in fi. l. Sicilius. & if dean. de l. bene. & inf. de l. legę. Sed regulariter contrarium ſic de do. l. cum poſſ. gener. & ſ. eod. Tu autem pone. nihil conferant in arbitrium alicuius. vt ſi. p. eo. d. l. Acc.

Si quis quos] CASVS. Quidam minor 20 ann. cum teſtamentum faceret. cum teſtis ſuos non poſſet manumittere per legem Aeliam Sentiã. rogauit eos Titiũ. vt eos manumitteret. Certè non valet legatũ. & ideo legatarius eos manumittere nõ poterit. Viui.

9 li. 9 Regula. Fl. c *Manumittere*] quia ad libertatem nõ poterant peruenire. ſicut ſi in fraudē creditorum faciat. tũc enim interdum tenet legatum quãquam non vt ſuum. vt l. ſerui fi. ij. ſ. ſi idem ſeruus. Sed vide quod in primo valet legatum. licet non libertas. vt inf. de cond. & demon. l. ſi quis eum quē ſ. eſt ſ. Solue hic. vt monſtre legabatur tibi no. Vel ſol. vt ibi. Item facit ſ. eod. qui teſtõ. & ſ. i. d. l. ſi ſeruus. ſ. ſi ſeruus & faci ſ. eo. d. cod. illis in p. in. & inf. tit. d. l. vxorem in fi. Accur.

Omnia] CASVS. Legauit Titio equum meum. ſure. tunc certè petere poteſt. cum heres meus adierit hereditatẽ mã. Secundo dicit. legauit tibi fundũ ſub cõdõne. ſi intrauerit in poſſeſſionem fundi tui authoritate & fructus percepiſti. Certè hic meus põt à te vendicare fundũ. & fructus. Tertio dicit. legauit tibi fundũ Cornelianũ cum oĩb. rebus. quæ erant in eo fundo. Certè mancipia quæ ſunt in fundo continentur in legato. Viuia.

d *Omnia*] niſi talia ſint. quæ in ſe tacitam conditionem hñt. vt inf. de cond. & demon. l. t. in fi. & de verb. obl. l. interdum. Hic aliter eſt in litera. nomina.

e *Ex die*] cũ quodã tpis tẽpe testamento. quod magis intellectu percipi. quã elocutione poſſit exprimi. vt ſ. de fi. l. qđ dicimus. & maxime ſ. eod. cũ quidam. Hic & facit inf. de reg. iu. l. in omnibus. Acc.

f *Fundum ante conditionem*] ſed poſtea poterit heres petere per inde ac ſi cũ quorum legatorũ. vt inf. q. o. l. g. l. 1 & Cuper. leg. l. 1. non autẽ per rei vendicationẽ & facit ſ. de cond. & de. l. legata. g *Hec ampliat*] ſicut ſi legauerat ei aliud. vel dicit. ſp aut domũ & huic hoc amplius fundum: vide. & in domo habet peculiũ. vt inf. tit. de. h *Mancipia*] quæ ſpectant tibi ſunt. vt ſ. de inſtit. l. ſi ita. & de ver. ſig. l. 2. Acc.

Cum ita] CASVS. Ita dixit teſtõ: lego Titio æquid in horreo meo erit cum moriar. Titius poſtea vidēte me teſtatore. quæ dicebas in horreo. quã nõ erãt tibi legata. poſſunt dici ad hoc. vt cõtinerãt in legato. certe nõ cõtinebunt. Secundo dicit. legauit tibi ea & reputate vt alij teſtimentes. poſtea certè die legati legatarius deceſſit: certè hæres legatarij ad fideicom. tenetur. Tertio dicit: legauit tibi certam ſpẽm. puta equum meum. tunũ. & ſi ea ad eo hĩdis nõ inueniantur in hĩditate. certe non põt petere legatarius legatum. Quarto dicit. Titius faciẽs. teſtim. ſanctũ. ſine ſcientia. reliquit. Dixit ã quibuſdã familiaribꝰ qui volebant ad fideic. admitti. primo pro Titiũ & Seiũ & Caiũ quicquam ampliꝰ & ſcire ſi de patrimonio. certè ipſi dẽnt prius admitti ad fideic. eos ãt. deficientib. admitti. 11 † Fl. eſt ſ. pro qua vt inſra. vide Ant. Aug. li. 3. c. 5.

12 † Fl. eodem.

13 † Dolũ alle. leges. probẽt. Cur. gl. in. l. extra. ſ. ei. nihil. ſ. & qualiter probetur. vide bo. gio. in l. ſi. qua. de. iniũ. ſ. imperator. ſup. loca.

Legatum incertum ad viã reficiendam, valet. Bar.

Idem. 1 †

LEX XXX.

QVidam in teſtõ ita ſcripſit: Republicæ Gallicanorum 2 † lego in tutelam viæ reficiendę, quæ eſt in colonia eorum, vſque ad 3 viam Aureliam. Quæſitum eſt, an hoc legatum valeat, Iuuẽtius Celſus 4 reſpondit, Pr pemodum quidem imperfecta eſt hæc ſcriptura, in tutelam viæ, 3 † quia ſumma adiecta non eſt. põtamen videri tanta ſumma legata, quãta ei rei ſufficeret: b 4 † ſi modo nõ appareat 5 † aliam fuiſſe defuncti voluntatẽ, aut ex magnitudine eius pecuniæ, aut ex mediocritate facultatũ, quas teſtator 6 † reliquit, tunc. n. officio iudicis ſecundũ æſtimationem pr̃monij, legati 7 † quantitas definiri poteſt.

Si deficit fideicõmiſſum, legatum non remanet apud nudum miniſtrum. Bar.

Modeſtinus. 8 †

LEX XXXI.

SI quis quos non poterat manumittere, c legauerit, vt manumitterentur, nec legatum, nec libertas valet.

Legata ſimpliciter debentur ab adita hereditate. Bar.

¶ Idem. 9 †

LEX XXXII.

OMnia d * quæ teſtis fine die, vel conditione adſcribuntur, ex die e aditæ hæreditatis præſtentur 10 †

Pendente cõditione legati poteſt res legata cũ fructibus revocari à legatario. Bar.

10 ¶ Fundum ante conditionẽ f completã ab hęrede non traditum, ſed à legatario detentum, hęres vendicare cum fructibus poterit.

Appellatione rerũ, quæ sũt in loco, continẽtur ſervi. Ba.

¶ Cũ ita legatur, Illi hoc amplius g fundum illum cum omnibus rebus, quæ in eodem fundo erunt: mancipia h quoque continentur.

Non videtur eſſe in loco, quod dolo legatarij illuc illatum eſt. Bart.

Idem. 11 †

LEX XXXIII.

CVm 12 † ita legat; Quicquid in horreo meo erit, i & is cui legatum eſt, ex reb. non legatis, ignorãte eo, ampliãdi legati ſui gratia in horreum intulerit, quod illatum eſt non videtur eſſe k legatũ.

Morte grauati non extinguitur fideicommiſſum. Bar.

¶ Quod à legatario petitum erat, vt alij teſtimonium perhiberet: ſi legatarius decedat, hæres quoque eius id, quod legatum eſt, præſtare debebit.

Hæres non tenetur ad ſpeciem legatam, niſi probetur eum habere vel dolo deſiiſſe poſſidere. Bar.

¶ Species m * nominatim legatæ, ſi non reperiantur, nec dolo n malo hæredis deeſſe probentur: peti ex eo 14 † teſtamento non poſſunt.

14 † Fl. eodem.

ties.§.qui dolo. Sed contra.ſ. loca.l.ſi quis domũ.§. imperator. vbi caprari⁹ ꝓbat ſe ſine fraude amiſiſſe capras. Sol. ibi. Item ſ. ſup. de eden .l.ſi quis ex argentarijs.§. prohibet. ſed ſpeciale in argentario. vt probet caſũ. quia eius officium eſt cuſtodire. & habere rõnes. ſic. & in cuſtode cãrceris nã probare debet non ſuo dolo occiſum illum. qui cuſtoditui. vt infra de cuſt. reo. l. ſi. §. fi. & facit. ſup. eod. l. cum res. §. item.

a *Familiæ*] accipe. vt C. de verb. ſig. l. ſi.

b *Nominati ſunt*] Quid eſt. quod dicitur nominatos admitti. cũ vt ſ. dictũ eſt. familiæ relictum eſt? ſi enim familiæ eſt relictũ. oẽs de familia priores debent admitti. Item ſi quibuſdã nominatis de familia reliquit. alij nõ admittunt. vt C. de ver. ſig. l. ſi. Rũ. ita reliquit. familiæ meæ centũ do. ſ. Petro. & Ioan. Azo. Vel ſic. vt prius vocẽtur Petrus. & Ioanes. hi enim oĩbus alijs præferuntur: poſt hos admittũtur. qui eodẽ gradu. & eodẽ noĩe ſũt tpe mortis defuncti. puta nominati erãt fratres conſobrini. innominati ſun: ſimiliter conſobrini: hi admittuntur poſt noĩatos. & non patrueles. qui ſunt ex alio noĩe. ſ. agnationis. ſed prædictę cognationis. (& hoc innuit verbum ex eo noie. q. ex eo. qui iam habent cancellatũ) vnde filij conſobrinorum non patrueli. ſcilicet hodie hæc differentia agnationis. & cognationis ſublata eſt. vt in Auth. de hæred. ab inteſt. §. ex his. collat. 9. planius. Et eſt. ſi habeas cancellatũ. eo. & dic ex noie i. ex famnia. & ſic poſt nominatos admittuntur oẽs. qui proximiores ſunt in gradu. ſiue agnationis. ſiue cognationis. & ſin hoc non eſt cõ. qui poſſit non poſt noĩatos admittantur præſentes. vt fratres defuncti. & patrui. & dicunt. q nõ. quaſi p hãc literã. poſt eos &c. vocentur tm̃ ſequentes. non præcedentes. ſed dic poſt eos defunctos noĩate ordinem ſucceſſionis. non ordinem graduum. Et eſt pro eis at contra ſ. de ſucceſſ. edi. l. i. §. quibus.

c *Extinctos*] ſcilicet nominatos.

d *Quid ſubaudi illi poſſunt admitti qui &c.*

e *Mortem*] imo. & tpe teſtamenti. vt inſ. de reb. dub. l. ſi cognatis. quę eſt ſ. Sol. ibi non erat ordo in ſuccedendo. & ideo ſ. tunc tempus teſtamenti inſpicitur: omnes enim cognati ibi vocantur quicunq; gradu: at hic per ordinem admittuntur poſt noĩtos. vt C. de verb. ſig. l. ſi. ſic an ſit capax tpe mortis inſpicitur. vt inſ. de iure fiſ. l. nõ intelligit. §. qſi.

f *Et qui ex his*] ſcilicet et conſobrinis. Vel di exc his. ſcilicet proximis tempore mortis.

g *Primo*] quandoque. qui ſunt in gradu impari. æqualiter admittuntur. vt filij fratrum cum fratribus. vt C. de legi. hęre. au. h. ceſſante. Accur.

h *Voluerint*] puta patrueles. vt dñt. Vel dic ad quintum. vel ad ſextũ gradũ. l. ẽ facit inſ. de au. & ar. leg. l. ſi. in prin.

Legatarij] CASVS. Legatarij dẽnt cõuenire hĩdes pro partibus hæreditarijs. & vnus hĩs non dẽt pro altero teneri. Sed dicit: Titius inſtituit ſibi quatuor hĩdes. & à duobus legata reliqt. poſtea fecit codicillos. in quib. reliquit alia legata ab hĩdibus. & dixit præcipio. q̃ hęredes mei indiſtincte legata præſtent legatarijs. & iſtos codicillos miſit oibus hĩdibus. cum eſſent abſentes. quæritur vtrum legata in codicillis data ab hĩdibus indiſtincte debeãt præſtari ab omnibus hĩdibus: an vero ab illis duobus ſolum. qui onerati fuerunt in teſtamento? Et dicit. q illi ſoli debent præſtare legata oĩa. & ſic q̃ præcedentis determinãtur ſequẽtia. Vi.

i *Legatorum*] aliàs. l. legatorum. aliàs. §. idem reſpondit.

k *Competit*] niſi nominauit hĩ des oẽs. vel quoſdã propriis nominibus. & tunc tenent ad viriles. vt ſ. ti. l. iurpia. §. fi. & ſ. ti. l. ſi plures. & ſ. ad Tre. l. nonnunq̃. & l. quoties. Ac. l *Hæredes ſcripſit*] ſcilicet præcipiens hæredes ſuos indiſtincte legata pſtare. R. in *Munere*] i. onere. & facit C. fam. erciſ. l. quoties. & ſ. de alie. lega. l. Caio. in prine. & ſ. eo. l. Mæuius. §. eũ. Argumẽ. ſ. inſ. de verb. ſig. l. ſi cum fundũ. ADDITIO. Dic ſm Dy. quod hic prędemia declarãt. & limitãt ſequentia. ibi ſequẽtia declarãt. & limitãt prędẽtia. & ſic nõ eſt contra. Itẽ hic non dr. quod oẽs damnauerit in codicillis. ſed q̃ ſcripſerit codicillos a oẽs. ſm Bar. poſt Dy.

4† Fl. debeant.

Titia] CASVS. Titia inſtituit ſibi hĩdes Mæuiũ. & Sẽptoniũ filios ſuos ex æquis partibus. poſtea fecit codicillos. & in eis dixit: peto à te filia mea Męuia. vt 5† ſibi hã ſeruum tuũ manumittas cum legauero tibi decẽ ſeruos. & poſtea deceſſit hęc Titia. & ñ legauit ei dictos decẽ ſeruos. q̃o nũq̃d Męuia poſſit petere dicto ſeruos ꝓ verba teſtatricis. & nunquid teneatur ſeruũ ſibi hũ manumittere? Et dr. quod nõ tenetur. nec põt.

5† Fl. dec hęredes.

6† Flo. defendit.

¶ *Lucius*] Lucius Titius inſtituit ſibi hĩdes Octauianam. & Octauianũ filios ſuos. & poſtea ita dixit: volo te Octauia à te ipſa accipere talẽ meũ fundũ. & volo te Octauianũ à te ipſo accipere talẽ alĩũ meũ fundum. nũ quid quilibet eorũ poterit hĩc totũ fundum ſibi ꝓlegatum. vt partem habeat iure hĩereditario & aliam partem iure ꝓlegationis à cohęrede. dan vero oportet. quod filia ſoluat cohęredi ſuo pro parte ſua pretium fundi. vt ſic habeat totum. & idẽ ſit in filio? Et rñd. qd quilibet hẽbit integrum ſaũ ꝓlegatũ. vt dictũ eſt.

¶ *Lucia Titia*] Lucia ab inteſtato decedẽs reliqt ſeruo Titij quandam domum. ea mortua filij. qui ſũt ei hĩdes. diuiſerunt hĩditatem. & etiam domum prędictam inter ſe. & Titius præfictus dñs ſerui dicti fuit teſtis illi diuiſioni. & nõ contradixit diuiſioni prædictæ domus. certè non amittit propter hoc legatum domus per ſeruum ſibi acquiſitum.

¶ *Caius*] Caius iuit ad ſtandũ in domo vxoris ſuę. & portauit ſecũ quaſdam ſuas res. & ibi decedit facto teſtõ. in quo inſtituit vxorem ſuam hĩdem cum quibuſdam alijs. & ita dixit: ſciant hĩdes mei nullam pecuniã penes vxorẽ meã eſſe. nec aliud quicquam: ideoq; hoc nomine cã inquietari nolo. certè ni ſi mulier probet maritũ dixiſſe dicta verba in teſtõ. quia volebat eam habere præcipua. & ante partem oĩa. quæ portauit marius in domũ ſuę vxoris. non habebit mulier ea præcipua. imo communicabit cohæredibus ſuis.

¶ *Si ea*] Liberto meo legauit. ſi a filijs meis ñ recederet. me mortuo tuor filiorũ meorũ nõ paſſit libertũ ſtare cũ dictis filijs meis. hẽbit certè libertus legatũ. ga p. ũ ſi remãet.

¶ *Qui invita*] Sol. matrimonio inter filiam meam. & maritum ſuũ egi invita dicta filia mea. actione de dote cõtra generum meũ quondã. & exegi dotẽ poſtea exhĩdaui filiam prædictam. & filiũ meũ mihi hĩdem inſtitui. & legaui dictæ filiæ x. vt ea in dotẽ habeat. certè propter hoc legatum non amittit actionẽ de dote filia ꝑ matrũ ſuum q. ãdam. ſed non dẽt conſequi totum legatum à fratre ſuo & totam dotẽ à mari. o. ſd ſi dos ẽ maior. q̃ legatũ & illã vult petere à marito ſuo quondã. non petet à fratre legatũ. ſi ãt plus ſit i legato q̃ in dote. & vult legatũ petere. non admittetur. niſi. ĩ eo. qd excedet dotis quãtitatẽ. & poſtea rõnẽ reddit.

Lucius]

Ad relictum familiæ primo vocantur noĩati poſt eos, qui proximiores ſunt in gradu. Bar.

¶ In fideicommiſſo. quod familiæ [a] relinquitur. ij ad petitionem eius admitti poſſunt, qui nominati ſunt, [b] aut poſt eos omnes extinctos, [c] quid ex noie defuncti fuerunt, † eo tẽpore, quo teſtator moretur, [e] & qui ex his [f] primo gradu procreati ſunt: [g] † niſi ſpecialiter defunctus ad vlteriores [h] voluntatem ſuam extenderit.

1† Fl. fuerint. aliàs. qui eo nomine fuerit. aliàs. qui ex eo nomine. vt in gl.

2† Fl. ſint.

Non tenetur quis ad legatum ex perſona coheredis, qui non eſt ſoluendo. Bar.

Idem lib. 9. reſponſorum reſpondit.

LEX XXXIV.

LEgatorum [i] 3† Petitio adeuerſus hĩdes pro partibus hæreditarijs competit, [k] nec pro ijs, qui ſoluendo non ſunt, onerari cohæres oportet.

3† Alibi eſt §. idẽ reſpõdit, vt in gl.

Clauſula generalis reſtringitur ad ſpecificata tantum, ſi plura fuerunt. Bart.

¶ Qui plures hæredes inſtituit teſtamento à quibuſdam nominatim reliquit legata, poſtea codicillos ad omnes hæredes ſcripſit. [l] Quæro, quæ legata debeantur. [4] † Modeſtinus reſpondit, Cum manifeſte teſtator teſtamento expreſſerit à quibus hęredibus legata pręſtari vellet, licet codicillos ad omnes hæredes [5] † ſcripſerit, appareret tamen ea, quę codicillis dedit, ab his pręſtanda eſſe, quos munere [m] fungi debere teſtamento ſuo oſtenderit [6] † teſtator.

Legatum ſub conditione relictum, ſi ſine liberis decedat, ſi ſine liberis naturalibus decedat, ſi ſine liberis legitimis decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore ſuis decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore ſuis ſuo patri decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore ſuis ſuo patri ſuo decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore ſuis ſuo patri ſuo ſuo decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore ſuis ſuo patri ſuo ſuo ſuo decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore ſuis ſuo patri ſuo ſuo ſuo ſuo decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore ſuis ſuo patri ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore ſuis ſuo patri ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore ſuis ſuo patri ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore ſuis ſuo patri ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore ſuis ſuo patri ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore ſuis ſuo patri ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore ſuis ſuo patri ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore ſuis ſuo patri ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore ſuis ſuo patri ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore ſuis ſuo patri ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore ſuis ſuo patri ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore ſuis ſuo patri ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore ſuis ſuo patri ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo ſuo decedat, ſi ſine liberis ex legitimo matrimonio procreatis ſuo tempore ſuis ſuo patri ſuo

¶ *Lucius*] Lucius Titius instituit sibi hæredes Titianum & Paulianã filios suos, & Titianũ in octo vncijs pone, & Paulianã in quatuor, & inter alia verba, quæ dixit, ita dixit, volo q̃ Titianus præstet oĩa legata, quæ reliqui, & postea dixit, peto a te Pauliana, vt nõ trascatis ex eo, q̃ plus dedi Titiano, quàm tibi, quæ tu scis cũ magna onera sustenturum, & legata, q̃ supra reliq', præstaturũ: certe pp ista verba, quæ tu scis, &c. nõ dẽt Titianus soluere creditoribus solus, sed legata debet benè præstare solus.

1 † li. 12. Respon. Fl.

¶ *Titia*] Titia Caio Seio nupsit: & ei in dotem dedit prædia, & partẽ castelli Nacleorum, & multa alia, & ex eo postea filiã habuit, & ab inde staro decedẽs, hæc Titia ita dixit filiæ, Caium Seium commendo tibi ò filia, & volo, q̃ des ei omnia, q̃ in dotẽ dedi, vt inde habeat vitã suam, & rogo te, q̃ non molestes eũ in prædictis: quæ erunt p̃dia tua, & filiorum tuorum post mortẽ dicti mei viri, & postea multa alia eidẽ viro legauit, vt habeat ea quãdiu viuet: mortua hac Titia, maritus suus p̃dictus habuit omnia p̃dicta, & donec vixit, tenuit, & postea mortuus est petit filia p̃dicta ab hæredib. dicti viri oẽs illas res, quas reliquit ei Titia, tanquã ex fideicommisso p̃ illa verba, q̃ dixit Titia, erunt enim post mortem eius tua ò filia, & filiorũ tuorũ, &c. certè benè potest hoc facere q̃, & h. d. iota hæc lex. Viua *Petit*] in codicillis postea factis.

2 † Fl. de est, mea.

3 † Fl. in ministerio tuo.

4 † Fl. defunctã testatricẽ.

5 † Flor. fuisse.

6 † Fl. deest, quis.

7 † Fl. vti.

* ad intel. huius §. vid Pet. Crispũ, in rub. de leg. 1. nu. 122. vbi & Lud. Aluarũ, nu. 91. & 94. Alij hunc locũ aliter verũ, vt in marg. editionis Diuar. q̃ magis conuenit lec. Fl. quam hisi. vt ẽ valere in edit. ven. in fol. anno 1584.

Verba enunciatiua de futuro emissa pp aliud; nel enũciatiua de pterito, sine expressione rei dispositionẽ nõ inducũt. B.

Idem. [1] †

LEX XXXV.

TItia cũ testõ facto decederet, hæredibus institutis Mæuia, & Sépronio filijs suis ex æquis partib. petijt [2] à Mæuia, vt Stichum seruum suum [b] manumitteret, in hęc verba: A te aũt Mæuia filia mea [2] † charissima peto, vt Stichum seruũ tuum manumittas, cum in ministeriũ tuum [3] † tot capita [c] seruorum tibi his codicillis legauero, nec legauit. Quęro quid his verbis relictũ videatur: cum (vt supra cautũ est) duobus hęredib. institutis defuncta testatrice, [4] † & mãcipia [d] hęreditaria duarum [e] personarum fuissent, [5] & codicillis nihil [f] relictum sit de prædictis mancipijs, nec possit vtile fideicõmissum putari, quod datum non sit, cum quis [6] † legasse [g] se dixerit, nec adiecerit [h] speciem legati, nec ab hærede, vt [7] † præstaretur mãcipia, petierit. Modestinus respondit, ex verbis consultationis intertis, Męuiã neq; legati [k] neq; fideicõmissi petitionẽ habere, neq; libertatem seruo suo dare compelli.

Verba testatoris extra propriam significationẽ verborũ intelliguntur, vt legatum nõ reddatur inutile. Bar

¶ Lucius [a] Titius testamento suo ita cauit: Ὀκταβίανῆ

b *Seruum suum*] propriũ Mæuiæ: sed qd in hæreditario? Respondet idem, quia verba, quæ subijciuntur exprimunt conditionem.

c *Tot capita*] quasi dicat multa.

d *Et mancip.*] repete. & cauetur sit man. &c.

e *Duorum*] scilicet Męuiæ & Sempronij.

f *Nihil*] iudicij subaudi.

g *Legasse*] i. legaturum esse. & sic ipse pro tempore, vel facit similitudinem, q. d. sicut si dixi, legauit, nõ expressa quãtitate vel specie, cum nihil legauerit, nullũ est relictũ. sic si dixerit, legauero, non expressa quantitate, & nihil postea leget.

h *Nec adiecerit*] testator.

i *Speciem*] Quia si de rerum? Resp. nec tunc valet quasi conditionale. & ideo sub. maximè. Inerat enim etiam expressa specie, vel quantitate conditio. vt sup. de cond. indeb. l. qui promisit. & sup. tit. 1. l. Stichum, non idem in prętetito dicere expressa, vt inf. de don. l. ex hac arg. contra inf. de cond. & demonst. l. cum tale. §. falsam.

k *Neque legatis*] ff. de capitib. seruorũ: sed cõtra inf. de don. l. ex hac. Sol. ibi donator est vsus verbis prętriti ipsis, hic futuri. ĩm quoddã, vel hic non fuit expressa species, vel quãtitas, ibi sic. & iõ valet. arg. C. de falsa causa adi. leg. l. fin. vel ibi æquitas, hic rigor. Itẽ cõtra. sup. e. l. quidam, vbi incertitudo nõ nocet. Sol. ibi. Item in eo, quod subijcit nõ valere libertatem, vt valere non obstãte falsa dem. vt inf. de cond. & dem. l. demonst. contra. Solut. ibi demonst. fit in prętrito, vel prętenti, hic in futuro, dicit enim legauero, q̃ conditionẽ inducit. vt ff. ti. 1 l. 6. Item contra inf. eo. l. cũ pater. fi. Sol. ibi non inducit conditionẽ licet futuri ipsis sit, & hoc iõ, quia hic in repræsentatione oneris ibi legeus. & facit inf. de vsufr. leg. l. qui plures. l. *Vllam*] i. vnam ęstimationem quandam prędiorũ, & hominum, vel id est domum: nã inf. vocat prędium.

m *Syntheſin*] nomen villicę legatę.

n *Videatur*] hoc erat verum.

o *Contineat*] hoc non erat verum.

p *Non ſic interpretandam*] innuit hãc scripturã lego vni talẽ rẽ à seipso: multæ hîc significationes, seu interpretationes, duas malas, & tres bonas. Prima, vt capiat portionẽ hĩditariã. ĩm, & nõ vltra: quia ei à se legari non põt. Secunda, vt capiat to ã. sed non gratis, q̃a dẽt pretium. Scilicet pro parte cohęredis, quæ à seipsa sua burſa capiat aliquam partẽ: & has reprehendit Modesti. Sunt alię benigniores q̃ nõ vitiant, vt à seipso dicatur accipere, i. non prędium, vel seruum: qd posset qñq; sibi prodesse: vt infra, de lęga. pręstan. l. 3. §. liberis. & §. hoc solum, quasi dicat, non lego filio, vel seruo instituti: quia tunc non vĩ legati à se, vel nõ ab alio accepit per fideicõmissum, qd esset si testator extraneo legasset, & cum rogasset restituere vni hęredum: sed à seipso per se habet directo: quod est expeditius. Vel certio à seipso vt non petat ab alio, sed sua authoritate ingrediatur, quasi ex permissione defuncti. sic & alias. C. de pig. l. creditores, iste expositiones sic quidem sunt eligendę non vt percat vt inf. de rebus dub. l. quoties. & fm hoc contra. sup. tit. 1. l. plane. §. si duob. & l. legatum. §. hęredi, q̃ dicunt hĩdi à seipso non legari. Sol. si vnus hęres tantum est, ei à se nunquam legatur. Si aũt plures sunt hęredes, vni ab altero legatur, & tenet. vt pręcipiatur. vt sup. tit. 1. l. qui filiabus. §. fi. & inf. eo. l. fi. §. quatuor. & l. miles. §. pro parte, & supra de hęr. instit. l. ex facto. & sic hic intelligitur. si autem legatur vni hęredũ & alijs, vel alijs extraneis, puta duobus: dic. vt sup. tit. 1. l. legatum. §. hęredi. & no. in l. plane. §. si duobus.

1 † li. 12. Respon. Fl.

2 † Fl. de est, mea.

3 † Fl. in ministerio tuo.

4 † Fl. defunctã testatricẽ.

5 † Flor. fuisse.

6 † Fl. deest, quis.

7 † Fl. vti.

Στρατονικῆ τῆ ἰδίᾳ 8 † μοῦ συγατὶρ χαίρειν. Βούλομαι ἐκεῖνον, 9 † παρέαυτῆς λαβεῖν τὴν κώμην 10 † Γάζαν σὺν ταῖς 11 † ἐν αὐτῇ 12 † ἐνθήκαις ἁπάσαις 13 † Ὀκταβιανῷ Ἀλεξάνδρῳ τῷ ἰδίῳ 14 † μου υἱῷ χαίρειν. 15 † Βούλομαι ἐκεῖνον 16 † παρ' ἐμαυτῆς ἐξαίρετον 17 † λαβεῖν τὴν 18 † σύνθεσιν τῶν ἀγρῶν 19 † κειμένων σὺν ταῖς ἐν αὐτοῖς ἐνθήκαις. 20 † (id est, Octauianæ Stratonicæ dulcissimæ filiæ meæ salutem. Volo eam à seipsa accipere villam Gazam cum impositionibus suis omnibus. Octauiano Alexãdro dulcissimo filio meo salutem: Præcipuam volo eũ à seipso accipere synthesin [m] sterilium villarum cum impositionibus suis.) Quæro, an huiusmodi scriptura integrũ prędiũ singulis hæredib. [21] † datũ esse videatur: [n] an verò partẽ hęreditariã dũtaxat cõtineat: [o] cũ inutiliter à semetipso quę eorũ, q̃ habebat, partem accipere voluerit? [22] † Modestinus rũdit, non sic interpretandã [p] scripturã, de qua q̃ritur, vt fideicõmissum inutile fiat, Itẽ quæro, si integrũ prędium relictum esse videatur. [23] † an pretium portionis fratri, & cohæredi soluendũ sit: vt hoc ipso, quòd à semetipso accipere præcepit, pretio illato integrũ esse habere voluerit? Idem [24] † respondit, ad solutionem pretij fideicõmissarium minimè cõpellendum alio accepit per fideicõmissum, qd esset si testator extraneo legasset, & cum rogasset restituere vni hęredum: sed à seipso per se habet directo: quod est expeditius. Vel certio à seipso vt non petat ab alio, sed sua authoritate ingrediatur, quasi ex permissione defuncti. sic & alias. C. de pig. l. creditores, iste expositiones sic quidem sunt eligendę non vt percat vt inf. de rebus dub. l. quoties. & fm hoc contra. sup. tit. 1. l. plane. §. si duob. & l. legatum. §. hęredi, q̃ dicunt hĩdi à seipso non legari. Sol. si vnus hęres tantum est, ei à se nunquam legatur. Si aũt plures sunt hęredes, vni ab altero legatur, & tenet. vt pręcipiatur. vt sup. tit. 1. l. qui filiabus. §. fi. & inf. eo. l. fi. §. quatuor. & l. miles. §. pro parte, & supra de hęr. instit. l. ex facto. & sic hic intelligitur. si autem legatur vni hęredũ & alijs, vel alijs extraneis, puta duobus: dic. vt sup. tit. 1. l. legatum. §. hęredi. & no. in l. plane. §. si duobus.

8 † Flor. γλυκυτάτου 9 † Flor. αὐτην. 10 † Flor. λαβίον. 11 † Flor. σὺν ταῖς 12 † Flor. desunt. ἐναύτῃ 13 † Flor. ἀπάντου πλὴν. 14 † Flor. γλυκυτάτῳ μου υἱῷ. 15 † Flor. ἐξαίρετον. 16 † Flor. ἀυτῶν. 17 † Flor. deest. ἐξαίρετον. 18 † Flor. deest. ἀγρῶν 19 † Flor. σύνταξιν ἀγρῶν. 20 † Flor. hęc ... ἀγρῶν. 21 † Flor. deest. hęredibus. 22 † Flor. datur. *Synthesis. Hoc cõgestionem accipimus, vt in d. l. Titia testõ inf. & au. & ar. leg. Alexi. 2. pr. & 21. aliter bene dicitur ẽ exponi. vide illum. 23 † Fl. vt 24 † Fl. hic

Qui est adhibitus actui, vt testis, nõ præiudicat iuri suo, Bart.

¶ Lucia Titia intestata moriens, à filijs suis per fideicõmissum alieno seruo domum reliquit, post mortem eius, filij eius, idemque hæredes, cum diuiderent hæreditatem matris, [1] † diuiserunt etiam domum in qua diuisione dominus serui fideicommissarij quasi testis affuit. [b] Quæro, an fideicommissi persecutionem acquisitam sibi per seruum, eo quòd interfuit diuisioni, amisisse videatur? Modestinus respondit fideicommissum ipso iure amissum non esse, [c] quod ne repudiatum quidem videri posset, [2] † sed nec dominum per doli exceptionem summoueri; [3] † nisi euidenter apparuerit omittendi [4] † fideicommissi causa hoc [5] † fecisse.

Verba enunciatiua non inducunt dispositionem vltra verborum significationem. Bar.

¶ Caius Seius, cum domum haberet, [6] † in prætorium vxoris suæ se contulisset, quædã res de domo sua in eadem prætorium transtulit: [7] † ibique post multos dies decedens, testamento vxorem suam hæredem, & alios complures reliquit: quo testamento significauit verba, quæ infra scripta sunt, In primis erant hæredes mei nullam pecuniam esse penes vxorem [d] meam, sed nec aliud quicquam; ideoq; eam hoc nomine inquietari nolo, quæro, an ea, quæ viuo eo in prætorium [7] † vxoris eius trãsla a sunt, communi hæreditati vendicari possint? & an secundum verba testamẽti prælegati cohæredib. possit a patre vxoris defuncti? Modestinus respõdit, si ea quæ de domo sua in prætorium [8] † vxoris defunctus trãstulit, præcipua ad eã pertinere voluit: nihil proponi, cur voluntati ipsius testatoris [9] † standũ nõ sit, necesse igitur hêt mulier, talem fuisse testatoris voluntatem ostendere. [e] Quod nisi fecerit, in hæreditate mariti eius [10] † & hæc remanere oportet.

Si non stat per legatarium, videtur impleta conditio. B.

¶ Si ea conditione liberto fideicommissum relictum est, ne à filijs eius recederet, & per tutorem: [11] † factum est, quo minus condi ionem impleret, iniquum est, eum, cum sit inculpatus, emolumẽto fideicommissi carere. [f]

Si pater legat filiæ quæ inuita dotem exegerit, filia debet esse cõtenta, nec alienare vtro, nisi plus sit in dote. Bart.

¶ Qui inuita [g] filia, de dote egerat, decessit eadem filia exhæredata, filio hærede instituto: & ab eo fideicommissum filiæ doris nomine reliquit. Quæro, quantum à fratre mulier consequi debeat? Modestinus respondit, Quod in primis est, [h] non esse consumptam de dote actionem mulier, cum patri suo non consenserit, i vtique non ignoras. [k] [12] † Sic n. [13] † res explicatur, vt si quidem maior quantitas [m] in priore dote fuerit, [14] † illius [n] portione [o] [15] † sit tantummõ mulier contenta: quòd si in summa dotis nomine legata amplius est, [16] † quàm in dote principali, compensatio [p] fiat viq; ad eãdem summã, quæ concurrit, & id tantũmodo, quod excedit in

a *Reliqui*] in codicillo.
b *Affuit*] soluumodo & fortè sui iuris ignarus.
c *Non esse*] Tria no. ad primum, scilicet quod non præiudicat præsentia, est contra sup. de pig. l. fideiussor. §. 1. & quib. mo. pig. vel hypo. sol. l. Titius, §. fi. Sol. super huiusmodi quæstionibus inter scientiam dñi, & causam quare interfuit diuisioni, distinguitur. secundum Ro. tu dic secundum Io. an eo cõtradicente poterat fieri & tunc præsentia, vel scientia non nocet: vt hic: an non, & tunc nocet: vt in contrarijs: vt no. sup. de pig. ac. l. Caius. Item contra ad idẽ inf. in eo. tit. l. cod. et ijs, §. 1. Sol. ibi consenserunt. Item contra ad idẽ sup. eo. tit. l. 1. fundum in prin. Sol. ibi plus fecit, qui assignauit, & sic non in fundum, sed in pretium remanet fideicomm. Idẽ ad id quod subijcit non posse cõmunem repudiare: est contra. tit. l. legatum, in prin. Sol. non potest, scilicet taliter existẽdo testis: alio modo sic. Vel subaudi videri quod in idem recidit. vel hic agnouerat iam: vt inf. de succes. edic. l. 1. §. decretalis. & facit inf. de cond. & demon. l. qui heredi. & de sol. l. Stichũ. §. vsufr. & l. si stipulãtem. & de do except. l. aput Iulianum §. quæsitum.
d *Penes vxorem*] qd verum erat, quia testator penes se dicebatur habere trãslationem vxoris vt infra. de verb. signif. penes nisi vxor testamenti tempore amouerat res. & testator sciebat: tunc enim liberationem legasse videtur. nisi hæredes probent contrarium vt C. de fal. cau. adiec. legat. l. quod si possunt: nisi testator nouerit: vt in Au. hẽ. de inter. a. n. o. §. i. collat. vlt.
e *Ostendere*] non ergo debentur translata in prætorium: sed ôtra inf. de condit. & demonstr. legatum: sed ibi certa quantitas vel species fuit nominata in legando, hic non. Et eodem modo solue aliud contra in fi. de aur. & arg. l. qui vxori nam & ibi res est in testamento nominata. & illi sunt hæredes reddere quasi propriam vxoris; hic ne utrum fuit. & facit C. communia vtriusque iudicij tutela. & inf. de cond. & demonst. l. Titia & C. ubi mul. &
f *Carere*] & facit inf. de an. leg. l. Mœuia. & Iannua. & inf. ad ad. l. ega. l. 3. si quis Titio. & C. de legat. l. 1. & inf. de cõd. & demon. l. si quis ita. & C. de cõd. inser. l. si ea cõditione.
g *Quæ inuita*] contradicente. & causam contradicendi habente: vt sup. sol. mat. l. si cum dotem. §. ea autem tempestate patre recipiente liberatur maritus: vt sup. solut. mat. l. dotẽ, quod hic inferius negat. Accur.
h *Non esse*] scilicet respondendum.
i *Non consensit*] i. contradixerit: potest ergo filia ita legatũ spernere: sed an maritus agere ad legatum, quia adhuc est debitor filiæ, & ei solui? Resp. non, quia eius contemplatione non reliquit hic pater. vt in fine huius, §. & in fi. ut. i. d. fideicomm. §. interdum, secundum Azo.
k *Ait Gnecer.*] Quid autem si ignorat? Respondeo: quia videtur contradicere: vt sup. solut. mat. l. 2. in fi. ab ergo hoc maxime.
l *Siquidem*] mutat casum: nam hic pater non agnouit legatum: hic sic.
m *Maior quantitas*] puta decem tot legata in quinque.
n *Portione*] de qua excessit legatum.
o *Portione*] si quinq; & sic non esset à fratre retinenda dotis quantitas. sed alia quæcunque à marito cõsequitur nisi ex ea, quæ dotis: nam cũ sit gnosci legatum. sup. dote, & onus ei iniungit agnoscere cogitor, vt à viro id consequatur: vt sup. eod. l. Imperator. §. fi. cens. & inf. ad leg. Fal. l. sed si non seruus. imo verius dicendum sit contenta à viro, s. de quinque agendo contra eum virum nec enim plus potest onerari quàm fuerit honestata: vt dicetur legibus. Prima non placet, quia male diceret contenta: cum in plus multum ius habeat sed bene tenet contentari. Sed quid si nolit legatum admittere, sed an ũ dotem à viro recipere? Resp. potest, hoc enim innuit. Modestinus cum dicit actionem de dote superesse.
p *Compensatio*] dotis & legati. & dic qd impropriè dicitur cum non fit huic inde debiti contributio vbi propriè dicitur compensatio: vt sup. de compens. l. 1. sed est tale. reputatio. sup. de rei vendic. emptio & de neg. gest. l. Nesennius.

1 † Flor. post mortem filij eius. Idẽ qui hæredes cum diuisetur hæreditatem matris.
2 † Fl. qui ne repudiari idẽ potest.
3 † Flor. Sed nec per doli exceptionem submouetur.
4 † Quidã legati amittẽdi.
5 † Fl. hoc eũ fecisse
6 † Fl. Caius Seius eũ domũ suam haberet, & in prio. vxoris sue trãstulisset. quasdam res de domo sua in eodem prætorio trãstulit.
7 † Fl. in prætorio
8 † Flor. quæ in domum ea prætorii.
9 † Fl. de ergo filia ita legatũ esset testatoris.
10 † Flor. de ea.
11 † Fl. matres.
12 † al. ignorans.
13 † al. ãt.
14 † Flor. fuit.
15 † Fl. petitione.
16. Fl. Cõpensatio proprie dicitur ès reciprocationes. cui debet rursus reciprocari. Bal. in l. si cõstante. col. fi. ver. & ita & in l. neque. C. de cõpensat.

a *In sequenti summa*] legati nomine debita.
b *Non est verisimile*] imò certum est, quòd non voluit ex verbis: sic.n. dixit, nomine dotis, eo autē non dicto præsumptiones istæ maximè in filio, suoq. hærede procederent, vt ff. de dote præl. l. 2. & arg. C. de imp. fac. d. l. 1. sed ab extraneo virumq ho

die consequeretur, licet aliud esset olim per interdictum de alterutro vt C. d. rei vxo. ac. l. sciendum. secundum. H.

c *Affirmem*] Per hoc apparet, quod nō voluit filiam virumq. hēre, sicut opinabat testator, nam sine filia se posse exigere credebat, & est ad legem illam. ff. de alim. leg. Caio. §. 1. & l. Stichum. §. fi & ff. soluto matri l. si cum dotem. §. si pater & ff. de dote præl. l. pē & de sol. l. qui hoiem. §. si gener. Acc.

d *Caput*] id est capitulum vt in l. Aquil. quæ habet tria capita. i. capitula.

e *Patre*] Inferiori, ex qua apparet immutatam priorē voluntatem, vt sup. de vulga. substit. l. si quis eum. Azo.

f *Dedi*] tibi.

g *Comparaui*] prote. h *Magnaque onera*] Ecce, quod quæstionē inducebam, sed dicas, quod ex abundanti hæc verba ponūtur, & sic nihil proficiūt, vt, & alias infra. de auro, & argen. leg. l. pediculis §. 1. Labeo. & inf. de fundo instructo. l. qua fini. m. §. 6. Sed arg. ō. ff. de vsufr. l. fi stipulatus.

ADDITIO. Dic sīm Dy. quod ibi sunt verba quorum significatio potest aliquid certum inducere: hic non: quia simpliciter dicit onera. sicut enim incertitudo reddit legatum inutile, vt l. cum post. §. genet. l. de iudiciis, sic reddit inutile onus. arg l. comparet. & ff. Jaco. secundum. Bar.

i *Cui*] s. viro, vel matito.

k *Partis partionem*] alias perceptionem, alias portionē, aliàs participationem, & dic castelli Nacleorum. s. conjugum castri nomen.

l *Quam*] s. participationē præcuem, &c. i. olim dederā i dotē eādem perceptionē.

m *Quæ inferuntur*] cum alijs quæ dederam in dotem.
n *Leguit*] quæ non erant in dote.
n *Relicta sunt*] vt sup. ibi præterea, &c.
p *Et earum* quod dicit de ijs quæ in dotem erant data, & dicto modo legata, similiter quæro.

q *Possit*] non .n. reputauit virū, vt filiæ restitueret, quia tunc esset expedi um, vt inf. de au. & ar. le. l. species.

r *Voluntatem*] qui .n. reliquit, donec viueret, vī nolle, vt post mortē hēret: & sic filiæ restituet. Item, quia dixit erūt tua vt C. de donat ante nupt. l. si cum ūte, sed an in medio habuit vir proprietatē, vel vsumfructū? & vī p vsumfructu sic dixit, ad vitæ vsumfructum. & arg. sup. de seruitut. prædio. l. q duo, sed dic proprietatē, quia dixit dari. i. accipientis fieri. vt ff. de verb. obl. l. vbi ūt. §. fi. Item quia dixit erunt tua post mortem arg. ff. de auro & arg. leg. l. species.

s *Legatis*] CASVS. Vxori meæ legaui omnia, quæ paraueram propter cā, certe non continent ea, quæ paraui p me, & pro ea. Viu.

s *Legatis*] facit ff. de verb. sig. l. in lege. & ff. de it. l. hoc legatū. & de auro. & argen. lega. l. Quintus.

Le-

1† Aliàs præfert incu. Fl. voluisse præterea cū.

2† Aliàs sufficiet.
3† Flo. ea quæcūq.
4† Fl. Attiano.
5† Fl. iubebo.

6† Fl. relinquerim.
7† Fl. Sufficiatur.
8† Flo. ex his.

9† Fl. decē oneribus.
10† F. decē solum.
11† Fl. ibi.
12† Fl. locutus.

13† Alcia. li. disputa. 4. c. 19. locum hūc integrati reddidit.
14† Flor. τὸν ἔναρξιν.

15† F. ad

16† Aliàs usū. & fructū participationē
17† Paginaccleui. aliàs castelli Nacleorum.
18† Flor. huic eidem.
19† Aliàs præter.

20† Flor. proponūtur.

21† F. 16.
22† F. decessijs.
23† Flor. parti.

* Hunc tex. dicit esse sigu. Ludo. in sing. fis. fol. 1-. ad hor, q hic dicitur in summariis.

cūque directa, fideicommissi petitionem inducunt. Itē qui voluit res ad aliquē pertinere ad tempus, post illud videtur velle ad suum hæredem redire. Bart.

¶ Titia * cum nuberet Caio Seio dedit in dotem prædia, & quasdā alias res, postea decedēs codicillis ita cauit, 13† Γαΐον Σπουΐον δοῦ 14† μου παραλαται. δὲ μαῖ σοι ὃ θὴ γαβερ, ἃ βούλομαι δεδῶναι αὐτὸν βίου χρῆσιν καὶ ἐπικαρπίαν μέτοχον νοῦνε παντὸς κλήρου ἔβασα δεδοχυῖα εἰς προῖκα, σὺν σώμασι τοῖς ἐμφερομένοις τῇ προικὶ, καὶ κατὰ μηδένα ἐτοχλῆσαι αὐτὸν περὶ τῆς προικὸς. ἐνα γὰρ μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ σοῦ, 15† καὶ τῶν τέκνων σῶν. (i Caium Seiū virum meum commendo tibi ò filia, cui volo dari ad vitæ vsumfructum, & participationem k 16† castelli Nacleorum, 17† quam l prēueni dedisse in dotē, cum corporibus, quæ inferuntur m dotis: & in nihilum molestari eum de dote: erunt .n. post mortem eius tua, & filiorum tuorum,) præterea alia multa eidem 18† marito legauit, n vt quandiu viueret, haberet: quæro, an propter 19† hæc quæ codicillis ei extra dotem relicta sunt, o possit post mortem Caij Seij ex causa fideicommissi petitio filiæ, & hæredi Titiæ competere, & earū p rerum nomine, quas in dotem Caius Seius accepit? Modestinus respondit, Licet non ea verba proponantur, 20† ex quibus filia testatricis fideicommissum à Caio Seio, postquam præstiterit, quæ testamento legata sunt, petere possit: q tamen nihil prohibet propter voluntatem r testatricis post mortem Caij Seij fideicommissum peti.

Ea videntur ad alicuius vsum parata, quæ ad eius tantum, non quæ ad communem vsum cum alio sunt parata. Bart.

Idem l. lib. 17. 21. ¶ Responso. respondit.

LEX XXXVI.

LEgatis vxori ijs, 22† quæ vsus eius causa parata sunt, eos seruos ad eam non pertinere, qui non proprij ipsius, sed communis vius causa parati 23† sunt. *

Idem

a L. *Legatum. Quædam*] bene dicit quædam tres .n. sunt & hęc est vna, alia causa mortis, & alia inter viuos, & differt prima ab alijs: quia in prima non obligatur donans donatario, si forte incipiat à traditione, vt ff.e.l. Luc. & C.de tu doti.l.1.in alijs sic, vt Inst.de don.§.1. & §.aliq; & j.eo.l. vt hæredibus no. Item aliter substituit ī donatione, ꝙ in legato. vt j.e.l. vt hæredib. Sunt & alię differētię: vt no. Instit. de don.§.1. at illam inter viuos cōstat in multis differre ab alijs. Azo. & facit ff.ti.1.l.legatū, & Inst.e.l.ī princ. b *Relicta*] & ab hęrede præstanda, & in hoc differt à donatione cā mortis: quę quandoque à defuncto, qñque ad hæredem datur. sed & legatum quādoq. à defuncto præstatur, vt sup.e.l. Luc.

1† Lib.3. Pandect.

2† F. deē, quædam.

3† Fl. Iaboli lib.1. ex Cassio aliàs Sabinus.

4† Lib.2. ex Cassio.

Q *Vi testamento*] CASVS. Dedi seruo meo libertatē in testō inutiliter, & eum postea legaui alicui: præualet legatum. Viu.

5† Lib.3. ex Cassio.

c *Inutiliter*] putà fit liber post mortem suam, vt inf.de mā. test l.libertas.

d *Eodem testamento potest*, Si.n.primo legetur seruus, obstat dolo exceptio. licet nō valeat libertas, vt ff. ti.1.l. planè. in prin. & ff.de ijs quibus, vt indi.l. cū quā. Azo. & j.de fun.instr.l.3. §.minor. Itē no. vtile per inutile fi vitiari, sic inst. gl. mo. test. infir. §. posteriori. & sup.de rescin.ven.l.si id, qđ. & sup.de in di.addi.l.si venditor. ff.fi. & facit sup.ti.1 l. seruum filij. §.si idē. & l.si post mortē §.fi. & j.d ma. test.l. si pecul.§.j.

6† F. & sup. citatis.

Q *Vod seruus*] CASVS. Legaui tibi seruum, ipse seruus acquisiuit aliquid ante aditam hæreditatem meam certe hæreditati acquirit. Viu.

e *Acquirit*] sed postea oia debent restitui legatario si purè etat legatus seruus: vt su.ti.1.l.si tibi homo. §. cū seruus. & l.apud Iulianū. in prin. & l.ni.l.il.§.fi. si autem sub condōne non restituetur: vt C.de fideicom.li.l.3. Azo. Itē no. acquisiuit, nam quædam non quærit, vt hæreditatem, & vsumfructum: quia in primo iussus debet præcedere hæredis institutū: in secundo requiritur persona, quæ possit, vt frui, vt inf.de acquir.rer.dom.l.hæreditas in multis. & Instit.de hæred.instit.§.seruus. Acc.

S *Area*] CASVS. Legotibi aream, & postea superpono ei ædificium, legatarius vtrunque habebit. Viu.

f *Et superficies*] facit ad istā j.de solu.l.qui res.§.aream. & sup ti.1.l.seruum filij.§ si aream. & l. si ex toto in prin. & l. ꝙ in rerum. & j.de au. & arg.leg.l. si statuam. Sed est arg. contra inf.tit.1.l.si chorus.§. aream. Solu. vt ibi. Acc.

S *Duobus*] CASVS. Titius legauit duob. meis seruis fundum: ego repudiaui legatum ex persona vnius seruorū, certè ex alterius serui persona possum totum hēre legatū, quia accrescit vna pars alteri: & idē est i hoc alio casu: Legauit Titius fundum, seruo meo proprio, & alij seruo, qui erat Sēpronij, vnde duo serui duorum dominorum sūt cōiuncti in legato, & sic habet locum hic ius accrescendi, & sic non obstat contrarium, sup.eo.l. & Proculo. Viu.

g *Nole*] quod possum ff. repudiare, vt sup.ti.1.l. legatum.

h *Pertinebit*]. f. per alterum, per quem ad me ptinere volo.

i *Serui*] .f. repudiatam.

K *Per alterum seruum*] cuius nomine eandem rem volo mecum fieri. Accurs.

l *Legatum*] si tunc dominus alterius legatum repudiet, nā mihi accrescit. Sed con. sup.e.l. Proculo. Sol. ibi vni seruo cō muni duorū, vnde non sunt coniuncti re, cum non faciant partes per concursū, sed dominicas, hic duobus seruis dominorum diuersorū, & sic sunt coniuncti re & verbis. Item facit j.eo.l. si mihi purè. & j de exc.rei iu.l. si mater. ff.1.& §. cādem. & l.& an ea. §. actiōe. & j.d re.iu.l. quoties publici. & ff. de vsufr.ac.l.fi. Acc.

7† Lib.1. epistol.

8† Inclusa ijs notis [ ] dēsūt in archet. Fl. sunt in ver. manuscr. n inuit Taurellia adnot.

9† Fl. Itē li. 7. epistolarum.

M *Aeuio*] CASVS Ita dixit testator, lego Mæuio partem dimidiam fundi Seiani: Seio lego eandē partem dicti fundi, eundē fundū lego Titio. & ita oēs eos coniunxit re, & verbis disiūxit. & Titius dēt hēre in fundo dimidiū. & Mæuius. & Seius aliā dimidiā. Seius postea decessit ante diē legati cedentē, & sic pars sua dēt accrescere collegatarijs, & nō transire ad hēdes suos Seij, sicut ergo Titius habuit plus ī legato quā Mæuius: ita nunc hēat plus ꝙ Męuius ī parte Seij, quæ eis accrescit.

* In hunc locū vide Alc.lib.7. paer.c.9.

¶ *Ame*] Caius instituit me suū hēdē. & à me legauit vxori meæ Titiæ, quicqd pp eā ad me peruenit. ipsa nūc agit ff me prolegato. & ego vnio ei tm minus dare de legato, quantum expēdi ob necessaria in dote. ꝙ ab ea ad me puenit, ꝙ expēsa solet retinere dotē ipso iure. certè nō possum: quia dicta verba, qc quid pp. &c. ponūtur loco taxationis à testatore, vt si possit minus dari: secus si legasset à me hēde vxori meæ dotē, quia tunc vī legare ei illud, qđ actione pōt mulier consequi dictas expensas bene possū detrahere: & ꝙ distinxi in extraneo, idem distinguo in marito vxori legante. Viu.

m *Mæuio*] Tribus modis potest ls qui primo, vt sit verbis coniuncti. sed re diiūcti: hoc mō. Mæuio, & Seio lego fundū pro æquis portionibus. & Titio eundē fundum, & sīm hoc dicit. i. cum separatum, & c.s. quo ad rem. & non quo ad verba: alias si quo ad verba, nullo modo essent coniūcti, nec esset locus iuri accrescendi, vt su.e.l. & Proculo sed cū verbis tantum. hic: vt j.ti.1.l. re coniuncti. Alij dicūt primos duos coniunctos re. quia eandem dimidiam: sed tertius sit coniunctus verbis: & sīm hoc coniunctus re tātum admittitur cum coniuncto verbis tantum, licet videatur, ꝙ coniunctus re tantum pferatur, vt inf.ti.1. l. re coniuncti. ꝙ nō est verū, vt hic, tu dic, quod oēs sunt cōiuncti re tantū.

n *Eundem fundum*] videlicet totum.

o *Et partes*] id est pars, plurale pro singulari, secundū duos vltimos modos: vel dic partes per concursum secundum eosdem. sed secundum primum proprię.

p *Accrescat*] Titio in duas, alij in tertiam sīm duos vltimos modos: vel cuilibet in virilem sīm primum. arg. C.de leg.l.cum quæstio. & facit. sup. de vsufr.ac.l.1.in princ. & C.de cad.toll.§.his ita. & sup.de hær.inst.l.si ita quis.

a *A me hærede*] qui vocor Seius.
b *Vxori*] quæ vocatur Titia. Accur.
c *Ad Seium*] testator in tertia persona loquitur de hærede & legatario.
d *Fierent*] sm̃ tenorem l.C. de rei vxor. act. l. vnica, §. sed nec ob impensas.
e *Vxori sua*] adiũge tota dos &c quod est infra.
f *Quod si*] quia ita leg. &c. secus ergo si aliter, vt in vltimo dicit statim.
g *Datem vxori legauit*] simpliciter, non ita, quicquid ad me peruenit tunc.n. idẽ, quod in extraneo dico, & h.d. sup. quod i. ga ita le. &c q.d. secus si aliter leget, puta dotem, siue extraneus, siue vir, vt ff. de dote præ l. 1. in principio, & ita inter legata im̃. non personas fi: dicta, valet aũt semper legatũ dotis, saltem propter repræsentationem dotis, vt inf. de dote præleg. l. 1. §. verum est.
h *Hic enim*] i. super dicto primo casu, i. in testamento extranei.
i *Quicquid ad te*] & ita in princ. donationis: sed cum dico dotem, &c. tunc. qd hodie est, videor legare, & sic fit deductio. Sed cõtra inf. de dote præl. l. dote prælegata: sed hanc sm̃ illam intellige. Item cõtra inf. eo. l. cum filius. §. hæres. Sol hic legatũ dotis valet ẽt facta relatione ad pñs: qd ibi non esset, & iõ ad principium fit ibi relatio, vt non pereat.

Cum ei qui] CASVS. Filio meo naturali, qui non põt capere à me nisi vnã vnciam filijs legitimis extantibus, legaui quatuor vncias de hæreditate mea, & rogaui eum, quod alijs restitueret, cerè cum alij debeat restituere, totũ dẽt habere. non enim videtur capere illud. Viu.
k *Cum ei*] pone exemplum. C. de natu. lib. l. 2. vbi naturali filio vna cum matre relinquitur vncia, cũ extant legitimi.
l *Partem*] tantum.
m *Legatum esse*] videlicet vltra partem.
n *Capere posse*] impropriè dicitur capere: nam cum effectu dicitur, vt inf. de verb. sign. l aliud est capere & facit sup. de inoffic. testam. l. Papinianus. §. meminisse. ibi. eo autem so. &c. & de vsuc. l. nunquam. § 2. & sup. si quis alij. test. prohi. l. 1. §. sed si & l. 2. ff. fidei eius, & inf. ad Trebel. l. cogi. §. hi qui solidum. & inf. eo. tit. 1. l. si fidei meæ committatur. & inf. ad l. Falc. l. cum dotem.

Si ita scilicet] CASVS. Instituí quatuor hæredes & ita dixi: postea, quanum hæres meus habebit, tm̃ volo dari, certè hæc indefinita vniuersali æquipollet, vt s. quantũ omnes habent, teneantur Sticho dare, secus si ita dixissem, q̃tum vnus hæres habebit, tantum Sticho heredes meos dare volo, quia tunc quantum habet vnus hæres dumtm̃ tm̃ debent inter oẽs hæredes Sticho dare. Sed quid si hæredes diuersas partes habent, certè tunc partem illius hæredis, qui minorem partem habet, inter omnes hæredes dabunt Sticho.

¶ *Legasti.* Reliqui cuidam fideicõmissum post x. annos ei præstandum, transierunt decem anni: vnde ipse petit fideicommissum eũ fructibus medio tpe ab hærede perceptis. q̃ritur, numquid fructus habere debeat. Et dicitur, aut tẽpus dilatum est in fideicommisso præstando gratia hæredis, & tũc non tenebitur hæres ad fructus, nisi ego testator nominatim dixissem, vt hæres præstet, aut gratia legatarij, aut fideicõmissarij, & tunc tenebit ad fructus. & de hoc vltimo ponit exẽplũ. e *Sista*] Instituo mihi hæredẽ, & ita dixi decẽ, aut viginti hís meus dato Titio; hîs vult soluere decẽ, & non viginti: certè hoc nõ audiatur: quia eius est electio. & qd dixi in quantitate, idem est in tempore. Vide *Quantum*] aliàs quantum quis hæres, & alias quintus, &c. & alias deest vltimque. & est quantum hæres. &c.
p *Hæredes omnes*] & est tũ si habeas, quintus: quia hoc nomẽ, quinque, hẽt figuram de pluribus tm̃, & respectu pluriũm tm̃ dr, ideoq; olim hæredum vt vnus: quia quilibet põ. dici quintus, portio vt legata: nomẽ vero vnius de quo subijcit, vt ipsũ nomen indicat, vni tm̃ non respectu pluriũm potest attribui, ideoq; vnius tãtum, & minima pp̃ incertitudinẽ videtur portio legata, vt inf. eo. tit. 1. l. nummis. & sup. tit. 1. l. si ita adscriptum in fi. licet quilibet hæredum non posset dici. Azo. Si verò habes, quis, nomen est infinitum, & sic omnes comprehendit secundum H. & facit inf. eo. l. si plurib. in princ. & ibi no. & inf. tit. 1. l. si plures, & de regul. iur. l. semper in obscuris. & inf. eod. l. Semprenius. & inf. de ole. vi. tri. leg. l. quidam. & inf. ai. 1. l. qui concubinam, §. 1.
q *Intelligenda*] scilicet, quæ dicta sunt in primo casu. & facit ad hoc sup. de vsuris l. in fideicommissi. §. cum Pollidius. inf. eo. tit. 1. l. quod his verbis. & de opti. le. l. filium. & infra ad Trebel. l. mulier. §. si hæres. & l. in fideicommissaria. §. 1. & l. si ante. & C. eod. l. post mortem. & inf. de an. le. l. eum. & l. liberto. §. si ium.
r *Prout est*] non omninò, quia quindecim non sunt indebita

1† Fl. instituto.
2† Fl. peruenisset.
3† Fl. dares.
4† Fl. relegauit.
5† Fl. habẽda est.
6† Fl. relegat.
7† Fl. mulier consecuta fuerit.
8† Lib. epistolarum.
9† Lib. 3. ad Q. Flãu. lib. 3. ad Q. Mutũ. & conuenit cũ l. si ita stipulatus fuerit, q̃ est 509. ff. de verb. oblig.
* Hic indefinita æquipollet vniuersali: sed an in futuris æquipolleat? Vide Bal. q̃ nõ in l. ii § i cõputatione. C. de iure deli. vide plene per B. i Loës popoli, t. de iust. & iu. q Ale. ibi. 9. col. circa medi. tu ademetius Dy. i rub. de reg. iu. l. 6. gl. & Card. in tle. 1. q. 2. ext. vi. li. nõ cõte. Pan. in c. si. ext. de cõsang. le. proso. & Phil. Frã. post gl. in c. cum in multis, ext. de rest. lib. 6.
10† F. Thaso.

ptum, Quantum omnes hæredes P habebunt. Quòd si ita fuerit scriptum, Quantum vnus hæres habebit, tantũ Sticho 11 † hæredes meos dare volo, minor pars accipienda erit, quæ venit in legato.

Relictum in diem debetur sine fructibus medij temporis, si gratia hæredis fuit appositus dies: secus, si gratia legatarij. Bart.

¶ Pegasus ita 12 † solitus fuerat distinguere, si in diẽ fideicommissum relictum sit, veluti post annos decem: interesse, cuius cã tempus dilatũ sit; vtrumne hrdis, quo casu fructus hrdẽ retinere debere, an legatarij: veluti si in tẽpus pubertatis ei, qui impubes sit: fideicõmissum relictum sit, tũc .n. fructus 13 † præstandos ẽt 14 † antecedentis temporis. Et hæc ita intelligenda q sunt, si nõ nominatim adiectum est, vt cum incremento hæres fideicommissum præstet.

In alternatiua summarũ, vel tẽporũ inspicitur illud, quod minus est in obligatione. B.

¶ Sic scriptum sit, Decẽ aut quindecim hæres meus 15 † dato, pro eo est, r ac si decem sola legata sint, at 16 † si ita sit scriptum, 17 † Post annum aut biennium, 18 † quàm ego decessero, hæres dato, post biennium videtur legatum; quia hæredis erit 19 † potestas in eligendo.

Indefinita æquipollet vniuersali. Bart.

11† Flor. Tithaso.
12† Flor. deest ita.
13† Fl. & fructus.
14† F.. &c.
15† Flor. decẽ meus.
16† Flor. aut.
17† Flor. deest. scripsum.
18† Flor. aut post biennio.
19† F. est esset.

debita cum eligi pñt, vt in fine huius legis, non ſi eſſ vetiſſim. l. qđ eligãtur vt hic & ſ. de ver. obl. l ſi ita ſtipulatus fuerio decem aut quinque. & l. inter ſtipulãtem. §. 2. & ſup. tit. l. ſi quis a fil. §. ſi qs. & l. apud Iulianũ. §. Scio. Sed contra ſup. eod. l. Lucio, vbi legatario datur electio. Solubi, & eodẽ modo ſol. ſup. ti. l. plane, ſi. & ſi pecdil. ſũ is quis. & facit inſtit. l. qui coniugi. amo §. cum ita. & inſ. de re iudi. l. inter partes.

Idem. †

LEX XLV.

SI plurib. hęredib. inſtitutis ita ſcriptũ ſit: Hares meus damnas eſto dare aureos quinq; nõ quilibe hæres, ſed omnes [a] videbuntur damnati, vt vna quinquedent.

Si vni a diuerſis hęredib. q̃tuor ſint relinquantur, in debito ab vtroq; debebuntur tota. B.

¶ Si ita legatum fuerit, Lucius Titius hæres meus quinq; aureos Sticho [2] dare damnas eſto, deinde alio loco ita, Publius Męuius hęres meus Sticho [3] quinque aureos dare damnas eſto, omniſi Titius oſtenderit adimendi eam a Publio Mæuio legatum [4] † eſſe relictum, quinos [b] aureos ab vtroque accipiet.

Maſculinum concipit fœminum non contra. Bart.

Idem. †

LEX XLVI.

SI ita ſcriptum ſit, Filiabus meis centum aureos dotan & masculi generis, & fœminæ liberis legatum videtur? Nã ſi ita ſcriptum eſſet, Filiis meis hoicę tutores do, reip õ-

¶ *Sub conditione*] Aliquid fuit mihi legatum ſub cõditione, vel ex die certo interim repudiare non poſſem.

¶ *Si pater*] Ita dixit teſtator, mihi lego decem aut eos cũ nupſerit ipſa filia erat in patris teſtamenti & per legatum, nec quid póſt? Et certè ſic, & teſta ut ignor. habemus eſſe nupſit ſi filia non habuit cõ habuit niſi ſecunda nuba. & l. d. Varia.

[a] *Videbuntur*] vt ſup. de teſtam. tut. l. ſi quis is quis. prine.

[b] *Contra natur.*] arg. cõtra inſt. de inut. ſtip. l. adigere. in prine.

[c] *Etiam*] quia quod minus dignũ eſt, dignius nõ cõtinere videtur. l. ſi ſeruo. §. & l. ſi pũctum. in prin. & ſup. de leg. 1. l. & de cond. inſt. l. penul. l. ſi. & ſi pater. eg geſt. & inſtit. de hęred. qualit. & diff. in dub. caſibus nõ cõtinet, vt inſt. de verbor. obl. in pr. inſt. mi. l. ſi filiis. in cruribus. ubi eshæredes hoc non vt eshæredes cruribus: quaſi ſed eſſ. eshæredes da ius, vt ſup. de inſt. & ſubſt. l. ſi quis ita. & l. d. Varia. in minus ex alienis ſe cõtinere. d. ab. cum vi cori. defendẽ ib. ex fœmineo & illud ne infringatur publica vtilitas. Ioan. arg. ſ. inſt. de exc. ſubſt. ſi cum prin. & ſ. ſi.

[6] Fl. peſſimum.

[d] *Non ſimus*] ſic ſup. de acq. hęred. l. qui & ſi. põ. & in ſ. ceſſ. cui. l. §. de eiectis. ſed contra habet. l. C. de pact. l. 1. Si luculi deſſit repudiare, vt incipiam ſcribere, vt

* Vetere molli, & effeminata fœminino vocabulo ſ. pellabãt. Alc. l. 2. pareig. c. 48.

ibi & ſ. p. de pæ. l. hæredi. §. filia. Accurſ.

[e] *Et ſic*] quia ceſſit vt dies. ſi tamen inutilis & inoperatio quo ad eum, quia ceſſit quo ad virumq; vt inſ. quando dies legat. ceſſ. & C. de caduc. ceſſ. §. cui igitur. & §. inauembre tamen ſi tamen medo inutilis fuit mo. vt no. in l. ante pen. §. ſi & eſt ſic in verbo petere, vt ſup. fideic. pet. l. cum conditio. ubi vt R. circa diem cedit enim cito quo ad nominationem, non quo ad euentum. & ſic dicit de incerta die, quæ eſt pro conditione vt inſt. de cond. & dem. in fi. l. dies. diuerſis ergo reſpectibus dies dicitur certa & incerta, ſic & tranſactio dicitur fieri de certo, & incerta diuerſis reſpectibus. vt C. de tranſact. l. ſi de certo, & ſup. de tranſact. l. 1. & facit in fi. de condit. & demonſt. & inſtit. de expro. legat. l. homine. Accurſ.

[f] *Non ſimus*] ſic ſequenti vel et mox ſi.

[g] *Ita fuit*] quia eo hoc contrahentium non valuit ſine voluntate patris. vt inſti. de nupt. in prine. & ſi pro dote ſtatu ho. l. Paulus. Reſpondebat enim ad hæc. & hæc inſ. de condi. & demon. l. ſi iam. & l. obſeruare. & l. l. i legatum, & C. de inſtit. & ſubſtit. l. ſi quis. Accurſ.

SI ita ſcriptum fuit, CASVS. Lucius Titius debebat mihi quędam ita vt ego eo dare poſſem, quędã ſub conditione & quędã in diem, go in teſtõ ita dixit, quicquid operis Lucium Titium mihi dare facere lego. Sempronio. certe non continent in legato ea pecunia, cum dies nondum venerat nec teſtator moriendo. & hoc euenit propter dictum verborum. oportet ſed bene contineretur in legato d. pecunia ſi ita dixiſſet lego. Sempronio quicquid præſens in die mihi Lucium Titium

Digitized by Google

lium mihi dare facere oportet. Vlianus.

a *Significationem*] cui ſtatur, niſi contrarium oſtendatur: vt inf. ti. 1. l. non aliter.

b *Quin*] i. quod q. d. non debetur. Sed quid ſi euenſſet tempore mortis: non autem venerat tempore teſtamenti? Rñ. nõ debebitur: vt ſ. ti. 1. l. Iulianus. ſñ. 6. i. & de aur. & arg. l. ſi ita. Azo. Set. arg. cont. ſ. c. l. ſi ita quis teſtõ ſd ibi gp largã ſignificationem verbi põt. Itẽ arg. cõ. ſ. eo. l. cum filius. ſ. hæres. Sol. ibi ne perat legatum. Iẽ habet ibi principium veritatis: hic non. Idẽ facit. ſ. de verb. obl. l. ſi ſtipula ut ſ. ero. §. 1. & l. ſi a colono.

Emptionis CASVS. Titius fecit teſtũ, & exemplar fuit tenor teſtamẽti in duab chartis: & in vna charta inueniuntur legata Titio centum, in alia quinquaginta, certe non dẽt hic Titius, niſi vnum de illis legatis, & quidem minimum. Viu.

c *Salutem*] & hanc quæſtionem.

d *Exemplarij*] quia cum vellet ire vltra mare, vel ad bellũ, fecit ſcribi duo teſtamenta: quorũ vnum portauit ſecũ, aliud dimiſit i domo ſua: in quorum vno legata ſunt centũ Titio, in alio eidem Titio quinquaginta: dẽbũ ergo tm quinquaginta. e *Salut*] vt inf. ſ. ſecundo tabb. l. 1. ſi quis, vbi ſñ eſt teſtũ: vt Iaſſit. de teſt. §. penũ. f *Extare*] imo videtur vtrumque: vt ſup. de extraord. quingenta. Sed tu dic duorum voluntatum duæ ſcripturæ erant: quæ ſimul poſſunt eſſe verę tabulæ vnius tantum voluntatis duæ ſcripturæ, quarum vna alteram non patitur eſſe confectam: cenſentur tm. n. centum, aut quinquaginta tantum. Iocatus fuit. Ro. Sed contra: hunc ſolutionem. ſ. de dolo. l. 1. in fi. ſed die vt dicit quingenta & facit ſup. ti. 1. l. penũ. ſ. & ſup. ſed ſtatutum. in princ.

Lucium CASVS. Titius dedit mihi dotem mancipia æſtimata centum: ego poſt electionem vxori mex, & ei optauit hærede meo vult ipſa mancipia quia ex illis vel vnum centum quibus eſtima ta fuerunt mancipia ipſa vult poſſe mancipia, & eorum partus: certe non poteſt habere niſi mancipia.

g *Lucium*] alias Lucius. Acc.

h *Facta*] maritus idemq. teſtator dixit. n. lego tibi mancipia quæ in dotem æſtimata mihi dediſti ſi magis volueris quam æſtimationem eſt. n. conditionale: vt ſup. ti. 1. l. ſi ita legatum. §. illi. Acc.

i *Conditionem*] ſi eligeret mancipia: quæ ſi noluerit, eligat pecuniam.

ideoq. vtrunque legatũ nullo modo debetur, ſed tantũmodò quinquaginta aurei.

Fructus, et partus percepti conditione pendente, ad legatarium non pertinent. Bart.

Idem. [10]†

LEX XLIX.

LIcinius [11]† Luculla Proculo ſuo ſaluté: Cùm faciat[h] condõnẽ[i] in prælegandã[k] [12]† dote, vt ſi mallet vxor mãcipia, quæ in dotẽ dederit, quàm pecuniã numeratam [l] reciperet, [13]† ſi ea mancipia vxor malit, nunquid ea etiam mancipia, quæ poſteà ex his mancipijs nata ſunt, vxori debeantur, quæro? Proculus Luculiæ ſuo ſaluté: Si vxor malit [14]† mancipia q̃ dotẽ [m] accipere ipſa mãcipia quæ æſtimata in dotẽ dederit, [15]† non ẽt partus [n] mancipiorum ei debebuntur.

Curator qui bonorum poſſeſſionem pro demẽte accepit, & agnouit: teneatur ad legata, cautione recepta. Bart.

¶ Bonorum poſſeſſione [o] dementis curatori data, [p] legata à curatore, qui furioſum defendit, [q] peti poterunt: ſed qui petent, cauere debebunt, ſi hæreditas euicta fuerit, quod legatorum nomine datum ſit, redditum iri. [16]†

k *Prælegandã*] alias legandã, alias relegãdã, & nihil ibi operatur præ: vt ſ. de dolo. prælc. per totum.

l *Numeratam* id eſt æſtimationẽ ſolũm. m *Quam dotem*] i. dotis æſtimationẽ. n *Non etiam partus*] ſic ſup. de iu. dot. l. ſi mancipia. & ſup. ſol. matrim. l. in his. §. ſi mancipia. & inſt. ti. 1. l. vxorem. §. ſoluti. & C. de rei vxor. act. §. cuicunq. ibi. æſtimatarum. n. &c. & hæc eſt ratio, quia cũ mãcipia debeãtur ex cauſa legati, non debetur partus, niſi à tempore quæſiti dominij ex cauſa legati, qđ dic vt ſup. de vſur. l. Herenius. Sed quid ſi putẽ hmõi mancipia vir legaſſet? Reſpondẽ: ſed hoc plus eſt in puro legato: quia & æſtimationem dotis, & mancipia hẽret. Item. & in puro ea, quæ poſt adiram hẽditatem naſcerentur, legatarij eſſent, in conditionali, vt hic erat, ea tantum quæ naſcuntur poſt exiſtentem cõditionem, i. declarationẽ voluntatis filij vxoris: vt ſup. ti. 1. l. ſi ita legatũ. Gilb. & C. de fideicom. lib. l. cum liberta eo. Item cõtra ſ. de pecu. leg. l. ſi. ADDITIO. Dic ſecundum Bart. eã in executado vltimo ſuo fuerit ſuperfetatam: quia filij tunc nati ſimul exeunt.

o *Bonorum poſſeſſione* ſecundũ tab. vel aliqua ab inteſtato. Vi de Anto. Aug. li. e. mẽ. a. a.

p *Dari*] Accipit ergo bo. poſſ. quæ ius tribuit: alioquin quo pereerentur legata, cum nec eſſet pro eis actio? Rñ. verè non eſt quæſita, niſi ſciuerit, & tunc velit: vt C. de cur. fur. l. fi. ſed pro qua fuit interim habetur antequam furioſus fuerit bonorum poſſeſſor, vt C. de cur. fur. l. fi. l. vt de interim petur. ſed quia vſu & tẽpore mutabiliter non eſt quæſitum, præſtatur cautio. Item nulla quæſtio moueatur: quamuis. Redeat contra, ſi aduerſus hoc denique mouetur Azo de eſt hæc cautio neceſſaria, vt ſup. qui ſatisdare. ſ. de eis qui ſunt ſui vel alieni iuris. Item legatarius.

q *Defendit*] non ſi non defenderet, non peterentur ab eo, cum ab administratione eum mouerent curatores: vt C. de procu. l. fi.

MOrtuo CASVS. Legauit tibi bouem: & ante cum legatis ſed autem mortuus eſt bos, non habebis tu legatarius neque coriem vel carnem.

r *Si Titius*] Ciuitas Romana eſt quoddam genus miſtum ex iuſ, quæ ſimul ſumentibus ſibi incolatum & vocatur teſſera hoſpi-

tum. a-

mentaria: & non est alibi illa mensura. Quidã ergo Romanus mihi Bonon. tesserã frumentariã legauit: & ita est mihi inutile legatum, & videor quasi non posse capere, cum Bononiæ non mensuretur frumentum cum tali mensura, quæritur vtrũ valeat legatum. Et vtr, ꝙ non, quasi sub conditione reliquerit testator, si esset mihi vtilis ad mensurandũ, sed dicit, quod valet legatum & dabitur æstimatio, sicut daretur æstimatio militiæ, si mihi esset legata militia, & eã capere non possem propter vitium personæ meæ.

1† Lib. 5. ad l. Iul. & Pap. F.

a *Labeo*] Aut legatarius solus non habet commercium rei sibi legatæ: nõ habet dico, propter suum delictum: aut hæres solus non habet cõmercium rei à se legatæ: non hẽt dico quacunque ex causa, primo casu nihil valet legatũ, secũdo sic: vt ipsa res, vel ei æstimatio detur. Viu.

2 † Aliàs si Titio frumẽtaria tessera, vel militia legata sit.

Quod supereſt ex re mihi debita, ante moram perẽpta non debetur. Bar.

Paulus. 1 †

LEX L.

MOrtuo boue, 2 qui legatus est, neq. corium, neque caro debetur.

Legatum, cuius æstimatio dẽtur, ita haredẽ adstrãsmittitur: sicut quando res legata debetur. Bart.

¶ Si Titio tessera frumẽtaria b legata sit, 2 †& is dẽcesserit, quidã putant extingui legatum: sed hoc non est verum, nã cui tessera, vel militia legatur, æstimatio videtur legata.

Res, cuius commerciũ legatarius propter eius delictũ nõ hẽt, non debetur, nec eius æstimatio, secus, si legatarius hẽt eius cõmercium, hæres non. Ba.

¶ Labeo c refert, agrũ, cuius cõmercium non habes, legari tibi posse, Trebatiũ respondisse: qd̃ meritò Priscus Fulcinius fallum esse aiebat. Sed Proculus ait, si quis hæredẽ suum eum fundum, cuius cõmerciũ is hrs non habet, 3 † dare iusserit 4 † ei, qui eius cõmercium habeat, hæredẽ 5 † obligatum esse (ꝙ verius est) vel in ipsã rẽ, si hæc in bonis testatoris fuerit: vel si non est, in eius æstimationem.

3 † Fl. habeat.
4 † Fl. iussisset.
5 † Fl. Putat hrdẽ.

b *Tessera frumentaria*] erat forte vas quo soli cives Romani & eo solo mẽsurabant. arg. su. de iud. l. sed. & si fusce perit. §. si Mœvius, sic aũt legauit prouinciali cuidã tesserã frumentariam. & sic cum ea mensura meriri non possit, vt legatum nullum: sed tũ valet, & debetur æstimatio. Sed nunquid distingues, vt in militia, de qua subiicit? in qua distinguit, si legatur ei, qui capere non põt: aut ꝓp delictũ suum. & tunc nec æstimatio debetur; aut ꝓp aliam causã. & tunc si testater scit, & debetur æstimatio: alias non: vt j. ti. 1. l. fideicõmissa. §. si seruo. & sup. ti. 1. l. filius familias. §. si quid. & certè videtur idem, vt inf. eo. l. Titia in princ. & facit sup. de iure do. l. si mulier. §. ex asse & ad leg. Aqu. l. hæres. & inf prox. §. & sup. ti. 1. l. non amplius. §. si.

7 † Fl. habeat.

c *Labeo*] hic distingue, vt no. sup. ti. 1. l. sed si res.

Portio hæreditatis deficiẽs accrescit cum onere pro rata. Bartolus.

¶ Si testator dari quid iussisset, aut opus fieri, aut munus d dari: ꝓ portione e sua eos præstare, quibus pars hæreditatis accresceret, æquè atq. cætera legata, placet.

Hæredibus, legatarijs, & donatarijs causa mortis põt substitui. Bart.

Martius. 6 †

LEX LI.

VT hæredibus substitui põt, f ita ẽt legatarijs. Videamus an idẽ fieri possit & cũ mortis cã donabitur, vt id promittat ille alteri, si ipse capere non poterit. g Qd̃ magis est: quia in posterioris quoque personam 7 † donatio confertur. h

Si legatur vna ex reb. alternatiuè debitis, euentus solutionis declarabit, an legatum valeat. Bart.

Paulus. 8 †

LEX LII.

SI Titius mihi Stichũ, aut decẽ debeat: i & legauero tibi Stichum: quem mihi k dẽt, placet extingui legatũ decẽ mihi 9 † solutis. Ex diuerso, si alij decẽ, 10 † alij Stichum, & decem. & sic erat sua electio: ego legaui tibi dictum Stichum: postea Titius debitor solvit hæredi meo decem: et ita est liberatus à Sticho. Certè extinguitur legatũ de Stichо. Sed retento eodem themate, si alij Stichũ legaui, alij decem, & Titius debitor electionem habens soluat hæredi meo decem, valet legatum de decem. & extinguitur legatum Stichi, & si soluat Stichum hæredi, valet legatũ Stichi, & extinguitur legatum de decem.

¶ *Centum*] Titius mihi centum debebat, ego feci testamentum. & ita dixi: quantam pecuniam hæres meus exegerit à Titio, tantam det Mœuio, certè legatarius Mœvius potest agere contra hæredem meum, vt hæres præstet ei actiones contra Titium, non enim iudicatur legatum conditionale, quia tunc non posset agere legatarius, nisi hæres exegisset pecuniam à Titio. Viu.

8 † Fl. est.

9 † Fl. deest mihi.

10 † Fl. Et si diuersis, alij decem.

d *Munus*] cum causa, sed donum sine causa: vt inf. de verb. sign. l. inter donum. & est hæc distinctio legis, non testatoris: sed, & testatoris dici posset.

e *Pro portione*] scilicet accrescente, quæ est hæreditaria: vt C. de cadu. tollen. l. 1. §. his ita, accrescit. & onus. & sic loquit in caducis & in causa caduci, nõ ꝓp non scriptis: vt C. de cad. tollen. l. vnica. §. ne autem. in fin. & §. in pro non scripto. Itẽ refer as ad cætera legata, non operis: qa illud in solidũ quẽque obligat: vt infr. de verborum obligationib. l. stipulationes non diuidũtur, & infra, ti. 1. l. fideicommiss. §. pen. vel fit opus pro parte, sed nõ contingit liberatio, nisi facta alia parte. & facit ẽ. ti. 1. l. si duob. §. hæres, & l. ciuitatib. §. pen. & sup. ti. 2. l. sed cũ ea.

6 † Flor. Marcell. li. 28. Digest. alias Marcian.

VT *hæredibus*] CASVS. Sicut hæredib. meis possũ substituere alios, ita legatarijs: & illis quibus mortis causa dono, possum substituere. Viu.

7 † Fl. persona.

f *Potest*] directò. & per fideicommissũ ita legatur: vt Instit. de sing. reg. ꝓ fideicommiss. relict. §. 1.

g *Non poterit*] s. sub hac conditione, vel sub alia, vt inf. de donat. cau. mor. l. si cui idem si sine cond. & sine stipul. vt infr. de do. prę. l. Seia. in fi. & no. C. de don. causa mor. l. 1. Etno. permittit, vt. n. in donatione obligatur donans causa mortis, secundũ Azo. quasi ob causam dans, vel donans. s. vt si moriatur, vt colligitur inf. de don. cã mortis. l. senatus. §. donatio. & §. fin. ita. & is, qui substituitur substituto.

8 † Fl. est.

h *Confertur*] per obliquum.

i *Si Titius*] CASVS Titius debebat mihi Stichũ, aut decem. & sic erat sua electio: ego legaui tibi dictum Stichum: postea Titius debitor solvit hæredi meo decem: et ita est liberatus à Sticho. Certè extinguitur legatũ de Sticho Sed retento eodem themate, si alij Stichũ legaui, alij decem, & Titius debitor electionem habens soluat hæredi meo decem, valet legatum de decem, & extinguitur legatum Stichi, & si soluat Stichum hæredi, valet legatũ Stichi, & extinguitur legatum de decem.

¶ *Centum*] Titius mihi centum debebat, ego feci testamentum. & ita dixi: quantam pecuniam hæres meus exegerit à Titio, tantam det Mœuio, certè legatarius Mœvius potest agere contra hæredem meum, vt hæres præstet ei actiones contra Titium, non enim iudicatur legatum conditionale, quia tunc non posset agere legatarius, nisi hæres exegisset pecuniam à Titio. Viu.

k *Mihi*] s. testanti, vel hæredi mee, si hæres non hẽt electionem. vt sup. ti. 1. l. si sic. §. fi. & l. quod si quis. & l. non quocunque. §. qui Caium.

9 † Fl. Et si diuersis, alij decem.

10 † Fl. deest mihi.

i De tessera frumẽtaria pulchrè Bar. sup. de iudic. l. sed & si fusce perit.

Quid itẽ sit tessera. & quot modis in iure accipit Alex. ab Alex. li. 2. Genial. dier.

a *Legarat fuerit*]à me,cui debebatur alterum eorum,& dic ex diuerſo:quia ſup.vni,& vnũ,hic duo, & duobus legauit. Item ſup. ſolum vnum ceſſauit tantum:hic fecit vnum valere,alterum annihilauit.

b *Ex euentu*]Si enim mihi Stichus ſoluat, valet in eo legatum, & non in decẽ: idem contra. ſic ergo rei ſoluꝛ duntaxat tenet legatũ: niſi probetur, q̃ teſtator pœnituit. Alij dicunt è contra, vt rei exactæ nõ teneat legatum:niſi ex coniectutis contra pateat: ſed exactio, & ſpontanea ſolutio tollit hoc diuerſum. Tertij dicunt ex euentu: qa ſi mihi ſoluatur, non debetur, ſed hæredi meo ſic. prima placet: & ſi ſoluatur mihi, non diſtinguitur quis habeat electionem. Si verò ſoluatur hæredi meo, diſtingue,vt dixi ſ. tit. 1. l. & ſi quis item eſt ſ. j. tit. 1. l. fideicommiſſa. §. ſi rem. Solu. hic ſponte obtulit debitor, vt ibi diſtinguitur: & patet ex prædictis; vel ibi nomen fuit legatum; vnde exactum debet quaſi olim debitũ. ſi conſeruetur. hic verò res alternatiuè debita fuit legata, vnde alia ſoluta nec iſta videt fuiſſe debita. ius ergo quod ea habuit, legaſſe videtur, vt ſ. tit. 1. l. ſi domus. §. fi. & facit inf. de lib. le. l. non ſolum. §. 1.

c *Non poteſt*] vt ſ. de condit. demon. l. qui hæredi. l. fin.

d *Cedit*] & ita dicas purum. Sed q̃d in dubio? Reſpon. præſumo purum, vt hic dicit, & ſ. eo. l. omnia. & ſ. de cond. & demon. l. 1. in prin. & de reg. iur. l. in oibus.

e *Sic ita q.*] CASVS. Ita dixit teſtator, lego Titio tm̃ quantũ p̃t capere ſm̃ leges. Vel ita, lego Titio tm̃ quãtũ ei dare poſsũ ſm̃ leges. certè ét ſi tũc nõ p̃t capere, ſi tñ poterit capere ipſe procedente, illud quod poterit capere, vt ei relictum.

¶ *Is eum*]Tertiã partẽ hẽditatis meæ legaui Titio cũ liberos habuit, ipſe Titi[9] adoptauit ſibi filios quoſdã. vt cõſequi poſſet legatũ. certè nihil valet ei, vt legatum habere poſſit. Viue. *Quando*] l. qũcũq;. Et no. q̃ hæc benignitas cõtingit q̃ duo. Primo q̃ verbũ põ. quod eſt extenſiuũ ad futura licet ſit præſẽtis tẽporis: vt hic & ſ. de cond. cau. da. leg. quod ſemus. in fi. & inſti. quib. mod. teſta. infir. §. 1. Secundo, vt res non pereat; vt arg. ſ. eo. l. Titia. §. 1. aliàs præſens tempus teſtamenti inſpiceretur; vt ſup. de iniu. teſt. l. cum in ſecundo. §. quid ſi ad præſens. & inf. de au. & arg. le. l. ſi ita ſcripſiſſet. & inſt. de verb. ob. l. continuus. §. cum quis. & ſup. de hær. inſt. l. ſi alienum. §. 1. & facit inf. de cond. & de. l. eum qui.

f *Poſſem*]inſpecta ſua capacitate legatarij.

g *Conſequi*]non ſufficit ciuiliter fieri. ſic ſ. de cõd. & de. l. fideicõ. & inſt. de verb. ob. l. ſi ex cã. & inſulam. & C. de ijs q̃ ue ætat. l. fi. Sed arg. contra. C. de inſti. & ſubſti. l. ſi mater.

h *Non oportet*]CASVS. Legaui Titio de ẽ. vel inſtitui eum hæredẽ. certè vtrum capere poſſit hẽditatẽ, vel legatũ, vel nõ poſſit: debemus inſpicere illud ipſe, quo poſſit ad eum pertinere hæreditas, vel legatũ: & ſi tũc eſt capax hẽbit, & ſi prius nõ fuit capax, ſi aũt tũc nõ ſit capax, illud nõ hẽbit, & ſi prius fuit capax: illud ãt ipſe eſt, q̃ morior ego teſtõr. Vi.

i *Pertineat*]i. pertinere poſſit, vel ſit poſſibile: vt quia teſtator deceſſit, nõ ante: vt ſu. ad le. Aquil. l. in de Neratius. §. idem Iulianus ſcrib. & tũc ergo. l. tempore mortis quæreꝛ de eo tẽpore, & de præcedenti ideſt, inſtitutionis: ſed, & tẽpore additionis debet eſſe capax. quod dic, vt no. Inſt. de hær. quali. & diff. §. in extraneis. & ſu. de hær. inſti. l. ſi alienum. §. 1. & ſ. de rebus dub. l. ſi cognatis. & facit ad hoc inf. de iure fiſci. l. nõ intelligitur. §. quãdo. & infra tit. 1. l. j. §. 1. & l. ſi deportati. & inſt. de cond. & demonſt. l. hæres. & ſup. titu 2. l. quidam, vbi dicit, eſſe enim debet, cui detur, deinde quæri an datum conſiſtat.

¶ Is, cui in tempus liberorum tertia pars relicta eſt: vtique non poterit adoptando tertiã partem conſequi. g

Non debet de habilitate perſona diſputari ſeparatim ab alia lite. Bar.

Idem. 8†

LEX LIIII.

NOn oportet h prius de conditione cuiuſquam quæri, quam ad eum hæreditas legatumve pertineat. i

Si legatum ab vno hærede relictum animo compenſandi cum debito, deficiat, ille hæres illius debiti onus ſuſtinet: & debitũ quod quis in ſolidũ ſuſtinet, in totum cõputat in imponenda ratione Falcidiæ. B.

Terentius Clemens. 9†

LEX LV.

CVm ab vno hẽdum 10† mulieri pro dote cõpenſandi animo k legatum eſſet, eaq; dotẽ ſuam ferre, quã legatũ maluerit: vtrũ in omnes hẽdes, an in eum ſolũ, à quo legatum eſt, actio de dote l ei dari debeat, quæritur. Et Iulianus in eũ ſolùm 11† à quo legatum ſit, actionem dandam putat. m Nã cum, aut ſuo ſi repudiet hæreditatẽ. & dotẽ ſuã potu[9] hſe velit, dabitur ei actio de dote cõtra ſubſtitutum ſuũ. Sed pone in primo caſu huius legis. q̃d: b illo hærede, qui fuit grauatus de legato vxori dando, fuerũt & alijs legata relicta, & tot. q̃ ſoluta per eum vxori dote, & alijs legatis ſolutis, non remant ei quarta pars ſuæ patris hæreditatis, nunq̃d poterit detrahere de alijs legatis Falcidiã? Et videtur q̃ non, quia noie duorũ ſuorũ cohæredũ ipſe ſoluit vxori duas partes dotis. ergo ipſi videntur ſoluere. ſi ipſi ſoluere vident, ergo videtur ſoluere tm̃ tertiam. vnde nõ habet locum lex Falcidia: ſed verius eſt, vt detrahere poſſit Falc. & totam dotem in ſuo ære alieno computare, cum ipſe ſolus eam ſoluat: vt dictum eſt. Viu.

k *Compenſandi animo*] alioquin vtiunq; conſequi poſſet ſublato interdicto de alienatro: vt C. de rei vxo. act. §. ſciendũ.

l *De dote*]quæ vocat ex ſtipulatu: vt Inſt. de actio. §. fuerat.

m *Putat*] ex ſtipulatu: vt ſ. & j. hac l. ſi mulier vult: ũ alias, ſed hoc quõ, cum oẽs hæredes pro portionibus hẽditarijs teneanꝛ; vt ſ. tit. 1. l. ſeruo legato. §. ſi teſtator. & inf. ti. j. l. nomen. ſ. vni. & ſ. femil. erc. l. ſi filia. & C. ã p. ct. l. pactoꝛ. ſ. fi. ſpeciale in dote cauſa vitandi circuitus; vt argumẽ. ſupra. de cond. indeb. l. dominus. Alij dicunt dari in eum actionem, nõ directo, ſed per obliquũ; qa cõuenient hẽdes oẽs actionẽ de dote, & cæteri cõueniẽt iſtum actione ſam. ercis. cum.

De relatiuo quãti & adverbio q̃ti, quõ ponat, & aliquãdo p numero quot, vid ad longũ per Bar. in l. ſi ſic legatũ. in prin. ſ. de lega. 1. & p eundẽ in l. 1. ſ. de cõdi. & demõ.

1† Aliàs Publius.

2† li. 8. ad l. Iuliã & Papiam.

3† Fl. de eſt. tantũ.

4† Alias tũc tãtũ q̃ do. &c.

5† Fl. cũ quando.

6† Fl. poterit.

7† Flor. Quam.

1 *Cõcor. gl. icle. ſi. vbi ét bo. tra. de ce. miſ. & in c. conſul. it. extra. de offi. l. & in cl. auditor. de reſcr.*

8† Lib. 3. ad l. Iul. & Papiã. Fl. lib. 4.

9† li. 4. ad l. Iuliã, & Papiam.

10† Fl. hẽrede.

11† Iulianus in eũ primum.

vt sup. fam. etcisc. l. si filia. §. 1. & §. Papinianus. & §. fin. & l. his consequenter §. sed si monumentum. vel dicas actione ex testamento.

a *Suis in ea]* sc. dotis. quo tenentur omnes hæredes.

b *Marito]* quia tenetur vnus solus.

c *Onus aris]* no. vnũ hæredem solum grauari; sic è contra exonerantur vnus tñ. vt ff. ti. 1. l. ab omnibus.

d *Abhærentibus]* isto. & aliis; ad qđ est inf. tit. 1. l. nomen. § vni.

1† Fl. huius actis.

e *Eadem erunt dicenda]* vt sit contẽta iudicio defuncti. vel fac. iure. vt C. de hær. inst. l. si cõpensandi f *Instituta]* vel sola. vel cum alia.

g *Instituta]* sc. ei mulieri.

h *Detur actio]* sc. ex stipulatu: vel die ex testamento nomine dotis: vt sup. dixi.

i *Ex persona sua]* puta quia sunt hĩdes. Titius. & Mæuius; vnus quisq; hẽt xij. li. Boñ. *p* sua persona. Semidia. à Titio legati sunt quadraginta solidi Boñ. vni. & quadraginta solidi Boñ. alij octo sunt in dote: in quibus Titius tñ ẽ grauatus. si Męuius nõ staret tñ patrẽ suũ de dote. Titius pstare: integra legata. & dimidiã dotis: q̃ dimidia sunt 4. lib. Boñ. cum fal. habeat: a. li. Boñ. sic ergo habet plus fal. viginti solidi. Bon. cum tres libri sint quarta de duodecim libris: ergo vbi Titius soluit totum. idẽ videbatur; quia nomine Męuij fecit: ergo Mæuius videtur soluere. sed nõ est ita. computat. n. totam dotem in ære alieno. habito respectu ad mulierẽ: non ad cohæredem. cui vñ legatũ. & ita de legatis. s. de 4. lib. Bon. detrahit fal. tm. non de alijs octo q̃ sunt dos. & debentur. vt æs alienum. secundum Azo.

3† Fl. de cessionã.

4† Lib. 1. ad l. Iuliã & Papiã.

5† Aliàs, aliquãdo

iure, [2] aut iudicio mariti [b] cõtẽta esse debeat: æquum esse, eum, à quo ei maritus aliquid pro dote legauerat vsque ad quantitatem legati, onus æris [c] [1]† alieni sustinere, reliqua parte dotis ab hæredibus [d] ei pstãda. Eadem erunt dicenda [e] si hæres instituta [f] pro dote omiserit hereditatẽ, vt in substitutum [g] actio detur, & hoc verum est. Sed de legatis, & legis Falcidiæ rõne bellè [2] † dubitatur, vtrum is, in quem solũ dotis actio [h] datur, legata integra ex persona sua [i] debeat, perinde, ac si oẽs hæredes dotem totam [3] † præstarent: an dotem totam in ære alieno computare, quia in eũ solum actio eius detur. Quod sanè magis rationem habere videtur. [k]

Valet legatũ rei vendendæ pro iusta æstimatione Bar.

Idem. [4] †

LEX LVI.

SI cui fundus centũ dignus legatus fuerit, si centũ hĩ. di, vel cuilibet alij dederit, vberrimũ [l] vĩ esse legatum, nam alias [5] † interest legatarij fundum potius habere, q̃ centum. Sæpè. n. confines [m] fundos etiam supra iustam æstimationem interest nostra acquirere.

1 *Huius actis]* sc. dotis. quo tenentur omnes hæredes.

2 *Marito]* quia tenetur vnus solus.

3 *Onus aris]* no. vnũ hæredem solum grauari; sic è contra exonerantur vnus tñ. vt ff. ti. 1. l. ab omnibus.

4 *Abhærentibus]* isto. & aliis; ad qđ est inf. tit. 1. l. nomen. § vni.

1† Fl. huius actis.

5 *Eadem erunt dicenda]* vt sit contẽta iudicio defuncti. vel fac. iure. vt C. de hær. inst. l. si cõpensandi f *Instituta]* vel sola. vel cum alia.

6 *Instituta]* sc. ei mulieri.

7 *Detur actio]* sc. ex stipulatu: vel die ex testamento nomine dotis: vt sup. dixi.

8 *Ex persona sua]* puta quia sunt hĩdes. Titius. & Mæuius; vnus quisq; hẽt xij. li. Boñ. *p* sua persona. Semidia. à Titio legati sunt quadraginta solidi Boñ. vni. & quadraginta solidi Boñ. alij octo sunt in dote: in quibus Titius tñ ẽ grauatus. si Męuius nõ staret tñ patrẽ suũ de dote. Titius pstare: integra legata. & dimidiã dotis: q̃ dimidia sunt 4. lib. Boñ. cum fal. habeat: a. li. Boñ. sic ergo habet plus fal. viginti solidi. Bon. cum tres libri sint quarta de duodecim libris: ergo vbi Titius soluit totum. idẽ videbatur; quia nomine Męuij fecit: ergo Mæuius videtur soluere. sed nõ est ita. computat. n. totam dotem in ære alieno. habito respectu ad mulierẽ: non ad cohæredem. cui vñ legatũ. & ita de legatis. s. de 4. lib. Bon. detrahit fal. tm. non de alijs octo q̃ sunt dos. & debentur. vt æs alienum. secundum Azo.

3† Fl. de cessionã.

4† Lib. 1. ad l. Iuliã & Papiã.

5† Aliàs, aliquãdo

Valeat] vt cũ Titius esset institutus in dimidia hæreditatis. quæ dimidia valebat xij. li. Bon. & grauatur ad dotem quæ est octo. & ad legata. quæ valebant quatuor lib. Bon. vni quadraginta. alteri alia quadraginta. & sic ad totam dimidiam deductis 8. lib Bon. pro dote dandis à Titio. remanent 4. l. b. Bon. penes Titium: & de his 4. lĩet soluere legata. & si soluerit legata. quæ sunt 4. nihil penes eum de sua parte. i. xij. remanet ergo deducet fal. de his 4. legatis non octo. quæ octo. vt æs alienum deducuntur. Acc.

Sed] CASVS. Fundũ valẽtẽ centũ legaui Titio. si Titius daret alicui centũ. nũquid valet legatũ? Et certè sic. si legatarij interest aliquo mõ dictũ fundũ hĩe; puta. qa erat vicin⁹ alijs eius fũd⁹. vel alijs modis interest ei⁹. aſs si valeret. Vi. l. *Vberrimum]* vt & inf. ad leg. Falc. l. si fundum in prin. Sed contra. ibi in l. 1. & sup. tit. 1. l. ciuitatib. l. fi. vbi plane soluit. m *Confines]* & rõne cõsanguinitatis. vt ff. de min. l. si ĩ ẽptione. & d. tit. & rõ distat. l. 1. ff. sed nõ nul'us. & ff. tit. l. si æquo. & inf. de bo. li. l. libertus. qui soluẽdo. & ar. ff. mã. l. cũ seru⁹.

Scius] CASVS. Mihi. & Titio legauit Scius fundũ. & Titius die legati cedente moriens instituit me hĩdẽ. ego ãt meã. vel hĩditariã partem repudiaui. certè illam partẽ. quã repudiaui. non habeo tanquã meę personæ debitã; licet habeam eã. quia accrescit alteri patri. quam non repudiaui.

¶ *Si cohærede]* Titius instituit sibi hĩdem Seium nõ capacẽ; postea Caius fecit testm. & seruo hĩditario Titij legauit cẽtum. certè qđ dictum seruũ acquirit legatum hĩditati Titij. quę iacet. & per eũs illi. qui postea hæres extiterit. si totũ potest capere. aliàs pertinet ad eũ pro ea parte q̃ capere pt: & superfluũ ad hĩdes Titij venientes ab intestato: & si nihil capere potest. totum habebũt legatarij. Viu.

6† Fl. ex hæreditaria.

7† F Si Titio. & mihi.

8† Flo. vel ex hæreditaria.

Caius. [6] †

LEX LVII.

SI mihi, & Titio [7] † eadẽ res legata fuerit, & is die legati cedente [n] decesserit me hærede relicto, & vel ex mea propria causa, vel hæreditaria [8] † legatum repudiauero, magis [o] placere [p] video partem [q] defecisse.

Hæreditas repræsentat personam defuncti, non hæredis. B.

¶ Si cohærede instituto, qui vel nihil, vel non totum capere potest, [r] seruo hĩditario legatum fuerit tractantib. nobis de capacitate, [s] videndum est, vtrũ hæredis, [t] an defuncti [u] persona, an neutrius spectari debeat. Et post multas varietates placet, vt (qa nullus est dñs, cuius in persona đ capacite * quæri possit) sine vllo impedimento acquiratur legatũ hæreditati; [x] atque ob id oino 9† ad eum pertineat, quicunque postea hæres extiterit, secundum quod accipere potest, [y] reliqua autẽ pars [z] ad eos, qui iure vocantur, [a] veniat. [10] †

Relictum sub nomine dignitatis, trãsit ad successorem in dignitate, si dignitatem quis habebat per se: secus, si per cõsequentiam alterius. b. d. cum l. sequen. Bar.

1 *Æquum esse]* CASVS. Fundũ valẽtẽ centũ legaui Titio. si Titius daret alicui centũ. nũquid valet legatũ? Et certè sic. si legatarij interest aliquo mõ dictũ fundũ hĩe; puta. qa erat vicin⁹ alijs eius fũd⁹. vel alijs modis interest ei⁹. aſs si valeret. Vi. l. *Vberrimum]* vt & inf. ad leg. Falc. l. si fundum in prin. Sed contra. ibi in l. 1. & sup. tit. 1. l. ciuitatib. l. fi. vbi plane soluit. m *Confines]* & rõne cõsanguinitatis. vt ff. de min. l. si ĩ ẽptione. & d. tit. & rõ distat. l. 1. ff. sed nõ nul'us. & ff. tit. l. si æquo. & inf. de bo. li. l. libertus. qui soluẽdo. & ar. ff. mã. l. cũ seru⁹.

2 *Quod principi]* CASVS. Legaui imperatori cẽtum. & ipse decessit ante diem legati cedẽtem. i. ante mortẽ meã certè ad sequentem Imperatorẽ transmittit. secus aũt esset.

in Au-

9† Vid hæc de re Vlpianũ. in fragmen.

10† Fl. v. e nit.

in Augusta, cui legatum esset. & hoc dicit cum l.seq. Viu.
a *Cedat.*]Loquitur de iure veteri,sin qđ cedebat dies legatorũ ab apertura tabularum,nisi in parentibus,& liberis,vt C.de cad.tol.§.1.& nisi in principe: vt hic. & sin hoc dicecedat,scilicet antequam decedat testator, sed post testamentum. quo casu priuatus non transmittit,princeps sic.vt C. de cad. tol. §. pro secundo.& hic.& sin vtranq; positione est 5.C.qui test.fac.poss. l.cũ hæredes. vbi dicit cõi iure eos viuere. Sol.ibi quo ad testamenti solennitatẽ. hic quo ad transmissionem. Item contra.l.of.proxi.Sol.ibi.
b *Ab hominibus*]alias ab omnibus. & alias ab hominibus.
c *Si Augusta Defecerit*]alias deficit. § ẽ.l.proxi.nam cum eadem deberet habere priuilegia Augusta, qđ princeps, vt l.de legi.& senatusc. l.princeps.& l.de iure fisci. l.si fiscus §.fi. hic non habet. Solu. hic est pro non scripti. superiori l.in cã caduci. & sed in hoc dic, hic anteq̃ testator decederet, subaudi.& antequam faceret testm̃: vel tu die eadem priuilegia,sed non omnia.nam nec legis condendæ.
d *Si cui.*]CASVS.Legauit tibi fundũ. tu vis habere medietatem tantum: certè non potes. Viu.
d *Sicui*]facit ẽ. titu. 1. l.legatarius & ẽ.c. l.1.4.5. & 6.& sup.de acq.hære.l.fi ex asse. & C. de iure delib.l. quidam. vbi plenè notaui.
e *Si mihi.*] CASVS. Titius legauit mihi purè fundũ Sępronianum: eundem sub conditione seruo meo legauit. & ita nisi repudiarem,acquisitus est mihi totus.f.propter me medietas.& propter seruum meum alia medietas.ego repudiai meam medietatem: & adueniente cõditione,sub qua legata fuit seruo meo, volo habere partem,quam habeo propter seruũ.certè inspecta mea persona deficit pars mea:sed inspecta parte,quã repudiaui, debet accrescere pars quam repudiaui,& totum debet esse legatum meũ: & hoc est verius.& æquius. & idem est in re legata duobus meis seruis. Cum partem per vnũ acquisitam repudiaui.& aliã non. Vide *Legata sit*] in eiusdem testamento. Io.alias non diceret. inf partem deficere, cum totum deficeret ex vno testamento. & totum peteret ex alio.
f *Responsum est*] & bene, vt nec ad me pertinent, nisi pars accrescendi.& hoc est nisi.&c. Azo.supra eodem.l.si Titio & mihi.
g *Viuat.*]s.apud me non alienatus existente conditione: vt inf.quando dic.le.co.l.si vlusfr.§.fi.
h *Meum*] partim iure meo: partim iure accrescendi: quia pars deficientis alteri accrevit.
i *Voluerim*] alias voluerit.s.testator.
k *Duobus*]facit supra eo.l.si duobus.

2† lib.14. ad l.Iuliã & Papiã. ad intel. huius l.vi. Io.Igne.in l.necessarios.§.nõ aliter ad se.cõs.Sulli.n.404.
a † alias exẽptus.
3† Fl.Iunius Mauricianus. lib.2. ad l. Iul.& Papiam.
4† Fl.defuit.
5† lib.14. ad l.Iuliã & Papiã.
*Limitabis p istũ tex.l.legatarius, s. proxi. qđ dicebat, q legatarius ẽ poterat pro parte acceptare, & p parte repudiare legatũ. de quo vide in l.nemini. §. eo. 6. Fl.defuit &.
7† Fl.vellem.

Idem. 1†

LEX LVIII.

QVod principi relictũ ẽ, qđ antequam dies legati cedat,[a] ab hoib.[b] ereptus 2† est,ex constitutione D.Antonini,successori eius debetur.

Papinianus. 3†

LEX LIX.

SI Augustæ legaueris,& ea inter hoies esse desierit,[c] deficit,qđ ei relictũ est: sicuti diuus Hadrianus in Plotinæ, & proximè Imperator Antoninus in Faustinæ Augustæ p. sona constituit, cum ea ante inter homines esse desijsset, 4† quam testator decederet.

Qui agnoscit partem, videtur agnoscere totũ legatũ.Bar.

Caius. 5†

LEX LX.

SI cui[d] res legata fuerit,& omno aliqua ex parte voluerit suã esse, totã acquirit.

Potest quis ex persona sua repudiare, & ex persona serui agnoscere. Bar.

¶ Terentius Clemens lib.15. ad legem Iuliam, & Papinia.

LEX LXI.

SI mihi purè,* & [6]† seruo meo vel purè, vel sub conditione eadem res legata sit,[e] egoq; legatum,quod mihi datum est,repudiẽ; deinde conditione existente,id, quod seruo meo legatum est,velim 7† ad me pertinere, partẽ legati deficere responsum est[f]: nisi si quis dubitet,an existẽte con-

ditione si seruus viuat,[g] omnino 8† legatũ meũ [h] fiat,qđ semel ad me pertinere voluerim; 9† quod æquius esse vr. Idem est,& si duob.[k] seruis meis eadem res legetur.

Si fideicommissum deficit, legatum remanet penes legatarium, & ad hæredem non redit.Bart.

Vlpianus. 10†

LEX LXII.

IVlianus ait,Si à filio hærede legatum sit Seio, fideiq; eius [l] cõmissum 11† sub conditione, [m] vt Titio daret, & Titius pẽdente conditione decesserit: fideicõmissum deficiens [n] apud Seiũ [o] remanet, 12† non ad filium hæredem pertinet,quia in fideicommisso 13† potiorem causam habere eum,cuius fides [p] electa sit, Senatus voluit. 14†

Si portio non granata accedit granatæ, fit cõtributio & legata solida præstantur. Bar.

Idem. 15†

LEX LXIII.

SI Titio & Mæuio hæredibus institutis,qui 400. relinquebat,[q] à Titio 200. legauerit: & quisquis hæres esset, centum,[r] neq; Mæuius hæreditatem adierit, trecenta Titius debebit.

Portio deficiens accrescit cum onere,etiam succedentibus ab intestato. Bar.

¶ Iulianus quidem ait,Si alter

K *Duobus*]facit supra eo.l.si duobus.

IVlianus.]CASVS. Institui mihi hæredem filium meũ, & legaui Seio decẽ, & rogaui Seium, vt dicta decẽ daret Titio,sub conditione,si nauis ex Asia venisset: pendente conditione Titius decessit: & ita antequam dies fideicommissi cederet: quare defecit in eius persona fideicõmissi.cenè nõ tedibit ad hæredem: sed Seius retinebit. Viu.
l *Eius*] scilicet Seij.
m *Conditione*] scilicet aliqua.
n *Deficiens.*] deficit enim: vt sup.eod.l.si pecunia. §. quod ita. Accursius.
o *Seium*] qui non vt minister tantum fuit electus: vt supra eodem.l.si quis Titio, & infra tit. 2. l.pater. §.Tusculanus & sup. eod.l si quis quos. & die, vt ibi not. in l.si quis Titio.
p *Fides*] non vt minister tantum, vt dixi.& facit inf.de ali. le.l.pecuniæ.Argum. contra inst.de adim. leg.l.filio.§.1.
8† Fl.omnimodo.
9† aliàs voluerit.
10† li.16. ad l.Iuliã & Papiã.
11† Fl.cõmissum fuerit.
12† Flor. manet.
13† Fl.in fideicõ.
14† legi scilicet Papiæ derogando.
15† li.18. ad l.Iuliã & Papiã.

Si Titio.]CASVS. Seius habens in bonis 400. instituit sibi hæredes Titium & Mæuium:& à Titio 200. legauit: & postea dixit quisquis mihi hæres erit, det Caio centum. Mæuius postea hereditatem repudiauit: & ita Titius habet eam totam. certè omnia trecẽta soluet Titius legatarijs.
q *Relinquebat*] in hæreditate.
r *Centum*]s.præstet,dixit testator, in his ergo centum Mæuius si adiret,pro medietate teneretur, quæ medietas imponitur Titio propter accrescentem partem:qui Titius suo iure in 200.teneretur. Sed quid è contra:si Titius non adiuit, sed Mæuius? Resp.idem,quia Mæuius in 300.teneretur:sed in 50.iure suo:in residuo propter partem Titij:vt inf.prox. §. & C.ad Treb.l.non iustam. & vt dixi sup.eod.l.Celsus.§. pen.& §.fi. & facit tur.in.l.quidam & sup.tit.1 l.si duob. §.1.& l.ciuitatibus.§.Lucius.& C.de cad.tol.§.1 in fi.

a *Ex legitimis*] ab intestato venientibus.
b *Portionem*] obuenientem sibi ab intestato: puta dimidiã, cum sint duo in eodem gradu.
c *Relictum*] in codicillis.
d *Sed post rescriptum*] cuius habetur mentio sup. tit. 1. l. licet Imperator.
e *Cum suo onere.*] Hic est arg. contra. ff. tit. 1. l. 1. §. fi. vbi sine onere venit ad aliũ. Solu. hic ambos grauauit in codicillis, dicens: rogo venientes ab intest. vbi vnum tantum nominando eum secundum R. sed certè nec hic, nec ibi grauauit niſi vnũ. Dic ergo, quòd hic erant ambo eodem gradu: vnde ambo succedunt ex tacita voluntate defuncti: vt sup. tit. 2. l. conficiuntur. §. 1. & ex tacita voluntate defuncti accrescit: cum testator sciebat eos esse pares: at in contrario erant in diuerso gradu: nec habet sequens ex tacita voluntate, qui cœpit esse primus post mortem: sed suo iure: vnde non cum onere, sin Azo. Sed huic solu: secundum Hug. videtur obstare. ff. tit. 2. l. qui graui. & l. pe. vnde prima placet. Item facit, quod ff. eo. l. Celsus. § pen. & fi. & inf. eo l. cum pater. 6. cum pater.

1† Flo. cũ essent ab eo fideicõmissa relicta.
2† alias fideicommissa.
3† Fl. deest. eius.
4† Fl. 4.
5† Fl. dñs id debitus ñ est.
6† alias. sed nec seruus: ga rogatus dñs est.
7† Fl. deest. non.
8† Fl. peruenerit.

S *Ex alienus.*] CASVS. Seruum Titij heredem instituit, & à Titio domino reliqui fideicommissũ Sempronio. certè benè tenetur dominus, si per seruum est factus hæres alias non, puta: quia dictum fuerat ante aditam hæreditatem manumisit. & liber factus adierit hæred. Sed nũquid hoc casu ille liber factus tenet? secundum rigorem non: quia non fuit rogatus de fideicommisso præstando. sed de æquitate benè tenetur: quia emolumentum hæreditatis habet & h. d. Viuianus.
f *Potest*] vt sup. tit. 3. l. cum filio. in princ.
g *Adierit hereditatem*] quod facere potest: vt Insti. de hared. inst. §. seruus autem.
h *Nanc.*] i. non potest lucrari. aliàs i. non habet lucrum: ergo non potest onerari. & est bona ratio: vt inf. tit. 1. l. sed & si sic. in fine. Accursius.
i *Rogatus non est*] sub. nec rogato substitutus, vel cõiunctus: alioquin nulla esset ratio: vt probatur sup. le. proxi. primo ff. & §. Iulianus. nec successor rogari: tunc enim teneretur: vt ff. tit. 1. le. sed & si sic. 1. respon. Item videtur, quòd directò teneatur seruus, si enim seruus, vel filius iussu domini, vel patris rogati adierit, dominus tenetur ex persona serui: & patet ex filij persona: vt sup. tit. 13. cum filio. §. deniq. vnde patet seruum adeuntem naturaliter teneri pro eo, qđ rogatus est dominus. si ergo liber factus adeat, tenetur ciuiliter & naturaliter, quasi liber adeundo contrahere videatur, vt ff. quibus ex cau. in poss ea. l. apud Iulianum. §. fi. & l. seq. Respond. si rogatus esset, &c: diret in seruitute naturaliter teneretur: sed cum dominus sit rogatus, seruus adiens vtili obligatione naturali (vt ita dixerim) tenetur, & ciuili vtili tenetur adiens liber. Azo.
k *Itaque*] quia æquum est aliquam actionem dari, cũ testatoris gaudeat testantis voluntate, licet non sit rogatus. & ita soluitur contrarium, quod est inf. tit. 1. l. 1. §. fin. & no. ff. lege proxi. §. fin.

missum præstare cõpellatur.

Si per heredem rès legata sine dolo consumatur, legatario per actionem in factum succurritur. Bar.

Paulus. 9†

LEX LXV.

SI hæres rem legatam ignorans, in funus cõsumpsit, ad exhibẽdum actione nõ tenebitur: quia nec possidet, nec dolo [m] malo fecit, quo minus possideret: sed per in facto actionem legatario consulitur, [n] vt indemnitas ei ab hærede præstetur.

Verba enunciatiua inducũt probationem eorũ, quæ in testamento sunt gesta. Bart.

Papinianus. 10†

LEX LXVI.

CVm apponebatur [o] * in scriptura [p] fideicõmissi, qđ plurib. sub conditione fuerat relictũ, per errorem omissam mutuam sustõnem, quam testator in secundis tabulis, cum eosdem substitueret, [q] expressit: D. Marcus & Commodus Imperatores rescripserunt, voluntatem manifestam videri mutuæ [r] factæ substõnis. etenim [s] in cã fidei commissi vtcunque [t] precaria voluntas [u] quæreretur, [u]

l *Vtilis actio.*] quia de rigore alia actio deficit. Accursius.
S *I hæres.*] CASVS. Instituí mihi hæredem. & tibi legaui fundũ, hæres ignorãs fundum tibi legatũ, eum vendidit. & pecuniã consumpsit in meum funus. certè tenetur legatario actio. in fac. vt de hoc conseruet eum indẽne: nõ ei tenetur act. ad exhibendum. Vim *Nec dolo*] nec culpa. alioquin contra, vt C. ad exhib. l. exhibitionis. Accursius.
n *Consulitur*] de æquitate. sic ergo non distinguit, fuerit sciẽs, vel ignorans: vt Inst. eodem. §. si hæredis. & est ratio, quia commodum habet à defuncto. aliàs secus: vt in argum. contra sup. de condi. in de. lege. ff. in summa. §. penul. Item contra. sup. de reli. l. si plura. §. final. Sol. ibi. & facit in eodem tit. l. si quis. & l. final. §. si hæres. & §. fin. & ff. tit. 3. l. si hæredis & l. cætera. §. fi. & l. si quis. & l. quid ergo. §. pe. & ff. eod. l. Mœuius. §. in fundo.

9† Fl. Callistratus lib. 4. Edicti monitori.

C *Vm proponeba-tur.*] CASVS. Filium meũ impubẽ instituí mihi hædẽ. & ei pupillariter substituí Titiũ & Sẽpniũ. & eosdẽ adinuicẽ substituí, postea dixi: si non exitis hædes filij mei, eius fidei cõmitto. [n] vobis do fundum Sempronianũ. & in eo fundo vos adinuicẽ substituo. & hæc oĩa scripsit tabellio præter substitutionẽ in fundo factã: & illã dimisit, quia non fuit recordatus. postea dictus pupillus excessit pupillarẽ ætatẽ, sicq; euanuit substio. & solũ fundum pubes factꝰ d. Titio & Sẽpronio restituit. Titiꝰ postea decessit sine filijs: venit Sẽpronius, & ĩtin vtrũ possit petere partẽ fundi ex substitutione, q̃ fuit dicta. nõ ĩ scripta? Et of ei. q̃ sic. dummodo probet eã esse dictã. Vel dic, vt in gl. seq. Viu.
o *Cum proponebatur.*] CASVS. Titius instituit duos filios pupillos hæredes, & fundum per fideicommiss. reliquit duobus extraneis. sub conditione, si nauis venerit ex Asia: & cũ pupillariter substitueret prædictos duos fideicõmissarios, fecit mentionem, quòd eos duos adinuicem grauauerat, vt qui eorum decederet sine liberis, alteri suam partem fundi redderet: quod tamen scriptum non fuerat.
p *Scriptura*] No. in scriptura q. d. nõ omissum in voce, vel ĩ verborũ prolatione. sed in scriptura. errore librarij, vt ff. de iur. l. ii librarius. * vel testatis: vt ff. de hęr. inst. l. quoties. §. fi.
q *Substituerat*] pupillo. Accursius.
r *Etenim.*] ff. est verum enim. i. quia in causa fideicom. &c.
s *Vtcunque*] alias vbicunq; i. in cuiuscunque testamento: aliàs vtcunque id est, qualitercunque.
t *Precaria.*] i. rogatiua.
u *Quæreretur.*] i. inueniretur. per argumẽta põt ex iectura ad mitti.

* Librarius hic capit. pro ff. tuũ. librorũ. partionũq. scripto. re. aliter aũt apud veter. li. 2. cap. 7.

admitti. & sic est ècõtra. C. de fideicõ. l. fi. ibi. cũ enim. &c. vbi per soiennitatẽ test m. non coniecturis probetur. Solu. per secundas tabulas, & per septem testes in testõ nuncupatiuo, vel quinq; in codicillis probatur coniectura. & nõ alio modo etiam per scripturam nuncupatiui testamenti. sed si erat in scriptis, sola scriptura probat substitutionem. sm R. & Azo. Alij. vt Io. & H. generaliter intelligũt prædictis. s. alijs modis, vel alijs: vt in prin. huius leg. no. & l. contraria intelligatur cum vult probare per testes. & non per cõiecturas alias. & pro hoc sup. tit. 1. l. penul. & inf. tit. 1. l. nuu. & inf. de sup. le. l. Labeo. Item cõtra. C. de test. l. iubemus. Sol. ibi.

a *Coniectura*] id est, probatio per legitimum numerum septem testium in testamento, vel quinque in codicillis: sicut in fine huius legis dr. & probatur de substitutione facta ã fundo legato. vt ad superstitem veniat, si vnus decedat sine liberis, licet sin testm. i. tabulę, nõ proferretur: quod tamen hic proferebatur secũdũ R. & Azo. vel secundum Io. & H. posset esse & alia coniectura. Si testator coram testibus septẽ dixit, se ita velle disponere vt substituat, & postea vocauit tabellionem. & omisit substitutionem: & postmodũ facto testõ dixit coram eisdem testib. per errorẽ se omisisse vel obliuionem, tali enim coniecturæ ex hac lege in fi. videtur standum: vt inf. de do. prælega. l. Theopompus.

coniectura [a] potuit admitti.

Si legatur vniuersitas, augmentu, & diminutio contingens etiam viuo testatore, ad legatarium pertinet. Bar.

Idem. [1] †

LEX LXVII.

PEculium legatum augeri, & minui [b] põt, si res peculij postea esse incipiant, aut desinant. [c] Idem in familia erit, siue vniuersam familiam suam, siue certã, veluti vrbanam, [d] aut rusticã legauerit, ac postea seruorum officia [e] vel ministeria mutauerit. [f] Eadem sunt in [2] † lecticarijs, aut pedissequis legatis.

Si legatur res ex pluribus corporibus consistens, si extinguitur, quod ibi est principale, perit legatum. Bar.

¶ Quadrigæ legatum, equo postea mortuo [g] perire quidam ita credunt, si equus ille decesserit, [3] † qui demonstrabat [h] quadrigam: sed si medio tempore diminuta suppleãtur [4] † ad legatarium pertinebit.

Si legatum relinquitur ab vno sub cõditione, quæ ex eius persona dependet: si legatum transfertur ad aliũ. non transfertur conditio. Bar.

¶ Titio Stichus legatus post mortẽ Titij libertatem [i] accepit. Et legatũ [k] adita hæreditate, [l] & libertas post mortẽ Titij competit. Idemq; est, [m] & si moriente Titio liber esse iussus est. si tñ Titio ex parte hærede instituto seruus legatus, [n] 5 † & post mortem eius liber esse iussus sit: siue adierit hæreditatẽ Titius, siue non adierit, [o] post cuius [p] mortẽ libertas ei data est, eo defuncto, libertas competit.

Debitor partis fundi, si creditori sub eadem conditione, qua debebat, legauit, intelligitur aliam partem, non illam quam debebat, legare.

Idem. [6] †

LEX LXVIII.

MAeuius fundũ mihi ac Titio, q sub conditione legauit: hrs ãt eius eundem sub eadẽ cõditione mihi legauit. Verendũ esse Iulianus ait, ne [r] existẽte [7] † condõne pars eadẽ [s] ex vtroq; testõ mihi debeatur, voluntatis [t] tamẽ quę-

ADDITIO. Dic. quòd ibi fuit relicta libertas per fideicõmissum. & hoc tenet Dyn. secundum Bar.

1 † Li. 16. Quæstio.

2 † Fl. de test. in.

3 † Fl. decessit.

4 † Fl. suppleatur.

5 † Flo. legatus sit.

6 † Li. 17. Quæstio.

7 † Fl. existente. Alibi, existẽ te.

P Eculium.] CASVS. Legaui tibi peculium quoddã. certè si minuam aliquas res. tantum de eo minus habebis; si adiungam. tantum plus habebis: idem est si lego tibi familiam seruorum, vel pedissequas meas, quæ lectos facere sciunt. Quid si legem tibi quadrigam. & vnus de equis postea mortuus est? certè extinguitur legatum. Sed quid si eo mortuo alium equum adiungam? debetur quadriga.

¶ *Titio.*] Titio legaui Stichũ seruũ meũ, & rogaui eũ Titiũ vt post mortẽ suã Titij eidẽ det libertatẽ. certe si hrs meus adeat hrditatem. valet legatũ Stichi Titio à me relictũ. & ẽt libertas post mortẽ Titij. & idẽ est si iussi eũ esse liberũ moriẽte Titio: & hoc casu stati eũ Titi⁹ erit in articulo mortis. erit liber Stich⁹. & idẽ ẽ si substitui Titiũ ex parte. & dictũ Stichũ d. Titio legaui. & libertatẽ post mortẽ Titij Sticho reliqui. nã & hoc casu valet legatum. & libertas, siue adierit Titius hrditatẽ, siue non. dũ tñ cohrs eius adeat. & h. d. Vi.

l *Minui*] etiam viuente testatore. Accursius.

c *Desinant*] distinguitur, vt Instit. eo. §. fi peculium. & ĵ. de pec. leg. l. denique. ĵ fi. & facit. ĵ. de pecul. l. peculium.

d *Vrbanam*] quod dico vt inf. de verb. signi. l. vrbana. & inf. tit. 1. l. seruis vrbanis.

e *Officia*] dñam inter hæc duo vide. sup. quib. mod. vsusfru. amit. l. fi cui. & facit ĵ. de adi. leg. l. si filio. 1. respon. Accurs.

f *Mutauerit*] ppetuũ, si ad ipsa: vt ĵ. ti. j. l. si fundũ. & l. si ita.

g *Mortuo*] testatore viuo. secus si postea. sup. titul. 1. l. si ita. §. si domus. & l. grege. & l. si ex toto. & l. si grege. & l. quod

in rerum, §. si quis. Accursius.

h *Demonstrabat*] qa erat magister quadrigæ. imò dem. ostrabat, qa erat de substantia quadrigæ factæ à testõre. secus si legasset quadrigã conficiendã ex equis testõris nõ noiatis: qa genus non põt perire: vt ĵ. ad leg. fal. in rõne. §. si verò argẽti. Sed cur aliud in peculio: vt sup. in princ. huius l. & area post ædificata: vt ĵ. e. l. si areã. Rñ. qa quadriga desinit vno mortuo: vt ĵ. qb. mo. vsuf. amit. l. q ifñ. §. fi. & l. nisi. & facit ĵ. de cond. & dem. l. filiæ. §. fin. & sup. pro soc. si id quod. Accursius.

1 Sic C. si cer. pet. l. incẽdiũ, qd sit genus. vide Bl. sing. in §. hactenꝰ. Instit. de gradi. affi. tex. in c. ñ dẽt. de cõsangui. & affinita.

i *Libertatem*] hæc sũt verba testõris. & dic accepit à testore. Ac.

k *Et legatum*] hic incipit rñdere lc. & le. &c. & qĵ dr. & legatũ: sub. Stichi relicti Titio: & ita nõ est ĵ. qđ legit ĵ. ti. i. l. si post mortẽ. §. sed si seruo. & §. vsq; adeo. Si aũt diceret, & libertatẽ. & pecuniarium legatum relictum seruo post mortẽ Titij. non valet pecuniariũ. Vel alit. et ibi ab alio legatum. ab alio libertas fuit relicta. hic ab eo dẽ. si intelligas secũdo mõ. Ir. ifñ dedit multas soluciones. q̃ nihil valẽt. s. q̃ ille Titius fuit necessariꝰ. vt ibi posq̃. &c. vel hic res aliena fuit legata seruo. ibi testõris. Itẽ ĵ ad hoc pti. & fi. huiꝰ §. 5 ai. 1. l. si post mortem. in fin. Sol. vt ibi.

m *Idemque est*] quod dixi post mortem Titij, hoc tamẽ hic plus quam sup. quod hic etiam viuo Titio. moriendo tamẽ comprimit libertas. vt inf. de manu. testa. l. qui duos. §. 2.

n *Legatus*] i. prælegatus. Accursius.

o *Non adierit*] alius tamen adiuit: vt sup. de test. tu. l. nemo.

p *Cuius*.] s. Titij: & facit sup. eo. l. si idem seruus.

M Æuius.] CASVS. Mæuius instituit hñdem Sẽproniũ: & mihi & Titio legauit fundũ sub eõd. & ita cẽmus hñe quilibet dimidiã. Sẽpronius hñs instituit sibi hñdẽ Caiũ: & ab eo legauit mihi eundẽ fundũ. & sub eadẽ põne: modo est quæstio, an partẽ ifñ legatã mihi in primo test. possim hñe: an aliam. & æstimationẽ illius quæ iam mihi relicta erat? Et ifñ. q̃ hñs Mæuij vr sensisse ifñ de alia. & ita hñs hñdis Mæuij. s. Caius tenetur mihi ad aliã. & Titio cui ipsa erat legata. dabit æstimationem: nam non erat solutũ adhuc à Sempron. legatum mihi & Titio ex testõ Mæuij. Item debebit mihi illam partem, quæ mihi erat legata in testõ Mæuij. quæ non erat adhuc soluta. vt dictũ est: & eius æstimationẽ non debebit. iterũ ex testõ sui testatoris, s. Sẽpronij hæredis Mæuij: & hoc ideo, quia incredibile vr, vt eadẽ portio bis eidem debeatur. h. d. vsq; ad ⁹. duobus. Vi.

q *Ac Titio*] ac pro etiam, non autem habeas à Titio.

r *Ne*] id est. an.

s *Pars eadem*] i. ex vtroque pars eidem. vt cõfusè ponatur, & cõfuse. i. vna dimidia ex vno. & alia dimidia ex altero.

t *Voluntatis*] licet eã pro iuris quæstione posuerit: in facto ifñ quod ignotum est, confinxit. verius tamen est, vt attendã

quid magis præsumatur, præsumam enim alterum magis. nam &c. Vel sic, benè dixi voluntatis esse quæstionem: cum vtrunq; testator posset velle, & q; eadem ex vtroque, vel ex vtroq; ea, ex alio alteram. & magis vt vltimũ rã &c. & secundum Hyppolitum, nam, continuatiue. sed R. ponit pro certè.

a *Nam incredibile.*] possibile tamen est: vt Iulianus fideiuss. hæres a debitore. non est Azo licet sit arg. contra inf. de verbo. obl. l. qui bis. sed expone vt ibi.

ADDITIO. Dic q alia res est in secũdo legato, quam in primo, sũ Bar. hic. b *Pars*, cuius æstimatio præstabitur.

c *Sane*, patet de vno gigneri hæredem citra eandem rem & sic obstat cõstitutio: vt ff. de leg. 1. l. planè. §. 1. sed hic respond. Item & non circa idem hic dicit, sed circa aliam partem non prius legatã eidem. Accursius.

d *Corpus*] ab vno: quod ipse qui legat, facere potest. non autem hæres eius, qui est debitor legati. & hoc est, debitor autem &c. ne ergo sit inutile facta relatione ad partẽ debitã, referatur legatum ad alteram non debitam: sic sup. tit. 1. l. si quando. in princ. & sup. eod. l. Titia §. 1. Vel dic, non obstat huic le. constitutio. sed nec q̃ debitũ alijs legauerit ad hoc debitor autem &c. facit sup. de inst. ac l. in eum. §. tabetnæ.

e *Vnum testamentum.* i. vnius hominis testamentum: nam si idem plura fecerit, & in eis sæpè idem corpus legauerit, idem erit, vt inf. ea. l. §. eum.

f *Debitor autem*] vt hæres Mæuij erat.

g *Plus sit*] quinq; quatuor modis attenditur: vt Inst. de act. §. plus. Item & q; intro modo: vt sup. tit. 1. l. si creditori. §. idẽ. & facit sup. i. l. huiusmodi. §. 1. & inf. de do. præleg. l. 1. & de li. leg. l. ũ itẽm. & ff. tit. 1. l. nutu. & Inst. eo. §. è contrario.

h L. *erat futurum est*] q. d. nullum.

i *Duobus testamentis.*] CASVS. Mæuius habebat partem in fundo aliquo. primus eam mihi legauit in suo testõ. & similiter secundus in suo testõ legauit mihi eandem partem. & ita dixit q. libet testatorum. Lego tali partẽ Mæuij quam habet in tali fundo. certè soluta parte Mæuij ex vno testõ. ex alio non possum petere: qa sublata est obligatio ex vtroque testõ per solutionẽ eius quod debebatur: nec renascitur postea. licet alienum mihi sit solutũ. secus si primus in suo testõ legauit mihi partem fundi simpliciter. & similiter secundus hoc non addiro, quæ Mæuij est. quia tunc licet pars Mæuij mihi fuerit soluta. quam. ſ. habebat pro indiuiſo ex testõ primi: non propter hoc est liberatus hĩs secundi. cum non possit dicere quod illud. quod mihi dẽbat. fuerit mihi solutũ. quia tenebatur mihi ad partẽ simpliciter. nõ ad partem Mæuij: & plus dicit, quòd si alienauero partẽ solutam mihi pro indiuiſo. illa eadem poterit mihi solui. Postea rñdet tacitæ obiectioni, quæ sibi posset fieri: diceret. n. quis, ergo duæ lucratiuæ causæ in eadẽ re concurrunt: quod esse non debet. sed rñdet, q̃ non concurrunt in eadem re, quæ ad oculũ possit demõstrari: de qua regula intelligitur, vnde eadem pars dr esse soluta quo ad iuris intellectũ. non quo ad oculum: quia iuris intellectu non dr dñium eiusdẽ fundi. i. certæ partis fundi habuisse legatarius, qui alienauit. & hĩs qui nõ ei soluit. & hoc q̃ pars erat indiuiſa: si diuiſa esset ea. q̃ soluta fuit mihi legatario ex testõ primi, & alienata fuit postea à me illa pars, nõ posset mihi solui ex testõ secundi: quia iã posset ostendi res, in qua concurrũt duæ causę lucratiuæ. vt ff. de verb. sign. l. rectè. §. quintus. ita ergo est. q̃ eadem pars indiuiſa potest solui ex testõ duorum, quæ pars fuit legata simpliciter. secus aũt est, q̃ homo legatur mihi in testõ duorum: quia si ſolutus fuit mihi Stichus ex testõ vnus, ex alio non põt mihi ſolui ille idem. & idẽ in ſtipulatione. nam si duo promiserunt mihi hominẽ. & vnus soluit Stichum: alius eundem soluere nõ põt. & reddit rõnem quare, quia vbi soluitur Stichus ex legato, vel ſtipulatione, ille videtur ab initio debitus. & hoc dicit ibi hominis est. &c. & ſubaudi, vt ſit bona ratio. & ad oculũ possit demonſtrari res, in qua duæ causæ lucratiuæ concurrũt. vel dic, si alius eundem ſolueret: quod esse non debet. vnde sicut ille, qui promittit hominem, non potest illũ qui tempore ſtipulationis est, ſtipulatoris, ſoluere: ita nec illũ, qui postea factus est suus licet alienare. Viuianus

1† Fl. duorũ. & ita citat Alc. lib. 1. diſpũ. c. 24.

i *Duobus testamentis.*] i. duorum scilicet Titij, et Sẽpronij.

2† Vide. An. Aug. li. 1. cmẽ. c. 2.

k *Mæuij est*] habebat ergo Męuius fundum cõmunem cũ alio pro indiuiſo. Accursius.

l *Obligere*] propter regulam. ff. de act. & obli. l. omnes. & Inſtitu. eodem. §. ſi res.

3† Fl. neque & vide in hãc locũ Alc. li. diſpũ. c. 24.

m *Postea*] benè dicit, postea: quia secus fortè ſi alienetur viuente testatore altero, ex cuius testamento non est ſolutũ: quia tunc ex eius testamento ſolui poterit.

n *Parte*] ſcilicet ſoluta.

o *Semel*] ſolutione ab vno facta secundum quoſdam.

p *Extinctam*] sic inf. de ſol. l. qui res. §. areã. & de verb. obl. l. inter ſtipulantem. & ſactam. circa prin.

q *Si pars*] dimidia, ſi aliud non liqueat: vt vicesima: vt inf. de verb. ſign. l. nomen. §. 1. vel dic pro indiuiſo.

r *Legetur*] puta dixit vnus testator, lego Titio medietatem fundi Corneliani & alter testator eodem modo dixit.

ſ *Non perimet*] & est ratio, quia ſoluta parte ab vno, non erat ab altero debita illa eadem pars ſoluta: quia ſi esset ab eodem debita illa pars, iam esset ſublata ſolutione ab vno facta: quia non poſſunt duæ causæ lucratiuæ in eadem perſona concurrere: vt d. l. omnes. & ſup. ſi pars hæred. pet. l. 1. §. 2. & 3. & inf. ſtatim ibi, neque plures. &c.

4† Vide. An. Aug. li. 1. cmẽ. c. 2.

t *Hanc eandem*] malè dicit hanc, cum per hanc. i. per dictionem, hanc, corpus viſibiliter & pro diuiſo debeat oſtẽdere. dic ergo, hanc eandẽ, ſ. iuris intellectu. & q̃ indiuiſo. & hoc est qđ ſubditur, neq; plures &c. hoc modo, dixi ſolui poſſe eandem partem iuris intellectu, non facta demonſtratione ad corpus: quia non poteſt dare aliquam partem, vt dimidiam, in ſolidũ: neq; enim plures. &c. i. legatarius, cui pars ſoluta est. & alter hæres, qui nõ ſoluit aliquid. & ſic est quaſi ſocius collegatario: & repete, neque obtinent dominium in vno fundo, vel parte aliqua fundi in ſolidum, vt poſſit hic, vel ille dicere: hæc pars tantum mea est, non tua. non obtinent inquam iuris intellectu. ius enim intelligit, quem cũque habere dimidiam indiuiſibiliter in qualibet parte, quæ poſſit oſtendi non facta diuiſione: & ſic nõ offenditur regula. inf. de act. & oblig. l. omnes, cum non poſſit deſignari ad oculum pars, in qua duæ causæ lucratiuæ concurrant: alioquin facta diuiſione, ego meum, tu tuum dicere poſſumus: vt inf. de verb. ſign. l. rectè. §. quintus. & tunc offenderetur regula, ſi eandem partem diceremus ſolui poſſe. & ſecũdum hoc ſubauditur ibi. enim, neq; enim. plures. &c. vel dic ſecundum Ro. neque. &c. ſ. ob hoc, quod dixi eandem partem ſolui poſſe. nam intellexi de parte indiuiſa, quæ intellectu percipitur, non oculo videtur: nec enim videri poteſt. & ita non ſubauditur, enim, ibi, neq; plures. &c. & facit ſupra commo. l. ſi vt certo. §. fin. & infra. de caſtrenſi pecu. l. peculi. §. pater. & ſup. tit. 1. l. non quocunque. in princip. Accurſ.

u *Suam*] alterius hæredis.

a *Non*

a *Non diuiſione*] ſcilicet facta.
b *Non idem*] ſ. quod dixi qñ ſimpſit pars fuit legata. Sed certè imò idē: quia ſicut ſup. ita nec hic in vno ſoluente liberatur alius. eſt iñ hic aliud, qa hō. qui ab vno mihi ſoluitur, ſi deſinat eſſe meus non ſoluetur ab alio, qa oñdi pōt hō ad oculū, in quo concurrit hmōi cā lucratiua: vñ & ſolutus vī in obſone ſolus fuiſſe. & nō alius. & hoc eſt. hominis. &c. ſed pars fundi ſoluta nō pōt oñdi: vñ nec fuiſſe vī ex cā lucratiua debita: vnde eadem ſolui poteſt. Azo.
c *Duobus*] i. duorum.
d *Legatur*] eidem.
e *Nam qui*] puta Stichus.
f *Alienatus*] à legatario.
g *Stipulatus ſim*] puta ſi ſim ſtipſt à te hodie m i gñe. & ab alio ſtipſs ſim ſimiliter hominem in genere. aliud autē ſi ab vno eſſem tm̄ ſtipſs. quia poterit ſolui q meus fuerit. vt ī. de ſo. l. qui decē. §. Stichū. & l. ſi quis duos. quæ ſunt ꝯ. Vel dic hic de rigore ibi de æquitate. dicit enim ibi in ipſa l. qui decem.
h *Oratione*] ſ. ſi hō legeī: hoc. n. eſt. &c.
i *Hominem continet*] quātū ad ſolutionē. qm̄ gliber in ſolutione eſt. nō aūt quantū ad obligationē. vt ꝑ barat ī. ut. t. l. cū incertus. cum. ficiat ibi ſimilitudinē inter legatum hominis in gñe. & legatum Stichi: & ſic non ob. ſup. de pact. l. ſi vn⁹. §. ſed gñaliter. ſecus dico cū quis promittit Stichū. aut Pāphilū ſub alternatione: quia vterq; eſt in obligatione. licet quidam ꝯ. vt ſup. de mino. l. & ſi fuer.⁹ & inf. de verb. obl. l. ſi duo. Alij dicunt continet. i. continuiſſe videtur. etiam quo ad obligationem facta ſolutione eius, qui ſolutus eſt.
k *Sepelierit*] ſuo arbitrio. non teſtatoris.
l *Totum pretium*] vt appareat quanto minus valeat propter ſepulturam. ſic ſup. ſanxit circa .Mæuius. §. fi.
m *Soluta*] pro parte, quæ ſupererat. Vel die totus, licet inefficaciter quo ad religioſam partem.
n *Ex teſtamento*] imò in factum. vt ſup. eo. l. in hæres rē. quæ eſt contra. Sol. hic alibi poterat cōmodè inferri. vī quaſi dolo ſit ſepulturæ illatæ aliqua mercede iure liberatus eſt. ſed ſi ſit ſoluendo agit in factum. vt ibi. & ſ. de relig. l. ſcriptus. in n. & l. at ſi ſig. §. ſed ſi res legata.
o *Locum*] locus eſt pars fundi. vt inf. de verb. ſign. l. locus. & no. qd tamē dicit. ff. partem petit totum. ſoluto cū quod deeſt. cōtingit liberatio. & ē idē vbicūq; in re ſoluta aliquid deeſt. vt hic eſt. & ī. de ſolu. l. etiam. vel cautio quæ rē ſolutā reſpicit. vt ī. de verb. obl. l. Iulianus. §. j. ſecus ſi pars ſoluit integrè. quia in ea parte cōtingit liberatio. ſiue ſpes certa. ſiue quantitas debeatur. licet ſecus ſit in gñe. vt ī. de ſol. l. ſi ſtipulatus. & ī. ea. l. §. fundo. & C. de reb. alié. non alie. l. fi.
p *Alienatum*] dediſſe. vt C. de reb. alien. non alien. l. fin.
q *Res legata*] Nunquid hic ſolus grauatus eſſet rem hæreditariā in ſolidum præſtare. & ſi alij nō eſſent grauati. quaſi videntur ſibi prælegata: an habeat ſibi neceſſe dare æſtimationem partium aliorum? Reſpon. ſatis eſt. ſi pro portione ſua tantū præſtet. vt ſup. titu. 1. l. ſi fundum. ff. ſi libertus.
r *Abſtulit*] i. accepit. ſic inf. de fur. l. qui vas. j. reſpon.
ſ *Codicillis*] in quib. omnes grauati hæredes.
t *Ab omnibus hæred bus*] nunc iūdex non quæri dēbet ab omnib. nec. n. quærit pro parte eius. qui pōtulit æſtōnem. ſed aliorum: vtpote cum æſtōnem condicere quaſi indebitam pro partibus aliorum poſſit. qui ſoluit vt ſup. de pact. l. ſi cū te ex cā Azo. & ſic iſti alij. vel dimittent ſolutā. vel ſoluent. ſi non ſoluerunt. Sed vī. quod non pro partib. aliorū poſſit peti. vt ī. tit. 1. l. cū tibi. §. j. ꝯ. Sol. hic ponit ſuit ſolutū. Item vī quod ēt pro parte primi tranſeat dēbitum: cum aut ſciens ſe non debere ſoluit. & non condicit: aut errando. credens ſe debere. & tunc tranſit. ſed condict. vt indebitū. vel ſine cā. Reſpon. non tranſit irrevocabiliter. ſed pars aliorum ſic.
u *Veteretur*] quia fecit teſtamentum. & codicillos.
x *Eandem rem*] & non præſumitur quod hoc facere voluit. poſſet tñ ſi vellet. vt ſup. i. 1. l. quid ergo. §. 1. Sed contra videtur. vt ī. de proba. l. quinquaginta. ſed ibi quantitas. hic ſpecies. vt ar. ſup. tit. 1. l. plane §. 1. Item videtur ſolū primū teneri. vt ſup. eo. l. cum vno. & l. legatorū. §. qui plures. Sol. ibi verbum oēs. refert ad deſignatos in teſtō. hic non pōt referri. quia vnus ſolus erat in teſtō grauatus. vnde cum plurale circa eum reſtringi non poſſit. merito applicatur ad oēs. vt hic. & facit. C. de leg. l. cum quæſtio.
ADDITIO. Iſtā ſol. gl. ſequit Bar. poſſes tñ aliter dicere. ſ. quod ibi in codicillis nō fuerunt grauati oēs. licet oēs fuerint ſcripti. ſecundum eundem Bar. Sol. tñ gl. eſt melior.
¶ *Fundo legato*] CASVS. Fundū meū. in quo Titius vſumfrūctū habebat. tibi legaui. certè nō ſolū ꝓprietatē fundi. ſed vſumfr. ab hāde meo petere poteris. Item. ſi dictus fundus eſſet pars

a *Non diuiſione*] ſcilicet facta.
b *Non idem*] ſ. quod dixi qñ ſimpſit pars fuit legata. Sed certè imò idē: quia ſicut ſup. ita nec hic in vno ſoluente liberatur alius. eſt iñ hic aliud, qa hō. qui ab vno mihi ſoluitur, ſi deſinat eſſe meus non ſoluetur ab alio, qa oñdi pōt hō ad oculū, in quo concurrit hmōi cā lucratiua: vñ & ſolutus vī in obſone ſolus fuiſſe. & nō alius. & hoc eſt. hominis. &c. ſed pars fundi ſoluta nō pōt oñdi: vñ nec fuiſſe vī ex cā lucratiua debita: vnde eadem ſolui poteſt. Azo.
c *Duobus*] i. duorum.
d *Legatur*] eidem.
e *Nam qui*] puta Stichus.
f *Alienatus*] à legatario.
g *Stipulatus ſim*] puta ſi ſim ſtipſt à te hodie m i gñe. & ab alio ſtipſs ſim ſimiliter hominem in genere. aliud autē ſi ab vno eſſem tm̄ ſtipſs. quia poterit ſolui q meus fuerit. vt ī. de ſo. l. qui decē. §. Stichū. & l. ſi quis duos. quæ ſunt ꝯ. Vel dic hic de rigore ibi de æquitate. dicit enim ibi in ipſa l. qui decem.
h *Oratione*] ſ. ſi hō legeī: hoc. n. eſt. &c.
i *Hominem continet*] quātū ad ſolutionē. qm̄ gliber in ſolutione eſt. nō aūt quantū ad obligationē. vt ꝑ barat ī. ut. t. l. cū incertus. cum. ficiat ibi ſimilitudinē inter legatum hominis in gñe. & legatum Stichi: & ſic non ob. ſup. de pact. l. ſi vn⁹. §. ſed gñaliter. ſecus dico cū quis promittit Stichū. aut Pāphilū ſub alternatione: quia vterq; eſt in obligatione. licet quidam ꝯ. vt ſup. de mino. l. & ſi fuer.⁹ & inf. de verb. obl. l. ſi duo. Alij dicunt continet. i. continuiſſe videtur. etiam quo ad obligationem facta ſolutione eius, qui ſolutus eſt.
k *Sepelierit*] ſuo arbitrio. non teſtatoris.
l *Totum pretium*] vt appareat quanto minus valeat propter ſepulturam. ſic ſup. ſanxit circa .Mæuius. §. fi.
m *Soluta*] pro parte, quæ ſupererat. Vel die totus, licet inefficaciter quo ad religioſam partem.
n *Ex teſtamento*] imò in factum. vt ſup. eo. l. in hæres rē. quæ eſt contra. Sol. hic alibi poterat cōmodè inferri. vī quaſi dolo ſit ſepulturæ illatæ aliqua mercede iure liberatus eſt. ſed ſi ſit ſoluendo agit in factum. vt ibi. & ſ. de relig. l. ſcriptus. in n. & l. at ſi ſig. §. ſed ſi res legata.
o *Locum*] locus eſt pars fundi. vt inf. de verb. ſign. l. locus. & no. qd tamē dicit. ff. partem petit totum. ſoluto cū quod deeſt. cōtingit liberatio. & ē idē vbicūq; in re ſoluta aliquid deeſt. vt hic eſt. & ī. de ſolu. l. etiam. vel cautio quæ rē ſolutā reſpicit. vt ī. de verb. obl. l. Iulianus. §. j. ſecus ſi pars ſoluit integrè. quia in ea parte cōtingit liberatio. ſiue ſpes certa. ſiue quantitas debeatur. licet ſecus ſit in gñe. vt ī. de ſol. l. ſi ſtipulatus. & ī. ea. l. §. fundo. & C. de reb. alié. non alie. l. fi.
p *Alienatum*] dediſſe. vt C. de reb. alien. non alien. l. fin.
q *Res legata*] Nunquid hic ſolus grauatus eſſet rem hæreditariā in ſolidum præſtare. & ſi alij nō eſſent grauati. quaſi videntur ſibi prælegata: an habeat ſibi neceſſe dare æſtimationem partium aliorum? Reſpon. ſatis eſt. ſi pro portione ſua tantū præſtet. vt ſup. titu. 1. l. ſi fundum. ff. ſi libertus.
r *Abſtulit*] i. accepit. ſic inf. de fur. l. qui vas. j. reſpon.
ſ *Codicillis*] in quib. omnes grauati hæredes.
t *Ab omnibus hæred bus*] nunc iūdex non quæri dēbet ab omnib. nec. n. quærit pro parte eius. qui pōtulit æſtōnem. ſed aliorum: vtpote cum æſtōnem condicere quaſi indebitam pro partibus aliorum poſſit. qui ſoluit vt ſup. de pact. l. ſi cū te ex cā Azo. & ſic iſti alij. vel dimittent ſolutā. vel ſoluent. ſi non ſoluerunt. Sed vī. quod non pro partib. aliorū poſſit peti. vt ī. tit. 1. l. cū tibi. §. j. ꝯ. Sol. hic ponit ſuit ſolutū. Item vī quod ēt pro parte primi tranſeat dēbitum: cum aut ſciens ſe non debere ſoluit. & non condicit: aut errando. credens ſe debere. & tunc tranſit. ſed condict. vt indebitū. vel ſine cā. Reſpon. non tranſit irrevocabiliter. ſed pars aliorum ſic.
u *Veteretur*] quia fecit teſtamentum. & codicillos.
x *Eandem rem*] & non præſumitur quod hoc facere voluit. poſſet tñ ſi vellet. vt ſup. i. 1. l. quid ergo. §. 1. Sed contra videtur. vt ī. de proba. l. quinquaginta. ſed ibi quantitas. hic ſpecies. vt ar. ſup. tit. 1. l. plane §. 1. Item videtur ſolū primū teneri. vt ſup. eo. l. cum vno. & l. legatorū. §. qui plures. Sol. ibi verbum oēs. refert ad deſignatos in teſtō. hic non pōt referri. quia vnus ſolus erat in teſtō grauatus. vnde cum plurale circa eum reſtringi non poſſit. merito applicatur ad oēs. vt hic. & facit. C. de leg. l. cum quæſtio.
ADDITIO. Iſtā ſol. gl. ſequit Bar. poſſes tñ aliter dicere. ſ. quod ibi in codicillis nō fuerunt grauati oēs. licet oēs fuerint ſcripti. ſecundum eundem Bar. Sol. tñ gl. eſt melior.
¶ *Fundo legato*] CASVS. Fundū meū. in quo Titius vſumfrūctū habebat. tibi legaui. certè nō ſolū ꝓprietatē fundi. ſed vſumfr. ab hāde meo petere poteris. Item. ſi dictus fundus eſſet pars

1† Fl. corporis.
2† Fl. generatim.
3† Fl. eademqi.
4† ali. & quēadmodum.
5† Flo. tametſi dominus eſt ſi deſinit.
6† Fl. deēt. &.
7† Fl. deēt. teſtō

diuiſione[a] corporum[1]† obtinent. Non idem[b] rñdetur, cū duobus[c] teſtamentis gñaliter 10
[2]†homo legatur.[d] Nam qui[e] ſoluente altero, legatarij factus eſt, quāuis poſtea ſit alienatus,[f] ab altero hærede idē ſolci non poterit.

¶ Eadem quoque [3]† ratio ſtipulationis geſt. Hominis. n. legatum, orationis[h] compendio ſingulos homines continet,[i] vtique[4]† ab initio non cōſiſtit in his, qui legatarij fuerunt, ita fruſtra ſoluitur, cuius dominium poſtea legatarius adeptus eſt, tametſi dominus 20
eſſe deſijt legatarius.[5]†
e

Si res legata traditur non perfectè, actio ex teſtamento adhuc durat ad ipſum. Bar.

¶ In fundo legato, ſi hæres ſepelierit,[k] æſtimatio referenda erit ad totum pretium[l] fundi, quo potuit ante ſepulturā æſtimari. Quare & [6]†ſi fuerit ſolutus,[m] actionem adhuc ex teſtamento[n] propter locum[o] alienatum[p] durare, rōnis eſt. 30

Diſpoſitio generalis ſequēs derogat ſpeciali præcedenti, quando cadit inter grauatos. Bart.

¶ Eum, qui ab vno ex hērdibus qui ſolus oneratus in teſtō [7]† fuerat, litis eſtōnē legatæ rei[q] abſtulit,[r] poſtea codicillis[ſ] apertis, ab omnib. hæredib.[t] eiuſdem rei relictæ, dixi dominium non quærere. Eum enim, qui pluribus ſpeciebus iuris vteretur,[u] non ſæpius eandem rem[x] eidem legare, ſed loqui ſæpius. 40

Hæres tenetur, ſi fundus traditur diminutus in iure vſusfructus, vel pignoratus, vel ab alio poſſeſſus: ſecus ſi alteri ſeruiat. Item non valet legatum rei meæ propter ſeruitutem alij debitam. Bar.

¶ Fūdo legato, ſi vſusfructus alienus ſit, nihilominus ab eodem rem locutus fuit ſæpius. h. d. vſque ad §. fundo.
k *Sepelierit*] ſuo arbitrio. non teſtatoris.
l *Totum pretium*] vt appareat quanto minus valeat propter ſepulturam. ſic ſup. ſanxit circa .Mæuius. §. fi.
m *Soluta*] pro parte, quæ ſupererat. Vel die totus, licet inefficaciter quo ad religioſam partem.
n *Ex teſtamento*] imò in factum. vt ſup. eo. l. in hæres rē. quæ eſt contra. Sol. hic alibi poterat cōmodè inferri. vī quaſi dolo ſit ſepulturæ illatæ aliqua mercede iure liberatus eſt. ſed ſi ſit ſoluendo agit in factum. vt ibi. & ſ. de relig. l. ſcriptus. in n. & l. at ſi ſig. §. ſed ſi res legata.
o *Locum*] locus eſt pars fundi. vt inf. de verb. ſign. l. locus. & no. qd tamē dicit. ff. partem petit totum. ſoluto cū quod deeſt. cōtingit liberatio. & ē idē vbicūq; in re ſoluta aliquid deeſt. vt hic eſt. & ī. de ſolu. l. etiam. vel cautio quæ rē ſolutā reſpicit. vt ī. de verb. obl. l. Iulianus. §. j. ſecus ſi pars ſoluit integrè. quia in ea parte cōtingit liberatio. ſiue ſpes certa. ſiue quantitas debeatur. licet ſecus ſit in gñe. vt ī. de ſol. l. ſi ſtipulatus. & ī. ea. l. §. fundo. & C. de reb. alié. non alie. l. fi.
p *Alienatum*] dediſſe. vt C. de reb. alien. non alien. l. fin.
q *Res legata*] Nunquid hic ſolus grauatus eſſet rem hæreditariā in ſolidum præſtare. & ſi alij nō eſſent grauati. quaſi videntur ſibi prælegata: an habeat ſibi neceſſe dare æſtimationem partium aliorum? Reſpon. ſatis eſt. ſi pro portione ſua tantū præſtet. vt ſup. titu. 1. l. ſi fundum. ff. ſi libertus.
r *Abſtulit*] i. accepit. ſic inf. de fur. l. qui vas. j. reſpon.
ſ *Codicillis*] in quib. omnes grauati hæredes.
t *Ab omnibus hæred bus*] nunc iūdex non quæri dēbet ab omnib. nec. n. quærit pro parte eius. qui pōtulit æſtōnem. ſed aliorum: vtpote cum æſtōnem condicere quaſi indebitam pro partibus aliorum poſſit. qui ſoluit vt ſup. de pact. l. ſi cū te ex cā Azo. & ſic iſti alij. vel dimittent ſolutā. vel ſoluent. ſi non ſoluerunt. Sed vī. quod non pro partib. aliorū poſſit peti. vt ī. tit. 1. l. cū tibi. §. j. ꝯ. Sol. hic ponit ſuit ſolutū. Item vī quod ēt pro parte primi tranſeat dēbitum: cum aut ſciens ſe non debere ſoluit. & non condicit: aut errando. credens ſe debere. & tunc tranſit. ſed condict. vt indebitū. vel ſine cā. Reſpon. non tranſit irrevocabiliter. ſed pars aliorum ſic.
u *Veteretur*] quia fecit teſtamentum. & codicillos.
x *Eandem rem*] & non præſumitur quod hoc facere voluit. poſſet tñ ſi vellet. vt ſup. i. 1. l. quid ergo. §. 1. Sed contra videtur. vt ī. de proba. l. quinquaginta. ſed ibi quantitas. hic ſpecies. vt ar. ſup. tit. 1. l. plane §. 1. Item videtur ſolū primū teneri. vt ſup. eo. l. cum vno. & l. legatorū. §. qui plures. Sol. ibi verbum oēs. refert ad deſignatos in teſtō. hic non pōt referri. quia vnus ſolus erat in teſtō grauatus. vnde cum plurale circa eum reſtringi non poſſit. merito applicatur ad oēs. vt hic. & facit. C. de leg. l. cum quæſtio.
ADDITIO. Iſtā ſol. gl. ſequit Bar. poſſes tñ aliter dicere. ſ. quod ibi in codicillis nō fuerunt grauati oēs. licet oēs fuerint ſcripti. ſecundum eundem Bar. Sol. tñ gl. eſt melior.
¶ *Fundo legato*] CASVS. Fundū meū. in quo Titius vſumfrūctū habebat. tibi legaui. certè nō ſolū ꝓprietatē fundi. ſed vſumfr. ab hāde meo petere poteris. Item. ſi dictus fundus eſſet pars

me obligatus, vel esset eius alienata possessio, pro utroque ages ꝙ hæredem meum, si aũt seruitutes debat alijs d. fundus, non tenebit hæres eum liberare, puta, si debeat fundus Titij seruitutẽ itineris, vel aquæ ductus. Sed quid si Titius ꝓdictus, qui hẽt d. seruitutes in fundo meo, cum meo fundo mihi legeret nunquid valet legatũ ad hoc saltem, vt videantur remissę seruitutes? Et dicitur quod nõ, quia extra rem sunt dictæ seruitutes.

1 † Fl. consistit.

¶ *A municipibus.* Institui mihi hæredes municipes alicuius loci, & ab eis legauit Titio fundum, detracto vsufr. nunqd valet legatũ. Et vi quod nõ, quia municipes non vñt posse amittere vsumfr. vñ legatũ proprietatis vt inutile ꝙ ab eo vsufr. abscedente sed certè ñ è verũ, quia municipes benè pñt amittere vsumfr. non vtendo. Viuia.

2 † Fl. deest. mihi.

3 † Fl. sinãt. & Bal. facit ad hoc l. cũ alieni. C. de te. & l. rubr. C. de cõtrahen. empt. & vendi.

4 † alias legatur ꝓter istas cãs legatũ non valebit.

a *A hærede*] pstituẽ, quia legatarius petit, l. vsumfru. idest vsus fructus æstimationem.

b *Non in parte*] l. proprietatis. vt inst. eo. ꝙ. sed si cui. Vel dic, in parte, i. proprietate, q̃ ẽ pars dũ, q̃ q̃. q̃ dic. vt ꝙ. d. vsuf. l. 4.

c *Rei*] l. proprietatis.

d *Continet*] l. vsumfr. sed fundi legatum continet oẽ emolumentum, ẽt vsumfr. ergo vsus fr. petit posset act. ex testõ. vt ꝙ. de vsufr. leg. l. si Titio. & l. si alij, sed in casu ꝓx. peritur ipse fundus, & est ratio, quia in primo casu pro parte contingit liberatio, quasi in parte proprietatis, in secundo non, vt inst. de sol. l. si stipulatus. ꝙ. 1. & no. sup. comma. l. 3. ꝙ. 1.

e *Fundi*] l. testatoris. sed in alieno potest poni casus.

f *Ob reliquas* ab vsufructu.

g *Legatum*] i. tem legatum.

h *Agetur*] ad ipsum fundum. vt modo nota.

i *Aliena possessio*] i. alius possidet, & hĩs tenet dare possessionẽ legatario, alias nec tẽ tradere vñ vt ꝙ. de act. emp. l. 2. ꝙ. j.

k *Seruitutibus* prædialibus, vt ob eas teneatur hæres, si extraneo debeantur, nisi vt optimus, maximusque est, legatus esse tunc n. liber tradi debet, vt hic & sup. tit. l. l. Seruo legato. ꝙ. si fundus. & arg. sup. de euic. l. quod ad seruitutes.

l *Remanet*] ergo erat testatoris, vel aliena, hic legatarij.

m *Ipsa re sa*] quia testator in ea habuit vsumfr. vel aliã seruitutẽ prædialẽ, vtpote cũ plenã ẽt sine legato sim habiturus proprietatẽ illo mortuo. *Sim* R. idẽ dici ꝓ in qualibet ꝓdiali seruitute, q̃ dẽtur legãti in prædio meo qđ mihi legauit, vt hic innuit. & arg. ꝙ. eo. l. cũ filius. ꝙ. dñs Azo. & *sim* hoc referri hic ad primũ. & ad proximũ. Sed q̃d de medio, l. si hẽt ius pignoris? Vi idem, quod non videat esse remissũ, vt hic, *sim* Azo. sed ꝓ *sim* ꝓx. vt ꝙ. de libe. leg. l. 1. & ꝙ. tit. 1. l. senatus. ꝙ. fi. sed põt dici hic de rigore, ibi de æquitate loquitur *sim* Azo. Vel dic, hoc non referri ad pignus, vel ad possessionẽ quã hẽt testõr. aut testõr hẽt ius in re, vel pro re legatarij, aut extra rẽ licet ꝓpter legatarij, si in re, vt hypotheca, vel ius superficiei, vel ꝓ re, vñ hẽt vtilẽ in rem: & tunc valet legatũ rei legatarij, vt ꝙ. tit. 1. l. si domus. ꝙ. fi. & d. l. 1. de libe. leg. & ꝙ. tit. 1. l. si tibi hẽ in prin. l. ẽ si pro re, vt qa legatarius dẽt eam testõri ex vendõne, vel alia cã. & tunc idẽ vt ꝙ. tit. 1. l. apud. ꝙ. si Titius. & arg. C. de ꝓhen. empt. l. cũ res. In tertio qñ extra rẽ puta seruitutẽ pro qua hẽo confessionã quæ extra rem datã licet pro seruitute rei inhærenti: & tunc hoc ꝓpriè loquendo si certum, siue realis, siue testatoris, siue alius hẽt hæc iura in re legatarij, non valet, vt hic. nã hic non facit vim, quis hẽat hęc tota dicet quidam dixerunt valere, qñ testõr hẽbat. arg. d. l. apud. ꝙ. si Titius. Sed ibi erat ei debita, non autẽ dẽ hre ius in re. Item pro eis erat sup. de ꝓhen. empt. l. qui tabernas. & facit sup. de euic. l. sed. & si quid. ꝙ. j. & sup. eo. l. is cui. & inf. de verb. sign. l. recte. in prin. & sup. de do. l. & eleganter. ꝙ. non solum & inf. de do ꝓx. l. licet. & sup. tit. j. l. si res.

n *Non remanet*] vt sup. de vsufr. l. 2. Item & aliis modis, vt per arrestum, vt sup. quib. mo. vsusfr. amit. l. si vsusfru. Item centum annis, vt inf. de vsufr. leg. l. si vsusfructus. l. 2.

o *Vnum*] qñq; dignũ, qñq; indignũ. vt sup. eod. l. cum quidam.

Vnum ex familia] CASVS. Hic casus porrigitur vsq; ad ꝙ. si rem tuã. & vsq; illuc multas format qõnes. & casus primi talis ẽ. Sẽpronius instituit hĩdẽ Titiũ. & rogauit cũ, vt cũ mo. eret idẽ hĩs, restitueret fundũ Cornelianum vni de familia ipius testõris, cui vellet idẽ Titius. & ei dederet electionem, certè dẽt eligere Titius, cui dedit, cũ credit se moriturũ in breui: & si q̃dem in suo testõ legerit, quẽ elegit, d. fundũ, inutile est legatũ: qa ex testõ Sẽpronij peti põt. Sed nũquid dicemus non valere legatum quasi creditori relictum? an verò dicemus valere ꝓp hoc, q̃ Titius põt mutare electionẽ. & sic nõ erit creditor ille, q̃ prius erat electus? & certè siue duret electio, nõ poterit ex illo testõ, in quo datũ est ei legatũ, ab hĩde petere, sed ex testõ Sempronij: siue aliũ de familia eligat, nõ poterit primus dictus petere ex testõ Sẽpronij, neq; ex testõ Titij hĩdis Sẽpronij. & capias versiculum itaq; si cũ &c. & legas vsq; ad ꝙ. sed si vno. & postea reuertaris ad ꝙ. si de Falcidia. vbi ita q̃ritur: Nunquid, vt hẽat locũ lex Falcidia in d. legato, vel non habeat, inspiciemus bona Sempronij testatoris? an bona Titij hĩdis, qui eligit vnũ de familia, vt daret d. fundũ ꝫm præceptum Sempronij? & certè inspiciemus bona Sẽpronij. perinde. n. oia debẽ seruari, ac si nominatim legasset Sempronius d. fundum illi, quẽ hĩs postea elegit. & hĩs nihil ei de suo dat. sed Sempronius testator. mõ vade ad ꝙ. sed si vno. & ita ponas ibi cat. im. Pone eodem casu retento, q̃ Titius hæres vnum ex familia Sempronij instituit sibi hæredẽ. & d. fundũ extraneo totũ legauit, certè non vt voluntati Sẽpronij testõris satisfecisse, vñ alij de familia illius fundũ petent, & pars eius, qui institutus est deduceret, & tanto minus alij petẽt. Quid si instituit dictus hæres duos de familia Sẽpronij, & quartã partẽ defuncti extraneo legauit, & sic tres partes fundi in illa hæreditate reliquit, & sic illi duo de familia hĩdis instituti ab hĩde hũt illas tres partes? certè alij de familia non petent de illis trib. partib. aliquid, sed de quarta extraneo per hĩdẽ relicta petẽt partes suas. Sed pone, q̃ d. hęres Sẽpronij d. fundũ vni de familia Sẽpronij reliquit, & rogauit, vt eũ extraneo restituat: certe si eum ille in alia mana reliquit quantũ prædictus fundus valet, bñ valet fideicom. & non alias. & hæc oia locũ hũt qñ ita rogauit Sempronius testator hæredẽ suũ Titiũ, vt dixi in prin. l. Si aũt dixisset, q̃ non exiret de familia sua d. fundus, si quidẽ instituat Titius hĩs aliquẽ de familia & roget cũ, vt d. fundũ alij det illum fundũ alij petent de fam. sed hĩs institutus ab hĩde tenetur dare extraneo æstimationem fundi. sed hĩs Sẽpronij non rogat illum de fam. quã instituit, vt extraneo restituat, hẽbit fundum: sed cauebit alijs de fam. quod ille fundus de fam. non exhibit, nec alij ꝓstabit. & hoc vsq; ad ꝙ. rogo. vbi ita ponas casum. Pone quod d. Sẽpronius testõr rogauit Titiũ hæredem suum, vt d. fundum vni ex libertis det, cui vellet certè potest hĩs eligere cui det. & tamen nullus ex libertis põt petere. & si ante mortatur hĩs, q̃ elegerit: cęs liberti petent etiam fundum. vel etiam vnus, si vnus tantum existat.

¶ *Si rem meam*] Instituit mihi hæredem Titium. & rem suam, credens meã esse, legauit Sempronio. certe hũ valet legatũ, quamuis non valeat legatũ, vt legẽ Sempronio rem, quæ nõ est mea nec hæredis. & eam credo meam esse.

¶ *Si omisso*] Si instituo te hĩdẽ. & rogo te, vt hĩditatẽ alij restituas. & rogo p alia verba, certe hũ valet fideic. & de hoc ponit vnũ exẽplũ. Certe si marit' institutus vxori dixit: Nõ dubito, q̃ nihil nobis hoc testamus. verba quidẽ hmõi non pro fideic. & filij pũt fideic. petere. sed vxor ea, q̃ donauit, vbi vir eam restituet, filijs. nã dos ꝓpriè his verbis nõ continentibus maritus noluit eã rogasse de d. rebus donatis filijs restituendis, quia tunc bene tenetur. & h. d. cum l. seq.

dam. 1. & 2. reſpon. & dic, quod dicit teſtator hæres cum morieris fundũ Bottianum reſtituas vni de familia mea. & vocetur teſtator Sempronius, hæres Titius.

a *A ſe*] hærede.

b *Debet*] non enim a eſt in poteſtate hæredis an debeat, ſed cui de familia detur: vt inf. §. ſi de Falcidia. Accur.

c *Fruſtra*] nã etiam ſi nõ legaret, nihilominus ex alio teſtamẽto ageret, vt §. eo. l. cũ quidam. 3. reſp. & ſic dſ ſuperuacuum. i. nullum, vt ſup. eod. l. ſtatuliberum. 3. reſp.

d *Relictum*] quod nõ valet, vt inf. l. proxi. circa princ. ibi, debitor autem &c.

e *Voluntati*] ia eligendo. Accur.

f *Sine tamen*] nunc reſpon. quod non valet tale legatum.

g *Creditor*] facit inf. ad l. g. Fal. l. ſi fil. & inf. eo. §. duos.

h *Mutetur*] & alium eligat, nã primo electus ex nullo teſtõ petet: alioquin ſi tantũ mutet, & neminẽ eligat, huic cum cęteris cõpetit petitio, vt §. eo l. cum quidam. 3. tñ. eſt ergo añ mortẽ hæredis in ſuſpẽſo ſit creditor, an nõ. & eſt ſic ff. de reb. dub. l. q. dã. Sed vr non poſſe mutari, vt ſup. tit. 1. l. hmõi. §. ſi Stichũ. ff. Sol. hic dixit, cũ morietur hęres. Item hic electio perſonæ legatarij, ibi rei legatæ.

i *Si de Falcidia*, proſequitur ſuperiorem materiã per multas quæſtiones vſque ad §. rogo. & ideo nõ eſt hic §. niſi gratia euidentioris intellectus.

k *Primo teſtamento*] ideoque primi teſtatoris noſe duntaxat, & eius bonis inſpectis, non etiam hæredis, hoc legatũ minuere valet lex Fal. & vt ff. ad l. Fal. l. pater ſi ita. & §. de hęr. inſtit. l. aſſe. & C. de ind. l. agriſſimi. in fi. & die ar. qd ibi no.

l *Neceſſaria*] neceſſe habet hæres eligere, vt hic, & ſup. in prin. huius l. & inf. de reb. dub. l. verum. §. cum quidã. quia ſi non eligat, proximiores de familia venient, vt ſup. eo. l. cum quidam. 3. tñ. & §. ſi. & l. cum ita. §. in fideicõ. & facit ſup. de hær. inſtit. l. ſi ſeruo fideic. & ad Sylla. l. 3. §. verum. & ſup. de uſufr. earum re. quæ vſu conſum. l. tribus. Aliud etiam. & inf. de aqua quoti. & eſtiu. l. 1. §. pen. in fi. Accur.

m *Beneficium*] hoc eſt non dicitur hæc liberalitas prouenire ab hærede, quia tunc non detraheret Falcid. ſed modo detrahit, quia non prouenit ex eo legatum, vt hic ſubijcitur, quod eſt enim &c. licet eligere poſſit.

n *Vni*] etiam vlteriori, quia hic habebat electionem, vt §. eo. l. cũ quidã ſi vero familiæ relictũ eſſet, priores in gradu præferent, vt §. eo. l. cũ ita. § in fideic. & no. C. de ver. ſign. l. ſi.

o *Cæteri*] de familia.

p *Conditione*] legati tacita. cum enim leget teſtator ſic: vni de familia dato, ſingulis (ſi alteri non dedit) dare iuſſus, videtur hæres, vt ſup. eo. l. cum quidam.

q *Inſtituto*] à Titio hærede rogantis, ideſt ipſius primi teſtatoris. & die in ſolidum. at ſequens §. ſi duos. in parte hæreditatis, & parte fundi ponit caſum.

r *Ille fundus*] Bottianus, qui vni ex familia, cum moreretur hæres, iuſſus eſt reſtitui. R.

ſ *Ex illo teſtamento*] ſcr mo, puta Sempronij.

t *Petetur*] i. petent alij de familia illa, qui non ſunt inſtituti hæredes ab inſtituto hærede rogati. & hoc propter actionem perſonalem ex teſtamento: cum poſſent agere in rem cõtra legatarium extraneum poſſidentem.

u *Haret extraneo*] hoc vr falſum. nam inſtituendo hæredem vr cum elegiſſe, vt §. eod. l. 9. ſed & ſi fundum §. Sol. hic teſtamentum fuit ad extraneũ, vt nec momento apud hæredem maneat vt ſup. de pecu. l. ſed ſi damnum. ff. ibi, licet nulla &c. & inf. de ſur. l. à Titio. quod ibi eſt ſecus. Vel die, vt ibi.

x *Cæteris exceptis*] quæ tranſit ad legatarium, ſi cõueniatur act. in rem: vt ſup. §. de pact. l. ſi tibi cccẽ. §. pactum. hæres autẽ legantis pro vna parte inſtituto hærede non poteſt, vt inf. eo. l. ſi rem. Azo.

y *Partem intelligitur*] i. vt habeat partes tãtum viriles deducta parte inſtituti. & ad hoc facit, quod no. ſup. eo. l. ſi Titio.

z *Quæ ratio*] Eſt autã hæc ratio, quia de familia ſunt & hęres relinquit extraneũ: ergo & ipſe cũ ſit de familia, admittitur, ſic ergo partem facit. & hoc vocat cõpenſationem impropriè tamen. in ſtatutis enim eſt obligatus. ſicut & teſtator erat, actione ex teſtõ ijs, qui ſunt de familia: ſed è contra illi nullo modo inſtituto ſunt obligati. nec enim plures legatarij ſunt inuicem obligati: ſed ſi vnus totam rem poſſidet, tenetur alijs rei vendicatione. non ergo poteſt dici compenſatio: cum nõ ſit hinc inde debitum. vt §. de compenſa. l. 1. potuit ergo pro computatione. ſic ſup. eo. l. Titia. §. qui in vita, quidã iñ dicunt contrariũ notantes. & dicẽtes hic compenſari. quod vtrique debetur in genere. quod ſatis concedi poteſt per legem §. de hære. inſtit. l. qui non militabant. 1. reſp. & ſup. ſi pars hæreditatis. l. 1. §. pe. lex tamen iſta non probat hoc, ſecundũ Azo.

a *Fortem ibi*] tribus Ioan.

b *Scripſerit*] Titius rogatus reſtituere fundum Bottianum.

c *Ha editatis*] i. hoc ipſo, quod ſunt hæredes rogati, non tamen ex eius teſtamento, ſed legantis. ſ. teſtamento, vt ſup. eo. l. 1. in prin. Azo. Melius ergo dixiſſet legatarius. H.

d *Si alteri*] qui eſſet de familia. facit enim hic tantum generalis collatio, quantum ſpecialis, vt C. de ſecun. nup. l. ſi quis prioris. §. incertum. Sed arg. contra. auth. nunc autem. ibi poſita, quæ eſt in Auth. de nup. §. ſoluto. colla. 4.

ADDITIO Dic, quod illud eſt ſpeciale iſtud regulare, vt no. ſup. de acquir. hæred. l. ſi quis mihi bona. ſecundum Bart. hic.

e *Prælia*] ſcilicet quarta.

a Secus ſi nõ poſſet apparere de mente teſtatoris, tũc ad hæredẽ ſpectaret interpretatio. ſi qs ſeruũ. ff. ſi Inter. ſup. eo. & ibi Bar.

1† Flor. ei quem elegit.

2† Fl. conſtit.

3† Fl. dubitat.

4† Fl. de reb. de.

5† Fl. videatur reliquiſſe.

6† Fl. relinq. eum nimodo.

7† Fl. deficiunt.

8† Fl. hæredi.

9† Fl. penſationẽ.

10† Fl. nõ petei, nõ magis ꝙ ſi alteri.

11† Fl. alteri.

a *Petent*] s. si simul veniant ad petitionem. alioquin quando sunt plures rei credendi, qui in familia continentur: gradum dignitate, & absentium ex iusta causa ratione seruata, occupantis erit actio. cõditioq; melior. vt ff. eo. l. si Titio. & l. si quis Titio. & l. cum quidam. & l. si ñ. & l. oĩa. & inf. eo. l. peto. ff. fratre. R.

b *Compensa tione*] hoc expone, vt supra proxi. §. nam & si conueniantur hæredes rogati actione ex testõ. vel ẽt rei vendicatione, cum nondum tradiderint exteroexcipient, vt retineant: vsles in illa quarta. Item & si extero est tradita. & ipse conueniatur rei vẽdicatione: quod potest, vt ff. eo. l. cum pater. §. libertis. excipiet ex psona hæredũ. & hoc no. sup. proxi. §.

1† Fl. admissa propter hæredes virilẽ portionum pensatione.

c *Ab extraneo*] l. an extraneꝰ petere possit.

2† Fl. deest, ab extraneo.

d *Dixi, ita demum*] idest, ita vt hæres satisfeciſſe videatur legãtis, si præterea &c. quod est verũ. si prior testator ita dixit: cui voles dato. secus si ita: ne prædiũ exeat de familia. tũc enim post mortem electi legatarij cæteri petent, vt inf. in verbo turis &c. Azo.

3† Fl. possit.

e *Tantum idem*] secus si minus, nam in eo, quod vltra est, onerari non potest, qualitercunque varies, nisi in casib. duobus, vt inf. eo. l. imperator. §. si centum. & inf. ad leg. Falc. l. sed si non seruus.

4† Fl. his non inclus. non sunt.

5† aliàs, tantundẽ est.

6† Fl. effectia.

7† aliàs, & si quidem.

8] Fl. nõ.

petent,[a] admissa propter hæredum virilem portionem compensatione.[b] 1†

Eligens non potest electum grauare, vt alteri restituat, nisi ei tantumdem relinquat, & tũc ẽt poterit ab extraneo vẽdicari, si dominus fuerit, ne exeat de familia. Bar.

¶ Sed & si fundum hæres vni ex familia reliquerit, eiusque fidei commiserit, vt extero eum restituat: quæsitum est, an hoc fideicommissum ab extraneo [c] 2† peti posset? 3† Dixi, ita demum [d] peti posse si (præterea 4† tantum eidem [e] 5† relictum esset, quod) fundi pretium efficeret. [f] 6† Sed si quidem 7† ille prior testator ita fideicommissum reliquisset, Rogo, fundum, cui voles, aut quibus voles ex familia, relinquas: rem in expedito fore. § Quod si talia verba fuissent, Peto, ne 8† fundus de familia exeat: hæredis [h] hæredem propter sequens fideicommissum, quod in extẽrum collatum est, oneratum [i] intelligi: petituris deinceps cæteris ex primo testamento [k] fideicommissum, post mortem videlicet eius, [l] qui primo electus est. Et ideo si [m] electo vno fideicommissum in extẽrum non conferatur, [n] nõ aliàs ei, qui electus est, fideicommissum præstandum erit, quàm interpositis cautionibus [o], fundum, cum morietur, si non in familia cum effectu relinqueretur, restitui. P

Iussus cũ morietur eligere, potest donec viuit eligere; & ante nullus admittetur, sed eo non eligente omnes. Bar.

¶ Rogo, fundum, cum morieris, restituas ex liberis, 9† cui voles. Quod ad verba [q] attinet, ipsius erit electio: nec petere 10† quisquam poterit quandiu præferri [r] põt alius: 11† defuncto eo, priusquam eligat, petent omnes. itaque eueniet, vt quod vni datum est, [s] viuis pluribus vnus [t] petere non possit, sed omnes petant, [u] quod [x] non omnibus datum est: [y] & ita demum petere possit vnus, si solo 12† moriente eo superfuerit. 13†

Si testator legat rẽ hæredis, vt suam, valet legatum. Bar.

h *Hæred.*] s. rogatis ne de familia exeat, quia hæres tenetur vni de familia præstare Caio. & rogauit eum Caium, vt extero restituat.

i *Oneratum*] in æstimatione fundi, quasi testator. s. Titius forsãs reliquisset per fideicom. rem alienam, vt C. eo. l. rem alienam. & hoc tunc cũ extero de familia petent, quod quãdo sit subijcit.

k *Ex primo testamento*] s. Sempronij.

l *Erat*] s. legatarij. s. Caij, qui erat de familia & rogatus erat extero præstare, nam donec ille legatarius viuit, cum sit de familia, non debet: & quia habere videtur, cum alius habeat ab eo: sed eo mortuo, si extraneum, i. fideicõ. reliquit successorem, in ea re cæteri admittuntur. posset tamen & aliter distingui. vt no. inf. eo. l. peto. §. prædium. in fine.

9† Fl. liberis.

10† al. nec hoc petere.

11† Flor. alius põt.

m *Et ideo si*] i. quamuis q. d. multo magis sit hæc cautio, de qua hic subijcit, vt in extraneum conferatur, *fm* R. vel lege secundum Azo. si conditionaliter, quia si rogauit hæres Titius eũ legatarium, qui erat de familia, vt extero restitueret, cessaret cautio, vtpote cum in extraneum conferat ex hæredis expressa voluntate.

12† Fl. si solus.

13† Fl. si perfuit.

n *Non conferatur*] i. non rogauit eum, qui erat de familia, cui legauerat, vt extraneo daret.

o *Interpositis cautionibus*] i. cautione. ad quod inf. de au. & arg. leg. l. si vxori. §. si. & l. Titia. Item facit inf. tit. 1. l. pater. §. 2. & de reb. dub. l. vtrum. §. 1.

p *Referat*] ipsi danti, cum dans sit de familia, alioquin caueret se restituturum familiæ, vt inf. eo. l. peto. §. fratre.

q *Quod ad verba*] non tamen minus quo ad sententiam.

r *Præferri*] quod est semper viuente rogato, vt sup. eod. l. in principio.

s *Datum est*] i. dari potuit per electionem, vt inf. de statu. lib. l. Labeo. vel ponitur pro dandum.

t *Vnus*] s. tantum.

u *Sed omnes petant*] si simul veniant, quod dic, vt sup. eod. l. cum quidam. & l. si tamen.

x *Quod*] sub. illud quod. &c.

y *Datum est*] ex primo testamento. voluit enim vnum eligi, non omnibus dari præcepit, sed quia non est electus, omnes petent. Azo. & facit inf. eod. l. cum pater. §. hæreditate. & §. rogo. & inf. tit. 1. l. pater. §. filiam. & inf. de rebus dub. l. vtrum. §. 2. & inf. de bon. lib. l. si filius. §. cum filius. & inf. vnde cog. l. 1. §. si quis. & inf. de iure fis. l. edicto. § idem. & §. cum autem. & sup. si pars hær. pet. l. antiqui. & sup. tit. 2. l. si a pluribus.

a Nec

a Non cogendum] nam in aliena locum habet, vt hic ſ. bijcit, & C. eo l. cum alienam, & de fideicom. l. prædia. & ſup. tit. 1. l. ſi quis inquilinos. §. j. Sed arg. contra ſup. tit. 1. l. ſi domus. §. 1. a & l. non quocunque. §. 1.

b *Redimere*] quia erat extranei, hic autem ipſius hæredis.

c *Facilitatem*.] ideoq; in re hæredis eſt eadem facilitas, nam ſicut propriam, ita hæredis legare poſſum[2], vt Inſt. eo. §. non ſolũ, & inſ. de vſufru. leg l. Stichо.

d *Rei*] ſcilicet, legatæ.

e *Verba*.] ſolennia, quæ olim exigebantur hodie non, vt Inſtitu. de ſing. reg. per fi. relic. §. fin. vel pone, (& hæc eſt melior) ſic. quod teſtator ſemiplenè reliquit fideicom. ita ſ. hæres meus per fideic. fundum Sempronio, licet enim verbum, dato, vel æquipollens nõ ſit expreſſum tamen, quia ſcriptura b congruit menti teſtatoris ſicut, & ea, quæ debuerunt ſcribi, tenet fideicom. vt C. de fideicom. l. 1. ſic enim eſt in inſtitutione, vt ſup. de hæt. inſti. l. 1. §. qui neque, & §. ſinautem, & l. quotues. §. 1 & C. de teſt. l. errore, & in l. legatis, & Inſti. eod. §. noſtra autem, & C. communi. de leg. l. 1. & ſuprà. 1. l. ſi in teſtamento. Vel dic tertio, quia teſtator legauit charitas ſuas, intelligens libros: nam ſignificatio verbi nõ congruit ſenſui teſtatoris, ſed quia aliquo modò poteſt aptari, tenet, vt inſta titu. 1. l. librorum, §. quod tamen Caſſius.

f *Vxor eius*.] hæres inſtituta.

g *Honor*] habitus à viro vxori.

ADDITIO. No. ex hac gl. iuncto tex. s m Bal. quod viri honorant vxores, facit inſ. de lega. 3. l. item in legato. Virum autem debeant cõfidere in eorum vxoribus? dic, quod ſic, vt per hunc tex

h *Tranſactis*] i. finitis p mortẽ, non mala gĩa perdiuortium.

i *Quæ melius*] i. benè, vel melius, quam mõ ipſa facere velit.

k *Prouidentiſſimus*] prouidentia in armis: religio in legib., vt Inſti. in proœmio. in princip ibi, viris religioſis &c. & ibi ſumma prouidentia.

l *Verba*] ſolennia, vel etiam conſueta hodie: nam omnia ceſſabant, & tamen valet, vt hic, & inſ. tit. 1. l. Pamphilo, & de adi. leg. l. alumnæ. Sed contra. inſ. eo. l. cum pater. §. mando. Sol. ibi dando conſilium. Item contra. inſ. tit. 3. l. generali. Sol. ibi. Item contra inſ. tit 1. l. pater filium. §. pen. Sol. ibi. Item facit ſup. tit. 1. l. & hoc & l. eo modo, & inſ. l. peto. 2. & 3. reſpon. & ſup. tit. 1. l. filius familias. §. vt quis.

m *Equent. Extra bonorum cauſam*] Imò contra. cum rerũ donatarũ à viro in vxorẽ detur viro rei vendicatio, vt C. de rei vxo. actio. §. tacea. & ſu. de dona. inter vir. & vx. l. videm. ergo ſunt in bonis defuncti, vt inſ. de verb. ſig. l. bonorum. §. in bonis. Sol. quidam dãt hic loqui de donationibus, quæ non ſunt prohibitæ inter coniuges, quod non videtur ex eo, quod ſequitur, plane ſi nominatim &c. Nã nec in his põt nominatim rogare, niſi tantundẽ eidẽ relinquat, vt ſup. eo. l. proxi. §. ſed ſi fundum. Die ergo extra cãm bonorum. i. quia ſeparata ſunt ab alia ſubſtantia, & licet ſint in bonis, non tamen ſunt ex bonis, & ſic intellige extra bona, hæc nempè inter ſe differunt, vt Inſti. vi bon. rap. §. fi. in prælegationibus autẽ diſtingue, vt no. C. de fideicom. l. cum virum. Vel dic extra cauſam bonorum, quia trahitur retro reuocatione non ſecuta, vt C. de don. inter vir. & vxor. l. donationes. Accurſius.

PEto Lucí] CASVS. Volens Titio centum legare, ita dixit, peto Luci Titi, vt centum ſis centum aureis, benè valet legatũ. idem eſt ſi propartẽ eũ hæredem inſtituit, & dixit, vt centum aureis eſſet cõtentus, pro ſua hæreditatis parte, quæ fortè valebat ducenta: nã cohæredis ſui petent ab eo totũ ſuperfluum centum aureorũ, quaſi eis fit relictũ fideicõmiſſum, & idem eſt, ſi Titium ſolũ hæredẽ inſtituit, & dixi poſtea eũ debere eſſe contẽtum centum aureis, p tota hæreditate. nam legitimus meus peteret totum ſuperfluum à centum aureis.

¶ *Prædium*] Si relinquo prædium vni de familia hĩ de eo inſtituto, & prohibeo ne iſtud prędiũ alienet extra familiã, & creditores eius hĩdis illud vendiderunt cũ alijs bonis hĩdis: ſecurus eſt emptor quandiu viuit hæres.

¶ *Mater*.] Titia inſtituit filiũ ſuum impuberẽ, eiq; tutorẽ dedit, & fidei tutoris cõmiſit, vt ſi filius iſte decederet intra 14 an. reſtitueret illã hĩditatẽ Sẽpronio, certè valet fideic. licet nõ filio de iure nõ det tutorẽ. Idẽ in pr. e non iure tutorẽ filio ſuo dante: nam, & tunc valet fideic. à tutore relictum, & idẽ eſt, ſi a principio valuit tutoris datio, & poſtea annihilatum eſt, q põt cuenire trib. mod. q in littera ponunt. & eſt cõ in oĩb. ſupradictis, qavt relictũ fideic. a pupillo, & ñ a tutore, & eadẽ rõne attẽta, à tutore filio meo ipſe legare ſi po sũ, ſi nihil lego tutori.

¶ *Fratre*] Si præcipio hæredi, quem inſtituo, vt domũ hæreditariam non alienet extra familiam, ſi hic hís §. faciat, alij de familia domũ petent, & oẽs de familia admittent ſed priores gradu prius admittuntur, & poſtea inferiores, & iſti poſteriores, ſiue remotiores poſſunt petere cautionẽ ab illo priore, qui habet domũ, vt nõ alienet eã extra familiã, & ſi exacta non fuit cautio, nõ tenet poſtea cauere, & imponitur hæc cautio, etiſi nullus ſit in vlteriori gradu, & filij emancipati admittuntur ad petitionẽ dictæ cautionis. Vide

n *Patre Luci*] primo caſu loquitur fideicõmiſſo, vt ſecundo ibi,

a Soluere ibi no. ſecundum Bar.

1† Forte gerentur.

2† Fl. teſtiquit.

3† Al. & onerãdis hæredib. facilitates teſtatores voluntatem, quã &c.

4† Fl. debuerant.

5† Fl. qdcunque.

6† Fl. deeſt. hæres inſtituta.

* Id eſt, prudẽtia, quæ eſtin prouidendo futura & prædicere ad Ducẽ, & iudicẽ pertinet, v. no. in Leum ſatis. §. cuſtent. C. de agri. & cen. li. 11 & ad legislatorẽ dig. l. 1. in pr. de legit. tut.

7† Al. æquitatẽ.

8† Flo. ideo.

9† Flo. & iuris.

10† Li. 11 Quæſtio. Adi tell. huius l. vi. Vinc. à Sala. in l. filium quẽ. n. 43. C. ſa. erciſ. & Io. Coraſ. in l. cum virum. nu. 56. & ſequentib. C. de fideicom.

11† Fl. vt & ea.

12† Lib. 1. Quæ.

13† F. deeſt. vt.

sibi, quod ergo &c. hæredi ex parte, & sic honorato. Itē tertio ibi, idem dicemus &c. hæredi ex asse.

a *Fideicommissum*] s. centum aureorum, & sic hæres pōstabit Lucio Titio centum aureos, per fideicōmissum, quasi tacitè relictum, vt hic, & inst. tit. 1. l. fideicōmissum, §. si quis ita.

b *Instituisset.*] s. Lucium Titium.

c *Eo.*] scilicet, Lucio Titio.

d *Quo*] sub. illo &c.

e *Hoc probare.*] Q dictum est in secundo casu.

f *Illud*] quod dictum est in primo casu.

g *Ibi*] scilicet, in primo casu.

h *Abiit*] s. hæredibus, vt ipsū hērdes præstent cū quibus &c. i. ad quos non direxerit sermonem, in secundo casu secus, & ita facilius præstatur, & ponitur hoc verbū facilius, cōparatiuè: nam virumq; valet, & sic probatur non esse necessarium, vt testator loquatur cū eo, quē onerat, si tamen apponat verba præceptiua, vt hic. secus si deprecatiua, tunc. n. si dirigat ad legatariū, non valet. secus si ad eum, quem grauat, vt supra eo. l. vnum, §. fin. & inf. de vsuf. leg. l. generali. 1. respon. Itē huic respon. est contra. inf. eo. l. cum pater. §. pater, qui filio. Solu. ibi. Item contra su. tit. 1. l. filius. §. diuus, sed hic tacitè vī dixisse causam prohibitionis: qa vī voluisse residuum à centum aureis esse restituendum, per fideicōmissam cohæredibus. Nam veniens ab intestato habere non posset: quia sic, pro parte decederet testatus, & pro parte intestatus, quod esse non debet, vt Instit. de hære. inst. §. non autem, videtur ergo valuisse, quod esse potest. Item facit sup. ti. 1. l. pen.

i *Idem dicemus.*] s. vt in fideicommisso tacite contineatur quicquid sit vltra centum, ad quod facit sup. eo. l. vnum. §. fin.

k *Gratia*] secus si nullius gratia si. fuisset locutus, vt supra ti. l. si filius familias. §. pen.

l *Redisset*] si intestatus decederet.

m *Fundum*] testator instituit aliquem hæredem de familia sua, & rogauit eum ne fundum Bertianum alienaret extra familiam: nam distinguitur inter voluntariam alienationem, & necessariam.

n *Voluntaria*] tunc enim statim fieret renocatio, vt inf. eo. l. cū pater, §. libertis, sed hic differtur post mortem debitoris, s. hæredis, quia fuit necessaria alienatio. vt sup. eo. l. vnum ex familia. §. quod si talia sic sup. de fundo do. l. 1.

o *Bona hæredis*] s. testatoris nomine hæredis, vt no. sup. tit. 1. l. filius. §. diuus in fi. Azo.

fideicommissum [a] valere placuit: idq; rescriptū est. Quid ergo, si, cum hæredē ex parte instituisset, [b] ita locutus est: Peto pro parte tua contentus sis, Luci Titi, centū aureis? Petere poterunt cohērdes partē hæreditatis, eo [c] 1† retinente siue præcipiente id, [2]† quo [d] cōtentum esse voluit defunctus. Sine dubio facilius est, hoc probare, [e] quam probari potuerit [3]† illud: [f] cum ibi [g] fideicommissum petatur ab his, [h] quibus [4]† testator locutus non est. Idem dicemus, [i] si cū ex asse scripsisset hæredem, eius gratia, [k] qui legitimus hæres futurus esset, ita loquatur: Peto pro hæreditate, quam tibi reliqui, quoque [5]† ad fratrem meum iure legitimo rediret, [l] contentus sis centum aureis.

Res prohibita potest alienari ex causa necessitatis. Bar.

¶ Prædium, [m] quod nomine familiæ relinquitur, si nō volūtaria [n]* facta sit alienatio, sed bona hæredis [o] væneant, tandiu retinere emptor potest, [6]† quandiu debitor [p] haberet bonis nō vēditis: post mortē eius [q] nō habiturus, [r] quod etiam exteris [7]† hæres [s] præstare cogeretur.

Relicta à tutore videntur relicta a pupillo, & ideo valent, licet tutoris datio nō sortiatur effectum. Bar.

¶ Mater filio impubere hære de instituto, [t] tutorem eidem scripsit, eiusq; [u] fidei cōmissit, vt si filius suus intra 14. annos decessisset, restitueret hæreditatem Sempronio. Non ideo minus fideicommissum rectè datum intelligi debet, quia tutorē dare mater non potuit. [x] Nā etsi pater nō iure facto testamento, tutoris fideicōmiserit, æquè præstabitur, [y] quemadmodum si iure fuisset factū testamentū. Sufficit enim, vt ab impubere fideicommissum datum, ab eo dari videatur, quē is, qui dabat, tutorem dederat, vel etiā tutorem fore arbitrabatur. [z] Idem in curatore impuberis, vel minoris annis debet probari. [a] Nec interest, tutor rectè datus [b] viuo patre moriatur, vel aliquo priuilegio excusetur, vel tutor esse nō possit ꝓp eius [8]† ætatem, cui tutor fuerat datus, quib. certè casibus fideicommissum non intercidit, ꝙ à pupillo datum videtur. [c] Hac deniq; ratione placuit, à tutore, qui nihil accepit, [d] fideicommissum relinqui pupillo non posse, quoniam, quod ab eo relinquitur extero, non ipsius proprio, sed pupilli iure debetur. [9]†

Res alienata extra familiam contra prohibitionē testatoris, renocatur, per oēs de familia ordine successiuo, sed primus cauet de restituendo sequentibus, & si cautio omittatur, non condicitur res, sed casu eueniente vēdicatur, & sufficit, quem fuisse in familia tempore testamenti. Bar.

p *Debitor*] quandiu viuit debitor, remanebit res emptori.

q *Post mortem eius*] s. hæredis, vel i. debitoris.

r *Non habiturus*] s. emptor extraneus.

s *Extero hæres*] institutus à primo hærede, qui fuerat de familia, cogitur præstare familiæ rem non alienatam, vt ī. §. fratre, & sic mutat casum. Vel dic, quod dixi, si fuit institutus aliquis de familia, vt distinguatur, necessariō, vel volūtarie alienet, hoc idem cogitur præstare. i. seruare, & si extraneus fit institutus, & prædicto modō rogatus ne exeat de familia. Vel dic tertio aliquem de familia institutum, & rogatum, qui necessariō vendidit, & certè non habebit emptor extraneus post mortem rogati. quod est verum, qñ extraneus instituit, & hoc dicit. quod exterus &c. & sīm hoc innuit fideicōmissum non posse petiri si aliquem de familia, non extraneū hēat hērem. qa eiusdem iuris debet censeri. cuius & defunctus, qui erat de familia, & facit. l. qui solidum sup. eo. & sup. tit. 1. l. filius fi. cum pater.

t *Instituto*] in testamento solenni.

u *Eiusq;*] s. tutoris.

x *Non potest*] imō potest quando instituit eū hæredem, vt hic fecit, vt sup. de testa. tu. l. pater. 2. respon. & C. de testa. tu. c. l. mater quæ sunt contra. Sol. dic, non potest aliàs cum non instituit eū, vel non potest, vt datio teneat per se, confirmatur tamen sine inquisitione, sed vbi non instituitur, tunc cum inquisitione, vt sup. de testa. tut. l. pater. 3. respon.

y *Aeq; Præstabitur*] sed quō hoc ex imperfecto testō, vt C. de test. l. ex imperfecto testamēto. & fa. ercis. l. fi. Respon. iussit restitui vni ex liberis, vt C. de testa. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. & sīm hoc loquitur secundū noua iura codicis, vel secundum R. cauit hic, vt valeat pro codicillis, vel dic, testamentum non solenne, quantum ad dationem tutoris, quia filius erat emancipatus, vel dedit, quē dare non poterat, sed quantum ad alia solenne erat. Accurs.

z *Arbitrabatur*] sic C. de reb. cred. l. cum etiam, & C. de fideic. l. etiam. item facit sup. de confit. tut. l. 1.

a *Debet probari*] vt & inf. de vsufru. leg. l. codicillos §. fi.

b *Datus*] vt quia maior 14. an, vt sup. de tut. & cur. da. ab his. l. Seix.

c *Datum videtur*] si ergo hoc valeret, præstaretur de rebus pupilli, & rebus pupilli applicaretur, vel ipse pupillus sibi ipsi esse: obligatus. quod esse non potest. vt su. ti. 2. l. cum filio.

d *Accepit*] à testatore pupillo præstandum.

1† F. deest eo.
2† Fl. deest id.
3† F. potuit.
4† Fl cū quibus.
5† F. quę.
6† F. debet.
7† Flo. ꝙ exter.
8† F. deest eius.
9† Fl. debetur.

a *Fuit*

a *Perijt*] alter frater teſtatoris.

b *Vel extero*] ex hac l. & C. de ſecun. nup. l. ſi quis prioris. §. centum. & §. 1. & inſt. de vet. obl. l. ſi ita quis promiſerit. §. ea lege. colligitur, q hi qui alienare prohibentur in teſtamento etiam inſtituendo extraneũ hæredẽ, videntur facere cõtra prohibitionẽ: vnde cõuenti poſſunt: dominiũ tñ trãſit, vt ff. tit. 2. l. pr. §. fundus. & inſt. de acq. rer. do. l. quædam. Io. tñ dicit non tranſire dominium ad extraneum inſtitutũ vnde et dicit rei vendicationẽ competere legatario, cuius cauſa prohibita fuit alienatio. Qſ. n. dñ inſt. tit. 2. in l. pater. §. fundus. verum eſt ideo, quia teſtator dixit ne viuus alienaret: & quia eam ſolã prohibuit alienationem, quæ fieret in vita, conceditur et poſt mortem alienare: qđ eſt verius. Item contra inſt. ti. 2. l. pater. §. quindecim. Solu. ibi portio ad legitimum ſine pœna tranſit: & ſiquidem ſemper ſecundum Io. vt in illo §. fundus. no. Sed qd ſi in contractu alienare prohibeam: nũquid impunè extraneum hæredem inſtituet? Reſp. poteſt: ſed poteſt agi ad intereſſe, vt C. de cond. ob cau. l. ea lege. & d. l. de verb. obl. l. ſi quis ita promiſerit. §. ea lege. Item ad legẽ quardã. dic loqui cũ decedit ab inteſtato. ſecus ſi teſtõ facto. Item contra ff. de alie. iud. l. ex hoc edicto. §. ſed hĩdẽ. Sed illud, vt ceſſet illud edictũ. Item ar. ff. de fun. do. l. 1. c. *Proximus quiſque*] ſic ſup. tit. 1. l. cum ita. §. in fideic. & ff. tit. 2. l. filius. §. diui. & §. cum pater. & l. nihil. §. 2. & inſt. eo. tit. l. cum pater. & l. libertis. & §. hæreditatem. & inſt. tit. 2. l. is qui plures. & l. pater. §. 1. 2. 3. 4. & 5. & pg. & C. de verb. ſignif. l. fi. & inſt. ad leg. Falc. l. pater filium.

d *Cauere*] publico ſeruo, vt familia vtilem habeat actionem, vt ſup. de adop. l. non enim. & l. his verbis. ſed R. dixit quod inuicem inter ſe caueant. Azo.

e *Reſtituturũ*] ſ. poſt ſuã mortẽ, aut fortè alienatione. Azo.

f *Conditio*] incerti, vel alia, per quã petetur caueri. Sed ff. de vſufr. ea. re. quæ vſu cõſu. l. hoc ſenatus. §. 1. ſed hic alio modo cõſulitur actione ex teſtõ. & rei vendicatione, vt hic ſubijcit. & l. vnum. §. ſed ſi vno. ibi ſecus. Item hic non intereſt: quia nunquam fortè ſit habiturus. ſed ibi ſic. Accur.

g *Cautionem*] iliam. ſ. de re reſtituenda. ſi non relinquatur in familia, vt ff. eo. l. vnũ. §. q ſi talia. alia vero de reſtituendo familiæ præſtatur iudicis officio, & hoc etiã ratione excep. doli. ſed pp nullam datur condictio. Item de ſecunda videtur tantum loqui hic, vt dixi ſup. eo. l. vnum. §. quod ſi talia.

h *Deſiderari*] propter primam, vel propter ſecundam cautionem. Azo.

i *Ex familia illi ſuperſit*] nec ſupereſſe ſperatur. & ſic ſuperflua exponitur cautio, ex qua non agetur, vt arg. ſup. de cuict. l. empti. §. ſi ſecundum quoſdam ſed Io. contra, vt nunquam ſupernacua interponatur. nc. ſup. de procu. l. non cogendum. § ſi. & inſt. vt leg. no. ca. l. hæc ſtipulatio. §. diuus. Dic ergo, q nullus ſupereſt, ſed ſupereſſe ſperatur. vel etiam dic, ſi nullus ſperatur vltior, eſt tamen vel eſſe ſperatur alius in eodem gradu: alias ſi nec eodem, vel alio gradu eſt, vel eſſe ſperatur, non interponitur cautio, vt inſt. eo. l. cum pater. §. liberis. & l. qui ſolidum. § pen.

k *Quoniam familia*] nam tempore teſtamenti, cum ſic de domo ſua diſponebat, etiam de familia, vt inſt. de reb. dub. l. ſi cognatio, vel licet deſinat agnatus eſſe, de familia tamen eſt. maximè per authen. de hæt. & fal. colla. 1. & inſt. de vet. ſig. l. pronunciatio. §. communis.

l *Alperatur*] CASVS. Legaui tibi decem, & rogauit te, quòd ea reſtitueres Titio per fideicommiſſum: tu agnouiſti legatum, non vis modo exigere ab hærede, ſed fideicommiſſario dare actiones tuas: certè bene potes. Quid ſi nõ rogauit te legatarium: vt totum legatum Titio reſtitueres, ſed partẽ: & tu vis ei cedere actiones contra hæredem vſq; ad eã quantitatem, quæ continetur in fideicõmiſſo, & non in plus? certè iuſtũ eſt deſiderium tuũ. & idẽ eſt ſi legatũ iam cõſecutus es. ¶ *Centum*] Legaui tibi cẽtum, & rogauit te, quod ducenta Mæuio reſtitueres nõ teneris in plus quã tibi legauerim. ſed ſi legaui tibi centum, & rogaui te q dares ducenta Mæuio poſt biẽnium: certè eatenus præſtabis Mæuio vltra quatenus interim habuiſti de vſuris ducenta, & non plus: ẽt ſi tu pp legatum de cẽtum percepti magnum emolumentũ conſecutus ex alio negotio, puta, quia domũ optimam inde emiſti, vel euaſiſti aliquam pœnam, in quam incidiſſes ſi nõ habuiſſes dicta centum. & hæc omnia vera ſunt, ſi legaui tibi quantitatem, & rogaui te de quantitate aliqua dãda, ſicut dictum eſt. ſi autem legaui tibi centum, & rogauit te, vt dares Mæuio domũ tuam, quæ valebat ducenta, & tu agnouiſti legatũ de centũ: benè teneris Mæuio domũ dare. ¶ *Cum quidam*] Filium meum, & fratrem meũ, qui eſt ei patruus, inſtitui mihi hæredes, ero dimidia pone. & rogaui dictum meum fratrem, vt dictũ filium meum inſtitueret hæredem pro virili portione cũ filijs ſuis, cum veniret ad mortem. & ita factum eſt. certè aut minus, vel tantum eſt in virili portione hæreditatis fratris mei, quam debet habere filius meus, quam pars dimidia hæreditatis meæ: in qua fratrem meũ inſtitui, aut plus: ſi minus, vel tantum, non poteſit filius meus vltra petere de hæreditate fratris mei. ſi vero plus ſit in dicta virili portione, quã in parte dimidia meæ hæreditatis, quam fratri meo reliqui, & tantum percepit dictus frater meus ex dicta mea hæreditate nomine fructuũ, quod inter meam hæreditatem, & eius fructus quos percepit, vel percipere potuit, capit tantum quantum valet dicta virilis: benè percipiet dictã virilem integram filius meus: alias non, ſed eatenus ex dicta virili habebit, quatenus pars mea hæreditatis quam fratri meo dedi, & fructus eius capiunt, & non plus: quia non debet plus à me onerari frater meus, quàm ſit honoratus, & ponit ſimile ibi, non ſecus &c. vſque illuc: cum autem &c. ibi ponitur talis caſus. Pone, q rogaui dictum meum fratrem, quòd quicquid ex dicta hæreditate mea, quam ei reliqui, ſuperetit ei poſt mortẽ ſuam, reſtituat dicto meo filio: & ipſe poſtea vendit quasdam res de dicta hæreditate, & ex pretio alias emit, vel etiam pretium illud ſoluit creditoribus ſuis, nunquid hæres eius fratris mei tenebitur filio meo ad res emptas, vel ad pretium? Et dicitur, quod ſic & h. d. cum duabus legib. ſeq. Vid.

l *Poſſet ced.*] i. cedendo liberari. ſed an cogatur? Reſpon. ſi agnouit ſic: ſi aliter, vt inſt. ad Treb. l. mulier. §. ſi. & l. nam quod §. ſi. & ſic intelligitur inſt. tit. 2. l. ſi legatarius.

m *Abſtinuit*] i. differat agere, non repudiet: ſic ff. eo. l. cum quidam

competit. Cautionem autẽ ratione doli mali exceptionis puto iuſtè deſiderari: h quãuis nemo alius vltior ex familia illa 2 † ſuperſit. i Si quidam ſint poſtea emancipati, tractari poteſt, an hi quoque fideicommiſſum petent, qui in familia fuerint. j † Quid ergo, ſi non ſint eiuſdem gradus? Ita res tẽperari debet, vt proximus quiſque c primo loco videatur inuitatus: nec tamen ideo ſequentium cauſa propter ſuperiores in poſterum lædi debet: ſed ita proximus quiſque admittendus eſt, ſi paratus ſit cauere, d ſe familiæ domum reſtituturum. e Quòd ſi cautio non fuerit ab eo, qui primo loco admiſſus eſt, deſiderata, nulla quidem eo nomine naſcetur condictio: f ſed ſi domus ad extraneum quandoque peruenerit, fideicõmiſſi petitio familiæ

¶ Fratre * hærede inſtituto, petijt, a ne domus alienaretur, ſed vt in familia relinqueretur. Si non paruerit hæres voluntati, ſed domum alienauerit, vel extero b hærede inſtituto deceſſerit: omnes fideicommiſſum petent, qui in familia fuerint. j † Quid ergo, ſi non ſint eiuſdem gradus? Ita res tẽperari debet, vt proximus quiſque c primo loco videatur inuitatus: nec tamen ideo ſequentium cauſa propter ſuperiores in poſterum lædi debet: ſed ita proximus quiſque admittendus eſt, ſi paratus ſit cauere, d ſe familiæ domum reſtituturum. e Quòd ſi cautio non fuerit ab eo, qui primo loco admiſſus eſt, deſiderata, nulla quidem eo nomine naſcetur condictio: f ſed ſi domus ad extraneum quandoque peruenerit, fideicõmiſſi petitio familiæ

Legatarius tenetur cedere fideicommiſſario actionem, vel rem ſi habet.

Idem. 3 †

LEX LXXII.

IMperator Antoninus reſcripſit, legatariũ, ſi nihil ex legato accepit, ei cui debet fideicõmiſſum, actionib. ſuis poſſe cedere, l nec id cogendũ ſoluere. Quid ergo, ſi non totũ ſed partem legati relicti reſtituere rogatus, abſtineat m 4 † eo? vtrũ actionib. ſuis in

1 † Limitabis hunc tex. l quãtum ſentit rẽ alienatã extra familiã poſſe reuocari per oẽs g tex. in l. 1. & qđ ibi no. Bal. q. 26. C. de ijs. q pœno. vt non procedat qñ prohibitio hẽt perpetuã cauſã: & ad intell. huius. §. vide Io. Annib. in l. naturaliter nu. 229. de vſucap.

2 † Fl. de reſtituere. ſed partẽ eſt illa.

3 † Li. 20. Queſt. Fl.

4 † Fl. abſtinuit ra ſci.

quidam.§.Scæuola. Azo. Sed pone, quod repudiat, dicunt quidam nullum. quod est verum quantum ad legatarium: sed hæres tenetur ad quem redit cum onere, vt C. de cadu. toll. n.§.2.& sup.co.l.si Titio.§.Iulianus.

a *Quod*] scilicet vltimum.

b *Non amplius*] nisi in casibus. vt inf.proxi.§. ibi habita &c. no. & faciunt cõiter, ad hoc, & ad inferiorem prox.§.j. de ver. sign.l.aliud. & C. cõmunia de le.l.1.§.fi. & de ijs, quæ sub modo le.l.2. & sup.tit.1. l.filius.& inf.ti.1.l.cũ quis in prin.& l.fi.in prin.& l.1.§.sciendũ. & inf. de ali.leg.l.Stichus. & sup. tit.1.l.si seruus.§.cũ aliquid. & Inst.de sing.re.per fideicom.re.in princ. & inf.ad leg.Falc.l.si fundus.in fi. & §.ult.1. l.ciuitatibus.

1† Fl.perceperit.

2† Fl.recepit.

3† Fl.constituisse.

*Iste tex. est valdè sing. secũdũ B. tt. hic: nec reperitur alibi. sm Dyn.

c *Si centum legatis, duplum*] puta ducenta. & facit sup. proxi. respon.

d *Relictum*] s.duplũ. vt, post quinquennĩ præstet duplum.

e *Additamentum*] P si interim colligat vsum, quòd possit soluere duplum, quod tenetur.

f *Percepto*] à primo legatario.

4† Fl.quæ maioris pretij.

g *Emolumentum*] sic s.de act.emp.l.si sterilis.§.cum per venditorem. ar.§.s.de in ius tẽ iur.l.nũmis. & de eo, qđ cer.ioi.l.2.§.fi. h *Cum quantitate.*] idem si hæreditas cũ hæreditate. vt §.prox. §. & l.cũ pr.§. Titio. i *Propriam*] s.legatarii secus si alienã quã p.æstare non potest nisi redimat, vt §.eo. l.vnum ex §. item.

k *Offerat*] sic ergo no.casum vbi in plus grauatur, § honoret. Est & alius §. ad leg. Falc.l.sed si nõ seruus. & §.de mino.l.si minor. & alius inf.eo.l.cum pater.§.cũ mentir. & alius. §. tit.1.l. planè. §. si cui est cõtra. vt sup.in prin.huius.§.in fi.cum suis concor. & §.man. l.si hæreditatem. & Inst. de sing.re.per fideic.re. in princ. Itẽ no.de vsuris medij tẽpis. sic sup.ti.1.l.filius.§.apud.& §. de an.leg.l.Titia.& de ali.leg.l.Stichus.§.Titia. Item facit inf.eo.l.cum pater.§.qui dotale. & inf. ti.l.3.§.Iulianus.

l *Patruum*] s.fratrem restantis.

m *Eius*] scilicet filij.

n *Suis*] patrui.

o *Faceret*] quod valet iure fideic.non directò, vt sup.tit.1.l. filius.§.vt quis & inf ad Treb. l.ex facto.§.non tantum. & facit inf.eo.l.cum pater.§.Titio.

p *Amplius*] s.quam virilem.

q *Fructuum*] s.hæreditatis secundæ percipere potuit.

r *Habendam esse*] virilis ergo ad virilem fit compensatio. vel computatio. sicut in pecunia. §.prox.§.dixi. quia est debitũ totum cogetur cedere? an verò non, nisi ad eam quantitatem, quæ fideicommisso continetur? quod [a] ratio suadet: Sed & si legatum percepit, [1]† non amplius [b] ex causa fideicommissi cogendus erit soluere, quam percepit. [2]† Si centum legatis, duplum [c] restituere rogatus sit, ad summam legati videbitur cõstitisse: [3]† Si autem post tempus fideicõmissum relictum [d] sit, vsurarum duntaxat additamentum [e] admittetur. Nec mutanda [*] sententia erit, quòd fortè legato percepto [f] magnum emolumentũ [g] ex aliquo negotio consecutus est, aut pœnam stipulationis imminentem euasit. Hæc ita, si quantitas cum quantitate [h] conferatur. Enimverò si pecunia accepta rogatus sit rem propriam, [i] quanquam maioris æstimaretur, [4]† restituere: nõ est audiendus legatarius legato percepto, si velit computare. Non enim æquitas hoc probare patitur, si, quod legatorum nomine perceperit legatarius, offerat. [k]

Honoratus in quota, non potest grauari in alia quota vltra vires relicti. Bar.

¶ Cum quidam filio suo ex parte hærede instituto, patruum [l] eius [m] cohæredem ei dedisset, & abeo petijsset, vt filium suum pro virili portione filijs suis [n] cohæredem faceret; [o] si quidem minus esset in virili portione, quam fratris hæreditas haberet, nihil amplius P peti posse. Qđ si plus, etiam fructuũ [q] quos patruus percepit, vel cũ percipere potuit [5]† dolo nõ percepit, [6]† habendam esse [r] rationem responsum est: nõ secus quam si centum millibus legatis rogetur post tps maiorem quantitatẽ restituere.

Pretium, & res comparata ex pretio, succedit loco rei in vniuersalibus. Bart.

¶ Cum aũt rogatus quicquid ex hæreditate supererit, post mortem suam restituere, de pretio rerum venditarum [s] alias [t] cõparat, [7]† diminuisse quæ vendidit, nõ videtur. [u] *

Idem. [8]†

LEX LXXIII.

SEd quod inde comparatũ est, vice permutati dominij restituetur. [9]†

Idem. [10]†

LEX LXXIV.

IDem seruandum [x] erit, & si proprios creditores ex ea pecunia dimiserit. Non enim absumitur, [y] quod in corpore patrimonij retinetur. [z]

Partum dicitur quis habere eo titulo, quo habet matrẽ. B.

Idem. [11]†

LEX LXXV.

SI quod ex Pãphila nascetẽ, legatũ mihi fuerit, & ego Pamphilam [a] emã, eaq; apud me sit enixa: summa ratione responsum est, * non ex causa lucrativa [b] partum intelligi meum factum: ideoque petendum ex testamento: tantundem in genere, sicut dixi sup.si pars hæred.peta.l.1.§.pen. Azo. & facit inf.de dote præleg.l.3. & sup. de rei vend.l.venditor. ibi, quemadmodum & inf.tit.1.l.sed si sic. & sup.si cer.pet. l.rogasti. §.si dotem.

e *Alias*] s.res.

u *Non videtur*] est ergo in fideicommiss. quod comparatũ est: vt inf. l. prox. sic sup. de iure dot. l. itaque. & §. fol. matr. l.si cũ dotem.§. fin. & su.de pet hær.l.si & rem. in fi. Sed §. inf.eo.ti.sed & si leg.§.1. Solu.hic emit nomine hereditatis: ibi nomine suo. arg. inf.eo.tit. l.item ve.§.1.2.& 3. Item quid si alio modo alienauit, quam vendendo. vt quia dissipauit, vel donauit? Respon. distinguitur, an fecerit causa interrerendi fideicommiss. an non. vt inf.ad Treb.l Titius. & sup. de pet. hær.l.sed & si. §. quod autem. & hoc iure veteri. Hodie autem omninò quasi seruare cogitur, nisi in casibus, vt C. ad Treb. authen. contra rogati. Item contra inf.eo. l.cum pater.§. dulcissimis. Solu. ibi. & facit sup. de don. inter vir. & vxor. l. vxor mea. & inf. de adi.leg.l.pater. iter §. s.& su. qđ met. caus. l. si ipsa. & su. de do.l. itaq; & de pecu. l. sed & si quis. & inf.eo.l. codicillis.§.insulam.

x *Idem seruandum*] facit inf.de solu. l.in pupillo.& su.ti.l. Mænius. §. in fundo. arg. contra. inf.ti. 1.l.prædijs.1.resp.

y *Absumitur*] idest. consumitur.

z *Retinetur*] fictione iuris per aliam rem emptã, vt in primo: vel per hoc, q; iste solvit pecuniam hereditariam creditori proprio: & sic ipse effectus est debitor hæreditatis. Accursius.

Si quod ex Pamphila] CASVS. Titius legauit mihi illud, quod nasceretur ex Pamphila ancilla. ego postea emi Pamphilam grauidam. & ipsa peperit apud me. & ita habeo partum eius ex causa non lucrativa. benè ergo potero dictum partum ex testamento petere.

a *Pamphilam*] grauidam. Io. licet R. dixerit fortè. Azo.

b *Lucrativa*] ergo videor emisse partum. & sic est §. sup. de evict. l.vaccæ. & l.si pregnans. Sol. non emi. sed mutuum cepi. propter hoc, qđ erat grauida. & hoc subjecit. tẽquam & ea ergo evicto nõ agitur ex stipulatu. vt in cõtrarijs, sed ex empto: vt sup. de evict. l. rẽditor. & sup. tit.1.l.nõ quocunq; §. Iulia & est ad hoc, quod no. in distinctione, quæ habetur. C. de fur. l. ancillæ. vbi dico, quod in partu nõ est tumbus & ideo superueniẽs fictia nocet: Il aũt hic apud me fuisset conceptus, esset secus quam hic dicat: sup. tit.1. l.nõ

1† Fl. per venditionem. ar.§.3.de in rẽ iur.l.nũmis. & de eo, qđ cer.ioi.l.2.§.fi.

2† Fl. si centum legatis rogetur post tps maiorem quantitatẽ restituere.

3† Fl. pretium.

4† Fl. quæ maioris pretij.

5† Fl. potuerit.

6† Fl. cepit.

7† alias comparauit.

* Quæres empta facere dñi loco rei. & cõcor. ecclesia sanctæ Mariæ. cum glo. super verbo. hucusque cesserunt extra. vt lite pen.

8† Lib. 8. Responsorum.

9† Fl. restituere.

10† Lib. 10. Quæstio.

11† Lib. 23. Quæstio.

* à Iuliano, in lnõ quicũque. §. Iulianus. ti. præced. & l.7. sup. de evict.

l. non quocunque. §. fundus. Accurſius. Acc.

a *Conſtitiſſe*] ſ. tunc cum mater venderetur. Acc.

Titio] CASVS. Legaui tibi centum. & præſenti die dari tibi præcepi. & poſtea in teſtamento ſubiunxi, ea quæ legaui, volo quod prorogẽtur ſoluẽda vſq; ad Paſcha proxi-

quæritur vtrũ ſit iſtud tuum legatum de centum prorogatum? Et reſp. q̃ prorogatum vt Alpheni ſuã reprobata, qui dixit, qd ex generali prorogatione non videbatur fieri prorogatio huiuſmodi legati præſenti die relicti, & mouebatur Alphenꝰ, licet malè, eo q̃ dictum legatũ proprium diẽ habuit, ſ. præſentem, vt dictũ eſt, ſũ hunc caſum adapta totam literam. & plane Viui.

b *Legatarium*] ſ. diem habentium. & nõ habentium. ſecus ſi protuliſſet tantum legata ſine die relicta, vt ſup. tit. 2. l. talis, con ita. Azo.

c *Quia.*] ratio contra Alphenum. & ſecundum hoc die dicm. ſ. prolatum, vel tõ, pro Alpheno, quaſi prolatio diei pertineat ad legata ſine die, non ad hoc, quod habet diem, vt d. l. talis, Sed argum. contra inſ. de verbor. obl. l. liber homo. §. decem. Solut. vt in d. l. talis.

Mille.] CASVS. Cum eſſem miles, epiſtolam miſi ſorori meæ dicẽs, quod volebam dare ſibi centum aureos. Dĩ hic, quod hæc verba trahuntur ad fideicommiſſum. & ſoror centum aureos petere poteſt, hoc idem ſeruandum eſt in voluntatibus priuatorum, nec refert ſit præſens, vel abſens, qui hoc dicit.

¶ *Pro parte*] Titius inſtituit ſibi tres hæredes. & vni aliquid prælegauit. & illi ſubſtituit cohæredes ſuos. legatum præceptionis non valet, pro ſua parte, ſed pro parte cohæredũ ſic. vnde ſi decedat iſte talis, & ſi portio ſuæ hĩditatis deueniat ad ſubſtitutos, legatum præceptionis pro partib. cohæredũ tranſmittit ad hæredem ſuum. q. d. non ſuam partem. & ita non videtur habere totum prælegatum. Viu.

d *Epiſtolam*] in præſentia quinque teſtium facta, aliàs non valet. vt C. de cod. l. fi. §. fi. & C. de fideic. l. & in epiſtola.

e *Mortem*] per hoc probatur fideicommiſſum.

f *Donare me*] ex hoc putabatur donatio inter viuos.

g *Nec aliud*] quam dixi in milite. Azo.

h *Cuiuslibet*] etiam Pagani.

i *Fideicommiſſum*] licet etiam per fideicom. non loquatur teſtator, quia abſens erat. Azo.

k *Cum eo*] ſ. fideicommiſſario.

Fideicõmiſſum per verbũ donoſieri põt.

l *Quem precario*] quia rogat hæredem de præſtando fideicommiſſum.

m *Remuneret*] nam ob præcedens meritum vt dari. vt ſup. pro ſocio. l. nec adiecit. & facit inſ. eo. l. cũ pater. ſ. donationis. Et no. ex hac l. fideicõ. fieri per verbum donoꝝ nã donatio eſt, quæ in quo differat à legato, dic vt ſu. ti. 2. l. legatum.

n *Relicta*] puta duo fundi ante partem.

o *Cedentem*] q̃ eſt a morte teſtatoris, vt C. de cad. tol. §. 1.

p *Subſtitutos*] vulgariter.

q *Placuit*] quia hæreditas non niſi ad hæredes tranſmittitur, vt C. de cad. tol. §. in nouiſſimo.

r *Conſtituerunt*] i. valueriũt iure legati ad hæredẽ &c. Ac ad hoc C. de cad. tol. §. in nouiſſimo, pro alia aũt parte, qua ipſe fuerit hæres. non valuerunt, qa hæredi à ſeipſo nõ potuit legari. vt ſup. ti. 2. l. legatum. §. hæredi. Sed contra ſu. ti. 2. l. qui filiabus. §. fi. & l. ſeq. vbi dicit alteri repudiante totũ alteri deberi. Sol. hic cohæres fuerat ei ſubſtitutus in omne q̃ iure hæreditario capiebat, qui deceſſit. vnde portionẽ præceptionis, quam nomine hæredis, vel iure hæreditario habebat, ſubſtitutus capit: ibi nõ fuerat ſubſtitutus, ſed iure accreſcẽdi ei deferebatur. Vel. Iuter ſub conditione vt ei legari pro ſua parte. ſ. ſi hæres non erit: quæ hic deficit eo demum mortuo, & ſic moriẽdo pendente cõdõne. vnde non tranſmittit. vt C. de cad tol. §. finaliter ibi. viuit. & ſic extitit conditio eo viuo, quia repudiat. Vel ibi loquitur in ſuo hærede, q̃ paret ex eo, qd dicit. abſtinuit. hic in extraneo ſine dubio, ſuus enim tranſmittit hæreditatem. vt C. de ijs, qui ante ap. tabl. l. 1. & eiſdem modis Sol ſu. tit. 2. l. quæſitũ, §. quæ duob. quæ eſt contra. Item contra ſup. eo. ti. l. Titia, ſ. ſ. vbi in totum valet. Sol. ibi ambo viuunt. & ambo adeunt, & ob hoc ſunt hæredes. vnde in vna dimidia dñium hẽt iure hæreditario, in alia iure legati, & facit C. e. l. cũ reſp. & inſ. ti. 3. l. Scatiliã, & C. de fideicom. l. ſi in perſona.

Titio ſibi.] CASVS. Titia fecit teſtũ. & inſtituit ſibi hæredes Titiũ. & Seiũ. Titio prædicto prælegauit centũ, & quibuſdam alijs extraneis legata reliquit. & quibuſdam ſuis ſeruis reliquit libertatẽ. & quibuſdam alijs extraneis reliquit ſeruitutẽ in fundo. vel fundis ſuis. & filium ſuũ exhæredauit. ſ. Caiũ. Caius filius egit contra vnum de prædictis hæredibus. ſ. Titium querela inofficioſi teſtamenti coram vno iudice. & contra alium. ſ. Seium coram alio iudice. & ita euenit, q̃ iudex coram quo Titius conueniebatur, abſoluit eum. & ſic pro parte ſua remanſit teſtũ firmum. & q̃ alius iudex coram quo Seius conueniebatur, per filium condemnauit eum, & ſic pro parte ſua fuit infirmatum teſtũ. Titius hæres, qui habuit prælegatum, vt dictum eſt. & qui vicit filium, vt dictũ eſt, vult habere prælegatum ſibi datum ẽt pro parte cohæredis ſui Seij, quem filius vicit, quamuis pro ea parte ſit ruptũ teſtũ. vt dictum eſt. Item alij extranei legatarij, quib. reliquit mater legata, vt dictum eſt, volunt ea ẽt pro parte hæreditatis cohæredis victi per filium certè non poſſunt habere, niſi pro parte hæredis, qui vicit filium. Sed nunquid erit idẽ in libertatibus ſeruis ſupradictis relictis? certè nõ imo integrè præſtabũtur. cũ hoc ſit q̃ pro parte tñ vicerit filius, & ſic ruptum ſit teſtũ. & non in totum. Item, nunquid erit idem in ſeruitutibus prædictorũ relictis, per teſtatricem. vt dictũ eſt. q̃ eſt in p̃legato relicto Titio hæredi, & in alijs legatis. ſ. ut pro parte tñ debeãtur? Reſp. nonimò in totum, hoc tñ modò. ſ. vt illi, quib. relictæ ſunt ſeruitutes petãt eas integras à Titio hærede, qui vicit filium in querela inofficioſi teſtamenti. & præſtabunt partẽ eſtimationis ſeruitutũ eidem hæredi, qui vicit filiũ. licet. n. hic hæres, qui vicit filium, non habeat, niſi dimidiam hæreditatis, tñ præſtabit integras ſeruitutes. vt dictum eſt. concordabit. n. cum filio, qui hẽt aliam dimidiam hæreditatis à cohærede, qui ſuccubuit. vt ipſe filius patiatur ſeruitutes integras legatarijs præſtari.

1† Flo. ibidem.

2† F. hæres præſens dato, & aliàs deeſt die.

3† F. deeſt die. ſunt, qui putẽt hic addendã eſſe negationem. ne alioq̃ vtra Alpheni ſẽtentia de prehẽdatur ex. l. talis ſcriptura, ſuſi. præce.

4† Li. 4. reſponſo. Flo.

5† Fl. remuneratur.

6† F. hæredes.

stari. Sed pone, q̃ legatarius seruitutis petit integram ab hæ rede, qui vicit filiũ pro parte, qui habet tm̃ dimidiã hæredi tatis, vicit filius, qui habet aliam dimidiã. & dicit: nolo pa ti imponi seruitutem in mea parte, & tu legatarius seruitu tis præsta mihi dimidiã æstimationis seruitutis, quã petis. dicit legatarius, ego peto ab hærede, qui vi cit te filium, integrã seruitutem, & ei volo offerre dimidiã æstimationis, & non tibi: & volo q̃ ipse hæres integrã mihi præstet seruitutẽ. certe dr̃ hic quod dictus hæres remouebit exceptione legatariũ, nisi ipse legatarius offerat filio partem æstimationis, sicut fit ẽt circa legẽ Falc. nã si lex Fal. resecat partem aliquam ex legatis, & legatarius seruitutis petat eã integram ab hærede, debet hæredi offerre æstimationem pro ea parte, qua Falcidia resecat ex legatis, aliter remouetur exceptione. Viu.

a *Cum filius.*] pone casum, vt C. de inof. testa. l. cum duobus.

b *Tribunalibus.*] idest apud diuersos iudices pro tribunali cognoscentes. idem dico, & si essent delegati, vel si vnus esset tantum, quia actor ꝺ vnum, non contra aliũ apud judicẽ probauit. Azo.

c *Actionem*] id est querelam.

d *Filius*] hic puncta.

e *Sibi*] scilicet hæredi, qui vicit filium.

f *Constitit*] nam iure isto rupto testamento, per querelam annihilantur legata: sup. de inoffic. testamen. l. Papinianus. §. finali.

g *Placuit.*] s. in totum, & pro parte, quæ est rescissa: consulitur tamen filio pro parte officio iudicis, vt inf. de excpt. rei iud. l. iudicatæ. Vel dic aliter secundũ R. & vt no. C. de inof. testa. l. cum duobus. hodie non: cum valeant per se, vt C. de lib. præte. auth. ex causa.

h *Cum*] i. quamuis, vel dic, cum pro parte, s. tantum.

i *Litigasset*] & obtinuisset. H.

k *Quod*] s. quod dixi in legatis, vt legata minuantur. Ioan. & est plana, vel dic, quod supra dixi in libertatib. est enim inter ea hæc differentia, quia seruus potest dicere se totum liberum: at seruitutem in toto prædio legatarius vendicare non potest, quia prædium pro parte liberum est, vt in constitutione dicitur. est enim, per consequentiam, vel tacite, pro parte facta condemnatio. sed expressim non potest, vt supra. de serui. l. vt pomum. §. fin. & l. pro parte, §. fi. licet autem seruitus pro parte extinguatur, obligatio tamẽ. & actio ex testamẽto pro eo competens contra institutum, qui vicit, insolidum durat, quia obligatus remanet, vt in vtraq; parte constituatur. licet vtrunq; non habeat, quia. & in aliena pôt quis promittere seruitutem. habet tamen exceptionem, nisi partis offeratur æstimatio, vt hic, & supra, fami. ercisc. l. hæredes, §. antea. præstita autem affirmationis parte necesse habet cum filio conuenire, vt patiatur seruitutem imponi. alinquin damnatur ad interesse, secundum Azo. Item, & ad hoc quod de libertate dicitur, est contra sup. de codicil. l. penul. Sed ubi agnatione posthumi, hic per querelam rũpitur, vel dic, vt ibi.

l *Quæ pro parte*] s. vna. i. ea quæ apud institutũ, qui vicit, resi dentiã pro illa durat, pro alia, quam habet filius, extinguitur seruitus. Azo. vel dic, non minuitur, quo ad actionẽ, vt in

Idem. 1†

LEX LXXVIII.

CVm filius[a] diuersis 2† tribunalibus[b] actionem[c] inofficiosi testi matris protulisset, 3† atq. ita variæ sniæ iudicum extitissent, hæredem qui filium vicerat, pro partibus, quas alijs cohæredibus abstulit filius, [d] non habiturum p̃ceptiones sibi [e] datas, non magis, quam cæteros legatarios actiones constitit; [f] sed libertates ex testamento cõpetere placuit, & cum [h] pro parte filius de testaméto matris litigasset, [i] quod [k] nõ erit trahendum ad seruitutes, q̃ pro parte [l] minui nõ pñt. Plane peteẽ integra seruitus ab eo, [m] qui filium vicit, partis aũt æstimatio [n] p̃stabitur. 4† aut si paratus erit filius [o] accepto pretio seruitutẽ præbere, doli exceptione legatarius sũmouebitur, si non offerat partis æstimationem: exẽplo scilicet, legis Falcidiæ. P

Legatarius hæreditatis, debet sustinere commoda, & incommoda illius. Bar.

¶ Lucio Sẽpronio lego omnem hæreditatem Publij Męuij. ¶ Sempronius ea demum onera [p] suscipiet, quæ Mæuianæ hæreditatis fuerunt, & in diem mortis eius, [q] qui hæres Mæuij extitit, perseuerauerũt, sicut vice mutua præstabuntur [r] actiones, quæ ei: 5† præstari potuerunt.

Hæres non potest retinere vsumfructum, vel partẽ rei legatæ: secus in cæteris seruitutibus. Bar.

¶ Dominus hærede fructuario scripto, fundũ sub conditione legauit. Voluntatis ratio non patitur, vt hæres excã vsusfructus emolumentũ retineat. Diuersum in cæteris prædiorum seruitutibus,

1† Li. 7. Respon. Flo.

2† F. diuisis, & ad intell. huius l. vide Hier. Butigell. in l. 4. §. Cato n. 151. de verb. ob. vbi. & Crottus, nu. 107. & vi. Quĩ titl. li. 12. & Plin. lib. epist. 3. & 4.

3† F. per tuissset.

4† F. præstituatur.

Seruitus omis præter vsum fru. indiuidua.

n *Partis autem æstimatio.* id est, pars æstimationis, sicut sup. de iure do. l. cum in fundo. §. si fundus. nec. n. põt propriè poni, q̃ seruitus partem non recipit præter vsumfructum, vt modò dixi. Item in ijs, quæ diuiduntur, vt in sol. dũ æstimentur, quia maior ex vnaquaq; fit æstimatio. vt su. ev. l. Mæuius. §. in fundo. & s. ad leg. Fal. l. 1. §. si vsusf. sic, & ponitur in eod. tit. l. si is, qui quadringenta. §. fi.

o *Filius*] vltro respondẽs pro instituto animo nouandi. vel dic, institutum conuentũ habere exceptionẽ ex facto filij, si insolidũ conueniatur, si & filius dare velit seruitutem accepta parte æstimationis.

5† F. deest. est.

p *Hæres meus*] nam legatarius seruitutis offerre debet æstimationem Falcidiæ hæredi, si vult integram seruitutem, vt inf. ad leg. Fal. l. lege Falcidia in seruenicute. & inf. de doli. excep. l. pure. 1. & facit inf. de serui. leg. l. fi. & sup. de codic. l. qui graui. Item no. in quo immutentur prędicta per authen. ex causa. quę est C. de lib. præte.

¶ *Lucio Sempronio*] CASVS. Publius Mæuius me hęredem instituit, ego hanc hæreditatem Lucio Sempronio legaui. dicitur hic q̃ Sempronius iure sustinebit onera hęreditaria illius hęreditatis Męuianę. & habet etiam Sempronius actionem contra debitores dictę hęreditatis Męuianę.

¶ *Dominus hærede*] Cum prędiciarem in fundo Titiano haberem vsumfr. & autem vsumfr. & hęredem instituit, & hunc fundum sub conditione alij legauit: legatarius petit à te fundũ aduenientę cõditione, tu vis retinere vsumfr. & dare ei fundum. Certè non potes, quia vsufr. dicitur portio rei, in qua est vsusfr. vnde nõ dicitur hęres fundum dare legatario, nisi, & vsumfr. eius det, secus si habes in fundo meo aliam seruitutem, quam vsumfr. nam non cogeris fundum tradere legatario, nisi ipse patiatur seruitutes te imponi, quia tales seruitutes præter vsumfr. non sunt pars fundi.

¶ *Hæres meus*] Sẽpronius mihi aliquid legauit, ego nouaui istam obligationem, quia stipulatus sum animo nouãdi ab hęrede Sempronij, postea feci testamentũ, & sic dixi. Quicquid debetur mihi ex testamento Sempronij, lego Seio. num quid valet legatum? Et dicit, quod sic, & duas reddit rationes.

¶ *Seruus pere.*] Tiria commisit adulterium cũ seruo suo. postea fecit testamentum, & ei libertatem reliquit, & legata similiter. Certè neque libertas, neque legata valent. h. d. vsque ad §. pater. Viu.

q *Publij Mæuij*] cui Męuio testator hęres fuerat, vt hic subijcit. & facit C. de hęr. inst. l. fi.

r *Omnes*] promittendo, creditoribus animo nouandi, vel ipso iure, vt no. sup. eo. l. cũ quis seruũ. §. fi. Azo. & Iusti. de fidei. hęre. §. post quod, & §. sed quia.

s *Eius*] Lucij Sempronij.

t *Præstabuntur*] per cessionem, sed & sine ea hẽt vtilem, vt C. eo. l. ex legato. & facit inf. ad Treb. l. cogi. 3. sed, & sine, & sup. tit. 3. l. non amplius. §. fi. & inf. eo. l. Lucius. §. 2.

a *Habuit*]

quas hæres habuit, [a] respon-
sum est: quoniam fructus
portionis [b] instar obtinet.

Non videtur esse falsum, quod iuuatur primordio veritatis. Bart.

¶ Hæres meus Titio dato, quod mihi ex testamento Sēpronij debetur. Cùm iure nouationis, quâ legatarius idéq; testator antè fecerat, legatum ex testamento [c] non debeatur: placuit, falsam demōstrationem legatario non obesse: nec in totum falsum videri, quod veritatis [d] primordio adiuuaretur.

Si aliquo casu libertas impeditur, tēpore quo cedit dies legati, vitiatur legatum. B.

Seruus purè manumissus, [e] cui libertas propter iuris impedimentum post aditā hæreditatem non competit, q̄ f status eius extrinsecus suspēditur, [*] fortè propter adulterij quæstionem: ex eodem testamento neque legata, neque fideicommissa purè data sperare [h] potest, quia dies inutiliter cedit.

Qui legat vni ex certis plus, videtur omnibus legare, & excessum in illo hæredis arbitrio ponere. Bart.

¶ Pater cum filia pro semisse hærede instituta, sic testamento locutus fuerat: Peto, cùm morieris, licèt alios quoque filios susceperis, Sempronio nepoti meo [i] plus tribuas in honorem nominis [k] mei: necessitas quidem restituendi nepotibus viriles partes, præcedere videbatur: sed moderandæ portionis, quam maiorem in vnius nepotis personam conferri voluit, arbitrium filiæ datur. [l] †

Ille, per quem non stat quo minus tutela suscipiatur, non privatur legato. Bart.

¶ Non iure tutori dato [l] mater legauit. Si consentiat, [m] vt decreto prætoris confirmetur, & prætor non idoneum existimet: actio legati non [2] † denegabitur.

Qui venit contra cautionē Mutianam, tenetur restituere rem cum fructibus. Bart.

¶ Qui Mutianā cautionē, alio testatoris ad minus, sed th̄ sūi filiæ arbitrium Sempronio nepoti videtur maiorem partē reliquisse: ipsa ergo debet arbitrari circa maiorem partem Sempronio nepoti dandā.

¶ *Non iure*] Titia filio suo tutorem dedit, & sic inutiliter, & non iure eo q̄ mater filio tutorem dare nō potest. & eidem tutori decem legauit. prætor postea confirmauit dictum tutorem: eius tutoris consentia, non prius cum iure datum p̄tor, imò bene scius, q̄ non iure erat datus, & ita non fuit prætor deceptus: certè legatum tutor præcisius consequetur.

¶ *Lege Mutiana*] Legauit Titio decem: filium eiusdem fecit Caprolianum: eius regauit hæredem: eumde rōgauit dare dō Capitolium, de hæreditate soluit ei legatum secundum naturam Mutianæ cautionis. postea Titius prædictus ascēdit Capitolium, & ita fecit contra cautionem suam. Certè legatum, vel legata, quod vel quæ cōsecutus fuit ab hærede, debet ei restituere, & etiā fructus inde perceptos. † Fl. dictum.

¶ *Varij*] Legatarius habet plures actiones ad cōsequendum legatum: s. actionem ex testō & rei ven. & hypothecariā: vt In. de le. §. 1. Pone ergo q̄ legauit Titio fundum. ipse vult petere ab hærede traditionem rei vend. & aliā act. ex testō. Certè non potest imò debet vnam de prædictis eligere, & aliā interim non habet. † Alia deest nō.

¶ *Postea verum*, Titius cōmisit crimen perduellionis, i. læsæ maiestatis: postea testamentum fecit, & legata reliquit Caio, & Scio, hæres ab eo institutus soluit ei legata, antequā prædicto Titio testōre accusatus fuit ipse Titius crimine læsæ maiestatis & condemnatus, & sic testamentum suum fuit irritatum, & hæreditas eius ad fiscum peruenit. Certè fiscus ad quem deuolu a est dicta hæreditas, potest à prædictis legatarijs legata eis soluta repetere. Viuianus.

---

a *Habuit*] in prædio testatoris, qui prædium seruiens sub conditione legauit. Accursius.

b *Instar*] idest, sicut si testator partē haberet in prædio legato, & partem eius hæres, teneretur dare totū. Arg. ſ. eo. l. vnum. §. si remota & vsumfru. quia instar dāij obtinet, vt ff. de vsufr. l. 1. & ſupra eod. l. Maruius. §. fundo. Et no. q̄ distinctio huius §. tollit contra. quæ ſundi legum scilicet ſ. eo. l. is cuius. & ſup. titu. 1. ſi ſeruus Titij. quæ de vſufr. dicunt. & ſup. tit. 1. l. legatū. §. fundus. & ſup. de ſer. l. Papinianus. quæ de ęqualis ſeruit. utib. dicunt. & facit ſ. de rei vendi. l. fructus.

c *Ex testamento*] ſcilicet actione, debetur tamen ex Aquiliana ſtipulatione, animo nouandi facta ſecunda ſi eſſet per acceptilationem extincta. vel alio modo, vt ſ. eo. l. ſi ita ſcripſiſſet. & l. ſi ita quis. & ſ. de do. præ. l. 1. §. adeo. & ſ. titu. 1. l. ſi fir. §. 1. in princ. quæ ſunt contra. hic autem nunquam deſuit debitū. vt C. ſi cer. pet. l. ſi ex pretio. Accur.

d *Veritatis*] No. q̄ origo obligationis, non titulus actionis conſiderandus eſt. ſic & ſ. de fideiuſſ. l. tutor. & de dona. l. qui id. & C. ad Mace. l. ſi filius. & ſ. de lib. leg. fin. & ſ. de conſti. pecu. l. item. §. quod dicitur. Arg. contra ſ. de condi. ſine cau. l. 1. §. ſiue autem. & ſ. de cap. l. in bello. §. codicillis. & ſup. de hære. ven. l. 1. Item facit ſ. de auro & arg. leg. l. Quintus. in fi.

Origo obligationis nō titulus actionis cōſiderandus eſt.

* In hunc locum vide Vigliū ad ſ. eſt autē. Inſtit. de hæred. Inſtit.

e *Manumiſſus*] iuſſus eſſe liber à dño. & ei legatū reliq̄tur, q̄d pōt eſſe, vt C. e. l. ſeruus. nihil aliud impediret, vt hic fuit.

f *Quod*] id eſt quia.

g *Quæſtionem*] adulterij cum domina à ſeruo cōmiſſi, vnde accuſatur, vt ſup. de hæreti. inſtit. his verbis. §. interdū. Alij dicunt, vt R. cū dña ab eo commiſſi. & ſic interim differtur libertas, vt de ſeruo poſſit haberi qō. vt ſ. qui & à qui. l. proſpexit. quod nō placet, quia tunc ſperaret legatum poſt purgationē criminis. vt ar. C. ad Syl. l. pe. Itē ſi alias ex delicto ſerui nō cōpetit libertas, vt C. qui non poſſ. ad lib. peruen. l. 1. & quib. ad liber. proclā. nō licēt. l. 2. quid dicetis? Reſpondeo idem quod hic in ſ. eōis prædio. l. fi. in fi. nec ob. C. qui nō poſſ. ad li. peruen. l. 1. in fi. quia dicit ibi eo tempore, ſcilicet finito tempore pœnæ. Sed Azo. dixit hic. & alibi percipi primo legata finito impedimento. ſecus ſi ex ſenatuſconſulto Sylla. is impediretur. vt C. ad Syll. l. peculi. Accur.

h *Sperare*] audi R. ſe ipſe dicit ante innocentiam ab eo purgatam. & ſic no. ſecundum primum actus morientis non ſuſpendi. ſic ſup. communia prædi. l. fi. in fi.

¶ *Pater cum filia*] CASVS. Sempronius fecit teſtamentum, & inſtituit ſuam filiam Titiam pro ſemiſſe, & alios quoſdā in reliquo. & rogauit dictam ſuam filiā in teſtō, vt Sempronio nepoti ſuo, quē habebat ex dicta filia, relinqueret plus ex dicto ſemiſſe. cū veniret ad mortē, quā alicui filij de filijs ſuis, ſi quos alios haberet tēpore mortis. & hoc ea rōne dixit, quia ita vocabatur nepos prædictus, ſicut teſtator, vt dictum eſt. Certè videtur teſtator impoſuiſſe neceſſitatē filiæ, vt relinquat viriles partes de dicto ſemiſſe nepotib. teſtatoris ad minus, ſed th̄ sūi filiæ arbitrium Sempronio nepoti videtur maiorem partē reliquiſſe: ipſa ergo debet arbitrari circa maiorem partem Sempronio nepoti dandā.

¶ *Non iure*] Titia filio ſuo tutorem dedit, & ſic inutiliter, & non iure eo q̄ mater filio tutorem dare nō poteſt. & eidem tutori decem legauit. prætor poſtea confirmauit dictum tutorem: eius tutoris conſentia, non prius cum iure datum p̄tor, imò bene ſcius, q̄ non iure erat datus, & ita non fuit prætor deceptus: certè legatum tutor præciſius conſequetur.

¶ *Lege Mutiana*] Legauit Titio decem: filium eiusdem fecit Caprolianum: eius regauit hæredem: eumde rōgauit dare dō Capitolium, de hæreditate ſoluit ei legatum ſecundum naturam Mutianæ cautionis. poſtea Titius prædictus aſcēdit Capitolium, & ita fecit contra cautionem ſuam. Certè legatum, vel legata, quod vel quæ cōſecutus fuit ab hærede, debet ei reſtituere, & etiā fructus inde perceptos.

¶ *Varij*] Legatarius habet plures actiones ad cōſequendum legatum: ſ. actionem ex teſtō & rei ven. & hypothecariā: vt In. de le. §. 1. Pone ergo q̄ legauit Titio fundum. ipſe vult petere ab hærede traditionem rei vend. & aliā act. ex teſtō. Certè non poteſt imò debet vnam de prædictis eligere, & aliā interim non habet.

¶ *Postea verum*, Titius cōmiſit crimen perduellionis, i. læſæ maieſtatis: poſtea teſtamentum fecit, & legata reliquit Caio, & Scio, hæres ab eo inſtitutus ſoluit ei legata, antequā prædicto Titio teſtōre accuſatus fuit ipſe Titius crimine læſæ maieſtatis & condemnatus, & ſic teſtamentum ſuum fuit irritatum, & hæreditas eius ad fiſcum peruenit. Certè fiſcus ad quem deuolu a eſt dicta hæreditas, poteſt à prædictis legatarijs legata eis ſoluta repetere. Viuianus.

i *Nepoti meo*] nato ex eadem filia.

k *Nominis*] qa vocatur vt teſtator. & no. p hæc verba duo voluiſſe teſtatorem, ſ. nepotibus reſtitui, & vni plus. primū neceſſitatis, ſecundum ad arbitrium. & ſi hoc ſecundum nō fuiſſet, viriles derent reſtitui nepotibus, vt hic. & ſ. eo. l. cum quidam. a. reſpon. ſi autem arbitretur quanti plus habeat, illi ſtabitur: dummodo parum, quia hoc iudicat dictio plus, vt ſ. de verb. ſigni. l. hæc adiectio. & ar. ſ. de reg. iur. l. in perſonam. §. 1. & de ope. lib. l. ſi liberius. & ſi nō arbitretur morte præuenta, vel iudicis ſtabitur arbitrio, vel nil plus habebit. ar. ſup. eo. l. cum quidam. & ſ. de verb. obl. l. tritici. cum. & facit ſ. eod. l. cùm pater. §. hæreditatem.

l *Dato*] à matre. vt quia cum non inſtituit hæredem, vt no. ſup. eo. l. pero. §. mater.

m *Conſentiat*] non ergo ſtat per eū, vt hic, & C. eo. l. ab adminiſtratione aliàs ſecus, vt C. eo. l. pe quę eſt contra. Alij diſtinguunt an dixit, ideo lego, vt ſit tutor. & tūc obtinet cōtra. aur non, & tunc quod hic. & facit ſ. de excu. tu. l. tutor. §. 1. & l. Neſennius. & de teſta. tut. l. qui tutelam. & facit ſ. de confir. tut. l. 2. & de iis quib. vt indig. l. 1. §. ei qui tutor. & ſup. vbi pupil. edu. l. 1. & ſup. titu. 1. l. etiam.

a *Non faciendi* vt inf. de condi. & demon. l. Mutianæ.
b *Fructus* iam & fructus, & rem promittere dēt. & tal de re si contra faciat. hic. & ī. de cōd. & demon. l. heres meus. §. qui post. & C. de indi. vi tol. l. 2. & auth. cui relictum.
c *Legatorum*, scilicet nomine.
d *Non potest*] quod fieret, si legatarius partem rei peteret rei vēdicatione, & sic haberet rē, & partē actione ex testamento, & sic haberet æstimationē. H. Idem si vni legatario duo sint hæredes. vt ff. tit. 1. l. huiusmodi. §. fina. Sed quid contra, si duo sunt hæredes? videtur secus.
e *Datum est*] id est concessum a lege.
f *Vti*] vt eas simul exerceat.
g *Electa* hæc electio fit tempore datæ libelli, vt C. de eden. l. edicta. & eligit legatarius, vt hic, & ī. tit. 1. l. si seruus legatus. §. cum homo. Sed contra ī. quorū leg. l. 1. §. quia autem. vbi non eligit actor. Sol. ibi in odiū rei, qui non certificat actorē de modo possidendi. cætera dic vt no ī. de tribut. l. quod in hæredem. §. fin. & facit. C. communia de leg. l. 1. & ī. de act. & obl. l. pura
h *Danda est*] scilicet fisco, qui obtinuit si de hæreditate sint soluta. & hoc cōdictione inde. licèt alius soluat, vt ī. de condi. inde. l. 1. §. 1. & l. 2. 1. & 4. & 5. si verò de pecunia hī dissipiē tepeiit, vt fi. de peti. hær. l. quòd si posse ssor.
i *Apparuit*] licèt defuncto vivo nota non fuit quæstio. quod est in hoc crimine magis speciale. & quibusdā aliis, vt ī. de accu. l. ex iudicium. alias regulariter contra, vt C. vbi causæ fis. l. 1. & C. ī reus vel accu. l. 1.
k *Si iam soluta*] nā si postea sit soluta, aliud esset, quia non repetit soluens, sed magis fisco tenet, vt ī. ad leg. fal. l. dolo.
l *Perduellionis*] id est hostilis. nam perduelliones dicuntur hostes, vt ī. de verb. sign. l. quos nos. Alij dicunt ideo, quia hoc solo casu permittitur duellum: quod non placet, vt vlio casu admittatur, secundum Ro. vt no. ī. ad l. Aquil. l. qua actione. §. si quis in colluctatione. Arcutius.

cuius non faciendi[a] causa interposuit, si postea fecerit, fructus[b] quoq; legatorum, quos in[1]† principio promitti necesse est, restituere debet.

Quando sunt plures actiones, quæ electione tolluntur, nō admittitur cumulatio. Bart.

¶ Varijs* actionibus legatorum[c] simul legatarius vti nō potest:[d] quia legatum datum in partes diuidi non potest. Non enim ea mente datum est[e] legatarijs, plurib. actionibus vti: [f] sed vt laxior eis agendi facultas sit, ex vna interim, quæ fuerit[2]† electa, g legatum petere.

Damnata memoria testatoris, repetuntur legata soluta. Bar.

¶ Repetendorum legatorum facultas ex eo testamento solutorum danda est, h quod irritum esse potest defuncti memoriam damnatam apparuit: [i] modò si iam legatis 3† solutis, [k] crimen perduellionis [l] illatum est.

Si debet retinēri species & pecunia, species de tota hæreditate deducitur: pecunia de parte restituenda tantum. B.

¶ Cum pater filios, eorumque matrem hēdes instituisset, ita scripsit, Peto à te filia, vt acceptis ex hereditate[m] mea in portionem tuā cētum aureis, & prædio Tusculano, parte[n] hæreditatis matri tuæ restituas. Rndi, prædium[o] quidem hæreditarium iudicio diuisionis de communi filiam habiturā: [p] pecuniā q aūt de parte sua retenturā.

Donationi causa mortis posteā fideicommissum imponi: & ex ea detrahitur Falcidia: quæ detracta fideicōmissum intrinsecum minuetur, secus in extrinseco. Bartolus.

¶ Eorum, quibus mortis causa donatum est, fideicommitti quoquo[r] tempore potest. quod fideicommissum hæredes[s]† salua Falcidię ratione, quā in his quoq; donationibus ex ēplo legatorū locum habere placuit, præstabunt.

Si pars[t] donationis fideicōmisso cōtineatur, [6]† fideicōmissū quoq; munere Falcidiæ funget. Si tū aliēna ptiarivoluit, [u] collationis totū onus[x]

m *Ex hereditate*] per hæc videbatur ex vniuersa hæreditate centum esse deducenda. quod remouet. R.
n *Partem*] tuā filiæ.
o *Prædium*] Tusculanum.
p *Habituram*] Imò videt q̄ veniat in restitutione quod bēs filia in pdio iure hæreditario. vt ī. ad Trebel. in fideic. §. fin. sed hoc est, qū vult detrahere quartā Trebellianicā. & tunc restituto in quartā imputando. Azo. quod hic ēt faceret, si esset necesse detrahi quartā.
q *Pecuniam*] quare secus est, q̄ pecuniā de parte sua tantum retinet, dic vt ī. ad Trebel. l. deducta. §. nummis. & arg. ī. de sol. l. si is qui. & sup. §. cæterū. per l. nā & §. in fi. & C. de posti. l. fin. & no. q̄ mater videt nō gari de sua parte prædii, & centū vt filiæ det, vt ī. tit. 1. l. post emancipationē. §. fi. Sed quo de parte cētum, cum ad eum nō pertinuerint, vt ff. tit. 1. l. fideicom. contra. sed satis videtur pertinere, cū acceperit eo nomine. arg. inst. de rerū diuisi. §. interdū. Item in eo quod dicit, totum prædiū relinqui filiæ, est contra ff. tit. 1. l. si fundū sub conditione. §. si libertus. ibi apparet tōlu. & facit ī. de ali legat. l. alio. & sup. famil. ercis. l. hæredes. §. fin. & l. seq.
r *Quoquo*] vel eadem voluntate, vel postea alia. & facit C. de fideicommiss. l. ab eo. Accur.
s *Hæredes*] imò donatarius detrahere debet, cū & ipse patitur Fal. vt hic subijcit. & est C. ad legem Fal. l. si mortis. & l. penul. Respō. capere fideicommiss. id est donatio, quæ postea cadit in fideic. Vel dic q̄ hæredes præstant, apud quos cum onere remansit donatio vt caduca, vel in causam caduci. vt C. de cad. tol. §. pro secundo. & §. in nouissimo.
t *Si pars*] donauit Titio causa mortis quantitatem, vel speciem, & eādem Caio. refert an onere intrinseco, vt ex eadē donatione, vel extrinseco. & primo de vno, postea de alio dicit, vt ecce, donauit q̄ tibi viginti cā mortis, ex his decē Seio rogauit te restituere, ff. tibi auferā quarta p̄ legē Fal. ab hærede. tu quoq; quartā similiter detrahes de fideicommisso ex voluntate defuncti. quæ præsumitur nunc esse talis, vt vltra dimidiam eius, quod ex donatione habes, nil Seio dares. R. & sīn hoc non est Fal. sed magis oneris partitio. & sic conc. ī. ad l. fal. l. pœnales. §. ff. Vel sic potest diminutionem fideicommissarius, vt solem legatarij pati, quatenus Falcidiæ munus penes hæredem maneat.
u *Præstari vult*] reliqua mortis cā donata. H. idē in quolibet alio legato. vt n. cætera legata ita & alimentorum diminuuntur per l. fal. vt ī. ad l. fal. l. hæreditatum. sed hæc ea est ratio, quia non pars donationis, sed extrinsecus onus continet fideicommissum. vt ī. tit. 1. l. ff mihi Stichus. Azo.
x *Onus*] vt alimenta præstentur.

x Non

1 † Fl. de est in.

* Lan. dicebat per hāc ff. q̄ ex vna causa oriuntur plures actiones, tunc quis cōpellitur actionem proponere: vt dicit glo. 2. post princ. in ea. dilecti filij. extra de iud. licèt de iure canonico actiones non sint proponendæ: vt ad. c. l. dilecti.

2 † Fl. fuerat.

3 † Fl. si à legatis.

4 † lib. ff. Respōsa.

5 † Hoſm. hæredi.

6 † Flo. senatui.

in reſiduo donationis eſſe, reſpondendum erit, ex defuncti voluntate, qui de maiore pecunia præſtari non dubiè [a] integra [b] voluit.

Legatario, eidemque debitori non ſolum actio competit, ſed exceptio. Bar.

¶ Mater filijs ſuis vulgò conceptis dotem ſuam mortis cauſa donando ſtipulari permiſit [c] cum alijs hæredib. inſtitutis, petiſſet [d] à filijs viro dotem reſtitui, totum viro fideicommiſſum dotis deberi, [e] ſi Falcidiæ ratio [f] non interuenerit: ideoque [g †] retentionem dotis virum habere placuit: [g] alioquin [h] Falcidiæ partem [i] hæredibus à filijs ex ſtipulatu cum viro agentibus ex dote, per in factum actionem eſſe reddendam.

Legati onus, & emolumentum quæritur etiam ignorantibus. Bart.

¶ Surdo, & muto, qui legatũ accipit, vt, cum moriet, reſtituat, rectè mãdatur. Nam & ignorantes adſtringuntur fideicommiſſo, quibus ignorãtibus * emolumentum ex teſtamento quæritur. [k]

Mutatione ſtatus nõ perditur ius eligendi, & mors ciuilis nõ facit cõditionẽ exiſtere, ſed mors naturalis ſic. Bar.

¶ Hereditatẽ filius cum moreretur, filijs ſuis, [l] vel cui ex his voluiſſet, reſtituere fuerat rogatus, quo interea in inſulam deportato, [m] eligendi facultatem, non eſſe pœna [n] peremptam placuit: nec fideicommiſſi conditionem [o] ante mortem [p] filij hæredis exiſtere: [q] viriles [r] autem inter eos fieri, qui eo tẽpore dixerint, cum de alijs eligendi poteſtas non fuerit. [s]

Qui legat pretium rei, videtur legare animo compendi cum re. Bart.

¶ Qui dotale prędium contra

[a] *Non dubiè*] l. ſine dubio. & dic maiore, quàm eſſet onus alimentorum, q. d. & ſi plus eſſet onus, q̃ fuit emolumentũ, neceſſe habet ſubire, ſed & ſi maius eſſet, quam donatio, q̃que tenetur donatarius, vt ſup. ti. 1. l. ſi mihi Stichus, non eſt igitur ita exponendum, i. de pecunia donata, licet Falc. nil reſeruaſſet: nec enim eſt arg. neceſſarium ſi de pecunia maiori te onerauit, & de minori, quia fallit, vbi pars donationis ẽ in fideicõmiſſo. [b] *Integra*] alimenta, & facit inſ. ad l. Fal. l. pœnales. & ſi Titio. contra. Solu. Azo. ibi plenè dicet, & facit ff. de an. leg. l. liberto. §. 1. & ff. ad Treb. l. fi. ſta. §. ſi Titius. & ſup. de vulg. ſubſtit. l. coheredi. §. cum filia. & ff. eo. l. ſi Titio. §. 1. & inf. ſi cui plus, q̃ per l. Fal. l. videamus. & ſup. eod. l. Celſus. & inf. de cõd. & demõ. l. Plautius. §. fina. & inf. proximo §.

[c] *Permiſit*] à viro. quod fieri poteſt. niſi ex damnato coitu ſint nati. vt Inſt. ad Orfi. §. nouiſſimè. & in auth. quib. mo. na. effi. ſui. §. fi. coll. 6.

[d] *Petiſſet*] donationis ergo in filios collatæ pœnituiſſe videtur.

[e] *Deberi*] ſcilicet viro à filijs donatarijs, qui grauari poſſunt, vt ſup. proxi. §.

[f] *Falcidiæ ratio*] quia non eſt exinanita hæreditas.

[g] *Placuit*] ſcilicet in totum

[h] *Alioquin*] i. ſi Falcidiæ ratio interuenit Azo. vel ideſt in donatione perſeueraverit.

[i] *Falcidiæ partem*] i. Falcidiam, quę erat pars donationis. Vel dic. Falcidiæ partem, quæ Falcidia debetur ex oĩb. legatis. & accipe ex dote eſſe, & per in factum actionẽ &c. Sed quare tenentur filij hæredib. ſi volunt hîc donationes? Reſpon. quia ſtipulando ſemel incommutabiliter agnouiſſe videntur. ſed aliud in legatis, vt no. ff. de don. cau. mor. l. ei. & facit inf. ad Trebel. l. mulier. & l. facta. in princ.

[k] *Quæritur*] commutabiliter. nam adhuc ſt repudiare; ergo non obſtat ſup. de cond. inſt. l. ſi quis ita hæres, quę eſt cõtra. & facit ſup. quemadmodũ ſer. amit. l. ſi partem. §. 1. C. qñ dies. le. cedit. l. fi. & ſup. de iud. l. cum furioſus. 1. reſpon. in fi. & ſup. de reb. eo. qui ſunt ſub tut. l. magis. §. fundum autem legatum. & ff. de act. & obl. l. ſi a furioſo.

[l] *Filijs ſuis*] ſic C. ad Treb. l. iubemus.

[m] *Deportato*] & ſic ciuitatem tantum amiſit ſecus in damnato in metallum. ff. ad Trebel. l. ex facto. §. ſi quis rogatus. & C. de don. inter vir. & vxo. l. res vxoris. & ẽ. de don. inter virũ & vx. l. ſed ſi mors. & ff. de ver. obl. l. ex ea. §. i inſul.

[n] *Pœna*] deportationis.

[o] *Conditionem*] quod bona reſtituantur filijs.

[p] *Mortem*] naturalem.

[q] *Exiſtere*] incommutabiliter, ſcilicet. vt dixi inf. eo. l. pe. §. à filia. ideſt. vt inuitus alicui teſtituere teneatur. volens enim & ante teſtituere poteſt, vt C. de fideicom. l. poſt mortem. dum tamen duret voluntas. vt ſup. eo. l. vnum. H.

[r] *Viriles*] quia ſi neminem elegerit. aliquin contra. vt ſup. eo. l. cum quidam. & l. cum filius. §. pater. & l. vnum. §. rogo.

[s] *Non fuerit*] vt quia ſit mortuus, qui eligere debuerat, vt ſup. eo. l. vnum. §. rogo. cum. n. conditionale fuerit fideicõpendente conditione non potuerunt tranſmittere. vt C. de cad. tol. l. vn. §. ſin autem. licet quidam contra per l. 1. C. de iſs. qui ante aper. tab. & facit inf. tit. 1. l. vxorem. §. Scia. & inf. ea. l. §. pen. & inf. de reb. dub. l. vtrum. §. cum quidam.

[t] *Qui dotale*] CASVS. Prædium inæſtimatũ ab vxore mea in dotem accepi. & cum non liceret mihi alienare iſtud prædium propter legẽ Iuliam, quę inhibet alienationem. & dat mulieri licentiam faciendi certam venditionem: illud vẽdidi Titio p. decẽ. cũ valeret duodecim. poſtea fecit teſtm. & legaui dictæ vxori meæ viginti & dicti emptoris, qui totum pretium mihi ſoluit, ſcilicet decem: fideicommiſi. vt reſtitueret dictæ meæ vxori ſuperfluum eius, quod valebat fundus. ſ. duo: dixi. n. q̃ od fundus valebat duodecim. & ego dedi pro decem. certè emptor non tenetur fideicommi. de illis duobus: rogatus eſt. n. illud reſtituere. ad quod non tenebatur potuit enim benè me maritum in pretio circumuenire. Sed nunquid mulier põ. reuocare ab emptore dictum ſuum fundũ? Certè ſic. ſi non accepit legatũ de viginti

* Quid ſi ignorans cui teſtator legauerit? debebitur ei cui teſtator verſimiliter dare voluerit Bart. to. in l. quem hęredi. inf. de rebus dub.

ginti, quod ei reliquit, & si nõ offertur ei p hæredes meritis vel per emptorem prædij verum pretium prędij, deest duodecim, si autem hęc duo concurrunt, & ipsa velit venditionem rumpere, remouetur exceptione. Viu.

a *Legem Iuliam*, vt l. ost. qui. ali. dicet. in prin.

b *Dedit*] in quo erat minus, quã in fundi pretio, vt s. co. l. Imperator. §. si cẽtũ. Ac. c *Emptori*] istud fuit fideicõmissum.

d *Amplius*] quàm legatum relictum ab hęredibus.

e *Pretium*] iustum.

f *Constat*] imo potest ab omni debitore fideicom. tel inquit vt ff. titu. l. si pecuniam, in fi. & l. si seruus, §. qui margaritam, quę sunt contra. Sol. non valet ab emptore siue à debitore, vt hic. nisi debitor vtatur exceptione doli contra hęredem, sicque agnoscat tacitum sibi legatum, vt d. l. si pecuniam, 2. respon. sed hæres tenetur cedere actiones, vt d. §. qui margaritam. Alii dicunt, q hic constabat quibus dã imperiis, & male. Tertij dicunt, q totum pretium fuerat solutũ defuncto, sed aliquid plus valuerat fundus quã venditus fuerat, & illud plus p̃cepit testor solui vxori, qđ non potuit. eũ nõ erat vltra dimidiã iusti p̃tij. & fm hoc, q dicit postea p̃tio, fin. sto. & facit ff. de fun. do. l. dotale. §. fi. & ff. solu. matrim. l. si cum dotem, §. si pater. & ff. man. l. diligenter. §. 1.

† Flo. fideicommissi.

† Fl. constabat.

† Fl. irritam faceret.

* Ad hũc text. vide Paul. de Castro. in l. fi. nu. 25. de solutionibus.

g *Legare*] relicto ab hæredibus.

h *Eam*] vxorem.

i *Pretio*] ab emptore.

¶ *Mœuio debitori*] CASVS. Seius fuit stipulatus à Mœuio decẽ. hic Seius reus stipulandi cũ vellet Titio donare cã mortis illa decẽ, mandauit prædicto Mœuio reo promittendi, vt solueret d. Titio pecuniam. postea decessit Seius reus stipulandi, institutis sibi aliquib. hæredibus. Mœuius debitor sciẽs creditorẽ suum decessisse, & ita mandatũ esse finitũ, dedit dictã pecuniam Titio. Certè non est liberatus ab hæred. rei stipulandi. imò peterunt eũ nihilominus cõuenire ad dicta decẽ. Sed quid si reus promittendi non hẽt vnde solvat dictis hæredibus rei stipulandi, numquid ipsi hæredes poterunt conuenire Titium, cui donatum fuit cã mortis, cuique solvit Mœuius debitor, vt dictum est? Certè q non possint cum conuenire ad integra decem, non est dubium, sed & pro eo quòd quęrunt hęredes habere ab eo rõne Falcidiæ, non poterit similiter conueniri, quia ipse Titius nõ vr accepisse dicta decem causa mortis, nã ipsa euanuit annihilato mandato per mortẽ Seij creditoris, vt dictum est, quasi dicat, si esset donatio cã mortis, bene posset hẽre Falcidiã. Si autem dictus reus promittendi ignoraret mortuum esse Seium reum stipulandi, & soluisset dictam pecuniam Titio, cui reus stipulandi cã mortis donare volebat, liberatus est debitor ab hæred. creditoris. & ipsi hæredes reuocabunt à Titio portionem tm̃ eis iure Falcidiæ competentem, scilicet si habet locum Falcidia in hæreditate creditoris. Viu.

k *Donabat*] promittendo per stipulationẽ reus stipulandi Titio olim, vel hodie sine stipulatione, fm Azo. Alioquin nõ video quare in sequenti casu totũ reuocaretur cum mãdatum mortuo mandãte sit finitũ, & per cõsequens donatio. H. Item non audeo dicere, q solutio per mandatũ dẽt fieri post mortem, quia tunc nõ finiretur morte, vt ff. mand. l. si verò non remunerandi. §. fi. hic ergo inter vivos fuit cõceptũ, sed quantũ ad effectum post mortẽ cõcipit. quia tũc demum confirmatur donatio, vade quædam mea via infiniendo mandato eligitur, scientia ab ignorantia separari, vt hic subijcit.

l *Decessisse ergo sciebat*, vel scire debebat mandatũ reuocatũ, vt C. man. l. mãdatũ, & Inst. man. §. rectè. & ff. mand. iniet causas. in princ.

m *Deadem esse*] hæredibus institutis. scilicet cõdictione sine causa, quæ competit dari pro reuocandis huiusmodi donationibus infirmatis, in solidũ, vel si sint confirmatæ, quo ad Falc. vt hic. & ff. de dona. causa mortis. l. senatus. §. 1. & C. ad legem Falc. fi mortis, & reddituræ hic bona ratio. Sed an si quis soluit, possit repetere? Resp. non videtur. q possit, * quia sciens soluit indebitũ, nisi ponas, q errore iuris soluent id indebitũ. Et sic no. quod stultitia soluentis lucratur donatarius, vt inf. ad l. Fal. l. 3. in prin.

* Indebitum scienter solutum an possit repeti. vi. § d. tract. in ver. indebitum.

n *Reuocaretur*] per hæredes domini. Et no. mirabile, q ignorantia alterius. i. Mœuij. facit nõ finiri donationem à creditore in Titium collatã. & sic est contra ff. de iur. & fac. igno. l. iniquissimum. Vel dico, q Mœuius promisit eentum mortuo Titio iussu creditoris, & eidem iussit soluere. si ergo ignorabat Mœuius, cũ ille pecepit debitum, repeti non põt, secundum Azo. Item no. q hic finis corrigitur per C. de don. l. si quis argentum. §. fin. quasi in nihilum hodie reuocetur, secundum Rog. & quod hic scripsit, respicit antiqua tempora, &c. quod H. non placet, quia dixit mandatum finiri morte, & per consequentiam videtur reuocata donatio: nisi quando sciunt Mœuius, & facit sup. de iudici. l. de qua re. §. fin. & inf. de sol. l. fi. & C. de actio. & oblig. leg. si quidem. & inf. de donat. l. hoc iure. ff. si quis.

o *Cum pater*] CASVS. Titia instituit sibi hęredem Seium maritum suum, & rogauit eum per fideicom. vt filiæ eorũ cõi quędam prædia præstaret. prędictus Seius instituit prædictam filiam cum quibusdam alijs, ea condõne, vt partẽ in qua eam instituerat, compensaret cum fideicõmisso prędictorum, quod ei filię debebatur testamento dictæ Titiæ suæ vxoris. & tollit prædictus Seius pater dictę filię, & suis cohęredib. vt dicta prędia darẽt Caio filio dicti Seij, quem exhęredauit. filia autem prædicta noluit accipere partẽ hæreditatis patris in qua eam instituit, vt dictum est. & sic illa pars deuenit ad cohęredes filiæ. nunquid ipsi cohęredes tenentur dare dicto filio exhęredato dicta prędia? Certè sic quamuis nõ ipsi, sed filia habeat prędia. Sed quid si dictus pater instituit filiam pro parte, & substituit Semproniũ filiæ in dicta parte hæreditatis, & filia noluit hęres eẽ. & sic habet partem filię substitutus eius? Certè debet tantum de fideicommisso prestare dicto filio exhęredato, inquantum filia teneretur, si non repudiasset hęreditatem. Viu.

p *Eandem*] s. filiam.

q *Compensaret*] quod potuit, vt sup. tit. 1. l. cum ab vno. sed hoc non dicto fideicommissum denuncietur, & hęreditatem haberet, vt C. ad l. Fal. l. in imponenda.

r *Accepit*] destinatione.

s *Redierat*] vel iure accrescendi, & sic cum onere, vt C. de cad. tol. l. 1. §. his ita, vel quia erant iuè institui, vt statim subijcit.

a *Eam*,

a *Eum*] ſubſtitutum, vt ff. ea.l.§.ab inſtituto.& C.eo.l.ſi Titio.§.1.& C.ad Treb.l.non inſtam. & ſ. tit.1.l. ſi duob.§.1. & C.tit.1 l.quidam. Item no. ſecundum H. q̃ hoc videtur hodie correctum, vt C.communia de leg.auth.res quæ.

¶ *Euictis prædijs*] CASVS. Titius inſtituit ſibi tres ſuos filios, & vni prædium prælegauit. quod prædium ſuum credebat eſſe dictus Titius. & alijs nihil prælegauit. habuit prædium à cohæredib. ille cui prælegatum eſt. & eſt ei euictum. nunquid ager de euictione cõtra fratres? Certè nõ. iã enim creſceret inuidia inter eos. ſi autem & alijs fratribus prælegauit. & iſti euictum eſt dictum prædium: ſi alij petãt ab eo partes rerum eis prælegatarũ, non reſtituet eis, niſi & ipſi patris iudicium ei cõſeruent ſatisfaciendo eis de prædio, quod ſibi euictum eſt. Viua *Euictis*] refert an vni tm̃ filiorũ tẽ certã prælegauit: quo caſu non agitur noie euictionis: an oĩbus: quo caſu agitur. Sed op. imò videf poſſe agi, cùm ſit coniũcta perſona. vt C.eod.l.cum alias. Solu. hic ſpeciale, ne creſcat inuidia inter fratres. vt C.de bon. quæ lib. l, cùm oporiet. §. 1. Vel vt ibi. Item ad idem cõtrà C.de inoffi. teſta. l.ſcimus.§.1. Sol. ibi. Item cõtra ad idem. ſ.tit.1.l. non quocunque.§.1. Sol. ibi. Item contra ff. tit.1.§.l. qui concubinam.§ ſi hæres. Soiut. hic in genere ibi in ſpecie fuit legatum. Item facit C. de euict. l.a. & ſ.de do.l.Ariſto. & ff.de vſufru.leg.l. ſi à Sticho.§.ſi.

1† Aliàs, cum.
2† Aliàs, ſilij.
3† Fiat-dideris.
4† Fl.conſeruari.
5† aliàs ex hæreditate.
6† Aliàs dare.

c *Pecit*] ſ.pater.

d *Eum*] cui prælegata ſunt euicta. & ſic ope exceptionis. ſed & poteſt dici, q̃ habeat actionem, quaſi fuerit diuiſio inter eos facta ab eis, vt C.cõia vtriuſque iud l.ſi fratres. Vel refert, diuidat teſtator, vt hic, an partes, vel iudex, vt ibi, quod eſt verius. & facit ſ.tit.1.l.ſi domus.§.1.& quod ibi notaſ.

¶ *Pater certam*] CASVS. Titius inſtituit ſibi hĩdẽ filiũ ſuũ, & filiam exhęredauit, & eidem filię centum per fideicom. reliquit, & iuſſit dicto filio, vt daret in dotẽ prędicta centũ marito filiæ, & ſibi filio ſtipularetur. filius autẽ non dedit marito filiæ, niſi quinquaginta. Certè alia quinquaginta dẽt dare filiæ, nã centũ continebantur in fideicõ. filię, vt dictũ eſt. Quid aũt ſi diuortium fiat inter dictã filiam & maritũ ſuum? Certè petet filia actione ex teſtõ à fratre ſuo fideicõmiſſum. i. tanq̃ quoddã fideicõmiſſum peret filia à fratre, q̃ actio ex ſtipulatione fratris proueniens ff matitũ ſibi filiæ cedatur per fratrem ff maritum, & reddit in litera rationem planam quare hoc debet fieri ibi, qm̃ verisimile &c. Quid ſi facto dicto diuortio filia nubat ſecũ do. & filius teſtõris velit ſtipulari dotẽ à ſecõ marito. quia teſtõr voluit, q̃ ſtipularetur à primo, vt dictum eſt? Certè non poteſt. Vi.

e *Stipulante*] hoc totũ voluit pi. ſ. filiũ ẽt ſtipulari dotem.

f *Dediſſet*] per quod videbatur ſatisfactũ voluntati patris.

g *Voluiſſe*] ſubaudi ppeà, quo. pro, vt & c. ſed & ſi voluiſſet, nõ valeret, tũ fauore dotis, vt ff. de pac. do. l. 2. tum quia Falcidiã iure naturæ dẽt hĩe, vt C.de inoffi. teſt. l. qm̃. in prin.

h *Non oportere*] ſic ff. de verb. ſig. l. boues. §. hoc ſermone. & ff. de iure dot. l. dotis. & facit in eo. tit. l. ſtipulatio quæ. & C. de rei vxo. act. auth. ſed & quamuis. Accur.

¶ *A filia pater*] CASVS. Titius inſtituit ſibi hĩdem filiã ſuã Seiã, & rogauit eã, vt duo prædia reſtitueret poſt mortẽ ſuã, filiæ, vni ex liberis ſuis filiæ, cui ipſa filia vellet: ipſa aũt donauit inter viuos vni ex filijs ſuis. Certè videbatur ſapiẽtib. nõ tenere dictã donationẽ inter viuos incommutab. Iuter: & hoc ideo quia fideicõmiſſum datũ erat filijs poſt mortẽ filię, vt dictũ eſt, qui dies incertus, & non venerat adhuc tempore quo ipſa donauit inter viuos: vnde poterit mater mutare volũtatẽ, donec viuet: ſecus autem, ſi certæ perſonæ ex filijs ſuis rogata fuit reſtituere poſt mortem ſuam filiæ, quia tunc benè valet dicta donatio inter viuos: quia illa certa perſona habitura eſſet fideicõmiſſ. etiam nõ intercueniẽte matris electione. Viu.

7† Fl. fideicommiſſi.

i *Suæ*, ſ. filiæ. Accur.

8† aliàs, nã in vnã ẽt nõ deſtinatio dirigi potuit. Quidam, nam pro, ſed poſitum putant.

K *Non eſſe electionem*] accipe videbaf, quod eſt ff. Sed contra ſ. e. l. vnum. in princ. vbi eſt electio, niſi reuocet. Solu. dic non eſſe electionem, ſcilicet incommutabiliter factam: quia adhuc poteſt mutare, & alium eligere. vt ſ. ea. l. §. hæreditatẽ. ſed propter commodũ medij tẽporis valet. vt ibi. Alij vt R. dicũt nullo modo eligi propter incognoſcibilem perſonam fideicõmiſſarij. & ſecũ dum hoc ẽt commodum medij temporis reperitur. vt ſ. de con. inde. l. ſuffecit. Item contra C. de fideicom. l. poſt mortem. vbi ẽt ante reſtituit. Sol. aliud eſſet, ſi certæ perſonæ poſt mortem ſ. á quis hæreditatẽ reſtituere fuerat iuſſus: tunc. h. qñcũq; vellet reſtituere, voluntas defuncti non aduerſatur: ar hic ſecus propter incognoſcibilem fideicommiſſarij perſonam, vt infrà. tit. ff. l. vxorem. §. Sequola. Vel ſolue. vt ibi.

l *Nam in eum*] benè dico electionẽ nõ tenere, quia adhuc poteſt eligere vnũ alium de filijs. quia nulla facta electione admittebatur ad fideicommiſſum vnà cum alijs filijs. demum ergo morte inſecuta firma eſt electio vltima.

m *Matris*] ciuſdẽq; filię. & facit inf. de manu. teſta. l. libertas. in princ. & l. qui duos. §. fi. & ſ. tit. 1. l. filius fam. ff. dici.

¶ *Fidei hæredum*] CASVS. Titius inſtituit ſibi duos filios hęredes. & ita dixit poſtea: Rogo dictos meos hęredes ne alienent fundum meum, qui vocatur Tuſculanus & de exire permittant de mea familia. id eſt ne alienent fundum meum in aliquem, qui non ſit de mea familia. Certè ſi hęredes alienent dictum fundum in extraneos, illi de familia poſſunt adniti ad reuocandum fideicom. & certè non ſolùm illi, qui ſunt proximiores in familia, admittuntur ad reuocandum. ſed etiam eis deficientibus admittuntur illi liberi, quibus etiam extranei hæredes dederunt fideicommiſſariam liberam. id eſt a Titio defuncto per fideicommiſſum relictam. Viu

m *Secundum voluntatem*] iſtius teſtatoris.

n *Inuitatos*] ad reuocandum ſi alienent.

o *Inuitatos*] ad reuocandum ſi alienent.

a *Haberet*] i filius testatoris iudicio, non hæredis. nec enim sunt liberti hæredis, sed defuncti, vt ff. tit. 2. l. pater. §. 1. & ff. de ali. leg. l. 2. quæ sunt contra. & facit C. de ver. sign. l. fi. & ff. tit. 1. l. filius fami. iis. §. diui.

ADDITIO. Die quod ibi fuerũt manumissi iudicio hĩdis. hic iudicio testatoris. secundũ Bar. hic.

¶ *Fideicommissum*, CASVS. Titius sibi instituit hæredem Seiam vxorem suam cum quibusdã aliis, & dotem, quã habuerat ab ea, ei prælegauit, & postea ita dixit: Rogote Seia per fideicom. vt quicquid ad te pernenerit aliquo nomine de bonis meis, restituas, filiæ meæ cum tu morieris. postea idem Titius fecit codicillos, & in eis quædam alia eidẽ vxori legauit. mortua est Seia vxor. petit filia cum testatoris ab hæreditate. nũ. bus vxoris nõ solum ea quę legata sunt vxori in testamento: sed etiam ea, quæ in codicillis. quæritur vtrum possit? Et respon. quòd sic, præter dotẽ vxori prælegatam, & ad virumq; reddit plenam rationem. Viu.

hæredes a extranei fideicommissariam libertatem reddiderunt.

Fideicõmissum factũ in testõ, cẽsetur repetitum in codicillis de bonis in illis relictis.

¶ Fidei tuæ vxor * cõmitto, vt des, vt restituas filiæ meæ, cum morieris, quicquid ad te quo quo nomine de bonis meis peruenerit. Etiam ea quæ postea codicillis * vxori dedit, fideicommisso continebuntur: b nam ordo scripturæ c nõ impedit caulam iuris, ac voluntatis, sed dos prælegata retinebitur, d qm̃ reddi e potius videtur, quam dari. f

Filius nãlis in seruitute cõceptus excludit substitutũ. B.

¶ Volo prædia dari libertis meis, & si quis eorum sine liberis vita decesserit, partem eius g † ad reliquos pertinere volo. Collibertum patris, eũdemq; filiũ ex volũtate substitõnem excludere placuit. h

Frustra legatur debitũ creditori à debitore. Itẽ dilatio ipsi non perfectæ ætatis creditoris fauore præsumitur. B.

¶ Curatoris sui hĩdei frustra

fieri põt. l. 1. & ibi glo. C. de codicillis. & casus rotundus in l. codicillis. in prĩ. de vsufr. leg.

1 † Fl. partes eorũ.

* Vide Al. eia. lib. 4. C. de fideicommiss.

* Fideicõmissum

b *Contenebuntur*] Quid mirũ, cum verbum, peruenerint, sit futuri temporis? sed fortè hic in præteritorio posuit. sic & aliàs. ff. tit. 1. l. talis scriptura. §. fi. & l. seq. Azo. Item contra ff. tit. 1. l. vxori. §. vxori. Sol. ibi in donatione inter viuos, quæ statim cum fit, cedit: hic autem tam relicta codicillis, quàm testamento, eodẽ tempore cedunt, ff. post mortem, vt ff. tit. 2. l. ab intestato. in fine.

c *Ordo scripturæ*] sic ff. de solu. l. nec enim. Sed arg. contra inf. eod. l. §. pen.

d *Retinebitur*] ab ista vxore? quia vxor retinebit in dotem.

e *Reddi*] isti priori. Accur.

f *Quàm dari*] sic ff. depos. l. 1. §. eleganter. & facit ad §. inf. de actio & argen. leg. l. vxori. §. 1. & ff. de dote prælega. l. 3. in prin. & §. fi. & ff. ad Treb. l. cum hęres. & l. Lucius. §. maritus. & ff. ad l. fal. l. sed vsumfr. §. dos. & C. ad leg. falc. l. in imponenda. & l. vnicum.

¶ *Volo*] CASVS. Titius instituis sibi hęredib. ita dixit, Talia prædia volo dari talib. libertis meis. & si quis eorum libertorũ decesserit sine liberis, partẽ eius volo ad reliquos libertos pertinere. q. d. si aliquis eorũ libertorũ decesserit, & reliquerit liberos suos, liberi eius habeant. & sic colliberti hĩdes dederũt prędia dictis libertis. vnus eorũ libertorũ, qui cẽceperat filium in seruitute, & cũ eo postea manumissus fuerat, & sic hębat filiũ naturalem, & non legitimũ, decessit eo relicto, nunquid ille filius naturalis hẽbit partem prædiorum, quam habebat pater suus. ita quòd alij colliberti ab ea excludantur? & dicitur quòd sic. Viu.

g *Placuit*] est filius. & de libertis, quia hic filius simul cum patre fuerat manumissus. qui pater decedit nõ relicto alio filio. hic ergo naturalis pro legitimo succedit hodie, vt Instit. de gradi. §. illud. Azo. & est sic ff. eod. l. Lucius. §. fi. & ff. ad Trebel. l. ex facto. §. fi. quis rogatus. Sed contra C. de instit. & substit. l. generaliter. §. fin. & die vt ibi. l. eum facit ff. de alim. lega. l. 2. Accur.

¶ *Curatoris sui*] CASVS. Titius adultus curatorẽ habens fecit testm̃, & instituit sibi hĩdem fratrem suũ, qui erat adultus si militer, & curatorẽ habens. & rogauit hic Titius curatorem suum proprium, vt dicto suo fratri redderet rationẽ eorum, quę administrauit, quod quidem necesse habebat dictus curator facere, & ita postea subiunxit dictus Titius: Tu curator meus tũc demum soluas dicto meo fratri illud, qđ apparebit te debere ex administratione curæ meę, cũ ipse frater meus erit maior vigintiquinque ann. quæritur, an frater hę res possit agere cõtra cura. fratris mortui antequam habeat vigintiquinque an. Et certè dicitur & sic. & reddit rationem, cẽ illis verbis &c. Viu.

a † Fl. frustra fides.

h *Rationem*] & quia non est oneratus in aliquo. vt C. de fideicom. l. ab eo. & quia sine hoc tenebatur curator. & ita nec rectè grauari, nec onerari valet.

2 † commisisse videbatur, vt hæredi fratri negotiorum gestorum rationem h redderet. Quanquam igitur i testamento cautum esset, vt cùm ad statum k suum frater peruenisset, ei demum solueretur; tamen sub curatore alio fratrem agentem rectè placuit actionem inferre: cùm illis verbis fratri potius consultũ videretur, quàm solutio, quæ iure fieri potuit, dilata.

Relicta ab instituto, videntur repetita à substituto per legẽ sub eadem conditione. B.

¶ Ab instituto extraneo prædia libertis, cum moreretur, verbis fideicõmissi reliquerat, 3 † & petierat ne ex nomine familiæ alienarentur. Substitutum l ea prædia debere m ex defuncti voluntate respõdi. Sed vtrum confestim, an sub eadem cõditionẽ, voluntatis esse quęstionẽ, sed coniectura ex voluntate testatoris capienda, mortem instituti n expectandam. 4 †

Legatum vniuersitatis iure valet, etiam si incommodum contineat. Bart.

i *Quanquam igitur*] infert. fideicommissum nullum: ergo dilatio data ad idẽ soluendum nulla est. ff. de & alias. ff. de verbor. obli. l. eum qui ita. §. te & Titium. est & alia, quia fauore fratris erat data dilatio, vt ff. eod. l. fi ita. §. Pegasus. Azo. & inf. de an leg. l. eam. & secũdum hoc non ob. C. eqñ di. leg ce. l. ex his.

3 † Fl. relinquere.

4 † Flor. mors instituti expectanda est.

k *Ad statum*] i. maiorem ætatem. quod dicit inf. tit. prox. l. cum filio fam. ibi.

¶ *Ab instituto extraneo*] CASVS. Institui mihi hĩdem quẽdam, qui erat mihi extraneus. & reliqui per fideicõmissum quædam prædia libertis meis quibusdã, cũ moreret dictus his, & petij ab eodẽ hĩde ne alienaret prædicta prædia extra familiam meam. & postea dedi substitutum dicto hĩdi. hęres instituus repudiauit hereditatem, & ita hẽt eam substitutus. nũquid substitutus tenetur libertis prędictis dare dicta prædia, sicut hæres tenebatur, & sub eadem conditione, scilicet cum moreretur substitutus? nam illa erant relicta ab instituto, vt dictũ est. Et certè ita videtur & sic. Viu.

l *Substitutum*] s. vulgariter.

m *Debere*] facit. ff. ea. l. §. cũ pr. & ff. ec. l. fi Titio. §. Iulianus.

n *Instituti*] i. substituti. nam ois substitutus est institutus, vt ff. ad l. fal. l. in tõne. & l. 1. §. fi filio. H. Vel sic propriè. ar. C. eqñ di. de. ce. l. ex his. sed quicquid dicas, ff. §. de hæred. inst. l. sub conditione. Sol. siue repetam legatũ, siue substituam & nihil dicam de conditione, putè videor repetere & substituere, vt ff. tit. 1. l. licèt. & l. si quis à filio. & l. fi cui. §. 1. quæ sunt contra similiter. sed hic non repetijt testator, sed lex repetijt sub eadem conditione, arg. C. de cadu. toll. §. si verò non omnis. in fi. Item facit ff. de adi. le. l. legatum sub conditione & ff. tit. 1. l. fi. sermo alieno. §. pen. Accur.

¶ *Mensa negotiũ*] CASVS. Titius coõduxit à fisco, vel ab alio negotium. i. cõmodum & incommodum mensę nummulariæ, vel argentariæ. postea decedẽs instituit sibi hĩdes. & per fideicõmissum reliquit Sẽpronio dictã negotiationem. Sempronius fideicõ. suscepit ab hĩdib. dictã negotiationẽ & cauit eis se cõseruaturũ eos indẽnes ab oĩ eo, qđ mensæ creditorib. deberi. Certè sta talis susceptio vt similis emptioni,

tioni, in qua licitum est cõtrahentibus se decipere* & ideo etiam si plus sit in ære alieno, tñ ex cautione tenebitur fideicommissarius ad præstandum indemnitatẽ hæredibus, & sic inuenitur fideicommissarius deceptus in cautione, quam fecit hæredibus, sicut & in emptione dixi. Viuianus.

*Materiã requisite in ind. tract. ver. contrahentibus quid liceat.

a *Mensæ* inde mensularius, q̃ præest mẽsæ, in qua sunt debita & credita, & ponit mensam pro vniuersitate debitorum, & creditorũ in cadẽ statione, vt inf. de priuil. cred. l. ventri. ff. in bonis. & ff. de pig. l. cum taberna. Relinquit ergo hic testator mensam per fideicõmissum: hæredes autem timentes ne creditores mẽsæ conuenirẽt eos, perierunt, & habuerũt cautionẽ indemnitatis à fideicõmissario, tenet quidẽ cautio, licet fideicommiss. decipiatur, quia plus est in ære alieno, q̃ in quæstu. qa hoc vt simile vendi ioni. ff. qua si alter decipit. Hic nota quod licet mercatoribus se inuicẽ decipere. sic ff. in cautę. § penult. sup. de mino.

¶ Mẽsæ [a] negotiũ ex cã fideicõmissi cum indẽnitate hęredum per cautionem susceptũ, emptioni simile videtur, & ideo non erit quærendum, an plus in ære alieno sit, quàm in quæstu. [b]

Si pater legat filiæres, quas dedit in dote filiæ, dẽtur æstimatio ipsarum, & earum, q̃ ex eis natæ sunt, si sunt dotales. Idem, si res donata legentur vxori. Bart.

¶ Pater filiæ mancipia, e quę nubenti dederat, [1] † verbis fideicõmissi ꝑstari voluit. Partus susceptos, & si matres ante testamentum mortuę fuissent, ex causa fideicommissi præstandos [d] respondi. nec aliud [e] in vxore confirmatis donationibus [f] pridem obseruatum est.

Per simplicẽ diuisionẽ non tollitur ius fideicõmissi, & ideo non tenetur quis de periculo rerum vltra, quàm tenetur primo. Bar.

¶ Hæreditatem [g] post mortem suam rogati restituere, nominum periculo, quæ per diuisionem obtigerunt, inter cohæredes interpositis delegationibus, non adstringuntur magis [2] † quam prædiorum: [h] cum [i] permutatio rerum discernens communionem [k] interuenit [3] †

Qui legat hæreditatẽ sibi quæsitã, non videtur legare fructus quos ipse comsumpsit. Bart.

¶ Filia [l] mea præcipiat, sibiq; habeat, volo ré [m] matris suę. Fructus quos medio [n] tẽpore pater percepit, [4] † nec in separato [o] habuit, sed absumpsit, vel [5] † in suũ pẽmoniũ cõuertit, [p] non videntur filię relicti.

Dictum restringitur per rationem. Bar.

¶ Dulcissimis [q] fratrib. meis, aunculis aũt tuis, quæcunque [r] mihi supersunt in Pamphilia, Syria, [6] † vel vbicunque, de maternis bonis cõdiuiserunt inter se nomina hæreditaria, ita q̃ cuilibet ex hĩdibus assignati fuerũt certi debitores. & delegationes inter eos factæ fuerunt. illi aũt debitores, q̃ fuerant delegati illis tribus hæredibus, qui fuerunt rogati de restituẽdis partibus eorũ Titio, fuerunt facti non soluendo viuentibus tribus dictis hęredibus, mortuis tribus hæredibus prædictis, vult Titius cui ipsi debebant restituere, vt dictũ est, partes eorũ, nunquid erit hæredum non eorum periculum nominũ p̃dictorum? Certè nõ, sicut nec periculum prædiorum debet ad eos pertinere, quando ipsi hæredes diuiserunt communionẽ prædiorum, permutando res, & prædia hereditaria inter se, ideſt, quia vnus cohęres dat alteri partẽ quam habet in vno prędio, vt in alio p̃dio recipiat ab eo partem q̃ nõ habet. Vig. *Hæreditatem*] duo instituti, & de restituendo post mortem rogati non tenentur de periculo nominũ, vel corporalium rerum: licet diuiserunt hęc inter se, & hoc nisi fila à culpa intercedat, vt j. ad Trebe. l. mollierum enim, & l. deducta. §. cum aũt. & ff. ad l. falc. l. si seruus legatus, §. cum quid.

2 † Fl. non magis.

3 † Fl. interueniet

4 † Fl. percipiet.

5 † Flo. &

6 † Fl. Lycia.

h Prædiorum] periculo. Azo.

i Cum] ideſt, quando

k Communionem] per diuisionem. Azo.

¶ *Filia mea*] CASVS. Instituit mihi hęredẽ filiam meam est dubiũ, & ita dixi. Volo, q̃ filia mea bẽat aũ patrem domũ meã Tarsanã, q̃ fuit matris suæ. Certè de domo non est dubium, quin dẽat habere filia. Sed nunquid debet hic fructus quos percepit pater ex dicta domo post factum testamentum, & ante mortem suam patris? Et certe sic, si pater cum eos colligebat, ponebat separationẽ & per se nec eos consumebat, vel in patrimonium suum vertebat, alias autem non videntur filiæ relicti. Viuianus.

l Filia] pater loquitur.

m Rem] q̃ olim in totũ, hodie quo ad vsũ fructũ p̃ii queriẽ.

n Medio] ante mortem, & post testamentum.

o Nec in separato] tunc n. esset ff. ff. ti. l. ii. § si rem, & inf. de adimen. leg. l. penul. §. fi. Iũ ff. inf. de pecul. leg. l. fi. Sol. ubi. p *Conuertit*] sup eo. l. Lucius.

¶ *Dulcissimis fratribus*] CASVS. Titio habens duos fratres, & vnũ filiũ, instituit sibi hęredem filium, & ita locutus est filio in testamento. Volo concedi per te filium omia quęcunque mihi supersunt in Pamphilia, Syria, vel vbicunq; de aliis meis bonis fratribus meis, qui sunt tui auunculi, & hęc omnia ideo relinquo eis, quia nolo, q̃ cum eis habeas aliquam controuersiam. Certè hęc ratio posita in fine verborũ testatricis facit, vt mulier videatur reliquisse fratribus oĩa, quę sunt ei communia cum fratribus: cum p illã rationem videatur ipsa prospexisse, vt sedaret discordiã filij, & fratrũ: quas discordias solet excitare communio, non autem videtur eis fratribus suis reliquisse alia, quæ non remanserunt ei mulieri communia cum fratribus, de quibus exemplum ponit ibi, ex eisdem igitur &c. Viuianus.

q Dulcissimis] mater est, quæ filio loquitur, fratribus relinquens bona, quæ communia cum eis habebat ex successione matris eorum communis.

r Quæcunque] hoc facit pro auunculis.

*Materiã requisite ad licitum tractat. ver. commutatio quid cõmodi, & nota cõmunorũ rerum oium pugnare cũ naturali ratione. Exo. c. 20. non fuit tũ facies, & l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure reiecta Platonis falsa opinione.

a *Ne quam*] hoc obijciebat auunculus. Et sic no. q̃ hoc restringit prima generalia verba. nam cũ sup. dixerit generaliter de omnibus bonis communibus. & nõ communibus cum fratribus matris, restringitur ad communia. & hoc, ne quam cum his, &c. sic infr. de acq. poss. l. si is quis.

b *In eadem causa*] idest sicut per maternam successionẽ pro in diuiso ad hunc testatorẽ peruenerunt, & sic communia cũ fratribus, & facit ff. ti. x. l. prædijs i prin.

c *Pecunia*] ab ista matre.

d *Proprij*] non communis.

e *Versis*] maximè. nam idem dicam, & si habuit eam separatam, vt statim subijcit de rebus diuisis, & tunc ratio sequens idẽ probat. Sed arg. contra sup. eo. l. idem seruandum.

f *Discordijs*] Nota inspici causam legandi. sic infra. de cõditio. & demon. l. illis libertis.

g *Excidere*] sic. C. quando, & qui. quar. pars. l. 2. & 3. de ser. vbi. prædi. l. in re cõmuni. & C. de donatio. l. sancimus. §. finaũt. Item ad hoc. ff. eo. l. Lucius in princ. & l. Caius. & ff. eod. l. 1. §. curatoris.

¶ *Pater pluribus* CASVS. Titius habens duos filios, & vnam filiam, instituit eos sibi hæredes, & filiæ tradidit claues, & anulũ causa custodiæ, & Pãphilum libertum suum, qui erat sibi præsens, & res quas sub cura habet dictus liberius iussit eidem filiæ assignari. Certè non poterit filia propter hoc dictas res habere præcipuas. Viuianus.

h *Custodia causa*] quod non semper præsumitur.

i *Qui*] libertus. Accursius.

k *Intelligitur*] alias intelligebatur.

l *Arbitrum*] idest iudicem familiæ erciscundæ, ordinariũ, vel delegatum.

m *Fore*] refert ergo quid datori clauium agat Ro.

¶ *Cum imperfecta*] CASVS. Titius inter alia verba quę dixit in testõ suo, ita dixit, Sempronio x. in superioribus ãt dixerat, vel dixit in sequentib. Titio fundũ lego, vel dixerat. Titio fundũ talem q̃ fideicõ. relinquo. Certè verbũ lego, vel relinquo, licet non sit ibi appositũ in verbis semiplenis, vel imperfectis, q̃ dicta sunt de Sẽpronio: tñ qa in præcedentib. vel in sequentibus appositũ est verbum lego, vel relinquo, iungit ẽt cũ illis semiplenis verbis. qa congruit eis. & iunctũ cũ illis plecti ã reddit orõnem, & est bona latinitas, secus ãt esset, si verbũ non congrueret, vt puta dixit testator. Sẽpronius x. Titio fundũ lego vel relinquo. qa verbũ lego, vel relinquo, non cõuenit verbis pdictis semiplenis, nec eis põ: cõtũgi salua tõne recti sermonis. & iõ nõ cõiũgit. Vi.

n *Cum imperfecta*] duobus modis dr imperfecta. Primo idest semiplena: puta dixit, Sempronio decem. superiori ãt parte, vel inferiori dixit, Titio nominato fundũ lego. & sic verbum lego. est cõe. sic sup. de eden. l. si qs ex. §. si initium. secus si non congruit: puta, Titio decem lego, Sempronio Romæ. Secundo imperfecta, quia nõ propriè significat qd testator sensit, qa dixit. Transfero in illũ decem, vel mutuã quia aliquo mõ adaptari potest significatio positorum ijs quæ debuerunt poni, tenet. secus si esset oĩno extranea, vt ff. ti. l. libertã, ff. quod tũ Cassius. & ff. ti. l. 4. & facit sup. ti. l. si in testõ.

o *Scriptum*] idest id quod non fuit scriptum, si fuisset scriptum, benè conueniret cum dictis, secundum primum, vel scriptum scilicet impropriè congruit dicto, idest ei, quod dicere voluit, secundum alium.

¶ *Filium matrem*] CASVS. Institui hæredem matrẽ meam, & ab ea fideicommissa reliqui, & feci eam iurare, quod ea præstaret, apparuit postea testm meum nullum ipso iure. & ita mater hæreditatem meam habuit ab intestato, nunquid cogetur præstare dicta fideicommissa? Et dicitur, quod sic. & rationem reddit in litera. Viu.

p *Iurisiurandi*] à se testatore prẽstiti. Arg. inf. ti. l. cũ quis de §. codicillis, & in Authen. de iureiur. à morien. prẽ §. 1. collat. 5. vel ab hærede præstandi. voluit. n. matrẽ iurare de his præstandis. vt C. communia de leg. l. 2. in princip. & forte ideo sic fortiter rogabat, quia testamento suo solennitatem decesse credebat.

q *Nullo iure*] quo ad fideicommissi solennitatem.

r *Obnixa*] aliàs enixæ, idest protectæ, & sic adiectiuum substantiui preces, vel substantiui voluntatis. aliàs obnixæ. idest vinculo iuramenti firmatę &c.

s *Successiones*] etiam ab intestato. & sic est contra. C. de fideicommiss. l. si veritas. & l. ex testamento. & l. eam Sol. hic speciale propter dictum iuramentum.

¶ *Mando filiæ*] CASVS. Institui mihi hæredes duas meas filias, scilicet Titiam, & Seiam, & postea dixi in eodem testamento. Mando filiæ meę Titiæ, solicitus pro ipsius salute, vt donec habeat filios, non faciat testamentum, & ita poterit viuere sine periculo. nũquid propter dicta verba rogasse videor Titiam filiam meam, vt partem suã hæreditatis restituat sorori suæ Seiæ? Et certe non, quia verba prædicta fuerunt consilium, & non præceptum, & hoc dicunt illa verba, quòd, idest, quia non prohibui: eam testari de pecunia sua. idest de eo, quod sibi reliquit pater. sed obtentu consilij voluit derogare turi communi, quod concedit vnicuique testandi facultatem, & hoc dico prohibendo fieri testamentum. Viuianus.

t *Ipsius*] scilicet filię.

u *Apparuit*] licet antequam liberos habeat testetur. Azo. sed contra inf. eod. l. penul. Sol. ibi. Item contra inf. ad Trebellia. l. qui filium. Solu. ibi alia euidentes voluntas testatoris appare.

x *Testari*] scilicet prohibuit. sequens enim verbum prohibendo hic concipitur. Azo.

Cedi volo, ne quam [a] cum his controuersiam habeas. Omnia corpora maternæ hæreditatis, quæ in eadem causa [b] dñij manserunt, ad voluntatem fideicommissi pertinent. Ex eisdem igitur facultatibus percepta pecunia, [c] & in corpus proprij [d] patrimonij versa: [e] item iure diuisionis res propriè factæ, non præstabũtur; cum discordijs [f] propinquorum sedandis prospexerit, quas materia communionis solet excidere. [1†g]

Traditio clauiũ, & assignatio rerum, in dubio præsumitur causa custodiæ, si titulus habilis non præcedit ad dominij translationem. Bar.

¶ Pater pluribus filijs hãdibus institutis moriens claues, & anulum custodiæ causa [h] maiori natu filiæ tradidit, & libertũ eidem filiæ, qui i præsens erat, & [2†] res quas sub cura sua habuit, assignari [3†] iussit. Cõmune filiorum negotium gestum intelligitur, [k] [4†] nec ob eam rem apud arbitrium [l] diuisionis præcipuã causam filiæ fore. [m]

Oratio imperfecta perficitur ex præcedenti, et sequẽti, si congruè fieri potest. Bar.

¶ Cum imperfecta [n] scriptura inuenitur, ita demum verbum fideicommissi, vel legati, §† quod præcedit, vel sequitur, ad communionem assumitur, si dicto scriptum [o] congruat.

Iuramentũ testatoris, vel hæredis habet vim repetitionis ab intestato. Bar.

¶ Filius [*] matrem hęredem scripserat, & fideicõmissa tabulis data cũ iurisiurãdi [p] religione præstari rogauerat. Cum testamentum nullo iure [q] factum esset, nihilominus matrem legitimam hæredem cogendam fideicommissum præstare, respondi. nam obnixa [r†] voluntatis pręces ad omnem successionis [s] speciem porrectę videbantur.

Verba, quæ proferuntur in modum consilij, non important necessitatem. Bar.

¶ Mando filię meæ, pro salute ipsius [t] solicitus, vt quoad liberos tollat, testamentum non faciat: ita enim poterit sine periculo viuere. Fideicommissariam hæreditatem coheredi sorori non videri relictam apparuit, [u] quòd nõ de pecunia sua testari, [x] sed

a *Ne quam*] hoc obijciebat auunculus. Et sic no. q̃ hoc restringit prima generalia verba. nam cũ sup. dixerit generaliter de omnibus bonis communibus. & nõ communibus cum fratribus matris, restringitur ad communia. & hoc, ne quam cum his, &c. sic infr. de acq. poss. l. si is quis.

b *In eadem causa*] idest sicut per maternam successionẽ pro in diuiso ad hunc testatorẽ peruenerunt, & sic communia cũ fratribus, & facit ff. ti. x. l. prædijs i prin.

c *Pecunia*] ab ista matre.

d *Proprij*] non communis.

e *Versis*] maximè. nam idem dicam, & si habuit eam separatam, vt statim subijcit de rebus diuisis, & tunc ratio sequens idẽ probat. Sed arg. contra sup. eo. l. idem seruandum.

1† Fl. excitare. In hanc sententiam multa p̃clarè Aristolt. 1. c. 3. & Vale. Max. li. 7. ca. 8.

f *Discordijs*] Nota inspici causam legandi. sic infra. de cõditio. & demon. l. illis libertis.

g *Excidere*] sic. C. quando, & qui. quar. pars. l. 2. & 3. de ser. vrba. prædi. l. in re cõmuni. & C. de donatio. l. sancimus. §. finaũt. Item ad hoc. ff. eo. l. Lucius in princ. & l. Caius. & ff. eod. l. 1. §. curatoris.

2† Fl. deest, &.

¶ *Pater pluribus* CASVS. Titius habens duos filios, & vnam filiam, instituit eos sibi hæredes, & filiæ tradidit claues, & anulũ causa custodiæ, & Pãphilum libertum suum, qui erat sibi præsens, & res quas sub cura habet dictus liberius iussit eidem filiæ assignari. Certè non poterit filia propter hoc dictas res habere præcipuas. Viuianus.

3† Flo. assignare.

h *Custodia causa*] quod non semper præsumitur.

4† Fl. intelligebatur.

i *Qui*] libertus. Accursius.

k *Intelligitur*] alias intelligebatur.

l *Arbitrum*] idest iudicem familiæ erciscundæ, ordinariũ, vel delegatum.

m *Fore*] refert ergo quid datori clauium agat Ro.

¶ *Cum imperfecta*] CASVS. Titius inter alia verba quę dixit in testõ suo, ita dixit, Sempronio x. in superioribus ãt dixerat, vel dixit in sequentib. Titio fundũ lego, vel dixerat. Titio fundũ talem q̃ fideicõ. relinquo. Certè verbũ lego, vel relinquo, licet non sit ibi appositũ in verbis semiplenis, vel imperfectis, q̃ dicta sunt de Sẽpronio: tñ qa in præcedentib. vel in sequentibus appositũ est verbum lego, vel relinquo, iungit ẽt cũ illis semiplenis verbis. qa congruit eis. & iunctũ cũ illis plecti ã reddit orõnem, & est bona latinitas, secus ãt esset, si verbũ non congrueret, vt puta dixit testator. Sẽpronius x. Titio fundũ lego vel relinquo. qa verbũ lego, vel relinquo, non cõuenit verbis pdictis semiplenis, nec eis põ: cõtũgi salua tõne recti sermonis. & iõ nõ cõiũgit. Vi.

n *Cum imperfecta*] duobus modis dr imperfecta. Primo idest semiplena: puta dixit, Sempronio decem. superiori ãt parte, vel inferiori dixit, Titio nominato fundũ lego. & sic verbum lego. est cõe. sic sup. de eden. l. si qs ex. §. si initium. secus si non congruit: puta, Titio decem lego, Sempronio

o *Scriptum*] idest id quod non fuit scriptum, si fuisset scriptum, benè conueniret cum dictis, secundum primum, vel scriptum scilicet impropriè congruit dicto, idest ei, quod dicere voluit, secundum alium.

§† Pl. vel bũ legati. Vel fideimissi.

¶ *Filium matrem*] CASVS. Institui hæredem matrẽ meam, & ab ea fideicommissa reliqui, & feci eam iurare, quod ea præstaret, apparuit postea testm meum nullum ipso iure. & ita mater hæreditatem meam habuit ab intestato, nunquid cogetur præstare dicta fideicommissa? Et dicitur, quod sic. & rationem reddit in litera. Viu.

*ad imelhuius text. vi lo. Anibi. l. ne mo potest nu. 100. sup. tit. 1.

p *Iurisiurandi*] à se testatore prẽstiti. Arg. inf. ti. l. cũ quis de §. codicillis, & in Authen. de iureiur. à morien. prẽ §. 1. collat. 5. vel ab hærede præstandi. voluit. n. matrẽ iurare de his præstandis. vt C. communia de leg. l. 2. in princip. & forte ideo sic fortiter rogabat, quia testamento suo solennitatem decesse credebat.

6† Fl. enixa.

q *Nullo iure*] quo ad fideicommissi solennitatem.

r *Obnixa*] aliàs enixæ, idest protectæ, & sic adiectiuum substantiui preces, vel substantiui voluntatis. aliàs obnixæ. idest vinculo iuramenti firmatę &c.

s *Successiones*] etiam ab intestato. & sic est contra. C. de fideicommiss. l. si veritas. & l. ex testamento. & l. eam Sol. hic speciale propter dictum iuramentum.

¶ *Mando filiæ*] CASVS. Institui mihi hæredes duas meas filias, scilicet Titiam, & Seiam, & postea dixi in eodem testamento. Mando filiæ meę Titiæ, solicitus pro ipsius salute, vt donec habeat filios, non faciat testamentum, & ita poterit viuere sine periculo. nũquid propter dicta verba rogasse videor Titiam filiam meam, vt partem suã hæreditatis restituat sorori suæ Seiæ? Et certe non, quia verba prædicta fuerunt consilium, & non præceptum, & hoc dicunt illa verba, quòd, idest, quia non prohibui: eam testari de pecunia sua. idest de eo, quod sibi reliquit pater. sed obtentu consilij voluit derogare turi communi, quod concedit vnicuique testandi facultatem, & hoc dico prohibendo fieri testamentum. Viuianus.

t *Ipsius*] scilicet filię.

u *Apparuit*] licet antequam liberos habeat testetur. Azo. sed contra inf. eod. l. penul. Sol. ibi. Item contra inf. ad Trebellia. l. qui filium. Solu. ibi alia euidentes voluntas testatoris appare.

x *Testari*] scilicet prohibuit. sequens enim verbum prohibendo hic concipitur. Azo.

Consi-

Verba præceptiua, quæq; consilia sonant.

a *Consilij*] No. verba præceptiua esse consilium, vt hic. & ff. ea.l.j. curatoris. & è contra suasoria inducunt necessitatẽ: vt diximus sup. eo.l. peto, j. resp. & l. vnum, §. fi.

b *Iuri*] scilicet cõi ad tempus consulendo, ne faciat testm̃, & quia est Elix fauor, potest ei renunciare, vt C. de pact. l. pen. & hic dicitur.

¶ *Rogo filia*] CASVS. Titius instituit sibi filiam suam hęredem: & ita dixit in eodem testamẽto: O filia rogo te, vt bona tua, q. tibi relinquo, quãcunque decesseris, distribuas inter liberos tuos, sicut vnusquisq; eorum meruit communicare. Certè vt relictum fideicõmissum filijs filię quamuis nõ æqualiter meruerunt, dum tamen non offenderint: quia illi, qui offenderunt eam, non admittuntur. & hęc omnia cũ mater non elegit alios, & hoc dicit à prin. §. vsque ad vers. eos autem. cum canda vers. qui incipit. Q si neminem. si autem mater eligit quosdã ex filijs fratris, qui ei seruierant, & erant alij qui non seruierant: tunc omnes qui seruierunt, soli admittuntur, & electi. & non electi: nõ ât alij, qui non seruierũt. & idẽ est si omnes qui seruierunt, elegit. & hoc dicit ille versicul. eos autem. &c. vsque illuc. quod si neminem, &c. Vid.

Facit ad hunc. §. c. vnicũ cum glo. sup. verbo administrare. extra de seruit. In or. faciẽ. j † Fl. de cẽs. vi.

c *Tua*] quæ es habitura a me, vel habes à te, cum & mihi sit hæres, vt inf. ea. l. §. Titio.

d *Vt*] id est sicut.

e *Cessante*] No. cessante, i. matre neminem eligente si. n. nullum eligat, vel eligat indignum, oẽs admittuntur, tam illi qui seruierũt, quam illi, qui non offenderunt, vt hic. & in fi. huius. §. & sup. eo. l. cũ quidam. si verò eligat eos qui seruierant, alij qui non seruierunt, licet non offenderint, repelluntur. si verò sunt, qui seruierunt, quos tñ cum alijs nõ elegit, ipsi admittuntur. & hoc indicat verbum, soli. inf. posito.

f *Non offenderint*] nam & alias præsumitur quid legitime factum, vt Inst. de si. ser. §. fi. & inf. de iniur. l. iniuriarũ, §. j. & facit inf. de man. test. l. fœminas. & inf. de statulib. l. Labeo in fi. & sup. ea. l. §. hæreditatem. & l. cum quidam. & l. vnum. §. rogo. & inf. tit. j. l. xj. §. quamquam. & infra de fideic. liber. l. si cum. §. ex iusta.

g *Promeruissent*] quo casu non sufficit liberis alijs non offendisse.

h *Non admitti*] id est repelli.

¶ *Donationis prædiorũ epistolã*] CASVS. Titia fecit quandã epistolã in qua ita scripsit Filio meo Titio domino duo prædia, quę habeo in tali loco. & deposuit illam epistolam in quadam ecclesia ignorante dicto filio. & misit tales literas ad sacristam dictæ ecclesiæ: Instrumẽtum voluntatis meæ vltimæ, id est, dictã epistolam, quam deposui in tua ecclesia, volo tradi filio meo prædicto post mortem meam. & non ante postea decessit d. Titia. & plures ab intestato habuit hĩdes. Certè vt mater prædicta reliquisse per fideic. d. prædia filio suo p verba directa: nec obstat q Titia direxit verba ad sacristã. & non ad filium, non. n. &c. vt dicit littera in fi. Vid.

i *Non subnixam*] ita scilicet, donationem filio meo, hæc enim verba non fideicom. sed donationem innuunt.

k *Deposuit*] apud ædituum.

l *Ad ædituum*] id est ad eum qui ædes tuetur, vt Instit. de iur. §. j. Azo. id est aliquem magistratum.

m *Post mortem*] ex hoc videtur fideicommissum.

n *Non enim quæri*] Not. bonum verbum, sic sup. eo. l. miles, in prin. & l. vnum, in fi. & l. peto. in prin. & sup. tit. 2. l. quidam. & inst. tit. 2. l. ũ quis. §. Scia. Acc.

¶ *Libertus prædium*] CASVS. Titius l. habet §. libertos pauc. j. q. primum nomine, & 2. & 3. & 4. & 5. eisdem reliquit fructus in alios non alienandũ. Certè si primus, & secũdus, & tertius, & quart? partes suas sim. al. extraneo vẽdederũt. sextus quintos, qui suam partem nõ alienauit, ad reuocandas alioru partes admittemus, at si primo primus, postea secundus, deinde tertius partem suam alienauit, ad partem primi reuocandam omnes admittuntur ipso excepto ad partẽ secundi reuocandam, non primus, neque secundus: sed alij admittuntur, ad partem tertij, non primus, neq; secundus, neq; ipse, sed alij qui non alienauerunt, admittuntur: & sic licet ad partem tertij non admittatur secũdus, tertius tñ ad ipsius partem primo alienatã admittitur: sed si primus, secũdus, tertius, & quartus non alienatis suis partib. decedant, sicque eorum partes ad quintũ perueniãt: ipse dum sine liberis moritur, relinquere potest partem suam cui vult. nec erit, qui possit reuocare. Vid.

o *Reliquit*] scilicet patronus.

p *Ne id alienarent*] fortè aliud est, cum pater duobus filijs instituis vicissim eos per fideicommissum substituit, nec expressim prohibuit alienationem: nam ibi licet vnus alienet, nihilominus alterius partem reuocabit: quia non fecit expresse contra voluntatem. Item hic nullo modo tenet alienatio: quia testator prohibuit eam, sed ibi tenet statim, licet reuocetur ex post facto, secundum Azo.

q *Vendiderint*] vnus post alium.

r *Voluntatem*] sed si consensit, nunquid statim pretium petet? Videtur quod sic: vt sup. tit. 2. l. fundum per fideic. in prin. Sed contra inf. eo. l. codicillis. §. insulam. Azo.

ADDITIO. Pro solutione huius contrarij vide Bart. in l. fundum per fideicommissum. in prin. sup. tit. 2.

s *Paruerunt*] i. non alienauerunt, vel non consenserunt. Ac.

t *Alioquin*] i. si non alienauerunt, vel non consenserunt, secundũ R. & malè: quia & is qui alienauit, inuitatur in partib. alienatis priusquam ipse alienauerit. vt inf. sequitur. Item, si consenserit quibusdam, tñ in alijs non paratur ei præiudicium, vt hic innuit. Intelligas ergo hic in partibus alienatis postquam alienauit is, qui vult reuocare alienatã ab alterio, secus si cõsentiat alienanti: quia fauori suo videtur renunciare: vnde partes alienatas postea sine se reuocat: quia in nullo peccauit. secundum Azo.

u *Perdiderit*] scilicet petẽdi in alienatis post: secus si ante. Az.

x *Procedere posset*] s. vt iure alienetur, vel vt nemo repetat alienatum: quia absurdum sit, vt dictum est, vice mutua induci petitionem. Azo.

Deus

ædituo, teste Gal. lib. 22. c. 20. dẽ ædis s. cui tutor, i. curã agẽs de quo in l. 3. §. si tabula. ff. d tabu. exhib. & vi. l. 1. §. si pecunia. & seq. ff. de posi.

z Cõcor. glo. in c. bonę memorię. super verbo naturã. in fi. extra de elect. vbi dicit. Q quilibet pñsumitur idoneus: nisi probetur cõtrarium.

a † Fl. intestato, sunt q legendũ assistant institutis. & ita ait se repetisse in vet. li. Cuiacius Paul. sent. lib. 4. tit. 1.

3 † Flor. obijsse.

4 † Fl. decẽs suo.

5 † Fl. petit.

a *Prior*] pone Titius, & Mœuius, & Seius, & Caius sunt liberti, alienauit Titius primo, Mœuia secõ. Seius tertio, Caius quarto: in alienatis à primo cẽs tres sequẽtes admittunt: in alienatis à secõ admittitur tertius, & quartus: in alienatis à tertio solus admittit quartus: in alienatis à quarto nullus: & ita regula est, vt de alienato posquam alienauit nihil peträ: in alienatis priꝰ petä pro parte. Azo.

b *Non facit*, id est, non faciet, vt alij, qui forte nondũ alienauerũt. s. tertiꝰ & quartus, vendicent tantũ pro parte, partem secundi alienatã, imò totam pereunti nõ obstante primo, qui suã ante alienauit: at licet huic secundo alienanti amodo actio non nascatur, nata tamen primo in parte primi perseuerat.

c *Tardius vendidit*] puta tertius.

d *Non vendidit*] puta quartus.

e *Partibus*] primi & secundi, qui ante alienauerunt.

f *Vendiderit*] etiam: nam & ei, qui vendidit posterius, faciet partem. Azo. & facit sup. ti. 1. l. nihil. § 1. & inf. de an. leg. l. Quintus. & C. de fideico. l. quoties. & sup. tit. 1. l. filius fa. §. diui. & inf. tit. 1. l. pater. §. quindecim. & sup. de mi. l. auxilium in fi.

¶ *Cum inter libertos*.] CASVS. Titius habebat tres libertos, & vnam libertam: eis omnibus fundum legauit non alienandum in alios: dicta liberta habebat vnum filium suum collibertum: & ea mortua fuit eius hæres. Certè illam partem prędicti fundi quam liberta accepit, retinebit filius eius: nã erat ita benè libertus testatoris, sicut ipsa. Viu.

g *Admissa*] vt inf. de verb. sign. l. liberi.

h *Quod*] subaudi de eo qđ. &c. reliquod. s. legatum prędiũ.

i *Familiæ*] liberorum.

k *Filium*] forte collibertum. cæterũ familiæ materne (aliàs paterne) qd pertineret? Resp. certè nihil, vt inf. de obsc. l. hæres. & j. de iniu. l. non solũ. §. quanq; & inf. tit. 1. l. pater. §. 1. q; sunt contra. Sed certè fm Azo. imò vt esse de familia, licet sit ingenuus: quia viuente matre vt liberta potest reuocari in seruitutem, vt C. de lib. & eorum libe. l. u. & hoc innuit lex ista, cum inter. & c. quasi diceret, quia mater nam si filius esse, libertus admitteretur, siue admittatur mater, siue non. Sed arg. contra. sup. eo. l. peto 4. fratre. Sed potest dici, quod ibi non loquitur de familia liberorum. Accur.

¶ *Cum existimaret*] CASVS. Titius habens vnam consobrinam, & vnum consobrinum, & nesciens se habere consobrinum, & sic cum ad solam consobrinam prędicta omnia sua bona debere peruenire ab intestato, fecit codicillos, & ab ea reliquit plura fideicommissa, & libertates, mortuo Titio peruenit hæreditas eius ad consobrinum, & ad consobrinam. Certè cõsobrina tenetur ẽm pro parte ad soluẽda fideicõmissa, pecuniaria ab eo relicta: sed libertates ab eo relictas in solidum præstare debebit: quia durum videtur releuare consobrinam in medio damno libertatis præstandæ, & sic facere: interciderent libertates prædictæ. i. interirent: interim enim in totum si pro parte interirent: nam nemo potest esse pro parte liber, & pro parte seruus. Viu.

l *Cum existimaret*] scilicet aliquis.

m *Ad duos*] scilicet dictam consobrinam, & alium.

nauerint. Cęterũ, prout quisque prior [a] alienauerit, partẽ posterioribus [11] non faciet. [b] Qui vero tardius vendidit, [c] ei, qui non vendidit, [d] in superiorũ partibus [e] fecisse partẽ intelligitur. At si nemo vendiderit, [f] & nouissimis sine liberis vita decesserit: fideicõmissi petitio non supererit.

Filius liberta connumeratur in familia libertorum. B.

¶ Cum inter libertos ad prædij legatum libertą quoq; fuisset admissa, [g] qd. [h] patronus petijt, [2] † vt de nomine familiæ [i] [3] non exiret: hæredem liberę filium [k] partem prędij, quam mater accepit, retinere. vilius est.

Si ille, quem defunctus putabat ab intestato successurum in solidum, succedit pro parte: legata ab eo nominatum relicta præstabuntur pro parte libertatis in solidum. Bart.

¶ Cum existimaret ad solã consobrinam suam bona peruentura, codicillis ad eam [3] † facti, pluribus fideicommissa reliquerat. Iure successionis ad duos [m] eiusdẽ gradus possessione [n] deuoluta, rõnib. [o] æquitatis, & perpetui [p] edicti exemplo, pro parte dimidia mulierem releuandã respondit: sed libertates ab ea præstãdas, [q] quas damni causa [r] intereidere durum videbatur.

Si fideicom. inuicem datum continet tantundem in quotitate, & quantitate, non valet. Item æstimatio testatoris, nullam necessitatem inducit. B.

¶ Pater, qui filio semissem dederat, & sororibus eius impuberibus relictis [4] † quadrantes, quibus fratrem tutorem dedit, ita fuerat locutus: Fili, contentus eris pro tuo semisse, ducentis aureis: & vos filiæ, pro vestris quadrantibus, centenis aureis. Vice mutua liberis fideicommissum hæreditatis [t] reliquisse non videbatur, sed æstimationem (vt à parentibus frugi [u] fieri solet) patrimonij sui

n *Deuoluta*] ex persona. s. filij.

o *Rationibus* æquitatis, aliàs deest æquitatis.

p *Perpetui*] i. generalis, quo continebatur, vbi emolumentũ minuitur & onus sic ẽ instituto, vt j. ti. 1. l. fi. sed certè imò adhuc in solidũ tenetur consobrina, vt inf. tit. 1. l. post emancipatũ. §. itẽ quæsit &c. Sol. hic de æquitate, vt hic prædixit, vel dic vt ibi.

ADDITIO. Vel dic aliter fm Bart. quod ibi succedit pro parte, sicut testator putabat, licet non eodem modo, quo putabat: hic verò succedit pro parte, & testator putabat in solidum.

q *Tradendus*] s. respondit.

r *Tanni causa*] id est, cautione, quod habeat damnum cõsobrina: nam hic nõ attenditur. Sed cur nõ præstatur ab vtroque sicut fideicomm. Respon. quia Fideicomm. pro parte præstati potest, libertas non: vnde ab eo solo cõstatur qui rogatus est. Azo.

4† Fl. deest, relictis.

redemptis partibus à cohærede. s. filius sed qui debuit manumittere. vt sup. tit. 2. l. ¶ grauis. & l. seq. Sed videtur, quod à nullo: vt sup. tit. 2. l. pen. in fi. Sol. hic æquitas: vt & sup. eo. l. cõ filius. in princ. ibi rigor. & facit inf. de excep. rei iu. l. iudicatę in prin. & de lib. cau. l. duobus. & C. de inoff. testa. l. cum duobus. & sup. de pac. l. tale. §. fi. & inf. de verb. obl. l. cum qui ita. §. res. & Titium. & inf. tit. 1. l. 1. §. fi. & inf. eo. l. si quis testamẽto. & infra ad Treb. l. epistolam.

¶ *Patre qui filio*] CASVS. Titius habens filium maiorem vigintiquinque ann. & duas filias impuberes, reliquit filio sex vncias bonorum suorum & duab. filiabus alias sex vncias: & dictum filium sororibus suis tutorem dedit: & ita dixit postea: Fili cõtentus eris pro tuo semisse ducentis aureis, & vos filię suis cõtentę centenis aureis pro vestris quadrantibus, id est pro vestro semisse, quem vobis reliq. Certè non videtur pater rogasse eos per fideicommissum, vt vnus alteri restitueret id, quod plus habet de hereditate, quàm sit quantitas à patre designata: imò videtur pater ęstimasse patrimonium suum, sicut boni patres solent facere: & ideo fratrem eundemque tutorem sororum suarum non excusarum aliquo tempore rationem reddendę tutelę sororum: scilicet quin teneatur reddere rationem etiam de eo, quod sorores habent plus in earum semisse, quem pater postea ęstimauit dicendo, & vos filię pro vestris quadrantibus, &c. quod est supra in litera. Viu.

s *Aureis*] &c. per hęc verba videbatur legasse &c. filio, & eũ rogasse restituere quicquid habet de hereditate: sic ẽ contra dic filiabus, quod removet hęc lex. Accur.

t *Hæreditatis*] nec etiam aureorum: nam quantum dat filijs in aureis, tantum recipit: & sic filię dat, & eodem modo in partibus hereditatis, vnde vt ridiculum, vt infra ad leg. Falc. l. si fundus. in fi. secus si appareat vtilitas eius, quis relinquitur: vt sup. eo. l. peto. in prin. quę est contra.

ADDITIO. Dic quod ideo, quia esset ridiculum tantum enim daret vnus, quantum acciperet, simile supra tit. 1. l. ab omnibus. §. quod si Titio. secundum Bar.

u *Frugi*] fruges suas ęstimantibus q.d. bene sufficit, quod dimitto vobis, quia valet tantum.

Lucio-

a *Excluſurum*] .l. frater idemque tutor nõ excludet rationes quin in ſolidum ſubſtantiam teneatur, licet teſtator videatur eã taxaſſe, & h.d. præſcriptione taxatæ quantitatis: ſi à teſtatore, vt hic, & Cod. arbi. tut. l. j. niſi iuraſſet, vt in Authen. de iureiur. à mo. præ. coll. 1. §. 1. & facit ſup. tit. 2. l. ſi fundum ſub conditione. §. ſi libertus.

b *Titio*] Seius inſtituit Mæuium, & rogauit reſtituere Titio fratri Mæuij poſt mortẽ ipſius Męuij: hic Mæuius poſteà fratrẽ Titiũ inſtituit ſi in ſuis, q̃ in Sciani bonis, & rogauit vtrumque reſtituere Sẽpronio poſt mortẽ Titij: hic Titius rogatus vult retinere hæreditatem Seianam, ut ęs alienum, & non reſtituere Sẽpronio. Itẽ de Mæuianis vult retinere quartam: qã uidetur poſſe, ut C. ad leg. Fal. l. irritum, ſed ibi diſtinguitur, percepit tot fructus de hęreditate Mæuiana q̃ ualeant Scianam, & nõ poteſt alias ſic, non dico de fructib. Sciani: quia ſuo iure eos percepit Titius, ut à ſe. Secundò pone. q̃ Mæuius prędictus Titium inſtituit ea lege, ne accipiãt fideic. Scianæ hæreditatis, rentẽ non adibit Mæuianã, niſi renunciet fideicom. quo facto adeat, & computet ſibi in damnũ amiſſi fideic. falc. hære. Męuianæ, quod eſt graue: maximè q̃ non ęquiualet illa falcidia fideicommiſſo. & lõ contra iniquitatem dat conſilium, qd habet locum te integra.

1 ¶ Flor. perit.

c *Fratri ſuo*] ſcilicet Mæuij.

d *A quo*] Seio.

e *Erat*] Mæuius.

f *Rogatus*] à Seio.

g *Scripto*] in hæreditate Męuiana.

h *Tam ſuam*] ſ. Mæuianam. Quid ſi de Titiana rogaſſet? Reſp. vt ſup. ti. 1. l. filius. §. vt quis. Accur.

i *Ex fruct. hut*] ſ. Mæuianæ hęreditatis.

k *Debitam quantitatem*] .i. fructus quorũ æſtimatiõ cõtinet tantã quantitatẽ quantã continet dodãs Scianæ hẽditatis, vel ẽt totam, ſi Męuius ex fructib. habuit quartã: arg. contra vl̃ ſup. eo. tit. l. Imperator. §. 1. ibi. Enimuero, &c.

ADDITIO. Die, quòd ibi quantitas legatur, & in ꝓpria ſpecie quis grauatur, hic autem grauatur in hęreditate q̃ loco quantitatis habetur in d. l. Imperator. §. cum quidã. ſecundum Bar.

l *Compenſationi*] .i. computationi, ſic impropriè ponitur ſup. eo. l. Titia. ſ. qui in vita, quę ſit ad concurrentẽ ęſtimationẽ fructuũ. & hęred. Scianæ, vt ſup. eo. l. imperator. ſ. cũ quidam: imò, & ſi non concurrãt, idem vl̃, vt inſt. ad l. Fal. l. ll debitor. Sed reſp. hoc non dixerat ne cõputaret: ſed ſi dixiſſet, idem ibi eſſet, vt ſup. eo. l. imperator. §. cũ aũt Acc.

m *Retineat*] quo caſu ex teſtõ hæreditatem nõ aliter adire conceditur, quàm ſi illi, cuius intereſt, vt cohæredi ſui Titij, vel ẽt ſeruo publico propter legatarios, caueat ſe non deducturum fideicom. vt æs alienum: vt ſ. de cond. & demõ. l. Mutianæ, quo facto Sciani hẽditatẽ nõ iure ꝓprio fideicom. ſed Mæuianæ hẽditat. nomine velut cætera bona Titij accipiet cũ cohẽdet vel ſolus. vt ſu. eo. l. ſi mihi purè.

ll Sed quod dixit de cautione Mutiana, non hẽt locũ, qa loquitur quando ſub conditione nõ faciẽdi aliquid relinquitur, vt d. l. Mutianæ. Die ergo, quòd aut ſub cõdõne: ſciliꝫ ne dandi, vel faciẽdi relinquitur, & tunc prius dẽt impleri, quam accipiatur relictum: vt ſ. de cond & dem. l. qui hæredi in fi. Aut non faciendi, & tunc etiam hẽt locũ cautio Mutiana. Aut ſub modo, & tunc cauetur de implendo modum: & poſteà percipitur, vt hic, & ſ. ti. j. l. ſi tibi. & ſ. de fidei. libertatibus, l. cũ in teſtõ, eſt. n. hic modus ine reineat, i. vt nõ retineat. Accur.

n *Falcidiam*] quæ ex bonis Mæuij detrahitur. licet. n. ex Mæuianis, & Scianis poſſet detrahi Falcidia, quia oia debent dici Mæuiana, ſi compẽſationi obijcitur illa tãtum Falcidia. q̃ ex Mæuianis detrahit, quæ valuerunt pone 50 non illa, q̃ ex Scianis, q̃ forte valuerunt centum tantum ſic ergo Męuiana poſſũt eſſe adeo ampla, vt eorũ Falcidia ſufficiat, & æquiualeat fideic. alia. n. ſ. Sciana quò ad hoc non videnr: capere à Mæuio. R. tamẽ hic ſcripſit Falcidiam Mæuianorũ ſemper eſſe minorem fideicõ. qd agit qlibet põt ppẽdere eſſe falſũ. Azo.

o *Cõpenſationi*] i. computationi, vt prædixi. Item, qd dicit ſufficere. ſi poſſe, põn. eſſe ſic ampla hæreditas Mæuiana, quod eius Falcidia tanta eſt, quanta fideicõ. & poteſt eſſe, quod non. vtroque enim caſu iniquitas, ſed altero maior.

p *Iniquitatem*] quia. & Falc. Mæuianæ ſine onere. & fideico. Scianæ dẽt habere ſm̃ R. ar. C. de iure do. l. cum patrẽ. Sed cont. inf. ad Treb. l. Lucius. §. maritus: vbi ſufficit, ſi habet tantum: in hæreditate teſtantis, quantum erat dos debita. Die ergo iniquitatem eſſe: quia iure communi ſic ſolet contingere. vt Fa. habeat. & debitum deducat. vt Co. ad leg. Fal. l. in imponenda, & l irritum. ſed hic non facit: ſic ergo iniquum: ſed tamen quia ipſe ſciens voluntatem defuncti adeundo. & cauendo conſenſit, cogitur parere. vt ſ. ad l. Fal. l. ſi debitor. Ax. ſi modo tantum eſt in Falcidia Mæuianæ, quantum eſt Scianæ, vt d. §. matrio.

q *Excluſerit*] no ſic inf. ad Treb. l. recuſare. §. pe. & ſup. de inof. teſt. l. Papinianus. §. cum igitur & l. nihil. §. ſi cum filius. & de neg. geſt. l. acquiri. §. cum me. & de aqua. plu. arcen. l. 1. §. deniq. & ſ. ſi quis omiſ. cau teſt. l. qui aũt. §. quid deinde dicemus. & Inſt. ad l. Aqu. §. iniuria. & inf. de excep. do. l. j. §. j. Item facit ad §. C. de bo. antho. iu. poſſ. l. j. & inf. de do. præle. l. 3. & de auto. & arg leg. l. ſi vxor. Accur.

¶ *Atte pero*] CASVS. Titia vxor Mæuij fecit teſtamẽtũ: & dicto Mæuio reliquit duo prędia: & poſteà ita locuta eſt marito: puto à te, &c. vſq. illuc, non eſſe uarã, & dicit quòd per dicta verba Titiæ non eſt data electio marito. vt det dicta prædia liberis, vel propinquis, aut etiam libertis, cui vult: ſed videtur ſubſtitui eſſe propinquos liberis ſecundum ordinem verborum dictæ mulieris. ſ. vt ſi habet maritus liberos, illis relinquat: alioquin ſui mariti propinqs, illis non exiſtentibus relinquat propinquis mulieris. & ſic poſtea libertis ordo ſeruetur. Viu.

r *Ordine*] No. de ordine ſic ſup. de vſufr. l. quoties. in prin. arg cont. ſup. eo. l. §. fidei tuæ. Item videtur. q̃ ſimul admittantur: & ita, vel. pro, & accipiatur: vt C. de verb. ſig. l cum quidam. & ſup. de inſti. & ſubſt. l. generaliter. in prin. Sed. ſecundum R. ex ſermonis conceptione, & perſonarũ affectiõe hęc & illa verba aliter intelligẽda, ꝑ cui dubio patet.

¶ *Vicos ciuitat.*] CASVS. Titius fecit teſtm̃, & reliquit vicos, id eſt quaſdam contratas ciuitati Bononiæ: q̃ vici habebant

1 Limita bis hanc gl. & alia. l. q̃ i hæredi. per tex. in l. ſi ubi ſ. Paxi. tit. vt nõ procedat qã legatarius pſtet cautionẽ de implẽdo condõnẽ de quo vt dein l. ex lege. §. ſi ſup. locat.

2 ¶ Fl. videbatur.

3 ¶ Fl. deẽ quidem.

4 ¶ Fl. iniquitate. Quidam putãt hic legi iniquitate, pro iniqtati, cæterum, hæc verba recitãtur in gl. vir. i fi. in eadem dictiõe, ext. d hiis quæ vi me. ve. cau. fiunt.

5 ¶ Flor. ſi quid liberorum.

6 ¶ Fl. ſed ordinem ſcripturæ factum ſubſtitũat reſpondi

bebant certos fines,& ita dixit postea dictus testator. Ego designabo.j.fines vicorum.Itē scribam,quod certamē volo,qđ dicta ciuitas faciat oī anno in meam memoriā. pp vicos,quos ei relinqui, postea morte præuentus Titius non facit p.dicta duo.Cenè nihilomin⁹ valet legatū vicorū.Vi-

a *Vicos*] expone, vt supra.1 l.si heres.§.1.

b *Fideicommissi*] in testō pfecto relicti.

* De sēsu c *Formam* quā forhuius tex. mam voluit seruari vide Pet. in illo prædio, priā Crisp. in volebat fortè, vt ibi Rubr. de fieret ludus gratitio-leg.1.n.74 rum,aliàs pugnæ,& hanc formam dixit se dicturum in alia voluntate.

d *Præuentus*] prima scriptura per omnes suas partes iā est pfecta, & sic nō obstat j.de vsuf.le.l.qui cū plures.Itē j.su.eo.l. Titia. in prin.Solu. ibi.Itē j.su. de hær. 1 † Lib.9. Respō. F. instit.l.quoties.§.tan *Ad ītell. tundē.Sol.ibi. & C. huius l.vi de inst.& subst.l pē. de Rutig. in l.1.§.si stipulāti- nu.17. de ver.obl.

Valet legatū,licet qualitas nō fuerit adiecta, quam testator adiecturum se dixerit. B.

¶ Vicos a ciuitati * relictos,q proprios fines habebant, ex causa fideicommissi, b non iō minus deberi placuit,qđ testator fines eorū significaturum, & certaminis formā, c quā celebrari singulis annis voluit,alia scriptura se declaraturum promisit. ac postea morte præuentus d non fecit.

Iusta causa in parte, nō tollit moram in alia parte. h.d.

Idem. 1 †

LEX LXXX.

QVi solidum a fideicommissū frustra c petebat hærede Falcidiam obijciente, si partem f interim solui sibi desiderauerit, neque acceperit, & in ea h 2 † moram passus i intelligitur.

Legatario debetur æstimatio ipsius rei, vel partis, quæ ad hæredē loco rei puenit. B.

¶ Cum post mortem emptoris vēditiones prædiorū reipublicæ k 3 † optimus,maximusq. princeps nolter Seuerus Augustus rescidi,hērdibus pretio restituto, iussisset: l de pecunia,legatario,cui prędiū emptor ex ea possessione m legauerat, coniectura voluntatis, n pro modo æstimationis, o partem soluendā p esse respondi.

Respublica propter moram tenetur ad vsuras, propter temeritatem ad impensas litis, licet habeat regressum contra administratorem, idē in pupillo, & tutoribus. Bar.

¶ Etiam respublica q fideicōmissi post moram 4 † vsuras r præstare cogetur: sed damnū si quod ex ea re s fuerit secutum,ab his t sarciēdum u erit,

Prædium] Titius instituit sibi hæredes tres suos filios pone,& ita postea dixit: Rogo vos fideicommissum, q prædia mea, quæ sunt in tali loco, nō alienetis extra familiā nostrā. vnus de dictis filijs decessit,& nō reliquit suā partē dictorū prædiorum in familia, scās decessit, & fecit idē. Vnde Titius superstes p̄i revocare partes mortuorū in extraneos alienatas. Decedens ergo iste Titius sine liberis īstituit sibi hæredem quendā extraneū, 3 † Fl. vendq̄ nūquid iste extraneus hęres Titij Reipu. pōssit ita revocare partes præcedentiū in extraneis alienatas, sicut poterat Titius? Et vī q̄ sic: quia d. Titius ita bñ fecit cōtra p̄ceptū testōris, sicut alij duo. sā certè bñ pōt.nā ī pſona tertij vltimo decedētis,finitū fuit testatoris præceptū. ¶ *Si creditor*] Ego obligaui domū meā Titio,post fecì testm & dictā domū legaui Seio,vel p fideicō missum reliqui, postea dictus creditor Titius vēdidit dictā domū Caio, sciēti ēt q̄ ego debtior legauerā dictā domū Scio. numquid Seius fideicōmissarius potuit petere domum ab emptore? Et dī quod non. Viu-

4 † Aliàs resp. post moram fideicommissi.

e *Frustra*] propter Falc.quæ resecat, & dic,quod commodè poterat diuidi.

f *Partem*] quæ.f.deberi poterat ad minus,putà tres partes, & dic,quòd non offerebat satisdat. alias totum petere potest: vt C.de vsufr. lega.l.2.

g *Acceperit*] quia hæres non dat.

h *Ea*] scilicet parte.

i *Passus*] & sic ad vsuras accesserit,& tenetur hīs: vt C.de vsufr.leg.l.1.& inf.§.etiam.& l.si quis sermo.Itē hoc si hæres credebat se teneri,vt sup.si cer.pe.l.quod te. & de vsu.l. sciendū.& facit,sup.de rei vendic. l. quæ de tota. Acc.

k *Respublica*, respu. vendidit posſ. Titio,in qua erant plura prædia: quorum vnum Titius alij legauit, tandem respub.restituta in integrum recuperauit prædia, & pretium restituit hæredibus Titii, de hoc pretio dic satisfieri legatario secundum valentiam prædij legati.

l *Iussisset*] per in integrum restitu.vt C. ex quib. cau.maio.l.respublica.

m *Possessione*] per prædia diuisa,vel à repub.vel à Titio, qđ potest fieri: vt sup.ti.i.l.quod in rerum.§. si quis. Acc.

n *Voluntatis*] .s. Titij.nam qua ratione voluit habere prædium,eadem,& eius pretium.

o *Æstimationis*] quæ subtiliter perpenditur quantū p eo pretio datum fuit: vt sup.de ædil.edi.l.pe.& sup.de euic. l. 1.& sup.e.l.quid.Item vī huic l.contra.§.e l.cum pr.§.euictis.Sed ibi rem alienam legauit,hic suam,& quodā speciali iure euictam,& ideo ei, id est legatario quodam speciali iure fuit prouidendum,sic sup.de euict.l. minor.

p *Soluendam*] ab hæredibus quibus respublica restituit, vtili forte actione ex testamento, vel officio iudicis.

q *Etiam respublica*] instituta. & gratiora.

r *Præstare*] vt j eo.l.si quis serum:& j.ad le.fal l.diuus.§.j.& ad Tre l.deducta.in prin.& j e.l.Titia.§.j.& s.ea l. ī pri.

s *Ex ea re*] .i.mora: vt in vsuris, vel alijs accessionib. Acc.

t *Ab his*] .s.rem publicam administrantibus.

u *Sarciendum*] id est restituendum reipub.sic sup.si cer.pe. l.ciuitas.& C.vt in posſ.leg.l.fi.

x *Super-*

a *Superſederunt*] Vel etiam ante ſi prius mota fuit: vt C. de vſuf. lega. l. i. no.

b *In litis ſumptibus*] quos dederunt adminiſtrantes tunc rē publicam victori de pecunia reipub. quia redderet reipub. & no. ſi rō. &c. quia iuſta ignorantia excuſat à litis sūptibus etiam olim. quod dic vt. C. de iu. l. i. l. ꝓperandum. ſ. finautem alterutra.

c *Ignauiam*] i. ſtultitiam. ſic ſup. de iu. & fac. igno. l. regula. ſ. quod imperitia. Acc. d *Iuratoribus*, vt damnum ex eorum mora vel malitia in litigando refundant pupillis. ſic C. de iu. l. ꝓperandum. i. fi. & ar. ſ. de adm. tut. l. quoties. ſ. ſicut. & C. de adm. tu. l. non eſt.

e *Permit*] alijs alienantibus.

f *Alienem*] per quā reuocat alienationē factam ab eis. ſic ego extraneus hic hæres habebit actionē pro partibus alienorum alienatis. & reuocabit. Accur.

g *Haredē extraneū*] nam quia nullus eſt. qui petere poſſit. etiā extraneū inſtituit. vt ſup. eo. l. cum prē. ſ. liberis. in fi. nec ob. ſ. eo. l. petro. ſ. frater. in fi. vt ibi dixi. Azo. & facit. C. quando dies leg. ce. l. 2. & j. ti. 1. l. pater filiū. ſ. fundus. & l. Iul. & l. Lucius. & ē. tit. 2. l. filius. ſ. diui. h *Teſtamentum fecit*] & eam domū ꝓfideicommiſſum reliquit. i *Iure pignoris*, ex pacto. vel ex lege. ſi aūt vendita non eſſet. qs dicat luere. dic vt ſup. tit. 1. l. ſi res obligata. k *Contra emptorem*] & eſt tō: qa debitor non potuit impedire venditionē: vt C. de bi. o. vendi. pign. impe. non poſ. l. 1. alias eſt in tex. contra hæredem: & tunc eſt eadem ratio, vt hæres non teneatur, hoc tamen caſu imputauit hæredi. ſi ſoluere potuit. & non fecit.

1 Flo. Limitationē. niſi eſſent ſeparabilia. ꝙ Bart. poſuit in l. fi. ſup. de iurif. omn. iud. Cac. in cle. j. ſ. eadē. de ſup. negl. ꝓla. & vide centos caſus falentiæ. ꝓ Bal. in l. certi. ſ. qñi. 3. no. ſup. ſi certum pet.

2 † Fl. oportere.

3 † Fl. liberorum alienatio.

4 † Lib. 21. Reſp. Fl.

5 † Flor. ignoratione.

6 † Lib. 1. Definitionum.

7 † Fl. repudiauit.

8 † Fl. nūquam factū. aliàs facto.

9 † Lib 9. Quæſt. Fl.

10 † Fl. fideicōmiſſa reliquerit.

11 † Flor. deeſt. filijs.

12 † Fl. fideicommiſſa.

Q*Vē fideicommiſſum*] CASVS. Titius inſtituit ſibi hērē vxorem ſuam. & eā per fideicōmiſſum rogauit. vt pdia quædam viri reſtitueret quibuſdā liberti viri. hęc vxor deceſſit: poſtea reliquit vſum fructum dictorum prædiorum libertis prædicti viri. & quibuſdā alijs libertis proprijs vxoris. liberti ſit viri cum libertis vxoris longo tpe poſtea percepera nt vſum fructum dictorum prædiorum. nunquid præiudicant ſibi liberti viri taliter percipiendo. vt dictum eſt. quin poſſint petere proprietatem dictorum prædiorum ab hæredibus vxoris? Et dicitur quòd non. Bart.

l *Debuit*] ex teſtō mariti ſui illa moriens eorundem. &c.

m *Suis quoque*] q. d. non ſolum libertis mariti.

n *Iuris ignorantia*] quia putabant, quòd vxor teſtamētum mariti ſui poſſet immutare. Accur.

o *Peremptam*] & ſic noceat hic iuris error. Sed cōtra inf. ſi in frau. pa. l. ſi patronus hæres. Sol. quarta q dētur patrono. vt quaſi debita. vt arrogato: vt ſ. de inof. teſt. l. Papinianus. ſ. ſi qs impubes. hic aūt per teſtm vt debitū. ſic & filij hæreditas dī quaſi debita matris: vt C. de ed. d. fi. ſ. 1. & iō errore iuris perdet: vt C. qui pe. tu. l. ſi. Item ſ. ſup. de aeq. hæred. l. Claudius. in prin. & in fi. vbi ꝓ factū erroneū iure pdit debitā hæreditatē. Sol. vt ibi. & no. nō vitiari vtile per inutile. & ſic ſ. de don. inter virū & vx. l. qā aūt. ſ. ii vaor. & iup. de inof. te. l. mē. & C. de iu. & fa. igno. l. ſi poſt dies. & ſup. fam. erc. l. cum putarem. Accur.

L *Legatum*] CASVS. Sicut hæreditas alicui delata facit hæredis res ſingulas. q̄ ſūt in hæreditate. i. ſi hæres adit hēditatē. ita legatū facit dñiū rei legatæ legatarij recta via. ſi legatarius legatum non repudiauit. & h. d. Viu.

p *Legatum*] i. legatio. ſeu ipſum legare.

q *Legatarij*] vt & inf. de fur. l. à Titio. & ſ. de pecu. l. ſed ſi damnum. ſ. 1. & inf. ſi in fraud. pa. l. i. ſ. aduerſus. & ſup. i. 1. l. ſeruū filiū. ſ. 1. & l. ſeruus Titij. & ſu. eo. l. cū pē. ſ. ſurdo. Sed contra. ſu. ti. 1. l. legatum eſt delibatio. &c. ſ. fin. Sol. ibi. Item contra ſup. de ſer. l. Papinianus. Sol. ibi. Item contra ſup. de condit. inſti. l. ſi qs ita. Sol. ibi. Item cōtra ſup. ti. 1. l. ſi tibi homo. ſ. cum ſeruū. Sol. ibi. Accurſius.

r *Vt hæreditas hæredis*] ibi tñ eſt neceſſaria aditio, vt inf. de acq. poſſ. l. cum hæredes: ſed legatum ēt ignorantibus vt ſup. eo. l. cum patet. ſ. ſurdo. & facit ſup. de rebus corū. l. magis. ſ. fundū. & de dolo. l. & eleganter. ſ. item ſi. Accur.

ſ *Tacè*] nec tacitè inſit conditio. Accur.

S *I quis teſtamento.*] CASVS. Titius inſtituit ſibi hęredes filios ſuos. & ab eis reliquit fideicommiſſa. & dixit. Volo qd ea præſteris. ſi eritis hæredes mihi ex teſtamento. & non alias. poſtea teſtamentum eius fuit irritum. & annihilatum. & ita filij eius hēnt hæreditatem ab inteſtato. nunquid pſtabunt dicta fideicommiſſa? & dicitur quòd non. Viu.

t *Vt à legitimis*] id eſt. non repetijt ab inteſtato. quod poſſet. niſi in caſu: vt ſup. de inof. teſt. l. Titia. Accur.

u *Aliquo caſu*] vno excepto ſecundum hæc iura: vt ſup. de inin. teſt. l. poſthumus. quæ eſt contra hodie ſup. ꝓterition. vel exhæredatione relicta valent: vt C. de lib. ꝓter. auth. ex cauſa. Vel in l. poſthumus. iure ciuili non præterito fuit rumpitum: hic vtroque. vt maxima. vel media capitis diminutione teſtatoris. & facit C. de fideicom. l. eam quam. & l. ex teſtamento. & ſup. eod. l. cum pater. ſ. filius. & inf. eo. l. Lucius. ſ. filiam. & l. codicillis. ſ. fi. Accur.

D *Ebitor*] CASVS. Sub pignore debebam tibi x. poſt annum feci teſtm. & dicta x. ubi legauit. nūquid valet legatum?

a Ergo ſi fit iuſta cā. liti. di excuſatur. qs ab expenſis hic. & inc. finem litibus in gl. magna poſt medū ibi. & tāc nō dēt condemnari. &c. extra de dolo. & cōtra. 2 † Fl. oportere.

1081 De legatis,& fideicom.ij. Tit. I. 1082

qui poſt dictam ſententiam iudicatū ſoluere ſuperſederūt. [a] Nec aliud ſeruabitur in litis ſumptibus, [b] ſi ratio litigandi non fuerit. * Ignauiam [c] etenim prætendentes audiri non oportet, [l] † quod in tutoribus [d] quoque probatur.

Vltimus de familia prædium alienare prohibitus, eius petitionem ad extraneum hæredem tranſmittit. Bart.

¶ Prędium pater de familia liberos alienare [e] † verbis fideicōmiſſi prohibuit. Supremus ex liberis, q fideicōmiſſū petere potuit, nō idcirco minus actionem [f] in bonis ſuis reliquiſſe vilus eſt, quòd hæredem extraneum [g] 3 † ſine liberis decedens habuit.

Qui vocantur ad fideicommiſſum, prædio alienato, non reuocant ab eo, qui emit à creditore teſtatoris. Bart.

¶ Si creditor ab eo, qui teſtamentum fecit, [h] domum acceptam iure pignoris [i] vēdidit: contra emptorē, [k] fideicommiſſi cauſa, tametſi voluntatem defuncti non ignorauit, nihil decernetur.

Qui per ignorantiam iuris patitur alium vti re ſibi debita, non cadit à credito. Bart.

Idem. 4 †

LEX LXXXI.

QVę fideicommiſſa moriēs libertis viri debuit, [l] eorundem prædiorum ſuis quoq; [m] libertis fructum reliquit, iuris ignorantia [n] 5 † lapſi, qui prædia petere ex marити teſtamento debuerunt, ſecundum fideicommiſſum inter cæteros longo tempore perceperunt. Non ideo perēptam [o] videri petitionem fideicommiſſi prioris conſtitit.

Dominium tranſit in legatariū rēcta via, ſicut in hærede adeunte, ſ. d. vel aliter: Quod operatur aditio quo ad hæredem, illud operatur agnitio legati quo ad legatarium. Bart.

Idem. 6 †

LEX LXXXII.

LEgatum [p] ita dominium rei legatarij [q] facit, vt hęreditas hęredis [r] res ſingulās. Quod eo pertinet, vt ſi purè res relicta ſit, & legatarius nō repudiauerit 7 † defuncti voluntatem, recta via dominiū, quod hęreditatis fuit, ad legatarium tranſeat, non per factum [s] † hæredis.

Legata relicta à ſcriptis venientibus ab inteſtato, nō debentur. Bart.

Paulus. 9 †

LEX LXXXIII.

SI quis teſtō [t] cum à filijs ſuis, quos hæredes inſtituiſſet, fideicommiſſum reliquerit, [10] † non vt à legitimis [u] hæredibus: ſed vt à ſcriptis filijs, [11] † & teſtm̄ aliquo caſu [w] irritum factū ſit: filij ab inteſtato venientes, fideicommiſſum [12] † ex teſtamento præſtari compelli non poſſunt.

ptum? & dī q̄ sic. Sed quid continetur in isto legato? & dicerunt quidam, q̄ continetur commodum medij tēporis mīm. vsuræ quæ possent redigi ab illis x. vsq; ad annū: sed hoc est falsum, imo ipsa x. poterit petere ab hærede meo. Quid nāq; si mortuo me testatore finitus sit dictus annus? No. tollitur certe ꝓ hoc petitio de x. sufficiens. q̄ semel valuit legatum, si autē me viuo testatore finitus sit annus, efficitur in vtile legatū, quia tpe quo fuit finitus annus, non cessabat dies legati, quia ego testator viuebam vñ cum postea tēpore mortis mei testatoris nō inueniatur aliqua commoditas in legato, vltra quā esset in debito, nihil valet legatū, sicut aūt possunt peti tota x. legata q̄ debebantur legatario post annum, vt dictū est: ita est in dote in pecunia consistente, q̄ dētur quidem vxori post annum à morte viri: nā si maritus eā purè leget vxori, potest petere vxor x. & non solum modo cōmodum, qd inde euenire posset, illic autē qui dīt, q̄ in d. legato de x. continetur cōmodū medij ipsius tātū, & non x. deduco ad inconueniēs, pone enim q̄ dēbam tibi fundū post diē & eū tibi legaui, certē ex fundo nō pōt vsura peti: & sic pro certo apparet, quod x sunt in legato, & non cōmodum tm̄. h. d. vsq; ad §. si primo Viuia.

Quando superuenit causa tendens ad eundem effectū, licet ea existente dispositio ab initio non valuisset, dispositio non vitiatur. Bart.

Idem. † 10

LEX LXXXIV.

DEbitor decē legauit creditori, quæ ei post annū sub pignore debebat. ¶ Non (vt quidam putant) medij tēporis tantum commodum ex testamēto debetur, sed tota decem peti possunt: nec tollitur petitio, si interim [a] annus superuenit. [2] † nam sufficit, q̄ vtiliter [b] dies cesserit. [3] † Quod si viuo testatore annus superueniat, dicendum erit inutile [c] effici legatum, quanquam constiterit ab initio. Sic & in dote prælegata respōsū est, totam eam ex testamēto peti posse: alioquin secundum illā sententiam, si interusurium [4] † tantum est in legato, quid dicemus si fundus legatus sit ex die debitus? nam nec pecunia [d] peti potest, quæ non est legata: nec pars fundi facilè inuenitur: [5] † quæ possit peti pro commodo.

Si plures sunt substituti quilibet tenetur ad legata relicta ab institutis, in quorum locū succeditur. Bart.

¶ Si primo * & Secundo, & Tertio hērdib. instituris sic legata dentur, Si mihi primus hæres non erit, Secundus Titio decem dato: si Secundus mihi hæres non erit; Primus Seio fundum Tusculanū dato, vtrisque omittentibus hæreditatē, Primo, & Secundo, q̄rebatur, substituti, quos eis dederat, an, & cui legata præstare debeant? [6] † Ab vtroq; [e] substituto legata debentur.

Seruo eius, qui est capax, potest relinqui, quod eidē seruo facto libero relinqui posset, licet non eo modo. Bart.

¶ Seruo alieno posse rē [f] domini legari Valens scribit. g Item id quod domino [h] eius purè debetur. i Cum enim seruo alieno aliquid in testamento damus, domini persona ad hoc tantum inspicitur, vt sit cum eo testi factio. k Cęterū, ex ꝑsona serui cōstitit [m] legatum, quia cum legatur seruo alieno, capit legatū vires ex ꝑsona dīi, & dīni. Titio ñ posset legari res sua, vel quod sibi dētur, ergo nec seruo suo, cū ex ꝑsona dīni, s. Titij, capiat vires legatum. Ad istud aūt ñdet iurisconsultus, & dicit. Quod dicimus ꝑsonā dīni inspici, hoc ad id solū pertinet, vt sciamus sit capax ex testamento, vel non: vt si sit capax, & seruo ei⁹ legari possit, aliàs ñ: sed non inspicimus persona dīni, vt sciamus possit capere rē relictā, vel non: vt sic dicimus, interdum posse legari rem illā seruo, interdum non: sed in casu proposito ex persona serui constitit legatum: hoc est dicere, quia si tēpore quo cesserit dies legati, inuentus fuerit liber, hēbit legatū, aliàs non hēbit, & qa sic ex ꝑsona serui constitit legatum, dixit Iulianus, & rectè, q̄ id demum seruo alieno legari potest, q̄ ipse liber factus capere posset. Et si aliquis vellet insultare, & argumētari hoc mō, nō posset, vt sic diceret, dicis, q̄ ea demū res pōt legari seruo alieno, quā ipse liber factus capere posset: ergo sibi, s. seruo, quādiu seruiat, legari nō pōt: certè legari posse seruo quādiu seruiat, istud reprehēdere calūnioſum est, non est .n. vera reprehensio legari posse seruo, q̄diu seruiat, nā posset legari: & si aliquis hoc reprehēderet, calumniosè, non verè reprehenderet, nam & hoc legatum ex persona serui capit vires, quia res talis est, quam caperet liber factus, alioquin si reciperetur ista reprehensio, tam eueniret istud absurdū, q̄ si seruus esset talis, qui nō posset ad libertatem peruenire, tamen si legaretur sibi, non valet legatum seruum. c. quia non potest ad libertatem peruenire, posse domino acquirere, istud reprehendere malum esset, imo bene pōt acquirere: ex quo ergo apparet, quod serui persona inspicitur, apparet, quod seruo hæreditario legari potest, & ex his apparet, quod in proposita specie res communi, vel quod purè sibi debetur, legari potest seruo sic. Viu.

11 Li. 10. Quest. Fl.

1 † Fl. supereuenerit.

2 † Flor. cessit.

3 † Flor. cessit.

4 † Aliàs interesse vsurarū.

5 † Fl. inueniret.

6 † Fl. debeat.

* Ille l. facit, q̄ iudex in tē potestatem hēt in cōuentione: vt in cap. 2. extra de mut. pet.

a *Interim*] id est, lite pendente post testatoris mortem.

b *Quia vtiliter*] quia post mortem testatoris.

c *Inutile*] i. sine commodo. valet tñ legatum, & actione ex testō peti possit: vt l. sti. eo. §. econtrario. quæ est contra ea quod est inf. de verb. obl. l. quibus. & de fideiuss. l. hactenus. §. non est: vel illud nouum, hoc vetus ius.

d *Nec prorsus*] i. vsura, sic ergo in primo casu huius l. sunt x in legato, & non vsura, vel commodum medij tps. sed tamen quo ad leg. Falc. vt detrahi possit commodum, tñ legatum esse, vt inf. ad leg. Fal. l. 1. §. si creditori, & facit sup. tit. 2. l. si creditori. & l. seq. & inf. de lib. leg. l. si creditori. & inf. ad l. Fal. l. verbis. & sup. tit. 2. l. Mœuius. §. debitor autem.

¶ *Si primo, & secundo*] CASVS. Institui mihi hæredem Primum, Secundū, & Tertium, & si hīs non esset Primus, substitui ei Quartum, & si Secundus hīs non esset: substitui ei Quintum, & postea legata reliqui Primo, & Secō, do hērdibus hoc modo, si primus hīs mihi nō erit, volo, q̄ Secundus det Titio. & si Secundus hīs nō erit, volo, q̄ det Primus Seio fundum Tusculanū. Postea Primus, & Secūdus omiserūt hērditatem, quæritur nunquid Quartus, & Quintus substituti Primi & Secundi dēant soluere relicta ab illi quib. fuerunt substituti? & dicitur, q̄ sic. Quartus ergo substitutus Primo debet soluere fundum Tusculanum Seio, & Quintus substitutus Secundo debet soluere Titio x. h. d. Viu.

e *Ab vtroque*] hic resp. vni, sed non alteri cōni: sed dic cuilibet suū, & facit sup. e. l. cū pater. §. ab insti. & l. si Titio §. j.

¶ *Seruo alieno*] CASVS. Sēpronius fecit testū, & seruo Titij legauit propriā rem ipsius Titij, & id quod Sēpronius purè Titio debebat, quærebatur, vtrū teneret legatum, & dicitur hic, quod sic. Diceret aliqs, imo videtur, quod non teneat,

f *Rem*] hoc est quod extraneus seruo meo rem meam legare potuit.

g *Scribit*] à non dominio, s. potuit legari: vt Insti. eod. §. sed si rem. & sup. tit. 2. l. cætera. §. 1. Accur.

h *Domino*] nec hoc domino, vt Insti. eo. §. ex contrario.

i *Debetur*] à testatore, subau. legari potest.

k *Testamenti factio*] non vt scilicet dominus capere possit, vel non rem seruo legatam, quia potest esse quod possit capere, alias non habet rem. & est ad hoc sup. tit. 2. l. si mihi. & tibi. §. regula. & infra de hæred. instit. l. non minus. & C. de hæred. instit. l. neque per se. Accur.

l *Cæterum*] procede.

m *Constitit*] vt liber factus eo tpe quo cedit dies legati, capiat, nullum aūt sit legatum tempore eadem certa manente: vt sup. quando dies leg. ce. l. si vsufr. §. si Aze. sed videtur obstare regula Catoniana vt inf. de reg. Cato. l. 1. Sed ubi.

ADDITIO. Aduerte ad hoc secundum Bart. quod regula Catoniana non habet locum, quando legatum non valeret ab initio propter personam legatarij. Accur.

Et

a *Ex ea re*]quia ex persona serui nō dominī valet ideo &c.
b *Id demum*]Sed non omne,& non sp.vt ff. tit. 1 d. fideicōmissa. Sed si seruo alieno,& l. si vsus fr. in fi. Christianum ergo mancipium seruo hæretico legari non potest,quia ēt liber nō caperet,nec illa quorum commercii nō est: vt C. de epis.& cler. l. fi. §. fi.& ff. i. d. apud Iulianum. § fi & l. cęte ra. Itē est bonū exēplum. inf. de ser. leg. l. & si maximè. & h. d. R. rei. aut personæ rōne non obstante.
c *Calumniosa*] idest mala. q.d. dixisti posse legari seruo,qd libero facto,& econtra. sed seruo possum legare quamdiu seruiat. puta x. annos. et valet,quasi dño relictum. vt hic. & ff. de cōd. & dem. d. filię,& inf. de an. leg. l. fi. ergo, & libero quādiu seruiat. Resp. non valet,quia infert de qd ad quale,vel ad qualitatē relinquēdi. sic inf. de regul. iur. l. ea est natura. Acc.
d *Annotatio*] idest sepulchralio.
e *Nam & hoc*]ff. quādiu seruiat.
f *Acceptis*] quia res talis est legata, quā caperet liber, non dico, qđ possit sic libero relinquere vt dixi. Itē non valet hoc ad vtilitatē serui sed domini. vt d. l. filię. Acc.
g *Alioquin*]ff. si prædicta annotatio siue sepulchralio reciperet.
h *Assentiemur*]i. sepulchraliter. sub. quod dī econtra sin quoddā &c. quod facere non debemus.
i *Non possint*]pacto fortè domini vendētis.
k *Domino*]nam. & hic vī vitiari regula prædicta, quia seruo relinquitur, q libero non pōt, cum liber esse non possit, sed tamen hic valet ex persona serui, licet ad vtilitatem domini, vt superiori casu dixi.
l *Posse*]& quæritur hæreditati statim, non inspecto, sit expar hæres. vel defunctus. vel non: licet postea inspiciatur: vt sup. eo. l. si mihi. & Titio. §. fi. Acc.
m *Itaque*] quasi dicat, patet ex prædictis esse verum rem domini. &c.
n *Possint*] vt in princ. §. not. hoc verum, nisi ratione iuris, quod habet aliquis alius: vt sup. eod. l. Mœuius. §. pen. dixi. Item contra supra tit. 1. l. si mihi. §. regula. Solut. tibi. Accursius.

1† Fl. defunt,

2† Flo. &.

3† Fl. qđ dicimus.

4† Fl. ita.

5† F. Quī uis dño eius non possē hūc viliter legati.

6† Li. 11. Quæst. Fl.

gatū, & ideo a rectissimè Iulianus definiuit, 1† id demum b seruo alieno legari posse, q ipse liber factus capere posset. Calūniosa c est. n. illa annotatio d posse legari seruo, & quādiu seruiat, nā, & hoc e legatū ex persona serui vires accipit, f alioquin ēt 2† il lud ānotaremus, h esse quosdā seruos, qui, licet libertatē consequi non possint, i attamen legatum, & hæreditatē possunt acquirere domino. k Ex illo igitur præcepto, quo diximus 3† serui inspici personā in testamentis, dictum est seruo hæreditario legari posse. l Itaq. m 4† non mirum, si res domini, & quod ei dētur, seruo eius purè legari possint, n quamuis domino eius viliter legari nō possent. 5†

Conditio adiecta fideicommissio, intelligitur repetita in substitutione facta circa idem de eadem persona. Bar.

Idem. 6†

LEX LXXXV.

LAtinus o Largus. Proximè ex facto incidit species talis: Libertus patronum ex semisse hæredē instituit, & filiam suam ex alio semisse. P fideicōmisit filiæ, vt quibusdā ancillis patroni restitueret q suum semissem, 7† cum hæ manumissæ essent, & si cadē filia 1 hæres non esset, substituit ei easdem ancillas. Quoniam alia non voluit hæres existere, ancillæ iussu domini, id est patroni, 1 adierunt defuncti hæreditatē, post aliquantum temporis ab eo manumissæ, quærebāt, an fideicōmissum petere ab eodē patrono possēt. 8† Rogo ergo, quid de hoc existimes, rescribas. Respondi, nec repetitum videri in huuc casum fideicōmissum: sed alterutrū datum, vel fideicōmissum, vel ipsam hæreditatem, melius u aūt dici in eundem casum x substitutas videri, in quem c casum fideicōmissum meruerunt, & ideo ad substitutionem y eas vocari. Cum. n. seruo alieno fideicommissum ab vno ex hæredibus sub conditione libertatis fuerit datum, idemque seruus eidē hęredi substituatur, licet purè z substitutio facta sit, tamen sub eadem cō ditione substitui videtur, a sub qua fideicomm. meruit.

Si libertas per fideicommissum debita retardetur, nihilominus ipsa, & fideicōmissum pecuniarium debebitur. Bart.

1† Fl. de suum,

7† Fl. de suum semissem.

8† Fl. possint.

o *Latinus*]anulit talem quæstionem.
p *Sexa ffi*]sub cōditione, quæ sequitur.
q *Restitueret*]Sed an posset cogere institutum adire. & restituere? D. c. vt inf. ad Treb. l. cogi §. sed si seruo. & l. mulier. §. non est. Acc
r *Filia*]ecce substō. ff. *Patre* et ff. l. testa. oris, i. adierunt ancillæ iussu domini, qui est patronus testatoris. Acc.
s *Fideicommissum*]ff. ancillis restituendū. sed vī repetitum: vt. ff. c. l. cum pater. §. ab instituto. & sup. ti. 1. l. licet Imperator. Solu. hic eędē sūt substitutæ & fideic. vt d. l. licet. in fi. vel hæc repetitio esset inutilis, quia legarēt ancillis à domino. vt Inst. eo. §. an seruo. et ff. de ver. obl. l. Titia. §. antep. alias secus, vt dī, sed licet fideicomm. non sit repetitum, cessō tamen libertatis sic, vt infr. prox. §. Acc.
t *Melius*]quàm contrarium, vel melius. quàm alterum dictum: licet & illud bene sit. & non reprobat prædicta, secundum Roge.
u *Casum*]. s. si erunt liberæ. Accur.
x *Ad substitutionem*]si sint liberæ tempore quo cedit dies substitutionis. & domino quæritur: vt inf. l. prox.
y *Eas*]quò ad verba: licet nō repetita condōne libertatis.
z *Videntur*]vt sup. de cond. indeb. l. cū seruus. & inf. de cōd. & dem. l. auia. sic ergo hæreditas domino quæritur, qa nō erat delata: vt inf. de reg. iur. l. quæ legata. Acc.

Si quis servo] CASVS. Instituī mihi hæredem Titiū, & rogaui eum per fideic. quod daret libertatē Stycho seruo meo, & eidem Stycho legaui decē, postea Titius hæres adiuit hæreditatem meam. & manumisit dictum Stichū, vult nunc Stichus petere ab hærede dicta decem: quæritur vtrum possit? Et quidam dixerunt, q non. & dicūt, q dies dicti legati Stycho relicti cessit à morte testōris. & Stichus non erat liber, imò fuit libertas ei data tantum post aditā hæreditatem ab hærede, si cessit dies coexistēte in seruitute. ergo vī acquiri legatum hæredi: vnde nō valet, sed certè ipsi malè dicūt: imo bene pōt petere: quia dies libertatis suæ, & legati sibi relicti cessit ab adita hæreditate tantū, & simul cessit libertati, & legato, vnde si hæres nō manumittat eō incontinenti adita hæreditate, facit moră libertati, & ēt fideicommisso, & tenetur ad vsuram fideicōmissi, & non

nō ſolum fideicommiſſum debet habere facta ſibi mora in libertate præſtanda. ſed ēt omnia, quæ acquiſiuit dño interim dum ſit ſibi mora in libertate præſtanda. Viui.

a *Fideicommiſſariam*] in directa non erat dubiū: qa ſimul cedit dies legati & libertatis: ſed hic ſuſpēditur dies legati pg libertatem, vt ſup. ti. l. quæſitum. § i. & C. de cad. toll. (in nouiſſimo.

2† Li. 21. Quæſt. F.

b *Manumitti*] ergo à dño, i. ab iſto hērede q eſt dominus mō.

3† Flor. fideicom.

c *Ceſſit*] ſc. de æquitate: licet de rigore aliud innuat.

d *Acquiſiuit*] ex hoc patet, quòd ſeruus ē adhuc licet mora ſit ei facta: quia vt dño quērit: vt hic: nec ſ. hic dici bo. fid. poſſeſ. vt ex ea cā ḡrat, cū interpellatus ſcit ſe debere: et vt j. d. acq. rer. do. l. quæſitum. Item lex vocat ancillam eā, quæ eſt paſſa moram, vt inf. ad Treb. l. non eſt cogēdus. & j. de ſuis, & legi. l. ſi ſeruus. l. 1. q. ſexti. Sed iſta ex ſerua, vt ibi dī, naſcit ingenua, cōpetit ergo libertas morā paſſi: cum iudicatū eſt libertatē deberi, vt j. de fideicō. lib. l. cū verò. §. ſubuentū. & C. de fideic. lib. l. cū illā. Azo.

3† Lib. 4. Reſp. Fl.

& facit ſup. eo l. qui in ſolidum. in princ. & §. ēt. & j. eo. l. Titia. §. vſuras, & j. tit. 3. l. apud. §. ipſius, & inf. de fideicom. lib. l. cum verò. §. 1. & C. ad Syl. l. penult. & inf tit. 1. l. ſi legatarius. §. ſeruo. & l. patronus. in prin. & le. qui concubinā. §. cū teſtamento. & j. ad leg. Falc. l. impuberem. §. 1. & de alim. le.

4† Debitum.

C l. cum vnus. §. 1. *Creditorem*] CASVS Titio obligaui codicem meum pro decem: poſteà feci teſtamentum, & dictum codicem legaui eidem Titio: nunquid poterit Titius petere ab hærede meo decē prædicta? Et dicitur, quod ſic, niſi euidenter probent hērdes mei q ego legaui Titio creditori codicem, vt amplius non peteret debitum, deſt decem. Viu.

e *Poſſet*] licet agnouerit legatum, ſi autem non agnouerit, certè petit pecuniam, licet teſtator compenſare voluerit: de rei verò æſtimatione non eſt quærendum: vt ſup. eo. l. Imperator. §. ſi centum. Azo. & facit. C. eo. l. creditori, & ſup. ti. 1. l. Lucius. & inf. eo. l. fi. §. pen.

Aut Sem.] CASVS. Inſtituit mihi hæredē Titii Seium pronepotem meū ex ſemiſſe hēditatis meæ, exceptis domibus meis, in quib. habitabam, relictis mihi à patre meo cū oīb. q in dictis domib. erant, & inſtituit mihi Sēproniū & Titium in alio ſemiſſe, quæritur vtrū ea, quæ ſunt in dictis domib. exceptis dēant pertinere ad Semproniū & Titiū, an verò, & ad pronepotē meū prædictū. Et diſtinguitur inter res q erant in dictis domib. exceptis, nā ſi erant ibi nōia debitorū, illa non continebuntur in exceptione facta per teſtatorem: imò erunt, & pronepotis, & aliorum hæredum. ſi aūt erat in dictis domib. exceptis argentum, vel ſupellex, vel mācipia, vel aliæ res: in eis nullū

paruicipium hēbit pronepos: imò Sēpronij erunt. & Titij. f *Titius*] Titius habebat fundum nōie Seianum, quē fundum ipſe Titius, donec vixit, habuit vno nōie vniuersū: ſed vt facilius conductorē inueniret, d. Titius locabat eū per duas partes, & ſuperiorē partē d. fundi appellabat fundū Seianū ſuperiorē: ſuperioremq. partē d. fundi appellabat fundū Seianū inferiorē: ſecit hic Titius teſtīn. & filiæ ſuæ ſi legauit multa pdia, inter q erat totus d. fundus Seianus, q̄ritur an ad dictā legatariam pertineat totus fundus prædictus, ſ. inferior, & ſuperior pars. Et rūdet q ſic, niſi hērdes d. Titij pbauerint de vna dictarū partiū teſtatorē sēſiſſe. Vi.

5† Li. 13. Reſp. Flo.

6† F. excepta domus mea. & pīna.

f *Tibi*] pronepoti. Accurſ.

g *Nomina debitorum*] nec. n. cæteras res augent, vt inſt. titu. l. l. vaorem. §. legauerat. nec minuunt: vt ſup de iu. l. ſi fideic. §. ita ſtatū & d. §. legauerat. & l. ſi fundus, & l. q̄ū. in prin & §. 1. & l. ſi mihi Mæuia. in pri. & §. his verbis & l. q filium. Io. Sed ō j. tit. 1. l. ſeruū filij. §. cū. Sol. bi.

7† Fl. deeſt hæc.

8† F. filio.

ADDITIO. Die qū ibi legauit chirographū ſpecialiter, hic ḡnaliter legauit oia, q̄ in domo sūt: in quo legato nō venit chirographū, ſecus ſi vniuerſaliter legaret mensā, vel calendariū: vt l. cum pf. §. menſæ, ſup. eo. cum ſimi. ſecūdum. Bar. h *Verò*, q ibi ñ ſunt ad tempus, vt inſt. tit. 1. l. ſi fundus. & facit inf. de vſufr. le. l. generali. §. vxori, & de fun. inſtr. l. prædia.

9† Fralegaret.

i *Vno quidem*] ſecus ſi duo fundi eſſent eo. nōie: tunc minor debetur, niſi oſtendat legatarius teſtatorē de maiori sē eſſe. ſup. tit. 1. l. apud Iulianum. §. Scio. quæ eſt contra: ſed hic vnus erat fundus, ſed diuiſit, vt congruentius locaret, ſimile ſecundum vnum intellectum. C. de ſacroſ. eccl. l. iubemus. 1. 1. & facit. Inſt. tit. 1. l. prædijs. §. fi. & ſup. tit. 1. l. plānè. 1. §. fi. & inf. de reb. dub. l. 1. Accur.

k *Appellabat*] hoc eſt, partem ſuperiorem appellabat fundum Seianum ſuperiorem, inferiorem autem partem vocabat fundum Seianum inferiorem.

Titia Seio] CASVS. Titia fecit teſtū. & iuſſit hæredibus ſuis, vt emerent Scio vnam teſſeram frumentariam. poſt certum tempus Scius emit, vel ex cauſa lucrativa habuit vnam teſſeram frumentariam, nunquid poterit petere vt hēdes emant ei aliam teſſeram? Et dī. q ſic: & ideo Scio eſt præſtandum pretium teſſeræ: & eſt rō. quia dictū fideicommiſſum non fuit in ſpecie, imò in quantitate.

Vſuras] Titiæ puellæ in teſtamento meo x. legaui. q Titia erat minor 25 an. q̄ritur q̄ curret vſura dictis x. legatis? Et dicitur, quod ante 25. an. dictæ puellæ currunt ſine interpellatione. completis autem 25. an. deſinunt currere donec interpellatio cōgruo loco. & tempore ſit facta. ſed ea interueniente perpetuò debebuntur.

¶ Scia.

Idem. 1 †

LEX LXXXVI.

SI quis ſeruo ſuo fideicommiſſariam a 2 † libertatem reliquit, & aliud quid adſcripſit, quidā dicunt, quia placebat ab hērde cū manumitti b debere, futurum eſſe, vt non admittatur ad fideicom. Sed hoc iniquum eſt, in hmōi. n. perſona vtriuſque quodammodo dies ceſſit, c & libertatis, & pecuniæ petendæ: adeo vt putem, ſi mora fiat præſtādæ libertati, etiam fideicommiſſo moram videri factā, & vſurarum onus accedere, nā & cætera, quæ medio tpe acquiſiuit d domino, dum moratur præſtare libertatem, eidem reſtitui oportere rectiſſimè reſponſum eſt.

Si debitor legat creditori, in dubio non intelligitur animo compenſandi. Bar.

¶ Idem 3 †

LEX LXXXVII.

CReditorē, cui res pignoris iure obligata à debitore legata eſſet, non prohiberi e pecuniā creditam petere, ſi voluntas 4 † teſtatoris compenſare volentis cuiquam non offenderetur.

In legato generali non continētur nomina debitorum. B.

Idem. 5 †

LEX LXXXVIII.

CAius Seius pnepos meus hęres mihi eſto ex ſemiſſe bonorū meorum, exceptis domib. meis prīnis 6 † in quibus habito, cum oībus, quæ ibi ſunt, quæ omnia ſcias ad portionē hērditatis, quā tibi ſ dedi, nō pertinere. Quęro, cū ſit in his domib. argentum nomina debitorū, ſupellex, mancipia, an hæc omnia, quę illīs inueniuntur, ad alios hæredes inſtitutos debeāt pertinere? Paulus reſpondit, nomina debitorum g non contineri, ſed omnium hæc 7 † eſſe communia, in cæteris verò h nullum pronepoti locum eſſe.

Diuiſio gratia vberioris culturæ diuerſos fundos non facit. Bart.

¶ Titius cum fratris filiæ 8 † fundos, & vrbana prædia 9 † legaret, in his, & fundū Seianum legauit, quem ipſe paterfamilias, quoad viuebat, vno quidem i nomine vniuerſum habuit; ſed quo facilius conductorem inueniret, per duas partes locabat, ita vt ex qualitate loci ſuperiorē partem, Seianum ſuperiorē, inferiorem autē partem, Seianum inferiorē appellaret. k

¶ *Seia*] Seia habebat duos libertos: vnus quorum vocabatur Verus, & alter Sapidus, & fecit testamentũ, & instituit sibi haredem Sempronĩ, qui erat similiter suus libertus: & fundum Titianũ legauit dicto Vero, & Sapido libertis, & fideicommisit, ne dictũ fundum venderent, & vt ille, qui ex eis vltimus decederet, restitueret cũ moreretur, dicto Sẽpronio instituto, & etiã duob. suis seruis, quos infra manumissuram dixit (quorum vnus vocabat Beryllus, & alter Sapidus, sicut libertus, qui nominatus est) vel restitueret illi ex dictis tribus, qui superuineret eo tẽpore, quo vltimus ex dictis libertis legatarijs moreretur postea decessit Verus libertus ponẽs, quæritur vtrum pars sua fundi perueniat ad Sapidum sũi collegatarium? Et videtur, q̃ non: quia cũ eis legauit fundum, non substituit eos ad inuicẽ in legato, sed certè benè pertinet ad Sapidum collegatarium: quia dixit testatrix in secũda parte testamenti, vt ille collegatarius, qui vltimus decederet, restitueret, cum moreretur, Sempronio successori: & dicto Beryllo, & Sapido libertis. Videt ergo testatrix duos gradus substitutionis fecisse, vnum, vt is q̃ ex duob⁹ libertis collegatarijs prior moreret, alteri restitueret, alterum gradũ substitutionis vĩ fecisse, vt nouissimus collegatarius decedens restitueret Beryllo, & alij Sapido, quos nominatim postea enumerauit testatrix.

¶ *Imperator*] Titia habebat duos nepotes ex filio suo mortuo, s. Titium, et Seiũ, & ipsa magis diligẽs Titium, quã Seium, & timẽs ne Seius ageret querela inofficiosi testamenti, si ipsa institueret solum Titium, & volens Titiã debere habere oĩa sua bona, donauit ĩter viuos dicto Titio. nunquid Seius poterit habere remedium contra fraudem auiæ suæ? & dr̃ quod sic, nam potest reuocare à Titio dimidiam eius, quod ei donauit auia. h. d. vsq; ad ¶. Lucius. Viua *Tesseram*] vas ad mensuram, i sicut si præcepisset emi corbem, vel i. mensuram frumenti, sicut no. ff. de iud. l. sed & si fuscepit. ¶. 1. & dic in genere. Et no. quod non legauit tesseram, tunc enim non esset in quantitate, sed in specie: licet in genere, sufficeret comparari tesserã. vnde, vel tes. vel pretiũ dat, vt ff. Titiu. 1. l. non dubium. ff. fi. & de au. & arg. leg. l. Titia. & hic in fi. alias tessera tãtum esset in obligatione.

b *Ipsius*] s. Titiæ. Accur.

c *Lucrativa*] idem si non ex lucrativa causa sit natus.

d *Petere*] i. tesseram in gẽre, quam habet in specie. nec impeditur, quia habet vt no. su. co. l. Mæuius. ¶. duobus. sed q̃ hæres non potest, vel non nisi immodico pretio redimere, vt inf. tit. 1. l. non dubium. ff. fi.

e *Magis*] cõparatiuè: quia possit, vel non possit redimere, tenetur ad pretium, sed ad rem ita demũ si possit redimere

Quæro, an is totus fundus ad fratris filiam 1† pertineat? Paulus respõdit, si testõr fundum Seianum vno nomine vniuersum possedit, quamuis eundẽ diuersis 2† partibus locauerat, vniuersum eum ex cã fideicõmissi præstari oportere: nisi hæres, 3† de qua parte testator senserit, euidenter probauerit.

In legato quantitatis non habet locum regula de duab. causis lucratiuis. Bar.

Idem. 4†

LEX LXXXIX.

TItia Seio tesserã[a] frumẽtariã comparari voluit post diem 30. à morte ipsius.[b] Quæro, cũ Seius viua testatrice tesseram frumentariã ex cã lucratiua[c] hẽre cẽperit, nec possit id, quod hẽt, petere, [d] an ei actio competat? Paulus rñdit, ei, de quo quæritur, prætiũ tesseræ præstandum: qm̃ tale fideicõmissum magis[e] in quantitate, quam in corpore consistit.

Finita causa priuilegij finitur priuilegium, & ad moram sufficit vna interpellatio. Bar.

¶ Viuras f fideicommissi post impletos annos viginti quinq; puellæ, ex quo mora g facta est, deberi rñdi. Quãuis enim constitutum sit, vt minoribus 25. annis vsuræ omnino præstentur: tamen pro non mora [h] * hoc habendum est: quã sufficit semel interuenisse,[i] vt perpetuò [k] debeantur.

Fideicommissum relictũ ab vno ex hẽdibus, qui vltimus decesserit, facit videri haredes inuicem substitutos. Bar.

¶ Seia* libertis suis [l] fundum legauit, [m] fideiq; eorũ ita cõmisit, Fidei aũt vestræ Vere, & Sapide committo: ne eum fundum vendatis, [n] eumque, qui ex vobis vltimus decesserit, cũ morietur, restituat Sẽpronio [5†] liberto, & successori [o] meo, & Beryllo, & Sapido, [p] quos infra manumisi, [q] quive ex his tunc supererint, Quæro, cũ nec in prima parte testi, qua fundum prælegauit, [r] eos substituerit, [6†] in secunda aũt [7†] adiecerit verbũ, q. vltimus [s] decesserit, an pars vnius defuncti ad alterũ pertineat? Paulus respondit, * testatricem videri in eo fideicõmisso, de quo quæritur, duos gradus substitutionis fecisse. Vnũ, vt is, qui ex duobus prior moreretur, [8†] alteri restitueret: alterum, vt nouissimus his restitueret, quos nominatim postea enumerauit.

Donatio inofficiosa collata in filium, vel nepotem per auium, vsque ad legitimam reuocatur. Bart.

¶ Imperator Alexander Augustus Claudiano Iuliano præfecto vrbi: Si liquet tibi, Iuliane charissime, auiam ob interuertendã inofficiosi q̃relam, 9† patrimoniũ suum donationibus in nepotem factis exinaniisse, ratio deposcit, id quod donatum est, [t] dimidia parte [10†] reuocari.

Azo. & facit sup. eod. l. mortuo. ¶. j. & su. ti. j. l. plane. ¶. 1. & 2.

f *Viuras*] Casus est, q̃ si fideicom. debetur minori, ex solo tempore tardæ solutionis currit vsura, vt in bo. fi. iudi. vi hic, & C. in gl. caus. l. minoratur. sed eo facto maiore desinunt curere iure speciali, & sic solo cursu temporis purgat mora hæc specialis, quia finita ætate, pro qua priuilegiatur, finitur. & priuilegium. & de nouo incipiunt curere. facta de nouo interpellatione iure communi post 25. an. vt hic. & no. supra de vsur. l. mora.

g *Mora*] communis. & post minorem ætatem. Accur.

h *Mora*] extatis priuilegio. Accur.

i *Interuenisse*] s. per interpellationem.

k *Perpetuò*, vt sup. de vsur. l. cum patrifa. & facit su. eo. l. qui solidum. ¶. fi. & de admini. tuto. l. maximè. & inf. de adimen. leg. l. 4. ¶. j. in fi.

l *Seia libertis suis*] s. Beryllo, & Sapido.

m *Legauit*] i. prælegauit, vt inf. dicit, cũ esset de institutis. vel dic propriè, q̃ alius instituus erat, vt inf. dicit. Accur.

n *Ventatis*] ex hoc patet, q̃ vnum altero vendẽte, vel aliter ante noluit substituis: ũ autẽ ex inferiori verbo vltimus decesserit. & sic non est contra iup. de vulg. ĩ fi. l. vel singulis.

o *Successori*] nã eum scripserat hæredem, vel solũ, vel cũ alijs.

p *Beryllo, & Sapido*] hic de alio Sapido, quam s. loquitur. alioquin sibi ipsi substitui non posset, vel alius Sapido mortuo restituere rogari non potest, vt ei Sapido iam mortuo restituatur, vt ff. de vulg. sub. l. fi ¶. 1. Azo.

q *Manumisi*] idest, manumittã. & hoc indicat infra, aduerbium, quod est in textu. Item quod dicit in fi. ¶. postea enumerauit, quidam oĩ vtrobique habent verbum, siue aduerbium præteriti temporis, nã infra hẽnt, antea enumerauit.

r *Prælegauit*] vel propriè, vel i. legauit. sic inf. de do. prælg. per totum.

s *Vltimus*] ex hoc tamen verbo, qui vltimus decesserit, &c. non inducitur substitutio. Azo. sed alias substitutio esset ex verbis testatricis, vt inf. in fi. ¶. & modo no. sup. proxi. ¶. in glo. ex hoc patet. Accur.

t *Dimidia*] Dicas, q̃ auia duos hẽbat nepotes ex filio, vel filia

* Ille text. infringit opi. Io. de Por. ĩ Lect. ses. supra, de lega. 1. vide Bar. in l. q Roma. ¶. Seia. inf. de ver. obli. & hic.

1 Bud. ff. de iud. l. sed. & si susceperit. declarat, q̃d sit tessera frumentaria.

1† Fil. filiũ.

2† Fl. dimissis.

3† Fl. nisi si hæres.

4† Li. 14. Rũl. Flo.

5† Aliss. Symphoru.

6† Fl. substituit.

7† Fl. tamen.

8† Fl. moritur.

9† F. auiæ interuertẽdo inofficiosi q̃relæ, vide in hũc locum Anr. Augu. li. 2. c. 1.

10† Quidã interpretant, dimidiã quartã partis.

lia præmortuis & vni donauit ossa: alter reuocat pro dimidia. sed non a petitore totius sit dimidia: sed die secundū Hug. & M. eius quod excessit dodrantem (i. medietatē triū vnciarum) cum tres vncię dēntur inter ambos pro debito bonorum subsidio. & sic non ob. C. de inoffi. do. l. ſ. totas. & l. ſi quis ea. & alię q̄ dicunt hanc querelā ad instar querelæ inoffi. testa. inducta, in qua non fit reuocatio in plus. vt ſſ. de inoffi. test. l. 1. 2. & 3. & l. ā donationibus & ſſ. hoc intelligit l. ſi inter in eo. titu. Alij dīt hic dimid i partem oium donatorum. & sic totum quod erat habiturus ab intestato pro quibus ſt C. de reuo. do. l. ſi vnquam. & dicta contraria ſoluunt. q̄ hic fuit inoffi. re, & consilio, vt hic dicit. ibi re ipā. vel ibi donauit alij filio hic extraneo. & sic hic reuocat totū. vt no. C. de inoffi. do. l. 1. in glo. magna. in ſ. q. Item an ipso iure sit nulla. & l. per ipsam patrē reuocatur. arg. infra proxi. ſ. an aliqua. & sic eo demum mortuo. & dic vt no. C. de inoffi. do. leg. ſi totas. Item ſi diuersis tēporib. donauit & tantū propter vltimam apparet inofficiositas: an etiam primæ reuocentur? Respon. vltima tantum. quia primæ statim valuerunt irreuocabiliter. & aliud in Falcid. & leg. qa ēt prima ad vltima trahūt. vt ī. ad l. Falc. l. in quantitate. ſ. ſed. & ſi legata. vel dic vt no. C. de inoffi. dona. l. 1.

1 Quid ſi testor donauit filio summo detate q̄rit an i totū reuocet illa donatio? dic q̄ pro ea parte q̄ est immoderata reuocatur. ita Bart. in l. pen. C. de inoffi. dona.

Is cui donatur inofficiosè, pōt onere fideicommissi grauari. Item querela potest in modū replicationis proponi. Bar.

¶ Lucius Titius, cum hēret q̄nque liberos, vniuersos emancipauit, & in vnum filium Caium Seium amplissimas facultates donōnibus contulit, & modicum sibi residuum reseruauit, [1]† & vniuersos liberos cum vxore scripsit hæredes. Eodem [2]† testō duas possessiones, quas retinuerat, eidē Caio Seio plegauit, & ab eo petijt, vt ex reditibus prædiorum, q̄ viuus ei donauerat, Mæuiæ filię tot aureos daret, item alteri fratri alios tot, qui [3]† conuentus à Mæuia sorore sua, legem Falcidiam implorat, quæro, cum sanctissimus Imperator, vt supra scriptū est, [a] contra voluntatem donantis ea, quæ donata sunt, reuocari præceperit: an Caius Seius cō pellēdus sit scdm voluntatē [b] patris ex donationibus fideicommissum præstare hæredi sororis? Paulus respōdit, posse literas Imperatoris nostri dubitari non oportere, quin in hac quoq; ipē, de qua quæritur, subueniendū [c] sit liberis, quorum portio in vnum filiū donōnib. collatis imminuta est: præsertim cum Imperator nr̄ cōtra voluntatem patris subuenerit. [d] In proposita autem ca ēt volūtas [e] patris pro ijs, qui fideicommissa petunt, intercedit. [4]† Sed si Falcidia lex intercedat, [5]† fideicommissa in solidum esse præstanda p̄pter immodicarum [f] donationum erogationem. [6]†

In legato vniuersitatis cedit quod ex ea deducitur, si in eam postea redigatur. Bar.

Scævola. [7]†

LEX XC.

LVcius Titius testō ita cauit: Si quid cuiq; liberorum meorum dedi, aut [8]† donaui, aut in vsum concessi, aut sibi acquisiuit, aut ei ab aliquo datū, aut relictum est, id sibi præcipiat, [9]† sumat, habeat. filij noie Calendarium

1† Fl. seruauit.

2† Fla. In eodem.

3† Fl. deest, qui.

4† Antecedit.

5† Fl. intercedit.

6† Fl. Rationem.

7† Lib. ſ. Respōso. alias Marcellus.

8† Hæc diſiūcta videnti pro coniūctis accipienda. l. sępe. ī. de reſignī.

9† alias g cipiat.

a *Sup. ascriptum est*]vt sup. proxi. ſ.

b *Secundum voluntatem patris*]fideicōmissum relinquētis.

c *Subueniendum*]iure replicationis.

d *Subuenerit*]iure actionis. ſ. querelæ.

e *Voluntas*]venit pater contra factum suum, quod iure non tenet. sic C. de agrico. & cens. l. quemadmodum. lib. 11. arg. contra sup. de adop. l. post mortem. & no. C. de inoffic. dona. l. ſi totas. & de inoffi. testa. auth. vnde. & ſi.

ADDITIO. Intellige istud verum, quando donatio valet omnino; sed hic poterat aliquo modo reuocari, secundum Fat. hic.

f *Immodicarum*]hoc est, immodicæ donationes, siue magnę faciunt Falci. in fideicom. &c. Accur

Veius Titius] CASVS Lucius Titius instituit sibi hęredes tres suos filios pone. vnius autem ex dictis filijs nomine fecerat idem Lucius Titius Calendarium, idest, nomina debitorum. postea deducto Calendario, siue nominibus debitorum, quæ nomine filij fecerat, aliquid exegit antequam faceret dictum testamentum, & postea iterum in nomen filij conuertit. postea ita dixit in dicto testamento: si aliquid dedi alicui liberorum meorum, aut donaui, aut in vsum concessi aut sibi acquisiuit, aut ab aliquo datum, aut relictū est, id sibi præcipiat, & sumat, & habeat. postea de dicto Calendario, siue nominibus debitorum, quę nomine filij fecerat testator, fuit quęstio inter dictum filium & fratres suos, & fuit iudicatum deberi filio illud, quod sub nomine ipsius filij in Calendario remanserat, non etiam id deberi dicto filio, quod pater exegit, & in suas patris rōnes conuertit. quæritur, nunquid propter dictam sententiam siue pronunciationem pertineat ad dictum filium id, quod exegit pater ex nominibus filij & antequam faceret testamentum, in nomen filij conuertit? & respon. quod sic. Viu.

a *Fecerat*] ſcilicet pater.
b *Sententia dicta*] in iudicio famil. erciſc. & placuit. ſ. iudicati per ſententiam. & benè, ad quod &c. vt ſup. tit. 1. l. quidam teſtamento. & ff. de pecu. le. l. ſi. & inf. tit 1. l. pendijs.
c *Ante teſtamentum*] vnde in Calendario permanſit negabatur.
d *Conuertiſſet*] vnde nullo ipſe à Calendario ſeparatum videbatur. i. ante teſtm exegit à debitore Calendarij. & poſt teſtamentum ex illa pecunia exacta alium cõſtituit debitorem in Calendario.
e *Ex eadem*] ſ. in qua redigitur poſtea.
f *In eandē*] adeo vt non videatur exiſſe, vt de pig. l. pe. & inf. de adimen. leg. l. pe. §. ſi. & ff. tit. 1. l. fideicommiſſa. §. ſi rem. & facit ſup. eodem. l. Lucius.

¶ *A te peto.*] CASVS. Caius inſtituit ſibi hæredes Seium & Sempronium, & Titium, & dicto Titio fuit locutus in teſtō ita. fidei tuæ committo vt ſuſcipias curam ſepeliendi me. & pro hoc volo, q accipias ante partem decem aureos. mortuo teſtatore, Titius accepit à cohæredibus decem aureos, & fecit ſepeliri corpus. & non expendit, niſi ſex aureos. nunquid retinebit ſibi alios quatuor aureos? & dī q non, imò erunt omnium hæredum. alij dicūt, quòd dictus Lucius fuit hæres inſtitutus. & vtrunque ſtare poteſt. Viuianus.

g *Vti*] pro vt. Accurſ.
h *Condendi.*] i. ſepeliendi. Accurſius.
i *Proferre*] fuit electus, vt miniſtet, vnde nihil apud eum debet remanere, vt ſup. eo. tit. l. ſi quis Titio. & ſic non obſt ſup. mand. l. antepen. §. ſi inter. quia & ibi deficeret vſura, tenebatur de ſuo ſupplere maritus: hic ſecus & facit ſup. man. l. ex mandato. & ſup. de condic. ob eau. l. ſi hæres. & facit inf. de au. & arg. leg. l. ſi. & inf. de annu. leg. l. libertos. §. Lucius. & inf. tit. u. l. Titius. & inf. de verbor. ſignific. l. cum teſtamento. & ſup. de nego. geſt. l. qui aliena. §. libertes. & de relig. & ſump. fun. l. ſi quis §. æquum. & de condi. & demon. l. quib. §. ſi. Accurſius.

(*Quæ marito*] CASVS. Titius inſtituit ſibi vxorem ſuam Mæuiam in dimidia hæreditatis ſuæ. & quoſdam alios in alia dimidia. poſtea dicta Mæuia fecit teſtamentū & Mæuium & Sempronium filios ſuos inſtituit hæredes cū quibuſdam alijs, & ita dixit dicta Mæuia: volo quod tu Mæuius & Sempronius, qui eſtis mei filij, accipiatis ante partem quicquid ex hæreditate Titij mariti mei prædicti ad me peruenit mortis eius tempore, ſub hac conditione, vt omne onus eius, quod peruenit ad me de hæreditate dicti mariti mei, agnoſcatis. & tam in præteritum, quam in futurum. necnon & ſi quid poſt mortem dicti mei mariti ſolui creditoribus ſuis. quæritur nunquid pertineat ad onus dictorum filiorum ſi ipſa ſoluit aliquid creditoribus mariti poſt mortem maritii an verò illud tantum ſit ad onus filiorum, quod remanſit ſoluendum creditoribus mariti poſt mortem Mæuiæ? Reſpon. vt in litera. Viuianus.

k *Quæ mar te.*] ſ. domino Titio. Accurſius.
l *Bonis ve.*] i. facultatibus. Accurſius.
m *Domini*] qui fuerat maritus.
n *Ad me*] vxorem.
o *Tam in præteritum*] i. purè à defuncto debitum.
p *In futurum*] quod ipſe debuit ſub rendītione. quæ adhuc pendet. & dic quod hic mater filios, & quoſdam alios inſtituerat hæredes.
q *Necnon.*] pro, id eſt, in Reg. vel dic eſt, ſolui. 3† Fl. deeſt, ſoluit.
r *Dediſſet.*] Ad onera hæreditaria. & hoc ſi habes in tex. ſi tamen hoc eſt &c.
s *Ad onus.*] hoc eſt in quibuſdam libris cācellatū: ſed bñ poſſet poni. Azo. & facit ſup. eod. l. cū filius. §. 1. & de rei vendic. l. emptor. & l. ſumptus. 4† Fl. fructus cepiſſet.
5† Sūt q hoc verbū putent ponendū in ſuperiori ver. ſoluiſſet.
t *Eum hæredem*] vnde non videbatur eſſe neceſſarium, quod interim reſtitueretur: quod fit per hæc verba, hoc amplius &c. vt inf. de annuis lega. l. Scio §. exeri. ſed tamen teſtator (quia forte eſſent ſi inter eos interuenerunt) hoc fecit, quod prodeſt hæredi, vt inf. de adimen. leg. l. 3. §. fin. & l. ſeq. & l. ex parte. nec tamen habeat maiorem partem, vt C. de leg. l. cum quæſtio §. ſi. licet ſit arg. contra inf. de ſtipulat. ſer. l. 4. l. c. & in diuina ſcriptura. Dicite diſcipulis eius & Petro. vt C. de iurei. & aqua in rubrica. 6† Fl. Eutychus. 7† Fl. quā quod. 8† Fl. exercentis, alij legūt exercēt. 9† Fl. Eutychus. *Mar. 16.
u *Ita vt*] ſemper ſub modo, qui ſit per vt. vt inf. de condit. & demonſt. l. demonſtratio. §. Accurſius.

Pamphilus eodem testamento manumissus, ad petitionē partis instrumenti admitti possit, licet taberna, vt voluit testatrix, exerceri non possit? Respondi, admitti. [a]

Qui factum heredis impugnat, non testamentum, non est indignus legato.

¶ Sempronia substituta heredi instituto, legata accepit, si hæres non esset; mouit [b] contra institutū actionem, [c] quod dolo eius factum esse dicebat, quo minus testatrix [d] volens primo loco scribere eam heredem, testamentum mutaret, nec obtinuit. Quæro, an legati persecutionem saluam haberet? [e] Respōdi secūdum ea, quæ proponerentur, saluam habere.

Solutum ab herede plus debito, non cedit ad incommodū aliorum legatorum. Bar.

¶ Testator [f] legata ante quinquennium uetuit peti prœstarique: sed hęres quędam sua sponte ante quinquennium soluit. Quęsitum est, an eius quod ante diem existentem solutum est, repręsentationē [g] in reliqua solutione legati reputare possit? [h] Respondi, nō propterea minus relictum deberi, i [1] † quod aliquid ante diem sit solutum. •

Plures coniuncti admittūtur in viriles portiones, si res prohibetur alienari extra familiam. Bar.

¶ Lucius * Titius testamento ita cauit, prędiolum meum dari volo libertis libertabusque meis, & quos hoc testāmento manumisi, & Seię alumnę meę: ita, ne de nomine familię meę exeat, donec ad vnum proprietas peruenerit; [k 2] † Quęro, an Seia in communione cum libertis habeat portionem? [l] an verò sibi partem dimidiam eius prędioli vendicare possit? Respondi, perspicuam esse testatoris voluntatem, omnes ad viriles [m] partes vocantis. •

Duplicatio legatorum, trahitur ad legata, quæ consistūt in quantitate, non ad ea, quæ consistunt in specie. Bar.

¶ Impuberem filium hęredem instituit; [n] vxori dotem prælegauit, item ornamenta, & seruos, & aureos decem; & si impubes decessisset, substituit; [o] à quibus ita legauit, Quęcunque primis tabulis dedi, eadem omnia ab hęredibus quoque hæredis mei in duplum dari volo. Quæritur, an ex hac [3] † substitutione [p] possit legatarius petere? Respondi, non posse. Quod si [q] ante diem mortuus sit, ad [r] heredem eius transmittitur. Quæritur, si [s] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [t] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [u] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [x] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [y] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [z] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [aa] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [bb] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [cc] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [dd] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [ee] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [ff] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [gg] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [hh] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [ii] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [jj] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [kk] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [ll] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [mm] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [nn] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [oo] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [pp] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [qq] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [rr] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [ss] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [tt] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [uu] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [vv] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [ww] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [xx] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [yy] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur. Quæritur, si [zz] ante diem legatarius decesserit, an ad heredem eius transmittatur? Respondi, non transmittitur.

Sanff.]

a *Senſiſſe*] forè ideo, quia in ſpecie dos conſiſtebat. aliàs ℣ ſup.tit.2.l.planè.4.ſed ſi non corpus.& l.ſi ſeruus.& ſup eo. h.cum quidam.vel quia ad dotem inuitatur mulier,tanquã ad rẽ alienum: vt inf.ad leg.Falc. l.ſi vſusfruct. §.1.& inf. ad Trebel. l.cum hæredes. Hug.

b *Non poſſe*] aliud in quantitate, vt ſup.tit. 2.l.planè.2.§.1. & f. eod.l.ſi pluribus.§.2. & eſt ad hoc Inſtitu. eo.§.ſi res. & inf.tit. 2.l.nutu. §.1.& infr. de act.& oblig. l.omnes. & de verb.obl.l. inter ſtipulantem. §. 2.& ℣.tit.2.l.Lucius. §.Sempronia.

¶ *Ciuibus meis.*]CASVS. Titius fecit teſtamentũ.& inſtituit ſibi hæredem Luciũ: & poſtea in eodem teſtamento ita dixit. Reipublicæ Bononię lego chirographum Caij Seij, in quo ipſe dẽr mihi centũ: poſtea aũt fecit codicillos, & in eis voluit exigi dicta centum à dicto Caio Seio. Iſẽ in eiſdem codicillis petijt ab hærede ſuo Lucio, vide debitor quod debebat ſibi Petrus, dictam ſummã de centum daret dictæ reipubl. mortuo poſtmodum teſtatore inuenitur non ſoluendo Petrus debitor in codicillis nominatus. nunquid tenebitur Lucius hæres ad præſtandam integra centum reipubl. & dicitur quod non, imò liberatur à repub. ſi cedat ei actiones contra dictũ Petrum non ſoluendo exiſtentem. Vinian.

1† aliàs, nominaſſet.

2† Fl.hẽdes pſtare debeãt

3† Fl.hæredes.

Concor. gl. in verſ. actiones. ibi ſi ceſſio actionis fit in vltima voluntate, tenet ceſſio. ex parte extra de alienatione iudi. mutã cauſa fac.

c *Ciuibus*, per hoc videtur ciuitati relinquere, vt inf.de rebus dub.l.2.

d *Chirographum*] per hoc videtur legare debitũ chirographi. vt ℣.tit.2.l.qui chirographum.

e *Deberi*] quod videbatur fauore reipub. quod reuocet.

f *Præſtare*] ſic ſupra tit.2.l.ſi ſic.§.1.Sed ar. contra.inf.tit.2.l. Paulo Cal.§.ſi.Sol. ibi hæres exegerat pecuniam à fisco,& fiſcus a debitore, cũ ad hæredem peruenerat pecunia, reſtituit eam de ſuo. & ſa.inf.de vi.tut.& ol.leg.l. cum ceruus.& ſup.eod. l. ſeruum filij.§.eum. Item arg.contra ſup.tit.2.l.quidam. in prin.

¶ *Filiam ex aſſe.*]CASVS. Titius habebat filiam Titiam & nepotem ex alio filio vel filia, & pronepote ex dicto nepote. fecit teſtm̃ hic Titius.& inſtituit ſibi hæredem filiam ex aſſe,& ſubſtituit ei prædictũ nepotem: & ita poſtea dixit. ſi neq; filia, neq; nepos prædicti erunt mihi hæredes, volo pertinere tunc ad libertos meos portionem meam partis dimidiæ fundi Titiani. hẽbat.n. in eo fundo dictus teſtator fortè dimidiam dimidiæ. his actis dicta filia,& nepotes deceſſerunt ante teſtatorem dictum, & ſic hæreditas deuenit ab inteſtato ad dictum pronepotẽ. nunquid tenebitur præſtare dicti ſibi hæredes fundi illius ad libertos meos pertinere volo. Quæritur, cũ ante teſtatorem, & filia & nepos deceſſerint, 4† & inteſtati bona pertinuerint 5† ad pronepotem eius, an fideicõmiſſum 6 ad libertos pertineat? 7† Rñdi, ſcd̃m ea, q̃ proponerentur, ſi nullus alius hæres inſtitutus ſubſtitutuſq; eſſet, quã filia & nepos, videri legitimorum fideicommiſſum eſſe, vt eis præſtarent. 7†

Confeſſio debiti facta à teſtatore, non probat debitum: ſed fideicommiſſi petitionem inducit. Bar.

¶ Quiſquis mihi hæres erit, ſciat me debere Demetrio patruo 8† meo denaria tria, 9† & depoſita apud me à Seleuco patruo meo denaria tria, q̃ etiam protinus reddi, & ſolui ei iubeo. Quæritur, an & 10† ſi non deberentur, actio eſſet? Reſpondi, ſi non deberentur, nullam [f] quaſi ex debito [m] actionem eſſe, ſed ex fideicommiſſo. [n]

Verba generalia etiam in beneficijs reſtringuntur: vt odioſa nõcomprehendantur. h.d. ſecundum Iac.de Aret. vel aliter. Offendentibus non probantibus, ſequẽs meritum, legatum non debetur. h.d. ſecundum Dyn. Bart.

¶ Lucius Titius Damam, & Pãphilũ libertos ſuos añ biẽniũ mortis ſuæ de domo 11† ſuſtitutione, impubere mortuo, dos quoque iterum debeatur? Reſpondi, non videri de dotis legato duplicando teſtatorem ſenſiſſe. [a] Item quæro, cum corpora legata etiã nunc ex lucrativa cauſa poſſideantur, an à ſubſtitutis peti poſſint? Reſpondi, non poſſe. [b]

Si legatur nomen debitoris, hæres liberatur cedendo actionem. Bar.

¶ Ciuib. [c] meis do, lego chirographum [d] Caij Seij. poſtea codicillis vetuit à Seio exigi, & ab hærede petijt, vt ex alterius debitoris debito, quem codicillis nominauit, 1† eandem ſummam reipublicæ daret. Quæſitum eſt, ſi poſterior idoneus non eſſet, an integrã quantitatem hęres 2† præſtare debeat? [e] Reſpondi, hæredem 3† reipublicæ aduerſus eum duntaxat debitorem, qui nouiſſimis codicillis, vt proponitur, deſignatus eſt, actionem præſtare [f] debere. *

Relictum in defectum inſtitutorum, videtur relinqui à veniẽtibus ab inteſtato. Item verbum, Pertinere, trahitur ad fideicom. Bar.

¶ Filiam ex aſſe inſtituit [g] hęredem: eidemque ſubſtituit nepotem ſuum, & ita cauit; Si (quod abominor) neque filia mea, [h] neq; nepos meus hæredes mei erunt, tunc portionem meam partis dimidiæ [k] fundi illius ad libertos meos pertinere volo. Quæritur, cũ ante teſtatorem, & filia & nepos deceſſerint, 4† & inteſtati bona pertinuerint 5† ad pronepotem eius, an fideicõmiſſum [l] ad libertos pertineat? 7† Rñdi, ſcd̃m ea, q̃ proponerentur, ſi nullus alius hæres inſtitutus ſubſtitutuſq; eſſet, quã filia & nepos, videri legitimorum fideicommiſſum eſſe, vt eis præſtarent. 7†

Confeſſio debiti facta à teſtatore, non probat debitum: ſed fideicommiſſi petitionem inducit. Bar.

¶ Quiſquis mihi hæres erit, ſciat me debere Demetrio patruo 8† meo denaria tria, 9† & depoſita apud me à Seleuco patruo meo denaria tria, q̃ etiam protinus reddi, & ſolui ei iubeo. Quæſitum eſt

a *Dimisit.*] i. licentiauit, non alens eos postea.
b *Desiit*] offensus à seruis quondam, qui modo sunt liberti.
c *Decreuit*] sequentib. eorum meritis inspectis, vt quia offensus fuerat patronus. alioquin si non fuit offensus, secus puto. cum generalib. verbis includantur, quibus standū est. vt ff. tit. l. [illegible] aliter Azo. & sic hoc ff. de ali. & cib. leg. l. in fi. & l. 4. & C. famil. ercis. l. in ipsis.

¶ *Dama et Pamphilo.*] CASVS. Titia habebat duos seruos, s. Damam & Pamphilum. & dictus Pāphilus hēbat vnā filiā, q̄ vocabatur Pamphila. & sic erat filia nālis dicti Pāphili. fecit dicta Titia testū. & instituit sibi hēredes Seiū. & Semproniū. & Damæ & Pāphilo dictis dedit libertatem directā. & fundū Cornelianum eiusdē Damæ & Pāphilo legauit, ita vt post mor. eorū Pāphilus & Damę testituerent dictū fundū filijs eorū Damæ & Pāphili. Ité petijt à dictis hērdib. dictae testatrix vt dictam Pāphilā Pāphili filiam manumitteret. mortua dicta testatrice dictus Pāphilus instituit sibi hērdem Męuiū & rogauit cū per fideicommissū vt hereditatem suam Pamphilo. ab intestato præuidenti partē dimidiā. q̄ solam in bonis patronæ suæ prædictæ habebat Pamphilus restitueret Pamphilæ filiæ suæ Pamphili. cum primum liberā fuisset dicta Pāphila sua filia. & mortuo Pāphilo pdicto. & manumissa dicta Pamphila volebat Pāphila hēdes dictum fideicommissum medietatis fundi ex testamento superiore patronę pdicti patris sui Pamphili: vt sic Falcid. ei non detraharet. quia patri suo non fuit detracta. eo quod dicta Titia testatrix erat diues ita q̄ non habuit locum lex Falcidia in testamento suo. Męuius autem hæres dicti Pamphili patris Pamphilæ. nolebat ei Pamphilæ dare dictum fideicom. ex testo Pampl. ii pauperis. ita quod habebat locum ex Falc. nam. vt dictum est. nihil habebat in bonis Pamphilus. nisi medietatem dicti fundi. quæritur quid iuris sit? Et dī. q̄ ex sup. riore testō patronæ Pamphili habebit Pamphila fideicom. & sic non detraheretur ei Falc. & est ratio secundum Claudiū. quia cum dicta testatrix reliquit fundū prædictū Damæ. & Pamphilo ita. vt post mortem eorum Pamphili & Damæ restituerent filijs eorum. benè conuenetur dicta naturalis filia Pamphili appellatione filiorum. & h.d. Viu.

d *Manum-serat.*] s. testatrix directō.
e *Fundum dedit.*] i. legauit purè.
f *Sua Damæ*] & Pamphili. vel suam. s. testatoris.
g *Filij sui.*] i. Damæ. & Pāphili. & ex hoc erit dubitatio quia dicit filijs in plurali: & nō fuit nisi vna ex Pamphilo. Item & quia non fuit legitima. sed naturalis tantum. sed primum non nocet. vt inf. de condi. & demon. l. patet. Seuerinam. ita nec secundum nocet. vt in fi. huius legis.
h *Pamphilam*] per fideicom.

dimisit, [a] & cibaria q̄ dabat, ſtituæ desijt: [b] nox facto testō ita legauit: Qui q̄s mihi hērs erit, oib. liberis meis, quos hoc testō manumisi, & quos ante habui, quosque vt manumittantur petij, alimentorum nomine in menses singulos certam pecuniam dato. Quæsitum est, an Damæ & Pamphilo fideicommissum debeatur? Respondi, secundum ea, quæ proponerentur, ita deberi, si hi, qui peterēt, [1] †manifestè docerēt [g] eo animo circa se patronum cum testamentum faceret, esse cæpisse, vt his quoque legatum dari vellet: alioquin nihil ipsis præstetur.

Si hæres in suo testō reliquit, q̄d testator legauerat, dētur ex primo testō, nō ex secūdo, Item appellatione filiorū, continentur naturales in seruitute concepti. Bartolus.

¶ Damæ, & Pamphilo, quos testamento manumiserat, [d] fundū dedit, [e] ita vt post mortem suam, filijs suis restitueretur. 2 †eodem testō petijt ab hērdib. suis, vt Pamphilā [h] manumitterent, quæ filia naturalis erat Pamphili. [f] Idem Pamphilus post diem legati 3† cedentem, [k] testamento hæredem instituit Mæuium, eiusque fidei commisit, vt hereditatē suam, id est, fundi suprascripti partem dimidiam, quā solam [l] in bonis ex testō patronæ suæ habebat, Pamphilæ filiæ suæ, cum primum libera [m] futura esset, restitueret. Quæro, Pamphila manumissa vtrum ex testō superiore [n] patris sui patronæ eā partem petere possit? an verò ex testō patris naturalis ex causa fidei commissi, habita ratione legis Falcidiæ? [o] Respondi, ex his, quæ proponerentur, probari Pamphilam duntaxat ex testō superiore fideicommissum petere posse. P. Claudius notat: 4† Quia creditur q̄ appellatione [p] filiorum [r] & nāles liberos, id est, [s] †in seruitute [t] susceptos, contineri.

Si onus inūtilem legatario est inutile mixta cōsideratione testōris, & fideicōmissarij, legatum efficitur inutile, quo ad donationem, nō quo ad retentionem. h.d. & est singularis lex secundum. Bar.

Scæuola.

LEX XCI.

Codicillis [6] †Caio Seio centū legauit, eiusq; fideicōmisit, vt ancillæ testōris ea daret. Quæro, an vtile fideicōmissum sit, quod legatarius ancillæ testatoris dare iussus est? Rndi, non esse. [t] Item, si vtile non est, an legatarius hērdi, cuius ancilla est, restituere compellatur? [u] Respondi, non compelli: sed nec ipsum legatarium legatum petere posse. [x]

i *Pamphili.*] pdicti. K *Codicillis*] quod est post aditam hæreditatem. vt C. de cadu. tol. §. in nouissimo. sed certè in o: quia purum erat, non solum c. fi. sed etiam venit dies eius: vt ff. de verb. sign. l. credere die. sed hic & veniē. fec. si ex certo. vt ff. ad l. F. l. ceū quo. is q. & s. vt quemadmo ca. [illegible] nomine. 4. p. ante.

l *Quæ sc. ea*] nam aliam dimidiam habebat Dama.

m *Cum primū libera*] Pāphilā n. directā. eius filia fideicōmisi fariā meruit libertatē: vñ tardē ad libertatem peruenit. Azo. n *Superesse*] contrue patronæ patris sui.

o *Lege Falcidia*] q̄ cessat si ex primo accipiat. vt as alicui ū: vt C. de bo. auctorit. iudi. possi. l. 1. & ad hæc quæ sequuntur, facit sup. eo. l. Stat. liberum. in prin. & ſ. tit. 1. l. si fundum sub cōditione §. si pater. & l. huiusmodi. §. 1.

p *Patere posse*] huic subijcit tōnem Azo.

q *Creditur*] à sapientibus propter similitudinem talium personarum. & ad idem sup. de iure delib. l. fi.

r *Filiorum*] cauit. n. testator. vt post mortem restituat filijs suis. Azo.

s *Id est in seruitute.*] iō glossauit sic Claudius, q̄a secus est in ijs, qui sunt ex cōcubina: nisi in casib. vt ff. ad Treb. l. ex facto. §. si quis. quilibet tñ nālis grauatus. si decedat. vt restituat. ita demū si naturales. & legitimos nō habet. restituit. vt C. de inst. & sub. l. generaliter. §. fi. & facit sup. eo. l. cum pater. §. volo. & inf. ad Treb. l. ex facto. §. si quis. & l. hæredibus. §. 1.

Codicillis] CASVS. In testamēto meo instituī mihi hęredem Seium, & postea feci codicillos, in quib. legaui Caio Seio centum, & rogaui dictum Caium Seium per fideicommissum, vt Semproniæ ancillæ meæ restitueret dicta centum. nunquid valet secundum fideicommissum? & dī. quod non, & ita Caius Seius non tenetur dare ancillæ meæ dicta centum. Sed nunquid tenetur ea dare hæredi meo? & dī. q̄ non sed si Seius meus hæres prædictus nondum soluerat dicta centum dicto Caio Seio, nunquid ea poterit ab eo petere Caius Seius? & dicitur quod non. Viu.

t *Non esse*] sic sup. eo. l. seruus. Accursius.

u *Compellatur*] iam ei solutum. & sic no. potiorem conditionem possidentis.

x *Petere posse*] hanc regulam scias, quod potior sit hæredis vel

1† Fl. petent.

2† Fl. restituerent.

3† Fl. legauit.

4† Fl. decisi notat. Concer. tex. iunct. gl. in c. liberi ver. liberi. 32. q. 4.

5† aliàs, vel in seruitutē fusc. &c.

6† Fl. §. fi. q incipit Scæuola codicillis. ad cuius intell. vid. Rub. Alex. in l. non solū. §. morte nu. 210. de op. no. nū.

vel legatarij poſſidentis conditio, vbicunque fideico. eſt ab initio nullum, etiam conſideratione teſtantis, & eius cui dãdum eſt, habita. Idem ſi, & legatum ſit nullum pp rẽ quæ legatur, nã. & ibi neutrum tenet. Idem dico, & ſi qualitercũque deficiat à principio fideic. & ita expone, quod eſt ſ. eod. le. ſi qs quos & ſ. de condi. & demon. l. ſi quis eum. ſ. vt nõ teneat legatum, vt poſſit peti: tenet tamen vt habeat exceptionem, niſi eligatur vt miniſter. ſi verò ſolummodo fideicom. deficiat ex poſt facto ſecus eſt, quia valet legatum, vt ſ. eo. l. ſi quis Titio. & ibi no. & ſ. titu. 1. l. pater. ſ. Tuſculanus. & ſ. tit. 1. l. ſi fundum per fideicom. 4. Iulianus. quæ ſunt contra. niſi eligatur. vt miniſter, vt dictum eſt. ſi autem ſolum legatũ ſit nullum, aut à principio, vt pro non ſcripto: & tunc nec fideicom. tenet ſi autẽ ex poſt facto. & ſic in cauſa caduci. & tunc ſic: vt C. de cad. tol. ſ. in primo. & ſ. pro ſecundo. Ex prædictis no. quod, aut vtrũq; eſt nullum propter rem, vel aliã cauſam, aut alterum: & tũc. ſi fideic. ſolũ. refert, vel ab initio, vel ex poſt facto. idem ſi legatũ ſolum, nam. & ibi diſtinguitur à prin. vel ex poſtfacto. Item ex prædictis patet non eſſe contra C. de cad. tollen. ſ. in primo. vbi legatum inutile non remanet apud legatarium: hic ſic; ga hic eſt inutile fideic. non propter ſe ibi ꝓpter ſe ipſum. Itẽ ex prædictis videtur, ꝙ male ſcripſit. H. reſp. ſic, ſi tibi legetur. vt tertio reſtituas. vt valeat vel deficiat fideic. illius tũ inſpicitur perſona cui fideic. relinquitur. vt ſupra de inof. teſta. l. Papinianus. ſ. meminiſſe. ibi. eo autẽ ſolo, &c. & ſup. ſi quis ali. teſt. pro l. 1. ſ. 1. & de exco. tut l. legatarius. & inf. de le. præ. bon. poſſ. ꝫ tab. pe. l. 3. & inf. de bon. libe. l. in ſeruitute? Reſpon. quinimo, & hic legatarij tũ inſpicitur perſona quo ad aliquid. ſ. vt habeat retentionem, vt hic dicit.

¶ *Insulam*] CASVS. Titium habebat vnam inſulã forte in quodam flumine, ex qua magnum reddit. conſequebatur. habebat enim forte ibi cuniculos, * vt habent Perugini in Lacu eorum. Item habebat duos libertos. & duas libertas hic Titius fecit teſtã, & inſtituto ſibi hãde, dictis libertis vtriuſq; ſexus dictam inſulã legauit, ita vt ex reditibus eius inſulæ maſculi liberti duplũ percipiant. & fœminæ ſimplũ. Itẽ voluit dictam inſulam alienari. Mortuo dicto Titio teſtõre. hæres eius vendidit dictã inſulã Seio pro centũ pone. & voluntate oĩum prædictorum libertorum, volebant nunc liberi maſculi habere duplum pretij dictæ inſulæ. & fœminæ volebant ſimplum. ſicut hſe debebant de redditibus inſulæ. Quæritur, vtrum hoc cõſ. qui poſſint? & dicitur, quod non. niſi hoc facto venditioni conſenſerint. Viui.

a *Insulam*] quo ad proprietatẽ. & inf. vetat alienari; ſed reditus eius poſſet legari. vt inf. de adimen. leg. l. liberto. 1. ff.

b *Quæro*] quod eſſe poteſt. vt C. de fideic. l. quoties. & ſup. tit. 1. l. nihil. ſ. 1. Accur.

c *Ea mente*] eo pacto: eorum enim meus tantummodo nõ ſufficeret. vt arg. ſup. de condi. inde. l. quod quis. Accur.

d *Consequantur*] tunc ergo, vt aliqua ſit exceptio, perſecutio eſſet fideic. ad pretiũ. Sed hoc quomodo, cum non ſit legatum, ſed inſula. vt d. l. liberto. quæ in hoc eſt contra? Reſpon. ſub. l. ie nullam fideic. perſecutionem, vel ex alia cauſa. niſi. &c. & ſm hoc agetur ex pacto. vel mandato. vel ex ſtipulatione. Icã. Vel dic ſm Azo agi actione ex teſtõ ad pẽtiũ. eũ loco rei ſuccedat. vt ſ. ti. 1. l. Imperator. ſ. final. & ſm hoc intellige ſup. tit. 1. l. ſi fundum per fideico. in prin. quæ eſt contra. & in d. l. liberto. non conſenſit legatarius venditori.

¶ *Instituo*] CASVS. Titius habens filios, & ex eo nepotes emãcipatos, inſtituit eos oẽs ſibi hãdes, & ita dixit poſtea in teſtõ, Volo. ꝙ hæredes mei non vendant domos meas, neq; obligent alicui pro denarijs ad vſuras, ſed volo manere dictas domos firmas, & ſimplices meis filijs. & nepotibus per vniuerſũ tẽpus. ſi aliqs dictorũ hæredũ meorum voluerit vendere partẽ ſuam, vel obligare ad vſuras, faciat hoc cum vno de cohæredibus ſuis, & ſi cũ alio faceret, volo quod ſit inutile. Mortuo teſtõre filius ꝓdictus accepit mutuã pecuniã ſub vſuris a quadã vſuraria, quæ vocabat Flauia Dionyſia. & obligauit p ſi tẽ ei partẽ ſuã dictarũ domorum datarũ ad penſionẽ. nunq d dicti filij obligãtis poterunt ex mẽte teſtõris. & ex fideic. petere dictã partẽ. quaſi nũc obligatã ꝫ teſtõris præcepti? Et dr, ꝙ non. quia obligauit filius teſtatoris partem ſuam domus. imò penſionem. Viu.

e *Ex eo*] filio.

f *Emancipatis*] inſtituris repete.

g *Fenerari*] i. obligari fenebritio creditori. Sed nemõ fenebritio. ga p. hoc veniret ad alienãdũ. Itẽ ſtari ſimplices ãt.

h *Firmas*] i. non alienatas.

i *Simplices*] i. non obligatas.

k *Filijs ſuis*] i. defunctis nepotibus. nam vendendo alienari, vel obligari videtur per fideicom. vicißim relinquere. vt ſ. eo. ti. l. cum pater. ſ. libertis.

l *Non extitiſſe*] non ob. C. de re. alie. l. ſi. quia penſionem. vel ius penſionis obligauit hic. ibi vero rem. Et eſt ar. hic. quod ſi quis alienare prohibitus locet in centum annos: vel mille. quod non alienet. ſic ſup. locati. l. non ſolet.

¶ *Matre & vxore*] CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredes matrem ſuam. & vxorem, & ita dixit vxori in teſtõ. Peto à te ne quid poſt mortem tuam fratribus tuis relinquas: habes

Si liberti conſentiunt hæredi patroni alienanti rem eis relictam, præſumitur animo donanãs, niſi aliud appareat. Bartolus.

¶ Inſulam[a] libertis vtriusque ſexus legauit, ita vt ex reditu eius maſculi duplum, fœminæ ſimplum percipiant: eamque alienari voluit. ex conſenſu oĩum ab hærede venundata eſt. [b] Quæro, an ex prætio † inſulæ duplũ mares, ſimplum fœminæ caperent? Rñdi, ob pretium nullam fideicõmiſſi perſecutionẽ eſſe, niſi ea mẽte[c] venditioni cõſenſerint, † vt ſimiliter ex pretio mares quidem duplum, fœminæ autẽ ſimplum conſequantur. [d]

Prohibitus vẽdere, vel obligare, nõ videtur prohibitus locare. h d. Vel ſic: Qui obligat nomen cõductoris domus alienari prohibita, non videtur alienare, vel obligare. Bar.

¶ Inſtituo filio hærede, & ex eo[e] nepotib. emãcipatis, [f] ita teſtõr cauit, * Βούλομαι δὲ τοὺς ἐμοὺς οἰκίας μὴ πωλεῖσθαι ὑπὸ τῶν κληρονόμων, μὴ δὲ δανείσασθαι † παρ' αὐτῶν † ἀλλὰ μένειν αὐτὰς ἀνεπαφους αὐτοῖς καὶ υἱοῖς καὶ ἐκγόνοις εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον. Ἐὰν δέ τις ἐκ τῶν κληρονόμων πωλήσας τὸν μέρος αὐτοῦ, ὃ δανείσασθαι κατὰ αὐτοῦ, ἐξουσίαν ἐχέτω πωλῆσαι τῷ συγκληρονόμῳ αὐτῶν, καὶ δανείζεσθαι παρ' αὐτῶν. Ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα ποιῇ, ἔσται τὸν γεγαμετηκότα μέρος ἄχρηστον καὶ ἄκυρον. Ideſt, Volo meas ædes non vẽdi ab hæredibus meis, neque fenerari [g] ſuper eas, ſed manere eas firmas, [h] ſimplices [i] meis filijs, & nepotibus per vniuerſum tẽpus. ſi autem aliquis eorum voluerit vendere partem ſuam, vel fenerari ſuper eam, poteſtatem habeat vendere cohæredi ſuo, & fenerari ab eo. ſi ãt aliquis præter hæc fecerit; erit quod obligat, inutile atq; irritum. Quæritur, cum filius defuncti mutuam pecuniam à Flauia Dionyſia acceperit, & locatis ædibus pro parte ſua penſiones ſibi debitas creditrici delegauerit, an conditio teſtamenti extitiſſe videatur, vt filijs ſuis [k] fideicommiſſi nomine teneatur? Reſpondi, ſecundum ea, quæ proponerentur, non extitiſſe. [l]

Prohibitus alienari in perſonas certas, prohibetur in eas ab inteſtato legitimo iure tranſferre. Bar.

¶ Matre, & vxore hẽdibus inſtitutis, ita cauit: A te vxor chariſſima peto, ne quid poſt mortẽ tuã fratribus tuis relinquas. habes filios § † ſororum

§ † Filias.

filios sororum tuarum, quibus relinquas nam scis vnum fratrem tuũ filiũ nostrũ occidisse, dum ei filio rapinã faceret: & alia mihi deteriora fecit. mortuo dicto Titio testõre vxor sua pdicta decessit postea ab intestato, & sic l. ginia eius hæreditaris. s. vxoris, ptinuit ad fratrẽ pdictum. de quo talis ter. vt dictum est. locutus fuit testator, & etiã ad alios fratres dictæ vxoris. veniunt filij sororum dictæ vxoris. & petunt à dicto fratre vxoris partẽ ipsius fratris, quam habet in hæreditate dictæ vxoris tanquã ex fideicom eis relicto per dictum testatorem. dixit. n. vxori. Habes filios sororum tuarum, quibus relinquas, &c. Quæritur vtrum possint? Et dicitur quod sic Viuia. a *Quibus relinquas*] Hic potest subaudiri præcipio & si vis. sed Scæuola. pcipio subaudit, ne res peat. sic sup. eo. l. Titia. §. Lucius. tum amore filiorum prædictorũ: tum odio fratrum. & sic non est cõtra sup. eo. l cũ pater. §. mãdato. vbi est consilium.

b *Occidisse*] hoc odiũ ẽt añ legatũ revocatum. l. ad. l. 3. in fi. *Lucius Titius*] CASVS Lucius Titius fecit testm̃ non solẽne, nec sicut debet fieri ad hoc, vt valeat: & an. equã in eo hĩdẽ scribere, ita dixit: Hoc testm̃ scripti fine vllo iurisperitõne animo potius secutus quã nimiã & miserã diligentiã: & si minus in eo aliqd legitime feci, pmitto legitimo haberi dẽt horis sani voluntas. Postea instituit sibi hæredẽ. Quia ergo nõ valet dictum testm̃, ab intestato venientes acceperunt bonorũ possessionẽ ab intestato: & forte erant tibi ijdẽ, q erant ab eo scripti hæredes. & ita tm̃ hẽt vnus quãtũ alter ab intestato. ex testõ ãt habebat vnus pl'. & alter minus. mõ vult ille, vel illi, qui hẽbant plus ex testõ pdicto habere illud plus ab intestato p fideic. qa dixit testator in testamento. licet non solenniter iure legitimo. &c. quæritur vtrum possit. Et dñ quod sic.

c *Diligentiam*, i. f. lenitatem. & audi Iulium testatorem, non tamen ei prodest stultitia, vt valeat iure directo. & est contra sup. eo. l. nemo. Solu. ibi.

d *Habe* i *debet*, in plurali. alias impersonaliter loqtur de seipso. & dic sani mente, licet non corpore, vt C. qui testa. facere poss. l. ult. & est tale, ac si diceret, si non valet iure testi. valet iure codicillorum. & sic non ob. C. de fideic. l. eã & l. ex testõ. quæ sunt contra: & facit ff. e. l. prox. in f. filia. & l. cum pater. §. filius. & l. si quis ex testõ. ff. ad Trebel. l. Sequela.

TEstator] CASVS. Titius instituit sibi hæredem filiũ suũ & vxorem. & ita dixit in testamẽto, q si quid obsignatũ reperisset a patre dict' filius, id valeret iure codicillorũ: postea scripsit epistolã dicto filio absenti, in qua donauit ei de filio q quid in peculio habuit filius idẽ. & ibi erat in eadem epistola q volebat dictum filium habere præcipua ora prædicta q ea habebat in peculio: quæ quidẽ epistola non fuit obsignata. quæritur numquid ea quæ in epistola continentur ad filiũ pertinẽ.? Et videtur quod nõ quia tpe quo dixit in testõ. si quid obsignatũ reperisset, id vice cod. &c. non erat facta epistola: & si facta fuisset, non erat signata. Et tamen dicitur, quod pertinent. dum tamen filius possit probare dictam epistolam factam esse per patrem suum, & relictam. h. d. vsque ad §. qui indiuisam. Viuia.

e *Obsignatum*] idest sigillatum: sic C. quẽ admod. testam. aper. l. prima. Azo.

f *Reperisset*] alias reperiit. s. in filius in hoc testõ signato. quasi diceret, quod hoc testõ tibi reliqui, volo valere etiam iure codicillorũ, quæ scriptura non potrigi ur ad epistolã. quæ tunc facta non erat. Propter verbũ præteriti tpis, reperisti, als receperisset. s. filius ex dicto testõ signato. Vel dic fm hanc literam loqui etiã de futuro, quasi diceret, si quid tibi legauero in scriptura obsignata, valeat iure codicillorũ. nam q hoc voluit valere, non fignatum. & fm hoc non est ff. titu. s. l. si quis in pri. imo. & si hoc expresse dixisset, pœnitere posset. vi ff. titu. s. l. diuus. §. licet. & sup. eod. l. cum pater. §. fi. Accursius.

g Flo. recepisset.

¶ *Quæ indiuisam rẽ*] CASVS. Titius habebat hĩditatem suã indiuisã cũ Lucretio Pacato fratre suo. hic Titius in testõ suo instituit sibi hĩdes filias suas proprias. & in eodem testõ ita postea dixit, o filiæ meæ fidei vestræ cõmitto, vt p portione vestra illarũ rerũ, quas habeo cões cũ dicto fratre meo, quas vniuersas. s. partem meã, & fratris mei cõstiterit eẽ æstimationis duorũ milliũ aureorũ sit accipiatis ab eo mille aureos. facto hoc testõ vixit idẽ Titius quinque annos. & multa fuit lucratus in illis quinq; annis, vltra quã hĩebat tpe quo fecit testm̃. & sic maior hæreditas remansit filiabus suis quã remãsisset si decessisset testator tpe testamenti. postea decessit dictus frater testatoris. s. Lucretius Pacatus. & habuit hæredes Titiũ & Mæuium pone. veniunt hæredes Lucretij Pacati. & offerunt filiabus testatoris Titij mille aureos. & volunt q ipsæ dent eis vniuersa, quæ habuit Titius tpe mortis. filiæ autem volunt eis dare illud tantum, quod Titius habebat tempore testi. quæritur quid iuris sit? Et dñ quod dictum hæredum Lucretij Pacati prævaleat, propter verba quæ sunt in hoc §. ibi. pp res vniuersas. &c. vq; illuc huic testamento quinquennio. &c. & ita iudicatur hic, quod dictum filiarum prævaleat. Viuian.

¶ *Quæ indiuisam rem*] i. res plures: subijcit inf. vel id est hæreditatem. Accur.

h *Communes sunt*] ex hoc verbo, sunt, qđ est ps̃entis tpis, patet q hic voluntas non porrigit ad ea, quæ p̃ea cœperunt esse cõia. vt in fi. huius. l. dñi. & ar. ff. e. ea. l. in prin. & inf. ã aur. & arg. leg. l. si ita. & non spectat tempus testamẽti, at verbũ, constituent, quod ita tunc sequitur quo ad æstimationẽ rerum futuri tem potis. & sic ad tempus mortis refertur, prout tunc valent respiciendam cõmunes tempore testamenti.

i *Vniuersas*, q. d. eas ultimo quia poterant valere tempore mortis tũ. & nõ plus. subaudi ergo duntaxat iusto. n. pretio volebat

1† F. fecit quidã ex ponũt, id cẽ. tapos se uit, vel lo sũ illũ se rendis pa rauit. Culum. li. 2. c. 2. Cato & te rusc. 31. Pulus ut ĩ libel. de rer. ali. 2† F. ali⁹. ³ Petr. de Ravenna allegat i. ffũ tex. in alph. suo, q maior fit iniuria marito vxorẽ suã adulterare, q propriũ filiũ occidere. quod not. sed Bt. dicit hic, q forsitã q dam aliã vxorẽ testatoris cubitauerat.

3† Fl. decessit.

⁴ Aliquid de sensu huius l. vi. Io. Annabalẽ in l. nemo potẽs. num. 328. ff. tit. præced.

4† Fl. pro iure legitimo.

5† Ti. Respõso. Fl. 6† Fl. testamẽto. ⁷ Conc. omnisres in gl. sup. verbo oris res. ibi q. n. cõtinsu ꝑhiuꝰ. ꝛia volũtate dissoluit. extra de re. iur. 7† Fl. deest. le. 8† Fl. recepisset.

9† Flo. eã dare.

10† Fl. eã ille fratre.

11† F. duo

Idem. 5†

LEX XCII.

TEstõr 6† filiũ, & vxorem suã hrdes instituit: postea epistolam scripsisse dr, ⁷ qua quicquid in peculio habuit filius, ei donauit, & adiecit, se 7† præcipua hæc eum, suiq; iuris, & post mortẽ suam habere velle. Quæro, cũ testõ significauerit, si quid obsignatum ⁸ reperisset, f 8† id vice codicillorum valere: epistola autem non fit obsignata; an q epistola continentur, ad filiũ pertineant? Respondi, si fides epistolæ relictæ constaret, deberi, quæ in ea 9† parte se velle significauit.

Verba generalia debent ad tempus testamenti referri. B.

¶ Qui indiuisam rẽ cũ fratre suo habebat, filias suas hęredes instituit, & ita cauit; Propter res vniuersas, q mihi cum fratre 10† meo patruo vestro cões sunt, ⁱ quas æstõnis constiterit esse vniuersas in duorum 11† millium aureorum, fidei vestræ cõmitto, vt pro portione vestra mille aureos à Lucretio Pacato patruo vestro accipiatis. huic testamẽto quinquẽnio super-

6† filiũ, & vxorem] deest hæredes. Accur.

7† præcipua] ideo ergo non ponitur in inuentario. Accur.

8† id vice] ideo ergo non ponitur in inuentario. Accur.

volebat dari res tales patruo vt hęc verba denotãt. quas æſtimationis &c. vnde quidã nõ concedunt hanc propoſitionẽ tu habes vnũ oculum: quia ſubaudiunt tm̃, ſed tm̃ licet iuſto pretio debuit dare, valet legatum pp vicinitatem. vt ff. eo. l. ſi cui. ſic ergo ſi plures res incipiunt eſſe, nõ debebitur augumentũ, niſi augmẽti præſtetur pretium.

a *Patrimonium*] ſ. auctum. Item videtur ff. inſt. tit. t. l. 11. §. 3.

b *Lucretij*] mortui poſt mortem fratris. aliàs eſſet pro nõ ſcripto, vel caduco, vel in cã aduci, ſecundũ Ro. *Non facere*] i. non operari.

d *Vt vniuerſa*] quia nunquã ceperũt poſſe teſtm eſſe cõpta. aliàs vniuerſa, ſ. ꝺ̃ſita poſt teſtamentũ. vel quæ ſunt vltra quantitatẽ duũ miliũ aureorum. Azo. ſiue ex tranſcurſu tẽporis, ſiue ex augmento patrimonij.

e *Obligationem*] aliàs oblationẽ. Sed quid ſi ſtatim deceſſiſſet? nunquid ſtabitur illi æſtimationi. Videtur arg. quòd non. niſi in caſſet. vt ff. t. l. 1. l. ſi fundum ſub cõdõne. §. fi libertus. & C. com. vtriuſq; iudi. l. ſcripturæ. & in Auth. de iureiur. §. 1. ſed in caſu huius §. videtur ſecus.

¶ *Seio quem*] CASVS. Inſtitui mihi hẽdem Titiũ. & ſubſtitui ei Seium. & poſtea ita dixi. Si Seius prædictus nõ erit mihi hẽs ex ſubſtitutione. lego ei. & vxori ſuæ Marcellæ quindecim libras argẽti. poſtea Titius voluit hẽc hæreditatem, & ita Seius mihi ſucceſſit ex ſubſtitutione: & ita quantum ad eum defecit cõdõ legati prædicti. nũquid ergo deficiet defectum legatũ quantum ad Marcellã? Et dicitur quod nõ. imo habebit dimidiã iure legati. ſubaudi. & aliã dimidiam iure accrescendi & ſic totũ. Vi. *Marcellæ*] putabat conditionem adiectã legatonarii eſſe repetita in legato vxoris: ſed cõtra eſt. vt ſubij. erit: quia ſic redderetur legatũ inutile. vt ſup. tit. l. ſeruo alieno. l. ſi ab impubere. Sed contra in fi. de cond. & dem. l. mulieri. vbi appoſita muliere repetita intelligitur in Titio. & tamen per hoc fit legatum Titij inutile. Solui teſtator vel fuit repetere, vt ibi in tex. patet. & ſic non tacitè ſed expreſſè. vel hic & ibi trahitur conditio ad vnam perſonam, ad aliam non. Sed an pars collegatarij accreſcat? Reſp. ſic. vt ſup. tit. l. 1. l. plane. l. 2. ſi duobus decem. & l. legatum. hæredi. quæ ſunt contra. habet ergo dimidiam ſ. iure ſui. vt hic: & aliam iure collegatarij. de hoc dic. vt no. ſup. eo. l. ſi Titio & facit inſ. de cond. & dem. in fi. l. Iulius Paulus.

¶ *Lucius Titius*] CASVS. Lucius Titius ab inteſtato moriẽs fecit codicillos. & cũ filiam haberet emancipatam, & vxorem iuxit, & abundè patrimoniũ[a] reliquit. Quæſitum eſt, an hęredes Lucretij[b] Pacati ſecundum verba ſuprаſcripta offerentes mille aureos, fideicommiſſum conſequantur? Reſp. ſecundum ea, quæ proponerentur, non facere[c] voluntatem, vt vniuerſa[d] datis mille[1]†aureis reſtituerentur: ſed æſtimationis, quæ mortis tẽpore in rebus fuerat, obligationem[e] ‡ debere fieri.

Conditio appoſita in perſonam vnius in perſona alterius filij coniuncti non videtur repetita. Bar.

¶ Seio quẽ hæredi ſubſtituerat, ita legauit: Seio, ſi mihi hæres non erit, & vxori eius, Marcellæ argẽti libras xv. dari volo. quæro, cũ Seius hæres extiterit, an Marcellæ ſi legati dimidia portio debeatur? Reſpondit, ſecundum ea, quæ proponerentur, deberi.

Valet fideicõmiſſum iniunctum de bonis cõcandis. Bar.

¶ Lucius Titius inteſtatus[3]† moriturus, cũ haberet vxorem, & ex ea filiam emancipatã, & codicillis hæc verba inſeruit, Pertinẽt[h] hi[4]† codicilli ad vxorẽ, & filiã. Primum rogo[5]† ſi inter vos agatis, vt me viuo egiſtis. Item[6]† rogo, quicquid aut ego reliquero, aut[7]† vos ipſæ habetis, cõe vobis ſit: filia inteſtati patris bonorum poſſeſſionẽ accepit. quæritur an aliqua pars hæreditatis Lucij Titij ex cã fideicõmiſſi à filia matri debeatur,[8]† & quota? Reſpõdi, ſecundũ ea, quæ proponerentur, dimidiã[i] partẽ deberi, ſi modò vxor parata ſit in cõmune bona ſua conferre.

Qui rõne coniunctionis non admittitur vt ipſe, admitti tanquã alius prohibetur. B.

¶ Quatuor filios ſuos[9]† æquis partib. inſtituit, & ſundum[k] per præceptionem ſingulis legauit: filij, cum vniuerſa bona patris obligata eſſent, mutua accepta pecunia, hæreditario creditori ſoluerunt, & poſteriori obligauerunt. qui, cũ ei debitũ, nõ ſolueretur, prædia vniuerſa lege pignoris vni ex hẽdib. vendidit. Quæritur, an cũ ille filius ex cã emptionis ea poſſideat, fratrib. & cohæredib. fideicõmiſſi petitio ſit: †10 an verò ea perempta ſit, †11 cũ cõiter vniuerſa ſequenti creditori obligauerint? Reſpõdi, actionem quidẽ fideicõmiſſi in perſonã cõpetẽtẽ 1 oibus inuicem manere, non autẽ id †12 fideicõmiſſum reſtituendũ, †13 niſi prius[m] debitũ ab eis emptori, eidemque cohæredi perſoluceretur.

Filia poteſt grauari in dotem quatenus dos eſt vltra legitimam. Bar.

¶ Filię fidei cõmiſit in hoc verba: Peto à te filia mea, vt dotalẽ cautionem poſt mortem meã mutes, & ita renoues, vt fratres tui doté ſtipulẽtur: †14 hoc caſu, vt ſi ſine liberis vno, pluribuſve in matr. morieris, dos ad eos perueniat. poſt remiſit fuit locutus eis in dictis codicillis. Iſti mei codicilli pertinent ad te filiam, & vxorem meam matrem tuã. & in primis rogo vos, vt ſic inter vos agatis, vt me viuo egiſtis, itẽ rogo vt quicquid aut ego relinquo: aut quod vos ij ſa habetis, ſit vobis cõe. Mortuo d. Lucio Titio dicta filia accepto. poſ. ab inteſt. & ita habuit ea bona patris. vxor prædicta Lucij Titij, petit ea ꝺ̃ri à filia propter ſocie. dimidiam honorem mariti ſui. & ſua vxoris bona ſuit in cõe conferre. ſicut dixit maritus in codicillis, nunquid dẽt audiri? Et dici quod ſic. Vi. *Emere putam*] idẽ ſi eſſet impoſitum. ſtatę.

h *Pertinent*] hæc ſunt verba teſtatoris, vel iuriſconſulti.

i *Dimidiam*] Nõ ſic ff. de hære inſt. l. quoties. t. f. hĩdes. & pro ſocĩ. ſi non fuerint in prin. & eſt ſic in ſ. ad Treb. l. Lucius.

¶ *Quatuor*] CASVS. Inſtitui mihi aqualiter hæredes quatuor meos filios, & cuilibet eorum prælegaui vnũ fundum. & deceſſit nunc inueniunt dicti mei filij, q̃ ego pro centũ mutuo acceperis à Titio obligaueram ei omnia bona mea. vnde ipſi nõ habẽt ea pecuniã, acceperũt mutuo dictã pecuniã à Sẽpronio, & obligauerũt ei cta bona dicta. & ſoluerũt eã Titio, qui erat primus creditor. precedente tpe. cũ rõ reſtitueret pecuniã Sẽpronio, ipſe Sempronius vendidit vni ex dictis meis filijs. tã licebat per pactũ facti ĩ obligatione ei vẽdere. ſ. Sẽpr. ſed de creditori. venit modo alij tres. & petit quilibet à fratre, q̃ emit ꝺ̃ cũ ſibi prælegatum. quæritur vtrũ poſſint? & dicit quod ſic. non ſi tenetur fratres eis dare mſ qlibet eorũ ſoluat ei partẽ ſibi contingentẽ de debito. qd acceperunt à Sempr. Vi. *Fundum*] vel ſingulis ſingulos fundos. vel vnũ inter omnes. tamen valet legatum: & ſi repudiet hæreditatem, habebit. vt ſup. tit. t. l. qui filiabus. §. fi. & l. quidam.

l *Competentem*, ſed quæ eſt hæc actio. Reſp. ſam. etc. vt ff. de fi. erc. l. ſi tria legatũ. & C. fa. etc. l. ſi qua. & datur vt percipiat partẽ cohĩdis. in qua ſola cõſiſtit perceptio. legatũ. aliàs partẽ dẽt hæres vt his. ſed vt liberatã tradat. vt ff. de fi. erc. l. Azo. itẽ no. ꝑ vinculũ fraternitatis. & cõiunctionis non dẽre vt ũ emere, ſed luere ſicut fideiuſſerat. vt ff. mand. l. ſi mandato. Paulus. & C. de dolo l. 2. & ſic eſt arg. de tanquã. vt no. ff. de dolo. l. ſi patet. t. qui duos. Itẽ non obſt. ff. fam. erc. l. hi ꝺ̃. & q̃ pro cõparte. & cõ dicit loqui cũ hæres vtitur. Item arg. cõtra ff. ad l. falc. l. ſi fundus. per fideicommiſſ. in parte. Nota ſic. ff. de ſer. vend. l. cum ſpecie. & tanquã

1† F. mille aureos.
2† Fl. obligationem
3† Fl. inteſtato. & ponit de ver. ad ver. in l. Lucius Titius. ad Treb. ll.
4† Fl. pertinent autem hi.
5† Fl. Primum autẽ rogo.
6† Fl. itaque rogo vt quicquid.
7† Fl. aut quod.
8† Fl. debeatur.
9† Fl. deberetur.
10† Fl. eſſet.
11† Fl. eſſet.
12† Fl. deeſſet. id.
13† Fl. eſſet
14† Fl. ſi pulauerit

filios ſororum tuarum, quibus relinquas nam ſcis vnum fratrem tuũ filiũ noſtrũ occidiſſe, dum ei filio rapinã faceret: & alia mihi deteriora fecit, mortuo dicto Titio teſtore vxor ſua ꝑdicta deceſſit poſtea ab inteſtato, & ſic l. gitima eius hæreditatis, ſ. vxoris, peruenit ad fratrẽ ꝑdictum, de quo talis ser. vi dictum eſt, locutus fuit teſtator, & etiã ad alios fratres dictæ vxoris, veniunt filij ſororum dictæ vxoris, & petunt à dicto fratre vxoris partẽ ipſius fratris, quam habet in hæreditate dictæ vxoris tanquã ex fideicom eis relicto per dictum teſtatorem, dixit, n. vxori, Habes filios ſororum tuarum, quibus relinquas, &c. Quæritur virum poſſint? Et dicitur quod ſic Viuia. a *Quibus relinquas*] Hic poteſt ſubaudiri præcipio & ſi vis, ſed Scæuola, ꝑcipio, ſubaudit, ne res peat, ſic ſup. eo. l. Titia. §. Lucius. tum amore filiorum prædictorũ: tum odio fratrum. & ſic non eſt cõtra ſup. eo. l. cũ pater. §. mãdato. vbi eſt conſilium.

b *Occidiſſ*] hoc odiũ ẽt aũ legarũ reuocat, vt j. ꝺ adim. l. 3. in fi. § *Lucius Titius*] CASVS Lucius Titius fecit teſtm̃ non ſiẽne, nec ſicut debet fieri ad hoc, vt valeat: & an. equã in eo hĩãẽ ſcriberet, ita dixit: Hoc teſtm̃ ſcripti ſine dolo iuriſpro, tõnẽ animum mei potius ſecutus, q̃ã nimiã & miſerã diligentiã: & ſi minus in eo aliqd legitime feci, ꝓ bene ſit legitimo haberi dẽt hois ſani voluntas. Poſtea inſtituit ſibi hæredẽ. Quia ergo nõ valet dictum teſtm̃, ab inteſtato venientes acceperunt bonorũ poſſeſſionẽ ab inteſtato: & forte erant illi idẽ, q̃ erant ab eo ſcripti hæredes, & ita tm̃ hẽt vnus quãtũ alter ab inteſtato. ex teſtõ ãt habebat vnus p̃, & alter minus, mõ vult ille, vel illi, qui hẽbant plus ex teſtõ ꝑdicto, habere illud plus ab inteſtato ꝓ fideic. qa dixit teſtator in teſtamento licet non ſolenni iure legitimo, &c. quæritur vtrum poſſit. Et dr quod ſic.

c *Diligentiam*] i. ſollemnitatem, & audi ſtultum teſtatorem, non tamen ei prodeſt ſtultitia, vt valeat iure directo. & eſt contra ſup. eo. l. nemo. Solu. ibi.

d *Habere debet*] in plurali, alias impſonaliter loqtur ã ſeipſo, & dic ſani mentis, licet non corporis, vt C. qui teſta. facere poſſ. l. ſenũ. & eſt tale, ac ſi diceret, ſi non valet iure teſti, valet iure codicillorum. & ſic non ob. C. de fideic. l. eã & l. ex teſtõ quæ ſunt contra: & facit ſ. e. l. prox. in ſ. filia. & l. cum pater. §. filius. & l. ſi quis ex teſtõ. S. ſ. ad Trebel. l. Sequela.

TEſtator] CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredem filiũ ſuũ, & vxorem, & ita dixit in teſtamẽto, q̃ ſi quid obſignatũ reperiſſet a parte dict⁹ filius, id valeret iure codicillorũ: poſtea ſcripſit epiſtolã dicto filio abſenti, in qua donauit ei dẽ filio q̃quid in peculio habuit filius idẽ, & ibi erat in eadem epiſtola q̃ volebat dictum filium habere præ. quæ ea præd. q̃æ habebat in peculio: quæ quidẽ epiſtola non fuit obſignata, quæritur numquid ea q̃æ in epiſtola continentur ad filiũ pertineã? Et videtur quod nõ quia tpe quo dixit in teſtõ, ſi quid obſignatũ reperiſſet, id vice cod. &c. non erat facta epiſtola: & ſi facta fuiſſet, non erat ſignata. Et tamen dicitur, quod pertinent, dum tamen filius poſſit probare dictam epiſtolam factam eſſe per patrem ſuum, & relictam. h. d. vſque ad §. qui indiuiſam. Viuia.

e *Obſignatum*] ideſt ſigillatum: ſic C. quẽ admod. teſtam. ape. l. prima. Azo.

f *Reperiſſet*] alias reperiſti. ſ. tu filius in hoc teſtõ ſignato, quaſi diceret, quod hoc teſtõ tibi reliqui, volo valere etiam iure codicillorũ, quæ ſcriptura non poterigitur ad epiſtolã, quæ tunc facta non erat. Propter verbũ præteriit tpis, reperiſti, als recepiſſet, ſ. filius ex dicto teſtõ ſignato. Vel dic fm hanc literam loqui eã de futuro, quaſi diceret, ſi quid tibi legauero in ſcriptura obſignata, valeat iure codicillorũ. nam q̃ hoc voluit valere, non ſignatum. & fm hoc non eſt ꝺ. j. titu. 1. l. ſi quis in pri. tmo. & ſi hoc expreſſe dixiſſet, pœnitere poſſet, vt ff. titu. 1. l. diuus. §. licet. & ſup. eod. l. cum pater §. fi. Accurſius.

9† Flo. eã date.

¶ *Qui indiuiſam*] CASVS. Titius habebat hĩditatem ſuã indiuiſã cũ Lucretio Pacato fratre ſuo. hic Titius in teſtõ ſuo inſtituit ſibi hĩdes filias ſuas proprias. & in eodem teſtõ ita poſtea dixit, o filiæ meæ fidei veſtræ cõmitto, vt ꝓ portione veſtra illarũ rerũ, quas habeo cões cũ dicto fratre meo, quas vniuerſas, ſ. partem meã, & fratris mei cõſtiterit eſſe eſtimationis duorũ millium aureorũ ſi accipiatis ab eo mille aureos, ſi facto hoc teſtõ vixit idẽ Titius q̃ quinque annos. & multa fuit lucratus in illis quinq; annis, vltra quã hĩeret tpe quo fecit teſtm̃. & ſic maior hæreditas remanſit filiabus ſuis: quã remãſiſſet ſi deceſſiſſet teſtor tpe teſtamenti, poſtea deceſſit dictus frater teſtatoris, ſ. Lucretius Pacatus, & habuit hæredes Titiũ & Mæuium poneveniunt hæredes Lucretij Pacati, & offerunt filiabus teſtatoris Titij mille aureos. & volunt, ꝙ ipſæ dent eis vniuerſa, quæ habuit Titius tpe mortis. filiæ autem volunt eis dare illud tantum, quod Titius habebat tempore teſti. quæritur quid iuris ſit? Et dr quod dictum hæredum Lucretij Pacati prævaleat, propter verba, quæ ſunt in hoc §. ibi, ꝙ res vniuerſas, &c. vtq; illuc huic teſtamento quinquennio, &c. & tñ iudicatur hic, quod dictum filiarum prævaleat. Viuian.

10† Fl. cã illefrate.

11† F. duo

■ *Quæ indiuiſam rem*] i. tes plures: ſubijcit inf. vel id eſt hæreditatem. Accur.

h *Communes ſunt*] ex hoc verbo, ſunt, qã eſt præſentis tpis, pater, q̃ hic voluntas non porrigit ad ea, quæ poſtea cœperunt eſſe cõia, vt in ſ. huius. ff. de. & ar. ſ. ea. l. in prin. & inf. ã aut. & arg. leg. Mẽ ita ẽt reſpectat tempus teſtamẽti, at verbũ conſtituerit, quod Latine loquitur quoad eſtimationẽ tempus futuri, ſeu potius: & ſic ad tempus mortis refertur, ſicut tunc valent res quæ tunc communes tempore teſtamenti.

i *Vniuerſas*] ꝙ. d. eas æſtimo quia poterant valere tempore mortis tũ. & nõ plus, ſubaudi ergo dum taxat tunc ſo. n. pretio volebat

1† F. fecit quidã ex ponũt, id cẽ rapos ſe uit, vel loco illũ ſe tendis pa rauit. Columm. li. 2. c. 2. Cato ff. te ruſ. c. 31. Pulua us. i libel. de ter. ali. 2† F. ali⁹. ⁹ Petr. de Ravenna aliegat i. ſtũ tex. in alph. ſuo, q̃ maior ſit iniuria marito vxorẽ ſuã adulterare, q̃ proprium filiũ occidere. quod not. Jed Bt. dicit hic, q̃ forſitã q̃dam alia vxorẽ teſtatoris cum arbitraue rat.

3† Fl. deceſſit.

⁷ Aliquid de ſenſu huius ⁹ l. vi. Io. Ann. balẽ in l. nemo poteſt. num. 3. ff. tit. præced.

4† Fl. pro iure legitimo.

5† I. Reſpõſo. Fl. 6† Fl. teſtamẽto. ⁸ Conc. cõmittere in gl. ſup. verbo. ibi q̃. n. cõſenſu ꝓhibuꝭ ꝓria voluꝭ tate diſſoluit, extra de re. iur. 7† Fl. deeſt, ſe. 8† Flo. recepiſſet.

volebat dari res tales patruo vt hęc verba denotãt. quas æstimationis &c. vnde quidã nõ concedunt hanc propositionẽ tu habes vnũ oculum: quia subaudiunt tm. sed tũ licet iuste patrio debuit dare, valet legatum pp vicinitatem. vt ff. eo. l. si cui. sic ergo si plures res incipiunt esse, nõ debebitur augumentũ, nisi augmẽti præstetur pretium.

a *Patrimonium*] f. actum. Item videtur ff. inf. tit. l. l. 11. §. 3.

b *Lucretij*] mortui post mortem fratris. aliàs esset pro nõ scripto, vel caducũ, vel in eã reduci, secundũ Bar. & N. *Facere*] i. non operari.

d *Vt vniuersa*] quia nunquã cæperũt posse testim. esse certa. alias vniuersa. (quæsita post testamentũ. vel quæ sunt vltra quantitatẽ duũ milliũ aureorum. Azo. siue ex transcursu tẽporis, siue ex augmento patrimonij.

e *Obligationem*] aliàs oblationẽ. Sed quid si statim decessisset? nunquid habitur illi æstimationi. Videtur arg. quòd non nisi in casset. vt ff. l. l. si fundum sub cõdõne. §. si libertus. & C. com. vtriusq; iudi. l. scripturæ. & in Auth. de iureiur. §. 1. sed in casu huius §. videtur secus.

e *Seio quem*] CASVS. Institui mihi hĩdem Titiũ. & substitui ei Seium. & postea itadixi. Si Seius prædictus nõ erit mihi hæs ex substitutione. lego ei. & vxori suæ Marcellæ quindecim libras argẽti. postea Titius voluit hãc hæreditatem. & ita Seius mihi successit ex substitutione: & ita quantum ad eum defecit cõdõ legati prædicti. nũquid ergo deficiet defectum legatã quantum ad Marcellã? Et dicitur quod nõ. imo habebit dimidiã iure legati. subaud. & aliã dimidiam iure accrescendi & sic totũ. Vi.

f *Marcellæ*] putabat conditio adiecta legato mariti esse repetita in legato vxoris: sed cõtra est. vt subij. cit. quia sic redderetur legatũ inutile. vt sup. tit. l. seruo alieno. §. si ab impubere. Sed contra in fide comd. & dem l. mulieri. vbi apposita mulieri repetita intelligitur in Titio. & tamen per hoc fit legatum Titij inutile. Solebi testator vellunt repetere, vt ibi in tex. pa. et. & sic non tacite sed expressè. vel hic. & ibi trahitur cenomio ad vnam personam, ad aliam non. Sed an pars collegatarij ei accrescat? Resp. sic. vt sup. tit. l. l. plane. & l. si duobus decem. & l. legatum. & hæredi. quæ sunt contra. habet ergo dimidiam. s. iure suo. vt hic: & aliam iure collegatarij. & de hoc dic. vt no. sup. eod. si Titio & facit in fide comd. & dem. ff. l. Iulius Paulus.

g *Lucius Titius*] CASVS Lucius Titius ab intestato uxoriẽs fecit codicillos. & cũ filiam haberet emancipatam. & vxorem matrem tuã. & reliqua sua in primis rogo vos, vt sic inter vos agatis, vt me viuo egistis, itẽ rogo vt quicquid aut ego relinquo: aut quod vos ij fa habetis, sit vobis cõe. Mortuo d. Lucio Titio dicta filia accepto. pos. ab intest. & ita habuit ctia bona patris. vxor prædicta. Lucij Titij, petit nunc à filia propter fideic. dimidiam honorum mariti sui. & sua vxoris bona sibi in cũe conferre. sicut dixit maritus in codicillis, numquid dẽt audiri? Et dicit quod sic. Vi.

g *Emancipatam*] idẽ ac si esset impotestate.

h *Pertinent* hæc sunt verba testatoris, vel iurisconsulti.

i *Dimidiam*] No ff. de hæred. inst. l. quoties. C. ſ. hĩdes. & pro suc. l. si non fuerint in prin. & est sic. ff. ad Treb. l. Lucius.

k *Quatuor*] CASVS. Institui mihi æqualiter hæredes quatuor meos filios, & cuilibet eorum prælegaui vnũ fundum. & decessi: nunc inuenimus dicti mei filij, qui ego pro centũ mutuo accepi à Titio obligaueram ei omnia bona mea. vnde ij si nõ habẽt es pecuniã, acceperũt mutuo dictã pecuniã à Sẽpronio, & obligauerũt ei cta bona dicta. & soluerũt eã Titio, qui erat primus creditor. precedente tpe. cũ nõ restituerent pecuniã Sẽpronio, ipse Sempronius vendidit vni ex dictis meis filijs. à quo accebat per pactũ factũ in obligatione ei vẽdere. s. Sẽpr. fideo creditori. venit modo alij tres. & petit quilibet à fratre. q. eum pẽ. sibi prælegatum. quæritur vtrũ possint? & dic. q. sic, non sit tenetur fratribus dare. nisi quilibet eorũ soluat ei partẽ sibi contingentẽ de debito. quã acceperunt a Sempr. Vide

k *Fundum*] vel singulis singulos fundos, vel vnũ inter omnes. tamen valet legatum: & si repudiet hæreditatem, habebit. vt sup. tit. l. l. qui filiabus. C. fi. & l. quidam.

l *Competentem*, sed quæ est hæc actio. Resp. sam. etc. vt ff. etc. l. si ita legatũ. & C. fa. etc. l. si qua. & datur vt percipiat partẽ cohĩdis. in qua sola cõsistit perceptio. l. legatũ. alià partẽ dẽt hĩes. vt his, sed vt liberatã tradat. vt ff. fa. etc. dicit Azo. Itẽ no. pp vinculũ fraternitatis. & cõionis nõ dere vt ũ emere, sed luere sicut fideiussores. vt ff. mand. l. di mandato. Paulus. & C. de dolo l. 2. & sic est arg. de tanquã. vt no. ff. de ædo. si pater. t. qui duos. Itẽ non obst. ff. fam. etc. l. hi de. ſ. ff. l. q. pro. pore. & cõ dicit. quod ei hæredes. vt ff. in. Item arg. cõ. ff. etc. l. si fundo. aut fideicommiss. ff. de solut. in Nisi pater, ff. sup. de rei vend. Incipit. ff. tit. ff.

1 ff. mille.

2 ff. obligationem

3 ff. intestato. & ponit de vers. ad ver. in l. Lucius Titius. ad Trebell.

4 ff. pertinent autem hi.

5 ff. Primum autẽ rogo.

6 ff. itaque rogo vt quicquid.

7 ff. aut quod.

uixit, & abundè patrimoniũ a reliquit. Quæritum est, an hęredes Lucretij b Pacati secundum verba suprascripta offerentes mille aureos, fideicommissum consequantur? Resp. secundum ea, quæ proponerentur, non facere c voluntatem, vt vniuersa d datis mille 1 †aureis restituerentur: sed æstimationis, quæ mortis tẽpore in rebus fuerat, obligationem e 2 †debere fieri.

Conditio apposita in personam vnius in persona alterius sibi coniuncti non videtur repetita. Bar.

¶ Seio quẽ hæredi substituerat, ita legauit: Seio, si mihi hæres non erit, & vxori eius, Marcellæ argẽti libras xv. dari volo. quæro, cũ Seius hæres extiterit, an Marcellæ f legati dimidia portio debeatur? Respondẽdũ secundum ea, quæ proponerentur, deberi.

Valet fideicõmissum in iuncta de bonis cõiugis. Bar.

¶ Lucius Titius intestatus 3 † moriturus, cũ haberet vxorem, & ex ea filiam emancipatã, g codicillis hæc verba inseruit, Pertinent h hi 4 †codicilli ad vxorẽ, & filiã. Primum rogo 5 †ſ. inter vos agatis, vt me viuo egistis. Item ſ 6 † rogo, quicquid aut ego reliquero, aut 7 † vos ipsæ habetis, cõe vobis sit: filia intestati patris bonorum possessionẽ accepit. quæritur an aliqua pars hæreditatis Lucij] Titij ex cã fideicõmissi à filia matri debeatur, 8 †& quota? Respõdi, secundũ ea, quæ proponerentur, dimidiã 1 partẽ deberi, si modò vxor parata sit in cõmune bona sua conferre.

Qui rõne coniunctionis non admittitur vt ipse, admitti tanquã alius prohibetur. B.

¶ Quatuor filios suos 9 †æquis partib. instituit, & fundum k per præceptionem singulis legauit: filij, cum vniuersa bona patris obligata essent, mutua accepta pecunia, hæreditario creditori soluerunt, & posteriori obligauerunt. qui, cũ ei debitũ, nõ solueretur, prædia vniuersa lege pignoris vni ex hãdib. vendidit. Quæritur, an cũ ille filius ex cã emptionis ea possideat, fratrib. & cohæredib. fideicõmissi petitio sit 10 † an verò ea perempta sit, 11 †cũ cõiter vniuersa tenuerit creditori obligauerint? Respõdi, actionem quidẽ fideicõmissi in personã cõpetere 12 † eis inuicem manere, non autẽ id 12 † fideicõmissum restituendũ, 13 †nisi prius m debitũ ab eis emptori, eidemque cohæredi persolueretur.

Filia potest grauari in dotem quatenus dos est vltra legitimam. Bar.

¶ Filię fidei cõmisit in hęc verba: Peto à te filia mea, vt dotalẽ cautionem post mortem meã mutes, & ita renoues, vt fratres tui dotẽ stipulẽtur 14 † hoc casu, vt si sine liberis vno, pluribusve in matr. morieris, eos ad eos perueniat. post

g *Filiam*] Nõ ff. de hæred. inst. l. quotiens. C. ſ. hĩdes. & pro suc. l. si non fuerint in prin. & est sic. ff. ad Treb. l. Lucius.

1 ff. de eo quod.

2 ff. de cst. id.

3 ff. cũ

10 ff. ei se.

11 ff. esset.

12 ff. stipulatem. ius.

14 ff. stipulatem.

credit or.l.1.in fi. facit ad §.fi.de in diem addic.l.qđ ſi vno in fi.& C.de rep.hæt.l.2.& 1.de diſtra.pig.l.cum ſecundus.

¶ *Filia*] CASVS. Seius inſtituit ſibi hæredes Titium & Sempro. ſuos filios. & Titiam ſuam filiam, quam iam maritauerat, & pro ea dotem dederat marito, & eã ſibi Titio reddi ſtipulatus fuerat. poſtea in teſtamento fidei dictæ ſuæ filiæ cõmiſit, vt dictam cautionem de dote reddenda taliter cũ marito ſuo reuocaret, vt dicti fratres Titiæ ſtipulẽtur ſibi reddi dotem prædictam à marito, ſi ipſa filia in matrimonio moreretur

1† Fl. dotem. ſine liberis vno, vel pluribus poſtea poſt mortem dicti Seij patris deceſſit maritus dictæ Titiæ antequã remoueret dicta cautio dotalis. poſtea dicta Titia nupſit alij. poſtea deceſſit Sẽpronius prædictus vnus de fratribus remanſit Titius alter frater. poſtea deceſſit dicta Titia ſine liberis vno vel pluribus, per quos ſteterat, quo minus Titius frater ſuperſtes ſtipularetur dotem à marito ſecũdo Titiæ.

2† Fl. deeſt eo. modo quæritur, nunquid ab hæredib. Titiæ ſuæ ſororis res, quæ fuerunt in dote apud ſecũdũ maritũ, quas quidẽ ſecundus mariti us reſtituit diſtis hæredibus Titiæ poſt mortẽ ipſius Titiæ, & ſine liberis deceſſit, vt dictũ eſt? &

3† I arth. etat inſtitu. vt teſtat Taur. in addor.

4† Fl per uenerant. reſpondetur, q̃ ſic. Vi. a *Stet.* quia interpellata non fecit: vt ſup. ſi cert. pet. l. quod te. Sed quid ſi non ſtetit per eam? Reſp. cũ ipſa, vel rem dotalem, vel actionẽ habeat, ſola oblatione nõ potuit liberari: niſi ſequeretur interitus. vt inf. de ſolu. l. qui decem. & ſup. de arb. l. Celſus. §. idem ait. Accur.

5† Fl. põt.

¶ *Filium & filiam*] CASVS. Titia teſtatrix inſtituit ſibi hæredes filium ſuũ Seium, & filiam ſuam Mæuiam, & duobus pone ſuis libertis legata reliquit, & fidei dictorũ libertorũ commiſit, vt legatis eis relictis cõtenti eſſent vſq; ad mortẽ eorum, & poſt mortẽ teſtatricis reſtituerent dictis filijs teſtatricis, mortua dicta teſtatrice deceſſit dicta Mæuia eius filia, & remanſit frater ſuus dictus, ſ. Seius. vnde poſt mortem libertorum debebat habere legata libertis relicta hæres Mæuiæ, & ipſe Seius frater ſuus, poſtea vnus de dictis libertis deceſſit inſtituto hſde dicto Seio filio teſtatricis ex debita parte, i. ex tertia hodie, quæ debẽt patronis in bonis libertorũ: & inſtituto extraneo quodã in ſuperfluo hſditatis ſui liberti. poſtea d. Seius, & extraneus adierunt hſditatem dicti liberti: nũc dictus Seius vult petere à cohærede ſuo extraneo dimidiam eius, quod debebat habere idẽ Seius in legato liberto dicto relicto à Titia teſtatrice, i. quartam partem dicti legati. dicebat. n. Seius: teſtatrix dixit, quòd quilibet libertorũ relinquet mihi, & ſorori meæ legatum ſibi relictum poſt mortem ſuã libertis. vnde de legato relicto liberto mortuo nũc ego debeo habere dimidiã: dimidiã ergo dictæ meæ dimidiæ debeo habere à te cohærede meo, & aliã dimidiã dimidiæ à me. quæritur, nunquid benè petat? Et dicitur, quod ſic. Viu.

b *Inſtituit*] pura Titia. Accur.

c *Debita*] ſ. tertia. vt Inſtit. de ſuc. lib. §. ſed noſtra.

d *Ex altera*] pura beſſe. Accur.

e *Hæreditate*] ſ. liberti.

alienationẽ rei per fideicommiſſ. relicta, qua ſubiacet reſtitutioni, confirmat. Bar.

¶ Maritus vxorẽ ex aſſe hæredem inſtituit: cuius poſt mortem codicillos aperiri teſtator præcepit. prædium hæreditarium vxor infructuoſum rationi ſuæ exiſtimans, vendidit. emptor quærit, an retractari hæc venditio poſſit poſt mortem mulieris ab ijſ, quibus codicillis per fideicõmiſſum hæreditas data deprehenderetur: an verò ſolum quantitas pretij ab hærede vxoris fideicommiſſarijs debeatur? Reſpondi, propter iuſtã ignorantiam [1] * tam mulieris quã emptoris, hæredem mulieris, vt fundus apud emptorem remaneat, fideicommiſſario pretium darẽ debere.

DIGESTORVM, ſeu Pandectarum.

LIBER XXXII.*

De legatis, & fideic. 6† iij.

TITVLVS I.

Dubius de ſtatu ſuo per errorem facti, vel iuris, non poteſt teſtari. Bar.

f *Quod ei deberetur*] ſ. totũ. §. &c. Azo. hæc enim conditio determinat verbũ debẽdi nõ illud petere poſſe.

g *Deberetur*] qui vocabatur Mæuius.

h *Patrem*] à cohærede pro beſſe. ſ. hæreditatis. Azo. & facit C. de hęr. act. l. ſi adulta, & de neg. geſt. l. ſi ab eo. & ad Tc. Fal. l. quãquam. & l. licet. & 1. tit. 1. l. Mæuius.

Maritus] CASVS. Vxorem meã in oĩb. meis bonis mihi hæredem inſtitui. poſtea feci codicillos. in q̃b. eam rogaui per fideic. vt Titio ponet illã hæreditatem reſtitueret. poſtea inſſi, vt dicti codicilli aperirentur ſolummodo poſt mortem dictæ meæ vxoris. me teſtatore, & codicillatore mortuo, vxor mea prędicta vẽdidit prædium hæreditarium exiſtimans eſſe dictũ fundũ infructuoſum rõne ſuæ, poſtea deceſſit dicta vxor. & habuit hæredem Caium ponẽt: veniunt nunc Titius, & Seius fideicommiſſarij prædicti, & petunt hæreditatem meã ab hſde dictæ meæ vxoris. i. à Caio. Item petunt ab emptore prædiũ quod vendidit ei vxor. vt dictum eſt. dicentes q̃ ipſa non potuit alienare prædiũ quod eis reſtitui debebat: quæritur, nunquid poſſint dictũ prędiũ, taliter reuocare ab emptore? Et dicitur, q̃ non, p̃p iuſtam ignorantiã venditricis & emptoris. nam tempore, quo ipſa vendidit dictum fundum, non erant adhuc aperti codicilli, in quibus de reſtitutione hæreditaris continebatur, pretiũ autẽ fundi poterũt petere dicti fideicommiſſarij ab hærede dictæ vxoris. Viu.

i *Ignorantiam*] facit ſ. de trã. l. ſi. & ſ. de poſ. l. 1. in fine. & l. ſeq. idẽ ſi fuit ſcies in libertate: vt ſ. ad Treb. l. qũã. §. ſi qs. itẽ concor. ſ. de vſuf. le. l. Stichо. & ſ. de pet. hær. l. fitẽ. Acc.

DE LEGATIS, ET FIDEICOMM. III.

¶ Hic quæritur, quare in tres libros poſuit de leg. Reſp. in tit. de leg. 1. dixit quid & quantum. Item in tit. de leg. dixit quis, & à quo, & quibus verbis. In iſto, de ſignificatione verborum, tam circa res, quam circa perſonas poſitorum, vt in ſumma. C. de verb. ſign. verum quia frequenter quod vni eſſet attribuendum, in alio ponitur, aly dixerunt propter proluxitatem euitandam; quod non placet, cum enim ſint libri, ergo diſtinctos debent habere tractatus. licet liber quandoque ponatur pro toto volum. vt inf. ea. l. liberorum.] de hoc plura Cuiac. in paratit. ad hunc tit.

*Concer. c. in lectũ mariti. & gl. in ver. in lectũ. ibi, nã ſi locauit militi tanq̃ pagano ignorans poſſum mercedẽ exigere. Nõ. n. diſciplinã cõtemnit q̃ militẽ ignorauit 34. q. 2. * in indice libro. ita inſcribitur. incipit liber tertius de lega. & fideicõ. ex ordine libro 3. 6† in Flo. Libet.*

SI ſeruus] CASVS. Ad euidentiam huius legis noq̃ hoſtes ſunt, quibus populus Rom. bellũ indixit, aut ipſi eis. latrunculi autem ſunt, quib. priuatis ciuitas priuata bellum indixit, vel ipſi ei. & capti à primis efficiuntur ſerui: capti à ſecundis non: vt inf. de ca. l. hoſtis. & ſup. de ſtatu.

Vlpianus: i†

LEX PRIMA.

SI incertus [a] quis ſit captiuus, [b] an à latrunculis obſeſſus [c] ſit, [2†] teſtamentum facere non poteſt. [d] Sed,& ſi iuris [e] ſit ignarus, puteq; ſe, ꝓ errore quia à latronibus captus eſt, ſeruum eſſe velut hoſtiũ, vel relegatus, [f 3†] quã ſe nihil à captiuo differre putat, & non poſſe fideicommittere certũ eſt.quia nec teſtari [h] põt,qui, an liceat ſibi teſtari, dubitat.

Si teſtamentũ ab initio deficit propter defectũ teſtantis, ex noua voluntate non cõualeſcit impedimento ceſſante, ſecus in codicillis. Bar.

¶Si [4†] filiusfamilias. vel ſeruus fideicommiſſum reliquerit, [l] non valet.Si tamen manumiſſi deceſſiſſe proponãt, conſtanter dicemus fideicommiſſum relictũ [k] videri,quaſi nunc datũ, [l] *cum mors ei cõtigerit: [5†]videlicet ſi durauerit voluntas [m] poſt manumiſſionem. [n] Hoc [6†] vtriq; nemo credat [7†] in teſtamẽtis [o] nos [p] [8†] eſſe probaturos:quia nihil in teſtamẽto valet, quo ties ipſum q teſtamentũ non valet:ſed valet, [9†] ſi aliàs fideicõmiſſum,quis reliquerit.

Deportatus à præſide põt teſtari antequã eius ſnĩa, per principẽ confirmetur: ſecus, ſi deportatio à præfecto ſ̃torio, vel eo,q eius vice cognoſcit B.

¶Ij,quib. aqua,& igni interdictũ eſt,i.deportati,[r 10†] fidei cõmiſsũ relinquere non põt: q̃ nec teſtamẽti faciendi ius habent,cũ ſint ἀτελεῖς, [s*] Deportatos aũt eos accipere debemus, quibus princeps inſulas annotauit, [t] vel de quibus deportãdis ſcripſit. [u] Cæterum, prius quã præſidis factum princeps comprobet, [x] nondũ amiſiſſe, quis ciuitatẽ vĩ.Proinde ſi ante deceſſit,ciuis deceſſiſſe vĩ, & fideicommiſſum, q̃ ante reliquerat, q̃ ſententiã pateretur,valet.Sed, & ſi poſt ſententiam,ante, q̃ Imperator comprobet, valebit,q̃ factum [y] eſt,quia certũ ſtatum vſque adhuc habuit.A præfecto verò prætorio, vel eo,qui vice præfecti [z] ex mãdatis principis cognoſcit, itẽ à præfecto vrbi [11†] deportatos (quia ei [a] quoque epiſtola diui Seueri, & Imperatoris noſtri ius deportandi datum eſt) ſtatim amittere ciuitatẽm, & ideo nec teſtamenti faciendi ius, nec fideicommittendi conſtat habere.

¶Si quis planè in inſulam deportatus,codicillos [b] ibi fecerit,& indulgentia Imperatoris reſtitutus, eiſdẽ codicillis dicilli cõfirmantur, q̃ teſtãm. vt ĩ. de te.iur.l. ofa.q̃ in fi. & ſu de teſta.l. ſi filius. & ĩ. de ſecun. tab.l.j. ſ.exigimus. Itẽ ĩ. ad id. q̃ de codicillis hic dixit ſu. de ſtatu ho. l. Paulus, ſed ibi nõ ꝓhibet cõfirmari mãmon ium. ¶ *In quibus*] CASVS. Deportati nõ põt facere teſtãm, & nõ non põt legata, vel fideicõmiſſa relinquere.deportatos ſcilicet illos ĩm. q̃ſũ deportati, q̃ põſt ẽ in inſulã, ꝓ quib de deſignatã, cui ĩ ꝓ ſidi princeps ſcripſerat, q̃ eos deportaret, ſiue ergo ante ſententiam præſidis ſup deportatione latã reliquerũt, vel ẽt in teſtõ legata, vel fideicõmiſſa, & deceſſerũt, ſiue poſt ſnĩam ante tñ, q̃ Imperator cõprobet ſnĩam:ſemper valebunt fideicõmiſſa, & legata. Item deportatos intelligo illos ẽt,qui ſunt deportati à præfecto prætorio,vel ab eo, qui vice præfecti cognoſcit inſſu Imperatoris,vel à præfecto vrbis. Sed pone, q̃ Titius fuit deportatus in ĩſulã ab eo,qui ius deportandi hẽt,exiſtens in inſula fecit codicillos,in q̃b. reliqui legata,vel fideic.poſtea reſtitutus,& exutus eſt de ĩſula iuſſu Imperatoris,& deceſſit durãte eadẽ voluntate Certè valẽt legata, & fideic.h d.vſque ad ſ. ſciendum. Vi.

1† Li. 1. Fideicõmiſſorũ. Plo.

a *Incertus*] vel erranꝫ. vt ſup. de teſt.l. de ſtatu. Acc.

b *Captiuus*] ſ.ab hoſtibus. quod dic. vt ĩ de capt. & poſtl. reuer l. hoſtes. primus teſtari non põt, ſecundus ſic vt ſu. de teſt.l.qui à latronibus, & l.eius.

2† Fl.captiuus ſit an à latrunculis obſeſſus.

c *Obſeſſus*] i. detẽtus.

d *Facere non potẽſt*] niſi ſit miles, vt ſup. de mil.teſt.l.ex militari. ſ. j. vel veteranus, vt ſu de codicil.l.Ariſto.

e *Sui iuris*] ſup. facti. hic iuris errorem ponit.

3† Fl legatus.

f *Vel relegatus*] aliqs repete forte in inſulã, vel apud Sarracenos, vel hoſtes. Acc.

g *Putat*] magna iuris ignorantia, quia relegati retinent ciuitatẽ, & libertatem, vt Inſt. quibus mod. ius patꝑ. ſol. 4. relegati, & ideo teſtari poſſunt, vt inf. de interdi. l.relegatorum. ſ. hæc eſt differentia. In captis ſecus, vt Inſt.de iure pſona. ſ. 1.

4† F. Sed ſ.

h *Quia non teſtari.*] à ſimili, & eſt bonum ar. ſu. de leg. 2. l. 2. ſecus in adiũne hæreditatis, vbi non nocet error conditionis hæredis, vt ſu. de acq. hære. l. ſed. & ſi de ſua, ſ. cui autẽ. Azo. & facit inf. de vſuc. l. ſi fur. ſ. 1. Accurſ.

¶ *Sed ſi filiusfamilias*] CASVS. Filiusfa. vel ſeruus fecit codicillos, & in eis reliquit legata, & fideic. & exiſtens adhuc filiusfa. vel ſeruus deceſſit, non valet certè legatum, vel fideic. Sed quid ſi poſt codicillos prædictos fuit filius prædictus à pre emancipatus, vel ſeruus à dño manumiſſus, & poſtea deceſſerunt non mutata voluntate. Certè valebunt legata, & fideic. prædicta quaſi facti ſint codicillis tempore mortis eorum. ſecus aũt ſi dicta legata reliquiſſent in teſtõ aĩ eis facto: quia tunc etiam ſi inuenianꝫ. ſui iuris, tẽpore mortis, non tñ valẽt dicta legata, & fideicom.

i *Reliquerit*] ĩ teſtõ. vel codicillis, vt Inſt. q̃ nõ pñ. fa. te. i pr.

K *Fideicõmiſſum vel ſic*] in alia voluntate. q̃ teſtõ. vt ĩ. dicit.

l *Quaſi nunc datum*] ergo retro facta trahunt ad præſcos. vt ſup. de ſeru. tuſti. prædio. l. per fundum.

5† Fl. contingit

m *Duranerit voluntas*] quod dẽt apparere, per aliquod indiciũ. vt ĩ. de ſecun. tab. l. qui ex libe. ſ. teſtõ. & Inſt. q̃b. mod. teſt. inſtr. ſ. non tamen. & eſt ſic inf. ea. l. ſ. ſi quis planè.

6† Fl hęc

n *Hoc*] ſcilicet, filios familias.

7† F. credet.

o *In teſtamentis*] factis à filijsfamilias.

8† Nõ ꝓ nos. ſcripſũ fuiſſe in arche. ait Anto. Aug. li. 1. c. 2.

p *Nos*] ſcilicet, filiosfamilias.

q *Quoties ipſum*] q̃q; tñ. ꝙ in medio rꝛe deficit, cõualeſcit iure prætorio, ex poſt facto, ſi in initio valuit, vt ſu. de iniu. teſta. l. poſthumus. & Inſt. q. mo. teſta. infr. ſ. non tñ. Item fallit hæc regula in pluribus caſib vt no. C. de fideic. l. cum quã. ¶ *Sed alias* puta i codicillis. vel epiſtola coram quibuſq; teſtib. ſcãt vt C. de codicil. l. fi. in o. Sed vide q̃ qui non põt teſtari, nec codicillari, vt ſu. de codic. l. diuꝰ. codicillos. Sol. factus codicilli cõfirmantur. q̃ teſtãm. vt ĩ. de te. iur. l. ofa. q̃ in fi. & ſu de teſta. l. ſi filius. & ĩ. de ſecun. tab. l. j. ſ. exigimus. Itẽ ĩ. ad id. q̃ de codicillis hic dixit ſu. de ſtatu ho. l. Paulus, ſed ibi nõ ꝓhibet cõfirmari mãmon ium.

9† Fl. de eſt. valet.

r *Ideſt deportari*] benè exponit. vt ĩ. ad leg. Iul. pec. l. 3 imò & ante factũ rumpit. vt ſu. de teſt. l. eius. ſ. 1 ſecus aũt eſt in relegatis. vt inf. de interdi. & releg. l. relegatorum in prin. ſ. *Apolides*] i. ſine ciuitate ab à quod eſt ſine. & polis ciuitas. vt inf. de pœn. l. quidam.

10† F. ità deportatio.

s *Annotauit*] i. deſignauit. & hoc lata ſnĩa à præſide, vel ab alio. vt pfecto ptorio. vel vrbis. vel q̃ cognoſcit vice principis. vt ĩ. ſubijcit. & ĩ. de interd. & releg. l. relegatorum. in prin.

t *Scripſit*] approbãdo ſnĩam præſidis. & aſſignando inſulã: vt d. l. relegatorum. in prin. & l. inter pœnas. & ĩ. q̃ appel. ſit. l. 1. in prin. & ſup. de iniu. teſta. l. ſi quis filio. ſ. eius.

*In hunc locum vi. Alc. ab Alex. li. 3. c. 5. Cœli. Rho. lec. antiq. li. 14. c. 48. lib. 7. cap. vlt. & li. 25. c. 20. Ἀτελεῖς Theopom. dicuntur li. 3. Orõ. Pol. c. 4.

u *Deportãdis ſcripſit*] ſcilicet. præſes. & ſic ſup. de teſta. l. eius. ſ. 1 ſecus aũt eſt in relegatis. vt inf. de interdi. & releg. l. relegatorum in prin. ſ. *Apolides*] i. ſine ciuitate ab à quod eſt ſine. & polis ciuitas. vt inf. de pœn. l. quidam.

11† F. vrbis.

x *Comprobet*] ſub princeps. ſi non habes in rex.

y *Quod factum*] i. ſi deceſſit ante comprobationem principis. alias ſecus. vt ſu. de teſta. l. eius.

z *Vice præſid.*] vt ſi in locum præſecti defuncti, donec alius eligatur, ſubſtituatur. vt ſu. de off. eius cui man. eſt. l. 2. & C. de off. eius. qui vi. al. l. 2. & adde quod no. ſu. de off. præſi. l. illicitas. ſ. qui vniuerſas. & facit inf. de interd. & releg. l. antepen. & ſu. de off. pr. fect. vrb. l. 1. ſ. relegandi.

a *Et*] ſcilicet. præfecto vrbis.

b *Codicillos*] ſecus ſi teſtamentum, vt ſup. ea. l. ſ. 1. in fi.

a *Dura-*

durantib. decesserit, pōt defendi fideicommissum valere, si modò in eadem voluntate durauerit. a

¶ Sciendum est aūt eorum fidei committere, quem posse 1† ad quos aliquid puenturum b est morte eius, vel dū eis datur, vel dum eis non adimitur. c Nec tātum proximi bonorum possessoris, verum inferioris d quoq; fidei committere possumus. Sed, & eius, qui nōdum natus est, fidei committi potest, si modò nat⁹ nobis successurus sit.

Relictum nominatim ab eo, qui est in primo gradu, nō debetur ab eo, qui est in secundo, si ad eum hæreditas pertinet. Bar.

¶ Illud certè indubitatè dicitur, si quis intestatus decedēs ab eo, qui primo gradu ei succedere potuit, fideicommissum reliquerit, si illo repudiante ad sequentem gradum deuoluta fit successio, eum fideicommissum non debere, e & ita Imperator noster rescripsit. Sed etsi à patrono f sit relictum, & aliquis ex liberis eius mortuo eo § 2† admissus h sit ad bonorum possessionē, idē erit dicendum.

Non valet fideicommissum, quod relinquitur a præterito. Bar.

Caius. 3†

LEX II.

EX filio k 4† præterito, licet suus hæres erit, fidei cōmissum relinqui non pōt.

Abeo, cui mortis cā dona tur, vel relinquitur, potest fideicommissum relinqui. B.

Vlpianus. 5†

LEX III.

SI mulier dotem stipulata fuerit, & accepto tulerit marito i hoc dotē, vt fideicō

1† F. fidei committi, quem posse Dua. fidei cōmitti posse.

a *Durauerit*] aliquo voluntatis indicio, vt no. sup. eo. l. 6. §.

b *Sciendum est.*] CASVS. A principio Lvsque huc dictum est qui possunt relinquere legata, & fideicōmissa, & q nō: nunc vult dicere, à quib. possunt relinqui. Et certè ab his omnib. possunt relinqui legata, & fideicōmissa, ad quos aliquid perueniturum est de meo per mortem meā, vel quia eis do, vel quia eis non adimo, & non solum possum fidei committere illius, qui est mihi proximior, sed ēt illius, qui venit ad successionē meam post eum, & ēt illius, q nondū natus est, dū tā sit mihi successur⁹, sed si fidei commissio eius, qui est mihi proximior, & ipse repudiet posse hēditatem meam, & ad sequentem gradū sit deuoluta, sequens dictus gradus non tenetur præstare fideicōmissum relictum ab eo, qui repudiauit hēditatem. Idemq; est in hoc alio casu. Stichus libertus Titij ab intestato decedens, fecit codicillos, & fideicōmissa reliquit à patrono, qui totam hæreditatem eius habere debebat, eo quod libertus non habebat filios, antequā patronus adiret hæreditatē liberti, decessit patronus, vū filius patroni habuit ab intestato hēditatem liberti, per hon. poss. quæ vocatur vū liberti patroni, tamen nō tenetur hic filius patroni præstare legata relicta à patrono, per liberti num h. d. vsque ad fi. Vid.

c *Nec tantum*] s. demum non tamen semper: nam non si pupillus, vel alius, qui non potest testari.

d *Non ad. mittur*] datur hēditas instituto legatario, vel fideicōmissario, vel donatario cā mortis, à quibus pōt relinqui, vt hic, & C. de fideic. l. ab eo. Item, & illi, qui capit causa mortis, vt su. ti. s. l. qui testamento, ff. fin. Item non adimitur, vt veniet. b. ab intest. à quibus similiter potest relinqui, vt hic, & su. de codicil. l. conficiuntur. in fi. & §. 1. Item facit inf. eo. l. sed si sic, in fi. & l. si fuerit in fi.

d *Infertorum*] agnati.

e *Non debere*] imo vī, q sic, vt sup. de cod. l. si quis cū 1. respō. Sol. hic nostrum, & specialiter ab eo, q erat in primo gradu, & ita à certa persona, vt ff. e. l. qui prauis, & l. is qui, in pr. & l. cū pī. ff. cum existimaret, & l. Celsus. §. pe. & §. fin. ibi ab eī, qui ab intest. succederet, relinquitur. Et eodem modo solutum su. ti. l. si Titio. §. Iulianus, q est contra, vel dic, vt ibi.

f *A patrono*] Iberius in testamento decedens reliquit legata a patrono successuro ab intest. quod potest, vltra legitimam, vt sup. si. t. l. filius. ff. t.

g *Eo*] s. patrono ante aditam hæreditatem.

h *Admissus*] ex tua persona, sicut si ex persona patroni, qā aliquando fit, vt inf. de contra tabu. l. illud. §. fi. & l. seq.

i *Ad bonorum possessionem*] olim vū liberi patroni: hodie vero vū legitimi, vt Iust. de bon. poss. ff. sexta, & §. cumque, & ff. vū legū. l. 2. ff. t. & facit su. de leg. 1. l. si fundū. per §. &.

E ff *filio*] CASVS. Titium nō filium & filium meū præteriij & ab eo filio per fideicommissum reliqui Sempronio testamento aūt meo nō valente, ipso iure habuit dictus meus filius hæreditatem meam ab intestō, certè non teneatur præstare dictum fideicom. Vid.

k *Præterito*] alius ex filio & alius à filio & pone in matre, vel auo materno quorum præteritio pro exhæredatione hētur, vt Inst. de exhæred. l. lib. §. fi. dic. ego, mater extraneum in-

stituit filium præteriit, à quo reliquit legatum, si filius agit querela, & rumpit testamentum, habeat bona: non tū valet fideicommissum, vt sup. de inof. test. l. Titia. Vel pone in emancipato præterito à patre qui grauari non potest, vt C. de fideic. l. pe. & hoc ēt si generaliter ab intest. repetisset, non valet, vt dicta l. & inf. e. l. patronus, in fine. Vel ratio pones quia pī instituit nepotem, filium præteriit & legatum reliquit à nepote, non valet, cum nec valet testū à præterinepotem filij & secundū hoc construe. licet suus hæres erit, subaudi, natus ex filio, &c. & secūdū hos tres casus non ponitur verbum, suus, ponitur Inst. de hæred. qual. & differ. §. 1. Vel quarto patet filium in potestate præteriit, a filium instituit: a filio præterito reliquit legatū, filius dixit nullum testū. vel per ff tabu. rumpit, q pō, vt C. de libe. præte. l. fin. §. fin. & hæc bona, certè non tenet fideic. sed nonne est casus hoc casu ab intesta. filius? & hic reliquit à successore ab intest. vel etiam, quid si dixit, ut etiam ab intestato generaliter debeantur? videtur, quod valet hic, & superiori casu proximo. vt su. l. prior. §. sciendum, & hoc q dam dicunt, & tubandiunt hic, non potest. s. vt valeat ex testamento, sed ab intestato sic, si hoc voluit testator. Sed contra videtur, quia contra voluntatem patris filius habet bona, tunc autē ab intestato valent, quando testator non ademit bona successori ab intestato, per quod videtur eis relinquere, vt d. §. sciendum, & sup. de codic. l. conficiuntur.

1† F. fidei committi, quem posse Du. fidei cōmitti posse.

2† Pl. de ea, eo.

3† Lib. ff fideicommisso.

4† Aliàs à filio.

5† Lib. ff fideicommisso.

Si mulier] CASVS. Vxor mea Titia dedit mihi in dotē cētum. & fuit à me stipulata, q redderē ei soluto matrimonio inter me, & eam, dicta Titia infirma existēs cā mortis liberauit me per acceptilationem à dictis c. ad hoc, vt fideicō. darem Sempronio, puta equum meū, & ego ita liberationem recepi. certè teneor dare equum meū Sēpronio ex fideic. & est satisfactum in nostro casu legi, quæ dicit, q ille potest fideicommisso onerati, qui aliquid percepit ab oneratā tenā ego maritus videor percepisse dicta c. ab vxore mea, cum ipsa me liberat à eis præstandis, & non solum in dicto casu valet fideic. sed ēt in his alijs duobus, puta si causa mortis fecit mihi pactum dicta mea vxor de dote tota lucranda, vel si in matrimonium meum rediit mortis causa, in eo casu cum mea culpa inter me, & eam factum erat diuortiū, & ita, quod potuit lucrari ex reb. meis pp dictum diuortiū, mihi remisserit ad me redeundo, in meum matrimoniū: cū inquam mihi remittat, benè vī mihi datur, vt dictum est, vnde nō est mirū si à me potest fideic. relinquere.

¶ *Iulianus scribit*] Titius legauit mihi Stichū seruū, & rogauit me, q eum pure manumittere. Ité à me reliquit Seio. x. certè non teneor ad præstandum à Seio: si aūt rogasset me, vt dictum seruum manumittam sub cōditione, vel in diē benè esse obligatus Seio prædicto ad præstanda ei dicta x. si medio tempore possem percipere tantum noie fructuum ex dicto seruo, quod valeat dicta decem.

¶ *Si eum quem*] Titio debebā equū ex stipulatione, dictū equū in meo testō legaui d. Titio, & ab eodem Titio reliqui dece dānda Sempronio, nunq d tenet dare Sēpronio dicta decē? E. vī. q sic, q ipse Titius vī sentire cōmodū ex dicto legato equi, qui nō hēt necesse agere actione ex stipulatu con-

tra

tra hæredes meos: ſed ſtatim adita hæreditate mea nanciſcitur dñium equi. Item à me vi teſtatoꝛ lucrari ſumptus quos faceret agendo ℈ me actione ex ſtipulatu ad equum. Sed non obſtantibus prædictis dī hic, q̄ non tenetur Titius ad præſtanda dicta decem Sempronio. ſecus aūt eſſet, ſi Titio hñti nudam proprietatē equi, vel alterius rei, donaſſet cā mortis vſumfructū, quia tunc bnè poſſem ab eo fideicommiſſum relinquere: quia licet morte mea fructuarij interiret vſusfructus, & ad Titium proprietarium rediret, tñ commodū eōſequitur Titius pp donationem vſusfructus, ſ. medij tēporis, quo ego viuam. Quid ſi d. Titius debebat mihi decem, & ego habebam in pignore equum ſuum, & liberaui equum à vinculo pignoris mortis cauſa, & nō liberaui Titium à debito: nunquid id poſſum à Titio fideicommiſſario relinquere? Et dicitur quod non. Vid.

a *Det*] ſ. maritus ex teſtamēto vxoris: vel det, i. relinquat mulieri à viro. Accurſ.

b *Percepiſſe*] quia nihil intereſt &c. vt ℈. de condi. ob can. l. ſi mulier. hoc enim eſt neceſſe, vt C. de fideicom. l. ab eo.

c *Si mortis cauſa.*] Quid ſi inter vivos? ſi quidem teneat, certum eſt: quia non ex teſtō, ſed vi pacti adſtringi poteſt. ſecus ſi non teneat, vt à viro vxori ſm quoſdam. ego ℈ quia tunc confirmatur lege per mortem: non tamen habet ex iudicio vltimo, ſed inter vivos habito: quod exigit oneris impoſitio: vt ſup. eo. l. proxi. §. ſciendum. & inf eo. l. ſed & ſi ſic. §. fi.

d *Auxerit*] ſimul cum pacto de lucranda dote, & ſic auxit paciſcendo.

e *Redierit*] culpa viri ſolutum erat matrimonium, & amiſerat donationem p̄ nuptias, vt C. de repu. l. cōſenſu. §. hæc niſi vir. hic redit ad virū, & remittit pœnā donando eam viro cā mortis. Et no. q̄ alias eſt redierit, & alias redigerit.

f *Iulianus ſcribit*] impersonale verbum, ſcribit, ſm Rog.

g *Non poſſe*] vt & dixit ſup. tit. 2. l. planè. §. fi. & inf. de manu. teſta. l. Iulianus ait. & ſup. de præſcri. verb. l. naturalis. §. fi. & inf. de reg. iur. l. nemo prædo. §. 2.

¶ *Reget*] manumittere.

h *Medij temporis*] ſic & inp. eo. tit. 1. l. imperator. & infra de do. præle. l. 3. §. fi.

i *Eique*] ſ. creditori. & facit ſup. tit. 2. l. ſi creditori. §. fi.

k *Commodum*] duplex, vt ſequitur.

l *Statim*] adita hēditate, vt ſ. tit. 2. l. ſi tibi hō. §. eſt ſeruus. m *Fortaſſis*] temperamentū philoſophicū: valet. n. legatum ſumptus: ſed non q̄ per hoc poſſit grauari, vt ſubijcit. Certū eſt enim, q̄ in proprietate, quæ nunc legata eſt, ſtipulator nullum hēt ius, licet haberet perſonalem actionem, vnde & rei vendicationem, vel ex teſtamento, & ſumptum, qui fit in lite iſta, petit actione ex teſtō legatarius, quem ſumptum, ſi egeret, ex ſtipulatu de ſuo faceret, vt hic dicit. cæterum ſi res eſſet creditoris, cō valeret legatum in re certa: nec in ſumptu. vel. l. legatum. vt ℈ de libe leg. l. pennos. ſed quid prodeſt litigaret, eum lucrari: ſed nequaquam dicendum eſt, huius me fidei committere 5† poſſe. Sed ſi 6† habenti tibi proprietatem, vſumfructum mortis cauſa ceſſero, pōt dici fideicommittere me n poſſe. nec quemquā moueat, quòd vſusfructus ſolet morte extingui. Nam medij potius tēporis, quo viuat, qui donauit, cōmodum cogitamus. o Si autem pignus debitoris liberauero mortis cauſa, & eius fidei commiſero: non pōt valere p fideicōmiſſum.

Pater, vel dominus, cuius filius, vel ſeruus eſt inſtitutus, non tenetur legata à ſe relicta præſtare, ſi filius, aut ſeruus ſibiipſi acquirit hereditatem, non patri, vel domino. h. d. Bar.

Paulus. 7†

LEX IV.

A Patre q vel domino relictum fideicōmiſſum, ſi hæreditas eis non quæratur, r ab emācipato filio, ſ vel ſeruo manumiſſo vtilibus t actionibus poſtulatur. penes eos u enim quæſita x hæreditatis emolumentum remanet.

1† Fl. li. 8.

2† Fl. reger. Sed deterior eſt.

3† Fl. dubitaret.

4† Fl. ſtipulatus ei, cui rem. Aliàs ei⁹, cui rē legauerit, fideicommiſerit. *Concor. c. pontifices. in gl. ſuper verbo. ab extraneis, ibi, ſi aūt ſimplici canonico aliqd eſt relictum illud non tenet diuidere cū eccleſia. 22. q. 3.*

5† Fl. huius fidei cōmitti.

6† Fl. Sed & ſi.

o *Cogitamus*] ſi autē commodū poſſ ſuam mortem fructuarius proprietario leget, nō valet. vt hic innuit & ſup. tit. 1. l. Maxius. §. penul. in fi.

p *Non poſſe valere*] quaſi illi debitori nihil ſit legatum, quia remiſſio pignoris nō eſt donatio. vt ℈. quæ in fraud. credit. l. ſi pignus. ergo nec legatum, vt ſ. tit. 1. l. legatum. & facit ℈. de lib. leg. l. 1. in fi. & C. ad Vellcia. l. 1. & l. iubemus. & ſup q. b. mod. pig. vel hypo. ſol. l. 1. §. 1. Sed arg. contra. ℈. de pac. l. poſtquam.

A *Patre vel domino*] CASVS. Inſtituit mihi hīdem filiū Titij, vel ſeruum: & ab eodem Titio dño reliqui decē Sempronio: poſtea d. Titius manumiſit ſeruum ſuum, vel filiū ſuum emācipauit à me inſtitutum. ſeruus autē vel filius poſtea adierunt hæreditatē meā, & ſic non acquiſuerunt emolumentum d. Titio, nec ſibiipſis. cenſē Titius eorū dominus, vel pater non tenetur præſtare dicta x. Sempronio: ſed ipſe filius emancipatus, vel ſeruus manumiſſus. Vuip.

7† Fl. lib. 4. ſenten.

q *A patre*] pone caſum, vt ſup. tit. 1. l. ſi alienus ſeruus.

r *Non quæratur*] per filium, & ſeruum hæredes inſtitutos: quia non fuit iuſſi adire, vel iuſſi non parueruut, vt C. de hær. inſtitu. l. cum proponas. in fi. ſed ſi adiſſent, pater teneretur, vt ſup. tit. 1. l. cum filio.

ſ *Vel*] poſt dictum teſtamentum.

t *Vtilibus*] ex teſtō, vel in factū, & ſic no. q̄ aliquis ſoluit, & ab alio relinquitur, vt ſup. tit. 2. l. ſi ſeruus. §. qui margaritas.

u *Eos*] filium, vel ſeruum.

x *Quæſita.*] ſ filio, & ſeruo per aditionem poſt manumiſſionem factam, vt Inſtitu. de legat. §. ex diuerſo. vel dic, quæſita ſeruo ante manumiſſionem deſtinatione teſtatoris: re vera tamen ei quæri non poterat etiam ſi adiret, quia nec momento poſt aditionem penes eum vel filium remaneret, vt ſup. de acquir. hæred. l. placet. ſed hic dominus, vel pater non vocat eam hæreditatem, vt Inſtitut. de hæred. inſtitu. §. alienus. & facit ſup. tit. 2. l. planè ſi. §. 1. Accurſius.

Si fuerit.] CASVS. Municipio alicui reliqui centum nomine legati, & reliqui fideicommiſſum præſtandum Titio de quinquaginta per poteſtatem municipij prædicti, vel per Conſules. certè valet fideicommiſſum. & præſtabitur fideicom. de bonis municipij.

¶ *Si quis non ab hærede.*] Inſtituit mihi hæredem Titium. & ita dixi perſonam teſtamenti ab hærede Titij mei hæredis relinqui. Modicum ex centū fideicom. nunquid valet fideicommiſſum? Et dicitur q. non. Vlpianus.

Fe-

a *Relictum*] & ideo onus fideicommissi.
b *Ab his*] incipit responsio tacitè intellecta quæstione.
c *Dari*] i. relinqui velut instituto pupillo potest relinqui à tutore, vt sup. tit. 1. l. peto §. mater. cum concor.
d *Benignum est*] quasi de æquitate potius, quam de rigore iuris. & facit §. tit. 2. l. filius fa. §. apud. sed hoc fallit in hoc casu, vbi à legatarij hærede non possum legare, vt C. de le. l. ante pen. Itè hoc verum, nisi prius reliquerit ab hîde hîdis. q̃ hîredi: tunc. n. non valet, fm R. Idè si relinquat à Titio. q̃ postea extitit hîs hîdis, quia ab initio nullum est, vt arg. ff. de vulg. & pup. l. 2. §. prius. Sic ergo, qd hic dicit, intellige si prius ignorauit, secus si è contra. fm R. sed Azo. & H. idè in vtroq; casu vt. & pro eis est ead̃ l. fi. §. fi. & illud arg. contra. solue vt ibi no. Item cõtra §. proxi. ff. Sol. vt ibi.

1† Lib. 1. fideicommisso. Fl. * Sic dispũxerũt aliqui. cũ antea dispungeret post vergetunt.

2† Lib. 1. fideicommissa. Fl. * Intelle. huius l. si de apud Mar. Soc. in l. cũ filio. n. 24. & 76. sup. de leg. 1.

3† Fl. esse

4† Fl. Vlpi. li. 2. fideicõmissorum. * In quantum iste text. dicit, legari nõ posse seruũ deportati, ista est ratio, quia videtur incapaci legati. cũ seruus dño acquirat, & eius domin⁹ hoc casu sit infamis, vt ff. is, cui. §. si qs ob carmen. aliàs, ob crimẽ. ff. de pœ. & in l. eius. §. si cui. & vtrobiq; per Bart. ee. tit.

5† Aliquis volũt additũ à Tribonian. q̃ nã antea quiuis ẽt nõ miles rectè deportatore linquebat fideicommissum. vi. doc. in Rubr. Instit. de test.

6† Fl. deest, leuatus.

7† Lib. 1. fideicommisso. Fl.

Vlpianus. 1†

LEX V.

SI fuerit municipio legatũ relictũ a * ab ijs, b qui rẽpublicam gerunt, fideicõmissum dari c potest.

¶ Si quis non ab hærede, vel legatario, sed ab hæredis, vel legatarij hærede fideicommissum reliquerit, hoc valere, benignum est. d

Hæres hæredis potest onere fideicommissi grauari sub nomine appellatiuo, non sub nomine proprio. Bar.

Paulus. 2†

LEX VI.

SEd & si sic * fideicõmissũ dedero ab hęrede meo, Te rogo Luci Titij, vt ab hærede tuo petas dari Mæuio decem aureos: vule e erit fideicommissum, s. vt mortuo Titio ab hîde f eius peti possit. idque Iulianus respondit.

¶ Sic aũt fideicõmissum dari nõ poterit, Si Stichus Seij factus, g iussu eius hæreditatem adierit, rogo, det. qm̃ qui fortuitò, nõ iudicio testõris consequitur h hîditatẽ vel legatũ, non debet onerari: nec recipiendum est, 3† vt cui nihil dederit, eũ rogando obliges.

Legatum factum seruo deportati, nihil valet, & acquiritur fisco, nisi tẽ, quo cedit dies legati, reperiatur seruus alienatus: quia tunc acquiritur nouo domino: vel deportatus reperiatur restitutus, quia tũc acquiritur sibi. Paul.

Idem. 4†

LEX VII.

SI deportati * seruo fideicommissum fuerit adscriptum, ad fiscum pertinere, dicẽdum est, nisi eũ deportatus viuo testatore alienauerit, vel fuerit restitutus, tũc. n. ad ipsum i pertinere debebit.

¶ Si miles 5† deportato fideicõmissum reliquerit, verius est (quod & Marcellus probat) capere eum posse. k

¶ Si quis creditori suo legauerit id, quod debet, fidei commissi eius non poterit, nisi commodum aliquod ex legato consequatur: fortè exceptionis l timore leuatus, 6† vel si quid in diem debitum fuerit, vel sub conditione.

Legatarius non tenetur fideicommissario nisi in quantum ad eum peruenit, vel per ipsum factum est, quo minus ad eum perueniret, & nisi ad cedendum actionem quã habet. h. d.

Paulus. 7†

LEX VIII.

SI legatarius, à quo fideicommissum datum est, ¶ *Si quis creditori*] Titio debebam x. dicta x. ei legaui, & ab eo fideic. reliqui. certè non valet fideicõmissum, nisi datus creditor aliquod commodũ ex d. legato cõsequatur, potest autẽ cõsequi cõmodum. puta si habebam contra eũ exceptionẽ, quæ per legatũ ei remissa à me videtur. vel si debebã in diem, vel sub conditione: quo casu repræsentatu debitum, propter legatũ, & ita habet creditor commodum. Viu.

i *Ad ipsum*] restitutũ, vel ad nouum dñm: quia tpe mortis, quo cedit dies legati, dñus serui capere potest ex testamento, alias non quæreretur ei, vt hic, & ff. de acq. hære. l. si seruus eius. & ff. tit. 2. l. si mihi, & tibi. §. regula. & ff. de reb. dub. l. si cognatis. §. certè. non ego sufficit tempore testamẽti domino serui esse capacẽ, vt d. legib. nec obst. l. si cognatis. in princ. quia subabi. & mortis, sed cum bona deportatorum confiscentur, vt C. de pœn. l. deportatorum. quomodo potest alienare, vt hic dicit? Respõ. hoc sentẽtiatũ erat à præside, non tamen princeps comprobauerat, vt ff. eo. l. 1. §. hi. fm R. sed certè tunc legatũ sibi non fisco quæritur. vt d. §. vnde dicit quod hunc seruũ post deportationem quæ fierat ex aliquo contractu forte, & sic suus, non fisci. vt C. de bo. proscr. l. 2. & facit ad hanc l. Instit. de hær. qual. & diffe. l. in extraneis. & C. de hær. instit. l. 5.

k *Posse*] iure singulari. vt sup. de mil. test. l. neque. §. 1.

l *Exceptionis*] tũc ergo eatenus pt grauari, quatenus est emolumẽtũ. vt hic, & ff. tit. 2. l. si creditori. in prin. & ff. tit. 1. l. debitor. in prin. & ff. de do. pẽ. leg. 1. §. fi. & Falcidia detrahit. vt inf. ad leg. Fal. l. 1. §. si quis creditori. seu aliqñ ẽt si non sit pecuniariũ cõmodũ. valet: vt cũ tenebar iure pẽtionis ĩm. vt ff. tit. 2. l. si creditori. §. 1. sed nõ puto q̃ per hoc possit grauari.

Si legatarius] CASVS. Legaui Titio decem, & ab eo teliqui Scio quinque d. Titius petijt ab hærede meo dicta x. & nõ exegit, nisi quatuor. certè non tenetur præstare Scio, nisi dicta quatuor. si autem nihil exegit ab hærede meo Titius, non tenetur præstare Scio fideicommissariõ, nisi actionem, quam habet propter legatum: quia iniquum est spectare ad Titium legatarium periculum litis, nisi forte dictus legatarius fuit in culpa. vt lites dirimerentur.

¶ *Seruo hæredis*] institui mihi hîdem Titiũ. & Sticho seruo eiusdẽ Titij legaui x. & rogaui d. Titiũ hîdẽ meũ. vt d. seruum manumitteret. certè tenetur hîs præstare seruo libertatem. & legatum. si autem non rogassem eum de libertate, non

non tenetur ei dare legatum.

¶ *Cum ita*] Instituí mihi hĕdem Seium, qui Seius habebat filiã nomine Tiriã, & ita postea ī eodē testō dixi, quicquid ad te Seiũ pauenerit ex bonis meis filiæ meæ ita restituas, vt hoc habeat Titia vltra illud, q̄ dedissē ei de bonis tuis, si te nō instituissem: mortuo me testō, petijt Titia à pīe suo Seio, vt sibi restituat illud, q̄ à me habuit Seius. Seius non vult ei restituere nisi post mortē suam. Seij certè melius dicit Seius. Viuia. *Peterit*] i. agnouerit, s. petēdo alias nec agere, nec cedere cogeretur, vt no. Instit. i. l. Imperator, in pr̄. Item nec fuit ministet tantum: quia tunc non ageret, nisi in casibus, vt no. Instit. i. l. si quis Titio. voluit. n. testator in hunc transire dominium, & de eo in fideicommissarium, vt C. cōmunia de leg. l. 1. §. pen. & Instit. si vsusfr. peta. l. qui vsumfructum. Accur.

b *Id tantum*] nisi post tempus sit rogatus restituere vt sup. tit. 1. l. Imperator. §. j. Acc.

c *Si non culpa*] sub. maximè: nam de culpa non tenetur, sed de dolo tm̄, qā nil commodi remanet, vt Instit. si quis omis. cau. test. l. si pecunia, §. quamquam. & sup. tit. 1. l. si seruus. §. cum quid, vel si all quod commodum sibi remanet, nil subaudies, vt d. §. cum quid.

d *Nisi*] facit C. de leg. l. seruus. & sup. de hæred. instit. l. antepe. & Instit. eo. §. an seruo. & Instit. 1. l. stauli ber. in prin. & l. si quis seruo. Sed §. ad Treb. l. cogi. sed & si seruo. Sol ibi. Item facit Instit. 2. l. seruo alieno. §. 1. Accur.

e *Eius*] scilicet, debitoris.

f *Ad partem*] s. quendam factum extraneum, quem hæredem faciebat.

g *Sua*] scilicet, hæredis.

h *Habitura*] illa filia, i. meam hæreditatem, in qua pater illius filiæ est hæres: habeat filia illa ante partem.

i *Post mortem*] sic inf. eo. l. fideicommissa, §. fi. filio. & inf. ad Treb. l. vbi purè, & l. epistola, §. fi. & inf. de au. & arg. leg. l. filiam. & C. de fideicom. l. quamuis. & ita incita mors intervenit ex voluntate defuncti. Accur.

S*I ita fuerit*] CASVS. Fecit testm̄ & in eo ita dixi ad quēcunq; bona mea pertinent ex testō meo, vel ab intest. vel quoquo iure: lego ab eo Titio c. postea natus est mihi filius & ī famil. meã veni, & hæbuit hĕditatē meã ab intestō q̄ tenet̄ pstare dicta c. Titio? & dī. q̄ sic, & idē est si alīqs post d. meū testm̄ cœpit mihi esse cognatus, & hĕditatē meã hĕat ab intest. nã tenebit̄ ille cognat⁹ pstare Titio dicta c. Sed si aliqua mulier nupserit mihi post dictū meū testm̄ & habuit hĕditatē meã ab intestato eo q̄ nō hĕbā agnatos, vel cognatos, ēt ipsa teneretur præstare dicto Titio c. p̄dicta. Viu.

k *Intra familiam*] per adoptionem: nã, & hi ab intest. succedunt, vt Instit. de adop. §. 1.

l *Quoque*] s. mulieris extraneæ, quæ fuit nupta huic testatori, qui postea ab intestato decessit: & hæc ei successit per edictum, vnde vir, & vxor. & hoc subjcit.

m *Ex edicto*] vnde vir, & vxor. vt C. vnde vir & vxor. l. 1. & facit sup. de codic. l. si quis cum. & l. ab intest. Accur.

perierit[a] legatū, id m̄, [b] q̄ p judicem exegerit, præstare fideicōmissario cogetur, vel, si non exegerit, actionem cedere. Ad eum. n. litis periculum spectare iniquū est. si nō culpa[c] legatarij lis perierit.

¶ Seruo hæredis fideicommissum vtiliter non relinquitur: nisi[d] fidei eius commiserit, vt seruum manumittat.

Quando duo recipiunt vnam determinationem, intelligitur eam vniformiter recipere. Bar.

¶ Cum ita petijsset testator, vt quicquid ex bonis eius[e] ad patrem[f] peruenisset, filiæ suæ[g] ita restitueret, vt eò[h] amplius haberet, quam ex bonis patris habitura[h] esset. D. Pius rescripsit manifestū esse de eo tempore sensisse testatorem, quod post mortem[i] patris futurum esset.

Verba generaliter prolata, referuntur ad omnes, & ad omne tempus. Bar.

Mꝛtianus. [1†]

LEX IX.

SI ita fuerit fideicōmissum relictum. Ad quemcūq; ex restō meo, vel ab intestato, vel ita, Ad quemcunque quoquo iure bona mea perueniant; hac[2] ꝓrōne, & eius, q̄ pōa natus erit, in ve familiã[k] venerit, & eius quoq; [3†] qui postea cognatus esse cēperit, fideicommissū vī, eius quoque,[l] q̄ nondum nupserit, sed postea, co. s. [4†] calu, quo ex edicto[m] ad vxorē bona mariti intestati solent pertinere.

Si testator leget certam summam aliquibus si certum, quid fecerint, vno non faciente alter nihilominus habebit partem legati sui.

Valens. [5†]

LEX X.

SI tibi,[n] & ei, qui ex trib. liberis meis in funus meum venerit, cētū aureos legauero: nō minuetur[o] in tua ꝓsona legatū, si nemo venerit.

VIpianus. [6†]

LEX XI.

FIdeicommissa quocūque sermone relinqui posſūt, non Latino solū, vel Græco, sed ēt Punico,[p] vel Gallico, vel alterius cuiuscunq; gētis.

¶ Quoties, q̄ quis exemplo de pluribus, in quib. sunt varia scripturæ.

¶ *Quæsi*] ego scripsi in quadam charta tenorem testamenti, quod volēbā ordinare, & forte ēt addebui sibi quinque testes & antequā legerem coram septem rebus testamentum, decessit. Certè non valet dicta scriptura, vt testamentum, nec etiam, vt codicilli, non enim in corde gerebam codicillos facere, sed testamentum.

¶ *Si ita*] instituí mihi Titium, & Seium hæredes: & ita postea eis in eodem testamento locutus fui, commendo vobis Sempronium nunquid per hæc verba tenentur hæredes aliquid Sempronio dare ex causa fideicommissi. Et dī. quod non, quia aliud est commendare, quod importat significationem laudandi: aliud alia verba dicere, per quę velit fideicommissum relinquere testator.

¶ *Cum esset quis*] Instituí mihi Titium, & Seiũ, & rogaui Titium, vt suam partem hĕditatis restitueret Seio cohæredi suo accepisse à dicto Seio. Certè si vult Titius petere dicta c. à d. Seio cohæredi, & dare ei suã partem hæreditatis, sine arbitrio p̄ōi hoc facere. Sed nunquid econtra cohæres suus prædictus p̄ōt ei dare c. prædicta, & habere ab eo Titio suã partē hĕditatis ēt malo velle ipsius Titij? Et dī. q̄ sic. ham duplex est fideicom. prædictum relictum ab ambobus hæredibus sibiipsis. vnde vnus potest constringere alium, & econtra.

¶ *Si quis ita*] instituí mihi hĕdē Titiū, & ita dixi. si ficiant Sēptonio vineæ meæ positę in tali loco, vel fundus meus positus in tali loco, nunquid poterit Sēptonius petere ex cā fideicommissi dictas vineas, vel fundū? Et dī. q̄ sic, & idē esset si dixissem, Contentus sit Sēptonius domo mea in tali loco posita. Hoc dicit vsq; ad §. sic fideicommissum. Viuia.

p *Punico*] i. Aphricano, & est inf. de verbor. obligat. l. 1. §. fin. imò etiam nutu, vt inf. eodem l. nutu. & facit inf. de supell. leg. l. Labeo.

q *Quæsi*] Nota casum mirabilem, quod si aliquis tabellio fecit imbreuiaturam testamenti, nec legit eam coram testibus, nec in charta pura scripsit, quod non valet iure testamenti, nec iure codicillorum, etiam si fideicommissum sit ibi relictum. Accur.

Si tibi, & ei.] CASVS. Instituí mihi hæredes tres filios meos, & ita dixi postea Titio vicino meo lego centū aureos, & ei, qui ex dictis meis filijs venerit ad meū funus, me mortuo nemo ex filijs venit ad funus meū, nunquid debet hæc tota centū Titius? Et dī. q̄ sic, & non minuitur legatū propter hoc. Viuia.

n *Si tibi*] §. i. quamuis. vel propriè.

o *Non minuetur*.] habebis ergo legatum. sic C. de condi. insert. l. per. & fusius. l. l. Lucius. §. quidam. & §. per. & l. fin. §. Seio. & fusius de test. tut. l. qui vtelam in princip. Alii dicunt te habere integra centum, quæ tibi non minui debent, quod esset si disiunctim esset ne bis legatum, at hic coniunctim fuit legatum. C. de cad. tol. l. vnica. §. vbi autem. & §. fi. vbi tamen omnes.

F*ideicommissa*] CASVS Hic dicitur, quod fideicommissa possum relinqui, per omne vulgare. & ponit exempla de prouincijs, in quib. sunt varia vulgaria.

1† Li. 1. fideicommisso. F.

2† Ratione.

3† Fl. desit, quoque.

4† Fl. desit, scilicet.

5† Lib. 2 fideicommisso. F.

6† Li. 2. fideicommisso. F.

a *Exemplum*] quod dicitur scheda, vt C. de fide instr. l. contractus, & etiam i mbreuiatura in vulgari.
b *Non valet*] vt su. de cod. l. 1. & de test. l. ex ea scriptura, & inf. de secun. tab. l. 1. §. si quis in duobus, in fi. §.
c *Suam*] i. sui. est etgo cõmendare. i. laudare. iic C. de fideic. lib. l. ex illa, & su. mã. l. ũ verò non remunerandi. §. cum quidam, & hic qñque, prod eponere. vt inf. de verb. sig. l. commendare, & sup. depos. l. Lucius.
d *Cum ita*] testator instituit tres hæredes: vnum rogauit restituere suam partem Titio acceptis centum à cohæredibus.
e F. *decommissum*.] quantitatis.
f *Ab hærede*] vnà cũ eo instituto.
g *Percepit*.] quantitatem. Accur.
h *Portionem*] hæreditatis. Accur.
i *Et sane*.] modò respõdet repetendo quæstionem.
k *Accepta certa*.] vel à cohæredibus, vt su. vel à fideicommissario.
l *Præstare quantitatem*.] hic fideicommissum quantitatis valet si fideicommissarius hoc velit. non autem cogitur inuitus: nisi tam quid aliud ex testõ percepit. & sic potest solui contrarium. inf. ad Treb. l. facta. §. rescripto. & aliud. ff. ad legẽ falc. l. in tõne. §. tam etsi. ibi. quo loco, &c. vel dic. vt ibi. Item arg. ff. sup. tit. 1. l. fin. §. 1. Sed ibi, vt esset pretium, fuit tanta quantitas, & ideo non statuei si plus valeat tempore mortis.
m. *Fundi*.] certæ, & certus. alias non valeret. vt su. de iure do. Item post. 4. gener. & facit supra. 1. l. peto in prine. Sed arg. contra su. de otti. pręti. l. sæpe.
n *Si fidecommissum*.] CASVS. Hic loquitur principaliter in quatuor generibus legatorum. Primum est tale. Titio decẽ dari volo, nisi Seius hĩs meus noluerit, istud certè fideicõmissum est condõnale & exigit primam voluntatem hĩdis, vnde si semel placuit hæreditale dictum fideicommissum, necesse habebit dare, & voluntatem mutare non poterit in pĩ iudicio fideicõmissi. Secundum est tale. Lego Titio x. cũ voluerit Seius hĩs meus, & istud fideicõmissum exigit primam hæredis voluntatem sicut & superius, & dĩ hĩc dilationem, donec viuat hĩs, dum tamen non dicat se velle solvere fideicommissum. Si nũ constituat se velle dare, & postea decedat antequã det hæres suus, tenetur dare fideicommissario, sed econtra si fideicõmissarius decedat antequã hæres instituat se ei dare ad hæredem suum nihil transmittit, quia est cõditionale, antequã hæres constituat se ei dare, & cõditionalia legata vel fideicommissa non transeunt ad hĩdem legatarij, vel fideicõmissarij ante condõnẽ impletã. Tertiũ est tale. Lego Seio x. si Titius hĩs meus voluerit, & legatum non debetur. Quartũ est tale. Si Titius hĩs meus fuerit tale arbitratus, lego Titio decẽ, vel det Seio decẽ, & quidem legatũ debetur: quia non videor ego testator cõmittisse legatum in meram voluntatẽ hæredis mei, sed quasi in voluntatẽ alicuius boni viri. Et idem est, si ita dixi, si hĩs meus putauerit, volo, & det Seio x. vel ita, si hĩs meus existimauerit, volo, quod det Seio decem, vel ita. si fuerit visum, vel videbitur hæredi meo vtile, volo quod det Seio decem. Quid si ita dixi. ego testator lego Titio decem, si te Seium hĩdem meum meruerit, nõquid debetur fideicõmissũ? Et dic. & sic, si modò possit probare fideicõmissarius se taliter meritum hæredi, & bonus vir statet contentus. Item, quid si ita dixi. lego Titio decem, si te Seium hæredem meum non offenderit? certè debetur fideicõmissum, si fideicommissarius & debet similiter se taliter esse meritũ dicto hæredi, quòd bonus vir & non infestus staret contentus. h. d. vsque ad §. hæc verba. Vtile. Nolnerit.] id est, si voluerit. Accur.
o *Exigit*.] quod semel velit: nam sufficiet se mel velle.
p *Noluisse*.] no. sufficit semel voluisse. sic ff. de aq. plu. arc. l. in diem. & ff. quotum lega. l. 1. §. prodest. sed contra. ff. de ver. obli. l. si quis stipula. Solut. vt no. su. tit. ff. l. statuliberum. §. fin. & facit inf. proxi. §.
q *Hoc autem*.] idem in legato libertatis, vt inf. de manu. testam. l. seruus. & sic habet dilationem.
r *Tractum habet*.] i. conditionale est.
s *Dederit*] id est. dare voluerit. & sic est econtra. infra. de verborũ obligationib. l. centesimis. §. si ita, vbi hæres non dat. sed ibi in stipulatione, vel expone hic dederit, dare tamen voluit: quia dixit hoc, vel aliter constat de eius voluntate & sic concordat l. illa.
t *Ipsius*] hæredis.
u *Præstat*.] & statim.
x *Dubium est*] No. diem incertum, esse conditionem.
y *Decessisse*] alias defecisse. vnde legatum est factũ caducũ, vt C. de cad. toll. l. fin autem. dies enim incertus est conditio, vt ff. de cond. & demonstra. l. dies. & su. tit. 2. l. talis. Azo. Item huic. §. & præceden. est contra. sup. tit. 2. l. senatus. §. legatum. Sol. vt ibi.
z *Quanquam*] no. ex isto. §. expressa nocere. Item no. differentiam inter si. & cum.
a *Voluerit*] tu hæres. i. si tu non vis, non debetur. jvt su. tit. 2. l. Senatus. §. legatum.
b *Plenum*] alias ad plenum. Accur.
c *Arbitrium*.] sed q̃ est dria inter primum, & sũm casum. Rñ. quia in primo libera volũtati hĩdis cõmittit. & licet ille stoti iustũ appareat, tñ hĩdi quittit ex tã libera volũtate in

a *Exemplum*] quod dicitur scheda, vt C. de fide instr. l. contractus, & etiam i mbreuiatura in vulgari.
b *Non valet*] vt su. de cod. l. 1. & de test. l. ex ea scriptura, & inf. de secun. tab. l. 1. §. si quis in duobus, in fi. §.
c *Suam*] i. sui. est etgo cõmendare. i. laudare. iic C. de fideic. lib. l. ex illa, & su. mã. l. ũ verò non remunerandi. §. cum quidam, & hic qñque, prod eponere. vt inf. de verb. sig. l. commendare, & sup. depos. l. Lucius.
d *Cum ita*] testator instituit tres hæredes: vnum rogauit restituere suam partem Titio acceptis centum à cohæredibus.
e F. *decommissum*.] quantitatis.
f *Ab hærede*] vnà cũ eo instituto.
g *Percepit*.] quantitatem. Accur.
h *Portionem*] hæreditatis. Accur.
i *Et sane*.] modò respõdet repetendo quæstionem.
k *Accepta certa*.] vel à cohæredibus, vt su. vel à fideicommissario.
l *Præstare quantitatem*.] hic fideicommissum quantitatis valet si fideicommissarius hoc velit. non autem cogitur inuitus: nisi tam quid aliud ex testõ percepit. & sic potest solui contrarium. inf. ad Treb. l. facta. §. rescripto. & aliud. ff. ad legẽ falc. l. in tõne. §. tam etsi. ibi. quo loco, &c. vel dic. vt ibi. Item arg. ff. sup. tit. 1. l. fin. §. 1. Sed ibi, vt esset pretium, fuit tanta quantitas, & ideo non statuei si plus valeat tempore mortis.
m. *Fundi*.] certæ, & certus. alias non valeret. vt su. de iure do. Item post. 4. gener. & facit supra. 1. l. peto in prine. Sed arg. contra su. de otti. pręti. l. sæpe.
n *Si fidecommissum*.] CASVS. Hic loquitur principaliter in quatuor generibus legatorum. Primum est tale. Titio decẽ dari volo, nisi Seius hĩs meus noluerit, istud certè fideicõmissum est condõnale & exigit primam voluntatem hĩdis, vnde si semel placuit hæreditale dictum fideicommissum, necesse habebit dare, & voluntatem mutare non poterit in pĩ iudicio fideicõmissi. Secundum est tale. Lego Titio x. cũ voluerit Seius hĩs meus, & istud fideicõmissum exigit primam hæredis voluntatem sicut & superius, & dĩ hĩc dilationem, donec viuat hĩs, dum tamen non dicat se velle solvere fideicommissum. Si nũ constituat se velle dare, & postea decedat antequã det hæres suus, tenetur dare fideicommissario, sed econtra si fideicõmissarius decedat antequã hæres instituat se ei dare ad hæredem suum nihil transmittit, quia est cõditionale, antequã hæres constituat se ei dare, & cõditionalia legata vel fideicommissa non transeunt ad hĩdem legatarij, vel fideicõmissarij ante condõnẽ impletã. Tertiũ est tale. Lego Seio x. si Titius hĩs meus voluerit, & legatum non debetur. Quartũ est tale. Si Titius hĩs meus fuerit tale arbitratus, lego Titio decẽ, vel det Seio decẽ, & quidem legatũ debetur: quia non videor ego testator cõmittisse legatum in meram voluntatẽ hæredis mei, sed quasi in voluntatẽ alicuius boni viri. Et idem est, si ita dixi, si hĩs meus putauerit, volo, & det Seio x. vel ita, si hĩs meus existimauerit, volo, quod det Seio decem, vel ita. si fuerit visum, vel videbitur hæredi meo vtile, volo quod det Seio decem. Quid si ita dixi. ego testator lego Titio decem, si te Seium hĩdem meum meruerit, nõquid debetur fideicõmissũ? Et dic. & sic, si modò possit probare fideicõmissarius se taliter meritum hæredi, & bonus vir statet contentus. Item, quid si ita dixi. lego Titio decem, si te Seium hæredem meum non offenderit? certè debetur fideicõmissum, si fideicommissarius & debet similiter se taliter esse meritũ dicto hæredi, quòd bonus vir & non infestus staret contentus. h. d. vsque ad §. hæc verba. Vtile. Nolnerit.] id est, si voluerit. Accur.
o *Exigit*.] quod semel velit: nam sufficiet se mel velle.
p *Noluisse*.] no. sufficit semel voluisse. sic ff. de aq. plu. arc. l. in diem. & ff. quotum lega. l. 1. §. prodest. sed contra. ff. de ver. obli. l. si quis stipula. Solut. vt no. su. tit. ff. l. statuliberum. §. fin. & facit inf. proxi. §.
q *Hoc autem*.] idem in legato libertatis, vt inf. de manu. testam. l. seruus. & sic habet dilationem.
r *Tractum habet*.] i. conditionale est.
s *Dederit*] id est. dare voluerit. & sic est econtra. infra. de verborũ obligationib. l. centesimis. §. si ita, vbi hæres non dat. sed ibi in stipulatione, vel expone hic dederit, dare tamen voluit: quia dixit hoc, vel aliter constat de eius voluntate & sic concordat l. illa.
t *Ipsius*] hæredis.
u *Præstat*.] & statim.
x *Dubium est*] No. diem incertum, esse conditionem.
y *Decessisse*] alias defecisse. vnde legatum est factũ caducũ, vt C. de cad. toll. l. fin autem. dies enim incertus est conditio, vt ff. de cond. & demonstra. l. dies. & su. tit. 2. l. talis. Azo. Item huic. §. & præceden. est contra. sup. tit. 2. l. senatus. §. legatum. Sol. vt ibi.
z *Quanquam*] no. ex isto. §. expressa nocere. Item no. differentiam inter si. & cum.
a *Voluerit*] tu hæres. i. si tu non vis, non debetur. jvt su. tit. 2. l. Senatus. §. legatum.
b *Plenum*] alias ad plenum. Accur.
c *Arbitrium*.] sed q̃ est dria inter primum, & sũm casum. Rñ. quia in primo libera volũtati hĩdis cõmittit. & licet ille stoti iustũ appareat, tñ hĩdi quittit ex tã libera volũtate in

interpretari

* Inquantum iste testator videtur sentire, quòd haberi debeat absoluti conditionẽ inducũt, limitabis per l. 1. & ibi Bald. C. qñ licet ab empt. dist. de quo vide in l. ab emptione. & ibi bona glo. in ver. restituatis supra d. pac. & de intell. huius text. vide Io. Hannib. in Rub. ff. num. 13.
1 † Fl. præcepit.
2 † Fl. rogatur.
3 † F. deest, scilicet.
4 † Fl. petet.
5 † F hæredis dicendi noluisse.
6 † Legatum dixit pro fideicommisso.

terpretari æquum Iniquum, & iniquum æquũ, quod est absurdum. At in secundo casu solũ permittitur, vt æquum videatur an sit æquũ: quod si est, non permittitur hîc aliter interpretari ſſm R. vt hic. & sic no. expressa nocere: vt ff. de pd. & demen. l. nonnunquã. Item no. dicam inter si, & cum, & sic est ff. de condi. inde. l. qui promisit. Sol. ibi. Item contra. ff. de in. l. Venatus. ff. de legatis. Sol. vt ibi.

a *Viro bono*] sic ff. de teb dub. l. vtrũ. §. cũ ita, & de minor. l. sed si vnius. §. ait prætor. & de fideicom. lib. l. fideicommissa.

b *Virum*] No. arbitrium & æstimationem alicuius electi reduc. ad arbitrium boni viri.

c *Æquè debebitur*] nã æquipollẽt hęc duo: vt ff. de in. l. quidã. & l. cum pater. ff. de rogo.

¶ *Hæc verba*] CASVS Titium filium meũ, qui & ipse habebat duos filios, mihi hîdem institui, & cum essent in hæreditate mea prædia, ita fui locutus in eo testõ d. filio meo Te fili rogo vt prædia, quæ ad te peruenerint de hîditate mea, pro tua diligentia diligas, & curam eorũ agas vt possint ad filios tuos peruenire. me testatore mortuo d. meus filius instituit sibi hæredes d. suos filios. & quosdã extraneos, & decessit. nunc petunt d. filij sui ante partem dicta prædia ex testõ meo, qui etam eorũ auus: quæritur vtrum possint? Et vĩ q nõ, quia d. verba quæ dixi ad filium meũ, magis vĩr importare consiliũ à me datum filio meo de supradictis prædijs, quã necessitatem dandi fideicommissi filijs filij mei. inspecta tñ voluntate mea potius, quàm verbis, dicendum est dictos filios filij mei posse habere ante partem d. prædia. Viuia.

d *Continere*] s. inspecta potius mente testatoris, quàm ipsius verbis, & sic nõ obst. ff. eo. l. pẽ. §. pen. & est sic ff. iii. l. vnũ. §. fi. & ff. ca. l. i. §. si quis ita. & ff. eo. l. Pamphilo. in prin. Acc.

¶ *Si filio*] CASVS. Mæuius instituit sibi hæredem Titium habentẽ filiũ Caiũ, & in d. testõ reliquit Mæuius per fideicõmissum à d. Titio hærede centũ Caio filio prędicti Titij. quæritur qũ Caius filius Titij hæredis possit petere d. fideicõmissum? Et certè siue efficiatur sui iuris Caius p mortẽ Titij patris sui, siue alio modo, potest petere fideicõmissum prædictũ. & nõ ante. & hoc est verum, siue Mæuius testator dixit expressè, q Titius hæres daret fideicõmissum Caio filio suo, cũ sui iuris esset Caius. vel morte patris, vel alio modo. siue tacitè intelligi possit, q Mæuius habuit illã voluntatem puta quia dixit Mæuius testator. volo vt tu hæres Titius relinquas, centum Caio filio tuo. vel quia dixit, volo Caium habere centum. vel volo ad eum pertinere. Viuia.

e *Si filio*] pater fuit institutus ab extraneo, & filio substituti legatum relictum.

f *Non sic ita*] scilicet expressum.

g *Intelligi possit*] scilicet ex mente.

h *Efficiatur*] ex morte testatoris: & facit ff. eo. l. si legatarius. ff. si. cum concordantijs.

hæredi dedit, sed quasi viro bono[a] commissum relictum. Proinde si ita sit fideicõmissum relictũ, Illi, si meruerit, 1† olino fideicommissum debebitur, si modo meritum, 2† apud virũ[b] bonum collocare fideicommissarius potuit. Et si ita sit, Si te non offenderit, æquè debebitur: [c] nec poterit hæres causari non esse eum 3† meritum, si alius vir bonus, & non infensus 4† meritum potuit admittere.

Verbum peruenire inducit fideicommissum. Bar.

¶ Hęc verba, *Te fili rogo, vt prædia, quæ ad te peruenerit, pro tua diligentia diligas, & curam eorum agas, vt possint ad filios tuos peruenire. licet non satis exprimant fideicõmissum, sed magis consilium: quã necessitatẽ relinquẽdi: tñ ea prædia in nepotibus post mortẽ patris eorũ vim fideicõmissi videntur continere. [d]

A patre potest relinqui filio, si verba sapiant quoquo modo, vt fideicommissum in tempus existentiæ sui iuris videatur dilatum. h. d. Bart.

¶ Si filio, [e] à patre hærede instituto, fideicõmissum relictũ fuerit: & si verbis* nõ sit ita [f] relictum, Cum pater moreretur, sed intelligi [g] hoc possit: puta, quia sic relictum est, vt relinquat filio; vel, Volo eum habere: vel, Volo ad eũ pertinere, defendetur, in id tempus fideicommissum relictum esse, 5† quo sui iuris filius efficiatur. [h]

Non refert quid ex equipollentibus fiat Bar.

¶ Si cui * ita fuerit fideicommissum relictũ, Si morte patris sui iuris effectus fuerit, & ẽmãcipatione sui iuris factus sit: non videbitur i defecisse conditio: 6† sed & cum mors patri contingat, quasi existente conditione ad fideicommissum admittetur. [k]

In alienatione rei legatæ distinguitur, an testator alienauerit ex necessitate, aut voluntate. In actione autem debiti non fit ista distinctio, sed hæres semper probat testatorẽ exegisse debitum animo adimendi legatum. hoc dicit vsque ad §. si quis illicitè.

¶ Si rem suam testator alicui 7† legauerit, eamque necessitate l vrgente alienauerit, Metianus putat [8] † fideicommissum peti posse: nisi probetur adimere ei testatorẽ voluisse. Quod si pater. §. pẽ. ff. eo. dum modo. sicut in casu proposito. de test. lib. 6. & de inel. huius text. vide Mari. Soz. in l. cũ filio. mu. 29. de lega. 1.

¶ *Si rem suam*] CASVS. Legauit Titio equum meum. postea antequam moreretur, fui effectus pauper: & propter necessitatem cum alienaui in aliũ. postea decessi. venit Titius ad hæredes meos, & petit dictũ equum, vel iustam æstimationem equi. nunquid potest? Et dicitur quod sic. nisi hęredes mei probent, ideo me alienasse equum, quia volebam ei adimere dictum legatum, siue fideicommissum. Sed pone quod legauit eidẽ Titio illud quod debebat mihi Seius: qui quidem debebat mihi decem: & postea ex necessitate exegi dicta decem a Seio prædicto: & non probant hæredes mei quod exegerim, quasi vellem extinguere fideicommissum. Cenè deberent hęredes mei dicta decẽ Titio, cui legaueram nomen de dictis decem, nisi quia interest huius legati, & superioris, id est, differentia est inter hoc legatum, & superius de equo. vnde ideo quia interest non debebunt hæredes, & est ratio quare non: quia in hoc legato nominis exinguitur ipsa substantia debiti cũ exigo ego testator a debitore. in legato autem superiori de equo, durat equus, quamuis sit alienatus per me testatorẽ. sed ecce si dicta decẽ quæ exegi à Seio debitore, cum nomẽ eorum legassem Titio, posui in depositio, & non expedit, quia tunc nec. è poterit petere Titius & multo magis si ea no exegi à dicto meo debitore, sed ipse debitor ipsorũ ea mihi obtulit: quia hoc casu potius non a. ep. re ea decem, cum ipse debitor ea mihi offerret: sed & si pars m d ctorum decem quæ exegi a dicto meo debitore, vel q. ipse mihi obtulit, posui in depositio, & de alia parte emi prædium, adhuc potest petere Titius fideicommissum de decem. Viuia.

i *Non videbitur*] scilicet proculdubio. nam & ante exitit, vt dixi, & pro hoc optimè ff. de dona. inter vir. & vxor. l. sed & mortis. §. 1. & ar. contra, ff. de cap. l. in bello. §. si quis seruum.

¶ *Si rem suam*] CASVS Legauit Titio equum meum. postea antequam moreretur, fui effectus pauper: & propter necessitatem cum alienaui in aliũ. postea decessi. venit Titius ad hæredes meos, & petit dictũ equum, vel iustam æstimationem equi. nunquid potest? Et dicitur quod sic. nisi hęredes mei probent, ideo me alienasse equum, quia volebam ei adimere dictum legatum, siue fideicommissum. Sed pone quod legauit eidẽ Titio illud quod debebat mihi Seius: qui quidem debebat mihi decem: & postea ex necessitate exegi dicta decem a Seio prædicto: & non probant hæredes mei quod exegerim, quasi vellem extinguere fideicommissum. Cenè deberent hęredes mei dicta decẽ Titio, cui legaueram nomen de dictis decem, nisi quia interest huius legati, & superioris, id est, differentia est inter hoc legatum, & superius de equo. vnde ideo quia interest non debebunt hæredes, & est ratio quare non: quia in hoc legato nominis exinguitur ipsa substantia debiti cũ exigo ego testator a debitore. in legato autem superiori de equo, durat equus, quamuis sit alienatus per me testatorẽ. sed ecce si dicta decẽ quæ exegi à Seio debitore, cum nomẽ eorum legassem Titio, posui in depositio, & non expedit, quia tunc nec. è poterit petere Titius & multo magis si ea no exegi à dicto meo debitore, sed ipse debitor ipsorũ ea mihi obtulit: quia hoc casu potius non a. ep. re ea decem, cum ipse debitor ea mihi offerret: sed & si pars m d ctorum decem quæ exegi a dicto meo debitore, vel q. ipse mihi obtulit, posui in depositio, & de alia parte emi prædium, adhuc potest petere Titius fideicommissum de decem. Viuia.

l *Nec fuerat*] scilicet familiaris: vt C. de re cin. vẽd. nõ idcirco. vel quia erat scriptura: vt ff. de rer. vẽd. item si verbera ff.

1† Fl. si temeruerit. aliàs demeruerit.

a † Flor. quasi.

2† Fl. de eo. esse.

3† Fl. deest. eum

4† aliàs, infectus.

* de sensu huius §. vi. Fort. Gar. in l. Gallus. §. & quid si tñ. num. 63. de libe. & posthu.

* Concor. d. si pater. §. pẽ. ff. eo.

5† Fl. de eo. esse.

* de intel. huius §. vi. Fort. Gar. in l. Gallus. §. & qd si tñ. nu. 59. de liber. & posthu. & Alci. li. 3. de ver. signif. quo loco de cõditione necessaria ad casum simile producẽda tractat. & cũ hoc respõso pulchrè conciliat. l. fi mater. C. de inst. & substit.

6† Fl. nõ videri defeciſſe cõditionẽ.

7† Fl. deest, alicui.

8† Fl. deest, Metianus putat.

si quis aliud si ex voluntate: & ff. de adi. lega. l. rem legatã. & arg. ff. de fideic. libe. l. cum fideicommissa.

a *Probationem*] uo. probationem mutatæ voluntatis hæredi incumbere.

b *Exigenda*] sc. nunc. Sed cõtra tunc oportet probari à legatario, cum sponte res fuisset alienata: vt ff. de adi. leg. l. cum seruus. & facit Inst. eo. §. rem suam. & ff. de probat. 3 & l. eum.

c *Forte*] philosophi cum temperamẽtum est. verè enim nõ interest: vt subiicit hic. & dic interest, scilicet inter hæc. secundum literam Pisanam.

d *Substantia debiti*] ex hac differentia oportet hic legatariũ probare vt hic. & supra tit. 2 l. non quocũque. §. qui Caium. & l. si sic. §. 1. in fi. & l. Lucius. 1. respon. & l. cum pater. §. filia, & infrà de au. & arg. lega. l. Seia. in fi. & ff. de lib. lega. l. non solum. §. liberatio. quod secus est in superiori casu, vbi hæres probat. e *Exegisset*] à sponte soluente. & sic impropriè, vt sequitur.

f *Pro deposito*] aliud si pro depositio non habuisset, vt modo notaui per plures leges. Et no. hic qualiter probetur al. perseuerãtia, non ergo, &c. Accur. g *Exegerat*] no. ergo exigere. idest ab inuito extorquere. sic infra. quæ in fraudẽ credi. l. pupillus. Item contra ff. tit. 1. l. si Titius. Sed. ibi.

h *Non accipere*] scilicet rationabiliter, cũ videntur velle curare dãs debitorẽ. Nã qui accipit mutuum, seruus est fœneratoris: vt C. de noua. l. 3. & ad hoc ff. de fol. l. si debitor. Acc.

i *Admittemus*] scilicet valere fideicommissum.

k *Non hoc animo*] & hoc probatur per hoc, q habuit eã in depositũ. vel alio modo. Et no. q quidam habent cancellatũ hũc versum, & si ex hac, &c. & facit ff. de adi. leg. l. pater.

¶ *Si quis illicite*] CASVS. Ad huius §. intelligentiã no. quod senatusconsultũ factum Auiola. & Pansa consulibus existentibus vetat, quod aliquis nõ leget colũnas, vel marmora de domibus: vt ff. de leg. 1. l. cetera. §. 1. quid ergo, si ego feci domum in publico loco: vel in alio loco vetito: quam quidem oportet me destruere: vt ff. ne quid in loco publico. l. 1. & 2. nunquid potero ex ea domo legare marmora vel colũnas, non obstante dicto senatusconsulto? Et dicitur quòd fit. Vi. l *Iubent*] vt in loco publico: vt ff. ne quid in loco pub. l. 1. in prin. & l. fi. vel contra ff. fini regun. l. fi.

m *Ex eo*] ædificio illicito. puta vnam columnam: secus in licito: vt ff. tit. 2. l. cæteris. & l. filiusfa. §. hæres, & facit infrà eodem, l. nutu. §. 2.

n *Impedimento*] huic legato columnæ.

¶ *Si hares*] CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & iussi ei, q mutuaret Seio amico meo centum vsque ad sex menses, pro duob. denarijs libra quolibet mense, cum alij vsurarij mutuarent ad sex denarios libram. Certè valet tale fideic. & putauit Metianus q deberet dare fideiussores hæredi de dictis centum reddendis ei in termino: sed non est verum: imò nudam tantum cautionem. Viuia.

o *Vtile*] vt ff. tit. 2. l. si seruus legatus. §. fi.

p *Idonee*] sc. cũ fideiuss. vel pign. vt ff. man. l. si mandatã. §. fi.

q *Cautionem*] sc. talem. vt dixi. s. nuda sic. vt ff. de iudi. l. omnibus. Accur.

¶ *Si seruo*] CASVS. Seruo Titij legaui militiã meam. volui. n. quod d. seruus Titij staret ad quoddam meũ castrũ pro milite, & haberet quolibet die 5 solidos pone. quã quidẽ militiã seruus habere nõ pot. vt datur intelligi in fi. huius. Modo quæritur, an Titio dñeæ quiratur d. legatum? Et distinguitur. aut ego testor seruũ esse seruũ cũ legaui militiã: aut ignorauit. Primo casu debetur legatũ: sed qa seruus non pot habere militiã. vt dictũ est, datur dño eius æstimatio militiæ. Secũdo casu non valet legatũ aliquo modo. & est rõ in hoc secundo casu, qa nõ est verisimile, qd ego testor reliquissem seruo militiã. si sciuissem eũ esse seruũ. quãuis cũ sciui eũ esse seruum ipse quo legaui ei militiã, valeat legatũ quantum ad æstimationẽ militiæ dandã dño serui, vt dictũ est in ipso casu. ex his autem quæ dicta sunt in d. primo casu, illud potes colligere, q cum aliquid relinquitur alicui per fideicommissum, vel per legatum, illud præstandũ est, quod relictum est, si potest præstari. aliàs æstimatio est præstãda. Vide *Mutina*] quam seruos habere fuerat inuisitatum, non tamen iure aut natura vetitum penitus, secundum R. vel fortè de iure est vetitum: vt C. qui mili. non possit. super seruis. per totum.

s *Deberi*] huic enim relicto talis inest natura, vt ff. tit. 3. l. mortuo. §. 1. R.

t *Denegari*] sed hæc militia posset legari ei libero: ergo ei seruo. vt ff. tit. 3. l. debitor. §. seruo. quæ est cõtra. Sed dic non oẽ: sed nec id quod ratione rei legatæ, vel personæ legatarij impeditur, potest legari libero. & seruo, & quod impeditur, nec vni nec alteri. hic aũ, non rei, personæ vel ratione impeditur omne legatũ: sed ex coniectura mentis defuncti præsumitur. nã, qũ non consueuerunt serui militiam habere. si scisset seruũ, nil ei relicturus esset testator. nã & aliàs ex legatarij vsu. & scientia testatoris voluntas colligit, vt ff. de vsu & habi. l. plenũ. §. sed si pecoris, & §. equitij. & ff. de leg. 1. l. si seruus plurib. §. fi. & de iudi. l. sed & si fuscepit. §. 1. & §. 2.

u *Non reliquisset*] hoc enim hic præsumitur, sicut in re aliena legata, & in substitutione seruo instituto hæredi vulgariter facta aliud voluisse eum præsumitur. vt C. eod. l. cum alienam, & ff. de hære. insti. l. pater filio.

x *Apparet*] No. rem legatam præstari debere: quæ si præstari non potest, eius æstimatio præstetur à legatario.

y *Præstari nõ potest*] huic ergo minimè est inhærẽdũ. difficultatis. n. & nõ impossibilitatis respectu hoc nõ posse dicitur ia

*Facit ca. 2. cum gl. super verbo, mortis. in me. ibi. & qui voluntatẽ. extra, de his, q ui. met. cau.

3† Fl. constantia.

3† alias deest nõ.

2† Flo. ex hac parte.

4† Flo. an fideicommissum re inquere ex eo q possit.

*Nã quod necessario destruendũ est, nõ est in eius destructione necessaria authoritas superioris: vt extra ff. de elec. c. venerabilẽ cum glo. super verbo, venire l. in. 3† Fl. deest. si. 6† Fl. deest. esse.

7† scire pro. scium. scilicet testator.

*Quòd rursus verificetur de duab. vicibus vide in l. 1. §. si cui. ff. vi lega. no mine. ca. & Baz. in l. eũ qui. ff. de ver. oblig.

vt in re aliena legata, q̃ dñs non vult vendere. cæterum iũ re, naturave relicto resistente nihil oĩno dabitur. vt in mancipio ortodoxo hæretico. & ĩ fũdo Martio. & homine libero relictis dĩ, vt ſ. ti. x. Lapud Iulianũ. §. fi. & l cætera. & distingue. vt ibi no. Il. ſed ſi res. & facit ĩ. de au. & arg. leg. l. Titia. §. i. & ſ. tit. x. l. filiusfam. §. 4. & inſ. de verb. obl. l. multum.

¶ *Si quis decem*] CASVS. Legauit x. Titio ab hĩde meo, & ita dixit ſi Titius pdiderit d. x. rurſus lego ei x. mõ q̃ritur hic de trib. Primũ, vtrũ valeat *ſm* legatum? Sm̃ eſt, vtrũ hæres meus poſſit exigere à Titio legatario cautionem, vt ipſe legatarius faciat ſalua x. quæ primò ei ſoluuntur: ita, q̃ hæres non teneatur ad præſtanda amplius decem? Tertiũ eſt, ſi Titius legatarius pdiderit bis, vel ter, vel quater dicta x. an hæres teneatur ſemper dare alia decem? Et iuriſconſultus tñ de: ad *ſm*, & tertium: per quam reſponſionẽ colligitur tñ ſio primi, & dicit, quod hæres non põt exigere x nec dictã cautionem à legatario Item dicit, quod ſi legatarius vltra ſemel perdiderit x. nõ tenetur ei iterum dare hæres. colligitur ergo tñ ſio primi, i. q̃ ſi ſemel perdiderit x. legatarius, alia decem ei hæres dare non tenetur amplius. Viu.

rebatur, an ſequens fideicommiſſum valeat, vel an exigere hæres debeat cautionem[a] ſalua fore decem, ne cogatur ad præſtationem, & an ſi ſæpius perdidiſſet, ſæpius ei ſarciretur fideicommiſſum? [b]Diuus Pius reſcripſit, neq; cautionẽ exigendam, [c]& non amplius, qua ſemel [d] poſt, quam perdidiſſet, præſtandũ. non enim onerandus eſt hęres, vt in infinitum [e] * quoties perdiderit, reſtituere ei tantundem debeat, ſed vt per fideicõmiſſũ poſterius duplicata ei [1] † legata videantur: nec amplius ad periculum hęredis pertineat, ſi quid poſtea is conſumpſerit, exoluto, & poſtenore fideicommiſſo.

Fideicommiſſum relictum animo compenſandi, petitionem non inducit. Bar.

¶ Item ſi quis certam quãtitatem cui [f] reliquerit, & addiderit facilius hãc ſummã poſſe [g] compenſari, cum debitor ſit fideicõmiſſarius ex cauſa hæreditatis Caij [h]Seij, nec velit ille adire hęreditatẽ Caij Seij, ſed petat fideicõmiſſũ: Imperator noſter * contra voluntatem [i] teſtantis eum pœne fideicommiſſũ [k] reſcripſit, cum in fideicommiſſis præcipuè ſpectanda ſeruandaq; ſit teſtatoris voluntas. [l]

¶ Plerunq; [m] euenit multorum intereſſe id, quod relinquitur, verum teſtatorẽ vnius voluiſſe honorẽ debitũ, [o2]† hęc eſt ſnia Marcelli veriſſima. [p]Sic. n. [3]† euenit, vt interdũ ſi pluribus [q] teſtator honorẽ habere voluit, & de pluribus ſenſit, quamnis vnũ legatum ſit; tñ ad perſecutionem eius [r] plures admittãtur: vtputa ſi x. fuerunt eiuſdem [ſ] rei † ſtipulandi, [u]& hæres. vel fidei commiſſarius rogatus eſt, [x]vt eis ſolueret. hic enim ſi [4] † omnium [y] intereſt, & de omnibus [z] ſenſit teſtator, fideicommiſſum relictum omnes petere poterunt. Sed vtrum in partem agent, [a] an in ſolidũ, vi-

] *Voluntas*] vt ſ. tit. x. l. penno. & j. de ſupel. lega. l. Labeo. & j. de auro. & arg. lega. l. Quintus.

¶ *Plerunque euenit*] CASVS. Hic. §. dicit ponit tres casus. In prima nõ ponit exẽplã in lẽga tic. Prima eſt talis Põt eſſe. q̃ multorũ intereſt nõne. q̃d dictũ eſt à teſtatore, & tñ vnus tm̃ hẽt actionẽ, eo. q̃d teſtõr eũ tibiũ honorare voluit. & potes ſi vis ponere exẽplũ. q̃n duo nõ ſocij promiſerunt cẽtũ in ſolidũ teſtõri & ipſe legauit vni eorũ libertatẽ. Quis em̃ interſit alterius, vt ambo liberentur, tñ non liberabitur, niſi illi cui lega. a eſt libertas. & liberabitur per pactum. & non per acceptilationem, ad hoc, vt liberatio non prosit alij. vt j. de lib. lega. l. 4. §. 1. Secunda regula eſt eã ad primam. Põt. n. eſſe. q̃d vnum eſt legatum à teſtatore relictum. & tñ plures ad illud admittuntur: eo. quod teſtõr plures voluit honorare. & ponitur in lra tale exemplũ.

* Nã infinitas vitatur & cõcor. cauſã multis. extra de reſcrip. li. 6.

2 † Flor. tius.

* Infinitas vitanda eſt. dictũ eſt 7. ad tex. & vi. Ang. i addit. ad trac. Aeg. de teſt. n. 12. Cæpo. de ſeruit. verb. prędi. c. §. nu. 17. & eſt canonib. inimica. ca. q̃m in tãtum. de ſpb. in 6.

* Sed arg. cõtra j. de fideiuſſ. l. ſi ita ſtipulatus à Seio. & ſup. de in lit. iur. l. videamus. §. iurare. & in Auth. de non alie. § ſancimus. col. 2. ibi in quo optima mẽſura. &c. & ſup. de eden. l. veluti. §. hæc vox. Azo.

3 † Flor. tius.

Doct. in l. 3. C. de rẽ. quæ p eo qd inter.

4 † Fl. deeſt. &.

Ego & Titius ſtipulati ſuimus ſ. ſolidũ à Seio nobis dari. Stichũ. poſtea Cornelius fecit teſtm̃, & petij ab hĩde meo. vt daret mihi. & Titio d. Stichũ debitũ nobis à Seio. quãuis. n. vnũ. i. vni[b] hĩdis Stichi ſit legatũ: ñ Seius. & Titius admittentur ad petitionẽ ipſius. & prout cuiuſq; noſtrum interẽ. tm̃ ex dicto legato conſequemur. Quid ſi ego petij totum Stichum ab hĩde Cornelii. & litem ſecum fui conteſtatus? certè totum dẽt mihi ſoluere. cum tñ caueam ei. quod defendam eum à Titio collegatario meo & hæc ſunt vera. ſine ego. & Titius meus collegatarius eramus ſocij. ſiue non. & q̃d dixi in hęrede Cornelij rogato à Cornelio, vt daret mihi. & Titio Stichum nobis debitũ à Seio. idẽ eſt ſi Cornelius dictũ Stichũ alicui per fideicommiſſum reliquiſſet, & dictum fideicommiſſarium rogaſſet de dando mihi Titio dictum Stichum. Viuianus.

a *Cautionem*] à legatario.
b *Fideicommiſſum*] ſcilicet legatario.
c *Exigendam*] ideſt non exiget hęres cautionem.
d *Quam ſemel*] contra ſ. qui. mo. vius ſit. amit. l. ſicut. ſed ibi dixi, quoties. ſed hic dixit rurſus Itẽ no. ſuprà i. ſemel ſolui, & q̃nque non. vt no. C. de iu. delib. l. fi. §. ſed quia. Item no contra infinitatem. ſic infra de dam. iniuſte. l. qui bona. §. fin. & ſup. de arbi. l. non diſtinguemus. §. quæſitum. & inſ. de re iudi. l. à diuo §. ſed ſi emptor. & C. de ſacroſ. eccle. l. fi. §. ſed ne. & ſ. oro ſocia. l. ſi ſocius pro filia. §. quod ſi ſalua. & j. vt ne. & ſ. oro ſocia. l. ſi ſocius pro filia. §. quod ſi ſalua. & j. vt leg. no. ca. l. 1. §. ſi cui. Sed
e *Infinitatem*] No. infinitatem vitandam. *
¶ *Item ſi quis*] CASVS. Cũ Cornelius peteret exiſtere hęres ab inteſtato Caio Seio. qui Caius Seius fuerat debitor Titij in decẽ ex aliqua cauſa. & ita Cornelius propter dictã hæreditatẽ eſt debitor Titij in dictis decẽ, ſi eam adeat: hic Titius fecit teſtamentum. & inſtituit ſibi Martinum hæredẽ. & legauit dicto Corachio decẽ. & ita ſubiunxit: tu Martinus hæres poteris facile cõpenſare hæc decem cum Cornelio. qui. vt dictum eſt. dẽt mihi decem propter hæreditatẽ Caij Seij: poſtea Cornelius noluit adire hęreditatẽ Caij Seij ſed volebat fideicõmiſſum de decẽ ſibi à Titio prędicto relictũ: quæritur. nunquid poſſit habere? Et dicitur. q̃ non. quia videtur eſſe contra voluntatem teſtatoris. quæ præcipuè ſeruanda eſt in fideicom. Viu.
f *Cui*] ideſt alicui.
g *Poſſe*] No. facilius compenſamus. quam ſoluimus.
h *Caij*] quia Caius inſtituit fideicommiſſarium. qui Caius fuerat debitor teſtatoris ſecundi.
i *Voluntatem*] tacitam. quaſi ſub hac conditione legauerat. ſi ille Caio Seio fuerit hæres. & cõpenſauerit. Facilius. n. remittimus. quæ ſperamus. quam demus. quæ poſſidemus. ſic ſup. de leg. 3. l. vnum ex. §. ſi rem. & facit inſ. tit. 1. l. 1.
k *Fideicommiſſum*] No. in fideicommiſſi præcipuè ſpectanda. ſeruandaque eſt teſtatoris voluntas.
l *Voluntas*] vt ſ. tit. x. l. penno. & j. de ſupel. lega. l. Labeo. & j. de auro. & arg. lega. l. Quintus.
m *Plerunque euenit*] CASVS. Hic. §. dicit ponit tres casus. In prima nõ ponit exẽplã in lẽga tic. Prima eſt talis Põt eſſe. q̃ multorũ intereſt nõne. q̃d dictũ eſt à teſtatore, & tñ vnus tm̃ hẽt actionẽ, eo. q̃d teſtõr eũ tibiũ honorare voluit. & potes ſi vis ponere exẽplũ. q̃n duo nõ ſocij promiſerunt cẽtũ in ſolidũ teſtõri & ipſe legauit vni eorũ libertatẽ. Quis em̃ interſit alterius, vt ambo liberentur, tñ non liberabitur, niſi illi cui lega. a eſt libertas. & liberabitur per pactum. & non per acceptilationem, ad hoc, vt liberatio non prosit alij. vt j. de lib. lega. l. 4. §. 1. Secunda regula eſt eã ad primam. Põt. n. eſſe. q̃d vnum eſt legatum à teſtatore relictum. & tñ plures ad illud admittuntur: eo. quod teſtõr plures voluit honorare, & ponitur in lra tale exemplũ.

* ſcil. Alexãder Seuerus, vt aliàs dictum eſt.

2 † Fl. habitum.
3 † Fl. deeſt. eaſm.
4 † Fl. deeſt. &.

Ego & Titius ſtipulati ſuimus ſ. ſolidũ à Seio nobis dari. Stichũ. poſtea Cornelius fecit teſtm̃, & petij ab hĩde meo. vt daret mihi. & Titio d. Stichũ debitũ nobis à Seio. quãuis. n. vnũ. i. vni[b] hĩdis Stichi ſit legatũ: ñ Seius. & Titius admittentur ad petitionẽ ipſius. & prout cuiuſq; noſtrum interẽ. tm̃ ex dicto legato conſequemur. Quid ſi ego petij totum Stichum ab hĩde Cornelii. & litem ſecum fui conteſtatus? certè totum dẽt mihi ſoluere. cum tñ caueam ei. quod defendam eum à Titio collegatario meo & hæc ſunt vera. ſine ego. & Titius meus collegatarius eramus ſocij. ſiue non. & q̃d dixi in hęrede Cornelij rogato à Cornelio, vt daret mihi. & Titio Stichum nobis debitũ à Seio. idẽ eſt ſi Cornelius dictũ Stichũ alicui per fideicommiſſum reliquiſſet, & dictum fideicommiſſarium rogaſſet de dando mihi Titio dictum Stichum. Viuianus.

m *Plerunque*] No. ex prin. huius. §. illi ſoli deberi fideicommiſſum. quem teſtator voluit honorare. Accurſ.
n *Vni*] ergo ei ſoli ex fideicommiſſo tali competit actio.
o *Debitum*] pone exẽplum. ſi plures ſint rei debendi. & vni legatur liberatio. vel ſi lego tibi. quod Titius tibi debet. qui eſt ſolũ non ſoluendo. nam ita eſt gratia vnius. vel pluriũ vt inſ. de lib. leg. l. 3. §. fi. & inſ. ea. l. §. interdum.
p *Veriſſima*] vt et tantum debeatur. quem teſtator voluit honorare.
q *Pluribus*] creditoribus Titij.
r *Eius*] ſcilicet legatarii.
ſ *Eiuſdem*] ſcilicet hominis.
t *Rei*] non teſtatoris.
u *Stipulandi*] non teſtatoris.
x *Rogatus eſt*] ab eo qui erat non debitor.
y *Omnium*] ſcilicet creditorum.
z *Decreuerat*] ſ. honorandis. alioquin aget debitor tãtum. vt inſ. proxi. §. & facit ſup. eod. l. hæres. ff.
a *Agent*] ſ. quilibet pro parte debita ſua.

a *Defensam iri*] inf. de lib. leg. Quid ergo.
b *Eum*] scilicet hæredem.
c *Soluit* legatum.
¶ *Interdum*]CASVS. Hic §. ponit vnam regulam, & super eã ponit exemplũ, & illud exemplũ postea determinat. Regula est talis. Quãque vnius nomen testõ scribitur in legando. & alteri petitio cõpetit legati. Exẽplũ est tale. Titius debebat publicano x. pp passagium forte. ego feci testũ. & rogaui hĩdẽ meũ, ꝙ solueret x. publicano pro d. Titio. certè Titius admitti tur ad petitionẽ fideicommissi, & non publicanus: nisi probet publicanus, ꝙ ꝓ suo publicani amore ego reliqui fideic. prædictum. Viui.
d *Non publicanus*] cum nulla eius gra sit relictum: imo, vt minister eligatur, vt ff. tit. l. si quis Titio x. aliàs secus, vt ff. de cõdi. & dem. l. Titio. §. Titio genero, & ff. ea. l. proxi. §. & ff. de vsufru. ea. re. l. trib. in fi. quæ sunt contra, & facit sup. tit. l. si fideiussor. & l. seruo legato. §. si testator. & l. si seruus legatus. §. pene. *Voluerit*] testator.
f *Quæratur*] prima facie.
¶ *Si in opere*]CASVS. Instituit mihi hĩdes Proculã, & Titium, & rogauit eos, ꝙ facerent fieri vnum palatium reipublicæ Bononiæ, in quo expenderẽt mille libras, vel iussit eis, ꝙ ponerent vnam statuam in curia cõis ad honorem reipublicæ, vel iussit eis, ꝙ sustinerent per domos meas, q̃ erant iuxta palatium cõis, seruitutẽ cloacæ cõis immittendæ, vel iussit eis, ꝙ facerent aliud quod diuisionẽ non recipit. nunc veniunt procuratores cõis, & conueniunt ad prædicta facienda, vel aliqd prædictorum, dictã Proculã solam, cum Titius eius cohæres sit absens. vñ hæc Procula cõquesta fuit de hoc per literas suas diuo Marco, & Lucio Vero Imperatorib. dicẽdo eis, ꝙ ipsa volebat adimplere bũ pro parte sua, & non pro parte Titij cohæredis sui. certè d. Imperatores rescripserũt ei, ꝙ volebãt eam certũ tempus habere intra quod faciat venire cohæredem suũ pro faciendis prædictis, post quod tẽpus volunt ꝙ ipsa sola faciat p̃dicta, & ꝙ possit imputare cohæredi suo Titio partẽ dimidiam sumptuũ quos faciet in prædictis, vel aliquo prædictorum quæ diuisionem non recipiunt. Viu.
g *Procula* ipsi Proculæ supplicanti, quæ sola pulsabatur.
h *Cohæredi*] Proculæ genitiui casus, ad quod est sup. de vsur. l. cum quidam. §. fi. & inf. de ope. pub. l. si legatum. §. 1.
i *Mittat*]ille cohæres.
k *Solam*]Proculam in iudicio, eo nuentam. Acc.
l *Sumptum*]in iudicio fam. ercis. vt sup. fam. ercis. l. hæredes. §. non tantum.
m *Non admittunt*]nã, q̃ diuisionẽ non admittunt, tũc in solidũ ab hĩdib. & hĩdib. debẽtur, vt ff. fa. ercis. l. hĩdes. §. in ea. & ff. de fideic. l. si. & facit ff. ti. 1. l. Quintus. §. ad authoritatẽ.

deamus. Et credo, prout cuiusque interest, consecuturos. 1† Vnus igitur, qui occupat agẽdo, totum consequitur: ita, vt caueat defensum 2† iri a aduersus cæteros fideicõmissarios cum, b qui soluit, c siue socij sint, 3† siue non.
¶ Interdũ alterius nomẽ scribitur in testõ, alteri verò fideicommissi petitio, vel legati competit: vtputa si fidei hĩdis cõmittatur, vt ipse publicano 4† pro Titio præstet fideicommissum, hoc legatum 5† nõ publicanus d petit, licet sit ei adscriptũ, sed ipse petere poterit, pro quo legatum relictum est. Multum aũt interesse arbitror, cui voluerit e 6† prospectum, cuiusq; contemplatione testator fecerit. Plerũq; autem intelligendum est priuati causa hoc tecisse, licet emolumentũ publicano quæratur. f

In indiuiduis quilibet hæredũ tenetur in solidum. Bar.
¶ Si in opere ciuitatis faciẽdo aliquid relictũ sit, vnũquẽque hæredem in solidum teneri diuus Marcus, & Lucius Verus Proculæ & rescripserunt, tempus tamẽ cohæredib. præstituerũt, intra quod mittat i ad opus faciẽdum: post quod solam k Proculam voluerunt facere, imputaturã cohæredi sumptum l pro parte eius. Ergo, & in statua, & in seruitute. 7† & in cæteris, quæ diuisionem non admittunt, m 8† idem diuus Marcus rescripsit.
¶ Si quis opus facere iussus, paratus sit pecuniã dare reipublicæ, vt ipsa faciat, cum testator per ipsum id fieri voluerit, non audietur, n & ita Diuus Marcus rescripsit.

Legatum incertum relictũ in his, quæ alimenta respiciunt, valet. Bart.

Caius. 9†

LEX XII.

STichus liber esto, & vteũ hæres artificiũ doceat, vñ se tueri possit, peto. Pegasus o inutile fideicommissum esse ait, p quia genus artificij adiectũ non esset. Sed prætor, aut arbiter ex voluntate P defuncti, q & ætate, & cõditione, & natura, ingenioq; r eius, cui relictũ erit, statuet, quod potissimum artificium s hĩs docere eum sumptibus suis debeat.

Marianus. 10†

LEX XIII.

SI sic locutus erit testator, Hæres meus illi fundũ dato: ff. Seio hoc amplius x. t non erit dubitandũ, quin Seius, & fundi partem, & decem ex testamento percipere debeat. u

n *Non audietur*]vt inf. de polli. l. antepe.
S *Tichus*]CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & Sticho seruo meo libertatẽ dedi, & præcipi prædicto hĩdi vt doceat, vel doceri faciat dictũ Stichum vnũ artificium, ex quo artificio possit lucrari victũ, & vestitũ competentẽ. q̃rit nunquid Stichus poterit petere ab hærede, vt faciat eũ doceri leges, vt fiat doctor legũ? certè non, imò arbitrabitur iudex, qd artificium cõpetens potius hĩs docere eũ debeat sumptib. hæredis ipsius, & in causæ cognitione dẽt inspicere iudex voluntatem defuncti, qui dixit, vñ possit se tueri &c. Itẽ dẽt inspicere iudex ætatem Stichi, & cõditionẽ, & naturã, & ingenium, vt si est aptus ad calculariam, ad eam eum ponat. si est aptus ad aliam artẽ, ad eã eũ ponat. Pegasi aũt sententia, qui dixit fideicommissum prædictum non valere, est probata. Viuo. *Aut*] & male.
P *Voluntate*] C. de fideic. l. voluntatis.
q *Ingenio*] No. ꝙ ex ingenio natura, & ætate, & cõditione alicuius, eius consideratur officium.
r *Artificium*] valet ergo relictum, licet incertum, propter fauorem alimentorũ: vt no. ff. tit. 1. l. quidã, & facit sup. de sol. l. inter artifices.
s *Hic*] CASVS. Institui mihi hæredem Caium, & ita postea dixi, hæres meus dato Titio fundum meum Cornelianum posito in tali loco, Item Seio dato hoc amplius decem, quæritur, q̃d importent hæc verba, hoc amplius posita in legato Seij de decẽ? Et dicitur, quòd Seius propter illa verba habebit integra decem, & medietatem fundi Titio relicti. Viu.
f *Dato*]i. adiecto fundi nomine, alioquin inutile est relictum, vt sup. de iure dot. l. cum posi. §. gener.
t *Decem*] scilicet dato.
u *Debeat*, vt ff. eo. l. si purè, & ff. si cer. pe. l. lecta circa prin. Sed ff. ti. 2. l. si seruus legatus. §. si ita. sed hoc ꝓnomẽ, hic soluit contrarietatẽ, licet R. aliter soluat, vt ibi. Azo. Item facit ff. eo. l. si seruus. §. si ei. & ff. de vsufr. leg. l. si alij, & sup. de vsufr. acc. l. inde Neratius. §. non solum.

NOn dubium]CASVS Institui mihi hĩdem, Titium, & legaui vxori meæ centũ si non nupserit, & rogaui eã, ꝙ restitueret Sẽpronio dicta centum si nuberet, ipsa fuit cõsecuta legatũ ab hærede meo, & postea nupsit, nunquid tenetur restituere Sempronio? Et dr, quod non est dubium, ꝙ bene est cogenda restituere, i. dicere, bene tenetur restituere, quamuis possit nubere cõtra cõdiõnẽ sibi appositã in legato, & legatũ cõsequi, tñ nihilominus tenetur restituere Sẽpronio, vt dictũ est, vt euenit in hĩde instituto sub cõditione, si ascenderit & Capitoliũ ascẽderet, à quo hĩde legatũ, vel fideic. relictũ est Sempronio pone. nam quamuis remittat ei cõditio iurisiurandi à iure, & habere possit hĩditatẽ: nihilominus

1† Fl. eõsequentur. 2† Fl. defensu. vide Ant. Aug. lib. 2. c. 2. 3† Fl. sũt. 4† Fl. publicum. 5† Flo. fideicõmissũ hoc. vel legatum. 6† Fl. volet. Duac. volait. 7† Fl. cæteris que. 8† Fl. recipiunt. 9† Fl. Valens li. 8. Fideicõmisso. * qui erat Proculianus. cum Valẽs auctor legis esset Sabinianus. * Contra cũ in iuuentute. ff. glo. super verbo. ad senilẽ, ibi ita præsumitur pro senili ætate, extra de præsum. 10† lib. 2. Fideicõmisso. Fl.

hilominus tñ fenetur legatū vel fideic. dare Sēpronio. Alij exponūt in prin. huius l. quin pro ꝙ, & dicūt. ꝙ vxor nō tenetur restituere Sēpronio. sed ego pono proprie verbū, quinꝙ aliud verbū, quoq;, positū ibi, hīs quoq; iurisiurādi &c.

¶ *Sed si tui*] Legaui Tino cēū. & rogaui eū, ꝙ emeret equū Sempronij, qui valebat quinquaginta: & eū daret Caio. Titius iuit ad Sempronium. & volebat ei dare de d. equo quinquaginta. Sēpronius dixit: nolo vendere. vel dixit: nolo vēdere nisi habeā inde centū libras vel ducentas. nunquid tenetur Titius dare Sēpronio pro equo tñ quantū petit: vel sic eī equū postea det Caio iuxta præceptum mei testatoris? Et dī quod non. sed dabit Titius Caio iustam æstimationem equi: id est quinquaginta. Vi.

a *Non dubium*] Ponit casum tribus modis. Primo, quod loquantur sīn iura nouæ quæ permittunt talē casū tempori nuptiarum. ne fecundas ineat nuptias. verūm Aut. de nup. §. verò. col. 4. & C. de ind. viduit. auth. cui. d. date vereā. & vī. de cond. & demōd. quotiens. & l. cū tale. in fi. & sīn hoc hæc distinctio, quin simpliciter ponitur pro ꝙ, & sīn hoc valet fideicō. in eum casum, in quem voluit testator: vel in quocunq; si hoc voluit: s. vel viduitatis, vel si nupserit. secūdo dic, ꝙ in certis viduitatibus relinquitur fideic. sub qua & legatū erat relictū: sed in l. quotiens. q. est 7. dicit no valere fideicōmissum, si fuit relictū in casu si nuberet & lege quin prece. vt supra. Vel dicter ideo ꝙ nō valet fideicō. & dic relictū in pœnā si nupserit: vt d. l. quotiens. & sīn hoc quinꝙ ponitur pro ꝙ. & hæc dictio. nō ponitur ibi ea vice quæ est verbū, & ꝙ dicit si nupserit. sub. etiā, & tunc hæc & illa quoties, quæ dicunt idem, corriguntur per dictam authenticā.

b *Condito*] erat enim instituus si iuraret: se daturum Titio decem. nam licèt iuramentum remittatur, decem tamen dare oportet: vt hic. & ī. de condi. insti. l. quæ sub conditione. in prin. & §. quoties. & ī. de condi. & demonst. hæc scriptura. & ī. tit. 2. l. si quis inquilinos. §. fi.

c *Immodico*] deest magno. Et no. non vendere vel immoderato pretio vendere. a quipeliente.

d *Iuret*] No. de re aliena præstāda grauatus, si eā hēre nō possit vel difficulter, tenetur ad æstimationē: vt Inst. c. §. nō soluō. & ī. c. l. q. ecubinā. §. fi. & dic. vt ibi. & ī. de auro & arg. l. Titia. §. 1. & ar. ī. de posi. l. 1. & ī. 2. l. 2. mortuo. §. 1. & 2. & ī. ad leg. fal. l. alien⁹. & ī. de fideic. lib. lege alieno. §. fi. §.

H *Aurei*] CASVS. Instituī mihi Titiū hæredē. & legaui Sempronio loricā meā, quā credebam esse in scrinio meo: & ipsa erat in profundo maris. certè non tenetur hæres ante præstare legatario loricā, vel eius æstimationē, quā extracta fuerit de profundo maris. tūc. n. benè tenetur. Vide in *profundo*] maris. Accur.

f *Quandocunque*] alias quandoque.

S *Aepe legatum*] CASVS. Legaui Titio agrum. & rogaui eū quod restitueret Sempronio, fuit collectus Titius agrum prædictum ab hærede meo: & antequam eum Sempronio restitueret, per alluvionem auctus est ager, vel insulæ in eo natæ sunt. nunquid tenetur Titius restituere Sempronio agrum & augmentum? Et dicitur quod sic. Viuia.

¶ *Sæpe*] id est frequenter.

Caius. 1 †

LEX XIV.

NOn dubium[a] est, quin si vxori legatum sit, si nō nupserit, idque alij restituere rogata sit, cogenda sit, [2] † si nupserit, restituere.

¶ Hæres quoq; cui iurisiurandi conditio[b] remittitur, legatū, & fideicommissum debet.

¶ Sed si cui legatum relictum est, vt alienam rē redimat, vel prælet; si redimere nō possit, ꝙ dūs non vendat, vel immodico[c] pretio vendat, iusta æstimationem inferat. [3] †

Mętianus. 4 †

LEX XV.

HÆres testatoris legata, quæ in profundo[e] esse dicuntur, quandocunque, apparuerint, præstat. [5] †

Pomponius. 6 †

LEX XVI.

SÆpe legatū plenius[g] restituitur fideicōmissario, quàm est [7] † relictum: veluti si alluuione ager auctus[h] est, [8] † vel etiam insulæ natæ. [*]

Mætianus. 9 †

LEX XVII.

ETiā ea quæ futura sunt, legari possunt; vt insula, [10] † vel in mari, vel in flu-

minibus[i] nata.

¶ Seruitus quoque prædium [11] † habenti[k] rectè legatur.

Legatum relictū in voluntate solenni, per voluntatem minus solennem non intelligitur factè revocatum. Bart.

Pomponius. [12] †

LEX XVIII.

SIiure testamēto facto[n] fideicōmissum tibi reliquero, deinde aliud postea fecero nō iure, in quo fideicommissum tibi relinquā, [13] † vel aliud quā quod priore testamento, vel oiuo non sit relictū, videndū est, an mens mea hæc fecerit facientis postea testamentū, vt nolim ratū esse, quod [14] † tibi sit priore testamento relictum: quia[m] fideicommissa[n] voluntate nuda[o] infirmarentur. Sed vix id obtinere pōt: forrassis[p] ideo, quod ita demū à priore testamēto recedere [15] † velim, ꝙ si posterius valiturū sit; & nunc ex posterio re testamēto fideicommissum ei non debetur, etiam si ijdem hæredes vtroque testamento instituti, ex priore extiterint. [16] †

Non potest peti legatū, nisi caueatur de modo īplendo. B.

per secundum testamentum annihilatur illud, quod Titio reliqui in primo, id est centum? Et videtur ꝙ sic, quia nuda voluntate etiam verba fideicommissi infirmantur. sed certè hoc non est verum in hoc casu, quia verisimile est ita demum recedere à primo testamento, si secundum valeat, & non aliàs: & quia fideic. equi relictum à me Titio in secundo testamento non solenni, non debetur ei Titio etiā si ijdē hæredes instituti a me in primo & secundo testamento essent. cum enim mihi hæredes ex priore testamento, si ergo non potest aliquo modo Titius habere legatum sibi à me relictū in secundo testamento, quomodo auferri debet ei illud, quod ei in primo reliquit certè nullo modo. Viuia.

i *Nolim ratum*] quod semper præsumitur, nisi contrarium sit liquidum. H.

m *Quia*] & videbatur quòd sic.

n *Fideicommissa*] No. nuda voluntate fideicommissi infirmari.

o *Nuda*] A sermone. Azo. ad hoc C. de fideicommissis. fideicō. & ī. de adimen. leg. l. ex parte. & l. 4. & de his qui. vt indi. l. cum quidam & ī. ad Treb. l. si quis priore. & de supel. legat. l. Labeo. & Inst. qui. me. testa. in fi. §. 1. & ibi ad hoc. 6. de mil. testa. l. miles. §. fi. testamentum.

p *Forrassis*] abundat.

q *Velim*] Nota ita demum à priori testamento recedi, si posterius valeat. Actuarius.

S *I tibi*] CASVS. Legaui tibi centum, vt facias foueā cuidā extraneo de Francia pone. petis verū ab hærede meo. dicit his. non soluā tibi nisi cautas mihi de foucā faciēda. & ita

1† lib. 7. Fideicommissō Fl.

2† Fl. Est.

5† aliàs inferet. alias restat.

4† Fl. Mętianus. li. 2. Fideicōmisso.

5† Fl. quæ appareāt p̄tinere.

6† lib. 1. Fideicommissō.

7† Flo. est.

8† Flo. est.

9† De insulis nascētibus vide Plinium li. 2. alias. 2. c. 87. & seq.

10† lib. 2. Fideicommissō.

10† aliàs vt in insula.

11† Fl. fœcundo prædiū.

12† Fl. li. 1. fideicō. * Cōcord. gl. ī verb. revocare. ibi, si primū testāti sit inter liberos. & ipse testator legeret testandi vbi dixit sic, si fecero aliud testamētū, non valeat, ratificēt Ro. Rem. de cōpil. lib. 6.

13† Fl. in quo fideicōmissū relictum tibi.

14† deest esse quod.

15† Flor. recedi.

16† Flor. extiterūt.

dicis hæredi, non teneor cauere, quia tua non interest quod fouea fiat. certè iudica. vt hic quod benè tenearis cauere, si vis centum. Viuianus.

a *Facies*] quod tamen ineptum non sit, vt ff. tit. 2. l. seruo legato. §. fi. itē quod fieri non tui solius interest, vt ff. de cōdi. & demon. l. Titio. 2. cū. & facit supra de arb. l. cum pœna. Accur.

1 † lib. 6. Fideicommisso. Fl.

b *Cauere*] No. omnino cauendū, vt no. C. de ijs quæ sub modo. l. 2. Sed ff. tit. 2. l. liberto. §. largius. vbi non cauetur. Sol. ibi Mæuius, non Legatarius sed legatarij minister erat. & facit sup. loca. l. si insulam. §. fi.

2 † lib. 6. Fideicommisso. Fl.

Si res] CASVS. Legaui Titio. & Sempronio in solidum equum meum. venit Titius ad hæredem meū, & fecit sibi dari equum. certè Sempronius nihil habet dicere Titio, qui habet equum, sed habet integram actionē ad pretium equi contra hæredem meum Sempronius. Viuia.

3 † Fl. ipsam rem.

c *In solidum*] hoc expresso à testatore vt sup. titu. 2. l. si pluribus. & sup. tit. 1. l. qui duos. §. si is & ff. titu. 2. l. duos. & C. de cad. tol. §. finaliter dissunctim.

4 † Fl. cō. 5 † lib. 4. finis. Flo.

Vtiliter] CASVS. Non solum verbis sed & nutu potest fideicommissum relinqui, dū modò is qui nutu relinquit, loqui possit. si autem morbus ita est ei impedimento, vt loqui non possit, non valet fideicommissum ab eo nutu relictum.

6 † Hoc addit Triboni. ex l. discretis. C. qui testam. fac. pos. cū tēpore Pauli hęc exceptio non esset cognita.

¶ *Fideicommissum*] Legani Titiō fundū Cornelianum: me mortuo inuenitur apud eum dictus fundus ex causa lucratiua, certè non poterit petere amplius ab hærede, nisi probet testatorem voluisse eum debere habere æstimationem, & non fundum.

7 † Fl. voluit.

¶ *Columnis*] Legaui Titio columnas, vel tigna domus meę. certè ea tigna, & columnas tenetur hæres meus ei dare, quę possunt de domo extrahi sine iniuria domus. & non præstabit hæres æstimationem earum legatario. quæ si non possent à domo separari sine iniuria domus, præstaretur æstimatio earum, & non ipsæ columnæ, vel marmora. Viuia.

d *Nutu*] Nota quod nutu legari, vel fideicommitti potest, nisi sit mutus à natura.

e *Loqui* : alioquin nullo modo fideic. potest relinquere mutus, nisi superueniens morbus &c. q. d. si à natura, id est à natiuitate sit mutus. & surdus, non potest. si ex accidenti, si eorum peritus potest, non tamen nutu. Si autem discretus sit morbus dic vt C. qui testa. fa. poss. l. discretis. & facit C. de fideicom. l. & in epistola. & ff. supe. lega. l. Labeo.

f *Posset*] i. loqui posset, nisi esset impedimento morbus.

g *Fideicom.*] facit supra tit. 1. l. Mæuius. §. duobus. & l. antepe. §. impubetem. & infra de act. & oblig. l. omnes. & Inst. eodem. §. si res.

h *Placuit*] No. non posse concurrere duas causas lucratiuas in eundem.

i *Aufert*] Nota non posse de domo aliquid legari, propter quod domus destruatur.

Valens. 1 †

LEX XIX.

SI tibi legatū est, vel fideicommissum relictum, vti quid facias: [a]etiam si non interest hæredis id fieri, negandam tibi actionem, si non caueas [b] hæredi futurū, quod defunctus voluit, Nerua, & Atilicinius rectè putarunt.

Vlpianus. 2 †

LEX XX.

SI res mihi per fideicōmissum relicta, eadem tibi legata, vel per fideicōmissū relicta sit, non cōmunicandi animo, sed vtriq; in solidū, e ambigendum non est, si alteri sit soluta, alterum quidē nullum ius in ipsa re 3 † habere, sed actionem de pretio, integram tamen 4 † habere.

Paulus. 5 †

LEX XXI.

NVtu[d] etiam relinquitur fideicommissum, dummodo is nutu relinquat, qui & loqui [e] potest, [f] nisi superueniens [6] † morbus ei impedimento sit.

¶ Fideicommissum [g] relictū, & apud eum, cui relictum est ex causa lucratiua inuentum, extingui placuit, [h] nisi defunctus æstimationem quoque eius præstari voluerit. 7 †

¶ Columnis ædiū, vel tignis per fideicommissum relictis, ea tantummodò amplissimus ordo * præstari voluit, nulla æstimationis facta mentione, quæ sine domus iniuria auferri [i] possunt. [k]

Si prima voluntas est derogatoria vltimæ, prima preualet, nisi per vltimam specialiter renocetur. Bar.

Hermogen. 8 †

LEX XXII.

SI quis in principio [a] testamēti adscripserit, Cui bis legauero, semel deberi volo: postea eodē testamēto vel codicillis, sciens sæpe eidē legauerit: suprema voluntas potior [l] habetur. Nemo enim [m] eam sibi legem potest dicere, vt à priore voluntate [9] † ei recedere non liceat. Sed hoc ita locum habebit, si specialiter dixerit prioris volūtatis se [n] o † pœnituisse, & voluisse, vt legatarius plura legata accipiat. [o]

¶ Miles, in eum ex militari delicto capitali dicta sententia, permittente eo in ipsa sententia, qui damnauit, sicut testamenti faciendi, ita fideicommissi relinquendi, potestatem consequitur. [o]

k *Possunt*] ff. tit. 2. l. senatus. in prin. quæ est contra. Sol. vt ibi. Item facit in eo. tit. l. cæterū. & l. filiusfamilias. § adeo. & supra eo. l. fideicommissa. §. si quis illicitè.

Si quis in principio] CASVS. Titius in capite testi sui inscripsit, cui bis legauero, semel deberi volo. postea in eo testamēto, vel codicillis legauit Seio equū. & postea legauit eidē Seio codicē. & postea ita dixit, pœniteret me prioris volūtatis, quā scripsi in capite testi. & volo vt d. Seius habeat d equū & codicē. nunquid hēbit Seius equum, & codicē? Et dr quod sic. non obstante prima volūtate, quia Titius nō potuit eam legem sibi dicere, vt ab ea sibi recedere non liceat.

* De ampliſſimo ordine pulchre Bud. lib. de asse. vic.

¶ *Miles*] Miles detentus militiā, pp quod damnatus fuit, & insignia ei pmissum est, vt testari posset. certè poterit testari, & fideicom. relinquere.

8 † lib. 4. iuris epitoma. Fl.

¶ *Mortis*] Reliqui tibi Stichū per fideicō. q Stichus erat meus, vel nō erat. non facio vim. anteq̄ hīs meus esset in mora dādi tibi. decessit d. Stichus. certè dānū est tuū. & nō hęredis mei. Vtiliter] si modo hoc exprimat, vt hic subijcit. alias esset cōtra ff. de leg. 1. l. si mihi. & tibi. §. fi.

* Facit ad hæc. l. cū pl. sq verbo, mortis. cit. me extra qui met. cau. fact. est. de intell. autē hujus l. vide Nott. in auth. hoc inter liberos. nun. 32. C. de testam.

m *Nemo enim*] No. neminē sibi posse legem imponere, vt ab ea recedere nē possit. Item no. q quantumcunq; dicat testator, nolo me posse reuocare hoc meum testū: nihilominus pōt reuocare, si mō hoc exprimat in vlt. testō.

9 † Fl. destit, voluntate.

10 † Flor. sibi.

n *Accipiat* alias prima volūtas quasi vltima valet: vt hic & d. l. si mihi. §. fi. & l. si ita. Sed ff. tit. 1. l. fi. ī prin. Sol. ibi. Item ff. de codicil. l. diuus. §. licèt. Sol. valet quidē, vt ibi dī, sed si agit. obstat exceptio. Vel distingue, an in eo. testō fiat hæc determinatio. q quasi adēptio est, in quo postea legat: sicut & ff. de le. 1. l. si ita sit adscriptū. dixit, illud nō multū placet, vt dicā. hic determinauit ante q legaret, vū facilius ī pedit legatū. an postquā legauit. nā & ibi facta vī ante: qa dicit. nā ea. q postea &c. Vel sol. vt ibi. Item q d si dicat: nolo valere si qd testū fecero? rñ. hæc lex locū habet. Item quid si dicat, volo valere, si qd fecero, nisi fiat illo, vel illo modo, vel nisi tales sint testes, vel nisi expressim hæc verba repetātur? Rñ. sæpe vī, quod hēt locū hęc lex q valeat primū: nisi spāliter reuocetur primū per sim. tūc. n. primū vitiat: arg. C. de testa. auth. hoc inter. super. l. hac cōsultissima. & ar. ff. de verb. obli. l. qui Romę. §. Flauius. Item no. hic arg. pro rescriptis, vel priuilegijs ī legē. quod valeāt, si dicat princeps. nō obst. & &c. C. de test. auth. hoc inter. super l. hac cōsultissima. & C. si ī ius. l. fi. no. Item facit ff. de vulg. subst. l. si quis eū. & de legi. & senatusc. l. nō est. & ff. fa. mer. l. ex parte. §. fi. & ff. de don. cau. mor. l. si alienā rem. Sed arg. ī eo. tit. l. vbi ita. Item no. ex sola scientia non præsumi voluntatē. Sed arg. contra ff. de vsu. & hab. plenū §. equitij. & C. de testa. mili. l. ficut.

o *Consequitur* facit ff. de mili. testa. l. ex militari. & ff. de don. inter vir. & ux. locū hic status. §. si miles. & ff. de iniusto test. l. si quis exhæredato. §. irritū. & no. C. de testa. mili. l. & militibus.

a *Potest*

a *Patitur*] vt nec æstimatio debeatur. secus est si post mor. decedat. sic. & ff. tit. 2. l. cū res. §. fi. & ff. tit. 1. l. si quis ita. & ff. de ver. obl. si ex legati. Item facit. sup. tit. 2. l. filiusfa. in fi.

EX imperfecto] CASVS Titius reliquit Imperatori legatū vel fideicōmissū in testō suo non iure facto. Certe ā debet capere Imperator, qa verecūdia cēt Imperatori ſi ſeruare leges. quas ipſe legib. ſit ſolutus. Viuia.

b *Verecund re*] alias inuerecundum. i. valde. sic ff. de lib. & posth. l. Gallus, §. ille. & facit C. de test. l. 3. & qui testamen. face. poſſ. l. cum his. & Inſt. quib. mo test. infir. men. §. fi. & C. de legi. & cōſt. digna. & ff. de iur. & cōſt. quicquid. c *Decet*] Nec. decet tāte maieſtati eas leges ſeruare quib. ipſe ſolutus eſſe videtur.

CReditori] CASVS. Titio debebā x. ipſe fecit mihi pactum de non petēdo, poſtea fec teſtū. & legauit ei d. x. poſtea his meus ſoluit ei d. x. Certe non poterit hīs meus ab eo repetere d. x. quaſi indebita. quamuis ego habuerim ꝺ eū exceptionem perpetuam. & fauorabilem. ſ. prędicti pacti. & hęc licet obſcure. Viu.

d *Creditori*] dic putatiuo. cum iā eſt ſolutum indebitum. & ſic factus eſt debitor. vel dic. creditori vero, ꝺ q̄ debitor habet exceptionē ſauorabilem. vt mulier Velleiani. nam ſiue iam ſoluerit mulier. valet legatum. vt hic. ne conditat hęres cōdictione indebiti: ſiue non ſoluerit. tenet hęres ſoluere. & ſolutum non repetere. quod repeteret alias, vt ſupra de condictio. indeb. l. qui exceptionem.

ILle] CASVS. Inſtitui mihi hęredes Titiū. & Caium. & ita poſtea dixi. Titius p̄dictus. aut Caius dent Seio cētū: certe pōt petere Seius cētum. à quo eorum vult. Secundo dicit. pone. q̄ Titio legauit centum libras Bononinorum parnorum. certe iſta verba centum habent ſenſum. & iō nō debemus recurrere ad interpretandā voluntatem mei teſtatoris. in certis enim non eſt locus coniecturis. Viu.

e *Ab eo*] id eſt à quo velit.

f *Petere*] v. & ſup. tit. ſecunda. l. ſi ex toto. §. primo. & facit ſupra tit. 1. l. ſi Titio. aut Seio. & ſic. aut pro. & t. vt C. de verb. ſign. l. pen.

g *Quæſtio*] vt inf. eo. l. non aliter. & facit C. de fideic. l. volū tatis. & ſup. de teſt. l. hęredes. § pen. & inf. de ſup. leg. l. Labeo. & inf. de aur. & arg. leg. l. pediculis. Acc.

IS qui] CASVS. Cētū per fideicommiſſum Titio reliqui. vel ędificandum. me mortuo hęres meus fuit in mora ſoluendi Titio. certe tenetur hęres præſtare Titio fructus. & omne damnum. quod ſuſtinuit Titius ex eo. quod ſibi per hęredem ſatisfactum non eſt. Viu.

h *Poſt moram*] facit ff. eo. l. ſi quis in prin. teſtamenti. in §. fi. & ſupra de vſu. l. equis. & de vſufr. l. ſi vſufructus. & l. quæſtum. & ſup. tit. 2. l. apud. §. item. & de infra. de adimen. lega. l. cum vnus. §. verbis. & infra. de annuis legatis. l. 2. & C. de vſufru. l. ſi pater.

i *Fideicommiſſarius*] vt quia res periſt. ſecus ſi in rebus ſuis proprijs patiatur damnum. Acc.

¶ Mortis damnum per fideicommiſſum ſerui relicti, antequam mora fiat, fideicommiſſarius totus patitur, [a] licet alienus relinquatur.

Paulus. [1]†

LEX XXIII.

EX imperfecto teſtamento legata, vel fideicommiſſa Imperatorem vēdicare verecundum [b] [2]† eſt. decet [c] etenim [3]† tantæ maieſtati, eas ſeruare leges, quibus ipſe ſolutus eſſe videtur.

Terentius. [4]†

LEX XIV.

CReditori [d] ita poteſt legari, ne indebitum ab eo reperatur.

Paulus. [5]†

LEX XXV.

ILle, aut ille hæres Seio centum dato. poteſt Seius ab vtro [e] veli', petere. [f]

¶ Cum in verbis nulla eſt ambiguitas, non debet admitti voluntatis quæſtio. [g]

Idem. [6]†

LEX XXVI.

IS, qui fideicommiſſum debet, poſt moram, [h] non tantum fructus, ſed etiam omne damnum, quo affectus eſt fideicommiſſarius, [i] præſtare cogitur.

Legatū filiæ in teſtamento non reuocatur per legatū factum patri in codicillis.

Idem. [7]†

LEX XXVII.

PAulo Callimacho [8]† ex parte hærede inſtituto, filiæ eiuſdem [k] Iubentianæ decem, cum in familia nupſiſſet, teſtamento legauit: deinde poſt nępus codillis factis, centum eidem Callimacho [9]† reliquerat, [l] non adiecto [m] hoc amplius. Pronunciaui [n] [10]† vtranque ſummam [o] deberi, maxime, cum in codicillis filiæ Callimachi nihil legatum fuiſſet.

Si teſtator iubet aliquē eſſe cōtentum aliqua certa re pro his, quæ in teſtamento reliquerat, intelligitur de relictis purè, non ſub conditione. b. d. iſte notabilis. §. Bar.

¶ Pompeius [p] [11]† Hermippus filium Hermippum ex dodrāte, filiam Titianā ex quadrante hęredes inſtituerat, & prædia certa ſingulis prælegauerat. ꝑterea, ſi ſine liberis Hermippus moreretur, aliam poſſeſſionem filiæ dari iuſſerat. Poſt teſtamentum, factis codicillis, certa filię ꝑdia dederat, eamq; his contentam eſſe voluit pro oi hęreditate, & ijs

PAulo] CASVS. Titius inſtituit ſibi hędem P. ulū Callimachū, & Seiū, & ī eodem teſtō legauit Iubentianæ filię eiuſdem Pauli Callimachi decem, cum ipſa Iubentiana nupſiſſet in familia ipſius Titij teſtatoris. poſtea fecit dictus Titius codicillos. & reliquit per prælegationem centum eidem Paulo Callimacho, & in ipſō prælegato non dixit Titius, hoc amplius, quam Paulum Callimachum pro parte dimidia hęredem inſtituerat. centum ei relinquo. ſed ita ſimpliciter dixit. centum ei relinquo. certe de legato de centum Paulo in codicillis relicto. dubium non eſt. quin debeatur. ſed eſt dubium de decem Iubentianæ relictis. nā videbatur quibuſdam coram iudice allegantibus pro hęredibus Titij. quod non debeantur. quia legatum prædictum de decem Iubēnanę relictum fuit acquiſitum Paulo Callimacho. cum Iubentiana eſſet in ſua poteſtate. legando ergo poſtea Paulo centum. non adiiciendo hoc amplius. videbatur reuocatum legatū de decem ſecundum eos. iudex tamen prædictus pronunciauit & bene. Paulo deberi

7† lib. 2. Decreto. Elo.

8† Fl. Paula Callinicen ex &c.

9† Fl. Callinico. & ī. Callinici.

10† Fl. pnūciauit.

11† alias Pōponius & de itel. huius rex. vi. Ioan. Crotti. in t. qui Rothę. t. duo ſtatera. n. 89.

1† Lib. ſ. ſniarum.

2† Fl. inuerecundū. i. impudēs. Aug. li. 1. emen. c. 3

3† Fl. nō Claudianus. In cōe iubes ſi quid. cē ſeſe tenendum.

4† Fl. Neratius li. 2. Reſpō.

5† Lib. 1. ad Neratium.

1 Concor. gl. 1. c. 1. de conſt. lib. 6. & l. c. ſi ter cætera 16. q. 3.

6† Lib. 1. ad Neratium. Fl.

mippus cõmisit maleficium, propter quod bona sua pœnerunt in fiscũ. Titiana prædicta soror Hermippi cœpit agere contra fiscum hĩdem d. sui fratris, & petiit ab eo fisco dictã possessionẽ positam ad burgum Panicalem relictam sibi in testõ per fideicommissum, si dictus suus frater sine liberis decederet. fiscus aũt

sine ille, qui pro fisco allegabat, taliter respondebat, non solũ non potes à me petere partẽ hæreditatis tibi relictã in testõ, sed ẽt non potes petere dictã possessionem ad burgũ Panicalem positam, quia testator voluit te esse contentam prædio Titiano & Corneliano, quod erat ad Bizanum, pro parte hæreditatis tuę, & pro his quæ in testõ tibi reliquit in codicillis nominatis. Titiana autẽ ĩndicta

2† Fl. deẽ autem.

testator ademisse mihi vĩ in codicillis ea sola, q̃ viuente fratre meo acceptura erã, i. partem meam hæreditatis, & p̃dia mihi prælegata in testõ: non autem vĩ mihi ademisse illud, quod habere debebã post mortem fratris mei, si sine liberis decederet. fideicõmissum, quod à te fisco peto, quæritur, quid iuris sit? Et ĩndetur, quod de iuris rigore fiscus melius allegat, de æquitate autẽ melius allegat Titiana, & ita pronunciauit secundum æquitatem iudex super hoc adiutus Vlpiano.

2† Flo. pnũciauit.

3† Fl. Iulianus.

4† Fl. deẽ à q̃ in Vatic. exẽplari addit, sic à Iulio Mauro dispũgũtali qui, etiã post, ab eo, vt in Vaticano est disputatum.

5† Fl. voluerat.

quæ in testõ reliquerat. [a] Hermippi bona ad fiscum peruenerant: Titiana soror fideicõmissum petebat. Quærebat, vtrum pro hæreditate tm̃, [b] an & pro ijs, quæ post mortẽ frater rogatus erat restituere, pater eam voluisset accipere ea, quæ codicillis reliquerat. Mihi [c] ab omni voluntate recessum videbatur. [d] Placuit autem [1]†humanius interpretari, ea sola, quæ viuente fratre acceptura erat, adempta videri, non etiam, [e] quæ post mortem eius reliquerat, si sine liberis decederet, & ita pronunciaui. [2] †

Si debitũ demõstratur vnde soluatur, sex, vt ex eo fiat solutio, nõ videtur grauatus debitor, sed hæres. Bar.

¶ Iulius [3]† Seuerus decedens instituis quibusdam hæredibus, alumno suo quinquaginta legauerat: eaque à [4]† Iulio Mauro colono suo ex pẽsionibus fundi ab eo debitis p̃tari voluit, [5]† eidemq; Mauro quędam legauerat. Iam de hæreditate fiscus quæstionẽ

mouisset, iussu procuratoris Mauri pecuniã fisco soluerat: postea hęres scriptus obtinuerat, aduersus [6]† fiscũ. alũno aũt mortuo, hæres eius [h] fideicõmissũ ab hęrede Mauri [i] petebat. Placuit Imperatori, non videri eius fideicõmissũ, sed demonstratũ. vnde accipere [k] posset, & ideo hæredem Seueri hoc p̃stare debere. [7] †

Idem. [8] †

LEX XXVIII.

SI fideri mex committatur, vt quod mihi relictum fuerit supra, quam [9]† capere possum, alij restituam; potse me id capere constat.

Duo adiectiua prolata respectu generis verificant dispositionẽ in altero, licet virinsq; veritas non concurrat. Bart.

Iabol. lib. 2. ex posteri.

Lab. [10] †

LEX XXIX.

QVi concubina habebat, ei vestem prioris concubinæ vtendam dederat, deinde ita legauit, Vestem, quæ eius causa empta, parata est, [11] † Calcellius, & [12] † Trebatius, vi fideicommissi quidã in prin. & facit ad hoc ff. de cõd. & dem. l. in cõdiciõib. Sed ff. de rit. nup. l. antepe. l. ciuib. Sol ibi. Itẽ quare non teneãt vt legatarij? quædã n. alia erant Mauro legata ñ q̃ a non, vt a legatario, sed, vt a debitore fuit ab eo relictũ, vt patet ex verbis. ff. de cõdict. l. pecuniã, & l. si seruus legatus, §. pe. Sed ñ. coactus fuit q̃ iudicẽ soluere alij. vel ñ agnouit legatũ liberationis tacitè ei relictæ opponẽdo exceptionẽ, vt no. l. d. l. si pecuniã

7† Flo. & iõ hæres Seuerihęc præstare debet.

8† Fl. ff. sing. ad Senatusc. Tertullianũ.

9† Fl. qf.

10† Fl. Labeo lib. 2. Posteriorum à Iauoleno epitomatorum.

11† Fl. effect.

12† Fl. deeff. &c.

ff. de cõdict. CASVS. Scias, q̃ si filius naturalis tantũ, non põt capere de bonis patris vltra vnciam. filius legitimus & naturalibus exãtibus, vt Auth. qui mo. nat. effi. fiu. §. ditcretis. Pone ergo, q̃ filio meo naturali tantum reliquisset vncias de bonis meis, & rogasset eũ, vt Titio caperet restituere, certè quamuis non posset capere sex vncias ad suam vtilitatem, tamen capiet propter vtilitatem Titij. Vide l. *Committatur* ff. de casuum, & concordantiæ, vt ibi. tit. ff. cum ref. Acc.

Qui concubinam.] CASVS. Titiam habui cõcubinã & ei vestes, & reliqui vestes mihi quas paraueram eius cõpositas. accepi secundã concubinã, & vestes priores ei vendas dedi, & postea fecit testũ & legauit d. secundæ cõcubinæ vestem, q̃ eius secundæ cõcubinæ ea empta parata esset. quæritur nunq̃d vestes, q̃ fuerunt primæ concubinæ, videantur legatæ secundæ per d. verba? & Casellius Trebatius dixit, q̃ non. aliud est. n. in vxore sęda, cui maritus tali mõ legasset, cui quidẽ bñ deberentur vestes prioris vxoris, & aliud ẽ in cõcubina sm̃ dictũ Casellium Trebatium. Labeo autẽ dicit, q̃ sic, & non approbat prædictã distinctionem inter vxorẽ & concubinam, imo idẽ iuris dicit esse in cõcubina, q̃ in vxore. & idem in qualibet alia persona cui tali modo legatum esset, & sententia Labeonis est vera. Vlpia.

Qui

a. *In testamento reliquerat*, hic oritur dubitatio.
b. *Pro hæreditate retinuit*, subaudi. & p̃legato in vita fratris.
c. *Mihi*] Paulo autori huius legis.
d. *Videbatur*, quo ad verborum angustias, vel prima facie.
e. *Non etiam*] Sed certe imo. & fatuo videntur adimere. ff. de ver. obli. qui Romę. §. fi. q̃ est cõtra, vbi duo fratres hæreditatẽ cõem diuidentes, & promittentes nõ venire contra, & ratione fideic. sunt non possunt venire contra. Sed ibi rigor, hic æquitas, vel hic benignius interpretatio, quam inter fratres. nã vt ait Ro. nimio ardenti desiderio parentum inspecto, & voto, & charitate transmittẽdarũ adiiberos, æquitatem sic princeps interpretatus. vt hic. & ff. de inst. & substit. l. generaliter. §. cum autem, vel aliud in contractu, vt ibi quam in vltima voluntate. vt hic.
f. *Pronunciauit*, scilicet ego, vel pronunciauit Imperator. vel eius procurator, qui inter fiscũ, & dictam filiam cognouit, illa agente actione ex testamento.
g. *Iulius*] CASVS. Iulius Seuerus in art. mortis existens fecit testm̃. & instituit sibi hęredes Titium & Seiũ. & Caio alũno suo legauit quinquaginta, & ita dixit, volo d. quinquaginta p̃stari, & dari Caio prædicto per Iulium Mauro colonũ meũ, qui Iulius dẽt mihi quinquaginta ex pẽsionibus fundi mei Cornelianũ quę colit, & ei dẽ Mauro colono. Ego Codicẽ. & Digestũ meum. mortuo dicto testatore, & possidentibus dictis suis hæredibus hæreditatẽ suã, vocauit procurator fisci dictos hæredes cora procuratore Cæsaris, & petiit per libellum hĩditatem d. testatoris, forte ideo quia dicebat dictum testatorẽ commisisse in legem Iuliam maiestatis, pendẽte lite cora procuratore Cæsaris procedit d. procurator Cæsaris cũ d. Mauro colono, vt solueret fisco d. quinquaginta, q̃ debebat idẽ Mauro p̃dicto testatori pro pensione fundi di-
h. *Ab hærede Mauri*] idest alumni.
i. *Ab hærede Mauri*] idest alumni.
k. *Vnde accipere*] sine inõmodo rei familiaris, vt ff. de iur. l. quidã. in prin. & facit ad hoc ff. de cõd. & dem. l. in cõdiciõib. Sed ff. de rit. nup. l. antepe. l. ciuib. Sol ibi. Itẽ quare non teneãt vt legatarij? quædã n. alia erant Mauro legata ñ q̃ a non, vt a legatario, sed, vt a debitore fuit ab eo relictũ, vt patet ex verbis. ff. de cõdict. l. pecuniã, & l. si seruus legatus, §. pe. Sed ñ. coactus fuit q̃ iudicẽ soluere alij. vel ñ agnouit legatũ liberationis tacitè ei relictæ opponẽdo exceptionẽ, vt no. l. d. l. si pecuniã

batius negãtei deberi prioris concubinæ causa parata, quia alia [a] conditio esset in vxore. Labeo id non probat, [b] qa in eiusmodi legato non ius vxorium [c] † sequendum, sed verborum interpretatio esset faciẽda: idéq; vel in filia, vel in qualibet alia persona iuris esset. Labeonis sẽtẽtia verè est.

In dubio assumimus, quod est minus. Bart.

¶ Cum ita legatum esset, [d] Titia vxor mea tantam partem habeat, quantam vnus hæres, si non æquales partes elsẽt hę redũ, Quintus Mutius, & Gallus putabant maximam partẽ legatam esse, quia in maiore parte minor [e] quoq; inesset, Seruius, & [2] † O filius minimã: qa cum hẽs dare dãnatus esset, in potestate eius esset, q̃ partem daret, [f] Labeo hoc probat: idque verum est.

Verbum peruenisse, seu pernenit, intelligitur cum effectu. Bart.

¶ Cũ ita legatũ esset, Quanta pecunia ex hẽreditate Titij ad me [g] peruenerit, [3] † tantã pecuniã hæres meus Seio dato, id legatũ putat Labeo, quod acceptum in tabulas [h] suas ex ea hæreditate testator retulisset, cæterũ negat cauendũ hæredi à legatario, si quid fortè postea eius hæreditatis nomine hæres dãnatus [i] esset, ego puto contra: quia non potest videri ad hæredẽ peruenisse, quod eius hęreditas nomine præstaturus [k] esset. Idem Alphenus Varus Seruio placuisse scribit: quod & verum est.

In legato generis ab hærede debetur euictio; item qui ex causa lucrativa est habiturus regressum de euictione, debet ante iudicium accepium denunciationem facere. Bar.

¶ Si hæres [l] tibi, seruo generaliter legato, [m] Stichũ tradiderit, isque à te euictus fuerit, [4] † posse te ex testõ [n] agere Labeo scribit, quia non videtur hæres dedisse, [o] quod ita dederat, vt habere nõ possis, [p] & hoc verum puto. Sed hoc amplius ait, debere te prius quam iudicium q̃ accipiatur, denunciare hæredi. Nam si aliter feceris, agenti ex testamento opponetur tibi doli mali exceptio.

Pluralitas geminat dnas singularitates, l. d. concordat, l. falsa, in fine, de conditionib., & demonstrationibus. Bar.

¶ Si Stichus, & Dama serui mei in potestate mea erunt, cum moriar, tunc [5] † Stichus, & Dama liberi sunto, & fundum illum sibi habento. Si alterum ex his post testamentũ factum dominus alienasset, vel manumisisset, neutrum liberum futurum [q] Labeo putat, sed Tubero eum, qui remansisset in potestate, liberum futurum, & legatum habiturum [r] putat. Tuberonis sententiam voluntati defuncti magis puto conuenire. [s]

---

a *Quia alia*] q. diam video aliud in vxore secunda, sui fiche paret, vt inf. eo. l. si quis eorum: sed differunt secundũ ista.

b *Non probat*] scilicet distinctionem inter vxorem, & concubinam: nam idem erit in vtraque, vt hic, & inf. eod. l. item legato. §. parui.

c *Non ius vxorium*] q.d. nõ debet vxori, quia sit vxor, sed qa verba portant, sunt enim eius causa parata, licet fuerint causa primę parata.

¶ *Cum ita*] CASVS. Institui mihi vnum hęredẽ in quinq; vncijs, alũ in quatuor, & alũ in trib, postea ita dixi: volo q̃ vxor mea habeat quãtum vnus de hæredibus meis, nunquid habebit: vxor quinque vncias, an tres? & dicitur quod tres tantũ. Sententia aũt Quinti Mutij, & Galli est reprobata, qui dixerunt eam debere habere quinque. Vid. *Esse*] vt & inf. de except. rei iudi. l. si qs cũ eo. & inf. de verb. obligat. §. ex contrario.

e *Minor*] No. maiori summę inest minor.

f *Daret*] consonat sup. titu. 2. l. si ita fit adscriptum, in fi. & l. ap. ad. §. Scio. & sup. titu. 1. l. si ita relictũ, in prin. & §. fin. Sed contra inf. de auro, & arg. leg. 1. quidam. Sol. vt ibi.

¶ *Cum ita*] CASVS. Titius instituit me hæredem, & de hęreditate sua peruenerunt ad me centũ libræ, & ego hæres scripsi in libro rationum mearum, postea feci testamentum, & ita dixi, quanta pecunia ex hęreditate Titij ad me peruenit, tantam pecuniam hæres meus Seio dato. certè illud video Seio legasse, quod posui in dicto meo libro rõnum, i. centum prædicta. Sed nunquid cum hæres meus soluit dicta centum Seio, tenetur Seius ei cauere de conseruando cum hærede quantum est pro centum libris prædictis indemnem, si nomine dictę hereditatis in aliquo hæres meus damnatus esse aliquãdam diceretur, quod non: sed verius est quod sic. Vid.

g *Ad me*] Sempronius fecit testamentum, quo legauit Seio quicquid habuerat à Titio.

h *Retulisset*] id est, quod in libro rationum scripsit Sempronius habuisse à Titio.

i *Damnatus*] id est, si velit hæres sibi cauere à legatario hoc modo: caueto mihi de reddẽdo si testator cui existit hæres fuit grauatus à suo testatore aliquid dare propter illud legatum ei relictum.

k *Præstaturus*] sic inf. ad Treb. l. cogi. §. sed si quis. & circa prin. & inf. de ver. sig. l. aliud. & sup. de hęre. ven. l. 1. §. illud.

¶ *Stichum*] CASVS. Legauit tibi ecclũ in genere, postea hæres meus tradidit tibi Stichũ, & postea Stichus tibi euictus est ab aliquo. numqd tenetur hæres ex testamẽto adhuc? Et dicit, quod sic. si tu legatarius eidem denunciasti, q̃ Stichi prędicti nomine mouebatur tibi quæstio, vel agenti tibi ex testamento contra hæredem opponet tibi exceptionem. Vid.

l *Si hæres*] constituo hęres tibi Stichum, tradideris, & hoc dico seruo, &c. sic iunctis ablatiuis absolutis. Item *legato*, vel etiam promissio. vt sup. titu. 2. si quis legauit.

m *Ex testamento*] hoc magis exemplificationis qualitate, quam generis, quia in proceditur quasi per tradita, sed postea euicta, ex quacunque enim causa genus sit debitum, non aliter contingit liberatio, quã si res accepti is facta fuerit, Secundum B. vt & inf. de sol. l. qui rem in prin. & l. cum quis. §. qui hominẽ, de hac subijcit, quia &c. secus si in specie legatũ sit qualecunque quale est datum, vt sup. ad. l. si à substituto.

o *Heres dedisse*] scilicet casu in genere. Item contra, sup. titu. 1. l. cũ pater. §. euictis. Solui. ibi. Item contra inf. de vsufr. leg. l. Stichum. Sol. ibi, & facit sup. de euict. l. 1. & de cond. indeb. l. elegantem. §. penult.

p *Non posse*] Nota nõ videri dari quod ita datur, vt non possit retineri ab eo cui traditur.

q *Illud eorum*] id est, vtrum sententia, dũmodo non minus propriè, & hic non est contra sup. de euict. l. 1. item q. sed. vel dic vt ibi. & facit C. de euict. l. empt. Accur.

r *Habiturum*] CASVS. Titius ita dixit in testamento suo, si Stichus, & Dama serui mei in potestate mea erunt cum moriar, tunc dicti Stichus, & Dama liberi sint, & fundum meum Titianum habeant: postea facto testamento alienauit, vel manumisit testator vnum ex eis, puta Stichum, numqd Dama, qui remansit in potestate, erit liber, & habebit legatũ? Et dicitur, quod sic, quamuis Labeo diceret contrariũ. Vid.

s *Neutrum liberum futurum*] scilicet ex testamento.

t *Et legatum habiturum*] scilicet maxime: nam & manumissus habebit legatum, cum non est verisimile testatorẽ voluisse adimere legatum ei, cui libertatem donare solitus fuit, & sic non est contra sup. de hęre. inst. l. talem. §. si qs. quia ex eo, quod est ibi, suppletur quod hic deficit, vel sol. vt ibi. Item facit sup. de legat. 1. l. 6. & inf. de auro, & arg. leg. l. scribit. §. item. & sup. de condi. inst. l. 2. item no. hic, quod pluralis locutio geminat singularẽ significationem, sic in fi. de condi. & demonstr. l. falsa. §. fin. Sed ar. contra C. de inpu. & al. subst. l. quamuis.

u *Censetur*] ergo pręualet, vt d. l. falsa. Accursius.

¶ Qui

¶ *Qui quatuor*] CASVS. Ego habens quatuor pocula ad reponendum oleum apta, ita legaui, lego Titio pocula oleagina paria duo, quæritur nunquid videar legasse vnũ par poculorũ tantum, an vero omnia quatuor pocula? Et dic, q vnũ par tãtum videor legasse, sicut autem si ita legassem, lego Titio bina paria poculorũ, vel ita, pocula paria duo, quia tunc benè videretur legasse omnia quatuor pocula mea. Viu.

¶ Qui [1] † quatuor [a] pocula oleagina [b] [2] † habebat, [c] ita legauit: Pocula oleagina paria duo. [d] Respondi vnum par legatum esse, quia non ita esset, [e] Bina paria, [f] neq; ita, Poculorum paria duo, idem & Trebatius.

¶ Qui hortos publicos à republica conductos [g] habebat, eorum hortorum fructus vsq; ad luitrũ, quo cõducti essent, Ausidio legauerat, & hæredẽ eam conductionem [h] eorum hortorũ ei dare damnauerat, [i] finereque eum vti frui: Respõdi hæredem teneri finere frui; hoc amplius, hæredem mercedes quoque eorum hortorũ reipub. præstaturum. [k]

Cõditio appositi libertati, videtur apposita legato. Bar.

¶ Cum in testamento scriptũ esset, Sticho seruo meo hæres quinque dato: & si Stichus hæredi meo biennium [3] † seruierit, liber esto; post biennium legatũ deberi existimo: [l] quia in id tempus, & libertas, & legatum referri debent, quod & Trebatius respondit.

¶ Si fundum mihi vẽdere certo pretio damnatus es, nullos fructus [4] † eius rei ea venditione recipere [5] † tibi liberũ erit: [m] quia id pretium ad totam causam [n] fundi pertinet.

¶ Qui fundum mandato [6] † meo in societatem [7] † mihi, & tibi emerat, deinde cum finibus diuiserat, prius [8] † quã mihi traderet, ita cum tibi legauerat: Fundum meum illi do. Negaui amplius parte illi deberi, [9] † quia verisimile non esset ita testatum esse patremfamilias, vt mandati hæres eius damnaretur. [o]

Legatum quoad quis cum filio moraretur, debetur semper, si per filium stat: sed si per casum, debetur pro eo anno tantum, quo morari incœpit, non pro futuris. Bart.

¶ Vxori meæ, dum cum filio meo Capuæ erit, hæres meus ducenta [p] dato, filius a matre migrauit. [q] Si ambo Capuæ habitassent, legatum matri debitum iri putaui, quamuis vna non habitassent. [r] Si autem in aliud municipium trãsissent, vnius tantummodò anni debitum iri, quo vna habitassent, quantolibet tempore. [s] Trebatius ait: Videamus an his verbis, Dum cũ filio meo Capuæ erit, non conditio significetur, sed ea scriptura [t] superuacua debeat haberi. Quod non probo. Sinautem per mulierem mora non est, quò minus cum filio habitet, legatum [10] † ei deberi.

¶ Vxori meæ, dum cum filio meo Capuæ erit, hæres meus ducenta dato omni anno, me mortuo filius meus a matre migrauit, nihilominus tamen fuerit Capuæ, non tamen simul cũ matre, nunquid debetur matri legatum ducentorum omni anno? Et dic q̃ sic. Si autem exiuit filius meus de Capua, & vxor mea potuit eũ sequi, & nõ fuit secuta, imo remansit Capuæ, non debebitur matri legatum, nisi pro illo anno quo ego decessi, & si nõ fuerit cum filio in illo anno, nisi p vnũ diem, sicut mulier non potuit sequi filium, qui exiuit Capuam, vel filio mõ non fuit in mora quo minus staret cũ filio, debetur omni anno legatum, per prædicta aũt apparet, quod dicta verba, dum cum filio meo Capuæ erit, &c. non habẽtur pro superfluis: imò hãt vim conditionis. Viu.

¶ *Si fundum*] CASVS. Titius instituit te hæredem, & damnauit te, vt fundum Titianum mihi optimum venderes: in venditione volebas tibi retinere fructus, qui pendebant in dicto fundo certè non potes, quia dicta centum tibi do pro pretio pertinent ad totam cautam fundi, id est etiam ad fructus in eo pendentes. Viuianus.

a † Fl. est lex cuius inscriptio est. Idem lib. 2. Posteriorum à Fauolene epitomato.

2 † Fl. oleagineas & infra, inarcher. est, oleagine, vt no. Paul. Cast. in adnot. in quibusdam manuscr. oleagenis. vi. Ant. Aug. lib. 3. c. 1.

3 † Alias per biennium.

4 † Fl. mul tum fructum.

5 † Fl. exigere.

6 † Fl. mã dauit.

7 † Fl. societatem.

8 † Fl. & prius.

9 † Fl. amplius partem debeti.

10 † Fl. ei debeat.

a *Qui quatuor*] alias l. alias. 2.

b *Oleagina*] i. plena oleo, vel apta ad oleũ reponendum, vel tenendum. H.

c *Habebat*] alias paria habebat, & dic paria, i. æquatis.

d *Paria duo*] id est, duo pocula.

e *Quia non ita esset*] scilicet legatum.

f *Bina paria*] id est, quatuor.

¶ *Qui hortos*] CASVS. Quosdam hortos à repub. Bononiæ cõduxit vsq; ad quinquennium, & constituit ei dare pro mercede quolibet anno viginti, postea fecit testamentum, & legauit Ausidio per fideicom. fructus dictorũ hortorum, qui ex eis colligentur vsque ad dictum quinquẽnium, & damnauit hæredẽ meum, vt daret dicto Ausidio dictam conductionem hortorũ, & q̃ sineret eum vti frui dictis hortis vsque ad dictum tempus, certè tenetur hæres meus soluere dictam mercedem reipu. & tenetur dimittere frui dictis hortis dictum Ausidium. Viuianus.

g *Conductos*] mercede in pecunia constituta, & proprie est locatio: vt sup. depositi l. prima. §. si quis seruum.

h *Conductionem*] alias conductionem, alias conditionem.

i *Damnauerat*] i. permittas ei sic frui, ac si conduxisset.

k *Præstaturum*] imo conductor, vt sup. de vsufr. l. hactenus. & l. si pendentes. §. si quid cloacarij. & infra de vsufr. leg. l. quæsitum. Sol. si conductio hic solueretur nihil vel quasi nihil cõtineretur in legato. arg. sup. tit. 1. l. si res vel relicti p fructib. vt hic an conductionibus pensio præstetur, vbi & facit l. eo. l. his verbis. §. fi. & sup. ti. 2. l. apud Iulianum. l. hæres & ar. sup. de seruit. vrb. præd. l. binas. & sup. si vsufruct. pet. l. 2.

¶ *Cum in testamento*] CASVS. In testamento meo ita dixi: Sticho seruo meo hæres quinq; dato, & si dictus Stichus seruierit hæredi meo p biennũ, liber esto, certè nõ debetur Sticho legatum pẽdente biennio, nisi post biennium ad hoc, vt si seruierit hæredi post biennium habeat libertatem, & legatum, aliàs si diceremus ante biennium ei legatũ deberi, posset legatũ. Viu.

l *Existimo*] imo videtur non valere, vt legatum, vt sup. ti. 2. l. quæsitum. §. 1. Solu. illud verum, nisi contrarium liqueret. & nisi seu per contrarium liqueat conditio apposita libertati videtur apposita legato, vt inf. de cond. & demon. l. Iulianus. & l. cum seruus. & l. cum. & sup. de hæred. instit. l. 3. & facit sup. tit. 1. l. si quis seruo.

¶ *Si fundum*] CASVS. Titius instituit te hæredem, & damnauit te vt fundum Titianum mihi optimum venderes: in venditione volebas tibi retinere fructus, qui pendebant in dicto fundo certè non potes, quia dicta centum tibi do pro pretio pertinent ad totam cautam fundi, id est etiam ad fructus in eo pendentes. Viuianus.

m *Liberum erit*] meo iudicio.

n *Ad totã cautam*] f. tam ad fundum, quã ad fructus, & facit sup. familiæ ercis. l. hæredes eius, & inf. ad le. Fal. l. in ratione. §. & sup. de rei vẽd. l. fructus pendentes, & de actio. empt. Iulianus. §. ti fructibus. & l. ti hæres in prin. Accursius.

¶ *Qui fundum*] CASVS. Mãdauit Titio vt emeret mihi & sibi fundum, & ipse emit, & postea eum diuisit per medium, vt daret mihi medietatem, antequã autẽ traderet mihi medietatem, legauit dictum fundum Seio hoc modo. Seio fundum meum do lego, nunquid debebit habere Seius totum fundum, an verò tãm dimidiam? Et dic q̃ dimidiam tãm, quia non est verisimile, q̃ dictus testator taliter legasset Seio fundum, vt hæres suus testatoris teneretur mihi mandati actione propter medietatem dicti fundi. Vio. *Damnaretur*] vt arg. inf. de vsufr. leg. l. Sticho. in fi. & sup. ti. 2. l. 5. Labeo. & 3. 2. facit sup. pro socio. l. si societatem. & inf. de don. præleg. l. pen. & ff. de pecu. leg. l. dãs. §. testamentis, & inf. eod. l. ti quis seruos.

¶ *Vxori*] CASVS. Ita dixi in testamento meo vxori meæ, dum cũ filio meo Capuæ erit, hæres meus quæ ducenta dato omni anno, me mortuo filius meus a matre migrauit, nihilominus tamen fuerit Capuæ, non tamen simul cũ matre, nunquid debetur matri legatum ducentorum omni anno? Et dic q̃ sic. Si autem exiuit filius meus de Capua, & vxor mea potuit eũ sequi, & nõ fuit secuta, imo remansit Capuæ, non debebitur matri legatum, nisi pro illo anno quo ego decessi, & si nõ fuerit cum filio in illo anno, nisi p vnũ diem, sicut mulier non potuit sequi filium, qui exiuit Capuam, vel filio mõ non fuit in mora quo minus staret cũ filio, debetur omni anno legatum, per prædicta aũt apparet, quod dicta verba, dum cum filio meo Capuæ erit, &c. non habẽtur pro superfluis: imò hãt vim conditionis. Viu.

p *Ducenta*] licet singulis annis.

q *Migrauit*] id est recessit.

r *Non habitassent*] quia fecit per filium.

s *Quamlibet tempore*] quanto tempore habitare sufficit? pete boni viri arbitrio committi. Vel dic, quod etiam si minima parte anni habitauerit, debere haberi pro toto, vt inf. de annu. leg. l. a vobis. & l. in singulos. & facit inf. de alu. leg. l. Cato. §. imperator. & l. Stichus. ff. & C. de in. l. 1. & inf. ti. 3. l. Mœuia. §. pen. & ff. & l. annua. & inf. de aur. & arg. leg. l. Titia. & inf. de cond. & demonst. l. si quis ita.

¶ *Si*

¶ *Si ades*] CASVS. Institui mihi hæredem, & rogaui eũ, vt daret Seio ædes Caij certè siue Titius his potuit emere dictas ædes à Caio, & si emit siue non potuit emere, dabit iustũ pretiũ ẽdiũ Seio legatario, & erit ab eo liberatus. Vi. ¶ *Si ades*] illa condõne, quòd dominus non vendat, vel pretio immodico, vt ff. eo. l. nõ dubiũ. ff. simil. *Potuisti emere*] pretio immodico, nõ iusto. Sed quid si iusto potuisti prius emere pretio, nunc autem dominus nullo modo vendere vult? dico te nõ liberari prestando iustã æstimationem, vt probatur ff. ad le. fal. l. cum pater. §. fin. & l. seq. & ff. de in lit. iur. l. i. & facit ad hoc, quòd detur æstimatio ff. rhi. l. sed si res. & l. filiusfa. §. si quidẽ. & l. apud. §. fi & l. seq. & C. de fideicom. l. prædia. & sup. tit. 1. l. mortuo. §. 1. & l. còdicillis. §. insulam.

1† Fl. de est. iusto. 2† Fl. de est. cum. *Concor. c. non sp. 22. q. 4.

Qui non potest emere, qđ testator iussit, tenetur ad æstimationem. Bart.

¶ Si ades [a] alienas, vt dares damnatus sis, neq. eas vlla cõditione emere possis, æstimare iudicẽ oportere, Attei[b] scribit, quãti ædes sint, vt pretio iusto [1] †soluto hæres liberetur. Idẽ iuris est, & si cũ [2]† potuisses [b] emere, [*] nõ emeris.

Ratione aditus indicatur de cœnaculo cui cedat. Bart.

Idem. [3]†

LEX XXX.

Scui ædes legatæ sint, is omne hẽbit id ædificium, quod supra solum [4]† earũ ædium erit. [c] Paulus. Hoc tũc demum falsum est, cum dominus binarum ædium [5]† alicuius quod cœnaculum, quod & [6]† supra concamerationem alterarum [d] ædium sit, in vsum alterarum conuenerit, atque ita his vsus fuerit, namque eo modo alteris ædibus id accedit, [e] alteris decedit.

Prælegata non veniunt in substitutione vulgari. Ba.

4† Fl. qui solum. 5† Aliàs binariũ aliquid. 6† Fl. de est. &.

Qui ades] CASVS. Legaui Titio ædes meas Titianas, certè hẽbit Titius oẽ ædificiũ qđ supra solum earũ Titianarũ ædiũ est, illud tamẽ fallit i hoc casu ponе quod habebam ædes Titianas & Seianas, & su. cõcamerationẽ Titianarum erat quoddã cœnaculum, id est, quãdã locus tutus, sicut videmus de facto, quia ciuis aliqs duas domos hẽt coniunctas, puta Titianas & Seianas, & in Titianis morat in inferiori earum parte, & Seianas locat scholaribus cum superiori parte Titianarum, & ita scholares habent aditum de ædibus conductis ſ. Seianis in partem superiorem Titianarum hic Titius legauit Titio dictas ædes Titianas, quæ habent supra se dictum cœnaculum: imo remanebit cœnaculum ad vsum ædium Seianarum. Viu.

c *Additum est*] nam quicquid est in ædificatum, solo cedit, vt Inst. de re. diu. §. cum in suo. & nulla cohæret solo superficies, vt ff. de act. & obl. l. obligationum fere. §. placet.

d *Alterarum*] legatarum.

e *Accedit*] quibus legatis cœnaculum debetur ex vsu testatoris, nempè ex vsu testatoris eius voluntas quandoq. colligitur, vt in frã. de vsufr. leg. l. damnas. §. fi. & ff. eo. d. l. tertius legatus, & sup. si ser. ven. l. testatrix. Item quod hic dicit, est verum non solum si contignatio quæ cõclaue sustinet oritur ex parte illa ædium, in quorum vsum conuersum erit, sed & si contignatio tota in aliarum ædium parietes sedebit, vt in f. de dam. infec. l. pen. in princ. & §. 1. & fa. inf. eo. l. prædijs. 1. balneas. & §. fin.

Scæuola.†

LEX XXXI.

Sextiam [8] †filiam ex quadrante, ex reliquis Seium, & Mariũ [9] †sororis filios scripsit hæredes: Sextiã substituit [f] Mario, & Mariũ Sextiæ. dedit autem per præceptionem Mario [g] certas species. Marius partem hæreditatis, ex qua scriptus erat, omisit, & eo intestato defuncto, bona eius ad fratrẽ legitimũ Seiũ deuoluta sunt. Quæsitũ est, an Sextia ex substitutione ẽt hæc, quæ prælegata Mario erant, iure substitutionis à legitimo hõde defuncti sibi vẽdicare possit? Respondi, secundũ ea, quæ proponerẽtur, Sextiã in legatis, quę Mario data essent, substituram non esse. [h]

Ibi dicitur, quis morari, vbi cũ familia sua moratur. B.

Idem. [10]†

LEX XXXII.

Vxori suæ iter cætera ita legauit. [a] Et domus eam partẽ, in qua morari cõsueuimus. Quæsitũ est, cũ tã testi faciẽdi tpe, q̃ mortis, totã domũ in vsum [b] [11]† habuerit, nec quicquid vinum ei dedi, donaui, vsibusue eius cõparaui, cõcedi volo, facto testõ donauit vxori suæ prædictæ vnum equum, nunquid equum videtur ei cõcessisse per dicta verba testamenti? Et dicitur quòd non, quia dicta verba testamenti fuerunt de præterito, & non de futuro, & vt hic casus non videatur tibi deriſorius, videas legem, sup. de leg. 1. l. si quando. quam non habes hic in glossa.

7† Li. 14 Digest. F. 8† Aliàs Sextiã. 9† Flor. Marcũ. & inf.

Si ades] CASVS. Ego habens filiam nomine Sextiã, & duos nepotes ex sorore mea ſ. Seium & Mariũ, institui mihi hæredẽ Sextiam in tribus vncijs hæreditatis meæ, & Seiũ, & Mariũ in residuo, & Mario prædicto prælegaui Codicẽ, & Digestum meũ, & postea Mariũ & Sextiã adinuicẽ substituui. Marius me mortuo, omisit suã partem hæreditatis meæ, & postea ab intestato decessit, vnde bona sua peruenerunt ad dictum Seiũ fratrẽ suũ, venit mõ Sextia, & vult hãc ex substitutione non solũ partem hæreditatis Marij, in qua ego eũ [12]† instituí, sed & Codicẽ, & Digestũ, quæ ei prælegaui. Et respondetur hic, quòd dicta prælegata habere non potest. Viu.

f *Substituit*] scilicet vulgariter.

g *Mario*] ſ. soli, caeterum si iure diuisionis, i. singulis prælegasset res certas, secus contingeret, vt sup. tit. 2. l. quid ergo si ita. R. H. & Az. & facit ff. tit. 2. l. qui filiabus. §. fina. & l. seq. & l. filio. & ff. de ijs qui, vt ĩdig. l. eũ. §. penul. & inf. eod. l. si Titius. & C. de leg. l. cum responso.

h *Non est*] hoc in substitutione vulgari. in fideicommissaria autem dic, vt C. de fideicom. l. cum virum. & ff. ad Treb. l. Marcellus. §. pen.

Vxori] CASVS. Titius instituit sibi hæredẽ Seiũ, & vxori suæ Titij legauit pone victũ, & vestitum, & domus eam partem, in qua morari cõsueuerũt. quæritur, an ea tantũmodo cubicula videatur ei legasse, in quibus cum ea dormire cõsueuerat? an veto omnem eã partẽ domus, in qua morari cum familia sua consueuisset? Et dicitur quòd omnem partem domus si vxori legasse, in qua morari cum familia sua consueuisset, vnde si totam domũ in vsu hẽbat, totã vẽ vxori legasse, si de ea aliquid alicui alij nõ legauit.

10† Li. 15 Digest. F.

Vxori sua] Titius instituit sibi hæredẽ Seium, & vxori suæ legauit, pone, victũ & vestitũ, & postea ita dixit, vxori meæ quicquid vinum ei dedi, donaui, vsibusue eius cõparaui, cõcedi volo, facto testõ donauit vxori suæ prædictæ vnum equum, nunquid equum videtur ei cõcessisse per dicta verba testamenti? Et dicitur quòd non, quia dicta verba testamenti fuerunt de præterito, & non de futuro, & vt hic casus non videatur tibi deriſorius, videas legem, sup. de leg. 1. l. si quando. quam non habes hic in glossa.

* Hic est vulgatus modus. de quo in l. si qñ qs. sup. lib. 1.

11† F. vsũ.

¶ *Cum Seius*] Titia vxor Seii obligauit ornamentum suũ Caio procentum aureis, venit postea Seius maritus eius, & soluit Caio creditori centum aureos, & luit ornamentum vxoris, & restituit vxori. postea hic Seius maritus fecit testamentum, & vxori suæ prædictæ legauit quicquid ad Caium creditorẽ in stipulatum eius concessit, & hoc amplius vicenos aureos annuos, q̃rituan dictos centũ aureos, quos soluit maritus pro vxore creditori, hĩdes viri ab vxore, vel ab hĩdibus vxoris repetere possint? Et dr q̃ si vir soluit creditori vxoris cã deferendę donationis in persona vxoris, et hæredes viri reperiant ab vxore, vel ab eius hæredib. & exigant dictos centum aureos, tenebuntur eos ei restituere ex causa fideicommissi. sed. & si vxor, vel hæredes eius volunt restituere hæredib. viri. & postea cã fideicommiſ. repetere sed opponere volunt exceptionem contra hĩdes viri, benè possunt hoc facere. quod autem vir voluerit donare vxori dictos centum aureos, quos soluit creditori vxoris, vt dictũ est, debet præsumi, nisi ab hæredibus viri contrarium probetur id est, quod vir noluit donare, quo casu tenebũtur hæredes viri ea fideicommiſ. non autem exceptione repelluntur ab vxore, vel hæredibus vxoris. Viu.

a Lega-

a *Locatum sit*] scilicet alij.
b *Ea cubicula*] quòd est infrà.
c *Morari*] id est habitare.
d *Cum familia*] non ergo hortea aut penus continebantur tali relicto, sed tota alia domus continebitur si totam eã familia habitationẽ occupabat. nec enim de vna parte magis posset dici, quàm de alia. & ita propter ignorantiam nostram continebitur tota, sicut in figura synedoche secundum Ro. dicitur. & facit C. de hæred. inst. l. 2.
e *Proponerentur*] à quibus nõ recedituꝛ nisi appareat testatorem contrarium sẽsisse, vt ff. eod. l. Iulianus. ff. & l. non aliter. Sed contra. ff. tit. l. cum pater. §. fideicommiss. & facit ff. de vsu. & hab. l. si ita. §. licet. Solut. ibi. Item cont. sup. tit. l. si mihi. ff. & l. talis. in fi. Sol. vt d. l talis. in fi. Item contra. ff. de alim. le. l. Mela. §. 2. Sol. hic in præteritum loquitur. vt euidenter apparet, & facit ff. de lib. leg. l. Aurelius. §. Titius.
f *Vxori*] ab vxore.
g *Ad eum*] s. creditorem vxoris. R.
h *In stipulatum*] alis est scriptura Py. & ponitur, vel, pro etiam, & dic in stipulatũ, id est in eius stipulationẽ, vel obligationem soluendum.
i *Concesserit*] pro sua vxore. R.
k *Si*] id est quãuis. Accurs.
l *Creditori*] s. vxoris.
m *Soluisse*] s. vir.
n *Fideicommissi*] nulla enim fuit donatio. sed specialiter potuit confirmari. vt C. de do. inter vi & vxo. l. antepe. si verò non tenuisset donatio, nulla esset confirmatio. vt sup. ti. 2. l. si quando. & inf. de lib leg. l. petitor.
o *Quod præsumpserit*] s. vt sit donatio. ideo. quia sic dixit, quicquid concessi pro vxore, ad eius obligationem soluendã do. legs. nisi. n. vellet innuere, quòd donasset, non posuisset illud verbum concessi, quia ibi soluisset pro ea. vt eam obligaret. est. n. contra C. de dona. l. donatio. sic ergo pro alio sumitur verbo eius. vt & sup. ed Sylla. l. 1. in fi. Aut ideò præsumitur donatio. quia erat vir nobilis, & diues, vt sup de dona. inter vi. & vxo. l. vtrum Alij aliter dixerunt. vt not. C. de don. int. vir. & vxo. l. si filij tui. H. & facit sup. de in. do. l. cum post. 1. resp.

Nomen] CASVS. Titia in Italia existens hẽbat multos debitores in provincia: inter quos erant hẽdes Caij & habebat actores siue cathaldos suos in provincia ꝑdicta, qui procurabant dicta debita. ha. Titia fecit testm, & legauit Titio vnum equum, & vnam domum, pone. & postea ita dixit: Titio ꝑdicto hoc amplius dari volo decẽ, q̃ hæredes Caij Seij mihi debent: aduersus quos hẽdes Caij Seij, & Titio actionẽ mãdari volo, eiq. Titio eorũ hẽdũ Caij Seij pignora tradi volo. q̃ritur vtrum hæredes testatrici prædicti decẽ tenean. dare debeant Titio ex eorũ debitum, & in vsuras debeant Titio mandare actionẽ? Et dicitur. quòd videtur legata Titio vniuersitas nominis obligatio. Sed pone, q̃ dicti castaldi, qui erant in prouincia tractũt tõnem cũ dictis hæredib. Caij Seij, de vsura dictorũ x. aureorũ, & cepit vsura aliorũ x. aureorũ: & illos x. aureos noie vsurarum stipulati, sunt ab eis hæredibus Caij Seij ignorante d. testatrice. numquid p verba supradicta dictæ testatricis videãtur hæc decẽ q̃ tũt vsura. legata Titio? Et dicit quòd sic. Viu
p *Legauit*] quædam mulier.
q *Tantum*] quasi diceret, non vlucas.
r *Materfamilias*] quæ legauerat Titio decem. vedictũ est.
s *Pertinere*] facit ff. de lib. leg. l. Aurelius. §. 1. & l. seruum filij. §. eum, qui chirographum. & inf. de lib. leg. l. Aurelius. §. 1. & l. creditor §. penult. & ẽ qui potio. in pignore hãam. l. Luc.
t *Filio ex parte*] CASVS. Seius habebat multos debitores, quos oẽs habebat in quaterno quodã scripti: in quo quaterno ponebat ea, quæ mutuabat, & ea, q̃ à debitoribus recipiebat. & illum quaternum calendariũ appellabat. hic Seius fecit testm, instituit sibi hæredem filium suum Titiũ. & duos alios. pone, & dicit quòd suo filio Titio multa legauit. & inter alia q̃ ei legauit, ꝑceptionem sine prælegatum dedit ei his verbis: dmno. ohę redes mei filij Titij dare ei viginti noia, quæ elegerit dictus meus filius ex calendario meo facto hoc testamento, non decessit inconsideratus dictus testator, imò magno tempore vixit, & dicto suo filio sine dolo aliquo omnium rerum suarum administrationẽ concessit. filius autem ante mortem dicti testatoris procurauit negotia patria bene per viginti annos. & contra veterem consuetudinem dicti testatoris, suiq. patris, qua per eũ patrem calendarium exercebatur, multos nouos debitores fecit. & omnes in dicto calendario scripsit: quibus nouis debitoribus amplas patris pecunias mutuauit. Item. & veteribus patris debitoribus qui erant in calendario scripti, & qui paruam debebant pecuniam, magnam pecuniæ quantitatem mutuauit. & eos postea in calẽdario scripsit. & ista fecit ideò, vt viginti nominibus ferè omnis substantia in calendario scrip. a contineretur, vt sic eligendo ipse filius viginti noia, quæ vellet ex calendario secundum præceptionem sibi a patre datam, hæret ipse quasi totam substantiam patris, & cohæredes sui haberent quasi nihil, modo quæritur nunquid debeat ei dari præceptio siue electio eorum nominum, quæ ipse fecit? Et dicitur quòd non. imò eorum tantum, quæ testator habuit in calendario tempore mortis. & sic fraus sua nihil ei proderit. Viu.
t *Filio*] datiui casus.
u *Dedit*] testator.
x *Excalendario*] quid sit hoc dic, vt ff. eo. l. qui filium. *
y *Elegerit*] scilicet ipse filius. & hoc verbum futuri tẽporis facit

1 † Fl. deest. sit.

quicq̃ ex ea locatum sit: a 1 † an ea tantummodo videatur legasse cubicula, b in quibus dormire consueuerant? 2 † Respondi, eã oẽm partem videri legasse, 3 † in qua morari c cum familia d sua cõsueuisset.

2 † Fl. consueuerat.

3 † Fl. deest. videri legasse.

Verbũ præteritũ licet aliàs porrigatur ad futurũ, non tamẽ porrigitur ad ea, quæ à re communi exorbitant. Bar.

¶ Vxori e suæ inter cætera ita legauit, Vxori meæ quicquid viuus dedi, donaui, vsibus ue eius comparaui, cõsedi volo. Quæro, an quod post testamẽtum factum ei donatum est, id quoq. concessum ei 4 † videatur? Respondi, secundum verba, quæ proponerẽtur, f nihil pro futuro tẽpore significari.

4 † Fl. deest. ei.

¶ Cum Seius pro vxore centũ aureos creditori soluerit, & ornamentum pignori positum g fuerit: postea autem testamento facto vxori suę legauerit quicquid ad eum g ob eam, 5 † siue stipulatum h eius contesserit, i & hoc amplius vicenos aureos annuos: quæsitum est, an hos cẽtum aureos hæredes viri ab vxore, vel hæredibus eius repetant. Respõdi, si k donationis causa creditori l soluisset, m teneri hæredes ex causa fideicommissi, n

5 † Fl. deest ob cã.

Si repetant: atque exceptione etiã petentes submoueri: qd ꝓsumptũ o esse debet, nisi cõtrarium ab hẽdib. probetur. 6 †

In legato nominis cõtinetur debitum, & vsura. Bar.

Idem. 7 †

LEX XXXIII.

NOmen debitoris in hæc verba legauit, p Titio hoc amplius dari volo decem aureos, quos mihi hæredes Caij Seij debent: aduersus quos ei actionẽ mãdari volo: eique eorundẽ pignora tradi. Quæro, vtrum hæredes tantum q decõ dare debeant? an in oẽ debitum, hoc est, & 8 † in vsuras debeant mandare? Respondi, videri vniuersam eius nominis obligationẽ legatam. Itẽ quæro, cum ignorante matrefamilias r actores in prouincia adiectis sorti vsuris, decem stipulati sint, an ex causa fideicommissi supra scripti etiam incrementum huius debiti ad Titium pertineat? Respondi pertinere. s

6 † Fl. ab hẽ de approbetur.

7 † lib. 16. Dige. ff.

8 † Fl. deest. &.

Verba futuri tẽporis propter fraudem hæredes trahũtur ad tempus testamẽti. Bar.

¶ Filio t ex parte hẽdis † scripto ꝑceptionẽ dedit u inter cætera his verbis, Titio filio meo noia ex calẽdario q̃ elegerit

9 † Fl. hæredes, & de fœnus huius §. vide Ioã. Hannib. in l. post cõtractũ. nu. 59. de donat.

kalẽdariũ erat liber, in quo fœneratores debitorũ noia scribebãt ex eo dictũ, quia Kalendis pecuniæ dabãtur fœnori, & ibidẽ vsuræ exigebãtur, vnde Horat. i Epodo. de Alphio, fœneratore, oẽm redegit idibus pecuniã, q̃rit Calendis ponere. s. ad vsurã. Hinc Seneca li. 1. de bẽfic. nemo beneficia in Calendario scribit.

facit pro eo filio,argu.sup.tit.1.l.cum pater,§.fidei tuæ:sed alia hic repugnant.

a *Viginti*]scilicet nomina,id est,viginti personales actiones contra debitores.

b *Sunto*]scilicet omnes mei hæredes,quo casu deducta sua parte cohæredes dare debent,vt sup.tit.2.l.ab omnibus,§.fi Titio.

c *Sine dolo*] hæc oratio,& cum superioribus,& inferioribus melius legi potest.

d *Annos*] subaudi per Accur.

e *Consuetudinem*]ergo,& contra voluntatem:nisi contrarium fit liquidum:nimirũ ex cõsuetudine viuẽtium,& eorũ mortẽ:nisi voluntates præsumuntur,vt sup.ti.2.l.si seruus plurium,§.fi.& inf.eo.l.nũmis,& inf.de auro,& arg.leg.l.inter vestem.

f *Propè* ,i.fermè.

g *Omnis substantia*] ex hoc,q̃ fere omnis substantia in calendario erat,dolus præsumitur,vt inf.quæ in frau.cre.l.omnes,§.Lucius.

h *Quæ testamenti tempore*] sic inf.de auro,& arg.leg.l.medico. Sed contrarium,inf.de opti.le.l.fin. Solhic præter rigorem verborũ,quibus in legando fuit pr̃vsus,recte obijciebatur,& causa tam cursus tẽporis,& dolus suus,& patris cõsuetudo,& contra q̃ filius nomina ampliauerat,& sic ẽt soluitur contra inf.de alim.le.l.Mela,§.r.q̃ est 5,& inf.ãlib.le.l.fi.in fine: sed dicas ibi tunc,i. tpe mortis: sed si dicas tunc,i. tempore testamenti,concordat.

¶ *Vni ex hæredibus* .] CASVS. Titia virũ habuit noĩe Aretonẽ, qui marius eã hæredem instituit,ipsa sũt multa expendit de hẽditate viri:ita q̃ nõ remãsit ei forte vltra cẽtũ libras de eius hæreditate,postea fecit ipsa testm̃,& instituit sibi tres hæredes pone,& vni dictorũ suorum hæredũ reliquit per præceptionẽ ea,q̃ superetant ei testatrici ex patrimonio sui viri,& eiusdẽ hæredis fidei commisit,vt prædicta q̃ ei superetãt,restitueret cuidã pronepoti ipsius testatricis,cũ ipse pronepos erit sexdecim annorũ.Itẽ adiecit hæc verba dicta testatrix. Itẽ rogo te hẽdẽ meũ,cui prælegatum p̃dictũ dedi,vt reliquũ æs alienum,q̃ debetur creditoribus ex bonis dicti mei viri,ex reditibus eorũ bonorum,q̃ superetãt mihi de bonis dicti mei viri,interim donec veniat annus sexdecimus dicti mei pronepotis,solues,& satisfacias,veniẽte mõ mortua testatrice creditores dicti sui viri,& petunt ab isto testatricis hærede,cui ipsa taliter p̃legauit,vt dictũ est,vt sibi præceptum testatricis eis soluat creditum eorũ,& dicunt,q̃ ipse tenetur eis in totũ satisfacere debitum nõ solũ de reditu dicti p̃legati,sed ẽi de bonis testatricis,& de bonis sui hæredis,hæres ãt prædictus allegat senõ teneri,nisi sin reditũ,qui exiuit de dicto prælegato à tempore mortis testatricis vsque ad decimum sextum an. pronepotis p̃dicti,q̃ tenetur soluere dicta credita,nisi ex dictis reditibus dicti prælegati,& non de bonis dictæ testatricis,neq; de suis.Vide *Reliquæ* ,scilicet testatrix.

K *Aretonis* ,propriũ nomen viri.

l *Non de proprio*] ipsius testatoris,alias multò minus de proprio hæredis.

¶ *Pater filio*]CASVS. Titius instituit sibi hæredes,filium suum Seium,& filiam suã Teuciam,& cuilibet eorũ prælegauit certa p̃dia,& certa calẽdaria,& postea in codẽ testamẽto ita dixit,à te ãt Seio filio charissimo peto,vt præstes quæcunque legaui alicui,vel alicui bus,& si qd euenerit æris alieni,i.si qd pro tpe præterito mutuo accepi,& debuiãte solui volo,vt quod sorori tuæ reliqui,integrum ad eam perti neat,quæritur numqd omnia legata,& debita testatoris solus dictus filius debeat,ita q̃ soror sua integrã habeat suam partẽ? Et dicitur q̃ sic,& hoc dicit.Viu.

m *Præcessit*]id est,per diutiornem assignasset.

n *Ex quacunque*]s. ẽt extra mutuum.

o *Relevetur*] pro filia erat,quia dixit æris alieni. Item quod dixit debueram: ideo in integrum ad eã: sed contra eam,quia specificauit mutuũ. dic ergo,releuetur,s. ab omni ære alieno,& non à mutuo tantum:licet ipsam solũ fuerit nominatum,& facit sup.famil.ercis.l.si vni.§.i dẽ Pa.& l.si.a.l.seruo le.§.2. & sic alius nominatur,& alij legatur,vt ã.co.l.fideicommissa.6.interdum.

P *Aretonis*]CASVS.Titius fecit testm̃,& iussit hæredibus suis,vt liberto suo Stichoemerent tribum,i. progeniẽ quandam seruorum,quam habebat quidã eius vicinus,statim post mortẽ suam patroni,mortuo dicto patrono hæredes sui fuerunt in mora emendi dictam tribum liberto p̃dicto.postea libertus decessit,& habuit hæredem quẽdam virum,nõ facio vim,virum fuerit hæres clarissimus,vel nõ,modo q̃ritur,an æstimatio dictæ trib.hẽdi liberti debeat,cũ dispersa sortẽ sit tribus? Et videtur q̃ sic. Itẽ q̃ritur,an cõmoda & libertates,q̃ essent collatæ aliquibus de seruis,q̃ erant in dicta tribu,quas libertus ex dicta tribu vsque in diẽ mortis suæ consecutus fuisset,si dicta tribus esset ei cõparata statim mortuo testatore,an verò vsuræ æstimationis trib.hæredi eius liberti debeantur? Et dicitur quòd ipse libertus consecutus esset,ad hẽdẽ suum transmittit.Viu.

p *Tribũ* ,i. progeniẽ seruorũ,sicut dicimus ã quacũq; alia progenie,vt ibi:ex tribu Nepsalim.Acc.Quo etiamsi.Acc.i ã declaratione huius termini,cognoscẽ potes ex apost.mar.hic.

q *Pervenerat*]ab hærede.

1 ¶ Fl.elegerit filius mihi sibi.

2 ¶ Aliàs annis.

3 ¶ Fl.deest,multos.

4 ¶ Fl.respondit.

5 ¶ Fl.habuit.

6 ¶ Fl.deest testatrix.

7 ¶ Fl.cũ erit annis sexdecim.

8 ¶ Fl.respondit.

9 ¶ Fl.deest esse.

10 ¶ Flor.exoluero.

11 ¶ Fl.si quod in ips p mutuo accepi,& debuero.

12 ¶ Fl.pertineat.

13 ¶ Flor.deest,id.

* Cõc.c.abbate,§.cõtra qđ,ibi,profecto sic intelligẽda sunt illa verba,& gl.an verbo,poti?,extra,de verb.sig.

14 ¶ Fl.et leuaret.

15 ¶ Fl.peruenisset,aliàs peruenirer.

16 ¶ L.b.27.Dig.ff.

*Tribum emi dicebãt,cum quis in tribũ aliquo dato cooptabatur.l.7.& 11.& vlt.C.de præsu.scri.& Const.nouel.57.& 97.Alc.lib.1.paret.c.16.

filio,1 ¶ viginti [a] dare damnas sunto.[b] Sine dolo [c] malo eidẽ filio viuus omnium rerũ suarum administrationẽ p̃misit, qui post testm̃ factũ ante mortẽ patris annos [d] 2 ¶ decẽ, q̃bus procurabat patri, contra veterẽ consuetudinẽ [e] patris, qua calẽdarium exercebatur, multos nouos debitores, ¶ tam plarum pecuniarũ fecit, & in priores, quos pater exiguarũ fortunarum habebat, maius creditum cõtulit,ad hoc, vt viginti nominib. propè [f] omnis substantia [g] calendarij esset. Quæsitũ est, an huic filio eorum nominum,q̃ ipse fecit,p̃ceptio p̃mittenda esset? Rñdi, 4 ¶ ex ijs electionẽ eum hr̃e,q̃ testamenti tempore [h] testator in calendario habuerit.5 ¶

Legatarius hereditatis non tenetur ad onera,nisi in quantum res fuerint oneri per testatorem destinata. Bart.

¶ Vni ex hr̃dib.per p̃ceptionẽ testatrix [6] ¶ reliquit ea, quæ ex patrimonio vir̃i sui Aretonis ei supererant, eiusq; fidei cõmisit hæc eadem restituere pronepoti, cum esset annorũ xvj. 7 ¶ in quibus hæc verba adiecit: Itẽ rogo,vt reliquum æs alienum,quod ex bonis Aretonis [k] debetur,omnib. creditoribus ex reditibus eorum bonorum soluas, reddas, satisq, facias. Quæsitum est, an si probauerit hæres non sufficere reditum bonorum ad totius debiti solutionem, nihilominus tñ ipse debeat agnoscere onus æris alieni? Respondi, 8 ¶ manifestè proponi ex reditibus bonorum eorum iussum esse 9 ¶ alienum æs solueret, 10 ¶ non de proprio. l

Verba ad declarationem apposita,non debent diminutionem inducere. Bart.

¶ Pater filio, & filia hæredib. institutis,cũ singulis certa prędia, & calẽdaria p̃legasset, [m] ita cauit. A te ãt, fili charissime,quæcunq; legaui,præstari volo, & si quid euenerit æris alieni, qđ in tempus pro mutuo acceperã, & debuerã, 11 ¶ à te solui volo,vt quod sorori tuæ reliqui, integrum ad eam perueniat. 12 ¶ Quæsitum est, an quod ex quacunq; [n] causa debuit pater, à filio sit p̃standum? Respondi,posse filiã ex fideicõmisso id 13 ¶ consequi, [*] vt 14 ¶ relevetur,[o] quò magis integrũ,quod testator dedisset,ad eum perueniat.15 ¶

Si hæres est iussus rem alteri comparare,post moram potest ad æstimationem cõueniri. B.

Idem.16 ¶

LEX XXXIV.

PAtronus liberto statim tribum p * emi pererat. q

libertus diu moram [a] ab hęre de patroni passus est, & decedens hæredem reliquit clarissimum virum. Quæritum est, an trib. æstimatio hęredi eius debeatur? Respondi, deberi. [b] Item quæsitum est, [1] † an & commoda, & principales liberalitates, quas libertus ex eadem tribu vsque in diem mortis suæ consecuturus fuisset, si ei ea tribus secundum voluntatem patroni sui tunc comparata fuisset, an verò vsuræ æstimationis hæredi eius debeantur? Respondi, quicquid ipse cõsecuturus [c] esset, id ad hæredem suum transmittere. *Dictio vsque, quãdo ponitur ad determinandã præcedentium, ponitur inclusiue. B.*

¶ Sempronio ita legauit, Sẽpronius sumito p̃dia mea [2] † omnia, quæ sunt vsque [d] ad prædiũ, quod vocatur Gaza, in finib. [e] [3] † Galatiæ, sub cura vilici primi, ita vt hæc omnia instructa sũt. Quęsitũ est, cum in eodẽ cõfinio prædiorũ vnũ sit prædium non in [4] † Galatiæ, sed Cappadociæ [f] finibus, sub cura tamen eiusdẽ vilici, an ẽt id prædium cum cæteris ad Sempronium pertineat? Rñdi, & hoc deberi. [g]

Error regionis non nocet si de corpore constat. Bart.

¶ Libertis quos nominauerat, ita legauit, Fundum Trebatianum, qui est in regione Arelatia, [5] † itẽ fundum Satrianũ, q est in regione Niphana, cũ taberna dari dolo. Quæsitum est, cum inter fundos, quos supra legauit, si quidã [6] † fundus vocabulo Satrianus, in regione ĩ Niphana non sit: an ex eã fideicõmissi libertis debeatur? Respondi, si nullus esset Satrianus i regione Niphana, & de eo senssisse testatorẽ certũ sit, q alibi esset, [7] nõ idcirco minus deberi, quia in regione designãda lapsus esset. [h]

Legato vsu balnei, videntur legata omnia necessaria ad balneum. Bart.

¶ Codicillis confirmatis [i] ita cauit, Tyburtibus municipibus meis amantissimis, quod scitis [8] † balneũ [9] † Iulianũ iunctũ domui meæ, ita [k] vt publicè [l] sumptu hęredum meorum, & diligentia decẽ mensib. totius anni præbeatur gratis volo. Quæsitum est an, & sumptus reiectionib. necessarios hæredes præstare debeant? Respõdi, ĩ ea, quæ proponerẽtur, videri testatorem super calefactionis, & pr̃bitionis onus, de his quoque sensisse, quæ [9] † ad cotidianam tutelam pertineant, quibus balneæ [10] † aut instruatur, [11] † aut deniq; interlotias cessationũ vices parãri, purgarique, vt habiles ad lauãdum fiat, [12] † sunt lotiæ. *Rupto testẽ per querelam, non præstantur legata, nec si ab intestato fuerant reperta. Bar.*

¶ Apud Scævolam li. 18. Dig. Claudius notat. [13] † Nec fideicõmissa ab intestato debẽtur, data [m] ab eo, cuius de inofficioso testũ constitisset, qa crederetur quasi furiosus testãm facere non potuisse: ideoque nec aliud quid pertinens ad suprema eius iudicia valet.

[a] *Moræ*] quia potuit hæres statim tribũ emere, & si fecit.
[b] *Deberi*] sed quare non ipsa tribus? Respond. quia certæ personæ, vt liberto voluit emi, sed propter moram æstimatio debetur. & facit sup. tit. 2. l. Tiria Seio. in princip.
[c] *Consecuturus*] & hoc propter moram hæredis. vt sup. ti. 2. l. qui solidum, §. etiã & l. si quis seruo. & sup. tit. 2. l. apud Iulianum. §. ipsius. & l. quæritum. §. fi.
¶ *Sempronio*] CASVS. Titium testatorem ita Sempronio legauit: Sempronius sumito p̃dia mea omnia, quæ sunt vsq; ad prædiũ, quod vocatur Gaza, sub finib. cuiusdam contræ. q vocatur Galatia, & sub cura vilici mei, qui vocatur Primus, ita sumito dico, dicta prædia sicut ipsa omnia instructa sũt, modo inuenitur vsq; ad p̃dium Gaza vnũ prædium positum in finibus Cappadociæ, non autem Galatiæ, & sub cura dicti vilici Primi, quæritur nunquid illud prædium pertineat ad Sempronium cũ aliis prædijs, licet sit in eo etiam quorundam ad fines Galatiæ? Et dĩ quod sic. Vivian.
[d] *Vsque*] inclusiuè. [e] *Finibus*] impositum in eodem extra prædium, quod vocatur Gaza.
[f] *Cappadociæ*] quæ ipsa sit citra Galatiam.
[g] *Et hoc deberi*] quasi non noceat falsa demonstratio, vel quia in finibus fit error falsũ, vt inf. §. 1. & inf. eo. l. prędijs. §. Titio. & §. fi. & inf. de reb. dub. l. pen. & C. de leg. l. fi Fortidianum, & de testa. l. in nomine.
¶ *Libertis*] CASVS. Titius testator ita dixit: volo dari Pamphilo, & Sticholiberis meis fundum Trebatianũ, q est in regione Arelatia, itẽ fundum Satrianum, qui est in regione Niphana, cum taberna, quæ est in dicto fundo Satriano, moriuo testatore inuentum, quid fundus vocabulo Satrianus inter fundos q̃os supra legauit dictus testator nõ esset in regione Niphana, quæritur nunquid libertus prædictus debeatur dictus fundus, quamuis in regione designanda lapsus sit testator? Et dĩ quod sic, si de eo legando sensisse testator. Viu.
[h] *Lapsus esset*] sic sup. prox. §. & ibi Iason. con. ord. & sup. ti. 2. l. q.
¶ *Codicillis*] CASVS. Titius fecit testãm & in eo confirmauit codicillos, si quos postea faceret, postea fecit codicillos, & in eis ita cauit, Tiburtius municipibus meis, quos valdè diligo, scitis, siue sciatis vos hæredes mei me legate balneum meæ sutrinum, domui meæ iunctum, ita vt publicè decem mensibus totius anni præbeatur gratis sumptu hæredũ meorum, & diligentia, mortuo dicto Titio, quæsitũ fuit inter municipes, & hęredes suos, num municipes volebant, q hęredes Titij facerent sumptus non solum ad calefaciendũ, & præbendum balneum, sed etiam ad reficiendum balneũ. hęredes autem nolebant sumptus facere, nisi ad calefaciẽdum, & præbendum, quæritur q̃d iuris sit? Et dĩ quod municipes habent ius. Viu.
[i] *Codicillis confirmatis*] testamẽto, quod erat olim opus, si fierent post testamentum, hodie vero nõ, vt latius de codicil. §. 1. Accur.
[k] *Ita*] scilicet lego vt &c. & sic no. vsu balnei legato, & ad id necessaria legari videntur.
[l] *Publice*] id est publico sumptu hæredum. &c.
¶ *Apud Scævolam*.] CASVS. Titius fecit testamentum, & instituit sibi hæredem quendam extraneũ, & filium suum propium exhæredauit, & legata dedit quibusdam. & postea iussit in eodem testamento, si contingeret aliquo modo testamentum meum rumpi, & ita me intestatum remanere, legatarios eo, qui erit mihi hęres ab intestato, decẽ Scio. & viginti Sempronio, mortuo dicto testatore filius suus prædictus egit quærela inofficiosi testamẽti & fecit rumpi testamentũ, & habuit hęreditatem patris ab intestato. nunquid tenetur ad præstanda legata relicta ab intestato? Et dicitur, quod non, quia nec aliud aliquid valet, q̃ pertineat ad suprema iudicia eius cuius testamentũ rumpitur, est quasi testator fuerit furiosus, creditur enim furiosus fuisse, qui filium exhęredat. Viu.
[m] *Data*] id est relicta. & facit sup. de inofficios. l. Titia. & l. Papinianus. §. fin. & quod no. sup. eod. l. 2. & facit. C. de fideicom. l. quidam. & sup. tit. 2. l. antepen.
¶ *Titius quæ*] CASVS. Titius habebat matrem Seiã, & vxorem nomine Flauiam Albinam, dictus Titius decedẽs dicę suę matri legauit fundum qui erat proprius patris matris, & ab ea matre petijt, vt cũ moreretur ipsa mater restitueret dictũ fundum dictę vxori suę. mortuo dicto testatore mater dixit coram iudice, q volebat facere illud, quod dixerat testator, & quod volebat tradere dictum fundũ dictę vxori filij, si sibi matri præstarentur reditus nomine binę libręe in quolibet annis, donec moreretur ipsa mater, possessionem autem fundi tradidit dictę vxori filij, nec dictas binas libras ab ea accepit mater: nunc aũt volebat mater vẽdere

alicui

[1] † Vel quæsiti.
[2] † Vel ea.
[3] † Vel Galatiæ, finib.
[4] † Vel de eisdem.
[5] † Vel Arelatia.
[6] † Vel quidem.
[7] † Vel alibi.
[8] † Vel balneum.
[9] † Vel balneũ.
[10] † Vel aut.
[11] † Vel aut deniq;
[12] † Vel sunt lotiæ.
[13] † Nec fideicõmissa ab intestato debẽtur, data ab eo, cuius de inofficioso testamento constitisset, qa crederetur quasi furiosus testãm facere non potuisse: ideoque nec aliud quid pertinens ad suprema eius iudicia valet.

[1] Cõcor. gl. in c. si gratiose. extra de rescriptis. li. 6. in c. 1. in ver. vsque. de ord. ab episcopo.
* Cõcor. gl. in verbo purabat. ibi. si quis autẽ erat in proprio nomine. dum tñ certum sit de quo sẽtiat. hoc nõ officit. §. item si quis 19. q. 1.
[7] † Vel amantissimisque. fratio.
[8] † Vel balneum.
[9] † Vel quidem.
[10] † Vel balneæ.
[11] † Vel instruatur.
[12] † Vel lotiæ.
[13] † Vel est lex. & ea verba sãt inscriptio legis, vi. Ant. Aug. lib. 3. emend.

plicui dictum fuum fundum, ñ quid poteſt hoc facere? Et vt quod non propter confeſſionem ſupradictam, quàm coram iudice fecit, tamen rñdetur, quòd benè poteſt vendere. nam legatum ſibi relictũ à filio de dicto ſuo fundo nihil valuit, nec potuit filius vi grauare de reſtituendo vxori cũ nihil aliud matri reliquerat. Viu.

a *Scie matri*] alias ſuæ matri.

b *Profeſſa*] ex hinc quæſtio orebatur, & pro hoc ff. de teſt. tu. l. ex ſententia. & ff. de falſis. l. vxoris §. 1. q̃ ſunt contra.

c *Annua*] i. duobus annis duo pondo auri, vel argenti.

d *Legabatur*] vt C. eo. l. propriam. in dic, vt ibi not.

e *Prout foſſet*] ſcilicet cum effectu, cũ non poſſit onerari. q. honoratus nõ eſt. vt, & C. de fideicõ. l. ab e. & ſup. tit. 2. l. planè. l. fi. & ſup. tit. 1. l. imperator. Acc.

¶ *Qui teſtamento*] CASVS. Titius inſtituit ſibi Caiũ hæredem, & Mœuio decem legauit, & fidei Mœuij cõmiſit, vt centũ daret cuidã nomine Claudiæ & quinquaginta daret Albinæ & quinquaginta daret dicto Caio hæredi, & ſic fecit eũ de reſtituendo alijs tot ſuũ legatũ ſuum ducentorum. Poſteà Mœuius legatarius prædictus volente dicto teſtatore literas miſit ad dictã Claudiã & Albinã fideicõmiſſarias, in quibus ſibi cõtinebatur: ſciatis, q. ego dabo vobis fideicommiſſa veſtra ſecũdum voluntatem teſtatoris. Poſteà teſtator fecit codicillos, in quibus Mœuio legatario p̃dicto legauit vnum prædium loco ducentorum, quæ ei legauerat, & præcepit in eis codicillis, vt p̃ter hos codicillos ſi quid aliud appareret non valeat. & ita volum valere dictam epiſtolã. q̃ de ſua voluntate miſerat Mœuius fideicommiſſarijs. mortuo Titio teſtatore, petunt Claudia, & Albina fideicommiſſa à Mœuio legatario. q̃ritur, an poſſint? Et videtur, q̃ ſic, propter prædictas literas. videtur. n. Mœuius dictis literis cauiſſe dictis fideicõmiſſarijs de præſtandoeis fideicommiſſum. vnde non obſtantib. verbis, quæ in codicillis dixit teſtator, vt q̃ fideicommiſſariæ poſſunt conuenire Mœuium ex propria eius cautione. Reſp. tamen hic q̃ non poſſunt petere. Viu.

f *Glauca Tychæ, Elpidæ*] i. Titiæ, & Seiæ ſecundum Rea. rum n. nomina poſuit in Græco. Accur.

g *Quinquaginta*] alias viginti. Accur.

h *Lætarer*] quibus addixerant fideicommiſſariæ, quaſi ex propria cautione Mœuium legatarium ibi teneri oſtẽdentes.

i *Teſtatoris*] promittendo ſe. &c.

k *Fecit codicillos*] in quibus legauit prædium Mœuio pro ducentis, vt in fine. & præcepit. &c.

l *Codicilli*] quibus Mœuio pro ducentis prædium legauit. Roger.

m *Aliud*] vel in epiſtola ad eos miſſa. Azo. vel in teſtã.

n *Prohibuit accepit*] in teſtamento, vel codicillis.

¶ *Sæpe*] CASVS. Lucius Titius, qui erat libertus Publij Sẽpronij pupilli, & qui erat eius pupilli dñi ſui tutor, hẽbat duos liberos. ſ. Seiã & Mœuiũ. fecit hic Lucius Titius teſtamentũ & dictos Seiã, & Mœuiũ libertos ſuos ſcripſit hæredes æqualiter. & Mœuio p̃dicto ſubſtituit dictũ Publiũ Mœuium ſuũ dñm. poſteà in eodẽ teſtõ confirmauit per fideicõmiſſum codicillos, quos poſteà contingeret eũ forte facere, poſteà fecit codicillos, & ita in eis cauit. ego Lucius Titius teſtator, & eo dicillorũ mitto ſalutes Seiæ hĩdi meæ ĩ pro parte dimidia hæredẽ inſtituo. ſciaſ, q̃ Mœuiũ libertum meum p̃dictum. quẽterũ æqualiter inſtituo eam partem hæreditatis, quæ eum tangebat, vero accipere. in cuius locũ, & partẽ volo eſſe hæredẽ dictũ Publium Sempronium dñm meum. & dicto Mœuio dari volo cẽtum quinquaginta lagenas vini veteris. modò quæritur, an dictus Publius Sẽpronius dominus Lucij Titij teſtatoris poſſit petere fideicommiſſum de parte hæreditatis, in qua inſtitutus fuerat Mœuius libertus teſtatoris. & a quo poſſit illud fideicõmiſſum petere? Et videtur, q̃ ñ poſſit petere, duabus rõnibus. Vna, quia in codicillis erat data pars hæreditatis Mœuij liberti verbis directis relicta eidem Publio Sempronio. & dicto Mœuio adempta. Secũda, quia ad Seiam libertam fuerunt ſcripti codicilli. nõ ad Mœuium, qui erat oneratus. Reſpondetur tamen hic, quòd benè poteſt dictus Publius Sempronium petere fideicommiſſum à Mœuio prædicto. Viu.

o *Subſtituit*] ſcilicet vulgariter.

p *Pupillum ſuum*] eundemque patronum cui erat tutor. & ideo infrà. dominum, hic vero pupillum vocat ſuum. Accurſ.

q *Codicillos*] ſcilicet futuros.

r *Confirmauit*] in. ſ. committo fidei hæredum meorum ea fieri, quæ dicam in codicillis. Azo.

ſ. *Lucius Titius*] teſta or.

t *Acceperit*] id eſt capere, volebat enim eam reſtitui Sẽpronio, nam directo non poteſt adimi hæreditas in codicillis.

u *Dominum*] id eſt patronum. ſic. n. cauſa honoris vocat.

x *Elogio*] id eſt ſermone, qui ſequitur.

y *Lagenas*] quaſdam menſuras.

Si nõ tenet legatũ, nec onus fideicommiſſi adiectum. Bar. Serbidius Scæuola. 1†

LEX XXXV.

CVm quis * decedẽs Seię matri [a]fundum, qui prius matris erat legauerat, ab ea petierat, vt eundẽ, cum moreretur, Flauiæ Albinæ cõiugi ſuæ reſtitueret, poſt mortẽ teſtõris mĩ apud magiſtratum profeſſa [b]eſt, nihil ſe aduerſus voluntatẽ filij ſui facturam, paratamq; eſſe [2]†fundum Flauiæ Albinę tradere, ſi ſibi annua [c]bina præſtarentur reditum noie, ſed neq, poſſeſſionẽ tradidit, neq. annua bina accepit. Quęſitum eſt, an fundum iure alteri vẽdere poſſit? Reſpondi, ſi de iure legati fideiq. commiſſi quæreretur, ſecundum ea, quæ proponerẽtur, nec valuiſſe, quod mĩ ſuũ legabat, [d]neq. onus fideicõmiſſi proceſſiſſe: [e]ſi modò nihil præterea mĩ cepiſſet.

Promiſſio facta contemplatione alicuius certi emolumẽti, ipſo caſſato non tenet. Bar.

¶ Qui * teſtõ hęredem ſcripſerat, ducenta Męuio legauit, & fidei eius commiſit, vt cẽtum daret Glaucę Tychæ Elpidręf †autem quinquaginta: & poſteà Mœuius volẽte teſtatore literas [h]miſit ad eas, ſecundum voluntatẽ teſtõris ſę †reſtituturũ, poſteà teſtõr ſecie codicillos, [k]quib. & hoc præcepit, vt præter hos codicillos [l]ſi quid aliud [m]prolatũ eſſet, nõ valeret, 5† quæſitum eſt, an Mœuius, qui ducẽta accepit, quia mutauit volũtatẽ de ea epiſtola teſtator, à mulierib. conueniri ex cã fideicõ miſſi poſſit? Reſpondi, 6† ſm ea, quæ proponerentur, fruſtra Męuium ex cauſa fideicõ miſſi cõueniri, ſiue ducẽta, ſiue prædium pro his accepit. [n]

Verba directa in codicillis lata trahuntur ad fideicommiſſum. Bart.

¶ Seiã, & Mœuiũ libertos ſuos æquis partib. hęredes ſcripſit: Mœuio ſubſtituit [o] Sępronii pupillũ ſuũ, [p] deinde codicillos [q] per fideicõmiſſum cõfirmauit, [r]quib. ita cauit: Lucius Titius Seiæ hæredi ſuæ, quã pro parte dimidia hæredẽ inſtituit 7† ſalutẽ. Mœuiũ libertũ meũ, quẽ in teſtõ pro parte dimidiã hæredẽ inſtituí, eã hĩditatis partẽ vero accipere, [t]cuius in locum partẽve eius Publium Sempronii dominũ [u] meũ hæredem eſſe volo: Et Mœuio, ad quẽ hęreditatis portionẽ noluit peruenire, cũ hoc elogio [x] fideicõmiſſũ reliquit: Et [8]† Męuio liberto meo nihil de me merito dari volo lagenas [y] 9† vini veteris cẽtũ quinquaginta. Quęſitũ eſt, cũ voluntas teſtatoris hæc fuerit, ſta pars hæreditatis Mœuij liberti verbis directis relicta eidem Publio Sempronio. & dicto Mœuio adempta. Secũda, quia ad Seiam libertam fuerunt ſcripti codicilli. nõ ad Mœuium, qui erat oneratus. Reſpondetur tamen hic, quòd benè poteſt dictus Publius Sempronium petere fideicommiſſum à Mœuio prædicto. Viu.

1† Fl. Scæuola. lib. 18. Digeſt. * ad tit. ll. huius l. vide Hieto. Veri. in Rubr. de ver. obli. n. 187. & Iac. Nig. in l. 1. eiuſdẽ tit. num. 95.

2† Fl. patriq. ſe.

* Ad tit. ll. huius tex. vid Paul. Caſtr. in Reper. l. ſi. num. 3. de ſolut.

3† Fl. Elpidi.

4† Fl. decẽſe.

5† Fl. non valent.

6† Fl. reſpondit.

7† Fl. quę pro parte dimidia inſtituit.

8† Fl. deceſſ. &.

9† Flo. lagynos.

* Elogio alias eulogio. quod eſt idẽ, q̃ teſtim, vt in c. nos quidẽ. de teſt. in l. iubemus. C. de teſt. & l. q dã eulogio. C. de iur. delib. hæc vox alios ſignificatus hẽt, ſed nõ faciunt ad hãc loc.

a *An Fideicommissum*]portionis hĕditatis relictæ Mæuio.
b *Ad certam personam*, putà Seiam, quod tamen non nocet fideicommiss. vt sup. tit. 1. l. peto. in prin. & l. vnum. §. fin. & l. cum pater. §. donationis.
c *A Mæuio*] non tamen à Seia: quia ipsa non hĕbat eam partem, nec eam poterat dare, licet ad eã codicilli sĭt facti. Et no. q̃ duo obijciebãtur Sẽpronio, codicillis solis per verba directa nec dari, nec adimi posse hĕditatem, & ita nec adimi Mæuio, nec dari Sẽpronio, vt Inst. de codicil. §. penult. Itẽ ad Seiũ non ad Mæuiũ, qui erat honorãdus, codicillos fore directos, sed ad primũ dic, q̃ in codicillis verba directa trahuntur ad fideicõm. vt ĵ. ad Treb. l. Sequ. q̃ est notandũ. & sic nõ de rigore verborũ, sed ex benignitate tñ. & facit ĵ. de lĳs, quĭ. vt indigo. l. 3. Sed arg. cont. sup. de cond. insti. l. pe. in fi. Sol. ibi. Itẽ facit inf. de excep. do. l. apud Celsũ. §. ẽterea. & ĵ. ĕ mil. test. l. militis.
¶ *Pater*] CASVS. Lucius Titius habẽs filium à se emancipatum, qui vocabatur similiter Lucius Titius, donauit fĭet vnos dicto suo filio vniuersa sua bona, exceptis duob. seruis, & à dicto filio ita stipulatus est, tu ꝓmittis mihi. q̃ oĭa ea, quæ extabunt de bonis meis, quę tibi donaui, restitues mihi cum volam, vel cum morieris, si viuã, aut cui ego volã. & filius dixit promitto, posteà pater decedens misit epistolam filio hæc verba continentem, fidei tuæ fili cõmitto, vt Męuio præstes decẽ, & Caio ĕcem. & Lucrionẽ seruũ meum liberũ esse volo, mortuo pr̃e venit Męuius, & Caius, & Lucrio, & petunt à filio fideicommissa. & ĩlius rñdet eis: ego non sũ hæres vel bonorũ possessor pr̃is mei, & nihil ex hĕditate sua possideo, imò habent hĕditatem eius Petrus, & Martinus, vnde non debeo vobis rñdere. q̃ritur, quid iuris sit? Et rñdet, q̃ hĕdes pr̃is ſ. Petrus, & Martinus possunt conuenire filium ex stipulatu, vt adĭpleat p̃dicta. Itẽ Mæuius, & Caius & Lucrio, quorũ interest, possũt petere fideicõ. missa eorũ a filio quasi à debitore pr̃is, hñ. nõ creditor onerare fideicommissis debitorẽ suum. Vi. i.

1† Fl. respondit.
2† Fl. deest, id.
3† Fl. deest, ita.
4† In at. chet. erat, earũ. minus rectè, vt Taurel. in adnot.
5† Fl. Lucio Titio.
6† Fl. vti.

vt omnino perueniat portio hæreditatis ad Sempronium pupillũ, an fideicõmissum [a] ex verbis ſnpraſcriptis valere intelligatur? & à quo Sẽpronius petere possit, cũ ad certã ptionam [b] codicillos scripterit? Respondi, [1]† posse id [2]† fideicõmissũ a Mæuio [c] peti.

Donatario obligato põt imponi onus fideicommissi tangẽ debitori. Bart.

¶ Pater emancipato filio bona sua vniuersa, exceptis duobus seruis, non mortis cã donauit, [d] & stipulatus est à filio i hæc verba. Quæ tibi mãcipia, quæq. prædia donationis cã tradidi, cessi: per te nõ fieri dolo malo, neq. p̃ eũ, ad quẽ ea res pertinebit, quo minus ea mãcipia, quæq; ex his agnata erunt, eaq; prædia cũ instrumẽto, cũ ego volã, vel cũ morieris, quæq. eorũ exta bũt, neq. dolo malo, aut fraude, factove tuo, eiusq. ad quẽ ea res p̃inebit, ita [3]† in rerũ natura [4]†[c] aut in pt̃ate eẽ desiſſent: si viuã, mihi, aut cui, ego volã, reddãtur, restituantur: stipulatus est Lucius Titius p̃: ſpopõdit Lucius Titius filius. Idẽ pater decedẽs fideicõmissariã epistolã ad filiũ suũ scripsit in hæc verba: Lucius Titus [5]† filio suo salutẽ. Certus de tua pietate, fidei tuę cõmitto, vt [6]† des, præstes illi, & illi certã pecuniã, & Lucrionẽ seruũ meum liberum esse volo. Quæsitũ ẽ, cũ filius nec p̃is bonorũ possessionẽ acceperit, nec hæres ei extiterit, an ex epistola fideicõmissũ [7]† & libertatẽ præstare d̃beat? Respõdi, [8]† etsi neq. hæreditatẽ adisset, neq. bonorũ possessionẽ petisset, & nihil ex hĕditate possideret, nihilominus ĩs [9]† & ex stipulatu ab hæredib. [f] patris, & ex [10]† fideicõmisso ab his, quorũ interest, quasi [g] debitorẽ cõuenire posse: magis nẽ post cõstitutionẽ D. Pij, quæ hoc iduxit.

Qui stipulatur dotẽ sibi reddi mandato mulieris, in dubio præsumitur, vt minister adhibitus. Bart.

¶ Nuptura, duob. filijs suis, quos ex priore marito habebat, mãdauit, [h] vt xx quæ doti dabat, [i] stipularẽtur in oẽm casũ quo solui posset mr̃imoniũ: vt ẽt alterutri ex his tota dos soluat̃, cõstãte mr̃imonio vno ex filijs mortuo, vxor per epistolã [k] petijt à superstite filio, vt iq̃q. partẽ dimidiam dũtaxat dotis exigat, [11]† & ea cõtentus eat [12]† alterũ aũt partẽ apud maritũ eius remanere cõcedat. Quæsitũ est, posteà in mr̃imonio muliere defũcta, an maritus, si d̃ tota dote cõueniat̃ à filio, doli mali exceptiõe sit tueri possit, et an vltro [13]† ex causa fideicõmissi actio ei competat, vt de parte obligõnis accepto ei feratur. Rñdi, [14]† exceptionẽ vtilem

7† F. fideicõmissa.
8† Fl. respondit.
9† Flo. ĩs nihil minos.
10† F. deest, ex.
11† Fl. exigeret.
12† F. etiĭ
13† aliàs. vltrà. id ẽ ei exceptio, doli pp̃ epistolam matris suę prædictã, & dicit, nõ debeo tibi soluere nisi dimidiam dotis, imò dico tibi plus. dicit. n. maritus: ego volo, q̃ tu liberes me per acceptilationẽ de dimidia dotis. q̃ritur quid iuris? & dicitur, q̃ maritus hẽt ius in eo. q̃ dicit, soluit ergo marius dimidiã dotis filio vxoris. & aliã dimidiã sibi retinuit. vnde veniunt alij hæredes mulieris, & agunt actione mandati contra filiũ eorum cohæredẽ, & petunt ab eo dimidiam dotis, quam soluit et maritus, filius respondet eis, & dicit, non dẽo vobis dimidiã dotis, quia mr̃ mea reliquit eam mihi per fideicom. in epist. ĵ dicta, quam mihi misit. express̃. n. in ea epistola. vt ego essẽ contentus parte dimidia dotis: propter quæ verba vĩ mihi eam per fideicommissum reliq̃isse, quæruntur, quid iuris sit? Et dicitur, quòd fi ius habet ius. Viu.
14† Fl. respõdit. et.

7 *Quasi debitorem*] à debitore potest legari. vt sup. tit. 1. l. ſ pecuniam. & l. ſi seruus. leg. 1. qui margaritam. & facit ĵ. de don. l. hæreditatem. & sup. tit. 2. l. filio. & sup. eo. l. Sextilĭa. & inf ad Treb. l. ſ cui.
¶ *Nuptura*] CASVS. Titia habuit duos filios ex marito suo Titio, mortuo dicto Titio volebat nubere Sẽpronio, & dare ei in dotẽ viginti. fecit, ergo dicta Titia venire dictos suos filios duos, et fecit eos stipulari à dicto Sẽpronio secũdo marito dictã dotẽ in omnẽ casum, quo solui posset mr̃imoniũ. ĩter eã, & Sẽproniũ, & fuerunt stipulati à Sempronio in solidum. i. vt et alterutri ex filijs Titię tota dos soluatur. i. duo rei stipulãdi fuerũt, istud autẽ faciebat mulier prædicta, vt magis esset secura dote sua, non autem volebat quicquã dictis suis filijs donare, posteà ita euenit de facto, quod cõstãte matrimonio vnus ex dictis suis filijs dcessit: vnde remansit filio superstiti integra actio dotis Titię aũt prædicta petijt per epistolam suã vltimã voluntatẽ cõtinentem à dicto filio superstite, vt cũ exegerit à Sẽpronio suo marito partem dimidiam dictæ dotis, et a dimidia cõtentus esset. & aliã dimidiã remanere cõcederet apud maritũ, posteà decessit dictæ Titiæ, & habuit hæredẽ ab intestato dictũ filiũ superstitẽ, & quosdã alios, vult nũc filius conuenire Sẽproniũ maritũ ad integram dotẽ ex stipulatione, maritus opponit ei exceptiõ, doli pp̃ epistolam matris suę prædictã, & dicit, nõ debeo tibi soluere nisi dimidiam dotis, imò dico tibi plus. dicit. n maritus: ego volo, q̃ tu liberes me per acceptilationẽ de dimidia dotis. q̃ritur quid iuris? & dicitur, q̃ maritus hẽt ius in eo. q̃ dicit, soluit ergo marius dimidiã dotis filio vxoris. & aliã dimidiã sibi retinuit. vnde veniunt alij hæredes mulieris, & agunt actione mandati contra filiũ eorum cohæredẽ, & petunt ab eo dimidiam dotis, quam soluit et maritus, filius respondet eis, & dicit, non dẽo vobis dimidiã dotis, quia mr̃ mea reliquit eam mihi per fideicom. in epist. ĵ dicta, quam mihi misit. express̃. n. in ea epistola. vt ego essẽ contentus parte dimidia dotis: propter quæ verba vĩ mihi eam per fideicommissum reliq̃isse, quæruntur, quid iuris sit? Et dicitur, quòd fi ius habet ius. Viu.

a *Pet.*

a *Sciam*, quod tamen non nocet fideicommiss. vt sup. tit. 1. l. peto. in prin. & l. vnum. §. fin. & l. cum pater. §. donationis.
b *Ad certam personam*, putà Seiam, quod tamen non nocet fideicommiss. vt sup. tit. 1. l. peto. in prin. & l. vnum. §. fin. & l. cum pater. §. donationis.
c *A Mæuio*] non tamen à Seia: quia ipsa non hĕbat eam partem, nec eam poterat dare, licet ad eã codicilli sĭt facti. Et no. q̃ duo obijciebãtur Sẽpronio, codicillis solis per verba directa nec dari, nec adimi posse hĕditatem, & ita nec adimi Mæuio, nec dari Sẽpronio, vt Inst. de codicil. §. penult. Itẽ ad Seiũ non ad Mæuiũ, qui erat honorãdus, codicillos fore directos, sed ad primũ dic, q̃ in codicillis verba directa trahuntur ad fideicõm. vt ĵ. ad Treb. l. Sequ. q̃ est notandũ. & sic nõ de rigore verborũ, sed ex benignitate tñ. & facit ĵ. de lĳs, quĭ. vt indigo. l. 3. Sed arg. cont. sup. de cond. insti. l. pe. in fi. Sol. ibi. Itẽ facit inf. de excep. do. l. apud Celsũ. §. ẽterea. & ĵ. ĕ mil. test. l. militis.
¶ *Pater*] CASVS. Lucius Titius habẽs filium à se emancipatum, qui vocabatur similiter Lucius Titius, donauit fĭet vnos dicto suo filio vniuersa sua bona, exceptis duob. seruis, & à dicto filio ita stipulatus est, tu ꝓmittis mihi. q̃ oĭa ea, quæ extabunt de bonis meis, quę tibi donaui, restitues mihi cum volam, vel cum morieris, si viuã, aut cui ego volã. & filius dixit promitto, posteà pater decedens misit epistolam filio hæc verba continentem, fidei tuæ fili cõmitto, vt Męuio præstes decẽ, & Caio ĕcem. & Lucrionẽ seruũ meum liberũ esse volo, mortuo pr̃e venit Męuius, & Caius, & Lucrio, & petunt à filio fideicommissa. & ĩlius rñdet eis: ego non sũ hæres vel bonorũ possessor pr̃is mei, & nihil ex hĕditate sua possideo, imò habent hĕditatem eius Petrus, & Martinus, vnde non debeo vobis rñdere. q̃ritur, quid iuris sit? Et rñdet, q̃ hĕdes pr̃is ſ. Petrus, & Martinus possunt conuenire filium ex stipulatu, vt adĭpleat p̃dicta. Itẽ Mæuius, & Caius & Lucrio, quorũ interest, possũt petere fideicõ. missa eorũ a filio quasi à debitore pr̃is, hñ. nõ creditor onerare fideicommissis debitorẽ suum. Vi. i.
d *Donauit*, ſ. inter viuos sub modo, alias nulla esset q̃stio. nam tam legatario, quàm donatario causa mortis potest legari. vt sup. eo. l. 1. §. pen. & l. 3. in prin. & l. 5. §. 1.
e *In rerum natura*] sub. esse desiſſet, aut in potestate esse desiſſet, &c.
f *Ab hæredibus*] patris ſ. tantum veteri iure: hodie verò ĩs fideicommissarijs datur ex stipulatu. vt C. de do. quæ sub modo. l. quoties.
g *Quasi debitorem*] à debitore potest legari. vt sup. tit. 1. l. ſ pecuniam. & l. ſi seruus. leg. 1. qui margaritam. & facit ĵ. de don. l. hæreditatem. & sup. tit. 2. l. filio. & sup. eo. l. Sextilĭa. & inf ad Treb. l. ſ cui.
¶ *Nuptura*] CASVS. Titia habuit duos filios ex marito suo Titio, mortuo dicto Titio volebat nubere Sẽpronio, & dare ei in dotẽ viginti. fecit, ergo dicta Titia venire dictos suos filios duos, et fecit eos stipulari à dicto Sẽpronio secũdo marito dictã dotẽ in omnẽ casum, quo solui posset mr̃imoniũ. ĩter eã, & Sẽproniũ, & fuerunt stipulati à Sempronio in solidum. i. vt et alterutri ex filijs Titię tota dos soluatur. i. duo rei stipulãdi fuerũt, istud autẽ faciebat mulier prædicta, vt magis esset secura dote sua, non autem volebat quicquã dictis suis filijs donare, posteà ita euenit de facto, quod cõstãte matrimonio vnus ex dictis suis filijs dcessit: vnde remansit filio superstiti integra actio dotis Titię aũt prædicta petijt per epistolam suã vltimã voluntatẽ cõtinentem à dicto filio superstite, vt cũ exegerit à Sẽpronio suo marito partem dimidiam dictæ dotis, et a dimidia cõtentus esset. & aliã dimidiã remanere cõcederet apud maritũ, posteà decessit dictæ Titiæ, & habuit hæredẽ ab intestato dictũ filiũ superstitẽ, & quosdã alios, vult nũc filius conuenire Sẽproniũ maritũ ad integram dotẽ ex stipulatione, maritus opponit ei exceptiõ, doli pp̃ epistolam matris suę prædictã, & dicit, nõ debeo tibi soluere nisi dimidiam dotis, imò dico tibi plus. dicit. n maritus: ego volo, q̃ tu liberes me per acceptilationẽ de dimidia dotis. q̃ritur quid iuris? & dicitur, q̃ maritus hẽt ius in eo. q̃ dicit, soluit ergo marius dimidiã dotis filio vxoris. & aliã dimidiã sibi retinuit. vnde veniunt alij hæredes mulieris, & agunt actione mandati contra filiũ eorum cohæredẽ, & petunt ab eo dimidiam dotis, quam soluit et maritus, filius respondet eis, & dicit, non dẽo vobis dimidiã dotis, quia mr̃ mea reliquit eam mihi per fideicom. in epist. ĵ dicta, quam mihi misit. express̃. n. in ea epistola. vt ego essẽ contentus parte dimidia dotis: propter quæ verba vĩ mihi eam per fideicommissum reliq̃isse, quæruntur, quid iuris sit? Et dicitur, quòd fi ius habet ius. Viu.
h *Mandauit*, volens illis quicquam dare, sed in stipulationis istius negotio illorum filiorũ volens vti ministerio. R.
i *Dabat*, secundo marito Accurſ.
k *Per epistolam*] ſ. vltimæ voluntatis. vt & C. de fideicõ. l. & in epistola. & hoc etiam declarat responsio. quæ sit ĵ.

a *Pari posse*] quasi à debitore fideic. relicto. quod pōt: vt sup. prox. §. si vt liberetur: vt inf. de lib. leg. l. 3. §. nunc. Sed ⁊. C. de iu. do. l. 2. Sol. ibi voluit filio donare. hic nō. & eodem modo respond. ⁊. de pac. do. l. cum marius. §. fin. & ⁊. solu. matr. l. quæ dotis. & inf. de do. præleg. l. Scia. quæ sunt contra.

b *De reliqua*] quæ nō remanet in vito.

c *Maximè*] abūdat. vt statim subijcit. sic C. de ma. test. l. fi. §. 1. præterea nullum esset fideic. si filius antea literas teneretur mandati: quia ei donatum esset. Azo. lo oīa. vt d *Claudius*] confir. ⁊. digesti, mans prædicta.

e *Dimidia*] præmittit dimidiæ.

f *Re ipsum placuit*] nō ergo. pīumit ab initio donatū filio. aliquin qūo valeret fideic. eius, quod ei donasset & sic facit hęc lex ad id quod no. ⁊. de neg. gest. l Nesennius.

¶ *Codicillis*] CASVS. Titius libertus cuiusdam qui vocabatur Maximus, fecit testm̄ suum & instituit sibi hæredes, Caium. & Sempronium. postea fecit codicillos & ita in eis scripsit, Maximo domino meo decem millia denaria dari volo. Item eidem domino meo dari volo quinquies mille, quæ accepi in depositum à patruo dicti mei domini, ea conditione, vt eidem domino meo Maximo viro facto reddā, qui patruus vocabat Iulius Maximus. & dictum depositū volo dari eidē meo domino cum vsuris, quę cucurrerunt vsq; nūc, quæ sunt in summa triginta millia. ita enim iuraui domino Iulio Maximo patruo dicti dñi mei Maximi. mortuo dicto Titio, agunt procur. dñi d. Maximi ⁊ hērdes d. Titij actione depositi, & petunt dictas pecuniæ quantitates. & nō hñt pro se alīs ꝓbōnes, nisi dicta verba codicillorū. quærit nūquid obtinere dēant dicti actores dñi qđ sic. & hoc iū. qa d. Titius testātor. & codicillator affirmauit i codicillis se iuratse pdicti reddēr patruo dñi sui.

g *Codicillis*] videtur hic in medio esse Græcum: eius autem interpretatio, volo omnia. &c.

h *Maximo*] proprium nomen est.

i *Viro*] s. nepotis. ac viro. Not. virum demū esse adultū; sicut & mulier. corrupta: vt sup. de contr. emp. l. alioquin.

k *Iuraui*] vsq; huc ē Græci interpratio. ⁊ interpretationē R. non hēbat. ⁊ vaticinabat hic dicēs. ꝙ hęc pecūia fuit ab aliquo deposita apud testātē. vel a se apud vnū de hērdib. suis. & sic fuit in Græco cōfessus. & ꝙ iurauit. verū hęc confessio & iuramentū ꝓdēt. ar. C. de ꝓb. l. cōes. & incepta ē s. d iuren. l. j. s. 1. fin R. sed certē imo ꝓdest. vt hic expresse dr. qa ⁊ ē confessus. & dicte leges loquunt. qū ꝓ te. & ē ad hoc s. d inter. act. l. ætate. §. 1. & ⁊. depos. l. Publia. §. fi. & C. d fal. ca. adi. l. j. & ⁊. de le. 2. l. antep. §. qsqs. & ⁊. d don. l. ex hac scriptura.

l *Credenda*] ab hērdib. ⁊m: vt in Auth. de iureiu. à mo. §. 1. col. 5. & C. cōia vtri. iu. l. scriptura. Arg. contra inf. prox. §. sed, & si non credoretur, vim haberet fideic. vt d. §. quisquis.

¶ *Titia*] CASVS. Honestissima mulier, q̄ vocabat Titia dixit in testō suo. qđ testm̄ fecit sua manu: sciebat. n. scribere: Volo dari Callimacho decē millia denarij. gīa mercedis; qa opera sua vsa fui i negotijs meis. & i veritate d. Callimachꝰ erat talis ꝓsona. q ex testō alicuius aliqđ capere nō poterat. q̄rit. nūqđ d. Callimachus posset petere dictā pecuniā sub noīe mercedis? Et dr qđ nō: qa pīumitur ei relicta in fraudē legis, quæ eū prohibebat ex testō capere Viu.

m *Qui*] Callimachus Accur.

n *Sua*] Titiæ: sic ergo fuit in scriptis.

o *Iuraui*] habeas, dispositi. & voluit dari cccē millia nomine mercedis Accur.

p *Exigi posse*] quasi sit idonea probatio, ꝙ merces dēatur ex Titiæ confessiōe. arg. superioris iū. sed ibi ⁊ est, vt subijcit. & ⁊. de testa. l. q testm̄. & est tō. qa iurauit. & fuit capax legatari, hic i vtroq; sec. & facit ⁊. ti. a. l. in tacitis. & l. Lucius §. ī testō. q *In fraudem*] Quod semper ꝓsumit. nisi cōtrariū probetur, sm R. vt d. l. qui testamentum.

¶ *Ex his*] CASVS. Titius fecit testm̄, & multos seruos suos. & ancillas libertate donauit, & alios, & alias in seruitute reliquit. & postea in cotestō ita dixit, oībus quos, quasve manumiserim siue his tabulis, siue q̄buscunq; alijs, volo cōcedi filios, filiasve eōrū manumissorū. q̄ituri an filij eorum seruorū. & ancillarum. quos, quasve vius manumissi debeant eis concedi? Et respon. quod sic. Vt

r *Oporte e*] s. ab hærede. si habeas, in textu instituerat subaudi. quas. & dic præstari oportere. s. eorum filios. & filias & faci: inf. de ali. leg. l. à filio. §. fin.

Ater filium] CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seiū filiū. & prohibuit ei alienare, seu pignori ponere ꝑdia. quæ in hæreditate sui testōris erāt. sed fideicōmisit. vt dicta ꝑdia cōseruaret filijs suis ꝓceptis ex iustis nuptijs. & cæteris eiꝰ cognatis. mortuo Titio patre, Seius eius filius transtulit pignoris. & hypothecæ nomine in Caiū prædia hērditaria. quæ pī obligata reliquerat Martino: & ꝓceptis à dicto Caio cēt. mutuo super dictis ꝓdijs soluit ea centū Martino ꝑdicto cui pī obligauerat dicta ꝑdia ꝓ cētū: vel dicta ꝑdia hæreditaria vendidit Caio pro centū, & ea soluit

fore, & vltrò ex fideicōmisso peti posse. a Item quærit, an de reliqua b dimidia parte mādati actio vtilis sit hērdib. mulieris aduersus filiū eius? Rndi, 1† ſm̄ ea quæ proponerentur, maximè c post literas ad filium scriptas, non fore vtilē. Claudius, d qm̄ in his expressit, vt cōtentus esset parte dimidia e 2† dotis. quibus verbis satis fideicommissum filio relinqui placuit. f

Confessio debiti facta in testamento si testātor iurauit, vel iurasse se dicit ꝓbōnē inducit.

¶ Codicillis g ita scripsit, * Βούλομαι πάντα τὰ ὑποτεταγμένα, κύρια εἶναι. Μαξίμῳ κυρίῳ 3† μοναδηναρια πεντακισχίλια, 4† ἃ τινα ἔναβον παρὰ καταθήκην 5† τοῦ αὐτοῦ Ἰουλίου Μαξίμου, ἵνα αὐτῷ ναυδρωθέντι ἀποδόσω ἐγίνοντο σὺν τόκῳ τρισμύρια, ἀποδοθῆναι δὲ 6† αὐτῷ βούλομαι. οὕτως 7† γὰρ τῷ θείῳ αὐτοῦ ὤμοσα (idest, Volo omnia quæ infra ordinata sunt, firma esse. Maximo h domino meo denaria quinquies mille, quæ accepi in depositū à patruo eius Iulio Maximo, vt ei i viro facto, vel adulto reddā, cū vsuris, q̄ sunt triginta millia, ei dari volo. ita. n. patruo suo iuraui, k (Quæsitum est, an ad depositam pecuniā petēdā sufficiant verba codicillorū, cū hāc solā, nec aliam vllā probationem habeant? 8† Rndi, ex his, quæ proponerentur, ſ. cum iusiurandum dedisse super hoc testator affirmauerit, credēda l est scriptura, 9†

Si testator confitetur se debere non capaci, talis confessio nil operatur. Bar.

¶ Titia honestissima fęmina cum in 10† negotijs suis operaretur Callimachi ſp vteretur, qui m ex testō capere nō poterat, testō facto manu sua n ita cauit. o Τιτία θεοδόσιον, καὶ βούλομαι δοθῆναι Καλλιμάχῳ μισθοῦ χάριν δηνάρια δύο. 11† (i. Titia testm̄ condidi, & volo dētur Callimacho mercedis gīa denarij duo.) Quæro, an hæc pecunia ex causa mercedis ab hæredibus Titiæ exigi possit? Rn. non id circo, quod scriptū sit, exigi posse, p in fraudem q legis relictum.

Dictio, sine, non inducit restrictionē, simile de dictione, sen. Bart.

¶ Ex his verbis testī, Omnibus, quos, quasve manumiserim, 12† siue his tabulis, siue quibuscunq; alijs, filios, filiasve suos omnes, concedi volo. Quæsitum est, an his, quos viuus manumisisset, dēantur filij? Rndi, 13† his, quoque, quos quasve ante testm̄ factū manumisisset, filios, filiasve ex causa fideicommissi præstari oportere. r

Prohibitio alienationis ad alienationem necessariam se non extendit, sed ad voluntariam. Bar.

1† Fl. respondit. 2† Fl. patris dimidia.

a *Alc. lib. disp. 4. c. 11. seu. 12* locū hūc ex Pādectis Florē tinis repositi, ac volo oīa. vt *Volo*, vt oīa. q̄ subiectas ut firmitatē obtinēt. Maximo domino meo denariū qn deci millia. q̄ depositu no mine à Iulio Maximo patruo eius accepi. vt illi. cū in ritū proueniss. esset. Maximo restituerē. vt Maximo cū vsuris triginta millia excutrāt. i restituī volo, sic nim patruo suo iurani.

3† Fl. μυριάδες.

4† Fl. μυριάδες ἀκτακισχίλια.

5† Fl. τοῦ πατρός.

6† Fl. δεῖ. ἀποδοθῆναι.

7† Flor. οὕτω.

8† Fl. habeat.

9† Aliàs credēdū esse scriptura.

10† F. de est, in. * locum hūc (inquit Ale. li. prætor. 2.) testimonium Angelus Foliano ex Pādectis Florent.

11† Flor. μυριάδες. et deest, δύο.

12† Flor. quasve manumissi manumiserā.

13† Fl. respondit.

Martino, cui ea obligauerat pater pro centũ. quæritur nunquid valeat obligatio, vel alienatio prædicta? Et videtur q̃ non: quia testator prohibuit obligationem, & alienationem eorum, & cum causa. dicitur tamen hic, quòd valet vtrunque quia ea fecit filius ex necessitate, & non ex voluntate. Viuianus.

Idem. 1†

LEX XXXVI.

PAter filium hrdem [a] instituerat, & [2]† prædia alienare, seu pignori ponere prohibuerat, sed conseruare [3]† liberis ex iustis nuptijs, & cęteris cognatis fideicommiserat. filius p̃dia, quæ pater obligata reliquerat, dimisso hæreditario creditore nummis noui creditoris à priore in sequentem creditorem pignoris hypothecæve noie transtulit. q̃situm est, an pignus rectè cõtractum esset? Rñdi [4]† secundum ea, quæ proponerentur, rectè contractum. [b]

¶ Itẽ quæsijt, cum filius prædia hrditaria, vt dimitteret hereditarios creditores, distraxisset: an emptores, qui fideicõmissum ignorarunt, [c] benè emerint? Respondi, secũdum ea, quæ proponerentur, rectè contractum, si non erat aliud in hæreditate vnde debitum [d] exoluisset.

Libertus liberti non continetur appellatione libertorũ. B.

¶ Duobus libertis, Sticho, & Erote, hrdibus institutis, ita cauit, Fundum Cornelianum de nomine meo [5]† exire veto. vnus ex hrdibus Stichus ancillam [6]† Arelculam testamento liberam esse iussit, eidemque [7]† partem fuã fundi legauit. quæro, an Eros, & cęteri colliberti Stichi ex causa fideicõmissi eius fundi partem ab hęrede Stichi petere possint? Respondi [8]† non contineri. [e]

Res contẽplatione plurium prohibita alienari, ad eum ex pluribus pertinet, qui superest tempore alienationis. Bar.

¶ Filiam suam hęredẽ scripserat, & ita cauerat, Veto autẽ ædificiũ de meo nomine [f] exire, sed ad vernas [g] meos, quos hoc testamento nominaui, [h] pertinere volo. quæsitum est, defuncta hærede [i], & legatarijs [k] vernis, an ad vnum liberum, qui remansit, totum fideicommissũ pertineret? Respondi, ad eum, qui ex vernis superesset, secundum ea, quę proponerentur, totam partem pertinere.

Alienatio prohibita ad tempus, videtur esse permissa post tempus. Bar.

¶ Fundum Titianum, [9]† à filio, quoad uiueret, [10]† vetuit uenundari, donari, pignorari: & hęc verba adiecit: Qd̃ si aduersus uolũtatẽ meã facere uoluerit, fundum Titianum ad fiscũ pertinere uolo. [11]† ita enim fiet, ut fundus tuo dicto Titio restõre. filia sua Sela ab eo hꝛs instituta, instituit sibi hæredẽ quendã extraneũ: q̃ non erat de familia sua: postea dictus hꝛs extraneus decessit. Idẽ decesserunt dicti vernæ legatarij, & remansit vnus, vel duo, vel plures liberti, qui non fuerant serui vernæ. quæritur nunquid ad eũ, vel ad eos, quos superuixisse dictũ est, pertineat totum dictum ædificium? Et dicitur, q̃ non: sed si omnes vernæ superuixissent, vel eorum pars, ad quẽlibet eorum virilis pars dicti ædificij pertineret. si autem vnus tantum ex dictis vernis vixisset, totum dictũ ædificiũ haberet, & hoc vult dicere litera, licet ipsa nimis sit breuis. Viu.

[a] *Hæredem*] instituta à se.

[b] *Rectè contractum*] quasi secundus loco sit primi. sic C. de his qui in prio. cre. l. 1. & 2. & sup. de don. inter virum & vxorem. l. si donatr. §. 1.

[c] *Ignorarunt*] maximè. nam idem si scissent.

[d] *Exoluisset*] i. solui posset. prohibita ergo alienatione v. l. inritam videtur prohibere non necessaria. sic sup. tit. 2. l. filius fami. §. diui. & §. cũ pater. & sup. tit. 1. l. pen. §. præterea. & l. qui solidum. 1. fin. & sup. fa. erc. l. alienationes. & sup. de admi. tut. l. qui dam. §. & de reb. eo, qui sub tu. vel cura. l. si pupillorum.

¶ *Idem* ICAVS. Titius habebat multos libertos, inter quos erant Stichus, & Eros. fecit dictus Titius testũ, & instituit sibi hæredes ex dimidio Stichũ & Erotẽ, & ita postea in eodẽ testõ cauit, fundum Cornelianum meum de nomine meorum familiarium exire veto. mortuo Titio testatore Stichus prædictus, qui erat vnus ex hæredibus, venit ad mortem, & Arelsusam ancillam hereditariam testamento suo liberam esse iussit, & eidem Arelsusæ legauit partem dimidiam fundi Cornelianus: postea defecerunt omnes illi, qui continebantur appellatione familiæ dicti Titij: & remanserunt omnes liberti sui, præter dictum Stichum, venit modo d. Eros cohæres Stichi, & cęteri colliberti Stichi, & petunt dictum fundũ Cornelianũ ab hærede Stichi prædicti, quasi dicta pars fundi Corneliani fit alienata per Stichũ in eam personam, s. Arelsusam prædictam, quę non continetur appellatione familiarium d. Titij testatoris, quæritur, vtrum possit? Et respon. quod sic. Viu.

[e] *Non contineri*] Arelsusam istã noie meorum, & ideo Stichi pars ad Erotem, & cęteros collibertos pertinet, s. si deficiãt cæteri qui familiæ appellatione continentur, qui sunt præsertim de quib. vt C. de ver. sign. l. fi. & ff. tit. 1. l. peto. §. fratre. & facit. inf. de verb. sign. l. Modestinus. Sed contra. sup. tit. 1. l. cum pater. §. cum inter. Sol. vt ibi. Vel ibi in filio liberto, hic in liberto libertæ, & futuro, de quo non cogitabatur. Item argumentum contra ff. de alit. leg. l. alimenta §. 1. Sed ibi apparet sol. 1. Item contra sup. tit. 1. l. cum pater. §. fideicommissa. Sola. ibi.

¶ *Filiam suam*] CASVS. Titius habens ædificium super solo Sempronij, instituit sibi hæredem filiã suã Sciam, & ita postea dixit, veto autẽ ædificium de nomine meo exire, sed ad vernas meos, i. seruos ex ancillis meis natos quos vernas hoc testamẽto nominauit, & manumissũ pertinere volo mortuo dicto Titio restõre. filia sua Sela ab eo hꝛs instituta, instituit sibi hæredẽ quendã extraneũ: q̃ non erat de familia sua, postea dictus hꝛs extraneus decessit. Idẽ decesserunt dicti vernæ legatarij, & remansit vnus, vel duo, vel plures liberti, qui non fuerant serui vernæ. quæritur nunquid ad eũ, vel ad eos, quos superuixisse dictũ est, pertineat totum dictum ædificium? Et dicitur, q̃ non: sed si omnes vernæ superuixissent, vel eorum pars, ad quẽlibet eorum virilis pars dicti ædificij pertineret. si autem vnus tantum ex dictis vernis vixisset, totum dictũ ædificiũ haberet, & hoc vult dicere litera, licet ipsa nimis sit breuis. Viu.

[f] *Meo nomine*] huic verbo cæteri liberti, qui non erant vernæ, confidebant, sed perperam. Ro.

[g] *Seruos ex ancillis natos*] i. domesticos, ex ancillis suis natos. vt Instit. eodem. §. huic autem proxi.

[h] *Hominem*] manumittendo.

[i] *Defuncta hærede*] & testato hĩde alio. q. ō fit de familia. R. K. *Et legatarijs*] alias est ad legatarios vernas: & tunc dic ad vnũ libertũ s. alium, vt vernam. Item fm hoc dic. ad eum. i. ad eos omnes. vulgari. n. & simplici sermone hic Sęquola vtitur. nã ad eum, pro eos omnes ponit. sic sup. tit. 1. l. cum quidam. & l. si plurib. in prin. & propriè ponit virilẽ: vt C. de caduc. tol. l. vbi aũt. alias est in litera. & legatarijs vernis. s. defunctis omnibus præter vnũ. & quod dicit ad vnum, s. vernam. & propriè ponit eum, sed quod dicit virilem, cõtinet totũ, ex quo vnus tm̃ verna superest. nã pro toto pars. sicut pro plurali singularis numerus ponitur, vt inf. de verb. sig. l. virilis. & l. in vsu. & inf. eod. l. Lucius. §. collegium. sic & vniuersitas remanet* in vno, vt sup. quod cuiusque vniuer. l. sicut. §. si Acc.

¶ *Fundum*] CASVS. Seius instituit hæredẽ filiũ suũ. & in eodem testõ quo eum instituit, vetuit venundare, donare, & pignorare fundũ Titianũ hæreditariũ: & adiecit hæc verba: si aduersus meã voluntatẽ facere voluerit dictus meus filius, fundũ Titianũ p̃dictũ ad fiscũ pertinere volo. ita fiet, vt fundus Titianus prędictus de noie vestro nunquam exeat. mortuo testõre. filius retinuit dictũ fundũ vsq; ad mortẽ suã: & cũ venit ad mortẽ, instituit sibi quendam extraneũ in dicto fundo, & in alijs suis bonis. mõ q̃rit. nunquid dictus extraneus possit tenere dictũ fundum. an verò illi de familia testõris Seij: an verò fiscus, & vr. q̃ extraneus hꝛe nõ possit, qa ita dixit testõr Seius. ita. n. fiet, vt fundus Titianus d noie meo nunq̃ exeat, &c. iudicat ĩ hic, q̃ dictus extraneus habeat: qa per verba Seij testatoris talis eius voluntas colligi põt. s. filium, donec viueret, solũm ō alienare, vel pignorare, vel donare non posse sed hæredes ẽt extraneos nõ solum in alijs rebus, sed etiam in dicto fundo instituere posse. Viu.

7† Li. 10. Dige. Fl.

2† Fl. deest, instituerat, &

3† Fl. conseruari.

4† Flo. respondit.

5† Fl. meo nomine. Alias, ꝺ nomine suo dicti fundi Corneliani. Tu verò adijcis hic, vt videtur intelligentia vide Alc. li. disp. 4. c. 1. circa fi.

6† Fl. Arethusam.

7† Eique.

8† Fl. respõdi, sed per legetur, nõ respondi. nam in his Sequola legit*

9† Fl. deest Tiuanum.

10† Fl. vixerit.

11† Fl. deest, volo.

* Concor. tex. cũ gl. i. c. gratiũ. extra de postu. pla.

a *Nomine veſtro*] loquitur familiæ, & ex hoc oritur dubitatio.
b *Hæredes ſcriptos*] ſcilicet extraneos.
c *Quo ad viueret*] ſolummodo.
d *Extraneos*] vnde apparet, q̃ ſuperflua ſint illa verba, ita enim, &c. & ſa. C. de fideicõ. l. voluntas. & ſ. tit. 2. l. filius fa. §. diui. & §. cum pr̃. & l. qui ſolidũ. §. p̃dium. & ĩ. proxi. §. Itẽ contra ſup. tit. 1. l. peto. §. fratre. Sol. vt ibi.

¶ *Iulius Agrippa.*] CASVS. Iulius Agrippa primipilaris habens filium Titianum, exiſtẽs patruus magnus cuiuſdã mulieris, quæ vocabatur Iulia i. frater aui Iuliæ dictæ: fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hæredem dictã ſuam filiam, & præcepit in dicto teſtõ, ne vllo modo reliquias rationum quæ ſupererant à quodam, qui adminiſtrauerat negotia ſua, & prædiũ ſuburbanum, aut domum maiorẽ hæres eius pignoraret, aut vllo modo alienaret. nec adiecit cauſam prohibitionis. dicta filia ſua hæres ab eo ſcripta (vt dictũ eſt) mortuo eo teſtatore hæredem reliquit filiam ſuam, quæ erat neptis dicti teſtatoris. id eſt. Iulij Agrippæ primipilaris: quæ neptis, mortua dicta ſua matre, eaſdem res diu poſſedit, & decedens ipſa neptis extraneos inſtituit hæredes in dictis rebus, quæ prohibitæ ſunt alienari, & in alijs ſuis bonis. modò quæritur an dicti extranei hæredes neptis poſſint habere dictas res alienari prohibitas: an verò pertinerent ad dictam Iuliã, cuius erat patruus magnus dictus Iulius Agrippa primipilaris, ſicque ipſa Iulia erat de familia I. ij. Et videtur, quòd ad dictam Iuliã debeant pertinere: quia ideo dictarum rerum videtur prohibuiſſe alienationem, vt remanerent illis de familia ſua ſiue cognatione. quia autem ipſa hoc non expreſſit, ſicque fuit ſuum præceptum nudum, iudicatur hic, quod hæredes extranei dictæ neptis habere debeant. & hoc dicit. Viuian.

e *Reliquas*] putà monumentũ, q̃d vnà cũ p̃dio in quo eſt, poſſet alienari, vel pignorari, niſi eſſet prohibitio: vt ſ. de actio. emp. l. ſi mercedem. §. r. & ſ. de conditah. emp. l. liberti.

f *Maiorem*] fratrem aui paterni. vt Inſt. de gradi. §. quarto.

g *Facta*] imò extraneũ inſtituendo facit ꝯ voluntatem: vt ĩ. tit. 1. l. peto. §. fratre. quæ eſt ꝯ. Sol. tranſit ad hæredem & extraneũ, vt hic, ſed agit ad intereſſe, vt ad legitimũ inſtitutũ tranſiret ſine pœna, ſũ 10. Sed ĩ ſup. tit. 1. l. codicillis. ĩ. matre. vbi excludunt legitimos omnino: ſed certè ibi fuit ſpecialiter prohibitus legitimus: vel hoc fuit præceptũ nudum in l. illa. peto. & in illa l. codicillis. non fuit nudum. ad quod eſt ĩ. ai. 2. l. ſi filius. diui. Itẽ ad hoc ĩ. eo. l. Lucius.

Titianus de noĩe veſtro [a] [1]† nunquam exeat. Quæſitum eſt, cum viuus filius eum fundum ſecundum voluntatẽ patris retinuerit: an defuncto eo, non ad hr̃des ſcriptos [b] à filio, ſed ad eos, qui de familia ſunt, pertineat? Reſpõdit, hoc ex voluntate defuncti colligi poſſe, ſcilicet [2]† filium quoad viueret, [c] alienare, vel pignorare non poſſe: teſtamenti autem factionem in eo [3]† fundo in extraneos [d] etiam hæredes habiturum.

Nudum præceptũ, vel prohibitio alienationis ſine cauſa alienationẽ non impedit. Bar.

¶ Iulius Agrippa primipilaris ſuo teſtamento cauit, ne vllo mõ reliquias [e] eius, & prædiũ ſuburbanum, aut domũ maiorem [f] hæres eius pignoraret, aut vllo modo alienaret. filia eius hr̃s ſcripta hæredem reliquit filiam ſuam, neptem primipilaris, quæ eadem res diu poſſedit, & decedens extraneos inſtituit hæredes. Quæſitum eſt, an ea prædia extraneus hr̃s haberet: an verò ad Iuliam dominam, quæ habuit patruum maiorem Iulium Agrippam, pertinerent? Reſpondi, cum hoc nudum præceptum eſſet, [4]† nihil proponi contra voluntatem defuncti factum, [g] quo minus ad hæredes pertinerent.

Qui pr̃hibetur alienare partẽ ſuã, nõ videtur prohibitus alienare partẽ q̃ redemit. Ba.

¶ Quindecim libertis, quos nominauerat, prædiolum cũ taberna legauerat, & adiecerat hæc verba: Sibiq; eos habere, poſſidere volo ea lege, & conditione, ne quis eorum partẽ ſuam [h] vẽdere, donare, aliud ve quid facere alij velit. Qd̃ ſi aduerſus ea quid factũ erit, tunc eas portiones prædiumve cum taberna ad rempublicam Tuſculanorum pertinere volo. quidam ex libertis i venditionem partes ſuas duobus collibertis ſuis ex eodem corpore: emptores autem defuncti Caium Seium extraneum hæredem reliquerunt. quæſitũ eſt, partes quæ venierũt, vtrũ ad Caium Seium [k] extraneũ, an ad ſuperſtites collibertos ſuos, qui partes ſuas non vendiderunt, pertinerent? Reſpõdi, ſecundum ea quæ proponerentur, ad Caium Seium pertinere. Idem quæſijt, an partes venditæ ad rempublicam Tuſculanorum pertinerent? Rñdi, non pertinere. I Claudius: quia non poſſidentis perſona, qui nũc extraneus eſt, reſpicienda eſt, ſed emptorum, qui ſecundum voluntatem defunctæ ex illis fuerunt, quibus permiſerat teſtatrix venundari: nec conditio

in prin. & ſup. tit. 1. l. cum pater. §. libertis. & l. qui ſolidum. §. prædium. & ſup prox §.

¶ *Quindecim.*] CASVS. Titia fecit teſtm̃. & inſtituit ſibi hæredem. & legauit quoddam prædiolum ſuum cum taberna quindecim ſuis libertis, quos nominauit in teſtamento: & adiecit poſtea talia verba: & volo eos liberos ſibi habere & poſſidere dictũ prædiolum cũ taberna. ea lege, et cõdõne, ne quis eorum partem ſuam vendere, vel donare. vel aliquid aliud facere alij extraneo velit: quod ſi aduerſus ea aliquid factũ erit, tunc eas portiones. p̃dium ve cũ taberna ad rempublicam Tuſculanorum pertinere volo. mortua dicta teſtatrice, duo ex dictis quindecim libertis vendiderunt ſuas partes dicti prædioli cũ taberna duob. alijs de dictis quindecim libertis puta Sticho & Pamphilo. dicti autem emptores venerunt ad mortem, & inſtituerent ſibi hæredem quendam extraneum, qui vocabatur Caius Seius. modo quæritur, vtrum partes dictæ venditæ pertineant ad Caiũ Seium extraneum inſtitutum à Sticho & Pamphilo emptoribus an ad ſuperſtites collibertos, qui partes ſuas non vendiderunt, an vero ad rempublicam Tuſculanorum? Et reſpondeo, q̃ ad Caium Seium extraneum debent pertinere. & nõ ad alios collibertos, vel rempublicã Tuſculanorum. & eſt ratio ſecundũ Claudiũ quare, non pertinent ad collibertos, quia non eſt reſpicienda perſona poſſidentis, id eſt, Caij Seij extranei inſtituti à Sticho & Pamphilo qui emerũt ab alijs: ſed eſt inſpicienda perſona dicti Stichi & Pamphili emptorũ, qui ſibi voluntatẽ defunctæ tacitè ex illis libertis quindecim fuerunt, quib. tacitè ꝯmiſerat teſtatrix vẽdi, ſi inſpiciat eorũ perſonas, & ipſi nec alij nõ ſunt prohibiti alienare, niſi partes ſuas. ergo partes, quas emerũt ab alijs ſm̃ tacitã voluntatẽ defunctæ ñ ſunt pr̃hibiti alienare, vel extraneos in eas hr̃des inſtituere. Itẽ rõ eſt quare ñ hẽt reſpubli. Tuſculanorũ, qa odõ dãdi dictæ reipub fideicõmiſſi partiũ ꝯ præceptũ teſtatricis alienatarũ nõ exiſtit, eo q̃d fuerunt partes prædictæ venditæ d. Stichо & Pãphilo: vel rõ q dicti emptoris extraneum hr̃dem reliquerũt: quia, vt dictum eſt, inſpicienda eſt perſona emptorũ. & non hr̃dis extranei. Viuh

h *Partem ſuam*] nota partem ſuam. & vt infra eius.

i *Ex libertis*] quod permiſit tacitè defuncta, vt C. de fideic. l. voluntas. & l. quoties. R. & in fine huius. §.

k *Ad Caium. etiam*] ad collibertos. n. non pertinent: quia ſi alienarẽt, non ipſi, ſed reipub teſtator eas voluit reſtitui. R.

l *Non pertinere*] ſed ipſorum partes, quas ex teſtamẽto ha-

a† Alias, noſtro.

2† Fl. deeſt, ſcilicet.

3† Flo. & in eo.

4† Fl. eſt.

huerant, nõ quas à collibertis emerunt reipub debebũt extraneo hẽde instituto vt ſ. tit. 1. l. peto. §. fratre. quæ eſt ſ. quilibet enim de familia de parte ſua tm̃, & non de parte eorum qui ſunt de familia rogatus eſt ex quacunque cauſa eam partem quæ erat ſed partem ſuam quilibet neceſſe habet ſeruare. vt dixi.

a *Conditio extitit.*] ſ. quia fuerant partes venditæ collibertis, ſed extitit, quia extraneum inſtituit, vt ſup. tit. 1. l. peto. §. fratre. quę eſt contra. ſecundũ H. vel dic, nec tunc niſi in partibus ſuis, quas ex teſtamento habent. vt dixi ſm̃ R. facit ſ. eod. §. fundum Titianum. & ſ. tit. 1. l. cum pater. §. libertis. & l. q ſolidũ. §. prædium. & l. vnũ ex familia. §. 1.

¶ *Tuſculanus.*] CASVS. Quidam nomine Tuſculanus inſtituit ſibi hæredem Titiũ, & legauit cuidam nomine Petronio, duo millia ſolidorum, & fideicommiſit Petronij commiſit in hæc verba: à te Petroni peto, vt dicta duo millia ſolidorũ, quæ tibi legaui, reddas collegio, ponè Bea. Dominici. mortuo d. Tuſculano, dictum collegium diſſolutum eſt, antequã d. Petronius afferqueretur ab hærede d. Tuſculani dicta duo millia ſolidorum, & ſic annihilatum eſt fideicom. dicto collegio relictum. modo quæritur, vtrum dictum legatum pertineat ad Petronium legatarium, an verò apud hæredem remanere debeat? Reſpondi, Petronium iure petere, vtiqſi per eum non ſtetit [b] parere defuncti voluntati.

1† Fl. dati fideicõmiſſi Tuſculanis.

2† Fl. Fideicõmiſſi ei⁹. cui duo millia legauit ĩ hæc verba. & variat prin. huiꝰ §. a Fl.

3† Fl. cuiuſdam.

4† Fl. Mater. & de imo hi⁹ tex. vide Io. Anto. Rub. ĩ l. Gallus §. qdam ſcribe. nu. 6. de li. & poſth. vbi et p Alc. n. 17.

Non ſolum ex verbis, ſed ex mente teſtatoris fideicom. inducitur. Bar.

¶ Pater [4] † filios hæredes ſcripſerat, & adiecerat; Prædia, quæ ad eos ex bonis meis perueniura ſunt, nulla ex cã alienent, ſed conſeruent ſucceſſioni ſuæ: deque ea re inuicem ſibi caueant. ex his verbis quæſitum eſt, an prædia per extitit [a] dati fideicõmiſſi rei publicæ Tuſculanorum. [1] †

Fideicommiſſum quod tenuit à principio, ſi deficit ex poſtfacto, remanet apud legatarium. Bar.

¶ Tuſculanus fidei eius, cui duo millia ſolidorum legauerat, commiſit in hæc verba: [2] † A te Petroni peto, vti ea duo millia ſolidorum reddas collegio huius [3] † templi. quæ ſitum eſt, cum id collegium poſtea diſſolutum ſit, vtrum legatum ad Petronium pertineat? an verò apud hæredem remanere debeat? Reſpondi, Petronium iure petere, vtiqſi per eum non ſtetit [b] parere defuncti voluntati.

Non ſolum ex verbis, ſed ex mente teſtatoris fideicom. inducitur. Bar.

¶ Pater [4] † filios hæredes ſcripſerat, & adiecerat; Prædia, quæ ad eos ex bonis meis perueniura ſunt, nulla ex cã alienent, ſed conſeruent ſucceſſioni ſuæ: deque ea re inuicem ſibi caueant. ex his verbis quæſitum eſt, an prædia per fideicommiſſum relicta videantur? Reſpondi, [*] nihil de fideicommiſſo proponi. [c]

Verba inſtitutionis trahũtur ad fideicommiſſum. Bar.

¶ Ex parte dimidia hæredi inſtituto per præceptionem fundum legauit, & ab eo ita petijt: Peto vt [5] † velis cohæredem tibi recipere in fundo Iuliano meo, quem hoc amplius te percipere [6] † iuſſi, Claudium. 7 † Verum nepotem meum, cognatum tuum. quæſitum eſt, an pars fundi ex cauſa fideicommiſſi nepoti debeatur? Reſpondi, deberi. [d]

Verba enunciatiua ad grauatum directa, diſpoſitionem inducunt. Bar.

Idem. [8] †

LEX XXXVII.

PAmphilo liberto hoc amplius, quam codicillis reliqui, dari volo centum. Scio omnia, quæ tibi, Pamphile, relinquo, ad filios meos peruentura, cũ affectionem tuam circa eos bene perſpectam habeã. [e] Quæro, an verbis ſupra ex cauſa fideicommiſſi? Et reſpõ. q; ſic. licet nomine cohæredis ſit vocatus. Viu.

d *Deberi.*] licet non nomine fideicõmiſſarij, ſed cohæredis ſit vocatus. & facit inf. l. Lucius. §. fi. Sed contra. inf. eo. l. Iulianus. §. ex his. ſed illud de rigore. vt inf. proximè not. vel alia verba ſunt ibi.

P *Amphilo.*] CASVS. Titius fecit codicillos, & Pamphilo liberto ſuo in eis codicillis multa reliquit, poſtea fecit teſtm̃, & inſtituit filios ſuos ſibi hæredes. & ita in eodem teſtamento dixit. Pamphilo liberto meo, amplius quàm in codicillis reliqui, dari volo centum. Item poſtea ita ſubiunxit. ſcio omnia, quæ tibi Pamphilæ relinquo, ad filios meos peruentura, cum affectionem tuam circa eos benè perſpectam habeam. Quæritur, vtrum videatur Titius per dicta verba Pamphili fidei commiſiſſe, vt poſt mortem ſuam Pamphilus reſtituat centum prædicta filijs defuncti? & dicitur quod non, quantum ad dicta verba teſtatoris: ſed ſecundum ſententiam. ſic.

¶ *Propoſitum.*] Titius, & Caius Seius milites erant, & erãt contubernales. id eſt ſocij in quodam caſtro pro Imperatore: dictus Titius non habens liberos, nec cognatos, infirmus exiſtens, cõuocatis amicis ſuis dixit dicto Caio contubernali ſuo, quod volebat ei relinquere prædium ſuum Titianum, & Cornelianum: & Caius Seius interrogauit eum coram teſtibus, ſi ita placebat ei? & ipſe reſpondit, quod ſic. Quæritur, nunquid ex cauſa fideicommiſſi dicta prædia pertineant ad Caium Seium? Et videtur q; non: quia Titius non dixit, relinquo: imò dixit, volo retinquere. Reſpondetur tamen, quod ſic.

¶ *Duas filias.*] Titius inſtituit ſibi hẽdes duas ſuas filias ex æquis partibus, quarum vna vocabatur, ponè, Titia, & alia Seia, alteri, putà Titię prælegauerat fundũ Titianũ: & ab eadem Titia petijt gratia dicti prælegati, vt ſorori ſuę Seię viginti daret. Item petijt ab eadem Titia, vt partem dimidiã dicti fundi Titiani dictę Seię reſtitueret. Mortuo Titio, eſt nunc quæſtio inter Titiam, & Seiam de dictis viginti, & dicebat Seia ſe debere habere medietatem fundi, & viginti: Titia autem dicebat, quod Seia non debebat habere niſi medietatem fundi, quia per fideicommiſſum relictum Seiæ à Titia de medietate fundi fuit annihilatum legatũ Titię de dicto fundo: quia illa pars fundi prædicti, quę remanet apud Titiam, non remanet apud eam iure prælegati: imò iure hereditario. Cum enim vni ex hęredibus aliquid prælegatur, medietatem prælegati caput à cohęrede ſuo iure prælegati: & aliam medietatem iure hęreditario, quia à ſeipſo non poteſt ſibi legari. Si ergo eſt annihilatum prælegatum meum, dicit Titia: ergo debet præſumi, q; nec tibi Seiæ voluerit pater noſter dari per me viginti prædicta. Quæritur quid iuris ſit? Et Reſpondit, quod Titia ſouet rationem: & neque dabit Seiæ, niſi medietatem fundi. Viuianus.

e *Perfectam habeam*] q.d. & ideo nominatim. & expreſſim̃ te non grauo.

* Nota. et ſ. dixi. ad Fl. edi. tio. ĩ iſtis tñ ſis Sæ uolæ. ſp pio tñ di. hẽ. tñ dit

5† Fl. vti.

6† Fl. percipere.

7† Fl. Clodium.

8† lib. 20. Digeſtor.

a *Cum ſententiam*] taciturn
b *Defunct.*]qui plurimum confidens de liberto non grauauit eum expreſſim.
c *In ſimili ſpecie.*]ſcintet virum.& vxorem:vt ff.ti.i.l.vnũ ex. §. fin.& facit ff. de adim.leg. l.alumnæ. in prin & facit ſup.l.prox. §.pe.cum ſuis concor.
d *Propoſitum eſt*]quẽ dam militem.
e *Acce ſitis.*] id eſt vocatis.
f *Contubernal.*] ex hoc verbo liquet teſtatorem hunc fuiſſe militem : Rog. cum contubernales " propriè dicantur in exercitu, in eodem putà tentorio duo milites vel tres, vt ff. cõm.l. rem mihi. §. in exercitu.
g *Dixiſſe*] propoſitũ eſt,qđ eſt ff. ĩ prin.§.
h *Redegiſſe.*] i.vocauit de hoc teſtes:non autem fuit ſcrip.ũ.
i *Tali inſerto.*] ſ. Ꝑ dixit, ſe dixiſſe. Nã ad interrogatum in Latino, vt reſpõſum in Græco: vt Inſti.de inut. ſtipul. §. præterea.eſt enim hic græcum. & facit ſup. de mil.teſt.l.diuus.
k *Duas*] puta Titiã, & Seiam.
l *Alteri.*] ſ Titiæ.
m *Et ab ea.*] ſ.Titia.
n *Petierat.*] ſ.gratia huius prælegati.
o *Ab eadem.*] ſ. Titia: & ſic prælegatũ eſt nullum.
p *Præſtanda.*] cum enim certum ſit teſtatorem pœnituiſſe de prælegato, ergo & de onere propter id impoſito videtur pœnituiſſe. & ſic nor. ſecundum R.quod ſi vni ex hæredibus aliquid prælegatur, & partem eius, & aliquid aliud rogetur reſtituere,pro eo quod ſupra eſt, non valet relictum.

Poſt emancipationem.] CASVS. Caius habens filiam Titiam,quã habuit poſtquam fuit emãcipatus à patre ſuo habebat ſimiliter fratrẽ Seiũ,q erat patruus ad dictã Titiã. & qui Seius per emancipationẽ d.Caij fratris ſui deſijt eſſe eius agnatus.& cepit eſſe in ergo cognatos.Itẽ habebat d.Caius pater Titiæ fratrẽ vxoris ſuæ Caiæ:quæ Caia erat mater dictæ Titiæ: qui frater vxoris Caij erat auunculus ad dictã Titiã & vocabat Titius. Deceſſit d.Caius & remãſit filia Titia: quæ Titia fecit codicillos: & credens dictũ ſuũ patruũ adhuc eſſe eius agnatum & ſolũ habere debere hæreditatẽ eius ab inte.petijt ab ea in dictis codicillis vt partẽ hẽditatis d Titio auunculo ſuo daret. & vt daret eidem auunculo fundum Titianũ & Seianũ, qui erat ipſius Titiæ. Itẽ petijt ab eodem patruo ,vt quædam fideicõmiſſa quibuſdã aliis ſtaret. Mortua dicta Titia bonorum poſſ.ſua peruenit ſimul ad dictum patruũ & auunculũ: quia eiãt eius proximi cognati. Auunculus eſt.n.inter cognatos: patruus autem dictus eſt inter cognatos per emancipationem prædictã Caij patris Titiæ:& ſic deuenit hẽditas Titiæ ad eos quos ipſa volebat,licet alio tramite. De fideicõmiſſo ergo partis hẽditatis dando per patruũ auunculo,planũ eſt,q nõ valuit,ideo, quia ſuo iure per bonorũ poſſeſſ.eam partem hẽditatis habituus erat auunculus. Si de fideicõmiſſo dicti fundi Titiani & Seiani dãdo p dictũ patruũ auunculo quæritur. hoc mõ.i. an dictus Titius auunculus ambas partes dictorũ agrorum habere poſſit ſ vnã partem ſuo iure per bonorum poſſeſſ.aliã vero ex cauſa fideicõmiſſi petere poſſit à patruo cohẽde ſuo ? & dicq ſic. Sed qđ ? nunquid dictus patruus dẽt ſolus,& in ſolidũ præſtare alia fideicõmiſſa relicta pẽt Titiam ab eo patruo quibuſdã aliis ? an verò tantum pro parte hereditatis Titiæ, quæ ſibi remanſit ? Et dicitur quod in ſolidum.
q *Seiam ex.*] Titius inſtituit ſibi hẽdem Seiã ex nouẽ vncijs hẽditatis ſuæ & Męuium in trib. & ita poſtea dixit, Quiſqs de omnibus hæreditibus meis hæres mihi erit, præſtet illud qđ legauit præſtari.fierive iuſſero. poſtea fidei prædictæ Seiæ in nouem vncijs inſtitutæ commiſit in hæc verba. A te Seia peto, fideiq; tuæ committo, vt quicquid ex hæreditate mea ad te peruenerit, reſtituas filio tuo,retẽtis ubi hortis meis, in quibus d.Seia habebat tres partes, ſicut ipſa erat inſtituta in nouem vncijs: & cohes Mæuius habebat in eis hortis tres partes, ſicut ipſe fuit in tribus vncijs inſtitutus. Modò quæritur, vtrũ Seia debeat habere integros hortos pdictos,cũ dictas nouẽ vncias hæreditatis teſtamit filio ſuo ſim pceptũ teſtõris? Et rñdet,q ſic. Nã fidei Mæuij cohẽdis ẽt cõmiſſũ p teſtõrẽ, vt redderet Seiæ illas tres pes.quas i dictis hortis hẽbat Męui,vt dictũ ẽ.V.
r *Sese pra.*] & concepta vt inſti.qui.mo.ius pa.po.ſol.§.fin.
s *Vltimo*] ergo i codicillis rogauit iqb pũt grauari lĩmi:vt ff.ti.3.l.ſi ctũ.i pri. Et no.q hic ignorabat ſe agnationis cẽ finitã p emãcipationẽ ſui pris:hodiè in ñ tollit ſier pfẽ. & filiũ:& ſic nec iter hãc nepẽ & patruũ.vt Inſ.d l.ag.ſu.§ fi.
t *Auunculo*] & ſic per fideicom. auunculum hæredem fieri voluit cum patruus ſ.quem ſperabat ei ſucceſſurum.
t *Per bonorum poſſeſſionem*] vnde cognati qua vocantur eſſe agnationis capite minuti,vt Inſt.de ſuc.cog in prin.& ſic deuẽtum eſt co. quo defuncta voluit.licet alio tramite.
u *Duas*] non dicit duas reſpectu tertiæ : ſed id eſt, embas, eis diuiſis in duas partes.
x *Poſſe*] hoc enim voluit teſtatrix, vt prædia in ſolidum haberet auunculus.

1† Flo.fidei commiſſ.
e Contubernales, q dñr. & nota,qđ i tex. cõtubernalis ſi capitur ĩ eo sẽſu, quo gl. intelligit ſd ꝑ domeſtico, vt ĩ l.vl.de auro & arg. lega.vt ꝑ Bato ex ſeruo, qui inſtructo fundo cõtinet.l.q̃ſtũ.§.ſi inſtructũ. ff. fun.inſtr. & l. vxorẽ.§.cõcubinæ.hoc tit.& l.liberotũ.§. ſed & Papyrius.de verb. ſig. 2 † alias Pãphilo. 3 † Flo.& ĩperator. e intel.huius §. vide apud Ioã. Crot.in l. 1. §. ſi q̃ ita. n.24. de verbo. oblig.
4 † Fl.nec. 5 † Fl.arceſſitis. vi. Ale.li. 3.paret.c. 33.
6 † Fl.tali ſed Ang. inſerto.
7 † Fl.reſpondit.
8 † Fl.nec
9 † Fl.valet.
10 † Fl.petit.
11 † Fl.nõ deberẽt.
12 † li.ex. Digeſtor.
13 † Fl.de cã filia.
14 † aliàs quod ea.
15 † Flor. partem.
16 † Fl.re ſpondit.

LEX XXXVIII.

POſt emãcipationẽ patris ſuſcepta q filia, 13 † à patruo vt legitimo r hẽde petierat, vt partẽ hẽditatis auunculo ſ ſuo daret,& agros duos. Ad vtrumque autem, vt proximum cognatũ, ſucceſſio eius pertinuit per bonorum t poſſeſſionem. Quæſitum eſt,cum in parte hæreditatis fideicommiſsum non conſtiterit,quam 14 † ſuo iure per bonorũ poſſeſſionem auunculus habiturus eſt, an nihilominus in parte 15 † agrorum conſtet, vt Titius partes agrorum duas, u vnam ſcilicet, ſuo iure per bonorum poſſeſſionem habeat: alteram verò partem ex cauſa fideicõmiſſi petere debeat? Reſpõdi, 16 † petere poſſe. x Idem quęſijt,ſi ab eodem patruo Titiæ fundum prælegauerat, & ab ea m petierat, n vt ſorori ſuæ xx.daret: ab eadem o filia petijt, 10 † vt partem dimidiam fundi eidem reſtitueret.Quæſitum eſt, an viginti præſtari deberent. 11 † Reſpondi non eſſe præſtanda. p

Grauatus præſtare fideicõmiſſum, tenetur ad illud in ſolidum: licet tam ipſe,quam alius cum eo ſuccedat defuncto,alio iure,quam defunctus crederet,ſed in eadem portione. Bar.

Idem. 12 †

LEX XXXVIII.

POſt emãcipationẽ patris ſuſcepta q filia, 13 † à patruo vt legitimo r hẽde petierat, vt partẽ hẽditatis auunculo ſ ſuo daret,& agros duos. Ad vtrumque autem, vt proximum cognatũ, ſucceſſio eius pertinuit per bonorum t poſſeſſionem. Quæſitum eſt,cum in parte hæreditatis fideicommiſsum non conſtiterit,quam 14 † ſuo iure per bonorũ poſſeſſionem auunculus habiturus eſt, an nihilominus in parte 15 † agrorum conſtet, vt Titius partes agrorum duas, u vnam ſcilicet, ſuo iure per bonorum poſſeſſionem habeat: alteram verò partem ex cauſa fideicõmiſſi petere debeat? Reſpõdi, 16 † petere poſſe. x Idem quęſijt,ſi ab eodem patruo Titiæ fundum prælegauerat, & ab ea m petierat, n vt ſorori ſuæ xx.daret: ab eadem o filia petijt, 10 † vt partem dimidiam fundi eidem reſtitueret.Quæſitum eſt, an viginti præſtari deberent. 11 † Reſpondi non eſſe præſtanda. p

Grauatus præſtare fideicõmiſſum, tenetur ad illud in ſolidum: licet tam ipſe,quam alius cum eo ſuccedat defuncto,alio iure,quam defunctus crederet,ſed in eadem portione. Bar.

Idem. 12 †

a *Fraterna*] non spectat à quo: vade si dicas ab vtroque obtinet. Cel. Cepen. vbi neuter præstat nec is qui speratur: & non efficit casus qui est præter spem. Solu. aliud est cum testamentum, & vnus instituitur. tūc enim si ille non est hæres, non valet testamentum, & ideo nec legatum. hic autem fecit codicillos; sed dicas à patruo solo. Sic. n. hic quæsit: ad quod vt esse tūsum. Sed tunc est contra ff. tit. 1. l. cum pater. 4. cum existimaret. & de cod. dic. l. is qui. Solu. ibi de æquitate, hic de rigore: vel, ibi vnum tantum credebat fore cessurum, vnde non mirum, si legatū minuitur, hic autem de ambobus credebat: & ambo sunt, licet alio tramite, quā spectabat: & sic partus soli dum præstat.

b *Retenta*] hinc oritur quæstio, vt j. dicā.

c *Fideicommissum videri*] licet sit retinere eorum tantum, quæ iam habemus. & facit sup. tit. 1. l. cum pater. in prin. & sup. tit. 2. l. si fructus legatus. vbi. & de alim. leg. l. a filio.

1† Flo. fideicōmissum.
2† Fl. respondit.
3† Fl. Mæuiam.
4† Fl. de esse vt.
5† Fl. eē.
6† Fl. præstaret.
7† Flo. restituerit.
8† Fl. debet.
a† lib. 22. Digestor.
10† Fl. eē mea.

Vxorem.] CASVS. Titius de sua propria pecunia emit fundum Titianum: sed quia diligebat vxorem suam Seiam, fecit dirigere chartam emptionis tam in se quā in eā: postea fecit testū. & instituit sibi hæredē dictam vxorē, & filium, quem ex ea habebat: & vxoris fidei commisit in hæc verba. Peto a te domina vxor, ne vēdices tibi ex cā emptionis partem ex dicto fundo, cum scias me vniuersam emptionem ipsius fundi fecisse, sed cōcessisse tecū cā dē emptionē beneficio affectionis & pietatis, quā tibi debui. Modo quæritur, virū p dicta verba dēat habere filius totum fundum? Et dī quod nō: imō vi voluisse d. Titius testator, vt pro dimidia dimidiant dictum fundum: cum si non dixisset dicta verba, & non apparet alio modo torā emptionē in veritate testatoris fuisse, vxor hēret dimidiā fundi ex emptione, & aliā dimidiam diuideret cū filio. Vid *Vendices*. j. dimidiam aut partem. Alioquin si hoc non dixisset, vxor haberet dimidiam, & aliam dimidiam diuideret cum filio per medium. & sic filius haberet quartā, & reliquam vxor, vt j. de pec. leg. i. dēs. §. cēs. & facit C. si quis alteri, vel sibi. l. mulier. & ff. tit. 2. l. ferui electione. §. fi-

11† Fl. q̄ teneretur.
* Cōc. gl. in ver. possit. ibi ar. q̄ no

Testamento] CASVS. Titius habens multos libertos, inter quos erat quidā vocabatur Fortunius, ita inter alia scripsit in testō. Iordomū meā Titianam cū horto ei applicito, fideiberuis meis concedi volo. postea ita dixit. Fortunio liberto meo ex dicta domo dictam in qua habitabam, item cellarium iunctum eidē dictæ, ab hærede meo concedi uolo. Quæritur vtrū hēs teneat præstare Fortunio dictā domū et cellariū? Et dī quod non: quia vniuersa domus Titiana, in qua erat dicta diæta & cellariū, fuit legata liberis, in quib. erat d. Fortunius. Vñ non debet eadem res esse legata bis ab eodem testatore: qā esset si deberetur ei diæta & cellarium. Viuianus.

e *Applicato*] eidem domui.

f *Et alio capite*] f. ita scriptum fuit. Hug.

g *Oneratum*] soli. b. liberis generaliter. & illi specialiter: vt ff. si æstimationem diætæ & cellarij ex hac cā: ex superiori vero sibi, & alijs totu legatū. quod in idem recidit. Et hoc verum, nisi aliud appareat voluisse testatorem: vt C. de cad. tol. l. 1. §. pen. & ff. t. t. 1. l. si plurib. §. 2. Item non obst. ff. ti. 1. l. 9. duob. §. 1. sed ibi in quātitate, hic in spē legata bis eidē persōæ. vt C. eo. l. cum qō. §. 1. & ff. ti. 1. l. planè. §. 1. Dic ergo tū Azo. primum legatū minui tū. quantum secundo datur: & sīn contentum esse suo speciali: quia sic vī testator voluisse: vt sup. tit. 1. l. si pluribus. & C eod. l. cum quæstio in prin.

Codicillis] CASVS. Titius fecit testū. & instituit sibi hīdem vxorem suam Sciā. & quosdam alios. In eodē testō confirmauit codicillos, si quos postea faceret. postea fecit codicillos & ita in eis cauit: Oib. libertis meis quos manumisi inter viuos, vel in his codicillis, vel quos postea manumittam, lego cōubernales suas, q̄ sunt mex ancillæ. Item lego eis filios. & filias eorum, præter illos filios. & filias libertorū, quos & quas volui in testō meo pertinere ad vxorem meam: & præterea illos, quos eidem vxori mex nominatim legauero. Postea fecit quandam epistolam dictus Titius, & in ea petijt ab hæredib. suis, vt regionē Vmbriæ, Tusciæ positam in Piceno restituerent vxori suæ prædictæ, quæ erat eorum cohæres. cum omnibus, quæ in dicta regione erant, & cū mancipijs sufficiis. &

12† Fl. hēditariū.
13† Fl. de eē, testi scriptum erat.
14† Fl. de est. meis.
• Diæta hēt multas significationes, sed hic capi pt pro cenaculo, i quo magis die, quā nocte solēt homines residere. m de dona. Luci. vel primum cuia mansta i hortis, pcollige adisti. & obiectationis gria. l. Senatus. §. Marcell. ff. tit. 1. & potius primo mō. pp illud verbū, cellariū, qā neutro genere significat quo pen, seu essulēta ex poculēta, seruantur.
15† Quis.
16† Fl. respondit.
17† i. vxores. malè Haloan. suos. vid. Ant. Aug. lib. 3. c. 2.
18† Fl. filias.
19† Fl. de eē, epistola.
20† Fl. de eē, in.
21† Fl. cohæredes.
22† Flo. erunt.

tis,& vrbanis & agrestibus,qui in dicta regione erãt,exceptis manumissis.Neq; subiunxit,& exceptis filijs cõiugibus & filiabus,& cõtubernalib.Mortuo dicto Titio,venit Damas qui stabat in dicta regione vxori legata,quã Damã testator dictus viuus manumiserat:is petebat à dicta vxore,& à coheredib. suis duos suos filios seruos testatoris,quorum vnus vocabatur Ychus,& alter Eros:& allegabat pro se verba codicillorum,quæ talia fuerint,vt dictum est,Omnibus autem libertis meis &c.dicebat:vxor imò debent dicti tui filij ad me pertinere,quia Epistola supra posita: mariti mei non continebat aliquid de filijs,imò dixit in ea maritus meus,excepta manumissis.& c. & non dixit,& exceptis filijs eorũ. Quæritur,quid iuris sit? Et dic,quod ad Damam patrem debent pertinere inuitu pietatis.Viu.

a *Damæ*] Datiui casus Damæ.

b *Pietatis intuitu*] cuius intuitu nonnunquam à iure communi recedituꝛ,nedum à proprietate verborum. Est ergo hæc pietas,vt non separentur.& ff.tit.2.l.si domus.§.qui confitetur.& C.communia vtriusq.iud.leg.possessionũ & ff.ea.l.§.concubinæ. Est & alia ratio:quia species detogat generi:& non è contra,vt ff.prox.& ff.de reg.iur.l.in toto.& inf.eod.leg.seruis vrbanis.§.fin. Est & alia hic,quia reliquit nominatim vxori & facit sup.tit.2.l.Titiæ textores.*

* Intel. huius § vid apud Ludo. Alua. in Rub.ff. de leg. 1. nu.100.

† Fl. prælegauerat

† F. mea

† Fl.Cæliæ.

* Textores ex tribus rationibus ab Acc.allatis Bar. Abbat duas priores.postremã vero reijcit. Cõtra ne gatiuã ñ censet præponi verbo reliqꝰ

no actum administrauerint, sint autẽ Damę[a] (quem testator vinus manumiserat) filij naturales: vtrũ eidem Damæ ex verbis codicillorum ab hæredibus præstandi sint: an verò ad Seiam vxorem ex verbis epistolæ pertineant? Respondi, ex codicillis ad patrẽ naturalem eos pietatis intuitu[b] pertinere.

Generi per speciem derogatur. Bar.

¶ Feliciſſimo,* & Feliciſſimæ, quibus libertatẽ dederat fundum Gargilianum legauit cũ causa: & alio capite, Titio filio,quẽ ex quarta parte hæredẽ scripserat,prælegauit[1] † in hæc verba, Titi fili, hoc amplius de medio sumito, legata ea,[2] † q̃ mihi tã pater tuus Prę sens,quam Clodius [3] † Iustus, frater patris reliquerunt.Quę situm est, cũ fundus Gargilianus testatrici à marito eius, idest à patre Titij filij, legatus sit,cui fundus ex causa fideicõmissi debeatur,vtrum filio Titio tãtũ,an Feliciſſimo,& Feliciſſimæ,an tribus. [d] Respondi,non esse verisimile eã, quæ nihil aliud Feliciſſimo,& Feliciſſimę,nisi hæc specialiter legauit,ad filium, cui hæreditatis sua quartã partẽ reliquit & suæ partem reliquit, legatum generali sermone[e] trãsferre voluisse.

Verba præsentis temporis restringuntur ad tempus testamenti. Bart.

¶ Testamento ita pueros legauerat,Publio Mæuio domino meo ab hæredibus meis dari volo pueros quinque ex meis dũtaxat intra annos septem.[f] Post annos complures, quàm fecit testamentum, moritur. Quæsitum est,cuius ętatis Mę uio mancipia debeantur? vtrũ ne, quæ testamenti facti tempore intra septem annos fuerunt, an quę mortis tempore intra eam ætatem inueniantur? Respondi,eam videri ętatem designatam, quæ esset cũ à testatore g relinquerentur.

Propter duram separationẽ vitandam, verbum, filij, porrigitur ad nepotes. Bar.

¶ Concubinæ * inter cætera his verbis legauerat, Fundum in Appia [h] cum villico suo,& contubernali eius,& filijs dari volo. Quæsitum est, an nepotes quoq; villici, & contubernalis eius,[i] † testator ad cõcubinam pertinere voluerit? Respondi, nihil proponi cur non deberentur.[i]

¶ *Feliciſſimo*] CASVS.Titia habens filium Titium & habens seruum nomine Feliciſſimũ,& ancillam nomine Feliciſſimã,& habens multa legata ex testamento præsentis sui viri,quondã, inter quæ legata erat quidam fundus, qui vocabatur Gargilianus.& habens similiter multa legata ex testamento Clodij Iusti,fratris dicti mariti, fecit testamentũ,& instituit sibi hæredem dictã suum filiũ & tres alios: & dictis Feliciſſimo,& Feliciſſimę libertatem dedit.Postea legauit dictis Feliciſſimo,& Feliciſſimæ dictũ fundũ Gargilianum cum quadam casa,siue domo,quæ erat iuxta cũ fundum:postea filio suo prædicto prælegauit in hæc verba, Titi fili,hoc amplius de medio sumito, legata mea,quæ mihi tã pater tuus Præsens,quã dictus Clodius Iustus,frater patris tui reliquerunt. In veritate autẽ (sicut dictũ est) dictus fundus Gargilianus erat inter alia legata,quæ Præsens maritus testatricis reliquerat eidẽ testatrici. Modo quæritur, cui dictus fundus debeatur,vtrũ Titio filio testatricis tãm ex verbis generalibus testatricis,an Feliciſſimo,& Feliciſſimæ ex speciali legato eis prius per testatricẽ relicto, an verò tribus eis? Et dicitur,quod ad Feliciſſimũ & Feliciſſimã. Quia nõ est verisimile,quod testatrix voluerit trãsferre legatum dicti fundi de Feliciſſimo,& Feliciſſima,quibus nihil aliud reliquerat: nisi dictum fundum specialiter in filium suum Titiũ,cui hæreditatis suæ quartã partẽ reliquit,& hoc per illa generalia verba. Titi fili hoc amplius,&c. quæ supra posita sunt.Viu.

c *Dederat*] quædam mulier.

d *Attribuj*.Feliciſſimo,& Feliciſſimæ,& Titio.

e *Generali sermone*] Not. ex generali concessione vxori de- [illegible] quod [illegible] codicillis [illegible] quæ species generi [illegible] ff. de [illegible] secũ dicetur ambien- [illegible] nunc autem & in- [illegible] pta,quibus [illegible] sed & [illegible] rem.ff.[illegible] & ff. [illegible] quis cauisse,sed & [illegible] quæ sit mens.

¶ *Testamento ita pue*[illegible] ro] CASVS. Titius libertus Publij Mæuij fecit testamentũ & instituit sibi hæredes Caium & Seiã: & ita postea dixit,Publio Mæuio domino meo dari volo ab hæredibus meis quinque pueros ex seruis meis existentes dumtaxat intra annos septem: postea post multos annos decessit dictus testator. Certè iudicatur hic,quod illi septem pueri qui fuerunt intra septem annos tempore testamenti debent dari legatario:& non illi,qui sunt septem annorum tẽpore mortis testatoris.Viu.

f *Intra annos septem*] id est, qui sunt minores septem annis, & facit intra de verb.signific.leg.pueri. in fin.

g *Cum à testatore*] imò mortis tempore,vt ff.de ali. & cib. leg.l.Mela.§ j. Solut. ibi. a Iulian. arguitur contra inf. de condi. & demon.l filiæ.§. & inf. de fun. instru. & instit. lega. l. pen. & facit sup.eo.l.nomen.§.filio.& quod ibi no.& inf. de auro.& arg.leg.l. si ita.

¶ *Concubinæ*] CASVS. Titius Legauit concubinæ suæ hoc modo.Fundum meum positum in Appia volo dari concubinæ meæ cum villico,qui stat pro me in dicto fundo, & contubernali dicti villici, & filijs. Certè dicitur hic, quod in hoc legato continetur non solum dicta contubernalis, & filij villici,sed etiam nepos villici.Viu.

h In *Appia*] nomen regionis,sed alias mancipia.

i *Cum non deberentur*] nam appellatione filij continent nepotes ex causa pietatis.dũ de dura separatione tractat, vt hic, & inf. de verb.signi.l.liberorum.§.1.& sic potest intelligi in eo.tit.l.filij.& l.fusa.& sic soluitur contra.Instit.qui dare.tu.poss. ff.Vel aliter,vt ibi no.& facit sup.ea.l.f.codicillis.

¶ *Legauerat*] CASVS.Titius qui erat de quadam terra quæ vocabat Gadib⁹.& qui habebat multas possessiones & domos in dicta terra,& in eius suburbijs,& qui habebat in dicta terra,vel in suburbijs calẽdariũ, vbi erãt scripta debita sua,& credita.& qui habebat in quadã domo in dicta terra sita pecuniam depositam in quadam arca:dictus Titius,inquam,legauit ita.Mæuio,lego Męuio quicquid in patria Gadibus possideo. Certè non solum possessio, quæ est intra dictam ciuitatem, continetur legato: sed etiam illa,quæ est in suburbijs: non autem continentur dictum calenda-

a Et fl. & hęredit. tarię.

1 Cooper. ita generi.& ibi gl.ordi.extra de testam. q̃ tegula.ampl. & quãdo procedat. vide Dyn. & doctos. ibi.

* Inquantũ ille testis innuit appellatione filiorũ nepotes venire,limitat vt tertio ibi* l.liberorũ ff. de verb.signi. vid & l.filius.C. ad macedo. 51 i.vxoris Anto. Aug.li.3. c.3.

a Dies cessit dũ Bar.& ibi Bart. quæ fit cum defuncti antecessit,vel minuẽtis relictũ,inspicitur tẽpus mortis fm Dy-

calendarium, vel pecunia depositа. Vin.

a *Mæuio*] alias Mæuius, scilicet testator: sed est falsa: vt infra patet.

b *Gadibus*] sic enim vocatur illa patria de qua fit mētio ff. tit. 2 l. si mihi. § 1. & subest Venetiis, & est sedes eorū patriarchalis. alias autē est hic Gradibus: & similiter est nomen loci.

c *Suburbanam*] i. in suburbio ciuitatis. sed quandoque ponitur pro rustico, vt C. de prædi. minor. li. prædium. Hug.

d *Extendi*] Gc j. eo. l. cuique. & j. de ver. sign. l. 2. & l. vt Alphenus. & l. ædificia. & l. qui in cōtinentibus.

e *Si calendarij*] Hoc expone, vt j. eo. l. qui filium. Accur.

f *Intra*] i. iuxta. sic C. de posthu. hæred. instit. l. fin.

g *Patria sua*] f Gadibus prædicta.

h *Reliquit*] i. dimisit instrumenta calendarij in domo. nō dicas quæ legauerat: & sic nō continetur dictis verbis: quicquid, &c. vt hic & s. tit. 2. l. Caius. & sic sunt verba iuris cōsulti. nō testatoris; alias contradiceret j eod. l. qui chirographum. & ff. tit. 2. l. fetuū filij §. cum. sed certe si sint iuris consulti. quare nō cōtinentur instrā? Rñ. quia non, vt perpetuo ibi sint. erant ibi, vt ff. de hær. instit. l. ex facto. §. rerum. & j. proxi. respon. no.

i *Supra responsum est*] f. non deberi. pes hoc nec calēdarium, nec instrumenta debentur: & hoc si ad tēpus fit tibi. f. vt fœneretur: non perpetuō, vt hic & sup. vt hic Saluius: vt inf. eo. l. si chorus. § 1. & l. si fundum. & j. de auro. & arg. leg. l. ti vxori. §. cum ita. & inf. tit. 2. l. generali. §. vxori. & inf. de fundi. instr. & instr. lega. lege cum de lanionis. f. Sabinus. & l. prædia. §. 1. & argumen. inf. eodem. l. prædijs. §. Titio.

Appellatione patriæ etiam suburbia continentur. Item calendaria, & pecunia ad calendarium destinata non cedunt legato eorum, quæ sunt in loco. Bartol.

¶ Legauerat per fideicommissum Mæuio[a] [1]† ita, Quicquid [2]†in patria Gadib.[b] possideo. Quæsitū est, an ſ quam suburbanam[c] adiacentem possessionē testator[3]† haberet, hæc quoq; ex causa fideicommissi Mæuio debeatur? Respōdi, posse ad hanc quoque verborum significationem extēdi.[d]

¶ Item quæsitum est, si 4† calendarij,[e] quod in patria sua, vel intra[f] fines eius deiūctus exercuit, instrumenta in domo, quam in patria sua[g] habebat, reliquit.[h] an id quoq; calendariū, * propter verba supra scripta, Męuio ex causa fideicommissi deberetur? Respondi 5† nō deberi. Itē quæsitum est, an pecunia, quæ in arca domi Gadibus inuenta esset, vel ex diuersis nominibus exacta, & ibi depositа, ex fideicommisso debeatur? Rñdi, [6]† supra responsum esse.[i]

Ex legato renocato, vel cui renunciatum est, nil petitur, hoc dicit. Bart.

¶ Testamento, quo filium, & vxorē hæredes instituerat, filiæ per fideicommissum centum, cū in in familia nuberet, legauit: & adiecit ita, Fidei tuæ cōmitto filia, vt cum in familia nubes, [7]† & quotiescunque nubes, patiaris ex dote tua, q̄ dabis, partem dimidiā stipulari fratrem tuum, & Seiam matrem tuam pro partibus dimidijs dari sibi, ſ in matrimonio eius, cui nubes, [k] siue diuortio facto prius quam dos tua reddatur, eove nomine satisfactum erit, morieris nullo filio, filiave ex eo relicto. Pater filiam virginem nuptui collocauit, eiusque nomine dotem dedit, [l] & post diuortium eandem recepit, & alij in matrimonium cum dote dedit, & stipulatus est eam sibi, aut filiæ suæ reddi. Manente filia in secundo matrimonio, testator mortuus est eodem testamento relicto, eique hæredes extiterunt filius, & vxor. Postea marito defuncto puella dote[m] recepta nupsit alij, præsentibus, & cōsentiētibus fratre, & matre, quæ etiā dotem eius auxit: & neuter eorum stipulatus est [8]† dotem. Mox matri filius, & filia hæredes exiterunt. Deinde in matrimonio[n] decessit filia, marito hīde relicto. Quæsitum est, cum puella, non ex causa legati pecuniam in dotem ab hæredibus patris acceperit, [9]† sed mortuo secundo marito materfamilias facta dotem recuperauerit, [10]† an hæres eius [o] ex causa fideicommissi fratri defunctæ [11]† teneatur in eam pecuniā, quā percipere posset, si dotem stipulatus esset? Respondi, [12]† secundum ea, quæ proponerentur, non teneri. P

Onus de aliquo adoptando, & fideicommissum, in defectum adoptionis iniunctum, non tenet. Bart.

Iatus est pater à secundo viro dotem sibi, aut filiæ reddi. Manente filia in matrimonio secundo decessit pater non mutato dicto testamento, in quo instituerat filium, & vxorem, & in quo legauerat filiæ prædictæ centum, vt dictum est, & eius extiterunt hæredes filius, & vxor, sicut eos instituerat. Postea decessit secundus maritus dictæ filiæ: quæ dote sua recuperata ab hæredibus secundi viri, nupsit tertio præsentibus fratre, & matre sua prædictis: quæ mater etiam dotem dictæ filiæ auxit: neque frater, neque mater stipulatus est dotem: pro aliqua parte à tertio viro. Postea mater decessit, & dicta filia, & filius extiterūt ei hæredes. Postea filia decessit, & instituit sibi hæredē dictum suum virum tertium. Modo quæritur an dictus vir tertius hæres dictæ filiæ suæ vxoris, ex causa fideicommissi teneatur fratri in dote suæ vxoris in tanta pecunia, quantam percipere potuisset dictus frater, si dotem stipulatus esset iuxta præceptum patris? Et dicitur quod non, quia filia non accepit pecuniam in dotem ex causa legati, sicut patet præceperat à fratre, & à matre hæredibus patris, sed mortuo primo: & secundo marito, materfamilias facta dotem recuperauit, vt dictum est, & tertio viro dedit. Vivian.

K *Cui nubet*] accipe, morietur, quod ponitur inf.

l *Dedit*] scilicet centum: vt sup. dixit. & quod sup. eod. §. legauerat. vnde legatum videtur ademisse: vt C. eo. l. filia.

m *Dote*] eadem: quod hodie facere tenetur: vt Cod. de rei vxo. act. nuben. sed quamuis.

n *Matrimonio*] aliàs suo: aliàs secundo: & dic, mortuus est, scilicet pater.

1† Fl. Męuius.
2† Flo. & quicquid
3† Fl. deest, testator.
4† Fl. deest, si.
5† Fl. respondit.
6† Fl. respondit.
7† Fl. nubas.
8† Fl. stipulati sunt.
9† Fl. acceperat.
10† Fl. recuperauerat.
11† alijs defuncti.
12† Fl. respondit.

*Gl. errat in terminis. nō. n. Gades fuisse Venetiis, nā sūt Hispaniæ locus finitimus, vnde fretū Gaditanū: benè at Gradus sub ē Venetiis, à quo trāslata patriarchalis sedes olim Gradēsis dicta. nunc Veneta dicitur.

¶ *Testamento quo*] CASVS. Titius habēs vxorem, & filium, & filiam instituit sibi hæredes filium, & vxorem, & filiæ legauit centum cum ipsa in familia nuberet, & adiecit ita: Fidei tuæ filia committo, vt cum in familia nubes, & quotiescunque nubes, patiaris de dote tua, quam dabis partem dimidiam stipulari dictum meum filium fratrē tuum, & matrem tuam pīdictam in casum dotis restituendæ. facto hoc testō ipse mor. Titius p̄ maritauit dictam suam filiam, eiusq; nom. dotem dedit: postea filia discessit à viro suo. dictus p̄ re perijs dotem, quā dederat pro ea. Postea mortuit dicta filia sua mātā secunda, & dedit dotem similiter, & stipu-

¶ *Recuperauerit*] quod facere potuit, vel ex stipulatione patris, vt supra. soluto matrimonio. lege, cuius, & inst. de verborum obligationibus lege, quodcunque. §. 2. vel ex stipulatione legati. vt Cod. de rei vxo. actio. f. videamus. & §. hoc. Accursius.

o *Hæres eius*] scilicet maritus eius. f. puellæ.

p *Non teneri*] Tres rationibus, scilicet, tum quia pater dotem dando, sibique, vel filiæ reddi dotem stipulando, voluntatem testamento expressam creditor mutasse. tum quia mater, & frater fideicommiss. repudiasse videntur, cum socio dotis danti consentientes stipulationem omiserunt. Præterea

quod

quod nec ad filiam legatum peruenire potuit,si pro ea in dotem viuus pater dedit, quod testamento antea reliquerat,vt C.de leg.l.filia.R.& facit in s.ad Treb.l.filia.

¶ *Hæres vel*] CASVS. Institui mihi hæredem Titium,& rogaui eum, vt adoptaret Seium: & si non adoptaret, dixi, vt esset exhæres. Titius hæres non adoptauit Seium, & certum est, q amodò nõ adoptabit. Nunquid Seius, qui debebat adoptari, habebit hæreditatem meam? Et dicitur, quod non, & quod dixi in hærede, idem dicas in legatario. Viu.

¶ Hæres 1† vel legatarius rogatus est, vt quendam adoptaret, his verbis adiectis, Si aliud 2† fecerit, exhæres esto, vel perdito 3† legatum. Quæsitum est, si non adoptauerit, an ei, qui adoptatus nõ est, actio quædam ex fideicõmisso competat? Respondi, 4† fideicommissum, quo quis rogatur, vt adoptet, ratum non esse. a

Vno ex ij, cui hæres iussus est vendere parato emere, cõpetit vendicatio partis. Bar.

¶ Agri plagam, b quæ est in regione illa, c Mæuio 5† Publio, & Caio d trãscribi c volo, precio facto viri boni arbitratu, & hæreditati illato, duplæ eui stione expromissa, e 6† ita vt reliquis hæredibus sub pœna centũ promittant & eam agri plagam, partem c ve eius ad Seiã, posteros ve eius nõ peruenturam quaqua b ratione. Quæsitum est, an legatum valeat, cum Publius emere velit, Caius nolit? Respondi 7† eum, qui fideicõmissum sibi præstare velit, posse partẽ dimidiam eius agri, qui legatus est, petere, i quãuis alter prosequi 8† nolit. Item quæsitum est, cautio, k quæ interponi dẽt 9† secundum voluntatem, pro quota parte cuique l hæredũ præstanda sit? m Respondi, 10† pro ea portione, quæ ex fideicommisso præstatur. ■

Appellatione mancipiorũ non continentur postea nati ex eis. Bar.

¶ Sorori legauit homines, o quos nominauit testamento: eiusque fidei cõmisit, vt eadẽ mãcipia filijs p suis, cum obiret, restitueret. Quæsitum est, agnata q ex his, an defuncti filijs 11† ab hẽdib. r restituenda sint post mortẽ legatariæ, an remaneant apud hæredes eius? Respõdi 12† ea, quæ postea agnata s essent, verbis fideicommissi non contineri. t

Pater naturalis dotando filiam, in dubio non videtur habere animum donandi: sed magis animum compensandi cum eo, quod filiæ debet. Bar.

¶ Soror naturalis dotauit filiam, & ei mancipia filijs suis testatoris. Quæritur, vtrum ea quæ nata sunt ex dictis ancillis, & seruis medio tempore ante mortem sororis, contineantur fideicommisso cũ patrib. & matrib. suis, & ita debeãt restitui filijs testatoris, vel alijs eius hẽdibus? Et dicitur quod rõtimo mortua sorore debẽt remanere apud hæredem sororis. Viu.

¶ Sorori legauit homines, o quos nominauit testamento: eiusque fidei cõmisit, vt eadẽ mãcipia filijs p suis, cum obiret, restitueret. Quæsitum est, agnata q ex his, an defuncti filijs 11† ab hẽdib. r restituenda sint post mortẽ legatariæ, an remaneant apud hæredes eius? Respõdi 12† ea, quæ postea agnata s essent, verbis fideicommissi non contineri. t

Pater naturalis dotando filiam, in dubio non videtur habere animum donandi: sed magis animum compensandi cum eo, quod filiæ debet. Bar.

¶ *Agri plagam*] CASVS. Institui mihi hæredem Publium, & Caium, & Petrum, & Martinum: & ita postea dixi. Agri mei plagam, siue partẽ, quæ est ad burgum Panicalis, dicto Publio, & Caio transferri volo per dictum Petrum, & Martinum, quos cũ eis hẽdes instituo, precio facto boni viri arbitratu, & hæreditati illatæ: & volo qd Petrus, & Martinus promittãt de euictione dicto Publio, & Caio, nole dictæ plagæ. Item volo, quod dictus Publius, & Caius promittant Petro, & Martino sub pœna centum, quod dicta plaga, vel pars eius non perueniet aliqua ratione ad Seiũ, vel posteros eius. Me testatore mortuo, Caius non vult emere aliquid de dicta plaga: Publius autem sic. Quæritur nũquid Publius debeat hẽre dimidiã ex causa emptionis? Et dicitur sic, & dẽt promittere Publius dicto Petro, & Martino, qd dimidia, quam consequetur, non perueniet ad Seiã, vel ad eius posteros aliqua rõne, & hoc sub pœna centum. Viu.

¶ *Fateor naturalis*] CASVS. Titia habens patrem naturalem, & non legitimum, habebat virum Titium. Qui veniens ad mortem instituit hæredem dictum patrem naturalẽ exoris sui. Titiæ, & ab eo hẽde multa fideicommissa reliquit vxori suæ. Mortuo d. Titio marito suo, Titia nupsit secundo, & dictus suus pater dedit centum nomine dotis marito secũdo pro ea, cum nõ teneretur hoc facere, ideo quia naturalis in eam vide. dictũ est; & stipulatus est dictus pater à viro secundo sibi de dicta dote reddi, si filia sua decederet in matrimonio sine liberis. Filia postea suscepit filiam ex dicto secũdo viro, & ita def. est cõditio stipulationis patris. Modò petit dicta filia à patre suo illa fideicommissa, quæ primus suus vir ei reliquit. nũquid pòt? Et videtur quod non: quia certũ est, ea quæ habet matrem ex secundo viro, q̃ dos data pro ea secundo viro debeat certum manere apud eam, vnde videtur q̃ fideicõmissa

1† Fl. eius q̃ hæres, & de sensu huius vide Bar. in l. cũ filio. nu. 37. ff. de leg. 1. & Io. Nicolaũ in l. gñaliter nu. 65. C. de secun. nupt.

2† Flo. si alias.

3† Fl. perdat.

4† Flo. respondit.

5† Fl. Maximus.

6† Flo. ex promissa a reliquis hẽdibus ita vt sub. &c.

7† Flo. respondit. a Solue vt ibi, fm Bar.

8† Fl. petierit.

9† Fl. debeat.

10† Fl. respondit.

11† Fl. filij hẽdib.

12† Fl. respondit. a Concorr. consensus in gl. sup. verbo, posteritati. ibi, qa post manumissionẽ. extra de reb. eccles. alie. vel non.

b *Agri plagam*] idest, partem.

c *Illa*] septentrionali, vel australi. Hug.

d *Et Ca.*] qui pro parte fuerant hæredes scripti, & alij plures cum eis, vt patet ex sequentibus.

e *Transferri*] i. vendi: quod valet etiam iusto precio: vt hic, & sup. tit. 2. l. & si aque.

f *Expromissa*] Maxuio, & Caio, ac exteris hæredibus. Accur.

g *Promittant*] Maxuius, & Caius.

h *Quaqua*] alias qua: & semper dic. l. aliqua. & sunt verba testatoris vsque illuc, quæritũ est, &c. vel si habes, qua, posset ibi incipere quæstio, qua ratione quæsitum est, &c.

i *Petere*] nil minus: quia etiam totum, si velit, potest: vt C. de cadu. toll. 5. vbi autem. R. & facit sup. tit. 2. l. si quis legauerit in fi. & sup. tit. 1. l. antepen. 4. 5

k *Cautio*] ne ad Seiam aliqua ratione perueniat. Ioan. & sub pœna centum.

l *Cuique*] i. cuilibet ex illis, quibus est præstanda.

m *Præstanda sit*] à Publio Mæuio, qui solus vult.

n *Præstatur*] f. pro dimidia: & sic sub pœna quinquaginta: vel si totum accipiat (quod potest, vt dixi) sub pœna integra centum promittet.

¶ *Sorori*] CASVS. Titius faciens testamentum instituit sibi hæredes duos suos filios, & duos extraneos alios, & fecit suę Titiæ legatum duos seruos, & ancillas: & permisit fideicõmisit, vt cum morerentur ipsa, restitueret dicta mancipia filijs suis testatoris. Quæritur, vtrum ea quæ nata sunt ex dictis ancillis, & seruis medio tempore ante mortem sororis, contineantur fideicommisso cũ patrib. & matrib. suis, & ita debeãt restitui filijs testatoris, vel alijs eius hẽdibus? Et dicitur quod rõtimo mortua sorore debẽt remanere apud hæredem sororis. Viu.

o *Homines*] i. ancillas: vt patet] quia dicit de partu. est enim commune generis.

p *Filijs*] f. testatoris: & dic rõ instituentis, sed exhæredatis, vel cũ alijs extraneis instituti. Accur.

q *Agnata*] i. natas *Hæredibus*] dicunt quidam f. filiorũ: & sic opponitur eis q̃ sit conditionale: & sic interim non trãmittitur, vt inf. quãdo dies leg. ce. l. 3. & dicunt hic extitisse cõditionem, viuis filijs, vel dicunt fuisse diem, non conditionem: vel esse l. hæredes filios filiorũ, qui cõprehendantur sub verbo liberis, quæ somnia sunt. Nam hic dicit. vnde & filij & hæredes, f. testatoris erãt vni. & hẽdes legatarix. Dies ergo hẽdib. f. testatoris, siue filius nullo modo sit hæres, siue sit cum alijs. s *Non contenti*] f. quia nec sunt relicta, nec accessiones debentur. cum post mortem testatoris & ante mortẽ sororis, & sic eius vterum nata sunt: talis fuit casus esset. vt sup. de leg. 1. l. apud Iulianum. § item patrus. & inf. de fideicom. liber. l. cum quidam. & C. de fideicom. liber. l. 3. & inf. de optim. leg. l. pe. & sup. de vsur. l. Paulus resp. & sup. tit. 1. l. Licinius. Sed ẽ sup. tit. 1. l. cum pater §. pfiliç. vbi partus a debetur. Sol. ibi ex testatoris sententia speciale pactum limitur: vel ideo est illud, quod dotalis ancillæ partus, nec minus quã ipsa mater debitis intelligitur: vt C. de rei vxo. actio. l. itaque. at ancillæ legatæ partus nunquam legatus matris ratione dicitur.

t *Fateor naturalis*] CASVS. Titia habens patrem naturalem, & non legitimum, habebat virum Titium. Qui veniens ad mortem instituit hæredem dictum patrem naturalẽ exoris sui. Titiæ, & ab eo hẽde multa fideicommissa reliquit vxori suæ. Mortuo d. Titio marito suo, Titia nupsit secundo, & dictus suus pater dedit centum nomine dotis marito secũdo pro ea, cum nõ teneretur hoc facere, ideo quia naturalis in eam vide. dictũ est; & stipulatus est dictus pater à viro secundo sibi de dicta dote reddi, si filia sua decederet in matrimonio sine liberis. Filia postea suscepit filiam ex dicto secũdo viro, & ita def. est cõditio stipulationis patris. Modò petit dicta filia à patre suo illa fideicommissa, quæ primus suus vir ei reliquit. nũquid pòt? Et videtur quod non: quia certũ est, ea quæ habet matrem ex secundo viro, q̃ dos data pro ea secundo viro debeat certum manere apud eam, vnde videtur q̃ fideicõmissa

u An partus veniat cũ legato ancillæ. & an sit tectus. vide qd nota ibi in apostil. in alleg. l. cũ pater. §. pe. hic in co. rec.

deberi

debeãt compensari cum dote. Resp tamen hic quod benè potest filia petere fideicõmissa si non habet tatam dationẽ prædictam dotis quam fecit pater marito eius secundo. Idẽ est etiam, si pater paratus est liberare per acceptilationem matrium secundum filiæ à dicta dotis promissione. Sed quid si dictus pater ea conditione dedit dotẽ secundo marito filiæ, vt ipse faceret dictam filiam tatum habere: & ipsa nunc non habet tatum, vt dictũ est? Cet è aget pater contra maritũ condictione ob causam ad repetendam dotem. Viuianus.

a *Pater*] institutus à marito filiæ naturalis.

b *Naturalis*] scrantũ. Nam legitimus videtur de suo dedisse: nec à fideicom. videtur liberatus: vt C. de dot. promissione. l. fi.

c *Fideicommissum*.] aliàs fideicõmissi debitor: aliàs fideicom. debebat: vt quia maritus filiæ instituerat patrem & cum fideicom. grauauerat.

d *Sinec ratam*] ratã autem dotem habere tunc cogitur pater, si vult, & remittat stipulationem viro. aliàs nullus est effectus ratihabitionis, cum sibi stipulatus est pater: cũ in eius datione videretur negotium ipsius patris gessisse, vt sup. de neg. gest. l. quæ vxor in princ. & l. fi. & inf. de dolo except. l. si opera. R.

e *Responsum*] vt non sit denegãda, nisi ratam habuit dotem datam.

f *Eumque*] tertium annectit casum.

g *Mulier ratum*] i. vt tunc demũ apud virum remaneret. Azo.

h *Condicere*] scilicet dictione ob causam ea ratum non habente, vt & sup. de condi. ob cau. l. si donatus. l. 1. & facit inf. de cond. do. l. 1. ℣. pen.

¶ *Seium maritum*] CASVS. Titia scripsit hæredem Seium maritum suum, & substituit ei Appiam. Item cõmisit fideicõmissum dicti sui mariti, vt post mortem sui mariti hæreditatem restitueret dictæ Appiæ: vt si ante Appia moreretur, quã maritus tunc restitueret maritus hæreditatem dictam Valeriano. Seius maritus viuus existens restituit dictam hæreditatem dictæ Appiæ, cum nõ teneretur hoc facere. Modo quæritur: nunquid sit liberatus Seius à Valeriano? Et dicitur, quòd non: imò est in pendenti, vt si quidem moriatur Appia ante Seium, teneatur Seius Valeriano ex fideicommisso secundum quod voluit testatrix. Viui.

i *Seium maritum scripsit*] sc. Berta: & hoc si habes Seium: aliàs est Seia.

k *Substituit*] vulgariter. sc. si hæres non esset maritus.

l *Commisit*] sc. si hæres esset.

m *Restituere*] sic alumna vulgariter, & fideicommissi iure Seio fuit substituta R.

n *Contigisset*] aliàs accidisset: quia decederet alumna. vt ff. de vet. sig. l. in vulgari. ℣. a. sic ergo apparet dupliciter suspensum

¶ Pater [a*] naturalis [b] filiæ suæ ex testamento mariti eius fideicommissum [c] debebat. Cũ ea mulier nuberet alij, non mãdato mulieris dotem marito eius dedit, & sibi eã reddi stipulatus est, si sine liberis filia moreretur. Filiam mulier suscepit. Quæsitum est, an fideicommissum à patre exigere possit? Respondi, si nec ratam [d] habuisset dotem datam, superesse fideicõmissi petitionem. Item quæsitum est, [1†] an si pater accepto facere stipulationem velit mulieri persecutio fideicõmissi [2†] deneganda sit? Respondi, supra esse responsum; [e 3†] eumque [f] patrẽ, de quo quæreretur, si ita dedisset, vt mulier ratũ [g] hêret, posse cõdicere. [h]

Restitutio fideicommissi facta ante diem, alij non præiudicat. Bart.

¶ Seium [4†] maritum scripsit [i] hæredem, eique substituit [k] Appiam alumnã suam: fideique hæredis cõmisit, [l] vt post mortẽ suã hæreditatem eidẽ alũnæ restitueret: [m] aut si qd ante cõtigisset [n] alumnæ, tũc Valeriano fratris filio restitueret eandem hæreditatem. Quæritur est, si Seius viuus quicquid ad eũ ex hæreditate peruenisset alumnæ restituisset, an secundum voluntatem defunctæ id feciss videretur, præsertim cum hęc eidẽ æque [5†] substituta esset? Respondi, si viuo Seio Appia decessisset, [o] non esse liberatũ [p] à fideicommisso Valeriano relicto.

Rogatus restituere cum velet, post mortem rogatus videtur. h.d. Vel aliter, In vltimis voluntatibus moriẽdo quis velle videtur. h.d. Bar.

¶ Scævola [q] respondit: Cum hæres scriptus rogatus est, [6†] cum volet, alij restituere hæreditatem: interim [r] non est compellendus [s] ad fideicommissum. Claudius: Post mortem [t] n. vtiq; creditur datum.

Fideicommissum pure relictum põt peti incontinenti: & qui verat satisdationem exigi, non videtur fideicommissi diem differre. Bar.

¶ Hæredis scripti fidei commiserat, vt Seiæ vxori vniuersam restitueret hæreditatem: & vxoris fidei cõmisit in hæc verba, A te, Seia, peto, vt qcquid ad te ex hæreditate mea peruenerit, exceptis ijs, quæ tibi supra legaui, reliquũ omne reddas, & [7†] restituas Mæuiæ infanti dulcissimæ: à qua Seia [u] satis exigi veto: cũ sciã eam [x] potius rem acturã, [y 7†] quam detrimento futuram. Quæritur est, an statim Mæuia fideicõmissum à Seia peremptæ relictum in diem mortis hæredis. Item & si mox vixerit ipsa alumna. Nullo ergo modo testatricis voluntate Appiæ restitutam hæreditatẽ dici potest in casu proposito. At ea sint pleniter relicta post mortẽ hæredis secus diceretur vt C. de fideicom. l. post mortem. & sup. tit. 1. l. cum pater ℣. hæreditatẽ. & ℣. à filio. R. & ℣. 2 leg. 1. l. ℣. Filiusfamilias. ℣. diuo. o *Desisset*] vnde defecit Appiæ relictũ, & conditio alterius. s. Valeriani extitit: licet vtriusq; dies, idest mortis viri, tũc quoque penderet. R. p *Liberatum*] non ergo secundũ testatricis voluntatem alumnæ restituisse est dicendum: sed esset liberatus, & illa superuixisset vt sup. de cond. indebi. l. sub cõditione.

¶ *Seuola*] CASVS. Instituit Titia Seium maritum suum sibi hæredem & rogauit, vt hæditatem restituere rei Appiæ, cum vellet ipse maritus. Cetè creditur rogatus, vt restituat post mortem suã mariti: idem interim dum viuit maritus, non est cõpellendus ad fideicõmissũ præstandum. Viui.

q *Scævola*] alias. t. & ibi dic, quod fuit rogatus restituere post mortem. Vnde tacitè qñ vellet, prius vt rogatus. vt C. de fideic. l. post mortẽ. Vel dic, quod expressè dixit, cum voles, vel velles, sm diuersas literas: secus si velles. vt no. ff. eod. l. fideicõmissa. ℣. si sic. & inf. de verb. obl. l. certissimis. ℣. 2. aliàs deest. * ℣. & tunc sm R. pone vt ℣. quia fuit rogatus restituere alumnæ, qñ vellet, tacitè, sed si ipsa præcederet, tunc Valeriano. Nam non suspenditur post mortem.

r *Interim*] dum viuit.

s *Compellendus*] sed spontè potest.

t *Post mortem*] hæredis tantum, & non quodcunque vellet ipse hæres. R. secundum tertium casum.

¶ *Hæredis*] CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seiũ, & eius fideicomisit, vt Seiæ vxori Titij vniuersam restitueret hæreditatem. & dictæ vxoris fideicõmisit, vt quicquid ad eam ex dicta hæreditate peruenerit, reddat Mæuiæ infanti, exceptis ijs, quæ ei vxori legauerat: & venit exigi satisdationẽ ab vxore de præstando fideicõmisso Mæuiæ infanti, postea Seius hîs restituit hæredit. dictæ vxori testatoris. Modo perit Mæuia infans à dicta vxore, vt statim restituat sibi dictam hãditatem. Nunquid põt? Et dicitur, quod sic. Viui.

u *Aquæ Seia*] supra in secunda persona dixit Seiæ: nunc in tertia dicit de ea. Et dic satis. i. satisdare de restituẽdo fideicõ. vniuersali infanti. & aliàs præstaret, nisi testator remisisset. vt C. ut i. post. leg. l. cũ Archimedorã. An adhuc retineat quartã hæc secũdo rogata. dic vt C. ad Trebel. iancimus. ℣. fi. Ac.

x *Eam*] Seiam vxorem.

y *Remoturam*, i. restitutionẽ facturã. & detrimẽtã & cui detrimẽtum adesset Seia, & relationẽ differret, & aliàs ẽ acturã.

a *Posse*

*intell. huius tex. vi. per Camill. visitat. inun. in l. 1. nu. 116 supra fol. max.

7† Fl. hîc quæsiuit.

2† Fl. fideicõmissorum.

3† Fl. respõdit supra respõsum.

4† aliàs Seia Seium.

5† Fl. de fideicom. l. 1. ℣. 1. & l. Filiusfamilias. ℣. diuo.

6† Fl. ibi. * Facit ad hoc qd no. Alexã. post Bar. & Angel. in l. cẽtesimũ. ℣. 6 ff. de verb. obligat. & legatum. cũ hæres velet intelligitur dẽ post mortẽ hæredis.

7† Fl. de est. &.

8† Alias acturam. * perperã. nã dẽt esse. ℣. Cõle.

a *Ita fert*] statuam. Dubium autem erat, quia per hoc, q̃ satis remittit vtrique harum rerum detulisse, quod est falsum. Nã & pro puspera fatur fatu] Iam cũ multas moras habeat iudicium ex inf. vt in posſ. leg. 1. etiã. in prin. & facit sup. titu. 3. l. omnia, & inf. de cond. & demon. l. 1. in prin. Sed contra inf. ad Treb. l. ep. stela. §. fi. sed ibi alia voluntas fuit, vt ex verbis ibi apparet.

1† Fl. respondit.

Titius.] CASVS. Titius instituit sibi hæredem vxorem sua in vna vncia hæreditatis suæ, in qua vncia esse poterãt de hæreditate centum quinquaginta aurei, & non plus. Mæuiam aũt instituit in xj vncijs, & ita postea dixit, corpus meũ vxori meæ tradi volo sepeliendum in fundo Titiano, & volo extrui monumentum in dicto fundo, in quo expendantur quadringenti aurei. Quæritur, nunquid, per dicta verba videatur testator voluisse, vt vxor sola faceret monumentum, an pro hæreditatis partib. ab vtroq; hæred.? Et dicitur q̃ ab vtroque pro hæreditatijs partibus videtur voluisse fieri monumentũ. Viuia.

2† Li. 33. Digestorum.

b *Instituit.*] his verbis Seiam &c.

3† P. portionib. instruẽdũ.

c *Extruendum*] aliàs inferendum, & ad hoc cogitur pontificali, vel præsidis authoritate, & prætoris officio, vt sup. de pet. hære. l. hæreditas & de relig. l. si quis. §. si cui. & iudicio familiæ erciscundæ, vt sa. fam. ercis. l. is cum. §. 1. Sola ergo operis faciendi solicitudo seorsum vxori iniuncta est verbis testatoris. & hoc tãm oneris q̃ erat iniunctum magnitudine, quam huius emolumenti præcio, vbi cum persona, quæ dicebatur sola grauata affectione. Pensatis verbis sic dubijs talis merito adhibenda fuit distinctio, secundum R.

Si filia] CASVS. Titius habens plures filios, & vnã filiã fecit testamentũ, & eos omnes sibi hæredes instituit, & dixit filiæ quæ pupilla erat, dedit tutorẽ Seium, & dixit eã nubere, iussit dari dotẽ arbitrio tutoris prædicti. Certè perit de effectu si dixisset arbitrio boni viri. Bonus autẽ vir, & per consequens dignus tutor, debet inspicere in cõstituẽda dote dignitatẽ defuncti, & facultates, & numerũ liberorũ eius: & secundum prædicta inspecta, debet constituere dotẽ parua, vel magnam, vel mediocrem. Viuia.

d *Legatum sit*, hoc enim generale est, vt ff. de verbo. signifi. l. illa verba, & sup. pro socio. l. societatem, & fu. tit. 1. l. si cui, & sup. eo. l. fideicommissa. §. si fic, & su. de iure dot. l. quæro, & l. cum posſ. §. gener. & C. de nup. l. si furioſi, & C. de admin. tut. l. si curatoris. Sed contra. C. de dot promiſ. l. 1. Sol. ibi.

e *Extruendum vel liberorum* propter quos minor constituitur dos, arg. inf. de bon. dam. l. fi. §. fi.

Si fundus] CASVS. Legaui tibi fundũ cũ ijs, quæ ibi sũt, vel erunt tẽpore mortis meæ: certè ea, quæ sunt, vel erũt ad tempus, & non perpetuo, non debentur ibi. De hoc ponit planum exemplum. Viuia.

f *Quæ*] modo respondet.

g *Fœnerandi causa*, vel al. erit ad tempus & facit ff. e. l. si ita legatum. & su. e. l. vxorem. Legauerat, & inf. tit. 2. l. generali. §. vxori. & ff. de aum. & argen. leg. l. si vxori. §. 1. & sup. tit. primo l. Cæsus in princip. & C. de verbo. signific. l. 1 & sup. de pigno. l. debitor.

Hoc legatum] CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & vxori meæ ita legaui. Vxoris meæ causa parata sũt, ei lego. Quæritur, quid videatur vxori legatũ p dicta verba? Et respondetur, quod dictũ legatũ est generale, & continet omnia, quæ vxoris meæ causa parauit, siue sit vestis, siue argentũ, siue aurum, siue ornamenta, & certè illud videtur vxoris cã parata, q̃ magis paratũ causa vxoris foret, quã communis viri, & vxoris vsus causa. Neq; est vis, virum aliqua parasse pro vxore mea antequam eam duceret in vxorem, an postea parauit, pro ea aliqua ex rebus, quibus ego vti solebam, quia semper continebuntur in dicto legato. Dicta tamen adiectio, quam fecit in testamento meo, ſ quæ vxoris meæ causa parata sunt lego ei. &c. quandoque facit legatum vxori testãtis magis exiguum, quandoque plenius, augetur autem legatum, per dictam adiectionem, cum ita scripsit, lego vxori meæ aurũ, & argentũ, & vestẽ quæque eius cã parata sunt: nam cõtinentur tũc in legato non solũ ea, quæ nominauit, sed & alia, quæ non nominauit, vxoris tñ meæ cã parata. minuitur aũt legatum, per dictam adiectionẽ cũ detraho continuationem, quæ, & ita dico. Lego vxori meæ aurũ & argentum, & vestem, & seruos, quæ eius cã parata sunt, & non dixi, quæq; eius causa parata sunt. Nã continentur tunc in legato ea sola, quę ex supradictis vxoris causa parata sunt, & non alia. Itẽ scias, q̃ in dicto legato continentur ea, quæ comparaui antequã dictam vxorem ducerẽ, & postea ea tradidi ad vtendũ. Item continentur ea, quæ prioris meę vxoris fuerunt, vel filiæ, vel neptis, vel nutrisdum tñ ego ad vsum vxoris meæ parauí. Interest aũt inter emptum & paratum vxoris cã: quia paratum, q̃ est genus, incst in emptoq̃ est species, sed non conuertitur, i. in parato non semper continetur emptũ, de quo vltimo ponitur exẽplum. Ponoq̃ ea, quæ prioris vxoris meæ causa emi, posteræ meæ vxori tradidi ad vtendum. Certè cõstat me dictas res parauisse cã vxoris meæ secundæ, non aũt cõparasse eius causa. Fl ergo verũ, quia in parato non semper cõtinetur emptũ. Itẽ etiã alia dicta inter emptum & paratũ vxoris cã: quia si ego posteriores vxoris cã nihil emi, tñ tradendo ea, q̃ prior mea vxor ſ vsu habuit eius secundæ vxoris meę cã parasse videor. Quæ n. cã posteriores meæ vxoris parauit, cũ si ei non signauit, legato cedunt. Ea aũt ex q̃ prioris vxoris cã cõparauisti a dem tñ debentur posteriori ex dicto legato, si ei assignauit. Quia nõ est ita de posteriore vxore cogitatũ, cũ cõparatentur dictæ res pro prima vxore, sicut si cogitatũ de posteriore vxore, cum cõparaui dictas res pro ea. Nam certo non cedet dicto legato secundæ vxoris, q̃ tradidi ei illi postea absenti. Itẽ scias, q̃ in dicto legato, de quo dixi in principio continentur manciparia, pueri lecticarij, qui solã matrẽ familiæ portabant, & multa alia q̃ planè in littera noiantur. Nõ aũt est differẽtia vtrũ quis leges prædicto modo vxori, an vero cõtubinæ, quia semper cõtinebuntur in legato, quæ dicta sũt. Quid si legaui vxori meę aurũ, q̃ eius cã parauit: postea aũt conflatũ est dictũ aurum: extat tñ materia eius? Certè materia vxori debebitur. Intelligas aũt suprædicta vera esse, si vxor, cui ita legatum

4† Li. 1. Digestorum.

5† Fl. tutorum.

* Concer. gl. in ver. alienæ arbitrio. ibi. testamentum in alterius voluntatem exprimè cõmissum non valet, c. super eo. extra de cõ. appo.

6† Fl. apparet.

7† Flo. oportet.

8 Fl. cessat. &.

9† I. h. t. ad Sabi.

tũ est, mortis testatoris tẽpore vxor inueniatur, & nõ alià. Itẽ & prædicto modo potest legari non solum vxori, & cõcubinæ (de quib. dictũ est) sed etiã filio, & filiæ, & seruo, & seruæ, & eadẽ obtinebunt, quæ dicta sunt in vxore, & cõcubina, & hoc dicunt istæ quinq; leges. Viuia.

a *Paratum.*] scilicet, do, lego.

b *Quod in vsu.*] Hæc sunt verba Sabini vsque illuc. Neque &c. quib. concor. ff. tit. 1. l. legatum vxori, & inf. de aur. & argen. leg. l. Quintus, in princ. & ff. eo. l. idem, §. proinde, & ff. de verb. sign. l. in lege, §. quid, & ff. de fund. instr. instructum, lex. l. quæsitum, §. quod, & sup. eo. l. vxori, §. fi.

c *Eam tamen adiectionem*] infra eo. l. cum quæreretur, §. Iana, in fin. contra Sabinũ.

d *Interest*] inf. eo. l. & quid.

e *Eæ tamen adiectione*] s. quę eius causa parata sunt, do, lego. R.

f *Augetur*] s. legatum ea adiectione. Acc.

g *Significatur.*] s. tali adiectione.

h *Quæ dicta sunt*] s. nominatim: puta sic dixit vir, aurum, & argentum, & vestem, quæcunq; eius cã sũt parata, vxori do, lego R. nam, & si qua alia sunt, præter prædicta eius vsus sunt legata. Sed Io. dixit in hoc augeri, vt etiam quæ cõmunis vsus causa sũt parata, videantur relicta. primum placet, sic in copulatiuis, vt ff. de au. & arg. leg. l. si ita quis legata.

i *Minuitur*] s. legatum adiectione talis. Accursius

k *Detracta coniunctione.*] s. copulatiua, quæ, sic puta, aurum, argentũ, & vestẽ, eius gratia, vel causa parata sunt vxori meæ do, lego.

l *Comprehensis*] s. nominatim, puta au. & arg. & vestem.

m *Definuntur*] i. determinantur, & sic p inferiora restringuntur superiora, vt infra de supel. leg. l. legata. a. region. & ff. de fund. instru. & instru. leg. l. cum delationis, §. cũ fundum.

n *Si quid.*] iunge cum leg. præcedenti.

o *Comparauisset*, relictũ sic legato, quæ causa vxoris meæ sic parauit: do, lego. vt hic, & ff. eo. l. hoc legatũ. s. neq; interest.

p *Empta*] empta, pretio comparata, alio modo quæsita, vt permutatione, vt sup. de contrahen. empt. l. 1. §. 1.

q *Vxori*] nam alienasset, nihil pro ea actionem haberet, & hoc siue sit ipsi legatum, siue non.

r *Vxoris*] hoc, si fuerunt ei assignata, aliàs non, vt ff. eo. vers. quæ. n. facit sup. eo. l. qui concubinam. in prin.

s *Paratum inesse*] sicut genus inest speciei. Nam si est empti est paratũ, sed nõ conuertitur. Sic in agnatis, vt in specie cõtinentur cognati, vt genus, vt ff. vnde legi. l. Inter agnatos. in prin. Inest ergo genus speciei per positionẽ, siue per consequentiã, quia posita specie ponitur genus, & ad speciem sequitur genus, vt homo est, ergo animal est, & species inest generi, per continentiam, quia in genere species continetur. Nam legata familia, & dispensator debetur, nisi fuerit exceptus, vt ff. de au. & ar. leg. l. 1. in princ. Item paratis legatis, quæcunq; empta continẽtur legato, sed nõ conuertitur: nã generalibus species ita insunt, vt ff. de reg. iur. l. sæpe, & sic no. hic, q. totum est in parte, q. est verũ secundum quid, vt ex præmissis apparet.

t *Non continuo*] i. sp. q. d. non quicquid est paratũ, statim, & continuo est emptum.

u *Eum*] virum.

x *Essent*] s. vxori.

y *Legato*] relicto primæ vxori his verbis. Quæ eius causa parata sunt, do, lego.

z *Posteriori debentur.*] si, sint ei relicta sui causa parata.

a *Cogitatum*] scilicet, in emendo, sicut de priore, cuius causa fuerunt empta.

b *Nam ne.*] aliàs l. Paulus: nam ne &c. & continua ita, vtè huic legato assignatio prodest, qa eius contrariũ i. adẽptio nocet. Vel sic, benè dico non deberi, qũ non est traditum: nam, & qñq; etsi sit traditum, non tamen cedet legato. R. nam ne &c. Accur.

c *Item legato*] prædicto. s. vxoris cã paratum, ei do, lego, vt su. eo. l. hoc legatũ.

d *Lecticarij*] qui lecticas vel lectes dominę faciunt, vel potius, qui portant eam in lectica, vt subijcit.

e *Quæ solam*] i. solum modo &c.

f *Iumenta.*] quæ dominã portabant, vel trahebant in lectica, i. carretta. & ipsa lectica. & sella, i. sambuca, ad q. est sup. de let. tuft. præ. l. qui sella, & inf. de au. & arg. leg. l. vxori. Itẽ burdones, i. baculi, in quibus apponebatur domina, vel etiam illi, qui eã portabant, & semper repete continentur legato.

g *Puellæ*] quæ deseruiũt in camera, quas puellas mulieres, i. dominæ, comant, qa comas habẽt, vel comatas, i. ornatas, exornan

1 † Li. 22. ad Sabinum.

2 † Fl. parata.

3 † Fl. Sabinus libris.

4 † Fl. vxoris.

5 † Li. 7. ad Vitellium.

6 † Fl. efficiat.

7 † Alias cõiunctione.

8 † Li 22. ad Sabinum.

Vlpianus. 1 †

LEX XLIII.

HOc legatũ, Vxoris causa paratum,[a] 2 † genera le est, & continet tam vestẽ, quam argentum, aurũ, ornamenta, cęteraque, quæ vxoris gratia parantur. Sed quæ videantur vxoris causa parari? Sabinus 3 † ad Vitelliũ ita scripsit. Quod in vsu [b] frequẽtissimè versatur, ut ĩ legatis vxori 4 † adijciatur. Quæ eius causa parata sunt, hãc interpretationem obtinuit. Quod magis vxoris causa, quã cõmunis, promiscuiq; [c] vsus cã paratum foret. Neque interesse [d] visum est, ante ductam vxorẽ id paterfa. parauisset, an postea, an etiã ex ijs reb. quibus ipse vti soleret, vxori aliquid assignauisset, dum id mulieris vsibus proprię attributum esset.

Relatiuum, quis, vel, qui, positum sine copula præcedẽtiũ significationẽ restringit: sed si copula apponatur, augebit.

Paulus. 5 †

LEX XLIIII.

EA tamẽ adiectio, [e] legatum, aliàs plenius, aliàs exiguius efficit. 6 † Augetur, [f] cum sic scriptũ est, Quæque eius causa parata sunt. Id enim significatur, [g] & si quid præterea, quæ dicta sunt, [h] eius cã paratum est. Minuitur, [i] detracta coniunctione [k], 7 † quia ex omnibus supra cõprehẽsis [l] ea sola definiũtur, [m] quę eius causa parata sunt.

Vlpianus. 8 †

LEX XLV.

SI quid [n] earũ rerũ ante cõparauit, quam vxorẽ duxit: si id ei, vt veteretur tradiderit, perĩde est, quasi postea comparauisset. [o] 9 † Ex eo autẽ legato ea pertinent ad vxorem, quæ eius causa empta, [p] cõparata, quæq; retẽta [q] sũt, in quibus etiam, quæ prioris vxoris, [r] queq; filiæ neptis, vt nurus fuerant, [s] 10 † cõtinẽtur.

Ad positionem speciei sequitur positio generis, non econuerso. Bar.

¶ Inter emptum, & paratum quid interĩt, [t] 11 † quæritur? Et responsum est in empto parata ineſſe, ſin parato nõ cõtinuò [t] emptum contineri: [u] veluti si quis, quæ prioris vxoris causa emisset, posteriori vxori tradidisset, eas res eũ [u] posterioris vxoris cã parauisse, nõ emisse, cõstat. Ideoq; quamuis maritus posterioris vxoris causa nihil emerit, tamen tradendo, quæ prior habuit, [x] 12 † eius causa (parasse videtur. 13 † Quæ. n. posterioris vxoris causa) parata sunt, etsi ei [x] assignata nõ sunt, legato [y] cedunt. At quæ prioris vxoris causa parata sunt, ita posteriori debẽtur, [z] si ei assignata sunt: quia nõ est ita de posteriore vxore cogitatũ, [a] cum pararentur. 14 †

Paulus. 15 †

LEX XLVI.

NAm ne [b] id quidẽ, quod traditũ est: si postea ademptum sit, legato cedit.

Vlpianus. 16 †

LEX XLVII.

ITem legato [c] continentur mãcipia, puta lecticarij, [d] qui solam [e] matremfamilias portabãt. Item iumenta, [f] vel lectica, vt sella, vel burdones. Item mancipia alia, puellæ [g] fortassis quas 17 † sibi cosmeta [*] mulieres exornant. Sed & si fortè virilia ei quædam

9 † Fl. parauisset.

10 † Flo. fuerunt.

11 † F. interest. *Cõtinere hic rectè probatur illa dialectico rũ traditio, de qua Quintil. li. 5. c. 10 de probatione generis, & speciei.

12 † Fl. habuerit.

13 † F. bis notis. () inclusa desunt.

14 † F. cõparent.

15 † Li. 4. ad Sabinum.

16 † Lib. 22. ad Sabinum.

17 † Flor. comatas. Aliàsq; s comatas mulieres & exornant. *Cosmetæ ornatrices ancillæ dicuntur. * Nõ intellexit gl. terminũ. dum vocat butdones, baculos. sũt n. burdones, part ex equo, & asina nati, vt li. 4. reg. c. 5 obsecro: concede mihi seruo tuo, vt tollã ou duorum burdonũ de terra. Hoc Theodo. Gazæus vocat ex Arist. in li. de anim.

exornant sibi, vt decentius sint in domo. Aliàs, quæ. s. puellæ exornant comatas mulieres. i. dominas, iuuando eas exornare caput sibi. s. dominabus.

a *Donauerit*] i. olno eius vsibus concesserit & ad hoc inf. de au. & arg. leg. l. inter vestem. & inf. de ver. obl. l. si mihi. §. 2.

b *Solitus*] s. vir. vt ff. de fun. instr. l. quæsitum. §. si quis eodem. c *Ea sola*] s. cõtinentur. Ad quæ facit sup. l. si quid. s. inter.

d *Alia ratione*] s. sine emptione. Hug.

e *Vtroque*] casu s. sive empta. sive parata legẽtur, vel. i. vtroq; imõ legato relicto R. vt q̃ empta parataque &c. f *Assignaturus*] iamẽ empta, fuerunt vtroq; viuẽte, viro, & vxore. & ante diuortium factũ. vt ff. de au. & ar. le. l. 2. & 3. & 4. & facit inf. eo. l. cũ vxori. & ff. eo. l. hoc legatũ. & l. ea. & l. si quid. & sup. tit. 2. l. legatis.

g *Parui autem refert*] quantũ ad emptorẽ, paratorumve significationem. vt sup. eo. l. qui concubinam.

h *In dignitate*] quam viri tribuunt. vt ff. de senato. l. fœminæ. nõ cõ nobinarij. Vel dic, nisi qd dignius, & fauorabilius est relictũ vxori, quã cõcubinæ. i *Conflatum*] volũtate non mutata aliàs secus. vt inf. de au. & ar. le. l. Seia. & ff. eo. l. Iana. & ff. de le. 1. l. seruum filij. §. si pocula. & ff. quib. mo. vsusfr. ami. l. qd tũ. §. si massæ. H. quæ est contra.

k *Manent*] quia in massam ligdata est.

l *Ei*] materia.

m *Debetur*] s. hoc facient materiæ ipsius ptãte. R. s. quia remanet nõ specificata. alias secus, vt Inst. de rer. diuis. §. cum quis.

n *Separatio*] nõ bona gratia facta, vt inf. de au. & arg. le. l. 3. & ff. de don. inter vir. & vxo. l. cum hic status. §. diuortiõ, sicut aliàs, vt inimicitia, vt ff. de adim. leg. l. 3. §. fi. No. ergo tempore mortis esse vxorem. sic inf. vnde vir. & vx. l. 1. §. 1. & ff. de leg. præst. l. sed & si. §. 1. ff. de don. inter vir. & vx. l. sed & interim. §. fi. Sed contra inf. de ven. in pos. mit. l. 1. §. rectissime. Sol. ibi.

o *Serua*] cũ libertate. nõ alias, vt C. de le. l. seruus. Vel dic, seruo quõdã & sic liberto. & liberte. q̃q̃ nõ sint ī ptãte legãtis. Nã nec vxor, nec cõcubina. & facit s. e. l. q cõcubinã. ī prin.

p *Ipsis*] filio. & filiæ, seruo, & seruæ.

q *Attributa*] idest, tradita.

r *Destinata*] s. assignata sine traditione: vt sup. eo. l. si quid circa fi. & sup. eo. l. vtroque.

CVm filiofam.] CASVS. Hæc lex ponit sex modos legãdi. & dicit, q illi sex modi dẽnt intelligi ẽm voluntatem testatoris. Si aũt nõ appareat volũtas testatoris, statur eiq̃ dicit hæc lex. Primus modus est talis. Titius legauit filio sa. Seij minori xiiij. an. cũ is filius in suã tutelã pueneri. cẽtũ. Et dr. q̃ põt capere legatarius legatũ, cũ etiã pubes. i. maior xiiij. an. & non expectat, q̃ fiat sui iuris, nisi in casu, veluti Titia hũs filiũ siue minorem, siue maiorẽ 14. an. ex marito suo, cuius vitã suspectã habebat, legauit ei filio cẽtũ, cũ in suã tutelã pueneri. tunc nõ solũ expectat pubertas, sed ẽt, q̃ fiat sui iuris. Secus modo q̃ incipit ibi, q̃ si qs &c. est talis: Lego Titio in puberi, cũ suæ tutelæ fuerit. quo casu de pubertate intelligit. Q̃ siqs intelligitur de 25. an. veluti si puberi ita legatũ sit. Si aũt furioso, vel prodigo ita legatũ sit, tunc intelligit ei legatum, cũ liberabit tutela, & cura. Si aũt puberi vel maiori 25. an. ita legat, intelligit ei legatũ, cũ erit suæ prãtis. Tertius modus, q est ibi, si ãt &c. est talis, Lego Titio, cũ sui iuris fuerit factus. Quæ scriptura ita vacua est. & ita hẽt voluntatis qõnem, sicut superiores. nã q̃q; cõtinet liberationẽ prãtis. puta in casu. q dict. est su. e. l. f. cæterũ. & s. nam & si. q̃q; cõtinet puberratẽ. vt ī 2. resp. huius l. q̃q; cõtinet, 25. an. vt in casu. q est ff. ea. l. §. interdũ. Quartus modus, q est in §. eodẽ &c. est talis. Lego Titio minori 25. an. & maiori 14. centũ. cum ad pubertatẽ pueneriti. quo casu intelligitur ei legatũ. cũ habuerit 25. an. Quintus modus, q est in §. idẽm &c. est talis: Lego Titio cũ suę ætatis vel ſmæ ætatis factus fuerit. quo casu intelligit ei legatũ q̃q; cũ fuerit pubes. q̃q; cũ habuerit 25. an. vt ff. in aliis dictũ est. Et idẽ est ī sexto modo, Lego Titio, cũ iustæ ætatis factus erit: vel cũ matureꝫ ætatis erit, vel cum adoleuerit. Quid si filiæ fa. ita legatum sit: lego Tiiæ. cum in suam tutelam peruenerit? tũc certè debebitur. cum habuerit 12. annos. h. ũ cum l. seq. Vi.

1† Fl. deest ad Cõ eor. ff. eo. l. legatis. §. ornatricibus.

2† Fl. Destinata.

3† Fl. empta.

4† Fl. aũt.

5† Fl. veniſſet.

6† Fl. parata.

7† Fl. deest, in.

8† Li. 23. ad Sab.

9† Fl. filio familia legatũ sit.

10† Fl. vt non. &.

11† Flo. quo pubes est.

12† Fl. deest, de.

13† Flo. fuit.

14† Fl. deest, peruenerit.

15† Fl. ap pareat.

16† Fl. iã.

17† Flo. quo cura. & tutela liberatur.

f *Sed vt pubes*] sic Inst. de pup. subst. in prin. Accur.

t *Impubes leget*] s. sic. cũ in suã tutelã venerit. R. & facit ff.

u *Deest*] solo. (ad Treb. l. mulier. circ. prin.

x *Pubes fuerit*] cui prædicto modo legatur. R. eg.

y *Aut tò magis*] quia hic non cogitauit de pubertate.

z *Annis legauit*] illis verbis. cum in suam tutelam venerit.

a *Cui aterem dedit*] vt montecapræ, aut luxumoæ viuenti mulieri. vt sup. de cura. furio. l. antepen.

b *Ita sit legatum*] illis verbis. cum in suam tutelam venerit.

c *Tutelæ*] si furiosus est impubes. datur ei tutor. vt sup. de tu. l. qui hẽt. sed adulto eo facto, datur curator. Oportet ergo ab

vtroque

vtroque liberatum, vt capiat relictum, sic. s. cum in suam tutelam peruenerit quod erit etiam post xxv. annos, vt Inst. de cura. §. furiosi. videlicet quando furiosus sanã mentem, vel sanos mores recuperat prodigus, vt sup. de cura. fu. l. 1.

a *Si puberi*] scilicet filiofamil.

b *Ita sit legatum*] s. cum in suam tutelam venerit.

c *Sensisse*] ad hoc sup. ea. l. in prin. Et no. ex hac l. & infetiore proxima, fm R. q̃ vox hæc, i. hæc propositio, cum ꝙ in suam tutelã peruenerit quis, nunc pubertatẽ significat, & hoc plerunq. s. quoties testatorem secus sensisse non liqueat: nunc proprià pũtem, vt cum filiof. puberi, vel maiori xxv. an. sic legatur: nunc vtrunque, vt cũ mater patrẽ odio prosequens impuberi filiofamil. sic legauerit. Quod in similib. dici põt. nunc xxv. an. clauditur: vt in adulto patrefam. nunc ẽ vita extẽdi tur, vt in furiosos & filiofam. & similibus.

d *Hæc (cum venerit)* s. cũ in suã tutelã venerit.

e *Vt*] i. sicut.

f *Facti*] s. Titio do lego.

g *Plerunque potestatis*] s. quoties seruo, vel filiof. sic legatur.

h *Pubertatem*] s. cũ patrifamil. impuberi sic fuit legatum.

i *Xxv. annum*] s. cum puberi patrifamil. sic est relictum.

k *Iam puberi minori*] s. patrifamil.

l *De ea ætate*] s. sola s. xxv. ann. non autem hic sufficeret ætatis venia, vt C. de ijs qui ve. æta. impe. l. fi. & quando di. le. ce l. ex his. & inf. de cond. & dem. l. fi.

m *De voluntate potest*] in dubio de xxv. ann. intelligitur. vt C. de ijs qui ve. æta. impe. l. fi. & quando di. le. ce l. ex his. & inf. de cond. & dem. l. fi.

n *Si filiæfamil.*] impuberi.

o *Viripotens*] s. cum xij. an. habebit, vt su. l. prox. in prin. nam tunc pati potest virum, vt Inst. de nup. in prin. & inf. quando di. leg. ce. l. quod pupillæ.

Librorum] CASVS. Legaui Titio libros meos: certè continebuntur in legato omnia volumina, quibus pro libris ego vtebar, siue sint illa volumina in charta, siue in quacunque alia materia. Sed pone, quòd legaui tibi centum libros: certè non continebuntur in legato centum volumina librorum: non autem computabimus quemlibet librũ, qui est in vno volumine pro vno libro. Et ponit exemplum in Homero, qui hẽt in se xl viij. libros, non autem dẽt cõputari nisi pro vno libro. Sed quid si legaui tibi corpus Homeri, qđ hẽt in se xl viij. libros, vt dictum est, & non habeo de eo nisi xxiiij. libros? Certè nõ debebũtur tibi nisi xxiiij. libri. Sed numquid appellatione librorũ continebuntur bibliothecæ, vel alia in quib. scripta reponuntur? Non: nec ẽt mẽbranæ puræ. i. nõ scriptæ, nec chartæ puræ, similiter nec è cõtra chartis legatis debebuntur libri, nisi in vno casu. puta, cã aliquis studiosus nõ hẽns nisi libros, legauit alij studioso vniuersas chartas suas: tunc enim bene continebuntur libri appellatione chartarũ: quia talis vt fuisse testantis volũtas. Sed pone, q̃ legaui tibi chartas meas puras: certè non continebuntur mẽbranæ, nec aliæ materiæ in quib. scribi solet, nec libri q̃ sunt incepti scribi. Sed & si libros meos tibi legaui, nõ continebũtur libri, qui sunt incepti scribi, sicut nec continetur vestis appellatione vestis nõdum detexta: sed benè cõtinebunt appellatione librorũ libri cõpleti, quãuis nõ sint in afferibus ligati, vel conglutinati, vel emẽdati. Itẽ continebuntur mẽbranæ scriptæ, quamuis non sint simul sutæ. Sed qđ si legaui tibi chartas? certè nõ continebitur materia parata ad faciendũ chartas.

¶ *Sed & si libros meos*] Legaui tibi bibliothecã meã, quæritur, nũquid cõtinea tur legato armarium tantum: an verò etiã libri, qui reponuntur in bibliotheca, vel armario? Et dĩ q̃ illud cõtinebit, qđ testator senserit. si aũt nõ appareat voluntas testatoris, non continebunt nisi illud armarium, quod est affixũ solo: quia armariũ, quod est affixum solo, dĩ bibliotheca. sed ꝓprièarmarium dicitur illud, quod nõ est affixum solo. & largè dicitur armarium etiã bibliotheca. Itẽ dũr largissimè bibliotheca ꝓ libris. Quia igitur appellatione bibliothecæ continetur illud, quod testator vult, ita vt etiam libri contineantur: si testator vult: vt dictũ est, non est per omnia verum illud, quod Sabinus scribit. sup. eod. l. §. libris. C q̃ libris legatis non cõtinentur bibliothecæ: nam libris legatis & armaria debẽtur, si testator voluit: dum tamen dicta armaria nõ sint affixa solo. Nam eo casu non debebuntur. Quod autem dictum est in bibliotheca librorum, habet locum etiam in dactyliotheca annulorum: nam dactyliotheca legata continentur etiam anuli, qui sunt in ea, si testator voluit. Quædam tamen sunt, quæ omnimodò legatum sequuntur: nam legato lecto continentur etiam fulcra: & armarijs legatis, & vinculis ferreis, in quæ mittuntur homines capti, continentur claustra, & claues. Vlpianus.

p *Charta*] de bombice.

q *Membrana*] de membris animalium.

r *In philyra aut tilia*] r coria sunt quorundam animalium, vt statim patet cum dicit, in quo alio &c. & semper dic, si pro libris paterfam. vtebatur.

s *Quod si in codicibus*] repetit, vt addat.

t *Membraneis*] idest libros scriptos in membranis. q. d. nõ incertatos, & eboreos: sed statim corrigit consequenter & c. vt omnes contineantur in dubio, si pro libris eis vtebatur testator: nisi contraria probetur voluntas. vt hic, & inf. proximo §. forte enim paterfamil. pauper tabulis cereis vtebatur pro libro.

u *Quadraginta octo*] nota quot libros fecit Homerus.

a *Legatum*

tinẽtur oĩa volumina in quacunque materia scripta. Bar. Vlpianus. 6†

LEX L.

Librorũ appellatione continẽtur oĩa volumina, * siue in charta, p siue in membrana q sint, siue in quauis alia materia. * Sed & si in Philyra, aut tilia, r 7† vt nonnulli cõficiunt, aut in aliquo 8† corio: idem erit dicendũ. Quod si in codicibus s sint mẽbraneis, t vel chartaceis, vel etiã eboreis, vel alterius materiæ, vel in ceratis codicillis, an debeantur, videamus. Et Caius Cassius scribit deberi, & mẽbranas libris legatis. Consequẽter igitur cætera quoq; debebuntur, si non aduerletur voluntas testatoris.

In dubio, appellatio libri intelligitur de vno volumine, nõ de libris numeratibus, per quos volumen diuiditur. B.

¶ Si cui centum libri sint legati, centum volumina ei dabimus: non centum, quę quis ingenio suo meritus est, quo magis ad libri 9† scripturam sufficerent: vt puta, cum haberet Homerum totũ in vno volumine, non quadraginta octo u libros cõputamus: sed vniuersum 10† Homeri volumen pro libro accipiẽdũ est.

6† I. l. 24. ad Sab. *Concor. c. si Roscriptæ, quamuis non sint simul sutæ. Sed §. dicẽdo. dist. 10. * In hunc locũ Alex. ab Alex. lib. 2. Genia. die. c. 30.

7† Fl. aut in tilia.

8† Fl. aut in quo alijs.

9† Fl. quĩ ad libri.

10† Flo. vnum.

1 Quid sit philyra, vide si libet, Plin. li. 17. c. 25 ac ꝓfusè Politianũ miscel. c. 72. & aduerte, qđ ista gl. exponit hos terminos fm. editionẽ Florentinã. vñ nõ deseruit huic editioni. ꝓ quo vi. Nebria in vtroq; Lex. in ver. philyra.

1† Flo. ex his. & huiusmodi apparet.

2† Fl. de est &.

3† Fl. Idẽ & si quis.

4† Fl. sensum ut.

5† Lib. i. ad Sab.

Hares librum legatum non tenetur facere compleri. Bar.

¶Si Homeri corpus ſit legatũ,[a] & non ſit plenum, quãtæcunq; [b] partes hodie [c] 1† inueniantur, debentur.

Libris legatis nõ continentur ea, in quibus libri reponuntur. Bar.

¶Libris aũt legatis, bibliothecas[d] nõ contineri, [e]*Sabinus ſcripſit, idem, & Caſſius. ait.n. membranas, quæ ſcriptæ ſunt, contineri legatis libris: deinde adiecit, neq; ſcrinia, neq; armaria, neq; cætera, in qb libri cõdũtur, dẽri.

Libris legatis chartæ non ſcriptæ nõ cõtinẽtur, & chartis legatis nõ cõtinẽtur libri, niſi aliter volũtas eſſet meſſi cax. Item legato chartarum non continentur membranæ, nec econuerſo. Bar.

¶Quod ũ Caſſius de membranis puris ſcripſit, [f] 2†verũ eſt. Nã nec chartæ puræ, 3†libris legatis, nec chartis legatis libri debebuntur, niſi forte ad hoc 4† nos vrſerit volũtas, vt pura, ſi quis [g] forte 5† ſic reliquerit, chartas meas vniuerſas, [q] nihil aliud, [q̃] libros hẽbat, ſtudioſus ſtudioſo. nemo.n. dubitabit libros dẽri. [h] Nam, & in uſu plerique libros chartas appellant. Quid ergo, [i] ſi quis chartas legauerit puras? Membranæ nõ continebuntur, [k] neq. cæteræ ad ſcribẽdum materiæ. [l]

Libri cæpti ſcribi nõ continentur appellatione librorũ, ſecus ſi ſunt benè cõpletè ſcripti, non tamen correcti, vel miniati. Bar.

¶Sed nec cæpti libri ſcribi. [m] Vñ non malè q̃ritur, ſi libri legati ſint, an contineantur necdum [6]† præſcripti? Et nõ puto [n] contineri, non magis, quam vellis appellatione, nondum detexta, [o] 7† ſed perſcripti [p] libri nondũ malleati, [q]*vel ornati [r] continebuntur. Proinde, & nõdum conglutinati, [ſ] vel emendati cõtinebũt, ſed & mẽbranæ [t] nõdũ cõſutæ continebuntur.

Legato materiato non intelligitur legata materia. B.

¶Chartis legatis, neq. papyrum ad chartas paratum, neque chartæ nondum perfectæ continebuntur. [u]

¶Sed ſi bibliothecam legauerit, vtrum armariũ ſolũ, [x] vel armaria, an verò S† libri quoq. contineantur, quæritur? Et legãter Nerua. ait in teſtẽ, quid teſtõr ſenſerit. Nã & locum ſignificare bibliothecam, [y] 9† (ſicut dicimus in bibliotheca [z] eſt, &) aliàs armarium, ſicuti dicimus, eboream bibliothecam emit aliàs libros, ſicuti dicimus bibliothecam emiſſe. [a] Quod igitur ſcribit Sabinus, libros bibliothecam non ſequi, [b] non per omnia verum eſt. [c] Nam interdum armaria quoq. debentur, q̃ [d] plerique bibliothecas appellant. Planè [e] ſi mihi proponas adhærentia [f] eſſe membro domus armaria, vel affixa, ſine dubio [g] non debebuntur, [h] cũ ædificij portio ſint.

¶Quod in bibliotheca tractauimus, [i] idẽ Põponius libro ſexto digeſtorum ad Sabinũ, in dactylotheca [k] 10†legata tractat, & ait anulos quoq. cõtineri, non ſolũ thecã, [l] quæ anulorum cauſa parata ſit. Hoc autẽ ex eo conijectatur, [m] 11†quod ita proponitur, quis legaſſe, Dactylothecã 12† meam, & ſi quos

a *Legatum*] id eſt, libri ab eo facti.
b *Quantacunque*] ſic ſup. tit. 2. l. ſeruus. ſ. qui quinque.
c *Hodie*] tempore mortis in bonis defuncti.
d *Bibliothecas*] armarium vbi libri reponuntur. ff ſupra de contrahen. empt. l Labeo.
e *Contineri*] ſc. libris legatis. no. pro materia: tc meriam poni.
f *Quis ſcripſit*] ſc. tacitè, vt non debeantur libris legatis. cum. n. dixit, ſcriptas debere: innuit, quod non ſcriptæ debebuntur. Acc.
g *Ut puta, ſi quis*] ſc. ſtudioſus ſtudioſo, quod eſt infra.
h *Libros deberi*] immutatur ergo appellationum, & hoc eſt contra ſup. tit. 2. l. 4. Sol. ſi id quod ſenſit teſtator prorſus extraneum eſt ab eo, quod expreſſit, nil debetur, vt ibi. Vbi verò coaptari poteſt ratione conſuetudinis alicuius loci, ſecus eſt, ſecundum Io. vt hic. & inſ. eo. ſ. fi. & eodẽ modo ſoluitur, inſ. de rebus dub. l. in ambiguo.
i *Quid ergo*] aliàs quid ergo: aliàs ſi quis ergo aliàs, & ideo ſi quis.
k *Non continebuntur*.] ꝙ appellatione chartarum continentur, quę de bombice ſunt, vt hic: ſed hanc interpretationem non admittit R. innoſtris eloquijs, cum membranas noſtro vſu tãtum chartas dicamus, qui vſus omni regulæ, omnique conſtitutioni in exaudiendis ſermonibus derogat ſolus, qui qñ eſt magis facti, nulla iuris conſtitutione mutari poteſt, tam cæteris, quam Priſciano, & Horatio noſtri eloquij authoribus in hac re inuocatis teſtibus. Ro.
l *Materiæ*] vt eboreæ, & cereæ.
m *Scribi*] ſc. contineantur appellatione chartarum.
n *Et non puto*] ſic ego libri cæpti nec appellatione chartarũ, nec appellatione librorum continentur: ſecus ſi legetur argentum factum, vt infra de auro, & arg. lega. l. & ſi non ſint, ſ. quid ergo.
o *Detexta*] quæ ſit hęc. dic. vt infra de auro, & argen. leg. l. veſtimentum.
p *Perſcripti*] i. in totum ſcripti.
q *Malleati*] i. aſſeribus inclui. r
ꝛ *Ornati*] i. cinnabriati, vel capitulati.
ſ *Conglutinati*] i. ligati, ſcripti tamen.
t *Sed & membranæ*] ſcriptæ. Vel dic etiam non ſcriptas, ſi talis appareat defuncti voluntas, vt inf. de au. & arg. leg. l. argumento. ſ. pen. in fi.
u *Continebuntur*] vt ſupra, ſ. proximo, in fi. niſi alia fuerit voluntas defuncti, vt ſ. de auro, & argen. leg. l. argumento. ſ. penul. item ſecus in argẽto vt inf. de auro, & arg. leg. l. & ſi non ſint, ſ. quid ergo.
x *Solum*] ſcilicet, ſine libris.
y *Bibliothecam*.] & ſubaudi per.
z *In bibliotheca*] id eſt, ſacriſtia.
a *Emiſſe*] ſic ponimur ſu. de contrahen. empt. l. 1 Labeo.
b *Non ſequi*] id eſt, vt legando libros, nõ videatur legaſſe bibliothecam, quod Sabinus dixit ſup. eod. l. ſ. libris aũt. & ſecũdum hoc planum eſt, quod ſequitur. Alij dicunt Sabinũ aliàs dixiſſe, & intellexiſſe, vt legãdo bibliothecam non videai legaſſe libros. Ita eſt hic fallacia amphibologiæ, vt verum eſt, panem comedere carnem: nam licet benè diceret Sabinus, tamen, hæc littera non portat hunc ſenſum, propter verbum, quoque, quod ſtatim additur.
c *Verum eſt*] ſcilicet, cum meus teſtatoris ſit in contrarium, vt appellatione librorũ contineatur armariũ ſũm primum. Vel dic vt appellatione bibliothecæ contineantur libri, ſecundum Iren. nec obſtat ſup. de leg. 2. l. 4. quia ſol. ſup. ea. l. ſ. libris.
d *Quæ*] ſ. armaria.
e *Thæc*] pro ſed.
f *Adherentia*.] ſolo vel ædificio domus, vel affixa, vt ſubijcit.
g *Sine dubio*.] quãuis in ſupradictis poſſit dubitari. Accur.
h *Non debebuntur*.] ſ. cum legantur libri.
i *Tractauimus*] vt libris legatis videat bibliotheca legata, ſi hoc teſtator voluit, vt ſup. ſ. ſed. & ſi bibliothecã.
k *Dactylotheca*] id eſt vas, vbi anuli reponuntur, vt ſubijcit. Legatis ergo anulis, & vas videtur legari, ſi hoc voluit teſtator.
l *Thecam*] i. dactylothecam, vt dixi, quod eſt vas, vt inf. de pen. leg. l. 3. in fi.
m *Conijcitur*.] i. conijecturatur, vel præſumitur, quod pars in toto contineatur.

1† Sic edidit Taur. in anno. tamẽ fatetur ī archet. hodie legi. prosho. die. alij legendũ putant, Rhapſodiæ inueniãtur, vt An. Aug. l. 4. emẽ. c. 2.
* Cõcor. gl. in ver. propoſuit circa me. ibi. nor. è recedendũ a ſignificatione, niſi cõſtet teſtatorẽ aliud voluiſſe. ca. ex literis. extra. de ſponſ. li. & mat.
2† Aliàs, quod ĩ Caſſius ſcripſit de membranis nõ puris, verũ eſt.
3† Fl. debentur.
4† F. niſi forte, & hic nos.
5† F. charas ſic.
6† Fl. nondum.
7† F. nondum detexta continetur.
*Vi. Columel. li. 12. c. 9.
8† Fl. vel armaria cõtinebũtur, an verò.
9 F. ſignificari bibliothecã. In quibuſdam exẽ. & Io. ſig. bibliothecam, & aliàs armarium, aliàs libros. Qđ &c.
10† F. idẽ Põponius li. 6. ex Sabino in dactylotheca.
11† F. cõiectat.
12† F. dactylotheca.
1 Malleati libri, q dicantur, pulchrè. Nebri. in lexico ſuo iuuenili. I hac ipſa dictione ne.
2 Plí. lib. naturã. hiſto. 27. aliàs 37. c. 2. gemmas inquit plures (ꝙ peregrino appellãt noĩe dactylothicã) primũ olim habuit Romæ priuignus Sylꝛ Scauꝛ.

a *Existimasse ait*] s. Pompo. aliàs non dicturus, nisi in casu proposito, cum addiderit, vt anulos, &c. nec enim regulariter id dixit Pomponius, & facit inf. l. prox.

b *Omninò*] licet non sit certa mens testantis, sed in superioribus aliud est.

c *Vt lectum*] hic ponitur in neutro genere, aliàs in masculino. vt sup. de peri. & comm. rei vendi. l. lectos.

d *Fulcra*] i. ornamenta lecti secundũ Hug. & facit inf. de acquir. dom. l. sed si de meis. §. 1.

e *Armarijs*] scilicet, legatis.

f *Ac loculis*] aliàs vinculis, s. legatis. Secundum hoc dicit de vinculis, quibus homines vinciuntur, qui cũ claua turis, & clauib. firmãtur, vt in scyphis* videmus. sed aliàs dicit, & est vincula, & alia &c. Et secundum hoc dic vincula quibus firmantur armaria, i. serræ, & clauaturæ, & quibus clauduntur ostia: alias est loculus, i. vasis, quæ clauibus firmantur. Accur.

g *Cedunt*] accessionis potius iure, quam ex significationis verbi natura, secundũ Rog.

praterea anulos habeo, & ita Labeonem, quoque existimasse a ait.

¶ Sunt tamen quædam, quæ omnino b 1† legatum sequũtur, vt lectum c legatum continet, & fulcra, d & armarijs e ac 2† loculis f claustra, & g claues cedunt. ¶

Paulus. 3†

LEX LI.

ARgẽto legato cõstat arculas h ad legatariũ nõ pertinere. i Itẽ anulis legatis dactylothecæ 4† non cedunt.

Dictio, hoc amplius, præcedentiũ repetitionẽ inducit. B.

Pomponius. 5†

LEX LII.

SI tibi purè 6† legauero, deinde postea scripsero ita, Hoc amplius, si nauis ex Asia venerit, hæres meus ei fundum dato, verius est eo verbo, hoc 7† amplius, superiora repeti: k sicuti cum 8† dicimus, Lucius Titius plebi, quina milia dedit, hoc amplius Seius. Huiuscemodi l oratione 9† quina quoq; Seiũ 10† dedisse intelligimus. Sed & si Titius m 11† accepit quinque, Seius hoc amplius fundum: Seium quoque quinq. accepisse intelligimus. n

Appellatione ligni legati, cõtinetur lignum comburendi causa paratum, à terra separatum speciali nomine, non submissum, nisi voluntas testatoris, vel eius conditio aliud induceret. h. d. tota l. secundum Iac. de Are. Bar.

Vlpianus. 12†

LEX LIII.

LIgni appellatio nomẽ generale est, sed sic separãt o vt sit aliud materia aliud lignũ. p Materia est, quæ ad ædificandũ, fulciendumq. 13† necessaria est: lignũ q equid cõburendi cã q paratum est. Sed vtrum ita demum, si concisum sit? an & si non sit? Et Quintus Mutius lib. 2. refert, si cui ligna legata essent, quæ in fundo erant, arbores quidem materiæ causa succisas non deberi: nec adiecit, si r cõburendi 14† gratia succisæ essent, 15† ad eum pertinere, sed sic intelligi consequens est. Oñilius quoque lib. 5. iuris partiti, ita scripsit, cui ligna legata sunt, ad eum ligna omnia pertinere, quæ Hoc dicit Quintus Mutius, nec adiecit, pertinere ligna ad eũ, cui legata sunt ligna, ẽt si nõ sint succisa cã comburẽdi, sed tm̃ ad cõburendum parata, & non succisa. Sed Oñilius dixit consequens esse sic intelligi, vt ad eũ pertineant: cuius verba sunt hæc: Cui ligna legata sunt, ad eum ea ligna pertinere, quæ alio nomine non appellantur, ẽt si non succisa, dum tm̃ ad comburendum parata. Alieno aũt nomine appellãtur, sicque appellatione lignorum legatorum non continentur virgæ, carbones, nuclei oliuarum, sed & balani, & si qui sint alij nuclei: quamuis eis non possit vti legatarius, cui legata sunt ligna, ad nullũ aliũ vsum, nisi ad comburendũ. Itẽ negat dictus Oñilius, ei, cui ligna legata sunt, videri legatas arbores nondum concisas, nisi, quę minutatim sunt concisæ. Sed & si non minutatim sunt concisæ, sed sunt ad concidendũ destinatæ, vidẽ ut legatæ. Quid si syluam habebat testator destinatã ad comburendum, & legauit Titio ligna? Certè sylua legato nõ cedet, sed arbores Titio legatæ in dicta sylua, sic. Quod aũt dictum est lignorum appellatione contineri illud, q̃ est paratum causa cõburendi, verum est, siue ad balnei calefactionem solebat vti testator, siue ad calefactionem diætarum, siue hypocaustorum, siue solebat vti ad coquendum calcẽ, siue ad aliam rem coquẽdam. Sarmenta autem non continentur appellatione lignorum, nisi hoc testator voluerit. Nam tunc continebuntur, & sarmenta, & virgulæ, & germina, & superamẽta materiarũ, & stirpes, & radices vitium. In quibusdam ẽt regionibus cõtinentur appellatione lignorum herbulæ quædam, & spinę, & vepres: sicut est in Aegypto, vbi arundine pro ligno vtuntur, & vbi arundines, & papyrum comburũt: nam, & hoĩes de Aegypto appellant lignũ * nauẽ, quæ ducit ligna de paludibus. Item in quibusdam alijs prouincijs vtuntur hoĩes ad comburendum editu. i. stercore boum, & ideo ibi stercus boũ continetur appellatione lignorum. Sed pone, q̃ lignũ est paratum à testatore ad carbones conficiendos, certe non continebitur appellatione lignorum, neque carbonum, nec ẽt titiones, nec alia ligna cocta, nè fumum faciãt, nec sulfurata de ligno, nec ea, quæ sunt parata ad faces, nisi testator hoc voluit. Pineæ aũt ex quibus nuclei sunt extracti, benè continentur lignorum legatorum appellatione: pali, & perticæ non continentur, quia sunt in numero materiæ, hoc dicit. cum l. seq. Vlp.

1† F. omnimodo. 2† Fl. &. 3† Li. 4. ad Sabinum. 4† F. dactylotheca. 5† Li. 7. ad Sabinum. 6† F. si pure tibi. 7† F. deest hoc. 8† F. deest. cum. 9† F. Seiũ visceratione, de qua vide An. Aug. li. emen. 4. ca. 4. & Alex. ab Ale. li. 5. c. 7 & in ipsis Flo. desunt. huiuscemodi oratione. 10† F. quæ quoq; milia Seium. 11† Fl. & Titius. 12† Li. 35. ad Sabinum. 13† F. fulciendum. 14† Fl. li non comburendi. 15† Flo. sunt.

* Aliàs accipis. * Ad hunc gl. intel. Ang. Aug. emend. li. 4 c. 1. cuius dicta habes in alia editione Veneta in fol. anni 1584 hic quæ vitiis prolixam consultò omisimus.

a Sarmenta autem non continentur appellatione lignorum, nisi hoc testator voluerit. Nam tunc continebuntur, & sarmenta, & virgulæ, & germina, & superamẽta materiarũ, & stirpes, & radices vitium. In quibusdam ẽt regionibus cõtinentur appellatione lignorum herbulæ quædam, & spinę, & vepres: sicut est in Aegypto, vbi arundine pro ligno vtuntur, & vbi arundines, & papyrum comburũt: nam, & hoĩes de Aegypto appellant lignũ * nauẽ, quæ ducit ligna de paludibus. Item in quibusdam alijs prouincijs vtuntur hoĩes ad comburendum editu. i. stercore boum, & ideo ibi stercus boũ continetur appellatione lignorum. Sed pone, q̃ lignũ est paratum à testatore ad carbones conficiendos, certe non continebitur appellatione lignorum, neque carbonum, nec ẽt titiones, nec alia ligna cocta, nè fumum faciãt, nec sulfurata de ligno, nec ea, quæ sunt parata ad faces, nisi testator hoc voluit. Pineæ aũt ex quibus nuclei sunt extracti, benè continentur lignorum legatorum appellatione: pali, & perticæ non continentur, quia sunt in numero materiæ, hoc dicit. cum l. seq. Vlp.

* al. ξυλα γαρ.

mens testantis sit contra. arg. sup. l. proxi. §. fed. & ll bibliothecam.

b *Licet non sit certa*] CASVS. Legaui tibi centũ purè, postea ita dixi: Hoc amplius si nauis ex Asia venerit, hæres meus tibi fundum dato, certè pp hoc verbum, amplius, repetita videtur à secundo legato fundi centum primo legata, vnde ẽt centũ debebuntur tibi sub eandẽ cõditione, quamuis forent primo purè legata. Postea ponitur leuc similis. Sed pone, q̃ legaui Titio quingenta, & postea ita dixi. Seio hoc amplius fundum lego certè Seius habebit non solum fundum, sed etiam alia quinque, & hoc propter dictum verbum, hoc amplius. Vlu.

c *Repeti*] & ẽt conditio, vt in contrario casu, vt inf. de condi. & dem. l. aurea. secundum H. sed R. dixit hic non intelligi repetitam conditionem, nisi aliquibus appareat cõiecturis, vt in s. eo. l. non aliter. Accur.

d *Huiuscemodi*] propter illud verbum, hoc amplius. Azo.

e *Titius*] ecce tertium exemplum.

f *Iste legatus*] intelligere possumus, si ea mens loquentis appareat. Cæterum non est talis perpetuus intellectus, secundum Ro. pro quo est inf. eo. l. non aliter, & sic soluitur contrarium sup. de leg. 1. l. si seruus legatus. §. si ita. Sed tu dic aliter, vt ibi no. & facit su. eo. l. si sit, & inf. de do. præleg. l. quia, & sup. tit. a l. legata inutiliter.

g *Lignum*] CASVS. Lignum aliud dr materia ad ædificandũ parata, aliud lignum causa comburendi paratum. Sed vtrum videatur esse lignum ita demum, si concisum sit? an etiam si non sit concisum, & certe arbores materiæ causa succisæ, non continentur appellatione lignorum legatorum.

alio noie[2] non appellantur: veluti virgæ, carbones, nuclei oliuarum, quibus ad nullam rem aliam, nisi ad comburendum possit vti. Sed & balani[b] vel siqui alii nuclei. [c] Idem d lib. 2. negat[1] † arbores nondũ cõcisas, [c] nisi quæ minutatim cõciduntur, videri ei legatas, cui ligna legata sunt. Ego [f] autẽ arbitror hoc quoque ligni appellatione contineri, quod nondum minutatim sit concisum, si iam ad concidendũ [g] fuerit destinatũ. [2] † Proinde [h] si sylua[?] huic rei [i] habebat destinatã, sylua [k] quidẽ non cedet. deiectæ[?] autẽ arbores lignorũ appellatione cõtinebũtur, nisi aliud testator sensit.

¶ Lignis autem legatis, quod cõburendi[m] causa paratũ est, cõtinetur, siue ad balnei calefactionẽ, siue diætarum, [n] siue hypocaustorum, [o] 3 † siue ad calcem, siue [4] † ad aliam rem coquendam solebat vti.

¶ Ofilius lib. v. iuris partiti, scripsit, nec sarmẽta Ligni appellatione contineri. ¶ Sed si volũtas nõ refragatur, [p] [5] † virgulæ, [f] & germina, [r] [6] † & sarmenta, & superamẽta materiarũ, [u] & vitium stirpes [x] atq; radices continebuntur. [y]

¶ Lignorũ appellatione [z] in quibusdã regionib. (vt in Aegypto, vbi arũdine, pro ligno vtũtur, & arundines & papyrũ [a] cõburũt,) & herbulæ quædã, vel spinæ, vel vepres cõtinebũtur. Quid mirũ, [b] [7] † Græci ξυλᾶγες, 7 † hoc est naues lignorũ ductaces appellãt, quę hæc [c] de paludibus deducunt? ¶ In quibusdã prouincijs [d] & editu [e] boum [8] † ad hanc rem vtuntur. ¶ Si lignũ paratũ sit ad carbones coquẽdos, [f] aut cõficiẽdos, † aut Ofilius lib. v. iuris partiti, carbonũ appellatione huiusmodi materia non contineri. Sed an lignorum? Et fortassis quis dicet, nec lignorum: non enim lignorum gratia hæc testator habuit. [g] ¶ Sed & tutiones, & alia ligna coctaꝰ, [h] † ne famum faciant, vtrũ ligno, an carboni, an suo gñri annumerabimus? Et magis est, vt proprium genus habeant. [i] [9] † Sulphurata quoq; de ligno æquè eandẽ habebũt definitionẽ. Ad faces quoq; parata nõ erunt [k] lignorũ appellatione comprehẽsa, nisi hæc fuerit [l] [12] † voluntas. De pinu ẽt [13] † integri strobyli, [l] ligni appellatione continebuntur.

Paulus. [14] †

LEX LIV.

Pali,[m] & perticæ in numerũ [15] † materiæ redigendi sunt, & ideo lignorũ appellatione nõ continebuntur. [16] †

Cui est legata materia, nõ est legatum materiamen. B. Pomponius. [17] †

LEX LV.

Seruius [n] ridet, cui oĩs materia legata sit, ei nec arcã, nec armariũ legatum esse.

[2] *Aliõ nomine*] s. speciali, qualia sunt virgæ &c. nam habent speciale nomen, & ideo nõ continentur appellatione ligni, licẽt ad nil aliud valeant, nisi ad comburendum. Sed contra ff. eo l. 8. Ofilius. vbi virgæ & similia continentur. Se l ibi speciale ratione prouinciæ, vnde erat testator. arg. ff. eod. l. 9. lignorum. sed R. distinguebat, an erant ad alium vsum aptæ, vt ad faces, vel ad plantandum salictum, vt ff. ar. fur. cæsarum. l. 3. & tunc non continentur, vt hic, an nõ, & tunc sic, vt ibi. Cui obstat quod hic dicit, quibus &c. se ipse refert ad ligna, & non proxime dicta, quibus scilicet lignis &c. & facit ad totam hanc legẽ infra, de verbo. ligni. l. carbonum.

[b] *Balani*] nuclei fructuum illius arboris, sicut nuclei oliarum. Accur.

[c] *Nuclei*, scilicet non continentur, seũ proprium habeant nomen, vt ff. de verbo. ligni. l. carbonum, nisi alia si voluntas testatoris, vt ff. eo. l. Ofilius. licet R. dixerit, quòd contineantur appellatione lignorum secundum distinctionem præmissam.

[d] *Idem*] scilicet Ofilius. sed alias est lex, Negat: alias. 6. idem lib. 2. negat &c.

[e] *Nondum concisa*] i. à terra in illis & subaudi, vel etiam incisas a terra, sed postea minutatim non incisas. Sic ergo tria exigebat Ofilius, vt arbor ligni appellatione contineatur. Dicebat sita a terra separata: Item facto hominis: Item, quod postea minutatim fuerit incisa.

[f] *Ego*] s. Vipianus.

[g] *Concidendum*] licet tamen a terra separatum, & sic Vipianus primum curat, terrum non curat, dummodo hoc testator facere destinabat, sed nec medium curat, scilicet facto homin s, vt sequitur.

[h] *Proinde*] i. est ergo &c.

[i] *Haberet*] incidenda m, & minutatim incidendam, etiam magnas arbores.

[k] *Sylua*] si habes sylua, s. non incisa, non cedet legatario, quia non sunt ligna dum terra alumur. Si verò habeas sylvam, die non cedere legatario, eadem ratione quam dixi.

[l] *Deiectæ*] licet non sint concisæ facto hominis, sed vi venti, vel alio modo deiectæ, in quo secus putabat Ofilius, vt prædixi. Et dic, quod & hic minutatim incidere proponebat, vt & Papinianus colligitur quando: h hominesini concisæ.

[m] *Combustui*] scilicet principaliter, non etiam per medium. Ioan puta fasces, vt ff. eo. l. penul.

[n] *Diætarum*] in aulis, vbi stant domini ad ignem.

[o] *Hypocaustorum*, vbi stant ægroti, qui quandoque indigẽt igne, vt arg. sup. man. l. si quis mihi. Accur.

[p] *Nec sarmenta*] vulgare Thuscorum, quod inciditur de vitibus in capite quando putantur. Accursius.

[q] *Continet*] si ad alium vsum fit quam ad comburendum, secundum Rõ. quod reprobauit s. in ver. Ofilius. Accur.

[r] *Nec germina*] vel quia non sunt ad alium vsum secundum Rõ. vel quia sit consuetudo contrarium, vt eis vtan[tur] pro ligneis in nostris ff. h. proxi. Accur.

[s] *Virgulæ*] alias virgæ, alias virgulta.

[t] *Germina*] quid est pedamenta vitea alias arbores, vt sup. ff. locator. l. dominio. §. si fundator.

[u] *Superamenta materiarum*] quas vocant Borrenæ amariclos.

[x] *Stirpes*] Festus, Stirpes dicuntur. ff. de fund. instruct. leg. l. 2.

[y] *Continebuntur*] s. vers. Ofilius, contra. Solet ibi.

[z] *Lignorum appellatione*] continebuntur herbulæ quædam, &c. in quibusdam &c.

[a] *Papyrum*] i. uncum vnde fit papyrus ad lampades.

[b] *Græcum*] hoc est Græcum, quod lignum interpretatur, & sic Græci naues appellant lignum.

[c] *Deducunt*] ligna, & habẽt hic aliud Græcum, cuius sensus est in textu.

[d] *Penuariis*] vt in Vngaria & quibusdã partibus Hispaniæ.

[e] *Editu*, id est, id quæ boues comedunt, & ipsi fimo fercorant, & eo vtuntur ad ligna.

[f] *Coquendos*] puta ad fabricam, vbi prius minutatim incidunturligna. Accur.

[g] *Tutiones habuit*] licut nec appellatione librorum charte continentur, vel alterius materiæ alia materia, vt sup. eod. l. libr. rum. §. sicut. & ff. eo. l. seruus.

[h] *Cella*] forè in furna.

[i] *Sulphurata*, sic sit, quando in castro proijciuntur ignit. id est, titiones sulphurati.

[k] *Parata non erunt*] licẽt per medium ad comburendum sint parata & hæc fiunt maxime in alpibus. Accursius.

[l] *Strobilis*] alias nobis qui vulgariter pineæ vocantur, sed hoc accipe quãdo nuclei sunt extracti, & facit ff. de verbo. signif. l. bonorum. §. fi. Accur.

[m] *Pali*, Fasces ff. de verbo. signif. l. pali. & ff. de act. emp. l. fundi. §. finali.

[n] *Seruius*] CASVS. Ego legaui tibi oẽm materiã meã, certè nõ continetur arca, vel armariũ de materia facta. Vinum *Seruius*, facit ff. eod. l. librorum. §. quod tamen de membranis. ibi nec chartis &c.

Cui uxori] CASVS. Legaui uxori meæ ea, q̃ eius cã parauimus i prouincia, nec mortis meę tẽpore apportauerat mo mo suo perebat ipsa ab hĩdę meo, vt daret quasdã purpuras, quas ego viuus existẽs vel procurator meus emetamus i prouincia, nec mortis meę tẽpore apportauerat domum.

[1] *Negat*] Alias, ἐνίστε φησί. Vide Abb. in cap. præterea. 2. hoc titulo. Host. & Sperc. in tit. de testa. & codic. bubulus habet. Quid mirum cum ξύλα, et hoc & naues, ξυλαγες appellãt, quæ hæc ὡς πόντον ἄγειν deducut. vide Ant. Aug. lib. 3. c. 7.

[2] Fl. coquẽdas atque conficiendas.

[3] Flor. constat.

[4] Fl. habeatur.

[5] Flor. fiunt.

[6] Flor. autem.

[7] Fl. li. 4. ad Sabinum.

[8] Fl. materio.

[9] Fl. cõtinentur.

[12] lib. 4. ad Sabinum. Flo. ad eo Albertus. i. 3. circa finẽ. lignorũ cocto. rũ memin. & Carl. Rhodiginus. antiq. lect. c. 48.

[13] De strobylis pulchre Nebrissen. lexi. Iuniscin. in hac ipsa dictione. & Rhod. li. 11. lect. antiq. ca. 19 & nonnihil Hermolaus in corolla. rio. c. 440.

[1] De diætis & hypocaustis vice Nebrissen. in lexico suo iuris ciuilis in hac ipsa dictionibus.

[14] Alias, ξυλεῖα ὧν ἔτι.

[15] Fl. materiæ.

[16] Fl. cõtinentur.

[17] lib. 4. ad Sabinum. Flo. ad eo Albertus. i. 3. circa finẽ. lignorũ cocto. rũ memin. & Carl. Rhodiginus. antiq. lib. 3. c. 48.

[3] De strobylis pulchre Nebrissen. lexi. Iuniscin. in hac ipsa dictione. & Rhod. li. 11. lect. antiq. ca. 19 & nonnihil Hermolaus in corolla. rio. c. 440.

domum, quæ quidem purpuras ego deſt inueram aſſigna-
rit ſi nec vxori causa vſus ſui cene tenetur ei dare hę-
res eius. Vinius.
a † & ſcaeter] ſcilicet quid iuris ſit.
b † ſcum is, & alias cum vnus, & dic ōparaſſet
c † Alias Accur.
d † ſcilicet, mitas a mulierē
nec aſſignauit, aſſignatum tamen ſi
viueret, vt ſ. eod. l. ſi quid. & l. finem legatu. ſ. ſtrique, & facit infrà de aute, & arg. leg. l. cum quidam
e † Fl. parata ſunt. † alias deinde in purpuras. & c. Flor. dein de vi uus purpuras. Alij legũt. deīde viuas purpuras. nempe ex quibus co lor veſtibus para-retur.
a † lib. 14. Digeſt. * inuel. huius l. vide apud Fort. Gar cil. in l. ſed etiã. nu. 22. ſup. de pa.
5 † Fl intelligim⁹. * Et g red dit literas, iuri ſuo renun ciare vi-de.ur, vt extra de renuncia. ca. ſane di l. ſto. cum glo. ſuper verbo, red dēs, & facit ad hāc l. glo. 1. in fi. nalibus verbis in c. coră dilecto. extra de oſſ. dele.
6 † Fl. Alfenus lib. 2. Digeſt. à Paulo epitomatorum.
7 † Fl. deeſt eſſe.
8 † Fl. deeſt, vel.

Vlpianus. 1 †

LEX LVI.

CVm vxori ſuę quis ea, 10
quę eius cã parata eſſet,
2 † legaſſet: deinde quæreret[a]
3 † cũ is [b] purpuras cõparaſſet in prouincia, necdum tñ aduexiſſet: [c] reſcriptũ eſt ad mulierem purpuras pertinere.

Legato inſtrumẽto rũ cõtinentur nomina debitorũ. B. 20

Iulianus. 4 †

LEX LVII.

QVi chirographī [d] legat, non tñ de tabulis cogitat, ſed ẽt de actionib., [d] quarũ probatio tabulis continet. Appellatione n. chirographi vti nos pro ipſis actionib. palã eſt; cũ, venditis [e] chirographis intelligamus ſ nomẽ venniſſe. Quin ẽ ſi nomen quis legauerit, id quod in actionib. eſt, legatum intelligitur. *

African. 6 †

LEX LVIII.

CVm quæreretur, agni legati quatenus viderent, [f] quida aiebant agnum duntaxat ſex menſium eſſe. 7 † Sed verius eſt, eos legatos eſſe, qui minores anniculis eſſent. 8

¶ Seruis, & ancillis vrbanis legatis, Agaſonem [h] vel. [g] † Mulionẽ legato non contineri reſpondit: eos n. ſolos in eo numero haberi, quos paterfamilias circum ſe [i] ipſe ſui cultus cauſa, haberet.

In ijs qb. q s promiſcuè vtitur, illud videtur vxoris cã paratum, quod ad eius vſum annuum eſt neceſſarium. B.

¶ Lana, lino, purpura, vxori legatis, quæ eius cã parata eſſent, cum multam lanam. & ois generis reliquiſſet, [k] quærebatur, an ois deberetur. Reſpondi, 9 † ſi nihil ex ea deſtinaſſet ad vſum vxoris, ſed ois cõmixta [l] eſſet, non diſſimilẽ eſſe deliberationẽ, [m] 10 † cũ penus legata eſſet, & multas res, quæ penus eſſent, reliquiſſet, [n] ex quibus paterfamilias vendere ſolitus [o] eſſet. Nã & 11 † ſi vina diffudiſſet, [p] habiturus 12 † vſui ipſe, & hæres eius: tum in penum omne [q] exiſtimari, 13 † Sed cũ probaretur eum, qui teſtamentum feciſſet, parẽ penus vẽdere [r] 14 † ſolitum eſſe: conſtiturum eſſe, vt ex eo, quod ad vſum annuum 15 † opus eſſet, hẽdes legatario darent. ſic mihi placere & in lana fieri, vt ex ea quãtum 16 † ad vſum annuum mulieri ſatis eſſet, ſumeretur. 17 † Non enim deducto eo, quod ad viri vſum opus eſſet, reliquum videri vxori legatum eſſe; 18 † ſed quod vxoris cauſa paratum eſſet.

Quæ pertinent ad ornatũ vel cuſtodiã fundi, non pertinent ad culturam. Bar.

¶ Prædijs legatis, & quæ eorum prædiorum colendorum cã empta, parataq; eſſent, [t] neque topiarium, [u] neque ſaltuarium [x] legatum videri ait. Topiarium n. ornandi, [y] ſaltuarium autẽ tuendi, [z] cuſtodiendique fundi magis, quam colendi cauſa [19] † paratũ eſſe. ¶ Prædijs] Legauit Titio prædiũ meum Tuſcanum, & Sciã-

a † Fl. ſi nihil ex ea deſtinaſſet ad vſum vxoris, ſed ois cõmixta eſſet, non diſſimilẽ eſſe deliberationẽ. Videtur ſcilicet legati.
b † Alias deinde in purpuras. & c. Flor. deinde vi uus purpuras. Alij legũt. deīde viuas purpuras. nempe ex quibus co lor veſtibus para-retur.
c † Fl. reſpondit.
d † Videtur] ſcilicet legati.
e † Alias adeirut atque.
f † Fl. deeſt. &.
g Eſſent] niſi aliud ex conſuetudine regionis inducat, vt ſ. eod. l. legatis. ſ. fina. Accurſius.
h Agaſonem] qui agit, id eſt ducit animos. vt ſ. ſi qua fru. paul. fin. ſed Mulio, qui mulos, & dic ad opera ruſtica. alias ſecus, vt ſ. eo. l. ſeruus. ſ. muliones. & facit ſ. de verb. ſigni. l. vrbana.
i Ipſe] ergo & Mulio, ſi ad vrbanam ſimiliam fuerit deputatus.
k Reliqueriſſet] i. in domo dimiſiſſet ad vſũ vxoris ſpecialiter.
l Commixta] in communem vſum.
m Deliberationem] ſcilicet hoic, quæ ſe qui ois cũ penus &c. n Reliquiſſe] id eſt remaniſſe in bonis.
o Vendere ſolitus] hoc autem in penu legata non cederet, infra de penu leg. l. nã quòd. ſ. 1.
p Diffudiſſet] i. infudiſſet, vel miſcuiſſet in penum, ita quod totum erat in penu.
q Omne] licet videatur excedere modũ: nã totũ erat vænale.
r Penus vendere] ſi habes vendere dic, & partem vſui tenere: ſi verò habeas pẽdere, dic id eſt in penu ponere, & ſubaudi partem vendere. Erat ergo commixta vtenſalis, & vſualis, & ſic eligitur hæc via, vt ſ. de penu leg. l. nam quod. ſ. item ſi quis. & facit ſ. tit. 2. l. ſi cui. & ſ. tit. 2. l. generali. ſ. vxori. & ſ. de au. & arg. leg. l. pediculis. ſ item cum quæreretur. Accur.
s In lana] quæ eſt in cõmuni vſu, vt in quęſtione propoſuit: Et eſt ſpeciale in lana, & in linea quæ appetunt mulieres. Sed aliud in ſeruis & alijs ſpeciebus, quæ ſunt in promiſcuo vſu, vt ſ. eod. l. hoc legatum. ſ. penu. & l. item. ſ. proinde.
t Eſſent] repete legatis.
u Topiarium] ſeruum.
x Saltuarium] ſeruum.
y Ornandi] Purgat enim agrum ſpinis & eum plantat. & circuit ſepibus & foſſis.
z Tuendi] vt ſup. de vſu & habi. l. ſi ita.
19 † Flor. deeſt. ſed ſubaudiri. dẽt vel gratia. Ant. Aug. lib. 2. emen. c. 1.

a *Machinarium*] qui portat necessaria machinæ, quæ in fundo fiebat ferie pisce hostes posito. Accu.
b *Pararentur*, secus si ad fructus, vt inf. de fun. instr. & instr. leg. l. de grege. Accur.
¶ *Pararentur*] scilicet legata videri.
c *Opilionem*] id est custodē ouium, sic dictus quia oues ferunt opes, vel quia earū vellere cooperimur, & facit C. verb. sig. l. 2. & ff. eo. l. aubus. & l. seq. & ff. de fun. instr. & instr. leg. l. si ita.
d *Curaret*] vt dixi, s. causa stercorandi.

1† Fl. opilionem.

Mutatio artificij ad officiū, non mutat substantiam legati. Bart.

Idem. 2†

LEX LIX.

2† ff. 2. Digest. a Paulo epito matorum

TExtoribus] CASVS. Titius habens multos textores, legat it Scio omnes textores, qui sui inuenientur, cum morietur. Postea vnū de dictis textoribus fecit ostiarium, & ita fecit eum transire de artificio ad officium aliud, siue vsum, puta Stichum, certe eō ipso hoc minus continetur dictus Stichus in dicto legato. Vide *Textoribus*] alias l. alias. 6.

3† Fl. respondit.

4† ff. sing. de ambiguitatib.

f *Omnibus*] secus si non addidisset omnibus, quia tunc hæc verba, qui sui essent, facerent condi ionē, vt sup. tit. 2. l. 6. sed certe, & hic faciunt conditionem ad verbum, sui: non ad verbum, textoribus.

g *Artificium*, tunc. n. secus, vt inf. eo. l. legatis §. 1. & ff. quib. mo. vsusfr amit. l. sicui.

5† Fl. mulæ continent. Cōcor. gl. in verbo. f. d cum eas. ibi quia ī masculino genere cī pichendit fœminīnū. portiō c. idē ratibus. de elect. lio. li. 6.

Testamentum, vel rerū identitas est, dictio, item, inducit repetitionem præcedentis qualitatis. Bart.

LEX LX.

QVi duos mulos habebat, ita legauit, mulos duos, qui mei erunt cum moriar, Scio hæres dato. Idem nullos mulos, sed duas mulas h reliquerat. Respondit Seruius deberi legatum, quia mulorū appellatione etiam mulæ, 5† quemadmodum appellatione seruorum, & seruæ plerunq; i continerentur. 6† Id autem cò k venit, quòd semper sexus masculinus fœminiNum l continet. 7†

6† Fl. continent.

h *Duas mulas*] forte post testatorum quæsitas.
i *Seruæ plerunque*] vt inf. de verb. signifi. l. detestatio. §. 1. & l. in re stuprum. § fi.
k *Eò*] id est ideo.
l *Fœminarum*] nisi in casibus, vt no. sup. ti. 1. l. si ita sit scriptū in prin. & facit infra de verb. sign. l. 1. Accur.

In repetendis CASVS. Instituit mihi Titium hæredem, & ab eo multa legata reliqui, & pure, & in diē, & sub conditione. Postea ei substitui Seiū, & ita repetij legata relicta à dicto instituto, & à dicto substituto. Item dāno te substitutum, quod si habueris hæreditatem meam ex substitutione, des & soluas ea legata, q̄ reliqui ab instituto. Quæritur, nunquid substitutus habens modo hæreditatem meā ex substitutione, teneatur præstare dicta legata eīa pure? & videtur quòd sic, quia in repetendis ab colegatis non fuit mētio facta de die, vel conditione dictorū legatorum. Dicitur tamē hic, quòd ita, & taliter tenetur præstare substitutus legata, sicut relicta ab instituto fuerunt. Vivia.

Asinum machinarium a legatum videri ait. Item oues, quæ stercorandi fundi causa pararentur. b Item opilionem, c 1† si eius generis d oues curaret.

In repetendis m 9† legatis hęc verba, quę adjici solent. Ité dare damnas esto, & ad conditiones, & ad dies legatorū eosdem repetendos 10† referri, Sabinus respondit.

10

Calendariū continet nomina debitorum, & pecuniam, calendarium destinatam siue calendariū legetur, siue a legato excipiatur. Bar.

20

Aphricanus. 11†

LEX LXII.

QVi filium, & nepotem hæredes instituerat, certa prædia, quæque in his mortis tempore sua essent, nepoti per fideicōmissum dederat, excepto calendario. n Mortis tempore, in ea arca, in qua instrumēta, & cautiones debitorum erant, pecunia numerata inuenta est. Plerisque videbat̄ o vix verisimile 12† esse, vt testator de pecunia numerata sēfisset: ego autem illud dignum animaduersione existimabam, cum quis calendarium ſſtari alicui voluit, ſ vtrumne nomina dūtaxat debitorum præstari voluisse intelligendus sit, 13† an verò etiam pecuniam, si qua ab his exacta, eidem tamen calendario destinata fuerit. Et magis puto, quemadmodum si

30

40

50

m *In repetendis*] lego Titio decem sub cōditione, vel in diē. Item eidem, vel alij, eo amplius fundum videor in tertio legare decē. & erit repetitio dicī. vel conditionis tā ad decem quam ad fundum, vt supra. eod. titu. l. si sic, & l. si tibi purè. & inf. de conditio. & demonstr. l. aula & l. libertis omnibus, & sup. de condi io. instituto. l. cum seruus & inf. eo. l. eo dici lis, in prin. & per has leges ponitur hic casus, nisi condi io esset talis, quæ redderet secundum legentem mutile, vt sup. ti. 2. l. si quis à filio 1. & 2. respon. Sed quid si sic dixerit, lego Titio decem sub condi tione, item Seio fundum, an videatur cōditio repetita? videtur, quod non, quia non est repetitio legati, scilicet eiusdē, neque legatarij eiusdem, nec est ibi illud verbum, eo amplius, vel simile, sed hæc lex est argu. contra. Item facit infra de cond t o. & demonstra. l. legatum, & ff. de funco instru. & instrumen. lega. l. 3. 1. respon.

R† ff. 2. ad Vrseium. Fercem.

9† Flo. repetundis.

10† Fl. eadem repetendas.

11† lib. 6. Quæstio.

Qui filium] CASVS. Titius instituit sibi hæredes filium suum, & nepotem, & prælegauit nepoti prædium Titianum, & Scianum, & ea quę in dictis prædiis erant tēpore mortis sui testatoris, excepto calendario, quod erat in dictis prędiis in quādam arca, id est excepto libro rationum debitorum testatoris, & sicut legauit ei calendarium prædictū, ita & dicta prædia, & ea, quæ in eis erant. Postea tempore mortis testatoris fuit inuentum in dicta arca non solū calendarium, sed & pecunia numerata eidē calendario destinata per testatorem, quam quidem testator exegerat a quibusdā debitoribus, qui continebantur in dicto calēdario, vel aliūdē habuerat. & in dicta arcā posuerat. quæritur quid dicta pecunia continetur legato sicut & calendariū? Et dicitur, quod sic, sicut continentur in legato calēdarii prædicti illa nomina, quæ contraxit defunctus post dictum testamentum à se factum de pecunia, quam exegit à quibusdam debitoribus qui in dicto calendario continebantur: de quo quidem vltimo non est dubium, quia permutatio nominum non permutat, vel minuit fideicommissum. Vivianus.

12† ff. Fl. verosimile.

13† Fl. eā

n *Excepto calendario*] quod alteri legauit. & sic à legato nepotis excepit. Vel dic secundum R. quod præter calendariū delegauit. & hoc similiter legauit. Acc.
o *Videbatur*] & recte. scilicet quod non debeatur nepoti secundum primum casum. Vel dic. & male secundum alium. & ideo statim corrigit cum dicit. ego autem &c.
p *Valeat*] alij quam nepoti, secundum primum, vel nepoti, secundum alium.

a *Cedere debere*] duplici ergo ratione pecunia de qua quæritur, nepoti debetur: una quia in fundo continetur, tum quia calendarium, quod fuerat nepoti legatum, cedit, si ibi fuit destinata pecunia nominibus faciendis, & hoc secundum secundā lecturam. Secundū aliam, duplici ratione à legato nepotis exceptū vi, & dicitur calendarium libri rationum, seu nominum, eo quod calendæ terminorum sunt ibi. Ec facit infra de admin. lega. l. si ita. §. fin. a. & supra eod. l. vxorem. §. legauerat. & infra titu. 2. l. generali. §. vxor. & inf. de fundo instru. & instru. lega. l. nepoti. & supra de hæred. instit. l. ex facto. §. retum. & sup. titu. 2. l. Cairus. & C. de verb. signifi. 2.

1† Pl. collocata.

* Supple, in quo fœneratores debitores debitorū noīa describebāt q̄ singulis calendis, i. i. ingressos mēsis mutuū dare. vt ex l. lecta. si excep. debi. si dies triginta.

2† Flo. ita ipsa quoque pecunia.

3† Alias, ad hoc & alias ad hoc.

4† Flo. cedere debeant.

5† Fl. quoque putē defendi posse.

6† l. b. 7. Instit.

L. *Egare*] CASVS. Legauit tibi omnes seruos meos, exceptis illis, qui sunt negotiatores. certè videtur excepti illi serui de legato, qui sunt præpositi ad vendendum, & emendum, & ad locandum, & conducendum, & ad quidui, aliud, quod appellatione negotij exercendi cōtinetur. Alij autem non videtur excepti, quamuis habeant artificium, vel officium; puta cubicularij, vel obsonatores, vel piscatores.

¶ *Si ex officio*] Titio legaui omnes seruos meos cocos, & cliarios qui serui dicuntur habere officium, & non artificium. Posea ante mortem meam fecit de coco, vel ostiario seruo, vel seruis lecticariorum, vel in alio artificio eum, vel eos posuit certe quantum ad eos, qui fuerunt de dictis officiis ad artificium, extinguitur legatum, quia per artificium mutatur officium, secus autem si de artificio transissent ad officium, quia non extinguitur propter hoc legatum, quia artificium non mutatur per officium, ad quod veniunt serui.

¶ *Si vnus seruus*] Ego habebā multos seruos cocos, qui sciebant diuersas epulas facere, & optimè etiā docebant alios hoc, sicut est Bonus, & habebā plures rex ores & plures lecticarios & habebā vnū seruum Stichū, qui erat bonus cocus & textor, & lecticarius, magis tamē vertabatur in coquina, q̄ ad texendū, vel faciendum lectos. Fecit testamentū, & legauit Titio cocos, & Seio textores & Caio lecticarios. Quæritur, cuius legato cedat Stichus prædictus, & dicitur, quod legato Titij cedat, cui coci legati fuerunt, quia magis, vt dixi, vertabatur Stichus in coquina, quam ad texendum, vel ad faciendum lectos.

¶ *Ornatrices*] Ego habens multas ancillas, quæ sciebant ornare dominas, legauit ornatrices meas Titio. certe continētur legato omnes ancillæ, quę sciebant ornare, siue fecerunt apud magistrum, qui docebat ornare, per duos mentes, siue plus, siue minus. & probata illorū sententia qui dicebant illas non cedere, quæ non fecerant apud magistrum per duos mentes, & ea ratione hoc dicebant, quia illæ adhuc addiscere poterant. Sed certè eorum dictum non erat bonum, nec ratio, quia illæ, quæ fecerant per viginti mentes apud magistrum, possent adhuc addiscere, quia omne artificium suscipit incrementum per exercitium.

¶ *Pecoribus*] legaui tibi pecora mea: certè oēs quadrupedes, quæ gregatim pascuntur, continentur. & porci etiam. Sed si lego iumenta, non continentur boues, nec econtra. Sed equis legatis bene continentur equæ. Quibus autē legatis nō continentur agni, & cognoscemus agnos, inspiciendo cō-

si exactæ pecuniæ, & rursus collatæ 1† essent, permutatio nominum non permineret, vel minueret fideicōmissum: ita ipsas quoque pecunias, 2† si adhuc 3† calendario, id est, nominibus faciendis destinatæ essent, eidem fideicommisso cedere debere. 4† Quinetiā illud quoq; defendi posse, 5† vt non modò à debitoribus exactæ pecuniæ, sed quacunque de causa redactæ, eidem tamen rationi destinatæ, fidei commisso cedant.

Negotiatores dicuntur, qui cum alijs contrahūt: secus in eis, qui exercent aliquod officium, vbi contractus non imminuet. Bart.

Martianus. 6†

LEX LXIII.

Legatis seruis, exceptis negotiatoribus, Labeo scripsit eos legato exceptos videri, q̄ præpositi essent negotiatoribus, qui cum aliis contrahunt: cæterum si ipsi quoque pecunias crediderint, non videri negotiationis appellatione contineri, & puto verā esse Labeonis sententiā.

Artificium extinguit nomen officij, nō econuerso. Bar.

¶ Si ex officio, c quis ad artificium transierit, d quidam rectè putāt legatum extingui: e quia officium 6† artificio mutetur. 7† Non idem econtrario, f cum lecticarius h cocus postea factus est. k

Seruus cedit legato eius artificij, in quo plus versatur. Bar.

¶ Si vnus seruus plura artificia l sciat, & alij m coci legati fuerint, alij textores, alij lecticarij, n ei cedere seruum dicendum est, cui legati sunt, in quo artificio plerunq; versabatur. o

1 Obsonatores dicūtur obsonium emptores. Est aūt obsonium quod cibo additur piscatum. & virū. vi. Senec. lib. 6. epist. & in hoc Accursius decerpta interpretatione huius vocis arguit Nebrissen. Lexic. voce obsonatores.

7† Fl. q̄ piscatores. ppositus 8† Fl. mutatur.

* in hunc locum vi. Nebris. l. vlt. q. lega. in vers. Lecticarius.

† Cocus non est officij amplius quam lis hanc glo. vi. cocus. q. delicata urbana ꝑparat & officiū hēt. & ad tē lectum. Io. Andr. de aga. vbi alle. gat ad hoc. he tales de cōsec. dis. 5. & d. loc. plene ꝑ Lu. Ro. b. 1. co 649 inci. nunq̄ desse cocu. & Fr. ā Cre. sin. 98. ici. ita tuto cauetur. Sed aduerte, q̄ fallit i coco Imperatoris, vt Papæ, qui hēt dignitatē: per Bal. in c. 1. in tit. quis dicta mar. in vi. feudalis in c. 1. de feu. guar. & Ro. vbi ꝑ.

fuetudinem illius regionis, vnde erat testator. Auibus autē legatis continēbit anseres & phasianos & gallinas & domū culæ in quibus eas tenebat testator: non autem cōtinentur custodes dictarum auium. b. d. cum l. seq. Viuianus.

b *Obsonatores*] i. qui custodiunt dominum in lecto vel obsonatores, qui ioculantur & cantant domino in mensa.

c *Si ex officio*] quod est generale nomen ad omne ministerium siue artificiū, vel non secundum Io. Ita secundum Ro. in officio habetur, q̄ alias (vt puto) ministerium appellatur. Mulio. Agaso. Opilio. Siluanus. Armiger. Dapifer. Cocus. Pastor. Ostiarius. Pilotus & alij, qui sine vlla arte ministeria sua dominis exhibent. de quibusdam quorum habetur mentio supra eod. l. cum quæreretur.

d *Transire*] voluntate testatoris. Azo. vt quia cum legasset multos seruos, aut optiones eos, de ministerium mercatorum, vel alterum fecerit, vel est cautū. Item si expressim portionem nominetur sup. de capt. dimi. l. vlt. class. circa princ.

d *Transiret*, legatis seruis officialibus.

e *Extingui*] in seruo legato.

f *Officium*] quod non est artificium, & idem est, vt mutent artificium, q̄ erat officium eadem ratione vt sup. eod. l. textoribus. & quia tortor e mutatur officium eadem ratione testatoris voluntate: ratio ita econtra de artificio ad officium vt subijcit. Et est ratio, quia Ioan. quia officium in quo prius erat seruus, non potest dici artificium. & sic nouum habuit incipit habere. at autem prius erat in artificio. & postea transiit ad officium secus est, quia artificium potest dici officium. Hæc autem ratio cessare videtur, vbi ex artificio transit ad aliud artificium. ideoq; Ro. tenet contra eum, qui non cessat, quia officium artificio ideo mutatur. non autem artificium per officium quia artificia potentiora sunt & cum quadam animi perpetuitate ab initio quā inde vetiora & honestiora quæsita percipiuntur. officia vero ad tempus propter necessitatem, vel impetus insurgentes subeuntur. secundum R.

g *Non idem econtrario*] de artifice facto officiali. legatis artificibus, quia non extinguitur legatum seruo mutato. & Graecum est illud.

h *Lecticarius*] qui facit lecticas. & sic est artifex.*

i *Cocus*] nomen officij. † cum erat visitatorum ciborum cocus. secus si fuit nia præparat cibaria. vt sup. de admi. edic. l. si quid §. si quæ est contra. l. contra tabernā. prox. §. 1. & contra. si pro balneo. vbi tabernarii. l. 1. cōtra balneum, sed ibi ministerium pro artificio ponitur. Est enim ministerium genus. vt modo dixi.

k *Fallunt*] quamuis non per hoc desinit lecticarius esse. Sed quid si de officio ad [illegible]um? Resp. videtur extinctum.

l *Artificia*] impropriè quoad cocos, propriè quoad alia artificia dicit. & nomen nomen officij est, vt supra proxi. §. vel dic de tuorum ego hic loquitur ibi de communi, vel verbi no.

m *Aut*] legatario. Accursius.

n *Ei lecticario*] scilicet legati fuerunt. & facit inf. de auro, & arg. leg. l. pediculis. & argento. & de sup. leg. l. Labeo. & sup. tit. 2. l. Titius textores.

o *Versabatur*] is, qui plura habebat artificia.

a *Ora-*

Legatis ornatricibus cedũt scolares illius artificij. Bart.

¶ Ornatricibus[a] legatis, Celsus scribit eas, quæ duos tantùm menses apud magistrum fuerint, [1]† legato non cedere, [b] alij, [c] & has cedere[d], ne necesse sit nullam cedere, [d] cum oẽs adhuc discere possint, & oé artificium incrementum[e] recipiat. Quod magis obtinere debet, quia humanæ naturæ[f] congruum est.

¶ Pecoribus legatis, Cassius scribit [2]† quadrupedes contineri, quæ gregatim pascuntur. § Et sues autem pecorum appellatione cõtinentur, quia & hi gregatim pascuntur. Sic deniq; [3]† Homerus in Odyssea[h] ait: * *δρῆς τ' ὦρτε σύεσσι παραμήκεσιν, αἰδὲ τέμονται, πὰρ χόρακος πίτρωσκόμενοι κρὶ ἀγρότοσι.*

¶ Iumentis legatis boues non continentur, [i] nec contrà. [k] Quis autem legatis, & equæ continentur.

¶ Quibus legatis non continentur agni. Quamdiu autem agnorum loco sint, ex vsu cuiusque loci sumendum [l] est. Nam in quibusdam locis ouiũ numero esse videntur, cùm ad tonsuram venerint.

Paulus. 4 †

LEX LXIV.

Avibus legatis, anseres, phasiani, & gallinæ,[m] & auiaria[n] debentur: phasianarij[o] autem, & pastores anserum non continentur, nisi id testator expresserit.

Verbum solet, denotat perpetuitatem. Bartolus.

Marcellus. 5 †

LEX LXV.

Qui saltum æstiuum legauit, & hoc amplius, etiã eas res, quæ [6]† ibi esse solent, non videtur de illis pecoribus sensisse, quę hyeme in hybernis, [p] aut æstate in æstiuis esse ibi [7]† solent, sed de illis, quæ perpetuò ibi sunt.

Qui omne dicit, nil excipit. Bartolus.

Vlpianus lib. 2. 8 † respon.

LEX LXVI.

Vlianus [9]† respondit, testatorem adijciendo, Prædiũ Seianum omne, ¶ eam quoque partem fundi suprascripti, quasi ad se pertinentem, videri per fideicommissum reliquisse, quam ex causa pignoris nactus esset, saluo licet iure debitoris. [r]

Verba enunciatiua futuri eventus non inducunt dispositionem. Bartolus.

¶ Ex his verbis. Curate agros accendere, [s] [10]† & ita fiet, vt filius meus filios vestros vobis condonet. [t] fideicommissum peti non potest. [u]

Hæc conditio, si meus erit, intelligitur in solidum, si testator hoc senserit. Bart.

¶ Seruos communes ita à Seia relictos, Si mei erunt cùm moriar, non deberi, si modò hoc sensit [x] testatrix, vt ita deberentur, si in solidum eius fuissent.

a *Ornatricibus*] ancillis, quæ ornant dominas. Itẽ cosmetæ. vt ff. eo. l. itẽ legato. vel ornant pãnos, quos debent frizare.

b *Non cedere*] quia nesciunt ornare, seu addiscunt, sed contra est. vt subijcit.

c *Alij*] sapientes.

d *Cedere*] ff. titu. 2. l. Titia. §. Lucius.

e *Incrementum*] sic C. de re mili. l. milites. lib. 12.

f *Humanæ naturæ*] quæ affectat addiscere. vt inf. de fideicõmiss. libert. l. apud Iulianum.

g *Patiuntur*] sic Instit. ad leg. Aquil. in prin. & supra ad leg. Aquil. l. 2.

h *In Odyss.*] nomen libri Homeri. & sequitur Græcum nullius vtilitatis. Accurs.

i *Non continentur*] vt ff. de ædil. edic. l. ædiles. §. iumentorum. & ff. de verb. signifi. l. boues.

k *Equæ*] vt sup. eo. l. qui duos. & inf. de verb. signi. l. pronunciatio. in prin. & l. 2. & ff. eo. l. feruis. Accurs.

l *Sumendum*] hoc vsu deficiente lex dicit auniculum. vt supra, eo. l. cum quæreretur. in prin. vnde Horatius in arte poet. *Si volet vsus Quem penes arbitrium est, & vis & norma loquendi.* R. & est ad hoc inf. eo. l. seruis §. fi. & sup. eo. l. librorum. ff. de supel. leg. l. Labeo. & ff. de au. & argen. lega. l. pediculis. §. argẽto & ff. tit. 2 l. fi seruus pluriũ. §. fi.

m *Avibus legatis. Gallinæ*] sylucstres, puta phasianæ fœminæ. vt patet per sequentia. Diuersum enim ius in his & domesticis obseruatur. vt Instit. de rerũ diuis. §. gallinarũ.

n *Auiaria*] i. gabiæ vbi stant aues, & hoc ideo, quia sine his leuiter fugerent aues. Item hoc est verum si testator talia habebat, aliàs secus. vt ff. titu. 2 l. si domus in prin. Accursius.

o *Phasianarij*] i. serui qui sciunt artificia capiendi aues. vel dic esse falcones, vel accipitres, vel asturcs, qui alias aues capiunt. H. prima verior, vt patet, quia subijcit de pastore, & secundum hoc asturcs auium nomine continentur.

p *In hybernis*] ff. saltibus. sunt n. æstiui, & hybernj. vt infrà. de acquiren. possess. l. peregrè. §. fi. & l. 3. §. saltus. Item no. nõ dicitur esse in fundo, quod ad tempus est ibi. sic ff. eo. l. vxorem. §. legauerat. & de pign. l. debitor & ff. eod. l. qui filium. & ff. tit. 2 l. generali. §. vxori. & ff. de auro & argen. leg. l. si vxori. sũmita.

q *Vlianus*] CASVS. Medietas prædij Seiani pertinebat ad me iure dũij. & aliã medietatẽ obligauerat mihi Seius. Ego legaui Titio oẽ, siue totum dictũ prædiũ. videor certè legasse ẽt illam partem, quã habeo in pignore.

¶ *Ex his*] Ego manumisi duos meos seruos. & retinui in potestate filios eorũ. postea feci testamentũ. & instituj mihi hæredẽ filiũ meũ Titium. & ita fui locutus dictis duob. liberis, ò liberi, curate accendere agrũ meum Titianũ, & Seianũ, & ita fec, vt filius meus filios vestros vobis cõdonet. Me mortuo petebãt dicti liberi filios, certè nõ potsũt.

¶ *Seruos*] Seia habẽs mecũ cõmunes duos seruos, ita eos legauit Titio. si fuj. l. Seia est sent dicti seruj cùm moreretur Seia, & ita volebat valere legatũ. si tempore mortis, essent sui in solidum. Certè si tẽpore mortis non inueniuntur sui in solidum, non debentur Titio.

¶ *Prædijs*] Legaui Titio prædiũ Titianũ, & Seianũ cũ his instrumentis, quæ in ea possessione sunt. certè mancipia, quæ sunt in dictis prædijs tempore, quo fecit testamentũ. cedũt legato, non autẽ illa, quæ in eis fuerũt postea, nisi ego testator specialiter de eis dixerim. ¶ cederent legato. Vius. ¶ *Omne*, secus si simpliciter fundũ Seianũ legasset, quia tunc eã tantum partem, quę sua est, legasse videtur. vt ff. titu. 2. l. 5. & 6. & 1. & §. 2. sic ff. eo. l. textoribus.

r *Debitoris*] aliàs deliberationis. vt ff. debitor possit luere. Eam enim partem respectu sui iuris tantum legasse videtur. sic supra de lega. 2. l. si domus. ff. & l. senatus. §. fi.

s *Accendere*, aliàs attendere, aliàs auertè.

t *Condonet*] vobis libertis. quorũ filij rem à se. fu. serui. & erãt futuri serui filiorũ dñi. Et die cõdonet. vt vos manumittatis. vel ipsi manumittãt. vt ita vobis esse possint mercede. Accurs.

u *Non posse*, de rigore verborũ. secus ex æquitate. vt ff. eo. l. pẽ filium. §. penul. vel vt ibi, vel dic. vt no. ff. tit. 2. l. vnum. §. fi.

x *Sensit*] & hoc probetur. Nam ita, patresque eam testamentis. debetur. vt ff. tit. 2. l. 5. §. fi. & l. 6. in fine, & vt ibi dicit. inst. l. 2. in prin. & ff. eod. l. qui concubinam. §. Titius. Accurs.

a *Prædijs eum ſuis*] hoc eſt Græcum, id eſt inſertis.
b *Tempore*] ſic ff. de auro, & arg. leg. l. ſi ita. & ff. de lib. leg. l. ſi in ſi. & no. Ia. co. l. nomen. ſ. 1.
c *Acceſſerint*] vt ff. de fundo inſtru. vel inſtr. lega. l. ſi mācipia. quæ videntur cōtrà, & hoc vbi legatarius accedere fecit vt ff. ti. l. cùm ita.

¶ Prædijs[a] *τοῖς ὑπάρχουσι* [1]† quæ in ea poſſeſſione ſunt, relictis, mācipia quoque prædiorum, cùm illic teſtamenti facti tempore[b] fuerint, [2]† cedent, ſed & quæ poſteà acceſſerint, [3]† ſi modò hoc teſtator manifeſtè expreſſit.

Marcellus. 4 †

LEX LXVII.

NOn aliter* à ſignificatione[d] verborū recedi oportet, quā cū manifeſtum eſt aliud[e] ſenſiſſe teſtatorē.[f]

Quilibet iuuenis dī, qui inter ſeniores nō numeratur. B.

¶ Titius codicillis ſuis ita cauit, Publio Mæuio oēs iuuenes, [g] quos in miniſterio habeo, dari volo. Quæro, à quab ætate iuuenes, & in quā intelligi debeant? Marcellus reſpōdit, quos verbis, quæ proponerentur, demonſtrare voluerit teſtator, ad notionem [i] eius, qui de ea re cogniturus eſſet, pertinere. Non.n. in cā teſtatorū [5]† ad verborū [6]† definitionē[k] vtiq; deſcendendū eſt: cū plerūq; abuſiuè loquātur, * nec propriis noibus, ac vocabulis ſemper vtātur. Cęterùm exiſtimari poſſet [l] iuuenis is, qui adoleſcentis exceſſit ætatē,[m] quoad incipiat inter ſeniores[n] numerari.

Appellatione lanæ cōtinetur lana etiā à pellibus animalīū mortuorū non ſeparata, ſuccida, vel purgata, & filata, vel non, dūmodo non ſit tincta. nec ad formā telæ redacta, vel ad alium ſpecialem vſum deputata. Bartolus.

Vlpianus. 7 †

LEX LXVIII.

SI cui lana legetur, id legatum videtur [8]† quod tinctum non eſt. o * Siue autē facta[p] eſt, ſiue infecta, lanę appellatione ea [9]† continetur.

¶ Quæritū eſt, vtrum lanæ appellatione ea ſola cōtineatur, quæ neta[q] non eſt? an & ea, quæ neta eſt: vt putà, [r] ſtamē, [ſ] & ſubtegmen? Et Sabinus etiā netam [t] contineri putat: cuius ſententia vtimur.

¶ Lanæ appellatione eatenus extendi placet, quatenus ad telā peruenit. [u] [10]† Et ſciendum eſt ſuccidam [x] quoque contineri, & lotam, ſi modò tincta non ſit. [y]

¶ Lanæ appellatione tomentum [z] non continebitur. Sed nec ea lana, ex qua quis quaſi veſtimentū fecerit valetudinis, vel deliciarū, vel medicinæ, ſed boltrones benè cōtinentur, & lana leporina, & antèrina, & caprina, & lignea, nō aūt continetur linum. Quid ſi lego Titio linū meū? certè cedit legato linum filatū, & non filatum, & pectinatū, & quod iā eſt ordirum in tela, & linum tinctū: quamuis aliud ſit in lana, vt dictum eſt ſuprà. Quid ſi legaui ei veſtes coloratas meas? & certum eſt, q appellatione lanæ non continentur veſticoloria mea, ſed legatis veſticoloribus oia ea videntur legata, q tincta ſunt & neta, i. carminata, & pectinata, quæ nō ſunt detexta, nec contexta. Sed nūquid purpuræ cōtinētur? & certè ea, quæ tincta nō ſunt, cōtinētur: ergo purpura benè cōtinetur, quia benè eſt tincta, & nō habet naturalē colorē. Quod ſi legaui ei purpuras meas, certè cedit legato oīs generis purpura, coccum iā nō continetur, i. quædā purpura intrinſecus viridis, & extrinſecus rubea, buccinū aūt & ianthinū benè cōtinetur, & ſubtegmē factum: lana aūt deſtinata cauſa tingendę purpurę non continetur. Viuianus.

o *Non eſt*] No. appellatione lanæ non contineri tinctam, vt & ff. ſ. 1. & 5. lino. Sed contra. ff. de auro & argen leg. l. pediculis. ſ. Labeo. vbi dicit contineri. Solui inſpecta naturali ſignificatione continetur, vt ibi. & ff. de acquir. rer. dom. l. ſed ſi ea meis. ſ. fi. vbi dicit non deſinere eſſe lanam licèt tincta ſit, ſed conſiderata voluntatis interpretatione non vt hic, quę præualet ſecundum. R.

p *Facta*] tunc eſt facta quando eſt carpinata, & pectinata, & batuta, & in manellis parata ad ponendum in tela.

q *Neta*] id eſt filata. nam neo, id eſt ſubtiliter filum à colo traho ſecundum H. licèt aliter alij hoc exponant. Accurſ.

r *Vt puta*] hæc exempla de neta, & non neta poſſunt intelligi, & non eſt vis, quia clarè ſoluet.

ſ *Stamen*] ſtamen dicitur lanæ, quæ trahitur à trama. nam trama remanet in dentibus pectinum, & ſic bona lana, & purgata, ex qua ordiuntur poſteà tela, appellatur ſtamen, & trama, quę remanet, appellatur ſubtegmen, ex qua poſteà texitur tela ordita. Hoc ſtamen aliqui vocant barbam lanæ.

t *Netam*] non tamen tinctam, vt ſup. in prin.

u *Peruenit*] i. ita eſt parata, vt ſolum reſte texere, non tamē eſt in tela poſita, quia tunc lanæ appellatione non continetur licèt ſecus ſit in lino, vt ff. ſ. linum autem.

x *Succidam*] quę tantā eſt de inferiori parte ouis, i. id eſt de corpore. ſic dicta, quia plena eſt ſucco, i. ſudore & pinguedine ouis, & affert ſanitatem. vel dicitur ſuccida, id eſt non lota, vt ſtatim colligitur, nam beccarij malitioſi non lauāt, vt plus ponderet, & pro hoc facit, quod ſubijcit de lota.

y *Non ſit*] dic vt ſup in prin.

z *Tomentum*] i genus veſtis de lana. Non aūt dicas q lana habeat aliud tomentum, quā tramam, quę benè cōtinetur lanæ vocabulo, vt ff. eo. l. 2. ſ. quæritum eſt. Vel dic, tomentum

---

1 † Fl. Prædijs cūhis cuthecis. Euthecas hic eas intellige de quib. inſ. de fun. inſtru. l. 3. ſ. dotes prędiorum.
2 † Fl. fuerunt.
3 † Fl. acceſſerunt.
4 † li. ſing. reſponſo.
* Facit optimè cad abolēdā. in gl. ſuper verbo. in ſecularibus. ante fi. extra, de fil. presb.
a *Nomen*] CASVS. Habebam fundum Titianū, & Seianum, & quilibet habebat per ſe confines. Legauit Titio fundum Titianum, cum in animo gererē legare ei Seianum, certè debebitur ei Titianus, niſi euidēter appareat me voluiſſe ei legare Seianum.
b *Tutius*] Fecit codicillos Titius, & ita in eis cauit. Publio Męuio dari volo omnes ſeruos meos iuuenes, quos in miniſterio habeo. Quæritur, qui contineantur appellatione iuuenum? & certè illi, quos Titius voluit. Si autem non appareāt, quos voluit contineri, exiſtimabimus eum iuuenem eſſe qui maior eſt viginti quinque annis, & minor 70. Viuia.
d *A ſignificatione*] magis ſtricta. Had quod eſt infra, de ſupelle. lega. l. Labeo. Accurſ.
e *Aliud*] quàm ſonare verba videntur.
f *Teſtatorem*] tunc.n. receditur à ſignificatione verborum, vt ff. de auro & argen. leg. l. pediculis. ſ. Labeo. & de condit. & demon. l. Publius. ſ. 1. & in a. io quando eſt talis regionis conſuetudo, vt ff. de fundo inſtru. & inſtr. leg. l. cū de lanionis. ſ. fi. in fi. & facit ff. in prin. huius legis.
5 † Fl. teſtamentorum.
6 † Fl. deeſt verborum.
* Plus ergo ſtatur vſui q ſignificationi con cord. gl. 2 poſt prin. in c. nonnulli. vbi allegatur hęc lex, extra, de reſcrip.
g *Iuuenes*] ſeruos.
h *A qua*] i. vnde incipiat dici iuuenis, & vſquequo.
i *Ad notionem*] ſic C. de fideicommiſſ. l. voluntatis. & ſup. eo. l. Stichus.
k *Ad definitionem*] i. ad ſtrictam verborum ſignificationē.
l *Poſſet*] conſideram verò ſenſū verbi
m *Ætatem*] i. compleuit 25. an vt ſup. de minо. l. 1. in fi.
n *Seniores*] is eſt ſenex, qui eſt à 70. an ff. vt ff. de iure Imu. l. maiores. & Inſti. de excuſa tuto. ſ. i. ē maior. Itē maior quinque 60. an. vt ff. de adop. l. ſi pater. ſ. fi. qſque 65. an. vt C. qui ætа. lib. x. l. fi. hoc ſm leges, ſed ſecundum vulgares prouinciarum mores, & ipſarum varietates, verborum ſignificationem ſæpè mutant ſm Ro. ff. de fun. inſtru. & inſtru. lega. l. cum de lanionis. ſ. fi. in fi. & facit ff. in prin. huius legis.
7 † lib. 32. ad Sabinum.
8 † Fl. Qui tinctū nō eſt. ſed ἀντόνυμα ſiue &c. & vide Ant. Aug. li. 4. c. 26.
* Et ſic indefinita nō æquipollet vniuerſali, ſuper quo vide in ca. vt circa. in glo. ſuper verbo aliorū eccleſaſticorum, extra de elect. li. 6.
9 † Fl. deeſt. ea.
10 † Flos. quoad telam peruenit.

S Ivvs] CASVS. Legauit Titio lanā meā: certè continetur lana filata, & non filata, dū iā non ſit tincta. Itē continetur carminata, & non carminata, ſuccida, & lota. ſed lana filata, quæ iā ordita eſt in tela, non continetur nec tomentum, id eſt, coopertorium de lana tinctū, nec ea lana, de qua ego teſtator feci veſtimentū gratia valetudinis, vel deliciarū, vel medicinæ, ſed boltrones benè cōtinentur, & lana leporina, & antèrina, & caprina, & lignea, nō aūt continetur linum. Quid ſi lego Titio linū meū? certè cedit legato linum filatū, & non filatum, & pectinatū, & quod iā eſt ordirum in tela, & linum tinctū: quamuis aliud ſit in lana, vt dictum eſt ſuprà. Quid ſi legaui ei veſticoloria mea? & certum eſt, q appellatione lanæ non continentur veſticoloria mea, ſed legatis veſticoloribus oia ea videntur legata, q tincta ſunt & neta, i. carminata, & pectinata, quæ nō ſunt detexta, nec contexta. Sed nūquid purpuræ cōtinētur? & certè ea, quæ tincta nō ſunt, cōtinētur: ergo purpura benè cōtinetur, quia benè eſt tincta, & nō habet naturalē colorē. Quod ſi legaui ei purpuras meas, certè cedit legato oīs generis purpura, coccum iā nō continetur, i. quædā purpura intrinſecus viridis, & extrinſecus rubea, buccinū aūt & ianthinū benè cōtinetur, & ſubtegmē factum: lana aūt deſtinata cauſa tingendę purpurę non continetur. Viuianus.

---

tum est coopertorium quoddam de lana factum, vt est lana, vel fragana, qua vtuntur rustici pro culcitris.

a *Valetudinis*]hoc, & sequens, nescio quale erat.

b *Nec ea*]sc. lana. Accursius.

c *Fomentationis*]calefiebat, vt foueret stomachum. Acc.

d *Lanata*]vnde lana non est tonsa adhuc: non aût dicit de pellibus, quib. operimur

e *Et has*] scilicet pelles lanatas.

f *Leporinam*] & lanã habebat.

g *Anserinam*]vt pluma. & semper dicit, vt lana ad pannum viebatur.

h *Et de ligno*] scilicet lana, vt de caniis, vt dicunt, fortè id, quod in vallibus producunt cannellæ.

i *Factum*] quando non testat, nisi, vt ponatur in tela, licet quam aliter dicant, vt no. sup. ea. l. in princ.

k *Netum*]sc. filatum, vt in primo huius l.

l *In tela est*] quia lana, quæ est in tela, nõ continetur, vt inf. 4. l. & inf. proxi. Item differt in tincto lino, & lana, vt subijcit. Et est tõ vtriusq; diuersitatis quia plus pretiositatis accipit lana per tinctura, & per telam, quam linum, secundũ Ir. sed Ro non curauit reddere rationem.

m *De versicoloribus*] i. de versis in alium colorem, quam naturalem, & dic quæstionẽ esse, an appellatione lanæ cõtineantur versicoloris? & secundũ hoc, quod dicit, sed ea, quæ tincta sunt scilicet, naturaliter, & sic facit supra, eadem l. in princip. & quod ibi no. Alij dicunt quæstionẽ esse, quæ legatis versicoloribus videantur legari? & quod subijcit, & constabat, non tepidã, sed ibi, sed ea videri legata, scilicet legando versicoloria, quæ tincta sunt, scilicet accidẽtaliter scilicet cum color naturalis est mutatus.

n *Lanæ texta*]No. differẽtiã inter textam, & intextam, vt ff. de au. & arg. leg. l. vestimẽta

o *Ego arbitror*] non respondet quæstioni adhuc, sed infra. Purpuram autem &c.

p *Non sunt*]sc. accidentaliter.

q *Continebit*]scilicet legatis versicoloribus.

r *Arbitror*]nomine versicolorum.

s *Cæcum*]statim hoc exponit.

t *Non continebitur*] purpuræ appellatione.

u *Buccinum*]genus coloris, sic, & sequens. Est aliàs lanthinus, & aliàs hyacinthynum, de coccobaphio tincto, & de hyacinthyno dicitur in veteri testamento in constructione tabernaculi. * Et dicit cæcus bis tinctus pannus quidã fericus q̃ duorũ colorũ, & extra vt viridis, & intus rubeus, & qualitercunq; voluatur, sic apparet, & facit ff. eo. l. quæsitũ, §. coccum. Hug.

x *Lanthinum*]dic. vt ff. ea. l. circa prin. & dic factũ vt & ibi.

y *Non continebitur*]purpurę appellatione. atg. ff. de aut. & arg. leg. l. finali. §. fi.

* Exo. ext. 25. & 26. & Nu. c. 19.

Sui dicuntur serui, qui ad alią quẽ priment iure dominij, uel quasi: secus, si iure ususfructꝰ uel pignoris. Itẽ, secus in ijs, q̃ ad vẽdẽdũ habentur, uel sunt vicarij seruorum: cões verò serui sui dicuntur. h. d. cum tribus legibus seq. Bar.

Idem. 7 †

LEX LXIX.

CVm suæ ancillæ, siue serui in testõ scribuntur, & ij designari videtur, quos prẽfa. seruorũ [8] †numero habuit.

Paulus 9 †

LEX LXX.

EAdem in omnibus rebus, quas suas quis legauerit, dicenda sunt.

Vlpianus. 10 †

LEX LXXI.

SEruos aũt suos, vel ancillas eos accipimus, qui sunt pleno [a] iure testantis, inter quos fructuarij nõ cõtinebunt. [b] Sed qui bona fide testõri seruiũt, suorũ appellatione magis est, vt cõtineãt: si modò suorũ appellatiõe eos, quos seruorũm † numero habuit, voluit cõtineri. [c] Eos verò, quos ꝙs pignori hypothecęve dãdit, sine dubio iter suos legasse videbit debitor, [d] creditor nequaquam. [e] Proinde si ꝙs seruos habuerit proprios, sed quorũ operas locabat, [f] vel pistorias vel histrionicas, vel alias similes, an suorũ [12] †appellatione ẽt hos legasse videat? Quod & præsumi oportet, nisi contraria voluntas testatoris appareat. ¶ Eum, [g] qui vænalitiariã vitã exercebat, [h] [13] †puto suorum numero nõ facile cõtineri velle huiusmodi mancipia, [i] nisi

CVm sæpe CASVS Legauit Titio seruos, vel ancillas meas, certè illi soli cedunt legato, quos ego habui numero meorũ. Et quã diu in seruis, & in ancillis idẽ est in alijs rebus aliter legatis. Et cõtinentur appellatione seruorũ & ancillarum mearũ illi serui, & ancillę, qui erant mei pleno iure, sed illum quibus habeo usumfructũ tm̃, non continentur. sed bñ continẽtur illi, qui mihi seruiebãt bona fide, & quos habebã numero meorũ, & ẽt illi, quos alij obligauerã. secus autẽ si pignori accepissem aliquos seruos, quia illi non continentur. Sed nunquid cõtinebunt illi mei serui, quorũ operas alijs locabã? Et dic quod sic, nõ autem continebitur ille meus seruus, qui erat emptor, & venditor seruorum causa lucri, nec etiã mancipia venalia nisi ego testõr hoc voluisse, & hoc appareat, nec vicarij seruorum meorũ ordinariorũ, sed illi, qui sunt mihi cõmuncs cum alio, bene continentur meorũ appellatione. Hoc dicit vsque ad l. nũmis. Vlp.

7† lib. 10. ad Sabinum.

8† Fl. florum.

9† li. 4. ad Sabinum.

10† li. 20. ad Sabinũ, & nota, qã in Fl. est lex 73. & incipit, suos autem seruos. vide ex hac ad illa cadit variatio in ru. ll.

11† Fl. seruorum.

12† Alias, qui vænalitiam exercent.

argẽto. Vel aliud ẽ cũ dicit suos, vt hic, aliud cũ dicit, q̃ suos, vt ibi, si q̃ dẽ testis, &c. vt ff. d reg. iur. l. testis. Sed arg. ff. eo. l. Sylla. l. 1. §. 1. & facit ff. eo. l. super. & sup. eo. l. cũ fundo.

13† Alias, qui vænalitiam exercent.

z *Seruientes*]vel legatis.

a *Seruos. Pleno*] sc. fatisfaciem quo ad opinionem, vt bonæ fidei poss. vt subijcit. Vel dic pleno iure, sed non solus.

b *Non continebuntur*] quia nec quo ad opinionẽ sũt eius, q̃ hẽt usumfructũ. & hoc si fructuarius legeret suos seruos, secus si proprietarius, vt infra l. proxi. Accur.

c *Volunt cõtineri*] s. expressim. vt ff. de au. & arg. leg. l. Quintus. §.

d *Debitor*]sic. C. de pign. act. l. pignus.

e *Negotiãtẽ*]niti solicie debitore erãt in fraudem creditoris, vt ff. de supel. leg. l. legat. §. fi. & ibi ff. q̃ fatisfaciẽdo. ff. eo. l. iẽdũ. & creditor

f *Locabat*] vel ibi dies necessarios sibi vitalitatis meæ reseruabat, nec magis cõtinentur. vt ff. de au. & arg. leg. l. cum testamento.

g *Eum*] testatorem.

h *Exercebat*]sine dã. de vendendo seruos.

i *Mancipia*]venalitia.

a *Sentientis*]scilicet testatoris.
b *Mercis*]ſ. ex interpretatione. non ſeruata ſignificatione vocabuli, vt ſup. de tribu. l. 1. §. 1. & inf. de verb. ſign. l. mercis.
c *Non contineri*]in lib. P.. eſt non, ſed in lib. 10. eſt cancellatū, & pro R. eſt ſ. de pecu. lega. l. ſeruo manumiſſo, & ſ. eo. l. cum ſuæ, & inf. de fun. inſtru. & inſtr. leg. l. quæritū, §. Celſus, & if. de libe. leg. l. cum ita. in fi. Item pro eo, quia magis officijs alterius, ideſt ordinarij ſint parati. L. ſi ſeruus. iup. de pec.

d *Si quis. Continentur*]vt & ſup. ti. i. l. 5. §. 1. & ſ. de verb. ſig. l. pupillus. §. fi. & ſup. de condi. inſtitu. l. 2. in fin. niſi contra probetur ſenſiſſe, vt ſup. eod. l. Iulianus, §. ſeruos in fi. Acc.

Nummis] CASVS. Legaui tibi decē libras Bononinorum, & deceſſi, & non apparet nunc de quibus Bononinis ſenſi, vtrum de groſſis, vel de paruis? nec apparet qualem vſum intelligerē in vita mea cum nominabam Bononinos, nec apparet qualiter illi de regione mea hoc intelligūt, nec aliqua pars teſtī mei ſunt noſati taliter Bononini, quod poſſit intelligi de certis, i. de groſſis, vel de paruis, cer è x. libræ Bononinorum paruorum legatæ videntur. ſi autē aliquod de prædictis quatuor apparet, illi ſtandū eſſet. Viu.

e *Exiguores*]vt ſup. titu. 1. l. ſi ita ſit ſcriptum. in fi. cum ſuis concor. Sed contra inf. de au. & arg. leg. l. qui lancem. Solu. vt no. ſup. tit. 2. l. apud Iulianum, §. Sed.

f *Conſuetudine*]locutionis, vt ſup. tit. 2. l. ſi ſeruus plurium. §. fi. Non vſu, vt inf. de vi. tritt. oleoq; lega. l. cum certum, quæ eſt contra, eſt tamen arg. contra inf. titu. 1. l. ſi cui. & inf. de ali. & cibaria. lega. l. alimenta. Accur.

g *Ex regione*]expone, ideſt conſuetudine regionis, facit inf. de regu. iu. l. ſemper.

h *Ex contextu*]ſic ſup. de teſta. l. hæredes. §. 1. & inf. de verb. obl. l. Titio. §. idem reſpondit.

i *Apparere*]quales legati ſunt, ex aliis quoque apparere poteſt, vt ſup. de lega. 1. Si ſeruus plurium. §. fi. & inf. de vi. tri. & oleo lega. l. cum certum, quæ ſunt contra, ſecundum Io. & facit. inf. de ver. obl. l. inter ſtipulantem. §. ſi ſtipulante, & inf. de ſupel. leg. l. Labeo. Accur.

Chartis] CASVS. Legaui tibi chartas meas, vel tabulas meas ad ſcribendum paratas, certe non continentur legato libri facti, vel ſcripturæ. Viu.

k *Nemo dixerit*. niſi, vt ſup. eo. l. librorum. 6. libris. Acc.

Cum in ſubſtitutione]hanc legem intelligas planam eſſe per caſum poſitum, ſup. eo. l. in repetendis. Viu.

l *Continentur*]appellatione ergo legatorum libertates continentur. Sed contra, ſup. de tranſact. l. 1. §. Imperatores. Sed dic, vt ibi.

Quæſitum] CASVS. Titius ita legauit libertæ ſuæ, quāquis hoc non ſit in litera: Pamphilæ libertæ meæ fundū Titianum cum inſtrumento, & cum his, quæ in eodē fundo erunt, cum moriar, dari volo. Mortuo teſtatore allegabat p hęredē contra Pamphilam, Stichum ſeruum ex dicto fundo abductum ante annū mortis teſtatoris, & diſciplinę per teſtatorem traditum, neq; poſteà in dictum fundum reuerſum, & iō Pamphilę non deberi ex legato dictum Stichū. Quæſitū fuit, an deberetur Pamphilę dictus Stichus? Et dicitur, q; ſic, ſi teſtator miſit eum rāsum cauſā ſtudendi, non quòd transferret eum de fundo ad alium locum.

¶ *Mauſilio*] Titia fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hæredem filium ſuum Męuium in maxima parte bonorū ſuorum, & aliū filium ſuum, pone. Titium in ſuperfluo, & poſteà ita in eodē teſtamento locuta fuit dicto Mæuio, Mæuiſ. contētus eſſe debes fundo meo Sempronſano cum ſuis inhabitantibus, ideſt familia, & quæ ibi erunt, eò quòd ex tibi maximam partem facultatum meaſū dedi ſup. in eodem teſtamento. Poſtea legauit quibuſdā duos ſeruos, qui erant in dicto fundo. Facto teſtō eadem Titia miſit talem epiſtolam dicto Mæuio filio ſuo: Argentum omne, & ſupelle ctilem quācunq; habeo tibi dono, & quicquid habeo in prædio Sēproniano, quod tibi reliqui in teſtō meo. Modò, mortua teſtatrice, quæritur hic de trib. Primū eſt, an nomina debitorum, & nūmi, qui, & quæ erant in dicto fundo, pertineant ad dictū Męuium? Et reſpondetur, quòd non, niſi manifeſta voluntas defunctæ probaretur per Mæuium, quòd voluerit ei legare dicta nomina debitorum, & nummos. Secundum eſt, an pertineat ad Mæuium ſupeller, quæ in alijs prædiis, & domibus eſſet, & etiam argentum? Et reſpondetur, quòd non: niſi Mæuius probet, quòd ita placuit teſtatrici. Tertium eſt, an ſerui exiſtentes in dicto fundo, quos teſtatrix legauit alijs in teſtamento, vt dictum eſt, pertineant ad Mæuium? Et dicitur, quod non.

¶ *Prædia*] Legaui Titio prędium Titianū, & Seianum, ſicut à me dicta prędia poſſeſſa ſunt, & quęcunque in dictis prędijs erunt cum morier. Quęritur, vtrū pertineant ad Titium ex legato mancipia, quę in dictis prędijs mortua fuerunt cā operis ruſtici, vel alteries officij, item eīa alia, quæ in dictis prędijs fuerunt tempore mortis meæ. Et dī, q; ſic.

¶ *Petij*] Petij ab hęredibus meis, vt venderent pro ducentis aureis fundum meū Campanum cuidam meæ alumnæ, q̄ vocabatur Geneſia ita vt eſt dictus fundus. Quęritur, nūq debeantur Geneſię reliqua mancipia colonorū, quę erāt in dicto fundo tempore mortis meę? Et dī, quod non. alia autem, quę erant in dicto prædio, benè debentur ei.

¶ *Lidi*] Legaui Titio argentum meum, certè cedet legato argentum factū puta ſcyphi, & cutellę argenteę. Item cedet infectum, puta illud, q̄ eſt in maſſa. Si autē legaui Titio marmora mea, non cedet legato, niſi rudis materia. Eſt rō inter prędicta duo, quia argentum factum benè poteſt reduci in maſſam, ſed ſtatua, vel aliquid aliud de marmore factum non poteſt reuerti ad rudem materiam.

¶ *Coccum*] Legaui tibi veſtes coloria mea, certè cōtinentur legato & quędā purpura, quę vocatur coccum, de qua dixi ſupra, eod. l. ſi cui. §. ſed coccum. Item continentur quędam aliæ purpuræ, ſ. coracinum, & hyginum, & melinū. Nā ita benè deſignantur ſuo noſe dictæ tres purpuræ, & ſunt diuerſi coloris, ſicut coccum, & purpura. Et dicas in litera, porrò procertè, & q̄in minus, pro q̄ non. Et repete, nemo dubitauit, & dic, certè nemo dubitauit, quod coracinum, aut hyginum, aut melinum, non minus ſuo nomine deſignantur, quàm coccum, vel purpura. Ita eſt plana. l.

¶ *Cum vir*] Legaui vxori meæ ea, q̄ eius cā parata ſūt. Venit poſt mortē meā vxor mea, vel ea mortua, hęres ſuus ad Prętorē, qui cognoſcebat de fideicōmiſſis, & legatis, & petebat ab hęrede meo non ſolū res, quas parauerā p vxore mea, ſed ēt res æſtimatas, quarū pretium erat in dote. Certè non obtinuit, nec obtinere debuit petitio dictæ meæ vxoris, vel hędis eius coram dicto Prętore, quātū ad dictas res æſtimatas, niſi in vſū dictę meæ vxoris datæ fuiſſent p me. Nam tunc ſp dicto legato cedēt, ſiue ab ipſa vxore, ſiue ab alio cōparatę fuerūt, & mihi in dotē datæ æſtimatę, & a me in vſū eius datę, & paratæ. Ita etiam relatum fuit apud quendam iuriſconſultum, qui vocabatur Aburnius Valens.

¶ Item

2† Fl. credēdus eſt. *Vicarius qs ſit i termīis iſtis, vi. apud Nebris, in Lex. in ver. Vicarius.
3† li. 6. ad Sabinū.
4† li. 20. ad Sabinū. Aliàs, Papinianus.
5† Alias, ſineq; ex patris ſa. neq; ex regionis cō ſuetudine vā fuit, neq; &c.
6† li. 2. ad edictum.
7† Fl. ſcripras.
8† Fl. Iauolenus lib 1. ex Plautio.
9† li. 2. ad Vitellū.

¶ *Rebus, quæ*] Legaui Titio fundum Titianũ & res, q̃ in eo fundo sunt: certè cedent legato illæ res, q̃ consueuerunt esse in d. fundo, q̃uis per aliquẽ casum nunc non sint ibi: nõ autem cedunt eæ, quæ non solebant ibi esse: quamuis sint ibi nunc per aliquem casum. h.d. hic, §. qui satis bonus est. Vi.

a *Fundum*] mala vr esse grammatica: sed dic. fundum lego tali cum instrumento, & cum ijs, quæ in eo erunt, cum moriar. vt inf. de fundo instru. & instru. lega. l. Scix, §. Pamphilæ.

b *Contentus*] per qđ videtur legasse, vt supra. titu. 1. l. peto, in principio.

c *Et nummis*] an cõtineantur legato, & hæc est prima q̃stio.

d *Eidem*] f. mater testatrix alias eidem, scilicet filio. Accurs.

e *Omne*] hic oritur dubitatio ex eo, qđ subijcit quodcũque, &c.

f *Quamcunque*] f. supellectilẽ, vel quodcunque. f. argentum.

g *Ad Mauiũ pertineret*] secunda quæstio.

h *Alijs legauit*] scilicet contineatur legato, & est 1. quæst.

i *Responsum est*] responsio primæ.

k *Nummos*] quos habebat testatrix in aedificijs suis prædijs, sm̃ nat Bal. l. legatis, C. de leg. quosdam: imo quos habebat in prædio Sẽpronio, sed ad ips, vt inf. eo. l. sicho rus, §. 1. & l. si ita, & sup. titu. 1. l. Caius, & de hæte. instit. l. ex facto, §. rerũ. & inf. de fundo instr. & instr. lega. l. quæsitum, l. Papinianus.

l *Seruos*] respon. 3. quæstionis.

m *Datos*] i. relictos.

n *Diminuisse*] nam g speciale derogatur generali, vt & sup. eo. l. vxorem, §. felicissimo, & inf. de vi. triti. & eleo lega. l. 2. & de au. & arg. lega. l. 1. & de pec. lega. l. seruo, & inf. de supel. leg. l. legata, in prin.

o *De argento*] 3ol. secundæ quæstionis.

p *Præbabitur*] Sed qđ in dubio? Respond. id tantum, quod in prædio Sempronia. no habetur, videtur relictum: nam & illa demonstratio, & quicquid prædio Sempronio, &c. superiora potest restringere, vt inf. de penu. lega. l. nam quod, §. fi. Sed contra inf. de fundo instru. & instru. lega. l. quatũ, §. 1. & inf. de alimen. leg. l. à filio. Sed ibi, quia talis apparebat voluntas testatoris: vel dic, vt in eis dixi. Accurs.

q *Fuerunt*] non ad tempus, sed perpetuò destinata. & facit inf. de fun. instru. & Scix, §. fi. & l. prædia, §. 1.

r *Ducentorũ*] i. pecunias vos cohẽdes de iis fundũ alumnę meæ, quod legatum valet: vt sup. titu. 1. l. & si aquo, vel dicta lem agtum qui valet tm̃: quia fortè tũc temetat defunctus.

s *Non legata*] sicut nec cætera, quę fuerunt ibi ad tempus: & facit, j. de fun. instru. & instru. lega. l. Scix, §. fi. & l. prædia.

t *Ea specificata.*

u *Vilia*] f. metalla superant sua specificata, quẽ ia quia nullo mõ extinguũt specificatione. Lana aũt & cypressus, siue marmor vincuntur à suis specificatis, cum ad sua vsus fuerẽt initia: & plerunque, vt lana, & cypressus, & similia, vt patina, nomen & speciem perdunt, vel amittũt. Metalla aũt, & si sint specificata, non. l. aũt ad rudẽ massam redeũdi, nec minus autem vocẽt: sed vestimenta q̃ lana: sicut nauis cypressina, & cypressus dr: & sacristia. eo. l. Iuliana, & l. hẽ. §. j. & de aute. & ar. leg. l. Quintus. 2. & inf. de acq. rer. do. l. in oibus, & l. seq. Itẽ facit inf. de au. & ar. le. l. cum aurum, circa princ. & l. & si non sunt. §. 1. Accurs.

x *Dubitatur*] vt sup. eo. l. si cui. §. pen.

y *Quin minus*] i. non.

z *Porro*] pro certo, & sunt isti colores pannorum, de quib. dixi sup. eo. l. si cui. §. fi.

a *Ego*, Paulus aduocatus municipis.

b *Nec existimo*] alias, obstaret inf. mea opin. cum ergo acquiescat sniæ Pauli, & in eo: pote iuris ponitur. dicit lex gñalis & facit sup. eo. l. hos legatũ, & inf. de au. & arg. leg. l. Quintus. & statim hic l. bijcit.

c *Rebus*] facit inf. eo. l. seruus, q̃ in fundo, eũ suis cõcer. & ẽ. c. l. q̃ saltũ, & j. de vsufr. leg. l. gñali, §. 1. & inf. l. proxi. §. 1. Accurs.

Sichem, CASVS.

Legaui tibi chorũ seruorum: perinde poteris petere singulos, ac si singulos tibi legassem. Idem esset si legassem tibi familiam seruorum.

¶ *Hæ verbis*] Legaui Titio fundũ Sempronianũ & quæ ibi mobilia mea erunt me mortuo. Inuenitur in dicto fundo pecunia à me ibi repositа cã mutuandi cã: & pecunia, q̃ ibi reposui causa prædij, donec quibusdam feliis ortis in ciuitate me expediuissem. Quæritur nunqd istæ pecuniæ contineantur legato? Et dic. q̃ prima nõ: secunda sic. Est rõ, quia prima pecunia est quasi semper de se fragilis, i. valde mobilis: & ad hoc fuit a me posita in d. fũdo. vt ide

mouere-

cum fundum [a] non reuersum, an deberetur? Respondi, si studendi causa missus esset, non quod [1] † de fundo eum aliorsum transferret, deberi.

Genus in medio positum ex precedentibus, & sequentibus restringitur. Bart.

¶ Mæui fili, quòd iam tibi maximam partem facultatum [2] † dederim, contentus [b] esse debes [3] † fundo Semproniano cum suis inhabitãtibus, id est, familia, & quæ ibi erũt. Quæsitum est de nominibus debitorũ, & nummis. [c] Eadẽ [d] [4] † epistolam talem emisit, Argẽtum omne, [e] & supellectilem quamcunque [f] [5] † habeo, tibi dono, & quicquid in prædio Sempronio habeo. An supellex, * quæ in alijs prædijs, vel domibus esset, ad Mæuiũ pertineret? [g] & an serui, quos ex eo fundo alijs legauit? [h] Responsum est, [i] nomina, & nummos [k] non videri deberi: nisi manifestè de his quoq; legandis defunctæ voluntas approbaretur: seruos [l] ex eisdem fundis alijs datos [m] diminuisse [n] [6] † filij legatũ. De argento, [o] & supellectile, [7] † quæ alibi esset, cum cuius notio est, æstimaturũ: vt id obtineat, quod testatori placuisse à legatario probabitur. [p] [8] † *Ea uidẽtur esse in fundo, quæ ibi sunt, vt perpetuò sint.*

¶ Prędia quidam reliquit, adiectis his verbis, Vti à me possessa sunt, & quæcunque ibi erunt, cum moriar. Quæsitum, est de mancipijs, * quæ in his prædijs morata fuerunt, [q] vel operis rustici causa, vel alterius officij, cęterisq; rebus, q̃ ibi fuerunt in diem mortis: an ad legatarium pertinerent?

Respõdi, † ea omnia, de quibus quęreretur, legata videri.

¶ Peto vt fundum meum Cãpanum [10] † Genesiæ alumnæ meæ adscribatis ducẽtorum [r] aureorum, ita, vti est. Quæritur an fundus, [11] † & reliqua colonorum, [12] † mancipia, si qua mortis tempore in eo fuerint, [13] † debeãtur? Rñdi, [14] † reliqua quidẽ colonorũ non legata: [s] cętera verò videri his [15] † verbis, ita vti est, data.

Appellatione materiæ, non continetur materiatum, quod ad sui materiam reuerti non potest. Bart.

¶ Illud fortassis, [16] † quæsiturus est [17] † aliquis, cur argenti appellatione etiam factum argentum comprehendatur: [18] † cum, si marmor legatum esset, nihil præter rudem * materiam demonstratum videri posset? [19] † Cuius hæc rõ traditur: quippè ea, quæ talis naturæ sunt, [20] † vt lapis in sua possint redigi initia: ea [t] materiæ potentia victa, [u] nunquã vires eius effugiunt. [21] †

¶ Coccũ, quod proprio nomine appellatur, quin versicolorib. cederet, nemo dubitauit: [x] quin minus [y] porro [z] coracinum, [22] † aut hysginũ, aut melinum suo nomine, quàm coccum purpurave designatur?

Res æstimatæ in dotem datæ, non continentur in legato empti, vel parati, si non fuerunt ad vsum traditæ. Bar.

¶ Cum vir ita legasset, Quæ vxoris cã parata sunt, eidem lego: ego [a] apud Prętorem fideicommissarium petebam etiam res æstimatas, quarum pretium in dotem erat: nec obtinui, [b] quasi testator de his rebus [c] non sensisset. At-

& quæ ibi mobilia mea erunt me mortuo. Inuenitur in dicto fundo pecunia à me ibi reposita cã mutuandi cã: & pecunia, q̃ ibi reposui causa prædij, donec quibusdam feliis ortis in ciuitate me expediuissem. Quæritur nunqd istæ pecuniæ contineantur legato? Et dic. q̃ prima nõ: secunda sic. Est rõ, quia prima pecunia est quasi semper de se fragilis, i. valde mobilis: & ad hoc fuit a me posita in d. fũdo. vt ide

1 † Fl. q.

2 † Fl. facultatum.

3 † Fl. debet.

4 † Alias, eidem.

5 † Fl. quæque, seu, quæcunq; supellectilis sub vocabulo, q̃ comprehendant, determinat Bal. l. legatis, C. de leg.

6 † Fl. deminuisse.

7 † Fl. supellectili.

8 † Fl. ad præbabitur

* Mancipij vox licet deserviat omnibus his, q̃ manu capi possunt, tamen hic significat homines, vt ex text. & q. ver. liquet.

9 † Fl. respondit.

10 † Fl. Capuanũ.

11 † Flor. fundo.

12 † Fl. &

13 † Flor. fuerunt.

14 † Fl. respondit.

15 † Fl. illis.

16 † Fl. fortasse.

17 † Fl. sit. nomẽ fuit. nã si nulla est, non minus autem vocẽt: sed vestimenta q̃ lana: sicut nauis cypressina, & cypressus dr: & sacristia. eo. l. Iuliana, & l. hẽ. §. j. & de aute. & ar. leg. l. Quintus. 2. & inf. de acq. rer. do. l. in oibus, & l. seq. Itẽ facit inf. de au. & ar. le. l. cum aurum, circa princ. & l. & si non sunt. §. 1. Accurs.

18 † Fl. cõprehendũ tur.

* Vide hũc §. de legati reguląq̃ dicit, q̃ in definita qq̃ pollet vniuersali, de quo vide in c. ecclesia circa in gl. sup. verbo aliorũ ecclesiasticorum extra, de elec. li. 6. to † Flor. posse.

20 † Flor. sint.

21 † Fl. effugiant.

22 † alias, coracinũ herba dicta a colo. q̃ gracã vocãt coracinum. vt. i. nigrũ. Alcib. 2. paret. capite. Le coracino colore, pulchrè Hermol. in castig. Plin. lib. 21. c. 9. idẽ de melino colore in indice suarũ castig. in dicti. Melinus color. idẽ de hysgino colore, i. cæruleo in indice. in verbo hysginus color.

mouereturẽ mutuandi, vt dictũ est: & ideo non est mirũ si non continetur in d. legato. Ita audiuit Proculus dicẽtes senes rusticos. Secunda aũt pecunia quæ fuit à me repositа in d. fundo cã pſidij df peculiũ. & nõ. est ita fragilis. & mobilis sicut prima: & iõ non est mirũ si continetur in legato.

¶ *Area*] Legaui Titio quandam meam aream. & postea feci super eam domum, quam postea destruxi. & remansit area, sicut erat prius. Certè debetur legatario d. area: quamuis ei nõ deberet, si d. domus destructa nõ fuisset. Sed pone, q̃ legaui Titio seruum meum Stichum: quẽ postea hẽs meus manumisit antequã traderet Titio. & postea redijt in seruitutem d. mei hæredis. Certè poterit eum Titius legatarius petere. Per factum enim hæredis peruenerat ad libertatem. Viu

¶ *Si chorus*] seruorum cantantiũ cũ instro, quodam musico, qđ dicitur chorus: habet & alias significationes: vt sup. de ædil. edic. l. eiusdem. Accur.

¶ *Familia*] seruorum, sic ponitur inf. si fundus fuit fe. dicatur. Acc.

a *Singuli*] quo ad hoc, vt oẽs peti possint: & legato cedunt quoad quid: tñ aliud est: vt sup. tit. 1 l. 2. & 3. & 5. 6. Item quoad actionẽ de euictione: vt sup. tit. 2 l. si domus §. 1. & sup. de euict. l. ferui venditor.

b *Facit assit*] facere cõsueuisset testator: alias facti assent, scilicet testatores: alias accidisset.

c *Fragilem*] i. de facili potest perdi: sic C. de admin. tut. l. lex quæ tutores. §. fi.

d *Repeteretur*] hẽt & alias significationes: vt no. §. de pecu. in rubr. & facit ad §. fin. inf. eod. l. si ita. cum suis concordan.

e *Non poterat*] cõtra vt sup. tit. 1 l. si arear. & sup. tit. 2 l. seruum filij. §. si arear. Sol. hic fuit mutata voluntas, vt & ibi, & in l. seruum filij. §. si arear plenè no. Item facit inf. de sol. l. qui res. §. aream. & inf. de ver. oblig. l. inter stipulantem. §. sacram. & sup. de vsufr. l. qui vsumfructum. in princ. & l. si non in area. §. e contra, sup. quibus mo. vsusfr. amit. l. repeti. §. 6. Sed aliud in vsufructu. secundum H.

f *Esset notæ*] aliàs peti non potest: & tunc nullum est cõtrarium, alias est peti potest: & tunc est contra inf. de sol. l. qui res. §. aream. & inf. de adimen. leg. l. si ferundis in fi. & l. cum seruum Sol. vt no. in d. §. aream. vel hic viuente testatore re-

qui si in vsum eius datæ sint, nihil interest, ab ipso, 1† an ab alio comparatæ sint. Postea apud Aburnium Valẽtem inueni ita relatum, Mulier res æstimatas in dotem dederat, ac deinde maritus ei legauerat his verbis: Quæ eius causa parata sunt, emptaque. 2† Dixi emptorum, paratorumque appellatione non contineri ea, q̃ in dotem data essent; nisi 3† maritus eas res, postea quàm ipsius factæ essent, in vxoris vsum conuertisset.

Quæ casualiter absunt, abesse non videntur: & quæ casualiter adsunt, adesse non videntur. Bart.

¶ Rebus, quæ in fundo sunt, legatis, accedunt etiam ea, quæ tunc non sunt, si esse solebãt, 4† nec quæ casu ibi fuerunt legata existimantur.

Quod operatur genus quo ad omnes, idẽ operatur particulare, quo ad particularia. B.

Cellus. 5†

LEX LXXVII.

SI chorus, * aut familia legetur, perinde est quasi singuli a homines legati sint.

Nummi repositi, vt mutuo dentur, non videntur esse in loco: secus, si vt ibi perpetuo sint. Bart.

¶ His verbis, Quæ ibi mobilia mea erunt, do, lego. Nummos ibi repositos, vt mutui darentur, non esse legatos, Proculus ait: at eos, quos præsidij causa repositos habeat (vt quibusdã bellis ciuilib. factitasset b 6†) eos legato cõtineri: & sæpe 7† audisse se rusticos senes * ita dicentes, pecuniam sine peculio fragilem c esse, peculium appellantes, quod præsidij causa reponeretur. d 8†

¶ Area legata, si inædificata medio tempore fuerit, ac rursus area facta 9† sit, quanquã tunc peti non poterat, e nunc tamen debetur.

¶ Seruus quoq; legatus, si interim manumittatur, & postea seruus factus sit, peti põt. 10†

Idem. 11†

LEX LXXVIII.

COniunctim hæredes instituti, aut coniunctim legari, hoc est, totam hereditatem, & tota legata esse singulis data, partes autem concursu fieri. g

Masculinum genus concipit fœminum, & non è contra. Bart.

Modestinus. 12†

LEX LXXIX.

SEruis legatis, etiam ancillas deberi quidam rectè putant; quasi commune nomen h vtrunq; sexũ cõtineat. Ancillis verò legatis, masculos non deberi nemo dubitat: & pueris etiam legatis, puellæ 13† debentur: id non æquè in puellis dicendum est. 14† Mulieribus verò legatis, etiã virgines i debentur: sicuti viris legatis, etiam pueros deberi respõdetur. Pecudibus k autem legatis, & boues, & cætera iumenta continentur. Armento l autem legato, & boues 15† contineri conuenit: non etiam greges ouium, & caprarum.

¶ Ouibus legatis, neq; agnos, m neq; arietes contineri, qđ rectè existimant. Ouium verò grege legato, & arietes, & agnos deberi nemo dubitat.

Qui fugit, dicitur esse in loco, a quo fugit. Bart.

CONSTANTINVS.] CASVS. Testator, instituo mihi hidẽ Titiũ. & Seiũ: certè quia coniuncti sunt re. & verbis: concursu diuident hĩditatẽ meam. i. per medium: sed & si ita dicat testator: lego Titio. & Seio fundũ Cornelianũ. erit idẽ in hoc legato, qđ dixi in hæreditate. Vtilia. g *Cõiunctim*] hoc ãt contingit fieri, & verbis: fieri tñ. fiue verbis tñ. fit coniunctim: vt ff. de vsufr. l. 1. §. interdũ. Sed aliàs duo vltimi dñr distinctè: vt C. de cad. to. §. his ita. & facit sup. eo. l. qui duos. & facit inf. eo. l. re coniuncti. & inf. de ver. lig. l. triplici. Accur.

SEruis] CASVS. Legaui Titio seruos meos, siue pueros. siue nõ: certè continẽtur ancillæ: sed non è contra. ancillis. vel puellis legatis nõ cõtinentur serui. & pueri. Si autem legaui ei mulieres meas, etiã virgines debẽtur. idẽ in masculis. Sed si legaui ei pecudes meas cõtinentur boues. & cætera iumenta. Si ãt legaui ei armẽta, cõtinentur boues, & nõ oues. & capræ, si aũt legaui ei oues meas, non continentur arietes. & agni: q̃is continẽtur legato grege ouium nicarum. Viu.

h *Commune nomen*] imò est masculini generis: sed hic dicit quasi. & sic exegis iterpretatione. Sic ergo masculinũ cõcipit fœminũ. sed non cõuertitur. nisi in casibus vt no. sup. tit. 1 l. si ita fit scriptũ. & facit ff. eo. l. q̃ duos. & inf. de verb. sig. l. detestatio. §. 1. & l. illa verba. §. pueri. & sup. de ædo. l. hoc autem. §. 1.

i *Virgines*] vt & inf. de ver. sign. l. mulieris. i prin. & hoc largè accepto vocabulo. alias pro incorrupta tm. vt supra de ædil. edi. l. quæritur. §. mulierem. & de act. emp. l. ex empto. §. si quis virginem. Accur.

k *Pecudibus*] pecus pecudis. vel pecoris. generale nomen est ad ea. quæ gregatim pascũtur. vt ff. eo. l. legatis. §. pecoribus. l. *Armento*] facit inf. de verb. sig. l. boues. in prin.

m *Agnos*] qui sunt minores anno, nisi consuetudo patriæ aliter sit habita, vt supra eo. cum quæreremus in prin.

8† Fl. ponerei.

9† Fl. de est. facta.

10† Fl. postea peti potest.

11† li. 33. Digest.

12† lib. 9. Differentia.

13† Flor. sed pueris legatis et puellis pueros cõtinet dicẽdum est.

14† Flor. puellis

15† Fl. et boues.

Gerard

Idem. 1 †

LEX LXXX.

SErvus,qui in fundo morari solitus erat,si fugerit, licet post mortem testatoris apprehẽdatur,fundo legato, vt instructus est, etiam ipse legato cedit. a

Idem. 2 †

LEX LXXXI.

QVod his verbis relictũ est, Quicquid ex hæreditate, bonisve meis ad te peruenerit, cum morieris restituas:eos 3 †fructus, quos hæres viuus b percepit : itẽ,quæ fructuum vice c sunt,non venire placuit, 4 † nec.n. quicq̃ proponi, d ex quo de his quoque restituendis testatricẽ rogasse,probari possit. 5 †

Appellatione posterorũ, continentur liberi,non liberti.B.

¶Idem testator, e qui libertis fideicommissum relinquebat, substitutione inter eos facta, expressit,vt post mortem extremi ad posteros eorũ pertineret.Quæro,cũ nemo alius sit,nisi libertus eius,qui extremo mortuus est, an is ad fideicõmissum admitti debeat? Respondi, 6 † posterorum appellatione liberos tantum, † non ẽt libertos eorum, quib. fideicommissum relictum est, fideicommisso contineri,nequaquam incertum est.

Idem. 8 †

LEX LXXXII.

CVi,quæ Romæ essent,legata sunt,ei ẽt, quæ custodiæ causa in horreis extra vrbẽ reposita sunt debẽtur. f

Pronomen,meum,adiectũ certo corpori, & verbo præsẽtis temporis, facit demonstrationem: si incerto corpori,taxationem: si verò verbo futuri temporis, conditionem. Bart.

Pomponius. 9 †

LEX LXXXIII.

NVper constitutum est à principe: * vt & nõ adiecto hoc, meum, g si quis corpus alicui leget, & ita sentiat, vt demum præstetur, si suum sit;ita valere legatũ, vt appareat magis sniam legantis,non hoc verbum, h meũ, respiciendum esse. Et ideo i elegans est illa distinctio, vt quoties certum corpus legatur, ad præsens tempus adiectum hoc verbũ, meũ, k non faciat condõnem.l Si verò incertum corpus legetur,veluti ita: Vinum meum, 10 † vestẽ meam, videatur pro condõne hoc verbum,meũ, 11 †esse: vt m demum,quæ illius sunt, m 12 † videantur legata.Qđ n non puto fortiter posse defendi : sed hic potius vestem, vel vinum, quod suorum numero habuerit, o hoc legatũ esse. Sic.n.responsum est, P etiã quod coacuerit vinum, legato cedere,si id vini numero testator habuisset.

¶Planè in mortis tempus colla um hunc sermonem, q Vestem,quę mea erit,sine dubio

a *Cedit*]quia non intelligitur ibi morari,vbi est in fuga,vt ff.de ser.expor.l.si Titius. & facit ff.eo.l.si ita. cum suis concor.

b *Quod his verbis*] CASVS. Institui mihi hĩdẽ Titiũ. & ita ei dixi,quicquid ex hęreditate bonisue meis ad te peruenerit, restituas Seio cum morieris. Me mortuo ceciuit Titius bona mea p x. ann. & habuit inde fructus,& pecorũ fętus, & decessit, nunquid teneť hæres Titij da te fructus Seio prędictos,& fętus? Et dicitur,qđ nõ. sed alia ońa, sic. Sed pone, quod in d.testõ reliqui quatuor meis libertis fundũ Titianum per fideicõ. & volui,& dixi,qđ si aliquis eorũ decederet,pars sua d. fundi ad alios pertineret. Et cũ extremus eorũ decesserit,dixi,quod pertineret d. fundus ad posteros omniũ dictorum libertorũ, euenit ita, quod oẽs liberti decesserũt,& vltimo decedens nõ reliquit liberos. sed vnum libertũ suum. Numquid libertus liberti extremi veniet ad fideicõmissum. Et dr quod non. Vi. b *Vinum*] aliud si in hæreditate ecs nue nisset, & additionis tpe, à defuncto fortẽ vel ẽt ab ipsa hæreditate dudũ perce ptos. Roger.

c *Vice,* quæ sint vice fructuũ, habes ff. de vsur.l.vsuræ, & l. pdiorũ. & l.i pecudũ, & sup. de petitione hĩditatis.l.mercedis. d *Proponi* ; si testõris mẽtẽ benignè exaudias. licet verborum rigor ꝫ fortè succedat, vt inf.ad Treb.l.Balista, & sup.de v. su.l.in fideicom.§.nonnunquã. Vel.l. illa balista, non obstat: quia ibi dixit testator. Quantacunq. pecunia ex hæreditate sine ex bonis meis ad eum peruenerit. At hic non dixit nomen pecuniæ. Item lex illa de vsuris non ob. quia ibi aliud apparebat ex volũtate defuncti: & ex verbis erus. facit inf.tit.a.l.qui fructus & inf.ad Treb. l. hæredes. in prin. Item cõtra inf.de dote prælc.l.§. fi.in fi.§.Sol.vt ibi. e *Idem testator*]vt si quis nollet,alij hẽrẽt. Itẽ.vt altero deficiente ad alios. Item post mortẽ vltimi ad posteros. Ni liberi,nõ liberti,cõtinẽtur appellatione posterorum : sic ff. de gradi.l.iuriſc.§.parentes. & C.de fideic.l.cũ acutissimi.

f *Debentur*]ff.secuti intra vrbẽ:quia nec hæc,nec illa debẽtur,si sũt cã custodiæ:aliàs secus,si perpetuò,hoc.n.solũ cõtrebatur.f. quatenus extẽderet rõne appellationis ſm R. & sic facit ff.de au. & ar.le.l.si vxori.§.i & ff.e.l. si chorus. §.r. & l.qsitũ.§.fi.& ff.l.si ita.cũ suis concor.q̃ cia essent ꝫria ni si sic exponeret,& facit ff.de penu.le.l.nã qđ. §. si ita. & ff. de ver.sig.l.2.& l. vt Alphenus.& l.ędificia. & l. qui in continẽtib.& l.collegarũ.§.ff

g *Nvper*] CASVS. Legaui Titio fũdum Seianũ, & non dixi lego Titio fundũ meũ Seianũ. Ita th volebã Titiũ hẽre fundũ, si meus esset, certè ñ hẽbit Titius fundũ. nisi sit meus, vñ distingue: aut legaui certum corpus, aut incertũ. Si certũ lego corpus,& ita dico,fundũ meũ Seianũ lego Titio : aut ẽ meus fundus, & debeť legatario: aut ñ, & similiter dẽtur legatario,si sciui ego testõri alienũ eẽ. Siverò incertũ corpus legaui, & ita dixi, Vinum meũ, vel vestẽ meã lego Titio, tũc istud vinũ.& illa vestis.q & q̃ ẽ meũ,vel mea, dẽť legatario. & nõ alia : nisi ego testõr hẽbã numero meorũ ea, q̃ nõ sũt mea. Tũc.n.dẽbũť legatario.& hoc qñ d. verbũ,meum, vel meã, adiectum est ad præsens tpus, vt posui in exẽplis. Si ãt in tpe mortis collatum ẽ, tunc hĩ pro condõne, & ita demũ debeť legatario.si inueniet testõris tpe mortis,& non alias puta ita dixi vestẽ.q̃ mea erit,cũ moriar,lego Titio. & Stichum. q meus erit, cum moriar,lego Titio : & multò magis si dixi ita,Stichũ lego Titio ꝫ meus erit cũ moriar. Quidã th dicebãt, q̃ p demõstrationem accipiť hoc casu.sed ñ ẽ verũ.imò p condõne tm.vt

9 † li.2.ad Q Mucrũ

* Intelligit de Alex. Seuero, cuius ipse cõsiliarius fuit,et ex Valen. Forſt. in histo. inciuil. in ver. Pomponius.

10 † Fl.vina mea.

11 † Flor. mea.

12 F.sint.

h *Non hoc verbum*]q̃ ñ fuit appositũ, vt iõdicat qs legatũ dẽri.licet res nõ fuit testõris:ga non dẽtur,vt magis inspiciamus mẽtẽ ď functi,q voluit ita valere,si suũ eẽt,ñ aliter.

i *Et ideo*] quia demum probata voluntate defuncti non valet in alieno.ideo,&c.

k *Meum*]quia dixit,Stichũ seruũ meũ : vel qui est meus.

l *Conditionem*]tenet ergo legatũ, licet res aliena sit, dũmodo testõr sciat:aliàs nõ.nisi in casib.vt C.eo.l. cũ alienam.

m *Illius sunt*].s.tempore testamenti,vt inf.de aur.& arg.lega l.si ita.& l.mediço.in prin.

n *Quod*]ff.q̃ ñ intelligatur,nisi sit suũ, qñ est incertũ corpus.

o *Habuerit*] vt & sup eo.l.suos.

p *Responsum est*]vt inf.de vino triti. & oleo leg.l.1.

q *Sermonem*]certi,vel iceti corporis.& ẽ vis. qñ ẽ ꝫ futuro.

a *Condi-*

1 † lib.9. Regul.

2 † li.10. Respons.

3 † Fl. deeſt. eos.

4 † Fl. plauisse.

5 † F. põt.

6 † Fl respondit.

7 † Fl tantummõ.

8 † Fl. Labol. li.2. ex Cassio

a *Conditione*] vt non debeatur, si non est suum.
b *Pro demonstratione*] quæ non viciat legatum, licet sit falsa, vt inf. de cond. & dem. l. demonstratio.

Sita] CASVS. Legaui Titio domum meam, & oſa, quæ in ea domo erunt cũ moriar: certè cedet legato illud meũ, q̃ ibi non solebat esse. Quis aliquo casu abfit, non autẽ cedet illud meum, quod ibi nõ solebat esse, quamuis aliquo casu ibi sit. Item nõ cedẽt nũmi ad diẽ exacti per me à debitoribus meis, vt alijs mutuarentur, quos nummos in d. domo reposueram. Sequẽs l. dicit, quod appellatione legati continetur fideicõmissum, & donatio cã mortis. Viu.

5† Flo. vtrubique.

c *Cum moriar*] subaudi Titio lego.
d *Ad diem*] id est, in termino, vel vt ad tẽps teneret exactos, & postea collocaret. Sed quid, si ꝓposito retinendi ibi, vt thesaurus. Rñ. secus, vt ff. eo. l. si chorus §. 1. nisi mutato ꝓposito reducant in primam causam: quia tũc nõ deberent, vt sup. tit. 2. l. antepen. in prin. & facit sup. eo. l. qui filium, & de lixr instit. l. ex facto. §. rerũ, & inf. de au. & arg. l. 1. l. si vxori. §. 1. & 3. eo. l. si fundum, & supra. de pec. l. id vestimẽ. & ff. de penu. leg. l. nam, q̃. §. 1. & sup. ti. 2. l. hmõi. §. legatum, & sup. eo. l. qui concubinã §. fi. & l. qui salũ. & l. quæsitum. §. fi. & l. si chorus. §. 1. & ff. de fundo instr. & instr. leg. Seix. §. Pamphilæ, & §. Tyrannæ. & l. prædia. & l. q̃situm. §. Papin. & l. cum de lanionis. §. Sabinus. Acc.

4† sib. 5. epistola.

e *Et fideicommissa*] Legata, & fideicommissa paria sunt, vt hic, & sup. ti. 2. l. 1. Sed fallit, vt no. C. cõmunia de le. l. 2. Item donatio causa mortis, & legatum, vt hic, & inf. de don. causa mor. l. illud, & C. de do. ca. mor. l. fi. sed fallit, vt no. Instit. de do. §. 1. super verbo, fetè. Acc.

5† Flo. abesset.

Lana] CASVS. Legaui Titio lanam meam, certè non continetur vestis ex lana facta. Sed, & si legaui ei materiam meam ꝓparatam ad faciendum naues, & armaria certè non continet nauis, vel armariũ ex ea factum. Si autem legaui ei nauem factam, & postea sit dissoluta, non debet mã dissoluta ex naue: sed, & si ipsa nauis iterũ refecta sit ex d. mã, nõ dẽt nauis refecta. Si ãt legaui ei massã argẽteã: & si fit ex ea facta aliqua spẽs, bñ cõtinet legato. V. §. *Facta fit* non dum cedente die legati: alioquin cõtra, vt sup. tit. 2. l. 1. rerum filij. §. si pocula. & no. sup. ti. 1. l. mortuo. 1. refrõ. Azo. & hæc tõ est, sup. eo. l. quæsitam. §. illud, & l. si cui lana. & ff. de acq. rer. domi. l. omnibus. & i. seqq.

g *Non vendicetur*] quia aliud si materia, & aliud si nauis, vt sup. de pig. act. l. si conuenerit. §. si quis ea.
h *Dissoluta*] scilicet ea postea.
i *Debetur*] quia esse definit: secus si refecta sit, eadem carina non mutata, vt sup. ti. 1. l. quod in rerum. §. si.
k *Ex ea possunt*] quia autem esse minimè definit: vt no. sup. eo. l. q̃situm. §. illud. Sed contra hoc vi sup. de vsufr. qui vsufr. in prin. & ff. qui. mo. vsusfr. amit. l. quidã. §. si in asse. Sed de aliud in vsufr. legato, q̃ in proprietate legata. Item facit sup. eo. l. item. §. pe. & ff. de aur. & arg. leg. l. 6. & ff. de verb. obl. l. inter ripulantem. §. fœram. & fu. eo. l. si cui lana.

Et coniuncti] CASVS. Quidã legatarij sunt coniuncti in legato re, & non verbis: quidam verbis: & non re, & quidã re, & verbis. Re itaq; dãtur coniunctis cũ lego duob. eãdem rẽ separati hoc mõ. Titio lego fundũ Setianũ: Caio lego eundẽ fundũ: verbis aũt tantum dãtur coniuncti, cum lego ita duobus Titio, & Seio fundum Seianum æquis partibus do, lego. quo casu ꝓ parte dimidia habet quilibet fundum. & hæc duo exempla in li. ea ponuntur: tertiũ aũt exẽplũ. sq̃ sunt coniuncti re, & verbis, non ponitur in litera. est ita tale, lego Titio, & Seio fundum Seianũ, & ita est ibi copula, & non sunt ibi illa verba, equis partib. quo casu hẽt quilibet dimidiã. Si ergo decedat legatarius vnus, qui hẽt coniunctum in legato re, & verbis, & coniunctum verbis tantum, & coniunctum rem tm: vel ẽt repudiet suã partem legati, ꝓfertur in partẽ illius legatarij mortui, vel repudiantis suam partem, vel alio mõ amittentis, exteris oĩbus ille, qui coniunctus est re, & verbis, ideſt præfertur illi, qui est coniunctus re tantum cum illo, qui amisit suam partẽ. & illi, qui est coniunctus verbis tantu & oĩ alij personæ. Et pones ita exemplum. Lego Titio & Seio fundum Titianum, certè Titius, & Seius sunt coniuncti re, & verbis vt dictũ est. Posteà ita dixi. lego prædictum fundũ Titianum Caio, certè hic Caius coniunctus est ꝑdictis Titio, & Seio re, & non verbis. posteà ita dixi, Titio ꝑdicto, & Sempronio lego pro partib. æquis dictum fundum Titianũ, certe Titius ꝑdictus, & Sempronius sunt coniuncti in d. fũdo verbis, & nõ re. Me testatore posteà mortuo decessit Titius prædictus legatarius, anteq̃ hẽret suam partem d. fundi. i. quartam: vel repudiauit dictus Titius dictam suam partẽ, vel alio modo amisit, certè suam partem ꝑdictam dẽt Seius habere, qui erat ei coniunctus in legato re, & verbis, vt dictum est: & non dẽt de ea aliquid habere Caius, qui erat coniunctus rem tm, vt dictum est: nec Sempronius, qui erat ei coniunctus verbis tantum, vt dictum est. Nec aliqs alius debet habere aliquid ĩ d. parte Titij, nisi dictus Seius, hoc ibi, qd si re tantum, & verbi dicitur. Pone, qd dictus Titius non habebat coniunctum re, & verbis, sed vnum coniunctum rem tm, & alium coniunctum verbis tantum: certè in eo casu hẽbit ptem Titij vterq. eorum, & non erit potior re tantum coniunctus illi, qui verbis tantum erat coniunctus: nec econtra. Si autem dictus Titius habuit tantũ collegatarium vnum coniunctum verbis tantum: certe ĩ le solus habebit partem Titij, & potior erit omnibus aliis hominibus, & idem credo, si habuit dictus Titius vnum tantum collegatarium coniunctum re tantum: quia, & ille potior erit omnibus alijs hominibus, quamuis hoc vltimum non sit in litera, & hoc dicit hæc lex. Viu.

6† li. 4. ad l. Iul. & Papiam.

7† li. 5. ad l. Iul. & Papiam.

8† li. 7. ad l. Iuliã, & Papiam.

*Coniunge l. tripli ci. ff. de verb. sig. & vidĩ Al. lib. parad. 4. c. 8 & 9. & li. 6. ca. 7.

Separatim] putà Titio fundum talem: Sempronio eundem fundum de lego, & sic in solidum, sed concursu faciunt partes, vt sup. de vsufr. ac. l. 1. & l. 2. §. interdũ. & su. eo. l. coniunctim. & C. de ca. tol. §. si verò non omnes. Accur.

a *Quoniam semper*] i. quoties verbis non resunt coniuncti.
b *Habent*] ab initio. vel dic semper. i. non demum per concursum: quod est in superiori casu. Alij dicũt semper. i. hoc casu & in superiori: sed hic ab initio sibi per cõcurrunt: qđ non placet: quia dictio quoniã non bene potest continere.
c *Præfertur*] in parte deficiente: quæ debet legatarijs accrescere & dictio igitur, ponitur incœpitue: vel dic etiam illatiue. q. d. quia sup. nõ adplenum sunt coniuncti: igitur cum vtroque modo coniuncto ad plenum cõiungitur: igitur. &c.
d *Cæteris*] id est coniuncto verbis tantũ, vel re tantum: non ob. sup. situ. l. Maxio, in princ. quæ est contra: vt ibi.
e *Quod si re tantum*] Duos casus ponit vsque ad finẽ. Primus. an coniunctus re tñ potior sit coniuncto re. & verbis, vel verbis tãtum: & dicitur quod non. Secundus est, an coniunctus re, & verbis, præferatur coniuncto re tantũ?
Et dicitur quod sic. Tertius casus, an qui coniunctus est re tñ, præferatur coniuncto verbis tantum: non est in littera hic. secundum Io. & Azo. Sed R. dixit quod primo quæritur, an coniunctus re tantum, præferatur cõiuncto re & verbis? & dicitur quod non. Secundo, an coniunctus re tantum præferatur coniuncto verbis tantũ & dicitur quòd sic. Tertio ritmo hoc dicunt econtra: scilicet, vt verbis tantum cõiunctus: præferatur re tantum coniuncto. quod magis ionat hæc litera: sed neutra placet: imo ambo simul admittũtur, scilicet coniunctus verbis tantum, & re tantum: vt sup. de hæred. instit. l. ita quis. & arg. sup. de leg. 2. l. Maxio in prin.
f *Coniunctus sit*] semper dissentimus potiorem dicit.
g *Potiorem*] coniuncto re & verbis, vel verbis tantum. secundum Ioan. vel secundum R. coniuncto re & verbis. Nã coniuncto verbis tantum præfertur secundum eum.
h *Re autem non*] sed alius sit re & verbis coniunctus eidẽ, secundum Ioan. vel secundum R. est alius, qui re tantum coniunctus est.
i *Coniunctus*] re & verbis, secundum Ioan. vel re tantum secundum R.
k *Vel non sit*] coniuncto verbis tantum secundum omnes.
l *Vt præferatur*] qui re & verbis coniunctus est, secundũ Io. vel secundum Rog. re tantum. & facit inf. de verb. sig. l. incipit. i. & Instit. de leg. §. si eadem. & sup. de leg. 1. l. si plurib. & supra de hæred. instit. l. interdum. in prin. & adde distinctionem, quæ est sup. de vsufr. accresc. l. 1. in fi.

Nominatim] CASVS. Ad intellectum huius l. nota, quòd cum instituo mihi plures hæredes, & ab vno eorũ nominatim lego Titio: ille solus debet præstare legatum Titio: vt inf. eo. l. si plures. quid autem sit nominatim ab vno legare dicu hic plane hæc lex. Viuia.
m *Aque*] onerato. Accursius.
n *Nomen*] onerati, vt à primo hærede, vel ab hærede legatur. vt sup. eo. l. si sic. §. 1. vel ab hæredibus simpliciter. vt inf. eo. l. si plures. Sic econtra in personam legatarij: vt infra de cond. & demon. l. nominatim. & facit sup. si cer. pet. l. certum. & Instit. de eshæred. libe. §. 1.

Prædijs] CASVS. instituit mihi hæredes filium meum Titium, & filiam meam Seiam: & prælegaui dicta filiæ prædium meum Tusculanum. & Seianum. & quosdam meos actores, & colonos, qui morabãtur pro me in dictis prædijs cum reliquis communiter: & ita reliqua colonorum, & actorum videntur filiæ legata, quę de reditu dictorum prædiorum remanserunt penes dictos colonos, & actores, non autem illa quæ ab eis exigi ante mortem meam.
¶ *Ex his verbis*] Legaui Lucio Titio prædia mea. s. Titianum. & Seianum cum Prætorijs, sicut à me in diem mortis meæ possessa sunt: certè videor ei legasse instrumentũ rusticum paratũ à me pro dictis prædijs: & omnia, quę in dictis prædijs erant à me parata, vt effici instructior: non autẽ reliqua colonorum existentium in dictis prædijs.

Idem. 4†

LEX LXXXIX.

PRædijs per præceptionem filiæ datis cum reliquis actorum, o & colonorũ, ea reliqua videntur * legata, quæ de reditu prædiorum p in eadem causa manserunt. q Alioquin pecuniã à colonis exactã, r & in calendarium s in eadem regione versanti, reliquis nõ conuneri, neque colonorũ, neque actorum, facile constat: 5 †tametsi nominatim actores ad filiã t pertinere voluerit. u 6 †
¶ Ex his verbis, Lucio Titio prædia mea illa cũ ptorio, * sicut à me in diẽ mortis meę possessa sunt, do: instrm rusticum, & omnia, q̃ ibi fuerunt, quo cotumq; prędiorum simul miscebam. Feci testm & legaui Titio Seiana prędia, sicut ea comparatur. Queritur, vtrum cõtineantur Gabiniana? Et di, q̃ sic. secus aut si prędicta non fecissem cum dictis colonis, sed tolũmodo emissem Gabiniana cum Seianis: quia tunc non continerentur Gabiniana.
§ *Balneas*] Habebã fluſam in domo mea: sicut hẽt Girardinus Salaros. Dictam meam domum legaui Titio: cuinquid continetur fluſa & distinguitur, aut pubice fluſam pẽrsonã cuilibet volenti intrare pro certa mercede, ponetur aut nõ. Primo casu nõ vt contineri fluſa sub legato domus, nisi multa concurrant. Vnũ est, quod debet concurrere, q̃ fluſa adiret per intrinsecam partem domus legatę. Sũ est, q̃ in vsũ Girardini & vxoris suę dñę Lombardię sit quandoque dicta fluſa. Tertium est q̃ mercedes fluſę misceantur in rationibus Girardini cũ mercedibus aliarũ rerum de domo, ex quibus mercedes percipitur. Quartum est, q̃ vno communi pretio cũ parata fuisset fluſa cum domo legata. Quintum est, quã vno cõi pretio instituatur cum domo legata, puta cũ mercenarũ est coopertri domũ, cooperitur. & fluſa cũ ea: vel ei aliaq̃ sunt necessaria ad instructionẽ domus. & fluſę hũt simul a Girardino. Sexto casu idistincte cõtinet fluſa domo legata.
* *Quidomum*] Ego emi hortum vicinum domui meę, vt amęnior et domum. & salubrior possiderem: & per domum cępi ire ad hortum, postea domum legaui Titio: et è continetur & hortus. Secus autem si non cum dictis de causis: nam non cõtinebitur hortus legato domus. Quid de domuncula iuncta dictę domui a me legato, certe continetur legato domus dicta domuncula, si duo intercesserint. & non alias. Primum est, si domuncula fuit a me comparata cum domo vno pretio. Secundum est, si pensionem domus & domunculæ ponebam simul in rationibus meis. Viuianus.
o *Actorum*] qui fuerunt & ipsi filio prælegati. vel etiam eidem filiæ: vt infra dicitur.
p *Prædiorum*] restringitur nomen reliquorum propter adiuncta. vt supra tit. 1. l. cum pater. §. dulcissimis. & sup. de fund. rust. prędiorum. l. qui duo.
q *Causa manserunt*] vsque in diem testatoris. R.
r *Exactam*] per testatorem. Add. vel et actores. Con.
s *In calendarium*] sic euenerat, q̃ in calendarium fuerat redacta. Alioquin sufficeret tota exactio ad huius legati diminutionem, sicut in quolibet debito legato. vt sup. tit. 2. l. si sic. §. si mihi. & int. eo. l. Cassidius. & dic versam. nõ nemine filij: alias secus. vt ff. de pec. leg. l. fi. & ff. tit. 1. l. ante. in prin.
t *Ad filiam*] quare eorum reliqua ad se potius pertinere allegat filius: licet perperam.
u *Voluerit*] quod volebat filia etiam pecuniam calẽdarij.

Instru-

a ¶ Pl. omnimodo.
b ¶ Pl. et ipse.
c ¶ Lib. 7. ad l. Iuliam, & Papiam.
d ¶ Pl. Papin. li. 7. ipsoso.
e Cõcor. e. punct ad nostras. i glos. super verbo, multa. ibi arguẽ. q̃ per sequẽtia intelligũtur, & plus munus pẽcedentia. dicit. Hẽ ciuili modo intelligendũ est verbũ gl. in verbo continuẽ. sicut nobis. de verb. sig. lib. 6.
f ¶ Fl. ẽstabit.
g ¶ Fl. voluit.
* Prętotũ hic significat villam in agro magnifice extructã, de quo Sueto. in Calig. & in l. vbarua. ff. de verb. signific.

a *Instruxerit*] & sic etiam instrumentum patris fam. sic inf. de fundo instructo. l. Scias, §. fi. & l. prædia. §. liberto. & sup. eo. l quæsitum, §. prædia.
b *Debentur*] vt & sup. eo l. quæsitum, §. peto.
c *Ibi*, id est, in taberna. Azo.
d *Condita*] in tabernacum erant iã exacta: & dic purpuræ vtdtq; alias cocta: sed tũc superfluit pp hoc, q; dicit debita.
e *Debita*] sũt quæ nondũ exactæ: & facit ff. de au. & arg. l. ad exactis. §. & ff. ti. 2. l. quæsitum, §. vxori. & ff. eod. l. vxorẽ. ff. legauerat. & ff. ti. 1. l. Cæsus. ff. prin. & inf. de fundo instruct. & instr. leg. l. Scias, §. prædia. in prin. & §. 1. & 2. & sup. proxi. ff.
f *Comparata sunt*] hinc oritur quæst. R.
g *Emptionis*, nam & instrumẽta emptionis non probãt fines plebatus, vel plebiũ, vel curiarũ, sic C. de inte deli. l. cũ aliquis. Sed arg. contra. C. de ẽm. stipu. l. ep. in fin.
h *Et rationibus*] aliàs traditionibus: aliàs rationibus, i. instrumento emptionis & traditionis continetur Seiani vocabulũ tũc: & de Gabiniano eum eo fuit intellectum. Vel dic instrumentis locationum, & traditionibus factis colonis a pie. fa.
i *Continerentur*] i. significarẽtur: & facit inf. de reb. dub. l. r. & §. & inf. de fundo instruct. & instr. leg. l. Scias, §. prædia. in prin. & §. 1. & 2. & sup. proxi. ff.
k *Redisset*] & fortè sunt sub eadẽ villici cura, vt ff. e. l. patronus. §. Semptonio.
l *Acceptolati*] aliàs acceptolati: & tunc plana: aliàs accepto legati: & tũc dic titulo, i. nomine accepto, id est, electo, & expresso in legando: & legati essent, i. legati intelligerentur. Nimirum. n. quo magis Seiano prædio, quasitori, pars cedat, vt Gabinianum dominii satis erit destinatio, vt inf. de verbor. sig. l. locus, & sup. eit. 2. l. quod in tertũ. §.
m *Constabat*, vnde legata domo continei balneum, vel balneæ, & hoc si non publicè pbui: alias distingue, vt subijcit.
n *Balneas*] scilicet dicendum est.
o *Adirentur*, scilicet balneæ.
p *Et mercedes*] scilicet balneorum.
q *Inter cæteras*] scilicet mercedes.
r *Et vno pretio*,]i. communi, & facit inf. proxi. §. & ff. fi. & ff. prox. §. cum suis concor. & ac. hunc §. & seq. qa faciunt ad

a *Instruxerit*] & sic etiam instrumentum patris fam. sic inf. de fundo instructo. l. Scias, §. fi. & l. prædia. §. liberto. & sup. eo. l quæsitum, §. prædia.
b *Debentur*] vt & sup. eo l. quæsitum, §. peto.
c *Ibi*, id est, in taberna. Azo.
d *Condita*] in tabernacum erant iã exacta: & dic purpuræ vtdtq; alias cocta: sed tũc superfluit pp hoc, q; dicit debita.
e *Debita*] sũt quæ nondũ exactæ: & facit ff. de au. & arg. l. ad exactis. §. & ff. ti. 2. l. quæsitum, §. vxori. & ff. eod. l. vxorẽ. ff. legauerat. & ff. ti. 1. l. Cæsus. ff. prin. & inf. de fundo instruct. & instr. leg. l. Scias, §. prædia. in prin. & §. 1. & 2. & sup. proxi. ff.
f *Comparata sunt*] hinc oritur quæst. R.
g *Emptionis*, nam & instrumẽta emptionis non probãt fines plebatus, vel plebiũ, vel curiarũ, sic C. de inte deli. l. cũ aliquis. Sed arg. contra. C. de ẽm. stipu. l. ep. in fin.
h *Et rationibus*] aliàs traditionibus: aliàs rationibus, i. instrumento emptionis & traditionis continetur Seiani vocabulũ tũc: & de Gabiniano eum eo fuit intellectum. Vel dic instrumentis locationum, & traditionibus factis colonis a pie. fa.
i *Continerentur*] i. significarẽtur: & facit inf. de reb. dub. l. r. & §. & inp. ti. 1. l. Cæsus. §. fi. & inf. de fundo instruct. & instr. leg. l. Scias, §. prædia. in prin. & §. 1. & 2. & sup. proxi. ff.
k *Redisset*] & fortè sunt sub eadẽ villici cura, vt ff. e. l. patronus. §. Semptonio.
l *Acceptolati*] aliàs acceptolati: & tunc plana: aliàs accepto legati: & tũc dic titulo, i. nomine accepto, id est, electo, & expresso in legando: & legati essent, i. legati intelligerentur. Nimirum. n. quo magis Seiano prædio, quasitori, pars cedat, vt Gabinianum dominii satis erit destinatio, vt inf. de verbor. sig. l. locus, & sup. eit. 2. l. quod in tertũ. §.
m *Constabat*, vnde legata domo continei balneum, vel balneæ, & hoc si non publicè pbui: alias distingue, vt subijcit.
n *Balneas*] scilicet dicendum est.
o *Adirentur*, scilicet balneæ.
p *Et mercedes*] scilicet balneorum.
q *Inter cæteras*] scilicet mercedes.
r *Et vno pretio*,]i. communi, & facit inf. proxi. §. & ff. fi. & ff. prox. §. cum suis concor. & ac. hunc §. & seq. qa faciunt ad

minus fuisset instructior,[a] deberi censuerit: colonorum reliqua non debentur. [b]

¶ Pater filiæ [1] † tabernã purpurariam cum seruis institoribus, & purpureis, quę in diem mortis eius ibi [c] fuerunt, legauit. Neque pretia purpuræ [2] † condita, [d] neque debita, [e] neque reliqua legato contineri placuit.

Ex vsu testatoris magis, quã ex instrumẽtis emptionis voluntas eius perpenditur. Bar.

¶ Titio Seiana prædia, sicuti comparata sunt, fundo, lego. Cũ essent Gabiniana quoque simul cum Seianis [3] † vno pretio comparata, nõ sufficere solum argumentum emptionis respondi: sed inspiciendum, an literis, & rationibus [h] appellatione Seianorum Gabiniana quoque continerentur, [i] & vtriusque possessionis cõfusi reditus, [k] titulo Seianorũ acceptolati [l] essent.

Ex aditu iudicatur, an balneæ, vel hortus cedant domui. Bart.

¶ Balneas, legatæ domus esse portionem cõstabat. [m] Quòd si eas publicè præbuit, ita demum [4] † domus esse portionẽ balneas, [n] si per domum quoque intrinsecus adirentur, [o] & in vsu patrisfamilias, vel vxoris nonnunquam fuerãt, [p] † & mercedes pearum, [6] † inter cęteras, [q] meritoriorũ * domus rationibus accepto ferebãtur, & vno pretio [r] cõparatæ, vel instructa], coniunctæque fuissent. [7] † Qui domum possidebat, hortum vicinum ædibus comparauit, ac postea domũ legauit. Si hortum, domus cã comparauit, vt amęnioręm do-

gõnem facti. Itẽ facit sup. de act. emp. l. si mercede. §. 1. Accurs. *Contineb-*] hortus. sic inf. de dam. infec. l. quod cõclaue. & supra, de set. verb. præd. l. fi. & de s. r. rust. præd. l. si parẽ. Item faciunt sup. proxi. duo. & §. cum cõcor. & inf. prox. §. cũ suis concor. & sup. de act. emp. l. fundi. §. fin. Accurs.

mum, ac salubriorem possideret, aditumque in eum per domum habuit, & ędium hortus additamentum fuit: domus legato continebitur. [s]

¶ Appellatione domus, insulam quoque iunctam domui videri legatam, [8] † si vno pretio [t] cum domo comparata fuisset, & vtriusque pensiones similiter acceptolatas rationibus ostenderetur.

In legato generali non continentur instrumenta. Bart.

Idem. [9] †

LEX XC.

SI mihi Mæuia [10] † filiæ meæ hẽdes erũt, [u] tunc Mæuia è medio sumpto, præcipito, sibiq; habeto fundos meos, illum, & illum cum cattulis, [x] & cultorib. omnium horum fundorum, & cum omnibus ijs agris, qui ad coniunctionem cuiusque eorum fundorum emptione, [y] vel quolibet alio casu obtigerint. Item cũ omnibus mancipijs, pecoribus, iumentis, cæteriq; vniuersis speciebus, quæ in eisdẽ fundis, quòve eorum cum moriar, erũt, vti optimi, maximique sunt, vtique eos in diem mortis meę possedi, & (vt plenius dicam) ita vti clauduntur. [11] † In fundo autem vno ex ijs, qui prælegati sunt, tabularũ [z] est, in quo sunt complurium [12] † mancipiorum emptiones: sed & fundorum, & variorum contractuũ instra: præterea, & nomina debitorum. Quæro, an instrumenta communia [a] sint? Respondi, secundum ea, quę proponerẽtur, [13] † instra emptionum, item debitorum, quę in fundo prælegato remanserunt, non

[t] *Vno pretio*] maxime. Ad hoc. n. vt cedat, sufficit dũi destinatio, vt ff. de leg. 1. l. qđ in tertũ. §. j. & no. sup. ea. l. §. Titio. & facit ad hoc superiores 3. §§. cum suis cõcord.

Si mihi] CASVS. Instituit mihi hẽdes filias meas Męuiã & Nigidiã: & ita postea dixit, si d. meæ filię erũt mihi hẽdes, tũc Męuia pẽdicta pecipiat funeos meos Titianũ & Scianũ cum catul. s. & custodibus eorũ fundorũ, & cũ his oibus agris q; ad cõiunctionẽ cuiusq; eorũ fundorũ obtigerint emptione, vel quolibet alio casu: & cũ alijs mancipijs & pecorib. & iumẽtis, cæterisque vniuersis speciebus q; in d. fundis & quolibet eorũ cũ moriar, & vti optimi maximiq; sũt d. fundi & sicut eos possidi in diem mortis meæ, & vt plenius dicã, sicut claudũtur d. fundi, me mortuo inuenit. vno de d. fundis, puta Titiano vnã tabularũ, sicut sũt tabulę cẽptiorũ: in quo tabulario sũt scriptæ emptiones p'uriũ mancipiorũ, & fundorũ, & in quę sunt scripta instia variorũ meorum contractuũ & in quo sunt scripta nomia plurium debitorum. Quæritur, vtrum p̃dicta q̃ cõtinentur in d. tabulario cõtinãtur in d. legato Mauiæ? Et dicit q̃ nõ. Item tenet ecclesia & Nigidia.

¶ *Hi verbis*] instituit mihi hẽdes Titiũ & Seiũ & ita postea dixit. fideicommissum mecrũ cõmitto, vt fiant Cæsum domus meæ hẽdum quib. habito, nullo cõmodo excepto, cũ oi instio. & repositis omnib. nunc d. vt legata d. Caio pecunia numerata, q̃ erat in d. domibus, vel ẽt instrumẽta debitorum, quæ ibi erant? Et dicitur q̃ nõ. Vide

a *Communia*] vtriusque hæredis. Accurs.

1 † Fl. filio.
2 † Condita.
3 † Fl. deest cum Scianis.
4 † Fl. deest, demum.
5 † Fl. fuerunt.
6 † Flor. eius.
* Meritoriorum significat. vt in l. lex Cornelia supra de iniur. & ibi Accurs. quem in Nebrissense prehẽdit in Lexic. in ver. Meritorium.
7 † Fl. cõiunctæ fuissent, alias cõiunctæ fuisset.
8 † Fl. de est. legatam.
9 † Flor. Paul. lib. 1. respõ. *Inquantum iste rex. dicit q̃ instia nõ veniũt in legato generali, ff. limitatius. ff. ex. l. cum alienã, C. de leg. vbi dr, q̃ in legato generali venit omne eius, quodquis hẽt in re, siue reale siue personale. de que vide l. fideic. §. 2. supra de leg. 1.*
10 † Flor. Nigidia.
11 † Flor. cludunt.
12 † Fl. & compluriũm.
13 † Flor. proponũtur.

Lega-

videri legato [a] contineri.

¶ His verbis, *domibus legatis, fidei hæredũ meorũ committo, vti finant eum hĩe domus meas, in quibus habito, nullo oĩno excepto, [b] cum oĩ instrumẽto, & repositis omnibus, non videri testatorẽ de pecunia [c] numerata, aut instrumẽtis debitorum sensisse.

Nudum præceptum testatoris non valet. Bart.

Scæuola. †1

LEX XCI.

LVcius * Titius testõ suo ita cauit, Nullo mõ prędia suburbana, [d] 2† aut domũ hæres alienet. 3† Filia eius hęres scripta hæredem reliquit filiã suã, quæ eadem res diù possedit, & decedẽs extraneos hæredes instituit. [e] Quæsitum est, an prædia pertinerent ad Iulium, [f] 4† qui Luciũ Titiũ testatorem patruum maiorẽ habuit? Respondi, nihil proponi contra voluntatẽ defuncti factũ, quo minus ad hæredem [g] pertinerent, 5† cũ hoc nudum [h] præceptum esset.

Si fertur absolutoria in vna cã, non obstat exceptio rei iudicatæ in alia agenti. Bar.

¶ Semproniæ mulieri 6† meæ reddi iubeo ab hĩdibus meis centũ aureos, quos mutuo 7† acceperam. Quæritum est, si eam 8† pecuniam, vt debitam Sempronia petẽs, [i] victa [k] sit, an fideicõmissum peti [l] possit? Respondi, 9† secundũ ea, quę proponerentur, posse ex causa fideicõmissi peti, quòd apparuisset non fuisse ex alia causa debitum.

¶ Quidam [m] prædia legauit libertis, adiectis his verbis: Vti à me possessa sunt, & quæcunque ibi erũt, cũ moriar. Quęsitum est, an mancipia, quæ in his prædijs morata i die mortis patrisfamilias fuerũt operis rustici cã, vel alterius officij, cæteræq; res, quæ ibi fuerũt, ad legatarios pertineant? Respondi, 10† pertinere. [n]

Appellatione fratrum, cõtinentur sorores. Bart.

¶ Quæsitũ est, an qđ hęredes fratribus rogati essẽt restituere, ẽt ad sorores pertineret? Rñdi [11]† pertinere: nisi aliud sensisse testatorem probetur.

¶ Collegio [o] fabrorũ fundum cum syluis, quæ ei cedere solent, vti optimus [p] maximusque esset, legauit. Quæro, an ea quoque, quæ in die mortis ibi fuissent, idest, fęnum, pabulũ, palea, itẽ machinæ, [12]† vasa vinaria, idest cuppæ, & dolia, quæ i cella defixa [q] sũt, item granaria, essent legata? Respondi, [13]† non rectè petiti, quod legatum non esset. [r]

Verba institutionis directa ad alium, nõ ad eum, qui instituitur, habẽt vim fideicommissi. Bart.

¶ Ex parte [s] dimidia hĩdi [14]† fieri, & pabulũ, & palea, & machina, & vasa vinaria, & dolia, & granaria non affixa in terra? Et dicitur quod nõ.

¶ *Ex parte* Titius instituit sibi hæredes Seiũ, & Coiũ, & Scio prælegauit fundum suum Iulianũ, & ab eo petijt hoc modo. Peto vti velis cohæredẽ tibi recipere in dicto fẽdo Claudium. Quæritur an Claudius habere dicit dimidiã fundi? Respondi, quod sic. Viua.

a *Legato*] ſi. Mauiz: & ſic remanent cõiu: & facit ſ. de fundo inſtr. l quæſitũ. §. Papinia, & ĩ. e l. uxorẽ. ff. legatorum & ſ. ũ vſufr. leg. pñali. §. uxori. & ĩ. ff. l. Caius. & ĩ. l. px. ff.

b *Excepto*] Ex hoc verbo quæſtio procedebat, q̃ erat ſimilis ſuperiori. Accurſius.

c *De pecunia*] q̃ fęnerãdi, vel cumulus pẽcris erogationis cã ibi foret. R. ſecus ſi vt theſaurus: vt ſup. eo. l. ſi chorus. §. 1 & l. quæſitum. & l. ſi ita cum ſuis concord. & ſup. proœm. §. 1.

* De ſẽſu Iuuſtev. vi. Ioan. Rub ĩ l. Gallus. §. quidã rectè, nu. 299. de liber. & poſthu.

d *Suburbana*] id eſt. hoti in ſuburbio: vt C de præd. mil. li prędium.

e *Iail ruit*] & ſic facta eſt alienatio, quã teſtator vetuit fieri. Azo. vt ſup. titu. ff. l. peto. §. fratre. Sed arg. contra ſupra. de alie. iudi. l ea hoc §. alienare.

f *Iulium*] aliàs Iulianum: alias Iulium: cui teſtator erat agnatus, & ſic quaſi de familia. nolebat remanere extra familiam alienarum.

g *Ad hęredem*] etiã extrancum.

h *Nudum*] ſic ſupra de lega. 1. l. filius. §. diui. & ſup. eodem. l. pater. §. Iulius Agrippa, & contra ibi poſitum, & hic potes ponere. & ſolue. & faci infr. de cond. & demonſt. l. Titio. in prin.

i *Petens*] adiecta cauſa eſt mutuo: & ſecundo aget ex teſtamento.

k *Victa*] quod eſſe debuit niſi iuraſſet: vt ſup. tit. 1. l. Lucius. § quidquid. & ſupra eodem. l. cum quis. §. codicillis.

l *Fideicom. peti*] niſi probetur errore ductum. & credentem debitum: legaſſe: vt C de fal. cau. l. 1. & inf. de cõd. & demo. l. cum tale. §. falſã.

m *Quidam*] facit ſupra eodem. l. quæſitum. §. prædia. & infra. de auro. & argen. lega. l. ſi vxori. §. 1.

n *Pertinere*] nota appellatione fratris. & ſororem continere: vt ſup. de pac. l. tres fratres. quia maſculinum concipit fœmininum: vt ſup. eo. l. qui duos. & l. fœmus.

o *Collegio*] quod eſt licitum collegium: vt inf. de iure immuni. l. finali.

p *Optimus*] quo verbo liberum tantum legat: vt ſup. tit. 2. l. ſeruo legato. §. ſi fundus. Acc.

q *Defixa*] quæ non fixa ſunt: quia ſic deſierunt, ſecundũ H. ſic ſup. de vſufr. l. ſed ſi quid. in principio. ſic id eſt ſita.

r *Non eſſet*] obſcure reſpon. ſed dic, q̃ ſup. nciata nõ vĩt legata: quia fundi nihil eſt, niſi quod intra ſe affixũ ſit: vt ſ. de act. empt. l. fundi. in prin. & inf. de ſup. leg. l. ſi. ſed ſi dixiſſet inſtrumẽ. vel cum inſtrumento, continerentur inſtrumenta fundi ꝑdicta, & patrisfa. vt ĩ. de fun. inſtr. & inſtrumenta. leg. l. quæſitũ. §. 1. & §. ſed ſi fundus. ſed ſim̃ liciter legato nequaq̃. vt dixi: vt ĩ. de fun. inſtr. & inſtru. lega. l. 2. § 1. Acc.

s *Ex parte*] ſic per omnia. ſup. eo. l. pater. §. fi. Sed contra. ſup. eo. l. Iulianus. §. ex his. Sol. in l. pater. in fi.

1† Fl. reſpondit.

2† Fl. prædiũ ſuburbanũ.

3† Fl. alienaret.

4† Fl. Iul. quæ.

5† F. pertinere.

6† id eſt. vxori. græcum fuit nudum: quia non fuit ibi cauſa prohibitionis: & ſo non valet.

¶ *Sempronia*] Ita dixi teſtamẽto meo. Sẽpronię vxori meæ reddi iubeo ab hæredibus meis centum aureos, quos mutuo ab ea acceperam. Me mortuo, petijt dicta mea vxor ab hæredibus meis dictos centum aureos ex mutuo. & ſuccubuit. Certe poteſt iterum petere ex fideicommiſſo.

¶ *Quidam*] Titius in teſtamento ſuo legauit prædia ſuã Titianum, & Seianum, ſicut poſſeſſa ſunt. & quæcũq. in eis erunt cum moritur dictus Titius, duobus ſuis libertis: certè mancipia. quæ in his prædijs morata fuerunt: operis ruſtici, vel alterius officij cauſa vſque ad mortem dicti Titij pertinent ad liberos. item cætera res, quæ ibi fuerunt.

¶ *Quæſitum*] Inſtitui mihi hæredes duos meos filios. cum haberem quatuor filios, & duas filias. & rogaui inſtituros, vt reſtituerent fratribus ſuis: certè. & ſororibus tenentur reſtituere. nihi ego teſtator aliud ſenſi.

¶ *Collegio*] Titius legauit cuidam collegio fabrorũ fundũ Titianum cũ ſyluis, quæ ei ſolent cedere. vel optimus. maximuſq. eſt dictus fundus. Quæ verba. vti optimus. &c. tãtum libertatem fundi ſignificant. vt ſu. de lega. primo. l. ſeruo. §. ſi fundus. Modo quæritur, vtũ eo dat legato prędicto

7† Flor. ſi Iane.

8† Flor. ſi Iane.

9† Fl. reſpondit.

10† Fl. reſpondit.

11† Fl. reſpondit.

12† Fl. paleã. item machina

13† Fl. reſpõdit. & hoc ſic obſeruat in his tñſis Scæuolæ, pro. iñdi. in Fl. eſſe reſpõdit.

14† F. hæredes.

Si quis complures] CASVS. Titius habēs quatuor libertos, tribus ex his fundū Titianū legauit: & ab eis rib. petiit, vt curarent, ne de nomine suo exiret d. fundus. Mortuo Titio, habuerunt tres liberti d. fundū, postea vnus ex his trib. decedens volebat relinquere partē suā d. fundi quarto collibertо, cui nihil ℨ d. fundo fuerat legatū, & non illis, qui erāt sibi coniūcti in legato, vel alicui eorum: cer e dī, q̄ hūc pōt hoc facere, nisi Titius testōr aliud scīerit, & hoc appareat. Sed qui d. fid. libertus decedēs nō reliq: suā partē d. fundi alicui de tribus collibertis suis, sed cuidā extraneo, scīrè oēs tres d. collibertі simul, & equaliter poss ūt petere à d. extraneo. Vtu.

a *Ex quatuor complures*] i. pluta, quatuor.

b *Nomine suo*] i. familia sua: vel dic, libertorum.

c *Alij Collibertо*] nō nominato.

d *Falleretur*] i. voluntate testatoris.

e *Alij*] finem nominato. Acc.

f *Omnibus*] non occupanti: & nō nominatis tm: nam non fuit cōiuncti ex quo semel habuerūt: secus in vsufr. q ēt postea accreuerit: vt sup. de vsufr. accr. l. 1. §. fi. hē, & hoc verum, si oēs volūt. Oēs n. sūt pariter proximi pronot. & iō alter alteri non est præferēdus: vt sup. tit. 1. l. peto. §. fratre. Acc.

Quisquis] Casus. Instituit mihi Titius & Sēiū hīdes, & ita postea dixit. Quisquis mihi his erit, dānas esto dare, fideio. eius cōmitto, vt det q̄tas sūmas dictauero & dedero aliquibus. Post Lec verba reliqui pdia quæd. mi quibusdā, & quibusdā reliqui mancipia, & quibusdā vestem, & argentū. Nunquid dictæ res corporales aliquib legatæ cōtinent sub d. meis verbis. Quisquis mihi his erit, &c. vt & ipsę dęantur, q̄is non vt esse in eis quātitas, vel summa? Et dī q̄ sic. Nā d. verbū, quantas, qd posui inter verba mea, non pertinet tm ad numeratā pecuniā: sed ēt ad corpora: & hoc p̄ sumi argumento dotis legatæ vxori per maritū: & argumento stipulationis, q̄ interponi solet inter venditorē & emptorē alicuius hēditatis. Nā si marītus leget vxori quātā summam, quanā in dotē ab ea accepit, non solū pecunia numerata, sed & cætera reseruā corpora es continentur, vt ℨ. de dote præl. l. vxori mea. Itē, si vendo tibi alīq̄ hereditatē, & interponitur inter me & te illa stipulatio quæ solet interponi hoc mō, Q̄ja ego vēditor promitto tibi emptori, q̄ quanta summa perueniet ad me ex d. hereditate, q̄ tibi vendo, tibi restituā, non solum continentur pecunia numerata, sed ēt aliæ res corporales de d. hēditate, q̄ ad me vendītorē peruenerint post q̄ tibi vendidi: vt habes hic, & ℨ. de verb. sig. l. cū stipulamur, & ℨ. de hære. vel act. vēd. l. vēditor. si ergo est tra ℨ legato dotis, & in stipulatione hēditatis vēditę, vt dictu est, bñ dēt esse idem in nostro casu. Itē, & verbum, summas, qd posui ego testōr inter d. mea verba, Quisquis mihi his erit, &c. dēt similiter accipi, sicut dictum est accipiēdum verbū, quātas: sicut est manifestum est in d. argumētis. ℨ. dotis plegatæ, & stipulationis vendītæ hēditatis. Et. & tertiū argumentū ad pbandum q̄ d. verba, quantas summas, &c. pertinent nō solum ad numeratam pecuniā, sed ēt ad corpora postea legata. Nā n. ē verisimile, q̄ ego testator legassem corpora aliqua posiq̄ dixi illa verba, Quisquis his erit, nisi voluissē ēt corpora postea legata iuis d. verbis contineri. & ℨ. d. Vtu.

g *Dixerit*] in futuro: vt ℨ. in fi. l. fernus. primo dedit, & postea hanc additionē ponat: vt sup. tit. 2. l. tales in prin. & in fi. huius d. in mit.

h *Corporales relictas*] post dictā pfationē.

i *Ex dote*] pura dixit vir vxori mea tantā summam, quam in dotē accepi ab ea, ei dolego. Nam nō solū pecunia numerata, sed ēt alix res cōtinentur: & est ad hoc ℨ. de do. præle. l. vxori mea.

k *Emptæ hereditatis*] de qua dic. vt inf. de verb. sig. l. cum stipulamur. & ℨ. de pecu. l. si creditor. in prin. & sup. de hered vēd. l. venerit. Acc.

l *Accepit*] in præfata propositione. f. vt pineat eam ad alias res præter pecuniam numeratam. Accursius

m *Vt*] id est, sicut ait *Azo in summa*] de dote, & hereditate.

o *Existentia*] vt sūt iuræ appellatione. corpora continentur. & no. voluntatem circa fideicom.

p *Adiectum*] ex posteriore ergo scriptura intelligit primam: sic sup. eo. l. nummis. in fi. & ad hoc, q̄ propter volūtatem verba prorrahantur, facit inf. de supel. leg. l. Labeo.

Si Titius] CASVS. Instituit mihi hēdes Titium, & Caiū, & rogauit Titium prædictū, vt restitueret hēditatē Mæuio: & postea rogauit Caiū, vt restitueret p̄dicto Titio cohęredi suo suā partem hēditatis mex, vel ēt dimidiæ suæ partis non facio vim. Postea Caius ex fideicō. restituit Titio suā partem, vel dimidiā suæ partis. Petit nō Męnius à Titio partē hereditatis Titij ex fideicom. & ēt illud, qd restituit Titio Caius suus cohæres: certè dī hic, q̄ illud, qd restituit Caius Titio non p̄tā Titio petere Męnius: quia hoc casu nō cōtinet appellatione hæreditatis legatū, vel fideicōmissum relictū Titio à Caio coh. suo: quia ex eo quod rogauit Titiū de restituenda Mæuio hēditate, nō rogauerat adhuc Caiū de restituenda sua parte Titio p̄fideic. vnde non est verisimile, qd̄ rogem Titium de eo restituēdo Mæuio, qd adhuc eidē Titio non reliquit. h. d. hære. l. Titi.

q *Ex parte*] puta dimidia. Accurs.

r *Hereditatem*] ita his verbis. Rogote Titiē, vt Mævio hęreditatem restituas, qui Mæuius non erat hæres alicuius.

s *Cohæres*] puta Caius, qui in alia dimidia erat hæres.

a *Paris*

1 † De hoc gñeloquē di. vi. Vlp. in fragm. tit. 24.

2 † Flo. respondit.

3 † Fl. Vallēs. in fideicōm.

4 † F. quærebat.

5 † Fl. debere.

6 † Martianus.

LEX XCIII.

Quisquis mihi hæres erit, damnas esto dare, fideique eius cōmitto, vt det quātas summas dictauero, & dedero. Aristo, res quoque corporales h *contineri ait, vt prędia, mancipia, vestem, argentum: quia hoc* 7 † *verbū, quantas, non ad numeratam, duntaxat pecuniam referri, ex dotis* i *prælegatione,* 8 † *& stipulationibus emptæ hæreditatis* k *apparet: & summæ appellatio similiter accipi* l *dēt,* 9 † *vt* m *in his argumentis,* n *quæ relata essent: ostenditur: Voluntatem præterea defuncti, (quæ maxime in fideicōmissis valet) ei sententiæ* o *suffragari. Neque. n. potest eam præfationem adiecturum* p *testatorem fuisse res corporales, si duntaxat pecuniam numeratam præstari voluisset.*

Appellatione hæreditatis non continentur legata, et fideicommissa. Bart.

7 † Fl. quia & hoc.

8 † Fl. relegatione.

9 † Fl. deberet.

10 † Fl. 2 ff. de cōm.

Caius. 10 †

LEX XCIIII.

Si Titius ex parte q *hæres rogatus sit Mæuio hēditatem* r *restituere, & rursus Titio cohæres* s *eius rogatus sit suam*

6 † Fl. lib. 2. fideicom. alias Nerat. Nō n. ē verisimile, q̄ ego testator legassē corpora aliqua posiq̄ dixi illa verba, Quisquis his erit, nisi voluissē ēt corpora postea legata iuis d. verbis contineri. & ℨ. d. Vtu.

Differens] in futuro: vt ℨ. in fi. l. fernus. primo dedit, & postea hanc additionē ponat: vt sup. tit. 2. l. tales in prin. & in fi. huius d. in mit.

Corporales relictas] post dictā pfationē.

Ex dote] pura dixit vir vxori mea tantā summam, quam in dotē accepi ab ea, ei dolego. Nam nō solū pecunia numerata, sed ēt alix res cōtinentur: & est ad hoc ℨ. de do. præle. l. vxori mea.

Emptæ hereditatis] de qua dic. vt inf. de verb. sig. l. cum stipulamur. & ℨ. de pecu. l. si creditor. in prin. & sup. de hered vēd. l. venerit. Acc.

Accepit] in præfata propositione. f. vt pineat eam ad alias res præter pecuniam numeratam. Accursius

Vt] id est, sicut ait *Azo in summa*] de dote, & hereditate.

Existentia] vt sūt iuræ appellatione. corpora continentur. & no. voluntatem circa fideicom.

Adiectum] ex posteriore ergo scriptura intelligit prima: sic sup. eo. l. nummis. in fi. & ad hoc, q̄ propter volūtatem verba prorrahantur, facit inf. de supel. leg. l. Labeo.

Si Titius] CASVS. Instituit mihi hēdes Titium, & Caiū, & rogauit Titium prædictū, vt restitueret hēditatē Mæuio: & postea rogauit Caiū, vt restitueret p̄dicto Titio cohęredi suo suā partem hēditatis mex, vel ēt dimidiæ suæ partis non facio vim. Postea Caius ex fideicō. restituit Titio suā partem, vel dimidiā suæ partis. Petit nō Męnius à Titio partē hereditatis Titij ex fideicom. & ēt illud, qd restituit Titio Caius suus cohæres: certè dī hic, q̄ illud, qd restituit Caius Titio non p̄tā Titio petere Męnius: quia hoc casu nō cōtinet appellatione hæreditatis legatū, vel fideicōmissum relictū Titio à Caio coh. suo: quia ex eo quod rogauit Titiū de restituenda Mæuio hēditate, nō rogauerat adhuc Caiū de restituenda sua parte Titio p̄fideic. vnde non est verisimile, qd̄ rogem Titium de eo restituēdo Mæuio, qd adhuc eidē Titio non reliquit. h. d. hære. l. Titi.

Ex parte] puta dimidia. Accurs.

Hereditatem] ita his verbis. Rogote Titiē, vt Mævio hęreditatem restituas, qui Mæuius non erat hæres alicuius.

Cohæres] puta Caius, qui in alia dimidia erat hæres.

Posteā tit. priora declarant, vide ℨ. in l. hæres meus. ℨ. vxori. in gl. verū &

a *Paris*

partem, aut partis partem[a] restituere; [b] an hanc quoq; partem, quam à cohærede ex fideicommisso recepit, [1]† Titius restituere Mæuio debeat? Diuus Antoninus consultus rescripsit, non debere [c] restituere; quia appellatione hæreditatis, neque legata, neque fideicommissa continentur.

Appellatione reliquorũ nõ continetur pecunia ea exacta, uel quæ usibus patris fam. est disposita. Bartolus.

Paulus lib. 2. Decretorum.

LEX XCV.

OFilius [2]† quidam instituta filia Valeriana hærede, actori [d] suo Antiocho data libertate, prædia certa, & peculiũ, & reliqua [e] legauerat tam suam, quã colonorum [f] Legatarius [g] proferebat [h] manũ patris fa. reliquatorum [k] tam suo, [3]† quam colonorum nomine. Item in eadẽ scriptura [l] adiectum in hunc modũ, Item quorum rationem reddere debeat: scilicet, quæ in condito [m] [4]† habuerat paterfami. frumenti, vini, & cæterarum rerũ: [n] quæ [o] ab ipsa [p] [5]† libertus petebat, & ex reliqs esse dicebat, & apud Præsidẽ obtinuerat. [q] Ex diuerso [r] cõtradicebatur, [6]† reliqua colonorum ab eo [s] non petu, [t] nec propria, diuersam autem [x] esse causam eorum, quæ in condito [y] essent. Imperator [z] interrogauit partem legatarij, quæ rendi causa: Pone (inquit) in cõdito cẽtũ aureos [a] esse, quos in vsum suũ [b] umeret: [7]† dicerestotũ, quod esset relictum

[1]† Fl. accipit.

O Fidius] CASVS. Quidam nomine Ofidius instituit sibi hæredem filiam suam Valerianam, & cuidam suo actori, siue Castaldo, qui vocabatur Antiochus, dedit libertatẽ, & legauit eidem Antiocho prædium Traianum, & Seianum, & peculium suum Antiochi, & reliqua sua Antiochi, & aliorum colonorum reliqua: qui coloni erant in dictis fundis. Mortuo dicto Ofidio testatore Antiochus legatarius petebat corã Præside a Valeriana hærede in quadã sua scriptura, siue libello, illa reliqua, quæ exegit testator viuus existens ab ipso Antiocho, & ab aliis colonis. Item in eadẽ scriptura dicebat sibi deberi omnia ea, quorũ rationẽ reddere debebat dictus Antiochus, cum erat Castaldus domino suo Ofidio, scilicet frumenti, & vini, & cæterarum rerum: quæ quidẽ omnia apud eũ Antiochũ in dictis prædijs in condito habuerat dictus Ofidius paterfamilias. Et dicebat dictus Antiochus in dicto suo libello omnia prædicta esse de reliquis sibi legatis a domino suo Ofidio. Valeriana autem hæres ipsum prędicta habere non debere dicebat. Præses tulit sententiã contra hæredẽ, & in ea dixit, quod Antiochus deberet habere omnia p̃dicta prædicta, quæ petijt in libello suo. Valeriana autẽ hæres appellauit ad Imperatorẽ, & existens nũc in causa appellationis corã Imperatore, allegauit Valeriana hæres reliqua colonorũ prædicta, quæ exegit Ofidius a colonis, ab eo Antiocho non posse peti: nec etia propria Antiochi reliqua, quæ similiter exegit Ofidius ab Antiocho, vt dictũ est. Itẽ allegabat Valeriana causam eorũ, q̃ in condito essent, scilicet frumenti, & vini, & aliorũ q̃ dicta sunt, diuersã esse à legato, id est non contineri in legato p̃dicto relicto Antiocho per Ofidiũ: & ita dicebat Valeriana hæres vltaq; reliqua prædicta Antiochũ iniustè petijsse in libello suo, ac multò iniustius prædicta, quæ erant in cõdito. Ex aduerso dixit Antiochus legatarius: Domine, sicut Præses pronunciauit, ita debet firmũ stare: imo peto à vobis etiam plusquam præses pronunciauerit. nam peto, vt faciatis mihi dari quædã reliqua, quæ Valeriana exegit à dictis colonis post mortẽ Ofidij testatoris. Dixit Imperator Antiocho legatario: pone in cõdito cẽties centũ aureos esse, quos in vsũ suũ solebat sumere Ofidius testator: diceres tu totũ, quod esset cõditum, & relictum in arca, deberi tibi, id est omnes centũ aureos: certè malè diceres. Vnde placet mihi, & ita iudico, benè appellatũ a Valeriana, & malè p̃nunciatũ p̃ tesdicotũ, q̃ ea reliqua, quæ exegit Valeriana à colonis post mortẽ Ofidij restituant ubi. Cũ ergo legauit Ofidius Antiocho castaldo suo reliqua sua, & aliorũ colonorũ, vult Imperator, q̃ intelligatur de reliqs, q̃ remanserunt penes eũ, & alios colonos post mortẽ ipsius Ofidij, & de his reliquis, quæ exegit hĩs Ofidij post mortẽ Ofidii nõ ãt de his reliquis, q̃ exegit ab Antiocho, & alijs colonis dicti Ofidi in vita sua post testũ factũ. nec etiã de dictis cõditis in arca apud dictũ Antiochũ per Ofidium, & sic est plana. Vtu.

Alle. ij. id est villico seruo, qui vocabatur Antiochus.

[2]† Fl. Ofidius.

[3]† Fl. legatarius p̃ferebat manu patris fami liæ reliquatũ, & tam suo.

[4]† alias, si quæ in credito.

[5]† Fl. q̃ & ipsa.

[6]† Fl. cũ diceret.

[7]† Fl. Cẽties aureo rũ esse. q̃ in vsũ sumi solerẽt. alias cẽties cẽtũ. &c. vide Anto. Aug. li. 2. ca. 6. Restè autẽ Halo. ait intelligi cẽties cẽtena millia, sm Bud. & Port. & Ant. Augusti.

a *Partis partem*] de dimidia suæ partis intelligitur, nisi dixerat aliud. vt inf. de verb. sign. l. nomen filiarum. §. 1.

b *Restituere*] per fideicommissum.

c *Non debere*] imò videtur quod sic. vt C. de fideicommiss. l. cum virum. quæ est contra. Sed distingue, vt ibi not. per l. j. ad Trebel. l. Marcel l°. & ad l. Fal. l. Titia. & facit sup. eo. l. Sextiliam. & sup. tit. 1. l. miles. §. fi.

d *Actori suo*] CASVS. Quidam nomine Ofidius instituit sibi hæredem filiam suam Valerianam, & cuidam suo actori, siue Castaldo, qui vocabatur Antiochus, dedit libertatẽ, & legauit eidem Antiocho prædium Traianum, & Seianum, & peculium suum Antiochi, & reliqua sua Antiochi, & aliorum colonorum reliqua: qui coloni erant in dictis fundis. Mortuo dicto Ofidio testatore Antiochus legatarius petebat corã Præside a Valeriana hærede in quadã sua scriptura, siue libello, illa reliqua, quæ exegit testator viuus existens ab ipso Antiocho, & ab aliis colonis. Item in eadẽ scriptura dicebat sibi deberi omnia ea, quorũ rationẽ reddere debebat dictus Antiochus, cum erat Castaldus domino suo Ofidio, scilicet frumenti, & vini, & cæterarum rerum: quæ quidẽ omnia apud eũ Antiochũ in dictis prædijs in condito habuerat dictus Ofidius paterfamilias. Et dicebat dictus Antiochus in dicto suo libello omnia prædicta esse de reliquis sibi legatis a domino suo Ofidio. Valeriana autem hæres ipsum prędicta habere non debere dicebat. Præses tulit sententiã contra hæredẽ, & in ea dixit, quod Antiochus deberet habere omnia p̃dicta prædicta, quæ petijt in libello suo. Valeriana autẽ hæres appellauit ad Imperatorẽ, & existens nũc in causa appellationis corã Imperatore, allegauit Valeriana hæres reliqua colonorũ prædicta, quæ exegit Ofidius a colonis, ab eo Antiocho non posse peti: nec etia propria Antiochi reliqua, quæ similiter exegit Ofidius ab Antiocho, vt dictũ est. Itẽ allegabat Valeriana causam eorũ, q̃ in condito essent, scilicet frumenti, & vini, & aliorũ q̃ dicta sunt, diuersã esse à legato, id est non contineri in legato p̃dicto relicto Antiocho per Ofidiũ: & ita dicebat Valeriana hæres vltaq; reliqua prædicta Antiochũ iniustè petijsse in libello suo, ac multò iniustius prædicta, quæ erant in cõdito. Ex aduerso dixit Antiochus legatarius: Domine, sicut Præses pronunciauit, ita debet firmũ stare: imo peto à vobis etiam plusquam præses pronunciauerit. nam peto, vt faciatis mihi dari quædã reliqua, quæ Valeriana exegit à dictis colonis post mortẽ Ofidij testatoris. Dixit Imperator Antiocho legatario: pone in cõdito cẽties centũ aureos esse, quos in vsũ suũ solebat sumere Ofidius testator: diceres tu totũ, quod esset cõditum, & relictum in arca, deberi tibi, id est omnes centũ aureos: certè malè diceres. Vnde placet mihi, & ita iudico, benè appellatũ a Valeriana, & malè p̃nunciatũ p̃ tesdicotũ, q̃ ea reliqua, quæ exegit Valeriana à colonis post mortẽ Ofidij restituant ubi. Cũ ergo legauit Ofidius Antiocho castaldo suo reliqua sua, & aliorũ colonorũ, vult Imperator, q̃ intelligatur de reliqs, q̃ remanserunt penes eũ, & alios colonos post mortẽ ipsius Ofidij, & de his reliquis, quæ exegit hĩs Ofidij post mortẽ Ofidii nõ ãt de his reliquis, q̃ exegit ab Antiocho, & alijs colonis dicti Ofidi in vita sua post testũ factũ. nec etiã de dictis cõditis in arca apud dictũ Antiochũ per Ofidium, & sic est plana. Vtu.

Alle. ij. id est villico seruo, qui vocabatur Antiochus.

e *Reliqua*] quo nomine, tam in horreis penes se Antiochũ reposita, antequam fieret testamentum, quam post ex reliquis istis exacta, & sic defecerunt esse reliqua, ad se pertinere dicebat iste libertinus, sed perperam. Rog.

f *Colonorum*] quos habebat seruus hic in peculio. R. vel dominus, & qui sint, die vt sup. eo. l. prędijs. in prin. & sup. tit. 1. l. Lucius. in princ.

g *Legatarius*] (libertus, & siue habeas manu. siue manum: quia testator sua manu scripsit: item siue habeas reliquatum, siue reliquorum. s. legatum. benè est.

h *Præferebat*] i. dicebat in libello conuentionali.

i *Manum*] aliàs manu. Accur.

k *Reliquatorum*] aliàs manum reliquorum: aliàs manu reliquatorum: aliàs reliqua eorum.

l *Eadem scriptura*] s. libelli cõuentionalis dati à liberto, hoc modo. Item petebat, quod est inf. reliqua eorum, quorũ rationem reddere debet. s. vini, & cæterarum rerum, &c. quod est infra. dicebat enim, de his debeo rationem reddere: at sub. reddi tione rationis etiam redditio reliquorũ continetur: vt infra de condit. & demonstra. l. cum seruus. Reliqua autem ei Antiocho legauit Ofidius. Vel dic, scriptura testamenti: nã hæc verba sunt testatoris. Item eorum reliqua lego, quorum rationẽ reddere debet. Sed ea quæ sequuntur. s. quæ in condito, &c. nõ sunt testatoris verba, sed liberti petentis: & secundũ hoc dictionẽ quæ inf. p. suam repetit, quasi ot litus de primo quæ. sed lectura prima planior est, & congruit, scilicet vini, &c. Alij. vt R. hos genitiuos p accusatiuis ponũt.

m *In condito*] aliàs in credito. i. in depositio apud Antiochũ pro sua villicatione, scilicet penu. & hortis ad suam administrationem pertinentibus. vel id est, in penu vsui suo habuit. l. Ofidius.

n *Rerum*] quæ ex reliquis exierant in vita domini, & vsui domini esse cęperant. ea enim sola reliquorũ nomine videntur, q̃ dominus in vsũ suũ non retinuit, sed apud colonos remanent: & probatur hic etiã inf. ibi. pone inquit, &c.

o *Quæ*] omnia petebat libertus.

p *Ab ipsa*] s. Valeriana.

q *Obtinuerat*] & appellatum fuerat. Accur.

r *Ex diuerso*] s. a patre filiæ.

s *Contradicebatur*] liberto.

t *Abeo*] activè: & dic a liberto.

u *Nec pers*] s. posse & sic. li habet duo, non iustè petit, multo iniustius quæ sunt in condito, seu falsã est positio. Vel vtius, petendo quę sunt in condito, non petis reliqua tua, vel colonorum: quia in illis non resisteremus.

x *Autem*] pro quia, vel autem, ponitur pro certè. Et fiebat hæc allegatio in causa appellationis.

y *In condito*] aliàs in conditio, & benè. i. in depositio, aliàs credito. & pro eodem secundum Hugonem nam qui deponit, credit, & condit depositario. Et erat conditum apud Antiochum.

z *Imperator*] de appellatione cognoscens.

a *Aureos*] aliàs aureorum. s. summam.

b *Suum*] scilicet Ofidij. Et no. hic, quod iudex potest opponere partibus: vt hic, & sup. de ijs quæ in testamento delentur. l. proxima. & l. Antoninus. ibi. Cæsar dixit. & silentium imponere, vt ibi subijcit in l. proxima. & de iure suppliere. & de facto quandoque, vt Cod. vt quæ desunt aduoca. part. l. 1.

a *In area.*] apud Antiochum
b *Deberi.*] Iliberio: quasi diceret, non.
c *Placuit.*] Imperatori: quoniam obiectioni legatarius rationabiliter non voluit respondere.
d *A parte legatarij.*] hæredem: & sic rescissa fuit sententia præsidis. Et no. iudici appellationis sufficere si dicat, pronuncio rectè appellatum: licet forte secus, si prima sententia fuit abiectoria. vi no. C. de appel. l. eos. in prin.
e *Quædam fuerint.*] post cassatam priorem sententiam.
f *Exacta.*] per hæredem.
g *Legatario.*] quia hoc in reliquis manet nec a patrefamil. nec principis iudicio fuit ademptum: secus autem si ipse patrefamilias vivus exegisset. vt ff. hac l. colligitur. & ff. eod. l. proxima. & ff. ut. j. l. Lucius. in prin. & ff. de le. 3. l. si sic. §. 1. in fi. & arg. ff. de lib. leg. l. 2. in fine.

Si plures gradus sint hæredum.] CASVS. Instituit mihi hæredes Titium & Seium: & ei substituit Caium & Sempronium: & postea in scripti hæredis nomine dare Mævio centum: & instituit & substituit teneantur ad hoc legatum. Idem esset dicta dixissem respectu eiusdem Caii, instituti dent Mævio centum, illi soli tenebuntur: & idem si dixisset substituti dent Mævio centum: nam soli substituti tenebuntur: & idem si divisse Titius & Seius dent Mævio centum, & ita Caius & Sempronius dent Mævio centum: quia nominatim ab eis legatum est. Vivianus.

h *Si plures erudet.*] instituti & substituti.
i *Debent.*] & tenentur illi, & non alij. vt ff. tit. 2. l. Celsus. §. pen. & fin. & facit sup. tit. 2. l. turpi. §. fi. & l. si hæredes. & ff. sup. eod. l. nominatim.

Seium.] CASVS. Legauit Titio seruos meos vrbanos. Quæritur qui serui appellatione vrbanorum cõtineãtur: Et dr. quod illi cõtinentur, quos ego inter vrbanos annumerare sum solitus. Quod pot deprehendi & intelligi, quia dabã eis cibaria cũ aliis de vrbe, sed serui venatores & aucupes cõtinẽtur, si ego cõsueuerã & habebã eos in vrbe, & nõ alias. Item & cõtinentur serui multiones, nisi ego habebã eos causa ruris operis. Item & continetur ille seruus, qui natus est ex ancilla mea vrbana, quis sit missus ad villam cã nutriendi.

¶ *Seruis lecticariis.*] Legauit Titio seruos meos habẽtes artificiũ faciẽdi lectos: nũquid cõtinebit legato Titij seruus meus, qui est lecticarius, & hẽt officium coctri? Et dr. sic.

¶ *Seruos.*] Habebã multos seruos vernas, i. natos ex ancillis meis, qui serui nõ erant cursores: & habebã multos alios seruos, qui habebant officiũ cursendi ad pallium: qui cursores non erant nati ex ancillis meis, imo eos emerã aliunde: & habebã quosdam alios, qui erãt vernæ & cursores. Legauit Titio oẽs seruos meos vernas, & Seio legauit oẽs cursores. Quæritur cuius legato cedãt illi serui, qui erãt vernæ simul & cursores? Et dr. q cedũt legato Seij, cui oẽs cursores legati sunt. Sed quare magis Seio, quã Titio? Resp. ga in dictis seruis, qui erant vernæ simul & cursores, cõtinebat genus, quia erant vernæ: & species, ga erant cursores, sp autẽ species derogat generi. Sed pone, quod vnus seruus est in specie tm. i. cursor: & duo, cursores legati sunt: pura Titio, & Seio: certe cõcurrẽt Titius & Seius in legato dicti cursoris, & quilibet eorum habebit in eo dimidiam: nisi appareat aliud de testatorem sẽsisse. Et propter hoc dicit, plerumque. Vel pone, q vnus seruus est in genere tm. i. verna: & Titio & Seio sũt vernæ legati: certe eodẽ modo concurrent in legato vernæ: vt dictum est in legato cursoris Vivianus.

k *Non loco.*] sic. C. de prædijs min. l. si prædium. & ff. de sup. le. l. quemadmodu. Itẽ facit ff. de sup. instru. l. quæritur. Alphen.

Ex libellis.] i. panibus albis: quo pane non vtuntur rustici, sed grosso. sic. C. de epi. audiẽ. l. iudices.

m *Cibarij.*] s. alijs: nam non vtitur familia rustica pollis vel alijs delicatis cibaris, sed caseo, cepis & fabis. Accur.

n *Venatores.*] ferarũ. Accursius.

o *Aucupes.*] animum.

p *Ministerio sunt.*] ff. eo. l. cum quæreretur. contra. Sol. vt ibi.

q *Putant.*] & malè: vt subijcit, & facit ff. de verb. signi. l. vrbana. & l. is, qui natus.

r *Legato.*] sup. eo. l. legatis seruis. §. 1. & quod ibi not.

s *Si alij vernæ.*] verna * dicitur domesticus ex ancilla natus in domo, vt Instit. de leg. §. huic proxima.

t *Cursores.*] nulli vernæ sunt cursores tantum: imò omnis cursor erat verna: sed non econtra, omnis verna erat cursor.

u *Cedent.*] s. legato cursorum: & continebuntur illi, qui sunt vernæ, & cursores

x *Speciei.*] spẽs vocat cõtẽtũ, vt cursores sub vernis cõtinẽtur: genus vocat cõtinẽs: sicut vernas, qui cõtinent cursores.

y *Derogat.*] vt ff. de reg. iur. l. in toto. & ff. eod. l. vxorem. §. felicissimo & ff. de manu. test. l. si peculium. in prin. & ff. de tri. leg. l. 2. in prin. & de pecu. leg. l. seruo.

z *Vtrique.*] i. isti, & illi, habent suã speciẽ, vel suũ genus: quia isti nõ cõtinẽtur sub vernis, nec illi sub cursoribus, imo quidã sunt cursores tm. & non vernæ: alij *vernæ tm. & nõ cursores: & alij cursores sunt & vernæ: & sm hoc cõicabũt. s. serui, qui sunt vernæ & cursores, inter eũ, cui sunt legati vernæ & illum, cui sunt legati cursores. Vel dic, si in specie. s. eadẽ, vel in genere eodẽ imõ vtriq; sunt: ga ois cursor sit verna, oisq; verna sit cursor. Et sm hoc cõicabũt. s. oẽs seruæ inter eũ, cui cursores, & eũ cui vernæ sunt legati. Plerõq; aũt ideo dicit, ga si cursore aliquo inter vernas testator viebatur, cederet legato vernarũ: & econtra, si aliquo verna inter cursores, cederet legato cursorũ, vt ff. e. leg. seruis. §. 1. vel ideo, quia si testator ses presseri, quos vernarum numero, & quos

1 ¶ li. singulari de forma testamenti. Hæredũ huc pertinet exemplificatur in Topi. Cic. pro Cæcina. ibi. Quæ in loco a repugnantibus.

2 ¶ li. singula de institutionẽ significa.

3 ¶ Fl. vrbani videãtur.

* Gl. hic exponit, q dicãtur in belli familię sed quot modis & quot hẽt significata. vide in Spec. ti. de libel. t. 1. & Ros. in sum. de libellis.

* vbra ea q apostil. s. insulsè refert. sup. ex Spec. de libellis. dic qđ libellus hic ponit pro pane azimo sub cinericio confitendo ex. l. allegati. i. gl. p quo vi. Alci. lib. 8 paret.

5 ¶ Flo. si quidã & vernæ & cursores sint.

6 ¶ Fl. deest, vero. *verna qs dicit, habes in gl. hinc diminutiuũ vernacul* .i. parvus seruus. l. cũ sup. C. de rei vẽdit.

terfamil. inter vrbanos adnumerare solitus sit: quod maximè ex libellis [1] familię, * item cibarijs [m] deprehẽdi poterit.

¶ Venatores, [n] & aucupes [o] vtrum in vrbanis, an in rusticis contineantur, potest dubitari. Sed dicendum est, vbi paterfami. morabatur, [4]† & hos alebat, ibi eos numerari. Muliones de vrbano [p] ministerio sunt, nisi propter opus rure ire testator eos destinatos habebat.

¶ Eum, qui natus est ex ancilla vrbana, & missus in villam nutriẽdus, interim in neutris esse quidam putant. ¶ Videamus, ne in vrbanis esse intelligatur: quod magis placet.

¶ Seruis lecticarijs legatis, si idem lecticarius sit, & cocus, accedit legato. [r]

Generi per speciem derogatur: & quod in duabus speciebus reperitur, inter legatarios diuersarum specierum communicatur. Bar.

¶ Si alij vernæ [s], alij cursores [t] legati sunt, si quidam & cursores, & vernæ sint, [5]† cursoribus cedent. [u] Semper. n. species [x] generi derogat. [y] Si verò [6]† in specie, aut in genere vtrique [z] sint, plerunque communicabuntur.

r *Legato.*] sup. eo. l. legatis seruis. §. 1. & quod ibi not.

s *Si alij vernæ.*] verna * dicitur domesticus ex ancilla natus in domo, vt Instit. de leg. §. huic proxima.

t *Cursores.*] nulli vernæ sunt cursores tantum: imò omnis cursor erat verna: sed non econtra, omnis verna erat cursor.

u *Cedent.*] s. legato cursorum: & continebuntur illi, qui sunt vernæ, & cursores

x *Speciei.*] spẽs vocat cõtẽtũ, vt cursores sub vernis cõtinẽtur: genus vocat cõtinẽs: sicut vernas, qui cõtinent cursores.

y *Derogat.*] vt ff. de reg. iur. l. in toto. & ff. eod. l. vxorem. §. felicissimo & ff. de manu. test. l. si peculium. in prin. & ff. de tri. leg. l. 2. in prin. & de pecu. leg. l. seruo.

z *Vtrique.*] i. isti, & illi, habent suã speciẽ, vel suũ genus: quia isti nõ cõtinẽtur sub vernis, nec illi sub cursoribus, imo quidã sunt cursores tm. & non vernæ: alij *vernæ tm. & nõ cursores: & alij cursores sunt & vernæ: & sm hoc cõicabũt. s. serui, qui sunt vernæ & cursores, inter eũ, cui sunt legati vernæ & illum, cui sunt legati cursores. Vel dic, si in specie. s. eadẽ, vel in genere eodẽ imõ vtriq; sunt: ga ois cursor sit verna, oisq; verna sit cursor. Et sm hoc cõicabũt. s. oẽs seruæ inter eũ, cui cursores, & eũ cui vernæ sunt legati. Plerõq; aũt ideo dicit, ga si cursore aliquo inter vernas testator viebatur, cederet legato vernarũ: & econtra, si aliquo verna inter cursores, cederet legato cursorũ, vt ff. e. leg. seruis. §. 1. vel ideo, quia si testator ses presseri, quos vernarum numero, & quos

quos corporum numero intelligebat,sic erit,vt sup.eo.l.non aliter.aliquo autem nō apparente,erunt communes,vt hic, & sup.de leg.1.l.Titiæ.in prin.

HÆres meus.]CASVS.Instituī mihi Seium hæredem, & ita dixi, Hæres meus damnas, siue damnatus esto reddere seruū meū Stichū Lucio Titio: vel ita dixi, Hæres meus Stichū reddito Lucio Titio. Certè poterit petere Lucius Titius Stichum,quis nūquam suus fuerit: quia verbum reddēdi, habet in se significationem dandi.

¶ *Duæ statuæ.* Habebam sex statuas marmoreas: itē habebā multum aliud marmor. legaui Titio duas statuas marmoreas: itē legaui eidē eē meū marmor: nūquid poterit petere oēs sex statuas marmoreas? Et dic,q nō, nisi duas legatas: quia cū legaui ei specialiter duas statuas marmoreas, non videor velle,q alię meę quatuor statuæ marmoreæ contineātur sub nomine illius legati: quia ita dedi eidē, oē marmor meum lego Titio &c. Si.n.voluissē legare dictas quatuor statuas Titio,vel si voluissem eū eas hēre, verisimile est, q ego legassem ei cū aliis duabus: & hoc dixerūt Cascellius & Labeo;& benè. Ofilius autem,& Trebatius dixerunt contrarū, & malè. vel potes ponere, q omne marmor legaui Seio.

¶ *Vxori meæ.*] vxori meæ legaui vestem muliebrē, & omnia ornamenta, & mundum, & aurum, & argētū. q ei⁹ cā factū, paratūve esset. Quæritur nūquid eis vestis muliebris,& oīa ornamēta, & oīa q b.mūdiores efficiūtur mulieres,videātur vxori meę a me legata?an verò ea sola,q ei⁹ vsoris cā facta & parata essēt? Et vī.q oīa:quia illa verba,qđ eius cā factū, paratūq; est,&c. sunt apposita nō ad aurum, & argentū. *Dic* nō hic,q nō nō ad argentum, & aurum vīr apposita dicta verba: sed ēt ad omnia alia supradicta, & ideo non debetur vxori aliq̄d de supradictis,nisi illud, quod eius causa factū, paratūq; esset.

¶ *Cui Corinthia.*] Habebam vasa vitrea,& casulas eorū vasorum de palea,vel panetis:& fuerāt facta illa vasa,& casulæ in quodam loco,qui nominabatur Corinthus:legaui ea Titio. Certè continentur legato ēt casulæ prædictæ. Secus āt si ego testator habebam numero vasorū dictas casulas: puta, quia sunt æneæ:nam tunc non continebuntur legato vasorū vitreorum:etiam si dicta vasa vitrea solebant in eis reponi.

¶ *Cui testudineæ.*] Habebam lectos,qui erant facti in loco,q dicitur testudineus:& quidam ex eis lectis habebant pedes argentatos.& quidam non:legaui testudineā meā Titio. Certè continētur legato ēt lecti,q habēt pedes argēteos. Vīa *Debetur*] nisi aliud appareat ex vsu testatoris, vel eius verbis,vel alio mō.vt no.i.tit.1.l.cū quidam.& ff.de fundo instr. l.cū delationis.§.fin. & sic nō ob.ē.in.l.cū p.§.fi.

Verbū reddēdi,habet significationem per se dandi. Bart. Iabolenus. †

LEX XCVIII.

HAeres meus dānas esto Lucio Titio Stichū seruum meum reddere: velita, Illum seruum meum illi reddito. Cascellius ait deberi:neque id Labeo improbat.Quia qui reddere iubetur, simul & dare iubetur. [a]

Si nominētur aliqua individua speciei,cōtēta sub genere,ad alia in eadē specie,cōtenta nō porrigitur illud genꝰ. B.

¶ Duæ statuæ marmoreæ cuidam nominatim, item omne marmor erat legatum. [b]Nullam statuā marmoream præter duas, [c] Cascellius putabat [d] 2† deberi; Ofilius,& 3† Trebatius contra; Labeo Cascellij sententiam probat.Qđ verū puto : quia duas statuas legando,potest videri non plus legare. [e] in marmore se statuas legare.

Singulare vniuersale positū neutraliter pōt referri ad omnia precedentia,cuiuscūq; generis,vel numeri existāt. Bal.

¶ Vxori meæ vestem muliebrē, ornamenta omnia,mundum, 4† aurū, argētum, quod eius causa factum,paratumq; est,omne do,lego. Trebatius hæc verba, quod eius causa factum,paratumq; est,ad aurū, & argentum duntaxat referri putat. [f] Proculus ad omnia. Quod & verum est. [g]

Legatis vasis, non cedunt alia vasa,in quibus reponuntur,nisi sint vilis materia. B.

¶ Cui Corinthia [h] vasa [i] legata essent, 5† huic abaces [k] 6† quoq; eorum vasorum collocandorum causa parata deberi Trebatius [k] respōdit. Labeo [l] autem id non probat,si eas abaces valorum numero testator habuit. Proculus [m] verò rectè ait, si æneæ [n] quidem sint abaces, non autem Corinthiæ, non deberi.

Principale trahit ad se accessorium,quamquam sit pretiosius. b.d.Bar.

¶ Cui testudinea legata esset, ei lectos [o] testudineos pedib. inargentatos deberi Labeo, & Trebatius respōderunt. Quod & verum est.

Legatis prædijs,testator nō videtur legare, quæ sibi sunt obligata,nisi ex cessione debitoris ea habeat, vt propria. B.

Scæuola. 71

LEX XCIX.

QVi habebat in prouincia, ex qua oriūdus erat propria prędia,aliaque 8† pignori sibi data ob debita, co-

1† Fl.li.2.ex Posteriorib. Labeonis.

2† Fl.putat.

3† Fl.decēs.&c.

4† Fl.Vxori meę vestem. mūdū muliebrē ornamēta omnia.aurū.

5† Fl.Cui Corinthia.

6† Fl.huic.

7† Fl.Qui habebat.

8† Fl.& alia.

a *Dānas esto*] & ita dicitur,si dixero,Titius dānas esto mihi decem,& sup.depesi.l.1.§.eleganter: & facit inf.de verb.sig.l.verbum reddendi & inf.de au.& arg.leg.l.qui vxori.

b *Legatum*] scilicet eidem.

c *Duæ erant duæ*] licet plures fint ftatuæ, fed tamē omne aliud marmor debetur.

d *Putabat*] & benè, vt ff.e.l.quæsitum.§. illud. Vel dic,q non est ratio,quę ibi redditur: quia hic dixit omne, sed illa, quæ statim sequitur, quia duas &c.

e *Non putasse*] scilicet fatetur, sic ergo in cæteris vī prohibere. sic ff.de iud.l.cū Prætor.& ff.de supel.le.l. legata.& ff.ad sum. ifl. l.quæsitum. §.fi.& ff. de au.& arg.lega.l.1. in prin.& l.Quinctius. ff *Putat* inquam,& putam superficiē secutus. Rationem ad proximum diem tantum refertur: de quo dicetur ff.ut.ut.l.talis. g *Verum est*, & ita sequentia minuūt rationem præcedentium significationē:& sic ff.de supel.le.l cū qdā. & de au.& arg. leg.l.cum in testō. & ff.de penu.leg.l.nam quod. in fi.& inf.de alī leg.l.ā filio. ff. h *Cui Corinthia*] vitrea fortasse,a loco sic dicta.

i *Et abaces*] i.casulas qualdāsin quibus colocabantur vsu bijorū.& incipit tūc ibi abaces &c. alias est mīlitera & bales. & secundū hoc verba alia nō sunt de responsione,sed testatoris.prima vetor.

k *Trebatius*] sed minus bene.

l *Labeo* determinās, quod dixerat Trebatius.

m *Proculus* adiuuās sententiā Labeonis, & determinans.

n *Æneæ*] scilicet abaces & sunt pretiosæ: vnde non debētur si vero Corinthiæ,i de vili materia, vt de palea, vel herba palustri,quales venduntur Bononiæ cum vitris & cum modiolis,sic vt ff.de vi.tit.& ob.le.l.sicut.§.1.& l.vinū. & l.vino. o *Lecto*] quoldam.vel a loco hc dictos.vel quia facti erant ad modum testudinis i volutæ lapideæ. Est autem animal testudo,quod habet duram testam.vt lapideam, & concauam,si remouerentur à carnibus. Erat ergo forte ita latum, vt intus quis posset iacere. Licet ergo pedes argētei sint positi,debētur,sic inf.de auro & argen leg.l.pediculis.in prin.

QVi habebat.] CASVS. Quidam,qui nominabatur in Lōbardia,ponēs in Bononia,hēbat in prouincia Syriæ,ex qua oriundus erat.prædia,Titianū & Seianū,quæ erāt sua propria:& pdia,Cornēliana,& Sempronianū,quæ acceperat in pignore pro cētū,fecit iste codicillos & i.a in eis legi ipsi,Volo dari ciuitati Bon.(quæ est mea dulcissima patria) ad partes suas Bononiæ omnia pdia,quæcunq; in Syria habeo,ita vt nō sit necesse ciuitati Bononiæ mittere procuratorē in Syriā,cū oīb.pecoribus,quæ sunt in dictis prædijs,& cum fetus & fructibus depositis,qui sunt in dictis pędijs. Certè nō videmur relicta dicta prædia,quæ pignori hēbat: nisi testator accepisset ea à debitore,cū debitor soluere

* De corinthio cre.& vasis Corinthijs. Nec hæc in lexi. iur. in dictione corinthium vas vbi & locū hūc exponit. s] Flo.essent, & *Sed eti* quoque ff sunt prędia mētalia.& si tēta cula, siue instar partes cuiusque rei. e] sunt q bales legāt, vt in Aurelianis.& vitrearijs vēplaribus.qđ & Bero.ald⁹ ꝓbat a Cæsem nos. Nec hæc sēper legun dū putat. Hinc Calep.putat, ꝓbatque oribiculos q b.in mēsa vsumur recte vocari bases.vi.Alli.q.parte.c.2.Anto. Aug.li.4. c.16. 7 lib.16. Digestor. 8] Flo.& alia.

¶ *Petofundum*] Institui mihi hîdē Titiū: & ita postea dixi, Peto dari alūnæ meæ fundū meū Tusculanū ita, vt est. Certè mācipia, q̄ mortis meæ tpe in eo fundo fuerūt, & oia alia video r ei legasse, nō āt reliqua colonorum dicti fundi. Vn.

a *Scripsit*] hic legitur Græcū, cuius interpretatio incipit, patriæ meæ dulcissimę. & finitur ibi, Quæsitū &c. Et no. cuilibet suā patriam dulcissimā, sic ff. de of. pfec. vrb. l. 1. §. pen. Accurs. b *Non videri relicta.*] No. q̄ testator dixit, prædia mea dari volo: non autē addidit vniuersitatis signū. s. oīa. sīn R. sed certè imò addidit, vt in trāslatione Græci hic facta: & facit. ff. co. l. fundos. & ff. de supe. le. l. legata. §. fi. & ff. de auro. & arg. leg. l. Quintus. §. argento. & ff. e. l. Iulianus. in prin.

c *Cessante*] & forè desperāte deliberatiōe.

d *Redacta*] quasi. i. cō sensu debitoris pīumpto. tū ex penuria debitoris. tū pp cumulū. forarū. q̄ oēm debitoris spē abstulerū. sīn R. Vel dic. q̄ hoc. s. vt in pīmonio redigat creditoris. ferè fit. i. vix fit debitore cessante. tūc tūc postulabat creditor à Principe possidere in re cūij. vt C. de iure do. impe. l. f. & ff. de pig. act. l. elegāter. in prin. & facit ad hoc. q̄ hic dī. ff. de iure fisci. l. sed ū accepto.

ADDITIO. Per istā gl. potest determinari quæstio, quam formant Doctores, an si est prohibita alienatio, ſt prohibita pignoris obligatio? Distinguebant sunt pignora obligata pro tanta pecunia, q̄ non est spes luitionis. & videtur prohibita obligatio: aliis non. ita debet intelligi l. quorum. ff. de pig & facit l. legata in fi. ff. de sup. leg. sed in feudis est expressum, q̄ nullo modo licet obligare, vt c. imperialem. ff. de prohib. feud. alien. in vsib. feud. ītū Bar. hic.

e *Data*] facit inf. de fun. instru. prædia. §. affini. & sup. eo. l. quæsitum. §. peto. & §. prædia. & ff. eo. l. prædijs. §. f. Accurs.

Hi verbis.] CASVS. Ego Bononiēsis vxori meæ legaui his verbis. Lego vxori meæ lateralia mea. q̄ sunt mea viatoria. i. vasa q̄dā. q̄ portabā ad latus meū. cū ad aliquem locū proficiscebar: & quicquid in his viatorijs cōditū fuerit. Item lego ei ea. q̄ cōtinebūtur membranulis manu mea scriptis. si non erunt exacta cum moriar. licet in tōes meas modò translata sint. & licet cautiones ad actorē. siue castaldum meū trāstulerim. Facto testō. cum essem profectus ad vrbē Romanā, condidi in dictis lateralib. chirographa debitorū meorū. & cētū libras Bono. & fleti Romæ per biennīū: & ibi stando exegi dicta nōia condita in lateralibus. q̄ mecū portaui. & pecuniā exactā. & illa cētū. q̄ portaui in lateralib. expendi. postea reuersus Bononiā, emi p̄dia. & chirographa emptionis. q̄ scripsi mēbranulis manu mea. cōdidi in dictis lateralib. & ēt alia centū. & postea decessi. Mō q̄ritur. vtrū chirographa. & pecunia. q̄ inuenitur in lateralibus tpe mortis meæ. debeāntur vxori meæ? Et dī. q̄ non. De dictis aūt nōib. quæ exegi Romę. & de dicta pecunia. q̄ ibi expendi. non est dubiū. q̄ non debentur vxori. quamuis portauerim Romā in lateralib. quia ego dixi in legādo. nec ea sint exacta cum moriar. &c. quamuis hoc nō dicatur in re-

dicillis ita scripsit: a * Τῇ γλυκυτάτῃ μοῦ πατρίδι βούλομαι εἶναι τὰ μέρη * αὐτῆς δοθῆναι, καὶ † ἀφορίζω αὐτῇ χώρια πάντα ὅσα ἐν Συρίᾳ κέκτημαι, συν πάσιν τοῖς ἐνοῦσι βοσκήμασι, † βόλοις, καρποῖς, ἀνδραπόδοις † κατασκευαῖς πᾶσαις. 4† (id est, Suauissimę patriæ meæ volo in partē suā dari, & ipsi seperatim adiudico prædia omnia, quæcunque in Syria possideo, cum omnibus in eis existentibus, & pecoribus, & seruis, & fructibus, & vsu consumptibilibus, & apparatu omni.) Quæsitū est, an & 5 † prædia, quæ pignori habuit testator, patriæ suæ reliquisse videatur? Respondi, 6 † secundum ea, quę preponerentur, non videri relicta; b si modò in propriū patrimonium (quod fortè cessante c debitore fit) non sint redacta. d

Fundo legato, vti est, non cedunt reliqua colonorū. Bar.

¶ Peto fundum meum, ita vti est, alūnæ meæ dari. Quæsitū est, an fundus 7 † & reliqua colonorum, & mancipia, si qua mortis tempore in eo fundo fuerint, debeantur? Respondi, 8 † reliqua quidem colonorum non esse legata: cętera verò videri his verbis, ita vti est, data. e

Si verbum potest se habere ad præteritum, & futurū, ex conuicta persona declaratur, ad quod se habeat. Item præsentis, vel præteriti tēporis verba restringuntur ad ea, quæ sunt tempore testamenti. Bar.

Idem. 9 †

LEX C.

HIs verbis legauit, Vxori meę lateralia f 10 † mea viatoria, g & quicquid in his cōditum h erit, quæq; membranulis mea manu scriptis cōtinebūtur, neq; exacta erūt 11 † cum moriar, licet in rationes i meas translata sint, & cautiones ad actorem k meum transtulerim. Hic chirographa l debitorū, & pecuniā, cū esset profecturus in vrbē, in lateralib cōdidit, et tā 12 † chirographis m exactis, n quā pecuniā erogata, o reuersus in patriā post biēniū, alia chirographa prædiorū, q̄ postea cōparauerit, & quicquid in his conditum fuerit, &c. ¶ *Paterfamilias.*] Ego emerā a quibusdā, q̄ vocabātur sigillarij, eo. q̄ faciebāt sigilla, & alia q̄ faciunt artifices. duas scutellas argēteas graues. & magni ponderis: feci testīū ante tr. duū. quā moreret: & ita in eo inter alia dixi. Volo dari Titio lāces. siue scutellas argēteas leues numē. duas. quas de sigillarib. emi. Mō q̄ritur. an ex scutellæ debeāntur Titio, quas emi à sigillarib. licet nullas leues ab eis emerim? Et dī. q̄ sic. falsa. n. demonstratio non viciat legatum.

¶ *Alumnę.*] Titius in testimenti sibi hīdes Seiū. & Caiū. & Sēpronio alūno suo dari p hīdes suos præcepit his verbis: Sēpronio alumno meo Stichū. & Pamphilum seruos Martini cōparari volo: & cū per ætatem eius alumni licebit. eidem alumno militiam illā comparari volo cū introitu ipsius militiæ. Et demonstrauit hīdibus suis certam militiā: & huic alumno oīa prædicta integra dari volo. Postea tpe mortis testatoris inuenitur dictus Sēpronius alūnus hīre dictā militiā ex eā non furtatiua. sed emptionis. Quæritur. nunquid possit consequi ab hæredib. iustū pretiū dictæ militiæ. & id quā pro introitu militiæ erogari solet? Et dī. q̄ sic. Sed & si ita dixisset Titius testator, Liberto meo lego dictā militiam. & demōstrasset certā, vt dixi. q̄ quidem militiam ipse testator habebat. certè debēt hæredes ei dare non solum militiā. quam habebat testator. sed etiam illud. quod solet erogari pro habenda militia. Vi.

f *Lateralia.*] i. vascula facta de terra.

g *Viatoria*] vasa forte. quibus in itinere vtebatur. Accurs.

h *Conditum*] alias condītū. i. repositum. & alias credītū: & tunc idem est sensus. Et no. q̄ in hoc vase condita erat quædā priuata scriptura manu patrisfamilias. in qua erāt nōia debitorum, de quibus erant cautiones publicæ extra vasa.

i *In rationes*] quia destinaret paterfamilias. hoc nomen destino rati sumptui. & sic de alijs.

k *Actorem.*] i. castaldionem.

l *Hic chirographa*] incipiunt verba iurisconsulti: hucusque fuerunt testatoris.

m *Chirographis*] exegit ergo nomina. & pecuniam exactam posuit in vase. Accursius.

n *Exactis*] scilicet illis.

o *Erogata*] id est in vase deposita. sed R. dicit, hic esse falsam literam.

*Vide Alcia. li. dispun. 4. c. 18.

*i. ad cōseruanda sua cōmnia.

* Patria sua ē vnicuiq; dulcissima, Hinc Poeta. Nescio qua natale solum dulcedine cūctos Tenet. & immemores nō sinit ee sui

1 † Fl. deest *vel.*

2 † Fl. *Colonus.*

3 † Fl. *Exclusa.* i. recōditis ī. crumēte.

4 † Flor. *Patriæ.*

5 † Fl. ēt.

6 † Fl. respondit.

7 † Fl. an fundo.

8 † Fl. respondit.

9 † lib. 17. Digestor.

10 † Fl. *Literaria.*

11 † Fl. nec ea sint exacta.

12 † vide An. Aug. lib. 4. c. 2.

a *Non debuit*] anterior ergo pecunia non debetur, quia fuit exacta: nec secunda, quia non erat tempore testamẽti: quod esse debet, cum dicit lateralia mea, & quia dixit, manu mea scriptis, vt ff. de aur. & arg. leg. l. si ita legatũ. vel ideo hic secunda non debetur, quia ad tempus fuit deposita: quasi iturus in vrbem, vt sup. eo. l. si chorus. §. 1. & l. si ita. Accursius.

b *Condiderat.*] ante testamentum ita, q̃ tempore testamenti erant ibi: alias secus, vt no. sup. proxi. ff.

c *De sigillaribus*] nomẽ fortè generis: vel genus venditorum.

d *Emptas*] à sigillaribus, putà graues.

e *Nullas.*] scl. leues.

f *Nec legauerit.*] scl. alias nisi leues.

g *Emisse*] aliàs, si aliud dicas, nullũ est legatum: quia de nullo corpore certo constitit legatum: falsa enim demonstratio non nocet, vt infr. de condi. & demonstra. l. demõstratio. & Inst. eo. §. huic. & ff. de au. & arg. l. Quint⁹.

h *Militiam.*] scl. dari.

i *Cum introitu.*] scl. cũ expensa, quæ fit in ingressu militiæ.

k *Integra*] scl. comparari volo.

l *Posse*] etiam consequi expẽsam introitus. quædam enim expenduntur pro introitu militiæ, vt arg. in Auth. vt iudi. sine quo. suffra. §. hæc autem omnia. colla. 2. & facit sup. de negest. l. quæ vtiliter.

m *Data.*] Sed contra inf. tit. 1. l. quæro. vbi huiusmodi sumptus non præstat hæres. Solu. refert inter sumptum, qui fit vt habeatur legatum. et id præstat hæres etiã vsufru. lega. vt sup. si vsusfruc. pera. l. 1. §. 1. & hic an eo iam habito: & tunc non, vt ibi, & de his dic, vt ff. tit. 2. l. apud. §. hæres. & facit supra de impen. l. neque.

n *Si pater.*] CASVS. Titius habens filiũ impuberẽ, exhæredauit eũ, & instituit sibi hædẽ Seiũ extraneũ, & postea dixit, Si filius meus impubes, quẽ exhæredaui, decesserit in pupillari ætate, substituo ei dictũ Seiũ meũ hædẽ. & Caiũ extraneũ filiũ, quẽ Caiũ nõ instituit: nec aliq̃d de suis bonis ei reliquit: & ab eo dẽ Caio multa legata reliqui quibusdã. Postea decessit dictus Titius testator, & postea decessit p̃dictus hæres a Titio institutus, & instituit sibi hædẽ dictũ filiũ testatoris impuberẽ. Postea impubes hæs factus dicti Seij decessit in pupillari ætate, & sic Caius substitutus ei, & non a Titio patre impuberis institutus habet hæreditatem tam impuberis, q̃ patris sui. Quæritur, verũ teneatur hic Caius præstare legata prædicta à se relicta? Et dr, q̃ non: quia hæreditas patris. ſ. Titij. non peruenit directò ad filium Titij impuberẽ, quia fuit exhæredatus: sed per successionem, quia ipse impubes successit dicto Seio ſ. ſtituto à patre impuberis. Idẽ esset multò magis ſi Titius instituisset vnũ ſiũ ſiliũ fratrẽ puberis, & impuberẽ exhædasset, & substituisset ſpuberi quendã extraneũ, putà Caium: & ab eo Caio reliquisset legata quibusdã, & mortuo Titio frater institutus instituisset sibi hædem dictũ impuberẽ & postea impubes decessisset in pupillari ætate, & sic habuisset Caius hæditatẽ: quia non teneretur substitutus Caius soluere legata à se relicta: quia nõ directo, sed per successionẽ ad filiũ impuberem hereditas patris peruenit. sed & ſi intestato mortuo prædicto fratre impuberis successit ei impubes, retento eodem casu, non tenetur substitutus impuberi præstare legata à se relicta, & hoc propter eandem rationem. Vel aliter, vt in gl.

o *Si pater.*] Testator Titium extraneum instituit hæredem: filium pupillum exhæredauit, & ei pupillariter Titium institutum, & Sempronium nõ institutum substituit: à quibus substitutus reliquit legatum. Tandem Titius decessit instituto pupillo prædicto: & pupillus decessit in pupillari ætate. Vnde bona patris habuit filius et tãdẽ substitutus; & tamẽ dicit, q̃ nõ valet legatum, & redditur ratio. Item dicit. ſi dictus pater aliũ filiũ matrẽ instituit, qui postea fratrẽ exhæredatũ instituit, vel ab intestato habuit eũ pupillum hædẽ: ſicq; bona patris ad pupillũ. & per eũ ad substitutũ peruenerũt: tamen non valet relictũ, vt hic, & C. eo. l. cum quidam. Sed quid erit de relictis à Titio dandis? Dicunt quidam aliud. ſ. vt valeant. & præstentur à substituto. Alij dixerunt idẽ quod hic. & sic fallit, quod dr sup. eo. l. ſi fuerit. quia ab hærede hæredis potest legari. Acc. o *Plus.*] i. non tantum in extraneo, sed & in fratre. q. d. hic plus tibi dico. & in fratre &c. Vel dic plus. i. própius. Acc.

p *Eius.*] ſ. exhæredati.

1† Flo. in lateralia.

2† Fl. respondit.

3† Fl. sũt q̃ leguntur nisi quæ.

* De mortis tpe. & tpe testi. q̃d illorũ in legatis debeat inspici, magna est disceptatio inter Doctores. Decide p gl. & gñaliter oẽs. in l. eũ. q̃ ſi. de condi. & demõ.

4† Fl. mẽbranis.

5† Alias itẽ quæritum est.

6† Fl. respondit.

* Adde gl. in ver. argenti. l. Titia. §. Lucio. ff. de annu. lega.

* Eleganter hoc Scæuolæ rñsum explicat Alex. ab Alex. li. 3. Genia. die. ca. 4.

7† Fl. habuit.

8† Flo. respondit.

9† Fl. de eã emi.

10† Fl. de est. ipſe.

* in hũc locũ vid. Plin. in epiſt. ad Traia.

11† Fl. respondit.

12† Flor. idem.

13† Flor. Seio liberto meo militiam do lego, illã. q̃ militiã. & testator habuit.

14† Fl. respondit.

15† li. ſingulari Quæstionũ publicè tractatarum.

16† Quidã emendant, instituit.

17† Fl. instituit.

18† Fl. fratre.

1 † Flo. In lateralia.

2 † Fl. respondit.

3 † Fl. sũt q̃ leguntur nisi quæ.

* De mortis tpe. & tpe testi. q̃d illorũ in legatis debeat inspici, magna est disceptatio inter Doctores. Decide p gl. & gñaliter oẽs. in l. eũ. q̃ ſi. de condi. & demõ.

4 † Fl. mẽbranis.

5 † Alias itẽ quæritum est.

6 † Fl. respondit.

* Adde gl. in ver. argenti. l. Titia. §. Lucio. ff. de annu. lega.

* Eleganter hoc Scæuolæ rñsum explicat Alex. ab Alex. li. 3. Genia. die. ca. 4.

7 † Fl. habuit.

8 † Flo. respondit.

9 † Fl. de eã emi.

rat, & pecuniã in lateralib. 1 † condidit. Quæsitum est, an ea tantum videatur nomina ei legasse, quæ postea reuersus in eisdem lateralibus condidit? Respondi, 2 † secundũ ea, quę proponerentur, non deberi, a 3 † quæ mortis tẽpore " in his lateralibus essent, & membrana nulis 4 † manu eius scriptis cõtinerentur.

In legato generali veniũt ea, quæ in instrumentis continentur. Bar.

¶ Idem 5 † quæsiit, an cum emptiones prædiorum in eisdem lateralibus condiderat, b prędia quoq; legato cedant? Respondi, 6 † non quidem manifestè apparere, q̃d de prædijs sensisset: verũ si ea mente emptiones ibi haberet, vt his legatariæ datis, proprietas prędiorum præstaretur, posse defendi, prædia quoque deberi.

Falsa demonstratio non vitiat legatum. Bar.

¶ Paterfamilias ita legauit: Lances numero duas leues, quas de figillaribus emi, dari volo. Is de figillaribus c leues quidem non emerat, lances autem emptas d habebat, & dictauerat testamentũ ante triduum, quam moreretur. quæsitũ est, an eæ lances, quas emptas de figillaribus habuerat, 7 † legato cederent, cũ nullas e alias de figillaribus emerit, nec legauerit? f Respõdi, 8 † secundum ea, quæ proponerentur, deberi eas, quas de figillaribus emisset. g

Si legatarius quod sibi debet emi ab hærede, emat, actionem habet ad pretium. Bar.

¶ Alumno præcepit militiã h emi 9 † his verbis, Sempronio alumno meo illud, & illud: & cum per ætatem licebit, militiam illam cum introitu i cõparari volo: huic quoque oĩa integra. k Quæsitum est si Sẽpronius ipse 10 † eam sibi militiam comparauerit, an pretium eius, sed & id quod pro introitu * erogari solet, ex cã fideicommissi ab hæredibus consequi possit? Respõdi, 11 † secundum ea, quæ proponerentur, posse. l

Si legatur res empta, pretium rei debet solui ab hærede, non a legatario. Bar.

¶ Item 12 † testator liberto militiam his verbis legauit, Seio liberto meo militiã do, lego illam militiam, quam testator habuit. 13 † Quęsitũ est, an onera omnia, & introitus militiæ ab hęrede sint danda? Respondi 14 † danda. m

Legata ab exhæredati substituto non valẽt, etiam si ad eum bona defuncti perueniãt per mediam personam. Bar.

Idem. 15 †

LEX CI.

SI pater n exhæredato filio substituit 16 † hęredem extraneũ: deinde ille extraneus hunc filiũ hrdẽ instituat, 17 † & hæres factus intra puberta tẽ decedat; puto à substituto ei filio omninò legata præstari non debere: quia non directò, sed per successionẽ ad filium hæreditas patris peruenit. Plus o ego in fratre, q̃. cũ hæres extitisset patri, exhæredatum fratrem hæredem instituit, accepi substitutum eius p legatũ non debere: ac ne quidẽ, si intestato fratri 18 † successerit: q̃a nõ principaliter,

a *Bona fratris*] f. facta, quod ergo non valet à principio, non confirmatur ex post facto. vt ff. de reg. iu. l. quod ab initio. & facit ad l. sup. tit. 2. l. antep. & inf. ad leg. fal. l. qui fundum. §. qui filio. & sup. eo. l. 2. Accursius.

¶ *Si filius.*] CASVS. Titium filium meum impuberem institui mihi hæredem in vna vncia, & ei pupillariter institui Seium extraneum. & à dicto meo filio reliqui legata quibusdã, quæ quidem videntur repetita tacitè à dicto suo substituto: & alium meum filiũ emancipatum prætetiſ, qui emancipatus vocabatur Caius: & quẽdam extraneum nomine Semproniũ institui mihi hæredem in vndecim vncijs. Vnde per prædicta apparet commissum esse edictum de contra tabulas per filium meum prædictum emancipatum præteritum, & taliter commissum dictum edictum, q non solũ ipse emãcipatus, sed etiam frater eius impubes, & hæres in vncia institutus, potest petere bonorum possessionem contra tabulas meas. Petijt ergo filius impubes bonorum possessionem contra tabulas: & ita factum est, q dictus extraneus in xj. vncijs institutus est ab hæreditate mea exclusus: & impubes, & frater eius prædictus diuiserũt hæreditatem meã per medium inter se. Postea decessit impubes in pupillari ætate, & ita medietas hæreditatis meæ puenit ad substitutum impuberis, i. ad Scium prædictũ. Certè substitutus prædictus tenetur præstare legata ab impubere relicta, non pro vncia tñ, in qua fuit institutus impubes, sed ẽt pro medietate hereditatis, quã habebat ea persona impuberis mediãte beneficio bonorũ possessionis cõtra tabulas. s. illis legatarijs, q sunt de liberis, vel parentib. meis testatoris, vel sunt de aliis exceptuatis personis, quæ sunt numeratæ ff. de lega. præstandis bonorũ possess. contra tab. petita. l. 1. sed reliquis legatarijs ptãbit legata habito respectu ad vnciã tñ, in qua impubes institutus fuit. Sed retento eodem casu, ponẽ impuberem à me institutum in ix. vncijs, & dictum extraneum institutum in tribus vncijs, & cõmisso edicto per dictũ fratrem impuberis emancipatum, & à me præteritũ accepisse dictum impuberem sex vncias tñ per bonorum possessionẽ contra tabulas, & ita minus quàm prius haberet. Certè substitutus prædictus impuberis, nõ præstabit legata aliquibus, nisi habito respectu ad sex vncias tñ, & non ad nouẽ, in quib. fuit impubes institutus. Sicut. n. dictũ est augeri legata a substituto pstãda in primo casu huius §. ex eo, q ℔ bonorũ poss. contra tab. plus accepit impubes, quã fuerit illud, in quo fuit institutus: sic & vbi minus accepit per bon. poss. cõtra tab. quã fuerit illud, in quo fuit institutus, vt dictum est in secundo casu huius §. debẽt minui legata. Vi.

b *Si filius.*] f. impubes. & dic, q pr filiũ impuberẽ in vnã vnciã instituit aliũ emancipatũ præterijt: pupillo substituit pupillariter: & à pupillo legata reliquit: sed emãcipatus rũpit per contra tab. testm, & sic aperit viam succedendi ab intestato ẽt pupillo instituto. ficq; pupilli ab intestato succedit. Quæritur qualiter ipse, vel eius substitutus debit legata?

c *Et substitutum*] à quo saltem tacitè, relictum intelligitur repetitum. vt sup. tit. 2. l. licet Imperator.

d *Ex semisse*] nam non eo minus succedit ex pupillarib. tabulis substitutus, q testamẽtum paternum fit ruptum: quia hic filius ex testamẽto succedere valens maluit ab intestato succedere: nec pro eius parte, sed fratris tantum fuit ruptum testamentum, vt ff. de vulg. substit. l. 2. 6. planè. & l. ex duob. §. fi. & l. seq. & ff. de inof. test. l. Papinian⁹. §. sed nec impuberis.

e *Ex reliquis.*] f. quinque vncijs.

f *Et parentibus*] & quibusdam alijs coniunctis, vt ff. de leg. præstan. l. 1. 2. & 3. Accursius.

g *Instituatur*] f. impubes a patre, cui est pupillariter substitutus datus. Accursius.

h *Deducitur*] vt in primo casu.

i *Deducitur*] vt in secundo & caue tibi, quia hic §. nõ facit cum principio huius legis. Itẽ nota hic argumentum est ad numerum vnciarũ: hæreditas ramẽ totalis, nec fit maior, nec minor. Item nõ obst ff. ad leg. Fal. l. in quantitate. vbi nõ prodest augumentum, nec nocet diminutio legatarijs: quia de alio augmento ibi dicit. & facit ad hunc §. inf. de contra tabu. l. 3. §. si quis. & l. nõ putauit. §. si & l. si ex duobus. & inf. de collat. bono. l. 1. & inf. de leg. præstan. l. filium. §. erit. & l. legatus. & ff. eo. l. cum patronus. & sup. titu 1. l. cum pater. §. cum existimaret. & ff. eo. l. post emancipationem. in prin. & ff. ad leg. Falc. l. in ratione §. 2. & sup. vbi pupil. educ. de. l. 4. in fi. & sup. de adop. l. per adoptionem. Accursius.

DIGESTORVM seu Pandectarum.

LIBER XXXIII.

Inforiati ix 6†

De annuis, & menstruis legatis, & fideicommissis.

TITVLVS I.

Vlpianus. 7†

LEX I.

CVm in annos singulos quid legatũ sit, neque adscriptum quo loco detur: quocumque loco petetur, dari debet: sicuti ex stipulatu, aut nomine facto petieretur. k 8†

Si mora particularis aufert cõmodum totius partis, obligatio statim ad totale interesse committitur. Bar.

6† in indice titu. sic inscribit. incipit li. 4. de leg. & fideic. ex ordine. 33.

7† Fl. Põponius li. 5. ad Sabinum.

1† Fl præstat.

2† aliàs sed & ex.

3† Fl. possessionẽ.

4† Fl. augentur.

5† Fl Sic & vbi.

8† Fl. petetur.

DE ANNVIS, ET MENSTRVIS legatis, & fideicommissis.

Rationem huius tit ponit Cuiac. in suis parat.

Cvm in annos.] CASVS. Legauit Titio centum corbes frumenti in annos singulos, & non dixit in quo loco soluat ei hæres meus, quolibet anno. Certè tenetur ei soluere hæres meus, vbi ipse hæres habet domicilium, & vbi est maior pars hæreditatis. Quocunque ergo loco de his duobus petat ab eo Titius legatarius, debet ei dare. Nam & ita esset si promisissem Titio per stipulationem dictas centũ corbes frumenti singulis annis, vel alio modo essem debitor in dictis centum corbibus frumenti annuis. Viuia.

k *Petetur.*] f. iure. Peti autem potest absq; fori præscriptione vbi testator voluit, & vbi hîs habet domicilitũ, & vbi est maior pars hæreditatis, & vbi cœpit soluere, vel rñdere. vt ff. de iud. l. si fideicommissum. in prin. & l. fi. & l. quãuis. & l. seq. & no. in l. quod legatur. & ff. de transac. l. cum hi. §. cauſæ. & facit sup. si cer. pet. l. vinum. Accur.

In annos] CASVS. Damnauit hæredem suum Titius, vt sineret me vti frui fundo Titiano ipsius Titij in singulos annos. i. reliquit mihi vsumfructũ in fundo suo Titiano. Hæres Titij non permisit me colere dictum fundũ tpe, quo debebat coli: certè tenet mihi ad æstimationẽ fructuũ oium, qui in dicto anno potuissent esse collecti ex fundo, si permisisset mihi eũ colere eo tpe, quo dẽbat coli. nec ptodest ei ad excusationẽ. ℔ paratus est pmittere me colere, postea ī eodẽ anno dictũ fundum: quia nõ permisit ei tpe quo debuit. Et idẽ est in hoc alio casu: damnauit hæredẽ suum Titius, vt daret mihi diurnas operas Stichi serui sui. Hæres quodã die Iouis pone, nõ permisit Stichum venire ad laborandum ad vineã meam in mane, sed misit eũ in sexta hora diei. Certè tenetur mihi ad æstimationem totius dicti diei. Nam non videtur mihi dedisse aliquid de dicta opera in dicta die, eũ

non

nō dederit in mane:nec prodeſt ei ad excuſationē. ſi parat⁹ eſt dare ſequenti die per totā diē operam dicti ſerui. Viuia.

a *Fundo*] quod perinde eſt ac ſi vſusfructus relinqueretur: vt ſup.de vſufr.l.ſi quis ita.& inf.tit.2.l.patrimonij.

b *Semitio*] igitur in initio anni eſt ſoluēdū. quod dic vt no. C. qñ dies leg.ce.l.1. ad qđ eſt ꝛ.loc l.ſi in lege.& colonus. & de dolo.l. rem quandā.

c *Dari*] i. dare paratus ſit in primis ſex horis. vt ꝛ.de oper.li. l.3.& facit ꝛ.tit.1.l.is qui.& ꝛ.titu.1.l.6.& ꝛ.de verb.ſig.l.2.§.1. & de vſufr.l. quęſitū.

1 li.6.ad Sabinū.

2† Alias quia tamē à cultura.

Legatum] CASVS. Legauit Titio 10.libras Bonon. annua, bima, trima die æquis pēſionib. certè i quolibet tr.ū annorum debet hāre Titi⁹ ab hærede meo decē: & idem eſt, ſi non poſui in legato dicta verba, æquis pēſionib. & ceteri idem ſi dixiſſe. Lego Titio 30.libras Bonon. annua bima, trima die pēſionibus. & idem ſi dixiſſem æquis. & nō apposuiſſem ibi, penſionibus: nā sēp habebit decē quolibet anno. Sed ſi ita dixiſſem. Lego Titio 30. annua, bima, trima die in æquis penſionib. inæquales pēſiones, ſiue partes dabitur ei quolibet de dictis tribus annis in dictis triginta. & ceſſante arbitrio boni viri, ſ. vt inſpicianturfacultates. defuncti. & diſpoſitio eius patrimonij. Idē ſi expreſſiſſē ego teſtator dīdas penſiones Titio arbitrio boni viri. Sed quid ſi ita dixiſſem. Lego Titio 30. annua, bima, trima die pēſionibus, quas putauerit idem legatarius? certè non poterit petere Titius tota triginta in primo anno. Volui n. fieri portiones de dictis triginta per ſingulos de dictis tribus annis. & poſui in arbitrio legatarij ſolummodo quātitates pēſionū. Et qd dixi in legatario, idē ē in hſde, vt ſi poſuiſſem in d.leg. hæc verba, penſionibus, quas putauerit hēs, non poſſit differre hæres ſolutionē dictorū 30. vſq; ad finē triēnij. Si autē ita dixiſſem. Hæres meus Titio decē trima die da, perinde eſt ac ſi dixiſſem annua, bima, trima die: vnde qđ dictū eſt in 10. dicto Titio legatis, etiā in dictis decē. ¶ *Si ceſſante*] Legauit Titio centum. & donec ei præſtentur per hæredem meum, ipſi eidem Titio præſtari quolibet anno decem nomine vſurarum. Certè legatū de centū valet & etiam legatum vſurarum prædictarum, ſi eſt intra legitimum modum vſurarum: alias non. Viuia.

3† Fl. tenetur.

4† li.24. ad Sabinum.

* Iſta lex eſt multū nota. & ſingularis ſin B. hic.

*dena ex hoc loco. & §.pen. appatet, quid ſit annua, bima, trima dies.

5† Flo.q.

6† Fl. depoſitione aliàs portione. alias, poſitione.

7† F. poſſione.

Idem. 1†

LEX II.

IN annos ſingulos hæres dā natus ſinere me fundo[a] vti frui, ſi initio [b] anni, quo colere deberem, moram fecerit, licet poſtea patiatur, quia cultura 2† ſim exclusus, tamen totius anni nomine mihi tenebitur: quemadmodum ſi diurnas operas Stichi dare damnatus, nō à mane, ſed à ſexta diei hora det, [c] totius diei nomine tenebitur. 3†

Legatum annua, bima, trima die, debet præſtari per annua præſtationes æquales, niſi alia mens teſtatoris appareat. Bart.

Idem. 4†

LEX III.

SI legatum* ſit relictum annua, bima, trima die, triginta fortè: [d] dena * per ſingulos debentur annos, licet non fuerit adiectū æquis penſionibus; proinde, & ſi adiectum fuerit, pēſionibus, licet nō ſit inſertū, æquis: item, & ſi ſcriptum fuerit, æquis, licet nō ſit adiectum, penſionibus: dicendum erit, æquas fieri. Sed ſi adiectum ſit, penſionibus inæquis, inæquales debebuntur. ¶ Quæ ergo debeantur, [e] videamus. Et puto eas deberi (niſi ſpecialiter [e] teſtator electionē hęredi dederit) quas 5† vir bonus fuerit arbitratus: vt pro facultatibus defuncti, & diſpoſitione 6† patrimonij debeantur. Sed & ſi fuerit adiectum, boni viri arbitratu; hoc ſequemur, vt pro portione 7† patrimonij, ſine vexatione, [f] & incommodo [g] hæredis fiat. Quod 8† ſi ita, Penſionibus, quas putauerit legatarius; an totū petere poſſit, videamus. Et puto totum ſimul non petendū; ſicut, & in hæredis electione. [h] Fieri enim penſiones debere teſtator voluit, quantitates duntaxat penſionum in arbitrium 9† hæredis, aut legatarij contulit.

¶ Sed ſi ita ſit legatum, Hęres meus Titio decem trima die dato, vtrum penſionibus, an verò poſt triennium debeantur? [i] 10† Et puto ſic accipiendum, quaſi paterfamilias de annua, bima, trima die ſenſiſſe proponatur.

Vſura, etiam in vltima voluntate, non poteſt legitimū modum excedere. Bartolus.

Si cui certa quantitas legetur, & quo ad præſtetur, in ſingulos annos certum aliquid, veluti 11† vſuras, [j] iuſſerit teſtator præſtari, [k] legatum valet. Sed & 12† in vſuris eatenus 13† debet valere, quatenus modum probabilem [l] vſurarum non excedit.

Legatum annuum pro primo anno eſt purum: pro ſequēt tibus eſt conditionale. Bar.

Paulus. 14†

LEX IIII.

SI in ſingulos annos aliquid 15† alicui legatum ſit, Sabinus (cuius ſententia uera eſt) plura legata eſſe ait: & primi anni purū, ſequentiū conditionale. Videri enim hanc ineſſe conditionem, Si uiuat, & ideo mortuo eo ad hæredē legatum non transire. [m]

a Furē] ſub dubio fore &c. vt ꝛ.ā ab.ſi duo. & dic de ann.i.

decem: vt ſup tit.2.l.ſi quis teſtamento. Accurſius.

e *Niſi ſpecialiter*] ſubaudi maximè. vt appare per id, quod ſubijcit, ſicut & in hæredis electione.

f *Sine vexatione*] ſ. magna. Accurſ.

g *Et incommodo*] intoleratibili: vt inf. de verbo. ſignifi. l. nepos. Accurſius.

h *In hæredis electione*] ſ. diceremus hæredē non poſſe totam præſtationē differre vſq; ad triēnij finem. Sic ergo per l. iſtam exponuntur leges, quæ dicūt annua, bima, trima die aliquid ſoluendum, * vt C. de rei vxori. actio. l. 1. exactio. & ſup. de pign. actio. l. ſi neceſſarias. §. ſi annua. & ꝛ. de pac. do. l. aliud. & de contrahen. emp. l. ſed Celſus. §. 1. Accu.

9† Fl. q.d. addita interrogatione ſine clauſula.

9† Fl. arbitrio.

i *Vſuras*] ſ. certas. vt pater: qa dicit certū, &c. aliud ſi non expreſſiſſet certum qd, vel certā quantitatē: ſed ſimpliciter dixiſſet vſuras, vt ꝛ.de vſu. l. quod in ſtipulatione. & ſup. de iure dot. l. cum poſt. §. gener. & inf. de verb. obli. legitriticum, & l. ita ſtipulatus.

10† Fl. debeatur.

K *Præſtari*] ab hærede.

l *Probabilem*] Quis eſt probabilis? a Reſpon. vt C. de vſur. l. eos. & ſic etiam per teſtamentum nō debetur vſura vltra legitimum modum: & facit ſup. de vſur. leg. placuit.

a Id phę bile ē, qđ ꝑ ſe, vel aliis iunctū facit admiculū. Sal. in l. ad ꝑ barionē. j. C. de ꝑ ba.

S l *in ſingulos*] CASVS. Legauit Titio decem in ſingulos annos: certè cuiuslibet anni vnū eſt legatū: & primi anni eſt purum legatū: ſequentium autem annorum legata ſunt conditionalia: quia ineſt conditio, ſi viuat legatarius. Vnde primum tranſit ad hæredem legatarij; ſequentia autē non. Quod eſt notādū. quia iſtum eſt verum, vbi legatarius ante mortē ſuam tetigiſſet de ſecundo anno, vel tertio, vel quarto, vel quinto, vel ſexto, vel de alio: nam tunc benè transmitteret ad hæredem ſuum, vt in caſu ſeq. Viuia.

12† F vel lut.

12† Fl. de eſt, &.

13† F. hactenus.

14† li. 62. ad dictū

15† Fl. de eſt, aliqđ

m *Non ita ſit*, ſecus in aduocatis fiſci, vt C. de aduoc. diuerſ. iudi. poſt duos. ſed dic, ſimo cōſona. huic. Item qđ dicit hic verum eſt, niſi exonerādi hęredis gratia fuerit legatum per annos diuiſim, vt ꝛ.ſi dixero. l. nec ſemel. cui. prin. & l. ſi cū præfinitione. in prin. & l. Firmio. §. ſi. quę ſunt cōtra. Vel ibi, cum non cauſa alimentorū fuit relictū. hic ſic. Vel in l. ſi cū præfinitione certū ipſa fuit adiectum. Primo vera. Itē ſecus in ſtipulatione, quā hic dicat ī legato: qa facta ſtipulatione in ſingulos annos vna eſt, nec finitur morte ſtipulatoris. Idē in donatione cauſa mortis. vt ꝛ. de reb. di. l. ſi Stichus. §. 1.

& de do.can.mor.l.Senatus.§. fi. & sic, quantũ ad præsumptionem temporalẽ, facimus dr̃iam inter legatũ reictũ in singulos annos, & stipulationẽ: licet M. & B. inter se differentes aliter dicãt, vt no. C. de præscr. 30. an. l. cũ nouissimi. §. pe. Itẽ faci j. oñ d̃. l. ce. l. cũ in annos. & l. cum in annos. & j. tit. 1. l. cum vsusfructus. & j. ad leg. Fal. l. 1. §. fi in annos. Acc.

Vobis.] CASVS. Instituit mihi quatuor hæredes, pone: & à duobus ex eis dedi multa legata q̃busdam: & postea ita dixi, A vobis quoque cæteri hæredes, peto, vt vxori meæ præstetis quo ad viuet decẽ aureos annuos. Me mortuo vxor mea vixit per quinque annos: & quarto mense sexti anni decessit. Certe debent habere hæredes sui integrum legatũ sexti anni. In initio. n. cuiuslibet anni cedit dies annui legati. & h. d. Viuia. a *Decem.*] cedit enim dies huius legati in initio cuiuslibet anni vt j. l. i singulos sed non vr̃ debet nisi pro rata anni sexti, vt sup. de vsufru. l. fi operas. & l. sed & si quis. §. si operas. Soluto ibi delicto fuit amissus vsusfructus. s. capitis diminutione: hic morte, vt arg. inf. e. l. in singulos. & sup. quib. mod. vsusfruc. amit. l. j. §. finõ mors. Vel sol. vt ibi. Itẽ facit j. de stipul. seruo. l. seruus communis. §. cum seruus. & C. de ædific. priuat. l. fi. & de ædific. priuat. l. fi. & C. de ædific. priuat. l. fi. & C. de ædific. priuat. l. fi. & C.

a *Pomponius*] citra prædicta clarius rñdens.& præmittens duo similia. Primum de monumento: secundũ de imagine.
b *Si velit facere*] imò & pontificali authoritate, vel iudicis officio, est cogẽdus: vt sup. de pet.hær.l.hæreditas §.fi.& sup. fam.erc.l.his consequenter.§.sed & si in fr.ea.l.in fi. Acc.
c *Interest illius*] quia ibi sepeliretur: vt sup. de relig.l.familiaria. & l. sequen.
d *Habebitis*] f. si alteruter vestrum parere voluerit: alioquin communis culpa * poterit opponi agenti: vt sup. de leg.1.l.nihil. §.1.& ī.de leg.2.l.cũ pater. §.libertus. Acc.
* Adde, in societate culpã consideratã, & ei assimilibi, qui eã cõmisit. vide in l. pen.§.nunc. ī. pto soc. & in l.fi vt certo.§.nunc videndũ, ī. cõmodati.
e *Nullí competit*] etiã si ad eius cõmodum aliquis ſe proferat: & facit inf. de priuil. credi. l. Aufidius.
f *Itaque*] redit ad primum casum huius legis.
g *Iusserit*] facit sup. de admin. tut. l. quidam decedens. §. vsque. & de confir. tut. l. vtilitatem. & vbi pupil edu. de l. 1. Accur.
h *Hoc sermone*] eisque hæres meus in annos, &c. ī. in prin. huius legis.
i *Debeatur*] quod potest præsumi, si sunt alij hæredes, vel etiã cohęredes his pueris, & ex annuis cibarijs decẽ pro magna parte superabundabit. & sic habet locum actio ex testamento: si autem soli filij, tunc officio iudicis tantum, vel actione ex testamento, si gratia eorũ, apud quos morari debent, est relictum.
k *Vtile*] s. visum. Accursius.
l *Videatur*] nisi aliud liqueat. Accur.

¶ Pomponius:[a] †in testamẽtis quædam scribuntur, quæ ad authoritatẽ scribentis dũtaxat referuntur, nec obligationem pariunt. hæc autem talia sunt, Si te hæredem solum instituam, & scribam vti monumentum mihi certa pecunia facias. nullã enim obligationem ea scriptura recipit: sed ad authoritatem meã conseruandam poteris, si velis facere.[b] aliter atque, si cohærede tibi dato idem scripsero. Nam si te solum dãnauero, vti monumentũ facias, cohæres tuus agere tecum poterit familiæ erciscundæ, vti facias: quoniã interest illius.[c] Quin etiam, si vtrique iussi estis hoc facere, inuicẽ actionem habebitis.[d]

¶ Ad authoritatem scribentis hoc quoque pertinet, cũ quis iussit in municipio imagines poni. Nã si non honoris municipij gratia id fecisset, sed sua, actio eo nomine nulli cõpetit.[e] Itaque f hæc. Quinti Mutij scriptura, Liberi mei ibi sunto, vbi eos mater sua esse volet, nullam obligationem parit: sed ad authoritatẽ defuncti conseruandã id pertinebit, vt ibi iusserit, ibi sint. Nec tamen semper voluntas eius, aut iussus 2† conseruari debet, veluti si Prætor doctus sit non expedire, pupillum ibi 3† morari, vbi pater * iusserit, ‖ propter vitium, quod pater forte ignorauit in eis esse personis, apud quas morari iussit. Si autẽ pro cibarijs eorum in annos singulos aurei decẽ relicti sunt, siue hoc sermone[h] significatur, apud quos morari mater pupillos voluerit, siue ita acceperimus hũc sermonẽ, vt ipsis filijs id legatum dẽatur,[i] vtile[k] erit. Magis 4†.n.est, vt prouidẽtia filiorũ suorum hæc fecisse videatur.[l] Et in oibus, vbi authoritas sola testatoris est, neque oinò spernẽda, neq; omnino 5† obseruãda est: sed interuentu iudicis hæc oia debent, si nõ ad turpẽ cãm referuntur, 6† ad effectũ perduci.

Legatum in annos singulos, est simile legato vsusfructus: nisi in tribus, quæ hac l. ponuntur. Bar.

Caius. 7†

LEX VIII.

IN singulos annos relictum legatum, simile est vsufructui, 8† cũ morte finiatur.[m] Sanè capitis diminutione nõ finitur,[n] cum vsusfructus finiatur. Et vsusfructus ita legari põt: Titio vsumfructũ fundi do, lego: & quotiescunque 9† capite minutus erit, eundẽ vsumfructum ei do,[o] lego. Illud certè amplius est in hoc legato, ꝙ in ingressu cuiuslibet anni, si decesserit legatarius, eius anni legatũ hẽdi suo reliquit: quod in vsufructu non ita est: cũ 10† vsufructuarius, etiam si maturis fructibus, nondũ tamen perceptis, decesserit, hęredi suo eos fructus non relinquat. P 11 †

Etiam res pignorata potest capi ex primo decreto. B. Papinianus. 12†

LEX IX.

FVndus, quem paterfamilias liberis legatorũ nomine reliquit, non ante ad legatarios pertinet, quam ab his adeatur.[p] Quod si ante mortem testatoris, vel eo ipso tempore, quo legatum cedit, legatarius decesserit, ad hæredem eius non transmittitur. Sed si post aditam hæreditatem, vel post factam legatario copiam, legatum non petierit, ad hæredem transmittitur. Quod si ante aditam hæreditatem, vel ante factam legatario copiam, decesserit, ad hæredem legatarii non transmittitur. Quod si ante petitum legatum, vel ante factam copiam, decesserit, ad hæredem transmittitur. Quod si ante petitum legatum, vel ante factam copiam, decesserit, ad hæredem transmittitur.

1† In quibus legibus est.
2† Fl. iussum.
3† Flo. eo morari.
4† Flo. & magis.
5† Flo. omnimodo. & ī paulò post.
6† Flo. seruntur.
7† li. 5. ad l. Iuliã & Papiam.
8† Fl. vsufructui.
9† Fl. quotiẽscũque
10† Flor. Fructuatius.
11† Fl. nõ reliquet, aliàs hęredi suo in eos fruct⁹ actionem non relinquat.
12† lib. 7. Resp. So.

e *Interest illius*] quia ibi sepeliretur: vt sup. de relig.l.familiaria. & l. sequen.
d *Habebitis*] f. si alteruter vestrum parere voluerit: alioquin communis culpa * poterit opponi agenti: vt sup. de leg.1.l.nihil. §.1.& ī.de leg.2.l.cũ pater. §.libertus. Acc.
e *Nullí competit*] etiã si ad eius cõmodum aliquis ſe proferat: & facit inf. de priuil. credi. l. Aufidius.
f *Itaque*] redit ad primum casum huius legis.
g *Iusserit*] facit sup. de admin. tut. l. quidam decedens. §. vsque. & de confir. tut. l. vtilitatem. & vbi pupil edu. de l. 1. Accur.
h *Hoc sermone*] eisque hæres meus in annos, &c. ī. in prin. huius legis.
i *Debeatur*] quod potest præsumi, si sunt alij hæredes, vel etiã cohęredes his pueris, & ex annuis cibarijs decẽ pro magna parte superabundabit. & sic habet locum actio ex testamento: si autem soli filij, tunc officio iudicis tantum, vel actione ex testamento, si gratia eorũ, apud quos morari debent, est relictum.
k *Vtile*] s. visum. Accursius.
l *Videatur*] nisi aliud liqueat. Accur.
m *Finitur*] scilicet legatum in singulos annos relictum: quia legatũ sequẽtis anni est aliud legatũ: & sic istud habebit legatarius: Plura enim sunt legata: & sic in capite cuiuslibet anni inspicitur, an sit capax, vel non: vt sup. eo. l. si in singulos. & ī. eo l. cũ in annos. sed secus est in vsufructu, cum legatum est simplex, non in singulos annos. Et secundum hoc exponas capitis diminutionem, s. maxima, & media, nõ minima. Et sic est cõtra C. de vsufru. l. corruptionem. Vel dic etiã minima, si est relict⁹ vsusfructus in singulos annos, secus si simpliciter: quia tunc nõ minima, vt ibi. Vel dic, secundũ iura vetera, vt quocunq; modo relictus, s. vel simpliciter, vel in singulos annos, perit capitis diminutione etiam minima: hodie secus: vt d. l. corruptionem.
n *Et do*] vt & ī. quib. modis vsusfr. amit. l. si cum. & l. cepit. in princip. & secundum R. hoc casu videtur perpetuò relictum, si ciuitati, vel tẽplo sic relinquitur, nisi aliter testator patuerit, vt sup. quibus mod. vsusfr. amit. l. si vsusfructus. sed certè imò, & alio modo potest finiri: vt ibi no. Accur.
o *Non relinquat*] vt & no. Inſti. de re. diuisione. §. is verò. Et no. in prin. huius legis vnam cõuenientiam: quia vtrunque morte naturali finitur. Postea tres differentias: prima, cum dicit, sanè &c. Secunda cum dicit, vsufructu &c. tertia cũ dicit, illud certè est. &

facit ad legem Iſtam supra, quib. modis vsusfructus amittatur. l. si vsusfructus meus. & sup. de vsufructu. l. si quis ita. & l. defuncta. & infra, tit. 1. l. patrimonij. & infra, ad legem Falcidiam. l. pœnales. in princip. & sup. de capitis diminutione. l. legatum. & C. quando dies lega. ced. l. 1. & supra. de euictio. l. si rem quam. §. fina. & sup. si vsusfructus petatur. l. vtifruiji. §. fina. & sup. ex d. l. à vobis. & infra eod. l. codicillis. & inf. tit. 1. l. habitationis. & l. licet. & l. generali. Accur.

FVnd. CASVS. Duob. meis liberis legaui centũ corbes vini. & centũ frumenti in annos singulos, & iussi, quod pro

pro his legatis consequendis ab herede meo haberent in pignore fundum meũ Titianum. Me mortuo petebant dicti liberti ab herede meo, vt caueret eis cũ satisdatione de præstandis eis dictis legatis quolibet anno: & hæres noluit satisdare. Certè possunt, & debent dicti liberti legatarij mitti in possessionem dicti fundi Titiani, & aliarum rerum hæreditariarum causa rei seruandæ. i. legatorũ seruandorũ, & h. d. Vlp.

a † Plo. pignus esse.

a *Petetur*] vt & ff. de trãsa. l. cũ hi. §. si vni. Nam testõ non est cõstitui pignus: vt & ff. de pig. actio. l. nõ est. & C. communia de lega. l. 1.

a † Fl. est.

b *Paulus notat*] scilicet esse verum, quod dictum est. Vel dic, notat scilicet inferius in. 2. notabiliter dicit. Accur.

3 † lib. 9. Respõso.

c *Hæres*] si nõ satisfecerit. Quinimmo ẽ in re hæredis post sex menses: vt C. vt in possessionem. l. certarum. n. fit conditionale huiusmodi legatũ quod ad sequentes annos debet satisfieri, vt inf. ad le. Falc. l. 1. §. si in annos. Accur.

Et amet] CASVS. Titia habebat vnum suum bonũ amicum, qui vocabat Seius: cui Seio ipsa concesserat vnam suã domum ad habitandũ, quia ipse multũ benè se habebat circa negotia Titiæ. Item habebat hæc Titia tres filios: scilicet vnam fœminam, & duos masculos. Hæc Titia fecit testamentũ, & instituit sibi hæredes dictos suos filios, & filiam: & ita postea locuta fuit, Seio amico fidelissimo volo præstari annuos senos aureos & habitationem, qua vtitur, si ipse voluerit interuenire negotijs filiorum meorum, eodem modo sicut interueniebat meis negotijs. Mortua postea hac Titia, ambo filij sui masculi decesserunt, & ita per casum mortis factum est, quo minus dictus Seius posset interuenire negotijs omnium filiorum Titiæ testatricis, petit nunc Seius tertiam partem dictorum legatorum, dicens se paratum interesse negotijs filiæ Titiæ, quæ viuit. Filia Titiæ viuens dicit, se non teneri ei præstare: quia testatrix legauit ei sub conditione, si interueniret negotijs filiorum suorum, qui erant tres: nunc autẽ non est nisi vna: ergo non potest interuenire negotijs omnium, sicut testatrix videtur voluisse: ergo non adimplet conditionẽ: ergo nõ potest habere legatũ pro aliqua parte. Sed certè ipsa male allegat, quia condẽ adimplẽda per Seiũ, bñ recipit diuisionẽ, & pecunia legata eidẽ Seio benè recipit diuisionem. Vnde bonũ est, quòd pro ea parte, qua potest adimplere, & adimplet conditionem, pro ea habeat legatũ.

4 † Fl. de est testamentis.

5 Fl. desserunt.

6 † Fl. recipiat, alias accipere.

¶ *Medico*] Legauit medico Sempronio ea, quæ viuus ei præstabam: certè ea videor ei reliquisse, quæ ei singulis annis præstare solitus eram, & perpetuam quasi præstationem habebat: puta, quia ei dabam, vel mittebam quolibet anno quatuor libras piperis in Natiuitate, eo quod ipse videbat vinã meam cum patiebar, & dabat mihi consilium, si autem inuitabam eum quandoque ad comedendum mecum, vel si mittebam ei quoq; vnum ferculũ, hoc non video ei legasse.

¶ *Vxori*] Legauit vxori meæ aureos c. præter id quod à me viuo anni nomine accipiebat: dabam enim ei fortè quolibet annos vnam gonellam. nunquid ei legasse videor c. aureos annuos, & vnam gonellam annuam. Et dicitur, quòd non: imò semel tm̃ centum aureos, & annuam vnam gonellam.

¶ *Libertis dari*] Habebam libertos, quibus præstabã habitationem, & cum vnus eorũ esset meus actor, siue castaldus, & alter esset medicus, præstabam castaldo sumptus pro iumẽtis meis, quæ custodiebat, & præstabam medico sumptũ, vt me, & Titiam meã curaret. feci ego patronus testm̃, & ita in eo dixi, Libertis meis dari volo ea, q̃ viuus præstabam. Certè debetur ei dicta habitatio, non autẽ dictus sumptus iumentorũ, vel medicamentorũ, & h. d. hic §. Vlp.

*ad intel. huius text. vide Io. Hanib. in l. nemo. nu. 403. de leg. primo.

d *Meis*] ff. Titiæ testatricis. Et sic apparet, quòd filiorum gratia fuit conditio apposita. Accur.

7 † Fl. Vlpia.

e *Viuentis*] nõ ẽt morientium: quia in eorum vtilitatẽ fuit cõditio apposita, vt in principio legis patet: & quia ẽt in eorũ persona conditio casu solũmodo forsitan deficiebat, vt ff. de cond. & demõ. l. in testõ & l. cum ita datur & sic nõ obst. contrarium, C. de in. test. & inst. l. 1. & ff. eo. l. Mæuia. sic nõ per casum. Itẽ nec C. de lega. l. 1. vbi nõ contemplatione hæredum: vel dic, refert, an hic Seius adhuc non cæperat gerere: & tũc indistinctè deficit, cuiuscunq; causa sit conditio inserta: an verò cæperat: & tunc distingui tur, an impediatur casu: vt & tunc deficiat: alias secus, si non casu: vt inf. de condit. & dem. l. illis libertis. Et secundum hoc in l. C. de lega. l. 1. cæperam iam morari, prima placet. Item no. quod hic casus in aliquo nocet Seio, in aliquo prodest. Nocet in partib. defunctorũ: nam licet nõ fiet per eũ, & sic habere debet: vt in fe. l. Mæuia nocet ei casus: at prodest, vt non toto legato careat, licet non totam conditionem impleat, quod alias noceret: vt inf. de condi. & demon. l. qui duobus. l. quia fieret per eũ. Item contra. ff. de condit. inser. l. legatum. Item contra. inf. de adi men. leg. l. Cato. §. 1. & l. Stichus. §. fi. Sed ex supra dictis apparet solutio: & facit ad legem istam C. de leg. l. 1. Item facit ff. de condi. & dem. l. pen. §. 1. & l. 2. & inf. tit. 1. l. cui. & ff. eo. l. annua. & distingue vt no. C. de inst. & substit. l. 1. Accf. *Habuerant*, vt vna comestio, vel par gallinarum, & similia, hæc enim nõ debentur: vt arg. inf. tit. 1. l. Sempronio. & sup. tit. 1. l. qui saltum. & inf. eo. l. fin.

8 † Fl. Vlpia.

f *Aureos*] quòd præstatur a Mæuio.

9 † Fl. Vlpia.

g *A Mæuio*] alias à me viuo: alias à Mæuio.

h *Annuum*] quòd præstatur a Mæuio.

i *Et semel centum*] facit sup. de act. emp. l. si venditor hominis. & inf. de dote præleg. l. Scia. nec est contra. C. de lega. l. 1. quia ibi apparet esse aliud ex voluntate defuncti.

k *Viua*] alias viuus.

l *Præstabam*] vt inf. tit. 1. l. Sempronio. & sup. eadem. l. §. medico. Accur.

m *Affert*] idest, castaldioni quondam seruo: sic ergo ex superuenienti dignitate, idest, libertate aliquid immutatus: sic sup. de procura. l. filius fam. §. fin. & l. vel hæreditas. & sup. de adopt. l. in omni.

n *Accessabat*] cum erat seruus. Accur.

Cui in annos] CASVS. Legauit Titio c. in singulos annos: certè cuiuslibet anni est vnum legatũ. & sic plura sunt legata: & in principio cuiuslibet anni dẽt inspici, vtrũ Titius legatarius sit capax, vel nõ. Si sit capax, consequetur legatũ, alias nõ. Idem est si legauit Sticho seruo Titij centũ in singu-

los

lot annos: nam in principio cuiuslibet anni debet inſpici, verum Titius dñs ſit capax, vel non. & ſi ſit capax conſequitur legatum ſeruo ſuo relictum: aliàs non. & h.d. Viu.

a *Placet*] dic, vt no. ſu. eo. l. in ſingulos.

b *Dominorum*] vt & ſu. de leg. 2. l. debitor. §. fi. & ſ. eũ. dies le ga. ce. l. cum in annos.

21 Bl. 21. Quæſtio. Item ex ſua. vt eo. tit. l. Firmio. §. 1. Acc.

Caius.] CASVS. Caius Seius habens prædia Põtiana ad burgum Panicalis, & habens prædia Luciana ad Sanctã Mariã in monte, legauit Mæuiæ dicta prædia Pontiana, & Seiæ dicta prædia Luciana, & poſtea ita dixit: Præſtari aũt volo ex prædijs Pontianis, põdijs Lucianis annua harũdinis millia ccc. & ſalicis mundæ annua librarum ſingula millia, cã releuãdi ſortè multas vineas, quæ erant in dictis põdijs Lucianis. Mortuo d. Caio Seio, Mæuia, q̃ habebat põdia Põtiana, põſtitit per tres annos pone, dictas arundines, & ſalices Seiæ, quæ habebat prædia Luciana. Poſtea deceſſit d. Seia, quæ habebat dicta põdia Luciana, quib. debebãt dari dictæ harũdines, & ſalices, quæritur nũ quid extinctum ſit dictum legatum annuæ arundinis, & ſalicis?

2 † Li. 13. Reſpõſo.

3 † F. pagis Mæuiæ.

4 † F. Poſſitanus.

5 † Fl. de eſſ. ex.

6 † Alias. Luſtatianis F. Luſtatianis.

7 † F. itecem.

Et dĩ, q̃ ſic, quia annuũ fuit legatũ, cuius petitio cõperebat Seiæ: non autem fuit ſeruitus in rem, vel in perſonã. Si aũt fuiſſet ſeruitus in rem, i. conſtituta prædijs Lucianis in prædijs Pontianis, non finiretur morte legatariæ, ſed ſi fuiſſet in perſonam, benè finiretur, & h.d. Viu.

c *Plagis*] aliàs plagis, aliàs pagis, i. contractis, vel villis.

d *Et Seiæ*] ſ. vnum vni, alterũ alteri: puta, Pontiana Mæuiæ Luciana Seiæ, ſecundum R. & ſic ſunt oſa plana, ſed Io. dicit Luciana his fœminis relicta, & Titio cuidam Põtiana, ex quib. Pontianis voluit fieri huiuſmodi præſtationes.

e *Singula*] id eſt, omni anno Acc.

f *Millia*] i. millia librarum, i. librarũ, i certæ mẽſuræ duodecim pedum, cum. & libra duodecim vnciarum dicitur.

g *Quid legatum*] ſ. annuæ præſtationis, ſm R. vel dic, prædiorum Titio Relictorum, vt ſolueret annuã quantitatẽ. Nã cũ annua ſolutio ſit extincta, & legatum Titio extinctũ videbatur, quod remouet, ſecundum Ioannem.

h *Neque in perſonam*] ſ. Seiæ dñantis, q̃ ſ. vocat legatariam, vel dic, in perſonam Mæuiæ ſeruiẽtis, vel ideo ãt, nõ in pſonam. ſ. vt ſit vſusfr. tum, quia põdia põdijs dari dicit: tum qa Seia, cui annuũ ſoluebat, nõ poterat, p ſe pcipere, vt ſ. ti. i. l. fundi, & l. prĩmonti & ſ. de vſuf. l. defuncta, ff. fi. & ſic nõ obſtat, ſu. de ſeru. ruſt. põd. l. itẽ. & l. veluti, q̃ ſunt ſ. & hoc etiã apparet ex eo, q̃ dicit, põſtari volo, ex quo verbo non cõſtituit ſeruitutẽ liq̃, qa ſi ſit ſeruitus pcipere poſſ põ, q̃ põſtationẽ ab alio expectare, p pſonalẽ actionẽ, vt in põdictis legib. dĩ.

i *Neque in rem*] ſ. pp illam annuã cõmemorationem. & qm̃ eſt quadã ppetuitate hmõi ſeruitutes reales cõſtituũt, vt ſ. ã ſer. l. 4. numer. n. iſte xxx. millia. & c. cõdit, q̃ potius obſto p ſonal. s. q̃ ſeruit, conſtituat, qa ſeruitus vera, nullã certã quãtitatẽ, ſed magis ſufficiẽtiã, ſeu integritatẽ expoſcit. Illud q̃ro an põdia Põtiana ſint obligata ob talẽ põſtationẽ, q̃ hic ñ dt. Vt ĩñ, q̃ nõ. vt ſ. ti. l. l. quidã teſtõ. in prin. niſi forte pro alimẽtis, vt ſ. de alim. leg. l. Luci. & l. 2. & ſ. de vſuf. l. hacten.

k *Petitionem cõperiſſe ei*] ſ. annuæ præſtationis, ſm R. vel dic, prædiorum Titio Relictorum, vt ſolueret annuã quantitatẽ. Nã cũ annua ſolutio ſit extincta, & legatum Titio extinctũ videbatur, quod remouet, ſecundum Ioannem. Sed Io. dicit, fideicõmiſſi põdiorũ Titio relictorũ, & dic ei Titio ẽt poſt mortẽ Seiæ, & Mæuiæ. Sed ĩ eũ eſt, quia dicit põdia Luciana, nã dẽt dicere Põtiana. Vel ſi diceret ĩ fideic. annuæ præſtationis, dẽret ſecundũ eũ dicere, eis, quibus in numero plurali, dic ergo ſecundum R. vt prius dixi.

l *Legataria*] annuæ põ ſtationis. & nõ põdiorũ. vt ſ. ti. l. l. pater. §. Tuſculanus. & ſ. d le. l. l. ſi fundũ. Iulian.

8 † F. Luſtatiana.

9 † F. ſuat

Mæuia.] CASVS. Mæuia habens neporẽ Mæuium, filio ſuo Mæuio dictũ ſuum neporem hæredem inſtituit, & Lucio Titio ita legauit, Lucio Titio dari volo annuos aureos x. ſi rebus nepotis mei interueniat, & adminiſtrationem rerũ eius ad ſuam ſolicitudinem revocauerit. Mortua Mæuia, Lucius Titius geſſit negotia dicti nepotis, per duos annos, pone, & percepit ab eo omni anno x. aureos. Poſtea dictus nepos prohibuit Lucium Titiũ adminiſtrare negotia ſua, pro ſequentibus annis, & nolebat ei dare x. aureos amplius. & ita nõ remanet per Luciũ Titiũ, quo minus adminiſtraret. Quæri, vtrum debeat cõſequi quolibet anno fideicomdex. Et dĩ, quod ſic, niſi nepos remouiſſet eum à negocijs ſuis propter fraudem ipſius Lucij Titij, quam committebat in adminiſtrando negotia dicti nepotis Męuię, vel niſi interueniat alia iuſta cauſa ad improbandum operam dicti Lucij Titij.

10 † Li. 4. Reſpõſo.

11 † F. puberem.

12 † F. viuat.

13 † F. interueniat

¶ *Vxore.*] Dñs Ioſeph inſtituit ſibi hĩdem vxorẽ ſuam. & ita canit poſtea in teſtõ. Liberis meis omnibus alimẽtorum nomine ſingulis annis denarios 12. ab vxore mea, quã inſtitui hĩdem, dar. volo, ſi ab ea non receſſerint. Mortuo teſtatore, vxor prædicta aſſiduè volebat exire ciuitatem, & ſecum libertos ducere, & liberti dicebant ei, Dñs Ioſeph non ſolebat ſic, & toties ciuitatem exire: vnde nolumus toties vos ſequi, & nihilomin9 volumus legata noſtra. Quæritur, quid iuris ſit: Et dĩ, q̃ hoc debet committi ad arbitriũ boni viri: & ipſe eſtimabit, vtrum vxor habeat iuſtam cauſam toties proficiſcendi extra ciuitatem, & tunc liberti teneantur eam ſequi, & alias non. habeãt legata, aut non habeat iuſtam cauſam, & tunc nihilominus habeant liberti legata, quamuis eam non ſequãtur. Sed quid ſi ipſa habeat iuſtam cauſam proficiſcendi extra ciuitatem. & liberti noluerint eam ſequi, ea ratione, quia ipſa nihil amplius eis offert, quam ſit in legato eorum annuo: nunquid debẽt legata eorum annua conſequi? Et certè committitur hoc ſimiliter arbitrio boni viri, vt videat vtrum ipſa velit proficiſci in tam longinquas partes, quod non ſufficiant libertis eam ſequentibus legata eis relicta pro diſpendio, & tunc non teneantur eam ſequi, niſi ipſa det eis plus, quam ſit in eorũ legatis annuis. & quod ſufficiat eis ad perficiendas excurſiones cum ea, quæ vult proficiſci: & ſi vero ita propè, vt ad faciendum diſpendium in itinere benè ſufficiant libertis eorum legata, tunc teneantur eam ſequi, etiam ſi ipſa non det eis amplius, quam ſit in eorum legatis: & ſi tunc eam non ſequantur, legata eis relicta annua conſequi non poſſunt, & hoc dicit Viuianus.

14 † F. Poſſitanus.

15 † Fl. de eſſ. ex.

16 † Alias. Luſtatianis F. Luſtatianis.

17 † F. itecem.

¶ *Impuberem.*] alias puberem: aliàs impuberem: & vocatur Mæuius, vt ſ. patet ibi, quæro. &c. & hic in prin.

m *Lucio.*] cuidam extraneo. Accur.

Manj.

a *Manũ negotia*] scilicet nepotis idem si nunquã, sed nõ sic tit per eum, vt subijcit, & C. de cõd. insert. l. si ea. & ĵ. de cõ. & dem. l. iure. & l. si quis ita. & su. de leg. 1. qui concubinã. §. vxori, & ĵ. quãdo di. leg. ced. l. v. §. item si qua. & ĵ. de alim. leg. l. Cato. §. 1. & l. Stichus, §. fin. & ĵ. de condi. & dem. §. in testamento, & C. de insti. & substit. l. 1. & 2. & ĵ. de leg. 2. l. Titia. §. si ea. & ĵ. commod. l. si. vt certo. §. abesse. Accur.

1† F. flet. 2† F. nolet.

b *Nolit eum administrare*] secus ĩ staret, per casum fortuitum, vt ĵ. e. l. Seio. in prin. & ĵ. eodem. l. annua. c *Non recessisset.*] ex hoc oritur quæstio. Accur.

d *Difficilè*] i. ratiõ. & sic cogitabat facturã vxorem, vt allegant liberti. Acc.

e *Nihil amplius*] aliàs amplius. scilicet, propter hoc, quod eos secum ducere, dare voluit, & aliàs, nihil magis, & alias, nihilominus, & tunc dic, id est, magis sic C. de iur. & facti ignor. l. non ideireo. Acc.

3† F. annis.

§ *Et congruit.*] sic ĵ. de iudi. l. si lõgius. in princ. & §. 1. & l. sed, & si susceperit. §. 1. & inf. de operis libertorum, l. quod nisi §. 1. Item est attendendum, cuius contemplatione est dictum, vt ab ea non recedant, vt inf. de condit. & demonstr. l. illis. & facit sup. titu. 2. l. qui concubinam, §. penult.

*Hinc tenuit eõ gruit, q̃ præclare ait Cu. in orat. pro Cn. Plãnõ nõ per eas dẽ sẽtẽtias ab ijsdem, sed quascũ ĵ. recip. status inclinatio tẽporum, ratio conuenientia possulatet, ehic de-fe idendas.

4† F. ideoque huiusmodi varietates viri boni arbitrio dirimendas est.

5† Fl. per hoc.

6† Fl. respondit.

uij negotia a gesserit, & per eũ non steterit, 1† quo minus gerat, Publius aũt Męuius nolit 2 teũ administrare, b an fideicõmissum p̃stari debeat? Rñdi, si non pp fraudẽ, aliãve quam iustam cãm improbandæ operæ causa remotus esset à negotijs, quæ administrare secundũ defuncti volũtatẽ vellet percepturũ legatũ.

Qui tenetur cũ alio morari, non tenetur eũ simpliciter sequi, sed hoc declarabitur boni viri arbitrio. B.

¶ Vxore hęrede scripta, ita cauit, Libertis meis omnib. alimentorum noie singulis annuos 3† denarios xij. ab hęrede dari volo, si ab vxore mea nõ recesserint: c Quæro, cum paterfamilias sua voluntate de ciuitate difficilè d profectus sit, ea autẽ assiduè proficiscatur: an liberti cum ea p̃ficisci debeant? Respondi, nõ posse absolutè responderi, cum multa oriri possint, quæ pro bono sint æstimanda: * ideoq; huiusmodi varietatẽ viri boni arbitrio dirimendam esse. 4†

¶ Itẽ quæritur, cum proficiscens eis nihil amplius. e obtulerit, ac propter 5† hoc ſeã secuti non sint, an legatum debeatur? Respõdi, 6† & hoc ex lõginquis, f breuibusq; excursionibus, & modo g legati æstimandum esse.

Fauore alimentorum valet legatum incertum. Bar.

Vlpianus. 7†

LEX XIV.

SI cui annuum fuerit legatum relictum sine adiectione summæ, nihil e videri huic adscriptum Mela ait: sed est verior Neruæ sententia. Quod testator præstare solitus fuerit, h 8† id relictum videri, si minus, ex dignitate personæ statui oportebit.

Si dilatio apponitur gratia legatarij, nõ potest ei solus ante: secus, si gratia hæredis. B.

Iabolenus. 9†

LEX XV.

EVm, qui i rogatus post 10† decẽ annos restituere pecuniã, ante diẽ restituit, respõdi, 11† si propter capiẽtis personam, q̃ rem familiarem tueri non posset, in diem fideicõmissum relictum probaretur, 12† & perdituro k ei id hæres ante diẽ restituisset, nullo modo l liberatum esse. Quod si tempus hæredis cãm prorogatum esset, ut cõmodum medij temporis ipse sentiret, liberatum eum intelligi. Nam & plus eum præstitisse, quam debuisset.

Legatum annuũ relictum seruo a domino, debetur tpe seruitutis, & libertatis. Bar.

Paulus. 13†

LEX XVI.

SEruus post decem annos liber esse iussus est m: legatumq; ei ex die mortis dũ in annos singulos relictum est. Eorum quidem annorum, q̃bus iam liber erit, legatum

7† Lib. 2. Fideicõmisso.

1† F. vsque rat.

9† F. Valens li. 7. fideicommisso. & huius legis initiũ est. Iauolenus cũ.

10† Fl. q̃ rogatus a post.

11† F. restituerat, respõdit.

12† F. debetur.

13† Li. 3. ad Neratium.

rum. & ĵ. ti. 1. l. cum quæreretur, §. lana. & l. nũmis. & ĵ. e. l. Seio, §. 1. & finali. Itẽ & dignitas legatarij, vt subijcit, vt ĵ. Iud. l. sed & si susceperit. §. j. & ĵ. de leg. j. l. si seruus pluriũ. §. fi. & charitas, vt ĵ. de adimen leg. l. cum alimenta. & no. q̃ hoc locum habet in alimentis legatis indubitanter, vt licet incertum, valeat rñ. vt d. l. cum alimenta. & in simili pia cã. ri & su. de le. 2. l. quidam. & sup. tit. 1. l. Stichus. Et sic lex ista potest ioqui. Alij dicũt in omni annuo relicto quãtumcunq; incerto, vt valeat fauore vltimæ voluntatis, vt hic. & arg. ſ. ti. 1. d. 2. nec obstat ĵ. de iu. dot. l. cum post. §. gener. quia possumus dicere, q̃ ibi non erat annuum. In contractib. autem inter viuos constat non valere, vt d. §. gener. & inſ. de verb. obl. l. iuri cum, & l. ita stipulat⁹, in prin Accur.

9† F. Valens li. 7. fideicommisso. & huius legis initiũ est. Iauolenus cũ.

10† Fl. q̃ rogatus a post.

11† F. restituerat, respõdit.

12† F. debetur.

Eum qui] CASVS. Titium hæredẽ meum rogaui, vt daret Seio centum post decem annos à tempore mortis mex numerandos, hæres autem soluit non transacto adhuc quinquẽnio, pone. Nunquid est liberatus? Et distinguitur hic, aut reliquit fideicommissum prædictum post diem propter legatarij personam, puta, quia rem familiarem suam nõ poterat tueri, quia erat fortè pupillus, aut propter commodum hæredis, scilicet, vt ipse hæres sentiret commodum medij tẽporis. Primo casu si soluit ante tempus, & legatarius amisit legatũ, & baratauit propter suam facilitatẽ, non est liberatus hæres. Secundo casu est liberatus. Viu.

i *Eum. qui*] aliàs incipit, cum: & aliàs Iabolenus.

k *Et perdituro.*] sic ĵ. pro empto. l. si quis cum. & sup. de min. l. quod si minor §. testamento. & ĵ. de in rem ver. l. 3. §. nec nõ.

l *Nullo modo*] nisi ille habeat pecuniã saluã. vt arg. Inſt. q̃b. alie. licet: vel non §. nunc videndũ. & C. pro emp. l. fi. & ĵ. de adm. tut. l. si minoris, & facit ad hanc distinctionẽ ĵ. de vsu. l. 3. §. cum Pollidius. & su. ti. 2. l. si ita relictum §. Pegasius. & l. cũ p̃. § curatoris. & C. de fideicõ. l. post mortẽ. vbi no. contrarias & solutiones de legib. vt ĵ. de leg. 2. l. cum p̃. §. hẽditatẽ. & §. a filia. & ĵ. ad Treb. l sed si ante. & ibi plene solui. m *Hæredi causa*] quod præsumitur in dubio, vt infra. de re iudi. l. tempus. & arg. ĵ. de verborum obli. l. eum qui calen. in fi. & l. continuus. §. cum ita. in fine. & infra. de action. & obli. l. quod quis. & inf. de solu. l. quod in diem. & ĵ. eo. l. liberto. §. filium.

Eruus post] CASVS. Iussi in testõ meo seruum meum Stichũ liberũ esse post x. annos. & ita postea dixi. Volo dari eidem

eidem Stieho ex die mortis meę centum in annos singulos: certè ante x. annos hæres meus tenetur præstare alimenta d. Stycho post decem autem annos debebit habere omni anno dictus Stichus centum, post dictos enim decem annos incipit esse liber, & incipit posse capere legatum. Viu.

a *Debebitur*] actione ex testamẽto. vt ſ. tit. 2. l. ſi quis ſeruo.
b *Compellitur*] officio iudicis: quia naturaliter non ciuiliter debetur. vt & ſ. de alim. leg. l. ſeruos ad cuſtodiam. & ſ. fam. erc. l. ex parte. l. ſeruo. & ſ. de leg. 1. l. ſeruo alieno. §. 1. & C. de neceſſ. ſeru. hære. inſtit. l. pen. §. illo. & ſup. de leg. 2. l. ſeruus. Poſſet etiam hæc l. intelligi ſecundum quod ff. de verb. oblig. l. huiuſmodi. & ſ. ſi cert. peta. l. ſecta. in fine.

L *Legatum*] CASVS. Legauit Titiæ, donec viuat, quinquaginta, & non adiecit, in annos ſingulos. Certè debebit habere Titia quolibet anno quinquaginta, reprobata ſententia Labeonis, & Trebatij, qui dixerunt tantum ſemel ei deberi quinquaginta.

¶ *Vini Falerni*] Legauit Titio binos culleos, ſiue corbes optimi vini, q̃ naſceretur ad domum meam, ideſt in vinea, quæ pertinet ad domum meã ſingulis annis. Me mortuo, ſoluit hæres meus Titio per duos annos pone, duos culleos dicti vini nati in dicta vinea, in tertio anno fuit vinea tempeſtata ita, q̃ nihil in ea natũ fuit, & ita 3. anno nihil potuit hẽre Titius de legato. Quarto autẽ & quinto anno fuit ſatis vini in dicta vinea. Modo petit Titius ab hẽde duos culleos vini, p tertio anno, in quo nihil habuit. Certe bñ dẽt hẽre. h. d. Vi.

c *Putant*] & malè.
d *Singulos*] ſ. quouſq; nubet, & oĩ anno hẽbit ſo. ſunt igitur paria, quãdiu nubes. & ſingulis annis, q̃diu nubes. Sicut, ſi legotibi vſum fructũ quãdiu viues, vel vſq; ad decẽniũ, tale eſt quo ad repetitionẽ, ac ſi legaſſem ſingulis annis, vt ſ. qb. mod. vſusfr. amit. l. ſicut in annos in prin. & §. vnde tractatũ eſt. & maximè, quia in teſtis plenius faciẽda eſt interpretatio. 1 vt ff. de reg. iur. l. in teſtis. Vel dic in annos ſingulos. i. ſingulis annis dẽt aliq̃d ſolui de his legatis. vt ſ. eo. l. 3. & ad hoc ff. qũ dies le. ce. l. ſi cũ pẽnitione. & ff. eo. l. annua. §. fi. Acc.
e *Vini Falerni*] à loco ſic dicti: vel. i. optimi: ſic enim dicitur in vulgari vinum Falernum. Accur.
f *Culleos*] vaſa de corio, vel alia materia, quib. mẽſurabatur vinũ, & etiam annona quandoq;, vt ſ. de pig. act. l. fi. §. fi.
g *Annorum*] antecedentium, & conſequentiũ: ad q̃ ff. quando dies leg. ce. l. Firmio. in prin. & inf. de ver. obl. l. inter ſtipulantem. §. ſactam. & ſ. de leg. 1. l. quod in rerũ natura. in prin. & ſ. de contrah. emp. l. ſi debitor. §. 1. & ſup. locati. l. ſi vero. & C. locati. l. licet. & ff. de tritico, vino, & oleo leg. l. cũ Cęcinus. & l. ex eo. & ff. de alim. leg. l. Lucius. Acc.

Codicillis] CASVS. Titius in teſtõ ſuo, in quo inſtituit ſibi hẽdem Seium minorẽ xxv. annis, confirmauit codicillos, quos poſtea faceret: & poſtea fecit codicillos: & ita in eis dixit. Lego fundũ meum Titianum libertis meis, & nolo, q̃ eũ alienent: imò volo, q̃d pertineat poſt mortẽ libertorũ ad filios eorũ: & nepotes a quib. libertis volo præſtari d. Seio hæredi meo ex reditu dicti fundi x. per annos ſingulos, vſque ad annum 35. à die mortis meæ. Poſtea deceſſit hic Titius teſtator, & codicillator. Poſtea præſtantib. libertis omni anno x. d. Seio, ipſe deceſſit ante 35. annũ. Modo quæritur, an reſidui temporis fideicommiſſum debeatur hæredi d. Seij? Et dĩ q̃ ſic, niſi liberti probẽt teſtatorẽ, eundemque codicillos facientem reſpexiſſe ad 35. ann. Seij hĩdis. cum dixit in codicillis, vſq; ad ann. 35. à die mortis, &c. quia tunc nõ debetur fideicõmiſſum hæredi hæredis.

¶ *Stycho alumno*] Titius habens Stichum alumnum minorem 25. ann. & ſororem ſuam Semproniã, inſtituit eam hæredem in quatuor vncijs hereditatis ſuę, & Scij, & Semproniũ, pone, in octo vncijs: & poſtea iuſſit dari alũno ſuo prędicto centum, & omni menſe x. & omni anno alia centũ, & alijs quibuſdã ſuis alumnis legata reliquit, & cõmẽdauit omnes dictos ſuos alumnos dictæ ſuæ ſorori, vt eos gubernaret, & cuſtoditet, donec haberent xxv. annum, & tali modo rogauit poſtea dictã ſuam ſororem, Fidei tuę cõmitto, Sempronia ſoror, vt legata, quæ alumnis meis reliqui, accipias à cohæredib. tuis, & apud te habeas, donec cõmendatos habeas dictos alumnos, & poſtea deceſſit d. Titius teſtator, & dicta ſua ſoror abſtinuit ab hĩdita, antequam perciperet à cohæredib. ſuis pecuniam alumnis relictam. Venit modo dictus Stichus alumnus, & petijt à Seio, & Sempronio cohæredib. Semproniæ legata ſibi relicta. Quæritur, ſtrũ poſſit? Et vĩ, q̃ non, quia non habebat adhuc xxv. annos dictus Stichus, & ante xxv. annũ ſuum noluit teſtator Semproniam accipere pro eo legata eius. Ipſa aũt Sempronia inuenitur nunc, non hĩs: & ita nõ poſſe accipere pro eo de medio hæreditatis, vt dixit teſtator. Dĩ tñ hic, q̃ pẽ petere Stichus dicta legata. Vi.

h *Confirmatis*] quòd hodie opus non eſt. vt Inſtit. de codicillis. §. 1.
i *Hæredi*] nondum anniculo, vt ſtatim innuit.
k *Hæredis*] quaſi perſonaliter ei alimẽta conſtituendo: nec enim eſt facilè credendum, quod teſtator voluerit dare alimenta à legatario rei ſingularis hæredi omnium bonorum domino: & ideo non pro alimentis videtur legaſſe, ſed in plures penſiones diuiſiſſe legatum exonerandi gratia grauati: & ideo omnium annorũ vnum eſt legatum, vt inf. q̃ſdo dies leg. ced. l. ſi cum præfinitione. & l. Firmio. §. fin. Acc.
l *Alumnis*] ideſt alumno. C. Stycho: vel dic, quod & alijs alumnis ſimiliter reliquerat.

Scæuola. 9†

LEX XVIII.

COdicillis teſtamẽto cõfirmatis [h] fundũ libertis legauit, eumque alienari vetuit, ſed pertinere voluit vel [10†] ad filios libertorum, vel ex his natos: deinde hæc verba adiecit, A quibus præſtari volo hæredi ex reditu eius fundi decem per annos ſingulos, vſq; ad annos xxxv. à die mortis meæ. Quæſitum eſt, cum hæres à Titio inſtitutus, intra xxxv. annum ætatis deceſſerit, an reſidui tẽporis fideicommiſſum ex verbis ſupra ſcriptis, hæredis quoque hæredi [i] debeatur? Reſpondi, [11†] deberi: niſi oſtendatur à libertis, teſtatorem ad hæredis [k] xxxv. annum reſpexiſſe.

Nudo miniſtro recuſante legatum recipere, legatarius poteſt petere ante diem. Bar.

¶ Stycho alumno ſuo centum, & menſtruos decẽ, & annuos centum dari voluit: & Semproniam quam hæredem ex triente inſtituerat, rogauit in hæc verba, Fidei tuæ committo, Sempronia ſoror, vti legata, quæ alũnis [l] meis reliqui ex medio recipias, & apud te hẽas quoadulq; cõmenda-

9† Li. 14. Digeſt.
10† Fl. &
11† Fl. reſpondit.

2† Fl. Labeo li. 2. Poſteriorum Iauoleno epitomatorũ
2† Fl. Attiæ.
3† Fl. deeſt. &
4† Fl. putat.
5† Fl. naſceretur.
6† Fl. eſt.
7† Fl. deeſt. reſpõdi. aliàs reſpõdit.
8† Fl. poſſit.
x In teſtamẽto quo ſuplex ſit interpretatio vide per Bart. in l. ab executore. inſ. de appell. gl. in l. 1. ſup. de ori. iur.
* Nota, q̃ culleus cẽt. ex corio bouis, capit 20. amphoras. Priſc. de põder. & mẽſ. Plin. lib. 13. ſe. pienos. inquit, culleos ſingu la iugera

a *Commendatos habeat*] id est, habere voluerit: vel *dixit*, quod vsque ad 25. annos haberet commendatos. vt statim innuit. Accursius.

b *Alumnũ*] i. alumno. vel dic, vt dixi sup. & fa. ff. ti. 2. l. cũ pater. §. curatoris. & inf. quando dies ce. l. Firmio. §. 1 & 2.

Titia hærede] CASVS. Titia instituit sibi hæredem Seiam, & legauit Męuio vsumfructũ fundi sui, qui vocabatur Pacatianus: & in hæc verba commisit fidei d. Mæuij, A te, Mæuie volo præstari Attio Pamphilo, & Attio Sticho ex die mortis meæ singulis annis, donec viuent, annuos sexcentos ex reditu dicti fundi: & postea decessit d. Titia testatrix. Et postea habuit Mæuius à Seia hærede dicti fundum, & præstitit dictus Mæuius aliquot annis annuos sexcentos prædicto Pamphilo, & Sticho, & postea decessit dictus Mæuius, sicque fundus prædictus rediit ad Seiam hæredem Titiæ pleno iure: tenetur ne vsusfructus extinctus est per mortem Mæuij. Modo quæritur, numquid Seia hæres Titiæ teneatur præstare Pamphilo & Sticho omni anno sexcenta. Et dicitur non. quia non sunt ab ea hærede relicta, sed à Mæuio vsufructuario. Sed numquid hæredes Mæuij prædicti tenebuntur præstare? Et dicitur nõ nisi probent Pamphilus & Stichus manifestè testatricè voluisse præstari prædicta prædictis. etiam vsufructu finito, & tunc etiam ita demum tenebuntur hæredes Mæuij, fructuarij. si illud quod Mæuius vsus existẽs percepit ex vsufructu, sufficit ad prædicta præstãda, & nõ aliàs. ¶ *Quæ Marco*] Titius habens quendam doctum aduocatum nomine Marcum, præstabat ei quolibet anno vnam libram piperis, & vnam croci, eo quòd ipse iuuabat eũ de causis suis in curia: fecit hic Titius testamentum, & instituit sibi hæredem Titiam vxorem suam, & ita in eodem testamento locutus est ei: Domina sanctissima, scio te de amicis meis curaturam, ne quid his desit: veruntamen volo dari Marco octingẽta: & postea decessit d. Titius. Postea Titia eius hæs præstitit octingẽta Marco: Marcus nihilominus petebat ab ea omni anno vnã libram piperis, & vnam croci, sm quod testator solebat ei dare: nũquid potest? Et dicitur quòd sic. ¶ *Lucio Titio*] Titia præstabat Lucio Titio quadraginta omni anno: & nomine salarij decem omni anno præstabat eidem, & nomine dierum festorum præstabat ei certum pondus argenti, aut pretium pro eo pondere. hæc Titia fecit testamẽtum, & instituit sibi hæredes Seium, & Caium: & ita

1† Fl. abstinuerat.

2† Fl. respondit.

9 Ll. 1. Digest.

4† Fl. Speratiani.

5† Fl. ex die.

6† Fl. legatarij pũdà sint

7† Fl. respõdit nihil ab hærede legatarij, nisi.

tos habeas. a Quæritum est cũ Sempronia, cuius fidei commissum sit, abstinuerit 1† se hæreditate, ante quam secundum voluntatẽ defuncti perciperet pecuniam alũmus b relictam, an Sticho de legatis actio ẽt ante XXV annũ competat? Respondi 2† cõpetere.

Legato incæpto, & per mortem legatarij finito, onus sibi innexum extinguitur quoad omnes. Bart.

Idem. 3†

LEX XIX.

TItia, hærede Seia scripta, vsumfructum fundi Mæuio legauit, eiusq; fideicõmisit in hæc verba, A te Mæui, ex reditu fundi Pacatiani c 4† præstari volo Attio Pamphilo, & Attio Sticho die 5† mortis meæ annuos sexcẽtos quotannis, quoad viuẽt. Quæritũ est, cũ Mæuius annua alimenta præstiterit post mortẽ autem eius fundus ad hæredem Titiæ pleno iure redierit, d an alimenta ex fideicõmisso Pãphilo, & Sticho debeantur? e Respondi, nihil proponi, cur debeant præstari ab hæredib. Titiæ: cum ab vsufructuario alimẽta relicta sint. Idẽ quæsijt, an ab hæredib. Mæuij legatarijs 6† legata pũtãda sint? Respõdi, 7† nihil ab hæredib. legatarij præstandum, nisi testatorem manifestè probetur voluisse etiam vsufructu finito præstari: si modo f id, quod ex vsufructu receptũ esset, ei rei g præstandæ h † sufficeret.

Legato generali per speciale non derogatur, quando fit simpliciter, non ob eandem causam. Bart.

¶ Qui Marco h homini docto certa annua præstabat, testamẽto ita 9 cauit, Domina sanctissima, k scio te de amicis meis curaturam, ne quid his desit: veruntamen, & Marco volo 10† dari octingenta. l Quæritũ est, an Marcus præstitis sibi ex causa legati octingentis, annua quoque cõsequi debeat? Respondi, 11† nihil proponi, cur non secundum ea, quæ in cõsultationem 12† collata essent, debeantur. m

Si testator reliquit ad pondus, quod præstabat ad numerum, ad pondus tamen vel legatum. Bar.

¶ Lucio Titio auri põdo tria, quoad viuet, 13† quæ vita, præstabã, do, lego. 14† Quæro, cũ testatrix quadraginta n Titio, quoad viueret, o & 15† salarij nomine certam summam, p & amplius festorum dierum nomine certum pondus argenti, q aut pro eo pretium præstiterit: an eadem ex causa legati, vel fideicõmissi ab hæredibus eius Titio præstari debeant? Respondi, 16† nihil proponi cur præstanda non sint? 17†

Si cõditio deficiat per mortem eius, in cuius personam confertur, non extinguitur legatum. Bart.

c *Patatiani*] cuius vsumfructum legauerat. Accur.

d *Redierit*] per consolidationem, vt Instit. de vsufru. §. fin. vnde sicut emolumẽtum * morte finitur, ita & onus, licet testator largius fit locutus.

e *Debeantur*] aliàs debeant. ff. hæredes. f *Si modo*] nunc enim præstabitur si nõ, &c. & tunc illud ff. non ponit. vt no. ff. si quis caut. l. si eum. §. fin. & C. de transac. l. actione. Accur.

g *Et rei*] aliàs ei rei. & aliàs eius rei. Item contra. ff. ti. 1. l. si ab eo. in eo quod hic dicit ab hæredibus non præstandum fideic. Sol. hic finitũ erat legatũ: & tõ eius onus, ad ibi caducũ, aut in eãm caduci fructũ sine onere apud hæredem: & ideo cũ suo onere. & sic ẽt soluitur contra. ff. de lega. 2. ad Celsus. in prin. & facit ff. ti. 2. l. Imperator. in prin. & §. 1. & inf. de adim. leg. l. Stichus. §. Titia. & ff. de le. 1. l. filius familias. ff. apud & inf. de dote præleg. l. 3. in prin. & ff. de contrab. emp. l. fi. §. fi. Accursius.

h *Quo Marco*] aliàs lex. aliàs §. Accur.

i *Præstabat*] puta x. aureos. Accurs.

k *Domina sanctissima*] loquitur vxori, quam instituerat hæredem. Accur.

l *Dari volo octingenta*] alias non habetur in textu verbũ, volo, sed subauditur. vt C. de fideicõ. l. volo. vel æquipollens: vt, scio te præstaturam: vel, credo: vt hic: & sup. de leg. 1. l. etiam hoc modo. & l. & eo modo. & sup. de leg. 2. l. vnum ex familia. §. fi. & sup. de leg. 3. l. fideicommissa 1. quanquam. Accur.

m *Debeantur*] præsumenda ex viuẽtis vsu, eiusdẽ mortentis voluntate. vt ff. ti. 1. l. Sẽpronio. §. fin. Sed vt ff. de adim. leg. l. alimenta. §. Basilicæ. & l. pen. §. 1. & l. Stichus. in princ. Sed ibi aliud apparet dicẽdũ ex voluntate expressa defuncti. Ac.

ADDITIO. Vel solue aliter secundum Pet. de Bellapert. quod hic loquitur in legato reiterabili: ibi loquitur in legato alimentorum, quod non est reiterabile, secundũ Bar. hic.

n *Quadraginta*] scilicet aureos.

o *Titia quoad viueret*] scilicet testatrix.

p *Summam*] puta viginti aureorum.

q *Argenti*] i. vncias: vel pretium, quod sit decẽ: hoc quidẽ præstabat testatrix dum vixit. nõ aũt tria pondo auri. Vnde quia ad numerũ pũtabat, sed legauit ad põdus, videbatur sibi valere.

8† Fl. præstandæ.

* Impropriè pro omni cõmoditate accipitur. Quid sit, & quomodo præstãdum sit, & quib. vi. do. Cat. ff. de statutũ. ff. prin. de elec. & in Spec. tit. de lalar. §. 3.

9† Fl. desset, ita.

10† Fl. desset, volo.

11† Fl. respondit.

12† Fl. cõsultatione.

13† Fl. quæ viuet.

14† Fl. desset, do lego.

15† Fl. desset, &.

16† Fl. respondit.

17† Flo. iunt.

valere. sed tñ valet, vt iste tres præstationes sint loco triū p̃dō auti. & sic falsa demonstratio non vitiat legatū, vt ſ. de condit. & dem. l. demonstratio. *

*vi. su. ti. p̃. e. l. his verb. §. pater familias, i gl. emisset.

Annabus] CASVS. Titius instituit sibi hꝛdem Titiam matrem suam in dimidia, & Seiū in alia dimidia, & legauit duob. pone liberis suis centum omni anno, si morarẽtur cum dicta sua matre, & postea decessit dictus Testator, & postea decessit dicta sua mater, & sic dicti liberti non possunt amodò cum ea morari. nunquid nihilominus debent habere omni anno dicta c. annua? Et dicitur, quod sic.

a† Li. 18. Digesto. e† Fl. morarentur. 3† Flo. ex parte.

4† Fl. respondit.

¶ Attia fideicom.] Attia habens vnum cœnaculum, siue domunculam, & vnum horreum cum ea domo, ordinauit ita, ꝙ quolibet anno fiebãt ibi nundinæ, & sic magnam pensionem de cœnaculo, & horreo percipiebat, hæc Attia fecit testamentum, & instituit sibi hæredes Titium, ponè, & Seium, & Sempronium, & postea ita fideicommissum reliquit, quisquis mihi hæres erit, fidei eius committo, vt det ex reditu cœnaculi mei, & horrei post obitum meum sacerdoti ecclesiæ sancti Damiani, ponè, & clerico tuo, qui vocatur, Hierophylacus, & libertis, qui in illo templo erunt, denarios x. die nundinarum, quas ibi posui, id est, iuxta cœnaculum, & horreum, & postea decessit dicta Titia, & postea decessit d. sacerdos, & clericellus, & liberti, & alij in eorum loco, & officio positi fuerunt. Nunquid illis subrogatis debetur legatum pro templo recipientibus? Et dicitur, quod sic. & etiam in perpetuum. Viuianus.

5† F. hierophylaco vide I hunc locum Alc. ab Alex. li. Geni. die. 5. ca. 15. & 17. & 11. in hoc loco, hierophylacꝰ, mẽ dose legi notat Nebrif. in le x. 2. in ver. Hierophylax 6† F. denaria. 7† Fl. respondit. 8† Fl. decẽs, q dẽ. 9† Fl respondit.

Idem. 1†

LEX XX.

ANnua[a] his verbis legauit, [b]Si morentur[2]† cum matre mea, quã hæredem, p parte 3† institui. Quæsitum est, an mortua matre cõditio apposita defecisse videatur, ac per hoc, neque vestiaria, neque cibaria his debeantur? Respondi, 4† secundum ea, quæ proponerentur, deberi.[c] *Relictum sacerdoti, vel ministris ecclesia, ipsi ecclesiæ videtur esse relictum.* Bar.

¶ Attia fideicommissum his verbis reliquit. Quisquis mihi hæres erit, fidei eius cõmitto, vt det ex reditu cœnaculi mei, & horrei post obitum sacerdoti, & hierophylaci[d] 5† & libertis, qui in illo templo erunt, denarios 6† decem die nundinarum, quas ibi posui. Quæro, vtrum ijs duntaxat, qui eo tpe, quo legabatur, in rebus humanis, & in eo officio fuerint, debitum sit, an ẽt his, qui in locum eorum successerunt? Respondi, 7† secundum ea, quæ proponerentur, ministerium quidem, 8† nominatorum[e] designatum, 9† cæterum datum templo. Item q̃ro, vtrum vno duntaxat anno decem fideicõmissi nomine debeantur: an etiã in perpetuum decem annua p̃standa sint? Rñdi, 10† in ppetuũ. f

Alienatio hæreditatis nõ extinguit legatũ præstandũ ex reditu certarei. Bar.

Idem. 11†

LEX XXI.

LIberto suo ita legauit, Præstari volo Philoni vsque dum viuet quinquagesimã ois reditus, qui ꝙ pro p̃dijs 12† à colonis, vel emptorib. fructus ex consuetudine domus meæ præstarentur. 13† hæredes prędia vendiderũt,[h] ex quorũ reditu i quinquagesima relicta est. Quæsitũ est, an pretij vsuræ, q̃ ex consuetudine in prouincia p̃starentur, quinquagesima debeantur? Respõdi, 14† reditꝰ dũtaxat[k] quinquagesimas legatas, licet p̃dia vendita sint. [l] 15†

Legatarius onere extrinsece grauatus, non defalcat cõtra legatarium: licet sibi fuerit defalcatum. Bar.

¶ A liberto, cui fundum legauerat ferentem annua lx. per fideicommissum dederat Pãphilæ annua dena. Quæsitũ est, si lex Falcidia liberto legatũ minuerit, an Pãphilæ quoque annuũ fideicommissum minutum videatur, cũ ex redi

10† Lib. 22. Digestorum. 11† Fl q prędijs, aliàs, quę ex prędijs. 12† F. p̃stantur, aliàs præstatur. 13† F. p̃starẽtur. 14† F. respondit. 15† Flo. sunt, & no. quod eadẽ ſpecies tractatur apud eundẽ Scęuo. l. 25. §. 1. inf. ad l. falci. vi. l. 77. §. 1. supra, de lega. 2.

a *Annua*] puta centum liberis. Accur.

b *Legauit*] ſ aliquis, puta duobus libertis suis.

c *Deberi*] verum ob. exceptio, si propter vtilitatem mẽsis cõditio talis fuisset apposita, vt ſ. de cond. & dem. l. illis libertis. Alii distinguunt, an ceperunt morari, vel per eos stetit: & tunc distingue, vt dixi modo: aut non, & tunc indistinctè non habent, vt no. su. eo. l. Scio & die plenè, vt ibi, & facit ſ. de leg. 1. l. turpia. §. 1. & ſ de cond. & dem. l. in testamento, & l. cum ita, & l. si quis ita & l. iure ciuili. Accur.

d *Hierophylaci*] nomen est capellæ, vel loci vbi est capella: vt sacerdos Ricardinæ, delectabilis nostræ villæ. Accur.

e *Nominatorum*] ſ. vt sic per ipsos præbentes ministeriũ ipsi templo potius relictũ quam eorum personis legatũ videat. Non. n. sui cã ipsi, sed potius tẽpli, cui ipsi deseruiebant legatum fore est verisimile, ꝙ eo maxime apparet, quoniam legando mentionẽ templi fecit testator, & ita de eo dicitur, qui in relinquendo seruo, vel filio alieno dñi, patrisve mentionem fecerit, vt inf. de cond & dem. l. filio. & C. de iu. delib. l. penul. & facit inf. de reb. dub. l. ciuibus. & sup. de pact. l. talem. §. fi. & de tribu. l. procuratoris. §. si plures. & C. de epiſ. & cleri. auth. licẽtiam. & inf. de operis noui nuncia. l. de pupillo. §. 2. & l. operis. & in decret. 12. quæſt. 3. cap. pontifices. f *In perpetuum*] ſ. deberi. ſ. si templum perpetuo duret, aliàs secus, vt sup. tit. 1. l. pater. §. Tusculanus. Item pro hoc, quod in perpetuum, est sup. eo l. legatum. in prin. & sup. de vsufr. l. defuncta. §. fi. & de condi. indeb. l. eleganter. §. pen. in fi.

g *Reditus, qui.*] aliàs quos, ſ. reditus. & sũ hoc dẽt esse ĩ. præstarẽt, aliàs q̃, ſ. quinquagesima. & tũc habeas præstatur. & ꝙ subijcit prædis, sub. aliàs ex. aliàs est ꝙ prædijs, vel dic p̃dijs. i. ad prędiorum aliquã vtilitatem, ſ. seminandi, vel colẽdi. vt quinquagesimę expẽsa videatur legata.

h *Vendiderunt*] iustè quidem. non obstante tali legato, vt ĩ. tit. 1 l. fundi.

i *Reditu*] aliàs reditus, aliàs reditum.

k *Duntaxat*] quæ tamen per suam æstimationem satis præstari absq; istis reditibus potest, vt in l. tit. 1 l. fundi. & su. de leg. 2. l. codicillis. §. 1.

l *Vendita sint*] ab emptorib. aũt constat nil deberi, vt sup. de contra h. emp. l. fi. §. fi. Accur.

¶ *A liberto*] CASVS. Titius instituit sibi hꝛdẽ Seium, & legauit Stichо liberto suo fundũ Titianũ, ex cuius fundi fructib. percipiebãtur omni anno 60. libræ, & rogauit d. Stichũ vt daret omni anno decẽ Pamphilæ. Item à dicto Seio suo hærede reliquit quibusdam multa alia legata, ſ. vltra dodrãtẽ hæreditatis suę, & postea decessit dictus testator, & postea Seius hæres dedit dictũ fundũ Sticho extracta de eo Falci. Nunc venit Pãphila, & petit à Sticho annua x. Stichus autẽ vult ei soluere, detracta tñ Falcidia, sicut, & ei Sticho detracta fuit ꝙ hꝛdẽ. Quæritur, vtrũ possit detrahere? & tñ. ꝙ non, nisi alia mẽs testatoris ꝓbetur, cũ ex reditu dicti fundi legata sunt x. annua Pãphilę, qui reditus largitur annuã præstationẽ Pamphilæ. i. x. Et si Falcidia abstulit liberto partem dimidiam fundi. Nã cũ totus fundus reddat noĩe fructuũ sexaginta

seraginta libras, vt dictū est, benè reddet 30. libras mediétas fundi remanens apud Stichum: legatum autem Pamphilæ non erat, nisi decem quolibet anno, vt dictū est. Viua *Legata sint.*] scilicet dena, qui. s. reditus sufficerēt ad annuam præstationē decem, etiā si medietatem fundi Falcidia auferret: quòd tamen facere nō potest, nisi ad plus quartam: cum in singulis rebus Falcidia imponatur, vt C. ad le. Falcidiam. l. in imponenda. licet quidam contra, vt ibi no. pro quibus erat hæc. l. Itē male dixit. x. ex reditu legata. sed dic. i. occasione fundi cuius reditum habet libertus. nam aliàs non posset onerari. Acc.

2† Fl. respondit.

Minutum.] No. legatarium non detrahere Falcid. Sed contra ff. ad l. Falc. l. pœnales. §. fi. Soluitur ibi res legatę pars fideicom. cōtinetur. ideoq; pro rata diminutionis damnum iustè sētit. fideicō. at hic secus. vt apparet per id, quod dicit, annua decem, &c. & eodem modo sol. ff. si cui plus, quàm per legem fal. l. videamus. & ff. ad Trebel. l. Lucius. §. hæres. & l. facta. §. si Titius. & ff. de cōdi. & dem. l. Plautius. & in qualibet earum no. & sic etiā nō obst. sup. tit. l. fin. ff. & de leg. 2. l. antep. in princ. item facit ff. tit. 2. l. cum pater. §. 1. & quod no. C. comm. de le. l. 1. Accur.

2† Quidā filius, & de intell. huius tex. vide Coras. in l. cum virum. nu. 48. C. de fideicommiss. & Lance. l. Poli. in l. filiū quē. nu. 105. C. famil. ercis.

¶ *Filium.*] CASVS. Titius instituit sibi hērdem in tribus vncijs hērditatis suę vxorē suam Titiam, & Seium suum filiū, quē habuerat ex alia vxore: infirmū existentem, & minorē 25. annis instituit sibi hęredem in 9. vncijs & cōmisit fidei dicti sui filij vt nouercæ suę supradictę restitueret dictas 9. vncias: à dicta aūt nouerca petijt, vt infirmitatē p̄dicti filij sui priuigni cōmendatā hēret, & ei filio præstaret denos aureos mēstruos, donec dictus filius peruenerit ad 25. annū, & cum impleret dictā ętatem, partē dimidiam hērditatis ei restitueret dicta nouerca: & postea decessit hic Titi⁹ testator. Postea dictus filius existēs adhuc minor 25. ann. restituit d. nouercæ hęreditatē, deducta ex Trebelliano quarta parte dotiātis, ex quo à patre institutus fuerat, & ita restituit nouercæ sex vncias, & tres partes alterius vnciæ, & retinuit sibi duas vncias cū quarta parte alterius vnciæ. Postmodū fact⁹ est dictus filius maior 25. ann. & ita venit tp̄s, quo nouerca erat rogata à testatore de restituēda priuigno dimidia parte hērditatis, vt dictū est. Modo q̄ritur, qualiter dēt accipi illa dimidia hērditatis, quā nouerca dēt priuigno restituere. Vt quibusdā, q̄ ipsa debeat ei restituere dimidiam totius hērditatis testatoris i. sex vncias, sed non est verū: imo debet restituere solūmodo tm̄ eius, quod haberet de hęreditate, quantū fecerat semissem, i. sex vncias hæreditatis, computato in eo semisse illo, quod detraxit filius per Trebellianū: cum restituit nouercæ dodrantē. detraxit autē duas vncias, & quartā partē alterius vnciæ, vt dictū est. Vnde apparet, q̄ nouerca non dēt ei restituere, nisi tres vncias, & tres partes alterius vnciæ, & ita habebit sex vncias filius. Nam nouerca tēpore quo restituit priuigno dimidiā hērditatis nō inuenitur hēre de vniuersa hæreditate testatoris, nisi dodrantem, i. 9. vncias & semunciam, i. medtam vnciam, & siliquam, i. quartā partem vnius vnciæ, id est, cōputatis tribus vncijs in q̄bus fuit instituta à viro, inuenitur hēre. 9. vncias, & mediā aliam vnciam, & quartā partem alterius vnciæ. Restituit ergo priuigno tres vncias, & tres partes alterius vnciæ, vt dictū est. & sic retinet sex vncias. & ita nouerca inuenitur hāre sex vncias. & priuignus alias sex de tota hērditate testatoris. Sed nūq d si nouerca restituit priuigno tres vncias, & tres partes alteri⁹ vnciæ, vt dictū est, dēt sibi eidē restituere & fructus, q exiuerunt de dictis trib. vncijs, & tribus partib. alteri⁹ vnciæ à tpe mortis testatoris vsq; ad tēpus quo eas vncias priuigno restituit? Et dī. quod sic, & hoc itelligit ex verbis testatoris, q̄ dixit infirmitatē filij habere nouercā cōmendatā. vnde videt voluisse, quod fructus prædictos ei restitueret. Viua *Commendatam.*] hic oritur vlti. quæstio.

3† Fl. haberet.

4† Fl. & Sicilicū. constat duabus drachmis. Alciat. addit. de metal. li. 11. & ad hūc locū vide Ant. Aug. emend. l. 2. c. 8.

d *Hereditatis.*] No. hērditatis. s. totius, non hērditatiā: q̄a tres tm̄ vnciæ quas iure institōnis hēt. veniunt in testōnem: non aūt quod per Treb. filius nouercæ restituit, vel licet dixisse. tamen venient, quia hæc videtur esse defuncti volūtas: l. às autem die, vt C. de fideicom. l. cum virum. e *Quarta parte.*] quæ est duæ vnciæ, & quarta alterius.

5† Fl. respondit.

f *Restituit.*] quod fuit sex vnciæ, & tres partes alterius vnciæ.

g *Semunciam.*] idest mediam vnciam.

6† Fl. legauit, vti.

h *Siliquam.*] i. quartā vnius vnciæ. Quod sic colligē: hēt enim tres vncias iure institōnis, itē hēt sex, & tres partes alterius, iure testōnis, & sic hēt nouē, & dimidiā, & quartā vnciæ. Et no. q̄ in lib. Azo. est l. siliquā, ab siliquā, vel siliqua, masculino, & semper est idem sensus, i. s. vt quartam vnciæ, siue 48. partem assis contineat vel cuiuslibet rei. & facit quod de hoc no. C. de epis. & cler. auth. sed hodie. Item ad hanc computationem facit Inst. de hær. inst. §. hæreditas.

7† Tu vide in hūc locū Alciatū, in annotationibus ad tres poste. ff. C. ti. de metallarijs. & Barolinū Piū in anno. ad leg. c. xxvj.

i *Auri.*] s. torius quod habet: quod est verè dextans: non nisi quarta vnciæ minus. Accur.

k *Cum eo.*] quod erat sextans, & quarta vnius vnciæ, sic ergo quatuor vncias restituet de eo, quod habet, deducta quarta vnius, & filius habet duas, & quartam alterius, & sic semissem habebit.

l *Voluerit.*] in prædicti temporis dilatione.

m *Deberet.*] l. omnes, qui mensruam superabant dationē.

n *Debere.*] s. ex tacita volūtate patris. præsumitur. n. pater inducias medij tēporis pro vtilitate filij posuisse. vt & ff. e. l. Quintus. in fi. & ff. de ic. 2. l. si ita. §. Pegasus. alias in fructib. aliter distinguit. vtrum veniant in restōne. vt no. C. ad Tre. l. iubemus. & facit. ff. de vsur. l. in fideicōmissi. §. cum Pollidius & ff. e. l. eum qui. & ff. de re. iu. l. cum in tempus. & ff. ti. 1. l. generali. §. duas. & ff. ad Trebl. facta. §. si hæres. Accu.

¶ *Lucius Titius.*] CASVS. Lucius Titius instituit sibi hērdes Seiū. & Caiū. & ciuitati Sebastenorum, q̄ erat sua patria, centū legauit ita, vt alternis annis ex vsuris eiusdē pecuniæ celebrarētur in dicta ciuitate certamina siue Lucij Titij nomine. & postea hæc verba adiecit. Si cōdōne. s. scripta noluerit dicta ciuitas recipere dictā pecuniā, nullo mō volo ei esse obligatos hērdes meos: imo volo. q̄ sibi habeāt dictā pecuniā: & postea decessit d. Lucius Titius testator. Postea venit procurator Reipub. Sebastenorū & petijt dictā pecuniā ab hērdib. d. Lucij Titij corā Præside illius prouinciæ, in qua erat dicta ciuitas Sebastenorū: & cū nō inueniretur in hērditate pecunia, vel aliæ res mobiles, vel immobiles, elegit p̄ses idonea nomina hæreditaria, & dedit ea in solutū dictæ

d.Reipub.vſq; ad quantitatem prædictã ei legatam. poſteà aũt d.Reſpub.exegit pecuniã à quibuſdã de d debi.oribus, quorum noĩa erant ei adiudicata,& à quibuſdã nõ exegit, poſteà Reſpub.prædicta deſiit alternis annis certamina facere,quæ iuſſerat d.teſtator fieri. Et ſic,vt dixit teſtator,debet remanere d. legatum apud hæredes. Quæritur ergo qualiter ſibi poſſint hæredes conſulere? Et reſpond. quod poſſunt repetere à d. Repub. illas ſummas, quæ g numerationem, vel nouationem Reipu. ſoluţ ſunt à d. debitoribus: à debitoribus autem, qui ſoluerant adhuc d.Reipub. vel non promiſerant animo nouandi d. Reipub.poſſunt repetere debitum d.hæredes.

1† Flor. adiudicatis.

a *Certamina*] i.feſtiuitates, quæ ſub ludibrio nõ fiant,ſed ſub cõmemoratione aliquorum honeſtorum morũ,vel rerũ bonarũ præteritarum boni exẽpli gratia ex eis capiẽdi. R. vt dixi.ſ. l.annua. Accur.

2† Fl.reſpondit.

b *Adiudicauit*] ſic ℘ res iudicata præiudicare videtur hẽditibus.

c *Voluntati*] licita: ſũ, vt ſ. tit.1.l.legatum. d *Vtis repetitione*] i. efficaci, ſcilicet conditione ſine cauſa, vel ob cauſam, vt ſ. de condi.ob cauſam. l.ſi hæres.& ſ.,it.1.l. quidam,& ſ.de lega. 2.l. antepe. §. à te. & hoc niſi iuſſu præſidis fuerit erogata in muros ciuitatis, vt C. de expen. ludo. l.1. & ſ. de admi. re. ad ciui. perti. l.1. & 4.& ſ.tit. 1 l.legatum, ſecundum R. & Hug. ſed hic expreſsè dicit teſtator remanere apud hæredes,ſi ciuitas nollet feſtum facere. Accur.

e *Non prohibendos* ,qñ hoc caſu nihil præſes iudicauerit,& facit C.de don.quæ ſub modo.l.2. Item no ex hoc.§. Reliquum ſub modo,debere ſolui ante complerum modũ cautione exacta.vt no.C.de ijs quæ ſub modo.l.1. Accur.

¶ *Largius Euripianus*] CASVS.Seius habens Titium libertum ſuum,eundemq; eius alumnum,fecit teſtamentum,& inſtituit ſibi hæredes Primum,& Sũ & legauit d.Titio ſuo alumno,& liberto centum, & poſteà ita dixit in eodem teſtamento, Dicta centum volo eſſe penes Publium Mæuiũ vſq; ad 25.ann.ætatis dicti Titij legatarij,& præ ea pecunia volo cõputari cum eo Publio Mæuio vſuras quadrantes per eũ præſtandas d.Titio legatario,quantũ autem ei Titio ſtatuendũ ſit noĩe ſumptuum,tu Publi Mæui æſtimabis, cum patris affectũ ei Titio præſtare debeas. & poſteà deceſſit d. Seius teſtator. Poſteà venit dictus Publius Mæuius ad dictos hæredes,& petijt ab eis dicta centũ,& ipſi ſoluerũt nõ exacta ab eo aliqua cautione de attendẽdis dicto Titio ijs quæ teſtator iuſſerat Poſteà aũt dictus Publius Mẽuius fuit factus non ſoluendo,& ſic non attendit Titio,nec attẽdere poteſt illa, quæ teſtator iuſſit, vnde Titius, vel hæredes Titij,eo Titio mortuo volunt agere contra d. hęredes teſtatoris, pro eo ℘ à Publio Mæuio ſatisdationẽ non exegerunt. Quæſiuit Largius Euripianus à Scæuola iuriſconſulto,vtrũ poſſent. Et ipſe reſpondit ei,quod non poſſunt,niſi viuente teſtatore Publius Mæuius ſoluendo eſſe deſijſſet,tunc enim benè debuiſſent hĩdes ab eo ſatisdationẽ exigere ſoluentes ei d.pecuniã. & ſi non exegerunt, tenentur d. Titio liberto teſtatoris,eidemq; alumno teſtatoris, & legatario. Viuian.

f *Conſulit*] ſcilicet me Scæuolam,dicens,alumno &c.

g *Eius*] ſcilicet liberti.

mina[a] ſub noĩe ipſius celebrarentur: & adiecit hæc verba. Quòd ſi cõditione ſupra ſcripta recipere legatam ſibi pecuniã ciuitas Sebaſtenorum noluerit, nullo mõ hĩdes meos ei obligatos eſſe volo, ſed hẽre ſibi pecuniã. Poſteà præſes quinciæ ex nominib.debitorũ hĩditariorũ elegit idonea noĩa, & in cãm legati Reipu. adiudicauit: [b] poſt cuius ſentẽtiã Reſpublica à pleriſq; adiudicatas 1† ſibi pecunias percepit. Quęſitum eſt,an ſi Reſpublica conditionibus teſtõ adſcriptis poſteà nõ paruerit,legatũ ad filios hĩdes ꝓtineat? Rñdi,2† Rempublicã teſtatoris voluntati[c] parere cõpellẽdã: ac,niſi faciat,in ijs quidẽ ſummis, quæ per numerationem, vel nouationem ſolutæ ſunt, vtili repetitione [d] hĩdes adiuuandos. Ab ijs verò nominibus, quę neq; ſoluerunt Reipublicæ, neq; nouatione abſceſſerunt à priſtina obligatione,non prohibendos, [e] quo minus debitum petant.

Miniſter electus ad diſtribuendum ſatisdare nõ debet, niſi pauper fiat,teſtatore ignorante. Bartolus.

¶ Largius Euripianus[3]† conſuluit,[f] alumno certam pecuniam patronum teſtõ legaſſe, deq; ea re teſtõ ita cauiſſe, Pecuniam, quam Titio liberto meo,4†& alumno legaui,eſſe volo penes Publium Mæuiũ vſq; ad 25.annũ ætatis eius,g proq; ea computari[h] cum eo vſuras quadrantes. Quantum aũt 5† ei ſtatuendũ ſit in ſumptũ, tu Publi Mæui, cũ patris affectum ei præſtare debeas, i æſtimabis. Quæſitũ eſt,an hĩdes à Publio Męuio ſatis accipere [k] debuerint ſoluentes eã pecuniã? Reſpondi, 6† cũ teſtamẽto nulla exigendæ ſatisdationis cõmoratio fiat, ſatis habuiſſe[l] hæredes ſecundum voluntatem defuncti Publio Mæuio pecuniam numerare: & ideo nec Titius alumnus, vel hęredes 7† eius audiri debent,a duerſus hęredes patroni agentes, ℘ ſatis non exegerunt. Ex ea enim numeratione,à Titio,8† ac proinde ętiã à hæredibus eius,liberatos [m] eſſe ſupraſcriptos hæredes: niſi viuente [n] teſtatore Publius Mæuius ſoluendo eſſe deſierit. Tunc enim cautio ab eo exigenda erat. 9†

h *Computari*] repetere volo,vt ita ſingulis annis Publius Męuius liberto tales vſuras præſtet. Accurſ. *Debeat*] quia es fortè ſocer eius, vt ſupra ſolu. mat. l. quia parentis.

3† Duar. ſcribit cũ duplicio pp.

i *Satis accipere*] tam de vſuris per tẽpora, quàm de ſorte poſt 25. annum liberti ei reſtituendis. Accurſ. *Habuiſſe*] i.debuiſſe, vel id eſt, ſatis fore, ſi numerauerunt: licèt cautionem non exegerint. Accurſius. *Libenter*] hoc autem contingit tripliciratione: vna, quia teſtator nihil dixit de ſatisdatione, vt hic: alia, quia paternum teſtimonium eum excuſat, vt & aliàs in ſatisda. rem pupi. ſalfo. quę remittitur tutori teſtamentario, vt Inſti. de ſatisda. tuto. §.1. tertia, quia eſt publicus miniſter, & nullum in hoc habet commodum,aliàs ſecus: vt in contrario, vt ſupra tit.1.l. ſi cui. & ad exhibẽ.l. Iulianus.§. ſi tibi, & infra de condi. & demon. l.Titio.in prin.

4† Fl.Titio liberto & alũno meo.

5† Flo.in ſumptum ei ſtatuendum ſit.

6† Flo.reſpondit.

7† Fl.hæres.

8† Fl.etiã à Titio.

n *Viuente*] poſt factum teſtamentum, vel etiam ante, cum hoc ignorabat teſtator,vt arg.infra.vt in poſſeſſ. lega. l.ſi is à quo.§. finali, & l.ſequen. & ſupra qui ſatisdare cogantur,ab arbitro.ſ. primo, & idem multo magis ſi poſt eius mortem, quia non eſt veriſimile patrem habuiſſe ei fidem lapſo facultatibus, & opulentia, vt ſupra de confirma.tuto.l.in confirmãdo, & l.vtilitatem,& ſupra de admen.leg.l.3.ſ.fi. Accurſius.

9† Fl.eſt.

¶ *Pater duos*] CASVS. Caius habebat vnum filium maiorem viginticinque annis,qui vocabatur Seius,& habebat alium filium impuberem,qui vocabatur Publius Mæuius: hic eorum pater inſtituit eos hæredes pro æquis partibus, & in partem dicti Publij Męuij minoris reliquit prædium Titianum,& Seianum, & legauit eidem Publio Męuio centum cum quatuordecim annos impleuerit: à Seio autem maiore filio perijt in hæc verba, A te peto Seie vt des matri fratris tui Publij Męuij annua decẽ,ab annis duodecim,eiuſdem tui fratris,vſque ad decimumquartũ, ad ſtudia liberalia addiſcenda per dictũ tuum fratrem,& vt ſoluas tributa pro dicto tuo fratre, donec bona eius ei reſtituas. Nam bona eius,ſiue partem, volo ꝙ teneas tanquam tutor,donec ipſe habebit quatuordecim annos. Item volo, quòd ad te perueniant reddituꝫ dictorum prædiorum, quæ venerunt in partem dicti tui fratris,donec ipſe tuus frater perueniat ad quatuordecim annos, poſteà deceſſit dictus Caius teſtator, & poſteà dictus Seius maior frater deceſſit, antequã minor frater cõpleſſet quatuordecim annos,& inſtituit ſibi hęredẽ quendã extraneũ. Nũquid erit in eadem conditione hæres eius Scij, in qua erat ipſe Seius dum viuebat, ſcilicet, vt poſſit recipere fructus fundorum

prędictorũ,qui venerunt in partẽ minoris fratris,donec minor frater hẽat 14.an.& vt teneaẽ p̃ſtare minori fratri cẽtũ p̃dicta ei legata, & vt teneat p̃ſtare mſi minoris fratris annua 10.à 12.an.minoris fratris,vſq; ad 14.an.ad ſtudia liberalia addiſcẽda per d.minorẽ fratrẽ, & vt teneatur tributa minoris fratris ſolvere, ſicut hæc oĩa tenebat facere Seius maior frater, ſi viueret? an verò id oẽ, qđ dictum eſt protinus ad Publiũ Mæuiũ pupillũ, & ad tutores ſuos transferri debeat, ita q̃ nihil habeat ibi facere hĩs Seij maioris fratris? Et rñ.q̃ trãſferri dẽt ad minorẽ fratrẽ, & tutores ſuos, cũ maior frater mortẽ p̃uentus eſt, vt dictũ eſt. Si aũt nõ fuiſſet morte p̃uentus ante 14.an. minoris fratris,nõ trãſirent prædicta ad minorẽ fratrẽ, & tutores ſuos ante 14.an.imo teneretẽ maior frater vſq; ad 14. an. non aũt plus. Teſtator.n. cũ ita rogauit maiorẽ fratrẽ, vt dictũ eſt,intelligit quaſi cum tutore locutus,ſ.vtpe, quo tutela reſtituenda eſt,i. tpe 14. ann. minoris fratris finiãtur illa,q̃ iuſſit præſtari per maiorẽ fratrẽ minori: & finiat̃ perceptio fructuũ, q̃ dẽbat facere maior frater de d. p̃dijs,q̃ venerũt in partẽ minoris fratris. Vi.

a *Maiorem*] ſcilicet Seium. Accur,

b *Impubes*] & ita maior frater eſt fiduciarius eius tutor, vt Inſtit. de fidu. tute. in prin. Accur.

c *Reliquit* ante partem. vel ẽt in ſuã partẽ. ſeu pro ſua parte ſoluẽdi eicũ erit 14. an. vt ff. patet. Accur.

d *Legauit*] i.prælegauit, puta centum.

e *Fideicommiſit*] vt dicta 100. daret.

f *Annuatim*] puta x.

g *Percenſu*] prædiorum prædictorum legatorum.

h *Bona* ſcilicet prædia prædicta Accur.

i *Reditus*,hæc verba proſunt fratri maiori:aliter enim de fructibus illis nihil lucraretur vt ff.eod.l.cum in annos, & de leg.2.l.ſiqua.§. Pegaſus.

K *Alterius*, ſcilicet extranei. Accur.

l *Annuorum*] id eſt ſingulis annis.

m *Præſtetur*, ideſt relinquatur hæredi fratris.

n *Tranſierint*] cum onere eiuſdem præſtationis.

o *Extitiſſet*] datos de nouo poſt mortem fiduciarij. Accur.

p *Incertum*] ſcilicet cum fuit locutus cum fratre maiore.

q *Reſtituenda eſt*, à tutore fiduciario,quod eſt ea finita,non priuſquã Inſti. de Actiõ. tut.§.fi. quæ habitur morte tutoris, & aliis modis,vt Inſti. quib.mod.tut.fi.per totum.

r *Ex tunc vel eius*] ſcilicet poſtea datos.

s *Fratres*] ſi.n. maior frater fratris impuberis fuit tutor ſpecialis verbis,quib. teſtator iuſſit reſtituere eũ res pupilli,poſt pubertatẽ, intelligitur teſtinationem velle fieri quoquo tempore prædictorũ fratrum, ſcilicet ſi ambo ſimul ad pubertatem perueniant, vel ſi ſeorſum, tunc ſeorſum reſtituere. Accur.

t *Vtpe*] quo tutela reſtituenda eſt,i. tpe 14. ann. minoris fratris finiãtur illa,q̃ iuſſit præſtari per maiorẽ fratrẽ minori: & finiat̃ perceptio fructuũ, q̃ dẽbat facere maior frater de d. p̃dijs,q̃ venerũt in partẽ minoris fratris. Vi.

u *Annuo tpe*] ſcilicet 14. annorum. Accur.

x *Ito*] tamen deberi. Accur.

y *Legatum relictũ in diem reiterabilem, intelligitur eſſe annuum, & perpetuum. Bar.*

z *Diuiſiones*] ſcilicet pecuniarum. Accur.

a *Natalis*] ſcilicet ciuitatis. Accur.

b *Perpetuo*] ſic ff.e.l.legatũ i pti & Lannua § fi.l fi. & ff.l.pr.

c *Penſitationem*] ſcilicet annuam. Accur.

Diſpoſitio collata ad tẽpus, quo tutela finitur pubertate, ſortitur effectum, etiam ſi tutela finiatur morte. Bar.

¶ Pater duos filios çqs ex partib. inſtituit hẽdes, maiorẽ, [a] & minorẽ, qui ẽt impubes [b] erat, & in partẽ eius certa p̃dia reliquit: [c] & cũ 14. annos impleuerit, certã ei pecuniã legauit: [d] idq; fratris [1†] eius fideicomiſit, [e] à quo petijt in hęc verba, A te peto, Sei, vt ab anno [2†] 12. ætatis, ad ſtudia liberalia fratris tui iferas matri eiuſ annua tot, [f] vſq; ad annos 14. eo amplius tributa fratris tui pro cẽſugeius depẽdas, donec bona [h] reſtituas, & ad te reditus [i] p̃diorũ illorũ pertineat, quoad perueniat frater tuus ad annos 14. Qũ, ſitũ eſt, defuncto maiore fratre, alio hẽde relicto, [K] vtrũ ois conditio percipiẽdi reditus fundorũ anniuerſaria [l] p̃ſtetur: [m] & [3†] alia q̃ præſtatur⁹ eſſet, ſi viueret Seius, ad hẽdẽ eius trãſierint? [n] an verò id oẽ protinus ad pupillũ, & tutores [o] trãſferri debeat? Rñdi, [4†] ſm ea, quæ proponerẽtur, intelligi teſtatorẽ quaſi cũ tutore locutũ, p [5†] vtpe, quo tutela reſtituẽda q̃ eſt, hæc quæ pro annuis prçſtari iuſſiſſet, percipiẽditq; fructibus, finiantur: ſed cum maior frater morte præuentus ſit, [6†] hæc [7†] omnia, quæ relicta ſunt, ad pupillum, & tutores eius [r] confeſtim poſt mortem fratris [s] tranſiſſe.

Sufficit anni initium eſſe cœptum. hoc dicit, habes ſimile ſupra eo.l.à vobis. Bart.

Alphænus. [8†]

LEX XXII.

Filiæ meæ, quotieſcumq; t vidua erit, in annos ſingulos centum hæres meus dato, Quæritũ, ſi filia minus annuo [u] tpe [9†] vidua fuiſſet, nunquid minus ei centũ deberentur? Reſpondit ſibi videri, tametſi totus annus nõdũ fuiſſet expletus, [x] [10†] tamen deberi. [y]

Legatum relictũ in diem reiterabilem, intelligitur eſſe annuum, & perpetuum. Bar.

Marcellus. [11†]

LEX XXIII.

Cum quidã decurionibus diuiſiones [z] dari voluiſſet die natalis [a] ſui, diui [12†] Verus, & Antoninus, reſcripſerunt, non eſſe veriſimile teſtatorem de vno anno ſenſiſſe, ſed de perpetuo [b] legato.

Tantũ eſt dicere, per quadrienniũ, quantum, ſingulis quadriẽnijs: eadẽ ratione, tãtũ eſt dicere per anniũ, quantum, ſingulis annis. Bart.

Idem. [13†]

LEX XXIV.

Cum erat pecunia certa, v.i. [c] 100. Reipublicę Sardianorũ relicta per quadriennium [d] certaminis Chryſanthiani: diui Verus, [14†] & Antoninus, reſcripſerunt videri perpetuam [e] penſitationem

[1†] Fl.fratri.

[2†] Flo.vt ab annis duodeci.

[3†] Fl.de eã.&.

[4†] Flo.reſpondit.

[5†] Fl.intelligitur teſtator quaſi cũ tutore locutus.

[6†] Fl.eſt.

[7†] Fl.de eſt, hæc.

[8†] Fl.Alfenus Varus lib.2. Digeſt. à Paulo epitomatorũ

[9†] Flo.ſi filia minꝰ annui tẽporis.

[10†] Fl.de eſt,explonus.

[11†] Flor. Marcianꝰ lib.6. Inſtitutio.

[12†] Fl.Seuerus.

[13†] lib.3. Inſtitu. tio.

[14†] Flor. Seuerus.

tutela finiretur, vt pubertatis. vel 14 an. appellatione ois tutelę ſignificet terminus. Si verò nõ eſt, ſ. frater maior minoris fris tutor: ſed alius minoris fratris fuit tutor iubẽdo pater prædia, pecuniãq; filio prælegatã in tps pubertatis eius minoris apud maiorẽ fratrẽ remanere tutelę iudicio: fratrẽ ſanguinis ne eſſitare fideicõ remedio ꝓtuliſſe creditur teſtator, potius q̃ maiori voluiſſe cõſulere. Cũ ergo fratris hĩs pupillo nõ ſit ea neceſſitudine cõiũctus, ſicut defunctus, p̃diorũ reditus (quãuis frater eos fuiſſet lucratur⁹) minimè ꝓcipiet: cu non eadẽ, q̃ ſi hẽat fides, vt ff. leg.2.l.cũ pſ.4. curatoris, & de vſur. l.3.l.cũ Pollidius. R. lucraturus. dico fuiſſet, ſi hoc voluiſſet teſtator expreſſe, non alias: vt dictis ll.

Filiæ meæ, CASVS Ego habens filiã viduã, inſti tui mihi hẽdem Titium: & ita poſtea dixi. His meus dato 100. filiæ meæ i annos ſingulos quib. erit vidua: & poſtea deceſſi. Poſtea d. mea filia nupſit aſi annũ cõpletũ à tpe mortis meę, & petit nihilominus ab hẽde integra centũ p eo anno. Certè bñ dẽt hęre. V. t *Quotieſcunque*] id eſt quotannis.

a *Natalis*] quia forte ante annum à morte patris ortus ſit.

b *Expletus*, & in viduitate.

y *Tamen deberi*] tota centum: vt ff.e.l.à vobis: & facit C. de ſidui. vidui. l. fi. 4. ſed quia, & ff. quando di. legat. ced. nçe ſemel. Accur.

Cum quidã, CASVS. In teſtõ meo iuſſi hẽdi meo, vt die natalis mei diuideret inter Decuriones Bononiæ 100. libras de hẽditate mea. Certè quolibet an. i perpetuũ dẽt hĩs meus diuidere inter decuriones 100. libras i ſiſi die qua ego natꝰ ſi. Quidã aũt dicebãt & malè, qđ vnoñ an. dẽret dare. V. z *Diuiſiones*, id eſt aliquid inter eos diuidendum: ſic ſupra de lega.1. l. ciuitatibus.

a *Natalis*] id eſt tali die quali natus fuit: ſic C. de fer. l. omnes. vel die quali deceſſit, quaſi nunc naſcatur ad gloriam: vt ſit de natiuitate ſanctorum.

b *Perpetuo*, ſic ff.e.l.legatũ i pti & Lannua § fi. l fi. & ff. l. pr.

Cum erat, CASVS. Titius legauit 100. Reip. Sardianorũ: vt inde fieret in quolibet cap. 4. anno. quoddã certamẽ ſiue ludus, q̃ appellabat in dã ciuitate Chryſanthianus: certè nõ videtur eſſe relicta d. pecunia præſtanda tm̃ per vnũ quadriennium, ſed vt præſtetur perpetuo d. Reipub. cã faciendi dictum ludum in quolibet capite quatuor an. Vnde. c *Id eſt*, hoc verbũ i. ponitur exemplificatiuè pro ſicut: nõ expoſitiuè, ſicut ꝓnitur ff. de vulg. ſubſtit. l. qui liberis. §. r.

d *Per quadriennũ*, i. vt ſemel fiat præſtatio in quadriennio.

e *Perpetuam*, aliud in vſus Reip. relicto, vt ff. l. i. ff. ſi vſuf.

vbi ſui-

vbi finitur centum annis, vt no. ſup. eo. l. annua, vel ſortè idē erit hic quod ibi dicitur in vſufru. Acc.

b *Primum quadriennium*] ſcilicet tantum. & facit ſup. l. proxi cum ſuis concor.

Filiofam.] CASVS. Legauit filio Titij in eius poteſtate cōſtituto dena in ſingulos annos donec in poteſtate dicti ſui patris erit. Certè valet dictum legatum, & contemplatione patris videtur filio relictum, & ita poſſet petet. Vtin. nus.

1† Fl. Valens li. 2. fideicommiſſo. a

a *Dena*] vel propriè ideſt decem. & x. vel impropriè, ideſt decem tantum, & facit ſup. de leg. 1. l. ſi quis teſtamento. Acc.

2† Flo. incluſa deſunt in iudice tit.

b *Dari*] ideſt relinqui, vt dentur, quæ pater petet, quaſi ſibi relicta, vt ff. de cond. & demon. l. filio. & no. C. eo. l. annua, §. 1. & dr valere ex perſona filij, ſicut in ſimili ex perſona ſerui. vt ſup. de leg. 2. l. debitor. §. ſi. & facit ſup. de leg. 1. l. ſeruo alieno. in ptin. Accur.

3† Fl. datis.

4† li. 1. ad Sabinum

reliquiſſe teſtatorē per quadriennium, non in primum quadriennium.[a]

Caius. [1]†

LEX XXV.

FIliofamilias quoad in poteſtate patris ſit, in annos ſingulos dena [b] dari poſsūt.

De vſu, & vſufructu [& [2]† reditu,] & habitatione, & operis per legatum, vel fideicommiſsum relictis. [3]†

TITVLVS II.

Vſufructus ſeruitutis realis non poteſt legari, vt propriè præſtetur, ſed præſtabitur prout poteſt. Bart.

Paulus. [4]†

LEX I.

DE VSV, ET vſufr. &c.

¶ *Sed quid differt hic titulus ab illo de vſufr. ſupra, in quo de his tractatur? Reſp. hic in vltima voluntate tantum proſequitur plenè: ibi etiam inter viuos.*] Rationem annexionis huius tit. ad præced. ponit Cuiac. in ſuis parat. ad ipſum.

Ne vſus] CASVS. Ego haberem ſeruitutem itineris, vel viæ, vel actus, vel aquæductus in prædio Titii vicini mei: feci teſtamentum, in quo inſtituī mi hi heredem Caium, & legaui Semproio vſum fructum, vel vſum alicuius de d. ſeruitutibus, quas habebam in fundo d. Titij mei vicini, & poſtea deceſſi, venit Sēproni[us] legatarius, & petitā d. Caio hi de meo vſum fructum, vel vſum dictarū ſeruitutū: nunquid pōt? Et dī, q̄ non, & eſt tō, quia ſeruitus ſeruitutis eſſe non poteſt. vſus fructus autem, vel vſus eſt ſeruitus. l. perſonalis, & ſic non pōt conſtitui aliqua dictarum ſeruitutū realiū. Sed oppo. nonne continetur in quodam ſenatuſc. quod eſt. ff. de vſufr. earū rerum, quæ vſu cōſu. l. 1. q̄ ojam. q̄ in bonis noſtris ſunt. vſum fr. legare poſſumus? Certè ſic: ergo vī. q̄ vſum fructum dictarū ſeruitutum nobis cō petentium legare poſſumus. Sed hoc non obſtat ijs. q̄ ſ. dixi, quia ſeruitus itineris, vel actus, vel viæ, vel aquæductus ſi eſt in bonis noſtris, neq; extra bona noſtra q̄ is aūt non poſſimus conſtituere vſum fructum, vel vſum dictarum ſeruitutum, vt dictum eſt. ſi d. Sempronius, cui legaui, bē act. incerti contra Caiū prædictum hęredem meum, vt eidem legatario præſtet facultatem eundi, agendi, & ducendi aquā per fundum d. Titii mei vicini, quamdiu vixerit d. Sempronius legatarius. & tenebit hoc facere hęres meus. Aut ſi nō vult hoc facere, hæres meus dēt conſtituere d. legatario ſeruitutem eundi agendi. & ducendi per fundū d. mei vicini. Item dēt promittere d. legatarius, q̄d ſi deceſſerit ipſe legatarius, vel magnam diminutionē capitis paſſus fuerit ſi q; quantum ad eum legatarium extincta fuerit dicta ſeruitus, reſtituet ei dictā ſeruitutem, in prædio dicti vicini. Quamuis enim ego teſtator, qui habebam dictas ſeruitutes reales in prædio vicini, deceſſerim, tamen remanent, hęredi meo vt inf. de ſerui. lega. l. pater. Viui.

d *Itineris*] quid ſit iter. & actus. & via. & aquæ ductus, habes. ſup. de ſerui. ruſti. prędio. l. 1 Accur.

e *Legari poteſt*] ab eo. cui debentur huiuſmodi ſeruitutes p̄fatę. quia ſeruitus, &c. & argumentatur à toto. Per ſe. n. ſeruitus intellecta ſine re, quę ſeruit. nullius fructus eſt. vt ſup. de vſur. hvidemus. Itē nec loco deſeruiēti pōt legari. ab eo ſcilicet, cui debetur ſeruitus, quia dominium eſt alterius, vt ſupra. ſi ſerui. vend. loci corpus. vnde non poteſt conſtituere ſeruitutem ille, cui debetur. vt ſup. com. prædi. l. 1. §. ideo. ab eo autem qui debet ſeruitutes prædictas, benè pōt cōſtitui ſeruitus alia, quæ non noceat primæ. vt ſup. de ſerui. ruſticorum prædio. l. 2. §. 1. & 2. & penult. & l. per quam. & ſupra. com. prædi. l. qui per certū.

f *Vtile*] ſcilicet legatum.

g *Legari*] vt ſupra de vſufructu earum rerum, quæ vſu conſu. l. 1. Accur.

h *Quia id*] ſcilicet ſeruitus.

i *Ex bonis*] imò in alienis bonis eſt ſeruitus, quia ſua res nemini ſeruit. vt ſupra. ſi vſusfructus petatur. l. vti frui. ſed dic non in proprietate alienа: ſecundum quid. ergo dicitur non eſſe in bonis, quia per ſe ſine fundo dominante non poteſt alienari: cum ille non habeat forte prædium cui alienaretur. vt ſupra de curato. furio. l. Iulianus, & Inſt. de ſerui. §. ideo autem. Item nec vſusfructus poteſt alienari, vt Inſtit. de vſufructu. §. finitur. Item prædiales non ſunt in bonis alia rōne, quia videntur non eſſe, vel extinctæ eſſe. Nam & manica vt extincta cum accedit veſtimento, vt Inſt. de re divi. §. ſi tū. & tignum non videtur poſſideri cum accedit ædificio. vt ī. de vſucap. l. eum. & l. item. Item, nec in petitionem hęreditatis veniunt. vt ſup. de petitio. hęredi. l. & non tm. §. fin. ſed non ſimpliciter ſunt ſeruitutes extra bona, cum poſſidentes exceptionem. & nō poſſidentes habeamus actionem, vt infra de acqui. rerum domi. l. rem in bonis. & poſſunt obligari ruſticæ, licet non vrbanæ. vt ſup. de pig. ſi is, §. fin. & l. ſeq. & facit ſup. de ſer. ruſt. præd. cum eſſet. in fi. Accu.

k *Incerti actio*] ſ. actio ex teſtamento, quæ datur ad factum. v. C. de re. perm. rebus. Acc.

l *Facultatem*] de facto.

m *Conſtituatur*] de facto.

n *Ex magna*] ſ. maxima, vel media, vel etiam minima olim, ſed hodie ſecus, vt C. de vſufructu, corruptionem. §. ſed nec omni.

o *Reſtituatur*] hæredi. & ſic non tranſit ad hæredem legatarij: ſic. & ſupra de vſu. & habita. l. vſus aquæ. & de ſeruitu. ruſticorum prædiorum. l. pecoris, & de lega. primo. l. apud. §. ſi quis. Acc.

Hominis opera] CASVS. Legauit tibi operas in Sticho ſeruo meo: poſt mortem meam, tu fuiſti capite minutus minima capitis diminutione, puta, quia fuiſti emancipatus, vel adoptatus, vt ſup. de ca. di. l. finali. in fine, vel ſteriſti per decem annos inter præſentes, vel q̄ viginti, inter abſentes, q̄d non fuiſti vſus illis operis: quo quidem tempore amittitur vſufructus, vt C. de vſufructu. l. corruptionem. nū quid dictis duob caſibus amitteres operas? Et dī, quòd nō, & ita in hoc vltimo caſu differt legatum vſus fructus à legato operarum. Sed nūquid poteris tu legatarius operas dicti ſerui locare, & mercedem recipere? Et dī, quòd ſic. & ſi hæres prohibeat conductorem capere dictas operas, tenetur legatario, qui locauit eas. Sed & ſi ſeruus, in quo legaui tibi operas, locauerit ſe alicui, certè tu legatarius operarū debebis capere mercedē, & poteris agere: hæredem, ſi non patiatur vti illum, qui conduxit à ſeruo operas. Item nunquid in legatario mortuo tranſit legatum operarum ad hīdem tuum? Et dicitur, quod ſic, quia non es fructuarius ſeruo autē, in quo tibi operas legaui, vſucapto à quodam alio extraneo, benè periit legatum prædictum operarū. Apparet ergo per ſupra dicta, q̄ poſſum tibi legare operas in ſeruo meo, ſed & in libero homine, puta, liberto meo poſsū tibi operas lega-

5† Flo. aquæductus, & ad intellectū huius l. vī de Io. Rō goual. in l. imperiū n. 228. & ſeq. ā iur. om. iud.

6† Fl. ſine

7† Fl. diminutus.

* Addita à Triboniano. q̄bus ſignificet maxima tantū. & media capitis minutio.

ras legare,sicut,& locare,& promittere possem.& hoc dicit cum l.seq.Viuia.

a *Diminutione*] s. minima. Sed contra.Inst. de acqui.per arro.in prin.sed ibi in opera liberti, quæ non tribuit ius in persona:qa est liber:hic serui. Et no. in duobus,hoc distare legatū operæ ab vsufructu, vt Instit. eodem §. finiatur. item facit supra de oper. ser.l.2.

2† lib.17. Quæstio.

b *Percipere*] imponendo eas ipsi seruo, vt sup.de vsu & habita.l.sed si ipsi. non dico locando, vt sup.de vsufructu.l adhuc.§. si seruo.

c *Poterit*] scilicet alij.

d *Tenebitur*] ad interesse illi legatario.

e *Quia legatarius*] cui scilicet operæ sūt legatæ, non est &c. imò differt i multis, vt hac.l. & sup.de operis seruo. l. 2. no. Sed contra eo.tit.l.5. vbi dicit vsum videri legatū, sed dic vsum, & etiam plus, vt ibi. Accur.

2† li.3.ad Sabinum

f *Transmittit*] nisi aliter testator dixerit,vt §. vsufr. quēad. ea.l.idem est,& l.pe. vel illud ad annuum legatum operæ.

g *Vsucapto*] ab extraneo. secus in vsufructu.& vsu. Acc.

3† lib.17. ad Sabinum .o

h *Perit*] vt supra, de vsufr.l.locum. §. proprietarius,& ff.de vsu ca.l.iusto. §. non mutarut, & quare secus, potest quæri : sic, & posset quæri ratio aliarum differentiarum.& facit infra ad leg.Falc.l.1.§.sed opetis. Acc.

4† li.3.ad Sabinū .

i *Hominis*]pone exemplum in liberto, qui debet operas patrono certas, qui patronus potest locare,& promittere, & legare. vt supra, de cond.indebi.si non sortem,§.libertus ibi,sed si delegatus.& infra, de operis liber. l. operæ in rerum. Item, & si liber homo locauit mihi operas suas in quinquennium, ius meum possum aliis legare. An autem in perpetuum possit liber homo suas locare operas: dic, vt no. supra.de vsufructu. l.3. §. ne tamen. Accur.

Papinianus. 1†

LEX II.

HOminis operę legatæ,capitis diminutione, a vel non vtendo non amittuntur. Et quoniam ex operis mercedem legatarius percipere b potest, & operas eius ipse locare poterit: c quas si prohibeat hæres capi,tenebitur. d Idem est, & si seruus se locauerit. Et quia legatarius e fructuarius non est, ad hæredem suū operarum legatum transmittit. f sed seruo vsucapto g legatum perit. h

Paulus. 2†

LEX III.

HOminis i quoque liberi operæ legari,sicut locari, & in stipulationem deduci possunt.

Vlpianus. 3†

LEX IV.

SI purè proprietas legata serit, ea ad legatarium perueniet, k quamuis fructuarius hæres sit institutus.

Non pōt quid ab eo casu incipere,quo debet extingui. Bar.

Paulus. 4†

LEX V.

VSumfructum,cū moriar, inutiliter stipulor. Idem est in legato : l quia & constitutus vsusfructus morte intercedere solet.

In obligationibus faciēdi, quando desit posse fieri, petitur interesse. Bar.

Pomponius. 5†

LEX VI.

SI vsusfructus mihi in biennium continuū à morte testatoris legatus sit, m & ff hæredem steterit, quo minus eū mihi daret, præterito biennio nihilominus tenebit, 6† quēadmodum teneretur,si res legata in rerum natura esse desijsset,quam quis deberet,moratuq; esset in ea danda, n vt peti quidem iam vsusfructus, qui legatus sit, nō possit, quia alius futurus sit, o quam qui legatus fuerit, sed æstimatio eius bima p dumtaxat faciendа sit.

Vlpianus. 7†

LEX VII.

OPeræ testamēto relictæ, quādo cedere debeant? vtrum ex quo petit q eas legatarius? an ex quo adita hæreditas r est ? & cui pereant dies, quibus æger seruus fuerit? s† Et puto ex die petitionis s eas cedere. Quare,si post

VSumfructum] CASVS. Titius promisit mihi vsumfructum fundi Titiani, cum moriar, vel eo. modo legauit mihi vsumfr. d.fundi.certè nō valet promissio vel legatum, quia si iam esset mihi constitutus dictus vsusfructus, morte mea superueniente interciderет. Viuia.

5† li.11. ad Sabinum.

l *In legato*]puta,lego tibi vsumfructum alicuius rei cum moriesis.vt §.de vsufruct.l. Titio.& sic in libertate.vt §.ff manu.test.l. libertas, in princ. sic, & supra de iure dot. l.Iulianus. Acc.

6† Fl. tenetur.

SI vsusfructus] CASVS. Titius legauit mihi vsumfructū fundi sui Titiani vsque ad biennīū continuum à tempore mortis suæ, & decessit, postea per hæredem suū fecit quominus daret mihi dictum vsumfructum intra biennium.Certè transacto biennio nihilominus tenetur mihi hæres, & possum ab eo petere æstimationem dicti vsusfructus per biennīū, non autem vsumfructum, quia, ex quo transactum est biennium, iam peterem alium vsumfructum, quàm qui mihi legatus sit, & teneretur mihi hæres Titij, si aliqua res legata mihi à Titio in rerum natura esse desijsset post moram, quam fecit hæres in ea mihi danda.h.d. Viuia.

7† li.6.ad edictum.

8† Fl.fuit

m *Legatus sit*] & sic ad diem,quod esse potest, vt sup. famercis.l.puto.§. vsufructus.

n *Danda*]nam tunc tenetur hæres ad æstimationem,quod dic,vt sup.de leg.1.l.cum res. in fi.

o *Futurus sit*]idest alius esset vsusfructus,si diceremus constitui,sed non dicimus,sed æstimationem damus,vt hic, & supra de vsufructu.l.quæsitum,& l.qui vsum fructum,§.fi.& facit supra de lega.1.l.si quis inquilinos.in prin.& de leg.3. l.non dubium,§.fi. Acc.

p *Bima*)idest duorum annorum,vt supra tit.l.l.3.aliàs bina,idest,biennij,alias neutrum habetur in textu.

q *Petit testamento*] CASVS. Titius in testamēto suo legauit mihi operas serui. Modò quæritur. quando cedant dictę operę,vt sic cum effectu eas petere possim. & certe nō statim adita hęreditate ab hęrede dicti Titij, sed quādo peto eas ego legatarius,& si post petitionem meam infirmatus fuerit seruus, in quo legatæ mihi fuerunt d. operę, mihi legatario pereunt dies infirmitatis eius. Viuia.

r *Hereditas*] etiam si non petantur.

s *Petitionis*]factę post aditā hęreditatē, & non prius. vt §. ęst dies leg.cc.l.a. & no. C. de cadu.tol.§. in nouissimo.in fi.& dic hic,

dic hic,qñ ſunt incertæ. Aliàs ẽt ante petitionem.ſ.cedunt vt ĵ.de ope.libe.l.ſi qs hac lege,§.iudiciũ,& l.cũ patronus. in prin.& l.quoties.& no.ĵ.de ope.ſeruorum.l. 1. Accur.

a *Peribunt*] ſic ĵ.de ſta.libe.l.cum hæres.§ Stichus,& ĵ.de ope.liberto.l.libertus,qui poſt.& l.interdum.

ADDITIO. Quærit hic Bar. qñ ſa mulus infirmatur,an debeat habere ſalariũ? Vñ,q ſic,quaſi dño pereant operæ: de hoc eſt gl. in l.de arborib. ſ. de illo.ĵ. de vſufr. veritas qñ eſt in ĵtiũ, vt l. ſi vno.§.itẽ cũ qdã.ĵ. de loca Nec obſt.hęc lex:qa iſte tractãs de lucro, merito pp infirmitatẽ perdit lucrũ. nõ aũt debet pati dãnũ, i.dare ſalariũ tẽpore infirmitatis, ſecundum eundẽ Bar.

1† lib.3. de legatis ad edictũ Prætoris. 2† Et erit. 3† Flor. tuetur. * No.vitã hominũ nõ excedere cẽtũ annos. licẽt qñque reperiatur lõgior: vt legitur de illo Zoſimo abbate,qui vixit centũ & viginti annis: vt in Authẽ. de monachis. §. ſi verò. colla. 4. porrò de ſpatiis vitæ longiſſimis. Plin. lib.7.nat. hiſtor c. 48. 4† Fl. eſſet. 5† li.8.Diſputatio. 6† lib.78. Digeſt.

SI *vſusfructus*] CASVS. Legaui vſumfructũ fundi mei municipibus alicuius Caſtri. & poſtea deceſſi. Modo quæritur,quãtũ duret d.vſufru. Et vñ, q̃ perpetuò, quia municipes ſp durãt, licẽt decedãt illi,qui viuebant tpe legati. vnde non vñ,q̃ morte,vel capitis diminutione municipũ extinguatur vſufr. Ex alia parte vñ,q̃ nõ duret perpetuò: quia iã nulla vtilitas erit nudæ proprietatis d.fundi, vſufr. abſcedente ab ea ppetuo. ſtatuit itaq; iuriſcon. Caius, vt duret centũ annis, & non plus: quia iſtud tẽpus eſt longiſſimus finis vitæ. Viuia.

b *Tuendi*] municipes. Accurſius.

c *Centum annos*] finitur ego tempore centum annorum. vt hic & ĵ.de vſufructu.l.an vſusfructus. Itẽ non viendo vt ĵ.de lega.2.l.Męuius.§.ſi.Item aratro,vt ĵ.quib. mo.vſusfru.amit.l.ſi vſusfructus.ſed ad id quod dixit tolli centum annis,eſt cõtra.ĵ.ad leg.fal.l.hæreditatum. Sol.ibi. Itẽ an idem in annuo legato relicto ciuitati,vt centũ annis tollatur? Reſpon.quòd non.ſñ R,vt ĵ.tit.1.l.annuam, & l. annua in fi. & l.antepenultima, & penult. Vel ſecundum Hug. idem quod hic:nam & finitur annuũ legatum. ſicut vſusfr.vt ĵ.tit.1.l.in ſingules. Item,an idem ſi eccleſiæ relinquitur? Reſpon.vt no.in d.l.an vſusfructus. Accur.

petitas æger eſſe ſeruus cęperit,legatario peribunt. a

Caius. 1 †

LEX VIII.

SI vſusfructus municipibus legatus fuerit, 2 † quæritur quouſque in eo vſufructu tuẽdi b ſint? Nam ſi quis eos perpetuò tueatur, 3 † nulla vtilitas erit nudæ proprietatis,ſemper abſcendẽte vſufructu. Vnde centũ annos c *obſeruandos eſſe conſtat:qui finis vitæ longiſſimus eſt. 4 †

Legatum caducum, vel quaſi, remanet apud hæredẽ cum onere ſuo. Bart.

Vlpianus. 5 †

LEX IX.

SI ab eo,cui legatus eſſet vſusfructus,fideicõmiſſũ d fuerit relictũ,licẽt vſusfructus ad legatariũ non peruenerit, hæres tñ,penes quem vſusfructus remanet, e fideicommiſſum præſtat. f Quod & in militis teſtamento erit dicẽdum, ſi legatarius,à quo fideicõmiſſum relictum eſt, repudiauerit g legatum, vel viuo teſtatore deceſſerit.

Coniunctio poſita inter incompatibilia, reſoluitur in diſiunctiuam. Bartolus.

Iulianus. 6 †

LEX X.

SI Titio fundus,& eiuſdem fundi vſusfructus h legatus fuerit,erit ĩ poteſtate eius, fundũ,an vſumfructum vendicare malit. Et ſi fundũ elegerit, neceſſariò plenã proprietatẽ habebit, licẽt vſum fructũ à ſe repulerit. Si verò vſumfructũ habere maluerit, & proprietatẽ fundi repulerit: ſolum vſumfru. habebit.

Idem. 7 †

LEX XI.

HAbitationi ſi legatum in ſingulos annos, ab initio i anni deberi conſtat.

Nõ poteſt hæres tollere aditũ poſitũ in re, cuius eſt alterius uſusfructus, eo inuito. B.

Alphenus. 8 †

LEX XII.

HAeres in fundo, cuius vſusfructus legatus eſt, villã] poſuit. Eam inuito fructuario demoliri nõ poteſt, m nihilo magis, quam ſi quam arborem poſuiſſet, n eam ex fundo ipſe euellere 9 † vellet. Sed ſi ante,quam vſufructuarius prohibuerit,demolierit: 10 † impunè o facturum.

Paulus. 11 †

LEX XIII.

CVm vſufr.alternis annis legat,nõ vnũ, ſed plura legata ſunt. p Aliud eſt in ſerfundi mei Seiani,& poſteà deceſſi.& poſtea hæres meus in d.fundo fecit vnã villam, i. domunculã paruã cauſa reponendi fructus:vel plantauit ibi quandã arborem, & poſteà vult eam tollere. Quæritur virum poſſit? Et certè non.fructuario prohibente,ſed ante prohibitionem poteſt. Viuia.

1 *Villam*] id eſt domunculam fructuum gratia in villa, vt ĵ.de verb.ſign l.fundi Accurſius.

m *Non poteſt*] ſcilicet hæres: ſic econtrà nec vſufructuarius à ſe impoſita, vt ĵ.de vſufr. ſed & ſi quid. & facit in co.tit. l.equiſſimum.§. 1.& ĵ.ſi vſusfr.pete.l.ſi ab hærede. Accur.

n *Poſuiſſet*] ſcilicet hæres.

o *Impune*] No.non omne illicitum puniri,ſic ĵ.de relig.l.at ſi quis.§.Labeo.in fi.Accurſius.

§.& cũ triplici.ſed vbi ante teſtamentum, tunc p non ſcripto.& nõ remanet cum onere. vt d.§.& cũ triplici. & §.in primo.Itẽ ĵ.tit.1.l.Titia.in prin.contra Solu.ubi.& eo.modo nñ.ĵ.de adimen.leg.l. Cato.in prin.& l.Stichus.ſ.1. & facit ĵ.de lega.2.l.ſi quis Titio.& l.Celſus.in prin.

SI *Titio*] CASVS. Legaui Titio fundũ meũ Seianũ,& eidẽ legaui vſũf.d.fundi. & poſteà deceſſi. cenſ eſt in electione Titij vẽdicare fundũ. aut vſumfr.eiuſdẽ,& ſi qdẽ elegerit vendicare fundũ. & vſũfr. à ſe repellere habito fundo. nihilominus habebit vſumfr.ſi verò elegerit vendicare vſumfr. & repellere à ſe fundũ,habebit. ſolummodo vſumf.Vi. h *Vſufr.* formalẽ repulit, ſed hẽt cãlẽ, & facit ĵ.de le.j.l.planè. §.ſi.& l.legatarius.in prin.& §.j.& de leg. 2.l.cũ filiũ. ſ.varijs.

7† li.1.ex Minicio.

HAbitationi] CASVS. Nõ ſolum alia legata relicta in ſingulos annos,ſed ẽt legatũ habitationis ꝑdicto modo relictũ dẽtur legatario ab initio cuiuslibet anni. Vi *Habitationi*] ſive habitatio ipſa in ſingulos ann.ſive pro ea certa quãtitas in ſingulos an.legetur. Ac k *Ab initio*] ſunt .n. plura legata hoc caſu cũ dixit ĩ ſingulos annos: & plurics cedit dies,& initio anni.vt hic.& ĵ.tit.1.l.in ſingulos & ĵ.qũ di.leg. ce. l.nec ſemel.& C. qũ di leg.ce l.1.ſi nõ eſſet dictũ ĩ ſingulos an.ſecus eſſet.vt ĵ. eo.l.damnas.in prin.

8† Fl.Alphenus Varus lib.2. Digeſt. à Paulo epitomatorum.aliàs Vlpianus.

9† Fl.poſuiſſet ex fundo in euellere. 10† Aliàs demolitus erit. 11† li.23. ad Plautium.

HAres in fundo] CASVS. Legaui Titio vſumfructũ fundi mei Seiani,& poſteà deceſſi.& poſtea hæres meus in d.fundo fecit vnã villam, i. domunculã paruã cauſa reponendi fructus:vel plantauit ibi quandã arborem, & poſteà vult eam tollere. Quæritur virum poſſit? Et certè non.fructuario prohibente,ſed ante prohibitionem poteſt. Viuia.

l *Villam*] id eſt domunculam fructuum gratia in villa, vt ĵ.de verb.ſign l.fundi Accurſius.

m *Non poteſt*] ſcilicet hæres: ſic econtrà nec vſufructuarius à ſe impoſita, vt ĵ.de vſufr. ſed & ſi quid. & facit in co.tit. l.equiſſimum.§. 1.& ĵ.ſi vſusfr.pete.l.ſi ab hærede. Accur.

n *Poſuiſſet*] ſcilicet hæres.

o *Impune*] No.non omne illicitum puniri,ſic ĵ.de relig.l.at ſi quis.§.Labeo.in fi.Accurſius.

CVm *vſufructus*] CASVS Legaui Titio vſumfructũ fundi mei Seiani hoc modo, ſ. vt vno anno frueretur. & altero non:& ſic de ſingulis annis: Certè plura legata ſunt. nã vſusfructus ex tempore.& ad tempus conſtitui poteſt.vt ĵ.de vſufr.l.4.& ſi.ſed ſi prædictum modo legati dicto Titio ſeruitutem aquę ducendæ per fundum meum prædictum, vel ſeruitutem viæ.vnam eſt legatum,& non plura:quamuis dictæ ſeruitutes reales ſint prædiales non poſſunt conſtitui ex tempore vel ad tempus. vt ĵ.de ſeruit.l. Viuia.

p *Legata ſunt*] quia ex tempore.& ad tempus conſtitui poteſt,vt ĵ.de vſufr.l.4. & ĵ.ſem.etiã.l. & puto.§.vſusfr.

a *Aquæ & viæ*] Et sic relictæ alternis annis: quia nec ex tpe nec ad tẽpus, neq; sub conditione cõstituuntur, vt ff. de seruit. l. 4. licèt habeant qñque intermissionẽ sua natura, vt viæ vt ff. de seruit. l. seruitutes, & qñque ex pacto, vel volũtate hominum de æquitate, vt d. l. 4. de seruit. & quemad. ser. amitt. l. si sic. & facit ff. de itin. actuq; priv. l. 1. §. 1.

b *Intermissionem*] i. interualla. Accur.

21† Fl. qa.

D *Duos separatim*] CASVS Dãnaui in testamento hẽdem meum Titiũ, vt sineret Seiũ & Caiũ separatim vti frui fundo meo Cornelio, volens ego testator quẽlibet prædictorũ habere in solidũ vsũfructũ d. fundi, & postea decessi: & d. meus hẽs passus est eos vti frui cõiter, & non in solidũ. Quæritur, an vtriq; ex testamẽto teneatur? Et respon. q̃ sic, ff. vt suppleat cuilibet eorum æstimationem medietatis vsusfr. Nã cum vnus deberet hẽre vsumfr. totum, & alius æstimationem: non habuit quilibet eorum nisi medietatẽ vsusf. vt dictum est. Nã ipsius hẽredis onus est, vt singulis prædictorum præstet legatũ in solidum. Qua parte igitur alterum frui sineret dictus hæres, ea parte non finit alterum vti frui. h. d. hæc lex. Viuianus.

2† lib. 18. Digest.

3† F. volui. & est.

4† Flor. debet.

5† lib. 13. Digest.

6 Fl. deest, meus.

c *Duos separatim*] si separatio fit in vtendo, puta, vnus vno anno alius alio, planum est, per l. ff. quib. mo. vsusf. am. i. l. 2. in pri. & §. fi. sed li era in fetior hũc sensum non importat: sed est separatio in relinquendo, vt primo vni, secũdo alij in eodẽ fundo: eo dicto vt vterq; in solidum & sic aliter tẽ, aliter æstimationem habet, vt hic & ff. de leg. 2. l. qui duos. §. fi is alius si hoc non diceret, pro virilibus haberent, vt ff. de lega. 1. l. si pluribus, & de leg. 2. l. si plurib. & de le. 3. l. si res. & C. de ca. rol. §. vbi. Acc.

7† Fl. fructuarius.

8† Fl. respondit.

d *Voluerit*] & hoc expressit, vt dixi. Accur.

e *Non finere*] vius vnius impedit alterius vsum quo ad solidum. & est ad hoc, quod no. ff. de vi. & vi arma. l. vim facit.

D *Amnas esto*] CASVS. Ita dixi in testamento meo, dãnas esto hæres meus eius sinere Titium habitare, donec vivet in domo mea Seiana. Certè vnum legatum est.

¶ *Qui duos*] Caius habebat duos fundos: vnus quorũ vocabatur Titianus, & alter Seianus, pone. Legauit Titianum Titio, & vsumfructum Seiani legauit Seio, & postea decessit: nũc apparet, q̃ Seius fructuarius non habeat viam ad fundum Seianũ, nisi vadat per fundum Titianum Titio legatum. vnde petit d. Seius à Titio seruitutẽ viæ per fundum Titianũ. Quæritur, vtrũ teneatur præstare ei Titius? Et tñ. q̃ non: alitẽr põt Titius vendicare fundũ Titianum ab hærede, nisi prius ius transeundi per eũ præstet d. Seio. nam & si fundus Titianus nõ esset legatus Titio, sed remansisset in hẽditate Caij, teneretur hẽs præstare viã per eũ d. Seio fructuario fundi Seiani. Sicut ergo Caio testatore viuo ibãt nũcij Caij p fundũ Titianũ ad fundũ Seianum: ita & Caio mortuo ferentur, s. vt Seius possit ire ad fundũ Seianum per fundũ Titianum Titio legatũ. donec durat Seio vsusfr. ad fundũ Seianum per mortem, vel capitis diminutionẽ Seij. hæres apud quẽ erit plena proprietas fundi Seiani, poterit habere viam ad fundum Seianũ per fundum Titianum d. Titio legatum. Viuia.

9† Fl. potest.

10† Fl. videtur.

f *Videatur esse*] & iõ semel dies eius cedit: alias secus, vt ff. eo. l. habitationis. Accur.

g *Deberetur*] ab alio fundo legato. Accur.

h *Secundum voluntatem*] s. tacitam, vt & ex eius viuentis consuetudine præsumendam. Accur.

1 Volũtas tacita, ex ordine interpretatur. non expressa. Sali. l. cũ virum. 4. col. C. de fideic.

i *Præstet*] legatarius: sed certè imò hæres debet redimere à legatario nõ legatarius gratis præstare, vt ff. de leg. 1. l. seruũ filij. §. fi. q̃ videtur cõtra. Solu. hic aliunde viã nõ habebat, vt ff. hac l. sibi fieri licèt cum incommodo. Nam aliquid statuitur, vbi prorsus vsusfructus peritureretur, quod non fieret alias. vt C. de pre. impe. offe. l. 2. & l. rescripta. Vel verius hanc expone ĩm illã, s. vt legatarius præstet coactus ab hærede per retentionem, vel conditionẽ incerti, si oblitus tradidit nullo pretio dato, vt in contra. no. In via ad sepulchrũ dic vt ff. de relig. l. si ags sepulchra, & facit ff. si ser. ven. l. testatrix. & de leg. 1. l. si fundum. §. qui fundum. & ff. de seruit. vrba. prædior. l. bi. as. & si vsusfr. pe. a. l. i. & ff. tit. a. l. 1. & leg. 3. l. si cui ædes. & ff. de fun. instru. l. prædia. §. fi & ff. de ser. vrbanorum prædior. l. olympico.

12† Flor. est.

L *Legatum*, CASVS. Legauit ciuitati Bononiensi duos fundos, pone vt ex reditibus eorũ singulis annis in ea ciuitate memoriæ meæ seruandæ gratia curratur ad palliũ: quod Bononiæ fieri non licet propter statutum fratris Ioan. Quæritur, vtrũ pecunia, quæ debebat expendi in pallio, debeat cedere lucro hæredum meorum? Et dic q̃ non: sed potestas Bononiæ debet in alio licito spectaculo expendere eam in memoriam mei testatoris cum consilio hæredum meorum, & Seniorum populi, & mercatorum. Viuia.

k *Legatum*] scilicet fundi.

l *Ex reditibus*] scilicet dicti legati. Accur.

m *Quotannis*] id est singulis annis. Accur.

n *Cedere*] nullo igitur priuilegio vtitur hic Respub. qm̃ nobis, quibus illiciæ conditiones, aut modi apponuntur. hoc in commune concedimus, vt multis exemplis ostẽditur. R. vt ff. de condi. insti. l. cõditiones cõtra edicta. & insti. de hæredi. instit.

Titius nõ esset legatus Titio, sed remansisset in hẽditate Caij, teneretur hẽs præstare viã per eũ d. Seio fructuario fundi Seiani. Sicut ergo Caio testatore viuo ibãt nũcij Caij p fundũ Titianũ ad fundũ Seianum: ita & Caio mortuo ferentur, s. vt Seius possit ire ad fundũ Seianum per fundũ Titianum Titio legatũ.

uitute aquæ, & viæ: [a] viæ. n. seruitus vna est, quæ [1]† natura sui habet intermissionẽ. [b]

Si hæres non præstat duob. in solidum secundũ defuncti volũtatẽ. cuilibet tenetur ad id, quod sibi deficit. Bart.

Celsus. [2]†

LEX XIV.

DVos separatim [c] vti frui sinere damnatus hęres, cõmuniter vti frui passus est. Quærebatur, an vtrique ex testamẽto teneretur? Dixi teneri, si testator vtrũque solidum habere voluerit: [d] [3]† nam ipsius onus esse, vt solidum singulis legatum præstet. Qua parte igitur alterũ vti frui sineret hæres, ea parte eum nõ sinere [e] alterũ vti frui, ideoq; per æstimationem vnicuique, quod deest, replere debere.†

Marcellus. [5]†

LEX XV.

DAmnas esto hẽs meus [6]† Titium sinere in illa domo habitare quoad viuet. Vnum videtur esse [f] legatum.

Ei, cui legatur fructus fundi, debetur via per aliũ fundum testatoris etiam alteri legatum. Bartolus.

¶ Qui duos fundos habebat, vnum legauit, & alterius fundi vsumfructum alij legauit. Quæro, si vsusfructuarius [7]† a fundum aliunde viam non habeat, quàm per illum fundũ, qui legatus est, an fructuario seruitus debeat? ℟ Rñdi, [8]† quemadmodum si in hæreditate esset fundus, per quem fructuario posset [9]† præstari via, secundum voluntatem [h] defuncti videretur [10]† id exigere ab hærede: ita & in hac specie non aliter concedendum esse legatario fundũ vẽdicare, nisi prius transeundi ius vsufructuario præstet, [i] vt hæc forma in agris seruetur, quæ viuo testatore obtinuerit, siue donec vsusfructus permanet, siue dum ad suam proprietatem redierit.

Relictum ad opus illicitũ, dẽt conuerti ad opus licitũ de consensu partium: secus, si ad opus licitũ fuerit relictum. B.

Modestinus. [11]†

LEX XVI.

LEgatum [k] ciuitati relictũ est, [*] vt ex reditib. [l] quotannis [m] in ea ciuitate, memoriæ defuncti cõseruandæ grã, spectaculum celebretur, quod illic celebrari non licet. Quæro, quid de legato existimes. Modestinus rñdit, cum testator spectaculũ edi voluerit in ciuitate, sed tale, quod ibi celebrari non licet, iniquum esse, hanc quantitatẽ quam in spectaculũ defunctus destinauerit, lucro hæredum cedere. [n] Igitur adhibitis hæredibus, & primoribus ciuitatis, dispiciẽdum esse, [12]† in quam rẽ conuerti debeat fideicõmissum, vt memoria testatoris alio, & licito genere celebretur.

1 Volũtas tacita, ex ordine interpretatur. non expressa. Sali. l. cũ virum. 4. col. C. de fideic.

11† lib. 9. Respon.

* Vide in hũc locũ Alciat. lib. paret. 1. c. 22.

inſti.§.impoſſibilis, & facit ff.de cõd & dem.l.in teſtõ quidam.& de adminiſtratio.rerum ad ciui.pertinẽ.l.legatum. in prin.& §.fi.& l.proxi.& ſup.de leg.1.l.ciuitatibus.

QVidam] CASVS. Iuſſi fieri ludos licitos, & rogaui Seniores ne vellent cõuertere pecuniã omni anno in aliã ſpeciem aut in alios vſus. Poſt mortẽ meã Reſput. Bononiæ fierit per 4 annos. q nõ fecit dictos ludos: nũquid reditus collectos in d. quatuor annis dẽt Reſpu. reſtituere hæredibus meis, vel cõpẽſare ſibi in alijs legatis quæ reliquerã eidẽ Reip. Et reſpon. Q Perceptos fructus in dictis quatuor annis ex d. fundis dẽt hæredibus meis reſtituere Reſpu. ſi iã apprehenderat poſſeſſionẽ aliorum legatorũ à me ſibi relictorum inuitis hẽdibus meis: ſi aũt nõ apprehenderat poſſeſſionẽ aliorum legatorũ debet compẽſare d. fructus in d. alijs legatis. Viuianus.

a *Ludos*] ſ. non illicitos, aliàs ſecus, vt ſuo.l.proxi.

b *Teſtamento*] Reip. relicto. Acc.

c *Reſtituendos*] etiam ſi ſint erogati, vt C. de leg. l.nõ dubium. Item ſecundum voluntatem apprehenſa cõpẽſantur, vt ſubijcit, & facit ff.in.l.liberto.§. Lucius. & C. de expẽ.lu.l. vnica, & ff. eo.l.vrori.& ff.l.proxi. & ff.de leg 1.l.ciuitatibus.& ff.de admi. re. ad ciui. pertinen.l. 1.

QVi plures] CASVS. Ego habẽs plures libertos, ita dixi in meo teſtamẽto, relinquo habitationẽ illis meis libertis, quos in codicillis nominabo, & poſtea nullos i codicillis nominaui.& poſtea deceſſi. Certè nullus libertorũ dẽt habere habitationem: non enim fuit perfectum legatum. Viuia.

d *Non videri*] ſecus ſi dixerit, vni ex libertis meis dato, vt ſupra de leg.2.l.ſi quis Titio.§.ſi hæres. Acc.

e *Intelligi poſſit*] nã incertę perſonæ non põt legari, vt Inſt. de leg.§.incertis.& ff.de re.du.l.4.& 5.& ff.de hære.inſti l. quoties.§.tantundem. Sed cõtra ſup de lega 2.l.cum pater. §.fi.Sol.vt ibi.& eo. modo ſol.C. de inſt.& ſubſt.l. ſi teſtamentum facit inſ.de verb.oblig.l. tritticum.

ADDITIO. Dic quod ibi erat certa perſona, licet fines erãt incerti: hic vero erat incerta perſona ſecundum Bar. hic.

SI alij fundum] CASVS. Legaui Titio fundum meum Titianum & Seio legaui vſumfructũ eiuſdem fundi eo animo vt Titius haberet nudã proprietatem, & Seius vſumfructũ & poſtea deceſſi. Certè fundus erit Titij, & medietas vſusfructus erit eiuſdẽ Titij, & alia medietas Seij, quia ego teſtator laplus fui errore. Appellatione. n. fundi plena proprietas continetur, & ita hoc caſu plus valet ſcriptura, quã illud, quod in corde agebam ego teſtator: agebã aũt, vt dixi, vt Titius haberet nudam proprietatem, & Seius totum vſumfructũ. Si autem vellẽ ita venire ſicut in corde gerebã, ſ'a debereẽ dicere. Titio fundum detracto vſufructu lego: Seio eiuſdẽ fundi vſumfructum hæres dato: quo caſu Titius habebit nudã proprietatem, & Seius totum vſumfructum. f *Stichum*] Stichonem. Titio. Acc.

g *Commutabitur*] imo non vti ſ. fa. ſer. l. & puto ff. Iuliano, quæ eſt contra. Solu. ibi. ſed pro hoc ſ. de vſufr.accreſ. l. ide Nera in ſ. non ſolũ. & d vſufruc. ar. l. ſi ibi. h *Actum ſit*] id eſt actum creditur, non tamen eſt certum: alius præſumit actum ſecundum R. ſed Io. & Azo. & Hugo. dicunt etiam ſi probetur hoc ſenſiſſe, tamen ſtabimus ſcripturæ. vt & C. de iudic. in. l. cum virũ. In eo quod dicit ibi plerunque, & ſecundum iſtos eſt contra. C. plus val. quod agitur. l. 1. & C. de libe. præte. l. ſi quis filium. Solu. hic ſpeciale. vt & alia quæ notantur C. plus val. quod agi. l. 1. & ſa. ff. de ſupel leg. l. Labeo. & de leg. 3. l. non aliter.

SIſtichum] CASVS. In teſtamento meo dedi libertatẽ Stichо ſeruo meo ſub conditione, ſi nauis ex Aſia venerit vſque ad annum. & eiuſdem ſerui vſumfructum legaui purè Titio: cenſ valet legatum vſusfructus. Pendente enim conditione libertatis nõ eſt liber. Viu.

i *Legatum*] interim, & facit C. de neceſſa. ſer. hære. inſtit. l. pen. §. & quod ibi no. Accur.

TItio vſusfructus] CASVS. Legaui Titio vſumfructũ Stichi ſerui mei: aut ſi nauis ex Aſia venerit, decem. & poſtea deceſſi: vult ſtatim Titius petere vſumfructum Stichi ſibi purè legatum: nunquid poteſt? & dicitur quod nõ. Cum enim fuerit alternatiuum legatum, dẽt eſſe hæredis electio, quod legatum ſoluat: auferetur autem hæredi electio prædicta, ſi ſtatim poſſet Titius petere vſumfructum Stichi, & non expectaretur vtrum conditio de legato decem exiſtat, vel deficiat, quod quidem eſſe non debet. Viu.

k *Titio vſufructus*] licet purè legatus.

l *Deficiat*] ſac. infra quan. di. lega. vel fideicommiſ. cedit. l. ſi vſufructu. in principio, & l. cum ita. & heum illud. & ſup. de lega. primo. l. cum res, §. ſi Stichus teſtitutus. & l. ſi quando quis. §. 1.

PAtrimonij] CASVS. Ita dixi in teſtamento meo. Patrimonij mei reditum volo dari vxori meæ omnibus annis. & poſtea deceſſi. Poſtea cum vxor mea ad aliquot annis percepiſſet dictum reditum, deceſſit: nunquid dictum reditum ad hæredem ſuum tranſmittit? Reſpondeo quod non, quia dictum legatum eſt ſimile vſufructui in legato vel legato relicto in annos ſingulos: de quibus duobus legatis non eſt dubium quin finiantur morte legatarij. Viuianus.

Scæuola. 1†

LEX XVII.

QVidam reipublicæ prædia legauit, de quorum reditu quotannis ludos [a] edi voluit, & adiecit, Quæ legata peto, Decuriones, & rogo, ne in aliam ſpeciem, aut alios vſus conuertere velitis. Reſpublica per quadriennium continuum ludos non edidit. Quæro, an reditus, quos quadriẽnio Reſpublica percepit, reſtituere debeat hæredibus, vel compenſare in aliam ſpeciem legati ex eodem teſtamento? [b] Reſpondi, [2]† etiam inuitis hęredibus poſſeſſione apprehẽta, percepios fructus reſtituendos [c] eſſe, & nõ erogatos [3]† ſecundum defuncti voluntatem, in alia, quæ deberentur compenſari.

Si non apparet perſona legatarij, legatum redditur nullum. Bar.

Modeſtinus. 4†

LEX XVIII.

QVi plures habebat libertos, teſtamẽto ſuo dixit, ſe habitationem relinquere ijs, quos codicillis deſignaſſet. Cum nullos poſtea deſignauerit, quæro, an omnes admitti debeant? Reſpõdi, [5]† ſi patronus, q ſe deſignaturũ perſonas libertorũ pollicitus eſt, nullũ poſtea deſignauit, legatũ habitationis perfectũ eſſe non videri, [d] [6]† nõ euitãte, cui datum intelligi poſſit. [e]

In dubio debet ſtari ſcripturæ, etſi aliud actum ſit, dummodo de illo non conſtet. Bar.

Idem. 7†

LEX XIX.

SI alij fundũ, alij vſumfructum eiuſdẽ fundi teſtator legauerit, ſi eo ꝓpoſito fecit, vt alius vſumfructũ, alius nudam haberet proprietatẽ, errore labitur. [f] 8† Nã detracto vſufructu, proprietatem eum legare oportet eo modo, Titio fundũ detracto vſufructu lego: vel, Seio eiuſdem fundi vſumfructũ hæres dato, quod nihil fecerit, vſusfructus inter eos cõmunicabitur. [g] Quia [9]† interdũ plus valet ſcriptura, quam quod actum ſit. [h] 10†

Pomponius. 11†

LEX XX.

SI ſeruum ſub conditione liberum eſſe iubeã, & vſumfructum eius tibi legauero, valet legatum. [i]

Paulus. 12†

LEX XXI.

TItio vſusfr. [k] Stichi, aut ſi nauis ex Aſia venerit decem legata ſunt. Non petet vſumfructum ante, quã conditio de decem exiſtat, vel deficiat: [l] ne poteſtas hæredi, vtrum velit dandi, auferatur.

1† Fl. reſpondit, & inuitis 2† Fl. reſpondit. 3† Flo. & non erogatum. 4† li. 9. Reſponſo. 5† Fl. reſpondit. 6† Fl. nõ videtur. 7† li. ſingulari de Euremaris. 8† Fl. eo ꝓpoſ. oſcit, vt alter nudã proprietatem habeat, error labitur. 9† Flo. ꝙ actũ ſit. 10† li. 8. ad Q. Mutiũ 12† lib. 7. ad l. Iuliã & Papiã.

a *Simile*]& sic morte finitur.vt Instit.de vsuf. §. finitur.
b *In annos singulos*]& tũc similiter finitur morte, vt ſ. ti. l. in singulos,sed non aperit an sit vsuf.Sed dic, quod non.vt no.sup.de vsufr.l.si quis ita,& facit inf.e.l.fundi.& sup. vsufru.quemadmo.ca.l. idem est.

Ulpianus. 2†

LEX XXII.

PAtrimonij mei reditũ omnibus annis vxori meę dari volo. Ariſto respondit,ad hæredem vxoris non transire, quia aut vſufructui simile [a] esſet, aut huic legato, In annos ſingulos. [b]

Iulianus. 2†

LEX XXIII.

LIcet [c] testatori repetere legatum [d] vſusfructus,vt etiam post capitis diminutionem [e] deberetur. [3†] Et hoc nuper Imperator Antoninus ad libellum rescripsit, tunc tãtum esse huic cõstitutioni locum, [f] cum in annos ſingulos res legaretur. [4†]

Vsuræ pecuniæ fœneratæ per defunctum,quandoq; currentes debentur fructuario cauẽti,sed si per hæredem fuit fœnerata, à tempore moræ debentur. Bar.

Papinianus. 5†

LEX XXIV.

VXori vſufructu,[6†]bonorum legato, fœnus quoque ſortium,§quas defunctus collocauit,[h]post impletam ex ſenatuscõſulto cautionem [k] præſtabitur. [l] Igitur vſuras nominum in hæreditate relictorum,ante cautionem [m] interpoſitam debitas,velut ſortes in cautionem [n] deduci neceſſe eſt. Nõ idem ſeruabitur in nominibus [7†] ab hærede factis: tunc enim ſortes duntaxat [o]legatario dabunt,aut [8†] quod [p] propter moram [q] vſuras quoque reddi placuit, [r] ſuper his non cauebitur.

¶ Serapium [9†] ſeruum meum Sempronię concubinæ [10†] meæ ſeruire volo. Non videtur proprietas ſerui legata, [11†] ſed vſusfructus. [ſ]

Non valet relictum, quo fructuarius de rerum fructibus restituenda proprietario post mortem suam grauatur. Bar.

i *Et finarusconsulto* ; quo constituitur in pecunia, quasi vsufructu.vt Instit.de vsuf.§. constituitur.
k *Cautionem*]de reddenda pecunia finito vsufru.vt ſ. eo.no.
l *Præstabitur*] ab hærede vxori legatariæ.quod fœnus præstabitur,velut fructus pecuniæ,nõ velut fors: nec de eo finitur do ex fœnore cauet vxor. Accur.
m *Ante cautionem*] nam posteriores iure fructuum lucratur. 6† Fl.fructu.
n *In cautionem*] de reddendo finito vsufru. Et no.ar.g.q̃ fructuarius non facit fructus suos ante cautionem præstitam, ſm Al.Azo.contra.si bona fide percipiat. i. si non credebat se teneri satisdare.
o *Dantaxat*] non autem vſuras, quas lucrifecit hęres ex pecunia hæreditaria, quia ex ſua negotiatione est eas consecutus.vt arg.ſ. de hæreven. l. venditor. & ſ. ad leg. Fal. l. ;. Itẽ nec fuerunt defuncti. licet sors fuerit hæreditatis. De ſua enim ĩtelligi non potest, cũ dicat ſortem dãdam legatariæ. Item fœnerabat suo periculo, vt ar. ſ. mãda. l. idemq; §. si mandauero, & ℔ foc. l. si vnus, §. si vnus. 7† Fl. deest, in. 8† Alias & quod.
p *Aut, quod*] Potest dici, q̃ sit vnus casus abinde. Non idẽ &c. vsque ad fi. huius. ſ. Et sic est sensus, q̃ hæres det sortem, item vſuras, quas percepit ex mora debitorum,vel ex ſtipulatione: & hoc quãdo erat iam in mora dandi vxori, cui mutuauit, & secundum hoc non cauebit vxor. Vel secundum aliam lecturam nõ cauebit ab vxore hæredi, quia eas lucratur propter moram hæredis,sed secundum hoc,quare dixit duntaxat sortes? Respon.corrigit ſe,cum dicit, Aut,quod &c. quasi dicat,aut, pro, &, ſ. & illud, quod placuit hæredi ſtipulanti vſuras propter moram debitorum reddi, postea ſub. & super his vsur. &c. Sed hæc lectura non placet,quia cum ex ſua mora hæreditate neatur legatariæ ad vſuras,iam nõ curo,mutuauerit ante moram,vel post. Dic ergo duos esse casus abinde. Non idẽ &c. vsque in fi. §. & primus deducit vſuram, quã hæres percepit à debitoribus non dandam legatariæ, ſed eam lucratur rõnibus,quas prædixi in ſuperiori glo. ſup. Et ideo non cauet legatariæ,quia non hẽt vſuras. Secundus,ſi hęres fuit in mora,dabit vſuras legatariæ, vt lucretur. & non cauebat, vt ibi, aut,quod &c. & dic. aut, pro, &: moram, ſcilicet hæredis, & placuit,ſcilicet Iuriſc.vt supra,de lega 2. l. Titia. §. vſuras & facit ad §. C. eod. l. 1. 9† Fl.fuit pũ. alias ſcripũ. & alias Serapiũ. 10† alias consobrinæ 11† Flor. relicta.
q *Propter moram*] ſcilicet hæredis.
r *Placuit*] ſcilicet iam. Azo.
ſ *Vsusfructus*]nisi hoc testator intellexerit, vt ĩf. de ſta. lib. l. cum hæres. §. Stichus.

Qui fructus]CASVS. Titius legauit vxori meæ vſumfructũ prædiorũ duorum, Titiani & Seiani, & ita postea dixit in eodem testõ. Volo redire ad hæredes meos dicta prædia cum reditibus post mortem dictæ meæ vxoris, & postea decessit dictus Titius testator, & post multos annos fortè decessit dicta vxor ſua,quæ iã vſa, & fruita erat dictis fundis. nunquid ex fideicommiſſo prædicto testatoris proprietas dictorum fundorũ, vel vſusfructus debet reuerti ad eos hæredes? Et dicitur,quòd non,& est ratio,quia res futuri dictorum prædiorum post mortem vxoris videbant demonstrati per verba dicti testatoris, qui dixit, vt dictum est,post mortem vxoris prędia cum reditibus redire debere ad hæredes ſuos. Dicti autem futuri reditus reuertuntur ad

hæredes

1† lib. 15. ad l. Iuliã & Papiã.

2† Fl. Iunius Mauricianus li. 2. ad l. Iuliam & Papiã.

3† Alias, debeatur, & hoc nuper Imp. noſter ad lib. reſcripſit. tunc tãtũ eẽ huic conſtit. locũ, in annos ſingulos relegetur.

4† Fl. relegaretur

5† lib. 7. Reſpõſo.

a *Legatum*]etiam tacitè.vt in f. exemplificat.
e *Capitis diminutionem*] legatarij.
f *Locum*]vt tacita fiat repetitio.cum &c. q. d. non quando ſimpliciter legatur,ſed certè & expreſsè potest reperi, vt ſ. ti. l. l. in ſingulos.& sup. quem notauimus in l. ut in prin.

Vxori vſumfructu]CASVS. Legaui vxori meæ vſum fructũ bonorũ meorũ,cum haberem multos debitores, quib. mutuauerã denarios,& postea deceſſi. Venit vxor mea postea ad hũdes meos,& cauit eis ã tãta pecunia reſtituenda ſi moriet,vel capite minuet, quãtã ego defunctus mutuaueram dictis debitoribus,& petijt ab eis hũdibus pecuniã creditã prædictã, vt ſic ex ea habere poſſit vſumfr. ſm meum præceptũ. Postea hũdes egerunt cõtra dictos debitores, & exegerũt ab eis pecuniã cum vſuris, quæ cucurrerunt ante dictam cautionẽ, & post,vnde dicta mea vxor vult habere vſuras anteriores,& posteriores. Quæritur,vtrum poſſit habere,& petere? Et reſpon. q̃ non,imo illas tantum, quæ cucurrerunt post dictam cautionem, & eas non tenebitur reſtituere hũdibus finito vſufructu: illas aũt vſuras, quæ cucurrerunt ante prædictam cautionem,conſequi dẽt vxor, ſed non lucrari: imò in dictam cautionem dẽnt deduci,ſicut deducũtur,dum ponuntur ſortes,& eas reſtituere tenebitur ſicut ſortes. Si aũt hũdes mutuaſſent dictam pecuniam, & non ego teſtator, non debebit tunc habere dicta mea vxor niſi ſortes, & non vſuras,quæ cucurrerũt ante dictã cautionem,vel post. Si aũt hũdes ſint in mora dandi dictas ſortes vxori meæ prædictę, tunc ex mora eorũ tenentur ei ad vſuras,& nõ debebit vxor cauere eis. Resſit rẽdis ex mora vſuris finito vſufructu: licet teneatur cauere de reſtituendis illis vſuris, q̃ ante dictã cautionẽ cucurrerunt ã debitores hæreditarios, vt dictum eſt.

¶ *Serapium*]Ego habẽs ſeruum nomine Serapium, ita dixi in teſtamento meo, Serapium ſeruum meum Sempronię concubinæ meæ ſeruire volo, & postea deceſſi. Certè non videor legaſſe concubinę proprietatem ſerui, ſed vſumfructum tantum.& hoc dicit. Viu.

g *Sortium*]deest pecuniarum.
h *Collocauit*]deest ſub vſuris mutuauit.

hæredes ipſo iure: ergo nihil operantur dicta teſtatoris verba ad fideicommiſſum. Item præteriti reditus non debent redire ad hæredes, quia tõne vſusfructus eos lucrata eſt vxor. Itẽ & proprietatem dictorum fundorum habent iure hæreditario, & ſic non poſſunt habere ex fideicõmiſſo. benè ergo imperitia fuit lapſus dictus teſtator. q voluit, & credidit, q dicti fundi cum reditib. reditẽt ad hæredes ſuos poſt mortem vxoris ſuæ fructuariæ ex fideicommiſſo. Viu.

1† Lib. 8. Reſpõſo.

2† Fl reliquit.

a *Prædiorum*] ſcilicet aliquorum certorũ.

3† Fl. dominus.

b *Eius*] ſcilicet vxoris. Accurſius.

4† Fl. dedit.

c *Imperitia*] iuris, quia neſciebat morte finiri vſumfructum, cum l. dicat contrarium, vt Inſtit. de vſufr. §. finitur.

5† Fl videbãtur.

d *Neq; proprietatis*] quoniam habet eam iure hæreditario. Accur.

e *Neque fructus*] ſcilicet præteriti temporis, quos vxor percepit, & quia fuerunt ſui iure legati, & ſic benè ſequitur. Etenim &c. ad quod eſt ſup. de leg. 3. l. quod his. Sed arg. contra inf. ad Treb. l. in fideicommiſſariam. Vel dic, fructus futuri temporis non redeũt ad eos, id eſt, ad hæredes, ſcilicet, iure fideicommiſſ. ſed iure conſolidationis. Quia ergo de futuris ſenſit, nullum eſt fideicommiſ. in eis, & hoc ſubijcit, Etenim &c.

6† Li. io. Quæſtio.

f *Videntur*] ſic ergo adiectio illa, poſt mortem. &c. ſuperflua eſt: & hoc ideo, quia imperitia lapſus ſic dixit: aliàs ſecus forte, vt inf. de au. & argen. l. ſpecies, & ſup. de vſufru. ea. re. quæ vſu conſu. l. ſi.

Idem.[1] †

LEX XXV.

QVi fructus prædiorum [a] vxori [2] † legauit, poſt mortem eius [b] prædia cũ reditibus ad hæredes ſuos redire voluit, imperitia [c] lapſus. Nullum fideicommiſſum dicimus,[3] † neque proprietatis, [d] neque fructus [e] ad eos reuerti debere. [4] † Etenim reditus futuri, non præteriti temporis demonſtrati videntur. [5] †

Sicut morte finitur ſpes uſusfructus iam conſtituti, ita finitur ſpes uſusfructus conſtituendi. Bart.

Paulus.[6] †

LEX XXVI.

SEmpronius * Attalus ab hęrede ſuo fundum in Italia Caio Seio poſt decennium, deducto vſufructu, dari iuſſit. Quæro, cum medio [g] hoc decennij ſpatio hæres vita functus ſit, an poſt tempus decennij plenus fundus ad legatarium pertineat? mouet enim me, quòd dies legati huius, ſiue fideicommiſſi ceſſerit, [h] ac per hoc ad hæredem [7] † legatarij pertinere potuerit, & ideo, quaſi circa debitum iam legatum mortuo hęrede, vſusfructus extinctus ſit, [i] nec ad hæredis hæredem pertinere poſſit. Reſpondi, Dies quidem fideicommiſſi, vel legati ſtatim cedit, cum poſt [k] certum tempus hæres dare rogatur, ſiue iubetur, ſed vſusfruct. [l] nondum eſt hæredis, niſi cum dominium, deducto vſufructu, præſtiterit, [8] † & ideò capitis diminutione, vel morte perire non poteſt, [m] quod nondum habuit. Idem euenit ſi proprietas, deducto vſufructu, ſub cõditione legata ſit, & pendente conditione hæres deceſſerit. Tũc enim ab hærede hæredis incipit vſusfructus, [n] qui & in perſona [9] † eius finietur. Sed his caſibus de ſententia teſtatoris quærendum eſt, qui vtique de eo vſufructu detamen vſusfructus dicti fundi nondum eſt hæredis, niſi cũ dominium dicti fundi præſtiterit legatario deducto vſufructu. Et ideo ſi hæres capite minuatur, vel moriatur ante decennium, ſicut fecit in noſtro caſu, nõ poteſt perire vſusfructus, quẽ hæres non habebat adhuc tempore mortis ſui. & ſic ab hærede hæredis incipiet in noſtro caſu vſusfructus, & ex perſona eius finietur. Et quod dixi in legato relicto poſt diem certum, habet locum in legato relicto ſub conditione. Si autem appareat voluntatis expreſſa teſtatoris velentis prius finire vſumfructum morte hæredis, quàm vim habeat hæc mortis euentus etiam ante decennium finietur vſusfructus, quo finito, ſolida, & plena proprietas debet ad legatarium pertinere eo tempore, quo dari ei fundum hæres hæredis, id eſt, poſt decennium, vt dictũ eſt. Nec hoc caſu poteſt hæres plus tranſmittere ad hæredem ſuum, quam ſi iam habere cæpiſſet vſumfructum ipſe hæres. Quin quidem caſu, ſine dubio, non tranſmitteret hæres vſumfructum ad hæredem ſuum, quia morte eius finitus eſt.

7† Fl. & ad hæredem.

8† Fl. præſtiterit.

9† Fl. qui ex perſona.

¶ *Si fundum*] Legauit Titio, & Seio fundũ meum Titianum, & Caio legauit vſumfructum eiuſdem fundi, & poſtea deceſſit. Quæritur, qualiter diuidatur vſusfructus inter eos tres? Et dicunt quidam, quod quilibet eorum debet habere tertiam partem, ſed malè dicunt: imò debent fieri duo ſemiſſes de vſufructu, vnum habebit Caius, cui legatus eſt vſusfructus, alterum Titius, & Seius quibus legatus eſt fundus. Idem erit è contrario, ſcilicet, ſi legauit Caio fundum prędictum, & Titio, & Seio vſumfructum eiuſdem fundi. Nam & in hoc caſu fierent duo ſemiſſes de vſufructu, alterũ quorum habebit Caius, & alterum Titius, & Seius, quibus legauit vſumfructum, & inter dictum Titium, & Seium in vſufructu, coniunctos, erit ſolum modò ius accreſcendi. Vnde, ſi ponas Titium decedere, Seio accreſcit ſua pars dicti vſusfructus, & non debet habere inde aliquid Caius, cui ſolli legata eſt proprietas, & hoc dicit. Vinianus.

Sempronius] CASVS. Quidam nomine Sẽpronius Attalus inſtituit ſibi hæredem Titium, & fundum ſuũ Sẽpronianũ, quẽ habebat in Italia, iuſſit dari Caio Seio poſt decennũ, deducto vſufr. & ita voluit, quod Titius hęres eſſet vſufructuarius dicti fundi poſt decennium, & Caius Seius eſſet proprietarius, & poſtea deceſſit dictus teſtator, & in quinquẽnio, pone, deceſſit dictus hęres eius, & poſtea tranſierunt alij quinq; anni, & ſic tranſiuit decennium à morte teſtatoris, & ſic venit ipſe dandi dictum fundũ dicto Caio Seio, vt teſtator dixerat. Petit modò ab hærede hæredis Caius Seius plenum fundum, i. non deducto vſufructu, hæres autem heredis vult deducere vſumfructum, ſicut poſſet deducere Titius hæres, ſi viueret. Quæritur, quid iuris ſit? Et videtur, quòd dictus hæres hæredis non poſſit vſumfructũ deducere, quia dies dicti legati, ſiue fideicommiſſi iã ceſſit. Nam fuit relictum poſt diem, ſcilicet, poſt decennium. At illa legata, quæ relinquuntur poſt diem certum, cedunt etiam antequam veniat dies, & per hoc etiam ad hęredem Caij Seij legatarij pertinere potuit, ſi moreretur legatarius ante diem. Et ideo iam videtur debitum dictum legatum Caio Seio, & videtur per conſequens vſusfructus pertinere ad hæredem, etiam ante decennium. Vnde mortuo hærede ante decennium, vt fuit in noſtro caſu, vſusfructus videtur extinctus: non videtur poſſe pertinere ad hæredem hæredis. Sed tamen reſpon. in contrarium, ſcilicet, quòd hęres hæredis poſſit deducere vſumfructum dicti fundi, cum datum poſt decennium dicto Seio, quia licet dies dicti legati, ſiue fideicommiſſi ceſſerit ſtatim poſt mortem teſtatoris,

Caio legauit vſumfructum eiuſdem fundi, & poſtea deceſſit. Quæritur, qualiter diuidatur vſusfructus inter eos tres? Et dicunt quidam, quod quilibet eorum debet habere tertiam partem, ſed malè dicunt: imò debent fieri duo ſemiſſes de vſufructu, vnum habebit Caius, cui legatus eſt vſusfructus, alterum Titius, & Seius quibus legatus eſt fundus. Idem erit è contrario, ſcilicet, ſi legauit Caio fundum prędictum, & Titio, & Seio vſumfructum eiuſdem fundi. Nam & in hoc caſu fierent duo ſemiſſes de vſufructu, alterũ quorum habebit Caius, & alterum Titius, & Seius, quibus legauit vſumfructum, & inter dictum Titium, & Seium in vſufructu, coniunctos, erit ſolum modò ius accreſcendi. Vnde, ſi ponas Titium decedere, Seio accreſcit ſua pars dicti vſusfructus, & non debet habere inde aliquid Caius, cui ſolli legata eſt proprietas, & hoc dicit. Vinianus.

a *Prædiorum*] ſcilicet aliquorum certorũ.

b *Eius*] ſcilicet vxoris. Accurſius.

c *Imperitia*] iuris, quia neſciebat morte finiri vſumfructum, cum l. dicat contrarium, vt Inſtit. de vſufr. §. finitur.

d *Neq; proprietatis*] quoniam habet eam iure hæreditario. Accur.

e *Neque fructus*] ſcilicet præteriti temporis, quos vxor percepit, & quia fuerunt ſui iure legati, & ſic benè ſequitur. Etenim &c. ad quod eſt ſup. de leg. 3. l. quod his. Sed arg. contra inf. ad Treb. l. in fideicommiſſariam. Vel dic, fructus futuri temporis non redeũt ad eos, id eſt, ad hæredes, ſcilicet, iure fideicommiſſ. ſed iure conſolidationis. Quia ergo de futuris ſenſit, nullum eſt fideicommiſ. in eis, & hoc ſubijcit, Etenim &c.

f *Videntur*] ſic ergo adiectio illa, poſt mortem. &c. ſuperflua eſt: & hoc ideo, quia imperitia lapſus ſic dixit: aliàs ſecus forte, vt inf. de au. & argen. l. ſpecies, & ſup. de vſufru. ea. re. quæ vſu conſu. l. ſi.

g *Cum medio*] ſcilicet antequam poſſit extingui vſusfr. qui non eſt à proprietate ſeparatus.

h *Ceſſerit*] quia cum in diem certum relinquitur, cedit à morte teſtatoris, vt inf. dicit.

i *Extinctus ſit*] aliquam enim ſeparationem habebit à proprietate iam, quia erat debita legatario, ſed non erat plena ſeparatio, quia dominium erat apud hęredem.

k *Cum poſit*] id eſt, quando, & dic, cedit, vt ſit debitum, vt inf. de verb. ſignif. l. cedere. Item vt fiat tranſmiſſio, vt C. de cadu. tol. l. cum igitur.

l *Sed vſusfructus*] ſcilicet formalis, ſed cauſalem habet.

m *Non poteſt*] ratione meræ, ſed de æquitate ſecus, vt inf. dicit. Et no. quòd non petit, quod non eſt, vt hic, & inf. de cond. & demon. l. Titio vſusfructus. Et no. pro, & cõtra, ſup. vſufr. quemad. ca. l. 3. §. 1.

n *Incipit vſusfructus*] ſcilicet ſtricto iure, vel dic, ſi hoc voluit teſtator, vt & infra de verborũ obligationibus. l. ſtipulatio iſta, §. 6 quis, & l. ſi ita ſtipulatus, §. Chryſogonus, in fin. Accurſius.

Sem-

trahendo sensit,[a] qui coniunctus esset haeredis plonae, quo extincto solidam proprietatē ad legatarium voluit pertinere, nec plus transmitti ad successorem suum, qui nondum habere cœpit vsumfructum, quam si iam habere cœpisset.[b]

Plures coniuncti, ad vnam portionem vocantur cum alio disiuncto. Bart.

¶ Si fundus duobus,[c] alij vsusfructus legatus sit, nō triētes in vsufructu,[d] sed semisses constituuntur.[e] Idemq; est ēcontrario, si duo sint[f] fructuarij, & alij proprietas legata sit: etenim inter,[g] † eos tantum & accrescendi ius est.

Quod postea apparet indebite solutum, repetitur. Bart.

Scævola.[2] †

LEX XXVII.

VXori[*] maritus per fideicōmissum vsumfructū, & alia, & dotē plegauit. Hæredes vsumfructum ei cōcesserunt. Post biennium illicitū matrimonium fuisse pronunciatum est. Quæsitū est, an id, quod præterito tempore possedit, ab ea repeti possit? Respondi,[3] id, quod fructus nomine pcepisset, repeti posse.[h] debeat collectam soluere, pro dicto fundo? Resp. q vsufructuarius, sicut tenetur soluere vectigalia, tributa ordinaria pro dicto fundo: statuerant enim principes, q pro qualibet tonnatura terræ soluantur omni anno tres solidi, pone. & illud erat ordinarium tributum, & postea per tempora imponebant collectas, quando volebant, & illæ erant indictiones tēporariæ. Vid.

Vsufructuarius tenetur ad soluendum collectam, & alias præstationes. Bart.

Paulus.[4] †

LEX XXVIII.

QVæro, si vsusfructus fundi legatus est, & eidem fundo indictiones[i] temporariæ indictæ sint, quid iuris sit? Paulus respondit, idem iuris esse, & in ijs speciebus, quæ postea[k] indicuntur,[l] quod in vectigalibus[m] dependendis responsū est: ideoq; hoc onus ad fructuarīū pertinere.[n] 5 †

Vsufructu legato, & per fideicomissum relicto, inspicitur potius persona fideicommissarij, quam legatarij. Bar.

Caius.[6] †

LEX XXIX.

SI quis vsumfructum legatum sibi, alij restituere rogatus[o] sit, eumque in fundum induxerit fruendi causa: licet iure ciuili morte, & capitis diminutione ex persona legatarij pereat vsusfructus, qui[p] ? † huic, ipso iure, acquisitus[q] est: tamen Prætor ex[s] † iurisdictione sua id agere debet, vt idem seruetur, quod futurum esset, si ei, cui ex fideicommisso recederet, hæres noster non extitisset.

---

a *Sensit* id est, sensisse videtur, vt sup. de vsufru. l. si Titio, in princ. & l. qui vsumfructum, §. 1. nisi contrarium liqueat eum voluisse, vt inf. de verb. oblig. l. stipulatio. & dicto, §. Chrysogonus. Accursius.

b *Capisset* sicut enim tunc res, sic nunc species perist, & facit inf. de cōd. & demonstr. l. i. §. 1.

c *Duobus*] s. simul, si ita separatim verbis, fierent trientes, vt ar. sup. de vsufr. ac. l. si tibi, & intelligitur plena proprietas, vt sup. eo. l. si alij.

d *Vsufructu*] separatim.

e *Constituuntur*] s. vt vnum semissem habeant legatarij fundi, aliū ille, cui legatus est vsusfructus.

f *Duo sint*] siue re cōiuncti, siue separati, sm R. tu dic coniuncti, vt habeat locum, quod subijcit. alias accresceret ei, cui fundus relictus est: sicut alteri fructuario, vt s. de vsufr. ac. l. si tibi.

1† Fl. & inter.

g *Inter eos tantum*] s. quibus est cōiunctim vsufru. relictus, quia sunt coniuncti re, & verbis, sed legatario fundi re tantum, vt sup. de leg. 1. l. re coniuncti, sic & in superiori casu præsentur collegatarius fundi, vtpotè re, & verbis coniunctus, tamen illis duobus pereuntibus accresceret ei ab eis, & ēcōtra, vt sup. de vsufr. ac. l. i. de Neratius. §. fi. & l. sequē. Item quod dicit fieri duos fextantes hoc secundo etiam casu est contra sup. de vsufru. ac. l. si ubi: sed ibi nuda proprietas vni, item vsusfructus eidem, & alijs duobus, vnde omnes sunt pariter coniuncti. Sic ergo fiunt ibi trientes, & fa. sup. de vsufr. ac. l. si proprietas, & l. si Titio, in prin. & sup. de hæred. instit. l. Titius. & l. liber homo, §. Titius. Accursius.

2† Lib. 2. Respōso. * Facit ad casū huius l. q. sic ponit gl. in c. plerūq; sup. verbo valebit, in princ. extra, de donat. inter vir. & vx.

3† Fl. respondit.

Vxori maritus, CASVS. Legauit vxori nuæ dotem suā, quæ fuit 100. & duas meas domos pone. & vsumfructum aliorum meorū bonorū, & accessi. Postea hæres mei concesserunt ei vsumfr. bonorum meorum, & dederunt domos prædictas, & dotē. Postea cogitauerunt hæres, q matrimonium id fuit inter me & eā fuit illicitum, puta, quia ego eram præfectus cohortis, vel equitum, vnde dicerunt inter se, probemus hoc cora iudice, q ipsa contraxit illicitum matrimonium scienter, & faciamus hoc pronunciari: & nō habebit amplius vsumfr. bonorum, & illum, quē percepit ab ea repetemus. Ita fecerunt. Nunquid poterunt repetere vsumfructum, quem percepit mulier? & dicitur q sic. Vide h *Repetere posse*] ita habes repeti posse concor. sup. eod. l. quidam & sup. tit. l. l. liberto. §. Lucius. Sed contra sup. de ritu nup. l. Præfectus, vbi valet relictū illicite cōiugi à Præfecto. Sed ibi ipsa fuit ignorans illicitum: hic vterque sciuerat, vel fatetur vxor, alias est non posse. & tunc dicas eam ignorasse, vt ib. plenè not. Et eodem modo resp. ad illam inf. de his qui vt indig. l. i. §. 1. & facit, C. de incest. nup. l. qui contra. & inf. eod. vir. & vxor. l. 1. §. 1.

4† Li. 1. Respōso. * Addeq; licet multipliciter capiatur indictio, hic tū sumitur p denūciatione. vt & in l. liberrus. §. de oper. liber.

5† Fl. g. tinet.

6† Lib. 1. fideicommisso.

7† Flor. quod.

8† Fi. de eā, ex.

Quoties, CASVS. Legauit Titio vsumfr. fundi Tiriani, & decessit, & postea hæres meus cōcessit ei vsumfr. postea fuit imposita collecta per ciuitatem. Quæritur, quis

---

i *Indictiones*] id est, onus impositum tēpore tertiationis, & sic temporariæ. Acc.

k *Postea*] no. postea, secus si ante. vt sup. de leg. 1. l. idem Iul. §. hæres.

l *Indicuntur*] aliàs inducantur.

m *In vectigalibus*] s. perpetuis, vt differat a præcedenti, & dic pro tempore futuro, vt modo dixi.

n *Pertinere*] sicut & lucrum, vt sup. de vsufru. l. 6. & l. item si fundi. Item alia ratione, quia fructuum sunt onera, quod patet, quia plus, vel minus, secundum quantitatē fructuum, percipitur, vt C. de cēli. l. omnem, & inf. de vino tut. l. 1. & 2. & inf. de censi. l. forma. & C. de a. lu. & pal. l. 2. lit. cōtra sup. de le. 3. l. q concubinam, §. qui hortos. Sc. ibi. Iteē est contra in eo. tit. l. pe. §. fi. Salu. ibi. & vt ait Rom. illis l. anteriorib. tempore expensam facit hæres quia cum rem debeat dare, sic debet face. e. vt eā dare possit, at quæ si post ea iam liberato hærede, desijt. & pro non diminuendo sui legati commodo facit legatarius. Item sup. de vsufr. l. hactenus. & l. pen. & sup. de impen. in re. do. l. neque, & inf. co. l. generalia. §. 6.

o *Si quis*, CASVS. Legauit Titio vsumfructū fundi mei Seiani, & rogaui eum, vt dictum vsumfr. restitueret Seio. & postea decessit. Hæres meus induxit dictū Titium in dictū fundum eā fruendi, & Titius induxit in dictum fundum causa fruendi dictum Seium, cui vsumfructū restituere fuit rogatus, & postea decessit dictus Titius, q erat primus legatarius vsusfructus. Nunqd remanet dictus vsufr. Seio? Et videtur q non, quia iure ciuili morte, & capitis diminutione dicti Titij ex persona eius perit vsusfr. quia ei ipso iure acquisitus est. Et ō respon. quod non est verum, quia prætor ex iurisdictione sua id agere debet, vt idem seruetur in hoc casu, quod seruaretur, si dicto Seio ab initio esset acquisitus vsusfr. iure legati. Seruaretur autem, q non periret vsusfructus in persona Seij, ex quo ipse Seius nō esset mortuus, vel capite minutus, & in nostro casu nō erat mortuus, vel capite minutus Seius: Ergo in eius plona non dēt perire vsusfr. licet mortuus sit, vt dictū est. Titius cui primo legauit vsūf. & qui tenebatur eum dicto Seio restituere, h. e. hac lex. Vide *Restituere*] per fideicommissum.

p *Qui*] alias quid.

q *Acquisitus*, scilicet ab initio, non tamen per omnia, vt sup. de leg. 2. l. si quis Titio. in princ. & facit sup. quibus modis vsusfr. amit. l. 3. in prin. & l. si legatum. & l. antepen. & sup. si vsusfructus peta. l. qui vsumfructū. Item facit inf. de non. l. si vsusfructus. Accursius.

C *De vſufructus*] CASVS. Inſtitui mihi tres hæredes, pone, & legaui dotẽ ſuam vxori meæ. Itẽ legaui vxori meæ vſumfructum omnium bonorum meorum, donec ei ſatisfieret per hæredes meos noĩe totius dictæ ſuæ dotis, & poſtea deceſſi, & poſtea vnus de dictis meis hæredib. ſatisfecit ꝓ ſua parte dictæ meæ vxori de reddenda dote ꝑdicta ei, & alij hæredes ñ ſatisfecerunt. Nunquid pro ea parte, qua ei ſatisfactum eſt, deſinit habere vſumfr. bonorũ? Et dicitur ꝙ ſic, ſed & ſi aliquis hæredũ non ſatisfecit, eo quia ipſa noluit, idem eſt, ſi vt pro ea parte, qa noluit ſa. is acciperet, finiat vſusfructus.

1† *Ii.a. ex Poſterioribus Labeonis.*

2† *F. de fundi.*

3† *F. agat*

4† *Fl. Labeo lib. 1. Poſteriorũ a Iauoleno epitomat.*

5† *Fl. Blæſus.*

6† *Fl. obtigerit.*

e *Colono*] Titius nũmis colebat fundũ meũ Seianum, legaui ei in teſtamento meo vſumfruct. dicti mei fundi, & poſteà deceſſi. Certè poteſt agere dictus colonus cum hærede meo, vt liberet eũ ab actione locati. Viui.

a *Cui*] ſ. vxori.

b *Satisfieret*] id eſt ſatisfactum fuiſſet. quæ ſatisfactio valet, vt ff. ſolut. matr. l. ſi conſtãte. §. quoties. non autem valet conſtãte matrimonio, vt Cod. ne fideiuſſ. vel mandato. dentur. l. 1.

c *Hæres*] vnus de pluribus.

d *Labeo ait*] de æquitate, ſecus de rigore, vt in contrario. ſup. fam. erciſc. l. inter coheredes. §. vſufr. leg. Sol. vt ibi. Item facit ff. de cõd. & demõ. l. tales. §. 1. & 2. & l. ſi quis legata. §. 1. & l. cui fundus. & ſup. ti. 2. l. Seio. in prin.

e *Agat*] actione ex teſtamento. & idem eſt ſi damnauerit hæredem liberare conductorem, vt ff. loc. l. ſi in lege. §. fi. & inf. de libe. le. l. Caſſius. ſed actione ex conducto conſequitur vtrunque, vt neque mercedem præſtet, & impenſam, quam in culturam fecerat, recipiat, vt ſupra de vſufr. l. quoties. §. ſi colono. Accurſ.

I *Siquis fundum*] CASVS. Ego habens fundũ cõmunem cum Titio in teſtamẽto meo vſumfr. dicti fundi legaui vxori meæ, inſtituto mihi hærede Seio pone, & poſteà deceſſi, poſteà Seius hæres meus intẽtauit iudicium cõi diuidundo cũ Titio prædicto meo ſocio, & iudex diuiſit fundũ per mediũ inter eos. Modò ꝙritur an vxor mea debeat habere vſumfructũ pro ea parte, quæ obuenit d. Titio ſocio, nedum ex parte, ꝙ obuenit hæredi meo? & dicitur, qđ ſic, & dictus hæres meus teneatur ei totũ præſtare, quia ante dictũ iudicẽ totus vſusfructus ꝓindiuiſo ex parte dimidia coniunctus mulieri fuit, & dictus iudex iudicãdo inter hæredẽ meũ, & Titium ſocium non potuit mutare ius vxoris. Trebatius aũt dixit eius partis fundi, quæ Titio ſocio obtigit, vſumfruct. mulieri non deberi ab hærede mariti, vel à dicto ſocio, ſed dixit eam habituram vſumfr. eius partis tantum, quæ hæredi meo obtigit in parte, ſed ipſe malè dixit. Vide Ianus.

f *Fundi*] pro parte ſua.

g *Receptum eſt*] communi, & regulari iure, ad qđ eſt ſupra quib. mo. pig. vel hy. ſol. l. ſi conſenſit. ꝙ fina. &. qui pot. in pig. ha. l. 3. §. fi. & C. communi diuid. l. 3.

ſtitutus eſſet, legati iure æquiſitus fuiſſet.

Conditione, ſub qua legatũ diuidunm debet reſolui, impleta pro parte, legatum pro parte reſoluitur.

Iabolenus. 1†

LEX XXX.

CVi a vſusfructus legatus eſſet, donec ei totius dotis ſatisfieret, b cum hæres c ei de ſua parte ſatisfeciſſet, quamuis reliqui non darent: tamen pro ea parte vſumfructum fundi 2† deſinere habere mulierem Labeo ait: d Idẽ fieri, & ſi ꝑ mulierẽ mora fieret, quò minus ſatis acciperet. ¶ Colono ſuo dominus vſũfructum fundi, quem is colebat, legauerat: ageret e, † colonus cum hærede, ita, vt iudex cogat hæredem ex locationis actione eum liberare.

Diuiſio facta cum proprietario, nõ præiudicat fructuario. Bart.

Sabinus. 4†

LEX XXXI.

IS, qui fundum tecum communem habebat, vſũfructum fundi f vxori legauerat: poſt mortem eius hæres tecũ arbitrum communi diuidundo petierat. Celſus 5† ait Trebatium reſpondiſſe, ſi arbiter certis regionibus fundũ diuiſiſſet, eius partis, q̃ tibi obtigiſſet, 6† vſumfructum mulieri nulla ex parte dẽri, ſed eius, quæ 7† hæredi obtigiſſet, totius vſumfructum eã habiturã. Ego hoc falſum puto: nã cũ ante arbitriũ 8† communi diuidundo, coniunctus pro idiuiſo ex parte dimidia totius fundi vſusfructus mulieris fuiſſet, non potuiſſe arbitrum inter alios iudicãdo, alterius ius mutare, quod, & receptum eſt. g

Verba adulatoria ad honoratum directa, non inducunt diſpoſitionem. Bart.

Scæuola. 9†

LEX XXXII.

GEnerali capite propoſito, 10† quidam in teſtamento ſuo ità adiecit: Felici, quem liberũ eſſe iuſſi, vſumfructum fundi Veſtiani 11† lego, cuius proprietatẽ puto te Felicem h 12† conſecuturum, ſi non contenderis cum hærede meo, ſed potius concordaueris. Sed, & tu hæres omnia facito, 13† vt amici ſitis, hoc enim vobis expedit. i Quæſitum eſt, an viuẽte hęrede exigere poſſit Felix fundi ꝓprietatem. Reſpondi, 14† nihil proponi, k cur Felici proprietas fundi legata videretur.

Verba a teſtatore prolata ſ. debent intelligi, vt aliquid operentur: ne alias diſpõ reddatur inutilis. Bart.

¶ Filios ex Seio, & filiam ex

GEnerali] CASVS In principio teſtamenti mei talem generalitatẽ poſui: o ita, q̃ legauero dari volo. Et poſtea ita dixi, Felici, q̃m liberũ eſſe iuſſi, vſumfruct. fundi mei Veſtiani lego. Et poſtea ita in ſecunda perſona fui locutus dicto Felici, ꝓprietatẽ dicti fundi puto te Felicẽ cõſecuturũ, ſi non contẽderis cum hærede meo, ſed potius concordaueris. Et poſteà ita fui locutus hæredi meo. Sed, & tu hæres, omnia facito, vt amici ſitis, hoc. n. vobis expedit, & poſteà deceſſi ego teſtator. Quæritur, an viuente hærede meo poſſit d. Felix exigere ab eo ꝓprietatem fundi? Et reſp. ꝙ nõ videtur legata proprietas fundi. Viu.

7† *Fl. qđ.*

8† *Fl. arbitrum.*

9† *lib. 15. Digeſt.*

10† *Fl. ꝓpoſito.*

h *Te Felicem*] de tertia perſona trãſit ad ſecundam, & ex his verbis oritur dubitatio, ſed ſecundũ R. ſunt verba adulationis. Accurſ.

11† *F. Veſtigiani.*

12† *F. deceſſi, Felicẽ*

i *Expedit*] per hoc etiam apparet conſilium eſſe.

13† *F. facias*

K *Nihil proponi*] imò videtur ꝙ ſic. vt ff. de leg. 2. l. & hoc mõ. & l. & eo modo, ſed hic dirigit ſermonẽ ad oneratum, & ſic ſunt blãditiæ. ibi ad hæredem, & ſic probabilis fiducia non dẽt ipſum fallere. vt & ſu. de leg. 2. l. vnã ex familia. §. fi. Accurſ.

14† *Fl. reſpondit.*

¶ *Filios ex Seio*] CASVS. Titia habebat filium Titiũ ex Seio, & filiam Sẽproniam ex alio matrimonio, & hẽbat matrem, quæ vocabatur Aelia Dorcas. Fecit iſta teſtũ, & inſtituit ſibi hæredes dictum Titium, & Sẽproniam filios ſuos, ex æquis partibus & dictæ ſuæ matri ita legauit: Aeliæ Dorcadi matri meæ dari volo, donec viuet, vſumfru. bonorum meorum ita, vt poſt obitũ eius ad liberos meos, aut ad eũ, qui ex his viuet, ꝓpineat, & poſteà deceſſit dicta Titia teſtatrix, & d. filij adiuerunt hæredi. ſuã, & poſteà deceſſerunt filij, id eſt deceſſit filius. & poſteà deceſſit Aelia Dorcas mr teſtatricis ſuperſtite d. Sempronia filia teſtatricis. Modò ꝙritur, vtrum dictus vſusfruc. qui extinctus eſt morte matris teſtatricis, pertineat ad ſolã filiã teſtatricis, id eſt ad Semproniã? an verò ꝓpineat pro dimidia ad d. Semproniam, quæ habet dimidiam proprietatis omnium bonorum teſtatricis, pro alia verò dimidia pertineat ad hæredes d. Titij filij teſtatricis, qui habet aliam dimidiam proprietatis bonorũ? Dixerunt quidã, ꝙ ſic, ſed Claudius dixit, & melius, ꝙ ſola filia hẽbit totũ vſumfr. Licet hæredes filij hẽant medietatem proprietatis bonorũ, quia q̃uis filius, & filia fuerint pro æquis partibus inſtituti æ-

ſumea

tamen non credit dictus Claudius ipsum vsumfr. datũ p testatricẽ inter filium, & filiam post mortem auiæ dicti filij, & filiæ in vicem portionum hæreditariarũ, sed tãtum secundum numerum superstitum liberorũ post mortẽ dictæ auiæ. filia aũt sola erat superstes tempore mortis auiæ: ergo ipsa sola dẽt habere vsumfru. Illud assumit Claudius ex verbis testatricis pdictis ibi, Aut ad eũ, qui ex his viuet, &c. Vtui.

a *Instituit*] .s. mater.

b *Et matri*] sup. s. testatricis.

c *Bonorum meorum*] scilicet omnium, nisi excedat dodrantem, vt sup. de vsufr. l. omnium, licet sit arg. contra in f. cod. l. vxori mex.

d *Ex his viuet*] hinc oritur quæstio.

e *Proprietas esset*] hæc responsio est vera, considerata sola natura vsusfructus.

f *Claudius*] .s. corrigens prædictam sententiã, & inspiciens ipsam substitutionẽ factam in vsufru.

g *Interesse*] filios, & filiorum hæredes, sed tantũ secundum numerum liberorũ superstitum, & hoc ex illis verbis .s. Ita, vt post obitũ eius, &c.

h *Eò magis*] non credit hoc Claudius.

i *Scripti*] vnde iam facta substitutio in vsufructu superflua foret, si æqualiter, i. consolidationis modo ad hæredẽ filiũ, & cæterorum filiorũ hẽdes vsusfructus peruenirent. Acc.

¶ *Vxori*] CASVS Titius habens multas domos, & in his domibus multas res, & etiam argentum, & etiam lanã cuiuscque coloris, & purpuras paratas causa mercis, & etiam habens multos fũdos, et multas salinas, in quibus erat non minimus modus salis, fecit testamentum, & instituit sibi hẽdem Seium, & vxori suæ Caiæ legauit vsumfr. dictarum domuũ, & omnium prædictarũ rerum, quæ in his domibus erant, excepto argento, & vsufructu dictorum fundorum, & salinarũ. Postea ita dixit in eodem testamento, A te peto, vxor, vti ex vsufru. quem tibi præstari volo in an. xv. contenta sis annuis quadringentis, & qd amplius fuerit, rõnibus hæredum meorum inferatur, & postea decessit dictus Titius testator. Modò quæritur hic de tribus. Primum est, an dictæ lanæ, & purpuræ mercis cã in domib. paratæ vsusfr. debeatur vxori, & etiam dicti argenti? Et dicitur quod non, sed bene debetur ei vsusfr. omnium aliarũ, quæ erant in dictis domibus. Secundũ est, an dictus magnus modius salis, q inuẽtus est in salinis post mortẽ testõtis pertineat ad dictam vxorem? Et dic. quod non, quia testator nõ sensit de ijs legandis, quę essent vęnalia. Magnus autem modius salis in salinis inuẽtus bũ erat alio marito, hęredes istituit [a] æquis portionibus, & matri [b] ita legauerat, Aeliæ Dorcadi matri meę dari volo, quoad viuet, [1]† vsumfructũ bonorũ meorum, [c] ita, vt post obitũ eius, aut [2]† ad liberos meos, aut ad eum, qui ex his viuet, [d] pertineat. Filij post aditã hæreditatem decesserũt. [3]† Quę situ est, mortua matre, superstite filia testatricis, vsusfructus vtrum ad solam filiã, an verò pro portione hrditatis pertineret? Rndi, ad eos redire, apud quos proprietas esset. [e] Claudius [f] non credit ipsum vsumfructũ in vicẽ portionum hæreditariarum post mortẽ auiæ inter eos [4]† datum, cò magis, [h] q æquis partibus hæredes scripti [i] erant.

Legatũ generaliter merces & vanalia non cõprehendit, & per consequẽs, per speciale generale restringitur. Bart.

¶ Vxori vsumfructũ domuũ, & omniũ rerum, [k] quæ in his domibus erant, excepto argẽto, legauerat; item vsumfructum fundorũ, & salinarũ. [l] Quæritũ est, an lanæ cuiuscũque [5]† coloris mercis causa [m] paratæ, item purpuræ, quę in domibus erant, vsusfructus ei deberetur? Respõdi, excepto argẽto, & ijs, quæ mercis causa comparata sunt, cæterorũ omnium vsumfructum habere legatariam.

¶ Idem quæsijt, cũ in salinis, quarũ vsusfructus legatus esset, salis inuentus sit nõ minimus modius, an ad vxorẽ ex causa fideicommissi pertineat vsusfructus? Rndi, de ijs legandis, quæ vænalia [n] ibi essent, non sensisse testatorem.

¶ Idem quæsijt, cum eodẽ testamento ita cauerit: A te peto, vxor, vti ex vsufructu, quẽ tibi præstari volo, in annum xv. contenta sis annuis quadringentis, quod amplius fuerit, [o] rõnibus hæredis, hæredumve meorũ inferatur: an recessum videatur à superiore capite, ideoq; vxor nõ amplius habeat ex vsufructu, q̃ annuos quadringentos? Respondi, [6]† satis id, quod quæreretur, aperè verba, quæ proponerentur declarare. [p]

Ad expensas factas pro fructibus colligendis fructuarius tenetur pro rata. Bart.

¶ Lucius Titius q̃ testamento suo Publio Mæuio fundũ Tusculanum reliquit, eiusq; fidei commisit, vt eiusdẽ fundi partem dimidiam vsusfructus Titiæ præstaret. Publius Męuius villã vetustate corruptã, colligendis, [7]† & conseruandis fructibus necessariam ædificauit. Quæro, an sumptus partẽ pro portione vsusfructus Titia agnoscere dẽat? Respõdi, [8]† si prius, quam vsumfructum præstaret, necessariò ædificauit, non aliàs cogendũ restituere, quàm si [9]† eius sũptus ratio habeatur. [r]

Finita causa finali in legato,

vænalis. Sed videntur sensisse de tanto sale legando, quantũ sui causa parasset. Tertiũ est, an propter prædicta vltima verba testamenti ibi, A te peto, vxor, &c. videat recessum a superiori capite testamẽti, & sic vxor ũ amplius habeat ex vsufr. q̃ annuos quadringentos in xv. ann. Et certè sic: satis n. aperte hoc declarãt d. vltima verba testamenti. Viui.

k *Omnium rerum*] hic oritr prima q̃stio.

l *Salinarum*] hic oritur alia quæstio.

m *Mercis causa*] si habes non bene, vel si deesi, non, idem est, quia respõsio sic certa est, vt vænalia nõ veniant in legato, vel quæ ad tempus ibi sunt, vt hic, & ff. prox. respon. & ff. de le. 2. l. Caius. & ff. de leg. 3. l. vxorem. §. legauerat, & l. si fundum. & l. quæsitum. & l. si horus. §. 1. & l. si ita. & l. prædijs, per totam l. & l. cum quæritur. §. Iana. & ff. de au. & arg. leg. l. si vxori. §. 1. & ff. de fundo instru. & instrum. leg. l. prædia. §. 1. & 2. Acc.

n *Vænalia*] .s. mercis loco, vt sup. proxi mo responso, cũ suis concor.

o *Amplius fuerit*] id est si amplius collegit ex fructib. quã sint quadringẽti aurei, rationibus hæredũ inferatur. Acc.

p *Declarare*] & sic videtur recessum à capite prox. Accur.

¶ *Lucius Titius*] CASVS. In testamento reliquit fundũ suũ Tusculanum Publio Mæuio & commisit fidei Publij Mæuij, vt partem dimidiã vsusfruc. eiusdẽ fundi præstaret Titiæ. & postea decessit d. Lucius Titius testator. Hæres suus dedit Publio Męuio legatario d. fundum. Accidit ita postea, quod quædam villa, siue domũcula, quæ erat in dicto fundo causa cogendorum, siue colligendorum, & conseruandorum fructuum, corrupta fuit pp vetustatem, & d. Publius Mæuius necessario eam rædificauit. Petit modò dicta Titia medietatem vsusfr. d. fundi, sicut testator ei reliquit à Publio Mæuio legatario prædicto. Dicit Publius Mæuius, ego volo detrahere de vsufr. quem petis, medietatem expensarum, quas feci in d. domucula. Quæritur, quid iuris sit? Et ꝛ sp quod bene potest detrahere.

q *Lucius Titius*] de verbo ad verbum, sup. de vsufru. l. Titius Mæuio.

r *Res habeat*] pro rata vsusfr. sed si postea expendat, vel prius sed oblitus non retinuit, agit, negotium gest. vt sup de vsufr. l. si ab ente, sed hic exceptione doli & officio iudicis consulitur. Accurs.

¶ *Duæ filiæ*] CASVS. Titius habebat vnũ filium mente captũ, qui vocabatur Iulius Iustus, & duas filias, quarũ vna vocaba-

1† Fl. vimat.

2† Fl. deest aut.

3† Fl. decesserant.

4† Flo. ipsos.

5† Fl. cuiusque.

6† Flo. respondit.

7† Fl. colligendis.

8† Fl. respondit.

9† Fl. deest, si.

vocabatur Titia, pone. & altera Publia Clementiana, fecit teſtm̃ hic Titius, & inſtituit ſibi hæredes dictas ſuas duas filias in tribus partibus hæreditatis ſuæ, & filium ſuũ p̃dictum in quarta, & Publiæ Clementianæ prædictæ in hæc verba legauit, vſumfr. dictæ portionis dicto filio datæ, hoc amplius Publia Clemẽtiana præcipiat ſibi vſumfr. quartę partis hæreditatis meæ ex qua Iulium Iuſtũ filium meum hęredẽ inſtitui, petoq; à te, Publia Clemẽtiana, vt fratrem tuum Iulium Iuſtum tuearis, & alas, & dependas pro eo illud, quod habet, vel habebit neceſſe dependere nomine collectarum forte, pro quo, id eſt, quæ omnia, vt facias, reliqui tibi vſumfr. portionis eius, donec mẽtus cõpos fiat, & conualeſcat, & poſtea deceſſit dictus Titius teſtator, & poſtea dictus filius teſtatoris deceſſit perſeuerans in eodem furore vſq; ad diem mortis ſuæ. Modo quæritur vtrũ dictus vſufr. filiæ relictus in parte fratris finiatur per mortem fratris prędicti? Et dicitur, q̃ non, niſi probetur per hæredem filij, teſtatorem velle finiri per mortem filij, credo autem, q̃ hoc probat hæres filij eo ipſo, quod contrarium non probatur. Viuianus.

1† Fl. deeſt, vſumfructum.

2† Fl. reſpondit.

a *Et filium*] in quartam inſtituit, vt inf. dicit. Accurſius.

b *Legauit*] id eſt, prælegauit. Accur.

c *Vti*] pro vt.

d *Manifeſtiſſimè*] qđ forte nõ difficile p̃babit. ſi legandi cauſam diligenter inſpicias, vt ſup. tit. 1. l. liberto, §. filium. R. probat ergo ſecundum H. eo ipſo, q̃ contrarium non probatur. Item facit C. de vſufr. l. ambiguitatem.

¶ *Hæredis inſtituti*] CASVS. Seia habens filium exheredauit eum, & Seium inſtituit ſibi hęredem, & commiſit fidei dicti Seij, vt præſtaret dicto filio annua x. aut talia prędia emeret, & eidem filio aſſignaret, ex quibus filius poſſit percipere annuatim decem, & poſtea deceſſit dicta Seia. Seius hęres eius tradidit filio tales fundos, quales ipſa præcepe rat, & filius locauit eos poſtea Caio, & Sempronio. Pendente locatione deceſſit dictus filius. Modò quęritur vtrum reliqua colonorum prędictorum pertineant ad hęredem filij, an verò ad hęredem Seiæ teſtatricis? Et reſpon. quòd non pertinent ad hæredem Seiæ. Viuianus.

e *Fidei commiſit*] Seia teſtatrix, ſi non habes in textu. Acc.

f *Haberet*] prædia dico efficientia reditum, &c. Accur.

g *Pertineant*] dicta reliqua. Et põt dici, q̃ hic filius habuit vſumfructum, & ſm hoc dic, reliqua, i. fructus percepti, aut penſiones, quæ iam cucurrerunt. Pendentes aũt tuo iure p̃cipiet, & nullam penſionem pro eis exiget à colonis, q̃m cum eis non contraxit, vt ſup. tit. 1. l. in ſingulos, in fi. & ſup. ſi vſusfr. per. l. vti frui, §. ſi poſt litem. & de vſufr. l. defuncta, & ſup qui. b. modis vſufr. amit. l. ſi vſusfructus. Et ſecundũ hoc nihil eſt contra. Poteſt dici, & aliter, quòd pro toto anno, quo deceſſit, habeat, licet in primo menſe anni deceſſit filius, & ſic eſt contra ſup. de vſufr. l. ſi operas, & l. adhuc, §. & operas. Vel dices, ſm R. q̃ fuit annuum legatum, cuius legati dies cedit in initio cuiuſq; anni, & debetur in ſolidũ annuũ, licet deceſſerit anno non completo, vt ſup. tit. 1. l. in ſingulos, & l. à vobis, & quod hic dicit, vt vſumfr. haberet, id eſt, fructus, vel reditus. At in contrarijs eſt vſufr. vel etiam ſi eſt hic vſufru. poteſt dici, quòd habeat integrum annuum, ſecundum diſtinctionem, quam no. ſup. de vſufr. l. adhuc, §. h opera, in fi. & ſup. tit. 1. l. à vobis.

¶ *Vſumfructum*] CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredes Seium, & Caium, eidẽ Scio prælegauit vſumfructũ tertiæ partis bonorum ſuorũ, & poſtea deceſſit d. Titius. Poſtea Seius, & Caius hæredes acceperunt iudicem pro diuidenda hęreditate. Iudex res quaſdã hereditarias, quę diuiſionem commode recipere nõ poterãt, adiudicauit totas Scio hęredi, cui datum fuit prælegatũ vſusfr. & cum condemnauit in æſtimationem dictarum rerum Caio cohęredi, petit d. Seius à Caio cohęrede ſuo tertiam partem dictę pecuniæ effectę propter æſtimationẽ dictarum rerum, vt tunc electio eſſet ipſius legatarij, pro tertia habebat in omnibus alijs rebus, quę fuerunt teſtatoris. Caius autem cohęres non vult ei præſtare, imò vult ei dare tantum vſumfructum quantum poſſet exigere de tertia parte dicto Scio per iudicẽ dicta rerum prædictarum adiudicatarum fami. erciſ. Quæritur quid iuris ſit? Et dicitur, q̃ electio eſt dicti Caij cohæredis, quod prædictorum præſtet, de alia æſtimanda. pecunia, quæ eſt in hæreditate, non eſt dubium, quin Seius debeat habere apud ſe tertiam, vt inde habeat vſumfr. detractis tamen prius tributis de vniuerſa pecunia hæreditaria, quæ tributa debeat, & reddi neceſſe eſt pro prædijs hæreditarijs, & pro rebus ſe mouentibus. Viuianus.

3† Fl. reſpondit.

4† Fl. reſpondit.

* Dic ſecus vbi ſi dictę pecuniæ effectę eſſet dare medium, tunc electio eſſet legatarij, non hæredis. Sal. in l. a. §. ſed & ſi quis, cõia de lega.

5† Fl. velet.

6† Fl. prætet ea, q̃ vel pro p̃dijs.

7† Alias, æſtimanda.

8† Fl. vt reliquæ duntaxat pecuniæ.

9† Fl. reſpondit.

h *Legauerat*] id eſt, prælegauerat.

i *Pecunia*] ſ. tertia, quæ tertia pecuniæ effecta eſt, id eſt, effici, vel redigi poteſt rebus diuiſis. Debent etenim fieri tres partes de tota hæreditate, & æſtimatio tertiæ debet dari.

k *Rerum*] commodam diuiſionem recipientium, earum partim legatarij, & partim iudicis arbitrio committitur, vt ſup. de leg. 1. l. non amplius, §. fi. & l. ſeq.

l *Aeſtimationis*] in pecunia, aut ẽt in certa re pro omnibus, ſi hoc voluit hæres, vt ſup. de leg. 1. l. poteſt. & l. pe. & ſic no. q̃ hic liberatur ſoluendo æſtimationem, ẽt eius, quod legatum eſt, ſic ſup. de lega. 1. l. ſi domus, §. cui conſentiur. & §. ſeq. & inf. de au. & arg. leg. l. j. § fi. & l. cum certum.

m *Item quæritur*] continua cum præcedentibus, & non habent quidam, §.

n *Mouent hæ*] ſcilicet rebus: aliud, ſi pro capite tributum debeatur. Accurſius.

o *Præſtandam*] q̃q; tributa, quæ ex re dantur, de fructibus præſtan-

præstantur, vt C. de an. & tribu. l. 1. & 2. R. & not. sup. eod. l. quæro. Æstimabitur ergo quãto minus valet propter onus tributi; nam fiscus nõ peret, nisi ab hærede qui possidet, vt C. sine cen. vel reli. l. omnes, & sic fructuarius soluet tanto minus accipiendo, vt C. de col. do. l. dous. & inf. eo. l. fi.

Empronio, CASVS. Dominus Ioseph tenebat in domo sua Vsupinum, siue Sempronium, fecit testamentum dictus Ioseph, & instituit sibi hæredes Seium & Caium, & Seio prælegauit dictam domum vbi habitabat Sempronius, & ita postea dixit, Sempronio dari volo ea, quæ viuus præstabam. Certe debet Sempronio etiã habitatio.

Legato generali habitationis, vel vsusfructus, non derogatur per legatũ proprietatis. B.

Idem. 1 †

LEX XXXIII.

SEmpronio ea, quæ viuus præstabam, dari volo. Is [a] etiã habitabat in testatoris domo, [b] quæ vni ex hæredib. prælegata erat. Quæsitum est, an habitatio quoq; debeatur? Respondi, [2] † nihil proponi cur non debeatur. [c] Ex his [d] verbis testamenti, Libertis meis, quibus nominatim nihil reliqui, quę viuus præstabam, dari volo. Quæsitum est, an libertis, qui cum patrono suo in diem mortis habitabant, etiam habitatio relicta videatur? Respondi [3] † videri.

Si hæres grauatur aliquid præstari, intelligitur grauatus, vt præstetur eo modo, quo præstabatur defuncto. Bart.

¶ Codicillis ita scripsit, [e] Nigidium, [4] † Titium, Dionem, libertos meos senes, & infirmos peto, vt [5] † in locis, in quibus nunc agunt, [6] † senescere patiamini. [f] Quæro an ex hoc capite liberti supra scripti ex fideicommisso fructus & locorum, in [7] † quibus morantur, recipere debeant: cũ alia, quæ specialiter eis legata sunt, sine controuersia consecuti sint? Respondi, [8] † verbis, quę proponerentur, id petitum, vt ad eum modum paterentur hæredes ibi eos esse, ad quẽ modum ipsa patiebatur. [h]

Fideicommissum relictũ post mortẽ omnium, ab vltimo decedente videtur esse relictũ, h. d. & est notabilis casus. B.

Idem. 9 †

LEX XXXIV.

COdicillis fideicommissa in hæc verba dedit, Libertis, libertabusque meis, & quos in codicillis manumisi, [i] fundum, vbi humari [10] † volui, dari volo, vt qui ab his [k] decesserit, portio eius reliquis accrescat, ita, vt ad nouissimũ pertineat: post cuius nouissimi decessum ad Rempublicã Arelatensium pertinere volo: hoc amplius [l] libertis, libertabusque meis habitationes in domo, [m] quamdiu viuant, & [11] † Paciæ, [n] & Trophemiæ diætas [o] omnes, quib. vti tinere volo, quamdiu viuãt, & dictas cẽs, quibus vti quisq; libertorum cõsueuit, habitet vnusquisq; dictorum libertorum q̃ domum sup. dictam Titianã post mortem dictorũ libertorum ad dictã Rempublicam Arelatensium pertinere volo, & postea decessit dictus Titi[9]. Nũc q̃ritur hic de duobus. Primũ est, vtrũ ab hærede Titij, qui fecit dictos codicillos fideicommissum fundi supradicti datum sit d. Reipub. an vero à libertis? & respon. q̃ abillo delibertis vi esse datum Reipub. fideicõmissum, qui vltimo decesserit. Sm̃ est, an defunctis quibusdã ex liber. prædictis, quibus habitatio relicta erat, portiones domuũ prædictarũ, in quibus habitauerant, pertineant iam ad dictam Rempub. & ita q̃ sic, quia testator ita dixit, vt dictũ est. Quam domum post mortem eorum ad Rempublicam pertinere volo, & non repetijt in domus legato verba; quæ dixerat in legato fundi. Dixerat autem in legato fundi, hæc verba, ita vt ad nouissimum libertum pertineat: post cuius nouissimi decessum ad Rempublicã Arelatensiũ pertinere volo, &c. Respon. tamẽ hic, q̃ donec aliquis dictorum liberorũ viuat, nõ debetur reipublicæ fideicõmissum domuum, quia dicta verba, in legato fundi dicta videntur repetita in legato domus, siue domuum.

¶ Qui *Sempronium*, Titius habens duas nutrices, s. Semproniam & Mæuiam, & habens Caium alumnum, instituit sibi hæredem dictam Semproniam in decima parte hæreditatis suæ, & dictam Mæuiam in alia decima, & dictum Caium alumnum in reliquis partibus, & dedit curatorem dicto alumno Sempronium, quę dato curatoris non valuit, tum quia alumnus non erat in sua potestate, tum quia in testamento dedit ei curatorem. Putabat tamen testator valere dationem. Et dicti Sempronij curatoris fidei commissum, ne pateretur vendi fundum Titianum hæreditarium: sed cum dicta Sempronia, & Mæuia reditu dicti fundi fruerentur, in eodem testamẽto adiecit. Omnem voluntatem meã fidei hæredum meorum committo, & postea decessit d. Titius testator. Modo quæritur an quælibet dictarum mulierum possit petere tertiam partem vsufr. dicti fundi ex fideicommisso. E. videtur quod non, quia curator fuit eis associatus in fideicommisso, qui iure, vt dictum est, non potuit dari alumno. Respon. tamen quod sic, & fruentur dictæ mulieres dicto fundo simul cum dicto alumno, & non cum curatore. Vivianus.

Odicillis, CASVS. Titius fecit codicillos, & in eis ita dixit, Liberis, libertabusq; meis & quos in codicillis manumisi fundũ, vbi me humari volui, dari volo, ita, vt qui ex his libertis decesserit, portio eius reliqs accrescat ita, vt ad nouissimũ libertũ pertineat: post cuius nouissimi decessũ ad rẽpublicam Atelatensium pertinere volo dictum fundũ. Et postea ita dixit d. Titius. Hoc amplius liberis, libertabusq; meis p̃dictis habitationes in domo mea Titiana p-

3 † Fl. respondit.

4 † Fl. Negidium.

5 † Fl. deest, vt.

6 † Aliàs degunt.

7 † Fl. deest, in.

8 † Fl. respondit.

9 † Li. 17. Digest.

10 † Flor. vbi me humari.

11 † aliàs sed Paciæ, & Trophimæ diætas, quibus vti cõsueuit q̃ &c.

* Dicta quid sit diximus sup. de leg. 3. l. vtrũ. §. in testõ. in ver. dictam.

---

præstantur, vt C. de an. & tribu. l. 1. & 2. R. & not. sup. eod. l. quæro. Æstimabitur ergo quãto minus valet propter onus tributi; nam fiscus nõ peret, nisi ab hærede qui possidet, vt C. sine cen. vel reli. l. omnes, & sic fructuarius soluet tanto minus accipiendo, vt C. de col. do. l. dous. & inf. eo. l. fi.

a *Is*] scilicet Sempronius.

b *Domo*] forsitan spatiosa. Accursius.

c *Non debeatur*, s. Sempronio habitatio, & similiter hæredi, cui est domus prælegata: ĩo quia concurrunt sit inter eos, sicut solet fieri cũ alij fundus & alij vsusfructus legatur, vt sup. eo. l. si. alij. & cũ alij vsus, & alij fructus legatur, quando concurrunt in vsu, vt sup. de vsufr. l. si alij. & facit inf. §. 1. & §. fi. & sup. tit. 1. l. Seio §. medico. & §. fi. & quod ibi no.

d *Ex his*] facit sup. in prin. huius legis, & sup. tit. 1. l. Seio, §. medico & §. fi.

e *Codicillis ita scripsit*] s. testatrix. si non est in tex.

f *Patiamini*] vos hæredes. Accursius.

g *Fructus*] qui for è ex parte domus poterat percipi, vel horto, seu alio loco, quo vtebantur in domo liberti. Accur.

h *Patiebatur*] facit ff. in prin. huius legis & §. 1. & ff. tit. 1. l. si. in §. medico. & §. fi. & ff. tit. 1. l. si tibi. & l. q Marco. §. Luc.

Odicillis] CASVS. Titius fecit codicillos, & in eis ita dixit, Liberis, libertabusq; meis & quos in codicillis manumisi fundũ, vbi me humari volui, dari volo, ita, vt qui ex his libertis decesserit, portio eius reliqs accrescat ita, vt ad nouissimũ libertũ pertineat: post cuius nouissimi decessũ ad rẽpublicam Atelatensium pertinere volo dictum fundũ. Et postea ita dixit d. Titius. Hoc amplius liberis, libertabusq; meis p̃dictis habitationes in domo mea Titiana p-

i *Manumisi*] alias manumissurus, & alias manumitero, alias manumissum.

k *Ab his*] id est, ex his, id est, primo, quam alij decesserint, & ex hoc oritur prima quæstio. Accursius.

l *Hoc amplius*] per hæc verba, & in fundo, videtur repetere legatum, vt sup. de leg. 3. l. si sic. Accursius.

m *In domo*] dari volo. Accursius.

n *Paciæ*] nomina duorum liberorum, vel libertarum, quibus solam habitationem reliquit.

quiſque [a] conſuevit, vt habitent, [1]† quâ domũ poſt mortem eorũ ad eandẽ [2]† Rempublicã pertinere volo. Quæſitum eſt, Reipublicæ fideicõmiſſum vtrum ab hærede, an à libertis datũ ſit? Reſpõdi [3]† ſecundum ea, quæ proponerẽtur, poſſe ita verba accipi, vt eius legatarij, qui nouiſſimus decederet, fideicõmiſſum videatur. Item quęſitum eſt, [4]† defunctis quibuſdam [b] ex libertis, quibus habitatio relicta erat, an portiões domuũ, [5]† in quibus habitauerãt, [6]† iam ad Rempublicam pertineant? Rñdi, [7]† quoad aliquis eorum viuat, fideicommiſsũ Reipublicæ non deberi. [c]

Fideicommiſſum relictũ à curatore, quem quis putabat legitimè datum, ab hærede ſcripto debetur. Bart.

¶ Qui Semproniam ex parte decima, & Mæuiam ex parte decima, alumnum ex reliquis partibus inſtituerat hæredes, curatorem alumno dedit, cũ iure facere putaret, [d] & curatoris fidei commiſit, ne pateretur fundũ vænire, ſed cum Sempronia, & Mæuia nutricibus ſuis frueretur [e] reditu eius, & in [8]† ima parte *teſtamenti ita adiecit, Oẽm voluntatẽ meã fidei hæredũ meorum committo. Quæſitũ eſt, an tertias partes vſusfructus fundi, nutrices ex fideicõmiſſo petere poſſint, quamuis curator * ei [f] receptus [g] ſit, quẽ iure dare non potuit alumno. Reſpondi, [9]† ſi in ea, quæ proponerentur, vtiliter fideicommiſſo voluntatẽ ſuã confirmaſſe. Id igitur cuiq. dediſſe, vt & nutrices vnà cũ alumno reditu fundi vterentur. [h]

Licet extiterit conditio, tamen expectanda eſt dies, quæ ſupereſt. Bart.

Idem. [10]†

LEX XXXV.

VXori vſumfructum villę legauit in quinquẽnium à die mortis ſuæ, deinde hæc verba adiecit: Et peracto quinquennio, cũ eius vſusfructus eſſe deſierit, tũc eum fundũ illi, & illi libertis dari volo. Quæſitum eſt, cũ vxor intra quinquennium deceſſerit, an libertis proprietatis petitio iã, an verò completo quinquennio competat, [k] quia peracto quinquẽnio teſtator proprietatem legauerat? Reſpõdi [11]† poſſ cõpletũ [l] quinquennium fundũ ad libertos pertinere.

Qui habet ius in re, in dubio videtur legare rem reſpũ iuris, quod habet, licet morte finiatur. Bart.

Idem. [12]†

LEX XXXVI.

STicho teſtamento manumiſſo, fundi vſusfructus legatus [m] erat, & cum is vti frui [13]† deſiiſſet, fidei hæredum teſtator cõmiſerat, [14]† vt eum fundum darẽt Lucio Titio. Stichus [n] [15]† teſtamẽto ſuo eiuſdem fundi proprietatem legauit. Quæſitum eſt, an ſtatim poſt mortem vxoris poſſint liberti petere proprietatem d. fundi, ſiue villæ? Et dictum, non: immo debeat expectare quòd quinquennium finiatur. Viu.

[a] *Conſuevit*] ſcilicet alumnus: aliàs quiſque, aliàs deeſt, & tunc ſubaudi quiſq. ſecutum duorum, vel earum. Et dic conſuevit, ſ. teſtator, & vel conſuevi ego teſtator. Accurſ.

[b] *Quibuſdam*] ſic loquitur, quaſi fuerint plures quã duo. Sed dic id eſt quodam. Accurſ.

[c] *Non debetur*] conditio enim primo legato apposita, ſcilicet in fundo primo legato, & in habitationis legato repetita creditur, vt inf. de conditio. & demonſtra. l. auia. in prin. et l. illis libertis. & ſu. de leg. 3. vbi dicit verũ, niſi eſſet mutata oſo in legato, vide, q̃ ibi dicit. † F. q̃ dicit viuẽ. Patriæ, & Trophimæ dictas oẽs, q̃bus vti cõ fuerit habitet.

[1] † Illud dicit ſingulariter limita per Bart. in l. repetẽdis. in fi. ff. de leg. 3. vbi dicit verũ, niſi eſſet mutata oſo in legato, vide, q̃ ibi dicit. † F. q̃ dicit viuẽ. Patriæ, & Trophimæ dictas oẽs, q̃bus vti cõ fuerit habitet.

[2] † F. deẽ eandem.

[3] † Fl. reſpondit.

[4] † Fl. idẽ quæ ſunt.

[5] † Fl. domus.

[6] † Flo. hi habitauerant.

[7] † Fl. reſpondit.

[d] *Faceret*] cum facere non poſſit, quia non eſt in eius poteſtate, vt Inſti. de tutel. ſ. permiſsũ. Itẽ, quia curator teſtamento non datur ẽt ab eo, qui habet in poteſtate, vt Inſtitut. de curator. ſ. dãtur Accurſ.

[e] *Frueretur*] aliàs fruerẽtur, ſ. alumnus: aliàs fruerẽtur, ſ. alumnus, & curator. Acc.

[f] *Ei*, ſcilicet alumno. Acc.

[g] *Receptus*] id eſt datus fuerit, ſcilicet talis, qui nõ poteſt dari, vnde nec videbatur ab eo poſſe relinqui, ſed tamen alumno poteſt relinqueri, vt hic, & ſupra de lega. 1. l. pẽo. 5. mater. & C. de fideicõmiſſ. l. etiam, & ſup. de lega. 1. l. legata inutiliter. Acc.

[8] † Fl. deeſt, in. *Ima pars tol. id ẽ. q̃ Suet. in Iulio ca. 83. dixit, in ima cera. & Cic. in extrema. q̃ oia provit. parte tabularũ ſeu teſti accipiũt. * Quidã putãt iun ſẽdas has duas voces, vt ſit. curatori ei procuratorem, vt veteres ſcribebant.

[h] *Viuerentur*] ſ. q̃ vtilib. trib. vt ſ. à le. 1. l. legata inutiliter. §. 6. & hoc facit enumeratio plenarũ factæ propriis nominibus expreſſis, vt ſ. de ſtatulibe. l. ita. §. 1. & ſup. de leg. 1. l. ſi hẽdes. §. fi. & facit ſup. de le. 2. Lucius. & ſup. de vſufr. accre. l. ſi quis Titio. & ſ. de leg. 1. l. ſeruus Titij. §. fin.

[9] † Fl. reſpondit.

[10] † Flo. reſpondit.

[i] *Fundum*] ſ. in quo erat villa, & per conſequens villam. Accurſ.

[k] *Competat*] petitio.

[l] *Completum*] ſcilicet demum, ſi inf. quãdo dicetur ced. l. ſi dies. & ſup. quando dies vſusfr. le. ced. l. 1. in fi. & ſ. de verob. l. in illa ſtipulatione. ſi calẽdis. Sed arg. contra. ſup. ad Velle. l. aliquando. §. fi. & ſup. ſi vſusfr. peta. l. ſi fundus. ADDITIO. Dico q̃ ibi eſt tantum conditio, hic verò dies eſt, & condõ. vnde debet expectari dies. vt l. in illa de verob. Vel dico q̃ hoc operatur dictio, tũc, quæ extremitatẽ tẽporis ſignificat, vt l. 4. inf. de cond. & demõ. ſi in Bart. hic.

[11] † Flo. reſpondit.

[12] † Fl. reſpondit.

[13] † Flo. ſuiq.

[14] † Fl. cõmitt.

[15] † F. Sed Stichus.

[m] *Legatus*] ab eodem, qui libertatem reliquit.

[n] *Stichus*] lapſus ſcriptoris, quia neſciebat ius ſuũ mone finiri.

Idem

Idem error est Instit.de vsucap.§. item si is.
a *Legatarij*] i.Stichi.Accursius.
b *Statuto*]s.decennio inter præsentes,xx.inter absentes,vt C.de præscript.lon.temp.l.fi.& Instit.de vsucap. in prin.
c *Acquisierint*]iure quasi dominij per præscrip.lon.temp. titu.pro legato.
d *Auferri posse*]quia nondum præscripserant, vel sciuerant condonem primi testamenti, & sic fuerunt malæ fidei
e *Possint*] quasi de euictione agetes,vel quasi dent redimere,& prestare,vel saltem æstimationem, vt in re aliena legata,vt ff.de leg.3.l.nō dubiū §.1. Accurs.
f *Post mortem eorum*] .l.eius.s.Lucij Titij, cui fuerat legatus fundus.Sic pluralis sententia pro singulari ponitur.vt C. de ser. reipu.ma.l.fin. Item ideo dicit post mortem,quia per hoc sibi remansisse credebat, q̄ non est verū. Nam licet deficiat legatū Titij,quia pēdēte die incerto decedit,id est, viuente Sticho,vt ff. de condit.& demonst.l. 1. §. 1. remanet tamen apud hæredes primi testatoris, vt cætera caduca, vt C. de caduc.tol §. sin autem aliquid,ibi, q̄ū in medio,&c.& istis ſūt qui eniteunt.
g *Quod* aliàs,quàm.
h *Crederet*] ex causa præcedenti, q̄ ignorabat finitam, & iō alias non legaturus præsumitur, quasi ad eum legandum solus hic error induxerit.R.alioquin seeus esset,puta,si sciēs præfatam condonē legasset,vel alias legaturus esset, si scisset,vt inf. de condit. & demonst.l. cum tale.§. falsam. & C. de le. l. cum alienā. & sic non obstāt cōtraria signata,vt sup. de leg. 1.l.si domus.§.1.& l.non quocunq.§. si ex bonis, & de leg.3.l.q̄ui concubinam §.si hæres.Sed.& aliter respōderi pōt,vt & tibi no.Sed his obijcitur,quia & hic continetis personis legauit,id est,nepotibus,& sic vi, q̄ fuisset relicturus ēt si fuisset,vt d.l.cum alienam.Sed certe,vt hic dicit R.,solus error cum induxit ad legandum,quia antea habuerat,& quia legatarius ,pprietatis decesserat, & iō alias non legaturus præsumitur,vt dixi.& facit sup.de leg.2.l.vnum ex.§.si rem.& l.cum pater.§.cunctis.& l.fi.§.fi.& inf. de au.& arg.leg.l.ornamentorum. & l. Titia. Item facit C.de lega.l vxori.& sup.de leg.1.l.quod in rerum.§.1.

1† Flo.respondit.

2† Fl. respondit.

3† Flo.respondit.

4† Flo.respondit.

9† lib.33. Digestū.

Titius instituit sibi hæredē filiā suā Seiam impuberē,& postea ita dixit. Vxori meæ vsumfructū lego bonorū meorū, vsque dum filia mea annos impleat xviij. Quæritum est, an prædiorum tam rusticorum, quàm vrbanorum,& mancipiorū,& supellectilis, itemq. calēdarij vsusfructus ad vxorem pertineat? Respondi,4† tem nepotibus suis legauit, & hæredes Stichi ex testamēto eius,legatarijs nepotib. eū fundum tradiderunt. Quæsitum est, cum nepotes legatarij a ignorauerint condōnem fundi supra scripti priore testamento, datā, & plus, quā tēpore statuto, b possederint, an eum fundum sibi acquisierint? c Respondi, 1† secūdum ea, quæ proponerentur,legatarios sibi acquisijsse. Idē q̄sijt, si aliquo casu legatarijs auferri possit, d an repetitionē ab hæredib. Stichi eius nepotes habere possint? e Respōdi, 2† supra quidem de acquisitione responsum: verum si ex alia causa acquisitio cessasset,videri Stichū, si post mortē eorū,f quibus proprietas legata esset,testamentum fecisset, potius quòd g se haberet crederet, h quam quòd onera re hæredes vellet, legasse.

Qui legat vsumfructū omnium bonorum suorum intel ligitur de mobilibus, & immobilibus. Bart.

Idem.3†

LEX XXXVII.

VXori meæ vsumfructū lego bonorū meorū, vsque dum filia mea annos impleat xviij. Quæritum est, an prædiorum tam rusticorum, quàm vrbanorum,& mancipiorū,& supellectilis, itemq. calēdarij vsusfructus ad vxorem pertineat? Respondi,4† secundum ea,quæ proponerētur,omnium pertinere.i

10 *Hæc est notabilis lex, et ponit multos casus: ideo nō summo eam,et vltima quæstio posita ī fine,clauis est totius legis. B.*

Idem.5†

LEX XXXVIII.

FVndi Trebatiani 6† reditus vxori meæ quoad viuet 7† dari k volo. Quæro,an possit tutor hæredis fundum vendere, & legatario l quātitatē offerre annuam, q̄ viuus paterfamilias 8† ex locatione fundi redigere consueuerat? Rndi 9† posse.m Item quæro, an habitare n impunè prohiberi possit? Respondi 10† nō esse obstrictum hæredē ad habitationem præstandam. Itē quæro,an compellēdus sit hęres reficere prædiū? o Respondi, 11† si hæredis facto p minores reditus facti essent, legatariū rectè desiderare, qđ ob eam rem diminutum sit. Itē quæro, quo differt 12† hoc legatum ab vsufructu? Respōdi 13† ex ijs,quæ suprà responsa essent, intelligi differētiā. q

Proprietas reuertēda mortuo legatario ad hæredē, tanquam ipsi relicta sit,declaratur. Bart.

Idem.14†

LEX XXXVIII.

FIlios hēres instituit: vxori vestem,mundum*muliebrem,lanam,linū, & alias res legauit, & adiecit: proprietatē aūt eorū, quæ suprà secundum ea,quæ proponerē tur,omnium pertinere.i

10 *Hæc est notabilis lex, et ponit multos casus: ideo nō summo eam,et vltima quæstio posita ī fine,clauis est totius legis. B.*

Idem. 5†

LEX XXXVIII.

FVndi Trebatiani 6† reditus vxori meæ quoad viuet 7† dari k volo. Quæro,an possit tutor hæredis fundum vendere, & legatario l quātitatē offerre annuam, q̄ viuus paterfamilias 8† ex locatione fundi redigere consueuerat? Rndi 9† posse.m Item quæro, an habitare n impunè prohiberi possit? Respondi 10† nō esse obstrictum hæredē ad habitationem præstandam. Itē quæro,an compellēdus sit hęres reficere prædiū? o Respondi, 11† si hæredis facto p minores reditus facti essent, legatariū rectè desiderare, qđ ob eam rem diminutum sit. Itē quæro, quo differt 12† hoc legatum ab vsufructu? Respōdi 13† ex ijs,quæ suprà responsa essent, intelligi differētiā. q

Proprietas reuertēda mortuo legatario ad hæredē, tanquam ipsi relicta sit,declaratur. Bart.

Idem. 14†

LEX XXXVIII.

FIlios hēres instituit: vxori vestem,mundum*muliebrem,lanam,linū, & alias res legauit, & adiecit: proprietatē aūt eorū, quæ suprà

C.de inoff. test. cur. nouissima. Solu. ibi q̄ solam legitimam volunt filij,qui parā debent habere .hic aūt omniū proprietatem habent, & sic compēsetur cū vsufructu. quē non habent, & sic ad aliq̄d supplementū ſi possunt agere. Vel hic corrigitur, vt Co. de inoff. test.l.fermus.§. cum autem,vt in cōtrario not. Accurs.

5† Fl. Respons.

6† Fl. Aeburiani.

7† Fl. Ciuat.

F *Vndi*] CASVS. Instituī mihi hæredem filium meū impuberē, & ei dedi tutorem Titium, & postea ita dixi. Fūdi mei Trebatiani reditus vxori meæ, donec viuet, dari volo, & postea decessi. Modō quæritur hic de quatuor. Primum est, an possit dictus tutor hæredis dictū fundum vendere, & legatario.i.legatariæ prædictæ meæ vxori offerre quantitatem annuā, quam ego viuus ex locatione dicti fundi redigere consueuerā? Et resp. q̄ſ. Secundū est an teneatur hæres ad p̄standū habitationem dictę meę vxori? Et resp. quod nō. Tertium est,an compellatur hæres reficere dictum prędiū tali forte ūstructū, q̄d minores reditus præstet, quā consueuerit? Et respōdetur q̄ſic,si eius facto minores reditus d. fundi facti essent,& nō alias. Quartū est,q̄d differt dictum legatum à legato vsusfr. Et respondeo, q̄ differentia potest colligi ex ijs, quæ dicta sūt sup.ead.l. Quædam.n.statuta,& responsa sunt in hac l.circa hoc legatum, q̄ non habent locū in legato vsusfr. Vide.

8† Fl.riuo pauefamilias.

9† Fl. respondit.

10† Fl.respondit.

11† Flo.respondit.

12† Fl.dissat.

13† Fl.respondit.

14† lib.6. Respons.

k *Dari*] no.dari quasi de manu hæredis singulis annis.
l *Legatario*] s.vxori testatoris.
m *Posse*]ad quod est ff.tit.1.l.libertо.in prin. Et no.q̄ emptor legatariæ in nullo tenebitur,vt sup.de contrah.empt. l.fi. Item.& no.aliud pro alio solui,sic sup.eo.l. generali.§. pen.& §.fi.& ff.de au.& arg.leg.l.1.§.fi.& l.cum certum.& sup.de lega.1.l. non amplius.§. F.
n *Habitare*]i.in domo,quæ est in fundo.
o *Prædium*]i.dominum prædij.
p *Facto*]i.culpa,vt ff.de leg.1.cum res.& l. quid ergo si maiorem.§.si hæres.& l.non quocunque.in prin. Acc.
q *Differentiam*] quia vsufruct. non de manu hēdis annis singulis,sed ipsemet percipit nē cōmodū nec pōt ab hēde vendi in sui præiudiciū. Item nō pt prohiberi habitare,cū

omnis

omnis fructus rel ad eum pertineat: vt sup.de vsufr.l. 6.& l. ite.& l.sed.& si quid.& l.arbores.& de vsu. & habitatio.l.si habitatio.§.fin.& l.sequenti.Sed vī huic fini contra.ī.eod.l. eum ita.& sup de vsufr.l.si quis ita. sed dic, vt in eis nota. Item facit sup.si vsusfructus petatur.l.3.

Filios heredes] CASVS. Titius instituit sibi hīdes duos suos filios, & duas filias, pone: & legauit vxori suæ vestem, & mundum muliebrē, & lanam, & linum, & alias res. Postea ita dixit in eodem testō, proprietatē oium p̄dictorum, quæ vxori meæ legaui, volo reuerti ad dict. meas filias post mortē dictæ meæ vxoris, vel ad illā ex dictis filiabus, quæ tunc vixerit: & postea decessit dictus testator. Mō quæriť, vtrū videatur legat⁹ vxori vsusfructus dictarum rerum: an verò proprietas? Et ſñ. q̄ vī ei legata proprietas. Viu.

1† Fl. respondit.

2† Fl. Alfenus Varus li. 8. Digest. à Paulo epitomatorum.

3† li.2 ex posteriorib. Labeo.

a *Reuerti*] per hoc apparet proprietatē legatā: quia aliàs reuerti non posset. Acc.

b *Ad filias*] post mortem vxoris: & facit ī. de au. & au.leg.l.species. & sup. de vsufru. Proculus. & ī. de vsufru.ea.re.quæ vsu consu.l.fi. Accur.

4† lib. 5. ex posteriorib. Labeo.

Lis cum illo] CASVS. Ita dixit Titius testator in testō suo: Seio cū Caio lego habitationē ī domo mea Titiana: & decessit. Cenè vterq; eorū habebit pro dimidia habitationē: quia perinde est, ac si ita legasset, Caio, & Seio lego habitationem in dicta domo. Viuia.

5† Fl. lecta est.

6† li. 10. actionū.

7† Aliàs nō nihil. Fl. nihil.

*Pulcherrimā huius sentētiæ amplificationē vide apud Cil. lib. 1. de legi.

b *Ad filias*] post mortem vxoris: & facit ī. de au. & au.leg.l.species. & sup. de vsufru. Proculus. & ī. de vsufru.ea.re.quæ vsu consu.l.fi. Accur.

c *Perinde*] idem ſi dixit: illā cum illa vel ego: vt sup.de legat.l.Titio.§.nihil. & l.si quis inquilinos.§. si ita. idē ſi dixit, illi, aut illi; vt C.de verb.signi.l. penult.

d *Legasset*] posset: & aliter intelligi, vt sup.depositi.l.1.§.quę depositi. quæ est contra. Sol. vt ibi. Item contra sup.de vsufr. l.si cui. Sol. ibi. Et facit sup.de vsufr.accresc.l. ſi quis Titio, & su.commo.l.si vt certo.§.si me. & inf., de ven. in poss.mitt. l.vbicunque.§. quamuis.

Cum ita] CASVS. Ita legauit Titius in testō suo, Fructus annuos fundi mei Corneliani Publio Mæuio do, lego: & postea decessit dictus testator. Postea P. Mæuius pone, decessit, vel capite minutus est; Nunquid finitur dictū legatū? Et dicitur, q̄ sic, quia vī legatus vsus fru. dicti fundi. & hoc dixit Labeo, & benè. Sed quid continetur in fructu p̄dicto. Et certè illud, q̄ ad vsū hominis est inductū. Vnde si tales sint fructus, qui nō valent ad vsum hominis, nisi sint maturi, illi continebunt in dicto fructu, tunc demū cū erunt maturi, vt sunt persica, & sorba, & multi alij fructus. Si āt sint tales fructꝰ, q̄ meliores sūt immaturi, q̄ maturi, vt sunt oleę, tūc erit ī fructu, ēt si immatura collecta ē olea. h.d. cū l.seq.

e *Similiter*] i. in singulos annos: alioquin obuiaret ī. q̄ñ ti. vsusfr.leg.ce.l.1.in 2.rū. vbi dicitur esse dīa in dict. cessione, legeī simpliciter vsusf. an in annos singulos; vel dic, q̄ inde est, &c. i. quia vtrunq; legatum finitur morte legatarij: vt dixi sup. vsufru. quēad. ca. l. huic. §. fi. & l. idem. Vel dic, vt dixi sup. de vsufr. l. si quis ita, & sic nō obst. ī. eo. l. fundi. Itē facit sup. eo. l. patrimonij. & sup. tit. 1. l. in singulos. Accur.

f *Infelix Colono*] qui nummis colit, qui propriè colonus dī: nō aūt partiarius; vt ī. loc. l. si merces. §. vis maior: Partiarius ergo teneretur si non suo tempore colligi: vt in eo tit. l. ti merces. §. conductor. Sed quid, si ille, qui nummis colit, in vltimo mense locationis colligit immaturos, vt dñs non habeat maturos? Respond. tenetur, vt ī. locati. & hæc est distinctio. §. cum fundum. Accur.

§ *Vt habeat redi*] i. plus humoris. i nō tamen ita sani. & boni: vnde teneretur le. Aquil. qui aliter in alieno damnum dat: vt ī. ad le. Aqui. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi oliuam. & facit inf. de vsufr. l. si absente. §. fin. Accur.

h *Legata*] aliàs lecta.

Vltum] CASVS. Legauit Titio vsumfr. bonorum meorum, & decessit. Cenè hīs meus dett: here potuit de dicto legato æs alienū, i. prius detrahet æs alienū ā bonis meis, & postea vsumfr. cōstituet legatario: in bonis tamē meis cō putabitur illud, quod alij mihi debebant. Et quod dixi in vsufru. legato oium bonorū, hēt locū, si legem vsumfru. partis bonorū, puta tertiæ, vel quartæ, vel alterius partis: secus si legaui ei vsumfructum certarum rerum: quia tunc non extrahitur æs alienum: & non computatur illud, quod debetur mihi. Viu.

7† Fl. Sequentia desunt.

8† Fl. Inlianus li. ex Minicio. aliàs Paulus.

i *Multum interest*] aliàs est in litera (vt ℣. *) multum interest: & tunc dic rerum, ſ. certarum: & est plana: vel secundū eandem litteram dic, bonorum an rerū tertiæ partis sub vocabulo hæreditatis, non bonorum, nam primo deducitur æs alienum, secūdo diuiditur; vt no. sup. de leg. 2. l. si quis seruū. §. fi. & l seq. & secundum hoc qđ dī. aut certarum, mutat casum. vel certarum, i. certæ quotæ, i. tertiæ hæreditatis; & erit aliud quia diuiduntur onera, vt dixi. Alij habent nihil interest: & tunc, i. nihil interesse videtur, bonorum, an rerum, ſ. certarum. Sed tamen interest: nam ſñ. i. quia si bonorū. &c. vel secundum eandem, nihil interest tertiæ partis bonorū, an tertiæ partis rerum mearum simpliciter. nam v. vbique æs alienum deducitur; secus si certarum rerum, vt in fine. & facit ad l. inf. ad Trebell. l. nam quod. §. fi. & l. seq. & etiam seq. & de verb. sig. l. bonorum. & sup de leg. 1. nō amplius. §. h & l. seq. & sup. eo. l. generali. §. fi. & § pē. & ī. de vsufr. l. quoties. §. ſñ. vbi etiam alia differentia est, legetur omnium bonorum, an certarum rerum.

*Vltum interest] Hoc falsum est.] nota, q̄ ista gl. exponit iuxta Florentinā constructionem, in qua dicitur, Nihil interest, aliàs est ī litera, &c.

non potest videri, si immatura legata h est, § † in fructu non esse.

Vennleius. 6†

LEX XLIII.

MVltum 7† interest, vtrū bonorum quis, an rerum tertiæ partis vsumfructū legauerit. Nam si bonorum vsusfructus legabitur, etiā æs alienum ex bonis deducetur: & quod in actionibus erit, cō putabitur. At si certarum rerum vsusfructus legatus erit, non idem obseruabitur.

De seruitute legata 8† vrbana, & rustica.

TITVLVS III.

Si domus vna sustineat actū seruitutis habētis causam cōtinuam, & permanentem, & alienetur, in dubio seruitus videtur imposita. Bar.

Papinianus. 9†

LEX PRIMA.

QVi duas tabernas cōiunctas habebat, eas singulas duobus legauit. Quæsitum est, si quid ex superiore taberna in inferiorem inædificatum est, non computatur illud, quod debetur mihi. Viu.

¶ *Et quare in hoc vt in vsufructu quæsitus, &c. vide ī. de vsufr. l. Accur.*]

Ordinariū hoc esse ait Cuiac. vt seruituti in pōnā iūgat statim seruitus in rem, quæ tamen sunt inter se valde diſſātes, vt per eum latius in paratit. ad hunc tit.

Infortiatum. 5f Qui

Vi duar]CASVS. Legaui Titio vnam meam tabernã Mutianam. & Seio legaui aliam meã tabernã Seianã quæ erat supra prædictã Mutianam: & ex ea superiore aliquid erat inædificatũ in inferiorem. & decessi. Hæres postea meus dedit cuilibet legatario suam tabernam. nũ quid dicta inferior taberna debet ita seruire superiori, sicut seruiebat me viuente? Et dĩ quod sic. Aut ea in ego nominatim in testamento meo imposui dictam seruitutem: aut ita legaui cuilibet legatariorum, tabernam meã Mutianam lego Titio, vt nunc est: tabernam meam Seianam legio Seio, vti nunc est. quod quidem semper est præsumẽdũ, nisi contrarium sit liquidum: vt sup. tit. l. damnas. §. 1. Vin.

1† Fl. one ri tersido in superioris.
2† Fl. Loco.
3† Fl. respondit.
4† Fl. Vlpianus.
5† lib. 13 Digesto.

a *Inædificatum*] id est super ædificatum esset. Accur.

b *Continere ur*] q. d. an inferior videatur esse pars superioris, in eo quod fert et eius onus: ac si dicat, an debeat hanc seruitutem.

c *Videri*]tacitè. Accursius.

d *Notat*] esse verum, qđ dictũ est. non corrigendo, sed determinando.

6† lib. 29 Digesto.

e *Nebu*]q. d. an ideo verum sit.

f *Si* id est, quia.

g *Imposita*]in vltima voluntate. secus si inter viuos. siue remanet domus vtriusq; quia sua res sibi non seruit: vt sup. si vsus fr. pet. a. l. vti frui. vel etiã si alijs tradat simul. Si aũt successiuè diuersis temporibus potest nunc, vt sup. cõm. prædi. l. si quis duas & l. seq & l. si cum duas.

h *Datum*]i. relictum. quod semper præsumitur, nisi contrarium sit liquidum. vt sup. in prin. huius l. & facit sup. tit. 1. l. damnas. in 1 & sup. si serui. vendi. l. testatrix.

Fundum]CASVS. Titio & Seio habentib. fundum cõmunem legaui viam per fundũ meũ. nũquid valet legatũ? Et dĩ quod sic: nam & cõis seruus d. Titij & Scij posset à me stipulari viam ad fundum eorum. Est & alia rõ quare d. Titio & Seio habentib. fundum cõem possum legare viã per fundũ meũ, quia si Caius fuisset à me stipulatus viam per fundum meum ad fundum suum, & d. Titius, & Seius extitissent ei hæredes, non corrumpitur stipulatio. Vin.

i *Legat*]scilicet duobus.

k *Potest*]Sed è cõtra, si duo dñi legent: distinguitur an adeant hæreditas vtriusq; simul. & valet: alias non. Sed si duo promiserint etiam diuersis temporibus valet post vltimam concessionem: vt sup. communia prædio. l. fi. in fi.

l *Stipuletur*]concordat ad secundum & tertium casum sup. de ser. vrba. præd. si vnus ex socijs. § 1. & l. fi. Accur.

m *Non corrampitur*] licet pro parte ab initio constitui non potest, tamen per partes retinetur, vt inf. de ver. obl. l. plurib. §. 1. & sup. de ser. l. vt pomum. §. fi. & le. pen parte. & l. vix. & sic non vitiatur. licet venerit in eum casum, à quo incipere non potest, vt dictis legibus.

Si fundum] CASVS. Caius legauit fundum Seianũ Mæuio. & ad eundẽ fundũ eidem Mæuio legauit viã p aliã fundũ suũ Cornelianũ: & postea eundẽ fundũ Seianum legauit Titio sine via: & postea decessit. Postea d. Mæuius & Titius legatarij vendicauerũt ab hĩdib. dictum fundũ Seianum. & sic habuit quilibet eorũ dimidiã d. fundi pro indiuiso. Modo quæritur vtrũ d. Mæuius, cui fuit legatus dict. fũd9 cum seruitute viæ. habeat eã seruitutẽ pro sua parte, quæ. vt dixi est indiuisa? Et dĩ q nõ: quia seruitus per partẽ incertã acquiri non p̃t. Sed quid si deliberãte Titio p̃dicto Mæui9, cui fuit legatus fundus p̃dictus cũ seruitute viæ, vẽdicauerit à dictis hĩdib. dictũ fundũ. & sic eũ habuit p dimidia p indiuiso. & sic nõ habuit seruitutẽ, vt dictũ est: & postea Titius om. sit legatũ fundi. & sic sua pars fundi accreuit Mæuio. & sic habuit Mæuius postea totũ fundũ: numqd viæ legatũ erit saluũ Mæuio? Et dĩ, q sic: non autẽ esset saluũ Mæuio legatũ viæ in isto casu quæ dicã: Caius p̃dict9 legauit sub condi. Mæuio dictũ fundũ Scianũ. & seruitutẽ viæ legauit eidẽ pure. & pendente cõdi. fundi legatio dies legati seruitutis viæ, q̃ purè fuit legata, cessit p mortẽ Caij testatoris. Nã isto casu incertũ erit viæ legatũ: idẽ esset si pro parte fundũ purè legasset, & pro parte sub conditione. & viã sine cõditione legasset. Et est eadẽ literã ratio istorum duorũ casuum: quia fundus prædictus sub cõdõne legatus, vel pars sub conditione legata est pendente conditione in bonis hæredũ Caij testatoris. Vnde, cum tẽpore legati viæ cedentis per mortẽ testatoris nõ possit seruitus eiusdẽ viæ acquiri eidem fundo, eo quod est in bonis hæredũ, & sic non inueniatur seruitus, cui immittatur, annihilatur, vt dictũ est. sic & annihilat seruitus viæ in isto alio casu: Caius legauit Mæuio & Titio vicinis suis habentib. fundum cõem. seruitutem viæ ad fundum Cornelianũ. s. Titio purè, & Mæuio sub conditione. & pẽdente cõdõne d. Mæuio appositã, decessit idẽ Caius. Certè non poterit seruitutẽ Titius ad partẽ fundi suã habere: quia persona Mæuij, cui fuit legata seruitus sub cõdõne, est impedimento, quominus fundus solidus cũ via vendicaretur. i. via solida fundo. Supra autẽ dictum est, q seruitus viæ non potest acquiri fundo pro parte fundi indiuisa. vnde si nõ p̃ hoc casu acquiri seruitus solido fundo, nec eius indiuisæ partitergo est annihilata. Vin.

7† Fl. de est. &.
8† sic etiã Fl. & manuscr. sũt q legant.

Hæc lex de legato vĩdicamonis intelligẽda est, q̃ sem quoquo dem.

LEX III.

SI fundũ Mæuio, & ad eũ n viã per aliũ fundũ, o & eũ dẽ p fundũ sine via Titio q legasset: r si vterq; fundũ vendicasset, sine via legato fundũ cessurum, q a neque acquiri r per partẽ seruitus possit: & si prius Mæuius fundum vendicaret, altero f deliberãte, posse dubitari, an si postea t Titius omisisset, u viæ legatũ saluum esset. Et hoc magis videbat; x quanq̃ si sub cõditione qs fundũ legasset, viã purè, y aut pro parte fundum purè, p parte sub cõditione, & viã sine conditione: si pendẽte z ea, legati dies a cessisset, interiturum fore viæ legatum, vt respõsum b est, cum alteri ex vicinis, qui fundum cõem habebant, viam sub conditione, alteri purè legasset, & 7† pendente conditione decessisset, c 8† quia alterius legatarij persona impedimento esset, quo

n *Ad eum*]scilicet fundum.

o *Fundum*] retentum.

p *Et eundem*]quem Mæuio legauerat.

q *Titio*]& sic pro virili sunt legatarij, vt sup. de le. 1. l. si pluribus. §. finautem.

r *Neque acquiri*]i. sic, nedum aliter. R. & dic pro parte, scilicet incerta, vt sup. de seru. l. pro parte. & sup. cõia prædio. l. si quis duas. §. sed ad certã potest, vt sup. de ser. l. ad certam, & sup. de ser. rust. prædi. l. certo.

s *Altero*] Titio.

t *An si postea*]i. post mortem ante aditam hæreditatem. R. quando dies leg. iterum cedit. vt iam dicam. Accur.

u *Omisisset*]i. repudiasset legatum. Acc.

x *Videbatur*]s. vt viæ legatum sit saluum.

y *Viam pure*]per fundum retentum.

z *Pendente ea*]s. conditione, sub qua fundus totus, vel pro parte fuit legatus.

a *Legati dies*]s. viæ, quod est adita hæreditate.

b *Vt responsum est*]s. interiit simile legatum, vt subiecit.

c *Decessisset*]testator ex quo vi. quod viæ legatum cedit à morte testatoris. est tamen argum. cõtra. ã. cõm. prædio. l. fi. & sup. quẽadmo. ser. amit. l. si partẽ. §. fi. & ibi. cod. l. fi. ied in ter.

minoribus

gitur ibus personalibus certum est eas cedere ab adita hereditate: vt inf. quando di. lega. ced l. 2. Azo. & C. de cadu. toll. §. in nouissimo. Accursius.

ADDITIO. Dic q ibi erat defectus ex parte legãtis, qui non erat dominus, nisi pro parte fundi, cui seruitus legatur: ideo non est defectus ex parte legantis, vel promittentis viam, quia non est dominus, nisi pro parte, & non impeditur cõtrahi obligatio personalis ad viam, licet ius reale non possit constitui: vt l. per fundum, supra de serui. rustic. prædior. ideo, quando est defectus est parte legantis, non inspicitur tempus mortis: quia illo tempore subest habilitas ad contrahendum obligationem personalem: & ideo tunc ius reale non debet constitui: vt l. si tibi homo. §. cum seruus. supra de leg. 2. secundum Bar. hic.

1† lib. 9. epistularum.

4† Fl. distinguat.

3† Fl. quo §.

a *Solidum.*] id est solido fundo via vendicatur. Ponit enim casum pro casu, vt & aliàs. ille libertati donatur, vel ille libertati vendicatur: id est libertas illi datur, aut vendicatur: sic & ille se in libertatem vendicat, id est sibi libertatem defendit. R. & C. de fideicom. l. eam quam. & facit sup. l. prozi. & quod ibi no.

4† Fl. immissas. Alij immissum in eas.

5† Flo. & in.

6† lib. 16. Quæstio.

minus solidus [a] fundus cum via vendicaretur.

Hic est bonus casus, & ex ipso habes, q si ego vendo tibi domum, quæ ab alia distinguitur pariete cõi, tantũ medietatẽ parietis videor vendere. B.

Iabolenus. [1]†

LEX IV.

SI is, qui duas ædes hẽbat, vnas mihi, alteras tibi legauit, & medius paries, q vtrasque ædes distinguebat, [2]† interuenit, eo iure [b] eum [c] communem nobis esse existimo, quasi [3]† paries tãtum [d] nobis duobus communiter esset legatus: idcoq; neque me, neq; te agere posse, [e] ius non esse alteri ita immissum [f] habere. Nam [4]† quod [g] cõiter socius habet, & id [5]† iure eum habere constitit. Itaque de ea re arbiter communi diuidundo sumendus est. [h]

Non possunt legari seruis ea, quæ ipsis factis liberis legari non possunt.

Papinianus. [6]†

LEX V.

ETsi maximè [i] testamenti factio cum seruis alienis ex persona dominorum [k] est, ea tamen, quę seruis relinquuntur, ita valent, si liberis factis [7]† relicta possent valere. Sic ad fundũ domini [l] via seruo frustra legatur. [m]

Ex qualitate rei legatæ, & persona legatarij, præsumitur legatum seruitutis magis factum cõtemplatione personæ, quam rei. Bar.

Idem. [8]†

LEX VI.

PAter [n] filię domum legauit, eique [o] per domũ hereditariam [9]† ius transeundi prætari voluit. P Si filia domum suã [q] habitet, viro quoque eius [10]† trãseundi ius præstabitur: alioq; n filiæ præstari non videbitur. [r] Quod si quis non vsum transeundi personæ datum, sed legatum seruitutis esse plenum, [s] intelligat: tantundem iuris ad hæredem [t] quoque transmitteretur. Quod hic nequaquam admittẽdum est, [u] ne quod affectu filiæ datum est, [x] hoc & ad exteros eius hæredes trãsire videatur.

7† Fl. deest, factis.

8† lib. 7. Rusticorũ.

9† Fl. domus hereditarias.

10† Fl. de est eius.

Paulus. [11]†

LEX VII.

CVm à pluribus hęredib. [y] instituto via legata est, [z] ab eis legaui viam per fundum hæreditarium ad fundum Titij vicini mei. Certè si omnes adeant hæreditatem meam, quilibet eorum insolidũ poterit Titius cõuenire, vt præstet sibi viam: quia dicta seruitus est indiuidua. & quia vno ex hæredibus adeunte potest ab eo vendicari via. Viuianus.

11† li. 27. Quæstio.

1 *Etsi maximè*] quod maximè videbatur facere, vt hoc legatum valeret. Accursius.

K *Dominorum*] s. vt capere possint. Et sic no. duo necessaria, vt legatum seruo valeat. s. q dñs sit capax. Itẽ, q talis sit res legata, q possit legari ei libero. vt hic. & ff. de le. 2. l. debitor. §. fi. & d le. 1. l. si mihi. §. fin. Quorũ vnũ, qa hic deficit, quia ei libero ad fundum non suũ nõ posset seruitus legari: vt ff. cõia prę. l. j. nõ valet legatum, vt hic dicit.

l *Domini*] secus fortè ad fundum peculij: vt sup de leg. 3. l. etiam. §. fin.

m *Legatur*] sed stipulari potest seruus seruitutem ad fundum dñi: vt ff. de ser. rusti. prędi l. si vnus ex sociis. & ff. de stip. serv. l. proinde. §. fin. & l. si cõis. quæ sunt §. Nã & aliàs in multis differt stipulatio à legato: vt no. ff. pro soc. l. verum. §. si seruo.

Pater filiæ.] CASVS. Titiæ filiæ meæ legaui domum meam Titianã. & eidem iussi pręstari ius trãseundi ad dictam don. ũ p domos, quæ remanebant in hĩditate. Certè si filia prędicta habitet dictam domũ cum viro, non solũ ei, sed & viro pstabitur ius transeundi: non ãt li. fdi eius: ne quod affectu ei filiæ dedi, transeat ad extraneos eius hæredes. Secus autem si legassem seruitutẽ trãseundi filiæ propter domum, quam ei legabã: quia tunc transiret etiam ad hæredes. & hoc dicit. Viu.

n *Pater*] aliàs pater: aliàs mater.

o *Eique*] scilicet filiæ, non etiam domui.

p *Prætari voluit*] cum tũ. & aliunde aditus erat: vt ff. dicã.

q *Domum suam*] scilicet sibi legatam.

r *Non videbitur*] s. si ei verisimile cũ quo in ꝓmiscuo vsu habitauit. ff. d vsu & hab. l. cęterũ. §. j. & ff. ũ ver. ob. l. si stipulatus fuero ꝓ te nõ fieri. & ff. de au. & as. le. l. omni qs legauit. à fi.

s *Plenum*] id est in rem. & dicetur vrbana, eo q domui debebitur: licet sit via.

t *Ad hæredem*] si ad eum transiret fundus dominans, aliàs sequitur fundũ: vt sup. de seru. rusti. prædi. l. via. §. si fundus. & §. quæcunque.

u *Admittendum est*] vt sit seruitus rei: sed est quoddam ius personale, non dico seruitus personalis: licet hoc quidam dicant: vt no. sup. de seru. rust. prædi. l. pecoris. & inf. de alleg. l. Mela. §. fi. & sup. de vsufruct. l. si quis binas.

x *Datum est*] i. datum præsumitur: qui aliunde de domui legatæ patebat aditus. aliàs seruitus domui etiam realis iacitę vt concedi, vt ff. tit. 1. l. dãnas. §. 1. & ff. de le. 1. l. si fundũ. §. qui fundum. & ff. de ser. vrb. prędi. l. binas. Item facit ff. de le. 1. l. apud Iulianũ. §. si quis Ei. & de adm. au. l. ex pluribus.

y *Cum à pluribus*.] CASVS. Institui mihi tres hæredes, & ab eis legaui viam per fundum hæreditarium ad fundum Titij vicini mei. Certè si omnes adeant hæreditatem meam, quilibet eorum insolidũ poterit Titius cõuenire, vt præstet sibi viam: quia dicta seruitus est indiuidua. & quia vno ex hæredibus adeunte potest ab eo vendicari via. Viuianus.

a *Conueniuntur*] vt sup.de fer.l.viæ.& sup.fam.ercis.l.hæredes.§.an ea.& de leg.3.l.fideicommissa.§.pen.& de leg.2.l.cum filius.§.varijs. Accursius.
b *Vno.*] No.sic sup.de test.tute.l.si nemo.& inf.de bo.lib.l.etiam.§.vt patronus. Item no.hic,cedere diem legatæ seruitutis ab adita hæreditate: vt no.ẽ eo.l.si fundus. in fine.

quia partem non recipit, singuli hæredes in solidum conueniuntur; a quia & vno b ex hrdib. adeunte vendicari pōt.

DE DOTE PRÆlegata.

De dote prælegata. 1 †

TITVLVS IV.

Dotis legatū cōtinet id, qđ actio de dote originaliter contineret. Et exceptio, quæ ex pacto oriretur, tollit ēt dilationē legalē: exceptionē uero perēptoriā, quæ à lege inducitur tale legatū non perimit. Bar.

Vlpianus. 2 †

LEX I.

¶ Illud prænihil operatur hic, vel toto titulo: sicut & cū dī prælectio: vt C. de emen. Iust. codi. l. 1 & est figura epilepsis, vel tautologia ſm Azo. vel dic secundum dotis relictū, qđ ante suæ dotis tps capitur, prælegatū vocatur. sicut cohæredi relictū, qđ añ, vel extra suā partem habet, prælegatū appellat.] Quare cætera dicantur legari, dos autem prælegati, docet latè Cuiac. in parat. ad hunc tit.

1 † Halo. toto hoc tit. Ꝑ plegare, malè vsurpauit, relegare. Bar. idem habes & in Flo.

2 † li. 19. ad Sabinum.

C Vm dos.] CASVS. Cū maritus legat vxori suę dotē, quam ab ea habuit: illud inest in legato prędicto, quod inesset actioni de dote, si maritus eam nō prælegasset. & de hoc ponit exemplū vsque illuc, verum &c. Itē in dicto legato hēt vxor cōmodū repręsentationis. Nā cum sine legato nō posset mulier petere dotem nisi annua die, i. post annū à morte mariti, poterit nunc petere statim eo mortuo, & est illud bonū arg̃n ad dicēdū. Ꝙ dotis plegatū valeat. video. n. Ꝙ si maritꝰ donat aliqd vxori, & decedit, nulla habita mētione de d. dona. ita est ꝓfirmata donatio pillā taciturnitatē, Ꝙ hīdes viri eā revocare ñ pōt. Si taciturnitatē ꝓfirmat d. dona. multò ergo magis est firma. si in testō leget vxori, qđ ei donauit. Si ergo valet legatū dictarū rerū donatarū, et dotis legatū valere dēt. Impēsæ ṫn necessariæ, quas fecit maritus pdictus in reb. dotalib. vniuersitatē dotis minuūt ipso iure: nō ăt minuūt singula dotis corpora. Adeo ăt exactionē ꝓtinet plegatū dotis, vt dictū est in prin. l. vt in q b. casb. cessaret actio dotis ñ intereuniēte legato dotis, cesset ēt actio ex testō pplegatū dotis. Et ad hoc ponit tres casꝰ planos vsq; illuc. Nā & si qs &c. vbi ponit planū fīre pdictis trib. casib. ¶ *Si quis uxori.*] Vxori meæ taliter legaui, fundū Titianū habentem tales cōfines vxori meæ lego: is. n. fundus ad me peruenit propter eandem meā vxorem: & decessi. Nunc reperitur, Ꝙ d. fundus peruenit ad me aliunde: nūquid dēturꝫ Et dī Ꝙ sic: & ꝓ supertluis hūr illa verba. is. n. fundus. &c. quia quicquid adiicitur rei satis demōstratæ, frustra est. Vi.

3 † Fl. relegat. & vbiq. sic legitur in hoc ti. relege. nō ple.

4 † Fl. conueniat.

5 † Fl. relegauerit.

6 † Fl. relegata.

7 † Fl. relegationē

a *Conueniuntur*] vt sup.de fer.l.viæ.& sup.fam.ercis.l.hæredes.§.an ea.& de leg.3.l.fideicommissa.§.pen.& de leg.2.l.cum filius.§.varijs. Accursius.
b *Vno.*] No.sic sup.de test.tute.l.si nemo.& inf.de bo.lib.l.etiam.§.vt patronus. Item no.hic, cedere diem legatæ seruitutis ab adita hæreditate: vt no.ẽ eo.l.si fundus. in fine.

tra prælegationē 7 † hoc probari debet. i Nam quod est admissum, posse deteriorem conditionem dotis fieri interuenientib. liberis, toties locū habet, quoties ipsa in matrimonio decedit, vel diuortium interuenit. k Verum 8 † est in dote prælegata 9 † commodū esse repræsentationis, l quāuis m annua die dos prælłare tur. n Est & illud, o quòd P ores donatas hodiè, post Senatusconsultū, nulla sit 10 † exactio: si modo voluntatem nō mutauerit testator. Impensæ autem q ipso iure dotem minuūt: Sed qđ diximus, ipso iure dotem impensis minui, nō ad singula corpora, r sed ad vniuersitatē s erit referendū.

Dotis legatū extinguitur, si postea dos mulieri rectè soluatur, vel res dotales intereant: vel si ab initio dos perfectè constituta non fuit: sicut cum legatur corpus, quod in rerum natura non est. Bar.

¶ Adeo autem dotis actionē t continet dotis purè 11 prælegatio, x 11 † vt si viuus eā vxori scilicet, quibus licet casibus, y

7 † Hoc probari debet.] s. pacto standum non esse.

8 † Flo. Et verum.

9 † Fl. relegata.

10 † Fl. ſt

11 † Fl. de est, purè. & pro ple gatio, ē relegatio.

l *Repræsentationis*] & ideo valet legatum, quasi hac prospecta ratione singulari. Accursius.
m *Quamuis.*] i. quia, vel propriè.
n *Petatur*] scilicet, alias si non foret prælegata. R.
o *Est & illud*] s. cōmodū vxoris ex legato viri: qa si donauit vir vxori, firmat mortē tacitè, ac si legaret: et hoc ꝙ Senatus ēt vt hīs ñ reuocet, nisi vir pœnituerit: vt ẽ. de don. int. vir. & vx. l. cū hic status. multò magis ergo exꝑsse relictū vxori valet, vel dic. est & illud. arg. s. q valeat relictū dotis expressū.
p *Quod*] i. quia. &c. & dic vt pdixi. & sm hoc dic exactio. i. repetitio donationis: vel dic. exactio donationis per retentionē dotis: vt C. de rei vx. act. §. tacear. ū mō nō nuncet. &c. quia tunc reuocat, sed non per retentionem dotis, vt d. ſ. dī. q *Impensa aūt*] hoc aduertas ei, qđ dixerat. Verū est cōmodū. &c. & dic ăt ꝓ sed &c. vel dic. aduertas ad ꝓxi. dictū, put dixi: p l. C. de rei vx. ac. l. unica. §. tacear. q. d. nō retinet dos ob res donatas: sed secus est ꝓ impēsas. & sm vtrāq; exꝓsitionē diminuetur. hoc legatū dotis ꝓp impēsas. sm Ro.
r *Corpora*] de hoc dic. vt no. ẽ. de impē. in re. do. fa. l. qđ dī. & ẽ. de iu. do. l. si is. §. quod dī. & C. de rei vxo. act. §. sed nec ob. impensas. & facit inf. eo. l. cum quis. in prin. & l. dote.
s *Sed ad uniuersitatem*] sic sup. de iud. l. ū fideicommissum. §. tractatum.
t *Actionem*] i. summam dotis. vt sup. eo. in prīc.
u *Purè*] i. simpliciter non adiecta certa re, vel summa: aliàs secus. vt Instit. eo. §. sed si vir.
x *Prælegatio*] aliàs purè legatio.
y *Casibus*] s. qui sunt ẽ. de iu. do. l. munus. §. mancipe. & facit ẽ. de l. 2. l. Mœuius. §. duob. Sed ar. ꝙ in 5. tit. l. cū filius. §. hīs.

ADDI-

ADDITIO. Dic secundum Dy ꝙ ibi debitum non erat extinctum, sed erat in aliam speciem obligationis translatum: hoc verò erat omninò extinctum. Bar.

a *Soluerit*] s. vir, qui ante, vel ēt post, eandem eidē legauit.

b *Æstimata*] mancipia dico. Accursius.

c *Dotis legatum*] simpliciter relictum: vt lego tibi dotem tuā: secus si centum pro mancipijs, vt infra eo. l. vir vxori.

d *Liberationem*.] qa de ea tm̄ sensisse vr.

e *Nam & si quis*.] q. d. si nō valet, vbi magis vr valere, ga quātitas exprimit, multò minus valet in ea fibus superioribus, vbi quantitas nullo modò exprimitur.

f *Deberi constat*] imò ꝛ, vt C. de fal. causa dic. in l. si non designata. Sol. distinguer an quātitas exprimatur, vt corp⁹, vt hic. & ꝛ. de le. 3. l. planè. & si hoc ita. & tūc debeē ḡtitas, sicuti nec corpus ignotū debetur, vt ꝛ. de le. 2. l. Lucius. §. ꝙ quis. nam siue dixi, quæ in arca habeo: siue, quæ apud me depositā sunt, ea tibi lego: quodāmodo videor dubitare, sit penes me, an non: & sic est corpus ignotum in ea demōstratione: aut, vt quantitas in genere certa, & tunc falsa demōstratio non nocet, sicut nec in corpore certo, vt ibi. & ꝛ. de lib. le. l. legaui. & ꝛ de leg. 1. l. si seruus legat⁹. l. qui quinq;. & l. sed & si certos. & l. si fic. & ꝛ. e. l. cū scripturā. quæ sunt sūt ꝛ. Licet n. dicam, centum quæ in dotem habui: vel quæ ad me peruenerunt, pro constanti: ponō sic esse; & ita valet, vt dictum est. Alij. vt R. dicūt hic eū errasse. & hoc probari debet: aliās in dubio præsumebatur, ꝙ magis ātio de signandi quantitatē, ḡ ad certorū nummorū corpus se retulit: & sic valere legatū non obst. falsa demonstratione. licet nulla deposita sunt, vt d. l. Lucius. §. qā quis. in prin. & ꝛ. de cōdi. & dem. l. demonst. & l. cū tale. §. falsa. & C. de fal. cau. l. 1. itē facit ꝛ. de contrah. emp. l. hæc vēditio. §. pen.

g *Si quis*] nullo errore lapsus.

h *Omninò*] etiam si alibi unde obtenuit.

i *Demonstrare*.] s. ad plus demonstrandum, q. d. satis appareat cum voluisse deberi per hæc verba. is. n. &c. & non oportet, ꝙ adijciat plus. Et no. ꝙ manifesta nō indigent demonstratione, vel probatione: sic ꝛ. qui satisd. ceg. l. si verò. §. qui pro rei. & facit inf. de condi & demon. l. quib. diebus. §. qui domale. & l. cum tale. §. falsa. & no. sup. prox. Accursius.

Si socer.] CASVS. Titius habens filium habentem vxorē, vnius dotem ipse Titius receperat, dictæ suæ nurui dictā dotē legauit: & decessit, instituto sibi hērede dicto filio & alijs. Mō ḡritur, numq d valeat dictū legatū? & distinguit: aut voluit prælegare, ꝙ actionis de dote, vt. l. actionē de dote in. ētet nurus ꝛ maritū: aut voluit eā recipere dotalem pecuniā pro se, & marito ab hērdib. sui testatoris. Primò casu nō valet legatū, tō. q a adhuc nupta est. Secūdo valet. Sed ponē in hoc secūdo casu, ꝙ ipsa nurus recepit dotē ab hērdib. numq d maritꝰ poterit petere ab hērdib. p̄dictis dotē iterū? Et dī. ꝙ sic. vnde caute hērdes soceri facient, si nuru agente ex testō ad dotē ꝛ eos, petāt sibi per eam caueri. ꝙ defendet eos aduersus virum suum: & ipsa aliter nō consequetur dotē, nisi caueat eis. Sed & si maritus nurus prius agat ꝙ dote ꝛ hērdes testatoris. ipsi nō aliter soluent ei dotēnisi caueat eis de defendendo aduersus vxorem suam volentē postea agere ex testō. Sed ponē ēcontra. ꝙ d. Titius legauit dotē prędictam dicto suo filio & eū exhērdauit: nunquid solu. mat. ēt poterit nurus petere à viro suo dictam dotem? Et dī. ꝙ nō, nec etiā constante matrimonio: poterit tamē petere ab hērdib. soceri, cum consecuta fuerit ab hæredib. dotem. Legatum mariti sui de dicta dote extinguitur ideo, quia nihil est iam de dote, quod marito præstari possit. Hoc dicit vsq; ad versiculum, Verū tamen ipsum. &c. & in versi. idē Iulianus quærit. si dotem. &c. in illo autē versi. dicit, ꝙ filius pōt petere dictam dotem antequam vxor sua petat ex eā legati ab hæredib. pris sui: sed dicti hērdes non tenentur aliter ei dare quā si caueris, se eos defensurū aduersus vxorem suam ogere contra eos postea volentem. Nam quamuis hērdes soluerint matito, nihilominus cōpetit cōtra eos actio mulieri. & in hoc est differentia inter dictum maritum, cui dos vxoris suæ prælegata est in testamēto patris sui. & Orcinū libertum. * cui peculium legatum est. Namq; ipse libertus potest conueniri de peculio hæres autem illius, qui prælegauit ei peculium. nō potest conueniri de peculio: quia ipse hæres desijt habere penes se peculium. Vt dictum est, dotis actio nihilominus competit mulieri contra hæredes soceri: quamuis hæredes soceri dotem habere desierint, eo ꝙ soluerunt marito. h. d. vsque ad §. Item quæsit. si dos. Vm.

Celsus lib. 20. Digest. scribit.

LEX II.

SI socer k 7† nurui suæ 8† dotem prælegauerit, si quidem ius actionis l de dote voluerit prælegare, 9† nullius momenti esse legatum, quippè nupta est. m Sed si voluerit 10† eam recipere dotalem pecuniā, vtile (inquit) erit legatum. n Si ūm hæc o dotē recaperit, nihilominus maritus dotis persecutionē habebit: siue hæres iussimus est, 11† familiæ erciscundæ iudicio, p siue non, vtili actione. q Ego puto, quóniam nō hoc voluit socer, vt bis r dotem hæres præstaret, mulierē 12† agentem ex testamento, cauere debere defensum 13† iri s hæredem aduersus maritū. Ergo & maritus iudem 14† cauere debebit, aduersus mulierē defensum 15† iri, si prior agat.

Contra filium exheredatū non potest agere vxor pro dote, sed ipse filius agit cōtra hæredes institutos: præstita cautione de indemnitate. h. d.

K *Si socer*] alias. l. alias. h. Celsus

l *Actionis*.] s. actionem ex stipulatu pro dote intenderet contra maritum.

m *Nupta est*] bona ratio. vt C. si dos constan. ma. l. 1.

n *Legatum*] & ideo contra maritum non aget tūc. sed contra soceri hæredes: vt ꝛ. sol. mat. l. si constante. §. 1. & l. si marito. §. cum patri. Azo. sed donatio causa mortis constāte matrimonio non valet: vt sup. de don. inter vir. & vxo. l. mortis. in prin. quæ est contra. Sed ista magis accedit donationi inter vivos, quæ non valet, quam legato: ad quod est ꝛ. de do. inter vir. & vxo. l. cum hic status. §. oratio. & econtra legatum dotis magis alij legato, quam donationi accedit.

o *Si tamen hæc*] scil. icet nurus.

p *Iudicio*] sed si non habuit coh æredes. nec est soceri hæreditas adita, nunquid nurus potest intendere hypothecariā etiam constante matrimonio? De personali constat: vt diximus inf. eo. l. patet. & l. antepen. sed subuenitur ex generali regula: vt sup. de iure dot. l. si is. §. 1.

q *Vtili actione*] i. vtili iudicio fami. erciscun. vel actione in factum: vt no. sup. famil. erciscun. l. si filia. & l. si marītus. Ac.

r *Vt bis*] ad quod est ꝛ. de leg. 1. l. huiusmodi. §. cum pater. & de iur. dot. l. cum pater. & C. de rei vxo. act. §. sciendum. Item videtur contra huic l. ꝛ. de leg. præst. l. sed & si. §. si nurus. sed non obst. vt dicit sequens. §. filius l. §. sed & cum.

s *Defensum iri*] facit ꝛ. fa. erc. l. si filia. in prin. & §. j. & §. pe.

1† Fl. fuerint in dote.

2† Fl. relegauerit.

3† Aliam deliberationem.

4† Fl. Titianū his verbis legasset.

5† Fl. oīmō debet fundus.

6† Fl. additur.

7† Fl. ē ſ.

8† Fl. deest. fuæ.

9† Fl. voluit relegare.

10† Fl. voluit.

11† Fl. est.

12† Fl. ē stet: & mulierē.

13† Fl. de sensu.

14† Fl. idē

15† Fl. de sensu.

Orcinus libertus. i. directè manumissus. l. ergo. §. hi q. ff. de fideic. libert. & i. pe. Inst. de sing. rebus p fideicō. relic. & dē ab orco. i. manumissus ab eo, q tēdit ad orcū. s. ad mortē, vt ab orchos i. rectum, quasi directe manumissus. vi. ꝛ. in gl. orcinum.

& sup.de condi.inde.l.frater à fratre.& inf.eo.l.pater. Acce.

a *Per contrarium*] nam supra nurui hic filio legat.& facit ff. eo.l.pater. in prin.

b *Non posse*] s.vxorẽ nisi in subsidium, vt ff.eo.l.pater.in fi.

c *Eum*] filium exhæredatum.

d *Orcinũ*] 1 cui directo libertas à testatore relinquitur, vt Instit.de fin reb.per fideicom.reli.§.libertas.

e *Posse conuenire*] imò vt è contra, ipsum nõ posse, sed hæredẽ posse, vt C.an ser.ex suo fa.l.2.Solu.sm Rom. non conuenitur Orcinus libertus: sed hæres ab initio, vt ibi: sed inspecto exitu cõuenitur Orcinus, & non hs: vt hic. Nam hæres conuentus de peculio, conuictus & exactus recuperat à liberto: & sic per medium libertus conuenitur: vt alias. C.de vsur.rei iud.l.fi in fi. nec in plus tenetur, quam a liberto recuperare potest: vnde liberatur cedendo actiones. vt ff.de pec.l. quod debetur. i fine. & ad hanc mentem applicabat hanc lectam. Alij dicunt teneri libertum in subsidium, quia hæres non est soluendo. Tu dic, ꝙ hic est directa libertas relicta ibi per fideicõmissum, quod patet, quia dicit Orcinus: vt Instit.de fideic.re. libertas. Sed quæ diuersitatis rõne, nor. in l. cõraria. Et eodem modo tñ. ad l.de pecu.lega.l.si seruo manumisso.& ff. qñ est.de pec. est an.l.i. Sitem hæres & ff.de tribo.l.quod in hæredẽ. §.si seruo. Nam in prædictis legatis per fideicommissum fuit relicta libertas. Prima enim sol.non placet: quia sic non esset aliud in Orcino libertus, quàm in eo cui est dos prælegata, quia & ibi conuenitur hæres ab initio, sed recuperat à tertio quod est dictum: & facit ff.de pecu.l.at cũ hæres.

f *Se habere*] sine dolo.

g *Mulieri*] sol.mat. quam solutionem cogitur maritus hẽre ratam, quasi suo crediori dare: vt ff.de ne.gest.si liber.& ff. de iu.do.l.cũ pr.i fi.& ff.de exce.do. l.si opa.& ff.de bo.li. l. libertus, qui sci.b.t.1.vel si hoc non placet, dic, noĩe mulieris hõ dotẽ marito legari.ad quod ff.de leg.1.l.seruo legato.§. 1.& C.de do.pro. l.ũ pro te.& eodẽ modo tñ.ff.e.l.pr. 2.tñ.

ADDITIO Intellige istam gl. secundum Bar. hic ꝙ matrimonium fuit postea solutum inter vxorem & virũ eius: alias non peteret: vt in prin.huius l.vel si ponis constante matrimonio, debes ponere actio de dote, i. spes actionis de dote: alias non procederet, secundum eundem Bar.

h *Mariti*] id est, marito relictum.

i *Præstari*] vltra commodum repræsentationis: vt ff.l.prox. hoc enim commodum erat vir habiturus propter legatum, si socer nurui dotem non restituisset.

q *Item quæri.*] CASVS. Institui mihi hĩdem Titiũ, & dotẽ vxoris meæ legaui Sẽpronio: & eundẽ Sempronium rogaui, vt restitueret dictã dotem dictę meæ vxori: & postea decessi: nunc Titius cũ grauauerim hĩditatem meam aliis & legatis, vult detrahere de dicta dote Falcidiã: Quæritur nunquid possit? Et dr ꝙ sic, & mulier non cõsequitur à legatario, nisi illud quod recepit ipse legatarius ab hærede: & qd minus est in fideicommisso restituto mulieri per legatariũ prædictũ, consequitur mulier ab hĩde per actionẽ de dote. Sed nũquid dict⁹ hĩs potest detrahere Falc. dicto legatario de cõmodo repræsentationis dictæ dotis, sicut posset detrahere mulieri, ũ mulieri esset dos legata? Et dr ꝙ sic, & ita mulier in hoc casu nõ recuperabit ab hĩde ꝑdicto illud, qd hĩs detrahit noie Falcidię, ꝙ cõmodo repẽtationis dotis, quamuis in superiori casu recuperet, vt dictum est. Viuian.

k *Et dicit habere*] vt ff.ad leg Fal.l.cum dotẽ.5.Sol.illa finẽ. hæc medios respicit circuitus, qui tandem parum, aut nihil prosunt. R. vel. hic fuit dos æstimata, ibi non: vel, vt ibi.

l *Consecuturam*] cũ in medij tpis cõmodo Fal.nocere non debeat, sm Ro. imò nocet: vt ff.ad l.Fal.l. 1.§. si quis. & l.cum dotem.& l.si vsusfructus.§.1.dic ergo cõsecuturã ab hĩdib.& sic Falc.inspecto exitu, non prodest, nisi in commodo repræsentationis, vt dixi.

m *Ego quæro*] quoniã in superioribus, pterũ, aut nihil Falc. profecisse videtur. Hugn *Sue obseruentur*.] quantum ad Falc. repræsentationem. R. Quid ergo tunc seruatur? Rũ. sm quosdã nõ hẽ. locũ Falc. sed totã dotẽ soluet statim: v. ff.ad le. Fal. l. si vsusf. §.1. sic ergo. & quod retinuit hæres à legatario, in solidum dabit mulieri annua, bima, trima die. Tu dic Fal. habere locum in cõmodo repræsentationis: vt ff.ad leg. Falc.l.1.§. si quis. vt ecce, dos est ex legato, vir eam mulieri, certè statim debet habere q̃ alias non haberet, nisi annua bima trima die Commodum ergo medij temporis põt valere 20. Certè de his 20. detrahitur quarta, s. quinque, quæ retinet hæs liberè: sic & in nostro casu dabit mulieri, quod detraxit legatario vt quintum tñ liberè retineat vir, vt hic, & ff.ad leg. Fal.l. cum dotem.in fi.nec obst.d.l.si vsusfructus, quia de dote legata non detrahitur, sed tñ de cõmodo repræsentationis.

n *Item Iuliano quæritur*.] CASVS. Ego recepi dotem pro vxore filij mei Titij. & postea feci testm, & dictæ meæ nurui dotem prælegaui: & rogaui eam, ꝙ restitueret dictam dotẽ Sempronio & vltra dodrantẽ multa alia legata reliqui ita, ꝙ habeat locum falcidia in hæreditate mea: nunquid poterit hæres meus detrahere Falcidiam dictæ meæ nurui? Et dr ꝙ non, nec tenetur ipsa dictam dotem dicto Sempronio ex fideicommisso restituere: quia ego legaui et illud, quod suum erat, & nihil de meo. Si aũt præter dotẽ legaui ei centum, in eo casu hæres meus detrahet ei Falcidiam de dictis centum, & superfluum de dictis centũ dabit mulier fideicõmissario pro fideicommisso dotis. Sed si dictum meũ filiũ hĩdem institui cum quibusdã aliis, & dotẽ nurui meæ prælegaui (vt dictum est) nũquid hĩdes mei detrahẽt Falcidiã de commodo repræsentationis dotis? Et dr ꝙ sic. repræsentatur. n. dos mulieri, cum hæredes ei eam soluunt ex legato: quæ dos si non esset legata, non debebat ei solui, eo ꝙ indebita erat quantum ad eam, ideo, quia adhuc constabat matrimoniũ inter eam, & filium meũ prędictũ: dictã ũ Falc. quam cohæredes filij mei extraxerunt de prælegato dotis, habebit filius meus ante partem, cum intentabitur iudiciũ fa.erc. inter eũ, & dictos suos cohĩdes, sicut totam dotẽ haberet ante partem, si non prælegassem eam vxori suæ. Viuian *Locum habeat*] scilicet ad damnum fideicommissarij.

1 Alc.lib. 5 permis.j. Orcinus (inquit) libertus is accipit. q directã libertatem accipit, quẽ ita id circo dici gdã tradiderunt, q ab his manumittat, q ad orcũ tradũt. Nobis placet (inqt ille) vt orthinũ dicam⁹, qñ orthos directũ significat, tamẽsi i græcis scholijs p x. legatur orcinos. ũ p ϟ. Contius autẽ scribit, ch. qd testle Pr. ebogram. orch⁹ olim scriberet.

2 ff. Fl. de fcõsu.

3 ff. Fl. relegata.

4 ff. Fl. cũ.

5 ff. Fl. relegata.

6 ff. Fl. habere.

7 ff. Fl. relegata.

8 ff. Fl. dcẽsũ.

* Aduerte, qd ff. Fl. pro ꝑlegare vtitur relegare.

p *Negat valere*] & sic non potest ei nocere Falc. & hoc est verum, nisi in commodo repræsentationis, in quo tenet legatum & fideicom. vt ff. l.prox. & sic etiam Falc. detrahitur vxori, & per consequens fideicom. de hoc commodo repræsentationis, vt not. sup. proxi. §. & facit ad hoc. ꝙ non valet fideicom. sup. de le. 3. l. cum quis. in prin. & l. 3. in prin. & §. si rem. & sup. de leg. 2. l. cum pater. §. Titio.

q *Pure*] alias est liberè. Azo. Secundũ hoc dicunt, ꝙ nõ fuerit grauatus restituere illud. Et qd subijcit, fideic. ab vxore præstari, dicunt ex voluntate, quia non illud, sed dotem solã

rogatus

rogatus fuit restituere, sm R. Sed secundum hoc, quare dicetur fideicom. die ergo, ꝙ & de hoc fuit rogata, & sic ex necessitate præstet. & non habeas, putè, vel si habeas, expone, id est, non in diem, vel sub conditione.

a *Sunt*] s. residuum, & legatum extra dotem.

li *A socero*] mulieris, qui, & patet erat mariti.

c *Prælegata*] eidem marito.

d *Indebita*] s. nurui: viro. n. debita est: cũ penes ipsum maneat onus matrimonij, vt ff. fam. erc. l. si filia. §. 1. & l. si maritus. & ff. de leg. præ. l. 1. sed. & si. §. si nurui. & §. sed. & cum.

e *Præcepturum*] scilicet statim. & omninò, cum hic de commodo repsentationis nil scripserit in fe. eo. l. pater. quæ benè facit ad hoc, quod hic dr.

¶ *Mela scripsit*] CASVS. Vxor mea dedit mihi in dotem fundum Titianum, & ego postea legaui eũ. & ei postea generaliter legaui dotem suam. cer e non potuit petere ab heredibus meis, nisi semel fundum pdictũ. Sed & si dictũ fundũ dotalẽ, quẽ legaui vxori meæ, vt dictum est locauerã Seio vsque ad certum tps: nõ aliter consequet dicta mea vxor dictũ fundũ ab hẽdib. meis, quã si cauerit eis se passuram colonum prædictum frui: dummodo ipsa percipiat pẽsiones dicti fundi. Viu.

f *In dotem*] etiam ineſtimatus, & valebit & legatũ propter cõmodum repræsentationis, sed hodie statim reddi debet: vnde nõ valet legatum secundum quosdã. Tu dic, & olim nõ valuisset in re immobili, vt C. de rei vx. act. leg. vnica. l. cum aût. & §. exactio. & Inſti. eo. §. si quis debitori. Hic enim fuerat æstimatus. Acc.

g *Sed semel*] sic ff. de l. 2. l. Mœuius. in pri. & ff. de le. 2. l. planè §. 1. & ff. de ver. obl. l. qui bis. & ff. de iu. do. l. cum pater. Acc.

h *Cogere*] imo vi, ꝙ poterit eũ deijcere, vt ff. de leg. ſ. l. nihil. §. fi. & ff. de vſuf. l. arbores. §. 1. & ff. loca. & conduc. l. q fundum. q̃ sunt cõtr. Sol. spãle in dote, vt hic, & ff. sol. ma. l. si filio. §. fin. Vel dic, ꝙ & hic eũ deiecerat; & ideo cauet hẽdi; vt hic, & d. l. si filio. deiectum ergo colonus agit contra hẽdẽ; & hæres aget ex cautione, & sic facit sup. quando act. de pe. est an. l. 1. §. item si hæres. & sup. loca. l. si merces. §. 1.

Cum quis] CASVS. Vxori meæ legaui dotẽ suã, q̃ erat 100. & rogaui eã, qd daret 20. Titio: certè ex ipsa dote nõ dabit mulier Titio 20. sed ex cõmodo repsentationis dotis; & idẽ est, si ego feceram in dote necessarias expensas, q̃ quidẽ ipso iure dotẽ minuũt. Nam non solũ ex repsentatione pdicta dabit mulier Titio 20. vt dictũ est, sed & ex dictis expẽsis. Est. n. legataria, quã ad dictas expẽsas. & de me videor ei dotẽ pẽlegasse. Sed, & si ñ legaui ei dotẽ, sed legaui ei vnũ fundũ loco dotis, adhuc videor ei dotẽ pẽlegasse. & tenebit mulier pẽstare dicta 20. Titio de cõmodo repsẽtationis. & de expensis pdictis. Idẽ est, si nõ dixi expressè, ꝙ legabã ei fundũ pro dote, sed hoc in animo gerebam: de dote aũt nihil tenet dare Titio fideicõmissario. Quid ergo si eã institui hẽdẽ. & rogaui eã, ꝙ restitueret hĩditatem d. Titio? certè id demum ei restituet, quod quantitatem dotis excedit. Vnde idem est in eo, quod excedit, quod est in dicto commodo re

fiduo fideicommissum pstari, qd[a] vtiq; habita ratione Falcidiæ mulieri præstabitur. Sed & marito ex parte hærede instituto à socero[b] dote prælegata, [c] legatum dotis Falcidiam passurũ: videlicet quia adhuc constante matrimonio indebita [d] dos videtur prælegata: [1]† verũ qd Falcidia reciderit, [2]† in familiæ erciscundæ iudicio maritũ præceptururn: [e3]† quẽadmodũ dotẽ totã pcipere, si non esset prælegata. [4]† ¶ Mela scripsit, si fundus in dotem [f 5]† sit datus, & specialiter sit legatus, mox generaliter dos prælegata, [6]† non bis, sed semel & deberi fundum. Ibidẽ Mela subiũgit, si fundus in dotem fuerit [7]† locatus à marito ad certum tempus, vxorẽ non aliàs fundum ex prælegatione [8]† cõsequi, [h] quàm si cauerit, se passuram colonũ frui, dum modo ipsa pẽsiones pcipiat.

Supra locutus est iurisc̃onsultus de prælegato dotis: hoc verò loquitur de fideicommisso, quo grauatur mulier, cui dos est prælegata. Siue legetur dos mulieri, siue aliud pro ea, eatenus põt onere fideicõmissi grauari, quatenus relictum dotis quantitatẽ excedit. hoc dicit, secundum Dynum. Barto.

Vlpianus. 9†

LEX III.

CVm quis vxori suæ dotẽ relegauit, [10]† fideiq; cõmisit ab ea reliquit, [11]† hoc fideicommissum ex cõmodo, qd ex relegatione mulier sensit, [12]† æstimabit. [i] & ita Celsus quoque libro xx. Digestorum scripsit. Quod si necessariæ fuerunt impensæ, quę ipso iure dotẽ minuunt, [k] amplius dici potest, si tanta [m] quantitas dotis, quantam [13]† maritus accepit, ei relegata [n] sit, [14]† oportere dici et eã quãtitatẽ posse fideicommisso eo gari, [15]† quæ ipso iure dotem minuit. Efficeret enim mulierẽ legatariam [o] nemo est, qui dubitet. Sed, & si non dos, sed pro dote aliquid vxori fuerit legatum, adhuc quasi dos relegata accipit. [p] Hoc amplius Iulianus scripsit. Etsi nõ fuerit adiectum pro dote esse legatum, hoc tamen animo [q] relictũ, ad hoc eius esse conditionis. [r] Vxor igitur si rogetur, vel dotẽ, vel quod pro dote legatũ est, vel quod in vicem dotis sibi [s] adscriptum est, [t] restituere, nõ cogetur: nisi eatenus, quatenus diximus [u] restituere; & iõ hæres instituta, rogataque hære-

præsentationis. Itẽ quid si recepi dotem à nuru mea, & postea filiũ meũ hẽdẽ instituì, & eum rogaui, ꝙ restitueret Titio, qcquid ad eum filium ex hĩditate mea peruenisset, & postea post morẽ vxoris suæ meæ nurus lucratus est dotẽ: nunquid restituet Titio, qd ex ea dicta dote à me pecepit? Et dr. ꝙ non, qa nõ est lucratus illam dotẽ ex meo iudicio, sed cã matrimonij.

¶ *Mulier dotem*] Vxor mea, quæ promiserat mihi noie dotis quadringenta, dedit mihi pro 100. fundum Titianũ, & Seianũ, & pro alijs 100. dedit mihi noĩa duorum suorũ debitorũ, qui debebãt ei 200. postea ego decedens legaui ei pro dote sua dictos duos fundos, & ẽr alios duos, q valebant 300. & cõmissi fidei eius, vt qcqd ad eam pueniſſet ex hĩditate mea, restitueret Seio, cum moreretur; & decessit. Postea decessit d. mea vxor. Quæritur, q̃rũ dẽbat dare d. Seio noie fideicõmissi? & certè illud solũ, qd pueniit ad eã deducta quãtitate dotis. Recepit. n. à me dotẽ, & non accepit illud lucrũ, qã hẽt pp repsentationẽ dotis: & illud supfluũ de dote tenet restituere d. Seio cũ fructibus. & h. d. Viu.

9† li. §. dẽ ſparatio.
10† Fl. relegat.
11† Fl. relinquit.
12† Fl. sẽtit.
13† Fl. q.
14† Fl. eã
15† Fl. fideicommissorũ erogare.

1† Fl. relegata.
2† Fl. recidit.
3† aliàs pceperũ.
4† Fl. relegata.
5† Fl in dote fit, & fecit dotem.
6† Fl. relegata.
7† Fl. fuit
8† Fl. relegatione

a *Æstimabitur*] vt tantũ esse possit nõ vltra, vt ff. de lega. 2. l. Imperator. §. 1. & ff. de le. 1. l. planè. §. fi. & ff. ea. l. 4. §.

k *Minuunt*] quia fundus & pecunia est in dote, & in fundo impensa facta, vt sup. de impen. l. quod dicitur.

l *Amplius*] facias punctum minuunt. & dic amplius, quã sup. dixit enim fideicom. esse in cõmodo tantum; nunc dicit plus, si tanta, &c.

m *Si tanta*] alias, si tota.

n *Relegata*] hoc adiecto, s. diminutione expensarũ; vel fuit nominatim ipsa quantitas dotis prælegata; aliàs aliud esset, vt no. sup. eo. l. 2. §. impensæ.

o *Legatariam*] s. putam. & in duob. s. in cõmodo repsentationis; & impensarum remissione; & ideo potest fidei eius committi. & facit sup. de leg. 1. l. debitor. in prin. & §. 1.

p *Accipitur*] s. vt cõmodum repræsentationis sit in legato.

q *Hoc animo*] quod olim præsumebat per edictum de alterutro; hodie secus, nisi hoc probetur, quod voluerit altero esse contentum, vt C. de rei vxo. act. §. primum itaq.

r *Conditionis*] s. vt possit grauari in eo solo, quod plus sit in legato, quam in actione dotis. Accus.

s *Scilicet*] vxori.

t *Adscriptum est*] s. a viro.

u *Diximus*] s. ꝙ plus est in legato, quam in actione dotis.

a *Idque*] q.d.& id restituit.s. per fideicomm.quod habet ex commodo repræsentationis.
b *Lucratus*]vel ex pacto.vel vxoris iudicio. Accur.
c *Percepit*]s.familiæ erciscundæ forsan iudicio.quasi præceptionis iure magis.q̃ eius l.tit.inspecto.vt ff. de fideiuss.l.tut. R. & ad idem C.ad Mace.l.3.& ff. ff do.l. qui id quod. & cõsonat prædictis ff. ad Treb.l.cum hîs. & l. deductis. & ff.ad legg.falc.l. sed si dos. & ff. de l. præstã. viri virilis.§.pen.& fi.& ff. de au.& arg.l.l.quæ vxori in prin.
d *In ducenta*] s. æstimatos.vt ff. dicit.nomine ducentorum.
e *Recepisse*] sunt enim diuersa accipere.& recipere: sic & ff.depositi.l.1.§.eleganter.in fi.Sed arg. contra sup.de lega.2.l. cũ quidam.
f *Potuit*] vt, & supra ea.l. in prin.
g *Cogitur*] non lucratur ergo legataria fructus medij temporis, & sic est contra supra de le.3.l.quod h.s verbis. Sol. hic spãle cõiectura voluntaris. Ex eo enim, quod legabat pro debito dotis, quasi quædam taxatio est, vt quicquid vltra habeat, reddat. sic & sup.de vsur.l. in fideicommissi. §.cum Pollidius. nam,& ibi fund⁹ retinẽdus quãdã taxationẽ facit, vt residua cum fructib. reddat. vt ibi dx. Itẽ & si legatur minus, & rogetur restituere plus post tempus, distinguit quantitas ,p quantitate: & sic fructus medij tpis cõputant, vt valeat fideic. secus si spẽs, vt ff. de l.2.d.Impator.§. 1. & l.cum pf. §. Titio.
h *Dotem cum fructibus suis*] i. quantum dos facit cũ suis fructib. & facit ff.de an. & arg. leg.l. q vxori. & ff. l. proxi. eõ suis concordantiis.

ditatis quãtitatem restituere, id demum restituet,quod quã titatem dotis excedit: idque,[a] quod ex repræsentationis cõmodo sentit. Nam, & si quis cum à nuru sua dotẽ accepisset, filium suũ hæredem instituerit,eumq; rogauerit, quicquid ad eum ex hæreditate peuenisset restituere, mox vxoris morte dotem fuerit lucratus,[b] id nõ restituet, [1]† quod ex dote percepit: [c] quia matrimonij causa id lucratus est, non ex patris iudicio.

¶ Mulier dotẽ promisit quadringentorum, & dedit fundos duos in ducẽta, [d] & [2]† pterea nomina debitorũ in residua ducenta: mox maritus eius decedens pro dote fundos ei duos, non eos, quos in dotem acceperat, reliquit, & præterea duos illos dotales, quos æstimatos acceperat, reliquit: fideiq; eius cõmisit, vt quicquid ad se ex hẽditate ei⁹ peruenisset, id restitueret Seio, cum moreretur. Quærebatur, quãtũ esset in fideicõmisso muliere defuncta? dicebam mulierem [3]† hãc, quæ rogata est, quicquid ad se peruenerit ex testõ, restituere, in ea esse cõditione, vt id demũ restituere cogatur, [4]† qđ deducta dotis quãtitate ad eam peruenit. Dotem enim recepisse [e] eam magis, quam accepisse, saluo eo, quod ex cõmodo præsentationis ab ea fideicõmitti potuit. [f] Proinde id, quod ,p dote 5†maritus ei reliquit,nõ cogitur ‖ [6]† restituere, nisi plus fuerit [7]† in eo quam in quanti tate dotis. Residuũ verò, qđ præterea illi relictũ est, cũ fructibus cogetur restituere. Habebit igitur præcipuam dotẽ cum fructibus suis: [h] id verò, quod extrinsecus ei relictum est, cum fructibus qui ad eam peruenerint, restituet.

Iulianus. [8]†

LEX IIII.

QVi ita legat vxori suæ, Titię amplius, quam dotẽ, aureos tot, i hæres meus dare damnas esto. [9]† manifestum est, [10]† dotẽ quoque legasse. [11]†

Africanus. [12]†

LEX V.

CVm vulgari [k] modo dies legatorum proferẽ, nihil eam rem ad dotis prælegationem [13]† pertinere ait: [l] quia diem suum [m] habeat.

Propter vtiles impẽsas in dotem, aut donationes in vxorẽ factas hæres non potest differre solutionem dotis prælegatæ vxori à marito. hoc dicit.

Marcellus. [14]†

LEX VI.

DOtẽ prælegata,[n] [15]† nõ est audiendus hîs, si velit ob donationes in mulierẽ factas solutionem [o] differre, vel ob impẽsas alias, [p] quam quæ ipso iure dotem minuunt. [q] Aliud est enim minorem esse factam dotem, quod per necessarias impensas accidit: re5 te 10 20 30 40 50 60 70

[1]† Fl. restitueret.
[2]† Fl. deest, &.
[3]† Fl. vxorem.
[4]† Fl. rogetur.
5† F. id quidem qđ pro dote.
6† Fl. cogetur.
7† F. fuit.
8† Fl. 34 Digestorum.
9† Fl. hîs meus dãnas esto dare.
10† F. manifestus est.
11† Fl. re legasse.
12† li. 5. quæstio.
13† Fl. re legationem.
14† Flor. Marcianus li. 3. regularũ.
15† Fl. re legata.

Q *Vista*]CASVS. Titiæ vxori meæ ita legaui: Titiæ amplius, quam dotem suam aureos centum det hæres meus. certe non solum centum aureos, sed etiam dotem videor ei legasse. Sed quid si post dicta legata ita dixi, volo ꝙ legata soluat hæres meus vsque ad mensem? certè ista prolongatio solutionis nõ pertinet ad legatũ dotis, sed ad alia legata tantum. Dos ergo soluetur incontinenti, & alia legata post mensem numerandum à morte mea, & est ratio, ga actio de dote habet suum diem, quo debeat solui dos mulieris soluto matrimonio, scilicet quia debet solui post annum, quando non est legata. Vnde prorogatio legatorũ non debet pertinere ad dotem, cũ ad præsentia tantũ legata debeat pertinere, vt & sup. de leg.1.l. talis scriptura. & hoc dicit cum l.seq. Vlpianus.
i *Tot*]puta decem, sic videtur huic l. contra ff. de leg.1.l fi fer nus, si ita scriptũ esset. Sol. vt ibi. vel vt dixi ff. de lega.3.l. fi fic. & l. si purè. quæ concor. vel hic dixit amplius, quam dotẽ decem aureorum: secus si dixerit, amplius decem aureis, & omisit, quam dotem. Accur.
k *Cvm vulgari*] pura. ego testator, qui legaueram vxori meæ dotem, sic dixi, cuicunq; aliqua legaui, post decẽ ann. dari volo. Vel ita. Quibus legatis dies appositus nõ est: post annos decẽ dari volo. & facit ad hoc sup. de leg.1. leg. talis scriptura.
l *Pertinere ait*] præsumpta tali coniectura voluntatis, tũc nec relictum euanescit, vt ff. sup. de lega. 1.l. si quando. in prin. & ff. de le.1.l. Titia. §. Lucius. tum ẽt ex legatariæ charitate, vt sup. de vsufr.l. leg. qui fructus. & C. de leg. l. cũ alienam. & sup. de legat.1.l. si seruus plurium. §. fi. H. non ergo differt mulier petere. si dos ei est legata.
m *Suum diem*] s. dos annua, bimatria, ma. s. die, quod non placet: quia sic nihil plus esset in legato, quam in debito, & sic non valet: vt Institut. de leg. §. si quis debitori. Quod esse non debet: vt ff. de le. 2.l. si quando. Dic ergo, dos habet diem suum, id est, pro existentia sui: nec enim est aliud esse, vel essentia huius legati, quam commodũ repræsentationis, vt ff. eod.l.3. in princ vel sub. in, & dic suũ esse, scilicet in diem, scilicet tantũ. & idẽ est seruus Accur.
n *Dotẽ prælegata*]s. legata. de hoc dic, vt no. in rubr.
o *Solutionem*]scilicet dotis.
p *Alias*]s. vtiles impẽsas dotales factas; vel ẽt in alia re vxoris. i. pro quibus agitur mandati, vel negot. gest. vt C. de rei vxo. act. de. vnica. §. sed nec ob impensas. Accur.
q *Minuunt*]quod est in necessariis; sed tñ qñq; etiam istæ dotẽ nõ minuunt, nec legatũ. vt ff. eo. l. cũ quis. in prin. & in alio casu, qui ponit ff. de l.2.l. Maxuia. §. 1. quæ videntur §.
ADDITIO. Pro solu. huius contrarij intellige istam glo. quando legauit dotem simpliciter, secus si legauit quicquid ad eam peruenit: quia tunc non deduceret impensas necessarias, vt sup. eo. l. 3. Bar.

Dic fec. in gestis affectionẽ paternã. nam nõ haberent locũ hæ actiones. ff. de l. is q. & ibi ad lõgũ dõ. Bar. ff. de neg. gest.

Tiguris

a *Pignoris*] quod hic nullum est.
b *Dotem*] l. velle. quod fieri non debet, vt C. de rei vxo. act. §. taceat. & C. comm. o. l. fin. & inf. hac l. & facit sup. eo. l. 1. in prin. & §. 1. & l. cum quis.

Cum scriptum] CASVS. Cum habuissem xl. in dotem ab vxore mea, ita scripsi in testamento meo, quæ pecunia ex vxore meam ad me peruenit, 50. tantundem pro ea dote hæs meus dato. Certè debentur dictæ vxori meæ. 50. Quid si nullam dotem ab ea habui, & ita ei legaui, quæ pecunia dotis nomine ab vxore mea ad me peruenit. & reliqua pro ea. 50. hæs dato. & decessi. Certè debetur vxori. 50. Nã & si legaui alicui seruum, qui iam mortuus est, aut pro eo centum debentur legatario. Viuia.

1† Fl. Labeo lib. 2. Posteriorũ à Iauoleno epitomatorũ

2† Fl. repetit.

c *Quæ pecunia*] l. quæcunque pecunia. Acc.
d *Tantundem*] aliàs tantum. aliàs tantidem. & tunc puncta post quinquaginta.
e *Proposita*] i. dicta.
f *Adiecta sit*] s. in testamento.
g *Nullam*] in superiori casu aliqua erat, sed minor.
h *Et reliqua*] s. peruenit ad me. Accur.
i *Item*] aliàs idem.
k *Audiuerat*] i. discipuli.
l *Sed pro dote*] i. sub dotis simulatione. R. & facit C. de fal. causa adie. l. 1. 2. & 3. & fi. & sup. de eden. l. si sic. §. 1. & inf. de lib. leg. l. legam. & ff. de leg. 2. l. cum quidã. & l. Lucius. §. quisquis. & Inst. de le. §. è contrario. Sed contra. ff. eo. l. 1. §. adeo. in fi. Sol. vt plene no. ibi. Itẽ facit ff. eo. tit. l. vit vxori.

ADDITIO. Ad §. die, q ibi fuit relicta dos, nõ adiecta certa quãtitate. hic verò fuit expressa certa quantitas. fm Bar.

Pater] Ista lex videtur aliquantulũ intricata: sed in veritate non est. Primò ponit vnum dictum vulgare. Secundo circa illud formal septem quæstiones per ordinẽ. Secunda ibi, Sed si priusquã. Tertia ibi, Quod si ratũ. Quarta ibi, Quod si totã. Quinta ibi, Sed si priusquã. Sexta ibi, Si fortè. Septima ibi, Quid ergo Bar. CASVS. Ab vxore filij mei accepi centum nolle dotis, & postea feci testm. & exhæredaui dictum meum filiũ. & alios mihi hæredes instituí: & legaui dicto meo filio dictã dotem: & decessi. Petit nunc dotẽ dicto meo filio dictã dotem: & dicitur obstat ei doli exceptio, donec caueat hæredib. de indemnitate propter damnũ, qd posset eis contingere soluto matrimonio inter dictum meũ filium, & dictam suam vxorẽ. Posset. n. ipsa ab eis petere tunc dotẽ. Sed quid, si hæredes soluerunt dictæ mulieri dotem priusquã dictus meus filius eam ab eis peteret? certè nõ poterit filius amplius eam petere. Sed quid, si eis cauit de dicta indẽnitate: & ipsi soluerũt ei dotem, detracta tñ inde Falcidia, eo qd in hæreditate nimis legatis grauata habeat locũ Falcidia: & dicta mulier habuit postea ratã dictam solutionem? certè ex eam quãtitatem, q̃ hæs retinuerunt nolle Falcidię, vtilis actio dotis dabitur eidẽ mulieri soluto mrimonio inter se & dictũ filium. Si aũt mulier non hẽt ratam dictã solutionem marito suo factã, imò soluto matrimonio vult agere contra hæredes ad dotẽ: debebit vir defendere hæs sicut eis promisit, cum ipsi soluerunt ei dotem. Sed si totam litẽ quã mouebat mulier hæredib. prædictis, subierit vir solus, & nõ cauerit de iudi. sol. & succubuerit: actio iudicati dabit mulieri cõtra hæs pro dicta quantitate, quæ iure Falcidiæ detractæ viro per hæs petenda est per mulierẽ. Nã si cautum esset per dictũ maritũ de iudicato soluẽdo, ex illa cautione ageret mulier cõtra eum. De superfluo autẽ dotis, qd habuit maritus ab hæredibus, credo, q̃ teneat hoc casu maritus actione iudicati. & hoc vsq; illuc. Sed si prius quã &c. vbi dicit, Pone, q̃ dicta mulier diuertit à viro antequam legatum dotis viro soluerint hæredes: certè ipsa non põt fm hæc iura repetere dotem ab hæredibus, nisi annua, bima, trima die. Vir autem eius prædictus p. test statim ab hæredib. petere dictã dotem. Et est ratio, quare statim põt petere; quia tunc demũ responsum est filio, solui dotem eisdem prædictis diebus quibus mulieri solui debet, nõ pro pãte filius hæs extiterit patri, & ad præceptionẽ do is solutomatrimonio, postquam hæres extitit, admissus est. In nostro autem casu subaudi, fuit exhæredatus filius: ergo actio sua differtur, vt dictũ est: & hoc vsq; illuc. Si fortè &c. vbi dicit. Pone, q̃ hæredes soluerunt dotem prædicto filio meo exhæredato à me; & per errorem non fecerunt sibi caueri per dictũ filium de defendendo eos aduersus mulierem: nunquid poterunt ab eo repetere dictam dotem quasi indebitam? Et dic, q̃ non. Necessitas. n. præstandæ prædictæ cautionis hæredib. per filiam moratur solutionem dotis prædicto filio legatæ: non aũt facit indebitũ illud, qd fuit debitum ipsi filiæ, i. ipsam dotem ei legatam, & hoc de iure stricto. De æquitate autem subueniri debet dictis hæredib. s. vt si mulier agat contra eos soluendo existentes, & dotem ab eis exigat: possint ipsi agere contra vitũ conditione sine causa ad repetendam dotem, q̃ ei soluerũt ex cã legati. Si autem mulier non inueniat hæredes soluendo debitur eidẽ mulieri vtilis actio dotis soluto matrimonio aduersus virũ suũ, cui mulieri dos perire nõ dẽt. Ideo datur hoc casu vtilis actio dotis mulieri contra virum suum, quia hæredes nõ fecerunt sibi caueri per virum, cui soluerunt ei dotẽ ex causa legati, vt dictum est. Si aũt interponi fecisset dictã cautionẽ, cederetẽ mulieri contra maritũ actionem ex stipulatu: & sic non esset ei necessaria vtilis actio dotis. Vim *Legauit*] fortè vt onus dotis solus subeat, vt sup. fam. ercis. l. si filia. §. pen. & sup. de leg. 2. l. cũ ab vno. & sic potest intelligi sup. eo. l. 2. §. per contrarium. & sup. fam. ercis. l. si filia. §. 1. quæ benè concor. huic responso.

3† Fl. Ofilius Cassellius itẽ & Seruij auditores retulerũt. Seruij auditores referuntur in l. 2. sup. de otig. iur.

4† Li. 78. Quæst.

5† Fl. deest, malitiose.

6† Fl. recuperauit, aliàs recuperauit. Dua.

m *Soluto matrimonio*] i. quam posset pati mulierem agente soluto matrimonio. Ante enim agere non posset, vt sup. eo. l. 2. in prin. & statim dicam.
o *Recuperauerit*] agendo actione ex stipulatu pro dote, quod est soluto matrimonio, vel viro ad inopiam vergente, vt C. de iure dot. l. vbi. fm R. Vel dic, secundum Azo. constante mrimonio. & recuperauit ab hæde socerí. Sed qualiter? nõquid. n. est nata interim actio de dote? Resp. secundũ Azo. non: sed de facto recuperauit. Et q̃ actionẽ non habeat, facit, quia põt ei nutui dos legari: vt ff. eod. l. 1. 2. & 3. resp. qd nõ posset, si actio ei cõpeteret, vt Inst. de lega. §. ex cõtrario. Item pro eo. C. de prescrip. triginta ann. l. cũ notissimi. §. illud. Sed Ioã. dicit natam, & hoc act. ex stipulatu. & pro eo ff. sol. matr. si constante. §. 1. Sed ibi, vel solutum erat matrimoniũ, vt ibi no. vel agebat ex testõ, cum esset ibi nutui dos legata: nõ actione ex stipulatu. Itẽ pro Io. ff. de bo. dam. l. 3. in fi. sed expone, vt ibi. Sed si velis tueri Io. dicas, q̃ licet habeat act. ex stipulatu, vt ibi dicit: tñ põt ei legari: quia in efficacem hẽt, & hac eadẽ ratione nõ currit præscriptio ante solutũ matrimoniũ. Item, quomodo alij soluendo liberatur? Resp. vt sup. eo. l. 2. §. idem Iulianus quæritur si dotem.

a *Labeo-*

aliud pignoris [a] nomine retineri dotem [b] ob ea quæ inuicem mulierem præstare æquum est.

Si legatur aliquid pro dote adiecta certa quantitate, siue dos fuerit nulla, siue minor, tenet legatum. h. d. Bar.

Iabolenus. [1]†

LEX VII.

CVm scriptum esset, Quæ pecunia [c] propter vxorem meã ad me pertinuit, [2]† quinquaginta tantundem [d] pro ea dote hæres meus dato. Quamuis quadraginta dotis fuissent, tamen quinquaginta deberi Alphenus Varus Seruium respondisse scribit; quia proposita [e] summa quinquaginta adiecta sit. [f] Item ei, quæ dotẽ nullam [g] habebat, vir sic legauerat, Quanta pecunia dotis nolle, & reliqua, [h] pro ea quinquaginta hæres dato. Deberi ei legatum Ofilius, & Cascellius responderunt. [3]† Item [i] & Seruij auditores [k] retulerunt perinde habendũ esse, ac si seruus mortuus alicui, aut pro eo centum legata essent. Qd verũ est: qa his verbis, nõ dos ipsa, sed p dote [l] pecunia legata videtur.

Papinianus. [4]†

LEX VIII.

PAter dotem à nuru acceptam filio exhæredato legauit. [m] hæres patris, opposita doli mali [5]† exceptione, non ante soluere legatum cogendus est, quam cautum ei fuerit de indemnitate soluto matrimonio. [n]

¶ Sed si prius, quam legatum filio solueretur, mulier dotem suam recuperauerit, [o 6]† frustra filius de legato aget.

¶Sed si lex Falcidia locum in legato dotis aduersus filium exhæredatum habuerit, [a] & mulier solutionē ratam fecerit; [b] propter eam [c] quantitatem, quam hæres retinuerit, vtilis actio ei [d] dotis dabitur.

¶Quod si ratum non habeat: defendi quidem debebit hæres à viro, qui se defensurū [e] promisit. Sed si [f] totam litem [g] vir solus subierit, & actio iudicati, si cautum [h] non erit, pro ea quantitate, quæ iure Falcidiæ petenda est, aduersus hæredem [i] dabitur.

¶Sed si prius, quam legatum filio solueretur, mulier diuerterit [1]† quamquam ipsa nōdum percipere [2]† dotem possit, [k] non ideo tamen actio [l] filij differtur: quia tunc [m] eisdem diebus [n] filio solui dotē, responsum est: Cum patri filius [3] † pro parte hæres extitit, [o] & ad præceptionem [p] dotis, soluto matrimonio, postquam hæres extitit, admissus est, si fortè per errorē cautio * defensionis omissa sit, & ex causa fideicommissi filius dotem acceperit: vt indebitum, fideicommissum nō repeteretur. [4]† Cautionis enim [q] præstandæ necessitas solutionem moratur, [r] non indebitū facit, quod fuit debitum. Sed non erit iniquum, hęredi subueniri. [s] Quid ergo, si patris hæres non sit soluendo? nonne iustè mulieri dabitur aduersus virū vtilis actio dotis? cui [t] dos perire non debet, [u] quia non interpoluit cautionem [x] hæres per errorem?

Licet mancipia moriātur, æstimatio eorum certa legata debetur. Bar.

Idem. [5] †

LEX IX.

VIr vxori, quæ dotem in mācipijs [x] habebat, pecuniam [y] pro dote legauerat. Viuo viro mācipijs mortuis, [z] vxor post virū vita decessit. Ad hæredem eius actio legati rectè transmittitur, quoniam mariti volūtas [a] seruanda est.

Idem. [6] †

LEX X.

VXori meæ fundū Cornelianū, [b] & quæ nuptura obtulit, [c] æstimata in speciebus restitui volo. Respondi,

a *Exhæredatum habuerit*] erat ergo solutum matrimonium. cæterum qm̄ alias sibi debitū reciperet filius. ſ. iudicio familiæ erciscūdæ: vt ī. fam. ercisc. l. si filia. §. 1. cessat Fal. vt ī. eo. l. 1. § idem Iulianus quærit, si mulieri. & ī. ad leg. Falc. l. 1. §. si quis creditori. & ī. de leg. 1. l. si creditori. & fm R. Sed certè & tūc si peteret acti. ex testō, patitur Falc. sed act. fam. ercisc. consequetur, quod est detractū. vt ī. ec. l. 1. §. idē Iulianus quærit. si mulieri, in h. fecū ḡum H. & facit in ead. l. §. idem Iulianus quærit, si dotem. & quod ibi not.

b *Ratam fecerit*] venerat igitur ad eius quod ille petere poterat. R.

c *Propter eam*] i. ad eam retentam quantitatē petendā. Azo. non autem ad reddita quantitatem.

d *E*[illegible]. ſ. mulieri, vt eam exigat. Accurs.

e *Defensurum*] & ita ab hærede repeteret totam dotem nihil habendo ratum.

f *Sed si*] aliàs & si. al. à. quod si.

g *Subierit*] ſ. hæredis mandato defendendo hæredē procuratorio nomine contra mulierem repetentē dotem, vt ita habeat locum, quod de act. iud. dicit. vt ī. de re iud. l. 4. & sup. de procu. l. Plautius. & l. fi procurator.

h *Si cautum*] ſ. iudicatū solui, cū defendit hæredem. Si. n. cautum esset, & ex illa cautione agat totam pecuniam à marito petet: sed aliter si agat actione in factū vtili. Sed secundum Ro. ideo dicit si cautum non erit, quia tunc ex stipulatu etiam in hæredem forsan daretur, si in iudicio præsens fit massæ persona sui procuratoris satisdando pro eo. vt Inst. de satisd. §. sed hodie. & ī. iud. solui. §. si ad defendēdū. sed hoc nō placet, vt ī. de proc. l. si procurator. in fi.

i *Hæredi*] defensum. sed quare non in totum? Resp. respicit finem: quia cum maritus factus est procurator in rem suam, quia promiserat hæredi se seruaturum indemnem eū, ipse nihil redderet, si ad inopiam vergat, vel retinebit loco dotis, & mulier non debet velle plus. Si autem velit in totū agere contra hæredē defensum, pōt. vt ī. de procu. l. si factor. & l. si procurator. & tunc hæres ageret ex cautione contra virum, quia mulier ratum non habet vt sup. proxi. respon.

k *Dotem possit*] scilicet annua, bima, trima die secundum hæc iura: hodie post annum, vt C. de rei vxo. actio. l. vnica. §. ex actio.

l *Actio*] ex testamento. Nam nec filia differt, si esset ei legata, vt sup. eo. l. 1. in prin.

m *Quia tunc*] scilicet tantum. Accursius.

n *Filiæ dotem*] quibus & mulieri solui deberet. Accur.

o *Extitit*] repete & diuortium factum fit, vt præmisit. Si enim constat matrimonium, statim percipiet, vt sup. eo. l. 2. §. idem Iulianus quærit, si dotem & sup. fam. ercisc. l. si filia. §. 1. & l. si maritus. vbi de hoc dixi.

p *Ad præceptionem*] per iudicium familiæ erciscundæ, non act. ex testamento, vt hic erat.

q *Moratur*] re integra. Accur.

r *Subuenit*] condictione incerti, ad exponendum cautionē. vt ī. de vsufr. ea. res. l. hoc ſenatusc. §. 1. & ī. de cōdi. indeb. l. si qu eum. & ī. si cui plus quam per leg. Fal. l. nisi. §. fi. Alij dicunt sine causa. arg. ī. de condi. indeb. l. sed & si me. §. cum inter. ſ

s *Cui*] mulieri. Accur.

t *Non debet*] & certè dabitur, quasi eam perceperit vxoris nomine. & quasi sine causa sit apud eum. Accur.

u *Cautionem*] nam si interposuisset, nō esset hic timor, cū habens hoc nomen, hæres, non esset nō soluendo. Item no. q ex inopia alterius ī aliū qñq; datur actio, vt C. qñ fiscus, vel pri. l. pe. & facit ī. ad exhi. l. Iulianus. §. si cui. & sup. eo per quem factū erit. l. fi. & de leg. 1. l. planè. 2. §. 1. Accu.

4† Fl. repeteretur.

1† Fl. diuertit.

2† Fl. præcipere.

3† Fl. ut es. & ius.

singulare nota. q cautio ſ. dotis dē præstari intelligitur petenti. casus in c. sū scitata. de rest. in fi. Do. de rota. 461. decis.

5† Lib. 8. Respō.

6† Lib 8. Respō.

V. CASVS. Vxor mea dedit mihi in dotem mancipia inæstimata, pone 2. ego postea feci testamētum, & legaui ei centō pro dote: & postea ante mortē meam dicta mancipia decesserunt sine culpa mea, & ita nihil in dote remansit: Respōso. & postea decessit dicta mea vxor: & habuit hæredem Titium. Nunquid Titius poterit petere ab hæredibus meis ex causa legati centum? Et videtur, quod nō: quia cum nihil remanserit in dote, vt dictum est: nihil videtur remāsisse in legato pro dote relicto. Dicitur tamen hic, q̄ petere pōt. Voluntas. n. mea seruāda est, qui aliud pro dote ei legaui, & non dotem. Viui.

x *In mancipijs*] inæstimatis: aliàs nulla esset huius legis dubitatio.

y *Pecuniam*] ſ. certam. R.

z *Mortuis*] ſ. sine culpa viri: & sic in dote nihil deinceps fit vnde & in legato nihil forsan diceretur perperam: quoniā nō fit hic dos purè legata, sed ,p dote aliud, vt ī. de iu. do. l. plerunq;. & l. in rebus, & ī. eo. l. 1. in prin. §. 1. R. & ēt facit ī. de pac. dota. l. cū maritus. in prin. & ī. e. l. cū scriptū. in fi.

a *Voluntas*] qui dotem purè legare noluit, sed aliud pro dote, vt sup. dixi.

Vxor mea] CASVS. Vxor mea dedit mihi in dotem fundum Cornelianum, & quosdam alios fundos, inter quos erat vnus inæstimatus: & multa alia æstimata dedit mihi in dotem. Postea ego feci testamentum, & ita in eo dixi, Vxori meæ fundū Cornelianum & ea, quæ obtulit mihi æstimata, cum mihi nupsit, volo restitui in speciebus: & decessi. Modo quæritur, nunquid prædictum fundum inæstimatū videar ei legasse? Et videtur, quod non: quia in legando non nominaui eum fundum inæstimatum, nec etiam alios: sed tantum nominaui Cornelianum fundum. Dicitur tamen hic, quod eum legasse videor, & etiam omnes alias res, quas habui ab ea in dotem, siue erant æstimatæ, siue nō: & hæres meus soluet ei dictas res tales, quales inuenientur, non autem earum pretium. Per dicta enim verba videor ei legasse vniuersam dotem talem, qualis est. Viuia.

b *Cornelianum*] hunc dederat inæstimatum, vt inf. patet. Accursius.

c *Obtulit*] idest, dedit: & fac punctū. æstimata. q. d. tam inæstimata, quam æstimata volo in speciebus ipsis, cum extent, non in pecunia restimi: quod potest esse vtile in reb. æstimatis.

tis,si meliores factæ sunt apud virum, vt ff. de iure do.l.plerumq;. & ff. de pac.dota.l.cum maritus,in prin. Accur.

a *Non æstimatum*] i.inæstimatum prædium,f.corpus.Infinitatur.n.inæstimatum: vt ibi,non homo currit. Accur.

b *Non videri*] de legato prædicto.

c *Vniuersa*] ergo omnia prædicta æstimata, & inæstimata, & etiam mobilia.

d *Quales inuenirentur*] f.esse relictæ sub. Apparet ergo ex tali legato omnia relicta esse in speciebus, cum dixit, vxori meæ &c. Accursius.

1† Li. 8. Quæstio.

SI *Seia.*] CASVS. Ab vxore mea Seia habui in dotem centum, & postea feci testamentum, & fundum meum Cornelianum, qui valebat centum, legaui ei pro dicta dote, & postea eundem fundum legaui Mæuio, & ita inter eundem Mæuium, & Seiam vxorem meam debet esse concursus in dicto fundo. f. vt quilibet eorum in eo habeat dimidiam, & postea multa alia legata quibusdam aliis reliquit, ita, quod habeat locũ Falcidia, & decessi. Venit Seia, & Mæuius prædicti ad hæredes meos, & petunt pro dimidia quilibet dictum fundum. Dicunt mulieri hæredes,

2† F. vindicet.

3† Lib. 7. Respõso.

4† Alias Mæuia.

non æstimatum[a] prædium in dotem datum, exceptum non videri, [b] sed vniuersa [c] dote prælegata, rerum æstimatarũ pretium non relictũ, verũ ipsas res, quales inuenirentur. [d]

Scæuola. [1†]

LEX XIX.

SI Seiæ, pro dote, centũ, [e] fundus legatus sit, idemq; Mæuio, [f] quod Mæuio falcidia aufert, pro eo, quasi concursus non fuerit, & mulier plus vendicat, [2†] quia amplius [h] sit in dote mulieris.

Adhibitus ad stipulandũ totam dotem, in dubio nõ videtur adhibitus animo donãdi. Item adhibitus animo donandi, intelligitur causa mortis, si mortis est mentio facta. hoc dicit. Bart.

Paulus. [3†]

LEX XX.

SEia [4†] cũ nuberet, Lucio Titio noie dotis cẽtũ aureos dedit, & adhibuit Quintum Mutium, qui nihil numerauit, sed dotem stipulatus [i] est, si morte mulieris solutum fuerit matrimoniũ. Seia moriẽs testamẽto suo ita cauit, Lucio Titio marito meo, cui maximas gratias ago, dari uolo supra [5†] dotem, [k] quam ei dedit, tot aureos. Quæro, cũ instituerit [16†] Lucium Titium cõuenire. Quintus Mutius ex stipulatu actione, an repellere eum maritus possit ex verbis testamenti? Respõdi, [7†] si quintus Mutius mandato Seiæ, [8†] nõ donationis [m] causa stipulatus est, hæredib. mulieris eum teneri, [n] & ideo Quintum Mutium exceptione [o] repellẽdum esse. Quod si donationis causa Seia stipulari permisisset, videri eum in eum casum, qui morte mulieris extitit, mortis causa stipulatũ, [p] & ideo fidei eius cõmitti potuisse in eum casum, [q] dicendum fore.

Seia fecit testamentũ, in quo instituit sibi hæredes Caium, & Cornelium, & postea ita dixit in eodem testamento. Lucio Titio marito meo dari volo de dote, quam ei dedi centũ aureos, & decessit dicta Seia. Modò quæritur, virum dictus Quintus Mutius fuit stipulatus dotẽ, possit conuenire maritum actione de dote? Et dicitur, quod non: quia aut fuit stipulatus dotem mandato dictæ Seiæ, eo, quod ipsa Seia volebat ei donare, aut noluit donare. Primo casu videtur stipulatus causa mortis. Nam in stipulatione fuit facta mẽtio mortis mulieris, & ideo fidei eius committere potuit Seia de danda dote viro suo. Commisit autem eius fidei, cum dixit in testamento, vt dictum est. Lucio Titio marito meo dari volo de dote, quam ei dedi centum aureos. Dolo ergo faceret in eo casu Quintus Mutius, si peteret à marito illud, quod teneretur ei restituere, si haberet. Secundo casu tenetur dictus Quintus Mutius hæredibus mulieris actione mandati, vt pecuniam, quam iam foret consecutus à viro, aut actionem, cum nihil fuit consecutus, ei cedat, & ideo eundem Quintum Mutium exceptione à viro repellẽdum. Quod

5† Flo. supra.

6† Fl. instituit.

7† Fl. respondit.

8† F. mãdante Seia.

quamuis tibi nõ possimus detrahere Falcidiam, quia tu recipis tibi debitum: tamen Mæuio de sua parte fundi volumus detrahere Falcidiam. Dicit mulier, benè placet mihi sed tñ illud, quod vultis detrahere de fundo noĩe Falcidiæ, quã vultis retinere de parte Mæuij, q̃ habet in dicto fundo, volo mihi vendicare: & ita cum ego mulier debebam habere in fundo quinquaginta, p̃ dimidia dotis meæ & Mæuius alia quinquaginta, nomine legati, & cũ vultis & debeatis detrahere quartam de dictis quinquaginta Mæuij noĩe Falcidiæ, quæ quarta capit xij. & dimidiũ dotis Mæuio in dicto fundo xxxvij. & dimidiũ, & mihi lxij. & dimidium. Nã & adhuc amplius est in dote mea, quæ fuit centũ: & ita nõ mihi debebitis pro dote, nisi xxxvij. & dimid. Venit dictus Mæuius ad ipsa verba, & dixit: certè ipsa benè dicit. Quæritur, quid sit? Et dr. q̃ dictum mulieris seruandũ est: & ita nõ habebit locũ rectus concursus inter eã & dictum Mæuium, eo quod quilibet eorum non habebit dimidiã in dicto fundo: imo mulier habebit in eo, vt dictũ est lxij. lib. & dimidiam: & Mæuius xxxvij. & dimid. & hæredes debebunt Seiæ pro dote xxxvij. lib. & dimidiam. Viuia.

e *Centum.*] .i. fundus valebat centum: sed dos erat tantundem, vel plus, vel etiam minus. Accur.

f *Mæuio.*] & ita ambobus insolidum, sicque concursu faciunt sibi partes, vt C. de cad. tol. l. vnica. §. vbi.

g *Non fuerit.*] quia mulier sit sola, & sic nõ cõcurrit cum Mæuio, quasi id plus non sit Mæuio legatũ. At mulieri non detrahit Falcidia, sicut nec de dote detraheretur: cuius vice hoc legatum cedit, nisi aliq̃d plus esset in legato, vel nisi in cõmodo repsentationis, vt ff. eod. l. 2. §. idẽ Iulianus quærit.

h *Amplius.*] quam in fundi parte, quod etiam quadrantem poterit excedere, cum etiam hoc postulasset] æs alienum. Ro. & facit in f. ad legem Falcid. l. 1. §. si quis creditori. & l. si vsus fructus. §. 1.

SI *Seia.*] CASVS. Seia dedit nomine dotis Lucio Titio cẽtũ aureos: & adhibuit Quintũ Mutium, qui stipulatus fuit à marito sibi dotem restitui mortua Seia. Postea dicta

i *Stipulatus*] non aperit, an gerendo negotium mulieris, vel vt donatarius causa mortis, vel, vt inter viuos stipularetur, & ideo inf. distinguit. Acc.

k *Supra dotem*] per hæc verba, & dotẽ ei videtur legare, vt sup. eod. l. qui ita, & sup. de annuis legatis, lege. Seia. §. vxori.

l *Instituerit*] i. proposuerit.

m *Non donationis*] quod præsumitur, q̃ non donationis causa. vt ff. de leg. 3. l. cum quis decedens. §. nuptura, & arg. sup. de nego. gest. l. Nesennius. Accur.

n *Eum teneri*] actione mandati, vt pecuniam, si iam exegit, reddat, aliàs actiones cedat, vt ff. man. l. idemque. §. si cui. & de leg. 3. l. cũquis. §. nuptura, & ff. de iu. do. l. mulier. §. fi. & arg. ff. de neg. gest. l. pen. Vnde etiam fidei eius committi potuit, vt cuiuslibet debitoris, ne quicquam peteret. Et sic hoc fecisse rationabiliter præsumitur, vt ff. de le. 1. l. si pecunia. & not in d. §. nuptura. Accur.

o *Exceptione*] f. doli mali.

p *Stipulatum*] nisi liqueat contra, f. quod inter viuos donare voluit, & hoc ideo, quia in stipulatione habita est mortis mentio: aliàs esset donatio inter viuos, vt infra. de do. cau. mor. l. Seia. §. fi. quæ est contrà.

q *In eum casum*] cum est donatio causa mortis, vt ff. de leg. secundo. l. cum pater. §. 1. sic ergo notantes casus. Primus cũ stipulatur, vt procurator, vel gestor, q̃ semper primo facie præsumitur, vt ff. dixi. Secundus, cum stipulatur mortis causa, quod præsumitur, si modo cõstet eum stipulari causa donationis, vt ff. proxi. & in vtroque potest fideicommitti, & hi sunt in hac l. Est, & tertius casus, quando stipulatur ex causa donationis inter viuos, & hoc constat, & hoc casu non potest grauari, vel reuocari, nisi eũ instituat, vel aliud ei relinquat, vt sup. de pactis dota. l. cum maritus. §. fin. & C. de iure do. l. secunda, & l. cum patrem, & supra soluto matrimonio. l. quæ dotis, quę sunt contra. Item nota hic, sine stipulatione posse substitui in donatione causa mortis, vt C. de don. cau. mor. l. 1.

Qui

Si conditio pro parte est possibilis, sufficit, si ei pareatur in eo, quod possibile est. Bar.

Scævola. 1†

LEX XIII.

QVi dotē in pecunia numerata, & æstimatis rebus acceperat, vxori ita legauit, Sciæ vxori meæ, si oēs res q̄ tabulis dotalibus continētur, 2† hæredi meo exhibuerit & tradiderit, summā [a] dotis, quam mihi pro ea pater eius intulit, dari volo: hoc amplius denarios decem. Quæsitum est, cum res in dotem datæ plures ipso vsu finitæ essēt nec moriēte marito fuerit, 3† an quasi sub impossibili cōditione [b] legatum datum debeatur? Respondi, videri conditioni paritum, [c] si q̄ ex reb. in dotē datis supererat, [d] in potestatem hæredis peruenit.

Labeo. 4†

LEX XIV.

SI filiusfamilias 5† cum uxorē haberet, dotem ab ea acceperat, [e] deinde paterfamilias factus dotem ei, [f] vt solet, [g] legauit, quamuis patri hæres non erit, tamen id legatum debebitur. §

Dicto vnius testis standum est ex voluntate, & dispositione defuncti, cuius solius dispositio ni standum est. Bar.

1† Li. 3. Resposo.

2† F. contineātur.

3† F. faciam.

4† Li. 1. Pithanorū à Paulo epitomator.

5† F. Paulus si filiusfa.

a *Summam.*] s. prædictam in pecunia, & in reb. æstimatis consistentem.

b *Conditione*] legatario apposita, quod si concedatur nihilominus relictum valet, vt C. de his quæ pe. no. l. 1. & Insti. de hæred. instit. & impossibilis & de leg. 6. fi.

c *Paritum.*] vtpote, impossibili. Accur.

d *Supererat*] & quidem de his tantum testatorem cogitasse credendum est, quoniam & vitio caret: ideoq; nō minus iuste, quam benignior est talis interpretatio, vt ff. de leg. & Senatuscon. l. benignius & l. in ambigua. Accur.

e *Filiusfa.*] CASVS. Filius meus in mea potestate cōstitutus accepit centū ab vxore sua nomine dotis, & postea cū emancipaui: ipse postea fecit testamentū, & legauit dictæ suę vxori dictam dotem: cum ita ego antequam decederet, exhęredauit. postea vterq; decessimus. nunquid hęres eius tenetur præstare vxori dotem legatam ei? Et dicitur, quod sic, quamuis ego exhæredauerim meum filium. Vitia.

f *Acceperat*] vnde de ea reddenda aduersus eum, vel matrem competere debet actio in quantū facere potest, sicut de cęteris suis negotiis. sed hęredi eius non datur hoc beneficium, vt sup. quod cum cō. l. sed & si.

g *Soleat*] i. solitum est.

h *Dotem*] in solidum: quia. & de dote actio in solidum datur, vt modo dixi.

Theopompus] CASVS. Theopōpus habebat duas filias. s. Titiam & Crispinā, quę erat minor, & habebat vnū filium, qui vocabatur Caius. Ipse Theopōpus maritauit hāc Titiā, & dedit ei in dotem centum, & postea fecit testamentū, & instituit sibi hęredes pro equis partibus tres ipsos suos filios. Postea fecit codicillos, & in eis ita cauit, filiā meā Crispinā, quam vellem tradere nuptui cuicunq; amici mei, & cognati approbabunt, prouidebit tradi Pollianus cognatus meus, q̄ scit benè, vtrū velim dare im Crispinę in dotem, quantū dedi Titiæ sorori suæ, & postea decessit dictus Theopōpus. Amici, & cognati eiusdem Theopōpi, inter quos fuit dictus Pollianus, maritauerunt dictam Crispinam Sempronio. Nunc dictus Sempronius petit à Titio, & Caio fratribus, & cohæredib. dictæ Crispinæ, tantū dotis nomine, quantum habuit dicta Titia, cum maritauit eam Theopompus. Hoc ideo petebat, quia dicebat, hoc voluisse Theopōpum. Et cum cohæredes hoc negarent coram iudice, fecit dictus maritus Crispinę venire dictū Pollianum coram iudice, & iurare se scripturum veritatem super voluntate Theopompi: qui Pollianus iuratus scripsit Theopompum voluisse eandem quantitatem in dotē accipere etiam minorem filiam. s. Crispinam, quam Titia maior soror accepit. Nūquid habebit dicta Crispina tantū, quantum habuit dicta Titia? Et vt q̄ non: quia vox vnius testis, reputatur vox nullius. Maritus autem Crispinæ non introduxit super hoc nisi vnum testem. s. prædictum Pollianum, vt dictum est. Respon. tamen hic, quod sic, & est ratio, quia Theopompus voluit stari super hoc dicto Polliani, vt apparet in dictis verbis, quæ dixit in codicillis. Vi. h *Cauit*] hic est Græcum, cuius interpretatio est. fil. ā meam &c. Py. sed alij id nō habēt, & ideo dicūt esse sensū, filias meas pares esse volo. Ac. i *Pollianus*] testatoris soror filius. Et no. q̄ prouisio filię est in dote, sed amicorum est in eligendo maritum.

K *Iuratus*] i. iurauit, & dixit sic. n. s. tibum: tabelliones. Talia testis iuratus dixit. Vel iuratus. i. adiuratus. maritauerat ergo de consilio amicorum.

l *Quantitatē*] No. ergo hic stari dicto vnius. & sic est contra. C. de testib. l. i. iusiurandi. Sol. hic voluit testator, quod potuit, sicut & ipse iurasset. vt su. de leg. 3. l. cum quis, §. codicillis. Item est sig. q̄ vnus testis inducat præsumptionem, vel semiplenam probationem. sic sup. quemadmo. testa. aper. l. 11. fi. Nec ob. inf. de quæst. l. mariti. quia ibi, non quia deficiat iudicium, prohibetur quæstio, sed quia contra dominum. vt hic no. & C. de reb. cre. l. in bonę fidei.

m *Detur*] No. ex hac l. Theopompus stari dicto vnius testis. Item no. quod vnus testis inducit præsumptionem, vel semiplenam probationem.

6† Li. 15. Digesto. *Alci. li. 2. Paret. c. 19. hāc legē explicat, & idem intellectū dat nouū in l. 5. eadem. 15. ā vet. obl.

7† F. hoc est.

8† Fl. de est, autē.

9† Alias, rogat' testes dicit.

10† Fl. respondit. * Statur ergo dicto vnius simile in c. 3. cam. glo. super verbo. clerici. extra de procu. vbi ā hoc vide.

11† F. principa.

Lucius] CASVS. Duo meā prædia obligaui Reipubl. vel Titio priuato, & postea Seiā filiam meam maritaui Caio, & dedi ei in dotem dicta prædia ita obligata, sicut erāt, & hoc scientē dicto Caio meo genero. Postea dictus Caius fecit testamentū, & legauit dictā dotē dictæ meæ filiæ vxori suæ. Nunquid hæredes eius dē Caij debent dicta prædia liberare

berare à pignore, & postea dare dictæ meæ filiæ? Et videtur, q̃ sic: quia ipse Caius sciebat dicta prædia esse taliter obligata eo tempore, quo accepit ea in dotem. dicitur tamẽ hic, q̃ non tenetur liberare pignora, nisi Caius testator hoc specialiter dixisset in testamento, quod hæredes luerent. Viui.

a *Licet placeat*] ex ordine R. vt Inst. de le. §. non solum. & ſ. de leg. 1. l. si res. & C. de fideic. l. prædia. & ſ. de leg. 2. l. Mæuius. §. pen. Accur.

3† Lib. 2. de legatis ad edictũ prætoris.

b *Iussus est*] à testõre sciẽte eas obligatas: aliàs secus, vt dictis legibus.

c *Tales*] iam obligatas. Rog.

d *In dotem*] æstimatum. Ro.

e *Prælegauerit*] vxori purè & simpliciter.

f *Cogetur*] qm̃ in hoc legato sola dos venit: sicut veniret in dotis actio. vt solũ reꝑsentationis cõmodũ hic sit in legato. R. vt ſ. e. l. 1. I prĩ. & §. adeo. H.

9† Lib. 8. ad Virellium.

QVI dotem] CASVS. Titia dedit mihi in vxorẽ filiã suam Seiã, & dedit mihi in dotẽ centũ, & ego promisi eidẽ Titiæ me restituturũ ei soluto matrimonio: postea feci testamentũ, & legaui dictæ meæ vxori dicta centũ, & decessi. Nunquid dicta mea vxor poterit petere ab hæredib. meis dicta centũ, & ab eis cõsequi? Et dĩ. q̃ non. nisi eis caueat de defensura eos aduersus Titiam matrem suam: & hoc nisi probauerit dicta mea vxor, me voluisse onerare hæredes meos duplici dotis præstatione: quia tũc habebit ipsa centum, & mr̃ sua Titia alia centum. Viuianus.

3† Fl. non videri.

4† Lib. 3. Respõs.

g *Necesse*] igitur non dabitur vxori actio ex testõ contra hæredem, nisi caueat eam defensum iri contra matrẽ, vt sup. eo. l. 2. in ptin. & §. 1. & l. pater. & sup. de iure dot. l. cum pater. & sup. solut. matrim. l. si cum dotem. §. si pater.

5† Flo. respondit, verbis.

h *Aliàs sic respondit*] ſ. idem Scæuola. Et alias tractans de hac materia, resp. non deberi. ſ. dari. Accur.

i *Duplici*] No ex hac l. non esse quem onerandum duplici onere, vel addi afflictionẽ afflicto, sic sup. de leg. 2. l. Titia. §. qui in vita. & sup. ad leg. Rhod. de iactu. l. nauis. §. cum autem. & §. quid ergo. & sup. de offic. præfid. l. diuus. & C. de impo. luc. de. l. 1. Item facit sup. de leg. 3. l. si ter. & l. qui concubinam. §. qui fundum. & inſ. de fun. inſtru. & inſtru. leg. d. prædia. §. liberto. & sup. de leg. 2. l. Mæuius. in ptin.

VXori] CASVS. Vxor mea dedit mihi in dotem cẽtum, & postea ego comparaui ei vestes & monilia: Ipsa ẽt dedit mihi quædã alia. postea tempore procedente feci testamentũ, & ita ei legaui: vxor mea sumat sibi ex medio hereditatis meæ quicquid ei cõparaui, & quæ mihi ipsa dedit: & decessi. Modò quæritur, an videar ei dotem prælegasse? Et dicitur, q̃ sic, nisi probent hæredes mei aliud me sensisse. Sed pone, q̃ de dictis centum erant duo instrumenta facta: in vno quorum continebantur quinquaginta, & in alio tantundẽ: & ego ita legaui dictæ meæ vxori. Titiæ do lego tantam pecuniam, quanta ad me dotis eius nomine peruenit, quæ dos est dotalib. duobus cõsignatis instrumentis, centũ aureorum, nunquid poterit vxor mea consequi vtrumque summam. Et dicitur, q̃ sic. Viui.

6† Flo. ad me in ve stipulatione m.

Caius. 1†

LEX XVI.

LIcet placeat, a pignoratas res, vel in publicum obligatas hæredem, qui dare iussus est, b liberare debere: tamen, si is, qui tales c res in dotem d accepit, dotem prælegauerit, c non cogetur f hæres liberare eas, nisi aliud specialiter testator dixerit.

Non est verisimile, testatorem velle grauare hæredẽ duplici præstatione. Bar.

Paulus. 2†

LEX XVII.

QVi dotem à matre vxoris acceperat, & stipulanti ei promiserat, testamento vxori dotem legauit. Cum quæsitum esset, an vxor dotis summam consequi posset, respondit Scæuola, non videri dari vxori, quod necesse g sit matri reddi. Aliàs sic respondit, h non deberi, 3† nisi manifestè vxor docuisset eam testantis voluntatem fuisse, vt onerare hæredes duplici i præstatione dotis vellet.

Testatore præcipiẽte vxori reddi, quicquid vxor ei dedit, venit etiam id, quod dedit ob causam. b. d. Bar.

Scæuola. 4†

LEX XVIII.

VXori ita legauit, Vxor mea, quicquid ei comparaui, & quod mihi dedit, è medio sibi sumat. Quæro, an dos prælegata videatur? Respondi verba, 5† quæ proponerentur, videri, & de dote legata loqui, k nisi aliud testatorem voluisse probaretur.

¶ Titiæ vxori meæ quanta pecunia ad me ex stipulatione l dotis, 6† eius nomine peruenit, quæ dos est dotalib. duobus cõsignatis instrumentis, centum aureorum. Quæsitum est, an vtranque summam m consequi possit? Respondi, 7† nihil proponi, cur nõ possit.

7† Flo. respondit.

De optione, vel electione legata.

TITVLVS V.

In hac lege ponitur, qualiter relinquitur optio, vel electio. Item, quis eligat, quid eligatur: quid si electio non valeat, & qualiter debeat electio fieri: & hoc vsque ad l. mancipiorum. Bart.

Vlpianus. 8†

LEX PRIMA.

DIuus n Pius Cæcilio 9† Proculo rescripsit, Eum, cui seruorum legata sit electio, tres posse eligere.

Idem. 10†

LEX II.

QVoties serui electio, vel optio datur, o legatarius optabit quem volet. p 11† Sed & homine generaliter legato, arbitrium eligendi quem velit accipere, 12† ad legatariũ q̃ pertinet. Data igit̃ optione, si q̃s optauerit alienũ

8† Lib. 2. ad Sab.

9† Alias, Celso.

10† li. ad Sab.

11† Fl. vel lit

12† Flor. quæ acciperet.

l *Ex stipulatione*] alias est, in ve stipulationem. & dic ve. pro &. secundum H.

m *Vtrunq; summam*] .i. vtriusq; instrumenti quantitatẽ vel dico quod aliquid peruenit te ipsa: aliud deductum erat in stipulationem tantum. & secundum hoc vtrumque. ſ. datum, & promissum. licet nõ datum, vt Inſti. eo. tit. §. sed & si vxori.

DE OPTIONE vel electione legata.

In hunc tit. vi. Cuiac. in parat. ad ipsum, vbi de optione, & electione, & differentia inter ipsas latè.

n *Diuus*] CASVS. Titius legauit mihi electionẽ seruorũ: quæritur, quot possim eligere, & habere? Et dĩ. q̃ tres: secus aũt, si leget mihi optionẽ. sic electionẽ serui: quia tunc non possum eligere, nisi vnũ: optabo tñ illum, quẽ volã. Sic & pertinet ad me arbitriũ eligẽdi, si legauit mihi hominẽ in genere. Pone ergo, qd elegi, & malè, ita q̃ nõ valuit electio: nũquid potero iterũ eligere? dĩ q̃ sic. & de hoc ponit tria plana exempla vsque ad l. mancipiorum. Viui.

8† Lib. 2. ad Sab.

Diuus] Pone casũ, q̃ aliquis legauit mihi optionem seruorum suorum in plurali numero loquens; eligam tres, vt ita pluralis locutio cõtineat tres: licet aliàs duos, vt sup. de test. l. vbi. & hoc fauore vltimæ voluntatis, vt inſ. de reg. iur. l. in testamentis. Secus ſ. in singulari, quia tunc vnũ tm̃, vt ſ. per totũ hñe tit. Vel dic, q̃ testator legauit mihi electionẽ seruorũ, qui debẽt optare vnũ seruũ, vel equum, vel aliud mihi dandũ. Nã eligã tres de familia testatoris, qui eligẽt: ideo aũt tres: quia si discordãt, inuenietur pars maior, vt arg. ſ. de arb. l. itẽ si vnus. §. si.

o *Quoties. Datur*] à testatore.

p *Quem velet*] etiam optimum, secundum Rog. nos contra, vt statim dicam.

q *Ad legatarium*] dicta quod hic habes. Inſt. eo. §. generaliter. & ſ. de leg. 1. l. si seruus. §. cũ homo. & oẽs ꝑdictæ leges intelligit Ro hæredẽ frustrãte. & pro eo ſ. de leg. 1. l. cũ res.

§. notica.

§.toties.& l.huiusmodi.§.si cui.& arg.C.de solu.l.1. At Bul. ẽt ab initio dat legatario, vt hic: & dictis primo cõcordat vt no.sup.de leg.1.l.si quis à filio.§.pen.quæ videtur contra. & ī.fin.ercisc l.hæredes.§.si incerto. Itẽ nõ eligit optimã secũdum oẽs, vt ī.de leg.1.l.legato generaliter. sed in inferiori casu eligit optimum, secundũ R. sed dic, q nec ibi eligit optimũ: & pro eo est hic copula. Sed & homine &c. & C. communia de leg.l.fi.§.1. & arg sup. de leg.1.l. si hæres generaliter.

seruum, vel hominẽ liberũ, [a] videndum est, an consumpserit optionem. Et puto, non consumi.

¶ Eum, cui centum amphorarum [b] electio data [c] sit, acetũ eligentem, non consumere [d] optionem, si id [e] acetum elegerit, quod vini numero paterfamilias non habuit.

Idem. [1]†

LEX III.

SCilicet, si ante exhibitionem hæreditatis, hoc est ante degustationem [f] acetum elegerit.

Ante exhibitionem rerum electio non tenet, nisi legatarius fuerit sciens. Bar.

Paulus. [2]†

LEX IIII.

SCyphi electione data, & si non omnib. scyphis exhibitis legatarius elegisset, integram [h] ei optionem manere placet, nisi ex his duntaxat eligere voluisset, cum sciret [i] & alios esse.

Aphricanus. 3†

LEX V.

NEc solum [k] si fraude hæredis, sed etiam, si alia qualibet causa [l] id euenerit.

Legatario optionis terminus ad eligendum statuitur, quo elapso eligere non potest, si res non est integra. Bar.

Pomponius. [4]†

LEX VI.

MAncipiorum electio legata est. [5]† Ne vẽditio [m] quãdoque [n] eligente legatario interpelletur, decernere debet Prætor, nisi intra certum [6]† tempus ab ipso præfinitum elegisset, actionẽ legatorum ei non competere. [o] Quid ergo, si die præterito, sed ante quam venderet hĩs, vendicare [7]† legatarius velit? Audietur, [8]† quia non est dãnum subiturus hæres, propter qđ decernere id Prætor solet. Et quid, si die prætcrito, quẽ [p] definierit [q] Prætor, hæres aliquos ex seruis, vel omnes manumiserit? nonne prætor eorum tuebitur libertatẽ? [r] ergo toties actio deneganda [s] nõ est, si omnia integra [t] sint. [9]† Idẽ est, [u] & si pignori aliquos ex his seruis hæres dederit post diem, [x] vel vẽdiderit.

Paulus. [10]†

LEX VII.

IMo, & si quosdã seruos distraxerit, [11]† quosdam retinuerit, [12]† non est audiendus legatarius, si velit optare ex retentis ab hærede, cũ iam [y] familiam hæres disposuerit.

[a] *Vel hominem liberum*] vel ante aditam hæreditatem vt infra eo.l.optione. Accur.

[b] *Amphorarum*] sabaudi vini.

[c] *Data*] à testatore, vel à lege: vt ī.proxi. duob.respon. sed Rodixit ibi translata, quando à lege.

[d] *Consumere*] quia non tenuit ipso iure: vt ī. proxi. §.aliàs secus: vt ī.eo.ti.l.apud Ausidium.& sup. de leg.1.l.5. in princ. Et no. nihil refert non fiat aliquid, vel id nõ iure fiat: sic sup. qui satisd. cog.l.quoties. & de iurein. l. q per salutem.& de cõdi. indeb.l. cũ indebitum.in fi.& inf.de adul.l.fi.maritus.fi. Sed argu. contra. inf. de re iud.l.iudex.

ADDITIO. Dic quod ibi sententia tenuit ipso iure: aliàs esset idem quod hic: vt l.si.vt proponis.C. qũo.& qñ iudex. Bar. e *Sed*] aliàs si non id. & abunda tnegatio; sic C.de sec.fugi. l.5. Aliàs deest.s.non: & sic est plana: facit ī.tit.1.l.1. & l.3. & l. si quis vinum. Accur.

[e] *Degustationem*] Si autem post. sibi imputet: & facit sup.de pe.& commo.rei ven.l.1.§.1. & l.si quis vina.§.si in aduersione.& l.si vina quæ in doliis.

[f] *Cyphi. Data*] idest, legata.

[h] *Integram*] quia non tenuit prima, aliàs secus vt inf. eo.l.apud Ausidium.in fi.& no.sup.l.2.§.1.& potest ad exhibendum agere legatarius: vt sup.ad exhiben.l.3.§.item si quis optare. Accur.

[i] *Cum sciret*] nam tunc videtur de omnibus satisfactum, maxime si legatarius cognoscebat illos absentes, vt arg. sup. de actio.emp.l.1.§.fi.

[k] *Nec solum*] s. tunc integra manet electio. Accur.

[l] *Causa*] quo minus omnes exhibiti sint. nisi fraude tertij: quia tunc agit de dolo contra eum, vt sup. de do.l.si quis. quæ est contra. Sol. vt ibi.

Mancipiorum] CASUS. Legauit Titio optionem seruorũ meorũ & decessit: & ita põt Titius eligere & hic tres, vt ī.eo.l.1. Hæres meus vult vẽdere, vel obligare, vel manumittere omnes seruos hæreditarios: & timet ne vẽditio, vel obligatio, vel manumissio annihilentur, eligẽte postea dicto legatario tres seruos ex his, quos vult vendere, vel obligare, vel manumittere. Certè cõsulitur hic hĩdi. vt adeat Prætorẽ & petat ab eo, vt decernat actionem legatorũ legatario non cõpetere, nisi intra tempus ab ipso Prætore præfinitum eligẽti seruos legatarios. & Prætor benè audit hæredem hoc petentem. Pone ergo, q Prætor statuit vnũ mensem: & transiuit mensis antequã legatarius eligeret, non tamen vendidit ad huc hæres seruos. numquid audietur legatarius volens vendicare tres seruos? Et dĩ, q sic: quia nõ sustinet hĩs aliquod damnum pp vendicationẽ prædictã legatarii, pp qđ solet Prætor decernere, vt legatarius eligat intra certũ diẽ. ipp hoc, vt hæres non sustineat damnũ. Si autẽ prætexito dicto mense manumiserit, vel obligauerit, vel vẽdiderit hæres oẽs seruos, vel quosdam ex his: non poterit à modo legatarius vendicare aliquos ex dictis seruis. Item & in alio casu debet Prætor statuere certum tempus legatario optionis. puta, si legaui Titio electionem serui. & Seio legaui reliquos seruos meos. Hoc dicit vsque ad primum §. legis. Si tibi. Vitium *Venditio*] eorum s. n *Quandoque*] idest, quandocunque.

o *Non competere*] Nota q ad tẽpus quis agere cogitur. sic ī.eo.l.si optio.§.fin.& sunt similia. ī.l.si tibi.& C. de inge. manumi. l. diffamari. Realiter contra, vt C. vt nemo inui. Item ad statuẽdum diem alicui fisco. facit su.de iu.delib.l.1. & inf.de dam. infe. l. qui bona.§. fi. Accur.

p *Quem*] s. diem.

q *Definierit*] i. statuerit.

r *Libertatem*] & certè tuebitur: & facit ī. si qs cau.l.& si post tres.

s *Deneganda*] legatario. Accur.

t *Integra*] facit de minor. quod si minor. §.Scævola.& C.de repu.iurte.l.fi.& sup.de iure deli.l.fi qs.

u *Idem est*] vt actio denegetur: & dic. quod idem referatur non ad proximum, sed superius.

x *Post diem*] à Prætore, vel iudice statutũ. & continua seq.l.

y *Imo. Cum iam*] aliàs sic forte nõ disponeret, nisi optionis timor esset.

Si tibi] Casus in prin. continetur ex ī.penultimo casu.

¶ *Stex*] Titius habens quatuor vrnulas, legauit mihi duas, quas ex eis elegissem: & postea alienauit duas ex eis, & decessit. Nunquid potero vendicare duas quas reliquit in hĩdiate post mortẽ eius? Et dic, q sic. Idem esset, si ipse quo legauit mihi prædicto modo nõ habebat, nisi duas vrnulas.

¶ *Vnus hominum*] Titius legauit mihi optionẽ vnius de seruis suis, quem voluerim: & postea eodẽ modo legauit Seio, & decessit. Postea ego elegi Stichum, & Seius optauit eundẽ. Certè erit Stichus cõmunis mihi & Seio: nisi ego post electionem meam mutassem voluntatem. Sed quid, si post meã electionem Seij decessi, vel factus sum furiosus? Certè de iure stricto non erit dictus Stichus mihi, & Seio cõmunis: quia nõ video consentire, qui sentire nõ possum. De æquitate autem sic: quia semel facta à me facta electio.

¶ *Si rerum depositarum*] Titius deposuit apud Seium scyphos argenteos: & postea legauit mihi electionẽ dictorũ scyphorũ: & ita possum eligere tres, vt ī.l.1. Certè cõtra Seium de positariũ possum agere ad exhibendũ. & cum hærede Titij possum.

[1]† Li.48. ad Sab.

[2]† Lib.3. ad Sab.

[3]† Lib.5. Quæst.

[4]† Lib.6. ad Sab.

[5]† Necvẽditio solo nõ eligente legatario interpellat. & sic, non verè eligẽte præponebat Ha loan. pro quo vide Ant. Aug. li.4. c.17. de sensu a bi *huius* vi. Iac. Nigri. in l.fi Insulam. nu. 165. de ver.ob.

[6]† Fl. deest. certũ.

[7]† Fl vindicare.

[8]† Fl. deest. audietur etiã.

[9]† Flo. fi cta in integro sint.

[10]† li.10. Quæst.

[11]† Fl. distraxit.

[12]† Fl. retinuit.

Pacit gl. vl. in pri. inc. causam quæ. de elect. ext 2.

possum agere ex testō, vt hęres agat depositi ꝙ Seiū, & ab eo cōsequatur scyphos, vt postea mihi facultatē eligēdi ꝓstet.

a *Non dari*] s. quia de cætero mei fient oēs, si optare cessauerit, vt inf. eo. l. cum optio.

b *Si ex quatuor viriolis*] Dicunt quidam, ꝙ sunt vasa, sed certe imò ornamēta muliebria, vt ff. de au. & arg. lega. l. argumento, §. ornamenta. Accc. c *Relicta*] tēpore mortis testatoris, vt argu. inf. de tab. exhib. l. 1. §. fin. Accur.

d *Ab initio.*] tempore testamenti.

e *Duæ solæ.*] idem si dixit, duo paria, vt su. de leg. 3. l. qui concubinam, §. qui quatuor.

f *Legatum*] s. quasi purum.

g *Datæ est*] s. relictæ, vt simul optemus.

h *Optassem*] s. non iure. Accur.

i *Non mutassem.*] quā mutare possem iure fortè minoris ætatis, vt su. de minorib. l. & si fuer. in prin. aut patriæ potestatis, vt sup. de legat. 1. l. Iulianus, aut, quia non fuisset mihi tota familia exhibita, vt su. eod. l. scyphi. aut ante aditam hæreditatem, vt inf. e. l. optione. Cæterum semel ante facta optio mutari non posset, vt sup. de legat. 1. l. 5. in princ. & inf. e. l. apud in fi. & dixi su. eo. l. 2. §. 1. & l. scyphi. Accc.

k *Ante decessissem.*] quam mutarē optionē minus rectè factā.

l *Non video*] aliàs vt. in *Non possum*] vt arg. sup. loca. l. qui ad certum, & de codicil. l. 2. §. pe. arg. contra su. sol. matr. l. 2. §. fi. Item ad l. istam est sup. de legat. 1. l. si domino. Item, & su. cōmunia prę l. §. m *Siverum*] puta plurium scyphorum.

n *Ad exhibendum.*] quia mea interest iusta causa, vt supra ad exhiben. l. 3. §. item si optare.

o *Agere*] s. actione ex testamento, & sic ago, vt agas, & sic & su. loc. l. cum in plures, §. messem, vel dic ad exhibēdum: quia agendo depositi potest exhibere, sic & su. mandati. l. si mā dauero tibi, vt à Titio, & facit inf. ait. 1. l. 2. §. 2. Accur.

Idem. 1†
LEX VIII.

SI tibi electio serui, & mihi reliqui legati sint 2† decernendū est à prætore, Nisi intra certū tempus optaueris, petitionem tibi non dari. 3† ¶Si ex quatuor viriolis, b * duæ, quas elegissem, mihi legatæ sunt, siue duæ solę sint relictæ, c siue ab initio d duæ solæ e fuerint, valet legatū. f ¶Vnius hominis mihi, & tibi optio data est. g Si cū ego optassem, h nec mutassem i voluntatem, deinde tu eundem optaueris, vtriusq; nostrum seruū futurum. Quod si ante decessissem, k vel furiosus factus essem, non futurum commune: quia tunc 4† non videor l contentire, qui sentire non possum. m 5† Humanius autem erit, vt & in hoc casu, quasi semel electione facta, hæc communis.

¶Si rerum n depositarū electio mihi relicta sit, & adexhibendum o cum eo, apud quem depositæ sunt, agere p potero, & cum hærede, vt is depositi agendo, facultatem mihi eligendi præstet.

Idem. 6†
LEX IX.

CVm ita legatur, ꝙ Titio Stichum do lego, si Pāphilum nō elegerit, (& eidē Titio Pāphilum, 7† si Stichū nō elegerit) simile est, ac 8† si ita legatū fuisset: Titio Stichum, aut Pāphilum, vtrum eorum volet, do lego.

Cui est legata optio, nō potest eligere seruum purè, vel sub conditione manumissum nisi conditio defecerit. Bar.

¶Quæsitū est, si Stichus sub cōditione liber esse iussus, 9† & mihi optio serui data esset vel seruus generaliter legatus esset, quid iuris esset? Dixi cōmodius cōstitui eum, qui sub conditione libertatē Sticho det, & 10† optionē seruorū, non cogitare de Sticho, sicuti constat non cogitare eum de eo, cui præsentē l dederit libertatem. Secundum quod si Stichum optauero, vel elegero, nihil agā, & ex cæteris nihilominus optabo. f In eodē casu, t quæsitum est si optione seruorum data, ante quam optarem conditio statutę libertatis defecisset, an Stichum optare u possim? x Puto Mutianæ y sententiæ assentiendū, qua placet, ipsa libertate z legatum perimi, a non conditione b 11† statutæ libertatis: quare siue viuo testatore, siue post mortem eius, & ante aditā hæreditatē c cōditio statutæ libertatis defecerit, legatum erit vtile. d Nam sicut pura libertas, e ita statuta f libertas aditæ hæreditatis tempore vires accipit. Ideoque Stichum optare possum. g

1† Fl. Pōponius li. 6. ad Sab.

2† F. sūt.

3† F. non datur iri.

*Viriola. seu viria, ornamentū est colli ex gemmis viridibus, vt putat Baius. fit viriolarū mentio in l. si. §. mulier. infra de auro, & argen. lega.

4† Fl. deest tunc.

5† F. possim.

6† Fl. Iulianus li. 32. Digestorum.

7† Fl. his notis [] inclusa desunt.

8† Fl. atque.

9† Fl. iussus sit.

10† aliàs in optione seruorum.

11† F. dation.

q *Cum ita legatur*] quo casu habeo electionē, per l. vt sup. eod. l. secunda.

r *Præsentem*] s. puràm speciale derogat generali, vt su. de leg. 3. l. vxorem, §. felicissimo. & sic est contra. su. de lega. 1. l. ſ. domino, vbi non derogat species legati generali legato optionis. Sol. ibi non fuit libertas relicta Sticho purè, vel sub conditione, sed fuit alteri legatus. ad quod est inf. eo. si hæres. Quare hic aliud quam ibi. Est tō Fl. id quod dī, ꝙ prævalet legatum libertatis, vt su. de leg. 2. l. si idē & C. de ser. necess. hære. instit. l. quidam, & su. de ma. test. si peculiū. §. 1. Vel sol. vt ibi. ſ *Optabo*] ſ volueram ad hoc est ff. eo. l. 1. in fi. 1. respons. & quod ibi no.

t *In eodem casu.*] s. quando vni seruorum optio & Sticho libertas sub conditione.

u *Optare*] aliàs optarem. ſ. ego legatarius aliàs optaret. ſ. legatarios similiter.

x *Possim*] aliàs possim. & aliàs possit. Accur.

y *Mutianæ*] Mutius enim fuit in sententia, quæ sequitur.

z *Ipsa libertate*] ſ contingente.

a *Perimi*] s. optionis quoad eū seruū, cui contigit libertas.

b *Non conditione*] scilicet, sola. Et aliàs est dationē, & aliàs ratione.

c *Ante aditam hæreditatem*] & sic ante quam possit optari iure, vt inf. eo. l. optione.

d *Erit vtile*] etiam Stichi ratione, vt sic optari possit.

e *Pura libertas*] vt C. de cadu. tol. l. vnica, ſ. in nouissimo. & inf. de leg. præ. l. vitalis, §. si adierit. & inf. quando di. le. ce. l. nam cum libertas.

f *Statuta*] i. data sub conditione, si tunc. ſ. conditio extiterit ante aditam hæreditatem, alias demū existente cōditione cedet dies eius, vt C. de cad. tol. §. finautem sub conditione.

g *Possum*] quā purè seruus est R. ſ. cum defecerit conditio data libertatis ante aditam hæreditatem, & est benè ad legē istam sup. de leg. 1. l. si fundus, §. pe. & sup. de manu. test. l. 4.

Si *Pamphilo*] CASVS. Caius faciens testamentum legauit vnũ seruum generaliter Pamphilo seruo Lucij Titij, & decessit, & ita cessit dies legati dicto Pamphilo relicti. & sic fuit quæsita actio legati Lucio Titio dño Pãphili: postea dictus Titius dñs Pamphili manumisit eũ Pamphilũ. Modò quæritur, an Pamphilus manumissus possit optare vnum de seruis Catij? Et dicitur, q̃ sic, si L. Titius dñs eius repudiasset legatum, alias non. Redditur plana ratio in litera. Vlpianus.

Ius electionis relictum seruo competit eius domino post manumissionem, si vult: si nollet, tunc ipsi seruo manumisso licet petere. Bar.

Idem. [1]†

LEX X.

SI Pamphilo seruo Lucij Titij seruus generaliter [a] legatus sit, deinde dominus Pamphili, postquam [2]† dies legati cessit, [b] [3]† eum manumiserat: [4]† siquidem Titius [c] seruum vendicauerit [d] extinguitur Pamphili legatũ: quia non est in hæreditate, qui possit optari, [e] si verò Titius legatum à se repudiasset, [f] Pãphilum optare posse legatũ constat. Licet. n. manumissione Pamphili duæ personæ [g] constituantur, [5]† Titij, & Pãphili; vnius tñ rei legatũ inter eas vertitur, & [e] tuo vendicante optio extinguitur, repudiãte, Pãphilus optare p̃t.

De legato facto seruo alij legato ad legatarium optionis nũ pertinet. Bar.

Idem. [6]†

LEX XI.

SI Eros Seio legatus sit, & Eroti fundus, deinde optio serui Mæuio data fuerit, isque Eroté optauerit, [h] fundus ad solum Seium [i] pertinebit: quoniam aditæ hæreditatis [k] tempore is solus erat, ad quem posset legatum [l] pertinere. [m] Nam & cum seruo communi [n] alter ex socijs legat, idcirco ad solum socium totum legatum pertinet: quoniam die legati cedẽte [o] solus est, qui per eum seruum possit acquirere.

LEX XII.

Idem. [7]†

SEruo generaliter legato, verius est omnes hęredes, si eis [p] electio data sit, eũdẽ [q] dare debere, & [8]† si nõ consentiant hæredes, ex testamento eos teneri. [r]

a *Generaliter*] ficq; habet electionem, vt su. eod. l. 1.

b *Cessit*,] quod est morte testatoris, cum erat purum, vt C. de cad. tollend. l. vnica, §. in nouissimo.

c *Titius*] s. dominus, quem su. vocauit Lucium Titium.

d *Vendicauerit*] quod potest, quia quæsitas actiones per seruũ nõ perdit per manumissionem, vt inf. de act. & oblig. l. quæcunq;. & su. de iureiu. l. si seruum, cuius nomine in hæreditate secus, quia ante aditam hæreditatem nulla est actio. Ideo ibi inspicitur tps aditionis, vt Instit. de hær. instit. §. alien⁹. sed hic dies cessionis. Ac.

e *Posse optare*] s. de iure. vno enim petito consumitur electionis facultas, vt inf. eod. l. apud. & sup. de procu. le. si is, qui Stichum. Accur.

f *Repudiasset*] s. expresse. Alij dicunt manumittendo eo animo vt legatũ eum sequatur, vt sup. de leg. 1. l. seruo legato, §. 1. & Instit. de hære. instit. l. seruus.

g *Duæ personæ*] i. duo legatarij, cũ antea vna persona fingebatur, vt Instit. de inutil. stip. §. et qui. Et no. hic legatũ optionis, vel in genere esse conditionale, quo ad optionẽ, sed putũ quo ad seruum, vt inf. qui. & a quib. l. 2. si. n. esset omnino putũ. semper dño quæreret, si fiat manumissio postquã cessit dies legati. & econtra Pamphilo, si ante esset manumissus. Sed certè ẽt quo ad hoc non videtur conditionale, quia si esset conditionale, vel dño tũ, vel Pamphilo tm̃ deberetur, vt Inf. de leg. 1. in l. quæ legata, & inf. quãdo d. leg. ce. l. si post. §. si. Sed dicas illud quando res certa sub conditione legatur: hic incerta, & ideo ambulat electio, vt hic dicit. Item non tra. s. mitteba⁹, si decedebat antequam optaret, hodie per Iustinianum secus: vt Instit. eo. §. optionis. & C. communia de leg. l. fi. §. fi. & facit inf. de sol. l. si stipulatus. & sup. de leg. 2. l. filius. §. fideicommissum. l. quæsitum. §. duobus.

Si *Eros*] CASVS. Titius fecit testamentum, & instituit sibi hæredẽ Caium. & seruum Erotem legauit Seio, & eidẽ Eroti legauit fundũ Tutianũ. & postea Mæuio legauit optionẽ vnius de seruis suis. & decessit postea Titius testator. Postea dictus Mæuius optauit dictum Erotem. & sic dẽt habere in Erote dimidiam Mæuius, & aliã dimidiam dictus Seius, vt su. d. leg. 1. l. si dñs. Modo quæritur, an idẽ debeat esse in fundo prædicto Tutiano legato Eroti. Et dẽ. q̃ nõ. imò solus Seius dẽt̃ habere dictum fundum. Ratio est, quia tpe aditæ hæreditatis Titij testatoris, à quo tpe cessit dies optionis legatæ Mæuio, vt §. e. l. optione. s. solus Seius prædictus est ille, ad quem potest pertinere legatum dicti fundi. Legatũ. n. de Erote Seio datũ cessit à morte testatoris, vt C. de cad. tollen. s. in nouissimo. & sic acquisitus fuit dictus fundus dicto Seio, quãuis postea auferatur ei per Męuiũ medius Eros, vt dictum est: nam. & si dictus Titius habuisset Erotem cõmunẽ cum Martino, & legasset eidem Eroti dictũ fundũ totus fundus pertineret ad Martinũ. hoc ideo, quia cedente die dicti legati fundi. q̃ est ab adita hæreditate dicti Titij nam mortuo, supererat solus Martinus, qui per dictũ seruum Erotem, potest acquirere legatum fundi, h d. Vinia.

h *Optauerit*] quod facere potuit, quia testator hoc permisit. Nec obst. su. eo. l. cum ita. §. 1. quia ibi 1 propter libertatis fauorem, & sic. isse Eros erit communis Seij, & Mæuij. Alij dicũt, quod optauit de facto. sed de iure nõ potuit, quasi tacitè ex mente testatoris ex generali optione sit exceptus Eros, vt arg. su. eo. l. cum ita. §. 1. & ſ. tit. 1. l. 2. in princ. & ſ. de aur. & arg. leg. l. 3. in prin. & su. de leg. 3. l. vxorem, §. felicissimo. & l. seruis vbanis. s. fin. & l. quæsitũ. §. 1. & sic Eros erit solius Seij, non communis. Sed certè simile, quod inducit de seruo communi, magis suadet, quod primo dixi, & quod dicitur su. de leg. 1. l. si domino. secundum. H.

1 Ifunde ſt verſũ ĩm Bar.

6† Li. 36. Digeſtor.

i *Solum Seium*.] sed Eros est communis Scio. & Mæuio.

k *Aditæ hæreditatis*.] hoc enim tempore cedit dies legati relicti seruo legato. l C. de cad. toll. l. vnica, §. in nouissimo.

l *Legatum*.] scilicet, fundi.

7† Lib. 1. ex Minicio.

m *Pertinere*] id est, acquirere per Erotẽ seruum. Nam Mæuio sub conditione videtur legatus seruus, si optauerit: vnde cum ante aditam hæreditatem optare non potuit, vt inf. e. l. optione. apparet Scium solum dominum.

n *Seruo communi*.] iam nunc. & non sola destinatione, argumentatur à minori.

o *Cedente*] quod est tempore mortis, vt C. de cadu. tollen. l. vnica. §. in nouissimo. Sed huic respon. est contra inf. de acquiren. rer. dom. l. per seruum. §. 1. & inf. de stip. ser. l. proinde. §. 1. Sed sol. vt no. su. pro soc. l. verum. §. si seruo. quæ consonat huic, & inf. ad legem Falc. l. Plautius. Et facit inf. eod. l. si optio. & l. seruo.

Eros] CASVS. Titio legaui seruum generaliter, & dedi hæredib. meis electionẽ, quem darent ei seruũ. & decessi. Certè hæredes mei debent cõsentire in vno seruo dãdo dicto Titio. & nõ poterit vnus hæredũ dare Titio medietatẽ vnus serui, & alius medietatẽ alterius serui, quin ad consentiendum possunt constringi actione ex testamento. Vlp.

p *Data sit*] hæredibus. & die data. s. nominatim à testatore, aliàs legatarij est electio, vt sup. eo. l. 2. 1. respon.

q *Eandem*] facit inf. de verborum obli. l. 2. circa prin. & l. in executionibus. §. pro parte. & de solutio. l. si stipulatus. §. 1. & ſ. l. qui hominem. §. 1. & su. de cond. indeb. l. si non sortẽ. §. si. & ĩ. de leg. 1. l. si ex toto. §. si. & de leg. 2. l. si quis duob. Ac.

r *Teneri*] cogentur ergo consentire iudice imminente, vt ĩ. de leg. 1. l. huiusmodi. §. si. vel fortè, vt C. communia de leg. l. fi. in principio.

8† Fl. de eſt, &.

Si *optio*] CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium extraneum. & mihi optionẽ serui legauit, & Stichо seruo suo legauit fundum sine mentione libertatis. & sic nõ valet legatũ Sticho datum, vt C. de legatis. l. seruis. numquid posset aliquo casu conualescere dictũ legatum non obstante regula Catoniana, quæ dicit, Legatũ inutile non posse postea cõualescere, vt inf. de regula Cato. lege prima. in principio? Et respon. quod sic: puta, si omnes serui hæreditarij præter dictum Stichum decesserunt ante aditã hæred. à dicto hæ-

tede

1† Fl. Li. 34. Dige.

2† Aliàs prius. ſ. 3† F. cessserit.

4† F. manumisisset.

5† Fl. cõstituerẽt.

rede voluntario. Eo n. casu videtur purè mihi legatus dictus Stichus, sine aliqua optione & ideo recognualeicit legatum eidē Stricho datum. Nā seruo alicui specialiter legato, benè potest legare testator, qui eum legauit, etiam non habita mentione libertatis, vt ſ. de leg. 1. l. seruo legato. & est ratio in dicto voluntario hærede, quia hereditatis additionē differre potest post mortē testatoris. & per consequēs differt optio, quia ante aditam hæreditatē fieri non potest. vt inf. eo. l. optione. & sic ante aditam hæredi familia seruorum potest minui, etiam si statim tempore testamenti decesserit testator. Si autē eodem casu, Titius instituisset sibi necessarium hæredem, qui quidē nō posset differre additionē, imò statim mortuo testatore est hæres, sequens legatum fundi Sticho datum est inutile propter prædictam regulam Catonianam.

Legatū factū seruo proprio sine libertate, licet sit inutile: potest tamen conualescere, & hoc hærede voluntario instituto, secus in necessario, quia legatū ei factū est inutile propter regulā Catoniānā. Bar.

Paulus. 1†

LEX XIII.

SI optio serui data mihi fuerit, & Sticho aliquid testator sine libertate[a] legauit, 2† tunc sequens legatum [b] confistit, cùm tota familia ad vnum, i., Stichum reciderit, [c] vt quasi purè legato [d] valiter sit legatum, nec aduersatur Catoniana [e] regula, 3† si voluntarius [f] hæres institutus sit, quoniam 4† potest ante aditam [g] hæreditatem, etiam si statim decesserit, [h] familia minui. Quod si necessarius [i] hæres institutus sit, sequens legatum [k] propter Catonianam inutile est.

Vendita hæreditate prætor potest cogere legatarium, vt optet petente emptore hæreditatis, sicut si hæres peteret, vt optaret. hoc dicit. Bartolus.

¶ Pōponius scribit, emptore hērditatis postulante, vt is, cui serui optio legata sit, optet, videndū esse, an prætor, vt id faciat, cogere legatarium debeat, quemadmodum si hęres institutus id postularet, quia potest per hæredē id emptor 5† [m] consequi. Et quare non possit, [n] non video.

Labeo. 6†

LEX XIV.

SI cum optio serui ex vniuersa familia legata esset, hæres aliquem prius, quā optaretur, manumisit, ad libertatem eum interim non perducit: [o] seruum tamen, quem ita manumiserat, amittit, quia is, aut electus legato cedit, aut relictus tunc liber ostenditur.

Idem. 7†

LEX XV.

SEruo [p] sine libertate [q] legati, [r] deinde optionem seruorum Mæuio dedi: is [s] eundem [t] erunmoptauit. [u] Quæro, an id quoque, quod legatum est, ei debeatur? Respondi, Non puto legatum huius serui nomine [x] ad dominum [y] pertinere.

Terentius Clemens. 8†

LEX XVI.

OPtione legata, placet non posse ante aditam hæreditatem [z] optari, & nihil agi, si optetur.

a *Sine libertate*) contra. C. de leg. l. seruus. Sol. hic seruus apparet alij legatus, quod ibi non fuit.

b *Sequens legatum*] tetuo relictum. R.

c *Recidisset*) ante aditam hereditatem, id est antequàm optare posset. R. vt inf. eodē l. optione. & dic recidetit, scilicet aliis mortuis.

d *Purè legato*,) scilicet Sticho.

e *Catoniana*) de qua tractatur. ſ. de regu. Cato. l. 1. nā legatū seruo legato relictum non cedit, nisi ab adita hæreditate, vt hic patet apertè. & C. de cad. tol. l. in nouissimo. Nā si statim post mortē cederet, ergo quolibet instituto esset nullū, quia inutiliter cederet, cū sit possibile aliū de familia optare. & Catonis regula ad talia legata non pertinet, vt ſ. de regula Cato. l. Catoniana. & ſ. de lega. 1. l. cetera. §. 1. Accur.

f *Si voluntarius*) i. si hoc est, quod voluntarius est, qui hæreditatis additionem differre potest. & sic differtur optio. R.

g *Ante aditam*) post factum testamentum. Accur.

h *Decesserit*) scilicet testator.

i *Quod si necessarius*] qui hēditatis additionem differre non potest. & sic per eum optio nequit suspendi. Si. n. mortis ipso ipso iure fingitur quæsita hereditas, & si nihil inter mortis tempus, & hereditatis additionem cuenire fierive possit: nullum equidem ibi medium inueniri potest.

k *Sequens legatum*) Sticho relictum, & facit ſ. de leg. 1. l. seruo legato. §. 1. & l. si à pluribus. §. 1. & l. quæsitum. ſ. præsenti. & l. si post mortem. in prin. & ſ. eod. l. si Eros. & ſ. de condi. & demonst. l. Iulianus. & ſ. eod. l. seruo.

l *Hæreditatis*] quoniā emptoris non minus, quàm hæredis, si non vendidisset, interest optionem non semper impedire dispositionem seruorum, vt ſ. eo. l. Iuncò.

m *Idemptor*] alias id tempus, & alias id emptor, sagendo ex empto, vt cogat venditor legatarium optare, quia in bonæ fidei iudicijs oia veniunt, quæ æquum est venire, etiam si non sint dicta. vt Insti. de obli. quæ ex consensu. in fi.

n *Non possit*] scilicet cū suo iure. vt optet, cogere. Accursius.

SI cum optio] CASVS. Legauit Titio optionē serui, & decessit. Postea hæs meus manumisit Stichum ante quā Titius optaret aliquē, certè interim nō erat liber Stichus. His ſi eū amittit, quia ſi Titius eligat eum, cedet legato. ſi autem eligat aliū, liber ostenditur. Vide.

o *Non perducit*] sic ſ. qui, & à quibus. l. 2. nisi de certo dato tēpore, & finito, vt ſ. eod. l. mancipiorum. & facit ſ. de ma. vin. l. 3. & ſ. instit. 2. l. fundum. §. minor. & ſ. de pecu. leg. l. cùm dominus. §. fin. & ſ. de leg. 2. l. seruo. §. 1. & sup. eod. l. si optio. in prin. & C. de ser. pig. ca. ma. l. si creditoribus. & ſ. de milit. testa. l. si miles. Accur.

p *Eruo sine*] CASVS. Sticho seruo meo legaui fundum sine mentione libertatis. & postea optionē seruorum legaui Męuio, & decessi. Postea hæres meus adiuit hęreditatem. & postea dictus Mæuius optauit dictum Stichum, certè benè potuit eum optare, & eum habebit. Sed nūquid habebit fundum quem legauit eidem Sticho? Et dicitur quod non. Tempore. n. aditę hæreditatis erant plures serui in hæreditate, vt ſ. apparet. & ita non est contra. ſ. eo. l. si optio. imò concordat. Benè dixi, quod optio fuit secuta additionem hæreditatis. Nā antè additionem non valet optio. & h. d. cum l. seq. Vivia.

q *Sine libertate*] & sic inutiliter, vt C. de leg. l. seruus.

r *Legaui*) fundum quendam.

s *Is*) scilicet Mæuius.

t *Seruum optauit*) scilicet, cum plures essent serui, secundùm R. aliàs secùs, vt sup. eo. l. si optio.

ADDITIO. Dic quòd hic remanserunt plures in hæreditate, ibi vnus tantum, secundum Bart.

u *Et*) ſ. seruo, scilicet, cui fundus debetur optanti. Accur.

x *Serui nomine*] qui hæredis erat aditæ hēditatis tpe. Acc.

y *Ad dominū*] hunc nouū. & post aditā hereditatē factum dūm. sed ad hęredem quoniam huic seruo relictum, ab extraneo quærere posset. R. vt ſ. de lega 1. l. si post mortem. in princ. & facit ad leg. ſ. de leg. 1. l. quæsitum. ſ. 1. & sup. eod. l. si Eros. Sed arg. contra. sup. de leg. 1. l. si à pluribus. §. fi.

z *Optione hēditatē*) Vñ hoc legatū erat nō cedebat à die mortis, quo ad trāsmissionē, vtpote, cōditionale. hodie sec⁹, vt Insti. eo. §. optionis. R. & facit ſ. de le. 1. l. Julian⁹.

ADDITIO. Vel dic, secundum Bart. quod ibi loquebatur de iure antiquo ante tempora Digestorum.

1† Pl. lib. 8. ad Plautiū.

2† Pl. legasset.

3† Pl. de est. regula 4† Fl. 92.

¶ *Tempora*) Legauit Titio optionem serui & decessit. Postea hæres meus vendidit Seio hæredi. meam. Nunquid Seius potest cogere Titium ad eligendū, sicut posset hæres eo modo, qui dictus est. ſ. eo. l. man cipiorū? Et videtur, q̄ non, quia dictus Seius potest hoc consequi per hęredem, dicitur tamen hic, quod sic. Viuianus.

4† Pl. de est. regula 4† Fl. 92.

5† in archi. Flor. erat tempus, inquit Taurel. in adnot.

6† Iauolenus lib. 2. ex Cassio.

7† lib. 11. epistolarum.

8† lib. 15. ad leg. Iuliā & Papiam.

Cum optio] CASVS. Seius legauit Titio optionem duorum seruorum, & reliquos suos seruos legauit Mæuio, & decessit. Postea Titius refutauit optionem: scire omnes serui debent pertinere ad Mæuium. Vlpianus.

a *Primo* scilicet Titio, & dic, cessante, id est repudiante, vel tempore a Prætore statuto exclusо, vt sup. eo. l. præcipiorũ. & facit C. de hæred. instit. l. 2. & ff. de verb. significat. exteriorũ. Acc.

1 † lib. 1. ad lex Iul. & Papiam.

H *Omne legatum*] CASVS. Si legatarius, cui legatus est seruus in genere, quique habet electionẽ, repudiet Pamphilũ, nihil valet repudiatio, ideò poterit etiã eum eligere. Vlpian.

2 † lib. 13. Quæstio.

b *Homine legato*] scilicet, in genere.

c *Pamphilo*] scilicet, in specie.

d *Eligi posse*] imò aliud agitur. & ideo non potest eligi, vt ff. de pact. l. si vnus. l. si generaliter. Solu. hic habet electionem per expressam testatoris voluntatẽ, vt ff. eo. l. seruo. ubi verò creditor ex pacto expressо & sine hac, eligit eundem his nõ obstante renuntiatione legatarij. Alii, vt R. q. hic nõ erat tãlara electio in legatario ab hærede, cuius hæredis dicebat ab initio fore electionẽ, & ideo hæredem eligere eandem. Sed Labeoni hoc non placet, quia legatarius habet electionem, vt ff. eo. l. 2. respon. Terrij dicunt, vt obiiciẽs creditorẽ habere electionẽ sed ibi ex pacto, & ideo per pactum determinatur remissio, sed hic per legem habet legatarius electionem, & ideo per l. g. determinatur remissio, vt nil valeat. Vel quarto ibi pactum, hic repudiatio. Vnde hic non valet de futuris, vt sup. de lega. 1. l. si ita scriptum. §. 2. sed pactum sic, vt sup. de pact. l. & hæredit. §. filia. Est ratio, quia pactum duorum consensu repudiatum vnius vallatur arbitrio, vt in o. sup. de pact. l. 1. Verè aũt hoc legatum generis de futuro pendet, quia est simile legato optionis, vt ff. eo. l. 2. & 1. sed illud est cõditionale, si eligat, vt infra, qui, & à quibus. l. si optio. & ff. eod. l. optione. & l. si Paphilo in fi. ergo & istud. Plana est ergo gl. eundem eligi posse. ff. vt pro quocunq; eligendi facultas videatur concessa expressim, aut tacitè. Ité contra, inf. de adimen. legat. l. qui hoiem. & l. seq. Solu. ibi ademptio per testatorem, qua valuit, hic repudiauit legatarius, cum nõ petijt. & facit ff. de reg. iur. l. qui potest. 6. quod quis. Accursius.

I *Illud* CASVS. Pone quod ego legat i Titio Stichum, aut Pamphilum, vtrum ipse elegerit & postea decessit, & ita cessit dies legatorum, postea decessit Titius ante quàm eligeret, numquid transmittit ad hæredes suos dictam electionem? Et dici ut quòd sic. Vlpianus.

e *Decedente* post mortem testatoris. Accursius.

f *Eo*] scilicet legatario.

g *Adhæredem* scilicet legatarij.

h *Placuit*] hodie forsan à compositionibus est hoc additũ. Nam olim secus, vt Iustin. eod. §. optionis, vel illud, quòd ex omni familia legatur optio, hic excerpis duobus. Accursius.

A *Pud*] CASVS. Ego habens vestes triclinarias i. quibus vtebar in triclinio, id est in loco, vbi comedebã (quod ideo vocabatur triclinium, quia benè erat scopis mundatũ, & ibi tres lecti strati) & habens multa alia genera vestiũ ita dixi in testamento meo: Titius vestimẽta triclinaria sumito, sibiq; habeto & decessi. Postea dixit Titius hæredi meo, quæ vestimenta triclinaria volebat. & postea antequã acciperet electa, dixit quod volebat alia vestimẽta triclinaria. Nunquid potest volũtatem mutare? Et dic, quòd non. Ratio est plana in litera. Vlpianus.

i *Vestimenta*] duo sortè paria, vel tria, vel sic dixit, cùm plura haberet testator.

6 † Quæ. Duar.

k *Triclinaria*] i. quib. vtebatur in camera, alias aliqua pars domus, quę triclinium diceretur, quia in ea tres lecti sternuntur. sic ponit ff. cõmodati. l. vt certo. § fi. de me. Accursius.

l *Dixisset*] scilicet congruo tempore, id est post aditam hæreditatẽ, & omnibus suis vestimentis exhibitis, vt ff. eod. l. optione. & l. scyphi. & l. homine. m *Non posse*] nisi esset minor xxv annis, vt sup. de minor. l. & si fine in prin. vel, nisi quando optio nõ tenet, vt sup. eod. tit. l. a. notatum est.

n *Confecisset*] vt & ff. de procur. l. si is q. sed videtur, q. possit voluntatem mutare, vt ff. de oblig. l. si quis stipu. in princip. & l. eum qui. §. primo. Solu. vt no. sup. de l. g. l. statuliberũ. §. fina. & l. huiusmodi. §. Stichum. & l. quinta in princip.

1 † Triclinaria vestimẽta dicit quæ & decidipna, vestes, & cenatorias & quibus in triclinijs vtimur.

7 † lib. 22. Digesto. 8 † Fl. de est. centũ. 9 † Flam. de tot. cẽtũ. & cũ in familia nupserit, & no quod inclusa verba quæ in Flo. sunt fuerũt: b Haloan. detracta.

10 † Fl. familiam. 11 † Fl. de est. hus.

Idem. 1 †

LEX XVII.

CVm optio duorum seruorum Titio data sit, reliqui Mæuio legati sint, cessante primo. a in electione, reliquorum appellatione omnes ad Męuium pertinent.

Scævola. 2 †

LEX XVIII.

HOmine legato, b Neratius ait, nihil agi repudiato Pamphilo, c itaque eum ipsum eligi posse. d

Facultas eligendi, quæ competit alicui iure suo, transmittitur ad hæredes. Bart.

Paulus. 3 †

LEX XIX.

ILlud, aut illud, vtrũ elegerit legatarius, nullo à legatario electo, decedente e eo f post dic̃ legati cedentem, ad hũrdem g transmisit placuit. h

Quando electio trahit secum executionem, non admittitur variatio. Bartolus.

Labeo. 4 †

LEX XX.

APud Aufidium lib. 3. Regularum, 5 † scriptũ est, Cùm ita legatum est, Vestimenta, i quæ volet, triclinaria k sumito, sibiq; habeto. Si is dixisset, l quæ vellet, deinde antequam ea sumeret, alia se velle dixisset, mutare voluntatẽ eum non posse, m vt alia sumeret, quia oẽ ius legati prima tellatione, qua sumere se dixisset, cõsumpsit. 6 † n Quin etiã res cõtinuò eius fit, simul ac dixerit, eam se sumere.

Fructus pendente conditione ex re legata percepti, legatario non debentur, nec nudo ministro. Bartolus.

Scævola. 7 †

LEX XXI.

FIlium, & vxorẽ hæredes scripsit. Filiam exhæredauit, & ei legauit centum 8 † dedit, cum in familia nupserit, 9 † his verbis, Insuper o arbitratu Sẽproniæ matris eius mancipia decem, quæ confestim post aditam hæreditatẽ meã à Sempronia vxore mea eligi volo 9 quę mancipia, cũ in familia 10 † nupserit, alari volo, & si ante quam nupserit, aliquid ex his 11 † mancipijs decesserit, tunc in locum eius arbitratu Sempronię matris eius dari volo, dum ad eã plenus ne merus pueniat. Quòd

F *Filium*. CASVS. Titius instituit sibi hæredes filium suũ Seium, & vxorem suã Semproniam. & filiam suam Caiam exhæredauit, & ei legauit centum cum nupserit, & post ita dixit: insuper arbitratu Semproniæ prædictæ matris meæ hæredis volo eligi ab ipsa Sempronia decem mancipia statim post aditam hæreditatem meam, quæ mancipia volo dari dictæ meæ filiæ, cùm nupserit. & si ante quam nupserit dicta mea filia aliquod ex dictis mancipijs decesserit, tunc in locum eius arbitratu dictæ Semponiæ matris eius dari volo, dum ad dictam meam filiam perueniat plenus numerus dictorum decem seruorum. & si dicta Sempronia non elegerit dictos seruos, tunc ipsa mea filia eligat sibi decem mancipia, quæ velit, & postea decessit dictus Titius testator. Accursius filius, & vxor ab eo instituti adierunt hæreditatem. & dicta vxor Sempronia, quæ erat mater filiæ testatoris, elegit decem seruos hæreditarios pro dicta sua filia. Quæritur ante quàm dicta filia nuberet, una à fuit aliqua ex dictis decem mancipijs. Quæritur numquid pertineant ad dictã filiã vltra numerum dictorum decem mancipiorum? Et respon. q. non, quia legatorum mancipiorum prædictorum decem transtulit testator in tempus nuptiarum filiæ exhæredatæ, in o pertinebant ad dictam Sempronianam testatoris vxorem, & ad dictum Seiũ filium eiusdem testatoris, qui ab eo sunt hæredes instituti, non autem ad solam Sempronianam. Vlpianus.

o *Insuper*] sũb. legauerit. Accursius.

p *Confectam*] hoc facit pro filia, dicet non multum.

q *Volo*] ego testator, & sic manifestè refert ad primam personam. Accursius.

a *Aenatæ*]aliàs agnata,ideſt nata,& aliàs aſſignata,ſcilicet *per adoptionem* matris. Accurſ.
b *Supra numerum*]aliàs datum,ideſt expreſſum. Acc.
c *Ad matrem*]alias ſine omen,& nunc dicitquia tantum,vt miniſtra ſit electa mater. Alias eſt,non,& benè colliguntur cũ dicit ſ. Reſpon. cum mancipiorum,&c.& ſic ante mortem no ram,& facit nunc inf. de legat. l. cum ipſo. d *Fructus*]partus. nde quo præſixit non eſt in fructu,vt ſup. de vſufr. in principio.
e *Propter*]aliàs non ad matrem, & tunc eſt ratio, quæ eſt ſupra, quia ante omnẽ morã percepti ſunt, ad quos ipſi ſ. ad Treb. l. mulier. §. ſi hæres alias ſine nõ q. d. pertineret ad filiam & tunc dic, matrem electam, vt miniſtrã. ad quod ff. de legat. 2. l. ſi quis Titio,& facit ad prædicta ſup. de legat. l. ita relictum, §. Pegaſius, & ſup. de annu. leg. l. cum quis. & de legat. 1. l. apud Iulianum in princip. & §. 1. & l. cum res, & l. quæſitum. §. fin. & ſ. ad Treb. mulier. §. ſi hæres. & inf. eod. tit. l. 3. in principio. & ſupra. de legat. 3. l. in vxorem. §. ſoroti-

2 ſ lib. 17. Digeſto.

MANIL[illegible] CASVS. Ego habens x. lances, ideſt. ſcutellas argenteas, feci teſtamẽtum, & inſtitui mihi hæredem Titium, & poſtea feci codicillos, in quib. re'iq vxori meæ duo mea prædia, & quatuor lances, quas ipſa elegerit. Poſtea autem, quam morerer, multas alias lances acquiſiui, & poſtea deceſſi. venit nunc vxor, & vult eligere quatuor lances ex omnibus, quæ habebam tpe mortis meæ, & hæres non vult ei dare electionẽ, niſi de his, quas habebã tpe teſtã. Certe mulieris deſiderium eſt præferendum. Viuia.

2 ſ lib. 20. ad Sab.

ſi Sempronia mater eius non elegerit, nunc ipſa ſibi, quæ volet, eligat, Quæſitum eſt, cum mater elegerit, an ea, quæ ex his mãcipijs ante nuptias agnata a sũt, ad puellam ſupra numerũ b decẽ mancipiorum pertineant? Reſpondi, cum mãcipiorũ legatũ in tẽpus nuptiarum teſtor tranſtulerit, id, qd medio tempore ancillæ eiuſq; ſunt, ad filiam c nõ pertinere. Item quæſitũ eſt, ante nuptias eorundem mancipiorum fructus, d& vſus, an ad Semproniam matrem pertineant? Reſpõdi, nihil proponi, e cur ad matrem pro ſolido pertineat.

Idem. 1 †

LEX XXII.

MAritus vxori ſuæ codicillis per fideicommiſſum dedit prædia. Itẽ lances, quas eligeret, quatuor. Quæſitum eſt, an ex ijs lances, quæ mortis tempore ſint, eligere poſſit? Reſpondi poſſe.

De tritico, vĩno, & oleo legato.

TITVLVS VI.

Vlpianus. 2 †

LEX I.

VIno legato, accetũ quoq; continetur, quod paterfamilias vini numero habuit. f

2 ſ lib. 20. ad Sab.

Videibi fol. glo. ſ ibi approbat Bar.

f *Numero habuit*] ſumpta voluntatis coniectura ex ipſius defuncti viuentis conſuetudine. vt inf. eo. l. ſi quis vinum. §. item acetum. & ſ. ſup. tit. l. 23. ſi. & arg. ſup. de leg. 3. l. nomen. §. 1 & l. nuper & l. ſeruis vrbanis & l. quæſitum. in prin. & §. pen. & l. vxori. in prin. Sed contra inf. eod. tit. l. ſi cui. in prin. Sol. vt ibi

Cum alij penum] CASVS. Legati Titio vinum, & Seio legati penum. i. ea, quæ ſunt eius, & potus. certè Titius habebit totum vinum, & Seius oẽm aliam penum. Item, quid ſi legaui Titio centũ amphoras vini, quas vellet ere põt agere contra hæredem meum actione ex teſtõ. vt hæres faciat ei copiam deguſtandi, & ſi non faciat ei hæres copiam deguſtandi põt petere intereſſe ſuum. Titius actione ad exhibendum. Sed quid eodem caſu ſi ego nõ reliqui in hĩditate mea vinũ? cer te hæres meus dẽt e mihi centũ amphoras vini, & præſtare eli non aut dẽi emere acetum, quod venditor habebat numero vini. Item, nunquid hæres meus teneatur dicto Titio dare vaſa, in quib. erat vinũ meum, poſito, q; reliqui in hĩditate mea vinum? & diſtinguit inter magna vaſa, & parua, nam magna, vt dolia, non debentur ei, ſiue ſint depreſſa in cella vinaria, ſiue non: parua autem, vt amphoræ, & cuppulæ, bene debentur, niſi erant affixæ in agro, vel in cella: Et ratio, quare debentur dicta parua vaſa, quia credibile eſt mentem meam eam fuiſſe, vt voluerim acceſſionem vini eſſe dicta parua vaſa, non quidem ea ratione, q; vaſa ſint pars vini quia non ſint. Quædam tamẽ parua vaſa non debẽtur legatario, puta, vires, & ſculei, quia in his portatur vinũ, & non conſeruatur ſicut in ſuperioribus. & hinc dicit eum l. ſequen. Viuianus.

3 ſ lib. 6. ad Sabin.

4 ſ lib. 23. ad Sab.

Generi per ſpeciem derogatur. Bart.

Pomponius. 3 †

LEX II.

CVm alij penum, h alij vinum legatum eſſet, excepto vino, omne penũ ad aliũ legatarium i pertinebit.

¶ Si centum amphoræ, k quas velles, tibi legatæ ſint, ex teſtamento agendo conſequi potes, vt deguſtare l tibi liceat, aut quanti m intereſſerit licere tibi deguſtare, ad exhibendum agere potes.

Idem. 4 †

LEX III.

SIcui vinum ſit legatũ centum amphorarum, cũ nullum n vinũ reliquiſſet, vinum hæredem empturum, & præſtaturum, non acetum, quod vini numero fuit. o

Vino legato nõ cedũt vaſa magna, nec parua, in quib. vinũ portatur de loco ad locũ, ſed vaſa parua, in quib. vinũ cõſeruatur, & cum vino venduntur, cedunt. Bart.

¶ Si vinum legatum ſit, videamus an cum vaſis debeatur. Et Cellus inquit, vino legato, etiam ſi nõ ſit legatũ cum vaſis, vaſa quoq; legata p videri, non quia pars vini vaſa ſint, quemadmodum emble-

g *Me tit tempore*] licet tpe teſtamenti condentis nõ fuerũt. Sed videtur contra. ſup. de leg. 3. l. nomen. §. 1. 3 ſ Sol. vt ibi.

DE TRITICO, VINO, ET OLEO LEGATO.

Quæ de vtraq; dicenda ſunt, aut cauſa legandi habenda ſpecialẽ titulũ de ſit, ea ſeruabo ſingulare, & proprium hẽt aliquid, quod in alijs tranſferri non põt. Nunc de his videbimus tractare incipio, quarum appellatione quid veniat, quidve teſtator intellexerit ambigitur, vt hoc tit. vinum, vel alia legata, quid contineatur. Cuiac.

Vino legato] CASVS. Legati Titio vinum meum. quæritur, vtrum in legato contineatur acetum? Et dicitur quodſic, illud ſcilicet, quo vtebatur pro vino. Viuianus.

Cum alij penum] quid ſi penus habes ſ. de penu. leg. l. 1. & no. q; hæc l. contra penum in neutro genere? ſed inf. de pe. leg. l. ſemen. & ſup. tit. l. 1. ſi ubi in prin. & l. cum optio. Item facit ſup. de pecu. & commo. rei ven. l. ſi vina.

Si centum amphoræ] ſub. vini. quod pater propter deguſtationem.

Deguſtare] vt poſſis approbare vel improbare. Nã ad l. cc ſit deguſtatio. vt ſup. de pecu. & commo rei ven. l. 1. in princ. & l. ſi quis vina. §. 1. & l. ſi vina.

Quanti] i. quantũ intereſt mea. Nã in actione ad exhibẽdum ad intereſſe fit cõdemnatio. & oportet intereſſe vtroque tpe. vel ſaltem tpe ſententiæ. vt ſ. ad exhib. l. ſi quis §. ſi. & facit inf. tit. 1. l. ſi tibi. §. ſi. & ſup. ad exhib. l. 3. §. 2. Ac.

Si cui Nullum] aut quo pro vino vtereatur.

Numero fuit] ſi in bonis vendentis vinum, non. n. hic ea, quæ ſ. l. 2. poteſt capi coniectura. & facit ſup. de leg. 3. l. nuper. & inf. eo. l. ſi quis vinum. §. item acetum.

Legata] ſi ſunt parua, vt amphoras & cados, quæ cum

vino vendi consuevêrunt, vnde ex regionis consuetudine hoc potius præsumitur, vt inf. eo l. vinum, §. fi.

a *Scyphorum*] hæc n. sunt pars scyphorum, si sunt adiuncta vel infixa, vt sup. ad exhiben. l. signi. §. 1. Vel dic econtra, nõ sunt pars, quando adhuc non sunt adiecta, vt inf. de aur. & arg. leg. l. arg. §. pen.

b *Voluerit*] tam ex regionis consuetudine, quàm ex vasorum vilitate, & qa ad vsũ perpetuum non parãtur, vt ff. eo l. vino, & l. vinum, §. fi. R.

c *Debeantur*] ergo sup. de interpretatione, multum facit vasorum vilitas. R.

d *In cuppis*] genera vasorum doliis viliora, vt ex prædictis hic apparet. Acc.

e *Vires*] vasa de corio capræ cum pilo, quibus vtuntur Tusciani, sed culei fortè sine pilo vt & sup. de pig. act. l. fi. §. fin. Et sũ quia in his nõ seruari vinũ, sed de loco ad locũ portatur, vt ff. tit. 1. l. quæritũ. in fi. & facit. a. l. 1. ff. de leg. 3. l. hæres. §. cui. & inf. de penu. leg. l. 3. in fi. & l. 4. in prin.

Cum certum] CASVS. Legaui tibi centum cados olei, & nõ adieci qualitatẽ olei, & decessi, certè potest hæres meus tibi soluere oleum cuiuscũque generis sit, dum tamen nõ vilissimi generis. Nec inquietetur in hoc casu cuius gẽris oleo ego eram solitus vti, aut cuius generis oleum habeant in vsu homines regionis meæ. Vtu.

f *Soluat*] in dubijs nõ semper standum est defuncti consuetudini, vt ff. de alim. leg. l. à filio. §. fi. Sed regulariter contra, vt ff. de leg. 3. l. nummis. & ff. tit. 1. l. 2. in fi. & ff. de testa. l. hæredes. §. sed & si nomã. in fi. §. & ff. de alim. & cib. leg. l. cũ alimenta. & ff. de leg. 1. l. si seruus pluriũque sunt. Sol. defunctus hic dr dedisse expresse electionem hæredis. Sed hoc est diuinare. Vel, secundum Ro. hic specialiter. Sed quære aliud quàm in nummis, vt d. l. nummis? Resp. hic. ff. consuetudo defuncti & regionis. & alia quædam in nũmis eonũ ferantur, vt d. l. nummis. quorũ est dubia quæstio in pluribus consistit. ff. materia, põdere, forma, & vsu. & quãto in singulis vniuersisq; legatis varietur: vide quæstionem. Quid si legatarius interea alitèr hæreditatẽ occupasset? legatũ vide de materia optimis per glo. & doct. in l. 1. C. quo leg. 4 lib. 13. Digest.

mata argenti, scyphorum[a] ‡ fortè, vel speculi, sed quia credibile est mentem testantis eã esse, vt voluerit[b] accessionẽ ‡ vini esse amphoras, & sic, inquit loquimur, hîc nos amphoras mille, ad mensurã vini referentes. In dolijs nõ puto verũ, vt vino legato, vtres[c] non debebunt. Nec culeos quidem deberi dico.

Quantitate legata simpliciter, electio est hæredis, quale soluat, nec consuetudo testatoris inspicitur. Bar.

Paulus. 3 ‡

LEX IV.

CVm certum põdus olei, non adiecta qualitate legatur, nõ solet quæri cuius generis oleo vti solitus[f] fuerit testõr, aut cuius generis oleũ illius regionis homines in vsu habeant, & ideo liberum[g] est hæredi, cuius velit generis oleum legatario soluere.

Tãtũ ẽ dicere, q̃ nat̃ũ ẽt, quã tũ dicere, quod natũ erit. Bar.

Iulianus. 4 ‡

2 ‡ Aliàs scyphorũ cã fortè. &c. aliàs scyphorũ ansa fortè. &c. a ‡ aliàs ac cessioni vino esse. &c. Dua.

3 ‡ ff. 4. ad Sabin.

g *Liberum*] arbitriũ, dummodo mediocre, vt ff. de leg. 1. l. legato. & de ædil. edic. l. si quis 1. Sed arg contra sup. ma. d. l. fi. eiusdem. Item & ff. de leg. 3. l. nũmis. sed die, vt no. in d. l. legato. l. ẽ. q̃ dicit hæredem eligere, vt est contra. Instit. de legat. §. sigñaliter. & ff. ti. 1. l. 2. §. 1. Sol. hîc testõr explicè voluit, si ibi voluit. Vel dic, q̃ testõr reliquit in bonis suis oleũ vendere vt d. l. §. q. esset, vbi de certis reliquisset in certum, vt ff. de leg. 1. l. si quis a filio. §. penu. aliàs legatarij esset electio. &

facit sup. de contrah. emp. l. comprehensum. Acc.

Cum certus] CASVS. Legaui tibi centũ amphoras vini, q̃d in fundo meo Sẽproniano nascẽt, & decessi, & postea venerunt vindemiæ, & nõ recollegit hæs meus de d. fundo nisi 50. amphoras. Cer. è nõ dabit tibi nisi dictas 50. amphoras. Nã verba supraposita. Quod natũ erit &c. obtinent vim taxationis, vt ita demũ centũ amphoras possit petere, si in dicto fundo nascẽt. Vide *Non amplius*] tunc, vel eo anno, quo decessit testator.

i *Natum esset*] s. quam natum esset.

k *Taxationis*] i. determinationis, vt ita demũ petat tantũ, quantum natũ erit. vt ff. de contrah. emp. l. si debitor. §. verũtamen ile. secus, si dictum esset, decem pondo ex illo fundo, hûc enim expectat. vt ff. de verbo. obl. l. inter stipulantem. dictã. Aco. Itẽ secus, cum in singulis annis ad alimẽta, vel simpliciter singulis annis aliqd relinquitur ex illo fundo. vt ff. eo. l. ex eo. & ff. de alimen. leg. l. Lucius. & inf. quãdo dies leg. ced. l. Firmio. in prin. & ff. dan. leg. l. legatũ. §. 1. & facit ad hæc ff. de leg. 2. l. antepe. §. ciuibus, & ff. de iudi. l. si fideicõmissã. f. quid tamen.

5 ‡ li. 5. Epistolar. 6 ‡ Du. cui vinum.

7 ‡ li. 2. ex posterioribus Labeo.

l *Natum erit*] sin eo fundo. R.

Cum vinum] CASVS. Legaui vinum meũ Titio. certè non solum vinum quod est in dolijs, sed ẽt illud, quod est in amphoris, & cadis dẽt dari Titio. quamuis nõ fuerim dictorum vasorũ mentionem, cũ legaui. Sed quid, si legaui vinum cum vasis, & cadis? certè non solum illud debetur ei, quod est in vasis, & cadis, sed ẽt illud, quod est in dolijs, ficuti, si legassem ei seruos meos oẽs cum peculio cuiusque eorum, videor ei legasse etiam illos, qui non habent peculium. Vtu.

m *Quod in amphoris*] nunc respondet.

n *Quod in dolijs*] quæ dolia non dicuntur vasa, cum sint magna, at vasa parua, vt sup. eo. l. si cui. §. 1.

o *Videret*] vt alias. nã adiectio nihil aliud nisi augmentũ significare põt. R. sic ff. de leg. 1. l. si cui. in prin. & l. ancilla. & ff. de aur. & arg leg. l. si q̃s. & ff. eo. l. vinũ. in prin. l. ẽ. & ff. de leg. 3. l. hæres. §. pe. sed non est contra. Item facit ff. eo. l. vinum.

Quidã] CASVS. Titius legauit vxori suæ oleũ & vinũ & frumẽtũ & acetũ & mella & salsamenta. & decessit. Modò quæritur quid & quantũ debeat habere mulier de quolibet prædictorũ? Et rñ. q̃ tñ legatũ ei vi, quãtũ d. Titius ei reliquit in hæreditate sua de oib. prædictis, secundùm sniam Trebatij, q̃ dixit in singulis ũ amplius vxori dẽri, q̃ q̃tũ hîs vellet dari mulieri. ¶ *Lucio Titio*] Seius in testõ suo. Lucio Titio tritici modios 100. qui modij singuli pondo 100. ponderant, hîs dato. & decessit. Modò quæritur, an aliquod triticum debeatur L. Titio? Et dr, q̃ non. quia in rerum natura non est aliquod triticũ, q̃d tantum põderet, vt dixit Seius testõr. Vtu.

p *Salsamenta*] materias vã cõsueuerunt facere salsamenta, quæ

quæ sunt salsa. serpillum, piper, allia, sal, petrosillum, ex his fit salsa, niũ fit sententia falsa.

a *Verum est*] quia verbũ generale vniuersaliter est intelligẽ dũ. sic ff. de auro & arg. lega. l. fi. §. vxori. & ff. de leg. 2. l. si ita legarũ. in princ. & C. quæ res pig. obli. poss. l. fi. & ff. de iur. vr. præ. l. si seruitus. Itẽ aliud in stipula. quã hic in legato, vt ff. de verb. obli. l. triticũ. & l. si ita stipulatus fuero. in prin. & ff. de iure. do. l. cũ post. §. gener. Itẽ & in vsuris, vt sup. de vsufru. l. quod in stipulatione.

b *Modios*] alias modia in neutro genere. & postea. Qui singuli &c. in masculino, vt ff. de verb. signific. l. Paulus. alias modios, & sic totum in masculino.

c *Non esset*] nec esse posset, vt arg. Instit. de inuti. stipu §. 1. & sup. de lega. 1. l. apud Iulianum. Accur.

SI *hæres*] CASVS. Damnaui hæredẽ meum vt daret Titio vinum meum, quod in dolijs esset, & decessit, postea stetit per Titium, quo minus dictum vinum acciperet, nunquid potest hæres effundere vinũ? Et dicitur, quòd non. sed si legatarius petat postea ab eo vinum, poterit hæres eum remouere exceptione doli mali, si non præstaret legatarius ei id, quod propter moram ipsius legatarij damnum passus est. Vivianus.

d *In dolijs*] & sic non cedunt vino, vt sup. eo. l. si cui. l. 1.

e *Fefellerunt*] quod non foret, si vendidisset, vt ff. de pe. & com. rei ven. l. 1. §. licet. & §. si dolare. Est ratio, quia emptor emendo videtur conuenire de accipiẽdo, quæ conuentio non est in legatario, vt arg. sup. de act. empti. l. lapides. qui

SI *quis vinum*] CASVS. Legaui Titio vinum meum. quæritur, quid contineatur appellatione vini? Itẽ legaui Titio aceturn meũ. quæritur quid contineatur appellatione aceti? & hæc planè soluũtur à principio huius l. vsque ad l. ex eo vino. & magis est plana litera. quam esset casus positio. Vide

f *Si quis vinum*] scilicet solum. R.

g *Mulsum*] id est nectar. Accursius.

h *Hydromeli*] quod fit de aqua & melle. & est hydromeli genitiui casus, & abundat vnum, nec.

i *Expressum*] id est, maturum. Accursius.

k *Defrutum*] fortan ideo sic dictum, q de vsu sit sublatum, vt quamdiu possit seruetur, & est potio, vt ff. l. fi. §. 1. Accursius.

l *Acinaticum*] id est, ad vsum comparatum. & profertur penultima correpta.

m *Cidonium*] quod fit ex pomis coroneis.

n *Non continebuntur*] alias, non, & alias sine, non. & vtrunque potest legi secundum consuetudinẽ testantis. vt inf. §. proxi. & facit inf. l. fi. §. si cui.

o *Hæc omnia*] quæ diximus vini numero non contineri.

p *Habebuntur*] sub. vini appellatione continebuntur.

q *Totum vinum*] scilicet, nedum pars.

r *De vini numero*] id est, vsu simili. id est cuius viuentis vsus voluntatem deficientis, alias dubia, inde clarat. vt dixi sup. eo. l. 1. & de supel. lega l. Labeo.

s *Demonstratum est*] Nota inspici tempus testamenti, sic inf. de li. leg. l. Aurelius. §. testamento. & §. Titi is. & ff. de auro, & argento. leg. l. si ita. & sup. de leg. 3. l. vxori. §. testamento. Sed contra. sup. tit. 1. l. fin. sed dic, vt dixi sup. de leg. 3. l. vxori. §. 1. Accursius.

t *Aduersatur*] quam certè aduersari credo, nisi aliud liqueat secundum quosdam. Accursius.

u *Vini numero habuit*] scilicet de illo vino paterno.

x *Serui habere*] s. vsum vini. etiam si est aceturn. & ita non testatoris, sed seruorum vsus inspicitur, sed in superiori, testatoris, non patris. Accursius.

y *Diuersè*] hoc dicunt & subaudi. Rñdetur q i. quia &c.

z *Testatoris*] i cœpit vti pro vino, quo pater pro aceto vtebatur, vel ecõtra. & desiit esse in vsu patris, quod secus in peculio, vt subijcit. Accur.

a *Item si vinum*] hic §. cum l. seq. coniungitur.

b *Ex vsu Æstimabitur*] qdaliàs sæpe

idẽ probat, idque verum est.[a] Lucio Titio tritici modios [b] centũ, qui singuli pondo centum [†] põderant, hæres dato. Ofilius nihil legatũ esse, qd & Labeo probat, qm̃ eiusmodi tritici in rerum natura nõ esset. [c] Quod verum puto.

Pomponius. [2 †]

LEX VIII.

SI hæres damnatus sit dare vinũ, quod in dolijs [d] esset, & per legatarium steterit, quò minus accipiat, periculo suo hẽdẽ facturũ [e] si id vinũ effundat, sed legatariũ petentẽ vinũ, ab hẽde doli mali exceptione placuit summoueri, si nõ præstet id, quod pp moram eius dinũ [3 †] passurus sit hẽs.

Oĩs liquor ex vinea procedens, est vinũ: secus si alibi unde, nisi consuetudo vtentium aliter se habeat. h. d. cum l. ex vsu. & l. nam aliter. Bart.

Vlpianus. [4 †]

LEX IX.

SI quis vinum [f] legauerit, oẽ continetur, quod ex vinea natum, vinum permã sit. Sed si mulsum [g] sit factum, vini appellatione nõ continebit propriè, nisi fortè paterfamiliàs ẽt de hoc senserit. Certè Zythũ, quod quibusdã, in prouincijs ex tritico, vel hordeo, vel pane conficitur, non cõtinebitur. Simili modo nec camũ, [5 †] nec ceruisia continebitur, nec hydromeli. [h] Quid conditum? nec hoc puto, nisi alia mens testãtis fuit. Oenomeli [i] planè, i., vinum dulcissimum continebitur, & passũ, nisi contraria mens sit, continebitur. Defrutum [k] non continebitur, quod potiùs conditura [6 †] loco sit. Acinaticum [l] planè vino non continebitur. Cidoniũ, [m] & siqua alia sunt, quæ nõ ex vinea fiũt, vini appellatione nõ cõtinebuntur. [n] Itẽ acetum vini appellatione non continebitur. Hæc oia [o] ita demum vini noie non continebuntur, si modò vini numero à testatore non sunt habita. Alioquin Sabinus scribit, oia vini appellatione contineri, quæ vini numero patersamiliàs habuit. Igitur & acetum, quod vini noie paterfamiliàs habuit & Zythum, & camum, [7 †] & cætera quæ prohoium affectione, atq; vsu vini numero habebunt. [p] Quòd si totum vinum, [q] quod paterfamiliàs habuit, coacuerit, non extinguitur legatum.

¶ Si acetũ quis legauerit, non continebitur legato acetum, quod vini numero [r] testator habuit. Embãma autẽ cõtinebitur, quia aceti numero fuit.

¶ Itẽ, si quis vinum, quod habuit, legauit, deinde hoc coacuit, licet postea in aceti locũ trãslatum sit à patrefamiliàs, vino legato cõtinebitur, quia id, quod testamenti faĉti tempore vinum fuit, demonstratum est. [s] Et est hoc verum, nisi voluntas aduersetur. [t]

¶ Vino autẽ paterno legato, id demum legatum videtur, quod testator vini numero habuit, [u] non quod pater.

¶ Itẽ, si peculiare vinum legatũ sit, id continebitur, quod serui habuerunt. [x] Cur tã diuersè? [y] Quòd paternum vinum iam cœpit in vsu ipsius testatoris [z] esse, at peculiare in vsu seruorum remansit.

¶ Item, si vinum [a] vetus sit legatum.

Hermogenianus. [8 †]

LEX X.

EX vsu testatoris legatum æstimabit, [b] i., quot annorũ vino pro vetere vtebatur. Quod si non appareat.

Vlpianus. [9 †]

LEX XI.

VEtus accipietur, quod non est nouum: id est, anni prioris vinum appellatione veteris continebitur.

vindemiã cõficitur ad dita sexta parte mellis. Alc. lib. 9. pater. c. 2.

* Passum est vinum illud qđ ex vuis passis conficitur, & vi. ff. eo. l. qui vinũ.

6 † Du loco fuit. Acinatiũ planè vino contenebitur. Sic ẽt legit Ambo. Calep. in dictione Acini.

7 † Aliàs, cur mi. & supra.

8 † lib. 2. iur. Epitomarum.

9 † lib. 1 ad Sabinũ.

¶Sed si lex Falcidia locum in legato dotis aduersus filium exhæredatum habuerit, [a] & mulier solutionē ratam fecerit; [b] propter eam [c] quantitatem, quam hæres retinuerit, vtilis actio ei [d] dotis dabitur. ¶Quod si ratum non habeat: defendi quidem debebit hæres à viro, qui se defensurū [e] promisit. Sed si [f] totam litem [g] vir solus subierit, & actio iudicati, si cautum [h] non erit, pro ea quantitate, quæ iure Falcidiæ petenda est, aduersus hæredem [i] dabitur.

¶Sed si prius, quam legarum filio solueretur, mulier diuerterit, [1]† quamquam ipsa nōdum percipere [2]† dotem possit, [k] non ideo tamen actio [l] filij differtur: quia tunc [m] eisdem diebus [n] filio solui dotē, responsum est: Cum patri filius [3] † pro parte hæres extitit, [o] & ad præceptionem P dotis, soluto matrimonio, postquam hæres extitit, admissus est, si fortè per errorē cautio * defensionis omissa sit, & ex causa fideicommissi filius dotem acceperit: vt indebitum, fideicommissum nō repeteretur. [4]† Cautionis enim præstandæ necessitas solutionem moratur, [q] non indebitū facit, quod fuit debitum. Sed non erit iniquum, hęredi subueniri. [r] Quid ergo, si patris hæres non sit soluendo? nonne iustè mulieri dabitur aduersus virū vtilis actio dotis? cui [s] dos perire non debet, [t] quia non interposuit cautionem [u] hæres per errorem?

Licet mancipia moriātur, æstimatio eorum certa legata debetur. Bar.

Idem. [5] †

LEX IX.

VIr vxori, quæ dotem in mācipijs [x] habebat, pecuniam [y] pro dote legauerat. Viuo viro mācipijs mortuis, [z] vxor post virū vita decessit. Ad hæredem eius actio legati rectè transmittitur, quoniam mariti volūtas [a] seruanda est.

Idem. [6] †

LEX X.

VXori meæ fundū Cornelianū, [b] & quæ nuptura obtulit, [c] æstimata in speciebus restitui volo. Respondi,

a *Exhæredatum habuerit*] erat ergo solutum matrimonium. exterum qñ alias sibi debitū reciperet filius. ſ. iudicio familiæ erciscūdæ: vt ſ. fam. erciſc. l. si filia. §. 1. cessat Fal. vt ſ. eo. l. 2. § idem Iulianus quærit, si mulieri. & ſ. ad leg. Falc. l. 2. §. si quis creditori. & ſ. de leg. 2. l. si creditori. & ſm R. Sed certè & tūc si peteret acti. ex testō, patitur Falc. sed act. fam. erc. consequetur, quod est detractū. vt ſ. eo. l. 2. §. idē Iulianus quærit. si mulieri, in h. fecūdum H. & facit in ead. l. §. idem Iulianus quærit, si dotem. & quod ibi not.

b *Ratam fecerit*] venerat igitur casus, quo ille petere poterat. R.

c *Propter eam*] i. ad eam retentam quantitatē petendā. Azo. non autem ad redditam qualitatem.

d *Dotis*] ſ. mulieri, vt eam exigat. Accurſ.

e *Defensurum*] & ita ab hærede repeteret totam dotem nihil habendo ratum.

f *Sed si*] aliàs & si. al à, quod si.

g *Subierit*] ſ hæredis mandato defendendo hæredē procuratorio nomine contra mulierem repetentē dotem, vt ita habeat locum, quod de act. iud. dicit. vt ſ. de re iud. l. 4. & sup. de procu. l. Plautius. & l. si procurator.

h *Si cautum*] ſ. iudicatum. ſolui, cū defendit hæredem. Si. n. cautum esset, & ex illa cautione agat totam pecuniam à marito petet: sed aliter si agat actione in factū utili. Sed secundum Ro. ideo dicit si cautum non erit, quia tunc ex stipulatu etiam in hæredem forsan daretur, si in iudicio præsens fir masset personā sui procuratoris satisdando pro eo. vt Inſt. de satisd. sed hodie. & ſ. iud. solui. l. si ad defendēdū. sed hoc nō placet, vt ſ. de proc. l. si procurator. in fi.

i *Haredi*] defensum. sed quare non in totum? Resp. respicit finem: quia cum maritus factus est procurator in rem suam, quia promiserat hæredi se seruaturum indemnem eū, ipse nihil reddet, si ad inopiam vergat, vel retinebit loco dotis, & mulier non debet velle plus. Si autem velit in totū agere contra hæredē defensum, pōt. vt ſ. de procu. l. si actor. & l. 6 procurator. & tunc hæres ageret ex cautione contra virum, quia mulier tatum non habet, vt sup. proxi. respon.

k *Dotem possit*] scilicet annua, bima, trima die secundum hæc iura: hodie post annum, vt C. de rei vxo. actio. l. vnica. §. exactio.

l *Actio*] ex testamento. Nam nec filia differt, si esset ei legata, vt sup. eo. l. 1. in prin.

m *Quia tunc*] scilicet tantum. Accorſius.

n *Filiæ dotem*] quibus & mulieri solui deberet. Accur.

o *Extitit*] repete & diuortium factum sit, vt præmisit. Si enim constat matrimonium, statim percipiet, vt sup. eo. l. 2. §. idem Iulianus quærit, si dotem & sup. fam. erciſc. l. si filia. §. 1. & l. si maritus. vbi de hoc dixi.

p *Ad præceptionem*] per iudicium familiæ erciscundæ, non est ex testamento, vt hic erat.

q *Moratur*] re integra. Accur.

r *Subuenire*] condictione incerti, ad exponendum cautionē, vt ſ. de vſuf. ea. res. l. hoc ſenatuſ. §. 1. & ſ. de cōdi. indeb. l. 6 qui cum. & ſ. si cui plus quam per leg. Fal. l. nisi. §. 6. Alij dicunt sine causa. arg. ſ. de condi. indeb. l. sed & si me. §. cum interſ.

s *Cui*] mulieri. Accur.

t *Non debet*] & certè dabitur, quasi eam perceperit vxoris nomine. & quasi sine causa sit apud eum. Accur.

u *Cautionem*] nam si interposuisset, nō esset hic timor, cū habens hoc nomen hæres, non esset nō soluendo. Item no. q ex inopia alterius ſ aliū qñq; datur actio, vt C. qñ fiscus. vel pri. l. pe. & facit ſ. ad exhi. l. Iulianus. §. si cui. & sup. eo per quem factū erit. l. 6 & de leg. 1. l. planè. 2. §. 1. Acc.

V*l.*] CASVS. Vxor mea dedit mihi in dotem mancipia inæstimata, pone x. ego postea feci testamētum, & legaui ei centū pro dote: & postea ante mortē meam dicta mancipia decesserunt sine culpa mea, & ita nihil in dote remansit: & postea decessi. & postea decessit dicta mea vxor: & habuit hæredem Titium. Nunquid Titius poterit petere ab hæredibus meis ex causa legati centum? Et videtur, quod nō: quia cum nihil remanserit in dote, vt dictum est: nihil videtur remāsisse in legato pro dote relicto. Dicitur tamen hic, q̄ petere pōt. Voluntas. n. mea seruāda est, qui aliud pro dote ei legauit, & non dotem. Viui.

x *In mancipijs*] inæstimatis: aliàs nulla esset huius legis dubitatio.

y *Pecuniam*] ſ. certam. R.

z *Mortuis*] ſ. sine culpa viri: & sic in dote nihil deinceps fit: vnde & in legato nihil forsan diceretur perperam: quoniā nō fit hic dos purè legata, ſed p dote aliud, vt ſ. de iu. do. l. plerunq;. & l. in rebus, & ſ. eo. l. 1. in prin. §. 1. R. & ēt facit ſ. de pac. dota. l. cū maritus. in prin. & ſ. e. l. cū scriptū. in fi.

a *Voluntas*] qui dotem purè legare noluit, sed aliud pro dote, vt sup. dixi.

V *Xori meæ*] CASVS. Vxor mea dedit mihi in dotem fundum Cornelianum, & quosdam alios fundos, inter quos erat vnus inæstimatus: & multa alia æstimata dedit mihi in dotem. Postea ego feci testamentum, & ita in eo dixi, Vxori meæ fundū Cornelianum & ea, quæ obtulit mihi æstimata, cum mihi nupsit, volo restitui in speciebus: & decessi. Modò quæritur, nunquid prædictum fundum inæstimatū videar ei legasse? Et videtur, quod non: quia in legando non nominaui eum fundum inæstimatum, nec etiam alios: sed tantum nominaui Cornelianum fundum. Dicitur tamen hic, quod eum legasse videor, & etiam omnes alias res, quas habui ab ea in dotem, siue erant æstimatæ, siue nō: & hæres meus soluet ei dictas res tales, quales inuenientur, non autem earum pretium. Per dicta enim verba videor ei legasse vniuersam dotem talem, qualis est. Viuia.

b *Cornelianum*] hunc dederat inæstimatum, vt inf. patet. Accurſius.

c *Obtulit*] idest, dedit: & fac punctū æstimata. q. d. tam inæstimata, quam æstimata volo in speciebus ipsis, cum extent, non in pecunia restitui: quod potest esse vtile in reb. æstimatis.

1 *Vt. diuertit.*

2 † *Fl. percipere.*

3 † *Vt. de iud. l. 4. & sup. de procu. l. Plautius. & l. si procurator.*

4 † *Fl. petere.*

5 † *Lib. 8. Respō.*

6 † *Lib 8. Respō.*

Singulare nota. q̄ cauto ſ. do dī præstari, intelligitur petenti. casus in c. fu. scitata. de test. in in. Do. de rota. 461. decis.

tis, si meliores factæ sunt apud virum, vt ff. de iure do. l. ple rumq; & ff. de pac. dota. l. cum maritus, in prin. Accur.

a *Non æstimatum*] i. inæstimatum prædium, s. corpus. Infinitatur. n. inæstimatum: vt ibi, non homo currit. Accur.

b *Non videri*] de legato prædicto.

c *Vniuersa*] ergo omnia prædicta æstimata, & inæstimata, & etiam mobilia.

d *Quales inuenirentur*] s. esse relictæ sub. Apparet ergo ex tali lega to omnia relicta esse in speciebus, cum dixit, vxori meæ &c. Ac cursius.

1† Li. 8. Quæstio.

SI *Seia.*] CASVS. Ab vxore mea Seia habui in dotem centum, & postea feci testamentum, & fundum meum Cornelianum, qui valebat centum, legaui ei pro dicta dote, & postea eundem fundum legaui Mæuio, & ita inter eundem Mæuium, & Seiam vxorem meam debet esse concursus in dicto fundo, s. vt quilibet eorum in eo habeat dimidiam, & postea multa alia legata quibusdam aliis reliquit, ita, quod habeat locũ Falcidia, & decessi. Venit Seia, & Mæuius prædicti ad hæredes meos, & petunt pro dimidia quilibet dictum fundum. Dicunt mulieri hæredes, quamuis tibi nõ possimus detrahere Falcidiam, quia in recipis tibi debitum: tamen Mæuio de sua parte fundi volumus detrahere Falcidiam. Dicit mulier, benè placet mihi sed tñ illud, quod vultis detrahere de fundo noie Falcidiæ, quã vultis retinere de parte Mæuij, q̃ habet in dicto fundo, volo mihi vendicare: & ita cum ego mulier debebam habere in fundo quinquaginta, & dimidia dotis meæ & Mæuius alia quinquaginta, nomine legati, & cũ velitis & debeatis detrahere quartam de dictis quinquaginta Mæuij noie Falcidiæ, quæ quarta capit xij. & dimidiũ dotis Mæuio in dicto fundo xxxvij. & dimidiũ, & mihi lxij. & dimidium. Nã & adhuc amplius est in dote mea, quæ fuit centũ: & ita nõ mihi debebitis pro dote, nisi xxxvij. & dimid. Venit dictus Mæuius ad ista verba, & dixit: certè ipsa benè dicit. Quæritur, quid sit? Et dr, & dictum mulieris seruandũ est: & ita nõ habebit locũ rectus concursus interea & dictum Mæuium, eo quod quilibet eorum non habebit dimidiã in dicto fundo: imo mulier habebit in eo, vt dictũ est lxij. lib. & dimidiam: & Mæuius xxxvij. & dimid. & hæredes debebunt Seiæ pro dote xxxvij. lib. & dimidiam. Viua. *Centum.*] i. fundus valebat centum: sed dos erat tantundem, vel plus, vel etiam minus. Accur.

2† F. vindicet.

3† Lib. 7. Respõso. 4† Aliàs Mæuia.

f *Mæuio.*] & ita ambobus insolidum, sicque concursu faciunt sibi partes, vt C. de cad. tol. l. vnica. §. vbi.

g *Non fuerit.*] quia mulier sit sola, & sic nõ cõcurrit cum Mæuio, quasi id plus non sit Mæuio legatũ. At mulieri non detrahit Falcidia, sicut nec de dote detraheretur: cuius vice hoc legatum cedit, nisi aliq̃d plus esset in legato, vel nisi in cõmodo repsentationis, vt ff. eod. l. a. §. idẽ Iulianus quærit.

h *Amplius.*] quam in fundi parte, quod etiam quadrantem poterit excedere, cum etiam hoc postulasset] as alienum. Ro. & facit in f. ad legem Falcid. l. 1. §. si quis creditori. & l. si vsus fructus. §. 1.

SEia.] CASVS. Seia dedit nomine dotis Lucio Titio cẽtũ aureos: & adhibuit Quintũ Mutium, qui stipulatus fuit à marito sibi dotem restitui mortua Seia. Postea dicta Seia fecit testamentũ, in quo instituit sibi hæredes Caium, & Cornelium, & postea ita dixit in eodem testamento. Lucio Titio marito meo dari volo de dote, quam ei dedi, cẽtũ aut. os, & decessit dicta Seia. Modò quæritur, virum dictus Quintus Mutius fuit stipulatus dotẽ, possit conuenire maritum actione de dote? Et dicitur, quod non: quia aut fuit stipulatus dotem mandato dictæ Seiæ, eo, quod ipsa Seia volebat ei donare, aut nolunt donare. Primo casu videtur stipulatus causa mortis. Nam in stipulatione fuit facta mẽtio mortis mulieris, & ideo fidei eius committere potuit Seia de danda dote viro suo. Commisit autem eius fidei, cum dixit in testamento, vt dictum est, Lucio Titio marito meo dari volo de dote, quam ei dedi, centum aureos. Dolo ergo faceret in eo casu Quintus Mutius, si peteret à marito illud, quod tenetur ei restituere, si haberet. Secundo casu tenetur dictus Quintus Mutius hæredibus mulieris actione mandati, vt pecuniam, quam iam foret consecutus à viro, aut actionem, cum nihil fuit consecutus, ei cedat, & ideo eundem Quintum Mutium exceptione à viro repellẽdum. Quod

5† Flo. supper. 6† Fl. instituit.

7† Fl. respondit. 8† F. mãdante Seia.

non æstimatum[a] prædium in dotem datum, exceptum non videri, [b] sed vniuersa [c] dote prælegata, rerum æstimata rũ pretium non relictũ, verũ ipsas res, quales inuenirentur.[d]

Scæuola. 1†

LEX XLI.

SI Seiæ, pro dote, centũ, [e] fundus legatus sit, idemq; Mæuio, [f] quod Mæuio falcidia aufert, pro eo, quasi concursus non fuerit, [g] mulier plus vendicat, 2† quia amplius [h] sit in dote mulieris.

Adhibitus ad stipulandũ totam dotem, in dubio nõ videtur adhibitus animo donãdi. Item adhibitus animo donandi, intelligitur causa mortis, si mortis est mentio facta. hoc dicit. Bart.

Paulus. 3†

LEX XLII.

SEia 4† cũ nuberet, Lucio Titio noie dotis cẽtũ aureos dedit, & adhibuit Quintum Mutium, qui nihil numerauit, sed dotem stipulatus [i] est, si morte mulieris solutum fuerit matrimoniũ. Seia moriẽs testamẽto suo ita cauit, Lucio Titio marito meo, cui maximas gratias ago, dari uolo supra 5† dotem, [k] quam ei dedit, tot aureos. Quæro, cũ instituerit 6† Lucium Titium cõuenire. Quintus Mutius ex stipulatu actione, an repellere eum maritus possit ex verbis testamenti? Respõdi, 7† si quintus Mutius mandato Seiæ, 8† nõ donationis [m] causa stipulatus est, hæredib. mulieris eum teneri, [n] & ideo Quintum Mutium exceptione [o] repellẽdum esse. Quod si donationis causa Seia stipulari per misisset, videri eum in eum casum, qui morte mulieris extitit, mortis causa stipulatũ, [p] & ideo fidei eius cõmitti potuisse in eum casum, [q] dicendum fore.

eſt notandum. Viua.

i *Stipulatus*] non aperit, an gerendo negotium mulieris, vel vt donatarius causa mortis, vel vt inter viuos stipularetur, & ideo inf. distinguit. Acc.

k *Supra dotem*] per hæc verba, & dotẽ ei videtur legare, vt sup. eod. l. qui ita, & sup. de annuis legatis, lege. Scia. §. vxori. l *Instituerit*] i. proposuerit.

m *Non donationis*] quod præsumitur, q̃ non donationis causa, vt ff. de leg. 3. l. cum quis decedens, §. nuptura, & arg. sup. de nego. gest. l. Nesennius. Accur.

n *Eum teneri*] actione mandati, vt pecuniam, si iam exegit, reddat, aliàs actiones cedat, vt ff. man. l. idemque, §. si cui, & de leg. 3. l. cũ quis, §. nuptura, & ff. de iu. do. l. mulier. §. fi. & arg. ff. de neg. gest. l. pen. Vnde etiam fidei eius committi potuit, vt cuiuslibet debitoris, ne quicquam peteret. Et sic hoc feciſſe rationabiliter præsumitur, vt ff. de le. 1. l. si pecunia, & not in d. §. nuptura. Accur.

o *Exceptione*] s. doli mali.

p *Stipulatum*] nisi liqueat contra. s. quod inter viuos donare voluit, & hoc ideo, quia in stipulatione habita est mortis mentio: aliàs esset donatio inter viuos, vt infra de do. cau. mor. l. Seia, §. fi. quæ est contra.

q *In eum casum*] cum est donatio causa mortis, vt ff. de leg. secundo. l. cum patet. §. 1. sic ergo no. tres casus. Primus cũ stipulatur, vt procurator, vel gestor, q̃ semper prima facie præsumitur, vt ff. dixi. Secundus, cum stipulatur mortis causa, quod præsumitur, si modo cõstet eum stipulari causa donationis, vt ff. proxi. & in vtroque potest fideicommitti, & hi sunt in hac l. Est & tertius casus, quando stipulatur ex causa donationis inter viuos, & hoc constat, & hoc casu non potest grauari, vel reuocari, nisi eũ instituat, vel aliud ei relinquat, vt sup. de pactis dota. l. cum maritus, §. fin. & C. de iure do. l. secunda, & l. cum patrem, & supra soluto matrimonio. l. quæ dotis, quę sunt contra. Item nota hic, fiue stipulatione posse substitui in donatione causa mortis, vt C. de don. cau. mor. l. 1.

Qui

Si conditio pro parte est possibilis, sufficit, si ei pareatur in eo, quod possibile est. Bar.

Scævola. 1†

LEX XIII.

QVi dotē in pecunia numerata, & æstimatis rebus acceperat, vxori ita legauit, Seiæ vxori meæ, si oēs res q̄ tabulis dotalibus continētur, 2† hæredi meo exhibuerit & tradiderit, summā [a] dotis, quam mihi pro ea pater eius intulit, dari volo: hoc amplius denarios decem. Quæsitum est, cum res in dotem datæ plures ipso vsu finite essēt nec moriētem marito fuerīt, 3† an quasi sub impossibili cōditione [b] legatum datum debeatur? Respondi, videri conditioni paritum, [c] si q̄ ex reb. in dotē datis supererat, [d] in potestatem hæredis peruenit.

Labeo. 4†

LEX XIV.

SI filiusfamilias 5† cum uxorē haberet, dotem ab ea acceperat, [e] deinde paterfamilias factus dotem ei, [f] vt solet, [g] legauit, quamuis patri hæres non erit, tamen id legatum debebitur.

Dicto vnius testis standum est ex voluntate, & dispositione defuncti, cuius solius dispositio ni standum est. Bar.

Scævola. 6†

LEX XV.

THeopōpus * testamento facto duas filias, & filiū partib. æquis instituit hæredes, & codicillis ita cauit: h *Τὴν θυγατέρα μου Κρισπίναν ἐν ἐυχρίλῳ ἐκδόναι, ἐὰν εἰ σὺν αὐτῇ καὶ οἱ συγγενεῖς δοκιμάσωσι, προνοήσει ἐκδοθῆναι πολλαπλεῖ, εἰδὼς μου τὴν γνώμην ὑν τοῖς, ἐφ' οἷς καὶ τὴν αἵρεσιν αὐτῆς ἐποίησαμαι.* 2† id est. Filiam meam Crispinā, quam vellem tradi nuptui, cuicunq. amici mei & cognati approbabunt, prouidebit tradi Pollianus, sciēs mentem meam, in æqualibus portionibus, i quibus, & soror ē eius tradidi. Pollianus autem 8† à marito puellæ iuratus k 9† scripsit voluisse patrē eandem quantitatem in dotem accipere etiam minorē filiam, quā maior accepisset. Quæro, an eandem sum. mam dotis nomine cohæredes extra partem hæreditatis minori filiæ præstare debeant? Respondi, 10† eum, cuius notio est, æstimaturū, vt eadē quantitas l * ex communi pecunia 11† minori filiæ dotis nomine detur. m

1† L. 3. Respōso.

2† V. con tineatur.

3† V. fieri.

4† L. 1. Pithanorū à Paulo epitomator.

5† F. Paulus si filiusfa.

6† Ll. 15. Digesto. * Alci. li. 2. Paret. c. 19. hāc legē explicat, & idem intellectū dat nouū in l. 1. §. eademm. 15. ā ver. ebl.

7† F. hoc est.

8† Fl. de est. autē.

9† Aliās rogat³ re spon dit.

10† Fl. respondit. * Statur ergo dicto vnius simile in c. 3. cum glo. super verbo, cletici, extra de procu. vbi ā hoc vide.

11† F. principua.

a *Summa.*] ſ. prædictam in pecunia, & in reb. æstimatis consistentem.

b *Conditione*] legatario appositā, quod si concedatur nihilominus relictum valet, vt C. de his quæ pe. no. l. 2. & Insti. de hæred. insti. §. impossibilis & de leg. §. ſi.

c *Paruerit.*] vipote, impossibili. Accur.

d *Supererat*] & quidem de his tantum testatorem cogitasse credendum est, quoniam & vitio caret: ideoq; nō minus iuſto, quam benignior est talis interpretatio, vt ff. de leg. & Senatuſcon. l. benignius, & l. in ambigua. Accur.

Si filius fa.] CASVS. Filius meus in mea potestate cōstitutus accepit centū ab vxore ſua nomine dotis, & postea eā emancipauit: ipſe postea fecit testamentū, & legauit dictæ ſuæ vxori dictam dotem: cum ī ego antequam decederet exhæredaui. postea vterq; decessimus, nunquid hæres eius tenetur præstare vxori dotem legatam ei? Et dicitur, quod sic, quamuis ego exhæredauerim meum filium. Vitta.

e *Acceperat*] vnde de ea reddenda aduersus eum, ſol. matr. competere debet actio, quatenus facere potest, ſicut de cęteris ſuis negotiis: ſed hęredi eius non datur hoc beneficium, vt ſup. quid cum cō. l. ſed & ſi.

f *Solet*] i. ſolummodo eſt.

g *Debebitur*] in ſolidum: quia & de dote actio in ſolidum datur, vt modo dixi.

Theopompus] CASVS. Theopōpus habebat duas filias. ſ. Titiam & Criſpinā, quę erat minor, & habebat vnū filium, qui vocabatur Caius. Iſte Theopōpus maritauit hāc Titiā, & dedit ei in dotem centum, & postea fecit testamentū & instituit ſibi hęredes pro æquis portionibus tres illos ſuos filios. Postea fecit codicillos, & in eis ita cauit: filiā meā Criſpinā, quam vellem tradere nuptui cuicunq; amici mei, & cognati approbabunt, prouidebit tradi Pollianus cognatus meus, q̄ ſcit benè, vtrū velim dare ſm Criſpinæ in dotem, quantū dedi Titiæ ſorori ſuæ, & postea decēſſit dictus Theopōpus. Amici & cognati eiuſdem Theopōpi, inter quos fuit dictus Pollianus, maritauerunt dictam Criſpinam Sempronio. Nunc dictus Sempronius petit à Titio, & Caio fratribus, & cohæredib. dictæ Criſpinæ tantū ante partem hęreditariā Criſpinæ eius dotis nomine, quantum habuit dicta Titia, cum maritauit eam Theopompus. Hoc ideo petebat, quia dicebat, hoc voluiſſe Theopōpum. Et cum cohæredes hoc negarent coram iudice, fecit dictus maritus Criſpinę venire dictū Pollianum coram iudice, & iurare ſe ſcripturum veritatem ſuper voluntate Theopompi: qui Pollianus iuratus ſcripſit Theopompum voluiſſe eandem quantitatem in dotē accipere etiam minorem filiam. ſ. Criſpinam, quam Titia maior ſoror accepit. Nūquid habebit dicta Criſpina tantū, quantum habuit dicta Titia? Et vſq; non: quia vox vnius teſtis, reputatur vox nullius. Maritus autem Criſpinæ non introduxit ſuper hoc niſi vnum teſtem. ſ. prædictum Pollianum, vt dictum eſt. Reſpon. tamen hic, quod ſic, & eſt ratio, quia Theopompus voluit ſtari ſuper hoc dicto Polliani, vt apparet in dictis verbis, quæ dixit in codicillis. Vi. *h Caius*] hic eſt Græcum, cuius interpretatio eſt, fil. ā meam &c. Py. ſed alij id nō habēt, & ideo dicūt eſſe ſensū, filias meas patres eſſe volo. Ac. i *Pollianus*] teſtatoris ſoror filius. Et no. q̄ prouiſio filię eſt in dote, ſed amicorum eſt in eligendo maritum.

K *Iuratus*] i. iurauit, & dixit, ſic. n. ſcribunt tabelliones. Talia teſtis iuratus dixit. Vel iuratus. i. adiuratus. maritauerat ergo de conſilio amicorum.

l *Quantitas*] No. ergo hic ſtari dicto vnius, & ſic eſt contra. C. de teſtib. l. iuſiurandi. Sol. hic voluit teſtator, quod potuit, ſicut & ipſe iurare poſſet, vt ſu. de leg. 3. l. cum quis, §. codicillis. Item eſt ſic q. vnus teſtis inducat præſumptionem, vel ſemiplenam probationem, ſic ſup. quem admo. teſta. aperi. l. 1. in fi. Nec ob. inf. de quæſt. l. maritus, quia ibi non quia deficiat iudicium, prohibetur quæſtio, ſed quia contra dominum. vt hic no. & C. de reb. eor. l. in bonę fidei.

m *Detur*] No. ex hac l. Theopompus ſtari dicto vnius teſtis. Item no. quod vnius teſtis inducit præſumptionem, vel ſemiplenam probationem.

Lucius] CASVS. Duo meā prædia obligaui Reipubl. vel Titio priuato, & postea Seiā filiam meam maritaui Caio, & dedi ei in dotem dicta prædia ita obligata, ſicut erāt, & hoc ſciente dicto Caio meo genero. Postea dictus Caius fecit testamentū, & legauit dictā dotē dictæ meæ filiæ vxori ſuæ. Nunquid hæredes eius ſdē Caij debent dicta prædia liberare

berare à pignore, & postea dare dictæ meæ filiæ? Et videtur, ꝙ sic: quia ipse Caius sciebat dicta prædia esse taliter obligata eo tempore, quo accepit ea in dotem. dicitur tamē hic, ꝙ non teneretur liberare pignora, nisi Caius testator hoc specialiter dixisset in testamento, quod hæredes luerent. Viui.

a *Licet placeat*] ex ordine R. vt Inst. de le. §. non solum. & ī. de leg. 1. l. si res. & C. de fideic. l. prædia. & ī. de leg. 2. l. Mæuius. §. pen. Accur.

b *Iussus est*] à testõre sciẽte eas obligatas: aliàs secus, vt dictis legibus.

c *Tales*] iam obligatas. Rog.

d *In dotem*] æstimatam. Ro.

e *Prælegauerit*] vxori purè & simpliciter.

f *Cogetur*] qm̃ in hoc legato sola dos venit: sicut veniret in dotis actio. vt solũ repsentationis cõmodũ hic sit in legato. R. vt ī. e. l. 1. I prī. & §. adeo. H.

2† Lib. 8. ad Vitellium.

3† Fl. non videri.

4† Lib. 3. Respõso.

5† Flo. respondit, verba.

Caius. 1†

LEX XVI.

LIcet placeat, [a] pignorata res, vel in publicum obligatas hæredem, qui dare iussus est, [b] liberare debere: tamen, si is, qui tales [c] res in dotem [d] accepit, dotem prælegauerit, [e] non cogetur [f] hęres liberare eas, nisi aliud specialiter testator dixerit.

Non est verisimile, testatorem velle grauare hæredẽ duplici præstatione. Bar.

Paulus. 2†

LEX XVII.

QVi dotem à matre vxoris acceperat, & stipulanti ei promiserat, testamento vxori dotem legauit. Cum quæsitum esset, an vxor dotis summam consequi posset, respondit Scæuola, non videri dari vxori, quod necesse [g] sit matri reddi. Aliàs sic respondit, [h] non deberi, 3† nisi manifestè vxor docuisset eam testantis voluntatem fuisse, vt onerare hæredes duplici [i] præstatione dotis vellet.

Testatore præcipiẽte vxori reddi, quicquid vxor ei dedit, venit etiam id, quod dedit ob causam. b. d. Bar.

Scæuola. 4†

LEX XVIII.

VXori ita legauit, Vxor mea, quicquid ei comparaui, & quod mihi dedit, è medio sibi sumat. Quæro, an dos prælegata videatur? Respondi verba, 5† quæ proponerentur, videri, & de dote

2† Lib. 2. de legatis ad edictũ prætoris.

3† Fl. non videri.

6† Flo. ad me in ve stipulatione.

7† Flo. respondit.

legata loqui, [k] nisi aliud testatorem voluisse probaretur.

¶ Titiæ vxori meæ quanta pecunia ad me ex stipulatione [l] dotis, 6† eius nomine peruenit, quæ dos est dotalib. duobus cõsignatis instrumentis, centum aureorum. Quęsitum est, an vtranque summam [m] consequi possit? Respondi, 7† nihil proponi, cur nõ possit.

De optione, vel electione legata.

TITVLVS V.

In hac lege ponitur, qualiter relinquitur optio, vel electio. Item, quis eligat, quid eligatur: quid si electio non valeat, & qualiter debeat electio fieri: & hoc vsque ad l. mancipiorum. Bart.

Vlpianus. 8†

LEX PRIMA.

DIuus [n] Pius Cæcilio 9† Proculo rescripsit, Eum, cui seruorum legata sit electio, tres posse eligere.

Idem. 10†

LEX II.

QVoties serui electio, vel optio datur, [o] legatarius optabit quem [p] volet. p 11† Sed & homine generaliter legato, arbitrium eligendi quem velit accipere, 12† ad legatariũ q̃ ptinet. Data igit optione, si q̃s optauerit alienũ

& decessi. Modò quæritur, an videar ei dotem prælegasse? Et dicitur, ꝙ sic, nisi probent hæredes mei aliud me sensisse. Sed pone, ꝙ de dictis centum erant duo instrumenta facta: in vno quorum continebantur quinquaginta, & in alio tantundẽ: & ego ita legaui dictæ meæ vxori, Titiæ do lego tantam pecuniam, quantus ad me dotis eius nomine peruenit, quę dos est dotalib. duobus cõsignatis instrumentis, centũ aureorum, nunquid poterit vxor mea consequi vtranque summam. Et dicitur, ꝙ sic Vlp. k Lucius. Iicet simpliciter dixit, dedit: & non adiecit, pro dote. l *Ex stipulatione* alias: est, in ve stipulationem. & dic ve. pro &, secundum H.

m *Vtranq; summam*] .i. vtriusq; instrumenti quantitatẽ vel dic, quod aliquid peruenit re ipsa: aliud deductum erat in stipulationem tantum. & secundum hoc vtrumque. s. datum, & promissum. licet nõ datum. vt Inst. eo. tit. §. sed & si vxori.

DE OPTIONE, vel electione legata. *In hunc tit. vl. Cuiac. in parat. ad ipsum, vbi de optione, & electione, & differentia inter ipsas latè.*

8† Lib. 2. ad Sab.

DIuus *Pius*] CASVS. Titius legauit mihi electionẽ seruorũ: quæritur, quot possim eligere, & habere? Et dī, ꝙ tres: secus aũt, si leget mihi optionẽ. sic electionẽ serui: quia tunc non possum eligere, nisi vnũ: optabo ꝛh illum, quẽ volã. Sic & pertinet ad me arbitriũ eligẽdi, si legauit mihi hominẽ in genere. Ponere igitur, qđ elegi, & malè, ita ꝙ nõ valuit electio: nũquid potero iterũ eligere? dī ꝙ sic. & de hoc ponit tria plana exempla vsque ad l. mancipiorum. Viui.

9† Aliàs ſ Celso.

10† li. 2. ad Sab.

11† Fl. vellit

12† Flor. quẽ acciperet.

n *Diuus*] Pone casũ, ꝙ aliquis legauit mihi optionem seruorum suorum in plurali numero loquens; eligam tres, vt ita pluralis locutio cõtineat tres: licet aliàs duos, vt sup. de test. l. vbi. & hoc fauore vltimæ voluntatis, vt inf. de reg. iur. l. in testamentis. Secus ſi in singulari, quia tunc vnũ tm̃, vt ī. per totũ hñc tit. Vel dic, ꝙ testator legauit mihi electionẽ seruorũ, qui debẽt optare vnũ seruũ, vel equum, vel aliud mihi dandũ. Nã eligã tres de familia testatoris, qui eligẽt: ideo aũt tres: quia ſi discordãt, inuenietur pars maior, vt arg. ī. de arb. l. itẽ ſi vnus. §. ſi.

o *Quoties. Datur*] à testatore.

p *Quem velet*] etiam optimum, secundum Rog. nos contra, vt statim dicam.

q *Ad legatarium*] idem, quod hic habes. Inst. eo. §. generaliter. & ī. de leg. 1. l. si seruus. ſ. cũ homo. & oēs p̃dictæ leges intelligit Ro hæredẽ fiduciãte, & pro eo ī. de leg. 1. l. cũ res. §. iotica.

1† Lib. 2. de legatis ad edictũ prætoris.

2† Lib. 8. ad Vitellium.

3† Fl. non videri.

4† Lib. 3. Respõso.

5† Flo. respondit, verba.

a *Licet placeat*] ex ordine R. vt Inst. de le. §. non solum. & ī. de leg. 1. l. si res. & C. de fideic. l. prædia. & ī. de leg. 2. l. Mæuius. §. pen. Accur.

b *Iussus est*] à testõre sciẽte eas obligatas: aliàs secus, vt dictis legibus.

c *Tales*] iam obligatas. Rog.

d *In dotem*] æstimatam. Ro.

e *Prælegauerit*] vxori purè & simpliciter.

f *Cogetur*] qm̃ in hoc legato sola dos venit: sicut veniret in dotis actio. vt solũ repsentationis cõmodũ hic sit in legato. R. vt ī. e. l. 1. I prī. & §. adeo. H.

Vi dotem] CASVS. Titia dedit mihi in vxorẽ filiã suam Seiã, & dedit mihi in dotẽ centũ, & ego promisi eidẽ Titiæ me restituturũ ei soluto matrimonio: postea feci testamentũ, & legaui dictæ meæ vxori dicta centũ, & decessi. Nunquid dicta mea vxor poterit petere ab hĕdib. meis dicta cẽtũ, & ab eis cõsequi? Et dī, ꝙ non, nisi eis caueat de defensura eos aduersus Titiam matrem suam: & hoc nisi probauerit dicta mea vxor, me voluisse onerare hæredes meos duplici dotis præstatione: quia tũc habebit ipsa cẽtum, & mī sua Titia alia centum. Viuianus.

g *Necesse*] igitur non dabitur vxori actio ex testõ contra hæredem, nisi caueat eam defensum iri contra matrẽ, vt sup. eo. l. 2. in ptin. & §. 1. & l. pater. & sup. de iure do. l. cum pater. & sup. solut. matrim. l. si cum dotem. §. si pater.

h *Aliàs sic respond*] ſ. idem Scæuola. Et alias tractans de hac materia, resp. non deberi. ſ. dari. Accur.

i *Duplici*] No ex hac l. non esse quem onerandum duplici onere, vel addi afflictionẽ afflicto, sic sup. de leg. 2. l. Titia. §. qui in vita. & sup. ad leg. Rhod. de iactu. l. nauis. §. cum autem. & §. quid ergo. & sup. de offic. præfid. l. diuus. & C. de impo. luc. de. l. 1. Item facit sup. de leg. 3. l. ſi res. & l. qui concubinam. §. qui fundum. & inſ. de fun. inſtru. & inſtru. leg. l. prædia. §. liberto. & sup. de leg. 2. l. Mæuius. in prin.

Vxori] CASVS. Vxor mea dedit mihi in dotem cẽtum, & postea ego compatraui ei vestes & monilia: ipsa ẽt dedit mihi quædã alia. postea tempore procedente feci testamentũ, & ita ei legaui: vxor mea sumat sibi ex medio hęreditatis meæ quicquid ei cõparaui, & qđ mihi ipsa dedit:

§.toties.& l.huiusmodi.§.si cui.& arg.C.de solu.l.1. At Bal. & ab initio dat legatario, vt hic: & dictis primo cõcordat, vt no.sup.de leg.1.l.si quis à filio.§.pen.quæ videtur contra. & ẽ.fam.erciscꝫ l.hæredes.§.si incerto. Itẽ nõ eligit optimã secũdum oẽs, vt ẽ.de leg.1.l.legato generaliter. sed in inferioti casu eligit optimum, secundũ R. sed dic, ꝙ nec ibi eligit optimũ: & pro eo est hic copula. Sed & homine &c. & C. communia de leg.l.fi.ſ.1. & arg sup. de leg.2.l. si hæres generaliter.

seruum, vel hominẽ liberũ, [a] videndum est, an consumpserit optionem. Et puto, non consumi.

¶ Eum, cui centum amphorarum [b] electio data [c] sit, acetũ eligentem, [*] non consumere [d] optionem, si id [e] acetum elegerit, quod vini numero paterfamilias non habuit.

Idem. [1†]:

LEX III.

SCilicet, si ante exhibitionem, hoc est ante degustationem [f] acetum elegerit.

Ante exhibitionem rerum electio non venit, nisi legatarius fuerit sciens. Bar.

Paulus. [2†]

LEX IIII.

SCyphi electione data, [g] si non omnib. scyphis exhibitis legatarius elegisset, integram [h] ei optionem manere placet, nisi ex his duntaxat eligere voluisset, cum sciret [i] & alios esse.

Aphricanus. [3†]

LEX V.

NEc solum [k] si fraude hæredis, sed etiam, si alia qualibet causa [l] id euenerit.

Legatario optionis terminus ad eligendum statuitur, quo elapso eligere non potest, si res non est integra. Bar.

Pomponius. [4†]

LEX VI.

MAncipiorum electio legata est. [5†] Ne vẽditio [m] quãdoque [n] eligente legatario interpelletur, decernere debet Prætor, nisi intra certum [6†] tempus a ipso præfinitum elegisset, actionẽ legatorum ei non competere. [o] Quid ergo, si die præterito, sed ante quam venderet hẽs, vendicare [7†] legatarius velit? Audietur, [8†] quia non est dãnum subiturus hæres, propter qđ decernere id Prætor solet. Et quid, si die prętcrito, quẽ [p] definierit [q] Prætor, hæres aliquos ex seruis, vel omnes manumiserit? nonne prætor eorum tuebitur libertatẽ? [r] ergo toties actio deneganda [s] nõ est, si omnia integra [t] sint. [9†] Idẽ est, [u] & si pignori aliquos ex his seruis hæres dederit post diem, [x] vel vẽdiderit.

Paulus. [10†]

LEX VII.

IMo, & si quosdã seruos distraxerit, [11†] quosdam retinuerit, [12†] non est audiendus legatarius, si velit optare ex retentis ab hærede, cũ iam [y] familiam hæres disposuerit.

---

[a] *Vel hominem liberum*] vel ante aditam hæreditatem. vt infra eo.l.optione. Accur.

[b] *Amphorarum*] sabadi vini.

[c] *Data*] à testatore, vel à lege: vt ẽ.proxi. duob.respon. sed Rod. dixit ibi translata, quando à lege.

[d] *Consumere*] quia non tenuit ipso iure: vt ẽ. proxi. §.aliàs secus: vt ẽ.eo.ti.l.apud Ausidium. & sup. de leg.1.l.5. in princ. Et no. nihil refert non fiat aliquid, vel id nõ iure fiat: 1 sic sup. qui satisd. cog.l.quoties. & de iurcia. l.q per salutem. & de cõdi. indeb. l. cũ indebitum. in fi. & inf. de adul. l.fi. maritus. fi. Sed argu. contra. inf. de re iud. l. iudex.

ADDITIO. Dic quod ibi sententia tenuit ipso iure: aliàs esset idem quod hic: vt l.fi. vt proponis. C. quõ. & qñ iudex. Bat. e *Sed*] aliàs si non id. & abundat negatio; sic C. de ser. fugi. l.5. Aliàs deest. ſ. non: & sic est plana: facit ẽ.tit.1.l.3. & l.3. & l. si quis vinum. Accur.

[e] *Acetum*] Si autem post. sibi imputet: & facit sup. de pe. & commo. rei ven. l.1. §.1. & l.si quis vina. §.fi in aduersione. & l.si vina quæ in doliis.

[f] *Scilicet. Degustationem*] Si autem post. sibi imputet: & facit sup. de pe. & commo. rei ven. l.1. §.1. & l.si quis vina. §.fi in aduersione. & l.si vina quæ in doliis.

[g] *Cyphi. Data*] idest. legata.

[h] *Integram*] quia non tenuit prima, aliàs secus vt inf. eo.l.apud Ausidium. in fi. & no. sup. l.2. §.1. & potest ad exhibendum agere legatarius: vt sup. ad exhiben. l.3. §. item si quis optare. Accur.

[i] *Cum sciret*] nam tunc videtur de omnibus satisfactum, maxime si legatarius cognoscebat illos absentes, vt arg. sup. de actio. emp. l.1. §.6.

[k] *Nec solum*] ſ. tunc integra manet electio. Accur.

[l] *Causa*] quo minus omnes exhibiti sint. nisi fraude testij: quia tunc agit de dolo contra eum, vt sup. de do. l.si quis. quæ est contra. Sol. vt ibi.

Mancipiorum] CASVS. Legaui Titio optionem seruorũ meorũ, & decessi: & ita põt Titius eligere, & hĩc tres, vt ẽ.eo.l.1. Hæres meus vult vẽdere, vel obligare, vel manumittere omnes seruos hæreditarios: & timet ne vẽditio, vel obligatio, vel manumissio annihiletur: eligẽte postea dicto legatario tres seruos ex his, quos vult vendere, vel obligare, vel manumittere. Certè cõsulitur hic hẽdi, vt adeat Prætorẽ, & petat ab eo, vt decernat actionem legatorũ legatario non cõpetere, nisi intra tempus ab ipso Prætore præfinitum elegisse seruos legatarius. & Prætor hæredem hoc

---

[1†] Lib.5. Quæst.

[2†] Lib.5. ad Sab.

[3†] Lib.5. Quæst.

[4†] Lib.6. ad Sab.

[5†] Nec vẽ ditio solo nõ eligente legatario interpellatur. & sic, non verè eligẽte, præponebat Hæloan. pro quo vide Ant. Aug. li.4. c.17. de sensu vsque ad primum §. a bt huius vi. Iac. Nigri. in l.fi insulam. nu. 265. de ver. ob.

[6†] Fl. deest. certũ.

[7†] Fl. vindicare.

[8†] Fl. deest. audietur etiã.

[9†] Flo. si res in integro sint.

[10†] li.10. Quæſt.

[11†] Fl. distraxit.

[12†] Fl. retinuit.

§.Scæuola. & C. de repu. hab. l.fi. & sup. de iure deli. l.fi qs.

[o] *Non competere*] No. ꝙ ad tẽpus quis agere cogitur, tic ẽ.eo.l.si optio. §.fin. & sunt similia. ẽ.l.si tibi. & C. de inge. manumiſſ. l. diffamari. Realiter contra, vt C. vt nemo inui. Item ad statuẽdum diem alicui facto. facit ſu. de iu. deli. l.1. & inf. de dam. inſe. l. qui bona. ſ. fi. Accur.

[p] *Quem*] ſ. diem.

[q] *Definierit*] i. statuerit.

[r] *Libertatem*] & certè tuebitur: & facit ẽ. si qs cau. l. & si post tres.

[s] *Denegande*] legatario. Accur.

[t] *Integra*] facit de mino. quod si minor.

[u] *Idem est*] vt actio denegetur: & dic. quod idem restituatur non ad proximum, sed superius.

[x] *Post diem*] à Prætore, vel iudice statutũ. & continua seq. l.

[y] *Mo. Cum iam*] aliàs fio forte nõ dispositurus, nisi optionis timor esset.

Si tibi] Casus in prin. continuatus est ẽ. proxi mo casu.

¶ *Sive*] Titius habens quoscunq; viuentes, legauit mihi duos, quos ex eis elegissem: & postea alienauit duos ex eis, & decessit. Nunquid potero vendicare duos, quos reliqui in hæreditate post mortẽ eius? Et dic ꝙ sic. Idem esset, si quoscunq; legauit mihi prędicto modo, nõ habebat, nisi duos vocales.

¶ *Unius hominis*] Titius legauit mihi optionẽ vnius de seruis suis, quem voluerim: & postea eodẽ modo legauit Seio, & decessit. Postea ego elegi Stichum, & Seius optauit eundẽ. Certè erit Stichus cõmunis mihi, & Seio: nihil ego post electionem meam mutassem voluntatem. sed quid, si post meã electionem Seij, decessi, vel factus sum furiosus? à Certè de iure stricto non erit dictus Stichus mihi, & Seio cõmunis: quia nõ videor consentire, qui sentire nõ possum. De æquitate autem sic: quia semel facta mea electio.

¶ *Si rerum deposueram*] Titius deposuit apud Seium scyphos argenteos: & postea legauit mihi electionẽ dictorũ & ypotis: & ita possum eligere tres, vt ẽ.l. Certè extra Seium depositariũ possum agere ad exhibendũ, & cum hærede Titij possum.

possum agere ex testō, vt heres agat depositi? § Seiū, & ab eo cōsequatur scyphos, vt postea mihi facultatē eligēdi pōstea

a *Non dari*] s. quia de cætero mei fient oēs, si optare cessauerit, vt inf. eo. l. cum optio.

b *Si ex quatuor viriolis*] Dicunt quidam, q̄ sunt vasa, sed certe imò ornamēta muliebria, vt ff. de au. & arg. lega. l. argumento, §. ornamenta. Accc.

c *Relicta*] tēpore mortis testatoris, vt argu. inf. de tab. exhib. l. 3. §. fin. Accur.

d *Ab initio*,] tempore testamenti.

e *Duæ solæ*.] idem si dixit, duo paria, vt su. de leg. 3. l. qui concubinam, §. qui quatuor.

f *Legatum*] s. quasi purum.

g *Data est*] i. relicta, vt simul optemus.

h *Oppressem*] s. non iure. Accur.

i *Non mutassem*.] quā mutare possem iure fortè minoris ætatis, vt su. de minorib. l. & si fine. in prin. aut patriæ potestatis, vt sup. de lega. 1. l. Iulianus, aut, quia non fuisset mihi tota familia exhibita, vt su. eod. l. scyphi. aut ante aditam hæreditatem, vt inf. e. l. optione. Cæterum semel ante facta optio mutari non posset, vt sup. de lega. 1. l. 5. in princ. & inf. e. l. apud in fi. & dixi su. eo. l. 2. §. 1. & l. scyphi. Accc.

k *Ante decessissem*.] quam mutatē optionē minus rectè factā.

l *Non videor*] alias vt. in *Non possum*] vt arg. sup. loca. l. qui ad certum, & de codicil. l. 2. §. penult. contra su. sol. matr. l. 2. §. fi. Item ad l. istam est sup. de leg. 1. l. si domino. Item, & su. cōmunia prę l. fin *Si rerum*] puta plurium scyphorum.

o *Ad exhibendum*.] quia mea interest iusta causa, vt supra ad exhiben. l. 3. §. item si optare.

p *Agere*] s. actione ex testamento, & sic ago, vt agas. & sic & su. loc.] cum in plures, §. messem, vel dic ad exhibēdum: quia agendo depositi potest exhiberi, sic & su. man. l. si mā dauero tibi, vt à Titio, & facit inf. tit. 1. l. 2. §. 2. Accur.

Idem. 1†

LEX VIII.

SI tibi electio serui, & mihi reliqui legati sint 2† decernendū est à prætore, Nisi intra certū tempus optaueris, petitionem tibi non dari. 3†

¶ Si ex quatuor viriolis, b * duæ, quas elegissem, mihi legatæ sunt, siue duæ solę sint relictæ, c siue ab initio d duæ solæ e fuerint, valet legatū. f

¶ Vnius hominis mihi, & tibi optio data est. g si cū ego optassem, h nec mutassem i voluntatem, deinde tu eundem optaueris, vtriusq; nostrum seruū futurum. Quod si ante decessissem, k vel furiosus factus essem, non futurum commune: quia tunc 4† non videor l contentire, qui sentire non possum. m 5† Humanius autem erit, vt & in hoc casu, quasi semel electione facta, fiat communis.

¶ Si rerum n depositarū electio mihi relicta sit, & adexhibendum o cum eo, apud quem depositæ sunt, agere p potero, & cum hærede, vt is depositi agendo, facultatem mihi eligendi præstet.

Idem. 6†

LEX IX.

CVm ita legatur, q Titio Stichum do lego, si Pāphilum nō elegerit, (& eidē Titio Pāphilum, 7† si Stichū nō elegerit) simile est, ac 8† si ita legatū fuisset: Titio Stichum, aut Pāphilum, vtrum eorum volet, do lego.

Cui est legata optio, nō potest eligere seruum purè, vel sub conditione maximi sum nisi conditio defecerit. Bar.

¶ Quæritū est, si Stichus sub cōditione liber esse iussus, 9† & mihi optio serui data esset vel seruus generaliter legatus esset, quid iuris esset? Dixi cō modius cōstitui eum, qui sub conditione libertatē Stichodet, & 10† optionē seruorū, non cogitare de Sticho, sicuti constat non cogitare eum de eo, cui præsentē r dederit libertatem. Secundum quod si Stichum optauero, vel elegero, nihilagā, & ex cæteris nihilominus optabo. s In eodē casu, t quæritum est si optione seruorum data, ante quam optatem conditio statutę libertatis defeciisset, an Stichum optare u possim? x Puto Mutianæ y sententiæ assentiendū, qua placet, ipsa libertate z legatum perimi, a non conditione b 11† statutæ libertatis: quare siue viuo testatore, siue post mortem eius, & ante aditā hæreditatē c cōditio statutæ libertatis defecerit, legatum erit vtile. d Nam sicut pura libertas, e ita statuta f libertas aditæ hæreditatis tempore vires accipit. Ideoque Stichum optare possum. g

1† Pl. Pōponius li. 6. ad Sab.

2† F. sūt.

3† P. non datu iri.

*Viriola. seu uiria, ornamentū est colli ex gemmis viridibus, vt putat Baius. sit vitiolarū mentio l. si. §. mulier. g. infra de auro, & argen. lega.

4† Fl. deest tunc.

5† F. possim.

6† Fl. Iulianus li. 32. Digestorum.

7† Fl. his notis [] iecluſa desunt.

8† Fl. atque.

9† Fl. insus sit.

10† aliās in optione seruorum.

11† F. datione.

q *Cum ita legatur*] quo casu habeo electionē, per l. vt sup. eod. l. secunda.

r *Præsentem*] i. purā: nam speciale derogat generali, vt su. de leg. 3. l. vxorem, §. felicissimo. & sic est contra. su. de lega. 1. l. si domino, vbi non derogat species legati generali legato optionis. Sol. ibi non fuit libertas relicta Sticho purè, vel sub conditione, sed fuit alteri legatus. Nil quod est inf. eo. si hæres. Quare hic aliud quam ibi. Est rō pp id quod dī, q̄ prævalet legatum libertatis, vt su. de leg. 2. l. si idē. & C. de ser. necess. hære. instit. l. quidam, & su. de ma. test. si peculiū. §. 1. Vel sol. vt ibi. f *Optabo*] si voluero. ad hoc est ff. eo. l. 1. in fi. 1. respons. & quod ibi no.

s *In eadem casu*.] s. quando vni seruorum optio & Sticho libertas sub conditione.

u *Optare*] aliàs optarem. s. ego legatarius aliàs optaret. s. legatarius similiter.

x *Possim*] aliàs possim. & aliàs possit. Accur.

y *Mutianæ*] Mutius enim fuit in sententia, quæ sequitur.

z *Ipsa libertate*] s. contingente.

a *Perimi*] s. optionis quoad eū seruū, cui contingit libertas.

b *Non conditione*] scilicet, sola. Et aliàs est datione, & aliàs ratione.

c *Ante aditam hæreditatem*] & sic ante quam possit optari iure, vt inf. eo. l. optione.

d *Erit utile*] etiam Stichi ratione, vt sic optari possit.

e *Pura libertas*] vt C. de cadu. tol. l. vnica. & in nouissimo. & inf. de leg. præ. l. virilis, §. si adierit. & inf. quando dī. le. cer. l. nam cum libertas.

f *Statuta*] i. data sub conditione, si tunc. s. conditio extiterit ante aditam hæreditatem, alias demū existente cōditione cedet dies eius, vt C. de cad. tol. §. si autem sub conditione.

g *Possum*] quā purè seruus est R. s. cum defecerit conditio data libertatis ante aditam hæreditatem, & est benè ad legē istam sup. de leg. 1. l. si fundum, §. pe. & sup. de manu. test. l. 4.

SI *Pamphilo*]CASVS.Caius faciens testamentum legauit vnũ seruum generaliter Pamphilo seruo Lucij Titij, & decessit,& ita cessit dies legati dicto Pamphilo relicti.& sic fuit quæsita actio legati Lucio Titio dño Pãphili: postea dictus Titius dñs Pamphili,manumisit eũ Pamphilũ.Modò quæritur,an Pamphilus manumissus possit optare vnum de seruis Caij? Et dicitur,q̃ sic. Si L.Titius dñs eius repudiasset legatum,& aliàs non.Redditur plana ratio in litera. Vlpianus.

1† Fl.Li. 34.Dige.

a *Generaliter*] sicq; habet electionem, vt su. eod.l.1.

b *Cessit*.]quod est morte testatoris, cum erat purum, vt C. de cad. tollend. l. vnica, §. in nouissimo.

2† Aliàs prius. q̃. 3† F.cessit.

c *Titius*] s. dominus, quem su. vocauit Lucium Titium.

4† F.manumisisse.

d *Vendicauerit*] quod potest, quia quæsitas actiones per seruũ nõ perdit per manumissionem, vt inf.de act. & oblig. l. quæcunq;. & su.de iureiu.l.si seruum,cuius nomine in hæreditate secas, quia ante aditam hæreditatem nulla est actio. Ideo ibi inspicitur tps aditionis. vt Instit. de hær.instit.§. alien². sed hic dies cessionis. Ac.

5† Fl.cõstituetẽ.

e *Posse optare*] s. de iure. vno enim petito consumitur electionis facultas, vt inf. eod.l. apud,& sup.de procu.le.si is, qui Stichum. Accur.

f *Repudiasset*] s.expresse. Alij dicunt manumittendo eo animo vt legatũ eum sequatur, vt sup.de leg.1.l.seruo legato,§. 1.& Instit.de hære.instit.l. seruus.

g *Duæ personæ*] i.duo legatarij,cũ antea vna persona fingebatur. vt Instit de inutil.stip.§.1.ei qui. Et no.hic legatũ optionis,vel in genere esse conditionale,quo ad optionẽ, sed purũ quo ad seruum.vt inf.qui.& a quib.l.2.§.n.esset omnino putã semper dño quæreret,si fiat manumissio postquã cessit dies legati.& econtra Pamphilo, si ante esset manumissus. Sed certè ẽt quo ad hoc non videtur conditionale,quia si esset conditionale,vel dño tm,vel Pamphilo tm deberetur vt inf.de reg.iur.l.quæ legata,& inf. quãdo d.leg.ce.l.si post.§. fi.Sed dicas illud quando res certa sub conditione legatur: hic incerta,& ideo ambulat electio. vt hic dicit. Item non transmittebatur,si decedebat antequam optaret, hodie per Iustinianum secus: vt Instit.eo.§.optionis. & C. communia de leg.l.fi.§.fi.& facit inf.de sol.l.si stipulatus.& sup. de leg. 2.l. filius.§.fideicommissum.l.quæsitum.§.duobus.

SI *Eros*]CASVS.Titius fecit testamentum, & instituit sibi hæredẽ Caium.& seruum Erotem legauit Seio,& eidẽ Eroti legauit fundũ Titianũ.& postea Mæuio legauit optionẽ vnius de seruis suis, & decessit postea Titius testator. Postea dictus Mæuius optauit dictum Erotem.& sic dẽt habere in Erote dimidiam Mæuius,& aliã dimidiam dictus Seius,vt su.de leg.1.l.si dñs. Modo quærit, an idẽ debeat esse in fundo prædicto Titiano legato Eroti. Et dr̃.q̃ nõ.imò solus Seius dẽt habere dictum fundum. Ratio est,quia tpe aditæ hæreditatis Titij testatoris,à quo tpe cessit dies optionis legatæ Mæuio,vt ſ.e.l.optione.solus Seius prædictus est ille,ad quem potest pertinere legatum dicti fundi. Legatũ. n.de Erote Seio datũ cessit à morte testatoris,vt C.de cad. tollen.§.in nouissimo.& sic acquisitus fuit dictus fundus dicto Seio,quãuis postea auferatur ei per Mæuiũ medius Eros, vt dictum est:nam,& si dictus Titius habuisset Erotem cõmunẽ cum Martino, & legasset eidem Eroti dictũ fundũ *Ius electionis relictum seruo competit eius domino post manumissionem, si vult: si nollet, tunc ipsi seruo manumisso licet petere. Bar.*

Idem. 1†

LEX X.

SI Pamphilo seruo Lucij Titij seruus generaliter a legatus sit, deinde dominus Pamphili, postquam 2† dies legati cessit, b 3† cum manumiserat: 4† siquidem Titius c seruum vendicauerit d extinguitur Pamphili legatũ: quia non est in hæreditate,qui possit optari, e si verò Titius legatum à se repudiasset, f Pãphilum optare posse legatũ constat. Licet.n.manumissione Pamphili duæ personæ g constituantur,5† Titij,& Pãphili; vnius tm rei legatũ inter eas vertitur,& eo vendicante optio extinguitur, repudiãte, Pãphilus optare pr.

De legato facto seruo alij legato ad legatarium optionis nil pertinet. Bar.

Idem. 6†

LEX XI.

SI Eros Seio legatus sit, & Eroti fundus, deinde optio serui Mæuio data fuerit, isque Eroté optauerit, h fundus ad solum Seium i pertinebit: quoniam aditæ hæreditatis k tempore is solus erat,ad quem posset legatum l pertinere. m Nam & cum seruo communi n alter ex sociis legat,idcirco ad solum socium totum legatum pertinet: quoniam die legati cedẽte o solus est,qui per eum seruum possit acquirere.

LEX XII.

Idem. 7†

SEruo generaliter legato, verius est omnes hęredes, si eis p electio data sit, eũdẽ q dare debere, & 8† si nõ consentiant hæredes, ex testamento eos teneri. r

1 Istud est versũ fin Bar.

6† Li.36. Digestor.

Nec obst.su.eo.l.cum ita, §. 2. quia ibi 1 propter libertatis fauorem, & sic.iste Eros erit communis Seij, & Mæuij. Alij dicũt, quod optauit de facto,sed de iure nõ potuit, quasi tacitè ex mente testatoris ex generali optione sit exceptus Eros, vt arg.su. eo.l.cum ita, §.2.& ſ. tit.l.2.in princ.& ſ. de aur. & arg. leg. l.j. in prin.& su.de leg 3. l. vxorem, §. felicissimo. & l. seruis vrbanis,§.fin. & l.quæsitũ, §.1.& sic Eros erit solius Seij. non communis. Sed certè simile, quod inducit de seruo communi,magis suadet, quod primo dixi, & quod dicitur su. de leg. 1. l.si domino. secundum. H.

7† Lib.1. ex Minicio.

8† Nota q̃ non cogũtur declarare seruum legatum, quãdiu essent certi, nisi anno finito, nec ẽt personã, cui dẽtur exprimere. Bal. in l.2.§ sed. & si quis. C. cõmunia de leg. Fl.de esl, &.

i *Solum Seium.*] sed Eros est communis Seio. & Mæuio.

k *Aditæ hæreditatis.*] hoc enim tempore cedit dies legati relicti seruo legato, vt C. de cad.toll. l.vnica, §. in nouissimo.

l *Legatum.*] scilicet, fundi.

m *Pertinere*] id est,acquirere per Erotẽ seruum. Nam Mæuio sub conditione videtur legatus seruus,si optauerit:vnde eam ante aditam hæreditatem optare non potuit,vt inf.e.l. optione.apparet Seium solum dominum.

n *Seruo communi*] iam nunc.& non sola destinatione.argumentatur à minori.

o *Cedente*] quod est tempore mortis,vt C.de cadu. tollen.l. vnica.§.in nouissimo.Sed huic respon. est contra inf. de acquiren.rer dom.l.per seruum.§.1. & inf.de stip.ser.l.proinde.§.1.Sed sol.vt no.su.pro soc.l.verum.§.si seruo.quæ consonat huic,& inf.ad legem Falc.l.Plautius.Et facit inf.eod.l. si optio.& l.seruo.

SEros] CASVS. Titio legaui seruum generaliter, & dedi hæredib. meis electionẽ,quem darent ei seruũ,& decessi.Certè hæredes mei debent cõsentire in vno seruo dãdo dicto Titio,& nõ potest vnus hæredũ dare Titio medietatẽ vnius serui,& alius medietatẽ alterius serui, quin ad consentiendum possint constringi actione ex testamento. Vlp.

p *Si eis*]hæredibus.& die data.s.nominatim à testatore,aliàs legatarij est electio,vt sup.eo.l.2 2.respon.

q *Eandem*]facit inf.de verborum obli.l.2.circa prin.& l.in executionibus,§.pro parte,& de solutio.l.si stipulatus,§.1.& ſ.l.qui hominem,§.2.& su.de cond.indeb.l.si non sortẽ, §. fi.& ſ.de leg.1.l.si ex toto,§.fi & de leg.2.l.si quis duob.Ac.

r *Teneri*]cogentur ergo consentire iudice imminente, vt ſ. de leg.2.l.huiusmodi,§.fi.vel fortè,vt C.communia de leg. l.fi.in principio.

SI *optio*] CASVS.Titius instituit sibi hæredem Seium extraneum.& mihi optionẽ serui legauit, & Stichо seruo suo legauit fundum sine mentione libertatis.& sic nõ valet legatũ Stichо datum.vt C.de legatis.l.seruis. nunquid potest aliquo casu conualescere dictũ legatum non obstante regula Catoniana,quæ dicit, Legatũ inutile non posse postea cõualescere,vt inf. de regula Cato.lege prima.in principio? Et respon.quod sic: puta,si omnes serui hæreditarij præter dictum Stichum decesserunt ante aditã hæred.à dicto hæ-

rede

rede volũtatio. Eo n. casu videtur putè mihi legatus dictus Stichus, sine aliqua optione & ideò reconuale scit legatum eidẽ Stycho datum. Nã seruo alicui specialiter legato, benè potest legare testator, qui eum legauit, etiam non habita mentione libertatis, vt ſ. de leg. 1. l. seruo legato. & est ratio in dicto voluntario hærede, quia hereditatis additione differre potest post mortẽ testatoris. & per consequẽs differt optio, quia ante aditam hæreditatẽ fieri non potest. vt inf. eo. l. optione. & sic ante aditam hæreditatem familia seruorum potest minui, etiam si statim tempore testamenti decesserit testator. Si autẽ eodem casu, Titius instituisset sibi necessarium hæredem, qui quidẽ nõ potest differre additionẽ, imo statim mortuo testatore est hæres, sequens legatum fundi Stycho datum est inutile propter prædictam regulam Catonianam.

Legatũ factũ seruo proprio sine libertate, licèt sit inutile: potest tamen conualescere, & hoc hærede volũtario instituto, secus in necessario, quia legatũ ei factũ est inutile propter regulã Catonianã. Bar.

Paulus. 1 †

LEX XIII.

SI optio serui data mihi fuerit, & Stycho aliquid testator sine libertate[a] legauit, 2 † tunc sequens legatum [b] consistit, cùm tota familia ad vnum, i., Stychum reciderit, vt quasi purè legato [d] vuliter sit legatum, nec aduersatur Catonianæ [e] regulæ, 3 † si voluntarius [f] hæres institutus sit, quoniam 4 † potest ante aditam [g] hæreditatem, etiam si statim decesserit, [h] familia minui. Quod si necessarius [i] hæres institutus sit, sequens legatum [k] propter Catonianam inutile est.

Vendita hæreditate prætor potest cogere legatarium, vt optet petente emptore hæreditatis, sicut si hæres peteret, vt optaret. hoc dicit. Bartolus.

¶ Põponius scribit, emptore hẽditatis postulante, vt is, cui serui optio legata sit, optet, videndũ esse, an prætor, vt id faciat, cogere legatarium debeat, quemadmodum si hæres institutus id postularet, quia potest per hæredẽ id emptor 5 † [m] consequi. Et quæ non possit, [n] non video.

Labeo. 6 †

LEX XIV.

SI cum optio serui ex vniuersa familia legata esset, hæres aliquem prius, quã optaretur, manumisit, ad libertatem eum interim non perduxit: [o] seruum tamen, quem ita manumiserat, amittit, quia is, aut electus legato cedit, aut relictus tunc liber ostenditur.

Idem. 7 †

LEX XV.

SEruo [p] sine libertate [q] legati, [r] deinde optionem seruorum Mæuio dedi: is [s] eundem seruum optauit. [t] Quæro, an id quoque, quod legatum est, ei debeatur? Respondi, Non puto legatum huius serui nomine [x] ad dominum [y] pertinere.

Terentius Clemens. 8 †

LEX XVI.

OPtione legata, placet non posse ante aditam hæreditatem [z] optari, & nihil agi, si optetur.

---

3 † Fl. legasset.

3 † Fl. de est. regula

4 † Fl. ga.

¶ *Tempore*] Legauit Titio optionem serui, & decessi. Postea hæres meus vendidit Seio hæredi meam: Numquid Seius potuit cogere Titium ad eligendũ, sicut posset hæres eo modo, qui dictus est ſ. eo. l. manci prioru) Et videtur, q̃ non, quia dictus Seius potest hoc consequi per hæredem, dicitur tamen hic, quod sic. Viuianus.

a *Sine libertate*] contrà. C. de leg. l. seruus. Sol. hic seruus apparet alij legatus, quod ibi non fuit.

b *Sequens legatum*] seruo relictum. R.

c *Reciderit*] ante aditam hæreditatem, id est antequàm optare possit. R. vt inf. eodẽ l. optione. & dic recidere, scilicet aliis mortuis.

d *Pure legato,*] scilicet Stycho.

e *Catonianæ*] de qua tractatur ſ. de regu. Cato. l. 1. nã legatũ seruo legato relictum non cedit nisi ab adita hæreditate, vt hic patet aperte. & C. de cad. tol. l. in nouissimo. Nã si statim post mortẽ cederet, ergo quolibet instituto esset nulla, quia inutiliter cederet, cũ sit possibile aliũ de familia optare. & Catonis regula ad talia legata non pertinet, vt ſ. de regula Cato. l. Catoniana. & ſ. de lega. 1. l. cætera. ſ. 2. Accur.

f *Si voluntarius*] i. si hoc est, quod voluntarius est, qui hæreditatis additionem differre potest. & sic differtur optio. R.

g *Ante aditam*] post factum testamentum. Accur.

h *Decesserit*] scilicet testator.

i *Quod si necessarius*] qui hẽditatis additionem differre non potest. & sic per eum optio nequit suspendi. Si. n. mortis tempore ipso iure fingitur quæsita hæreditas, & si nihil inter mortis tempus, & hæreditatis additionem euenire fictive possit: nullum equidem ibi medium inuenire potest.

k *Sequens legatum*] Stycho relictum. & facit ſ. de leg. 1. l. seruo legato. ſ. 1. & l. si à pluribus. ſ. 1. & l. quæsitum. ſ. præsenti. & l. si post mortem. in prin. & ſ. eod. l. si Etos. & ſ. de condi. & demonſt. l. Iulianus. & ſ. eod. l. seruo.

l *Hæreditatis*] quoniã emptoris non minus quàm hæredis, si non vendidisset. Interest optionem non semper impedire disp ositionem seruorum. vt ſ. eo. l. initio.

m *Id emptor*] alias id tempus. & alias id emptor. sagendo ex empto. vt cogat venditor legatarium optare. quia in bonæ fidei iudicijs oia veniunt quæ æquum est venire. etiam si non sint dicta. vt Iusti. de obli. quæ ex consensu. in fi.

n *Non possit*] scilicet cũ suo iure. vt optet. cogere. Accursius.

Idem optio] CASVS. Legauit Titio optionẽ serui, & decessit. Postea his meus manumisit Stychum ante quã Titius optaret aliquẽ, certè interim nõ erat liber Stichus. Hæsit eũ amittit quia si Titius eligat eum, cedet legato. si autem eligat aliũ, liber ostenditur. Vide. o *Non pe dunte*] sic ſ. qui, & à quibus. l. 2. nisi de certo dato tẽpore, & finito, vt ſ. eod. l. mancipiorum. & facit ſ. de manu. l. 3. & ſ. titu. 2. l. fundum. ſ. minor. & ſ. de pecu. leg. 1. cùm dominum. ſ. fin. & ſ. de leg. 2. l. seruo. ſ. 2. & sup. eod. l. si optio. in prin. & C. de ser. pig. da. ma. l. si creditoribus. & ſ. de milit. testa. l. si miles. Accur.

Bene sine) CASVS. Stycho seruo meo legaui fundum sine mentione libertatis, & postea optionẽ seruorum legaui Mæuio, & decessi. Postea hæres meus adiuit hæreditatem. & postea dictus Mæuius optauit dictum Stichum, certè benè potuit eum optare. & cum habebit. Sed nũquid habebit fundum quem legauit eidem Stycho? Et dicitur quod non. Tempore. n. aditę hæreditatis erant plures serui in hæreditate, vt ſ. apparet. & ita non est contra. ſ. eo. l. si optio. imò concordat. Benè dixi. quod optio fuit secuta additionem hæreditatis. Nã ante additionem non valet optio. & h. d. cum l. seq. Viuia.

5 † in archi. Flor. erat tempus; inge Taurel. in adnot.

6 † Iauolenus lib. 2. ex Cassio.

7 † lib. 2 epistolarum.

8 † lib. 15. ad leg. Iuliã & Papiam.

o *Non pe dunte*] sic ſ. qui, & à quibus. l. 2. nisi de certo dato tẽpore, & finito, vt ſ. eod. l. mancipiorum. & facit ſ. de manu. l. 3. & ſ. titu. 2. l. fundum. ſ. minor. & ſ. de pecu. leg. 1. cùm dominum. ſ. fin. & ſ. de leg. 2. l. seruo. ſ. 2. & sup. eod. l. si optio. in prin. & C. de ser. pig. da. ma. l. si creditoribus. & ſ. de milit. testa. l. si miles. Accur.

p *Seruo*) scilicet meo.

q *Sine libertate*] & sic inutiliter. vt C. de leg. l. seruus.

r *Legaui*] fundum quendam.

s *Is*) scilicet Mæuius.

t *Seruum optauit*) scilicet, cum plures essent serui, secundum R. aliàs secùs. vt sup. eo. l. si optio.

ADDITIO. Die quòd hic remanserunt plures in hæreditate, ibi vnus tantum, secundum Bart.

u *Et*) ſ. seruo, scilicet, cui fundus debetur optanti. Accur.

x *Seruus nomine*] qui hæredis erat aditæ hẽditatis ipe. Acc.

y *Ad dominũ*] hunc nouũ. & post aditã hæreditatẽ factum dñm. sed ad hæredem. quoniam huic seruo relictum ab extraneo quærere posset. R. vt ſ. de lega 1. l. si post mortem. in princ. & facit ad leg. ſ. de leg. 1. l. quæsitum. ſ. 1. & sup. eod. l. si Etos. Sed arg. contra. sup. de leg. 1. l. si à pluribus. ſ. fi.

z *Optare Hẽditatẽ*] Vũ hoc legatũ est nõ cedebat à die mortis, quo ad tũ sinisionẽ, vtpote, cõditionale. hodie sec⁹. vt Insti. eo. ſ. optionis. R. & facit ſ. de le. 2. l. Iulian⁹.

ADDITIO. Vel dic, secundum Bart. quod ibi loquebatur de iure antiquo ante tempora Digestorum.

Cvm optio] CASVS. Seius legauit Titio optionem duorum seruorum, & reliquos suos seruos legauit Mæuio, & decessit. Postea Titius refutauit optionem: certe omnes serui debent pertinere ad Mæuium. Vivianus.

a *Primo*] scilicet Titio, & dic, cessante, id est repudiante, vel tempore à Prætore statuto exclusо, vt sup. ro. l. mancipiorũ. & facit C. de hæred. instit. l. 2. & ſ. de verb. signif. l. cæterorũ. Acc.

1 † lib. 1. ad Iul. & Papiam.

H *Omine legato*] CASVS. Si legatarius, cui legatus est seruus in genere, quique habet electionẽ, repudiet Pamphilo, nihil valet repudiatio, ideò poterit etiã eum eligere. Vivian.

2 † lib. 13. Quæstio.

b *Homine legato*] scilicet in genere.

c *Pamphilo*] scilicet, in specie.

d *Eligi posse*] imò aliud agitur, & ideò non potest eligi vt ſ. de pact. l. si vnus. 6. si generaliter. Solutbis hîs habeat electionem per expressam testatoris voluntatẽ, vt ſ. eod. l. seruo. ubi verò creditor ex pacto expresso. & sũ hoc, eligit eundem hîs nõ obstat merè pactionatione legatarii. Alii, vt R. q' hic nõ erat trãslata electio in legatarium ab hærede, cuius hæredis dicebat abesse tempore electionẽ, & ideò hæredem eligere eundem. Sed Iabeleno hoc non placet, quia legatarius habet electionem, vt ſ. eod. l. 2. respon. Tertij dicunt, vtrobiq; creditorẽ habere electionẽ scilicet. ibi ex pacto, & ideo per pactum determinatur remissо. sed hic per legem habet legatarius electionem, & ideo per legem determinatur remissio, vt nil valeat. Vel quarto ibi pactum, hic repudiatio. Vide hoc non valet de futuris, vt sup. de leg. 2. l. si ita scriptum. ſ. 2. sed pactum sic, vt sup. de pact. l. & hæredi. ſ. filia. Est ratio, quia pactum duorum consensu repudiatio vnius vallatur arbitrio, vt no. sup. de pact. l. 1. Verè aũt hoc legatum generis de futuro pendet, quia est simile legato optionis, vt ſ. eod. l. 2. ſ. 1. sed illud est cõditionale, si eligat, vt infrà, quib. & à quibus. l. si optio. & ſ. eod. l. optione. & l. si Papinio. in fi. ergo & illud. Plana est ergo gl. eundem eligi posse. s. vt pro quocunq; eligendi facultas videatur concessa expressim, aut tacitè. Irè contra. inf. de admen. legat. l. qui hotem. & l. seq. Solutbi ademptio per testatorem, qua voluit, hic repudium legatarius, cum nõ petijt. & facit ſ. de reg. iur. l. qui potest. ſ. quod quis. Accursius.

I *Illud* CASVS. Pone quod ego legaui Titio Stichum, aut Pamphilum, vtrumipse elegerit & postea decesserit, & ita cessit dies legatorum, postea decessit Titius ante quàm eligeret, numquid transmittit ad hæredes tuos dictam electionem? Et dici vt quòd sic. Vivianus.

e *Pendente* post mortem testatoris. Accursius.

f *Eo*] scilicet legatario.

g *Ad hæredem*] scilicet legatarij.

h *Placuit*] hodie forsan à compositoribus est hoc additũ. Nam olim secus vt Iust. i. eod. ſ. optionis. vel illud q' ex omni familia legetur optio, hic excerpis duobus. Accursius.

A *Pud*, CASVS. Ego habens vestes triclinarias, i. quibus vtebar in triclinio, id est in loco, vbi comedebã (quod ideo vocabatur triclinium, quia benè erat scopis mundatũ, & ibi tres lecti strati) & habens multa alia genera vestiũ vt dixi in testamento meo: Titius vestimẽta, q' volet triclinaria sumito, sibi q; habeto & decessit. Postea dixit Titius hîdimeo, quæ vestimenta triclinaria volebat. & postea antequã acciperet electa, dixit quod volebat alia vestimẽta triclinaria. Nunquid potest volũtatem mutare? Et dic, q' non. Ratio est plana in lit. Vivianus.

i *Vestimenta*] duo fortè paria, vel tria, vel sic dixit, cum plura haberet testator.

k *Triclinaria*] i. quib. vtebatur in camera, alias aliqua pars domus, quę triclinium diceretur, quia in ea tres lecti ponuntur. sic ponuntur ſ. cõmodati. l. si vt certo. ſ. fi. de me. Accursius. l *Dixisset*] scilicet congruo tempore, id est, post aditam hæreditatẽ, & omnibus suis vestimentis exhibitis, vt ſ. eod. l. optione. & l. scyphi. & l. homine. m *Non posse*] nisi esset minor xxv. annis vt sup. de minor. l. & si fine in prin. vel, nisi quando optio nõ tenet, vt sup. eod. tit. l. a. notatum est.

n *Consumpsit*] vt ſ. de procurat. l. si is q. sed videtur, q' possit voluntatem mutare, vt ſ. de verb. oblig. l. si quis stipulatus in princip. & l. eum qui. ſ. primo. Sic. vt no. sup. de leg. 2. l. statuliberũ. ſ. fina. & l. huiusmodi. ſ. Stichum. & ſ. quinta in princip.

6 † Quæ. Duar. 1 Triclinaria vestimẽta dãtur quæ & secidippa, vestes, Cenatoriæ. & quibus intricliniis vtimur 7 † lib. 22. Digesto. 8 : Fl. deest centũ. 9 : Fl. nobert. cẽtũ. & cũ in familia nupserit. & no. quod inclusã verba quæ in Flo. sunt fuerũt ab Haloandetracta. sed Fl. familiam. 10 : Fl. de est, his.

F *Ilium*. CASVS. Titius instituit sibi hæredes filium suũ Seium & vxorem suam Seiam. Seius pueriam & filiam suam Caiam exhæredauit, & ei legauit centum cum nupserit & posset ita dicta super arbitratu Sempronię prædictę matris meæ filię volo eligi ab ipsa Sempronia decem mancipia statim post aditam hæreditatem meam, quæ mancipia volo dari dictæ meæ filiæ, cùm nupserit. & si ante quam nupserit dicta mea filia aliquod ex dictis mancipijs decesserit, tunc in locum eius arbitratu dictæ Sempronię matris eius dari volo, dum ad dictam meam filiam perueniat plenus numerus dictorum decem seruorum. & si dicta Sempronia non elegerit dictos seruos tunc in fauorem filiæ eligat sibi decem mancipia, quæ velit, & postea decessit dictus Titius testator. A dictus filius, & vxor ab eo instituti adierunt hæreditatem. & dicta vxor Sempronia, quæ erat mater filię testatoris, elegit decem seruos hæreditarios pro dicta sua filia. Et fuerunt ante quàm dicta filia nupserit, vna à fuit aliqua ex dictis decem mancipiis. Quæritur numquid pertineant ad dictã filiã vltra numerum dictorũ decem mancipiorum? Et respon. q' non, quia legatorum mancipiorum prædictorum decem transiuit testator in tempus nuptiarum filię ex parte facta, in o pertinebant ad dictam Semproniam testatoris vxorem, & ad dictum Seiũ filium eiusdem testatoris, qui ab eo fuerunt hæredes instituti, non autem ad solam Semproniam. Vivianus.

o *Insuper*] sub. legauerit. Accursius.

p *Consilium*] hoc facit pro filia, dicet non multum.

q *Tale*] ego testator & sic mutat. de certa ad primam personam. Accursius.

1 Agno-

a *Aquæ pluuiæ*] alias assignata, id est nata, & aliàs assignata, scilicet per electionem matris. Accur.

b *Supra numerum*] alias datum, id est expressum. Acc.

c *Ad patrem*] alias sine non & tunc dicitque tantum, vt ministra fuit electa mater. Aliàs est, non, & benè colligitur, cũ dicit s. Respon. cum mancipiorum. &c. & sic ante omnem nouam, & facit nunc inf. de leg. iur. l. cum tps. d *Fabius*] parius. n. de quo prædixit non est in fructu, vt sup. de usu. l. in peculium.

e *Respon.*] alias non ad matrem, & tunc est ratio, quæ est supra, quia ante omnẽ moram percepti fuit ad quod ff. ad Treb. l. mulier. §. si heres, alias sine nõ q. d. pertinet ad filiam. & tunc dic, matrem electam, vt ministrũ. ad quod ff. de leg. 2. l. si quis Titio. & facit ad prædicta sup. de leg. 2. l. si ita relictum. §. Pegasius, & sup. de annu. leg. l. cum quidam. & de lega. 1. l. apud Iulianum in princip. & §. 1. & l. cum res, & l. quæsitum. §. fin. & ff. ad Treb. mulier. §. si heres. & inf. eod. tit. 3. l. 3. in princip. & supra. de lega. 3. l. si vxori. §. sororis.

1† lib. 17. Digesto.

MEVIVS. Ego habens x. lances, id est, scutellas argenteas, feci testamẽtum, & institui mihi heredem Titium, & postea feci codicillos, in quib. reliq vxori meæ duo mea prædia, & quatuor lances, quas ipsa elegerit. Postea antequam moreretur, multas alias lances acquisiui, & postea decessit, venit nunc vxor, & vult eligere quatuor lances ex omnibus, quas habebam tpe mortis meæ, & heres non vult ei dare electionẽ, nisi de his, quas habebã tpe testi. Certè mulieris desiderium est præferendum. Viuia.

2† lib. 10. ad Sab.

f *Mortis tempore*] licet tpe testamenti condendi nõ meruit. Sed videtur contra. sup. de leg. 3. l. nomen. §. 1. Sol. vt ibi.

3 Videbitur Sol. glo. ꝙ ibi approbat Bar.

DE TRITICO, VINO, ET OLEO LEGATO.

Quia de rebus dubiis, aut certis legatis hactenus specialẽ titulũ de his, ea fere singularia, & proprium hẽt aliquid, quod in alijs non inuenitur, non põt. Nunc de his videbimus tractare incipiẽtes, quarum appellatione quid veniat, quidve testator intellexerit, videbimur, vt hoc tit. viuis, vel alio legato, quid contineatur. Cuiac.

Vino legato] CASVS. Legauit Titio vinum meum, quæritur, vtrum in legato contineatur acetum? Et dicitur, quod sic, illud scilicet, quo vtebatur pro vino. Viuianus.

g *Numero habuit*] sumpta voluntatis coniectura ex ipsius defuncti viuentis consuetudine, vt inf. eo. l. si quis vinum. §. item acetum. & sup. ti. 1. l. 2. §. fi. & arg. sup. de leg. 3. l. nomen. §. 1. & l. nuper. & l. seruis vrbanis. & l. quæritur. in prin. & §. pen. & l. vxori. in prin. Sed contra inf. eod. tit. l. si cui. in prin. Sol. vt ibi.

Cum alij penum] CASVS. Legauit Titio vinum. & Seio legauit penum. i. ea, quæ sunt eius, & potus, certè Titius habebit totum vinum, & Seius oẽm aliam penum. Item quid si legaui Titio centũ amphoras vini, quas vellet erui põt petere contra heredem meum actione ex testõ, vt heres faciat ei copiam degustandi, & si non faciat ei heres copiam degustandi, põt petere interesse suum. Titius. adde exhibendum. Sed quid eodem casu si ego nõ reliqui in hĩditate mea vinũ? ex te heres meus dẽbet mihi centũ amphoras vini, & præstare electionem aut dẽt emere acetum, quod venditor habebat numero vini. Item nunquid heres meus tenetur dicto Titio dare vasa, in quib. erat vinum meum, postea ꝙ reliqui in hĩditate mea vinum? & distinguit inter magna vasa, & parua, nam magna, vt dolia, non debentur ei, siue sint depressa in cella vinaria, siue non: parua autem, vt amphoræ, & cuppulæ, bene debentur, nisi erant affixæ in agro, vel in cella. Est ratio, quare debentur dicta parua vasa, quia credibile est mentem meam eam fuisse, vt voluerim accessionem vini esse dicta parua vasa, non quidem ea ratione, ꝙ vasa sint pars vini, quia non sunt. Quædam tamẽ parua vasa non debẽtur legatario, puta, vires, & feculei, quia in his portatur vinũ, & non conseruatur sicut in superioribus. & hoc dicit eum l. sequen. Viuianus.

37† li. 6. ad Sabin.

4† lib. 33. ad Sabi.

h *Cum alij penum*] quid si penus habes? de penu. leg. l. 3. & no. ꝙ hac l. ponitur penum in neutro genere, sed inf. de pe. le. in fœminino, sed quidã habẽt hic penus, vt j. omnẽ penum. Item no. ꝙ dicit vinum. i. simpliciter: secus si dixisset quod esset Romæ, vt inf. de penu. leg. nam quod s. fi.

i *Legatarium*] quoniam de toto pars est eximenda. R. vt ff. de leg. iur. l. in toto & inf. de manumi. test. l. si peculiũ in to. de leg. 3. l. seruis vrbanis. & fi. & l. hæres. §. 1. & prin. & sup. de lega. 3. l. seruis vrbanis. & fi. & l. hæres. §. 1. & inf. de au. & arg. leg. l. 1. & inf. de pe. leg. l. seruo & sup. ti. 1. l. si ubi in prin. & l. cum optio. Item facit sup. de pecu. & commo. rei ven. l. si vina.

k *Si centum amphoras*] sub. vini, quod patet propter degustationem.

l *Degustare*] vt possis approbare vel improbare. Nã ad l. cui degustatio, vt sup. de pecu. & commo rei ven. l. 1. in princ. & l. si quis vina. §. 1. & l. si vina.

m *Quanti*] i. quantũ interest mea. Nã in actione ad exhibẽdum ad interesse fit cõdemnatio, & oportet interesse virodum ad interesse fit cõdemnatio, & oportet interesse virorum tpe sententiæ, vt ff. ad exhib. l. ligni. §. fi. & facit inf. ait. 1. l. si tibi. §. fi. & sup. ad exhib. l. 3. §. 2. Ac.

n *Si cui Nu lum*] aut quo pro vino vtetur.

o *Numerus fuit*] sc. in bonis vendentis vinum, non. n. hic ea, quæ ff. l. 1. potest capi coniectura. & facit sup. de leg. 3. l. nuper. & inf. eo. l. si quis vinum. §. item acetum.

p *Legata*] si sunt parua, velut amphoras & cados, quæ cum

* Aduertat grammatica ad hũc locũ Accursii. & ipse ẽ secum habeant.

1† Du. pẽ deant.
2† lib. 6. Epistol.
3† Du. pas sus.
4† lib. 23. ad Sabin.
Salsa de quo fieri potest.
* Facit ista l. & ẽ opi. arg. p dñis Cretẽsibus ad hoc, q̃ maluasia sit vinũ d quo per doc. in l. si cui. §. vinũ, supra eod. tit.
5† Fortè Carœnũ, ꝑ quo Palladius de rusti. li. 11. tit. 18. Nã camũ nusquã reperio. tu si mauis. Alcia. sequtor li. præter. 1. in dictione Camũ exterũ de zytho Dios. ex trad. Hermo. c. 311. & Hermo. i corolla. c. 311. & ca. 876. De hydromeli Pallad. li. 8. ti. 7. De enomeli Ratoldus Pius ano. post. c. a. & Pal la. li. 11. ti. 17. De vino acinatico, Hermo. in corolla. ca. 719. de cidonio vino Nebri. ẽ lexi. suo iu. ciui. in dictione cidoniũ & de variis vinorũ generibus. copiose Plin. na. hist. li. 14. c. 6. cũ 2 seq.
* Oenomeli, qđ tempore quæ sunt salula, serpillum, piper, allia, sal, petrosillum, ex his fit salsa, nisi sit sententia falsa.
a *Verum est*] quia verbũ generale vniuersaliter est intelligẽ dũ. sic ĵ. de auro & arg. lega. l. fi. §. vxori. & ĩ. de leg. 2 l. si ita legatũ. in princ. & C. quæ res pig. obli. posſ. fi. & ĩ. de iur. vi. præ. l. si seruitus. Itẽ aliud in stipula. quã hic in legato, vt ĵ. de verb. obli. l. triticũ. & l. si ita stipulatus fuero. in prin. & ĩ. de iure. do. l. cũ post. §. gener. Itẽ & in vsuris, vt sup. de vsufru. l. quod in stipulatione.
b *Medios* alias modia in neutro genere. & postea, Qui singuli &c. in masculino. vt ĵ. de verb. significa. l. Paulus. alias modios, & sic totum in masculino.
c *Non esset*] nec esse potest, vt arg. Instit. de inuti. stipu §. 1. & sup. de lega. 1. l. apud Iulianum. Accur.
Si *haeres*] CASVS. Damnaui hæredẽ meum vt daret Titio vinum meum, quod in dolijs esset, & decessit, postea stetit per Titium, quò minus dictum vinum acciperet, nunquid potest hæres effundere vinũ? Et dicitur, quòd non. sed si legatarius petat postea ab eo vinum, poterit hæres eum remouere exceptione doli mali, si non præstaret legatarius ei id, quod propter moram ipsius legatarij damnum passus est. Viuianus.
d *In dolijs*, & sic non cedunt vino, vt sup. eo. l. si cui. §. 1.
e *Fallerum*] quod non foret, si vendidisset, vt ĩ. de pe. & com. rei ven. l. 1. §. licet. & §. si dolare. Est ratio, quia emptor emendo videtur conuenire de accipiẽdo, quæ conuentio non est in legatario, vt arg. sup. de act. empti. l. 1. in his qui lapides.
Si *quis vinum*] CASVS. Legaui Titio vinum meum. quæritur, quid contineatur appellatione vini? Itẽ legaui Titio acetum meũ, quæritur quid contineatur appellatione aceti? & hæc planè soluũtur à principio huius l. vsque ad l. ex eo vino. & magis est plana litera, quam est ista rasus positio. Viuian.
f *Si quis vinum*] scilicet solum. R.

idẽ probat, idque verum est.[a] Lucio Titio tritici modios [b] centũ, qui singuli pondo centum †[1] põderant, hæres dato. Ofilius nihil legatũ esse, qđ & l. abeo probat, qm̃ eiusmodi triticũ in rerum natura nõ esset. [c] Quod verum puto.

Pomponius. [2]†

LEX VIII.

SI hæres damnatus sit dare vinũ, quod in dolijs [d] esset, & per legatarium steterit, quò minus accipiat, periculo suo hẽdẽ facturũ [e] si id vinũ effundat, sed legatariũ petentẽ vinũ, ab hẽde doli mali exceptione placuit summoueri, si nõ præstet id, quod ꝑ ꝑ morã eius dãnũ [3]† passurus sit hæs.

Oĩs liquor ex vinea procedens, est vinũ: secus si alibi unde, nisi consuetudo vtentium aliter se habeat. h. d. cum l. ex vsu. & l. nam aliter. Bart.

Vlpianus. [4]†

LEX IX.

SI quis vinum [f] legauerit, oẽ continetur, quod ex vinea natum, vinum permã sit. Sed si mulsum sit factum, vini appellatione nõ continebit propriè, nisi fortè paterfamiliãs ẽt de hoc senserit. Certè Zythũ, quod quibusdã in prouincijs ex tritico, vel hordeo, vel pane conficitur, non cõtinebitur. Simili modo nec camũ, [5]† nec ceruisia continebitur, nec hydromeli. [h] Quid conditum? nec hoc puto, nisi alia mens testãtis fuit. Oenomeli [*] planè, i., vinum dulcissimum continebitur, & palsũ, i nisi contraria mens sit, continebitur. Defrutum [k] non continebitur, quod potiùs conditura [6]† loco sit. Acinaticum [l] planè vino non continebitur. Cidoniũ, [m] & siqua alia sunt, quæ nõ ex vinea fiũt, vini appellatione nõ cõtinebuntur. [n] Itẽ acetum vini appellatione non continebitur. Hæc oĩa [o] ita demum vini noĩe non continebuntur, si modò vini numero à testatore non sunt habita. Alioquin Sabinus scribit, oĩa vini appellatione contineri, quæ vini numero paterfamilias habuit. Igitur & acetum, quod vini noĩe paterfamilias habuit & Zythum, & camum, [7]† & cætera quæ pro hoium affectione, atq; vsu vini numero habebunt. PQuòd si totum vinum, [q] quod paterfamiliãs habuit, coacuerit, non extinguitur legatum.

¶ Si acetũ quis legauerit, non continebitur legato acetum, quod vini numero [r] testator habuit. Embãma autẽ cõtinebitur, quia aceti numero fuit.

¶ Itẽ, si quis vinum, quod habuit, legauit, deinde hoc coacuit, licet postea in aceti locũ trãslatum sit à patrefamiliãs, vino legato cõtinebitur, quia id, quod testamenti facti tempore vinum fuit, demonstratum est. [s] Et est hoc verum, nisi voluntas aduersetur. [t]

¶ Vino autẽ paterno legato, id demum legatum videtur, quod testator vini numero habuit, [u] non quod pater.

¶ Itẽ, si peculiare vinum legatũ sit, id continebitur, quod serui habuerunt. [x] Cur tã diuersè? [y] Quòd paternum vinum iam cœpit in vsu ipsius testatoris [z] esse, at peculiare in vsu seruorum remansit.

¶ Item, si vinum [a] vetus sit legatum.

Hermogenianus. [8]†

LEX X.

EX vsu testatoris legatum æstimabit, [b] i., quot annorũ vino pro vetere vtebatur. Quod si non appareat.

Vlpianus. [9]†

LEX XI.

VEtus accipietur, quod non est nouum: id est, anni prioris vinum appellatione veteris continebitur.

Iofortiatum.

g *Mulsum*] id est nectar. Accursius.
h *Hydromeli*] quod fit de aqua & melle. & est hydromeli genitiui casus, & abundat vnum, nec.
i *Expassum*] id est, maturum. Accursius.
k *Defrutum*, forsan ideo sic dictum, q̃ de vsu sit sublatum, vt quamdiu possit seruetur, & est potio, vt ĩ. l. fi. §. 1. Accursius.
l *Acinaticum* id est, ad vsum compatatum, & profertur penultima correpta.
m *Cidoniũm*] quod fit ex pomis coroneis.
n *Non continebuntur*] alias, non, & aliàs fine, non. & vtrunque potest legi secundum consuetudinẽ testantis, vt inf. §. proxi. & facit inf. l. fi. §. si cui.
o *Hæc omnia*] quæ diximus vini numero non contineri.
p *Habebuntur*] sub. vini appellatione continebuntur.
q *Totum vinum*] scilicet, nedum pars.
r *Pro vini numero*] id est, vsu simili. id est cuius viuentis vsus voluntatem deficientis, alias dubtam. declarat. vt dixi sup. eo. l. 1. & de supel. lega. l. Labeo.
s *Demonstratum est*] Nota inspici tempus testamenti. sic inf. de li. leg. l. Aurelius. §. testamento. & §. Titius. & ĵ. de auro, & argento, leg. l. si ita. & sup. de leg. 3. l. vxorẽ. §. testamento. Sed contra. sup. tit. 1. l. fine. sed dic, vt dixi sup. de leg. 3. l. vxori. §. 1. Accursius.
t *Aduersetur*] quam certè aduersari credo, nisi aliud liqueat secundum quosdam. Accursius.
u *Vini numero habuit*] scilicet de illo vino paterno.
x *Serui habuerunt*] s. vsum vini, etiam si esset acetum. & ita non testatoris, sed seruorum vsus inspicitur, sed in superiori, testatoris, non patris. Accursius.
y *Diuersè*] hoc dicunt & subaudi. Rãdetur ꝙ i. quia &c.
z *Testatoris*] i. cœpit vti pro vino, quo pater pro aceto vtebatur, vel ecõtra. & desiit esse in vsu patris, quod secus in peculio, vt subijcit. Accur.
a *Item si vinum*] hic §. cum l. seq. coniungitur.
b *Ex vsu æstimabitur*] qđaliùs

vindemiã cõficitur. ad dictã sextã partẽ mellis. Alc. lib. 9. pater. c. 2.
* Passum est vinum illud qđ ex vuis passis conficitur. & vi. ĵ. eo. l. qui vinũ.
6† Du. loco fuit. Acinatitiũ planè vino continebitur. Sic ẽt legit Amb. Calep. in dictione Acini.
7† Aliàs, cur mi. & supra.
8† lib. 2. iur. Epitomarum.
9† lib. 23. ad Sabin.

sæpe contingit, vt inf. de pecu. leg. l. dominus Sticho. §. testamento & inf. de supel. leg. l. legata. 1. fi. Accur.

a *Nam aliter quæ finis*] sic inf. de verb. obli. l. eum qui calendis, vbi de primis calēdis intelligitur, ne alias non inueniatur finis. Accursius.

EX *eo vino*] CASVS. Ita dixi in testamento meo, ex eo vino quod in fundo Tiliano nascetur, hæs meus amphoras x. dato Titio singulis annis, & postea decessit, & postea in sequēti anno fuerūt in dicto fundo viginti amphoræ vini, & in alio sequēti nō fuit aliquid, certè debet hæs dare Titio x. amphoras vini ēt in illo secundo anno de eo quod natū fuit in primo anno, & hoc, nisi voluntas mea huic sententiæ aduersetur. Viuia.

b *Quotannis*] sub. id est. Et sic quod sequitur est expositio præcedentis. Alii habēt, id est, in textu. Item no. in singulos annos, alias secus, vt no. ī. eo. l. cum certus.

c *Existimat*] facit ī. 8 alī. leg. l. Lucī⁹. & ī. de an. de. l. legata. §. 1. & ī. locati. l. si vnu & C. locati. l. licēt.

VIno] CASVS. Legaui Titio vinum meum, certè ea vasa debent dari legatario, quæ ita diffusa sunt, vt nō seruentur ad perpetuum vsum: sicut sunt amphoræ, & cadi. Viuianus.

d *Perpetuum*] sed quò magis cum ipso vino vendantur. R. vt ī. l. proxi. §. illud.

e *Et cadi*] hæc enim cedunt, vt sup. eo. l. si cui. §. 1.

VI *Innumerata*] CASVS. Ego legaui Titio vinum cum vasis, numquid debebitur vinum, quod est in amphoris, & cadis, & etiam illud, quod est in doliis? Trebatius putat non deberi Titio, & dicebat sentiam mei testatoris, qui ita legauit, alium esse, & sentiam verborum meorum esse alium, vnde dicebat, q̄ licēt ego testator senserim de vino, verba tñ mea non possunt hoc portare, vt debeatur vinum, quod est in doliis, quia dicebat, q̄ dolia non continebantur appellatione vasorum vinariorum, sed dictus Trebatius in oībus malè dixit, quia appellatione vasorum benè continentur dolia, vt & ī. de verb. signifi. l. vinaria, sed & si non continerentur, tamen non esset concedendum Trebatio dicenti non esse legatum vinum, quod in doliis esset, id est quod in vasis non esset, i. in amphoris, & cadis: imo bene est, & videtur legatum. Perinde est enim, ac si legatum esset vinum, & vasa. Videlicet secundum Trebatiū non essent legata dolia, tamen totum vinum deberetur, nedum quod ipse mentitus fuit, dum dixit, quod dolia non continentur in vasis vinarijs, vt dictum est. Item quid, si legaui dicto Titio vinum in vasis? Certè debentur Titio amphoræ & cadi, non autem dolia, & est ratio plana in litera. Viuianus.

f *Vinum cum vasis*] quod est ac si vinum, & vasa, vt sup. de leg. 1. l. Titiæ textores. §. nihil. & l. si qs inquilinos. §. si ita.

g *Negat Trebatius*] & malè, vt inf. patet.

h *Aliam putat esse*] id est, latiorem fortiam, cum de omni vino cogitauerit. R.

i *Verborum alium*] scilicet strictiorem, vt de eo solo, quod sit in vasis, & sic sensui verba desunt. R.

k *Caterum*] pro sed, aliàs pro, certè, aliàs est, caterorum, scilicet verborum, quę est falsa. Accur.

Paulus. 1 †

LEX XII.

NAm aliter obseruantib. quis finis, a aut quod initium veteris vini sumetur?

Si legatum non potest solui ex fructibus fundi vnius anni, supplebitur de fructibus alterius anni. hoc dicit.

VIpianus. 2 †

LEX XIII.

EX eo vino quod ī illo fundo nascetur, hęres meus amphoras x. quotānis b in annos singulos dato. Quo anno natum nō fuisset, ex superiore anno eius fundi eum numerum amphorarum hæredē daturū, Sabinus existimat, c quæ sententia, si voluntas non aduersetur, mihi quoq; placet.

Pomponius. 3 †

LEX XIV.

VIno legato, ea demū vasa sequuntur, quæ ita 4 † diffusa sunt, vt non ad perpetuum d vsum reseruentur, veluti amphoræ, & cadi. e

Proculus. 5 †

LEX XV.

VInum cum vasis f legauit. Negat Trebatius, g quod in dolijs sit, deberi, & sensum testatoris alium putat esse, h verborū alium: i cæterū k dolia in vasis vinarijs 6 † nō esse. l Ego, m & si dolia in vasis vinarijs non sint, tñ nō concederē Trebatio vinum, quod in dolijs * esset, i., qđ in vasis * nō esset, non esse legatum. Illud verū esse puto, cui vinū cū vasis legatū erit, ei amphoras, & cados, in quibus vina diffusa seruamus, legata o esse. Vinū. n. in amphoras, & cados hac mēte diffundimus, vt in his sit, donec vius eā probetur, & .s. cum his amphoris p, & cadis id vendimus. In dolia autem alia 7 † mente conijcimus, scilicet, vt ex his postea, vel in amphoras, & cados diffundamus, vel sine ipsis dolijs væneat.

Idem. 8 †

LEX XVI.

QVi vinum Surrentinū q in vrnalibus r habebat diffusum, is tibi vinū legauerat in amphoris. s Ocellum quoq; vini, quod in vrnalib. fuisset legatū esse, Labeo, & Trebatius respondērunt.

Aiunt aut definitè, vel generaliter, vel neutraliter posita seruntur ad ea res, ad quas possunt adaptari ratione adiuncti, cuius significatio restringitur. Bartolus.

1 li. 6. ad Sabin. * In hac l. non nihil Alci. lib. disput. 4. ca. 21.

2 † lib. 23. ad Sabin.

3 † li. 6. ad Sabin. * In hac l. non nihil Alci. lib. disput. 4. ca. 21.

4 † Alias, in quę ita diffusa sunt vina vt &c.

5 † l. b 2 Epistol.

6 † Du. nō essent.

* In hoc caput vi. Turreb. lib. 1. ad. uers. c. 1. de vino doliari & diffuso, & eorū inter se differentia. * De vasis vinarijs pulchrè Alci. in com. ad l. vinaria vasa, infrà dever. sign.

7 † Alias tali.

8 † li. 3. ex Posterio. Labeon.

l *Non esse*] vnde vino legato simpliciter vasa cedunt, non dolia, vt sup. eo. l. si cui ī. 1. vnde videbatur de vino in doliis posito nō contineri nec de doliis, & pro Trebatio, quo ad dolia, sed contra eum, quo ad vinū in eis positum, est ī. eod. l. cùm vinum. §. item quamuis. Itē & pro eo, quo ad dolia inf. eod. l. proxi. in fi. Sed contra eum, quo ad dolia inf. de verb. signifi. l. vinaria. Dicas ergo, cum expressit, in vasis, q̄ etiam dolia debeantur, vt d. l. vinaria. Item & pro hoc est, quod subiecit, Non esse, quasi dicat, quod non concedo. Accur.

m *Ego*] ideo, q̄ doliare vinum non contineat legato, putat Trebatius. Licèt peritam R. tenuerit melius esse in ista re, Ego, scilicet Proculus.

n *In his amphoras non esset* & ita accipio non concederem, i. non assentirē, & assumo, non censerē dicendum, vinū &c. alias secus est, & est plana ex secundum hoc id cum vasis non esset, quę ipse accipiebat vasa. & ita cui ī. de auro, & arg. leg. l. quæ.

o *Legata*] Quid de doliis? dic vt sup. proxi.

p *Cum his amphoris*] ideo, quia cum eidē legatum præsumitur apud nos Romanos, non ergo talis præsumptio meo habetur iudicio apud eos, qui cum vasis non consueuerunt vina vēdere, vt ī. tit. ī. l. cum de lationis. §. asinam. R. & facit ad hunc. §. ī. l. proxi. & l. si cui. §. 1.

QVi vinum,] CASVS. Ego legaui Titio omne vinū quod est in amphoris cum haberem vinum in amphoris & in vrnalibus, certe non solum vinum, quod erat in amphoris, sed etiam illud, quod erat in vrnalibus, debetur Titio. Erant fortè vrnalia vasa de terra. Item quid, si legaui dicto Titio simpliciter omnia dulcia? Videor ei legasse mulsum, quod fit ex melle, & vino, & passum, id est vuam passam, q̄ venit de vltra mare, & defrutum, id est vinum de labrusca, & omnes mille potiones, & vuas, & ficus & palmas, id est dactylos, & castaneas, id est ficus Græcas. Si autem in legasset mihi vinum amphoratium Amineum, Græcum, & omnia dulcia lego Titio, non computabitur inter dulcia nisi quod potari potest. Viuianus.

q *Qui vinum Surrentinum*] à loco sic dictum.

r *Vrnalibus*] vasa de terra forte.

s *Ocellum*] puta, dixit testator. Ego vinum, quod est in amphoris, & habebat vinū i amphoris, & vrnalibus, vel in vrnalibus tm, & nullas habebat amphoras, & pro hoc sup. eo. l. cū vinū, & sup. de leg. 1. l. si cui seruus in prin. & inf. de alimen. leg. l. à filio. §. fi. secus aūt si diuisset vinū quod est in amphoris, cū plures haberet amphoras, & plures vrnas,

& in

& in amphoris nihil in vrnalibus vinum erat. Tunc nihil videtur legatum vt sup. de leg. 1. l. sed & si certos. & l. si seruus. 6. qui quinque. Accur.

a *Cui dulcia*] simpliciter non facta mentione vini.

b *Mulsum* ide vino, & melle.

¶ Cui dulcia [a] legata essent, si nihil aliud testamento significetur, omnia hæc esse legata, mulsum, [b] passum, [c] defrutum, & similes potiones, item uuas, [1†] ficus, palmas [d] caricas. [e] Quòd si ita esset legatum, Vinum amphorarii [f 2†] essent, & dulcia omnia, & nihil inter dulcia, nisi quod potionis [h] fuisset, legatũ putat Labeo ex collatione [i] vini amphorarij. Quod nõ improbo.

c *Passum*] ideſt vua vltramarina passa, & dulcis. Vel dic hoc, & sequens, vt sup. eo. l. si quis vinum.

d *Palmas*] i. dactylos ab arbore, de qua nascuntur, quæ vocatur palma. Accur.

e *Caricas*] genus rei dulcis, non dicas de ficub. caricis Bonon. [*] quia iam dixit ficus. Accur.

f *Amphorarium* à loco, vel vale sic dictũ.

g *Omnia*] sub. legis. Nã sunt verba testantis & caue, quia non repetit vinum, quia nullum tunc esset dubium. Acc.

h *Potionis*] ideſt, quod possit potari.

i *Ex collatione*] ideſt coniunctione, & sic no hic, quod præcedentes minuunt significatũ sequentiũ, vel generaliatem, & econtra. sequens restringit præcedentia, vt ff. de penu. leg. l. nã quod. 5. fin. & facit ad §. sup. eod. l. si quis, & ff. de aur. & argen. lega. l. pediculis, §. idẽ Accursius.

1† In P. F. fios.

2† In P. Faminęum, græcũ & dulcia omnia vide Alc. li. Disputc. 2. vlt.

* Nõ quidẽ d. Bon. sed de Syriacis d q bus Plin. li. 14. c. 4.

3† In P. F. de instructo vel instrumẽto legato.

4† De instructo & instrumẽto & q d i re differunt. Alc. Aug. Imo. cuiac. d. l. c. 4.

5† li. 4. ad Sabin.

6† Vindicabitur. l. R. F.

3† De fundo instructo, vel instrumento legato. 4†

TITVLVS VII.

Paulus. 5†

LEX I.

SIue cũ instrumento fundus legatus est, siue instructus, duo legata intelliguntur. [k]

¶ Fundo cum instrumento legato, & alienato, [l] instrumentum non [6†] vendicabitur [m]

DE FVNDO INSTRVCTO, VEL INSTRVmento legato.

Tractat hic tria'ut de instrumento fundi & domus, & patrisfamilias & horti, & tabernæ, & cauponæ & balnei, & villæ, & vineæ & pistoris & piscatoris, & tabernarii & pellionis & medici. Lat vi Cuiac. in parat. ad huc tit.

Siue cum instrumento] CASVS. Legaui Titio fundum Seianum cum instrumento, nunquid potest Titius accipere ab hærede meo fundum, & dimittere instrumentum, vel econtrario? Et dicitur, quòd sic, quia duo legata sunt. Idem est, si legaui ei fundũ instructum. Sed quid, si post dictum legatum alienaui ego testator fundũ & non instrumẽtum, nunquid potent dictus legatarius petere instrumentum? Et dicitur, quòd non. Vnita.

k *Intelliguntur*] Sed in primo casu alterum est accessoriũ, in secundo vtrunque principale, vt inf. eo. l. si cui. & inf. proxi. Sed & fundo simpliciter legato aliqua cedunt, vt inf. eo. L. si cui fundus.

l *Alienato*, & sic reuocato legato.

m *Non vendicabitur*] facit ff. de pecu. leg. l. 1. & 2. & de penu. leg. l. 1. & ff. eo. l. quæritum. 3. li. fundus. Sed contra. Inst. de leg. 4. si quis ancillas. & ff. tit. l. 3. & 4. Solu. vt inf. l. si cui.

ADDITIO. Intellige istam glos. in Bar. hic, quod fundus fuit voluntarie alienatus, & sic est reuocatum legatum fundi: ideo non potest stare legatum instrumenti, cum dixit. Fundus cum instrumento, quia instrumentum est accessorium: secus si dixit, fundum & instrumentum, vel fundum instructum, vt in d. l. si cui.

Cum pater] CASVS. Titia mater mea instituit me hæredem, & decessit. Postea ego feci testamentũ, & institui mihi hæredes quatuor meos filios, scilicet vnum puta Titiũ in vna vncia, & alterũ puta Seiũ in duabus vncijs, & alium in sex, & alium in tribus, & postea d. Titio, & Seio dedi per præceptionem bona dictæ meæ matris, quæ fuerat eorũ auia, & hoc vltra partes hæreditarias, & postea decessi. Vnde dicta bona auiæ dẽnt venire ad meos filios iure hæreditario, & pro partibus quas ei dedi. Sed iudicio fam. erciscun. debent dicti Titius & Seius, qui fuerunt legatarij, quantũ ad dictã præceptionẽ habere partes, quas habebant cohæredes eorũ in bonis auiæ, pro modo personarum, & non secundum partes hæreditarias eorum, scilicet Titij & Seij.

¶ *Dotes prædiorum*] Legaui tibi prædium meum Titianum, & Seianum simpliciter. Nunquid dotes dictorũ prædiorũ debẽtur tibi? Et dic quòd. secus. nam filio alitẽ tibi dicta prædia instructa, quia tunc bene debentur tibi dotes eorum. Vnianus. 7† lib. 7 n *Scripti*] postremis. Resp. to. n

ex sententia defuncti.

Prælegatis partibus, in virilẽ dedicuntur, pp expressionem propriorum nominum. Bart.

Papinianus [7†]

LEX II.

CVm pater pluribus filijs hæredib. scriptis, [n] duobus præceptionem bonorum auiæ, [o] præter partes [p] hæreditarias dedisset, pro partib. cohæredum, ¶ viriles [q] habituros legatarios, placuit.

Legata proprietate instrumẽtũ non videtur esse legatũ. B.

¶ Dotes [s] prædiorum, quæ Græco vocabulo προῖκα appellantur, cum non instructa legantur, [t] legatario non præstantur. [u]

Talia sũt subiecta, qualia pdicta demonstrãt, et ecõtra. B.

Idem. [8†]

LEX III.

FVndum instructum libertis patronus testamẽto le

o *Aui*, scilicet paternæ, cui successerat testator.

p *Præter partes*] ideſt, præter eas, quas erant habituri iure hæreditario, in quibus nil dixit. & si dixisset prælegãdo, non valet. tã à seipsis. vt ff. de lega. 1. l. legato. §. 1. Accursius.

q *Cohæredum*] in quibus tenuit prælegatum, vt d. l. legato. *Alci. li. Præter. 2. loco cũ hãc ex Pandectis Flor. repetitum.

r *Viriles*] ideſt, pro numero personarũ, vt C. de cadu. tol. l. vnica. ff. vbi autem, & sic non hæreditarias. & hoc ideo, quia propria nomina fuerunt expressa, vel fortè aliquam pecuniã viriliter iussi sũt dare cohæredibus pro hoc legato, vt infra.

s *Dotes*] vt sunt instrumenta.

t *Legantur*] legatario non cum instrumento, sed simpliciter. Accur.

u *Non præstantur*] ſ. instrumenta, quia fundi nihil est, nisi quod tecta tenet, paucis exceptis, vt supra. de act. emp. l. fundi. & ff. de leg. 3. l. Lucius. §. pen. & inf. eo. l. cũ fundus. Item no. hic dotẽ prædij. instrumentum vocari, vt ff. de fideiuss. l. amissi. §. pen. & C. ad legem Fal. l. si prædiorum. & facit. ff. de contrah. emp. l. quoties. arg. ff. eo. l. Seia. ff. Tyrannæ. & hoc si habes, non instructa alias deest. non. & tunc dic, dotes prædiorum non vocari instrumenta, sed illud quod est in suppellectili, vel ornatu, ad quod est instr. eo. l. quæsitum. §. supellex. & §. fin.

Fundum] CASVS. Quatuor meis libertis legaui fundum Titianũ instructũ, postea feci codicillos, & in eis petij, vt liberi morientes partes suas dicti fundi restituerẽt superstitibus liberis meis. habui mentionẽ instrumenti, & postea decessi. Postea decesserunt duo ex liberis. & sic dẽt pervenire pars eorũ ad superstites ex fideicõmis. Certè aliis veniet ad superstites dictus fundus, qualis oĩbus liberis legatus fuit. i. cum instrumentis eiusdem fundi, in quibus instrumentis continentur ẽt ancillæ, quæ positæ erant in ea gratia fructus quærendi. Vnde si medio tpe dictæ ancillæ habuerunt partum, continebitur partus in fideicommisso, sed decedet fideicommissi illud, quod periit per fatum.

¶ *Minor viginti*] Titius minor viginti annis legauit consobrinæ suæ Seiæ duo prædia instructa, & sic tacitè continebantur famuli qui in eis erant, & postea ante quàm decederet, quosdam ex dictis famulis manumisit, quæ manumissio non valuit, vt *Iustitu. qui ma. non pot. ff. eadem*, & postea decessit dictus Titius. Nunquid dictæ illius consobrinæ debebuntur dicti famuli de facto manumissi? Et videtur quod sic, quia manumissio non valuit. Sed certe dicitur, quod nihilo magis ei debebuntur. Idem esset, si ex quacunque alia causa dicta libertas impediretur. Vnianus.

a *Legauit*]vel cum instrumento, vel simpliciter.
b *Fuerat legatus*]scl. instructus. arg. sup. manda. l. si verò non tenuerandi. §. idem Papinianus.
c *Contineri*]sed quo augumẽto fœtuum animalium, quæ fuerunt instrumenta fundi ad stercorãdũ fortè, debent restitui, cũ defuncti iudicio sunt habita, vt j. ad Treb. l. si fideicõmissaria: Resp. ad instar peculij legati, vbi est accessio, & diminutio. j. de leg. 2. l. peculiũ. in prin. & j. de pecu. lega. l. denique. §. fin. Idẽ in equitio, & omni vniuersitate sub nomine collectino legata. vt etiã mora non commissa veniant augmenta, vt sup. de vsur. l. equis. §. equitio. & aliud in relicto iure institutionis: vt d. l. in fideicommissaria. Vel hic continetur non tanquam vniuersitatis augmentum, sed tanquam instãs, vt j. eod. l. pen. Vel dic. fœtuũ & partuum, pro cedẽ ponit. sancillarũ, qui non sunt fructus, vt j. ad Trebel. l. mulier. §. si hæres, ibi, Præterea, &c. sed dominus M. dixit, timeo ne hic desit, nõ: tunc enim littera esset plana, & q̃ diceret partuum, dicas, q̃ nõ sunt instãs hi partus. Item q̃ dicit de damnis fatalium, contineri, vel. secundũ M. non contineri, dic, prout fuit in culpa, vel nõ, vtrunq; posse esse, vt j. ad Trebel. & mulier. §. si hæres. & facit inf. ad Treb. l. deducta. §. hæredita em.

3† Totũ hoc. cũ prædijs ex cã fideicommissi: in Do exẽpmõ habet.

2† li. 2. ex Posterior. Labeo.

3 Quãdo currãt fatalia, & q̃n non, vide no. j. l. ex rõne. extrad ap pella.

d *Manumissi*]de facto, non de iure. propter l. Aeliam Sentiam. vt Instit. qui manumit. non pot. eadem.
e *Prestabuntur*] certum est. n. mutatam voluntatem esse in his, li. et non teneat manumissio, vt & j. de adim. leg. l. & id circo. & l. si legatũ. in princ. & l. legatũ. §. fi. & j. de leg. 2. l. plane. in prin. Sed ẽ sup. de leg. 2. l. seruũ filij. §. si idem. & l. si seruus legatus. §. fi seruus. & j. de leg. 2. l. qui in testõ. Sol. ibi expressè legauerat, vnde vel. cum non valeat libertas, at hic non expressè legauerat, sed sub illo verbo, instructa. Vel hic loquitur, cum viuus manumisit, secus si eodem testõ, facit inf. de pecu. leg. l. cum dominus. §. fin. & l. seq.

Cum quidam] CASVS. Titius habebat duos fundos, s. Titianum, & Seianum, qui erant simul iuncti, & tenebat duos boues in Sciano die, & nocte, & semper, cũ erat necesse, faciebãt dicti boues opus suũ in fundo prædicto Titiano, & facto opere reuertebantur ad standũ in Seianum. Titius ille fecit testãm, & fundum Titianum legauit Seio cum instrumento fundum vero Seianum legauit Caio cum instrumento, & postea decessit. Modò q̃ritur, cui prædictorũ fundorum cedant dicti boues? Et dic, q̃ ei fundo debẽt cedere, in quo opus faciebant, idest, Titiano, & non ei fundo, in quo manere consueuerunt, idest, Sciano. Viuianus.

f *Probo*] Pro illo infra, de penu. lega. l. nam quod. §. pen. & l. fi. & sup. de leg. 2. l. si ita. cum concor.

Si cui] CASVS. Legaui tibi fundum meum Titianum cũ instrumento, certè debetur tibi fundus, & instrumentũ. Idem est, si legaui tibi fundum, & instrumentum. Item idem est, si legaui tibi fundũ instructum. Est tñ in vno differentia inter dicta legata, quia si ego testator alienaui dictum fundũ sine instrumento, post legata prædictis modis à me relicta, ex duob. dictis legatis poteris tu legatarius vendicare instrumentũ fundi, puta, cũ ego testator legaui fundum, & instrumentũ & cũ legauit tibi fundum instructũ. In tertio autem, non: puta, cum legaui fundum cum instrumento. Viuianus.

gauit, [a] postea codicillis petijt, vt morientes partes sua fundi superstitibus restituerent, nec instructi mentionem habuit. Talem in fideicõmissi causam deductũ videri placuit, qualis fuerit legatus, [b] sed medij temporis augmenta fœtuũ, & partuum, item detrimenta fatalium fidecommisso cõtineri. [c]

Manumissio, licet inualida, extinguit serui legatũ. Bart.

¶ Minor viginti annis illructa prædia cõlobrinæ suæ dari voluit, & quosdã seruos p̃diorum vnus manumisit. [d] Non idcirco serui manumissi [1]† cũ prædijs ex causa fideicõmissi præstabuntur, [e] q̃ ad libertatẽ peruenire non possunt Idem iuris est. cum ex quauis alia causa libertas non competit.

Magis inspicitur fundus, in quo quis operatur, q̃ fundus, in quo moratur. Bart.

Iabolenus. [2]†

LEX IIII.

CVm quidam duos fundos iunctos haberet, & ex altero boues, cũ opus fecissẽt, i alterũ reuerterentur, vtrunq; fundum cum instrumento legauerat, Labeo, & [3]† Trebatius, boues ei fundo cessuros putant, vbi opus fecissent, nõ vbi manere consueuissent, Cascellius contra. Labeonis sententiam probo. [f]

Dilectum, & dictio, &, participantur in coniũgendo, sed in modo coniungendi differunt. Bart.

Labeo lib. 1. πιθανῶν. [4]†

LEX V.

SI cui fundũ, & instrumentum eius legare vis, nihil interest, quomodo leges, fundum cũ instrumento, [h] an fundum, & instrumẽtum, an fundum instructum. Paulus, Imò cõtra. Nã inter ea legata hoc interest, q̃ si fundo alienato mortuus fuerit, qui ita legauit, ex hac scriptura, Fundum cum instrumento, nihil erit legatum, ex ceteris [i] poterit instrumentum esse legatum.

Per solam sententiam nõ fit renouatio, vt legatum extinguatur. Bart.

Scæuola. [5]†

LEX VI.

NEpoti legauerat [k] prædia, q̃ regione certa haberet, q̃ propter rudes ibi malè dicat. Dic ergo, q̃ ibi dicit, Idem esto, vt fundus instructus referatur ad primos duos casus, fideancilla, & de seruis erroris, & vicarijs. Et quod subiicit, vel cum instrumento: referatur ad proximum, scilicet de seruo cum peculio: hoc Io. Neque hoc placet. Alij, quòd illa hanc corrigat in hoc articulo. Quod satis dici potest. Vel, secundum Azo. vt fundo instructo legato, & postea alienato, [2] extinguatur legatum instrumenti, vt ibi, & non extinguatur, vt hic *Extinguitur* dico instrumentum fundi, vt ibi, non instrumentum patrisfamilias, quod in legato continetur, vbi fundus instructus est legatus. vt infra eodem. l. quæsitum. §. sed si fundus, & §. instructo. & hoc etiam in contrariam notam. & C. de verborum significatione. l. secunda. Item facit infra, titulo primo. l. secunda. C. r. & supra, titulo secundo. l. secunda. & sup. pra. eodem. l. 2. C. & sup. de lega. 1. l. 7. & 8.

Nepoti] CASVS. Titia legauit nepoti suo Seio prædia, quæ habebat ad burgũ Panicalis, sicut erant instructa, s. cum vino, & grano, & calend. quæ in dictis fundis erant. In quo quidem calendario erant scripta nomina debitorũ ipsius testatricis, & postea dixit dicta Titia in eodem testamento, Lego dicto meo nepoti quicquid erit, cũ moriar, in dicta regione burgi Panicalis, vel, quicquid in quacunque specie erit in dicta regione, cum moriar, postea dicta testatrix conuenit vnum ex debitoribus, qui continebantur in dicto calendario, & fecit eum condemnari, & prius, quam idem debitor ei satisfaceret, ipsa decessit. Numquid debetur nepoti illud, quod debet dictus debitor condemnatus? Et dicitur, quod sic. Viu.

3† Ff. de cess. &.

4† à Paulo epitomatorem

5† lib. 5. & vlt. Digest.

1 Quid si alienatũ, postea sit dẽptũ? an superueniente dẽptione fundi, redimat legatũ? dic, q̃ non, vt in l. cum seruis j. de adimen. leg. nisi tñ fauore libertatis, secundum Fal. in l. 3. C. de leg. 1

2 Calen-

a *Calen-*

a *Calendario*] hoc expone, vt sup. de leg. 3. l. qui filium. Ac.
b *Viua testatrice*] & in eadem voluntate durante erga nepotem quod præsumitur propter coniunctionem: aliàs secus; vt sup. de leg. 3. l. fideicommissa, §. si rē. & sup. de leg. 1. l. si fi, §. 1. in fi. secundum R. Sed certè ibi plus erat, quia exegerat,
c *Satis non fecit*] sufficienter.
d *Cui non*] s. tā coniunctæ personæ. Nō igitur fit renuntio per sententiam solā: sed demum exactione facta. arg. contra. C. de exec. rei iu. l. fi.

1 † Fl. & quicqd.

TAbernam] CASVS. Tituis in testamento suo legauit cuidā libertæ, q manumiserat, & q vocabatur Pardula, insulam, siue tabernā cū cœnaculo, & cū mercibus, & instrumentis, & supellectile, q ibi erant, & horreum vinariū cum vino, & vasis & instrumēto, & cum institoribus, quos ibi secum habere cōsueuerat dict. testator. Postea viuēte eodem testatore, insula, siue taberna prædicta in qua erat d. cœnaculum d. Pardulæ legatum, exusta fuit: q postea idem testator denuo ibidē refecit: ac postea vēdidit illud horreum vinarium quod eidē Pardulæ legauerat, vini aūt venditionē distulit ad hoc, vt postea carius venderet: postea decessit. Modo quæritur an vniuersa prædicta legata possit consequi Pardula prædicta? Et dī, q sic. Primo ea, in quibus voluntas testatoris fuit mutata: mutata aūt fuit in insula, siue taberna de nouo facta. Itē in horreo vinario, qd vendidit. Viu.

2 † Du. qd meū erit.

3 † Fl. respondit.

4 † L. 2. Digest.

5 † Du. esset.

6 † In F. cōmodo Hal. legit commodè vel nisi.

a *Tabernam*] id est, domū ad habitādum vilem, vt in f. de verb. sign. l. taberna: nam & hic inf. vocat eam insulā. Ac.
b *Cenaculo*] locus vbi cœnat paterfamilias: vel, vbi fit cœna, ex quo loco frequenter aqua projicitur, vt supra, de ijs, qui deie. l. si vero. Accursius.
c *Pardulæ*] proprium nomen ancillæ, quam manumisit inter viuos, vel in testamento & ideo, quod dicit testamēto, potest determinare præcedens verbum manumissæ, vel sequens verbum, legauerat. Accur.
d *Item horreum*] in quo vinum est repositū. Vel die, in quo triticum, & ordeum, vnde fit vinum, est repositum: vt sup. tit. 1. l. si quis vinum. §. 1. Accur.
e *Insula*] id est, taberna.
f *Non debet*] sic ergo taberna, i. insula exusta, & postea à testatore noua facta non debetur, vt sup. de leg. 2. l. peculiū. §. 1. & sic de vsufr. l. q vsumfr. in prin. & ff. quib. mo. vsufr. amit. l. quidā. §. 1. & l. ante p. & ff. & sup. de leg. 1. l. si ita legatū. §. fi. itē nec horreum debetur, cū testator illud vendiderit: vt ff. eo. l. si cui. & sup. de leg. 1. l. vt. & l. si ex toto, in prin. & ff. de leg. 3. l. fideicom. §. si rē. & Insti. de leg. §. si rem suā. Vinū aūt cum vasis debebitur: nihil enim prohibet in quibusdā tenere voluntatem, in quibusdam mutatam esse, vt d. l. si ex toto, in prin. & facit ad hanc, l. inf. de au. & arg. leg. l. Seia.

venirent, an vniuersa legata Pardula consequi posset? Respondi 7 † ea, in quibus voluntas mutata esset, non deberi. l *Instrumenta fundi dicuntur, quæ gratia colligendorum, & conseruandorū fructuum sūt parata, & quæ sint illa, hic ponuntur exempla.* Bart.

7 † Fl. respondit.

VIpianus. 8 †

LEX VIII.

8 † li. 20. ad Sab.

INstrumēta 9 † fundi ea esse, quæ fructus quærēdi, cogēdi, conseruandi gratia parata sunt, Sabinus libris ad Vitellium, euidenter 10 † enarrat. Quærendi, veluti homines, m qui agros colunt, & qui eos exercent, p̄positiue sūt ijs, quorū in numero sunt, villici, n & monitores: o p̄terea boues domiti, & pecora stercorandi cā parata, 11 † vasa, quæ vtilia p culturæ sunt, aratra, ligones, q farculi, r falces putatoriç, bidē tes, & si qua similia dici p̄nt. Cogendi, s quēadmodum torcularia, corbes, falces messoriæ, t falces fœnariæ, u quali, x vindemiatorij, exceptorijq; y in quibus vuæ cōportantur. Cōseruādi, 12 † qualia sūt dolia, licet defossa non sint, z & cuppæ. a Quibusdā in regionibus accedunt intrō, si villa cultior est, b † etiā atrienses, c scoparij. c Si etiam viridaquibus terra scinditur, vel paruæ sarpæ ad arandum fabas, & meligas, item bidentes id est, vomeres, vel gemelos, qui vndique scindunt terram: vel iuteæ, vel rastelli, qui plures habē dentes & facit a l. i. supra de petit. hæred. l. a patre. §. 1. & C. de verb. sign. l. a.

9 † In P. Fl. incipit in initio fundi, & vide in hāc l. Elō dū de Roma triūphante, l. 9. circa principiū 10 † Enumerat. Dar.

11 † Du. vasaqi vtilia culturæ, quæ sunt aratra. &c.

12 † Du. quasi dolia.

f *Coercendi*, scilicet sint instrumenta.
t *Messoriæ*, id est, segulæ.
u *Fœnariæ*, id est, fœnisecæ.
x *Quales*, id est, canistri ad vindemiandum in eis.
y *Exceptoria*, id est, corbes. & castellatæ, sed torcularia sunt canales, & tinaci.
z *Defossa non sint*, igitur, & si sint defossa instrumenta, appellatione fundi continētur: secus autem dicendū de instrumento domus: quia id quod defossum est, pars domus est: ergo non poterit dici domus instim: vt sup. de acq. empt. l. granaria, & inf. eo. l. quæsitū. §. Papinianus ait: sed certe, & in fundo idē erit dicendum: vt inf. eo. l. quæsitum. Ita verò, sed certe erit distinguendū: vt inf. eo. l. cum fundus. Ac.
a *Cuppæ*] vasa quædam sunt lapidea de terra facta. H. & hic punctā. & qd subijcit. Quibusdam, &c. incipit alia ratio.
b *Atrienses*] qui purgant, vel custodiunt atrium, vt supra, pau. cau. l. 1. §. 1.
c *Scopæ*] id est, qui scopis domum purgant.

Vini-

a *Viridaria*] s. sunt instrumenta fundi artificialiter facta: aliàs pars fundi sunt. vt inf. eo. l. quæsitum. §. ea vero.

b *Topia ij*, id est, qui ornant, & ordinant saltus fundi, vt sup. de leg. 3. l. cum quæreretur. §. fi.

c *Greges*, hoc dic, vt inf. l. proxi.

d *Saltuarij*, qui custodiunt fundum, & tuentur magis, quam fructibus colligendis pfint, vt sup. de leg. 3. l. cum quæreretur. §. fi. & inf. eo. l. quæsitum. §. saltuarium.

e *De grege compari*, licet principaliter.

f *Debeatur*, instrumẽto fundi legato: & est ad hoc. C. de verb. sig. l. 2. & sup. de leg. 3. l. cũ quæreretur. §. pen. finaliter p vtroque dicit vt inf. eo. l. quæsitum. §. si quis eodem.

g *Inest enim*, s. fundi: vt quia locus apt⁹ erat ad mel pp flores, & aquam, & alia q̃ apes desiderãt, & nõ ad aliũ fructũ: & facit s. eo. l. q̃situm. §. & si ab aucupio.

3 *Continentur* fundi instrumento legato.

4 *Adem ratio*, Hæc lex diuiditur in tres partes. Primo ponit quid sit instrumẽtum fundi, vsque ad §. si domus. Secundo quid sit instrumentũ domus, vsque ad §. sed si fundus. Tertio quæ sit differẽtia inter legatum fundi simul instructi, & simul cum instrumento, & circa hoc multa dicta intexuntur vsq; ad finem l. Bar.

h *Interdum* vt pauonibus, & phasianis, sicut & cuniculis: vt in loco Perusino, & facit inf. eo. l. qui fundum. §. si in agro & §. & si ab aucupio.

i *Quæritur, in. Instrumentum*] principale, R. & est hic definitio instrumenti: & sic in fea. l. §. sed si fundus, & ff. de tribu. l. procuratoris. §. si propter.

k *Accedit*, scilicet sententia illorum, q̃ dicunt non esse instrumentum, R. & facit C. de verb. sign. l. 1. & 2. & sup. de vsufr. l. item si fundi. §. seminarios.

l *Continuo*, per medium successionis iure.

¶ *Conseruandi*, CASVS. Dictum est sup. eo. l. instrumenta, de quibus fructus conseruantur, quæ quidem continentur in instrumento fundi: nunc adiungit alia, sicut sunt granaria, q̃ sunt in fundo constructo legato, & vrcei, & capellæ, & iumẽta, & vehicula, & naues, & cuppæ, & culei, q̃ parata erant in fundo causa exportandi fructus de fundo. Sed quid, si testator legauit alijs quosdã ex hominibus, siue seruis, qui erant in fundo, quẽ Titio legauit instructũ? nunquid alij, qui remanserunt in fundo, continebuntur in instrumento fundi? Et dicitur, quod sic. Licet Alphenus diceret contrarium. Seruus autem, qui quasi colonus in agro erat, non continetur in instrumento fundi. Vide.

m *Conseruandi fructus*] s. cõtinent dicimus. n *Granaria* pro hoc dicit vt sup. eo. l. instrumenta in fi.

o *Vrceolos*] de terra.

p *Culei*] vasa de corio, vt & inf. de aur. & arg. leg. l. legatũ. §. 1. q̃ *Cæteros*, nam fundum, & instrumentũ vini, & alij cæteri seruos etiã fundi. r *Quæ exportandorum*] scilicet, quasi extraneus, & pure mercedem certa constituta, vt infra eo. l. Seiæ. §. Liberto. & l. cum de lanionis. §. 1. & 2.

s *Instrumẽto ipsi* enim instrumentum parent.

¶ *Saltuarium*] CASVS. Quæritur nunquid fundo instructo legato continentur saltuarij? Et dicitur, quod sic: siue custodiant fructus, siue finem. Item continetur pastor, & tonitor, qui sunt pars causæ familiæ rusticæ. & faber, & mulieres, quæ panem coquunt, & alij, qui mouent frumentum, & vrcaria, & vinea, & lanificæ, & illæ, quæ coquunt pulmentarium. Item, numquid continentur vxores prædictorum masculorum? Et dicitur, quod sic. Neque enim credendum est testatorem innuxisse tam duram separationem. Item continentur pecora, quæ aliqua parte anni in fundo pascũtur, & in alia parte anni pabulum hs. conduci, vt alibi, & serui, qui aliqua parte anni colũt fundum, & in alia parte anni mittuntur alio ad laborandum. Item continentur cellarius, & cellarius, & multo, & molæ, & machinæ, & fœnum, & stipulæ, & asinus machinarius, & machinæ frumentariæ, & multa alia, quæ nominantur hic vsq; ad §. si fundus non sit, & eorum quædam continentur, & quædam non, & est plenissima lectura vsque finem. Vide.

t *Non enim*] alias deest non, & inter cætera tunc legitur, & postea determinat. Sed Neratius, & cætera ad quod est supra de leg. 1. eo. l. cum quæreretur, §. pen. & supra eod. l. instrumenta in fi.

u *Fabrum*] tignarium, vel quadratarium.

x *Focariam*] quæ facit focum.

* Dic, q̃d viridaria sunt horti amenitatis gratia ex herbis, & frõdib. compositis ornati, q̃d ex ver. Topiarij intelligo positio liquet. Topiarios ãt esse huiusmodi viridariorũ cultores, obseruat ex Plin. & alijs Nebrissa in lexi. 1. in ver. Topiarius. ‖ Lib. 4. ad Sab. 2 ‖ Li. 20. ad Sab. 3 ‖ Lib. 2. ex Cassio. 4 ‖ Li. 20. ad Sab. 5 ‖ Plin. testantur. * vi. no. ad l. cum scripsimus esset sup. de dote præleg. de Seruij. l. audi. oribus. 6 ‖ Flor. consumitur. 7 ‖ Fl. in his. 8 ‖ Fl. vrceos. 9 ‖ Flor. quosdã. 10 ‖ Flor. deest. 11 ‖ Alias editur habet. solutus, sed pro certo. 12 ‖ Flor. quidem. 13 ‖ Flor. deest q. 14 ‖ Horatiã, legit Blon. lib. 9. de Roma triumphante.

ria a sint, topiarij. b Si fundus saltus, pastionesque habeat, greges c pecorum, pastores, saltuarij. d

Paulus. 1 †

LEX IX.

DE grege ouium ita distinguendum est, vt si ideo comparatus e sit, vt ex eo fructus caperetur, non debeatur: f si verò ideo, quòd non aliter ex saltu fructus percipi poterit, contra erit: quia per greges fructus ex saltu percipiuntur.

Vlpianus. 2 †

LEX X.

SI reditus ex melle constat, etiam alulei, apesque continentur. g

Labeleuus. 3 ‖

LEX XI.

EAdem ratio est in auibus, quæ in mutes h marinis alumtur.

Vlpianus. 4 †

LEX XII.

QVæsitum est, an frumentum, quod cibariis cultorum paratum foret, instrumento cederet? Et plurimis nomplacet: quia consumeretur, quippè instrumẽtum i est apparatus rerum diutius manfurarum, sine quibus exerceri possessio nequiret. Accedit k eo, q̃ cibaria victus magis, q̃ colẽdi causa parentur: 5 † Sed ego puto, & frumentum, & vinum ad cibaria paratũ instrumento contineri, l & ita Seruiũ respondisse auditores eius referunt. 6 * Item nõnullis visum est, frumẽtum, quod serendi causa depositum est, instrumento contineri. Puto, quia & instar culturæ esset, & ita consumeretur, 6 † vt sẽper reponeretur. Sed causa seminis, nihil à cibarijs differt.

¶ Conseruandi fructus m causa, veluti granaria, n quia his 7 † fructus custodiuntur. Vrceolos, o 8 † capellas, in q̃bus fructus componuntur. Sed & ea, quæ exportandorum fructuum causa parantur, instrumenti esse constat: veluti iumenta, & vehicula, & naues, & cuppæ, & culei. p

¶ Alphenus autem, si quos 9 † ex hominibus alijs legauerit, cæteros, q̃ qui in fundo fuerũt, non contineri instrumẽto: 10 † quia nihil animalis instrumẽti esse opinabatur: quod non est verum. Constat enim eos, qui agri gratia ibi sunt, instrumento contineri.

¶ Quæritur, an seruus, q̃ quasi colonus r in agro erat, instrumento legato cõtineatur? Et Labeo, & Pegasus rectè negauerunt: quia non pro instrumento in fundo fuerat, & si totius 11 † fuerat, & familiæ imperare.

¶ Saltuarium autẽ Labeo 12 † putat eum demum contineri, qui fructuum conseruando, ũ gratia paratus sit: non eum, qui finium custodiendorum causa. Sed Neratius & hunc. Et hoc iure vtimur, vt omnes saltuarij contineantur.

¶ Trebatius amplius etiam pistorem, & tonsorem, qui familiæ rusticæ causa parati sunt, putat contineri. Itẽ fabrum, u qui villæ reficiendæ causa paratus sit: & mulieres, quæ panem coquant, quæque villam ferueant. Item molitores, si qui 13 † ad vsum rusticum parati sint. Item focaria, x 14 † & ita consumeretur, 6 † vt sẽper reponeretur. Sed causa seminis, nihil à cibarijs differt.

¶ Conseruandi fructus m causa, veluti granaria, n quia his 7 † fructus custodiuntur. Vrceolos, o 8 † capellas, in q̃bus fructus componuntur. Sed & ea, quæ exportandorum fructuum causa parantur, instrumenti esse constat: veluti iumenta, & vehicula, & naues, & cuppæ, & culei. p

¶ Alphenus autem, si quos 9 † ex hominibus alijs legauerit, cæteros, q̃ qui in fundo fuerũt, non contineri instrumẽto: 10 † quia nihil animalis instrumẽti esse opinabatur: quod non est verum. Constat enim eos, qui agri gratia ibi sunt, instrumento contineri.

¶ Quæritur, an seruus, q̃ quasi colonus r in agro erat, instrumento legato cõtineatur? Et Labeo, & Pegasus rectè negauerunt: quia non pro instrumento in fundo fuerat, & si totius 11 † fuerat, & familiæ imperare.

¶ Saltuarium autẽ Labeo 12 † putat eum demum contineri, qui fructuum conseruando, ũ gratia paratus sit: non eum, qui finium custodiendorum causa. Sed Neratius & hunc. Et hoc iure vtimur, vt omnes saltuarij contineantur.

¶ Trebatius amplius etiam pistorem, & tonsorem, qui familiæ rusticæ causa parati sunt, putat contineri. Itẽ fabrum, u qui villæ reficiendæ causa paratus sit: & mulieres, quæ panem coquant, quæque villam ferueant. Item molitores, si qui 13 † ad vsum rusticum parati sint. Item focaria, x 14 † & ita

villicam, [a] si modo aliquo officio virum †adiuuent. Item lanificas, [b] quæ familiâ rusticam velliant, & quæ pulmentaria [c] rusticis coquant.

¶ Sed, an instrumenti [d] instrumentum, legato instrumento contineatur, [2]†quæritur? Hęc n. quæ rusticorum [e] causa parantur, lanificæ, & laniæ, [3]† & tonsores, & fullones, & focariæ, non agri sunt instrumẽtum, sed instrumenti. [f] Puto igitur etiam focariam cõtineri, sed & lanificas, & cęteros, qui supra enumerati [4]† sunt, & ita Seruium respõdisse auditores eius referũt. Vxores [g] quoq. eorum, & infantes, qui supra enumerati sũt, in eadẽ villa agentes, [5]† credẽdũ est voluisse testõrem legato cõtineri. Neq. n. durã separatio nẽ [h] iniũxisse credẽdum [6]† est.

¶ Si aliqua parte anni in fundo pascũtur [7]† pecora, aliqua parte his pabulũ conducitur: vel serui, si aliqua parte anni ager p eos colitur, aliqua parte in mercedẽ mittuntur, nihil hominus instrũmento continentur. i

¶ [8]† ellarium quoque, id est, qui ideo præpositus est, [9]† vt rõnes saluæ sint: [k] item ostiariũ, [l] mulionemque, [m] instrumenti esse cõstat, & molas, [n] & machinas: [o] fęnũ, [p] [10]† & stipulas, [q] asinũ machinariũ, machinã frumẽtariam: [r] vas æneum, in quo lapa [s] [11]† coqueretur, & d frutũ fieret: [12]† & aquam, [t] †quæ ad bibẽdũ, lauandãq; familiam pararetur, instrumẽti esse, et cribra, et plaustra, quib. stercus euehatur: [t] Ea verò, quæ solo continerentur, [u] [14]† instrumenti fundi non esse Cassius scribit: veluti arundineta, & salicta, ante, quam cæsa sint: quia fundus, fundi instrumentum esse non possit, x [15]† Sed si cæsa sint, [y] puto cõtineri: [z] q.a q̃rendo fructui deseruiunt. Idẽ, & in palis erit dicendum.

¶ Si in agro venationes sint, puto venatores quoq. & vestigatores, [a] [16]† & canes, & cætera, quæ ad venationẽ sũt necessaria, instrumento contineri: maximè si ager ex [17]† hoc reditum [b] habuit. Et si ab aucupio reditus [c] fuit, aucupes, & plagæ, [d] [18]† & huiusmodi res agri instrumẽto cõtinebuntur. [e] Nec mirũ, cum & aues instrumẽto, exemplo [19]† apium, cõtineri Sabinus, & Cassius putauerint. [f]

¶ Si quis eodem instrumento in plurimis agris vtatur: cuius agri instrumentum sit quæritur? Et ego arbitror, si quidẽ appareat voluntas patrisfamilias, [20]†cui potius agro destinauerit, [21]† eius esse instrumẽtum. [g] [22] Cæteri. n. agri mutuantur veluti ab hoc agro. Si non appareat, nullius [h] instrumento cedet. Neq. n. pro parte [23]† agri diuidimus i instrumentum.

¶ Supellex, [k] cæteraq. si qua i agro fuerũt quo instructior esset paterfamilias, [l] instrumẽto fundi [m] non continentur.

¶ Si domus [n] sit instrumẽtum legatum, videndum, quid cõtineatur. Et Pegasus ait, instrumentum domus id esse, quod tempestatis arcendæ, aut incẽdij [o] causa paratur, non quod voluptatis gratia. Itaq. neq. specularia, [p] neque vela, quæ frigoris, vel vmbræ causa in domo sunt, dẽri. q Quæ sententia Cassij fuit, qui dicebat inter instrumentũ, [r] & ornamẽtum multum interesse. [24]† Instrumenta [s] n. esse, q̃ ad tutelam domus pertinẽt: ornamenta, [25]† quæ ad voluptatem tantum parantur, ut sunt statuæ, & picturæ, & vestes, & vasa aurea, & margaritæ, & gemmæ, & omnia, quæ extra instructionem domus parantur. Sed & si quis in fundo habitauerit, & ibi supellectilem suam habuerit, non videtur hæc fundi instrumento cõtineri.

¶ Si quis fundum instructum legauerit, non videtur ea legata, quæ in fundo non domini causa, sed colonorum fuerunt. Sed & si quis fundum cum instrumento vendiderit, ea sola videtur præstare, quæ domini causa in fundo fuerunt. Et ideo si quis fundum cum instrumento vendiderit, non videtur ea præstare, quæ colonus habuit, quamuis ea instrumenti fundi fuerint. Sed & si quis fundum cum instrumento vendiderit, non videtur ea præstare, quæ colonus habuit, quamuis ea instrumenti fundi fuerint.

---

a *Et villicam*] contubernalem villici. Accur.
b *Lanificas*] à lana sic dictas. in qua operantur, vt ff. de vsu. & hab. l. plenũ. §. fi. nec ob. ff. e. l. villæ. in fi. vt ibi dices. H.
c *Pulmentaria*] id est, farina de hordeo. Accur.
d *Sed an instrumenti*] reuocatio dubium, quod tamen iã

*Pulmentariũ dĩ à pulmẽto. q Varroni est.

1† Duar. adiuuet

soluerat, licet nõ ita apertè.
e *Rusticorum*] idest, operantiũ, vel id est, instrumentorum.
f *Instrumenti*] vt ff. eo. l. villæ. §. fi.
g *Vxores*] impropriè. i. contubernales. vt Co. de incest. nup. l. cum ancillis.
h *Duram separationem*] sc. communia virius q. iudi. l. cũ pulte, & ff. de possessionũ. & ff. de le. 3 l. item. §. pe. & l. vxorem. §. codicillis, & ff. ea. l. §. sed si fundus. in fi. §. & si etiã exprimatur, succurritur. vt sup. de leg. 1. si domus. §. qui confitetur. Accur.
i *Continentur*] dummodo illi agro sint perpetuo attributi, vt sup. de le. 3. l. qui saltum.
k *Salinæ sint*] vt sũt massarij.
l *Ostiarium*] qui custodit ostium.
m *Mulionem*] qui ducit mulũ ad molendinum.
n *Molas*] de lapide.
o *Et machinas*] idest, ipsum ædificiũ molendini vel pistrini. Nam secundum H. omne artificiosè factum dr machina.
p *Fœnum*] de prato.
q *Stipulas*] quæ secantur cum herba remotis pamo spicis. Accur.
r *Machinam frumentariam*] idest, arcam ad frumentum tenẽdum, vel aliud artificium ad incisosè factum.
s *Lapa*. i. 1 quoddam, quod fit ad potandum: dicta quasi pirũ saporis habẽs, secundum H. & de fraam eodem modo, vt & sup. tit. l. si quis vinum.
t *Euehatur*] in quo ferus distinctionem Treba. in. vt sup. de act. ẽp. l. fundi. §. fi. & ff. commun. d. l. fundi. §. l. beo. & ff. de le. 3. l. seruis verba. ĩ pri. u *Cõtinerentur*] secus in doliis fundo affixis, vt sup. eo. l. instrumenta. §. fi. vel distingue, possint remoueri. vel non: vt inf. eo. l. cum fundus.
u *Instrumenti fundi non esse*] talia enim quamdiu non sunt cæsa, pars fundi sunt. vt sup. de rei vend. l. fructus pendẽtes, & facit in fra eadẽ. l. §. Papin. & su. de vsufructu. l. item si. §. fin. & de act. empt. l. fundi. §. si rota, & §. pen. & fi. & l. granaria. in prin. & inf. eodẽm. l. fi.
y *Sed si cæsa sint*] fundi gratia.
z *Contineri*] scilicet posse.
a *Et venatores*] p odores natium, vel oculorum solicita indagatione, vel cum canibus.

15† Pl. nõ potest.

b *Reditum*] quia in hoc casu potest locari, & facit supra de leg. 3 seruis vrbanis. §. 1. & de vsu. l. venationem. & sup. de vsufr. l. nẽ si §. aucupiorũ. & inf. prox. §.
c *Reditus*] fundi. Accursius.
d *Plagæ*] id est, pali, quibus tenentur retia tesa.
e *Continebuntur*] vt sup. prox. respõ. cum suis concor.
f *Putauerint*] vt su. eod. l. si reditus & l. sequen.
g *Instrumentum*] sic supra de hær. instit. l. ex facto. §. fin. Accursius.
h *Nullius*] Nota ratione incertitudinis neutrum valere. & sic supra de hær. instit. l. in tempus. §. 1. & supra de vsufructu. l. sed & si quis. ff. quid ergo si amisso in fi. § & sup. cõmunia prædio. l. in tradẽdis. vbi de hoc nota.
i *Dividimus*] sic supra de neg. ge. l. Nesennius. in fi. & ibi dixi.
k *Supellex*] quid sit dicit, vt infra de supel. lega. l. 1. & 3 Accursius.
l *Paterfamilias*] non etiam fundus.
m *Fundi*] sed instrumento patrisfamilias sic, & ideo fundo instructo legato, cedit legato, vt ff. ea. l. §. sed si fundus. Accurs.
n *Si domus*] Dixit de instrumento fundi: nunc domus. vsque ad §. sed si fundus.
o *Arcendij*] scilicet arcendi.
p *Specularia*] 2 non affixa: aliàs sunt pars domus. vt infra eodem. §. Papinianus. in fi.
q *Debent*] vt instrumentum. vt infr. eo. §. Papin. nec vt pars. vt supra de act. emp. l. fundi. §. quę tabulæ.
r *Instrumentum*). f. domus.
s *Instrumenta*). f. domus.

16† Blondus, vbi ĩ legit, vestigatores canes.
17† Fl. & ea hoc.
18† Du. & huius rei istrũm agri istrumento cõtinebit.
19† Ibidẽ Blõ. 4. legit aues exẽplo auiũ istrumẽto cõtineri, &c. quem ĩso, vide.
20† Dua. pfis fam. l.
21† Dua. destinauerit.
22† Dua. cæteri. n. agri ab hoc agro velut mutuantur.
23† Agrisũ ẽ apud Duar. & ibi legit, diuidemus.
24† Dua. instrũ. n. &c.
25† Dua. ornamẽti. 2 De speculariis pulchre. Budæ. su. de vsufr. in l. ex fyl. ua. ẽ dua.

*acetū.dī vinū cul-patū. vid Macr.li.7 Saturn. cap.6.

1† Funes. non est in P.F.

2† Duar. ptice quo que.& sca læ.&.

3† Aliàs, scaphas.

4† Fl.aūt.

5† Duar. hēat tigna para-ta, ad a-lios. &c.

6† Fl. ha-bebat.

7† F.dē, quoque.

8† Fl.quę sunt.

9† Flo. & Sabi-nū.& Cas sium pu-tare.

a *Ad voluptatem*] quæ possunt dici instrumenta personæ, cum ex his domus non perficiatur: vt inf. de verborum significatione.l.penult.

b *Laborent*] secus si ad voluptatem: vt sup.prox.§.

c *Funes*] vt & inf.de pe.lega.l.3.§.penult.

d *Centones*] id est, puluinaria: opus sarctum ad modū plumarum, secundū H. ADDE. Hug.non intelleximus determinū, et vide Nebri.in Lexi. 2.in ver.centones.

e *Funes*] ad trahendum aquā. qui propter domum habentur, vt sup.de act.ēp. l.funes.

f *Pertica*] ad tenendos pannos. vt j.co. §.canales.

g *Scalas*] ad ascendendū ad granaria, vel vt j.eo.l.scalæ.

h *Spongias*] q̄ mundāt vestes, vel alia. vt inf.eo §. canales.

i *Et scopas*] ad purgandam domū: sic & j.eo.l. instrumenta.in fi. vt in euang. scopis mundatam, Matt.12.& Luc.11.

K *Tegulam*] non affixā: alias domus portio est.& cedit legato domus. vt j.ea. l.§. Papin. in fi.

l *Hypæthri*] a aliis apotheciis, siue flaconibus.

m *Supellectili*] & iō non continentur instructio domus, vel fundi. vt j.eo.l. supellex. sed bene cōtinebit instrumento patris. f. vt inf.ea l.§. sed si fundus.

n *Non continentur*] vt j.de act.emp.l.fundi.§.fi.in fi.& l.granaria,& j.eo.§.ea vero. Sed arg.cōtra.j.eo l. instrumēta.§.fi. o *Instrumento*] sc. domus: aliàs est i text. & ita est in libro domini. Acc.

p *Non contineri*] non in est hoc generaliter verum, vt statim subijcitur, vt j.eo.l.§.fi domus,& §.sed q Acc.

q *Prothyrum*] a thyla Plinij ad Traia. in ea.sq̄ incipit. cu diuersam partē p-uicię &c.

10† Detet nō fāt. Dua.

11† Exier pāt. Dua. & ibi de. est.&.

12† Dua. admouc-antur.

¶ *Sed si fundus non sit*] CASVS. Legaui tibi fundum meum instructū: certè in hoc legato non tm cōtinet instrm eiusdē fundi: sed ēt proprium meum instrm. sicut.& supellex. q̄ erat in fundo cā mei vsus.& vestes meæ.& lecti.& mensæ.& aurū.& argentū.& vina & omnia alia vtēsilia.& seruī supellectilij.& cæteri serui huius generis .i. ministeria quib.erā instructus I eo fundo. Itē pedagogia. q̄ habebam in d. fundo. vt eū illuc item præsto essent in triclinio. Itē vxores. & filij seruorū. Item bibliotheca.& libri. quos ibi habebam. Itē imagines. hæ in duntaxat. q̄ fuerunt in ornatu fundi. Itē actor. qui degebat in fundo. quem quidē miseram in prouinciam. vt ordinatis in prouincia quibusdā meis negotijs rediret ad fundū. est ego plenius legatum fundi instructi. quā fundi cū instrumento. Quia cum lego fundum cum instrumento. non continetur meum instrumētum. Quædā tamen non continentur in dicto legato fundi instructi: puta ea. quæ congesserat in eo fundo, non vsus mei causa. sed gratia custodiæ. puta. vinum. quod habebā ibi in apotheca causa custodiæ. vel fructus. quos ibi reposuerā. vt venderē. Itē nec serui. qui iam à me consecuti fuerant libertatem. Item nec illa mancipia. quæ tēporis causa in dicto fundo erant, & non. vt essent fundi instrumentum, vel meū. Hoc dicit. sq̄ ad §. idē respondit, instructis hortensis.&c. vbi dicit. qd̄ contineatur in legato horrcorū instructorū. & domus instructæ vsque ad §. Celsus scribit seruis. qui in fundo.&c. Vi.

x *Non agri instrumentum*] tantum sub. alioquin contra. vt supra. d. vsu. & habi.l. si ita legatus.in prin. & quod dixit suprà proxi. Plus esse cum instructus.&c. & infra eadem l. §. Neratius.& §. Papinianus quoque. & facit. C.de verbor.significa. l. prima.& secunda.

13† F.de domus.

14† F.de. est. ea.

2 Prothyra vestibula dūt in domorū ianuis, authore Vitruuio de Prothiro. itē j. ver. sig. l. penul. vbi vide Alc.

* Pegmata. q̄ dicā-tur, pulchrè Catell.Cot. j dictione specula-ria.

15† F. instrm.

16† Fl.nī &.

17† F.de. est, solēt.

18† Duar. dūcta.

19† Fl.sit.

20† Fl.legetur.

21† F.est.

22† F.col locatasūt

23† In P. F. non est tm. vide Aug.li.2. em.ed.c.4

24† F.de. est.&.

25† F.cōtinentur.

¶ Sed si fundus non sit cum instrumēto legatus sed ita, vt instructus est, 19† quæritū est, an plus contineatur, quàm si cum instrō legatus esset? & Sabinus libris ad Vitellium scribit, fatendum esse, plus esse, cum instructus fundus legatur, 20† quàm si cū instrumento. Quā sniam quotidie increscere, & inualescere videmus. Quanto igitur hoc legatum vberius sit, 21† videndū est. Et Sabinus definit, & Cassius apud Vitellium notat: Omnia, quæ eo sunt 22† collata, vt instructior esset prīfamilias: instructo, inquit, continebuntur: id est, quæ ibi habuit, vt instructior esset. Hoc ergo legato nō 23† tm agri instrm, x sed, & 24† proprium instrm suum reliquisse vr. Proinde si fundus sit instructus legatus, & supellex continebit, quæ illic fuit vsus ipsius gratia, & vestis non solum stragula, sed & qua ibi vti solebat. Mensæ quoque eboreæ, vel si quæ aliæ: itē vitreæ, y & aurum, & argentū, vina quoque si qua ibi fuerint, vsus ipsius causa continebunt, 25† & si quid aliud vtensiliū. Sed si qua eo congesserat nō vsus sui cā, sed custodiæ gratia, ñ continebuntur. Vina etiam,

y *Vitrea*) scilicet vasa.

aquas salientes necessaria, itē ferræ, & claues magis domus 10 portio, quam domus instrumenta 15† sunt.

¶ Specularia quoque affixa magis puto domus esse partē. Nā 16† in emptionē domus, & specularia, & pegmata * cedere solent, 17† siue in ædificio sint posita, siue ad tempus detracta. 18† Sed si non sint reposita, ad hoc tamen sint, vt suppleantur, si qua desint: instrumento potius continebuntur. Cancellos u quoq. instrumento contineri puto.

¶ Sed si fundus non sit cum instrumēto legatus sed ita, vt instructus est, 19† quæritū est, an plus contineatur, quàm si cum instrō legatus esset? & Sabinus libris ad Vitellium scribit, fatendum esse, plus esse, cum instructus fundus legatur, 20† quàm si cū instrumento. Quā sniam quotidie increscere, & inualescere videmus. Quanto igitur hoc legatum vberius sit, 21† videndū est. Et Sabinus definit, & Cassius apud Vitellium notat: Omnia, quæ eo sunt 22† collata, vt instructior esset prīfamilias: instructo, inquit, continebuntur: id est, quæ ibi habuit, vt instructior esset. Hoc ergo legato nō 23† tm agri instrm, x sed, & 24† proprium instrm suum reliquisse vr. Proinde si fundus sit instructus legatus, & supellex continebit, quæ illic fuit vsus ipsius gratia, & vestis non solum stragula, sed & qua ibi vti solebat. Mensæ quoque eboreæ, vel si quæ aliæ: itē vitreæ, y & aurum, & argentū, vina quoque si qua ibi fuerint, vsus ipsius causa continebunt, 25† & si quid aliud vtensiliū. Sed si qua eo congesserat nō vsus sui cā, sed custodiæ gratia, ñ continebuntur. Vina etiam,

& sup.de tribu.l.procuratoris.§. si propter.

x *Non agri instrumentum*] tantum sub. alioquin contra. vt supra. d. vsu. & habi.l. si ita legatus.in prin. & quod dixit suprà proxi. Plus esse cum instructus.&c. & infra eadem l. §. Neratius.& §. Papinianus quoque. & facit. C.de verbor.significa. l. prima.& secunda.

y *Vitrea*) scilicet vasa.

1† Fl. ibi. Hortũ hic accipe locum non solũ ad custodiam frugum, sed & rerum aliarũ sepositarũ a quotidiano vsu. testis Marius Grapal. lib. 1. c. 3.

2† Fl. 19.

3† Duar. in eo fundo, extra ea, quæ.

* Vide in hũc locũ Ambros. Calepinũ in dictione prædagogium.

4† Fl. vt cum ibi.

5† Fl. ãr.

6† Fl. epistolarum, & insta respõdit.

7† Fl. vt ipsi.

8† Duar. quoque.

* *In apotheca*] non vsus sui gratia.

b *Supellectilarios*] id est, qui faciunt ibi supellectilia.

c *Hoc genus*] i. huiusmodi seruos: sic s. nau. caupo. l. & ita §. 1. sup. de ijs qui notan. infa. l. athletas, §. ait Prætor. & C. de infam. l. detractores. Accursius.

d *Contineri*] legato fundo instructo. Ac.

e *Extraneos*] i. præter eos, qui libertatem, &c. ad quod supra de opt. leg. l. cũ ita §. 1.

f *Et qui rure*] repete, & præter eos, qui rure. id est, in villa: non tamen in fundo legato. Vel dic, non repeti. Et secundum hoc non ad proximum, sed ibi, In eo fundo, &c. & sic cedunt legato.

g *Præsto sint*] ad tenẽdum stripedium, & calcaria, & cũ sequendum. De his loquitur tex. Insti. qui ma. non possũt eo & facit. C. de verb. sig. l. 1. & 2.

h *Verum est*] sic sup. ea. l. § salutarium. in fi. & C. communia vtriusque iu. l. posse fi. fionum, & sup. de le. i. l. si domus. §. qui cõfitetur. Sed arg. contra. inf. eo. l. si. in fi.

i *Bibliothecam*] vas librorum. vt sup. de le. 3. l. librorũ. §. fi. Accursius.

k *Veniret*] Paterfamilias in fundum. Accursius.

l *Cedere*] sic sup. eo. §. sed si fundus.

m *Sola*] q. d. non illæ, quæ nec fundi nec patrisfamilias instrumenta essent. Item contra. inf. eo. l. si ita. §. domo. Sol. ibi.

n *Non contineri*] sic supra de lega. 3. l. si fundus. & l. quæsitũ. §. fi. & l. frita. cũ suis concor. alias est contineri: sine non: sed est falsa littera. Accursius.

o *Transtulit*] in fundum. Accur.

p *Redierit*] sic supra de hære. inst. l. ex facto. §. terũ. & sup. pa. xi. §. cum concordã.

q *Vina*] C. de verb. sig. l. 1. & 2. Sed contra. inf. eod. l. si ita. domo. Sol. ibi.

r *Mensas*] incipit respondere.

s *Supellectilem*] in domo esse solitam.

quæ in apothecis [a] sunt, non cedent. Et hoc iure vtimur, vt quæ illic [1]† paterfamilias, quasi in horreo [b] habuit, hęc non contineantur.

¶ Celsus quoque libro 18. [2]† digestorum scribit, fructus ibi repositos, vt venirent, vel in alium vsum, quàm fundi conuerterentur, instructo fundo non contineri.

¶ Idem Celsus eodem libro ait, etiam supellecticarios, [b] & cęteros hoc genus [c] seruos contineri, [d] id est, ministeria, quibus instructus erat in eo, [3]† extra eos, [e] qui libertatem acceperunt, & qui rure [f] morari solebant.

¶ Si instructum fundum legasset, ea prædagogia, [*] quę ibi habebat, vt cum eo [4]† venisset, præsto essent [g] in triclinio, legato continentur.

¶ Contubernales quoque seruorum, id est, vxores, & natos, instructo fundo contineri verum est. [h]

¶ Instructo item, † fundo, & bibliothecam, [i] & libros qui illic erant, vt quoties venisset, [k] vteretur, contineri constat. Sed si quasi apotheca librorum vtebatur, contra erit dicendum.

¶ Neratius quoque libro quarto Epistolarum [6]† Rufino respondit, instructo fundo, & supellectilem, & vina, & mancipia non solum ad cultum custodiamve villæ, sed etiã quæ [7]† ipsi patrisfa. in ministerio ibi essent, legato cedere. [l]

¶ Imagines autem [8]† eæ solæ [m] legatæ videntur, quæ in aliquo ornatu villæ fuerunt.

¶ Papinianus quoque prędijs instructis legatis mancipia nõ contineri, [n] quę temporis causa illic fuerunt, ac non eo animo transtulit [o] paterfamilias, vt aut fundi, aut suum instrumentum faceret.

¶ Idem respondit, prædijs instructis legatis, actorem ex his in prouinciam missum, vt ordinatis negotijs ad pristinum actum rediret, legato prædiorum cedere, quamuis nondum redierit. [p]

¶ Idem respondit, instructis [9]† horreis legatis, etiam vina, [q] quæ ibi fuerunt, quo dominus esset instructior, contineri, aliud esse, si horrea ibi habuit, vñ instruebatur, vel in vrbe, vel in alijs prædijs.

¶ Idem respondit, domo per fideicommissum relicta cum supellectile Claudio [10]† Hermoniano clarissimo viro ab [11]† Imbrio Primo, & mensas, [r] & cæteram supellectilẽ, [s] quam [12]† in horrea [t] paterfamilias in Proconsulatum profecturus contulerat, vt tutiore loco essent, contineri.

¶ Idem respondit, Theriacam quoque, & cætera medicamẽta, quæ secessus [u] causa dominus ibi habuisset, [13]† & vestem propter secessum ibi depositam, instructo fundo legato inesse.

¶ Idem respondit, domo, ita vt instructa est, cum omni iure suo legata, vrbanam familiam: item artifices, quorum operæ cæteris quoq; prædijs exhibebantur, [x] legato non contineri. Ostiarij autem, inquit, [14]† topiarij, diætarij, aquarij domui [y] tantum deseruientes continebuntur. Sed quod de artificibus ait, falsum est, si eius domus causa parati sunt, licet alijs quoque prædijs commodabantur. [z]

¶ Idem respondit, domo instructa legata, mẽsas, boreas, & libros non contineri. [a] Sed [15]† hoc falsum est. Nam omne quicquid in domo fuerit, [16]† vt instructior ibi esset paterfamilias continebitur. Supellectilem autem patrisfamilias [17]† instrumentum esse [b] nemo dubitat. Denique Neratius lib. 4. Epistolarũ Marcello fratri suo respondit, et [18]† vestem domus instructę legato contineri: maximè, inquit, in proposita specie. Proponebatur enim, qui legauerat, [c] argẽtum, & rationes excepisse. Nã q. hæc, inquit, excepit, non põt non videri [d] de cæteris rebus, quæ in ea essent, sensisse.

t *In horrea*] aliàs est mortis, & sub tẽpore, aliàs in hortis, cũ forte esset extra vrbẽ, & quod subijcit contulerat, s. in domum. secundum primam, vel in hortis, secundum aliam.

9† Horreis, in Fl.

u *Secessus*] vt ad tempus secederet à ciuitate. Accur.

x *Exhibebantur*] secundario: vt sic benè corrigitur infra. Item die, quæ sit vel ana. mittia sup. de leg. 3. l. cum quæreretur, & l. seruis vrbanis.

y *Domui*] q. d. non asserebant aquam in domum, sed illam in domum ministrabant. Accur.

10† Du. Hieronymiano aliàs à Hieronymiano.

z *Commodabantur*] sic ff. de leg. 3. l. itẽ. §. proinde. & supra ea. l. §. si quis instrumentum. & inf. eo. l. si ita §. domo. Accur.

11† Du. Vmbrio.

12† In Fl. in hortis.

a *Non contineri*] habeas, non. & sic benè corrigit statim, alias deest, non. & secundũ hoc, qđ subijcit, falsum est. s. sine distinctione. Nã distinguitur. vt sup. §. sed si fundus. & §. instrio. & sic tollitur contra. qđ tunc signatur inf. eo. l. si ita. §. domo.

13† Fl. habuit.

b *Instrumentũ esse*] vt & inf. de supel. leg. l. 1. & l. Labeo, in prin.

14† Vel Papiani.

c *Legauerat*] scilicet, domum instructam.

d *Non potest non videri*] aliàs est, non potest non videri: & tunc dic, sensisse. s. in legãdo nam sine dubio cedunt. Aliàs est, põt videri. s. sine nõ: & tunc dic, sensisse. s. excipiẽdo. Et sic nec q. qui in vno excipit, in cæteris vẽ regulam firmare, ff. in Au. h. de non alie. §. vbi autem, & inf. eo. l. cum de lanionis, §. cum fundum. & facit inf. de auro. & arg. leg. l. 1. & C. de proc. l. marius. sup. de iudi. cũ prætor. in prin. & de mino. & si sine. §. sed quod Papinianus. & l. patri. in prin. & sup. de leg. 3. l. vxorem. §. felicissimo. & l. seruis vrbanis. & inf. de manumis. test. l. si peculium. in princ. Sed argum. contra, sup. de peri. hær. l. itẽ veniunt. §. Senatusconsulto. & in §. prin. actionum.

15† Flor. Sed &.

16† Flor. quo instructior.

17† Fl. patrisfamiliæ.

18† Fl. & vestem.

Actione-

a *Germani]* vt ff. finium regund. ista non cedant: arg. supr. de leg. 1. l. 1. & in dubio tamen non cedant cum ea res mihi cauta sit. hoc vt Ioan. Papinianus. & inf. Papinianus quoque. & §. sed si fundus. & §. instrumento. & supra de leg. 1. l. 8. chorus cum eorum concordantijs.

¶ *Cessisse ibi]* CASVS Legauit tibi seruos, qui erant in fundo meo Titiano: nunquid contineantur vicarij eorum? Et dic, quòd nó: nisi ego, & de eius ẽssẽ. Item pone, quòd instituit mihi hæredẽ filium meum, & vxori meæ legauit ea, quæ in domo erant: certe non continentur cautiones debitorũ, vel emptiones seruorũ, nisi in alia parte testamenti appareat me voluisse ea legare dictos seruos, & dicta debita: quæ tũc bene continebunt cautiones, & emptiones Vi-

b *Vicarios]* qui forte extra fundum morabantur: alioquin contra vr. inst. tit. 1. d. si peculium. vicario, vbi videtur legato semo accedere peculiũ: sed tamen contra est, vt inst. tit. 1. d. antep. Vbi aũt quis tibi legat seruos suos, q̃ contineantur, dic vt sup. de leg. 3. l. cum quæsitum tribus legibus seq.

c *Emptionesque]* sed cauere debet de exhibendo vt C. de fideicommissis. l. instrumenta.

d *Et de seruis]* scilicet, & instrumentis, vt subijcit. & facit sup. de leg. 3. l. si mihi in princ. & §. fi. & l. quæsitum. §. primo, & supra eodem. §. idem respondit domo instructa. in fi. & §. Papinianus. Accursius.

¶ *Si quis fundum]* CASVS. Fundo instructo legato, continetur in legato supellex, & mancipia, & multa alia de quibus dictum est sup. ea. l. sed si fundus non sit. &c. Modo quæro, q̃ legauit tibi fundum instructum, non nominando aliqua expresse de prædictis, quæ tacitè continentur in dicto legato, & postea adieci hæc verba, Cum supellectilibus, quæ in d. fundo sunt: vel adieci, Cum mancipijs, quæ in d. fundo sunt: vel nominauit aliquam aliam rem de prædictis, quæ tacitè in legato continentur. Numquid videor minuisse legatum fundi instructi? vt non alia contineantur in legato, nisi fundus, & supellectilia nominata à me specialiter? Et dicitur q̃ non, & ex abundanti videor adiecisse specialiter illud, quod tacitè cum multis alijs continebatur: sicut cum dr in diuina scriptura. Dicite discipulis eius, & Petro, &c. & de hoc etiam ponit aliud exemplum in matre & filia. Accurs.

e *Non videri minuisse]* Sed contra. inf. de supell. leg. l. legata. 2. resp. vbi minuitur. Sol. fin. R. hic non intelligitur perfectè legatum: ibi verò minuitur: vel hic nominauit aliquã de speciebus, quæ res species erant in instrumento, vt supellex, & mancipia, quæ nominando non est recessum à prioris voluntate: sed tamen si nominasset aliquod inter illa de his, quæ continebantur in instrumento, vel pro nomine, vel aliqua demonstratione, q̃ vice nominis fungitur, vel adiecisset verum numerum, vt dixi, vel recessisset vsque eò à prioris voluntate, vt ea alijs mancipijs eiusdẽ speciei, quæ erant, nominauit (licet ibi tot plura) non teneatur. Hoc & hic & modo loquitur in fi. eod. cum de lectis. §. cui fundũ. Vel plenius distingue, quia cum legatur: vel eodem genus, & species, aut vnum aut diuersis. Si vni, aut à testante, aut ab errante. Primo casu, aut remouendæ dubitationis cã-

Sed & ipse Papinianus eodem libro responsorum ait, Patrem mercatorem, ac fœneratorem, qui duos filios, totidemq; filias hæredes instituerat, ita legasse, Filijs meis domum meam instructã do, lego, dariq; iubeo: merces, & pignora an contineãtur, quæri posse: sed facilem iudici [1] † voluntatis coniecturam fore, cæteris patris facultatibus [2] † æstimatis.

¶ Celsus scribit, seruis, qui in fundo morarentur legatis, vicarios [b] eorum non contineri: nisi appareat, & de vicarijs eum sensisse Papinianus quoque lib. 7. responsorum, vxori, cui vir omnia, quæ in domo erant, ab hærede filio [3] † præstari voluit, cautiones debitorum, emptionesq; [c] seruorum non videri legatas respondit: nisi, inquit, ex alia parte, & de seruis [d] eum cogitasse, apparuerit, scilicet, vt eorum seruorum ei legasse videatur emptiones, quos & ipsos vo-

luit ad eum pertinere.

Enumeratio specierum restringit genus præcedens. Iõ quando vni legatur genus, alteri species, à legato generis species videtur exempta, hoc dicit cum § seq. Bar.

¶ Si quis fundum instructum, vt instructus est, legauerit, & adiecerit, cũ supellectile, vel mancipijs, vel vna aliqua re, quæ nominatim expressa non erat, vtrum minuit legatũ adijciendo speciem? an verò nõ? quæritur. Et Papinianus respondit, non videri minuisse, [e] sed potius ex abundanti adiectũ. Idem Papinianus § lib. 7. responsorum ait, Instructis hortis filio legatis, mater argentum muliebre filiæ legauerat. Respondit, etiam id argẽtum muliebre, quod in hortis habuit, vt ibi esset instructior: ad filiam [h] pertinere.

Taberna, nomen est loci: caupona, nomen est negociationis, hoc dicit. Bart.

1 † Duar. iudici voluntatis &c.

2 † Examinatis in P. F.

3 † Duarsilia.

Fiet ad maiorẽ euidentiam. & tunc nõ minuit, vt hic. Aut de certa materia generis. & in hoc casu ex abundanti genus nominatur: quæ si per speciẽ derogatur. vt inf. eo. l. cum de legatione. §. cum seruus. & §. quidã. & inf. de supell. leg. l. legata in princ. si verò de certo casu ex abundanti species nominatur, iõque per eam nihil generi derogatur. vt infra de supel. leg. l. legata in prin. & infra de auro, & arg. leg. l. pediculis. §. L. hoc, & infra de reg. iur. l. quæ dubitationis. si autem vni generis, alteri species legatur, tunc sequitur regulã. §. vt de generis semper intellegas speciẽ excepisse, nisi contrarium liqueat. & sic generi per speciẽ derogatur. vt & supra de leg. 3. l. vxorem. §. fideicommissum. & l. seruis vrbanis. §. hi. & inf. de regul. iur. l. in toto. & infra de manumissis. l. si peculium. in princ. & sup. de leg. 3. l. hæres meus. §. 1. & l. quæsitum. §. 1. si autem virtutes. & pars legetur. vt Ricardina Paganella. pro ea parte q̃ proprio nomine cateri videtur posituri. tonum. vt infra de rebus dub. l. Azo. item fiet infra de alimẽ. leg. l. verba. & l. alimenta. §. basilicæ. & l. Sticho. Accurs.

f *Adiecisse]* id est, apposuisse: scilicet quandoque videri. vt patet ex prædictis. &c. & C. de testa. l. si testamentum. Accurs.

g *Idem Papinianus]* alias. §. idem Papirianus. & aliàs lex. instituit. statim ne lex necessaque in finem. Et dic quod prædium erat instructum seruis. & alijs rebus quæ erãt instrumenta hortorum. vel mancipia. inter quæ erat argenti muliebris quædam species. & ita filio videtur legasse illam speciem. & non expressim. sed tacite. R.

h *Ad filiam]* sumpta præsumptione in hoc tali dubio tam ex re legata. quam ex legatariorum ipsorum qualitate. vel conuenientia: non ergo hic derogatur generi per speciem. hoc præcipuè efficiendo, quoniam in legando hic species non fuit expressa. & si non obstat huic supra de leg. 3. l. seruis. §. fin. & l. hæres meus. §. primo. & l. quæsitum. §. primo. & quod dixi in superiori. §.

¶ *Taberna]* CASVS Legauit tibi instrumentum tabernæ meæ, vel tabernam instructam: certè continebuntur instrumenta ipsius loci, vt vasa doliaria, & similia. Si autem legauit tibi cauponam instructam, continentur non solum prædicta, sed etiam institores, quos præposueram dictæ cauponæ exercendæ. Hoc enim nomen caupona, est nomen negociationis, quod non est in nomine tabernæ. Sed & si legauit tibi balneum instructum: continentur balneator, & fornacator. Sed & si ita scripsit testamento meo. Quæ tabernarum exercendarum, & instruendarum causa facta parata sunt, do, lego Titio: & etiam lego eidẽ ea, quæ causa exercendi, & instruendi pistrini, & cauponæ facta parata sunt, & postea decessi. Certè legati videntur caballi, qui in pistrinis erant, & pistores, & institores, qui erant in caupona, & etiam fœcatia, quæ erat in caupona, & etiam merces, quæ erant in prædictis locis. Sed nunquid domo instructa legata continentur vinea, quæ ibi erant? Et dicitur quod non, quia non potest domus intelligi instructa vinis, & hoc vsque ad l. si vinea. §. mulier. Vlpianus.

Taber-

Papinianus. 1†

LEX XIII.

TAbernæ 2† caupona a inſtrumento legato, etiam inſtitores contineri Neratius exiſtimat. b Sed videndum c eſt, 3† ne inter inſtrumentum tabernæ, & inſtrumentũ cauponæ ſit diſcrimen: vt tabernæ, non niſi loci, d inſtrumenta ſint, vt 4† doliaria vaſa, anconeſ, * calices, & 5† trullæ, q̃ circa cænam 6. ſolent traijci: item vrnæ æreæ, & cõgiaria, ſextaria, * & ſimilia. Cauponæ aũt, cum negotiationis nomen ſit, etiam inſtitores. e

¶ Inſtrõbalneatorio † legato, etiam balneatorem contineri, f Neratius reſpondit.

Idem 8 †

LEX XIIII.

COntinetur autem, & fornacator. g †

Pomponius. 10†

LEX XV.

SIita teſtamẽto ſcriptũ ſit, Quæ tabernarum exercẽdarum, & inſtruendarum, piſtrini, cauponæ 11† cauſa facta parataq. ſunt do, lego, his verbis Seruius reſpondit, & caballos, h q̃ in piſtrinis eſſẽt, & piſtores, i 12† & in caupona inſtitores, & focariam, merceſq. quæ in his tabernis eſſent, legatas videri.

¶ Domo inſtructa * legata 13† reſponſum eſt ſupellectilem legatam, non etiam vina: k quia domus vinis inſtructa intelligi non poteſt. l

Inſtrumento fundi cedit mulier, quæ villam cuſtodit, ſicut, & ſaltuarius. Bar.

¶ Mulier villæ cuſtos perpetua, m in fundo, qui cũ inſtrumento legatus eſt, 14† aut inſtructo, cõtinebitur, ſicuti ſaltuarius, n† par. n. o ratio eſt. Nã deſiderãt tam villæ quam agri, cuſtodiam: illæ, ne quid vicini, aut agri, aut fructuum occupent, hi, ne quid cæterarũ rerũ, quæ in villa continẽtur. Villa aũt ſine villa dubitatione pars fundi p habetur.

Villa inſtrumento non continetur ſupellex. Bar.

Alphænus. 15†

LEX XVI.

VIllæ, q̃ inſtrumento legato, q ſupellectilẽ non cõtineri verius eſt. r

¶ Vinea, & inſtrumẽto eius legato, inſtrumentũ vineæ nullum, 16† eſſe Seruius reſpondit: ſed, qui eum t contulebat, Cornelium reſpondiſſe aiebat, palos, u perticas, raſtros, ligones, inſtrumenti vineæ eſſe: quod verius eſt.

¶ Quidam vxori ſuæ 17† fundum, vt inſtructus x eſſet, in quo ipſe habitabat, legauit. Conſultus de mulieribus lanificis, an inſtrumento continerentur? Reſpondi, non quidẽ eſſe inſtrumenti fundi: y ſed quoniam ipſe paterfamilias, qui legaſſet, in eo fundo habitaſſet, dubitari non oportere, quin etiam 18† ancillæ, & cæterę res, quibus paterfamilias in eo fundo eſſet inſtructus, omnes legatæ viderentur.

Pictoris, vel balneatoris, vel lanionis inſtrumento legato, omnia neceſſaria ad ſuum miniſterium continentur. Bar.

1† al. Paul. lib. 4. ad Sabin.

2† In P. F. cauponię vid Aug. li. 2. emẽ. cap. 4.

3† Fl. deeſt, eſt.

4† Du. dolia vaſa, &c.

* Quæ vaſa dicant, ancones ſepulchrè Catellis. Cor. i hac ipſa diſtione. & Nebri. in lexi. ſuciuris ciuil.

5† Fl. deeſt. &.

6† Sic Du. Alci. li. 7. parer. c. 3. legit alienum.

* In hunc locũ Ant. Aug. li. 2. emend. c. 11. quo loco de mẽſu is & vaſis tractat

7† Du. Balneario.

8† li. 2. ad Virelliũ.

a *Taberna cauponæ*] i. vbi eſt vinũ & ſimilia parata ad vẽdendũ, ſed non venduntur adhuc: vt differat a caupona, in qua iã exercẽt negotiatio vini, & vt differat à taberna in qua ſic. q̃ eſt vbicũq. negotiatio exercetur, vt ff. e. l. cũ quitur.

b *Neratius exiſtimat*] & male. Accurſ.

c *Sed videndum*] corrigendo Neratium. d *Loci*] i. quæ ſemper ibi ſtãt, ſed inſtitores finito negotio recedunt. & ſm hoc intelligi põt inf. de vet. ſig. l. ſi inſtructũ. § j. ſecundum H. e *Eram inſtore et*] f. f. contineri qui tñ negotationi cauponæ vel tabernæ operam præſtãt, ij enim potius inferri putantur, q̃ ipſi tabernę inferãt. vt inf. eo. l. cũ de lanionis. § 1. & de colono dñi ſup. eo. l. quæſitum. §. Alphenus. & inf. ad l. 1. §. fi. & ff. d. prox. in prin. Accurſ.

f *Inſtrumento continetur*] l. quinque. vt ſi paterfam. p ſe balneũ exercebat. vt inf. e. l. cũ de lanionis. 6. t. & ſup. prox. teſp. & inf. eo. l. pictoris. §. fi.

g *Continetur. Et fornacator*] i. qui facit ignẽ ad calefactionem balnei. Sed certè ille dr fornacariuſ. vt ff. ad leg. Aqu. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi fornicarius. Vel fortè fornicator, qui meretricẽ ducit, vt Caccus, vel ipſe eſt meretricator.

h *Sirarij & caballos*] cauſa dubitandi piſtrinum.

i *Et piſtores*] hos piſtores, & inſtitores dicas cõtineri, q̃ dñs ex recto pacto, & inſtitutione. Cæterum ſi ipſi exerceant inſtrumentum eis paratum, non ipſi ſunt inſtrumentum, vt de colono. §. i. & ff. ſi tum. 4. Alphenus. in fi. §. & ff. e. l. ti. l. cũ d lanionis. §. 1. & ff. e. l. pr. l. pri & §. 1. & §. fi. & hic dicit R. ſcdm primos contineri.

k *Non etiam vina*] contra. C. de ver. ſig. l. 1. & ſup. e. l. q̃ſitum. §. ſed ſi fundus. & §. Neratius, & §. idem reſpon. inſtructis horreis, quibus dicitur contineri vina. Sol. aliud in fũdo, vt ibi. q̃ in domo, vt hic, & eſt rõ quia ex fundo plerunq. naſcuntur. Vel ibi gratia vſus patrisfamilias: hic cauſa cuſtodiæ: ſecundum hoc non refert inter fundum & domum.

l *Intelligi non poteſt*] niſi ſecundum quod dixi, quando eſt gratia vſus. Accurſ.

¶ *Mulier*] CASVS. In fundo meo Titiano erat quædã villa parvula domus, in qua ſtabat Aethuſa ancilla mea cauſa perpetuæ cuſtodiæ, ego feci teſtamentũ, & legaui fundum dictum Titio cum inſtrumento, vel inſtructum: numquid continebitur in legato d. mulier? Et dicitur, q̃ ſicut continentur ſaltuarij. quos habebam in eodẽ fundo. Cum. n. ſit vtriuſque par ratio, idem ius ſtatuendum eſt. Deſiderant. n. ita benè cuſtodiam villæ ſicut agri. Illic. n. ideſt in agris deſideratur cuſtodia p ſaltuarios. ne qd vicini occupent de agro, vel de fructib in agro pendentib. hic autem. i. in villa deſideratur cuſtodia, ne quid vicini occupent cæterarum rerum, quæ continentur in villa, quæ ſine dubio eſt pars fundi. & ideo legatarius vendicabit eam iure legati. Viu.

m *Per pertica*] ad hoc ſup. de pig. l. debitor cum concor.

n *Saltuarius*] ad qđ eſt. ff. eo. l. inſtr. §. fi. & l. quæſitum. §. ſaltuarium. & de le. 1. l. cũ quæreretur. §. fi. et inf. eo. l. idem §. fi.

o *Par enim*] ergo idẽ eſt ius. vt & ſupra. ad leg. Aquiliam. l. illud. Accurſ.

p *Pars fundi*] facit infra. de verbo. ſig. l. fundi. & ſup. quibus modis vſusfructus amit. l. fundi.

q *Villa*] CASVS. Si lego tibi inſtrumentum domunculæ, quam habeo ruſti cauſa colligendi fructus non continetur ſupellex. Secũdò dicit. quod ſi lego tibi vineã, & eius inſtrumentũ: continẽtur nomine inſtrumẽti pali, & pertiæ. & raſtri, & ligones. Tertiò dicit. qđ ſi lego tibi fundum, ſicut inſtructus eſt, in quo ego habitabã: continentur mulieres lanificæ, quæ erant in fundo. q̃is non contineretur, ſi ego in eo non habitarem. Viui.

r *Videtur*] id eſt ruſtici quidam dicit: vt infr. de verb. ſig. l. fundi appellatione. & ſup. l. prox. §. fi.

s *Secus*] ſecus ſi villa inſtructa legetur: vbi diſtinguitur. lege ut fundus inſtructus. vel cum inſtrumento: vt ſup. l. quæſitum. §. ſupellex. & §. ſed ſi fundus. ibi. proinde &c. Accurſius.

t *Qui eum*] Seruium.

u *Palos*] hic ſup. de. ſ. ſufr. l. item ſi. §. fin.

x *Inſtructus*] Non inſtructus: ſecus ſi cum inſtrumentũ: vt ſup. eo. l. quæſitum. ſed ſi fundus.

y *Inſtrumenti fundi*] ſed patrisfą. ſi modo, vt ibi eſſet inſtructior habebat: alias, ſi vt extra fundum locaret, non cõtinẽtur legato, vt ſup. eo. l. quæſitum. §. ſed ſi fundus. & §. Papin. & inf. eod. & ſi mancipia. in prin. In caſu tñ ſunt ẽt inſtrumenta fundi. vt ſi erant lanificæ ad veſtiendum familiam ruſticam. vt ſup. eo. l. quæſitum. §. ſaltuarium.

12† In P. F. & in cauponio. * Add hic q̃ ẽt qñq. appellatione domus contineãt ſubſtãtia & pẽnonium: vt l. 1. C. de hæret. & ma. & l. j. C. ne licet. peten. Alex. in l. legata. ſup. ſi cert. pet.

13† F. de legata.

14† Fl. eſſet.

15† lib. 7. Digeſt. à Paulo epitomatore

16† Fl. nihil.

17† F. deeſt, ſuæ.

18† Fl. &.

Pictoris

Pictoris] CASVS. Ista lex planè ponit, quid contineatur legato instrumento pictoris serui, vel instrumento piscatorio, vel instrumento balneatorio. Viu.

a *Cauteria*] * plumbea, cum quibus fiunt designationes ante, quàm fiat pictura.

* Celius Rhod. lect. ætiq. 4. cap. vlt. Sũt et sua inquit, pictoribus cauteria ferramẽta pingẽdi tõne, q̃ vocãt encausticẽ, latinè lustratiã dicimus: coloribus inustis, & ceris igne resolutis. Vnde factũ vulgo, vt librariũ atramentũ dicatur, encausti. Hæc ille. † li. 7. Inst. itur.

b *Et concha*] vascula in quibus stant colores, quæ dicuntur esse de auriculis piscium. Accurs.

2 † In P. F. incipit, Item pictoris.

c *Piscatores*] seruos: & hoc cũ ipse testator piscator erat, & seruos piscatores hẽbat in eo ministerio, vt & ff. l. ex. §. j. & ibi no. & ff. l. si ita. in prin. d *Balneatorem*. s. seruum: vt ff. l. taberneę. in fi. cum ipse dominus præsit balneo. & no. sup. prox. resp.

3 † Fl. deest, legato

e *Saltuarium*] i. saltus custodẽ: sed topiarius ordinatur saltus vt su. de le. 3. l. cũ quæreb. §. fin. & facit, sup. e. l. instit. §. fi. & l. quæsitum. §. saltuarium. & l. si ita. §. fi. ff. *Instructorem*] sup. eo. l. tabernæ. § pen.

4 † Duar. naucellas

f *Non possint*] facit sup. de iurisdictione, omnium iudicũ. l. 2. cum suis concor.

5 † F. comparatæ.

Cum de lanionis] CASVS. Hæc lex primo ponit, qd cõtineatur legato instrumẽto serui lanionis. Secundo dicit, q̃ ad sciendũ, quid contineatur instrõ legato, est necesse q̃que inspici personas legantium. Nam si lego tibi instrumentum pistorium, ita demum continentur legato serui pistores, qui seruiebant mihi in pistrino, si ego pistrinum exercebam, & non aliàs. Multum. n. interest, vtrum instrm sit paratum pistoribus, idest ipsis dominis per se molentibus: quo casu continebuntur in dicto legato serui pistores: an pistrinum sit paratum seruis molentibus, siue dominis: quo casu non continentur ipsi serui.

6 † Duar. fic. instrõ balneatorio legato, dictũ est balneatorẽ sic instrõ cõtineri balneario, &c.

7 † Fl. Topiarios.

8 † li. 2. ad Vtell.

¶ *Instrumentò piscatorio legato* † contineri Aristo ait, nauicellas, † quæ piscium capiendorum causa paratæ † sunt. Sed, & piscatores c contineri verius est.

¶ Instrõ balneatorio balneatorem, d † quõ instrõ fundi laluarium, e & topiarium, 7 † & instrumento cauponio institorem: f cum balneæ sine balneatoribus vsum suũ præbere non possint. E

Paulus. 8 †

LEX XVIII.

Cum de lanionis h instrumento quæritur semota carne, i mensas, k pondera, l ferramẽta, quæ laniadæ m carnis causa parata sunt, itẽ trutinas, n cultros, dolabras, o instrumento relinquimus.

¶ Instrumẽto legato, aliquando, & personas legantiũ necesse est inspici, vt ecce, pistorio instrumẽto legato, ita ipsi pistores P inesse videri possunt, si paterfamilias pistrinũ exercuerit: q Nam plurimũ interest, instrumentum r pistoribus, s an pistrino 9 † paratum sit. t

¶ Asinã u molendinariã, 10 † & molam, negat x Neratius instrumento fundi contineri.

¶ Item cacabos, y & patinas z in instrumento fundi esse dicimus: quia sine his pulmẽtarium a coqui non potest. Nec multum refert inter cacabos, & ahenum, b quod supra focum pendet: hic, c aqua ad potandum calefit, in illis pulmentarium coquitur. Quòd si ahenum instrumento contineri dicatur, encausti. hæc ille.

9 † Pistrinum.

10 † Duar. molendinarium.

¶ *Item eam fundus*] Legaui Titio fundum Seianum ita, vt optimus maximusque est, cum omni instrumento rustico, & vrbano, & mancipijs, quæ ibi sunt. Nunquid debentur ei semina, quæ in fundo erant? Et dic, q̃ sic, nisi hæres probet aliud me testatorem sensisse. Item debetur ei frumentum repositum in fundo pro pascendis mancipijs, quę erãt in fundo. Sequens, §. dicit, quid contineatur instrumẽto scituli medici cum instrumento legati.

¶ *Cui fundum*] Titius habens fundum, in quo erant decẽ serui, qui operabantur ibi, & ita erant fundi instructi d. ser tius legauit Scio hunc fundũ instructũ: Postea eidẽ Scio legauit: specialiter quinque de dictis mãcipijs. Nũquid alij serui, qui non sunt noiati continentur amodò sub appellatione instrumẽti fundi? Et dicitur, qd si quia ex eo, q̃ testator nominauit spãliter postea quinq. ex seruis, vt dictum est, apparet eum nõ intellexisse decem esse annumeratos instrumento fundi, id est contineri instrumẽto fundi.

¶ *Sabinus ait*] Legaui tibi fundum, & ea, quæ in eo sunt: certè hẽbis fundũ, & ea, quę solita sunt esse in eo fundo: nõ 9 † Pistrinum. autem ea, quæ tu curasti poni in eo fundo, vnde legatũ tuũ cumularetur. 10 † Duar. molendinarium.

¶ *Quidã*] Titius legauit Scio hoc modo. Villam meã, vt ego ipse possedi, lego Scio cum supellectili, & mẽsis, & mancipijs, q̃ ibi deputabãtur vrbanis, & rusticis, & cũ vinis, q̃ in diẽ mortis meæ ibi erunt, & cũ decẽ aureis, postea decessit d. testator, & quæ mortis suæ inuenta fuerunt in fundo nõ solum prædicta nominata, sed etiam libri plures, & vitrea vasa, & vesticula ipsius, nunquid debentur legatario dicti libri, & vitreamina, & vesticulæ? Et dicitur, quòd nõ, imò sola ea, quæ expressit in legato.

¶ *Domum*] Legauit Titius mihi domum instructam cum omnibus affixis: certè non continentur nomina debitorum, quæ erant in domo. Viu.

h *Cum de lanionis*] i. macellarij, siue becharij, à laniando sic dicti, quia dilaniant, id est per frusta incidunt carnes, et venduni: vel i quia lanam separant, & diuidunt à corijs bestiarum, & exuunt, siue excoriant bestias, & sic dicitur lanio à lanicio, vt arg. sup. de vsu, & habi. l. plenũ. §. fin. H.

i *Semota carne*] hæc. n. non cedit legato.

k *Mensas*] super quibus venditur caro, vel etiam lana.

l *Pondera*] quibus ponderantur carnes, cum venduntur.

m *Laniandæ*] id est occidendæ, vel diuidendæ, vel separandæ à corijs, & lana. Accurs.

n *Trutinas*] id est flateras, siue balancias.

o *Dolabras*] id est bipennes, cum quæ dolantur ligna, vel quod habet duo labra, secundum H. Acc.

P *Pistores*] scilicet, serui.

q *Exercuerit*] per se.

r *Instrumentum*] id est, serui de quibus quæritur.

s *Pistoribus*] id est dominis per se exercentibus.

t *Pistrinum paratum sit*] s. seruis, quasi ipsi pẽpiant in pistrino, vt primo casu cedant legato: secundo non, & sic instrumento agri, vt supra eod. l. quæsitum. §. Alphenus, & dicitur hic pistrinum. i. furnus, aliàs pro molendino ponitur, secundum Hugo.

u *Asinam*] tedit ad instrumenta fundi. Die ergo asinam, quæ ducit molam.

x *Negat*] nisi sit rustico operi deputata, vt inf. eod. l. § idem constitutus.

y *Cacabos*] id est lebetes. Accursius. * Dicecaboses se vasa i q-bus coq̃ pulmentariũ. Colũ. de re rust. lib. 12.

z *Patinas*] idest patellas.

a *Pulmentarium*] suauis cibus. secundum. H. * De pulmẽtario. vi. no. su. ad l. q̃sitũ i ver. pulmẽtariũ.

b *Et ahenum*] i. caldarium, vel patolum, à mã sic dictum.

c *Hic*] id est in aheno.

a *Continetur*] quòd appareret ex premiſſis, cum non differat à cacabo, & hoc ſecundario: directo autem inſtrumento cognario cõtineatur, vt inf. de au. & arg. leg. l. & ſi nõ ſint. §. ſi cui.

b *Copulata*] inf. eo. l. fundi. §. ſi. & ad idẽ ſup. de iuriſd. omn. iud. l. 2. cum concor.

c *Præſumptione*] i. conſuetudine, ex qua volũtas teſtatoris præſumitur: ſic ſupra [de æd. l. edi. l. ſciendum. §. illud. & de leg. 1. ſi ſeruus plurium. §. fin. & de leg. 3. l. nũ mis. & l. non aliter. §. 1. & de regu. iur. l. ſemper in ſtipulationibus. & inf. de fiu. pu. l. 2. §. j. Accurſius.

d *Cum de villico*] ad hoc ſup. eod. l. inſtrumenta. in prin.

e *Quantitate*] vt extraneus colonus.

f *Sed fide dominica*] i. domino debita: facit ſup. e. l. quæſitum. §. Alphenus. in fin. & inf. e. l. Seiæ. §. 1. Hug.

g *Inferior*] i. pauimẽtum molendini, vel fortè inferior mola, ſi ue machina: ſed Catillus ſuperior, qa paulatim de eo cadit frumentum in molam.

h *Deberi*] legatario, vt fundi inſtrumentum.

i *De putatoribus*] vitium, vel arborũ. ad quod ſup. ad l. Aquil. l. ſi putator.

k *Ineſſe*] inſtrumento fundi.

l *Paſtores*] ouium. vt ſup. eo. l. inſtrumẽta. in fi.

m *Et foſſores*] qui faciunt foſſas, ne aqua ſtet in fundo. Et not. q ab illo §. de Bubulco, vſq; hic, dicit de inſtrumentis cauſa quærendorum fructuum, vt ſup. eo. l. inſtrumenta. in prin.

n *Semina*] facit ſup. de vſufruc. l. item ſi. §. ſeminarios.

o *Collyria*] expone, vt Inſtit. de rer. diui. §. cum ex aliena. Accurſius.

p *Mancipia*] ſcilicet ruſtica.

q *Eo ſolos*] ſic ergo genus præcedens reſtringitur per ſpecies expreſſas. Sed contra, inf. de ſupellec. legata. l. legata. 1. reſpon. Sõl hic ſcirebat defunctus, quid continebatur appellatione inſtrumenti, ibi non: vel hic, pprias nomina expreſſit, vt Stichũ, Pamphilũ & Erotẽ: ibi ſpeciem generis, vt mãcipia. Sed huic ſolutioni ob. j. de all. & cib. le. l. verba. Vel hic certũ numerũ expreſſit, vt & ibi in 2. & 3. reſpon. eiuſdẽ legis cõtrariẽ dr. Vel hic non intellexit ſeruos cõtineri in primis verbis, ſ. inſtrumẽto, ibi ſic Vel die plenè, vt no. ſup. eo. quæſitũ. §. pr. & ſi. & facit ſu. de leg. 3. quæſitũ. §. 1. & l. hæres. §. 1. & inf. eo. q dam. & inf. de all. le. l. Stichus.

r *Quod*] i. quia.

ſ *Intellexiſſe*] cum dixit, fundum inſtructum, &c. Accur.

t *Seruos*] ſ. nominatos, vel alios.

u *Manendi*] perpetuo.

x *Conſulto*] legatarij dolo, & machinatione: vt ſup. de leg. 2. l. cum ita legatur.

y *Non videntur*] niſi teſtõtẽ id voluiſſe cui dẽter cappareat, vt ſu. de leg. 3. l. Iulianus. §. ſi. & ſ. cit j. de pe. leg. l nã q. §. 1. & j. de au. & arg. leg. l. ſi vxori. §. 1. & ſupra de leg. 2. ſi fundus. & l. qua ſitũ. §. 2. & fin. & l. pen. in prin. & §. 1. & l. ſi ita. & le. ſi chorus. §. 1. & ſup. de vſufr. leg. l. generali. §. 1. & de leg. 2. l. Caius.

z *Villam*] i. domum.

a *Supellectile*] hoc eſt genetale nomen: ſequẽtia ſpecialia ſunt, quæ reſtringunt genus, vt infra ſubijcit. Accurſius.

b *Cederent*] non autem cętera, vt & j. ea. l. §. cui fundus. & qã no. j. eod. l. quæſitũ. §. pe. Itẽ ad hoc qd ſpecies derogat generi, vt j. de leg. 3. l. vxorẽ. §. feliciſſimo. & l. hæres. §. 1. & l. ea tamen. & j. de ſupel. leg. l. legata. 2. & 3. reſp. & inf. de ali. leg. l. alimenta. §. baſilicæ. & l. Stichus. in princ.

c *Non poſſe*] ſic ſupra de lega. 2. l. Caius. in prĩ & j. de leg. 3. vxorem. §. legauerat. & l. ſi mihi. in princ. §. 1. & inf. eo. l. cum fundus Accur.

SI *mancipia*] C ASVS. Titius legauit Seiæ fundũ cum inſtrumento, & mancipijs, quę ibi ſunt. & poſtea in eũ fundum tranſtulit idẽ Titius quoſdã ſeruos, vt ibi perpetuo moraretur, & poſtea deceſſit idẽ Titius. Nunc quæritur, nunquid dicti ſerui cedant dicto legato? Et videbatur quibuſdã, quod non, quaſi in hoc caſu non poſſint contineri appellatione mãcipiorum propter verba

tinentur,[a] vrcei quoq;, quibus aqua in ahenũ infunditur, in idem genus redigũtur, ac deinceps in infinitum primis quibuſque proxima copulata[b] præcedunt. Optimum ergo eſſe Pedius ait, nõ propriam verborum ſignificationẽ ſeruarit ſed in primis, quid teſtator demonſtrare voluerit, deinde in qua præſumptione[c] ſint, qui in quaque regione commorantur.

¶ Cum de villico[d] quæreretur, an inſtrumento ineſſet, & dubitaretur, Scæuola conſultus reſpondit, Si non penſionis certa quantitate,[e] ſed fide dominica[f] 1†coleret, deberi.

¶ Idem cõſultus de meta molendinaria, 2†reſpondit, ſi ruſticis eius fundi operarijs moleretur, eam quoque deberi. Eſt autem Meta, inferior[g] pars molæ, Catillus ſuperior.

¶ De bubulco quoque ita reſpondit, ſiue de eo, qui bobus ibi araret, ſiue de eo, qui boues eius fundi aratores paſceret, quæreretur, deberi.[h]

¶ De putatoribus[i] quoq; ita reſpondit, ſi eius fundi cauſa haberentur, ineſſe.[k] Paſtores[l] quoq;, & foſſores[m] ad legatarium pertinere.

¶ Item cum fundus ita legatus eſſet, Mæuio fundũ Seianũ ita, vt optimus, maximusq; eſt, cum omni inſtrumento ruſtico, & vrbano, & mãcipijs, quæ ibi ſunt: & quęreretur, an ſemina[n] deberentur? Reſpondit veri[o] eſſe deberi, niſi aliud teſtatorem ſenſiſſe hæres probaret. Idem reſpondit de frumento repoſito ad mancipiorum exhibitionem.

¶ In inſtrumento medici, eſſe collyria, [o]&emplaſtra, et cętera ei[o] generis, Caſſius ſcribit.

Enumeratio quorundã indiuiduorum, à legato generis eximit ſpeciem, ſub qua indiuidua enumerata comprehẽduntur. Bart.

¶ Cui fundum inſtructũ legauerat, nominatim 3†etiam legauit mancipia. P Quæſitum eſt, an reliqua mancipia, quæ non nominaſſet, inſtrumento cederent? Caſſius ait reſponſum eſſe, tametſi mancipia inſtructi fondi ſint, tamẽ videri eos ſolos[q] legatos eſſe, qui nominati eſſent, quod[r] appareret non intellexiſſe[ſ] patrẽfamilias inſtrumento quoq; ſeruos[t] annumeratos eſſe.

In dubio ea videntur eſſe in fundo, quæ maiori parte anni ibi ſunt. Bart.

¶ Sabinus ait, cui fundus, quęque ibi ſint, legata ſunt, ei fundus, & omnia, quæ in eo ſolita ſunt eſſe, quæque ibi maiore parte anni morabantur, & qui in eũ manendi[u] cauſa recipere ſe ceſſueuerunt, legati videntur. At ſi qua conſulto[x] in fundum congeſta, contractaue ſunt, quo legatũ cumularetur, ea non videntur[y] legata eſſe.

Si enumeratio ſpecierũ venit ad determinationem verbi, per quod genus ſignificatur, videtur facta cauſa determinationis. Bartol.

¶ Quidam cum ita legaſſet, Villam[z] meam ita, vt ipſe poſſedi, cum ſupellectile,[a] mẽſis, mancipijſq;, quæ ibi deputabantur, vrbanis, & ruſticis, vinisq., quæ in diẽ mortis meæ ibi erunt, & decem aureis, & quæreretur, cum in diem mortis ibi libros, vitreamina, & veſticulam 4†habuerat, an ea omnia legato cederẽt, [b] quoniã quædã enumeraſſet? Scæuola reſpondit, 5†Specialiter expreſſa legato cedere.

¶ Domum inſtructam legauit cum omnibus affixis: quęritur de inſtrumentis debitorum, an ea legatarius habere poſſit? Reſpõdi, ſecundum ea, quæ proponerent, nõ poſſe.[c]

Inferiatum.

f † Du. coleretur.

2 † Duar. molenda ris.

3 † Duar. nominatim mancipia legauit.

4† Alias veſtipicã: vt ſcripſit Halo.

5† In F. F. ſpecialiter expreſſa, q̃ legato cederent.

Martianus. 1†

LEX XVII.

2† Pictoris instrumento legato, ceræ, colores, similiaque horũ legato cedunt, item peniculi, & cauteria, [a] & conchæ. [b]

¶ Instrumentò piscatorio legato 3† contineri Aristo ait, nauicellas, 4† quæ piscium capiendorum causa paratæ 5† sunt. Sed, & piscatores [c] contineri verius est.

¶ Instrũo balneatorio balneatorem, [d] 6† quo instrũo fundi laltuarium, [e] & topiarium, 7† & instrumento cauponio institorem: [f] cum balneæ sine balneatoribus vsum suũ præbere non possint. [g]

Paulus. 8†

LEX XVIII.

Cvm de lanionis [h] instrumento quæritur semota carne, [i] mensas, [k] pondera, [l] ferramẽta, quæ laniadæ [m] causa parata sunt, itẽ trutinas, [n] cultros, dolabras, [o] instrumento relinquimus.

¶ Instrumẽto legato, aliquando, & personas legantiũ necesse est inspici, vt ecce, pistorio instrumẽto legato, ita ipsi pistores [p] inesse videri possunt, si paterfamilias pistrinũ exercuerit: [q] Nam plurimũ interest, instrumentum [r] pistoribus, [s] an pistrino [9] † paratum sit. [t]

¶ Asinã [u] molendinariã, [10] † & molam, negat [x] Neratius instrumento fundi contineri.

¶ Item cacabos, [y] & patinas [z] in instrumento fundi esse dicimus: quia sine his pulmẽtarium [a] coqui non potest. Nec multum refert inter cacabos, & ahenum, [b] quod supra focum pendet: hic, [c] aqua ad potandum calefit, in illis pulmentarium coquitur. Quòd si ahenum instrumento contineri dicatur, encaustũ, hæc illic. 2† li. 7. Instit.

• Celius Rhod. li. lect. antiq. 4. cap. vlt. Sũt et sua inquit, pictoribus cauteria ferramẽta, quibus pingẽdi tõnos vocãt encausticẽ, latinè ustariã dicimus: coloribus inustis, & ceris igne resolutis. Vnde factũ vulgo, vt librariũ atramentũ dicatur, encaustũ.

a *Cauteria*] * plumbea, cum quibus fiunt designationes ante, quàm fiat pictura.

b *Et concha*] vascula in quibus stant colores, quæ dicuntur esse de auriculis piscium. Accurs.

c *Piscatores*] seruos: & hoc cũ ipse testator piscator erat, & seruos piscatores hẽbat in eo ministerio, vt & l. pen. §. j. & diuersi. e. l. si ita. in pri. de *Balneatorem*. l. seruum: vt in. e. taberne. in fi. cum ipse dominus præsit balneo, & no. sup. prox. resp.

e *Saltuarium*] i. saltus custodẽ: sed topiarius ordinator saltus vt su. de le 3. l. cũ quæret. §. fin & facit. sup. e. l. instr̃a. §. fi. & l. quæsitum. §. saltuarium. & l. si ita. §. fi. ff *Instructorem*] sup. eo. l. tabernæ. §. pen.

g *Non possint*] facit sup. de iurisdictione omnium iudicũ. l. 2. cum suis concor.

Cvm de lanionis] CASVS. Hæc lex primo ponit, qd cõtineatur legato instrumẽto serui lanionis. Secundo dicit, qd ad sciendũ, quid contineatur instrũo legato, est necesse qñque inspici personas legantium. Nam si lego tibi instrumentum pistorium, ita demum continentur legato serui pistores, qui seruiebant mihi in pistrino, si ego pistrinum exercebam, & non aliàs. Multum, n. interest, vtrum instrũm sit paratum pistoribus, idest ipsis dominis per se molentibus: quo casu continebuntur in dicto legato serui pistores: an pistrinum sit paratum seruis molentibus, siue dominis: quo casu non continentur ipsi serui.

¶ *Asinam*] Titius habens in fundo suo molendinum, qd asina ducebat, fecit testũ, & legauit Seio fundum cum instrumento fundi. Nunquid continetur dicta asina, & mola molendini? Et dicit, quod non, bene tamen continentur cacabi, & patinæ: quia pulmentarium, siue comestio nõ potest coqui sine prædictis. Item contineretur vas aheneũ quod supra focum pendet, in quo calefit aqua ad potandũ. Eadẽ ratione continentur vteri, quibus aqua infunditur in ahenum, illa etiam vasa continentur, quibus aqua infunditur in vteros: & sic vsque ad infinitum. Et hoc [illegible] voluit testator. Si autem non apparet voluntas testatoris, debemus inspicere cõsuetudinem regionis, vnde erat testator, scilicet, quid erat in consuetudine ibi, quid contineretur appellatione instrumenti fundi. Item cõtinetur appellatione instrumenti fundi villicus seruus, qui colebat fundum fide dominica: non autem si colebat certa quantitate pensionis. Item continetur Meta, id est inferior pars molæ, si molebatur rusticis fundi. Item bubulcus, siue arabat fundum cum bobus, siue pascebat boues aratorios. Quilibet, n. prædictorum dicitur bubulcus. Item & putatores vineæ, qui erant in fundo. Item pastores & fossores.

¶ *Item cum fundus*] Legaui Titio fundum Seianum ita, vt optimus maximusque est, cum omni instrumento rustico, & vrbano, & mancipiis, quæ ibi sunt. Nunquid debentur ei semina, quæ in fundo erant? Et dicit, quod sic, nisi hæres probet aliud me testatorem sensisse. Item debetur ei frumentum repositum in fundo pro pascendis mancipiis, quę erãt in fundo. Sequens, §. dicit, quid contineatur instrumẽto serui medici cum instrumento legati.

¶ *Cui fundum*] Titius habens fundum, in quo erant decẽ serui, qui operabantur ibi, & ita erant fundi instructi d. seruis, legauit Seio hunc fundũ instructũ: Postea eidẽ Seio legauit: specialiter quinque de dictis mãcipiis. Nũquid alii serui, qui non sunt noiati continentur amodò sub appellatione instrumẽti fundi? Et dicitur, qd si, quia ex eo, q̃ testator nominauit spãliter postea quinq. ex seruis, vt dictum est, apparet eum nõ intellexisse decem esse annumeratos instrumento fundi, id est contineri, instrumẽto fundi.

¶ *Sabinus ait*] Legauit tibi fundum, & ea, quæ in eo sunt: certè hẽbis fundũ, & ea, quę solita sunt esse in eo fundo: nõ 9† Pistrinum. autem ea, quæ tu curasti poni in eo fundo, vnde legatũ tuũ cumularetur. 10† Duar. molendarium.

¶ *Quidã*] Titius legauit Seio hoc modo. Villam meã, vt ego ipse possedi, lego Seio cum supellectili, & mẽsis, & mancipiis, q̃ ibi deputabãtur vrbanis, & rusticis, & cũ vinis, q̃ in diẽ mortis meæ ibi erunt, & cũ decẽ aureis, postea decessit. Testator, & per rotis suæ inuenta fuerunt in fundo nõ solum prædicta nominata, sed etiam libri plures, & vitrea vasa, & vesticula ipsius. nunquid debentur legatario dicti libri, & vi. reamina, & vesticulæ? Et dicitur, quòd nõ, imò sola ea, quæ expressit in legato.

¶ *Domum*] Legauit Titius mihi domum instructam cum omnibus affectis: certè non continentur nomina debitorum, quæ erant in domo. Viu.

h *Cum de lanionis*] i. macellarij, siue becharij, à laniando sic dicti, quia dilaniant, id est per frusta incidunt carnes, et vendunt: vel i. quia lanam separant, & diuidunt à corijs bestiarum, & exuunt, siue excoriant bestias, & sic dicitur lanio à laniclo, vt arg. sup. de vsu, & habi. l. plenũ. §. En. H.

i *Semota carne*] hæc, n non cedit legato.

K *Mensas*] super quibus venditur caro, vel etiam lana.

l *Pondera*] quibus ponderantur carnes, cum venduntur.

m *Laniandæ*] id est occidendæ, vel diuidendæ, vel separandæ à corijs, & lana. Accurs.

n *Trutinas*] id est stateras, siue balancias.

o *Dolabras*] id est, bipennes, cum quæ dolantur ligna, vel quod habet duo labra, secundum H. Acc.

p *Pistores*] scilicet, serui.

q *Exercuerit*] per se.

r *Instrumentum*] id est, serui de quibus quæritur.

s *Pistoribus*] id est dominis per se exercentibus.

t *Pistrinum paratum sit*] s. seruis, quasi ipsi cõpiant in pistrino, vt primo casu cedant legato: secundo non, & sic instrumento agri, vt supra eod. l. quæsitum. §. Alphenus, & dicitur hic pistrinum, i. furnus, aliàs pro molendino ponitur, secundum Hugo.

u *Asinam*] redit ad instrumenta fundi. Die ergo asinam, quæ ducit molam.

x *Negat*] nisi sit rustico operi deputata, vt inf. eod. l. §. idem consultus.

y *Cacabos*] id est lebetes. Accursius.*

z *Patinas*] idest patellas.

a *Pulmentarium*] suauis cibus, secundum. H.*

b *Et ahenum*] i. caldarium, vel paroium, à mã sic dictum.

c *Hic*] id est in aheno.

* Dic cacabos esse vasa i quibus cocẽ pulmentariũ. Colũ. de re rust. lib. 12.

* De pulmẽtario. vi. no. sup. ad l. q̃sitũ. i ver. pulmẽtariũ.

a *Continetur*] quod appareret ex premiſſis, cum non differat à cacabo, & hoc ſecundario: directo autem inſtrumento cognario cõtinetur. vt inf. de au. & arg. leg. l. & ſi nõ ſint. §. ſi cui.

b *Copulata*] inf. eo. l. fundi. §. ſi. & ad idẽ ſup. de iuriſd. omn. iud. l. 2. cum concor.

c *Præſumptione*] i. conſuetudine, ex qua voluntas teſtatoris præſumitur: ſic ſupra [de ædil. edi. l. ſciendum. §. illud. & de leg. 1. ſi ſeruus plurium. §. fin. & de leg. 3. l. nũ nuis. & l. non aliter. §. 1. & de regu. iur. l. ſemper in ſtipulationibus. & inf. de fiu. pu. l. 2. §. j. Accurſius.

d *Cum de villico*] ad hoc ſup. eod. l. inſtrumenta. in prin.

e *Quantitate*] vt extraneus colonus.

f *Sed fide dominica*] i. domino debita: facit ſup. e. l. quæſitum. §. Alphenus. in fin. & inf. e. l. Seia. §. 1. Hug.

g *Inferior*] i. pauimẽtum molendini, vel fortè inferior mola. ſi ue machina: ſed Catillus ſuperior, qa paulatim de eo cadit frumentum in molam.

h *Deberi*] legatario, vt fundi inſtrumentum.

i *De putatoribus*] vitium, vel arborũ. ad quod ſup. ad l. Aquil. l. ſi putator.

k *Ineſſe*] inſtrumento fundi.

l *Paſtores*] ouium. vt ſup. eo. l. inſtrumẽta. in fi.

m *Et foſſores*] qui faciunt foſſas, ne aqua ſtet in fundo. Et not. qꝫ ab illo §. de Bubulco, vſq; hic, dicit de inſtrumentis cauſa quærendorum fructuum, vt ſup. eo. l. inſtrumenta. in prin.

n *Semina*] facit ſup. de vſufruc. l. item ſi. §. ſeminarios.

o *Collyria*] expone, vt Inſtit. de rer. diui. §. cum ex aliena. Accurſius.

p *Mancipia*] ſcilicet ruſtica.

q *Eo: ſolos*] ſic ergo genus præcedens reſtringitur per ſpecies expreſſas. Sed contrà, inf. de ſupellec. legata. l. legata. 1. reſpon. Sõl hic ſciebat defunctus, quid continebatur appellatione inſtrumenti, ibi non: vel hic, ppria nomina expreſſit, vt Stichũ, Pamphilũ & Erotẽ: ibi ſpeciem generis, vt mãcipia. Sed huic ſolutioni ob. j. de all. & cib. le. l. verba. Vel hic certũ numerũ expreſſit, vt & ibi in 2. & 3. reſpon. eiuſdẽ legis cõtrarię dr. Vel hic non intellexit ſeruos cõtineri in primis verbis. ſ. inſtrumẽto, ibi ſic Vel dic plenè, vt no. ſup. eo. quæſitũ. §. pe. & ſi. & facit ſu. de leg. 3. quæſitũ. §. 1. & l. hæres. §. 1. & inf. eo. q dam. & inf. de all. le. l. Stichus.

r *Quod*] l. quia.

ſ *Intelexiſſe*] cum dixit, fundum inſtructum, &c. Accur.

t *Seruos*] ſ. nominatos, vel alios.

u *Manendi*] perpetuo.

x *Corſulto*] legatarij dolo, & machinatione: vt ſup. de leg. 2. l. cum ita legatur.

y *Non videntur*] niſi teſtõrẽ id voluiſſe eui dẽter cappareat, vt ſu. de leg. 3. l. Iulianus. §. ſi. & facit j. de pe. leg. l nã qꝫ. §. 1. & j. de au. & arg. leg. l. ſi vxori. §. 1. & ſupra de leg. 2. ſi fundus. & l. qua ſitũ. §. 2. & fin. & l. pen. in prin. & §. 1. & l. ſi ita. & le. ſi chorus. §. 1. & ſup. de vſufr. leg. l. generali. §. 1. & de leg. 2. l. Caius.

z *Villam*] i. domum.

a *Supellectile*] hoc eſt generale nomen: ſequẽtia ſpecialia ſunt, quæ reſtringunt genus, vt infra ſubijcit. Accurſius.

b *Cederent*] non autem cętera. vt & j. ea. l. §. cui fundus. & qđ no. j. eod. l. quæſitũ. §. pe. Itẽ ad hoc qđ ſpecies derogat generi, vt j. de leg. 3. l. vxorẽ. §. feliciſſimo. & l. hæres. §. 1. & l. ea tamen. & j. de ſupel. leg. l. legata. 2. & 3. reſp. & inf. de all. leg. l. alimenta. §. baſilicæ. & l. Stichus. in princ.

c *Non poſſe*] ſic ſupra de lega. 2. l. Caius. in prĩ & j. de leg. 3. vxorem. §. legauerat. & l. ſi mihi. in princ. §. 1. & inf. eo. l. cum fundus Accur.

SI *mancipia*] C A. SVS. Titius legauit Seiæ fundũ cum inſtrumento, & mancipijs, quę ibi ſunt. & poſtea in eũ fundum tranſtulit idẽ Titius quoſdã ſeruos, vt ibi perpetuo morarẽtur, & poſtea deceſſit idẽ Titius. Nunc quæritur, nunquid dicti ſerui cedant dicto legato? Et videbatur quibuſdã, quod non, quaſi in hoc caſu non poſſint contineri appellatione mãcipiorum propter verba

tinentur,[2] vrcei quoq;, quibus aqua in ahenũ infunditur, in idem genus redigũtur, ac deinceps in infinitum primis quibuſque proxima copulata[b] præcedunt. Optimum ergo eſſe Pędius ait, nõ propriam verborum ſignificationẽ ſeruari: ſed in primis, quid teſtator demonſtrare voluerit, deinde in qua præſumptione[c] ſint, qui in quaque regione commorantur.

¶ Cum de villico[d] quæreretur, an inſtrumento ineſſet, & dubitaretur, Scæuola conſultus reſpondit, Si non penſionis certa quantitate,[e] ſed fide dominica[f] 1†coleret, deberi.

¶ Idem cõſultus de meta molendinaria, 2†reſpondit, ſi ruſticis eius fundi operarijs moleretur, eam quoque deberi. Eſt autem Meta, inferior[g] pars molæ, Catillus ſuperior.

¶ De bubulco quoque ita reſpondit, ſiue de eo, qui bobus ibi araret, ſiue de eo, qui boues eius fundi aratores paſceret, quæreretur, deberi.[h]

¶ De putatoribus[i] quoq; ita reſpondit, ſi eius fundi cauſa haberentur, ineſſe.[k] Paſtores[l] quoq;, & foſſores[m] ad legatarium pertinere.

¶ Item cum fundus ita legatus eſſet, Mæuio fundũ Seianũ ita, vt optimus, maximusq; eſt, cum omni inſtrumento ruſtico, & vrbano, & mãcipijs, quæ ibi ſunt: & quęreretur, an ſemina[n] deberentur? Reſpondit veri[9] eſſe deberi, niſi aliud teſtatorem ſenſiſſe hæres probaret. Idem reſpondit de frumento repoſito ad mancipiorum exhibitionem.

¶ In inſtrumento medici, eſſe collyria,[o] & emplaſtra, et cętera ei[9] generis, Caſſius ſcribit.

Enumeratio quorundã indiuiduorum, à legato generis eximit ſpeciem, ſub qua indiuidua enumerata comprehẽduntur. Bart.

¶ Cui fundum inſtructũ legauerat, nominatim 3†etiam legauit mancipia. P Quæſitum eſt, an reliqua mancipia, quæ non nominaſſet, inſtrumento cederent? Caſſius ait reſponſum eſſe, tametſi mancipia inſtructi fundi ſint, tamẽ videri eos ſolos[q] legatos eſſe, qui nominati eſſent, quod[r] appareret non intellexiſſe[ſ] patrẽfamilias inſtrumento quoq; ſeruos[t] annumeratos eſſe.

In dubio ea videntur eſſe in fundo, quæ maiori parte anni ibi ſunt. Bart.

¶ Sabinus ait, cui fundus, quęque ibi ſint, legata ſunt, ei fundus, & omnia, quæ in eo ſolita ſunt eſſe, quæque ibi maiore parte anni morabantur, & qui in eũ manendi[u] cauſa recipere ſe cęperunt, legati videntur. At ſi qua conſulto[x] in fundum congeſta, contractave ſunt, quo legatũ cumularetur, ea non videntur[y] legata eſſe.

Si enumeratio ſpecierũ venit ad determinationem verbi, per quod genus ſignificatur, videtur facta cauſa determinationis. Bartol.

¶ Quidam cum ita legaſſet, Villam[z] meam ita, vt ipſe poſſedi, cum ſupellectile,[a] mẽſis, mancipijſq;, quæ ibi deputabantur, vrbanis, & ruſticis, vinilq., quæ in diẽ mortis meæ ibi erunt, & decem aureis, & quæreretur, cum in diem mortis ibi libros, vitreamina, & veſticulam 4†habuerat, an ea omnia legato cederẽt, [b] quoniã quædã enumeraſſet? Scæuola reſpondit, 5†Specialiter expreſſa legato cedere.

¶ Domum inſtructam legauit cum omnibus affixis: quęritur de inſtrumentis debitorum, an ea legatarius habere poſſit? Reſpõdi, ſecundum ea, quæ proponerent, nõ poſſe.[c]

Infortunatum.

1† Du. coleretur.

2† Duar. molenda xia.

3† Duar. nominatim mancipia legauit.

4† Alias veſtipicã: vt ſcripſit Halo.

5† In F. F. ſpecialiter expreſſa, q̃ legato cederent.

In legato positis illa. ¶ At mancipijs, quæ ibi sunt, &c. quib. demonstrauerat testator illos tũ seruos contineri, qui erant in fundo tẽpore mortis. Item & videbatur eisdem ꝙ nõ requisito hoc casu non possint cõtineri dicti serui appellatione instrumenti: quia ꝙ instrumentũ legat. & mancipia nominat, videtur nolle intelligere in instrumento seruos. Sed illis mutatis videtur: qa bene continebuntur in legato dicti serui, non obstãte alleg. illorũ.

¶ *Paulus respondit*] Legauit Titio villã ut[1] lib. 11. Respons. rusticam domũ cũ instrumẽto: certe nõ cõtinet ur legato equi ti.. quod erat in dicta domuncula: nec etiam fructus ibidẽ repositi: nec seruus peritus in arte fabrica, qui annuam mercedẽ præstabat domino, sed supellex benè connectur Viuia.

a *Si mancipia*] testator legauit fundum cum instrumento, & cum mancipijs, quæ ibi erant. Deinde in eundem fundum induxit postea mancipia, vt perpetuo ibi essent. quæritur an cedant legato? Et videtur ꝙ non: nam ex vocabulo i mancipijs nõ. quia dixit quæ ibi erant: at hi nõ erant tunc. Item ex verbo, cũ instrumento, non: quia eo verbo non cõtinentur serui, cum postea de his dicat vt sup. eod. prox. §. cui fundum. sed tamen dicit ea contineri ex primo verbo, scil. cũ instrumento. Nam adiectio, cum mancipijs, causa ampliandi non minuendi legatum fuit facta, vnde non debet retorqueri in læsionẽ legatarię. Sicut ergo ex primis verbis, scil. cum instrumento, continentur postea inducta mãcipia, si nihil esset adiectum, vt inf. eod. pen. ita & nũc. Nec obstat prædictus § cui fundũ, quia ibi propijs nominibus, expressit: hic in genere adiecit cum mancipijs. Accur.

b *Eo quoq;* scil. cum testator moritur, vt s. fic liquean hac voluntate ibi dimisisse. Accur.

c *Ea cum instrumento*] & si nihil esset adiectum, vt infra l. pen. Accursius.

d *Inducta*] vt ibi sint perpetuo, vt sup. de actio. emp. l. fundi. §. Labeo. Et sic apparet testatorẽ hoc voluisse. Sic nõ est contra. sup. de leg. 3. Iulianus. s. fi. & facit quod huiusmodi generalia legata possint augeri. sup. de vsur. l. equis. §. a. & de l. a. l. peculium, in prin. & de lega. 1. l. si ex toto. in pri. & l. grege. in prin. & §. 1. & l. quod in rerum. §. si quis. & Institutio. de leg. §. si grex. & inf. de ali. leg. l. filio. §. fi.

e *Cedere*] contra. sup. eod. l. villæ. in prin. Sol. hic quidam habent literam. supellectilis. scil. legata. & dicunt cedere. scil. prædicta omnia, sed seruos non. vt subijcit: quia animalia in supellectili non sunt, vt inf. de supel. leg. l. 2. & sic non habent. §. seruum vero &c. sed non placet: quia non dicit inf. appellatione supellectilis non contineri seruum, sed seruum non contineri instrumẽto. Alij habent supellectilem: & tunc est contra. l. villæ, vnde dicunt cancellandum hunc versum. Sed tu dic, si legatur instrumentum villæ hoc modo, villam cum instrumento tunc non cedit, vt in contrario: si autem villã instructam, tunc sic sup. eod. l. quæsitum. §. sed si fundus. Et qđ de seruo subijcit, ideo sic est, quia nec fundi, nec patrisfamilias est instrumentum, vt sup. l. quæsitum. §. Papinianus quoq; & §. Alphenus. & inf. l. proxi. §. 1.

f *Præstabat*] scil. domino, & laborabat cui volebat, nõ autem dicas, quod dominus locet ei operas, vt sup. de vsu. & ha. l. sed & ipsi. & sup. de vsufr. lega. l. si seruum contra. Sol. vt in prin. Accursius.

Legatum instrumenti est vniuersale, ideo recipit augumentum vsq; ad mortẽ testatoris. Itẽ, enumeratio specierum in dubio fit causa augendi legatum. Bar.

Idem. [1] †

LEX XIX.

SI mancipia, [a] quę posit testamentum factum in fundũ Seiæ relictũ à testatore inducta sunt, fundi colendi gratia in eodẽ fundo fuerint, [b] ea quoq; instrumento fundi cõtineri respõdi. Quamuis enim ea mancipia testator demonstrasset, quæ tunc ibi essent, cũ legaret, tamen non minuendi legati, sed augendi causa, mancipiorum quoque fecit mentionem. Cęterum, instrumento [c] fundi, mancipia quoq; colendi agri causa inducta, [d] cõtineri non ambigitur.

¶ Paulus respondit, villæ instrumento neque fructus repositos, neque equitium contineri [2] † supellectilem autem legato cedere: [e] seruum verò arte fabrica peritum, qui annuam mercedem præstabat, f instrumẽto villæ nõ cõtineri.

Per enumerationem specierum factam in codicillis, restringitur legatũ generis factum in testamento. Bar.

Seruola. 3 †

LEX XX.

SEiæ ex parte hæredi instituæ, si hęres erit, fundos per tionem. Cęterum, instrumento [c] fundi, mancipia quoq; colendi agri causa inducta, [d] cõtineri non ambigitur.

¶ Paulus respondit, villæ instrumento neque fructus repositos, neque equitium contineris [2] † supellectilem autem legato cedere: [e] seruum verò arte fabrica peritum, qui annuam mercedem præstabat, f instrumẽto villæ nõ cõtineri.

Per enumerationem specierum factam in codicillis, restringitur legatũ generis factum in testamento. Bar.

Seruola. 3 †

LEX XX.

SEiæ ex parte hæredi instituæ, si hęres erit, fundos per

sunt instructi rustico instrumento, & supellectili, & pecore, & villicis, cũ reliquis colonorũ, & apotheca, & postea decessit. Modo quæritur, an propter prædicta in codicillis nostris ita contineantur legato etiam ea quæ fuerũt in fundo ea qua quotidiani vsus patrisfamilias, i. prædicti Titij testatoris. Et respon. quod non.

¶ *Libertos suos*] Titius legauit libertis suis his verbis, Seio liberto meo fundum Titianum, & Seianum do lego ita, vt instructi sunt cum dotibus, & reliquis colonorum, & salutarijs cũ contubernalibus, & filijs, & filiabus: & postea decessit. Modo quæri[2] † Du fi tuoan Stichus seruus, pellecti- qui prædium vnum le ãt, &c. ex his coluit, & reliquatus est amplam summam, debeatur Seio ex causa fideicõmissi? Et respõ. quod non, si coluit mercede: si autem fide dominica colebat, benè debetur.

¶ *Caio Seio*] Ita dixit [3] † lib. 3. in testamento meo, Respõs. Caio Seio alumno fundos meos Titianum, & Seianum dari volo ita, vt instructi sunt, & domum superiorem, & decessit. Petit legatarius ab hærede non solum fundos instructos, sed etiam domum instructã. hæres non vult ei dare instrumenta domus: quia ego testator non feci mentionẽ instrumenti legando domum. Quæritur, quid iuris sit? Et respon. quod petitio legatarij admittenda est, nisi hæres manifestè doceat, aliud me testatorem sensisse. In instrumento autem domus non continebuntur serui parati operæ, aliæve rei.

¶ *Prædia*] Titius legauit Seio prædia, vt instructa sunt cum dotibus eorundem prædiorum, & cum reliquis villicorũ, & colonorum, & cũ mãcipijs, & omni pecore, & cum peculijs, & cũ actore, i. seruo cassaldo, qui morabatur in ciuitate, erãt autem tempore testamẽti dicti Titij quidam coloni, qui de colonia discesserant: qui quædem reliquati erant. Pacto ãt testamẽto, dictus testator iuit in prouinciam, cũ esset Italus. Postea quædam illius mancipia transierunt in fundos legatos ad patrẽs, & notos sibi homines sua spõte, & nõ authoritate alicuius: interim decessit testator: & postea q̃dã alia eius mancipia trã sierũt similiter ad dictos fundos. Modò quæritur hic de tribus: an reliqua dictorum colonorum, qui tẽpore testamenti discesserunt de Colonia, cedant legato p̃dicto? Item an cedãt eidẽ legato vxor, & filia dicti actoris, qui in ciuitate morabatur? Item an cedant legato mãcipia, quæ post profectionem testatoris in prouinciã, aut post mortẽ eius trã sierunt in dicta prædia? & in oñb. respon. ꝙ non.

¶ *Pamphila liberta*] Hunc §. habes sup. de leg. 3. l. quæsitum. in prin. & ponas hic casum sicut ibi posui.

¶ *Tyranna*] Ita dixit Titius in testamento suo. Tyrãnæ sororĩ meæ fundum meum Græcianum cum stabulo, & cũ omni instrumento rustico relinquo: & postea decessit. Modò q̃ritur, an cedant legato pascua, siue prata, quę pertinent ad eum simul cũ fundo, & quæ habuerat semper in vsibus fundi, & quæ ita coniunxerat fundo, vt haberentur sub vna appellatione fundi? Et respon. quod sic.

¶ *Instructis*] Titia habens grabatum in domo sua Seiana, q grabatus, siue lectus, erat textus auro, & argẽto: ipsa extraxit grabatũ de domo, & posuit in horreo quodã, vt haberet in loco tutiore. Postea fecit testm̃. & legauit Caio dictã domũ Seianã, & aliã Titianã instructas, & decessit. Modo quæri, an contineatur legato dictus grabatus? Et dicitur, quod sic.

¶ *Quod adiecit*] ita dixit Titius testator in testamento suo: lego fundum Titianum, & Seianum, Caio, vti ea possedi; & decessit. Certè videtur legasse dicta prædia instructa, ideſt, cum mancipijs, & pecoribus, & instrumento rustico: nõ autem videtur per illa verba legasse tantummodo ius, quod habebat testator in dictis prædijs. Viuia.

Instru-

a *Si mancipia*] testator legauit fundum cum instrumento, & cum mancipijs, quæ ibi erant. Deinde in eundem fundum induxit postea mancipia, vt perpetuo ibi essent. quæritur an cedant legato? Et videtur ꝙ non: nam ex vocabulo i mancipijs nõ. quia dixit quæ ibi erant: at hi nõ erant tunc. Item ex verbo, cũ instrumento, non: quia eo verbo non cõtinentur serui, cum postea de his dicat vt sup. eod. prox. §. cui fundum. sed tamen dicit ea contineri ex primo verbo, scil. cũ instrumento. Nam adiectio, cum mancipijs, causa ampliandi non minuendi legatum fuit facta, vnde non debet retorqueri in læsionẽ legatarię. Sicut ergo ex primis verbis, scil. cum instrumento, continentur postea inducta mãcipia, si nihil esset adiectum, vt inf. eod. pen. ita & nũc. Nec obstat prædictus § cui fundũ, quia ibi propijs nominibus, expressit: hic in genere adiecit cum mancipijs. Accur.

b *Eo quoq;* scil. cum testator moritur, vt s. fic liquean hac voluntate ibi dimisisse. Accur.

c *Ea cum instrumento*] & si nihil esset adiectum, vt infra l. pen. Accursius.

d *Inducta*] vt ibi sint perpetuo, vt sup. de actio. emp. l. fundi. §. Labeo. Et sic apparet testatorẽ hoc voluisse. Sic nõ est contra. sup. de leg. 3. Iulianus. s. fi. & facit quod huiusmodi generalia legata possint augeri. sup. de vsur. l. equis. §. a. & de l. a. l. peculium, in prin. & de lega. 1. l. si ex toto. in pri. & l. grege. in prin. & §. 1. & l. quod in rerum. §. si quis. & Institutio. de leg. §. si grex. & inf. de ali. leg. l. filio. §. fi.

e *Cedere*] contra. sup. eod. l. villæ. in prin. Sol. hic quidam habent literam. supellectili. scil. legata. & dicunt cedere. scil. prædicta omnia, sed seruos non. vt subijcit: quia animalia in supellectili non sunt, vt inf. de supel. leg. l. 2. & sic non habent. §. seruum vero &c. sed non placet: quia non dicit inf. appellatione supellectilis non contineri seruum, sed seruum non contineri instrumẽto. Alij habent supellectilem: & tunc est contra. l. villæ, vnde dicunt cancellandum hunc versum. Sed tu dic, si legatur instrumentum villæ hoc modo, villam cum instrumento tunc non cedit, vt in contrario: si autem villã instructam, tunc sic sup. eod. l. quæsitum. §. sed si fundus. Et qđ de seruo subijcit, ideo sic est, quia nec fundi, nec patrisfamilias est instrumentum, vt sup. l. quæsitum. §. Papinianus quoq; & §. Alphenus. & inf. l. proxi. §. 1.

f *Præstabat*] scil. domino, & laborabat cui volebat, nõ autem dicas, quod dominus locet ei operas, vt sup. de vsu. & ha. l. sed & ipsi. & sup. de vsufr. lega. l. si seruum contra. Sol. vt in prin. Accursius.

Eiæ ex parte] CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seiam, & Caium: eidem Seiæ legauit fundos instructos cũ suis villicis, & reliquis colonorum, sub conditione, si hæres erit: Postea fecit codicillos, quibus ita scripsit: mihi venit in mentẽ, & volo Seiam habere fundos, quos ei reliqui ita, vt

præceptionem dederat instructos [a] cum suis villicis,& reliquis colonorum: & codicillis ita scripsit: Postea [b] mihi venit in mentē,Seię [c] 1† fundos quos reliqui, ita vt sunt instructi rustico instrumento,supellectile,pecore,& villicis, cum reliquis colonorū, & apotheca, habere volo. Quæsitū est, an etiam ea, quæ patrisfamilias vsus quotidiani [d] causa in fundo 2† fuerunt,legato continerētur? Respondi,3† testamento quidem, vt proponeretur,Seiæ insuper [e] fundum legatum: verum non amplius deberi,quā in codicillis, quos sanè post obliuionē testamentariæ scripturę fecisset,instructi appellatione contineri se velle manifestè [f] ostendisset.

Legato fundi instructi non cedit seruus, qui colit data mercede. Bar.

¶ Liberto suo quidam prædia legauit his verbis, Seio liberto meo fundos illum,& illum do,lego,ita,vt instructi sunt cum dotibus,& reliquis colonorum,& salturarijs,cum contubernalibus suis, & filijs, & filiabus suis.4† Quęsitum est, an Stichus seruus, qui prædiū vnum ex his coluit,& reliquatus est amplam summam, ex causa fideicommissi Seio debeatur? Respondi, 5† si non fide dominica, [h] sed mercede (vt extranei coloni solēt) fundum coluisset, non deberi.

Virtus copulatiuæ, qualitatem præcedentis legati repetit in sequenti. Bar.

¶ Caio Seio alumno meo fundos meos illum, & illum, ita vt instructi sunt,& domum [i] superiorem dari volo. Quæsitum est, an etiam domum instructā dari voluerit? Respondi, secundum ea, quæ proponerentur, ita videri [k] dedisse, nisi is, à quo peteretur, aliud testatorem sensisse manifestè doceret. At si habitationis, id est, ædificij instrumentum [l] legasset, nō cedere seruos operæ, alijve reiparatos. [m]

Debita in nominationem decedunt legato instrumenti non cedunt. Bar.

¶ Prædia, vt instructa sunt, cū dotibus, [n] & reliquis colonorum,& villicorum, & mancipijs, & pecore omni legauit, & cum peculijs,& actore. 6† Quæsitum est,an reliqua colonorum, qui finita cōductione interposita cautione de colonia decesserant, 7† ex verbis supra scriptis legato cedant? Respondi, 8† non videri de his reliquis esse cogitatum.

¶ Idem quæsijt in actore legato, an vxor, & filia legato cedant? cum actor non in prædijs, sed in ciuitate moratus sit? Respondi, 9† nihil proponi, cur cedant. [o]

¶ Idem quæsijt, cum testator facto testamento in prouinciam sit profectus, an ea mancipia, quæ post profectionem eius, aut mortem sine cuiusq; authoritate [p] sponte sua ad parentes. & notos sibi homines in fundos legatos transierunt, 10† legato cedant? Respondi, 11† non legatos eos forè, qui veluti commeantes transissent.

Non videtur absens à fundo, qui alibi causa disciplinæ est missus. Bar.

¶ Pamphilæ libertæ meæ dari volo fundum Titianum cum instrumento,& ijs,quæ in eodem erunt,cum moriar. Quæsitum est, si Stichus seruus ex eodem fundo ante annum mortis testatoris abductus,& in disciplinam traditus,postea in eum fundum reuersus [q] non sit, an debeatur? Respondi, si studendi causa mississet, nō quo à fundo eum aliorsum transferret,deberi.

Pascua deputata ad vsum fundi, & cum eo vno nomine nuncupata,legato fundi cedunt. Bar.

¶ Tyrannæ sorori meæ fundum meum Græcianum cum scabulo, & instrumento rustico omni relinquo. Quæritur, an fundi appellatione etiam pascua, quæ ad eum [r] simul cum fundo peruenerunt, 12† & quæ semper in vsibus huius possessionis habuerat,legato cederent? Respondi, 13† si prata fundo Graciano ita commixtum sint, 14† vt sub vna fundi appellatione haberentur: ea quoque deberi.

Quod alibi causa custodiæ est repositum, instrumento domus cedit. Bar.

¶ Instructis domibus legatis 15† grabatus [s] argento, & auro textus, moris Tuscæ tempo[re] fu[it] &c.

a *Instructos*] per hoc verbum instructos, continebū ur instrumēta patrisfamilias, vt ī.eod.l.quæsitum. §. sed si fundus. nisi esset restrictum per sequentes codicillos.

b *Postea*] determinat verbum præcedens, scripsit, vel verbum sequens, venit.

c *Seię*] construe,fundos quos reliqui Seiæ,volo habere,scilicet eā, ita vt sunt &c. & sic restringuntur verba testamenti.

d *Quotidiani.*] vt frumentum, vinum, & alia instrumenta patrisfamilias. & hoc videbatur ex verbis testamenti.

e *Insuper*] i.vltra institutionem. Accurs.

f *Manifestè*] sic ergo præcedentia per sequentia restringuntur: sic sup.eo.l.cum de lanionis.§.qui fundum.& inf.de supel. leg.l.legata.2. & 3.resp. sed in primo est contra. inf.de alt. leg. l.verba. sed omnia dic,vt no sup.eo. L.quæsitum. §. penul. quę est similiter contra: & facit inf.de alii. leg. l.cum certum. & ī.de li.le. l.Aurelius.

g *Instructi sunt.*] ergo cum instrumento:& facit supra eod. l. quæsitum. §. sed si Fundus.

h *Fide dominica*] hoc expone, vt sup.eod.l. cum de lanionis. §. cum de villico: & facit ī.eod.l.quæsitum. §.Alphenus.Accurs.

i *Et domum*] copula. &, plenariā inducit repetitionē: ad quod inf.de condit.& demonstra. l.auia.& ī. subijcit.

k *Ita videri*] i.etiam personæ instrumentum: quia dixit instructos. Alij dixerūt de instrumēto fundi tantum, vel domus: quod non placet.

l *Instrumentum.*] i. domū.& instrumentum, vel cum instrumento facit sup.eo.l. quæsitum. §. sed si fundus Accursius.

m *Parare*] qui.s.non sunt instrumenta domus sed vel personæ, vel neruus. & facit sup.eod.l.si ita. § domo Accursius.

n *Cum dotibus*] expone, vt sup.eo.l.2.§.2. & facit sup.de le.3.l. prędijs.in princ.& ī. de au.& arg.leg.l.qui vxori. §.1. Hug.

o *Cedant.*] Sed nōne est contra, sup.eod.l. quæsitum. §. salua. rium. in fi.& §. sed si fundus, in fi.sed certè ibi actor in fundo morabatur.& erat instrumentum fundi: hic non. & facit inf. eo.l.prædia.§.1. in fi. Accursius.

p *Authoritate*] aliud si voluntate testatoris, vt sup eo. l. mancipia.& ī.de ali.le.l. filio.sup.de leg.3. Iulianus. in fi.

q *Reuersus*] idem habes ī. de leg.3.l.quæsitum.in princ.& facit inf ea.l.in fi. & l. si ita.& sup.eo.l.quęsitum §.idem respondit.prędijs.& inf.eo. l.prædia. §.1. & inf. de aur. & argen. leg. l.qui vxori. §. 1 & ī. de leg.2.l.Caius. Accursius.

r *Ea ad eum*] testatorem. facit ī. de legi.3.l.prædijs. §.3.& §.pe.& fi & facit inf. eo.l.prædia §.1. & ī. de leg.2.l.Caius. §. fi. & sup.si seru.vend.l. pen. §.1.argu.contra, sup.de seru.rust.pręd. l.si per te.& sup.e l.2. §.fin.& insta de reb. dub.l.1.

s *Grabatus*] i.lectus. vnde in Euangelio, Tolle grabatum tuū. &c.

a *Soleret.*]

1† Alia etiam

2† Fl.fundis.

3† Flo.respondit.

4† Fl.deest, suis.

5† Fl.respondit.

6† Du.& cum pecudijs. & cū actore.

7† Fl.discesserāt.

8† Fl.respondit.

9† Fl.respondit.

10† Flor. transiere.

11† Dua. rādit, nō legatos eos, q forte veluti &c.

12† Fl.peruenerint.

13† Fl.respondit

14† Fl vel

15† In P. F. crabatus argento in. ura moris Tuscæ tempore fuit &c.

a *Soleret*] pro instrumento personæ, aut rei. R. vt probatur ff. eo. l. quæsitum. §. sed si fundus. & ad hoc ff. de an. & arg. le. l. si vxori. §. 1. & ff. de penu. leg. l. nam quod. & sup. de leg. 3. l. quæsitum. §. fi. & inf. eo. l. prædia. §. 1. Accursius.

b *Possedi*] vt lego fundum, vti ego possedi.

c *Non de iure*] sed de facto. nisi tamē aliud liqueat, omne instrumentum debetur illis verbis. Bog. ad quod sup. de lega. 3. l. Prædijs. §. 1. & 2. & 3. & l. quæsitum. §. peto & l. Lucius Titius. & inf. eo. l. prædia. §. pen. & l. penul. Accursius.

1† Du. sed in horreis tantisper condius.

2† Flo. respondit.

2† Alliā. Duar.

Cvm fundus.] CASVS. Legaui tibi fundum, & nihil dixi de instrumento eius: nunquid continentur in legato dolia fundo infixa, & molæ oliuariæ, & prelum, quo premitur olea in torculari, quæ omnia erant infixa in fundo prædicto taliter. vt viderētur esse pars fundi? Et respōde quod sic. secus autem si prædicta erāt taliter in fundo, vt essent apta ad remouendum inde: quia tunc non continerentur appellatione fundi. Vinianus.

4† Fl. habuit.

5† Fl. quæritur.

d *Cum fundus sine instrumento.*] i. nihil dictum est de instro.

e *Oliuaria*] quib. premitur, et machinatur olea: at prælum quando postea premitur in torculari. Accurs.

f *Infixa.*] sic vt fundi pars sint. Accurs.

g *Continentur.*] non enim sunt fundi instrumentum, vt sup. eo. l. quæsitum. §. ea. & §. pater quoque. & ideo cedet legato, vt pars rei: nō vt instrumentum personæ, vel rei. & sic non obst. ff. de supel. leg. l. fi. Acc.

6† li. 1. fideicommisso. *Hūc tex. amplia bis g tex. in l. testatrix. §. 1. ff. de ser. ven. vt ēt fundo legato veniāt pascua. de quo vid. l. fi. §. 1. sup. de lega. 1.

7† li. 3. sē tentiar.

h *Ex his rebus*] ergo nec dolia, nec molæ: si tamen nō possunt moueri: facit sup. de act. emp. l. fundi.

i *Quæri fuit*] an contineantur appellatione fundi? Et resp. sic. cum &c. vel in fi. lege interrogatiuè: & resp. sic tunc demum: & facit inf. eo. l. dolia. in prin. & sup. eo. l. 2. §. 1. Acc.

Fvndvs.] CASVS. Legaui tibi fundum, vt optimus maximus est: certè continentur legato retia apraria, & cætera instrumenta venationis. Idem est si legaui fundum cum instrumento. Quod quidem est verum, si quæstus, siue reditus fundi ex maxima parte in venatione consistit.

¶ *Fundo legato.*] Legaui tibi fundum cum mancipijs, & pecoribus, & cum omni instrumento rustico, & vrbano: & postea decessi. Modò quæritur, an pertineat ad te legatarium peculium actoris serui, siue castaldionis, qui erat ex eodem fundo, & qui defunctus erat ante me testatorem? Et rñ. q̄ sic, licet videretur quibusdam contrarium, ex eo, q̄ actor decesserat ante me testatorem, qui eram eius dominus. Viu.

k *Instrumenta*] quæ sunt ista, habes sup. eo. l. quæsitum. §. si in agro. & §. seq. Accursius.

l *Instrumenta*] q. d. non solum si dixit, vti optimus: sed etiā si dixit, cum instrumēto. Nam sunt fundi instrumenta hoc casu: & facit supra eod. l. si reditus.

m *Pertinere*] licet etiām aliud esset, si principaliter seruus cum peculio legatus esset. R. vt inf. tit. 1. l. 1. & 2.

ADDITIO. Intellige ſm Bar. hic, q̄ hic erat aliquid in peculio, quod erat instrumentum: quia hic cedit peculiū tanquam instrumētum: non autem cedit seruo: aliàs in legato instrumenti non venirent nomina debitorum. vt ibi.

Cvm quæritur.] CASVS. Legaui tabernā cum instrumento: & quæritur, q̄ sit instrm taberne. Et rñ. q̄ illud est instrm tabernæ, quo exercetur negotiatio, quę sit in taberna. Viuianus.

8† aliàs, & cætera q̄ venationis instrō cōtinebūtur ad instra pertinēt, si &c.

9† Du. q̄ ēt ad instra pertinēt, si &c.

a *Negotiationis*] licet magis loci, quam negotiationis sit nomē taberna. vt ff. eo. l. tabernæ. & facit inf. de verb. sign. l. instructa aūt tabernā. Accurs.

10† lib. 9 Respons.

Fvndvs.] CASVS. Seius locauit Titio fundum, postea idē Seius legauit eundem fundum Caio cum instrumēto: certè cedit legato instrumentum, quòd colonus in eo fundo habuit. f. si erat testatoris dictū instrumentum: non autem continetur instrumentū, quod erat coloni: nisi in vno casu. f. si dominus non habebat in fundo aliquod suū instrm: sed colonus habebat ibi suum. Tunc. n. benè continebit legato instrm coloni. Vinianus.

11† lib. 5. ad Neratium.

12† nō ne cēt hoc caput i duo leparatur ab *Hala.* Ant. Aug. lib. 1. c. 6. & li. 3. c. 3

o *Dicendum est*] f. id, quod testatoris fuit, tantum deberi: sic ff. de lega. 1. l. 5. §. fin.

13† Et iam instrumentum, quod colonus in eo habuit, legato cedit. Paulus. An

14† quod coloni fuit? an tantū id, quod testatoris fuit? Et hoc magis dicendum est, o nisi nullum domini fuerit. p

15† lib. 1. ex Poster. *Labeon.*

p *Domini fuerit*] tūc enim aliud non posset videri cedere legato, nisi quod colonus habuerat: ad qđ de le. 1. l. & si qñ. in prin.

Fvndi instrumento.] CASVS. Legaui tibi fundum cum instrō eius: certè dixit Tubero, q̄ cōtinētur legato pecora, quæ etiā in fundo causa stercorādi. f. quot sufficerent ad stercorandū illū fundum. & non plus, sēt si plura erāt posita in fundo causa stercerādi: sed Labeo, cui & Iauolenus approbabat, dixit Ītium. Omnia pecora parata ad stercorandū cōtineri legato, licet essēt parata vltra numerū, qui necessarius erat, & dixit nō esse quærendū, quid pecoris debuisset parari cā Instrī fundi, sed quid paratum esset, & illud legato cedere. Nā legata non sunt ęstimanda ex numero, aut multitudine magna, vel parua, vt dicebat Tubero. Inquit ēt Labeo ꝯ dictum Tuberonis. Quid fiet, si cum mille oues sufficerēt ad stercorandum fundum, testator posuerit in eo duo millia? quæ oues sūt Tuberonē existimabiorius petius cessuras legato? q. d. nō possum⁹ dicere: & iō malè dixit Tubero.

q *Quidam.*] Titius habebat in fundo suo Tuiano fornaces ad faciēdū figlinas. i. vasa figularia. i. vasa de terra, & vtebatur maiore parte anni operā figulorū ad opus rusticum, id est, alterius fundi. Idem Titius faciens testū legauit Seio instrumentum dicti fundi. nunquid figlinæ. i. fornaces continentur appellatione instrumenti legati? Et dī, q̄ non, q̄is

d. sta

dicta vasa in eis facta cõtineantur. Sed quid si legauit omne instrumentũ fundi excepto pecore? Nunquid continentur legato pastores ouium.i.ouiliones, qui eas custodiũt,& ouilia,in quibus oues claudũtur? Ofilius putauit,& sic,quod non est verum. Viuianus.

a *Potuisset*]s.isse fundus. Accurs.

b *Parari esset*]No. non attẽdi. quod fieri debuit, sed quod factum fuit: sic ff. de leg.3.l.cum quæreretur. §.Iana. Sed argu. contra. ff. de of. Præsid.l.sed licet. Accurs.

c *Figlinas*.] i. fornaces: vt sup.de seru.rustic.præd.l.veluti.

d *Figulorum*.] i.seruorũ qui exercebant fornacem. Et dicit rusticum, s. alterius fundi: & ideo non videntur legati: licet fundus, in quo sunt figlinæ, sit cũ instrumento legatus: & sic tam figlinæ, vt pars, quam vasa ad rusticum opus parata, cedunt. Ad quod ff. eo. l.quæsitum.§.Alphenus. & secundũ hoc habeas infr. Figulos instrumento, &c. secundum H. Vel dic, figulorum opera.i.vasis: & dic legatũ tantum instrumentum fundi: vnde nec fundus, nec etiam fornax est legata. Nam licet instrumentum fabricæ legetur, non ideo domus, vbi sit fabrica: & ita habeas vt figlinas instrumento. Accursius.

1† alias, figulinas. & sunt loca in qb. figuli exercẽt officia sua, vel aliẽ. vi. Pli. li. 7.& 35.

2† Duar. figulos. in arch. et. ãt legebat. figulas Taurel.

e *Pecore*] quod & ipsum est instrumentum fundi: si vt fructus de fundo perciperetur, sit comparatum, vt sup.eod.l.de grege. Accursius.

f *Pastores* iouium, vnde illud, Angelus ad pastores * ait &c. nam verbum, pecus comprehendit etiam magnas bestias, vt sup. de ædil edic.l.Ædiles.§.iumentorum.

* Lucæ 2.

g *Ouilones*]qui custodiunt oues, qui & opiliones dicuntur. Accursius.

h *Ouilia quoque*]vbi oues claudũtur. Sic no. Remoto principali,& accessorium, vt inf.tit.1.l.1. & 2. Accursius.

D *Olia*.]CASVS. Legauit Titio ædes meas Titianam, & Seianam, nũquid continentur in legato dolia fictilia, & plumbea, quibus terra est aggesta? & viridaria posita in dictis ædibus? Et respon.q; sic, si prædicta sunt ita illigata ædibus prædictis, vt ibi perpetuò posita sint, nõ ad tempus. ¶ *Molas*.] Titius habens fundum, in quo erant molæ, quæ manu hominũ ducebantur, & aliæ molæ, quæ iumento ducebantur: legauit Seio infra dicti fundi. Certè continentur in legato vtraq; molæ: quis Ofilius diceret, & malè, q; manuariæ molæ sunt supellectilis, & non instrumenti. Viui.

i *Perpetuò*] sic sup eo.l.cum fundus. & de act.emp.l.fundi. §.Labeo.

k *Molas manuarias*.]i.quæ manu ducuntur, vt molant. Acc.

ADDITIO. Vel dic, quod istæ molæ erant paratæ ad vsũ prædij rustici: secus si ad vsum quotidianũ, vt molæ in quibus fit falsa: quia tunc magis putarem, quod continerentur appellatione supellectilis, quam appellatione instrumenti, secundum Bar. hic.

l *Iumentarias*] quæ à iumẽto ducuntur, vt sup.eo l.cum de lanionis.§.asinam. Accursius.

P *Radia*.]CASVS. Titius legauit nutritori suo sua prædia iuxta mare posita, cũ seruis, qui ibi erãt, & omni instrumento, & fructibus, qui ibi erant, & cum reliquis colonorum. Postea decessit. Modo quæritur, an videantur esse legati serui piscatores, qui solebant esse in ministerio d.Titij testatoris, & qui solebant vbiq. cum sequi, non solum ad dicta prædia nere potuisset. a Labeo cõtra. Quid enim fiet, inquit, si cum mille oues fundus sustinere potuisset, duo millia ouiũ in eo fundo fuerint? quas potissimum oues legato cessuras existimabimus? Nec quærendum esse, quid debuisset parari pecoris, instrumẽti fundi causa, sed quid paratum esset. b Non enim ex numero, aut multitudine legatum æstimandũ esse. Labeonis sententiam probo.

Qui legat instrumentũ fundi, vbi est fornax, non videtur legare fornacem. Bart.

¶ Quidam, cum in fundo figlinas c 1† haberet, figulorũ d opera maiore parte anni ad opus rusticum vtebatur: deinde eius fundi instrumentum legauerat. Labeo, & Trebatius, non videri 2† figlinas in instrumento fundi esse, aiunt.

A quo remouetur principale, & eius accessorium. Bar.

¶ Item cum instrumentum omne legatum esset excepto pecore, e pastores, f ouiliones, g ouilia quoq; h legato cõtineri Ofilius nõ rectè putat.

Idem. 3†

LEX XXVI.

DOlia fictilia, item plumbea, quib. terra aggesta est, & in his viridaria 4† posita, ædium esse Labeo, & 5† Trebatius putant. Ita id verũ puto, si ita illigata sint ædib⁹, vt ibi perpetuò i posita sunt.

¶ Molas manuarias k quidem supellectilis: iumentarias l autem, instrumenti esse Ofilius ait Labeo, Cascellius, Trebatius neutras supellectilis, sed potius instrumenti putant esse, quod verum puto.

Instrumento fundi mariti mi non cedunt serui piscatores dominum sequentes. Bar.

maritima, sed etiam ad alia sua loca: & qui fungebantur vtbicis rationibus dicti testatoris? Et videtur q; legati sint dicti serui, quia ipsi erant piscatores, & solebant esse in ministerio testatoris in dictis fundis circa piscationem. Dicitur tamen hic q; non videntur esse legati: quia non habãt in dictis prædijs continuè, imò ad tẽpus, vt dicit litera.

¶ *Affini suo*.] Seia, quæ erat de Africa, affini suo Titio legauit ita: inter cætera, quæ ei legaui, fundum Cornelianum Titio affini meo dari volo ita, vt est instructus, cum omnibus rebus & mancipijs, & reliquis colonorum. Postea dicta testatrix iuit Romã occasione cuiusdam litis, quam ibi habebat, & duxit secum quædam mancipia, quæ solebant stare in dicto fundo cum conseruabus eorum, & filijs, & alia mancipia de dicto fundo duxit secum, quæ solebant stare in eodẽ fundo cum eorũ patribus & matribus, & hoc fecit ideo, vt citius iter expediret. Postea reuersa testatrix domũ, decessit. Nunc quæritur, an ea mancipia, quę secum duxit Romã ad tẽpus, debeantur Titio affini? Et rñ.q; sic. Item quæritur, an cedant dicto fideicommisso fructus eiusdem fundi, qui coacti ibi, id est in dicto fundo manserunt, vsque ad diem mortis testatricis? Et videtur, quod sic, quia voluntas testatricis fuit pientissima circa affinem. Quod ex eo probatur, quia ipsa voluit pertinere ad eum reliqua colonorum eiusdem possessionis, siue fundi. Respon. tamen, quod nõ cedunt, nisi manifestè appareat testatricem hoc voluisse. Nam cum fecit testatrix in legando specialiter mentionem de mancipijs, & reliquis colonorum prædictis, nihil videtur dixisse de fructibus conditis.

3† li. f. ex Poste. Labeon.

4† Du. vi. zidtaria.

5† Fl. deest, &.

¶ *Liberto quem*.] Titius habens fundum Titianum, & agellum Sempronianum, in quo erat aliquantulũ vini, instituit sibi hæredem pro dimidia Pamphilum libertum suum: & Seium, & Caium, ex alia dimidia. Postea in hæc verba prælegauit fundum eidem liberto, Pamphile liberte mi, præcipito, tibique habeto fundum meum Titianum & agellũ Sempronianum cum instrumento, & cum ijs quæ in eodẽ erunt, cum moriar, & cum familia, quæ in eo fundo moratur, exceptis illis seruis, quos manumisero. postea testator vendidit totum vinum, quod erat in illo agello, & non tradidit emptori: accepit tamen ab emptore partem pretij: & postea decessit. Nunc quæritur, an id vinum remanens in doliis post mortem testatoris pertineat ad libertũ ex causa præceptionis? Et dicitur, quod sic, secundum verba testatoris: nisi cohæredes prædicti liberti manifestè approbent cõtrariam voluntatem defuncti, quæ ex multis liquet, vt hic notatur in gl. Sed ponè, quod ipse testator reliquit in dicto agello instrumenta, calendaria, & nummos, nũquid nummi debebuntur liberto. Et respondetur, sicut supra responsum est in vino, s. vt secundum verba testatoris cedant legato, nisi contraria sit voluntas testatoris, quæ ex multis præsumitur, vt circa vinum notaui.

¶ *Ita legatum est*.] Seius legauit Septitiæ suæ sorori hoc modo, Septitiæ sorori meæ volo dari partem dimidiam fundi mei Seiani, qui fuit patris mei, sicut est nunc illa pars, id est, tempore testamenti, & alteram partem dicti fundi ita dari volo Septitiæ sorori meæ, vt in diem mortis meæ fuerit: & postea decessit testator,

Nunc quæritur, an pertineant ad legatarij aggeres, & præla parata ad olea premenda, & ea quæ sunt imposita & parata in dicto fundo, vt ædificio immitterẽtur, & instim vrbanum, & rusticũ, & quodlibet aliud, & mancipia, quæ erãt contenta dicti fundi? Et ita. Quæ verba, sicut est &c. quæ sunt testatoris, possunt referri ad prædium instructum: & si prædicta erant in illo fundũ tempore testi. debeantur legatariæ ex his verbis. Quod dixi in illis verbis, sicut est &c. idẽ intelliga in alijs verbis testatoris, quæ sunt talia, vt in diẽ mortis fuerit &c. si vt prædicta erant in fundo tẽpore mortis testatoris, debẽtur legatarię. & hoc vult dicere hic ⁴. ¶ *Fundum.*] Titius habens fundum Cassianum & Numerianũ, & habens quosdam agellos adiectos his fundis, quos agellos simul cum fundis cõparauerat, & in quibus agellis erant sylue & salictа: legauit Sẽpronio fratri suo fundũ in hæc verba: Sempronio fratri meo hoc amplius lego fundos meos Cassianũ, & Numerianum ita vt instructi sunt cũ suis salictis, & syluis: & decessit. Nunc quæritur, an cedant legato agelli, in quibus erãt sylue, & salicta: sylue quoq; cedant, & salicta? & respon. q; solũ sylue & salicta continentur legato, & non agelli coniuncti prædictis fundis. Vinia. *Prædia maritima.*] prope mare posita. b *Fungebantur*, quod maxime ex libellis familiæ, item cibarijs, potest deprehendi, vt ff. de leg. 3. l. seruis vrbanis. c *Non esse legatos*] cõtra videbatur, pp eorum artem, & ptẽdij finim, comprehendi, vbi commodius possum eam exercere: & facit ff. de aur. & arg. leg. l. si vxori. §. 1. & sup. de hæred. inst. l. ex facto. §. fi. sup. de leg. 3. l. si ita. & l. quæsitum. §. fin. & inf. de penu. lega. l. nam quod. §. 1. sup. de vsufruct. leg. l. gener. §. 1. Accursius.

d *Legauit*] mulier quædam.

e *Operam legaret.*] i. mitteret operam, ſ. effectui. Operã dico eundi. Nam lego te in Tusciam, i. mitto. ſ. ib. H. litẽ per hoc patet, q; non perpetuò à fundo voluit remouere. Accursius.

f *Ea hic*] quæ in fundo erant.

g *Rusticis*] ſub. à.

h *Ad tempus*] ergo nõ ppetuò. Aliàs est ī litera, elegerãt. Ac.

i *Et filijs*] ſ. relictis, per quos etiam ipſi videntur esse ibi, vt & C. de agric. & censit. l. cum scimus. §. fi. lib. 11.

k *Et quædam*] scilicet abducta sunt.

l *Patribus*] scilicet relictis.

m *Deberi*] propter prædictam separationem, vt infra. eod. l. quæsitum. §. saltuarium. in fin. & facit sup. de leg. 3. l. si ita. n *Dari non esse*] hanc quæstionẽ inducit mentio mancipiorum, & reliquorum colonorum specialiter facta: non ergo debentur, nisi contra probetur: sic & ff. de alim. leg. l. alimenta. §. pen. & l. Stichus. in prin. & sup. de vsuſt. leg. l. generali. §. 2. & inf. proxim. §. o *Liberto.*] i. libertæ vt subijcit.

p *Et agellum*] id est, paruum agrum.

q *Vendiderit*] vel ante testamentum, vel post.

r *Pretij*] i. pretiũ tertiæ partis: per quod saltem duæ vini partes videntur remanere in legato. Accurſ.

s *Perhibeo*] ſ. quæ in eo dẽ erunt cũ moriar.

t *Continere*] ſ. legato, secundum rigorẽ verborum.

u *Contrarium.*] quæ sanè liquet, maximè si post testm nulla vrgẽte necessitate vinũ sit venditum. vt ff. de le. 1. l. si ex toto. & ff. de le. 3. l. fideicõmiſſa. §. si rem suam. Ro. Et no. sũm eũdem R. quod si quis leget, quæ in fundo sunt, aut mortis tempore erunt legantis: quæcunq; tunc ibi reperiũtur, legato cedere verborum tenor, angustiaq; facit. sed liquido cõtrariam voluntatẽ sæpè demonstrant, aut rei positæ in instrumento, quoniã legatario nil prosit eius qualitas, aut patrisfamilias cõsuetudo, destinatio, scie. trave. Si quo ergo casu, vel ex improuiſo, inconsultove, vel venditi, mercisq; causa, seu ad tempus sit ibi delatum, non longè post inde aliò portandum, aut nummi fenerandi, aliterve cito erogandi, indeve mutandi eo reperiantur: tali legato cedere voluntatis intuitu iuſtè puto derogatũ: quod etiam eo magis in re præsenti, ne fidẽ fregisse, duplique, id est tam legati, quam venditi præstatione grauasse cohæredes crederetur, ex eo ipſo, quod vnum vendidit, testatoris facto satis euidenter probatur. Cætera verò ibi inuenta, id est, in penu conseruanda, vel ad rei, personæ, vel instrumenta pertinentia, vel custodiæ perennis, vt nomine thesauri depoſita, seu aliter perpetuitatis iure destinata (licet absint casu forsan) huic cedunt legato, vt sup. eod. l. cum de lanionis. §. cui fundum. & l. Seiæ. §. Pamphilæ. & sup. de hæred. inſt. l. ex facto. §. finali. & supra de lega. tertio. l. qui concubinam. §. qui fundum. & l. vxorem. §. legauerat. & l. quæsitum. & l. si fundus. & l. qui filiam. & l. si cherus. §. primo. & l. si ita. & l. si mihi. in principio. & §. fin. & inf. de aur. & argen. leg. l. si vxori. §. primo. & sup. de dote præleg. l. qui dotem. & sup. de vsufruc. leg. l. generali. §. vxori. R. & de leg. 2. l. Caius. & de lega. 3. l. prædijs. §. fi. Accurſius.

1 † lib. 6. Digestor.

2 † Duar. erũt sicut & paulo inferius.

3 † Du. & vbicunq.

4 † Du. ex pũgebantur.

5 † Fl. fuerint.

5 † Fl. respondit.

6 † Affinis quis dicat, & cõsentit affinitas. vid. ¶ Spec. tit. de cõsangui. & affin. per totũ & in l. nõ facile. §. affines, ff. de gra. affinit.

7 † Fl. de est, inter cætera.

8 † Fl. Romæ.

9 † In P. Flo. operã elegeret. Hal. scripſit eam legeret.

10 † Fl. respondit.

commiſſi deberi. m Idem qnę sijt, an fructus eiusdem fundi, qui ibi in diem mortis coacti manserint, fideicommiſſo cedant? cum pleniſſima testatoris erga affinẽ voluntas ab eo quoq; manifestetur, quod 11 † reliqua colonorum eiusdem poſsessionis ad eum pertinere voluerit. Respondi, 12 † in huiusmodi scriptura poſse respõderi, hoc solum quærendum: an manifestè appareat defunctam id, de quo quæreretur, dari 13 † voluiſſe. n

Generali legato eorum, quæ in fundo erant, cedũt omnia, niſi aliud de mente testatoris appareat. Bar.

¶ Liberto, o quem hæredẽ ex parte scripſit, 14 † fundum per præceptionẽ dedit in hęc verba, Pamphile, liberte mi, 15 † præcipito: tibiq; habeto fundum meum Titianum, & agellum P Sempronianum cũ instrumento, & ijs, quæ in eodẽ fundo 16 † erũt, cum moriar: familiã quoq;, 17 † quæ in eo fundo morat, exceptis, quos manumiſero. Quæsitũ est, cũ testator in eo fundo aliquantulum vini habuerit in dolijs, quod viuus totum q vendiderit, q 18 † & partẽ tertiã pretij r pro eo acceperit, 19 † an vinum in dolijs remanens ad libertum ex causa præceptionis pertineat? Respondi, 20 † verbis, s quæ proponerentur, contineri, t niſi manifestè cõtrariam u voluntatem legati, quam venditi præstatione grauaſſe cohæredes crederetur, ex eo ipſo, quod vnum vendidit, testatoris facto satis euidenter probatur. Cætera verò ibi inuenta, id est, in penu conseruanda, vel ad rei, personæ, vel instrumenta pertinentia, vel custodiæ perennis, vt nomine thesauri depoſita, seu aliter perpetuitatis iure destinata (licet absint casu forsan) huic cedunt legato, vt sup. eod. l. cum de lanionis. §. cui fundum. & l. Seiæ. §. Pamphilæ. & sup. de hæred. inſt. l. ex facto. §. finali. & supra de lega. tertio. l. qui concubinam. §. qui fundum. & l. vxorem. §. legauerat. & l. quæsitum. & l. si fundus. & l. qui filiam. & l. si cherus. §. primo. & l. si ita. & l. si mihi. in principio. & §. fin. & inf. de aur. & argen. leg. l. si vxori. §. primo. & sup. de dote præleg. l. qui dotem. & sup. de vsufruc. leg. l. generali. §. vxori. R. & de leg. 2. l. Caius. & de lega. 3. l. prædijs. §. fi. Accurſius.

11 † Flo. quo.

12 † Fl. respondit.

13 † In P. Fl. noluiſse.

14 † Flo. rescripſit.

15 † Fl. de eſt, mix

16 † Fl. de eſt. fundo

17 † Fl. familiamq.

18 † Fl. vẽdiderat.

19 † Fl. ac ceperat.

20 † Fl. rẽdit. & ſe ſp in his rẽſi. Sępe nolæ, vt aliàs dixi.

Scæuola. 1 †

LEX XXVII.

PRędia maritima a cũ seruis, qui ibi 2 † erãt, & omni instrumento, & fructibus, qui ibi erant, & reliquis colonorum, nutrito suo legauit. Quæsitum est, an serui piscatores, qui solebant in ministerio testatoris esse, 3 † & quocunq; eum sequi, & vbicis rationibus 4 † fungebãtur, b nec mortis testatoris tempore in prædijs legatis deprehensi fuerũt, 5 † legati esse videantur? Respondi, 6 † secundũ ea, q̃ proponerentur, nõ esse legatos. c

Qui peregrinatur ad tempus, cedit instrumento fundi. Item fructus non expressi nõ cedunt. Bar.

¶ Affini suo * inter cætera 7 † ita legauit, d Fundũ Cornelianũ Titio ita, vt est instructus, cum omnibus rebus, & mancipijs, & reliquis colonorum dari volo. hæc testatrix Romam 8 † litis causa ex Africa veniens, mãcipia quædam ex fundo supra scripto, quo citiꝰ per hyemem 9 † operam legaret, e secum adduxit. Quæsitũ est, an ea mancipia fideicommiſso cedant? cum quædam, ex his f rusticis g officijs, ad tẽpus h peregrinationis abducta sint, relictis cõseruabus, & filijs i suis: & quædam k matribus, & patribus? l Respondi, 10 † mancipia, de quibus quæreretur, secundum ea, quę proponerentur ex causa fideicommiſsi deberi. m Idem qnę sijt, an fructus eiusdem fundi, qui ibi in diem mortis coacti manserint, fideicommiſso cedant? cum pleniſſima testatoris erga affinẽ voluntas ab eo quoq; manifestetur, quod 11 † reliqua colonorum eiusdem poſsessionis ad eum pertinere voluerit. Respondi, 12 † in huiusmodi scriptura poſse respõderi, hoc solum quærendum: an manifestè appareat defunctam id, de quo quæreretur, dari 13 † voluiſſe. n

Generali legato eorum, quæ in fundo erant, cedũt omnia, niſi aliud de mente testatoris appareat. Bar.

¶ Liberto, o quem hæredẽ ex parte scripſit, 14 † fundum per præceptionẽ dedit in hęc verba, Pamphile, liberte mi, 15 † præcipito: tibiq; habeto fundum meum Titianum, & agellum P Sempronianum cũ instrumento, & ijs, quæ in eodẽ fundo 16 † erũt, cum moriar: familiã quoq;, 17 † quæ in eo fundo morat, exceptis, quos manumiſero. Quæsitũ est, cũ testator in eo fundo aliquantulum vini habuerit in dolijs, quod viuus totum q vendiderit, q 18 † & partẽ tertiã pretij r pro eo acceperit, 19 † an vinum in dolijs remanens ad libertum ex causa præceptionis pertineat? Respondi, 20 † verbis, s quæ proponerentur, contineri, t niſi manifestè cõtrariam u voluntatem legati, quam venditi præstatione grauaſſe cohæredes crederetur, ex eo ipſo, quod vnum vendidit, testatoris facto satis euidenter probatur. Cætera verò ibi inuenta, id est, in penu conseruanda, vel ad rei, personæ, vel instrumenta pertinentia, vel custodiæ perennis, vt nomine thesauri depoſita, seu aliter perpetuitatis iure destinata (licet absint casu forsan) huic cedunt legato, vt sup. eod. l. cum de lanionis. §. cui fundum. & l. Seiæ. §. Pamphilæ. & sup. de hæred. inſt. l. ex facto. §. finali. & supra de lega. tertio. l. qui concubinam. §. qui fundum. & l. vxorem. §. legauerat. & l. quæsitum. & l. si fundus. & l. qui filiam. & l. si cherus. §. primo. & l. si ita. & l. si mihi. in principio. & §. fin. & inf. de aur. & argen. leg. l. si vxori. §. primo. & sup. de dote præleg. l. qui dotem. & sup. de vsufruc. leg. l. generali. §. vxori. R. & de leg. 2. l. Caius. & de lega. 3. l. prædijs. §. fi. Accurſius.

1 † lib. 6. Digestor.

2 † Duar. erũt sicut & paulo inferius.

3 † Du. & vbicunq.

4 † Du. ex pũgebantur.

5 † Fl. fuerint.

5 † Fl. respondit.

6 † Affinis quis dicat, & cõsentit affinitas. vid. ¶ Spec. tit. de cõsangui. & affin. per totũ & in l. nõ facile. §. affines, ff. de gra. affinit.

7 † Fl. de eſt, inter cætera.

8 † Fl. Romæ.

9 † In P. Flo. operã elegeret. Hal. scripſit eam legeret.

10 † Fl. respondit.

11 † Flo. quo.

12 † Fl. respondit.

13 † In P. Fl. noluiſse.

14 † Flo. rescripſit.

15 † Fl. de eſt, mix

16 † Fl. de eſt. fundo

17 † Fl. familiamq.

18 † Fl. vẽdiderat.

19 † Fl. ac ceperat.

20 † Fl. rẽdit. & ſe ſp in his rẽſi. Sępe nolæ, vt aliàs dixi.

a *Vt supra*]s. vt secundum verborum rigorem cedant legata nisi contraria sit voluntas, quod ex multis præsumitur, vt dictum est.

b *Partem*]ergo dimidiam, vt inf. de verbo. signi. l. nomẽ filiarum §. portionis.

c *Aggeres*] i. instrumento ad aggeres, vt ligones, & scandiles. Et sic sunt instrumenta fundi. Vel dic proprie, vt aggeres, * & fossæ, sint pars fundi, & sic cedunt in modum cum fundus vẽditur, via autem, & familia, non, vt dictum est, vt sup. de contrahen. emp. l. littora.

d *Et prela*] instrumenta, quib. pteminẽ olea. & sic fundi, vt sup. loca. l. sed addes. §. illud.

e *Rusticum*]s. quodlibet aliud.

f *Ad instructum*] vt si erãt tempore testamenti, debeantur ex verbis, sicut est: & satis est ẽ. eo. l. Seia. §. fi. & de leg. 3. l. quæsitum. §. 2. & l. prædijs. §. 1. & 2. & l. qui habebat in prin. & §. 1.

g *Fundum legauit*] alias legauit: & aliàs legaui.

h *Cassianum*]nomina sunt fundorum legatorum.

i *Cum suis*] hinc oritur dubitatio. Accur.

k *Agellis*] i. paruis agris. Accur.

l *Comprehendisset*]nõ ergo agelli legato cedunt, nisi voluntate & destinatione domini fundum nominantis, & legantis ita sint vniti, vt vno nomine censeantur, eorumq; rationes fructus vno titulo accepto ferantur, vt su. de lega. 1. l. quod in rerum. §. fi. & de le. 2. l. cum fundus, & de lega. 3. l. si cui ædes. & l. prædijs. §. 4. & §. pen. & §. fin. & su. eo. l. Seia. §. Titia. & su. de leg. 3. l. Caius. §. fi. & sup. de vsufru. leg. l. damnas. §. ti. & su. de vsufru. l. item si. §. fi. Accur

Verba testatoris dubia, vt hic, cũ dicit ita vt instructi sunt, postea specificata hic (cã salictis, &c. possũt in qualibet parte testamenti ad inquirẽdã mẽtẽ testatoris declarari. Bar. & cõmuniter omnes in l. quib. in prin. sup. de leg. 1. 6† Fl. fundos.

7† Dutr. Nonianũ al. Nominianum.

8† Fl. deest, sint.

Verba testatoris dubia, vt hic, cũ dicit ita vt instructi sunt, postea specificata hic (cã salictis, &c. possũt in qualibet parte testamenti ad inquirẽdã mẽtẽ testatoris declarari. Bar. & cõmuniter omnes in l. quib. in prin. sup. de leg. 1. 9† Du. patrisfa. 11† Du. cœperit. 12† Du. cedat.

tem cohæredes approbent. In eo fundo instrumenta, calendaria, & nũmos reliquit. Respondi, 1† de nũmis quoq;, vt supra a responsum est. 2†

Legare fundum sicut est, vel sicut erit, æquiparatur legato fundi instructi. Bar.

¶ Ita legatum est, Septitiæ sorori meæ fundi paterni mei Seiani partẽ b dari volo, sicut est: & alteram partẽ ita, vt in diem mortis meæ 3† fuerit: Quæsitum est, an ex verbis suprascriptis 4† taggeres, c & prela d iam imposita, 5† parataq; ita, vt immitterẽtur ædificio, item instrumentum vrbanũ, & rusticum e cum mancipijs, quæ fundi causa erant, ad legatariam pertineant? Respondi, possũt hæc verba, sicut est, ad instructum f referri. *

¶ Fundum 6† legauit g in hæc verba, Sempronio fratri meo hoc amplius fundos meos, ita vt instructi sunt, * Cassianũ, h & 7† Numerianum, cum suis i salictis, & iyluis. Quæsitũ est, cum iyluæ, & salicta non in fundis suprascriptis sint, 8† sed in adiectis agellis, k quos & simul testator comparauit, nec sine his fundi coli possint, an legato cederent? Respõdi, id tãtum cedere legato, quod verbis comprehendisset. l *

In legato fundi instructi inspicitur tempus mortis. Bar.

Idem. 9†

LEX XXVIII.

LVcius Titius fundum, vti erat instructus, legauerat, quæsitũ est, fundus instructus quemadmodum dari debeat? vtrũ sicut instructus fuit mortis patrisfamilias 10† tempore, vt quæ medio tempore m adgnata, aut in fundum illata sunt, hæredis eius sint? an verò instructus fundus eo tẽpore inspici debeat, quo factũ est testamentum? an verò eo tempore, quo fundus peti cœpit, n 11† vt quicquid eo tempore instrumẽti deprehendatur legatario proficiat? Respondi, ea, quibus instructus sit fundus secundũ verba legati, quæ sunt in eadem causa, cum dies legati cedit, o 12† instrumentum contineri.

Disponens, & dispositum nõ compatiũtur se sub eodem genere. Item quæ differunt secũdum plus, & minus, non differunt genere, sed specie. Bar.

Labeo. 13†

LEX XXIX.

SI nauem cum instrumento semisti, præstari tibi debebit 14† scapha nauis. P Paulus, Imò contra. * Etenim scapha nauis, nõ est instrumẽtum nauis. Etenim mediocritate, q non genere ab ea r differt. s Instrumentũ autẽ cuiusque rei necesse est alterius generis esse, atq; ea, quoq; 15† fit. Qd & 16† Pomponio lib. vij. epistolarum placuit.

De peculio legato.

TITVLVS VII.

Extincto principali, extinguitur accessoriũ. hoc primo. & dictio, cũ, coniungit accessorie in ijs, quorũ natura est, vt una res alteri accedat. in alijs cõiungit principaliter. h. t. cum tribus ll. seqnen. Bar.

m *Medio tempore*]s. inter testamentum, & mortem, & dic illegata non tamen perseuerauerunt vsq; ad mortem: vel dic, medio, post mortem, & ante aditam hæreditatem.

n *Peti cœpit*]quod erit forte dudum post aditã hæreditatẽ.

o *Cedit*]quod est tempore mortis, vt C. de cadu. tollen. l. vni qualibet ca. §. cũ igitur. & secundum R. hoc commune in omni vniuersali legato. vt sup. de leg. 1. l. grege. & de leg. 2. l. peculium. & sup. de vsuris, l. equis. & sic non est contra. su. de lega. §. l. vxorẽ. §. testamento. & l. nomen. §. 1. & facit inf. de adimẽ. leg. l. filio.

SI nauem] CASVS. Scius habens nauem magnam, & scapham, i. paruam nauem, quæ sequebatur dictam magnã: vendidit tibi nauem cum instrumento: certè non cõtinetur scapha sub instrumento nauis. Est ratio plena in litera. Viuia.

p *Nauem*]h. d. Labeo.

q *Mediocritate*] qd non mutat, vt C. de incest. nup. l. humilẽ. Accursius.

r *Abea*]s. naue.

s *Differt*]s. scapha. Accus.

t *Atque ea*]s. res cuius instrumentũ debet esse: quæq; sit. s. res illa principalis, cuius debet esse instrumentum: siue sit fundus, siue domus, siue taberna, vel aliud. vt sup. in rubri. not. Sed videtur, quod homò sit instrumentum hominis. vt ẽ. eo. l. quæsitum. s. sed si fundus. in fi. & l. cum de lanionis. §. 1. quæ sunt contra. Solu. speciale ibi in homine, arg. sup. de ædil. edi. l. iustissimè & eodẽ modo solue. su. eo. l. quæsitum. §. sal. uarium. in fi. vel ibi. de instrumento instrumenti, hic de instrumento principali. Item facit sup. de rei vendi. l. 3. §. armamenta. & su. de euictio. l. scaphã.

DE PECVLIO legato.

Titvli hvivs materiam copiosè posuit Cuiac. in paratitl. ad ipsum.

SEio legato] CASVS. Legaui Stichum seruum meum tibi cum peculio suo, postea alienaui eundem seruum, vel manumisi, vel is etiam mortuus fuit. In quorum quolibet horum casuum est extinctum legatum seruo, nunquid est etiam extinctum legatum peculij? Et dicitur, quod sic, quia extincto principali, id est, legato seruo, extinguitur accessorium, s. legatum peculij. Secus si legaui tibi ancillam cum natis suis: quia tunc etiam mortuo ea, vel alienata, vel manumissa, pertinebant nati ad legatariũ. Et

ratio, quia duo legata sunt separata. idē si legauī tibi seruū meum ordinarium cum vicarijs suis. Nā mortuo seruo ordinario, aut alienato, aut manumisso, nihilominus durat legatum vicariorum, & hoc dicunt istæ quatuor leges.

a *Manumisso*] viuo testatore, nō etiam si post, vt inf. eodem. l. tunc inutile

1† li. 4. ad Sabin.

b *Extinguitur*] etiam si in peculio sunt vicarij serui, secundum Ioan. & facit cū hac, & sequen. inf. tit. 1. l. 2. & su. fami. erciscē. l. ex parte. 1. duos. & Insti. de legat. §. si quis, & ff. tit. 1. l. 1. & §. Sed §. in eo tit. l. fundo. §. fundo. Sol. ibi. Acc.

2† lib. 18. ad edictū Prouīcia. * Accessio extinguūt. extincto principali cō cor. ac cessoriū, cū g. in prin. d reg. iur. in 6. & 16. ff. 12. ca. & hoc diximus.

c *Nam quæ accessionum*] nec g accessoriū confirmatur principale, vt sup. de volga subst. l. ex pupillari. Ro. & facit inf. de reg. iur. l. cum principalis. & C. de vsur. l. eos. in princ. & ff. de rei vē. l. si autē. §. si homo. & sup. de arbit. l. nō distinguemus. §. item non est cogendus. & sup. l. prox. Itē sic sup. si quis cautio. l. 2. in prin.

3† lib. 4. ad Sabi.

d *Extinguuntur*] idē si principale differatur, vt sup. si cert. pet. l. lecta Azo. Item hoc nisi accessiones pretiosiores 1 sint, vel plus reditus habeant, quam principale: tunc enim non extinguitur, vt sup. quib. mod. vsufr. amitta. l. quid tamen in prin. & inf. de au. & arg. lega. l. & si nō sint. ff. permeniamus.

4† Apud Du. incipit, At si. & recti⁹. 1 Ista glo. cōtet dā nat̄ pscri bētes i l. eū autū. ff. d auct. & arg. ie. vbi ē casus de dicto in oppo. & Ba. i l. cū te. C. de donatio. ante nup. Imol. i l. 4. ē. de le gat. 1.

e *Et si ancilla. Quia duo.*] & principale est vtrunq;. Nam accipitur cum pro. &: ac si ancilla, & nati sint legati, vt & sup. de leg. 1. l. si quis inquilinos. ff. 2. & de vsu. leg. l. illi. R. & facit sup. de leg. 1. l. si ancillas. & Insti. de leg. §. si quis.

f *Sed & si cum vicarijs*] & sic cum accessione.

g *Eo*] s. ordinario. R. nec. n. vt res peculiares ordinariū, ita & vicarij prærogatiua humanæ naturæ sequuntur, secūdum Io. vt sup. de ædil. edic. l. iustissimè. i. propter hominis dignitatem, & facit Insti. de leg. §. si quis.

Peculio] CASVS. Sticho seruo meo reliqui libertatem, & peculium suum, & decessi: nunquid hæres meus potest exigere a debitoribus peculiaribus illud, quod debebat Stichus? & dicitur, quod sic, & act. tenetur cedere ei legatario. Item tenetur dare eidem legatario illud, quod ipse hæres tenebatur suo nomine dare dicto seruo. Viuia.

h *Posse*] & cedēdo actiones legatario liberatur, vt sup. de pecu. l. quod debetur, & adde quod no. in l. Sticho. in eo. tit.

i *Debeat*] hæres suo nomine, & dic. reddere. i. dare, sic, & ff. de leg. 2. l. cum quidam. hoc tamen secundum determinationem, quæ fit inf. l. prox. §. sicut.

Si peculium] CASVS. Stichus seruus meus habebat in peculio corpora tantum, puta fundos, vel ædes, & nihil ipse mihi debebat, vel liberis meis, vel conseruis suis, illi legaui libertatem, & peculium: vel etiam cuidam liberto legaui peculium dicti mei serui. Quæritur, an legatarius peculij possit vēdicare ab hærede meo integra corpora, quæ sunt in peculio? Et dicitur, quod sic: secus autem, si dictus seruus debebat mihi aliquid, vel etiam liberis meis, vel conseruis suis: quia pro illo debito peculiari hæres meus poterit pro rata diminuere singula prædicta peculiaria corpora.

¶ *Et si fuerit legatum*] Titius dominus Stichi legauit peculium eiusdē Stichi Caio, nō deducto de peculio eo, q̄ domino debebat: & decessit Titius dominus relicto hærede Seio. Modò quæritur, an valeat legatum peculij? Et videtur quod nō; qa illa verba, nō deducto ære alieno &c. q̄ fuerunt adiecta in legato, videntur fuisse contra naturā leg. prædicti. s. peculij. Nā natura peculij est, vt semper intelligatur, deducto ære alieno dominico. Respōdetur tamen, quod dicta verba legato adiecta nō vitiant legatum prędictum. & nihil adiiciunt legato. Per eā enim adiectionem verborum prædictorum non potest crescere legatario vendicatio rerum peculiarium. Nam semper potest deducere hæres ꝛs alienū dominicum. Secus autem si legatarius nactus sit possessionē rerū peculiariū; quia tunc potest vti ipse legatarius exceptione doli aduersus hæredē vendicantem partem rerum peculiarium pro rata eius, quod seruus debebat domino. Et est ratio, quare hoc ita sit, hēt legatarius exceptionem, cū ipse habeat voluntatem defuncti, non deducēdi ꝛs alieni dominici in rebus solidis peculiaribus, quas, vt dictū est, possidet ipse legatarius. Voluit. n. defunctus in legādo, vt non deducereiur de rebus peculiaribꝰ ꝛs alienum suum, dū dixit in legando, non deducto ære alieno. Est. & alius casus, in quo non deducitur ꝛs alienum dominicū de peculio legato: velut, si dominus signi ficauerit, vel dixerit se remittere seruo debitum: vel seruum nihil sibi domino debere. Quia dominus potest remittere seruo suo illud, quod debet seruus nuda sua voluntate.

5† li. 18. ad edictū Prouīcia.

6† Fio. &

7† lib. 4. ad Sabi.

8† li. 25. ad Sabi.

¶ *Vicario*] Dñs meus manumisit me seruum suū ordinariū in testō suo, & legauit mihi Pamphilū vicarium meū. Nunq̄d debeo hīc peculiū mei vicarij? Et vī. q̄ nō: quasi vicarꝰ meus nō habeat peculiū, sed magis debeat dici patris mei peculij. Rñ. tñ hic. q̄ in hoc legato vicarij cōtinet eius peculiū. Et hæc vera sunt, nisi voluntas testatoris desit, siue ꝯua sit.

¶ *Si seruus*] Titius fecit testm̄, & iussit liberū esse seruū suū Stichum ordinariū, & Paphilum vicariū eius, & legauit cuique peculia sua. Modò quæritur, vtrū peculium dicti vicarij cōcedatur inter eos? Et dī. q̄ non. nam verba sunt intelligēda ſm voluntatē testatoris: quasi fuerit locutus de duobus peculijs separatis. Hæc vera sunt, nisi testator prædictus voluerit peculium vicarij communicari; quia tunc bene cōcederetur.

¶ *Sicut autem*] Dictum est sup. in prin. huius l. q̄ legatū peculij minuitur propter id, quod seruus debet domino. Certè è cōtra: id, quod dominus debet seruo, auget peculiū, siue legatum peculij. Sed ad hoc vltimū opponitur. nonne dicit rescriptum quorundam Imperatorum, q̄ legato seruo peculio suo non habeat seruus petitionem eius pecuniæ, quam dicit se impēdisse in rationes domini? Certè bene dicit hic: ergo non viderut, q̄ id, quod dominus debet seruo, augeat peculium eiusdem serui, siue legatum peculij; sed certè id rescriptum intelligitur, quando nō apparet voluntas testatoris volentis, quod illud, quod ipse debet seruo, augeat legatum peculium. Si autem apparet in hoc voluntas testatoris, benè auget peculium legatū id, quod dominus seruo debet, & ita non obstat contrarium illius rescripti. Sed quid, si dictus seruus debet domino decem, & impendit in rationes domini alia decē, nunquid poterunt compensari adinuicem? Et dicitur, q̄ sic, etiā ſ non appareat expressa voluntas domini, vt seruus habere debeat, quod impendit in rationes dñi, dū tñ non contradicat. Sed pone, q̄ dominus scripsit in testamēto suo, q̄ debebat dicto seruo decē, nunquid illa decē cedēt peculio legato? Et dī, q̄ non. & hoc probat per quandā cōnem de facto, quæ fuit talis: Gneus Domitius fuit⁹ erat dare Seię filiæ suæ omni anno xxv. stetit biēnio, qd nō dedit, sed scripsit in rationib. suis, se debere dictæ suæ filiæ quinquaginta: & postea in testamento suo legauit filiæ peculiū, quod erat dictæ filiæ. In quadam quæstione iudicatū fuit per Atilicinū dicta ꝯ. legato nō cedere: q̄ q̄dē bene iudicatū fuit: qa

concor-

concordauit cum rescripto dictorum Imperatorum. Nō solum autem deducitur de peculio legato illud, quod domino debet seruus, sicut dictum est in princ huius ¶. sed etiā illud quod debet seruus hæredi domini, qui dominus legauit seruo peculium. Viuianus.

a *Sit*] s. peculium.

b *In corporibus*] scilicet tantum.

1† Duar. fundi. c *Ædes*] s. sint in peculio, nō ēt quæritur. Cæterum dotis exemplum sequeremur, vt ff. de iure dotiū. l. si is qui. §. quod dicitur.

2† In P. Fl. vindicabūtur. d *Libertisve*] vel ijs, quorum negotia gesserit dominus, vel ēt hæredi. vt sup. de pecu. l. peculium. §. præterea. & inf. eo. l. si. §. ecus si debeatur seruo vicario. vt inf. eo. l. id quod. in princ.

3† Fl. deminui. e *Vendicabuntur*] per legatarium. i. legatarius vendicabit. & sic incertā partem. vt ff. communi diu. l. & si non omnes. §. 1.

f *Singula corpora*] quę sunt in peculio mansura: aliàs non, vt inf. eo. l. si Sticho. Et hoc si nō soluerit hæred, quod domino debuit seruus, vt inf. eo. l. dominus seruo. & no. ꝙ pro tota. & sic non potest eligere hæres sibi debitum in una re in domino secus, qui de peculio cōuenitur, vt ff. de pec. l. si noxali. §. idem rectè ait. & facit ad id, quod no. C. ad l. Falc. l. 2. item facit sup. de don. inter vi. & vxo. l. si vir. §. si duo mancipia.

4† Fl. deest, est.

5† Duar. Sed puto verum.

6† In P. Fl. vindicatio. & inf. vindicātem. g *Ære alieno*] dominico. & sic sub impossibili, quasi modo: ꝙ equidem verum est, quantum ad strictam rōnem. s. inspecta peculij proprietate.

h *Legati*] s. peculij. est enim eius natura, & definitio. vt intelligatur deducto ære alieno. i. dominico, vt ff. de pec. l. depositi. §. fi.

i *Sed putauerunt* aliàs puto: aliàs putauerunt: scilicet sapientes. Accursius.

k *Adijcere*] vt sit plenius. Accursius.

l *Vendicatio*] i. petitio per ac. ex testamento, vel rerum singularium, quin deducatur de singulis pro rata rerum singularium, vt sup. proxi. respon.

m *Vendicantem*] corporum partē pro debiti rata. & sic no. ꝙ habet legatarius exceptionem, nō actio. vt hic. & inf. eo. §. sicut. secundum H. sed R. etiam actionem. & hic de rigore dicat. & pro eo, quod inf. dicit, quòd pōt remittere expressè vel tacitè. Item ar. contra, huic resp. sup. quorum le. l. 1.

n *Voluntatem*] scilicet defuncti.

o *Significauerit*] i. significare voluerit: ꝙ proculdubio illa adiectione facere voluerit, vt C. de fal. cā adiec. leg. l. 1. & 4.

p *Hæc adiectio*] quæ remittat, vel quæ dicat eum non dēre.

q *Nuda voluntate*] non expectata solutione. vt & sup. de pec. le. l. peculio. in prin. Item & alio modo. si leget ei res singulas, quæ sunt in peculio specialiter exprimendo, secundum quæ sit a in corporibus, b puta, fundus, 1† vel ædes: c si quidem nihil sit, quod seruus domino, vel conseruis, libertisve d domini debeat, integra corpora 2† vendicabuntur. e Si vero sit, quod domino, vel supra scriptis personis debeatur, diminui 3† singula corpora f pro rata debebunt: & ita Iulianus, & Celsus putant.

Peculium non potest legari non deducto ære alieno. Quod si ita legatū fuerit, talia verba nihil adiciunt legato, nec vitiant ipsum legatum. h. d.

¶ Et si fuerit legatum peculiū non deducto ære alieno, g verendum est, 4† ne inutile legatum sit: quia quod adijcitur, contra naturam legati h sit. 5† Sed putauerunt i hanc adiectionem nō vitiare legatum, sed nihil ei adijcere. k Nec enim potest crescere 6† vendicatio l peculij per hanc adiectionem. Planè si proponas legatarium nactum possessionem rerum, exceptione doli aduersus hæredem vendicantem m vti pōt. Habet enim in solidis rebus voluntatem n æris alieni nō deducendi. Sed & si dūs remittere se seruo, quod debet, vel nihil sibi seruum dēre significauerit, o valet hæc adiectio: p quia nuda voluntate q potest dominus seruo remittere, quod ei dēt.

Si dominus meus me seruum suum ordinarium manumisit, & mihi legauit seruum vicarium meum: videtur mihi etiam peculium vicarij legasse. h. d.

¶ Vicario r autem meo mihi legato, an etiam 7† vicarij mei peculiū ad me pertineat, quæritur? Et putamus contineri legato vicarij eius peculium: nisi aduerletur 8† voluntas testatoris.

¶ Si seruus, s & vicarius t eius, liberi esse iussi sint, eisque peculia sua legata sint, verba secundum voluntatem u testatoris exaudienda sunt, 9† tanquam de duobus, separatisq; peculijs testatore locuto. & secundum hoc 10† vicarius vicarij nō cōmunicabitur, x nisi hæc mens fuerit 11† testantis.

¶ Sicut autē æs alienum, hoc est, quod debetur domino, minuit legatum peculiū: ita per cōtrarium, id quod dominus debet seruo, augere dēt. Sed huic sententiæ aduersatur rescriptum Imperatoris nōstri, y & patris eius, quod ita est, Cū peculium seruo legatur, non etiam id concēditur, z vt petitionem habeat pecuniæ, quam se in rationes 12† domini impendisse dicit. Quid tamen si hæc voluntas a† fuit testatoris, cur non possit consequi? b Certè compensari c debet hoc, quod impendit, cum eo, quod domino debetur. d

Ro. vt inf. eo. l. si peculium seruo, & secundum hoc facit ad quæstionem monasterij: an teneatur soluere creditoribus conuersis vt teneatur, si bona omnia contulit: si aliàs singulas, non tenetur. Accur.

r *Vicario*] testator mihi ordinario legauit libertatem, & vicarium meū Pamphilum cū suo peculio: Quærebatur, an valeret peculij legatum? & allegabatur, quod nō valeret, quasi nō habeat peculiū, sed magis pars peculij ordinarij dici potest, vt ex sequentibus colligi potest. Sed hęc non est bona allegatio: quia & vicarij peculium habent, vt ff. de pecu. l. definitio. Ideē alia ratione, quia seruo legato non videtur eius peculium legari, vt inf. eo. l. antepen. & sic non potest eligere hæres sibi debitum in una re in domino secus, qui de peculio cōuenitur, vt ff. de pec. l. si noxali. §. idem rectè ait. & facit ad id, quod no. C. ad l. Falc. l. 2. item facit sup. de don. inter vi. & vxo. l. si vir. §. si duo mancipia.

7† Fl. an &c.

8† Duar. seruo legato non videtur eius peculium legari, vt inf. eo. l. antepe. sed nec hæc bona: quia hic expressum est cum peculio, ibi non. vt ergo ordinario suū pōt adiungi peculium: sic vicario suum. Vel pone secundo casum, quòd mihi ordinario fuit vicarius legatus, nec fuit adiectum, cum peculio. Et quod subijcit in fi. nisi aduertetur, &c. ideſt nisi desit: quod semper est, vt desit, nisi nominatim peculium quoque legatum sit. vt inf. eod. tit. l. antepen. & secūdum hoc nō est contra. sup. tit. 1. l. quæsitum. §. Celsus. Vel solue vt ibi, & facit sup. tit. 1. l. fundo. §. 1.

s *Si seruus*] s. ordinarius, puta Suchus. Accursius.

t *Vicarius*] puta, Pamphilus.

u *Secundum voluntatem*] & non secundū verborum rigorem: quoniam forsan vnū tantum, & solius ordinarij peculium, sit dandum.

x *Non communicabitur*] sed soli Pamphilo vicario debebitur.

9† Fl. deest, sunt.

10† Duar. hæc.

11† Flor. fuit.

12† Fl. ratione. *Volūtas testatoris tollit omnē suspicionem fraudis, l. qui aūt inf. si qs omissa cā testamē. Idē no. ꝙ Bar. in authē. mariti. C. qū mul. in offi. fungo.

Nam per speciē generi derogatur. vt & sup. de triti. leg. l. 2. & sup. de leg. 3. l. ceruis vrbanis. §. fi. & inf. de aur. & arg. le. l. 1. & de manumiss. test. l. si peculium.

y *Imperatoris nostri*] diui Veri. & Ant. vt Inst. d. le. §. si pecī f.

z *Concēditur*] eo solo, quod suum legauit peculiū: nisi aliud liqueat, vt statim dicet.

a *Voluntas*] manifesta vel ex verbis, vel ex consuetudine: vt inf. eo. l. dominus. §. testamento. in fi.

b *Consequi*] s. ꝙ nulla rōne impedit. & certè poterit illud seq.

c *Compensari*] compensationi equidem non nolle petitioni verò palam demum velle sufficit. R. vt & sup. eo. l. in prin. 2. resp. sic & alias admittitur compēsatio nec tamen datur petitio. vt sup. de neg. gest. l. ait Prætor. §. pupillus. & sup. de cōpensa. l. si cum fil. & l. etiam quod. Accur.

d *Debetur*] veluti debitum naturale. vt & sup. de rec. pen. l. etiam. ꝙ & de pecu. l. nec seruus. & l. non solum. §. 1. & 2. & facit sup. de pec. l. quam Tuberonis. §. sed & id. Accur.

Rem-

a *Retuliſſet*] etiam nuda ratione, & voluntate. l. q̃ nec vllã demõſtratio, nec eius filiæ nomine depoſitio, nec ſenori pro ea datio, vt ſ. co. l. ſi. & ſ. de leg. 3. l. qui filium. R. nec vlla eã debiti præceſſit, vt ſup. de pec. l. nõ ſolũ. §. ſi. ſic in liberis nuda ratio non facit aliquẽ debitorem, vt inf. de don. l. nuda.

b *Reſcripto*] de quo meminit ſup. proxi. §. Accur.

c *Deducitur*] vt Inſt. quod cũ eo. §. cũ aũt. d *Hæredibus*] vt quia creditor ſerui hæres dño extitit, vt ſup. de pecu. l. ſed ſi dãnum. §. ſed & ſi creditor. vel q̃ hãs ſtatulibero mutuauit, cui peculiũ erat legatum. vt infra eo. l. denique. Accur.

SEIVS] Titius debitor Seij, dedit ei in arrogationẽ. Poſtea ex aliquo contractu fuit Titius idem debitor Calij. Nunc Caius agit contra arrogatorẽ de peculio arrogati: certè poterit arrogator deducere de peculio illud, quod dẽt arrogatus: licut hãs dñi deduxit de peculio ſerno legato illud quod ſeruus dẽt eidem hæredi, vt ſup. prox. in fi. & idẽ eſt in duobus alijs caſibus. Primus eſt talis, Titius dedit libertatem ſeruo ſuo Stycho ſub condõne, & legauit ei peculiũ ſuũ, hãs aũt interim pendente conditione libertatis credidit eidẽ ſeruo x. certè põt idem hæres detrahere de peculio dicta decẽ, & ſingula corpora peculiaria, ſemo danda minuuntur ẽt per hoc æs alienum, quod credidit hæres ſtatulibero pendente cõditione libertatis, non ſolũ per illud æs alienum, quod credidit ei viuẽte dño, & ante teſtũ factum de quo tam dixi. Secundus caſus eſt. Pone, q̃ dictus Titius dedit libertatẽ puræ huic ſeruo: & legauit ei peculiũ, poſtea hãs d. Titij credidit eidem ſeruo decem, viuo d. Titio dño, vel mortuo ante aditam hæreditatem, nunquid minuetur peculium pro illis decem. Et dñ. quod ſic, licet hæres nũquã fuerit dñs ſerui, nam nõ eſt dñs hæres, niſi adi a hæreditate: ea autem adita ſtatim ſeruus liber efficitur. & h. d. vſque ad primum §. l ſeq. Viuianus.

e *De peculio*] ex contractibus poſt arrogationem factis, non ante, vt ſup. de pecu. l. in arrogatorem. Sed nõne per arrogationẽ fuit actio extincta? Videtur quod ſic, vt ſup. de capi. dimi. l. a. §. pe. Sed dic, quòd obligatio naturalis non eſt extincta, vt ſup. l. proxi. in fi. & inf. l. proxi.

Denique] Caſus in principio recitatus fuit in lege præcedenti.

f *Qui Stichum*] Titius in teſtamento ſuo manumiſit Stichũ, & Pamphilum, ſeruos ſuos, & legauit vnicuique eorum ſuũ peculium: certè ſi vnus horum ſeruorum dẽt alteri, debitũ decedit de peculio debitoris, & accedit peculio creditoris.

¶ *Item quæritur*] Sticho ſeruo meo reliqui libertatẽ ſi x. daret hãdi meo, & legaui eidẽ ſeruo peculiũ ſuũ: nũquid decedẽt de peculio x. põ dicta, q̃ debuit dare hãdi? Et dñ. q̃ ſic. Sed q̃d ſi dictus ſtatuliber vendidit hãdi ſeruũ, quẽ in peculio habebat? certè pinde definit ſeruus vẽditus eſſe I peculio ſtatuliberi, ſicut ſi fuiſſet vẽditus extraneo. Itẽ, q̃d ſi feci pactũ dcõ ſeruo de dãda ei libertate q̃ x. & ipſe ſoluit mihi. v. de illis x. & anteq̃ daret mihi alia v. ego feci teſtũ, & iuſſi eũ eſſe liberũ, & legaui ei peculiũ, & deceſſi: nũquid illa v. q̃ mihi dedit ſũt imputãda in peculio, & ſic manumiſſo dãda? Dñ. q̃ nõ, imò debẽt decedere, & apud hãdem remanere. Si aũt nõ dederat aliquã partẽ dictorũ x. ſi fuit tota dicta pecunia apud eũ ſeruum pro depoſito, donec traderet eã mihi, benè erit tunc in peculio, & ſic 5 † Duar. præſtabit manumiſſo accipiet. cũ reliq̃ reb. peculiaribus. Itẽ, quid ſi legaui dicto ſeruo peculiũ, & vetui hãdẽ meũ petere à debitore peculiari dicti ſerui: certè hoc debitũ remiſſũ ẽ amodo I peculio cõputandũ, imò de peculio derahendũ.

¶ *Interdum*] Quãuis g̃aliter peculiũ non dẽatur ſeruo, cui relicta eſt libertas, niſi ei ſit legatũ: tñ q̃q; ẽt ſi nõ ſit legatũ ei peculiũ, accipit ac ſi eſſet ei legatũ: ſicut euenit I tali caſu, Titius dedit libertatẽ ſeruo ſuo, ſi tõnes redderet, & ſi hãdibus teſtõris inferret c. & poſtea deceſſit d. Titius. poſtea ſeruus paruit præ dictis condõnib. reddẽdo tõnes. & dãdo hãdibus c. Certè in hoc caſu interpretat iuriſ. voluiſſe teſtõrem, q̃ ſeruus retineret peculiũ. & hoc iõ, quia teſtator iuſſit dictũ ſeruum inferre c. hãdib. de peculio. nã cũ ſeruũ vetuit idẽ teſtõr c. retinere de peculio eo q̃d iuſſit eũ ea c. inferre hãdib. vt ei permittere, vt reliquum peculiũ ſibi retineat. Q3. n. in vno vetatur, in alijs vt permitti. Sed pone, q̃ idẽ Titius ſpãliter legauit d. ſeruo peculium. Qualiter accipere dẽmus peculium? vtrum q̃d fuit ipſo mortis teſtõris? an applicamus peculio illud, q̃d poſtea deceſſit, vel detrahimus, q̃ poſtea deceſſit? Et dñ. q̃ ad ipſ ſpectandũ, quo cedit dies legati ſeruo peculij, i. ipſ aditæ hãditatis. Nã cũ ipſi ſeruo ſuo peculiũ legat, ſicut fuit in hoc caſu, veriſimile eſt dñm voluiſſe pinere ad ſeruũ hoꝝ augmẽtũ, cũ ſeruo manumiſſo peculiũ ſit futurũ pãmoniũ. Secus aũt ſi legaſſet peculiũ extraneo: quia tũc eſt ſpectandũ ipſ mortis teſtõris, vt ſi q̃d accedat peculio poſt mortẽ teſtõris ex ipſis ſeruis, vel ex alia extrinſeca cã, nõ pineat ad extraneũ, niſi teſtõr hoc voluiſſet: incremẽta tñ naturalia prouentícia q̃ reb. peculiarib. poſt mortẽ teſtõris vſq; ad aditã hãditatẽ pinẽt q̃dẽ ad dictũ extraneũ peculij legatariũ, vt partꝰ ancillarũ, vel fœtus pecorũ. & hoc vult dicere hic. §. Vi.

6 † In ſ. Fl. nõ eſt aliter.

g *Et ſingula corpora*] ſtatulibero dãda. Ro. vt ſ. e. l. ſi Sticho. Acc.

h *Aditam*] ſi non fuit perſolutum, vt inf. eo. l. dominus. §. ſeruus. & facit ſup. eo. l. ſi peculium. 2. reſp.

i *Nunquam fuerit*] nam non eſt dominus hæres, niſi adita hæreditate: & ea adita, ſtatim eſt liber. vt C. de cad. toll. l. vnica. §. in nouiſſimo. & ſic nullo momento eſt dominus. vt ſup. de pec. l. ſed ſi damnum. §. ſed ſi creditor.

k *Accedere*] vt ſup. de pec. l. quam Tuberonis. §. fi. & l. ſed ſi damnum. 2. reſp. & inf. eo. l. id quod §. 1.

l *Dediſſet*] ideſt, dare debuiſſet.

m *Hoc minus*] quia de eo permiſſum eſt ſtatulibero dare, cum implendæ conditionis. vt ſup. de condi. cau. da. l. 3. §. penu. *Seruum*] quem in peculio habebat.

Mor

---

1 Fl. hæredi.

2 Lib. 7. ad Sab.

3 † Duar. agitur.

4 † Li. 25. ad Sab.

---

1 † Fl. nõ eſt ſic.

2 † Pomponius.

LEX VII.

SI quis creditori ſuo arrogandum ſe dederit, & agatur 3 † de peculio e cum arrogatore, idem puto dicendum, quod de hærede dicitur.

LEX VIII.

Vlpianus. 4 †

DEnique Pegaſus reſpondit, ſi ſtatulibero, cui peculium legatum ſit, hæres interim crediderit, id ipſo iure detrahi, & ſingula corpora f per hoc æs alienũ g diminui. Proinde ſi purè libertatem 5 † acceperit, & hæres vel viuo domino, vel ante aditam hæreditatem ſeruo crediderit, legatum peculij minuetur, ſecundum Iuliani ſententiam, licet dominus ſerui nunquam fuerit. h

Duos ſeruos ſuos teſtator manumittendo eiſdem peculia eorum legauit: quod alter ſeruus debet alteri, deducetur de peculio ſerui debitoris, & accedet peculio ſerui creditoris. hoc dicit.

¶ Qui Stichum, & Pamphilum ſeruos habebat, teſtamẽto eos manumiſit, & vnicuique peculium ſuum legauit. Placet quod 6 † alter alteri debet, de peculio eius decedere, & alterius legato accedere. i

¶ Item quæritur, ſi ſeruo libertas data ſit, ſi decem dediſſet k hæredi, peculiumque ei legatum ſit, an decem, quæ dediſſet hæredi, debeãt de peculio decedere? Et eſt verum, quod Sabino placuit, hoc minus l eſſe in peculio legato. Plus ait Sabinus, Si ſtatuliber ſeruũ m hæredi vẽdiderit, perinde de-

a *His consequenter*] quia supra quando dñi facto minuitur peculium: hic quando serui facto minuitur.
b *Pecunia*] pactæ pro libertate.
c *Cum peculio*] & sic libertate gratis danda.
d *Imputandum*] & sic manumisso dandum.
e *Decedere*] & sic apud hæredem remanere.
f *Esse p'actum.*] & sic præstandum cum reliquis rebus peculiaribus Roge. Sed nonne hoc domino debetur: ergo debet diminuere peculium legatum.

1† Duar. dederit.

vt su. eo. l. si peculium, 9. Respons. & 5. sicut Respō. aliud est fortè cum debetur ob libertatē: vt inf. de manum. l. 6. quia tunc fortè alio modo succurri potest domino scilicet per actionem in factum contra liberum factum. vt C. an seruus ex suo facto. l. promissa. & aliud quādo ex alia causa naturaliter tantum, quod nō potest peti. & ideo deducit: ad quod sup. de pec. l. si noxali. idem & in filio. vel benè dicit, id in peculio esse placuit, quia sola destinatione, non re ipsa, erat detractum, & ideo remanet in peculio adhuc, & domin⁹, vel eius hæres, poterit deducere: ad quod su. de pecu. l. si noxali. §. est autē quæstionis. & §. sequenti. vel hic nō præstitit libertatem ex conuentione, sed gratis postmodum in testamento, & sic iam non est debitū, quod debebatur ob libertatem, & ideo non detrahitur de peculio. Seus in iam detracto, vel soluto: quia illud iam desierat esse in peculio. & ideo nō est amplius petendum.

* Quid operetur traditio, vi. Bar. in l. 1. su. de ac. empt. & vend.

2† Duar. peculio.

* Huius. §. intelli. vt per Mar. Anto. Baueri. in l. cū filio. nu. 44. de lex. & ibid. per Mar. Soc. n. 37 & seq. & Fab. Acoromb. in l. hæredes mei. §. cū ita. ad S. C. Trebell.

g *Hoc minus esse*] s. debitum remissum.
h *Debitori*] s. peculiari remittendo: ad q. inf. eo. l. si Sticho.
i *Non sit legatum.*] scilicet ex ordine vt inf. eo. l. antepen.
k *Interpretamur*] s. in hoc casu. & vii. arg. ad hoc 7. de iud. l. cum prætor. in prin. & su. de fun. instru. l. quæsitum. §. idem ff. domo. Item facit sup. eo. l. si peculium. §. 2. Item no. de ff. ciro legato peculij. Accur.
l *Verum*] seruo libertatem, & peculium lego.
m *Si ipsi*] scilicet, quia largius.
n *Si alij*] quia strictius. vt statim patet.
o *Spectandum*] s. Iulianus ait.
p *Legati cedit*] intra tempus aditæ hæreditatis, quo cedit dies legati relicti seruo manumisso. vt C. de cad. toll. l. vnica. §. in nouissimo. in fi. Accur.
q *Incrementa*] s. natutalia. Et no. quod aliter dicitur intrinsecus. & extrinsecus, quam hic. sup. de pet. hæred. l. item re aliena. §. sed ea. in fi. cum.

3† Duar. id est.
4† Duar. inquit.
5† Duar. parui.
6† Flo. ex peculio.

r *Ipsi*] scilicet, seruo.
s *Ad ipsum*] etiam extraneum, postquam decessit dies.
t *Voluisse*] dominum.
u *Futurum est*] ideoq; apud eum semper mansurum totum testatoris voluntate. & destinatione. Ro. Sicut enim dominus perpetuò vult esse peculium apud manumissum, sic & eius augmenta. At extraneo illud legans post mortem suam, destinat à seruo peculium separare. & eadem ratione augeri non vult per eum, & hoc subijcit cum alijs &c. Ac.
x *Alterius*] scilicet, extranei.
y *Hoc eum*] scilicet, quod omne emolumentum detur legatario. Accur.
z *Idem dicat*] quod dicens, si seruo legaretur suum peculium. Roger. & facit Institution. de leg. §. si peculium. & sup. de pec. l. penul. & argu. sup. de vsuris. l. equis. in fi. & de leg. 2. l. peculiū. & sup. de ann. 1. l. penul. Sed contra inf. eod. l. cum dominus. §. fin. Solut. ibi. Item ad hoc infra. de statuliber. l. si hæreditas. §. 2. Hug.

7† F. fuit 8† Fl. recessit, & infra decessit. 9† Fl Et Iulianus.

Id quod seruo] CASVS. Sticho seruo meo ordinario reliqui libertatem, & suū peculium: certè non deducitur de legato prædicto peculij illud, quod ipse ordinarius debet Pamphilo, qui est eius vicarius, & qui est in suo peculio: quia etiam si deduceretur, remaneret adhuc in peculio ordinarij prædicti. Sed quid, si conseruum suum vulneraverit dictus seruus, & fecerit eum viliorem? nunquid deducitur de peculio illud, quod domini interest, seruum non fuisse vulneratū? Et dicitur, quod sic. Nam nihil interest vulneret seruus conseruum, an scindat aliquid. vel frangat, vel furripiat. Quibus casibus, sine dubio, minuitur peculium seruo legatum, quāuis non vltra simplum. Sed si vulneraverit, vel occiderit se seruus, cui legatum est peculium, nihil hoc nomine deducendum est de peculio. Alioquin, dicerem⁹, & si fugerit dictus seruus, deducendum de peculio id, quanto vilior factus est propter fugam, quod quidem non est verum. Vlpianus.

10† Duar. exalia &c.
11† Duar. tñ. vt si in alterius.
12† Li. 4. ad Sabi.

a *Id quod seruo*] s. vicario: nam si Sticho ordinario reliqui libertatem, & suum peculium, non deducitur, quod debet vicario: quia deductum adhuc in peculio ordinarij remanet vt & su. de pecu. l. si seruus. §. illud verò. & Inst. quod cū eo. §. aliquando. Secus si vtrique libertatem, & suum peculium: quia tunc quasi duo peculia sunt, vt su. eo. l. si peculiū. §. si seruus. & si decessio. vt sup. eo. l. denique. §. 2.

Mand.

finere eum in peculio esse, atque si extraneo vendidisset, ¶ His cōsequenter[a] quæritur, si seruus cū domino de libertate pactus fuerit, & partem pecuniæ[b] dederit, & ante q̄ residuum daret, 1† dominus decesserit, liberumq; esse testamēto iusserit cū peculio[c] legato, an quod domino dederit, in peculio sit imputandū?[d] Et ait Labeo de peculio decedere.[e] Plane si nondum dederat, * sed donec totū traderet, pro deposito apud eū fuerit, id in peculio esse placuit.[f] Item, si seruo peculium sit legatum, & à debitore eius peculiari hæres vetitus sit petere, verum est hoc minus esse[g] in legato peculij, 2† hoc est, id detrahendum, quod debitori[h] legatum est.

Quæ inducuntur ad diminutionem, operantur augmentum, quando alias dispositio nō posset habere effectum. B.

¶ Interdum,[i] & si nō sit legatum peculium, velut legatū sic accipitur, 3† vt est in huiusmodi specie, Quidam seruo suo libertatē, si rationes reddidisset, dederat, & si hæredibus cētum intulisset. Imperator igitur noster cū patre rescripsit, Peculium quidē non nisi legatū deberi: verum, inquiunt, 4† si cōditionibus præscriptis parueris 5† seruus. testatorem voluisse eum retinere peculiū interpretamur,[k] videlicet ex eo, quod de 6† peculio cum tulerat centum inferre.

¶ Vtrum[l] autem id demum peculium accipimus, q̄ mortis tempore fuerit: 7† an verò & quod postea accesserit, 8† applicamus, vel quod decesserit, detrahimus? 9† Iulianus alias accipiendū legatum peculij ait, si ipsi[m] seruo legetur: alias, si alij.[n] Nā si ipsi, id tēpus in legato spectandum,[o] quo dies legati cedit,[p] si verò extraneo, mortis tempus: sic tamē, vt incrementa[q] ex reb. peculiaribus ad eum perueniant, vt puta, partus ancillarum, uel fœtus pecorū. Quod autem ex operis suis, vel ex alia causa 10† accedit, id, si alij, quā ipsi[r] legetur peculiū, non debebitur. Hoc vtrūque Iulianus secundum voluntatem testatoris scribit. Cum enim ipsi suum peculiū legatur, verisimile est eum omne augmentū ad ipsum[s] pertinere voluisse,[t] cui patrimoniū manumisso futurū est.[u] cū alij, non sic, si tñ 11† & in alterius[x] persona hoc eum[y] sensisse appareat, idē dicas.[z]

Non minuitur peculium serui ordinarij, cui relicta est libertas, propter delictū, quo tenetur seruo vicario.

Paulus. 12†

LEX IX.

ID, q̄ seruo,[a] qui in ipsius peculio est, debetur, non deducitur ex legato peculio, quamuis conseruus eius sit. ¶ Si conseruum suum vulne-

a *Minuitur.*] vt & ff. eo. de pec. l. 4. §. sed si pe-
num, §. sed & ex eodem delicto, & §. & si ipse. Accur.

Si Peculium.] CASVS. Quãuis generaliter dẽat deduci de peculio legato illud, qd dño deberet, vt su. e l. si peculium in pr. & §. 1. tñ bñ põt facere dñs legãs seruo peculiũ, ne de ducator sibi debitũ: puta, si leget seruo specialiter, et singulariter res, q̃ sunt in peculio. Et scias, qd ẽt ei, q non habet peculium, põt legari peculium. Non enim tñ præsens peculium põt legari seruo, sed ẽt futurum. Fit tñ quandoque inutile legatum peculij: puta, cũ seruus, cui legatum est peculium, decedit viuo testatore: secus si tempore mortis testatoris seruus inuenitur viuus, quia tunc benè cedit peculium legato. Secus autem, si seruus vestitus legatus foret: quia tunc vestimenta legato non cedent, etiam si seruus vixerit tempore mortis testatoris & h. d. cum tribus ll. seq. Viu.

2† Fl. deest, ait. 2† Duar. ex peculio 3† Duar. qd domino interesse.

4† F. occidit.

5† Lib. 7. ad Sabin.

6† Li. 20. ad edictũ

7† Dua. se quẽritis habet si nõ enim. tã tũ pĩgneri potest. 8† Li. 17. Digestor.

b *Specialiter.*] vt nulla ambiguitas, nullamq; sub alicuius rigoris velamine, fit dubietas. Potest. & alio modo fieri. vt su. eo. l. si peculium, §. 1. & facit supra de vsufru. l. quotiens, §. fin. & supra quibus mo. vsusf. amit. l. quod tamen, §. quadrig. & Instit. de fidei com. hered. §. si quis vna. Accur.

c *Et quoque. Potest.*] sic supra de leg. 3. l. etiam, & de pec. l. quæsitum, in prin. & su. de leg. 2. l. peculio. in prin. Accur.

Tunc inutile.] Decedit. s. ante, quam testamentum, relicta ve confirmentur, Ro. ad quod sup. eod. l. 1. & inf. tit. 1. l. 2. Accur.

9† Li. 19. Digestor

d *Mortis tempore.*] s. testatoris.

e *Vixerit.*] & sic legatum fit iam re, aut ipe debitum. Accur.

f *Aliter. Vestitus.*] nunc enim vestimenta legato non cederent, licet seruus vixerit tẽpore mortis. Hæc enim id est, vestimenta adhærentiæ occasione, & ferè quasi continuæ accessionis, imò sequelæ nomine, & nõ suo iure petuntur, & velut appendicia quædã nunquam per se debita æstimãtur: sic in armaria, loculos, lectos, & libros, aueſque legatas ei instrumenta, claues, & armaria continentur, vt sup. de leg. 3. l. librorũ. ff. & l. anib. & l. hæres, §. pen. ãm. R. & H.

Quidam.] CASVS. Titius ita scripsit in testamento suo, Pamphilus seruus meus peculium suũ, cum moriar, sibi habeto, liberq; esto: ita legauit ei peculiũ prius, quam libertatem & decessit testator, nunquid videtur rectè Pãphilo peculium legatum? Et videtur, qd non: quia prius, quã libet esset, nullus erat ibi habere peculium. Dicitur tamen, quod rectè videtur legatum. Non enim est spectandus ordo in coniunctionibus dictionum, vel orationũ. Perinde enim

rauerit seruus, & viliorem fecerit, Marcellus ait 1† nõ esse dubitãdum, deduci de 2† peculio, qd domini interſit. 3† Nã quid interest, conſeruum vulneret, an scindat aliquid vel frangat, aut surripiat? quo casu, sine dubio, minuitur 4 peculium, sed non vltra simplũ. Sed si se vulnerauerit, vel etiã occiderit, 4† nihil est deducẽdũ hoc nomine. Alioquin dicemus, & si fugerit, deducendum id quanto vilior sit factus propter fugam.

Pomponius. 5†

LEX X.

SI peculium ſeruo, vel filio prælegare velis, ne deducatur id, quod tibi debebitur, specialiter b ea, quæ in peculio erunt, leganda sunt.

Vlpianus. 6†

LEX XI.

EI quoque, qui nihil in peculio habet, potest c peculium legari: 7† non enim tm̃ præsens, sed etiam futurũ peculium legari potest.

Iulianus. 8†

LEX XII.

TVnc inutile legatum peculij fit, cum seruus viuo testatore decedit. Cæterum, si mortis tempore d seruus vixerit, c peculium legato cedet.

Celsus. 9†

LEX XIII.

ALiter atque, si seruus vestitus f legatus foret.

e Coniunctionibus.] Et dictionum, vel orationum, vel locutionum, & sic not. quod verba transposita idem significant: 1 sic C. de test. l. præposteri. & sup. de leg. 2. l. cum pater. §. fidei cuæ. & inf. de solu. l. nec enim. & Instit. de leg. §. ante hæredis, & infra de dam. inf. l. si finita. §. si plures. Argu. contra. supra de vsufruct. l. quoties. & ff. de respons. 2 cum suis concor. & su. de vulg. substi. l. 2. §. quisquis. Accur.

10† Var. li. 5. Dige sto. alias Vlpianus *Intel. iust l. vi. § Por. Gal. in l. Gall. §. quidã nu. 47. de lib. & posthum. 1 Cõcor. ter. in cũ cum clamor. & ibi gl. extra. d test. 2 D. c sũ Bar. qd ibi loquitur, voluntas dubia, vbi respicitur ordo, hic in volũtate cet ta.

Transpositio verborum legatum non vitiat. Bar.

Alphenus. 10†

LEX XIV.

QVidã * in testamẽto ita scripserat, Pãphilus seruus meus peculium suum, cũ moriar, sibi habeto, liberque esto. Consulebatur, rectène Pamphilo peculium legatum videretur. qd h prius, quam liber esset, peculiũ sibi habere iussus esset? Respondi, 11† in coniunctionibus i nullum ordinẽ esse, 12† nec quicquã interesse, vtrum eorum primũ diceretur, adscriberetur, quare peculiũ rectè legatum videri, ac si prius liber esse, deinde peculium sibi habere, iussus esset.

Generi per speciem in aliã translatam derogatur. Bar.

Idem. 13†

LEX XV.

SEruo manumisso peculiũ legatum erat: alio capite omnes ancillas suas vxori legauerat. In peculio serui, ancilla fuit. Serui eam k esse respondi: 14† neque referre, vtri prius l legatum esset.

Quod dominus solvit pro vicario, quẽ in causa noxali defendit, de ipsius vicarij peculio totũ deducit, & de peculio ordinarij, vsque ad æstimatiõnẽ vicarij, qd verò alius pro vicario solvit, de ipsius vicarij peculio tãtũ deducit, de peculio ordinarij nullo mõ. Iã nemo est ĩ peculio suiipsius. B.

11† Fl. respondit. 12† F. neque. 13† Li. 2. Digest. à Paulo epitomatorũ 14† Fl. respondit.

* *Intel.*] de dictionum, vel orationum, vel locutionum, & sic not. quod verba transposita idem significant: 1 sic C. de test. l. præposteri. & sup. de leg. 2. l. cum pater. §. fidei cuæ. & inf. de solu. l. nec enim. & Instit. de leg. §. ante hæredis, & infra de dam. inf. l. si finita. §. si plures. Argu. contra. supra de vsufruct. l. quoties. & ff. de respons. 2 cum suis concor. & su. de vulg. substi. l. 2. §. quisquis. Accur.

Seruum habens.] CASVS. Titius habens Stichum seruum ordinarium, qui habebat in peculio Pamphilum vicariũ valentem xx. fuit conuentus noxali actione pro d. Pãphilo, & fuit condemnatus hoc modo! Cõdemno Titiũ dominũ Pamphili in xxx. aureis, & permitto ei, quod det Pamphilũ pro noxa, si non vult soluere dictos xxx. aureos. Taliter. n. solet fieri condemnatio in noxali actione, vt Instit. de offi. iudi. in princip. Dictus autem dñs soluit litis æstimationẽ illos triginta aureos, postea fecit testamentũ, & in eo manumisit dictum Stichum ordinatium, eique legauit suum peculiũ: & postea decessit. Nunc quæritur, an hæres domini, cũ soluit

i Vtri prius.] sic sup. l. proxima.

k Seruum eam.] imò videtur neutrius, vt sup. de leg. 2. l. Titiæ textores, in princi. quæ est contra. Solut. hic species derogat generi, vel pars toti, vt su. de trit. l. 2. cum concor. at ibi vtrunque genus, s. rectores, & vernæ, vel quia hic dicẽdo, suas, vicarias non comprehendit, vt su. de leg. 3. l. seruos, §. fin. secundum lecturam vnam. Accur.

l Vtri prius.] sic sup. l. proxima.

uit peculium Sticho ex cauſa legati. in quo quidem peculio eſt Pamphilus cum ſuo peculio, poſſit deducere de peculio Pamphili, vel Stichi illud, quod nomine Pamphili præſtitit dominus condemnatus noxaliter? i. dictos triginta aureos? Et dicitur, q̃ ſic. Deducitur enim de peculio Pamphili quãtacunq; fuit illa ſumma, quam dedit dominus pro litis æſtimatione, & ſi expediebat Sticho ordinatio, vt Pamphilus faiſſet datus pro noxa. nã quicquid dõs dedit pro capite ſerui Pamphili, in eo eſt conſtitutus eius debitor Pamphilus. Si autẽ peculiũ Pamphili non ſufficit ad ſatisfaciendum domino de dicta litis æſtimatione, tũc deduci debet ſuperfluum ex peculio Stichi ordinarij. nõ tñ vltra preciũ Pamphili. Nõ enim expediebat Sticho ordinario dari pro æſtimatione litis vltra pretium Pamphili. Secus autẽ eſſet ſi ex alia cauſa, puta ex promiſſione Pãphili debebat pecuniã dominor quia tunc non deducetur aliqd de illa pecunia ex peculio Stichi: imõ tantũ de peculio Pamphili. Nec eſt hoc cõtrariũ ei, quod dictum eſt ſupra. in verſ. q̃ ſi Pamphilii, &c. quia ibi propterea pretiũ vicarij deducendum eſt de peculio ordinarij, quia eo noĩe ipſe Stichus fuit conſtitutus debitor dño ob defenſionem vicarij ſui, quam dñs fecit in noxali iudicio: de quo dictũ eſt in princip. l. ſed in caſu propoſito in verſ. quæritur &c. ſi debitor eſt Pamphilus domini, ex promiſſione, nihil eſt deducendum de peculio Stichi: quia hoc caſu nihil debet domino. Nec enim geſſit dñs negotium Stichi peculiariter: ſed eſt deducẽdum duntaxat ex Pamphili peculio. Nunquid ergo in dicto peculio Pãphili computabitur ipſe Pamphilus? i. illud quod valet Pamphilus, vt ſic maius eius peculium intelligatur, & melius ſatisfiet hæredi domini de eo, quod Pamphilus promiſit domino? Et reſp. q̃ non, quia ipſe Pamphilus non poteſt intelligi eſſe in ſuo peculio. Vi.

a *Stichus*] ſeruus alicuius ordinarius.

b *Pamphilum*] vicarium.

c *Dominus*] vtriuſque, ſcilicet ordinarij Stichi, & Pamphili vicarij.

d *Hunc*] Pamphilum. Accur.

e *Litis æſtimationem*] in qua ſola fuit damnatus, licet datio noxæ ſit in ſolutione, vt Inſtit. de offic. iudic. in princ. Accu.

f *Reſpondit*] Iulianus magiſter meus. Accur.

g *Quantacunque*] etiam ſi plus, quam valeat ſeruus. nec enim poteſt dicere Pamphilus plus pro ſe datum, quam valeat ipſemet. nam corpus rebus ſuis eſt præferendum. arg. C. de ſacroſ. eccl. l. ante penult.

h *Expediſſet*] ipſi ordinario, aut etiã dño: ne Pamphilo nũquã illud expedire poſſet. Ite ff. de pet. hær. vtiles, vbi dẽt fieri. q̃ eſt vtilius, vel datio noxæ, vel litis æſtimatio: Sed ibi alius non dñs, hic dñs, & facit ff. de peculi. ſi noxali. in prin. Accu.

i *Non vltra*] quia vltra hoc dari non expediebat Sticho: eſt ergo ideo, quia in tantum negotium Stichi geſſit vtiliter in re ſua peculiari, vt ſup. proxi. §. dicitur. Ad inſtar enim liberorum, & ſeruorũ obligationes ſunt admiſſæ. vt ſup. de pecul. non ſolum. §. 1. & §. an debitor.

k *Ex alia*] id eſt, ex alia cauſa quam prædicta: vt in promiſſione.

l *Negauit*] ſ. Iul. magiſter meus.

m *Ob defenſionem*] à domino factam.

n *Debitor*] & ſic eatenus diminutũ eſſet peculiũ Stichi. Omiſiſſet enim Pamphilum Stichus liberare, ſi eius æſtimationem dñs non ſoluiſſet.

o *In propoſito*] vbi ex promiſſione debuit Pamphilus. Accur.

p *Nihil debeat*] nec enim eſt eius negotium peculiare vtiliter geſtum.

q *Qui certè*] reſp. ratiõe obiectionis. Si deducit ex peculio Pãphili debitum ex promiſſione: igitur æſtimetur & ipſe Pãphilus: Qui certè ipſe, &c. vt hic, & ſup. de pecul. depoſiti. §. Stichus. qui §. ſignatur contrarius huic l. ad alium caſum. ſed iureconſul. reddit rationem diuerſitatis. Item ad idem ſup. de neg. geſt. l. qui ſeruũ.

Vi peculium.] CASVS. Titius habens Stichũ ſeruũ, habentẽ multos creditores peculiares, in teſtõ ſuo legauit ei peculium ſuum, & antequã decederet, creditores Stichi peculiares cõuenerunt eum de peculio, & pendente iudicio deceſſit ipſe Titius. Cen. tè hæres Titij non aliter tenetur præſtare peculiũ Stichi, quam ſi cauerit hæredi defenſum eum iri de dicto iudicio accepto. Sed & ſi dictus Titius manumiſit dictum Stichum in teſtamento per fideicommiſſum, & ei peculium legauit, non competent actiones creditoribus peculiaribus contra eum manumittendum, ſed contra hæredem domini: ſed hĩs non tenetur aliter præſtare peculiũ ſeruo manumittendo, niſi ipſe manumiſſus caueat defenſum eum iri aduerſus creditores peculiares, qui intra annum poſſunt conuenire hæredem, vt dictum eſt. hoc dicit cum l. ſeq. Vinianus.

r *Qui peculium ſerui*] alias ſeruo. facit inf. l. proxi. & C. de hæred. vend. l. 2. & ſup. quando act. de pecu. eſt ann. l. 1. §. an autem. & ſup. de tribu. l. quod in hæredem. §. fin. & ſup. de pecu. l. ſed ſi damnum. §. ſi.

s *Si ſeruum manum ſit*] i. manumittẽdo per fideicõmiſſum.

t *Non competunt*] imõ cõtra. vt ſup. de cre. præle. l. 2. §. per contrarium. ſed ibi directo ſuit manumiſſus, vt no. C. an ſeruus ex ſuo facto. l. 2. Sed an e contra aget contra debitores peculiares? videtur q̃ non. vt ff. de pecu. ſi Sticho. Sed ibi inter vivos: in vltima voluntate ſecus. C. de leg. l. ex legato.

u *Hæres*] qui intra annum poteſt de peculio conuenire, & facit ſup. l. proxi. cum concor.

Cum dominus] CASVS. Cum Titius vellet manumittere inter vivos ſeruum ſuum Stichum, iuſſit eum vt cederet & monſtraret ſibi profeſſionẽ peculij, id eſt conſeſſionẽ in ſcriptis redactã de reb. peculiaribus. ſeruus apportauit ei chartã, vbi erant ſcripta omnes res peculij. Dominus autẽ accepta charta dixit, Ego volo, q̃ talis, & talis res, q̃ eſt hic ſcripta, ſit

1 ¶ Lib. 5. Quæſtio.

2 † Id eſt etiã &c. Duar.

3 † Duar. Domini.

4 † Duar. ex alia cauſa.

5 ¶ Lib. 2. ex Caſſio.

6 ¶ Aliàs ſeruo.

7 † Aliàs Marcian⁹ lib. 7. Inſtitut.

8 ¶ Duar. peculiarius.

9 ¶ Du. ſed non aliàs.

10 † Flo. pendente iudicio defenſionis.

11 † Fl. peculiarius.

Africanus. 1 †

LEX XVI.

STichus [a] habet in peculio Pamphilum, [b] dominus [c] hunc [d] noxali iudicio defendit, & damnatus, litis æſtimationem [e] ſoluit: deinde Stichum teſtaméto manumiſit, eique peculium legauit. Quæſitum eſt, an quod Pamphili nomine præſtitum ſit, ex peculio vel ipſius Pamphili, vel Stichi deducendum ſit? Reſpondit, [f] Pamphili quidem de peculio vtique deducendũ, quãtacunque [g] ea ſumma eſſet. [2] † Idem eſt, etiam, ſi eum noxæ dedere expediſſet. [h] Qui quid enim pro capite ſerui præſtitum ſit, in eo debitorem eum domino [3] † cõſtitui. Quod ſi Pamphili peculium non ſufficiat, tunc ex peculio Stichi, non vltra [i] pretium Pamphili, deduci debere. Quæſitum eſt, ſi ex alia [k] [4] † cauſa Pamphilus pecuniam domino debuiſſet, nec ea ex peculio eius ſeruari poſſet, an vſque ad pretium eius ex peculio Stichi poſſit deduceré? Negauit: [l] neque enim ſimile id ſuperiori eſſe. Ibi. n. propterea pretium [m] vicarij deducendum, quòd eo nomine ipſe Stichus ob defenſionem [m] vicarij ſui domino debitor [n] conſtituatur: at in propoſito, [o] quia Stichus nihil debeat, [p] ex eius peculio nihil eſſe deducendum, ſed ex Pamphili duntaxat: qui certè [q] ipſe in ſuo peculio eſſe intelligi non poteſt.

Iabolenus. 5 †

LEX XVII.

QVi peculium ſerui [r] [6] † legauerat, iudicium eo nomine acceperat, deinde deceſſerat. Placuit, non aliter peculium ex cauſa legati præſtari, quam ſi de accepto iudicio hæredi caueretur.

Marcellus. 7 †

LEX XVIII.

SI ſeruo manumiſſo [s] peculium legatum fuerit, in eum ſine dubio creditoribus peculiaribus [8] † actiones non competunt: [t] ſed non aliter [9] † hæres [u] peculium præſtare debet, niſi ei caueatur, defenſum [10] † iri aduerſus creditores peculiares. [11] †

sic amodò in peculio tuo. Postea inter vsuos eum manumisit, & sic tacitè videtur ei dedisse peculiũ, vt C. de pecu. eius qui liber. me. l. 1. Modò quæritur, nunquid contineantur in peculio illæ res, quas subtraxit dominus de professione peculij? Et resp. quod non.

¶ *Testamento*] Titius in testò suo dedit libertatem Stycho seruo suo, & legauit ei peculiũ. Postea procedente tpe manumisit eum inter viuos, & sic ex testò amodò non erit liber. Item & per hoc, q̃ manumisit eũ inter viuos, vt tacitè ei concedere peculiũ, vt dixit in princ. l. & postea decessit idem Titius. Nunc dictus Stichus liberius vult agere contra debitores suos peculiares, quod quidem nõ potest, nisi hæres domini cedat ei actiones cõtra illos. Vnde quæritur, nũquid actione ex testamento possit libertus consequi, vt huiusmodi actiones ei præstent? Et videtur quibusdam, quòd non: quia ex quo libertatem non consequitur ex testamento, vt dixi, ergo nõ deberet posse consequi ex testamẽto peculium, siue actiones peculiares, quæ videntur esse accessio libertatis. Respõ. tamen hic, q̃ sic.

1† Lib. 7. Respons.

2† Duar. præstaren tur.

3† Duar. consequ tur.

Papinianus. 1†

LEX XIX.

CVm dominus seruum vellet manumittere, [a] professionem [b] edi sibi peculij iussit, atque ita seruus libertatem accepit. Res peculij professioni subtractas [c] non videri [d] manumisso tacitè concessas, apparuit.

¶ Testamento data libertate peculium legauerat, eundemque postea manumiserat. [e] Libertus, vt & nominum peculij actiones ei præstẽtur, 2† ex testamento cõsequitur. 3†

Inutilis dispositio circa speciem facta inter viuos derogat generi. Bar.

¶ Filiusfamilias, cui pater peculium legauit, seruum peculij viuo patre manumisit. [f] Seruus communis omnium hæredum est exẽptus [g] peculio, propter filij destinationẽ: quia id peculium ad legatariũ pertinet, quod in ea causa moriente patre inueniatur. [h]

Martianus. 4†

LEX XX.

NIhilque interest, [i] ante legatus, deinde inutiliter manumissus sit: an cõtra.

Scævola. 5†

LEX XXI.

SI Stycho manumisso peculium legatum sit, & Titio seruus peculiaris, [k] quantum peculio detractum erit ob id, quod domino debetur, tantum [l] ei accedere, cui vicarius legatus est, Iulianus ait.

Iabolenus. 6†

LEX XXII.

DOminus seruum testamento manumiserat, & ei peculium legauerat. Is seruus mille nummos domino debuerat, & eos hæredi solue rat. 7† Respondi, omnes eas

¶ *Filiusfamilias*] Titius legauit peculium filij sui eidẽ filio, in quo peculio erat Stichus seruus, & instituit sibi hæredem eundem filium cum quibusdam alijs. postea filius viuo patre manumisit Stichum sine voluntate patris, & ita non valuit manumissio, vt ff. de iure patr. l. filius. & postea decessit pater. Nunc quæritur, cuius debeat esse hic Stichus eo modo exemptus de peculio, eo q̃ filius destinauit ei libertatẽ date quamuis libertas non valuerit? Et respon. q̃ debet esse communis omnium hæredum patris: quia id denium peculium ad filium legatarium pertinet, quod inuenitur patre moriente in causa peculij. Stichus autẽ non inuenitur in peculio tempore mortis patris: ergo non debetur filio. Idem esset si primo esset inutiliter manumissus à filio, & postea eidẽ per patrem legatus sub legato peculij: quia seruus esset cõis omnium hæredum patris, & nõ solum illius filij, cui pater legauit peculium, in quo erat is seruus. & h. d. cũ l. seq. Viua.

a *Manumittere*] s. inter viuos. R.

b *Professionem*] id est confessionem in scripris de reb. peculiaribus: ad quod facit. inst. de cess. bon. l. pen.

c *Subtractas*] à dño qui dixit. has volo esse in peculiõ: & p hoc tacitè excipit à gñali, & tacita concessione peculij. Acc.

d *Non videri*] reliquum peculium: sic & quando inter viuos data est libertas, vt C. de pec. eius qui lib. me. l. 1. Sed quid si in vltima voluntate peculiũ legauit, & excepit, vt hic fecit? Resp. idem quoad excepta, vt & ff. de fun. inst. l. quæsitum. §. idem resp. domo instructa. in fi. Vel forte etiam reliqua legare videtur propter exceptionem, arg. dicti. §. idem respon. & sup. eo. l. denique. §. interdum. Accur.

e *Manumiserat*] inter viuos, & sic tacitè vt ei concessisse peculiũ, vt C. de pecu. eius qui liber. me. l. 1. benè ergo subijcit actiones cedẽdas, vt & ff. de pec. si Stycho. Sed oppo. qõo agit ex testò. cũ extincto principali, & accessorij videatur extingui. vt ff. tit. 1. l. 1. & 2. quæ sunt cõtra. Solu. hic vtrunque principale, libertas, & hæreditas: ibi vero fuit legatus alij, & sic peculium est accessorium. vt arg. sup. de hær. inst. l. talẽ. §. 1.

f *Manumisit*] non iure, quia sine voluntate patris, vt inf. de iure patro. l. filius. Accursius.

g *Exemptus*] i. de peculio exceptus.

h *Inueniatur*] cum suis tamen incrementis: nec enim ad sequentis temporis exclusionem hoc dicitur, sed præteriti tantum. alias esset contra, sup. eo. l. denique. §. fi. hic ergo sonat, quasi diceret, non quod debito, vt sup. tit. 1. l. 3. §. 1.

i *Nihil interest*] imò videtur interesse. ff. vt ff. de mar. test. l. duo filij quæ est cõtra. Solu. ibi volente patre manumiserunt filij. hic cam.

4† Lib. 7. Institut.

Stycho] CASVS. Seius in testamento suo manumisit Stychum seruum, suum, & legauit ei pec. suũ. Itẽ legauit Titio seruum, qui erat in peculio Stichi: & postea decessit. Nunc inuenitur, quod dic. Stichus debebat domino suo xx. & sic dẽt detrahi pro rata de qualibet re, quæ est in peculio legato Stycho ptẽ dicto, d. debitum, vt sup. eo. l. si peculiũ. in prin. & l. denique. Vnde quæritur, an & pro rata debeat detrahi debitum de seruo Titio legato? Et dicitur, q̃ non, imò habebit eũ Titius integrum.

5† Lib. 7. Quæst.

k *Peculiaris*] petebat legatus.

l *Tantum*] nam ex dominicũ in solidũ de peculio legato deducitur vbicunq; pro eo legatũ fuit Titio relictum minuitur. & h. d. secundum R. vel. in quantum est detractum, i. detrahendum: alias de seruo peculiari, si non esset spãliter legatus. ff. pro rata debiti, vt ff. eo. l. si peculiũ. in prin. & l. denique. in princ. hoc tñ non detrahitur modo: sed Titio accedet, cui peculiaris seruus est legatus. Habet ergo peculiũ instar hĩditatis, vt eius creditores, & succedentes in vniuersum, nõ in rem singularẽ conueniant, vt C. de hæred. ac. l. fi & si cer. pet. l. 1. & facit sup. de dote præleg. l. si Seius.

6† Al. Labeo lib. 2. Poster. à Iabolено epitomatorum.

7† Plo. solvit.

Dominus] CASVS. Titius habens Stychum seruum, qui debebat ei mille nummos: manumisit eum directo in testamento suo. & ei peculium legauit & postea decessit. Sic dicitur amodò Orcinus libertus ille seruus. Soluit autẽ Orcinus debitam pecuniam hæredi domini. Certè integras res peculiares poterit petere ab eodem hærede.

¶ *Dominus*] Titius habebat Stychum seruum ordinarium, & Pamphilũ vicarium, qui erat cõis Titij & serui ordinarij, vel quia cõiter emerunt, vel quia medietatẽ Pamphili dãs eidem ordinario tm̃ dederat in peculio. Sic ergo medietas Pamphili erat dominica, & alia medietas erat peculiaris. Titius testm̃ fecit & in eo manumisit hunc Stychum, & peculium per legauit: & postea vicarium, qui erat vnius eidem dño. & Stycho, legauit nominatim ipsi Stycho. & Sẽpronię libertæ suæ. & postea decessit testator. Nunc quæritur, quã partem debet habere in Pamphilo Stichus, & quã libertа? Et tñ. q̃ quarta pars dẽt esse Stychi liberti, quarta item libertæ: quæ duæ quartæ sunt de parte dimidia, quam habebat dñs in Pamphilo, vt dixi. Erat. n. cõis pro dimidio dñi. & Stychi, vt dixi. Nam cum legauit dñs Stycho libertatem, & peculium, videtur ei legasse medietatem Pamphilij quæ medietas erat Stychi. in eius peculio. Item & cum postea legauit eundem Pamphilũ eidẽ Stycho, & liberę, vt ei legasse aliã dimidiã Pamphili, quę erat cõis, & ita ex hoc secundo legato Stychus hẽt quartam Pamphili, quæ est medietas dimidiæ dominicæ, & libertа habet aliam quartã. Vnde cũ ex primo legato peculij Stychus habeat medietatẽ Pãphili peculiarẽ, inuenitur nunc habere in Pamphilo tres partes, & libertа quartam: & ita est planus hic casus. Viui.

a *Omnes*

1† Quid sit profiteri. & profession pulchrè Bud. ff. de proba l. cũ de ante.

a *Omnes seruos*] l. integras. & non detractas pro rata. quod fieret aliàs. et fu. ad. si peculium. in prin. & l. denique. & die Orcinus id est, directò manumissus, vt Iasti. de sing. reb. per fideicom. re. § liberas.

b *Dominus*] Titius habebat Stichum ordinarium. & Paphi lum vicarium, qui Pamphilus erat communis Titij, & ordinarij, vel quia communiter emerant. vel quia medietatē Pamphili dominus ei tantum dederat in peculio. Sic medietas Pamphili erat dominica, & alia medietas peculiaris. cum ergo Sticho libertatem. & peculium legat, medietatem peculiarem videtur ei legare. cū verò tantum eundem Pamphilum legat eidem Sticho. & alij dominicam legat. & ita ex hoc secundo legato quilibet patrē quartam habet Pamphili: verum ex primo legato peculij Stichus habet medietatem peculiarem, & sic habet tres partes. Sed cōtra. C. de leg. l. cum q̄stio. §. fin vbi dicitur quod non ideo maiorē partem habet legatarius in re, quod pluries fuerit nominatus. 2 Sol. hic nō fuit pluries nominatus circa idem, sed circa diuersa. Nā primo super peculiari parte, secundo super dominica. at ibi super eodem. Sed non ne hic secundo dixit vicarium. & sic totum: & sic ēt repetere circa idem? Sed certè licet dicat vicarium, & sic totum: tamen pro parte accipitur totum. & tota quæ fuit testatoris, id est, dominica, vt sup. de lega. 1. l. §. 1. & §. 2. & l. 6. & de leg. 3. l. qui concubinam. §. fi Stichus. Alij dicunt quod illa hanc corrigit. Tertij distinguunt. an secundo leget appellatiuo nomine expresso. an proprio vt si appellatiue, tunc cōis, & æqualiter: secus si proprio. arg. inf. de stipu. ser. l. si cōis Quarti dicunt. q̄ hic vicarius erat communis ēt extraneo. & secundum hoc dicunt. q̄ ēt legata tūn pars peculiaris tā primo. quam secundo legatario. & non extranei pars & cōmuniter eam habeant. Et sic mutat casum. & concor. d. l. cū q̄. q̄ nō placet. quia hic dicit cum eo. f. ordinario. nō dicit cum extraneo. Prima ergo verior. Item facit j. de stip. ser. l. 4

c *Legauerat*] & sic dimidiam peculiarem.

d *Ipsum vicarium*] qui cum non esset, nisi pro dimidia sua. id est, dominicus, eam tantum partem videtur legare.

e *Reliquam partem*] si habes reliquam quartam, plana est. si verò reliquam partem simpliciter, & non quartam, tunc. i. tres partes, vt tamen duæ ex primo legato, tertia ex secundo debeatur.

Omnes] CASVS. Titius habebat Stichū seruum. & vnum liberum. qui vocabatur Pamphilus, cuius Stichus gessit bona. i. Pamphili. Decessit Pamphilus liberus. & pro dimidia extitit ei hæres dictus Titius dominus. & pro alia Caius. ponit in dictis autē bonis Pamphili liberti, quæ administrauerat Stichus, erant calendaria. i. fœneratitiæ cautiones. Titius dominus fecit etiā testamentum. & in eo dedit libertatē prædicto Sticho sub conditione, si redderet rationē de administratione bonorum liberti hæredib. eiusdē Titij domini. Item per fideicommissum dedit ipsi Stichus peculium. & postea decessit Titius dominus. postea Stichus volens adimplere conditionem libertatis suæ. fuit simul cum hæredibus domini. & reddidit eis rationem dictæ administrationis pro ea parte. scilicet. dimidia. quæ contingebat dictum dominum ex hæreditate dicti liberti. & reddidit eisdem hæredibus summas. quæ remanserunt apud eum ex dicto calendario. & ex alijs similibus causis. id est. quæ remanere debuerant. si exegisset à debitoribus calendarij. Sed ipse Stichus non exegit ab eis. quia non erant soluenda: sed de suo proprio soluit. pro illis debitoribus. Quare debitores remanserunt adhuc debitores. & sic Stichus adeptus est libertatem conditione impleta. & postea decessit habens duos hæredes: puta. Primum. & Secundum. Nunc veniunt hæredes dicti Stichi. & petunt ab hæredibus dicti domini eiusdemque patroni. vt ipsi præstent actiones aduersus omnes debitores. propter quos Stichus intulit pecuniam hæredibus domini. Num quid debent ei cedi? Et dicitur. quod sic.

Testamento] Titius habens tres seruos. scilicet. Pamphilum. & damam. & Stichum. in testamento. vel in codicillis suis manumisit Pamphilum. & Damam. & legauit ei peculia eorum. de prædicto Stichō iussit in dicto testamento. vel codicillis. Stichum seruum meum volo esse liberum. & volo ei dare decem aureos. & etiam quicquid habeat ex ratione loculorum meorum: alias autem meas rationes volo reddi hæredibus meis. per eundem Stichum. Item volo concedi peculia sua omnibus his. quos hoc testamento manumisi. & postea decessit Titius. Nunc quæritur. an illud. quod amplius in rationes dictorum loculorum in diem mortis testatoris erogauit Stichus ex peculio suo. ab hæredibus domini recipere debeat. cum ex consuetudine domus domini esset. vt quicquid amplius de suo erogasset Stichus in rationem loculorum. ratio dominica siue dominus eidem Stichō deberet. atque exolueret. Et respondet. quod sic.

¶ *Seruis libertates*] Titius in testamento suo libertatem Stichō. & Pamphilo seruis suis dedit. & postea cuilibet eorum legatum reliquit. & scripsit in dicto testamento talem conditionem. Quotquot seruos reliqui liberos. quibus etiam legata reliqui. hos nolo esse seruitutes. qui volo eos esse sine inquisitione. Nunquid propter hoc videntur eis legata peculia eorum? Et dicitur. quod non. Item non videntur eis legata reliqua rationum dominicarum. quas ipsi serui administrauerant: nec res dominicæ. quas apud se habuerunt. nec pensiones prædiorum. quorum fuerunt coloni. Vlpianus.

f *Eius*] scilicet. domini Accur.

g *Cui*] liberto.

h *Extiterat*] dominus.

i *Reliquatu erat.*] id est. in quibus debitor erat. Accursius.

k *Ex vicarijs causis*] aliàs ex variis causis. aliàs ex vicarijs. id est. ex alijs negotijs vicissim ab eo gestis.

l *Propter quos*] melius diuisset propter quos. non enim illorum gratia soluit. nec eorum nomine. vt eos liberaret. sed ideo. vt libertatis sibi relictæ impleret conditionem. Ro. alioquin cedi non possent ei actiones. cum sublatæ. & extinctæ essent per solutionem. vt infra. de solu. l. Modestinus. & l. Stichum. §. si mandato. & infra. de fideiuss. l. cum his. & ī. de legat. 1. l. res. in fi. & sup. man. l. Papinianum. & C. de contra. iud. tut. l. 2.

Pro

1† Aliàs deest hæc dictio. quartam. 2† Fl. deest. ait.

3† Adde ēt q̄ nominatio tituli nō tribuit i⁹ nominato. nisi aliud interueniret. vide i cle. fi. §. 1. de sentē. excom. & ibi Card. post glo. ponit.

Primo seruus gessit negotia liberti. Secundo libertus decessit, & instituit patronū pro dimidia. Tertio decessit patronus, & dedit libertatē seruo sub conditione, si rationem reddiderit de ijs, quæ gessit in bonis liberti. Quarto decessit Stichus redditis rationibus, & reliquis solutis, & ad libertatē peruectus. Quæstio est, an patronus teneatur cedere actiones hæredibus agētibus contra debitores, pro quibus soluit, & dicit, quod tenetur, & ita ponit casum Dynus, & bene. Bar.

Sexuola. 3†

LEX XXIII.

DOminus Sticho seruo suo, q̄ bona liberti eius f gessit, cui ℍ pro parte dimidia testō hæres extiterat h (in quibus negotijs gestis, & calendaria fuerun.) testamento suo libertatem dederat, si rationē reddidisset, eique peculiū suum per fideicommissum dedit. Stichus summas, quibus reliquatus erat i tam ex calendario, quā 4† ex vicarijs causis, k reddidit, manentibus debitoribus, pro quib. l ipse pecuniam hæredibus patroni refuderat; 5† libertatēque adeptus decessit. Quæritū est, an hæredibus Stichi 6† aduersus oēs debitores, pro

1† Li. 15. Digesto.

4† In P. F. ex varijs causis.

5† Alibi refunderat.

6† Quar. aduersus nomina debitorū

quibus Stichus [a] pecuniâ hæredibus patroni intulit, hæredes patroni ex causa fideicommissi compellendi sint actiones præstare? cum aliud nihil à Sticho patrono debitũ fuerit? Respondi, præstandum.

Quod dominus debet seruo, computatur in peculio, si talis erat dominiconsuetudo. Bar.

¶ Testamẽto, codicillisve seruos manumisit, & peculia legauit, & de Sticho ita cauit, Stichũ seruũ meum, liberum esse volo, eiq; volo dari decẽ aureos, & quicquid ex ratione loculorum [b] meorum hẽt: rationes autẽ hæredibus meis dari [c] volo. his omnibus, quos hoc testamẽto manumisi, peculia sua concedi volo. [d] Quæsitum est, an ꝙ amplius in rationem loculorũ in diem mortis erogauit Stichus ex peculio suo, ab hæredib. recipere debeat? cũ ex consuetudine [e] domus esset, vt quicquid amplius de [1†] suo in rationẽ loculorũ erogasset, dominica ratio ei deberet, atq; exolueret? Respondi, [2†] secũdum ea quæ proponerentur, propter consuetudinẽ id quoque peculio legato contineri, ꝙ & dominica ratio deberet, & solita erat reddere.

Seruis, quos testator iubet nõ debere scrutari, & sine inquisitione esse, eis non videtur legare peculiũ, nec reliqua. Bar.

¶ Seruis libertates, legataque dederat, & conditionem ita scripserat, [f] * ὅσους κατέλιπον νῦν λευθέρους, καὶ τὰ λοιπὰ, ὡς τοὺς τὸ τοὺς βύλομαι ἴσαν ἀνεξετάστους. ([3†] id est, Quotquot reliqui libertos, atq; eis legata, eos ipsos inexcussos esse volo.) Quæsitũ est, an peculia quoq. legata eis viderentẽ? [4†] Respõdi, sm̃ ea, quę proponerent, non videri legata. Itẽ q̃situm est, an ex eisdẽ verbis reliqua rõnum & quasi legata retineri possint? aut si res dominicas apud se habuerit, aut si qui eorum coloni prædiorũ fuerint, [5†] pensiones? [h] Respõdi, supra responsum esse. [i] [6†]

Vlpianus. [7†]

LEX XXIV.

SI legatus fuerit seruus, peculiũ excipe non est necesse: q̃a nõ sequitur, [k] nisi legetur.

Celsus. [8†]

LEX XXV.

SI seruus liber esse iussus sit eique peculiũ legatum sit, vicariorum eius vicarij [l] legato continentur.

Quod pater pro filio stipulatur, in profectitio peculio, in dubio ei concedere videtur. h.d. Bar.

Scævola. [9†]

LEX XXVI.

TItũ fili, è medio pręcipito, sumito, tibiq; habeto domum illam, item aureos cẽtũ. alio deinde capite peculia [m] filijs prælegauit. Quæsitum est, an peculium prælegatum, [10†] & centum aurei, [n] & vsurę eorum deberentur, [o] [11†] cũ rationib. breuiarijs * in ære alieno, & sortẽ, & vsuras, inter cęteros creditores, cõplexus q̃ sit? Rñdi, [12†] si id fęnus noie filij [r] exercuisset, [s] & vsuras, ita, vt proponitur, [13†] filio adscripsisset, [t] id quoque peculio legato deberi. [u]

[a] *Pro quibus Stichus*] id est, propter quos, vt modo notauit Accursius.

[b] *Loculorum*] i. bursarum dñi: nam fortè tenebat bursam domini, vnde dicitur locuples, i. loculos habens plenos.

[c] *Dari*] t. reddi, & dic de alijs dominicis negotijs, & non loculorum, cum id seruo legauerit. Acc.

[d] *Cedi volo*] hic oritur dubitatio ex consuetudine, quæ sequitur.

[e] *Consuetudine*] testatoris viuentis, & ex qua sæpissimè voluntas etiam vltima exprimitur, vt ſu. de fun. instru. & instru. legato. l. cum de lanionis, §. 2. & ſu. de trit. de. l. 1. & l. si quis vinum, & l. ex vsu. & ſup. de lega. 3. l. nummis. & l. cum quæreretur. §. 1. & de ſe. 1. l. si seruus pluriũ, §. fi. & ſu. de an. leg. si cui. & j. de ſupel. leg. l. Labeo. & inſ. de ali. leg. l. cum alimenta. in princ. Sed arg. §. ſupra de trit. leg. l. cũ certũ. Item nota, ꝙ secus esset, si hæc consuetudo non esset, vt ſup. eo. l. si peculium. §. sicut. & Inſti. de leg. §. peculiũ. & ſup. de le. 3. qui concubinam. §. qui fundum. Acc.

[f] *Ita scripserat.*] græcum, quod Fy. exponit, quotquot reliqui libertos, &c. alias, hic non est, sed ponitur, vt

3† Fl. ex ſuo in rationes.

rationes non reddat.

[g] *Rationum*] dominicarum.

[h] *Pensiones*] ſ. apud ſe habeat. Acc.

2† Fl. respondit.

[i] *Supra responsum esse*] id est, neque reliqua, neque dominicas res neq; possessiones videri legata, vt infra de lib. leg. l. non solum. §. pen. & l. si quis rationes, & l. Aurelio. §. 1. & l. procurator. & l. Aurelius. & l. creditor. R. & ſup. deleg. 1. l. si seruus veritus. Item ad hoc ſup. de admin. tut. l. quidã decedens, & ſu. eod. l. deniqi. §. interdum.

*Vide Alcia. li. Diſsunct. 4. c. 13. alij ſic verſit quibuſq; libertatem reliqui, & legata, hoſce volo exactionibus rationibus ſolutis. 3† Incep. pro inchoati ſunt in clauſula non habentur in F. F.

SI [l] *vicarij*] CASVS. Legaui Titio Stichum seruum meum. Numquid videantur legare peculium? Et dicitur, quod non, nisi id exprimatur expressè, & ideo non est necesse quid excipiam peculium eius cum lego seruum. Vlp.

K Nec fundum. ſup. lex, inſtrumenta. ſequuntur, vt. d. fundum. inſtru. l. 2. & 3. & j. de ſu. leg. l. fi. R. & ſ. t. l. quamſi. §. ſupellex hoc tũ fallit ſu. e. deniqi. §. interdum. Sed contra ibi videtur legatum & facit ſu. de cõtrah. emp. l. quotiens. & C. de pec. qui liber. me. l. 1. Item contra ſup. eo. l. ſi peculium. §. vicario. Sol. ibi.

SI [m] *seruo*] CASVS. In testamento meo dedi libertatem seruo meo & legaui peculiũ ſuum. nunquid vicarij vicariorũ dicti ſerui mei cõtinebũt in legato peculij? Et dicitur, quod non. alias hic non esset, ſed ponitur, vt testator nolui continere. l. Sed quidã non habet in ſi. huius l. non. & tunc est plane, vt ſu. e. l. ſi peculiũ. §. Vicario. Vlp.

[l] *Vicarij*] hi enim vicarij legato peculio continentur, vt ſu. de pec. l. ſi seruus meus. §. 1. R. & ſu. e. l. ſi peculium. §. vicario.

[m] *Titio fili.*] CASVS. Seius instituit ſibi hæredes tres ſuos filios, puta, Titium, & Sempronium, & Caium. & postea ita locutus est Titio, Titi fili, è medio præcipito, ſumito, tibiq; habeto domum illam, pura Scianam, item aureos centum: postea in alio capite testamenti prælegauit ſuum peculiũ cuilibet dictorum filiorum, postea illos cẽtum aureos, quos prælegauerat Titio, dedit fœnori, & ſicut faciũt alij creditores, complexus fuit idẽ testõr sortem, & vſuras dictorum centum aureorum in ære alieno, id est, quaternellio ſuo breuium rationum. Habebat enim inſtrumenta ſua in ſcrinio, & extra ſcrinium habebat vnum quaternellum, in quo breuiter ſcribebat, talis debet mihi tantum nomine sortis, & tantũ nomine vſurarum, & talis debet tantum, & talis tantum. Nunc quæritur, an peculiũ filio Titio prælegatum, & centum aurei eidem prælegati, & vſuræ eorundem centum aureorum debeantur eidem Titio? & respondet Scævola cautè dicens, quod dictum fœnus illorum centum aureorũ exercuit pater nomine filij, & vſuras eorundem centum aureorum eidem filio adscripſit in dicto quaternello, id quoq; fœnus, nedum sortem debeti eidem filio ſub legato peculij. Vlp.

4† Deur. videbuntur. Respõdit. & sic infra in fine.

5† F. ſuerunt.

6† Fl. deest. esse.

7† Li. 42 ad Sabi.

8† Li. 19. Digeſto.

9† Lib. 5. Reſponſ.

10† Des. peculio ꝙ legato.

11† F. debentur.

* Rationes breuiariesũt quasquis in breuiarijs perſcripſerit. Dicit autẽ breuiarijs, liber in quo ꝙ pią, puta tõnes, ac ceptas impensąque breuiter cõprehẽdimur. Bu. ſupra de officio Quæſt.

12† F. respondit.

13† Duæ ponatur hic

[n] *Centum aurei*] dati postea fœnori à testatore. R.

[o] *Deberentur*] Titio filio. Accur.

[p] *Inter cæteros*] melius diceret debitores: sed dicit, sicut creditores cæteri facere videntur.

[q] *Complexus*] ſ. pater. & non aperit nomine filij, vel ſuo, sed Scævola cautè respondet. Accur.

[r] *Nomine filij*] scilicet, Titij.

[s] *Exercuisset*] volens, & tibi, & ei legatum, augere peculiũ.

[t] *Adscripsisset*] vnde destinatione fœnus hoc iam factum peculium, peculiarium foret, vt ſu. de leg. 3. l. item in legato. §. 2. & l. qui filium. in ſi. R.

[u] *Deberi*] contra, ſ. de leg. 2. cũ pater. §. filia. & l. Licinius. j. reſpon. Sol. ibi volũtas ſola, & nuda, ideoque minus valida:

hic autem ad factum processit, & sic efficacior erat. R. magis enim ex secundo facto, quàm ex primo legato centum aurei debentur, & facit ad l. supra de leg. 2. l. Lucius. in prin. & supra de leg. 3. l. fideicommissa, §. si rem.

DE PENV LEGATA.

Quid sit penus, dicetur infrà l. 3. in prin. Accursius.] & ex Cuiac. in paratitl. ad hunc tit. dic, quod instructi alia pars est penus, cuius definitio hoc tit. diligentius explicatur simul ac penus quę accessiones sint.

De penu legata. TITVLVS. IX.

Si legatū pœnale incepit à præcedēti dispositione, ipsum legatū est in præstatione, non in petitione, quo ad executionis effectū, & mora pōt purgari vsq; ad litis cōtestationē, vel diē à testatore statutū, siue legatum sit vnum, siue in annos singulos. h. d. Bar.

VIpianus. 1 †

LEX I.

VXori [a] suæ [*] in annos singulos penoris aliquid [b] hīs dare iussus est, & [2]† si nō dedisset, nūmos [c] dare dīnatus est. Quæritur, an penus legata peti possit an verò solummodo sit in præstatione, & si nō præstetur, tūc quātitas petat. [d] Et si quidē semel penus sit legata, nō per singulos [e] annos, certo iure vtimur (vt & Marcellus lib. 38 3† Digestorū, apud Iulianū notat) in pstatione esse dūtaxat [f] penū: quātitatē verò 4† peti posse. Habebit igitur hæres oblationē tandiu, quādiu lis cum eo de pecunia contestetur: [g] nisi fortè aliud tempus vel mēte, [h] vel verbis testator præfinierit. 5† Quòd si in annos [i] singulos penus legata sit, [k] per singulos annos penus adhuc poterit præstari: si minus, [l] summæ p singulos annos petentur. Quid ergo, si vna [m] summa legata sit, & primò penus non sit præstita? vtrum tota summa debeatur, quasi toto penoris legato trāsfuso, an verò quantitas primi anni æstimationis sola sit trāslata, dubitari potest. Puto in sic voluntatē testatoris sequēdam, vt tota summa illico, * postquā cessauerit [6]† hīs dare penum, vxori præstetur, hīdis indeuotione coercenda. [n]

Marcianus. 7 †

LEX II.

PEnu certa cum vasis certis legata, & cōsumpta, [o] ne vasa quidem cedunt legato, exemplo peculij.

1† lib. 24. ad Sabin. Fl. alij putant legēdū. 3. arg. §. vlt. inf. eod. l. vbi citatur li. 3. inf. de vino & oleo. quę est ex lib. 23. ad Sabin.

*Intel. huius l. vide per Iacob. de Nigr. in l. si insulā. nu. 129. & 151. de ver. obli. & ibidē Io Annib. n. 80.

2† Fl. deest. &.

3† alibi 35.

4† Du. &.

5† Duar. præstituit.

*illico, cū aliquo tēporis spatio l. 3. §. 6. inf. ad l. falci.

6† Fl. cessauerat.

7† lib. 3. Regular.

a *Vxori*] cui talia frequenter legantur.

b *Aliquid*] puta, decem corbes vini.

c *Numeros*] puta x. aureos. Sunt ergo duo legata: primū pe-

nois. & purū, sequens conditionale, & forsan pœnale. ſ. quā di. leg. ce. l. si penum. in prin. nec ob. in cetit. l. cū fine præſi. in prin. quia vnū est, quò ad vnam exactionem. Si aūt dicā, si penū non dederis. x. dato, tunc vnū est legatum, vt d. l. si penum. i fi. & ſ. de verb. ob. l. ita stipulatus, & ſ. de ac & obli. l. obligationū fete. in fi. Sed arguo contra, ad leg. Fal. l. 1. §. item. in fi. vbi dicit idem videtur vtrobique. sed dic ad hoc, vt vna fiat exactio.

d *Petatur*] ex sequenti legato. nam in primo sola penus erat legata.

e *Non per singulos*] sed certè & nunc idem, vt ſ. dicit. Et sic facti est varietas, non iuris diuersitas. Accursius.

f *Duntaxat*] id est non in petitione. Est tamen in naturali, & ciuili obligatione, donec in mora non est hæres, vt ſ. qū di. leg. ce. l. si penum. Sed ideo nō petitur, quia testator, qui pœnā ap posuit, penum peti vetuit, item ei quod hic dī, non obstat ſ. ad leg. Falc. l. 1. §. item, vt ibi plenè not.

g *Contestetur*] sc ſ. de ver. ob. l. ita stipulatus. & l. si insulam.

h *Statuerit*, vt quia voluit dari de fructibus futuri anni: vnde tantum volunt differri, vt ſ. de ver. obli. l. interdum. vel expressè dixit calendis Ianuarij volo penum dari.

i *Quod si in annos*] factum diuersum, sed ius idem.

k *Legata sit*] id est si non præstetur penus per singulos annos decem.

l *Singulæ*] id est si non præstetur penus.

m *Quid ergo, si vna*] i. vnica summa: puta centū aurei si in singulis annis non præstetur penus per singulos annos relicta, & ita c. nō per singulos annos, sed semel tm sunt legata.

n *Coercenda*] abiatur ab eloqui.

P *Enu certa* CASVS. Legauit Titio certam penum, puta, centum corbes vini cum vasis in quibus erat, & postea dictum vinum consumpsit. Nunquid hæres meus debet legatario dicta vasa? Et dicitur, quod non, sicut non deberetur peculium legatario, cui legatum semel cum peculio, cum postea alienauit, vel manumisit dictum seruum, vel mortuus fuit seruus, vt ſ. tit. 1. l. 1. 2. 3. & 4. Viuianus.

o *Et consumpta*] viuo testatore, scilicet. vt ſ. tit. 1. l. 1. & 2. & l. tunc inutile. Item facit ſ. eo. l. nam quod. in prin. & Inſti. de legat. §. si quis ancillas, & ſ. fami. erciſc. l. ex parte. §. duos. & ſ. tit. 2. l. 3. in fi. & l. sicut.

Q *Vi penum*] CASVS. Titius legauit Seio penū: quæritur quid contineatur in legato? Et tū. quod ea continētur quę sunt parata ad esum & potū, & hoc dixit Quintus Mutius, & bene. Idem scribit Sabinus in libris quos misit ad quendam nomine Vitellium, de erminans, & exponens dictum Quinti Mutij. & dicens in penu legata continentur omnia, quæ parata sunt causa harum rerum, scil. ad esum, potumq; d. Titij patrisfa. & vxoris suę, & liberorum eius, vel quæ parata sunt ad esum, potumque familię, quę solet esse circa eos, id est circa dictum patremfa. & vxorem suam, & liberos. Item ea quæ parata sunt ad esum, potumq; iumentorum, quæ parata sunt causa vsus Domini, id est patrisfa. Aristo etiam notando dicit, q in prædicto legato continentur quędam, quę non sunt parata esui, potuique, vt puta ea, in quibus id est, cum quibus esse, id est conclere, & le-

mus, vt puta oleū & garū amurca, q̄ sunt genera salsamēti, & mel, & cætera his similia. Planè, inquit Aristo, Labeonē scripsisse, nihil p̄dictorū cedere legato, si penus esculēta leget: qa prædicta non solemus per se esse, idē comedere: sed per ea solemus esse, i. comedere. Vterq; ūs, Aristo, & Labeo, iustè reprehenditur per Trebatiū & Proculū. Dicit. n. Trebatius, q̄ mel ad min⁹, continetur in legato penus esculentę, quia mel ēt per se solemus esse, i. comedere. Proculus aūt gr̄aliter loquitur dicens, qđ oīa prędicta cōtinēntur in legato penus esculentę, nisi appareat mens testatoris ꝯtia. Et hoc ipsum dicit Vlpianus cōditor huius. l. adiciens, q̄ ēt lacertæ, i. brisceæ mellis, cōtinēntur in dicto legato.

¶ *Poculenta penus*] Titius legauit Seio penum poculentā: certè continentur in legato ea, quæ vini loco paterfa. i. d. Titius habuit, non aūt cōtinebuntur supra scripta, i. ea, quæ solemus esse per se, vel per quæ solemus esse, i. comedere, quę sunt numerata ꝛ. ea. l. §. sed Aristo. Itē & acetū cōtinetur in d. legato, nisi erat paratum cā ignis extinguendi: qa tunc nō pertinet ad potū.

* *Sed quod dix mus*] Dictū est ꝛ. eo l. a. respon. quod in legato penus continetur illud, quod paratum est cā vsus legātis penū: certè illud ita accipiēdum erit, vt cedat d. legato illud, quod paratum est causa amicorum eiusdem legātis, & clientum, quos circa se habet legās, & vniuersorum aliorum, quos circa se habeat, non autem sic accipiendum erit, vt legato penoris contineantur cibaria eius familię, quā neq; circa se habeat legans, nec circa fueſ. puta, si qui de familia sunt in villis deputati, vt ibi faciant aliquod opus. si aūt nō faciant ibi opus, sed stabant circa patrem fa. qui multotiēs ad villas ibat, benè continentur cibaria eorum, vt dixit Mutius. sed & textorum, & textricum cibaria continentur, & iumentorum, quæ vsibus legatis, & amicorum fuerunt seruiebant: non autem continentur cibaria eorum iumentorum, quę in agris deseruiebant, vel locabantur.

¶ *Sine autem*] Quæritur, nunquid penore legato cōtineatur frumentum, hue legumen, & hordeum? Et dī quòd sic. Sed nunquid continentur ligna, & carbones, propter quæ penus conficitur, & thus & cera parata ad domesticum vsum patrisfa. Et dī, q̄ sic, reprobata sententia Quinti Mutij & Ofilij. Item continentur in dicto legato virgultum, & chartæ epistolares, & odores, & charta parata ad tatiunculas, & logarium, i. rationariū, & vasa penuaria, sine quibus penus non rectè potest esse. Illa aut m. sine quibus potest esse, non continentur, sicut sunt, dolia, & arcæ, vel arculæ frumenti vel leguminum. Nec alia vasa, quæ in litera continentur, si. ne quibus benè potest esse penus, sed vt dixi, ea sola vasa cō-

Esculenta, & poculenta ad vsum patrisfamilias, & amicorū ipsius, indefinitè legato penorū continentur: speciale verò legatū ad ipsius vsū restringitur. Et si arida penus legetur, nulla vasa cōprehendit: liquida verò, vilia tantū vasa cōprehendit. Et si legatū penorum extinguitur, & legatum vasorum. h. d. Bart.

Vlpianus. 1 †

LEX III.

QVi penum legat, * quid legato complectatur, videamus. Et Quintus Mutius [a] scribit lib. 2. iuris ciuilis, penu legata contineri, quæ esui, potuiq; sunt. [b] Idem Sabinus libris ad Vitellium, scribit, Quæ harum [d] 2 † (inquit) patrisfamiliās, 3 † vxoris, liberorūq; 4 † eius, vel familiæ, quæ circa eos esse solet, item iumentorum, quæ Dñici vsus cā parata sunt. Sed Aristo notat, [e] ēt quæ esui, potuiq; non sunt, cōtineri legato: vt puta ea, in quibus [f] esse [g] solemus, oleum fortè, garū, [h] muriā, 5 † mel, cæteraque, 6 † similia. Planè (inquit) si penus esculenta legetur, Labeo lib. 9 posteriorum scribit, nihil eorū cedere: quia non hæc esse, sed per ea solemus. Trebatius in melle cōtra scribit, [k] meritò: quia mel esse solemus. Sed Proculus [l] omnia hæc contineri [m] rectè scribit, nisi contraria mens testatoris appareat.

¶ Esculenta [n] * vtrum ea, quæ esse, an & ea, per quę esse [o] solemus, legauerit? [p] Et ea [q] quoque legato contineri credendum est, 7 † nisi cōtraria mens patrisfa. doceatur. Mella certè sp esculētæ penui [r] cedere, lacertas [s] quoq; cum muria sua cōtineri, [t] nec Labeo negauit.

¶ Poculenta penu legata, ea, quæ vini loco paterfamilias habuit cōtinebūtur: suprascripta verò [u] non cōtinebuntur.

¶ Penori acetum quoque cedere nemo dubitat: nisi extinguendi ignis causa fuerit [x] 8 † paratum. Tunc. n. esui, potuique non fuit. [x] Et ita Ofilius lib. 9 † 15. actionum scribit.

¶ Sed quod diximus, [y] vsus sui causa paratum, accipiendum erit, & amicorum eius, & clientum, & vniuersorum, quos circa se habet, [z] non etiā eius familiæ, quam neque circa se, neque circa suos habet: puta si qui sunt in villis deputati: quos Quintus Mutius sic definiebat, vt eorum [a] ciboria contineri [b] putet, qui opus non facerent. [c] Sed materiam præbuit d Seruio * notandi, vt & [l] † textorum, & textricum cibaria diceret [e] 11 † contineri. [f] Sed Mutius eos voluit si-

a *Significare*] Quintus Mutius determinans, & exponens, cum dicit, contineri omnem rem.

d *Harum*] s. rerum, quæ sunt paratę esui, vel potui ipsius patrisfa. & esui, & potui vxoris. & sic sequentia, & pro hoc Instit. de vsu & habi. §. si cui. & inf. ea. l. §. sed quod diximus.

e *Sed Aristo notat*] non tamen per omnia benè.

f *In quibus*] id est, cum quibus.

g *Esse*] id est, comedere. Accur.

h *Garum*] genera salsamenti. Facit ergo differentiam Aristo inter, quod, & cum quo in quo infrà c. 1 reprehenditur. Accur.

i *Non hæc esse*] id est comedere, sed per ea &c. quia cū eis melius appetimus.

k *Contra scribit*] & benè.

l *Sed Proculus*] reprobata sententia Aristonis & Labeonis.

m *Contineri*] in penu legata.

n *Esculenta*, brisca mellis &c.

o *Esse*] id est comedere. Accur.

p *Legauerit*, sub. quæri ur, & respon. & ea &c. scilicet, per quæ solemus esse. Accursius.

q *Et ea*, Mutius respondet.

r *Penui*] vt dixit Trebatius.

s *Lacertas*] brisas mellis. Accur. *

t *Contineri*] scilicet esculenta penu legata.

u *Suprascripta verò*] scilicet, quæ solemus esse, vel per quæ esse solemus, quæ connumerata sunt superiori. §. H.

x *Et ita Ofilius*] id est etiam in villis positorum.

y *Sed quod dix mus*] ꝛ. ea. l. circa prin.

z *Circa se habet*] vt Instit. de vsu & habi. §. si cui.

a *Vtrorum*] id est etiam in villis positorum.

b *Continere*] in penu legata.

c *Non facerent*] in villis: vel agris.

d *Prabuit*] Quintus Mutius.

e *Diceret*] Seruius. *

f *Contineri*] scilicet penu legata.

* Vide quę notātur pro iis dictionibus q̄ indifferētēr ea ā patribus accipiūt, in l. plebiscito. sup. de of. Præs. & ī Authē. ut siu. qu. p̄sta. colli. 2. & ī man. prī. colli. 3. §. hæc igit. quibus in regno Francię ita obseruetur.

7 † Fl. deest, est.

8 † Flor. fuit.

9 † 16. Dua. adjecerent.

* Semic. i reprehenditur. Accursius.

* Lacertæ pisces q. dā sūt ad salsamenta cōficiēda idonei. de quibus Mart. ial. cū Saxetani fertur tibi cauda lacerti.

* Vide ad legis huius intel. ligētiam, Gelliū li. 4. c. 1. vbi hæc eadē ferè. Q. Mutij verba citat.

1 † lib. 22. ad Sabin.

2 † Alias, harum.

3 † Du. patris familiæ.

4 † Fl. vel.

5 † Fl. muria.

6 † Fl. cæteraq; his.

a *Significare*]eum dixit,qui opus in villis non facerent.
b *Sunt*]quo numero continentur,& qui in villis non tamẽ operis causa sunt,vt sup de lega.3.l.seruis vrbanis.R.
c *Continebitur*]oam & hoc per medium vsui. potuiq; comparatur.
d *Per q̃ penus*]s.seruanda.sed melius dixisset,p p q̃ aut d q̃b.
e *Vngentum*]vulgare est nomen medicinæ,quæ non causa vtendi paratur.vt inf. l.proxi.§.si cui,& infra l.non omne.
f *Ad legarium*, idest ratiocinatium.ꝛà logos, quod est sermo, velrõ. vt sup. de admi tu.l. quidam decedens. Acc.
g *Vasa pennaria*]sine quibus penus nõ põt stare.vt in fi. huius legis. & infra proxi.
h *Supra dictum in vino*]vbi patua, & vilia vasa diximus cõtineri vino legato. s. amphoras. & cados, vt ff. de vi.leg.l.3.§.1 & l.vinum & l. vino, & idem hic in penu. liquida. sed in arida etiam vilia non debentur, vt subiicit.
i *Infrumenda*] in his enim vasis seruantur fructus: ad q̃d sup.d. fun.instru. l.instrumenti.
Nam quod] CASVS.in prin.cõtinuatur casui præce.
¶ *Si cui*] Titius legauit Seio ea, quæ in promptuario sunt, i. in vsu quotidiano p hibendo.& comedẽdo:certe nulla penus videt legata,nisi illa. Sed pone.q d. Titius solitus fructus suos vendere, legauit Seio penum: certe ea sola vī legasse. quę separabat sibi pro penu. Si autem nõ separabat: sed promiscue vtebatur, tunc cedet legato tñ, quantum ad annuum vsum eidẽ leganti sufficeret.& familiæ eius.& cæterorum, qui circa eum sunt. Quod quidem euenit in pfonis mercatorum.qui, cum est necesse, comedũt de rebus quas habẽt venales. & etiã quoties cella vini.& olei.quę vendi solebant.est relicta in hẽditate: Nam hæres bene solet vti promiscuè ijs quæ in dicta cella sũt. Scias etiam, quod in penu continentur res omnis generis: dum tamen pertineant ad esum, vel potum.
¶ *Si ita legetur*] Legauit Titio penum meam.quæ est Romæ quæritur, vtrum ea p. nus legata vī. quæ est intra continentia ædificia Vrbis Romæ: an verò ea sola, quæ est intra murum Romæ.& subaudi, ẽt ea penus videtur legata, quæ est intra continentia ædificia,nedum ea, quæ est intra muros. Item subaudi.si est simul legata penus,quę est in vrbe.ea sola vī legata,quæ est intra muros. Est ratio in vtroque, quia vrbem ferè oẽs sapientes dicunt finiri muro tenus: Romã aũt continentibus eodem modo ædificijs finiri dñt oẽs ferè sapientes. Et vltra prædicta dico tibi plus. s. vrbem Romanam continentibus eodem modo ædificijs finiri. Si autem legaui eidem Titio penum vrbanam, tunc continetur plus in legato, quam si legassem penum, quæ est in vrbe. Nam omne sub penore cõtentum, quod vbique est: videtur legatum, etiam si sit in villa destinata vrbano vsui: sicut vrbana ministeria dicimus, quæ extra vrbem existentia minis- 10† li. 4. ad Sabin.. stare consueuerunt in vrbe. Si aut extra vrbem sit penus, idest extra muros vrbis: si tamen Romæ eadem penus. puta in continentibus ędificijs vbi eadem erit dicendum, quod est infra, scilicet, quod contineatur dicta penus in legato prædicto vrbanæ penus. Sed & si penus sit in hortis iunctis vrbi, qui quidem horti sunt vltra dicta continentia ædificia, idẽ erit dicendum, scilicet, vt dicta penus in hortis existens, contineatur in prædicto legato vrbanę penus. & hoc vult dicere hic. §.
¶ *Sic et penus*] Legauit Titio penum meã præter vinum, certe excepto vino, omnis penus legata videtur. Sed quid si ita legaui, omnem penum meam lego Titio, præter vinum meum, quod est Romæ? Certè sola penus mea, quæ Romæ est, videtur legata, præter vinum, quod habebã Romæ: quia posteriora verba restringunt priora. Vlpianus.
K *Rapit*] sic infra de aq.plu.ar.l.sed interdum.
l *Non debentur*] vt supra eodem l.a.cum concor.
m *Vel ademptæ*] sic, vt supra eodem. l. secunda, & de fundo instru.l. si cui. & supra titulo primo.l.prima, & secunda.
n *Quæ in promptuario*] * i.in promptu.vt quotidie vtatur. & sic alia non videntur legata. Vel dic.in promptu, idest cellario. & sic illa, quæ est extra cellarium, non videtur legata. Vnde ps̃al. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Acc.
o *Separabat*]facit sup.de leg.3.l.cum quæreretur.§.fina. & de vsufr leg.l.generaliter.§ vxori.
p *Omnibus generibus*]Nã hic penus.& hæc penus.& hoc penus huius penoris.teste Paulo. Vel dic. oĩs generis res cõtinentur in penu.si modo aptæ sint esui, & potui.

3 De legatio gulchrè Pius Ant. Barin auto. ad ll.c.40 Alci. lib. 2. parerg. c.2.
1 † Duar. penori.
2 † Duar. Sed & 3 † Fl. inclusa his notis () desunt.
4 † Fl. deẽ cõtineri.
5 † Duar. cæteraq;
6 † Duar. penoris.
7 † Fl. deest. vel.
8 † Duar. sportæ.
9 † Duar. nõ continebũtur.
11 † Si q̃d liquidæ materiæ sit.
* An legato vino sint legata vasa.
14 † Fl. penum.
* Prõptuariũ q̃d sit & q̃d differat à penuario ponit Nebr. in lex. 2.ff vet. promptuariũ.

gnificare,[a] qui circa patrem familias sunt. [b]
¶ Simili modo,& iumentorũ cibaria penu continentur, sed eorum iumentorum,quæ vsibus ipsius, & amicorum deseruiunt. Cæterum,si qua iumenta agris deseruiebant, vel locabantur, legato non cedere eorum cibaria.
¶ Siue autem frumẽtum, siue quid leguminis in cella penuaria habuit,penore [1] † legato continebitur. [c]
¶ Sed an [2] † hordeum siue familiæ, siue iumentorũ gratia (paratum,[3] † contineat,quæritur.) Et Ofilius lib.16.actionum,scribit contineri. [4] †
¶ Ligna,& carbones,[5] † & cętera, p quæ penus [d] cõficeretur,an penore [6] † legato contineãtur,quæritur? Et Quintus Mutius, & Ofilius negauerũt non magis,q̃ molæ,inquiunt, continentur. Idem & thus,& ceras cõtineri negauerũt. Sed Rutilius, & ligna, & carbones,quæ nõ vendendi cã parata sũt,cõtineri ait. Sextus aũt Cæcilius, & thus, & cereos in domesticum vsum paratos,contineri legato scribit.
¶ Seruius apud Melam, & vnguẽtum, [e] & chartas epistolares,penoris esse scribit. Et est verius, hæc oĩa, odores quoque,contineri. Sed & chartas ad ratiũculas, vel ad logariũ [f] paratas,cõtineri. Vasa quoq; penuaria [g] quin cõtineantur, nulla dubitatio est. Aristo autem scribit dolia non contineri, & est verum, secundũ illã distinctionem, quam supra in vino [h] fecimus. Nec frumẽti, nec leguminum thecæ,vel [7] † arculæ fortè,vel [8] † sportulæ, vel siqua alia sunt,quæ horrei penuarij, vel cellæ penuariæ instruẽdæ [i] gra habentur, [9] † continebuntur,sed ea sola cõtinentur, sine quibus penus haberi non rectè potest.

Paulus. [10] †

LEX IV.

NAm quod liquidę materię est, [11] † quia per se esse nõ põt,rapi. [k] secum in accessionis locũ id,sine quo esse non potest. Vasa * autem accessio legatæ penus, non legata,sunt. Denique penu consumpta, vasa non debentur. [l] Sed & si penus [12] † cum vasis specialiter sit legata, vasa non debebuntur, vel consumpta penu,vel adempta. [m]
¶ Si cui, quæ in prõptuario [n] sunt, [13] † legata fuerint, non omnis penus legata est.

Penoris legatum venalia nõ cõprehendit, & si promiscuè vtebatur, tunc ad vsum annuum venalia continet. B.

¶ Item, si quis solitus fructus suos vẽdere,penũ legauerit,ñ oĩa, q̃ & p mercij cã habuit legasse vī,sed ea sola,q̃ in penu [14] † sibi separabat. [o] Quòd si promiscuè vti solebat, tunc quantum ad annuum vsum ei sufficeret,familiæq; eius, cæterorumq;, qui circa eũ sunt,legato cedet. Quod ferè,inquit Sabinus, euenit in personis mercatorũ, aut quoties cella est olei, & vini,quæ venire solebant, in hæreditate relicta.
¶ Nomen autem penus mihi traditum est omnibus generibus [p] dictum.

a *Continentibus*]adificijs.vt ff.de ver.sig.l.2.& facit ff.tit.l.l. quem.annodũ.& ff.de leg.1.l.huiusmodi.& ff.de leg.3.l.sed uis urbanis.& l.cuiq;.& l.quæro.& ff.de fundo instr. l.cum quidam.& l.quæsitum.§.si quis.& l.cum de lanionis.§. Sabinus.& l Scia.§.Pamphilæ.& l.prædia.in princ.

b *Quod vbiq;*]idẽ ergo dico. & si legauerit ea, quæ Romę sit. s. vt videat legare oẽm ADDITIO. Ista glo. vt ff istum text. Quia si lego ea, quæ sunt Romæ.significat.catur locus,vt ea ĩm.quę sunt Romæ veniant.sed si lego penũ vrbanã.videtur significare qualitatẽ. vt omnis. quæ vbicunq; est, veniat: si tñ sit vbico, vsui destinata.vt hic. & ff. tit.1.l.antep. Bar.

† Fl. deest,penus.

c *Sola penus*) In ambiguis. n ꝯd minus est. vt legati, vt ff. de reg. iur.l semper in obscuris arg ff. in ea. tit. l. in testamentis: nã relatiuum, quod. potest referri ad vinum, & ad penum. cũ sit neutrius generis. vt sup §. nomen. Item no.precedentia restringi per sequentia.vt sup.de leg.3 l. quæsitum, §. 1. & 2. ibi.Eadem est &c. & est sic ff.tit.de tritic.leg.l.§. si. & de leg. 3.l hæres.§. 1.& facit inf.de auro.& argen. lega.l. Plautius.

* vide in hunc locũ Petrũ Crini ũ li. de honesta disc.4.ca. 9. & inf. de verbo. sig.l.2.

† Duar. omnẽ, q̃ vbiq; est legatam, &c.

ADDITIO. Dic, quod dictio penus, est omnis generis, vt ff l.proxi.§. nomẽ.& ideo debes habere in tex. omne penum. vt sit generis neutrius, sed si habes, omnem penũ dicas.q̃ dictio, penũ, assumatur diuersis modis: Vno modo,q̃ sit generis masculini.& referatur ad dictionem.omnẽ. Alio modo.quod sit generis neutrius.& referatur ad relatiuum, quod secundum.Bar. hic.

† Du. & ita, &.

Vrbis, seu ciuitatis appellatio, muris finitur: Roma, & Perusiũ, & similia cõtinentibus ædificijs. Et hæc adiectio urbana, magis qualitatẽ, quã locum significat. Bart.

¶ Si ita legetur, Penum, quæ Romæ sit: vtrũ penus, † quæ est intra cõtinentia, legata vĩ? an verò ea sola, quæ intra murum est? Et quidem vrbes ferè omnes muro tenus finiri, Romam continentibus, * & vrbem Romam, æquè continentibus. Quòd si vrbana penus sit legata, omne, † quod vbiq; [b] est, legatum videri Labeo ait, & si in villa sit vrbico vsui destinata: sicut vrbica ministeria dicimus, † quę extra vrbem nobis ministrare consueuerunt. Si autem extra vrbem, Romæ tamen sit, sed & si in hortis sit vbi iuncti, idem erit dicendum.

¶ Si cui penus legata sit præter vinum, omnis penus legata videtur, excepto vino. Sed si ita scriptum sit, Omnem penum præter vinum, quod Romæ erit, sola penus, quæ Romæ est, legata vĩ. Et ita † Pomponius lib.6.Digestorũ, ad Sabinum scribit.

d *Antidotum*]quoddam medicamẽtum est.vt sup. de contrah. emp.l.quod sæpe.§.veneni. Accur.

e *Improbatum*]quia hoc.& per hoc edimus. Igitur in penu contineri videtur.vt sup.eo.l.3. circa prin.

f *Instrumentum. Cocinatoria*]idest deputata ad quoquendum, vt inf de auro.& arg.leg.l.& si non sint. §. si cui. & de alijs vasis dic.vt sup.eo.l.3. §. vasa.

g *Papilli*] filij testatoris.

h *Amphoræ*]i.vasa.de quibus dic.vt ff.eo.l.3.§. vasa. Accur.

i *Habuisset* ,scilicet testator.

DE SVPELLECTILE LEGATA.

Idem. § †

LEX V.

NOn omne, quod bibit [e] † in penu habetẽ: alioquin necesse est, vt omnia medicamenta, quæ biberentur, contineantur. Itaque ea demum penoris esse, quæ alendi causa bibuntur: † quo in numero antidotum [d] non est. Et sanè verum Cassius sensit. Sed, quod quidam negauerunt, piper, & ligusticum, * & careum, & laser, & cætera huiusmodi in penu nõ esse, improbatũ [e] est.

Idem. ‡ †

LEX VI.

INstrumẽtum pistrini, item vniuersa vasa [g] † cocinatoria, [f] penu non continentur.

Scæuola. 10 †

LEX VII.

PEnum meam omnem ad matrem, liberosque 11 † meos, qui cum matre sunt, pertinere volo. Quæro, si tutores pupilli [h] eam solummodo penum deberi, quæ in cœnaculo est, 12 † dicant, sint autem, & in horreis amphoræ, [h] an hæ quoque debeant? 13] Respõdi: 14 † quicquid penoris vsus causa vbicunq; habuisset, [i] deberi. 15 †

¶ Instrumẽti pars alia est supellex, ideũ in instrumentum patrisfa. & numerantur hoc.l.2. §. 1. quæ sub eam appellationem non cadunt. Cuiac.

§ † Fl. addebetur. Sabin.

Supellex] CASVS. In hac l. dicitur, quid est supellex. Certè supellex est domesticum instrumentum patrisfamilias. quod ipse non annumerat argento, vel auro factæ, vel vestimentis, mobilibus paratæ ad quotidianũ vsum patrisfamilias. Nõ aũt sunt in supellectili animalia. Supellectile ergo legata cõtinẽtur mensæ in legato, & trapezi. magna tapeta, & omnia illa vasa, q̃ continentur vsq; ad verſ. Præterea &c. Capsæ aũt, & armaria non cõtinẽtur. Et est planum to in lia. Sed numquid sunt in supellectili vasa vitrea, ceraria, & poteria? Et dicit sic: sicut continentur vasa fictilia.i. de terra, nec solũ cõtinẽtur in supellectili vasa vitrea, & fictilia, q̃ sunt vulgaria, & parui pretij, sed etiam illa, q̃ sunt in magno pretio. Et est ratio, quia pelues, & aquiminaria, & mensæ, & lecti argentei, vel argentati, sunt in supellectili, si paterfa. habebat ea in supellectili. Sed an vasa murrhina, & crystallina cõtinentur? Et vtrũq; non, quia sunt maximi pretij, & pertinent ad vsũ maximorum hominum. Rũ.in.q̃ benè continentur. Nam non interest cuius materiæ sunt res, quas paterf. hẽt in supellectili quia omnes continentur. Antequam aũt homines seculi vterentur supellectili argẽtea, vel alterius magni pretij, sicut ia fit, non continebantur in supellectili vasa præfacta pretiosa, sed cum hodie homines sæculi, quantũ ad hoc imperitiantur supellectili argẽtea, & aliter pretiosa: si cãde labrum, vel aliud vas argenteũ sit à patrefa. relatũ in argento, quod erat in sua supellectili, videtur dictũ vas esse argenteũ. quod erat in supellectili: & ita in supellectili. Et sic tũc error, idest stultitia prædictorum hominum facit ius, quantũ ad hoc. Item significatio ista restringẽda est ad domesticum patrisfa. de qua dicit l. 1. & sic significatione supellectilis solent annumerari thedarii, rotæ plaustri, & ætera lignea. Quæri aũt solet de tapetibus, quibus sternerentur subsellia, ea lectralia patrisfamilias sunt in veste, & sic non in supellectili vt in l. 1. dicitur est in veste stragulata, vestimentum, quod sternit, vt ibi superius quæritur, eadem sunt dicta tapeta in supellectili, sicut thoralia mensæ cortinæ, quæ ponuntur sup. thorum, sine lectum patrisfa. * Et respon. q̃ dicta tapeta sunt in supellectili. Tapeta aũt, quib. paterfa. non vtebat in domo, sed in via, non sunt in supellectili, sed continentur appellatione instrumenti viatorij, sicut nõ sunt in supellectili pelles, quib. muniebantur lecti, & ita patrisf. eũ equitat extra domũ. & sicut non sunt in supellectili lecta, i. sunt, quib. dicitur pelles

* De quo vi. Vatil. 7. d. arg. Lati.

De ſupellectile legata.

TITVLVS X.

Pomponius. 1†

LEX I.

SVpellex * eſt domeſticum patrisfamiliàs 2† a inſtrumentum, quod nec 3† argento, auro ve b facto, nec veſti 4† annumeretur. c

Florentinus. 5†

LEX II.

ID eſt, res mobiles, 6† non animales.

Paulus. 7†

LEX III.

SVpellectile legata hæc cõtinentur, meníç, * trapezophora, delphicæ, ſubſellia, ſcamna, lecti & inargentati, culcitræ § † toralia, mappa villoſa, vaſa aquaria, pelues, aquminaria, cãdelabra, lucernæ, trullę: itẽ vaſa ænea vulgaria, i. q̃ nõ 9† proprio eſſent loco attributa: præterea capſæ, & armaria. Sed ſunt, q̃ rectè putãt capſas, & armaria, ſi librorũ, aut veſtiũ, aut armorũ grã parata ſint, nõ eſſe in ſupellectile: quia ne eæ quidem ipſę res, quib. attributæ eſſent, ſupellectilis inſtro cederent.

¶ Vitrea d eſcaria, & potoria, in ſupellectile ſunt, ſicut fictilia: nec ſolum vulgaria, ſed & quæ in pretio magno ſunt. Nã & pelues argenteas, & aquiminaria argẽtea, & mẽſas, & lectos inargẽtatos, vel inauratos atq; gemmatos in ſupellectili eſſe non dubitatur, vſque adeo, vt idẽ iuris ſit, & ſi tota argentea, vel aurea ſint. De murrhinis, & cryſtallinis dubitari põt, an debeãt annumerari ſupellectili, pp eximiũ e vſum, & pretium. f Sed & de his idem dicendũ eſt. Nec interęſt cuius materiæ ſint res, q̃ ſunt in ſupellectili. Sed craterem argenteũ nõ eſſe in ſupellectili, & nec vllum vas argenteum, ſm 10† ſeculi ſeueritatem h nondum admittentis ſupellectilem argẽteam. Hodie pp 11† imperatorum i vſum, ſi in argento relatũ ſit candelabrũ argenteum, argenti eſſe videtur. Et error ius facit.

Idem. 12†

LEX IV.

13† INſtri ſignificatione, rhedę k & ſedularia * ſupellectili annumerari ſolent.

Idem. 14†

LEX V.

15† DE tapetis quæri poteſt, l quibus ſubſellia, & cathedræ inſterni ſolent, vtrum in veſte ſint, ſicut ſtragula? an in ſupellectile, ſicut toralia, quæ proprię ſtragulorum non ſunt? Et hoc magis placuit, ea ſupellectile contineri. De tapetis autem, vel linteis, quibus inſternuntur vehicula, m dubitari poteſt, an ſint in ſupellectile? Sed dicendum eſt potius inſtrumenti viatorij ea eſse, ſicut pelles, n quibus inuoluuntur veſtimenta, loraque, quibus hæ pelles conſtringi ſolent.

Alphenus. 16†

LEX VI.

SVpellectilis o eas eſse reſputo, q̃ ad vſum p cõem patrisf. paratæ eſſẽt, q̃ nomẽ ſui generis q̃ ſeparatim nõ haberent. Quare quæ ad artificij genus aliqd̃ pertinerẽt, neq; ad cõem vſum patrisfa. accõmodatæ eſſent, ſupellectilis non eſſe. Sed nec pugillares, r & codices, in ſupellectile sũt.

1† li. 6. ad Sabin. * In hanc definitionem pulchrè Alex. ab Alex. Genia. dier. li. 2. ca. 19.

2† Du. patrisfamiliæ.

3† Pl. neque.

4† Du. vel veſti.

5† lib. 22. Inſtitutio.

6† Du. res mouẽtes.

7† li. 7. ad Sabin. * De trabezophoro, pulchrè Cęſi. Rhodi. li. dec. anti. 7. c. 12. Dedelphi in princ. & §. 1. & l. xa menſa & §. (q̃ & triphos) nõ trefa. & ſub. quod nihil a- penui, vel ornamentis. vel inſtris. nec aliſ pud Vale. Max li. 4. tit. 1. & a- etiam vſui, vel ſpeciei pud Pli. di. alteri. vt ĩ. eod. l. La- 34. c. 3. de- beo. ſed tunc eſt conſtos verò tra huic l. C. de admihic tricli tutor. l ex quæ §. ante nariosſeu omnia. Sed ibi ſprodiſcubita priè dicit, cæteros turios ſtelli pellectilia vel ibi nõ ge. d̃ map erant in theſauro, ſed pa aũt vil vſu. & cõtinua l. ſeq. loſa, vide cum iſta. Accur. Nebriſ. ẽ. d ĩ lexi. ſuo iuris ciui- lis, in di- ctiõe map & ſi non ſint. pa. aut ſi e ex Alc. tẽ- tẽtia. lib. Præterm. 1. i dictione. Banca lũ. Banca lia. cuppę, aleiſa. Nã quã hactenꝰ hoc leſtũ ẽ. ſpecialia vaſa aut (qđ varius ẽ) ſpanalio ſa nõ pu to cniq̃ ſa ti facere. Cæterũ ĩ q̃ minima ſi vide ſi libet Nebriſſen. in lexico iã iſtato, ac

a *Pater familiàs*] non fundi. vt ĩ. de fun. inſtru. l. quæſitum. §. ſupellex. & §. ſed ſi fundus. Accur.

b *Auro ve*] Auti numero continetur, qđ paterf. habet & reponit inter aurea, velut theſaurum, & ſic de alijs. Non ergo quod in cincturis, vel zonis eſt auri numero cõtinetur, vt ĩ. de aur. & arg. leg. l. & finõ ſint. ſcribit, & ĩ. eod. l. 3. §. vitrea. Accur.

c *Annumeretur*] à patrefa. & ſub. quod nec penui, vel ornamentis. vel inſtris. nec etiam vſui, vel ſpeciei alteri. vt ĩ. eod. l. Labeo. ſed tunc eſt contra huic l. C. de admitutor. l lex quæ §. ante omnia. Sed ibi ſprie dicit, cæteros ſtelli pellectilia vel ibi nõ erant in theſauro, ſed aũt vil vſu. & cõtinua l. ſeq. vide cum iſta. Accur.

d *Vitrea eſcaria*] vaſa: facit iuris ciuilis, in dicta aurum. §. ſi & l. ctiõe map & ſi non ſint.

e *Eximium*] quia mẽſis ſub magnates tantum ſiſtine hãc viuntur.

f *Et pretium*] ſcilicet magnum.

g *Non eſſe in ſupellectili* (§. ĩ ea. l. §. vitrea. Sol. diſtingue ipa. & concordabis ſcripturas: quia hic de ſupellectili ante hanc. l. ibi de futuro, vt & ĩ. l. proxi.

h *Seueritatem*] i. vſum, qui eſt ſeuerus, & rigidus, & § fauorẽ legatorũ, quia legata ſupellectili, non cederent argentea. Acc.

i *Vſum Imperatorũ*] viebantur Imperatores: vt ſi vas argenteum relatum, i. annumeratum ſit argento, tunc numero argenti, non ſupellectilis continetur, vt ĩ. eo. l. 1. & hic. ergo ſi numero non eſt argenti, continetur appellatione ſupellectilis, & ſic error Principis facit ius: vt ſupellectilis appellatione contineatur argentum: quod tamen eſt verum ſecundum quod dicitur ĩ. eo. l. Labeo. vt ſic legata ſupellectili candelabrum argenteum cedat. Sed quomodo ſolius Principis error facit ius? Reſpon. quia & alij debẽt ſequi quod ipſe facit, arg. C. de epiſc. au. l. 3. & ſic communis error hic facit ius: ſic & ĩ. de offic. Prætoris. l. Barbarius. Itẽ quomodo Princeps errat in iure, cum oĩa ſint in eius pectore, vt C. de teſta. l. oium? & ab eo naſcuntur. vt C. vnde vi. l. meminerint? Rñ. non eſt veriſimile eũ errare, poteſt tñ facit ĩ. ad Treb. l. ſeruo inuito. §. cum Prætor. Sed arg. contra, ĩ. de leg. & ſenatuſcon. l. quod non ratione, & ĩ. de vſucap. l. vbi lex. & ĩ. de iuriſd. omniũ iud. ſi per errorem, & ĩ. de auro, & arg. lega. l. ornamentorum.

k *Instrumenti rhedæ*] id eſt roræ plauſtri ſonè, vt Inſtitu. de rerum diui. §. finali.

l *Et tapetis quæri poteſt*] Hoc accipe quibus, ſcilicet tapetis ſubſellia &c. Et ſic no. tapeta eſſe in ſupellectili quibus in domo vtimur, non in via: vt ſubijcit, de tapetis &c.

m *Vehicula*] quibus vehitur patrisfamilias.

n *Sicut pelles*] ſcilicet, non ſunt in ſupellectili, & facit infrà de auro, & argento legat. l. argento. in prin.

o *Supellectilis*] Huc vſque, & ĩ. l. proxi. §. 1. dicitur de quotidianis.

p *Ad vſum*] ſcilicet quotidianum. Accur.

q *Sui generis*] hic dic, vt infra l. proxi. §. 1. Accurſius.

r *Pugillares*] de cera, in quibus ſcribebantur nomina debitorum. vt ĩ. commo. l. in commodato. §. igitur. Accur.

Labeo ait] CASSVS. In hac lege multi iuriſconſulti loquuntur ſuper ſupellectili. & quidem Labeo primo loquitur ſuper origine ſupellectilis dicens, ideo fuiſſe originem ſuppellectilis, quia olim ijs, qui in legationem ciuitatum ſuarum proficiſcerentur, ſolebãt alij locare eã, quæ forẽt vſui ſub pellibus. Tubero autem dicit ſecundo, quid eſt ſupellex, dicens, q̃ ſupellex eſt, quoddam inſtrumentũ patrisfa. rerum ad quotidianũ vſum paratarum, quod inſtrumentum non caderet in aliã ſpeciem, id eſt non computaretur ab ipſo patrefamilias: cadunt autem in aliam ſpeciem ea, quæ ſunt in penu. & argento, & in veſte, & in ornamento. & inſtrumento agri, aut gento, & in veſte, & in ornamento. & inſtrumento agri, aut pellectili? nonne contrarium dicitur ſupra eo. l. 3. in fi. ſcilicet, quod continetur? Certè ſic. Dicit Tubero illud non obſtat:

Instrumenta domestica ad usũ patrisfamiliãs deputata supellectilis legatũ cõprehẽdit ex propria significatione vocabuli, & ea, quæ possunt ex diuersis generibus cõtineri, ex usu testantis cõplectuntur legato; sed in iis, quæ cõstat aliã speciẽ cõtinere, testantis usus non inspicitur. h.d. Bar.

Celsus. 1†

LEX VII.

LAbeo ait originem fuisse supellectilis, & olim ijs, qui in legationem proficiscerentur, locari solerent, 2† quæ sub pellibus* vsui forent. Tubero hoc modo demonstrare supellectilem tentat, instrumentum quoddam patrisfamiliãs 3† rerũ ad quotidianũ vsum parararũ, quod in aliam speciem non caderet: 4† verbi gratia, penum, argentum, veltẽ, ornamenta, instrumẽta agri, aut domus. Nec mirũ [b] est, morib. ciuitatis, & vsu rerum appellationẽ eius mutare quæ supellectilis. Et certe, dicit Tubero, non arbitror quenquam patremfa. dicere, quod non sentit, cum dicit aliquas suas res esse in supellectili. & specialiter, qñ est vsus eo nomine, quo solet appellari id, de quo quæritur, vtrum contineatur appellatione supellectilis. Vtimur, inquit, ministerio vocis. Nemo autem existimandus est dixisse, quod non agitauerit in mente, subaudi, secundum Tuberonem. Ergo dictus patersfamiliãs, qui nominauit in supellectili etiam ea, de quibus nõ dubitabatur, quin essent in alio genere, quam supellectilis, videtur in mente habuisse, vt prædicta sint in supellectili. Si videtur voluisse, vt prædicta sint in supellectili: ergo secundum eundem Tuberonem sunt in supellectili. Celsus autem conditor huius legis, reprobata sententia Tuberonis, reuertitur ad sententiam Seruij supra dicti, cuiuslibet Tuberonẽ reprehendens, & dicens. Quamuis multum me moueat ratio, & authoritas Tuberonis, non tñ dissentio à Seruio dicente non videri quenquam dixisse id, cuius nõ suo nomine vsus sit: quod quidem dixit Seruius in versiculo. Verum si ea &c. Nam quamuis prior, & potior sit mens patrisfamiliãs, qui legauit supellectilem, quam vox ipsius patrisfamiliãs dicentis, sicut & Tuberno dicebat: Tñ semo existimatur dixisse sine voce: ergo non solum in mente dicentis est vis, sed & in tã [c] esse. Nã fictili, aut lignea, aut vitrea, aut ærea denique supellectili vtebantur, nunc [d] ex ebore, atque testudine, & argento, & iam ex auro etiã aiq; gemmis supellectili vtimur. 5† [e] Quare speciem potius rerum, quàm materiam intueri oportet.

¶ 6† (Sed de ijs qdẽ, de qb. dubitari [f] põt) supellectilis potius, an argenti, [g] an vestis sint: Seruius fatetur, eius sententiam, qui legauit, 7† aspici oportere, in quam rationẽ ea solitus sit referre. Verũ si ea, de quib. non dubitaretur, 8† quin in alio genere essent, vt puta escariũ, [h] argentum, aut penulas, [i] & togas, supellectili quis adscribere solitus sit, non idcirco existimari oportere, supellectile 9† legata, ea quoque [k] contineri. Non enim ex opinionibus [l] singulorum, sed ex communi vsu [m] nomina, inquit, 10† exaudiri * debere.

Vtimur] vt ſ. eo. l. 3. § vitrea & §. si.

f Dubitari] tali dubitatione non ex generis qualitate tantum, de quo quæritur, sed ex eius vsu pendente. Ro. puta de escario, vt infra de auro, & argento lega. l. & si non. §. si cui escarium. R.

g An argenti] quę argenti numero sint, die vt ſ. de aur. & arg. lega. l. cum autem. & l. Quintus §. pe. & §. fi. & l. & si non sint. in prin. & §. 1. & §. 2.

h Vtpote escarium] de hoc dubitari potest, an argenti numero sit, vel non, vt ſ. de auro, & argen. lega. l. & si non sint. §. lectum, & §. sicut escarium. Supellectilis ergo nuncupatio conflat non contineri, vt ſ. eo. l. 1. Azo. nisi probetur testatorem contra sensisse, vt ſ. l. proxi.

i Penulas] vilis vestis, * sed toga, longa, & preciosa.

k Ea quoque] scilicet omnia, sed argentum escarium contineri potest, si id testatorem sensisse constiterit, vt infrà l. proxi. & ſ. dixit. H.

l Opinionibus] No. sic ſ. de acquir. hęr. l. cum quidã. §. quod dicitur. in medio l. Hug.

m Ex communi vsu] scilicet proprio, aut figurato. Nam & figurativa significatio communis est. & sic vsitata potest appellari. Item nota hic, quòd si per appellativum nomen testator aliud significare voluit, si quidem diminuere voluit significationem verbi testator, vt si plura significabat, ei pauciora voluit significari, stabitur testatoris voluntati, vt supra de fundo instru. & instru. lega. l. cum de lanionis. §. asinam, & §. quidam, & ſ. de auro & argento lega. l. Quintus. §. item argento, & inſ. eod. l. legata. secundum R. quandoque tamen ita me reperio, vt supra, de vsufru. lega. l. si alij, licet R. aliter ibi dixerit, vt ibi no. Si verò voluerit augere significationem, sentio cum Seruio, reprobata sententia Tuberonis, vt si quidem voluit augere per ea, de quibus dubitari potest, an sint in alio genere, vel quę existiment verbis prima facie contineri videntur, tunc stabitur testatoris voluntati. Si verò certum est ea in alio genere esse, non ideo augebitur legatum, v. hic, & superiori respon. & inſ. de au-

10 * Si

Supellectilis legatũ cõprehẽdit ex propria significatione vocabuli, & ea, quæ possunt ex diuersis generibus cõtineri, ex vsu testantis cõplectuntur legato; sed in iis, quæ cõstat aliã speciẽ cõtinere, testantis vsus non inspicitur. h.d. Bar.

Celsus. 1†

LEX VII.

LAbeo ait originem fuisse supellectilis, & olim ijs, qui in legationem proficiscerentur, locari solerent, 2† quæ sub pellibus* vsui forent. Tubero hoc modo demonstrare supellectilem tentat, instrumentum quoddam patrisfamiliãs 3† rerũ ad quotidianũ vsum parararũ, quod in aliam speciem non caderet: 4† verbi gratia, penum, argentum, veltẽ, ornamenta, instrumẽta agri, aut domus. Nec mirũ [b] est, morib. ciuitatis, & vsu rerum appellationẽ eius mutare quæ supellectilis, & quæ non. Et certe, dicit Tubero, non arbitror quenquam patremfa. dicere, quod non sentit, cum dicit aliquas suas res esse in supellectili. & specialiter, qñ est vsus eo nomine, quo solet appellari id, de quo quæritur, vtrum contineatur appellatione supellectilis. Vtimur, inquit, ministerio vocis. Nemo autem existimandus est dixisse, quod non agitauerit in mente, subaudi, secundum Tuberonem. Ergo dictus patersfamiliãs, qui nominauit in supellectili etiam ea, de quibus nõ dubitabatur, quin essent in alio genere, quam supellectilis, videtur in mente habuisse, vt prædicta sint in supellectili. Si videtur voluisse, vt prædicta sint in supellectili: ergo secundum eundem Tuberonem sunt in supellectili. Celsus autem conditor huius legis, reprobata sententia Tuberonis, reuertitur ad sententiam Seruij supra dicti, cuiuslibet Tuberonẽ reprehendens, & dicens. Quamuis multum me moueat ratio, & authoritas Tuberonis, non tñ dissentio à Seruio dicente non videri quenquam dixisse id, cuius nõ suo nomine vsus sit: quod quidem dixit Seruius in versiculo. Verum si ea &c. Nam quamuis prior, & potior sit mens patrisfamiliãs, qui legauit supellectilem, quam vox ipsius patrisfamiliãs dicentis, sicut & Tuberno dicebat: Tñ semo existimatur dixisse sine voce: ergo non solum in mente dicentis est vis, sed & in tã [c] esse. Nã fictili, aut lignea, aut vitrea, aut ærea denique supellectili vtebantur, nunc [d] ex ebore, atque testudine, & argento, & iam ex auro etiã aiq; gemmis supellectili vtimur. 5† [e] Quare speciem potius rerum, quàm materiam intueri oportet.

¶ 6† (Sed de ijs qdẽ, de qb. dubitari [f] põt) supellectilis potius, an argenti, [g] an vestis sint: Seruius fatetur, eius sententiam, qui legauit, 7† aspici oportere, in quam rationẽ ea solitus sit referre. Verũ si ea, de quib. non dubitaretur, 8† quin in alio genere essent, vt puta escariũ, [h] argentum, aut penulas, [i] & togas, supellectili quis adscribere solitus sit, non idcirco existimari oportere, supellectile 9† legata, ea quoque [k] contineri. Non enim ex opinionibus [l] singulorum, sed ex communi vsu [m] nomina, inquit, 10† exaudiri * debere.

Instrumenta domestica] de quibus non dubitatur, quin sint in alio genere, quam supellectilis, nõ cõtinentur in supellectili. quãuis gerat hoc ipse in mente, vt & dixit Seruius. Quamuis autem dixerim ego Celsus conditor huius legis, neminem sine voce dicere, tamen existimo dicere eos, qui loqui non possunt, & hoc per conatum, & sonum quemdam. Viuia.

a Verbi gratia penũ] quasi diceret, penus, & quæ sequuntur, cadunt in speciem certam, & sic non sunt in supellectili, licèt sint in vsu quotidiano. Cum ergo omnia esculenta, & poculenta sint in penu, vt supra tit. t. l. 1. in prin. similiter, & ea, quæ continentur nomine eorum, quæ hic sequuntur, vt & supra eo. l. 1. & supra l. proxi. Accursius.

b Nec mirum] tacitæ obiectioni respõdet

c Mutatam] scilicet ab eo, quod ab initio fuit, vnde versus, Multa renascentur, quæ iam cecidere, cadentque: Quæ nunc sunt in honore vocabula, si velet vsus, Quem penes arbitrium est, & vis, & norma loquendi. & facit supra de leg. & senatusconsul. de quibus. in fi.

d Nunc] ex sequenti tempore.

e Vtimur] vt ſ. eo. l. 3. § vitrea & §. si.

f Dubitari] tali dubitatione non ex generis qualitate tantum, de quo quæritur, sed ex eius vsu pendente. Ro. puta de escario, vt infra de auro, & argento lega. l. & si non. §. si cui escarium. R.

g An argenti] quę argenti numero sint, die vt ſ. de aur. & arg. lega. l. cum autem. & l. Quintus §. pe. & §. fi. & l. & si non sint. in prin. & §. 1. & §. 2.

h Vtpote escarium] de hoc dubitari potest, an argenti numero sit, vel non, vt ſ. de auro, & argen. lega. l. & si non sint. §. lectum, & §. sicut escarium. Supellectilis ergo nuncupatio conflat non contineri, vt ſ. eo. l. 1. Azo. nisi probetur testatorem contra sensisse, vt ſ. l. proxi.

i Penulas] vilis vestis, * sed toga, longa, & preciosa.

k Ea quoque] scilicet omnia, sed argentum escarium contineri potest, si id testatorem sensisse constiterit, vt infrà l. proxi. & ſ. dixit. H.

l Opinionibus] No. sic ſ. de acquir. hęr. l. cum quidã. §. quod dicitur. in medio l. Hug.

m Ex communi vsu] scilicet proprio, aut figurato. Nam & figurativa significatio communis est. & sic vsitata potest appellari. Item nota hic, quòd si per appellativum nomen testator aliud significare voluit, si quidem diminuere voluit significationem verbi testator, vt si plura significabat, ei pauciora voluit significari, stabitur testatoris voluntati, vt supra de fundo instru. & instru. lega. l. cum de lanionis. §. asinam, & §. quidam, & ſ. de auro & argento lega. l. Quintus. §. item argento, & inſ. eod. l. legata. secundum R. quandoque tamen ita me reperio, vt supra, de vsufru. lega. l. si alij, licet R. aliter ibi dixerit, vt ibi no. Si verò voluerit augere significationem, sentio cum Seruio, reprobata sententia Tuberonis, vt si quidem voluit augere per ea, de quibus dubitari potest, an sint in alio genere, vel quę existiment verbis prima facie contineri videntur, tunc stabitur testatoris voluntati. Si verò certum est ea in alio genere esse, non ideo augebitur legatum, v. hic, & superiori respon. & inſ. de au-

1† lib. 19. Digest.

2† quæ supellectil. * vide hic Alciat. li. Disp. 1. c. 5.

3† Du patrisfamiliæ.

4† Du. vt.

5† Duarenus.

6† Hęc q̃ parẽthesi inclusa sunt desũt in F. Flo. Duar. aũt loco intueri, habet dubitari.

7† Duarenus.

8† Duar. ambigeretur. Horatius ī poetica.

9† Flo. supellectili.

10† Fl. de est, inqt. * Hæc verba ponũtur in ſ. 3. in c. nonnulli. extra de rescrip. & vi. Ant. Aug. lib. 4. c. 17.

* Vestis.] puto decipi Accurs. nã penula erat vestis qua non vtebantur nisi ciues Romani. nõ igitur erat vilis hinc Cicero pro Milone, de ipso Milone ait. Rhedanus penulatus, & hac veste fuit denarius pater Sauli. quia toci etatem cũ Romanis cõtaxerat. c. fi in aduoc. ritum. vbi gl. in. ci. ſtituti.

ro,& argen.leg.l.pediculis, §.2. sed qñ non diminuere, vel augere(sicut dictum est)significationem testator voluit,sed appellationum nomē incongruēs ei. de quo sensit,expressit, sed congruens alij: si quidem omnino est extranea,& remota significatio apposita ab eo, qđ voluit, vt si sensit de auro, & dixit de lapide, nihil omnino debetur. vt ff. de leg.1.l.4. in fi. 1.ff. Si vero sñia pōt aptari quoquo mō, quod sępe per consuetudinem apparet, vel per vnicam essentiā, & materiam, secus ē. Quod dic, vt ff. đ leg. l. 1. l. & aliter. sic ergo ad ea, quæ super has l. dicuntur, facit j. de auro, & argen. lega. l. pediculis, l. 1. & §. 2. & l. Quintus Mutius. per totū. & ff. de legi. & senatusc. l. đ quib. §. numerata, & ff. de leg. l. 3. nūmis. & l. ille. l. & j. de reg. iur. l. in stipulationibus. Sed arg. contra. ff. de leg. 1. l. 4. Item contra. ff. de tri. vi. & olco lega. l. si quis. in prin. Item contra, inf. tit. 2. l. inter vestem. Solvi tibi. Accur.

1† Du. nā quorsum nomina inquit.

2† Malo. hic negationē addidit. quę non hī in P. Flo.

3† Quar. potiōr.

4† Hoc ē. ineōdita & in articulata voce. Vide Alc. li. 3. termisa. 2. hoc ipso titulo.

5† Modestinus li. 9. Resp.

¶ Id [a] Tubero parum sibi liquere ait. Nā quorsum [1]† sunt nomina, inquit, nisi, vt demōstrent voluntatē dicentis? Equidem nō arbitror quenquā dicere, quod non sentit, vt maximè [b] nomine vsus sit, quo id appellari [2]† solet. Nam vocis ministerio vtimur. Cæterum nemo existimādus est dixisse, quod non mente agitauerit. [c] Sed etsi magnopere me [d] Tuberonis, & rō, & authoritas mouet, non tñ à Seruio dissentio. Non videri quenquām dixisse, cuius non suo nomine [e] vsus sit. Nā etsi prior, atque potior [3]† est, quām vox, mens dicentis, [f] tñ nemo fere voce dixisse existimatur: nisi &, eos fortè, qui loqui non possunt, conatu ipso, & sono quodam καὶ τῆ ἀναθήσει φωνῆ, [4]† dicere existimemus. [g]

Argentum escarium, & potoriū appellatione supellectilis nō cōtinetur, nisi ex usu patrisf. aliud significetur. Bar.

Paulus. 5†

LEX VIII.

a *Id*] vsque huc Seruius. nūc Tubero incipit & dic. Tubero ait non sibi liquere, idest manifestum esse. & sic nec placere. id scilicet, qđ Seruio Nam quorsum. inquare sunt nomina inventa? & sunt verba Tuberonis p Celsum hic relata.

b *Vt maximè*] idem ergo [1] nomine non congruo. secundum Tuberonem.

c *Aestauerit*] Ex omnibus: licet perperam inferre volebat Tubero, quem quolibet verbo dicere quicquid vellet.

d *Me*] Celsum authorem huius legis.

e *Suo nomine*] proprio, vel quod vice propriī nominis fungitur, vt supra de cer. pet. l. certum. & facit infra de reb. dub. l. 3. & de manu. testa. l. qui habebat. & l. Stichus. & infra de hæred. inst. l. quoties.

f *Dicentis*] sic sup. de leg. 3. l. non aliter & l. 11. §. eum. & l. quisquis mihi. arg. contra. sup. de vsufr. leg. l. si alij.

g *Existimemus*] facit C. de fideicom. lib. l. & in epistola, & supra de leg. secundo. l. cum proponeretur. & supra de lega. tertio. l. nuru.

Cum quidam] CASVS. Titius legauit vxori suæ domum Titianam cum omni suo iure, & cum instrumento, & supellectili, & decessit. Modo quęritur, an contineatur in dicto legato argentum escarium, & potorium? Et dī, quòd nō, nisi vxor legataria doceat hoc sensisse testatorem. Aliud autem argentum, quod testator annumerabat supellectili, sine dubio continetur. Viu.

h *Iure suo*] idest seruitute ei, & ab ea debita. Idem tamen, si hoc non dixisset, vt supra de ser. rusti. prædio. l. via. §. quæcunque.

i *Escale*] quod dicatur escarium argentum, dicitur j. de auro, & arg. lega. l. & si non sint. §. si cui. & l. pediculis. §. argento.

K *Argentum*] sine omni dubio R.

l *Escale*] deq̄ pōt dubitari, an alio genere contineatur vt j. de auro, & ar. leg. l. pediculis. §. 1. sed in supellectili constat non contineri, vt hic. & sup. eo. l. Labeo. §. verum si ea. nisi hoc testator senserit, vt inf. statim subijcit. Accur.

m *Nisi dixerit*] quia prius generali nomine posito, s. instrumento: deinde supposuit speciale nomen, s. supellectile. Ideo restringit præcedentia omnia, vt sup. de lega. 3. l. hæres. §. vxori. Sed arg. contra. infra tit. 1. l. à filio. §. fi.

Legata] CASVS. Titius legauit mihi supellectilem suam, in qua multæ spēs continentur, quæ sunt enumeratæ ff. eo. l. 3. in princ. & postea per imperitiā enumerauit quasdā de dictis speciebus solis, & nō enumerauit aliàs, & decessit. Nunquid debentur mihi oēs species, quæ sunt in supellectili enumeratæ specialiter, & aliæ? Et dī, qđ sic. nā, dicto ēā legali legata supellectili, non derogatur per dictā enumerationē quarundam specierū. Si aūt ex certa scientia ita dixit testator. Lego Viuiano supellectilem meā, scilicet mensas, trapezophoras, & delphicas, nisi legitur tūc datus modus legato generis, idest, supellectilis. in dictis speciebus ex certa scientia numeratis, scilicet, vt illæ solæ debeantur, & non aliæ, quæ solent in supellectili contineri, scilicet subsellia, & scamna, & aliæ species enumeratæ in dicta l. 3. in princi. Et quod dictum est in supellectili legata, habet locum in prædio instructo legato. si postea testator numerauit ex certa scientia quasdam species, quę solent cōtineri in instrumento fundi, & non alias, scilicet, vt in speciebus enumeratis intelligatur datus modus generi.

6† Fl. deest. ita.

7† Dua. iure suo omni, & instrumēto, & supellectili.

8† Flo. respōdit, si quid insupellectile

9† Papinianus li. 7. Resp.

10† Fl. supellectili. & sic semper pro supellectile

11† Flo. enumeretēr.

Et sic, superflua & vitiāt necessaria ex ō prætermissa diminuunt §. tū. facit gl. sup. verbo. Iunior. post med. in c. quia propter. extra de cle. vbi hęc verba ponuntur per hanc legem.

¶ *Supellectilis*] Titius legauit mihi supellectilē suam: certè continentur mensæ cuiuscunq; materiæ. etiam si sint argentex. vel argento inclusæ. & lecti argentei. & candelabra argentea. At hoc secundum posteriorem ætatem. secundum, quam homines vtuntur. supellectili argentea etiam: cū per priorem ætatem non esset in vsu argentea supellex. sed tantum fictilis & vitrea. & lignea. & ærea. vt supra eod. l. 3. in fi. & l. Lat. co. §. nec mirū. & cum Vlysses. qui fuit de posteriori ætate, haberet vxorē nomine Penelopen. abierauit ei diu. & redargutus postea à dicta sua vxore. per Homerū. siue Lucanum. quem ei tanquam nuncium destinauit. fecit lectum in truncis ligni. quod nec conburi, nec putrefieri poterat. & ornauit illum argento. & auro. & misit dictæ suæ vxori vt esset signum. quod ipse viuebat.

¶ *Supellectile*] Titius mutuauit Seio centum. & accepit argentum pignori. Postea fecit testamentum. & legauit Caio omnem suam supellectilem. Nunquid dictum argentū cōtinebitur in legato? Et dicitur, quòd non, quia. vt dictum est, legauit supellectilem suam. Appellatione autem sui non continetur res testatori obligata propter fidem contractus, & propter vinculum rei obligatæ restituendæ debitori. soluto debito. vt in fine huius l. Hæc vera sunt si dictum argentum non fuit in vsu creditoris voluntate debitoris, sed fuit tantum apud eam repositum causa pignoris. quia si prædicto modo fuisset in vsu testatoris creditoris, contineretur in legato prædicto à contrario sensu huius literæ. Viuia.

n *Enumerantur*] à testatore. Acc.

o *Fuerint*] ex certa scientia. nō per imperitiam. & dic. vt no. sup. de fundo instr. l. quæsitum. §. pen. & §. fi. & facit in co. tit. l. cum de lanionis. §. quidam cum. & l. Seia. in princ. & inf. tit. l. verba. & l. alimenta. §. basilicæ. & l. Stichus. in prin. & arg. sup. de iudi. l. cum Pator.

a *Aetas*] sic sup. eo. l. Labeo. circa princ. & l. 3. §. fi.

b *Cum Vlysses*] Hic Vlysses, cū diu fuisset absens, & plures ab vxore sua Penelope redargueret, fecit lectū ī trūcis ligni, quod nec cōburi, nec putrefieri poterat, & ornauit auro, & arg. & misit vxori, vt esset signū viri viuentis: facit ī. de ꝰh. emp. l. cum ab eo. §. mensam.

c *Voluntate*] quia præsumebatur nolle lucrum, vt ī. de leg. 3. l. antep. in princ. Item no. ꝙ ex vsu testōris volūtas colligitur: sic sup. de vi. tri. & oleo leg. l. ex vsu. & ī. tit. l. l. cum alimenta, in ptin. Sed arg. contra. inf. l. proxi. Acc.

Q *Vt vestem*] CASVS. Titius solitus ponere, & annumerare in suppellectili sua oēm vestē suā, & alias res plurium generum, fecit testū, & vxori suæ legauit supellectilē: nunquid in legato continei d. vestis? Et Labeo, & Ofilius, & Cascellius rectè negabant vestē cessurā d. legato, quia vestis non pōt videri contineri appellatione supellectilis. Vestis enim cadit ī aliā speciem. Viuia.

d *Expensi*] i. cum expenderet supellectilem, nominabat hæc omnia, & vtebatur in supellectili.

e *Contineri*] quia certum genus hēt vestis. vt ī. l. 1. & l. Labeo. §. verum si ea. & dic. vt ibi plenè notaui.

V *Asa aurea*] CASVS. Titius legauit mihi supellectilē suam, quæritur, an in legato contineantur vasa ænea posita in domo, cā aquæ salientis, & fluentis in domo, quæ quidem vasa sūt ad voluptatem, & non ad necessitatem? Et dī. ꝙ nō. Idē est in qualibet alia re posita ad voluptatem Murrhea aūt vasa,* & vitrea, quæ parata sunt ad vsum edendi, & bibendi, benè continentur in d. legato, & dicunt murrhea vasa illa, q̄ sunt dicta, vel ornata murice, i. sāguine muricis de quo solet tingi purpura, vt C. de diuersis rescript. l. pen. Viu.

f *Vsus*] necessarij, & facit sup. de ser. l. vt pomum.

Q *Vemadmodum*] CASVS. Titius Romanus, pone, legauit mihi supellectilem suam vrbanā: habebat aūt quædā supellectilia in rure, quæ erant ad vsum vrbanū destinata: nunquid illa supellectilia posita in rure cōtinentur in legato? Et dī. ꝙ sic, & est rō, quia quemadmodum vrbanus seruus, & rusticus non loco, sed gñe vsus distinguit, ita vrbana penus, & supellex est dirigenda ad vsum vrbanū, non ad locum vrbanū, aut peregrinū. Secus aūt si legatū fuisset mihi supellectilē, quæ est in vrbe, quia non cōtinetur tunc, nisi ea, q̄ est intra muros vrbis. Vi.

g *Non loco*] vt sup. de leg. 3. l. seruis vrbanis in prin. & l. cū quæreretur. in princ. & ī. de verb. sig. l. vrbana. & C. de prædijs q̄i. l. si prædium.

h *In vrbe*] sic sup. tit. 1. l. nā. & fi. §. fi ita. A.

N *Vnquam*] CASVS. Titius legauit vxori suę supellectilem suam, quā habebat in domo sua Titiana, nunq̄d vxor poterit vendicare supellectilem, & domū, idest habitationem domus? Et dicitur, quòd solam supellectilem vendicare potest. Viuia.

F *Vndo*] CASVS. Legaui Titio fundum, certè non continetur in legato instrumentum fundi, nisi specialiter hoc expresserim. Nam & si legassem ei domum, non cedit legato instrumentum domus, nec supellex quæ erat in domo, nisi specialiter hoc dixit.

i *Fuerit*] sed nec legato seruo, peculium, vt sup. tit. 3. l. antep. nec vendito, vt ī. de ꝰh. emp. l. quoties. Item facit ī. de act. emp. l. Iulianus. §. fi & l. sequen. & l. fundi. & ī. de lega. §. l. Lucius. §. collegio. & ī. de fun. instr. l. cum fundus. Sed ꝙ. sup de vsufr. l. sed. & fi quid. §. proprietas. Solu. aliud si vsusfr. legetur, quia tunc instrumentum fundi, vel domus cōtinetur, vt ibi, aliud si fundus, vt hic, & est ratio, vt ibi no.

DE ALIMENtis, & cibarijs legatis.

Titulus hic explicat, quid alimentorum, vel cibariorum legato contineatur, inquit Cuiac. in suis parat. ad ipsum, vel specialia huius tit. verenfet.

S *I alimenta*] CASVS. Titius legauit mihi alimenta: certè etiam aqua in legato continetur, si legata fuerunt alimenta in ea regione, in qua solet vendi aqua, vt in Africa, & in Aegipto, & Venetijs. Viuianus.*

k *Regione*] vt in Africa, vel Aegypto, vt ī. eo. l. Mela. §. quidā. Si quis

delabra supellectili cedere posteriori ætas [a] recipit: cum & Vlysses [b] 1† auro & argento lectum viuentis arboris truncis ædificatum ornasset, quē Penelope [2] † recognoscēdi viri signum accepit, vt voluit Homerus. [3] † De lecto enim loquens, inquit.

Τόδ' ἐγὰ κάμον, οὐδέ τις ἄλλος
δαιδαλέην ἐπὶ τοῖον ἐπήρεισεν παρὰ φυλλοσταλὲς ἔρκος γρουνοῦ.
Δαιδάλλεν χρυσῷ τεχνὴ ἀρηρὼς ἠδ' ἐλέφαντι. 4 †

¶ Supellectile sua omni legata, acceptum argentum pignori non continebitur, quia supellectilem suam legauit. vtique si non in vsu creditoris id argentum voluntate [c] debitoris fuit, sed repositum 5 † propter contractus fidem, ac relligiuendæ rei vinculum.

Labolenus. ¶ 6 †

LEX X.

QVi vestem omnem, & res plurium generum supellectilis [7] † expenso [d] ferre solitus erat, is vxori supellectilem legauerat. Rectè negabant vestem legato cessuram Labeo, Ofilius, & Cascellius, quia non posset videri vestis supellectilis appellatione [8] † contineri. [e]

Idem. 9 †

LEX XI.

VAsa ænea salientis aquæ posita: Itē si quid aliud magis deliciarū, quàm vsus [f] causa paratum esset, non esse supellectilis Labeo, & Trebatius putant. Murrhea autem vasa, & vitrea, quæ ad vsum edendi, & bibēdi cā parata essent, dīr in supellectile eē. 10 †

Labolenus. 11 †

LEX XII.

QVemadmodum vrbanus seruus, & rusticus, distinguitur non loco, & sed genere vsus: ita vrbana penus, & supellex ad vsum vrbanum, nō ad locum vrbanum, aut peregrinum dirigenda est: multūque interest, penus, & supellex ea, quæ in vrbe [h] sit, an vrbana legetur, vel promittatur.

Modestinus libro 9. respon. respondit.

LEX XIII.

NVnquam [i] eo, ꝙ supellectilem legauit mulieri 12 † maritus testō, habitationem in qua supellex fuit, legasse videtur: quare, contra defuncti voluntatem habitationem sibi mulierem 13 † vendicare, procul dubio est.

Callistratus. 14 †

LEX XIV.

FVndo legato instrūm eius nō aliter legato cedit, nisi specialiter id expressum sit. Nam & domo legata neque instrumentum eius, neq; supellex aliter legato cedit, quam si id ipsum nominatim expressum à testatore fuerit. [i]

DIGESTORVM

seu Pandectarum

LIBER XXXIV.

15 † & x. Infortiati.

De alimentis, & 16 † cibarijs legatis.

TITVLVS I.

Legato alimentorum cedit aqua, quæ est venalis. h. d. B.

Vlpianus. 17 †

LEX I.

SI alimenta fuerint legata, dici potest, etiam aquā legato inesse, si in ea [k] regione fuerint legata, vbi vēnundari aqua solet. *

1† Du. cū & Vlysse ex auro &c.

2† Dua. Penelopa

3† Hęc, & q̄ ex Homero hic inserunt, non habētur ī P. F. nec Dua.

4† idest, Haud alius quis. q̄ fabricauit hoc ipse cubile. Inter septa secans, ramosq; virētis oliuæ, Argento, atque auro, vario, leuiq; elephāto. vide Alc. li. Præterm. hoc ipso titulo.

5† Du. apposuit.

6† li. 3. ex posterior. Labeon.

7† Nomine, addebat Halo. & perperam.

8† Du appellatione supellectilis.

9† lib. 10. ex Posterior. Labeonis.

* Murrhea vasa eadē sūt, q̄ & murrhina: de quib. passim apud authores.

10† Dua. in supellectili dicū tur esse.

11† Ai. Labeo li. 4. Pithanō à Paulo epitomatorū

12† Fl. ēst, mulieri.

13† Vindicari in P. F.

14† li. 3. & Cognitio.

15† sequē tia in Fl. desunt.

16† Vellocō. & ī Fl.

17† li. 5. & oīb. tribunalib. Fl.

* Conc. ī. hoc tit. l. Mela. §. quidam libenius.

* Adde & Romæ.

Appellatione libertorũ suorum continentur serui legati, vt manumittantur. Itẽ bona transeunt ad quemlibet cum onere alimentorum. Bart.

Martianus. 1 †

LEX II.

SI quis libertis [a] 2 † suis alimenta reliquerit,etiam si [b] legati fuerint serui,[c] & rogati legatarij manumittere, [d] admittuntur, [e] vt diui quoq; 3 † Verus, & Antoninus rescripserunt,& licet ad fiscũ bona fuerint deuoluta, ex quibus [f] alimenta debeantur, præstanda sunt, [g] ficuti si ad quemlibet successorem transissent.[h]

Si pluribus à pluribus alimẽta debentur,fiet diuisio præstationis, vel vnus, qui præstet, eligitur. Item executor datiuus cogitur satisdare. Bar.

Vlpianus. 4 †

LEX III.

SOlent iudices ex causa alimẽtorũ libertos diuidere, [i] quoties plures sunt hæredes, ne à singulis hæredibus minutatim alimenta petentes distringãtur.[k] Quam diuisionem perinde 5 † haberi oportet,atque si paterfamilias ipse libertos diuisisset. [l] Solent [m] & vnum eligere,per quem alimẽta præstẽtur, aut ex voluntate defuncti, aut ex arbitrio suo, vt rescripta subiecta ostẽdunt. Exemplum [n] libelli dati mihi 6 † à libertis Fauillę,misi vobis, sciens ad exemplũ istã rẽ pertinere, quia multi testamentis suis libertis præstari iubent necessaria, quæ quia minimi æris sunt,ad nihilũ pducuntur, cũ plures hæredes cœperint per 7 † successionẽ existere. Qua de cã puto vos rectè facturos, si conuocatis Fauillæ hæredibus,procuratoribusve eorum, constitueritis, cui [o] à cęteris [p] dari dẽat pecunia, ex cuius vsuris alimenta præstentur. [q] Debebit aũt is,qui accipiet, [r] cauere eis, [s] qui dabunt, [t] se redditurum, vt quisque ex libertis decesserit, [u] aliove quo modo in ciuitate esse desierit, [x] tantum ex sorte, quantum efficiet pro tio proportione. scilicet eius liberti, q naturaliter vel ciuiliter decessit, vt dictũ est, & sic de singulis libertis. Et istud est vtilitatis. nũ rescriptum, quod loquitur circa hoc. Diuus etiam Pius fecit aliud rescriptum super hoc, & rescripsit in hæc verba, Cuidam nomine Rubrio Telesphoro, qui erat vnus de libertis, quibus patronus reliquerat alimenta præstanda per hæredes suos, qui quidẽ Rubrius Telesphorus supplicauerat Imperatori pro se,& pcol libertis suis,verba autem Imperatoris sũt hęc. Consules vocatis his heredibus patroni vestri,à quibus alimenta vobis deberi ex causa fideicommissi constiterit per testamentum, quod ostendetis, decernẽt, vt vel omnes vos liberti ab vno, scilicet hęrede percipiatis alimenta, seo modo, qui dictus est sup. pri. §. vel decernent, quis vestrum percipiat alimenta, & à quo, vel quibus hæredibus,facta distributione libertorum inter hæredes pro tanta. Idem seruabunt consules,etiam si fiscus habet bona patroni vestri,qui reliquit vobis alimenta,vel partem bonorum. Sciatis etiam ab hodie in antea,dicit Imperator,partes eorum hæredum, qui desierunt esse soluendo, non pertinere ad onus reliquorum hæredum, siue prædicta assignatio libertorum fuit facta,siue non. Viui *Diuidere*] non tamen libertorum iura separando, sed tantum alimentorum præstationes diuidendo, ipsis communibus remanentibus,vt inf.de iure patro.l.fi. & sup. famil. ercis.l.quædam. Accursius.

5 † In P. P. tuetu.

6 † In P. F.alibertis Silij. misi,&c. al. à libertis Fa salij.

7 † Duar. successiones.

1 † lib.3. Instit.

2 † Suis, non est apud Du.

3 † Seuerus. Du.

4 † Li.2. de offi. Cõsulis.

a *Si quis libertis*] scilicet suis.

b *Etiamsi*] i. Quis.

c *Serui*] istius testatoris.

d *Ad fideicommissum*] alimentorum.

e *Admittuntur*] isti liberti, quasi medio testatoris fuerint liberti, cum defunctus rogauerit eos manumitti. vt dicit litera, aliàs secus forte, vt sup. de leg.1. l.pater, §.duobus. & infra de verb.sign l.Modestinus. & infra eod.l.alimenta, §.1. & not. sup. de leg.2. l. cum pater, §. fidei hæredum. Accur.

ADDITIO. Dic ad §.duobus,hoc verum secũdum Bart. in iis, qui sunt postea manumissi ex voluntate testatoris,aliàs secus, vt dicitur hic, licet bona sint ad fiscum delata, tamen debentur alimenta.

f *Ex quibus &c.*] bona dico,quibus &c.

g *Præstanda sunt*] licet ipse priuilegiatus,siue successor vltimus fuit,vt C.de cadu.tollen.l.vnica,§.fi. tamẽ in hac parte vtitur iure priuati, vt & aliàs,C.si aduer.fis.l.1.& 2. Itẽ non ob.sup.de contrahen.empt.l.fi.§.fi.quia hic loquitur de vniuersali successore, ibi de singulari. licet & aliter dici posset,vt no.sup.de vsufr.l. hactenus. & inf.eo.l.Lucius. Acc.

h *Transissent*] bona,ex quibus alimenta debebantur. Item facit ad l.istam inf.de cond. & demon.l.illis, & inf.eod.l. alimenta,in princ. Accursius.

Solent] CASVS. Titius instituit sibi tres hæredes, & libertis suis alimenta reliqt,& decessit. Nũc hæredes volunt soluere libertis alimenta hoc mõ,quilibet hæredũ vult dare cuilibet ex libertis tm,quantum tangit eum,vt alimenta ita ad nihilum deducantur. Liberti aũt sunt coram iudice, & petunt se libertos diuidi inter hæredes,quantum ad alimenta eis libertis præstanda, s. vt vnus hæres præstaret vni liberto,& alter alteri,& sic de singulis. Dicunt ẽt iudici, si hoc facere non placet,elige vnũ de hæredibus, per quẽ nobis alimenta pẽsentur, & ipse hæres concordet sup hoc cũ cohæredibus suis. Nunquid debet iudex hoc facere, quod liberti petunt? Et dic,quod iudices solent,& debent hoc facere,& si faciunt, perinde valet,ac si testator hoc fecisset. Hæc quæstio fuit de facto in hæredibus cuiusdam,q vocabatur Fauilla,q libertis suis alimenta reliquerat. Liberti petierunt ab Imperatore,vt faceret eos ali per vnũ de hęredibus,data pecunia ei à cohæredib.,vt ex vsuris eius pecuniæ aleret eos. Quod quidẽ Imperator eis cõcessit, & supplicationẽ eorum cum responsione sua mittit quibusdam iudicibus,vt hoc fieri faciant,vt tamẽ hæres,cui pecunia datur, caueat cohæredibus de reddendo,cum fuerint reddenda,i. postquam quisquam ex libertis decesserit ciuiliter,vel naturaliter,vel aliquo alio modo desierit esse in ciuitate: Reddere aũt debet cohæredibus tantum ex sorte prædicta,quantum ab eis accepit,& quantum efficient computatione proportionis scilicet eius liberti, q naturaliter vel ciuiliter decessit, vt dictũ est, & sic de singulis libertis. Et istud est vtilitatis nũ rescriptum, quod loquitur circa hoc. Diuus etiam Pius fecit aliud rescriptum super hoc, & rescripsit in hæc verba, Cuidam nomine Rubrio Telesphoro, qui erat vnus de libertis, quibus patronus reliquerat alimenta præstanda per hæredes suos, qui quidẽ Rubrius Telesphorus supplicauerat Imperatori pro se,& pcol libertis suis,verba autem Imperatoris sũt hęc. Consules vocatis his heredibus patroni vestri,à quibus alimenta vobis deberi ex causa fideicommissi constiterit per testamentum, quod ostendetis, decernẽt, vt vel omnes vos liberti ab vno, scilicet hęrede percipiatis alimenta, seo modo, qui dictus est sup. pri. §. vel decernent, quis vestrum percipiat alimenta, & à quo, vel quibus hæredibus,facta distributione libertorum inter hæredes pro tanta. Idem seruabunt consules,etiam si fiscus habet bona patroni vestri,qui reliquit vobis alimenta,vel partem bonorum. Sciatis etiam ab hodie in antea,dicit Imperator,partes eorum hæredum, qui desierunt esse soluendo, non pertinere ad onus reliquorum hæredum, siue prædicta assignatio libertorum fuit facta,siue non. Viui *Diuidere*] non tamen libertorum iura separando, sed tantum alimentorum præstationes diuidendo, ipsis communibus remanentibus,vt inf.de iure patro.l.fi. & sup. famil. ercis.l.quædam. Accursius.

i *Diuidere*] non tamen libertorum iura separando, sed tantum alimentorum præstationes diuidendo, ipsis communibus remanentibus,vt inf.de iure patro.l.fi. & sup. famil. ercis.l.quædam. Accursius.

k *Distringantur*] ad quod sup.famil.ercis.l.planè & de tri. fac.l.cum hi,§ in causa,& sup. de exerci.l.2. & inf.iudi.sol. l.iam tamen,§.penul. Accursius.

l *Diuisisset*] æquiparantur iudex, & testatori sic habetur, C. de diui.iu.l.2.

m *Solent*] scilicet iudices. Accursius.

n *Exemplum*] petierunt liberti,quibus alimenta erant relicta,vt ab vno ex hæredibus alerentur, data pecunia ei à cohæredibus, vt ex vsuris eius alat eos. quod Imperator concessit,& supplicationẽ & rẽsionem misit quibusdã iudicibus,vt hæc fieri faciant, vt tamen hæres,cui pecunia datur caueat cohæredibus de reddendo,cum erit reddenda Ac.

o *Cui*] hæredi.

p *A cæteris*] cohæredibus. Accursius.

q *Præstentur*] libertis.

r *Accipiet*] à cohæredibus.

s *Eis*] cohæredibus.

t *Qui dabunt*] hanc pecuniam.

u *Decesserit*] naturaliter, vel ciuiliter, vt seruus pœnæ factus.

x *Desierit*] vt p deportationẽ, q causæ ciuitatis amissionẽ non

non ex ioguum legatũ. a alimẽtorum. vt ff. eo. l. is cui. & ff. de capi. dimi. l. cas. & l. peo. sed sunt occasiones quæ apud hi dem, qui ab alij accepit pecuniã, remaneant alimenta pp absentiam alimentarij, qui aquã, vinum, vel similia secum portare multis ex causis potest impediri, & iõ cohęres

portione computatio. Diuus a Pius Rubrio cuidam Telesphoro rescripsit. Consules, vocatis ijs, a qbus vobis alimenta deberi ex cã fideicommissi cõlitierit, vel omnes ab vno, vel facta pro rata distributione, quis, a quibus 1 † pcipiatis, decernent. b Fiscus et si eo nomine quid ab eo vobis debebitur, id exemplum c sequetur. Iam nunc d sciatis partes eorum, qui soluendo esse desierint, non pertinere e ad onus reliquorum hæredum.

Causa, quæ respicit fauorẽ legatarij, non artat legatũ. B.

Modestinus. 2 †

LEX IV.

Τοῖς τε ἀπελευθέροις, ταῖς τε ἀπελευθέραις μοῦ, οὓς ζῶντα, ἐντῷ διαθήκῃ, ἐντῷ κωδικίλλῳ ἠλευθέρωσα, ἢ ἐλευθερώσω, δέδωκα βουλομαι τὰ ἐν χίῳ ἐμοῦ χωρία, ἐπι τῷ κριθὲντα ζῶντος μου ἐλάμβανον, 3 † ἐπιτρέπω αὐτοῖς κεβαρίοις, καὶ βεστιαρίοις ὀνόματι.

id est.

Libertis, libertabusque meis, f quos viuens in testamento, & codicillis manumisi, vel manumittam, 4 † dari volo mea prædia, ad hoc, vt quęcunq; viuente me acceperint, constituantur eis cibarij, & vestiarij nomine. g Quęro, quam habeant significationẽ, vtrum, vt ex prædijs alimẽta ipsi h capiant, an verò, vt præter 5 † pdia, cibaria, & vestiaria ab hærede percipiant, & vtrũ proprietas, i an vsusfructus relictus sit? Et si proprietas relicta sit, aliquod tamen superfluum inueniatur in reditibus, k, q̃ est in quantitate cibariorum, & vestiariorũ, an ad hæredem patronæ l pertineat? & si mortui aliqui ex libertis sint, m an pars eorum ad fideicommissarios n superstites pertineat? o & an die cedẽte p fideicommissi, morientiũ libertorum portiones ad hæredes q eorum, aut testatoris q decurrant? Modestinus respõdit, Videntur mihi ipsa pdia esse libertis relicta, vt pleno dominio hæc habeant, & nõ solum per vsumfructũ. 6 † Et ideo si quid superfluum, tã in reditib. quam in cibarijs erit, hoc ad libertos r pertinet. Sed & si decesserit fideicõmissarius s ante diem fideicõmissi cedẽtem, pars eius ad cæteros fideicõmissarios t pertinet, post diem autem cedentem si qui mortui sint, ad suos hæredes u transmittent.

Legatum alimentorum relictum à quibusdam hæredibus nominatim, debetur à substitutis, & à coniunctis. Bart.

¶ Lucius Titius testamẽto suo libertis, libertabusque suis cibaria, & vestiaria à liberis x

cedente fideic. ad ita hæreditate, vt dixi. pertinent ad hæredes liberorum mortuorum: an verò ad hæredem testatricis & istud soluitur in versiculo, post diem autem, &c. vbi dicit, q̃ pertinent ad hæredes liberorum mortuorum.

¶ *Lucius Titius*, Lucius Titius instituit sibi hæredes Caiũ, & Seium suos filios, & iussit eis, vt præstarẽt cibaria, & vestiaria liberis, & libertabus suis testatoris, & circa hoc nullam conditionẽ adiecit. Item instituit duos extraneos, & postea decessit. Sui autẽ filij noluerunt esse hæredes, & sic pars eorũ accreuit cohæredibus. Nunc liberti, & liberæ agunt contra cohæredes petentes ab eis alimẽta, & nõ agunt cõtra liberos defuncti, quia non sunt hæredes. Nunquid debẽt posse ab eis consequi cibaria, & vestiaria? Et dr, quod sic. Viuianus.

f *Libertis libertabusque meis*) patrona testatrix loquitur. Accursius.

g Nam ex his verbis Græcis expressis, quæ significãt, illis libertis illa prædia dari volo vt inde se alant, vt inf. eo. l. pen. §. finali, aliàs non esset hic aliquod Græcum. Accursius.

h *Ipsi*) liberti, & per se, & hoc verum erit.

i *Et vtrum proprietas*) quod verũ erit. Accursius.

k *Ad hæredem patronæ*, hoc non erit, sed ad ipsas libertas.

l *Ex libertis sint*) ante diẽ fideicommissi cedentem. Accursius.

m *Fideicõmissarius*) i. alios collibertos.

n *Pertineat*) quod verum erit.

o *Cedente*) hoc est adita hæreditate, scilicet, quando legatur seruo manumisso, vt hæredi, vt C. de cadu. toll. §. in nouissimo. Accursius.

p *Ad hæredes*) quod verum est.

q *Testatoris*) id est, testatricis.

r *Ad libertos*) per hoc appareat, quod non fuerunt alimenta relicta, sed proprietas alias collibertis non haberent hoc reliquum, vt sup. de vsufr. l. dominus, §. fi.

s *Fideicommissarius*) scilicet vnus de libertis.

t *Fideicommissarios*) scilicet coniunctos, vt C. de cadu. to. l. vnica, §. 1. & §. 2. & 3. & §. in nouissimo, & no. quod etiam per hoc apparet non fore alimenta relicta, vt d. l. dominus, §. finali.

u *Ad suos hæredes*) ideo non fuerunt alimenta relicta. Nã illa, morte finiuntur, vt sup. de transact. l. cum hi, §. constat etiam, &c. Item nec vsusfruct. vt Instit. de vsufruct. §. finitur, & facit ad hoc d. l. cum hi, §. si pluribus. & habetur, C. de fideicommiss. l. si in persona, & sup. de leg. secundo l. miles, §. pro parte, & inf. quando dies leg. ced. l. quinta, in princip.

x *A liberis*) per hoc videbatur personale.

1 Ista g'. facit opi. in arg. q̃ bannitu patrem filius tenet alere, vt notat Bar tol. in l. si quis à liberis, in prin. inf. de lib. ag. & in authẽ. incestas, & ibi Bald. C. de incest. nupt.

† Alias, quid & a quibus.

2 † lib. 10. responsc.

3 † In ff. ἐπιτρέπω.

4 † alius ita vertit, dari volo prædia, q̃ in Chio insula habeo, vt ad ea, q̃ à vimente me acceperunt, adijciantur illis cibarij, & vestiarij nomine.

5 † Alias propter.

6 † In ff. & iõ, & si quid superfluũ in reditibus, quã &c. vide Ant. Aug. li. 3. emẽd. cap. 8.

* Nõ ergo ad hæredes fideicõmissarij, quod limita, & tene mẽti nisi ex cõiecturis, & mente testatoris posset colligi, q̃ voluisset ad hæredes fideicommissarij transferri. B. in l. 2. C. ã ijs, q̃ an. ap. tabulas, & ibi gl.

a *Agant*]id est petant alimenta.& dic sine liberis.id est si cõtra liberos patroni, quia liberi instituti noluerũt esse hæredes. & sic cõiunctis cohæredib.extraneis accrescit.si sũt ex tacita volũtate defuncti.vel ad substitutos, quos pr̃ dederat.& cõtra hos agunt liberti.cum hæreditas trãsierit cũ onere.vt ſu. de le. 2. l.ſi Titio. §. 1. & C. de cad.tol.l.vnica.§ his ita. Item no. hic appellatione hæredũ ét extraneos contineri.arg.5 ff ad Trebell. l. ex facto. §. ſi quis ita. Acc.

b *Proponi*] scilicet validum.proponitur .n. quod ſi ij fuerint rogati.& non sũt hæredes.sed hoc nõ est validum contũctis.vel substitutis.

1† lib.11. Resp. *Verba testamẽti*] CASVS.Titius proposuit in testõ suo talia verba dirigẽs ea ad filios suos. quos sibi sperabat hæredes futuros. Oĩbus libertis nris cibaria p̃stabitis ℔ arbitrio vestro.nõ ignorãtes.quos 2† ex his charos habuerim: itẽ alio loco, Prothimum, Polychroniũ, Hypaciũ 3† cõmendo,d & vt vobiscũ sint, & cibaria præstetis, peto. Quæro, an oĩbus cibaria dẽant dari, an ijs tantum, 4† quos cõmẽdauit, & cum hæredibus esse iussit? Modestinus respondit, oĩbus libertis cibaria relicta ℔ponι, quorũ e modus 5† viri boni f arbitrio statuẽdus sit.

2† Duar. quot.

3† Duar. Aypaciũ.

4† F. dẽmtum.

5† Duar. quorum modũ vi boni arbitrio statuẽdũ ẽ.

Nomine alimentorum cõtinentur ea, sine quibus nutriri corpus non potest.

Iabolenus 6†

6† ti. 1. ex Cassio.

LEX VI.

LEgatis alimẽtis, cibaria, g& vestitus, & habitatio

suis, eisdemq. hæredib. præstari iussit, nulla condõne addita, quæro, an ſi sine patroni liberis ijdem liberti agant, a cibaria, & vestiaria accipere possint? Modestinus rũdit, nihil proponi, b p̃p quod petitio eorum, quæ testamẽto pure legata sunt, non cõpetat.

Enumeratio quorundã individuorum legatum generale non vitiat. Bart.

Idem. 1†

LEX V.

VErba testamenti, c Omnibus libertis nostris cibaria præstabitis ℔ arbitrio vestro, nõ ignorãtes, quos 2† ex his charos habuerim: itẽ alio loco, Prothimum, Polychroniũ, Hypaciũ 3† cõmendo, d & vt vobiscũ sint, & cibaria præstetis, peto. Quæro, an oĩbus cibaria dẽant dari, an ijs tantum, 4† quos cõmẽdauit, & cum hæredibus esse iussit? Modestinus respondit, oĩbus libertis cibaria relicta ℔ponι, quorũ e modus 5† viri boni f arbitrio statuẽdus sit.

Nomine alimentorum cõtinentur ea, sine quibus nutriri corpus non potest.

Iabolenus 6†

LEX VI.

LEgatis alimẽtis, cibaria, g& vestitus, & habitatio

débitur, quia sine his ali corpus non potest, cætera, quæ ad disciplinam pertinent, legato non continentur. 1,

Paulus. 7†

LEX VII.

NIsi aliud testatorẽ sensisse probetur.

Heres, cui est aliquid prælegatum cum onere alimẽtorũ, non teneretur cauere, vel reddere cohæredibus deficientium portionẽ, secus si fuisset electus, vt nudus minister. b.d. Bart. 20

Papinianus. 8† ●

LEX VIII.

PEcuniæ fortẽ alimentis libertorum destinatã, vnũ ex hæredibus h secundũ voluntatem defuncti percipientem, i 9† cauere nõ esse cogẽdum, ex persona deficiẽtium partes cohæredib. restitui, placuit. Ob eã igitur speciẽ post mortem omnium libertorũ, nec idebiti cõpetet actio, k c† nec vtilis dabitur. l Diuersa causa est eius, cui legatorũ diuisio mandatur. l Nã ea res m præsentem, ac momentariam curam iniungit, n alimentorũ verò præbendorum o necessitas p oneribus mẽstruis, atq. annuis, verecundiam quoque pulsantibus, q 11† adstringitur.

7† lib. 14. Respons.

de materia fauorabili. sm Bart. & Butri.

P *Ennia*, CASVS. Instituit mihi hẽdes Titiũ & Sẽpronũ, & Caiũ, pone. & legauit prædicto Titio centũ, & iussit ei, qd ex illis cẽtum p̃staret alimẽta quatuor liberis meis. pone. & postea decessit. Nũc Titius petit à cohæredib. suis dicta centũ ante part. tẽdũt ei cohæredes. Benè damus tibi, sĩ volumus, vt caueas nobis, qd ſi aliquis libertorum, quibus debes alimẽta præstare ex dictis centum, decesserit, & sic quantũ ad eum, finita fuerint alimẽta, qd restituas nobis duas partes illius pretis de liscẽtum legatis, pp quã debebas alimenta mortuo, & tertiam dictę partis tibi retineas. Numquid dẽt eos cauere? Et dr. qd ñ. Vñ ét ſi moriantur oẽs d. liberti, non cõpetit indebiti actio cohæredib. eiusdẽ Titij contra eũ, nec ét vtilis actio. Nã necessitas alimentorũ præbendorũ cũ onere tib. mẽstruis, & annuis q̃ sustinebat Titius in præbẽdis alimẽtis libertis, non solũ except. dat ei cõ cohæredes, sed etiã adstringit. i. obijcit verecundiã illis pulsantibus eum legatariũ pro dictis centũ. 8† li. 8 responſ.

9† Fl. præcipientẽ.

10† Dua. indebiti non cõpetit actio.

11† Sic ẽt legitur in P. F. rectius tã formalis legas adstringit, vt vt legisse. Accurſ.

secus autem esse, si fuisset electus tanquã minister, à testatore, vel à cohæredib. pro dandis alimẽtis libertis, & inter eos distribuẽdis, quia tunc bñ tenet cauere cohæredib. & restituere ẽt pro partib. eorũ. Est rõ, quia mandatũ prædictũ distribuẽdi iniũgeret illi electo, vt ministro, p̃plenẽ curã. & momentariã, vacuam. s. a damno, & à lucro. Viu.

a *Agant*]id est petant alimenta.& dic sine liberis.id est si cõtra liberos patroni, quia liberi instituti noluerũt esse hæredes. & sic cõiunctis cohæredib.extraneis accrescit.si sũt ex tacita volũtate defuncti.vel ad substitutos, quos pr̃ dederat.& cõtra hos agunt liberti.cum hæreditas trãsierit cũ onere.vt ſu. de le. 2. l.ſi Titio. §. 1. & C. de cad.tol.l.vnica.§ his ita. Item no. hic appellatione hæredũ ét extraneos contineri.arg.5 ff ad Trebell. l. ex facto. §. ſi quis ita. Acc.

b *Proponi*] scilicet validum.proponitur .n. quod ſi ij fuerint rogati.& non sũt hæredes.sed hoc nõ est validum contũctis.vel substitutis.

1† lib.11. Resp. *Verba testamẽti*] CASVS.Titius proposuit in testõ suo talia verba dirigẽs ea ad filios suos. quos sibi sperabat hæredes futuros. Oĩbus libertis nris cibaria p̃stabitis ℔ arbitrio vestro.nõ ignorãtes, quos 2† ex his charos habuerim: itẽ alio loco, Prothimum, Polychroniũ, Hypaciũ 3† cõmendo,d & vt vobiscũ sint, & cibaria præstetis, peto. Quæro, an oĩbus cibaria dẽant dari, an ijs tantum, 4† quos cõmẽdauit, & cum hæredibus esse iussit? Modestinus respondit, oĩbus libertis cibaria relicta ℔ponι, quorũ e modus 5† viri boni f arbitrio statuẽdus sit.

2† Duar. quot.

3† Duar. Aypaciũ.

4† F. dẽmtum.

5† Duar. quorum modũ vi boni arbitrio statuẽdũ ẽ.

Nomine alimentorum cõtinentur ea, sine quibus nutriri corpus non potest.

Iabolenus 6†

6† ti. 1. ex Cassio.

LEX VI.

LEgatis alimẽtis, cibaria, g& vestitus, & habitatio

quæ pater filijs futuris hæredibus loquitur. Ideo dicit nostris, quia ét viuo pĩe filij sunt quasi domini. vt sup. de lib. & post hu. l. in fans. & facit ff. de verb. sig. l. licet. §. 1. Accurſ.

d *Commendo*]id est præcipuè pro eis rogo sic sup. mand. l. ſi verò non remunerandi. s. cum quidam. Accurſ.

e *Quorum*] scilicet alimentorum.

f *Viri boni*] cui viro bono conueniat dari plus à testatore dilectis commendatis. vt ff. l. pen. in prin. Itẽ no. nõ derogari generi per spẽm nominatã. sic sup. de supell. leg. l. legata. in prin. Sed cont. ff. de fundo instr. l. cũ de lanionis. §. cui fundũ. & t. quidam. Sed plenè dic. vt no. ff. l. quæsitũ. ff pẽ. Ac.

ADDITIO. Dic sĩ Bart. ℔ præcessit genus cũ signo vniuersali. s. omnis, ibi secus. Vel dic. quod lex contraria loquitur quando genus, & species cadunt inter res: hic verò, qñ cadunt inter personas, quibus relinquitur. Vel aliter dic. quod hic post relictam generis, sequitur dinumeratio plurium individuorum: ibi specierum.

L *Egatis*] CASVS. Titius legauit mihi alimenta, cenè continentur in legato cibaria, & vestiaria, & habitatio. Sine his .n. non potest corpus ali. Alia autem, quæ pertinent ad disciplinam meam, non continentur, nisi probem testatorem hoc sensisse, & h. d. cum l. seq. Viu.

g *Cibaria* ergo, & potus, vt ff. ti. 1. l. & ſi nõ sint. §. ſi cui esca.

ADDITIO. Dic, qd ibi tractatur de mã odiosa, hic verò de materia fauorabili. sm Bart. & Butri.

P *Ennia*, CASVS. Instituit mihi hẽdes Titiũ & Sẽpronũ, & Caiũ, pone. & legauit prædicto Titio centũ, & iussit ei, qd ex illis cẽtum p̃staret alimẽta quatuor liberis meis. pone. & postea decessit. Nũc Titius petit à cohæredib. suis dicta centũ ante part. tẽdũt ei cohæredes. Benè damus tibi, sĩ volumus, vt caueas nobis, qd ſi aliquis libertorum, quibus debes alimẽta præstare ex dictis centum, decesserit, & sic quantũ ad eum, finita fuerint alimẽta, qd restituas nobis duas partes illius pretis de liscẽtum legatis, pp quã debebas alimenta mortuo, & tertiam dictę partis tibi retineas. Numquid dẽt eos cauere? Et dr. qd ñ. Vñ ét ſi moriantur oẽs d. liberti, non cõpetit indebiti actio cohæredib. eiusdẽ Titij contra eũ, nec ét vtilis actio. Nã necessitas alimentorũ præbendorũ cũ onere tib. mẽstruis, & annuis q̃ sustinebat Titius in præbẽdis alimẽtis libertis, non solũ except. dat ei cõ cohæredes, sed etiã adstringit. i. obijcit verecundiã illis pulsantibus eum legatariũ pro dictis centũ. 7† lib. 14. Responſ. 8† li. 8 responſ. 9† Fl. præcipientẽ. 10† Dua. indebiti non cõpetit actio. 11† Sic ẽt legitur in P. F. rectius tã formalis legas adstringit, vt vt legisse. Accurſ.

secus autem esse, si fuisset electus tanquã minister, à testatore, vel à cohæredib. pro dandis alimẽtis libertis, & inter eos distribuẽdis, quia tunc bñ tenet cauere cohæredib. & restituere ẽt pro partib. eorũ. Est rõ, quia mandatũ prædictũ distribuẽdi iniũgeret illi electo, vt ministro, p̃plenẽ curã. & momentariã, vacuam. s. a damno, & à lucro. Viu.

h *Vnum ex hæredibus*] non huius præstationis ministrũ solummodo electum, sed quo magis eriam ipsi consuleret testator, ab eo inuitatum ad hoc prælegatum.

i *Decipientem*] vt legatarium, non vt. ministrum.

k *Nec vtilis dabitur*] onere .n. finito, quasi præceptionis cẽ cessante in posterum, & ipsum prælegatum ad communionem reuocandam allegabatur, sed perperam. R.

l *Mandatum*] a cohæredibus, vel testatore, quia tunc, vt minister constitutus, nullumq. lucrum habiturus, cauebit pro parte decedentium libertorum cohæredibus restituere, vt sup. eo. l. solent. §. 1. de lega. 1. ſi Titio.

m *Nam esset*] id est, mandatum. Accurſ.

n *Iniunxit*] electo, a damno, lucroq. vacuam, sicut & aliàs in mãdatis regulariter est traditũ. vt sup. mã. l. ex mãdato.

o *Prælendorum*] non distribuendorum duntaxat. Acc.

p *Necessitas*] vt legatario, non vt ministro imposita. Acc.

q *Pulsantibus*] dic, duobus modis. Primo pulsantibus. ſ. alimẽ-

alimẽtarijs.quasi dicat,necessitas impõsita electo,vt soluat alimenta,astringit non tm̃ patrimonium electi.s.vt soluat. sed etiam verecundia. Nam.& damnum.s. vt soluat,& verecundiam habebit.si non soluat. Meritò ergo apud eum remaneat lucrum. Secundò dic,pulsantibus.s. cohæredib. qui post mortẽ alimentariorũ volũt repetere prælegatum, quasi dicat, necessitas. q̃ patit electus, adstringit quasi frenũ, id est obijcit ẽt verecundiã, non solũ exceptionẽ circa actus iudicis. Planiꝰ sed̃ m hoc dixisset,verecundia adstringit pulsãtes cohæredes. id est repellit. Et sic casus pro casu ponitur. Sic ergo de fideicommissarijs potes notare,q̃ nullum lucrum debent habere.& facit ad prædicta.ĩ.de leg.1.l.quidam.§. si scriptus. & l.seruũ filij. §. si idẽ. & sup.fam. ercis.l.ex parte §.2. & ĩ. de vsufr.l.dũs.§. si. & sũ. de legat.2.l. pater. ꝛ. Tusculanus.& sũ. de leg.2.l. si q̃s quos. & ĩ.de condit.& demonst.l.si quis eum. Sed cont. sup famil. ercis.l.si filia.§.Papin. Solu.ibi. Item contra.ĩ. de adi. leg. l.filio.§.matri.sed plenè dic,vt no.ĩ.de leg.2.l. si Titio.

ADDITIO. Dic secundum Bart.quod in §. Matri, deficit onus iniunctum legatario ex voluntate defuncti, hic verò deficit casus.s.libertorum morte.

1† li.8.Responſ.

2† In P.F. nõ est annuos.

Nudus minister non põt bona defuncti distrahere, sed actionem habet pro relictis in causam alimentorum vsq. ad Falcidiam. Bart.

Idem. 1†

LEX IX.

ALio hærede [a] instituto ita scripsit: A te peto, Cai Sei, quicquid ex hæreditate mea redegeris, illis meis alumnis des singulis denos aureos [2]† annuos, eandẽq. summam penes te esse volo, cuius ex incremento eos alere te volo: reliquum restitues Numerio colliberto nostro. Respõdi, [b] quamuis distrahere bona Caius Seius alio scripto hærede non possit, [c] tamen eum, qui sibi alumnis relictã pecuniam, [d] vt seruet, ac restituat intra Falcidiam, [e] rectè petiturum. [f] quod de superfluo [g] probari [h] non potest. Eum quoq. libertum inter eos, quibus cibaria, itẽ vestiaria, [3]† patrona, q̃ victua præstabat, reliquit, rectè fideicommissum petiturũ existimaui, qui annuos vigiti aureos, & menstruũ frumentũ, atque vinum acceptauit. [i]

Prælegatum cum onere alimentorum, transit ad hæredes hæredis, licet sint plures. Bartolus.

Idem. 4†

LEX X.

CVm vnus ex hæredib. certam pecuniam præcipe-

3† Du. vestiarium.

4† li.9.Responſ.

a *Alio hærede*] CASVS. Seia dum viueret, præstabat Sticho liberto, alumnoq. suo annuos xx. aureos, & frumentum, & vinum mensuruũ, q̃ cum decederet, condidit testamentum, & instituit sibi hæredem Titium, & legauit libertis suis ea, q̃ viua eis præstabat, quod legatũ valere certum est. Postea petijt à Caio Seio, tanq̃ à commissario, vt Stichus, & Pamphilo, alumnis suis testatricis daret xx. aur. id est x. cuilibet eorũ, quos xx. voluit esse apud eundẽ Caium Seiũ, & nutriri d. legatarios ab eodẽ Caio Seio ex fœnore eorum xx. aureor. Itẽ voluit, q̃ is Caius Seius restitueret Numerio reliquũ dictorum xx. aureorũ, qd̃ supereſſet ab alimentis libertorum. p̃dicto ãt C. Seio nihil reliquit, & decessit testatrix. Nunc q̃ritur, an valeat legatũ alimentorum relictorum libertis a d. Caio Seio commissario, & legatum superfluum relictum Numerio? Et vt. q̃ nõ, quia, vt dictum est, nihil reliquit testatrix C. Seio. Videtur tamen hic, q̃ C. Seius commissarius rectè põt petere à Titio hærede illos xx. aureos relictos alumnis, intra Falcidiã tamen, nam Titius hæres benè potest ex eis detrahere Falcidiã, si in hæreditate dictæ testatricis habet locũ Falcidia. Potest petere, dico, dictos viginti aureos, vt eos seruet, causa dandi alimẽta libertis ex fœnore. & vt reliquũ restituat Numerio prædicto. Non tamen põt petere ab hæde superfluũ à dodrante dictorum viginti aureorum, id est, quartam, q̃ detrahit hæres nomine Falcidiæ. Nam, quamuis possit petere eo mõ. quem dixi, tñ non potest distrahere de bonis hæreditarijs pro habendis d. viginti aureis, cum ipse nõ sit hæres, imò Titius, vt dictum est. Item fit hic alia quæstio, vtrum Stichus prædictus libertus, alumnusq. testatricis, q̃ quidem viginti aureos annuos pluribus annis ab ea testatrice accepit, & etiam menstruum frumentum, atq. vinũ, possit petere fideicom. cibariorum, & vestiarium inter eos alios libertos testatricis quibus ipsa testatrix patrona reliquit cibaria, & vestiaria, quæ viua eis præstabat? Et resp. q̃ bene potest petere. Vel aliter, vt in glo. Viu.

b *Respondi*] quia Caius, & alius hæres. id est cohæres fuerũt liberti.

c *Non possit*] Quid si hoc ipsum esset permissum? Resp. tunc posset, arg. C. de epiſco. & cleri. l. si quis ad declinandam. Et quod dicit nõ possit, in aliquo, quando non est hæres Caius. vel non potest in totum, quando cum alio est hæres Caius. Accurs.

d *Pecuniam*] scilicet denos aureos.

e *Intra Falcidiam*] id est citra.

f *Petiturum*] quia ad fauorabilem causam. vt C. de epiſc. & cler. l. nulli. §. 1. aliàs secus, vt ĩ. ad Treb. l. Lucius. §. Mæuia. & no. sup. de leg. 2. l. si Titio. & no. vnum pro fideicõmissarijs, quia petunt, & aliud contra eos, quia non possũt distrahere de bonis defuncti.

g *De superfluo*] id est vltra dodrantem.

h *Probari*] id est probabiliter dici.

i *Acceptauit*] id est pluribus annis accepit. & facit, sup. de leg. 3. l. post emancipationem. §. fi.

ꝛ *Verbis fideicommissi*] Titius instituit sibi hæredem Seiũ, & rogauit eum purè, vt manumitteret Stichum seruũ suũ testõris. & eidem Sticho annua, vel menstrua alimẽta reliquit. & postea decessit idem testator. Hæres aũt non fuit in mora communi, quia nõ fuit interpellatus, vt ĩ. de vsur. l. mora, sed intercessit mora in rem, vt ĩ. de fideic. lib. l. cum verò. §. apparet. Idẽ hæres post triennũ, pone, manumisit eundem Stichum, certè habebit Stichus ab hæde alimẽta præterita, quamuis tunc esset seruus. Nã oportet explorari moram hæredis, si quæritur de viuis fideicom. non aũt

tunc oportet explorari, cum quæritur de ipsis fideic. vt fuit in nostro casu. Siue enim hæres sit in mora, siue non, semp tenetur soluere fideicom.

¶ *Alimentis*] Titius instituit sibi hęredem filium suum Seium, & filiam suam Semproniam exhęredauit, & iussit eidē filio, ꝙ daret exhæredatæ filiæ centū in dotem, cum ipsa nubere velle. Itē ab eodem filio reliquit filiæ alimenta prælīda arbitrio boni viri. Nunc q̄ritur, qualiter filius debeat eā exhibere, siue alere? Et resp. ꝙ debet eam alere pro modo legatæ dotis, & pro incrementis ætatis ipsius filiæ. Nā quanto plus crescit puella, tanto plus in eam impendendum est, non aūt debet ali pro viribus hæreditatis. Viua

a *De eius sorte*] id est, de ipsā sorte, vel dic de vsuris sortis. Accur.

b *Ad præceptionē*] & per consequens ad onus, vt subijcit. Ac.

c *Refragari*] s. videl. ec q̄ per vnum hæredem alimenta præstari voluit testator nūc non appareat, per quē potius sint præstāda, cum ille sit mortuus, per quem testator voluit fieri.

d *Non oportere*] quā vt hæredes, hæredis præstent, quanquam sint plures, ad quod inf. eo. l. alimenta, in prin. & sup. e. l. 2. in fi.

e *Euitauit*] vt infideles.

f *Domum*] l. familiam, & sic non personam tantum certam. R. quod in dubio hic præsumitur. Nam quidam præsumuntur boni, quia de bono genere sunt, econtra quidam mali, quia de genere reprobato, vt sup. de ædil. edic. l. quòd si nolit, s. qui mancipia.

g *Hæredis*] ic licet electi in præstatione alimentorum. Accursius.

h *Verbis fideicommissi*] Testator rogauit purè hęredem manumittere Stichum, & ei Sticho annua, vel menstrua alimenta reliquit. Hæres non fuit in mora communi, quia nō fuit interpellatus, vt sup. de vsur. l. mora, sed in rem fit mora, vt inf. de fideicommiss. liber. l. cum verò. s. apparet. Si hæres post triennium manumisit, habebit Stichus alimenta præteacta, quamuis tunc erat seruus, sic inf. eo. l. seruo, & iuf. l. proxi. & famil. ercis. l. ex parte. s. 1. Accur.

i *Cum de vsuris*] ad hoc sup. de leg. 2. l. si quis seruo, & C. de vsur. l. 1. & sup. de leg. 3. l. is qui. & C. ad Sylla. l. fi.

k *Relicta*] excentum, puta, quæ dari voluit, cum nuberet, Ro. vel secundum Hug. dic, simpliciter relicta alimenta arbitrio boni viri. Sed tunc quare dicit, pro modo legatæ dotis? Resp. ex coniectura voluntatis, quia taliter videtur dilexisse in alimētis, sicut in dote, arg. C. de impub. & aliis substi. l. 1. Item, quod subijcit, quam solam, &c. subaudi præter alimenta, & facit sup. de hære. instit. l. qui volebat.

l *Ætatis*] No. quanto plus crescit puella, tanto plus in eam impendendum est. Accursius.

Is cui annua] CASVS. Titius reliquit annua alimēta Seio, postea Seius fuit in metallū damnatus, & existens in dicta pœna percepit alimenta ab hærede Titii, & postea fuit in integrū restitutus, & petit alimenta pro futuro tpe. Dicit hæres, nedum ꝙ præstem tibi nunc alimenta, sed etiā ea, ꝙ pro incrementis ætatis, teneor exhibendā esse respondi, non pro viribus hæreditatis.

Damnatus in metallum, post restitutionem, præteriti temporis, & futuri, alimenta petere potest. Bart.

Paulus. 2 †

LEX XI.

IS, cui annua alimenta relicta fuerant, in metallū damnatus, indulgentia principis restitutus est. Respondi, eum & præcedentium m annorum rectè cepisse alimenta, & sequentium ei deberi.

Si prædia pro alimentis relictis obligentur, ex hoc legatū alimentorum non augetur, vel minuitur. Bart.

Idem. 3 †

LEX XII.

LVcius Titius libertis suis cibaria, & vestiaria annua certorū nūmorū reliqt, & posteriore parte testamēti ita cauit, Obligatos n eis esse ob hanc cām fideicōmissi fundos meos, illum & illū, vt ex reditu o eorū alimenta supra scripta percipiant, 4 † volo. Quæsitum est, an 5 † si quādo minores reditus prouenerint, quàm est quantitas cibariorū, & vestiariorū, hęredes ad supplendam eam onerari nō debeāt? vel, si alio anno excesse pręstiti te exilē e in pęna, reddas mihi. Certe dic hic ꝙ hęres non habet us. Viua *Præcedent ū*] imò vt indulta pęna non restitui bona, vt habetur. C. de ten. pas. l. in insulam, quæ est contra. Solut. hic fuit restitutus, vt inf. eod. tit. l. 1. ibi vero sola indulgentia pœnæ. Vel dic, hoc speciale in alimētis. Nam & manenti in pęna relinqui possunt, vt dicitur, ꝙ pro nō scriphaben. l. si in metallum. Et est ratio, quia parum prodest indulgentia sine alimētis, cum sine his viuere nō possit, ergo sequūtur, vt arg. sup. d. pen. leg. l. nam quod, in prin. sic nec transigitur de eis ita facile, vt In cæteris, vt sup. de tranſact. l. cum hi, & eo modo soluitur. C. de leg. l. seruus, & C. de necess. ser. l. quidā, §. 1. quæ dicunt non valere relictū seruo, & hic est seruus pœnæ, vt Instit. quibus mod. ius pa. potestas. sol. §. serui autem. Item eodem modo soluitur inf. de iure fisci, l. in metallum. Item eodem modo soluitur, C. de bo. p. scrip. l. 2. vbi dicit cō est, velo, fisci, vel ibi in de- apud Du. portato, vt ibi not. Etiā est sic in liber- quanto, vel patrono vbicunque restituto, vt infra patronatus sequantur, vt inf. de iure patr. l. siue, & sup. de in ius vocan. l. sed & si pœnā, & inf. de sen. paſ. l. fi. idem in iure cognationis, vt inf. de sen. paſ. l. fi. Item contra sup. eo. l. solent, §. debebis, sed dic vt ibi, & facit inf. eo. l. seruos ad custodiam. Itē contra, C. de re milit. l. cum allegatis, vbi indulta pœna desertori militiæ non videtur restituta stipēdia perdita, sed speciale hic in alimētis.

2 † Li. 10. quæſt.

3 † li. 14. Respon.

4 † Non scrip. l. 2. vbi dicit: cō est, velo, fisci, vel ibi in de- apud Du.

5 † Du. ā

Vcius Titius] CASVS. Lucius Titius fecit testā. & reliquit libertis suis cibaria & vestiaria annua certorū nūmorum, & postea ita dixit, s. volo obligatos esse ob p̄dicta fideicommissa, fundum Titianū & Seianū, vt ex reditu eorum alimenta p̄dicta percipiant dicti liberti, & postea decessit. Postea vno anno fuit minus pceptū ex reditu illorū fundorū, q̄ necesse foret in eode anno ad cibaria, & vestiaria dictorū libertorū. Nunc q̄ritur an hīdes supplere d'ant, vel si alio anno sequenti post sterilē annū excesserit fructus q̄ntitatē cibariorū, & vestiariorū, an supplendū sit ex fructibus anni fertilis, qđ superiori anno sterili minus pceperūt liberti? Et rū. ꝙ integra debentur dictis liberis cibaria, & vestiaria, siue minus, siue plus pcipiatur ex dictis fundis. Vi. n *Obligatos*] hoc enim facere potest, vt & sup. de pig. act. l. non est. Accursius.

o *Ex reditu*] hic modus pro conditione videbatur, vt habetur, C. de his, quæ sub modo, l. 1. Sed contra, vt hic subijcit.

Magis

v intell. hui⁹ text. vide per Lud. Aluar. in Rubr. de leg. 1. nu. 69.

1 ſ Duar. exhæredatæ filiæ.

Magis.n. pro securitate alimentarij videtur hæc verba posuisse testator.ꝫ vt conditionem faciat. Sic & alias prospiciendo cõmodo rei familiaris.vt sup. de leg.1.l.quidã. Sed quid si testator nõ dixit de hypotheca aliq d.sed solum modo ex his fundis p̃stazii? Resp.esse obligata.arg.sup.eo.l.1.in fi. & sup. de vsufru.l.

rint,an supplendum sit,quod superiore anno minus perceperint? Paulus respondit, cibaria, & vestiaria libertis defuncti integra deberi,[a] neque ex eo,quòd postea prędia his, pignoris iure,testator obligare voluit, vt ex reditu eorum alimenta perciperent,minuisse eum,vel auxilio ea,quæ reliquerat, videri.

Legatum,in dubijs,videtur translatum in alium cum onere suo. Bart.

Scæuola. [1]†

LEX XIII.

CAio Seio trecẽtos aureos legauit, vt ex vsuris eius summæ libertis cibaria, & vestiaria præstaret, quæ statuerat, codicillis autem eandem summã vetuit dari Caio Seio,sed dari Publio Męuio voluit. Quæro,an libertis fideicommissum debeat Mæuius? Respõdi, Mæuium(nisi aliud de quo nõ [2]† dubitaretur,doceat sibi à testatore iniunctũ) videri secundum voluntatem testatoris recepisse ea onera, quæ adscripta erant ei summæ, quæ in eum codicillis transferebatur.[b]

Legatum alimentorum fatum alicui, quoad cũ aliquo moraretur,durat etiam mor-

tuo eo, cum quo debet morari. Item eo vivo,ex iusta causa potest ab eo discedere. Bar.

¶ Imperator Antoninus Pius libertis [3]† Sextiliæ Basiliç ita rescripsit,[c] Quamuis verba testamẽti ita se habeãt, vt quoad cum Claudio Iusto morati esletis,[4]† vobis alimẽta,& vestiaria legata sint, tamen hanc fuisse defunctę voluntatem, & cogitationem interpretor, vt & post mortẽ Iusti eadem vobis præstari voluerit. Respondit eiusmodi scripturã ita accipi, vt necessitas alimentis præstãdis perpetuò [d] maneat. Itẽ consultus [e] de tali scriptura, Et tecũ sint semper,volo: Quæro,cum manumissi ab hærede cum eo diu morati sint,sed ob grauiorem [f] seruitu.ẽ ab eo discesserint, an alimenta his debeantur, q̃ negauit & se præstare, nisi vice seruitutis [h] his vteretur? Respondi, secundum ea, quæ proponerentur,deberi.

Adiectiuum significatiuum ætatis adiectum personæ legatarij,non restringit legatum, item,alimenta relicta simpliciter, debentur in vita. Item alimentorum fauore, pubertas in masculis intelligitur vsque ad xviij.annum,in fœminis vsque ad xiiij. Bart.

Nam debentur donec testator voluit deberi, si autem non apparet voluntas eius,debẽtur per tertiũ ips vitæ alimẽtari. Si autem vsque ad puberatem reliquit eis testator alimenta,alentur pueri vsq; ad 18. annos puellæ aũt vsq; ad 14. & hoc pietatis intuitu,& alimentorum fauore. Nã & aliter generaliter aliter definitur pubertas, sin masculo vsq; ad 14. annos,& in fœmina vsque ad 12. Sed quid,si legauit testator dicto puero,vel puellæ alimenta, quæ eis vivus præstabat? Certe ea demum alimenta præstabuntur eis q̃æ mortis tempore erat eis testator solitus præstare,siue minus præstabat tempore mortis, quam alioten pote,siue plus.

¶ *Quidam liberti*] Titius,q erat de Africa, vel Ægypto,in quibus terris venditur aqua: is fecit sibi hæredem Seiũ: & libertis suis reliquit alimẽta,& aquam necessariã,& decessit. Nunc q̃ritur,virũ fideicom.aquæ valeat,vel non? Et certè,quia emolumentum continet in se illud aquæ fideicom. eo q̃d est relictum in terra,vbi venditur aqua,sive,vt ere,& hoc,siue testator habebat cisternam,siue non. At q̃ nõ habebat cisternam, continetur in fideicommiss. quam liberti essent aquam comparaturi,si non esset eis legata. Diceret aliquis,qũo valet fideicom. aquæ,cum testator haberet cisternam in fundo suo,pone? Certè non videtur valuisse,q videtur relicta seruitus prædialis in fundo, in quo erat cisterna.

---

a *Transferebatur*] sic ergo fit trãslatio cum suo onere, vt & hĩ.C.de cad.tollen.l.vnica,§.pro secundo. & §.his itaq; & sup.de leg.1.l.licet.& sup.de vsufr.leg.l.si ab eo. Et arg.sup. de condi.instit.l. quæ sub conditione, & facit inf. de adimen.leg.l. sicut.& l.seq.& l.nihil prohibet. Sed arg.contra infra de adimen.leg.l.si tibi certum.

ADDITIO Dic.secundum Bart. q̃ ibi legatum fuit translatum in eundem: hic in alium.

b *Transferebatur*] ea, quæ sequuntur.

c *Rescripsit*] ea, quæ sequuntur.

d *Perpetuò*] nisi gratia eius, cũ quo morari debeant: hoc fuerit scriptũ, vt inf. de condit. & demonstr. l.illis libertis in fi. & dic contra, vt no. C. de leg.l.1.Accur.

e *Consuluit*] mutat quæstionem super idem thema.

f *Grauiorem*] quia nimis grauabat hæres eos in seruitijs. Ac. g. *Negauit*] hæres.

h *Seruitutis*] id est, nisi seruiant.

i *Deberi*] nec.ipso, vel superiori casu, vt stare per libertos, ad quod s.p. de condi. instit.l. quæ sub conditione. i.pen. & de leg 3.l qui cõcubinã, §.vxori & de reg.iur. l. iure ciuili, & sup. de ann.leg.l. Seiæ. in princ. & l Mæuia,in princ. & l.annua, in princ. & inf. de condit.& demonstr. l.9. & sup. de leg.2.l. Titia,§. si ea & inf. eo. l.libertis. §.fi.

1 In P. Sextus.& nota, q̃ hæc constitutio eodẽ exẽplo.& ferè sub eisdem verbis repetitur in l. 1. C. de leg.

2 In P. deliberarentur.

2† lib.4 Respõsa

2† In P. non est vobis.

M *Ita aut*] CASVS. Titius legauit alimenta pueto,vel puellæ, quæritur, vsq; ad quod tẽpus debeant eis alimenta? & dixit Mela deberi vsq; ad puberatem, & malè.

a *Integra debe i*] contra,sup.de trit.vino,& oleo lega.l. certus, vbi non plus, quàm natum,sed hic fauore alimentorum. Itẽ aliud est dicere, vt inde capiant,aliud, quod ibi natum erit. Accursius.

2† In P. Caio Seio] CASVS. Titius testatur legauit Caio Seio trecẽtos aureos, vt ex vsuris eius summæ libertis ipsius testatoris cibaria, & vestiaria certa præstaret. Postea fecit codicillos, & in eis vetuit dari Caio Seio dictã summam, sed voluit eam dari Publio Mẽnio. Nec nominatim alimenta repetijt in persona Publij Męuij. & postea decessit dictus testator. Hæredes eius soluerunt dicto P. Męuio illos trecẽtos aureos. Nunc quæritur,an P. Mæuius debeat dictis libertis fideicom. cibariorum, & vestiariorum? Et dicitur,q̃d sic,nisi testator iniunxit aliquod onus ei P. Mæuio.

¶ *Imperator*] Basilia Sextilia instituit sibi hæredẽ Claudiũ Iustũ,& legauit libertis suis testatricis alimenta, donec cũ Claudio Iusto morati essent,& postea decessit. Liberti aũt steterunt cũ Claudio Iusto,donec ipse vixit. Mortuo autẽ eo petunt liberti ab hæredibus alimenta. Hæredes dicũt,se non teneri,qa liberti non stant cum Claudio Iusto quia est mortuus. Iuerunt igitur liberti ad Imperatorẽ Antoninũ, & cõsuluerunt eum super hoc,qui resp. eis,quod perpetuò, id est,donec vixerint,liberti debẽt habere alimẽta. & interpretatur idẽ Imperator talem, fuisse voluntatẽ testatricis. Sed pone,qd dicta testatrix ita loquuta fuit dicto Claudio Iusto hæredi suo. Volo,q̃ des libertatẽ talibus meis seruis, & cũ erunt liberti,alimenta, & volo,vt semper tecum sint. Postea hæres eos manumisit, q diu cum eo steterunt,& postea discesserũt ab eo,quia ipse hæres nimis eos in seruitute grauabat. Nunq d nihilominus hæres debet eis præstare alimenta? Et resp.quod sic,nec enim isto,vel superiori casu,vt stare per libertos,quo minus cum hærede morentur. Viu-

cisterna eius,qui non habebat prædium ibi iuxta posito.q̃ fideicommissarius non hẽbat ibi prædium, quo quidẽ casu non valet,vt sup.communia prædi.l 1 in fi.Sed certè respon.non est inutile pp hoc fideicom.aquæ,quia relinquitur personæ fideicõmissarij, & ita nõ est p̃dialis seruitus, nec etiã personalis hoc casu: cum relinquitur propter personam fideicommissarij. & non pp p̃diũ fideicõmissum, sed est quoddã ius,quod debet fideicõmissario actione ex testamento,vt in fin. l. Si aũt diceres eam esse prædij seruitutẽ, nõ valeret,cũ non habẽti vicinum prædium non posset legari. Et meritò non valeret nunc, quia quamuis seruitus hauſtus aq̃ est seruitus personæ, id est prædialis, quæ cũ persona finitur, cum hoc dictũ est, vt ad hæredem non transeat,sicut, & seruitus pecoris ad aquã appulsus tamẽ ei, qui vicinum non habet prædiũ, inutiliter relinquitur,si vt seruitus realis, vel personalis ei relinquit. Nã neutra est, vt dixi. Idem dico in seruitute gestãdi, id est portandi aliquid in fundum testatoris, & in seruitute premendi vuas in agro testatoris: & in seruitute vtendi area testatoris ad exprimẽda frumenta,& cætera legumina, nam si prædiales seruitutes legentur ei, qui non habet ibi iuxta prædium,non valent,cũ non sint eo casu prædiales seruitutes, nec etiã personales. imò quoddam ius debitum fideicommissario actione ex testamento. Viu.

2† Al. Vlpia.lib.2. fideicom.

*Et sic vsque ad finẽ,qa finis spectatur, & de hoc an iitiũ. an finis spectetur,vi.bonã gl. Ic. dudũ fu ver.tes d electt.

2† Debentur.

3† Duar. adhuc.

a *Ad pubertatem*] si sensit de duodecim,& quatordecim annis pessimè dixit, si sensit de 18. ann. male dixit, quia vsque ad mortem, vt statim corrigit. Accurs

b *Vita sua*, nam cum vita finitur, vt sup.de transact.l. cum hi.§.constat.& ſ.ad leg.falcid l. hæreditatum. & sic largè fit interpretatio.vt inf.de reg. iur.l. in testamentis.

c *Dudum*, id est ante hanc l.nam per hãc l.vsq.ad mortẽ.

d *Constituisse*] prædicto casu, quando vsque ad pubertatẽ fuit relictum.

e *Non sic* ad 18.annos,sed ad 12.vel 13.vt Insti.qui, mod. tu.fi §.2. & 3.hic ergo est speciale fauore alimentorum, sic & aliàs sup.de adopt.l.arrogato.§. non tantum, quandoq. pro 17.vt sup.de postul.l.1.§. pueritiam. Accurs.

f *Infula* ,& alio casu.vt mõ no & facit.ſ.de ver.sig.l.pueri.

g *Nouissima* ,sic haberur C.ne de sta.defun.l.si mater.& no. ipſs mortis inspici,sic ſ.de fun.instr.& instr.leg.l. si mancipia.in princ.sed videtur tẽpus testamẽti.vt ſ. de lib.& l.Aurel.§.testamẽto.& l.fi.§.fi.& ſ.citu.n.l.si ita.& l.medico.& sup.de leg.3.l.uxori.in prin.& §.1.& l.uxorem §.testamẽto. Iolu.secundũ R.in alimentis,prout minuit vel auget p̃ſia tionem,sic & voluntatem alterare videtur.Sed cũ debitori liberationẽ legat,& de nouo aliud debere īcipit, separatũ est,qđ additur.& sic est in simi'ib. Vel dic.q̃ inqualibet earum apparet tõ,quia tempus testamenti inſpicitur. Itẽ contra sup.de lega.3.l.nomen.§.filio. Sol.vt ibi Item facit contra.sup. de an.le. l.Seio.§.1.& §.fin. & sup.de leg.1.l.si mihi.& tibi. §. in legatis.& ſ.de re iud.l.in iudicati. & de adi. leg.l. translatio. & l. seq.& ſ.de secun.tabu.l.1.§.non tamen.

h *Per fideicõmissum*] .ſ.aquæ.

i *Res*] id est hæc quæstio.

k *Agi*, id est tractari. Accurs.

l *Cisternas*] posset saltẽ personalis seruitus esse,secũdũ R. m *Prædy*, id est prędiali Accurs.

n *Non possessori*] Id est domino, vt supra commu.prædi. l. 1.

o *Relicta*] Hic accipe quod est ī fi Hoc enim, &c. si autem diceres & prædij seruitutem,nõ valeret, cum non habenti vicinum prædium nõ possit legari, & meritò, nam, &c.

p *Persona,tamen*] .ſ. aliquando, vt cum relinquitur habenti prædium. Sed hoc acto,vt ad hæredem non transeat, quo casu est seruitus personalis, secundũ R. vt hic, quod Ioan. non placet,imò realis, ſd hæres legatarii exceptione repellitur, qđ patet, quia vendicat .ſ.per confessorium. vt sup. de ſer. ruſtic. prædi. l. pecoris, & l. seq. & hic expone. seruitutem personæ id est prædialẽ, quæ finitur cũ persona, quando hoc actum est, vt dixi. Et sic non est contra l. illam pecoris. Item quod dicit, ius hauriendi esse personale, imò reale,vt sup de ſer.ruſti.prædi.l.si mihi.§. fi. sed dic, vt modò no.quando scita fuit dictum, at cum non habenti prædium relinquitur,non est realis, vt subijcit. sed personalis, si hoc velit relinquens,vel constituens,secundum R.o.vt ſ. de ſer.ruſt.prædi.l. Lucius, & secũdum hoc per confessoriũ peteretur,sed Io.dicit,nec personalem esse,vt ſ. de ſer.l.vt pomũ. sed quoddã ius, q̃ actioni personali ex testamẽto vel pacto dẽtur,sicut,si decẽ mihi stipuler,vt no. d.l. pecoris,& facit ſ.de vſu,& habi.l.vſus aquæ.& ſu.eo.l.1.

4† Quãdiu.

*Qualiter hic tex.aliter sit legẽdus, & intelligẽdus q̃ vulgo intelligat.vi.Io. Lõgual. in l. Impnu.237. & iu.om.iu.

5† Aliàs, æquè personæ relinquuntur.

q *Inutiliter*] vt sit seruitus realis,sed personalis, secundum R.tu dic,vt sit seruitus realis,vel personalis,nam neutrum est,vt sup.dixi.

r *Erunt* ,ſ. seruitutes,vel iura.ſ.vt sint personales seruitutes, secundũ R.vel vt non sint reales,vel personales,sed quoddam ius,vt d.l.vt pomum.

A *Filiæ hæredi*] CASVS. Instituit sibi Titius suũ filium Caium hæredẽ,& postea fecit codicillos,in quib. reliquit Seiæ decem,& alũno suo quadraginta his verbis,Mẽuio infanti alũno meo quadraginta dari volo, & pro à te

Seia

Modestinus. 1†

LEX XIIII.

MEla ait, Si puero, vel puellæ alimenta relinquantur, vsque ad pubertatẽ[a] deberi. Sed hoc verũ non est: tandiu.n.non debebuntur,donec testator voluit, aut si non appareat,quid sentiat,per totum tempus *vitæ suæ [b] debebuntur.Certè si vsq. ád pubertatem alimenta relinquantur, si quis exemplum alimẽtorũ, quæ dudum [c] pueris, & puellis 2†dabãtur,velit sequi,sciat Adrianũ constituisse,[d] vt pueri vsque ad decimumoctauũ, puellæ vsque ad xiiij. annum alantur,* & hanc formam ab Adriano datam obseruãdam esse Imperator noster rescripsit. Sed & si generaliter pubertas non sic [e] definiatur,tamen pietatis intuitu in ſola ſ specie alimentorũ hoc tẽpus ætatis esse obseruandum,non est inciuile. Sed si alimenta,* quæ viuus præstabat,reliquerit, ea demum præstabuntur, quæ mortis tempore præstare solitus erat,quare,si forte variè præstiterit,eius tantũ temporis præstatio spectabitur, qđ proximũ eius morti fuit. Quid ergo,si cũ testaretur,minus p̃stabat, plus mortis tpe, vel contra? Ad hoc 3†erit dicendum, eam præstationẽ sequendã,quæ nouissima[g] fuit.

Qui relinquit aquam, videtur relinquere pretium aquæ, & tale legatum non continet seruitutem, sed debitũ personæ. Burt.

¶Quidam libertis suis, vt alimenta,ita aquam quoque per fideicommissum[h] reliquerat. Consulebatur de fideicõmisso,cũ in ea regione, Aphricæ fortè, vel Aegypti, res [i] agi [k] proponebatur,vbi aqua vçnalis est. Dicebã igitur esse emolumentum fideicommissi,siue quis habens cisternas [l] id reliquerit,siue non,vt sit in fideicommisso,quanto 4†quis sibi esset aquam cõparaturus, nec videri inutile esse fideicõmissum, quasi seruitute prędij [m] non possessori [n] vicinę possessionis relicta. [o]Nam,& si hauſtus * aquæ, vel pecoris ad aquam appulsus, est seruitus personæ,tamen [p] ei, qui vicinus non est, inutiliter [q] relinquitur. In eadem causa erũt [r] seruitutes gestandi, vel in tuo vuas premendi, vel area tua ad frumẽta, cęteraq. legumina exprimẽda vtendi. Hæc.n. 5† aqua personæ relinquitur.

Mulier potest esse executrix in testamento, & cogitur illud officiũ acceptare, si agnouit legatum à defuncto sibi relictũ. Itẽ,hoc officium,si hẽt onus burſale annexum,trãsit ad hæredes. Bart.

a *Ad pubertatem*] si sensit de duodecim,& quatordecim annis pessimè dixit, si sensit de 18. ann. male dixit, quia vsque ad mortem, vt statim corrigit. Accurs

b *Vita suæ*, nam cum vita finitur, vt sup.de transact.l. cum hi.§.constat.& ſ.ad leg.falcid l. hæreditatum. & sic largè fit interpretatio.vt inf.de reg. iur.l. in testamentis.

c *Dudum*, id est ante hanc l.nam per hãc l.vsq.ad mortẽ.

d *Constituisse*] prædicto casu, quando vsque ad pubertatẽ fuit relictum.

e *Non sic* ad 18.annos,sed ad 12.vel 13.vt Insti.qui, mod. tu.fi §.2. & 3.hic ergo est speciale fauore alimentorum, sic & aliàs sup.de adopt.l.arrogato.§. non tantum, quandoq. pro 17.vt sup.de postul.l.1.§. pueritiam. Accurs.

f *Infula* ,& alio casu.vt mõ no & facit.ſ.de ver.sig.l.pueri.

g *Nouissima* ,sic haberur C.ne de sta.defun.l.si mater.& no. ipſs mortis inspici,sic ſ.de fun.instr.& instr.leg.l. si mancipia.in princ.sed videtur tẽpus testamẽti.vt ſ. de lib.& l.Aurel.§.testamẽto.& l.fi.§.fi.& ſ.citu.n.l.si ita.& l.medico.& sup.de leg.3.l.uxori.in prin.& §.1.& l.uxorem §.testamẽto. Iolu.secundũ R.in alimentis,prout minuit vel auget p̃ſia

Seia, vt ſuſcipias illa xl. apud te, vt præſtes ei Mæuio alūno vſuras quincunces vſque in annum xx. ætatis eius, vt eūdē Mæuiū ſuſcipias, & tuearis, & poſteà deceſſit Titius teſtator. Poſteà Seia recipit pro ſuo legato decē à filio teſtōris hſde. Nunc idē hæres vult dare ei xl. vt faciat ea, quæ iuſſit teſtator, quæ ipſa noluit recipere. Vnde quæritur an cōpellē da ſit agnoſcere one ra alimentorū Mæuij ex die mortis teſtatoris? & dicitur quòd ſic: & ēt hæres eiuſdem Seiæ.

¶ *Teſtator*] Caius inſtituit ſibi heredes Titium, & Seium, & legauit concubinæ ſuæ octo ruſtica mācipia, quibus iuſſit pſtari cibaria ī hæc verba, Eiſq. mancipijs, quæ ſup. legaui, concubinæ meæ, volo præſtari nomine cibarij ab hæredib. meis ea, quæ à me viuo accipiebant: Poſteà deceſſit Caius teſtator. Nūc q̄ritur, cū viuo teſtatore ſēper, mancipia ruſtica tpe meſſium, & arearū delegata fuerint ad areas, vt faciunt ruſtici Boñ. & ex eo tempore cibaria ex ratione domini ſui nunquam acceperint, excepto cuſtode prædiorū, an hæredes quoq; eius temporis, i. meſſiū, & arearum debēāt præſtare cibaria cōcubinę prędictis mācipijs ruſticis? Reſp. q̄ iudex debet hoc æſtimare, tenendo diſtinctionem Clandij, quæ ſequitur, nā ſi teſtator legauit huiuſmodi mācipia cōcubinæ, vt ſient eo modo apud cōcubinam, quo fuerunt apud teſtatorem, non debebuntur cibaria eius tēporis, de quo quęſitum eſt. Si autē transferebantur à teſtatore ab his miniſterijs ruſticis, velut io miniſterium vrbanum, vtputà, vt faceret aliquid in ciuitate pro ipſo teſtatore, benè debebūtur cibaria concubinæ pro eis.

¶ *Titia decedens*] Titia habens x. libertos, trib. ex eis cibaria, & veſtiaria pſtabat, & quod in hoc expendebat ſcribebat in rōnibus ſuis. Poſteà decedens fecit teſtū, in quo ita cauit, Oibus libertis, libertabuſq. meis cibaria, & veſtiaria, q̄ viua præſtabam, dari, pręſtariq. volo, & deceſſit. Nūc q̄ritur, an hæres eius Titiæ dēāt præſtare cibaria & veſtiaria omnibus x libertis, an verò prędictis tribus tantū? & reſp. q̄ omnibus debet præſtare. Illa. n. verba, quæ viua pſtabam, &c. non reſtringunt præcedentia. Viu.

a *Compellendam*, ad hoc eſt. ff. de leg. 2. l. 5. Et not. ff. licere in partē velle, in partē nolle defuncti patere iudicio, ſic ff. de op. lib. l. ſi ita ſtipulatio. ff. & de bo. lib. l. nā abſurdū. & ff. de acq. hæred. l. 1. & 2. & ff. de leg. 1. d. quidam. Acc.

b *Debere*] ſic, ſup. eo. l. cum minus. in prin.

c *Delegata*] quia teſtator accommodabat aliquib. qui interim eos alebant, vel ibant in areā, vt vadunt ruſtici huius ciuitatis ad medicinā, & ſic ñ alebātur ex burſa dñi. Acc.

d *Claudius*] ſcilicet dixit idem adijciendo, & diſtinguendo, vt ſubijcit.

e *Ab his*] i. ab hac concubina. & ita de ſingulari tranſit ad plurale numerū. Vel dic, ab his miniſtris, ruſticis, & ab ipſo teſtatore. nā tūc hæc variatio non nocet, quo minus dēantur. verū, vt vrbana familia alatur inſpecto tpe mortis. vt ſu. eo. l. Mela. §. ſed, & ſi alimenta. Acc.

f *Ab omnibus*] ſ. hęres poſſit cōuenire: quoniā omnib. quibus tum quibuſdam dabat, legare videtur, ſic forte variatum, & alibi collectiuum nomē ponitur, ſicut hoc nomen liberis, vt ff. de tri le. l. cum vinum. & l. fina. in prin. ſic ergo hic iſta verba, quæ viua præſtabam, non reſtringunt præcedentia, ſic ſup. eod. l. verba. & ſup. tit. 1. l. legata. in prin. & ſup. de fun. inſtr. l. q̄ſitū. §. penul. & ſup. de leg. 3. l. ea tamen. & l. cū quis decedens in fi. Sed arg. ff. cū de pen. le. l. nā quod. in fine. & ff. de leg. 3. l. q̄ſitū. §. 1. & l. hęres. §. vxori. & ſup. ti. 1. l. cū quidam. & ſup. de le. 1. l. non ſolum. §. fi. & facit inf. eo. tit. l. teſtamento.

ADDITIO. Dic ſīn Bartol. quod relatiuum reſtringit antecedens, ad quod refertur, non alia. & ſic non obſt. contra.

A Lucretia J CA SVS. Titius fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hæredes Moderatū, & Seiū, & Sempronium, & reliquit alimenta libertis ſuis nominatim à Moderato. & poſt obitum Titij deceſſit Moderatus. Nunc quæritur, an hæredes Moderati teneantur ad pſtanda alimenta libertis? & dicitur quòd ſic.

¶ *Libertus habuſque*] Quædam mulier Cōmoda nomine, quæ erat Boñ. fecit teſtamentū & in eo iuſſit dari libertis & libertabus ſuis & quas manumiſerat inter vivos, et ēt libertis, & libertab. quos, & quas manumiſerat in teſtamento, vel codicillis, alimēta, q̄ viua eis præſtabat. Itē dari iuſſit certos fundos & poſtea deceſſit. Nūc q̄ritur, an ad dicta legata libertis libertabuſq. vel ea admittat Stichus libertus liberti patris teſtatricis, & videtur q̄d ſic, quia teſtatrix in epiſtolis ſuis, ſolebat eum appellare ſuum libertum, quamuis non eſſet: diſtinguitur tamen, vtrū teſtatrix alimenta liberto liberti patris ſui præſtabat an nō? Primo caſu admitteretur libertus ad dicta legata, ſecundo non.

Baſi-

Scæuola lib. xvij. Digeſt.

LEX XV.

A Filio hærede codicillis Seiæ decē reliquit, & alumno his verbis: Mæuio infanti alumno meo quadraginta dari volo, quæ, peto à te, ſuſcipias Seia, & vſuras ei quincunces, in annum vſque viceſimum ætatis præſtes, eumq; ſuſcipias, & tuearis. Quæſitū eſt, an Seia, poſtquam legatū ſuum acceperit, ſi noluerit pecuniam alumno relictā ſuſcipere, vel in ſuſcipiēda ea ceſſauerit, onera alimentorū ex die mortis teſtatoris cōpellēda ſit agnoſcere? Reſpōdi, 1† ſecundum ea, quæ proponerē tur, compellendā 2 præſtare, cum 2† fideicōmiſſum ſit. Idē quæſiit, an hæres quoq. Seiæ in annos xx. aliméta præſtare debeat? Reſp. non 3† debere. b

Relatiuum, quis, vel qui, limitat ſuum antecedens non ſolum in quantitate, ſed etiā in tempore. Bart.

¶ Teſtator concubinæ mancipia ruſtica numero viij. legauit, & his cibaria præſtari iuſſit, in hæc verba. Eiſq. mācipijs, quæ ſupra legaui, cibarij noie ab hæredib. meis præſtari volo, quæ me viuo accipiebant. Quęſitum eſt, cum viuo teſtatore ſemper mācipia ruſtica tempore meſſium, & arearum delegata c fuerint, & ex eo tēpore cibaria ex ratione domini ſui nunquam acceperint, excepto cuſtode prædiorum, an hæres eius 4† quoque temporis, id eſt meſſis, & arearum, cibaria concubinæ pro mancipijs ruſticis præſtare deberet? Reſpondi 5† eum, cuius notio eſt, æſtimaturum. Claudius, d meritò. Nā ſi eodem mō, quo apud teſtatorē fuerunt, apud concubinā futura l. ſtauit, non debebuntur eius tpis, de quo quęſitū eſt, cibaria. Verū ſi e velut in miniſterium vrbanū ab his 6† transferantur, debebuntur.

Relatiuum, quis, vel qui, limitat ſuum antecedens, ad quod refertur, non alia, b. d. Bartolus.

¶ Titia decedens teſtamento ita cauit, Omnibus libertis libertabuſq. meis cibaria, & veſtiaria, quæ viua præſtabā, dari, præſtarique volo. Quæſitum eſt, cum tribus ſolum eo tempore, quo ea vixit, ſicut rationib. cōtinebatur, cibaria, & veſtiaria præſtiterit, an hæres eius à cæteris quoq. libertis conueniri poſſit? an verò trib. tantū ſit obnoxius, qui rationibus ipſius cibaria, & veſtiaria accepiſſe reperiuntur? Reſpondi, 7† ab oībus. f

Legata relicta ab hærede, debentur ab hærede hæredis. Item appellatione libertorū hæredis, libertus liberti continetur, quem teſtator tractabat, vt ſuum. Bart.

Idem lib. xviij. Digeſt.

LEX XVI.

ALimenta, & veſtiaria libertis ſuis dedit. Quæſitum eſt, an quia nominatim

1† Fl. reſpondit.

2† Alias cui.

3† Flo. reſpondit.

4† Duar. quoq. eius

5† Fl. reſpondit.

6† Duar. trāsferri.

7† Flo. reſpondit.

¶ *Basilica libertæ*] Titius in testō suo legauit Basilicæ libertę suæ decē quæ voluit esse apud Epictetū & Callistū libertos suos: ita vt cū fuerit Basilica xxv. annor. cum vsuris quincuncibus restituerent eidē Basilicæ per eosdem libertos: ita tū vt interim ex dictis vsuris aleretē Basilica, put ampliaret ætatē ipsa Basilica intra dictos viginti quinq; annos. Et postea dictus testator in alia parte testamenti reliquit generaliter libertis, libertabusque suis cibaria & vestiaria & habitationē: & postea decessit. Nunc quæritur, an etiā dictæ Basilicæ deberentur cibaria, & vestiaria, & habitatio? Et rñd. q̄ non: nisi ipsa ꝓbet testatorē voluisse eā habere etiā cibaria, & vestiaria, & habitationē. Et est rō quare in dubio non dēt habere: quia testator destinauerat alimentis eius Basilicæ vsuras dictorum x. quā pecuniam specialiter ei prælegauerat.

¶ *Quæ societatem*] Titius habuit cum vxore sua societatem per quadraginta annos omnium bonorum: & durante societate manumiserunt quosdam seruos communes: & sic fuerunt facti cōes liberti viri & vxoris. Postea idē Titi[9] dabat libertis alimenta in solidum ꝓ parte sua & vxoris: & postea fecit testamentū suum, & instituit sibi hæredem dictā suam vxorem: & nepotem ex filio ex æqs partibus: & ita cauit in eodem testō, Item volo dari libertis meis, quos vnus manumisit ea, q̄ eis ꝓstabā: & decessit. Nūc q̄rit, an ꝓdicti liberti, quos manumisit, ab vxore possint petere ex fideicomm. ea solida, quæ vir ꝓstabat eis ꝓ parte sua & vxore: & dicitur q̄ nō: imo illud tantū, quod ꝓstabat eis ꝓ parte sua V.

¶ Basilicæ libertæ decem dedit, quę apud Epictetū, & Callistum libertos, esse voluit, vt cum fuerit Basilica annorum viginti quinque, cū vsu is quincubus restituerētur[k] ita, vt ex vsuris aleretur, prout ętatē ampliaret. [l] 3† Quæsitum est, an ex alio capite, [m] quo generaliter libertus, libertabusq; ei à Moderato, [a] vno ex hæredibus dari iussit testator, solus Moderatus debeat, non etiam post mortē Moderati hęredes eius? Respondi, [1] †etiam hæredes teneri. [b] Libertis libertabusque, itē quos, quasq; testamento, codicillis ve manumiserat, alimenta Cōmoda, [c] q̄ viua præstabat, dari iusserat: itē omnibus libertis libertabusq; fundos. [d] Quæsitum est an ad ea legata admitteretur liberti paterni liberi[9], cui scribere solebat ita, [e] = 2† Ρωφίνῳ ἀπελευθέρῳ μοῦ εὐπράττειν. idest, Rufino liberto meo salutem. Epistola etiam emissa ad ordinem ciuitatis, vnde oriūda erat, petierat, vt publicē, quod medicus [f] esset, salaria ei præstarentur: manifestando literis suis eum suum esse libertum. Respondi eū, cuius notio est, ęstimaturum: vt si quidem viuas ea [h] ei præstabat, nihilominus ad fideicōmissum admitteretur: aliter verò non. [i]

In legato non reiterabili dispositio generalis nō refertur ad ea, de quibus specialiter est prouisum. Bart.

¶ Basilicæ libertæ decem dedit, quę apud Epictetū, & Callistum libertos, esse voluit, vt cum fuerit Basilica annorum viginti quinque, cū vsu is quincubus restituerētur[k] ita, vt ex vsuris aleretur, prout ętatē ampliaret. [l] 3† Quæsitum est, an ex alio capite, [m] quo generaliter libertus, libertabusq; ei baria, & vestiaria, & habitationē, reliqt, etiā Basilicæ deberent? [n] Respōdi, 4† secundū ea, quæ proponerētur, non deberi, nisi hoc quoq; ei datum probaretur. Claudius, [o] Quia destinauerat [p] alimentis eius, vsuras pecuniæ, [q] † quā specialiter ei prælegauerat.

Appellatione liberterū suorum, continentur communes liberti pro ea parte, quā quis habebit in eis. Bart.

¶ Qui societatem omnium bonorum cum vxore q̄ sua per annos amplius xl. habuit, testamēto eandē vxorē, & nepotē ex filio æquis partibus hērdes reliquit, & ita cauit, Itē libertis meis, quos vnus manumisi, ea, quæ præstabā, [r] dari volo. Quæsitum est, an, & qui eo tēpore, quo societas inter eos permansit, manumissi ab vrisque, [s] & communes liberti facti sunt, ea q̄ à viuente [t] 6† eo percipiebāt, solida [7] †ex fideicōmisso petere possint? Rūdi, 8† non amplius, quam quod vir ꝓ sua parte [u] ꝓstabat, dēri.

Seruus proprijs potest relinqui legatum in causa alimentorum. Bar.

Idem lib. 19. digest.

LEX XVII.

SEruos [x] ad custodiam templi reliquerat, [y] & his ab hærede legauerat his uerbis, Peto, fideique tuę committo, ut des, præstes in memoriā meā pedissequis meis, quos ad curam templi reliquas ad custodiam templi reliqui, singulis mensitua cibaria, & annua vestiaria certa, pura, decem nomine cibariorū quolibet mense, & viginti pro vestimentis quolibet anno: & postea decessit. Nunc quæritur, cum id templum nōdum esset extructum tempore mortis testatoris, an seru. debeant percipere legatum ex die mortis testatoris, an verò ex eo tempore, quo templum fuit explicitum, siue completum? Et respon. quod hæres debet compelli officio iudicis præstare relicta dictis seruis etiam eo tempore, quo templū extruiturinedum postea. Viu.

---

1 *Etiam hæredes*] scilicet, quia non persona est onus indicendum, cum per alium possit implerī, vt habetur C. de cad. tol. l. vnica. §. ne autem. & sup. l. proxi. in princ. & l. cum vnus. in princ.

2† Dear. ampliauerit. 1 Quia si persona interueniret, videretur eius esse electa industria: & hoc casu nō posset per alū impleri; vt plenè in casu firmiter. ꝓ Panor. extra de testam. et ea.

3† Dear. ampliauerit.

4† Fl. respondit.

5† Quas Duar.

6† Fl. respondit.

7† Aliàs solitæ.

8† Fl. respondit.

---

a *Moderato*] proprium nomen. Accur.

b *Teneri*] qñ non persona est onus indicendum, cum per alium possit implerī, vt habetur C. de cad. tol. l. vnica. §. ne autem. & sup. l. proxi. in princ. & l. cum vnus. in princ.

c *Commoda*] proprium nomen testatricis.

d *Fundos*] certos; alias non valeret. vt sup. de iure dot. l. cum post. §. gener.

e *Ita*] hinc est Græcum, cuius sensus est. Rufino liberto meo salutem.

f *Quod medicus*] quod, id est, quia. Accur.

g *Vna*] scilicet testatrix. Accur.

h *Ea*] scilicet alimenta. Accur.

i *Aliter verò non*] vt & sup. de leg. 3. l. pater §. 1. & infra de ver. signi. l. Modestinus. & facit sup. eod. 2. Accur.

k *Restituerentur*] dicta decem.

l *Ampliaret*] i. prout creſceret, maiora ꝓstentur alimenta vsque ad dictum tempus; ad quod est ſ. eo. l. cum vnus. §. fin *Capite*] scilicet testamenti.

m *Deberentur*] ſ. cibaria. & vestiaria. & habitatio.

o *Claudius*] scilicet dixit idem, addendo rōnem, quæ sequitur. Accur.

p *Quia destinauerat*] testator: & facit supra. de legatis tertio. lege hæres. §. primo. & supra de fundo instructo. & instru. legato. lege quæsitum. §. fina. & l. cum de lanionis. §. cui fundū. & §. quidam. & lege prædia. §. idem quæsiit. & supra tit. 1. l. legata. in princip. & de verbor. obligat. l. cū clausula.

q *Cum vxore*] Not. virum, & vxorem posse facere donationem inter se, & vxorem. lege, cum hic status. §. antepenult.

r *Præstabam*] scilicet, do lego.

s *Ab vtroque*] id est, vtroq; viro scilicet, & vxore.

t *Viuente*] viro, quæ solida viuus præstabat pro parte sua, & vxoris.

u *Pro sua parte*] facit supra. de legatis primo leg. quinta. §. fina. & sup. de leg. 3. l. qui concubinam. §. qui fundum.

SENI] CASVS. Titius instituit hæredē Seium. & seruos, & pedisequas, quas hēbat ad burgū Panicalis, reliquit ad custodiā templi sanctæ Mariæ de misericordia: quod erat iam incœptum extrui, sed non erat adhuc completum: vbi forte elegit sibi sepulturā, quibus seruis, & pedisequis à dicto suo hærede legauit per talia verba. Peto à te, hęres, fideique tuæ committo, vt des, & præstes propter meā memoriā pedissequis meis, quas ad custodiam templi reliqui, singulis mensitua cibaria, & annua vestiaria certa, pura, decem nomine cibariorū quolibet anno, & postea decessit. Nunc quæritur, cum id templum nōdum esset extructum tempore mortis testatoris, an seru. debeant percipere legatum ex die mortis testatoris, an verò ex eo tempore, quo templum fuit explicitum, siue completum? Et respon. quod hæres debet compelli officio iudicis præstare relicta dictis seruis etiam eo tempore, quo templū extruiturinedum postea. Viu.

x *Seruos*] omnes, vel quos habet in tali loco; & sic continentur etiam ancillæ pedissequæ, vt inf. subijcit, & sup. de legat. 3. l. seruis vrbanis. Accur.

y *Reliquerat*] aliquis, pedissequis contentis sub seruorum vocabulo.

a *Certa*] puta centum. Accur.
b *Extructum*] & sic serui non sunt templi interim, sed nec sunt hæredis, vt inf. de liber. cau. l. seruos
c *Officio iudicis*] non iure actionis, s. quia desit persona, quæ agere possit, vt & ff. de leg. 1. l. seruo alieno. s. si qs post. & ff. de fa. erc. l. ex pte 6. seruo. Nec ob. id quæ hf. C. de necess. serv. l. quidã. 20. & fecit ff. eo. l. 18. cui. & de his quæ p non scriptis habẽ. l. 3. & ff. de ann. leg. l. si quis post. & ff. de legat. 2. l. si quis Titio. & sup. de leg. 3. l. si qs Accursius.

2† Fl. respondit. L Libertis] CASVS. Titius instituit sibi hædẽ Caiũ: qui Titius hẽbat 7. libertos quos inter viuos manumiserat: in testõ aũt manumisit tres seruos. & ita habet nũc x. libertos: & in eodẽ testõ legauit tribus libertis, quos in testõ manumiserat decẽ omni mẽse nomine alimẽtorũ: & postea fecit codicillos, quibus legauit singulis eorũ libertis quinos aureos annuos & vestiarij: & de esse. Nunc quæritur, an ex codicillis p dictis & testõ p dicto hædes debeãt p̃stare fideic. dictis tribus libertis? & tũ. quod ea quæ fuit eis relicta in codicillis, dent eis. præstaris & pp relicta in codicillis p̃dictis tribus libertis vi receptũ ab his, q testõle gata erant. Vin.

ad Stell. Iuuentianum vi. ff. de stell. & Pani. in l. hæc cum mẽ aureos & annuos &c. hic tenet. nisi. & seq. de non op. nunc.

2† Fl. respondit.

d *Libertis*] testamẽto manumissis.
e *Recessum est*] præsumptione iuris nisi legatarij probent ff. vt sup. de leg. 1. l. plane. §. sed si nõ corpus. Accur.
f *Relicta sunt*] ab eodẽ hærede: secus si a diuersis. q tũc ab vtroque dare. vt ff. de leg. 1. l. si a plurib. vel dic vt ibi no. & ff. de proba. l. quinquaginta. & facit. inf. de adim. leg. l. cũ certũ. & de lib. leg. l. Aurelius. §. testõ. & 6. testator. & sup. de fun. instru. l. Seia in principio.

qui, singulis mẽstrua cibaria, & annua vestiaria certa. a Quæsitũ est, cũ templum nondum esset extructum, b ex die mortis, an verò ex eo tempore, quo templum explicitum fuerit, percipere serui legatũ debeant? Respõdi, 1† officio, iudicis c hæredem compellendũ seruis relicta præstare, donec templum extrueretur.

Per clausulam generalem appositam in vltima voluntate circa idem, videtur recessum a speciali. Bar.

Idem lib. 20. digest.

LEX XVIII.

LIbertis,* quos testamẽto manumiserat, alimentorum nomine menstruos decẽ legauerat: deinde codicillis, generaliter omnibus libertis d menstruos, septem, & annuos vestiarij nomine, denos legauerat. Quæsitum est, ex testamento, an ex codicillis libertis fideicõmissum hæredes p̃stare debeant? Respondi 2† nihil proponi, cur non ea, quæ codicillis data proponerẽtur, præstari deberẽt. nam ab his, quæ testamento, cibariorũ nomine, legata essent, recessum est, e propter ea, quæ codicillis relicta sunt f.

Alimenta debita, non soluta possũt peti, tam præterita, quam futura. Bart.

¶ Manumissis testamẽto cibaria annua, si cũ matre g morarentur, per fideicommissum dedit. Mater filio triennio superuixit: & neque cibaria, neque vestiaria eis præstitit, cũ

g *Si cum matre*] testatoris, cui fuit hæres filius, & filio mortuo & marri vltimo filia, vt inf. patet.
h *Si conditio*] vt quia steterũt cũ matre, vel p eos nõ stetit, vt C. de leg. l. 1. Et no. interpellationẽ nõ esse necessariam: sic C. de ẽ hen. stipu. l. magnã. & C. de iu. emphyt. l. 2. & inf. de verb. obl. l. ad diẽ. & ff. de manumiss. l. fi. & ff. de vsur. l. pecuniæ. §. 1. & sup. de ann. leg. l. annua. in princ. Item ẽ. ff. de probat. l. Proculo. Sol. ibi. & fraternitas inter eos erat, & sæpè, & sæpius cõnes & solutiones inter se fecerunt: hic nulla ratio vel solutio fuit inter eos. Accur.

Alimenta præsti tẽpore possũt peti. Cui adde, q illis etiã põt renũciari, nõ tn futuris & cũ tura mẽto. Basita tenet in l. cum hi. sup. de trãsac. q sibi ipsi dici: i l. fi. qs pro eo. ff. de fideiussor. & m. ẽ. Conclude. vt p Dõ Ia. in l. de alimentis. ver. nũqd ãt. C. de transac.

¶ Ab heredibus Stichum manumitti voluit: eique, si cum Seio i moraretur, cibaria, & vestiaria præstari à Seio, Deinde hæc verba adiecit, A te autem, Sei, peto, vt cũ ad annũ xxv. perueneris, militiam ei cõpares: si tamen te antè non reliquerit. Quæsitum est, Stichum statim libertatem consecutum, prius autẽ defuncto Seio, quã ad annum xxv. perueniret, an ab his, ad quos bona Seij, peruenerunt, k militia Stichum comparari debeat? 4† & si placet deberi, utrum statim militia comparanda sit, an eo tempore, quo Seius annum uigesimumquintum, 5† expleturus fuisset, si superuixisset? Respondi, cum placeat comparandam, l non ante deberi, q̃ id tempus cessisset.

Diminutio legatorum relictorum in testamẽto non pertinet ad legata, nec ad alimenta relicta in codicillis, vel in tabulis pupillaribus. Bar.

i *Se cum Seio*], q erat vnus de hæredibus.
k *Peruenerant*] vt ad hædẽ: si aũt titulo singulari & tunc hypotheca sunt, vt C. communia de leg. l. 1.
l *Comparandam*] imò videtur q non sit cõparanda, vt infra de man. test. l. si ita scripsẽ. So. vt no. C. qñ dies. l. ce. l ex his. & ẽ. de leg. 1. l. si cui. & facit inf. quando dies. leg. ce. l. Firmic. §. 2. & C. de vsufru. l. in ambigua.

4† Fl. debet.

5† Cõpleturus.

ADDITIO. Dic quod ibi erat certum, quod testator volebat facere diem diuinare: & ideo dic quod hic apponitur tempus grauato, ibi honorato. Ratiõ huius vide per Bar. in l. si cui legetur. sup. de leg. 1.

¶ *Posthumi*] CASVS. Titius habẽs pfem. & matrẽ. & vxorẽ pgnãtẽ instituit sibi hædes, posthumos quos sperabat nascituros ex vxore & patre suo, & matre. Itẽ pcepit manumitti à pre & à matre quosdã suos seruos impuberes qb legauit cibaria & vestiaria annua. & ẽ. peculia eorũ. Itẽ legauit cuilibet

libet eorum feruotũ. x. aureos ponè. Itẽ & alijs libertis ſuis legata reliquit, & alijs quibuſdã extraneis plura legauit, & poſtea ita dixit. Si poſthumi à me inſtituti naſcenẽ. & mihi hẽdes extiterint, & in pupillari ætate deceſſerint, ſubſtituo eis Caiũ & Sẽproniũ ponè: & ita ſubſtituit eis pupillariter. Et poſtea ita dixit. Volo qđ d. Caius & Sẽpronius dẽt duplicata legata, q̃ reliqui impuberib. libertis. i. illis, quib. dedi libertatẽ in primis tabulis a patre, & à matre mea a me inſtitutis, p̃ter cibaria, & veſtiaria: nã & cibaria, & veſtiaria, q̃ reliqui in primis tabulis illis impuberib⁹, nolo duplicari in pſonis ſubſtitutorũ. id alia legata &c. Perfecto Titij teſtatoris teſtõ. & ſubſtõne pupillari, nata ex dicta vxore vna filia, & illa fuit vocata Petina. Huius gratia & idẽ Titius fecit codicillos, in q̃b. inſſit reddi eidẽ filiæ tertiã partem eorũ, quæ reliquit in teſtõ. in his ẽt codicillis reliquit legata quibuſdã aliis: & poſtea deceſſit: cui extiterũt hæredes poſthumi, & p̃ teſtatoris, & mil. Poſtea dicta filia deceſſit in pupillari ætate. & ſic ex dicta ſubſtõne extiterũt ei hẽdes Caius & Sempronius: & ſic illud ius, quod ipſa filia hẽbat ex codicillis patris. i. vt reſtitueret ei tertia pars relictorum, vt dictũ eſt, habẽt nunc hẽdes. Vnde oriuntur hic tres q̃ones. Prima eſt circa relicta in primis tabulis. Secũda circa relicta in codicillis. Tertia circa relicta in ſecũdis tabulis. Quærit ergo primo, an in hoc fideicõmiſſo relicto filiæ in codicillis cõtineat tertia pars cibariorũ & veſtiariorũ relictorũ in primis tabulis impuberib. libertis? Et ñdeq̃ non, & hoc fauore alimentorũ, quaſi de his diminuẽdis nõ ſenſerit teſtator. Secundo q̃ritur, an in dicto fideicõ. filiæ contineatur tertia pars eorũ, quæ pater in codicillis reliquerit extraneis? Et ñdeo ſimiliter, q̃ nõ: & eſt hic rõ, qa in codicillis, in quib. reliquit fideicommiſſum filiæ, dixit pater. Si qđ teſtõ. quod ante hoc tempus feci, legaui, peto ab his cui. l. quib. dare volui, ideſt dedi legata in illo viii. vt reddãt filiæ meæ Petinæ tertiã partem. & nõ dixit, ſed quod his codicillis legani, &c. vt patet in verſi. Deinde poſt teſtñ. &c. Tertio q̃ritur, an illud, quod additũ eſt legatis in ſubſtõne, cõputari debeat deducta tertia parte ſicut cõputatur quãtitas legatorum teſtõ relictorũ. ſ. vt duæ partes quãtitatis additæ legatis in ſubſtõne debeantur legatarijs, & tertia debeat hẽdib. filiæ teſtatoris? & videtur q̃ ſic, q̃ codicillos, quib. voluit teſtator pertinere ad filiã ſuam tertiã partẽ legatorũ. Rñdeo hic, qđ prædicta additio, quæ fuit facta legatis, integra debet legatarijs, nõ detracto inde aliquo, p̃ dictis hẽdib. filiæ. Et vt plenius videas, ita dicas. Seruis impuberib. i. cuilibet eorũ fuerunt legati. x. aurei: vt vidiſti in princ. huius caſus. poſtea in ſecũdis tabulis fuerũt duplicata legata, & ita quilibet eorũ dẽt hẽre xx. aureos. i. primos x. & alios x. adiũctos i ſubſtõne. Certe de primis x. nõ eſt dubium, quin hæredes filiæ debeant habere tertiam partem propter verba codicillorum, ſed de ſecũdis x. adiunctis in ſubſtõne eſt dubitatio, quę ita ſoluitur, vt dixi. ſ. vt integra legatarijs debeãt. De cæteris ãt relictis pars tertia, ſine dubio, fuit filiæ debita: ac per hoc certum eſt pertinere ad hæredes ſubſtitutos ei. Viuianus.

a *Poſthumis.*] Titius inſtituit patrẽ & matrẽ poſthumoſq; ſuos hẽdes. Item ſeruos quoſdam impuberes à matre p̃ceptos manumitti p̃cepit, & eis cibaria, & veſtiaria eorum, aliaq. pecuniaria legata ſingulis putà. decem aureos legauit: item alijs libertis. Item extraneis quoq; quædã reliquit. Deinde in ſecundis tabulis pupillariter poſthumis ſubſtituit, & ab hæredibus ſubſtitutis libertis impuberibus relicta exceptis annuis duplicauit. ſ. pro decem præcipiens viginti dari. per feſtoq. ſic teſtõ. nata eſt ei filia, cui⁹ gratia factis codicillis, ex ſõ relictorũ partẽ tertiã filię reddi iuſſit: alijs etiam quędam legauit: patriſque effecta filia hęres adhuc impubes decedens ſubſtituros habuit hæredes. Quæritur ergo, an in hoc fideicommiſſo relictorũ filiæ alimentorum: & in codicillis relictorum alijs forſitan, quibus teſtamẽto fuerant confirmati. item in tabulis pupillaribus relictorũ, pars tertia contineatur, quod removet: de cæteris autem relictis partem tertiã filiæ debitam fuiſſe, ac per hoc ad hæredes ei ſubſtitutos pertinere, certum erat.

3 † Fl. reſpondit.

4 † Fl. reſpondit.

5 † Al. ãt, ſubſtituto.

6 † Fl. præter.

7 † Flo. reſpondit.

b *Subſtitutione.*] pupillari, ſique poteſt fieri poſthumis. vt ff. de vulg. ſubſtitu. l. 2. & l. 1.

c *Manumiſſos.*] i. caſtaldiones ſeruos.

d *Manumiſit*] id eſt, manumitti iuſſit à patre, & matre: vt patet in fra. l. ſi cui.

e *Legauit*] ſcilicet directõ. Accurſius.

f *Annua*] & ſic alimenta, vt ſup. de ann. leg. l. ſi cui.

g *Cui*] id eſt, alicui. Accurſius.

h *Dari volui*] ſ. fideicõ. q. d. quib. aliquid reliqui, peto, &c.

i *Petina*] proprium nomen filiæ eſt.

k *Impuberibus*] in hoc non eſt vis: nam idem ſi puberes: ſed ſic de facto erat.

l *Eo amplius*] per quod videtur repetere, & primum, vt ſup. de legat. 3. l. ſi tibi.

m *Tantum quantum*] accipe, dari volo quantum in ſingulis legatis primo dederat in numerato: alias. n. eſt in numerato, alias in numero. Sic ergo pro x. in primis tabulis reliquit xx. in ſecundis, & hoc præter cibaria, quæ non duplicauit.

n *Aperto*] alias. n. adire non poterat, cum non erat in ſolidum inſtituta: hodie ſecus, vt C. de cad. toll. l. vnica. §. 1. & caue, qa hæc filia cũ cæteris poſthumis inuenitur inſtituta.

o *Et codicillis*] ſcilicet apertis.

p *Reſtituenda*] ipſi filiæ.

q *Tranſmiſiſſet*] quod fiebat olim ab apertura tabularũ: hodiè à die mortis, vt d. l. C. de cad. toll. l. vnica. §. cum igitur.

r *Non videri*] fauore alimentorum, quaſi de his diminuendis non ſenſerit teſtator.

ſ *Non deberi*] hoc ideo, quia dixit, ſi quid in teſta. &c. vt ſup. proxi. dixit.

t *Alterum tantum*] id eſt, ſecunda decem addita in ſecundis tabulis.

u *A ſubſtitutione*] id eſt, à ſubſtitutis.

x *Deducta*] hanc etiam conſtat deduci, & filiæ dari, & ſic de primis decem.

y *Duæ partes*] ſcilicet illius alterius quantitatis. ſ. ſecundorum decem.

z *Debeantur*] ſ. libertis, tertia filiæ reſecuata: & ſub. quod videtur propter codicillos. &c.

a *Deberi*] ſcilicet libertis: & ſic nihil videtur filiæ de ſecundis decem dari. Sunt ergo tres quæſtiones. Prima circa relicta in primis tabulis. Secunda circa relicta in codicillis. Tertia circa relicta in ſecundis tabulis. Accurſius.

¶ *Cibaria.*] CASVS. Titius inſtitutis filijs ſuis reliquit per fideicom-

¶ Poſthumis [a] hæredib. inſtitutis, & à p̃re, & mr̃e, ſubſtõne [b] facta, actores [c] manumiſit, [d] & peculia eis legauit, [e] & annua [f] certis libertis ſuis legata, & alijs exteris plura: deinde poſt teſtñ factum nata filia, codicillis ita cauit: Si quid in teſtõ, quod ante hoc tempus feci, legaui cui [g] dari volui, [h] peto ab his, vti tertiã partẽ Petinæ [i] filiæ meæ reddant. Secundis autem tabulis facta pupillari ſubſtitutione, impuberibus [k] libertis, quib. à parentibus libertates dedit, eo amplius [l] alterum tantum, quantum [m] ſingulis [1]† in numerato, [2]† præter cibaria, & veſtiaria, dari voluit. Quæſitũ eſt, cum ſuperuiviſſet filia teſtõ aperto, [n] & codicillis, [o] poſtea autem deceſſiſſet, & fideicommiſſum datum eidem de reſtituẽda [p] tertia parte ad hæredes ſuos tranſmiſiſſet, [q] an ẽt cibariorum, & veſtiariorum tertia pars ei per fideicõmiſſum data eſſe videatur? Reſpondi, [3]† non videri. [r] Idem quæſijt, an eorum, quæ codicillis per fideicommiſſum relicta ſunt, tertia pars ad filiam pertinere debeat? Reſpondi, [4]† non deberi. [ſ] Idẽ quæſijt, an alterum tantum [t] à ſubſtitutione [u] ſ† legatũ deducta [x] tertia parte, quantitatis legatorum teſtamento datorum, computari debeat: vt duæ partes [y] quantitatis debeantur [z] propter [6]† codicillos, quibus tertiam partẽ legatorũ ad filiam ſuã pertinere voluit? Reſpondi, [7]† integrum ex tabulis ſubſtitutionis deberi. [a]

Non impleto onere demorãdo in certo loco libertus relicto priuatur. Bar.

¶ Cibaria, & veſtiaria per fideicommiſſum data eſſe videantur? Reſpondi, ſ† non videri. [r] Idem quæſijt, an eorum, quæ codicillis per fideicommiſſum relicta ſunt, tertia pars ad filiam pertinere debeat? Reſpondi, [4]† non deberi. [ſ] Idẽ quæſijt, an alterum tantum [t] à ſubſtitutione [u] ſ† legatũ deducta [x] tertia parte, quantitatis legatorum teſtamento datorum, computari debeat: vt duæ partes [y] quantitatis debeantur [z] propter [6]† codicillos, quibus tertiam partẽ legatorũ ad filiam ſuã pertinere voluit? Reſpondi, [7]† integrum ex tabulis ſubſtitutionis deberi. [a]

Non impleto onere demorãdo in certo loco libertus relicto priuatur. Bar.

¶ Cibaria, & veſtiaria per fideicommiſſum data eſſe videantur? Reſpondi, ſ† non videri. [r] Idem quæſijt, an eorum, quæ codicillis per fideicommiſſum relicta ſunt, tertia pars ad filiam pertinere debeat? Reſpondi, [4]† non deberi. [ſ] Idẽ quæſijt, an alterum tantum [t] à ſubſtitutione [u] ſ† legatũ deducta [x] tertia parte, quantitatis legatorum teſtamento datorum, computari debeat: vt duæ partes [y] quantitatis debeantur [z] propter [6]† codicillos, quibus tertiam partẽ legatorũ ad filiam ſuã pertinere voluit? Reſpondi, [7]† integrum ex tabulis ſubſtitutionis deberi. [a]

Non impleto onere demorãdo in certo loco libertus relicto priuatur. Bar.

fideicommissum libertis suis cibaria, & vestiaria, & postea ita dixit in testō suo, Liberos meos iubeo morari ibi, vbi corpus meū repositū fuerit, per absentiā filiorū meorū celebrent quotannis, i. singulis annis memoriam meā ad sarcophagū, i. sepulchrum meū, putà aliquas exequias: Postea decessit. Postea vnus ex dictis libertis noluit morari ad sepulchrū cum alijs libertis, neque ad hæredes accessit causa excusandi se, per hoc: nunquid sunt ei præstanda alimenta? Et rñd. q̄ non, sed alijs libertis &c. Vivianus.

deicommissum dederat, [a] & ita adiecerat: Quos libertos meos, vbi corpus meum positum fuerit, ibi cos morari iubeo, vt per absentiā filiorū [b] meorum [1†] ad sarcophagū [*] meum memoriam meā quotannis celebrent. [c] Quæsitum est, vni ex libertis, qui à die mortis neque ad hæredes accesserit, [d] neq; ad sepulchrū morari voluerit, an alimenta præstanda sint? Respondi [2†] non præstanda.

Absens propter negotia testatoris, vt præsens debet alimenta percipere. Bart.

Idem lib. 22. Digest.

LEX XIX.

TEstamento ita cautum fuit, Libertis meis cibaria, quæq; alia præstabam, ab hæredibus meis præstari volo. Vnus ex libertis ex voluntate patroni, negotij sui gratia, [e] quadriēnio ante diem mortis abfuit. Ex hac causa cibaria, q̄ ante acceperat, mortis tēpore non accepit: cui tamē libertо eodem testamento patronus, sicut & alijs, quos viuus manumiserat, legatum quinq; dederat. Quæsitum est, an illi quoq; cibaria, & reliqua, quæ cæteris libertis legata sunt, debeantur? Respondi, [3†] cur non? [f]

Dispositio generalis non refertur ad ea, de quibus circa eādem causam specialiter est prouisum: & legatorum præstatione grauari potest legatarius singularis. Bar.

Idem lib. 3. respon.

LEX XX.

STich[g] nutricis meæ nepos liber esto: cui x. aureos annuos dari volo. § Qui deinde interpositis noib. [h] eidē Stichо cōtubernali [*] eius, & liberos [4†] legauit: his quoque, q̄ viuus præstabat, dari iussit. Quæro, an Stichus puer suū legatū, & alimenta præcipere [5†] possit? Rñdi, [6†] im ea, quæ proponerentur, nō posse. [k] Item cū alimenta libertis vtriusq; sexus reliq̄rit à Repub. & ex p̄dijs, q̄ ei legauit, dari voluerit, [7†] q̄ro, Stichо cōtubernali, & libertis [8†] utrū ab hīde instituto, an à Repub. cibaria, & vestiaria, q̄ viuus dabat, p̄stari debeāt? Rñdi, posse benigna [l] [*] voluntatis interpretatione dici, his quoque à Republica præstanda.

Cum finitur legatum, tunc finitur onus legato adiectum: nisi aliud de voluntate testatoris appareat. Bar.

¶ Titia [m] usumfructum [*] fundi legauit Mæuio, eiusq; fidei commisit, vt [illegible] reditu fun-

fertur ad ea, de quibus circa eādem causam specialiter est prouisum: & legatorum præstatione grauari potest legatarius singularis. Bar.

Idem lib. 3. respon.

LEX XX.

STich[g] nutricis meæ nepos liber esto: cui x. aureos annuos dari volo. § Qui deinde interpositis noib. [h] eidē Stichо cōtubernali [*] eius, & liberos [4†] legauit: his quoque, q̄ viuus præstabat, dari iussit. Quæro, an Stichus puer suū legatū, & alimenta præcipere [5†] possit? Rñdi, [6†] im ea, quæ proponerentur, nō posse. [k] Item cū alimenta libertis vtriusq; sexus reliq̄rit à Repub. & ex p̄dijs, q̄ ei legauit, dari voluerit, [7†] q̄ro, Stichо cōtubernali, & libertis [8†] utrū ab hīde instituto, an à Repub. cibaria, & vestiaria, q̄ viuus dabat, p̄stari debeāt? Rñdi, posse benigna [l] [*] voluntatis interpretatione dici, his quoque à Republica præstanda.

Cum finitur legatum, tunc finitur onus legato adiectum: nisi aliud de voluntate testatoris appareat. Bar.

¶ Titia [m] usumfructum [*] fundi legauit Mæuio, eiusq; fidei commisit, vt reditu fundi, quandiu ipsemet viueret, præstaret Pamphilo, & Sucho annuos centū nūmos, & postea decessit Titia. & post eam Mæuius fructuarius. Nūc quæritur, an dictus Seius hæres testatricis debeat alimenta Pamphilo & Stichо vel hæres Mæuij fructuarij? Et rñ. q̄ hæres testatricis non tenetur præstare, nec hæres fructuarij, nisi dicti Pamphila, & Stichus probēt testatricem voluisse præstari alimēta sibi ab hærede fructuarij, etiam finito vsufructu. Nam tunc tenetur præstare hæres fructuarij, si modo ad præstanda dicta alimenta sufficiat id, quod ex vsufructu receptum est per dictū fructuarium: alias non.

¶ *Mater filio.*] Titia instituit sibi hærēdē filium suum Seium, & rogauit eum per fideicommissum, vt daret libertatem Pamphilo, cui legauit quinos aureos nomine cibariorum, & quinquaginta aureos quolibet anno nomine vestiarij, sub ista conditione, si moriatur cum suo filio testatricis. & postea decessit: postea dictus Pamphilus mansit cum filio testatricis, donec vixit. Nunquid post mortem filij debet consequi alimenta? & dicitur quod sic. Vivianus.

1† Alias filiarum meorum. * Sarcophag[i], sepulchrū cōuenienter dicū teste Plin. li. 36. c. 8 Sarcophagus, lapis quo corpora defunctorū damnant intra quadrag. sim. dicē, exceptis dēnbus 2† Fl. respondit.

3† Fl. respondit.

a *Dederat*] id est reliquerat libertis, vt subijcit.

b *Filiorum*] quia forte nupserant alibi.

c *Celebrent*] aliquas, scilicet exequias, & die sarcophagum, i. sepulchrum, & facit sit fissili vena, in quo corpora defunctorū ponatur. ff. de cond. & dem. l. Titio. §. 2. & C. de legat. l. 1. & de condit. inser. l. 1. & 2. & 3. de annu. leg. l. eum. & 3. eo. l. Caio. §. Imperator. & 3. de lega. 2. l. qui cōcubinam. §. uxori. d. *Haec sunt*] ad exequiandum se totè.

Testamento] CASVS. Titius habebat libertos, quib. præstabat cibaria, & vestiaria. ipse Titius misit vnum de dictis libertis pro quodam suo negotio Romam fortè: & fletit ibi libertus per quadriennium. At propter dictam absentiam cibaria, quæ ante acceperat cum alijs libertis, à patrono suo non accipiebat. Moribundus autem patronus interim fecit testim. & ita in eo cauit. Libertis meis cibaria, quæque alia præstabam, ab hæredibus meis præstari volo. Item legauit liberto absenti quinque, & etiam alijs libertis, quos viuus manumiserat, legauit cuilibet quinque: & postea decessit. Nunc quæritur, an debeantur isti liberto absenti cibaria, & reliqua, quæ cæteris libertis legata sunt? & respon. quod sic. Vi.

Stichus] CASVS. Titius habebat seruum nomine Stichū, qui erat nepos Baliæ nutricis Titij ipsius. Stichus habebat contubernalē & liberos, ea quib. præstabat alimenta. Item hēbat plures liberos, quibus alimenta præstabat. Fecit dictus Titius testim. & in eo ita cauit, Stichus nutricis meæ nepos liber esto: cui volo dari omni anno decē aureos pro alimentis. hic testator postea designauit nomina debitorum suos, ex quibus debebat fieri solutio. Accidit cū Stichо: cui postea et legauit contubernalem, & liberos. Item legauit dictæ cōtubernali & liberis Stichi ea, quæ viuus eis præstabat: & postea in alio capite testi iussit dari libertis suis ea, quæ viuus præstabat eis: & postea decessit. Nunc quæritur, an dictus Suchus possit etiam alimenta percipere

Suis gaudia] vel patroni libertі.

f *Curnon*] quasi dicat, debentur. sic inf. de verb. oblig. l. 1. §. si quis ita. & facit supra, eo. l. a filio. §. fin. & de fundo dot. l. prædia. §. 1.

Stichus] CASVS. Titius habebat seruum nomine Stichū, qui erat nepos Baliæ nutricis Titij ipsius. Stichus habebat contubernalē & liberos, ea quib. præstabat alimenta. Item hēbat plures liberos, quibus alimenta præstabat. Fecit dictus Titius testim. & in eo ita cauit, Stichus nutricis meæ nepos liber esto: cui volo dari omni anno decē aureos pro alimentis. hic testator postea designauit nomina debitorum suos, ex quibus debebat fieri solutio. Accidit cū Stichо: cui postea et legauit contubernalem, & liberos. Item legauit dictæ cōtubernali & liberis Stichi ea, quæ viuus eis præstabat: & postea in alio capite testi iussit dari libertis suis ea, quæ viuus præstabat eis: & postea decessit. Nunc quæritur, an dictus Suchus possit etiam alimenta percipere

Dari volo] pro alimentis. Roge.

h *Nominibus*] designauit enim certa nomina, ex quib. fieri debebat solutio. Accursius.

i *Præstabat*] sub. legauit.

k *Non posse*] quoniam illi decem aurei annui Stichi videntur alimentis destinati, vt & supra, eodem l. liberis, in princip. & sic non est contra supra, de ann. leg. l. qui Marco. & facit sup. de legatis tertio. l. hæres meus. §. 1. & de fun. instruct. l. quæsitum. §. fina. & l. cum de lanionis. §. cui. & l. prædia. §. 2.

l *Benigna*] cum aliàs à legatario legari non potuerit iure istio, vt Institu. de singu. rebus per fideicomm. relict. §. 1. Accursius.

m *Titia*] testatrix.

a *Heres*

cōtubernales, qui dicantur, explicat An. Aug. lib. 3. c. 2. 4† Alias liberto si exēp. Haloā. legi, Stichо cōtubernali, et libertis, vtrum ab hæc. institutā repudiaria & vestiaria, &c.

5† Dum. præpere.

6† Fl. respondit.

7† Dum. volvisset.

8† Dum. liberis.

9† Fl. respondit.

*qa. libertatem eis videbat relinq̄ se eos Stichо relinquēdo. vi. Aug. lib. 3. c. 2. post Bar. & Ia. Ra. *Caue ne te fallat iste ex c. ne credas q̄ finito legato finiatur etiā pp q̄ est princ. vt est tex. l. 1. C. de usufr. quia hoc fallit fi. nore alimentorū: puta, dedit tibi domū, vt ecclesiæ, vt mealim. ē rates: et tē domo incendio perēpta, vel aliter, teneris ni hilominus ad alimēta. vt not. sing. Bal. & alig. l. 1. quæ cēfer. & ibi quid Fāci. & Cie. sing. 2. ici. quæstio.*

a *Haret.*] Titiæ.

b *Ab hærede Titiæ*] imò videtur teneri, vt ff. de vſufru. lega. l. ſi ab eo. quæ eſt contra. Solut. hic adiunguntur, quod eſt ff. in fi. ſi modo, &c. vel dic, vt no. ſup. de ann. leg. l. Titia. in prin. & facit ſup. de ann. leg. l. Scio. in princ. & l. annua. in prin. & de le. 3. l. qui concubinã. §. vxori. & C. de condit. inſer. l. 2. Ac

c *Sufficeret*] facit ff. de le. 2. l. Imperator.

d *Poſt mortem*] niſi gratia filij fuiſſet aliud dictum, vt ff. de cond. & demon. l. illis. in prin. & facit ff. de legat 3. l. qui concubinam. §. vxori. & inſt. de condit. & demonſt. l. ſi quis ita. & ſup. eo l. Caio. §. 1. & C. de legat. l. 1. & de condit. inſer. l. 3. & de ann. leg. l. Mæuia. in princ. & l. annua. in princ. & l. Scio. in princ. Accurſius.

e *Diarijs*] alias diarijs, & eſt bona litera. Dr Diariũ, quod alicui ſingulis diebus pro cibo relinquitur, vt puta, nummus: ad quod eſt, ſup. de tranſact. l. cum hi. §. ſi cui. Alias eſt, veſtiarijs, ſed malè, quia infra dicit, veſtiarium non deberi. Alias eſt, viarijs. ſed nec hoc placet, quia infra dicit, calcearium non deberi. alias eſt, viuarijs, id eſt, quæ ſunt neceſſaria ad vitam: ſed non placet, quia tũc continerẽtur ea, quæ ſequuntur. vt ff. l. fina. Item illa dictio aliud ſignificat, vt ff. de vſufruct. l. vſufructuarium. §. 1. facit ff. de tranſact. l. cum hi. §. qui tranſigit. & ſup. fam. erciſc. l. ex parte. §. 1. & ſup. eo. l. legatis.

f *Quantitate*]vel ſaltẽ re, ex qua ſunt pſtãda. vt ff. eo. l. cũ vnus. ĩ prin. & § fi. & facit ff. de an. leg. l. ſi cui. et de le. 2. l. ante p. ĩ prĩ. de le. 3. l. ſi ſeruus pluriũ. §. fi. & de leg. 3. l. nummis. & ff. tit. 2. l. Aurelius. §. ſi Titius. & ff. de teſt. hæredes. §. 1. & C. de le. l. cum alienan. Sed arg. contra. ff. de tritic. vi. & oleo le. l. cum ſtrũ.

g *Deinde*] ſi non apparet primum. Accurſius.

h *Qui fratris*] vt puta, Titij. Accurſius.

i *Debebat*] ex teſtamẽto Titij, qui fratrem habuit hæredem.

k *Teſtamenti*] prioris, ſ. Titij, quo fuerant alimenta relicta.

l *Non minus*] facit ſup. eo. l. Stichus. §. 1. in fi.

m *Cauſam prælegandi*] facit ff. de trãſac. l. cũ hi. §. ſi vni. & ff. ibi no. C. de in. do l. 2. & ff. tit. 2. l. ſpecies. & C. de vſuf. earũ rerũ, quæ vſu cõſumũ. l. fi. & ff. de his, q̃ ſub mõ. l. 2. & ff. de an. le. l. ſi annos. & ff. de vſu. & hab. l. ſi habitatio. §. ſed ſi fic. Ac

Aburnius Valens. 6 †

LEX XXII.

CVm aliměta per fideicõmiſſum relicta ſunt, non adiecta quantitate, f ante omnia inſpiciendũ eſt, quæ defunctus ſoliţus fuerat ei prẽſtare: deinde g quid cæteris eiuſdem ordinis reliquerit. Si neutrum appareat, tũc ex facultatibus defuncti, & charitate eius, cui fideicommiſſum datum erit, modus ſtatui debebit.

Cui relictum eſt, animo cõpenſandi, non poteſt petere legatum, niſi hæredem liberet: quo omiſſo, doli exceptione repellitur. Bart.

¶Qui fratris h ſui libertis alimenta debebat, i is teſtamento vineas cum hac adiectione reliquerat, Vt habeant vnde ſe paſcant. Si pro alimentis vineas reliquiſſet, non aliter eis ex fideicõmiſſi cauſa eas præſtari debere, quam ſi teſtamẽti k obligatione hęredem liberaſſent: aut ſi id omiſsum fuiſſet, & poſtea ex teſtamento agerent, doli mali exceptione totum hæredem futurum, ſ. ſi non minus l valerent vineæ, quam alimentorũ æſtimatio. Illam autem adiectionem, Vt habeant unde ſe paſcant: magis ad cauſam prælegandi, m quam ad uſumfructum cõſtituendum pertinere.

Idem eſt, alimenta relinquere, & grauare hæredẽ aliquem educare. Bar.

¶Qui fratris ſui libertis alimenta debebat, i is teſtamento vineas cum hac adiectione reliquerat, Vt habeant vnde ſe paſcant. Si pro alimentis vineas reliquiſſet, non aliter eis ex fideicõmiſſi cauſa eas præſtari debere, quam ſi teſtamẽti k obligatione hęredem liberaſſent: aut ſi id omiſsum fuiſſet, & poſtea ex teſtamento agerent, doli mali exceptione totum hæredem futurum, ſ. ſi non minus l valerent vineæ, quam alimentorũ æſtimatio. Illam autem adiectionem, Vt habeant unde ſe paſcant: magis ad cauſam prælegandi, m quam ad uſumfructum cõſtituendum pertinere.

Idem eſt, alimenta relinquere, & grauare hæredẽ aliquem educare. Bar.

di prẽſtaret Pamphilæ & Stichо annuos centenos nũmos, quo ad viueret. Quæro, an mortuo Mæuio hæres a alimenta debeat? Reſpondi, 1 † nihil proponi, cur debeant pſtari ab hærede Titiæ: b ſed nec ab hærede legatarij: niſi id teſtatrix manifeſtè probetur voluiſſe, & finito vſufructu, præſtari: ſi modo id, quod ex vſufructu receptum eſſet, ei rei præſtandæ ſufficeret. c

Legatum alimentorum nõ periit conditione facta per caſum contingentẽ in perſonam eius, in quem ſpecialiter eſt collata. Bar.

¶Mater filio hærede inſtituto per fideicommiſſum libertatẽ Pamphilo ſeruo ſuo dedit: eidem cibariorum nomine legauit, quinos aureos, & veſtiarij noĩe in ſingulos annos quinquagenos, ſi cum filio eius moraret. 2 † Quæro, filio 3 † eius defuncto an alimenta deberent? 4 † Reſpondi, 5 † ſi conditioni paruiſſet deberi etiam poſt mortem. d

Vlpian. lib. 2. fidicom.

LEX XXI.

DIarijs, e vel cibarijs relictis, neq; habitationem, neque veſtiarium, neque calcariũ deberi palam eſt: quoniã de cibo tm̃ teſtator ſenſit.

Si alimenta principaliter relinquuntur, debentur arbitrio boni viri, inſpectis conditionibus hic inſertis.

Abburnius Valens. 6 †

LEX XXII.

CVm aliměta per fideicõmiſſum relicta ſunt, non adiecta quantitate, f ante omnia inſpiciendũ eſt, quæ defunctus ſoliţus fuerat ei prẽſtare: deinde g quid cæteris eiuſdem ordinis reliquerit. Si neutrum appareat, tũc ex facultatibus defuncti, & charitate eius, cui fideicommiſſum datum erit, modus ſtatui debebit.

Cui relictum eſt, animo cõpenſandi, non poteſt petere legatum, niſi hæredem liberet: quo omiſſo, doli exceptione repellitur. Bart.

¶Qui fratris h ſui libertis alimenta debebat, i is teſtamento vineas cum hac adiectione reliquerat, Vt habeant vnde ſe paſcant. Si pro alimentis vineas reliquiſſet, non aliter eis ex fideicõmiſſi cauſa eas præſtari debere, quam ſi teſtamẽti k obligatione hęredem liberaſſent: aut ſi id omiſsum fuiſſet, & poſtea ex teſtamento agerent, doli mali exceptione totum hæredem futurum, ſ. ſi non minus l valerent vineæ, quam alimentorũ æſtimatio. Illam autem adiectionem, Vt habeant unde ſe paſcant: magis ad cauſam prælegandi, m quam ad uſumfructum cõſtituendum pertinere.

Idem eſt, alimenta relinquere, & grauare hæredẽ aliquem educare. Bar.

deceſſit, habẽs duos hĩdes, puta, Caiũ & Sẽpniũ. Nũc veniũt liberti, & petunt ab hĩdib. Titij dictas vineas. Dñt hĩdes, nolumus vobis dare vineas, niſi libertis nos ab obſone teſtĩ prioris, qđ fecit Seius in quo, vt dictũ eſt, inſtituit ſibi hĩdẽ Titiũ fratrẽ ſuũ, & ab eo reliqui vobis aliměta. Nã ex illo teſtõ adhuc ſum⁹ obligati ad pſtãda vobis alimenta, ſicut erat ipſe Titius: qui reliqit vobis vineas loco alimětorũ. Quæritur nunqd liberti teneãr liberare eos. Et dr, q̃ ſic. Imò dico tibi plus, q̃ ſi dicti hĩdes Titij dederũt dictas vineas libertis, & liberti ñ liberauerũt eos ádicta obſone alimětorũ, et poſtea agãt ij dẽ liberti ad alimenta teſtõ priore, ſ. Seij: poterũt hĩdes Titij opponere eis exceptionẽ doli, & pcã erũt tuti. At hoc ẽ verũ, q̃ hũt ità doli exceptionẽ, ſi nõ minus valẽt vineæ, q̃ æſtimatio alimentorũ. Illa ãt adiectio, q̃ fecit Titius in legato vinearũ. ſ. Vt habeãt vñ ſe paſcant libertis magis pertinet ad dictam legandam proprietatẽ vinearũ, quã ad vſumfructũ cõſtituendũ in vineis. Vi.

6 † li. 1. fideicom.

Ogatus.]CASVS. Titius inſtituit te Seiũ hĩdem, & rogauit te, vt Caiũ educes. Quæritur, quid in legato contineatur? & quidam dixerũt contineri ea tm̃, quæ ad victũ ſunt neceſſaria. Paulus autem dixit, q̃ et veſtiariũ, & habitatio continetur, ſicut, & quando legata ſunt alimenta. Vitu-

1 † Fl. reſpondit.

2 † Fl. mouetur.

3 † Fl. deeſt, eius.

4 † Fl. debentur.

5 † Fl. reſpondit.

Ogatus.]CASVS. Titius legauit mihi diaria, ſiue cibaria: certè cibus tantum mihi debetur, quia hoc ſenſiſſe videtur teſtator. Diarium enim dr. quod alicui relinquitur p cibo, ſingulis diebus: non autem continetur habitatio, neque veſtiarium, neq; calcearium. Vinianus.

a *Ad victum*] stantum: alias nihil Paulus corrigeret.
b *Cur*] si ita stricte accipis verbum educes.
c *Contineri*] vt sup. co. l. legatis. Sed contra sup. de transact. l. cum hi §. qui transigit. Sol. ibi.
d *Ambo*] legatum alimentorum & legatum vt eum educes. Idem si victum vt ff. de ver. sig. l. verbo. victus. & l. seq. & l. quos nos. §. 1. vt non solum cibus, sed etiã vestitum & habitatio debeatur. aliud est contra de verbo cibi vel diarij: vt ff. eo. lege. & diarijs.

Labeo li. vltimo pithanõn. 1 †

LEX XXIII.

ROgatus es, vt quendam educes: ad victum [a] necessaria ei præstare cogendus es. Paulus, Cur [b] plenius est, ergo alimentorum legatũ vbi dictum est, & vestiarium & habitationem contineri [c] Imò ambo [d] exequanda sunt.

De auro, & argento, mundo, ornamentis, vnguentis, vestibus, vel vestimentis, & statuis legatis.

TITVLVS II.

Legato generis generalissimi derogatur per legatũ generis subalterni, vel speciei: & genus restringitur, vt nõ contineat speciẽ, de qua sunt aliqua individua nominata. Ba.

Pomponius, lib. 6. ad Sabin.

LEX I.

SI alij vestimenta, [e] alij vestis muliebris [f] seperatim legata sit detractis muliebribus, [g] & ei assignatis, cui specialiter legata sunt, reliquum [h] alteri debetur. Idem est [i] cum alteri debetur mundus muliebris, [k] alteri argentum omne legatũ est, [2] † de argento quod in mũdo esset. Itẽ si duę statuæ marmoreæ [l] legatum sit tibi, & deinde omne marmor [l] legatum esset: præter duas, nulla statua marmorea legata est tibi. Idem in [3] † vrbanis seruis tibi legatis, si mihi dispẽsator legat [p] fit. [m]

Qui debet pondus argẽti in genere, liberatur dando æstimationem: secus, si debeatur certa species. Bar.

¶ Cui certum pondus [n] argenti dare hrs iussus fit, ei pecuniam numeratam [o] dando, ipso [4] † iure liberatur, si in ea pecunia eadem çstimatio fuerit: quod ita verum est, si non certũ genus ℙ argenti legatũ sit.

Verba futuri temporis restringuntur ad tẽpus mortis, vt vltra nõ extendantur. Et oratio respectiua deficit, deficiẽte psona, vel qualitate ei⁹, cuius respectu profertur. Bar.

Africanus, lib. 2. quæst.

LEX II.

QVi tibi mandauerat, vt ornamẽta in vsum vxoris tuæ emeres, idem [5] † uxori suæ (ut assolet) legauit, quę eius causa parata erant. [6] † Tu deinde post mortem mandatoris, ignorans eum decessisse, emisti. Non debebũtur mulieri: quoniã ea uerba ad mortis tempus referuntur. At si uiuẽte testatore, muliere autem mortua, emeris, non inelegan ter dicẽt inefficax ꝙ hoc legatũ sit ignotãs eũ decessisse emisti ornamẽta: nunqd debeatur vxori? Et dr ꝙ nõ: qm verba testatoris quæ posuit in legato illa. [f] Quæ eius cã parata sunt. &c. referuntur ad tps mortis testatoris: quo ñ erãt adhuc empta dicta ornamẽta. Si ãt emisti viuẽte testatore, & mortua eius vxore: cessãt & tũc inefficax est id legatũ: quia nõ põt verè dici, videri paratũ ornamentũ cã vxoris eius, quæ prius decessit, quã emeretur. Idẽ erit dicẽdũ, si ipe, quę emisti ornamẽta, viuebãt viret vxor, sed hæc dimenerat. Nã euanescit ẽt in hoc casu legatũ. Põt tñ esse in hoc casu, quõ facti. Nã pr marius nec voluisse adimere legatũ si vxor repudiatæ. l. cũ bona gra fuit. facti. diuortiũ: & tũc valebit legatũ & hẽbit mulier ornamẽta pdicta. Itẽ & pt esse, ꝙ marius diuortio facto voluit adimere legatũ, puta, cũ non bona gra fit, quo casu est verũ ꝙ dictũ est. ff. vt cuanuerit legatũ ornamẽtorũ emptorũ post diuortiũ. Sed qd si dictus testor misit libertũ suũ [q] Asiã ad emẽdas purpuras, & legauit vxori lanã purpureã, quã eius cã parasset: & liberti⁹ vno viro, & vxore emit purpuriã: nunqd pertinebit ad vxorẽ ex dicto legato? Et dr ꝙ sic: & ita appellatione lanæ purpureæ continetur purpura & h. d. vsq; ad l. apud. Vi. ꝙ *Inefficax*] est enim in causa caduca vt C. de cadu. tollen. l. vnica.

3 † aliàs lib. 4. ad Neratiũ.

3 † Fl. dict. essa. in pr. l. 2. §. 1. Accurs.

4 † Aliàs ipse.

5 † Fl. eidem.

6 † erunt. Dua.

*De mũdo muliebri legge oppia repressa. vi. L. 37. li. 2. Fl. eẽt.

a *Victum*] & sic genus. Accursius.
b *Muliebres*] & sic species.
c *Muliebribus*] in specie.
d *Reliquum*] scilicet: quia generi per speciem derogatur.
e *Idem est*] de argento, quod in mũdo esset, quod est. ff. eo. l. 3. cũ alteri &c. hoc est, vt debeat detrahi argentũ mundi, & dari cum mundo, & totum aliud argentum alteri.
f *Muliebri*] in quo quædã argentea species continebatur.
g *Omne marmor*] scilegatum sit tibi similiter: vt ff. de lega. 3. l. hæres meus. §. fin.
h *Ad victum*] stantum: alias nihil Paulus corrigeret.
i *Cur*] si ita stricte accipis verbum educes.
k *Contineri*] vt sup. co. l. legatis. Sed contra sup. de transact. l. cum hi §. qui transigit. Sol. ibi.
l *Ambo*] legatum alimentorum & legatum vt eum educes. Idem si victum vt ff. de ver. sig. l. verbo. victus. & l. seq. & l. quos nos. §. 1. vt nõ solum cibus, sed etiã vestitum & habitatio debeatur. aliud est contra de verbo cibi vel diarij: vt ff. eo. lege. & diarijs.
m *Legatur sit*] vt sp species generi deroget, vt ff. de le. 3. l. sextus vrbanis. §. fi & ff. de pec. le. l. seruo manumisso. & l. 6 §. si seruus. & ff. de re. iu. l. in toto. & ff. si. regũ. l. de mõ. & ff. de test. l. si peculiũ. in prin. de leg. 3. l. vxorem. §. felicissimo. & l. quæsitum. §. 2. & ff. de tritico vino & oleo leg. l. 2. in prin. & C. de appel. l. præcipimus. in fi. & ff. de le. 3. l. ea tamen. & ff. e. l. pediculis. §. item cum in aures. Accurs. n *Pondus*] ergo quãtitatem. in qua locus est vicissitudini solutionis: vt supra fi cet. per. l. 2. §. 1. Accurs.
o *Numeratam*] sic ff. eod. l. cum certum. & l. cum autem. §. proinde. & C. de dona. l. si quis argentũ. Sed ff. de solu. l. eũ à quo. Solu. dic nouo contaminatã: aliàs secus, vt in ff. ijs. Vel hic fauore vltimæ voluntatis, vt non pereat, si aliàs argentũ habere non põt. vt no. d. l. si quis argẽ & facit ff. si cer. pet. l. 2. §. mutui. ibi. aliud ꝑ alio. & quod ibi no. & ff. de leg. 1. l. non amplius. §. fina. & inf. de solu. l. quæstes. l. mihi Ro. in fi & de verb. obl. quæ extincta. & ff. de vsufr. lego. l. generali. §. pen & fi. & l. fundi.
p *Genus*] li. species: vt scyphꝰ certus in speciebus. n. non est locus functioni, i. vt alias vice alterius fungatur: vt ff. si cer. pet. l. 2. §. mutui. Accurs.
q *Vt tibi*] CASVS. Titius mãdauit tibi, vt emeres ornamẽta in vsum vxoris suæ. Postea fecit testm, & legauit eidẽ vxori suæ ea, quę eius cã parata sunt, sicut assolet fieri ꝑ vires: & postea decessit. Tu aũt ignotãs eũ decessisse emisti ornamẽta: nunqd debeatur vxori? Et dr ꝙ nõ: qm verba testatoris quæ posuit in legato illa. [f] Quæ eius cã parata sunt. &c. referuntur ad tps mortis testatoris: quo ñ erãt adhuc empta dicta ornamẽta. Si ãt emisti viuẽte testatore, & mortua eius vxore: cessãt & tũc inefficax est id legatũ: quia nõ põt verè dici, videri paratũ ornamentũ cã vxoris eius, quæ prius decessit, quã emeretur. Idẽ erit dicẽdũ, si ipe, quę emisti ornamẽta, viuebãt viret vxor, sed hæc dimenerat. Nã euanescit ẽt in hoc casu legatũ. Põt tñ esse in hoc casu, quõ facti. Nã pr marius nec voluisse adimere legatũ si vxor repudiatæ. l. cũ bona gra fuit. facti. diuortiũ: & tũc valebit legatũ & hẽbit mulier ornamẽta pdicta. Itẽ & pt esse, ꝙ marius diuortio facto voluit adimere legatũ, puta, cũ non bona gra fit, quo casu est verũ ꝙ dictũ est. ff. vt cuanuerit legatũ ornamẽtorũ emptorũ post diuortiũ. Sed qd si dictus testor misit libertũ suũ [q] Asiã ad emẽdas purpuras, & legauit vxori lanã purpureã, quã eius cã parasset: & liberti⁹ vno viro, & vxore emit purpuriã: nunqd pertinebit ad vxorẽ ex dicto legato? Et dr ꝙ sic: & ita appellatione lanæ purpureæ continetur purpura & h. d. vsq; ad l. apud. Vi. ꝙ *Inefficax*] est enim in causa caduca vt C. de cadu. tollen. l. vnica.

l. vnica. §. pro secundo. Accur.

a *Eadem dicenda*] s. lega um euanuisse. licet & alia ratione videatur reuocatũ. s. propter diuortiũ. per quod videt mariti voluntas mutata. vi ff. l. proxi. & ff. de don. inter vir. & vxo. l. sed interim. §. fi. & ff. de leg. 3. l. item legato. §. pe. & facit. ff. de leg. 3. l. cum vxori. & ff. de solu. l. cũ quis. in prin. Accur.

b *Vxori. Non deberi*] quasi mutata voluntate per diuortium: vt ff. l. proxi. cum suis concor.

c *Proculus*] contradicens prædictis.

d *Nam potest*] benè dico. qõ facti: nam qñcunque repudiatæ vī adimi si non bona gr̃a fiat diuortiũ, vt sup. l. proxi. & hic: & secundum hoc habeas literam. Nam põt repudiare, &c. sin autem bona gratia, tũc non videtur adimere: ad quod supra de don. inter vir. & vxo. l. & ideo. & tunc habeas hic, nec repudi. &c. & ita cũ, nec, & sine nec, põt legi.

e *Vxori quidam. Purpuream*] quam eius causa parasset, vt ff. de leg. 3. l. cum vxori. in fin. R. & sup. de leg. 3. l. item legato. Accur.

Apud] CASVS. Titia mandauit tibi, vt emeres sibi vniones. i. margaritas prætiosas causa sui vsus: & postea fecit testamentũ. & his verbis legauit Seio, Lego Seio ornamenta, quæ mei causa parata sũt eruntve: & postea decessit. Tu autem mandatarius cũ putares eam viuere, emisti pro ea vniones. Nunc quæritur, an illi vniones, quos emisti, pertinebunt ad dictum Seium ex legato? Dicitur quod non. Nam ea, quæ iam mortua testatrice empta fuerunt, non videntur esse parata eius testatricis causa. Ipsa autem, vt dictum est, legauit Seio ornamenta, quæ eius causa parata sunt, eruntve. Vtin.

f *Mortua*] alias mortuæ, alias mortua ea. & facit sup eo. l. qui tibi. cum suis concor. Accur.

Seia ab hærede] CASVS. Seia instituit sibi hæredem Publium Mæuium, & ita ab eo legauit, Antoniæ Tertyllæ do lego auri pondo decem. pone & vnionẽ meũ cũ hyacinthis. et adiunctis. Postea tamen dissoluit vnionem a dictis hyacinthis eo animo, vt non contineret in legato & vendidit: & postea decessit nullo relicto vnione inter ornamenta sua. Quæritur, an hæres teneatur dare Antoniæ æstimationem vnionis? Et dicitur quod non. Item quid, si dicta Seia non vendidit vnionem, sed eum & quosdam ex hyacinthis conuertit in aliam speciem ornamenti, quod ornamentum fecit postea pretiosius, quam esset primum, additis aliis gẽmis & margaritis. Nunquid potest Antonia legataria hos vniones & hyacinthos petere? & nunquid hæres debet cõ-

tum esse: quoniam non possit verè dici eius causa paratũ videri, quæ prius decesserit. 1 † Eadẽ dicenda [a] erunt, & si viuat quidem mulier, sed diuerterit, & quęratur, an post empta ei debeantur, quasi nõ videantur vxoris causa parata.

Celsus lib. 19. Digest.

LEX III.

VXori legauit, quæ eius 2 † causa parata sunt: & ante mortẽ diuertit. 3 † Nõ deberi, [b] quia adempta videantur, Proculus [c] ait. Nimirum facti quæstio est, nam potest [d] nec repudiatæ adimere voluisse.

Paulus lib. 4. 4 † ad edictum.

LEX IIII.

CVm quidam libertũ suũ in Asia misisset ad, purpuras emendas, & testamẽto vxori suæ lanam purpuream [e] legasset, pertinere ad eam, si quam purpurã viuo eo libertus emisset, Seruius respõdit.

Africanus lib. 2. quæst.

LEX V.

APud 5 † Pamphiliũ lib. 2. quæstionum ita scriptũ est, Si mulier mãdauerit tibi, vt sibi vniones vsus sui causa emeres, si tu post mortẽ eius, cum putares eam viuere, emeris, Atilicinus negat esse legatos ei, cui mulier ita legauerit. Ornamenta, quæ mei 6 † causa parata sunt, eruntve. Non enim eius causa videri parata esse [f], quæ iam mortua [f] ea, empta sunt. 7 †

Solutio legati, & translatio in aliam speciem facta à testatore, legatum extinguit. Bar.

Marcellus, lib. sing. respon.

LEX VI.

SEia ab hærede Publio Mæuio, ita legauit, Antoniæ Tertyllæ do lego auri põdo tot, & vnionem [g] cum hyacinthis. Postea vnionem [h] soluit, [i] neque vllũ mortis tẽpore inter ornamenta sua vnionẽ* reliquit. Quæro, an hæres ex causa fideicõmissi æstimationẽ rei, quæ in hẽreditate non est, [k] põstare debeat? Marcellus respondit, non debere.

¶ Item quæro, si probari possit Seiam vniones, & hyacinthos quosdam in aliã speciem ornamenti, quod postea pretiosius fecit additis alijs gemmis, & margaritis, cõuertisse, an hos vniones, vel hyacinthos petere possit, [l] & hrs cõpellat ornamẽto [8] † posteriori eximere, & prẽstare? Marcellus respondit, petere non posse, Neque enim [m] fieri posse, vt legatum, vel fideicommissum durare existimetur, cum id, quod testamento dabatur, in sua specie nõ permãserit, & quodammõ extinctũ sit: vt interim omittã, [n] quod etiam dissolutione, ac permutatione tali, voluntas quoque videatur mutata.

pelli eximere illos ex ornamento posteriori. & præstare Antoniæ Tertyllæ? Et respon. quod non: nam non potest fieri vt existimetur durare legatum, vel fideicom. eius rei, quę postea est in aliam speciem translata. nam per hoc quodãmodo videtur extinctum. Vt interim donec habemus hanc rẽnem, quam dixi, scilicet, quia extinctum est legatum, & quia res per fi. relicta, est in aliam speciem translata, & sic extincta: omittat aliquis, & aliam rationem, quæ etiam similiter bona est: hanc scilicet, id est, quia dissolutione, ac permutatione illorũ vnionum, & hyacinthorum, de qua dictũ est, voluntas quoque testatricis videatur mutata: quæ quidem testatrix legauit Antoniæ vnionem, & hyacinthos, vt dictũ est: quasi dicat, quælibet ratiõ per se bona est. Vnde si capiamus primam rõnẽ, benè potest aliquis interim omittere secundam: & sufficit prima. Vtin.

g *Vnionem*] l. lapidẽ pretiosum: sic sup. de doli excep. leg. apud Iulianũ. §. itẽ quęrit. h *Solut*, legatarię. vt C. de leg. l. filia. Imò soluit. i. dilauit, puta aceto, vt fecit Cleopatra. Reg.

i *Neque*] s. nunc: vel fuit tẽpore testamenti.

k *Petere possit*] legataria.

l *Posteriori*] ornamẽto: vel dic, posteriori legatario, si ponas, alij legatum ornamẽto pretiosius. Acc.

m *Neque enim*] alias neque enim: alias nõ quidenim, &c. & sub. tẽc distinguitur. q. d. non durat. Accur.

n *Interim omittã*] siue habeas omittat, scilicet, aliquis: siue omittam, ego Marcellus est sensus. q. ratio prædicta sufficit, quia scilicet extinctum. vt aliam omittamus. quæ etiam bona est. s. quod ideo, quia etiã dissolutione. &c. & faciunt ad l. istã. sup. de leg. 3. l. item lega. § pe. & l. lana. & l. legatis. §. 1. & Inst. de rer. diui. §. si tamen. & ff. de leg. 1. l. cęteris. in fi. & de pig. act. l. si cõuenerit. §. si quis ea arg cõtra. ff. de leg. 1. l. ferunt. filij. §. 2. Item facit sup ad exhiben. l. Iulianus. §. si quis. & de contrah. empt. l. in venditionibus. § inde quęritur. & de leg. 1. l. si ex toto fun. in prin. & l quod in rem. §. si quis & sup. de instit. l. abeunt. & Infra. de adimen. leg. l. legatum. §. 1. Item argum. cõtra sup. de leg. 3. l. fideicommissa. §. si rem.

ADDITIO. Dic, secundum Bar. quod ibi res legata extabat; hic vero defuit extare: quia facta est alterius accessio: vt patet in hac.

Lucius] CASVS. Lucius Titius instituit sibi hæredem Seium, & ita in testamento scripsit, hæredem meum volo, fideique eius committo, vt in patria mea faciat portic. cum publicam, in qua primi volo imagines argen. cas. &

2 † Decess. ff. Duar.

3 † Fl. tis.

3 † Fl. diuortii.

4 † Fl. 54.

5 † Phuphidicũ i. P. F. & is est forte, ad quo Ci. in Bruto. sunt qui emẽdãt. Eusidiũ.

6 † F. mea

7 † Fl. fuerunt.

8 † Aliis ornamenta.

* Sensum huius textus vide apud Lud. Aluar. i Rubri. de leg. 1. nu. 103.

1† In P.F est. §. nō lex.
2† Fl.li.8 * Gl.in c. cū olim. sup verb. ꝓcuratore dof. ꝺ leg. dicit ꝓ hanc l. qꝺ principales posſint ꝓgare iurisꝓcurator nō pōt, & ad intel.c. huius l.vide Ant. Ru. inl nō ſo lū.ſ.mor te.n.201 de nouiop.nunc. 1 Dic.qꝺ tractat ꝺ modico, vel nullo ſiudicio. qa semp tāiundē ſoluendo liberat,et creditori prodeſt; hic verò eſſet magnū præiudiciū Bart.
2 Sol re.ſe cūdū Ba. ibi exhat verbū futuri tēporis, reſeruetur.
3 Dic.qꝺ imò.ſ.testamēto. & le. his verbis.cōcordāt cū Ba. 4 Etiā cō cordat ſe cūdū B. 5 Soluè, vt ꝙ Bar. hic. ꝺ ibi extabat area, q̄ eſt maxima pars domus. Ba. 7 Dic.qꝺ ibi cōtinet varia tio circa idē.vel ꝙ habēt lo eo eiuſdem ſm Bart. 8 ibi fal bit ꝓpter

marmoreas.& deceſſit teſtator. Nunc quæritur, an valeat legatum,& ad patriam teſtatoris pertineat? & rñ. quod ſic. & eſt ratio plana in litera. Viu.

a *Valere*]quod dic,vt ȝ.de acquir.dom.l.ſtatuas.& de pricre.l.Auſidius.& ſup.de vſur.l.cum quidam.ſ.fi. Accur.

b *Pertinere*] licet nondum erat in rerum natura, quod legabatur,vt ȝ. de legat.1.l. quod in rerū in pr'n.& l. ciuitatibus. in prin.& l.ſeruo alieno.ſ.fi. & ȝ. de vſufr. leg.l.quidam. Accur.

Legatum, per quod ciuitati quæritur aliquod ornamẽtum, valet. Bart.

Idem.

LEX VII.

LVcius 1† Titius teſtamento ita ſcripſit, hæredem meum volo, fideiq; eius cōmitto, vt in patria mea faciat porticū publicam, in qua poni volo imagines argenteas, item marmoreas. Quæro, an legatum valeat? Marcellus reſpondit valere: a & operis, cęterorumque, quæ ibi teſtator, poni voluerit, legatum ad patriam pertinere. b Intelligi enim potuit aliquod ciuitati accedere ornamentum.

Legatū ſimpliciter, & indefinitè prolatum, ad tēpus teſtamenti refertur. hoc dicit. Vel ſic: Nomina poſſeſſiua, meum, tuum, ſuum, præſens tempus ſignifi ant. Bart.

Paulus.lib.18.2† ad Plaut.

LEX VIII.

SI ita legatum * eſset, Veſtē meam, argentum meum c damnas eſto dare: id legatum videtur, quod teſtamenti tempore fuiſset, Quia præsēs tempus ſemper intelligitur, ſi aliud compræhenſum non ſit. Nam cum dicit, Veſtem meā, argentum meum: hac demonſtratione, meum, præſens, nō futurum d tēpus oſtendit. idē eſt, & ſi quis ita legauerit, Seruos meos.

Verba teſtatoris in dubio debent intelligi ita, ꝙ non ſit in conſtructione peccatum. Bar.

Idem lib.5.3† ad Plautium.

LEX IX.

PLautius e mulieri 4† ita legauit, Quiſquis mihi hēs erit, Titię veſtem f meam, mūdum, ornamentaque muliebria dānas eſto dare. Caſſius ait, ſi non appareat, quid ſenſiſset, omnem veſtem, ſecundum verba g teſtamenti, legatam videri. Paulus, idem Iabolenus h 5† ſcribit, Quia veriſimile eſt (inquit) 6† teſtatorem tantum i ornamentorum vniuerſitati derogaſſe, quib. ſignificationem muliebrium accōmodaſſet. Accedereeò, k quod illa demonſtratio, muliebria, neq; veſti, neque mūdo applicari ſalua ratione recti ſermonis, l poteſt.

Iuntas teſtatricis, & illa ſeruanda eſt aut non, & nunc videtur legata omnis veſtis, ſcilicet tam virilis, quam muliebris. & omnis mundus, non autem omne ornamentum, ſed tantum muliebre. Et eſt ratio ſecundum Paulum. & Iabolenum, quia veriſimile eſt, teſtatricem, quæ prædicto modo legauit, derogaſſe tantummodo vniuerſitati ornamentorum legatorum, quibus ſolis ornamentis accommodauit in legato ſignificationem muliebrium ornamentorum. appoſuit enim verbum, muliebria tantum, iuxta ornamenta legata, & non iuxta veſtem, vel mundum legatum. Vnde, vt dictum eſt, legatum ornamentorum videtur reſtrinxiſſe, & non legatum veſtis, vel mundi: & iſtud accidit etiam ideo, quia illud verbum, muliebria, non poteſt applicari veſti, vel mondo legato ſalua ratione recti ſermonis, id-eſt grammaticę. nam nō eſſet bona grammatica, lego Titiæ veſtem meam, muliebria, vel mundum meum muliebria: benè autem eſt bona grammatica, lego Titiæ ornamenta mea muliebria. Viu.

e *Plautius*] ſcilicet teſtator, & ſic infra, mutat ſexum, cum dicit teſtatricem, vel dic Plautius ſcilicet dixit ea, quæ ſequuntur. Et dic, legauit: ſcilicet teſtatrix. Accurſius.

dictionē tūc, quæ extremitātē tēporis ſignificat ſm Bar.

3† Fl li.9 & vi. Aug.li.1. ca.6.
4† Alilo Plautius mulierita lego &c.
5† Aſſis Labeo.
6† Teſtatrice.

f *Veſtem*]hæc tria diuerſa ſunt, vt inf.eo.l. argumēto.ſ. muliebri.& ſ.ornamenta.& ſ. mundus.

g *Secundum verba*]rigidè accepta, ſecundum R.

h *Iabolenus*]videtur adſcribi principi l.Paulo. vel dic, Paulus dixit idem, quod Caſſius.

i *Tantum*]id eſt tantummodo, quibus, &c. ſed certè imò dictio, muliebria, videtur reſtringere veſtem, & mundum, vt pro muliebribus tantum intelligatur: ſed ſecundum Rogerium, hic de rigore: vel ſecundum verba teſtamenti: ſed aliud ſecundum ſententiam, vel æquitatem. Et ſic non obſtat ſupra, de pecu. legata.l.nam quod.in fine. & de legatis tertio.l. hæres.ſ.2.& l.quæſitum.ſ. ſecundo. & infra, de verborum ſignificatio.l. ſi cū fundus. Vel dic, quod non nocet hæc derogatio primis legatis: quia expreſſa ſunt. item nota, muliebria referri ad proximum tantum, ſ. ornamenta: ſic ſup.de iuriſ.omnium iud.l.ſi idem.in fi. ſed argu.contra.ſup.de leg.1.l talis.in fi.

ADDITIO. Dic ſm Bart. quod hic non poterat reſtringi ad omnia ſalua ratione recti.ſermonis. ibi ſic.

k *Accedere eò*]q.d. contingunt prædicta eo, ideſt, ideo, quia illa, &c.

l *Recti ſermonis*] ſecundum verum ſenſum verborum, ſed ſecundum ſententiam locus, vt prædixi. vel aliter, vt modo nota.

Cū certum] CASVS. Titius legauit mihi duas marcas argēti, vel auri: & ita legauit mihi certū pōdus, & nō certā ſpēm; & deceſſit. Nūc q̄rit. an hæres eius teneat mihi præſtare dictas duas marcas: an verò liceat præſtādo mihi tantam

tantam pecuniam non ære contaminatam, quantum nunc tempore huius valent duæ marcæ argenti? & resp. quòd benè liberatur præstando tantam pecuniam, quantam dixi. Viua

a *Cum certum*] puta, vt duas marcas. VEA.

b *Non materia*] vt massa: & subaud. ex necessitate: sed pretium debet, scilicet, ex voluntate. Materia enim est in obligatione: sed pretium etiam ære contaminatum est in solutione: sicque soluitur aliud pro alio creditore inuito, vt ff. de actio. & oblig. l. obligationum, *in fine*, & sup. manda. l. si quis pro eo. vel dic, ab ære non contaminatam, vt no. sup. eo. l. 1. in fi. & dic. vt ibi.

c *Præsentis*] scilicet litis. vt supra, de trit. vino, & oleo lega. l. fin. vel moræ, vt insta, eod. tit. l. penult. Accursius.

Modestinus, lib. 9. reg.

LEX X.

CVm certum [a] auri, vel argenti pondus legatũ esset, si non species designata sit, non materia, [b] sed pretium præsentis [c] tẽporis præstari debet.

Non intelligitur causa vxoris paratum, quod ipsius, & alterius causa paratur. Item falsa demonstratio legatum generis restringit: secus in legato certæ speciei. Item quando disiunctiua cadit inter genus, & speciem, accipitur pro coniuncta. Bar.

Pomponius lib. 5. ad Q. Mut.

LEX XI.

QVintus Mutius ait, Si paterfamilias vxori vas, aut vestimentum, [d] aut quippiam aliud ita legauit, Quod eius causa emptum, paratúve est, [1]† id videtur legasse, quod magis illius, [e] quam communis vsus causa paratũ esset. Pomponius, [2]† Sed hoc [f] verum est non solum si ipsius viri, & vxoris, [3]† sed etiam si liberorum eius, aut alterius alicuius communis vsus fuerit. Id enim videtur demonstrasse, quod proprio vsui vxoris paratum [4]† sit. Sed quod Q. Mutius demonstrat, vas, aut vestimentum aut quid aliud, & efficit, vt falsa fiant, quæ subiecimus. [h] Multum enim interest, generaliter, an specialiter [i] hæc legentur. Nam si generaliter, veluti, [5]† Quæ vxoris causa parata sunt: vera est illius definitio. [k] Si verò ita scriptum fuerit, Vestem meam illam purpuream: [l] vt certam [6]† demonstraret, licet adiectũ sit, Quæ eius causa empta, parata ve est: [7]† & neque empta, [m] neque parata, neque in vsum ei data sit, [8]† legatum omninò valet. Quia certo corpore legato, demonstratio falsa posita non perimit legatum: veluti, [n] si ita scriptum sit, Stichum, quem ex venditione Titij emi; nam si neque emit, aut ex alia venditione emit, legatum nihilominus [o] valet. Planè si ita legatum fuerit, Vasa, aut vestimenta, [9]† quæ vxoris [p] causa parata sunt, tunc æquè erit vera Quinti Mutij sentẽtia. [q] Quo casu sciendum est, etiam si alienæ res hæ fuerint, quas putauit testator suas esse, [r] hæ redemi teneri, vt eas det. [s]

Relatiuum, quis, vel, qui, restringit antecedẽs, ad quod refertur. Bar.

1† Fl. effect.

2† Fl. ait.

3† Fl. cõmunis vsus.

4† Fl. cõparatum sit.

5† Fl. sic legit, veluti, ita, q̃ vxoris cã cõparata sunt.

6† Fl. sic, vestẽ illã purpuã, vt certa.

7† Fl. essent, licet neque.

8† Fl. sint

9† Fl. aut quæ.

d *Vestimentum*] si certum demonstrauit, malè sensit Q. Mutius, alias bene, vt infra statim. Accur.

e *Magis illius*] electiue, vt sup. de lega. 3. l. legatum. §. 1.

f *Sed hoc*] f. vt nõ debeatur, quod non solius vxoris causa est paratum: & dic, quod sit in vsu, vt inf. de verb. signifi. l. in lege. & inf. eod. l. cum in testamento. & sup. de leg. 3. l. hoc legatũ. & l. cum suæ. & facit supra de leg. 3. l. item legato. Accur.

g *Aliud*] certum demonstrando.

h *Quæ subiecimus*.] per Mutium, & per Pomponium, scilicet, vt sui solius vxoris parata cedant legato.

i *An specialiter*] præualet specialiter dictum, vt & inf. de iniur. l. item apud Labeonem. §. hoc edicto. Accur.

k *Definitio*] i. sententia. f. vt non debeantur, nisi quæ solius vxoris causa sunt parata.

l *Purpuream*] sed quid, si dixit vestem omnem eius causa paratam, non demonstrando certam? Resp. idem, quod in genere: & sic potest intelligi dixisse Q. Mutius. Nec enim est certum corpus demonstratum. Accur.

m *Neque empta*] differunt empta, & parata: vt supra, de legat. 3. l. si quid. §. 1.

n *Veluti*] i. sicuti. vel exemplificatiuè.

o *Nihilominus*] sed non venditio, vt sup. de contrahẽ. empt. l. si quis fundum. & facit inf. de cond. & demonst. l. demonstratio. Sed arg. contra, ff. de dote præleg. l. 1. §. sed & si. p *Quæ vxoris*] aut hic ponitur pro, & vt & infra, eod. l. si quis ita legauit.

q *Sententia*] in prin. huius legis posita: & hoc cum generaliter legauit vasa, aut vestimenta, non certa demonstrando. Vel dic certa demõstrando: sed, aut, pro, & ponit, vt dixi. ff.

r *Suas esse*] & vsibus vxoris concesserat.

s *Eas det*] quia coniuncta erat persona vxoris cui tantundem legasset, si scisset: vt C. de lega. l. cum alienam. & ff. de leg. 1. l. si res & l. non quecunque. §. 1. & facit sup. de leg. 2. l. cui filius. l. hæres. Sed arg. contra, sup. de leg. 2. l. legatum. & l. Stichum. & infra, tit. 1. de legati. Accur.

a *Cum certum*] puta, vt duas marcas. VEA.

b *Non materia*] vt massa: & subaud. ex necessitate: sed pretium debet, scilicet, ex voluntate. Materia enim est in obligatione: sed pretium etiam ære contaminatum est in solutione: sicque soluitur aliud pro alio creditore inuito, vt ff. de actio. & oblig. l. obligationum, *in fine*, & sup. manda. l. si quis pro eo. vel dic, ab ære non contaminatam, vt no. sup. eo. l. 1. in fi. & dic. vt ibi.

c *Præsentis*] scilicet litis. vt supra, de trit. vino, & oleo lega. l. fin. vel moræ, vt insta, eod. tit. l. penult. Accursius.

d *Vestimentum*] si certum demonstrauit, malè sensit Q. Mutius, alias bene, vt infra statim. Accur.

e *Magis illius*] electiue, vt sup. de lega. 3. l. legatum. §. 1.

f *Sed hoc*] f. vt nõ debeatur, quod non solius vxoris causa est paratum: & dic, quod sit in vsu, vt inf. de verb. signifi. l. in lege. & inf. eod. l. cum in testamento. & sup. de leg. 3. l. hoc legatũ. & l. cum suæ. & facit supra de leg. 3. l. item legato. Accur.

g *Aliud*] certum demonstrando.

h *Quæ subiecimus*.] per Mutium, & per Pomponium, scilicet, vt sui solius vxoris parata cedant legato.

i *An specialiter*] præualet specialiter dictum, vt & inf. de iniur. l. item apud Labeonem. §. hoc edicto. Accur.

k *Definitio*] i. sententia. f. vt non debeantur, nisi quæ solius vxoris causa sunt parata.

l *Purpuream*] sed quid, si dixit vestem omnem eius causa paratam, non demonstrando certam? Resp. idem, quod in genere: & sic potest intelligi dixisse Q. Mutius. Nec enim est certum corpus demonstratum. Accur.

m *Neque empta*] differunt empta, & parata: vt supra, de legat. 3. l. si quid. §. 1.

n *Veluti*] i. sicuti. vel exemplificatiuè.

o *Nihilominus*] sed non venditio, vt sup. de contrahẽ. empt. l. si quis fundum. & facit inf. de cond. & demonst. l. demonstratio. Sed arg. contra, ff. de dote præleg. l. 1. §. sed & si. p *Quæ vxoris*] aut hic ponitur pro, & vt & infra, eod. l. si quis ita legauit.

q *Sententia*] in prin. huius legis posita: & hoc cum generaliter legauit vasa, aut vestimenta, non certa demonstrando. Vel dic certa demõstrando: sed, aut, pro, & ponit, vt dixi. ff.

r *Suas esse*] & vsibus vxoris concesserat.

s *Eas det*] quia coniuncta erat persona vxoris cui tantundem legasset, si scisset: vt C. de lega. l. cum alienam. & ff. de leg. 1. l. si res & l. non quecunque. §. 1. & facit sup. de leg. 2. l. cui filius. l. hæres. Sed arg. contra, sup. de leg. 2. l. legatum. & l. Stichum. & infra, tit. 1. de legati. Accur.

Quintus Mutius demonstrat, vestem illam purpuream, vt certam demonstraret, licet adiectum sit, Quæ eius causa empta, parata ve est, & neque empta, neque parata, neque in vsum ei data sit, legatum omninò valet. Quia certo corpore legato, demonstratio falsa posita non perimit legatum: veluti, si ita scriptum sit, Stichum, quem ex venditione Titij emi; nam si neque emit, aut ex alia venditione emit, legatum nihilominus valet. Planè si ita legatum fuerit, Vasa, aut vestimenta, quæ vxoris causa parata sunt, tunc æquè erit vera Quinti Mutij sententia. Quo casu sciendum est, etiam si alienæ res hæ fuerint, quas putauit testator suas esse, vxoris tamen vsibus concessit, tenebitur hæres viri ad dandas eas vxori. Viuianus.

Si quis

Proculus lib.5. epist.

LEX XII.

SI quis legauerit aurũ, gem mas, margaritas, quæ in eo auro[a] essent, etiam[b] id aurũ, cui neq; gẽmæ, neq; margaritæ ineſſent, legasse[c] vr.

Papinianus. 1†

LEX XIII.

SI imaginem[d] legatã hęres dera fit, & tabulam soluit, potest dici actionẽ ex testamẽto durare: [e]quia imaginis legatum, nõ tabulæ [f] fuit.

Causa intelligitur de proxima, & immediata: & etiã de remota, & mediata. Bar.

Scæuola. [2] †

LEX XIIII.

VXori quis legauit his verbis, Mundum muliebrẽ, omne [3]† ornamentũ, & quicquid viuus dedi, donaui, eius causa comparaui, confeci, id omne dari volo. Quæsitũ est, an carrucha dormitoria cum mulis, [g] qua semper vxor vsa fit, ei debeat? [4]† Respondi, si eius vsus causa habita esset, deberi. Idẽ quæsijt, an ex eadem clausula vestis, quam ancillis, vel lecticarijs eiusdem vxoris suæ comparauerat, vel fecerat, præstanda[h] esset? Respondi, [5]† præstandam.

Additum formæ primæ, legatum non minuit. Bar.

Pompon. lib.5. ad Sab.

LEX XV.

SI statuam legauero, & postea ex alia statua brachium ei adiecero, [i] omninò statua à legatario[k] vẽdicari [6]† potest

Qui legat rem, videtur legare proprietatẽ: & adiectio, vt habeat vsum fructum, non facit aliud legatum videri. Bart.

Scæuola lib.15. Digest.

LEX XVI.

SPecies auri, [l] & argenti Seiæ legauit, & ab ea petijt in hęc verba, à te, Seia, peto, vt quicquid tibi specialiter in auro, & [7]† argento legaui, id, cum morieris, reddas, restituas illi, & illi, vernis meis, [m] quarum rerum vsusfructus, dum viues, tibi sufficiet. Quæsitũ est, an vsusfructus argenti, & auri tolus legatariæ debeatur? Respondi, [8]† secundũ verba, quæ proponerentur, proprietatem [n] legatam, addito onere fideicommissi.

A patre potest legari, si filio legatum in tempus existẽtia sui iuris conferatur. Bar.

Idem lib.18. Digest.

LEX XVII.

FIliam in potestate patris manentem mater scripsit hæredem, eiq; patrem Mæuiũ substituit: & ita scripsit, Quisquis mihi hæres erit, fideicommitto, vti ornamenta mea omnia, aurum, argentũ, & [9]† vestimenta, quibus ego vsa sum, ne vęneant, & filiæ meæ seruentur. [10]† Quæsitum est, quis mihi hæres erit, committo fideicommisso, vti ornamenta mea omnia, & aurum, & argentum, & vestimenta, quibus ego vsa sum, ne vęneant, siue vendantur, & filiæ meæ seruentur: & postea decessit. Postea filia recusauit hæreditatem eius, quam pater habuit ex substitutione, & postea decessit ab intestato. Filia verò etiam tunc abstinuit ab hæreditate. Nunc quæritur, an dicta filia possit petere ab hæredibus patris fideicommissum? Et videtur, quod non, quasi non valuerit fideicommissum, quod à patre fuit relictum filiæ per testatricem, cum ipsi patri videatur relictum, cum secundã hæc iura, omnia patri per filium quærebantur. Respon. tamen hic, quod valet fideicommissum prædictum. Claudius reddit rationem contra opinionem eorum, qui non credebant valere fideicommissum, dicens, quod verè obseruandi, quod scriptum est in verbis testatricis, videtur in id tempus dilatum fideicommissum, quo sui iuris futura esset filia, cui debatur fideicom. per testatricem, siue alius, cui taliter daretur fideicom. Vivianus.

a Tutor

---

1 Li.28. quæstio.

2† Li.25. Digest.

3† Mulierem ornamẽta &c.

4† Fl. debeatur.

5† Fl. respondit.

6† Fl. vindicari.

7† Fl. dest. &.

8† Fl. respõdit secundum verba.

9† Fl. dest. &.

10† Fl. fermẽtur.

---

de lega.2.l.arex. & de rei vendi.l.in rem.§.2.& 3.& inf.de acquir. re.domi.l.sed ftex meis.& sup. de leg.2.l.si ex toto in prin.& sup.de vsufruc.l.statuæ.

(*Petijt*) CASVS. Titius legauit Seiæ decem scutellas argenteas, & ab ea petijt in hæc verba, A te, Seia, peto, vt quicquid tibi specialiter in auro, & argẽto legaui, id quoque, cum morieris, reddas, & restituas Stichon, & Pamphilo vernis meis. i. natis ex ancillis meis: quarum rerum vsusfructus, dum viues tibi sufficiet, & postea decessit. Nũc quæritur, an videatur legatus Seiæ vsusfructus tantum dicti argenti, & auri, an verò & proprietas? Et est, quod proprietas videatur ei legata, addito. Legato proprietatis onere fideicõmissi præstandi dictis vernis. Viui. l *Species auri* ergo & proprietatem.

m *Vernis meis*] id est natis ex ancillis meis. vt Instit. de lega. §. huic. Accur.

n *Proprietatem*] facit sup. de vsufruc. l. Proculus. Sed contra. sup. de ieiui. rusti. prædi. l. qui duo. l. Sed dic. vt no. sup. de vsufru. ca. quæ vsu. consũ. l. fin. & facit sup. de vsufruct. l. numismatum. & de tũ actionẽ. l. cum hi. §. fi vel. hic ergo accipitur fructus. i. vtilitas, vt & sup. de vsu. l. fin. & de vsu & habi. l. si habitatio. §. sed si sic. inf. de dona. l. donationes §. 1.

Filiam] CASVS. Titia habẽs maritum Mæuium, & filiam Seiã non emancipatam à patre suo prædicto Mæuio scripsit sibi hæredem dictam filiam. & ei patrem substituit, & ita postea scripsit in testamento suo. Quisquis mihi hæres erit, committo fidei eius, vti ornamenta mea omnia, & aurum, & argentum, & vestimenta, quibus ego vsa sum, ne vęneant, siue vendantur, & filiæ meæ reseruentur: & postea decessit. Postea filia recusauit hæreditatem eius, quam pater habuit ex substitutione, & postea decessit ab intestato. Filia verò etiam tunc abstinuit ab hæreditate. Nunc quæritur, an dicta filia possit petere ab hæredibus patris fideicommissum? Et videtur, quod non, quasi non valuerit fideicommissum, quod à patre fuit relictum filiæ per testatricem, cum ipsi patri videatur relictum, cum secundã hæc iura, omnia patri per filium quærebantur. Respon. tamen hic, quod valet fideicommissum prædictum. Claudius reddit rationem contra opinionem eorum, qui non credebant valere fideicommissum, dicens, quod verè obseruandi, quod scriptum est in verbis testatricis, videtur in id tempus dilatum fideicommissum, quo sui iuris futura esset filia, cui debatur fideicom. per testatricem, siue alius, cui taliter daretur fideicom. Vivianus.

a *In eo auro*] sc. legato. Accursius.

b *Etiam id*] nunc respondet. Accur.

c *Legasse*] Illud ergo verbum, quæ in eo, non restringit legatũ auri, sed margaritarũ, vt sup. l. proxi. ibi, si vero ita scriptũ &c. & de leg. 1. l. si sic. §. 1. & sup. de leg. 3. l. ea tamen adiectio. Azo. & facit sup. tit. 1. l. à filio §. fi. & sup de trivino & oleo lega. l. 6. & l. 6. in prin. & sup. de lega. 1. l. si cui. & l. si ancilla. cum libertis. Sed arg cõtra sup. de pe. leg. l. nã quod. §. fi.

d *Si imaginem*] CASVS. Titius habẽs imaginem depictam in quadam tabula, legauit mihi eam. & decessit. Hęres autem rasit imaginem, & dedit mihi tabulam. Certè nihilominus tenetur actione ex testamento: quia fuit mihi legata imago. & non tabula rudis. Vivianus.

e *Durare*] facit sup. de leg. 1. l. cum res. §. pen. & sup. quib. mo. vsusfru. amit. l. repeti. §. fin.

f *Non tabula*] rudis. ad qđ Insti. de re. divi. §. si quis in aliena.

g *Cum mulis*] qui trahunt eam: & facit sup. de leg. 3. l. item legata. Accur.

h *Præstanda*] quasi per medium vxoris causa parata, vt & arg. inf. de verb. obli. l. si stipulatus fuero.

i *Si statuam*] CASVS. Titius legauit mihi vnam statuam, quæ non habebat nisi vnum brachium: & postea adiecit eidem statuæ brachium ex alia statua: certè ego potero vendicare statuã mihi legatam cũ brachio ei adiuncto. Vi.

i *Ei adiecero*] sc. ego testator. Accur.

k *Alegatario*] idest, legatarius potest vẽdicare: & facit sup.

l *Species*] vel ergo testator dixit, species auri, & argenti, & tunc species est nomen collectiuum, & comprehendit omnia vasa, & ornamenta ex auro, & argento facta, vt sup. de auro, & argen. leg. l. 1. & 2. & sup. de leg. 3. l. 1. & 2. & sup. de leg. 1. l. 1. & 2. & sup. de auro, & argen. leg. l. 1. & 2. & sup. de leg. 2

a *Pater*] si habes, pater, filia recusauit, & pater ex substitutione fuit hæres, & benè: alias pater, & tunc filia fuit hæres ex substitutione, i. ex institutione, & pater recusauit, & impropriè dicitur recusare: quia non fuit ei delata ideunte filia, vt su. de acq. hære. l. quãdiu. Et quia quod peti non potest nec repudiari potest, vt su. de acq. hære. l. is qui, sed secundũ hoc quomodo valet lega.

cum filia recusante, pater, [a] ex substitutione hæres extitisset, & intestatus 1† decessisset, [b] filia autem bonis eius [c] abstineret, 2† an fideicommissum petere possit? Respondi, 3† iecũdum ea, quæ proponerentur, videri vtiliter patris fideicõmissum: Claudius, [d] Quoniã verbo, seruandi, quod scriptũ est, videt 4† in id tẽpus dilata tũ fideicõmissũ, quo furiuris furiosa esset [e] ea, 5† cui dabat.

Papinianus. 6†

LEX XVIII.

SI gemma ex annulo legetur, vel alia materia iuncta[f], 7† vel emblemata, & rectè legantur, & separantur, [h] & præstanda sunt.

Quod alicui legatur ut proprium, si proprium nõ est, quo ad omnia, iure legati capitur, & ex fideicommisso vniuersali restituitur. Bart.

Scæuola. lib. xxij. digest.

LEX XIX.

QVi vxori suæ legauerat bonorum suorum decimam, * & mancipia, & species argẽti, quas expressa-

rat, eidem anulos, & vestem reddi 1 ab hæredibus petijt, quasi propria vxoris fuissent. Quæsitũ est, si vxoris nõ fuerint, an præstari ex causa legati deberent? Respondi, [g] † legandi animo dedisse ea videri: [k] nisi contrarium ab hærede probetur. 9† ¶ Idem testator fideicommissit vxoris, vt quicquid ad eã ex testamẽto eius peruenisset, alumno cõmuni restitueret, Quæritum est, an etiã ea, 10† quæ propria vxoris suæ fuisse testator iciuit, [l] † eique reddi præcepit, alumno præstare debeat? Respõdi, si propria 12† fuissent, nõ debere: si legato, [m] acquirerentur, debere.

¶ Mulier testamẽto, & posteà codicillis multas species vestis, argẽti, quas vel ipsa secõ fecisse, vel habere significauit, specialiter [n] per fideicommissum reliquit. Quæsitũ est, an non aliæ legatarijs cederent, quam quæ in hæreditate essent inuentæ? Respõdi, 13† eas cedere, quæ in hæreditate 14† inuentæ essent. [o]

ditate inueniuntur. Et dicitur, quòd illa tantũ cedunt. Nã quantũ ad illas, quæ non sunt in hæreditate, derisorium est legatum, vt supra de lega. 1. l. domus. in princ. Vnde *Read.* hoc ignorat & dare, vt hic subijc. & j. de verb. sign. l. verbũ reddendi. Accurs. K *Videri.*] Videtur amisisse, vt & supra, de vsufructu lega. l. Stichon. Sed contra. 7. de leg. 2. l. Titia. 6. Caius. Sol. hic præcepta, vbi enũciatiua fuerunt verba. Vel sol. vt ibi. & facit ff. de lega. 2. l. Lucius. 1. quisquis. & infra de conditio. & demonst. l. quib. §. pen. & l. cum tale. §. testamẽto. *Eius*] scilicet vxori. m *Si legata.*] id est si ex legato, & facit C. de fideicõ. l. cum virũ. & sup. 1. Stichus. §. 1. & de leg. 2. l. Imperator. in prin. & l. cum pater. §. 1. & l. pater. n *Specialiter.*] demonstratos autem, aut designationib. fungẽtibus vicem pprij nominis eorum, secus si generaliter, vt infra eod. l. Titia. §. primo. in principio. & supra, de leg. 1. l. si domus, §. 1. Accursius.

o *Inuentæ essent.*] & de inuentis cauendũ si reperta fuerint: aliàs enim derisorium esset legatum, vt inf. eod. l. Titia in prin. & supra de leg. 1. si domus in princ.

Vxorem.] CASVS. Titius legauit Seio aurum suum, & argentum, certe continetur in legato quicquid auri relictũ fit in hæreditate primo casu, cum legatum est aurũ, & quicquid argenti relictum est, in hæreditate in secundo casu, cum legatũ est argentum. Et hoc est verum, siue factũ, siue infectũ relictum est in hæreditate aurum, vel argentũ. Pecunia autem aurea, vel argentea non continetur. Quid si legauit eidem Seio certum pondus auri, vel argẽti, puta 100. pondo, siue marcas. Nunquid tanget legatarius velit, nolit, aurea, vel argentea vasa, quæ relicta sunt in hæreditate? Et dẽ quod non: quia videtur hoc casu magis legata ei quantitas, quam species: secus autem si sit ei legatum certum pondus argẽti, vel auri facti, puta 100. pondo, siue marcæ. Quia tunc bene potest, & debet legatarius tangere de vasis. Item quid si legauit eidem Seio certum pondus auri, vel argenti, quod eligere velit, nũquid vasculum aureum, vel argenteũ non separatum ab alio argẽto, vel auro, possit legatarius separare, siue diuidere ab alio argẽto, vel auro, & illud petere, & aliud repudiare, vel illud petere, illud repudiare? Et dicitur, quòd non. Parum enim prodesset legatario talis electio. Item quid, si ille ipse testator habens scyphos argẽteos, in quibus erat minimum plumbũ legauit eidem Seio 100. pondo argenti, quo casu potest legatarius tangere illos scyphos, si vult, vt supra dixi, & dicitur C. de com. l. si quis argentum. in prin. nunquid debebuntur illi scyphi cum plumbo? id est, an ferri a plumbo, vt respondeatur legatario quantum ad argentum, & nõ quantum ad plumbum? & dicitur quòd sic. nam & illis, qui emũt argentum ad pondus assignatur per

species vestis, & singulas species argenti, demonstrãdo eas sigillatim, per designationes fungẽtes vice proprij nominis earũ, quasi ipse species ipsa signi fecerit in verbis legatorũ præ dictorũ se cõfecisse, vel habere, & postea decessit. Quæritur, an non aliæ spes cederẽt legatarijs, quam illæ quæ in hæ-

a *Pater*] si habes, pater, filia recusauit, & pater ex substitutione fuit hæres, & benè: alias pater, & tunc filia fuit hæres ex substitutione, i. ex institutione, & pater recusauit, & impropriè dicitur recusare: quia non fuit ei delata ideunte filia, vt su. de acq. hære. l. quãdiu. Et quia quod peti non potest nec repudiari potest, vt su. de acq. hære. l. is qui, sed secundũ hoc quomodo valet lega.

1† Flo. in testato.

2† Fl. abstinuerat.

3† Flo. respondit.

4† Flo. videri.

5† Flo. futurus esset.

6† lib. 21. ad Sabin.

7† al. iunctæ: Duar.

b *Decessisset*] scilicet, pater. c *Bonis eius*] scilicet, patris.

d *Claudius*] scilicet, idẽ dixit reddita ratione: quoniam &c. & nota, quod verba Claudij sunt in masculino genere, sed verba Scæuolæ sunt in fœminino.

e *Furiosa esset*] No. in præsenti intelligitur futurum: alias contra. sup. eod. l. si ita esset. Item econtra in futuro vel in præsenti intelligitur præteritum, vt inf. de verb. signi. l. verbum oportebit. & l. verbũ erit. & inf. e. l. si vxori, & cum ita. in fi. Accurs.

* quã capere inter se vir & vxor potest ex Vlpian. in fragm.

Gemma] CASVS. Titius legauit mihi gemmam ex anulo suo, vel iunctã alij materiæ, certè recte legauit, & valet legatum: & separari debet gemma per actionem, ad exhibendum à me propositam, & idem est si legauit mihi emblemata, i. ornamenta argentea adiuncta vasis. Vlpianus.

f *Materia iuncta.*] si gemmæ, & sic aliæ materiæ sunt dariui casus, quia antiqui dicebant, alio, & alia in datiuo casu. Vel aliæ materiæ, quia aliæ res sunt iunctæ per appluimbaturã, secus si ferruminationem, vt supra de rei vendi. l. in rem. §. item si quæcunque. sed fallit in tigno domui iuncto, vt supra ad exhiben. l. gemma.

g *Emblemata.*] ornamenta sunt vasorum, vt supra de tritic. vino, & oleo lega. 1. §. fi. Accursius.

h *Separantur.*] actione ad exhibẽdũ, proposita, vt d. l. gemmæ.

Qui vxori.] CASVS. Titius legauit vxori suæ decimam partem bonorum suorũ, pone, & duo mancipia, & tres pone scutellas argenteas, & postea petijt ab hæredib. suis, vt redderent eidem vxori quatuor pone anulos, & vnam vestem de bruna, pone, quasi dicti anuli, & vestis fuissent eiusdẽ propria vxoris: & postea cõmisit fideicommissum illius, vt quicquid ad eam ex testamẽto eius peruenisset, restitueret alumno cõmuni ipsius testatoris, & vxoris: & postea decessit. Nũc quæritur de duobus. Primum est, an anuli, & vestis debeãt præstari vxori, si illius non fuerunt? Et dicitur, quòd sic, nisi hæredes probent testatorẽ voluisse cõtrarium. Siue ergo fuerũt vxoris, siue non debentur ei. Secundum est, an eo casu, quãdo fuerũt vxoris, teneatur ipse dare alumno? Et dicitur, qd non: sed eo casu, quando nõ fuerunt eius vxoris, sed acquisita sunt ei per legatũ viri testantis, teneatur restituere alumno.

¶ *Mulier testamento.*] Tutia fecit testamẽtũ, & postea codicillos: & in testamẽto, & codicillis legauit quibusdã multas

8† Fl. respondit.

9† Flo. ap probetur.

10† Flo. eas res esse proprias.

11† Flor. respondit.

12† Fl. respondit, si propria.

13† Flor. respõdit.

14† Flor. deest in hæredit.

venditores replumbatæ, id est, remoto plumbo: & ei scribit aliquis in libro rationũ suarum, tot pondo argenti habeo, vel debeo: intelligitur sine plũbo: si autem legasset ei certa vascula argentea, puta quatuor lances quadratas, etiam plũbum, quod continẽt dictæ lãces: sequetur legatarium. Item, quid si legavit eidẽ Seio argẽtum factũ? an sequentur cũ emblemata aurea, quæ sunt in eo argento. id est, ornamenta aurea, quæ sunt apposita, siue adiuncta argẽto facto legato? & distinguitur: an legetur ei certum põdus argenti facti, quo casu non continentur hæc aurea emblemata: an vero legetur argentum factum: quo casu cõtinentur. Nã illud, quod ad speciem argenti est iunctum, cedit argento legato: sicut claui aurei, qui tenent anterius clausas guarnachias puellarum, & etiam purpuræ iunctæ in aliqua parte vestimẽtorum, sunt pars vestimẽtorum. Et quamuis hi claui non sint cõsuti guarnachiis, tamen continentur veste legata. Aureo autem simpliciter legato, non debentur inaurata de alia materia existentia, nec emblemata aurea affixa absidibus argenteis. Anuli autem aurei benè debentur. Sed argento simpliciter legato non cõtinentur lectus argẽteus, nec alia supellex argentea. si nõ est habita numero argenti a testatore, siue paterfamilias: puta quia nõ reponebat eam in argentario, id est, in loco, in quo ponebat argentum suum, sicut est in iunctura argentea, per quã iungebatur aurum cum auro. Sed nec candelabra argentea, vel lucernæ argenteæ, vel speculũ argenteũ parieti affixum, vel illud speculũ argenteũ, quod mulier habuit causa mũdi sui, argẽti appellatione cõtinebũtur, si mõ non sint habita a testatore in numero argẽti: hoc dicit eũ l. seq. vsq. ad §. argento. Vivian.

Auri appellatio, factũ continet, & infectum, quamuis signatum pecuniam non comprehendat, nec deaurata tantum, vel supellex argenti pondus quantitatem continet, nõ speciẽ, nisi argenti facti mentio habita fuerit in legando. Et si pondus auri legatur, plũbea materia separatur, & ornamentum sequitur rem ornatam. Bartolus.

Vlpianus. lib. 20. ad Sabi.

LEX XX.

CVm aurum, vel argentũ legatum est, quicquid auri, argentique relictum est, a 1 † legato continetur, b siue factum, siue infectum sit: 2 † pecuniam autem signatam placet eo legato non contineri. c Proinde si certum pondus d auri fit legatum, vel argenti, magis quam e res legata videtur, nec ex vasis tangetur. f Sed si argenti facti pondo centum sint legata, ex facto argento debebitur 3 † legatum. Vnde est quæsitum g apud Celsum, an & vascula h possit i separare? k Et scripsit, vascula non separaturum, l licet ei m optio n fuerit relicta. Idem Celsus libro 6. 4 † quæstionum quærit, Si centum pondo argenti fuerint relicta, an replumbari o debeant, vt sic appendantur? Et Proculus, & Celsus, aiunt exempto plũbo appendi p debere. Nam & emptoribus q replumbatæ r assignantur, & in rationes, s argenti pondus sic refertur. 5 † Quæ sententia habet rationem. ¶ Planè si cui vascula argentea, vtputa lances quadratæ t sint legatæ, etiam plumbum, quo continentur, eum u sequetur. Simili modo quæritur, si cui argentum legetur, an & 6 † emblemata aurea, quæ in eo sunt, eum sequantur. x Et Pomponius libro 5. 7 † ad Sabinum, & † distinguit, multum interesse, certum pondus ei argenti facti legetur: an verò argentum factum. Si certum pondus, argento non contineri. 9 † Si argentum factum, contineri: quoniam argento cedit, quod ad speciem argenti iunctum est: quemadmodum, claui z aurei, & purpuræ pars sunt vestimẽtorũ. a

1 † El. sit.

2 † Fl. deest, sit.

a in hanc sententiam vi. Cic. in topi. vbi locũ tripli cẽ tractandi argumenti ex cõsequentibus explicat, & in loco à differentibus.

3 † Fl. debebit.

a *Relictum est.*] in hæreditate.

b *Continetur.*] si auri, argentique mẽtio habeatur à testatore: Roger. & nota pro generalitate, vt C. de fideicommiss. l. cum virum. & infra eo. tit. l. in argento, in prin. & §. fin. Accurs.

c *Non continentur.*] vt infra eo. l. Q. Mutius. §. j.

d *Si certum pondus.*] vt decem marcas.

e *Magis quam res.*] id est, pretium, quam massa, & tunc exponere, vt sup. eo. l. cum certum vel magis quantitas, quam in specie, vt subiecit, nec ex vasis, &c. Accur.

f *Tangetur.*] ex necessitate, sed ipsonte fit: vt C. de dona. l. si quis argentum, in prin. Accur.

g *Quæsitum.*] ex eo quod dictum est in §. proinde Accur.

h *Vascula.*] vel aliquod argentum.

i *Posse.*] scilicet legatarius. Accur.

k *Separare.*] id est, diuidere ab argento, & repudiare vel illud petere, & aliud repudiare.

l *Separaturum.*] quia materia superat hoc materiatum. ad quod sup. de leg. 3. l. quæsitum. §. illud.

m *Ei.*] scilicet legatario. Accur.

n *Optio.*] de quo argento vellet: nam licet tali legato verũq; contineatur, scilicet species, & quãtitas, siue materia, & materiatum: tamẽ speciei prævalet quantitas, & est ratio vt d. l. quæsitum. & non est hic optioni locus, quasi parũ expediat eligere tali casu.

o *Replumbari.*] id est, remoueri plumbum de scyphis.

p *Appendi.*] sic ergo quantitas, nõ species facta, legatario debetur, licet vtrunque sit legatum, scilicet quantitas, & species.

4 † Flo.

q *Emptoribus.*] argenti ad pondus.

r *Replumbatæ.*] id est, remoto plumbo, vel in pondere non computato Accur.

s *In rationes.*] arg. vt cum scribis in libro rationũ, tot põdo argenti habeo, vel debeo, intelligitur sine plumbo.

5 † Fl. defertur.

t *Quadratæ.*] scilicet certæ, & designatæ.

u *Eum.*] s. legatariũ.

x *Sequantur.*] scilicet plũbũ, aliàs, legatariũ, vel dic, argentũ. & sic no. quod sequitur lancem argenteam legatã, legari vi. sic ff. de ædil. edic. l. Ædiles, in prin. & §. vendendi, & §. seq. & j. de preca. l. quãuis. & Inst. per quas pers. no. acquir. in fi. & ff. de supel. leg. l. 3. §. sed sunt. & j. de fideius. l. si vt proponis. & j. proxi. resp. & ff. de fun. instruc. l. cum fundus. Sed arg. contra. in eo. tit. l. 2. §. dotes. & ff. depos. l. j. §. quę depositis. & j. de furtis. l. cum qui. §. non solum. Accur.

6 † Flo. de est. &.

7 † al. 2.

8 † Flo. ex Sabino.

y *Argentum.*] s. factũ, vt statim patet.

9 † Flo. si põdus nõ cõtineri.

z *Clami.*] expone vt j. l. prox. quæ huic cõtinuatur.

1 Quos clauos hic, & in princ. l. sequẽtis. Iurisconsultus dicat, nõ ab Accursio sed à Budæo sup. de Senatorib. l. vl. poteris discere.

a *Vestimentorum.*] facit sup. prox. respon. & sup. de act. empt. l. Iulianus. in f. & de acquir. rer. dom. l. sed & si. perfectorum. & l. quicquid per totũ. & de leg. 2. l. hæres meus. §. pen. & j. l. prox. in prin. & §. perueniamus. & l. vestis. in prin. arg. contra inf. pro empto. l. qui fundum. §. j. Accur.

ADDITIO

Dic, secũdum Bar. hic, quod ibi in acquisitione, quæ fit ex emptione: hic in ea, quæ fit per specificationem, & idẽ erit dominus vtriusque, per tex. hic in fi.

ET si non.] Casus in hac l. vsque ad §. argento est positus. sup. in l. præceden. quia continuatur cum ea.

¶ *Argento.*] Titius legavit mihi argentum suum factum: certè continentur vasa sua argentea, veluti paropsides, & tabulæ, & trullæ, id est vtres, qui habent collum nodosum. & pelues, id est, vasa ænea ad abluendum pedes. & his similia. nõ tamen illa, quæ sunt supellectilis numero habita a testatore. Quid si legavit mihi vasa sua? Certè non solum cõtinentur ea, quæ aliquid in se recipiant paratum causa edendi, bibendique, scilicet liquidum, sed etiam ea, quæ aliquid nõ liquidum sustineant: & ideo continentur scutellæ, in quibus potest teneri liquidum, & non liquidum, & etiam promulsidaria, in quibus cõtinetur mulsum factũ ex vino, & melle, & etiã repositoria, id est vasa, quæ portentur in manibus, in quibus panis vel aliud reponitur. Nam appellatio vasorũ est generalis. Dicimus enim vasa vinaria, & naualia, s. contineri appellatione vasorum, id est vasa ad reponendum vinũ, & vasa, quibus vtimur in naui. Si autem legasset mihi argentum infectum, continetur in legato rudis argẽti materia, id est non facta. Quid ergo in casu, si cœptum est argẽtum fa-

bricari,

bricari, nondum autem est perfectum? nunquid continebitur appellatione argenti facti? an appellatione infecti? Et resp. quod continetur appellatione argenti facti. Si autem in hoc eodem casu erat factum argentum, sed cælabatur, id est auro ornabatur, continebitur similiter appellatione argenti facti. Item, quid si legauit mihi argentum cælatũ? nũquid continebitur illud, ꝙ cœptum fuerat cælari? Et dicitur quod sic.

¶ *Sicut fit ecfarium*] Titius legauit mihi argentum suum escarium: certè continetur legato argentum paratum ad esum, & potum, & etiã aquiminarium argeneo, id est vas aquam ministrans: cacabi autẽ argentei ad coquendum parati nõ continentur: quia sunt instrumẽti coquinatorij: nec ẽt continetur miliariũ argenteum, in quo coquebat panicũ de milio: nec ẽt sartago argentea.

¶ *Pertineamus*] Legauit mihi Titius scutellã suã argenteam, vel auream, in qua erant gẽmæ inclusæ. nunquid cõtinentur in legato hæc gẽmę? Et dic, ꝙ sic: cũ enim duo sunt cõiuncta, id illorũ duorum cedit alteri, cuius alterius species est maior, id est honorabilior: puta, quia illud qđ cedit est positũ causã ornãdi illud. Semper enim cũ quærimus, quid cedat, illud spectamus si qd adhibetur causa ornandæ alicuius rei: scilicet vt accessio cedat principali. Auro igitur, argentove legato, cedunt gẽmæ inclusæ phialis, & lancibus argenteis, quæ sunt duo genera vasorum: sed etiã in coronis mensarũ dicendum est quod gemmæ coronis cedant: & hæ coronæ cedunt mensis legatis. In margaritis quoque, & auro legato, in quo erant dictæ margaritæ inclusæ, idem est, quod dictũ est in gemmis inclusis auro legato. Nam cedent auro prædicto, si adhibitæ sunt gratia ornandi auri. Si autem è contra aurum adhibitum fit gratia ornandi margaritas, cedet aurum margaritis. Idem est in gemmis inclusis anulis argenteis legatis. Est autem differentia inter gemmas & lapillos, & margaritas. Nam gemmæ sunt perlucidæ materiæ, scilicet smaragdi & chrysolithi & amethysti. Lapilli autẽ non perlucidæ materiæ, vt obsidiani, & Veientani. Margaritæ autem differunt à gemmis, & à lapillis: quia margaritæ crescunt, & coalescunt apud rubrum mare, sicut est conchis margarita. Quod non est in gemmis & lapillis. Murrhina autem vasa non continentur appellatione gemmarum.

¶ *Auro legato*] Titius legauit mihi aurum suum: certè continentur in legato vasa eius aurea. Sed si legauit mihi gemmas suas, gemmæ ex vasa continentur, id est facta causa gemmarum. Patet ergo, quod siue gẽmæ sint in aureis vasis, auro legato cedent, siue sint in argenteis, argento legato cedẽt. Quæram hic spectamus, quæ res fuerit adhibita causa ornandæ alterius rei: & ornamentũ cedit rei ornatæ. Non autem spectamus, quæ sit pretiosior. Vide si gemmæ fuerint inclusæ auro, vt habiliter portari possint, ne cederet natũ gemmis, & non gemmæ auro. Hoc dicit cum l. seq. Viu.

a *Et si non sunt claui*] id est fibulæ, quæ fixæ super veste alia puellari antea tenent clausa. Accurs.

b *Contexti*] sed aliàs applicatis vel dic, ex more, vt reponerẽtur, vt ff. de act. emp. l. fundi. §. fin. & hoc nisi fit factum ornamentum alterius rei: vt ff. de fundo instr. l. quæsitum. §. si quis eo instrumento. & facit ff. ad l. Aq. fin.

c *In paropsidibus*] vt testantur euangelia. Matth. 26. & alibi. & est genus lancis grandioris, de quo Senec. lib. 5. de benef.

d *Habita non est*] aliàs contra, vt inf. de supellect. leg. l. 3. in fi.

e *In iunctura*] quia cum argẽto iniungebantur aurũ, vel alii materiæ. Accurs.

f *Quod*] id est, quia.

g *Nec speculum*] argento inclusum.

h *Trullas*] aliàs trullas: & est genus vasis.

Adde, qd trulla est vas, quo culina in latrinã aquã fundunt, atq; ad alia eiusmodi ministeria cõparatũ. qđ Horat. pro vase potorio vilioti possit accipere dicẽs. Qui Velentanũ fictilis potare dicb. Capanaeo litus trulla. vide ff. de supp. instr. l. habetnæ.

i *Supellectilis sunt*] vt & ff. eo. l. in prin. & ff. de supellect. leg. l. 1. & ff. eod. l. Quintus. § sed hoc tamẽ videtur cõtra. Sed ibi dicet.

k *Aliquid*] liquidũ.

l *Sustineant*] non liquidum.

m *Scutellas*] ad vtrũque est exemplum.

n *Promulsidaria*] in quibus continetur mulsum.

o *Repositoria*] ad quod est sup. d. leg. 3. l. hæres. 6. pen. Accurs.

p *Et naualia*] quæ in nauibus feruntur: vt & ibi primo. vel aliquid reponitur.

q *Mare fecit*] nimis generaliter dicit: secundum quosdã: & ideo statim corrigitur. Certè &c. vel restringitur secundũ R. & pro eis, quia id videtur factum, quo commodè vti possumus, vt sup. eo. l. Quintus Mutius. §. cui. & inf. de verb. sig. l. 5. §. operæ. & l. ædificia. §. perfeciſſe. & C. quando dil. lega. ee. l. ex his. & ff. de ope. no. nunc. l. stipulatio. § apud. Vel dic, vt litera sonat: & sic cœptum pro impleto habetur: sic inf. de vsuca. l. in vsucapionibus. & sup. de test. l. qua ætate. & inf. de verb. sig. l. annieulus. & inf. de polli. l. 1. §. cœpisse. & ff. §. prox. l. Gcui. & ff. de leg. 3. l. legatis. § ornatricibus. & de mino. l. 3. §. minorem. vbi de hoc no. Sed arg. contra sunt leges pro R. inductæ. & sup. de act. empt. l. fundi. §. hiem.

r *Cælabatur*] i. ornabatur auro, cum esset argentum. Accurs.

s *Facti appellatione*] nisi esset collisum postea, vt infra eod. l. Quintus. cui.

t *Et puto*] scilicet nomine. & facit supra proxi. §. quid ergo, &c. Accursius.

¶ Argento facto legato, Quintus Mutius ait, vasa argentea contineri, veluti paropsides, tabulas, [10]† trullas, [11]† pelues, & his similia: non tamen quæ supellectilis sunt. [i]

¶ Sed si [12]† cui vasa sunt [13]† legata, non solum ea continentur, quæ aliquid [k] in se recipiant edendi, bibendique causa paratum, sed & quæ aliquid in se [14]† sustineant: [l] & ideo scutellas, [m] vel promulsidaria [n] contineri. Repositoria [o] quoque continebuntur. Nam vasorum appellatio, generalis est. dicimus [15]† vasa vinaria, & naualia. P [16]† *Infecti appellatio rudem materiam comprehendit (cæptam, nõ fieri paratam. Bar.*

¶ Infecti autem argenti appellatio rudem materiam continet, id est, non factam. Quid ergo, si cœptum sit argentum fabricari, nondum tamen [17]† perfectum? Verum facti, an infecti appellatione contineatur, dubitari potest. Sed puto magis facti. q Certè si iam erat factum, sed cælabatur, [r] facti appellatione [s] continebitur. An & cælati [t] appellatione continebitur, quod cælari coepit? Et puto contineri, si cui fortè cælatum sit argentum legatum.

10† Fl. patellas. ac tabulas. de quæ voce vide apud Hermolaũ in corollario cc.

11† Flor. trullas.

12† Fl. de est. si

13† Duar. sint.

14† Fl. de est. in se.

15† al dicimus. n. 16† al. nouaria. Duar. nolegendũ. nauaria, vel. niualia. Vide Catelliacũ Cottã in dictione. columnivariũ.

17† Fl. de est. tamẽ.

2† Flo. est §. qui incipit. Idem Põponius libris epistolarum.

3† Fl. 19.

3† Fl. Digest. commentario 7. scri.

4† Fl. absidib. Aliàs absidib.

Quæ autẽ dicantur apsides pulchrè Hermo. i indice castigationũ suarũ in Plinium, in hac ipsa dictione.

5† Duar. sint.

6† al. ponebat.

7† Fl. de est. argentea.

8† Fl. vel parieti.

9† Fl. qđ.

Pomponius. [1]†

LEX XXI.

ET si non sunt claui [a] vestimentis consuti, [b] tamen veste legata contineri. Idem Celsus lib. xviij. [2]† Digestorum [3]† scribit, Auro legato ea, quæ inaurata sunt, non deberi: nec aurea emblemata, quæ in paropsidibus [c] [4]† argenteis essent. [5]† An autẽ auri appellatione, anuli aurei contineantur, quæritur. Et Quintus Saturninus lib. x. ad edictum scribit contineri.

¶ Lectum planè argenteum, vel si qua alia supellex argentea fuerit, argenti appellatione non continetur, si numero argenti habita non est: [d] vt in iunctura [e] argentea scio me dixisse, quòd [f] non in argentario paterfamilias reponebat. [6]† Sed nec candelabra, nec lucernæ argenteæ, vel sigilla argẽtea, [7]† quæ in domo reposita sunt, vel imagines argenteæ, argenti appellatione continebuntur: nec speculum & parieti [8]† affixum, vel etiam, quæ [9]† mundi causa mulier habuit: si modo nõ in argenti numero habita sunt.

Argentum factũ omnem speciem comprehendit: licet nõ quæ supellectilis loco sint. Et vasorum appellatio generalis est. h. d. cum §. seq. Bart.

a *De aquiminario*] hoc expone vt inf. eo. l. in argento. in fi.
b *Miliarium*] vbi paniculum de milio coquitur.
c *Coquinarij*] i. quibus vtitur in coquina, inde dicitur coquinatum secundum vulgatos. & facit inf. eo. l. pediculis. §. argento. & §. quidam. & sup. de fun. instr. l. cum de lanionis.

¶ Si cui fortè 1† escarium argentum legatum sit, id solum debebitur, quod ad epulandũ in ministerio habuit, id est, ad esum, & potum. Vnde & 2† de aquiminario a dubitatum est. Et puto contineri: nam & hoc propter escam paratur. Certè si carabos argẽteos habebat, vel miliarium b argẽteum, vel sartaginẽ, vel aliud vas ad coquendum, dubitari poterit, an escario cõtineatur. Et hæc magis coquinarij c 3† instrumenti sunt.

Cum quid est propter aliud, consideratur id propter quod est. Bart.

¶ Perueniamus ad gemmas inclusas argento, auroque. Et ait Sabinus auro, argẽtoque d cedere. Ei enim cedit, cuius maior est species: e quod rectè expressit. 4† Semper enim cũ quærimus, quid cui cedat, illud spectamus, qd cuius rei ornãdæ causa adhibeatur: 5† vt accessio cedat principali. Cedent igitur gemmæ phialis, f vel lancibus, inclusæ auro, g argentove. Sed & in coronis h mensarum, gẽmæ coronis cedent, & 6† hæ mensis. In margaritis quoque, & auro, idem est. Nam si margaritæ auro ornandi gratia adhibitæ sunt, auro cedunt. Si cõtra, i aurũ margaritis cedet. Idem & in gemmis k annulis inclusis. Gemmæ * autẽ sunt perlucidæ materiæ, quas, vt refert Sabinus ad 7† Vitelliũ, Seruius à lapillis eo distingue bat, quod gemmæ essent perlucidæ materiæ, velut l smaragdi, chrysolithi, & amethysti: 8† lapilli autem cõtrariæ superioribus naturæ, vt obsidiani, 9† veientani. 10† margaritas aũt nec gemmis, nec lapillis contineri latis cõstitisse m ibidẽ Sabinus ait: n quia concha o apud rubrum mare, & crescit, & coalescit. Murrhina * 11† autẽ vasa in gẽmis nõ esse Cassius scribit.

¶ Auro legato, vasa aurea q continentur, r & gemmis legatis, gemmea s vasa. Secundum hoc, 12† siue gemmæ in aureis sint vasis, siue in argenteis, auro, t argentove cedũt: quoniam hoc spectamus, quæ res, cuius rei ornandæ causa fuerit adhibita, non quæ sit pretiosior. u

Paulus. 13†

LEX XXII.

SI, vt habiliter gemmæ geri possint, inclusæ auro fuerint; tunc 14† aurum gemmis cedere x dicimus.

Appellatione præparati, præparatorium continetur. Bart.

Pomponius. 15†

LEX XXIII.

IN argento potorio vtrum id duntaxat sit, in quo bibi possit; an etiam id, quod ad præparationem bibendi comparatum est, veluti columniuarium, y 16† & vrceoli, dubitari potest. Sed propius est, vt hæc quoque insint. z

Vnguenti appellatio cõtinet necessariam vnctionem. Bar.

¶ Vnguentis a legatis non tantũ ea legata videntur, quibus vngimur voluptatis causa, sed & valetudinis: b qualia sunt comagena, glaucina, irina, 17† rosa, 18† myrrha, costũ, 19† nardũ purũ: hoc c quia

1† Fl. deest, forte.
2† Fl. deest, &.
3 Fl. coquinatorij. Alias coquinatorij, alias, cõmanatorij: qd & agnoscit Accur. sic. de pecul. leg. 1. pecul. l. in gl. continuatoria.
4 Fl. expressim.
5 Fl. adhibetur.
6 Alias vi.
* Vide in hunc locũ Laur. Vallensẽ lib. 6. elegãtiarum. 6. cap. vlt. & Plin. li. 37. natur. Histor.
7† Fl. Sabinus. libris ad Vitellium.
8† Fl. amethystus.
* Hãc aliqui Agatham vocãt. & huiusmodi lapidis vas vnum tñm in toto seculo monstra i Venetijs in ærario Diui Marci docent Nebrif. in lexi. a. i ver. Murrha.
9† Fl. obsidiani.
10† Fl. veientani, sic in archet. & plerisque manus.
11† Flor. murrina.
12† Fl. hæc
13† Li. 3. ad Sab.
14† Fl. tñ.
15† Li. 6. ad Sab.
16† Fl. diuidit hæc dictio. De columniuario vi. Nebrif. in Lexi. 2. Iuris Ciuil. in ver. columniariũ. & Alcia. li. parer. 8. c. 4. quaquam Hermolaus in eo tollatio, ad Dioscoridem c. 206. columnariũ agnoscat.
17† Nebrif. Lexi. suo iuris ciuilis in dictione, Gauci nũ. crina. legit: nulli videro.
Flor. etiã crina.
18† alias rhodina.
19† Fl. nardi, colum. & vi. Aug. li. 3. cap. 7.

a *De aquiminario*] hoc exponevt inf. eo. l. in argento. in fi.
b *Miliarium*] vbi paniculum de milio coquitur.
c *Coquinarij*] i. quibus vtitur in coquina, inde dicitur coquinatum secundum vulgatos. & facit inf. eo. l. pediculis. §. argento. & §. quidam. & sup. de fun. instr. l. cum de lanionis.
d *Argenteque*] puta anulo, vel scypho aureo, vel argenteo.
e *Speciei*] non pretio, vel quãtitate: sed ornandi, vel specificandi causa posita, vt ff. hac ea. l. §. fi. & sic fictionis iuris dicitur gemma extingui, & nõ possidetur. Si autem neutrũ alterius causa apponatur, neutrum alteri cedit, & vtrunque possidetur, vt sup. de fuca. l. rerum mixtura. quæ est contra, vt no. sup. de rei vend. l. in rem. §. 2. & §. 3.
f *Phialis*] genera vasorum, & erant de auro, vel argento, ad qđ sup. ad exhiben. l. iiigni. in prin.
g *Auro*] scilicet legato.
h *Sed & in coronis*] quædam erant coronæ gemmis inclusis plenæ, quæ mensis superponebantur gratia adornandi mensas. Gemmæ ergo coronis, & coronę mensis cedunt. Et habeas literam, sed & in coronis mensarũ gemmæ coronis &c.
i *Si contra*] i. si aurũ gratia ornandi margaritam ponitur.
k *Idem & in gemmis*] est ergo aliud margarita, aliud gẽma, vt inf. statim: & facit inf. de acq. rer. dom. l. fi. & l. quicquid ex tabulis.
l *Velut*, exemplum.
m *Satis constitisse*] mediocres enim huiusmodi sunt.
n *Sabinus ait*] scilicet idem, vt margarita differat à gemmis, & lapillis.
o *Quæ concha*] idest quædã species margaritarum, quæ crescit &c. Quod in lapillis cum gemmis non est, sed semper sic facti inueniuntur in littore maris, vt Insti. de rer. diui. §. item lapilli.
p *Murrhina*] pretiosa materia, ex qua sunt vasa. vt sup. de supellec. leg. l. 3. §. de murrhinis. * Sed legatis gemmis vasa hæc non continentur, vt hic, & inf. statim. Accur.
q *Auro*] i. de auro, & pro auro facta, secundum R.
r *Continentur*] velut accessio quæuis alia, vt sup. eo. l. cum autem. in §. & l. seq. in prin. & §. peruenimus.
s *Gemmea*] non quod de gemmis, sed gemmarum causa facta, vt non obsit præcedentibus. Et nõ ob. su. de leg. 3. l. quæsitum. §. illud. quæ est contra.
t *Auro*] argentove. s. vbi hæc vasa sunt ornata gemmis.
u *Pretiosior*] vt Insti. de rer. diui. §. si tamen alienam. & su. de contrahen. empt. l. in modicis. & inf. eod. l. si quando. in fi. Sed argu. contra. Insti. de rer. diui. §. si quis in aliena. & sup. de statu homi. l. quæritur. & facit sup. ad exhib. l. gẽma. & de rei vẽdi. l. in rem. §. 2. & ff. de vsuca. l. rerũ mixtura. & inf. l. proxi.
x *Si vt habiliter. Cedere*] sup. l. proxi. in fi.
IN *argento*] CASVS. Titius legauit mihi argẽtum suum potorium. nunquid id duntaxat argentum continetur legato, in quo bibi possit? an etiam id, quod ad præparationem bibendi cõparatum est, sicut est columnarium, idest angiesteria, quæ quidẽ habet collum ad modum columnæ: & ẽt vrceoli, dubitatur. Et respon. quod sic. In fi. autẽ legis dicit, quid, si legauit mihi argentum potoriũ, & Seio escarium, cui legato cedet aquiminariũ. i. vas argenteum paratum ad dandã aquã ad manus? Et respon. qđ cedit legato Seij, cui escarium est legatum.
¶ *Vnguentis*] Hic §. respicit illam partẽ rubricæ, quæ dicit de vnguẽtis legatis. Dicit ergo, quod vnguẽtis legatis non tantũ ea videntur legata, quibus vngimur voluptatis causa: sed ẽt ea, quib. vtimur causa valetudinis, idest, necessitatis. Et nomi nat hic genera vnguẽtorum. Hoc quoque vnguentum legatum videtur, quo vnguntur fœminæ, vt elegantiores sint, & mundiores. & hoc dicit. Viu.
y *Columniariam*] id est angiesteria, quæ ad modum columnæ habet collum.
z *Insint*] per hoc enim venitur ad bibendũ: sic sup. de procu. l. ad rem. & l. ad legatum. Item no. secundum Hug. inspici, quod fieri potest. sic sup. de leg. 1. l. cum res. in fi. & inf. de verb. sig. l. ædificia. §. perfecisse.
a *Vnguentis*] ad illam partem respondet, Vnguentis.
b *Valetudinis*] i. necessitatis.
c *Hoc*] scilicet vnguento, quo etiam pedes domini sunt vncti.

a Sed

a *Sed de aquiminario*] quasi aquamanuarium, vel quasi aqua miniſtrãs: ad quod ſu.e.l.& ſi non ſunt.§.ſi cui.& inf.e.l. pediculis.§.quidam.

b *Cedere*] ſic ſup.de leg.3.L.ſenuis vrbanis.§. ſi.

Veſtimentum] CASVS. Hæc l. vſq; ad l.argumento.§. ornamenta reſpicit illam partem rubricæ, quæ tractat de veſtibus, & veſtimentis legatis. Dicit ergo qđ appellatione veſtimenti legati, continetur pannus remotus à texendo, ſiue ſit inciſus à tela, ſiue nõ: nam ex quo conſummatum eſt à textura, nihilominus appellatur contextum, ideſt, ac ſi eſſet inciſum à tela, quamuis nondũ ſit pertextum, vel detextum, i. à tela ſeparatum: non autẽ continebitur, in dicto legato ſtamen, vel ſubſtamen. Neque facio vim, vtrũ legatur veſtis, aut veſtimẽtum: quia ſemper eſt verum, quod dixit, & ſcias, quia veſtimentorũ ſunt omnia veſtimẽta lanea, lineaque, & ſerica, & bombycina, quæ veſtimenta ſunt parata cauſa induendi, vt veſtitus, & camiſia; & quę sũt parata cauſa præcingendi, vt cingula lanea, vel linea, vel ſerica, vel de bõbycino: & exiã quæ ſunt parata cauſa amiciẽdi, vt chlamydes, dictæ à tegendo, & quæ ſunt parata cauſa inſternẽdi in terram ad iacẽdum, vt culcitræ, & tapeta, & ſimilia; & quæ ſunt parata cauſa amiciendi ſuper lecto, vt culcitræ: & quæ ſunt parata cauſa accubandi, vt duplæ, ſiue linteamina. Item ſunt veſtimentorum ea, quæ cedunt his proximè dictis vice acceſſionis; qualeſ ſunt picturæ infixæ prædictis, & qualeſ ſunt clauiqui inſuuntur veſtibus. Itẽ ſcias, quod veſtimenta omnia, aut ſunt virilia, aut puerilia, aut muliebria, aut communia, aut familiaria. de quibus omnibus ſingulariter dicitur in litera. Vtuia.

c *Derextum*] i. à textura remotũ, ſm Hug. & eſt ſenſus. quod appellatione veſtimentorum continetur pannus remotus à texendo, ſiue à globo inciſus, ſiue non; ſic & ſ. p. de leg. 3. l. librorum. §. vnde nõ malè. & hic dicit, ſimile. inf. eo. l. quamuis.

d *Deſectum*] i. ab illo globo, ſiue inſtrumento inciſum. Acc.

e *Pertextum*] hæc duo ſonant, quaſi eſſet à globo inciſum. Accurſius.

f *Contextum.*] ideſt pro eo habetur, ac ſi eſſet à tela inciſum. Accurſius.

Continebitur.] vt ſup. de leg 3. l. ſi cui lana & l. librorum. §. ſi cui in fin. & facit inf. de verb. ſigni. l. in ſtratum & l. veſtis.

h *Veſtis.*] facit §. eo. l. inter veſtem. Accur.

ADDITIO. Intellige iſtam legem, ſm Bar. hic de panno, qui fit cauſa faciendi veſtẽ, ſed ſi fieret cauſa vendendi, non ad ipſum vſum, tunc appellatione veſtimentorum non continetur, vt l. ſi quis ſeruos. §. de leg. 3 l. *Bombycina*] quæ fiũt de bombacio, vel bõbycibus.

k *Inducndi*] vt camiſiæ. Accur.

l *Præcingendi*] vt cingula. Accur.

m *Amiciendi*] vt chlamys, à tegendo: vnde amictus.

n *Inſternendi*] vt tapeta, & coopertoria.

o *Accubandive.*] vt culcitræ. Accur.

p *Quæ ſunt*] i. quales ſunt &c. & facit ſup. eo. l. cum aurum. §. ſi. & l. ſeq. & §. e. ſ. ſi qñ. & §. de verb. ſign. l. in ſtratum & l. veſtis.

q *Sera*] vilis, & raſa veſtis, ſecundum H.

r *Quibus vir*] id autẽ fieri non põt, q turpiter ſit. ſu. de cõd. inſti. l. filius familias. & §. de verb. ſig. l. nepos.

s *Ornandi*] aliàs ornamentorum magis appellatione continebũtur. Accur.

t *Pensile*] quaſi penè nulla. i. vilis veſtis: alij dicunt, patens veſtis, ſiue ampla. Adde no. ſup ad l. Labeo. de ſupel. le in gl. penulas.

u *Caprinæ*] & facit §. eo l. argumento. §. 1. & l. inter veſtẽ. Accu.

x *Argumento Chariſia*] veſtes, q cogunt propter ſtrictũ. vt in Hiſpania.

y *Veſti*] legatæ.

z *Tegmenta ſubſelliorum*] i. coopertura ſellarum equorum.

a *Pilula*] mantellorũ. Sed §. ſ. eo. l. cum autũ. in fi. & l. fi. vi dicẽrant mantilia g ſe ad ornandũ collũ, vel pectus. & ad hoc §. de vet. ſi. l. ſtatuæ. & ff. de ſupel. leg. l. de tapetis, & §. ea l. ornamẽta. & ff. de fun. inſtr. l. qſitum. §. ſi domus.

b *Crurales*] pannus ad caput cum lauatur, vel crurales. vt ca ligæ lineæ, vel lineæ. Accur.

c *Pedulesque*] i. culcitra. Accur.

d *Pilea*] ad tegendum caput, vnde pileati.

e *Odonum*] i. camelorum. Accur.

1† Fl. quo elegan.

2† lib. vicesimoſecũdo ad Sabinũ.

3† Fl. ſubtemen.

4† li. 44. ad Sabi.

5† Fl. incũbadiũ.

6† Fl. familiaria.

7† Fl. amphitapæ veſtes ſũt q̃ virinq; ſunt piloſæ.

8† Aliàs, alicubi. & clamydes, & alia. q̃ ſi&c. Dua. no. legendũ fortè ſal. gulæ.

9† F. ſunt cõparata

* Vituperatione. Ari. I Preſi. & Pla. in cõmẽ.

10† F. capita.

11† F. familiaria.

12† F. de cõſimilibus

13† Fl. totũ hoc. itẽ pel. capr. & agninæ veſtis erũt, non habẽt.

14† Li. 32 ad Sabi.

15† Fl. de tunicas, & ſtragulapellicia

16† Li. 44 ad Sabi.

* Coactilia, q̃ dicãtur pulchrè Io. Ba. Egnatiꝰ I adn. ad Perſinacẽ Aelij Spurinn.

17† Fl. de tegimẽta al. tegumẽta, & Fl. nõ hẽt Sed.

18† F. eõdẽ. Vinę margaritarũ, itẽ.

19† F. ſternni.

20 F. ſed ſtragulas & babylonica.

21† Beroaldꝰ (iqt Nebriſ. I lexicoſuo iuris Ciuilis idiſtione crinale) legit jerutules. Ducrutales.

22† Verꝰ lectio hẽt ſpilia Duhẽt, item pilea.

23† De ſpauteriꝰ de generibꝰ noiũ donũ legi. Catellianꝰ aũt Cotta. in dictione ẽdones ẽ donũ: tu nõ ſtelige.

Vlpianus. 2†

LEX XXIIII.

VEſtimentum, ideſt, quod detextum [c]eſt, & ſi defectum [d]non eſt: ideſt, ſi ſit conſummatum, quod in tela eſt, nondum pertextum, [e] * vel detextũ, contextum [f] appellatur. Quiſquis igitur veſtem legauerit, neq; ſtamen, neq; ſubtegmen 3† legato continebitur. §

Idem. 4†

LEX XXV.

VEſtis, [h] an veſtimenta legentur, nihil refert.

¶ Veſtimentorum ſunt lanea omnia, lineaque, vel ſerica, * vel bombycina, [i] quæ induendi, [k] præcingendi, [l] amiciendi, [m] inſternendi, [n] inijciẽdi, accubandive [o] 5† cauſa parata ſunt, & quæ his acceſſionis vice cedunt, quæ ſunt P inſitæ picturæ, clauique, qui veſtibus inſuuntur.

¶ Veſtimenta omnia, aut virilia ſunt, aut puerilia, aut muliebria, aut communia, aut familiaria. 6†

¶ Virilia ſunt, quæ ipſius patrisfamiliascauſa parata ſunt, veluti togę, & tunicę, palliola, [p] veſtimenta ſtragula, amphipatę, 7† & ſaga, q & reliqua ſimilia.

¶ Puerilia ſunt, quę ad nullũ alium uſum pertinent, niſi ad puerilem: veluti togę prętextę, aliculę, 8† chlamydes, pallia, q̃ filijs noſtris cõparamus.

¶ Muliebria ſunt quæ matriſfami. cauſa parata ſunt, 9† quibus vir non facilè vti poteſt ſine vituperatione, * veluti ſtolæ, pallæ, tunicæ, capitia, 10† zonæ, mitræ, quæ magis capitis tegendi, quam ornandi [s] cauſa ſunt comparata, plagulæ, penulæ.

¶ Communia ſunt, quibus promiſcue vtitur mulier cũ viro: veluti, ſi eiuſmodi penula, palliumve eſt, & reliqua huiuſmodi, quibus ſine reprehẽſione vel uir, uel uxor utatur.

¶ Familiaria 11† ſunt, quæ ad familiam veſtiendam parata ſunt, ſicut ſaga, tunicæ, penulæ, [t] linteæ, veſtimenta ſtragula, & cætera ſimilia. 12† Veſtis etiam ex pellibus conſtabit. Item 13† pelles caprinæ, [u] & agninæ, veſtis erunt.

Paulus. 14†

LEX XXVI.

CVm & tunicam, 15† & ſtragulam pelliceam nõ nulli habeant.

Vlpianus. 16†

LEX XXVII.

ARgumento ſunt etiam nationes quædã, veluti Sarmatarum, quæ pellib. tegũtur. Ariſto etiam coactilia [x] * veſti [y] cedere ait: ſed & tegmenta 17† ſubſelliorum [z] huic legato cedere uice margaritarum. 18†

¶ Item fibulæ [a] ornamentorum magis, quam veſtis ſunt.

¶ Tapeta veſti cedunt, quæ aut inſterni, 19† aut inijci ſolent. Sed ſtragulas & babylonicas, 20† quæ equis inſterni ſolent, non puto veſtis eſſe.

¶ Falciæ crinales, [b] 21† pedules q̃; [c] & pilea [d] 22† veſtis loco ſunt: quia partem corporis veſtiunt. Alia cauſa eſt odonum, [e] 23† quia uſum calceamentorum præſtant.

¶ Ceruicalia [a] quoque vestis nomine continentur.

¶ Si quis addiderit, Vestem meam, [b] ‡ apparet de ea eũ sensisse, quã ipse in vsus suos habuit. [c]

¶ Culcitæ ‡ etiam vestis erunt. [d] Item pelles caprinæ, & agninæ, vestis erunt.

¶ Muliebri veste legata, & infantilem contineri, & puellarum, & virginum, * Pomponius lib. xxij ad Sabinum recte scribit. Mulieres enim omnes dici, quæcunq; sexus fœminini [e] sunt.

¶ Ornamenta muliebria sũt quib. mulier ornatur, [f] veluti inaures, armillæ, viriolæ, [h] anuli, præter signatorios, [i] & omnia, quæ ad aliã rem, nullam parãtur, nisi corporis ornandi causa, quo ex numero etiam hæc sunt, aurum, gemmæ, lapilli, qui 3 ‡ aliam nullã in se vtilitatem habent.

¶ Mundus muliebris est [k], quo mulier mundior fit. Cõtinentur autẽ 4 ‡ eo specula, matulæ, vnguenta, [k] vasa [l] vnguentaria, & si qua similia dici possunt, veluti labicioristus. 5 ‡ Ornamentorũ hæc sunt, vittæ, mitræ, semimitræ, calantica, 6 ‡ acus cũ margarita, quã mulieres habere solent, reticula, crocususia. 7 ‡ Sic, & mulier põt esse munda, no tamẽ ornata, vt solet cõtingere in ijs, quæ se emũdauerint lotæ in balneo, neq; se ornauerit. Et cõtra, esse [o] ‡ aliqua ex somno statim ornata, non tamen emundata. 9 ‡

¶ Margarita si non soluta sit, 10 ‡ vel qui alij lapides, [m] siq. dem exemptiles [n] sint, dicendum est, ornamentorum loco haberi. Sed & si i hoc sint resoluti, 11 ‡ vt componatur, [o] ornamẽtorũ loco sunt. Quod si adhuc rudes sint lapilli, vel margaritæ, vel gẽmæ, ornamentorũ loco non erunt, nisi alia mens fuerit testantis, qui hæc quoq;, quæ ad ornamẽta parauerat, ornamentorũ loco, & appellatione comprehendi voluerit.

¶ Vnguenta, quibus valetudinis [p] causa ungimur, 12 ‡ mundo non continentur.

Illud debet attendi, quod res principaliter paratur, nõ ad quod secundario. Bar.

Paulus. 13 ‡

LEX XXVIII.

QVamuis quædam ex veste, q magis ornatus [r] gratia, quam quo corpus tegant, comparentur, tamen, q eo nomine [s] sint reperta, potius habenda esse uestis numero, quam ornamentorum. Similiter ornamentorum esse constat, quibus uti [t] mulieres uenustatis, & ornatus causa cæperunt, neq; referre, si q-dam eorum [u] alium quoque vsum præbeat, sicuti mitræ, & anadesmata. 14 ‡ Quamuis enim corpus tegant, [x] tamen ornamentorum, non uestis esse.

a *Cerualia*] quibus cooperimus ceruicem, vel caput secundum H. vel dic, quod sub capite in lecto tenemus. Accurs.

b *Meam*] tantum, vt appareat per l. cum in testamento, & l. pediculis, §. item cum quæreretur.

c *Habuit*] tempore testamenti, vt su. e. l. si ita legatum, & de leg. 2 l. Imperator.

d *Vestis erunt*] sup. eo. l. vestis, in fi. & l. seq. & l. si. Accurs.

e *Fœminini*] in larga significatione, quandoq; secus, vt no. sup. de leg. 3. l. seruus. Accurs.

¶ *Ornamenta muliebria* CASVS. Hic §. tangit illam partem rubricæ quæ dicit de ornamẽtis legatis, & est planissimus. Sequens autem, §. respicit illam partem rubricæ, quæ dicit, de mundo legato, & dicit, quod mundus muliebris est, quo mulier fit mundior. Et in eo mundo continentur quædam, quæ nominantur in lecta: alia autem continentur numero ornamentorum, quæ similiter in lecta numerantur. Nam est differentia inter mundũ & ornamentum. sicut enim mulier potest esse munda, non tamen ornata, vt solet contingere in his mulieribus, quæ se emundauerint lotæ in balneo, neque se ornauerint, ita & econtra est aliqua mulier ex somno statim ornata, non tamẽ adhuc emundata. Item habentur loco ornamentorum margaritæ coniunctæ auro, vel argento parato ad mulierem ornandam, & etiam lapides pretiosi coniuncti cum auro, vel argento, etiam si apti sunt ad remouendum à dicto auro, vel argento. Sed etiam si iam sunt resoluti à dicto auro, vel argento, in hoc tamen, vt postea recomponantur: nihilominus sunt loco ornamentorum. Si autẽ lapilli, vel margaritæ, vel gẽmæ sint adhuc rudes, id est, non cum alio coniuncti, non sunt loco ornamentorum, nisi hoc voluisset testator. Item scias, quod vnguenta, quibus vngimur causa valetudinis, non continentur in mundo legato. Vtuia.

f *Muliebria*] præter vestem, vt inf. ea. l. §. ornamentorũ.

g *Lauari*] quæ in auribus pertusis suspendi solent, vt sup. de test. l. ad testum.

h *Viriolæ*] vt buconcelli, & cancelletæ.*

i *Signatorios*] in quo sunt chameleres, vt sup. de test. l. ad testium, §. signum & facit inf. de verb. sig. signatorius.

k *Vnguenta*, cõtra, inf. ea. l. si. Sol. multiplex est vnguẽtum, vt sup. eo. l. argento. §. 1. & facit inf. eo. pediculis, §. fi.

l *Vasa*, sup. de tri. lega. l. 3. & de penu. lega. l. nam quod. in princip.

6 ‡ F. calnauca.

7 ‡ Fl. est cæsaria q sequi Dua rẽ. Multa in hũc locũ Catellian⁹ Cotta dictione vndones. Nos apud Bloni. 9. ẽ Roma triũphãte. legim⁹ chirothecas futiæ, apud Iunianũ. Parthenophũ. i Lexicõ dictione ornamenta muliebria. chrochinistia. Inscriptis q busdã exemplaribus crocistia, & in aliis crocifactia, & in Noster gẽsi crotochypha ta. ru dũe vide q d subsequitur.

8 ‡ Fl. est. * Viriolæ armillæ erãt ex gẽmis, margaritis, aut cælatis, quæ & virgẽ dicebãtur. Vide Fl. li. 33. d quæ voce multa Nebris. i lexi. i ver. viriolæ.

9 ‡ F. commũdata.

10 ‡ F. sũt

11 ‡ Al. soluti. vt re cõponãt.

12 ‡ F. vngimur. al. Vngũt

13 ‡ L. 22 ad Sabin.

14 ‡ Fl. anademata. Anadẽsmata, capitis ornamẽta sũt, auctore Suida vi. Alci. lib. 3. præter mis.

n *Exemptiles*] id est, aptæ remoueri ab eo, cui sunt adiuncti. Accursius.

o *Componatur*] sic sup. de actio. emp. l. fundi, §. fin. & inf. de verborum obliga. l. interpulantem, §. sacta m. in fi. Item facit supra de leg. tertio. l. librorum. §. ptimo. & §. fin. & l. ligni. §. 6. Sed contra in dicta l. librorũ, §. chartis. Solut. ibi. Accursius.

p *Valetudinis*] secus in eo, quo fiunt mundiores fœminæ, vt sup. eod. in argento. §. 1. & sup. ea. l. §. mundus.

QVamuis] CASVS. Legauit mihi Titia vestes suas certè censentur legata omnia quæ sunt reperta, vel comparata nomine vestimentorum, siue parata ad hoc tantum, vt corpus tegatur, siue comparata magis ornatus gratia, quam quo corpus tegatur. Idem si legauit mihi ornamenta sua, nam ea continentur legato ornamentorum, quibus principaliter mulieres consueuerunt, vt causa venustatis, & ornatus, etiam si quædam eorum ornamentorum præbeant mulieri alium vsum per consequentiam, puta quia tegant corpus. Et ita magis inspicimus principale, quam consequens. Vtuianus.

q *Ex veste*] id est, ex numero vestis.

r *Magis ornatus*.] quia, & vilis ita gereret.

s *Eo nomine*.] scilicet, vt corpus tegatur H. vel numero vestis sit.

t *Vti*.] principaliter.

u *Eorum*] ornamentorum.

x *Tegant*] per consequentiam.

QVamuis] CASVS. Legauit mihi Titius argentum suum factũ, certè continetur vas argenteum. Sed si legauit mihi omne argentum suum, non continentur nũmi argentei: imo & si legasset mihi argentũ suum factum, non continerentur nummi argentei. Sed quid, si legauit mihi omne argentum, quod suum esset? non continetur illud argentum, quod alij ei debent, quia non est suum, imo sibi debitum. Non enim videtur suum esse, quod vendicare non posset. Quid si, vt dictum est, legauit mihi aurum, vel argentum factum, certè non continetur illud aurum, vel argẽtum, quod est confractum, vel collisum, & ita commode vti eo non poterat. Quid si legauit mihi aurum, quod suum esset, cum morereturi certè omne aurum fieri meum, quod testator

teſtator potuit vendicare ſuum eſſe, cùm moreretur. ſi autē poſtquam legauit mihi dictum aurum, legauit idem alijs, tunc intereſt quomodo legauit alijs, ſcilicet aut animo adimendi mihi, & tunc ego non habeo aurum, imò ſecundi legatarij. aut non animo adimendi mihi, & tunc ego habeo medietatem auri, & ſecundi legatarij aliam medietatem, niſi teſtator voluiſſet me habere ſolidum aurum, & ſecundos legatarios ſolidum. Tunc enim vni parti pretium auri, alij parti aurum aſſignatur, vt ſup. ne leg. primo. l. ſi ita ſit ſcriptum. & l. ſi pluribus. ſi autē, vt dictum eſt, legauit mihi aurum factum, omne aurum ad me pertinet. ex quo aliquid eſt effectum, ſiue id aurum eſſet paratum cauſa teſtatoris, ſiue cauſa vſus alterius. Secus ‖ legauit mihi aurum infectum, quia tunc id videtur legatum eſſe mihi, quod eius teſtatoris exiſtens ita factum eſt, vt eo auro non poſſit teſtator vti, ſine refectione ad rem, ad quam cōparatum eſt à teſtatore. Item & illud aurum videtur mihi eſſe legatum, quod teſtator habebat numero infecti auri. Si autem legauit mihi aurum, vel argentum ſignatum, id videtur mihi legatum, quod eius teſtatoris exiſtēs aliqua forma eſt expreſſum, ſiue impreſſum, veluti quia impreſſa ſunt in eo auro, vel argento ea, quæ ſunt Philippi imperatoris, puta, caput & brachia, & alia. Item numiſmata videntur mihi legata, in quibus erat impreſſa forma Cęſaris, & ſimilia videntur mihi legata. Argentum autem ‖ mihi legaſſet, non continentur ſcaphia, id eſt genera cingulorum de argento, quę teſtator non habebat numero argenti. Scias etiam, quòd argentum factum ita diffinitur, ſcilicet illud, quod neque in maſſa ſit, neque in lamina, quę eſt longa ad modum baculi. nec in argento ſignato, de quo modò dixi, neque in ſupellectili, neque in ornamentis. Viuianus.

1† lib. 44. ad Sabin.

2† Flor. Cui.

3† Fl. legatum eſt.

a *Videri eſſe*] facit ſup. de leg. 3. l. librorum. §. quod tamen Caſſius. & ſup eod. l. & ſi non §. argento facta. & ĵ. ca. l. §. cui. & §. ſi factum.

b *Non contineri*] vt & ſup. eo. l. cum aurum. in princ.

c *Item argento*] probat per quod videtur contineri. & non continetur ergo nec hic Accurſius.

d *Non contineri*] alias deeſt non, ſed cum, non, eſt melior litem, vt ĵ. §. ſi. Accurſius.

e *Id quod in credito*] id eſt id quod teſtator habebat penes ſe ex cauſa credit. puta ſibi commodatum, vel depoſitum, vel pignori obligatum. ad quod eſt ſup. de leg. 3. l. qui habebat. Vel dic econtrà, quod eſt debitum teſtatoris, quod non eſt ſuum, licet ſibi debitum. ad quod ĵ. eo. l. ſcribit. in prin.

f *Non poteſt*] audi Martine, ergo mulier nō eſt domina fundi dotalis, vt C. de rei ven. l. dote. & facit ſup. de rei ven. l. ſolum. §. 1. & inf. eod. l. §. cui legatum.

g *Fractum*] omnino colliſum, & ſic vitiatum, vt eo vti commodè non poſſimus.

h *Commodè*] facit inf. de verb. ſignifi. l. nepos Proculo. Accurſius.

i *Eius*] ſcilicet legatarij.

k *Prius*] recta via, vt ĵ. de fur. l. a Titio. & ſic peteret.

l *Suum eſſe*] facit ſup. §. argento. Accurſius.

m *Diſtributio*] Duobus modis exponitur. Primo, diſtributio eius rei, id eſt auri facta eſt, ſcilicet, in alios legatarios de eodem auro. Nam refert, fecerit hoc vltimo loco animo adimendi, vel non, ad quod ſup. de leg. primo. l. ſi ita ſcripſerit. Secundo, diſtributio, id eſt alienatio inter vivos de eodem auro. Nam tunc refert, dixerit, quod meum erit, an, quod meum eſt. Primo caſu debetur ſolum, quando ſuum eſt tempore mortis, vt ſup. de leg. primo. l. ſexta. & de legatis tertio. l. nuper. In ſecundo, ſubdiſtinguitur, fecerit ſponte, an neceſſitate, vt primo caſu non debeatur, ſecundo ſic, vt arg. ĵ. de leg. 3. l. fideicommiſſa. ĵ. ſi rem.

n *Effectum*] aliàs effectū, aliàs infectum, id eſt validum factū, non primatiuè.

o *Vſionis*] i. vſus. ſic ſup. de legatis 2. l. cum quæreretur. §. Iana.

p *Infecti numero*] id eſt pater familiàs pro infecto habebat Azo. ad hoc ſup. eod. l. & ſi non ſunt. §. argento. & ſup eod. l. in princ. & §. cum autem. & inf. eod §. fina.

q *Quod erat*] ſcilicet teſtatoris exiſtens. Et quod dicit expreſſum, id eſt impreſſum, & quod dicit Philippi, dicit nomen Imperatoris, & ſic in ſequenti numiſmate erat imago Cæſaris, vt in euangelio. Accurſius.

r *Ventris cauſa*] quia corrigia eſt pro vētre ſuſtinendo. Accurſius. ĵ. cōdemnat reprehēdit Nebris. in Lexi. 2. in ver. Scaphiū.

ſ *Scaphia*] hoc ſcaphium huius ſcaphij, genus 2 cingulorum, quod non continetur appellatione argenti, cum non argenti numero tenebatur, vt hic. & argumen. ſup. eod. l. & ſi non ſunt. §. lectum. circa prin. l.

t *Argentum*] in maſſa aurea, quæ dicitur placida.

u *Lamina*] ſcilicet longa, quaſi fuſtis. Accurſius.

Vlpianus. 1†

LEX XXIX.

QVintus Mutius libro ſecūdo iuris ciuilis ita definit, argentum factum, vas argenteum videri eſſe. a

Illi, cui legatur omne argentum, non debetur pecunia ſignata. Bartolus.

¶ An cui argentum omne legatum eſt, ei nummi quoque legati eſſe videantur, quæritur. Et ego puto non contineri. b Non facilè enim quiſquā argenti numero nummos cō putat. Item argento c facto legato, puto, niſi euidenter contrà ſenſiſſe teſtatorē appareat, nummos nō contineri. d

Illud dicitur ſuum eſſe, quod poteſt vendicari. Bart.

¶ Argento omni legato, quod ſuum eſſet, ſine dubio nō debetur id, quod in credito e eſt, hoc ideò, quia non videtur ſuum eſſe, quod vendicari non poteſt. f

¶ Cùm 2† aurum, vel argentum factum legatum 3† ſi fractum, ‖ vel colliſum ſit, non continetur g. Seruus enim exiſtimat aurum, vel argentum factum id videri, quo cōmodè h vti poſſumus; argentum autem fractum, vel colliſum non incidere in eā definitionem, ſed infecto contineri.

Qui legat aurum oē, quod ſuum eſt, legatario illud debetur, quod teſtator potuit vendicare. h. d. Bartolus.

¶ Cui legatum eſt aurū omne, quod ſuum eſſet, 4† cum moreretur, (eius i omne aurum fiet, k quod tunc paterfamiliās, cū moreretur, 5†) vendicare potuit ſuum eſſe. l Sed ſi qua diſtributio m eius rei facta eſt, tunc intereſt quomodo ſit legatum.

¶ Si factum aurum legatum eſt, omne ad eum pertinet, cui legatum eſt, ex quo auro aliquid eſt effectum, n ſiue id ſuæ, ſiue alterius vſionis * o cauſa paratum eſſet, veluti vaſa aurea, emblemata, ſigna, aurum muliebre, & cætera, quæ his reb. ſunt ſimilia. Sed ſi infectum legatum eſt, quod eius ita factū eſt, vt eo ad rē, ad quam comparatum eſt, 6† non poſſis vti ſine refectione, quodque ab eo patrefamilias infecti numero P fuerat, id videtur legatum eſſe.

Argēti ſignati appellatione, cōtineatur, quod eſt aliqua forma expreſſum. h. d. Bart.

¶ Si autem aurum, vel argentum ſignatum legatum eſt, id paterfamiliās videtur teſtamēto legaſſe, quod eius ¶ aliqua forma eſt expreſſum, veluti quæ Philippi ſunt, itemque numiſmata, 7† & ſimilia.

¶ Argento legato, non puto vētris cauſa r habita ſcaphia ſ contineri, quia argenti numero non habentur.

¶ Argentum t factū rectè quis ita definierit, quod neque in maſſa, neque in lamina, ‖ 8† neque in ſignato, neque in infectum.

4† Fl. eſſe cum.

5† Fl. hic notis ( ) incluſa deſunt.

6† Flo. vt eo quod ad rē comparatum eſt.

7† Fl. nomiſmata.

8† Flor. lamna. Scaphiū, vas è mulierum alui excremēta excipienda, ſicut lanis, virotum, teſte Feſto. vnde hic intelligē, ſcaphia habita eā ventris, ſ. purgādi. Vide Alcia. li. 6 par. c. 26.

a *In ſupellectile*] l. que non ſunt vaſa aurea pp ſeculi ſeueritatem, licèt ſint aurei lecti, & ſimilia. vt ſup. de tupel le. l. 3. in prin. & §. fi. Hodie autem ſecus vt ſupra de ſupel. leg. l. Labeo. in prin. & ſic nō obſtat. ī. eo. l. & ſi non ſunt. ſ. argento.

b *In mundo*] Quid mundus ſit, & quid ornamentū, dicitur ſup. eo. l. argumento. §. ornamenta. & §. mundus. & l quamuis. Item quid ſupellex. dicitur ī. de ſupel. lega. l. Labeo. & facit ad hoc ſup. eo. l. cum aurum. in prin. & ī. in huius l. princ. & §. 1. & §. ſi ſactum.

1† Fl. Alfenus Varus lib. 7. Digeſt.

Cum in teſtamento] CASVS. Titius legauit mihi argentum, quod paratum erat cauſa vſus ſui, & veſtem, & ſupellectilē. Quæritur, quod argentū videatur cauſa vſus teſtatoris paratum, vt ſic illud mihi debeatur, vtrumne id, quod victus ſui cauſa paratum teſtator paraſſet ad vſum quotidianū? an & ſi eas mēſas argenteas, & eius generis argēteum haberet, quo ipſe teſtator non temerè, ſiue indiſtinctè vteretur, ſed ſi leueret cōmodare ad ludos & cæteras apparationes? Et reſpon. quia illud tantū continetur, quod victus teſtatoris cauſa paratum eſt. Viuianus.

2† Fl. eas.

3† al. comparatum.

4† lib. 11. Inſtitutio.

* Inquantum dicit iſte text. acceſſoriū cedere ſuo principali, cōcor. text. & ibi glo. in ca. ſi latcus. & ibi Caruj. Alex. 31. dis. & in regula. acceſſorū. & ibi Dyn. & Phili. Fran. de reg. iur. lib. 6.

5† Fl. rei conſuetudinis.

a *Sui*] ſ. teſtatoris. d *Non temere*] id eſt indiſtinctè. vel id eſt non ipſe ſolus. & facit ī. de leg. 3. l. ſeruis vrbanis. & l. ſi tamē. & ī. eo. l. Quintus. & l. arguitur. §. ſi quis. & ī. de verbo. ſig. l. in lege.

Si quando] CASVS. Titius habens candelabrum aureū, cui erat iniectum ſigillum æneum, legauit mihi aurum ſuum factū, certè non ſolum candelabrum prædictum mihi debebitur, ſed & ſigillū, quia ſigillū eſt acceſſio candelabri. Si autem ſint tales materiæ ſimul iniunctæ, in quibus dubium ſit, vtra ſit acceſſio vtrius, tunc hoc eſtimandum eſt ex vſu, & vſurei, & ex conſuetudine illius, cuius erant. & quod dixi in aureo candelabro, idem dicas in argenteo. Viuianus.

e *Materia*] vt ſigillum æneum candelabio aureo. vt inf. eo. l. pediculis. in princip. & facit in eadem. l. 4. ſi. & ſup. eodē. l. veſtis. in princ. & l. & ſi non ſunt. 4. ſi. & ī. de contrahenda emptione. l. quid tamen. Accurſius.

f *Eſtimandum eſt*] vt eo legato, cui cedit, totum legari videatur, vt ī. eo. l. & ſi non ſunt. §. peruenimus. & l. ſeq.

Si quis ita] CASVS. Titius ita legauit vxori ſuæ. Do, lego vxori meæ mundum, ornamentum, ſeu quæ eius cauſa paraui, certè debentur vxori omnia, id eſt mundus, & ornamenta, & omnia alia eiuſdem vxoris cauſa parata. Nam verbum, ſeu, videtur poſitum cauſa ampliandi legati. & nō minuendi, ſicuti & ſi ita legaſſet, do, lego Titio vina, quæ in vrbe habeo, ſeu in portu, quo caſu debentur Titio vina, quæ ſunt in vrbe, & quæ ſunt in portu. Viuianus.

g *Omnia deberi*] id eſt omnia ſunt in obligatione, non in ſolutione tantū, & ſic diſiuncta pro coniuncta accipiuntur. vt ī. eo. l. Quintus. in fi. & ī. de verb. ſignif. l. ſæpe. Sed cōtra. C. de verb. ſigni. l. cum quidā. in fi. & ī. de iure dotiū. l. plerūque. in fi. & ī. qſi dies leg. ce. l. cum illud. & ī. de contrahen. empt. l. ſi ita. quibus dī alterum deberi ad electionē debitoris. Solu hic in verbo, ſeu, ibi in verbo autē. Vel ſecundū Roge. cū præcedit ſignum vniuerſale, diſiuncta pro coniuncta ponitur, vt hic, vt & ibi. Omnis homo, ſeu aſinus currit. Oportet enim omnem aſinum currere, vt vera ſit, & facit ī. de noua l. à te. & ī. de leg. 3 Lea tamen. Accurſius.

6† lib. ſingula. de adſignatione libertū.

Quidam lancem] CASVS. Titius moriens, & relinquēs in bonis ſuis vnam lancem maximā & aliā minorem, & aliā minimam, ita legauit. Lancem meā minorem lego Titio. certè reſpōſum eſt, vtiri legatam lancem mediæ magnitudinis. Et hoc eſt verum, ſi non apparet, quam lancem ex prædictis voluit demonſtrare teſtator, quia ſi illud apparet, illa lanx debetur, de qua teſtator ſenſit. Viuianus.

7† li. 2. poſteriorum à Iauleno epitomatorū.

h *Media*] ſic. ī. de lega. 1. l. legato generaliter. Sed certè imò minimam, vt ī. de lega. 1. l. ſi ita ſcriptum. in fi. & l. qui duos. & l. apud. §. Scio. & de leg. 3. l. nummis. & ī. de reg. iu. l. ſemper in dubijs. quæ ſunt contra. Solu hic fuit vſus his verbis. ego qui relinquo in bonis meis lancem maiorem, minorem, & mediā, lego minorē. Et hoc innuit cum dixit, qui lancem maxi. &c. & hęc tria nominando, vel, hæc erat eius cōſuetudo loqui. vt ī. de leg. 1. l. ſi ſeruus pluriū. ſ. fin. alias minima deberetur, vel, non eſt hic dubium verbum. Nam ſic lex exponit minorem, vt Inſtitu. de liberti. §. libertinorum.

8† Fl. deeſt, do.

* Et promiſſio in genere, mediocritatē reſpicit. cōcor. text. cū gl. ſuper verbo, de ſicū. extra. de fil. preſby.

9† Pap. innuit cum diceret. 10† lib. 2. ad Vitellium.

Dictio, ſeu, eſt ampliatiua. Bartolus.

Paulus. 6†

LEX XXXII.

SI quis ita legauerit, Vxori meæ mundum, ornamenta, ſeu, quæ eius cauſa paraui, do, lego. placet omnia deberi: g ſicuti cùm ita legatur, Titio vina, quæ in vrbe habeo, ſeu in portu, do, lego. omnia deberi. Hoc enim verbum, Seu, ampliandi legati gratia poſitum eſt.

Minor intelligitur media. B.

Labeo. 7†

LEX XXXIII.

QVi lancem maximā, minorem, minimam relinquebat, ita legauerat, Lancem minorem illi do, 8† lego. Mediæ h magnitudinis * videri legatam lancem reſponſum eſt, ſi non appareat, 9† quam lancem ex his paterfamiliās demonſtrare voluiſſet.

Paulus. 10†

LEX XXXIV.

PEdiculis i argēteis adiuncta ſigilla æuea, & cæteraque omnia, quæ ad eandem ſimilitudinem redigi poſsūt, argento facto cedunt.

In legato auri facti veniūt gēmæ, & omnia, quæ teſtator auri numero habuit. Bart.

i *Pediculis*] CASVS. Titius legauit mihi argentum ſuum factum, certè continentur legato pediculi argentei, qui ad modum pedum ſuſtinebant tabulam ad comedendum forte. & etiā ſigilla, ſiue ſigna ænea iuncta illis, vt pulchriora viderentur. & etiam omnia alia, quæ redigūtur ad eandem ſimilitudinem ſigillorum æneorum. Viuianus.

k *Sigilla aurea*] id eſt, ſigna de ære. dicuntur ſigilla à ſigno. olim enim propter varietatem, quę rem pulchriorem faciunt in argento faciebant quoſdam protractus de ære. Azo. & facit ī. eod. l. ſi quando. & ī. de leg. 3. l. hæres. §. pe. vlti. & §. fina. & de acquiren. re. do. l. ſeu ſi de meis. & l. quidquid. Accurſius.

l *Auro facto*] CASVS. Titius legauit mihi aurum ſuum factū, certè continentur legato anuli aurei, & gemmæ eiſdē incluſæ. Nā hæ gemmę ſunt amulorum. Item continentur cymbia argentea illigata cruſtis aureis. habebat teſtator vaſa habētia cruſtas aureas, quæ habebant cymbia, ſiue cingulos, ſiue virgas de argento, vt melius viderentur. Ité cōtinēbatur aurea ornamēta muliebria, & margaritæ, quæ tota prædictis ornamētis cōtentæ ſunt, vt potētior ſit aſpectus auri in l. is

¶ Auro [a] facto adnumerãtur gemmæ anulis inclusæ, quippe hæ anulorum sunt. [b]

¶ Cymbia [c] argentea crustis aureis illigata, margaritęq; [1†] ita ornamẽtis muliebrib. cõtextæ, [2†] vt in his [d] aspectus auri potentior sit, auro facto adnumerantur.

¶ Aurea emblemata [e] quæ in lapidibus, paropsidibusq; [3†] argenteis essent, & replumbari [f] possent, deberi Gallus ait, [g] sed Labeo improbat. Tubero [h] aũt, quod testator auri numero habuisset, legatum videri [4†] ait: [i] alioquin aurata, & inclusa vasa alterius materiæ, auri numero non habenda. [k]

¶ Argento potorio, [l] vel escario [m] legato, in ijs, quæ dubium est cuius generis [n] sint, consuetudinem [o] patrisfamilias spectandam, non etiam in ijs, quæ certum est eius generis non esse.

¶ Quidã primipilaris [p] vxori suæ argentum escarium legauerat. Quæritum est, cum paterfamilias in argento suo vasa habuerit, quibus, & potabat, & edebat, an legato hæc quoque vasa continerentur? Scævola respondit, contineri. [q]

Qui legat ornamenta sua, non videtur legare ea, quæ habet causa vendendi. Bar.

¶ Item [r] cum quæreretur de tali legato, Hoc amplius, filia mea dulcissima, è medio sumito, tibique habeto ornamentum meum oẽ muliebre cum auro, & si qua alia mulebria apparuerint, [s] cum testatrix negotiatrix fuerit, an non solum argentũ, quod in domo, vel intra horreum [5†] vsibus eius fuerit legato cedat, sed etiam quod in basilica [t] fuerit [6†] muliebre? [u] Respondi, [7†] si testatrix habuerit [8†] proprium argentum ad vsum suum paratum, non videri [x] id legatum quod negotiandi causa vęnale proponi soleret, nisi de eo quoque sensisse is, qui petit, [o†] probet.

Ex aspectu declaratur, quæ materia alteri nõ accedat, & si dubium est, consuetudo testatoris inspicitur. Bar.

¶ Neratius Proculũ refert ita testatum fuisse, vt inf. proxi. §. Accursius.

o *Consuetudinem*] No in dubijs locũ esse coniecturis ex consuetudine, vt hic, & ff. de leg. 1. l. si seruus plurium. §. fi. non aũt in certis, vt hic, & sup. de leg. 3. l. ille. §. 1. & de leg. 1. l. 4. & ff. de verbo. obl. l. continuus. §. cum ita. in fi. & sup. de supelle. lega. l. Labeo. §. sed de his. & l. qui vestem. Acc.

p *Quidam primipilaris*] vel primus administrans in reb. publicis, vel primũ pilũ ferẽs, vt no. C. de epi. & cleri. l. quisquis.

q *Contineri*] in dubio valet, ad quod ff. de lega. 1. l. si cui seruus, & de leg. 3. l. seruus vrbanus. §. penul. & ff. fin. de tri. lega. l. fi. in princ. Sed argu. contra, sup. de fun. instr. l. quæsitum. §. si quis eo instrumento, & facit sup. proxi. f.

ADDITIO. Pro solutione huius contrarij dic, quod escarium est genus comprehendens etiã pototium, nisi aliud de mente testatoris appareat, secundũ Bar.

¶ *Item cum quæreretur*] CASVS. Titia erat negotiatrix, & habebat argentũ ad ornamenta mulierũ paratum vęnale in basilica, siue domo regis in qua singulares homines tenebãt res suas ad vendendum. Item habebat intra domum suam in horreo argentum destinatum vsib. suis. Tandem fecit testamentum, & instituit filiã luz. & Seia filia sua, & Caio filio suo ita legauit dictæ suę filiæ. Item ampliꝰ, filia mea dulcissima, è medio sumito, tibique habeto ornamẽtum meum oẽ muliebre cum auro appositio eidem, & si qua alia muliebria apparuerint. Nunc quæritur, an contineatur in dicto legato argentum vęnale? Et dicitur, quòd non nisi fuit, vel procurator eius probet sensisse testatricem etiam de argento vęnali.

r *Item*] Respondet, quod est inf.

s *Cum apparuerint*] accipe, quæreretur, dico, cũ testatrix &c.

t *Basilica*] basilica græce, latinè domus regis, * vbi stabant vęnalia.

u *Muliebre*] ornamentum.

x *Non videri*] quam vt restringere per hoc, quòd dixit meum. vt sup. eo. l. l. arg. §. si quis addiderit. & sup. de leg. 3. l. cum quæreretur. l. Iana. Sed quid si non habebat? Respon. §. eiã vt legatũ, & etiam quod debebatur. vt ff. eo. l. Seia. & l. Titia. §. 1. & sup. de tritico leg. l. fi. in prin. & ff. de leg. 1. l. ti cui seruus. & facit sup. de penu lega. l. nã quod. & de vsufr. leg. l. generaliter. §. 1. & de leg. 3. l. quæsitum. §. 1. & l. fines. §. fi. & sup. eo. l. cum in testamento. & l. Quintus. Acc.

¶ *Neratius*] CASVS. Electrum, est quædam materia facta ex argento, & auro. vt Inst. de rerum diuis. §. si duorum. Titius ergo habẽs vasa de electro, & de argẽto legauit mihi vasa electrina nũquid illa vasa, quæ erãt de argento, & electro contineantur in legato meo? & dicitur, quòd sic, si argentum cedebat electro, siue erat ibi plus de argento, q̃ de electro, siue minus. Verum aũt argentum cedat electro, an electrum argento, ex aspectu ipsorum vasorum potest fieri. Si autem non potest fieri per aspectum, inspiciendum est, in vtro id est in quo numero habuit ea vasa testator, scilicet verum in

1† Duar. margaritæ, quæ.
2† Fl. sũt.
3† Fl. absq; dib. argẽteis. Cæterũ apsides fũt fiunt, pulchrè Herm. in indice castigationũ suarũ in Ff. in hac ipsa dictione.
4† Dua. legatũ deberi.
5† al. horrium.
6† Duar. fuit.
7† Flo. respondit.
8† Duar. habuit.
9† Duar. petat.

a *Auro facto*] testator legauit aurum factum. Acc.

b *Sunt*] qũ gẽa annuli sunt inclusæ, vt ff. eo. l. & si nõ sũt. §. quæritur. & ff. fina.

c *Cymbia*] genus ornamenti.

d *In his*] margaritis.

e *Emblemata*] superficies, vt no. sup. eo. l. si gemma.

f *Replumbari*] id est plumbum, quod contingit remoueri, ad quod est sup. eo. l. cum autem. §. idem Celsus. Magis autem si non possunt separari, sed de hoc plus dubitabatur.

g *Gallus ait*] scilicet perperam.

h *Tubero*] quod Labeo dixit determinans.

i *Ait*] ff. Tubero. & hoc casu benè dixit Gallus.

k *Habenda*, & hoc casu intellige Labeonẽ dixisse, vt hic. & sup. eo. l. & si non sunt. 2. resp. & facit inf. de acqu. re. do. l. sed si de meis. & l. quicquid, per totum.

¶ *Argento*] CASVS. Titius legauit mihi argentum suum potorium, i. quo vtebatur ad bibendum, habebat idem Titius argentũ escarium, i. quo vtebatur ad escam, siue ad comedendum, habebat ẽt quædam vasa argentea, quibus fit communem consuetudinem, & in esca, & in potando vtebatur, & ita dubium erat, cuius generis essent, i. vtrũ de genere argẽti potorij mihi legati, an de genere argẽti escarij, nunquid illa vasa cõtinent in meo legato? Et dicit, quòd sic, si testator erat cõsuetus tenere, & habere ea inter argentũ potorium. Ita recurrimus in hoc dubio ad cõsuetudinẽ patrisfamilias. In his aũt, quæ certum est non esse eius generis, i. generis argenti potorij, mihi legati, nõ inspicimus cõsuetudinẽ patrisf. & sine vllo dubio non continebuntur in legato. Et quod dixi in argento potorio mihi legato, idem pro omnia est, si legasset mihi solũmodo aurum escarium, & reperirentur in hĩ dictate vasa argentea, de quib. dubiũ esset, cuius generis essent. Sed quid si in dictis casibus non appareat cõsuetudo patrisf. Certe in dubio cedent legato dicta vasa. Verũ hoc euenit de facto in persona cuiusdã Primipilaris, qui legauit vxori suæ argentum escarium. Vivia.

l *Argento potorio*] quid sit, dic, vt ff. eo. l. in argento in prin. in *Escario*, & qd sit hoc ff. eo. l. & si nõ sunt. §. si cui escariũ.

m *Cuius generis*] vt quia talia sunt, quibus, fit communem consuetudinem, & in esca, & in potando, quia vti po-

n *Sint*] vel non sint.

o *Ex aspectu*] vasorum.

p *Quidã primipilaris*] vel primus administrans in reb. publicis, vel primũ pilũ ferẽs, vt no. C. de epi. & cleri. l. quisquis.

q *Contineri*] in dubio valet, ad quod ff. de lega. 1. l. si cui seruus, & de leg. 3. l. seruus vrbanus. §. penul. & ff. fin. de tri. lega. l. fi. in princ. Sed argu. contra, sup. de fun. instr. l. quæsitum. §. si quis eo instrumento, & facit sup. proxi. f.

r *Item*] ff. respondet, quod est inf.

s *Cum apparuerint*] accipe, quæreretur, dico, cũ testatrix &c.

t *Basilica*] basilica græce, latinè domus regis, * vbi stabant vęnalia.

u *Muliebre*] ornamentum.

x *Non videri*] quam vt restringere per hoc, quòd dixit meum. vt sup. eo. l. l. arg. §. si quis addiderit. & sup. de leg. 3. l. cum quæreretur. l. Iana. Sed quid si non habebat? Respon. §. eiã vt legatũ, & etiam quod debebatur. vt ff. eo. l. Seia. & l. Titia. §. 1. & sup. de tritico leg. l. fi. in prin. & ff. de leg. 1. l. ti cui seruus. & facit sup. de penu lega. l. nã quod. & de vsufr. leg. l. generaliter. §. 1. & de leg. 3. l. quæsitum. §. 1. & l. fines. §. fi. & sup. eo. l. cum in testamento. & l. Quintus. Acc.

¶ *Neratius*] CASVS. Electrum, est quædam materia facta ex argento, & auro. vt Inst. de rerum diuis. §. si duorum. Titius ergo habẽs vasa de electro, & de argẽto legauit mihi vasa electrina nũquid illa vasa, quæ erãt de argento, & electro contineantur in legato meo? & dicitur, quòd sic, si argentum cedebat electro, siue erat ibi plus de argento, q̃ de electro, siue minus. Verum aũt argentum cedat electro, an electrum argento, ex aspectu ipsorum vasorum potest fieri. Si autem non potest fieri per aspectum, inspiciendum est, in vtro id est in quo numero habuit ea vasa testator, scilicet verum in

* Sequentia non vi dero cõsentire tex. nec vo ci. eũ basilica nõ sonet locũ vbi stabant vęnalia, sed tm̃ palatium Regale, seu ẽt ecclesiã de quo g Archi. 62. d. l. nõ oportet.

numero argenti sui. quod alias habebat, an in numero alterius. Scilicet electri. vt primo casu non contineantur in legato meo dicta vasa, in secundo. sic. Viu

a *Electrinis*] pr̃iosa materia, q̃ iũgit argẽto ad faciẽdũ vas.

b *Ex aspectu*] s. q̃ sit pretiosius. sm R. Sed arg contra. sup. eo. l. & si nõ sint. §. fi. Sed ibi erat certũ, in quo numero haberi.

c *Vtro in numero*] scilicet, argenti, an electri? & facit sup. ea. l. §. j. in fi. & l. si quãdo, & inf. in fi. huius l.

¶ *Labeo*] CASVS. Legauit Labeo vxori suæ Neratiæ vestem, & mundum muliebrem omnem, & omnia ornamenta muliebria, & lanã, & linum, & purpurã, & versicoloria facta, infectaque omnia, & cætera multa quæ difficile est hic enumerare, & decessit. Nũc quæritur, vtrum si lana versicoloria, id est tincta in alium colorem debeatur vxori, an omnis lana, sine sit tincta, sine non. Et videtur, quod sola lana tincta debeatur vxori ex eo, quòd primo simplici et nominauit lanã, & postea subiunxit, versicoloria, facta, infectaque, & sic videtur restrinxisse, vt sola lana versicoloria deberi. Sed tamen non est verũ, imò debetur legatario lana tincta, & nõ tincta. Nam & si non adiecisset de versicoloribus, nihilominus deberent etiam versicoloria. Multiplicatio verborum non necessaria nõ mutat substantiam rerum. Hæc vera sunt, si non appareat defunctũ voluisse restringi præcedentia per illud verbum, versicoloria, quia tunc deberetur sola lana, quæ est versicoloria, id est tincta in alium colorem. Viuia.

d *Labeo*] nomen testatoris. Acc.

e *Versicoloria*] i. ea quorum color est mutatus, vt sup. de lega. 3. l. si cui lana. §. proinde quæritur. Acc.

f *Sed non mutat*] videbatur restringi lana ad tinctam tm̃, pro quo erat sup. de tun. instr. & instr. le. l. cum de lanionis. §. cui fundo & §. quidam, quæ sunt contra, sed rõ cessat, vt hic, & plene no. sup de fundo instr. l. quæstũ. §. 1. & concord. huic sup. de supel. leg. l. legata. in princ. Item no. hic q̃ abundans cautela non operatur aliquid, vt addat, vel minuat, vel vitiet. sic C. de testa. l. testamẽtum, & ff. de reg. iu. l. quæ dubitationis, & sup. mand. l. qui mutuam, & C. de fideicom. l. nor. testẽ. & sup. pto soc. l. sed si adiecit. Sed arg. contra. sup. de vsur. l. si stipulatus.

g *Debebatur*] lanæ ergo nomen et tinctam continet, vt hic. Sed contra. sup. de leg. 1. l. si cui. §. lanæ. circa prin. Solu. hoc hic voluit testator, & est certũ pp signum vniuersale, quod præposuerat. cui simile no. sup. eo. l. si qs ita leget Tertij, vt Roge. dñt hoc verũ naturali inspecta significatione, videlicet nulla adhibita volũtatis interpretatione, et cui ob. l. cõtraria. Illud constat tinctam contineri appellatione lanæ, vt d. l. si cui. §. 1. & facit in Auth. de ereferenda.

¶ *Titia*] CASVS. Titia legauit Septitiæ mundum muliebrẽ, quæritur, vtrum in hoc legato contineantur ornamenta. & monilia, in quib. insunt gẽmæ, & margaritæ, & annuli, & vestis purpurea, & versicolor? Et dñ. quod non. imò cõtinetur illud, quod paratum erat Titiæ ad lauandam, vel balneandam eam. Sed pone. q̃ Titia legauit eidem Septitiæ inaures, i. anulos aptos ad deferendum in auribus, in quib. erant duæ margaritæ, & duo elenchi, & duo smaragdi. Quibus inaurib. detraxit dictos elẽchos: Nunquid amodo debentur Septitiæ inaures? Et respon. q̃ sic, si nihilominus manẽt inaures, quãuis margaritæ detractæ sint, i. est dicti elenchi. Item quid, si legauit Septitiæ prædictq̃ ornamentum mamillarum, quod ipsa tolebat portare circa pectus compositum ex triginta quatuor cylindris, ex 34. tympanis, & margaritis, & postea extraxit de illo ornamẽto quatuor ex cylindris, & sex de margaritis nunquid legatariæ debebitur ornamentum mamillarũ nihilominus? Respõ. q̃òd idẽ est in hoc casu, quod in superiori. scilicet, vt nihilominus debeatur. Vi uianus.

h *Coloriam*] quæ est media vtralis coloris, vel alba, vel nigra, sed versicoloria, quæ est tincta, vt sup. de leg. 31 cui. §. proinde. Accursius.

i *Balneare*] quo indiget cum lauatur, vel balneatur, vt sup. eo. l. argento. §. mundus. Acc.

k *Inaures*] idest anulos, quos deferunt mulieres in auribus, quæ continentur appellatione ornamenti, vt sup. eodem l. argumento, §. ornamento.

l *Inquibus*] esse nt. subaudi. Acc.

m *Alia gemma* appellat ergo hic gemmas margaritas in larga significatione. Nam in stricta. & propria aliud est, vt sup. eod. & si non sint. §. fi. sic sup. eo. l. arg. §. fi.

n *Smaragdi*] qui gemmarum numero sunt, vt sup. eo. l. & si non sint. §. gemmæ. Accur.

o *De alio*] s. casu, qui sequitur, cum quædam &c.

p *Mamillarum*] nominatiuè alias non. illarum, & dicitur a mamillis. nam circa pectus portabatur. Acc.

q *Tympana*] sicca s. principale extractum esset. Azo. & facit supra de leg. prin. o. l. si ex toto. in princ. & l. quod in rerum. §. fin.

I Interpretatio volũtatis defuncti quot, & quibus modis interpreteꝰ, vide ad longũ p Bar. in l. a. ff. de vul. et pu. sub. f. Ale. cons. 81. 4. parte.

INTER, CASVS. Sive Titius leget mihi vestẽ suã virilẽ, sive vestimẽta sua virilia, nõ est vis, quia ip debẽtur mihi ab hide suo ea vestimẽta q̃ parata sũt p ipso, & ea q̃ parata erãt p vxore sua. Sed in vno casu est difficultas, sive qõ. sup mẽte Titij legãtis, quia si ipse scluis erat vti quadã veste q̃ sit cõueniẽs et mulieribus. Est qõ. dico virũ illa vestis cõueniat legato virilium vestimẽtorũ? Et rñ. eã vestẽ legatã ee. vt videri. si quæstor sẽsit cũ legauit vestẽ. vt vestimẽta virilia, et si dicta vestis. de qua sẽsit, erat muliebris, & ñ virilis. Nã Quintus Mœuius ait se quẽdã Senatorẽ solitũ vti cœnatorijs muliebrib. vestibus vel vestimẽtis. i. illis vestib. quibus vxor eius vtebat, quæ erat quasi senatrix, vt ita dicam,

cum

eum esset vxor Senatoria, qui quidē, si legaret muliebrē vestem, non videretur de ea muliebri veste sensisse, qua ipse vtebatur, quasi virili. Verùm est ergo, quòd ea vestis legata videtur, de qua sensit testator, & non alia. Viuianus.

a *Nihil*] sic ſ. eod. l. vestis. in prin.

b *Aut virilis*] ſ. ab initio, nam constitutione, scilicet, animi, & vsu fit de muliebri virilis, & econtra, vt hic, & arg. ſ. eo. l. vestis. §. fi. & ſ. de dona. inter vir. & vxo l. sed si vir. in princ.

c *Deea* imò contra, vt ſ. de verb. obliga. l. si mihi. §. si stipulatus Sol. nō sic in promissis solutis proh. it. tentis, sicut in his solis, & scitus legantis mens inspicitur. Itē contra. ſ. de supel. lega. l. Labeo. §. vtrum si ea. sed certè virilis, & muliebris vestis non genere, vel substantia, sed vſu, & destinatione distinguitur, sicut fundus, vt ſ. de leg. 1. l. planè. in fine & l. quod in rerum. §. 1. & in domo. vt ſ. cōmu. prædio. l. si quis duas. & facit ad l. ſ. de leg. 3. l. item legato. & ſ. eo. l. Quintus, circa prin. Accur.

1 † li. 4. ad Q. Muciū

*Vide Du. ad l. si mihi & Titio. infrà de ver. ob.

2 † ita ēt Duar. Fl. Titius.

*Cēnatorię vestes erāt trilinares, quę præsertim adhibebātur in cœnam: quæ & recidipna dixeris. Sypo.

3 † li. 9 ad Q. Muciū

4 † aliàs, incipit, Quintus Mutius.

S *Cribit*] CASVS. Titius dedit aurū aurifici, vt faceret ei vnum vas, pone, postea fecit testamentū, & vxori suę legauit aurum suum omne, & decessit. Nūc quæritur, an dictum aurum artifici datū debeatur vxori? Et dixit Quintus Mutius quod nō. Item dixit, ꝙ ei vxori non debetur id, ꝙ illi testatori deberetur ab aurifice si ab eodem aurifice ei testatori non esset repensum dictum aurum, id est ad pōdus restitutum. Pomponius autem dixit, ꝙ dictum Quinti Mutij est ex parte verū, & ex parte falsum, est verum, quantum ad id quod dicit de eo, ꝙ prædicto testatori deberetur ab aurifice, si ab eodem aurifice ei non esset repēsum, est verum, inquam vt non debeatur vxori, cui legauit testator omne suū aurum. Et est ratio, quia de eo, quod testatori debetur, sine dubio etiam puta ex stipulatu dicendū est, ꝙ non pertinet ad vxorem, vt puta, si testator stipulatus fuerit ab aliquo libras auri, puta c. cū illius testatoris non sit adhuc factū dictum aurū ex stipulatione testatori debitum. Id. n. quod suū esset, legauit vxori testator, non autē illud, quod in actione haberet. Est autem dictū Q. Mutij falsum in aurifice, si aurū dederit ei testator, vt ex eo aliquid sibi fieret, est falsū dicendo, quia nihilominus vxori debet. Nā adhuc erat apud testatorem dāium illius auri. Si aūt testator dederat, vt non tm̄ ex eo auro fieret sibi corpusculum, sed etiā ex alio auro, tūc non debetur id aurum vxori, quia dāium eius auri transiit ad aurificem. Nam quasi permutationem vi fecisse testator cum aurifice, scilicet de auro suo prædicto ad corpusculum, quod debebat facere ei aurifex ex dicto auro, & ex alio auro, vt dictum est.

5 † Fl. mutabit.

6 † Fl. tamen.

7 † Fl. tā.

8 † Duar. addit, nō transibit ad vxorē.

9 † Flor. esset.

10 † Flor. daret.

11 † Fl. cōtineret.

Pomponius. 1 †

LEX XXXV.

INter* vestem virilē, & vestimēta virilia, nihil[a] interest. sed difficultatē facit mēs legantis, si & ipse olitus fuerit vti quadam veste, quæ etiā mulieribus cōueniens est. Itaque ante oia dicendum est, eā legatam esse, de qua senserit testator, non quæ re vera, aut muliebris, aut virilis [b] sit. Nā & Quintus Mutius 2 † ait, scire se quendā Senatorem muliebribus cœnatorijs* vti solitum, qui si legaret muliebrem vestem, non videretur de ea [c] sensisse, qua ipse quasi virili vtebatur.

Qui legat aurum suum, intelligitur de eo, quod potest vendicari. h. d. Bart.

Idem. 3 †

LEX XXXVI.

SCribit 4 † Quintus Mutius, si aurum suum oē paterfa. vxori suæ legasset, id aurum, quod aurifici faciendum dedisset, aut quod ei deberetur, si ab aurifice ei repensū [d] non esset, mulieri non deberi. Pomponius, Hoc ex parte verum est, ex parte falsum. Nā de eo, quod debetur, sine dubio, vt puta, si auri libras stipulatus fuerit, hoc aurum, quod ei debetur ex stipulatu, non pertinet ad vxorē, cum illius factum adhuc nō sit. Id enim quod suum [e] esset, non quod in actione haberet legauit. In aurifice falsum est, si aurū dederit ita, vt ex eo auro aliquid sibi faceret. Nā tūc licèt apud aurificem sit aurum, dominiū tamen nō mutauit, 5 † manet enim [6] † eius, qui dedit, & tantum videtur mercedem præstaturus pro opera aurifici, per ꝙ eò perducimur, vt nihilominus vxori debeatur. Quòd si aurum dedit aurifici, vt non tm̄ [7] † ex eo auro fieret sibi aliquod corpusculum, sed & ex alio, tunc quatenus [f] dāium transit eius auri ad aurificem, quippe quasi permutationem fecisse videatur, & hoc aurum. [8] †

Legatū factum cū demonstratione præsentis temporis, alienatione rei nō extinguitur ipso iure, sed ope exceptionis, si alienatio est voluntaria, secus si necessaria. Itē secus, si legatū est factū cū demonstratione futuri temporis. Bart.

¶ Itē scribit Quintus Mutius, si maritus vxori, cum haberet quinq; pondo [g] auri, legasset ita, Aurū quodcūq; vxoris cā paratum est, [9] † vti hērs vxori det, [10] † et si libra auri inde vænisset, [h] & mortis tēpore amplius, quàm quatuor libræ nō deprehenderētur, [i] in totis quinq. libris hæredē esse obligatū, qm̄ articulus, est, [k] præsentis tēporis demonstrationem in se continet. [11] † Quod ipsum, quantū ad ipsam iuris obligationē pertineat, rectè dī, i., vt ipso iure hērs sit obligatus. Verum sciendum est, si in hoc alienauerit testator inde libram, ꝙ diminuere vellet ex legato vxoris suæ, tunc mutata voluntas defuncti locum faciet doli mali exceptioni, vt si perseueret mulier in petendis. v. libris, exceptione doli mali summoueatur. [l]

a *Nihil*] sic ſ. eod. l. vestis. in prin.

b *Aut virilis*] ſ. ab initio, nam constitutione, scilicet, animi, & vsu fit de muliebri virilis, & econtra, vt hic, & arg. ſ. eo. l. vestis. §. fi. & ſ. de dona. inter vir. & vxo l. sed si vir. in princ.

c *Deea* imò contra, vt ſ. de verb. obliga. l. si mihi. §. si stipulatus Sol. nō sic in promissis solutis proh. it. tentis, sicut in his solis, & scitus legantis mens inspicitur. Itē contra. ſ. de supel. lega. l. Labeo. §. vtrum si ea. sed certè virilis, & muliebris vestis non genere, vel substantia, sed vſu, & destinatione distinguitur, sicut fundus, vt ſ. de leg. 1. l. planè. in fine & l. quod in rerum. §. 1. & in domo. vt ſ. cōmu. prædio. l. si quis duas. & facit ad l. ſ. de leg. 3. l. item legato. & ſ. eo. l. Quintus, circa prin. Accur.

d *Repensum*] id est restitutum ad pondus. vt ſ. de contrahē. emp. l. quod sæpe. §. in his.

e *Suū*, hoc expōe, vt ſ. d. leg. 3. l. cū ancillę.

f *Quatenus*] id est quia, & facit sup loc. in naue. & de leg. 3. l. qui habebat. in prin. & ſ. eo l. Quintus. §. argento. & ſ. de contrah emp. l. si quam rem. aliàs incipit Sabinus.

g *Pondo*] parata causa vxoris. Item n. quod hic pondo, libram notat. & sic pondo, & libra, item sunt. Accursius

h *Inde venisset*] ex illis v. libris vendidisset vnam libram.

i *Deprehenderentur*] in bonis defuncti.

k *Articulus est*] facit sup eo l. si ita.

l *Summoueatur*] imò ipso iure vt liberatus. vt ſ. de leg. 1. l. si ità scriptū. Scribi ponit ipso iure, i., quo & naturali, quasi

diceret euidẽtissimo, hic pro mero stricto iure ponitur: hæc autem significatio frequenter, illa autẽ raro inuenitur, vt ff. de solut. l. Sticho. v. naturalis fin R. sed certè in §. naturalis. ponitur ius naturale pro naturali obligatione. Dic ergo, q̃ ibi in l. contraria ademit expressè, hic tacitè. & de illa expressa dic, vt no. sup. de his, quę in test. delen. l. 1. in princ.

a *Perentem*] s. mulierem. & facit ff. de lega. 1. l. fideicommissa. §. item. & l. qui concubinam. § Stichus. & l. vxorem. §. testamẽto. & l. Iulianus. § penul & vlt. ff. & l. nuper. & l. his verbis. in prin. & ff. eo. l. medico. & sup. de leg. 1. l. 1. & 5. & 7. & ff. de exc. p. do. l. apud Celsum. §. præterea. & infra de adi. le. l. seruum. & l. item legatam. & de condi. & demonstra. l. filiæ. §. sed si ita.

b *Demonstrationem*] futuri temporis, non præsentis, quæ magis dicitur conditio, vt ff. de leg. 1. l. 6. & quod subijcit, argumentũ, id est, conditionem, quæ arguit & restringit legatum. Alij dicunt id est, probationem pro eo petendo.

c *In obligatione* quia deficit conditio in ea libra.

d *Ex causa*] id est ex necessitate, vel voluntate, quæ fit sup. & facit. ff. de doli except. l. apud §. præterea. & de cõdi & de. l. filię. §. fi. & l. si ram & ff. de adi. le. l. cum seruus. si autem non dixit, est, vel erit, sed simpliciter dixit, seruos meos, tũc serua quod dĩ sup. eod. l. si ita.

Sed si † necessitate aliqua cõpulsus testator, non q̃ vellet diminuere ex legato, tunc mulieri ipso iure. v. libræ auri debebuntur, nec doli mali exceptio nocebit aduersus petentẽ. a Quòd si ita legasset vxori, aurũ quod eius causa paratũ erit, tunc rectissimè scribit Quintus Mutius, vt hæc scriptura habeat in se & demonstrationẽ b legati, & argumentum. 2† Ideoq; ipso iure alienata libra auri, amplius quatuor pondo non remanebunt in obligatione, c nec erit vtendum distinctione, qua ex causa d alienauerit testator.

Quando legatur certũ pondus auri, liberatur debitor æstimationem soluẽdo, tamen ipsum aurum est in condẽnatione, & obligatione. Bart.

Paulus. 3 †

LEX XXXVII.

TItiæ amicę meæ, cũ qua fine mendacio vixi, auri põdo quinq; dari volo. Quæro, an hæredes ad præstationẽ integræ materię auri, an ad pretium & quantum præstandum, cõpellendi sint? Paulus respõdit, aut aurum ei, de qua quęritur, præstari oportere, aut pretiũ auri, quantũ cõpu-

1 † Fl. Sed ex necess.

2 † Alias, augmẽtũ

3 † lib. 14. respons.

tari 4 † potest. e Item quæro, si lite cõtestata Prætor ita pronũciauerit, vt materia præstetur, an tutores audiendi sint, ab hac sententia pupillum, f aduersus quẽ pronunciatum est, apud successorem eius in integrum restituere volẽtes? Paulus respondit Prætorem, qui auro legato, certi ponderis materiam præstari iussit, rectè h pronunciasse videri.

Legato poculo aureo, licèt nullum aureum poculum inueniatur in bonis legantis, debetur tamen aliud poculũ alterius materiæ.

Scæuola. 5 †

LEX XXXVIII.

SEiæ dulcissimæ poculũ aureum, quod elegerit, fidei hæredũ cõmitto, vt dent. 6 † Quæro, cùm in hæreditate nõ sint, nisi trullæ, 7 † scyphi, modioli, phialæ, an Seia de his speciebus eligere possit? Respondi, cùm omnia potui parata pocula dicantur, posse eam ex his eligere. i

Paulus. 8 †

LEX XXXIX.

ORnamentorum appellatione, vestem muliebrẽ non contineri, nec errorẽ hæredis k ius mutasse, respondi.

4 † Fl. quæsi cõparati potest.

5 † lib 3. Respons.

6 † Fl. dareor.

7 † Flor. uellæ. Vide Alcia. lib. 7. parer. c. 3. & Alex. li. 3. gen. dier. c. 10.

8 † lib. 21. Respons.

T Itiæ. CASVS. Seius fecit testamentum & ita in eo dixit, Titiæ amicæ meæ, cum qua fine mendacio vixi, volo dari quinque pondo auri. & decessit postea. Nunc quæritur, an hæredes eius sint compellendi ad præstãdum Titiæ integra v. pondo auri, an ad pretiũ & ad quãtum pretium? Et dĩ q̃ possunt præstare, quod volunt, & si præsent pretiũ, debent præstare tm̃ quantum optari potest dictũ aurum. Sed pone, q̃ hæredibus non soluentibus, Titia egit contra eos, & litem fuit cum eis contestata, & decessit relicto hærede quodã pupillo, cui tutores dedit. Prętor, coram quo fuit lis contestata pronunciauit, vt materia prædicti auri præstetur d. pupillo hædi Titiæ: tutores aũt volunt in integrũ restituere pupillum aduersus sententiã. Numquid possint? Et dĩ q̃ non, & hoc sĩm glo. communes. Ego aũt credo, q̃ pupillus erat onus de hæredibus testatoris, & non Titiæ legatariæ, & ideo volebant tutores pro eo in integrum restitutionem, quia in sententia videbatur ei ablata potestas soluendi pro sua parte æstimationis auri, cum in sententia contineretur tantum de materia auri, & non de æstimatione. Quare nõ habet locum restitutio, cum adhuc æstimatio possit solui.

e *Potest*] ad hoc sup. eo. l. 1. §. F. & l. cũ certũ. & l. cũ aurũ. in prin. & C. de dona. l. si quis argentũ. in prin. Sed arg. cõtra ff. de sol. l. Paulus tñ. sed hic non habet creditor damnum.

f *Pupillum*] hæredem Tiæ.

g *Prior*] scilicet Prętoris.

h *Recte*] & tũ adhuc iusta æstimatio posset solui, vt ff. de leg. 1. l. non amplius. §. cũ bonorũ. & de vsuf. leg. l. generali. §. fi. & l. fundi. & de leg. 2. l. Titia Seio in prin. & de leg. 1. l. si domus. §. qui confitet. Sed arg. ff. in ea. l. §. cum alicui. Acce

S *Eia*] CASVS. Titius fecit testamentum, & ita in eo dixit, Committo fidei hæredũ meorum, vt dent Seiæ amicæ meæ dulcissimæ poculũ aureum, quod elegerit, & decessit. In hæreditate aũt sua non inueniuntur, nisi trullæ, id est, vasa ad bibendũ habentia collum nodosum, & scyphi, & modioli, & phialæ. Vnde quæritur, an Seia prędicta possit eligere ex his speciebus? Et dĩ, q̃ sic, cum omnia potui parata dicantur pocula. Viuianus.

i *Eligere*] licèt non sint aurea. non ergo verbum aureum à testatore expressum restringit generalitatẽ poculi, sic ff. de vino lega. l. si. in prin. & ff. de lega. 1. l. si cui seruus. & ff. eod. l. pedicu lis §. quidam.

O *Rnamentorum*] CASVS. Titius legauit vxori suę ornamenta ei destinata. Certè nõ continetur in legato vestis muliebris. nam ornamentorum appellatione non continetur vestis muliebris. Nec error hæredis sõluentis vestem dictæ legatariæ potest mutare, quod dixi. Viuia-

k *Hæredis* qui soluit, vel fuit cõfessus extra ius muliebrẽ vestem, vt & C. de iuris & facti igno. l. cũ testamẽtum. secus si in iure, vt ff. de cõfes. l. non fatetur. Itẽ nec testatoris error facit ius, vt ff. de supel. le. Labeo. sed vniuersitatis sic, vel principis, vt ff. de offi. præsi. l. ii. & sup. de sup. leg. l. iij. §. fi. Item facit ff. de vsufru leg. l. Sticho. & ff. eo. l. argumento. §. ornamenta. & de leg. 1. l. vnum. ff. item. & de leg. 1. l. si domus. ff. 1.

T *Itia*] CASVS. Titia fecit testamentũ, & instituit sibi hæredẽ Serũ. & legauit mihi multas species argenti, & vestis, demonstrãdo eas nominibus expressis, vel ad numerum, vel ad intellectum, credens eãs illas species esse suas, cùm quędã earum tantũ essent suę, postea fecit codicillos, & in eis cuidã alij legauit alias certas species argenti, & vestium, & eodem modo, & postea decessit. Nunc quæritur, an non alię species legato cedant, quam quæ in hæreditate eius Titiæ inuentæ essent? Et dicitur, quod illæ cedunt quæ inuentæ sunt in hæreditate. De cæteris autem, quæ nõ sunt in hæreditate, debet hæres cauere legatarijs, vt eis præstentur postea, si inuentæ fuerint in hæreditate.

¶ *Sempronia*] Titius dixit ita in testamento suo. Semproniæ hoc amplius cooperturia Tabiana & tunicas tres cũ palliolis, quæ elegerit, dari volo. & decessit postea. Nũc quęritur, an Sẽpronia possit eligere tunicas & palliola ex vniuersitate quæ erat in Syntheſi ciuitate, vbi morabatur testator? & an hæres teneatur emere illas quas ipsa elegerit? Et distinguitur, aut in bonis dicti testatoris relictæ sunt tunicæ & palliola, aut non. Primo casu potest Sẽpronia eligere duntaxat ex his, quæ sunt relictæ in bonis. Secũdo debet præstare hæres eidem Semproniæ, aut tunicas & palliola ex Synthesi, aut veram

veram æſtimationem earum.

¶ *Seia teſtamento*] Seia ita cauit in teſtō ſuo. Si mihi per conditionem humanam nihil contigerit 1. ſi vixero, ego ipſa faciam ſignum Dei ex libris cētum in illa æde ſacra, & in patria mea ſtatuam id ſignum cū ſubſcriptione mei nominis. Si aūt non vixero, ab hęredibus meis fieri volo, & iubeo prædicta. Nec dū ſtinxit, vtrum facere deberent ex auro, vel argento, vel ære, & poſtea deceſſit Seia. Nūc quęritur cū in eo templo ſine æde ſacra nō ſint niſi aurea, aut argentea dona, ſiue ſigna Dei, an hędes Seiæ ſint conſulendi, & compellendi ponere ſignū Dei aureū, vel argenteum, vel æneū? Et dicitur, quod argenteum. Viuianus.

a *Specialiter*] proprijs nominibus expreſſis, vel ad oculū, vel ad intellectū demonſtrando, ad qđ ff. ſi cer. peta. l. certū. Fi aut credidit ſuas, & tunc expones hoc ff. inuentæ, i. rehabitæ. aliàs enim nō valet, vt ſup. de lega. 3. l. ſi domus. in princ. nec ob. ff. proxi. §. vt ibi dicēs, ſi autē ſciebat quaſdam aliàs, nunc dic. inuentę, ſcilicet, venales, nā vel ipſe vel æſtimatio dēbetur, vt ff. de leg. 3. l. non dubium. & facit ff. eo. l. Seię. & de leg. 2. l. vnum, §. ſi rem. Accurſius.

b *Tabiana*] à loco ſic dicta. Accur.

c *Elegerit*] ſcilicet Sempronia.

d *Dari*] ſcilicet generaliter, quia ex his etiam, quæ teſtatoris non erant, competere ſibi electionem putabat legataria. Accur.

e *Synthęſi*] à loco ſic dicto. Accur.

f *Singulas*] ſcilicet res.

g *Si eſſent*] in teſtatoris bonis. Accur.

h *Exhis*] No. reſtringi larga verba teſtatoris propter eius mentem, quæ talis præſumitur, arg. ſup. de leg. 2. l. vnum, §. ſi rem. & ſup. eo l. Seiæ.

i *Non eſſent*] in teſtatoris bonis ſcil. tunicæ.

k *Præſtaturum*] non ergo eſt nullum, & ſic eſt contra. ſup. in prin. huius l. & de lega. 2. l. ſi domus, ſed in illis, de certis rebus ſenſit, hic non. Acc.

l *Æſtimationem*] No. aliud ff. æſtimationem, pro alio ſolui. ſic ſup. eo. l. Titiæ, cum ſuis concor. ſed quę erit hæc æſtimatio, cum in genere ſit relictum. Reſpon. quod ipſa eliget illud, quod æſtimabitur.

m *Contigerit*, ideſt, ſi vixero. Acc.

n *Sin minus autem*, ideſt, ſi non vixero, ſiue habeas, non, ſiue deſit. Accur.

o *Dei*] vt etucē, ſecundum H. ſed certè hoc tempore Chriſtus non venerat in virginē, vnde dic quandam imaginem.

p *Patria*, ſcilicet ſua.

q *Statui*, ideſt erigi cum ſubſcriptione, qua continebatur, quòd ipſa fecerat fieri. Acc.

r *Argentea*] imò vī, quod minus eſt, vt æneum, vt ſup. de leg. 1. l. ſi ita. in fi. & de leg. 3. nummis. Solu. ſecundum R. ſuor eſt religionis. arg. ſup. de relig. l. ſunt perſonæ. Item legatarij dignitas. arg. ſup. de leg. 2. l. ſi ſeruus plurium. §. fin. Accurſius.

ſ *Dona*, i. huiuſmodi ſigna Dei, de quibus dicitur Inſt. de rerum diui. §. nullius. Acc.

Scæuola. 1†

LEX XL.

TItia teſtamento, item codicillis multas ſpecies tā argenti, quàm vellis ſpecialiter [a] per fideicommiſſum reliquit. Quæro, an non aliæ ſpecies legato cedant, quàm quæ in hęreditate inuentæ eſſent? Reſpondi, eas cedere, quæ inuentæ eſſent, de cæteris cauēdum, vt, ſi inuentæ eſſent, præſtentur.

Optio legata intelligitur de ijs, quæ ſunt in hæreditate, ſi reperiuntur, alias de ijs, quæ venduntur. Bart.

¶ Sēproniæ Piæ hoc amplius coopertoria Tabiana, [b] & tunicas tres cum palliolis, quæ elegerit, [c] dari [d] volo. Quæro, an ex vniuerſa veſte, ideſt, ex 2† ſynthęſie tunicas ſingulas, [f] an, & palliola Sempronia eligere poſſit? Reſpōdi, ſi eſſent [g] tunicæ ſingulæ 3† cum palliolis relictæ, ex his [h] duntaxat eligi poſſe. Quod ſi non eſſent, 4† hæredem, vel tunicas, & palliola ex ſynthęſi 5† præſtaturum, [k] vel veram æſtimationem [l] earum.

In fauorem religionis in dubio intelligitur, quod eſt maius. Bar.

¶ Seia teſtamento ita cauit, Si mihi per conditionem humanam contigerit, [m] ipſa faciā, ſin minus 6† autem, [n] ab hęredibus meis fieri volo, iubeoq; ſignum Dei [o] ex libris centū in illa ſacra æde, & in patria [p] ſtatui, [q] cum 7† ſubſcriptione nominis mei. Quæritum eſt, cum in eo templo nō niſi, aut aurea, 8† aut argentea [r] tantū ſint dona, [ſ] hæredes Seiæ vtrū ex auro, an ex argento ſignū ponere compellendi ſint, an æreum? Reſpondi, 9† ſecundum ea, quæ proponerentur, argenteum ponendum.

Mundo muliebri legato, cedunt ſolū ea, quæ vtendi cauſa vxori ſunt tradita. Bar.

Iabolenus. 10†

LEX XLI.

SI vxor mundus [t] muliebris legatus eſſet, ea tantūmodo deberi Ofilius, & 11† Labeo reſponderunt, quæ ex his [u] tradita [x] vtendi cauſa vxori à viro fuiſſent. Aliter enim interpretantibus, ſummam fore captionem, [y] ſi vaſcularius, [z] aut faber argentarius vxori ita legaſſet.

Argēntum, quod eſt depoſitum, vel commodatum, ut habeatur de proximo, in domo eſſe videtur. Bar.

SI vxor mundus muliebris legatus eſſet, ea tantūmodo deberi Ofilius, & 11† Labeo reſponderunt, quæ ex his [u] tradita [x] vtendi cauſa vxori à viro fuiſſent. Aliter enim interpretantibus, ſummam fore captionem, [y] ſi vaſcularius, [z] aut faber argentarius vxori ita legaſſet.

Argēntum, quod eſt depoſitum, vel commodatum, ut habeatur de proximo, in domo eſſe videtur. Bar.

Iabolenus. 10†

LEX XLI.

SI vxor mundus [t] muliebris legatus eſſet, ea tantūmodo deberi Ofilius, & 11† Labeo reſponderunt, quæ ex his [u] tradita [x] vtendi cauſa vxori à viro fuiſſent. Aliter enim interpretantibus, ſummam fore captionem, [y] ſi vaſcularius, [z] aut faber argentarius vxori ita legaſſet.

Argēntum, quod eſt depoſitum, vel commodatum, ut habeatur de proximo, in domo eſſe videtur. Bar.

SI vxor mundus

ad mundum,& vendit. Item dicitur fabe cum sit largum verrinum, vt inf. de verb. sign. l. ferri. §. 1.

a *Depositum* quidam dicunt, ab alio depositū, vel commodatū apud se testatorem, pro quibus est. ff. l. proxi. in prin. & §. 1. & quo dicit a se, scilicet legatum, sed melius dicas à se depositū apud alium, vel commodatum alii. b *Non* g. non debeti. Aut

c *Quasi a*] quasi possit habere testōr qū vult, sed l cōmodato sensu, nisi vsū pficiat commodatarius, vt sup. commo. l. in commodato. §. sicut.

d *Thesaurus*] Improprie dī thesaurus hic, vt & alias sup. de rei ven. l. à tutore. Et no. q̄ quæ perpetuitatis causa, vel quasi inde amouenturnon vi tētur esse alias sic, vt §. de legat. 1. l. huiusmodi. §. legatum. & de lega. 2. l. si ita, cū suis concordātijs.

e *Solebat*, sic ergo futurum ponitur pro p̄terito, sic inf. de verb. sig. l. verbum erit.

f *Habuisset*] testator.

g *Vrbe*] s. Roma.

h *Iussu*] i. non tussu, ad quod ff. de leg. 2. l. cum ita legatur. in princ.

i *Translatum*] vt ibi perpetuò sit. Ac.

4† lib. 17. Digest.

MEdico, CASVS. Titius paterfa. diuersis temporibus Reipub causa abfuerat, & secum duxerat Seium medicum, & sæpe portauerat secum de vasis argenteis in via necessarijs. Postea fecit testamentum, & medico inter cætera ita legauit, Argentum viatorium meum dari volo Seio medico, meo contubernali, & comiti communiū expeditionū, & postea decessit. Nunc quæritur, quod argentum viatorium videatur esse comprehensū in hoc legato? Et dī, q̄ debetur medico oē argētū viatorium, quod testōr habebat eo tempore, cum faciebat testamentū.

¶ *Cum ita*] Titius legauit ita vxori suæ, Sempronię dominæ meæ hoc amplius lego argentum balneare. Certè continet legato n̄ solū illud argētū, quo vtebat Titius i balneo diebus festiuis, sed ēt illud, quo vtebat in balneo diebus festiuis.

¶ *Mulier*, Titia decedens, ornamenta ita legauit Seiæ. Seiæ amicæ meæ volo dari vniuersa ornamēta mea. & postea ita scripsit in eodem testō. Volo me funerari arbitrio viri mei. & volo mihi vel mecum inferri in sepulturam quæcunqi sepulturæ meæ causa feram vsque ad sepulturam ex ornamentis meis. s. lineas duas ex margaritis meis, & viriolas sex ex smaragdis. & postea decessit testatrix. Maritus autē eius. & hērdes non sepelierunt cum ea testatrice ornamenta prædicta, quæ corpori testatricis iussi erant adijcere, s. duas lineas margaritarum, & sex viriolas smaragdorum. Nunc quæritur, ad quē debeant pertinere, vtrum ad Seiam, cui ornamenta vniuersa reliquerat, an ad hæredem? Et respond. quòd ad Seiam debent pertinere. Viu.

k *Contubernali*] qui secum in castris cohabitabat, vt supra commo. l. rem. §. in exercitu. Accursius.

l *Testamentum*] No. inspici præsens, seu testamenti tēpus, vt sup. de leg. 3. l. nomen. §. 1. & l. vxorem. §. testō. & l. nuper §. his verbis. in princ. & inf tit. 1. l. Aurelius. 2. & 3. & l. f. §. fin. & ff. de constit. pecu. l. item illa. §. quod adicitur. & ff. de testa. l. ad testū. §. 1. & sup. eo. l. si ita. Ar. contra ff. tit. 1. l. Mela. §. 1. & C. quæ res pig. ob. pos. l. fi & ff. de vino leg. l. quidam, in prin. & C. ne de fla. defun. l. si mater, & de lega. 2. l. si ita quis. Acc.

m *Omne legatum*] est nempe humanius, verbo generali, omne argentum significari, vt ff. de ver. vrb. prædi. l. si seruitus. Ro. & dic omne. scilicet, balneare. & facit ff. de tritti. leg. l. quidam. in prin. & ff. tit. 1. l. Aurelius. §. 2. & sup. de leg. 3. l. si tibi putè. Accur.

n *Inferri mihi*] i. sepeliri mecum Acc.

o *Ornamenti*] subaudi scilicet, & sic restringit præcedens, quæcunque.

p *Viriolas*] genus ornamenti, vt bocuncelli, vel canoletæ. & smaragdi sunt intus in bocuncellis, vt sup. eo. l. argumento. §. ornamenta. in quo sex smaragdi, i. gemmæ insunt. vt sup. eod. l. & si non sunt. §. gemmæ Acc.

q *Adijcere*] ideſt, adijcere.

r *Pertinere*] vel quia inepta fuit voluntas, vt sup. de leg. 1. l. seruo alieno. §. fina. vel quia sub conditione vt ademisse ab vniuersali legato. s. si secum sepeliantur, vt ff. de lega. 2. l. antepen. §. à te. & de except. do. l. purè. in prin. & sup. de cond. ob cau. l. si hæres. & inf. de cond. & dem l. si cum. & l. quibus. §. si.

Definitio, hoc amplius, legati dationem inducit. Bar.

¶ Vxori suæ testamento ita legatum est, Sempronię dominæ meæ hoc amplius argentū balneare. Quæritum est, an ēt id argētum, quo diebus festis in balneo 6† consueuit vti, legato cedat? Respondi 7† omne legatum m videri.

Legato generis non derogatur per legatum speciei inualidum. Bar.

¶ Mulier decedens ornamēta ita legauerat, Seiæ amicæ meæ ornamenta vniuersa dari volo. Eodem testō ita scripserat, Funerari me arbitrio viri mei volo, & inferri mihi, n quæcunq; sepulturæ meæ causa feram ex ornamentis, o lineas p duas ex margaritis, & viriolas p ex smaragdis. Sed neque hæres, neque maritus, cum humo 8† corpus darent, ea ornamēta, quę corpori iussum 9† erat adijci, q dederūt. Quæritum est, vtrum ad eam, cui ornamenta vniuersa reliquerat, pertineant, an ad hæredes. Respondi, 10† non ad hæredes, sed ad legatarium pertinere. r

De liberatione legata.

TITVLVS III.

Potest legari alicui res sua, quā debet alteri actione personali, vel si est alteri obligata hoc dicit. Bar.

DE LIBERATIONE LEGATA.

Rationem fit. mutationis huius tit. potest. Cur ac. in parat. ad ip. ff. Multum] CASVS. Titiæ promisit mihi Stichum, & Pamphilum, seruos suos, ego autem feci testamentum, & legaui ei ipsos seruos, vel propter eos liberationem. Certè valet legatum, licet Titius sit dñs Stich. & Pamphili prædicti. Omnibus enim debitoribus rectè legantur ea, quæ debent. Sed quid, si dictus Titius non promiserat mihi illos seruos, sed obligauerat mihi pro x. pone. & ego legaui ei eos? Certè valet legatum similiter. & habebit actionem contra hērdem meum, vt recipiat seruos pignoratos prius, quàm soluat pecuniam, non aūt liberatur propter hoc à debitore, nisi hoc voluisset testator, quia tunc benè liberaretur à debitore, sicut liberaretur, si debitor iussisset pignus soluendo creditori pecuniam. Viui.

a Lega-

1† Fl. cōtubernalis vox quō capitur, require no. ff. de leg. 3. l. ad l. Pamphilo. §. propositum. sup ver. contubernali.

2† Fl. præsentis tempore.

3† Fl. vel. in. thesauro de posito esset.

5† Fl. respondit. Idefinita oratione plenè tractat

6† Fl. balneo.

7† Fl. respondit.

8† Fl. humi.

9† Fl. infusus.

10† Fl. respondit.

a *Legantur*]vt Inſti.de leg.§. ſi quis debitori. Accur.
b *Domini*]vnde cõi rõne videbatur non valere,vt Inſti.de leg.§.ſi rẽ legatã,& ſup.de leg.2.l.Mæuius,§.pen.in fi. Ac.
c *Valere*]valet ergo in propria re legatarij.& ſic eſt contra C.de leg.l.proprias, & aliæ plures. Sol.aiet ratione tutis, quod hẽt teſtator vt ſup. de leg.j. l. ſi domus.§.fin. & l.Senatus.§.fi.
d *Prius quam*] quod aliàs nõ eſſet,vt ff.de pig.ac.l.ſi rem.§.oĩs.
e *Lucrari*]ſcilicet legatarius, eo q̃ ſit legatum ei pignus.
f *Fuit*]ſ.q̃ omnis obligatio remittatur, q̃ præſumitur ſecundum R. Quod non placet:nam aliud eſt in cautione, & eſt ratio differentiæ, vt no. ſup. de pac.l.Labeo.& l.poſtquam.
g *Luitionis*]i.ſicut liberatur pignus ſolutione debiti: ita p legatũ, ſi hoc expreſſe voluit teſtator, & facit ſup. de lega. 3. l. 3.§.fin.

1† ll.21. ad Sab.

2† habeneq; Du.

3† lib.6. ad Sab.

4† Fl.Idẽ Celſus ait.

5† li.23. ad Sab.

*Vlpianus.*1†

LEX PRIMA.

OMnibus debitoribus ea,q̃ debẽt rectè legantur,[a]licet domini [b] eorum ſint. Iulianus ſcripſit, ſi res pignori data legetur debitori à creditore,valere [c] legatũ,& [2] : habere eum actionem, vt pignus recipiat prius, q̃ [d] pecuniam ſoluat. Sic autem loquitur Iulianus, quaſi debitum non debeat lucrari. [e] Sed ſi alia teſtantis volũtas fuit,[f] & ad hoc perue nietur,exemplo luitionis.[g]

Damnatus hæres non petere à fideiuſſore, petere poteſt à reo principali: ſecus è contra.

Pomponius.3†

LEX II.

HÆredẽ damnatũ à fideiuſſore nõ petere, à reo petere poſſe: ſed à reo petere vetitum,ſi à fideiuſſore petat, reo ex teſtõ teneri.Celſus putat. Idẽ ait 4† nullã dubitationẽ habere, quin,hærede petere à debitore vetito, nec hæres hæredis [h] petere poſſit.

Qui dat, vel dari mandat inſtrumentum, videtur liberationem relinquere. Bar.

Vlpianus. 5†

LEX III.

h *Hæredis*]perſonæ: nec enim cohæret perſonæ hæc prohibitio, niſi exprimat contra,vt arg.inf.eo.l. non ſolum noſtrum.§.1 & 2.& ſup. de leg.1.l.ſeruo alieno,§.teſtamento. & facit ad hanc l inf. de fideiuſſ.l.teſtamento.in prin.& ſup.de pac.l.& hæredi, §.fi.& ſequentibus, vſque ad l.ſi vnus.& de prob.l.ſi pactũ, & C.de hære.inſti.l.fi & de vſufr.l.antiquitas.& inf.d ver. ſig.l.hæredis.& ſup.de teſt.tut.l.ſi quis ita.§.1.& de leg.3 l. ſi plures.in fi.& inf.de verb.ſig.l.ſciendum. in prin. Ac.

Liberationem]CASVS Per l.1.huius tit.patet.quod liberatio poteſt debitori legari. Sed quid.ſi decedens reliquit dandum debitori ſuo chirographum debiti? Certè cõpetit exceptio debitori cõtra hæredem,& idem credo.ſi ipſemet decedens dedit chirographum debitori, & pro hoc faciunt verba,quæ ſunt in fine Quaſi pro fideicom.& c.q̃. Eunque tamen dicas.non facio vim.Viuia.

i *Certum eſt*]vt ſup.eod.l.1.

k *Dederit*]ipſemet: licet hoc non ſit de natura legati, ſed donationis cauſa mortis.Vel dic,id eſt.dandum reliquerit, & facit C.de don.l.1.& ſup.de leg.3.l. qui chirographum, & de le.1.l.ſeruum filij.ſ.eum qui.& de pac.l.Labeo, & C. de remiſ.pign.l.creditricem.

Si quis decedens] CASVS. Seius dẽbat Caio decẽ, & inde erat chirographũ. Caius ãt decedens eũ chirographum dedit Titio, vt poſt mortẽ ſuam det Seio: aut ſi conualuiſſet ipſe Caius creditor,ſibi redderet, & poſtea deceſſit. Poſtea d.Titius dedit chirographũd.Seio Hęres ãt Caij donatoris petit à Seia d.x. Seius cette hẽt ꝫ eũ doli exceptionẽ.

¶ *Nunc de eff. Ilu*]Viſo qualiter liberatio põt legari debitoribus,videnduũ eſt de effectu legati liberationis. Et certe, ſi mihi ſit relicta liberatio,cũ ſolus ſim debitor. ſi ſe biscet.di- 6† Suo.
toris petat a me,exc. vti poſſum:ſiue nõ petat poſſũ agere cõtra eũ,vt me liberet.Sed & ſi cũ alio ſim debitor,puta,quia ſumus duo rei promittẽdi, & mihi ſoli voluit cõſultũ teſtõr, q̃ mihi liberationẽ reli q̃,agẽdo ego contra hæredẽ cõtequar,vt liberet pacto,& non per acceptilationem: ne ẽt correus meus liberetur cõtra voluntatem teſtatoris, niſi eſſem us ſocij ego, & d. correus: quia tunc benè deberet liberari p acceptilationẽ, etiã ſi teſtator voluit mihi conſultum,quę acceptilatio prodeſt ẽt correo. & cõſocio. Nã ſi diceremus in hoc caſu nõ liberandũ me per acceptilationẽ.ego viderer inquietari dũ inquietatur ab hĩde.d. cõreus, & ſic ſocius, qd eſſe non dẽt. Sed nunquid cõreus, vel ſocius,hĩ in hoc caſu p legatario.ſ.vt poſſit agere ex teſtõ.vt liberetur? Et dĩ.q̃ ſic. ſi liberatio eſt mihi relicta non ſolũ mea contemplatione, ſed ẽt ſua. Itẽ & in alio caſu hĩ pro legatario ẽt ille, cui non eſt legatum,puta,ſi Caius meus amicus legauit Titio creditori meo illud.q̃d ego ei debe bam,& hoc fecit gratia mea,vt ego liberarer. Nã in hoc caſu ẽt ſum legatarius,quamuis nihil ſit mihi legatũ & poſſum agere contra hæredem dicti Caij,vt ſoluat debitũ creditori meo prædicto. Et ẽt creditor meus eſt legatarius,q̃uis ego ſim ſoluendo. Nã intereſt creditoris hĩ e duos correos.ſ.me & hæredẽ Caij mei amici.& poteſt agere actione ex teſtõ.contra hæredem Caij; non tamen aliter debebat hæres ei condemnari, quam ſi caueatur per eundẽ creditorẽ.q̃ ipſe defendat eum aduerſus me debitorem.Item & ſi ego debitor agã contra dictum hæredem Caij, nihil amplius debet mihi hæres præſtare,quam vt me defendat aduerſus meum creditorem.hoc dicit.cum l.ſeq. Viu.

l *Si quis decedens*]aliàs eſt,§.& alias,lex.& continuatur præcedenti materiæ.

m *Seij*]in quo Seius erat debitor. & facit inf. de do.cau. mor.l.in mortis cauſa.§.Titia.& inf. de doli excep.l. apud.§. præterea.& C.de fideicom.l ſi creditoris. Accur.

n *Per acceptilationem*]facit inf.eo.l.quod mihi.& inf.vt in poſſeſ.leg.l.i.§.ſi debitori.& C.de fideicom.l.ſi creditoris. & Inſti.de leg.§. ſi quis debitori.

o *Mihi ſoli*]quod ſp præſumimus.Nã pactũ vni factũ.alteri nõ proderit.cũ illius,cui ſit factũ, non intereſſit principaliter aliũ nõ ſoluere,vt ſup.de pac.l.& hĩdi.§.fi.nã & ſi ſoluerit mandati actione non hẽt, quaſi videatur admittẽ fideiuſſiſſe

7† Aliàs, per fideicommiſſum.

8† Fl.Iulianus ẽt. & eſt §.

* Huc pertinet exẽplum cõtrouerſiæ iter Thebanos, & Theſalos quod eſt apud Quintil. li.5. c. de argum.

9† Fl.Sed & ſi.

deiussisse alij contra, quod dic, vt no. C. de duo. re. l. 1.
ADDITIO. Tu confitearis cõtrarium secundum Bart. hic, quod pro illa parte, pro qua quis habet regressum contra me legatarium, profic t ei liberatio: vt inf. in gl. magna.

a *Liberator*] sed nunquid habeo exceptionem sine pacto? vt sup. prox. ergo iupua cua sit: sed hoc non dẽ fieri. vt infra, vt legatorum nomine caueatur. l. hæc stipulatio. §. Diuus rẽdeo, hoc fit gratia tollendæ dubitationis: argumẽto, C. de interdicto matrimonio, l. 3. Alij dicunt contra, vt notatur supra de petitione hereditatis. l. pen. quod non placet: quia ibi de cautione, hic de pacto dicit. Itẽ, quæ est ratio diuersitatis inter pactũ & acceptilationem? Resp. quia acceptilatio est solutio: vt Instit. in quibus mod. tol. oblig. l. 1. §. facta ab vno proficit vtrique: vt ff. de duo. re. l. 3. §. fi & sic est in rem: ad quod est sup. de inoffi. test. l. nihil. §. fi. at pactum non egreditur personam, vt sup. de pact. l. si vnus, & ante omnia.

1† al. correus.

2† Fl. deest, quod magis ẽ.

3† Fl. fimus.

b *Inquietor*] quasi dicat, per obliquũ, qđ esse non debet, vt C. de vsuris rei iudicatæ. l. fi. §. fin. & in l. si quis in rem. §. 1. Ac.

c *Socij*] omnium bonorũ, vel in illo debito: quia acceperamus mutuum in causam alicuius societatis cõuentionalis. Quod enim facit totum, quo ad totum, hoc facit pars, quoad partẽ, vt no. sup. de vsu. l. qui scit. Sed pone, nõ fumus socij: nũquid correus remanebit in solidum obligatus me liberato per pactum? Videtur quod sic, vt inf. de fideiuss. l. Vranius. §. cũ aliter, quod si est, quomodo consuletur ei? nam per cessionem actionis, non: vt potè me liberato pacto. Item actione pro socio, non: quia non est societas. Negociorum gestorũ, non: quia cum iam sim liberatus, non gessit meum negocium. Rursus si teneret non, profficeret mihi pactũ. Ad hoc dic, quod de rigore iuris tenetur in solidum vt d. l. Vranius de æquitate non, propter rationes prædictas & per l. sup. de negocijs gestis. l. fi ex duobus. Item hodie constat nõ teneri in solidum, nisi sin formam Auth. de duo. re. in prin. & facit ad hanc distinctionem sint socij, vel non, sup. de arb. l. si duobus. & si quis cau. l. si duo. & de duo. re. l. si duo. Accur.

4† Fl. esset.

d *Si socij*] sic dic, vt quia.

e *Scriptus*] scilicet hæres.

f *Contemplatione*] secus si contẽplatione vnius tm̃: quia licet commodum ad vtrumq; veniat pp societatem, tamen solus dr legatarius. & solus agit ex testamento nominatus: vterque tamen si conueniatur, habet exceptionem, nisi repudiauerit legatum nominatus. Et probantur hæc p. l. istã, & inf. de cond. & demonst. l. Titio. §. fi. & sup. de leg. 3. l. fideic. §. interdum, & l. nomen. §. fi. & de leg. 1. l. seruo alieno. §. fi testator. Sed vt contra sup. de leg. 1. l. si cui. §. fi. Sol. vt ibi.

ADDITIO. Dic, secundum Bar. q ita demum creditor haberur vt legatarius, si testator ei proficere voluit. In dubio enim fauore debitoris præsumitur proficere, cui plus prodest, vt l. fideicommissa, §. interdum, sup. de leg. 3.

g *In hoc casu*] scilicet, qui sequitur. Nam &c.

h *Creditoris*] si eius gratia sit relictum.

i *Duos reos*] sed hoc non sufficit, nisi & creditoris contẽplatione sit relictum: & continua. l. seq.

k *Quid ergo Defendat*] Quod si nõ faciat ad interesse tenet, i. quatenus creditori est pstaturus, vt inf. eo. l. post emã. & ff. man. l. fi mandato, in prin. & §. 1. 2 & 3. & facit ff. l. proxi. cũ suis cõc. & sup. de iure do. l. cũ pater, & inf. eo. l. non solũ vestrũ, in prin.

5† li. 7. ff Plautio.

6† Fl. poterit al. possit.

7† Fl. defensu.

Si quis reum] CASVS. Ego reus dedi tã fideiussorẽ meo creditori, qui legauit mihi liberationem. Certè hæs creditoris dẽt me liberare p acceptilationẽ: vt sic liberatio pueniat ad fideiussorẽ meũ. Alioquin si hæs creditoris cœperit conuenire fideiuss. meũ, alia rõne videor ego conueniri, i. quantũ ad effectũ burſæ meæ vacuãdũ. Nã fideiussor recuperabit à me quicquid soluit hi di creditoris mei. In duobus tamẽ casibus ego reus nõ sũ liberandus, nisi pacto personali: vt sic nõ proeniat liberatio ad fideiuss. meum. Vnus casus est, qñ fideiussit pro me causa donationis, & sic non habẽt regressum cõtra me. Alius casus est, qñ pecunia mutua peruenit ad fideiuss. & ipse me dedit reum vice sua, ipseq; fideiussit, quo ẽt casu non habet regressum cõtra me. Qui quidem duo casus sunt cõtra cõem regulam. Nã regulariter pacti exceptio reo competens datur fideiuss. Sed nequaquã hoc dicamus, s. liberationem reo legata m prodesse fideiuss. q contraria sit mens legantis in hoc, & ẽt qñ sit cõtraria mens paciscentis, sicut vt fuisse in d. duobus casibus. Sed quid, si d. meus creditor legauit liberationẽ meo fideiussori? Certè pacto personali erit liberandus fideiussor, vt sic liberatio ad me non perueniat, nisi in duobus casibus. Vnus est, si ipse fideiussor fuit verè reus, i. veritate inspecta: licet nomine sit fideiussor, & sic punitur tanq̃ fideiuss. Alius casus est, si ego reus cũ socius in eã rem, vt quia ego & ipse accepimus mutuum in societatem aliquam. His. n. duobus casibus debet fideiuss. per acceptilationẽ liberari, vt sic ad me perueniat liberatio, h. d. vsque ad §. idem Iulianus. Vi.

8† Li. 15. ad Sab.

9† Ita ẽt Du. al. libertatẽ.

10† Fl. deest, &c.

l *Idem*], s. vbi scripsit de duobus reis, vt sup. l. 3. §. nunc de effectu, ibi, Sed & si eum ab alio, &c. Accur.

m *Caperit*] scilicet hæres.

n *Consentur*] quod esse non debet, vt sup. eo. l. 3. §. nunc de effectu, ibi, Alioquin &c.

o *Pecunia*], scilicet mutua, quod quandoq; fiet vt sup. ad Mac. d. l. sed Iulianus, in prin.

Pacti

esse, tam meum, quam creditoris mei, etiam si soluendo fuero. Interest enim creditoris, h duos reos i habere.

Pomponius. 5†

LEX V.

QVid ergo est, cum agere cœperit 6† creditor ex testamento? Non aliter hæres condemnari debebit, quàm si caueatur ei, aduersus debitorem defensum 7† iri. Item agente debitore, nihil amplius hæres præstare debet, quàm vt eum aduersus creditorem defendat. k

Si relinquitur liberatio reo, debet liberari p acceptilationẽ, vt sic fideiussori proficiat: nisi erat talis, q̃ contra reum non haberet regressũ. Si relinquitur liberatio fideiussori, debet liberari pacto, & reo nõ prodest: nisi esset talis reus, qui a fideiussore repeteret.

Vlpianus. 8†

LEX VI.

SIqs reũ hẽat, & fideiussorẽ, & reo liberationem 9† leget, Iulianus ibid. l. scripsit, & l, 10† reũ per acceptilationẽ liberãdũ. Alioqn si fideiussorẽ cœperit m cõuenire, alia rõne reus cõuenitur. n Quid tñ, si donationis cã fideiussor interueneri, nec hẽat aduersus reũ regressum? Vel quid, si ad fideiussorẽ pecunia o puene-

a *Pacto*] personali, & sic personæ cohærēs exceptio nō ꝓficit alijs, vt ff. de excep. l. exceptionis. in prin. Sed arg. ff. ad Vellei. l. si mulier §. si ab eo. & facit ad ꝓdicta ff. ad maced. l. sed, & si pr. §. non solum. & de pac. l. quod dictū. & l. sed si fideiuſ. & ff. de fideiuſ. l. Marcellus. & l. si testō. ī pr.

b *Dicere*, ſ. regulariter, idem in quolibet rei cohærente. ꝙ hic dicit, pacti. vt ff. de excepti. l. oēs, sic ergo inutile est huius l. consilium. C. de pacto.

c *Sed cum alia mens ſit*] Construe: sed nequaquam hoc dicēdum est (liberatiōe legata reo) ꝙ prosit fideiussori: vel pactū factum reo. ꝙ proficiat fideiussori, cum idest, quando alia est mens legātis vel paciscētis: quod ī duobus præmissis casib. præsumitur. Sic ergo non fit differētia inter legantem, & paciscentē: sed inter istos ex vna parte, & prædictam regulam. Alioquin, &c.

d *Sed & hic*] idest, hoc casu legatur liberatio fideiussori.

e *Reus ipſe*] si fideiussor verè fuit reus. id est veritate inspecta. licet nomine sit fideiussor, vt pro suo defensore iudicatū solui. vt ff. ꝙ latiſd. cog. l. de die. §. ꝙ mulierē. vel ipse mutuū acceptuturus fecit accipe, & ipse fideiussit. vt ff. ad Mace. l. sed Iulian. in prin. & sup. de pact. l. sed fideiussor. Ace.

f *Socius reus*] vt si duo accipiāt mutuū in societate aliqua: Nam quilibet vī hoc casu fideiubere pro alio, etiam ſdm Ioan. vt no. sup. ad Velleia. l. vir vxori. in fi. est ergo fideiussor vnus pro alio. Item correi: item socij. & legata liberatione vni, dēt acceptilatione liberari. vt ſu. l. 3. §. sed qd si socij & vno sic liberato liberat. & alter. vt ff. de duo. re. l. 3. §. 1. sed si creditor succedat vni eorū, pro parte tm tollitur obligatio. vt ff. de fideiuſ. l. Vranius. & ſi quod est notādum.

¶ *Idem Iulianus*] CASVS. Titius filius Seij debebat mihi centū, ego feci testamentum, & instituto mihi hērede legaui liberationem patri, & decessi. Certè hæres meus dēt liberare dictum Seiū, & patrem per pactum personale: vt sic filius eius nō liberetur. Sed quid si nihil erat in peculio filij. cedente die legati liberationis pīi à me creditore relicti? nunquid erit verum, ꝙ dictum est, id est, ꝙ pī liberet per pactum? Et vī, quòd non: quia nihil vī patri prodesse pactum, cum, & si pactum: ei non fieret, tamen non teneret ex eo, ꝙ nihil erat, vel est in peculio filij. Respondetur ibi hic, ꝙ nihil refert, quātum ad hoc, vt patri dēat fieri pactū & ei prodesse, fuerit aliquid in peculio die legati cedēte, necne. Pī. n. consequitur securitatem per hoc legatū liberationis sibi relictæ de eo, ꝙ posteà creuit peculiū. Nā qd sit de peculio spectatur tempore rei iudicandæ ēt, nedum præcedēti tempore. Huic autem patri, cui ego creditor filij legaui liberationem, similis est marius quondā, cui vxor post diuortium bona gratia factum legauit liberationē dotis: Nā. & hunc maritum quondā legatarium esse dixit Iulianus Iurisc. licet non sit soluendo die legati cedente. i. tēpore mortis vxoris suę testatricis. & quantum ad hoc, est legatarius d. marius: vt si postea efficiatur soluēdo, prosit et legatū liberationis. Item. & vtrunq. ſ. patrem. & maritū ꝓdictos ait idē Iulianus non posse repetere, si soluerit hæredi meo: quia legaui liberationē. Et verum dixit, quantū ad maritum: quia marius soluit à se debitū, licet soluēdo non esset tpe solutionis: sed quātum ad patrē malè dixit: nam pī benè potest solutum prædictum repetere. Nondū. n. erat debitor cum soluit: soluit aūt cum nihil erat in peculio, vt dictum est. Pī. n. nihil debet, nisi quatenus est in peculio filij: Imo. & si vellemus dicere, & malè, pīrem esse debitorē cū nihil est in peculio filij: attū esset loco debitoris condōnalis. Inest. n. condō. si peculium filij crescat vsq. ad tempus rei iudicandæ (vt dictum est) quem debitorem conditionalem non ambigitur posse repetere, quod

1† Fl. Atquin.

2† Aliàs, socr⁹. scripſit Halo. 3† F⁹. decēs. fuit.

rit, & ipse reum dederit vice sua, ipseq. fideiusserit? Pacto[a] est reus liberādus. Alioquī 1† solemus dicere[b] pacti exceptionem fideiussori dandam, quæ reo competit. Sed cū alia sit mens[c] legantis, alia paciscētis, nequaq̄ hoc dicimus. Quòd si fideiussori sit liberatio legata, sine dubio, vt Iulianus scribit, pacto erit fideiussor liberandus. Sed, & hic[d] puto interdū acceptilatione liberandum, si vel reus 2† ipse[e] verè fuit, aut in eā rem socius reus[f] fuit. 3†

Pater eius est liberatio reli

cta, dēt liberari pacto, ēt si nihil est in peculio. Sed si filio liberatio relinquitur, acceptilatione liberabitur. h. d. Bar.

¶ Idē Iulianus eo. lib. scripsit, si filius ſ. debitor fuerit, & patri ei° fuerit liberatio relicta, patrem pacto g liberandū esse, ne etiam filius liberetur. h Et parui, inquit, refert, i sit 4† aliquid in peculio, die legati cedente, necne. Securitatem. n. pater per hoc legatū consequitur, maximè, inquit, cū rei iudicandæ tempus circa peculium spectetur. k Huic patri similem facit Iulianus fideiussorem in solidum obligatum, & non quasi patrē de peculio obligatū. & sic idem pī poterit conueniri de peculio ab hērede meo, non autem in solidum. tanq̄ fideiussor. Atq. hoc ita demum putat prædictus Iulianus Iurisconſ. si duntaxat quasi fideiuſſ. in ſolidum obligatum, & non quasi patrem de peculio obligatū. volui ego testator eū liberari. Ceterum si volui liberari etiam quasi patrē, nedum quasi fideiuſſ. erit liberandus etiā de peculi, nedum ex eā fideiussione. & eo casu, siue dictus pater emancipet filiū, siue non, estenus hēbit actionem ex testamento, cōtra hæredem meum, vt ab eo liberetur per pactū, quatenus esset præstaturus ei, si liberatio legata non esset. Præstaturus esset, dico, ex peculio filij, aut de eo. qđ in rē suā versū esset: nam illud pertinebit ad patrem noie legatorum, id est, legatarum et liberationum, vel legatæ liberationis ptinebit, dico. ſ. vt liberetur, quod eius interesset. ſ. liberari. i. de quo eius interesset liberari. Interest autem eius liberari de eo, quod debet creditori ex peculio filij, aut de eo, quod in rē patris versum est. vt dictum est. Sed nunquid is pater, cui legaui liberationem, tanq̄ patri. & tanquam fideiussori, potest agere contra hæredem meum, etiam eo noīe, vt filius quoque liberetur, id est, vt ipse pī liberetur per acceptilationem, vt sic acceptilatio prosit filio? Placebat quibuſdā extendendam actionem ex testamento, contra hæredem meum eouſq. idest, interim. ſ. vt liberetur per acceptilationem pī. & reddebant talem rōnem: quia vī patris interesse, integrum permanere. ſ. ius eius. ſ. patris, quod habet in ſuccedendo filio. ſ. si post emancipationem concessiſſet filio peculiū. Labeo aūt conditor huius legis ita dicit. Ego Labeo contra sentio, putans nihil quicquam amplius præstandum patri ex huiuſmodi ſcriptura testamenti, per quā ſcripturam fuit ipſi patri legata liberatio, quam vt nihil præstetur per eum patrem hæredi, ex eo, quod præstaturus fuerat, si sibi liberatio non esset relicta. Atq. ita dico hunc patrem non posse petere, vt liberetur per acceptilationem, vt sic filius quoq. liberetur: nec etiā potest petere, vt filius directo liberetur, & hoc dicit hic §. cum l. seq. Viu.

g *Pacto*] vt fideiussori. vt sup. ea. l. §. quod si fideiussori. cui ſimilis est. vt inf. de ver. obl. l. cum alius. in prin.

h *Liberetur*] nam si acceptilatio fieret fideiussori, ēt reus liberatur. vt inf. de acceptil. l. & per iusiurandum. §. & fideiussori. & hic innuit. Sed quomodo patri pōt accepto ferri, cum Prætorio iure teneatur: vt inf. de accept. l. an inutilis. §. fi. Respon. deducit in ſtipulatione Aquiliana: vt Inſti. quib. mod. tol. ob. §. 1.

i *Parui refert*] quo ad hoc: quia vtrobiq. pater conuentus habet exceptionem pacti, refert tamen ſi velit repetere. vt ff. notari potest. & quantum ad aliud. vt inf. e. l. videamus.

k *Spectatur*, vt sup. de pecul. l. quæsitum. in prin. & ff. quib. ex cau. in poſſ. ea. l. Fulcinius. §. ſi quis. vnde ſi nunc egeat

acto.

pacto, quia nihil sit in peculio: tunc poterit agere.
a *Maritum*] quondam.
b *Vxor*] quondam.
c *Post divortium*] bona gratia factum, quod pleriq. faciũt, vt su. de don. int. vir. & vxo. l. cum hic status. ¶. si divortium.
d *Legatarium*] quia filius dives est, vt ff. ad le. Fal. l. quæreba tur. §. si cum debitori. sed in patre secus: quia non est legatarius, si nihil est in peculio, vt ff. eo. l. videa mus. In quo est ergo hęc similitudo? R. si filius est, vel erant solvendo. Itẽ in oppo nẽdo pacti bũficio.
e *Non posse*] sed cum liberatio matuo sit legata, & pactum factum, & sic perpetuã habet exceptionem: ergo postea solutum repetit, vt su. de cõd. inde. l. si nõ sortem. §. adeo, quæ est contra. Solu. hic ad tempus 1 fuit liberatio relicta, quod potuit, vt ff. eo. l. nõ solum. §. 1. & sic est in diem debitor: vnde nõ repetit, vt ff. de conditionibus institutionum. l. in diẽ, secus in patre, q nihil interim debet quando nihil est in peculio, vel hic fuit legata liberatio ꝑpetuò: sed non ob causam, quæ locum non habuit, vel cessauit, secundũ Az. & Hug. Vel dic, q hic nõ erat adhuc pactum factum, nec fortè aliquid legatũ ei, & tunc cõcordat, ff. de conditionibus institõnum. l. qui nomine, & l. seq. Acc.
f *Repete e posse*] imò videtur q non: vt ff. de condõnibus institutionum. l. si is cui quo. quæ est contra Solutio ibi nomine filij, hic suo. arg. su. de cõstituta pecunia. l. 1. in fi. & l. 2. Acc.
g *Debitor*] No. patrem non debere, nisi quatenus est in peculio, vt inf. eo. l. videamus. & sup. de pecu. l. quoties. ¶. si semel. & C. ne filius pro patre. l. 1. Acc.
h *Existimaverit*] falsò tamen, vt modo no.
i *Non ambigitur*] vt sup. de cond. inst. l. sub conditione.
k *Non etiãne pater fit*]. i. vt filius non conueniatur, pater sic.
l *Sed post*] personali, & ita si filius fuerit emancipatus, pater a intra annum de peculio, vel de in rem verso ꝑpetuò tenetur, vt no. sup. quando act. de pecu. est annal. l. 1. in prin. sed interim cum est filius in potestate, de peculio patrem etiam teneri puto. Accurs.
m *Fidejusserit*] quod potest, vt supra quod iussu. l. 1. §. 1. & econtra filius pro patre, vt inf. de fideiusso. l. si dubitetur. §. filius. Accurs.
n *Liberari*] sed quid in dubio præsumitur? Respon. quòd etiam quasi patrem voluerit liberare: quia proniores, &c. vt inf. de act. & obl. l. Attianis. & quia in testamentis plenius. &c. vt inf. de reg. iu. l. in testamentis, & sic est sup. de iure do. l. dotem, & facit su. ea. l. in prin.
o *Post emancipationem* vsq; *filij*, cuius patri legata est liberatio, vt fideiussori, & vt patri, vt su. l. prox. in fi. & dic, idem, & ante emancipationem.
p *Alienem*] ex testamento contra hæredem, vt liberetur pacto, vt sup. l. prox. §. idem Iulianus.
q *Præstaturus*] hæredi, & hoc si hæres non liberat. Acc.
r *Intererit*] s. aliquando pro iure emancipationis. R. Vel dic, planè dicit actione ex testamẽto.
s *Filius*] nõ solũ pf. t *Jus eius*] s. patris, q est in succedendo filio, vt patronus liberto, vt Insti. quib. mo. ius pat. pote. sol. §. præterea.
u *Semis*] accipe inf. putans, &c. Acc.

1† Fl. petere.
2† F. Soluit.
2 Non tñ liberatũ ad illud tps remanet obligatũ. Bar. in l. cũ qs C. de iur. & fac. ig. Bar. & Alex. in l. fi. §. procurator. inf. rẽ ra. habe.
3† Fl. nõne pater.
4† Fl. binotis( ) inclusæ desunt.
5† Fl. voluit.
6† F. & ſ.
7† Fl. lib. 6. epist.
8† Fl. extendi.
9† Flo. videatur.
10† F. posto.
2 Pater tenet de peculio ĩtelligedu cto eo, q filius est solvendo, vt ff. de peculio. Bar. in l. si filio f. ꝑ. sul. ma.

liberãdum quasi fideiussorẽ, non quasi patrem, & ideo de peculio posse conueniri. Hoc ita demum putat, si duntaxat quasi fideiussorem, (nõ quasi patrem) 4† eum voluerit 5† testator liberari. u Cæterum, si & quasi patrem, de 6† peculio erit liberandus.

Labeo. 7†

LEX VII.

POst emancipationẽ verò filij o eatenus pr̃ actionẽ P habebit, quatenus aliquid ex peculio, aut in rem verso præstaturus q est. Id. n. legatorum nomine ad patrem pertinebit, quod eius interierit. r

Quod vnus põt ad successionem alterius venire, in æstimando interesse non debet inspici. Bart.

¶ Illud quæri potest, an eo quoque nomine pater ex testamento agere possit, vt etiam filius s actione liberetur? Quibusdam eousq. extendendam 8† actionẽ placebat: quia patris interesse videretur, 9† si peculium filio post emancipationẽ concessisset, ius eius t integrum permanere. Ego cõtra sentio, u nihil quicquam amplius patri præstãdum ex huiusmodi scriptura testamẽti putans, 10† quàm vt nihil ex eo, quod præstaturus hæredi fuerit, præstet.

dic, planè dicit actione ex testamẽto. s *Filius*] nõ solũ pf. t *Jus eius*] s. patris, q est in succedendo filio, vt patronus liberto, vt Insti. quib. mo. ius pat. pote. sol. §. præterea.
u *Semis*] accipe inf. putans, &c. Acc.

NOn solum] CASVS. Titius debet mihi. 20. possũ ei remittere integra 20. & partem.
¶ *Si ita quis*] Titius ꝑmisit dare Seio Stichum, aut Pamphilum sub alternatione, & sic est eius electio, ideſt, Titii debitoris. Scius autem postea fecit testamẽtum, & instituto sibi hĩde damnauit eũ, vt non peteret Stichum à Titio debitore. Certè valet legatũ, & dẽt hæres liberare Titium per acceptilationẽ, quæ liberabit debitorem à x. ff. Nã acceptilatio cõparatur solutioni, & quemadmodum liberatur debitor, si Stichũ soluisset hæreditas dẽt esse liberatus p acceptilationem. Sed & si eum, qui debebat x. testatori damnatus sit à testatore hæres liberare in 20. certè nihilominus liberandus est in x. nam si liberetur per acceptilationẽ in 20. in d. decẽ liberabitur. In toto n. continet pars. Sed si idẽ Scius instituit sibi duos hæredes, & damnauit eorum alterũ, vt solueret creditori suo: valet legatum ꝑ cohæredẽ non damnatum: eumq. cohæredem non damnatũ: ex testamento acturum contra cohæredem damnatum, vt creditori prædicto solua ur per eũ.
¶ *Liberatio autem*] Titius legauit liberationẽ Seio debitori suo. & postea eo animo exegit ab eo pecuniã debitã, vt eum nesciret legatum: certè eum nescit legatum. Si aũt ante mortem suã non exegit testator, habet effectum liberatio. s. vt hæres testatoris non possit exigere à debitore. q. ñ. ſt exigere hæres, & non tollitur legatũ liberationis, q est irrevocabile, vt est in tali casu, Titius instituit sibi hæredẽ filiũ impuberẽ, & ei pupillariter Caiũ substituit, i. si hæres erit ipubes, & in pupillari ætate decesserit, & debitori suo legauit liberationẽ à d. substituto. Postea ipubes extitĩs hæres patri exegit à d. debitore patris debitũ. Certè, vt dixi, non extinguit legatũ liberationis a substituto relictæ: imo si decedat impubes in pupillari ætate, & veniat Caius ad hæreditatẽ ex substitõne, tenet idẽ substitutus act. ex testõ. d. debitori testõtis ad restituẽdã ei pecuniã. q impubes exigit. Est rõ: quia d. impubes in ijs, q à substituto eius relinquũtur, sustinet personã eius hæredis, a quo legat. aliquid sub cõdõne, puta liberatio, quã hæredem condõnaliter grauet, cõsultat

constat posse interim exigere, vt in fi. huius. l. ergo. & hoc posset exigere impubes. Sed secundum hæc illa exactio nõ nocet legatario, vt videbis in fine huius. l. ergo. & hoc posset exigere impubes: sed hæc exactio non nocet legatario liberationis sibi relictæ à substituto, vt dictum est. Sed q̃d. si ipse impubes non exegit a debitore, sed solummodo sit litẽ cõtestatus cõtra eũ? certè tenetur substitutus prædictus, qui successit impuberi, vt remittat debitori instantiã perendi. Et ita verum est, q̃d dixi. s. q̃ quandoq; possit exigere hæres, & non tollatur legatum liberationis. Benè dixi ita esse impubere, quia in ijs, quæ à substituto eius relinquuntur, æquparatur hæredi, à quo legatur liberatio sub conditione. Nã si debitori liberatio sub cõditione legata fuisset à Titio creditore, qui instituit sibi hæredẽ Sempronium, pone. & vel lis fuisset cõtestata per hæredẽ contra debitorem, vel ẽt fuisset exactum pendente cõditione, sub qua liberatio fuit ãbitori relicta, quod benè po est fieri, vt hic pro constanti ponit, & ff inf. de do. excep. l. purè in prin. ex testamento actio remaneret debitori propter liberationẽ ei sub conditione relictam, s. existente d. condictione. Et ad hoc remanet dicta actio, vt remittatur ei instantia eo casu, cum hæres fuit cõtra eum litem contesta. vel vt ei restituat pecuniam, quam ab eo exegit eo casu, cũ hæres ab eo exegit debitum pendente conditione: sicut & de substituto impuberis dictum est in dictis duobus casibus. Vtu.

1† li. 23. ad Sab.

2† Fl. 33.

3† Fl. de est &.

4† Fl. de est, in & paulo post.

5† Fl. nã & si.

6† Fl. de est, suo.

a *Pars*] ad hoc supra de leg. primo, l. non amplius, §. cum bonorum. & infra tit. primo l. secunda, in fi. & infra de accep. l. pars.

b *Aut decem*] alternativè. & sic electio sit debitoris, vt sup. de iure do. l. plerumque, §. fi.

c *Liberatur*] à petitione Stichi, ideoque, & à decem. Azo. subijcit, nisi testator expressè voluerit: contra, vt sup. de pact. l. si vnus. §. si cum. & facit inf. de acceptilatio. l. & per iusiurandum, §. is qui hominem. Hug.

d *Comparatur*] vt Insti. quibus mo. tol. oblig. §. item per acceptilationem, ms, non tamen per omnia est similis remissio traditioni: nam quandoque valet remissio, non traditio. vt sup. de don. inter vir. & vxo. l. si sponsus, §. si maritus, & ècõtra quandoque, vt infra co. l. si. §. fi.

e *Debitorem*] id est, cum qui debebat decem.

f *Liberabitur*] sic inf. de accept. l. si is qui Stichum, & inf. de verb. oblig. l. 1. §. si stipulanti. & l. inter stipulantem, §. si stipulante. & infra tit. 1. l. 4. §. si quis plus, & sup. de constitu. pecu. l. hactenus, §. si quis cẽtum. Sed arg. contra, inf. tit. 1. l. qui hominem, sed dic, vt no. sup. de pac. l. si vnus, §. si cum.

ADDITIO. Dic, quod hic in obligatione alternativa, ibi in obligatione generis secundum Bart. hic.

g *Eumque*] sc. cohæredem, cui liberationem legasse videtur. Respectu aũt creditoris non valet: quia id quod debeat legauit, vt inf. eo. l. si debitor. & facit sup. famil. ercis. l. si filia, §. Papinianus. & sup. de leg. 1. l. seruo legato, §. si testator. & sup. eo l. si quis, §. fi.

Vlpianus. 1†

LEX VIII.

NOn solum autem, quod debetur, remitti potest: verum etiam pars a eius, vel pars obligationis, vt est apud Iulianum tractatum lib. 32. 2† Digestorum.

Liberatione legata ab vna ex rebus alternatiuè debitis per acceptilationem, liberatio sequitur ab altera. Bar.

¶ Si is, q̃ stipulatus est Stichũ, aut decem, b damnauerit hæredem, Stichum nõ petere, legatum valere cõstat: sed quid contineat, videamus. Et Iulianus scribit, actionem ex testamẽto in hoc esse videri, vt debitor accepto liberetur, c quæres vtiq; debitorem, & in decem liberabit: quia acceptilatio solutioni comparatur. d Et quemadmodum si Stichũ soluisset, debitor liberaretur, ita & acceptilatione Stichi liberari. Sed & 3† si debitorem e in 4† decem damnatus sit hæres in 20. liberare; idẽ Iulianus scripsit lib. 33. nihilominus esse liberandum in decẽ. Nam si 5† ei viginti accepto ferãtur, & in decem liberabitur. f Sed si duobus hæredibus institutis, alterum ex his damnauerit creditori suo 6† solue re, valet legatum propter cohæredem: eumque g ex testamento acturum, vt creditori soluatur.

Legatum liberationis, habet effectum, nisi à testatore vero legatum sit exactum: secus, si à testatore ficto, vel ab hærede exigatur. Bart.

¶ Liberatio autem debitori legata ita demum effectum habet, si non fuerit à debitore id exactum, h dum viuat testator. Cæterum, si exactum est, euanescit legatum. Vnde quærit Iulianus, si ab impuberis substituto sit liberatio relicta, deinde impubes exegerit, quod debetur, an euanescat legatum? Et cum constet pupillum in ijs, quæ à substituto relinquuntur, personam substinere eius à quo sub conditione i legatur, consequens est, substitutum actione ex testamento teneri, si pupillus à debitore exegerit. Idemque est, & si pupillus non exegerit, sed solummodo litem sit contestatus: teneri enim 7† eum, k vt remittat actionem. l Nam si 8† debitori liberatio sub conditione legata fuisset, vel lis fuisset contestata, vel etiam exactum m pendente conditione, ex testamento actio remaneret, 9† liberatione relicta.

h *Exactum*] idem est si alia rõne debitum sit extinctum, vt inf. eo. l. si qã mihi. Hug. Item dic exactũ eo animo, vt legatario adimeretur, alioquin contra est. Idem est, s. quod nõ extinguatur, si debitor pecuniam obtulit, vt sup. de leg. 3. l. fideicommissa. §. si rem. Item q̃ non extinguatur, si hæres exigit, vt inf. eo. l. si qã mihi. Azo. & in fi. huius. l. & facit inf. eo. l. creditor. resp. & sup de leg. 2. l. si Titius. & Insti. de leg. §. iam autem, i *Sub conditione*] quæ hæredẽ conditionaliter grauatum constat posse interim exigere oblata cautione, vt inf. de excep. do. l. purè in prin. sed illa exactio legatario nõ nocet, vt inf. in fi. l. ergo, & hoc posset exigere pupillus: sed hæc exactio legatario non nocet, scilicet, vt hic dicitur.

k *Eum*] s. substitutum. Io. Vel dic pupillum, sũ Azo. & Hugo. quod non placet, cũ non possit exigere, vt modo no.

l *Actionem*] id est, instantiam petendi, q̃ fit proposita actione: actio enim nondum remittẽda est si conditio non exierit. Vel melius. imo actionẽ remitti: quum ante tempus petierit, à causa cadebat, secundum has ll. vt inf. eod. l. proxi. §. tale, & Insti. de perpe. & temp. act. §. temporales. Azo. Sed hæc non placet, quia non petit ante tempus, cum possit petere oblata cautione vt inf. de do. excep. l. purè in prin. Hug.

m *Exactum*] al. às exactam. scilicet pecuniam: aliàs exactũ, scilicet debitorem, quod fieri potest, vt d. l. purè, nec ob. sup. si certum pet. l. pecuniam, vt ibi notatur. Item nec ob. inf. vt in possess. leg. l. 1. §. si debitori, quia ibi purè fuit legata liberatio, vt hic subijcit. & l. si quod mihi. Accursius

7† Fl. de est, enim.

8† Fl. nã & si.

9† Fl. mane. et.

NOn etiam] CASVS. Legare possumus nos faciẽtis testamentũ, vel codicillos, nõ solũ vt liberetur debitor noster, sed ẽt vt liberetur hæredis nostri, & vt liberetur debitor cuiuslibet alterius, s. legando creditum creditori eius.

n *Potest hæres*] Benè possum damnare hæredem meum, vt à debitore meo non petat debitum vsque ad certum tempus, puta vsque ad pascha: neque cogetur hæres liberare eũ per acceptilationem intra id tempus. Item & si debitor decesserit intra id tempus, non poterit hæres meus petere ab hærede illius intra dictum tempus. Item nec vsuræ, vel pœna eius temporis potest ab eo peti.

¶ *Tale legatũ*] Caius his debitorẽ Luciũ Titiũ, ita scripsit in testõ suo. His me[a] à solo Lucio Titio ne petito, & postea decessit. Num q̃ legatum liberationis trãsit ad hæ dẽ Lucij

Titij

pacto.quia nihil sit in peculio: tunc poterit agere.
a *Maritum*] quondam.
b *Vxor*] quondam.
c *Post diuortium*]bona gratia factum.quod plerique faciũt. vt su.de don.int.vir.& vxo.l.cum hic status.§.si diuortium.
d *Legatarium*] quia filius diues est, vt ff. ad le.Fal.l. quæreba tur.§.si cum debitori.sed in patre secus: quia non est legatarius,si nihil est in peculio,vt ff.eo.l.videa mus.In quo est ergo hęc similitudo? Rñ. si sunt, vel erant solu endo. Itẽ in oppo nẽdo pacti bñficio.
e *Non posse*] sed cum liberatio marito sit legata, & pactum factum,& sic perpetuã habet exceptionem. ergo postea solutum repetit,vt su.de cõd. inde.l.si nõ sortem. §.adeo, quæ est contra.Solu. hic ad tempus fuit liberatio relicta.quod potuit vt ff.eo.l. nõ solum. §.1. & sic est in diem debitor: vnde nõ repetit, vt ff. de conditionibus institutionum.l. in diẽ, secus in patre, q nihil interim debet quando nihil est in peculio, vel hic fuit legata liberatio ppetuò: sed non ob causam.quæ locum non habuit, vel cessauit,secundũ Az.& Hug. Vel dic, q hic nõ erat adhuc pactum factum, nec fortè aliquid legatũ ei.& tunc cõcordat, ff. de conditionibus institõnum,l. qui nomine, & l. seq. Acc.
f *Repete e posse*] imò videtur q non: vt ff. de condõnibus institutionum.l.si is cui quis, quæ est contra Solutio ibi nomine filij.hic suo.arg.su.de cõstituta pecunia.l 1.in fi. & l.2. Acc.
g *Debitor*]No.patrem non debere, nisi quatenus est in peculio.vt inf eo.l.videamus.& sup de pecu.l.quoties.§.si semel.& C.ne filius pro patre.l.1. Acc.
h *Existimauerit*] falsò tamen. vt modo no.
i *Non ambigitur*]vt sup.de cond.inst.l.sub conditione.
k *Non etiãne pater fit*].i.vt filius non conueniatur,pater sic.
l *Sed pate-*]personali,& ita si filius fuerit emancipatus,pater a intra annum de peculio, vel de in rem verso ppetuò tenetur,vt no.sup.quando act.de pecu.est anna.l.1.in prin. sed interim cum est filius in potestate, de peculio patrem etiam teneri puto. Accurs.
m *Fideiusserit*]quod potest.vt supra quod iussu. l. 1. §. 1. & econtra filius pro patre,vt inf.de fideiusso.l.si dubitetur.§. filius. Accurs.
n *Liberari*]sed quid in dubio præsumitur? Respon.quòd etiam quasi patrem voluerit liberare: quia promiores, &c. vt inf.de act.& obl l. Arrianis. & quia in testamentis plenius.&c. vt inf.de re.2.iu.l.in testamentis, & sic est sup. de iure do.l.dotem, & facit su.ea. l.in prin.
o *Post emancipationem*] ff. eius patri legata est liberatio,vt fideiussori,& vt patri,vt su.d.prox in fi.& dic, idem.& ante emancipationem.
p *Actionem*] ex testamento contra hæredem, vt liberetur pacto,vt sup.l.prox.§. idem Iulianus.
q *Præstaturus*]hæredi,& hoc si hæres non liberat. Acc.
r *Interest*] s.aliquando pro iure emancipationis. R. Vel dic, planè dicit actione ex testamẽto.
s *Fuisset*] nõ solũ pr.
t *Ius eius*]s.patris,q est in succedendo filio, vt patronus liberto,vt Inst. quib. mo.ius pat.pote.sol. §.præterea.
u *Sentio*]accipe inf. putans,&c. Acc.

a Non tñ liberatũ ad illud ips remanet obligatũ. Bar. in l.cũ qs C. de iur. & fac. ig. Bar.& Alex.in l.fi. §. procurator.inf.rẽ ra. habe.

3† Fl. nõne pater.

1† Fl. petere.

2† F. Solvit.

On solum] CASVS. Titius debet mihi. 20. posũ ei remittere integra 20. & patrem.
¶ *Seio quo*] Titius p- misit dare Seio Stichum. aut Pamphilum sub alternatione,& sic est eius electio, ideſt. Titii debitoris. Seius autem postea fecit testamẽtum,& instituto sibi hĩde damnauit eũ, vt non peteret Stichum à Titio debitore. Certè valet legatũ. & dẽt hæres liberare Titium per acceptilationẽ.quæ liberabit debitorem à x. Et. Nã acceptilatio cõparatur solutioni, & quemadmodum liberatur debitor, si Stichũ soluisset hæredi.ita dẽt esse liberatus p acceptilationem. Sed & si eum, qui debebat x testatori damnatus sit à testatore hæres liberare in 20.certè nihilominus liberandus est in x. nam si liberetur per acceptilationẽ in 20.in d. decẽ liberabitur. In 10 to.n.continet pars. Sed si idẽ Seius instituit sibi duos hæredes,& dãnauit eorum alterũ, vt solueret creditori suo: valet legatum pp cohæredẽ non damnatum: eumq. cohæredem non damnatũ: ex testamento acturum contra cohæredem damnatum, vt creditori prædicto solua ur per eũ.
¶ *Liberatio autem*] Titius legauit liberationẽ Scio debitori suo.& postea eo animo exegit ab eo pecuniã debitã, vt eum nesciret legatum: certè eum nesciit legatum. Si aũt ante mortem suã non exegit testator, habet effectum liberatio.i. vt hæres testatoris non possit exigere à d.debitore.q̃q. ĩ pt exigere hæres,& non tollitur legatũ liberationis, q est irrabile. vt est in tali casu, Titius instituit sibi hæredẽ filiũ impubertẽ,& ei pupillariter Caiũ substituit.i. si hæres esset ĩpubes,& in pupillari ætate decesserit,& debitori suo legauit liberationẽ a d.substituto. Postea ĩpubes existẽs hæres patri,exegit à d.debitore patris debitũ. Certè,vt dixi, non extinguit legatũ liberationis à substituto relictæ: imo si decedat impubes in pupillari ætate,& veniat Caius ad hæreditatẽ ex substõne,tenet idẽ substitutus act. ex testõ.d.debitori testõris ad restituẽdã ei pecuniã.q impubes exigit. Est rõ: quia d.impubes in ijs,q à substituto eius relinquũtur,sustinet personã eius hæredis,à quo legat aliq d sub cõdõne.putà liberatio,quã hæredem condõnaliter grauatũ constat

4† Fl.hic notis() iclusæ desunt.
5† Fl. soluit.
6† F.& ff.
7† Fl. in fol.lib.6. epist.

8† Fl. extendi.
9† Flo. videatur.
10† F. potis.

liberãdum quasi fideiussorẽ, non quasi patrem, & ideo de peculio posse conueniri. Hoc ita demum putat, si duntaxat quasi fideiussorem, (nõ quasi patrem) 4† eum voluerit 5† testator liberari.n Cæterum, si & quasi patrem,de 6† peculio erit liberandus.

Labeo. 7†

LEX VII.

POst emancipationẽ verò filij o eatenus pr actionẽ p habebit, quatenus aliquid ex peculio, aut in rem verso præstaturus q est. Id.n.legatorum nomine ad patrem pertinebit, quod eius interest. r

Quod vnus põt ad successionem alterius venire, in æstimando interesse non debet inspici. Bart.

¶ Illud quæri potest, an eo quoque nomine pater ex testamento agere possit, vt etiam filius actione liberetur? Quibusdam eousq. extendendam 8† actionẽ placebat: quia patris interesse videretur, 9† si peculium filio post emancipationẽ concessisset, ius eius t integrum permanere. Ego cõtra sentio, u nihil quicquam amplius patri præstãdum ex huiusmodi scriptura testamẽti putans, 10† quàm vt nihil ex eo,quod præstaturus hæredi fuerit,præstet.

constat posse interim exigere, vt in fi. huius l. ergo, & hoc posset exigere impubes. Sed secundum hæc illa exactio nõ nocet legatario, vt videbis in fine huius l. ergo, & hoc posset exigere impubes: sed hæc exactio non nocet legatario liberationis sibi relictæ à substituto, vt dictum est. Sed q̃d si ipse impubes non exigit à debitore, sed solummodo sit litẽ cõtestatus cõtra eũ? certè tenetur substituturus prædictus, qui successit impuberi, vt remittat debitori instantiã petendi. Et ita vetum est, q̃d dixi. f. q; quandoq; possit exigere hæres, & non tollatur legatum liberationis. Benè dixi ita esse impubertem, quia in ijs, quæ à substituto eius relinquuntur, aggaratur hæredi à quo legatur liberatio sub conditione. Nã si debito si liberatio sub cõditione legata fuisset à Titio creditore, qui instituit sibi hæredẽ Sempronium, pone. & vel lis fuisset cõtestata per hæredẽ contra debitorem, vel ẽt fuisset exactum pendente cõditione, sub qua liberatio fuit debitori relicta, quod benè po est fieri, vt hic proconstanti ponit, & *dl* inf. de do. excep. l. putè in prin. ex testamento actio remaneret debitori propter liberationẽ ei sub conditione relictam, f. existente d. conditione. Et ad hoc remanet dicta actio, vt remittatur ei instantia eo casu, cum hæres fuit cõtra eum litem contestata, vel vt ei restituat pecuniam, quam ab eo exegit eo casu, cũ hæres ab eo exegit debitum pendente conditione: sicut & de substituto impuberis dictum est in dictis duobus casibus. Vtu.

a *Pars*] ad hoc supra de leg. primo, l. non amplius, §. cum bonorum & infra tit. primo l. secunda, in fi. & infra de accep. l. pars.

b *Aut decem*] alternatiuè, & sic electio sit debitoris, vt sup. de iure do. l. plerumque, §. fi.

c *Liberatur*] à petitione Stichi, ideoque, & à decem. Azo. subijcit, nisi testator expressè voluerit contra, vt sup. de pact. l. si vnus, §. si cum, & facit inf. de acceptilatio. l. & per iusiurandum, §. is qui hominem. Hug.

d *Comparatur*] vt Insti. quibus mo. tol. oblig. §. item per acceptilationem, non tamen per omnia est similis remissio traditioni: nam quandoque valet remissio, non traditio, vt sup. de don. inter vir. & vxo. l. si sponsus, §. si marius, & ècõtra quandoque, vt infra co. l. si. §. fi.

e *Debitorem*] id est, cum qui debebat decem.

f *Liberabitur*] sic inf. de accept. l. si is qui Stichum, & inf. de verb. oblig. l. 1. §. si stipulanti, & l. inter stipulantem, §. si stipulanti, & infra tit. 1. l. 4. §. si quis plus, & sup. de constitu. pecu. l. hactenus, §. si quis cẽtum. Sed arg. contra, in f. tit. 1. l. qui hominem, sed dic, vt no. sup. de pac. l. si vnus, §. si cum.

ADDITIO. Dic, quod hic in obligatione alternatiua, ibi in obligatione generis secundum Bart. hic.

g *Eum ave*] Cohæredem, cui liberationem legasse videtur. Respectu aũt creditoris non valet: quia id quod debet, legauit, vt inf. eo. l. si debitor. & facit sup. famil. ercis. l. si filia, §. Papinianus. & sup. de leg. 1. l. seruo legato, §. si testator. & sup. eo l. si quis, §. fi.

h *Exactum*] idem est si alia rõne debitum sit extinctum, vt inf. eo. l. si q̃d mihi. Hug. Item dic exactũ eo animo, vt legatario adimeretur, alioquin contra est. Idem est, s. quod nõ extinguatur, si debitor pecuniam ebtulit, vt sup. de leg. 3. l. fideicommissa. §. item. Item q; non extinguatur, si hæres exigit, vt inf. eo. l. si q̃d mihi. Azo. & in fi. huius. l. & facit inf. eo. l. creditor. 1. resp. & sup. de leg. 2. l. si Titius. & Insti. de leg. §. iam autem.

i *Sub conditione*] quæ hæredẽ conditionaliter grauatum constat posse interim exigere oblata cautione, vt inf. de excep. do. l. pure, in prin. sed illa exactio legatario nõ nocet, vt inf. in fi. l. ergo, & hoc posset exigere pupillus: sed hæc exactio legatario non nocet, scilicet, vt hic dicitur.

k *Eum*] s. substitutum. Io. Vel dic pupillum, sũ Azo. & Hugo. quod non placet, cũ non possit exigere, vt modo no.

l *Actionem*] id est, instantiam petendi, q̃ fit proposita actione: actio enim nondum remittẽda est si conditio non exierit. Vel melius. imo actionẽ remitti: quia cum ante tempus petierit, à causa cadebat, secundum has ll. vt inf. eod. l. proxi. §. tale, & Insti de perpe. & temp. act. §. temporales. Azo. Sed hæc non placet, quia non petit ante tempus, cum possit petere oblata cautione vt inf. de do. excep. l. putè in prin. Hug.

m *Exactum*] aliàs exactam, scilicet pecuniam: aliàs exactũ, scilicet debitorem, quod fieri potest, vt d. l. putè, nec ob. sup. si cer. pet. l. pecuniam, vt ibi notatur. Item nec ob. inf. vt in possess. leg. 1. §. si debitori, quia ibi putè fuit legata liberatio, vt hic subijcit. & l. si quod mihi. Accursius

NOn solum, CASVS. Legare possumus nos facientis testamentũ, vel codicilles, nõ solũ, vt liberetur debitor noster, sed ẽt vt liberetur hæredis nostri, & vt liberetur debitor cuiuslibet alterius, s. legando creditum creditori eius.

n *Potest hæres*] Benè possum damnare hæredem meum, vt à debitore meo non petat debitum vsque ad certum tempus, puta vsque ad pascha: neque cogetur hæres liberare eũ per acceptilationem intra id tempus. Item & si debitor decesserit intra id tempus, non poterit hæres meus petere ab hæredẽ illius intra dictum tempus. Item nec vsuræ, vel pœna eius temporis poterit ab eo peti.

¶ *Tale legatũ*] Caius hãs debitorẽ Luciũ Titiũ, ita scripsit in testõ suo. His me⁹ à solo Lucio Titio ne petito. & postea decessit. Nunq̃d legatum liberationis tãtũ ad hĩdẽ Lucij

Titij?

Vlpianus. 1 †

LEX VIII.

NOn solum autem, quod debetur, remitti potest: verum etiam pars [a] eius, vel pars obligationis, vt est apud Iulianum tractatum lib. 32. 2 † Digestorum.

Liberatione legata ab vna ex rebus alternatiuè debitis per acceptilationem, liberatio sequitur ab altera. Bar.

¶ Si is, q̃ stipulatus est Stichũ, aut decem, [b] damnauerit hæredem, Stichum nõ petere, legatum valere cõstat: sed quid contineat, videamus. Et Iulianus scribit, actionem ex testamẽto in hoc esse videri, vt debitor accepto liberetur, [c] quæ res vtiq; debitorem, & in decem liberabit: quia acceptilatio solutioni comparatur. [d] Et quemadmodum si Stichũ soluisset, debitor liberaretur, ita & acceptilatione Stichi liberari. Sed & 3 † si debitorem [e] in 4 † decem damnatus sit hæres in 20. liberare; idẽ Iulianus scripsit lib. 31. nihilominus esse liberandum in decẽ. Nam si 5 † ei viginti accepto ferãtur, & in decem liberabitur. [f] Sed si duobus hæredibus institutis, alterum ex his damnauerit creditori suo 6 † soluere, valet legatum propter

cohæredem: eumque [g] ex testamento acturum, vt creditori soluatur.

Legatum liberationis, habet effectum, nisi à testatore vere legatum sit exactum: secus, si à testatore ficto, vel ab hærede exigatur. Bart.

¶ Liberatio autem debitori legata ita demum effectum habet, si non fuerit à debitore id exactum, [h] dum viuat testator. Cæterum, si exactum est, euanescit legatum. Vnde quærit Iulianus, si ab impuberis substituto sit liberatio relicta, deinde impubes exegerit, quod debetur, an euanescat legatum? Et cum constet pupillum in ijs, quæ à substituto relinquuntur, personam substinere eius à quo sub conditione i legatur, consequens est, substitutum actione ex testamento teneri, si pupillus à debitore exegerit. Idemque est, & si pupillus non exegerit, sed solummodo litem sit contestatus: teneri enim 7 † eum, [k] vt remittat actionem. [l] Nam si [8] † debitori liberatio sub conditione legata fuisset, vel lis fuisset contestata, vel etiam exactum [m] pendente conditione, ex testamento actio remaneret, 9 † liberatione relicta.

1 † li. 23. ad Sab.

2 † Fl. 33.

3 † Fl. de eſt &.

4 † Fl. de eſt, in & paulo poſt.

5 † Fl. nã & ſi.

6 † Fl. de eſt, ſuo.

7 † Fl. dè eſt, enim.

8 † Fl. nã & ſi.

9 † Fl. mã ne. ei.

Titij? Et distinguitur, aut hæres Caij prædicti nihil cõmisit aduersus testm, aut cõmisit petẽdo à Lucio Titio viuẽte. Primo casu nõ trãsit liberatio ad hĩdẽ Lucij Titij, secdo sic. Est rõ quare primo casu nõ transit liberatio ad hĩdẽ Lucij Titij: quia quoties id quod legatur cohæret personæ legatarij, ad hæredem eius nõ trãsit, in pmo aũt casu, sine dubio, cohæret personæ legatarij liberatio ei legata. Nam ita dixit testator, Hęres meus à solo Lucio Titio, ne petas, &c. sicut personalis seruitus nõ trãsit ad hæredem. Si ãt non cohæret persone legatarij id quod legatur, transit ad hæredem legatarij.

1† Hb. 6 ad Sab.

¶ *Si quis reddere*] Legauit libertatẽ seruo castaldioni meo, si hĩdi meo rõnes reddiderit de castaldia sua. Certè implet cõditionẽ d. seruus si fecerit computationẽ cum hĩde meo, & ei reliqua restituerit. Alterum autem eorum facere non sufficit.

2† Fl. de est. suo.

3† Fl. de debit.

¶ *Si hares*] Titius gessit negotia mea, & in gestione commisit fraudẽ & dolum, & quædam ẽt benè administrauit, ego feci testm, & vetui hĩdi meo agere cum d. Titio: certè non video ei legasse liberationẽ obligationis q̃ dolo, vel fraude eius commissa sit. Vnde si hĩs meus agat contra cũ act. neg. gest. pro quo commisit dolum, vel fraudem, & ipse procurator siue neg. gestor agat condictione incerti contra hæredẽ meum, vt liberetur, põt excludi d. procurans exceptione doli mali. Et scias q̃ non solum prædicto neg. gestori potest legari liberatio de his, in quibus non commisit dolum, vel fraudem, sed etiam si apud eum deposuissem Infortiatum meum, vel commodassem ei, vel pignoti dedissem, vel etiam si furtipuisset mihi Infortiatum meũ, & sic teneatur mihi condictione furti. Viu.

4† Fl. tẽptauit.

a *Non solum debitorem*] nõm ex qualibet causa, vt j. e. l. si. Azo.

b *Heredis*] vt inf. eo. l. cum hæres. Azo.

c *Alterius*] siue leget creditori debitũ, vt sup. l. si qs decedẽs, aliàs est, §. in l. libe. fi. siue ipsi debitori, qd deberi & sẽper agit debitor contra hæredem actione ex testõ vt liberetur, vt sup. de leg. 1. l. si fideiussor. in prin. & l. seruo, §. si testator.

d *Accepti*] vt Inst. de le. §. põ, & j. eo. Aurelius. §. certum.

e *Cogitur*] per acceptilationem, licet fortè per pactum, vt sup. eo. l. si quis reum. l. idem. Azo.

f *Non poterit*] quia in rem videtur liberatio relicta, vt inf. ea. l. §. si liberationis. & sup. eo. l. 2. & de proba. l. si pactum, & inf. eo. l. si quis in testamento.

g *Aduersus testamentum*] hoc fortè dicet quis locũ hẽre in vsuris, q̃ sola mora iudicis officio petuntur, si vero stipulatione debeatur, nihilominus currũt: quia & hoc est cum fit pactũ de non petẽdo: vt sup. de pac. l. itẽ quia conuẽtiones, in fi. & ad idẽ §. sicet. pet. l. lecta. sed hoc nõ placet: q̃a hæc loquitur de pęna, quæ debetur per stipulationem, non per

Debitori cuicunque potest liberatio relinqui, & damnatus ad tempus non petere, interim liberare non cogitur: nec illius temporis pœna, vel vsura petetur. Bart.

Pomponius.1†

LEX IX.

NOn solum debitorem[a] nostrũ, sed ẽt hęredis, b & cuiuslibet alterius, c vt liberetur, legare possumus.

¶ Põt hĩs dãnari, vt ad certũ d tẽpus non petat à debitore suo: 2† sed sine dubio, nec liberare eum intra id tempus cogitur, e 3† & si debitor decesserit, ab hærede eius intra id tempus peti non poterit. f

¶ Illud videndũ est, an eius tẽporis, intra quod hęres petere vetitus sit, vel vsuras, vel pœnas petere possit. Et Priscus Neratius existimabat cõmittere eum aduersus testm, g si petijsset. Quod verum est.

Legatum liberationis personale, non transit ad hæredem: nisi per hæredem testatoris, petendo contra fiat. Bar.

¶ Tale legatum, Hæres meus à solo Lucio Titio ne petito, ad hæredem Lucij Titij non transit, si nihil vivo Lucio Titio aduersus testamentum ab hærede, eo q̃ ab eo exigere debitum tentauit, 4† sit commoram, nec mirum, si beneficium testatoris cursum vsurarum quocunq; modo debitarum, vel pœnæ differat, q. i hoc legis beneficium alias indulget, vt C. de vsu. est iudi. l. fi. & de vsu l. [illegible] prin. Azo. & facit sup. l. si qs cau. l. 1. in prin. h *Commissum* alioquin si ab initio petijsset, ab actione cederet: quia ante tẽpus petit, vt hic innuit, & Insti. de excep. §. temporales, id est no. & dixi supra, l. proxi. in fi.

i *Se vertit*] s. vsusfructus, vel vsus, vt supra de ser. l. 1. quę duo morte pereunt, vt sup. de vsu & ha. l. vsus aquæ. & sup. quib. mo. vsusfr. amit. l. 5. cui. §. fin. secus in prædiali seruitute. & sup quẽ ad. ser. amit. l. 3. Azo. licet sit arg. contra. ff. de ser. rust. prædi. l. pecoris. & facit inf. de reg. iu. l. in omnibus. & supra de pact. l. idem, §. 1.

5† Fl. de est. id qđ legatur.

K *Collata*] vt quia dixit, quod mihi debetur à Titio, peti nolo. Azo.

9† Fl. nihil.

l *Vt adiectio*] facta aliis, in talu enim proposito facta non fuit. Accur.

7† Dat. editis.

m *Non valitura*] nomine debitoris expresso. Azo. vt in casu huius, §. Accur.

n *Debitoris*] vt si dixisset, neque à me, neq. ab hærede meo peti volo, quod mihi debetur ex vẽditione talis rei. Et sic nota, q̃ in pacto exigitur cõsensus duorum, & expressio nominum, vt supra de pact. l. 1. §. pactum. & si absit debitor, non pacti: sed doli quæritur exceptio, vt C. de pact. l. postquam: sed in vltima voluntate non est opus, vt hic, & supra de leg. 2. l. cum pater, §. furdo. & infra de act. & obli. l. si à furioso. & facit fun. de pig. act. l. si necessarias. §. pen. & sup. d pac. l. tale. in prin. Azo.

8† Fl. vel ex fun de.

9† Fl. vt &.

10† Flor. deest, &

o *Non reddita*] id est, non facta computatione: nam hęc duo continet, vt infra de condit. & demonstr. l. cum seruus, & l. qui sub conditione. & C. de testa. manu. l. quarta. Sed contra, infra de condit. & demonstrat. l. quamuis, vbi primum sufficit. Sol. ibi.

p *Procurator*] id est, procurans, vt & sup. de procura. l. Plautius. cum enim dicat de act. neg. gest. ergo non fuit mandatum, vt Insti. de ob. ex consensu. 1. idem: esset tamẽ in procuratore, vt sup. manda. l. creditor. §. Lucius. Accur.

q *Incerti*] scilicet condictione, vt liberetur sine causa, vel etiam ex testamento, quæ potest dici condictio, vt Insti. de act. §. appellamus. & dicitur incerti, quia ad incertum id est factum, vel interesse datur.

r *Excludi*] id est, repelli. Et nota ex hoc §. in generali remissione non contineri dolosè facta, sed tantum scrupulosam inquisitionẽ vt supra de le. 1. l. si seruus vetitus. & de admin. tut. l. quidam decedens. & infra eodem. l. Aurelius. §. Caius. vbi plenè no. & l. Lucius. & infra de condi. & demon. l. cum tale. §. 1. & supra de neg. gest. l. Pomponius. & infra l. proxi. in princ. Sed contra ibi, in fine: sed ibi alijs verbis fuit vsus testator.

Liberatio poteſt relinqui obligato ex cauſis hic expreſſis. hoc dicit.

¶ Et ei liberatio rectè legatur, apud quē depoſuero, vel cui cōmodauero, pignoriue dedero, vel ei, quē ex futtiua cauſa mihi dare oportet.

Vlpianus. 1†

LEX X.

SI quis rōnes exigere vetetur, vt eſt ſæpiſſimè reſcriptum, non impeditur reliquas exigere, quas quis [2]† reliquatus erit, [a] & ſi quid dolo fecerit, qui rōnes geſſit. Q. ſi quis, & hæc velit remittere, ita debet [b] legare, Dānas eſto hæres meus, quicquid ab eo exegerit illa, vel illa actione, [3]† id ei reſtituere, vel actionem ei remittere.

Iulianus. 4†

LEX XI.

SI dānatus hēs fuerit a fideiuſſore quidē non petere, qđ aūt reus dēt, Titio dare; pacilci [c] dēt, ne à fideiuſſore petat, & aduerſus reū actiones ſuas præſtare legatario: quemadmodum damnatus hæres, ne à reo petat, & damnatus dare, quod fideiuſſor debet, & reo acceptum facere, & legatario litis æſtimationem ſufferre [d] cogatur.

Idem. 5†.

LEX XII.

SI debitor fideiuſſorē ſuū ab hērede ſuo liberari iuſſerit, an fideiuſſor liberari debeat? Reſpondi, debere. Itē quæſitum eſt, an quia mādati actione hæredes tenerentur, [e] inutile legatum eſſet: [6]† (quemadmodum inutile legatum eſt,) quod debitor creditori ſuo legat? Reſpōdi, quoties debitor creditori ſuo legaret, ita inutile eſſe legatum, ſi nihil intereſſet [f] creditoris ex teſtō potius agere, quàm ex priſtina obligatione. Nam & ſi Titius mandauerit [g] Mæuio, vt pecuniā promitteret, deinde liberari eum iuſſerit [h] à ſtipulatione, [7]† manifeſtū eſt, quanti [i] interſit promiſſoris liberari potius, [k] quàm præſtare ex ſtipulatu, deinde mandati agere. I

Liberatio ab onere reddēdarum rōnū, ad reliqua nō porrigitur, niſi exprimatur. h. d.

Idem. [8]†

LEX XIII.

LVcius Titius, cū Erotem actorem [m] hēret, codicillis ſuis ita cauit, Erotem liberum eſſe volo: quem rationes reddere nolo eius temporis, quo adminiſtrabit negotia mea poſt nouiſſimam meam ſubſcriptionem, q̄ faciam in rationibus eius approbandis per me. Nam pluries ſubſcribebat, & pluries ſcripturus erat, vt dicebat, & poſtea vixit adhuc Lucius Titius manumiſit Erotem, & in eodem actu, ſiue adminiſtratione, habuit eundem, & poſtea vocauit ad ſe, & dixit, redde mihi rationē caſtaldariæ tuæ: & ipſe reddidit ei rationes: quaſdam in ſummas, quas acceperat dum erat in ſeruitute, & poſt quando fuit liber, ſibi retinuit, quas non manifeſtauit domino, & dominus neſciens aliquid de iſtis ſummis, ſubſcripſit, & approbauit rationem illius, & poſtea poſt pauciſſimos dies deceſſit. Nunc quæritur an hæredes dicti Lucij Titij ab Erote nihil exigere debeant pro tempore, quod fuit ante ſubſcriptionem? Et videtur, quod nihil exigere debeant pro eo tempore: cum teſtator voluerit exiri ab eo rationes tantum eius temporis, quod eſſet poſt ſubſcriptionem: ergo non pro præcedenti. Reſpondetur tamen hic, quod Eros non poteſt petere liberationem pro illis ſummis ſubtractis, niſi teſtator hoc ei ſpecialiter remiſiſſet: quamuis dictæ ſummæ per Erotem ſubtractæ fuerunt de adminiſtratione illius temporis, quod fuit ante dictā ſubſcriptionem domini. Viui.

m *Actorem*] .i. caſtaldionem.

Si quis rationes] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titiū, & vetui eum exigere rationes à Seio, qui geſſerat negotia mea. Certè poteſt hæres p̄dictus exigere à Seio reliqua, quæ per ſe reliquerit idē Seius, ideſt ex mala, & doloſè facta adminiſtratione apud ſe retinuit, ſi autē volo ego teſtator liberare d. Seiū à mala, et doloſa adminiſtratiōe, ita debeo dicere: damnas, ſiue dānatus eſto hæres meus à me, ideſt damnatus ſit hæres meus à me Seio reſtituere quicquid abeo exegerit illa, & illa actione: nomināndo actiōnē, qua teneb atur mihi ex doloſa adminiſtratione. Vel, dānatus ſit hæres meus actionem Seio remittere, & talibus modis pōt remitti doloſa adminiſtratio. Viu.

a *Reliquatus erit*] .i. ex malè facta adminiſtratione retinuit, & facit. ff. l. proxi. §. si hæres. & qđ ibi no. b *Ita debet*] ſed his verbis non fecit ſupra, l. proxi. §. penultimo, & ſic non eſt contra.

Si damnatus] CASVS. Cum habetem Caium debitorē in centū, & Seiū fideiuſſorē, feci teſtamentum, & in eo damnaui hæredem meum à fideiuſſore non petere, quod autem reus debet mihi, damnaui hæredem meum dare Titio. Certè teneſ hæres meus facere pactum perſonale fideiuſſori, ne ab eo petat. Item dēt hæres meus præſtare p̄dicto Titio legatario actiones ſuas aduerſus Caium reum principalem: ſi autem damnaui hæredē meū ne à reo peteret, aut caret Titio illud, quod fideiuſſor dēbet, certè debet cogi hæres meus liberare reum per acceptilationē, vt ſic rei liberatio proſit fideiuſſori, & dēt cogi ſufferre, ſiue præſtare legatario æſtimationem litis, ideſt tantum, quantū debebat reus principaliter, & fideiuſſor ſecundario. Viu.

c *Paciſci* perſonaliter, & facit ſupra eodem. l. 2. & l. ſi quis reum in prin.

d *Sufferre*, ideſt dare, & ſic erit oneratus hæres, vt ſup. de leg. 2. l. qui duos, & de leg. 1. l. quod ſi quis, & l. nō quicunque. §. 2. Sed videtur non valere, cum fideiuſſor nō debeat, vt ſup. de leg. 1. l. ſi ſic. §. primo. ibi, Proinde, & ſi Titio, & c. quæ eſt contra. Solu. hic fideiuſſor in veritate debebat. ibi non. Accurſ.

Si debitor] CASVS. Titius accepit mutuo decē à Sempronio, & dedit ei fideiuſſorem Caium, poſtea fecit teſtamentum idem Titius debitor, & iuſſit liberari ab hærede ſuo fideiuſſorem, & deceſſit. Nunc q̄itur, an hæres teneatur hunc fideiuſſorē liberare? Et videtur, qđ non: quia ipſe debitor, & per conſequens hæres eius tenet ex actione mandati, ſi forte ſolueret creditori. Et ita vī debitor legaſſe creditori, cū legauit fideiuſſori liberationē. Nā quō ad actio. mandati prædictā, videtur dictus fideiuſſor, creditor debitoris eſſe, & hæredum eius. Etiam cū debitor creditori ſuo legat, inutile legatum eſt. Reſpon. tamē hic in cōtrarium. ſ. vt hæredes debitoris debeant facere ita, quòd libetetur dictus fideiuſſor à creditore. Nec obſt. qđ debitor vī legare creditori. & ſic non valere legatum: quia quoties debitor creditori ſuo legaret, ita inutile eſt legatū, ſi nihil intereſt creditoris agere potius ex teſtamēto, q̄ ex priſtina obligatione. In noſtro autē caſu benè intereſt fideiuſſoris, qui eſt creditor, quānum ad actionē mādati, agere potius ex teſtamento, q̄ ex priſtina obligat. mandati. Nam intereſt eius potius non ſolucre Sempronio creditori, quod quidem conſequitur per act. ex teſtamēto, quam intendebat cōtra hæredes debitoris, quā ſi lutum creditori repetere ab hæredibus debitoris p act. mādati. Atqui quod dixi in fideiuſſore, habet locum in mandatore. Viu.

e *Teneantur*] poſtq̄ ſoluerit: niſi in caſibus, vt ſu. mandat. l. Lucius.

f *Nihil intereſſet*] No. ſic ſup. de leg. 1. l. ſi creditori. §. 2. & l. ſeq. & l. ſicut. §. fi. & de le. 2. l. Męuius. §. debitor aūt. &c. & §. eo. l. ſi creditor. & l. legaui. §. fi. & Inſtit. de leg. §. ex contrario. & de lega. 3. l. 1. §. item.

g *Mandauerit*] inter vius.

h *Iuſſerit*] in teſtamento.

i *Quantū*] .i quod.

K *Intereſt*] intereſt enim noſtra non ſolucre potius, quā ſolutum repetere, ſup. de compen. l. ideoque, Azo.

l *Agere*] & ideo valet legatum.

Lucius Titius] CASVS. Lucius Titius cum haberet ſeruum actorem, ſiue caſtaldionem, fecit codicillos, & in eis ita cauit, Erotem liberum eſſe volo: quem rationes reddere nolo eius temporis, quo adminiſtrabit negotia mea poſt nouiſſimam meam ſubſcriptionem, q̄ faciam in rationibus eius approbandis per me. Nam pluries ſubſcribebat, & pluries ſcripturus erat, vt dicebat, & poſtea vixit adhuc Lucius Titius manumiſit Erotem, & in eodem actu, ſiue adminiſtratione, habuit eundem, & poſtea vocauit ad ſe, & dixit, redde mihi rationē caſtaldariæ tuæ: & ipſe reddidit ei rationes: quaſdam in ſummas, quas acceperat dum erat in ſeruitute, & poſt quando fuit liber, ſibi retinuit, quas non manifeſtauit domino, & dominus neſciens aliquid de iſtis ſummis, ſubſcripſit, & approbauit rationem illius, & poſtea poſt pauciſſimos dies deceſſit. Nunc quæritur an hæredes dicti Lucij Titij ab Erote nihil exigere debeant pro tempore, quod fuit ante ſubſcriptionem? Et videtur, quod nihil exigere debeant pro eo tempore: cum teſtator voluerit exiri ab eo rationes tantum eius temporis, quod eſſet poſt ſubſcriptionem: ergo non pro præcedenti. Reſpondetur tamen hic, quod Eros non poteſt petere liberationem pro illis ſummis ſubtractis, niſi teſtator hoc ei ſpecialiter remiſiſſet: quamuis dictæ ſummæ per Erotem ſubtractæ fuerunt de adminiſtratione illius temporis, quod fuit ante dictā ſubſcriptionem domini. Viui.

m *Actorem*] .i. caſtaldionem.

1† li. 24. ad Sab.

2† F. quas quis ſe reliquauit. Aliàs, quas p ſe reliquerit aliàs, reliqua exigere. q̄ quis ipſe reliquauit, &c.

3† al. ratione.

4† lib. 33. Digeſt.

5† lib. 36. Digeſt.

6† Fl. his notis ( ) incluſa deſunt.

7† Fl. ſtipulatore.

8† Quid, de quo modis intereſſe, & qualiter in iudicio deducatur, vi. Bar. in l. 1. ff. de act. empt. & ven.

9† lib. 19. Digeſt.

a *Subscriptionem*]quam faciam in rationibus eius approbã dis.nam pluries subscribebat,& subscripturus erat.
b *Subscripsit*].s.dominus.nunc patronus.
c *Adhuc*].i.dum adhuc esset in seruitute. Acc.
d *Liberum*].i.postea dum esset iam liber factus,& facit ad l.3.ff pac.l.tres ffres. & 3.eo.l.si qs rones.

SI creditor] Casus. Cũ Titius deberet mihi x.feci ei pactũ de non petẽdo, & postea legaui ei,q̃ mihi debebat: certè nõ valet legatũ. Sed si d. debitor habens exceptionẽ legauit, qã mihi dẽbat,valet legatũ, vt possim abeo petere nõ obstante exceptione. Idem est, & si non hẽbat exceptionem perpetuam dictus debitor meus,qui mihi legauit,quod debebat, si dẽbat mihi in diẽ, vel sub conditione. Nam dies,vel conditio videtur remissa p eum, vt sic stati possim petere ab hærede eius. & hoc dicit cum l. seq. Viu.

e *Deberet*].i.liberationẽ eius,quod.&c.
f *Idem*]q.s.exceptione se tueri poterat.
‖ *Voluisse*] & sic est vtile legatũ, vt 3. de leg.1.l. si creditor. in prin. & l. seq. & de fe.2.l.debitor.in pri. & sup.e.l. si debitor §.j. & Inst. de leg.§. si quis debitori.& §. econtrario.

1† lib. 8. Digest.

SI *quis in testamento*]CASVS.In testamẽto meo damnaui hæredẽ meũ, ne exigerẽt à Titio debitore meo: certè neque Titium, neque hæredẽ eius potierit conuenire hæres meus, nec cohæres hæredis mei:vnde nec hæres hæredis debitoris mei poterit conueniri ab hęrede meo,vel ab hęrede hæredis mei. Vnde apparet, quòd hæredẽ hæredis mei damnare possum expresè, ne exigat à debitore meo. Viu.

2† F.li.1. fideicom.
3† F.fuit.
4† lib.64. ad edict.

g *Voluisse*] & sic est vtile legatũ, vt 3. de leg.1.l. si creditor. in prin. & l. seq. & de fe.2.l.debitor.in pri. & sup.e.l. si debitor §.j. & Inst. de leg.§. si quis debitori.& §. econtrario.

h *Exigat*] secus si dicat, quãdiu viuat debitor.vt inf.eo.l.Aurelio.in ptin.Azo.& facit,sup eod.l. non solum.§.1.& sup.eo.l.2.

i *Potest damnari*] vt sup.de leg.3.l.si fuerit.§.1.

SI *ei cui*]CASVS. Cum locassem Titio fundum meum vsq. ad quinquennium,legaui,vt sineret hęres meus cõductori habere quicquid eũ mihi dare,& facere oportet, oportebitve, & decessi: certè si hæres meus prohibuerit frui d.fundo conductorẽ,ex cõducto fore obligatũ aiunt. Nerua,& Atilicinus: quia hæres meus ñ liberatus ẽ actio. ex conducto pro ijs,q̃ habet conductori facere.Si amẽ hęres meus aliquid retineret,vel caperet pro eo, q̃ conductor debebat ei ex locatione prædicti fundi, vt quia inclusit in fundũ inuecta,donec soluerit ei pẽsionẽ,est obligatus cõductori act.ex testamento,vt ei restituat dictã pensionẽ:quia nihil interest,peteret hæres meus ea, q̃ ꝓmiserit mihi conductor,quo casu hẽt excep.conductor ꝓp liberationem sibi relictam in testamento: an retineret eo mõ, qui dictus ẽ quia sp habet cõductor bñficiũ testi. nã videor cõductori legasse totã locationẽ, i.quicquid mihi debet ex locatione: nõ aũt est hæres meus ab eo liberatus. imò reliqua, quæ solẽt venire in locationẽ de natura ẽctus,s.vt locator de his conductori teneatur.q̃ quidẽ sunt numerata.ẽ. lo l.sã]adde.§. illud. vẽnũt in iudicio lo Plautũ. ca.s.vt cõductor possit ea petere act. ex conducto. Sed,& si locassem domum d. Titio, & legasse habitationẽ hoc mõ.q̃ dictus est ẽ.puta, qa dixissẽ: Quicquid inquilinũ meũ mihi dare.facere, oportet, oportebitve,sinat hę res meus eũ sibi hẽre, gratuitã habitationẽ hĩs præstare debet. Scias etiã, quòd ꝓp ea, q̃ dicta sũt in princ.huius casus, p̃dictus colonus, siue conductor fundi põt agere cũ hærede, ex testamẽto,vt liberet ab ijs, quæ debet ex conductione.& h.d. eum duab.ll.seq. Vi.

5† li.o.ad
6† Flor. Ei.cui.
7† Fl. poteretur.
8† Fl. Iauolen.li.2. Labeonis posteriorum.
9† Aliàs quæque.

K *Si ei cui*] aliàs ‖ ei cui: aliàs si cui, & sunt duæ partes.s. si.& cui.

l *Legauit*] accipe ẽ. vt sciret hæres,&c. m *Ex conducto*.s.fore obligatum.

10† lib.9. ad Plaut.

‖ *Retineret*] hæres scilicet,vt quia inclusit inuecta ob pensionem, & percepit mercedem quoquo modo.

11† Fl.& præterea.

n *Obligatum*].s.hæredem.
p *Peteret*].s. hæres.
q *An retineret*] scilicet, hæres: vbique enim testatoris munificentia est legatarius onerates. Azo s. vt gratis dimittatur, non illud, quo minus rem deuastando,seu negligẽdo obligetur. Hug. & facit,sup de leg.1.l.apud Iulianum.§.si Titius. & su.eo. l.non solum.§.si.& sũ.loca.l.si in lege.§.si.& de vsuf.l.quoties.§ si colo & sup.de vsufr.lega.l.cui vsusfr.§.1.

12† aliàs condõne.

r *Etiam quoque*,alias quæque: aliàs quoque.
s *Ut mos est*,sicut aliàs veniens.& facit,sup.loca.l.si tibi.& continuatur cum seq.& præced.l. Accurs.
t *Asinius*] adiungit præcedentibus duabus.
u *Conductione*.i.pensione,& facit sup.eo.tit.l.si ei cui cum concordantijs.

Idem.1†

LEX XIV.

SI creditor debitori, qui se exceptione perpetua tueri poterat, legauerit, quod sibi deberet;c nullius momẽti legatum erit. At si idem f debitor creditori legauerit, intelligendum erit,exceptionẽ eum remitti creditori voluisse. g

*Vlpianus.*2†

LEX XV.

IDẽ est, & si in diẽ debitor fuerit,3† vel sub condõne.

In dubio, relictũ liberationis intelligitur in rem, vt sic personam hæredis comprehẽdat. Bart.

Idem.4†

LEX XVI.

SI quis ĩ testõ dãnatus est, ne à Titio debitore exigat,h neq. ipsũ,neq.hrdẽ eius põt conuenire. Nã neq. hrdis hæres agere, neque ab hæredis hærede peti põt. Hæredis aũt hæres potest dãnari, i ne exigat debitorem.

Si legatur liberatio conductori, eẽid videtur remissũ, ad quod præstandum actione personali tenetur. Bart.

Paulus.5†

LEX XVII.

SI ei,6† cui k fundũ in quinquenniũ locauerã,legauit quicquid eũ mihi dare, facere oportet, oportebitve, vt sineret hrs sibi hre; Nerua,& Atilicinus, si hrs ꝓhiberet eũ frui,ex cõducto,m si iure locatiõis, q̃d retineret, n ex testõ fore obligatũ o aiũt: q̃a nihil interesset peteret,p 7† an retineret: q totã.n. locationẽ legatã videri. *Labeo.*8†

LEX XVIII.

RElIqua quoq.r 9† in iudicio locationis venire.s

Si cui legata est gratuita habitatio, potest agere cõtra hæredem, vt eum liberet à pensione, h.d.

Paulus.10†

LEX XIX.

CAssius;t Etiam si habitatio eo modo legata esset gratuitã habitationẽ hæres præstare deberet. Præterea, 11† placuit agere posse colonũ cum hærede ex testõ, vt liberetur conductione. u 12† Quod rectissimè dicitur.

Legatum liberationis extinguitur solutione. Bart.

Cum

Cvm ita]CASVS. Ita dixit Titius in testamento. His me⁹ dãnas, siue damnatus esto liberare eũ, qui negotia mea gessit, puta. Seiũ: & si quid eum mihi dare, & facere oportet, ab eo non exigere hæres meus damnatus esto: certè damnatus est hĩs à testatore, quare non poterit exigere à dicto Seio pecunias etiã ei credi tas, nedum debitum ex administratione. Sed, & si seruis eiusdẽ testatoris peculij, siue peculiari nomine, debebitur aliquid per dictum neg. gesto rẽ, non videtur idem testator, qui taliter legauit, vt dictũ est, de eo quoq; legando sensisse, quamuis hoc sit verum. Viuia.

1† Fl. g. regula.

3† Fl. illũ quod is.

5† al. dãnatus.

a *Hæres*] quidam dicunt hoc esse de verbis defuncti, quæ deberent esse in secundã personam: vt. S. respõsio incipiat: Nec creditas, &c. sed dic, q̃ sunt verba iurisconsulti, & responsio incipit, Damnatus hæres, & dic, creditas ab hĩde, vel defuncto ipsi gestori, vel à gestore alijs, quib. mutauit de pecunia domini. Sed tunc est argu. contra. ſ. eo. l. procurator. sed hic plenius legauit, qui ibi. Acc.

4† lib. 10. Respõso.

5† Aliàs, ab Aurelio Sẽpr. fratre. &c

6† al. nolo.

7† Fl. vineret.

8† Flo. & absoluo ei.

b *Damnatur*] modo respondet, vt & ſ. dictum est in prima gl. huius leg.

c *In simili*] dic, q̃ legaui seruo peculiũ cũ libertate. & quicquid mihi dare debuit: nõ video remittere, qã vicarius eius, i. legatarij, debet ad quod est ſ. de leg. 3. l. seruos. §. fi. & hoc vix est i. nõ est: sic su. ad Velle. l. tutor. Vel dic casũ vt in. prin. l. ponitur. vt videat legare, quę mihi debet gestor, & quæ seruis meis: & quod dicit vix est, i. est, vt & ſ. de iud. l. vlt. alij fabulas hic referunt. Accur.

7† Fl. Capella. ſ. il. Capellã. Ant. ius. emẽ. ib. 3. c. 7. it in arbet. esse Caperlai. & ita ẽt. ait se petisse manuscrip. per q̃ in uo, i quo at, Cãrlatã et n eum ci. & teri te locũ eta detuarãt.

Vrelio]CASVS. Seius instituit sibi hæredem Aurelium Sempronium fratrẽ suũ, & ita postea dixit in testamẽto suo. Ab Aurelio Sempronio fratre meo neminẽ molestari volo nomine debiti, nec exigere volo eum meũ fratrem aliquid à Titio debitore meo. quandiu is viuet, neq; de sorte, neq; de vsura nomine debiti p̃dictæ sortis, q̃ mihi debet: & absoluo, & libero ex pignorib⁹. siue ex vinculo pignorũ, domũ eiusdẽ debitoris, & possessionẽ nomine Caprelatã, quã domũ, & possess. mihi obligauerat: & postea decessit. Certè si ipse debitor cõueniatur ab hĩde eius, exceptione est tut⁹: eo autẽ debitore mortuo non iuuatur exceptio, hæres eius.

¶ *Caius Seius*] Caius habens duos curatores, ſ. Publiũ Mæuiũ, & Lucium Sempronium, fecit testamentum, cum esset in periculo mortis, & intra xxv. ann. & ita in eo testamẽto dixit, Quæstionẽ curatoribus meis nemo faciat: quia ego ipse tractaui, siue administrani, omnem rem meam: & postea decessit idẽ adultus. Certè si quid dolo dicti curatores fecerint, aut si quæ res testatoris sunt penes eos, eo nomine possunt conueniri ab hæredibus testatoris, & non de alijs. Vi.

d *Aurelio*] i. ab Aurelio Sẽpronio fratre meo, vt & alias mihi. i. à me: hunc. n. fratrem instituebat hæredẽ, & liberationem Titio debitori legauit per hæc verba.

e *Ab eo puta debitore meo Titio.*

f *Viuet*] i. debitor meus, & per hoc patet hoc legatum personale fuisse. vt sup. de pac. l. epistola. §. fi. & sic non est contra. sup. de proba. l. si pactum.

Modestinus. 1†

LEX XX.

CVm ita testemur, Hęres[a] meus damnas esto liberare eum, qui [2]† negotia mea gessit: & si quid eum mihi dare, facere oportet, ab eo non exigere. Damnatur[b] †hæres, nec creditas ab eo quoq; pecunias exiget. In simili[c] autem legato vix est, vt de eo quoq; legãdo paterfamilias senserit, quod seruis eius peculij nomine debetur.

Legatum liberationis est personale, & ad hæredes non transit. Bartolus.

Idem. 4†

LEX XXI.

AVrelio[d] 5†Sẽpronio fratri meo: Neminem molestari volo[6]† nomine debiti, nec exigere aliquid ab eo, [e] quandiu viuet, [f7]†neq; de sorte, aut vsura, nomine debiti: [g] & absoluo, [8]† & libero ex pignoribus, eius domum, & possessionem[9]† Caprelatã. [h] Modestinus respondit, ipsum debitorem, si conueniatur, exceptione tutũ esse: diuersum in persona hæredis eius. [i]

Si testator liberat curatores, non videtur relicta liberatio doli, vel reliquorum. Bar.

¶ Caius Seius cum adoleuisset, accepit curatores Publiũ Mæuium, & Lucium Sempronium. Sed enim idem Caius Seius intra legitimam[k] ætatẽ constitutus cum in fatum cõcederet, [10]† testamẽto suo de curatorib. suis ita cauit, Quæstionem curatoribus meis nemo faciat: rem enim ipse tractaui. Quæro, an rationes [11]† curæ hæredes adulti à curatoribus petere possint, cum defunctum (vt ex verbis testamẽti apparet) confessus sit se omnem rem suam administrasse? Modestinus respondit, si quid dolo curatores fecerunt, aut si quæ res testatoris penes eos sunt; eo nomine conueniri eos posse. [l]

Legatum liberationis, vel nominis extinguit̃ solutione, vel alia liberatione uiuo testatore cõtingẽte: secus, si eo mortuo, facto hæredis contingat. Bar.

1† l. 9. Regula.

3† Fl. illũ quod is.

5† al. dãnatus.

7† Fl. vineret.

8† Flo. & absoluo ei.

7† Fl. Capella. ſ. il. Capellã. Ant. ius. emẽ. ib. 3. c. 7. it in arbet. esse Caperlai. & ita ẽt. ait se petisse manuscrip. per q̃ in uo, i quo at, Cãrlatã et n eum ci. & teri te locũ eta detuarãt.

10† Fl. cõcideret.

11† Fl. rationem.

f *Nomine debiti*] ſ. vsura sortis.

h *Caprelatam*] nomen possessionis. vel loci vbi est.

i *Hæredis eius*] ſ. debitoris: & facit sup. eo. l. si quis in testamento. & l. non solum. §. 1. & 2.

K *Intra legitimam*] No. ergo, q̃ adultus curatorem habens põt testari: sic ſ. de l. 3. l. cum pater. §. curatoris. secus in contractu. vt C. de in integ. resti. mi. l. fi curatorẽ.

l *Est potius*] imo videtur totum remissum. vt ſ. eo. l. Aurelius. §. Titius testõ. quæ est contra. Solu. speciale ibi in parte. Item cõtra. ſ. d pac. l. si vnus. §. illud. & Inſti. de lega. §. si quis debitori. nam ibi videtur, q̃ liberatione legata, nec de dolo possit conueniri. Sed dic, refert an aliquis est debitor pecuniæ tantum, an & doli, & culpę: an dolum tantum: vt in deposito. In primo loquitur Inſtitu. In secundo hic. In tertio iste §. illud. Item no. q̃ liberatio trib. mod. legatur. Primo, quod Titius debet, peti nolo. Vel quod debet, ei relinquo, vel actionem ei remitto: & hic est liberandus legatarij, vt ſ. eo. l. 1. & l. si dãnatus. & l. quod mihi. & l. legaui. cir. prĩ. et in plurib⁹ alijs ll. huius titu. Secundo, si negotium testatoris gessisset & testator dixerit, rationes eum reddere nolo. & hic quoque debitor liberandus est, nisi ab eo, quod dolo gesserit, vel quod penes eum sit, vt hic, & sup. eo. l. non solum. §. si hæres. & inſ. eo. l. procurator. & l. si. §. Titia. & l. Aurelius. §. Mæuia. & sup. de leg. primo. l. si seruus vetitus. & sup. de admin. tuto. l. quidam decedens. & inf. de cõditio. & demon. l. cum tale. §. 1. nisi cum dixit, damnas esto hæres meus quicquid, &c. vt sup. eod. l. si quis rationes. in fi. l. Tertio ita. si reus, vel actor damnat hæredem, ne actionem exerceat, quo casu loquitur inf eodem. l. petitor.

Sed quod] CASVS. Tu Titius debebas mihi decem: ego feci testamẽtũ, & in eo legaui tibi decem, quæ debebas, vel etiam Seio. postea cogi te, vt mihi solueres, & soluisti, & ita fuisti à me liberatus per solutionem prædictã, vel etiam alio modo fuisti à me liberatus, & postea decessi: certè non potest peti legatũ, imò extinctum est. De prædicto autẽ alio modo liberationis, quam per solutionem, potest poni exemplum, vt quia ego creditor extiti hæres tibi debitori, postq̃ taliter, vt dictum est, tibi legaui, & postea decessi: nã in isto casu confusione tollitur obligatio, qua mihi tenebaris: sicut in superiori tollitur per solutionem. Si autem legaui tibi liberationem sub conditione, si nauis ex Asia venerit, hæres autem meus præoccupauit, siue perijt à te debitum ante dictam conditionem, & exegerit, aliud dici potest, idest, quod non extinguatur legatum liberationis, imò existente postea conditione repetes tu debitor ab hærede meo illud, qđ ei soluisti. & est ratio: quia in arbitrio hæredis mei esse non debet, vt quandoque, siue quandocunque, existente dicta cõditione liberationis, neq; tibi legatario debeatur legatum, neque ei, ad quem commodum debet peruenire, si tu non viuas, vel alio modo capere non possis, puta coniuncto, vel substituto tibi. Viu.

a *Si id quod*] aliàs si quod. aliàs si id quod.
b *Solueris*] coactus. s. alioquin contra. sup. de leg. 3. l. fideicommissa. §. si rem. & no. su. eo. l. non solum. §. fi
c *Solutione*] vt inf. de fideiuss. l. si debitori creditor. & de sol. l. Stichum. §. aditio.
d *Legato*] prædicto.
e *Debitum*] hoc in debitore testatoris sine distinctione recipitur: aliud in debitore hæredis, quem liberare ipse damnatur. vt sup. eod. l. cum hæres.
f *Non debet*] ad quod sup. de lega. 1. l. seruo legato. §. 1.
g *Neque*] i. non.
h *Ei*] repete. nec debet esse in arbitrio hæredis. vt neq; præstet ei. ad quem commodũ peruenerit relictum alij sub hac conditione. si legatarius capere non possit. Vel dic. forsan cõiuncto. vel substituto. vt C. de cad. toll. l. 1. & 2. & 3. & facit sup. de leg. 1. l. si fie. §. 1. & ſ. de fidei. l. Vranius. & ſ. ad Trebl. deducta. in prin. & l. debitor. & l. pe. & C. de pac. l. debitori. & §. eo. l. nõ solũ. § si liberationis.

Qvod mihi] CASVS. Ita dixit Titius in testamento suo, Quod Sempronius debet mihi nolo peti: certè non tantum exceptionem habet dei non si ab eo petat hæres, sed etiã possit petere, vt liberetur. Viuia.

i *Responsum est*] facit Instit. de leg. §. si quis debitori. & C. de ñdeicõ. l. si creditoris. & inf. vt in pos. leg. l. 1. §. si debitori. Sed arg. contra §. de eo. p quem fecerit. l. 1. § si reus. Item no. aliquid fieri ad exceptionẽ, quod valet etiam ad actionem, quod est contra Pla. vt not. sup. de iureiur. l. sed & si possessori. in prin.

Procurator] CASVS. In testamento meo damnaui hæredem meum, vt non exigeret rationem à Seio procuratore meo, de eo quod gesserat negotia mea, sed quod liberaret eundem procuratorem meum: & decessi: nunquid videtur liberatus procurator de ea pecu. quam ei premisit Titius argentarius ex contractu quem fecit cum eo tanquam meus procurator? Et dicitur, quod non, imò aut tenetur hæredi meo actiones præstare aduersus dictum argentarium, aut cogitur dicto hæredi meo pecuniam restituere, si eam non exegit ab argentario. Viuianus.

k *Procurator* aliàs procurator, aliàs curator.

l *Praestare*] hoc ideo, quia fraudis rationem reddere debet procurator, nõ negligentię hoc casu. vt §. eo. l. Aurelius. §. 1. & sup. de admi. tut. l. q plures. & de leg. 1. l. si seruus vetitus. hic autem dolum facit eo ipso, quod ea, quę habet, non reddit vel actionem nõcedit. vt §. mãda. l. si procuratorem. §. dolo.

Cvm haeres] CASVS. Institui mihi hęredem Titium. & rogaui eum, vt liberaret Scitũ debitorẽ suum in centũ: & decessi. Postea ante apertas tab. testi mei soluit dicto meo hæredi creditori suo de dictis centũ. 50. certè alia 50. remanent in fideicom. s. vt hæres meus teneatur dictũ suum debitorem in his liberare: non autẽ potest reperire debitor ab hẽde meo dicta 50. quę ei solui. Si autem post aper. tabu. meas exegit hęres meus dicta 50. à dicto suo debitore. & ita exegit postquam fuit idem hæres meus voluntatem. vel scire potuit. dolo fecit. & ideo dict. debitor. i. legatarius repetit ab hærede. quod ei soluit. Viuianus.

m *Suum*] secus si testato in. vt ẽ eod. l. si id quod. §. sed si sub cõditione.

n *Ante*] vsque in diem aditæ hæreditatis: nam ante non est hæres.

o *Ante tabulas apertas*] & ob hoc ante aditam hæreditatẽ: nam cum ante apertas tab. adire non poterat. nisi esset in solidum institutus. vel nisi esset de liberis, vt C. de cad. toll. § 1. & § in nouissime. & §. de iu. & fac. igno. l. 1. §. si & C. de iu. de lib. l. si frater.

p *Apertas*] idem si ante apertas fuerit exactum. ab eo. qui scit voluntatem defuncti: nã tunc dolo proximus est: sed potius ideo dicit. quia tunc sępè cõtingit. vt sciat. Ang. si bau. ergo hic. maximè.

q *Repeti potest*] vt indebitũ. nã debitum idem legatarius repeteret ab hærede, qđ ei soluit. & facit §. de cond. indeb. l. in sum. §. pe. vbi distinguitur sciens ab ignorante. Sed contra. Instit. de leg. §. si vero hæredis. & §. de leg. 1. l. cęterum. §. fin. & l. seq. vbi distinguitur sciens hæres ab ignorante. Sed ibi post aditã hæreditatem: vnde vt scite, quod scinit defunctus, cum sit vna persona, vt in Auth. de iureiur. à morien. præsti. §. 1. & quia succedit in scientia, vt inf. de diuer. & temp. præscrip. l. cum hæres. hic ante aditam hæreditatem. Accur.

Legauit] CASVS. Cum Titius esset meus debitor in centũ. vel deberet mihi fundum. vel Stichum: legaui ei, qđ mihi debet. & fortè adieci quãtitatem. vel speciẽ, vel fortè nõ adieci. & è ẽ dictus Titius debitor me⁹ legauit mihi, qđ mihi debebat. & fortè adiecit quantitatẽ. & speciẽ. & fortè non adiecit. Nunc quæritur. an ad hoc. vt valeant hęc legata. debeat reqri. an prędicta sint debita, vel nõ. Et certè primo expedit quæstionem meã. qui legaui meo debitori prędicto modo. ab illo versu. Respondi. si is cui. &c. vsq; ad illũ §. cõtra autẽ &c. & postea vsq; ad finem expedit quæstionẽ debitoris mei prędicti. qui mihi legauit. Dicit ergo. q̃ si ego creditor volui dimittere debitũ dicto meo debitori, nihil interest. iusserim hẽdi meo. vt liberaret eũ: an prohibuerim hẽdẽ ab eo exigere. Nam vtrq; casu habet debitor act. ex testamento contra hęredẽ meũ. vt eum liberet: sue in legato feci mentionẽ quantitatis mihi debitę. vel fundi. vel Stichi mihi debiti. siue nõ. Atq; hęc vera sunt. si verè erat me⁹ debitor

1† F. Tes. Cle. mẽs lib. 12. ad l. Iuliã. & Papiam.

2† Fl. plane. & si.

3† Fl. tũc. & ita. & in aliis quã plurim⁹ locis ei⁹ dictionis vice ponitur.

4† al. peruenerit.

5† lib. 19. Quæst. o.

6† li. 7. de sponso.

7† lib. 8. Respõs.

8† Fl. mã. fecit.

9† al. igno rauerit.

Neratius. 1†

LEX XXII.

SI id,[a] quod mihi deberes, vel tibi, vel alij legauero, idque mihi solueris, [b] vel alia qualibet ratione liberatus à me fueris: extinguitur legatũ. Vnde Iuliano placet, 2† si debitori hęs exiterit creditor, postea; ipse creditor decesse rit, legatum extingui: Et hoc verũ est: quia confusione perinde extinguitur obligatio, ac solutione. [c] Sed si sub conditione dato legato [d] hęres prę occupauerit, & exegerit debitum, [e] aliud dici oportet: quia in arbitrio hęredis esse nõ debet, [f] vt quandoque conditione exitiente, neque [g] ipsi legatario debeatur legatum, si tũc 3† viuat, & capere possit: neque ei, [h] ad quem hoc commodum peruenit, 4† si legatarius capere non possit.

Hæc verba, peti nolo, pariunt exceptionem, & inducunt fideicommissum.

Papinianus. 5†

LEX XXIII.

QVod mihi Sempronius debet, peti nolo. * Non tantum exceptionem habere debitorem: sed & fideicommissum, vt liberetur, petere posse, responsum est. [i]

Si relinquitur liberatio à reddẽdis rationibus, nõ videtur relictum creditũ nomine domini contractum. Bar.

Idem. 6†

LEX XXIIII.

PRocurator,[k] à quo rationẽ hæres exigere prohibitus, eoq; nomine procuratorẽ liberare dãnatus est: pecuniã ab argentario debitam ex cõtractu, quem vt procurator fecit, iure mandati cogetur restituere, vel actiones præstare.[l]

Si legatur liberatio debitori hæredis, restringitur ad debitũ, q̃ manet à tempore apertarum tabularum. Bar.

Idem. 7†

LEX XXV.

CVm hæres rogatur debitorem suum [m] liberare, de eo tantum cogitatum videtur, quod in obligatione mansit. [n] 8† Itaq; si quid ante tabulas apertas [o] fuerit solutũ, ad causam fideicommissi nõ pertinebit. Quod autem post tabulas apertas [p] ante aditã hæreditatem ab eo, qui voluntatem defuncti nõ ignorauit, 9† fuerit exactũ, dolo proximũ erit. ideoq; repeti [q] potest.

Defectus debiti demonstrati impedit substantiam legati relicti à creditore debitori: sed non impedit substantiam legati relicti à debitore creditori, si certa quantitas exprimatur: aliàs secus. Bart.

* Et tõ hui⁹ l. ẽ ga. suffus testatoris est seruã d⁹. ll. vel gan. Videtur autẽ habere p verbũ, nolo, qđ est impezãdi. vt p gl. in cle. s. de off. vicarij.

bitor dictus Titius illius quantitatis, vel ſpeciei. Si ſit nihil debuerat, dicunt quidã poſſe etiam peti illud, quod cõprehenſum eſt in legato, nedum peti liberationem, quaſi falſa demõſtratione adiecta, quæ nõ ſolet vitiare legata. Sed quo modo poſſunt ipſi hoc dicere cũ ita, vt dictũ eſt, legaui ego teſtator, idemq. creditor cẽtum aureos, quos mihi Titius debet, vel Stichum, quẽ mihi Titius dẽt, hæres meus damnas, ſiue damnatus eſto nõ petere? certè nõ poſſunt hoc dicere: nec ẽt ſi ego creditor ita legaui, Hæres meus centum aureos, quos mihi Titius dẽt, dãnas eſto ei dare: cum verbũ dandi, in legato poſitũ exiſtimauerim ego teſtator ad debitũ referri: & in veritate Titius ſi erat meus debitor, vt dictũ eſt. Quidã tñ dixerũt, & malè, qđ in hoc vltimo caſu pete te poſſit Titius, qui mihi dẽt dicta cẽtũ, quaſi ego teſtator adiecerim falſam demonſtrationẽ, q̃ non ſolet vitiare legata: ſed, vt dixi, malè dicunt. Viſo circa me creditorẽ, videamus circa dictum meum debitorem. Si ergo debitor legauit mihi non adiecta quantitate non valet: ſi añt adiecit quantitatem non valet ſimiliter: niſi propter repræſentationem, ſi erat in diem, vel ſub conditione. Et hæc omnia vera ſunt ſi mihi debebat in veritate illud quod mihi legauit: ſi autem non debebat, valet legatũ.

Paulus. [1]†

LEX XXVI.

LEgaui Titio, quod mihi debetur,[a] vel adiecta certa quantitate, ſiue ſpecie, vel nõ adiecta: aut ex cõtrario,[b] æquè cum diſtinctione:[c] velut, Titio qđ ei debeo: vel ita, Titio centum, quæ ei debeo. Quæro, an per omnia requirẽdum putes, an debitum ſit? & plenius rogo, quæ ad hæc ſpectãt, attingas quotidiana[d] enim ſunt. Reſpõdi, Si is,[e] cui Titius debebat, debitum ei remittere uoluerit,[2]† nihil intereſt, hæredẽ ſuũ iuſſerit,[3]† vt eũ liberaret, an prohibeat eum exigere: utroq. enim modo [f] liberandus eſt debitor, & utroque caſu competit ultra ad id liberandum debitori actio. [g] Quod ſi etiam cẽtum aureorum, vel fundi debiti mentionem fecit; ſi quidem debitor fuiſſe probetur, liberandus eſt. Quod ſi nihil debeat, poterit dici, [h] quaſi falſa demõſtratione adiecta, etiam peti, quod comprehẽſum eſt, poſſe: ſed poterit hoc dici, ſi ita legauerit, [4]† Centum aureos, quos mihi Titius [5]† debet, uel Stichum, quem debet, hæres meus damnas eſto non petere: quod ſi ſic dixerit, Hæres meus cẽtum aureos, quos mihi Titius debet, dãnas eſto ei dare: etiam illud tentari [6]† poterit, ut petere poſſit, quaſi falſa demonſtratione adiecta. Quod mihi nequaquam placet, [k] cum dandi uerbum ad debitũ ſe referre teſtator exiſtimauerit.

¶ Contra autem, [l] ſi debitor creditori leget, nullam utilitatem uideo, ſi ſine quantitate legauerit. [7]† Sed & ſi id demonſtret. [8]† quod debere ſe confitetur, nulla utilitas eſt, niſi in ijs ſpeciebus, in quibus emolumentum [m] debiti ampliatur. Quod ſi centum aureos, quos ſe debere dixit, legauerit; [9]† ſi quidẽ debet, inutile eſt legatum. Quod ſi non fuit debitor, placuit utile eſſe legatum. Certa [n] enim nummorum quantitas, ſimilis eſt Sticho legato cum demonſtratione falſa. Idque & diuus Pius reſcripſit, certa pecunia, dotis acceptæ noie, legata. [p]

A legatario põt relinqui liberatio hæredibus: qui, agnito legato, repellitur exceptione, niſi bñficio ætatis iuuetur. Ba.

1 lib 10. quæſtio.

1 Verbũ debeo, ꝓlatũ à teſtatore hęredẽ obligat: quod hic ẽt nõ habito reſpectu ad ꝓlegata. l. 1 & ibi Bart. C. ſi cert. peta.

1 *Contra autem*] hic deber eſſe. §. & proſequitur ſecundam quæſtionem circa princ. l. factam.

m *Emolumentum*] repręſentationis. Et no. quòd hic dixit, lego quod debeo.

n *Certa*] in genere, & quantitate, non in ſpecie certa nũmorum, vt differat à ſequenti de ſeruo. Acc.

6 *Cum demonſtratione*] vt Stichum, quem debeo. tibi lego.

p *Legata*] ad hoc ff. de do. præl. l. cũ ſcirẽ. & de le. 2. l. cũ quidã. & Inſt. de leg. §. ſed ſi vxori. & ff. de cond. & dem. l. quib. dieb. §. qui dotalẽ & C. de fal. cau. adit. le. l. 2. in fi. itẽ facit ad l. iſtã. ff. tit. 1. l. Quintus. & l. qui tibi. & ff. de cõd. & dem. l. falſa. & C. de fideic. l. ſi creditoris. & de le. 2. l. Lucius. §. 1. & de le. 1. l. ſi creditori. & Inſt. de le. §. huic. & ff. de le. 2. l. Lucius. §. q ſq;. & ff. e. tit. l. Aurelius. §. fi. Et no. plenè, ſi lego tibi decem, quæ tibi debeo, tenet legatũ. & ſi nihil debeatur. ſed ſi debetur puta, & efficaciter, nullum eſt legatum: ſi ſine effectu, vel non putà, tenet: vt hic. & §. eod. l. ſi creditor. & de le. 1. l. ſin ãt. & hoc in prima ꝑſona: nũc de tertia. & ſecunda, quæ vicem tertiæ obtinet: vt ſi decẽ quæ mihi debes lego illi, vel decem, quæ ille mihi dẽt, tibi lego. Si debeantur, in vtroq. caſu actionẽ cedere tenetur hæres, vt ſupra eo. l. ſi damnatus. & ff. de le. 1. l. nõ quocũque. §. qui Caium. &

6† Fl. tẽptari, al. interpretatu.

7† Fl. legauit. al. legauit.

8† al. demonſtraret.

9† Fl. legauit.

l. ii hic. §. 1. in fi. Si verò non debentur, nihil eſt in legato. Eſt ratio differẽtiæ inter primum & duos vltimos: quia primo caſu intelligendus eſt teſtator addidiſſe obligare hæredem, apponẽdo verbum id. ſ. debeo. 2 Quod ſi verum eſt, hæredi dandi neceſſitas incumbit. In aliis verò duob. nõ eſt intelligendus hęredi iniungere, vt det. Quod ſi verũ ſit, quod deberur, non ad dandum, ſed ad faciendum tenetur his. i. ad cedendã actionem, quam habet: ſi ergo habet actionem, cãedit: ſi non, nullã cedit, quia non põt. Eſt & alius caſus qui licet à gloſſatoribus ſit relictus, à Paulo tñ non eſt omiſſus, qui eſt difficilior alijs: vt ſi dicam, lego tibi decẽ, quæ mihi debes: dicit. n. Paulus. Quod ſi deberur, liberari debitor debet: ſi nõ debeatur, decẽ ſunt in legato: quod falſum eſt, vt ff. ipſe Paulus poſtea dixit, vt hac l. §. quod ſi etiam centum. & §. quod mihi. & §. ſed poterit. Sed quære aliud hic ſi quam in duob. ſuperioribus caſib. quia & in hoc caſu, ſi deberur, non tenetur hæres ad dandum, ſed ad liberandum? ſed certè hæc liberatio, ſiue remiſſio datio eſt, vt ff. de cõd. ob cau. l. ſi mulier. Item inducit cõpenſationem, vt ff. de cõpen. per totũ. Itẽ facit videri totum remiſſum, ẽt inopinata: vt ff. ad leg. Fal. l. quærebatur. ſed ceſſio actionis nõ eſt datio pecuniæ, nec pro ſolutione hĩ: cũ cuius iudicij poſſit eſſe incertus, niſi in caſu, vt ff. de pecu. leg. ꝑ dẽtur. Vbi verò quãtitas nõ exprimitur, in oĩ caſu, qã. vel q̃ pro cõditione ſeruat. vt ff. ti. 1. l. Quintus Mutius, niſi verba præteritã tẽporis, nõ præſentis, ponantur in legato: vt ſi dicam, quod debuiſti, vel qđ debuit. Et nunc diſtinguet. vt ff. eo. l. creditor. Rpg. Azo. H.

Certa enim nummorum quantitas in genere, & quantitate legata mihi ab eo, qui dicebat ſe debitorem meum, cũ, nõ eſſet, vt fuit in hoc vltimo caſu, eſt ſimilis Sticho legato cũ demonſtratione falſa & eſt ſimilis certæ pecuniæ legatæ cũ falſa demonſtratione per vitium vxori nomine dotis acceptæ: quibus duobus caſibus valet legatum, licet non ſit vera demonſtratio appoſita in Sticho legãdo, licet teſtator nihil receperit nomine dotis. Viuianus.

a *Debetur*] ab eo, vel ab alio. Azo.

b *Extrario*] nam ff. creditor legauit, hic debitor. Primũ proſequitur vſq; ad §. contra autem, &c. & exinde aliud.

c *Cum diſtinctione*] ſcilicet illa, an ſit adiecta ſpecies, vel quantitas. Azo.

d *Quotidiana*] & ideo tractanda, & fauorabilius admittenda, vt inf. de vſucap. l. iuſto. in prin.

e *Si is*] ſcilicet creditor.

f *Vtroque enim modo*] id eſt caſu.

g *Actio*] ex teſtamento, vt ſup. eo. tit. l. quod mihi.

h *Poterit dici*] hoc verum, ſi dixi, lego decem, quæ mihi debet: ſi verò ſic, volo illum liberare in decem, vel ab eo non peti, ſecus, vt ff. proxi. Sed poterit &c. Vel dic, ſecundum R. quod non refert hic illo, vel illo modo legauerit: ſed tamen corrigitur ſtatim in proxi. reſpon. Sed poterit &c.

i *Hic Ar*] in lib 10. eſt hic dicit, & lege interrogatiuè, & rñ. pon. Azo.

k *Nequaquam placet*] ergo multò magis in ſuperiori proxi. caſu non poſſet peti, cum dixit, damnas eſto non petere.

T*vtor.*] CASVS. Cum Titius administrauit tutelã Seij fecit testũ. & instituit sibi hæredes Caium & Sẽpronium: & legauit pupillo tertiam partem bonorum suorum sub conditione, si hæredib. suis non fecerit controuersiã cũ tutelæ: sed eo nomine eos liberauerit: & postea decessit. Postea pupillus accepit dictum legatũ: nunquid amodò potest petere ab hæredibus tutoris ea, quæ pernenerũt ad tutorem ex dicta tutela? Et dicitur, q̃ obstat ei doli exceptio, nisi sit paratus reddere hæredib. dictum legatum. & super hoc petat in integr. restit. Viuianus.

1† li.4. responso.

Scæuola. 1†

LEX XXVII.

TVtor decedẽs, alijs [a] hęredibus scriptis, pupillo suo, cuius tutelam gessit, tertiam [b] partem bonorum dari voluit, si hæredibus [c] suis tutelæ causa controuersiã non fecerit, sed eo nomine omnes liberauerit, pupillus sibi [2†] legatũ prętulit, & postea nihilominus petijt, quicquid ex distractione [d] aliaue causa ad tutorem suum ex tutela pernenit. [3†] Quæro, an verbis testamenti ab his exactionibus excludatur? Respondi, si prius, quam conditioni pareret, [e] fideicommissum percepisset, & pergeret petere id, in quo contra conditionem faceret, doli mali exceptionem obstaturã: nisi paratus esset, quod ex causa fideicommissi percepisset, reddere. quod ei ætatis beneficio indulgendum est. [f]

Aliquando dicitur quis legatarius propter spem, licet non propter rem. Bar.

a *Alijs.*] q̃ pupillo.

2† Fl. dẽ sibi. al. pupillo legatũ pertulit.

b *Tertiam*] quod legatum valet, vt supra de lega. primo. l. non amplius. §. 1.

c *Si hæredibus*] idest, sub hac conditione.

d *Ex distractione*] rerum pupillarium.

3† Fl. pertinuerit.

e *Pareret.*] i. tutoris hęredes liberasset ab actione tutelæ. Azo.

f *Indulgendum est.*] vt & ẽ. de minor. l. ait Prætor. in fi. & l. & si fine. in princip. & l. si minor xxv. ann. ferum. & C. de fideicommiss. liber. l. debitori. & inf. de do except. l. fin. in fi. & sup. de acqu. hæred. l. necessarijs. & ẽ. de ijs, quib. vt indig. l. 3. §. amittere.

Triphonius. 4†

LEX XXVIII.

VIdeamus, si ei, cum quo de peculio actio erat, [5†] liberatio tellõ legata sit, [g] an si die, quo legata cedere solent, [h] nihil in peculio sit, legatarij loco habeatur. [6†] Atqui nondum debitor fuit; nec procedit, vt emolumentum aliquod [7†] ex legato ad eũ perueniat, nisi propter spem futuri peculij. Nunquid ergo inpendenti sit, an legatarius fuerit, perinde atq; si qua alia cã

Legatum liberationis, ad debitum tempore testamenti restringitur: nec ad post contractum extenditur. Bar.

¶ Testamento facto debitoribus liberationem reliquerat:

Vtrum] CASVS. Filius mecum Titio contraxit, & obligauit se ei in centum, & ita ego pater teneor Titio de peculio filij mei. Titius autem fecit testamentum, & mihi liberationem legauit: tempore autem mortis eius id est, tempore, quo cedit dies legatorũ, nihil erat in peculio mei filii: vndequæritur, an debeat hęre loco legatarij? & videtur, q̃ non: quia nondum debitor fui ego pater. tunc enim incipio esse debitor, cum aliquid incipit esse ĩ peculio: si non sum debitor, ergo non habeo emolumentum propter legatum liberationis: ergo non valet legatum: sed verius est, vt sit in pendenti, an sit legatarius liberationis, donec aliquid esse cœperit in peculio filij mei. Viuianus.

4† lib. 8. disputat.

5† Fl. exit.

6† Fl. hĩ. al. habere tur.

7† Fl. aliquid.

g *Legata sit*] à creditore.

h *Soleant*] mortis testatoris hodiè, vt C. de cadu. tollen. §. eũ igitur.

i *Quod magis est*] & facit sup. eodem. l. si quis reum. §. idem Iulianus.

Vtrum.] CASVS. Titi[9] fuit datus tutor Aurelio Latino, & Aurelio Felici. & Aureli[9] Symphorinus fideiussit, p eo tutore, ẽ pupilli saluam fore: & decedẽs d. fideiussor instituit sibi hæredes Caiũ & Sempronium, & dictis pupillis legauit p talia verba. Aurelio Latino, & Aurelio Felici, lego cuilibet eorũ quina, cum vnusquisq; eorũ fuerit xiiij. annorum vsq; ad quod tps prætare volo eis singulis per hẽdes meos, noĩe alimentorũ senos denarios oĩ mense, & noĩe vestiarij xxv. denarios cĩ anno: & postea ita dixit. Quo legato cõtenti eẽ debetis vos pupilli. iõ qm̃ tutela vestra afflixit rõnẽ meã nõ minimo dãno. Nam impẽdi multa circa tutelã vestrã: à vobis ãt. hẽdes mei, peto ne qd velitis exigere ab ijs ex rõne tutelæ, vel legatũ eorũ retinere ob hoc, quia impẽdiantes eorũ: & postea decessit testator, idẽque fideiussor tutoris. Postea pp malam gestionẽ tutoris hĩs, siue hẽdes fideiussoris fuerũt condẽnati pupillis in cẽtũ. quæ soluerũt Nũquid poterũt repetere ab hęrede d. tutoris? Et dr̃ q̃ sic: nã id solum vr̃ cõmisisse fideiussor fidei hẽdũ suorũ. ne exigerẽt à d. pupillis id, quod rõne tutelæ eorũ. q̃ ipse administrauerat, sibi Symphorino debeat: non aũt vi commisisse fidei hæredũ suorũ. ne mãdati agerẽt ẽ tutorẽ. vel eius hẽdes. Vi.

8† Fl. desunt hæc () uia vet ba.

9† lib. 16. Digestor.

10† Flor. Symphorus.

K *Fideiusserat*] apud pupillos, vel apud alios.

11† Fl. eiſdem.

12† Flor. Arellio. Aliàs Rellio. & inf.

l *Quodam*] rem pupilli salua forè. quod fieri debet, vt Inſtit. de satisd. tuto. §. 2.

13† Fl. q̃s

m *Eiusdẽ.*] s. tutoris.

n *Quina*] i. decem, vt & ẽ. de leg. 2. l. si quis testõ. & sub. lego. Azo

o *Ad quod.*] i. vsque ad quod tempus.

p *Dentis*] transit de tertia persona ad secundam.

q *Afflixerit*] impenderat enim Aurelius multa in res illorum pupillorum. Accurs.

14† Fl. vt ab hoc legato.

r *Ab his.*] s. pupillis ea, quæ impendi.

15† Flor. Symphorus.

s *Velitis.*] quasi dicat, non exigatis impensas à pupillis: nec legata eis retinẽatur pr̃ dictas impensas.

16† Flor. Arellijs. Aliàs ab relijs.

t *Filiorum eius*] scilicet tutoris.

u *Ab Aurelijs*] à pupillis. Vterq. enim sic vocabatur. q. d. non prohibetur agere mandati contra tutorem, vel eius hęredem, vt hic: sed negotiorum gestorum, contra pupillos pro impensis, vt sup. proximè.

¶ *Testamento.*] CASVS. Titius fecit testũ & in eo debitoribus suis liberationem reliquit: & postea incidit linum, quo ligatum erat, & ita fuit ruptum testũ. & postea duobus de debitoribus, quibus liberationem legauerat, mutuauit centum, & postea legit idipsum testũ. & pœnituit, q̃ ruperat illud: vnde & fecit secundum testũ, in quo repetijt legata.

his

his verbis, Quibuſcunque dedi legata in teſtamento meo; quod incideră, volo omnia rata eſſe: & poſtea deceſſit. Poſtea ex ſecundo teſtō liberatione relicta adita fuit eius hæreditas. Nunc quæritur, an dicti duo debitores, quib. priore teſtō liberatio relicta erat, conſequi poſſint, vt eius quātitatis nomine, quā poſt primum teſtm, & ante ſecundum debere cœperunt, liberarentur: & ſi ab his hæredes petere cœperint, an doli exceptione ſummouerentur? Et dr, q non liberantur ab eo, quod mutuatū eſt poſt primum teſtamētum: ſed ab eo tantum, quod debebant tempore primi teſtamenti. Et facit in proxi. ſ. qui eſt planiſſimus. Viuianus.

a *Lino.*] i. chordula de lino, quo erat ligatum, per quod rumpitur teſtm, vt C. de teſtamen. l. noſtram.

b *Repetit*] per hanc repetitionem petitur liberatio eorū, quæ debebantur tempore primi teſtamenti: nō vt ex illo, ſed vt ex ſecundo, vt Inſti. quib. mod. teſtam. infir. ſ. poſteriori. nō autem eorum, quæ poſt cœpe rūt deberi: vt hic dicitur. & facit ad iſtū §. j. proximo. & ſ. de tri. leg. l. ſi quis. §. itē. & de au. & arg. le. l. ſi ita. & l. medico. in prin. & ſup. de le. 3. l. vxori. §. 1. & l. nomē. §. 1. & l. vxorem. §. teſtamento. & j. co. l. ſi. §. ſi. arg. contra, ſ. de alim. le. l. Mela. §. ſed & ſi alimenta. Item inf. cad. l. §. legatum.

c *Credendum*] debitū ſub. & facit ſ. proxi. §. cum concord. & de leg. 3. l. his verbis.

¶ *Titius teſtamento.*] CASVS. Seius emancipauit filium ſuum impuberem, & ita. l. xij. tab. fecit eū legitimum tutorem. Poſtea dict⁹ filius adultus factus fecit teſtamentū, & filios ſuos ſibi hēdes inſtituit: & poſtea ita locutus eſt. Seiū patrem meū liberatum eſſe volo ab actione tutelæ, & deceſſit. Nunc quęritur, quomodo dicta verba teſtatoris debeāt accipi i. cui pecunias, quas ex venditionibus rerum factis, aut ex nominibus exactis in ſuos vſus pater conuertit, vel noīe ſuo fęnerauit, debeat reddere dictis filijs & hæredibus teſtatoris, qui ſunt nepotes eius tutoris? Reſp. q̄ is iudex, cuius notio eſt, quid eſt: debet. ſuper hoc æſtimabit: ſed in dubio omnia patri videntur conceſſa, & remiſſa, niſi filij teſtatoris probent eū aliud ſcriſſe. Et hoc eſt ſpeciale in patre teſtatoris: ſecus in aliis, vt inf. §. proxi. qui eſt planiſſimus. Viuianus.

d *Teſtamento falſo*] ex lege xij. tabu. vt Inſti. de legiti. patrō tut. Accurſius.

e *Preſumptio*] ſ. legatarij charitas, & neceſſitudo facit Intelligi ꝺ cōſuetum modum, vt & ſ. de leg. j. l. ſi ſeruus pluriū. §. ſi. & inf. de condit. & demō. l. cum tale. in prin. & l. cū auus. & C. de inſt. & ſubſt. l. generaliter. §. fin. & C. de cura. fur. l. ſi. in prin. & ſ. d titu nup. l. nō ſolum. §. denuo. & ſic non eſt contra, ſ. e. l. Aurelio. §. Cai⁹. & ſ. proxi. §. quia hic eſt ſpeciale fauore paternæ pietatis: & eſt ſic inf. de excep. doli. l. pater. §. 1.

f *Et tutoribus*] aliàs ex tutoribus & ſ. eſt liberare. & al. as exe cutoribus: & inf. eſt liberari: & eſt bona.

g *Fuit*] quondā: ſec⁹ ſi ſibi debita hic ergo non vt tutori, ſed vt quilibet poſſeſſori conueniatur rei vēdicatione. facit ſ. l. ſi. §. Titia. & C. d trāſact. l. ſub prætextu. §. error. ſed princ. l. illius eſt argumen. contra.

¶ *Teſtamenta.*] CASVS. Scius fecit teſtm. & ita in eo ſcripſit, Titio affini meo volo remitti q̄quid mihi debet ex quacūq; cauſa: & poſtea fecit codicillos, et ita in eis ſcripſit, prædicto Titio volo præſtari ab hærede meo, ſiue remitti, donec viuet. hoc amplius vſuræ pecuniæ, quā mihi debet: ſi ät hīs meus putauerit exigere cōtra volūtatē meā vſuras, volo, q̄ illas ei reſtituat: & deceſſit teſtator. Nūc q̄ritur, an hęres eius, ſiue hīdes teneātur Titio ex cā fideic. vt eum liberēt ab oi debito. & vī q̄ ſic: quia teſtator vī habuiſſe volūtatem potius augendi legatū, quam diminuēdi. q̄ hæc verba, hoc amplius &c. Reſpon. tñ hic in cōtrarium. i. q̄ per verba codicillorum vī minutum legatum in teſtō datū. vt l. ſortes poſſint peti: non autem vſura, donec viuet dict⁹ debitor. Viuianus.

h *Teſtamento*] aliàs teſtator.

i *Hec amplius*] quo ad verba, ſed quo ad veritatem minus. Hinc not. quod per hæc verba etiam repetit primum legatum, vt ſup. de leg. j. l. ſi tibi purè. Accurſ.

K *Viuet.*] Titius legatarius.

l *Viuet*] ſcilicet Titius. q.d. non exigatur: & ſi fuerit exactum, reſtituatur.

poſt, inciſo lino,[a] & recognito teſtō, aliud teſtm fecit, in quo repetit[b] legatum ijs verbis, Quibuſcūq;[1†] legata in eo teſtō, quod incideră, dedi, omnia rata eſſe, & quæcunq;[2†] ſcripta ſunt, volo. Quæſitū eſt, adita ex ſequenti teſtō hæreditate, an debitores, quibus priore teſtamēto liberatio relicta erat, conſequi poſſint, vt etiam eius quātitatis nomine, quam poſt prius teſtamētum debere cœperint, liberentur? 3† & ſi ab his hæredes petere cœperint, an doli mali exceptione ſummoueantur? 4† Reſpondi, non liberari.

¶ Titius Seio debitori ſuo ita legauit, Do lego Seio denarios decē: item do illi, quicqd ſortis, & vſurarū nomine mihi debebat. Præterea generaliter damnauit hæredes, fideique eorum commiſit, vt darent, reſtituerēt[5†] vnicuique, quicquid ei legaſſet: poſtea Seius aliam præterea pecuniā à Titio mutuatus eſt. Quæro, an hæc quoque pecunia, quæ poſt teſtamentum factum data eſt,[6†] Seio legata intelligatur? Reſpondi, cum in præteritum tēpus verba collata proponerentur, nō eſſe poſterius credendum[c 7†] legatum.

Generalis liberatio patri relicta, continet liberationē relictā quorum: ſecus in extraneo. B.

¶ Titius teſtō facto,[d] & filijs hæredibus inſtitutis, de patre tutore ſuo quondam facto ita locutus eſt, Seium patrē meū liberatū eſſe volo ab actione tutelæ. Quæro, hæc verba qua tenus accipi debeant? id eſt, an pecunias, quas vel ex venditionibus rerum factis, aut ex nominibus exactis in ſuos vſus conuertit, vel noīe ſuo fęnerauit, filijs, & hæredib. teſtatoris, & [8†] nepotib. ſuis debeat reddere? Reſpondi, eum, cuius notio eſt, æſtimaturum. Preſumptio[e] enim propter naturalē affectum * facit omnia patri videri conceſſa: niſi aliud ſenſiſſe teſtatorem ab hæredibus eius approbetur.[9†]

In generali liberatione nō videntur remiſſa ea, quæ poſſunt vendicari. Bar.

¶ Mæuia teſtamento ſuo alterum ex tutoribus[f 10†] ſuis dilectionē tutelæ voluit liberari, his verbis, Rationem tutelæ, quam egit Iulius.[11†] Paulus cum Antiſtio Cicerone, poſci ab eo nolo, eoque nomine curam[12†] omni liberatum eſſe volo. Quæro, an ſi qua pecunia ex tutela apud eum remanſit, peti ab eo poſſit? Reſpondi, nihil proponi, cur pecunia, quæ pupillæ[g] eſſet,[13†] & apud tutorē poſita maneret, legata videretur.

Verba ſtrictiua adiecta legato in codicillis facto, reſtringunt legatum factum in teſtamento, cū ipſo legato codicillorum tacite repetitum. Bart.

¶ Teſtamento[h] ita ſcripſerat, Titio affini meo, quicquid mihi ex quacunque cauſa debet, remitti volo, coque amplius decem do. Codicillis ita ſcripſerat,[14†] Titio hoc amplius[i] affini meo, & debitori, vſurā pecuniæ, quam mihi debet,[15†] ab hęrede meo, donec viuet,[k] exigi veto: quod[16†] ſi exigere contra[17†] voluntatē meam putauerit, eius ſortis vſuras eidem Titio ab hęredibus meis, donec viuet,[l 18†]

1† Fl. qui buſque.

2† Flo. & quæque.

3† Fl. ceperant liberarentſ.

4† Fl. ſūmo ueretur.

5† al. reſtituerētq;

6† Fl. cēt.

7† al. creditum.

8† Fl. deeſt. &

* Ad hāc ſniam g. tinēt memorabilia exēpla quę refert Valeri. Max. lib. 5. c. 4.

9† al. approbare.

10† Flor. hæredib. alias executorib.

11† Fl. Iulianus.

12† Fl. cā

13† Fl. debebat.

14† Flor. ſcripſit.

15† Fl. de bebat.

16† Fl. donec aduiuet, quod.

17† Fl. vltra.

18† Fl. viuit.

a *Voluntatem*] propter illa verba, hoc amplius &c.
b *Fideicommissi*] propter illud verbum tesli prioris, quod erat, vt omne debitum sibi, & per consequens suis hęredib. remitteretur. Nam licet nominauerit Titium, tamen in eo erat legatum, vt ff. de pact. l. iurisgentium. §. pactorum.
c *Afinutum*] propter illud verbū, quo ad viuer. Personale enim hoc legatum, vt hic, & ff. eo. l. Aurelio. in prine Iō vltima voluntas derogat primæ vt & ff. de codicil. l. Diui. §. codicillos. & ff. tit. 1. l. si tibi certā. & l. legato. in prin. & l. Titius & l. Titio. & l. translatio. & ff. de alī. & cib. leg. l. libertis. in prin. & ff. tit. 1. l. cum certum. & sup. de fun. instru. l. Seia. in prin. Arg cōtra. ff. de fun. instr. l. quæsitum. § fi. Sed ibi sol. H. Item arg. cōtra. ff. ā reb. dub. l quoties. ADDITIO. Solue secundum Bar. quod hic nullum erat verbum ambiguum. cū enim primū legatū sit repetitū tacitè per verbum hoc amplius: verba restrictiua restringūt hoc legatū, & primum tacitè repetitum, vt hic.
¶ *Legatum est.*] CASVS. Ita dixit Titius in testō suo: volo concedi Seio, quicquid mihi debet, vel fidē meam pro eo obligaui: & decessit. Nunc quæritur, an id solū sit legatū, qđ debebatur tēpore facti testi, an etiam cedat legato, si quid postea cessit nomine vsurarum ex ea summa? Et fi. q. totū vī remissū. V. d *Videtur esse*, & ideo in posterum vsuræ non currūt principali sublato, vt inf. eo. l. fi. §. Caio. & ar. C. depositi. l. 4. & facit ff. qui po. in pign. ha. l. Lucius. Sed ar. ff. e. l. fi. in fi.
e *Stycho.*] Titius Sticho peculium assignauerat, & castaldū in ratione dominica habuerat, qui de ea quædam malè expendit in quendam fundum: nunc dominus Sticho libertatem, & dictum fundum instructum, & quædam alia legauit, & rationem reddere vetuit apposita hac ratione, quia ipse Stichus est habiturus fundū. Quæritur, an debeat reddere rationem tam de malè impensis in fundum, quā alibi? & dico quod de nullis: retineri tamen possunt reliqua cætera præter malè expensa in fundum. Accursius.
f *Quem.*] Stichum.
g *Instrumenta*] hæc ratio apposita restringit generale præcedens legatum, rationū. f. non reddendarum: vt de malè impensis in fundum tantum intelligatur. sic ff. de calum. l. hęc actio. Sed arg. contra. ff. de iu. & fac. igno. l. regula. §. licet.
h *Teneatur*] nisi in casibus, quos no. ff. de neg. gest. l. eū actū.
i *Consultatio*] consultus enim fuit Scęuola, an debitum peti posset ex principali obligatione remissa. H. vel dic, non ęro de effectu exactionis, sed de iure. nam effectus certus est, q a non teneatur, vt C. an ser. ex suo fac. l. 1. non ergo etiā de iure

præstari volo. Quæsitum est, cum augendi potius quā minuendi testator voluntatem [a] habuerit, an hæredes ex fideicōmissi [b] causa Titio teneantur, vt eum omni debito liberent? Respondi, secundum ea, quæ proponerētur, videri minutum [c] legatum, quod primò dederat.

Legatū liberationis extenditur ad debitum accessoriū post testamentum cōtractum. Bartolus.

¶ Legatum est testamēto hoc mō, Seio concedi volo, quicquid ab eo mihi debitum est, vel fidem meam pro eo obligaui. Quæro, vtrum id solum, quod testamenti facti tempore debebatur, legatum sit? an etiam si quid ex ea summa, vsurarum nomine, postea accessit, legato cedat? Respōdi, videri omnem obligationem eius debiti per fideicommissum solui voluisse. [d]

Legatum restringitur per rationem. Item, per responsionem apparet, qualiter quis interrogationem intellexit. Ba.

¶ Sticho [e] testamento manumisso, fundum instructum, & alia legauit, & [1]† hæc verba adiecit, Quem [f] rationē reddere veto, quamquā [2]† instrumenta [g] penes se habeat. [3]† Quęsitum est, an Stichus reliqua, quæ ex administratione actus debuerat, reddere debuerit? Respondi, Stichum eo nomine nō teneri. Claudius; Nemo enim ex seruitutis actu post libertatem tenetur, [h] & consultatio [i] ad ius debiti relata fuit. [4]† Retineri [k] ergo reliqua possunt cū peculio, [l] aut ex eo [m] deduci, [n] quod [5]† sibi legatum est.

Cui relinquitur liberatio ad tempus, potest petere, vt interim hæredi silentium imponatur. Bar.

¶ Centum, quæ apud Apronianum deposita habeo, apud ipsū esse volo, donec filius [o] meus ad annos xx. puenerit: eiusq; pecunię vsuras exigi veto. [p] Quæsitū est, an ex causa fideicōmissi Apronianus consequi possit, ne ante tempus à testatore præscriptum ea summa ab eo exigatur? Respondi, secundum ea, quæ proponerentur, consequi posse. [q]

Legatum, ne rationes exigātur, importat, quantū testatorem voluisse probabitur. B.

¶ Filias hæredes scripserat, quarum fidei commisit in hęc verba, Ne à Caio Seio rōnes actus rei meæ, q̄ per mēsam [r] eius, siue extra, [6]† in diē mortis meæ gesta est, exigatis: eoque nomine eū libereris. Quæsitum est, cum vniuersas rationes in diē mortis iste administrauerit, & per mēsam suam, actus debuerat, reddere debuerit? Respondi, Stichum eo nomine nō teneri. Claudius; Nemo enim ex seruitutis actu post libertatem tenetur, [h] & consultatio [i] ad ius debiti relata fuit. [4]† Retineri [k] ergo reliqua possunt cū peculio, [l] aut ex eo [m] deduci, [n] quod [5]† sibi legatum est.

Cui relinquitur liberatio ad tempus, potest petere, vt interim hæredi silentium imponatur. Bar.

¶ Centum, quæ apud Apronianum deposita habeo, apud ipsū esse volo, donec filius [o] meus ad annos xx. puenerit: eiusq; pecunię vsuras exigi veto. [p] Quæsitū est, an ex causa fideicōmissi Apronianus consequi possit, ne ante tempus à testatore præscriptum ea summa ab eo exigatur? Respondi, secundum ea, quæ proponerentur, consequi posse. [q]

Legatum, ne rationes exigātur, importat, quantū testatorem voluisse probabitur. B.

¶ Filias hæredes scripserat, quarum fidei commisit in hęc verba, Ne à Caio Seio rōnes actus rei meæ, q̄ per mēsam [r] eius, siue extra, [6]† in diē mortis meæ gesta est, exigatis: eoque nomine eū libereris. Quæsitum est, cum vniuersas rationes in diē mortis iste administrauerit, & per mēsam suam, ergo cæterorum reliqua retineri possunt cum peculio. [l] non legato. Nam non videtur legari, vt C. de pecul. eius. q lib. me. l. j. est ergo peculium, q̄ superest deducto domini debito. vt ff. de pecu. l. peculium. § si ære. retinetur ergo & debitum, & peculiū. Et quod subijcit, aut ex eo. f. peculio. quod peculiū. vel quod. i. quia peculiū &c. & sic erat hic legatum, & similiter intelligitur deducto ære domini legatum esse.
l *Peculio*] nō legato. m *Aut ex eo*] peculio. scilicet legato.
n *Deduci*] de reliquo. Accursius.
¶ *Centum, quæ.*] CASVS. Ita dixit Titius in testō suo. Centum, quæ habeo deposita apud Sempronium, volo esse apud ipsū, donec filius meus puenerit ad viginti annos, & veto exigi vsuras eius pecuniæ: certè consequi Sempronius per excep. pōtne dictam summam exigat ab eo ante tēpus præscriptum à testatore. Viuianus.
o *Filius*] qui est hæres.
p *Exigi veto*] per hoc videtur velle vt. i. q̄ Apronianus vtatur ea si sigillata erat, & sic valet, vt & ff. de le. 2. l. si seruus. §. fi. & facit ff. eo. l. non solum. § potest. & l. fin. sed R. videtur intellexisse de fideicōmisso tacito relicto filio à depositario. quod non videbatur valere: cū non esset oneratus, vt C. de fideicō. l. ab eo. Sed contra est: quia per prædicta verba testantis poterit vti depositio, & gratis.
q *Consequi posse*] per exceptionem, vt ff. vt in pos. leg. l. 1. §. si debitori. nō per actionem, vt liberetur: vt ff. eo. l. non solū. §. pōt. nisi forte, vt silētium imponat hæredi, vt in negatoria.
¶ *Filias.*] CASVS. Titius scripsit hædes filias suas, & in hæc verba cōmisit fidei earum. Peto à vobis ne à Caio Seio rōnē actus rei meæ, quæ per mensam eius siue extra mensam in die mortis meæ gesta est, exigatis: eoq; nolle eum liberetis, postea decessit. Nunc quæritur, an Caius Seius teneat ad rōnes reddendas dictis hæredibus de ijs, quę administrauerat? Et rñ. q̄ iudex debet æstimare, quæ præstāda sint Caio Seio liberato ab hæredib. ex qualitate disceptationis, & probationis, id est, secūdum ea, quæ legatarius probauerit euidenter testatorem sensisse: si autem non probauerit, poterit cōueniri tantum de his, in quibus dolum commisit, & quæ penes eum remanserunt, vt sup. eo. l. Aurelio. §. fin. Viuian.
r *Mensam*] hæc mensa testatoris erat.

1 Fi. de-ni. o.
2 Fi. q.
3 Fi. habet.
4† Fl. hęrar.
5† Fl. deduci. si legatū est.
6† Fl. extra mensam.

& extra mensam, [1]† an ad rationes reddendas hæredibus teneatur? Respõdi, liberationem quidem, secũdum ea, quę proponerentur, legatam esse: sed quatenus præstanda sit, ex qualitate disceptationis, [a] iudicem æstimaturum.

Nõ valet legatum factum creditori ad eius vtilitatem: sed ad vtilitatem tertij debitoris, valet. Bart.

¶ Eum, qui tutelam ipsius [b] administrauerat, & fratrem suum, [c] & alios quoldam scripserat [2]† [d] hæredes, & tutori legauit decem, quæ impenderat in se, & fratrem ipsius. [e] Quæsitum est, an vtile esset in persona eius [f] * fideicommissum? Respondi, si id dederit [3]† per fideicommissum, quod debebatur, & peti non posse. [h]

¶ Idem quæsijt, si in tutoris persona inutile esset, [i] an in persona fratris vtile videretur? quoniam illi proficeret, cuius & ipsius tutelam administrasset? [k] Respondi, fratri vtiliter esse legatum, cum suo debito liberetur.

Potest quis vni scripturæ pro parte stare, pro parte non, probando contrarium. Bar.

¶ Idem quæsijt, si tutor amplecteretur fideicommissum ita, vt in [4]† quibusdã stari velit [5]† verbis testamenti, [m] à [6]† quibusdam autem recedat, quod minorem quantitatem sumptuũ dicat fideicommisso cõtineri, quam ipse erogauerat: an audiri deberet? Respondi, non impediri eum scripturæ testamẽti, quo minus omne, [n] quod sibi deberi probasset, petere [o] posset.

Si debitũ legatur creditori, non valet legatum: & in diuersis instantijs, admittitur variatio. Bart.

¶ Quidam ita legauit, Semproniæ vxori meæ reddi iubeo ab hæredibus meis quinquaginta ea, quæ mutua acceperã chirographo particulatim in mea negotia. Quęsitum est, an si verè vxoris debitor fuerit, fideicommissum constiterit? Respõdi, si debitor 7† fuisset, nullũ esse [p] fideicommissum. Idem quæsijt, si [8]† pecuniam hanc, vt debitum, apud iudicẽ petierit, [q] & victa fuerit, an fideicõmissum peti possit? Respondi, secundum ea, quæ proponerentur, posse ex causa fideicommissi peti, quod apparuisset non fuisse ex alia causa debitum. [r]

Inter duos reos, q̃b. est relicta liberatio, est locus iuri accrescendi. l. ẽ socius nõ capax propter socium capacem percipit commodum legatis. Bar.

Paulus. [9]†

LEX XXX.

SI is, qui duos reos promittendi habuit, [10]† damnauerit hrdẽ, vt vtroslibet liberet: si alter ex his capere non possit, [s] nec socij sint, delegari debebit is, qui nihil capit, ei, cui commodum lege competit: [t] tum pro sua parte animo compensandi. vt C. de hæred. instit. l. si compensandi.

o *Petere*] actione tutelæ. Accur.

¶ *Quidam*] CASVS. Titius ita legauit, Semproniæ vxori meæ reddi iubeo ab hædibus meis ea. 50. quæ acceperã particulatim ab ea mutuo propter negotia mea expedienda: & decessit. Nunc quæritur, an vxor possit petere dicta 50. & distinguitur: aut erant debita ex alia causa, aut non. Primo casu non potest, secundo sic. Vide p. *Nullam esse*] vt & sup. 5. proxi.

q *Petierit*] cõditione certi ex mutuo. Accur.

r *Debitum*] cum. n. alia sit causa, non obstat exceptio rei iudicatę. vt inf. de exc. rei iud. l. cum quæritur. & C. ad exhib. l. neq; Azo. & ex plurib. causis eadem res deberi potest. vt ſ. de except. rei iud. l. & an eadẽ. §. actionis. & facit C. de fal. cau. adiec. leg. l. 2. & 3. & 7. 3 leg. 3. l. Lucius. §. Sempronię. & de leg. 2. l. Lucius. §. quisquis. & ſ. de except. rei iudi. l. si mater. §. si & inſ. de condi. & demon. l. cum tale. §. falsam. & Inſti. de leg. §. è contrario & §. huic. & ſ. lõgè. & 7. de inſtitor. l. habebat. Accur.

Is, qui] CASVS. Titius habẽs duos reos promittendi, sc. Caium. & Seiũ, damnauit in testamento hæredem suum, vt vtrunq; liberaret: certè si vnus horum rectum non est capax legati, puta quia est hæreticus, & non sunt socij: tenetur hæres delegare capaci reo debendi non capacẽ. & capax potuerit capere dictum debitum modo capaci, & per petitionem eius: & ex actione accidunt duo. Primum, vt huiusmodi cõmodũ debiti perueniat ad reũ capacẽ: & ipse liberetur ad hærede. Si autem hi duo rei sint socij, debet liberati capax per acceptilationem, & per consequens erit liberatus non capax. Nam & si solum capacem iussus esset hæres liberare, idem eueniret. ſ. vt liberato capace per acceptil. fit per consequens liberatus non capax. Vide ſ *Non apposit*] vt hæreticus, & alij, quos dic. vt Inſti. de leg. §. legari. Accur.

t *Lege competit*] i. capaci: vel die legati, idest actionem cedi capaci: contra non capacem. Sed ad quid? respon. quidam: vt eum liberet inter viuos, qui per vltimam voluntatem liberari non potest. Sed tu dic. vt sibi habeat. vt statim subijcit, sed videtur non debere cedi. vt sup. de leg. secũdo. l. si Titio. & ei, quæ est contra. Sol. ideo hoc fit hic, quia nihil apud hæredem testato. voluit remanere argu. sup. si vsusfru. peta. l. fundus detracto.

1† Fl. & quę extra administrabant an.

2† Fl. scripsit.

* Idem, si persona tertij: ga legatum ære alieno absorbetur: tenẽt gl. & Bal. in l. l. C. ficer. peta. vbi idẽ dixit in plegatis. Bald. in l non amplius. supra de lega. 1.

3† al. dedit.

4† Fl. deest. in.

5† Fl. vel let.

6† Flo. in quibusdã notat cõt. hunc. §. multis mortẽ afferte præcipitẽ ex animium absciſa i criminalibus Italorũ interpretatione.

a *Disceptationi*] i. secundum ea, quæ legatarius euidenter probauerat testatorem sensisse. In dubio autem seruandũ dicitur sup. eo. l. Aurelio. ſ. Caius. & de leg. 3. l. si seruus vertus.

¶ *Eum, qui*] CASVS. Titius administrauit tutelam meam, & fratris mei, & impendit æs. de suo in rationibus nostris: ego autẽ adultus factus instituí mihi illos Titiũ, & fratrem meũ hrdes, & quosdã alios: & legaui Titio tutori decem, quæ impenderat in me. & in fratrem meum, & postea decessi. Nunc quæritur, an inutile sit fideicommissum in persona eiusdẽ Titij tutoris? Et dicitur, q̃ sic. quãtum ad id, quod ego ei debebã: sed quantum ad id, quod ei debebat frater meus, non est inutile: quia propter id fideicommissum debet liberari frater meus à quinq; de illis decem. Sed quid si dicat tutor, minorem quãtitatem sumptuũ contineri in dicto fideico. quam ipse erogauerat in rationibus tutelæ prædictæ. & ideo pro quinque, quę tangebãt fratrẽ meũ de dictis decem legatis velit agere ex testamẽto: & cum viginti impẽdisset, vult agere ad residuum actione tutelæ? nunquid audiri debet? Et ſñ. quod sic. h. d. cum ſ. sequen. Viuianus.

b *Ipsius*] ſ. testantis.

c *Fratrem suum*] ſ. pupilli testantis.

d *Se ipsi erat*] scilicet aliquis.

e *Ipsius*] ſ. pupilli.

f *Eius*] ſ. pupilli.

g *Debebatur*] tutori actione tutelę ꝛtia.

h *Non posse*] ſ. iure fideicommissi, vt sup. eod. legaui. in fi. & de leg. 1. l. si creditori. & 4 seq. Et not. q̃ cauẽ respon. Scæuola in ¶ nere. In casu tamen nostro licet nõ valeat in quinque impensis in portionem legantis, valet ſñ in alijs quinque impensis in portionem fratris. vt sup. eo. leg. si quis decedens. §. fin. & inf. statim. ibi. Idem quæsijt. &c.

i *Inutile esset*] quod tamen falsum est in quinq; impensis in portionem fratris. vt modo notaui.

k *Administrasset*] idem tutor. & facit sup. eo. l. si quis decedens. §. fi & de leg. 1. l. si fideiussor. & l. seruo legato. §. a.

l *Fideicommissum*] ergo valet, quod accipe in quinq; impensis in portione fratris.

m *Verbis testamenti*] puta ad quinq; agit ex testamento: & cum viginti impendisset, vult agere ad residuum actione tutelæ. & est arg. contra sup. de procu. l. in causæ.

ADDITIO. Dic. q̃ ibi variatio est alteri noxia, hic verò nemini nocebat; quoniã contrarium probare debet, & sic veritati stabitur. de quo no. Dy. in l. de reb. su. ret. amo. fm Bar.

n *Omne*] reliquũ. hoc verum, nisi testator reliquit decẽ tantum.

o *Petere*] actione tutelæ. Accur.

¶ *Quidam*] CASVS. Titius ita legauit, Semproniæ vxori meæ reddi iubeo ab hædibus meis ea. 50. quæ acceperã particulatim ab ea mutuo propter negotia mea expedienda: & decessit. Nunc quæritur, an vxor possit petere dicta 50. & distinguitur: aut erant debita ex alia causa, aut non. Primo casu non potest, secundo sic. Vide p. *Nullam esse*] vt & sup. 5. proxi.

q *Petierit*] cõditione certi ex mutuo. Accur.

r *Debitum*] cum. n. alia sit causa, non obstat exceptio rei iudicatę. vt inf. de exc. rei iud. l. cum quæritur. & C. ad exhib. l. neq; Azo. & ex plurib. causis eadem res deberi potest. vt ſ. de except. rei iud. l. & an eadẽ. §. actionis. & facit C. de fal. cau. adiec. leg. l. 2. & 3. & 7. 3 leg. 3. l. Lucius. §. Sempronię. & de leg. 2. l. Lucius. §. quisquis. & ſ. de except. rei iudi. l. si mater. §. si & inſ. de condi. & demon. l. cum tale. §. falsam. & Inſti. de leg. §. è contrario & §. huic. & ſ. lõgè. & 7. de inſtitor. l. habebat. Accur.

Is, qui] CASVS. Titius habẽs duos reos promittendi, sc. Caium. & Seiũ, damnauit in testamento hæredem suum, vt vtrunq; liberaret: certè si vnus horum rectum non est capax legati, puta quia est hæreticus, & non sunt socij: tenetur hæres delegare capaci reo debendi non capacẽ. & capax potuerit capere dictum debitum modo capaci, & per petitionem eius: & ex actione accidunt duo. Primum, vt huiusmodi cõmodũ debiti perueniat ad reũ capacẽ: & ipse liberetur ad hærede. Si autem hi duo rei sint socij, debet liberati capax per acceptilationem, & per consequens erit liberatus non capax. Nam & si solum capacem iussus esset hæres liberare, idem eueniret. ſ. vt liberato capace per acceptil. fit per consequens liberatus non capax. Vide ſ *Non apposit*] vt hæreticus, & alij, quos dic. vt Inſti. de leg. §. legari. Accur.

t *Lege competit*] i. capaci: vel die legati, idest actionem cedi capaci: contra non capacem. Sed ad quid? respon. quidam: vt eum liberet inter viuos, qui per vltimam voluntatem liberari non potest. Sed tu dic. vt sibi habeat. vt statim subijcit, sed videtur non debere cedi. vt sup. de leg. secũdo. l. si Titio. & ei, quæ est contra. Sol. ideo hoc fit hic, quia nihil apud hæredem testato. voluit remanere argu. sup. si vsusfru. peta. l. fundus detracto.

1† Dic ẽ capacem ab intestato, qui capax est ex testamento. l. maximũ. & ibi Bar. C. ſ libe prætę.

a † li. ſ. ad l. iuliã. & Papiam.

10† Fl. habet.

ADDITIO. Istam solu. reprobat Bar. Ideo dic aliter, quod hic loquitur, quãdo correus omnino erat incapax: sed lex cõ tratia loquitur, quando capiebat: sed ei auferebatur, tanquã ab indigno, & debet applicari fisco. & meritò tunc nõ est locus iuri accrescendi, cum fiscus ad illam portionem veceſ, secundum eundem Bar. hic.

a *Cuius*] capacis. Accursius.

b *Vtrunque*] i. duplex commodum accedit. Primum, vt hoc commodum, i. delegatio, vel cessio: & pecunia à correo. & vt liberetur ab obligatione, sed an in solidũ fiet cessio? Respon. non: vt no. infra de sol. l. Mosequẽtes. destines.

c *Et vtique*] cũ capax. & sic not. quod quis habet per aliam. i. qd per se habere non potest, vt & sup. de transact. l. & post rem. l. i. & supra quæ res pignori. ob. post. l. Aristo. Acc.

d *Capacem*] secus, si non capacem. Tunc enim neuter liberatur, vt ff. de donat. inter vir. & vxo. l. si spõsus. §. j. Azo. Et facit ad l. inf. de duo. reis. l. eandem. §. sed si qs. in prin. & l. si duo. & ff. eod. l. si quis decedẽs. §. nunc de effectu & ff. de re iud. l. miles. i. si is qui. & su. solvat l. 2. Cum cõ nemo. & tu. si quis cau. l. si duo. j respon. & de iureiurando. l. ii duo. in pri. & l. duobus. in prin. & de stat. hom. l. Imperator Adrianus. & inf. si vn⁹ ex plurib. ap. l. j. & su. de inof. testa. l. nihil. §. fi. & inf quando dies le. eod. l. i. §. ti. & su. de ædil. edict. l. cum autem. §. fi.

Centumvirale] CASVS. Titius, qui poterat intentare iudicium centumvirale cõtra Seium, idest petitionem hæreditatis inuentã à senatoribus, qui cẽtum erant numero, fecit testamentum, & damnauit hæredem suum, ne id iudicium exerceret, & decessit: nunc quæritur, nunquid sit Seio prædicto possessori hæreditatis vtile legatũ? Et dicitur quod sic, si malã causam habebat idẽ Seius, & eo casu cogitur hæres præstare ei non tantum litis emolumentum, sed etiam sumptus: vt. ff. liberet eũ à petitione hæreditatis, & à sumptibus, quos tenetur hæredi refundere, si litigasset hæres, & vicisset: cũ victus victori in expensis debeat condemnari. Si autem bonã causam habebat, non est in aliquo vtile legatũ. Et quod dixi in testatore, qui poterat agere, idẽ dicas, & in possessore hæreditatis prædicto modo hi dem suũ in testameto damnãte. Vide *Petitor* hæreditatis, vt statim subijcit.

e *Petitor*] hæreditatis, vt statim subijcit.

f *Centumvirale*] i. petitionem hæreditatis: sic dictam, quia à Senatoribus, qui cẽtum erant numero, inducta fuit, vt C. de peti. hæred. l. ii in prin.

g *Deberet*] scilicet, aduersarius, siue actor, siue reus erat. Accursius.

h *Etiam sumptus*] post legatum relictum factũ, secundũ Az. vel dic, quandocunque.

i *Existimauit aut*] & benè: fortè ea ratione, qa victus victori deberet damnari in expẽsis, vt C. de iud. l. properandũ. §. fiue autẽ alterutra. & sic videi debitor legare creditori suo, quod debet, & ideo nullum est legatũ, vt sup. eod. l. legauit. §. &. & facit ad id, quod no. C. de euict. l. i. an sumptus facti in causa euictionis recuperentur, si cohibeat emptor.

Creditori] CASVS. Titius fecit codicillos, & in eis ita legauit Caio Seio debitori suo, Volo dari ab hæredib. meis Caio Seio quicquid mihi debuit sub pignore honorũ suorum: cum deberet ei fortè dare centũ: & post codicillos exegit ab eo 50. pone de dictis centũ. & postea fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Sempronium, & postea decessit. Nunc quæritur, an dicta 50. exacta possit petere idẽ debitor ab hæredibus ipsius creditoris? Et dicitur, quod nõ. Sed pone testatorẽ recepisse à dicto suo debitore quasi omnem, cuius[a] petitioni[1]† vtrunque[b] accedit, [2]† vt & hoc commodum ad eum perueniat, & is, qui capit liberetur. [c] Quod si socij sint, propter eum, qui capax est, & ille [c] capit per consequentiam; [3]† liberato eo [4]† per acceptilationem. Id enim eueniret, etiam si solum [5]† capacem [d] liberare iussus esset.

Si non valet principale, nec accessorium. b. d. vel sic, Si legatum non valet propter rem principalem, nõ valet propter sumptus litis. Bar.

Idem. [6]†

LEX XXXI.

PEtitor, [e] vel possessor dãnauit hæredem suum, ne cẽtumuirale [f] iudicium [g] exerceat. De effectu legati quæritur. Et dictum est, ita demum vtile videri legatũ esse, si malam causam aduersarius testatoris habuerit, [7]† vt litigante hærede vinci debuerit. ¶ Tunc enim non tantum litis emolumentum, sed etiam sumptus h hæres legatario præstare cogitur. Nam in bona causa nihil videtur esse in legato: sed [8]† nec propter sumptus: qd quidam existimauerunt. [i]

Legatum liberationis nõ extenditur ad debitum post testamẽtum testatori solutum: sed ad debitum primo solutũ extenditur, si per verbum præteritum tempus legatum fuit relictum, & testator hoc ignorauit. Bartolus.

Scæuola. [9]†

LEX XXXII.

CReditor debitori suo ita vtile videri legatũ esse, si malam causam aduersarius testatoris habuerit, [7]† vt litigante hærede vinci debuerit. ¶ Tunc enim non tantum litis emolumentum, sed etiam sumptus h hæres legatario præstare cogitur. Nam in bona causa nihil videtur esse in legato: sed [8]† nec propter sumptus: qd quidam existimauerunt. [i]

Legatum liberationis nõ extenditur ad debitum post testamẽtum testatori solutum: sed ad debitum primo solutũ extenditur, si per verbum præteritum tempus legatum fuit relictum, & testator hoc ignorauit. Bartolus.

Scæuola. [9]†

LEX XXXII.

CReditor debitori suo ita legauit, Volo dari ab hæredib. meis Caio Seio debitori meo, quicquid mihi debuit sub pignore honorũ suorum. Iuriscon. tamen altius exorditur dicens, illud, quod dictum est in princ. huius leg. rectè respondetur, si qd debitor non potest petere ab hærede creditoris 50. exacta post legatũ in codicill. relictum. Illud autem, quod posterius exponitur est per Scæuolam, scilicet vtrum propter hoc legatum in codicillis relictum competat repetitio pecuniæ legatario à quo quasi totam exegit testator ante codicillos. Illud dico ita esse a iudice æstimandum, scilicet vt respiciat iudex, vtrum propter obligationem testatoris pecuniæ sibi solutæ per dictum debitorẽ id fecisset testator, idest, legasset in codicil. debitori suo, qđ ei debuit, vel an ideo ita legasset debitori suo quod esset incertus ipse creditor debitorem sibi pecuniã numerasse: puta, quia numerauit Cassaldioni creditoris; quibus duobus cẽtibus non poterit debitor repetere, quod soluit, an verò cõsultò id fecisset creditor, eo qđ quantitatẽ sibi quondam debitam dari voluisset debitori per hæredem suũ, non ius liberationis, quo casu poterit repetere debitor illud, quod soluit ante codicillos. Cum enim sciret creditor nõ deberi sibi illud, quod solutum sibi erat ante codicil. per debitorem, non videtur ei reliquisse liberationem, quæ nulla esset: sed pecuniam debitam quondam propter verbum præteriti tẽporis in legato positum, scilicet debuit. prædicto autẽ modo a iudice æstimandum est propter ea, quæ in tempore adderentur, idest, proponerentur per Scæuolam, qui proposuit secundam quæstionẽ. Proposuit enim in secunda quæstione, quod debitor soluit creditori, pone, omnẽ pecuniam sortis, & vsurarum, ante quam faceret idem creditor codicillos, in quibus legauit debitori suo eo modo, qui dictus est.

¶ *Inter cætera*] Titius instituit sibi hæredem Seiũ, & Caiũ, & Sticho libertatem dedit in testamento, atq; multa legatum, & inter cætera legata ita legauit ei, Et si quid me vivo gessit rationes ab eo exigi veto: & postea decessit. Nũc quæritur, an hæredibus recedere debeat chartas, in quibus rationes gestionis sunt conscriptæ, & etiam reliqua, & accepta, & expensa. Et dicitur, quod sic. id autem, quod credidit dictus libertus conferens, qui remanent in hæreditate, & in tẽ domini versum, fuit defectum in reliquis esse: & ideo illud nõ petent hæredes ab eo.

¶ *Titia*] Publius Mæuius, & Lucius fuerunt tutores Titiæ quondam pupillæ, quæ nunc adulta fecit testamentũ, & ita cauit, Rationem tutelæ meæ, quam gessit Publius Mæuius cum Lucio, ab eo reposci nolo: & postea decessit. Nũc quæritur, an per hæredem Titiæ peti possit a Publio Mæuio pecunia, si qua apud eum remansit ex tutela? Et dicitur, quod sic. Nam non debere esse in litera, non: & si est, abundat. Sed nunquid per dicta verba videtur liberatus Lucius contutor? Et dicitur, quod non.

¶ *Cæsenni*] Titius fecit testamentũ, & ita in eo cauit, Caio Seio optimè merito hoc amplius lego, & concedi volo, nẽque ab eo peti, neq; ad hæredes eius, quicquid mihi est debitũ ab eo, aut chirographis, aut rationib⁹, vel qcquid à me accepit

---

1†Fl. petitione.
2†Fl. accidit.
* notat Cõt. quos dã addere negationẽ. ꝫ Fl. & manuscr. libri. pturam.
3†Fl. cõsequẽtias
4†Fl. illo.
5†Alias, & si sociũ capacem.
a Quod p me ñ posſ ſ. per alĩ posſũ vide de hac regu l. scie. t. §. tur. vſ. de dona. inter vir. & vxo. l. si spõsus. §. j. Azo. Et facit ad l. inf. de duo. reis. l. eandem. §. sed si qs. in prin. & l. si duo. & ff. eod. l. si quis decedẽs. §. nunc de effectu & ff. de re iud. l. miles. i. si is qui. & su. solvat l. 2. Cum cõ nemo. & tu. si quis cau. l. si duo. j respon. & de iureiurando. l. ii duo. in pri. & l. duobus. in prin. & de stat. hom. l. Imperator Adrianus. & inf. si vn⁹ ex plurib. ap. l. j. & su. de inof. testa. l. nihil. §. fi. & inf quando dies le. eod. l. i. §. ti. & su. de ædil. edict. l. cum autem. §. fi.
6†lib. 10. Quidio. *iudiciũ. nota qđ cũ esset Romæ 35 tribus, q & curiæ dicte sunt tres, singulis ex tribub⁹ sũt electi ad iudicandum, qui centũ viri appellati sunt, & licet quæque supra centum fuerint, tñ quo facilius numerarentur centõ viri dicti sunt.
7†Fl. habuit.
8†Fl. deest, sed.
9†Fl. ne sponsio.

legauit, [a] Caio Seio, quicqd mihi ſub pignore horrorum ſuorum debuit, ab hæredibus meis dari volo. Quæro, cum teſtator viuus à Seio aliquid receperit, [b] † an id ex cauſa legati peti poſſit? Reſpondi, ſecundum ea, quæ proponerentur, non poſſe. Idem repetijt, [c] & ait, [d] teſtatorem [2] † ante factos codicillos, quib. legauit, [e] penè omnem pecuniam ſortis, & vſurarum recepiſſe, ita, vt modicum ſortis, ſeu [3] † vſurarum debeatur: & quæſijt, [f] an ei [g] repetitio [4] † competeret propter verba [h] ad præteritum relata. Quicquid mihi debuit? Reſpondi, [i] prius quidem ſecundum ea, quæ proponerentur, rectè reſponſum eſſe: [5] † verùm poſterius, [k] propter ea, quæ in tempore adderentur, [l] ita à iudice æſtimandum, vt inſpiceret, obliuione pecuniæ ſolutæ, aut [6] † quòd eo inſcio numerata eſſet, id feciſſet: in an conſultò, quòd quantitatē quondam [n] debitam, non iuſ liberationis dari voluiſſet.

Legatum liberationis non facit quē deſinere teneri ad reddēdum libros rationum: ſecus in his, quæ in rem domini verſa ſunt. Bart.

¶ Inter cætera, liberto ita legauit, Et ſi quid me viuo geſſit, rationes ab eo exigi veto. Quæritur, an chartas, in quibus rationes conſcriptę ſunt, item reliqua, [o] [7] † ſecundum accepta, & expenſa, hæredibus reddere debeat? Reſpondi ea, [p] de quibus quęreretur, poſſe hæredem vendicare: id autem, quod conſeruis, qui remanerent in hæreditate, credidiſſet, & in rem domini verſum eſſet, deliſſe in reliquis eſſe.

In generali legato liberationis non venit id, quod poteſt vendicari. Itē, in dubio,

[a] *Legauit*] teſtamento, vel codicillis. Accurſius.

[b] *Reperit*] poſt teſtamentum, vel codicillos exigendo. vnde legatum ademiſſe videtur, vt ſup. eod. l. non ſolum. §. liberatio. Azo.

[c] *Reperit*] Scæuola, ſcilicet: & die, quod ſupra exegit poſt teſtamentum, hic ante: & vtrobiq; dixit, lego Caio, quod mihi debuit.

[d] *Et ait*] ſubaudi, pone. Teſtatorem recepiſſe ante factos &c. alij habent teſtator, & habent recepit.

[e] *Legauit*] idē teſtator Caio, quicquid mihi debuit. Azo. & hic puncta.

[f] *Quæſijt*] Scæuola.

[g] *An ei*] legatario.

[h] *Verba*, ſic enim dixit, lego Caio quicquid mihi debuit.

[i] *Reſpondi*] quaſi dicat, ſicut dixi in primo caſu huius l. quādo exegit poſt teſtamētum: ſic & in iſto ſecundo caſu, quando ante teſtamentum, vt ſcilicet legatarius non petat, ſeu repetat.

[k] *Poſterius*] ideſt poſtetiori caſu.

[l] *Adderentur*] ſcilicet de ſoluta pecunia ante, quam legarem Caio quicquid mihi debuit. Azo.

[m] *Id feciſſet*] & ex hac cum putaret ſibi deberi liberationem tantum, non quantitatē reliquiſſe videtur: quia quantitas in legato expreſſa non eſt. Azo.

[n] *Quondam*] cum enim ſciret nihil deberi, non videtur reliquiſſe liberationem, quæ nulla eſſet, ſed pecuniam quondam debitā propter verbum præteriti temporis, debuit.

relatio ſit ad id, quod principaliter in orōne ponitur. Bar.

¶ Titia, quæ duos tutores habuerat, ita cauit, Rationē tutelæ meæ, quam egit Publius Mæuius cum Lucio Titio, ab eo repoſci nolo. Quæritur, an ſi qua pecunia apud eū ex tutela remanſit, peti ab eo poſſit? Reſpondi, [8] † nihil proponi, cur non [q] pecunia, quæ pupillæ eſſet, & apud tutorem remaneret, legata videretur. Item quæritur, an contutor [r] liberatus videretur? Reſpōdi, [9] † contutorem non liberari.

Legatum liberationis porrigitur ad debitum acceſſorie poſt teſtamentum contractum, & etiam ad nouum debitum, quod primi loco ſuccedit. Bar.

¶ Caio Seio optimè merito hoc amplius lego, cōcedique volo, neque ab eo peti, neque ab hæredibus eius, quicquid mihi aut ex [10] † chirographis, aut rationibus debitor eſt, vel quicquid à me mutuū accepit, vel fidem meam pro eo obligaui. Quæro, vtrum id ſolum, quod eo tempore, quo teſtamentum fiebat, debebatur, legatum ſit? an & ſi quid ex ea ſumma, vſurarum nomine, poſtea [s] acceſſit, legato cedat? Reſpondi, [11] † ſecundū ea, quę proponerētur, videri omnem obligationem eius debiti Scio per fideicommiſſum ſolui [t] voluiſſe.

¶ Item quæritur, ſi poſtea nouatione facta, & ampliata ſumma, cęperit debere, an id, quod ex vetere contractu debebatur, nihilominus in cauſa legati duret? an [12] † verò nouatione facta, quaſi debitor nouus ampliatæ ſummæ poſſit conueniri? [u] Reſpondi, id duntaxat legatum videri, quod tunc [x] debuiſſet: ſi tamē mutata ſit in ea voluntate teſtator, qua [13] † tunc fuiſſet. [14] †

[o] *Item quæritur*] ſcilicet, ſunt ſcripta. Vel dic, id eſt teneatur ad ea, quæ apud eum remanſerūt: & hæc eſt vera interpretatio. [p] *Ea*, i. eſt, charias & reliqua, quæ apud eum ſunt. vt & ſup. de leg. 1. l. ſi ſeruus vetitus. & ſup. eo. l. Aurelius. §. Mæuia. Sic ergo nota, quod reddere charias rationū tantum, non eſt reddere rationes, cum is reddat charias, qui eſt vetitus rationes reddere: nec reddere debita tantū eſt reddere rationes: ſed debet dominū inſtruere, & reddere reliqua, vt ſ. de condit. & dem. l. cum ſeruus. [q] *Cur non*] ſi habes non, abundat, vt & inſ. de damno infec. l. fluminum. in prin. alias deeſt, non. & eſt plana. & concor. ſup. eo. tit. l. Aurelius. §. Męuia. & l. Aurelio. §. Caius.

[r] *Contutor*] quod videbatur ideo, quia dixiſſe videbatur, nolo repoſci ab eo, qui geſſit cū Titio: quaſi cum pro & accipitur: & ſup. de vſuris. leg. l. iſti.

[s] *Poſtea*] ideſt poſt teſtū factum. Azo.

[t] *Soluī*] ideſt diſſoluī, ad quod eſt ſup. eo. l. Aurelius. §. 1. & 2. & §. legatum. & de legat. 3. l. nomen. in prin. Sed arg. contra, inf. §. prox.

[u] *Conueniri*] ſcilicet, ab hærede, ſ. vt totū ſoluat.

[x] *Tunc*] ſcilicet tempore teſtamēti, & ſic non eſt contra, ſed cōſonat ſup. de leg. 3. l. nomē. §. filia. Et hoc ſic, vel non ſit facta nouatio, vt & ſup. de leg. 2. l. cū filius §. his ita. Sed nonne videtur exegiſſe teſtator, cum accepto tulerit, & nouauit? hæc enim paria ſunt vt ſ. de pa. l. ſi vnus. §. ſed ſi ſtipulatus? Reſp. ſecus in facta ſolutione, vt hic, quam vera, vbi videt mutaſſe voluntatem.

7 † Fl. relīquat.

8 † Fl. reſpondit.

9 † Fl. reſpondit.

10 † Fl. de eſſe ex.

11 † Fl. reſpondit.

12 † Fl. & an ex.

13 † Fl. q.

14 † Alias fuit.

1 † Fl. recepit.

2 † Fl. ité teſta.

3 † Fl. & vſura.

4 † Fl. petitio.

5 † Fl. eſt.

6 † al. an.

Titij? Et distinguitur, aut hæres Caij prædicti nihil cõmisit aduersus testm, aut cõmisit petẽdo à Lucio Titio viuẽte. Primo casu nõ trãsit liberatio ad hẽdẽ Lucij Titij, secõdo sic. Est cõ, quare primo casu nõ transit liberatio ad hẽdẽ Lucij Titij: quia quoties id, quod legatur cohæret personæ legatarij, ad hæredem eius nõ trãsit, in nullo aũt casu, sine dubio, cohæret personæ legatarij liberatio ei legata. Nam ita dixit testator, Hæres meus à solo Lucio Titio, ne petas, &c. sicut personalis seruitus nõ trãsit ad hæredem. Si ãt non cohæret personę legatarij id, quod legatur, transit ad hæredem legatarij.

1† Hb. 6 ad Sab.

¶ *Is qui reddere*] Legaui libertatẽ seruo castaldioni meo, si hẽdi meo rõnes reddiderit de castaldia sua. Certè impletur cõditionẽ d. seruus si fecerit computationẽ cum hẽde meo, & ei reliqua restituerit. Alterum autem eorum facere non sufficit.

2† Fl. de est. suo.

3† Fl. debebit.

¶ *Si haret*] Titius gessit negotia mea, & in gestione commisit fraudẽ, & dolum, & quædam ẽt benè administrauit, ego feci testm, & vetui hẽdi meo agere cum d. Titio: certè non videor ei legasse liberationẽ obligationis q̃ dolo, vel fraude eius commissa sit. Vnde si hẽs meus agat contra cũ act. neg. gest. pro quo commisit dolum, vel fraudem, & ipse procurator siue neg. gestor agat condictione incerti contra hæredẽ meum, vt liberetur, pòt excludi d. procurans exceptione doli mali. Et scias q̃ non solum prædicto neg. gestori potest legari liberatio de his, in quibus non commisit dolum, vel fraudem, sed etiam si apud eum depositum fuissem Infortiatum meum, vel commodassem ei, vel pignori dedissem, vel etiam si furripuisset mihi Infortiatum meũ, & sic teneretur mihi condictione furti. Viu.

4† Fl. tẽptauit.

Debitori cuicumque potest liberatio relinqui, & damnatus ad tempus non petere, interim liberare non cogitur: nec illius temporis pœna, vel vsuræ petetur. Bart.

Pomponius.1†

LEX IX.

NOn solum debitorem[a] nostrũ, sed ẽt hęredis, [b] & cuiuslibet alterius, [c] vt liberetur, legare possumus.

¶ Põt hẽs dãnari, vt ad certũ [d] tẽpus non petat à debitore suo:2† sed sine dubio, nec liberare eum intra id tempus cogitur,[e] 3† & si debitor decesserit, ab hærede eius intra id tempus peti non poterit.[f]

¶ Illud videndũ est, an eius tẽporis, intra quod hęres petere vetitus sit, vel vsuras, vel pœnas petere possit. Et Priscus Neratius existimabat cõmittere eum aduersus testm, [g] si petijsset. Quod verum est.

Legatum liberationis personale, non transit ad hæredem: nisi per hæredem testatoris, pretendo contra fiat. Bar.

¶ Tale legatum, Hæres meus à solo Lucio Titio ne petito, ad hæredem Lucij Titij non transit, si nihil viuo Lucio Titio aduersus testamentum ab hærede, eo q̃ ab eo exigere debitum tentauit, 4† sit commissum. Quoties enim cohęret personæ id, quod legatur, veluti personalis seruitus i ad hæredem eius, id, quod legatur, 5† non transit: si non cohæret, transit.

Si verba liberationis in rem sint scripta, puta, quod mihi debetur à Titio, peti nolo: non ẽ opus hæredẽ nominare, h.d.

¶ Si liberationis verba in rem sint collata, [k] pro eo est, quasi hæres ab eo debitore, hęredeque eius petere vetitus sit: vt adiectio i hęredis, perinde nil 6† valeat, atque non esset valitura, [m] ipsius debitoris [n] persona non comprehensa.

¶ Is, qui reddere rationes iussus sit, nõ videtur satisfacere, si reliquum reddat, non redditis[o] 7† rationibus.

Quamuis hæres damnetur non petere à gestore, tamen propter ea, quæ dolosè gessit agere potest. Bart.

¶ Si hæres vetitus sit agere cũ eo, qui negotia defuncti gessit, non videtur obligatio ei prælegata, quę dolo, vel fraude[8†] eius, qui negotia gessit, commissa sit, & 9† testator videtur id sensisse. Et 10† iõ si hæres negotiorũ gestorũ, egisset: agens procurator [p] ex testamento incerti, [q] doli mali exceptione excludi [r] potest.

---

a *Non solum debitorem*] sim ex qualibet causa, vt ff. e. l. fi. Azo.

b *Hæredis*] vt inf. eo. l. cum hæres. Azo.

c *Alterius*] siue leget creditori debitũ, vt sup. l. si qs decedẽs, alias est, §. in l. libe. fi. siue ipsi debitori, qd debet, & sèpe agit debitor contra hæredem actione ex testõ vt liberetur, vt sup. de leg. 1. l. si fideiussor. in prin. & l. seruo, §. si testator.

d *Alterutrum*] vt Inst. de le. §. pẽ. & ff. eo. Aurelius, §. certum.

e *Cogitur*] per acceptilationem, licet fortè per pactum, vt sup. eo. l. si quis reum, §. idem. Azo.

f *Non poterit*] quia in rem videtur liberatio relicta, vt inf. ea. l. §. si liberationis, & sup. eo. l. 2. & de proba. l. si pactum, & inf. eo. l. si quis in testamento.

g *Aduersus testamentum*] hoc fortè dicet quis locũ hẽre in vsuris, q̃ sola mora iudicis officio petuntur, si vero stipulatione debeãtur, nihilominus currũt: quia & hoc est, cum fit pactũ de non petẽdo: vt sup. de pac. l. itẽ quia conuẽtiones, in fi. & ad idẽ §. si cer. pet. l. lecta. sed hoc nõ placet: quia hæc loquitur de pœna, quæ debetur per stipulationem, non per moram, nec mirum, si beneficium testatoris cursum vsurarum quocunq; modo debitarum, vel pœnæ differat, qui hoc legis beneficium alias indulget, vt C. de vsu. rei iudi. l. fi. & de vsu. l. cum in prin. Azo. & facit sup. l. si qs cau. l. 1. in prin.

h *Commissum*] alioquin si ab initio petijsset, ab actione caderet: quia ante tẽpus petit, vt hic innuit. & Insti. de except. §. temperales, qd est no. & dixi supra, l. proxi. in fi.

i *Seruitus*] s. vsusfructus, vel vsus, vt supra de ser. l. 2. quę duo morte pereunt, vt sup. de vsu & ha. l. vsus aquæ & sup. quib. mo. vsusfr. amit. l. 1. §. fin. secus in prædiali seruitute. & sup quẽ ad. ser. amit. l. 3. Azo. licet sit arg. contra. ff. de ser. rust. prædi. l. pecoris, & facit inf. de reg. iu. l. in omnibus, & supra de pact. l. idem, §. 1.

7† Fl. de est. id qđ legatur.

K *Collata*] vt quia dixit, quod mihi debetur à Titio, peti nolo. Azo.

9† Fl. nihil.

l *Vt adiectio*] facta alias: in casu enim proposito facta non fuit. Accur.

m *Non valitura*] nomine debitoris expresso. Azo. vt in casu huius, §. Accur.

7† Duar. ediuo.

n *Debitoris*] vt si dixisset, neque à me, neq; ab hærede meo peti volo, quod mihi debetur ex vẽditione talis rei. Et sic nota, q̃ in pacto exigitur cõsensus duorum, & expressio nominum, vt supra de pact. l. 1. §. pactum. & si absit debitor, non pacti: sed doli quæritur exceptio. vt C. de pact. l. postquam: sed in vltima voluntate non est opus, vt hic, & supra de leg. 2. l. cum pater, §. surdo. & infra de act. & obli. l. si à furioso. & facit sup. de pig. act. l. si necessarias, §. pen. & sup. eõ pac. l. tale in prin. Azo.

8† Fl. vel ex fraude.

9† Fl. vt &.

10† Flor. deest, &.

o *Non redditis*] id est, non facta computatione: nam hęc duo continet, vt infra de condit. & demonstr. l. cum seruus, & l. qui sub conditione. & C. de testa. manu. l. quarta. Sed contra, infra de condit. & demonstrat. l. quamuis, vbi primum sufficit. Sol. ibi.

p *Procurator*] id est, procurans, vt & sup. de procura. l. Plautius. cum enim dicat de act. neg. gest. ergo non fuit mandatum, vt Insti. de ob. ex consensu. §. idem esset tamẽ in procuratore, vt sup. manda. l. creditor. §. Lucius. Accur.

q *Incerti*] scilicet condictione, vt liberetur sine causa, vel etiam ex testamento, quæ potest dici condictio, vt Insti. de act. §. appellamus. & dicitur incerti, quia ad incertum, id est factam, vel interesse datur.

r *Excludi*] id est, repelli. Et nota ex hoc, §. in generali remissione non contineri dolosè facta, sed tantum scrupulosam inquisitionẽ vt supra de le. 1. l. si seruus vetitus. & de administr. tut. l. quidam decedens. & infra eodem, l. Aurelius, §. Caius. vbi plenè no. & l. Lucius. & infra de condi. & demon. l. cum tale, §. 1. & supra de neg. gest. l. Pomponius. & infra l. proxi. in princ. Sed contra ibi, in fine: sed ibi aliis verbis fuit vsus testator.

Si quis rationes]CASVS. Instituí mihi hæredem Titiũ, & vetui eum exigere rationes à Seio, qui gesserat negotia mea. Certè potest hæres ꝑdictus exigere à Seio reliqua, quæ per se reliquerit idẽ Seius, id est ex mala, & dolosè facta administratione apud se retinuit, si autẽ volo ego testator liberare d. Seiũ à mala, et dolosa administratiõe, ita debeo dicere: damnas, siue dãnatus esto hæres meus à me Seio restituere quicquid abeo exegerit illa, & illa actione: nominãdo actionẽ, qua tenebatur mihi ex dolosa administratione. Vel, dãnatus sit hæres meus actionem Seio remittere, & talibus modis põt remitti dolosa administratio. Viu.

1† li. 24. ad Sab.

2† F. quas quis se reliquauit. Aliàs, quas ꝑ se reliquerit aliàs, reliqua exigere, ꝙ quis ipse reliquauit, &c.

a *Reliquatus erit*]. i. ex malè facta administratione retinuit, & facit. ff. l. proxi. §. si hæres. & qd ibi, no.

b *Ita debet*] sed his verbis non fecit supra, l. proxi. §. penultimo, & sic non est contra.

Si damnatus]CASVS. Cum habetem Caium debitorẽ in centũ, & Seiũ fideiussorẽ, fecit testamentum, & in eo damnauit hæredem meum à fideiussore non petere, quod autem reus debet mihi, damnauit hæredem meum dare Titio. Certè tenetur hæres meus facere pactum personale fideiussori, ne ab eo petat. Item dẽt hæres meus præstare ꝑ dicto Titio legatario actiones suas aduersus Caium reum principalem: si autem damnauit hæredẽ meũ, ne à reo peteret, aut statuit Titio illud, quod fideiussor dẽt certè debet cogi hæres meus liberare reum per acceptilationẽ, vt sic tei liberatio prosit fideiussori, & dẽt cogi sufferre, siue præstare legatario æstimationem litis, id est tantum, quantũ debebat reus principaliter, & fideiussor secundario. Viu.

3† al. ratione.

4† lib. 33. Digest.

e *Pactum*]personaliter, & facit supra eodem. l. 2. & l. si quis reum in prin.

d *Sufferre*, id est dare, & sic erit oneratus hæres, vt sup. de leg. 2. l. qui duos, & de leg. 1. l. quod si quis, & l. nõ quorunque. §. 1. Sed videtur non valere, cum fideiussor nõ debeat, vt sup. de leg. 1. l. si sic. §. primo. ibi, Proinde, & si Titio, & c. quæ est contra. Solu. hic fideiussor in veritate debebat. ibi non. Accurs.

Si debitor] CASVS. Titius accepit mutuo decẽ à Sempronio, & dedit ei fideiussorem Caium, postea fecit testamentum idem Titius debitor, & iussit liberari ab hærede suo fideiussorem, & decessit. Nunc ꝙritur, an hæres teneatur hunc fideiussorẽ liberare? Et videtur, qd non: quia ipse debitor, & per consequens hæres eius tenet ei actione mandati, si forte solueret creditori. Et ita vi debitor legasse creditori, cũ legauit fideiussori liberationẽ. Nã quò ad actio. mandati prædictã, videtur dictus fideiussor creditor debitoris esse, & hæredum eius. Etiam cũ debitor creditori suo legat, inutile legatum est. Respon. tamẽ hic in cõtrarium. ff. vt hæredes debitoris debeant facere ita, quòd liberetur dictus fideiussor à creditore. Nec obst. qd debitor vi legare creditori. & sic non valere legatum: quia quoties debitor creditori suo legaret, ita inutile est legatũ, si nihil interest creditoris agere potius ex testamẽto, ꝙ ex pristina obligatione. In nostro autẽ casu benè interest fideiussoris, qui est creditor, quãtum ad actionẽ mãdati agere potius ex testamento, ꝙ ex pristina obligat. mandati. Nam interest eius potius non solucre Sempronio creditori, quod quidem consequitur per act. ex testamẽto, quam intendebat cõtra hæredes debitoris. quã si lutum creditori repetere ab hæredibus debitoris p act. mãdati. Atqui quod dixi in fideiussore, habet locum in mandatore. Viu.

5† lib. 36. Digest.

6† Fl. his notis ( ) inclusa desunt.

e *Teneretur*] posẽ ꝙ soluerit: nisi in casibus, vt Iu. manda. l. Lucius.

f *Nihil interesset*] No. sic sup. de leg. 1. l. si creditori. §. 1. & l. seq. & l. sicut. §. fi. & de le. 2. l. Męuius. §. debitor aũt. & c. & ff. co. l. si creditor. & l. legaui. §. fi. & Instit. de leg. §. ex contrario. & de lega. 3. l. i. §. si iem.

7† Fl. stipulatore.

g *Mandauerit*] inter viues.

h *Iusserit*] in testamento.

i *Quantũ*]. i. quod.

Interest] interest enim nostra non soluere potius, quã solutum repetere, sup. de compen. l. ideoque. Azo.

1 Quid. & quot modis intersit, & qualiter in iudicio deducatur, vi. ꝓ Bar. in l. 1. §. ff. act. empt. & ven.

8† lib. 39. Digest.

Aget]& ideo valet legatum.

Liberatio potest relinqui obligato ex causis hic expressis. hoc dicit.

¶ Et ei liberatio rectè legatur, apud quẽ deposituero, vel cui cõmodauero, pignori ve dedero, vel ei, quẽ ex furtiua causa mihi dare oportet.

Vlpianus. 1†

LEX X.

SI quis rõnes exigere vetetur, vt est sæpissimè relatum, non impeditur reliquas exigere, quas quis 2† reliquatus erit, a & si quid dolo fecerit, qui rõnes gessit. Quod si quis, & hæc velit remittere, ita debet b legare, Dãnas esto hæres meus, quicquid abeo exegerit illa, vel illa actione, 3† id ei restituere, vel actionem ei remittere.

Iulianus. 4†

LEX XI.

SI dãnatus hæs fuerit a fideiussore quidẽ non petere, qd aũt reus dẽt, Titio dare; pacisci c dẽt, ne à fideiussore petat, & aduersus reũ actiones suas præstare legatario: quemadmodum damnatus hæres, ne à reo petat, & damnatus dare, quod fideiussor debet, & reo acceptum fa

Liberatio ab onere reddẽdarum rõnũ, ad reliqua nõ porrigitur, nisi exprimatur. ff. d.

Idem. 5†

LEX XII.

SI debitor fideiussorẽ suũ ab hærede suo liberari iusserit, an fideiussor liberari debeat? Respondi, debere. Itẽ quæsitum est, an quia mãdati actione hæredes tenerentur, e inutile legatum esset: 6† (quemadmodum inutile legatum est,) quod debitor creditori suo legat? Respõdi, quoties debitor creditori suo legaret, ita inutile esse legatum, si nihil interesset f creditoris ex testõ potius agere, quàm ex pristina obligatione. Nam & si Titius mandauerit g Mæuio, vt pecuniã promitteret, deinde liberari eum iusserit h à stipulatione, 7† manifestũ est, quanti i interfit promissoris liberari potius, k quàm præstare ex stipulatu, deinde mandati agere. l

Liberatio ab onere reddẽdarum rõnũ, ad reliqua nõ porrigitur, nisi exprimatur. ff. d.

Idem. 8†

LEX XIII.

LVcius Titius, cũ Erotem actorem m hẽret, codi-

Lucius Titius] CASVS. Lucius Titius cum haberet seruum actorem, siue castaldionem, fecit codicillos, & in eis ita cauit, Erotem liberum esse volo: quem rationes reddere nolo eius temporis, quo administrabit negotia mea post nouissimam meam subscriptionem, ꝙ facium in rationibus eius approbandis per me. Nam pluries subscribebat, & pluries scripturus erat, vt dicebat, & postea à viuus adhuc Lucius Titius manumisit Erotem, & in eodem actu, siue administratione, habuit eundem, & postea vocauit ad se, & dixit, redde mihi rationẽ castaldariæ tuæ: & ipse reddidit ei rationes: quasdam th summas, quas acceperat dum erat in seruitute, & post quando fuit liber, sibi retinuit, quas non manifestauit domino, & dominus nesciens aliquid de istis summis, subscripsit, & approbauit rationem illius, & postea post paucissimos dies decessit. Nunc quæritur, an hæredes dicti Lucij Titij ab Erote nihil exigere debeant pro tempore, quod fuit ante subscriptionem? Et videtur, quod nihil exigere debeant pro co tempore cum testator voluerit exigi ab eo rationes tantum eius temporis, quod esset post subscriptionem: ergo non pro præcedenti. Respondetur tamen hic, quod Eros non potest petere liberationem pro illis summis subtractis, nisi testator hoc ei specialiter remisisset: quamuis dictæ summæ per Erotem subtractæ fuerunt de administratione illius temporis, quod fuit ante dictã subscriptionem domini. Viui.

m Actorem] .i. castaldionem.

a *Subscriptionem*]quam faciam in rationibus eius apptobã dis. nam pluries subscribebat, & subscripturus erat.
b *Subscripsit*].s. dominus. nunc patronus.
c *Adhuc*].i. dum adhuc esset in seruitute. Acc.
d *Liberum*].i. postea dum esset iam liber factus, & facit ad l. ẽ. d pac. l. tres frẽs & ẽ. eo. l. si qs rõnes.

Si creditor] Casus. Cũ Titius deberet mihi x, feci ei pactũ de non petẽdo. & postea legaui ei, q̃ mihi debebat: certè nõ valet legatũ. Sed si d. debitor habens exceptionẽ legauit. q̃d mihi dẽbat, valet legatũ. vt possim abeo petere nõ obstante exceptione. Idem est, & si non hẽbat exceptionem perpetuam dictus debitor meus, qui mihi legauit, quod debebat, si dẽbat mihi in diẽ, vel sub conditione. Nam dies, vel conditio videtur remissa p eum, vt sic stati possim petere ab hærede eius. & hoc dicit eum l. seq. Viu.

e *Deberet*].i. liberationẽ eius, quod, &c.
f *Idem*]q. s. exceptione se tueri poterat.
g *Voluisse*] & sic est
1† lib. 8. Digest. vtile legatũ, vt ẽ. de leg. 1. l. si creditor. in prin. & l. seq. & de le. 2. l. debitor. in pri. & sup. e. l. si debitor. §. j. & Inst. de leg. §. fi quis debitori. & §. econtrario.

Si quis in testamento]CASVS. In testamẽto meo damnaui hæredẽ meũ, ne exigerẽt à Titio debitore meo: certè neque Titium, ne-
2† F. li. 1. fideicom. que hæredẽ eius poterit conuenire hæres meus, nec cohæres hæredis mei: vnde nec hæres hæredis debitoris mei po-
3† F. fuit. terit conueniri ab hęrede meo, vel ab hęrede hæredis mei. Vnde apparet, quòd hæredẽ hæredis mei damnare possum expressè, ne exigat a
4† lib. 64. ad edict. debitore meo. Viu.
h *Exigat*] secus Il dicat, quãdiu viuat debitor, vt inf. eo. l. Aurelio. in prin. Azo. & facit sup. eod. l. non solum. §. 1. & sup. eo. l. 2.
i *Possit damnari*] vt sup. de leg. 3. l. si fuerit. §. 1.

Si ei cui]CASVS. Cum locassem Titio fundum meum vsq. ad quinquennium, legaui, vt sineret hęres meus cõductori habere quicquid eũ mihi dare, & facere oportet, oportebitve, & decessi: certè si hæres meus prohibuerit frui d. fundo conductorẽ, ex cõducto fore obligatũ aiunt. Nerua, & Atilicinus: quia hæres meus si liberatus ẽ actio. ex conducto pro ijs, q̃ habet conductori facere. Si autẽ hęres meus aliquid retineret, vel caperet pro eo, q̃ conductor debebat ei ex locatione prædicti fundi, vt quia inclusit in fundũ inuecta, donec soluerit ei pẽsionẽ, est obligatus cõductori act. ex testamento, vt ei restituat dictã pensionẽ: quia nihil interest, peteret hæres meus ea, q̃ ꝓmiserit mihi conductor, quo casu hẽt excep. conductor ꝓp liberationem sibi relictam in testamento: an retineret eo mõ, qui dictus ẽ, quia sp habet cõductor bẽficiũ testi, nã videor cõductori legasse torã locationẽ, i. quicquid mihi debet ex locatione: nõ aũt est hæres meus ab eo liberatus, imò reliqua, quæ solẽt venire in locationẽ de natura ẽctus. s. vt locator de his conductori teneatur, q̃ quidẽ sunt numerata. ẽ. lo l. sãjadde. §. illud. ¶† li. 9. ad Plautiũ. venit ũt in iudicio loca. s. vt cõductor possit ea petere act. ex
6† Flor. Ei cui. conducto. Sed, & si locassem domum d. Titio, & legasse habitationẽ hoc mõ, q̃ dictus est ẽ. puta, q̃ dixisse: Quicquid inquilinũ meũ mihi dare, facere, oportet, oportebitve, sinat hęres meus eũ sibi hãc gratuitã habitationẽ hîs præstare debet. Scias etiã, quòd ꝓp ea, q̃ dicta sũt in princ. huius casus, p̃dictus colonus, siue conductor fundi põt agere cũ hærede, ex testamẽto, vt liberet ab ijs, quæ debet ex conductione. & h. d.
7† Fl. peteretur. cum duab. ll. seq. Viu.
k *Si ei cui*] alias si ei cui: alias si cui. & sunt duæ partes. s. si. & cui.
l *Legani*] accipe ẽ. vt sciret hæres, &c.
m *Ex conducto*]s. fore obligatum.
8† Fl. Iauolen. li. 2. Labeonis posteriorum.
9† Alias quæque.
n *Retineret*] hæres scilicet, vt quia inclusit inuecta ob pensionem, & percepit mercedem quoquo modo.
10† lib. 9. ad Plaut.
o *Obligatum*]. s. hæredem.
p *Peteret*]. s. hæres.
q *An retineret*] scilicet, hæres: vtrobique enim testatoris munificentia est legatarius onerata. Azo. s. vt gratis dimittatur, non illud, quo minus rem deuastando, seu negligẽdo obligetur. Hug. & facit sup. de leg. 1. l. apud Iulianum. §. si Titius, & su. eo. l. non solum. § fi. & su. loca. l. si in lege. §. fi. & de vsuf. l. quoties. § si colo & sup. de vsufr. lega. l. cui vsusfr. §. 1.
11† Fl. & præterea.
r *Etiam quæque*]alias quæque: alias quoque.
12† aliàs condõne.
s *Venire*]sicut alias venirent. & facit sup. loca. l. si tibi. & continuatur cum seq. & præced. l. Accurs.
t *Assius*]adiungit præcedentibus duabus.
u *Conductione*].i. pensione. & facit sup. eo. tit. l. si ei cui cum concordantijs.

1† Si quis in testõ dãnatus est, ne à Titio debitore exigat, h neq. ipsũ, neq. hrdẽ eius põt conuenire. Nã neq. hrdis hæres agere, neque ab hæredis hærede peti põt. Hæredis aũt hæres potest dãnari, i ne exigat debitorem.

Si legatur liberatio conductori, oẽ id videtur remissũ, ad quod præstandum actione personali tenetur. Bart.

Paulus. 5†

LEX XVII.

Si ei, 6† cui k fundũ in quinquenniũ locauerã, legauit quicquid eũ mihi dare, facere oportet, oportebitve, vt sineret hrs sibi hre; Nerua, & Atilicinus, si hrs ꝓhiberet eũ frui, ex cõducto, m si iure locatiõis, q̃d retineret, n ex testõ fore obligatũ o aiũt: q̃a nihil interesset peteret, p 7† an retineret: q̃ totã. n. locationẽ legatã videri. *Labeo.* 8†

LEX XVIII.

Reliqua quoq. r 9† in iudicio locationis venire. s

Si cui legata est gratuita habitatio, potest agere cõtra hæredem, vt eum liberet à pensione, h. d.

Paulus. 10†

LEX XIX.

Cassius; t Etiam si habitatio eo modo legata esset gratuitã habitationẽ hæres præstare deberet. Præterea, 11† placuit agere posse colonũ cum hærede ex testõ, vt liberetur conductione. u 12† Quod rectissimè dicitur.

Legatum liberationis extinguitur solutione. Bart.

LEX XV.

Idẽ est, & si in diẽ debitor fuerit, 3† vel sub condõne.

In dubio, relictũ liberationis intelligitur in rem, vt sic personam hæredis comprehẽdat. Bart.

Idem. 4†

LEX XVI.

Cvm ita]CASVS. Ita dixit Titius in testamento. His meis damnas, siue damnatus esto liberare eũ, qui negotia mea gessit, puta. Seiũ: & si quid eum mihi dare, & facere oportet, ab eo non exigere hæres meus damnatus esto: certè damnatus est his à testatore, quare non poterit exigere à dicto Seio pecunias etiã ei creditas, nedum debitum ex administratione. Sed, & si seruis eiusdẽ testatoris peculij, siue peculian nomine, debebitur aliquid per dictum negotia gesto rẽ, non videtur idem testator qui taliter legauit, vt dictũ est, de eo quoq; legando sensisse, quamuis hoc sit verum. Viuia.

1† li. 9. regula.

2† Fl. illũ quod is.

3† al. damnatus.

a *Hæres*]quidam dicunt hoc esse de verbis defuncti; quæ deberent esse in secundà persona: vt. s. respõsio incipiat: Nec crediras, &c. sed dicit, q̃ sunt verba iurisconsulti, & responsio incipit, Damnatus hæres, & dicit, creditas ab hĩde, vel defũcto ipsi gestori, vel à gestore alijs, quib. mutauit de pecunia domini. Sed tunc est arguendum contra. ſ. eo. l. procurator. sed hic plenius legauit, quã ibi. Acc.

4† lib. 10. Respõso.

5† Aliàs, ab Aurelio Sẽpr. fratre. &c

6† al. nolo.

7† Fl. viueret.

8† Flo. & absoluo eũ.

9† Fl. Caperlatã. al. Capelatã. Ant. Aug. emẽd. lib. 3. c. 7. ait in archet. esse Caperlatã. & ita Cõt. ait se repetisse in manuscrip. præter q̃ in vno, in quo erat, Cãperlatã. et sm eum Alci. & cæteri hũc locũ iuxta depranarãt.

b *Damnatur*] modo respondet, vt & ſ. dictum est in prima gl. huius leg.

c *In simili*] dic, q̃ legauit seruo peculiũ cũ libertate, & quicquid mihi dare debuit: nõ videor remittere, q̃ vicarius eius, i. legatarij, debet: ad quod est ſ. de leg. 3. l. seruos. §. fi. & hoc vix est i. nõ est: sic su. ad Velle. l. tutor. Vel dic cassũ vt in. prin l. ponitur. vt videar legare, quę mihi debet gestor, & quæ seruis meis: & quod dicit vix est. i. est, vt, & ſ. de iud. l. vix. alij fabulas hic referunt. Accur.

Modestinus. 1†

LEX XX.

CVm ita testemur, Hęres[a] meus damnas esto liberare eum, qui [2]† negotia mea gessit: & si quid eum mihi dare, facere oportet, ab eo non exigere. Damnatur[b] [3]† hæres, nec creditas ab eo quoq; pecunias exiget. In simili[c] autem legato vix est, vt de eo quoq; legãdo paterfamilias senserit, quod seruis eius peculij nomine debetur.

Legatum liberationis est personale, & ad hæredes non transit. Bartolus.

Idem. [4]†

LEX XXI.

AVrelio[d] [5]† Sẽpronio fratri meo: Neminem molestari volo[6]† nomine debiti, nec exigere aliquid ab eo, [e] quandiu viuet, [7]† neq; de sorte, aut vsura, nomine debiti: [g] & absoluo, [8]† & libero ex pignoribus, eius domum, & possessionem [9]† Caprelatã. [h] Modestinus respondit, ipsum debitorem, si conueniatur, exceptione tutũ esse: diuersum in persona hæredis eius. [i]

Si testator liberat curatores, non videtur relicta liberatio doli, vel reliquorum. Bar.

¶ Caius Seius cum adoleuisset, accepit curatores Publiũ Mæuium, & Lucium Sempronium. Sed enim idem Caius Seius intra legitimam[k] ætatẽ constitutus cum in fatum cõcederet, [10]† testamẽto suo de curatorib. suis ita cauit, Quæstionem curatoribus meis nemo faciat: rem enim ipse tractaui. Quæro, an rationes [11]† curæ hæredes adulti à curatoribus petere possint, cum defunctum (vt ex verbis testamẽti apparet) confessus sit se omnem rem suam administrasse? Modestinus respondit, si quid dolo curatores fecerunt, aut si quæ res testatoris penes eos sunt; eo nomine conueniri eos posse. [l]

Legatum liberationis, vel nominis extinguit solutione, vel alia liberatione inter testatore cõtingẽte: secus, si eo mortuo, facto hæredis contingat. Bar.

7 *Nomine debiti*]i. vsura sortis.
h *Caprelatam*]nomen possessionis. vel loci vbi est.
i *Hæredi eius*]ſ. debitoris: & facit sup. eo. l. si quis in testamento. & l. non solum. §. 1. & 2.
K *Intra legitimam*] No. ergo. q̃ adultus curatorem habeat põt testari: sic ſ. de l. 2. l. cum pater. §. curatoris. secus in contractu. vt C. de in integ. resti. mi. l. si curatorẽ.
l *Est posse*]imo videtur totum remissum. vt ſ. eo. l. Aurelius. §. Titius testõ. quæ est contra. Solu. speciale ibi in patre. Item cõtra, ſ. ſ pac. l. si vnus. §. illud. & Inſti. de lega §. si quis debitori. nam ibi videtur. q̃ liberatione legata, nec de dolo possit conueniri. Sed dic, refert an aliquis est debitor pecuniæ tantum, an & doli, & culpę: an doli tantum: vt in depositio. In primo loquitur Inſtitu. In secundo hic. In tertio ille §. illud. Item no. q̃ liberatio trib. mod. legatur. Primo, quod Titius deber. peti nolo. Vel quod debet, ei relinquo, vel actionem ei remitto: & hic est liberandus legatarius. vt ſ. eo. l. 1. & l. si dãnatus. & l. quod mihi. & l. legaui. cit. prĩ. et in plutibus aliis ll. huius titu. Secundo, si negotium testatoris gessisset & testator dixerit, rationes eum reddere nolo. & hic quoque debitor liberandus est, nisi ab eo, quod dolo gessetit, vel quod penes eum sit, vt hic, & sup. eo. l. non solum. §. si hæres. & inſ. eo. l. procurator. & l. si. §. Titia. & l. Aurelius. §. Mæuia. & sup. de leg. primo. l. si seruus vetitus. & sup. de admin. tuto. l. quidam decedens. & inf. de cõditio. & demon. l. cum tale. §. 1. nisi cum dixit, damnas esto hæres meus quicquid. &c. vt sup. eod. l. si quis rationes. in fi. l. Tertio ita, si reus, vel actor damnat hæredem, ne actionem exerceat, quo casu loquitur inſ eodem. l. pettor.

10† Fl. cõcideret.

11† Fl. rationem.

Si quid, CASVS. Tu Titius debebas mihi decem: ego feci testamẽtũ, & in eo legaui tibi decem, quæ debebas, vel etiam Seio, postea cogi te, vt mihi solueres, & soluisti, & ita fuisti à me liberatus per solutionem prædictã, vel etiam alio modo fuisti à me liberatus, & postea decessi: certè non potest peri legatũ, imò extinctum est. De prædicto autẽ alio modo liberationis, quam per solutionem, potest poni exemplum, vt quia ego creditor extiti hæres tibi debitori, postq̃ taliter, vt dictum est, tibi legaui, & postea decessi: nã in isto casu confusione tollitur obligatio, qua mihi tenebaris: sicut in superiori tollitur per solutionem. Si autem legaui tibi liberationem sub conditione, si nauis ex Asia venerit, hæres autem meus præoccupauit, siue petijt à te debitum ante dictam conditionem, & exegerit, aliud dici potest, ideſt, quod non extinguatur legatum liberationis, imò existente postea conditione repetes tu debitor ab hærede meo illud. qđ ei soluisti. & est ratio: quia in arbitrio hæredis mei esse non debet, vt quandoque, siue quandocunque, existente dicta cõditione liberationis, neq; tibi legatario debeatur legatum, neque ei, ad quem commodum debet peruenire, si tu non viuas, vel alio modo capere non possis, puta coniuncto, vel substituto tibi. Viu.

a *Si id quod*] aliàs si quod. aliàs si id quod.
b *Soluere*] coactus. s. alioquin contra. sup. de leg. 3. l. fideicommissa. §. si rem. & no. su. eo. l. non solum. §. fi.
c *Solutione*] vt inf. de fideiuss. l. si debitori creditor. & de sol. l. Stichum. §. aditio.
d *Legato*] prædicto.
e *Debitum*] hoc in debitore testatoris sine distinctione recipitur: aliud in debitore hæredis, quem liberare ipse damnatur, vt sup. eod. l. cum hæres.
f *Non debet*] ad quod sup. de leg. 1. l. seruo legato. §. 1.
g *Neque*] i. non.
h *Ei*] repete, nec debet esse in arbitrio hæredis, vt neq; præsiet ei, ad quem commodũ peruenerit relictum alij sub hac conditione, si legatarius capere non possit. Vel dic, forsan cõiuncto, vel substituto, vt C. de cad. toll. l. 1. 2 & 3. & facit sup. de leg. 1. l. si sic. §. 1. & §. de fidei. l. Vranius. & §. ad T. eb. l. deducta, in prin. & l. debitor. & l. pe. & C. de pac. l. debitori. & §. eo. l. nõ scilũ. § si liberationis.

Sed mihi] CASVS. Ita dixit Titius in testamento suo. Quod Sempronius debet mihi, nolo peti: certè non tantum exceptionem habet debitor, si ab eo petat hæres, sed etiã potest petere, vt liberetur. Viuia.

i *Responsum est*] facit Inst. eo. de leg. §. si quis debitori. & C. de hæredi. act. l. si creditoris. & inf. vt in posse leg. l. 1. §. si debitori. Sed arg. contra §. de eo. per quem fac. erit. l. 1. § si reus. Item no. aliquid fieri ad exceptionẽ, quod valet etiam ad actionem, quod est contra Pla. vt not. sup. de iureiur. l. sed & si possessori. in prin.

Procurator] CASVS. In testamento meo damnaui hæredem meum, vt non exigeret rationem à Seio procuratore meo, de eo quod gessérat negotia mea, sed quod liberaret eundem procuratorem meum: & decessi: nunquid videtur liberatus procurator de ea pecu. quam ei promisit Titius argentarius ex contractu quem fecit cum eo tanquam meus procurator? Et dicitur, quod non, imò aut tenetur hæredi meo actiones præstare aduersus dictum argentarium, aut cogitur dicto hæredi meo pecuniam restituere, si eam non exegit ab argentario. Viuianus.

k *Procurator*] aliàs procurator, aliàs curator.
l *Præstare*] hoc ideo, quia fraudis rationem reddere debet procurator, nõ negligentię hoc casu, vt §. eo. l. Aurelius. §. 1. & sup. de adm. tut. l. q plures. & de leg. 1. l. si seruus vetitus. hic autem dolum facit eo ipso, quod ea, quę habet, non reddit, vel actionem nõcedit, vt §. mãda. l. si procuratorem. §. dolo.

Cum hæres] CASVS. Instituí mihi hęredem Titium, & rogaui eum, vt liberaret Seiũ debitorẽ suum in centũ: & decessi. Postea ante apertas tab. testi mei soluit dicto hęredi creditori suo de dictis centũ. 50. certè alia 50. remanent in fideicom. s. vt hæres meus teneatur dictũ suum debitorem in his liberare: non autẽ potest repetere debitor ab hĩde meo dicta 50. quę ei solui. Si autem post apert. tabu. meas exegit hęres meus dicta 50. à dicto suo debitore, & ita exegit postquam sciuit idem hæres meus voluntatem, vel scire potuit, dolo fecit. & ideo dict. debitor. s. legatarius repetit ab hærede, quod ei soluit. Viuianus.

m *Suam*] secus si testato is, vt § eo. l. si id quod. §. sed si sub cõditione.

n *Mortis*] vsque in diem aditæ hæreditatis: nam ante non est hæres.

o *Ante tabulas apertas*] & ob hoc ante aditam hæreditatẽ: nam clim ante apertas tab. adire non poterat, nisi esset in soli dum institutus, vel ni fi esset de liberis, vt C. de cad. toll. § 1. & § in nouissimo. & ĩ. de iu. & fac. igno. l. 1. § fi & C. de iu. de lib. l. si testator.

p *Apertas*] idem si ante apertas fuerit exactum. ab eo, qui sciuit voluntatem defuncti: nã tunc dolo proximus est: sed potius ideo dicit, quia tunc sępè cõtingit, vt sciat. Azo. si. bau. ergo hic maximè.

q *Repetit potest*] vt indebitũ. nã debitum idem legatarius repeteret ab hærede, qđ ei soluit. & facit ĩ. de cond. indeb. l. in sum. §. pe. vbi distinguitur sciens ab ignorante. Sed contra. Instit. de leg. §. si verò hæredis. & ĩ. de leg. 1. l. ęqeta. §. fin. & l. seq. vbi distinguitur sciens hæres ab ignorante. Sed ibi post aditã hæreditatem: vnde vt scire, quod sciuit defunctus, cum sit vna persona, vt in Auth. de iureiur. à morien. præsti. §. 1. & quia succedit in scientia, vt inf. de diuer. & temp. præscrip. l. cum hæres. hic ante aditam hæreditatem. Accur.

Legauit] CASVS. Cum Titius esset meus debitor in centũ. vel deberet mihi fundum, vel Stichum: legaui ei, qđ mihi debet. & forte adieci quãtitatem, vel speciẽ, vel forte nõ adieci. & è ĩ dictus Titius debitor meus legauit mihi, qđ mihi debebat. & forte adiecit quantitatẽ. & speciẽ. & forte non adiecit. Nunc quæritur, an ad hoc, vt valeant hęc legata, debeat requiri an prędicta sint debita, vel nõ. Et certè primo expedit quęstionem meã, qui legaui meo debitori prędicto modo, ab illo versu. Respondi. si ita cui. &c. vsq; ad illũ §. cõtra autẽ &c. & postea vsq; ad finem expedit quęstionẽ debitoris mei prędicti, qui mihi legauit. Dicit ergo, q; si ego creditor volui dimittere debitũ dicto meo debitori, nihil interest, iusserim hĩdi meo, vt liberaret cũ: an prohibuerim hĩdẽ ab eo exigere. Nam vtrq; casu habet debitor act. ex testamento contra hęredẽ meũ, vt cum liberet: fue in legato feci mentionẽ quantitatis mihi debitę, vel fundi, vel Stichi mihi debiti, siue nõ. Atq; hęc vera sunt, si verè erat meus debitor

1† Fl. Terẽtius Clemẽs lib. 12. ad l. Iuliã. & Papiam.

2† Fl. placuit, & si.

3† Fl. tũc. & ĩ aliis quã plurimũ locis ei dictionis vice ponitur.

4† al. peruenerit.

5† lib. 19. Quæst.

6† li. 7. de spensio.

7† lib. 8. Respõsio.

8† Fl. mã serat.

9† al. igno rauerit.

* Et rõ huius l. ẽ, quia iussus testatoris est seruã dare. ll. vel gari. Videtur autẽ iubere p verbũ, nolo, qđ est imperãdi vi p gl. in cle. 1. de off. vicarij.

Neratius. 1†

LEX XXII.

SI id,[a] quod mihi deberes, vel ubi, vel alij legauero, idque mihi solueris,[b] vel alia qualibet ratione liberatus à me fueris: extinguitur legatũ. Vnde Iuliano placet, 2† si debitori hĩs exiterit creditor, possleaq; ipse creditor decesserit, legatum extingui: Et hoc verũ est: quia confusione perinde extinguitur obligatio, ac solutione. [c] Sed si sub conditione dato legato [d] hęres prę occupauerit, & exegerit debitum, [e] aliud dici oportet: quia in arbitrio hęredis esse nõ debet, [f] vt quandoque conditione existente, neque [g] ipsi legatario debeatur legatum, si tũc 3† viuat, & capere possit: neque ei, [h] ad quem hoc commodum peruenit, 4† si legatarius capere non possit.

Hæc verba, peti nolo, pariunt exceptionem, & inducunt fideicommissum.

Papinianus. 5†

LEX XXIII.

QVod mihi Sempronius debet, peti nolo. * Non tantum exceptionem habere, debitorem: sed & fideicommissum, vt liberetur, petere posse, responsum est. [i]

Si relinquitur liberatio à reddẽdis rationibus, nõ videtur relictum creditũ nomine domini contractum. Bar.

Idem. 6†

LEX XXIIII.

PRocurator,[k] à quo rationẽ hæres exigere prohibitus, eoq; nomine procuratorẽ liberare dãnatus est: pecuniã ab argentario debitam ex cõtractu, quem vt procurator fecit, iure mandati cogetur restituere, vel actiones præstare.[l]

Si legatur liberatio debitori hæredis, restringitur ad debitũ, q̃ manet a tempore apertarum tabularum. Bar.

Idem. 7†

LEX XXV.

CVm hæres rogatur debitorem suum [m] liberare, de eo tantum cogitatum videtur, quod in obligatione manfit. [n] 8† Itaq; si quid ante tabulas apertas [o] fuerit solutũ, ad causam fideicommissi nõ pertinebit. Quod autem post tabulas apertas P ante aditã hæreditatem ab eo, qui voluntatem defuncti nõ ignorauit, 9† fuerit exactũ, dolo proximũ erit. ideoq; repeti [q] potest.

Defectus debiti demonstrati impedit substantiam legati relicti à creditore debitori: sed non impedit substantiam legati relicti à debitore creditori, si certa quantitas exprimatur: aliàs secus. Bart.

bitor dictus Titius illius quantitatis, vel ſpeciei. Si ſit nihil debuerat, dicunt quidã poſſe etiam peti illud, quod cõprehenſum eſt in legato, nedum peti liberationem, quaſi falſa demõſtratione adiecta, quæ nõ ſolet vitiare legata. Sed quo modo poſſunt ipſi hoc dicere, cũ ita, vt dictũ eſt, legaui ego teſtator, idemq. creditor cẽtum aureos, quos mihi Titius debet, vel Stichum, quẽ mihi Titius dẽt, hæres meus damnas, ſiue damnatus eſto nõ petere? certè nõ poſſunt hoc dicere: nec ẽt ſi ego creditor ita legaui, Hæres meus centum aureos, quos mihi Titius dẽt, dãnas eſto ei dare: cum verbũ dandi, in legato poſitũ exiſtimauerim ego teſtator ad debitũ referri: & in veritate Titius ñ erat meus debitor, vt dictũ eſt. Quidã ſi dixerãt, & malè, qđ in hoc vltimo caſu pete re poſſit Titius, qui mihi dẽt dicta cẽtũ, quaſi ego teſtator ad iecerim falſam demonſtrationẽ, q̃ non ſolet vitiare legata: ſed, vt dixi, malè dicunt. Viſo circa me creditorẽ, videamus circa dictum meum debitorem. Si ergo debitor legauit mihi non adiecta quantitate non valet: ſi añt adiecit quantitatem non valet ſimiliter: niſi propter repræſentationem, ſi erat in diem, vel ſub conditione. Et hæc omnia vera ſunt ſi mihi debebat in veritate illud quod mihi legauit: ſi autem non debebat, valet legatũ. Certa enim nummorum quantitas in genere, & quantitate legata mihi ab eo, qui dicebat ſe debitorem meum, cũ nõ eſſet, vt fuit in hoc vltimo caſu, eſt ſimilis Sticho legato cũ demonſtratione falſa & eſt ſimilis certæ pecuniæ legatæ cũ falſa demonſtratione per vium vxori nomine dotis acceptæ: quibus duobus caſibus valet legatum, licet non ſit vera demonſtratio appoſita in Sticho legãdo, licet teſtator nihil receperit nomine dotis. Viuianus.

a *Debeat*] ab eo, vel ab alio. Azo.

b *Ex contrario*] nam ſ. creditor legauit, hic debitor. Primũ proſequitur vſq; ad §. contra autem, &c. & exinde aliud.

c *Cum diſtinctione*] ſcilicet illa, an ſit adiecta ſpecies, vel quantitas. Azo.

d *Quæ d ana*] & ideo tractanda, & fauorabilius admittenda, vt inf. de vſucap l. iuſto. in prin.

e *Si is*] ſcilicet creditor.

f *Vtroque enim modo*] id eſt caſu.

g *Actio*] ex teſtamento, vt ſup. eo. tit. l. quod mihi.

h *Poterit dici*] hoc verum, ſi dixi, lego decem, quæ mihi debet: ſi vero ſic, volo illum liberare in decem, vel ab eo non peti, ſecus, vt ſ. proxi. Sed poterit &c. Vel dic, ſecundum R. quod non refert hic illo, vel illo modo legauerit: ſed tamen corrigitur ſtatim in proxi. reſpon. Sed poterit &c.

i *Heres*] in lib 10. eſt hic dicit. & lege interrogatiuè. & reſpon. Azo.

k *Nequaquam placet*] ergo multò magis in ſuperiori proxi. caſu non poſſet peti cum dicit, damnas eſto non petere.

l *Contra autem*] hic debet eſſe. §. & proſequitur ſecundam quæſtionem circa princ. l. factam.

m *Emolumentum*] repræſentationis. Et no. quòd hic dixit, lego quod debeo.

n *Certa*] in genere, & quantitate, non in ſpecie certa nõ morum, vt differat à ſequenti de ſeruo. Acc.

o *Cum demonſtratione*] vt Stichum, quem debeo, tibi lego.

p *Legata*] ad hoc ſ. de do. præl. l. cũ ſcitum. & de le. 2. l. cũ quidã. & Inſt. de leg. §. ſed ſi vxori. & ſ. de cond. & dem. l. quib. dieb. & qui dotale & C. de fal. cau. adit. le. l. 2. in fi. itẽ facit ad l. iſtã. ſ. tit. 1. l. Quintus. & l. qui tibi. & ſ. de cõd. & dem. l. falſa. & C. de fideic. l. ſi creditoris. & de le. 2. l. Lucius. §. 1. & de le. 1. l. ſi creditori. & Inſt. de le. §. huic. & ſ. de le. 2. l. Lucius. §. q ſqs. & ſ. e. tit. l. Aurelius. §. fi. Et no. plenè. ſi lego tibi decem, quæ tibi debeo, tenet legatũ. & ſi nihil debeatur. ſed ſi debetur puta, & efficaciter, nullum eſt legatum: ſi ſine effectu, vel non purè, tenet: vt hic. & ſ. eod. l. ſi creditor. & de le. 1. l. ſin ãt. & hoc in prima pſona: nũc de tertia, & ſecunda, quæ vicem tertiæ obtinet: vt ſi decẽ, quæ mihi debes lego illi, vel decem, quæ ille mihi dẽt, tibi lego. Si debentur, in vtroq. caſu actionẽ cedere tenetur hæres, vt ſup. eo. l. ſi damnatus. & ſ. de le. 1. l. nõ quocũque. §. qui Catum. & l. ſi fic. §. 1. in fi. Si verò non debentur, nihil eſt in legato. Eſt ratio differẽtiæ inter primum, & duos vltimos: quia primo caſu intelligendus eſt teſtator aliud dãdum obligare hidem, apponẽdo verbum id. ſ. debeo. 1 Quod ſi verum eſt, hæredi dandi neceſſitas incumbit. In aliis verò duob. nõ eſt intelligendus hæredi iniungere, vt det. Quod ñ verũ ſit, quod debetur, non ad dandum, ſed ad faciendum tenetur his. i. ad cedendã actionem, quam habẽt: ſi ergo habet actionem, eã cedit: ſi non, nullã cedit, quia non põt. Eſt & alius caſus qui licet à gloſſatoribus ſit relictus, à Paulo ſi non eſt omiſſus, qui eſt difficilior alijs: vt ſi dicam, lego tibi decẽ, quæ mihi debes: dicit. n. Paulus. Quod ſi debetur, liberari debitor debet: ſi nõ debetur, decẽ ſunt in legato: quod falſum eſt, vt ſ. ipſe Paulus poſtea dixit, vt hac l. . quod ſi etiam centum. & §. quod mihi. & §. ſed poterit. Sed quare aliud hic dicit quam in duob. ſuperioribus caſib. quia & in hoc caſu ſi deberet, non tenetur hæres ad dandum, ſed ad liberandum? ſed certè hæc liberatio, ſiue remiſſio dari o eſt, vt ſ. de cõd. ob cau. l. ſi mulier. Item induxit cõpenſationem, vt ſ. de cõpen. per totũ. Itẽ facit videri totum remiſſum, ẽt inopinata: vt ſ. ad leg. Fal. l. quærebatur. ſed ceſſio actionis nõ eſt datio pecuniæ, nec pro ſolutione hĩ: cũ euẽtus iudicij poſſit eſſe incertus, niſi in caſu, vt ſ. de pecu. leg. q̃ dẽtur. Vbi vero quãtitas nõ exprimitur, in oi caſu, qđ vel q̃ pro condition ſeruat. vt ẽ. ai. ſ. d. Quintus Mutius, niſi verba præteriti tẽporis, nõ præſentis, ponantur in legato: vt ſi dicam, quod debuiſti, vel qđ debuit. Et nunc diſtingues, vt ſ. eo. l. creditor. Ryg. Azo. H.

1 † lib 10. quæſtio.

Paulus. 1 †

LEX XXVI.

LEgaui Titio, quod mihi debetur,[a] vel adiecta certa quantitate, ſiue ſpecie, vel nõ adiecta: aut ex cõtrario,[b] æquè cum diſtinctione:[c] veluti, Titio qđ ei debeo: vel ita, Titio centum, quæ ei debeo. Quæro, an per omnia requirẽdum putes, an debitum ſit? & plenius rogo, quæ ad hæc ſpectãt, attingas. quotidiana[d] enim ſunt. Reſpõdi, Si is,[e] cui Titius debebat, debitum ei remittere voluerit, 2 † nihil intereſt, hæredẽ ſuũ iuſſerit, 3 † vt eũ liberaret, an prohibeat eum exigere: utroq. enim modo 4 † liberandus eſt debitor,[f] & utroque caſu competit ultra ad id liberandum debitori actio.[g] Quod ſi etiam cẽtum aureorum, vel fundi debiti mentionem fecit; ſi quidem debitor fuiſſe probetur, liberandus eſt. Quod ſi nihil debeat, poterit dici,[h] quaſi falſa demõſtratione adiecta, etiam peti, quod comprehẽſum eſt, poſſe: ſed poterit hoc dici, ſi ita legauerit, 4 † Centum aureos, quos mihi Titius 5 † debet, vel Stichum, quem debet, hæres meus damnas eſto non petere: quod ſi ſic dixerit, Hæres meus cẽtum aureos, quos mihi Titius debet, dãnas eſto ei dare: etiam illud tentari[6] † poterit, vt petere poſſit, quaſi falſa demonſtratione adiecta. Quod mihi nequaquam placet,[k] cum dandi verbum ad debitũ ſe referre teſtator exiſtimauerit.

¶ Contra autem,[l] ſi debitor creditori leget, nullam utilitatem video, ſi ſine quantitate legauerit. 7 † Sed & ſi id demonſtret. 8 † quod debere ſe confitetur, nulla utilitas eſt, niſi in ijs ſpeciebus, in quibus emolumentum[m] debiti ampliatur. Quod ſi centum aureos, quos ſe debere dixit, legauerit; 9 † ſi quidẽ debet, inutile eſt legatum. Quod ſi non fuit debitor, placuit utile eſſe legatum. Certa[n] enim nummorum quantitas, ſimilis eſt Sticho legato cum demonſtratione[o] falſa. Idque & diuus Pius reſcripſit, certa pecunia, dotis acceptæ nomine, legata. P

A legatario põt retinqui liberatio hæredibus: qui, agnito legato, repellitur exceptione, niſi bñficio ætatis iuuetur. Ba.

1 † Fl. tẽptari, al. interpretari.

6 † Fl. legauit.

7 † Fl. legat. al. legauit.

8 † al. demonſtrauerit.

9 † Fl. legauit.

1 Verbũ debeo, p latũ à teſtatore hẽdẽ obligat: quod hic ẽt nõ habito reſpectu ad pegata. l. 1 & ibi Bart. C. ſi cert. pet.

Scævola. 1†

LEX XXVII.

TVtor decedēs, alijs [a] hēredibus scriptis, pupillo suo, cuius tutelam gessit, tertiam [b] partem bonorum dari voluit, si hæredibus [c] suis tutelæ causa controuersiā non fecerit, sed eo nomine omnes liberauerit. pupillus sibi [2]† legatū prętulit, & postea nihilominus petijt, quicquid ex distractione [d] aliave causa ad tutorem suum ex tutela pernenit. [3]† Quæro, an verbis testamenti ab his exactionibus excludatur? Respondi, si prius, quam conditioni pareret, [e] fideicommissum percepisset, & pergeret petere id, in quo contra conditionem faceret, doli mali exceptionem obstaturā: nisi paratus esset, quod ex causa fideicommissi percepisset, reddere. quod ei ætatis beneficio indulgendum est. [f]

Aliquando dicitur quis legatarius propter spem, licet non propter rem. Bar.

Triphonius. 4†

LEX XXVIII.

VIdeamus, si ei, cum quo de peculio actio erat, 5† liberatio testō legata sit, [g] an si die, quo legata cedere solent, [h] nihil in peculio sit, legatarij loco habeatur. [6]† At quinondum debitor fuit; nec procedit, vt emolumentum aliquod [7]† ex legato ad eū perueniat, nisi propter spem futuri peculij. Nunquid ergo in pendenti sit, an legatarius fuerit, perinde atq; si qua alia cā

1† li.4.responso. Postea pupillus accepit dictum legatū: nunquid amodò potest petere ab hæredibus tutoris ea, quæ peruenerūt ad tutorem ex dicta tutela? Et dicitur, q̄ obstat ei doli exceptio, nisi sit paratus reddere hæredib. dictum legatum, & super hoc petat in integr. restit. Vivianus.

a *Alijs.*] q̄ pupillo.

2† Fl. dē sibi. al. pupillus legatū pertulit.

b *Tertiam*] quod legatum valet, vt supra de lega. primo. l. non amplius. §. 1.

c *Si hæredibus*] idest sub hac conditione.

d *Ex distractione*] rerum pupillarium.

3† Fl. peruenerit.

e *Pareret.*] i. tutoris hæredes liberasset ab actione tutelæ. Azo.

f *Indulgendum est.*] vt & ī. de minor. l. ait Prætor. in fi. & l. & si fine. in princip. & l. si minor xxv. ann. ferum. & C. de fideicommiss. liber l. debitori & inf. de do except. l. fin. in fi. & sup. de acqu. hæred. l. necessarijs. & ī. de ijs, quib. vt indig. l. 3. §. amittere.

VIdeamus.] CASVS. Filius meus cum Titio contraxit, & obligauit se ei in centum. & ita ego pater teneor Titio de peculio filij mei. Titius autem fecit testamentum. & mihi liberationem legauit: tempore autem mortis eius id est, tempore, quo cedit dies legatorū, nihil erat in peculio mei filii: vnde quæritur, an debeat hēre loco legatarij? & videtur, q̄ non: quia nondum debitor fui ego pater. tunc enim incipio esse debitor, cum aliquid incipit esse ī peculio: si non sum debitor, ergo non habeo emolumentum propter legatum liberationis: ergo non valet legatum: sed verius est, vt sit in pendenti, an sit legatarius liberationis, donec aliquid esse cœperit in peculio filij mei. Vivianus.

4† lib. 8. disputat.

5† Fl. erit.

6† Fl. hī. al. haberetur.

7† Fl. aliquid.

g *Legata sit*] à creditore.

h *Solent*] mortis testatoris hodiè, vt C. de cadu. tollen. §. cū igitur.

i *Quod magis est*] & facit sup. eodem. l. si quis rem. §. idem Iulianus.

AVrelius.] CASVS. Titiꝰ fuit datus tutor Aurelio Latino, & Aurelio Felici. & Aureliꝰ Symphorinus fideiussit, p eo tutore: & pupilli salua fore: & decedēs d. fideiussor instituit sibi hæredes Caiū & Sempronium. & dictis pupillis legauit q̄ talia verba. Aurelio Latino, & Aurelio Felici, legato cuilibet eorū quina. cum vnusquisq; eorū fuerit xiiij. ann. vsq; ad quod ips prætare volo eis singulis per. hīdes meos, noīe alimentorū senos denarios oī mense. & noīe vestiarij xxv. denarios singulos anno: & postea ita dixit. Quo legato cōtenti eē debetis vos pupilli. iō qm̄ tutela vestra afflixit rōnē meā nō minimo dāno. Nam impēdi multa circa tutelā vestrā: à vobis ī. hīdes mei. peto ne quid velitis exigere ab ijs ex rōne tutelæ. vel legatū eorū retinere ob hoc. quia impēdiantes eorū: & postea decessit testator. idēque fideiussor tutoris. Postea pp malam gestionē tutoris hīs, siue hīdes fideiussoris fuerūt condēnati pupillis in cētū. quæ soluerūt. Nūquid poterūt repetere ab hærede d. tutoris? Et dī. q̄ sic: nā id solum vī cōmisisse fideiussor fidei hīdū suorū. ne exigerēt à d. pupillis. id. quod rōne tutelæ eorū. q̄ ipse administrauerat. sibi Symphorino debeat: non aūt vī commisisse fidei hæredū suorū. ne mādati agerēt ī tutorē. vel eius hīdes. Vi.

8† Fl. desunt hæc () tia verba.

9† lib. 16. Digestor.

10† Flor. Symphorianus.

11† Fl. eisdem.

12† Flor. Arellio. Alias Rellio. & inf.

13† Fl. qđ

14† Fl. vt ab hoc legato.

K *Fideiusserat*] apud pupillos. vel apud alios.

l *Quodam*] rem pupilli salua fore. quod fieri debet. vt Infiit. de satisd. tuto. §. 1.

m *Eiusdē.*] s. tutoris.

n *Quina*] i. decem. vt & ī. de leg. 1. l. si quis testō. & sub. lego. Aco.

o *Ad quod.*] i. vsque ad quod tempus.

p *Denarios*] transit de tertia persona ad secundam.

q *Afflixerit*] impenderat enim Aurelius multa in res illorum pupillorum. Accurs.

15† Flor. Symphorus.

16† Flor. Arellijs. Alias ab relijs.

r *Ab his.*] s. pupillis ea. quæ impendi.

s *Velitis.*] quasi dicat. non exigatis impensas à pupillis: nec legata eis retinēatur. pro dictas impensas.

t *Filiorum eius*] scilicet tutoris.

u *Ab Aurelijs*] à pupillis. Vterq. enim sic vocabatur. q. d. non prohibetur agere mandati contra tutorem, vel eius hæredem. vt hic: sed negotiorum gestorum, contra pupillos pro impensis. vt sup. proximè.

¶ *Testamento.*] CASVS. Titius fecit testm̄ & in eo debitoribus suis liberationem reliquit: & postea incidit linum, quo ligatum erat, & ita fuit rupium testm̄. & postea duobus de debitoribus, quibus liberationem legauerat, mutuauit centum, & postea legit id ipsum testm̄. & pœnituit, q̄ ruperat illud: vnde & fecit secundum testm̄, in quo repetijt legata

his

his verbis, Quibuscunque dedi legata in testamento meo, quod inciderã, volo omnia rata esse: & postea decessit. Postea ex secundo testõ liberatione relicta adita fuit eius hæreditas. Nunc quæritur, an dicti duo debitores, quib. priore testõ liberatio relicta erat, consequi possint, vt eius quãtitatis nomine, quã post primum testim, & ante secundum debere cœperunt, liberarentur: & si ab his hæredes petere cœperint, an doli exceptione summouerentur? Et dr, q non liberantur ab eo, quod mutuatũ est post primum testamẽtum: sed ab eo tantum, quod debebant tempore primi testamenti. Et facit in proxi. ſ. qui est planissimus. Viuianus.

post, inciso lino, [a] & recognito testõ, aliud testim fecit, in quo repetit [b] legatum ijs verbis, Quibuscũq; [1]† legata in eo testõ, quod inciderã, dedi, omnia rata esse, & quæcunq; [2]† scripta sunt, volo. Quæritũ est, adita ex sequenti testõ hæreditate, an debitores, quibus priore testamẽto liberatio relicta erat, consequi possint, vt etiam eius quãtitatis nomine, quam post prius testamẽtum debere cœperint, liberentur? [3]† & si ab his hæredes petere cœperint, an doli mali exceptione summoueantur? [4]† Respondi, non liberari.

¶ Titius Seio debitori suo ita legauit, Do lego Seio denarios decẽ: item do illi, quicqd sortis, & vsurarũ nomine mihi debebat. Præterea generaliter damnauit hæredes, fideicque eorum commisit, vti darent, restituerẽt [5]† vnicuique, quicquid ei legasset: postea Seius aliam præterea pecuniã à Titio mutuatus est. Quæro, an hæc quoque pecunia, quæ post testamentum factum data est, [6]† Seio legata intelligatur? Respondi, cum in præteritum tẽpus verba collata proponerentur, nõ esse posterius credendum [c] [7]† legatum.

Generalis liberatio patri relicta, continet liberationẽ reliquorum: secus in extraneo. B.

¶ Titius testõ facto, [d] & filijs hæredibus institutis, de patre tutore suo quondam facto ita locutus est, Seium patrẽ meũ liberatũ esse volo ab actione tutelæ. Quæro, hæc verba quatenus accipi debeant? id est, an pecunias, quas vel ex venditionibus rerum factis, aut ex nominib. exactis in suos vsus conuerit, vel noĩe suo fœnerauit, filijs, & hæredib. testatoris, & [8]† nepotib. suis debeat reddere? Respondi, eum, cuius notio est, æstimaturum. Præsumptio [e] enim propter naturalẽ affectum * facit omnia patri videri concessa: nisi aliud sensisse testatorem ab hæredibus eius approbetur. [9]†

In generali liberatione nõ videntur remissa ea, quæ possunt vendicari. Bar.

¶ Mæuia testamento suo alterum ex tutoribus [f] [10]† suis actione tutelæ voluit liberari, his verbis, Rationem tutelæ, quam egit Iulius. [11]† Paulus cum Antistio Cicerone, posci ab eo nolo, eoque nomine cura [12]† omni liberatum esse volo. Quæro, an si qua pecunia ex tutela apud eum remansit, peti ab eo possit? Respondi, nihil proponi, cur pecunia, quæ pupillæ [g] esset, [13]† & apud tutorẽ posita maneret, legata videretur.

Verba restrictiua adiecta legato in codicillis facto, restringunt legatum factum in testamento, cũ ipso legato codicillorum tacite repetitum. Bart.

¶ Testamento [h] ita scripserat, Titio affini meo, quicquid mihi ex quacunque causa debet, remitti volo, coque amplius decem do. Codicillis ita scripserat, [14]† Titio hoc amplius [i] affini meo, & debitori, vsurã pecuniæ, quam mihi debet, [15]† ab hærede meo, donec viuet, [k] exigi veto: quod [16]† si exigere contra [17]† voluntatẽ meam putauerit, eius sortis vsuras eidem Titio ab hæredibus meis, donec viuet, [l] [18]† Infortiatum.

1† Fl. quibusque.

2† Flo. & quæque.

3† Fl. experant. liberarent.

4† Fl. sũmoueren tur.

5† al. restituerẽtq;

6† Fl. eẽt.

7† al. credium.

---

a *Lino*] i. chordula de lino, quo erat ligatum, per quod rumpitur testim, vt C. de testamen. l. nostram.

b *Repetit*] per hanc repetitionem petetur liberatio eorũ, quæ debebantur tempore primi testamenti: nõ vt ex illo, sed vt ex secundo. vt Inſti. quib. mod. testam. infir. ſ. posteriori. nõ autem eorum, quæ post cœperũt deberi: vt hic dicitur. & facit ad istũ ſ. proximo. & ſ. de trin. leg. l. si quis. ſ. itẽ. & de au. & arg. le. l. si ita. & l. medico. in prin. & sup. de le. ſ. l. vxori. ſ. 1. & l nomẽ. ſ. 1. & l. vxorem. ſ. testamento. & ſ. eo. l. ſi. ſ. ſi. arg. contra, ſ. de alim. le. l. Mela. ſ. sed & si alimenta. Item inf. eod. l. ſ. legatum.

c *Credendum*] debitũ sub. & facit ſ. proxi. ſ. cum concord. & de leg. 3. l. his verbis.

¶ *Titini testamento.*] CASVS. Seius emancipauit filium suum impuberem, & ita. l. xij. tab. fecit eũ legitimum tutorem. Postea dict⁹ filius adultus factus fecit testamentũ, & filios suos sibi hẽdes instituit: & postea ita locutus est. Seiũ patrem meũ liberatum esse volo ab actione tutelæ. & decessit. Nunc quæritur, quomodo dicta verba testatoris debeãt accipi? i. cui pecunias, quas ex venditionibus rerum factis, aut ex nominibus exactis in suos vsus pater conuertit, vel noĩe suo fœnerauit, debeat reddere dictis filijs & hæredibus testatoris, qui sunt nepotes eius tutoris? Resp. q is iudex, cuius notio est, quid esse debet, super hoc æstimabit: sed in dubio omnia patri videntur concessa, & remissa, nisi filij testatoris probent eũ aliud sensisse. Et hoc est speciale in patre testatoris: secus in alijs, vt inf. ſ. proxi. qui est planissimus. Viuianus.

d *Testamento facto*] ex lege xij. tabu. vt Inſti. de legiti. patrũ tute. Accurſius.

e *Præsumptio*] ſ. legatarij charitas, & necessitudo facit intelligi q cõsuetum modum, vt & ſ. de leg. j. l. si seruus plurib. ſ. fi. & inf. de condit. & demõ. l. cum tale. in prin. & l. cũ auus. & C. de inſt. & ſubſt. l. generaliter. ſ. fin. & C. de cura. fur. l. fi. in prin. & ſ. d. ritu nup. l. non solum. ſ. denuo. & sic non est contra, s. c. l. Aurelio. ſ. Cai⁹, & ſ. proxi. ſ. quia hic est speciale fauore paternæ pietatis: & est sic inf. de excep. doli. l. pater. ſ. 1.

f *Et tutoribus*] aliàs ex tutoribus & ſ. est liberate. & alias executoribus: & inf. est liberari: & est bona. ſ. fi. sed 4.] quondã: fecerũ si sibi debita hic ergo non vt tutori, sed vt quilibet possessor conueniatur rei vẽdicatione. facit ſ. l. ſi. ſ. Titia. & C. ã trãſac. l. ſub prætextu. ſ. error. sed princ. l. illius est argumen. contra.

¶ *Testamenta.*] CASVS. Seius fecit testũ. & ita in eo scripsit, Titio affini meo volo remitti q̃quid mihi debet ex quacũq; causa: & postea fecit codicillos, et ita in eis scripsit, prædicto Titio volo præstari ab hærede meo. ſue remitti, donec viuet, hoc amplius vsuræ pecuniæ, quã mihi debet: si ãt his meus putauerit exigere cõtra voluntatẽ meã vsuras, volo, q̃ illas ei restituat: & decessit testator. Nũc q̃ritur, an hæres eius, siue hẽdes teneãtur Titio ex cã fideic. vt cum liberẽt ab oĩ debito. & vi q̃ sic: quia testator vi habuisse volũtatem potius augendi legatũ, quam diminuẽdi q̃ hæc verba, hoc amplius &c. Respon. tũ hic in cõtinuum. i. q̃ per verba codicillorum vi minutum legatum in testõ datũ. vt l. fortes possint peti: non autem vsura, donec viuet dict⁹ debitor. Viuianus.

8† Fl. desit. &.

* Ad hãc sniam g. tinẽt memorabilia exẽpla quæ refert Valer. Max. lib. 5. c. 4.

9† al. approbare.

10† Flor. hæredib. alias executorib.

11† Fl. Iulianus.

12† Fl. cã

13† Fl. ẽ. al. fuisset.

14† Flor. scripsit.

15† Fl. debebat.

16† Fl. donec aduiuet, quod.

17† Fl. vsura.

18† Fl. viuit.

---

g *Pupillæ esset*] ſi tibi purè. Accurſ.

h *Testamento*] aliàs testator.

i *Hoc amplius*] quo ad verba, sed quo ad veritatem minus. Hinc not. quod per hæc verba etiam repetit primum legatum, vt sup. de leg. j. l. ſi tibi purè. Accurſ.

k *Viuet.*] Titius legatarius.

l *Viuet.*] scilicet Titius. q.d. non exigatur: & si fuerit exactum, restituatur.

præstari volo. Quæsitum est, cum augendi potius quã minuendi testator voluntatem [a] habuerit, an hæredes ex fideicõmissi [b] causa Titio teneantur, vt eum omni debito liberent? Respondi, secundum ea, quæ proponerẽtur, videri minutum [c] legatum, quod primò dederat.

Legatũ liberationis extenditur ad debitum accessoriũ post testamentum cõtractum. Bartolus.

¶ Legatum est testamẽto hoc mõ, Seio concedi volo, quicquid ab eo mihi debitum est, vel fidem meam pro eo obligaui. Quæro, vtrum id solum, quod testamenti facti tempore debebatur, legatum sit? an etiam si quid ex ea summa, vsurarum nomine, postea accessit, legato cedat? Respõdi, videri omnem obligationem eius debiti per fideicommissum solui voluisse. [d]

Legatum restringitur per rationem. Item, per responsionem apparet, qualiter quis interrogationem intellexit. Ba.

¶ Sticho [e] testamento manumisso, fundum instructum, & alia legauit, & [1]† hæc verba adiecit, Quem [f] rationẽ reddere veto, quamquã [2]† instrumenta [g] penes se habeat. [3]† Quæsitum est, an Stichus reliqua, quæ ex administratione actus debuerat, reddere debuerit? Respondi, Stichum eo nomine nõ teneri. Claudius; Nemo enim ex seruitutis actu post libertatem tenetur, [h] & consultatio [i] ad ius debiti relata fuit. [4]† Retineri [k] ergo reliqua possunt cũ peculio, [l] aut ex eo [m] deduci, [n] quod [5]† sibi legatum est.

Cui relinquitur liberatio ad tempus, potest petere, vt interim hæredi silentium imponatur. Bar.

¶ Centum, quæ apud Apronianum deposita habeo, apud ipsũ esse volo, donec filius [o] meus ad annos xx. puenerit: eiusq; pecuniæ vsuras exigi veto. [p] Quæsitũ est, an ex causa fideicõmissi Apronianus consequi possit, ne ante tempus a testatore præscriptum ea summa ab eo exigatur? Respondi, secundum ea, quæ proponerentur, consequi posse. [q]

Legatum, ne rationes exigãtur, importat, quantũ testatorem voluisse probabitur. B.

¶ Filias hæredes scripserat, quarum fidei commisit in hęc verba, Ne à Caio Seio rõnes actus rei meæ, q̃ per mẽsam [r] eius, siue extra, [6]† in diẽ mortis meæ gesta est, exigatis: eoque nomine eũ liberetis. Quæsitum est, cum vniuersas rationes in diẽ mortis iste administrauerit, & per mẽsam suam, ergo cæterorum reliqua retineri possent cum peculio. l. non ita legato. Nam non videtur legari, vt C. de pecul. eius. lib. me. l. j. est ergo peculium, q̃ supereſt deducto domini debito, vt ſ. de pecu. l. peculium. §. fin. retinetur ergo & debitum, & peculiũ. Et quod subijcit, aut ex eo. ſ. peculio, quod peculiũ. vel quod. i. quia peculiũ &c. & sic erat hic legatum. & similiter intelligitur deducto ære domini legatum esse.

[4]† Fl. feratur.

[5]† Fl. deduci. ſi legatũ eſt.

[1]† F. denuo.

[2]† Fl. quo.

[3]† Fl. habet.

[6]† Fl. extra mensãm.

1 *Pendio* jnõ legatorum *Aut ex.*] peculio. scilicet legato.

n *Deduci*] de reliquo. Accursius.

¶ *Centum, quæ.*] CASVS. Ita dixit Titius in testõ suo. Centum, quæ habeo deposita apud Sempronium, volo esse apud ipsũ, donec filius meus peruenerit ad viginti annos, & veto exigi vsuras eius pecuniæ: certè consequi Sempronius per excep. põtne dictam summam exigat ab eo ante tẽpus præscriptum à testatore. Viuianus.

o *Filius*] qui est hæres.

p *Exigi veto*] per hoc videtur velle vti. l. ℣ Apronianus vtatur ẽt si sigillata erat, & sic valet, vt & ſ. de le. 2. l. si seruus. §. fi. & facit ſ. eo. l. non solum. §. potest. & §. fin. sed R. videtur intellexisse de fideicõmisso tacito relicto filio à depositario. quod non videbatur valere: cũ non esset oneratus, vt C. de fideicõ. l. ab eo. Sed contra est: quia per prædicta verba testantis poterit vti depositio, & gratis.

q *Consequi posse*] per exceptionem. vt ſ. vt in poſſeſſ. l. 1. §. si debitori. nõ per actionem, vt liberetur: vt ſ. eo. l. non solũ. §. põt. nisi forte, vt filẽtium imponat hæredi. vt in negatoria.

¶ *Filiam.*] CASVS. Titius scripsit hĩdes filias suas, & in hæc verba cõmisit fidei earum. Peto à vobis ne à Caio Seio rõnẽ actus rei meæ, quæ per mensam eius, siue extra mensam in die mortis meæ gesta est, exigatis: eoq; nõle eum liberetis. postea decessit. Nunc quæritur, an Caius Seius teneat ad rõnes reddendas dictis hæredibus de ijs, quæ administrauerat? Et rñ. q̃ iudex debet æstimare, quæ prælãda sint Caio Seio liberato ab hæredib. ex qualitate disceptationis, & probationis. id est, secũdum ea, quæ legatarius probauerit euidenter testatorem sensisse: si autem non probauerit, poterit cõueniri tantum de his, in quibus dolum commisit, & quæ penes eum remanserunt, vt sup. eo. l. Aurelio. §. fin. Viuian.

s *Mensam*] hæc mensa testatoris erat.

a *Voluntatem*] propter illa verba, hoc amplius &c.

b *Fideicommissi*] propter illud verbum testi prioris, quod erat, vt omne debitum sibi, & per consequens suis hæredib. remitteretur. Nam licet nominauerit Titium, tamen in rẽ erat legatum, vt ſ. de pact. l. iurisgentium. §. pactorum.

c *Minutum*] propter illud verbũ, quo ad viuet. Personale ẽ. n. hoc legatum, vt hic, & ſ. eo. l. Aurelio. in prine. Itẽ vltima voluntas derogat primæ vt & ſ. de codicil. l. Diui. §. codicillos. & ſ. tit. 2. l. si tibi certã. & l. legato. in prin. & l. Titius & l. Titio. & l. translatio. & ſ. de ali. & cib. leg. l. libertis. in prin. & ſ. tit. 2. l. cum certum. & sup. de fun. instru. l. Seius. in prin. Arg cõtra, ſ. de fun. instr. l. quæsitum. § fi. Sed ibi sol. H. Item arg. cõtra, ſ. ũ reb. dub. l quoties. ADDITIO. Solue secundum Bar. quod hic nullum erat verbum ambiguum. cũ enim primũ legatũ sit reperitũ tacitè per verbũ hoc amplius: verba restrictiua restringũt hoc legatum, & primum tacitè reperitum, vt hic.

¶ *Legatum est.*] CASVS. Ita dixit Titius in testõ suo: volo concedi Seio, quicquid mihi debet, vel fidẽ meam pro eo obligauit: & decessit. Nunc quæritur, an id solũm sit legatũ, q̃d debeatur tẽpore facti testi, an etiam cedat legato, si quid postea cessit nomine vsurarum ex ea summa? Et rñ. q̃ totũ vt remissũ. V. d *Voluisse*, & ideo in posterum vsuræ non currũt principali sublato, vt inf. eo. l. ſi. §. Caio. & ar. C. depoſi. l. 4. & facit ſ. qui po. in pign. ha. l. Lucius. Sed ar. ſ. e. l. fi. in fi.

e *Stricho.*] Titius Sticho peculium assignauerat, & castaldã in ratione dominica habuerat, qui de ea quædam malè expendit in quendam fundum: nunc dominus Sticho libertatem, & dictum fundum instructum, & quædam alia legauit, & rationem reddere voluit apposita hac ratione, quia ipse Stichus est habiturus fundũ. Quæritur, an debeat reddere rationem tam de malè impensis in fundum, quã alibi? & dic, quod de nullis: retineri tamen possunt reliqua extera præter malè expensa in fundum. Accursius.

f *Quem.*] Stichum.

g *Instrumenta*] hæc ratio apposita restringit generale præcedens legatum, rationũ. ſ. non reddendarum: vt de malè impensis in fundum tantum intelligatur. sic ſ. de calum. l. hęc actio. Sed arg. contra ſ. de iu. & fac. igno. l. regula. §. licet.

h *Tenetur*] nisi in casibus, quos no. ſ. de neg. gest. l. eũ actũ.

i *Consultatio*] consultus enim fuit Scęuola, an debitum peti posset ex principali obligatione remissa. H. vel dic, non q̃ro de effectu exactionis, sed de iure. nam effectus certus est, q̃ non tenetur, vt C. an ser. ex suo fac. l. 1. non ergo etiã de iure tenetur liber factus. ſ. ciuili: sed naturalis obligatio durat, sicut inter patrem, & filium post emancipationem. vt sup. de cond. indeb. l. frater à fratre. ſ. quæsitum.

k *Retineri*] ſ. ab hæredibus. & benè infert: quia instrumenti tm̃ videtur, vel rationis reddendæ necessitatem legasse.

l *Pendio* jnõ legatorum *Aut ex.*] peculio, scilicet legato.

n *Deduci*] de reliquo. Accursius.

¶ *Centum, quæ.*] CASVS. Ita dixit Titius in testõ suo. Centum, quæ habeo deposita apud Sempronium, volo esse apud ipsũ, donec filius meus peruenerit ad viginti annos, & veto exigi vsuras eius pecuniæ: certè consequi Sempronius per excep. põtne dictam summam exigat ab eo ante tẽpus præscriptum à testatore. Viuianus.

o *Filius*] qui est hæres.

p *Exigi veto*] per hoc videtur velle vti. l. ℣ Apronianus vtatur ẽt si sigillata erat, & sic valet, vt & ſ. de le. 2. l. si seruus. §. fi. & facit ſ. eo. l. non solum. §. potest. & §. fin. sed R. videtur intellexisse de fideicõmisso tacito relicto filio à depositario. quod non videbatur valere: cũ non esset oneratus, vt C. de fideicõ. l. ab eo. Sed contra est: quia per prædicta verba testantis poterit vti depositio, & gratis.

q *Consequi posse*] per exceptionem. vt ſ. vt in poſſeſſ. l. 1. §. si debitori. nõ per actionem, vt liberetur: vt ſ. eo. l. non solũ. §. põt. nisi forte, vt filẽtium imponat hæredi. vt in negatoria.

¶ *Filiam.*] CASVS. Titius scripsit hĩdes filias suas, & in hæc verba cõmisit fidei earum. Peto à vobis ne à Caio Seio rõnẽ actus rei meæ, quæ per mensam eius, siue extra mensam in die mortis meæ gesta est, exigatis: eoq; nõle eum liberetis. postea decessit. Nunc quæritur, an Caius Seius teneat ad rõnes reddendas dictis hæredibus de ijs, quæ administrauerat? Et rñ. q̃ iudex debet æstimare, quæ prælãda sint Caio Seio liberato ab hæredib. ex qualitate disceptationis, & probationis. id est, secũdum ea, quæ legatarius probauerit euidenter testatorem sensisse: si autem non probauerit, poterit cõueniri tantum de his, in quibus dolum commisit, & quæ penes eum remanserunt, vt sup. eo. l. Aurelio. §. fin. Viuian.

s *Mensam*] hæc mensa testatoris erat.

a *Diſceptationis*] i. ſecundum ea, quæ legatarius euidenter probauerat teſtatorem ſenſiſſe. In dubio autem ſerua, qd dicitur ſup eo.l. Aurelio. §. Caius. & de leg. 3. l. ſi ſeruus vetitus.

¶ *Eum, qui*] CASVS. Titius adminiſtrauit tutelam meam, & fratris mei, & impendit ex. de ſuo in rationibus noſtris: ego autē adultus factus inſtitui mihi illos Titiū, & fratrem meū hēdes, & quoſdā alios: & legaui Titio tutori decem, quæ impenderat in me, & in fratrem meum, & poſtea deceſſi. Nunc quæritur, an inutile ſit fideicommiſſum in perſona eiuſdē Titij tutoris? Et dicitur, q̄ ſic. quātum ad id, quod ego ei debebā: ſed quantum ad id, quod ei debebat frater meus, non eſt inutile: quia propter id fideicommiſſum debet liberari frater meus à quinq; de illis decem. Sed quid ſi dicat tutor, minorem quātitatem ſumptuū contineri in dicto fideico. quam ipſe erogauerat in rationibꝰ tutelæ prædictæ, & ideo pro quinque, quę tangebāt fratrē meū de dictis decem legatis velit agere ex teſtamēto: & cum viginti impēdiſſet, vult agere ad reſiduum actione tutelæ? nunquid audiri debet? Et ſēm. quod ſic. h. d. cum §. ſequen. Viuianus.

b *Ipſius*]ſ. teſtantis.

c *Fratrem ſuum*]ſ. pupilli teſtantis.

d *Se ipſerat*] ſcilicet aliquis.

e *Ipſius*]ſ. pupilli.

f *Eius*]ſ. pupilli.

g *Debebatur*]tutori actione tutelę ꝛria.

h *Non poſſe*]ſ. iure fideicommiſſi, vt ſup. eod. legaui. in fi. & de leg. 2. l. ſi creditori. & i ſeq. Et not. q̄ cauē reſpon. Scæuola in fine. In caſu tamen noſtro licet nō valeat in quinque impenſis in portionem legantis, valet tñ in alijs quinque impenſis in portionem fratris. vt ſup. eo. leg. ſi quis decedens. §. fin. & inf. ſtatim, ibi. Idem quæſijt. &c.

i *Inutile eſſet*] quod tamen falſum eſt in quinq; impenſis in portionem fratris, vt modo notaui.

k *Adminiſtraſſet*]idem tutor. & facit ſup. eo. l. ſi quis decedens. §. fi & de leg. 2. l. ſi fideiuſſor. & l. ſeruo legato. §. 2.

l *Fideicommiſſum*]ergo valet, quod accipe in quinq; impenſis in portione fratris.

m *Verbis teſtamenti*]puta ad quinq; agit ex teſtamento: & cum viginti impendiſſet, vult agere ad reſiduum actione tutelæ. & eſt arg. contra ſup. de procu. l. in cauſa.

ADDITIO. Dic q̄ ibi variatio eſt alteri noxia, hic verò nemini nocebat, quoniā contrarium probare debet, & ſic veritati ſtabitur. de quo no. Dy. in l. de teb. ſu. rer. amo. fm Bar.

n *Omne*]reliquū. hoc verum, niſi teſtator reliquit decē tantum pro ſua parte animo compenſandi. vt C. de hære. inſti. l. ſi compenſandi.

n *Petere*, actione tutelæ. Accur.

¶ *Quidam*] CASVS. Titius ita legauit, Semproniæ vxori meæ reddi iubeo ab hēdibus meis ea. 50. quæ acceperā particulatim ab ea mutuo propter negotia mea expedienda: & deceſſit. Nunc quæritur, an vxor poſſit petere dicta 50. & diſtinguitur: aut erant debita ex alia cauſa, aut non. Primo caſu non poteſt, ſecundo ſic. Vide

p *Nullam eſſe*] vt & ſup. 4. proxi.

q *Petere it*]cōditione certi ex mutuo. Accur.

r *Debitum*] cum. n. alia ſit cauſa, non obſtat exceptio rei iudicatę. vt inf. de exc. rei iud. l. cum quæritur. & C. ad exhib. l. neq; Azo. & ex plurib. cauſis eadem res deberi poteſt. vt ſ. de except. rei iud. l. & an eadē. §. actionis. & facit C. de fal. cau. adice. leg. l. 1. & 3. & ſ. 3 leg. 3. l. Lucius. §. Semproniꝰ. & de leg. 2. l. Lucius. §. quiſquis. & ſ. de except. rei iudi. lr. ſi mater. §. ſi & inſ. de condi. & demon. le. cum tale. §. falſam. & Inſti. de leg. §. è contrario. & §. huic. & l. lōgè. & ſ. de inſtitor. l. habebat. Accur.

Si is, qui] CASVS. Titius habēs duos reos promittendi. ſc. Caium. & Seiū. damnauit in teſtamento hæredem ſuum, vt vtrumq; liberaret: cæterè ſi vnus horum rectum non eſt capax legati. puta quia eſt hæreticus, & non ſunt ſocij: tenetur hæres delegare capaci reo debendi non capacē. & capax poterit capere dictum debitum modo capaci, & per petitionem eius: & ex actione accidunt duo. Primum, vt huiuſmodi cōmodū deberi perueniat ad reū capacē: & ipſe liberetur ad hærede. Si autem hi duo rei ſint ſocij, debet liberari capax per acceptilationem. & per conſequens erit liberatus non capax. Nam & ſi ſolum capacem iuſſus eſſet hæres liberare, idem eueniret. ſ. vt liberato capace per acceptil. ſit per conſequens liberatus non capax. Vide

s *Non poſſit*]vt hæreticus, & alij, quos dic. vt Inſti. de leg. §. legari. Accur.

t *Lege competit*]i. capaci: vel die legari, ideſt actionem ceditapaci contra non capacem. Sed ad quid? reſpon. quidam: vt eum liberet inter viuos, qui per vltimam voluntatem liberari non poteſt. Sed tu dic. vt ſibi habeat, vt ſtatim ſubijcit, ſed videtur non debere cedi. vt ſup. de leg. ſecūdo. l. ſi Titio. & ei, quæ eſt contra. Sol. ideo hoc fit hic, quia nihil apud hæredem teſtatoris voluit remanere arg. ſup. ſi vſusfru. petatur. l. fundus detracto.

1† Fl. & qoę extra adminiſtrabant: an.

2† Fl. ſcripſit.

3† al. dedit.

4† Fl. deeſt. in.

5† Fl. vel let.

6† Flo. in quibuſdā. nota cōt. hunc. §. multis mortē afferre præcipitē ex minimum abſciſa i criminalibus. Ita locū ſiet interpretatione.

7† Fl debita.

8† Fl. an ſi.

9† al. de. Iulia. & Papiam.

10† Fl. habet.

11 Dic eſt capacem ab inteſtato, qui capax eſt ex teſtamento. l. maximē. & ibi Ba. C. de libe. præte.

ADDITIO. Istam solu reprobat Bar. Ideo dic aliter quod hic loquitur, quãdo correus omnino erat incapax: sed lex cõtraria loquitur, quando capiebat: sed ei auferebatur tanquã ab indigno, & debet applicari fisco. & meritò tunc nõ est locus iuri accrescendi, cum fiscus ad illam portionem vocet, secundum eundem Bar. hic.

a *Cuius*] capacis. Accursius.

b *Vtrunque*] i. duplex commodum accedit. Primum, vt hoc commodum, i. delegatio, vel cessio: & pecunia à correo. & vt liberetur ab obligatione, sed an in solidũ fiet cessio? Respon. non: vt no. infra de iol. l. Modestinus.

c *Et ille*] sc. nõ capax. & sic not. quod quis habet per aliam, i. qd per se habere non potest, v. & sup. de tanc. & post tem. t. l. & supra quæ res pig. ob. pos. l. Aristo. Acc.

d *Capacem*] secus, si non capacem. Tunc enim neuter liberatur, vi. ff. de dona. inter vir. & vxo. l. si spõsus. §. j. Azo. Et facit ad l. inf. de duo. reis. l. eandem. §. sed si quis. in prin. & l. si duo. & ff. eod. l. si quis decedẽs. §. nunc de effectu & inf. de re iud. l. miles. §. si is qui. & sup. de mat. l. z. Sed si nemo. & ff. si quis cau. l. si duo. § respon. & de iureiuran. l. ii duo. in pri. & l. duobus. in prin. & de sta. ho. l. Imperator Adrianus. & inf. si vn' ex plurib. ap. l. j. & su. de inoff. testa. l. nihil. §. fi. & inf. quando dies le. ced. l. 1. §. fi. & su. de ædil. edict. l. cum autem. §. fi.

Etiam] CASVS. Titius, qui poterat intentare iudicium centumuirale cõtra Seium, i. dest petitionem hæreditatis inuentã à senatoribus, qui centum erant numero, fecit testamentum, & damnauit hæredem suum, ne id iudicium exerceret, & decessit: nunc quæritur, nunquid sit Seio prædicto possessori hæreditatis vile legatũ? Et dicitur quod sic, si malã causam habebat idẽ Seius, & eo casu cogitur hæres præstare ei non tantum litis emolumentum, sed etiam sumptus: vi. ff. liberet eũ à petitione hæreditatis, & a sumptibus, quos tenetur hæredi refundere, si litigasset hæres, & vicisset: cũ victus victori in expensis debeat condemnari. Si autem bonã causam habebat, non est in aliquo vile legatũ. Et quod dixi in testatore, qui poterat agere, idẽ dicas, & in possessore hæreditatis prædicto modo hidem suũ in testameto damnãte. Vide *Pertor*] hæreditatis, vt statim subijcit.

f *Centumuirale*] i. petitionem hæreditatis: sic dictam, quia à Senatoribus, qui cẽtum erant numero, inducta fuit, vt C. de peti. hæred. l. ii in prin.

g *Debuerit*] scilicet, aduersarius, siue actor, siue reus erat. Accursius.

h *Etiam sumptus*] post legatum relictum facti, secundũ Az. vel dic, quandocunque.

i *Existimauerunt*] & benè: fortè ea ratione, qa victus victori deberet damnari in expẽsis, vt C. de iud. l. properandũ. §. fin. & aliter alterutra. & sic videt debitor legare creditori suo, quod debet, & ideo nullum est legatũ, vt sup. eod. l. legauit. §. fi. & facit ad id, quod no. C. de euict. l. 1. an sumptus facti in causa euictionis recuperentur. § obtineat emptor.

Creditori] CASVS. Titius fecit codicillos, & in eis ita legauit Caio Seio debitori suo, Volo dari ab hẽdib. meis Caio Seio quicquid mihi debuit sub pignore hortorũ suorum: cum deberet ei forte dare centũ: & post codicillos exegit ab eo 50. pone de dictis centũ, & postea fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Sempronium, & postea decessit. Nunc quæritur, an dicta 50. exacta possit petere idẽ debitor ab hæredibus ipsius creditoris? Et dicitur, quod nõ. Sed pone testatorẽ recepisse à dicto suo debitore quasi omnem, siue totam prædictam pecuniam, & vsurat ante quam faceret illos codicillos, quibus legauit Caio, & modicum remisit ei ad dandũ dictus debitor. Nunquid propter hoc legatũ in codicillis relictum cõpetit repetitio pecuniæ legatę cõtra hæredẽ legatarij? Et videtur, quod sic, quia in dicto legato sunt verba præteriti temporis. Dixit enim Titius faciens codicillos, volo dari ab hæredib' meis Caio Seio debitori meo, quicqd mihi debuit sub pignore hortorũ suorum. Iuriscon. tamen altius exorditur dicens illud, quod dictum est in princ. huius leg. recte respondum est. Sed d. debitor non potuit petere ab hærede creditoris 50. exacta post legatũ in codicil. relictum. Illud autem, quod posterius exposuimus est per Scæuol. scilicet vtrum propter hoc legatum in codicillis relictum competat repetitio pecuniæ legatario à quo quasi totam exegit testator ante codicillos. Illud dico ita esse a iudice æstimandum, scilicet vt respiciat iudex vtrum propter obligationem testatoris pecuniæ sibi solutæ per dictum debitorẽ id fecisset testator, i. dest, legasset in codicil. debitori suo, qđ ei debuit, vel an ideo ita legasset debitori suo quod esset incertus ipse creditor debitorem sibi pecuniã numerasse: puta, quia numerauit Cassaldioni creditoris; quibus duobus celibus non poterit debitor repetere, quod soluit, an verò cõsultò id fecisset creditor, eo qđ quantitatẽ sibi quondam debitam dari voluisset debitori per hæredem suũ, non ius liberationis, quo casu poterit repetere debitor illud, quod soluit ante codicillos. Cum enim sciret creditor nõ deberi sibi illud, quod solutum sibi erat ante codicil. per debitorem, non videtur ei reliquisse liberationem, quæ nulla esset: sed pecuniam debitam quondam propter verbum præteriti tẽporis in legato positum, scilicet debuit. prædicto autẽ modo a iudice æstimandum est propter ea, quæ in tempore adderentur, i. dest proponerentur per Scæuolam, qui proposuit secundam quæstionẽ. Proposuit enim in secunda quæstione, quod debitor soluit creditori pene omnẽ pecuniam sortis, & vsurarum, ante quam faceret idem creditor codicillos, in quibus legauit debitori suo eo modo, qui dictus est.

¶ *Inter certos*] Titius instituit sibi hæredem Seiũ, & Caiũ, & Sticho libertatem dedit in testamento, atq; multa legata, & inter cætera legata ita legauit ei. Et si quid me viuo gessit, rationes ab eo exigi veto: & postea decessit. Nunc quæritur, an hæredibus reddere debeat chartas, in quibus rationes gestionis sunt conscriptæ & etiam reliqua, i. accepta, & expensa. Et dicitur, quod sic. Id autem, quod credidit dictus liberatus conferre, qui remanent in hæreditate, & in rẽ domini versum fuit, desijt in reliquis esse: & ideo illud nõ petent hæredes ab eo.

¶ *Titia*] Publius Mæuius, & Lucius fuerunt tutores Titiæ quondam pupillæ, quæ nunc adulta fecit testamentũ, & ita cauit, Rationem tutelæ meæ, quam gessit Publius Mæuius cum Lucio, ab eo reposci nolo: & postea decessit. Nunc quæritur, an per hæredem Titiæ peti possit a Publio Mæuio pecunia, si qua apud eum remansit ex tutela? Et dicitur, quod sic. Nam non debetur esse in litera, non: & si est, abundat. Sed nunquid per dicta verba videtur liberatus Lucius contutor? Et dicitur, quod non.

¶ *Cæsenn.*] Titius fecit testamentũ, & ita in eo cauit, Caio Seio optimè merito hæc amplius lego, & concedi volo, nèque ab eo peti neq; ad hæredes eius, quicquid mihi est debitũ ab eo, aut chirographis, aut rationib', vel quicquid à me accepit

1 ‡ Fl. petitione.
2 ‡ Fl. accidit.
* notat Cõt. quos dã addere negationẽ, ꝫ Fl. & manuscr. libros ut ferri puram
3 ‡ Fl. cõsequẽtias
4 ‡ Fulo.
5 ‡ Alias, & si solũ capacem.
1 Quod p me ñ pos sũ per aliũ posse de hac regula. l. fi. §. fi. & ibi Cardina. ĩ pri. ff. de regula. & ĩ fi. de cen. & 46 dist. c. sicut ñ suo. & in regula, qđ alicui, vbi plene p Dy. de reg. iu. li. 6.
6 ‡ lib. to. Quæstio. iudiciũ. nota qđ ĩ ciuit. Rom. ęs tribus, q & curiæ dicęsũt tres singulis ex tribꝰ sũt electi ad iudicandum, qui centũ viri appellati sunt, & licet quæque supra centum fuerint, tñ quo facilius numerari centũ, centũ viri dicti sunt.

7 ‡ Fl. habuit.
8 ‡ Fl. deest, sed.
9 ‡ li. a. respondo.

acepit mutuum, vel fidem meã pro eo obligaui: & postea decessit. Nunc quæritur, vtrum sit legatum dicto Caio id solum, quod pecunia debebatur eo tempore, quo testamentũ fiebat per Titium? an vero cedat etiam in legato prædicto, si quid postea accessit nomine vsurarum ex ea summa? Et dicitur omnis obligatio videri ei legata. Sed quid, si post dictum legatum cœpit de nouo debere idẽ Caius Seius ipsi testatori nouatione facta, & ampliata summa prædicta? nunquid nihilominus in causa legati duret id, quod ex veteri contractu debebatur? an vero nouatione facta possit cõueniri, quasi debitor nouus ampliatæ summæ? Et dicitur, quod id duntaxat videtur legatum ei, quod debuit tempore testamenti: si tamen testator mansit in eadẽ voluntate, qua fuit tempore testamenti. Viuianus.

1 † Fl. recepit.

2 † Fl. itẽ testa.

3 † Flo. & vsura.

4 † Fl. petitio.

a *Legauit*] testamento, vel codicillis. Accursius.

b *Reperit*] post testamentum, vel codicillos exigendo. vnde legatum ademisse videtur, vt sup. eod. l. non solum. §. liberatio. Azo.

5 † Fl. est.

6 † al. an.

c *Repetijt*] Scæuola. scilicet: & dic, quod supra exegit post testamentum, hic ante: & vtrobiq; dixit, lego Caio, quod mihi debuit.

d *Et ait*] subaudi, pone, Testatorem recepisse ante factos &c. alij habent testator, & habent recepit.

e *Legauit*] idẽ testator Caio, quicquid mihi debuit. Azo. & hic puncta.

f *Quæsiit*] Scæuola.

g *An ei*] legatario.

h *Verba*, sic enim dixit, lego Caio quicquid mihi debuit.

7 † Fl. reliquas.

i *Respondi*] quasi dicat, sicut dixi in primo casu huius l. quãdo exegit post testamẽtum: sic & in isto secundo casu, quando ante testamentum, vt scilicet legatarius non petat, seu repetat.

k *Posteriori*] idest posteriori casu.

l *Adderentur*] scilicet de soluta pecunia ante, quam legarem Caio quicquid mihi debuit. Azo.

legauit, a Caio Seio, quicqd mihi sub pignore horrorum suorum debuit, ab hæredibus meis dari volo. Quæro, cum testator viuus à Seio aliquid receperit, b † an id ex causa legati peti possit? Respondi, secundum ea, quæ proponerentur, non posse. Idem repetijt, c & ait, d testatorem 2 † ante factos codicillos, quib. legauit, c penè omnem pecuniam sortis, & vsurarum recepisse, ita, vt modicum sortis, seu 3 † vsurarum debeatur: & quæsijt, f an ei g repetitio 4 † competeret propter verba h ad præteritum relata. Quicquid mihi debuit? Respondi, i prius quidem secundum ea, quæ proponerentur, rectè responsum esse: 5 † verũ posterius, k propter ea, quæ in tempore adderentur, l ita à iudice æstimandum, vt inspiceret, obliuione pecuniæ solutæ, aut 6 † quòd eo inscio numerata esset, id fecisset: an consultò, quòd quantitatẽ quondam m debitam, non iuris liberationis dari voluisset.

Legatum liberationis non facit quẽ desinere teneri ad reddẽdum libros rationum: secus in his, quæ in rem domini versa sunt. Bart.

¶ Inter cætera, liberto ita legauit, Et si quid me viuo gessit, rationes ab eo exigi veto. Quæritur, an chartas, in quibus rationes conscriptę sunt, item reliqua, o 7 † secundum accepta, & expensa, hæredibus reddere debeat? Respondi ea, p de quibus quęreretur, posse hæredem vendicare: id autem, quod conseruis, qui remanerent in hæreditate, credidisset, & in rem domini versum esset, debiisse in reliquis esse.

In generali legato liberationis non venit id, quod potest vendicari. Iẽ, in dubio,

m *Id fecisset*] & ex hoc cum putaret sibi deberi liberationem tantum, non quantitatẽ reliquisse videtur: quia quantitas in legato expressa non est. Azo.

n *Quædam*] cum enim sciret nihil deberi, non videtur reliquisse liberationem, quæ nulla esset, sed pecuniam quondam debitã, propter verbum præteriti tẽporis, debuit.

o *Item reliqua*] scilicet, sunt scripta. Vel dic, id est teneãtur ad ea, quæ apud eum remanserũt: & hæc est vera interpretatio.

p *Eã*, id est, chartas, & reliqua, quæ apud eum sunt. vt & sup. de leg. 1. l. si seruus vetitus. & sup. eo. l. Aurelius. §. Mæuia. Sic ergo nota, quod reddere chartas rationũ tantum, non est reddere rationes, cum is reddat chartas, qui est vetitus rationes reddere: nec reddere debita tamẽ est reddere rationes: sed debet dominus instruere, & reddere reliqua, vt ff. de condit. & dem. l. cum seruus. q *Curare*] si habes non, abundat, vt & inf. de damno infec. l. fluminum. in prin. aliàs deest, non: & est plana. & concor. sup. eo. tit. l. Aurelius. §. Mæuia. & l. Aurelio. §. Caius.

r *Contutor*] quod videbatur ideo, quia dixisse videbatur, nolo repoſci ab eo, qui gessit cũ Titio: quasi cum, pro &, accipiatur: & sup. de vsuris. leg. l. illi.

s *Postea*] ideſt post testũ factum. Azo.

t *Solui*] ideſt dissolui, ad quod est sup. eo. l. Aurelius. §. 1. & 2. & ff. legatum. & de legat. 3. l. nomen. in prin. Sed arg. contra, inf. §. prox.

u *Conueniri*] scilicet, ab hærede, ſ. vt totũ soluat.

x *Tunc*] scilicet tempore testamẽti. & sic non est contra, sed cõsonat sup. de leg. 3. l. nomẽ. §. filia. Et hoc sit, vel non sit facta nouatio. vt & sup. de leg. 2. l. cũ filius §. his meus. Sed nonne videtur exegisse testator, cum accepto tulerit, & nouauit? hæc enim paria sunt: vt ff. de pa. l. si vnus. §. sed si stipulatus? Resp. secus in ficta solutione, vt hic, quam vera, vbi videt mutasse voluntatem.

8 † Fl. respondit.

9 † Fl. respondit.

10 † Fl. de est. ex.

11 † Fl. respondit.

12 † Fl. & an ex.

13 † Fl. q.

14 † Alias fuit.

uteor, vt & ff. eo. l. nõ solum. §. liberatio. & sup. ea. l. in princ. Sed ecce imò quocunque modo extinguitur, vt ficti nullõr vt ff. eo. l. § id quod, sed ibi nulla remanebat petitio. hic fic noua, quæ originem hẽt ex veteri, vt ff. de leg. 3. l. cũ filius. §. hæres. Item contra. sup. de alim. le. l. Mela. §. 1. Sol. ibi. item contra. sup. prox. resp. quia & ibi tempore mortis: sed ibi accessorium primæ. Item contra. ff. de opt. leg. l. fi. Solu. vt ibi: & facit sup. de alim. leg. l. medico. in prin. & de leg. 3. l. Iulianus. §. fi.

DE ADIMENDIS, vel transferendis legatis, vel fideicommissis.

TITVLVS IIII.

Ademptio partis substantialis, non valet. Bar.

DE ADIMENdis legatis, & fideicommissis.

Paulus. 1†

LEX PRIMA.

3† Lib. 3. ad Sab. *Quia de dandis legatis, & fideicommissis satis egit, par erat tradi etiam aliquid de eis adimendis, inquit Cuiac. in paratit. ad hunc tit. vbi docet quomodo adimuntur legata, & fideicommissa, & an ipso iure, docetque translationem plus esse quam ademptionem, rationem subnectens, vt ibi.*

QVi actu legato iter adimit, 2† nihil adimit: quia nunquam actus sine itinere a esse põt. b

2† Vlpian. lib. 24. ad Sab.

Si præcedit oratio negatiua, dictio, præter, ponit illud de quo prius erat dispositũ. Bar.

Qui actu] Ad euidentiam huius leg. no. quòd iter est ius solius eundi. & ambulandi cum alio, non & ducendi iumẽtum, vel vehiculum. Actus autem est ius eundi, & ambulandi, ducendi iumentum, vel vehiculum. Qui igitur habet iter non propter hoc habet actum: sed qui habet actum, benè habet iter. f. quo ad cõmoditatem eundi, & ambulandi, non quo ad seruitutẽ itineris. Sunt enim actus, & iter duæ seruitutes, & diuersæ. Sunt ergo tria: iter, quod est seruitus, & actus, quod est alia seruitus, & iter, id est, commoditas eundi, & ambulandi, quam habet ille, qui habet actum: quæ commoditas non est seruitus per se.

CASVS. Pone, quod legaui tibi actum: & postea ademi tibi iter. i. commoditatem eundi, & ambulandi: certè non valet ademptio: quia nunquam potest esse actus sine itinere. i. sine cõmoditate eundi, & ambulandi. Quod aũt prædicta sint vera, probatur Insti. de seruit. §. 1. & 2. & ff. si seruit. vẽdi. l. loci. §. 1. & ff. de excep. rei iudic. l. mater. §. si quis iter. Vi.

a *Itinere*] i. commoditate. Accur.

b *Esse potest*] Sed nonne duæ sunt seruitutes, & nulla est alia, vt sup. de seruit. rust. præd. l. 1. §. iter. & §. actus. & ff. si seruit. vend. l. loci. §. 1. ergo vna adimi potest, vt ff. de set. vrb. præd. l. si ædes. sicut vsus fructus, & vsus, vt sup. de vsu. & habi. l. per seruum. ibi. sed ff. de fructu? Resp. duplex est iter. Vnũ, quod est per se seruitus: alterum, quod non est seruitus, sed commoditas, quæ inest in actu, de quo hic dicitur. Aut ergo de hoc adimendo sensit, & non potest separari: sicut nec superficies à solo, vt inf. de act. & oblig. l. obligationum fere. §. planè. Aut de eo, quod est seruitus, & non potest: quia illud non legauit, vt inf. eo. l. 3. §. fi. loci. Accursius.

Vnde] CASVS. Legaui tibi fundum Titianum: certè possum tibi postea adimere proprietatem illius, & relinquere vsumfructum: & è contra tibi possum adimere vsumfructum, & relinquere proprietatem. Item & partem possum tibi adimere, & partem relinquere. Viu.

c *Et fructus*] quia est pars rei, vt sup. de vsufru. l. 3. & sic benè consonat cum sequenti casu. Accur.

d *Adimi potest*] sicut legati, vt supra, tit. 1. l. non solum. in princip. & facit sup. de vsu & hab. l. per seruũ. ibi, sed si de fructu. &c.

Si quis ita] CASVS. Caius ita legauit in testamento suo, Titio fundum do, lego: & si Titius decesserit, Seio Sempronio hæres meus dare damnas esto. Certè rectè vt legatũ translatum in personam Seij Sempronij, f. vt si Titius moriatur postea antequam accipiat legatũ, si accipere velit hærede non existente in mora, habere debeat legatum Seius Sempro. Sed & si iam ipse testamenti mortuo Titio, cui legauerat Caius puta eundem fundum, transtulit testator in Seium Semproniũ: debetur Seio Sempronio dictus fundus. Sed quid, si ita dixit testator, Fundũ hæres meus Titio dato, aut si Titius decesserit antequã accipiat dictum fundũ, Sempronio dato: & postea decessit testator, & postea Titius. Certè secundũ meã subtilitatem, vtrique videtur obligatus hæres. i. hæredi Titij, & Sempronio. sed secũdum æquitatem distinguitur: aut hæres fecit moram Titio antequã ipse Titius moreretur: aut non. Primo casu ad hæredem Titij trãsmittitur exactio legati, & repellitur Sempronius. Secundo accipit legatũ Sempro. & non hæredes Titij. Sed retẽto eodem casu, pone Titium decessisse ante diẽ legati cedentẽ, i. ante mortem testatoris: certè soli Sẽptonio debetur tunc legatum. non attento 4† Li. 24. ad Sab. verum hæres fuerit in mora, vel non. Idem est in isto alio casu. Caius instituit sibi hæredem Martinum, & rogauit eum per fideicom. vt restitueret hæreditatem Titio pupillo, aut matri eius, si pupillus decederet ante restitutam sibi hæreditatem. Nam si puer decessisset ante diem legati, siue fideicom cedentem matri suæ debetur hæreditas: si autem decessisset puer post diem cedentem fideicommissi, transmittitur fideicõmissum ad hẽdes eiusdem pueri, nec requiritur vtrũ mora fuerit facta per hæredẽ in restituenda ei hẽditate, an non: vtputa re ipsa mora subsecuta pp minoris personã. Sed si ita legasset, Caius hæres meus Titio fundũ dato: & si non dederit Titio, Sempronio dato: certè ita demũ debetur Sempronio dictus fundus, si dies legati non cessisset in persona Titij, puta, quia Titius decessisset ante diẽ huius legati cedentem, i. ante mortẽ Caij testatoris. Aperto enim mortis testatoris cedit dies legati, vt C. de cad. toll. §. 1.

3† Lib. 5. ad Sab.

¶ *Si quis ita*] Caius ita legauit. Titio hæres meus dato fundum: quem si Titius legauerit, vel alienauerit, hæres meus eundem Seio dato. Certe si Titius alienet postea dictũ fundum, oneratus erit hæres ad dandum Seio eum ipsum fundum, vel eius æstimationem: & non Titius, quia fideic. Seio dandum, non est relictum à Titio, si ipse alienasset fundũ: sed sub ea conditione ab hærede legatum est Seio. Ad hoc ergo, vt hæres non sustineat dictum grauamen, debet hic exceptionẽ doli proponere contra Titium fundũ petentem ex legato, donec ipse Titius caueat ei de nõ alienando fundo.

¶ *Si quis plus quam*] Legaui tibi xx. & postea ademi xl. certè valet adẽptio in xx. quia minor summa inest maiori. Sed si legaui tibi vsumfructũ fundi mei, & ademi postea tibi iter, nõ valet adẽptio, nec vitiatur legatũ vsusfructus. & idẽ esset si legassem tibi proprietatẽ fundi, & ademerem postea iter.

¶ *Si duobus*] Legaui Titio albo fundum, & Titio nigro domum, & postea ita dixi. Quod Titio dedi, ei adimo, & ita non apparet, cui Titio adimerem. Certè vtrique Titio debetur legatum. Idem euenit in dando legato: nã si lego Titio, & non apparet, cui nam Titio, neutri debetur legatum. Sed pone, quod Titio albo legaui fundum purè, & eidẽ legaui eundem fundum sub cõditione: & postea ita dixi, Titio fundũ, quem sub cõditione ei legaui, hæs meus ne dato. Certè in nulla ratione debetur fundus Titio, nisi specialiter dixissem velle me eum Titium accipere purè legatum.

¶ *Conditio legati*] Sticho seruo meo dedi ĩ testõ libertatẽ sub cõdõne, si nauis ex Asia venerit: numqd possum ei adimere dictã condõnem, vt ita purè remaneat liber? Et dãt Iulian. & Papin. q nõ: & reddunt talẽ rõnem, Quia condõ nõ dat, sed adscribitur: illud autẽ quod adscribit nõ põt adimi, sed illud tm. q datur. Verius tñ est, q adimi possit condõ. vt inspiciamus potius sensum testatoris, quã verba. Et quod dictum

ctum est in statulibero, habet locum etiam in legato, & in hæreditate sub conditione relicto, & relicta.

¶ *Cum Titio.*] Seius legauit in testamento suo cuiam Titio, & eidē in codicillis ita legauit, Titio 50. duntaxat, & non amplius hæres meus dato. Certè non poterit petere *Titius* vltra 50. quasi alia 50. sint ei adempta.

x† Sępronio.

¶ *Non solum.*] Legauit tibi centum, vel reliqui tibi nolę fideicō. centum, certè ita benè possum tibi adimere vnum, sicut aliud, & non solum expressè, sed etiam nuda voluntate. Vnde si capitales, vel graues inimicitię creuerint postea inter me, & te, propter hoc solum videor tibi ademisse legatum, vel fideicom. Quod si petieris ab hærede meo, poterit tibi opponere exceptionem doli, sed si postea in amicitiā redimus ego & tu, redintegrabitur legatū, & fideicom. quod erat ademptum per inimicitiam: Quia voluntas mea, & cuiusuis defuncti, est ambulatoria vsque ad supremū exitum vitæ. Propter autem leuem offensam non videtur adimi fideic. vel legatum, & h. d. cum l. seq. Viu.

* Intell. huius. §. vlt. apud Mar. So. in l. cum filio n. 25 ff. de leg. 1.

9† F. Iter cesserit.

a *Decesserit.*] ante quā accipiat. Quod dic, vt sup. proxi. §. & §. si quis ita.

b *Mortuo eo*] tempore testamenti.

3† Aliàs sed & si.

c *Sempronio*] i. Seio, qui erat binomius. Accur.

d *Accipiat.*] i. per eum fiet, quo minus accipiat, vt sup. de cōdit. instit. l. iter ex fratribus. Azo. Nam si per eum fiat (quod est eo ipso, quod hæres in mora non est) non transmittit ad hæredes Titius hoc casu. Si autem hæc verba testator non adiecisset. Aut si Titius, &c. cum sit purum, à die mortis transmitteret, vt inf. quando dies leg. ce. l. 1. Vel dic plenius, accipiat, id est, accipere possit, qđ est ante cessionē diei legati. Accursius.

4† Aliàs daretur.

5† Fl. transmittatur.

6† Fl. per iuna.

e *Tuū*] cum Titius decesserit post diem legati cedentem. Azo. aliàs secus, vt ff. ea. l. ibi. Sed si ante diem, &c. Accur.

f *Sed si quidem*] licet sic sit de rigore, tamen si quidem mora, &c. & dic, q hic exigitur modicum tempus, an Titius videatur perdere legatū, si moritur, & hæres sit in mora. Vel dic, moram hæredis eo ipso, quod cessit dies legati. Accursius.

g *Repellendo*] sic supra. de in rem ver. l. 3. in fin. & l. seq. Accursius.

h *Interest sit*] scilicet, hæredis. Accur.

decesserit, [a] Seio [1]† hæres meus dare damnas esto, rectè translatum legatum videtur, sed & si iā mortuo eo, [b] cui legatū erat, eadē res trāstulerit: Sępronio [c] debetur.

Si verba executiua ad legatarii sunt relata, & simpliciter prolata, non dicuntur existere, nec effectum habere, nisi mera hæredis præcesserit cōis, vel specialis: secus, si verba ad hæredē sunt directa. B.

¶ Si quis [*] Titio legauerit sic, Titio dato: aut, si Titius ante decesserit, quā accipiat, [d] Sępronio dato. secundum merā subtilitatē vtrique obligatū videri hæredem, id est, & Sępronio, & hæredi Titij. [e] Sed si quidē [f] mora Titio ab hęrede facta est, ad hæredes eius legati exactio transmittitur, Sępronio repellendo, [g] Sin aūt nulla mora intercessit, [h] a†tūc Sępronius legatum accipiet, & non Titij [1] hæredes. Sed si [3]† ante diem legati cedentem decesserit Titius, soli Sempronio debetur legatū. [k] Idem dicendum est, & fideicōmissaria hæreditate puero data, aut si ante restitutā decessisset, matri eius relicta, vt si puer ante diem legati cedē tem decessit, matri debeatur, [4]† si postea, ad pupilli hæredes fideicommissum trāsmittitur: [5]† vtpote, re ipsa [l] mora subsecuta. Sed & cum quis ita legasset, Hæres meus Titio dato: si non dederit, [m] Sępronio dato: ita demū Sępronio debetur, si dies eius in persōnam [6]† Titij non cessisset.

Quando ex facto legatarij potest damnificari hæres, cogitur legatarium ei cauere de illo non faciendo. Bar.

¶ Si quis ita legauerit, Hæres meus Titio fundum dato, & si Titius eum fundū alienauerit, hæres meus eum fundū Seio dato. oneratus [n] est hæres: non. n. à Titio fideicommissum relictum est, si alienasset fundum, sed ab hærede eius [o] [7]† legatum est. Hæres igitur debebit, doli exceptione opposita, prospicere sibi cautione [p] à Titio, de fundo non alienando.

¶ Si quis plus, quam [q] dedit, ademerit, ademptio valet: veluti si quis viginti legauerit, & quadraginta ademerit.

¶ Si loci vsumfructum leget testator, & iter adimat, [r] non valet ademptio, nec vitiatur legatum: sicuti, qui proprietatem fundi legat, iter adimēdo [s] legatum non minuit.

Illud, quod facit actorem in petitione succumbere, facit succumbere reum in exceptione Bar.

¶ Si quis [8]† duobus Titijs seperatim [t] legauerit, & vni ademerit, nec appareat [u] cui ademptum sit, neutri [x] [9]† legatum debetur, quemadmodum, & in dando, si non appareat, cui datum sit, dicimus [10]† neutri legatum. [*]

Si adēptio referatur ad rē, videtur adimi omnis dispositio facta circa rē illam. Bar.

¶ Si Titio fundus purè, eidēque sub cōditione legatus sit, deinde postea adēptus sit sic, Titio fundum, quem sub conditione legaui hæres meus nebo, vel nigro. Accursius.

i *Et non Titij*] nam perinde est ferè, ac si dixisset, si velit vel noluerit, vt ff. de cond. & demon. l. si ita expressum. Apparet ergo iniquum esse eiusdem rei nomine hæredem vtriq; dinati. vt inf. eo. l. si duobus. Azo.

k *Debatur legatum*] inf. eo. l. si legatum. 6. quod si ita.

l *Re ipsa.*] scilicet, iure singulari. vt C. in quibus caus. in integ. restit. non est necess. in minorum, & sup. de leg. 2. l. Titia §. 1. Azo.

m *Si non dederit.*] id est, si dare non tenebitur, vt ex infectionibus paret, sic inf. de verb oblig. l. si Titius. secundum Azo. tenetur autem Titio dare, cum Titius decedit cedente die legati, vt facit inf. proxi.

7† Fl. ei.

n *Oneratus*] quod fieri potest, vt supra in prine. §.

o *Eius*] scilicet, testatoris.

p *Cautione*] Mutiana, vt inf. de con. & dem. l. Mutiana.

q *Si quis plus, q. d.*] & facit sup. tit. 1. l. non solum. 4. sed si debitorem. & de verbo. obl. l. 1. §. pen.

r *Adimat.*] quod iter sequitur vsum fructum, vt supra. si vsusfructus. per. l. 1. §. 1.

s *Adimendo.*] 1 Sed nunquid qui fundum legat, videtur legare iter ad eum fundum per alium testatoris fundum, vel alterius redimendum? Quidam dicunt, quod sic: vt hic. & est bona similitudo. Vel dic, q non, sicut nec fundo vendito, vt supra de contrahen. empt. l. in vendendo. & no. supra de fer. vrb. prædio. l. binas. & quod hic dicit non minuit, quia aliud adimit, quam legatum est. vt no. supra eod. l. 1. & facit supra de legat. 1. l. seruum §. lij. ff. & l. si fundum. §. qui fundum, & de vsu. & habitatio. l. per seruum. §. si vsusfructus. Accur.

1 *Ff. de decisionibus gl.* in verbo, adimendo, vide decisio. maximè Bar. in l. sed ū filij. §. de le. 1. Dy. in l. damnas. §. qui duos. §. de vsufr. legb. 8† Fl. deest, quis. 9† F. vtrique, quā lectionē veriorē dicit Cōti.

10† Fl. dicemus.

* Huc pertinet. q ff. 7. Inst. orato. differit Quitil. ca. de Amphibolia.

t *Seperatim*] vt Titio albo fundum, Titio nigro domum.

u *Appareat*] quia dixit, quod Titio dedi, adimo: nec adiecit, al

x *Neutri*] quidam habent, neutri: & tunc fit directa similitudo per dictionem, quemadmodum: quibus enim ex causis, &c. vt ff. eo. l. legata. §. fi. Alij habent, vtriq; & tunc est similitudo per contrariū, vt & ibi. Lazarus similiter mala. & ad primā concordat: ad secundā est contra. ff. de reb. dub. l. si fuerit, vbi dicit non valere. Sed distinguitur vtrū vnum fecerit legatum, vt lego Titio fundum, & tunc non valet, vt ibi: an plura, vt puta, Titio fundum, postea Titio domum? quia plura sunt legata, vtrunque valebit, & vtique rei mediętas

dictas pro indiuiso debebitur, vt hic. Item contra, ff. de leg. 2. l. si quis sextum. §. si inter. vbi dicitur, q̃ hæres debet eligere, cui soluat, & sic valet, & ita est contra, prout est hic neutri. Sed ibi exponitur debet, id est potest: nã non tenetur. Et secundũ hoc est contra, si habes hic, vtrique: quia dic, q̃ ibi idem, hic diuersa fuerunt legata. Alij dicunt, quod ibi voluit testator facere duos reos credendi, quod potest fieri etiam per testamentum, vt inf. de duob. reis. l. eandem. Et adde quæ sũt in quæstione sabbatina domini Azonis, quæ incipit, Duo fuerunt fratres, &c. & facit prout habes, neutri, sup. l. si quis Titio. ibi, Sinautem nullis &c. & sup. de libe. & posth. l. 2. & sup. de hæred. instit. l. in tempus. 1. & inf. de man. testa. l. cum ex plurio. & sup. de testamentis. l. duo. sed prout habes vtrique, & ad primum respons. est argum. contra sup. de in rem verso. l. sed dicendum Accur.

1¶ al. 18.

2¶ F. nec.

a *Detur*, & ita adẽptio nulla. Sed cõtra, inf. de rebus dubijs. l. si fuerit. ibi, Ademptio autem. &c. Solutio ibi. Accursius.

b *Magis quam verba*] Nota sensum, &c. sic C. de liberis præteritis. l. 3. & inf. de conditionibus, & demonstrationibus, lege, in conditionibus. & supra, de iureiur. l. sed. & si possessori. §. sed & si rerum. & C. de constituta pecunia. lege secunda. ff. sed. & sub. & infra, de re iudicata. lege, in summa. & sup. de iure dotium. l. promittendo. in princ. & inf. de verborum significatio. l. in conuentionibus.

dato, ex nulla datione debetur: a nisi specialiter dixerit, purè eũ velle legatũ accipere. *Non solum q̃ legatur, sed ẽt quod, ad qualificandum legatũ exprimitur, põt adimi. B.*

¶ Conditio legati an adimi possit, vel hæreditatis, vel statuliberi, videndum. Et Iulianus scribit, in statulibero detractam conditionem non re præsentare libertatem. Papinianus quoq; lib. 17. 1† quæstio. scribit, generaliter conditionem adimi non posse. Nõ 2† enim datur conditio (inquit) sed adscribitur. Quod autem adscribitur, non põt adimi, sed quod datur. Sed melius est, sensũ magis quã verba b amplecti, & conditiones sicut adscribi, ita & adimi posse.

Dictio taxatiua, in residuo ademptionem inducit. Bar.

¶ Cum Titio centum testamento legasset, & eidẽ codicillis ita legasset, Titio quinquaginta duntaxat, nec amplius hæres meus dato, non amplius quinquaginta, legatarium petiturum.

Nuda voluntate, vel tacita & grauissimis inimicitijs, legata, & fideicommissa reuocantur, quæ his cessantibus restaurantur. Bar.

¶ Non tolum autẽ legata, sed & fideicommissa adimi possunt, & quidem nuda c voluntate. Vnde quæritur, an etiã inimicitijs interpositis fideicommissum non debeatur? Et si quidẽ capitales, vel grauissimæ inimicitiæ interceſſerint, ademptum d videtur, 3† quod relictum est: sin autem leuis e offensa, manet fideicõmissum. Sed hoc 4† & in legato f tractamus, doli mali exceptione opposita. g

Idem. §†

LEX IV.

QVòd si iterum h in amicitiam redierint, & pœnituerit 6† testatorem prioris offensæ: legatum, vel fideicommissum relictum redintegratur. Ambulatoria i enim est * voluntas defuncti, vsq; ad vitæ supremum exitum.

Sicut adimi] CASVS. Sicut illi, cui legaui, possum legatũ adimere, vt dictum est sup. eod. l. 2. §. si quis plus, vtique huc ita etiam, & ad alium possum dictum legatum transferre hoc modo. Quod Titio legaui, id do, lego Seio. Quæ translatio facta in Seium continet tacitam ademptionẽ in persona eius. Potest autem fieri translatio quatuor modis. Aut enim à persona in personã transfertur, de qua iam dictũ est, aut ab eo hærede, qui dare iussus est, transfertur, vt alius, puta, cohæres det, aut ẽ res pro re datur, vt pro fundo legato dantur decem aurei, aut quod pure datum, siue legatum est, transfertur sub conditione. Quod autem dixi in secundo modo translationis, dixerunt quidam non esse verũ imo dixerunt, quod primus & secũdus hæres, sunt duo rei in solidum, sed verius est, scilicet, quod sit adẽptũ, quia primus hæres non teneatur, vt dixi. Nã cum dico. Quod Titiũ dare damnaui, Seius damnas esto dare: videor dicere, ne Titius det. Itẽ quod dixi in tertio modo translationis, dixerunt quidã non esse verum, imo dixerunt non esse ademptum prius legatum: sed quod dixi verius est, scilicet, vt sit ademptum: quia nouissima voluntas debet seruari. Quod autem dixi in quarto modo translationis, ita verum est, si conditio sequens exierit: nisi expresse appareat testatorẽ, hoc animo fuisse, vt omni modo pataueriti a primo legato, recessum. Nam tunc à primo legatario purè erit legatum ademptum per translationem in alium sub conditione fa-, ctam, licet adhuc non extiterit conditio. Et ideo, si viuo me testatore, qui omnimodò volui recedere à primo legatario, puto per secundum conditionalem, mortuus fuit is conditionalis, non propter hoc magis pertinebit legatum ad primum legatarium purum, & hoc dicit, cum tribus legibus, sequentibus. Viu.

Transferri.

---

7 Dic, vt ibi, secundũ Bart.

APPITIO. Dic, secundum Bart. quod ibi adimebat, q̃ non legauerat, nec adscripserat.

c *Nuda*, id est, tacita, & sic nuda à verbis, vt sup. de au. & argen. leg. l. 3. in fi. & l. 4. nimirum etiam relictum quãdoque præsumitur, vt sup. de pecu. leg. l. denique. §. interdum. Vel dic nuda, scilicet, a solennitate. Volũtas enim fuit expressa, secus tamen videtur in hæredis institutione, vt C. de testa. l. hac consultissima. §. si quis autem. & su. de iniusto testam. l. 2. & l. ff. quib. mod. testam. infirm. §. ex eo. & j. eodem. l. ex parte. Sed contra, videtur etiam in hæredis institutione, vt inf. de his, quibus, vt indign. l. cum quidam. & C. de test. l. nostram. & de his, quib. vt indig. l. hæreditas. & sup. de acq. hæred. l. Claudius. quæ vix possunt ad concordiã reuocari. Sed dic legata reuocantur tacita volũtate præsumpta priori volũtati contraria: hæredis verò institutio non, vt infra eo. l. ex parte. Item, legata contraria voluntate, & expressa etiã non solenni reuocantur, hæredis verò institutio (quia magis quam legata solennis est) non sic reuocatur sola voluntate contraria, & expressissimo factũ defuncti interuenire oportet linũ concidendo, vel testamentum dirumpendo, & tunc ipso iure rumpitur. Vel solemnitate plena, & tunc similiter ipso iure rumpitur, vel semiplena, & tunc non rumpitur ipso iure, sed hæreditas, quasi ab indigno auferitur. Nec est contra infra eodem, lege, ex parte: quia licet instituisset aliud facere testamentum, non tamen fecit. Si ergo dicas, non habebis, quoniam institui hæredem meum sine aliqua, vel minus plena voluntate: quis ergo habebit? Respond. ille, quem instituit in prima voluntate, & solennis, nisi hæredem indignum nominem, vt supra. de milit. testam. lege, milites. §. veteranis. & C. de his qui. vt indigo. hæreditas. Azo.

d *Ademptum.*] tacitè, vt infra de his, quibus, vt indig. l. si inimicitiæ. sed aliud in institutione hæredis, vt infra. e. l. ex parte, quæ non sic facilè, vt fideicommissum, reuocatur, vt supra lege, proxima no. Accursius.

e *Leuis*] similis est distinctio in testa. vt in Auth. de test. §. si verò odiosus.

f *Et in legato.*] non solum in fideicommisso, quæ olim differebant, hodie non, vt supra, de legat. 2. l. 1. Distingue ergo, in eo sit grauis, vel leuis inimicitia.

3† Fl. videri.

g *Opposita*] non ergo ipso iure, vt infra de excep. do. l. apud. §. præterea, & facit supra, de legatis. 3. l. si iure facto testamento. Sed argum. contra, C. de liber. & eor. lib. lege secunda. Accursius.

4† F. secũdum hæc

5† Li. ¶ ad Sabi.

h *Quòd si iterum.*] facit supra, de legat. 2. l. antepenult. §. Lucius. & de legatis tertio. l. si chorus. §. pe. & §. fin.

6† Fl. redierũt, & pœnituit.

i *Ambulatoria.*] vt supra, de donat. inter virum, & vxor. l. cum hic status. §. ait oratio.

*Volũtas defuncti est ambulatoria vsque ad mortem. concor. cũ Marthe. extra de celeb. miss. & in q. 2. c. vl.

Caius. 1†

LEX V.

SIcut adimi legatum potest, ita & in alium trãsferri, [2] veluti hoc modo, Quod Titio legaui, id Seio do, lego. Quæ res in persona [2]† Titij tacitã ademptionẽ [b] cõtinet.

Paulus. 3†

LEX VI.

TRanslatio legati fit quatuor modis. Aut enim à persona [c] in personam transfertur: aut ab eo, qui dare iussus est, trãsfertur, vt alius det: aut cum res pro re datur, vt pro fundo, decem aurei: aut quod purè datum est, transfertur sub conditione. Sed si id, quod à Titio debebatur, à Mæuio debetur; quãuis soleant esse duo eiusdem rei debitores, tamen verius est, hoc casu ademptũ esse legatum. Nam [d] cũ dico, Quod Titium dare damnas esto; videor dicere, ne Titius det. Itẽ si pro fundo [4]† decẽ legentur, quidam putant nõ esse ademptum prius legatũ: sed verius est, ademptum esse. Nouissima [e] enim voluntas seruatur.

Vlpianus. 5†

LEX VII.

QVod si alij legetur sub cõditione, qđ alij purè legatum [6]† est, [g] non plenè recessum videtur à primo, sed ita demũ, si conditio sequentis extiterit. Cæterum, si hoc animo fuerit testator, vt omninò [7]† recessum à primo putauerit; dicendum erit, à primo ademptum legatum.

Iulianus. [8]†

LEX VIII.

ET ideo si viuo testatore mortuus fuerit is, in quẽ trãslatum legatum fuerit: nihilominus [9]† ad eum, à quo translatũ fuit, [10]† pertinebit.

Si quantitas bis relinquatur, bis debetur: nisi animo adimendi secunda voluntas fuit expressa. Bar.

Vlpianus. [11]†

LEX IX.

CVm centum, quæ [h] quis purè reliquit, conditione adiecta iterũ eidẽ legauit: si quidẽ quasi aliam hãc summam esse voluit, & quod purè relictum est, statim debebitur, & quod sub conditione adscriptum est, si conditio extiterit. Quod si eandem summam mutata voluntate sub condõne reliquit, pura datio, cõdõnalis effecta videbitur. [i] Quare si in eo [12]† testõ, in quo centum adscripserat, postea quinquaginta, reliquerit: si quidem alia voluit esse hæc quinquaginta, centũ quinquaginta debebũtur. si verò quinquaginta tm̃ deberi voluerit, [k] [13]† quinquaginta tantũ debebuntur. Idem est, & si in codicillis fuerit factum.

Iulianus. [14]†

LEX X.

SI legatum purè datũ Titio adimatur sub conditione, & pendente condõne Titius decesserit: quãuis condõ defecerit, ad hæredẽ Titij [l] legatũ non pertinebit. Nam legatum cũ sub cõditione adimitur, [m] perinde est, ac si sub cõtraria conditione datum fuisset.

---

a *Transferri*] vt Inst.eo.in prin. Accur.

b *Ademptionem*] pro parte, secundum quosdam, ne sit contra Inst.de legatis.§ si eadem res. Vel distingue, vt dicitur ff. de leg.1.l.si pluribus.& l.planè. in prin.

ADDITIO. Ad euidentiam istius glo.dic. fm Bart.q ibi in d.§. si eadẽ res.legatur secundo, sine cõmemoratione primi legatis: hic verò secundum legatum sit sub commemoratione primi. hoc probatur in l. nam ad ea.ff. de condit. & dem.

3† Lib.2. ad edict. vbic.

c *Translatio. A persona*] onerata. Et no.q hoc casu etiam si seruus nõ est capax, tamen primo ademptum est, vt inf.eo.l.& si transferam. & sup. de leg.1. l.planè. in prin.

2† Fl.personam.

3† Lib.1. ad l.Iuliã & Papiã.

d *Nam cum*] sũ dico ademptũ, nam, &c.

e *Nouissima*] sic C.de pact.l. pacta nouissima, & inf. eo.l.nihil phibet.& ff de leg.1. l.si mihi.§.in legatis. & sup. de alim. lega. l. Mela.§.sed & si.

f *Quod si. Legatum est*] scilicet prius. Si autem à primo sub condõne, purè transfertur, intelligitur cõditio repetita: nisi conditio cohæreat primæ personæ, vt ff. eo.l.legatũ sub conditione. & facit C.de leg.l.datum.

g *Non plene*] quod.n. sub conditione adimitur, tale est, ac si sub contraria conditione legatum sit, vt ff. qũ di. leg.ced.l.qđ purè & sup.si centum pet.l.pecuniam Azo. & facit inf. eo.l.si legatum purè. & l.item legatam.

4† Alias, profundo decẽ. decẽ legentur.

5† Li.24. ad Sab.

Cum centum] CASVS. Titius fecit testamentum, & in eo legauit Seio purè centum: cui postea in eodem testamento reliquit eadẽ centum sub conditione, si nauis ex Asia venerit, & decessit. Certè si testator voluit hanc summam sub conditione legatã esse quasi aliam, id est primam, statim debentur Seio centum, quæ purè ei relicta sunt: & illud quod sub dicta conditione est ei adscriptum, debetur ei si conditio extiterit. Si autem eandem summam, quam primo ei legauerat, mutata voluntate sub conditione ei reliquit, non debebuntur ei sub conditione, nisi vltima centum. Quia hoc casu pura datio est effecta conditionalis. Quid ergo, si in eodẽ testamento, in quo centum ei legauerat, postea quinquaginta reliquit? Certe si quidem alia voluit esse hæc 50. cẽtum quinquaginta debentur ei: si verò 50. solum deberi voluit 50 tantum ei debebũtur. Ac omnia, quæ dixi in testõ, habent locum in codicillis. Vi.

6† Fl. datum.

7† Fl. omnimodò.

g *Videbitur*] Sed quod in dubio? Resp. secundum Azo. distinguitur eadem scriptura, vel alia, vt inf. proxi. §. no.

h *Cum eadem quæ*] potest esse simplex relatio, & non simplex. Accur.

i *Videbitur*] Sed quod in dubio? Resp. secundum Azo. distinguitur eadem scriptura, vel alia, vt inf. proxi. §. no.

k *Tantum deberi voluerit*] quod præsumitur, si in eodẽ testõ, vel eodicillis eidẽm hæc legata reliquit, vt sup. de supel.leg.l. legata. in princ. & ff. de leg.1.l.planè.§.sed si nõ. secus ti in alijs: vt ff. de proba.l.quinquaginta. & de alim. & cib. leg. l. libertis. & ff. de fun. instru.l. Seia. & sup.tit.1.l.Aurelius. (. testator ita. Rog. vel dic, vt dixi in l.illa.planè.de leg. 1. Accur.

12† Li.33. Digest.

9† Fl.nihilo magis, qualiter. & legit Vinianus. in casu ad l. sicut adimi. ff. eo.

10† Flor. fuerit.

Si legatum] CASVS. Legauit centum Titio purè & postea ademit eadem vi sub cõdõne: & postea decessit. Ille ẽt pendẽte conditione postea decessit. & postea defecit illa conditio, sub qua ademit ei legatũ. Nunquid pertinet ad hæredem Titij dictũ legatũ: Et dicitur, q̃ non. Et est ratio, quia legatũ sub conditione ademptũ videtur datum sub contraria conditione, id est si defecerit cõditio sub qua fuerit ademptũ. Si est, vel videtur datũ sub contraria conditione: ergo videtur datũ sub conditione. Si ergo pendente cõditione cõtraria, decessit legatarius, non transit ad hæredem eius, vt no. sup. de leg.1.l.1.

11† Fl. volui.

Quod, si ita] Seius legauit ita: Titio hæres meus decem dato: & si Titio non dederit, eadem decem Sempronio dato: & postea Titius decessit ante testatorẽ, & ita ante diem legati cedentem, certè poterit Sẽpronius petere dicta decem. Debebit enim intelligi translatum legatum in Sempronium. Vini.

12† Fl. eodem.

13† Li. 37. Digest. glias Vlpianus.

l *Ad hæredem Titij*] ideest, omnino à primo legato recessum est ad tempus, vt sup. de cond. inst. l. Julianus. §. vbi autem. & sup. de consti. pec. l. illud. a. resp. Azo. & facit sup. de leg. 1. l. si post mortem. §. fi. Accur.

14† Lib.

m *Adimitur*] hæc ademptio continet in se tacitam dationẽ sub contraria conditione, vt hic. & sup. si cert. pet. l. pecuniã. & inf. qñ di. leg. ced. l. quod purè. Quod enim tacite agitur, pro cauto, id est, expresso habendum est, vt sup. si cert. pet. l. quidã. & facit sup. eo. l. quod si alij. & de in diem addi. l. a. Sed arg. contra. in ff. pro empto. l. a. §. si in diem. Accur.

ADDITIO. Solu. secundũ Bar. hic, quod aliud est in contractibus, aliud in vltimis voluntatibus. Nam in contractibus

but resolutio conditionalis nō facit conditionalem primū contractum: sed in vltimis voluntatibus. sic, vt no. in l. contracta. sed plenius in L. §. 1. de in diē addic. in gl. magna: & in l. quibus dieb. §. quidam Titio de cond. & dem.

a *Diem*] scl. cedentē. & facit sup. l. 3. §. 1. & §. sed & cum quis. & sup. proxi. resp.

2† Fl. de est. si.

QVI hominem] CASVS. Legaui tibi hominem in genere: & ita habes electionem. quem de seruis meis eligas: & postea ademi tibi Stichum. qui erat vnus de seruis meis: Certè non videor perimere legatum. sed extenuare: vt s. Stichū eligere non possis, sed vnum de alijs. quē volueris. & h. d. cum l. seq. Vi.

2† Li. 14. Digest.

b *Non permittit*] ff. tit. 1. l. nō solum. §. 1. sed ibi alternatiuè. hic in genere. Accur.

5† Li 50. ad Sab.

c VT *Stichum*] alias lex, alias non est lex.

d *Non possit*] ergo à contrario: alias legatarius generis habet electionē. vt no. sup. Instit. de leg. §. si generaliter, & sup de pac. l. si vnus. §. sed si generaliter. & sup. de opt. leg. l hominem.

4† Lib. 6. Institut.

5† Fl. Senecus.

DIVI. *Verus*] CASVS. Institui mihi hæredem Titium. & legaui plura l berto meo, & postea aliqua ratione motus adieci illum meum libertum esse pessimum. Certè videor ei ademisse prior a legata. Viui.

6† Fl. quaqua.

e *Quamquam*] id est aliqua.

7† Li. 11. Inst. al. 1.

f *Esse liberto.* vt Inf. eo. l libertus. & C. de his, qui. vt indig. l. hæredibus. Sed arg. contra. ē. ad Sylla. l. 3. § 1.

ADDITIO. Dic, secundum Bart. quòd hic testator volebat sibi auferre beneficium à se concessum: ibi verò volebat pœnā imponere.

L *Erata*] CASVS. Institui mihi hęredem Titium: & seruo suo pure cētū legaui. & ita inutile fuit legatū. & postea seruo ademi dictum inutile legatum sub conditione, si nauis ex Asia venerit: & postea decessi: & postea defecit conditio adēptionis. Nunquid pp hoc cōfirmatū est dictū inutile legatum? Et vī. q sic: quia ſ legatū purè adimatur sub condone. solet intelligi datum sub cōtraria condone. Dictū ergo inutile legatum vī pp hoc confirmari, i. quia fuit adēptum sub cōdone. & condō non extitit: ſ dī hic. q non est verū: quia ademptio solet interuenire ad hoc, vt non debeatur legatum primo datū. & nō ad hoc, vt debeatur. Cū ergo ponatur adēptio ad perimendū legatum, quod valet, quō potest intelligi, vt eadem confirmet, & faciat conualescere legatum, quod non valet? Certè non esset bonus intellectus.

g *Quibus ex causis*] Si legaui tibi viam pro parte ad fundum meum, nō valet legatum, vt sup. de leg. 2. l. cū filius. in prin. Item ſ pro parte do libertatē seruo meo, non valet. ſ. vt pro parte sit liber. & pro parte remaneat seruus. vt ff. de lib. cau. l. duob. & sicut nō valet in dictis casib. legatū: ita nec in eis valet adēptio: puta, si lego tibi viā. & postea ꝑ parte adimo. vel, si lego libertatē seruo meo. & postea ꝑ parte adimo. Vi.

8 *Si seruus*] instituī Titiū. & ab eo seruo eius legaui: nō valet

¶ Quod ſi 1 † ita legatum est, Titio decem hæres meus dato: ſi Titio non dederit, eadē decē Sempronio dato: ſi moriatur Titius ante diem a legati, Sempronius legatum vtiliter peteret. Translatum enim legatum intelligi debebit.

Idem. 2 †

LEX XI.

QVi hominem legat, & Stichū adimit, nō perimit b legatum, sed extenuat.

Vlpianus. 3 †

LEX XII.

VT Stichum c legatarius eligere non possit. d

In adimendo id, quod à testatore conceditur, verbis testatoris standum. Bar.

Martianus. 4 †

LEX XIII.

DIui 5 † Verus, & Antoninus rescripserunt, cum testator postrema scriptura, quapiā e 6 † rōne motus pessimum libertū esse adiecisset: ea, quę priore scriptura ei f relicta fuerant, adēpta videri.

Quæ inducuntur ad diminutionē, non important augumentum. Bar.

Florentinus. 7 †

LEX XIIII.

LEgata inutiliter data, ademptione non confirmantur, veluti si seruo g à domino hęredi instituto purè 8 † legatum, sub conditione adimatur. Nam purè h legatum, si sub cōditione adimatur, sub contraria conditione datū i intelligitur: & ideo cōfirmatur. k Ademptio l autem quo minus, non quo magis legatū debeatur, interuenit. m At 9 † quibus ex causis datio legati inutilis est, ex eisdem causis etiam ademptio inefficax habetur: n veluti, si viam pro parte adimas, o aut pro parte liberum esse vetes. p

Legatum extinctum alienatione, non restauratur, nisi de nouo probetur. Bart.

Paulus. 10 †

LEX XV.

CVm seruus legatus à testatore, & alienatus, q rursus redemptus fit à testatore, non debetur legatario, opposita exceptione doli mali. Sanè si legatarius probet nouam voluntatem testatoris, non summouebitur. r

Idem. 11 †

LEX XVI.

NIhil interest, inducatur ſ quod scriptum est, an adimatur.

h *Nam purè*] meritò hoc ita dixi, quia quibusdam videbatur secus tali ratione [nam, &c.

i *Datum*] i. non ademptum. Roge.

k *Confirmatur*] rōne mera: aut certè ironicè loquit, sm Ro.

l *Ademptio*] remouet, quod cōfirmetur legatū ratione suprà dicta, secundū Roge.

8† Fl. vēluti, si domino hęrede instituto, seruo purè.

m *Interuenit*] No. spectandū fore, quare aliquid fiat: sic ē. tit. 1. l. Aurelius. §. restō ita. & de fun. instr. l. mancipia. in princ. & ī. de cond & dem l. cū tale. §. fi. & ad leg. Falc. l. in rōne. §. cū quidā. & de ope. no. nunc. l. 1. §. inde quæritur. & ī. de manu. test. l Titia. §. Lucius. & facit ē. l. si legatū. Item facit ē. de hær. inst. l. ex facto. etiā. & l. si socius.

9† Fl. deest. Al.

n *Habetur*] & è contra, vbi legatum vtile. & adēptio vtilis est, vt inf. cod l. si seruo. & l. si seruus.

o *Adimas*] nam nec legati, nec adimi pro parte via pōt, vt sup. de seruis. l. pro parte. §. pro parte. & de leg. 2. l. cum filius in princ.

10† li singula. de ad signa. libera. al. Vlpianus.

p *Vetes*] si leges libertatē, & pro parte adimas, non valet: ad qđ ī. de exce. rei iud. l. indicatæ. in prin. & de lib. cau. l. duobus. Acc.

Cum seruus] CASVS. Legaui Titio seruum, quem postea donaui Seio: & sic extinctum est legatū, vt inf. eo. l. rem legatam. Postea emi eum ab ipso Seio, deinde decessi. postea d. Titius petit ab hærede meo dictū seruū. Certè pōt hęres meus opponere ei exceptionem doli: nisi probet

11† ea. li. sing. de iure codicil. lomm.

q *Extenuatur*] ex voluntate, s. donādo, vt inf. eo. l. rē legatā.

r *Non summouebitur*] aliud esset, si libet esse iussus sit, vt inf. de manu. test. l. verum, quæ est contra.

3 Dic sm B. qđ aliud est in relicto libertatis, vt ibi: aliud in relicto proprietatis, vt hic.

s Item facit contra. inf. de cond. & demon. l. filiæ. §. f. & C. de remiss. pig. l. fi. & sup. de aur. & arg. leg. l scribit. § item.

Nihil] CASVS. Legaui Titio centū. & postea cum pœna induxi verba legati: certe perinde est, ac si verbis ademissem ei legatū: & ita nō habebit legatū Titius. Item scias, quod prior testamenti scriptura corrigit quāq; posteriorē, & quāque commutat eam, & quāq; rescindit: quāuis quibusdā hoc non videretur. De primo da exemplum, vt quia testator dixit in prin. testamenti, si Titio centum legauero, nolo ei deberi, nisi 50. & ita innuit, & ita videtur corrigere. De secundo da exēplum: vt quia dixit in prin. testamenti, si Titio legauero, volo illud legatū dari Seio: & ita cōmutauit, siue trāstulit in Seiū. vt ē. l. trāslatio. De tertio da exēplum: vt quia dixit in prin. testī, si Titio legauero, nolo ei aliqd dēri, & ita dī rescindere. cū ex toto tollit: & ita hoc dico per l. ē. de le. 3. l. si quis in prin. test. Alij ponunt q vltima scriptura corrigit primā. & cōmutat, & rescindit: sed de illo nō erat dubiū. vnde prima positio mihi placet. & h. d. cū l. seq. Viu.

ſ *Inducatur*] quod dic. vt no. C. de test. l. nostrā. & ē. de le. 1. l. & ita scriptum. & de his, quæ in test. delen. l. 1. §. & iō. & l. 2. in prin.

in princ. Item facit sup. de pet. hær. l. si quis libe. circa prin. & de iud. l. si post. §. 1. Accur.

a *Nihil. Corrigere*] Corrigit vltima primam. cũ addit. vel minuit. commutat. qñ transfert. vt no. su. c. l. translatio. rescinditur. cum ex toto tollit. vt ff. l. prox. & facit su. de alimẽ. leg. l. Caio. & de leg. & Senatusc. l. nõ est. & de codi. l. diui. §. licet. & C. de pact. l. pacta. dic econtra. q prima qñq; corrigit vltima. vel determinat. vt ff. de le. 1. l. si mihi. & tibi. §. fi. & de leg. 3. l. si quis in princ. Sed contra inf. de reg iur. l. ubi repugnantia. Sol. ibi nescitur. quod prius. & quod posterius fit factum. vel ibi est repugnantia propter prolixitatem verborum, vt su. de cond. instit. l. si Titius. Accursius.

1† F. Celsus li. 32. Digesto. 2† Fl. post Azonem.

3† Li. 8. differentia.

R *Eum legatum*] CASVS. Legaui Titio equum meũ, quẽ postea vendidi Seio. & postea decessi: nũquid Titius potest equum prædictum ab hærede meo petere, vel eius æstimationem? Et distinguitur, aut vendidi Seio propter necessitatem rei meæ familiaris: aut mera mea spontanea voluntate. Primo casu potest Titius petere legatũ: secundo non, præsumptione habita circa voluntatem testatoris in his duab. diuersis responsionibus. Secus si donassem equum dicto Seio, post quam legaueram eum Titio: quia tunc omni modo extinguitur legatũ non inspecta huiusmodi distinctione, quæ non cadit in munificentiam donantis: cum nemo dicatur liberalis in donãdo, qui dat aliqui alicui ex necessitate rei familiaris, & ita vna pars dictæ distinctionis non potest habere locum in donante. & ita merito non habet locum in donatione. Viu.

4† Fl. decis. vi.

* Hoc &c. dicit gl. in ca. fi. de restitu. med. extra. de rescrip.

5† Li. 11. responsorum.

6† Fr. incipit. Mucetinus respondit.

b *Extinguitur*] per exceptionem, non ipso iure. vt sup. eod. l. cum seruus.

c *Rei familiaris*] & non facit rescindi venditionẽ talis necessitas, vt C. de rescin. ven. l. non idcirco. Accur.

d *Liberalis existat*] q. d. qui dat aliquid ex necessitate non dr id donare. vt su. de don. inter virum, & vxor. l. si quis pro. & C. de dona. l. nec ignorans. & su. de dona. l. donari. Quãdoque tamen dr liberalitas. vel donatio etiam. quæ necessario fit. sed improprie. vt C. de hæret. l. cognouimus. & sup. de administra. tut. l. cũ plures. §. in primis. & su. de tutel. & ratiocinat. l. 1. §. 1. & sic ad legem Aquil. l. si seruus seruum. §. si oliuam. Vel dic nemo. & c. id est, nemo indigens donat: sed tũc est argu. contra. si certum per. l. si ego. Item tertio, nemo est liberalis ei, qui indiget. Vnde versus. Cum fueris felix, multos numerabis amicos: Tẽpora si fuerint nubila, solus eris. Sed prima vera. & facit supra. de auro. & argen. lega. l. scribit. §. item. & §. eo. l. legatum. §. fin. Sed quid si alienauit titulo non lucrativo ex voluntate tamen pura. vt fœneret? Respondent quidam semper videri fieri ex necessitate. argum. supra. de procu. l. seruum quoque. sed dicas tunc habere locũ hanc distinctionem, quã hic dicit cessare in donatione, qua si dicat, alias habet locũ, & sic intellige. ff. de le. 3. l. fideicõmissa. §. si rem. & colligitur iusta. eo. l. si ictuo. & facit Insti. de leg. §. si rem. Accur.

S *Ademendo*] CASVS. Legaui Mæuio centum, & rogaui eum, vt daret Titio quinquaginta per fideicommissum. & postea ademi legatum Mæuio. & nõ reuocaui expresse fideicommissum relictũ a Mæuio Titio: Certè dictus Titius poterit conuenire hæredes meos, vt dent sibi id fideicommissum. Propter ademptionẽ. n. Mæuio factã redit legatũ Mænij ad hæredes meos: vnde ipsi debent sustinere onus fideicõmiss. Vide

e *Posse*] quasi cum onere redeat. sic C. de cadu. toll. §. 1. & sup. de alimen. leg. l. Caio. in princ. Sed argum. contra. inf. eo. l. si tibi.

ADDITIO. Dic. secundum Bart. quod ibi in eadem persona, hic in diuersis.

7† Lib. 1. ad Quintum Mutiũ.

8† Fl. Licet.

E *T si transferam.*] CASVS. Legaui Titio centum, & postea transtuli legatum in Seium non capacem, pura, quia erat in metallum damnatus. vel transtuli rem meum pr[o] riũ cui in translatione legati non dedi libertatem. Sic in his duobus casibus non valet legatum in psona illorum, in quos translatum est. inf. de his, quæ pro nõ scrip. ha. l. 3. & C. de leg. l. seruis. Certè licet eis non debeatur legatum, vt dictũ est: tamen non remanet apud Titium, cui ademit. Et si dias, quod legatum nulli alij adimi potest, quam illi cui datum est. Vnde si dictus Titius cui legaui erat filius vel seruus alienus, non possum adimere à patre vel à domino suo, &

9† Li. 4. regula.

& h. d. cum l. seq. Viuianus.

f *Legatum*] idem in hæreditate, vt su. de his quib. vt indig. l. cum quidam. Azo.

g *Sine libertate*] & iõ non valet. vt C. de le. l. seruis. & ff. de his q pro nõ scrip. l. si in metallũ, i fi. Sed ff. ff. de lega. 2. l. si seruus. §. si seruus, sed alio casu loquitur. Itẽ & hic dicũt q dã valere off. iud. vt C. de nece. ser. hæ. instit. l. qdã. §. illo. Sed die, vt ibi.

h *Nec illi*] sic su. de leg. 1. l. planè. in prin. & de instit. Poss. l. cum in secundo. §. penult. & inf. eo. l. legatum. in fi. & su. de mil. test. l. milites. §. fi.

i *Legatum nulli alij*] sic su. de vul. sub. l. qui liberis. §. f. & ff. de accep. l. an inutilis. §. fi & ff. de verb. ob. l. fi. i pe. & inf. de cond. & dem. l. qui hæredi. in prin. & Inst. de stip. seruo. §. eum factum. Sed arg. contra su. de le. 1. l. legatum. & de succes. edicto. l. 1. §. per seruum.

ADDITIO Solue sñ Bar. quod hic loquitur in ademptione, contraria verò loquuntur in repudiatione. Ratio est, qa repudiatio fit postquam cessit dies legati. ff. n. pfi. vel dño quæsitum erat. & ideo repudiare põt: sed ademptio fit viuo testatore, & sic ante diem legati cedentẽ. & ideo non potest adimi patri, vel domino: quia eis non erat datum.

E *X parte*] CASVS Titius instituit sibi hĩdes Caium, & Seiũ: Caio aũt prælegauit centũ. Postea inter Titiũ testatorẽ. & dictum Caiũ pro parte hĩdem. & legatariũ ortæ sũt grauissimæ inimicitiæ. testõr ꝓposuit facere aliud testm̃ & auferre ei q̃quid dederat. Incepit qdẽ facere sñ testm̃. sed non perfecit propter mortem superuenientẽ. Atqui in eo secũdo testõ imperfecto nihil dixerat adhuc de dicto Caio. Testatore mortuo petit Caius dimidiã hĩditatis. & ꝓlegatũ. numquid habebit vtrumq;. Et dr. q̃ non: imò medietatem

tatem hæreditatis tantum,& non legatum. Quia legatū ex da voluntate tollitur,& non hæreditas. Viu.

a *Legatum*] id est, prælegatum. Accur.

b *Instituisset*] in animo: non tamen fecit.

c *Præterijt*] aliàs præterijt.i.omisit: aliàs præterea.

d *Denegabuntur*] contra.C.de his, quib. vt indig. hæreditas.& ĩ. d his qui.vt ĩdig. l.cũ quidã.Sol.hic nõ ipso iure,sed ibi sic per sẽtentiã, vel ibi expressa,hic tacita est reuocatio. Vel dic, vt dixi in d.l.cum quidã. Itẽ no.in legato secus, vt. & l.l.3.§. fi. Itẽ quare secus? Resp.quia hæreditas semel data adimi non põt, in legato secus,vt 5.de his,quæ in test. delen. l. 1.§. fi. & de milit.test.l.milites,§. veteranus. Sed quare secus? Rñ.quia cum institutio hæredis sit caput testamẽti, non põt infirmari, nisi certis modis solennibus, 2 & qũque nõ solẽnibus.vt Inst. qui.mod. test.infir.§. ex e.& C.de test.l.hac cõsultissima,§.penul. & l.sancimus,& l.nostram.& ĩ. si tab.test. nul.exta. l.1. §. si hæres. & de hoc no. sup. L; in si.& facit ĩ.eo.l. pen Accursius.

1† Li.6. Respons.

3† Li.7. Respons.

2 Limita institutionẽ procedere fret suos, & nõ observata solẽnitate, q̃ ait singulariter Bal. post gl.ĩ l.quoties super verbo dividit. C. fam. erc.

a† Aliàs, interijt.

4† Duæ pauauit.

Papinianus.1†

LEX XXII.

EX parte hæres institutus etiã legatũ a acceperat: eũ testator inimicitijs grauissimis persecutus,cũ testamẽtũ aliud facere instituisset, b nec perficere potuisset,præterijt c 2†Hæreditariæ quidem actiones ei nõ denegabũtur', d sed legatũ si petat,exceptione doli mali summouebitur.

Si ex pecunia legata per testatorem aliquid ematur, legatum non extinguitur, sed ex re empta præstabitur. Bar.

Idem. 4†

LEX XXIII.

PAter inter filios facultatibus diuisis, filiã ex tõne primipili e cõmodorum trecẽtos aureos accipere voluit, f ac postea de pecunia cõmodorum possessionẽ comparauit. g 4† Nihilominus fratres, & cohæredes sorori fideicõmissum præstabũt. Nõ enim absumptũ videtur, h q̃ in corpus patrimonij versũ est. Cum autẽ inter filios diuiso patrimonio, res indiuisas i ad oẽs cohæredes pertinere voluisset, k ita possessionem ex cõmodis comparatã diuidi placuit, vt in eam i superflui pretij filia portionem hæreditariã accipiat. Hoc enim eueniret in bonis pecunia relicta. m

Legatũ videtur transferri cũ conditionibus suis, nisi cõditio personæ cohæreat. Bar.

Idem. 5†

LEX XXIV.

LEgatum sub condõne datum cũ transferatur, sub eadẽ conditione transferri videtur, si non conditio priori personæ cohæreat. Nã si quis vxori sublatis n liberis legauerit, repetita conditio nõ videtur, 6† quæ fuit in persona mulieris necessaria. o

Per donationem inutilẽ inducitur legati ademptio. B.

¶Pater hortos instructos filiæ legauit: postea quædã ex mancipijs hortorum vxori donauit. Siue donationem testamento 7† confirmauerit, siue non, posterior voluntas p filiæ ¶ legato potior erit. Sed & si non valeat donatio, tamen minuisse filiæ legatum, pater intelligitur.

Per ademptionem prælegati vni ex hæredibus facti causa adæquationis, prælegatum alteri factum intelligitur revocatum. Bar.

e *Primipili*] id est, a cuiusdam administrationis, in qua fuerunt multa commoda, vel lucra: quasi dicat ex tali negotiatione.

f *Voluit*] f. per præceptionem. Accur.

g *Comparauit*] plutis, quam trecentis aureis, vt statim patet. Accur.

h *Videtur*] sic sup. de le.1.l.Imperator. §.fi. & l.seq.& de peti.hær. l.sed.& si legetur.j.

i *Indiuisas*] quædam enim indiuisæ remanserant.

k *Voluisset*] scilicet p̃ tes. Azo.

l *Pro ea parte*.] i. in ea possessione percipiat filia nubens aureos trecentos. & de superfluo portionem accipiat hæreditariam, ad quod est sup. famil. erc. l. quæ patet. Sed contra, C.fa. erc. l.in cognitione, vbi dicit viriliter: sed dic, vt ibi. Accur.

ADDITIO. Solut. secundum Bart. quia ibi dicit, quod præcessit institutio æqualis, vel ex certis reb. quod idem est, vt l.ex facto de hær.institu. secundum Dyn.

m *Pecunia relicta*.] vt trecentos habeat ante partem, in reliquis hæreditariam, vt sup. fa.ercis. l. hæredes. §. fin. & l.sequen. & facit sup.de leg.3.l.11.§. si rem. Acc.

1 Primipilus dicebatur decimæ legionis centurio de quo Veg. lib. 11. Verũ ĩquit, cõsuetudo tenuit, vt ex primo principe legionis primipilus hic tanẽ caput tõtius legionis meritã consequebatur & præmia, hæc ille. vt ifa. facilis fr. hic locꝰ. vide si libet. Alc. c. pen. ad 12.li.C.

5† Li 8. Respons.

6† Fl. videbitur.

7† Fl. deest. testamento.

Liberi.

Item. [1]†

LEX XXV.

ALteri ex hŕdibus præceptionem prædij dedit: [a] mox alteri præstari aduersus debitorē actionē ad eū finem mandauit, quo prædiū fuerat comparatum. [b] Cū posteà distracto [c] prædio, citra vllā offensam eius, qui præceptionē acceperat, pretium in corpus patrimonij redijsset: [d] non esse præstandas actiones [e] cohæredi respondi.

Alienato ſerno expreſſa libertatis ademptio legatarij inuncti tacitam reuocationem inducit. ſecus, ſi adimatur ipſo manumiſſo. Bartolus.

Paulus. [2]†

LEX XXVI.

SI ſeruo [f] cū libertate dato [g] legato, [h] & alienato [i] adimatur libertas, quāuis alieno inutiliter adimat: [k] ſi legatū ad emptorē non peruenturū: [l] & meritò. Conſtituit [m] n. ademptio, quia poſſit redimi: ſicut datio: [n] cū in eū cōfertur, qui faciendi teſti tpe fuit teſtatoris, deinde alienato codicillis libertas datur. Quid ergo, ſi eū, qué liberū eſſe quis iuſſerat, [o] manumiſerit Pīius, deinde codicillis libertatē ei ademerit? videamus, an perdiderit legatum vana ademptione [3]† libertatis. Quod quidā putant: q̄ ſed ſupernacua ſcriptura non nocet legato.

Idem. [4]†

LEX XXVII.

SI [5]† ſeruus legatus [p] eſt, & ei aliquid, [q] ſi alienato eo, [r] (*ſerat*) in teſtamento.

[a] *Dedit*] licet teſtator.

[b] *Comparatum*] comparatum n. fuerat fortè decem. & tantum voluit percipere alium cohæredem à quodā nemine.

[c] *Diſtracto*] à defuncto ex voluntate. & ſic reuocato legato. Dic citra offensam, quia non offendit legatarius teſtatorē quia tunc non perderet alter. Vel dic, à defuncto legatario conſentiente. & ſic non offendit teſtator legatarium: ſed tunc idem eſſet, & ſi eo inuito.

[d] *Redyſſet*] ſic ff. eo. l. patet. Accur.

[e] *Actiones*] admiſſa compenſatione taliquis alter non habet: ergo nec iſte. Arg. contra, de appell. l. præcipimus. in fi.

[f] SI *ſeruo*] Teſtator Stycho libertatem in teſtō reliquit & eidē fundum: in ſequenti die alienauit Stichū ex voluntate, & ſic libertas & legatum ſunt reuocata tacitè: ideò in codicillis expresè ademit libertatem. Quæritur an legatū fundi acquiratur emptori ſeruī? Rñ. non: tum propter tacitā reuocationem libertatis: tum propter expreſſam: cum legatum fundi ſine libertate eſſe non poteſt. Nec dicat quis inutilem expreſſam ademptionem libertatis, quaſi alieno ſerno: quia imò eſt vtilis: quia poteſt redimi, & ſic conualeſceret libertas, niſi expreſsè eſſet adempta. Accur.

[g] *Dato*] ideſt relicto.

[h] *Legato*] ſcilicet fundi.

[i] *Alienato*] ſerno.

[k] *Adimatur*] ſcilicet expreſsè in codicillis.

[l] *Peruenturum*] aliud in hæreditate, vt Inſti. de hære. inſtit. §. quòd ſi alienatus. Accur.

[m] *Conſtituit*] ideſt valet.

[n] *Sicut datio*] ſ. libertatis conſtituitur, cū in eum &c. tunc n. valet libertas quia poteſt redimi: ergo & ff. valet ademptio, quia poteſt redimi: ſicut è cōtra, vbi non valet datio, nec adēptio, vt ff. eo. l. legatum. §. ſi. & dic ſīm Ro. & Azo. q̄ in prin. huius l. allegabatur: quia ſolā libertatem ademit teſtator, q̄ aliud legatum iam ſerui alienatione euacuatum ſilentio roboretur: idemque de libertate diceremus, ſcilicet vt eſſet adempta etiam ſi expreſſim poſt alienationem ſerui non eſſet facta ademptio: vt Inſti. de hære. inſtit. §. quod ſi alienatus. Videtur ergo, quod illa ademptio ſit ſuperuacua, ſed non eſt. Quæritur ſi facto non eſſet ſerno ante adi-

hŕditatē, hŕditati quæſito, vel à teſtatore redēpto, conualeſceret libertas, vt ff. de teſta. ma. l. verum eſt. ſed hæc expreſſa ademptio operatur, ne amodo libertas redempto ſeruo ſuo data præſumatur: in legato verò nil operaretur expreſſa, q̄ non operatur tacita. Nec n. legatū præſumitur datum ēt redēpto ſeruo: vt ff. eo. l. cū ſeruus. ſed nec finis huius. l. corrigit prin. Nā in primo caſu, viuit legatū alienatione, nec conualeſcere pōt redēptio ſeruo: quia ſine libertate eſt. Nā nō vī data, cū ſit redēpta, vt ff. de his, q̄ in teſta. delen. l. j. & ff. eo. l. & ſi trāſferā, in alio verò caſu, cū libertatē habeat, nihil prohiberet ipſum legatū capere, nec valet adēptio libertatis in vtli. caſu, qa inciuile eſt caſum litigi hoſs expectare: nō aūt ſeruī redemptionem, vt ff. de verb. obli. l. inter ſtipulātem. §. homo liber. Sed cum nō præſumitur reuocatū legatum per datione libertatis, ſicut per alienationē? Rñd. quia datio libertatis nō videtur alienatio: quia habet eum libertum.

legato, [h] & alienato [i] adimatur libertas, quāuis alieno inutiliter adimat: [k] ſi legatū ad emptorē non peruenturū: [l] & meritò. Conſtituit [m] n. ademptio, quia poſſit redimi: ſicut datio: [n] cū in eū cōfertur, qui faciendi teſti tpe fuit teſtatoris, deinde alienato codicillis libertas datur. Quid ergo, ſi eū, qué liberū eſſe quis iuſſerat, [o] manumiſerit Pīius, deinde codicillis libertatē ei ademerit? videamus, an perdiderit legatum vana ademptione [3]† libertatis. Quod quidā putant: q̄ ſed ſupernacua ſcriptura non nocet legato.

Idem. [4]†

LEX XXVII.

SI [5]† ſeruus legatus [p] eſt, & ei aliquid, [q] ſi alienato eo, [r] (*ſerat*) in teſtamento.

[o] *Manumiſerit*] idem fortè ſi alio modo ſit liber factus, vt ff. de hære. inſtit. l. antep.

[p] *Putant*] ſed maiē & ſic ſtatim corrigitur. ſed ſuper. &c. cui conſonat. C. de teſta. l. teſtamentum. & facit ff. eo. l. ſi. & Inſti. de hære. inſti. §. ſeruus. & ff. l. proxi.

[q] SI *ſeruus*] CASVS. Per Caiū legatus eſt Stichus ſeruus Titio in teſtō: cui ſeruo aliquid ita legatū eſt, puta fundus, poſteà idē Caius alienauit per vēditionē hunc ipſum ſeruū Seiō, qua pp reuocatū eſt legatū Titij de ipſo ſerno. & legatū ſeruo relictū. Poſtea fecit d. Caius codicillos. & in eis ademit Stichō q̄ ei legauerat. Nūquid valet adēptio? Et vī q̄ non: quia legatū iā erat reuocatū per alienationē ſerui in Seiū: legatum aūt quod non valet, non poteſt adimi. Rñ ibi, q̄ valet adēptio: quia & legatū prædictū pōt forniti effectū, ſi redimatur ſeruus per Caiū teſtatorē: hicq; de nouo venit in q̄ Titius habeat ſeruū ex eā legati: per quē poſſet per conſequens d. Titius hēre legatū d. ſeruo relictū, niſi fuiſſet expreſsè in codicil. ademptū. & hoc ſīm quod eſt in litera, redimatur: ſicut ego habeo. Alij aliter exponunt, ſīm eandē literā puta, quia teſtator redemit ſeruum à Seio & hæredes teſtatoris ſponte dederunt Titio prædicto tā ſeruū, quā fundum ſerno legatū. Alij dicunt ſīm eandem literā q̄ d. legatum ſerno relictum poteſt ſortiri effectum, ſi Titius legatarius proferat nouam voluntatem teſtatoris volentis, q̄ idē Titius habeat Stichum ſeruum à Seio redemptum, & etiā fundum ſerno legato, vt ff. eo. l. cum ſeruus. in fi. Alij habent in litera, reddiderit. & tunc expone, vt dictauit in gl.

[r] *Serno legato*] Legaui Stichū ſeruum meū Titio in teſtamento meo. & ei dē ſerno legaui fundum, & poſteà eū inter vīos manumiſi. per q̄ ā manumiſſionē tacitè reuocatū eſt legatū Titio relictum de ſerno: neq; propter hoc eſt reuocatū legatum ſerno relictū. Et poſteà feci codicillos in quibus expreſsè ademi Titio legatū de ſerno. & poſteà deceſſi. Nunc quæritur an valeat huiuſmodi adēptio in codicillis facta? Et dī. q̄ non: quia legatū de ſerno Titio relictū non poteſt refuſcitari, ēt ſi rurſus in ſeruitutem reciderit: quia per nouam ſeruitutē nouus homo eſſe videtur. Si ergo non poteſt conualeſcere legatū de hoc ipſo ſerno, ad quid diceremus vtilē eſſe ademptionē prædictā? Dicerē ad nihil. Ipſe ergo ſeruus liber inter vīos factus remanebit liber, & capiet legatē prædictum ſibi à teſtatore datum. Vīuia.

[s] *Si ſeruus legatus eſt*] Titio puta.

[t] *Aliquid*] ſcilicet legatum: eſt puta fundus. Accur.

1 li. 9. reſponſor.

2† lib. 9. Quæſtio

3† Fl. de eſt, ſi.

3† Fl. vana ademptio.

4† lib. 19. Quæſtio.

5† Fl. de eſt, ſi.

a *Adimatur*] scilicet expresse fundus, quod tamen tacite per alienationem serui erat reuocatum vt no. l. proxi
b *Ipsi*] scilicet seruo: quod legatum non redimitur ab adita hæreditate, vt ſ. quando dies leg. ced. l. hæredis. i. fi.
c *Adimetur*] fundi expressa.
d *Legatum*] scilicet, fundi.
e *Procedere*] id est, sortiri effectum.
f *Si redimatur*] alias cui reddiderit, & tunc dic, ideſt dederit dominus serui legatum legatario. l. Titio dicere enim pecunia cū effectu obstante exceptione non possit solui: si tamen soluatur, non repetitur nisi ademptum sit legatū expresse, tunc enim soluendo per errorem datur repetitio: quia nulla inerat obligatio. vel dic, reddi fecit proprie, scilicet seruus dño, & tunc procedit legatum si legatarius, testatoris nouam profitetur voluntatem vt supra eo. l. si cum seruus. alias redimatur, scilicet, seruus: & tunc dic vt supra, quia & datus fit Titio sponte tam seruus quam fundus: vel, si proferatur secūda noua voluntas.
g *Seruo legato*] puta, Titio. & sunt isti ablatiui absoluti.
h *Manumisso*] scilicet, postea.
i *Legatum*] id est, ipse seruus expressim adimatur legatario.
k *Ademptio*] id est, superuacua, quoniam ademptio per manumissionem facta erat.
l *Legatum*] scilicet, fundi, seruo.
m *Capiet*] vt supra l. proxi. in fi.
n *Nam & si rursus*] bene dixi superuacuam ademptionem per manumiſ. nam &c.
o *Legatum*] seruo.
p *Eius*] scilicet, serui, id est legatum, quod est ipse seruus & facit infra de verb. obliga. l. inter stipulantem. ſ. sacram. & de solu. l. qui res. ſ. aream. Sed contra supra de lega. 3. l. si chorus ſ. fi, si deest ibi non. Solu. hic post mortem testatoris recidit in seruitutem, nec post habuit nouam voluntatem: ibi ante mortem, & post habuit nouam voluntatem, ad quod est supra eo. l. cum seruus. in fi.

adimatur, [a] quod ipsi [b] legatū est, valet ademptio: [c] quia & legatum [d] potest procedere, [e] si redimatur. [f]

Legato seruo alienato, extinguitur quod ei legatum est: tamen non erit inutilis ademptio illius legati facta in codicillis testatoris, si seruus redimatur a testatore.

¶ Seruo legato, [g] & inter viuos manumisso, [h] si legatum [i] adimatur, nullius momenti ademptio [k] est. Igitur legatū, [l] quod ipsi datum est, capiet. [m] Nam etsi rursus [n] in seruitutē inciderit, [1†] non tamen legatum [o] eius [p] resuscitabitur. Nouus enim homo videtur esse.

Translatio legati facta de vno in eundem, non videtur facta cum onere. Bart.

Paulus. [2†]

LEX XXVIII.

SI tibi [q] certā rē legauero, & rogauero te, vt eā Titio restitueres: deinde eādem rē tibi fideicōmisſero, [r] nec rogauero te, vt alij eam præstares; quæritur, an in tua potestate sit ex causa fideicōmissi eligere, vt fideicommissum non præstes? [s] Et magis posteriorem scripturam testamenti placuit seruari. [3†]

Si testator appellauerit libertum in testamento ingratum, in quo ei legauerat, videtur eidē ademisse legatū. h. d.

Idem. [4†]

LEX XXIX.

LIbertus, [t] [5†] qui in priore parte testamenti legatum acceperat, & ingratus postea eadē scriptura a testatore appellatus est, commutata voluntate, actionem ex testamento habere non potest.

Fideicōmissum ab vno in alium transfertur cum onere speciali, & onus primo inium ētū in persona, ad quā transfertur, in onere speciali non videtur repetitum. Bart.

Scæuola. [6†]

LEX XXX.

ALumnæ suæ Sēproniq [7†] plura legauerat: quædā ex his abstulit. quædā, vt præstarentur ab hērde suo petijt: in quibus & 20. dari voluit, his verbis, Hoc amplius do lego, dariq; volo 20. auri [u] libras, & adiecit, Fideique tuæ, Arti, [u] committo, vt in primis Sempronia sororem tuam, pro tua pietate, & regere, & tueri velis: & si putaueris eā ad bonā vitæ cōsuetudinē reuersam, 20. auri libras ei reddas, [8†] cum morieris: interim si reditus eius, i., vsuras remisses ei præstes, postea codicillis ad Męuium [x] legatariū

q *Fideicommisſe*] ideſt, tibi per fideicom. reliquero. Azo.
r *Nec rogauero te*] alias dicitur non, & alias a contra, & bene, & cō cor. infrà si cui plus, quā per legem Falc. l. nisi. ſ. item si ipse, & C. de vlur. l. per retinuēre. Sed contra supra de probat. l. 2. Sed ibi. Item arguo contra supra de condit. insti. l. cū seruus. & infrà de condit. & demonstra. & supra de alim. leg. l. Lucius Titius prin. & facit in tex. te l. alumnæ. in fi. 1. respon. & 4. ab hæredibus, & 3. qui sibas. & de pecu. leg. 1. si peculium, & supra tit. 1. l. Aurelius. ſ. testamento.
s *Et magis*] vt supra eo. l. cum seruus. in fi.
t *Libertus*] CASVS. Sticho liberto meo legaui centum, & postea dixi in eodem testamento, in quo ei legaueram, quòd ipse erat mihi ingratus. Certe mutasse videor voluntatem, & ideo legatum petere non potest. Vivia.
t *Libertus*] facit supra eo. l. Diui & C. de ijs, quibus vt indig. hæreditas.
u *Committo*] CASVS. Sempronius fecit testamentum, & instituit sibi hæredē quendam nomine Azum & Semproniæ alumnæ iuris sororiq dicti Azi hæredis pia ra legauit, & postea quædam ex his legatis alumnæ abstulit, & quædam ex his vt præstarentur ei, perijt a suo hærede: inter quæ legata, viginti dari voluit eidē alumnæ, his verbis, hoc amplius do lego dariq; volo Semproniæ alumnæ meæ viginti libras auri, & cōmitto fideituę ò Azo hæres mi, vt in primis Semproniam sororē tuā alumnam meam pro tua pietate & regere & tueri velis & si putaueris eam ad bonam vitæ consuetudinem reuertam, viginti auri libras ei reddas, cum morieris. & interim ei præstes reditus ideſt vsuras ſ. isses de eiſdis viginti libras aur. Et postea fecit codicillos. & in eos transfulit ei auri libras viginti: ibi ergo cum ei redderis, ad Mæuium, legando eas ei. & fideicommisit in hæc verba viginti libras aur. quas in testamento Semproniæ alumnæ meæ reliqui, dari volo Mæuio cautionibus ab eo interpositis, vt ex ea summa eidē Sēproniæ quamdiu vixerit præstet pro victu quinq; denarios omni mense, & pro vestiariis centenos quinos aureos, id est, quinquies viginti omni mense, idque fidei vestræ tuæ tuæ committo ò Mæui: certus autem sum te pro tua pietate præsturum ab hærede tuo, vt voluntas mea in persona alumnæ meæ duret. & postea decessit dictus Sēpronius. Nunc quæritur, an hic Mæuius sit cogendus restituere Semproniæ dictas libras auri post mortem Semproniæ, sicuti rogatus fuerat Azus hæres? Et respon. quòd non: sed alia quæ relicta sunt alumnæ à Mæuio per testatorem, id est, mensuos denarios quinque pro victu, & mensuos quinquies viginti aureos pro vestimentis, deberi à dicto Mæuio & ab hæredibus eius Semproniæ alumnæ donec ipsa viuet. Viuianus.
u *Viginti aurei*] non puræ, sed post mortem, vt subijcit.
u *Arti*] proprium nomen est hæredis, id est fratris alumnæ. Azo. vt apparet ſ. vel non erat frater, sed fraterna charitate eam diligebat vt ſ. de hæred. inſti. l. nemo. ſ. qui frater.
x *Ad Maximum*] alias est ad Mæuiam legatariam, sed falsa est litera: nam in multis locis oporteret dici, Mæuius, id est Mæuia: alias est Mæuium, & hæc vera.

1 † Fl. ceciderit. al. decciderit.
2 † Fl. Valēs lib. 5. fideicommiſſo.
* Intel. huius l. vide apud Ant. Rub. in l. non solū. 6. monte. num. 203. de no. ope. nunc.
3 † Fl. Speciari.
4 † Fl. Paulus lib. 3. sententiarum. 5 † alias, incipit, quia.
6 † lib. 10. Digest.
7 † Fl. de na, his verbis, hoc est, Semproniæ.
8 † Fl. reviginti libras aur. Et vertam, ita viginti aureos. & in eos transfulit ei auri libras viginti: ibi ergo cum ei redderis, ad Mæuium, legando eas ei. & fideicommisit in hæc verba viginti libras aur. quas in testamento Semproniæ alumnæ meæ reliqui, dari volo Mæuio cautionibus ab eo interpositis, vt ex ea summa eidē Sēproniæ quamdiu vixerit præstet pro victu quinq; denarios omni mense, & pro vestiariis centenos quinos aureos, id est, quinquies viginti omni mense, idque fidei vestræ tuæ tuæ committo ò Mæui: certus autem sum te pro tua pietate præsturum ab hærede tuo, vt voluntas mea in persona alumnæ meæ duret. & postea decessit dictus Sēpronius. Nunc quæritur, an hic Mæuius sit cogendus restituere Semproniæ dictas libras auri post mortem Semproniæ, sicuti rogatus fuerat Azus hæres? Et respon. quòd non: sed alia quæ relicta sunt alumnæ à Mæuio per testatorem, id est, mensuos denarios quinque pro victu, & mensuos quinquies viginti aureos pro vestimentis, deberi à dicto Mæuio & ab hæredibus eius Semproniæ alumnæ donec ipsa viuet. Viuianus.

a *Denarios quinq;*] scilicet pro victu.
b *Centenos*, dic centenos & vicenos quinos, id est quinquies viginti poni pro eo & dicimensuos.
c *Certa f m* per hoc videtur relinquere fideicom. vt supra. titulo primo l. vnum. §. fi. & de lega. 1. l. filius fam. § vt quis. & l. leg. 3. l. Philo.
d *Certum*] quod videbatur per verba superiora, certa sum, & cet
e *Sed alia*] scilicet mensitua, & sic posterior scriptura minimè grauat sic sup. l. si tibi centum.
f *Et alii hæredes*] quasi hæres legatarij sit magis, quod valeret, vt sup. de leg. 3. l. si fuerit. §. si.
g *Titia*] CASVS. Titia testamentum fecit. & instituit sibi hæredem in vita vulcia Seiam libertam suam, & etiam tollia stiam. (Fuerunt enim nutrix de la de ex bis mulieris) Semproniu. & Caium pone. instituit sibi in tt. vncss. & postea Pamphilo suæ liberto dedit prædia per fideicommissum inter quæ debit eidem Pamphilo fisthesin, id est omnem pensionem prædiorum, quæ appellabatur, circa Colonum. Item eidem Pamphilo liberto postea donauit per epistolã etiam alias res. Inter quæ verba epistolæ ita locuta est dicta Titia de Seia, & de Pamphilo. Ego Titia mitto salutem hæredib. meis. & volo firma esse. q̃ in inferiori parte testamenti mei ordinata sunt, & quæcunq; imperauerim me fecisse in nomine Pamphili, & si dicta Seia collactanea mea hrs non fuerit hæres esse, ex ea parte, ex qua eam scripsi, id est ex 12. id est ex vncia, volo ei dari synthesin, quæ est circa Colonem & postea decesserit dicta Titia. Postea dicta Seia liberta, ex illa parte, in qua institura fuit, elegit ex codicillis, siue ex dicta epistola fideicom. de dicta synthesi. Pamphilus autem petebat prædia, quæ erant in synthesi, ex causa fideicommissi sibi in testamento per Titiã relicti: quali debeat concurrere cum dicta Seia. Nunquid Caius, & Seius, & etiam Seia prædicta possint eum repellere exceptione doli? Et dicitur, quòd sic, quia fideicom. prædictorum ad synthesin datũ Pamphilo in testamento, videtur per epistolam translatum in Seiam. Viuia.

a† Fl. ad nixerit.

1† Fl. psona.

2† Flor. cuiuscunq;

3† Fl. adi

4† Fl. vixit.

5† Flor. cuiuscunq;

6† Flor. eidem liber.

7† Aliàs ei dẽq; libero, cũ postea epist. aliàs res donauit ica dẽ Seia, & Pan. &c.

8† al ĩea.

9† Locũ hunc nobis Alci. resoluit li. Præter. 2. i dictione. synthesis. Aliter vertit Haloan. Flor. Τῖτ. ἐ ἐπ. ἐ ἐπ. ἐ ἐπ

eo l. si tibi centũ, &, de fundo instructo. l. quæsitum. in fi. Argumen. contra, ff. de cond. & demonstr. l. si quis eum. Item arg. contra, supra de testamen. l. hæredes, §. & si quis. Solu. ibi. Item no. quod onus conementur emolumentum, & econtra: sic supra de alimen. lega. l. Caio.

¶ *Qui filias*, CASVS. Titius habens in bonis 20. ponè, & habẽs Iuniũ 50. ponè, & habẽs duas filias, Primã & Secundã, fecit testamẽtum, & instituit sibi primã ex 10. in tantum de bonis quod capiebat 20. & secundam in tantum, quòd capiebat centũ. & Seium, & Caium in tantũ, qđ capiebat alia centum, & postea inter eosdem hæredes, & in eodem testamento fecit diuisionem bonorum suorum penè omniũ, ita, quod cuilibet hæredum assignaui. quasdã res, & remanserunt à diuisione 50. indiuisa, ideſt tantũ de bonis, qđ valebat 50. & postea subiecit hæc verba in eodẽ testamento. Reliqua autẽ omnia bona mihi existentia, & superantia ab hac diuisione: similiter, & hæreditatis meæ onera erunt dictarũ duarũ mearum filiarum, quæ onera ex his meis bonis subsistunt. Nam quędam ex meis oneribus satisfeci iã, & quæ iam non. Postea fecit codicil. & in eis reformauit totam diuisionem: quam in testamento fecit, ideſt aliam formam ei dedit, ideſt, quasdam res, quas per diuisionẽ filiabus dederat, dedit cohæredibus earũ, & quasdam quas dederat cohæredibus, dedit filiabus, & quædã ex dictis suis bonis similiter indiuisa remãserũt. sicut, & in diuisione i testõ facta remanserant quædã indiuisa. & postea decessit dictus Titius. Nunc quæritur, an illæ filiæ Titij possint consequi, vt ipsæ solæ habeant ea, quę nominatim sibi relicta sunt in diuisione, quæ nouissimè à patre facta est, sin contra. qđ quidem cohæredes earum negabant? Et videtur, quod non, propter verba testamenti, per quæ aliter, & aliter diuisionem fecerat. Respon. tamen hic, quod benè possunt: hoc consequi, quia per diuisionem in codic. factam non videtur Titius recessisse à tota voluntate expressa in testõ, sed ab his tantum rebus, quas reformauit in diuisione in codicillis facta. Habebunt ergo filiæ de inuitis cohæredibus res, quæ obligerunt eis per diuisionem in codicil. factã, & cohæredes earum habebunt aliàs res, quæ obligerunt sibi per diuisionem eadem in codicillis factã. Tota aũt alia voluntas in testamento scripta remanebit in suo est statu, vt ea bona quæ nõ sunt diuisa in testamento, nec in codic. & vt onera hæreditaria, quæ capiebant 50. vt diuisa sint solummodo dictarum filiarum. Viu.

Quantumadres reformatas videtur testator voluntatem mutare, non quãtum ad alias. Bar.

¶ Qui filias ex disparibus portionibus testamento hæredes instituerat, [a] penè oium bonorum suorum eodem testamento diuisionem fecit: deinde hæc verba adiecit, τὰ δὲ λοιπὰ πάντα τῶν ὑπαρχόντων μοῦ ὁμοίως καὶ τὰ τῆς κληρονομίας μέρη ἔσαι μόνων τῶν δύο μοῦ θυγατέρων. Primus, καὶ Σεκοῦνδος ἢ τῆς ἐξ αὐτῶν περιούσης. id est, Reliqua autem omnia bona existentia mihi, similiter, & hæreditaria onera erunt solũ duarum [b] filiarum mearum, scilicet, Primæ, & Secundæ, vel quæ ex his subsistẽt. [1†] Postea codicis lis longè aliã diuisionem fecit bonorum suorũ [2†] inter easdem, inter quas, & in testamento diuiserat: quædã tamen nulli nominatim dedit. Quæsitũ est, an Prima, & Secunda, filiæ [3†] ex verbis testi consequi possint, vt solæ [c] habeant ea, quæ nominatim nulli relicta fuant in diuisione, q̃ nouissimè [4†] à patre facta est? Respondi, [5†] non à tota [d] voluntate recessum [6†] videri, sed ab [7†] ijs tantum rebus, quas reformasset.

Translatio à legatario facta occasione mortis sperata ex instãti infirmitate, ita demum habet effectum, si ex infirmitate legatarius moriatur, non si ex alia. Bar.

¶ Cũ post apertas tabulas testamenti [e] Prisciliianus [8†] vixerit, de cuius legato, portioneq; [9†] hæreditatis, mater epistola ità caueraat, Qñ cognoui Priscillianum [10†] filiũ meum in extremis esse iustissimum, & pijssimum, duxi portionẽ eius [f] hæreditatis, quam ei testõ dederam, legare Mariano fratri meo, & Ianuario mario meo æquis portionibus, & si quid eo amplius ei legauerã, [g] [11†] vnde si quid [12†] humanitus [h] ei cõtigerit, do, lego, daq; eis volo: postea autẽ [13†] ex eadẽ infirmitate Priscillianus decessit. Quęsituũ est, an legatum quoq; eius ad Ianuarium, & Marianum ex cã fideicommissi pertineat? Respõdi, [14†] posse videri, si decessisset ex ea infirmitate, omnino [15†] & legatũ ad eos, de quib. quęreretur, transtulisse.

de mutatione diuisionis. Accur.

ADDITIO. Ista solutio displicet Bart. iò dic aliter, secũdum Dyn. quòd hic res assignata ex causa diuisionis, videtur capi tanquã prælegata, & prælegata pòt in codicillis mutari, &c. & in Lcõraria volebat sine solemnitate mutare. Acc.

¶ *Cum post*, CASVS. Titia habens filium nomine Priscillianũ & fratrẽ nomine Marianum, & marit um nomine Ianuarium: fecit testm̃, & instituit eos sibi hæredes, &c. prælegauit d. Priscilliano, & postea fecit quandam epistolam siue codic. & in eis ita cauit, Qñ cognoui Priscillianum filium meum in extremis esse, i. iux a mortem. (erat enim infirmus ad mortẽ) dixi pij.ũmum, & iustissimum, portionẽ hæreditatis, quam ei testõ dederam, legari Mariano fratri meo, & Ianuario mario meo, æqs portionib. & ẽ si quid amplius ei legaueram. Vnde si quid humanitus ei cõtigerit, puta, quod moriatur, do, lego, daq; Mariano, & Ianuario volo portionem hæreditatis, quã habuit à me in testamento Priscillianus, & legatũ, qđ ei dedi, & postea decessit testatrix? Post apertas aũt tabulas testamẽti decessit Priscillianus ex infirmitate. Nũc quæritur, an ex cã fideic. pertineat ad Ianuarium, & Marianum ẽt legatum Prisciliani, vel dum portio eius hæreditatis? & dicebant quidam prædicta ad eos pertinere, siue Priscillianus decessit ex dicta infirmitate, siue ex alia. Respon. tamen hic, quod ita demum pertinent prædicta ad eos, si Priscillianus decessit ex dicta infirmitate, & non aliàs. Viuia.

[e] *Testamento*] quod fecerat mater Priscilliani in quo ei portionem hæreditatis, & quædam prædia legauit. Azo.

[f] *Eius*] scil. Priscilliani, ideſt quam habet in hæreditate.

[g] *Legauerã*] sub. duxi legare, & adde adiectis his verbis. Vt si quid &c. Acc.

[h] *Humanitus*] per hoc videbatur, quandocunque decederet, & ex quacunque infirmitate Priscillianus, quod ei relictum fuerat, etiam ad Ianuarium, & Marianum translatum fuisse, quod remouet.

[i] *Infirmitate*] secus ergo si ex alia. R. & facit supra, qui ex cau maio. l. ab hostibus, §. sed quod simpliciter. & de vulg. substit. l. substitutione, & l. filio. Sed arg. contra, supra de lib. & posth. l. placet.

Filiæ ex parte] CASVS. Titius instituit sibi hẽdem Seium filiũ suum, & vxorẽ suã Caium, & d. filio dues fundos prælegauit cũ mancipijs, & omni instrumento dictorum fundorum. Itẽ suæ vxori prælegauit multa, inter q̃ prælegauit ei Stichum, & Damã seruos suos. Postea cũ cognouisset non

1† Aliàs subsiet. Alia versio sic hẽt. Reliqua aũt oia & mea substantia, quemadmodũ & hæreditatis onera pertinebũt solũmodo ad Primã, & Secũdã filias meas aut q̃ ex his superstes erit.

2† Fl. deẽ suorum.

3† Fl. filia

4† Fl. nouissima.

5† Fl. respondit.

6† Fl. recessisse.

7† Fl. dessit. ab.

8† aliàs Priscianus.

9† aliasle gata portione

10† Alias Prisciannum.

11† Fl. & si quidei ampius legauerã.

12† Fl. vt si qd humanitus, &c. & est elegãs loquendi figura, qua significatur mors.

13† Fl. decst, autẽ

14† Fl. respondit.

15† Fl. oi modò.

non esse aliquē villicū in altero ex fundis filio prælegatis, misit ad eum fundum Stichum seruū vxori prælegatum, & præfecit, siue præposuit eum tam rei rusticæ, quam rōnibus fundi, & postea decessit. Nūc quæritur, vtrū hic Stichus pertinere debeat ad vxorē, an ad filium? & dī, quod ad filium.

¶ *Matri sue*] Titius instituit sibi hæredē Seiam matrem suā, & Caium, & prælegauit quatuor prædia suæ matri, & fidei eius commisit, vt ex his duo restitueret socero suo testatoris, & postea fecit codicillos, & in eis socero ademit illud fideicō missam dictorū fundorum, & postea decessit. Nūc quæritur, vtrum nihilominus ad matrē pertineant illi duo fundi & dicitur, quòd non.

¶ *Seia testamento*] Seia fecit testm̄, & in eo legauit Titio suo priuigno, decē pōdo auri. qui postea accusauit eā dicens, quod ipsa interficiendū curauit patrem suum, idest, Titij, maritūque quondam ipsius Seiæ. Post institutam autē hmōi accusationem dicta Seia fecit codicil. neq; ademit illi suo priuigno legatum prædictum, & ante finem dictæ accusationis decessit ipsa Seia, & nihilominus quoad bona ipsius Seiæ confiscanda peracta non fuit causa prædicta homicidij: quin postea pronunciatum est, patrē Titij non esse interemptum scelere Seiæ. Nūc quæritur, an ab hæredibus d. Seiæ debeat reddi legatum prædictum? Et videtur quòd sic. quæ ipsa in codicillis non ademit ei. Respō. tamen hic, & non quasi tacitè sit ademptum propter accusationem ab eo factam.

¶ *Filie*] Titius instituit sibi hīdem Seiam filiā suam, q̄ habebat in potestate, & Semproniū, & Caiū, & inter cętera, q̄ prælegauit eidē filiæ, prælegauit ei peculium ipsius. Postea idem testōr exegit xā quodā debitore, & pecuniā ipsius filiæ in suā rōnem conuertit, & postea decessit. Nunc quæritur, an d. filia possit agere cū cohæredibus suis eo nomine, i propter d. pecuniā à debitore exactā? Et respon. quod nōnisi probet exactā per testatorē animo non adimendi. Vide a *Legauit*] id est. prælegauit prędicto filio.

b *Nec vxorem*] inspiciitur. n. tempus. quo cedit dies legati, vt ī. de fun. instr. l. pen. & arg. ī. de leg. 1. l. quod in rerum. §. si quis posī. & de leg. 2. l. peculium. in prin. & ī. eo. l. fi.

c *Legauit*] idest. prælegauit.

d *Codicillis*] sic ergo quod testō relinquitur, in codicillis adimitur. i vt Insti. eo. in prin. & no ī. de testa. l. hīdes. §. j.

e *Cui ad matrem*] imo vī apud matrem remanere, vt ī. de alim. leg. l. pecuniæ, q̄ est ī. Sol. ibi fideic. fuit inutile morte fideicōmissarij, hic pœnitentia testatoris q̄ patet in adimendo legato, hic gauando matrē vī pœnituisse de eo, qđ quatuor ei legauerat. Arg. ī. eo. l. quod §. & l. & ideo. Vel hic ab initio nil plus, nisi duo, matri erat relictum. Tu dicas, qđ hic quo ad illa duo mater, vt ministra, fuit electa, vt & ī. de leg. 2. l. si quis Titio. & l. si qs quos. & ī. de don. cau. mor. l. filio. sed in ī. rio, vt legatarius. Et eo. mō solue. C. de cad. tol. f. pro secundo. & ī. de leg. 2. l. si fundū per fideicom. f. Iulianus. & de leg. 3. l. pater. §. Tusculanus, & ī. de cond. & demō. l. si quis cū, quæ sunt ī. & dic, vt d. l. si quis Titio. Apparet ex prędictis, quod id quod dī ademptum, non videtur datum, vt ī. de his, quæ in testa. delen. l. 1. §. pe. Quod verum est; quantum ad illum locum, cui est ademptum. non quantum ad locum, de quo est ademptū: alioquin adempto legato illi, ad quem translatum est, primus statim viā agendi cōsequeretur, quod hic negat, secundum Ro. & Azo.

f *Titio*] priuigno. vt ī. patet.

g *Accusabat*] incidenter cum hęret Seiæ dolem repeteret, vt eam priuignus luctaretur, vt C. de repu. l. consensu. & ī. solu. mat. l. si ab hostibus. Vel dic, quod directo criminaliter accusabat lege Corne. de sica. vt C. de sica. l. is qui

h *Alia causa*] post mortem Seiæ. & hoc similiter excipiendo. Vel dic etiam criminaliter, quoad bona tantum: quod dic, vt no. C. si reus vel accusator. fu. l. fi.

i *Non ademerit*] quia tacitè videtur ademptū, vt ī. eod. l. ex parte. & l. 3. §. fi. & l. seq. & facit infrà de his, qui. vt indig. l. 1. & l. indignum.

K *Probetur*] præsumitur. n. ademptum, vt sup. eadem l. in prin. & de le. 2. l. cū pī. §. filia. & l. antepe. in prin. Azo. & de leg. 3. l. fideicōmissa. §. si rē. & l. qui filiū.

D *Extrahere*] CASVS. Legaui tibi centum libras Bonoñ. Certè benè possum prōpriè, & leuiter, & expeditè ademere totū legatum prædictum: vel eius partē quotam, vel non quotā, & tam minimā quantitatem, quàm maximam ademere possum, & ēt vnum nummum possum ademere, & ēt leuiter adijcere possum. Si autē legassem tibi equum, vel fundum obscurum, & difficile esset ademere vnum, vel duos denarios de fundo, vel equo. Nā non possum præscribere in fundo tam breuē partē, vel in equo: quia ad id non habemus in prōprio propria nōia: sicut habemus in pecunia. Pecunia. n. designatur in partibus per solidos & per libras. & per vnum nummum, vel plures, vel per quotas partes: sed fundus designatur tantum per quotam: vt puta dimidiam, & tertiam, & quartam, & sic de singulis.

¶ *Cum libertate*] Sticho seruo meo legaui. c. & libertatē: postea ademi ei solā libertatē. Nūquid vī ei adēptum legatū? Et dī, q̄ sic. vnde nihil facit ad rem, adimā, vel non adimā ei legatum, quia semper vī ademptum, ex quo ademi ei libertatem, quia legatū non potest habere sine libertate. Vide

Si seruus legatus transferatur in fundum, vt ibi perpetuò sit, legatum de eo factū videtur extinctum. Bar.

Idem. 1 †

LEX XXXI.

FIlio ex parte hærede 2 † instituto, duos fundos cū mancipijs, & instrumento ei legauit: idem vxori plura legata, & seruos, Stichum, & Damam legauit: sed cū in altero ex fundis filio prælegatis cognouisset villicum non esse, Stichum misit, & tam rei rusticæ, quam rationibus fundi præfecit. Quæsitum est, Stichus vtrum ad vxorem, an ad filium pertineret? Respondi, 3 † cum memor erat eorum, quæ testamento cauisset, Stichum 4 † ex ijs prædijs, in quæ translatus est à testatore, non posse recedere: nec vxorem b posse Stichum ex fideicommissi causa petere.

Si fideicōmissum est ademptū ex dispositione testatoris expressa, legatum non remanet penes grauatum, sed videtur ademptum. Bart.

¶ Matri suæ ex parte hīdi instituta, quatuor prædia legauit, c & fidei eius commisit, vt ex his duo socero restitueret: deinde codicillis d socero ademit fideicōmissum. Quæsitū est, an nihilominus ex prælegatione ad matrē pertinerēt? 5 † Respondi, nihil proponi cur ad matrem e pertinerent.

Qui accusat testatorē de crimine capitali, videtur ei capitaliter inimicus: vnde legatū videtur ademptum. Bart.

¶ Seia testamento suo legauit Titio f 6 † auri pondo 7 † quinque. Titius accusabat 8 † eā, q̄ patrem suum mandasset interficiendum. Seia post instituram accusationem codicillos confecit, nec ademit Titio priuigno legatum, & ante finē accusationis decessit. Acta cā g pronunciatū est, patrem Titii scelere Seiæ non interemptum. 9 † Quæro, cum codicillis legatum, quod testamento Titio dederat, nō ademerit, i an ab hæredibus Seiæ Titio debeatur? Respondi, 10 † secundum ea, quæ proponerentur, non deberi.

Per exactionē debitoris, legatū de eo factū videtur extinctū, nisi aliud appareat. B.

¶ Filiæ, quā in potestate habebat, inter cætera legauit pecuium. Idem post testm̄ factum pecuniā à debitore filiæ exegit, & in suam rationem conuertit. Quæro, an filia eo nomine cum hæredibus patris agere possit? Respōdi, si probetur ▪ 11 † non adimendi animo factum, agere posse.

1 † lib. 14. Digest.

2 † Duar. hęredi.

3 † Fl. respondit.

4 † Fl. Stichum ijs prędijs in quæ trāslatus est, actorē cedere, nec vxorē. &c.

5 † Fl. pertineret.

6 † Fl. deest. Titio.

7 † Decē.

8 † Fl. accusauit.

9 † Fl. non intercepium.

10 † Fl. respondit.

11 † Fl. respondit, si probaret.

a Limitaniß filio iure Istōnis legatū certæ rei esset factū. q & eleganter significauit Bal. in auth. ex cā. vi. q. C. de li. præt. vel exhæte.

a *Pecuniam*] cum sola pecunia legatur: expeditè fieri pôt vel totius, vel partis adêptio, vel quotæ, vel nô quotæ, & tam minimæ quãtitatis, quã maximæ, veluti, vnius nummi. Re verò corporali legata vnius nummi adêptio fieri non pôt, puta, in fundo: quia obscurã, & difficile est describere tam breuem partem fundi: ideo qa ad id propria nomina, sicut in pecunia, in promptu nô habemus R. nam pecunia per solidos: vel per libras, per nũmum vnum, vel plures, & per quotas in partibus designatur: sed fundus tantum per quotam, & dimidiam, & tertiam, & sic de singulis.

1† lib. 10. actionũ.

2† Fl. interueniẽt

3† Fl. de est, ob id.

b *Seruis*] proprijs testatoris quia eis legatum sine libertate nullum est. vt ſ. eo. l. & si transferam, & facit ſ. eo. l. si seruo.

DE REBVS dubijs.

¶ *Huic ferè respondet tit. qui est in Codice. de ver. & rer. signif. nam & si hæc de re dictum sit postrema parte lib. tertij de leg. restabant tamen pleraque dicenda de ambiguo sermone legatorum. & fideicommissorum, quorum dubiam plerunq; efficit, quamquam & de tali sermone ambigere res dubia dici possit, qua in suspenso est, quo ad ex post facto confirmetur, qua re qua de agitur, nondum certum est valeat nec ne. Hæc & alia plura Cuiac. in rat. vbi de re dubia, ambigua, & de alijs, qua hoc tit. tractantur. Et nota, quod ad hunc tract. pertinet lex de ambiguo, seu amphibologia, de qua Quintil. lib. 7. & Cic. lib. 2. de inuent.*

Venuleius. 1†

LEX XXXIII.

DEtrahere legatis, vel adijcere, si nihil præter numeratam pecuniam a legatum sit, promptum est: cum verò res corporales interueniunt, 2† & scriptura difficilior fit, & obscura ob id 3† portio.

¶ Cum libertas adimitur, legata seruis b relicta nihil attinet adimi.

De rebus dubijs.

TITVLVS V.

Si in aliqua parte alternatiuæ est aliqua res dubia, declaratur habito respectu ad æstimationem rei in alia parte alternatiuæ positæ. Bart.

Papinianus lib. 7. responso.

LEX I.

FVndum Mæuianum, aut Seianum c Titio legauerat. Cum vniuersa possessio plurium d prædiorum sub appellatione fundi Mæuiani rationibus demonstraretur, respondi, non videri cætera prædia legato voluisse defunctum cedere, si e fundi Seiani pretium à fundi Mæuiani pretio nô 4† magna f pecunia distingueret.

Quod relinquitur administratorius alicuius vniuersitatis, videtur relictum ipsi vniuersitati. Bart.

Idem. 5†

LEX II.

CIuibus g ciuitatis legatũ, vel fideicom. datũ, ciuitati h relictum videtur. i*

c *Titio*] CASVS. Mæuius reliquit Caio amplũ fundũ positũ intra certos cõfines: postea diuisit illum in quatuor partes ad hoc, vt melius posset colere. & cũ totale cõium dictarum quatuor partiũ vocaretur Mæuianum, eo q; a Mæuio peruenerat ad eundem Caiũ: vni de dictis quatuor partibus imposuit idem Caius nomen Mæuianum. vn de totale prædium vocabat Caius Mæuianum, & dictam quartam partem ipsius vocabat similiter fundum Mæuianum. Totalis autem d. fundus valebat centum pond. & d. pars quarta valebat 10. Item alibi habebat d. Caius quendam alium fundum, quem vocabat Seianum. Nunc hic Caius fecit testamentum, & legauit Titio fundum Mæuianũ, aut Seianum subalternatiuè, non adijciendo, de quo Mæuiano sentiret, vtrum de magno, aut de paruo, & forte dedit electionem Titio legatario, vtrum vellet, acciperet Seianum, vel Mæuianum, & postea decessit testator. Nunc quæritur, de quo Mæuiano videtur sensisse, vtrum de paruo, aut de magno? Et distinguitur, aut fundus Seianus æquialet minori Mæuiano, aut maiori Mæuiano. Primo casu videtur testator sensisse de minori fundo Mæuiano legando dicto Titio legatario, & sic legatarius poterit eligere fundum Mæuianum minorem, vel Seianum. Secundo autem casu iudicabimus eum sensisse de totali, siue vniuersali fundo Mæuiano, & sic idem legatarius poterit eligere fundum Mæuianum maiorem, siue totalem, aut Seianum. Viu.

d *Prædiorum*] inter quæ non erat Seianus secundum primum casum, vel erat secundum alium.

e *Seianum*) alternatiuè: quo casu hæredis est electio, nisi testator contradixit, vt no. C. de verb. sig. l. pen. in fi. & dic casum sin. Aaa. q; Mæuius amplum fundum reliquit Titio, quẽ Titius vt melius coleret (vt supra de leg 2. l. Caius. §. Titius) in plures partes diuisit, & cum totale cõium partium vocabatur Mæuianũ, quia à Mæuio peruenerat, vni portioni imposuit nomen Mæuianum. At verò totale valere poterat centũ: sed hoc paruulũ valet viginti. Item hic Titius habebat quoddam aliud prædium, quod dicebatur Seianum. Nunc iste Titius legauit Mæuianũ, aut Seianum, alternatiuè, & fortè quem eligeret legatarius. Quæritur ergo, de quo Mæuiano vi sensisse, totali, vel particulari? & distinguit, an Seianꝰ æquialeat Mæuiano minori, vel quasi æquialeat, & vi, q; sensit d minori, aliàs si Seianus magis æqualet totali, secus: quia cætera ꝓtinent, vt hic colligit, arg. Inst. de vul. subst. §. illud & si ita di sparib. & ſ. e. l. verũ. §. fin. nã tunc testõr electionẽ dat, quare meritò põt dubitari, qd debeat eligere. At cũ esset certus testator, qd esset pretiosius: si de totali intelligeret, potꝰ totaliter ei legaret præcisè: sicut si vellem legare tibi c. aut ao. nam certum est, qd c. potius eligeres, & ideo simplr c. tibi potius legabo, als minus intelligitur, vt ſ. de lega. 2. l. si ita. §. fi. Itè in fi. habeas. Non magna &c. & ponit cõdõnaliter, aliàs est sine, non: & tũc dic, si. quãuis. Itè, quid, si dubium est, cui magis æquialeat? Rñ. de minoti sensit, vt ſ. de leg. 1. l. apud Iulianum. ſ. Seio. & l. si ita in fi. Vel dic secundo casum sin. R. q. Titius habebat fundũ Mæuianum amplũ, quẽ diuisit in partes, & imposuit nomen Seianũ, & sic continetur Seianus sub appellatione Mæuiani. randè legauit Mæuianũ, aut Seianum alternatiuè, q. d. totũ, aut partẽ. Certè noie Mæuiani cõtinẽtur tm partes nõ noiatæ, i. cætera à Seiano. & sm hoc quod dicit, nõ videri cætera, si Seianũ cedere cum ipso Mæuiano. d *Plurium*] inter quæ non erat Seianus secundum primum casum, vel erat secundum alium.

4† Ita ẽt legit Dua. aliàs deest negatio. & malè, etiam Accur. in dicc.

e *Seianum*) alternatiuè: quo casu hæredis est electio, nisi testator contradixit, vt no. C. de verb. sig. l. pen. in fi. & dic casum sin. Aaa. q; Mæuius amplum fundum reliquit Titio, quẽ Titius vt melius coleret (vt supra de leg 2. l. Caius. §. Titius) in plures partes diuisit, & cum totale cõium partium vocabatur Mæuianũ, quia à Mæuio peruenerat, vni portioni imposuit nomen Mæuianum. At verò totale valere poterat centũ: sed hoc paruulũ valet viginti. Item hic Titius habebat quoddam aliud prædium, quod dicebatur Seianum. Nunc iste Titius legauit Mæuianũ, aut Seianum, alternatiuè, & fortè quem eligeret legatarius. Quæritur ergo, de quo Mæuiano vi sensisse, totali, vel particulari? & distinguit, an Seianꝰ æquialeat Mæuiano minori, vel quasi æquialeat, & vi, q; sensit d minori, aliàs si Seianus magis æqualet totali, secus: quia cætera ꝓtinent, vt hic colligit, arg. Inst. de vul. subst. §. illud & si ita di sparib. & ſ. e. l. verũ. §. fin. nã tunc testõr electionẽ dat, quare meritò põt dubitari, qd debeat eligere. At cũ esset certus testator, qd esset pretiosius: si de totali intelligeret, potꝰ totaliter ei legaret præcisè: sicut si vellem legare tibi c. aut ao. nam certum est, qd c. potius eligeres, & ideo simplr c. tibi potius legabo, als minus intelligitur, vt ſ. de lega. 2. l. si ita. §. fi. Itè in fi. habeas. Non magna &c. & ponit cõdõnaliter, aliàs est sine, non: & tũc dic, si. quãuis. Itè, quid, si dubium est, cui magis æquialeat? Rñ. de minoti sensit, vt ſ. de leg. 1. l. apud Iulianum. ſ. Seio. & l. si ita in fi. Vel dic secundo casum sin. R. q. Titius habebat fundũ Mæuianum amplũ, quẽ diuisit in partes, & imposuit nomen Seianũ, & sic continetur Seianus sub appellatione Mæuiani. randè legauit Mæuianũ, aut Seianum alternatiuè, q. d. totũ, aut partẽ. Certè noie Mæuiani cõtinẽtur tm partes nõ noiatæ, i. cætera à Seiano. & sm hoc quod dicit, nõ videri cætera, si Seianũ cedere cum ipso Mæuiano. d *Plurium*] inter quæ non erat Seianus secundum primum casum, vel erat secundum alium.

5† lib. 9. Respon.

i* Videtur Plin. li. 5. epist. ad Calusi. ait nõ potuisse hæreditatẽ, aut legatum ciuitatibus relinqui. 1 Non est necesse. 2 Placet B. Pau. & So.

g *Ciuibus*] CASVS. Cum essent duo Potestates Bononiæ legati eis, Potestatibus Bono. lego c. Certè videor reliquisse Cõi Bononiæ & non singulis ciuibus, & sic Potestates capient noie Cõis legata, & nõ suo vel singulorũ ciuiũ. Vi. g. *Ciuibus*] forte administratoribus ciuitatis. Azo.

ADDITIO. Istam gl. approbãt Bar. Pau. & Soci. circa. quã dicas etiam idem, si legetur ciuibus indefinitè sm ostensionem. h *Ciuitati*) non singulis, nisi aliud ostendatur 3 testatorem voluisse, vt ſ. eo. l. cum Senatus.

3 Placet Cu. & Soci.

i* *Videtur*) Vnde capient administratores nomine ciuitatis. sic & sacerdoti 4 relictũ capit ecclesia. vt ſ. de annu. leg. l. anni. 2. a. §. à Titia, & ſ. de cõd. & dem. l. filio. in prin. & §. idẽ & C. de iu. delib. l. cum aliquis & ſ. eo. l. si cognatis. §. fi.

4 Idẽ Bar. Pau. Cu. & Socin.

I *Nam ambiguo*] CASVS. Cum habetẽ duos Stichos seruos, legaui tibi Stichum. Certè ille Stichus debetur, quẽ debere voluit, & non alius. aliud aũt est in eo legato, qd non est dubium, sine ambiguum: Ille ego testator dixi in eo aliud, q; sensi, puta, quia legaui tibi fundũ, & sentiebã de equo. Nõ. n. valet in aliquo legatum, quia qui aliud dicit in legando, q; vult, non dicit id, quod vox significat, quia non vult: nec dicit id quod vult, quia idnõ loquitur, & sic non est mirũ, si legatũ est inutile. Facit autẽ ad prædictas partes huius. l. ſ. de

1 Idē B. & Pau. cōtra Socin. 2 † lib. 19. Quæstionum.
* Concor. cū hac l. vl. cū glo. fina in fi. extra de post. Præsla.
2 Nisi sit erratū in corpore B. & Pau.
3 Idē B. Fa. Cu. & Soci.
2 † lib. 19. Respons.
3 † Hæc lex deē in Fl sed p. peram. vt multa alia. dicit Contl. vi. Ant. Aug. lib. 3.
4 Placere vī Socino & Bar.
5 Vtraq; expositio vī placere Bar. Pau. & Soci.
6 Displiceret B. Pa. & Soci.
7 Et bñ. q a ibi nō ꝑstabat ā volūtate defuncti: ideo stat propriè significationi. Bar. P. & Soci.
8 Placere videt P.
9 In hoc displiceret vī Bartol. P. & Soc.
10 Idē B. Pa. Cu. & Soci.
11 Legatū incertæ ꝑsonæ an, & qñ valeat, vide plenè per Bar. i prin. ff. eo. tit. & per Cyn. in l. iuqñ pluperib. C. de epis. & cler.
12 Dic. Pnō, & sequunt B. P. & Soc.

ff. de leg. 1. l. si quis à filio. §. si quis plures. & l. 4. ꝑ quas pono hic casum. Alij aliter ponunt, sed nolo plus insistere. Vide a *In ambiguo*] In prima parte pone, legaui Stichum. 2 cum haberē duos Stichos, vt ff. de leg. 1. l. si qs à filio. §. si qs plures. In secunda legaui fundū, & sentiebā de equo, vt ff. de leg. 1. l. 4. §. si autem lego Stichum. & sentiam de Pamphilo, valet de quo sensi. 2 vt d. l. 4. de legat. 1. & ita prima pars in ꝓprio nomine: secūda in appellatiuo ponitur. 3 Sed & prima posset loqui in appellatiuo, vbi non vtrunque, sed non in eo, qđ dicit Sed id duntaxat &c. Alij, vt R. dicūt 4 an biguum, quod cōtinet amphibologiam, vt ait te Acacidē Roma. vincere posse. & similia, de quib. no. ē. de pac. l. veteribus. ntē in infinitis alijs potest poni exemplum, vt studiosus indagator poterit inuenire.

b *Itaque*] verè in ambiguo ita est. nam aliud in eo quod dubium non est, & prolator tamē, quod dicit, non sensit. R. vel continua sic, 5 dixi in ambiguo nō valere vtrunque ergo multò magis, vbi nō est ambiguum, non valet vtrunque, quinimoneutrū. Nā si aliquid valeret, vel valeret, qđ dicit, sed hoc nō vult, vel valeret, qđ vult, sed illud nō dicit, est ergo valida illatio. Itaque &c. Sed obicijt primo dicto l. ē. de vsuf. leg. l. si alij, vbi verbū, fundi, quod est ambiguū. quia qñque proprietatē nūdā, vt ff. fam. ercis. l. & puto. §. 1. qñque plenam continet, vt ff. de vsufr. accresc. l. si tibi. ff. non accipitur prout voluit testor, vt d. l. si alij. Sed dic. 6 ibi fuit ambiguitas rei: hic verbi, vel oīonis, vel ibi speciale, vel vt R. ibi 7 dixit. Vel vetius 8 nomen fundi non est ambiguū, quia ſp plenam proprietatē continet & sic cōcordant 9 cum fine huius l. nec ob. illa. l. puto, vt ibi no. Iterūobijcitur secundo dicto huius l. ē de leg. 3. l. non aliter, vbi recedituŕ à verbis, si testor vult. Sed illud 10 locum habet, vbi vocabulum plures hēt significationes. sed alteram consuetā, vt lego decem solidos Bonon. Inspicit ergo cōsuetudo, nisi testor aliud velit, vt de paruis Bononientibus in elligatur. & facit ff. de reg. iu. l. in ambiguis oīonib & de verborū sig. l. nepos Proculo. & ff. de supel. l. e l. legata. & l. Labeo circa finē. Sed ar. ff. de appel. l. 1. §. si quis.

ADDITIO. Sol. secundum Bar. quod hic est error in verbi prolati ne: ibi in facti executione, cui a quem errorem est iuris dispositio, vt ibi patet.

Paulus respon.] CASVS. Quamuis legatum incertæ ꝑsonæ relictū non valeat, vt *Iulli.* de leg. §. incertis, tñ id, qđ conditionis causa implenda dandū est, sine dubio dēt dari certis, & incertis personis, vt possit cōpetere petitio fideic. illi, cui in fideic sibi relicto est apposita cōditio dādi aliq d certæ, vel incertæ ꝑsonæ, & de certa persona est planum cuilibet, de incerta autē ita pone. Lego tibi equū, si dederis decem illi, q duxerit in vxorem filiam Titij, vel illi, qui prius ascenderit Capitolium. ꝑ l. ff. eo. l. si fuerit. Sed q d, si ita dixi. Centum per fideic. relinquo, & non adiecit, cui. Indubitatū est nulli personæ videri datum fideic. nec certæ, nec incertæ, & ideo non valet fideic. & h. d. cum l. seq Viu.

c *Paulus respondit*] alias incipit. Id quod, & quidam dicunt quod hæc lex non est in Pandectis.

d *Et incertis*] vt Lego tibi fundū, si dederis decē ducenti in vxorē filiā Titij, vel, q primo Capitoliū ascenderit. ad qđ ff. eo. l. si fuerit. An legatū valeat incertæ personæ 11 relictū 12 dic. vt Inst. de lega. §. incertis. & §. sed nec. & ff. eo. l. q dā.

e *Paulus respondit. Non sit*] exprēssio noīe. vel quasi, 13 vt ff. si cer. pet. certū. & d hæc. inst. l. quoties. §. si quis. Ac. f *Nulli*] facit supra de vsufru. lega. l. quisplures. & supra de hæredi. instit. l. quoties § hæres. & Inst. de leg. § legari. & de verbo. oblig. l. si ita. §. Chrysogonus, sed in casu contra, vt infra, de statulibe. l qui pecuniam. vbi simpliciter dare iussus seruus, & liber esse hęredi videtur iussus.

Idem, 4 †

LEX V.

PAulus rñdit, cum nomen fideicommissarij tellō descriptum non sit, c nulli f personæ, neq; certæ, neq. incertæ datum fideicommissum videri, indubitatum est.

Valet legatum factum incertæ ꝑsonæ de certis, vel de incertis, si incertitudo venit declaranda ex aliquo futuro eventu. Bar.

Caius. 5 †

LEX VI.

QVidam relegatus, facto testamento g post hrdis institutionem, & post legata quibusdam data, ita subiecit: Si quis ex hæredibus cęteriſque amicis, h quorum hoc testamento mentionē habui, rit ab Imperatore, & ante decessero, quā ei gratias egerim, volo dari cęteris hrdibus centū aureos. ponit ei, q id egerit. Postea Seius vnius ex hæredibus impetrauit testatori restitutionē ab Imperatore, & postea decessit idē testator antequam id sciret. Nunc quæritur, an dicto Seio debeantur à cohæredibus suis dicti centum aurei? Et dicitur, q sic, sed & si alius ex amicis testatoris non nominatis in testamento impetrauit ei restitutionem, ipse habebit idem fideic.

¶ *Si tibi*] Titius instituit sibi heredem Seium, & rogauit eū per fideic. vt tibi Caio, & posthumo Titij testatoris restitueret hæreditatem sibi & postea decessit Seius vero adiuit hæreditatē eius. Nunc tu Caius vis ab eo petere totam hæreditatem, cum non sit adhuc natus posthumus. Quæritur, vtrum possis? Et respon. quod si certum est posthumum nō nasciturum, totam potes petere, quia non pōt posthumus non nascturus facere tibi partem. Si autem tā natus est posthumus vnus pars dimidia tibi debetur: duobus aūt natis debetur tibi tertia: tribus natis debetur tibi quarta. Et non mireris, quod pono tres posse nasci vno vtero, sine fęmina de facto enim a est quędam mulier nomine Setapia q nouem. Alia etiam lex quæ est supra, si pars hæred peta. l. ait, q dixit, quod interim ante quam aliquis posthumus nascatur debetur tibi quarta. Quod autem dixi in fideicom. hæreditate testamentaria tibi & posthumo testatoris habet locum, si dictus testator instituisset te directō pro parte hæredem, & posthumum suum pro alia parte, & idē esset similiter si tibi & posthumo suo reliquisset legatum, vel singulare fideicommissum. Item, quod dixi in fideicom. hæreditate, & hæreditate directo relicta, & in legato, & in singulari fideicommisso relictis tibi Caio, & posthumo testatoris, esset idem, si reliquisset tibi aliquod prædictorum, & posthumo alieno, & hoc dicit cum duabus legibus sequentibus, vsque ad §. cum quidam. Vide.

ADDITIO Dic. quod ibi grauatur legatarius, vel fideicōmissarius. Vnde in dubio videtur grauatus dare hæredi, à quo sensit commodum. hic verò grauatus hæres, qui commodum sensit à seipso, non ab alio, secundum B. hic.

Quidā relegatus] CASVS. Titius relegatus fecit testamentum, & in eo instituit sibi hæredes Sempronium, & Seium, & Caium, & Petro centum legauit. & Martino 40. & quibusdam alijs plura legata reliquit, & postea ita dixit, Si quis ex hæredibus cæteriſque amicis, quorum hoc testamento mentionem feci, siue quis alius ex amicis meis non nominatis in testamento restitutionē mihi impetrauerit ab Imperatore, & ante decessero, quā ei gratias egerim, volo dari cæteris hrdibus centū aureos. ponit ei, q id egerit. Postea Seius vnius ex hæredibus impetrauit testatori restitutionē ab Imperatore, & postea decessit idē testator antequam id sciret. Nunc quæritur, an dicto Seio debeantur à cohæredibus suis dicti centum aurei? Et dicitur, q sic, sed & si alius ex amicis testatoris non nominatis in testamento impetrauit ei restitutionem, ipse habebit idem fideic.

¶ *Si tibi*] Titius instituit sibi heredem Seium, & rogauit eū per fideic. vt tibi Caio, & posthumo Titij testatoris restitueret hæreditatem sibi & postea decessit Seius vero adiuit hæreditatē eius. Nunc tu Caius vis ab eo petere totam hæreditatem, cum non sit adhuc natus posthumus. Quæritur, vtrum possis? Et respon. quod si certum est posthumum nō nasciturum, totam potes petere, quia non pōt posthumus non nascturus facere tibi partem. Si autem tā natus est posthumus vnus pars dimidia tibi debetur: duobus aūt natis debetur tibi tertia: tribus natis debetur tibi quarta. Et non mireris, quod pono tres posse nasci vno vtero, sine fęmina de facto enim a est quędam mulier nomine Setapia q nouem. Alia etiam lex quæ est supra, si pars hæred peta. l. ait, q dixit, quod interim ante quam aliquis posthumus nascatur debetur tibi quarta. Quod autem dixi in fideicom. hæreditate testamentaria tibi & posthumo testatoris habet locum, si dictus testator instituisset te directō pro parte hæredem, & posthumum suum pro alia parte, & idē esset similiter si tibi & posthumo suo reliquisset legatum, vel singulare fideicommissum. Item, quod dixi in fideicom. hæreditate, & hæreditate directo relicta, & in legato, & in singulari fideicommisso relictis tibi Caio, & posthumo testatoris, esset idem, si reliquisset tibi aliquod prædictorum, & posthumo alieno, & hoc dicit cum duabus legibus sequentibus, vsque ad §. cum quidam. Vide.

2 *Testamento*] qđ potuit, vt sup. de testa. l. eius. §. sed relegati.

h *Amicis*] Hoc valet etiam hodie, vt Inst. de leg. §. sub certa. Sed ad id, quod subijcit, Sive quis &c. videtur contra. Inst. de leg. §. incertis. Solu. hic implicat dictum alius. l. ex amicis licet in testamento non nominatis. An autem alic §. incertis. hodie corrigatur? Quidam quod sic per t. femen. 14 sed nec. & ibi sequitur 15 secundum nouum ius: alii quod non 16 & id referunt ad posthumum, & ad soluta incebita pijs legis relicta, quæ constat valere, si er incertę 17 personæ relictum sit vt C. de epis. & cler. i. id quod & l. nulli

13 Placet D. Alc. & Ia in l. 2. ff. de libe. & posthumis.
4 † lib. 19. Respon.
5 † li. 1. fideicommisso.
14 Placet R. & qđ ibi dī, erat ante dispositionē huius l. sñ Ia. B. ibi. & Soc. hic.
15 Displiceret Bart. Cu. & Soc.
16 Displiceret Bart. Cu. & Soc.
17 Illud sequitur Bart. Cu. & Soc.

a *Et antequam*] ad hoc est ff. de cond. & de. l. hæc cõditio. § fi. & l. fi iam. & C. de epis. & cler. authen. si captiui.

b *Præstari*] debere dicendum est. Acc.

c *Alieno*] hic, & in duab legib. seq. habes fideic. hĩditatẽ direcsto, id est legatũ vel fideic. singulare posse relinq; posth. alieno, & sic ẽ cõtra. Inst. de leg. §. posthumo. de bono. pos. in prin. Solu illud de leg. 12. tabu. at hic cõsiderauit ius Prætorium, vel Imperatorium, vt eo. titu. de lega. ſ. posthumus & ſ. sed nec, & de bono poss. circa prine. Alij hoc coniungunt si quis tibi, vel alicno, id est. alicui alij, & postea suo &c. vt nihil hic de alieno dicatur.

d *Vel ex parte. Dedisset*] ibid & posthumo.

Vtrum] Casum in hoc prin. l. vide in casu proximo præced.

¶ *Cum quidam*] Titius instituit sibi hæredes Seium, & Caium, & Sempronitũ, & cõmisit fideicõmissum Seio vt cum ipse Seius non reteretur, restitueret suam partem hæreditatis vni ex suis cohæredibus, cui ipse vellet, & postea decessit testator. Nunc quæritur, an valeat dictum fideicommissum? Et videtur, quod non, quia videtur esse positũ in arbitrio eius, qui rogatus est, quo casu non solet valere fideicommissum vt ff. de leg. 3. l. fideic. §. quæsitũ. dicitur tamen hic, ꝙ valet fideicommissum, quia non est in eius arbitrio positum, an omninò velit restituere, sed est cõmissum arbitrio eius, cui potius restituat. Primo enim casu non valeret, isto autẽ casu bene valet.

¶ *Quæsitum est*] Sestitui mihi hæredem in 6. vncijs hæreditarijs Titium, & Seium in 4. & Caium in duabus, & rogaui Titiũ vtrum moreretur restituere partem suã dictis suis cohæredibus, & postea decessit. Nunc quæritur, an debeat Titius restituere suã partẽ cohĩdibus pro vncijs, vel tũ, quæ ad eum alterũ? an verò pro portionibus hĩditarijs ex quib. hĩdes scripti sũt d. sui cohĩdes, & distinguitur, aut ego testor ita iussi restitui partẽ Titij cohĩdibus eius si cohĩdes darent ei centũ pondo, aut sine aliqua donatione pecuniæ. Primo casu subdistinguitur, aut æquas partes pecuniæ iussi eos dare Titio, aut dispares. Si æquas partes iussi eos dare æquas partes dẽ; hĩc fideicõ. i. de parte Titij eis restituẽda si at dispares partes pecuniæ iussi eos dare Titio, taliter est, vt videant dispares partes cõgruere portionib. eorũ hĩditarijs: ꝙ hæreditarijs partib. dent habere fideic.

2† Fl. agrem.

* Hoc verius, Cõt.

*alij Hęc interpretatio absurdissima ẽ Conti.

3† Fl. sed etiam si.

3† Fl. Mecianus li. 3. fideic.

4† Alias, Vel ex parte posthumum hæred. &c.

5† li. 2. fideicom.

6† Fl. trigemini. Detergiminis pulchrè Bud. supra si pars hæredi. per l. antiqui. In hunc locũ vide Plin. nat. hist. li. 7. c. 3.

siue quis alius restitutionem mihi impetrauerit ab Imperatore, & ante decessero, quam ei grãs egerim, 1† volo dari ei qui id egerit, à cæteris hĩdibus aureos tot. Vnus ex his, quos hĩdes scripserat ĩpetrauit ei restitutionẽ, & ante q̃ 2 id sciret decessit. Cũ de fideicõmisso q̃reretur, an deberetur, consultus Iulianus rñdit deberi, sed & si 2† non hæres, vel legatarius, sed alius ex amicis curauit eum restitui, & ei fideicommissum præstari. b

Posthumus, qui nõ nascitur, non facit partẽ: si verò plures nascuntur, quilibet cũ sibi cõiuncto admittitur in virilẽ. B.

¶ Si tibi, & post humo suo, vel alieno c hæreditatem restituere quis rogauerit,

Mæuianus. 3†

LEX VII.

VEl ex parte te, 4† & ex parte posthumum hæredem instituisset, legatumve similiter, vel fideicommissum dedisset. d

Caius. 5†

LEX VIII.

VTrum ita posthumus partem faciat, si natus sit: an & si natus non sit, quæritur. ego commodius dici puto, si quidẽ natus nõ est, minimè e eum partem facere, sed totum ad te pertinere, quasi ab initio tibi solido relicto. Sin, autem natus fuerit, vtrosque accipere quantum cuique relictũ est, vt vno nato, pars tibi dimidia debeatur: duobus natis, tertia tibi debeatur: tribus natis (quia tergiminis 6† quoq; nascuntur) quarta. § 7† Et nostra quidem ætate Serapia 8† Alexandrina * mulier ad diuũ Adrianum perducta est cum quinque liberis, quos vno fœtu enixa est. Sed tamen quòd vltra tres nascuntur, 9† ferè portosorum h videtur.

Substãtia legati, vel fideicommissi, in alterius voluntatem non põt committi, sed electio pſonæ benè cõmittitur. B.

¶ Cum quidã pluribus hæredibus institutis, vnius fideicõmisisset, vt cum moreretur, vni ex cohæredibus, cui ipse vellet, restitueret eã partem hæreditatis, quæ ad eum peruenisset, verissimum est, vtile esse i fideicommissum. Nec enim in arbitrio k eius, qui rogatus est, positum est, an omnino velit restituere, sed cui potius restituat. Plurimum.n. interest, vtrum in potestate eius, quẽ testõr obligare 10† cogitat, faciat, si velit dare: an imposita necessitate dandi, soluendi distribuendi liberum arbitrium concedat. 11†

In fideic. hæredibus relicto intelligitur portio pro modo oneris hæredibus per fideicõ. iunctis: alias debetur pro hæreditarijs portionibus. Bar.

¶ Quæsitum est, si cohĩdes ex disparibus partibus scripti sint, l vtrum partem suam in viriles partes restituere singulis debeat: an proportionibus hĩditarijs, ex quibus hæredes scripti sunt? 12† Et placuit, si testõr ita restitui iussisset partem, si aliquã pecuniã dedisset 13† siquidem æquas partes

7† Flor. quarta debeatur.

1 Placet Cu. & So.

8† Fl. Serapias.

* Quæ hic d mulier Alexãdrina Caius cõmeminit sup. ſ. pars hĩd. peta. ante. §. sed et tergeminos. P. Iurisco. Aelio attribuit: nisi aut hic aut illic mendum insit.

9† Fl. nascitur.

2 Ibi cõstabat, ꝙ vni tm legare vole bat, quo non constat: hic ẽ verisimile de plurib. Cu. & Soc.

10† Flor. obligari.

11† Flo. an post necessitatẽ dãdi solius distribuẽdi liberũ arbitriũ concedit.

12† Flor. sint.

3 Placet P. Cu. & So.

13† Fl. dissent.

4 Verũ est in ſ. 1.

5 Dic ꝙ ibi in voluntatem alterius fit liber à cõ fertur legatũ hic in voluntate hĩdis ideo non valet *fm* P. Cu. & Soc.

6 Placet P. Cu. & Soc.

prædictum. Secundus autem casus, id est qñ iussi restitui partẽ Titij cohæredibus eius sine aliqua datione pecuniæ per cohæredes faciendã ei nõ est in hoc. §. sed dic, hoc casu debere eos habere fideicom. pro hæreditatijs partib. vt ff. ad Treb. l. quoties. in prin. & similibus, quæ ibi scripsi. Vide *Minimè*] cum nec ipse capere posset, ſ sic ff. de contrab. empt. si post mortem, ſ. liberi. Item cõtra. sup. de leg. 1. l. planè. §. si coniuncti, vbi seruus qui non capit, facit partem. Sed ibi ideo, quia poterat conuale scere seruo libertate donato.

ſ *Ita tem*] id est. te non admitti nisi ad partem. vt ff. de leg. 1. l. huiusmodi, §. si Titio. & dic vt ibi.

g *Quarta*] debeatur. Hæc vera, & si non apparebit q ote dantur. quoniam interim quarta debetur, vt sup. §. pars hæred. pe. l. antiqui. & facit ff. de sol. si par. & ff. de hæred. instit. l. si quis ita scripserit. & de legat. 1. l. si duobus. §. fi. & l. qui filiabus. §. 1. Sed contra. inf eod. l. si fuerit. 2 & sup. de hæred. instit. Titius fundi.

ADDITIO. Dic quo tibi omnes erãt nati. hic non. Dya. B. Pau. Cu. & Soc.

h *Portosum*] non tamen est, vt d. l antiqui.

i *Videsse*] cuius petionem, nullo etiam electo, aut omnes, aut superstes, si vnus tantum supereſt, habebit, vt ff. de leg. 2. l. si Titio. & l. si quis Titio, §. fi. & l. cum quidam, & l. vnum ex familia. in prine. & §. 1. & §. sed si quidem ille. & §. rogo. & l. cum pater. §. hæreditatem.

k *In arbitrio*] sed nec in alio casu semper est ĩ eius arbitrio 3 hoc omnino, vt supra de leg. 3. l. fideic. §. sic fideicommissum. & §. quanquam. & argu. infra de eo, qđ certo loco. l. 3. §. Scæuola. & no. Expressa nocent: sic infra de reg. l. iuris. expressa. & infra de conditio & demonst. l. si diem. in fine. Item facit inf. ad Trebellia. l. extaſio. §. si quis rogatus. & de verbo. obligatio. l. centesimis. §. 2. & iuſ de actio. & oblig. l sub hac. & supra de contrab. emp l. hæc venditio & l. si in emptio. §. pe. nec ob. supra de leg. 2. l. 3. 5 & de leg. 1. l. Senatus. §. legatum. vt ibi no. Acc.

ADDITIO. Dic quòd ibi confertur legatum in voluntatem legatarij, hic alterius. Cu. & Soc.

l *Scripti sint*] vnus ex 6 alius ex quatuor, alius ex duabus vncijs, & sub & vnus exteris portionem suam restituere 6 sit rogatus, quando decesserit.

a *Iussi*] fideicommissarij, ijdemque cohæredes. Accurs.
b *Dispares*] scilicet partes pecuniæ.
c *Videantur*] aliàs est, vt videatur, scilicet pecuniæ distributio, aliàs videantur, scilicet partes dispares pecuniæ.
d *Restitui*] idè ergo si sine pecunia iussus est restituere. Dic ergo regulariter pro hæreditarijs, nisi pecuniæ inæqualitas, vel propriorũ nominum expressio contrarium inducat, vt C. de impu. & alijs sub. l. prima, & hic, & sup. de lega. 1. l. si hæredes nominatim, & inf. ad Treb. l. quoties. & l. nonnũquã, & l. Lucius, §. Mæuia. & sup. de leg. 1. l. turpia, §. fi. & inf. de statulib. l. ita liber. §. fi. & sup. de vulg sub sti. l. si in testamẽto, & l. si plures. & l. qui liberis. §. fin. & C. de cad. toll. §. sed vbi.

1 † Vl significauit, aliàs significasset.

2 † lib. 2. Sententiarum.

iussi a fuerint dare, cõueniens videri esse, etiam ex fideicommisso æquas partes ei restitui oportere: si verò dispares, b in ea pecunia distribuenda si-
1 † gnificauerit † testator, vt videãtur c hæreditarijs portionibus congruere, consentaneum esse, etiam fideicommissum pro hæreditarijs partibus eis restitui d debere.

Ad confirmationem donationis sufficit, coniugem donantem donatario non supernixisse. Bart.

Paulus. 2 †

LEX IX.

SI inter virũ, & vxorem donatio facta fuerit, priore defuncto, cui donatũ est, ad eum res redit, qui donauerat. e Quòd si simul tã is, cui donatum est: quam is, qui donauerit, quæstionis decidendę gratia, magis placuit, valere donationem, eo maximè, qđ donator non superuiuat, f qui rem condicere 3 † possit.

3 † Aliàs cõcedere

2 Nõ est necesse sic exponere, quia idẽ, & si in simul emisisse spiritu, p betur sm P.

2 Placet Cu. & P.

3 Displicere vt B. P. & Cu.

4 Placet B. P. Cu. & Soc.

5 Et benè. Pa. & Cu.

6 Immo q a eadẽ lex prohibens hoc dicit sm B. & Pa.

7 Displicet B. Pa. Cu. & So.

8 Placet præd. scribẽs.

e *Qui donauerat*] vt C. de donat. inter virum. & vxorem, l. à marito.

f *Non superuixisse*] id est, superuixisse 1 non probetur, sic & sup. de don. inter virum. & vxo. l. cum hic status. §. si ambo. & ar. inf. l. prox. in prin. & §. fi. idem in don. causa. mor. vt inf. de don. cau. mor. l. sed hi. sed contra. inf. l. proxi. §. si matitus, vbi mulier præsumitur præmorua. Sol. aliud est in stipulatione dotis, 3 vt ibi. & aliud in donatione, vt hic. Nam hæc donatio eis viuentibus ratione mutui amoris prohibetur, non ratione mutui odij, vt sup. de don. inter vi. & vxor. l. 1. in prin. & l. si id quod. §. si quis. & l. sed vir. §. quod legatur. Ergo eadem ratione eis morientibus fauorabilius cõfirmetur, vt hic. & arg. sup. de auro. & arg. leg. l. Quintus in fi. & C. de leg. l. cum alienam, vel in l. contraria 4 ambo in matrimonio decesserunt, & sic verba stipulationis conueniunt, quæ erant, si mulier in matrimonio decederet, & eodem modo respon. 5 ad l. sup. de reli. l. si possessor. §. 1. Item quomodo quod ab initio non valuit, &c. vt inf. de reg. iur. l. 60 quod ab initio, quæ est contra: sed hic confirmatur nõ quasi 6 donatum, sed quasi relictum, 7 vnde & Falcidiam patitur, vt C. ad l. Fal. l. in donationibus vel ideo cõualescit, 8 quia cessant causæ, quæ infringebant donationem, quę sũt sup. de don. inter virum. & vxorem. l. 1. 2. & 3.

QVi duos] CASVS. Institui mihi hĩdes duos meos filios impuberes, & substitui Titiom ei de meis filiis, q supremus moreretur, & postea decessi, & postea ambo mei filij impuberes perierunt simul in quadã naue. Nũc q̃itur, an Titio substituto deferat hæreditas? & cuius eorũ impuberũ deferatur ei hæreditas? Et certè iurisc. altius circa hoc exordiẽ dicẽs. Si vnus decessisset prius, & alter postea, & ita sm ordinem decessissent, priori mortuo erit hæres ab intestato frater eius, postremo autem mortuo erit hĩs d. substitutus, in ea tñ hæreditate posterioris impuberis mortui habebit substitutus hĩditatẽ secundi filij impuberis ante defuncti. In proposita aũt quæstione, vbi simul perierunt impuberes, vtiq; est hæres dictus substitutus. Est aũt rõ quia cũ neuter superstes fuerit, quasi vtrique vltimi accessisse vidẽtur. Quidã in dicebant in hoc casu, q neutri vidẽtur sibi dẽcessisse vltimi, qa cõparatio posterioris decedentis solet sumi ex facto prioris mortui, & ideo dicebant prędictũ substitutũ neutri debere succedere in hoc casu. Sed superior sẽia magis placet, s. vt substitutus sit vtrique hæres in hoc casu. Nam & video aliter, q qui vnum filium hẽt non videtur inutiliter substituisse, si substituit Titium filio suo supremo moriẽti. Item video, q proximus agnatus intelligitur etiam is qui solus est quiq; neminem antecedit. In nostro ergo casu vtrique impuberes simul mortui, vltimi, primique obierunt, quia neuter eorum alteri superstes fuit, & sic substitutus succedit ambobus. vt dictum est. Item alius casus de simul morientibus, est talis. Titius, & Seius filius periũt in vno bello. mater Seij dicit nũc Titium prius mortuum esse, & sic vult vendicare bona filij quasi hæredis patris, agnati autem patris, quasi filius ante perijsset volunt vẽdicare bona patris. Certè mater præfertur, credimus enim patrem prius mortuum esse. Itẽ alius casus de moriẽtib. simul. est talis. Libertus Titij, & filius liberti simul periẽrũt: nunqd defertur legitima hĩditas testati liberti patrono, quasi filius eius primo mortuus fuerit, an agnati filij debẽt filio ab intestato succedere, quasi pater prius decesserit. Et resp. qđ patrono defertur hæreditas liberti, quasi prius mortuus sit filius, nisi probetur: liberum prius mortuum. Est & alius casus de simul morientibus, talis. Titius accepit Seiã in vxorem, & dedit ei pater Seiæ centum in dotem, fuitq; stipulatus pater à Titio, vt, si Seia in matrimonio decessisset, Titius restitueret sibi, i. patri dolem; postea simul perierunt maritus & vxor. Certè habet locum stipulatio dotis. Præsumimus. n. vxorẽ prius decessisse, nisi probetur contrarium. Vltimus casus de moriẽtibus simul, est talis. Titius instituit sibi hæredem filium suum puberem, & postea decessit simul cũ patre. Certè intelligitur filius superuixisse patri. & ei ex testõ hæres fuisse, & hæreditas filij defertur successoribus eius filij. Si autem dictus filius fuisset impubes, creditur pater superuixisse, nisi hic, & in superiori casu, probetur contrarium. Viu.

Vltimus, seu supremus dicitur, quẽ nemo sequitur, etiã si nullus præcedat: proximus, seu primus dicitur, quẽ nemo præcedit, etiã si nullius sequatur, & sic idem potest esse primus, & vltimus. Bart.

Triphonius. 4 †

LEX X.

QVi duos * impuberes ‖ filios habebat, ei, qui supremus h moreretur, 5 † Titiũ substituit, Duo impuberes simul in naue perierunt: Quæritum est, an substituto, & cuius hę reditas deferatur? Dixi, si ordine vita decessisset, priori mortuo frater ab intestato hæres erit, posteriori substitutus: in ea tamen hæreditate i ét ante defuncti filij habebit k hæreditatem. In proposita aũt quæstione, vbi simul perierunt, cum 6 † neutri frater superstes fuerit, 7 † quasi vtrique l vltimi decessisse videantur: m 8 † an verò neutri, n quia comparatio o posterioris decedentis, ex

4 † li. 22. Disput.

* Vt per hanc l. & ‖ duo cõmiserint vnũ maleficiũ. & eos excõmunicet vnũ ex illis, & vterque fit excõicatus: ad quod vide inclusi facerdos, in gl. sup verbo, à cõmunione, ext. de offi. ordi.

5 † Fl. nominatur.

6 † Flor. fuit.

8 † Fl. decessisse sibi videatur.

† Nihil facit ista So.

i *In ea tamen hæreditate*] s. posterioris.
k *Habebit*] substituus, vt etiam primus dicatur hæres, qa hæres hæredis, &c. vt C. de hære. instit. l. finali.
l *Quasi vtrique*] repete, an.
m *Videantur*] & sic substitutio locum habeat.
n *Neutri*] scilicet, videantur vltimi decessisse.
o *Comparatio*] quasi dicat, non dicitur posterius, nisi respectu prioris, & è contra.

Viri-

vtraque quantitas, non esset aliqd dubiũ, quin vtraque ei debeatur. Pone ẽt ibi talẽ aliũ casũ, vbi erit dictio, cũ, Seius ita legauit fundũ Seianũ. Hæres meus Titio dato cum Dione seruo Mæuij. vñ dubitatur, an fundus sit legatus Titio. & Dion. an verò Dion sit legatus Titio cũ fundo? Sed

Sicut dictio, &, ita dictio, cum, in dubio dicitur cadere inter diuersa. Bart.

¶ Idem [1]†

LEX XIIII.

SI is, qui ducẽta depositi, ita leget, Seio cum ducentis, quæ apud eũ deposui, trecenta lego: singulæ summæ [a] separatæ [b] quidẽ certã habent demonstrationem: coniunctione [c] verò tali incidunt in ambiguitatẽ. Sed dicendum est, non trecenta, [d] sed quingenta deberi, quia duæ summæ iunguntur.

Si seruus nominatus põt accipi, vt res legata, & vt persona legatarij, in dubio accipitur, vt res legata. Bart.

¶ Si quis ita [2]†leget, Fundum Seianũ hęres meus Titio [3]† cũ Dione Mæuij seruo dato. [e] Dubitatur quidẽ, Dioni [4]† quoq; fundus legatus sit, an Dion cũ fundo legatus sit. Sed magis dicendũ est, non solũ fundum, sed etiam seruum Dionẽ esse legatum, maxime [f] si nullas iustas causas habuerit [5]† Dioni legandi.

¶ Cum ita stipulationẽ concipimus, Si hominẽ, ac fundũ [6]†non dederis, & centum dare [7]†spondes? vtrumq. est faciendũ, [h] ne stipulatio committatur, id est siue alterũ, siue neutrũ factum sit, tenebit stipulatio. [i] Idemque est euidenter, [k] cum propositis specialiter pluribus rebus, quas fieri volumus, ita stipulamur, Si q̃d eorũ factum non erit, veluti Stichũ, & Damam, & Erotem fisti, si quis eorũ non stiterit, 8† decẽ dari? necesse est. n. oẽs sistere, [l] 9† vt stipulationi satisfiat. Vel vt proprius accedamus, fingamus ita stipulationẽ factã, Si Stichum, & Damam, & Erotẽ non stiteris, [10]†decem dari? neq. n. dubitamus, [11]† quin æquè omnes sisti oporteat.

¶ Vtrũ ita [m] concipias stipulationem, Si illud, aut illud factũ non erit, an hoc modo: Si quid eorũ factũ non erit, [*] illud, aut illud non feceris. s. q̃ rem non auocaueris, quia vtraq. vera, quia non impediuisti ire agere, & rẽ auocasti. quia igitur vtrunq. conuenisti, & non cũ factum, ergo tota oratio est vera, vt stipulatio pœnæ cõmittatur, ac si in vtraque esset contra factu. Quod vero duæ subcontrariæ possint esse verę, qũ non sumitur intellectus ex vniuerso, probat à contrario, quia ambæ possunt esse falsę. Inspicias ergo qũ fuit concepta stipulatio. Nã si conueniſti pœnam, si illud, aut illud non feceris, oportet neutrũ fieri, vt non cõmittatur stipulatio. Similiter si vtrunq. facere. s. scribere libẽ. & fodere toucã conueniſti. & si non faceres, pœnam, vtrunq. est faciendũ. vt pœna non commituatur, quia si vtraq. stipulatione teconuenirem, & dicerẽ, fecisti, necne, q̃d promisisti? & tu simpliciter negares, intelligeris vtrũq. negasse, licet aliquod feceris. Sed die mihi, quo poterit cõcipi stipulatio, qũ plura deducuntur in stipulationẽ, & vnum fieri volunt contrahentes? Ita comprehendete dẽt, &c. & hoc in contractibus. Idem vt in vltimis volũtatib. Nam [l] duco fic. si mihi filius, vel filia genita fuerit, hæres esto [l] mihi filius aut filia hæres non erit, Seius hęres esto certè vt Seius ex substitutione admittei, siue vnus, siue neuter sit hæres, quia in alternatiuis sufficit vnam esse veram, [6] sed tamen secus [7] est, quam in contractibus propter votum parentum, nisi testator specialiter contra velit. Consulit igitur, q̃ si vult substituere in casu quando filius, vel filia hæres non erit, dicat sic. Si neque filius, neque filia mihi hæres erit, talem substituto

---

1 li. singulari de ambiguitatibus.

¶ *Cum ita*] Promisisti mihi dare seruũ Stichũ. & fundũ Titianũ. & posteà ita dixi, Si d. hominẽ, aut d. fundũ mihi ſi dederis, centũ dare mihi spõdes? & ita rñdisti. Spõdeo. Certè ad hoc, vt nõ cõmittatur cõtra te stipulatio, vtrũq. ẽbes facere, id est dare mihi Stichũ, & fundũ. At siue alterũ tãtũ, siue neutrũ fit p te datũ, tenebit stipulatio pœnæ. Qd ãt dixi in dãdo, hẽt locũ in faciẽdo. putà, quia promisisti mihi sistere in iudicio Stichũ. & Damã. & Erotẽ. & promisisti mihi noie pœnæ x. ſi quis eorũ nõ steterit in iudicio. Nam ad hoc, vt stipulationi satisfiat, & nõ cõmittat pœna, necesse est, q̃ sistas oẽs. & multò magis debes oẽs sistere, ſi stipulatio ita fuit facta. Si Stichũ. & Damam. & Erotem non stiteris, dabis mihi x. & hoc dicit vsq. ad §. vtrum. de quo in gl. Accur. satis latè. Viu.

2† Fl. deest, ita.
3† Fl. Attio.
4† aliàs à Dioni.

a *Summa*] s. 200. & 300.

b *Separatæ*] id est, si separatim essent legatæ, vtraq. quantitas indubitanter deberet.

c *Coniunctione*] quæ sit per. cum.

d *Non trecenta*] tantum sed quingenta. & c. sed 1 vf, ex quo est ambiguum. q̃ sequamur minimum, vt sup. de leg. 2. l. Mœuius. & inf. de reg. iur. l. in obscuris. quæ sunt 3. Sol. illud verum, nisi lex statuat contra, quod facit hic, quia hæc dictio. cum accipitur pro &, vt sup. de leg. 1. l. si quis inquilinos. §. si ita. & l. Titiæ. §. nihil. & de vsufr. leg. l. 4.

1 Placet P. Cu. & Soc.

e *Dare*, hæc propositio est duplex, & fit interpretatio lati? pro augendo relicto. & puncta ibi. seruo, vt sic dictio. cum coniungat res legatas, non verò plures faciat legatarios.

2 Approbatur per R. P. & So. & ad itel. huius tex. latius vid Det. Flor. in l. 4. §. Cato. nu. 397. & alijs seqq. de verbo. obl. & Marian. Soc. lib. n. 202.

f *Maximè*, quia ex legatarij charitate alia, & alia præsumitur testatoris voluntas. vt su. de leg. 1. l. si seruus plurũ. §. fi. & de ali. leg. l. cũ alimenta. in prin. & C. de leg. l. cũ alienã.

3 Etbenè, ſm pdict. vsq. ad finem gl.

g *Non dederis*] id est, remanet ad dandum. cũ inter cõtrahentes hoc actũ fuerat. veluti, si primò a fundum. & hominem stipulatus fuero. Nã si ab initio fundum, vel hoiem vel fundũ simpliciter. deinde centum, ſi hoiem. vel fundũ non dederis, sufficit ad pœnã euitandam alterum dari. ſm R. 3. Sed quid, ſi nulla stipulatio præcesserat, vel pactio. ex qua hoc appareat? Resp. idem. vt vtrunque fiat, vt non cõmittatur stipulatio. vt inf. de verb. obl. l. si quis ita stipulatus fuerit decem. in fi. & l. si ita quis. & inf. §. vtrum. & sic hic potest loqui. & sic, aut. pro &, accipitur.

h *Faciendum*] non ex stipulatione pdicta. vt inf. de actio. & obl. l. obligationum fere. 6. ¶ ita. sed metu pœnæ vtrunque est faciendum. Sed quid ad titulum? R. ñ. quia de dubijs ẽt circa stipulationem hic tractatur, licet principalius circa vltimas voluntates. & quia esset idem, si testator ijsdem verbis esset locutus.

i *Stipulatus*] s. pœnalis.

k *Euidenter*] s. in plus poterat dubitari.

l *Sistere*] ne incidat in pœnam. & dic vt no. ſu. ſi quis cau. l. ſi seruus. §. ſi.

m *Vtrum ita*] ſilius §. summa intẽtio ponitur in glo. 1. sed ſi qs apertius velit ponere, ſic dicat, Promisisti 4 mihi me nõ impedire ire. agere. & rẽ meã non auocare. & ſi illud, aut illud factũ non erit, promisisti cẽtũ. Mõ non impediuisti me ire. agere. sed rẽ auocasti. Peto à te igitur pœnã, quia cõueniſti vniuersaliter illud, aut illud nõ facere. ita q̃ vtrũq. 5 Si igitur in aliquo est factũ contra, tota oõ est vera. vt pœna cõmittatur, quia vtrũque non est factum. Tũ verò, ſophiſta, volens me decipere. tãq̃ ille. Duo. & tria sũt. quinq. ergo duo v. & tria. v. vnũ trahis ad duo. & dicis, Cõueni illud, aut illud non facere: sed illud, vel illud obſeruatũ est. ergo pœna ñ est cõmiſſa. Ego verò rñ. ſicut ẽ veraſta propoſitio. q̃ illud, aut illud est obſeruatũ. qa alterũ tm qa non impediuiſti (qã in alternatiuis ſufficit vnã partẽ veram esse) ita ſequitur, q̃ illud, aut illud non feceris. s. q̃ rem non auocaueris. quia vtraq. vera. quia non impediuiſti ire agere. & rẽ auocaſti. quia igitur vtrunq. conueniſti. & non cũ factum. ergo tota oratio est vera. vt ſtipulatio pœnæ cõmittatur. ac ſi in vtraque esset contra factu. Quod vero duæ ſub contrariæ poſſint esse verę. qũ non ſumitur intellectus ex vniuerſo. probat à contrario. quia ambæ poſſunt esse falſę. Inſpicias ergo qũ fuit concepta ſtipulatio. Nã ſi conueniſti pœnam. ſi illud. aut illud non feceris. oportet neutrũ fieri. vt non cõmittatur ſtipulatio. Similiter ſi vtrunq. facere. s. ſcribere libẽ. & fodere toucã conueniſti. & ſi non faceres, pœnam, vtrunq. est faciendũ. vt pœna non commituatur, quia ſi vtraq. ſtipulatione teconuenirem. & dicerẽ. feciſti, necne, q̃d promiſiſti? & tu ſimpliciter negares. intelligeris vtrũq. negaſſe. licet aliquod feceris. Sed die mihi. quo poterit cõcipi ſtipulatio. qũ plura deducuntur in ſtipulationẽ, & vnum fieri volunt contrahentes? Ita comprehendete dẽt, &c. & hoc in contractibus. Idem vt in vltimis volũtatib. Nam ſi duco ſic. ſi mihi filius. vel filia genita fuerit. hæres eſto ſi mihi filius aut filia hæres non erit. Seius hęres eſto. certè vt Seius ex ſubſtitutione admittei. ſiue vnus, ſiue neuter ſit hæres. quia in alternatiuis ſufficit vnam esse veram. 6 ſed tamen ſecus 7 eſt. quam in contractibus propter votum parentum. niſi teſtator ſpecialiter contra velit. Conſulit igitur. q̃ ſi vult ſubſtituere in caſu quando filius. vel filia hæres non erit. dicat ſic. Si neque filius. neque filia mihi hæres erit. talem ſubſtituto

---

5† Fl. habuit.
4 Sequũt hãc gl. B. Cu. & So.
6† Fl. aut fundum.
7† F. dau.
5† Ex mẽte ꝓhẽtũ ſcdm Pa.
8† Fl. ſteterit.
9† Fl. neceſſe eſt. n. oẽs eſſe ſiſtendos.
10† Fl. nũ ſiſteris.
11† F. dubitabim⁹

* id est, ſi nihil eorũ factũ erit. Bart.

6 Adde l. ſi qs ita. & ibi Alex. inf. & ver. obl. l. ca. l. C. de cond. ob causã. & con. or. cũ int. de reſcrip. & gl. & Car. in cle. 1. i ver. qui ẽt de cõceſ. præben.

7 Placere vf. B & P.
7 Etbene. Cu. diſpliceret Ba. P. & Soc.

m *Vtrum ita*] cõis lectio eſt, ſi illud aut illud factum non erit. ſed in lib. R. & Py. deest, non. 8 & ſi ita R. die casũ. 9 Promiſiſti mihi duo non facere puta non impedire me habere licere. & non impedire me ire per agrum tuũ. & adiecì pœnã hoc modo. ſi illud, aut illud factum non erit, dabis centum. ità ab alio ſunt ſtipulatus duo fieri puta libũ ſcribi

scribi & fossam fodi, & adieci pœnam hoc modo. Si quid horũ factũ non erit, dabis 100. Quæritur, an differat vna pœna ab alia in cõmittendo, & in quo? Resp. 1 ℘ sic, ℘ prima exigit neutrũ factum esse, vt stipulatuo nõ cõmittatur. Id est, neq; impedire me hñe licere, neque impedire me ire per agrum tuum. sed altero facto, vel vtroq; committitur. Est ergo sensus, si illud, aut illud, &c. i. cum verè potuerit dici alterum factum nõ esse. Nam altero facto verũ est, hoc, aut illud factum non esse. In secundo oportet, ℘ fiat vtrunque, a vt non committatur, ℘ ratio colligit ex principio. & ibi, Animaduertendum, &c. Sed opp. in primo, nã ponę, ℘ neutrum factũ est, quia nec impediuit eundem, nec rem auocauit, ergo alterũ factum non est, ergo stipulatio committitur. Quod est falsum. Sed dic, ℘ hoc est a contrario, vt tunc non committatur, quod inspicitur, vt inf. de regu. iu. l. ſp in stipulationibus, & sic ponitur aut pro. & 3 vt & j. de verb. sign. l. ſpę. Præterea, nã neutrũ fecit, vtrunq; de pœnis fecisse vi, quia factum pro non facto ponitur. & altero non facto, quod facere debebat committitur stipulatio, alterono non facto, quod facere non debuit, non committitur. Si autem habeas sine, non plana est, & pone eadem exempla non impedire, & rem non auocare, & differt a sequenti, quia in ista oportet neutrum fieri, in sequenti, si quid eorũ, &c. vtrunq; ne vt non committatur stipulatio pœnalis.

1 Et benè indifferẽtia verba, non tñ substãtialiter, quia in effectu ad idem tendunt sñm Pau.

2 Fl. deest min⁹, Roz. ibi, primas falsauit Infortiatũ, legitimus, qd & Bar. magis probat. Cõt.

3 Fl. inde fit.

a Approbatur per B. P. Cu. & So.

3 Fl. deest quæ.

3 Displicere vi B. & Pau.

4 Fl. in quo si aliquid.

a *Comprehensa sunt*] in secunda stipulatione, puta, librum scribẽdi fossam fodi, & si quid horum factum non erit, pœna centum. Sed in prima e contra neutrum fieri.

5 *Aliter esset*, id est, obseruato, vt quia non impedisti ire, licet rem auoces.

4 Et sic copulatiuè, secus ñ alternatiuè. Bart.

c *Factum*] id est, obseruatum.

d *Non id*] imo altero facto, & altero non, vtraq; est vera, alterum factum esse, & alterum factum nõ esse, vt statim subijcit. Nam simul, &c. quæ vi huius literæ contraria. Sed dic, 5 ℘ non ideo est secunda vera, quia prima sit vera, nec contra prima vera, quia secunda vera sit: sed prima est vera, quia alterũ est, & sic affirmatiuè, secunda est vera, quia alterum non est, & sic negatiuè. Sunt ergo veræ ambæ, vt subijcit, sed non vera pp al. eram, 6 vt hic. Vel dic, licet sit prima vera non tñ secunda est vera sñm intellectum stipulãtium, qui neutrum fieri voluerant. Cum ergo alterum tantum est obseruatum, non est verum in neutro factum esse contra, & ideo pœna committitur, & secundum hoc, quod subijcit. Nam simul, &c. mutat, qñ non esset actum, neutram fieri.

5 Placet P. & Soc.

6 Placere vi Soc.

e *Contraria sint*] i. esse videantur, vel i. diuersa, vel dic, contraria, i. sub contraria, vel i. indirecta propter affirmationem, quæ est in vna, s. illud aut illud factum esse, & negotiationem, quæ est in altera, s. hoc, aut illud factum non esse.

7 Approbatur per B. Soc. & Pau.

f *Quia cum*] vere altero nõ facto, i. non obseruato, quod faciendũ erat, verum est hoc, aut illud factũ non esse, qa &c.

g *Sed ex aliquo*] cum enim dixi, si illud, aut illud nõ erit, assumpsi significationem ex aliquo. Il in aliquo fieret contra, committeretur stipulatio non autem ex vniuerso, vt cõmitteretur tunc demum, cum in vtroque fieret contra, erit ergo tota vera, scilicet, vt stipulatio pœnæ committatur, ac (quæ vt fierent, comprehensa sunt a) hoc interest, ℘ quamuis altero facto b verum sit, hoc, aut illud verè factum c esse, non ideo d tamen minus 2 † verum erit, hoc, aut illud factum non esse. Nam simul ea possunt esse vera, quamuis inter se contraria sint. e Quia cum f significatio non ex vniuerso, sed ex aliquo g sumitur, si veri aliquid insit, 2 † veram efficit totam orationem, sicut h è contrario, duæ orationes pugnantia continentes simul falsæ sunt; 3 † veluti, si qui liberorũ partim puberes, partim impuberes decesserint. Nã & hoc falsum erit, oẽs impuberes decessisse; & illud, oẽs puberes decessisse. Id accidit, quia significatio, quæ 3 † sumitur ex vniuerso, in quo aliquid 4 † falsum est, totã oratione falsam efficit. Animaduertendum k igitur est, quid sit de quo quæritur. Nam cum ita concipio, Si illud, aut illud factum non fuerit, 1 quæri debet, an aliquid factum nõ sit. m Illius n effectus hic est, vt neutrum fiat, ſhuius o autẽ, vt vtrũq; fiat. Nec in illo p prodest, ſaliquid non fecisse, ſi aliquid factum sit, neq; in hoc, aliquid fecisse, ſi aliquid factũ non sit. Proinde si quis ita interroget, Eorum quid, quæ tibi obijciuntur, 5 † fecisti? ille neget, hoc exprimit. q Eorum quid, 6 † quæ obijciuntur, nõ feci, id est, nihil eorum r fecisse. ¶ Si quis autem plura in stipulatum deducat, quorum vnũ fieri velit, ita comprehendere debet, 7 Illud, aut illud fieri ſspondes? Si nihil eorum factũ erit tantum dabis.

Si substitutio directa sit filijs disiunctiuè, disiuncta accipitur pro coniuncta. Bart.

¶ Itẽ si paterfamilias in testõ ita scripserit, Si qs mihi filius, aut filia gignetur, 7 ſhęres mihi esto: Si mihi filius, aut filia hęres ñ erit, Seius hęres esto.

h *Sunt*] vere duæ contrariæ possunt esse veræ, cum significatio nõ sumitur ex vniuerso, sed ex aliquo, vt sup. sicut ẽ cõtra. sunt ambę falsæ, qñ sumitur ex vniuerso & quod dicit. Veluti, non est explicatiuum orationum repugnantia continentium, sed veritatis negotij indicatiuum. Orationes verò repugnantes sunt, cõtrariæ posita supponit ibi. Nam & hoc falsum, &c. & facit sup. de cond. inst. l. si hæredi.

i *Sunt*] quando, sumitur ex vniuerso significatio. Accur.

k *Animaduertendũ*] resumit principium. Accursius.

l *Non fuerit*] in primo casu. Accur.

m *Factum non fit*] contra, quod promisit, alias enim nõ cõmittitur stipulatio pœnalis. Vel dic non fit, s. quod fieri debuit, s. neutrum, vt stipulatio non cõmittatur pœnalis, vt subijcit ibi. Illius &c.

n *Illius*] scilicet, si illud, aut illud factum non erit, 8 quorum vtrumque fieri prius conuenerat, i. nõ fieri, quia non facere. Factum est, vt non impedire eunte, nec rem auocare.

o *Huius*] s. si qd eorum factum 9 non erit, cum plura fieri conuenerant. In alijs libris istud totum deest, huius autem, vt vtrumque fiat. Et dic consequor vtrumque, vel neutrum fieri, scilicet metu pœnæ: nam 10 aliàs committitur pœna. Accur.

p *Illi prodest*] s. primo, & dic nõ prodest, s. de iure mero sñm Az. sed 3 ætate secus, 11 vt ff. si qs caut. l. si ferus, ſ. 1. Sed dic, illud in iudicijs speciale, 11 alias secus, vt ibi no. Itẽ no. ℘ qdã faciunt dñam inter hoc, si aliqd horũ, &c. & illud, si illud aut illud factũ nõ erit. Quæ prima committit, ut ẽt si vnũ ñ fit factũ. In alia exigit neutrũ factũ & hoc colligit ff. in prin. ibi. Quod qui alieno facto, &c. & ibi. Non ita ñ, &c. & sic ff. s. ſ. cũ ita. Sol. hæc corrigit illã, 12 vel considera ſhentiũ voluntatẽ, sñm Ro. vt patet ℘ positionẽ casus, & facit ad ſ. inf. de verb. obl. l. si qs ita stipulatus fuerit. x. & l. si ita quis stipulet. & inf. ad. sc. l. cum qrebatur, & ff. de cond. inst. l. si hæredi. Alii dicunt 14 è contra, ℘ est differentia, quia illa stipulatio, si hoc, aut illud factũ non erit, cõmittitur in duob. casib. s. si alterum tm̃ fiat, vel neutrũ fiat, secus in alia, s. si quod horũ factũ non erit, quia in vno casu tñ cõmittitur, s. si neutrũ factum erit, secus si alterũ fiat, alterum non. Ergo exponunt quod dr̃ hic, illius, s. si qd horũ factũ non erit. Itẽ effectus, s. ad hoc, vt cõmittat, & sñ primos, & secundos est ſ. ff. ea. l. ſ. cũ ita, vbi non sit illa de ꝓdictis differentijs, & æquiparantur quoad prædicta, sed soluũt 15 quod corrigit. Vel ex voluntate contrahentiũ apparet, fuit actor contẽtus altero, vel nõ. Tu dicas, idẽ 16 in vtroq; casu, quo ad has dñas, sed in alio assigna differentiã inter vtrãq; stipulationem, vt patet in positione casus.

q *Exprimit*] exprimere videtur in hac responsione.

r *Comprehendere debet*] vt sine dubio procedat actor.

¶ *Item si pater*] CASVS. Titius ita scripsit in testõ suo. si aliquis mihi filius, aut filia genitus fuerit, hæres mihi esto. & si mihi filius, aut filia hís ñ erit, Seius hæres esto. & decessit. Postea natus fuit ei filius ex vxore ꝓgnante, ℘ exitus ei hís, nunquid admittitur substituendus ꝓdictus in aliquã partẽ: & certe sñm strictum ius ita distinguit, aut dictus Titius inten-

7 Displicet B. Pa. & Cu. & Soc.

8 Placet B. & P. aliter tñ sentit Soc.

7 Dr̃ genitur, vi. Ant. Aug. lib. 2. c. 2.

9 Placet B. & P. cõtra Soc.

10 Placet B. & Pau.

11 Displicet B. & Pau. hic. & infra dẽ. ſ. Cato. inf. de verb. obl.

12 Placet Dy. Bar. hic, & in d. ſ. Cato, & ibi P. contra Ia.

13 Displicet B. Pa. & Cu. & Soc.

14 Ista lectura ꝓbatur tm̃ R. P. Cu. & Soc.

15 Et male B. P. & Soc.

16 Placere vt B P. & Soc.

a *Adimatur*] scilicet expresse fundum, quod tamen tacitè per alienationem serui erat reuocatum vt no. Iotexi
b *Ipsi*] scilicet seruo: quod legatum non ceditnisi ab adita hæreditate. vt ff. quando dies leg. ced. l. hæredis. ff.
c *Ademptio*] fundi expressa.
d *Legatum*] scilicet, fundi.
e *Procedere*] id est, sortiri effectum.
f *Si redimatur*] aliàs est, reddiderit: & tunc dic, idest dederit dominus serui legatario. f. Titio dicit enim pecunia cũ effectu obstante exceptione non possit solui: si tamen soluatur, non repeti ut nisi ademptum sit legatũ expressè, tunc enim soluenti per errorem datur repetitio: quia nulla inerat obligatio. vel dic, reddi desit propriè, scilicet seruus dño, & tunc procedit legatum & legatarius, testatoris nouam professat voluntatem vt supra eo. l. si cum seruus. alias redimatur, scilicet, seruus: & tunc dic vt supra, quia & datus f. Titio sponte tam seruus quam fundus: vel si proferatur secũda noua voluntas.
g *Seruo legato*] pura, Titio. & sunt ipsi ablatiui absoluti.
h *Manumisso*] scilicet, postea.
i *Legatum*] id est, ipse seruus expressim adimatur legatario.
k *Ademptio*] id est, superuacua, quòniam ademptio per manumissionem facta erat.
l *Legatum*] scilicet, fundi, seruo.
m *Capiet*] vt supra l. proxi. in fi.
n *Nam & si rursus*] benè dixi superuacuam ademptionem per manumiss. nam &c.
o *Legatum*] seruo.
p *Eius*] scilicet seruiid est legatum quod est ipse seruus & facit insta de verb. obliga. l. inter stipulantem. §. sacram. & de solu. l. qui res. §. aream. Sed contra supra de lega. 3. l. si chorus. §. fi. si deest ibi non. Solu. hic post mortem testatoris recidit in seruitutem: nec post habuit nouam voluntatem: ibi ante mortem, & post habuit nouam voluntatem, ad quod est supra eo. l. cum seruus. in fi.
q *Si tibi*] CASVS Legaui tibi Insorciatum meum & rogaui te vt illud restitueres Titio: & postea idem Insortiatum reliqui tibi per fideicom. & in hoc secundo relicto nõ rogaui te vt alij restitueres. Cerè ex posteriori scriptura habetis Insortiatum & nulli illud restituetis. Viuia.
r *Fructuum &c.* id est, libri per fideicom. relicti. Azo.
s *Non credo*] alias dixerim & alias aliter est & bene, & cõ cor. nisi si cui plus, quã per legem Falc. l. nisi. l. item si ipse, & C. de vsur. l. per rescriptum. Sed contra supra eo. probatio. l. 1. Sol. ibi. Item argu. contra supra de condi. insti. l. cũ seruus. & nisi cũ de condi. & demo. Lucia. & supra de alim. leg. l. pio. in princ. & facit intra eo. te. l. alumnæ. in fi. respon. & vide ab hæredibus, & quæ sibras. & de pecu. leg. l. si peculium. & supra tit. eo. l. Aurelius. §. testamento.

adimatur, a quod ipsi b legatũ est, valet ademptio: c quia & legatum d potest procedere, e si redimatur. f

Legato seruo alienato, extinguitur quod ei legatum est: tamen non erit inutilis ademptio illius legati facta in codicillis testatoris, si seruus redimatur a testatore.

¶ Seruo legato, g & inter viuos manumisso, h si legatum i adimatur, nullius momenti ademptio k est. Igitur legatũ, l quod ipsi datum est, capiet. m Nam etsi rursus n in seruitutẽ inciderit, 1† non tamen legatum o ejus P resuscitabitur. Nouus. n. homo videtur esse.

Translatio legati facta de vno in eundem, non videtur facta cum onere. Bart.

Paulus. 2†

LEX XXVIII.

SI tibi * certã rẽ legauero, & rogauero te, vt eã Titio restitueres: deinde eãdem rẽ tibi fideicõmissero, q nec rogauero te, vt alij eam præstares; quæritur, an in tua potestate sit ex causa fideicõmissi eligere, vt fideicommissum non præstes? r Et magis posteriorem scripturam testamenti placuit seruari. 3†

Si testator appellauerit libertum in testamento ingratum, in quo ei legauerat, videtur eidẽ ademisse legatũ. b. d.

Idem. 4†

LEX XXIX.

LIbertus, s† qui in priore parte testamenti legatum acceperat, & ingratus postea eadẽ scriptura a testatore appellatus est, commutata voluntate, actionem ex testamento habere non potest.

Fideicõmissum ab vno in alium transfertur cum onere speciali, & onus primo inuncto in persona, ad quã transfertur, in onere speciali non videtur repetitum. Bart.

Scæuola. 6†

LEX XXX.

ALumnæ suæ Sępronię 7† plura legauerat: quædã ex his abstulit, quædã, vt præstarentur ab hærede suo petijt: in quibus & 20. dari voluit, his verbis, Hoc amplius do lego, dariq; volo 20. auri t libras, & adiecit, Fideique tuæ, Atti, u committo, vt in primis Semproniam sororem tuam, pro tua pietate, & regere, & tueri velis: & si putaueris eã ad bonã vitæ cõsuetudinẽ reuersam, 20. auri libras ei reddas, 8† cum morieris: interim eũ reditus eius, i., vsuras remisses ei præstes, postea codicillis ad Męuium x legatariũ eius cõmisit in hæc verba viginti libras auri quas in testamento Sempronię alumnæ meæ reliqui, dari volo Mæuio cautionibus ab eo in expositis, vt ex ea summa eidẽ Sępronię quamdiu viuerit præstet pro victu quinq; denarios omni mense & pro vestiariis centenos quinos aureos, id est, quinquies viginti omni mense, idque fidei vestræ tuæ committo. ò Mæui: certus autem sum te pro tua pietate petiturum ab hærede tuo, vt voluntas mea in persona alumnæ meæ duret. & postea decessit dictus Sępronius. Nunc quæritur, an hic Mæuius sit cogendus restituere Sempronię dictas libras auri post mortem Sempronij, sicuti rogatus fuerat Azus hæres? Et respon. quod non: sed alia quæ relicta fuit alumnæ à Mæuio per testatorem, id est, mensuos denarios quinque pro victu, & mensuos quinquies viginti aureos pro vestimentis, deberi à dicto Mæuio, & ab hæredibus eius Sempronię alumnæ donec ipsa viuet. Viuianus.

1† Fl. ceciderit. al. recciderit.
2† Fl. Valẽs lib. 5. fluctuum missis.
* Intel. huius l. vide apud Ant. Rub. in l. non solũ. 4. mortem. num. 203. de no. ope. nunc.
3† Fl. Speculati.
4† Fl. Paulus lib. 3. sementiarum.
5† alias, incipit, quia.
6† lib. 10. Digest.
7† Fl. de eõ. Sempronia.
8† Fl. reviginti libras auri. Et verisimile, postea fecit codicillos & in eis transfulit ei auri libras viginti libris cum ei redderit ad Mæuium, legando eas ei. & fidei

t *Viginti aureos*, non patrẽ sed post mortem. vt subijcit.
u *Atti*] pro primo nomen est hæredis. id est fratris alumnæ. Azo. vt apparet]. vel non erat frater, sed fraterna charitate eam diligebat. vt §. de hæredi. instit. l. nemo. §. qui frater.
x *Ad Mæuium*] aliàs est ad Mæuiam legatariam: sed falsa est littera: nam in multis locis oporteret dici, Mæuius, id est Mæuia: alias est Mæuium, & hæc vera.

ADDITIO Dic secundum Bar. quòd hic loquitur de onere imposito in eodem legato: ibi verò loquitur de onere imposito institutioni, an videatur repetitum in legato.

L*Libertus*] CASVS. Sticho liberto meo legaui centum, & postea dixi in eodem testamento, in quo ei legaueram quòd ipse erat mihi ingratus. Certè mutasse videor voluntatem, & ideo legatum petere non potest. d. libertus ab hæredibus meis. Viuia.

f *Libertus*] facit supra eo. l. Diui & C. de ijs, quibus vt indig. hæreditas.

A*Alumnæ*] CASVS. Sempronius fecit testamentum, & instituit sibi hæredẽ quendam nomine Azum & Semproniæ alumnæ suæ sororiq dicti Azi hæredis plura legauit, & postea quædam ex his legatis alumnæ abstulit, & quædam ex his vt præstarentur ei, perijt à suo hærede: inter quæ legata, viginti dari voluit erdẽ alumnæ, his verbis, hoc amplius do lego dariq; volo Semproniæ alumnæ meæ viginti libras auri, & cõmitto fidei tuę o Azę hæres mi, vt in primis Semproniam sororẽ tuã alumnam meam pro tua pietate & regere & tueri velis & si putaueris eam ad bonam vitæ consuetudinem reuersam, viginti auri libras ei reddas, cum morieris, & interim ei præstes reditus id est usuras semisses de dictis viginti libris aureis. Et verisimile, postea fecit codicillos & in eis transfulit ei auri libras viginti libris cum ei redderit ad Mæuium, legando eas ei. & fidei eius cõmisit in hæc verba viginti libras auri quas in testamento Sempronię alumnæ meæ reliqui, dari volo Mæuio cautionibus ab eo in expositis, vt ex ea summa eidẽ Sępronię quamdiu viuerit præstet pro victu quinq; denarios omni mense & pro vestiariis centenos quinos aureos, id est, quinquies viginti omni mense, idque fidei vestræ tuæ committo, ò Mæui: certus autem sum te pro tua pietate petiturum ab hærede tuo, vt voluntas mea in persona alumnæ meæ duret. & postea decessit dictus Sępronius. Nunc quæritur, an hic Mæuius sit cogendus restituere Sempronię dictas libras auri post mortem Sempronij, sicuti rogatus fuerat Azus hæres? Et respon. quod non: sed alia quæ relicta fuit alumnæ à Mæuio per testatorem, id est, mensuos denarios quinque pro victu, & mensuos quinquies viginti aureos pro vestimentis, deberi à dicto Mæuio, & ab hæredibus eius Sempronię alumnæ donec ipsa viuet. Viuianus.

a *Denarios quinos*] scilicet pro victu.
b *Centenos*] dic centenos & vicenos quinos, ideſt quinquies viginti poſſi pro eo & dic menſtruos.
c *Certa ſumma*] per hoc videtur relinquere fideicom. vt ſupra. tit. primo. l. vnum. §. fi. & de lega. 1. l. filius fam. § ſi quis & 8 leg. 3. l. Raphilo.
d *Attius*] quod videbatur per verba ſuperiora certa ſumma & cæt
e *Selalia*] ſcilicet menſtrua. & ſic poſterior ſcriptura minimè grauatiſſe ſup. l. ſi tibi centam.
f *Et ab hærede*] quaſi hæres legatarij ſit rogatus. quod valeret, vt ſup. de leg. 3. l. ſi fuerit. §. fi.
g *Titia*] CASVS. Titia teſtamentum fecit. & inſtituit ſibi hæredem in vna vncia Seiam libertam ſuam, & etiam tollã ſtaneam. (Fuerunt enim nuptiæ de la ſte veteris mulieris) Semum & Caium pone. inſtituit ſibi in 11. vncijs. & poſtea Pamphilo ſuo liberto dedit prædia per fideicommiſſum. inter quæ dedit eidem Pamphilo fundum ideſt omnem penſionem prædiorum, q appellabatur circa Colonum. Item eidem Pamphilo liberto poſtea dixit per epiſtolã etiam alias res. Inter quæ verba epiſtolæ ita locuta eſt dicta Titia de Seia. & de Pãphilo. Ego Titia mitto ſalutem hæredib. meis. & volo firma eſſe. q in inſerunt parte teſtamenti mei ordinata ſunt. & quæcunq; innoui me feciſſe in nomine Pamphili, & ſi dicta Seia collactanea mea mihi noluerit hæres eſſe. ex ea parte. ex qua eam ſcripſi. ideſt ex 12. ideſt ex vna vncia. volo ei dari ſynthecſin. quæ eſt circa Colonem. & poſtea deceſſit dicta Titia. Poſtea dicta Seia liberta, on illa parte. in qua inſtituta fuit. elegit ex codicillis, ſiue ex dicta epiſtola fideicom. de dicta ſyntheſi. Inter vero Halo. Flor. Τῖτια . . . λυλαι.

a† Fl. ad nixerit.
1† Fl. ſolua.
2† Fl. ſãt
3† Fl. vi-uit.
4† Flor. ουτωσι
5† Fl. eidem liber.
6† Alias, ei dẽ Pamphilo liberto, cũ poſtea Epiſt. alias res donauit Seia & Pan. &c.
7† al ſeao† Locũ hunc nobis Alci. reſtituit
8† Fl. & de Seia.
9† Βουλομαι βεβαῖα εἶναι τὰ ὑποτεταγμένα,
10† ὅσα ἐβεβαίωσα

eaſdẽ 10. libras auri trãſtulit, & fidei eius commiſit in hunc verba, viginti libras auri, quas reſtõ Sẽproniæ alumnæ meæ reliqui, eas dari volo Mæuio, cautionibus interpoſitis, vt ex ea ſumma eidem Semproniæ, quandiu vixerit, 1† præſtet menſtruos denarios quinq;, a & veſtiarij nomine denarios cẽtenos b vicenos q nos: idq; fideiveſtræ commiſit. Incerta ſumma auri, Mæuio, pro tua pietate, perſuturum ab hærede tuo, vt voluntas mea in perſonam 2† alumnæ meæ duret. Quæſitum eſt, an Mæuius legatarius cogendus ſit poſt mortem ſuam, 20. libras auri Semproniæ reſtituere, ſicut rogatus fuerat Attius d hæres? Reſpondi, ſecundum ea, quæ proponerentur, 20. quidem auri libras non cogendũ præſtare, ſed alia, e quæ ab eo alumnæ relicta fuerant, 3† deberi, & à Mæuio, & ab hærede eius, donec viueret 4† alumna.

Si de rebus ſpecialiter legatis, & ſub nomine generali cõ firmatis una alteri legetur, in totũ videtur eſſe legata, et legatario primo adempta. Bar.

¶ Titia teſtãmento Seiam libertam, g eandemq; collactaneam, ex parte 12. hæredem inſtituerat: Pamphilo liberto ſuo prædia per fideicommiſſum dedit, in quib. & ſyntheſin h 5† prædiorũ, quæ appellabatur, circa Colonẽ; eidẽq; 6† liberto poſtea 7† per epiſtolam alias etiam res donauit, in quibus 8† & de Seia, & Pamphilo ita locuta eſt, Titia, hrdibus meis ſalutẽ. 9† Βουλομαι βεβαῖα εἶναι τὰ ὑποτεταγμένα, 10† ὅσα ἐβεβαίωσα

τὸ ὄνομα τοῦ Παμφίλου ποιήσεται. Ἐαν Σεία ἡ σύντροφος μου κληρονόμος μὴ γένηται δι' ἣν ἔγραψα αὐτὴν, μέρος ε, βούλομαι αὐτὴ δεδωκέναι τὴν σύγκρισιν τὴν περὶ Κολώνου. id eſt, 11† Volo firma eſſe, q inſerunt ordinata ſunt, quæcunque in nomen Pamphili ibi ante conſtitui. Si Seia collactanea mea hrs non fiet, ex ea parte, ex qua eam ſcripſi, volo ei dari ſyntheſin, quę eſt circa Colonen.) Quæſitum eſt, cum Seia liberta, omiſſa parte hæreditatis ei teſtõ adſcripta, ex codicillis fideicommiſſum, ideſt, 12† σύγκρισιν circa κολώνην eligat: an ſi Pamphilus ex cauſa fideicommiſſi eadem prædia vendicet, doli mali exceptione ſubmoueri debeat? Reſpõdi, translatum videri fideicõmiſsũ prædiorũ, i. ſyntheſin, 13† quæ eſt circa Colonẽ. 14† *Per adẽptionem omeris adeẽti in vnmoat, etiam legatum videtur adẽptum* Bart.

¶ Seia liberta 15† ab hrdibus petierat, vt ſi in prouincia deceſſiſſet, ſexaginta Lucio Titio darentur, vt is corpus eius 16† curaret, & patriã reportaret, 17† & adiecerat hæc verba. Cui concedi volo, ſi quid ex ea pecunia ſupererit. eadem die codicillos ad hæredes ſuos ita ſcripſerat, Peto à vobis, vt ſiue in prouincia, ſiue in via aliquid mihi humanius m acciderit, corpus meũ curetis in Campaniam, 18† & in monumentum filiorum meorũ reportari. n 19† Quæſitum eſt, an id, quod ſuperfuerit ex ſexaginta Lucio Titio 20† tacite ademerit? Reſpondi, 21† ademptum videri. o

g *Liberta*] quia eam manumiſerat pater Titiæ.
h *Synthe ſin*] græcè ſyntheſin latinè dicit omnium poſſeſſionem ſeu latifundium ſeu maſſã de qua inſt. l. 3. de reb. dub.
i *In quibus*] ideſt inter quæ verba epiſtolæ.
k *Salutem*] Hæc eſt epiſtola in græcum quidam libri habent tranſlatã in latinum per hæc verba, volo &c. Alij non habent. & caponunt græcum quod ſignifi cet prædia. quæ reliq. Pamphilo. Seia donauit quæ patet Seia quaſi ex donatione inter viuos. ſecundum quos patet ſeia quaſi ex donatione inter viuos. ſecundum quos patet ſeia quaſi ex donatione inter viuos. ſecundum quos patet ſe

eo l.ſi tibi centū,& de fundo inſtructo.l. quæſtum.in fi. Arg.meo.contra,ff.de cond.& demonſtr.l.ſi quis eum. Item arg.contra.ſupra de teſtameo.l.hæredes.§. & ſi quis.Solu. ibi. Item no.quod onus concomitatur emolumentum, & econtra:ſic ſupra de alimen.lega.l.Caio.

¶ *Qui filias*, CASVS. Titius habens in bonis ſuis.x.pone,& habēs ex priori teſtamento 50. pone, & habēs duas filias. Primā & Secundā. Fecit teſtamētum, & inſtituit ſibi primā ex triente tantum de bonis, quod capiebat aco. & ſecundam in triente, quòd capiebat centū. & Seium, & Caium in tantū, qđ capiebat alia centum, & poſtea inter eoſdem hæredes, & in eodem teſtamento fecit diuiſionem bonorum ſuorum penè omniū, ita, quod cuilibet hæredum aſſignaui quaſdā res, & remanſerunt à diuiſione 50. indiuiſa. ideſt tantū de bonis, qđ valebat 50.& poſtea ſubiecit hæc verba in eodē teſtamento. Reliqua autē omnia bona mihi exiſtentia, & ſuperantia ab hac diuiſione: ſimiliter, & hæreditaris meæ onera erunt dictarū duarū mearum filiarum, quæ onera ex his meis bonis ſubſiſtunt. Nam quędam ex meis oneribus ſatisfeci iā, & quædam non. Poſtea fecit codicil.& in eis reformauit totam diuiſionem: quam in teſtamento fecit, ideſt aliam formam ei dedit, ideſt, quaſdam res, quas per diuiſionē filiabus dederat, dedit eē hæredibus earū.& quaſdam quas dederat cohæredibus, dedit filiab. & quædā ex dictis ſuis bonis ſimiliter indiuiſa remāſerūt. ſicut, & in diuiſione i teſtō facta remanſerant quædā indiuiſa.& poſtea deceſſit dictus Titius. Nunc quæritur,an illæ filiæ Titij poſſint conſequi,vt ipſæ ſolæ habeant ea,quę nominatim ſibi relicta ſunt in diuiſione,quæ nouiſſimè à patre facta eſt,ſi in codicil. qđ quidem cohæredes earum negabant? Et videtur,quod non,propter verba teſtamenti,per quæ aliter,& aliter diuiſionem fecerat.Reſpon. tamen hic, quod benè poſſunt: hoc conſequi,quia per diuiſionem in codic. factam non videtur Titius recediſſe à tota voluntate expreſſa in teſtō,ſed ab his tantum rebus, quas reformauit in diuiſione in codicillis facta.Habebunt ergo filiæ de iuuitis cohæredibus res, quæ obtigerunt eis per diuiſionem in codicil.factā,& cohæredes earum habebunt alias res, quæ obtigerunt ſibi per diuiſionem eadem in codicillis factā. Tota aūt alia voluntas in teſtamento ſcripta remanebit in ſto eſt ſtatus.ſi vt ea bona,quæ nō ſunt diuiſa in teſtamento, nec in codic. & vt onera hæreditaria, quæ capiebant.50.vt diuiſa ſint ſolummodo dictarum filiarum. Viu.

a *Inſtituerat*,& quoſdam alios.vt inf. patet.

b *Solum duarum*] quaſi dicat,non cohæredum, & ſic duo dixit,indiuiſa pertinere ad filias, & ipſas ſubire onera æris alieni.

c *Vt ſola*]& non alij cohæredes.

d *Non à tota*]ſic,& C.de teſt.iun.l.& ſi à patre,& de rei vxo. actio.l 3.§.ſciendum.Sed contra, ſupra eodem.L. ſi tibi centam. Solu. hic prius teſtamentum non rumpitur per codicillos,ſed ibi vtrunque erat teſtamentum.Rog. vel.vtrunq; relictum in eodem teſtamēto.Item contra: ſupra de teſta. l. hæredes.§.ſi quid.Sol fm Azo. ſup. de ſolennitate teſtā. hic de mutatione diuiſionis. Accur.

ADDITIO.Iſta ſolutio diſplicet Batt.ideo dic aliter,fm Dyn.& hic res aſſignata ex cauſa diuiſionis, videtur capi tanquā prælegata, & prælegata poſſunt in codicillis mutari.&c. & in Leōtaria ſolebat ſine ſolennitate mutare. Acc.

¶ *Campoſt*, CASVS. Titia habens filium nomine Priſcillianū & fratrē nomine Marianum, & matrem nomine Ianuariam; fecit teſtm, & inſtituit eos ſibi hæredes, &c. prælegauit d. Priſcilliano.& poſtea fecit quandam epiſtolam ſiue codic. & in eis ita cauit, Qui cognoui Priſcillianum filium meum in extremis eſſe iuſtiſſimum, & pijſſimum, duxi portionē eius hæreditatis, quam ei teſtō dederam, legare Mariano fratri meo, & Ianuario marito meo æquis portionibus, & ſi quid eo amplius ei legauerā, g 11† vnde ſi quid 12† humanitus h ei cōtigerit,do,lego,dariq; eis volo: poſtea autē 13† ex eadē infirmitate, Priſcillianus deceſſit. Quęſitum eſt, an legatum quoq; eius ad Ianuarium, & Marianum ex cā fideicommiſſi pertineat? Reſpōdi, 14† poſſe videri, ſi deceſſiſſet ex ea infirmitate, omnino 15† & legatū ad eos, de quib. quęreretur, tranſtuliſſe.

6† Fl. receſſiſſe. 7† Fl.deeſſe. ab.

10

20

30

40

50

8† aliàs, Priſcianus. 9† aliàs legata portione 10† Alias Priſcianum.

11† Fl. & ſi quid ei amplius legauerā. 12† Fl.vt ſi qđ humanius, &c.& eſt elegās loquendi figura, qua ſignificatur mors. 13† Fl. deeſt, autē 14† Fl.reſpondit. 15† Fl. oī modo.

1† Aliàs ſubſiet. Alia verſio ſic hēt. Reliqua aūt omnia ē mea ſubſtantia, quemadmodū & hæreditatis onera pertinebūt ſolū modo ad Primā & Secūdā filias meas aut q̄ ex his ſuperſtes erit.

2† Fl. deē ſuorum.

3† Fl.filia

4† Fl.nouiſſima.

5† Fl. reſpondit.

60

70

& legatū,qđ ei dedi.& poſtea deceſſit teſtatrix ? Poſt apertas aut tabulas teſtamēti deceſſit Priſcillianus ex d.infirmitate. Nūc quæritur,an ex eā fideic.pertineat ad Ianuarium. & Marianum ēt legatum Priſcilliani, redunt portio eius hæreditatis ? & dicebant quidam prædicta ad eos pertinere.ſiue Priſcillianus deceſſit ex dicta infirmitate, ſiue ex alia. Reſpon.tamen hic,quod ideo demum pertinent prædicta ad eos,ſi Priſcillianus deceſſit ex dicta infirmitate, & non aliàs. Viuia.

e ? *teſtamenti*,quod fecerat mater Priſcilliani in quo ei portionem hæreditatis & quædam prædia legauit. Azo.

f *Eius*,ſ. Priſcilliani.ideſt.quam habet in hæreditate.

g *Legauerā*,ſub.dixi legare. & adde adiecta his verbis. Vt ſi quid &c. Acc.

h *Humanitus*] per hoc videbatur,quandocunque decederet,& ex quacunque infirmitate Priſcillianus,quod ei relictum fuerat, etiam ad Ianuarium, & Marianum translatum fuiſſe,quod reamouet.

i *Infirmitate*] ſecus ergo ſi ex alia.R.& facit ſupra, qui.ex eau maio.l.ab hoſtibus.§.ſed quod ſimpliciter. & de vulg. ſubſtit.l.ſubſtitutione.& l.filio.Sed arg.contra,ſupra de lib. & poſth.l.placet.

F *Ille ex parte*]CASVS. Titius inſtituit ſibi hērdem Seium filiū ſuum, & vxorē ſuā Caiam. & d. filio duos fundos prælegauit cū mancipijs, & omni inſtrumento dictorum fundorum. Itē ſuæ vxori prælegauit multa,inter q̄ prælegauit et Stichum.& Damā ſeruos ſuos. Poſtea cū cognouiſſet non

Quantumadres reformatas videtur teſtator voluntatem mutare, non quātum ad alias. Bar.

¶ Qui filias ex diſparibus portionibus teſtamento hæredes inſtituerat, [a] penè omnium bonorum ſuorum eodem teſtamento diuiſionem fecit: deinde hæc verba adiecit, τὰ δὲ λοιπὰ πάντα τῶν ὑπαρχόντων μου ὁμοίως καὶ τὰ τῆς κληρονομίας μέρη ἔσαι μόνων τῶν δύο μου θυγατέρων. Πρίμης, καὶ Σεκούνδης ἢ τῆς ἐξ αὐτῶν περιούσης. id eſt, Reliqua autem omnia bona exiſtentia mihi,ſimiliter,& hæreditaria onera erunt ſolū duarum [b] filiarum mearum,ſcilicet, Primæ, & Secundæ, vel quæ ex his ſubſiſtēt. [1]† Poſtea codici his longè aliā diuiſionem fecit bonorum ſuorū [2]† inter eaſdem,inter quas,& teſtamento diuiſerat: quædā tamen nulli nominatim dedit. Quæſitū eſt,an Prima, & Secunda, filiæ [3]† ex verbis teſti conſequi poſſint, vt ſolæ [c] habeant ea,quæ nominatim nulli relicta ſunt in diuiſione, q̄ nouiſſimè [4]† à patre facta ē? Reſpondi, [5]† non à tota [d] voluntate receſſum [6]† videri, ſed ab [7]† ijs tantum rebus, quas reformaſſet.

Translatio à legatario facta occaſione mortis ſperata ex inſtāti infirmitate, ita demum habet effectum, ſi ex infirmitate legatarius moriatur, non ſi ex alia. Bar.

¶ Cū poſt apertas tabulas teſtamenti [e] Priſcillianus [8]† vixerit, de cuius legato, portioneq; [9]† hērditatis, mater epiſtola ità cauerat, Qm̄ cognoui Priſcillianum [10]† filiū meum in extremis eſſe iuſtiſſimum, & pijſſimum, duxi portionē eius [f] hērditatis, quam ei teſtō dederam, legare Mariano fratri meo, & Ianuario marito meo æquis portionibus, & ſi quid eo amplius ei legauerā, [g] [11]† vnde ſi quid [12]† humanitus [h] ei cōtigerit, do, lego, dariq; eis volo: poſtea autē [13]† ex eadē infirmitate, Priſcillianus deceſſit. Quęſitum eſt, an legatum quoq; eius ad Ianuarium, & Marianum ex cā fideicommiſſi pertineat? Reſpōdi, [14]† poſſe videri, ſi deceſſiſſet ex ea infirmitate, omnino [15]† & legatū ad eos, de quib. quęreretur, tranſtuliſſe.

1† Fl. receſſiſſe. 2† Fl. ab. 3† Fl. de eſt, autē 4† Fl. reſpondit. 5† Fl. oī modo. 6† aliàs, Priſcianus. 7† aliàs legata portione 8† Alias Priſcianum. 9† Fl. & ſi quid ei amplius legauerā. 10† Fl. vt ſi qđ humanius, &c. & eſt elegās loquendi figura, qua ſignificatur mors. 11† Fl. deeſt, autē 12† Fl. reſpondit. 13† Fl. oī modo.

non esse aliquē villicū in altero ex fundis filio prælegatis, misit ad eum fundum Stichum seruū vxori prælegatum, & præfecit, siue præposuit eum tam rei rusticæ, quam rōnibus fundi, & postea decessit. Nūc quæritur, vtrū hic Stichus pertinere debeat ad vxorē, an ad filium? & dī, quod ad filium.

¶ *Matri sue*] Titius instituit sibi hæredē Seiam matrem suā, & Caium, & prælegauit quatuor prædia suæ matri, & fidei eius commisit, vt ex his duo restitueret socero suo testatoris, & postea fecit codicillos, & in eis socero ademit illud fideicō missum dictorū fundorum, & postea decessit. Nūc quæritur, vtrum nihilominus ad matrē pertineant illi duo fundi & dicitur, quòd non.

1† lib. 14. Digest.

2† Duar. hçiedi.

¶ *Seia testamento*] Seia fecit testm̄, & in eo legauit Titio suo priuigno, decē pōdo auri. qui postea accusauit eā dicens, quod ipsa interficiendū curauit patrem suum, idest, Titij, maritūque quondam ipsius Seiæ. Post institutam autē hmōi accusationem dicta Seia fecit codicil. neq; ademit illi suo priuigno legatum prædictum, & ante finem dictæ accusationis decessit ipsa Seia, & nihilominus quoad bona ipsius Seiæ confiscanda peracta non fuit causa prædicta homicidij: quin postea pronunciatum est, patrē Titij non esse interemptum scelere Seiæ. Nūc quæritur, an ab hæredibus d. Seiæ debeat reddi legatum prædictum? Et vi. etur quod sic. quæ ipsa in codicillis non ademit ei. Respō. tamen hic, & non, quasi tacitè sit ademptum propter accusationem ab eo factam.

3† Fl. respondit.

4† Fl. Stichum ijs prędijs in quæ trāslatus est, actorē cedere, nec vxorē &c.

¶ *Filia*] Titius instituit sibi hīdem Seiam filiā suam, q̄ habebat in potestate, & Semproniū, & Caiū, & inter cętera, q̄ prælegauit eidē filię prælegauit ei peculium ipsius. Postea idem testōr exegit a quodā debitore, & pecuniā ipsius filię in suā rōnem conuertit, & postea decessit. Nunc quæritur, an d. filia possit agere cū cohæredibus suis eo nomine, i propter d. pecuniā à debitore exactā? Et respon. quod nō, nisi probet exactā per testatorē animo non adimendi. Vide

1 Limita, nisi filio iure istōnis legatū certæ rei esset factū. q & eleganter significauit Bal. in auth. ex cā. vi. q. C. de lib. præt. vel exhære.

Si seruus legatus transferatur in fundum, vt ibi perpetuò sit, legatum de eo factū videtur extinctum. Bar.

Idem. 1†

LEX XXXI.

FIlio ex parte hærede 2† instituto, duos fundos cū mancipijs, & instrumento ei legauit: idem vxori plura legata, & seruos, Stichum, & Damam legauit: sed cū in altero ex fundis filio prælegatis cognouisset villicum non esse, Stichum misit, & tam rei rusticæ, quam rationibus fundi præfecit. Quæsitum est, Stichus vtrum ad vxorem, an ad filium pertineret? Respondi, 3† cum memor erat eorum, quæ testamento cauisset, Stichum 4† ex ijs prædijs, in quæ translatus est à testatore, non posse recedere: nec vxorem b posse Stichum ex fideicommissi causa petere.

Si fideicōmissum est ademptū ex dispositione testatoris expressa, legatum non remanet penes grauatum, sed videtur ademptum. Bart.

¶ Matri suæ ex parte hīdi institutæ, quatuor prædia legauit, c & fidei eius commisit, vt ex his duo socero restitueret: deinde codicillis d socero ademit fideicōmissum. Quæsitū est, an nihilominus ex prælegatione ad matrē pertinerēt? 5† Respondi, nihil proponi cur ad matrem e pertinerent.

Qui accusat testatorē de crimine capitali, videtur ei capitaliter inimicus: vnde legatū videtur ademptum. Bart.

¶ Seia testamento suo legauit Titio f 6† auri pondo 7† quinque. Titius accusabat g 8† eā, q̄ patrem suum mandasset interficiendum. Seia post institutam accusationem codicillos confecit, nec ademit Titio priuigno legatum, & ante finē accusationis decessit. Acta cā h pronunciatū est, patrem Titii scelere Seiæ non interemptum. 9† Quæro, cum codicillis legatum, quod testamento Titio dederat, nō ademerit, i an ab hæredibus Seiæ Titio debeatur? Respondi, 10† secundum ea, quæ proponerentur, non deberi.

Per exactionē debitoris, legatū de eo factū videtur extinctū, nisi aliud appareat. B.

¶ Filiæ, quā in potestate habebat, inter cætera legauit pecu lium. Idem post testm̄ factum pecuniā à debitore filiæ exegit, & in suam rationem conuertit. Quæro, an filia eo nomine cum hæredibus patris agere possit? Respōdi, si probetur k 11† non adimendi animo factum, agere posse.

5† Fl. pertineret.

6† Fl. decst. Titio.

7† Decē.

8† Fl. accusauit.

9† Fl. non interceptum.

10† Fl. respondit.

11† Fl. respondit, si probaret.

1 *Legauit*] id est. prælegauit prędicto filio.

b *Nec vxorem*] inspiciuntur tempus, quo cedit dies legati, vt ff. de fun. instr. l. pen. & arg. ff. de leg. 1. l. quod in rerum. §. si quis post. & de leg. 2. l. peculium. in prin. & ff. eo. l. fi.

c *Legauit*] idest. prælegauit.

d *Codicillis*] sic ergo quod testō relinquitur, in codicillis adimitur. 1 vt Inst. eo. in prin. & no ff. de testa. l. hīdes. §. i.

e *Cur ad matrem*] imo vt apud matrem remanere. vt ff. de alim. leg. l. pecuniæ, q̄ est ff. Sol. ibi fideic. fuit inutile morte fideicōmissarij, hic pœnitentia testatoris q̄ patet in ademptione legato, hic grauando matrē vt pœnituisse de eo, qd quamor ei legauerat. Arg. ff. eo. l. quod si. & l. & ideo. Vel hic ab initio nil plus, nisi duo matri erat relictum. Tu dicas, qd hic quo ad illa duo mater, vt ministra, fuit electa, vt & ff. de leg. 2. l. si quis Titio. & l. si qs quos. & ff. ad don. cau. mor. l filio. sed in Stio, vt legatarius. Et eo. mō fallit. C. de fid. inst. l. fi. pro secundo. & ff. de leg. 2. l. si fundū per fideicom. §. Iulianus. & de leg. 3. l. pater. §. Tusculanus, & ff. de cond. & demō. l. si quis cū, quæ sunt ff. & dic, vt d. l. si quis Titio. Apparet ex prędictis, quod id quod dī ademptum, non videtur datum, vt ff. de his, quæ in testa. delen. l. 1. §. pe. Quod verum est; quantum ad illum locum, cui est ademptum. non quantum ad locum, de quo est ademptū: alioquin ademptole gato illi, ad quem translatum est, primus statim viā agendi cōsequeretur, quod hic negat, secundum Ro. & Azo.

f *Titio*] priuigno. vt ff. patet.

g *Accusabat*] incidenter cum hęres Seiæ dolorem reperiret, vt eam priuignus luctaretur, vt C. de repu. l. consensu. & ff. solu. mat. l. si ab hostibus. Vel dic, quod directo criminaliter accusabat lege Cornc. de fica. vt C. de fica. l. is qui

h *Alia causa*] post mortem Seiæ. & hoc similiter excipiendo. Vel dic etiam criminaliter, quoad bona tantum: quod dicit no. C. si reus vel accusator. fu. l. fi.

i *Non ademerit*] quia tacitè videtur ademptū, vt ff. eod. l. ex parte. & l. 3. §. fi. & l. seq. & facit in fīa de his, qui. vt indig. l. 1. & l. indignum.

k *Probetur*] præsumitur. n. ademptum, vt sup. eadem l. in prin. & de le. 2. l. cū pf. §. filia. & l. antepe. in prin. Azo. & de leg. 3. l. fideicōmissa. §. si rē. & l. qui filiū.

D *Et rabere*] CASVS. Legaui tibi centum libras Bonoñ. Certè benè possum prōptè, & leuiter, & expeditè ademere totū legatum prædictum: vel eius partē quotam, vel non quotā, & tam minimā quantitatem, quàm maximam ademere possum, & ēt vnum nummum possum ademere, & ēt leuiter adijcere possum. Si autē legassem tibi equum, vel fundum obscutum, & difficile esset ademere vnum, vel duos denarios de fundo, vel equo. Nā non possum præscribere in fundo tam breuē partē, vel in equo: quia ad id non haberemus in prōprio propria nōia: sicut habemus in pecunia. Pecunia. n. designatur in partibus per solidos, & per libras, & per vnum nummum, vel plures, vel per quotas partes: sed fundus designatur tantum per quotam: vt puta dimidiam, & tertiam, & quartam, & sic de singulis.

¶ *Cum libertate*] Sticho seruo meo legaui. c. & libertatēm postea ademi ei solā libertatē. Nūquid vī ei adēptum legatū? Et dī, q̄ sic. vnde nihil facit ad rem, adimā, vel non adimā ei legatum, quia semper vī ademptum, ex quo ademi ei libertatem, quia legatū non potest habere sine libertate. Vide

Venuleius. 1 †

LEX XXXIII.

DEtrahere legatis, vel adijcere. si nihil præter numeratam pecuniam [a] legatum sit, promptum est: cum verò res corporales interueniunt, [2] † & scriptura difficilior fit, & obscura ob id [3] † portio.

¶ Cum libertas adimitur, legata seruis [b] relicta nihil attinet adimi.

De rebus dubijs.

TITVLVS V.

Si in aliqua parte alternatiuæ est aliqua res dubia, declaratur habito respectu ad æstimationem rei in alia parte alternatiua positæ. Bart.

¶ *Huic ferè respondet tit. qui est in Codice. de ver. & ver. signif. nam & si hæc de re dictum sit postrema parte lib. tertij de leg. restabant tamen pleraque dicenda de ambiguo sermone legatorum, & fideicommissorum, qui rem dubiam plerunq; efficit, quamquam & de tracto sermone ambigua res dubia dici possit, quæ in suspenso est, quæ ad ex post facto confirmetur, quæ res qua de agitur, nondum certum est valeat nec ne. Hæc & alia plura Cuiac. in parat. vbi de re dubia, ambigua, & de alijs, qua hoc tit. tractantur. Et nota, quod ad hunc tract. pertinet locus de ambiguo, seu amphibologia, de quo Quintil. lib. 7. & Cic. lib. 2. de inuent.*

FVndum [CASVS. Mæuius reliquit Caio amplũ fundũ positũ intra certos cõfines: postea diuisit illum in quatuor partes ad hoc, vt melius posset colere. & cũ totale olim dictarum quatuor partiũ vocaretur Mæuianum, eo quia à Mæuio peruenerat ad eundem Caiũ: vni de dictis quatuor partibus imposuit idem Caius nomen, Mæuianum. vn de totale prædium vocabat Caius Mæuianum, & dictam quartam partem ipsius vocabat similiter fundum Mæuianum. Totalis autem d. fundus valebat centum pond. & d. pars quarta valebat 10. Item alibi habebat d. Caius quendam alium fundum, quem vocabat Seianum. Nunc hic Caius fecit testamentum, & legauit Titio fundum Mæuianũ, aut Seianum subalternatiuè, non adijciendo, de quo Mæuiano sentiret, vtrum de magno, aut de paruo, & forte dedit electionem Titio legatario, vtrum vellet, acciperet Seianum, vel Mæuianum, & postea decessit testator. Nunc quæritur, de quo Mæuiano videtur sensisse, vtrum de paruo, aut de magno? Et distinguitur, aut fundus Seianus æquiualet minori Mæuiano, aut maiori Mæuiano. Primo casu videtur testator sensisse de minori fundo Mæuiano legando dicto Titio legatario, & sic legatarius poterit eligere fundum Mæuianum minorem, vel Seianum. Secundo autem casu iudicabimus eum sensisse de totali, siue vnius tali fundo Mæuiano, & sic idem legatarius poterit eligere fundum Mæuianum maiorem, siue totalem, aut Seianum. Viu.

a *Seianum*] alternatiuè: quo casu hæredis est electio, nisi testator contradixit, vt no. C. de verb. sig. l. pen. in fi. & dic casum sin. Aa. & g. Mæuius amplum fundum reliquit Titio, quẽ Titius vt melius coleret (vt supra de leg. 2. l. Caius. §. Titius) in plures partes diuisit, & cum totale olim partium vocabatur Mæuianũ, quia à Mæuio peruenerat vni portioni imposuit nomen Mæuianum. At verò totale valere poterat centũ: sed hoc paruulũ valet viginti. Item hic Titius habebat quoddam aliud prædium, quod dicebatur Seianum. Nunc iste Titius legauit Mæuianũ, aut Seianum, alternatiuè, & forte quem eligeret legatarius. Quæritur ergo, de quo Mæuiano vt sensisse, totali, vel particulari? & distinguit, an Seian⁹ æquiualeat Mæuiano minori, vel quasi æquiualeat, & vt. g. sensit de minori, alias si Seianus magis æqualet totali, secus: quia cætera pertinent, vt hic colligit. arg. Inst. de vul. substit. §. sed & si ex diuers. & l. cum vtrũ. §. fin. nã tunc testator electionẽ dat, quare meritò põt dubitari, quid deberet eligere. At cũ esset certus testator, quid esset pretiosius: si de totali intelligeret, potiùs totaliter ei legaret precisè: sicut si vellem legare tibi c. aut 20. nam certum est, quid c. potius eligeres, & ideo simpliciter c. tibi potius legabo, aliàs minus intelligitur. vt ff. de lega. 2. l. si ita. §. fi. Item in fi. habeas. Non magna &c. & ponit cõdõnaliter, aliàs est finee non: & tũc dic si. quãuis Item quid. Il dubium est, cui magis æquiualeat? R. fi. de minori sensit, vt ff. de leg. 1. l. apud Iulianum. ff. Seio. & l. si ita in fi. Vel dic secundo casum sin R. q. Titius habebat fundũ Mæuianum amplũ, quẽ diuisit in partes, & imposuit nomen Seianũ, & sic continetur Seianus sub appellatione Mæuiani. tandẽ legauit Mæuianũ, aut Seianum alternatiuè, q. d. totũ, aut partẽ. Certè noie Mæuiani cõtinetur iin partes nõ notatæ, i. cæteræ à Seiano. & sin hoc quod dicit, nõ videri cætera, s. Seianũ cedere cum ipso Mæuiano. d *Plurium*] inter quæ non erat Seianus secundum primum casum, vel erat secundum alium.

e *Si*] i. quãuis 1 &c. & in ¶ habeas. non. & distingue circa hoc, qa cũ vni genus, alteri spẽs legat, gñi per spẽm derogatur, 2 vt ff. de leg. 1. l. ser. vrb. §. fi. cum verò eisdem genus. & spẽs alternatiuè. & tunc noie gñis solæ partes, vel spẽs innominatæ intelliguntẽ vt hic, aut copulatiuè, & tũc, aut cã determinationis nominauit partes. & tũc solę illę cõtinent l legato. Idẽ si a testõre sciẽte hoc fiat, aut cã tollẽ dę dubitationis, siue ad maiorẽ certitudinẽ. Nã tunc gñali legato nõ derogat. Idẽ si a testõre ignorãte hoc actũ est, vt ff. de fun. instr. l. cũ d Ianionis. §. cui fun. & §. qdã & l. Seię. §. Tyciną. & de sup. le. l. legata. ff. pri. & de ma. test l. si peculiũ. & d le. 3. l. p̃ tijs. §. Titio. & §. fi. & ne. hoc ff. d fun. inst q̃stiũ. §. pe. & § fi. f *Non magna*] aliàs deest, non: sed tu habeas. Accur.

C *Iuibus*] CASVS. Cum essent duo Potestates Bo no. ita legaui eis, Potestatibus Bono. lego c. Certè videor reliquisse Cõi Bonoñ & non singulis ciuibus, & sic Potestates capient noie Cõis legata, & nõ suo vel singulorũ ciuiũ. Vig *Ciuibus*] for. e administratoribus ciuitatis. Azo.

ADDITIO. Istam gl. approbãt Bar. Pau. & Soci. circa. quã dicas etiam idem, si legetur ciuibus indefinitè sin. ostendat. h *Ciuitati*) non singulis, nisi aliud ostendatur 3 testatorem voluisse. vt ff. eo. l. cum Senatus.

i *Videtur*) Vnde capient administratores nomine ciuitatis. sic & sacerdoti 4 relictũ capit ecclesia. vt ff. de anno. leg. l. ant. ea. § à Titia, & ff. de cõd. & dem. l. filio. in prin. & § idẽ. & C. de iu. delib. l. cum aliquis & ff. eo. l. si cognatis. §. fi.

I *N ambiguo*] CASVS. Cum habeã duos Stichos seruos, legaui tibi Stichum. Certè ille Stichus debetur, quẽ debere volui, & non alius. aliud aũt est in eo legato, qđ non est dubium, siue ambiguum: si ego testator dixi in eo aliud, q̃ sensi, puta, quia legaui tibi fundũ, & sentiebã de equo. Nõ. n. valet in aliquo legatum, quia qui aliud dicit in legando, q̃ vult, non dicit id, quod vox significat, quia non vult: nec dicit id quod vult, quia idnõ loquitur, & sic non est mirũ, si legatũ est inutile. Facit autẽ ad prædictas partes huius l. ff. de

---

1 † lib. 10. actionũ.

2 † Fl. interueniẽt

3 † Fl. de. est, ob id.

4 † Ita ẽt legit Dua. aliàs de. est negatio. & malè, etiam Accur. in dice.

5 † lib. 9. Respon.

1 Videtur Plin. li. 5. epist. ad Caluis. ait nõ potuisse hæreditatẽ, aut legatum ciuitatibus relinqui.

2 Non est necesse P. a Placet B. Pau. & So.

3 Placet Cu. & So.

4 Idẽ Bar. Pau. Cu. & Socin.

---

a *Pecuniam*] cum sola pecunia legatur: expeditè fieri põt vel totius, vel partis adẽptio, vel quoræ, vel nõ quoræ. & tam minimæ quãtitatis, quã maximæ, veluti vnius nummi. Re verò corporali legata vnius nummi adẽptio fieri non põt, puta, in fundo: quia obscurũ, & difficile est describere tam breuem partem fundi: ideo qa ad id propria nomina, sicut in pecunia, in promptu nõ habemus R. nam pecunia per sõlidos: vel per libras, per nũmum vnum, vel plures, & per quotas in partibus designatur: sed fundus tantum per quotam, & dimidiam, & tertiam, & sic de singulis.

b *Seruis*] proprijs testatoris, quia eis legatum sine libertate nullum est, vt ff. eo. l. & si transferam, & facit ff. eo. l. si seruo.

1 Idē B. & Pau.cōtra Socin. 2† lib.14. Quæstionum.
* Concor.cū hac l.c.vl.cū gl.sua in fi. extra de post. Pzla.
2 Nisi sit erratū in corpore B.& Pau.
3 Idē B. Fa. Cu.& Soci.
2† lib.19. Respons.
3† Hæc lex deē in Fl. sed ꝑperam. vt multa alia. dicit Conti.vi. Ant. Aul. lib.3.
4 Placere vī Socino & Bar.
5 Vtraq; expositio vī placere Bar. Pau. & Soci.
6 Displiceret B. Pa. & Soci.
7 Et bñ. q a ibi nō ꝯstabat d volūtate defuncti: ideo stat propriē significationi. Bar. P. & Soci.
8 Placere videt P.
9 In hoc displicere vī Patro. P. & Soc.
10 Idē B. Pa. Cu.& Soci.
11 Legatū incert ꝑsonæ an, & qñ valeat, vide plenè per Bar. i prin. ff. eo. tit. & per Cyn. in l. ioqđ pu perib. C. de epis. & cl er.
12 Dic. Pnō, & sequuntur B. P. & Soc.

ff. de leg.1.l.si quis à filio.§.si quis plures.& l.4.ꝑ quas pono hic casum. Alij aliter ponunt, sed nolo plus insistere. Viui. a *In ambiguo*] In prima parte pone, legaui Stichum. 1 cum habeꝝ duos Stichos, vt ff. de leg.1.l.si qs à filio.§. si qs plures. In secunda legaui fundū, & sentiebā de equo, vt ff. de leg.1.l.§.si autem lego Stichum, & sentiam de Pamphilo, valet de quo sensi. 2 vt d.l.4.de legat.1.& ita prima pars in ꝓprio nomine: secūda in appellatiuo ponitur. 3 Sed & prima posset loqui in appellatiuo, ibi non vtrunque, sed non in eo, qđ dicit. Sed id duntaxat &c. Alij, vt R. dicūt 4 an biguum, quod cōtinet amphibologiam, vt aio te Acacidē Roma. vincere posse, & similia, de quib.no.ff. de pac. l.veteribus. itē in infinitis alijs potest poni exemplum, vt studiosus indagator poterit inuenire.

b *Itaque*] verè in ambiguo ita est. nam aliud in eo quod dubium non est, & prolator tamē quod dicit, non sensit. R. vel continua sic, 5 dixi in ambiguo nō valere vtrunque ergo multò magis, vbi nō est ambiguum, non valet vtrumque, quinimo neutrū. Nā si aliquid valeret, vel valeret qđ dicit, sed hoc nō vult, vel valeret qđ vult, sed illud nō dicit, est ergo valida illatio. Itaque &c. Sed obiicit primo dicto l. ff. de vsuf. leg. l. si alij, vbi verbū, fundi, quod est ambiguū, quia qñque proprietatē nuda, vt ff. fam. erc. l. & puto. § 1. qñque plenam continet, vt ff. de vsufr. accresc. l. si tibi. ñ non accipitur prout voluit testor, vt d. l. si alij. Sed dic, 6 ibi fuit ambiguitas rei: hic verbi, vel ōnis, vel ibi speciale, vel vt R. ibi 7 dixit. Vel vetius 8 nomen fundi non est ambiguū, quia ꝑ plenam proprietatē continet. & sic cōcordant 9 cum fine huius l. nec ob. illa. l. puto, vt ibi no. Itēobijcitur secundo dicto huius l. ff. de leg. 3. l. non aliter, vbi recedit̄ à verbis, si testor vult. Sed illud 10 locum habet, vbi vocabulum plures hēt significationes. sed alteram consuetā, vt lego decem solidos Bonon. Inspicit ergo cōsuetudo, nisi testor aliud velit, vt de paruis Bononienbus in elligatur. & facit ff. de reg. iu. l. in ambiguis ōnib & de verborū sig. l. nepos Proculo. & ff. de supel. l. e l. legata. & l. Labeo circa finē. Sed ar. ff. de appel. l. 1. §. si quis. ADDITIO. Sol. secundum Bar. quod hic est error in verbi prelati nec ibi in facti executione, circa quem errorem est iuris dispositio, vt ibi patet.

L *Aulus respon.* CASVS. Quamuis legatum incertæ ꝑsonæ relictū non valeat, vt *Inſti.* de leg. §. incertis, tū id, qđ conditionis causā implenda dandū est, sine dubio dēt dari certis, & incertis personis, vt possit cōpetere petitio fideic. illi, cui in fideic sibi relicto est apposita cōditio dā di aliq d certæ, vel incertæ ꝑsonæ. & de certa persona est planum cuilibet, de incerta autē sic pone. Lego tibi equū, si dederis decem illi, q duxerit in vxorem filiam Titij, vel illi, qui prius ascenderit Capitolium. ꝑ l. ff. eo. d. si fuerit. Sed qđ, si ita dixi. Centum per fideic. relinquo, & non adiecit, cui. Indubitatū est nulli personæ videri datum fideic. nec certæ, nec incertæ. & ideo non valet fideic. & h. d. cum l. seq Viu.

c *Paulus respondit*] alias incipit. Id quod, & quidam dicunt quod hæc lex non est in Pandectis.

d *Et incertis*] vī Lego tibi fundū, si dederis decē ducenti in vxorē filiā Titij, vel ei, q primo Capitoliū ascenderit. ad qđ ff. eo. l. si fuerit. An legatū valeat incertæ personæ 11 relictū? 12 dic, vt Inst. de lega. §. incertis. & §. sed nec. & ff. eo. l. q dā.

e *Paulus respondit. Non fit*] exꝑsso nōie. vel quasi, 13 vt ff. de cer. ped. certū. & ff. de hæred. inst. l. quoties. §. si quis. Ac. ff. *Nulli*] facit supra de vsufru. lega. l. quisꝑ tres, & supra de hæredi. inſti. l. quoties. § hæres. & Inſti. de leg. § legari. & de verbo. oblig. l. si ita. §. Chrysogonus, sed in casu contra, vt infra. de statulibe. l qui pecuniam, vbi simpliciter dare iussus seruus, & liber esse hēredi videtur iussus.

13 Placet B. Alc. & Ja in l. 2. ff. de libe. & posthu mis.
4† lib. 19. Belgon.

Paulus. 1†
LEX III.

IN ambiguo a * sermone non vtrūq; dicimus sed id duntaxat, qđ volumus. Itaque b qui aliud dicit, quā vult, neque id dicit, qđ vox significat, quia nō vult, neq; id quod vult, quia id non loquitur.

Conditio dandi potest conferri in personam certam, & incertam. Bar.

Idem. 2†
LEX IV.

PAulus 3† respondit, c id, quod conditionis implendæ causa dandum est, sine dubio certis, & incertis d personis dari dēre, vt fideicommissum si petitio possit competere.

Si persona legatarij nō apparet, non valet legatū. Bar.

Idem, 4†
LEX V.

PAulus rñdit, cum nomen fideicommissarij tellō de scriptum non sit, e nulli f personæ, neq; certæ, neq. incertæ datum fideicommissum videri, indubitatum est.

Valet legatum factum incertæ ꝑsonæ de certis, vel de incertis, si incertitudo venit declaranda ex aliquo futuro eventu. Bar.

Caius. 5†
LEX VI.

QVidam relegatus, facto testamento g post hēdis institutionem, & post legata quibusdam data, ita subiecit: Si quis ex hæredibus cęteris que amicis, h quorum hoc testamento mentionē habui, rit ab Imperatore, & ante decessero, quā ei gratias egerim, volo dari à cæteris hēdibus centū aureos. ponebei, q id egerit. Postea Seius vnius ex hæredibus impetrauit testatori restitutionē ab Imperatore, & postea decessit idē testator antequam id sciret. Nunc quæritur, an dicto Seio debeantur à cohæredibus suis dicti centum aurei? Et dicitur, q sic. sed & si alius ex amicis testatoris non nominatis in testamento impetrauit ei restitutionem, ipse habebit idem fideic.

g *Testamento*] qđ potuit, vt sup. de testa. l. eius. §. sed relegati.

h *Amicis*] Hoc valet etiam hodie, vt Inst. de leg. §. sub certa. Sed ad id, quod subijcit. Sive quis &c. videtur contra. Inst. de leg. §. incertis. Solu. hic implicat dictio, alius. l. ex amicis. licet in testamento non nominatis. An autem illic §. incertis hodie corrigatur? Quidam quod sic per §. sequen. 14 sed nec. & ibi legitur 15 secundum nouum ius: alij quod non 16 & id referunt ad posthumum, & ad scripta in ecclesia pijs locis relicta, quæ constat valere, licet incertę 17 personæ relictum sit vt C. de epis. & cler. id quod & l. nulli

5† lib. 1. fideicommisso.

a *Et ante quam*] ad hoc est ff. de cond. & de. l. hæc cõditio. § fi. & l. filiam. & C. de epis. & cler. authen. si captiui.
b *Præstari*] debere dicendum est. Acc.
c *Alieno*] hic, & in duab legib. seq. habes fideic. hĩditatẽ dimitti ẽ legatũ vel fideic. singulare posse relinq; posth. alieno, & sic ẽ cõtra. Inst. de leg. §. posthumo. de bono. pos. in prin. Solu illud de leg. 12. tabu. at hic cõsiderauit ius Prætorium, vel Imperatorium, vt eo. titu. de lega. f. posthumus & 4. sed nec, & de bono poss. circa prine. Alij hoc coniungunt si quis tibi, vel alieno, idest. alicui [a] alij, & postu suo &c. vt nihil hic de alieno dicatur.

[a] alij Hęc interpretatio absurdissima ẽ Conti.

Vel ex parte. Dedisset] ibi & posthumo.

Verum] Casum in hoc prin. l. vide in casu proximo præced.

¶ *Cum quidam*] Titius instituit sibi hæredes Seium, & Cajum, & Sempronium, & cõmisit fidei Seij. vt cum ipse Seius moreretur, restitueret suam partem hæreditatis vni ex suis cohæredibus, cui ipse vellet, & postea decessit testator. Nunc quæritur, an valeat dictum fideicommissum? Et videtur, quod non, quia videtur esse positũ in arbitrio eius, qui rogatus est. quo casu non solet valere fideicom. vt ff. de leg. 3. l. fideic. §. quãquã. dicitur tamen hic, q̃ valet fideicom. quia non est in eius arbitrio positum, an omnino velit restituere, sed est cõmissum arbitrio eius, cui potius restituat. Primo enim casu non valeret, isto autẽ casu benè valet.

3† Fl. Męcianus li. 3. fideic.

¶ *Quæsitum est*] Institui mihi hęredem in 6. vncijs hæreditarijs Titium, & Seium in 4. & Cajum in duabus, & rogaui Titiũ vt cum moreretur restitueret partem suã dict. suis cohæredibus, & postea decessi.

4† Alias, Vel ex parte posthumum hæred. &c.

5† li. 1. fideicom.

6† Fl. trigemini. Detergiminis pulchrè Badæ supra si pars hæredi, pet. l. antiqui. In hunc locũ vide Plin. nat. hist. li. 7. c. 3.

siue quis alius restitutionem mihi impetrauerit ab Imperatore, & ante decessero, quam ei grãs egerim, [1] † volo dari ei qui id egerit, à cæteris hĩdibus aureos tot. Vnus ex his, quos hĩdes scripserat ĩpetrauit ei restitutionẽ, & ante q̃ [a] id sciret decessit. Cũ de fideicõmisso q̃reretur, an deberetur, consultus Iulianus rñdit deberi, sed & si [2] † non hæres, vel legatarius, sed alius ex amicis curauit eum restitui, & ei fideicommissum præstari. [b]

Posthumus, qui nõ nascitur, non facit partẽ: si verò plures nascuntur, quilibet cũ sibi cõiũcto admittitur in virilẽ. B.

¶ Si tibi, & posthumo suo, vel alieno [c] hæreditatem restituere quis rogauerit.

Mæuianus. [3] †

LEX VII.

VEl ex parte te, [4] † & ex parte posthumum hæredem instituisset, legatumve similiter, vel fideicommissum dedisset. [d]

Caius. [5] †

LEX VIII.

VTrum ita posthumus partem faciat, si natus sit: an & si natus non sit, quæritur. ego commodius dici puto, si quidẽ natus nõ est, minimè [e] eum partem facere, sed totum ad te pertinere, quasi ab initio tibi solido relicto. Sin autem natus fuerit, vtrosque accipere quantum cuique relictũ est, vt vno nato, pars tibi dimidia debeatur: duobus natis, tertia tibi debeatur: tribus natis (quia tergimini [6] † quoq; nascuntur) quarta. ¶ [7] † Et nostra quidem ætate Serapia [8] † Alexandrina * mulier ad diuũ Adrianum perducta est cum quinque liberis, quos vno fœtu enixa est. Sed tamen quòd vltra tres nascuntur, * † ferè portosorum [h] videtur.

Substãtia legati, vel fideicommissi, in alterius voluntatem non põt committi, sed electio pſonæ benè cõmittitur. B.

¶ Cum quidã pluribus hæredibus institutis, vnius fideicõmisisset, vt cum moreretur, vni ex cohæredibus, cui ipse vellet, restitueret eã partem hæreditatis, quæ ad eum peruenisset, verissimum est, vtile esse fideicommissum. Nec enim in arbitrio [k] eius, qui rogatus est, positum est, an omnino velit restituere, sed cui potius restituat. Plurimum. n. interest, vtrum in potestate eius, quẽ testõr obligare [10] † cogitat, faciat, si velit dare: an imposita necessitate dandi, soli ei distribuendi liberum arbitrium concedat. [11] †

In fideic. hæredibus relicto intelligitur portio pro modo oneris hæredibus per fideicõ. iunctis: alias debetur pro hæreditariis portionibus. Bar.

¶ Quæsitum est, si cohæredes ex disparibus partibus scripti sint, [l] vtrum partem suam in viriles partes restituere singulis debeat: an proportionibus hĩditarijs, ex quibus hæredes scripti sunt? [12] † Et placuit, si testõr ita restitui iussisset partem, si aliquã pecuniã dedisset [13] † siquidem æquas partes prædictum. Secundus autem casus, idest qã iussi restitui partẽ Titij cohæredibus eius sine aliqua datione pecuniæ per cohæredes faciendã ei nõ est in hoc. §. sed dic. hoc casu debere eos habere fideicom. pro hæreditarijs partib. vt ff. ad Treb. l. quoties. in prin. & similibus, quæ ibi scripsi. Vin.

e *Minimè*] cum nec ipse capere possit, vt sic ff. de contrahend. l. si post mortem. 4. liberi. Item cõtra. sup. de leg. 1. l. planè. §. si coniuncti, vbi seruus. qui non capit, facit partem. Sed ibi ideo, quia poterat seruale facere seruo libertate donato.

f *Tertiam*] idest. te non admitti nisi ad partem, vt ff. de leg. 1. l. huiusmodi, 4. §. Titio. & dic. vt ibi.

g *Quarta*] debeatur. Hæc vera, & si non apparebit quot edantur. quoniam interim quarta debetur, vt sup. si pars hæred. pe. l. antiqui. & facit ff. de sol. si pars. & ff. de hæred. instit. l. si quis ita scripserit. & de legat. 1. l. si duobus. §. fin. & l. qui filiabus. §. 1. Sed contra. inf. eod. l. si fuerit. 2 & sup. de hæred. instit. Titius fundi.

ADDITIO. Dic quòd tibi omnes erãt nati. hic non. Dyn. B. Per. Cu. & Soc.

h *Portosum*] non tamen est, vt d. l. antiqui.

i *Videesse*] cuius petionem. nullo etiam electo. aut omnes, aut superstes, si vnus tantum supereſt, habebit, vt ff. de leg. 2. l. si Titio. & l. si quis Titio. §. fi. & l. cum quidam. & l. vnum ex familia. in prin. & §. 1. & §. sed si quidem ille. & §. rogo. & l. cum pater. §. hæreditatem.

k *In arbitrio*] sed nec to alio casu semper est ĩ eius arbitrio 3 hoc omnino, vt supra de leg. 3. l. fideic. §. sic fideicommissum. & §. quanquam. & argu. infra de eo, qđ certo loco. l. 1. §. Scæuola. & no. Expressa nocent: sic infra de reg. l. iuris. expressis. & infra de conditio & demonst. l. si diem. in fine. Item facit inf. ad Trebel. l. ex facto. §. si quis rogatus. & de verbo. obligatio. l. centesimis. §. 2. & inf. de actio. & oblig. l. sub hac. & supra de contrah. emp. l. hæc venditio & l. si in emptio. §. pe. Acc ob. supra de leg. 2. l. 1. 5 & de leg. 1. l. Senatus. f. legatum. vt ibi no. Acc.

ADDITIO. Dic quòd ibi conferatur legatum in voluntatem legatarij, hic alterius. Cu. & Soc.

l *Scripti sint*] vnus ex 6 alius ex quatuor, alius ex duabus vncijs, & sub & vnus cæteris portionem suam restituere 6 sit rogatus, quando decesserit.

7† Flor. quarta debeatur.
1 Placet Cu. & So.
8† Fl. Serapias.
* Q. hic à muliere Alexãdrina Cam. cõmemorat sup. 6 pars hĩdi. peta. l. antiq. §. sed et tergeminos. P. Iurisc. Aelio attribuit. ni si aurelio aut illic. mendum insit.
9† Fl. nascuntur.
2 Ibi cõstabat, q̃ vni tm legare voluerat quo non constat: hic ẽ verisimile de plurib. Cu. & Soc.
10 † Flor. obligari.
11† Flo. an post necessitatẽ dãdi solius distribuẽdi liberã arbitriũ concedit.
12† Flor. sint.
3 Placet P. Cu. & So.
13† Fl. dissent.
4 Verũ ẽ in f. 1.
5 Dic. q̃ ibi in voluntatem alterius liberã cõferatur legatũ hic in voluntate hĩdis ideo non valet sm P. Cu. & Soc.
6 Placet P. Cu. & Soc.

a *Iussi*] fideicommissarij, ijdemque cohæredes. Accur.
b *Dispares*] scilicet partes pecuniæ.
c *Videantur* aliàs est, vt videatur, scilicet pecuniæ distributio, aliàs videantur, scilicet partes dispares pecuniæ.
d *Restitui*] idè ergo si sine pecunia iussus est restituere. Dic ergo regulariter pro hæreditarijs, nisi pecuniæ inæqualitas, vel priorum nominum expressio contrarium inducat, vt C. de impu. & alijs sub. l. prima, & hic, & sup. de lega. 1. l. si hæredes nominatim, & inf. ad Treb. l. quotics. & l. nonnúquã, & l. Lucius, §. Mæuia. & sup. de leg. 2. l. turpia, §. fi. & inf. de statulib. l. ita liber. §. fi. & sup. de vulg sub sti. l. si in testamẽto, & l. si plures, & l. qui liberis. §. fin. & C. de cad. toll. §. sed vbi.

1 † Fl significauit, alàs significaret.

iussi a fuerint dare, cõueniens videri esse, etiam ex fideicommisso æquas partes ei restitui oportere: si verò dispares, b in ea pecunia distribuenda significauerit 1 † testator, vt videãtur c hæreditarijs portionibus congruere, consentaneum esse, etiam fideicommissum pro hæreditarijs partibus eis restitui d debere.

Ad confirmationem donationis sufficit, coniugem donantem donatario non supervixisse. Bart.

Paulus. 2 †

2 † lib. 2. Sententiarum.

LEX IX.

SI inter virũ, & vxorem donatio facta fuerit, priore defuncto, cui donatũ est, ad eum res redit, qui donauerat. e Quòd si simul tã is', cui donatum est: quam is, qui donauerit, quæstionis decidendę gratia, magis placuit, valere donationem, eo maximè, qd donator non superuiuat, f qui rem condicere 3 † possit.

3 † Aliàs cõcedere

1 Nõ est necesse sic exponere, quia idẽ, & si in simul emisisse spiritu p betur sm P.
2 Placet Cu. & P.
3 Dispticere vt B. P. & Cu.
4 Placet B. P. Cu. & Soc.
5 Et benè Pa. & Cu.
6 Immo qa eadẽ lex prohibens hoc dicit sm B. & Pa.
7 Displicet B. Pa. Cu. & So.
8 Placet prædi. scribẽ.

e *Qui donauerat*] vt C. de donat. inter virum, & vxorem, l. à marito.
f *Non superuixisse*] id est, superuixisse 1 non probetur, sic & sup. de don. inter virum, & vxo. l. cum hic status, 2 si ambo, & ar. inf. l. prox. in prin. & §. fi. idem in don. cau. 2. mor. vt inf. de don. cau. mor. l. sed hi, sed contra, inf. l. proxi. §. si matitus, vbi mulier præsumitur præmortua. Sol. aliud est in stipulatione dotis, 3 vt ibi, & aliud in donatione, vt hic. Nam hæc donatio eis viuentibus ratione mutui amoris prohibetur, non ratione mutui odij, vt sup. de don. inter vi. & vxor. l. 3. in prin. & l. si id quod, §. si quis, & l. sed vir, §. quod legaturus. Ergo eadem ratione eis morientibus fauorabilius cõfirmetur, vt hic, & arg. sup. de auro, & arg. leg. l. Quintus in fi. & C. de leg. l. cum alienam, vel in l. contraria 4 ambo in matrimonio decesserunt, & sic verba stipulationis conueniunt, quæ erant, si mulier in matrimonio decederet, & eodem modo respon. 5 ad l. sup. de reli. l. si possessor. §. 1. Item quomodo quod ab initio non valuit, &c. vt inf. de reg. iur. l. quod ab initio, quæ est contra: sed hic confirmatur nõ quasi 6 donatum, sed quasi relictum, 7 vnde & Falcidiam patitur, vt C. ad l. Fal. l. in donationibus vel ideo cõualescit, 8 quia cessant causæ, quæ infringebant donationem, quę sũt sup. de don. inter virum, & vxorem. l. 1. 2. & 3.

Vltimus, seu supremus dicitur, quẽ nemo sequitur, etiã si nullus præcedat: proximus, seu primus dicitur, quẽ nemo præcedit, etiã si nullus sequatur, & sic idem potest esse primus, & vltimus. Bart.

Triphonius. 4 †

LEX X.

QVi duos * impuberes § filios habebat, ei, qui supremus h moreretur, 5 † Titiũ substituit, Duo impuberes simul in naue perierunt: Quæritum est, an substituto, & cuius hęreditas deferatur? Dixi, si ordine vita decessisset, priori mortuo frater ab intestato hæres erit, posteriori substitutus: in ea tamen hæreditate i ẽt ante defuncti filij habebit k hæreditatem. In proposita aũt quæstione, vbi simul perierunt, cum 6 † neutri frater superstes fuerit, 7 † quasi vtrique l vltimi decessisse videantur: m 8 † an verò neutri, n quia comparatio o posterioris decedentis, ex

4 † li. 2. Disput.
* Vt per hanc l. & si duo cõ miserint vnũ ma- leficiũ. & eps excõ- municet vnũ ex il lis, & vter- que sit excõica- tus: ꝺ quo vide ine. si sacer- dos. in gl. sup ver- bo, à cõ- munio- ne, ext. ꝺ offi. ordi.
5 † Fl. mo ritur.
6 † Fl. ga.
7 † Flor. fuit.
8 † Fl. de- cessisse si bi videa- tur.

dicare bona filij quasi hæredis patris, agnati autem patris, quasi filius ante patrissset volunt vẽdicare bona patris. Certè mater præfertur, credimus enim patrem prius mortuum esse. Itẽ alius casus de morientib. simul. est talis. Libertus Titij, & filius liberti simul perierũt: nunqd deferetur legitima hæreditas testati liberti patrono, quasi filius eius primo mortuus fuerit an agnati filij debẽt filio ab intestato succedere, quasi pater prius decesserit. Et resp. qd patrono defertur hæreditas liberti, quasi prius mortuus sit filius, nisi probetur: liberum prius mortuum. Est & alius casus de simul morientibus, talis, Titius accepit Seiã in vxorem, & dedit ei pater Seiæ centum in dotem, fuitq; stipulatus pater à Titio, vt, si Seia in matrimonio decessisset, Titius restitueret sibi, patri dolem; postea simul perierunt maritus & vxor. Certè habet locum stipulatio dotis. Præsumimus. n. vxorẽ prius decessisse, nisi probetur contrarium. Vltimus casus de morientibus simul, est talis. Titius instituit sibi hæredem filium suum puberem, & postea decessit simul cũ patre. Certè intelligitur filius superuixisse patri, & ei ex testõ hæres fuisse, & hæreditas filij defertur successoribus eius filij. Si autem dictus filius fuisset impubes, creditur pater superuixisse, nisi hic, & in superiori casu, probetur contrarium. Viu.

F Nihil facit ista so.

g *Qui duos impuberes*] secus si vnus esset pubes, & alter impubes, vt inf. eod. l. fi. §. fi. 9 Azo.
h *Supremus*] id est, vltimus.
i *In ea tamen hereditate*] s. posterioris.
k *Habebit*] substitutus, vt etiam primus dicatur hæres, qa hæres hæredis, &c. vt C. de hære. instit. l. finali.
l *Quasi vtrique*] repete, an.
m *Videantur*] & sic substitutio locum habeat.
n *Neutri*] scilicet, videantur vltimi decessisse.
o *Comparatio*] quasi dicat, non dicitur posterius, nisi respectu prioris, & è contra.

Viri-

a *Vtrique hæres sit*] s. substitutus, secus est vbi substitutus, & ille, cui substitutus est datus, pariter decedunt. Tunc. n. neuter alteri superuixisse dici pōt. vt inf. eo. l. sed & in illo. Azo.
b *Supremo*] s. vltimo, aduerbialiter enim ponitur.
c *Antecedit*] ad hoc inf. vnde cognati. l. 3. §. proximus. & ff. de ver. sig. l. proximi. & l. in viu vul. & Instit. de leg. agna. suc. §. proximus.
d *Superstes fuit*] i. superuixisse dici pōt. vterque ergo directo 1 est hæres ex testō, quasi in duabus hæreditatibus, vt sup. de vul. sub. l. q duos. Sed contra. sup. de testa. tute. l. duo, & de hære. instit. l. in tps. §. i. & inf eo. l. si fuerit. Sol. Regula 2 est, vt neq; ad hæreditatē, neq; ad legatum, neq; ad fideicōmissum, vel tutelam aliquis admittatur, nisi doceat casu existēte, se superuixisse tūc, vt in cōtrarijs, & inf. ad Treb. l. eum 3. Sed hic fallit fortè tō, quia hic substitutus vtriusq; hæreditatē vendicaret, & si non simul decederent, vltimi, s. hæreditatē vendicabit ex testō, sed primi ab intestato ex persona vltimi, vt ff. ad l. Fal. l. pater. §. fi. & sup. de vulg. subst. l. qui duos. Vide. qa alius tali interpretatione non laeditur, ad vtriusq; successionē admittatur ex testō, 4 quasi vtrique vltimi decesserint. Sed q d, si mī esset in medio? numquid primi successionem ex parte vendicet? Resp tunc forte aliud est, vt prædicta l. ad Trebel. l. eum. Azo. & facit §. de vulg. subst. l. ex duobus; & sup. de pact. do. l. inter socerum, & inf. de iecun. tab. l. qui ex libero, in princ.
e *Vendicaret*] per Tertul. vt Instit. ad Tertul. in prin.
f *Agnati*] qui præceniūt alios, præter suos. & quasi suos, per l. 12. tabu. vt Instit. de leg. agna. suc. in princ.
g *Patris*] idem in matre, nisi filius sit impubes 5 in vtroq; casu, vt inf. eo. l. cum pubere. & l. si mulier. & inf. ea. l. i. fin. Sed contra in parte, vt inf. ad Trebel. l. ex facto. §. si quis autem, vbi filius præsumitur ante decessisse. Sed ibi alius casus, & est ibi 6 ratio, ne pereat vltima voluntas: hic autem est ratio æquitatis, id est, materna pietas, 7 quæ ad luctuosam debet vocari hæreditatem, vt C. de insti. & substi. i. fin. & de impu. & alt. sub l. pre. ib. & inf. ad Trebel. l. eum. Item arg. contra. inf §. proxi. sed & ibi est alius casus, & est propter patroni reuerentiam, vt ibi dicitur. Accur.
h *Filius*] quia tunc filius succedit excluso patrono, vt Instit. de suc. liber. §. sed nostra, & ingenui iura habet, vt inf de obse. lib. l. hæres. Sic ergo præsumitur filius prius decessisse, & sic est 5. sup. proxi. §. vbi dicit patrem prius, sed alius est casus. Sed æquitas eadem 8 est hic, & ibi, hic sci licet patronalis, sibi materna. Nam & vtrique viuenti pariter prouidetur in honore, & alimentis, vt inf. de reg. iur. l. semper in dubijs, & inf. de obsequijs lib. l. parens, & l. liber. & de lib. agno. l. si quis a liberis, in prin. & §. solent.
i *De dote*] reddenda, s. mulieri, vel id est, de dote lucranda 9 à viro, vel id est, reddēda extraneo, qui dederat pro muliere. 10 Ac per hoc, quod dicit. Ex capitulo, &c. videtur ceteros casus remouisse, in quibus matrimonium solueretur, vt sup. sol mat. l. si cum dotem, in princ.
k *Locum habebit*) qm̄ vterque in matrimonio decessit, & sic non obstat sup. l. proxi. quæ est contra, vel sol. vt ibi. Item aliud effet. q̄ hic dī, 11 si quis stipuletur dotē sibi reddi, si superuixisset maritus, vt inf. e l. qā de pari ter, quæ est cōtra. Itē no. hic, quod mulier præmori fingitur, vel saltē non potest quasi debilior. arg. inf. eo. l. si fuerit. §. fi. Sed argu. q̄ inf. de adulte. l. nec in ea. Itē fa. sup. de don. inter virū & vx. l. cum hic status, §. si ambo, & de relig. l. si possessor. §. i. l. *Appellatur*] distinctio huius, s. cum pubere, vel impubere, & in matre seruatur, & inf. eo. l. cū pubere, & l. seq. & facit §. §. cum in bello, & §. de pact. do. l. inter socerum, & infra, ad Trebel. l. ex facto. §. si quis autem.

SI *fuerit*] CASVS. Titius fecit testamentum, & in eo inter cætera ita dixit, illi, qui ex cognatis meis prius Capitoliū ascenderit, lego &c. & postea decessit pater. Postea duo ex cognatis testatoris ascendebant Capitolium, nec apparet vter prius ascēderit. Numquid impeditur legatum, ita, quod neuter eorū habeat? Et resp. quod sic. Idem esset, si ita legasset. Et ex cognatis meis, q monumētū fecerit, lego cētū, & post mortē testōris duo fecerunt. Nā neuter eorū habebit legatū. Itē idem est, si ita legauit testōr. Et ex cognatis meis, qui maximus natu est, lego centum, & postea reperiūtur duo ex cognatis pares ætate, qui nati fuerunt ante alios cognatos, nā neuter eorū habebit legatū. Itē idem est, si testōr legauit centū Sempronio amico suo, & postea inueniuntur duo Sempronij coniuncti æqua charitate testōri, nā neuter eorum habebit legatum. Item idem est, si testator his quatuor, pone, Stichoe seruos, ita dixit, Lego libertatē Stichoe, vel duobus Stichis, & ita non apparet, cui vel quibus, reliquerat libertatē: nam neuter eorū habebit libertatē. Sed pone, q testator reliquit domū duobus Sempronijs suis amicis, puta, Sempronio albo, & Sempronio nigro, & postea dixit, Sempronio adimo, quod ei legaui, & ita nō apparet cui Sēpronio sit adēptum. Nunquid propter hoc est nulla ademptio, sicut dictū est, legatū non valere propter incertitudinem? Imo vero debet valere ademptio in persona vtriusq; Sempronij ita, vt datio legati infringatur in persona vtriusque, vt sic neuter eorū habeat aliquid de legato? Et resp. quod dicta adēptio valet in vtroq; eorum, ita vt nullus eorū aliquid habeat de legato, fuit enim hic incertitudo tm̄ in personis, & non in re. Sed pone, quod testator ita dixit, si Arethusa ancilla mea peperit primū marē, esto libera, & postea dicta ancilla peperit vno vtero marē & fœminā, nunqd erit liberta Arethusa? Distinguitur, aut certum est quid prius edidisset, siue peperisset, aut incertū. Primo casu, aut peperit prius masculū

aut

1† Fl. deest, quæritur.
2 Placet B. Paul. cū I. & Soci.
2† Fl. supremum.
3† Fl. qa neutri eorū alter.
a Immo ibi, quia incertitudo circa personas vocatas ad institutionē, vel legatum: hic circa res hīditarias. B. Cu. & So.
4† Fl. deest, in.
3 Illa l. ē. Syria isti, sed loquitur in substitutione fideic. hic in directa. B. Cu. & So.
5† Flor. hoc.
4 Placet B. P. & Soc.
5 Approbatur per Bar. Pa. Cum. & Soc.
6 Displiceret prædicta, scribē. p l. q de pariter, inf. eod.
7 Dsplicet B. & Soc.
8 Immo hoc casu patronus succedit ē rigore: sed ex speciali ratē rigori licet secus in aliis Cu. & So.
9 Approbatur per Cu. & So.
10 Placet P. & Soc.
11 Placet B. & Soc.
6† Fl. putabatur.
7† Fl. deest. suo.
8† lib. 6. Dispu. & nota, qā in Fl lex ista incipit, si fuerit, finita.
9† Fl. nec apparet.

aut fęminã, si masculũ prius peperit, est sine dubio liberta Arethusa, & filia eius est ingenua, quasi ex libera nata: si aũt fęminam prius peperit, nõ erit libera, nec aliquis filiorũ suorũ. Sed o autem casu, & qñ incertum est, quem prius edidisset, præsumimus prius natum masculum, & ita ipsa Arethusa libertatem ex testõ cõsequitur, & filia eius ingenuitatem. Viu.

a *Vel ei*] repete ex cognatis: alias ñ valet, si vtpote incertæ psonæ relictã, vt Insti. de le. §. incertis.

b *Vel ei*] repete ex cognatis. ita mõ dixit.

c *Sed, & si legatum*] prout refertur ad casum illum. Sed & si Sempronio sic est. ff. de alim. leg. l. 3. §. si duobus. in fin. §. aut est ibi neutri. Sed est contrà sup. de leg. 2. l. si quis seruum. § si inter Solu. vbi spõte soluere vult hæres, non aũt cogitur, vt hic. Vel dic, vt ibi. Item op. quia vt vtrique deberi pp æquã charitatem, & in superioribus ita, quod authoritas, & necessitudo inspiciat, arg. ff. de le. 1. l. Si seruus plurium. §. fin. & de alt. le. l. cum alimenta. in prin. sed hic speciale pp incertitudinem. Itẽ hoc verum, quod non valeat, nisi aliter probauerit de scientiã esse. vt inf. vt le. nom. ca. l. si duo. & sup. de hæred. instit. l. in ipso. §. 1. & §. 2. & ff. de cond. & demon. l. falsa. 1. ff. & ff. de testa. tu. l. duo, quæ in hoc sunt argumenta contra, & facit. ff. de vsufru. l. sed. & si quis. §. quid ergo. Accurs.

d *Libertatem*] sic inf. eo. l. si quis de. Sed opponitur ff. l. prout. vbi in multis præfertur benignitas rigori, ergo in libertate multò magis, vt inf. in fi. l. quoties. ibi, quam pereat, sed dictis generalitatibus derogatur, vbi specialiter lex statuit contra, vt hic. Et rõ, quia cum difficilius reuocetur, difficilius datur. Alij, vt R. dixit, refert, fiat interpretatio circa eum, cui legatur, aut circa eum, à quo. Quod non potest fiare vt hic, & inf. eo. l. si quis de. Accurs.

e *Ademptionem*] imo, in nullo, vt C. de adim. lega. l. 1. §. si duobus. in prin. quæ est contra. Sol. aut incertitudo est in ademptione rerum, & personarum, aut personarum tm, aut rerum tm. Primò, vt lego Titio albo decem, & Titio nigro fundum, tandẽ dico, Qã Titio dedi adimo. & tũc in neutro valet ademptio, vt ibi, & hoc propter incertitudinem personarum, & rerum. In secundo, qñ incertitudo est tm in personis vt ecce, Titio albo, & nigro lego domum, postea adimo Titio domum, valet ademptio in vtroq. vt hic. In tertio, vbi res tantum sunt incertæ, vt, lego Titio duos fundos, & tandem adimo fundum, valet ademptio in maiori, & remanet legatum in minori, vt sup. de leg. 1. l. idẽq. §. Seio. & l. si ita sit adscriptum. in fi.

f *Edita*] scilicet, filia. Accurs.

g *Humaniorem*] sic C. de fideicom. libert. l. cum inter. & sup. de his, quæ in testa. delen. l. proximè. ff. sed in re dubia. & inf. de regu. iur. l. ea, quæ. §. 1. & infra. ad Trebel. l. non est.

legatum? vel ei, [a] qui monumentum fecerit, & plures fecerint? vel ei, [b] qui maximus natu est, & duo pares ætate sint? Sed, & si legatum [c] Sempronio amico fuerit relictũ, & duo sint æqua charitate coniuncti, vt si duobus eiusdem [1]† nominis fuerit legatum (putà Sempronijs) [2]† mox Sempronio ademptum sit, vtrum datio in vtriusque persona infrigatur, an ea [3]† adẽptio nulla sit, q̃ri põt. Item, * si ex pluribus seruis eiusdẽ nominis vni, vel quibusdam libertas relicta est. Et verius est, in his omnibus etiam legata, & libertates [d] impediri: ademptionem [e] [4]† autem in vtrunque valere.

Si de natiuitatis ordine non apparet, prius natus præsumitur ille, ex quo mater libertatem consequitur. Bart.

¶ Plane si ita ancilla libertatẽ acceperit, Si ancilla [5]† primũ marẽ peperit, libera esto, & hæc vno vtero marẽ, & fęminã peperisset, si quidẽ certũ est, quid [6]† prius edidisset, non debet de ipsius statu ambigi, vtrũ libera sit, [7]† necne, sed nec filiæ. Nam si postea edita [f] est, erit ingenua: finaliter [g] humaniorem & sequi sententiam oportet, vt tam ipsa libertatem consequatur, quã filia eius ingenuitatem, quasi per præsumptionem priore masculo edito.

Si relinquatur incerto de certis, certificando ex aliquo futuro euentu, cẽsetur cuilibet eorũ relictum sub condõne, si ille futurus euẽtus in psonam suam eueniat. h. d.

Iulianus. 9.†

LEX XII.

QVoties libertis vsusfructus legatur, & ei, qui nouissimus superuixerit, proprietas, vtile est legatum. Existimo enim omnibus libertis [h] proprietatem sub hac conditione, Si nouissimus superuixerit, dari.

Idem. [10]†

LEX XIII.

ij QVoties in actionibus, [11]† aut exceptionibus ambigua oratio est, commodissimum est id accipi, quo res, de qua agitur, magis valeat, quàm pereat.

1 *Quoties in actionibus*] de actionibus. pone exemplũ. 7 ff. de iudi. l. solemus, & l. si quis. & ff. de verb. obl. l. inter stipulantẽ. §. 1. Idem de exceptione, pone per prædictam l. si quis. Idem in contractibus, vt inf. eo l. vbi. & ff. de ver. obl. l. quoties in stipul. Item hæc vera, vt C. de vsufr. l. inter. circa fin. Idem in vltimis voluntatib. vt ff. ad Treb. l. ex facto. §. si quis autem. hæc autem vera, nisi statuat lex contra. Vel propter pietatem, vel reuerentiam, vel aliam causam, vt ff. eo. l. quod de pariter. & l. seq. & sup. e. l. si fuerit. & facit ff. eo. l. si inter. & l. qui duos. & ff. de reg. iur. l. quoties. §. idem sermo. & l. in obscuris. & C. de dona. l. sancimus. §. si quis autem. Item secundum Azo. huic l. est contra illud generale, Res dubia, &c. sed distingue, vt ff. de pa. l. veteribus, & in fi. glos. quæ incipit. Sed pactum, &c.

Si ita] CASVS. Titius dẽposuit apud Seiũ 200. & ita postea legauit: Seio. Cũ 200. quæ apud eum depositi. lego Sœ. Nunquid debentur ei quingenta, an tantum trecenta? Respond. q̃ debentur et quingenta, quamuis enim propter dictam coniunctionem sit ambiguitas in legato, tñ duæ summæ coniunctæ sunt per cõem coniunctionem. Cum enim accipitur pro, &. Si autem separatim esset Seio legata vtraque

& infra eodem l. quoties in actionibus.

Q *Voties*] CASVS. Quatuor libertis meis legaui vsumfr. fundi mei Titiani. illi verò eorũ qui nouissimus superuixerit, legaui proprietatem eiusdem fundi. Nũquid valet legatum proprietatis? Et vi, q̃ non, quasi sit relictũ incertæ personæ. Dic tamen hic, q̃ valet. Cuilibet enim libertorum vtpprietas relicta sub hac cõdõne, si nouissimus superuixerit, id est, si oẽs alij ante eũ moriantur. Viui.

h *Omnibus libertis*] singulis. nec enim oẽs, sed vni soli, 6. ff. eo qui superuixerit, reliquit proprietatẽ, quo superuiẽte dies legati cedit. & facit inf. de cond. & demon. l. falsa. §. fi.

Q *Voties in actionibus*] CASVS. Talem libellũ concepi contra Titium. Ego de vi ago cõtra Titium, petẽs ab eo fundum Scianũ positum inter tales cõfines, quem dico eũ iniuste possidere. & ad me pertinere, q̃ quem libellum putabã recuperare dominium fundi. & ff. possessionem tm. Acta causa, cum esset iudex in prolatione sniæ dicebat reus iudici, vos non potestis me condemnare in proprietate fundi per verba libelli. Quare absoluatis me. Ego aũt dicebã sub illis verbis cõtineri petitionẽ dominij. Certè cõmodissimum est id accipi, vt res, de qua agit, magis valeat, q̃ pereat & ita condẽnabit mihi Titium, si probaui de dominio fundi. Et quod dixi in exceptione libelli mei, hẽt locũ in conceptione exceptionis à reo oppositæ. si sit ambigua oratio, quia semper debemus ita intelligere, vt res. de qua agitur, potius valeat, quàm pereat. Viui.

1† Imò inspicit futurus euẽtus scdm B. & Soc. in l. q̃dã inf. eod.

1† Fl. sed & si duobus hoib. eiusdem.

2† Fl. Sępronij.

3† Fl. deest, ex.

* Videbat per hunc §. q̃ si Papa delegat causã Archidi. Paris. nõ expresso nomine, vel cognomine, & sint in eadem ecclesia plures Archidiaconi, q̃ nullus erit iudex, pp incertitudinẽ de hoc vid. c. q̃m Abb. i gl. super ver. substitu.. tũibi, sed pone. ext. de of. del.

2 Ista sol. placet Ba. Cu. & So.

4† Ita ẽt Du. aliàs adẽp iõe

5† F. deẽ ancilla.

6 alias q̃

7† F. esset

3 Reprobatur per Ba. Cu. & Soc.

4 Imò pnsim B. Cu. & Soc.

5 Duplices Cu. & Soc. licet placeat B.

6 Placet P. Cu. & Soc.

8† Fl. nec pt nec g.

10† li. 50. Digest.

11† Fl. aut in exceptionibus.

7 Approbat ẽt sim pręd qñ ola necessaria interueniũt ad validitatẽ illius cõtractus aliàs secus. Soc.

8† Illa procedit i pactis, sed m la. ibi.

vtraque quantitas, non esset aliqd dubiũ, quin vtraque ei debeatur. Pone ẽt ibi talẽ aliũ casũ, vbi erit dictio, cũ, Seius ita legauit fundũ Seianũ. Hæres meus Titio dato cum Dione seruo Mæuij, vñ dubitatur, an fundus sit legatus Titio, & Dion? an verò Dion sit legatus Titio cũ fundo? Sed ñ. hic, q̃ fundus, & Dion debẽt intelligi esse legati Titio, maximè si testõr ñ habuit aliquas iustas causas legandi Dionem.

1† li. singulari de ambiguitatibus.

¶ *Cum ita*] Promisisti mihi dare seruũ Stichũ, & fundũ Titianũ, & postea ita dixi, Si d. hominẽ, aut d. fundũ mihi ñ dederis, centũ dare mihi spõdes? & ita spondisti. Spondeo. Certè ad hoc, vt nõ cõmittatur cõtra te stipulatio, vtrũq. ẽs facere, id est dare mihi Stichũ, & fundũ. At siue alterũ tãtũ, siue neutrũ fit q̃ te datũ, tenebit stipulatio pœnæ. Qd ãt dixi in dãdo, hẽt locũ in faciẽdo. putà, quia promisisti mihi sistere in iudicio Stichũ, & Damã & Erotẽ, & promisisti mihi nolle pœnæ x. si quis eorũ nõ steterit in iudicio. Nam ad hoc, vt stipulationi satisfiat, & nõ cõmittat̃ pœna, necesse est, q̃ sistas oẽs, & multò magis debes oẽs sistere, ñ stipulatio ita fuit facta. Si Stichũ, & Damam, & Erotem non stiteris, dabis mihi x. & hoc dicit vsq. ad ſ. vtrum. de quo to. gl. Accur. satis latè. Viu.

2† Fl. deest, ita.
3† Fl. Attio.
4† aliàs ã Dioni.

Sicut dictio, & ,ita dictio, cum, in dubio dicitur cadere inter diuersa. Bart.

¶ Idem [1] †

LEX XIIII.

SI is, qui ducẽta depositi, ita leget, Seio cum ducentis, quæ apud eũ depositi, trecenta lego: singulæ summæ [a] separatæ [b] quidẽ certã habent demonstrationem: coniunctione [c] verò tali incidunt in ambiguitatẽ. Sed dicendum est, non trecenta, [d] sed quingenta deberi, quia duæ summæ iunguntur.

Si seruus nominatus põt accipi, vt res legata, & vt persona legatarij, in dubio accipitur, vt res legata. Bart.

¶ Si quis ita [2]† leget, Fundum Seianũ hęres meus Titio [3]† cũ Dione Mæuij seruo dato. [e] Dubitatur quidẽ, Dioni [4]† quoq; fundus legatus sit, an Dion cũ fundo legatus sit. Sed magis dicendũ est, non solũ fundum, sed etiam seruum Dionẽ esse legatum, maximè [f] si nullas iustas causas habuerit [5]† Dioni legandi.

¶ Cum ita stipulationẽ concipimus, Si hominẽ, ac fundũ [6]† non dederis, & centum dare [7]† spondes? vtrumq. est faciendũ, [h] ne stipulatio committatur, id est siue alterũ, siue neutrũ factum sit, tenebit stipulatio. [i] Idemque est euidenter, [k] cum propositis specialiter pluribus rebus, quas fieri volumus, ita stipulamur, Si q̃d eorũ factum non erit, veluti Stichũ, & Damam, & Erotem sisti, si quis eorũ non stiterit, [8]† decẽ dari? necesse est. n. oẽs sistere, [l] [9]† vt stipulationi satisfiat. Vel vt proprius accedamus, fingamus ita stipulationẽ factã, Si Stichum, & Damam, & Erotẽ non stiteris, [10]† decem dari? neq. n. dubitamus, [11]† quin æquè omnes sisti oporteat.

¶ Vtrũ ita [m] concipias stipulationem, Si illud, aut illud factũ non erit, an hoc modo: Si quid eorũ factũ non erit, * illud, aut illud non feceris. ſ. q̃ rem non auocaueris, quia vtraq. vera, quia non impediuisti ire agere, & rẽ auocasti, quia igitur vtrumq. conuenisti, & non est factum, ergo tota oratio est vera, vt stipulatio pœnæ cõmittatur, ac si in vtraque esset contra factu. Quod vero duæ sub contrariæ possint esse veræ, qũ non sumitur intellectus ex vniuerso, probat à contrario, quia ambæ possunt esse falsæ. Inspicias ergo qũc fuit concepta stipulatio. Nã si conueniſti pœnam, si illud, aut illud non feceris, oportet neutrũ fieri, v. non cõmittatur stipulatio. Similiter si vtranq. facere. ſ. scribere libros, & fodere toueã conueniſti, & si non faceres, pœnam, vtrumq. est faciendũ vt pœna non committatur, quia si ex vtraq. stipulatione teconuenirem, & dicerẽ, feciſti, necne, q̃ promisisti? & tu simpliciter negares, intelligeris vtrũq. negasse, licet aliquod feceris. Sed die mihi, quo poterit cõcipi stipulatio, qũ plura deducuntur in stipulationẽ, & vtrum fieri voluit contrahentes? Ita comprehendere dẽt, &c. & hoc in contractibus. Idem vñ in vltimis volũtatib. Nam si dico sic, si mihi filius, vel filia genita fuerit, hæres esto. si mihi filius aut filia hæres non erit, Seius hęres esto. certè vñ Seius ex substitutione [12] admitti, siue vnus, siue neuter sit hæres, quia in alternatiuis sufficit vnam esse veram, [6] sed tamen secus [7] est, quam in contractibus propter votum parentum, nisi testator specialiter contra vellet. Consulit igitur, q̃ si vult substituere in casu quando filius, vel filia hæres non erit, dicat sic, si neque filius, neque filia mihi hæres erit, talem substituto

m *Vtrum ita*] istius ſ. summa intẽtio ponitur in glo. 1. sed si qs apertius velit ponere, sic dicat, Promisisti 4 mihi me nõ impedire ire, agere, & rẽ meã non auocare, & si illud, aut illud factũ non erit, promisisti cẽtũ. Mõ non impediuisti me ire, agere, sed rẽ auocasti. Peto à te igitur pœnã, quia cõueniſti vniuersaliter illud, aut illud nõ facere, ita q̃ vtrũq. 5 si igitur in aliquo est factũ contra, tota oratio est vera, vt pœna cõmittatur, quia vtrũque non est factum. Tũ verò, sophista, volens me decipere, tãq̃ ille, Duo. & tria sũt quinq. ergo duo v. & tria, v. vnũ trahis ad duo. & dicis, Cõueni illud, aut illud non facere: sed illud, vel illud obseruatũ est, ergo pœna ñ est cõmissa. Ego verò ſ. sicut ẽ vera ista propositio, q̃ illud, aut illud est obseruatũ, qa alterũ tm̃ qa non impediuisti (cũ in alternatiuis sufficit vnã partẽ veram esse) ita sequitur, q̃

4 Sequũt hãc gl. B. Cu. & So.
5† Fl. habuit.
6† Fl. aut fundum.
7† F. dat.
5† Ex mẽte ꝓbatũ scãm Pa.
8† Fl. fecerit.
9† Fl. necesse est .n. oẽs esse sistendos.
10† Fl. nõ sisteris.
11† F. dubitabim⁹
* id est, si nihil eorũ factũ erit. Bart.

1 Placet P. Cu. & Soc.

2 Approbatur per R. P. & So. & ad itel. huius tex. Jarius vid Det. Flor. in l. 4. §. Cato. nu. 397. & aliis seqq. de verbo. obl. & Marian. Soc. ib. n. 202.
3 Etbenè sm̃ pdict. vsq. ad finem gl.

6 Adde l. si qs ita. & ibi Alex. inf. d ver. obl. l. ea. l. C. de cond. ob causã. & con. or. cũ int. de reserip. & gl. & Cat. in cle. 1. I ver. qui ẽt de cõtes. præben.
7 Placere vñ. B & P.
7 Etbenè. Cu. displiceret Ba. P. & Soc.
9 Placet B. & Pau. displicet Cu. & So.

verbis esset locutus.

i *Stipulatio*] ſ. pœnalis.

k *Euidenter*] ſ. in plus poterat dubitari.

l *Sistere*] ne incidas in pœnam, & dic, vt no. ſu. ſi quis cau. l. ſi seruus. §. fi.

scribi & fossam fodi, & adieci pœnam hoc modo. Si quid horũ factũ non erit, dabis 100. Quæritur, an differat vna pœna ab alia in cõmittendo, & in quo? Resp. 1 ℣ sic, ℣ prima exigit neutrũ factum esse, vt stipulatio nõ cõmittatur, id est, neq; impedire me hîc licere, neque impedire me ire per agrum tuum, sed altero facto, vel vtroq; cõmittitur. Est ergo sensus, si illud, aut illud, &c. i. cum verè potuerit dici alterum factum nõ esse. Nam altero facto verũ est, hoc, aut illud factum non esse. In secundo oportet, ℣ fiat vtrunque, 2 vt non committatur, ℣ catus colligit ex principio, & ibi Animadvertendum, &c. Sed opp. in primo, nã ponc, ℣ neutrum factũ est, quia nec impedivit eum, nec rem auocauit, ergo alterũ factum non est, ergo stipulatio committitur. Quod est falsum. Sed dic, ℣ hoc est a contrario, vt tunc non committatur, quod inspicitur, vt inf. de regu. iu. l. ℣ in stipulationibus, & sic ponitur aut pro &, 3 vt & ℣. de verb. sign. l. Præterea, qñ neutrũ fecit, vtrunq; de, p. multis fecisse vi, quia factum pro non facto ponitur, & altero non facto, quod facere debebat committitur stipulatio, altero non facto, quod facere non debuit, non committitur. Si autem habeas sine, non plana est, & pone eadem exempla non impedire, & rem non auocare, & differt a sequenti, quia in isto oportet neutrum fieri in sequenti, si quid eorũ, &c. vtrumque vt non committatur stipulatio pœnalis.

(quæ vt fierent, comprehensa sunt [a]) hoc interest, ℣ quamuis altero facto [b] verum sit, hoc, aut illud verè factum [c] esse, non ideo [d] tamen minus 1 † verum erit, hoc, aut illud factum non esse. Nam simul ea possunt esse vera, quamuis inter se contraria sint. [e] Quia cum [f] significatio non ex vniuerso, sed ex aliquo ‖ sumitur, si veri aliquid insit, 2 † verum efficit totam orationem, sicut [h] è contrario, duæ orationes pugnantia continentes simul falsæ sunt; vt velut, si qui liberorũ partim puberes, partim impuberes decesserint. Nã & hoc falsum erit, oẽs impuberes decessisse; & illud, oẽs puberes decessisse. Id accidit, quia significatio, quæ 3 † sumitur ex vniuerso, in quo aliquid 4 † falsum est, totã orationẽ falsam efficit. Animadvertendum [k] igitur est, quid sit de quo quæritur. Nam cum ita concipio, Si illud, aut illud factum non fuerit, quæri debet, an aliquid factum nõ sit. [m] Illius [n] effectus hic est, vt neutrum fiat, ‖ huius [o] autẽ, vt vtrũq; fiat. Nec in illo [p] prodest, ‖ aliquid non fecisse, si aliquid factum sit, neq; in hoc, aliquid fecisse, si æliquid factũ non sit. Proinde si quis ita interroget, Eorum quid, quæ tibi obijciuntur, 5 † fecisti? ille neget, hoc exprimit. [q] Eorum quid, 6 † quæ obijciuntur, nõ feci, id est, nihil eorum * feci. ¶ Si quis autem plura in stipulatum deducat, quorum vnũ fieri velit, ita comprehendere debet, [r] Illud, aut illud fieri spondes? Si nihil eorum factũ erit tantum dabis.

Si substitutio directa sit filijs disiunctiuè, disiuncta accipitur pro coniunctis. Bart.

¶ Itẽ si paterfamilias in testõ ita scripserit, Si qs mihi filius, aut filia gignetur, 7 † hęres mihi esto: Si mihi filius, aut filia hęres si erit, Scius hęres esto.

1 Et benè in differẽtia verbali, non in substantiali: quia in effectu ad idem tendunt sm Paul.

1 † Fl. deest min⁹. Roz. in q. primus gl. fauit Infortiatũ, legit minus, qd & Bart. magis p̃bat. Cõtra 1 † Fl. inde sit.

2 Approbatur per R. P. Cu. & So.

3 † Fl. deest quæ.

3 Displicere vi B. & Paul.

4 † Fl. in quo si aliquid.

4 Et sic copulatiuè, secus si alternatiuè. Bart.

5 Placet P. & Soc.

6 Placere vi Soc.

7 Approbauit per B. Soc. & Paul.

a *Comprehensa fuerunt*] in secunda stipulatione puta, librum scribi & fossam fodi, & si quid horum factum non erit, pœnã centum. Sed in prima econtra neutrum fieri.

b *Altero facto*, id est, obseruato, vt quia non impedisti ire, licet rem auoces.

c *Factum*, id est, obseruatum.

d *Non id eo*, imo altero facto, & altero non, vtraq; est vera, scilicet rem esse, & alterum factum nõ esse, vt statim subijcit. Nam simul, &c. quæ vi huius literæ, contraria. Sed dic, ℣ non ideo est secunda vera, quia prima sit vera, nec cõtra, prima vera, quia secunda vera sit: sed prima est vera, quia alterũ est, & sic affirmatiuè, secunda est vera, quia alterum non est, & sic negatiuè. Sunt ergo veræ ambæ vt subijcit, sed non vera ℣ alterum, 6 vt hic. Vel dic, licet sit prima vera non, si secunda est vera sũ intellectum stipulantium, qui neutrum fieri voluerunt. Cum ergo alterum tantum est obseruatum, non est verum in neutro factum esse contra, & ideo pœna committitur, & secundum hoc, quod subijcit, Nam simul, &c. mutatis qñ non esse, actum, ne arram fieri.

e *Contraria fiunt*] i. esse videantur, vel i. diuersa, vel dic, contraria, i. falsa contraria, i. indirecta propter affirmationem, quæ est in vna, scilicet illud aut illud factum esse, & negotiationem, quæ est in altera, scilicet hoc, aut illud factum non esse.

f *Quia cum*] vere altero nõ facto, i. non obseruato, quod faciendũ erat, verum est hoc, aut illud factũ non esse. ℣ &c.

g *Sed ex aliquo*] cum enim dixi, si illud, aut illud nõ erit, assumpsi significationem ex aliquo, i. si in aliquo fieret contra, committeretur stipulatio non autem ex vniuerso, vt cõmitteretur tunc demum, cum in vtroque fieret contra, erit ergo tota vera, scilicet, vt stipulatio pœna committatur, si in vtroque contra esset factum.

h *Sunt*] verè duæ contrariæ possunt esse veræ, cum significatio nõ sumitur ex vniuerso, sed ex aliquo, vt sup. sicut ecõtra, sunt ambæ falsæ, qñ sumitur ex vniuerso & quod dicit. Velut, non est explicatiuum orationum repugnantia continentium, sed veritatis negotij indicatiuum. Orationes vero repugnantes esse, cõtrariæ ponit ibi, Nam & hæc falsum, &c. & facit sup. de cond. inst. l. si fundi.

i *Sunt*] quando sumitur ex vniuerso significatio. Accur.

k *Animadvertendũ*] resumit principium. Accursius.

l *Non fuerit*] in primo casu. Accur.

m *Factum non fit*] contra, quod promisit, alias enim nõ cõmittitur stipulatio pœnalis. Vel dic non fit, s. quod fieri debuit, s. neutrum, vt stipulatio non cõmittatur pœnalis, vt subijcit illius &c.

n *Illius*] scilicet, si illud, aut illud factum non erit, & quorum vtrumque fieri prius conuenerat, i. nõ fieri, quia non facere, Factum est, vt non impedire eunte, nec rem auocare.

o *Huius*] s. si qd eorum factum 9 non erit, cum plura fieri conuenerant. In alijs libris istud totum deest, huius autem vt vtrumque fiat. Et dic consequor vtrumque, vel neutrum fieri, scilicet metu pœnæ: nam in alijs committitur pœna. Accur.

p *Iuuat*] s. primo, & dic nõ prodest, s. de iure mero sm Az. sed ℣ æquitate secus, 11 vt s. si qs caui. l. si seruus, & 1. Sed dic illud in iudicijs speciale, 11 alias secus, vt ibi no. Itẽ no. ℣ qdã faciunt dñam inter hoc, si aliqd horũ, &c. & illud, si illud, aut illud factũ nõ erit. Quia prima committitur si ẽt vnũ sit factũ. In alia exigit neutrũ factũ & hoc colligit s. in pri. s. ibi, Quod ℣ quis alterno facto, &c. & ibi, Non ita tñ, &c. & sic est ℣. s. s. cũ ita. Sol. hæc corrigit illã, 12 vel considera 5 hentiũ voluntatẽ, sm Ro. vt patet p̃ positionẽ casus, & ja. it ad §. inf. de verb. obl. l. si qs ita stipulatus fuerit. x. & l. si ita quis stipulet, & inf. iud. sol. l. cum quærebatur, & ℣. de cond. inst. l. si hæredi. Alii dicunt 14 econtra, ℣ est differentia, quia illa stipulatio, si hoc, aut illud factũ non erit, cõmittitur in duob. casib. s. si alterum tm fiat, vel neutrũ fiat, secus in alia, s. si quod horũ factũ non erit, quia in vno casu tñ cõmittitur, s. si neutrũ factum erit, secus si alterũ fiat, alterum non. Ergo exponunt quod dñ hic, illius, s. si qũ horũ factũ non erit. Itẽ effectus, s. ad hoc, vt cõmittat, & sm primos, & secundos est ℣. s. ea. l. § cũ ita, vbi non fit villa de p̃dictis differentijs, & æquiparantur quoad prædicta, sed solũt, 15 quod corrigit. Vel ex voluntate contrahentiũ apparet, fuit actor contentus altero, vel nõ. Tu dicas idẽ 16 in vtroq; casu, quo ad has dñas, sed in alio assigna differentiã inter vtrãq; stipulationem, vt patet in positione casus.

q *Exprimit*] exprimere videtur in hac responsione.

r *Comprehendere debet*] vt sine dubio procedat actor.

¶ *Item si pater*] CASVS. Titius ita scripsit in testõ suo, si aliquis mihi filius, aut filia genitus fuerit, hæres mihi esto. & si mihi filius, aut filia hîs ñ erit, Scius hæres esto. & decessit. Postea natus fuit ei filius ex vxore p̃gnante, ℣ exitit ei hîs, nunquid admittitur substitutus p̃dictus in aliquã partẽ: & certe sm strictum ius ita distinguit, aut dictus Titius intẽ-

5 † obijcere. Ita Bato. 6 † Fl. hoc exprimat. corũ qd.

* Et sic indefinita æq; poller vniuersalis & cõcer. c. vt circa, in gl. super ver. aliorũ ecclesiasticorum, in fi. extra de elect. li. 6.

8 Placet B. & P. aliter in sensit Soc.

9 † Dic gnitur, vi. Ant. Aug. lib. 2. c. 2.

9 Placet B. & P. cõtra Soc.

10 Displicet B. & Paul. hic, & in gl. § Cato, & ibi P. contra Ia.

11 Displicet B. Paul. & Cu. & Soc.

14 Ista lectura approbatur per R. P. Cu. & Soc.

15 Et male B. P. & Soc.

16 Placere vi B. P. & Soc.

intendebat per verba testamẽti non aliter esse hæredẽ Seium, quam si neq; filius, neque filia sit ei hæres, aut cum haberet filium & filiã voluit utrunque hæredem instituere & siue alter hæres futurus sit, voluit extraneum, i. prædictũ Seium immittere, siue neuter hæres futurus esset, prædictum extraneũ voluit substituere. Primo casu id est, quando testator intẽdebat per verba testamẽti non aliter esse hæredem Seium, quam si neque filius, neque filia sit ei hæres, videtur declarasse voluntatem suam per verba testamenti, qa si etiam filia sit hæres, videtur per illa substitutus admitti, quia aut filius, aut filia non est hæres. Omnis enim disiunctiua est vera, cuius altera pars est vera, vt supra, prox. §. sed debuit secunda dicere, Si mihi neq; filius, neque filia hæres erit, Seius hæres esto, & tũc erit verum, quod ipse intendebat, s. q̃ Seius non esset ei hæres, nisi filius: & filia nũ sit ei hæres. In secundo autem casu, aut tertio, bene habent effectum suum dicta verba testamenti, si quis mihi filius, aut filia, &c. quamuis autem ita dixerim de stricto iure in primo casu, tamen de equitate ita est interpretanda sententia testatoris, vt siue filius, siue filia nati ei fuerint, & ille natus fuerit ei hæres, Seius extraneus non admittatur, nisi specialiter testator expresserit velle substitutũ admitti, si non essent ei hæredes filius & filia. Viu.

a *Dicta erit*, hoc ideo, quia si erit unus filiarum hæres, videtur admitti substitutus, quia filia aut filius non est hæres. Nã omnis disiunctiua est vera, cuius altera pars est vera, vt supra. Viu. Imo falsa, licet in fine huius l. contrarium statuit.

b *Voler*, & hoc facit. Accursius.

c *Immittere*, id est, adire, quod est extraneorum, vt Inst. de hæred. qua. & differen. §. extranei.

d *Non admittatur*, licet secus in stipulatione, vbi sufficit alteram partem disiunctiuæ esse veram, vt sup. eo. Viu. Quia cum significatio, &c. quæ est contra. Solu. specialiter hic.

2 propter totum paternum, vt arg. C. de hæred. instit. l. fi. & sup. de hæred. instit. l. Lucius. 2.

Si quis ita scripserit, CASVS. Titius in scriptis facies testamẽti ita in eo scripsit, sine dixit, illis testibus, qui testamẽtum meum signauerunt, hæres meus esto, dubitatur quid valeat legatum? Et videtur q̃ non tantum propter incertitudinem, vt Inst. de legatis, §. legatum, quia in re sua videntur testes? Resp. tamen hic q̃ valet legatum, & est ratio, quia testes merentur legatum prædictum habere, eo quod scimus testatori, signando testamentum & re per consequens testamentum, confirmatur per eorum substitutionem. Nec obstat illud, quod dixi de incertitudine, quia corrigitur dictum, §. legatis sequentibus, §. item non obstat, q̃ videantur esse testes in re sua, quia non principaliter sunt testes in re sua, sed testamẽti sunt testes, licet secundario sint testes in re sua. Vide *Signauerunt*, si sigillauerunt, & nota testibus item dictantibus posse legari, vt hic & C. de testam. l. dictantibus. si autem scribentibus, vt C. de his, qui sibi adscribunt, l. Se-

3 Placet, vsq; ad finem. Bar. Cu. & So.

non satis voluntatem suã declarauit, a si non aliter extraneum hæredem esse volet, b quam si neque filius, neque filia hæres sit: hoc enim modo concipi oportet, Si mihi nec filius, nec filia hæres erit. Pot autem interdum superior scriptura esse necessaria, si quis cum filium, & filiam habeat, virunque hæredem instituere velit: sed siue alter futurus hæres sit, c † extraneum immittere, c 2 † siue neuter, extraneũ substituere. Sed, pclinius est, sententiã testatoris sic esse interpretandam, vt siue filius, siue filia nati ei fuerint, extraneus nõ admittatur, d nisi specialiter hoc testiõr expresserit.

Tot est si quis legare ei, qui est testis in testamento, & incertitudo, quæ venit certificanda, legatum non vitiat. Bar.

Martianus. 31

LEX XV.

SI quis ita scripserit, Illis, q̃ testamẽtum meum signauerunt, e 4 † hæres meus decẽdato: Trebatius vtile le-

1† Et etiã Dd. alig addũt ne gationẽ, prox. §. futurus be res nõ sit. 2† Flami fere.

3† lib 6. Institutionum.

4† Fl. signauerunt.

2 Et bene tam in cõtractibus, q̃ in vltimis voluntatib. R. & P. Cu. & So.

2 Placet Cu. Soc. displicet tñ B. & P.

gatum esse putat, quod Pomponius verius esse existimat. Quia ipsum f testamentũ cõfirmatur testibus adhibitis, quod verum esse existimo.

Legatario repudiante, fingitur res nunquam fuisse legatarij, sed semper hæredis. Bar.

Idem. § 1

LEX XVI.

QVædam sunt, in quibus res dubia est, deũ ex post facto retroducitur; & appareat quid actum sit, 6 † vt ecce, si res & legata fuerit, & deliberante legatario eam rem hæres alij tradiderit. Nam siquidem voluerit legatarius habere legatum, traditio nulla est: si verò repudiauerit, valet.

¶ Tantundem est, & si pecuniam hæreditariam legatam crediderit hæres. Nã si quidẽ non repudiauerit legatarius, alienam h pecuniã credidit: i si verò repudiauerit, suam pecuniam credidisse videtur. Quid ergo, si consumpta fuerit pecunia? vtique idem erit k ex eventu dicendum.

f *Ipsum ipsum*] nõ est bona ratio, vt patet ex prædictis, nisi dicas, quia meruit seruiendo testatori in hoc, vt sup. proxi. lege, nec adscribit se cũ sequenti, & licet eadem ratio sit in scribente, tamen ibi 4 est alia ratio in contrarium, scilicet, falsitatis timor, quia posset eum facilius posset corrumpi.

5† lib. 2. Regularũ 4 Approbatur per Soc.

Quædã sunt] CASVS. Legauit filio equum meum, & decessit. Postea testator deliberante verum vel nolles legatum, vel non, hæres meus vendidit equũ & tradidit alij. Post ea testator dixit se velle habere legatũ. Certè traditio facta alij per hæredem nulla reputatur. Si autem repudiasset legatum, valeret traditio. Quædã enim sunt in quibus res dubia est quantũ ad effectum, sed ex post facto retroducitur, & apparet quid actum est, vt fuit in hoc casu. Fit & alius casus, vbi est hoc idẽ, puta, legauit sibi x. q̃ habebam in quodam sæculo in scrinio & decessi. Postea testator deliberante verum vel nolles legatum, vel non, hæres meus mutuatus ea Seio. Nam si quidem tu non repudiaueris legatum, in ò adire voluerit, certum est videtur nunc hæres credidisse alienam pecuniam, id est, suam, & ita non valuit mutuum. Si verò repudiaueris legatum, tuã pecuniam videtur hæres mutuasse Seio, & sic repeteret per condictionẽ certi ex mutuo. Sed quæd. si Seius, cui hæres mutuauit pecuniã legatam, consumpsit eam? Certè idem erit dicendum ex eventu, id est, cum certum est legatarium repudiasse, vel non repudiasse legatum. Nam ex post facto dicendum erit aut suam, aut alienam pecuniam credidisse hæredem Seio. Mutuum tamen vtroque casu consumptione reconciliatur, vt inf. de fideius. l. si quis pro eo. §. si num mos. Viu.

6† Fl. cit.

Addelegatarium posse peti rem pro ipsa pecunia solũ: & sic largè vide per Bal. in l. 3. vlt. q. C. de leg.

g *Species*, i. species, § vt differat à sequenti resp. Sed quomodo est dubia? imò recta via transit ad legatarium ignorantem, vt supra de legatis secũdo, l. cum pater, ff. fundo. Ita legatum esse certũ est: sed tã positio dubia est respectu finis, vel effectus, qua fingitur retro non valuisse, si postea repudiet, vt sup. de leg. 1. l. legatarius, §. 1. & facit sup. si certum petatur, l. pinde & inf. de manu. vind. l. 3. & ad Mac. l. sed Iulianus, §. quanquã ibi, sed ab initio &c. & de negot. gest. l. cũ pater. & de solut. l. qui tes. circa prin. & de le. 1. l. si mihi. & tibi in prin. & l. ferunt. Alij, §. 1. & l. si ubi homo. §. cũ seruus & sup. de vsufr. l. 1. & si quis stipuletur, §. interdum. & de mil. est. l. si miles, 3. & ad Syllani. l. si exhæredatus.

h *Alienam*] & ita mutuum non conficit, vt sup. si certum petatur, l. 2. ff. mutui. Accursius.

i *Credidit*, id est, mutuauit.

K *Vtroq; idem erit*] quia aut suam, aut alienam pecuniam credidisse dicendum erit. Azo. Mutuum tamen reconciliatur consumptione, vt inf. de fideius. l. si quis pro eo. §. si nũmos.

7 Placet P. & Soc.

Sed

Vt possit agi ex dispositione inter vivos, vel ex vltima voluntate, vnus de pariter morientibus vxquam supervixisse præsumitur, h.d. cum l.seq. & l.seq. Bart.

Idem. 1†

LEX XVII.

QVod de pariter mortuis tractamus, [a] & in alijs agitatum est, vt ecce, si mater stipulata [b] esset 2† dotem à marito mortua filia in matrimonio sibi reddi, [c] & simul [d] cum filia perijsset, 3† an, & hæredibus matris 4† actio ex stipulatu competeret? 5† Et D. Pius rescripsit, non esse commissam [e] stipulationem, quia mater filiæ non superuixit. Item quæritur, si extraneus, qui dotem stipulatus est, [f] simul cum marito & decesserit, vel cum ea, propter quam stipulatus est, [6] † an ad hæredē suum actionem trāsmittat. [h]

Paulus. 7†

LEX XVIII.

IDem est, si dos vxori i prę-

QVod dotem] CASVS. Quamuis tractauerimus de pariter mortuis, l. ij. eo. d. l. si inter virum. & l. seq. tā & adhuc circa idem tractare volumus, & pono quosdam alios casus circa hoc. & est vnus talis, Mater dedit dotē Titio pro filia sua, & stipulata est dotem à marito sibi reddi, mortua filia in matrimonio ante matrē, & postea cū matre sua simul decessit. Numquid ad hērdem matris cōpetit actio ex stipulatu p dote? Et dicitur q non, quia mater nō superuixit filiæ. Secundus casus est, Titius dedit mihi dotē pro vxore mea. q erat ei extranea, & postea fuit eā stipulatus à me sibi reddi mortua vxore mea in matrimonio ante mortem suam, id est Titij. q postea decessit simul mecū viuente vxore mea prædicta. vel me viuente decessit simul cum vxore mea. Numquid transmittit ad hæredē suum actionem ex dote? Et respon. quod non, vt dictum est in superiori casu. Nam mīr. de qua ibi dicitur, est extranea, vt Insti. de hæte. quali. & dif. §. extranei. Tertius casus est. Vxori meæ pelegaui dotē suam, q erat tot. postea eādē instituit cum quibusdam alijs, & ipsa postea simul mecū decessit. Numquid valet legatum, vel institutio? Et resp. quod non, quia ipsa nō superuixit mihi. vt infr. l. prox. ibi. In quibus casibus. & c. nam & si hæres vel legatarius testatori nō superuiuat, non valet institutio vel legatum. vt C. de cadu. toll. l. penul. Quartus casus est. Titi ui mihi hæredes duos meos filios impuberes s. Titium & Seium & substituit pupillariter Titium Srio. non econtrà postea ambo simul decesserunt post mortem meam. Numquid dicemus, & prius meminus ante mortuum Seium, cui facta est substitutio. vt sic Titius fuerit ei hæres, & sic idem Titius trāsmittat ad hēdes suos etiam par è fratris stan vero dicemus contra. id est. Titiū non successisse Seio? & respondetur ſ. quòd Titius non vt successisse Seio fratri suo, cum non appareat. quis ante spiritum emiſit. Quintus casus est. instituit mihi hæredes duos meos filios impuberes, & eos adinuicē substituit vel rogauit vtrumq. per fideicom. vt quicunq. eorum prius moreretur, restitueret per fideicom. alteri partem suā hereditatis. & postea decessit. & postea ipsi simul decesserunt. Nasc. quritur, an ēt hoc casu. q. simul perierunt alteralter. ex *hæredes* extitisse videātur ex substōne. vel ex fideicom. vt illiter relicto ab vno alteri, quasi ambo superuixisse videantur? Et resp. q non. Nam cū non appareat, quis ante spiritum emiſit. non vt alter alteri superuixisse. Alij aliter exponunt huius casus literam. vt in ea no. & bene stat vtraq. līa. Est. & sextus casus. ad cuius euidentiā est notandum. q in quantitate p̄monij testatoris exquirenda ad sciendum. ſ. an ea hēt locum l. Fal. vel non propter legata. q̄ reliquit. spectatur tps mortis ipsius testatoris. Vnde si postea crescant bona. vel decrescant. nō prodest. vel nocet legatarijs. vt ſ. ad l. Falc. l. in quantitate. cum similibus. q̄ ibi notaui. Pone ergo. qd Titius hās plures seruos fecit testm. & instituit sibi hæredem. & reliquit multa legata. ita. q potest dubitari vtrum habeat locū l. Fal. vel nō. postea decessit. & cū eo simul decesserunt quidā ex dictis seruis. po-

a *Tractamus*] melius dixisset tractauimus. su. eo. l. si inter. & l. qui duos. per totā l. & maximè in il lo. ſ. si marītus. Azo.

b *Stipulata esset*] sub i condōne. si filia in mīrimonio decesserit viuente mīre. vel dic. vt dixi in ſrio ſ. eo. l. qui duos. ſ. penu.

c *Redd.*] si supereſſet scilicet mater. secundum. R

d *Et simul*] & sic nō superuixit mater.

e *Non est commiſſa*] forte hodie ecō ra: quia ab hæredib. possunt hodie incipere actiones, vt C. vt ac. ab hæ. & contra hæ. l. i. Imò nec hodie. quia non pōt dici decessisse existē te condōne, imò defecisse. quia filia nō decessit in matrimonio viua mīre, aliās contra. vt Inſt. d. ver. obl. ſ. ex condōnali. & facit. ſup. de den. int. vi. & vt l. cū hic ſtatus. ſ. ſi ambo.

f *Stipulatus est*] sub conditione simili superiori. scilicet si mulier in matrimonio decesserit vinēre ſtipulante, vel dic. vt supra eod. l. qui duos. ſ. penul.

g *Cum marito*] hoc casu. sine dubio non transmittit ad hæredem cum condimo 4 defecerit stipulationis. quia non decessit mulier in matrimonio, imo maritus.

h *Transmittat*] Respon. ſ. non. vt & in superiori casu. nā & mater de qua ibi dicitur, est extranea vt Insti. de hær. qua. & dif. ſ. extranei.

i *Dem est? Vxori*] à marito hæredi instituto cū alijs. Nam cum non superuixerit instituto. nec instō. nec prælegatum valet. vt C. de cadu. toll. l. vnica. ſ. pro secundo. & inſ. l. prox. & sic conuenit cum prædictis.

k *Sed & in illo. Pupillus*] non necessarius. quia emancipatus erat. vt differat à sequenti casu. Et secūdum hoc dic. substituto. ſ. vulgariter. vel per fideicom. vel dic. quod hic fuit & ipse in potestate. & substitutio fuit pupillaris. Et differt à secundo. quia hic alter tantum alteri. ibi vicissim ambo fuerunt pupillariter substituti. & pro hoc facit. quod dicit. Frater fratri. quod est in pupillari tantū. non in vulgari. vt Inſtit. de vulg. substit. in prin.

l *An contrà*] id est. non.

m *Si duo*] cum ambo essent in potestate. sed in superiori alter tantum. vel dic. vt ibi.

n *Videantur*] ſ. testatori ex vulgari. quasi quilibet videatur superuenire & q. subijcit alter alteri. ſ. ex pupillari. Itē q. subijcit hoc est, sub. simile q̄rendo. si inuicem. & c. vel dic. q. fuit ex posito illius. Vel alteralteri. Nā q. fideicōmissarius hēt de manu hēdis sui. vt quo animo ei esse hæredē.

o *Ex quibus*] ſ. omnibus supra dictis.

p *Non videtur*] unde videntur vbiq. substitutiones. & do tium lucra. & substitutiones. & stipulationes. vt hic. & sup. l. quod de pariter. & l. idem est.

q *Sed & circa*] planum est. Accurſ.

Legauit] JCASVS Habebam. n. ubos qui erant ex consanguinitate mea. inter quos erant quidā mihi cognati p adoptio-

legata sit, & simul cum marito perierit.

Martianus. 8†

LEX XIX.

SEd, & in illo quæritur, si pariter pupillus, [k] & qui ei substitutus erat frater necessarius, decesserit, an frater fratri hæres exiſtat, an cōtra? 1† vel si duo [m] inuicem necessarij substituti sunt, & vnà perierint, an hæredes extitisse videantur? [n] vel alter alteri, si inuicem 9† hæreditatem rogati fuerint restituere? In quibus [o] casibus, si pariter decesserint, nec appareat, quis ante spiritum emiserit, 10† non videtur [p] alter alteri superuixisse. Sed, & circa [q] legē Falcidiam, si dominus cum seruis simul vita functus sit, seruis, quasi in bonis eius mortis tempore fuerint, non computantur.

Qui legat cognatis, videtur legare his, qui sunt cognati tempore testamenti, vel tēpore mortis. Bart.

8† li. 3. regularum.

1† Sequūt hāc gl. Bal. de Ar. & Cu.

2† Fl. hoc est si inuicem.

3† Displiceret B. P. & Soc.

4† Et quia hic versatur fauor publicus cū muliere iterato nubente. P. & Soc.

5† Approbatur per B. P. & S.

10† Flor. emiſit.

9† Approbatur R. Cu. Paul. & Soc.

adoptionem, vt quia erat adoptati à patre, vel ab auo meo, vel proauo. Feci testamẽtum, & legaui cognatis meis 100. ponè: posteà dicti cognati per adoptionem desierũt esse cognati per emancipationem de eis factã, & sic nihilominus remãserunt in ciuitate, & posteà decessi, & sic repetitõ erant mihi cognati tempore testamẽti mei, & non tẽpore mortis. Nunquid venient ad legatum cũ aliis cognatis? Et dĩ quod sic. Sed ecõtrà, si quis tempore testamenti mei non fuit mihi cognatus, sed posteà tempore mortis mei inuenit mihi esse cognatus, putà, quia fuit arrogatus post testamentũ, multò magis cõsequitur legatũ, quã superiores, qui tempore testamẽti erant cognati, & non tempore mortis. Idem est si legatem cognationi meæ. Viui.

a *Sicognat.*] Pone casum, secundum R. in cognatione naturali, & dic, desierũt, s. per deportationẽ. t Et qd dicit. In ciuitate maneant, dic tẽpore mortis, qa sunt restituti. Itẽ, q dicit. Cognati. n. fuerũt tẽpore testi. sub. & tẽpore mortis, aliàs si non essent restituti, non caperent, vt inf. de his, quæ pro non scrip. l. 1. 2. respons. Sed huic positioni multum obstant primo. C. de hæred. instit. l. 1. sed ibi 2 non erat restitutus, hic sic. Item ob. Instit. de capi. di. §. quòd autem, vbi etiam reuersus in pristinum statum non recuperat ius regnationis. sed solue, t speciale in legato, de quo hic dicitur, quia naturalem causam habet, vt ff. de capi. di. l. legatũ. Vel ibi 4 fuit manumissus, qui seruus fuerat factus. hic autem in integrum restitutus, qui fuerat deportatus, arg. C. de sen. pal. l. 1. Item ob. huic positioni, quia ¶ dicit. Facilius q̃ est absurdum, s q̃ ille facilius capiat, q tpe mortis tantum est cognatus, quam qui vtroque casu. s. testamẽti. & mortis. Item ob. quòd dicit, cognati. n. &c. quasi dicat, licet non tempore mortis. Similis lectura & subauditio ff. si quis cautũ. sed, & si quis. ibi. dãna o. &c. Vel pone sdo 6 casum in cognatione naturali, sed non in facto non capaci. hoc mõ. Legaui fratri Titij, & Titius me viuo decessit. Nam licet desinat Titij ff esse, quia tamẽ oi tpe capax fuit admittitur. Et secundum hoc in prima parte tẽpore testamenti tantum fuit cognatus, & non mortis, in secunda tempore 7 mortis tantum, quando cõsirmantur relicta, vt iam non mutetur arbitrium. vt C. de sac. eccl. l. 2. & ideo dicit. facilius. Idem in non capace. vt sufficiat, si sit capax tpe mortis tantum, vel tempore existentis cõdõnis relictis. vt su. de leg. 3. l. si deportati. in prin. & ¶. de cõdit & demon. l. cum qui post. & ¶. de fideicomm. lib. l. generaliter. §. si homini libero. & ¶. de leg. præst. l. interuenit. & inf. de don. cau. mor. l. in mortis. & ¶. de iure fis. l. 1. §. 2. ibi. Qñ autem &c. secus si esset tpe testamenti tantum, vt eod. §. de iure fisci. Vel pone 8 in cognatione ciuili, quæ fit adoptione, vt in secunda parte l. & desinit per emancipationẽ vt in prima. De qua cognatione habes sup. de adop. l. qui in adoptione, & ¶. de gradi. l. non facilè. in §. 1. & sin hanc nil 9 ob. Sed prout dixi, caperem tempore mortis capere, licet non tpe testamenti. est contra regulam Catonis, vt inf. tit. 2. l. 1. Solu. illa intelligitur, 10 cum legatum deficit ex persona relinquentis, vel propter res relictã, aliud si ex persona legatarij, vt dictum est, licet R. aliter dicat. Item non ob quod dicitur Instit. de leg. §. an seruo. qa ibi

1 ‖ lib. 25. ad Sab. 2 ‖ Fl. desierunt. 3 ‖ Fl. Certè. 4 ‖ Fl. deest autẽ. * Die idẽ in cognatione: vt relictũ agnatis fit relictum: quia cognati, & agnati, quo ad successionẽ Adr. sint. p ea quæ no. i auth. post ffes. C. de hær. instit. Bart. post pl. in l. cũ ita. §. fina. vers. §. virũ. sup. de leg. 2. 5 ‖ lib. 12. ad Plaut. 6 ‖ Flo. de. legare. 7 ‖ F. q si.

1 Placet B. Cu. & So. in ipsa: licet non quoad tex.

2 Placet B. Cu. & Soc. licet aliter dicat Bal. in d. l. Seia.

3 Displicere vi B. & So.

4 Placet B. Pa. So. & Cu.

5 Et benè, B. & Soc. iõ iste intellectus nõ placet eis.

6 Placet B. Cu. & Soc.

7 Displicet I hoc B. ista lectura tñ sustinetur à Soc.

8 Sequunt B. P. Cu. & Soc.

9 Imò hẽ multa cõ tractia sũ

Vlpianus. 1 †

LEX XX.

SI cognatis [a] legatum sit, & hi cognati quidem esse desierint, 2 † in ciuitate autem maneant, dicendum deberi legatum: cognati. n. testamenti facti tẽpore fuerũt. Cæterum, 3 † si quis testamenti facti tempore cognatus non fuit, mortis aũt 4 † tpe factus est per arrogationem, facilius legatũ consequitur. ¶ Si quis [b] cognationi leget, idem est, atque si cognatis [b] legasset.

Collegio licito legari põt, illicito non: singulis tamen de tali collegio licitè relinquitur. Bart.

Paulus. 5 †

LEX XXI.

CVm Senatus [c] temporibus Diui Marci permiserit collegijs legari 6 † nulla dubitatio est, quin si 7 † corpo ri, cui licet coire, legatum sit, debeatur: cui autem nõ licet, si legetur, non valebit, nisi singulis legetur. Hi. n. non quasi collegium, sed quasi certi homines admittẽtur ad legatũ.

Idem. 8 †

LEX XXII.

VBi est verborum ambiguitas, valet, qd actum est, 9 † veluti, si Stichũ 10 ‖ stipuler, [d] & sint plures Stichi, [e] vel hoiem Carthagini dari, [f] 11 † cũ sint duæ Carthagines, [f] Sp. n. 12 † in dubijs id agendum est, vt quàm tutissimo loco res sit bona fide contracta: nisi cum aperte contra leges scriptum est.

Labeo. 13 †

LEX XXIII.

CVm pubere filio mater naufragio perijt. Cum explorari si possit, vter prior extinctus sit, humanius ẽ credere, filium diutius & vixisse, propter personam legantis, & legatarij, 11 mixta consideratione habita, dicitur nullum. Et eodem modo resp. C. de leg. 1. seruis. in fi. vel vt ibi. Item non obstat hic, Iulli. de hæredum quali. & differen. §. in hæredibus autem. & sup. de hæred. instit. l. si alienum. §. primo. vt ibi dixi. Item nec obst. sup. de leg. 2. l. penul. §. fi. vt ibi dixi. & facit C. de testamentis. l. neq. & inf. de cond. & dem. l. falsa demõstratio. & sup. de legatis secundo. l. si ita, quis in testamento. §. finali. sed quidam habent pro lege, sed non oportet.

b *Cognati*] facit ff. eod. l. secunda. & infra. l. prox.

C *Vm Senatus*] CASVS. Omnia collegia sunt illicita, nisi coierint ex authoritate Senatorum, vel Cæsaris, sed illa, quæ coierunt ex thoritate Cæsaris, vel Senatorum, benè sunt licita, & illis possumus legare, & legatum capient. Si autem legetur illicitis collegijs, non valet legatum, nisi legetur singulis eorum, qui sunt in collegio illicito. Nam tunc singuli admittuntur ad legatum quasi certi homines, & non quasi collegium, & facit optimè infra de colle. illi. l. tertia. §. in summa. Viuianus.

c *Cum Senatus*] facit sup. l. proxi. in fin. & sup. eodem. l. 3. & Cod. de hæred. instit. l. collegium. & C. de sacrosanc. eccle. l. prima. & de epis. & cler. l. id quod. & inf. de colle. illi. l. 3. & tertia. & sup. quod cuiusque vniuer. l. 1. & C. de Iudæis. l. 1. Accurs.

V *Bi est verborum*] CASVS. Promisisti mihi dare Stichũ, cum haberes vnum tantum seruum Stichũ. Vel promisisti mihi dare hominem, ego peto à te, vt acquiras Stichum seruum vicini tui, qui est melior forte, quã tuus Stichus. Certè dabis mihi tuum Stichum & non cogeris emere Stichum vicini tui. Nam vbi est verborum ambiguitas, vt fuit hic, valet quod actum est. & in dubio id agendum est, vt res bona fide contracta sit in tutissimo loco, quàm plus esse potest, nisi cum esset scriptũ aperè contra leges. Idem est, si promisisti mihi dare centum Carthaginis, cũ essent duæ terræ, quarum quælibet vocabatur Carthago. Nam de illa Carthagine intelligere debemus, quam frequentare solemus ego, & promissor. Viuianus.

d *Stipuler.*] scilicet, dari.

e *Stich.*] quorum vnus est promissoris, de quo verisimile est eos sensisse. vt sup. de leg. 2. l. vnum ex familia. §. si rem.

f *Carthagines*] vnam autem frequentare consueuerunt pacisscentes. & facit ad l. ¶. de reg. iur. l. semper in stipulationibus. & sup. eodem. l. quoties. & inf. eod. l. cum in testõ. & ¶. de ver. obl. l. cum quidam. §. 1. & l. tritico. & l. quoties in stipulationibus. & l. quoties. quis ita. §. si procurator. & l. si quis ita. §. Chrysogonus. in fi. Sed contra. sup. de pact. l. veteribus. sed dic. vt ibi dixi.

C *Vm pubere*] CASVS. Adhuc teneritur iurisconsult. ad materiam de illis qui simul perierunt. Et dicit, q si mater perierit naufragio cum filio suo pubere, credimus filium ei superuixisse. vt sic exiterit hæres matri, & agnati ipsius filij exiterint hæredes ipsi filio secus si filius, qui simul cum matre perijt, erat impubes, quia tunc credimus eum prius decessisse. & hoc dicit cum l. seq. Viu.

g *Diuus*] vt sic seruetur ordo mortalitatis. ad quod ff. de

Ba. & So.

10 Placet Dy. & B.

11 Imò reg. Catoniana nihil facit ad mãdatum. l. fin. Dy. et Bar.

12 Quia cõcordat cũ ista l. Dy. & B.

13 ‖ lib. 14. ad Plaut.

9 † Fl. vult, quod acti est.

10 † Fl. cũ Stichum.

11 ‖ Fl. vel hoiem: vel Carthaginẽ, cũ sit duæ Carthagines, vna i Africa. altera i Hispania. Strab. li. 17. Pli. lib. 3. ca. & li. 5. ca. 4. & 7.

12 † F. de est. n.

13 † F. vel l. ib. 5. ex Cassi.

inoff.testa.l. ult.& si parentibus.& ff.eo. l. qui duos.§. cũ in bello.& §.fin Item hoc accipe, nisi ratio singularis suadeat contrarium, vt pro patrono, vt sup.eod.l.qui duos.§.si cum filio. & quia sit impubes, vt infra.l. proxi.& supra. de pact. dota.l.inter.in princ.

a *Si mulier. Intelligitur*] propter debilem ætatem, vt & sup. de pact. dota.l. inter. alias esset secus.vt sup.l. proxi. ad quæ est §. eod. l. qui duos.§. fin.

2† Li. 5. ad l. Iuliã. & Papiam.

Cum in testamento]CASVS. Legaui tibi decẽ lib. & nõ adieci, vtrum de Bono. paruis, vel grossis, vel Rhegiminis paruis, vel grossis, vel florenis: cum omnibus his monetis Bononien. vterentur, certè benignè interpretari debemus, i. secundũ id, quod credibile est me testatorem cogitasse: quod possumus scire ex consuetudine mea, vt sup. de leg. 3. l.nummis.& quod dixi in ambiguo. vel obscuro sermone, hẽt locum ẽt in verbis perperam in testõ appositis per me testatorẽ, i. sine mysterio positis, i. superfluis, scilicet, vt intelligantur ſm quod credibile est me testatorem voluisse. Et quod ita accipiatur verbum, perperam, habes Instit. in proœm.ff. cunque hoc Deo, &c.

2† Li.11. Digesto.

Id ẽ. parũ apte, ñ aut ẽ contra leges quia, p ñ scripto haberetur.

3† Li.22. Digesto.

4† Fl. dixit.

5† Li.26 Digestor.

6† Alias actus sit.

b *Cum in testamento*] facit sup. eod.le. vbi. & ff. de reg.iur.l.semper in dubijs, & inf. ad Trebel.l. cogi.circa princ.

7† Lib.1. Regularum.

Quem haredi]CASVS. Titius ita dixit in testamento suo, Ille liber esto, quem hẽdi meo dixero velle me liberum esse. Vel ita dixit, Heres meus damnas, sive damnatus esto dare ei centum Bononien. vt damnatus sit dare, dixero: & postea decessit. Certè testõris voluntas adimplenda est, si aliquib. arg. apparebit, de quo dixit id testa. Vt. c *Quem haredi*] & facit sup.l. prox. Item sup. de hær inst. l. asse. & C. de instit. & substit.l. si testamentum.

8† Fl. sensit.

9† Flo. fideicommissa.

Cains. 1†

LEX XXIIII.

SI mulier cum filio impubere naufragio perijt, priorẽ filium necatum esse intelligitur. a

Marcellus. 2†

LEX XXV.

CVm in testõ b ambiguè, aut etiam perperã scriptum est, benignè interpretari, & secundum id, quod credibile est, cogitatum, credendum est.

Celsus. 3†

LEX XXVI.

QVem hæredi c meo dixero velle me liberũ esse liber esto; cui vt dare damnas sit hẽs meus, dixero: ei hæres meus dare damnas esto. Testatoris voluntas, si quibusdã argumentis apparebit, de quo dixerit, 4† adimplẽda est.

Idem. 5†

LEX XXVII.

CVm quæritur, d in stipulatione quid actum sit, 6† ambiguitas contra stipulatorem est.

Modestinus. 7†

LEX XXVIII.

SI quis de pluribus e vnum manumitti voluerit, nec appareat, de quo manumittendo testator senserit, 8† nulli eorum fideicommissaria 9† competit libertas.

An nomen proprium, vel appellationũ, seu demonstrationum inspicere debeamus ex qualitate notitiæ disponentis inspicitur. Bar.

Labeo. 10†

LEX XXIX.

QVi hẽbat Flaccum fullonem, f & Philonicũ pistore, vxori Flaccum pistorẽ legauerat. Quis 11† eorum, & nũ vterque daretur? 12† Placuit, primo eũ legatum esse, quẽ testator legare sensisset. Quod si nõ appareat, 13† primum inspiciendũ esse, an nomina seruorum dominus nota g habuisset. Quod si nota 14† habuisset, eum deberi, qui nominatus esset, tametsi in artificio h erratum esset. Si autem ignota nomina seruorum essent, pistorem legatum videri, perinde ac si 15† nomen ei adiectum non esset.

Clausula in fine posita non refertur sõlũ ad proxima, sed & ad oĩa præcedentia continuata scriptura prolata. Bar.

Scæuola. 16†

LEX XXX.

PLures testamento manumiserat, i in quibus k Sabinam, & Cyprogeniam, l cum quisque eorum ad tricesimũ 17† annum ætatis puenisset: 18† & cũ liber quisq; eorum esset, certã sũmã m eis 19† dari voluerat, & cõiũcta scriptura ita cauerat: Sabinæ, & Cyprogeniç dari uolo, cũ ad statutã ætatẽ puenerit, singulis decẽ, & hoc amplius n alimẽtorum noie in annos singulos, quoad viuent singulis x. & postea decessit Titius. Nunc quæritur, vtrũ oĩb. pdictis 6. manumissis debeant alimẽta, an vetò solis Sabinæ, & Cyprogeniç? respõ. Ꝙ oĩbus videnti alimẽta relicta.

9† Flo. de fideicommissa.

10† Fl. Iabolenus lib. 3. ex posterioribus Labeonis.

11† Fl. q.

12† Alias deberẽt. ẽtebatur.

13† Fl. apparet.

14† Fl. de esse nota.

15† In ẽt legit Dd. q basdã vetò sublata ẽ hęc particula, si, & male.

Quæ ꝑsumit. qũ habet ꝑsonas notas, alias secꝰ. Pau. & Soci.

16† Li. 18 Digesto.

17† Fl. trigesimũ.

18† Fl. pueniſſet.

19† Fl. de eis: cis.

Vi habebat]CASVS. Titius habẽs seruum nomine Flaccum, qui erat fullo, & habens seruum noie Philonicum, q erat pistor: legauit vxori suæ Flaccum pistorẽ, cum Flaccus esset fullo. vt dictũ est, & non pistor. & postea decessit Titius. Nũc quæritur, an debeant vxori Flaccus, & Philonicus? an alter eorũ tñ. & qs eorũ? & tñ. Ꝙ vnus tñ ei debeẽt. Talle, de quo testõr sensit. Si autem non apparet de quo sensit, distinguit: aut testator noia horum seruorum habuit nota, aut non. Primo casu, is seruus debetur vxori, q notiatus est. q̃is in artificio eius errauerit testõr. cũ legauit eum vxori: scilicet casu vi legat⁹ pistor, ac si legasset vxori pistorẽ ñ adiecto noie. f *Deberetur*] subaudi, quærebatur.

g *Nota*] Nota præsumptionem voluntatis sumi ex scientia testõris, vt sic supra de vsu. & habi. l. plenũ. §. equitij. Itẽ & no. Ꝙ testõr ꝑsumit decipi in eo, qd ignorat. fin R. & facit ad l. C. de test. l. si in noie. & de leg. l. si Fortidianũ. & sup. de leg. 3. l. patronus. §. libertis. & de hær. inst. l. his verbis, §. fi. & ff. de ver. obl. l. si in noie. & sup. l. proxi. & Inst. de leg. §. si quis inquilino.

h *In artifice*] quia dixit pistorem.

Cum quæritur] CASVS. Cum hẽres seruũ Stichũ album, & seruũ Stichũ nigrũ, promisisti mihi dare Stichũ. Nũc cũ peto à te Stichũ nigrũ, tu dicis te sensisse de albo, & illũ tibi dare tantum. Certè hæc ambiguitas contra me stipulatorem est interpretanda: & ita dabis Stichum album.

d *Cum quæritur*] pone exemplum, vt inf. de verb. obl. l. stipulatio ista §. in stipulationib. & l. quicquid Sed contra in eo. tit. l. si mihi. §. 1. Sol. ibi, Item ff. in eo. tit. l. inter stipulantẽ. §. si Stichum. sed dic, vt distinxi, sup. de pac. l. veteribus.

Si quis de pluribus]CASVS. Institui mihi hẽdẽ Titium: & cum haberem plures seruos Stichos, rogaui eundem per fideic. vt manumitteret Stichum, & nõ dixi de quo Stichos: & postea decessi. Certè nulli horum sermonum competet libertas fideicom. & ita non hẽt hic locum. fauor libertatis. e *De pluribus*] natis: ne ff. §. C. de fideic. libe. l. cum inter. in fi. & l. si quis in testamẽto. & facit inf. de man. testa. l. cũ ex plurib. & sup. de testa. tut. l. duo. & sup. eo. l. si fuerit. & ff. de his quæ pro non scri. l. 2. & Inst. de leg. §. incertis. Accur.

i *Manumiserat*] i. libertatem directam reliquerat.

k *In quibus*] id est, inter quos. Accur.

l *Cyprogeniam*] s. manumiserat, i. libertatem reliquerat, habendam tunc cum quisq; eorum, s. tam aliorum, quã duarum fœminarum, ad xxx. &c.

m *Certam summam*] puta quinque.

n *Et hoc amplius*] Nunc, recõiungit omnes, vt in fine patet, & facit vim, Ꝙ dicit cõiuncta, scilicet incõiunctis, locus si ex

interualle. vt argu. ff. de verb. obli. l. Titia. & idem ff. plerunque & ff. si cert. pet. l. Iesta. §. dicebam. & facit ad l. illam fu. de al. leg. l. à filio. & ff. & de leg. 1. l talis scriptura. C. fin.

ADDITIO. Dic secundum Bar. quod hoc non est intervallum in eodem testō non diuertendo ad alios actus. Nam testis debet fieri vno contextu. vt l. hi des. in fi. sup. de test. Sed certas est. vt intelligamus cōiuncta scriptura, i. continuato sermone: secus si in medio plura dixisset, quia tunc ad omnia præcedentia non refertur. vt no. glo. in simili Instit. de te. diu. §. item Iapilli.

quoad viuent, singulis decē. Quæsitū est, vtrum omnibus manumissis alimenta debeantur? an verò Sabinæ, & Cyprogeniæ solis? Respondi, [1†] secundum ea, quæ proponerentur, videri omnibus alimenta legata.

1† Flo. respondit.

De ijs, quæ pœnæ nomine [2†] relinquuntur.

2† Flo. & veteres codices cū habēt. & nota, q̄ Antoninus Pius primus constituit mē pœnæ cā legatū relictū minuere. Iul. Capitol. in eo.

TITVLVS VI.

Si præcedit dispositio illicita, vel probrosa, relictum nomine pœnæ a quocunque non valet. Bart.

Aphricanus. [3†]

LEX PRIMA.

3† L. Quæ sicunque.

FIliofamilias, [a] vel seruo hærede instituto, & si in patris, dominive pœnā illicitè, vel probrosè datum est, nullius momenti legatū [b] esse respondi. Non enim id solum, quod in hæredis, [c] [4†] sed omne [d] quod in cuiusq; lucrū aliquod [5†] ex vltima volūtate

4† Flo. in hæredes.

5† Fl. aliquid.

DE IIS, QVAE Pœnæ nom. &c.

a Dicit quandoq; ambo simul superior titulus (Ibi de legatis inutilibus, nā de incertis personis regit. quib. quod legatur est inutile relictum) & hic. Aliquando legatum relictū pœnæ cā, quia contra naturā legis est, vt pœna bonore insito. vt si legatū honoris vnius pœna alteri spondetur. tunc. n. honoris videtur pœna, quasi pœnæ causā legendi. aliquando non honoris, sic quidē tale legatum, hodie tamen valet, nisi illicitū. vel probrosum. vel impossibile sit ex constitu. Iustiniani. ex qua Tribon. leg. t. transtulit hæc verba, illicitè, vel probrosè, item q̄ ver. Talè quo reputantur illa, illicitè vel probrosè, Cuiac. & no. quod constitut. Iustin. est in l. 2. C. de.

b Legatum esse] scilicet, sm. nomine pœnæ: primū enim valet etiam olim.

c Hæredis] l. scripti. alias ī hēdes scriptos. ī eorū pœnā. l. est relictum: non valet.

d Sed omne] accipe. nullius momenti habendum est in cuiuscunq; lucrū aliquid in testō scriptum sit: cuiuscunque dico sētientis talem pœnam ex vltima voluntate. Accursius.

6† Fl. de fi. est.

7† Lib. 6. Instituu.

[a] Filiusfam.] CASVS. Titius instituit sibi hæredem filiū, vel seruū meū: & sic acquisita est mihi patri, vel dño hæreditas. ita q̄ apud filium meū, vel seruū meū non remanserit aliquo mōēto, vt sup. de acq. hær. l. placet. postea legauit idem Titius à me pē ex Scio, quod potuit, vt ff. de leg. 1. cū filio. & de lgg. 2. l. si alienus. Et si non darem Scio x. præcepit, vt darē centū Sēpronio nōie pœnæ, & postea decessit. est ōr. Nunc quæritur an valeat legatū eorū centū, q̄ iustus fuit dare Sēpronio, si non darem x. Scio? & dī q̄ non: quia in mei pēs. vel dñi pœnam fuit relictum. & sic illicitè, vel probrosè. non. n. illud solū nullius momenti habēdum est, quod in talē pœnā hæredum sit scriptum in testō, sed ēt cē illud est habendum nullius momenti, quod sit scriptum in testō in talē pœnam cuiusque. Cuiusq; dico sentientis lucrū aliquod ex vltima volūtate, sicut fui in hac l. ego pī. vel dñs. nā illud, qd in pœnam hēdum est scriptū in testō, sine dubio non valeret, vt hic pro cōstanti ponit, quamuis hodie sit correctū: vt in ff. notaui. Vtrū aūt verba testōris in testō posita intelligant posita nōie pœnæ. vel condōnis vel translationis, apparet ex volūtate defuncti. Nam si ita dixit testōr, his meus, si Capuā ierit (quod quidē volo) Titio x. dato decetur relictum legatum nōie pœnæ hēdis. Si verò hēdem iturum Capuā pro suo magno lucro præceperit x. dare Titio, si Capuam ierit, quasi tūc parū hēdi noceat, si graueť, tunc est cōdō. si aūt non appareat dictā esse condōnem, per. ff. vt Instit. de leg. §. longè. vt si legauī vni Isortiatū meū, & postea idem lego alij ālō adimendi primo, tunc est translatio, vt sup. de adimen. leg. l. translatio. in dubio aūt nō pīsumitur primo adimere, vt no. ff. de leg. 1. l. si plurib. & h. d. cū l. seq.

a Filiusfa.] filium familias instituī, & sic hēditas pfi q̄rit, vt nec momento apud filium remaneat, vt ff. de acq. hær. l. placeret. Pē legaui x. Titio, quod possum, vt ff. de leg. 1. l. cum ff. lio. & de leg. 2. l. si alienus. & si non daretē cepi, vt daret cētum nōie pœnæ Sēpronio. Hæc centū dāe hic illicitè. vel probrosè relinquit, eo ipso. q̄ nōie pœnæ relinquuntur. & sic fun has leges non valet. vt hic. & ff. de cond. & dem. l. mulcta & Instit. de le. §. pœnæ. in prin. Hodie contra. nisi primum pœnitum. vel relictū decem. sit probrosum. vel impossibile. quia tunc nō valet primū. nec sm. quod nomine pœnæ relictū est. vt Instit. de leg. l. fin. in fi. & C. de his quæ pœnæ nomine. l. 2. in fine.

b Legatum esse] scilicet, sm. nomine pœnæ: primū enim valet etiam olim.

c Hæredis] l. scripti. alias ī hēdes scriptos. ī eorū pœnā. C est relictum: non valet.

8† Fl. Seuerus.

d Sed omne] accipe. nullius momenti habendum est in cuiuscunq; lucrū aliquid in testō scriptum sit: cuiuscunque dico sētientis talem pœnam ex vltima voluntate. Accursius.

sentientis, talē pœnam in testamento scriptum sit, nullius momenti habendum est. [6†]

Marrianus. [7†]

LEX II.

POenam à conditione voluntas testatoris separat: & an [e] pœna, [f] an conditio, aut translatio [g] sit, ex voluntate defuncti appareret. Idque diui [8†] Verus, & Antoninus rescripserunt.

De regula Catoniana.

TITVLVS VII.

Legata pura, quæ testamenti tempore non valerent, si testator tunc decederet, non confirmantur impedimēto cessāte, secus in legatis cōditionalibus, vel in diem incertam. B.

Celsus. [9†]

LEX PRIMA.

CAtoniana* regula sic definit, Quod si testamēti facti tēpore decessisset testator, inutile [10†] to legatorū præstatione grauaretur. Vel melius, illa condō. si Capuam ierit, est simplex conditio. Roge. Hæc gl. R. planior est, quam illa, quæ incipit, Fortè dicebat, &c. quæ sequitur.

e Pœna] fortè dicebat causa pœnæ. Ita & ita statuo. Vel si testator dixerit, His meus si Capuam ierit, quod nolo, Titio dato decem, si verò hīdem inutū Capuam pro suo magno lucro præceperat decem dare, si Capuam ierit, quasi tunc parum ei noceat si grauetur, tunc est condō; si autē non appareret, dicā esse condōnem per ff. vt Instit. de leg. §. longè. Acc.

f Translatio] vt si quod legaui vni, postea lego alij ālō adimendi primo, vt Instit. de adim. leg. §. translatio. aliàs in dubio non præsumitur adimere primo: sed vterq; admittitur ad partem, nisi probetur, q̄ testator alterum rem, alterum æstimationem habere voluerit, vt ff. de leg. 1. l. si pluribus.

DE REGVLA CATONIANA.

¶ *Cuiac. in paratitl. ad hunc tit. recensita abolitione legis Iuliæ & Papiæ per Iustinianum ponit rationem introductionis Catonianæ, vel Cassianæ sententiæ, vt per eum ibi.*

Catoniana] Ad cuius elentiam huius l. & vt non obstent contraria, nota, quod regula Cato. habet locum in tribus casibus. Primus est, quando legatum est inutile propter rem relictam, siue legatam, vt in eis, quæ sunt iniūcta ædibus vt supra de leg. 1. l. cætera. in prin. Secundus est, quando est inutile ex persona relinquentis tantum, vt si testetur seruus, & non decedat liber factus, vt supra de leg. 3. l. 1. §. 1. ibi. Hoc vtique nemo. &c. Tertius est, quando est inutile propter personam relinquentis, & legatarij mixtim, vt si, instituī mihi hīdē Titium, & seruo suo legaui centum, vt Instit. de leg. §. an seruo. & C. de leg. J. seruis. ita ergo definit regula Cato. quod id legatum, quod inutile foret aliquo de prædictis trib. modis, si testator decessisset testamenti facti tempore, desinit, dico, regula prædicta non valere in legatū, quæ-

10† Aliàs vtile.

quandocunque decesſit teſtator. Ita ñ definitio regulæ Catò. in quibuſdam caſibus non poteſt ſibi vendicare locum. putà in legatis conditionalib. quorum ponit hic tria exempla, primum eſt tale. CASVS. Seius Pa locutus eſt hæredi ſuo in teſtõ. Si poſt calendas mortuus fuero, Titio dato decẽm pone. Nunquid hoc caſu cauillari debemus, i. ſcienter falſum dicere, i. locum habere regulam Caton. dicere? Cerè ſi mam hoc mõ dato legato, ſi ſtatim mortuus fuerit teſtator, verius eſt nõ eſſe datum legatum, quàm inutiliter datũ. Nam hẽt locum ñ in puro legato inutili, non in cõditionali, quod eſt interim pendente conditione nullum. Vel verius eſt, quod videatur non datũ legatũ, ex quo cõdõ deficit, ſub qua fuit datum, quà videatur datum inutiliter. Defecit aũt condõ, quia teſtator fuit mortuus ſtatim facto teſtõ: legatũ aũt fuit ſub illa condõne, ſi poſt calẽdas moreretur teſtator, vt dictũ eſt in littera. Secundũ exemplum, ſiue ſecũdus caſus eſt talis. Seius legauit tibi in teſtõ ſuo fundũ (qui erat ſuus tpe teſtamenti) ſub hac conditione, ſi eum fundum viuo eodem teſtatore alienaueris: & tu alienaſti eum fundum viuo teſtatore. & poſtea deceſſit teſtator. Certè legatũ debetur tibi ab hærede eius, quia impleuiſti conditionem: quod quidem legatum non deberetur tibi, ſi teſtator deceſſiſſet ſtatim, ante quàm alienares d. fundũ: quia iam tẽpore mortis teſtatoris inueniretur tibi legata res tua: quod certè legatum non valet, vt ſup. de lega. 1. l. cætera. §. quemadmodum. cum ſimilibus, quæ ibi ſcripſi. Tertius caſus eſt talis. Seius habens filiã impuberem fecit teſtñ, & in eo legauit ita filiæ, Si filia mea Titio nupta erit me viuo, lego ei filiæ meæ centum. Poſtea filia fuit facta pubes, & nupſit Titio, & poſtea deceſſit teſtator. Certè habebit filia legatum: quod quidem legatum non deberetur ei, ſi teſtator ſtatim deceſſiſſet, ante quã ipſa fieret pubes, & Titio nuberet: quia iam tpe mortis teſtatoris impoſſibile eſt eam eſſe nuptam Titio, cũ tunc eſſet impubes. Impuberes aũt ẽhere matrimonii non pñt, vt Inſtit. de nupt. in princ. Item non vendicat ſibi locũ hæc definitio regulæ Caton. in hæreditatib. ſub conditione relictis, de quib. dixi iam. Itẽ non vendicat ſibi locum in eis etiam purè legatis, quorũ dies cedit poſt aditam hæreditatem, & non à morte teſtatoris, ſicut ſunt legata relicta ſeruis teſtõ manumiſſis, & legata relicta ſeruis alijs, vt C. de cadu. toll. §. in nouiſſimo & inſ. qñ dies lega. ced. l. 2. qñ dies aliorum legatorum cedat à morte teſtatoris vt in d. §. in nouiſſimo. Non. n. dẽt vitiari legatum, ſi inueniatur inutile aliquo de prædictis tribus modis co tpe, quo non debemus, ſed ẽt eſſet inutile tpe mortis teſtatoris. Item non vendicat ſibi locum definitio regulæ Caton. in legibus nouis. Circa quod nota, q Gallus fuit ante Velleium, & Velleius ante Catonem. Vnde l. Galli appellatur vetus, & l. Velleij appellatur noua, quantum ad l. Galli, vt ſup. de liber. & poſthum l. Gallus. §. nunc de lege. Ponè ergo, quod habebam in poteſtate filium, & ex eo nepotem. Nunc nepotem mihi hæredem inſtituo, & filium præterij. Certè ſi ſtatim decederem, non valeret teſta. ex eo, q filius inueniret ſe prætertum, vt Inſtit. de ex hær. lib. in princ. ſed ſi me viuo decedat filius, teſtñ confirmatur: & inſtitutio de nepote facta valet, vt ſup. de teſta. tut. l. ſi hæreditas. §. a. & nõ eſt mirum ſi confirmatur per l. Velleiã. nouam inſtõ nepotis, quæ ab initio non valet: quia, vt dictum eſt, Cato. regula ad nouas ll. non pertinet. & h. d. totus hic titulus. Viuianus.

a *Legatum.*] i. id genus legati, & ponè exemplum: quia legauit ſeruo hæredis, vt Inſtit. de leg. §. an ſeruo. & facit infr. de reg. iur. l. quod initio. & l. pen. hæc autem regula in multis fallit, vt ſtatim dicam.

b *Non valeret*] quia quod inutile foret legatum, ſi ſtatim poſt factum teſtñ deceſſiſſet teſtator, hoc non dẽt ideo valere, quia diutius teſtator vixerit, vt Inſti. de leg. §. an ſeruo.

c *Falſa eſt*] i. locũ non habet, in nullo. n. falſa eſt: ſed ſic dñ falſa, q ad quædã aptari non põt: ſic arg. ẽ. de pec. ſed hoc in emptore. Dic ergo caſus in q b. eſt falſa, i. in q b. non hẽt locũ. Primus eſt in cõdõnali legato, de quo ponitur in l. 1. duo exẽpla: licet R. aſſr intellexerit ſñm. Itẽ in l. ſeq. ponitur terriũ exẽplũ de cõdõnali. & idẽ dñ. ẽ. de leg. 1 l. cæterã. §. j. & ſic in puris tñ hẽt locũ, vt tibi dñ. Sed in hoc exẽplo vñ. ẽ. de opt. le. l. ſi optio. 2. ñ. ibi, Qd ſi neceſſarius &c. vbi fuit legata optio ſerui, & Sticho ſeruo teſtoris fuit legatus fundus ſine libertate. Nã primũ ſcripti onis, eſt cõdõnale tacita cõdõne, vt ẽ. qui & à qui. l. ſi optio. & per ñs ſib: & tñ hẽt tibi locũ ſta Caton. Sol. hic de expſſa, ibi de tacita cõdõne dicit Scõo fallit hæc ſa. ẽ. de le. 3. l. ſi deportati. i prin. & j. de leg. præſ. l. interuenit, & ẽ. de reb. dub. l. ſi cognatis. & j. de iure fiſ. l. 3. §. qñ aũt facta fraus. quæ ſunt 3 q b. dñ ſufficere quem capacem eſſe tpe mortis: licet non fuerit tẽpore teſti. ſed dicas, quod locum hẽt regula in trib. caſib. cum deficit legatum ex perſona relinquentis tñ, vt ſi teſtatur ſeruus, & decedat liber factus, vt ẽ. de leg. 3 l. 1. ibi, Quod nemo. &c. Item qñ deficit pp tem legatam, vt in eis quæ ſunt iniuncta ẽdib. vt ſup. de leg. 1. l. cætera. circa prin. Item & qñ deficit pp perſonam relinquentis & legatarij mixtã, vt ſi lego ſeruo hæredis à me inſtituti, vt Inſti. de leg. §. an ſeruo. & C. de lega. l. ſemis. non aũt hẽt locum qñ deficit pp perſonam legatarij tñ, vt dictis ll. 3 rijs. Sed oppo. quia ſi deficit ex perſona relinquentis tñ, videtur valere fideicõmiſſum à ſeruo vel à filio relictum, ſi decedat liber, vt ſupra de leg. 3. l. 1. §. 1. Sed dicas non ex tunc, ſed ex nunc, qñ factus eſt ſui iuris, quaſi hodiè relinquat, vt ibi dñ. Item no. q vbi eſt mixta cã impedimenti a ſ. legantis & legatarij, ex perſona legatarij ſola non dẽt nocere: at ex perſona legantis, ſic. Vnde magis inſpicitur, quod nocet, vt ſup. de opt. lega. l. ſi optio. 2 ñ. ibi, Quod ſi neceſſarius &c. quia magis ibi tps mortis, qñ nocet, quam adita hereditatis, quod prodeſt, inſpicitur. hc ẽ. ex quib. cau. in poſſ. ea. l. Fulcinius. §. qd ſit lautare. ibi, Quid ergo. &c. Item fallit inſ. de fideicom. lib. l gñaliter. §. ſi homini libero, ſed certè ibi deficit tõne legatarij. Item fallit ẽ. de leg. 2. l. debitor. §. ſeruo. ſed & ibi tõne legatarij deficiebat. Item fallit in illis relictis, quorum dies cedit ab adita hæreditate, vt inſ. eo. l. Catoniana. Itẽ fallit in nouis legib. quod dic. vt inſ. eo. l. §. Item fallit ẽ. de le. 1. l. quod in rerũ. §. 1. ſed ibi eſt legatus vſusfructus, cuius dies cedit non à morte, ſed ab adita hẽditate, vt C. de cad. toll. §. in nouiſſimo. & iõ ceſſat Catoniana, vt j. eo. l. Catonia. d *Poſt calendas*] de primis intelligitur, ex quo non dicit quas, vt inſ. de verb. obligat. l. eum, qui calendis. Addo de verb. ſign. l. boues. §. hoc ſermone.

e *Ancauillamur.*] i, ſcienter falſum dicimus, ſñm Hug. ſ. habere hic locum regulam? Certè non: Nam, &c. Nam habet locum tñ in puro inutili: non in conditionali, quod eſt interim nullum. Sed ſñm leges aliter dñ cauillatio, vt j. de reg. iur. l. ea eſt natura. ſ. argumentatio ab euidenter veris ad euidenter falſa: & etiam ita poteſt hic poni ſñm Io. qui dixit, i. argumentamur contra regulã, ſecundũ quid, & quale. f *Item ſi tibi.*] Ponè exemplum, ſñm Io. q rem tuam tibi lego. Valet legatum ſi me viuo alienes. Et ſecundũ hoc incipit rñſio ibi, Si cũ viuo, &c. & erit caſus nouus, vbi fallit ſta: ſed tũc eſt ẽ. Inſt. de leg. §. ſed ſi rẽ legatarij. Sol. ibi poſt mortem teſtatoris alienauit: hic eo viuo: contra quod vñ ẽ. de leg. 1. l. cætera. circa prin. ibi, Quemadmodum, &c. ſed Io. hic poſuit caſum, q legauit tibi rem tuam ſub hac conditione, ſi alienes me viuo: & ſic incipit reſponſio, Legatum ibi, &c. & dicit debetur. ſ. ſi alienaueris me viuo: ſed Ioan. obſtat: quia iam poſuerat aliud exemplum de conditionali, vt ſup. Nam hoc modo &c. licet certè nihil prohibet plura exempla poni, vt oſtendat ſe velle in ſ. l. b. ceſſare ſtam: & facit ad hanc l. ẽ. de hær. inſtit. l. in ipſa. & l. poteſt quis. & j. de man. teſt. l. libertas. & inſ. de conc. & dem. l. Iulianus. g *Si eum fundum viuo* ſub hac conditione, ſi &c.

h *Sed & ſi ſic. Nupta erit*] ſi. habendi. me viuo: vt ſic cõueniat rñſio, ſi mortis &c. & ſñm hoc fallit ſta Caton. vt ſupra l. proxum. Si autem ſimpliciter dixerit, Si nupſerit Titio:

1 Dicitur impedimentũ, qñ ſub eſt verè ñ iuris fictione, & de hoc facit ad lõgũ Bar. ẽ l. nõ quoquã que. §. ẽ. iuſ. de lega. 1.

* Addetur p quãdã verborũ inuolutionẽ, vel ſophiſticã, c. venerabilis ã iudicio. Græci, ſcõma vocant.

1† l. ib. 4. ad Plaut.

2† Fl. de eſt. quis.

Titio: tunc & in vita, & post mortē nubens impiens conditionē hēt legatū, vt C. de inſti. & ſubſti. l. ſi qs hīdē. & ī. de cond. & dem. l. ſi ita legatū eſſet, nec eſſet caſus ꝫ ſtam Catonis: qa & ſi ſtatim deceſſiſſet teſtōr, valere pōt legatū: & facit ī. de manu. teſt. l. q duos. & Lcōdō & de cōd. & dem. l. hæc condō. & l. con dōnū. & l Iulianus.

a C *Atoniana. Ad hereditates.*] ſ. ꝑdōnales, vt ī. l. ꝓxi. vel dic, fideicōmiſſarias, quarum dies nō cedit, niſi ab adita hīditate, vt ī. ad Trebel. l. qdā ita. ī prin. ſed quid erit de putè relicta? Ioan. & Azo. dīſt hīc locū regulā, quo ad mētē, vt Inſt. de hær. quali. & diff. §. in extraneis. Nam tria tpa exigūtur, vt poſſit capere. Vnū eſt teſtī: ergo ſi tūc non eſt capax, nō prodeſt, ꝙ poſtea tpe mortis, & aditionis ſit capax: & ſic hēt locum mens xīæ, nō verba, vt ī. e. l. 1. circa prin. nā dicit. Qī ſi legatum. &c. & id legatum. &c. non aūt dicit, Quæ hīditas. Ita ſīm hoc fallit in caſu, vt ī. de acq. hær. l. ſi ſeruus eius q. vel ibi, qñ per alium. vel ibi in medijs tpib. fuit nō capax: ſed trib. ſ. teſtī, mortis, & aditiōis fuit dſis capax. Sed alij dīſt etiā quo ad mētē non hīe locum rīam in hīditate vt hic, & qa in legato eſt inuēta, vt ī. l. 1. in prin. & eſt pro his ī. de acq. hær. l. ſi ſeruus eius qui. & ī. l. proxi. nā condōnalē tīm excipit. Et qđ dī Inſti. de hær. qua. & diff. ſ. in extraneis. dīſt eſſe verū ſi à principio poterat capere, & poſtea deſinat poſſe capere tpe mortis, vel aditionis. Si aūt prius non pōt. ſ. tpe teſtī: non nocet ſecundum eos: ſi modò poſtea pōt. vt d. l. ſi ſeruus. ‖ *Cedit*] quæ iſta ſunt, dī C. de cad. tol. §. in nouiſſimo. Sed §. ī. de op. le. l. ſi optio. ſ. ſi. vbi relictum ſeruo legatū pertinet ad Catonianam, & tñ non cedit dies eius, niſi ab adita hæreditate, vt d. §. in nouiſſimo. ſed die, vt ibi in l. ſi optio.

c P *Licet. Inſtitutiones.*] ſ. ad relicta in eo teſtō. qđ inſtōnē cōtinet cōdōnalē. & hoc iō, quia & legata vīr ſuſpēdi ſub eadē cōdōne, vt ī. de cōd. & dem. l. auia. de ipſa aūt inſtōne nō eſt dubiū: qa nec ad putā inſtōnē ꝑtinet tra. Et hoc ſīm quoſdā: ſed ſīm nos pertinet ad mentē, vt ī. l proxi. no. & ſic intellige hoc, vt ſonat, & facit ī. l. 1. §. q definitio.

d R *Egula.*] Ponè exemplū ſīm Bar. ſi hēo filiū legitimū & naturalē, cui vnciā tīm poſſim dare, vt C. de nat. lib. l. 2. & eos æqualiter inſtituā: poſtea offero naturalem curiæ: concurrit cum legitimo æqualiter, vt C. de natu. lib. l. 3. licet ſi ſtatim decederē, non hēret niſi vnciā. Vocat ergo nouā legē prædictā tertiā, ꝙ eſt Theodoſij. Vel ponè ſūt Io. ꝙ cum haberem legitimū & naturalē, ſi naturalem in ſolidum inſtitui, & me viuo decedat legitimus, totū hēbit naturalis. Nā in ſolidū pōt inſtitui, ſi non ſunt legitimi, vt C. de nat. lib. auth. licet. ſed certè nec Vlpianus, nec Cato cogitauerūt de Theodoſio, vel Iuſtin. Tertio ponè, hēo filium. & ex eo nepotē: hūc nepotē inſtituo filio prēterito. Si ſtatim decederē, non valeret teſtū, ſed ſi me viuo decedat filius, cōſirmatur teſtū, vt ī. de teſta. tu. l. ſi hīdiras. §. qui filiū. & illud eſt ꝓ Gallū, & Velleiū. fuit aūt primo Gallus, ꝙ Velleius: vñ lex Galli appellat vetus, Velleia noua. Vel quarto die, ꝙ vocat nouas leges, Senatuſc. Tertul. & Orf. vñ, ſi tpe quo filius decedit, nō eſt capax mī: ſi poſtea efficiat capax, ſi mortis tempore nupta inueniatur, licet teſtamenti facti tempore fuerit impubes.

Supra proxime iuriſconſ. expoſuit verba regule, Si teſtator decederet, legatū quod inutile foret, &c. Hic autem exponit illa verba, id legatum, &c. Bar.

Papinianus. 1 †

LEX III.

C Atoniana regula nō pertinet ad hæreditates, a neq; ad ea legata, quorū dies non mortis tempore, ſed poſt aditam hæreditatem cedit. b

Vlpianus. 2 †

LEX IV.

P Lacet Catonis regulam ad conditionales inſtitutiones c non pertinere.

Idem. 3 †

LEX V.

R Egula d Catoniana ad nouas leges non pertinet.

De ijs, quæ pro non ſcriptis * habentur.

*In indice tit. eſt, ſcripto. Cont.

1† Li. 15. Quæſtio.

2† Li. 10. ad Sab.

3† Li. 22. ad Sab.

10 *ſit pro non ſcripto facto hæredis, ſubſtitutio tamen, & fideicōmiſſum remanet in ſuo robore. Bar.*

Iulianus. 4 †

LEX I.

S I quis 5 † hęreditatem, vel legatum ſibi 6 † ad ſcripſerit, quæritur, an hæreditas, vel legatū pro non ſcripto habeatur? Et quid, ſi ſubſtitutū habeat huiuſmodi inſtitutio? Rñdi, 7 † Pars hæreditatis, de qua me conſuluiſti, ad ſubſtitutum pertinet. e Nam Senatus, cum pœnas legis Corneliæ f cōſtitueret aduerſus eū, qui ſibi hæreditatē, vel legatū ſcripſiſſet, eodem modo g improbaſſe vī, quo improbatæ ſunt illæ, h Qua ex parte me Titius hæredem ſcriptum in tabu. ſuis; recitauerit, ex ea parte hæres eſto: accipiet eā hīditatē. Et qđ vocent nouæ leges, hēs ī. de capit. di. l. tutelas. & Inſt. ad Orf. §. ſciendū. Vel quinto, nouas li. i. novas voluntates defunctorum. q leges ſunt, vt in Auth. de nup. §. diſponat. vt ſi primo fecit inutile teſtū: tunc. n. ſi ſtatim decederet, non valet. ſed ſi alio ſolēni poſtea confirmet, debentur oīa. vt ī. de ꝓdi. iuſti. l. inſtō talis. Vſexto, ad Imperatorū leges, i. reſcripta ſe retulit, vt ſi forte nō capax ſit inſtitut⁹, & Imperator eū poſtea reſtituit, vt ſit capax, ꝑ quidem: nec ꝑdicit rſa Catonis, nec forte alia. Vſeptimo, ponè in eo, q ē capax trib. tpib. ſ. teſtī. mortis, & aditionis. Nā licet ī medijs tpib. non ſit capax, nō nocet rſa Catonis, vt ī. de hæred. inſtit. Liber hō. §. ſi hīs inſtituetur. & l. ſeptimum meū. & l. ſi alienū. §. 1. Sed hoc vltimo, & alijs oīb. ꝑtet penult. qūo dicis regulā nō obtinere, cū in hīditatib. non habeat locū, vt ſup. l. 3. Rñ. imo habet locū, quo ad mentē, vt ibi no. vel ēt ſi nō hēret locum (vt alij dicūt) dices, ꝙ nō ſequitur. Si non ꝑtinet ad nouas: ergo pertinet ad veteres. Veteri aūt lege dico deferri hīditates, quæ per l. 12. tab. deferuntur, vt ī. de ca. di. l. tutelas. & ēt teſtamentarias, vt ī. de verb. ſig. l. lege.

4† Li. 78. Digeſtorum, alias Paulus.

5 † Vide Ant. Aug. li. 4. emē. cap. 45.

6† Fl. deeſt, ſibi.

7† Fl. reſpondit.

DE IIS, QVÆ PRO NON SCRIPTIS, ETC.

¶ *Curac. in parat. ad hunc tit. copioſè diſſerendo dicat rationem ſituationis, vid. apud eum. in nonnullis. n. fat eſt meminiſſe.*

S I *quis hereditatem.*] CASVS. Mæuius cum vellet facere teſtamentum, vocauit Seium, qui ſciebat ſcribere, & dixit ei, Ego dictabo teſtamentum meum, & tu ſcribes: & Seius dixit, libenter. Dixit ergo Mæuius. Ego inſtituo te Seium, & etiam Caium hæredes. Item prælego tibi centum. Item ſubſtituo tibi in 3. par. hæreditatis Sempronię, & Seius hæc omnia ſcripſit, & poſtea deceſſit d. teſtator. Nunc quæritur, an hæreditatis pars data Seio, & prælegatū habeantur pro non ſcriptis? Et reſpon. quod ſic: & d. pars hæreditatis pertinebit ad ſubſtitutum. nam Senatuſ. Liboniarum cum conſtituerit pœnas l. Corn. de falſis, aduerſus eum, qui ſe ſcripſiſſet hæredem, vel legatarium, eodē modo improbaſſe vī tales inſtitutiones, quas ſibi aliquis ſcribit, quo improbatæ ſunt illæ inſtitutiones, i. illa inſtitutio, in qua ita continetur, qua ex parte me Titius hīdem ſcriptum in tab. ſuis, quas faciet retractauerit, ſiue recitabit, ex ea parte idem Titius hæres mihi eſto: quæ quidem inſtō. & aliæ ei ſimiles petinde hīt, ac ſi non fuiſſent inſertæ in teſtō. qa ſunt captatoriæ, vt ſup. de hær. inſt. l. captatorias. Viuianus.

e *Pertinet*] vt C. de cad. tol. §. in ꝓ nō ſcripto. ñ ergo ad fiſ.

f *Cornelia*] ſcilicet de falſis, quæ quandoque remittitur, vt C. eo. l. 2. & 3. in fi.

g *Eodem modo*] ſ pro nō ſcriptis: nō ſt vt auferat, vt indigno: quia tenetur fiſco. vt ī. de inof. teſt. l. Papinia. §. meminiſſe.

h *Illæ*] ſcilicet inſtitutiones.

i *Suis*] quas faciet: & ſic verbū, recitauerit, eſt futuri tpis: ſecus ſi præteriti eſſet, vt qua ex parte recitauit, i fecit: quia tunc valet inſtitutio, quā feci, ſi ille me in aliquo hæredem fecerat. vt ī. de hære. inſti. l. hoc articulo. & l. illæ aūt. & de cond. inſt. l. mulier. §. ſi quæ ſunt ī. Primo enim caſu pono in alterius arbitrio teſtū meum: & ideo eſt captatoria. &

non

non valet. vt ſup.de hæred.inſtit. l.illa. & l.captatorias.

a *Haberentur*] tales inſtitutiones. & facit ff.de fal. l.filius. & l.diuus.& l.ſi quis legarum.in princ.

Qva in teſtamento]CASVS.Inſtitui mihi hſdē Titiū:& cū haberē plures ſeruos Stichos,rogaui hſdē p fideic. vt manumitteret Stichū:& ſi dixi,de quo Sticho. Certè nulli de Stichis meis debetur libertas. vt ff. de re.dub. l.ſi qs de plurib.& facit ff.de his, q̄ in teſt.delē l.j. Vi.

b *Qua in teſtamento*] facit ff.de his,quę in teſta.delen.l.1. & de inſt.act. l.ſed ſi pupillus.§.pſcribere.et ar. ff. de reb.du. l.ſi quis ex plurib.

Si in metallum.] CASVS. Titius legauit c. Seio in metallū dānato. pro nō ſcripto certè eſt legatum. Sed nūquid remanet apud hſdem id legatum?an datur fiſco, ſiue Cæſari? Et dī. q̄ remanet apud hſdem. Nā dānatus in metallū nō eſt ſeruus Cæſaris, imò pœnæ. Secus aūt eſſet,ſi dicta centū eſſent ei legata ad alimenta: quia tunc valet legatum. Quod autē dixi non valere legatum relictū dānato in metallū,& idē legatū remanere apud hſdē, & non dari fiſco, vel Cæſari,hēt locū ēt ſi poſt dictū legatū dānatus ſit legatarius i metallū,cū prius nō eſſet dānatus. Et qđ dixi de legatario dānato poſt legatū, hēt locū in hſde inſtituto dānato ī metallū poſt inſtōnē, ſ. vt ſit pro nō ſcripta inſtō, & ad fiſcū non pertineat, ſed ad venientes ab inteſt. Et benè dixi, q̄ dictū legatū & inſtō ſunt pro non ſcriptis: q̄a ea,quæ in eā cauſam peruenerunt à qua incipere nō poterant, pro non ſcriptis hāt: ſicut & pp eandē cām extinguitur legatū relictum ſeruo alieno, ſi poſtea teſtator redimat illū ſeruū: nā & hic ſuenit legatū in eū caſum,à quo incipere nō potuiſſet. Nā ſeruo ſuo nō pt ſtor legare ſine libertate, vt ff. d le.j.l. planè §.ſi ꝓiūctim. Vi.

c *Alimentorum*]in eam enim cauſam relictum valet, vt ff. de alim.leg.l.is cui & facit in eo.tit.l.ſeruos.

d *Pro non ſcripto*]nam tempore teſtamenti impeditur, vt C. de cād.tol.§.ea enim. & § in primo.

e *Damnatus*] & ſic in cauſam caduci deuenit, vt C.de caduc.tol.§.ea enim. & §.primo ſecundo.

f *Non pertinet*]vt & ff.de iur.fiſc.l.in metallū.& C.de bon. proſcri.l.in metallū.& ff.de mil.teſt.l.neq;.§.1. In deportato,an ſit capax vel non, dic vt no. ff.man.l.ſi mādauero. §.is cuius.& ff.de hær.inſt.l.1. Itē facit de acq.hē.l.ſi ſeruus eius.

g *In eam cauſam.*]No.ſic ff.de ſerui.l.pro parte. Sed ar.contra inſt.de leg.§ ex contrario. Sol.hic, caſus legatarij impeditibi inutilitas rei legatæ. Et eodem modo nō. inf.de reg. iu.l.in ambiguis.]non eſt nouum,quæ eſt contra. Item arg. contra. ſup.de conſtit.pec.l.item illa.§.quod adijcitur.

ADDITIO. Iſta ſol.gl.nō placet Bar.iō dic aliter,& ibi caſus ſuperueniens tēdit ad eundē effectū cū ipſo legato: hic ad alium effectū: de quo per Dy.in cap.facti.ū legitimè. de reg.iu.li.6.& per Bar.in l.plurib. §.ſi placet.ff. de verb.obl.

vt perinde haberentur, a ac ſi inſertæ teſtamento non fuiſſent.

Idem eſt aliquid non eſſe ſcriptum, & ita ſcriptum, vt intelligi non poſſit. Bar.

Alphenus. 1 †

1† Fl.Alfenus Varus lib.5. Digeſt.

LEX II.

QVæ in teſtamēto b ſcripta ſunt,neq; intelliguntur qd ſignificēt, 2† ea perinde ſunt,ac ſi ſcripta nō eſſent: reliqua aūt per ſe ipſa valent.

Quod relinquitur penitus incapaci, non queritur fiſco. Item quilibet eſt capax legati alimentorum. Bar.

Martianus. 3 †

2† Fl.ſcripta eſſēt, neq;intelligerētur, qd ſignificarent.

3† lib.11. Inſtitut.

LEX III.

SI in metallū dānato, quid extra,cām alimētorū c relictū fuerit,pro non ſcripto d eſt,nec ad fiſcū pertinet. Nam pœnæ ſeruus eſt,non Cæſaris: & ita D.Pius reſcripſit. Sed & ſi poſt teſtm factum hæres inſtitutus, vel legatarius,in metallū dānatus e ſit, 4 † ad fiſcū non pertinet. f Item, ſi ſeruo alieno quid legatum fuerit, & poſtea à teſtatore redemptus ſit,legatū extinguitur. Nā quę in eā cauſam g peruenerunt,à qua incipere nō poterant, 5 † pro non ſcriptis habentur.

Pro non ſcripto habetur, quod relinquitur non exiſtentis in rebus humanis. Bar.

Vlpianus. 6 †

4† Fl.datus ſit.

5† aliàs ñ poſſunt.

6† lib.13. ad l.Iuliā & Papiā.

LEX IV.

SI eo tēpore,quo alicui legatum adſcribebatur, in rebus humanis nō erat, h pro non ſcripto hoc habebitur. 7† Sed & ſi in hoſtium poteſtate erat, i quum teſtamentum 8 † fiebat, neque ab hoſtibus rediit, k pro non ſcripto erit: & ita Iulianus ſcribit.

Idem. 9 †

7† aliàs hēbitur.

8† Fl.quo teſtamentum.aliàs quo tpe teſtm.

LEX V.

QVod quis l ſibi adſcripſerit, ſi alij reſtituere a teſtatore iuſſus eſt, cum onere fidei commiſſi, 10 † id apud hæredem remanet: quamuis pro non ſcripto ſit. 11 † Idem eſt,& in teſtamento militis. m

9† Fl.Paulus li. 12. Quæſtionum.

10† Fl.Edeicommiſſum.

11† Fl.eſſet.

De ijs, quibus, 12 † vt indignis legata auferuntur.

12† Fl.& vetuſti ſcripti codices habent. de ijs,q̄ vt indignis auferuntur.

TITVLVS IX.

Qui poſt mortem defuncti ingratitudinis cauſam commiſit, perdit legatum. Bart.

Martianus. 13 †

13† lib.6. Inſtitut.

LEX I.

DIui 14† Verus, & Antoninus reſcripſerunt, quaſi indignum carere legato, ſeu fidecommiſſo libertum, quæ n ei teſtō patroni relicta fuerant, 15 † cum patronum ſuū poſt mortem o eius quaſi illicitæ mercis negociatorem detulerat: quamuis & libertatis 16 † præmium p meruerit. q 17 †

14† Flor. Seuerus.

DE IIS, QVIB. Vt indig.&c.

15† Flor. erant.

16† Flor. nō habeſt vox. libertatis, nec legit Accurſ. vt ex facto ſolo ei⁹ p̄miū. puret.

17† Flor meruit.

¶ *Sequuntur qua veteres dicebant ereptitia, hæc vtilia ſunt oi tempore, & redunt, & acquirūt vtiliter ſi qua ſi indignus eripiatur vario ex cauſa, qua hoc fit, enumerantur, inquit Cuiac. in parat. vbi multa ad illum facientia dixit.*

Diui Verus.]CASVS. Titius hūs Stichū ſeruū vēdidit hoſtib. ſeruū, vel frumentū, vel ſalē: vñ tenetur pœna capitis, & fiſcus dēt habere pretiū eorū rerū, vt ff. de publ.l.cōtē.in pri.& §.dñs. Dictus Titius fecit teſtm,& reliq d.Stichū libertatē,&c. nolle legati,&c. nolle fideic. & poſtea deceſſit. Poſtea d.Stich⁹ detulit i fiſcū ſuū p̄onū q̄ illicitę mercis negotiatorē. Q.ſ p̄t fieri ēt poſt mortē ipſi⁹ Titij vt d.l.cotē. §.illicitē. Cer è quaſi indign⁹ dēt amittere leg. & fideic.q̄is nō libert. Alij ſic intelligūt, vt ī iſta notant. V.

n *Quæ*] ſcilicet legatum & fideicommiſſum.

o *Poſt mortem*] cum enim mereces ſint factæ fiſci. vt C.quæ res ven.non poſſ.per totum tit.hæredi & alij cuilibet auferuntur.vt inf.de publ.l.cotem ferro §.illicitorum.& ff.commiſſa.& quolibet nuntiante,vt inf.de iu.fiſc.l.1. Accurſ.

p *Et præmium*] ſcilicet illud,quod habent qui aliquid deferunt fiſco:quod eſt,vt dices inf.eo.l.poſt legatum. in fi.

q *Meruerit*] à fiſco cui detulit. & ſic no. p̄ ex eodem facto

pœnam,& præmiũ quis consequitur. Sed arg.§.ſ. ex quibus cau.ma! ſicuti.& §.ſi quis aliquẽ teſta.pro.l.1.§.1.& §.de ne.geſſ.l.ſiue hæreditaria. & erit hoc ſpeciale.vt indignus aliquid inueniat. Regulariter contra.vt §.co.l.poſt legatũ.§. ſi.quæreſ §.vel hic ſuper al.o eſt indignus.ſc.legato:& ſuper alio lucraturꝰ.ſuper mercib.& facit ad l. ſup.de adimen.leg.l. penul.C.Sic.

ADDITIO. No.ex Bacl.ſicuti de tex.& mot.quis pœſſendi ad.quis priuetur relicto.ſe ſic gl.l.ſequerem.in fi.C.co. eſt vera.quæritur quod illaqui concubuit cũ vxore defuncti poſt mortẽ eius. indignus eſt legato:& ſic applicaret fiſco: Rõ: quia ſi viuo defuncto hoc feciſſet.ipſum ad iracundiã prouocaſſet: ergo idẽ poſt mortẽ, ſecundum Bar.hic.

1 lib.11. Inſtitut.

Qui contra tabulas petit, indignus eſt omni commodo ex eodem teſtamento. Item, qui contra mãdatum principum, vel ſenatuſconſul. vxorẽ duxerit, indignus eſt omni commodo ex eius teſtamento: ſecus in vxore ducta. Bart.

Idem. 1 †

LEX II.

AVfertur hæreditas ex aſſe, & ad fiſcum pertinet, ſi emancipatus filius cõtrabulas bonorum poſſeſſionẽ patris vt præteritus, [a] petierit, & ex ſubſtitõne impuberis [b] adierit hæreditatem. Item, ſi quis contra mandata duxerit vxorẽ ex ea prouincia, in qua officiũ aliquod 2 † gerit, quod ei ex teſtamento vxoris acquiſitum eſt, diui 3 † Verus, & Antoninus reſcripſerunt, retinere eum non poſſe, tanquã ſi tutor pupillam [c] contra decretum ampliſſimi ordinis in domum ſuã duxiſſet. [d] Vtroque ergo caſu, etſi ex aſſe [e] hæres inſtitutus adierit hæreditatem, fiſco locus fit. Nam quaſi indigno ei aufertur [f] hæreditas: Per contrarium autẽ ducta tam ab eo, qui officium in prouincia gerebat, quam à tutore illicitè, magis eſt, vt dicatur capere illã ex teſtamento, nec quaſi indignam eſſe repellendam. Idem erit, ſi quis viui ignorantis bona, vel partem bonorum alicuius cognati donauerit: nam quaſi indigno auferetur.

2 † Fl. aliquid.
3 † Fl Seuerus.

Idem. 4 †

LEX III.

INdignum eſſe diuus Pius illum decreuit (vt & Marcellus lib. 12. Digeſtorum refert) qui manifeſtiſſimè comprobatus eſt id egiſſe, vt per negligẽtiam, & culpam [h] ſuã mulier, à qua hæres inſtitutus erat, moreretur.

4 † lib.5. Regulaꝝ

a *Preteritus*] impugnans, ſcilicet teſtamentum.

b *Impuberis*] ſ. in ſecundis tabulis, in quib. pupillariter ſubſtitutus fuerat: & facit §. de vulg. ſubſt. l. is qui. & l. ex duobus. §. ſi. & inſ. de leg. præſt. l. ſi ſeium. §. non ſolum. & §. ſi fratri & inſ. ad Treb. l. ſi patroni. §. ſed & illud. & lop. de inoff. teſt. l. Papinianus. §. meminiſſe.

c *Pupillam*] ſcilicet quondam.

d *Duxiſſet*] eo quia illi aliquid in teſtamento reliquiſſet.

e *Et ſi ex aſſe*] quaſi dicat non ſolum, ſi aliquid reliquit, vt propoſuit.

f *Aufertur*] ſic §. de ritu nupt. l. præfectus. & de leg. 1. l. fin. Sed contra §. de vſufru leg. l. vxori Sol. vt in l. præfectus. Itẽ contra. §. de do. inter vi. & vxo. l. cum hic ſtatus. §. fi. ſed ibi in donationib. inter viues. Item facit C. de inceſt. nup. l. quẽ contra legem. Item no. hic rõnem diſſimilẽ vxoris & mariti, ſicut differunt in feſtinatione mãimonii alterius mortuo.

g *Idem erit*] facit C. de pac. l. fi. & infr. de don. l. quidam. l. fi. & l. ſeq. Sed contra. C. de caſt. l. nec nos. vbi non confiſcatur. Sol. ibi erat dubium. an veneret. Item contra. §. de act. em p. l. ſi qs ſeruum. Sol. ibi.

h *Indignum. Culpam*] non adhibendo medicum. vel malum adhibẽdo. vt §. de edil. edic. l. ſi nolit. & §. ſi mancipiũ. & facit §. de li. agno. l. accare. & §. ad Syl. l. neceſſarios. §. fin. & C. de epi. audi. auth. liberi. & §. ſol. mat. l. ſi ab hoſtibus. §. 6. & C. eo. l. ſororem.

P *Papinianus.*] CASVS. Titius inſtituit ſibi duos hæredes. & à quolibet legauit mihi centum. & deceſſit. Poſtea ego accuſaui vnũ de hæred. quaſi per falſum. qꝫ fecit ſe ſcribi hæredem. Certè debeo amittere legatũ mihi ab eo relictũ: non ſit debeo amittere legatũ mihi relictã ab alio hæde. Quod verò me dixi legatariũ amittere legatũ. eſt verum. cũ non erat mihi ſolutũ adhuc. Si ãt erat iã mihi ſolutum legatũ. benè poſſum accuſare teſtũ de falſo. & ẽt concẽdere teſtũ non eſſe iure factũ. minus ſolẽniter. Inofficioſum aũt dicere teſtũ non poſſum: & ſiquidẽ poſt legatum acceptum à me. cõtendam teſtũ non eſſe iure factũ. quod mihi licuit. vt dictũ eſt. & ſuccumbã. nõ pp hoc auferetur mihi legatũ. qđ iã conſecutus etã. ſecus aũt. ſi poſtquam habui legatum. dicam falſum teſtũ. & ſuccumbam: quia tunc amittere debeo legatũ. qđ conſecutus ſum. Ex eo aũt. quod dixi me nõ amittere legatũ. qđ acceperam. ẽt ſi dicã teſtũ nõ iure factũ. ſequitur illud. quod fuit iudicatum Paduæ in quadam qõne de facto. Sophronius. n. fecerat teſtũ. & inſtituerat ſibi hæredem Seium. & quibuſdã ſuis cognatis reliquerat legata. & poſtea deceſſit & his ſoluerat cognatis legata. Nũc cognati volebant teſtũ Sophronij dicere non eſſe iure factum. & ad eos pertinere hãditatẽ ab inteſt. Vñ de hoc interrogauerunt quendã Imperatorem noĩe Diuum Pium. & ipſe rñdit. qꝫ ipſi põt petere hæreditatẽ dicti Sophronij ab inteſt. ſi verũ eſt. quod dicebãt. teſtũ iure factũ non eſſe. & hoc non obſtante. qꝫ acceperant legata: commiſit cũ Imperatori iudici. vt videretur an hi cognati ſint prohibẽdi petere hãditatẽ. an non. in cauſæ aũt cognitione dixit Imperator inſpiciendã pſonã cuiuſq; cognatorũ prædictorũ & cõdõnẽ. & ætatẽ Sophronij: putà. in quolibet cognato. vtrũ ſit capax. aut non: vtrũ ſit: ſui iuris vel nõ. vtrũ ſit pubes. vel impubes. In pſona Sophronij defuncti. potuerit habere hãdẽ. vel non: fuerit ſui iuris. vel nõ pubes. vel impubes perſona. Et h. d. cũ prin. l. ſeq. & cum princ. ſ. non aũt miteris de eo quod dr in princ. l. ſeq. ſ. qꝫ ille. qui accepit legatum. non põt dicere inofficioſum teſtũ. ſed falſum. vel non iure factum põt dicere. Reddo tibi talem rõnem: quia teſtamentum. qđ eſt inofficioſum. benè tenet. & aliquod eſt: filius tũ in eo ẽxhæredatus poteſt illud per querelam irritare ſi vult. Vnde ſi agnoſcat legatum ſuo iuri renunciando nõ auditur poſtea. Nam remittentib. actiones ſuas non eſt amplius regreſſus

greſſi. 2. d eas. vt ſup. de ædil edic. l. quæritur. §. ſi vẽditor. teſtamentum autem, quod falſum eſt, vel non iure factũ eſt iure cõmuni nullã, & nõ fauore alicuius. vt inf. de ver. ſig. l. Paulus rẽdit falſum, &c. & ſ. de inoffi. teſt. l. 1. in princ. Vnde quod fauore meo nõ dr nullum, aliquid facere non poſſum

1† Li. 14. adedictũ

ẽt expreſſa voluntate, nedum tacita: puta, accipiendo legatum, non eſt ergo mirum, ſi in vno poſſũ non renunciare, in alijs duobus ſic. & facit ad hanc materiam. ſ. de inoffi. teſt. l. ſi pars. §. fi. & l. pen. & fin. & hoc dicit cũ l. ſeq. vſque ad §. amittere id, quod. Vi.

2† li. 1. de iure fiſci.

a *Papinianus ait*] Tres erant ſcripti: ſed primus accuſauit ſecundum, quaſi falsò ſe feciſſet ſcribi. non ideo perdidit legatũ à tertio ſibi relictum, & ſic quatenus non deliquit, non punitur: ſic inf. eo. l. reſcripſum. & ſup. de petit. hære. l. ſi quis teſtũ.

Poſſit legatum] Primo ponit, an ille, qui conſecutus eſt legatũ, poſſit teſtamentũ infringere. Sed o an ille, q voluit teſtũ infringere, poſſit legatum conſequi, vel retinere. Tertio Iuriſ conſultus punit modum dicẽdi nullum. Quarto ponit, quid habeat facere iudex in cognoſcendo. & pnunciando. Secunda ibi, ille. Tertia, ibi De eo verò. Quarta ibi, Prohibendi. Bar.

3† Fl. ſecutus.

4† Fl. Sophronis.

b *Acceptum*] cum ignoraret falſum: ſecus forte, vbi ſciebat tunc falſum, vt C. de fal. l. 3. & l. qui falſam. & inf. de fal. le. qui ignorans. ſed certè iam ſequeretur idem eſſe in inofficioſo, vt ſup. de inof. teſt. l. mater. quod lex iſta verat.

c *Non iure*] quod dicatur nõ iure factum, habes inf. de fal. l. ſi quis legatum. & Inſti. qui. mo. teſta. in fin. §. 2.

d *Contendere*] & eſt ratio, quia de eius voluntate non pẽdet, valeat teſtamentum, vel non, quando eſt falſum, vel non iure factum. Nam ſi milleſies velles id valere, non tamen valeret: ſed ſecus in eo, qui dicit inofficioſum.

e *Non permittitur*] poſt legatũ acceptũ. vt ſ. de inof. teſt. l. ſi pars. §. fi. & l. ſi. & facit ſ. de pet. hær. l. poſt leg. & C. de inof. teſt. l. parẽtib. & C. e. l. Polla. & l. alia. & de iu. & fac. ign. l. 4.

f *Ille*] pſequit pcedentẽ materiã, ſed in hoc differt, quia ſ. primo accepit legatũ. & poſtea tractat de vitio teſti: hic è ſ. Itẽ ſ. eſt ex vna parte falſum, & nõ iure ſcin. ex altera inof. at hic ex vna parte ñ iure factũ, ex alia falsũ, & inofficioſũ

11 Limita, niſi eſſet ab inteſtato repetita, l. ex teſta. & ibi Bart. C ãle. & q dicit, ñ ſolẽni, dic ſecus qñ teſtator conſuluit d hæs de. Idẽ Bal. in l. qſtionẽ. C. de fideic.

g *Nec obtinuit*] puta, quia deſtitit: alioquin cõtra. vt C. eo. l. alia, vel aliud eſt, ſi dicat minus ſolemne, vt hic: aliud ſi diceretur falſum, vt ibi. Item ideo dicit, non obtinuit: quia ſi obtinuiſſet, nihil habiturus eſſet, quia cum legata nõ niſi ex teſtamento ſolenni valeant, & per ſententiam conſtet nõ eſſe iure factum: ergo legata non debentur. vt C. de fideic. l. ſi veritas. & non ob. C. de fideico. l. ſi & Inſt. de fideic. hære. §. fi. vbi vr ex non ſolenni teſtamento deberi legata: quia ibi erat qõ. an eſſet factum teſtũ, vel non. Hic autẽ conſtabat factum: ſed dicebatur nõ iure factum, ſecundum R. vel ibi in odium mentientis, qui negauit relictũ: poſtea delato iuro dicebat nõ iure relictũ: hic ab initio fuit cõfeſſus relictum, ſed non iure. Si ãt prius q legatũ conſequeretur, dicat teſtũ inofficioſum, vel falſum ſiue p teſtõ. ſiue ẽ teſtũ legatario à lite non deſiſtente feratur ſententia, nihil ex teſtõ cõſequitur. vt C. e. l. alia. & ſ. de inoffi. teſt. l. Papinianus. §. meminiſſe. Maximè cum contra teſtamẽtum feratur, quo caſu non valent

acceperint: k tamen ſi is eius conditionis fuerit viſus, l vt obtinere hæreditatem nõ poſſit, m & iure inteſtati ad eos cognatos pertineat: 5† petere hæreditatẽ ipſo iure poterũt. ¶ Prohibendi n autem ſint, an non, ex cuiuſque 6† perſona, o condõne, ætate, cognita cã à iudice conſtituendum erit.

Qui ſe excuſat à tutela teſtamentaria, indignus eſt omni commodo teſtamentario: ſecus ſi ſe excuſat à datiua. Et qui agnouit legatum ex teſtamento, à tutela ſe excuſare nõ poteſt. Bart.

¶ Amittere id, quod teſtõ meruerit, & eum placuit, qui tutor datus excuſauit ſe à tutela, p ſed ſi conſecutus fuerit, non admittitur 7† ad excuſationem. q Diuerſum puto in eo, qui legatum tantum meruit, & à matre pupilli tutor petitus excuſare ſe maluit. Hic enim nihil contra voluntatem r 8† defuncti fecit. Sed

h *Falſum dixit*] & perſeuerauit vſque ad ſententiam: vt C. eo. l. alia. Sed cõtra ſup. de lega. 2. l. Lucius. 6. Sempronio. Sed ibi non dixit falſum teſtamentum, ſed contra perſonam teſtãtum inſtituti, qui fecerat ſe ſcribi.

5† Fl. per tinct.

i *Falſum eſſe teſtamentum*] hic teditad primũ caſum legis, & facit ſup. de petit. hær. l. poſtquam. Acc.

6† aliàs virtuſq;

k *Accepe rit*] per traditionem.

l *Viſus*] ſcilicet ſcriptus.

m *Non poſſit*] agendo peti. hære. ab inteſta. Et ſi excipiatur, q ſit ſcriptus, replicabitur de nullitate.

n *Prohibendi*] hoc refera ad proxima: & dic, ſcilicet cognati ſupradicti à petendi hæreditate, vel legatis, quæ meruerunt: q expoſitiones neceſſariæ videntur propter exponẽdam litteram ſeq. Acc.

7† Aliàs admittetur.

o *Ex cuiuſque perſona*] alias ex perſonæ conditione, &c. alias ex perſona, & tunc dic: tam defuncti, q cuiuslibet cognati: puta, ſit capax cognatus, vel nõ in defuncti perſona, potuit habere hæredem, vel non. Item quod ſubijcit conditione, ſcilicet ſit rogatus ſui iuris, vel non, vt ita ſibi vel alij quærat. In defuncti perſona, ſit ſui iuris, vel non, vt ita potuerit teſtari, vel nõ. Item quod ſubijcit ætatem, ſ. defuncti, vt ſic pubes. Nam aliàs non poſſet teſtari. in cognato ſimiliter ſit pubes, vel non: vt pubes per ſe petat, vel per tutorẽ. Sed quod de ætate dicit, melius poſſet referri ad accuſationem de falſo, qui perdit, niſi iuuetur per ætatem. vt inf. eod. l. ætati.

8† Fl. indicium.

¶ *Amittere id, quod*] CASVS. Non ſolum ille, qui excuſat teſtamentum de falſo, amittit legatum in eo ſibi relictum, ſed etiam tutor in teſtamento datus, cui & legatum datum eſt, ſi excuſet ſe à tutela, amittit legatum. Si autem tutor datus iam conſecutus ſit legatũ, non poteſt amodo ſe excuſare à tutela; ſecus autem eſt in eo, qui à parte pupilli non datus eſt tutor pupillo, ſed legatum tantum ab eo meruit: & à matre eiuſdem pupilli datus eſt tutor eidem pupillo, & ſe à tutela excuſauit. Nam iſte talis non repellitur à legato, quia nil fecit contra voluntatem patris defuncti. Id autem legatum, cuius petitio denegatur tutori, qui ſe excuſauit à tutela, vt dictum eſt in princip. §. non transfertur ad fiſcum, ſed relinquitur filio pupillo, cuius vtilitates deſertæ ſunt per dictum tutorem, eo quod ſe excuſauit à tutela. Viu.

p *A tutela*] tota, vel eius parte. vt ſup. de leg. 2. l. etiam. & facit ſup. de excuſat. tut. l. tutor *penitus* §. 1. nec obſt. C. de lega. l. ab adminiſtratione. quia ibi ſpeciale in milite. Item nec ob ſup. de leg. 2. l. cum filius. §. de iure quia ibi conſtat remanſiſſe per tutorem. Item nec obſt. inſt. de iu. patro. l. 4. quia ibi ſpecialis in eo commodo.

q *A excuſationem*] quaſi ei renunciauerit approbando voluntatem defuncti: ad quod ſup. de confirma. tut. l. final. & ſup. de lib. leg. l. tutor.

r *Voluntatem*] facit ſupra de excuſat. tut. l. Neſennius. §. fino.

& l.sequen.& seq. Accur.

a *Non ad fiscum*]sic C.de leg.l.pen.sed regulariter, Quod indigno aufertur,fisco applicatur:vt sup. de inoffi.test.l.Papinianus.§.meminisse.& facit inf.prox.§.

¶ *S. pater*]CASVS. Filio meo,vel seruo reliquit Titius legatũ in testamento suo instituto sibi hærede Seio,& decessit. Postea ego accusaui dictum testm̃ de falso: certè denegabitur mihi amodo petitio legati ad me pertinentis. Si autẽ dictum legatum spectaret eorũ psonã, i. filij mei, vel serui, non amittunt ipsi,vel ego legatum propter hoc: puta si rogauit me, vt emãciparem filium, vel manumittere seruum, & eis legata restituerem. Viu.

b *Illorum*] s. filiorũ, vel seruorum. Quo casu dño non quæritur: vt si sub cõditione legatum est,Si fuerit emancipatus, vt su.de min.l.denique.§.si quid. Idẽ in suo, vt,& inf.prox.§.& facit inf.de bon. poss.cõtratabu. l. sub conditione.4.fin. & de bo. lib.l.qui in seruitutẽ. & l.in seruitute.§.præterea, & sup. de test. tut. l. qui tutelã.§. 1. & sup.de inoffi.test.l. Papinianus. §. eo autem solo.

¶ *Si seruum*]CASVS. Legaui tibi centum, & rogaui te, vt manumitteres seruum tuũ Stichum:vel ẽt seruo tuo legaui centum,& rogaui te, quod eũ manumitteres: qđ qui sic legatum seruo tuo relictum tibi acquiritur. Postea me mortuo tu accusasti testamentum meum de falso, certè non nocet hoc seruo tuo, quin habere debeat libertatem. Nam fiscus,qui debet habere dictum legatum de centum, eo quod tibi auferatur,vt indigno, debet seruum redimere à te,& manumittere, si tamen tu velis seruum fisco vendere: non autem potes cogi vendere, cum iudicium meum ipsum, is accusando testamentum meum de falso. Vi.

c *Si seruum suum*]scilicet,legatarij.

d *Legatum*]fundi,pone. Accur.

e *Vtrunque*]i libertas & legatum: & nihil domino.

f *Seruo*]alieno Accursius.

g *Fallum domino*] accusanti testamentum de falso: & per hoc debet perdere,quod ei vel seruo suo est relictum: vt sup. eo.l.1.§.2.Sed argu.contra sup.si quis alt.testi prohib.l.1.sed expone,vt ibi nc.

ADDITIO. Dic,secundum B. quod aliud hic, aliud ibi: ratio quia ibi seruus,vel filius non habebat voluntatem defuncti,cum testator in eadem voluntate decessit.nisi l.cet pater,vel dominus eius sit impugnare.

h *Sed a fisco*] fiscus redimit seruum à domino ferri, si vult eum vendere, vt subijcit.ad quem fiscum transiit legatum fundi cum onere manumittendi: vt sup.de lega 1.l quidã. §. quoties.

i *Spernit*]alioquin,s. si accepisset relictũ sibi, vt manumitteret,cogeretur vendere,nisi esset minor:vt C.de s. fr. ec.li.l. deberi & sup.de min.l.si minor 25.an.seruum tuum, & facit Instit.de legat.re.per fideic.re.§.libertas. Acc.

¶ *Si filiusfa.*]CASVS. Legaui tibi centũ in testõ meo: & decessi: & postea Seius filius te inuito accusauit illud testm̃ de falso:Nũquid propter hoc denegabitur tibi actio legati? Et dicitur,quòd non. Si autem te Titium rogaui,vt restitueres Caio legatum: Caius autem testamentum accusauit de falso,debes fisco restituere legatum.

k *Patri*]pro legato petẽdo ipsi pri relicto, vel ẽt ipsi filio,secundum iura vetera, *fm* quæ patri acquirebat:hodie secus: vt C.de bonis,quæ libe.l.penu. Item facit inf. de bono possess. contratabu.l. sub cõditione.§. fin.

l *Dixerit*] & vsque ad sententiam pertinuerauit,vt C. eod. le. aliam.

¶ *Qui accusauit*] CASVS. Legaui tibi centũ, vel institui te hæredem, & decessi, & postea quidam alius, puta, Seius accusauit testamentum meum de falso; postea tu decessisti, & exiit tibi hæres dictus Seius. Nunquid capiet hæreditatem meam, vel legatum, quam, vel quod inuenit in hæreditate tua sibi delata? Et dicitur quòd sic, & nihilominus idem, si dixisset inofficiosum testamentũ meum. Vi.

m *Dicendum est*] scilicet, quod prius dixit falsum.

n *Similis est*] prædictus accusator.

o *Dixit*] scilicet si postea instituto, vel legatario successit, vt supra. de inoffi.test.l filius.§.multo magis. & leg. final.§.fin.quæ videtur contra, sed expone.vt ibi.& cum cõcor. Item facit C. de petitio.hæredita. lege. hæreditas.

¶ *Actatem eius*]CASVS. Quamuis ille,qui accusat testamentum de falso, perdat legatum in eo sibi relictum, vt dictum est sup.eo.l.fere,per totum,tamen si dictus accusator sit minor viginti quinque annis,& per se, vel per tutorem suum accusauit testamentum, potest Imperator in integrum restituere,vt non amittat legatum. Viu.

p *Ignoscitur*]singulare in integrũ restitutionis iure,& Principe indulgente, vt inf.eo.l tutorem.in fi. sed iure communi perditur vt C.eo.l. Polita,quæ est contra. Vel solue,vt ibi:& facit inf de bon.lib.l.qui cum. 2.respon.

¶ *His verbis qui*] CASVS. In testamento meo reliqui legata Titio,& Seio,& decessi. Postea,Caius,& Semptonius accusauerunt testm̃ meum de falso. & d. Titius,& Seius pro eis in hoc tulerunt testimonium volentes, vel inuiti, vel fuerint eorum aduocati. Certè perdunt dicta legata. Sed, & si Præsidi,coram quo fuit facta accusatio, fuit in dicto testõ aliquid legatum,perdit illud,si pronũciauit falsum testm̃. & postea apparuit testamentum non esse falsum in appellatione, quã interposuit his in eo scriptus. Sed pone, quod in dicto meo testamento reliqui legatum aduocato fisci postea hæres meus commisit aliquid, propter quod debet hæreditatem perdere.quæ causa sunt multæ,vt sup.eo.l.1. & 2.& in multis ll.huius tit. Venit Martinus,& detulit fisco hanc hæreditatem meam ei esse delatam,vel dixit testamentum falsũ: & eidem delatori aduocatus fisci præstitit patrocinium, quod habet necesse facere, vt C. de delatoribus.l. omnes.l.b. 10. certè non amittit propter hoc legatum dictus aduocatus fisci,quia officium eum excusat. Viu.

q *Statuerunt*]ponte.Ecce si ecclæ.arg inf.eo.l. aduocatum,& sup.quem adm.test.ape.l. si quis ex.& facit ff. ea.l.§. an libertas.& inf.de bo.lib.l.qui cum.§.sed si non.

dus Ver⁹, & Antoninus decreuerũt

Affer-

vsus fuc. sit legat⁹ an sit pater ille prius m⁹ videt, qđ nõ, quia emãcipato pi succedit ĩ vsuf. vt l. ẽ emancipatis. & ibi Bald. C. d legi. hæ. sed hodie secus vid § notãtur i auth. defuncto.& ibi Bald. C.ad Tertull.

2 ¶ Fl. accusauit.

3 ¶ F. dicit

4 ¶ Fl. Severus.

5 ¶ Fl. idque.

6 ¶ Refert plu. alias. Idẽq; di-

3 ¶ Fl. qđ ẽ persona

a *Affuerit*] vt aduocatus, vel procurator, vt arg. sup. de inoff. test. l. fi. in prin. Sed contra, ff. de bo. li. l. qui cũ maior. §. fi patroni. vbi, qui aduocat, nõ accusat, nec perdit cõtra tab. Sed ibi erãt quasi debita patrono bona liberti, ad quæ venit per cõtra tab. hic verò lucrũ est legatum, quod perdit, & nõ est par rõ lucri ad damnum, vt C. de codic. l. fi & de iure delib. l. fi. §. licentia. Nec obstat huic solutioni dicta l. de inoff. testam. quia ibi est alia ratio. s. quia querela odiosa est. Accur.

b *Et fideiussit*] de exequenda accusatione, vt C. ad Turpil. l. 1.

c *Putant*] fortè malè, cũ necesse habeãt ius dicere: & hoc iurant, vt in Auth. iusiur. qũ præ. §. æquus. & arg. in f. l. proxi. Vel verius secundũ vias literæ, cum à principio sponte receperit præsidatum, & sic se posuit in necessitate: vel est ideo, quia apparet per appellationis sententiam eũ malè iudicasse: licet sit ar. ff. de appel. l. 1. in prin. d *In omnibus*] vel cũ præcedẽti, vel sequenti litera legi potest. & facit C. de admin. tu. l. cum quidam.

e *Qui principale*] CASVS. Filium meũ impuberẽ mihi hæredẽ instituí in testõ meo, qũ dicitur principale testamentum: & in eo legaui Titio centum. & postea dicto impuberi substitui hunc Titiũ pupillariter: quæ substitutio dẽtur in testũ, siue secundæ tabulæ: & postea fect codicillos, in quibus fortè legaui aliquid eidem Titio, & fortè dictos codicillos confirmaui in illo meo testõ: & fortè non: & postea decessit. Postea idem Titius accusauit dictum meum principale testũ falsũ, & succubuit. Certè non solum repellitur ab his, quæ fortè sibi in dicto testamento reliqui, sed et à substitutione impuberis facta in illis secundis tab. & etiã ab his, quæ ei in codicillis prædictis reliqui. Sed non est ita è contra. Nam si secundas tab. vel codicil. arguit de falso, nõ amittit relictum sibi in testamento principali. Et est ratio, quia in hoc casu non videtur improbasse vtrunque in secun. tab. & per cõsequens principale testũ, vel codicillos: & per consequẽs nõ principale testũ, sed testamentum secun. tab. vel tantum codicill. q d. in superiori casu benè videtur improbare vtrunque. Nec secun. tab pendent ex primis, & nõ è contra vt sup. de vulg. substi. l. 2. §. sed si eos. Viuianus.

e *Repellendus*] sic de vulg. substi. l. is qui. & inf. de cõtra. tab. l. sub conditione §. fi. & de bo. li. l. in seruitutem. §. si quis. & inf. de leg. præst. l. 5. §. si fratri. & sup. eo. l. 2. in prin. Sed arg contra. inf. eo l. qui Titij. Accur.

ADDITIO. Die secundum Bar. quòd ibi neutrum est accessorium alterius: sed vtrunque principale. Vel ibi impugnat accessorium: & sic non ob. in gl. Vel dic, quòd ibi non dixit testimonium: licet prof. illus sit se velle dicere.

f *Ad testamentum*] i. ab eo qui fecit testamentum.

g *Non confirmatis*] quod non erat opus, si post testamẽtum fiebant, secus si ante, vt Inst. de codicil. §. non tantum.

¶ *An libertas*] CASVS. Instituí mihi Titium hæredem, & Sticho seruo meo libertatẽ reliqui. Postea me mortuo Seius accusauit testamentum meum falsũ, & dictus Stichus tulit testimonium contra testamentum: succubuit tamen postea accusator. Nunquid debeat auferri Stycho libertas? Et dicitur, q sic, & etiam fideicommissum, vel legatum, si quod ei reliqueram in testamento. Sed quid si illum Seiũ, qui accusauerat testamentum falsi, dederam tutorem filio meo in eodem testamento? Nunquid excusabitur propter hoc à tutela, & à legato, quod ei dederam, repellitur? Et dicitur, q à legato tantum repellitur, & non a tutela excusatur. Viuianus.

h *Data*] i. relicta directè. Accur.

i *Fideicommissum*] f. pecuniarium, vt sup. eod. l. §. is verè. Accursius.

k *Priuandum*] imò contra, vt inf. de fal. l. eius. in fi. Solu. ibi.

l *Non prodest*] nã non debet pati pœnam, vt subijcit. nam debet habere præmium: qd dic. vt ff. de neg. gest. l. fiue hæreditaria. m *Remouetur*] quia accusauit, vt ff. eo. l. 1. §. 1. non quia se excusare voluit, cum effectum non habuit, vt sup. quod cuiusq; vniuersi. l. 1. in fi. Accur.

¶ *Qui mortis*] CASVS. Causa mortis donaui Titio centum, & postea feci testũ, & in eo instituí mihi hæredẽ Seiũ, & legaui Caio centũ, si daret Martino equum: & dedi libertatẽ Stycho, seruo meo sub conditione, si daret Petro decem. Item multa alia legata reliqui q busdãsita quod habet l. Falc. locum. & postea decessi. Postea idẽ Titius accusauit testũ meum falsi, & succubuit. Nunquid propter hoc amittit donationẽ prædictã causa mortis? Et dicitur, quod non, licet legatarij amittant legata, si dicant testamentum falsum. Secus si dictus Martinus, qui debebat recipere equũ à legatario, vel d. Petrus, q debebat decem recipere à statu libero, dixissent testamentũ falsum, quia ipsi bene perderent prædicta. Item & si Seius à me hæres institutus dicat testamentum falsum, & succũbat, non poterit emodò detrahere Fal. legatarijs, quamuis reliquerim legata vltra dodrantem, vt dixi. Viuianus.

n *Legatario*] sic in querela, vt inf. de inoff. test. l. et sed aliud. in contra tab. vt inf. de bon. poss. contra tab. l. sub cõditione. §. fi. & inf. de bon. lib. l. in seruitute. §. sed & si quid. quę sunt contra. sed quare secus? Item contra Inst. de dona. §. 1. sed ibi est fere propter hanc differentiam, & alias, vt ibi no. & sic etiã non obst. C. ad leg. Fal. l. fi mortis. Et est ratio, quare secus in donatione, quam legato: quia donatio morte confirmatur, non per testamentum. Accur.

o *Causa est eius*] idest quam eius, cui mortis causa est donatum. & facit ad hoc sup. de inoff. test. l. Papinianus. §. si conditioni.

p *Hic enim*] si testamentum velit arguere.

q *Scripto*] qui testamentum voluit arguere, & est ad hoc responsum. inf. ad Treb. l. Marcellus. §. fi. & C. ad leg. Fal. l. et & sup. si quis alij. test. prohi. l. 2. §. fi. & sup. de inoff. test. l. Papinianus. §. eo autem solo. Item facit inf. l. proxi & l. hæres qui. & inf. ad Treb. l. Paulus respondit si certam.

¶ *Omnes qui*] CASVS. Ad euidentiam huius §. not. quod in quodam edicto diui Traiani continetur, vt si quis antequã causa eius ad ærarium per aliquẽ deferatur, professus esset coram præfecto ærarij, siue filicam tenuam quam possidebat ex causa legati ab alio sibi relicti, capere sibi non licere, ex eo q aliqua de causa erat non capax eius rei: quòd ipse taliter se deferens debet habere dimidiam eius rei, & fiscus alteram dimidiam. Nunc pone, quod prædictus taliter se deferens, vt dictum est, accusauit testamẽtum de falso, in quo fuit ei relicta dicta res, & succubuit in accusatione: nũquid amittat beneficium diui Traiani? Et dicitur, quòd sic, & facit ad hoc optimè inf. de iure fisci. edicto. in prin. Viui.

a *Vt*

Flo. ad l. fi & de iure delib. l. fi. §. licentia. fuit.

Flo. vo luerit.

a *Vt indigni*] vt quia falsum, vel inofficiosum accusarũt, vel quia aliàs sunt indigni, vt ff. de iure fisci. l. edicto. §. eos. Acc.
b *A præmio*] s. dimidiæ partis eius, eõ perdit, vt C. de ijs qui se defe. l. 1. Vel tertiæ, vt ibi dicit. & ff. de iu. fis. l. edict. in prin. & §. extat. licet istl se deferant innoxia: ergo deferẽtes habent damnum.
c *Qui se*] i. eam rem, quam capere eis non licet. Sed fallit quod hic dicit ẽ. eo. l. 1. quę est ff. vel dic, vt ibi.

¶Omnes qui, vt indigni,[a] repelluntur, [1]† summouendi sunt à præmio,[b] quod secundum edictum * diui Traiani datur ijs, qui se [c] deferunt.

Pœna non debet egredi delictum. h. d. Bar.

Marcellus. [2]†

LEX VI.

REscriptum * est à principe hæredẽ, [d] rei, quam amouisset, quartam non retinere: & ideo ijs, q̃ quadringenta habebat, vniuersa quadringenta legasset, & hæres centum subtraxisset: trecẽtorum quartã partem [3]† retinebit, septuagintaquinque scilicet: & ducẽta viginti quinque dabit legatarijs. Sed [4]† ex centum, quæ surripuit, legatarijs quidẽ dabit septuaginta quinque: reliqua, ideſt viginti quinque ad fiscum venient.

Accusans testamentum nõ repellitur ab hæreditate hæredis scripti in ipso testamento.

Modestinus. [5]†

LEX VII.

QVi Titij [e] testamentum falsum dixit, nec obtinuit, [f] hæredi eius hæres existere prohibendus non est: quia non principaliter in Titij hæreditatem succedit.

Caius. [6]†

LEX VIII.

INdigno hærede pronũciato, adẽpta hęreditate, confusas actiones [g] rescindi non oportet. [h]

Propter inimicitias tacitè videtur esse revocatum legatũ: & qui causam Status monet, legato est indignus, & fisco applicabitur. Bar.

VIpianus. [7]†

LEX IX.

SI inimicitiæ [i] capitales interuenerunt inter legatarium, & testatorem, & verisimile esse cœperit, testatorem noluisse, legatũ, siue fideicõmissum pręstari ei, cui adscriptum relictum est; magis est, vt legatum, siue fideicõmissum [8]† ab eo peti non possit. [j] Sed & si palam, & apertè testatori maledixerit, & infaustas voces [k] aduersus eum iactauerit, idem erit dicendum. Si aũt status ei cõtrouersiam mouerit, [9]† denegatur eius, quod testamento acceperit, [10]† persecutio: ex qua specie statim fisco deferetur. [11]†

Caius. [12]†

LEX X.

IN fraudem [l] iuris fidẽ accommodat, qui vel id, qd relinquitur, vel aliud tacitè promittit restituturũ se personæ, quæ legibus ex testamento capere prohibetur: siue chirographum eo nomine dederit, siue nulla pollicitatione repromiserit.

Rogatus restituere capaci, licet tempore mortis sit incapax legatum retinet: nisi tempore mortis expressè aliud actum sit. Bar.

1† Fl. repellentur. * edictum hoc repete ex hoc ipso authore in l. edicto, infra de iure fisci.
2† Li. 22. Digest. * Inquãtũ ista l. vẽ dicere vulga. Illud pœnã suos tenere authores: cõcor. rex. cũ gl. in c. si canonicè. s. fi. & ibi gl. extra de off. ordin. & in clem. 1. & ibi Card. de Iudeis.
3† Fl. deest partẽ.
4† Fl. deest sed.
5† Ibi. 6. Differentiarum.
6† Fl. idẽ lib. 9. Regula.
7† Li. 14 ad l. Iuliã & Papi. * Limitabis hanc l. per tex. in l. ex parte. sup. de adim. leg. vt procedat qñ hic dicitur, qñ do legatarius ẽ causa inimicitiarum. de quo in l. cẽ tabulis. s. qm̃. inf. eod.
8† Fl. deest. sue fideicommissum.
9† Fl. mouit.
10† Fl. accepit.
11† Alias defertur.
12† Li. 15. ad l. Iuliã & Papiã.

a *Vt indigni*] vt quia falsum, vel inofficiosum accusarũt, vel quia aliàs sunt indigni, vt ff. de iure fisci. l. edicto. §. eos. Acc. qui. §. fi. Nisi in casu, vt inf. eo. l. hæredem. Item contra. C. de inoff. test. l. si maritus. sed & ibi ignorauit institutam querelam posse moueri, vt d. l. inf. eo. hæredem.

S *Propter inimicitias*] CASVS. Feci testm̃. & legaui Titio cẽtum. & postea inimicitiæ capitales interuenerũt inter me, & ipsum: & ita cœpit esse verisimile. nã me nolle ei legatũ p̃stari: & postea decessi. certè nõ poterit Titius petere dictũ legatũ. Idẽ erit dicendũ, si palã. & apertè mihi viuẽti malè dixerit. & infaustas voces aduersus me iactauerit, quibus duob. casib. non applicat legatũ fisco: imo remanet apud hñdẽ meũ. Si aũt mouit mihi qõnẽ status denegat ei petitio legati. & dat fisco. Viui.

i *Non possit*] sic ẽ. de adi. le. l. 3. in fi. & l. ex parte. & C. de fideic. l. fideicommissum.

k *Voces*] s. vocando eum cucurbitam. seu cogosam.

IN *fraudem*] CASVS. Ad euidentiã huius l. & seq. no. q̃ si hñs, vel legatarius accõmodat tacitã fidẽ testatori de restituẽda hñditate, vel legato sibi relicta, vel relicto alicui non capaci (qui multi sũt, vt no. Inst. de leg. §. legati.) dẽt pdere relictũ sibi. & illud debet dari fisco. & hoc. si fidẽ prædictã accõmodat fraudulẽter. i. in fraudẽ iuris, vt ff. & de iu. fis. l. 3. in prin. & §. 1. 2. & 3. & 5. de leg. 1. l. in tacitis. Quis aũt dicatur taliter in fraudẽ iuris fidẽ accõmodare, planè dñ ff. in prin. huius l. Sed qd si hñs, vel legatarius sit rogatus restituere hñditatẽ, vel legatũ ei, qui capere poterat tpe testamẽti, qui quidẽ postea tpe mortis testatoris inuenitur rõca pax? Certè ei non tenetur restituere fidei cõ. dictæ hñditatis, vel legati: & dẽ remanere apud eũ rogatũ, nec dari fisco. Nã nulla fraus vt intercenisse, ex quo erat tpe testamenti capax fideicõmissarius: hoc aũt est verũ, nisi hñs, vel legatarius accõmodauit fidẽ testõri in casum futurum. i. vt restituat fideicõmissario hñditatẽ, vel legatũ: licet idem fideicommissarius cœperit prohiberi per leges capere fideicom. Itẽ pone, q̃ Titius instituit sibi hæredem filium suum, quem in ptãte habebat. & rogauit eũ, q̃ restitueret hęreditatem alicui nõ capaci: & filius accommodauit ei super hoc tacitã fidem. Numquid auferetur hæreditas dicto filio, & fisco dabitur? Et dñ. q̃ nõ, quia habuit necesse parere patri. Scias etiam, q̃ si hæres tacitam fidem accommodauit testõri de restituenda non capaci dimidia parte hæreditatis, in ea tantum parte, in qua fraudem adhibuit, non vitiat Falcidia aduersus legatarios, sed in alia parte sic. Viuianus.

l *In fraudem*] facit inf. de iu. fis. l. 3. in prin. & §. 1. 2. & 3. & sup. de leg. 1. l. in tacitis. Accur.

f *Nec obtinuit*] i. succubuit, vt C. eo. l. alia.

g IN *digno. Adhuc*] quæ hñdi contra defunctum cõpetebãt, quæ modo sunt cõfusæ, vt ẽ. de euic. l. si ei cui. §. fi.

h *Non oportet*] sic ẽ. eo. l. eum qui. §. bonis. & de iu. fis. l. eius

a *Videtur*] contra vſ.j. de lu.fiſ.l.1.§.quã autem. ſed hic bonum præceſſit initium.& ideo fiſco non applicatur. ſed caducum remanet apud eum à quo relictum eſt. vt C. de cadu.tol.§.pro ſecundo.ibi autem malum initium habuit. & ideo fiſco applicatur. Et plene dic.vt no.d.§.quando autem.

b *Recte*] pater interpoſuit fidem filij conſentiens patri.vt daret non capaci. Parcitur ei.vt hic.& inf.ad leg.Falci.l.ſi tacitum, & argum. inf.ad leg. Corne.de fal. l. filius emãcipatus cir.princ. & inf.de bo lib.l.qui cum maior.ſ.fi.

c *Heres*. *Non videtur*] niſi talis perſona fuerit. quæ parere neceſſe habuit. vt inf.ad leg. Falc.l.ſi tacitam. Acc.

d *Fuerit*, quia fuit inſolidum inſtitutus: ſed in dimidia contra legem fidem accommodauit. & facit ſu. eo.l. reſcriptum. & C. ad le.Fal.l.et ſi.& inf.ti. 2.l.beneficio.

*Fraus. obſerua. non iam cõſilium fraudi di quã euentum ſpectari.

1† Fl.niſi ſi in.

2† Aliàs filio.

*Huc pertinet elegans diſceptatio apud Ge. lib 2.c.7.

3† Li.15. Queſtionũ. aliàs Modeſtinus.

4† Fl.Ea parte, quę.

*His ſubligit de S. C. Plautiano de libe.agn. & ui.Nebriſ. in Lexi.1.in ver. S. C. Plautianum.

¶Si quis ei,qui capere poſſit, rogatus fuerit reſtituere, & is mortis tempore prohibeatur hoc legibus capere, non dubito,quin,& ſi deficit fidei commiſſum,apud eumramẽ, qui rogatus eſt reſtituere, manere debeat, quia nulla fraus *eius interueniſſe videtur, a niſi in 1† futurum caſum fidẽ accommodauerit,i.vt licet capere legibus prohiberi cœperit,reſtituat.

¶Rectè b dictum eſt, ſi pater filij,2†quem in poteſtate habebat, tacitam fidem interpoſuerit,non debere id filio nocere,quia parendi neceſſitatẽ habuerit.*

Papinianus. 3†

LEX XI.

HAeres, c qui tacitam fidem contra leges accommodauit, in ea parte, in qua 4† fraudem adhibuit, Falcidia non vtitur, c & ita Senatus * cẽſuit. Sed ſi maior modus inſtitutionis, quam fraudis fuerit, d quod ad Falcidiam attinet, de ſuperfluo quarta retinebitur.

Licet teſtamentum vltimum non valeat, tamẽ à ſcriptis in primo, tãquam ab indignis, auferetur hæreditas: non autem prælegata, niſi a-liud teſtatorem voluiſſe appareat. Bar.

Idem. 5†

LEX XII.

CVm quidã * ſcripſiſſet e hẽdes, quos inſtituere non poterat, quamuis inſtitutio non valeret, f neque ſuperioris teſtamentum ruptum eſſet,hæredib. tamẽ, g vt indignis,qui non habuerunt ſupremam voluntatem abſtulit iam pridem Senatus hæreditatem, quod D. Marcus in eius perſona iudicauit, h cuius nomen peracto teſtamento teſtator induxerat. Causã. n. ad præfectos ærarij miſit, verum ab eo legata i relicta ſalua mãſerunt. k De præceptionibus eidem datis,volũtatis erit quæſtio. Et legatum ei non denegabitur, l niſi hoc euidenter teſtatorem voluiſſe appareat.

Non poteſt quis iuſtè ducere in uxorem eam,quam polluit per adulterium,& ab ali uxore, tanquam ab indigna aufertur, quod ei à viro relinquitur. Bar.

Idem. 6†

LEX XIII.

CLaudius Seleucus Papiniano ſuo ſalutem. Mæuius in adulterio Semproniæ

a *Non valeret*]quantum ad inſtituti commodũ.mero tamẽ iure eſt hæres.& adire põt hæreditatem. Vñ & confunduntur actiones ſibi competentes: quia ſolennia teſtamenti sũt in eo completa, ſed ĩ quia ipſe non eſt capax hæreditatis, auferetur ab eo hereditas,vt ſu.eo.l.indignum. & inf. eod.l. hæredem.& ſu.de vulg.ſubſt.l.ex facto. Iulianus.& inf.de iu.fiſ.l.eius qui.§.eum qui.& §.obligationes.& inf. de do.l. quidam.§.donati.& de verb.ſig.l.aliud eſt capere. Idẽ dico in eo,cuius nomen cancellatur,vt ſubijcit. Nã & ille mero iure eſt hæres,vt no.ſup.de his.quę in teſta.delen.l.1.§. ſed conſultò,in prin.& C. de teſt.l.noſtã. Quod autem ſubijcit non eſſe ſuperius teſtũ ruptum.verum eſt conſiderate enim ſecundi hæredes efficaciter non habent hæreditatem.& ea eo iure,quo ſecundũ eſt inualidum. primũ videtur validũ. Sed ſi conſiderata alia ratione, quia ſecundum meo iure tenet. & quia primi hęredes non habent ſupremam voluntatẽ. potior eſt fiſci cauſa in bonis auferendis. Azo.

§ *Hæredibus tamen*.] in primo teſtamento inſtitutis. vt apparet per ſequentia. ſed videtur contra his, quæ hic dicuntur. Inſt.qui.mo.teſt.infr.§. poſtremo.& §.ex eo.ſed ex his, quæ dixi. & ibi no.apparet. quod non obſt. Item contra. C. e.l hæredites.ſed dic, vt ibi dixi:ad hoc eſt, ſup.de hære.inſti.l pater filio. Item argum. contra ad id quod hic dicitur. C.de rei vxo. actio. in prin. 1 Item argum. contra ſup. de in diem addi.l.ſi venditor.§. ſed & neuter, & §.ſed ſi pater.

h *Iudicauit*.] ad hoc videtur contra, infra ſi tabu.teſtam.nul.ex. l.1.§. ſi hæres, ſed ſol. vt ibi no. & infra co. l.cum tabulis, in fin. & ſupra de his, quæ in teſtamen. delen.l. 3.§.ſ.H.

i *Ab eo legata*.] cuius nomen teſtator induxit.

k *Manſerunt*] vt ſup. de his,quæ in teſtam. delen.l.3.& inf.de iu. fiſ.l.3.§.cum ex cauſa. nec ob. ſup.de leg. 3.l.ſi iure,quia in alio caſu loquitur. Et eſt ſic.ad hoc, quod hic dicit. ſup.de hære inſti.l.ſi.

l *Denegabitur*] vt ſu.de his,quę in teſtamen.delen.l.3.& ĩ. de iu.fiſ.l.3.§.cum ex cauſa.nec ob.ſu.de le.3.l.ſi iure.vt ſu. dixi. H.

C *Laudius*]CASVS. Mæuius fuit damnatus ad mortẽ pp adulterium,& commiſit cum Sempronia.& poſtea aliquo caſu euaſit à cuſtodia nunciorum, ita, & non periit. & dictam Semproniam non damnatã accepit poſtea in vxorem. Poſtea fecit teſtũ.eamq; inſtituit ſibi hæredem, vel ipſa eum hęredem inſtituit. Nunc quęritur, an valuerit dictũ matrimonium.& an vnus poſſit alteri ſuccedere? Et reſp.in vtroque,quod non. Sed pone,& Mæuius erat miles. & commiſit ſtuprum cum dicta Sempronia.& poſtea accepit eam in vxorem de facto, & ita tenuit eam in ſuo contubernio. ipſe verò in militia adhuc exiſtens fecit iure militari teſtũ & reliquit Semproniæ centum, & eam in totum, vel pro parte hęredem inſtituit.& poſtea fuit abſolutus à ſacramẽto militię,quo tenentur milites non euitare mortem pp ſalutem Reip.vt no.ſu.ex quib.cau. ma.l.pe. & ſic redijt domum.& poſtea intra annum deceſſit. Nunquid poterit dicta mulier petere illud,& ſibi relictum eſt in teſtõ? Et videtur,& ſic quia ex quo miles decedit intra annum à tempore miſſionis,ita valet teſtũ eius,ac ſi adhuc eſſet in militia. vt hic.& Inſti.de teſta.§.quod in caſtris. Reſp.tamen hic.quod non propter hoc poterit mulier petere, ſed ad fiſcum debet pertinere.& hoc dicit cum l.ſeq. Vinianus.

1 Dic, & illud eſt ſpeciale fauore dotium.vt l. 1.ſup. ſol. matri. ſecundum Bar.

5† Li.16. Queſtio. *Ad itel. huius l.vi de Bene. de Plõb. in l qui deportantur. n.71. C.de hęt. inſti.

6† Li.32. Queſtionum.

Damna-

damnatus,[a] eandem Sempronia non damnatam duxit in [1]† vxorem: qui moriens eam hærede reliquit. Quæro, an iustum matrimonium fuerit, & an mulier ad hæreditatem admittatur? Resp. neque tale matrimonium stare, neque hæreditatis lucrum ad mulierem pertinere, sed quod relictum est, ad fiscum [b] peruenire.[2]† Sed & si talis mulier virũ hæredem instituerit, & ab eo, quasi ab indigno, hæreditatem auferri dicimus.

Quod relinquitur à militi ei, quam stupro cognouit, à fisco vendicabitur. Bar.

Idem. 3†

L E X XIV.

MVlierem, quæ stupro cognita in contubernio militis fuit, etsi [c] sacro miles solutus intra annum morte obierit non admitti ad testamentũ iure militiæ factũ, & id, q relictum est, ad fiscũ pinere, pximè tibi respõdi.

Qui impugnat accessoriũ, non priuatur eo, quod consequitur à principali, sed eo solo, quod consequitur ab accessorio. Bar.

Idem. 4†

L E X XV.

HAeredi, qui falsos codicillos esse dixit, neque obtinuit, hæreditas non auferetur, [d] si tamen aliquid à cohærede codicillis acceperit, [e] eius actio denegabitur. Itaq; si bonorum inter hæredes fi diuisionem defunctus codicillis fecerit, partes quidem hæreditarias, in quibus legatum consistere non potuit, tenebit: sed Falcidiæ beneficio non vtetur, g si tantũ in amissis [h] portionibus erit, quod Falcidiam æquitate cõpensationis recuset. 5†

Qui dicit pupillum fuisse suppositum, videtur secũdas tabulas impugnare, & ideo quod in eis ei relinquitur, auferetur, vt ab indigno. Ba.

plus esset in eo, quod Titius vult detrahere nomine Falcidiæ de legatis à se relictis cohæredibus suis, quam sit in portionibus legati Titij amissis per eum, eo quod dixit falsos codicillos, illud melius poterit retinere Titius: nec in eo habet locum aliqua compensatio. & hoc vult dicere hæc lex, licet cum magna difficultate. Viui.

d *Non auferetur*] cum eam ex codicillis non habeat ad quod est fu. eo. l. post legatum. §. principale, & l. rescriptum, & l. hæres, & ff. de vulg. substi. l. ex facto. §. fin & inf. eod. l. eum qui. § qui pro parte. Accur.

e *Acceperit*] destinatione, vt prælegatum.

f *Inter hæredes*.] nam instituit Titium, & Seium æqualiter, & in codicillis dixit: Titium citra, & Seium vltra Rhenum habere debere, quos codicillos Titius, vt falsos accusauit, et succubuit. Et sic amisit dimidiã eius, q est citra Rhenum, quam videbatur habere iure prælegationis, vt sup. de hæredibus instituend. l. ex facto, & confiscatur, sed aliam dimidiam retinet iure hæreditario, cum contra testamentum non deliquit. Nõ verò iure legati, vt ex codicillis: quia ei à seipso legari non potest, vt sup. de leg. 1. l. & quidem: Seius verò habuit totum vltra Rhenum, s. dimidiam iure hæreditario: aliam iure prælegati: de quo Titius Falcidiã non deducit, si tantum est in parte confiscata, quãtum est in Falcidia, quam vult retinere, ad quæ est inf. tit. secundo. l. Nesennius.

g *Non vtetur*] in partibus, quas habet Seius iure legati.

h *In amissis*] id est ablatis, vt indigno, & fisco applicatis. Accursius.

Cum tabulis] CASVS. Titius hẽt fratrem Seium, qui habebat duos filios, quiq; decessit, relictis post se dictis duob. suis filijs. Postea Titius prædictus his vxorẽ & filiam impuberẽ fecit testm̃. & in eo instituit sibi hæredẽ dictum suum filium impuberem, quæ institutio dr primum testm̃, siue primæ tabulæ, & postea pupillariter substituit suo filio impuberi filios Seij fratris sui, quorum ipse erat patruus, & in ipsa substitutione dedit cohæredes filijs fratris, vxorem suam prædictam, & quosdam alios, s. substituq; dicto suo filio filios fratris, & vxorem suam, & quosdam alios, q substitutio dr sm̃ testm̃, siue secundæ tabulæ, & postea decessit Titius, cui extitit hæres filius impubes, qui postea decessit in pupillari ætate, & sic vendicauit sibi locum pupillaris substitutionis in persona dictorũ filiorũ fratris Titij, & in persona vxoris Titij, & aliorũ substitutorum. Dicti autem filij fratris Titij, cogitauerunt, qualiter possent excludere consubstitutos eorum, & habere hæreditatẽ Titij ab intestato. Quapropter vxorẽ Titij, matremq; impuberis accusauerunt de partu subiecto, i. q ipsa finxit se peperisse dictũ impuberem filiũ ex Titio viro suo cũ nõ esset filius Titij, nec eius vxoris. Et sic pro posse eorum expugnauerunt principale testamentum, in quo impubes fuit institutus, & succubuerũt

in

---

a *Damnatus*] olim erat alia pœna adulterij quã hodie. Nã hodie gladio feritur, vt habetur C. de adul. l. quamuis. in fi. vnde hodie hæc lex non habet locum. Accur.

b *Ad fiscum*] No. regulã. Quod auferetur indigno, applicatur fisco. vi ff. de inoffi. test. l. Papinianus. §. meminisse, quæ fallit su. eo. l. post legatũ. §. amittere. & inf. e. l. fin. §. fin. & facit ad l. istam Inst. de hær. insti. §. seruum. & sup. de vsufruc. le. l. vxori maritus. & C. de incest. nup. l. qui contra legẽ. & sup. de ritu nupt. l. Præfectus. Accur.

2† Fl. deest in.

c *Militem. &c.*] si. quamuis. s. decesserit intra annũ: quia perinde est, ac si in militia decessisset, vt sup. de milit. testa. l. quod constitutum. & facit inf. eo. ti l. miles ita hæredem. §. mulier. Accur.

2† Alias, pertinere al. fisco vindicari.

H *Æredi*] CASVS. Instituit in testamento meo mihi tres hæredes: puta Titiũ, & Seium, & Sempronium, & postea feci codicillos, in quibus iussi Sempronio, & Seio, quod nomine prælegati darent Titio cẽtum. Item iussi Titio, quod alia legata daret dictis cohæredibus suis ex tanta quantitate, quod excedebatur dodrans tertiæ partis, & ita in sua parte habet locum Falcid. pro dictis legatis. Postea in eisdem codicillis feci diuisionem bonorum meorum inter illos tres meos hæredes & postea decessi: postea dictus Titius accusauit illos meos codicillos falsi, & succubuit. Nunquid auferetur ei, & datur fisco pars hæreditatis, quam dedi ei in testamento? Et dr. q non, sed benè denegatur eidem Titio actio eius, q legatum ei fuit à cohærede, siue à cohæredibus eius: sed pro ea parte prælegati denegatur ei actio, quam hẽt iure legati, id est, à cohæredibus. Nã cũ vni cohæredum prælegauit a testatore pro sua parte hæreditaria, non valet legatũ: quia hæredi à semetipso legari non põt, vt ff. e. l. eum qui. §. pro parte. Vñ iure hæreditario retinet illam partem legati. Pro parte autem hæreditaria cohæredum benè valet dictũ legatũ cohæredi eorum relictum, vt d. §. pro parte. Tenebit ergo, sine retinebit sibi Titius ita, q fisco non dabit legatũ sibi relictum partibus hæreditarijs, in quibus legatum cõsistere nõ potuit. i. pro parte sua hereditaria. i. sicut hẽt tertiã partem hæreditatis: ita & legati prædicti tertiã partẽ debet retinere iure hæreditario ita, q earu non det fisco, quin sicut cohæredes hñt alias duas partes hæreditatis ita pro illis duab. partibus deberent Titio dare legatum, si nõ dixisset falsos codicillos: sed quia dixit falsos, pro illis duabus partib. amittit legatum, & datur fisco, vt dixi. Expedita quæstione legati Titij, veniamus ad legata relicta cohæredibus à Titio in dictis codicillis: quæramus ergo, vtrum Titius possit vti beneficio legis Falcidiæ circa dicta legata, cum per ea, vt dixi dodrans suę partis exhaustus sit? Et ñdetur, q non, si tantũ erit, vel est, in amissis portionib. legati Titij, quod recusaret siue excludetur Falcidiam, siue Falcidiæ beneficium per æquitatẽ cõpensationis si dictę amissę portiones nõ fuissent amissæ per Titium. Non fuissent autẽ amissæ, si non dixisset falsos codicillos prædictos. Sicut. n. tunc opponerent Titio compensationes cohæredes, quando cõ- ssent amissę dictæ portiones legati Titij, ita & nunc quando sunt amissæ per culpam Titij dicentis falsos codicillos, & succumbentis. Oppoſuissent autem ita tunc compensationem Titio cohæredes. Tu uis detrahere Falcidiam de legatis, q nobis ſstare debes: sed nos damus tibi duas partes legati tibi relicti, q valent tm̃ quantũ illud, q uis nobis detrahere de nostris legatis nomine Falcidiæ. Non ergo debes nobis detrahere Falcidiã: aut si uis detrahere, nõ dabimus tibi aliud de tuo legato. Si autẽ

4† Lib. 6. Respon.

3† Ll. 33. Quæstionum.

5† Fl. recusaret.

in accusatione. Nunquid debet eis auferri pars hæreditatis quæ contingebat eos ex substitutione? Et dī, q̄ sic, quia non hñt sniam dictam fm se ex testō, siue per testm, quod impugnare volebant per istam accusationem partus subiecti, imo habuerunt contra se, vt dictum est. Et ita no. quod

1† Lib. Respōso. qui vult arguere principale testimoniū secundis tabulis repellendus est, vt s. eo. l. post legatum. §. qui principale. Item no. quod pauca sæpè stringere dī, quicunque superfluum amplexus, & ita plana est hæc lex in principio. Viuia.

a *Fratris*] s. sui testatoris.

b *Darit*] s. alijs in substōne pupillari.

c *Filij*] i. filij fratris, qui sunt substituti.

d *Pueri*] cui erant substituti.

e *Postulassent*] & per hoc testm impugnabant patris, vt C. de hære. instit. l. si patet tuus. & per q̄s pupilli, vt sup. eo. l. 1. in prin. & l. post legatū. §. qui principale.

2† Alias sīla secūdū se dicta.

f *Patrui*] à quo substituti erant filio suo.

g *Partem*] habebant enim cohæredes in substitutione, qui nō accusauerunt, & sic nihil perdūt ad quod est ī. l. proxi. in prin. eam suis concordan. Accur.

3† Fl. habuit.

Idem. 1†

LEX XVI.

CVm secundis tabulis pater impuberi filio, fratris a filios, cohæredibus datis, b substituisset: ac substituti fratris filij c post mortem pueri, d matrem eius partus subiecti ream postulassent, e vt hæreditatem patrui f legitimam obtinerent: victis auferendam esse partem g hæreditatis ex causa substitutionis, respondi: quia ex testamento sententiam secundum se dictam 2† non haberent.

Inimicitia inter legatarū, & testatorem prouenientes absque legatarij culpa, eum legato non priuant. Bar.

¶ Quoniam stuprum in ea h contrahi non placuit, i quæ se non patroni concubinam esse paritur: eius, k qui cōcubinam l habuerit, 3† quod testamēto relictum est, m actio non denegabitur. n Idque in testamento Coccei Cassiani clarissimi virī, qui Rufinam ingenuam pleno honore o 4† dilexerat, optimi, maximique principes nostri iudicauerūt: p cuius filiam, quam alumnam testamento Cassianus nepti cohæredem datam appellauerat, vulgò quæsitam apparuit.

¶ Cum hæredis nomen mutata voluntate patersfamilias incisis tabulis 5† induxisset, q atque ideo fisco portionis emolumentum adiudicatum fuisset, r eam rem legatarijs non obesse, s qui retinuerant voluntatem, diuo Marco placuit: & ideo cum suo onere t fiscum succedere.

Qui nō vindicat mortem defuncti, indignus est hæreditate: & actiones confusæ non restaurantur, nisi ignorantia fuerit deceptus. Bar.

h *Inire*] i. cum ea.

i *Non placuit*] licet alij sit concubina.

k *Eius*] s. patroni.

l *Qui concubinam*] s. aliam.

m *Relictum est*] à patrono.

n *Non denegabitur*] scilicet libertæ. Excusabitur ergo libertа, si patrono suo nō cōsentiat, cum ille concubinam aliam habeat. Nec enim plures potest habere, vt in Auth. quib. mo. natu. effic. sui. §. si quis aūt defunctus. coll. 7. Si autem non habeat ille aliam, fortè non excusatur, vt sup. de concubi. l. 1. in prin. & §. pen. Accur.

o *Dilexerat*] vt concubinam tamen: sed vxor habetur plenioris cum dignitatē per virum habeat, vt sup. de leg. 3. l. item legato. §. pen.

4† Alias, pleno amore.

p *Iudicauerunt*] s. vt valeat relictum. Et dic, q̄ Cassianus habuit Rufinam concubinam: & tandē instituit hæredē neptem suam, s. testatoris: & ei dedit cohæredem filiam Rufinæ, quam filiam appellauerat, vt esset sibi concubina: & ita ponitur appellare. inf. de iniur. item apud Labeonem. ī. appellare. & §. si quis virgines. sed ipsa non consenserat, quia cognouerat matrem. Et benè fecit, vt sup. de concubi. l. 1. §. pe. Ideo quærebatur, an amitteret suam partem hæreditatis: & constituo. cuius filiam vulgò quæsiam nepti cohæredem datam testator Cassianus appellauit: quam alumnam apparuit, s. esse in domo Cassij nutritam. Sed hoc non impedit: vt C. de nup. l. si quis alumnam. Item no. quod quidam faciunt, s. vulgo &c. quod non placet. Accur.

¶ *Quoniam*] CASVS. Titius habebat concubinam nomine Seiam. & habebat libertam nomine Caiam, quam interpellauit, vt esset similiter sua concubina. Volebat enim tenere duas concubinas pro se. ipsa autem liberta refutauit concubinatum. & nupsit Sempronio, qui postea fecit testm: & in eo reliquit centum d. Caiæ suæ vxori. Nunquid ei denegabitur actio eius, quod ei relictum est? Et vī q̄ sic, quia liberta recusans concubinatum patroni, & alij nubens. vī committere stuprum, vt sup. de concubi. l. 1. in prin. & §. pe. Committentes autem stuprum non possunt aliquid sibi adinuicem relinquere, vt sup. eo. l. Claudius. & l. seq. Respō. hic, quod non denegatur ei actio: quia maritus, qui accepit eam, vel ipsa, non vī contrahere stuprū, cum patronus habeat aliam concubinam. Non enim potest patronus, vel alius habere simul plures cōcubinas. Quamobrem & actio non fuit denegata libertæ, quam patronus pro parte instituit hæredem in quodam casu, qui fuit de facto corā duobus Imperatoribus, qui casus fuit talis. Rufina ingenua mulier vulgo quæsiuit vnam filiam nomine Titiam, quæ postea fuit ancilla Coccei Cassiani, clarissimi viri alicuius caiu: postea tñ fuit bonæ indolis mulier hæc ipsa Rufina. Itaque Cocceius accepit eam in concubinam. Cum verò plenè eam diligeret, manumisit Titiam eius filiam: & Titia fuit liberta Cocceij, quam matris gratia etiam aluit, & secum tenuit. Et postea cum esset Titia multum pulchra, appellauit eam idem Cocceius, vt esset sua concubina, sed ipsa non consensit Coccio: & hoc ideo, quia habuerat in concubinam eius matrem Caiam. Postea idem Cocceius instituit sibi hæredem eandem Titiam, & quandam suam neptem. & postea decessit. Postea fuit quæsitum à quibusdam principibus, siue Imperatoribus, an dictæ Titiæ libertæ, alumnæque Coccei denegari debeat actio eius partis hæreditatis, quam Cocceius ei reliquit, & allegabat neptis Cocceij, cohæres Titiæ, quod debebat denegari actio Titiæ, ex eo, q̄ ipsa voluit esse concubina patroni: cum ipse de hoc ipsam appellaret. Responderunt tñ Principes, quod non debet ei denegari actio: quia ista Titia habuit iustam cām recusandi concubinatū patroni &c. quia Rufina mater huius Titiæ fuerat furrat eius concubina. Et hoc secundum quod habet. §. 2. ibi, cum hæredis &c. alij habent §. vulgò quæsitū apparuit &c. & tunc exponè, vt notatur in litera. Item & alij aliter intelligunt hanc literam, quam dixerim: circa quod dic similiter, prout notatur circa literam. Viuia.

5† Quia rō pōt simul & semel hīe plures pcubinas. Adde gd de iure ciuili an ho die concubinat? sit pmissus. vide Felyn. in c. cūm sit. col. 8. ver. respectu concubinatus. exte. de fo. cōp. s † Ita ēt Du. aliàs omnibus tabulis.

6† Quid sit inducere. quid hrē Bude. sup. de Senato. l. 1. l. vi. l. cācellauerat ff. & ijs, quæ in test. delē. quid autē differant inducere, circūducere, & cācellare, ponit Nebr. in Lexi. ī ver. inducere.

Heredem] CASVS. Titius debitor meus instituit me hæredem: & postea fuit à quibusdã occisus. Ego adii illius hæreditatem, & fructus ex rebus hæreditarijs percepi, cum scirem eum ita occisum. Vnde per additionẽ prædictam fuit confusa actio, quã contra eum habebã, & non vindicaui mortẽ eius proponendo accusationẽ cõtra eẽdis authores. Certè fiscus ẽt mihi auferre hereditatem prædictam, & etiã oẽs fructus ex ea à me perceptos, siue ante controuersiã mihi per fiscum motã, siue post: & non potero petere, vt mihi restituatur mea actio per additionem confusa. Si autẽ credebam eum esse mortuũ naturaliter, & non occisum, & ita errabã in facto: non teneor de fructib. perceptis ante motam controuersiam: & possum postulare, vt mihi restituatur dicta mea actio confusa. Viui.

1† Li.1. Respõs.

2† Fl. vindictã insuper habuit. Insũ per hãc negligere est, & reij cere, vt no. sup. de religio. & sumptib. funer. l. sunt per sonæ.

3† Flor. ignoratio nẽ.

a *Restituere*] ad quod est C. eo l. 1. & l. pen. & C. de agri. & censi. l. quemadmodũ. Ac.

b *Nec probè*] hoc est sum dictum: ad quod est ff. eo. l. indignũ. & inf. l. proxima. §. 1. &

4† Li.15. Respons. inf. de iure fisci. l. eius qui. §. pe. & fi. Accur.

c *Falsi*] secus igitur si iuris. Argu. contra sup. de peri. hær. l. sed & si lege. §. scire.

Idem. 1†

LEX XVII.

HAeredem, qui scies, defuncti vindictam omisit, & insuper habuit, 2† fructus oẽs restituere a cogendũ existimaui: nec probè b desideraturum actionem confusam restitui. Deceptum autẽ ignorantia 3† facti, c bonæ fidei possessoris defensionem d habiturum, ante motam, s. controuersiam, si ratio fructuum subducatur: e nec improbè confusam actionem reddi postulaturum. f

Qui tacitam fidem accommodauit de restituendo fideicommisso, tenetur ad fructus, & post litis contestationem, ad vsuras istorum fructuum vẽditorum, de rigore: secus de æquitate. Bar.

Idem. 4†

LEX XVIII.

EVm, qui tacitũ fideicommissum in fraudem legis suscepit, eos quoque fructus, quos ante litem motam perceperit, 5† restituere cogendũ respõdi, quia bonæ fidei possessor fuisse non videtur, & exemplo bonorum fisco vendicatorum. h Post motam i 6† de tacito fideicommisso cõtrouersiam, ante percepta fructuum pretia k cum vsuris esse restituenda, respondi: sed & omnium fructuũ, quorum pretia percepta fuerant. Quod si fructus in vsu habuit, 7† eorum pretia tantum restitui satis erit. Sed diuus l Seuerus, bonorum tacitè relictorum, citra distinctionem temporis, fructus duntaxat deberi, non etiam vsuras eorum benignè decreuit. Quo iure vtimur.

A quo vniuersa bona auferuntur, apud eum onera aeris alieni non remanent: tamen iura confusa nõ restituantur. Bar.

5† Fl. per cepit.

6† Alias post motam aũt.

7† Alias habuisset

ADDITIO. Tu dic, quòd ideo, quia ignorantia iuris, quo ad fructus non constituit quem in mala fide, vt l. si fur. §. 1. inf. de vsucap. secundum Bar. hic.

i *Defensionem*] qui lucratur pro cultura, & cura, vt Inst. de rer. diui. §. si quis à non domino. ita & hic lucretur.

e *Subducatur*] i. subduci petatur.

f *Postulaturum*] No. resuscitatur actio. sic C. ad leg. Falcid. l. in imponenda. & sup. ad Syl. l. propter veneni. 4. nepris. & l. 3. §. si ignorans. sup. de acq. hær. l. cum bonis. §. fi. & inf. ad Treb. l. pe. sed regulariter cõtra ff. de solu. l. qui res. §. aream.

Evm, qui] CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & tacitè eum rogaui, vt hæreditatem restitueret Scio non capaci. Ipse Titius super hoc mihi fidem accommodauit in fraudem legis, quæ dicit, non posse relinqui nõ capacibus, & decessi. Scius adiuit hæreditatem meam, & fructus ex ea percepit. Certè tenetur fisco restituere hãditatẽ meã & oẽs fructus, qui inde percepti sunt, siue percepit antẽ mouereť ei qõ per fiscũ, siue per eum, qui deiulit fisco: siue percepit postea: quia non vi bonæ fidei possessor, qui taliter fidẽ accommodauit. Sed quid si d. Scius ante motam sibi controuersiam vendidit aliquos fructus? Certè post motam sibi controuersiam de tacito fideicommisso tenetur restituere pretium fructuum, & vsuras eorum: siue fuerunt naturales fructus, quos vendidit, siue industriales, & hoc ad exemplũ bonorum fisco vendicatorũ ex d. cã taciti fideicõmissi. nam si possessor eorum bonorũ vendat ea, tenetur restituere pretium fisco cum vsuris, vt hic, & C. eo. l. 1. ij. cõ. Si aũt dictos fructus nõ vendidit, sed habuit eos in suo vsu: satis erit pretia tm eorum fisco restitui. Quamuis autẽ ita sit stricto iure circa pretium, & vsuras fructuum venditorum, vt dictum est ff. ea. l. tã D. Pius de æquitate decreuit fructus illorũ bonorum taciè non capaci relictorum tm debeti fisco, & non vsuras pretij eorũ fructuũ. Et hoc citra distinctionẽ tpis. l. siue sunt percepti ante controuersiam possessori motam, siue post. Sed quis in istis casib. sustinebit onera hæreditaris? numquid fiscus, qui hẽt bona? an verò hæres meus? Et dicitur, q̃ fiscus. Idem est qñ à fisco vendicantur bona testatoris, ex eo, q̃ hæres non vendicauit mortem ipsius testatoris ab aliquibus occisi. Si quid tamen ob additionẽ hæreditatis amiserit d. hæres tacitè fidem suscipiens, vel non vlciscens mortem defuncti, puta, quia actiones, quas habebat contra defuncti ff. sunt cõfusæ pp dictam additionem, aut seruitutes, quas habebat in prædijs defuncti, sunt cõfusæ pp d. additionẽ: non meretur auxiliũ restitutionis illarum actionum, vel seruitutum: quia pp culpã suam amisit bona.

g *Pro parte hæres*] Institui mihi hæredes Titium & Seium: & Titio prælegaui fundum: & rogaui eum, vt suam partem hereditatis restitueret Sẽpronio non capaci: & ipse Titius accõmodauit mihi tacitã fidem super hoc: & sic ea pars, in qua fuerat hæres institutus, dẽt dari fisco, vt in prin. huius l. & postea decessi. Nunc quæritur, an integrum fundũ sibi prælegatũ possit retinere: ita q̃ nõ debeat fisco cum, vel eius partem? Et vr. q̃ dimidiam partẽ fundi sibi debeat retinere, & dimidiam fisco dare: quia legatũ ipsius fundi pro parte valet. i. pro dimidia ipsius fundi. q̃ habet idem Titius à cohærede suo: & ita cum illam dimidiã habeat iure legati, non tenetur eam restituere fisco, cum non accommodauerit fidem de restituendo legato non capaci, sed tantum de restituenda sua parte hæreditatis, vt dictum est: pro alia aũt dimidia fundi, quã videtur capere à seipso, nõ valet legatum. Quia hæredi à semetipso legari non põt. vnde illam partem vr possidere Titius, eo quia est hæres pro dimidia: & ita iure hæreditario videtur eã possidere, & non iure legati. Si possidet eam iure hæreditario, & ipse accommodauit fidem de restituenda sua parte hæreditatis nõ capaci, vt dictum est, ergo videtur accõmodasse fidem de restituenda parte legati: ergo eam partem fundi legati debet dare fisco. Resp. tñ hic, q̃ nullam partem fundi debet dare fisco, imò integer fundus debet ei relinqui. Nec enim dicendum est, rationem iuris, ac possessionis varietatem, inducere diuisionem voluntatis. i. nõ est dicendum, quod ratio iuris, quæ. s. varietatem possessionis fundi prælegati inducit, vt s. Titius, cui prælegatus est fundus, possideat eum vario modo. i. partem, quam habet à cohærede iure legati: & partem, quam habet eo, quòd est hæres iure hæreditario, vt dictum est: non est dicendum, dico, quòd dicta ratio iuris inducat diuisionem voluntatis testatoris. Diuideretur autem voluntas testatoris, si partem fundi retineret sibi Titius, & aliam fisco restitueret: cum voluerit testator eũ Titium retinere sibi totum fundum ex prælegatione. Viuianus.

g *Non videtur*] imò prædo, vt sup. de peri. hær. l. prædonia. & facit C. eo. l. 1. & sup. l. proxi. Accur.

h *Vendicatorum*] cum quibus veniunt fructus ante litem, & post litem percepti à malæ fidei possessore, vt sup. prox. veniunt. & vsuræ præteritorum fructuum: sed cum distinctione temporis. s. post motam litem, non ante. Sed post ea corrigitur, quod de vsuris dicit.

i *Post motam*] hoc lege cum sequentibus.

k *Pretia fructuum*] i. æstimationem fructuum.

l *Sed diuus*] corrigens, quod proximè de vsuris dixit: & facit ff. de vsur. l. cũ quidam. §. in tacito. & C. de peri. hær. l. 1.

Hæredem

a *Haredem*] subaudi. ad. si non habea.
b *Non defensa*] i. non iudicata per accusationem.
c *Amisisse*] hic distingue. vt sup. eod. proxu. facit sup. eod. l. indignum. & de vulg. substi. l. ea facto. §. fi.
d *Legatum*] i. prælegatum.
e *Non constituisset.*] vt sup. de leg. 2. l. legatum. §. primo.
f *Possideret*] & ideo videbatur sibi auferenda, vt ab indigno, & cætera, quæ capit iure hæreditario.
g *Integrum*] quoniam in eo fraudem non commisit, ad quod est sup. eod. l. hæredi. primo respon. & l. hæres, & l. rescriptum. Sed econtra videtur quod totum perdat, vt dicta l. hæredi. secundo respon. sed ibi Impugnauit voluntatem totam.
h *Rationem iuris.*] quæ est, vt non valeat pro ea parte legatum.
i *Varietatem*] quæ est, vt eam partem pro hærede, aliam pro legato possideat

1† Fl. de est. ad.
2† Fl. auxilio.
3† F. & l. hæreditate.

¶ Bonis vniuersis ex causa taciti fideicõmissi fisco restitutis, ad 1† hæredem 2 onus æris alieni non spectare conuenit, nec aliud seruatur morte non defensa. b Si quid tamen ob aditam hæreditatẽ actionibus, aut seruitutibus confusis amiserit, c auxilium 2† restitutionis non merebitur.

In bonis, quæ auferuntur ex causa tacitis fideicommissi, prælegata non veniunt, & prælegata intelligũtur, prout testator reliquit, non prout de iuris subtilitate debentur. Bar.

¶ Pro parte hæres institutus prædij legatum d acceperat, & hæreditatẽ 3† non capienti restituẽdi tacitum ministerium susceperat. Quanquam legatum pro ipsius parte non constituisset, e ideoque portionem illam pro hærede possideret, f tamen ei prædium integrum g esse relinquendum respondi. Nec enim rationem iuris, h ac possessionis varietatem, i inducere diuisionem voluntatis.

Testamentum primum rũpitur, si testator secundum facere inceperit, & impeditus per hæredes non perfecerit. Bar.

S Si scripsit] CASVS. Titium & Seium instituit mihi hæredes. & postea mutata voluntate aliud testamẽtum facere voluit, & ipsi impedierunt me facere, & postea decessit. Certè fiscus debet habere hæreditatem, & nihil valebit de eo, quod in primo testamento cõtinebatur circa legata, vel fideicommissa, vel circa alia. Viu.

k *Si scripsit*] aliàs. §. Paulus respondit, & iungitur præcedentibus aliàs text. & incipit. Si scriptis.

l *Videri*] nil ergo percipiunt instituti, vt & sup. si quis ali. te. prio. l. 2. & C. si quis ali. te. pro. l. 2. in principio.

E I qui] CASVS. Cum centum haberem in dotem ab vxore mea, ipsa fecit pactum, quod lucraretur dotem, si ipsa præcederet, & postea fuit occisa: uius tamen ego non vindicaui mortem, accusando interfectores. Certè auferetur mihi dicta dos, vt indigno & datur filio. Viu.

m *Auferetur*] & fisco applicatur, vt infra de iure fis. l. cum mortem. & facit sol. mat. l. ab hostibus. §. si vir.

P Portiones] CASVS. Si libertus meus sit occisus. & ego non vindico mortem eius accusando interfectores portionem quam deberem alias habere in bonis eius, auferetur mihi. & datur filio. Conuenit enim omnes hæredes, vel eos, qui loco hæredis sunt, vt sunt bonorum possessores, agere officiose, siue cum magno affectu, circa vindictã defuncti. Quod si non faciunt ita puniuntur, vt dictum est. Viu.

n *Eorum*] patronorum.
o *Libertorum*] suorum.
p *Suspitio*] quia suspicio erat eos ab aliquo occisos.
q *Non defenderunt*] i. non vindicauerunt.
r *Hæredis*] vt bonorum possessores, vt Insti. de bon. poss. §. quos autem.
s *Officiosè.*] i. cum officio, siue pietate, siue affectu magno. & exteris, & sic est contra. sup. eod. l. Accur.

T Vtrum] CASVS. Hæc lex ponit vnum casum principalem in princ. vsque illuc. Et si libertum &c. & in ver. Discreta sunt &c. vsque ad finem. l. & occasione dicti principalis casus ponit tres casus alios secundarios. Est ergo talis casus principalis. Cum Titius esset tutor Seij pupilli, fecit Caius testamentum, & in eo legauit dicto tutori centum, & pupillo alia centũ, & instituit sibi hæredes P. & M. & postea decessit. Postea dictus Titius tutor videns, quod bona Caij cedebant pertinere ad pupillum suum ab intestato, si ipse Caius non fecisset testamentum & audiens à quibusdam, quod dictũ testamentum erat falsum, nomine pupilli accusauit testamentũ de falso, & succubuit. nunquid amittit tutor legatum sibi relictum in eodem testamento? Et videtur: quod sic, vt sup. eod. l. Papinianus. Respon. tamen hic, quod non: quia necessitas officij tutelæ, & fides tutoris debet esse excusata. licet ei imidè Titius sit tutor, & legatarius. tamen tuta diuisa sunt. Nam aliud est iustitoris, & aliud ius legati relicti eidẽ tutori. Et cum accusauerit tutor testamentum de falso iure pupilli, & non iure suo, non debet mereri propriam pœnam. Adeo autem est pupillus defensor tutoris sui, qui accusauit testamentum de falso nomine ipsius pupilli, & adeo est quasi patronus dicti tutoris, quãtum ad excusandum eum à pœna, vt ipse tutor non patiatur pœnam, vt dictum est, sed ipse pupillus sic, circa legatum sibi relictum, quod debet amittere, nisi iuuetur beneficio in integrum restitutionis. Atque quod dixi in accusatione falsi testamenti, habet locum si dixisset testamentũ inofficiosum. Explicito principali casu, qui pertinet ad hunc titulum, videamus nunc de tribus secundarijs casibus qui est talis. Pone, quod dictus tutor nomine sui pupilli accusauit de crimine capitali libertum patris sui tutoris, & succubuit, & postea idem libertus fecit testamentum, & prætermisit dictum tutorem filium patroni sui. Nunquid habet tutor bonorum possessionem contra tabulas ipsius liberti? Et vi. q non. ut inf. de bon. liber. l. qui cum minor in prin. Resp. tamen hic q non repellitur à bonorum possessione: quia officij necessitas, & tutoris fides debet esse excusata: nisi instituisset dictam accusationẽ propter suas simultates, siue calumnias. Quia tunc repelleretur. Idem est per omnia in secundo casu secũdario. s. si tutor instituat contra aliquem accusationem nolle pupilli, & non probet, & sic succumbat. Nam non meretur pœnam calumniatoris, nisi instituat accusationem propter simultates. Idem est per omnia in tertio casu secundario. s. si tutor instituat contra aliquem accusationem nomine pupilli, & ideo desistat ab accusatione, quod interim pupillus ad pubertatem peruenit. Nam non incidit in Turpillianum tutor. Viua.

Paulus respondit. 4†

L E X XIX.

S I scriptis k hæredib. ideo hæreditas ablata esse, 5† q testator aliud testũ mutata voluntate facere voluisset, & impeditus ab ipsis esset, ab vniuerso iudicio priore recessisse cum uideri. l

Hermogenianus. 6†

L E X XX.

E I, qui mortem uxoris nõ defendit, vt in digno dos aufertur. m

Paulus. 7†

L E X XXI.

P Ortiones quoque 8† eorum n fisco vendicãtur, qui mortem libertorum o iuspectò decedentium nõ defenderunt q. Omnes. n. hæredes, vel eos, qui loco hẽdis r sunt, officiosè s agere circa defuncti vindictam conuenit.

Qui ex necessitate officij testamentum accusat, ab eo, q̃ proprio nomine meruit, non repellitur. Item, quando plura iura concurrunt in persona vnius, perinde est ac si concurrant in personis diuersorum. Item, pupillus ex facto tutoris perdit, sed restituitur. Bar.

4† F. Paulus li. 16. Respons.
5† Fl. cõ.
6† Li. 3. iuris epitomarũ.
7† Li. 5. sententia.
8† F. quę. & ad tit. lec. huius l. vi. Matth. Soc. l. 4. §. Cato. n. 269 de verbo. oblig.

a *Pupilli nomine*] aliud si suo. Tunc enim propria perdit legata. vt inf. ea. l. in fi. ibi. Et cum non suæ personæ &c. & ff. eo. l. post legatum. §. ei, & §. amittere. Item quod dicit, nomine pupilli. dic. i. pro vtilitate pupilli: suo tamen nomine, vt C. de his quib. vt indig. l. Polla.

b *Non obtinuerit*] l. succubuerit. vt C. eo. l. alia. & facit ad hoc Instit. de inofficio. testamen. §. si tutor. & sup. de inoffic. testam. l. aduersus. §. primo. & de administratio. tutorum. l. cum quidã. Accur.

c *Patris*] s. tutoris.

d *Sui nomine*] secus si suo. vt inf. de iure patro. l. eum.

e *Simultatibus*] alioquin aliud esset. vt C. de admini. tuto. l. non est. & C. qui accusã. nõ poss. l. 2.

f *Pupilli*] s. pupilli.

g *Incidisse.*] sic & inf. ad Turpil. l. Diuus.

h *Diserta.*] ratio ad omnia prædicta.

i *Pupilli.*] s. nomine. l. ad eius vtilitatem. vt C. de his quib. vt indig. l. Polla. & qui accusa. non poss. l. 2.

k *Tacent*] vt, & C. de his quib. vt indig. l. Polla. & sup. eod. l. post legatum. §. xtaii. Accur.

l *Ille*] s. tutor.

1† L.i. §. disputatio.

2† Coniũgel. vl. de postulan.

3† F. suo.

4† Li. singu. de tacitis fideicõmiss.

5† Li. 18. Quæstionum.

6† Fl. negauit.

7† F. demum socerum, vt ei esset defuncti.

8† Li. 14. Respõsorum.

9† In nõ nullis exem. l. est

10† F. nõ fisco hoc vindicatur.

Triphoninus. 1†

LEX XXII.

TVtorem, 2† qui pupilli sui nomine [a] fallum, vel inofficiosum testũ dixit, non perdere sua legata, si non obtinuerit, [b] optima ratione defenditur. Et si libertum patris [c] pupilli sui [3†] nomine [d] capitis accusauerit, non repelli à bonorum possessione cõtra tabulas, quia officij necessitas, [e] & tutoris fides excusata esse dẽt, nec quisquã iudicium calumniæ notabit tutorem, qui non suis simultatibus [e] accusationẽ sub nomine pupilli instituit, sed cogente forte matre pupilli, vel libertis patris [f] instantibus. Et si tutor reum aliquem postulauerit pupilli nomine, & iõ non sit executus, quod interim ad pubertatem pupillus peruenerit, non oportet dici in Turpillianum eũ senatusconsultum incidisse. [g] Discreta [h] sunt enim iura, quamuis plura in eandem personã deuenerint: aliud tutoris aliud legatarij. Et cum non suæ personæ iure, sed pupilli [i] accusauerit, propriam pœnam mereri non debet. Denique pupillo relicta in eo testõ, nisi à Principe conseruata sint, pereunt, [k] adeo ille, [l] est accusatoris defensor, & quasi patronus. Idem & Sabinus scripsit libris ad Vitellium.

Senatusconsultum, quo cauetur auferendũ ab eo, quod quis tacitè vult restituere incapaci, habet etiam locum, si hæres restituat id, quod potest retinere ratione Falcidiæ.

Caius. 4†

LEX XXIII.

SI quilibet [m] hæres ex cuiuscunque testõ tacitè rogatus fuerit, vt quadrantem, quẽ legis Falcidię beneficio retinuit, [n] non capienti restituat, æque locus erit Senatusconsulto. [o] Neque enim multum intererit inter tale fideicommissum, & cum quis id, quod ad se ex hęreditate peruenerit, restituere rogatus sit.

Papinianus. 5†

LEX XXIV.

SI testamentum patris iure factum filius negauerit, F [6†] quoniam de iure disputauit, nõ iudicium defuncti [7†] impugnauit, [q] aut accusauit, retinet defuncti voluntatem.

Sola ratio coniunctionis non inducit præsumptionem fraudis. Item vt locus sit fisco, oportet in personam incapacis diem cedere. Bar.

Idem. 8†

LEX XXV.

SI gener socerum hæredem reliquerit, taciti fideicommissi suspicionem sola ratio paternæ [r] affectionis non admittit.

¶ Apud Scæuolam lib. xxx. Digestorũ Claudius notat: Si viuo testõre decesserit is, cui illicitè [s] legatum relictũ erat, [9†] non à fisco hoc vẽdicatur, [10†] sed apud eum à quo relictum est, remanet. [t]

de suo largitur. vt argum. inf. de iure fisci. l. Lita fidei. in fine. Accursius.

Si testamentum patris] CASVS. Quamuis ille, qui dicit testamentum falsum. & succumbit, perdat illud. & sibi in eo testamento relictum est. & detur fisco. vt sup. eod. l. Papinianus. & l. post legatum. §. si pater. tamen ille non amittit, qui dicit testamentũ non iure factum propter solennitatem deficientem: quia tunc videtur de iure disputare, & non iudicium defuncti impugnare. Viuianus.

n *Negauerit*] iure factum. Accur.

q *Impugnauit.*] s. taliter, vt perdat relictum. vere tamen impugnat. quod dic. vt sup. eod. l. post legatum.

Si gener.] CASVS. Cum haberem filiam Titij in vxorem, quæ quidem aliqua de causa non erat capax, feci testamentũ. & dictum Titium meum socerum institui mihi hæredem. & decessi. Postea venit Seius, & detulit bona mea in fiscum, dicens me debere præsumi rogasse tacitè dictum meum socerum, vt restitueret hæreditatem meam vxori meæ prædictæ, quæ erat sua filia, & hoc dicebat debere præsumi ratione paternæ affectionis. Sed hoc non debet præsumi propter hoc solum: imo oportet de hoc tacite hæredẽ esse rogatum in veritate. vt dicitur sup. eod. in princip.

¶ *Apud Scæuolam*] institui mihi hæredem Titium. & rogaui eũ vt daret centum Seio non capaci. & postea dictus Seius decessit me testatore viuente. & sic in eius persona non cessit dies legati fideicommissi vtiliter, vel inutiliter. Non vendicatur certè hoc casu à fisco dictum fideicommissũ, sed remanet apud hæredem. Viuia.

r *Paternæ*] quia loco parentis est socer. vt supra solu. matrimonio. l. quia parentis. quasi de eo cõfidat. vel paternæ. quia vxor. scilicet filia soceri erat non capax. & ideo videbatur socer institutus, vt ad filiam peueniret. quæ suspicio nõ sufficit. nisi appareat eum tacitè rogatum. vt inf. de iure fis. l. nõ intelligitur. in prin. & §. 1. & sup. eo. l. in fraudem. Sed argu. contra. C. de fideicom. l. quamuis. & inf. ad Treb. l. purè.

s *Illicitè*] quia capaci.

t *Remanet*] ad hoc est. C. de cad. tol. §. pro secundo. & su. eo. l. in fraudem. §. 1. Argu. contra. ff. de iure fis. l. 3. §. quando autem. sed aliud est mori. vt hic: aliud fieri non capacẽ. vt ibi. Item hic fallit regula, quam habet su. de inoffi. testa. l. Papinianus. §. meminisse. vt ibi dixi. & su. e. l. Claudius in §. Ac.

DE

DE CONDITIONIBVS & demonstrationibus.

¶ *Supra dictum est de legatis, in quibus quia quandoque ponitur conditio, demonstratio, modus. & causa: ideo de his dixit. Est autem conditio, quædã legati suspensio, cuius de futuro defectus, seu confirmatio pendet. Demonstratio est quædam in existentibus, seu præteritis accidentibus notitia, quo magis legatum sit liquidum, adhibita. Causa dicitur, quædam de præteritis procedens suasio, quo testamentum nostrum magis quem honoremus, sine animi pulsu de cõdit. & dem. & cau. & mod. q te. &c.*

DIGESTORVM seu Pandectarum.

LIBER XXXV.

Inforciati IX.

De conditionibus, [1] † & demonstrationibus, & causis, & modis eorum, quæ in testamentis scribuntur.

TITVLVS I.

Vlpianus. [2] †

LEX I.

LEgatis, quæ relinquuntur, dies aut certus, aut incertus, [3] † aut conditio [a] adscribitur: aut, si nihil horum factum sit, præsentia [b] sunt; nisi ipsa [4] † conditio insit. [c]

¶ Cum dies certus adscriptus est, quãuis dies nondũ venerit, solui tamẽ possunt, [d] quia certum est ea debitum [5] † iri.

¶ Dies autem incertus est, cũ ita scribitur: Hæres meus, cũ morietur, decẽ dato. nã diem incertum habet mors eius, & ideò si legatarius ante decesserit, ad hæredẽ eius legatum non transit, quia non cessit [e] dies vivo eo, quamuis certũ fuerit hæredem moriturum.

¶ Ineſt autem conditio legatis: [f] [6] † veluti, cum ita legamus, Quod [7] † ex Arescusa natum fuerit, hæres dato. aut Fructus, [g] qui ex eo fundo percepti fuerint, hæres dato. aut, Seruum, quem alij non legauero, [h] Seio dato. In his. n. tribus exemplis ineſt conditio in legato. & df legatum capere dilationẽ se ipsa, vt ff. de verbo. oblig. l. interdum. & l. inter stipulantem. §. sacram. Viuianus.

Cõditiones casuales possũt vivo testatore impleri: secus si fuerint potestatiuæ, & faciles, quia tunc debent impleri post mortem, & scienter, non fato. Bart.

Vlpianus. [8] †

LEX II.

COnditionũ quædã sunt, quæ quãdocunq; [9] † impriè non df hic, nec de puro. Sequitur videre de legato, cui tacitè ineſt cõditio, puta, quia ita legaui tibi: Quod ex Arescusa natum fuerit, hæres dato, aut fructus, qui ex fundo Titiano nati fuerint, hæres dato, aut seruum, quem alij nõ legauero, Seio dato. In his. n. tribus exemplis ineſt conditio in legato. & df legatum capere dilationẽ se ipsa, vt ff. de verbo. oblig. l. interdum. & l. inter stipulantem. §. sacram. Viuianus.

a *Conditio*] quæ apponitur per si. & cum, vt ff. de verb. oblig. l. quodcunque. §. pen. & l. huius. & adde hic tertiũ membrũ, scilicet, aut dies incertus, vt ff. eod. l. §. dies. sed dices eũ contineri sub mẽbro de conditione, vt ff. eo. l. dies, at dico hoc non esse verum: semper, vt habeatur pro conditione dies incertus, vt ff. quando dies lega. ce. l. si cùm hæres. in fi. l. & ff. eo. l. conditiones Accursius.

b *Præsentia*] i. potè debentur. sic ff. de lega. 2. l. omnia. & inf. quando dies le. ce. l. si dies. in princ. & ff. de reg. iur. l. in omnibus. sed fallit inf. ad Treb. l. epistolam. §. fi. & l. vbi. & sup. de auro & arg. leg. l. filiam. quæ sunt contra. Vel dic in illis tacitã ineſſe condõnẽ.

c *Conditio insit*] quod est quandoque ex natura, vel qualitate rei legatæ, vt in partu Arescusæ, & fructibus; quandoque ex qualitate legandi, vt seruum, quem alij non legauero, Seio dato, vt inf. §. finali.

d *Possunt*] cùm gratia onerati dies est appositus, alias secus, vt suprà de an. leg. l. eum. & de lega. secundo. l. si ita. §. Tegasius. Et est aliud in conditionali legato relicto in diem incertum, quam hic dicat, vt inf. de verb. obligatio. l. stipulario ista. §. inter certam & sup. de condi. indeb. l. qui promisit. & inf. quando di. leg. ced. l. si dies. Item in diei cessione differt purum, & conditionale, vt C. de cadu. tol. §. Il autem sub conditione.

e *Non cessit*] facit ff. quando dies leg. ced. l. si cum hæres. & ff. eod. l. hæres meus. & l. in testamento. & sup. de leg. 1. l. si pecuniam. §. fi. Accursius.

f *Conditio legatis*] non tamen per omnia est conditionale, vt infrà eodem titulo. l. conditiones. & dic, vt dixi suprà eadem. l.

g *Fructus*] sic infrà de verborum obligationibus. l. interdum. & l. inter stipulantem. §. sacram. & suprà de tritico, & oleo legato. l. cum certus. & de contrah. empti. o. l. si debitor. §. finali.

h *Non leguero*] idem si dicam, qui meus erit cùm moriar, vt sup. de leg. 1. l. 5. §. 1. & l. 6. Accursius.

Conditionum, CASVS. Quædam sunt conditiones in testamentis appositæ, quæ possunt adimpleri per eum, cui impositæ sunt qãcunque, ex quo appositæ sunt, sed & vivo testatore, & mortuo, ante aditam hæreditatẽ, & post, vt puta, si ita dixit testator, centum lego Titio, si nauis ex Asia venerit. Aliæ autem sunt conditiones, quæ non possunt impleri nisi post mortem testatoris, vt puta, si ita dixit testator, lego equum meum Titio si decem dederit Seio: vel si Capitolium ascenderit. Sed vt dictus Titius legatarius videatur conditioni paruisse, etiam scire debet conditionem sibi appositam. Nam si fato siue per fortunam, non sciens sibi appositam conditionem, adimpleuerit cõditionem, non videtur obtemperasse voluntati defuncti. Viuia.

1† Vatiãt hic exemplaria. in quibusdã. n. legitur de cõdit. & dem. & cau. & mod. q te. &c. In alijs legitur de cõdi. & demõstra. & cau. & modis q te. &c.

2† Fl. Põponius li. 3. ad Q. Mutium.

3† Fl. quę relinquũtur, aut dies incertus.

4† Du. nisi si vt ipsa, alias, nisi si vel ipsa.

5† Fl. debitum. vide Ant. Aug. li. 2. c. 1.

6† Fl. legati.

7† Ex Arethusa.

8† lib. 5. ad Sabin.

9† Fl. qãque, & paulò post. vide Ant. Aug. li. 3. c. 18.

a *Post mortem*] & harum quædam etiam ante aditam hæreditatem, quædam tantum post. vt sup. de leg. 1. quæsitũ. & ĩ. eo. l. Iulius Paulus Accursius.

b *Dederit*] Titio extraneo. & sic etiam ante aditam hæreditatem. Si aũt hæredi, tunc tantum post, vt d. l. quæsitũ. §. 1.

pleri possunt, etiam viuo testatore, vtputa, si nauis ex Asia venerit. Nam quandocunque venerit nauis, conditioni paritum videtur. Quædam sunt, 1 †quæ non nisi post mortem a testatoris, veluti, 2 † si decem dederit, b si Capitolium ascenderit. Nam vt c paruisse quis conditioni videatur, etiã scire debet hanc conditionem insertam. Nam si fato d fecerit, * non videtur obtemperasse voluntati.

Conditio impossibilis in vltimis voluntatibus habetur pro non apposita. Bart.

Idem. 3 †

LEX III.

OBtinuit, impossibiles cõditiones testamẽto adscriptas c pro nullis habẽdas.

Sicut fingitur legati præstatio, ita conditionis implementum. Bartolus.

Pomponius. 4 †

1† Quæ non nisi post mortem testatoris, veluti. 2† Fl. de decem dederit, veluti. * Nõ fusficiat fato conditiones impleri, facit gl. fi. post med. in fi. in c. venerabilis, ex ra. de dolo & contu. 3 † lib. 6. ad Sabin. 4 † lib 3. ad Sabin.

c *Non vt*] nam pro certè. vel pro, sed. d *Fato* non proficit fieri fato, sic & ĩ. de bo. poss. sin tab l. 1. ſ. sufficit. in fi. ibi, Scientiam. &c & ĩ. de acqui. hær. l. hæres institutus. & ĩ. de arbi. l. diem. in princ. Sed argu. contrà ĩ. de verb. obli. l. cum seruus. & ĩ. quẽad. test. ape. l. si in duobus. & C. de præscr. lon. temp. l. fin. & ĩ. eo l. multum. Accursius.

OBtinuit] CASVS. Legaui tibi centum sub conditione impossibili de iure. vel de natura certè pro non scripta habetur conditio. & legatum consequeris. Viuianus.

e *Adscriptas*] in persona honorati. vt lego tibi. vel instituo te. si cœlum digito tetigeris, vt hic, & ĩ. de condi. instit. l. 1. & instit. de hær. instit. §. fi. secus si in persona onerati, vt præcipio hædi, vt faciat impossibile. puta. vt cœlum digito tãgat, aliàs det x. Titio. nã non valet relictum de decem. vt Inst. de leg. §. fi. sed qñq; etiam in persona hæredis idem vt habeatur pro non apposita, sed non ad commodum fideicommissarij, vt ĩ. ad Treb. l. facta §. si sub conditione. Accur.

Si ita legatum] Ad euidentiam huius l. nota. q; si libertus partem rei imquat liberis, vel parentibus suis, & patronus postea petat bon. poss. contra tab. & sic rumpat testamentum liberti, & pro tertia hodie habeat ab hæreditate. bona dicti liberti, q; pro ea parte, consequitur ex bonis liberti, debet præstare liberis. & parentibus liberti legata eis per libertum relicta, vt ĩ. de leg. præst. bono. posse. contra tab. pe. l. prima.

CASVS. Pone ergo. q; dictus libertus legauit liberis, vel parentibus suis tantum sub conditione, si darent hæredibus scriptis centum, & postea patronus prætertus habuit per contra tab. bon. poss. liberti tertiam partem. & sic pro tertia parte debet, & vult præstare liberis & parẽtibus liberti tantũ prædictum eis legatum. Certè prætor debet temperare conditionem. sub qua dicta legata erant relicta liberis, & parentibus scilicet vt dicto patrono, & hæredibus scriptis pro portione detur ea quæ sunt apposita liberis, & parentibus gratia implendæ conditionis legati eis relicti.

f *Si ita scriptum*] Ita scripsit Caius in testamento suo. Si in quinquennio proximo Titio filius natus non erit tunc decẽ Seiæ hæres dato, postea decessit Caius testator: Postea dictus Titius decessit ante quinquennium, nunquid debẽtur Seiæ statim decem? Et videtur quòd sic, quia iam certum est Titio filium quinquennio nasci non posse. Respon. tamen hic, quòd non debentur ei nisi in fine quinquennij, qua articulus, tunc, positus in verbis testatoris significat extremum tempus quinquennij. Viuianus.

f *Si ita*] liberto instituto, extraneo. & patrono prætermisso, reliquit legata coniunctis personis, si decẽ dent hæredi. Si patronus postea petat tertiã partem per contra tabulas, soluet ēt de legatis, & habebit tertiã de decem dandis cã implendæ conditionis. sed cæteris non soluit, vt sup. de lega. 1. l. cum patronus. & ĩ. de don. l. si Patronus. & ĩ. si à parẽ. quis fuerit ma. l. 3. §. si filius. sed cum hodie habeat tertiã, neq; soluat legata etiã cõiunctis personis. vt Instit. de suc. li. §. si verò testamẽtum. videtur q; non de decem dandis causa implendæ conditionis aliquid habere debeat.

5† Nisi à patrono.

g *Præstat*] vt liberis & parentibus liberti. ad quod est C. de bono. poss. contra tab. l. 1. & dic patronus petens contra tabu. pro tertia contra scriptos hæredes.

6† Fl. cũ decem Seiæ. 7† Flor. Seiæ. 8† Fl. ũ.

h *Temperare*] vt non tota decem detur scripto, sed producitur tertia etiam ad personam patroni, qui non fuit institutus. vt inf. de lega. l. is qui. §. fi.

9† lib. 2. ad Sabin.

i *Detur*] s. dari iussa causa implendæ conditionis. & facit inf. de donati. cau. mortis. l. ei qui.

k *Mortuus sit*] & sic certum est iam Titio filium intra quinquennium nasci non posse.

l *Tunc* tum. & tunc idem significant. & facit sup. de vulg. substi. l. in substitutione. & sup. si quis cau. l. si eum. & inf. de verb. oblig. l. in illa stipulatione. & sup. de vsufru. leg. l. vxori. vsumfru. villæ. & inf. eo. l. hoc genus. Accursius.

10 20 30 40 50 60 70

Conditionibus] CASVS. Titium pupillum Instituí mihi hæredem sub conditione. Si ascenderit Capitolium, & decesserit: certè poterit dictus pupillus adimplere conditionẽ ēt sine authoritate tutoris sui. Sed obijcitur. Nonne solet dici. q; pupillus sine tutoris authoritate non obligatur hæreditati? Certè sic, vt sup. de autho. tuto. l. obligari. in prin. & §. hæreditate n. ergo malè videtur hic dicere ita indistinctè. Deberet. n. accipere illum pupillum, qui est in potestate patris instituentis eũ sub dicta conditione. Nam ille pupillus adimplens cõditionem prædictã est necessarius patris hæres. & ita inuenitur obligari hæreditati sine authoritate tutoris. quod esse non debet, vt dixi. Sed hoc non obstat, quia hoc, q; fiat necessarius hæres euenit iure patriæ potestatis, & non iure conditionis expletæ, siue impletæ. Sed pone, q; sub dicta conditione instituí mihi hæredem seruum Titij, vel filium suum familiàs, nunquid implere conditionem sine iussu patris, vel domini possunt? Et videtur. q; non. quia filius, vel seruus non possunt facere deteriorem conditionem patris, vel domini. Esset autem deterior conditio patris, vel domini, si essent hæredes per filios vel seruos eorum adimplentes conditionem, sub qua sunt instituti. Sed respon. hic, quod benè possunt adimplere dictam conditionem. q; hoc facto. id est, per dictam adimpletionem conditionis nemo fraudatur. l. neque pater, neque dominus. Nam non sunt proinde hæredes, nisi velint. Viuianus.

m *Conditionibus*] in faciendo existentibus puta. Si ascenderit Capitolium: secus autem credo, si in dando, vt ĩ. de sol. l. si forte. §. fi. Idem dico contrà, si aliquis sit iussus dare pupillo, vel facere aliquid ei. Nam fieri sine tutore potest, sed dari non potest. vt ĩ. de solu. l. si seruus. x. H. Item & impedire potest pupillus, vt ĩ. eo. l. cum pupillus.

a *Alie-*

a *Aliquando*] puta, si sit in potestate testatoris constitutus.
b *Non conditionis*] Argumentum, ꝙ non stat. impleta cõditione sit quis hæres, vt & sup. de cond. ob caus. l. i. §. si patendi. & de acquir. hæred. l. Antistius. & de cond. inst. l. ante pe. Sed contra, ſ de hæred. instit. l. in dubitati §. quia sed dic. vt ſ. de cond. ob caus. l. i. §. si patendi.
c *Conditionem*] quæ sit in faciendo, cuius fortè sit in dando. Vel refert, instituatur sit sub cõditione filius, vel seruus, dominus, an pater. In primo non potest, vt sup. de cond. instit. l. quæ sub conditione. quæ est cõtra. In secundo potest, vt hic. Vel secundum alios potest, vt habeantur pro purè institutis dominus, & pater. Accur.

1† Fl. moreti.
2† Fl. fieri.

3† li. 3. ad Sabin.

MEVIA testamẽto] MCASVS. Instituí mihi hæredẽ Titium & iussi ei, ꝙ faceret mihi monumentũ arbitrio Seij, & si non faceret, iussi, ꝙ daret centũ Caio nomine mulctæ, i. pœnæ, & decessi. Postea dictus his meus non inuenit viuum Seium, cuius arbitratu faciat monumentũ, vel non vult adesse idem Seius, vel nõ vult dicere quale fieri debeat monumentum. Certè in his tribus casibus non incidit hæres in dictam pœnam, quia per eũ non remanet. Idem est si talis pœna apponatur legatario, vel alicui alij, q capit ex vltima volũtate

4† al. 'aut tem', &c. Fl. aut rei arbitrari nolit.

5† Fl. qs.

¶ *Si seruos*] Instituí mihi hæredem Titiũ sub cõditione, si manumitteret quatuor seruos, pone, quos nominaui, quorũ duo erant mortui ante testamentum meũ me ignorante, & postea decessi nũc quæritur, an dictus Titius defectus sit cõditione, vt scilicet non sit hæres, ex eo, ꝙ nõ põt manumittere mortuos? Dixit Neratius, ꝙ sic, nec distinguebat dictus Neratius vtrũ dictus Titius posset in totũ parere dictæ cõditioni, an non, vt in primo casu non sit hæs, si non pareat, secũdo sit hæs, quia parere non potest, imo simpliciter dicebat, vt dixi, eũ conditione defectum esse. Sed male dixit dictus Neratius. Vñ Seruius, & Labeo, & Sabinus, & Callius reprehendunt eũ ponendo similẽ casũ superiori, qui talis est talis, Pone, ꝙ ego ita scripsi in testamento meo, Si filia mea, & mater mea viuant, Titium hæredem instituo. eũ filia mea iam esset mortua me ignorante, & postea decessi. Certè non deficit cõditione dictus hæres institutus, quia filia mea non inueniatur viua. Tales enim conditiones habentur pro non scriptis, quasi impossibiles. Viu.

d *Mulcta*] alias dr extraordinaria pœna pro arbitrio iudicis, vt ff. de ver. sig. l. a. iud. §. inter. Sed hic a testatore. Et dic, ꝙ testator iussit fieri monumentum ab hærede, vel alias onerato arbitrio Titij quo non facto præcepit dari. x. cuidã nomine pœnæ. Duplici rõne non committitur: prima, quia non arbitratur Titius, vt hic. ad quod sup. de vsur. l. eũ qui dã, § si à pupillo, & de arb. l. arbiter & inf. eo. l. si Titius statuas. & l. in testamento. Item, quia olim nil poterat ratione pœnæ poni. licet hodie contra, vt supra de ij, quæ pœ. no. l. i. & Inst. de ſe. ſ. pe. & §. si

ADDITIO. Dic, q̃ ita l. i. de ijs, quæ pœnæ no. non ob. quia ibi loquitur quando præcesserat dispositio turpis, licet glo. ibi aliter sentiat, & non bene, secundum. Bar.

e *Ab hærede*] ſ. præstanda.

f *Vel eo*] puta fideicommissatio.
g *Iussus fit*] & si non fecerit, det decem Titio.
h *Non fit*] adeoq; quod iussus est legatarius, nõ implerit, nec recurrit ad arbitrium alterius, vt hic innuit, & C. de contrah. empt. l. fi. & ſ. de verb. obl. l. si quis arbitratu. Accur.

erat, quibusdam ex his antè mortuis, Neratius respondebat deficí eũ conditione, nec æstimabat, k parere 6† posset cõditioni, necne. Sed Seruius respondit, cum ita esset scriptum, Si filia, & mater mea viuent, l altera iam mortua m non deficí n cõditione. Idem est, & apud Labeonẽ scriptũ. Sabinus quoque, & Cassius, quasi impossibiles eas conditiones in testamento positas, pro non scriptis o esse. Quæ sententia admittenda est.

In oĩbus conditionibus de nõ faciendo, quæ non possunt impleri ante vltimũ vitæ spiritũ sine expectatione tristis euentus, cautio de nõ faciẽdo, pro implemento habetur. Iaẽ si non sit, cui caueatur. Bar.

Vlpianus. 7†

LEX VII.

MVtianæ cautionis necessitas P 8 † in conditionibus consistit, quæ in non faciendo conceptæ sunt, q vt puta, Si in Capitolium non ascẽderit: Si Stichum non manu-

i *Si fecerit*] testator instituit Titiũ hædẽ, si manumitteret Stichum, Pamphilũ, & Erotẽ. Cũ duo horũ ante testũ decesserint. Neratius dixit deficere cõditionem institutionis pp̃ mortuos, nec æstimabat, sciret referre, parere posset conditioni in vitis, vel non.

6† Fl. pereti.

K *Æstimabat*] i. vtil cogitabat super hoc, quia pro eo hi, ac si parere non posset.
l *Viuent*] puta in calendis, & subaudi da. o illi decem.
m *Mortua*] ante testamentum.
n *Non deficí*] si habes non deficit cõcordat cum sequentibus iuris consultis, & cõtradicit Neratio, vel si deest, non concordat cum Neratio, & Labeone. Sed Sabinꝰ & Cassius contradicunt, quod seruabis, & fm primã, ſ. non deficit. dic fm Azo. & H. si in altera, quæ erat viua potestatiuẽ ti, viuat in calendis. Cum. n. sit casualis conditio, ea deficiente, nullum est legatũ, & idem in superiori potestatiua hic secus

7† li. 28. ad Sabi.

8† Fl. vtiliter.

quia ibi in superstitibus si manumissio per casum est impedita, pro impleta habetur conditio, vt sup. de cond. instit. l. quæ sub conditione. §. quoties.
o *Pro non scriptis*] hoc intellige in seruis mortuis, sed superstites dico eũ manumittere debere. Sed quid si decesserit post testũ? Rũ non deficit cõdõ secus in alio casu, qñ altera mulierũ decessisset post testũ, quia illa conditio est casualis, sed alia potestatiua. Vnde habetur pro impleta cum nõ stet per eum, sed per fortunũ casum, & facit ſ. de leg. 1. Labeo nibus. §. in testamento. & de cond. instit. l. instituto.

MVtiana] CASVS. Legaui tibi x. si Capitoliũ non ascenderis, vel, si Stichũ non manumiseris, certe si cueris hĩ dimeo de non ascẽdendo, vel de non manumittẽdo, cõseq debes legatũ. & hęc dr Mutiana cautio, à Mutio introducta. Idẽ est, si instituus est aliquis sub aliqua dictarũ conditionũ, vt ecce. Instituí vxor virũ hæredem pro dimidia, si dotẽ tibi viro per vxorẽ promissã. & nõ datã nõ peteret. Nã cauebit vir cohęredi suo de nõ petendo. & hæres erit. Si aũt cauebit vir cohęredi suo de nõ petendo, & hæres erit. Si aũt dicta vxor eũ solum præfato modo hæredẽ instituit. & ita non est, cui caueatur, vt hæres, etiam si non caueat. Viu.

p *Necessitas*] alias necessitas. i. causatiua, si vult consequi relictum: alias vtilitas, quæ est, quia statim legatũ consequitur remedio cautionis, & fauore vltimæ voluntatis, nisi aliter cõditio suspendat, vt ſ. eo. l. a. ia. §. Mutiana. Nã in stipulationibus secus, & alias inter viuos, vt ſ. de ver. obl. l. si ita stipulatus fuero te sisti certo loco. in fi. i. respon. & ſ. de cond. cau. da. l. a. in prin. & fuit à Mutio inuenta, vt Publiciana à Publicio, vt Inſt. de act. §. & alia. ſ. de rer. di. in fructibus restituenda, si veretis contra cautionem, vt ſ. eo. l. hæres. §. qui post. & sup. de leg. 2. l. cum filius. §. qui Mutianam.
q *Quæ in non faciendo concepta sunt*] secus si in faciendo. Tunc enim non, nisi existente conditione, vt inf. eo. l. qui hæredi. in fi. Azo.

miserit, & in similibus. a Et ita Aristoni, & Neratio, & Iuliano visum est. Quæ sententia ex constitutione diui Pij comprobata est. Nec solum in legatis b id † placuit, verum in hæreditatibus quoque idem remedium admissum est. Vnde si vxor maritum suum, cui dotem promiserat: ita hæredem scripserit ex parte, Si dotem, quam ei promisi, neque petierit, neque exegerit, denũciare eum posse cohæredi, paratum se accepto facere dotem, vel cauere, & ita adire posse hæreditatem. Sed si ex asse sit institutus maritus sub eadem conditione: quoniam non est cui caueat, 2† non impediri eum quò minus adeat hæreditatem. Nam ipso, iure videtur impleta conditio, c* eò, quòd non est, quem possit de dote conuenire ipse adeundo 3 † hæreditatem.

Qui debet cum aliquo esse, non tenetur cum eo omni momento morari. Bart.

Pomponius. 4 †

LEX VIII.

SI quis ita legauerit, Dum vxor mea cum filio d erit hæres meus ei tantũ dato, Si ea latitans patronum, e de medio f discesserit, 5 † vt tamen consilium retineret habendi secum liberos, deberi ei legatum Trebatius, & Labeo aiunt, quia nõ omne momentum exigendum sit, vt cũ liberis sit, sed vt eã 6† mentẽ, & id propositum habeat, ne filium à semet dimittat, neve per eam stet, g quò minus cũ ea filius educetur.

Quando verbum reperitur in præterito, & in futuro in vltimis voluntatibus, intelligitur in futuro. Bar.

Vlpianus 7 †

LEX IX.

SOlemus dicere eum, qui in tempus liberorum h vxori legat, de iis non sensisse, quos iam tunc vxor habuit, cum testaretur: maritus. i

Conditio non facilis potest quandocunq; impleri, dummodo implementum de iure consistat. Bar.

Idem. 8 †

LEX X.

HAec conditio, Filiæ meæ cum nupserit, k talis est, vt qui testatus est, impleri solummodo cõditionem voluerit, non etiam satis l exigi, 9 † quando. Et ideo si 10† viuo testatore nupserit, post testamentũ m factum impleta cõditio videtur: præsertim cum conditio hęc talis sit, vt semel impleri debeat. n Sed. n. non oẽs coniunctiones o implent conditionẽ: puta. n. nondum quæ habetur pro casuali, puta, quæ est apposita sub incerta die, puta. Si legauí Titio centum, cum pubes erit, & ipse Titius effectus est pubes me viuente. Incerta enim dies habetur pro conditione. vt sup. eod. l. prima. §. dies autem. cum similibus. Viu.

a *Et in similibus*] quæ non possunt impleri viuo legatario, aliàs secus. si possunt impleri eo viuo, vt si Titio equum nõ dederis, lego tibi decem. Nam te viuo potest cõditio existere, si equus, vel Titius moriatur. In casu tñ interponitur cautio, etiam si potest impleri viuo legatario, vt decem vxori lego, si à liberis non discesserit. Nam durum est cuiusi cautionem illo prætextu, quòd liberi præmoriantur matri, vt inf. eo. l. cum tale. in princ. & §. Titius, & hac ratione fit cautio, cum dixi, Si Stichum non manumiseris, licet possit præmori Stichus, quia cogitari hoc durum est. Porro quędam est conditio in non faciendo, quæ omnino remittitur, quasi contra publicam vtilitatem, vt Beriæ, si non nupserit. Vel æquipollens, vt j. eod. l. cũ tale. §. Mæuiæ, & facit j. eod. l. cum sub hac, & l. hoc genus. & l. pater, §. socrus. & j. de ma. test. l. fin. & j. eo. l. auia. §. Titio.

x† Vl. decẽs, id.

b *In legatis*] i. non solum cum onus legatario est impositũ, sed etiam cum hæredi, vt sup. de adimen. leg. l. 3. §. si quis ita.

a† Alĩa, caueatur.

c *Videtur impleta condicio*] pro facto hĩ. qđ non pòt fieri, sic sup. de cond. instit. l. mulier. ĩ prin. & sup. eo. l. mulcta. circa princ. & argu. sup. de vsur. l. pecuniæ.

Sic cõditio ĩpossibilis vitiat. Qđ dic. qñ testòr putat eã possibilem. l. sermo. & ibi Bar. §. de cond. inde. it & nisi cẽt impossibilis & turpis simul. Bal. in l. si pater, C. de instit. & substit. 3 † alias, ipso adeũte.

Si quis ita] CASVS. Cum haberem vxorem Titiam liberã Seij. & filios ex ea, ita ei vxori legaui in testamento meo: dum vxor mea cum filio Titio erit, hæres meus ei centũ dato omni anno. & postea decessi. Postea mea vxor latitans patronum, qui venerat ad eos, quia timebat eũ de medio decessisse, interim iuit ad standum in aliam domũ, donec patronus recederet, nihilominus tñ tenuit animum habendi secum liberos prædictos, inter quos erat Titius prædictus: Certè, quia non remanet per eam, quin stet cum dicto Titio, debet habere legatum. Viuianus.

4† li. 5. ad Sabinũ. §. Et di. decẽs.

d *Cum filio*] ex hoc pater legatũ esse annuum. & peritur pro quolibet anno, quo fuit cum filio quantolibet tempore, vt sup. de leg. 3. l. qui concubina. m. f. vxori. Acc.

e *Patronum*] subaudi propter.

f *De medio*] ne cum filio, vel patrono moraretur, qui ad eos venerat.

g *Per eam stet*] sic sup. de annuis leg. 2. l. Mæuia, & de leg. 2. l. Titia. §. Seia. & C. de leg. l. 1. Acc.

Sciente] CASVS. Cum me sciente haberem ex vxore meã liberos, eidem vxori meę legaui centũ cum ipsa haberet liberos. Certè non video sensisse de ijs liberis, quos iam ipsa habebat tempore testamenti mei, sed de alijs, quos in futurum haberet. Viuia.

h *Liberorum*] id est cum liberos habuerit, vt sup. de leg. 2. l. & ibi Bar. cũ

i *Maritus*] hoc si maritus sciebat. vt inf. eo. l. si iam facta. H. & facit inf. eo. l. cum vir. & l. si vir.

H*æc conditio*] CASVS. Filiæ meæ legaui centum, cum nupserit, certè siue me viuo, siue mortuo nupserit, vt impleta conditio, & sic habere debebit legatum. Sed quid si taliter nupsit, & nuptiæ non valuerunt? Certè non vt impleuisse condõnem, puta, si nupsit ante duodecim annos, vel nupsit ei cuius nuptijs ẽ ei interdictũ per ius, puta tutori suo quondam, vel Præsidi illius prouinciæ vnde illa est, vt sup. titulo primo. l. secunda. §. primo, & secundo. Sed nunquid quãdo nupsit non legitimè, põt postea legitimè nubendo patere condition, quasi prius non nupserit? Et certè de iure stricto distinguitur. aut ego testator sensi de primo nuptiali iugo. cũ legaui filiæ meæ, cum nupserit, aut etiã de secundo. Primo casu defecta est conditio. & sic non potest amodo adimpleri, secundò casu non est defecta, & sic põt adimpleri. De æquitate tamen dicendũ est cõditionem impletam, scilicet de facto nondum defectã, i. nondum defeciisse. & sic adimpleri posse spreta dicta distinctione.

6† Fl. sed si eam.

7† lib. 20. ad Sabi.

8† lib. 21. ad Sabi.

¶ *Si sic legatum*] Legaui Titio centũ sub conditione. Si nauis ex Asia venerit, & nondũ completo testamento à me, venit nauis. Certè pro impleta habetur conditio. & sic Titius legatum consequitur. Casuales enim cõditiones adimpleuntur ẽt viuo testatore. Idem est in ea conditione,

9† Fl. non fuit ausus exercere. Du. satis exegerit.

10† Fl. & ideo & si.

i *Maritus*] hoc si maritus sciebat. vt inf. eo. l. si iam facta. H. & facit inf. eo. l. cum vir. & l. si vir.

k *Cum nupserit*] subaudi decem lego.

l *Non satis*] deest non multum.

m *Post testamentum*] facit sup. eo. l. 2. & C. de instit. & substit. l. si quis hæredem. Sed quid si tempore testamenti erat nupta? Respon. distingue. sciat testator, vel non, vt sup. de leg. 1. l. si ita. §. pater. & inf. eo. l. si iam.

n *Debeat*] Argumento contra, supra de liberis, & posthumis. l. placet.

o *Coniunctiones*] i. non esse matrimoniũ. & sic non sufficit fieri nisi iuris effectum sortiatur. sic inf. de fideiussor. l. 3. & C. si mancip. ita fue. aliena. vt ma. l. ea quidẽ. & inf. de solu. l. si seruus decem. sed arg. contra, inf. eo. l. Mæuius. & sup. de cond. instit. l. mulier. §. si quis hæres.

ADDITIO. Dic ẽm Bar. quòd ibi non poterat impleri de iure, vnde sufficit, quòd impleatur de facto, & ita videtur testator sensisse secundum Dy.

a *Nubi-*

a *Nubilis*] nec enim videtur nupta, quæ virum pati non potest, vt ff. quando dies lega ce. l penul.

b *Benigne*, spreta illa distinctione, senserit de primo iugo, vel non, & quod subijcit, nondum, &c. sic copula, dicendū est conditionem impletam, s. de facto, nondum defectam, & sic adhuc impleri potest, secundum Al. vel dic, id est, conditionem defectā nondum impletam de iure, & ita adhuc potest impleri in alterius personā. Sed contra. sup. de iure dot. l. doris promiss. & ff. de verb. signifi. l. boues. §. hoc sermone. Solu. in contractibus, & testamentis, si legetur, vel promittatur cum nupserit, primæ nuptiæ significantur, vt ibi, & supra, de leg. 2. l. cum pater. §. pater si tamen primæ fuerūt vtiles. Si inutiles, deficit conditio de iure stricto, sed de æquitate permittuntur ita eum impleri in testamentis. Sed idem fortè in contractibus, secundum Azo. aliij, q̄ hæc in vltima voluntate, illæ inter viuos, quod non placet.

c *Testamenti facti*] & facit supra, de leg. 2. l. si ita. §. pater. & infra proxi. §. & sup. de rebus dub. l. quidam relegatus.

nubilis[a] ætatis in domū mariti deducta, non paruit conditioni. Sed & si ei coniūcta sit, cuius nuptijs ei interdictū sit, idem dicemus. An tū nubendo posteà parere conditioni possit, quasi non nupserit, adhuc dubitari pōt. Et si testātor de primo nuptiali iugo senserit, [1]† puto defectam conditionem. [2]† benigne[b] tamē dicendum est, nondum impletam conditionem defectam.

Conditio casualis si tempore testamenti extiterat, testatore ignorante, facit dispositionem haberi pro pura. Bar.

¶ Si sic legatum sit, Si nauis ex Asia venerit, & ignorante testātore nauis venerit ex Asia testamenti facti[c] tempore, dicendum est, pro impleta haberi, Et si cui legatum est sic, Cum pubes erit, simili modo hoc erit dicendum.

Paulus. [3]†

L E X XI.

Si iam[d] facta sint, quæ conditionis loco ponātur, [4]† & sciat testator, quæ iterū fieri possunt, expectantur, [5]† vt fiant. Si vero nesciat, præsenti die debentur.

¶ Item sciendum est, promiscuas[e] conditiones post mortē impleri oportere, si in hoc fiant, vt testamento pareat, [f] veluti si in [6]† Capitoliū ascenderit, & similia. Non promiscuas etiā viuo testatore existere posse, veluti, si Titius consul factus fuerit.

Falsa causa non vitiat legatum. Bartolus.

Vlpianus. [7]†

L E X XII.

Si ita legatū sit, Quoniam filius meus[8]† maior ex arca mea decē sustulit, hērs minor filius decem è medio sumito, dētur legatum. Quia ideirco relictum est, vt cōditio filiorū exequaretur. Et sane hæc causa est. [8] Nāque [9]† causa in præteritum, [h] pœna [i] in futurum confertur.

Conditio de dando pupillo, vel furioso, impletur dando tutori, vel curatori. Bar.

Paulus. [10]†

L E X XIII.

Si fundus alicui legatus fuerit, Si pupillo, vel furioso pecuniā dedisset, videtur expleſſe conditionem, curatori, vel tutori dando. [k]

Conditio impedita per tertium legitimè habetur pro impleta. Bart.

Pomponius. [11]†

L E X XIV.

Si Titius statuas in municipio posuerit, hērs esto. Si paratus est ponere, sed locus à municipibus ei non datur, Sabinus, & Proculus, hæredem eum fore, & in legato idem iuris esse dicunt. [l]

d *Si iam*] facit, sup. de lega. 2. l. si ita. §. si pater.

e *Promiscuæ*] i. id est, quas facilè & frequenter adimpleri contigerit, Ioan. vel secundum alios, id est, quas iterari sæpè contingit, vt si Capitolium ascenderit vt subijcit, & pendet de potestate legatarij, vel hæredis, cum est imposita secundum Ro. & facit sup. eo. l. 2. & quod ibi notaui. & facit ad l. sup. de liber. & posthu. l. Titius. §. fina. & inf. eod. l. Publius, & sup. de lega. 1. l. quæ sorom. §. 1. & inf. eo. l. Iulianus noster. & l. si in diem. & ff. eod. l. si vir. Accur.

f *Pareatur*] nam scire debet, vt sup. eo. l. 2.

Si *ita legatum*] CASVS. Instituī mihi hæredes Titium & Seium meos filios, quorū vnus tamen erat maior, quam alter, & posteà ita dixi: Qū filius meus maior ex arca mea sustulit, & hæres minor filius decē de medio sumito, & decessi. Nunquid debetur ei minori legatum, & si maior filius nihil de arca sustulit? Et dī, quòd sic, quia ideirco relictum est, vt exæquaretur cōditio filiorū, & quia in legādo minori filio apposui causam dicendo, Quoniā filius meus, &c. & cā est de præterito, & ideò licèt causa non subsit, id est, quia maior filius nihil de arca sustulit, tū legatum debetur minori filio. pœna autē consertur in futurū, id est legatum nomine pœnæ relictum. Ergo est cō ditionaliter relictum, & nō per causam, vt superius legatum, & ideò nō debetur, nisi existat cōditio. Qualiter autem relinquatur legatum nomine pœnæ, dictum est ff. eo. l. mulcta Viuia.

g *Causa est*] & ideò licèt causa nō subsit, i. quia maior filius non sustulit, tamē & legatum debetur, vt inf. eo. l. demonstratio. §. quod autem.

h *In præteritum*] ff. de condictio. indeb. l. damus.

i *Pœna*] i. legatū nomine pœnæ relictū, vt Instit. de lega. §. pœnæ. & idem in stipulatione pœnali: Iudicium autem cōfertur in præteritū. non in futurum, vt supra, de iudi. l. non quemadmodum. & facit ff. eod. l. nominatim. & sup. de hæredi. instit. l. ille autem.

Si *fundus*] CASVS. Legaui tibi fundū dederis Titio pupillo centū. Certè tutori eius pecuniā ꝓdictā dando videris adimplere conditionem. & idem est, si legaui tibi fundum, si dederis Seio furioso centum. Nā curatori eius dando adimplere videris conditionem, & habebis fundum. Viu.

k *Dando*] ita tamen, si quod datum est, versum sit in vtilitatem pupilli, vel adulti, vt inf. de solut. l. Stichum, aut Pamphilum §. vsumfru. Sed an pupillo potest dari? Respon. sic, vt infrà eod. l. cum pupillus, sed ibi in faciendo, hic in dando, sed in dando videtur idem, vt infrà, de solu. l. si stipulatus fuero, sed ibi in rem pupilli fuit versa.

Si *Titius*] CASVS. Ita dixi in testamento meo, si Titius statuas in municipio posuerit, hæres esto, & decessi. Certe si paratus est ponere statuas Titius, sed locus ei à municipibus non datur, hæres erit, idem est, si reliqui legatum ei sub dicta conditione. Viu.

l *Dicunt*] si non fiat per eum, ad quod est ff. de contrahen. emptio. l. Labeo & inf. de reg. iur. l. qui potest facere. & inf. eod. l. cum ita datur. §. si. & ff. eo. l. mulcta. in princ.

Cum *fuerit*] CASVS. Legaui Titiæ centum, si in familia mea nupsisset, & decessi. Certè videtur per eā impleta conditio statim, cū ducta est vxor p aliquē de familia, quis nondū in cubiculum mariti venerit. Nā consensus facit nuptias, & nō cōcubitus. vt & in Auth. de nupt. §. nuptias. Vi.

1† Fl. sensit.
2† Fl condition.
3† Lib. 4. ad Sabin. aliàs, Vlpianus.
4† Fl. ponuntur.
5† Fl. expectētur.
6† Fl. dest. in.
7† Li. 34. ad Sabin.
8† Fl. defl. meus.
9† Fl. nil causa.
10† Li. 9. ad Sabin.
11† Li. 9. ad Sabin.
s Quæ dicatur conditio promiscua, & qū apponi dēt: vide Ang. & Imo. in l. fi. de condi. inst.

a *Ducta*] Hic est argum. quod opus est ductione ad matrimonium, & argumen. C. de dona. ante nup. l. cum in te. & sup. de ritu nup. l. mulierem. Sed dic contra, vt in fi. huius l. & infrà, de regu. iur. l. nuptias. & hic loquitur quando nõ constabat esse ante contractum matrimonium.

Conditio nuptiarũ impleť, cũ nuptiæ cõsensu eõtrahũtur. B.

VLpianus. 1†

LEX XV.

CVm 2† fuerit sub hac cõditione legatum, Si in familia nupsisset, vī impleta conditio 3† statim, atque ducta a est vxor, quamuis nondum in cubiculum mariti venerit. Nuptias* enim non cõcubitus, sed consensus facit.

Caius. 4†

LEX XVI.

IN iis, quæ extra testm̃ incurrunt, b possunt res ex bono & æquo interpretationem capere: ea verò, quæ ex ipso testamento c oriuntur, necesse est secundum scripti iuris rationem expediri.

Falsa demonstratio nõ vitiat legatũ, si de corpore cõstat. B.

Idem. 5†

LEX XVII.

DEmonstratio falsa est, 6† veluti, si ita scriptum sit, Seruum Stichum, quem de Titio emi, fundum Tusculanum, qui mihi à Seio donatus est. Nã si constet de quo hoie, & de quo fundo senserit testator, ad rem non pertinet, si is quem se 7† emisse significauit, donatus ei sit: 8† aut quẽ donatum sibi esse significauit, 8† emerit. d Igitur & si ita seruus legatus sit, Stichũ cocum, 10† Stichum sutorem Titio lego, licèt neq; coquus neque sutor sit, ad legatarium pertinebit, si de eo sensisse testatorem 11† conuenerit. 12† Nam & si in persona legatarij designanda aliquid erratũ fuerit, constet autem cui legare voluerit, perinde valet e legatum, ac si nullus error interueniſset. 13†

Falsa causa non vitiat legatum, nisi conditionaliter sit expressum. Bartolus.

¶ Quod autẽ iuris est in falsa demõstratione, hoc vel magis est in falsa cã, veluti ita, Titio fundum do, quia negotia mea curauit. Item, fundum Titius filius meus præcipito, quia frater eius 14† ex arca tot aureos sumpsit. f Licèt enim frater huius pecuniam ex arca non sumpserit, 15† vtile tamen 16† legatum est. At si cõditionaliter concepta sit causa, veluti hoc modo, Titio, si negotia mea curauerit, 17† fundũ do: Titius filius meus, si frater eius centum ex arca sumpserit, 18† fundum præcipito: ita vtiles erit legatum, si & ille negotia mea curauerit, 19† & huius frater centũ ex arca sumpserit. 20†

¶ Quòd si cui in hoc legatum sit, vt ex eo aliquid faceret, puta, vt monumentum testatori, vel opus, aut epulum municipibus faceret, vel vt ex eo partem alij restitueret, sub modo h legatum videtur.

Cautio Mutiana præstatur ijs, quorum interest. Bart.

Idem. 21†

LEX XVIII.

IS, cui sub conditione non faciendi, i aliquid relictum est, ei s. cauere dẽt Mutiana cautione, ad quẽ iure ciuili dficiente condõne, hoc legatũ, ea ve hrẽditas pertinere põt. k

f *Sumpsit*] illud no. q̃ omnis demonstratio, & causa continet conditionem non expressa specie in demonstratione, vel persona in causa, vt ī. de auro & argen. lega. l. Quintus. & sup. de dote prælega. l. 1. §. sed & si dotem. Azo. & facit ī. de libe. leg. l. legaui. & de secun. tabu. l. si ita. §. sed omnia.

g *Vtile*] nisi aliàs relicturus nõ erat, vt ī. eo. l. cũ tale. §. falsam. h *Sub modo*] & statim capitur præstita cautione de faciẽdo, vt sup. de lega. 3. l. si tibi legatũ. Azo. aliud in conditione, vt Inf. eo. l. legata sub conditione. Accur.

I *S, cui sub*] CASVS. Legaui tibi decẽ. Si Capitolium non ascenderis. & decessi, & sic debes habere statim legatum. & cauere, quod non ascẽdes Capitolium, quæ cautio dF Mutiana, eo q̃ à Mutio fuit inducta. Nũc quæritur, cui debeas prædicto modo cauere? & dicitur, quòd illi ad quẽ poterit pertinere legatũ de iure, si deficiat conditio, puta, quia ascendas Capitoliũ, puta, ei q̃ substituta est in legato, vel coniuncto, vt C. de cad. tollen. §. in primo. & si non est coniunctus aliquis. & substitutus debet legatum redire ad hĩdem deficiente condõne, & iõ tunc hĩdi Mutiana cautione cauẽdum est. Viui *Non faciendi*] à se solo, vt in. f. eo. l. Iauia. §. Titia.

K *Pereſt*] ad hæredem. & legatum cautio pertinet, vt ī. eod. l. Mutianæ. § nec solum. Accur.

IN *conditionibus*] CASVS. Legauit Titio centum, si cum filia mea contraheret matrimoniũ. certè si contrahat cum ea matrimoniũ me viuente, debet habere legatum post mortem meam. Nam nõ fuit op̃ ipsi Titio expectare mortẽ meã, vt post mortẽ meam contrahat matrimonium. & sic cõditionem adimpleat. Nã & ante mortem meam. & post mortem p̃t contrahere matrimonium. & est ratio, quare ante mortem meam p̃t contrahere, siue conditionem istam adimplere, quia dicta cõditio mixta est. Nam si potestatiua esset, tantum post mortem meam haberet necesse adimplere cõditionem, vt probatur sup. eod. l. 2. & l. si iam. & l. cum filio. Sed licèt ista conditio possit adimpleri ante mortẽ meam, nec sit opus, vt legatarius expectet mortem meã, tamẽ si legatarius nõ impleuit eam ante mortẽ meã, potest adimplere post. & ita vberius producitur. i. vltra mortẽ meã. & hoc quia præsumitur me ita voluisse, vnde voluntas mea in hoc patrocinatur. In cõditionibus

2† Li. 35. ad Sabin. 2† Flor. Cui.

3† Testamenti.

* l. nuptias inf. de reg. iu. vbi ex hoc loco videtur emẽdãda scriptio. vi. Harmen. li. 4. tit. 2. & Pluiar in præcep. cõ nubial.

4† Lib. 3. de testa. ad edic. Præto.

5† Lib. 2. de leg. ad edictum Præto.

6† Sed nõ vitiat legatum.

7† Fl. dest. se

8† Fl. donatus est

9† Signifi cau tat.

10† Fl. eõ. & infrà eocus.

11† Videtur vel cõstituta.

12† Fl. cõueniat.

13† Fl. interueniret.

14† Flor. eius ipso ex.

15† Pecuniã ex arca sumpsit. alibi. & Fl. sumpsit.

16† Fl. de est, tã.

17† Fl. cu rauit,

18† Flor. sumpsit.

19† Fl. cu reuit.

20† Flor. sumpsit.

21† Li. 18 ad edic. proum.

tionibus enim primum locum voluntas defuncti obtinet, eaq; regit conditiones. Et ſm hunc caſum dicas j. placuit non ſemper mortis ipſius obſeruari.&c. ſ. per legatarium, vt ante mortem adimpleat conditionem ſemper, quãuis ei licentia de hoc detur, ſed voluntate,&c. vel pone ſecundo caſum talt modo. legaui Titio decẽ ſing. an. ſi filia mea cum ipſo Titio nupta erit. Poſtea me viuẽte, vel mortuo accepit d. Titius eam in vxorem‹ vel ẽt hẽbat eam in vxorem ‹ per quo prędicto modo ei legaui. Poſtea mortua eſt in matrimonio dicta mea filia. Nunc quęritur, an vltra ipſius mortis ipſius filiæ debeat Titius percipere illa decem legata ſibi per me ſingu. an. ĩnde ꝙ ſic, & ſic tardius producit legatũ, quãdiu mors filiæ, & ita vltra mortẽ filię producitur, qã nõ v. debatur quibuſdã, quia matrimoniũ non durabat, & ego teſtator dixi, Si filia mea cum Titio nupta erit. &c. ſed ſecus eſt, vt dixi. voluntate mea teſtatoris ad hoc patrocinante, & cũ hac poſitione facit C. de legb. l. 1. & ſup. de alimẽ. leg. l. libertis. §. 1. & l. Stichus, §. ſi. Vel dic, ꝙ plegaui filiæ meæ quam cum alijs inſtitui mihi hæredem, decem annis ſingulis, ſi ipſa cum Titio nupta erit, & ipſa poſtea cum Titia fuit matrimoniũ ante mortẽ meam, vel poſt, vel iam contraxerat ipſe teſtamenti mei. Et poſtea Titius deceſſit in matrimonio. Vnde quæritur, an filia poſſit amodò habere dicta decem ſing. annis. Et rñ. ꝙ ſic, & ſm iſtos duos vltimos caſus diſtingue, cuius contemplatione fuit conditio appoſita, vtrum filiæ, an Titij? ſi contemplatione illius, qui ſuperuixit, cuicunq; legatũ eſt, ille habebit legatum, & percipiet vltra mortẽ alterius: ſi autem contemplatione illius, qui præmoritur, vltra mortẽ non percipit. & ad hoc facit inf. eo. l. illis. Viu.

1† Lib. 5. Diſput.

* Intell. huius §. vide apud Sadolet. I. l. hæc verba. nu. 10. de le. 1.

2† Fl. decẽ centum.

a *In conditionibus*] licitis.

b *Primum locum*] vt prolata conditio non habeatur pro conditione, ſi illud voluit teſtator, vel vt habeatur, ſi id appareat, vt inf. proxi. §. Azo. & facit ſup. eo. l. 1. §. fi.

c *Regit*] vt impleatur cum teſtator id voluit, vt ſubijcit.

d *Nupta erit*] ſubaudi, ſit hæres.

e *Mortis*] ſ. patris, quod tunc ſit nupta. ad quod ſup. de reg. Cato. l. 2. & inf eo. l. ſi ita legatum.

f *Hæc ſcriptura*] CASVS. Inſtitui mihi hæredes Primum, & Secundum, & ita poſtea dixi: Si Primus hæres erit, dam nas eſto date Titio decem, & deceſſi. Poſtea Titius legatarius deceſſit ante, quàm Primus adiret hæreditatem. Nunquid tranſmittit ad hæredem ſuum petitionem legati? & vi ꝙ non, quia fuit ei legatum ſub conditione. Conditionalia aũt nõ tranſmittuntur ad hĩdem, vt j. qſi di. leg. ced. l. 5. §. ſed ſi ſub conditione. Reſponderi tñ poteſt ꝙ bene tranſmittit, quia dicta ſcriptura non eſt accipienda pro cõditione, ſed pro demonſtratione. Magis enim vi teſtator demonſtraſſe, quando legatum debeatur, quàm conditionem inſeruiſſe. Nam intelligitur dicta conditio, ẽt ſi non eſſet appoſita. ſi autem ego teſtator volui dicta verba conditionaliter accipi, pro conditione accipientur. Sed quid ſi ita dixi, Quicqd mihi Epheſi oportet dari, hoc do, lego Titio? Certè nec iſta verba facient condõnem, niſi hoc teſtõr voluerit. Item quid ſi ita dixi. Si Primus non erit mihi hæs, damnas eſto Secundus hæres date Titio decem. Poſtea ſolus Primus extitit mihi hæres? Non debetur Titio d. legatum, quia defecit conditio legato eius appoſita. Item eſt ſi Primus & Secundus extiterunt mihi hæredes. Viu.

Conditiones debent intelligi ſecundum teſtatoris voluntatem, quæ dominatur in teſtamentis. Bar.

Vlpianus 1†

LEX XIX.

IN conditionibus [a] primum locum [b] voluntas defuncti obtinet, eaque regit [c] conditiones. Denique, & in ea conditione, Si filia mea cum Titio nupta erit, [d] placuit non ſemper mortis [e] tempus obſeruari, ſed voluntate patrocinante tardius produci.

Cõditio, quæ tacitè ineſt, ſi exprimatur, legatũ cõditionale nõ facit, niſi teſtator aliter voluerit. Item cõditio de præſenti non ſuſpendit. Bar.

¶ Hæc * ſcriptura, Si Primus [f] hæres erit, [g] centum 2† dare [h] damnas eſto, pro condõne non eſt accipienda. 1 Magis enim demonſtrauit teſtator, quando legatum debeatur, quàm conditionem inſeruit: niſi fortè hoc animo [k] fuerit 3† teſtator, vt faceret conditionem. Proinde nec illud dicendum erit facere conditionem, Quicquid mihi Epheſi oportet dari, [l] hoc do lego. Sed ſi ſic leget, Si Primus mihi hæres non erit, damnas eſto Secundus dare, & Primus hæres extiterit, [m] 4† legatum non debebitur. ſi Primus adierit cum Secundo, nõ extitiſſe conditionem nequaquam ambigendum eſt.

Conditio, ſi aliquis hæres non erit, deficit illo exiſtente hærede pro parte. Bar.

¶ Si patronus contra tabulas bonorum poſſeſſione accepta, debitam portionem occupet, legata, quæ ſic data ſunt, Si patronus hæres non erit, non debet [n] cohæres patrone præſtare.

¶ Si à Primo [o] ita legatũ ſit,

f *Primus*] proprium nomen.

g *Hæres erit*] id eſt hæreditatem adierit.

h *Dare*] à Pr me. Accur.

i *Accipienda*] quia ſi mortuo teſtatore decedat legatarius ante aditã hĩditatẽ, tranſmittitur hic, & j. qñ di. lega. ced. l. ſi Titio. 3. quidam, & ſup. de lega. 1. l. 3. Ac. 1† Fl. fuerat.

k *Hoc animo*] no animum facere conditionem. vt ſ. in prin. l. *Oportet dari*] imò vẽ. ꝙ non, qa ſi nihil debeatur, nullũ eſt legatũ. vt ſ. de lega. 1. l. ſi ſic. §. 1. quæ eſt 5. Solu. non eſt cõdõ. ſ. vera. quia eſt de præſenti. argu. ſup. ſi certa. peta. l. cum ad põs. & l. itaq; vel dic, quod non eſt conditio quo ad tranſmiſſionẽ. vt j. eod. l. condõnes. eſt tñ quoad verba. Sed quid ſi incipiat poſt teſtm deberi, vel in vita, vel poſt mortẽ? Rñ. nullum eſt legatum, vt ſ. de lega. 2. l. ſi ita ſcripſiſſet, & de libe. leg. l. fin. §. fin. & arg. inf. de ver. obli. l. ſi à colono.

l *Oportet dari*] imò vẽ. ꝙ non, qa ſi nihil debeatur, nullũ eſt legatũ. vt ſ. de lega. 1. l. ſi ſic. §. 1. quæ eſt 5. Solu. non eſt cõdõ. ſ. vera. quia eſt de præſenti. argu. ſup. ſi certa. peta. l. cum ad põs. & l. itaq; vel dic, quod non eſt conditio quo ad tranſmiſſionẽ. vt j. eod. l. condõnes. eſt tñ quoad verba. Sed quid ſi incipiat poſt teſtm deberi, vel in vita, vel poſt mortẽ? Rñ. nullum eſt legatum, vt ſ. de lega. 2. l. ſi ita ſcripſiſſet, & de libe. leg. l. fin. §. fin. & arg. inf. de ver. obli. l. ſi à colono.

m *Extiterit*] ſcilicet ſolus. & facit ad j. ſ. de tut. l. muto. §. 1. Accurſius. 4† Fl. extitit.

n *Non debet*] nec patronus, vt Inſtitutionib. de ſucceſſione libertorum, §. ſed noſtra.

o *Si à Primo*] facit Inſta de verb' obli. l. ſi ita ſtipulatus fuerit decem, in fi.

¶ *Si patronus*] CASVS. Stichus libertus Titii fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hæredem Seium, & Titium patronum præterijt, & à dicto Seio hærede reliquit Caio centum nomine legati ſub conditione, ſi dictus Titius patronus nõ eſſet hæres eidem liberto, & deceſſit dictus libertus. Poſtea dictus patronus inueniens ſe præteritum accepit contra tabulas liberti bonorum poſſeſſio. & ſic occupauit debitam ſibi portionem in bonis liberti, i. dimidiam ſecundum hęc iura. vt Inſti. de ſucceſſ. lib. §. ſed noſtra, & §. præcedenti, & ſic ipſe patronus habet dimidiam ab inteſtato. Nam ruptum fuit teſtamentum per contra tabu. & ita patronus, & Seius ſunt cohæredes. Nunquid Seius cohæres patronus debet præſtare centum dicto Caio? & dicitur, quod non, quia deficit conditio legati, patrono ab inteſtato pro parte hærede exiſtente.

¶ *Si à Primo*] Inſtitui mihi hæredes Primum, & Secundum, & poſtea ita dixi. Si Secundus hæres non erit, Primus xx. Titio dato. & ſi Primus hæres non erit, Secundus xx. Titio dato, & deceſſi. & Primus, & Secundus exiterunt mihi hæredes. Certè non habebit amodo legatum Titius prædictus, quia deficit eius conditio: ſi autem alter eorum hæres extiterit. & alter non, legatum debetur Titio ab eo, qui hæres extitit. h. d. vſque ad ñ. Viu.

¶ *On dubitamus*] CASVS. Si inſtituo te hæredem, vel lego tibi ſub turpi conditione, debet haberi pro non ſcripta, & conſequeris hæreditatem, vel legatum. In quo numero turpium conditionum ſunt plerunque conditiones iuſiurandi, vt ſi inſtitui te hæredem, ſi iuraueris te aſcẽdere Capitolium. Nam etſi iſta conditio habeatur pro non ſcripta, teneris tamen aſcendere Capitolium, & erit hæres. Quare autem dicat Plerunque, in littera nota. Viuianus.

a *Remittenda.*] vt ff. de condi. instit. l. conditione. §. filius.
b *Iurisiurandi.*] plerumque adijcit, quia quandoque non remittitur, vt inf. e. l. municipibus, & inf. de manu. testam. l. si quis libet. & arg. sup. de iureiuran. l. iusiurandum. Accur.
c *Iurisiurandi.*] vt sup. de condi. instit. l. quæ sub condone.

Vtrum interest.] CASVS. Hæc l. vult distinguere, vtrum appenatur conditio hæreditatis, vel legato ab homine, i. à testatore, an à lege: Primo casu, dēt impleta esse, & scientе legatario vel hærede impleta, & aliàs non hī pro impleta, & de hoc ponit duo plana exempla. Secūo casu, sufficit impletā conditionem ēt ignorāte eo, cui apposita cē puta, vt est institutus hæres sub conditione, si es paterfa. & tu in veritate paterfam. credis ātē te esse filiumfam. cerè ignorantia tua nō impediet hæreditatis aditionem. Inerat enim per ius illa conditio, vt ita demum posses adire tuo arbitrio, si tui iuris esses. Vel ii filiui te hærede pro parte, vt ita demum posses adire hæreditatem meā, si tabulæ meæ essent apertæ, siue testamentum meū, & decessi. Et tabulæ meæ in veritate fuerunt apertæ, te tamē ignorāte. Cerè ignorantia tua non erit tibi impedimēto, quò minus adeundo hæreditatem acquiras eam. & h. d. Si autem non essent apertæ tabulæ, non potes tu pro parte institutus adire. Sin hæc iura. vide ff. de iuris. & fa. ignor. l. 1. §. fin. & dicta, vt ibi. & C. de iu. delib. l. 3. & dicas, vt ibi Vi. d *Falli.*] facti conditionē vocat quālibet condōnem à testatore in institutione insertam, siue in dando, siue in faciendo. Iuris aūt vocat quoddam iuris statutum tacitè intellectum, quo non existente non pōt adire. vt si paterfam. est. Nam filiusfa. non pōt adire sine iussa patris. v. sup. de acq. hæred. l. si quis mihi bona. §. iussum. Item si tabulæ sunt apertæ, qā ex parte est hæres. vt ff. hac l. & not. hac l. fieri vnam distinctionē inter tacitam. & expressam conditionem. sic & aliàs. vt inf. eo l. conditiones. e *Remittenda.*] contr. sup. de acq. hæred. l. si quis extraneus. §. fi. ADDITIO Dic, q ibi putabat se institutum purè, cū esset institutus sub conditione, & conditio extitisset, & sic cōditio erat purificata. hic sciebat se institutum sub condone.

f *Acquirere.*] i. adire, vt sup. de acq. hæred. l. 6. §. 1. in fin. & sup. si pars hæred. peta. l. illud.

g *Ex parte.*] sup. de iur. & fac. igno. l. 1. §. fi. & C. de in. delib. l. 3. hodie etiam clausis. vt C. de cad. tol. §. 1. & facit ad l. sup. de acq hæred. l. hæres. & l. qui purat.

Quæsitum.] CASVS. Legaui Titiæ mulieri centum sub conditione, si nō nupserit. Deinde sub cōtraria cōditione rogaui eam demū legatū Seio restituere, puta, si ipsa nupserit, & decessi. Postea ipsa nupsit Caio. Nunquid dictum legatum consequetur? Et certè vtique, nec etiam cogetur restituere, illud legatum dicto Seio. Vinia.

h *Si nubat.*] secus si eiusdem fidei committat restituere, si non nubat, vt sup. de leg 3. l. non dubium.

i *Esse.*] quia conditio spernēda est, quæ viduitatem inducit a mulieribus, vt ff. eo. l. cum ita. Hoc corrigitur in auth. ā nup. §. quæ vero. coll. 3. in virgine dic, vt C. de indic. viduit. tol. auth. cui Accur.

K *Cogendam.*] quia in pœnam nubēdis fuit relictum, & facit ff. de cond. & demon. l. 1. §. 1. Accur.

Vt duobus.] CASVS. Institui mihi hæredes Titium, & Seiū, & Caio fundum legaui sub conditione, si prædictis hæredibus decē dare. & postea decessi. Postea dictus Titius adijt hīd titē meā. & ei dictus Caius soluit quinque. Nunc quærebatur, an pro ea parte esset adimpleta conditio, vt sibi partem fundi vendicare posset Caius? & dicit, q conditio nem scindere nō poterit, nec vllā partem fundi vendicare, nisi alteri hæredi reliqua 5. solvat. tunc autem poterit vendicare totum fundum, & sic per superiora patet, q nemo pōt repudiare partem rei sibi legatæ, & parē agnoscere, vt & ī de lega. 2. l. neminem. & ad idem sup. de acquir. hær. l. si solus. in prin. Vivianus.

l *Habere.*] siue erat apud legatarium, siue ab hærede dādus.

m *Vendicabit.*] & sic non prodest, vt sup. si quis caut. l. si sertus. §. si plurimum. & dic. vt ibi. Item fallit quod hic dicit, qñ pars fundi est usucapta. Tunc enim conditionē scindere permittitur, vt inf. eo. l. qui hæredi. §. si duorum, & facit inf. eod. l. proxi & l. cum fundus. & C. de conditio. infer. l. si plures.

Vtre simili.] Quidam habent non impleri, sicut & ego habeo. & alij habent sine non, secundum primam literam ita pone casum.

CASVS. Legaui Titio fundum valentem centum. Si ipse Titius hæredi meo daret x. & decessi, Certè interest hæredis mei conditionem de x. dandis non adimpleti. Et cum dī hic, q si per eum hæredē stetit, quo minus Titius pareret cōditioni prædictæ, pro impleta debet haberi, & sic tenebitur fundum Titio dare. & quod dixi in legato, posset. poni in institutione hæredis. & ēt in stipulatione. De stipulatione ita pone exemplum. Promisisti mihi fundum valentem centū, si darem tibi decē, certè tua interest, q ego non impleam conditionem dando tibi x. nīsi per te factū sit, quo minus dem tibi decem, puta, quia noluisti accipere, ego stipulator video eos adimplesse conditionem de x. tibi dandis,

si Secundus hæres non erit, viginti Titio dato. simili modo à secundo si 1† eidem Titio ita legatum sit, 2† si Primus hæres nō erit, & ambo hæredes extiterint, legati conditio deficiet. Sed 3† si alter hīs extiterit, alter hīs non extiterit, legatum debebitur.

Conditio turpis habetur pro non adiecta. Bart.

Marcellus. 4†

LEX XX.

NOn dubitamus, quin turpes conditiones remittendæ [a] sint. Quo in numero plerunq; [b] sunt etiam iurisiurandi [c].

Ad hoc vt possit adiri hæreditas, requiritur, quòd conditio adiecta in institutione, existat, & eam extitisse hæres sciat. In conditionibus iuris sufficit solummodo quòd existant. Bar.

Iulianus. 5†

LEX XXI.

MVltum interest, conditio facti, [d] an iuris sit. 6† Nam hmōi conditiones, Si nauis ex Asia venerit, si Titius consul factus fuerit, 7† quāuis impletæ sint, [8]† impedient hīdē circa adeundā hīditatem, quamdiu ignorarit [e] 9† eas impletas esse. Quæ verò ex iure venient, in his nihil amplius exigendum est, q̄ vt impletæ sint, veluti, si quis se filiumfam. existimat, cum sit paterfamilias, poterit acquirere [f] hæreditatem. Quare, & ex parte [g] scriptus hæres, qui ignorat, an tabulæ testi apertæ sint, adire hæreditatem poterit.

Fideicōmissum relictum in defectū conditionis, quæ iure remittitur, non debetur.

Idem. 10†

LEX XXII.

QVoties sub conditione mulieri legatur. Si non nupserit, & eiusdem fidei commissum sit, vt Titio restituat, si nubat, [h] commodè statuitur, etiamsi 11† nupserit, legatum eam petere posse, [i] & non esse cogendam [k] fideicōmissum præstare.

Conditio non pōt rescindi, si pro solido pōt impleri. Bart.

Idem. 12.†

LEX XXIII.

QVi duobus hæredibus decem dare iussus est, & fundum sibi habere, [l] verius est, vt conditionem scindere non possit. ne etiam legatum scindatur. Igitur quamuis alteri quinque dederit, nullam partem fundi vendicabit, [m] nisi alteri quoque adeūti hæreditatē reliqua quinque numerari: 13† aut illo omittēte hæreditatem, ei qui solus adierit hæreditatem, tota decem dederit.

1† Fl. deest si.
2† Fl. est. 3† Fl. deest. Sed.
4† In qui busdā exemp. continuè legitur Marcellus apud Iulianū. li. 27. Digest. notat, tō dubita. &c.
5† Lib. 31 Digest.
6† Flor. esset.
7† Flor. erit.
8† Flo. essent.
9† Flor. ignorat.
10† Debet legato per verba, si nubat, & an scirāt cuncōtenti ā legatū nō capa decedere. i. a legatū veniat ad hæredes, videlicet per Bar. Dyn. Arg. & cōmuniter. in l. Titio cē tū §. Titio. inf. eo cond. & demon. & s. 10† Lib. 35. Dig. 11† Flor. & si.
12† Lib. 43. Dig.
13† Flor. numerauerit.

dandis. & fundum à te petere possum. Si aũt non habeas in litera, non ita pone casum. Legaui Titio fundum si ipse Titius Sempronio daret decem. Postea per Sempronium factum est, quo minus Titius daret ei decẽ, puta, quia noluit accipere. Certè perinde est, ac si esset paratus cõditioni. Idẽ potest dici in institutione, & in stipulatione: circa quam stipulationẽ, ita pones exemplũ: Titius promisit mihi decem si Romam, & postea impedit me ire Romã. Certè perinde est, ac si iussem, & ita abeo d. decẽ petere possum, & ita hæc l. est plana. Viua. *Non impleri*] aliàs est nõ impleri, vt qa hæres, qui non vult dare legatum, impedit: ad quod est inf. de reg. iur. l. iure ciuili. & inf. quando dies leg. ced. l. 5. §. item si qua. & sup. de an. leg. l. Mœuia, in princ. & inf. de statu lib. l. statu liberos, in princ. & l. seruus, §. Imperator, alias deest, nõ: & intelligitur de eo, in cuius persona est implenda conditio consistens in dando, vel faciendo. Eius n. interest eam impleri, q commodum inde sẽtit, & onus. Si ergo fiat per eum, ne impleatur, pro impleta habetur, vt & sup. de condi. insti. l. 3. Sed hæc regula non hẽt locum in eo, qui debet implere cõditionem, vt capiat relictum: quia si fiat per eum, nihil consequitur, vt sup. eo. l. si Titius statuas, & infra eo. l. cum pupillus, & l. Titio centum, §. si ibi, quod si nolit, &c. Accur.

b *Stipulatus*] puta, si stipulatus sim decẽ à te dari si Capitoliũ ascendero, & in promissor impedis me ascendere: pro impleta habetur conditio, secundum Io. & facit C. de pig. act. l. fi. & de anna. excep. l. vt perfectius. Sed arg. contra, C. de condi. insert. l. legatum.

ADDITIO. Die secundum Bart. quod ibi conditio deficit per casum, hic per factum grauati.

C *Um vir*] CASVS. Vxori meæ Titiæ legaui fundũ quandocunque liberos haberet. Postea ipsa à me diuertit, & me viuente accepit alium virum, & ex eo habuit liberos, & postea solutum fuit sin matrimonium morte secundi viri, vel diuortio. Postea ipsa ad me rediit, & postea ego decessi non mutato testamento, in quo ei legaueram. Nunc ipsa petit fundum prædictum ab hæredibus meis. Certè ipsi non debent ei dare dictum fundum: quia non intelligitur expleta conditio, sub qua ei dictum fundum legaui: quia non est verisimile, me de ijs liberis sensisse, qui me viuo fuissent suscepti ab alio. Viuia.

c *Quod*] i. quia. Accur.

d *Fuissent*, facit inf. eo. l. si vir. & l. seq & facit inf. qui, & à quibus, l. matrimonij, & sup. de auro, & arg. legato. l. 3.

* Reperit ijsdẽ verbis in l. iure ciuili, inf. de regul. iur.

1† Fl. Cõditionẽ impleri, ita etiam Du. reprehendens Halo. vi. Ant. Aug. li. 3. emẽ. c. 17.

2† Non fuisset.

3† Fl. conditio fuisset.

4† lib. 69. Digest.

5† Fl. oſique & vi. Ant. Aug. li. 3. c. 18.

6† Aliàs legauit.

Idem lib. 55. Digest.

LEX XXIV.

IVre ciuili receptum est, * quoties per eum, cuius interest [1]† conditionem nõ impleri, [2] fit, quo minus impleatur: vt perinde habeatur, ac si impleta [2]† fuisset. [3]† Quod plerique, & ad legatã, & ad hæredum institutiones perduxerunt. Quibus exemplis stipulationes quoque committi quidam rectè putauerunt, cũ per promissorem factum esset, quo minus stipulator [b] cõditioni pareret.

Si inter virum, & vxorem sit mentio de liberis, intelligitur de natis ex eis. Bar.

Idem. [4]†

LEX XXV.

CVm vir vxori quandocũque [5]† liberos habebit, fundum legat, [6]† si mulier diuortio facto liberos ex alio procreauerit: deinde soluto secundo matrimonio ad priorem maritum redierit, nõ intelligitur expleta conditio, quòd [c] testatorem verisimile non est de ijs liberis sensisse, qui se viuo ex alio suscepti fuissent. [d]

Conditio alternatiua dicitur illa, quæ potest duobus modis impleri, & si in conditione est aliquid turpe, illud rejicitur, & illud est implendum. Bart.

Idem. 7†

LEX XXVI.

HAec scriptura, Si viginti dederit, aut iurauerit se aliquid facturũ, [e] vnã [f] conditionem exprimit habentem duas partes. [g]* Quare qcũq; [8]† hæres scriptus erit sub cõditione, Si iurauerit se decem daturum, aut monumentum facturum: [h] quamuis verbis edicti ad hæreditatem, vel legatum admittatur, [i] tamen compelli ur facere id, quod facturum se iurare iussus est, solo iureiurando remisso.

Ius accrescendi transmittitur ad hæredes. Bar.

¶ Cum eadẽ res alteri purè, alteri sub conditione legatur: aut cum alter purè, alter sub cõditione hæres scriptus est: pars legati, vel hæreditatis, deficiente conditione accrescit [k] etiam hæredi eius, cui purè legatum est, vel hæreditas data est, si tamen hæreditas eius adita fuerit.

Si deficit exemplar, deficit exemplandum. Bart.

Alphenus. [9]†

LEX XXVII.

IN testõ quidã scripserat, vt sibi monumentum ad exẽplum eius, quod in via Salaria esset Publij Septimij Demetrij, fieret, & [10]† nisi factũ esset, hæredes magna pecunia mulctarẽtur. Et cum id monumentũ Publij Septimij

[e] *Hæc scriptura*] CASVS. Legaui tibi fundũ, si x. dederis Titio, aut iuraueris ire Romã. Certe licet hẽat cõditio ista duas partes, tñ vna est condõ alternatiua, & sufficit vnã partẽ eius impleri: & si cupias adimplere illã partẽ de eundo Romã, remittitur tibi facim, & sufficit te ire Romam. Vnde si faciat te hæredem, vel tibi legauit, si decem te Titio dare, aut monumentum facere iuraueris, habilis legeditatem in primo casu, & legatum in secundo, si pleta altera parte condõnis in numero: ibi remisso. *Quæ ita*] Legaui Titio equũ meũ purè, & eundẽ equũ legaui Seio sub condõne. & postea decessi, & postea defecit cõditio apposita d. Seio legatario. Certè dimidia legati, q cõtingeret Seiũ, si condõ non defecisset, acrescit C. Titio, cui purè idem equus fuit legatus, & et hĩdi eiusdã Titij, si ipse Titius mortuus est, & eius hĩditas adita est per hĩdem suũ. Erita no. q ius acrescẽdi trãsit ad hĩdẽ, & qã dixi in legato, hẽt locũ in institutione, puta si institui mihi hæredem Titium purè, & Seiũ sub condõne. e *Fecturum*] puta, monumentum, & subauditur, fundũ lego. Et no. q iuramentũ remittitur, sed non factum, vt inf. eo. in fi f *Quam*] q̃tũ ad hoc, qa satis est vnã impleri: duę tñ verè sũt condõnes: vt sup. de cõd. inst. l. 5. sic et duorũ obligatio vna est pp vnius rei solutionẽ: verè tñ sũt duę: vt l. de duo. re l. 3. §. fi. & l. eãdẽ, §. fi. & inf. de verb. oblig. l. si duo.

* Similo hĩ in ea cõditi dilecti, cũ gl. sup verbo, sub hac, extra de lo. & condu.

8† Flor. quate si quitũque

9† Fl. Alfenus Varus lib. 5. Digest.

10† Flor. decessi, &c.

g *Tanta*] qa duob. mod. põt adimpleri, & facit Inst. de pupillari substit. sigitur, & sup. de arbit. l. quid tñ. & l. Celsus, §. idem ait: sed ibi vtrusque implenda est. l. 1. in l. Celsus.

h *Facturum*] sc. iurauit.

i *Admittatur*] etiã si non iuret: facit sup. de condi. instit. l. quæ sub condi. in prin. & de leg. 3. l. non dubium, §. 1.

k *Accrescit*] i. non decrescit, vt C. de cad. tol. §. vbi aũt, & §. sin verò nemo, & facit inf. de fun. & legi. hæred. l. si ex plurib. & sup. de vsufr. ac. l. idem & ll mihi, & sup. si pars hære. pet. l. 2. & inf. eo. l. si separatim.

I *N testõ*] CASVS. Titius instituit sibi hĩdes Seiũ, & Caiũ, & iussit eis facere sibi monumẽtũ ad exẽplũ eius monumẽti, qđ erat sitũ ĩ quadã via, q vocabat Salaria, p quodã, q fuit vocatus Publius Mœuius Septimi⁹ Demetrius, & ita dicebat testõr, & ll d. hĩdes nõ facerẽt taliter d. monumentũ, iussit qđ darent noĩe mulctæ, siue pœnæ centũ pone Sẽpronio, & postea decessit d. Titius testõr, & postea d. sui hæredes bñ volebant facere monumentũ, sed non inueniebãt aliqđ monumẽtũ Publij Mœuij Sept. Demetrij: sed inueniebant

niebant vnum monumentum Publij Mæuij Septimij Damæ: ad quod exemplum suspicabantur d. hæredes eum Titium, qui fecerat testm, monumẽtum sibi fieri voluisse. Vñ quærebant iidem hæredes, ad cuius monumentum se facere oporteret? & si nullum monumentum feciſſent ob eam rem, quia non repe-
riebant, ad quod exẽplum facerent, an tenerẽtur d. pęna, vnde Vlp. ñ. eis & dicit, si
1† Fl. suspicabuntur. potest intelligi, quale monumentum voluit sibi fieri testator, tale debet ei fieri: ꝙuis per scripturam testamenti hoc nõ possit intelligi. Si autem non põt intelligi voluntas testatoris, nõ tenentur soluere hæredes d. pęnã Sẽpronio: quia non apparet ad, quod exemplum iussit fieri monumentum: tenẽtur tñ hẽdes facere mo-
2† Fl. in scriptura non tum esset. numentum *tm* substantiam, & dignitatem testatoris. Viu.
a *Suspicabatur*] id est, suspicio erat, in vi passiui.
b *Num*] an. Ac.
c *In scriptura*] si testamenti non expressit illud, vel dic, in scriptura, i. subscriptione monumenti, quæ
3† Fl. deest, monumentum. erat ibi, non erat ita, vt testator dixerat.
d *Nullam*] innuit ergo aliàs habere locũ pœnam. Sed contra, sup. de iis, quæ pœnæ nomi. l. 1. & Inst. de le. §. fi. Sed fortè speciale in hoc casu, vel ibi erat ius antiquum, secundum quod non valebat pœna.
4† Lib. 2. epitomarum Alfeni Dig. e *Debet e*] cõpellunt aũt pontificali authoritate, vt sup. de pet. hær. l. hęreditas, & de annu. lega. l. Quintus, non tñ committitur pœna, vt ſ. dixit, & facit inf. eo. l. quæ conditio. & l. quib. §. fin. & sup. de vsufr. leg. l. legatum ciuitati, & ſ. ad Syl-
la. l. 1. §. si cõditioni, & sup. de iureiu. l. non põt videri, & ſ. de vsu. l. pecuniæ. §. fi. Sed arg. cõtra ſ. de consti. pe. l. 1. §. cũ. ADDITIO. Dic secundum Bar. hic, quod hic suppletur officio iudicis, licet obligatio deficiat.

Demetrij nullũ reperiretur, sed Publij Septimij Damæ esset, ad quod exemplum suspicabatur [a] ꝛ †eum, qui testm fecerat, monumentum sibi fieri voluisse, quærebant hæredes, cuiusmodi monumẽtum se facere oporteret, & si ob eã rem nullum monumentũ feciſſent, quia non reperirẽt, ad quod exemplum facerent, nũ [b] pęna tenerentur? Respõdi, si intelligeretur, quod monumentũ demonstrare voluisset is, qui testamẽtum feciſſet: tametsi in scriptura [c] nomẽ deesset, [2] † tamẽ ad id, qđ ille se demonstrare animo tensisset, fieri debere. Sin aũt voluntas eius ignoraretur, pęnâ quidẽ nullam [d] vim habere: quo niã ad quod exemplum fieri iussisset monumentum, [3] † id nulꝙ extaret: tamen omnino secundum substantiam, & dignitatem defuncti extrui debere. [e]

Conditio de nubendo, arbitrio alterius reijcitur: ideo nõ nocet, si ille, qui debet arbitrari, ante moriatur. Bart.

Paulus. [4] †

LEX XXVIII.

FIliꝙ suæ ita quis legauit, Si Attia filia mea arbitratu Lucij Titij nupserit, ei tot aureos hæres meus dato. Titio ante testatorem mortuo, Attia nupserat. Quærebatur an legatum ei deberetur? Respondi, deberi. [f]

Filiæ suæ] CASVS. Sempronius ita legauit filiæ suæ Attiæ. Si filia mea Attia nupserit arbitratu Lucij Titij, hęres meus det eidem Attiæ centum, & postea d. Lucius Titius decessit. Postea decessit Sempronius testator, & postea dicta Attia nupsit sine arbitrio Lucij Titij, eo quòd erat mortuus idem Lucius Titius, vt dictum est. Certè debetur ei Attiæ legatum prædictum.

Titiæ vxori] Titius ita dixit in testõ suo. Titiæ vxori meæ lego optionem seruorum meorum, vt ſ. possit optare Philargyrum puerum seruum, & Agatheam ancillam, qui mei erunt, cum moriar: postea idem Titius testator vendidit ancillam Agatheam, quam habuit tempore d. testamenti, & postea emit ancillas quasdã, & vni ex his imposuit nomẽ Agathęæ, & postea decessit idẽ testator. Nunc ꝙritur an hæc ancilla empta, cui impositum est nomen Agathęæ, videatur legata Titiæ vxori testatoris? Et dicitur, ꝙ sic. Vi.
f *Debeni*] sic inf. eo. l. cum tale,). rescriptum, & sup. de lega. 1. l. turpia.
g *Videri*] sic sup. de don. inter vir. & vxo. l. si donatæ, ſ. si spõ sus, & sup. de exer l. 1. §. sed & si pposuit, & sup. de lib. & posthu. l. ideoq;, & sup. de leg. 1 l. Stichũ ex te, & de le. 3. l. vxori, & §. testõ. Sed arg. ſ. ſ. de testa. l. hẽdes. §. si qd post. & sup. de adimen. leg. l. cum seruus, & sup de pign. l. fideiussor. §. Lucius. ADDITIO. Dic ꝙ ibi fuerunt obligata mãcipia certa: ideo obligatio non extenditur ad tedẽpta postea: hic aũt non legabantur certa de p. ęsenti, sm Dy. & B. s. & eo. mõ ĩnde ad l. cũ seruus. ſ. allegata.

Vna species loco alterius succedit ex voluntate defuncti. B.

¶ Titia [5] † vxor mea operato Philargyrum puerum, & Agatheam ancillam, qui mei erunt cum moriar: Is, qui testamentum fecit, Agatheam quã testamenti tempore habuit, vendidit, & postea ancillas emit, & ex his vni Agathęæ nomen imposuit. Quæsitum est, an hæc legata videretur? Respondi, legatam videri. [g] *

Conditio potestativa facilis debet impleri statim, cum potest. Bart.

Iulianus. [6] †

LEX XXIX.

HAec * conditio, si in Capitolium ascenderit, sic recipiẽda est, si cum primum [h] potuerit, Capitolium ascenderit. [7] †

Coniunctis re portio accrescit sine onere. Bart.

Idem. [8] †

LEX XXX.

SI separatim mihi totus fundus purè, tibi sub cõditione legatus fuerit, & tu decesseris, antequam conditio exiterit: non habebo necessitatẽ implere conditionem: vtpotè, cum etiam si conditio defecerit, [k] pars, quam vendicaturus eras, mihi accrescat. [l]

Si condõ mixta deficit per casum, deficit relictum: secus, si per aliũ, in cuius persona confertur, fueris impedita. Bart.

HAec conditio] CASVS. Titius legauit mihi fundum Titianum purè, & postea legauit tibi eundem fundũ sub conditione, & decessit, & postea tu decessisti ante, quam impleretur conditio apposita tuo legato. Certè debeo habere totum fundum: nec est mihi necesse implere conditionem. Nam & si te viuente d. conditio defecisset, remanet pars mihi vna fundi, quã vendicaturus eras, si te viuente conditio extitisset. Viu.
h *Potuerit*] post mortem testatoris: vt sup. eo. l. 2.
i *Ascenderit*] aliter si fit stipulatio cõcepta in non faciendo: qa tunc qñ desijt posse fieri, nisi in casib. 4. vt inf. de verb. oblig. l. ita stipulatus. §. Sabinus. Itẽ & *in* legato secus. ſ. si in nõ faciendo est condõ: qa statim datur præstita cautione Mutiana, vt sup. eo. ſ. Mutianę, & hoc vbi imponit legatario: sed in hærede idem indistinctè, sm Azo vt probatur inf. tit. 1. l. 1. §. item si ita legatum.

SI separatim] CASVS. Titius legauit mihi fundum Titianum purè, & postea legauit tibi eundem fundũ sub conditione, & decessit, & postea tu decessisti ante, quam impleretur conditio apposita tuo legato. Certè debeo habere totum fundum: nec est mihi necesse implere conditionem. Nam & si te viuente d. conditio defecisset, remanet pars mihi vna fundi, quã vendicaturus eras, si te viuente conditio extitisset. Viu.
k *Defecerit*] re viuente.
l *Accrescat*] i. non diminuatur, vt C. de caduc. tollen. §. vbi autem sic sup. eo. l. hæc scriptura, §. fin. Vel dic, accrescit, vt auferri non possit, quod in idem recidit, & facit sup. de hęredi. instit. l. si sub conditione.

5† Fl. Attia.

* Secus ẽ si Papa alicui delegat non sub nomine dignitatis, sed sub nomine ꝓprio: quia successor nõ cognoscat, vt in c. qm̃ Abbas. cũ gl. 1. in med. ext. de off. deleg.
6† Lib. 1. ad Vrseiũ Feroc.
* De sensu huius l. vi. Mar. Soc. in l. ita stipulatus. 151. de verb. oblig.
7† Fl. ascẽdere.
8† Li. 1. ex Minicio.

IN testamento] CASVS. Ita scripsit Titius in testõ suo. Stichus & Pamphila, serui mei liberi sunto. & si in matrimonium simul coierint, hæres meus his centum damnas esto dare. & postea decessit d. testator, & postea Stichus prę d. ctus decessit ante apertas tabu. d. testi. Nunquid hęredes eiusdem Stichi debent habere partem legati, quæ cõgesset Stichoſi viueret, & acciperet in vxorẽ Pamphilam? & dicitur,

dicitur, quòd non: sed si Pamphila nihil de d. legato hîe pōt, quia per casum fortuitū factū est, quo minus ipsa possit nubere Stichо, inde dictum legatū remanet apud hērēdē testatoris. Sed quid, si Stichus, & Pāphila viuunt, & Stichus non vult eam accipere in vxorē, ipsa aūt est parata? Certè ipsa dēt habere suā partē legati: Stichus autem amittit suā. Et quod dictum est, quando legatum est duobus si in matrimonīū coierint: habet locū etiamsi vni eorum tantum sit legatum, si acciperet alterum. Vlp.

1† Lib. 2. quæstio.

a *Conditione* (videri) imò videtur, quòd non: vt ff. de an. le. l. annua. resp. argu. cōtra. Solu. speciale est ibi in alimentis, sed, & in eis distinguit, vt ff. e. l. illis. Itē ad idem est ff. su. de cond. instit. l. quæ sub cōditione, §. quoties ibi, Mortuo aūt, &c. Solutio, cū sub cōdōne quid mihi relinquit, refert, vtrū pendet ex facto meo tantū: vt si manumisero seruum, si ascēdero Capitoliū: aut ex facto meo, & alieno: vt si cōtrahā cum illa, vel si morer cum illa, vel si dē ei decem. In primo casu, si casu impedior, totū cōsequar, vt ibi, nisi fim ī mora manumittendi, vt ff. eo. l. pen. §. 1. Si impedior per alīū, nil consequor: sed impediens libertatē tenet sīm qualitatē delicti, vel l. Aqui. vel furti, vel actione in factū, vt ff. ad le. Aqui. l. inde Neratius. §. idem Iulianus. & de cōdi. fur. l. 3. & de cond. cau. da. l. 3. §. fi. & inf. eo. l. quib. diebus. 1. resp. sed illo non existente soluendo fortè, æquū erit me ad relictum admitti, vt su. de eo per quē fac. est l. fi. In 2. casu, si impedior casu meo, nihil consequor, nisi in casibus, vt hic, & ff. eo. l. cum ita datur, & l. Titio. §. antep. & ff. de cōd. cau. da. l. 3. §. fi. & ff. de annu. leg. l. Seio. 1. resp. & inf. eo. l. illis. Item quandoque partē consequor, si pro parte impletur condō, quæ in duos erat collata, vt inf. eo. l. pen. §. itē. Item si impedior per alium, in cuius persona est condō, totū consequor, vt hic. Illud no. q nullo casu, & nulla cōdōne, q cōsequor si fier, me, vt hic, & ff. de cōd. inst. l. fi. In casuali aūt condōne, si casu deficiat, certum est me non admitti: In mixta die idē, sive per casū, sive per aliū deficiat, quia non pēdet ex facto meo im. vt C. de insti. & substit. l. si pater, fidem *Ioan.* & facit C. de cond. inser. l. legatum.

2† Fl. respondit.

3† F. legatū dēbetur Stichо aūt portio inutilis fiebat.

4† Fl. defectus cōditione intelligitur.

5† Flo. nihil ex legato consequitur.

6† Fl. debetur

b *Deberi*] sic C. de insti. & substi. l. 1. & inf. quando. di. lega. cod. l. 5. 6. item si qua. & su. de ann. leg. l. Mœuia. 1. resp. Item facit inf. de statuli. l. seruus. 1. Imperator. & inf. de manum. testa. l. qui filium.

Q *Vamuis*] CASVS. In testamento meo dedi libertatē Stichо seruo meo, si rōnes reddiderit earū rerū mearum, quas administrauit, & decessi, postea hīs meus traxit rōnem cum d. Stichо? & cum in veritate deberet restituere Stichus nomine reliquorū 50. hæredi, fuerunt per culpam, & ignorantiam vtriusq. in communi concordia, qd Stichus non debebat restituere, nisi 25. non aūt p fraudē Stichi. & ita Stichus soluit hæredi 25. tantum. nūquid erit liber? & dicitur, quod sic. Vide *Solutio*] in specie verbi propria significatione. vt & tamē computet. & sic est mixta ex faciendo, & dando, vt inf. eo. l. cum seruus.

Aphricanus. 1†

LEX XXXI.

IN testō ita erat scriptum, Stichus, & Pamphila liberi sunto, & si in matrimoniū coierint, hæres meus his centum dare damnas esto. Stichus ante apras tabulas decessit. Resp. 2† partem Stichi defectam esse, sed, & Pamphilam defectam conditione videri: 2 ideoque partem eius apud hæredē remansuram. Sed, & si vterque viueret, & Suchus nollet eam vxorem ducere, cū mulier parata esset nubere, illi quidē legatum dēri, Stichi autem portionem inutilem fieri. 3† Nam cum vni ita legatum sit, Titio, si Seiā vxorem duxerit, hæres meus centum dato, siquidem Seia moriatur, defectum conditione intelligi: 4† at si ipse decedat, nihil ad hæredem suum eum transmittere: quia morte eius condō defeciſſe intelligitur. Vtroque autem viuente, siquidem ipse nolit vxorē ducere: quia ipsius facto conditio deficit, nihil ex legato eum consequi: 5† muliere autem nolente nubere: cum ipse paratus esset, legatum ei deberi. b 6†

Error calculi in reddenda ratione, & reliquorum restitutione, non facit conditionē deficere. Bart.

Idem. 7†

LEX XXXII.

QVāis rationes reddere, nihil aliud sit, quam reliqua soluere, c tamen si ita tuliberi, & hæredis culpa, sine fraude tamen serui, minus solutum sit, & bona fide redditas esse rōnes existimatum fuerit, liberum fore. Et nisi ita obseruetur, neminem, qui sub condōne ita manumissus esset, vnquā ad libertatem perueniturum, si per imprudentiam minus solutum esset. Hæc ita accipiēda ait, si quādo is, qui rationes reddere iussus sit, per aliquem errorem sine dolo malo ita rōnes reddiderit, 8 vt dominus quoq. circa computationem erraret. d

Falsa demonstratio legatū non vitiat. Bart.

Paulus. 9†

LEX XXXIII.

FAlsa demonstratio neque legatario, neq. fideicommissario nocet, e neq. hæredi instituto: veluti, si fratrē f di-

7† Lib. 9 Quæstio.

8 Duas edi derit, vt & in Flo. melius tamen reddiderit. & sic sup. l. nō solū. §. is qui reddere. de liber. leg. L. R.

9† P. Marcian. li. 6. Instit.

quid veniet d. Stichus ad legatum cum dictis aliis tribus liberis? dicitur, q sic. Nā per acceptionem anulorum aureo. hongr eius Stichi est auctus, & non conditio mutata.

¶ *Si quis*] Ita dixit Secus in testamēto suo, lego equū meū Titio si erit meus dictus equus tempore mortis meę, & postea alienauit equum, & postea decessit. Nunquid deberur Titio equus, vel eius æstimatio? & dicitur, quod non. Sed quid si ita dixit d. Seius: Stichum, & Pamphilum Titio do, lego, si mei erunt cum moriar, & postea alienauit Stichum, rone, & postea decessit. Nunquid poterit legatarius vendicare Pamphilum? Et resp. quod sic: nam licet testator dixerit in plurali, si mei erunt cum moriar, &c. pro eo, accipi oportet, ac si separatim dixisset hoc modo Stichum lego Titio, si meus erit cum moriar, & eidem Titio lego Pamphilum, si meus erit cum moriar. Acc.

d *Error*] Idem credo si nō erret, sed bene sciat minus solui, dū tamen seruus bona fide faciat, ff. facit C. de trāsa. l. Præses. & su. de iureiu. l. eum qui. §. in popularib. & inf. de fideicommissis. l. fi purè.

e *Nocet*] vt & sup. eo. l. demonstratio.

f *Si fratrem*] non errando, sed ex certa scientia. vt & sup. de hæred. instit. l. nemo. §. primo, alias nil valeret. vt C. de fal. cau. adiect. l. prima. & C. de hæred. instit. l. si pater, & C. de testamen. l. neque professio. quæ sunt contra. Sed argumen. contra huic solutioni supra de condictio. indeb. l. in summa. §. id quoq. Item contra, supra de hæred. instit. l. 6. Sed ibi fuit falsa causa, hic demōstratio: ad quod est, inf. eod. l. cum tale. §. falsa. Item contra, sup. de leg. secūdo. l. Titia. in princ. Solutio. ibi. Item facit sup. de annu. legat. l. Titia. §. fin.

a *Admit-*

a *Admittitur*] facit su. de hæt. instit. l. In tempus. §. fi. & de testa. tute. l. duo. & su. de leg. 2. l. 8. §. si inter. & quod ibi no.

b *Acceperit*] non. n. desinit liberus esse quo ad plura: vt hic, & inf. de iure aure. anulorum. l. 1. & inf. de bonis libe. l. etiam. in principio.

c *Auctus*] facit. C. de adop. l. cum in adopt. & facit sup. de adopt. l. per adoptionem. Accurs.

d *Dixisset*] No. pluralẽ numerum geminare significationẽ singularis: sic ff. si qs cautio. l. si pluriũ. §. 1 & C. fam. erc. l. quoties. & de cõd. inser. l. si plures. & sup. de hære. instit. l. hoc art. & l. paterfamilias. et de nego. gest. l. 2. §. si negotium. Arg. ff. su. de pig. act. l. si necesse. l. si annua. & C. de impub. & alijs subst. l. quamuis. & l. cum quidam. & facit ad §. su. de cond. inst. l. 2 & de leg. 2. l. Stichũ. & de leg. 1. l. qui cõcubinam. §. Stichus. & de hære. instit. l. talem. §. si. de reb. dub. l. quoties libertis. A.

e *Omnium*] CASVS. Hæc lex dicit, ꝙ nihil interest, vtrũ leget testator noi nium Lucio Titio, an in legato eidẽ Lucio Titio nõ nominet eũ, sed significet se ei legare ꝙ. liq̃ demõstrationẽ ipsius corporis Lucij Titij, vel ẽt ꝙ demonstrationẽ artificij ipsius Lucij Titij vel officij, vel necessitudinis, vel affinitatis ipsius Lucij Titij, & est rõ: quia tales demõstrõnes ꝙ maiori parte fungũt vice nois. Si aũt certũ sit, cui legare voluit testator, ñ nocet legatario, ẽt si testator falsã demõstrationem apposuit in legando. Et scias, qd̃ differentia est inter cond. & demon. quia demonstratio ostendit plerunq. rem factam, conditio autem ostendit rem futuram. Viu.

f *Plerunque*] fallit. n. qñque. vt inf. ad Treb. l. di. c. quoties. & l. nonnunquam. & facit su. ff. cer. pet. l. certum. & sup. de hære. instit. l. quoties. i. si quis nomen. & l. his verbis. §. fi.

f *Plerunque*, nã qñq. fallit, vt su. de leg. 1. l. 6. & l. si sic. sed tunc non demonstrõnis vice. sed condõnis ponit. vt ib. dñ.

g *Luisima*] CASVS. Testator reliquit libertatem seruo suo sub pluribus condõnibus separatim positis, vt ĵ. de mã. test. l. qd̃ vulgo. para. quia dixit. Sticho seruo meo relinquo libertatem, si nauis ex Asia venerit. Postea in alia parte testi dixit. relinquo eidẽ seruo libertatẽ, si dederit Titio decẽ. Tertiò dixit. relinquo eidem seruo libertatem. ſi tetigerit cęlum digito. Certè ipsarũ data est leuissima condõ, vt ĵ. de manum. testa. l. in libertatibus. Quæ aũt dicatur leuissima, vult hic dicere, idest ea, quæ ad libertatẽ facilius seruũ perducit, q̃uis per naturam grauior, & dura sit condõ vna apposita, quam aliæ conditiones appositæ: quãuis enim per naturam impossibilis sit conditio dicẽti, si tetigerit cęlum digito, & cũ ram accipiemus, quoniã per eũ pteniret seruus ad libertatem peruenire, cum habeatur pro non adiecta, vt sup e. l. obtinuit. Viu.

g *Leuissima*] Testator reliquit libertatem sub plurib. conditionibus separatim positis, vt ĵ. de manum. test. Qđ̃ val gõ. nam accipitur. quæ ad libertatẽ perducit, vt hic, q̃ facilior, & melior est seruo: vt ĵ. de manumt. testa. l. in libertatib. & ĵ. e. l. qđ̃ traditũ.

Vbius Mæuius] CASVS. Publius Męuius fecit testũ, & in eo instituit sibi tres hẽdes, pone. & postea ita in eodem testõ dixit. Quisquis mihi hẽs, hẽdesve erunt, do, lego, fideiq. eorum committo, vt dent Caio Seio sororis meæ filio 400. in honorẽ Cõsulatus. i. si Cõsul designabit. postea vivo testatore d. Caius fuit designatus Cõsul, & professus fuit recepturum munus d. Cõsulatus, & postea ex calẽdis Ianuarijs, ſicut mortis erat, ingressus fuit consulatũ, & postea decessit dict. testõr. Nunc d. Caius Seius petit ab hẽdib. testatoris d. 400. & hẽdes dicebãt se non teneri, eo quòd conditio fuit impleta viuente testatore. Respon. tamẽ hic, ꝙ nihilominus debẽtur ei 400.

¶ *Titia cedici lis*] Titia fecit testũ, i quo sibi instituit hẽdem filiũ suum impuberẽ, & pone Septitiæ reliquit duo prædia, Titianum, & Seianũ pone, & postea fecit dicta Titia codicillos, in qb. ita cauit, peto, Septitia, vt filio meo. cum anno. 16. erit, restituas prędia, quæ tibi reliq̃ in testamento meo, & si filius meus ñ impleuerit 16. ann pete, vt reddas dicta pdia, & restituas Publio Mæuio, & Caio Cornelio, & non dixit verum statim mortuo filio, an vero post decimũ sextũ ãnũ, & postea decessit Titia & d. Septitia legataria prædiorum, & habuit duos hẽdes, pone, & postea cum d. filius Titiæ haberet 15. ann. & non plus decessit ipse puer & ita antequam esset sexdecim anno. tũc Publius Mæuius & Caius Cornelius prædicti petunt fideicõmissũ dictorum prædiorum sibi dari per hẽdes d. Septitiæ, & incontinenti ante decimum sextum ann. completum, & hoc ideo, quia verba testantiũ videntur ita præcisa fideicõmissum prædictum, vt ipsi dicebant: quia verum est filiũ Titiæ non implesse 16. ann. nec amplius posse peruenire ad 16 ann. sed resp. quòd non possunt statim petere. Nam non est verisimile, vt testatrix voluisset trãsferre id fideicõmissum prædiorũ ad dictos substitutos filij maturius, id est, citius q̃ ad dictum filium, si viueret. Nec obstat huic responsioni, quòd Septitia decessit ante, q̃ puer testatricis; quia, & si p̃dictus puer viueret, non prius possent cõueniri à puero hẽdes Septitiæ q̃ posset pueniri Septitia, si viueret.

h *Edidit*] i. professus est se susceperum. Acc.

i *Ianuarijs*] hoc idem videtur posse prob. ari in Auth. de cõsul.

1† Flor. aliud.
2† Flo. & hoc.
3† Flo. Seueti.
4† Fl. deest. &.
5† Fl. Seuerus.
6† Alias, legata.
* Cõcor. c. cui iã du dũ. de p̃bẽ. & c. vt prinil. de prin. & c. exhibita. de iud. & c. significauit. de app. & 1. oẽs leges. i. oẽs lex.
7† Fl. his notis () inclusa desunt.
8† Li. ff. Institut.
9† Alias nõiatim.
10† Flo. gaium.
11† Li. sin gu. regularum.
12† Lib. sig. Resp
* Facit ad hoc Bal. i tub. C. de instit. & sub cõdi. factis.

xerit, vel sororem, vel nepotem, vel quodlibet tale. 1† Hoc 2† ita iuris ciuilis rõne, & constitutionibus diuorum 3† Veri, & Antonini cautum est. Sed si controuersia sit de nomine inter plures, qui probauerit sensisse de se defunctum, ille admittetur. a

Augmentum dignitatis non extinguit legatum. Bar.

¶ Sed & 4† si cui quasi liberto, i. inter libertos legatũ fuerit, non idcirco legatũ amittit, quia postea anulos ab Imperatore acceperit. b Nã honor eius auctus c est, nõ cõdõ mutata, & ita diuit 5† Verus, et Antoninus rescripserunt.

Vna pluralitas geminat plures singularitates. Bart.

¶ Si quis ita legauerit rem, Si mortis tpe eius erit, nec tunc eius inuenitur: nec æstimatio eius legari 6† videbitur. Quid ergo, si quis ita scripserit, Stichum, & Pamphilum Titio do, lego, si mei erunt cum moriar, & vnum ex his alienauerit? an vel alter possit à legatario vendicari? Et placet vendicari. Nã hunc sermonẽ, licet pluralis sit, pro eo oportet accipi, arq. si separatim dixisset, d * Stichũ, si meus erit cum moriar. (Pamphilũ, si meus erit cum moriar.) 7†

Demonstratio fit per expressionem qualitatum rei demõstratæ. Bart.

Florentinus. 8†

LEX XXXIV.

NOminatim 9† alicui legetur 10† ita, Lucio Titio, an per demonstrationem corporis, vel artificij, vel officij, vel necessitudinis, vel affinitatis, nihil interest. Nã demonstrõ plerunq. e vice nominis fungitur: nec interest, falsa, an vera sit, si certũ sit, quẽ testator demonstrauerit.

¶ Inter demõstrãtionẽ, & cõditionem hoc interest, ꝙ demonstratio * plerunq. f factã rẽ ostendit, conditio futurã.

Pomponius. 11†

LEX XXXV.

LEuissimæ g libertatis condõ ea intelligenda est, q̃ ad libertatẽ perducit, quãuis natura grauior, & durior sit.

Condõ casualis potest quandocunque impleri. Bar.

Marcellus. 12†

LEX XXXVI.

PVblius Mæuius testõ suo ita cauit, Quisquis mihi hẽs, hẽdesve erunt, do, lego, fideique eorum committo, vt dent Caio Seio sororis meæ filio i honorẽ cõsulatus quadringenta. Viuo Mæuio Seius consul designatus est, & munus edidit: h deinde ex calendis Ianuarijs i consulatũ ineuiter seruus ad libertatem peruenire, cum habeatur pro non adiecta, vt sup e. l. obtinuit. Viu.

g *Leuissima*] Testator reliquit libertatem sub plurib. conditionibus separatim positis, vt ĵ. de manum. test. Qđ̃ val gõ. nam accipitur. quæ ad libertatẽ perducit, vt hic, q̃ facilior, & melior est seruo: vt ĵ. de manumt. testa. l. in libertatib. & ĵ. e. l. qđ̃ traditũ.

Vbius Mæuius] CASVS. Publius Męuius fecit testũ, & in eo instituit sibi tres hẽdes, pone. & postea ita in eodem testõ dixit. Quisquis mihi hẽs, hẽdesve erunt, do, lego, fideiq. eorum committo, vt dent Caio Seio sororis meæ filio 400. in honorẽ Cõsulatus. i. si Cõsul designabit. postea vivo testatore d. Caius fuit designatus Cõsul, & professus fuit recepturum munus d. Cõsulatus, & postea ex calẽdis Ianuarijs, ſicut mortis erat, ingressus fuit consulatũ, & postea decessit dict. testõr. Nunc d. Caius Seius petit ab hẽdib. testatoris d. 400. & hẽdes dicebãt se non teneri, eo quòd conditio fuit impleta viuente testatore. Respon. tamẽ hic, ꝙ nihilominus debẽtur ei 400.

¶ *Titia cedici lis*] Titia fecit testũ, i quo sibi instituit hẽdem filiũ suum impuberẽ, & pone Septitiæ reliquit duo prædia, Titianum, & Seianũ pone, & postea fecit dicta Titia codicillos, in qb. ita cauit, peto, Septitia, vt filio meo. cum anno. 16. erit, restituas prędia, quæ tibi reliq̃ in testamento meo, & si filius meus ñ impleuerit 16. ann pete, vt reddas dicta pdia, & restituas Publio Mæuio, & Caio Cornelio, & non dixit verum statim mortuo filio, an vero post decimũ sextũ ãnũ, & postea decessit Titia & d. Septitia legataria prædiorum, & habuit duos hẽdes, pone, & postea cum d. filius Titiæ haberet 15. ann. & non plus decessit ipse puer & ita antequam esset sexdecim anno. tũc Publius Mæuius & Caius Cornelius prædicti petunt fideicõmissũ dictorum prædiorum sibi dari per hẽdes d. Septitiæ, & incontinenti ante decimum sextum ann. completum, & hoc ideo, quia verba testantiũ videntur ita præcisa fideicõmissum prædictum, vt ipsi dicebant: quia verum est filiũ Titiæ non implesse 16. ann. nec amplius posse peruenire ad 16 ann. sed resp. quòd non possunt statim petere. Nam non est verisimile, vt testatrix voluisset trãsferre id fideicõmissum prædiorũ ad dictos substitutos filij maturius, id est, citius q̃ ad dictum filium, si viueret. Nec obstat huic responsioni, quòd Septitia decessit ante, q̃ puer testatricis; quia, & si p̃dictus puer viueret, non prius possent cõueniri à puero hẽdes Septitiæ q̃ posset pueniri Septitia, si viueret.

h *Edidit*] i. professus est se susceperum. Acc.

i *Ianuarijs*] hoc idem videtur posse prob. ari in Auth. de cõsul.

suli.§.hoc autem à nobis. Item ad hoc', ℘ primo fiat designatio.postea susceptio.est C.de munici.l.1.Sed argumen. contra.C.de aduo.diuer.iudi.l.per hanc.§.sexcenti.vbi innuitur.quod calendis Aprilis: sed forte secundum diuersa tempora.& facit Instit.de leg.§.illud. Accursius.

greſſus eſt, atque ita Mæuius deceſſit. Quæro, an quadringenta Seio debeátur? Marcellus reſpondit deberi. [a]

Non eſt veriſimile, ℘ teſtator plus diligat ſubſtitutum, quam primo loco poſitum: & non poteſt prius conueniri hæres, quam defunctus poterat. Bart.

¶ Titia codicillis de prædijs, quæ teſtamento Septitiæ reliquerat, ita cauit, A te peto, Septitia, vt filio meo cum annorum 16. erit, [1] † eadem prędia reſtituas: [2] † quòd ſi filius meus 16. annos non impleuerit, peto, vt ea reddas, reſtituas Publio Mæuio, & Caio Cornelio. Quęro, cum Septitia deceſſerit, deinde filius 15. annum agens [b] defunctus ſit, an repræſentetur [c] fideicommiſſum 15. anno impleto? & an hæredes Septitiæ reſtituere [3] † Publio Mæuio, & Caio Cornelio debeant. Marcellus reſpõdit, Septitiam ius, quod in his prædijs habuiſſet, hæredi ſuo reliquiſſe. Etenim videri contra voluntatem teſtatricis [4] † repræſentationem fideicommiſſi deſiderari, vt amplius ad ſubſtitutos perueniat, quàm ad puerum peruenire, vel à Septitia, vel ab hæredibus potuiſſet. Et verba quidem videntur [5] † repræſentare [d] fideicõmiſſum: ſed nõ eſt veriſimile, vt maturius voluerit teſtatrix ad ſubſtitutos hoc [6] † transferre: [e] nec quicquam mutat, [7] † quod Septitia ante deceſſerit. Nã etſi puer viueret, non prius Septitiæ hęredes, quàm Septitia, poſſent conueniri.

Licet deficiat onus legatario iniunctum, legatum non deficit. Bart.

Paulus. [8] †

LEX XXXVII.

SI quis eum, * quẽ ipſe manumittere non poterat, legarit [9] † ita, vt eum legatarius manumitteret, & ſi à legato non repellatur, [f] non eſt compellendus, vt manumittat: quia toties ſecundum voluntatem teſtatoris facere cõpellitur, quoties contra legẽ nihil ſit futurum: idque Neratius ſcribit, & tamen à legato non eſſe eum repellendũ: quoniam magis legatarium aliquod [10] † commodum teſtator in hoc ſeruo, quàm hæredem habere [g] voluiſſet.

Ex teſtamento debetur, quod ibi expreſsè relinquitur, vel per relationem ad aliud. Bar.

Idem. [11] †

LEX XXXVIII.

SI ita ſcripſero, [12] † Quantum codicillis Titio [h] legauero: licet codicillis legatum explicetur, tamen ex teſtamento valet ſola quãtitas, quæ in codicillis legata [13] † eſt. Nam & apud veteres legata talia fuere, Quãtum ei per epiſtolam ſcripſero, Quantum ex illa actione detraxero, [i] hæres dato.

Labeo. [14] †

LEX XXXIX.

QVæ conditio ad genus [k] perſonarum, non ad certas, & notas perſonas pertineat, eam exiſtimamus totius eſſe teſtamenti, & ad omnes hęredes inſtitutos [l] pertinere. At quæ conditio ad certa de donatio.§.primo.& ſupra de auro.& argento legato.l.ſi.§.ſi. Accurſius.

Sic ita ſcripſero] CASVS. Ita ſcripſi in teſtamento meo, quantum codicillis legauero Titio, hæres meus eidem Titio dato, & poſtea feci codicil. & in eis legaui dicto Titio centum, & deceſſi. Nunc quæritur, vtrum dicta centum debeantur Titio ex teſtamento, an ex codicillis & dicitur, ℘ ex teſtamento: nam & apud veteres talia legata fuere in teſtamentis relicta, quantum ei puta, Titio ℘ epiſtolas ſcripſero, tantum hæres meus ei dato. Item quantum ex alia actione detraxero, id eſt, à debitore meo exegero, tantũ hæres meus dato Titio. Quę quidem duo genera legatorum debẽtur Titio prædicto ex teſtamento. Viu.

Titio] ſubau. hęres dato, quod eſt in ſi. *Detraxero*] id eſt à debitore exegero, & facit ad l. ſupra de hęredi. inſti. l. aſſe. & de condi. inſti. l. inſtitutio talis, & C. de codicillis l. 1.

Quæ conditio] CASVS. Inſtitui mihi hęredes Titiũ & Seiũ, & ſubſtitui eis Caium & Sẽpro. & poſtea ita dixi, Cuicunq; hæreditas mea deferatur, ita ſit mihi hæres, ſi Martino decem dederit, & deceſſi. Certè ſiue dicti inſtituti velint hæreditatem, debẽt dare Martino decẽ, ſiue nolint eam habere, & ſubſtituti velint eam habere, debent ijdem ſubſtituti dare dicto Martino decem. quia, vt dicit litera, alia eſt conditio, quæ ad genus perſonarũ, &c. ſi autem dicta conditio dandi decem M. ſit adiecta tantum inſtituris, vel tãtum ſubſtituris, illi tamẽ debent eam implere.

¶ *Cum ita*] Ita ſcripſi ego Bononien. in teſtamento meo: volo ℘ hæredes meos fieri in foro, id eſt, in loco vbi redditur ius, puta in Palatio Cõmunis, vnam ſtatuam, pone in meam memoriam, & non dixi, in quo foro, vtrum Bononien. vel Mutinæ, vel Imol. vel quo alio. Certè ſi non appareat poſt monem meam de quo foro ſenſi, debet fieri ſtatua in foro Bononien. Viu.

Ad genus] i. generaliter ad oẽs perſonas inſtitutas, vt ſi facta inſtitutione, & ſubſtitutione ita dicat, cuicunque hi dictas mea deferetur, ita ſit hæres, ſi Titio decem dederit. Az.

Inſtitutos] & ſubſtitutos: non autem ad venientes ab inteſtato, vt arg. de vulg. ſubſti. l. qui liberis. §. hoc autem.

a *Deberi*] quia etiam viuo teſtatore potuit impleri, vt C. de inſtit. & ſubſtit. l. ſi quis.

b *Aget*] id eſt, habens.

c *Repræſentetur*] id eſt, debeat dari ſtatim ante 16. annos completos. Accur.

d *Repræſentare*] prima facie: quia verũ eſt filium non impleuiſſe decimumſextum annum, nec amplius ad 16. ann. peruenire poſſe.

e *Transferre*] facit infra. de verb. obligat. l. in ſtipulatione, & ſupra de vſu. l. ſi ſtipulatus, & ſupra eodem. l. filiæ ſuæ. §. primo. Sed argumen. contra, infra de iure fiſci. l. fiſcus. Accur.

Si quis eum] CASVS. Titius inſtituit me hæredem, & damnauit Stichum ſeruum ſuum, vt ad libertatem peruenire non poſſet. Et ita ego non poteram manumittere dictũ Stichum, vt C. de ijs, qui non poſſ. ad liber. perue. l. ſecunda, poſtea ego deceſſi. & legaui prius dictum Stichum Seio, ita, vt eum manumitteret. Certè habebit Seius ſeruum, non tamen cogetur eum manumittere. Eſt tõ. quare non cogitur eum manumittere: quia toties compellitur legatarius facere ſecũdum voluntatẽ meã teſtatoris, quoties nihil ſit futurum contra legem, manumiſſio autem dicti Stichi erat contra legẽ. Item eſt ratio, quare habeat legatum ſerui Seius, quoniam magis eundem Seium legatarium volui ego teſtator habere aliquod commodum ex legato ſerui, quam hæredem meum. Viu.

f *Repellatur*] imò videtur repelli, vt ſupra de legatis ſecundo. l. ſi quis quos, quæ eſt contra. Solu. hic non poterat: quia in fraudem creditorum fieret, vt ſupra de leg. 1. l. ſeruum filij. §. ſi idem, ibi, omninò. Vel ſecundum Bul. ibi manumiſſio. & actus manumiſſionis, hic manumiſſio tãtum eſt prohibita. Vel ibi propter ſerui delictum: hic propter manumittentem. Vel ibi era., vt miniſter, vt ſup. de legatis ſecundo. l. ſi quis Titio, hic vt legatarius. Accur.

g *Habere*] plus enim & tẽpore accipitur. Aso. & facit Inſti. de donatio. §. primo. & ſupra de auro. & argento legato. l. ſi. §. ſi. Accurſius.

h *Lata ſcripſero*] CASVS. Ita ſcripſi in teſtamento meo, quantum codicillis legauero Titio, hæres meus eidem Titio dato, & poſtea feci codicil. & in eis legaui dicto Titio centum, & deceſſi. Nunc quæritur, vtrum dicta centum debeantur Titio ex teſtamento, an ex codicillis & dicitur, ℘ ex teſtamento: nam & apud veteres talia legata fuere in teſtamentis relicta, quantum ei puta, Titio ℘ epiſtolas ſcripſero, tantum hæres meus ei dato. Item quantum ex alia actione detraxero, id eſt, à debitore meo exegero, tantũ hæres meus dato Titio. Quę quidem duo genera legatorum debẽtur Titio prædicto ex teſtamento. Viu.

i *Detraxero*] id eſt à debitore exegero, & facit ad l. ſupra de hęredi. inſti. l. aſſe. & de condi. inſti. l. inſtitutio talis, & C. de codicillis l. 1.

Quæ conditio] CASVS. Inſtitui mihi hęredes Titiũ & Seiũ, & ſubſtitui eis Caium & Sẽpro. & poſtea ita dixi, Cuicunq; hæreditas mea deferatur, ita ſit mihi hæres, ſi Martino decem dederit, & deceſſi. Certè ſiue dicti inſtituti velint hæreditatem, debẽt dare Martino decẽ, ſiue nolint eam habere, & ſubſtituti velint eam habere, debent ijdem ſubſtituti dare dicto Martino decem. quia, vt dicit litera, alia eſt conditio, quæ ad genus perſonarũ, &c. ſi autem dicta conditio dandi decem M. ſit adiecta tantum inſtituris, vel tãtum ſubſtituris, illi tamẽ debent eam implere.

¶ *Cum ita*] Ita ſcripſi ego Bononien. in teſtamento meo: volo ℘ hæredes meos fieri in foro, id eſt, in loco vbi redditur ius, puta in Palatio Cõmunis, vnam ſtatuam, pone in meam memoriam, & non dixi, in quo foro, vtrum Bononien. vel Mutinæ, vel Imol. vel quo alio. Certè ſi non appareat poſt monem meam de quo foro ſenſi, debet fieri ſtatua in foro Bononien. Viu.

k *Ad genus*] i. generaliter ad oẽs perſonas inſtitutas, vt ſi facta inſtitutione, & ſubſtitutione ita dicat, cuicunque hi dictas mea deferetur, ita ſit hæres, ſi Titio decem dederit. Az.

l *Inſtitutos*] & ſubſtitutos: non autem ad venientes ab inteſtato, vt arg. de vulg. ſubſti. l. qui liberis. §. hoc autem.

1† Fl. eſſet.
2† Fl. reſtitueret.
3† Fl. & hæredes Septitiæ reſtituere id Pub.
4† al. teſtatoris.
5† al. videri.
6† Fl. id.
7† al. mutare.
8† li. ſing. ad l. Fuſiam Caniniam. § * Iſta lex facit ad hoc ℘ falſus modus, vel cã legato appoſita nõ vitiat illud, vt per glo. in l. ſi cũ te. ſup. de pac. & in l. 1. & ibi gl. & Cy. C. de falſa cã adiect. legato.
9† Fl. legauerit. al legauit.
10† Fl. liquid.
11† li. ſingu. de iure codicillorum.
12† in teſtamẽto.
13† aliàs quæ in codicillos delata ẽ. Fl. valet: ſi laqs; ẽ ſcripta i codicillo dilata eſt.
14† Iauolenus li. 1. ex Poſterioribus Labeonis.

a *Ad certas personas*] scilicet omnes eiusdem gradus.
b *Gradum*] & oēs personas eiusdem gradus totsan. & si deficiētis portio sit pro non scripta, vt C. de cad. tol. §. his ita, & sup. de le. 1. Iuuita. ib. §. Lucius. Azo. licet aliud sit in legato, vt C. de cad. tol. §. in primo. Et distingue, si cōditio est appositа in oīb. psonis hī dūntransit cum onere: siue pro non scripta, siue in causa caduci, siue caduca sit pars deficiens. Si autem omnibus, & tunc aut in omnibus eiusdē gradus. & tūc idē, vt alij eiusdē gradus impleant. Si aūt non omnibus, sed q-busdam de eo gradu sit adiecta conditio. siquidem est pro nō scripta, differt hæreditas. q̄ vadit cū onere (vt & dixi) à legato. qđ non trāsit. hīt H. Sed quidā dicunt ēt in hæreditate non transire cum onere, vt in d. §. in primo. Sed est arg. contra. d. Leiuitatibus: sed dicunt. q̄ & ibi fuit appositum in personis omnium onus: Si ăt alio modo deficiat relictum hæreditatis, vel legati: vt in causa caduci, vel quasi caduci, vadit cū onere. vt C. de cad. tol. §. pro secūdo. & §. finaut em. in eo. quod d. similiter modo &c. siue re, & verbis, siue verbis tātum sint coniuncti. Si autem re tantum, non vadit cum onere. nec dicitur accrescere, sed nec decrescere, vt C. de cad. tol. §. si vero. & facit §. de hæred. instit. l. sub cōditione. & sup. eo. l. si separatim. Ac.

* Cont. ēā isto, §. inquātū sentit locum loci esse in testamento ponēdū, glo. in c. quoties cordis, t. §. 7.

c *Scriptum*] secus in stipulatione. quæ non valet. si certus locus non est. vt inf. de verb. oblig. l. qui insulam.
d *Domicilium habuerit*] sic C. de epis. & cle. l. nulli. & l. si quis ad declinandum. Accursius.

Q *Vibus diebus*] CASVS. Legati tibi centum, si usque ad decē dies ascenderes Capitolium. & decessi. Posita cum velles ire ad ascendendū Capitolium, Titius vicinus tuus prohibuit te ire per viam publicam per tres dies, qui forte supererant de decem diebus prædictis: tu tū iuisti certā iudice & conquestus fuisti de vicino tuo tempore quo impediuit te. & per te non remansit quin eum remouere as ab iniuria, quam tibi inferebat. Nunquid restituemur tibi tres dies, vt intra eos implere cōditionē possis? & dicitur q̄ sic.
¶ *Quidam*] Emi à Seio fundum Seianum pro centū pone, & postea causa meliorandi eum, pene feci expēsas in eū. s. viginti, & postea in testamento ita dixi. Si Publius Cornelius impensam, quā in fundum Seianum feci hæredi meo dederit, hæres meus eidem Publio Cornelio dato dictū fundum Seianū. & postea decessi. Nunc quæritur an d. Publius Cornelius debeat dare hæredi expensas prædictas, & cūā prædictum fundum, si vult fundum. Cassellius dixit quod sic. & male. Ofilius autem, & Iulianus dixerunt, & bene. q̄ solos sumptus, siue expen. debet dare hæredi, & in dictis sumptibus non debet hæres computare sibi fructus, quos percepit ex dicto fundo. imò retinet sibi præcipuos.
e *Quidam Titio*] Seius fecit testū. & in eo legauit Titio cē-tum. & pluribus alijs legauit similiter. Postea inf in eod. testamento ita fuit. Quas pecunias cuiq; legaui, eas hæres meus dato, si mater mea moriatur. nō ierit. & postea decessit d. Seius testator viuēte d. Titio, cui centum legauerat, & viuente dicta sua matre. & postea decessit d. Titius legatarius viuā dicta matre testatori. & habuit hæredes Titius Petrū. & Martinum pone. & postea decessi. dicta mī testatoris. Quæritur an d. hæredes Titij debeant hīc dictum legatū de centum. & dixit Ofilius quod sic. & reddidit talē rationem. quia dictum legatum non fuit relictū Titio sub conditione: imò relictum purè. & postea fuit adiecta dies soluendi. Si nō fuit conditionale: ergo legatarius statim mittit ad hæredes suos petitionē ipsius legati. Sed certè nō ipsius Ofilij est falsa. & p̄ consequēs est falsum dictum illius. Nā benè fuit dictū legatum relictū sub conditione. & ideo legatarius. q̄ decessit ante conditionē existentem non transmittit ad hæredes suos. Benè dixit q̄ fuit conditionale: q̄ nil interest, vtra ita scribatur per testatorem. Quas pecunias cuique legaui eas hæres meus dato: nī mea moritur dato: q̄ quidē verba scripsit Seius testator in nostro casu: an recte scribatur per testatorē. Nisi mater mea moriatur. Lēges meus ne dato. Nam in primo casu sub conditione est datum legatum: in secundo autē est ademptum sub conditione.
¶ *Dominus seruo*] Titius faciens testamētum iussit Stichum seruum tuum esse liberum, & postea eidem Stichō ita legauit. Hæres meus dato Stichō seruo meo quem testamento liberum esse iussi. q̄ que aureos, quos mihi debeo Stichō. & postea decessit. Nūc quæritur an hæres debeat dare dicto Stichō dictos quinque aureos? & quidā dixerunt. & male. nihil seruo legatum esse & assignabant talem rationem. scilicet quia dominus seruo nihil debere pōt. Sed verius est. quod debeantur eidem Stichō. & hæc videtur fuisse voluntas testatoris.
¶ *Quidam alius*] Titius accepit in uxorē Seiam. & nō habuit ab ea aliquē fundum in dotem: postea veniens ad mortē. fecit testū. & ita in eo dixit. fundum Cornelianum. quem mihi Seia in dotem dedit, hæres meus ei dato. & decessit. Nunc quæritur an hæres teneatur dare? cui. d. fundum? Et dicitur. quod sic. non obstante falsa demonstratione.
¶ *Terentius*] Quidā qui vocabatur Terentius. siue Terentius minor fecit testū. & instituit sibi hæredē Titium. Idē scripsit in eo testamento, quorū arbitratu sibi monumentū fieri volebat. & scripsit de duobus suis amicis. quorum quilibet vocabatur Lucius Publius Corn. postea ita legauit. Lucijs Publijs Corne. hæres meus dato mille ad ædificādum monumentum meum. & postea decessit. Nūc quæritur an dicti Lucij Publij Corne. possint petere ab hærede dicta mille? Et dicitur quod non. nisi fatiderent se ita facturos monumentum ex dicta pecunia sicut testator iussit. Viu.

10 20 30 40 50 60 70

a † Prohibuerit. 3 † Flaccus. 4 † Flaccus.

5 † Flaccus Cinna.

1 † lib. 2. ex Posterioribus Labeonis.

e *Ad patrem*] erat enim tibi relictum. si hinc ad decem dies ascenderes Capitolium. tū R. & dicq; vicinus. i. hæres. cuius intererat conditionem non impleri. sīn quosdā. Sed certe in oīcuius non intererat. Nā si eius interesset. statim haberetur pro impleta. & caperet legatū. vt sup. eod. l. iure: sed hic nō hī pro impleta. imò postea necesse hēt impiere.
f *Agendo*] quod iusserat testator. vel agendo. contra impedientem. iniuriarum. vel negatoria.
g *Calumniam*] à vicino illatam.
h *Summouea*] id est. repellas.
i *Conditioni*] dilationi conditionis. vel id est. defectui. siue effectui conditionis. & sic secundum vtranq; significationem necesse habet postea adimplere conditionem. & hoc de cōditione. quæ dependet de potestate tua. alias nisi impleas, nil consequeris. cum per aliū impediaris. vt sup. ad leg. Aquil. l. inde Neratius. & idem Iulianus. sed tenetur impediens. si nullo modo implere potuisti. actione in factum. vt sup. de cond. causa data. l. 3. §. fi. & d. §. idem Iulianus. secus ñ per eū impediot in tali potestatiua. vt sup. de cōd. instit. quæ sub cōditione. quotiēs. & no. sup. eo. l. in testamento. Sed si conditio est casualis. vel mixta. quæcunq; mō deficiat. nil consequeris. vt C. de instit. & substit. l. si pater.
K *Adiecta*] facit quando dies legati. c. l. ex his. Accur.

Tuta

a *Puto*] quia ea videtur fuisse voluntas testatoris. & sic nō obstat quòd alias dicitur supra de peti. hæred. l. si à domino. §. pen. Item facit sup. de leg. 2. l. Lucius. §. quæ marito. contra Sed aliud est cum dicit: nolo quod subeat onera hereditaria, quando ea tamen continentur, quæ sunt soluēda creditoribus, non q̄ sunt iam soluta: sed appellatione expensarum, & quòd solutum, & quòd soluēdū est ratione expēsarum, continetur, secundum Hug.

b *Moritur*] i. morietur. Sed quandoque pro p̄terito ponitur, vt sup. de neg. gest. l. 3. in princ. & §. hæc verba.

c *Ne dato*] cum primo reliquerat. Nam per hæc verba nō v̄ legatum, vt ff. de manu. testam. l. antepe. §. fi. & sic est cont. ff. de act. & oblig l. obligationum fe. è. §. condō. sed ibi in cōtractibus. Item facit ff. de in diē addi. l. 2. & ā le. 1. l. si cui. (i. d *Iussi*] & vere iusserat: alias per hoc non v̄ legare. vt su. de [illegible] l. Titia. ff. prie *Debeo*] ei seruo.

f *Naturale*] sed certè. & si non fuit hęc mēs testātis, & nullum sit naturale debitum: tñ videtur q̄ valeat legatū, quia falsa demonstratio non perimit legatū, vt supra eod. ff. falsa. & l. demonstratio. & infra eodem. pr. de iureca §. Respon ea fuit mens testatoris voluntas, & ita tamen debet esse: nisi forte hoc debitū natura hoc debitū, vt inf. prox. §. pri. ff. de cond. ide. & gio. in l. quicūq; ff. de cōpensa.

g *Magis*] electiuè ponitur. Acc.

h *Debitum*] improprie tamen dicitur debitum. vt inf. de fideiuss. l. fideiussor obligari. §. 1. & supra de pec. l. nec seruus. & l. nō solū. & l. sed si damnum. §. peculium. & facit ff. quādo dies leg. ce l. cum illud. §. hæres. & de leg 1. l. si sic.

i *In rerum natura*] & facit infra. quando dies lega. eod. l. cum illud. §. hæres. & supra de le. 1. l. si sic. & l. seruus legatus. §. 1 quinque.

k *Termilius*] ppriū est nomen testātis.

l *Satisfecissent*] sic supra de leg. 1. l. si ita legatū. Sed argu. contra infra eodem. l. Titio. 1 respon. 2 aliud autē in contractibus, vbi non satisfiat, vt su. de cōdit. ob. eau. l. dedi. & l. §. hæres, & facit sup. loca. l. insulam. §. quidā. & de leg. 2. l. antepe. §. 1. & de neg. gest. l. qui aliena. §. liberto. & ff. de auro. & arg. leg. l. fi. §. fi. Acc.

L *Erata*] CASVS Legaui Titio equum meum sub conditione, si nauis ex Asia venerit. & sub eadē condōne legaui ei bouem: certè pendente condōne non dēbui ei, sed ea demū existente. Ea ergo condōne pendente nō potest d. legatarius dictas res alij legare. Vium *Incip aut*] vt & inf. quando dies leg. ced. l. 5. §. sed si sub conditione.

m *Legari*] aliàs legari, vt res proprias, sed vt alienas potest hic legatarius eas legare interim, vt supra de vsufr. lega. l. facto testamento. in fi aliàs delegari. & tūc dic, vt statim delegatio. & per eā nouatio fortiatur effectum: sortietur tamen impleta conditione. vt infra de nouat. l. si Stichum. §. primo.

3† Aliàs. Thermi⁹. Thermus Flor.

F *Iliofamilias*] CASVS. Titio filio Seij non emancipato legaui centū sub hac cōdōne si in potestate patris mansisset: certè videtur patri legatū. & non filio. & pater potere poterit nomine suo legatū. Idē iuris esset, si reliquissem cētū Sticho seruo Seij, sub conditione, si in potestate dñi māsisset. & ad p̄dicta facit argumentum, q̄ si legarentur cibaria seruis Titij, nō est legatum seruorū, imò est domini. Intuitu enim domini seruis legatum videtur. ex quo Titius fuit nominatus. tanquam & paulò dominus seruorum. Vtuian.

4† Fl. Vlpian. lib. 34. ad edictum.

5† Duar. delegari. vt & ff. Pl. & paulò post. potuerunt.

o *Magis*] comparatiuè ponitur. Rog. quia tam filio, quā patri legari videtur. Argumen. supra de lega. secundo. l. debitor. §. fin. secundum Ro. sed secundum Azo. & Hug. dic electiuè. nam aut est emancipatus, cum petit, & non potest: quia deficit cōditio, si in potestate, &c. & quia patri noluit testator quæri, vt arguit en. in fi. huius l. Aut in potestate, & tunc nō petit: vtpotè patri quæsitum. nec obst. l. debitor, quia hoc est verū ibi, quod not. quia id habet vires ex persona serui: quia si esset liber, id ei legari posset.

6† Lib. 2. Quæstio.

p *Procul dubio*] vt & C. de iure delib. l. pen.

7† F. & si.

8† Fl. est.

9† Fl. est.

1 Adde p modū in cidētis, q̄ naturale debitū licet de iure peti ñ possit: tñ & infra eodem. pr. de iureca §. Respon ea fuit mens testatoris voluntas, peti eorā & ita tamen debebetur, si sit in rerum natura hoc debitū, pœnæ. in pri. fo. de cond. ide. & gio. in l. quicūq; su. de cōpensa.

2† Fl. Vel datum.

2 Dic, q̄ ibi modus imponit in fauorē legatarij: & ideō vī magis impulsiuus modus q̄ finalis. sīn Bart.

Quas pecunias cuique legaui, eas hęres meus, si mater mea moritur, [b] dato. mortuo patrefamilias Titius vixerat, & viua mātefam. decesserat. Mortua matre, hērdibus Titij legatū dēri: Ofilius respōdit: quoniam non sub condōne esset legatum: sed ante legatū pure, deinde soluendi dies adiecta. Videamus, inquit Labeo, ne id falsum sit: quia nihil interfit, vtrū ita scriba ur, Quas pecunias cuiq. legaui, eas hæres meus, si mater mea moritur, dato: an ita, Nisi mater mea moriatur, [1] ne dato. [c] Vtrobiq. n. sub conditione datum, [2] vel ademptū esse legatum. Labeonis responsum probo.

Appellatione debiti continetur naturale tantū, si aliud reperiri non potest. Bart.

¶ Dominus seruo aureos quī que sic legauerat: Hæres meus Sticho seruo meo, quē testō liberū esse iussi, [d] aureos quinque, quos in tabulis debeo, [e] dato. Nihil seruo legatū esse, Namusa Serulum respondisse scribit: quia dominus seruo nihil debere potuisset. Ego puto secundum mentem testatoris naturale [f] magis, & q̄ ciuile debitum [h] spectādum esse. Et eo iure vtimur.

Falsa demonstratio certa rei legatum non vitiat. Bar.

¶ Qui doralem fundū nullū habebat, ita legauerat, fundū Cornelianum, quē illa mihi doti dedit, ei hæres dato. Labeo, Ofilius, Trebatius, rñderunt, fundum nihilominus legatum esse: quia cum fundus Cornelianus in rerum natura [i] sit, demonstratio falsa legatum non perimit.

Legatum sub modo non potest effectualiter peti, nisi præstita cautione de modo implēdo. Bart.

¶ Termilius [k] 3† minor, quorum arbitratu monumētum sibi fieri vellet, testamēto scripserat, deinde ita legauerat: Lucijs, Publijs, Cornelijs ad monumentum meū ædificandum mille hæres meus dato. Trebatius respondit, pro eo habendum, ac si ita legatum esset, si fatis dedissent [l] se ita id monumentum ex ea pecunia facturos: Labeo Trebatij sententiam probat, quia hæc mens testātis fuisset, vt ea pecunia in monumentū consumeretur. Idem, & ego, & Proculus probamus.

Idem. 4†

LEX XLI.

Legata sub conditione relicta, non statim, sed cū conditio extiterit, deberi incipiunt: [m] ideoque interim legari [n] 5† non poterunt.

Si relinquitur filio subcōmemoratione patris ptātis, in id tempus confertur, patri videtur legatum. Bart.

Aphricanus. 6†

LEX XLII.

Filiofamilias, legatū ē sub hac conditione, si in potestate patris mansisset. Magis [o] patri legatū videri ait, & patrem suo nomine legatum petere. Idem iuris esse, si 7† seruo similiter legetur. Argumētum rei sit [8]† quòd, & si cibaria seruis Titij legentur, procul dubio [p] domini esse, [9]† nō seruorum legatum.

Si legatum scinditur per cõtractabulas, vel alia lege, scinditur onus per modũ condõni iniunctum: secus, si per Falcidiam minuatur. Item secus ĩ onere ĩ vim modi adiecto. B.

Paulus lib. 8. ad Plaut.

LEX XLIII.

PLautius [1] †hæres rogatus est à liberto testatore, vt perceptis [a] [2]†decem sibi, totã hũditatẽ redderet. [b] [3]† Posteà Patronus defuncti bonorum possessionẽ contra tabulas petierat, & partẽ [c] hæreditatis, quæ débatur, [d] abstulerat. Proculus, & Cassius, fideicommissarium pro rata, [e] quod soluit, [f] repetere [g] debere aiunt. Paulus respondit, [4]† Hoc iure vtimur. Nã quemadmodum præstatione fideicommissorum, & legatorum hæres exoneratur per prætorem dantẽ cõtra tabu. patrono ℘ tertia, contra ipsum hæredem non rogatum alicui hæreditatẽ restituere, & sic hæres pro ea rata non tenetur alicui præstare d. legata, vel fideicommissa, nisi certis personis: vt C. de bono poss. contra tab. lib. l. 1. ita & in nostro casu, cũ fuit hæres rogatus restituere hæreditatẽ Caio perceptis ab eo decẽ dẽt hæres partem dictorum decem consequi à fideicommissario. qñ fideicommissarius non soluit ei adhuc decem, vel si soluit, reddidit ei hæres pro rata, vt dictum est. Quamuis autem possit fideicõmissarius repetere ab hũde liberti tertiã de decẽ, iõ. s. quia patronus abstulit ei per contra tabulas tertiã partẽ bonorum liberti, vt dictum est, tñ diuersum est si Falcidia interueniat, & minuat legatum fundũ Caio sub condõne, si daret hæredi decem pone. Nam his casibus. s. quando Falcidia minuit legatum, nihil repetetur per legatarium de dictis decem datis hæredi causa implendæ cõditionis legati, & est rõ. quare nõ repetit legatarius in hoc casu: quia in solidum condõni pareretur per legatarium. Nã non posset legatarius dare hæredi partẽ de d. decẽ, & hîc fundum, vel eius partẽ, vt inf. eo l. cui fundus. 1. respõ. si pateretur d. cõdõni in solidum. Ergo propter detractionem, q̃ fit de legato nole Falcidiæ non repetit legatarius partẽ pecuniæ, vt dictum est. Scias ẽt, q̃d sicut scinditur ius dandi causa implendæ condõnis in primo respon. huius l. ita, & in hoc alio casu: Institui mihi hæredẽ Seium, & legaui Martino tertiam partẽ hũditatis meæ, ponẽ. i. 4. vnc. sub condõne, si daret hæredi decem, cum ipse Martinus ñ posset capere nisi duas vncias, putà, quia erat filius nãlis tantum: cui non põt relinqui vltra duas vncias, existenti h. filijs legitimis: vt C. de nat. libe. l. 2. & substitui eidẽ. M. Petrum, & Ioan. & sic debet hũre d. Martinus duas vncias tm̃, & substituti eius alias duas vncias de dictis 4. vncijs. Nam dimidiã dictorum decem, quæ continebantur in cõditione Martino appositã, debet pstare hũdi Martinus: & aliã medietatẽ substituti sui. Item scias, ℘ sicut in primo, & tertio resp huius l. scinditur ius dandi causa implendæ conditionis, ita, & in hoc quarto casu scinditur ius dãdi, quamuis non sit in vim condõnis. Institui mihi hæredes Titium, & Sempronium, & rogaui Titiũ per fideicommissum, vt ibi restitueret suã partẽ, & rogaui vt restitueres, putà centũ Seio, & postea decessi, & d. Titius adiit ℘ sua parte hũditatẽ, & tibi eã restituit: deducta tñ quarta ℘ l. Falc. rem, [h] ita etiam ipse [i] partẽ [k] consequi debet. Diuersũ est, si Falcidia interueniat, & minuat legatũ. Nam his casibus [l] nihil repetetur, [m] q̃d [n] insolidum conditioni paretur.

¶ Item scinditur ius dandi, [o] si is, cui legatum [p] est, nõ potest partẽ hæreditatis sibi relictã totã capere. [q] Nam verius est partẽ eũ præstare debere, partem illos, [r] qui auferũt ab eo, quod plus relictũ est, quàm à lege conceditur.

¶ Neratius lib. 1. Responsorũ scribit, ex duobus scriptis hæredibus, si vnus rogatus sit tibi hæreditatẽ restituere, tu Titio certam summam dare, & beneficio legis Falcidiæ in restituẽdo hæres vtatur: quãto minus hæres tibi præstiterit, tanto minus [s] te Titio præstare, non esse iniquum.

¶ *Plautius*] scripsit quæstionem talem, rogatus, &c. vt. s. Plautius instituto s hæres rogatus, &c.

a *Perceptis*] de bussa fideicommissarij, vt inf. innuit.

b *Redderet* alias redderet, & alias reuenderet. i. vẽderet d. fideicommissario pro decem, ℘ valet supra de leg. 1. l. & si equo.

c *Partem*] olim dimidiam, hodie tertiam. vt Inst. de suc. lib. 3. sed nostra.

d *Debebatur*] ipsi patrono.

e *Pro rata*] scilicet, pro tertia.

f *Soluit*] .s. hæredi.

g *Repetere*] condictione ob causam. si hæres redderet. vt ĩ. de cond. ob causam. l. 2. ℘. 1. secundum aliam. actione ex empto. vt ĩ. de act. emp. l. si hæres. Acc.

h *Per prætorem*] qui dat contra tabulas patrono ℘ tertia, & sic hæres pro ea rata non tenetur alicui, nisi coniunctis ℘sonis. vt C. de bono. possess. contra tabulas liber. l. 2. Accu.

i *Ipse*] scilicet, hæres.

k *Partem*] s. tantum de eo, q̃d ei est dandum à fideicõmissario: vel si iã consecutus est totũ, reddit pro rata, vt dixim.

l *His casibus*] quando Falc. minuit legata.

m *Repetetur*]. s. de dato causa adimplendę condõnis. aliud si fideicõmissarius esset iussus dare. & sic esset debitũ. vt ℘. ad Treb. l. facta. ℘. si Titius. Sed nonne per Falcid. sicut per contra tabulas exoneratur hæres à legatis? Quare ergo secus quam in superiori casu? Respon. nõ dicitur hæres exonerari per Falcid. imò totum dicitur dẽri. licet Falcid. detrahatur, vt inf. tit. 1. l. ad veterani. ℘. 1. & l. si dignum. nam non rumpitur testamentum. sed per contra tabulas sic. Itã sup. quasi pretium repetitur. quasi pro parte euicta re vendita: quod in hoc casu nullum fuit.

n *Quod*] id est, quia.

o *Ius dandi*] causa implendæ conditionis.

p *Legatum*] .i. relictum, vel pars hæreditatis, vt subijcit. vel tota, vel res relicta sub conditione. Si decem dei hæredi.

q *Capere*] quia est filius naturalis tantum, cui non põt relinqui vltra duas vncias [1] existentibus legitimis. vt C. de nat. lib. l. 2. Vel erat res prohibita à testatore anteriori alienari inter relicta.

r *Illos*] .s. substitutos, vel cõiunctos, vt no. F. eo. l. quæ condi. & facit inf. de do. cau. mor. l. et qui. & ℘. l. prox. ℘. si duorũ.

s *Tanto minus*] imò non minus. vt ĩ. de usu. le. l. libetto. ℘. 1. cons. Solu. cum quid relinquitur mihi. & onus ponitur, & relictũ ex post facto minuit, aut ĩ vim modi, aut in vim condõnis. Si in vim modi, quidem ponitur in eadẽ vel eius parte alij pstanda. minuto relicto. & onus pro rata minuitur, vt ĩ. tit. 1. l. penales. ℘. fi. Si verò onus est in alio implendo. siquidẽ relictũ minutum remaneat maius onere. vel tm̃, non minuitur onus, vt in l. contra. & ĩ. de le. 2. l. cum pater. ℘. 2. & de leg. 2. l. si mihi Stichũ. Si verò remanet minus onere, quatenus ẽ minus. eatenus minuit onus. vt hic. Si in vim condõnis. & diminuit relictũ. quatenus nõ capio. minuit onus, vt ĩ. ea l. ℘. ĩẽ scindit. Idẽ. & si is. q̃ dẽt relictum, ℘ parte desinit esse hũs. vt ĩ. ea l. in pri. Idẽ vi. & si alio mõ minuat. vt ĩ. l. prox. ℘. 6 pars. secus ũ minuatur ℘ Falc. vt ĩ. ℘. diuersum. & est rõ. vt ibi no. Si verò onus à pri. fit ma-

†† Duæ. Plaut. rogatus ẽ hæres, &c. vi. Ant. Aug. lib. 1. c. 6.

2† al. præceptis.

3† Alias. vt præceptis sibi decẽ, totã hũditatẽ ei vẽderet. Fl.

4† Fl. deest nũdit.

[1] Vel vtiã legendũ vt ex loco quẽ citat.

[2] Aut condõnis. Modus s. largo mõ dr cõdõ. Abb. in c. cũ Ioã. de fid. instr. & g. verbalia vtiq; dummõ possq̃: no proin, & ve. importatur verbũ mod⁹, vide Do. Ba. in l. 1. huius tit.

sit maius relicto, dic vt no. ī. de leg. 1. l. Imperator. per totā l. & facit ī. de vul. sub. l. & si cōtra. & j. eo. l. sed si hoc. f. 1.

QVi hæredi] CASVS. Instituí mihi hæredem Stichum seruū Seij, & legaui Caio equum meum, si daret hīdi instituto à me. io. & decessi. Nunc q̄ritur, an Caius legatarius debeat dare decem dicto Sticho instituto? an Seio domino suo? Et respon. q̄ Sticho. & non domino. Nam & si instituissem mihi heredē Semptonium liberū, & legassem Caio equū meū si daret io. Sticho seruo Titij, debet legatarius dare io. Sticho seruo Titij, & nō Titio. Quia ea, quę sunt facti, sicut est datio, & receptio, non transeunt ad dominum, sicut est etiā in cōtractibus. Nam si mihi, aut seruo Titij sim stipulatus ab aliquo, non potest p̄missor dare Titio, sed seruo eius, q̄ fuit adiectus in stipulatione. Sed, & cum legatarius est iussus dare hęredi simpliciter instituto seruo Seij, debet dare seruo, & non Seio secus autē est in seruo, cui data est libertas, si dederit hæredi io. instituto hīde seruo Seij: q̄a ille statuliber bene potest dare decē Seio dño, & cō. sequi libertatē. Sed econtrario, si statuliber sit iussus dare domino, non implet conditionē dando seruo eius, nisi dominus eius consenserit. Nemo enim potest implere conditionem in tali specie, siue caio, nesciente me dño, vel nolente.

Qui iussus est dare seruo cā conditionis implendæ, sub nomine proprio, vel sub nomine hæredis, dando domino, non implet cōditionem. Itē iussus dare domino, non implet conditionem, si dat seruo. Bar.

¶ *Cum hæreditas*] Instituí mihi hæredem Titium, & legaui Seio equum meum si daret hæredi decē, & postea rogaui dictum Titium hæredē, vt restitueret Caiō hęreditatem meā, & decessi: postea hæres meus restituit hæreditatē dicto Caio: nunc dictus Seius legatarius vult equum. Q̄ritur, cui debeat dare dicta io. causa implendæ conditionis? virū Titio hæredi, an Caio fideicōmissario? Et dicitur, q̄ hæredi, & ista io. quæ dat legatarius hæredi: nō debet restituere hīs fideicommissario ex causa fideicōmissi nam capit ea hęres à legatario, tanquam extraneus quilibet, & nō iure testamēti. Idem est, scilicet, quod hæres nō teneatur restituere dicta io. fideicommissario, etiā si adiuit ipse hæres coactus hæreditatem, cum haberet eam suspectam, & eam restituit fidei commissario coactus. Sed pone, q̄ dicto Titio hīdi instituto facit controuersiam hæreditatis Semptonius: & interim venit Seius, vel legatarius, & petit ab eo equū sibi legatum, & vult ei dare dicta io. causa implendæ conditionis: & hīs dicit ei. Si tu vis legatum, caueas mihi, q̄ restitues mihi legatū, si Sempronius eiuncet mihi hęreditatem: dicit legatarius: Et ego volo, q̄ tu caueat mihi, q̄ tunc restitues mihi decem, quæ tibi do causa conditionis implendæ. Certè benè dicit hæres, & benè dicit legatarius: & ita cauebūt sibi adinuicē p̄dicto modo. Sed quid, si dictus hæres rogatus sit restituere hīditatē Caio, & Caius sit iussus dare io. hæredi, & soluit hæredi Caius dicta io. Nunquid eadē io. tenebit hæres restituere Caio ex fideicom vniuersali? & dī, q̄ non.

¶ *Si duorum seruo*] Sticho seruo Titij, & Seij legaui fundum meum si daret hæredi meo decem. Nunquid Titius poterit dare hæredi, ş & habere dimidiam fundi? Et dicitur, q̄ sic: licet quidam dicerent contrarium.

¶ *Si pars rei*] Cū Titius possideret partē fundi mei bona fide ex aliquo titulo, & vsucaperet, legaui, eundē f odū Seio, si daret hæredi meo io. & postea me viuente dictus Titius cōpleuit vsucap. dictæ partis fundi: & postea decessi, & ita legatarius, nō potest habere partem vsucaptam. Nunquid si vult alteram partem, tenetur in totū parere conditioni? Et dicitur, quòd non: imò sufficit, quod pareat pro parte.

¶ *Plautius*] Plautius fecit testū. & instituit sibi tres hīdes, pone. & vni ex dictis hīdibus prælegauit fundū, si daret hæredibus cen: ū: & decessit. Nunc quæritur, vtū integra cētū debeat dare de sua bursa cohīdibus cohęres, cui prælegatus est fundus? Et dicit, q̄ non: imò deducit suā partem hæreditariā de dictis 100. id est tertiam partem, cum tres fuerint cohæredes, vt dixi: & reliquam summam, i. duas partes de 100. dabit ī sua bursa cohæredibus pro portione, qua ipū instituti sunt. Si autem vnus de cohæredib. ita est institutus ex parte tertia: Si hīdi decē ā dīs fer. vel ēt 100. & g testatorē dictum est, q̄ nō esset aliter hīs, q̄ si tota decē cohīdib dedisset, nō admittet ante adītā tertiā hęreditatis, ī si totam sūmā dedisset de bursa sua cohæredibus suis. Et hoc probat à simili. Video enim, dicit iurisconsultus, q̄ si seruus est liber scriptus in testamēto, & est scriptus hæres ex parte, ita: Si decē dedisset hæredibus, non aliter est liber, & hæres, quàm si tota decem cohæredibus dedisset.

¶ *Qui hæredi*] f. scripto, sed q. d. si dixit simpliciter, & hæredi? Quidam dicunt dño dandum. Tu dic cōtra. arg. de vul. sub. l. qui liberis. ī. hæc verba. & ī. proxi. ibi, sed cùm hæredi.

a *Non domino*] sed hæc quō, cum nullo unquā tempore seruus sit hæres, vt ī. de acq. hær. l. placet. Sed pōt dici, q̄a datio & receptio est facti, vt ī. de cura. fu. l. cōsilio. in fi. & sic in p̄sona serui fieri possunt, vt argum. Instit. de stipula. seruorum ş. sed & cum factum, & inf. de verbo. obligatio. l. stipulatio. ī. hi, & infra subijcit: licet ea, quæ sunt iuris, nec mouent q̄ pene cum resideant, vt hæreditas, vt dicta l. placet.

b *Iussus est*] puta legatarius, cui fundus est legatus, si decem dederit hæredi: alias non posset onerari, vt C. de fideicommiss. l. ab eo. Accur.

c *Ad dominū*] cū factum serui non sit dñi, vel è cōtra. Acc.

d *Seruo eius*] vt infra. de solu. l. ī stipulatus sum.

e *Et hoc*] i. in dicta specie. Sed nōne in prin. dixerat idē? & sic. Vel ibi dixit scripto, vel instituto; hic hæredi simpliciter.

f *Certè statuliber*] cui est relicta libertas, si decem dederit sergio hæredi instituto.

g *Debeat*] i. potest dare domino, q̄ vult consequi libertatē, & hoc non tam demonstratione personę, quam dominij ratione attenta. vt infra de statuliber. l. si statuliberā seruā puellā. ş. ī filius. & l. seruus si hæredi.

h *Consentiat*] i. vel nisi in eius vtilitatem versum fuerit, vt infra. de solu. l. Stichum, aut Pamphilum. ş. vlum fructum.

i *Me*] domino. Accur.

k *Hæredi*] nam licet restituatur, nihilominus remanet hæres. vt Instit. de fideicommiss. hæred. ş. restituta.

l *Dandum est*] a legatario, cui quædam res singularis est relicta, si decem dederit hæredi.

m *Restituendum*] i. dandum fideicommissario vniuersali: quia capit hoc quasi quilibet extraneus, non autē capit iure testamenti, vt j. eo. l. Mœuius. sed in quarta Trebell. benè computatur, vt infra titu. ī. l. in quartam ş. sed. & quod. & hæc erat causa dubitandi. Item occasione hæreditatis hēt.

n *An et auferendum*] imò videtur auferri, vt ī. de condit. in fi. l. is qui. quæ est contra. Sol. hic a legatario singulari, ibi à fideicommiss. vniuersali accepit. Vel hic de æquitate, quod patet: quia dicit benignius ibi de rigore. Vel dic, quod hic à fideicommissario accepit. sed solue, vt ibi.

1† Alias hīdi scripto. Et ad intell. huius l. vide Por. Gat. in l. Gallus. ş. & quid si ita. num. 178. & li. & posth.

2† Fl. dubitatur.

a *Quod dederit*]causa implenda conditionis.
b *Non restituam*]& hoc est contra d.l. de conditionib.inst. l.is qui. Sol. hic spōte adist.ibi coactus. Vel ibi gratia fundi tantum erant danda decem: hic pro tota hæreditate. Acc.
c *Contra puto*]qa seruus communis vicem duorū sustinet, vt ff. de stipul.seruo.l 3.§.communis. Sed si duobus esset legatum, per partes posset parere conditioni, vt j eo l si quis legata. §.fin.& l. cui fundus & facit ff.eo. l. Paulus.§. item scinditur. d *Vtrapta sit*; viuo testatore,& sic alienata: ad quod est sup.de lega.1.l. si ex toto. in prin. At si eo mortuo, imputatur legatario sua negligentia. Accursius.
e *Pro parte*]ac si partem alienasset:& distinguitur, vt sup.eo. huius §. vt Plautius.in fi. de cpond Mar. Soc. in l. Cat. ff. de verb.obl.
f *Legatarii*]i. prælegati.
g *Hæreditariam*]f.decentum.
h *Tota decem*]de sua bursa. Nam ante nō est hæres, vt subijcit, & sic de condit.inst.ii ita hæres. Aliud autem si sub modo, vt sup.eod.l.quibus.§.fi. & de leg.1.l si sub modo legatum. & facit s.fam.herciscund.hæredes. §.sed & de leg.3.ab omnibus. §. si Titio. & inf. de stipu.let.i. proinde §. si seruus. & C de iis, quæ sub modo l fin.

Ulpianus; CASVS. Titius debat Seio decem: & testamento suo scripsit, si dato Titio hæredi meo centum, dictum Titium debitorem, & legauit dicto Seio creditori hæredis mei equum meum sub conditione si dare(t) dicto meo hærdi decē: & decessit. Venit Seius legatarius, & liberauit hæredem per acceptilationem a dictis decem, quę hæres ei debebat causa implendi conditionem legati sui. Nunquid poterit petere legatū, quasi impleuerit cōditionem dandi decem hæredi? Et dicitur, quod non: sed poterit petere, quasi steterit per hęredem, quo minus ipse solueret ei decem, & ita quasi extiterit conditio. Viu.
i *Extitit*]sic ff.eo.l.iure ciuili. Etiā & alia rō qa ñ interest, numerationē an p acceptilationē ad eū pueneri.ff.de cōd. ob cau.l.si mulier.& facit ff.e.l.Mutianę i fi.& d statulib.l. si peculiū.& d le.3.l.si fundū.ff.Titio.& C.d cōd.ifi.l.si mī.

Si in diem]CASVS. Stycho seruo meo reliqui libertatem, si daret hæredi meo centum in diem centesimū: & nō expressi, quando inciperent currere cētū dies. Certè ab adita hęreditate mea incipiunt currere. Et est rō plana in litera. Et quod dictum est in statulibero, habet locū in legatario. & in omni alio, qui est iussus dare hæredi.

¶ *Seruo libertatem*, Titius fecit testamentū, & in eo dedit libertatem Stycho seruo suo, tali mō. Stichus. Si meus erit, liber esto. Et postea dedit ei legatum, vel hæreditatem nō apposita aliqua conditione; & post eundem seruum vendidit Seio: & postea decessit dictus Titius: Nūc quæritur, an dictum legatū relictum, vel hæreditas relicta seruo sub cōditione debeatur Seio nouo domino seruo: & virum iussu eius seruus adire possit hæreditatem prædictam? Et vi. q nō: quia vi debere dici, q conditio apposita libertati illa.l.si meus erit, &c. intelligatur repetita in hæreditate, vel legato relicto, vel relicta eidē seruo sine conditione: vt j. e.l.auia. Tge aūt mortis non inuenitur dictus seruus esse testatoris sic, quia deficit conditio tacita & tepetita hæreditati, vel legato: ergo non debet seruus hic legatū vel hæreditatē, & acquirere nouo dño. Respū hic. q dictū legatū vel hæreditas debetur nouo dño. & iussu eius potest adiri hęreditas prędicta per seruū. Et ō qa in libertate data dicto seruo id expressit testator. i. illa verba. Si meus erit. &c. vnde a cōtrario sensu, si testatoris non esset seruus ipe mortis ipsius testatoris. impediet libertio. Testatoris autem non fuit tempore mortis: eo q eū alienauerat: ergo impedita fuit libertas. Cū ergo ad nihil lata sit conditio expressa circa libertatē. debet p nulla haberi. & circa legatū, vel hæreditatem: vt sic sine conditione videatur esse datum seruo legatum, vel hæreditas. Vnde ad nouum dominum debet pertinere. vt dixi. Et idem esset, si testator non expressisset dicta verba in libertate danda. ff. si meus erit, &c. nam etiā tunc impediretur libertas. propter alienationem seruī. Et hoc dicit ibi. Quo futurū. &c. & dic quo. i. cuius contrario. ff. si meus non erit, &c. Siue ergo expressa sit dicta cōditio per testatorem, siue non, semper est idem. ff. vt per alienationem seruī impediatur libertas. & subsequēter habeat nouus dominus hæreditatem, vel legatum prædictum. & ita apparet, quod nihil operatur expressio dictæ cōditionis. In multis tamen casibus operatur aliquid expressio. & hoc dicit ibi. Sæpenumero tamen. &c. & hoc vult dicere hic §. licet obscura sit litera. Viu.
k *Dare*]& dic vt ff.e.l.igit si in omnibus. ergo in isto. Acc.

Et benignius est ēt in hoc casu nihil ei auferri. Si autē me hærede instituto, controuersia mihi fiat hæreditatis, si cauet mihi 1† legatarius cuncta hæreditate reddi legatum, & ipsi cauendum est, reddi quod dederit. a Sed si iussus sis mihi dare decē, & accipere hæreditatē ex Senatusconsulto, decem tibi ex causa fideicommissi non restituam. b

Ex pluralitate dominorum scinditur cōdō seruo adiecta.

¶ Si duorum seruo legatum sit sub conditione dandi, non posse per partes cōditioni pareri quidam aiunt, sed semel dandam pecuniam. Sed ego contra puto. c

Diminuto legato per vsucapionem, diminuitur conditio. Bart.

¶ Si pars rei legatæ vsucapta sit, d an in solidum parendum sit, dubito. Et potest dici pro parte e parendum ex sententia testatoris.

Iussus dare hæredibus, si pe, quo dat, reperit se hęredē, deducit partem suā pro rata: secus, si nō sit hæres, sed esse speratur: quia tun. nihil deducit, sicut legatarius. Bar.

¶ Plautius vni ex hæredibus fundū legauit, f si cētum hæredib. dedisset. Deducet suā partem hæreditariam, g & reliquam summam hęredibus p. portione eorum dabit. At si hæres ex parte ita institutus esset, si hęredibus decē dedisset, non aliter esset hæres, quam si tota decē h cohæredibus dedisset, quia non ante ad hæreditatem admitteretur, quam si omnē summam dedisset. Nā & cum seruus testō liber, et ex parte hæres ita scriptus esset, si hæredibus decem dedisset, constat 2† non aliter eum liberum, hæredemq; futurum, quam si tota decem cohæredibus dedisset. Paulus. Hoc iure vtimur.

*Dare, & remittere, non est idem proprie. * Bar.*

Idem. 3†

LEX XLV.

Vlianus ait, Si hērdi legatarius cui sub condōne legatum erat, Si hæredi decē dederit, id quod ei debebat 4† hērs, accepto tulisset: non quidem videri conditioni paruisse, quasi dederit, sed quasi per hæredem stet, quo minus pareat, posse petere legatū, quasi exstiterit i condtio.

Dies apposita ad implendā conditionem in persona hæredis, incipit currere a die adita hæreditatis.

Idem. 5†

LEX XLVI.

SI in diē 6† exempli gratia centesimum, imperatū est statulibero, vt pecuniā solueret, neque initium temporis eius, quod futurum esset, ad scriptum est, adita hęreditate cedere dies incipit, quia absurdum vitium est ante diē prętierire, quam is existeret, quem oporteret 7† accipere. Et hoc in omnibus, qui hērdibus dare k iussi sunt, dicendum est. Igitur, & legatario ex adita hæreditate ad parēdum cōdō ni tempus computabitur. 8†

1 Fl. deest mihi.
2† Fl. cōstitit.
* Intell. huius §. vt l Plautius. in fi. de cpond Mar. Soc. in l. Cat. ff. de verb.obl.
3† Inquit Bart. hic dicit dare, & remittere esse idē proprie: in hoc est verum nisi remittatur liquidō, vt notat Bar. in l. actione. co.2. vers. alij solūmt. C. de transact. & gl. in l. 5 iunxan ver. facere. & in l. tale i prici. sup. de pact.
4† Fl. deberet.
5† li.3. ad Vitellū.
6† al. ū in ista dem.
7† Flo. oportet.
8† al. imputabit.
Cond.

Si conditio expressa nihil operatur in principali, nec in eo operabitur, ad quod per repetitionem porrigitur. Bar.

¶ Seruo [1]† libertatem ita dedit: Ille, si me[a] erit, liber esto: legatum, vel hæreditatē sine conditione [a] ei dedit, deinde eum alienauit. [b] Debebitur domino eius legatum, vel hæreditas, & iussu eius adiri poterit, [c] nā id expressit. Si meus erit, in libertate danda: quo [d] futurum erat, vt impediretur libertas, etiam si expressum non esset. [c] Sæpenumero tamen mutatur rei effectus: quamquam id expresserit testator, quod etsi non fecisset, inesset tamen.

Annus inceptus non habetur pro completo. Bar.

Idem. [2]†

LEX XLVII.

NOn putabam * diem fideicommissi venisse, cū xvi. annum ingressus fuisset is, [3]† cui erat relictum, cū ad xvi. [f] annum peruenisset: & ita etiam Imperator Aurelius Antoninus ad appellationem ex Germania iudicauit.

Celsus. [4]†

LEX XLVIII.

SI in [5]† annos decem [g] hæres dare dānatus, aut quis liber esse iussus est; nouissimo eius temporis die legatum debebitur, & libertas [h] obtinget.

Iussus reddere rationē, pōt petere, vt ponantur calculatores, qui iudicabūt de reliquis, & libris rationum. Bar.

Vlpianus. [6]†

LEX XLIX.

SI cui libertas [i] data sit directò sub hac conditione, Si rationes reddidisset. arbitrum [k] à consulibus dari D. Pius permisit, his verbis, Adi ti à vobis, amplissimi Consules, arbitrū dabunt, qui excussis [l] rationibus, non tm quæ reliqua [m] sunt Epaphroditi, constituent, [n] verumetiam quas rationes, quæq; instrumenta tradere, aut exhibere dominis suis debeat: [o] cuius sententiæ cum fuerit satisfactum, non impedietur Epaphroditi libertas.

In libertatibus leuissima, in legatis nouissima spectatur conditio. Bar.

Modestinus. [7]†

LEX L.

SVb diuersis [p] conditionibus disiunctim positis liber esse iussus, eam conditionem eligere potest, quæ sibi leuior esse videbitur. Legato verò eo modo relicto, legatario, vt infra, eodem l. cum seruus.

---

a *Conditionē*] Non non intelligit conditionem repetitam, & sic est arg. contra. inf. eo. l. aui. & l. liberis. & l. cum seruus. Sed hoc ideo, quia testator dixit contra, vt inf. ibi, Nam id expressit &c. vel quia infringitur in expresso propter alienationem: ergo in tacito.

b *Alienauit*] inter vltros, secus si legauit, vt C. de necess. serui. pen. in princ.

c *Posset.*] hoc legit Alb. interrogatiuè, quasi nō possit iubere adiri. sed certè imò pōt. vt Insti. de hære. insti. §. seruus autem. & ideo planè legas. d *Qui.*] i. cuius contrario. s. si meus non sit &c. sic sup. de don. inter vir. & vxorem. l. mortis.

e *Non esset*] apparet ergo, q̄ nil operatur expressio. si me[a] erit: quandoq; tamen contrariū patet, vt subijcit, & patet inf. eod. l. nonnunquam. in fin. & facit ꝙ eo. l. Iulianus nosset & sup. de leg. 1. l. quæsitum. Ac.

Non putabam.] CASVS. Titio agenti decem annos legaui centum cum ad xvj. ann. peruenisset, & decessi: & postea Titius prædictus ingressus fuit xvj. an. Nūquid videtur adhuc venisse dies fidei commissi, vt sic possit petere centum. Dicitur quòd non, nisi compleat xvj. ann. & ita etiam iudicauit quidam Imperator, qui vocabatur Aurelius Antoninus, cum quidam de Germania hæres institutus à quodā alio de Germania esset cōdemnatus dare fideicommissum illi, cui relictum erat, cū ad decimum sextum ann. peruenisset; esset condemnatus, dico ante quam fideicommissarius compleret xvi. ann. & appellasset dictus hæres ad dictum Imperatorem. Viuianus.

f *Ad xvi.*] idem est si dixerit, cum erit xiv. ann vt sup. de le. 1. l. si cui. secus in libertate relicta in anno septimo. vt ꝙ. de manumiss. testa. l. si ita fuerit libertas relicta. Item facit inf. quando dies leg. ced. l. si Titio & C. quādo dies le. ced. l. pen. & inf. l. proxi. Sed contra, inf. ad Treb. l. qui filium. §. Sabinus. Solu. ibi, speciale. Item contra, inf. de munet. & hono. l. ad rem. Sol. ibi quo ad honores speciale. Accursius.

Si in annos.] CASVS. Instituī mihi hæredem Titium: & damnaui eum dare centum Seio in annos decem completos. Certè nouissimo die dicti temporis debebitur dictū legatum Seio. Et idem est, si iussi Stichum seruum meum liberum esse in ann. decem. nam nouissimo eius temporis die libertas ei obtingit Viuianus.

g *Si in annos decem*] completos.

h *Libertas*] secus si dixit, anno decimo sit liber, vt infr. de manu. testa. l. si ita fuerit libertas re. arg. contra. Item idem quod hic. si aliquid relinquatur, vel promittatur anno decimo. arg. inf. de verb. oblig. l. qui hoc anno. secus si dicit annua. vt C. quando dies leg. ced. l. 2. & facit sup. l. proxi.

Si cui libertas.] CASVS. Titius fecit testamentum, & in eo dedit libertatem Epaphrodito seruo suo sub hac conditione. Si rationes reddidisset de his negotijs domini, quę administrauerat, & postea decessit dictus testator. Certè non potest Epaphroditus habere libertatem, nisi reddat rationes: cum autem reddiderit, non impedietur eius libertas. Qualiter autem debeat reddere, quæritur? Et certè debent Consules dare arbitrum, siue iudicem delegatum, qui Consules excussis rationibus, quas administrauit dictus Epaphroditus, per dictum iudicem constituent, & declarabunt non tantum, quæ reliqua sunt dicti serui, & facient ea hæredibus restitui: sed etiam declarabunt quas rationes, & quæ instrumenta debeat dictus seruus tradere, aut exhibere dominis suis. Viuianus.

i *Si cui libertas*] alias non tenetur reddere, vt supra de neg. gest. l. quæ vtiliter. §. qui putè.

k *Arbitrum*] id est iudicem delegatum, vt & infra de fideicommiss. lib. l. si putè. & supra de iudic. l. viu. §. libet etiam. & facit. l. cū prætor. §. iudicem.

l *Excussis*] idem si stabit per hæredes, quo minus excutiantur, vt supra de contrahen. emptione. l. hæc venditio. Azo.

m *Reliqua*] id est, reliquata.

n *Constituent*] id est, declarabunt, & reddi facient.

o *Debeat.*] repete, constituent: & sic in facto consistit etiam

---

1† Fl. est lex. 47. cuius inscriptio est. Marcell⁹ li. 14. Digestorū.

2† lib. 15. Digestorum.

3† Fl. de ēst. 4† lib. 22. Digestor. 5† Al. si infra.

6† lib. 1. de officio Consulis.

7† lib. 5. Differentiarum.

a *Nouissimæ*] imò cuilibet, vt Inst. de hær. inst. §. si plures. & sup. de cond. inst. l. si hæredi. quæ sunt contra. Sed ibi separatim per coniunctionem disiunctiuam: hic lege separatim in diuersis partibus testamenti. & facit sup. de leg. 1. l. si mihi. §. penult.

b *Quod non similiter*] Id est si legatario iussum est dari, eius hæredi dari non potest, secundum Ioan. alij sic: si legatarius iussus est dare, non potest dare hæredi hæredis, & speciale est in libertate. Quod negat Ioan. Vel dic, ex parte hæredis datur ei, & eius hæredi: sed ex diuerso in legatarij persona: nõ placet sic, vt hæres legatarij dare possit: quia semel defecit cõditio: & hoc placet Ioan. arg. inf. eod. l. si ita expressum.

tarium nouissimæ [a] conditioni parere oportet.

Conditio potest impleri in hærede hæredis, non in hærede legatarij. Bar.

¶ Hæredi decem dare iussus, & liber esse, hæredis hæredi dando perueniet ad libertatẽ. Quod non similiter [b] in legatarij persona custoditi 1† Publius scripsit.

Legatum potest conferri in alterius voluntatem velatã, non explicitam. Bar.

Idem Vlp. li 9. ad Sabinũ. 2†

LEX LI.

NOnnunquam contingit, vt quædam nominatim expressa officiant, quamuis omissa tacitè intelligi potuissent, nec essent obfutura. Quod euenit, si alicui ita legetur, Titio decem do, lego; si Mæuius Capitolium ascenderit. Nam quamuis in arbitrio Mæuij sit, an Capitoliũ ascendat, & velit efficere, vt Titio legatum debeatur; non tamẽ poterit alijs verbis vtiliter legari, Si Mæuius voluerit, Titio decem do. Nam in alienam [c] voluntatem conferri legatum nõ potest. Inde 3† dictum [d] est, Expressa nocent, non expressa non nocent.

Adempto onere in vim conditionis appositi, emolumentum non videtur ademptum. Bar.

Idem. 4†

LEX LII.

SI quis seruum liberũ esse iusserit, * si hæredi rationes reddidisset, posteaq; eum rõnes reddere voluerit, quasi puram facturus libertatem, competit [e] ei [5]† ex testamento libertas.

Clausula relata ad legata, quibus dies non est apposita, non refertur ad legatum collatum in tempus certæ ætatis. Bart.

Iabolenus. [6]†

LEX LIII.

SI quis legata, quibus dies apposita nõ esset, annua, bima, trima die dari iussisset, 7† & alicui, cum pubes esset, pecuniam legasset: [8]† id quoque legatum annua, bima, trima die post pubertatem præstandum esse, in commẽtarijs Caij scriptum est: quia magis conditio, quam dies legato adiecta esset. Cõtra ego sentio: quia ferè [f] dies ponitur ad prorogãda ea, quę ad præsens tempus, non etiam quæ in futurum legata sunt: diesq; pubertatis habet aliquã temporis demonstrationem. [g]

1† Fl. Publicius.

2† Fl. Tdẽ lib. 7. Differentiarum.

NOnnunquam.] CASVS. Ita dixi in testamento meo, Titio decem do, lego, si Mæuius Capitolium ascenderit. Nunquid valet legatum? Et videtur, q̃ non: quia videtur in arbitrio Mæuij positum esse legatum: & ita non videtur valere, vt sup. de hæredib. inst. l. si quis Sempronium. & l. illa institutio. & hæc eadem l. ibi, nam in alienã voluntatem &c. dicitur tamen hic, quòd valet, & dictæ ll. loquuntur, quando institutio, vel legatum committitur in expressam voluntatem tertij: quo casu non valet: hic autem fuit commissum legatũ in tacitam voluntatem Mæuij. Nonnunquam autem contingit, vt quædam nominatim expresse officiant, quamuis eadem omissa tacitè intelligi potuissent, nec essent obfutura ipsa tacitè intellecta. inde etiam dictum est à sapientibus, Expressa nocent, non expressa non nocent. Vlpianus.

3† Vide An. Aug. li. 4. cap. 33.

c *Alienam*] scilicet expressam, vel simplicem, vel nudam.

d *Dictum*] in multis legibus, vt inf. de reg. iur. l. expressa. & l. actus. & sup. de hær. inst. l. si quis Sempronium. & l. captatorias. Item hoc in voluntate extranei: hæredis autem, vel legatarij secus, vt sup. de leg. 1. l. Senatus. §. pen. & supra de leg. 3. l. 11. §. sic fidei, sed in aliena videtur cõtra. sup. de leg. 2. l. 1. Sol. ibi. Item contra, quandoque expressa prosunt, vt sup. de vsufr. l. vetus. & in pupillari substitutione tacita, quę contra matrem non admittitur, sed in expressa sic, vt C. de inst. & substi. l. fin. & de impub. & alijs substit. l. precibus. Item in casibus vbi exigitur speciale mandatum, vt supra de procu. l. Pomponius. in princip. & in nouatione, vt C. de nouat. l. fi. quandoq; nec prosunt, nec nocent, vt sup. eod. l. si in diem. §. fi. & facit sup. de reb. dub. l. virum. §. cum quidã. & de leg. 2. l. 2. & inf. de fideicommiss. liber. l. fideicommissa. & de statulib. l. cum hæres. §. fi.

Si quis seruum.] CASVS. Titius in testamento suo iussit esse liberum Stichum seruum suũ sub conditione. Si redderet rõnes hæredi de eo, quod administrauerat, posita in eodem testamento venit eum reddere rationes, quasi puram facturus eius libertatem. Certè competit dicto Sticho libertas ex testamento. Viuianus.

e *Competit*] contra. sup. de adim. leg. l. alumnę. §. Seia. vbi adempto onere videtur adimi emolumentum. Sol. ibi propter onus iniunctum erat legatum relictũ. Vnde onere alij deputato videtur ademptum legatum: sed hic non in vim modi, sed conditionis, videlicet, si rationes reddiderit, legauit libertatem. vnde licet cõditionem adimat, tenet tã libertas. & facit sup. de adi. leg. l. 3. §. conditio legati.

4† li. fin. de Extraordinariis.

* vi. Aut. Aug. li. 4. c. 13. in fi.

Si quis legata.] CASVS. Titius reliquit plura legata quibusdam, scilicet quædam putè, & quædam in diem, & quędam sub conditione. Itẽ legauit Seio centum cum pubes esset idem Seius: & postea ita dixit, legata, quibus dies apposita nõ est, volo dari annua bima, trima die, postea decessit. Modò quęritur an dicta cẽtum debeant solui Seio post pubertatẽ eius annua, bima, trima die, an verò post pubertatem statim fiant. Et dicit, quod statim post pubertatem: & rationem reddit in litera: licet aliud diceret Caius in commẽtarijs suis.

5† Fl. de eff. ei.

6† li. 2. ex Cassio.

7† Fl. inscis.

8† Flo. legauit.

Decem.] Legauit fundum Titio, & Mæuio sub conditione, Si hæredi meo darent centum: & decessit. Certè si Titius dederit hæredi quinquaginta, consequetur dimidiam dicti fundi: & si Mæuio non det alia quinquaginta hæredi, alia pars fundi accrescit Titio cum sua conditione. s. vt det hæredi alia quinquaginta. Sed ponè, quod soli Mæuio dictum fundum legaui sub conditione, si daret decentum Callimacho nõ capaci: nunquid põt idem Mæuius cõsequi legatum, nisi det Callimacho. Et dicitur, q̃ nõ. Oportet. n. quòd prius det, licet ea eius nõ faciat. Nihil. n. interest vtrum persona non capaci dare iubeatur, an in aliquo loco deponere, vel in mare dejicere iubeatur. Nam sicut locus prædictus, vel mare nõ dã legatarius, vel legatariũ, ita nec dictus Callimachus nõ capax, imò capit Callimachus mortis causã. & non nomine testamenti. Sic. n. caperet Callimachus nomine testamenti, & ita tanquã legatarius, putà, quia esset ei legatũ, non haberet Mæuius recte se ei dare: vtpotè cum sit non capax. Quamuis autem vnus ex duobus, quibus legatus est fundus, si darent centum hæredi, possit dare quinquaginta, & habere dimidiam fundi, vt dictum est: si tamen vni legatus est fundus, si centum, vel decem dederit hæredi, nõ potest consequi partem fundi, nisi numeret totam pecuniam. Et est ratio diuersitatis plana, vt dicit littera. & hæc dicit vsq; ad l. quæsitum. Vl.

9† li. fing. de Extraordinariis.

f *Quia ferè*] ferè, idcò dicit, quia q̃nq; puram nõ prorogatur per hæc verba, vt illud, præsenti die lego, vt ff. de le. 1. l. alias.

g *Demonstrationem*] & nihilominus conditionem, vt inf. quando dies leg. eod. l. si dies. quæ est contra.

a Cam-

a *Consequetur*] imò ex toto debet impleri, vt solidum consequatur, vt C. de cond.insert.l.si plures. quæ est contra. Sol. ibi conditio indiuidua fuit, hic diuidua. Accursius.

b *Accrescet.*] imò hic onere, vt ff.eo.l.si separatim, sed ibi suo iure hêt solidũ: & facit inf.eo.l.cui fundus.& C.de cad. tollen. §. nec autem.

c *Quia non habebat*] quia capax nõ erat, vt Inst.de hæred.qual. & differ.§.testamenti.

d *In mare*] facit sup. de cond.instit. l.mulier. §.si quis hæreditarium. Sed cõtra, ff. de condi.instit. l.quidã. sed ibi fauore humanæ cõditionis, vt ibi dicit. Item cõtra, ff.de sol. l.si seruus de cẽ. Sol.ibi fauore pupilli & furiosi ne perdant, qui sunt capaces. Itẽ contra, inf.de condi.instit. l.conditiones. vbi derisoriã conditionẽ nõ oportet impleri. Item contra. ff. de leg.1. l.seruo alieno. §.fin.

1† Fl.adeteleit.

2† lib.13. epistolarum.

ADDITIO. Die secundum Bar. q ibi in modum dispositionis, hic conditionis.

e *Testamenti nomine*] ff.n. sic legatum esset, non hêret quid aliud necesse dare. sed hic habet, sed aufertur p fiscum. vt inf.de iure fisc.l.Lucius. & facit inf.de don.can. mor. l.in omnibus.

f *Vi fundat. Sub conditione*] f. dandi. Accursius.

g *Quo*] f. testamento.

h *Vni sub conditione*] scilicet dãdi decem.

i *Ex accidente.*] f. ex noua voluntate legatarij, vt ff. in prin. vel quia moritur legatarius. Ex pſona enim hæredis &c. vt inf.de verbor.oblig.l.1. §.1. Sed fallit sup. de leg. 1. l.legatarius. & facit ad l.sup.de acquiren.hæred. l.qui putat & sup.eod.l.falsa. §. fin. & sup. de contrahen. empt. l fistulas. §.qui fundum & inf.eod.l.pen.& sup. de leg.1. l.vxorem. §. agri. & ff.eo. l.si quis legata.

3† lib.14. epistolarum. *Intel.huius l.vide per Mar. Soc. l.4. §. Cato.n. 82. ẽ verobl.

4† Flo.cũ fissa.

5† Fl de eſſ. tamẽ

g fi. Accursius.

Quæsitum.] CASVS. Titius in testamento suo dedit libertatem Stycho seruo suo sub conditione, Si daret Caio extraneo quinque operas. Nunquid potest seruus dare dictas operas, & ad libertatem peruenire? Et dicitur, quod sic: hæres tamen Titij potest impedire seruum, quo minus præstet operas: quo casu seruus perueniat ad libertatẽ, & extraneus non vtetur operis eius. Ita est ergo in præstatione dictarum operarum. sicut esset, si seruus iussus esset ad libertatẽ peruenire, si daret centum extraneo. quo casu, si centum ex peculio suo det extraneo, admittitur sine dubio ad libertatẽ: hæres tamen potest eum prohibere dare. Viuianus.

k *Vt liber sit*] non est modus, sed conditio, si operas det.

l *Sapienter*] i. callidè. sic ironicè dicit. Non.n. pôt dici sapiẽtia, cum ob idipsum teneatur actione in factum, vt ff.de cond. ob cau l.3.§.fi.& inf. eod. l.si inuitis. & de statu libe. l.cum hæres. §.Stichus.

6† li.9.ad Q. Mutium.

Si ancilla.] CASVS. Legauit ancillę Titij centum, cum ea nupsisset: nunquid valet legatum? Et videtur, quod non: quia ancilla non potest nubere, vt C. de incest. nup. l.cũ ancillis. sed certè imo valet, quia videtur cogitatũ de eo tempore, quo posset nubere, vt efficeretur manumissa. Viuianus.

7† In quibusdam exẽ. additur, sicinde.

m *Si ancilla*] sed si liberæ sit ita legatum, & post fiat serua, intercidit legatum. vt inf.ea eodem. l.proxi. Azo.

8† Fl. Itaque et in.

n *Nubere*] & de eo statu videtur cogitatũ, quod nubere potest. Azo.& facit inf. eo.l.cum ita. §.1.

Intercidit.] CASVS. Legauit Titio centum sub conditione, Si ipse Consul factus fuerit: & decessit. Postea dictus Titius decessit ante conditionem impletam. Certè extinguitur dictum legatum: secus autem, si interim in insulam deportetur dictus Titius, quia tunc antequã naturaliter moriatur, non extinguitur legatum. potest enim restitui in ciuitatem: secus autem si fuerit factus seruus pœnæ: quia tunc dico idem quod in primo casu: quia seruitus assimilatur morti. Viuianus.

9† lib.10. ex varijs lectionib.

10† li.12. ad l.Iuliã & Papiã.

o *Decesserit*] pendente conditione: ad quod C. de cadu. tollen. l. vnica. §. finautem.

11† Fl.ciuitate.

Cõditio dandi plurib. adiecta, diuiditur inter eos. Bart.

¶ Duobus eadem res, Si hæredi centum dedissent, legata est. Si alter ex his quinquaginta dederit partem legati consequetur: a & pars eius, qui nõ dederit, alteri cum sua conditione accrescet. b †

Conditio designat nudum ministeriũ facti, & debet impleri in forma specifica. Bart.

Idem. 2 †

LEX LIV.

MAeuius, cui fundus legatus est, si Callimacho, cũ quo testamenti factionẽ non habebat, c ducenta dedisset, conditioni parere dêt, & ducẽta dare, vt ad eũ legatus fundus pertineat: licet nũmos non faciat accipientis. Quid. n. interest, vtrum tali personę dare iubeatur, an aliquo loco ponere, vel ĩ mare d deijcere? Neq;. n. illud, quod ad talẽ personam peruenturũ est, testamenti nomine, e sed mortis causa capitur.

Cõditio dandi adiecta vni, non scinditur, secus si pluribus adijciatur. Bar.

Idem. 3 †

LEX LV.

CVi fundus * legatus est, si decem dederit, partem fundi consequi non potest nisi totam pecuniam numerarit. Dissimilis est causa, cum duobus eadem res sub conditione f legata est. In hac enim ꝗstione statim à testõ, quo § pluribus conditio apposita est, diuisa quoque in singulas personas videri potest, & iõ singuli pro sua 4 † parte, & conditioni parere, & legatum capere possunt. Nam quãuis summa vniuersæ conditionis sit adscripta, enumeratione tamen § † personarum potest videri esse diuisa. In eo verò, quod vni sub conditione h legatum est, scindi ex accidente i conditio non debet: & oĩs numerus eorum, qui in locum eius substituuntur, pro singulari persona est habendus.

Seruus iussus præstare operas, põt per se operari, nisi ab hærede impediatur: tũc.n. conditio habetur pro impleta. Ba.

Pomponius. 6 †

LEX LVI.

QVæsitum est: an ll iussus fuerit seruus quinque operas extraneo dare, vt liber sit k conditio talis sit recipienda, vt quemadmodum 7 † circa pecuniæ dationem dicitur, ita, & circa præstationem operarum dicamus? Sed hoc iure vtimur, vt quemadmodum dictum est, si pecuniam ex peculio suo det extraneo, admitti eum ad libertatem, ita, & si operam præstiterit, necesse sit eum admitti ad libertatem. Itaque, in 8 † proposito sapiẽter l faciet hĩs, ll impedierit eum, quo minus præstet operas. Hac enim ratione seruus perueniet quidem ad libertatem, sed operis eius extraneus non vtetur.

Idem. 9 †

LEX LVII.

SI ancillę m alienæ, cum ea nupsisset, legatum sit: Proculus ait, vtile legatũ esse: qa possit manumissa nubere. n

Legatario mortuo, vel libertate priuato, cõditione pendẽte, legatũ extinguitur: secus, si solaciuitate priuetur. Bar.

VIpianus. 10 †

LEX LVIII.

INtercidit legatũ, si ea persona decesserit, o cui legatũ est sub cõditione. Quid ergo, si non decesserit, sed in ciuitate esse desierit? putà alicui legatũ est, Si Consul fuerit, & is in insulã deportatus est; nũquid nõ interim extinguitur legatũ, qa restitui ĩ ciuitatẽ 11 † potest? Quid probabilius esse

a *Arbitror*] non ergo habetur pro mortuo deportatus, nec soluitur matrimonium, vt inf. de bo. dam. l. 5. & C. de don. inter vir. & vxo. l. 1. & 2. Sed contra. ff. de bon. lib. l. si nec. §. si deportatus. vbi perdit patronus cõtra tab. si deportetur Sol. nec ibi perdit ius succedendi, quia admittitur sequens: & etiam idem, si restituatur. Et eodẽ modo respon. ff. de contra tab. l. 1. §. filium. Sed q̃d in nostro casu, si sit ab hostibus captus? Rñ. in pendẽti est legatum, vt inf. de bon. lib. l. si nec. §. si deportatus. Iã quid si fiat cõuersus? videtur q̃d pro mortuo habeatur, vt C. de epis. & cler. l. fi. primo respon. Potest tamen dici contra: quia pro mortuo habetur, quo ad matrimonium tollẽdum: & lucra ex eo petenda, vt non possit ei legari: & facit ff. de verb. obl. l. ex ea. §. in insulam. Accurs.

3† Flo ad similat, & ita veteres dixisse probat Diõ. Gra. sed hoc ita vetat Cic. & Virg.

2† lib. 7. ad l. Iuliam & Papiam.

b *De vitro mortis*] sic inf. de reg. iu. l. seruitutem. & ff. de solu. l. qui tres. Cortam.

arbitror.[a] Non idem erit dicendum, si ea pœna in eum statuta fuerit, quæ irrogat seruitutem: quia seruitus morti[b] assimilatur. 1†

Hæc lex non potest commodè summari, propter multiplicem diuisionem.

Paulus. 2†

LEX LIX.

IN facto[c] consistentes conditiones varietatẽ habent, & quasi[d] tripertiti recipiũt diuisionẽ: vt quid detur: e vt quid fiat: vt quid obtingat. Vel retrò, ne detur: f ne fiat: ne obtingat. Ex his, dãdi, faciendiq. conditiones in personas collocantur, aut ipsorum, g quibus quid relinquitur, aut aliorum. h Tertia i species in euentu ponitur. 3†

In fiscum transit legatum cum onere conditionis, vel fideicommissi. Bart.

¶ Fiscus sicut 4† eisdẽ conditionibus parere debet, quibus ꝑsona, a qua ad ipsum, quod relictum est, peruenit: k 5† sic etiam cum suo onere hoc ipsum vendicat.

Relictum in tempus liberorũ, intelligitur de procreãdis post testamentum: nisi aliud testator expresserit. Bar.

Vlpianus. 6†

3† Fl. ponerat.

4† Fl. deest sicut.

5† Flo. fecit.

6† li. 8. ad l. Iuliã. & Papiam.

c *In facto*] Hic nõe facti cõprehenditur data, vt ff. de cu. fu. l. cõitio. §. fi. & ff. subiect. sed strictè accepto verbo, & proprie sunt spes oppositę dari & fieri, vt ff. de verb. ob. l. 2. Az.

1 Dari. & fieri sunt spes oppositæ & ne ri de fideiussorẽ suf ficit. Iulia. de cond. & demo. l. fi. ber & ibi Alex. & de con. ti. ob cãm. Bar. l. vbi de tranlac.

d *Quasi*] hic, quia sub denotat imperfectionẽ: nã & aliæ multæ sunt diuisiones. scz an consistant in facto meo tm, an in meo & alterius, vt no. ff. e. l. in testõ. & in summa. Sed & hic supponit sex exempla, tria in affirmatiua, & tria in negatiua: & forte de his tm ponit, quia frequentius contingũt.

e *Vt quid detur*] semper ponẽ, vt pro si, hic & in sequentib.

f *Ne detur*] lego tibi fundum, si dederis decem hæredi, vel si feceris ei domũ: vel si nauis ex Asia venerit. & ècõtra, lego tibi fundũ, si nõ dederis hĩdi decem: vel si non feceris ei domũ: vel si nauis ex Asia non venerit. & hæc superior. s. si non venerit, est tertia species quæ ff. dicit esse in euentum.

g *Ipsorum*] sc. legatariorum. s. si legatarius dederit, vel fecerit, & ècontra, non dederit, & non fecerit.

h *Aut aliorum*] putà, lego tibi fundum, si Titius dederit decem hĩdi, vel fecerit domum: vel ecõtra non dederit, vel

LEX LX.

SI vir vxori ad tẽpus liberorum legauerit, dubitari potest, an de ijs dũtaxat filijs senserit testor, qui post mortem eius nati fuissẽt an & de ijs, q̃ viuo[l] eo ab eo susceptι fuissent post testamentum factum, cum manẽte mrimonio decessisset? Verum æquum est proficere, siue viuo marito, siue post mortẽ nascantur. m

Terentius. 7†

LEX LXI.

SEd si hoc[n] specialiter expressit testator, etiam si ex alio post mortem suam liberos procreauerit: nihilominus eam ad legatum admisit.

Tantum quis videtur capere, quantũ sibi remanet deducto eo, quod soluerit causa conditionis implendæ. Bart.

¶ Cuidam in solidum capienti o 8† amplius lege concessa portione relictum est, si hęredi aliquid ꝑ dedisset. Quæritur, an id, quod conditionis implendæ cã dederit, 9† consequi ex causa legati possit, q̃ quasi id non capiat, quod eroget, 10† an verò id extra sit, r nec ideo magis ex bonis testatori amplius capiat, quam capturus esset, si sine conditione legatum esset? Et Iulianus

7† Terentius Clemẽs. lib. 4. ad l. Iuliam, & Papo.

8† amplius legi portionis cõcessa relictũ ẽ &c. Flo. amplius legi concessæ portionis relicta ẽ. 9† Fl. dederat. 10† Fl. daret.

d *Ne detur*] ita ff. de fideiussor. l. 1. §. 1. & ff. de solu. l. 1. §. 1. & ff. de cond. & demo. l. 1. §. 1. & ff. de verb. ob. l. 2. Az.

e *Vt quid detur*] ita ff. de fideiussor. l. 1. §. 1. & ff. de solu. l. 1. §. 1. & ff. de cond. & demo. l. 1. §. 1. & ff. de verb. ob. l. 2. Az.

f *Ne detur*] ita ff. de fideiussor. l. 1. §. 1. & ff. de solu. l. 1. §. 1. & ff. de cond. & demo. l. 1. §. 1. & ff. de verb. ob. l. 2. Az.

g *Ipsorum*] ita ff. de fideiussor. l. 1. §. 1. & ff. de solu. l. 1. §. 1. & ff. de cond. & demo. l. 1. §. 1. & ff. de verb. ob. l. 2. Az.

h *Aut aliorum*] ita ff. de fideiussor. l. 1. §. 1. & ff. de solu. l. 1. §. 1. & ff. de cond. & demo. l. 1. §. 1. & ff. de verb. ob. l. 2. Az.

i *Tertia*] prima species fuit in dando, vel non dando. secunda in faciendo, vel non faciendo. Tertia in euentu. s. si nauis venerit ex Asia, vel non venerit.

k *Perueni*] ad fiscum, vt si legatus est fundus non capaci, si decem det hæredi, habebit fiscus legatũ, si decem dederit. Sic. n. & si per legatũ prædicta decem sunt relicta, vt & supra ad Syll. l. cũ fisco. prędicta cũ decem causa implendæ conditionis danda, non sunt legatum. vt ff. si quis omiss. cau. testem. l. 1. & ff. si quis sub conditione.

Si vir vxori.] CASVS. Titius legauit vxori suæ centũ, danda eisdem habenti liberos: certè siue viuo marito, siue post mortẽ eius nascantur ex ea liberi, habebit legatũ mortuo viro. sed si vir specialiter expressit, vt ipsa habeat legatũ, etiam si procreauerit liberos ex alio post mortem viri, nihilominus ipsa admittetur ad legatũ, etiam si procreauerit liberos ex alio post mortem viri. ff. de cond. cum princ. sequen. Vlpianus.

l *Viuo*] post cessante mortuo. vt ff. prosc. nec ob. s. eo. l. solemnus.

m *Nascantur*] facit supra eod. l. cum vir. & l. si tam. §. 1. Accurs.

Et si hoc.] CASVS in §. cuidã. est talis. Cum habeat filium naturalem, cui quidem non poterat de iure relinquere vltra duas vncias, cũ matre sua, vt C. de nat. lib. l. 2. legauit ei tres vncias integras cum matre, sub conditione, Si hæredi meo daret decem, & pono. p vna vncia bonorum meorum valebat decẽ: & decessi. Postea dictus meus filius naturalis solvit hæredi meo dicta decem, & sic impleuit conditionem. Nunc petit ab hærede meo integras tres vncias, dicens, quãuis de iure non possem capere, nisi duas vncias, tamen nunc possum capere tres, quia dedi tibi hæredi tantum causa implendę conditionis, quod valet benè vna vncia. nũquid iurè petit? & dicitur, q̃ sic. & idem esset, si iussus esset dare decem extraneo causa implendæ cõditionis.

¶ *Cum vir.*] Titius legauit vxori suæ annua decem, si non nuberet, & non separaret se à liberis eorum communib. puberibus. Certè potest mulier nubere. & nihilominus legatum capere, quasi in dicto legato sit viduitas indicta. Si autem dicti liberi erant impuberes, non poterit habere legatum, si nupserit: quia in hoc casu videtur vir innuxisse vxori curam liberorum, & non viduitatem. Vlpianus.

n *Sed si hoc*] continuatur præcedenti.

o *Capienti*] vt filio naturali tres vncię, qui non capit, nisi vnam vnciam cum matre, vt C. de nat. lib. l. 2.

p *Aliquid*] putà, quod valet vnam vnciam.

q *Deest*] & ita tres vncias integras, quod videtur, quasi &c.

r *Extra sit*] alias detraxit. de suo, & desit causa implendæ conditionis.

a *Subsi-*

a *Subsideret*] i. remaneret: & facit sup. eo. l. Plautius. §. item descinditur. & inf. ad leg. Falcid. l. at veteranus. in fi. & l. quoties. Accur.

b *Cura*] vt corrigat. & castiget: & facit ff. e. l. Titiæ ff. non. & C. de indi. vidui. l. 2. & auth. ibi posita. & arg. §. cõmuni diui I. in hoc iudicio. C. si conuenerit. & inf. eo. l. prox.

ADDITIO. Die secundum Bart. hic. q hodie corrigitur in vidua, cui potest relinqui sub conditione si non nupserit, secus si nõ est vidua: Nam ista iura remanent in incorrecta, secundũ eundem. Bar.

1† Flo. o portet.

2† Fl non ampliꝰ legi cõcessę portionis.

Cum ita legatum] CASVS. Lego vxori meæ, si Titio nupserit, vel non nupserit Titio, neque Seio, neque Mæuio. Certè amittit legatũ, si alicui eorũ nubat. Nam in isto casu nõ videtur ei viduitas iniuncta, cum ipsa alij nubere possit, quam Titio, vel Seio, vel Męnio prædictis. Si autẽ legauit ei sub conditione, si Titio nupserit, distingue: aut honestè Titio potest nubere, aut non. Primo casu, à legato excluditur, nisi Titio nubat: secundo, potest cui vult nubere, & legatum habere: nam hoc casu videtur ei indicta viduitas. Cum enim eam iussit Titio nubere, videtur prohibere ne nubat cæteris. Vnde perinde est ac si diuisset testator: lego ei, si non nupserit. Imò in hoc casu secundo, cum Titius est indignus eius nuptijs, deterior est illa cõditio, si nupserit Titio, quã si diuisset, si non nupserit. Nam cum dixit, si nupserit Titio, cæteris omnibus, nubere prohibetur, vt dictum est: & iubetur nubere Titio, cui inhonestè est nuptura. Si autem ita legauit ei, si non nupserit in quadam terra, quę vocatur Aritia, vel in aliqua alia terra: certè si hoc in fraudem factum est à testatore, ipsa nubere poterit & legatum accipere in fraudem aũt factũ vt, si illa mulier, cui apposita est dicta conditio, non facile possit inuenire nuptias alibi. & h. d. vsque ad l. legato. Vid.

3† Fl. ne. & infra.

4† li. 3 an l. Iuliã, & Papiam.

rectissimè scribit, tanto amplius enm capturum, quãtum cõditionis implendæ causa dare eũ oporteret: 1† nec interesse hæredi, an extraneo dare iussus sit. Quia cõputatione facta (quæ semper in persona eius introduceretur) non amplius lege concessa portione 2† ad eum subsideret. a

Cõditio, quæ inducit viduitatem, in oẽ ipsi respectu oĩs psonæ, & oĩs loci spernitur: secus si inducit viduitatem respectu certæ personæ, vel certi loci, vel temporis. h. d. cum duabus legibus seq. Bar.

¶ Cũ vir vxori. Si à liberis non 3† nupserit in annos singulos aliquid legauit, quid iuris sit? Iulianus respõdit, posse mulierem nubere, & legatũ capere. Quod si ita scriptũ esset, Si à liberis impuberibus non nupserit, legem locũ non habere: quia magis cura b liberorum, quã viduitas iniungeretur.

Caius. 4†

LEX LXII.

CVm ita legatum sit, c Si Titio non nupserit, vel ita, Si neque Titio, neq; Seio, neque Mæuio nupserit, & denique si plures personæ d cõprehensæ fuerint, magis placuit, cuilibet eorũ si nupserit, e amissuram legatum: nec videri tali conditione viduitatem iniunctam: cum alij cuilibet satis commodè possit nubere. Videamus, & si ita legatũ sit, Si Titio nupserit. Et quidem si honestè Titio possit nubere, dubium non erit, quin, nisi paruerit conditioni, excludatur à legato. Si verò indignus sit nuptijs eius iste Titius, dicendum est posse eam beneficio legis cuilibet nubere. Quæ enim Titio nubere iubetur, cęteris omnibus nubere prohibetur. Itaq; ff Titius indignus sit, tale est, quale si generaliter scriptum esset, Si non nupserit. Imò (si verum amamus) durior hæc condõ est, quã illa, Si non nupserit. Nam & cæteris oib. nubere prohibetur, & Titio cui inhonestè nuptura sit, nubere iubetur.

10 Terentius. 5†

LEX LXIII.

HOc mõ legato dato, Si Lucio Titio non nupserit: non esse legi 8* locum Iulianus aiebat. Qđ si ita scriptũ esset, Si Aritiæ h non nupserit interesse an fraus legi facta esset. Nam si ea esset, quæ alibi 6† nuptias non facilè posset inuenire, interpretandum, ipso iure relcindi, quod fraudãdæ i legis gratia esset adscriptum. Legem enim vtilẽ Reipublicæ, sobolis scilicet, *procreandæ causa latam, adiuuandam k interpretatione.

Morte gravati non extinguitur legatũ cõditionale. Ba.

Paulus. 7†

LEX LXIIII.

LEgato sub conditione relicto, si hæres, à quo sub conditione legatum est, pendente conditione moriatur, hæredem suum l obligatum relinquit.

Licet libertas repræsentetur, conditio fideicommissi debet expectari. Bar.

Modestinus. 8†

LEX LXV.

HAeres statuliberum, cui in euẽtu conditionis fideicõmissum restituere rogatus erat, manumisit. Quæro, an fideicommissum ei prẽstare debeat? Herennius Modestinus respondit, Quamquam statu liberum hæres manumiserit, tamen fideicommissum, quod sub eisdem conditionibus relictum ei debet, ita præstare cogitur, si cõditiones impletas esse prætenderit: 9† aut per eum m steterit. 10† quominus impleantur.

c *Cum ita legatum sit*] mulieri. vel alij.

d *Vnæ personæ*] singulariter. si autem omnibus de ciuitate sua dicat vt inf. l. prox.

e *Si nupserit*] sed nunquid habet locũ cautio Mutiana? Respon. non: quia impleri põt ea viua: puta si alij nubat. vt no. ff. eo. l. Mutiana. Acc.

f *Quale si generaliter*] sic sup. de fun. instr. l. quæsitum. §. idem respon. domo instructa & de cõdi. inst. l. filius. & C. de inst. & sub. l. 2. & l. reprehendenda.

5† Terentius Clemẽs li. 2. ad l. Iuliã & Pap.

Hoc modo. Lect. quæ dicit habere legatum etiam conditione non impleta, quia viduitatẽ inducat: quia hæc nõ inducit, vt ff. eo. l. prox. in princ. Accur.

6† Fl. Alicubi.

h *Aritiæ*] ciuitas est penes Romam.

i *Fac ad hoc* ff. de iure pa. l. adigere. §. si patronus.

k *Aliter dicendum*] not. fauorem extendi: sic ff. de li. & posthum. l. cum quidam.

Legato sub] CASVS. Legauit Titio centũ sub cond. & decessit. Postea pendente cõditione decessit hæres meus. Certè hæres hæredis mei remanet obligatus legatario. Vid. l. *Hæredem suum*] si non decedat legatarius pendente conditione. Azo. vt C. de cad. tol. l. 1. §. autem, & facit ff. de verb. oblig. l. si quis. §. Titius.

Hæres] CASVS. Institui mihi Titium hęredem, & Sticho seruo meo reliqui libertatẽ sub cõditione. Si nauis ex Asia venerit: & legatũ dictum meum hæredem, vt daret eidẽ seruo centum sub ea cõdi. Si nauis ex Asia venerit: & postea decessi. Postea ante euẽtum dictæ condi. hęres meus manumisit eum: nunquid. & fideicõmissum ei præstare debet ante euẽtum dictę condi. Et dicitur quod non nisi per hæredẽ steterit, quominus impleretur dicta cõditio. Vide *Per eum*] hęredẽ, vt ff. e. l. inter ciuili. & no. sic ff. si pars hæredis. l. permittẽdũ. Sed a gu. contra C. de ijs. q ãnon do l. fi. & ff. eo. l. duos. vbi in vno negligẽs vel agnoscens, in alio videtur agnoscere. Acc.

7† Fl. præstabit. al. cõst. bit.

8† l. i. 10. Respõso.

9† Fl. præstabit. al. cõst. bit.

10† Fl. stetit.

Si deficit conditio pro qua fuit interposita cautio Mutiana, legatum debetur ei, in quē in eum casum fuit translatum. Bar.

Labeo. 1†

LEX LXVI.

CVm sub hac conditione fundus alicui legatus esset, Si seruum non manumiserit: & si manumiserit, legatū fundi ad Mæuium translatum esset, legatarius de non liberando satisdedit, & legatū accepit, & postea liberauit. Quæro, an aliqd Mæuio deb? Respondi, Si cui ita legatum esset, 2† si seruū non manumiserit, satisdatione interposita accipere ab hæde legatū potest: & si postea seruū manumiserit, commissa stipulatione hæredi, vel fundum, vel quanti ea res est, a restituet, eoque casu hæres ei, cui ex sequenti conditione legatū debuit, 3† restituet.

Verbum, quod reperitur in futuro, & in præterito, in dubio in vltimis voluntatibus intelligitur de futuro. Bar.

Idem. 4†

SI ita legatū esset, Cū nupserit; si nupta fuerit, & hoc testator scierit: alterū matrimonium erit expectandum: b nihilque interierit, vtrum viuo testatore, an post mortem ea iterum nupserit. Et dī. q nō: nam & in eis vī repetita condito emancipationis: & emancipando filios vī velle firmum esse iudicium vxoris. Viu.

a *Emancipationis*] sic facit C. de inoffi. testa. l. filius matrē. e *Pure*, i. simpliciter, nō apposita cōditione emācipationis.

f *Adierunt*] igitur extitit conditio: quia fuerunt emancipati.

g *Summouere* imo vī nō summoueri, vt ff. qñ dies le. ce. l. si post diē. l. fin. vbi inspicit dies, quo cedit legatū. Sed hic non ce dit nisi post emācipationem: quia conditio intelligitur repetita, vt inf. eo. l. auia.

h *Obsecutus*] Argu. contra. ff. eod. l. hæres Stato. & facit ff. de minor. l. si filius.

Ita legatum] CASVS. Stichum seruum non manumiserit: & si manumiserit Seius dictum seruum iussit dictus Titius fundum legatum trāsferri ad Mæuiū: & decessit dictus Titius postea Seius legatarius satisdedit hēdi. de nō manumittendo dictū seruū, & accepit ab eo dictū legatū fundū. Postea manumisit cūdē seruū, & ita venit 5 odi. apposita sibi in legato, & ꝫ pmissionē Mutianā, q̄ fecit hēdi. Certè restituere dēt hēdi fundū ꝑdictū, vel eius æstimationē. & hēs debet dare dicto Mæuio eundē fundum, vel æstimationem eius. & hoc dicit planè ista l. Vi.

1† Fl. Iauolen⁹ li. 11. epistol.

2† Fl. erit.

3† Fl. debuerit.

4† i. e. ex Cassio.

Ita legatum] CASVS. Titius legauit Seiæ cē. si cū nupserit ipsa Seia. & decessit idē Titius. Postea reperitur ꝙ Seia erat nupta ante testamentum et ꝙ testor hoc sciebat. Certe non aliter habebit Seia legatū, nisi secundum cōtrahat matrimoniū: & si secundum contrahat matrimoniū, habebit legatum: siue illud contrahat viuente testatore, siue mortuo. Viu.

b *Expectandum*] vt ff. de lega. 1. l. si ita fuit. §. si pater. Et arg. ff. de ver. obli. l. eum qui calēdis. & facit ff. eo. l. hæc cōditio. & l. si iā. in fi. & C. de inst. & substi. l. si qs hæredē.

Si ita expressē] CASVS. Legauit Titio centum sub conditione, Si ipse Titius voluerit: & decesserit: et postea decessit dict⁹ Titius. Nunquid pertinet legatū ad hæredem eiusdem Titij? Et dicitur, quod nō, nisi Titius prædictus voluerit ad se pertinere legatum: quia conditio vī iniuncta personæ ipsius Titij. fuit habendi: & conditionalia legata nō tranſeunt ad hæredes legatariorum ante impletam conditionem. Viu.

c *Pertinere* est. n. conditionale, vt ff. de le. 1. l. si ita. §. 1. Sed nōne si simpliciter relinquitur, est in suo arbitrio. & in trāsmittit? vt C. de cad. tol. l. cum igitur. Sed hic expressa nocet, vt & ff. eo. l. nōnúquā. gīnde. n. etiam si diceret, si acceperit, vt ff. de adi. leg. l. 3. §. si quis Titio. secus in venditione, vt C. de contrahen. emp. l. in vendentis. & facit sup. locati. l. locatio.

Dari] CASVS. Titia habens virum Seium, & duos filios ex eo, instituit sibi hæredes dictos filios sub conditione Si emācipatēur a patre: & ita nolebat ꝙ pater haberet cōmodum ex hæreditate & cuilibet dictorū horū plegauit fundū si non, non reperita cōditione emācipationis expressa: et postea decessit dicta Titia: & postea pater eos emācipauit: & ipsi hēditatē matris adierunt. De hæreditate planū est. ꝙ pater nō debet habere cōmodū. Sed nunquid debet habere cōmodū de dictis legatis simpli relictis? Et dī. q nō: nam & in eis vī repetita condito emancipationis: & emācipando filios vī velle firmum esse iudicium vxoris. Viu.

Conditio, si voluerit legatarius, facit conditionale legatum. Bar.

Caius. 5†

LEX LXVIII.

SI ita expressum erit, Titio, si voluerit, do lego, apud Labeonem Proculus notat, non aliter ad hęredem legatarij pertinere, quàm si ipse legatarius voluerit ad se pertinere: c quia conditio personæ iniuncta videtur.

Conditio tacita ex testamento proueniens, impedit dari legatū cedere, quoad acquisitionem. Bart.

Papinianus. 6†

LEX LXIX.

DVos mater filios sub cōditione emācipationis d ex partibus hæredes instituit, eisque plurium rerum præceptione pure e dedit. Hæreditatem adierunt. f Patrem a legatorum commō illa quoque rō debet summouere, g quod emācipādo filios, obtecutus h volūtati, supremum iudicium vxoris suæ custodiri voluerit. 7†

Modus respiciens vtilitatem legatarij, intelligitur impulsiuus: si vtilitatem tertij, accitur esse finalis. Bar.

Idem. 8†

LEX LXX.

TItio centū ita, vt fundum emat, legata sunt. Nō eē cogendū Tituū cauere Sextus

5† lib. 11. ad. Iulli & Papi

6† L. 16. Quæsm.

7† Fl. retulit.

8† lib. 24.

¶ *Titio genero*] Seius ita dixit in testamento suo. Titio genero meo hæres meus centum dato nomine dotis Seiæ meæ filiæ, & decessit dictus Seius. Certè non tolum Seia filia potest petere legatum, sed & maritus eius, id est Titius prædictus: & liberabitur hæres soluendo vni eorum. Sed quid si solutum est inter eos postea matrimonium, & his voluntate Seiæ soluat Titio? Certè & hic liberat hæs: sed constante matrimonio, si soluat Titio, liberatur, vt dictum est etiam si soluat prohibente muliere. tẽc enim interest mulieris Titio solui, vt incipiat esse dotata. Nam & si ipsa constante matrimonio petat ab hærede dicta centum, & nolit ea fieri dotis, removetur exceptione. Nõ est ergo mirũ, si maritus potest ea petere constante matrimonio vxore inuita. Sed quid si tempore legati non erant adhuc contractæ nuptiæ inter dictos Titium, & Seiam, & ante contractas inter eos nuptias moriatur vnus eorum? Non habebit superuiuens *legatum* prædictum, imò remanebit apud hæredem. Si autem nullus eorũ decesserit, sed Titius noluit eã accipere in vxorem: certe quantum attinet ad personam mulieris, intelligitur satisfactum per eam, ex quo non remansit per eam causa legati: ideò propter legatum vtpote habeat illud: non autem habebit legatum Titius, ex quo remansit per eum: imo repellit exceptione doli per hæredem. Et scias, quod in dicto casu, vbi matrimonium constat inter Titium, & Seiam, hæres tenetur dare legatum Titio. & si non caurat hæredi mulieri pec. reddi. & est ratio, quia præmia dotis efficitur eo casu. Si autem ante contractum matrimonium petat dictum legatum Titius, quod quidem potest, cum sit purum legatum, tunc erit necessaria cautio mulieri pecuniam reddi. Sed quid, si contracto iam matrimonio maritus agit contra hæredem ad legatum, & vitio suo causam perdiderit. & tempore reddendæ dotis non est soluendo idem maritus? Numquid potest agere mulier contra hæredem ad dictam pecuniam? Et dicitur, quòd sic. Viuianus.

1† Fl. existimat.

Cęcilius existimabat, [1]† quoniam ad ipsum duntaxat emolumentum legati rediret. [a] Sed si filio fratris [b] alumno minus industrio prospectum esse voluit, interesse hæredis [c] credendum est, atque ideo cautionem interponendam, [d] vt & fundus comparetur, ac postea non alienetur. [2] †

Matrimonia debẽt esse libera à pœna damni, non à pœna amissionis dupli. Bar.

¶ Titio centum * relicta sunt, ita vt Mæuiam vxorem, [e] quę vidua est, ducat. Cõditio [f] nõ remittitur: & ideo nec cautio [g] remittenda est. Huic sentẽtiæ non refragatur, ꝙ si quis pecuniam promittat, Si Mæuiam vxorem non ducat, Prætor actionem denegat. [h] Aliud est enim eligẽdi matrimonij, pœnæ metu libertatẽ auferri: aliud ad matrimoniũ [3] † certa lege inuitari. [i]

Conditio, vel modus, per quem libertas infringitur, non seruatur, præter quam in libertis. Bar.

¶ Titio centum relicta sunt, ita, vt à monumento meo nõ recedat, vel, vt in illa ciuitate domicillium habeat. Potest dici non esse locum cautioni, per quam ius libertatis [k] infringitur. Sed in defuncti libertis alio iure vtimur. [l]

Diuiditur in sex partes, Primo ponitur, cui competit petitio. Secundo, cui debeat, vel possit fieri solutio. Tertio, quid si matrimoniũ non contrahitur. Quarto, an quando soluitur cõstante matrimonio, debeat aliqua cautio recipi? Quinto, quid si ante matrimoniũ dos soluatur? Sexto, quid, si maritus à causa ceciderit? Secũda ibi, Si post. Tertia ibi, Ante nuptias. Quarta ibi, Sabinus. Quinta ibi, Sed cum ante nuptias. Sexta ibi, Quod si maritus. Bart.

¶ Titio * genero meo hæres meus dotis Seiæ filiæ meæ nomine centum dato. Legati quidem emolumentum ad Seiam, quæ dotem habere incipit, pertinebit. Sed quia non tantum mulieri, sed Titio quoque, cui pecuniam legauit, cõsultum videtur, propè est, vt ipse legatarius intelligatur, & legatum petere debeat. [m]

¶ Si post diuortium genero pecuniam hæres [n] soluerit, æquè liberabitur: quoniam in dotem solutio conuertitur. Constante autè matrimonio, etiam prohibente muliere, Titio rectè soluetur. Hoc.n. & mulieris interest, vt incipiat esse dotata. Nã & si ꝙ [o] ipsam [p] quoque petitionem habere responderit, eaque pecuniam petat, neque dotis fieri velit, [q] non dubiè doli exceptione summouebitur.

¶ Ante nuptias verò Titio, vel muliere defunctis, legatum

Si testator ita dixerit in testamento suo. Titio genero meo hæres meus centum dato nomine dotis Seiæ meæ filiæ, & decessit dictus Seius. Certè non tolum Seia filia potest petere legatum, sed & maritus eius, id est Titius prædictus: & liberabitur hæres soluendo vni eorum. Sed quid si solutum est inter eos postea matrimonium, & his voluntate Seiæ soluat Titio? Certè & hic liberat hæs: sed constante matrimonio, si soluat Titio, liberatur, vt dictum est etiam si soluat prohibente muliere. tẽc enim interest mulieris Titio solui, vt incipiat esse dotata. Nam & si ipsa constante matrimonio petat ab hærede dicta centum, & nolit ea fieri dotis, removetur exceptione. Nõ est ergo mirũ, si maritus potest ea petere constante matrimonio vxore inuita. Sed quid si tempore legati non erant adhuc contractæ nuptiæ inter dictos Titium, & Seiam, & ante contractas inter eos nuptias moriatur vnus eorum? Non habebit superuiuens legatum prædictum, imò remanebit apud hæredem. Si autem nullus eorũ decesserit, sed Titius noluit eã accipere in vxorem: certe quantum attinet ad personam mulieris, intelligitur satisfactum per eam, ex quo non remansit per eam causa legati: ideò propter legatum vtpote habeat illud: non autem habebit legatum Titius, ex quo remansit per eum: imo repellit exceptione doli per hæredem. Et scias, quod in dicto casu, vbi matrimonium constat inter Titium, & Seiam, hæres tenetur dare legatum Titio. & si non caurat hæredi mulieri pec. reddi. & est ratio, quia præmia dotis efficitur eo casu. Si autem ante contractum matrimonium petat dictum legatum Titius, quod quidem potest, cum sit purum legatum, tunc erit necessaria cautio mulieri pecuniam reddi. Sed quid, si contracto iam matrimonio maritus agit contra hæredem ad legatum, & vitio suo causam perdiderit. & tempore reddendæ dotis non est soluendo idem maritus? Numquid potest agere mulier contra hæredem ad dictam pecuniam? Et dicitur, quòd sic. Viuianus.

Sabinus. Quinta ibi, Sed cum ante nuptias. Sexta ibi, Quod si maritus. Bart.

Matrimonia debẽt esse libera à pœna damni, non à pœna amissionis dupli. Bar.

Conditio, vel modus, per quem libertas infringitur, non seruatur, præter quam in libertis. Bar.

Diuiditur in sex partes, Primo ponitur, cui competit petitio. Secundo, cui debeat, vel possit fieri solutio. Tertio, quid si matrimoniũ non contrahitur. Quarto, an quando soluitur cõstante matrimonio, debeat aliqua cautio recipi? Quinto, quid si ante matrimoniũ dos soluatur? Sexto, quid, si maritus à causa ceciderit? Secũda ibi, Si post. Tertia ibi, Ante nuptias. Quarta ibi, Sabinus. Quinta ibi, Sed cum ante nuptias. Sexta ibi, Quod si maritus. Bart.

¶ Titio * genero meo hæres meus dotis Seiæ filiæ meæ nomine centum dato. Legati quidem emolumentum ad Seiam, quæ dotem habere incipit, pertinebit. Sed quia non tantum mulieri, sed Titio quoque, cui pecuniam legauit, cõsultum videtur, propè est, vt ipse legatarius intelligatur, & legatum petere debeat. [m]

¶ Si post diuortium genero pecuniam hæres [n] soluerit, æquè liberabitur: quoniam in dotem solutio conuertitur. Constante autè matrimonio, etiam prohibente muliere, Titio rectè soluetur. Hoc.n. & mulieris interest, vt incipiat esse dotata. Nã & si ꝙ [o] ipsam [p] quoque petitionem habere responderit, eaque pecuniam petat, neque dotis fieri velit, [q] non dubiè doli exceptione summouebitur.

¶ Ante nuptias verò Titio, vel muliere defunctis, legatum

* In quantum iste text. dicit, matrimoniũ dẽre esse liberũ à pœna dãni &c. cõcor. tex. in cap. cũ locum. & ibi gl. ex. de spõsa. & in c. veniẽs. 2. eo. tit. melius in c. Gẽma. & ibi gloss. ord. præalleg. tit. 31 Flo. ad testũ.

* De sensu huius t. & conciliatione cum l. seruo legato. ff. si testator. de le. 1. vide per Io. Cror. in l. si cõstante. nu. 113. ff. l. matr.

a *Retinet*] sic inf. de dona. l. 2. §. fi. & l. 3. Sed contra sup. de leg. 1. l. si tibi legatum. Sol. vt ibi.

ADDITIO. Bar. fateur illud contrarium, nisi suum commodum respiciat.

b *Fratris*] scilicet testatoris, vel legatarij, cui voluit fundum emi, & non alienari.

c *Hæredi*] ratione affectionis, quam habuit testator in alumnum, aliàs cum esset nudum præceptum, non valeret. vt sup. de legat. 1. l. filius familias. §. Diui. & de leg. 3. l. pater. §. Iulianus.

d *Non alienetur*] alioquin ageret hæres ex cautione. Si enim ex cautione non ageretur, non interponeretur, vt infra. vt leg. non cogit. hęc. fiduciario. § Diuus.

e *Ducat*] quam honestè ducere potest, vt sup. eo. l. cum ita.

f *Cauitur*] l. medius: & facit. C. de inst. & substit. l. 2.

g *Cautio*] scilicet deducẽda: & sic etiam prius accepit legatum, cum sit modus, non conditio, vt sup. de leg. 3. l. si tibi legatum.

h *Denegat*] vt infra de verborum oblig. l. Titio. in princ. & C. de spon. l. fi. in fi. Acc.

i *Inuitari*] sic inf. de dam. infec. l. Proculus. & C. de cadicil. l. fi. & de iniur. l. iniuriatum. t. si quis de honoribus. Sed arg. contra. inf. ne quid in loco publi. l. 2. §. meritò.

ADDITIO] Dic, quod ibi lucrum percipiebatur ex publico, quod non debet auferre priuatus: hic quia percipiebatur à priuato testatore, meritò potest auferre eius voluntate, secundum Bar. hic.

k *Libertatis*] sic infra. de libe. ho. ea hi. l. nihil. & argum. sup. de vsufruct. l. 3. §. ne tamen.

l *Vtimur*] contra. C. de epe. lib. l. pen. in fin. sed hic tempore manumissionis hanc legem imposuit, ibi ex interuallo. Vel hic quoad hoc, quia non dabitur ei legatum: vt supra. de adimen. legat. l. libertis. §. fin. non autem vt præcisè cogantur ibi morari, vt ibi: vel hic fauor religionis.

m *Debeat*] imò mulier tantum, vt supra. de legat. 3. l. fideicommissa. §. interdum. & sup. de leg. 1. l. seruo legato. §. si testator. quæ sunt contra. Secus ibi reliquit contemplatione filiæ tantum: hic vtriusque secundum quosdam. Sed certè hic, & ibi loquitur, cum dubium erat, cuius contemplatione reliquit, sic enim dicit hic Consultum videtur. Dicit ergo, quòd de iure stricto filia tantum habeat, vt ibi, sed de æquitate vterque: vt hic, & in f. eo. §. constante. & §. quod si maritus.

n *Hæres*] ignorans diuortium: & dic. soluerit. *fa*. volens. Nã cogi non potest, sicut & vbi non vult contrahere matrimonium Titius, vt inf. eo. §. quod si nolit. Et hoc indicat proximus versiculus, constante, &c.

o *Nam & si quis*] benè dico inuita ea solui vito. nam, &c.

p *Ipsam*] scilicet mulierem.

q *Fieri velit*] vnde, si patet etiam maritii contemplatione relictum legatum, ibi ipse petet.

a *Apud*

apud hæredē [a] manet. Quod si nolit eam vxorem ducere, causa [1]† legati [b] quod ad mulieris personam attinet, satisfactum intelligitur: [c] 2† sed Titio legatum petēti nocebit exceptio doli mali. 3† Sabinus autem existimabat nupta muliere Titio, sine cautione legatum deberi: quoniam pecunia dotis efficeretur. Sed cū ante nuptias: quia purum legatum est, peti potest: [d] cautio mulieri pecuniam reddi necessaria erit.

¶ Quod si maritus vitio suo [e] causa ceciderit, neque soluendo sit, nunquid aduersus hæredem mulieri, quæ nihil deliquit, succurri debeat ob eam pecuniā, quæ dotī fuerat destinata? Sed quoniā ambo legati petitionē habuerunt, saluam habebit, non soluta pecunia viro, mulier actionem. [f]

Conditio negatiua, quæ nō potest impleri viuo legatario sine expectatione tristis euentus impletur præstita cautione Mutiana. Bar.

Idem lib. 18. Quæstio.

LEX LXXI.

CVm tale legatū esset relictum Titiæ, si à liberis non discessisset, negauerunt eam rectè cauere: [g] quia vel mortuis liberis [h] legati cōditio posset existere. Sed displicuit sententia. [i] Non enim voto matris [k] opponi tā 4† tomi nosa non interponendæ cautionis interpretatio debuit. Et cum patronus liberto certam pecuniam legasset, si à liberis eius non discessisset, permisit Imperator veluti [l] Mutianam cautionem offerri. Fuit enim periculosum, ac triste, libertum coniunctū [m] patroni liberis, eorundem mortem expectare.

Conditio negatiua, quæ potest impleri viuo legatario, non impletur per cautionem Mutianam. Bar.

¶ Titius hæredem [n] instituū rogauit post mortem suam, [o] hæreditatē restituere, si fideicōmissi cautio non fuisset petita. Mutianæ cautionis exemplum [p] ante cōstitutionem [q] remissæ cautionis locum habere non potuit: quoniam viuo eo, cui relictū est, impleri conditio potuit. Quid ergo, si ita scriptū sit, Peto, post mortem tuam restituas hæreditatem ita, ne fideicommissi fa-

a *Apud hæredem*] hoc secundum illam distinctionē, quam no. sup. eo. l. testamento. Azo.

b *Causa legati*] alias causa legati, idest propter legatum: alias causæ.

c *Intelligitur*] & sic ipsa petet.

d *Peti potest*] imò videtur inesse cōditio, si matrimonium fiat: vt & in stipulatione, vt supra, de iu. do. l. mulier 1. respon. Sed fortè aliud in legato: vel dic inesse conditionem muliere promittente: non autem alio promittente, vel legante. Azo.

e *Vitio suo*] id est culpa: quia non probauit legatum.

f *Actionem*] facit sup. de eo per quem factū est. l. fi. & inf. de iure do. l. si extraneus.

Casus tales] CASVS. Ad euidentiam huius legis distingue inter cōditiones, quæ in non faciendo consistunt: quia aut est talis, quæ in vita legatarij non pōt existere, vel impleri: aut potest existere viuo legatario, cui est apposita conditio. Primo casu, consequitur legatum legatarius præstita à se cautione Mutiana hæredi, de non faciendo: puta, quia fuit ei legatum. Si in Capitol. nō ascenderet: & sic loquitur ī. eo. l. Mutianæ. & de leg. 1. l. cū filius. §. qui Mutianam. & l. 3. In secundo casu subdistingue: quia, aut potest impleri sine malo omine legatarij: puta, quia sunt illi legata decem annua si non recesserit à filijs testatoris, quæ quidem conditio potest existere viuo legatario mortuis filijs. & ipse legatarius nihil attinet filijs testatoris: & sic non est legatario periculosum, & triste eorum mortem expectare: & tunc non præstatur cautio Mutiana: sed expectatur donec existat conditio per mortem filiorum testatoris: & tunc cōsequetur legatum. Aut cum malo omine legatarij potest impleri viuo legatario: puta, quia est mater filiorum testatoris illa, cui ita legatū est, vel est libertus testatoris ille, cui legatum est, vel etiam alio modo coniuncta persona: & sic est legatario periculosum, & triste filiorū testatoris mortem expectare: & tunc non expectatur, quòd conditio existat per mortem filiorum testatoris, sed præstatur cautio Mutiana, & consequitur legatum legatarius, siue legataria. & h. d. hæc l. licet quidam dicant contrarium, qui reprehenduntur in litera. Viuianus.

g *Cauere*] scilicet cautione Mutiana. Rog.

h *Liberis*] viua matre. & est bona ratio in extraneo, vt j. §. Titius. & inf. eo. l. pater. §. fœtus. non in matre, vt hic. Et est ratio, vt subijcit, nec in patrono, vt infra, proxi. Accursius.

i *Sententia*] idest dictum, & ratio, & sic mulier cauet, vt legatum habeat. Sed alia ratio eam excusare videtur, quia viduitatem inducit: vt sup. eo. l. sed ‖ hoc. §. 6. & secundum hoc dic, sententia, id est ratio, non dictum. vel ibi expressit, ne nuberet: quod hic non fecit.

ADDITIO. Non intelligas hanc solutionem, quòd tacita posset induci viduitas, expressè nō: quia est cōtra l. hoc modo. sup. eo. l. sed intelliges, quod hic fuit simpliciter relictū, si à liberis non discessisset. Et sic viduitatem non inducit, secundum. Bar. hic.

k *Vero matris*] quod est, vt filij viuant post eam, vt sup. de inoff. test. l. nam & si parentibus.

l *Veluti*] nam propriè Mutiana locum non habet, cum possit impleri viuo libertō, vt sup. proxi. no.

m *Coniunctum*] secus in non coniuncto: vt inf. proxi. §. no.

n *Titius*] CASVS. Titius instituit filium hæredem Seium. & rogauit eundem Seium, vt post mortem suam Seij restitueret hæreditatē Caio sub fideicōmisso fideiussoris, si cautio fideicōmissi soluendi non peteretur per Caium prædictum fideicommissā d. Seio hærede. Et decessit dictus Titius testator. Nūc vult Caius incontinēti habere fideicōmissum hereditatis, & cauere Mutiana cautione Seio hæredi de non petendo ab eo cautionē fideicōmissi præstandi sibi Caio. Quæritur nunquid possit? Et dicitur, quod non: & est ratio, quia viuo Caio, cui relictum est fideicommissum, potuit impleri conditio non petendæ cautionis fideicōmissi præstādi Caio, puta, mortuo Seio hærede, viuente eodem Caio fideic. Et hoc quod dixi, habebat locum ēt antequam fieret constitutio, quæ est C. vt in posse. leg. l. scire, quæ dicit testatorem posse remittere satisdationem fideic præstādi pp dictā rationē, quia viuo Caio, &c. vt dictum est & ēt hēt locū post dictā cōstitutionē: quia remitti pōt satisdatio per testatorem, vt dictum est. Sed pone, q d. Titius testator ita dixit, Peto à te Seio hærede, vt post mortem tuam restituas hæreditatem meam Caio ita, ne à te per Caiū petatur satisdatio fideicōmiss. præstandi sibi, & ita ne à te per eum ratio exigatur de eo, quod expēdes de hæreditate mea ante mortē tuā. Et ita appositæ fuerūt duæ conditiones. Certè in hoc casu sine dubio per huiusmodi verba videtur adiecta conditio non interponendæ cautionis, siue satisdationis fideicom. præstandi Caio. Vade habebit locū in hac cōdōne illud, quod supra dictū est. s. vt Caius non possit habere statim fideicom. cauendo Mutiana cautione de nō petendo à Seio hærede satisdationem fideicom. sibi Caio præstandi. Secundæ aūt condōnis in verbis testatoris appositæ, s. iōnis non exigendæ à Seio hærede per Caiū fideicō. videtur per testatorem modus adhibitus, s. vt culpa Seij hæredis intelligatur remissa, & non dolus commissus in dissipando testatoris hæreditarias: sicut eueniret in eo, qui gessisset alia negotia testatoris, & testator remisisset ei necessitatem reddendæ rationis: qui quidem nihilominus de dolo teneretur. Viui.

o *Suam*] scilicet hæredis.

p *Exemplum*] ista cautio Mutiana: sed iō dicit de exēplo, quia olim cum solēnitate interponebatur, quæ hodie cessat.

q *Ante remissionem*] subaudi ēt ante constitutionē illā, quæ

quæ dicit testõrem posse remittere satisdationem. vt C. vt in poss.lega.l.scire. sic ergo nec ante l. illã interponebatur, qñ viuo.&c.vt su.in prin.l.no. Itẽ nec post: tum quia remitti põt, vnde non est necesse cauerimum quia viuo.&c.& dic potuit.s.mortuo hærede, viuente legatario.

a *Non interponenda.*] satisdat ergo hæres de hĩditate restituenda: nisi testõr remiserit: vt hic. & C. vt in poss. leg.l.cum Archimedoram. Sed & iure nouo cauet in casu, vt quando rogatur restituere, nõ sperarit. vt C.ad Trebel.auth.cõtra rogatus: aliàs non inuenio iure nouo. Item.& rõnem reddere debet, nisi vetuit testor. vt hic. & inf. ad Trebel.l.mulier.§.sed enim.

b *Adhibitus*] sub. vẽ. &c ad quod est su.de l.b.lega. l.non solum. §.subhis. & l. Aurelio §.Mæuię. & su.de admi.tut. l.quidam decedens. & su. mand.l. penult.§.fin.

c *Remissa*) quia nõ vĩ dolus remitti. vt sup. proxi.tñ, sed aliàs rõnem reddere debet, vt sup.de nego.ge.l.2.

¶ *Rescriptum.*] CASVS. Quidam habent hic §. Rescriptum.&c. Alij habẽt. ibi. Si arbitratu Titij.&c. & continuantur illa verba, rescriptum est. cum superiori. & vtraque littera bona est. Et pone ita casum. Seius ita dixit in testamento suo. Si arbitrio Titij Seia nupserit, hæres meus ei fundũ dato. & decessit d.testõr. Certè si Seia nubat viuente d. Titio, etiam sine arbitrio Titij capiet legatum. Est rõne aliquod impedimẽtũ nuptijs inferatur. Idem est, si Titius sit mortuus. Nam licet conditio Seiæ appolita defecerit per mortem Titij. quia eius arbitrio nubere non põt. tñ succurretur Seiæ nubenti, vt habeat legatum. Nam. & si penderet dicta conditio, eo quod Titius viueret. pro nihilo foret. vt dictum est. Viu.

d *Rescriptum*] alias hic est. §. aliàs ibi. Si arbitratu.

e *Laeteur.*] ideoq; & hæc cõdõ remittitur. quasi viduitatẽ, aut deterius inducat. vt ſ.e.l.cũ itaq; in fi. & l hoc modo Az. & facit ſ.eo.l. filiæ. & ſ.de leg j.l.turpia. §.1.Sed aug. ſ. ſ.de admi tut.l. Titium in princ. Sed quid. ſi purè legauit. & sub condõne rogauit eam de restituendo ei, cuius arbitrio mulier nubere debeat? Respon. forè valet. secundum. Azo.

¶ *Mæuia*] CASVS. Ita dixit Titius in testõ suo, Mæuiæ. si non nupserit. fundum cũ morietur. lego. certè etiã ſi nubat. admittitur ad legatũ. & incõtinenti. l. vt hẽat dotẽ. secus ſi fer. si ita dixisset testõr Mæuiæ. si non nupserit. fundũ vſq; ad quinquenniũ lego. vel. Fundũ ei lego. si Titius Consul factus fuerit. Nam his duob. casib ſ. cũ est appositus dies certus. vel incertus alius a morte Mæuiæ. nõ cõsequeẽ Mæuia nubẽs legatũ ante dictũ diẽ certũ. vel incertũ veniẽ ẽ. Viu.

f *Eam conditionem*] Sed cur nõ expectat dies mortis in solone legati licet alij condõni. ſi non nupserit. non sit necesse parere. vt su.de cond.inſt.l.quæ sub condõne. §. si quis. Nã & ſi mors tñ esset opposita. seruaretẽ dies eius. Itẽ pl⁹ hẽre nõ dẽ. si non paruit illicite cõdõni. quã ſi paruerit licitæ. vt j. e.l. mulier? Rñ. Ideo tollitur dilatio. quia testõr in euẽtũ conditionis expleæ voluit eã hĩre legatũ. Tunc. n. est centum. eam tis petatur, neve ratio exigatur? Sine dubio per huiusmodi verba, non interponẽdæ,[a] quidem cautionis conditio videbitur adscripta: rationi verò non exigendi modus adhibitus,[b] scilicet, vt culpa, non etiam dolus remissus intelligatur. Idemque in eius persona, qui negotia gessit, [1]† cuique rationis reddendæ necessitas fuerat testamento remissa,[c] rescriptum est.

Conditio deficiens nõ extinguit, quæ pendens non suspendit legatum. Bar.

¶ Rescriptum est,[d] [2]†Si arbitratu Titij Seia nupserit, hæres meus illi fundum dato. Viuo Titio, etiam sine arbitrio Titij eam nubentem legatum accipere respondendum est: eamq; legis sententiam videri, ne quod omnino nuptijs impedimentum inferatur.[e] Sed si Titius vino testatore decedat, licet conditio deficit,[3]† quia tamen suspensa quoque pro nihilo foret, mulieri succurretur.

Conditio de non nubẽdo, si adijciatur cũ tempore mortis utrunque reijcitur, si cum alio, reijcitur conditio, & tempus remanet. Bar.

¶ Mæuiæ, si non nupserit, fundum, cũ morietur, lego. Potest dici, & si nupserit, eã confestim [f] ad legatum admitti. Non idẽ probatur, si certus [g] dies, incertumve [h] aliud legato fuerit adscriptum. [4]†

Falsa causa non vitiat legatum, nisi de voluntate testatoris doceatur. Bar.

¶ Falsam [i] causam legato nõ obesse, verius est, quia ratio legandi legato nõ cohæret: [k] sed plerunq; doli exceptio locum habebit, si probetur aliàs legatarius [5]† non fuisse.[l]

Conditio de futuro, quæ implicat aliquod præteritũ, vel præsens, si est impossibilis, non vitiat: secus, si esset possibilis, & officiat. Bar.

¶ Falsam cõditionẽ Cassius, & Cęlius [6]†Sabinus impossibilẽ esse dixerunt,[m] veluti, Pamphilus, si quod Titio debeo, solverit, liber esto, si modò nihil Titio fuit debitum. Quod si post testamẽtum factum testator pecuniã exol. nõ nubere. cũ is est mortuus. vñ tantum voluit põni legatum. Sed cũ condõ sperandi. eius diẽ. vel dilationem in solutione expectari superfluum est. Videbantur. n. testatori hæc duo paria. lego tibi cũ morieris, & Lego tibi. si nõ nupseris. Sed ⁊ est. vt ⁊. ed. hæres. in prin. & ſ. quamuis. Azo. Vel fm H. non expectatur dies mortis ad ſi lutionem propter publicã vtilitatem, quæ cũ. vt statim consecuta legatum possit nubere. & filios procreare. vt sup. co. l. hoc modo in hæc. Item hoc in muliere. quæ virum non habuit. In vidua verò cui à viro, vel ab alio legatur. ne nubat. secus est. vt C. de indi. ui. tol. auth. cui relictum.

g *Certus*] puta calendis Ianuarijs, vel ad annum.

h *Incertumve.*] vt cum Titius erit Consul. Tunc ergo dies legati expectabitur: ad quod supra l. sed hoc ita. §. si.

¶ *Falsam causam legato* CASVS. Pone, quod ita dixit testator. Lego Titio centum. quia negotia mea curauit: certe etiam si non curauit negotia. tamen habebit legatum, quia falsa cã non obest legato. Ratio enim siue causa legandi non cohæret legato. ſ. vt ea cessante cesset legatum. Sed si probet hæres testatorem aliter legaturum non fuisse, nisi negotia curasset Titius. obstabit Titio exceptio doli. Falla etiam conditio non nocet legato: quia impossibilis est. puta. ita dixit testator. Pamphilus liber esto. si solverit illud. q̃ debeo Titio. Et hoc est verum, si testõr nihil debebat Titio. & sic cum sit impossibilis. condõ. hã pro non adiecta. & seruus libertatem consequitur. Sed si in veritate debebat testõr centum Titio. & post testũ factum satisfecit idem testõr Titio, non habebit seruus libertatem: quia intelligitur defecisse condõ. Nam fuit impossibilis. & seruus eam non implebit. Sed quid dices de falsa demõstratione? & certè sicut non facit inutile legatum. vt su.eod.l.de demonstratio. Ita non facit legatum illud. q̃ non est legatum: velut si testõr ita scribat. Ex centum. quæ Titio legaui. quinquaginta hæs Seio dato. cum in veritate non legasset aliquid Titio: nam non propter hoc petet Titius cẽtum. quia testõr non scripsit prædicto modo animo legandi Titio, sed animo diminuendi legatum. quod à se datum Titio falsò existimabat. propter prædictã ĩn falsam demonstrationẽ legati non consequitur Seius plus. quam si vera fuisset demonstratio. Vñ non habebit Seius, nisi quinquaginta. quãuis quidã credere ut. quod Seius deberet hĩre plus. ex eo. q̃ Titius nihil habet plus de dictis centum. hoc dicit. vsque ad fi. Vinian.

i *Falsam*] vt quia negotia mea curasti. ubi l. go. vt sup. eo. l. demonstratio. §. quamuis.

k *Non cohæret.*] ſ. vt ea cessante cesset legatum. secus autem est in tõne legis. nam ea cohæret in tñ. vt ea cessante cesset lex. vt ĵ. de iu. patro. l. adigere. ſ. quamuis. & no sup. de legi. & senatusconſ. l. non omnium. & facit sup. de cond. indeb. l. damus. & su.de hæt. inſtit. l. fin.

l *Non fuisse*] facit C. de fal. cau. l. 1.

m *Dixerunt*] Nunquid ergo habetur pro non adiecta. & sic valet

1† Sed intra. quod tempus debeat satisdare. vide ad longũ in Specu. tit. de t. & t. decret. §. sequitur videre. vet. porro. & quo modo cautio. & satisdatio differã. gl. & Dy. no. in rub. su. q̃ satisfa. cogan. Bar. in rub. in ius vocati. vocant. su.

2† F. idq; in eius persona. q̃ negotia gessit.

3† F. deest rescriptum est.

4† F. sive alij legato fuerit adscriptus.

5† al. legatarium.

6† al. Cassellius.

uuler relictũ,vel vitietur?Et certè,aut est de præsenti vel de præterito,vt si Titius est Consul,vel fuit,& tũc si est falsa,quia nec est,nec fuit Cõsul,nõ valet relictũ. Aut de futuro est cõditio impossibilis,vt si cœlũ digito tetigeris, & tunc hf pro non adiecta,& valet relictũ,vt ſu.de instit.§.impossibilis.In præsenti aũt casu, Si solueris, ꝙ Titio debeo iego tibi libertatem:an sit de præsenti & sic non valeat relictũ,ꝙ R dixit, & pro eo est verbum debeo: an de futuro ꝙ uerbum soluerit ꝙ est de futuro, ꝙ est verius: & sic valet fauore libertatis,& vltimæ voluntatis,& hoc est ꝙ inf.dixit,defecisse cõditionem.

1† F.exoluit.
2† Al.intelligitur

a *Defecisse*] ex post facto.sed s.ab initio fuit impossibilis, & facit ſu.de leg.1.l.ſi sic.§.1.

b *Non fecerit*] licet ei non noceat si de legato constaret,vt sup.e.l. falsa. & ſ. in fine huius legis.

c *Dato*] nil ergo per hoc legat Titio,vt hic sed est derisorium, vt in eo,qui nullã habet domum & legat domũ,ut ſu.de le.1.ſi domus. & arg.de le.2.l. Titia.in princip. sed Seio sic,vt inf. in fin.l.

d *Sumpsit*] Sabinus.

e *Diminuendi*] ad hoc sup.de adi.le.l.lega a inutiliter, & inf. de manumiſ testa.l.Titia.§.ſi.

f *Assequetur.*]habebit ergo Seius legatũ quoquag.in ea,quia falsa demonstratio non nocet,vt hic,& ſu.e.l falsa, licet non prosit Titio,vt sup. dixit.

3† Li.19. Quæstio. * Intellectũ istius l. vide apud Fri. Cuc.in l. fine apud acta. nu. 38. C. de transact.

TItio] CASVS.Legatus est per Caium Titio fundus,ſi in Asiã non venerit idem Titius.Et idem fundus legatus est per d.Caium Sempronio,ſi venerit d.Titius in Asiam.& decessit d.Caius testator,ꝙ hĩs eius accepit à d. Titio cautionem Mutianam de non veniendo in Asiã.& dedit ei dictũ fundũ,& bene facit hĩs,quia in oĩb. conditionib. quæ morte legatariorũ finiuntur,sicut est.& prædicta conditio de non veniendo in Asiã,receptũ,& stabilitũ est a sapiẽtib. vt Mutiana cautio interponatur.Postea d. Titius venit i Asiã.& ita fecit ꝑ condõnẽ.& cõtra suã ꝓmissionẽ.Certè hĩs cogitat ꝑstare d.Sẽpronio per vtilẽ actionẽ ex testõ illud.ꝙ consequi ꝑ. à Titio ex stipulatu,siue ex stipulone dictę cautionis interpositę,sed pone ꝙ Titi⁹ petijt dictũ fundũ ab hĩde: & cũ hĩs sollicitè peteret ab eo,vt caueret ei Mutiana caut. Titi⁹ noluit ei cauere,sed promisit ei,ꝙ bñ caueret,cũ esset d.Titius,hõ,cui videbat credẽdũ.& sic hĩs dedit ei fundũ & postea Titius noluit ꝑstare dictã cautionẽ.& postea venit idẽ Titius in Asiã,& sic vẽdicauit sibi locũ legatũ Sempronij.Nunqd hĩs ꝑstabit Sẽpronio fundũ, vel eius æstimationẽ defectuo hĩdis?Certe nõ,sed tutus erit,si hĩs ꝑstet Sẽpronio ꝯ Titiũ actiones ex illa ꝓmissione,ꝙ hĩdi fecit Titius de Mutiana cautione cauẽdo.Sed pone ꝙ Titius ꝓmisit hæredi de nõ veniẽdo in Asiã,& nihilominus venit,& sic cessit dies legati Sẽptonij adimpleta condõne,ꝙ erat appositа suo legato & postea decessit Sẽpronius ante quã legatum aperiret?Certe hĩdi eius debetur,ꝙ ipse potetat petere. Vin.

g *Titi fundus*] puta,Tusculanus.

h *Non venerit*] scilicet.Titius.

i *Idem*] scilicet,fundus.

uerit,] †defecisse a conditione intelligi. 2†

Quæ adjiciuntur ad diminutionem, non operantur argumentum. Bar.

¶ Fallam legati demõstrationem non facere b legatũ Sabinus respondit, veluti, si quis, cum Titio nihil legasset, ita scriptum reliquerit: Ex centum,quæ Titio legaui,quinquaginta hæres Seio dato: c idq; sumpsit d ex defuncti voluntate,quia nõ animo legandi, sed diminuendi e legatũ, quod falsò datũ existimaret, ita scriberet. Propter fallam tamen demonstrationem legati non plus Seius assequetur, f quam si verè demonstratum fuisset.

Deficiente conditione, pro qua fuit præstita cautio, debetur legatum ei, in quem fuit translatum in eum casum, et liberatur hæres actionem cedendo, etiam si cautio sit de facta. Bar.

Idem. 3†

LEX LXXII.

TItio fundus, g si in Asiã non venerit, h & idẽ, i si perueneri t, k Sẽpronio legatus est. Cum in omnibus l cõditionibus, quæ morte legatariorũ finiuntur, receptũ est vt Mutiana cautio interponatur, hæres cautione à Titio accepit, & fundũ ei dedit. Si postea in Asiã peruenerit, m Sempronio hæres, quod ex stipulatu cautionis interposite consequi potest, vtili actione n præstare cogit. Sed si cautio medio tempore o defecit,quæ sollicite fuerat exacta,ꝙ non de tuo præstabit hæres, sed quia nihil põt ei obijci, q satis erit actiones i præstari. Si tamen cum Titius in 4† Asiam veniſſet, Sempronius prius, quam legatum acciperet, decesserit, hæredi eius r debebitur, quod defunctus petere potuit.

Qui admittitur ad legatũ de iure speciali contra voluntatem defuncti, non habet ius accrescendi. Bal.

Idem. 5†

LEX LXXIII.

MVlieri s & Titio t vsus fructꝰ, si nõ nupserit u mulier, relictus est. Si mulier

3 *Si perueneri t*] ſ.Titius in Asiam.

l *In omnibus*] non faciendi.Et no.duo necessaria,vt cautio. Mutiana locũ hẽat,ꝙ fit condõ in non faciẽdo,item,quod morte finiat,vt hic,& ſ.e.l.Mutianæ.& ſ.eo.l.ꝓ § socius.de ſ.ad Treb.l.seruo inuito.§.1.in casu cessat,vt ſ. de ma.test.l. libertas.§.1.§. Sed est ibi fauor libertatis.

m *Peruenerit*] ſ.Titius, & sic transfertur legatum in Sempronium.

n *Vtili actione*] i. efficaci.ſ.ex testõ. Item hẽt & tei vendi.secũdus legatarius contra primum.

o *Medio tempore.*] Inter traditionem fundi factã Titio, & antequã veniret in Asiam.

p *Exacta*] i.petita,non tñ præstitit eã Titius.

q *Obijci*] quia sollicitè petijt.

r *Adjiciones*] indebiti,ſ. condõnem:quia indebitum est Titio cautione non præstita vel quia sciens soluit indebitũ, cessat condõ indebiti, sed hẽt condictio.sine eã:quia licet ab initio fuit eã, redijt ad non causã, cum Titius venerit in Asiam,vt ſu.de cond. sine cau.l.1.§. fin. Vel dic,ꝙ Titius promisit se cautionem præstaturum.& ex hac promissione cedit actionem. Sed certè non ad hoc agit,vt Titius caueat: nisi dicas in ea intervenire interesse: quia non cauit,quod interesse est fundi æstimationis præstatio. Item si hæres nõ exegit cautionem eũ posset, vt esse in dolo,vt ſ.tit.1. l dolo.& ideo tenetur ad exhibendũ, quia dolo fecit quominus posset exhiberi,vt ſ.ad exhi.l. Iulianus.§.ſi tibi decem.Sed quo non semper est in dolo,cum non debuit tradere nisi prius cautione:qd ergo est,qđ ſu.dixit,sollicitè exegit? Rñ.promisit se cautarũ.& erat hõ,cui videbatur credẽdum,vel fortè habuit sine traditione hĩdis,vt ſ.pro le.l.per. Itẽ an deficiente actione ad exibendum habeat in factum Sempronius ſ.Titium,vt d.§.ſi tibi decem? Rñ non: cum detur in defunctum,vt ibi,sed hic restat rei vendi. vt dixi.

4† Fl de cẽ. in.

s *Hæredi eius*] vtpotè die legati secundi cedente, cum Titi⁹ venerit in Asiam,& facit sup.de vſufr.leg.l.Sticho.

5† Li.33. Quæstio. * Vide in hãc legẽ Alcia. li. Parad. 6. c. 8.& de intellectu vide Io. Hannib. in.nemo potest n. 492. sup. de leg. 1.

60 MVlieri] CASVS.Seiæ.& Titio extraneo à d.Seia vſusfructus relictus est per Caiũ sub condõne.ſi non nupserit eadẽ Seia,postea decessit dict.Caius testõr.Postea d.Seia nupsit,& ita fecit contra condõnẽ appositã vtriusq; legato. vñ Titius quantũ ad suã partẽ legati defectus est condõne. & sic eã hĩc non ꝑt,vt C.de indi.vi.l.1.certè quandiu viuet d.Caius Titius,& in eodẽ statu ita,qđ capite nõ minuatur, habebit Seia tñ partem dicti vſusfructus. & idem credo si moriat.vel capite minuat. Nã intelligẽdũ est tñ ex legato dicti vſusfru. concessum esse mulieri prædictæ per beneficiũ legis,quæ admittit eã ad legatum ſpreta condõne viduitatis,quantũ hĩret,si condõni non paruisset.i. si non nupsisset,quo casu non hẽret nisi dimidiam vſusfru. cum haberet Titium collegatarium. Non ergo proderit mulieri. si Titius legatum repudiet.id est,habere non possit.vt dictum est *Vi. t Mulieri, & Titio*] extraneo. aliàs si ẽt sic coniunctus mulieri.vt nõ sit verisimile eã nubere sine eius consensũ, ẽt in persona eius talis conditio ſperneretur.vt in ſta.eo.l.l.is.§ fin.

u *Si non nupserit.*] hæc conditio in persona vtriusq; appositus

tur, & in persona Titij valet, vt C. de indic. vi. l. 2. & in persona mulieris non, vt dicitur hac l.

a *Nupserit*] sin Titio relictum deficit: vtpote conditione defecta, vt d. l. C. de indi. vi. l. 1.

b *Stabit*] hoc sine dubio: sed si mutet statum, an accrescat mulieri? videtur q̃ sic, vt hic à contrario sensu. Sed dic contra, vt in fine l. dices.

c *Partem usufructus*] scilicet dumtaxat, quã à principio habuit. Sed contra, sup. de leg. 2. l. fi. 6. Seio. Sed ibi alteri tantum fuit apposita conditio, hic vtrique.

d *Legis*] quæ admittit eam ad legatum spreta conditione viduitatis.

e *Proderit*] vt ei accrescat, q̃n ille repudiare non põt: quod etiam si vellet, habere non posset propter conditionis defectũ, vt sup. de leg. 2. l. si ita relictũ. 4. si sub cõditione. Idem dicas, si capite fuerit diminutus: vel mortuus: quia nõ potest videri amittere, quod nõ habuit, vt ſ. quib. mo. vsusfr. amit. l. 1. §. sed ita demum. & ſ. eo. l. Titio. & inf. de reg. iur. l. nõ videtur tem. Sed nõne fuerunt coniuncti? ergo ius accrescendi inter eos locum habet, vt sup. de vsufr. ac. l. 1. in princ. quæ est contra Sol. ibi alter tantum amisit: hic vterque eum cõis conditio defecerit: licet mulier ex quadam dispensatione reassumpserit sine iure accrescendi, quasi suam partem magis per legem, quam per testatorẽ habeat. Item est arg. sup. de do. præ. l. si Seiæ. Item no ex præmissis q̃ aut apponitur conditio, si nõ nupserit, mulieri tñ, aut alij tantum, aut mulieri & alteri. Primo casu remittitur: vt sup eo. l. sed ſ. hoc. 1. si Secũdo nõ: vt inf. eo. l. auia. ſ. Titio. & C. de indi. vi. l. 1. In tertio habet locum hæc lex, in qua die, aut mulier paret conditioni, quia sit monacha, vel conuersa. Vnde iam non potest nubere: & tñc quilibet habet dimidiam. Si verò non paret, sed nubit, socius perdit: ipsa non, sed per legem tantum suam partem hẽt & ea sit contenta. Si autem in persona Titij tantũ esset apposita conditio, mulier totum habet pendente, vel deficiente conditione Titij, vt ſ. de vsufr. ac. l. idem ſ. apud. 4. ſi.

Dies incerta pro conditione habetur. Bar.

Idem. 2 †

LEX LXXIV.

Dies incertus f cõditionẽ in testamento facit.

Idem. 3 †

LEX LXXV.

Fideicõmissum à filijs relictum, Si quis ex his sine liberis diem suum obierit, adoptionis g commento non excluditur.

Dies incerta] CASVS. Titia habens filium Seium, & ex eo nepotem Caium, instituit sibi hæredem dictum Caiũ sub condi. si emanciparetur à patre Seio, eique, si non emanciparetur, substituit Martinum puerũ: & decessit ei cohæredem Sempronio. Et postea ita scripsit dicta Titia in suis codicillis, Hoc amplius nepoti meo, quanquam hæredem cum instituerim pro parte, lego prædia mea, puta Tusculanum, & Setianum. Certè sicut nepos non potest habere partẽ hæreditatis, in qua fuit instituirus, nisi emanciparetur: ita nec prædia legata. Et ad hoc addeco sibi simile tale. Titia scripsit seruum suum pure liberum: & eundem seruum scripsit hæredem sub conditione, pone, si nauis ex Asia venerit vsque ad ann. & iussit eundem seruum accipere fundum puta legatum sub cõditione. Si hæres non extiterit. Certè si non extiterit hæres puta, quia non extitit conditio institutionis, & ita prædebebat legatum: habebit legatum, & libertatem: quia in legato vt repetita libertas, sicut in principali superiori casu vt repetita conditio emancipationis in legato fundorum.

Aut si] CASVS. ad eundem etiam huius l. no. quod si lego tibi aliquid sub condi. impletam, non transmittis legatum ad hæredem tuum, vt inf. quando di. le. ce. l. 2. Certè idem est, si lego tibi sub die incerta: puta, quia dico. Hæres meus cum morietur decem dato. Nam mors eius hæredis mei habet diem incertum: & ideo si tu legatarius ante decesseris, quam hæres meus, ad hæredem tuum legatum non transit, quia non cessit dies legato te viuo, vt sup. eod. l. 1. §. dies autem. Viuianus.

Fideicommissum] CASVS. Instituit mihi hæredes Titium, & Seium meos filios, & rogauit eos per fideicõmissum vt restituerent fundum hæreditarium Caio sub condit. si aliquis ex his decesserit sine liberis, & decessit. Postea vnus dictorum meorum filiorum videns se non posse habere liberos naturales, & legitimos, vt dominus Bonacossa, adoptauit sibi Sempronium in filium, & decessit hic adoptator. Numquid hic legitimus filius excludet fideicomm. Caij? Et dicitur quod non. Viuianus.

1† Fl quã dia Titius & viuit.

2† Li. 34. Quæst.

3† Lib. 6. Respõso.

Dies incertus] CASVS. ad eundem etiam huius l. no quod si lego tibi aliquid sub condi. impletam, non transmittis legatum ad hæredem tuum, vt inf. quando di. le. ce. l. 2. Certè idem est, si lego tibi sub die incerta: puta, quia dico. Hæres meus cum morietur decem dato. Nam mors eius hæredis mei habet diem incertum: & ideo si tu legatarius ante decesseris, quam hæres meus, ad hæredem tuum legatum non transit, quia non cessit dies legato te viuo, vt sup. eod. l. 1. §. dies autem. Viuianus.

Adoptionis] non ergo per omnia naturali comparatur: sic de leg. 1. l. sicut quis. ſ. fin. & in Auth. qui. mo. natu. effi. sui. ſ. adoptionis.

Via] CASVS. Titia habens filium Seium, & ex eo nepotem Caium, instituit sibi hæredem dictum Caiũ sub condi. si emanciparetur à patre Seio, eique, si non emanciparetur, substituit Martinum puerũ: & decessit ei cohæredem Sempronio. Et postea ita scripsit dicta Titia in suis codicillis, Hoc amplius nepoti meo, quanquam hæredem cum instituerim pro parte, lego prædia mea, puta Tusculanum, & Setianum. Certè sicut nepos non potest habere partẽ hæreditatis, in qua fuit instituirus, nisi emanciparetur: ita nec prædia legata. Et ad hoc addeco sibi simile tale. Titia scripsit seruum suum pure liberum: & eundem seruum scripsit hæredem sub conditione, pone, si nauis ex Asia venerit vsque ad ann. & iussit eundem seruum accipere fundum puta legatum sub cõditione. Si hæres non extiterit. Certè si non extiterit hæres puta, quia non extitit conditio institutionis, & ita prædebebat legatum: habebit legatum, & libertatem: quia in legato vt repetita libertas, sicut in principali superiori casu vt repetita conditio emancipationis in legato fundorum.

4† Fl. dẽ hæres non extiterit. eſt, eſt.

Mutiana] Titius legauit tibi fundum, si dederis. Seio decem, & si Capitolium non ascenderis. Certè non habebis legatũ statim cauendo Mutiana cautione, quòd non ascendes Capitolium, imò prius oportet, vt des Seio decem.

Titio] Ita dixit Caius testator. Titio hæres centum dato, si Seia non nupserit: & rogo Titium prædictum, vt dictã pecuniam eidem Seiæ restituat: & decessit dictus testator. Postea nupsit dicta Seia: & ita defecit dicta conditio legati Titij prædicti. Nunquid mulier poterit petere à Titio dictum fideicõmissum de centum, & Titius ab hærede? Et videtur q̃ Titius ab hærede petere non potuit, & per consequens nec mulier à Titio: quia deficit conditio, vt dictum est. Sed certè quamuis Titius non posset petere ab hærede, si non erat rogatus de restituẽdo mulieri: tamen quia rogatus est mulieri restituere, pp mulieris vtilitatẽ petet, ſ. vt ipsa consequi possit per fideicommissum. Sed pone, quod dictus Titius non non fuit rogatus de restituendo mulieri dictum legatum: nunquid antequam mulier nubat, poterit ipse consequi legatum, & cauere, quod mulier non nubat? Et videtur q̃ non, & est ratio, licet in litera non dicatur: quia Titio viuente potest impleri conditio prædicta: nam potest mori Titio viuente: & ita certum erit, quod ipsa amplius non nubet: & hoc potest esse sine malo omine ipsius Titij: puta, quia nihil attinebat mulieri, vt dixi sup. eod. l. Mutianæ. & l. cum tale. in principio. hoc dicit vsque ad ſ. potes. Viuianus.

Hoc amplius] per hoc etiam supemota videntur repeti, vt sup. de leg. 2. l. si tibi pure.

Repertam] No. de repet. 1 sic ſ. eo. l. legatum sub conditione. & l. liberis. & ſ. de condi. insti. l. cum seruus. & ſ. de lega. 2. l. Latinus. in fine. & ſ. de lega. 1. l. in repetendis. Sed ſ. ſ. eo. l. Iulius Paulus. in 6. Sol. ibi potest dies non fieri repetitione, quia alia ratio, ſ. necessitudinis in personis pot assistere, quia fuit facta coniunctio. Sed cum alia ratio non potest assignari, quare duo iungantur: tunc copulatiua conuinctio, & rel. cum inducit repetitionem conditionis, vt hic.

5† Ad hoc facit cap. cã. quæ cũ gl. sing. verbo, quæ cedat. in prin. extra. de rescript.

a *Reperiam*] aliàs non valeret, vt hic, & C. de leg. l. fernus & facit inf. de manumiss. test. l. Diuus.

b *Aliam conditionem*] quæ possit impleri viuo legatario: vt lego tibi fundum, si Titio decem dederis. & si mulier nō nupserit. aliàs si ambæ fiant in non faciendo, pro vtraque exponitur cautio.

c *Rogatus est*] repetita, vel non repetita conditione.

d *Cedente*] hoc legitur cum precedentib. & dic. legati Titio relicti: quia testator decessit, vt C. de cad. toll. §. cum igitur. vel ab adita hæreditate, quod est quoad hoc vt dominiū non transeat, vt sup. de leg. 1. l. si tibi homo. §. cum seruus.

e *Petet*] s. mulier. sed à quo petet. Potest dici, quòd directo mulier petet tab hærede, non autem Titius: vt post conditione defecta. Vel verius mulier à Titio, & Titius ab hærede. Licet enim ipse non posset petere, si ab eo non esset relictum mulieri, & mulier nuberet, non posset pro alio tamen petere hæres: sic sup. de leg. 1. l. si fidei. & inf. ad Trebell. l. cogi. l. hi qui solidū & de bo. iber. l. in seruitute. §. no nunquam. & supra, si quis alite. test. prohi. l. 1. §. 1. & de excu. tut. l. legatarius & sup. de leg. 2. l. ei qui. Accur.

f *Remota*] i. posito, quòd tantum Titio legauit, si mulier non nuberet, non hēt locum exemplum Mutianæ, quæ hodie sine solennitate proponitur ad exemplum antiquæ solennis: & hoc ideo, quia viuo Titio potest esse certum eam deficere, s. ea nubente, vt & sup. eod. l. cum tale. §. Titius. & inf. eo. l. genus.

¶ *Pater*] CASVS. Titus hñs Seiā vxorem, & filiā impuberem ex ea, instituit sibi hæredem vxorem, & rogauit eā per fideicommissum, vt restitueret dictæ filiæ dena. cum moreretur ipsa vxor, & exhæredauit dictam filiam: & dedit eidē filiæ tutores, & iussit eos tutores ad rem gerēdam accedere, si dicta vxor, siue mater filiæ decederet filia prædicta impubere constituta: & decessit dictus testator. Nunc quæritur, an dicti tutores videantur dati sub conditione, vt sic non possint administrare, nisi mater decedat intra pubertatem filiæ? Et dic, quod non: imò benè poterunt administrare, si puella interim aliquid aliud à dicto fideicōmisso acquisierit. Sed nūquid dicta mater tenetur cauere filiæ, vel eius tutoribus de fideicommisso præstando ei morte ipsius matris adueniente. Et dicitur quod non, quia dicta cautio videtur remissa matri per verba testatoris, in quib. præcepit tutores ad administrationē accedere, si mater decederet impubere filia cōstituta. & ante mortem matris nolint tutores aliquo modo intromittere se de fideicōmisso filiæ à me relicto, & sic nec de cautione fideicomm. Nam quocunque iudicio voluntatis, siue vocis testatoris tacito, vel expresso potest remitti cautio legatorum, vel fideicommissorum, s. vel alterius testamento, omni eo iudicio potest remitti dictæ matri. Sed pone, quod filia, vel tutores eius petierunt à matre cautionem fideicommissi præstandi, cum hoc petere non deberent, vt dictum est: & mater non præstiterit, & postea decessit mater, & dicta filia petit ab hæredibus matris fideicommiss. prædictum, & ipsi respondent ei, Tulpe ipsi cautionem fideicommissi à matre tua contra voluntatem patris tui exigo non debes habere fideicōmiss. Nunquid contra eam pōt taliter præscribi, siue excipi? Et dicitur quod nō, nam ea tenet id est, voluntas patris nolentis à matre exigi cautionē, non faciet conditionē citra fideicommissi filiæ præstandum, s. vt ita demum habeat filia fideicomm. si nō petat cautionem. Nam non fuit relictum filiæ sub conditione, si non peteret cautionem. Item & licet filia desiderauerit cautionem à matre, tamen non fuit frenū onus cautionis: quia, & onus hodie sequi non potest aduersus inuitum hæredem iure publico impediēte: per quod ius publicum statutum est posse per testatorem remitti cautionem fideicōmissi præstandi: quod ius est, vt inf. vt leg. nocca. l. licet. & l. finali. Viuianus.

g *Filia*] s. eadem.

h *Decies quinque*] id est, quinquaginta: nā dixit sic, cum grauauerim vxorem meam in quinquaginta dandis filiæ eius cum moretur, nolo tutores interim administrare. Et sic videbatur sub conditione dare, si mater decederet. Sed tamen aliud est, quia hæc conditio nō videtur apposita, nisi administratori fideicommiss. à matre restituendi, & per hoc videtur remissa cautio fideicōmissi: quia noluit tutores aliquo modo intromittere se de fideicommiss. Accursius.

i *Non sub conditione*] nunc soluit: & facit sup. de inte. l. muto. §. 1. Accursius.

k *Remissa*] s. videtur sub omni eo iudicio quocunque potest remitti, s. aliàs, vel alterius testamento.

l *Præscribatur*] filia petijt cautionem, sed obtinere non potuit: quia remissa erat: vt dixi: nunc matre mortua petit fideicommissum, vel *Præscribatur*, s. excipiatur: quod nō potest: quia cautionem petijt: sed non potest: quia non fuit relictum sub conditione, si non peteret cautionem. Item nec fuit præstita: & sic non habuit hæres onus præstandi. Patet itaque filia legatum cum effectu, vt & infra, vt leg. nocca. l. licet. Accur.

m *Eam*] cautionem sibi præstari, in quibus non faciendi conditionibus Mutiana cautio locum habet.

n *Non ferunt*] id est, quia non fuit præstita cautio, licet fuit petita.

o *Sequi*] i. locum habere.

p *Placuit*] vt C. vt in possess. leg. l. scire.

Cum pupillus] CASVS. Instituit mihi filium meum impuberem, & legauit Titio decem sub conditione, si decennio seruierit dicto meo filio: & decessit. Postea Titius vult seruire pupillo: pupillus autem, vel tutor eius impedit, quo minus seruiat. Certè iure cōmuni videtur conditio esse impleta legati: & sic habebit Titius legatum. Idem esset, si dedisset libertatem Sticho seruo meo sub conditione, Si decennio seruiret dicto meo filio. Nam volente Sticho seruire decennio dicto meo filio, & eo, vel tutore eius impediente iure communi conditio libertatis impleta esse videtur.

¶ *Disiunctiue*] Legauit Titio centū si ascēderet Capitolium, vel daret Seio equum suū. & ita disiunctiuo modo apposuit ei duas cōditiones potestatiuas. Cenè sufficit, si adimpleat vnā. Idem est si legauit ei, si nauis ex Asia venerit, vel Seius

Consul

accipere iussus est: in legato repetitam [a] videri libertatē D. Pius rescripsit.

¶ Mutiana cautio locū nō habet, si per aliam conditionē [b] actio legati differri possit.

Conditio, si non nupserit, in extraneo de restituendo mulieri rogato spernitur. B.

¶ Titio, si mulier nō nupserit, hæres centum dato, quæ pecuniā eidem mulieri Titius restituere rogatus est. [c] Si nupserit mulier, die legati cedente [d] fideicommissum peteret; [e] remoto [f] autem fideicōmisso legatarius exemplum Mutianæ cautionis non habebit.

Conditio apposita administrationi, nō suspendit dationem tutelæ. Item conditio limitatur ex præsumpta voluntate defuncti. Item conditio cautionis non prærendæ remissa intelligitur. Bar.

¶ Pater exhæredatæ filiæ tutores dedit, eosque, si mater eius impubere filia [g] constituta, vita decessisset, ad rem gerendā accedere iussit, cum vxori mandatum esset, vt moriens filiæ cōi decies quinq; [h] restitueret. Non sub cōditione [i] tutores videbuntur dati: nec si quid aliud interea puella quæsisset eius administratione prohiberi, cautio verò fideicōmissi matri remissa [k] vī. Quocunque enim iudicio voluntatis cautio legatorū, vel fideicōmissorū remitti potest. Itaque si cautionis non perendæ conditio legato, vel fideicōmisso præscribatur, [l] conditionē ea res non faciet. Non.n. deficiet, si quis eam [m] desiderauerit onere cautionis nō secuto, [n] quod aduersus inuitum hodie iure publico sequi [o] non potest, posteaquam remitti posse cautionem placuit. [p]

Pupillus potest impedire conditionem impleri. Bar.

Idem.

LEX LXXVII.

Cum pupillus, aut tutor eius cōdōnē in personā

1† Aliàs, decies, aliàs decies sestertiū. Quid hoc sit, vi. Ant. Aug. lib. 2. c. 6.

2† Fl. de est. vi.

3† Fl. hodicio.

4† Flo. si quis cauti desid.

5† Lib. 9. Respons.

Consul factus fuerit. Sicque posui disiunctiuo modo duas condit. quæ sunt per me collatæ in euentum. Nam & hoc casu sufficit vnam existere. Viu.

a *Collatam*] puta, legatum est Titio, si per viginti annos seruierit pupillo, & conditio ita consistit in facto; alias pupillo non nocet suum impedimentum: quia nec datio ei facta dan. si prodesset, vt infra de solut. l. si seruus.

b *Disiunctiuo.*] i seu eus si separatim sint positæ, vt inf. eod. l. quod traditum, & l. seq. & facit sup. de condit. instit. l. 5. & inf. de ver. obl. l. si ita.

Hæres] CASVS. Ita dixit Caius in testamento suo. Hæres meus dato centũ Titio cum morietur idem Titius. Certè hoc legatum iudicari debet purum, quamuis sit sub incerta die relictum, quamuis ita fuerit ac si esset sub cond. relictum. Dies enim incertus pro condit. habetur, vt sup. eod. dies incertus, & ita debet iudicari purum, quia dicta cond. non potest deficere. certum est enim Titium morituru m, & in hoc casu non videtur conditio apposita legato, sed mora vsque ad mortẽ Titij & morti Titio incipiente incipit cedere dies legati, & ita transmittit post mortem Titius ad hæredem suum: secus autem esset si testator ita dixisset, hæres meꝰ centum Titio dato, cum ipse hæres morietur, quia tunc debet iudicari legatum relictum esse sub conditione, cum incerta dies pro condi. habeatur, vt dictum est, vnde si legatarius moriatur ante hæredẽ, non transmittit ad hæredem sui legati petitionem, quamuis enim moriturum hæredem sit certum, tamen incertũ est an dies legati cedat per mortem hæredis, vel non cedat viuo legatario, & non est certum legatum ad legatarium peruenturum, quia si decedat ante hæredem, non habebit legatum ipse, vel hæres eius, vt dixi. Viuianus.

¶ *Qui post*] Titius instituit sibi hæredem filium suum Catũ, & legauit fundum Sempronio, si non ascenderet Capitolium, & decessit dictus testator. Postea legatarius cauit Mutiana cautione hæredi de non ascendendo Capitolium. & hæres dedit ei legatum: postea procedente tempore legatarius ascendit Capitolium, & ita fecit contra dictam cautionem, sicque contra eum fuit commissa stipulatio dictæ cautionis. Certè non solum tenetur restituere hæredi dictum fundum legatum, sed etiam fructus, quos ex eo interim percepit. Et hoc est verum, siue cauit hæredi de fructibus restituendis, siue non.

¶ *Quamuis*] Legaui Titio vsumfructum, si non ascenderit Capitolium, nũquid poterit cauere hæredi meo de nõ ascẽdẽdo, & legatum statim cõsequi? Et vt quod non: quia conditio prædicta consistens in non faciendo, tunc demũ existit, cum moritur legatarius, vt dixi sup. eo. l. Titio fundus. Et sic vt vsq; ad mortem legatarij expectãdum esse, vt vsusfructus ei debeatur, & sic est inutile legatum, cum morte legatarij vsus fructus finiatur. Dic tñ hic, quod benè habet locũ in dicto casu dictum Mutianæ cautionis remedium.

¶ *Quod in fraudem*] Ad euidentiam nota, q̃ si lego mulieri si non nupserit, ipsa põ nubere, & legatum capere quasi purũ, vt sup. eo. l. sed si hoc. §. fi. Pone ergo, q̃ legaui Titio centum, si Sera, quam ipse Titius habet in potestate, non nupserit. Nunquid habebit Titius centum, etiamsi filia eius nubat? Et dicitur quod sic, quia cum in fraudem l. ad impediendas nuptias filiæ datum sit legatũ patri, & eidem patri apposita conditio legato ei relicto, nullã vim habet conditio. Idem est si legatum est filiofam. si pater eius non duxerit vxorem, non potuit pater accipere vxorem, & filius legatum: secus verò esset in extraneis, vt dixi supra eodem. l. mulieri. Viuianus.

1 Supplemateriã illã per gl. & doc. inf. eo. in l. q̃ tradi tũ & amplius inl. si ita stipulatus, & maximè, per Alex. ibi. ſ. de ver. oblig.

2† Lib. 2. Definitionum.

3† Fl. cedit.

4† F. conditionẽ.

c *Purum.*] quoad transmissionem, non vt statim possit peti. Accursius.

d *Non existere.*] & ideo licet conditionale sit, habetur tamen pro puro, vt argum. in fin. de nouat. l. si pupillus. §. 1. Accursius.

e *Ipse*] scilicet, hæres.

f *Sub conditione.*] quasi conditio extaret viuente hærede, non etiam demum post mortem extitisse videtur, vt inf. de coll. bo. l. 1. §. si emancipato. Azo. & facit infra quando dies leg. ced. l. huius. & l. si cum heres, & C. quando dies leg. ced. l. si Pontionilla. Accur.

* Intell. huius, s. vide per Io. Cres. in l. stipulatio hoc modo. n. 30 ff. ver. obl.

LEX LXXVIII.

HAeres meus, cũ morietur Titius, cẽtum ei dato. Purum c legatũ est, quia non conditione, sed mora suspenditur. Non potest enim conditio non existere. d

¶ Hæres meus, cũ ipse e morietur, cẽtum Titio dato. Legatũ sub conditione f relictũ est. Quamuis enim hæredem esse moriturum certũ sit, tamen incertum est, an legatario viuo dies legati nõ cedat, 3† & non est certum, legatũ ad eum peruenturum.

¶ Qui post Mutianam cautio nem inter positam legarũ accepit, si contra cautionẽ aliquid fecerit, stipulatione cõmissa etiã fructus filio hæredi restituet, hoc. n. legatarius, & in exordio g cauere cogit.

¶ Quamuis vsusfructus, cum morietur legatarius, inutiliter legetur, tamen cautionis Mutianæ remedium, vsufructu quoque sub conditione 4† alicuius h non faciendi legato, locum habet.

Conditio, Si non nupserit, reiicitur in extraneo, propter quam verisimiliter cessaret mulier nubere. Bar.

¶ Quod * in fraudẽ legis ad impediendas nuptias adiectum est, nullam vim habet, veluti, Titio patri centum, si filia, quam habet in potestate, non nupserit, hæres dato: vel, Filiofamilias, si pater eius vxorem non duxerit hæres dato. i

Conditio de præterito, vel de præsenti falsa, non suspendit legatum, sed vitiat. Conditio de futuro possibilis suspendit, donec sit impleta. Modus non suspendit, nec vitiat legati substantiam, sed differt, donec sit præstita cautio de modo implendo. Pau.

g *In exordio*] licet non caueat, tamen tenetur, vt su. de leg. 2. l. cum filius. §. qui Mutiana. & su. eo. l. cum sub. & su. de vsu. l. videamus. §. in Fauiana, alias, Flauiana.

h *Alicuius*] puta, lego tibi vsumfructum, si non ascenderis Capitolium, videbatur enim non valere: quasi hæc sint paria, cum morieris, & si Capitolium non ascenderis. Nã hæc post mortem demum certum est existere. Sed tamen contra est, quia expressa nocent, vt su. eo. l. nonnunquam.

i *Hæres dato*] nam quia filia sine patris consensu, item pater sine voluntate filij vix capit vxorem, perinde habetur, ac si filiæ, si non nupserit, & patri, si vxorem non duxerit, lego, & ideo quasi purè capitur, vt sup. eo. l. sed si hoc. §. fi. secus verò in alijs, vt sup. eo. l. mulier. vel forte ideo, quia patri legatũ quæritur, vt sup. eo. l. filiusfamilias. secus si extraneo, vt sup. eo. l. mulieri.

Ex causis.] CASVS. Hæc lex loquitur de his relictis, in quib. non est modus, vel conditio, scilicet à principio, vsq; ad versiculũ, Causas verò, &c. Postea vsque ad fin. loquitur de his, q̃ sub modo relinquuntur, & de his, quæ relinquuntur sub cond. & facit inter ea tria differentiam. De primis dicit q̃ non habentur pro condõnalib. imo protinus, siue statim repellunt legatarij agentẽ. Sed non sunt veræ causæ: puta, quia legaui Titio centũ, si Rex Parthorũ viuit, vel si Titius fuit Consul, & ita in præsens tps, vel in præteritũ. Certè nõ habentur istæ causæ de præterito, vel de p̃senti pro cõdõne

Nam.

Nam in cõditionali expectatur, vt vires capiat legatum ex condõnis euentu, vel deficiat ex defectu condõnis: hic autẽ vt dixi, nõ expectabitur: imõ protinus repellitur legatarius agens, si rex Parthorum nõ viuit, uel si Titius non fuit Consul eas autem causas in legatis appositas, quæ habent moram cum sumptu, vt sunt illæ, in quibus est modus admittendus oblata cautione per legatariũ de modo adimplendo, vt puta, si legatum est Titio, vt monumentum testatori faciat, vel etiam non faciat: quo' quidem casu sub modo videtur accepisse legatum Titius, & accepit legatum cauendo de monumento faciendo, vel non faciendo, & sic hæc causa hẽt moram cum sumptu: quia in cautione prædicta præstanda dicitur esse sumptus: in eis autem causis legatis appositis, quæ non habent moram cum sumptu cautionis, sed moram tantum ex cõditione suspensa, non habet locum, quod dixi in primo, & secundo casu, imõ expectabitur, donec veniat conditio, ante, quam vires capiat legatum: puta, legauit Titio, si monumentum fecerit. Nam non habebit legatũ, nisi faciat monumentum. Nec enim patem dicemus eum, cui ita datum sit legatum, Si monumẽtum fecerit, & eum, cui datũ est legatum, vt monumentum faciat, vel non faciat: quia primus nõ admittitur, nisi adimpleat condi. & secundus fic, si caueat de modo adimplendo, vt dictum est & h. d. hæc lex, licet non multum aperte. Vide

a *Eas]* legata alia pura, & statim agitur sine repulsa: alia non pura, & sic habent repulsam.

b *Protinus]* i. statim a principio cum agitur, & ista nõ sunt semper conditionalia, sed ea quæ sunt conditionalia, quæ patiuntur repulsam, nisi existat conditio, vt fu. c. l. qui hæredi. §. fi. & alia sub modo, & tũc patiuntur repulsam, nisi caueãt, & ita inspecto exitu sunt conditionalia. Quod dic, vt no. C. de his, quæ sub mo re. l. 1. quæ est contra.

c *Non pura conditionibus]* habeas, non: sed aliàs deest, non.

d *Oportet]* s. semper.

e *Eas vero]* pro. n. Nã qlibet cõiũctio, put est necessaria, põt poni ꝓ alia, vel sub cõdone Cõdõnalia. n. sic demũ impleta cõdone perãt. cũ H. Sed sub mõ relicta ꝓstita cautione, & hoc est, Eas verò &c. & hoc, put ĩ. hẽs, non. Si aũt deest, prima pars de condõnali. b. tantũ dicet, & nõ ꝓpriè ponit.

ADDITIO. No. ex hac gl. secundum Bart. hic, quod vna dictio ponitur pro alia, quando expedit ad idem text. in l. Gallus. in 1. quæ ũtum. sup. de lib. & post h.

f *Mora]* relictũ sub mõ, est purũ inspecto initio, & sic hĩs in mora vt. & modo apposito est cõdonale, & sic cõsumitur dicta mora, nisi caueat. Tũc. n. resulciat, sed cõdõnale ab ipso principio suspenditur, nec inchoat, nisi caũat conditio.

g *Fecerit]* hoc est conditionale.

h *Non faciat]* hoc est sub modo, & statim capit præstita cautione, vt sup. eo ĩ quibus diebus. §. fin.

Idem Paulus] ASVS. Testator l. a dixit ĩ testõ. Stichus, si rõnes reddiderit, cũ cõtubernali sua liber esto, eisq; hĩs decẽ dato. Et decessit postea testõr. & postea decessit d. Stich⁹, anu.] rõnes reddiderit. Nunq d cõtubernalis habebit libertatẽ & legatũ cũ hæredib. Stichi? Et distinguitur, aut reliqua nõ remanserant apud Stichũ de rõnib. dãtis, quas administrauerãt, aut remanserãt. Primo casu, purè accepisse libertatẽ videbuntur Stichus & cõtubernalis ex eo mortuo libertate cõperẽte ei & cõtubernali: siue ẽt legatũ eũ Stichũ, & cõtubernalẽ iuncta est. Secundo casu, si ea remanserãt apud eum reliqua, sub eadẽ conditione reddendæ rõnis ẽt contubernalis eius libertatem accepisse videtur, & de stricto iure defecta vt esse conditio eo, ꝙ mortuus est Stichus antequã redderet rationem actus sui, & reliqua restitueret. Nã cum datur libertas alicui sub condi. si rationes reddetet, hæc est cõd. tõnũ reddendarum, vt iussus videatur reliqua reddere, si qua hẽt, cum fide actus sui. i. cum fideli computatione, & ita cum Stichus non restitueret reliqua, nõ habet contubernalis libertatem, vel legatum. De æquitate tñ aliud est, quantũ ad contubernalem, licet strictum ius remaneat Stichо, hoc modo, s. vt Stichus dicatur sub condit. manumissus & nisi eã adimpleat, nõ cõsequatur libertatẽ vel legatũ. Contubernalis aũt dicatur purè manumissa: fũbaudi, & hẽbit legatum patium suo iure, & partim iure accrescendi. Et ista præpositio, cum, posita in verbis testatoris, pertinet ad demonstrandam necessitudinem, siue affinitatem, vel quasi, quæ erat inter Stichum, & contubernalem, & non ad coniungendam contubernali condõnẽ, quæ fuit Sticho apposita. s. rõnũ reddendarũ. Sed si Stichus prædictus habens reliqua voluisset reddere rõnẽ hẽdi, & hæres voluisset, pro impleta habetur conditio. ẽt quantũ ad eum, nedum quantum ad contubernalẽ, & sic liber decessisset, & ad hæredem suã partem legati transmississet. Vide

i *Cum contubernali]* ex hac cõiũctione cũ oritur dubitatio.

k *Vel paria]* aliàs paria, aliàs par esse, q. d. vel nil debeat, vel debeat tam verumque solui. Accurs.

l *Conditionem]* hic incipit respondere. Et dic conditionem hanc &c. sub. sic intelligendam.

m *Si qua habet]* scilicet, reliqua.

n *Cum fide]* i. cum fideli computatione, & sic denuo computare, & reddere, vt inf. l. prox. & su. de cuict. l. qui libertatis. §. seruus, sed vbi nulla sunt, non differtur libertas, vt hic subijcit, & C. de manu. test. l. cum testamento.

o *Competente]* quia nulla erant reliqua, vel eĩa reddidit.

p *Defecta]* de rigore iuris, vt inf. de statulib. l. ii seruo.

q *Dicetur]* de æquitate.

r *Conuentionem]* s. cum, quæ est coniunctio.

s *Necessitudinem]* i. affinitatẽ, vel quasi: sic su. de iust. & iu. l. fi. Et no. ꝙ mõ intelligitur condõ repeti. Sed ĩ. s. eo l. aliàs ĩ prin. Sol illud ĩ vna, eadẽq; persona, hic in diuersis. Vel, hic de æquitate, ibi de rigore. Vel, hic fauore libertatis. Vel dic, vt ibi. Et eodẽ mõ Sol. ĩ. de cõd. inst. l. eũ seruus. & ĩ. l. px. in fi. 1. th. ibi. Cũ quidã &c. & ĩ. en. l. Iulianus aĩ. in princ.

t *Habetur conditio]* in persona Stichi mortui ante redditas rationes. vel dic, quo ad mulierem, secundum rigorem.

u *Cum per eum]* s. hĩdem, ad quod ĩ. eo. l. iure ciuili, sed sũm æquitatem, quam habet cum libera, nunquid, & legatum habebit? Respon. sic partem, & aliam iure accrescendi, cũ sit caduca, vt C. de cadu. toll. end. §. Generem aliquid.

Idem. r†

LEX LXXIX.

EAs a causas, quæ protinus b agentem repellũt, in fideicommissis non pro 2† conditionibus c obseruari oportet: d eas verò, e quæ habẽt moram f cum sumptu, 3† admittemus cautione oblata. Nec enim parẽ dicemus eũ, cui ita datum sit, Si monumentum fecerit, g & eũ, cui datum est, 4† Vt monumentũ non faciat. h

Cõditio apposita vni in persona alterius sibi cõiuncti per hanc dictionem, cum, de æquitate nõ intelligitur repetita.

Paulus. s†

LEX LXXX.

IVlius Paulus Ausidio: 6† Quæsiti, si in testamẽto 7† cautum esset, Stichus si rationes, reddiderit, cum cõtubernali i sua liber esto, eiusq; hĩs decem dato: an Sticho mortuo ante, quã rationes redderet, vel paria, k 8† vel reliqua habente, libera sit 9† mulier? & an de legato idem accipiamus libertate data, si rõnes reddiderit? Hanc conditionem l * rationum reddendarũ, vt iussus videatur reliqua reddere, si qua hẽt m cum fide n actus sui, q̃ si nulla sunt, purè accepisse libertatẽ videbuntur, & si post aditã hæreditatem decesserit, 10† cõpetente o libertate etiam legatũ eos secutum est. Quod si cũ adhuc reliqua haberet, decesserit, sub eadem conditione, & contubernalis eius libertatem accepisse videbitur, 11† & defecta p videbitur conditione. Sed nõ inelegantер illud dicetur, q Stichum quidẽ sub cõditione manumissum, contubernalem autẽ eius purè, & illam coniunctionem r non ad coniungendam cõditionẽ, sed ad necessitudinẽ s demonstrandam pertinere.

¶ Tũc demũ 12† ꝓ impleta * habetur cõdo, t cũ per eum u

* Aliàs hoc conditione rationũ reddẽdarum iussus vt reli. &c.

1† F. Scæuola l. 8. Quæstio.

2† F. Cõditionalibus. vide An. Aug. li. 4. c. vlt.

3† Al. moram consump. an al. coniũctam.

4† Vt monumẽtũ faciat, legitur in Tan. Plo. quod sequitur Du. vide Aug. li. 4. eqnen. c. 17.

5† Li. 21. Quæstio.

6† F. Nũphidio.

7† Flo. si ita testet.

8† Fl. vel pariatore vide An. Aug. li. 4. emẽ. c. 12 Alc. li. 1. pater. ca. 24.

6† Fl. ecfet.

10† F. decessit, & paulò post.

11† Fl. videtur.

12† Aliàs tũc enim de. * Tũc propleta habetur cõditio cũ per eum sta quasi impleta esset, debuisset, & facit c. cũ per eum fiat. extra de reg. iu. lib. 6.

Debi-

a *Debiturus*] aliquid sub conditione.

Cum seruus] CASVS. Titius ita dixit in testõ suo. Stichus sit liber si rationes reddiderit: eique fundum hæres dare damnas. siue damnatus sit. Nunquid legatum fundi est purum, vel conditionale? Et dr q̃ est conditionale. Reperitur. n. in eo conditio libertati apposita, & ita adimpleta conditione per Stichum, i. redditis per eum rationibus erit liber, & simul cũ libertate dies quoque legati vtiliter cedit. Sed quomodo vt Stichus adimplere conditionem prædictam reddendæ rationis? Certè dicunt quidã, vbi reliqua reddiderit. Et ita dicunt consistere cõ in dando. Sed certè non est verum, imò consistit in faciendo, & in dãdo. In faciendo cõsistit, quia tenetur reddere rationes, sicut seruus tenetur reddere, i. legendas offerre rationes primum, deinde computandas, vt explorari possint computationes, an probè, an improbè referantur, & vtrum accepta per seruum rectè sint relata per eum, an nõ. Tenetur etiã instituere hæredes notitia rationum, vt sciant quid in quacunque sit scriptum. In dando autem consistit: quia reddita prædicto modo rationib. debet reliqua rationum, quæ remanserunt apud se, reddere hæredibus. Vtia

1† Lib. 2 Quæstio al. Paulus.

2† Fl prætosita. & infrà prætositam.

3† Flo. Et ideò inutile fit. Vide Aug. li. 1. emẽ. c. 3.

4† Flo. in fin.

5† Fl. vel si hac.

6† Fl exiit.

7† Fl. consistit.

b *Prætosita sit*] scilicet tantum.

c *Inutile*] aliàs inutile fit, & tunc nil est contra: aliàs inutile non fit, & sic non est contra: ff. de legat. 1. l. quæsitum. §. 1. Sed ibi fuit conditio in dando tantum, vel in faciendo tantum, hic autem mixta, vt subijcit. Quid ergo &c. Vel sic. R. dic, quòd non sit inutile, s. ab initio, sed tamen postea virtutor adita hæreditate, vt ff. eo. l. Iulianus noster.

d *Recte putant*] No intelligi eo modõ repetita, vt sup. eo. l. quia. & ff. eod. l. legarũ. Sed arg. sup. l. proxi. & sup. de adi. lega. l. si tibi & facit sup. de hæred. instit. l. 1. & l. qui filio. Ac.

e *Reliqua*] reliqua sunt, quæ ex administratione debentur. quæ sic dicuntur, quia raro accidit, q̃ omnia malè consumpserit: sic ergo reliqua debita ex administratione dicuntur, vt sup. de admin tuto. l. Lucius. 1. respon. & reliquatio ipsa rerentio reliquorum, vt sup. eo. tit. l. qui nominibus.

f *Reddiderit*] & sic tantum datio continetur.

g *In folle*] i. in bursa. Sed Pla. posuit p. vna parte, & exposuit i. malitiosè, siue obscurè, vel, idest stolidè.

h *Non recte*] s. referantur: sed certè non vt exigi hæc computatio: vt C. de manu. testa. l. cum testamento. §. fin. quæ est contra. Solu. vbi nil est in reliquis, statim est liber nulla facta computatione? vt ibi. & ff. l. proxi. sed vbi est, sic hæc duo exiguntur, vt hic: & sunt similia, vt in contrario no.

i *A facto*] i. ratiocinatione.

k *Ad pecuniam*] id est, dationem.

l *Intelligitur*] sic ff. de pign. act. vel vniuersorum, & l. si seruos, & C. de episco. au. l. 3.

m *Exciperet*] geminatio sermonis vel dic excideret, scilicet seruus dicens non esse ita.

3† Fl. imputationes.

n *Soluerit*] in quibuscunque culpæ reus saltem leuis fuerit, vt ff. eod. l. antepe. & facit ff. de fideicom. liber. l. si pure. in fi. & de verbo. sign. l. hoc. §. fi. & de statul. l. statuliber. §. si quis non dare. & de manu. l. si ita sit. & l. si ita fuerit. & supra de lib. lega. l. non solum. §. is qui rationes. quibus legib. dicitur duo contineri in rationibus reddendis.

9† Fl. qd in quæst.

10† Dust. reliqua. aliàs, reliquationis

Item] CASVS. Lucius Titius instituit sibi hæredẽ Aurelium Claudiũ, hoc modo, Aurelius Claudius natus ex illa muliere, puta. Titia, hæres mihi esto, si filiũ meum se esse probauerit coram iudice. Certè testamentum nullius est momenti: quia d. Aurelius Claudius, quem Lucius Titius reputabat vt filium, est institutus sub impossibili conditione. Impossibile enim est, q̃ ipse probet se filium esse, & ita de facto est impossibilis conditio Titia.

11† Li. 12 responso. * Intell. huius l. vt per Io. Crot. in l. fœdum. nu. 12. de ver. oblig.

o *Impotestate*] filius enim qui est in potestate patris, non põt instituí sub conditione, nisi sit potestatiua, vt sup. de hæred. instit. l. filius. Nisi in eius defectum sit exhæredatus. vt C. de instit. & substit. l. 4. & ff. de bo. libe. l. liberius. §. liberius. in fi. si aũt est emancipatus, valet testũ, in quo est institutus sub condi ione: habet ũ contra abu. quasi institutus, vt Instit. de exhæred. lib. § & ea. de emancipatis. ff. Az.

p *Testamentum nullius*] vide ut ergo non posse probari filiatio. quod est verum, facilè, nisi per coniecturas. vt supra de ijs qui sunt sui vel alieni iu. l. filium.

Lucius] CASVS. Ita dixit testator. Illis meis liberis volo dari nomine aliment. cum mensuos denarios cẽtenos, & vestiaria, si cum filio meo rogati fuerint, & decessit postea testator. Liberti autem steterunt in obsequio filii prædicti, quamdiu ipse fuit promptus ad militiam: Quæ de causa effectum est, vt quibusdã Liberis Romæ rel. filius profisciceretur filius ad militiam in Castris & postea apud Castra decessit. Quæsitum est, an alimenta debeant Liberis ab

1 Concor. bona glo. in c. Michaël. extra, de fide & in c. quas. extra, de Abba Balro. in c. decedẽti. in §. col. in fi. qui seu. dat. post. in vb. seu.

Conditio adiecta libertati, videtur repetita in legato, & conditio rõnum reddendarũ est mixta dandi, & faciendi, nec alterum sine altero sufficit, vt videatur impleri, sed vtrunque requiritur. Pau.

Callistratus. 1 †

LEX LXXXI.

CVm seruus ita liber esse iussus sit? Si rationes reddiderit, eiq; fundum hæres dare damnas sit: videamus, vtrũ conditio libertati proposita 2† sit, b an verò & legato. Et quidem si libertati soli accipiamus propositam, nullus tractus amplius supereſt. Nã legatum purum invenitur, 3† & ideò non inutile c sit. Quòd si conditio etiam legato incerta 4† sit (quod quidam rectè putant) d simul cum libertate dies quoq; legati vtiliter cedit. Quid ergo continentur his verbis, si rationes reddiderit? Quidã hoc aiunt, si reliqua e reddiderit: quasi nihil interfit, vtrum sub hac conditione, Si reliqua, vel sub hac, 5† Si rationes reddiderit. f Sed nos neque conditionem meram puramus esse, quæ in dationem exiſtat, 6† neq; meram conditionem, quæ in facto sit: sed eam conditionem, quæ ex mixtura quadã consistat. 7† Nam non vtique si ille in folle g reliqua obtulerit, liber erit: non. n. testator hoc sensit: sed illud, vt rationes reddat, quo seruus reddere solet; i. legendas offerre rationes primum, deinde computandas, vt explorari possit, computationes 8† probè, an improbè referantur: accepta rectè relata, an non rectè. h Ita. n. incipit quidẽ res à facto, i peruenit autem ad pecuniã. k Ineſt etiam his verbis, hæredes notitia instrui rationum, vt sciant, quid quacunque in 9† ratione scriptum sit. Nam quod ipse viuus facturus erat, id ab hæredibus suis fieri iussisse intelligitur. l Ille autem vtique non sic solebat seruo suo ostendenti reliquas 10† rationes subscribere, sed ita, vt legeret, examinaret, excuperet. m Itaq; cum seruo sub hac conditione testamento libertas datur, Si rõnes reddiderit, non hãc solam habet significationem, si cautiones instrumentaque omnia actus sui exhibuerit hæredi: sed & si reliqua soluerit n

Filiatio non potest plenè probari. Bart.

Paulus. 11 †

LEX LXXXII.

LVcius * Titius ita testamentum fecit, Aurelius Claudius natus ex illa muliere, si filium meum se esse iudici probauerit, hæres mihi esto. Paulus resp. filium: de quo quæreretur, non sub ea conditione institutum videri, quæ in potestate o eius esset, & ideo testamentum nullius esse momenti.

8† Fl. imputationes.

12† Li. 12 responso.

Powered by TCPDF (www.tcpdf.org)

hæredem filij,& distinguitur,aut testator gra libertorū apposuit d.conditionē aut gratia filij. Primo casu,non vī defecisse cōditio,ex quo nō remansit per libertos, quo minus morarentur cum filio: & ideo adhuc alimēta consequētur. Secundo casu non consequentur, quia contra voluntatem defuncti esset. Viuia.

a *Prouehereture*] scilicet filius.

b *Non videri*] hac lege distinguitur,cuius cā debēt morari cū liberis. Et sm hoc nō est ꝯ primæ parti. ſ. de ann. lega. l. Seio. quia ibi gratia filiorū, & iō aliquo modo præstantur alimēta pro ea parte. Item non obstat secundæ parti, ſ. de an.leg.l.Seia. quia hic per casum,ibi per filium stabat. Item ꝯ ad primam partem, ſ. de manumiſ.testa. l.ſi ita scriptum.in fi. Solu. ibi loquitur in casuali cōditione,hic autē in potestatiua. Et licēt ita deficiant pp casum: nihilominus legatū consequitur legatarius, secundum.R.vt dixi ſ. eo. l.in testamento. Acc.

c *Vtilitatem*] non autem libertorum.tunc enim non repellūtur liberti ab alimentis, quod est ī eis speciale, vt notatur ſ. eo.l. in testamento.

d *Non oportere*] doli exceptione obstante.

Titia] CASVS.

Titia habens filium Seium, qui Seius hēbat tres filios, ponamus,instituit sibi hæredem d Seium suum filium, & fidei eius commisit, vt voluerisam rem,siue hæredi ariem eiusdē Titiæ restitueret d. Seius eius filijs Seij, liberisve eorum filiorum Seij. cum ipsi perijssent. sine vlla furis cauillatione, & decessit d. Titia. Nunc quæritur, an per dicta verba, cum illi à m petierint &c. videatur adscripta conditio fideicom. Et dicitur quòd non. & ideo filij dicti Seij ſi morianiur antequam petant, transmittunt petitionem ad hæredes eorum. Viuianus.

e *Titia*] Titia instituit filiū & fidei filij hēdis instituti habentis liberos cōmisit, vt d.suis liberis, ſ. nepotibus Tiiæ, & liberorū liberis (nā in infinitum sic dīcitur,vt ī.de verb. sign.l.liberorū)restitueret.cū petierint. Vel dic,ꝙ Titia instituit extraneum, & rogauit, vt suis liberis restitueret: sed nunc quare dicit liberos habentis & filij ſuperfluerent.

f *Cauillatione*] i expone.vt ī. de verb.sign.l.natura.

g *Non videri* ,sed magis quædam admonitio.vt ī.de verb. sign.l.ſi decem. & arg.ſ. de tute.l.muto.§. hāc conditionē.

Viuianus] CASVS. Petrus,ponesfecit testamentum,& iussit seruū suum Stichū dare decem Titio,& liberū esse,& et legatū, ponamus, Seiani fundi habere, & postrà viuens testator mānumisit eū, & postrà decessit testōr idē. Certè non habebit d.Stichus aliter legatū fundi,quod ei cū libertate datū fuit,quàm ſi pareat conditioni prædictæ libertati.appositæ,i.det decem Titio. sed ſi testator viuus d.seruū non manumiserit,sed vēdiderit Caio,nō poterit Caius emptor aliter petere legatū d.seruo relictū, ꝙ ſi pareat d. conditioni Et hæc vera sunt tunc demū,cum ol modo legatū acquiri potuit simul eū libertate d.seruo,ſi non fuisset a viuo testōre manumissus,vel vēditus,vel onus cōdōnis non fit impositū expressè legato,veluti,ſi legatū esset collatū in tps libertatis,qđ est ip,nisi expressè pūti die detur.ſi aūt legatum sit datum pūti die,libertas verò sub cōdōne, aut valet legatū, aut non.Si valet,hēt locū qđ dictū est ſ.ſ.ꝙ nō aliter hēat Stichus à viuo testōre manumissus,vt emptor Stichi legatum, ꝙ ſi pareat condōni libertatis appositæ.Valet aūt legatū,ſi non fuit institutus hīs necessarius: quia ſi statim facto testō testōr decessisset,non tñ hoc casu inutile esset legatū, cū posset cōdō libertatis impleri añ aditā hērditatē, & legatum manumisso dēti.ſ.qa statim adita hērditate, nō impleta cōdone libertatis pōdicta ante aditā hērditatem,statim cū aditur postea hērditas, est liber, & debetur ei legatū, & ita non inuenitur seruus fuisse in dñio hīdis. Et in hoc casu nō est locus ſctæ Cotonianæ, ꝙ iubet, vt ea legata,quæ essent inutilia, statim mortuo testōre non sint inutilia,ea ratione,ꝙ diutius vixerit testator, vt ī.de leg. Cato.l.1. Quia, vt dictū est, ſi statim decessit testator, non tñ esset inutile legatū. Si autē non valet legatū in eo casu,quē ī.posui.i.cum legatū fuit datum pure,& libertas sub conditione,non hēt locum quæstio. vtū Stichus,vel emptor Stichi hēat ante legatū,quā pareat conditioni libertatis,nō valet aūt d.legatū purè relictū, ſi fuit institutus hīs necessarius, puta conseruus d. tichi,cui Stichus fuit data libertas sub condōne, ſi daret 10. legatū autē fuit ei datū purè: qa ſi pe,quo implet conditionē Stichus,ipse Stichus de necessitate inueniatur in dñio hīdis necessarij:quia inter mortē testatoris, & aditionē hērditatis nō est aliquod mediū:cū hīs necessarius statim mortuo testatore fit hæres,siue velit,siue nolit,vt ī.de leg.1.l.quæsitum.in fi. Si ergo est in dominio hæredis,non valet legatum, vt C.de leg l.seruis.& hæc vide ur esse intentio huius legis. Viu.

h *Dare*] cuidam extraneo.

i *Et ita*] per hoc ita collige, quòd est conditio.

k *Iussus*] sub.& fundum Seianum habere.

l *A viuente*] testatore.

m *Conditioni*] quasi in legato tacitè repetita: vt ī.de leg.1. l.qui concubinam.§.cum testamento. & ī.eod.l. auia. Sed contra.ī.eo.l.Iulius Paulus. in fi.Sed dic, vt ibi.

n *Paruisset*] scilicet seruus iste.

o *In emptore*] scilicet dicendum est,id est,vt ita demum legatum huic seruo petat,ſi conditioni paruit.

p *Non fit*] ſ.expressum:ſp tñ repetita vī,vt ī.eo l.cū seruus.

a *Etenim*

Si conditio mixta deficit pp casum, non deficit relictū alimentorum: nisi fauore eius, in cuius persona deficit, alimenta fuissent relicta. Bar.

Idem. 1 †

LEX LXXXIII.

ILlis libertis alimentorum noīe,ſi cum filio meo morati fuerint: menstruos denarios centenos, & vestiaria dari volo. Liberti in obsequio fuerunt quādiu adolescens ad militiā proueheretur: 2 †quia cā effectum est: vt quibusdam Romæ relictis proficisceretur, & apud castra defunctus est. Quæsitū est, an ab hæredibus eius alimenta debeantur? Paulus respondit,conditionem quidem in persona libertorum, qui cū filio defuncti morati sunt, aut per quos nō stetit, quo minus morarētur, mortuo filio testōris defeciſſe nō videri. b ſed ſi testator pp filij vtilitatem c ijs, qui cum eo morati fuissent, alimēta præstari voluisset, 3 † cōtra voluntatē defuncti petentes audiri non oportere. d

Legatū factum alicui, cum petierit, non est condōnale. B.

Scæuola. 4 †

LEX LXXXIV.

TItia e hæredis instituti liberos habētis filij fideicommisit, vti rem eius vniuersam restitueret filijs eius, liberisve 5 † eorū,cum ipsi petijssent, sine vlla iuris cauillatione. f Quæro,an his verbis, Cū illi à m petierunt,conditio fideicommisso adscripta videatur? Respondi,non videri. g

Seruus, cui libertas, & legatū relinquitur, manumissus vel alienatus legatum nō consequitur, nisi impleat cōditionē, in cuius euentum legatū est expressè collatū. Item regula Catoniana nō impedit legata, quorū dies cedit ab adita hēreditate, nisi hæres necessarius existat. Bar. & Pan.

Marcellus. 6 †

LEX LXXXV.

IVlianus * noster ait, 7 †eū, qui decem dare, h & ita i liber esse iussus k esset, ſi à viuente l manumissus esset, nō aliter legatum, quod ei cum libertate datum esset, habiturum, quàm ſi conditioni m libertatis paruisset. n Idem in emptore, o 8 † ſi alienatus esset. Sed id tunc locum habet, cum omnino simul cū libertate legatum acquiri potuit, licèt legato imposita nō sit: p veluti cum in tempus libertatis collatum esset legatum. Cum verò libertas sub cōditione, legatum autē præsentè,& libertas sub conditione,non hēt locum quæstio. vtū Stichus,vel emptor Stichi hēat ante legatū,quā pareat conditioni libertatis,nō valet aūt d.legatū purè relictū, ſi fuit institutus hīs necessarius, puta conseruus d. tichi,cui Stichus fuit data libertas sub condōne, ſi daret 10. legatū autē fuit ei datū purè: qa ſi pe,quo implet conditionē Stichus,ipse Stichus de necessitate inueniatur in dñio hīdis necessarij:quia inter mortē testatoris, & aditionē hērditatis nō est aliquod mediū:cū hīs necessarius statim mortuo testatore fit hæres,siue velit,siue nolit,vt ī.de leg.1.l.quæsitum.in fi. Si ergo est in dominio hæredis,non valet legatum, vt C.de leg l.seruis.& hæc vide ur esse intentio huius legis. Viu.

1 Adde ad illā glo. ꝙ dicit Bar. de verbo cauillatione hic: & quæ dicūtur ī Spe. in titu. de depoſi. §. 7. verſicu. 17. & 27.

1 † Li.14. responſo.

2 † Flor. promoueretur.

3 † Fl. voluit.

4 † Lib.1. Reſponſ.

5 † Aliàs libentius

6 † Fl. Marcianus li. 3. fideicōmiſſo.

* Intell. huius l. vide per Io. Crot. inſ. ſi is qui pro emptore, nu. 61. de vſucap.

7 † Fl. dece, air.

8 † Fl. ind in emptorem.

a *Etenim*] & certè poteſt tenere legatum non obſtante regula Catoniana. Etenī,&c.q̄ eſt ī.de reg.Cato.l.1.in prin.
b *Omnino*] ideſt,in omni caſu.
c *Impleri*]etiam poſt mortem teſtatoris,quia eſt in dando, vt ſup.de lega.1 quæſitum,§.1.
d *Manumiſſo*] nam licet det decem ante aditam hīditatem, non tñ eſt liber, nec legatum ei relictum valet: licet aliàs valeat à morte teſtatoris,vt C. de cad. toll. §.i nouiſſimo, & §.a.
e *Neceſſarius*] ſcilicet aliquis alius ſeruus, quia tunc inter mortem teſtatoris.& aditam hereditatem nihil eſt ī medio, cū protinus eſt hæres, & liber,vt Inſtit.de hæred.quali.& diffe. in princ.& ſic tempore aditæ hereditatis,id. eſt mortis inuenitur ſeruus hīdis. & ideo purum legatum regula Catonis impedit, at ī ſuo. & neceſſario dico idem, qđ in extraneo:cum hēat per Prætorem beneficiū abſtinendi, vt Inſtit. de hære.qual.& diff. §.ſed ſi is,& ī. de acquir.hære.l. neceſſarius. & C.ſi vtrab hīdi.abſti.l.1.& facit ī. de lega.1 quæſitum. §.neceſſarius. Acc.

Quod traditum] CASVS. Dictū eſt ī.eod.l.ſub diuerſis in legatis eſſe ſpectādam nouiſſimam conditionem, i. vltimam,& in libertatibus leuiſſimā, ideſt eam, quæ ſeruo commodior ſit,cui libertas eſt relicta ſub cōditionibus. Certè illud,qđ ita dictū. ſiue traditum eſt, non pertinet ad m ſolūmodo, quæ dant ſæpius ſub diuerſis cōdōnibus, ſed ēt ad ea,quæ primo purè dantur,deinde ſub cōdi. Pone ergo,quòd hęres purè iuſſus eſt dare Titio,Stichū.& poſtea ex interuallo iuſſus eſt dare eidē Titio eūdem Stichum ſub cond.certè debetur ei aduenientę conditione. & non ante, quia poſterius valet. Idem eſt econtra, ſi prius ſub condōne eſt legatum,deinde pure:nā præſens debetur. Et hō dixi ex interuallo:nam ſi purè legatū ex inconſtinenti hīs ſub cond. iuſſus ē dare,puta quia ita dixit teſtō: Lego Titio Stichū. & lego Sempronio fundum Titianum,& Caio decē, & poſtea inconſtinenti, ſi quā ad alios diuerteret actus.ita dixit: Quod Titio legaui purè,lego eidē Titio ſub condōne, ſi nauis ex Aſia venerit,& ita erit perinde, ac ſi ita dixiſſet. Lego Titio Stichū purè, ītē lego eidem Titio eundē Stichū ſub conditione,ſi nauis ex Aſia venerit, & ita erit perinde, ac ſi ſecūda ſcriptura legati Titio relicti eſſet coniuncta primę ſcripturæ legati eiuſdem:quo caſu hēt electionem Titius, vtū petat legatum de Stichō,vt purū,an verō,vt condōnale. Et hoc eſt verum, niſi teſtator appoſuit d. ſecundam ſcripturā commemorando legatum, qđ erat in prima deſcriptura.veluti,quia ita dixit,Stichū, quē Titio legaui purè hīs meus ei dato,ſi nauis ex Aſia venerit: nam tunc vī taliter ſcripſiſſe teſtator animo reuocandi præcens, ſiue purum legatum, ſed ēt,quæ primò purè, deinde ſub condōne danē. Itaque qđ hīs purè dare iuſſus eſt, quòdve purè legatū eſt, cum id 4†ex interuallo k ſub cōditione legatum eſt, poſterius valet. Si prius ſub condōne, deinde purè legatum eſt, pñs debetur. Quòd ſi purè legatum eſt,& incontinenti 5† hīs ſub conditione dānatus, aut rogatus eſt dare, perinde eſt ac ſi iuncta ſubiecta l ſcriptura idem legatum eſſet, vt vel pñs m vendicari,ſi hoc voluerit legatarius, vel cum condō extiterit, ab hīde peti poſſit: niſi cum 6† cōmemoratione ſuperioris legati poſterius ſcriptū fuerit,veluti,Stichum quē illi legaui, n hæres meus ei, o ſi illud factum erit,dato. Tunc .n. reuocandi animo præſens legatum, & ſub conditione dandi ita ſcripſiſſe videbitur, & ſi ante conditionem rem vendicet,doli exceptio P locum habere poterit.

Caius. 7 †

LEX LXXXIX.

PEr fideicommiſſum varie q data libertate, non leuiſſima ſpectanda eſt, ſed nouiſſima conditio, s † quia poſterior voluntas potior hīi debet. Cui conſonat,& 9† reſcriptum diui Antonini. 10 †

Item,quæ eſt rō inconſtinenti, vel ex interuallo? Rñ quia non eſt veriſimile,vt corrigat quod inconſtinenti fecerat, & facit ī.de contrah.emp.l.pacta.& ſup. de rei ven.l. ſi quā.

Legaui] ſ. purè.

Ei] ideſt eidem legatario alij dicunt,alij, & ſic benè concor.ſup.eo.l.ſi ſeparatim.

Excepto] ſ.in totum, quando el, vel quando diuerſis in partem.vt ſup.de leg.1.l.plane.1. ſi coniunctim.

q *Per fideicommiſſum. Varie*] ideſt ſub variis conditionibus,& no.per fideicommiſſum,quia aliud eſt in directis, vt ſup.eo l.quod traditum.

Quod tenam] CASVS. Conditionum,quæ in futurum conferuntur in fideicōmiſſis, & in inſtitutionibus, & legatis,triplex natura eſt. Nam quædā caſū condōnū pertinent ad id tēp ipſum,quo eſt mor viuit. vt lego Titiæ centum, ſi mihi nupſerit:nā ſine dubio nō pt impleri hęc cōdō.niſi ſi mihi nupſerit teſtante me viuente.Mortuus.n.non accipit vxorē, & iſta eſt tam cōditio habet infinitum tēs. Qñcunque enim mihi viuenti nupſerit Titia,impleta eſt condō. Quędā aūt ex dictis conditionibus pertinent ad id tempus tm, quod poſt mortem teſtatoris ſit futurū,vt lego Titiæ centū ſi ad exe-

a1† li. 1. fideicommiſſo.
a2† li. 1. fideicommiſſo.
a3† li. 1. fideicommiſſo.

& dandi eidē legatum ſub conditione. Vnde ſi añ cōdōnē vendicet Titius Stichum, poterit contra eum hīe locum doli exceptio. Quod autē dixi in libertatibus leuiſſimam conditionem eſſe ſpectandam intelligas de directis: ſecus aūt in fideicommiſſarijs libertatibus, quia in eis nō leuiſſima,ſed nouiſſima cōditio ſpectanda eſt.ſicut.& ī legatis & hd cū tribl.l.teq. Vide *Nouiſſimam* vt ſup. de teſta.tut. l. tutor datus, & ſup de leg. 1.l. ſi mihi, & tibi. §. in legatis. 4†al.idē.

g *In libertatibus*] directis,ſed in fideicōmiſſarijs nouiſſima, vt hic.& ī.e.l.leuiſſima.& ī.l.3.& inſ.de ma.teſta.l.5. & hēnt hæc locum,qñ diuerſæ cōditiones in diuerſis partibus teſtamenti poſi eſſent ſeparatim. Si aūt ēſſent ſimul, aut diſiūctim, ſufficit pareri vni: aut coniunctim, & tunc vtriq; vt ſup. de condit inſtit.l. ſi hæredi. 5† Fl. legatū. ex cōtinēti.

h *Deſt*] facit Inſt. de act.§.huic. 6† Fl.deeſt, cum

i *Non ad ea*] hoc teſerut tantum ad nouiſſimā.

k *Ex interuallo*] quia aliud, ſi inconſtinēti vt ī.eo. §.quod ſi purè. Et expone vt alibi quādo ad alia diuerteret: licet circa idē teſtamentū. & facit inſtit.1.l.fundo legato contra, ſed ibi diuerſi teſtatores. 7†li.1.fideicommiſſo.

l *Subiecta*] ablatiui abſoluti.

m *Præſtari*] Sed quid prodeſt hæc electio, cum ſemper eligā pūrè? Rñ. pōt intereſſe peti.vt ēt ex cōditionali:ſi tūc ero capax. nunc non ſum. Vel ſi oīa mea pſentia donaui. vel ſi publicata ſunt. Nā poſtea quæſita nō caderent in eas 8† F.deſ. cōditio,

n *Legaui*] ſ. purè. 9† Fl. ēt. 10† Alias D. Hadr. & Anto. nini, qđ ſequitur Du.

o *Ei*] ideſt eidem legatario alij dicunt,alij, & ſic benè concor.ſup.eo.l.ſi ſeparatim.

p *Excepto*] ſ.in totum, quando el, vel quando diuerſis in partem.vt ſup.de leg.1.l.plane.1. ſi coniunctim.

q *Per fideicommiſſum. Varie*] ideſt ſub variis conditionibus,& no.per fideicommiſſum,quia aliud eſt in directis, vt ſup.eo l.quod traditum.

quius funeris mei venerit. Nam non pōt impleri nisi post mortem meam, & hæc conditio ad certum ipse adscripta est, quia non quōcunque post mortem impletur. sed cum sit funus. Quædam ex d. condi. pertinent ad alterutrum ex d. pitus. l. & vitæ testatoris, & mortis, vt, lego Titiæ centum si filio meo nupserit: nam sine nubat quōcunque filio meo me viuente, siue me mortuo, impleta est conditio, & sic dicit hæc conditio habere infinitum tempus, sicut & prima. Viu.

1† Flor. Marcianus li. 2. fideic.

2† Fl. deest tēpus.

a *In futurum*] quæ veræ conditiones dicuntur, vt sup. de iniusto testam. l. cum in secundo.

b *Vt hæc conditio*] reddit singula singulis.

3† Fl cōprehēdatur.

c *In futurum*] quia prima, siquunq; me viuente: tertia quandocunque ante mortem, vel post mortē. d *Ac certum*] imo est incertus dies mortis, vt ff. eod l. 1. Sed dic, respectu præcedentium, quia non quōcunque post mortem, sed cum funus impletur. & facit. ff. de lega. 2. l. si ita sit scriptum. 6. fi.

Seio legauit] CASVS. Titius legauit Seio centum, & rogauit eum, vt liberos suos emanciparet. & decessit Titius. Post a Seius agnouit d legatum. Nunquid d. liberi Seij possunt ab eo petere & emancipentur. Dicitur & non iure actionis: ex ea ordinem autē cogetur eos emancipare, quia voluntas testantium non dēt circumueniri: sicut cogeretur, si fuisset ei legatum sub conditione liberorum emancipandorum, vel fuisset ei ita relictū, vt liberos emanciparet. Adduco tibi tale simile. Titia habens filium, & ex eo nepotes, eos adiuncta substituit, & rogauit filium, vt filios emanciparet, & non rogauit eum expressē, vt partem eorum hæreditatis eis restitueret. Certè cogetur filius eos emancipare, & eorum partem hæreditatis aliæ eis restituere, & si sit filios in mora emancipandi eos: quasi ex mora vsuras eis præstare debet: cum enim faciat moram emancipationi, vt etiam moram faciat restitutioni fideicommissi. Nam videt commissum fidei filij, ne eos sui iuris institutos ad hæreditatē aliæ perueniret paterentur. & h. d. cum l. seq. Viu.

4† Fl. quōque vide Ant. Aug. lib. 3. c. 7.

5† lib. 5. fideicommisso.

e *Manumittere*] i. emancipare.

f *Eos*] liberos.

g *Fideicommissi*] causa emancipationis patri relicti. & hoc non ero iure: vt sup. de lega. 1. l. filius, §. secundum vulgarem. sed de æquitate secus in vtroque, vt Inf. subiicit. ff. eo.

h *Fideicommissarius*] quia de fideicommissis ius dicit. vt Inst. de fideicom hæredi. §. 1. Acc.

Martianus. 1†

LEX XC.

CONditionum, quæ in futurum [a] conferuntur, triplex natura est, vt quædam ad id tēpus, quo testōr viuat, quædā ad id tēpus, [2]† quod post mortem eius futurū sit: quædam ad alterutrum pertineant: tēpus aūt, vel certum, vel infinitum comprehēdat. [3]† Quæ ita non minus infideicommissis, qui in institōnib. ac legatis incidere solent, vt hæc conditio, [b] Titiæ, si mihi nupserit: non dubiè nisi viuente testatore: illa autem, Si ad exequias funeris mei venerit: nisi post mortem impleri non possit. Illa verò, si filio meo nupserit, vel viuente, vel mortuo testōre impleri possit. Et prima quidem ac tertia ex relatis ōndōnibus infinitum [c] tēpus hūt Qūcunque [4]† enim nupserit, impletur conditio. Secunda ad certum [d] tempus adscripta est.

Rogatus emancipare filios, non potest cogi iure actionis, sed officio iudicis. Ité q̄ vult antecedens, vult consequens, sine quo illud q̄d q̄ritur, nullius est momēti. h. d. cū l. seq.

Vlpianus, 1†

LEX XCI.

SI cui legatum fuerit relictum, isque rogatus sit liberos suos emancipare, an cogi debeat manumittere? [e] Et retineo me dixisse, deficere [6]† eos [f] a petitione fideicōmissi, [g] Neque. n. prætor fideicommissarius [h] ad libertatē eos tuētur, vt seruos. [k] Papinianum quoque lib. 9. Respōsorum scribere referebam, non esse cogendum emācipare filios suos. Arbitror ita ex tra ordinem [i] debere constitui eum, qui agnouit id, qđ sibi relictū est hac contemplatione, vt liberos suos emanciparet, cogendum emancipare. [m] Neque. n. debet circūueniri testantium voluntas. Sic demum hoc accipiendum est, quemadmodum si sub conditione liberorum emancipandorum ei fuisset legatum. vel ita relictū, vt eos emanciparet. [n] Cui rei consequens est, qđ D. Seuerus rescripsit. Nā cum quidam mulier nepotes suos [o] hæredes instituisset, & ipsum filiū [p] cohæredē filijs suis [q] dedisset eosq; inuicem substituisset, [r] rogasset que filium, vt filios emanciparet, non aūt rogasset, vt hę rediratem eis restitueret, ex auctoritate D. Seueri emancipare eos compulsus est, hisque restituere [s] hereditatem, & adiectum est, si 7† tardius id faceret, quasi ex mora vsuras præstaturū. Videri enim eum, qui moram faceret emācipationi, moram restitutioni fideicommissi facere.

6† Fl. defici.

7† Fl. vt

Papinianus. 8†

LEX XCII.

MAter [9]† filio suo cohæredes sine vlla conditione filias ipsius dedit: ac petijt, vt filias suas emanciparet, ita, vt curatores à Prętore acciperent. [t] Filij videri fideicommisisse placuit, vt eas sui iuris constitutas ad hę rediratē aliæ peruenire pateretur, [u] nec ad rem pertinere, si portionem liberarum iure substitutionis [x] quæsijsset.

i *Liberarum*] id est, emancipationem.

k *Vt seruos*] quia seruos tuetur, vt Inst. de singu re. per fideic. te. §. libertas.

l *Extra ordinem*] deest officio iudicis: sic ff. si cer. pet. l. cū filius.

m *Emancipare*] No. casum, vbi pater cogitur emancipare filium: sunt & alij quidam, sed singulariter contra, vt no. Inst. quib. modis par pot. fol. §. fi. 1 Secus si rogatus quem adoptare, vt sup. de le. 3. regulare. l. vnicum. §. hæres. ibi. ADDITIO. Die, tiale. secundum Bar. quod quātū B. hic cogitur emancipare. & non adeptate, vt ibi.

n *Emanciparet*] nam semper cogitur, vt & C. de fideicom. l. quamuis. & argum. supra de condi. causa da. l. 1. & C. de inoff. testam. l. filius. & C. de insti. & substit. l. si mater.

o *Nepotes sui*] scilicet ex filio, quem cohæredem eis dedit.

p *Filium*] patrem ipsorum.

q *Filijs suis*] s. nepotibus testamentis.

r *Substituisset*] scilicet vulgariter. Alij dicunt per fideicomm. si quis decederet sine liberis, sed tunc non esset necessaria huius legis præsumptio, quæ præsumit etiam bona restitui emancipatis.

8† Lib. 5. Respō.

9† Iacet Dn. al Pater. qūp se improbat propter seq.

s *Hisque restituere*] Hæc præsumptio est ex testantis voluntate, quæ eos hæredes instituit cum patre suo, & inuicem substituit. Vnde de portione nepotum videtur pater rogatus. Sed nunquid econtra, si rogatus pater institutus restituere suis filijs, etiam emancipare cogitur, cum alias iure isto non posset restituere, quia omnia patri per filium quærebant? Sed hodie forte secus est. Lex enim videtur velle, vt videatur rogatus restituere, cum fuerit sui iuris, vt infra ad Trebel. l. vbi. & Azo & facit inf. l. proxi.

t *Ac. Acciperent*] quam habere non possent in potestate potiùs, vt C. de cur. fur. l. fi. in prin.

u *Pater cum*] vt sup. l proxi. in fi.

x *Substitutionis*] s. vulgaris. Et die, q filiæ repudiauerunt ab ini-

ab instio, & sic ex vulgari habuit patere: sed non tenuit repudiatio, cum nec habere poterat nisi emancipatentur: vt ſ. de acq. hæred. l. is qui. Vel dic quæſiſſet, id est quærere potuiſſet, & facit ſupra de lega. 1. l. cum filio, & infra ad Treb. l. ubi, & infrà de regu. iuris, l. qui potest.

Cvm ita] CASVS. Instituì mihi hærédē Seium, & dedi libertatē Stichō ſeruo meo ſi daret decē Titio. Certè non aliter conſequetur libertatē Stichus, niſi det Titio decē, & alij dando nō conſequetur libertatem. Sed ſi ipe adiuæ hæreditatis Stichus hēt decē, & vult ea dare Titio, & Titius eſt tunc mortuus: conſequitur libertatem ēt nulli dando decem, ſecus eſſet in legatario, cui eſſet legatus, pone, equus, ſi daret decem Titio. nam ſi Titius moriatur ante quam legatarius det ei 10. non cōſequitur legatarius equū. Sed ſi ita dixi ego teſtor, Stichus liber eſto ſi hēdi meo 10 dederit: vel ſi hēdi meo Titio 10. dederit: non tū hēdi dando peruenit Stichus ad libertatē, ſed etiā dando hēdi hæredis: etſi nullus hēdi ſucceſſerit, peruenit ad libertatem etiā nulli decem dando. Viua *Tantum*] non autem hæredis eius, vt ſtatim dicit.

1† lib. 1. iuris epitoma.

2† Fi. perſonam.

3† Pl. conſequitur.

4† Flor. ſi hēdi, vel ſi hēdi Titio, &c. qualiter & Viuianus legiſſe coniecimus ex cauſis.

5† lib. 1. iuris epitomat.

b *Ceperit dies*] ſc. libertatis, quod eſt ab aſita hæreditate, licēt in ceteris a die mortis: vt C. de cad. tol. 5. in nouiſſimo.

c *Sed vbi eum habuerit*] ſecus ſi nō habuerit: vt hic à contrario ſenſu. Et ſic inſpicitur quod magis nocet libertati, ſcilicet quia pecuniam non habet, quam quod prodeſt, quia Titius deceſſit. ſic ſ. ad Sil. l. 1. §. fin. & magis quod difficultate, vel negligentia, quam caſu. vt C. de condi. inſer. l. fi. & de neceſſ. ſer. l. ſi.

d *Cōſtituo*] ſingulariſ. fauore libertatis: vt & ſ. de l. j. l. cum pia. §. j. nā ſec⁹. l. aliis vt ſtati dicit. & ſ. d. ſtatul. l. ſi pec. 6. is cui.

e *Nulli dando*] quia non eſt Titius viuus, cui ſoli fuit dandum, vt ſ. proxi. & ſ. proxi diuerſa, &c. vel ſi eſt, non vult, vt C. de cond. inſer. l. ſi. & facit ſ. eo l. in teſtamento.

f *Legatario*] cui fundus eſt legatus ſi decem Titio dederit.

g *Legatarius*] Deſignationem nam deficit, vt dicit. Sed contra, ſup. de ann. lega. l. annua, in princ. Sol vt ibi.

h *Hæredi Titio*] ſecus forte ſi Titio ſimpliciter iuſſus eſt dare, vt ſ. ea. l. 1. §. diuerſa. & ſ. de ſol. l. ſtipulatus ſum. 1. reſpon. & l. Stichū. §. vſumfr. Item quid econtra, ſi Titio hēdi dare iuſſus eſt? Reſpon. præcedens verbū conſidero, ſit propriū, an appellatiuum, vt ſ. de ſtipul. ſer. l. ſi ſeruus communis.

i *Conſtituto*] ſcilicet ſpecialis fauore libertatis, vt dixi. Acc.

k *Dando*] hoc privilegio libertatis, ſecus in pecuniario relicto, vt & ſ. eo. ſub diuerſis. §. 1.

Legatus] CASVS. Legauì Titio equū meū, ſi ſeruus ex Aſia venerit & poſtea ſimpliciter legauì eundē equū Seio: certe ſub eadē cōditione videor in Seiū tranſtuliſſe legatū, ſ. vt Seius equū non habeat, niſi ſeruus ex Aſia venerit. Si aūt cōditio apposita legato Titij cohæreat perſonæ Titij, nō videt repetita in trāſlatione legati illa cōditio, puta quia diſi. Lego Titio equum, ſi duxerit Seiam in vxorem. Viuia. l. *Perſona*] vtputa, ſi talis vxorem duxerit, vel ſtudijs ſe imbuerit, quæ per alium non fiunt, vt C. de cad. tol. §. ne autem, vel pone, vt ſ. de adi. leg. l. legatum ſub conditione.

m *Videtur*] ſ. tacitè, vt & d. l. legatū. ſecus in hæreditate, vt ſ. de hære. inſti. l. ſub cōdi. & facit ſ. e. l. auia. & l. quæ conditio.

Titio] CASVS. Titio legaui vſumfru. Stichi ſerui mei, & ita poſtea dixi: Si ad Titium pertinere deſierit d. vſusfr. idē Stichus ſit liber. Poſtea d. Titius deceſſit me viue, & ita nō habuit d. vſumfr. Numqd erit liber Stichus? Et dī q̄ non, non ēn vī vſusfr. deſiſſe eſſe Titij, qui non incepit eſſe eiuſdē Titij. Idē eſſet ſi Titius viueret, & capere vſumfructum non poſſet.

6† li. 1. ad Neratiū.

¶ *Serui*] Legaui Titiæ vſumfr. Stichi ſerui mei, donec ipſa eſſet vidua: & iuſſi eū eſſe liberū, ſi ipſa nuberet. Poſtea ipſa nupſit nūqd erit liber? Et vī q̄ non: quia ſi mulieri legatur, ſi nō nupſerit, ipſa pōt nubere, & legatū hēre vī ē. co. l. ſed ſi hoc. §. fin. dī tñ hic, q̄ liber erit, quia libertas in hoc caſu eſt potior, quā ſit legatum. Viu.

n *Non videtur*] Imò ē, vt ſ. vſuf. quemad. ca. l. 1. §. deſinere. Sol. hic rigor ibi æquitas, vī vt ibi ADDITIO. Dic, q̄ ibi incipit ſaltem de facto, hic non potuit incipere nec de iure, nec de facto, ſecundum Bar. hic.

o *Inſtus*] & ſic ſunt duo legata ſub diuerſis, imo contrariis conditionib. Vnde ſi ceſſerit ex vna, non videbatur amoco cedere ex alia.

7† li. 2. ad Neratiū.

p *Si mulier*] ſ. id eſt quamuis.

q *Libertas*] idē eſt multo magis ſi libertas eſt data, ſi non nupſerit, & vſusfr. in alio caſu datus eſt. Azo. ſ. ſi nupſerit.

Municipibus] CASVS. Legauì municipibus Bon. centſi ſi iurarēt ſe daturos equū Titio: nunq̄d eſt impoſſibilis dicēdi? Et vī q̄ ſic: quia nō facile pōt cōuenire ad iurādū municipes. Sed certè nō eſt impoſſibilis. Nā iurabāt illi, qui regunt municipium & erit impleta conditio. Viua. *Itaque*] dixi non eſſe impoſſibile. Itaque, &c. infert ad id, quod quæſiuit. Paulus.

8† li. 2. ad Neratiū.

• Glo. in c. bona memoriæ. 1. ſup verbo, ſingulares, extrà de electio. poſt principium huius l. q̄ ſi citatur aliquā capitulū, quod citatio pt probari p hoc, q̄ literæ citationis diriguntur Prælato & aliquibus maioribus de Capitulo.

f *Geruntur*] & ſic videntur omnes iurare. vt ſ. ad munici. l. municipes, & ſ. de reg. iur. l. aliud §. refertur. Sed contra ſ. de cond. inſti. l. quæ ſub cond. & ſ. eo. l. hæc ſcriptura. Sol. hic dubitabatur, an eſſet poſſibilis de natura, & qualiter poſſit pareri propter infantes, & ſimiles de vniuerſitate: qui alias iurare non poſſunt. Eſt igitur poſſibilis de natura, ſed non de iure vtpote contrarijs, ſecundum R. & B. Vel dic ſpecialiter in libertate: vt ſ. de manum. teſtam. l. ſi quis libert. Tertij dicunt, quod hic de præſenti, vel de præterito eſt iurandum mihi de futuro, & ſic remittitur, & facit ſ. quod cuiuſque vniuer. l. item §. ſi decuriones, & C. de aduoca. diuer. iudi. l. teſtimoniū.

9† Pl. pōt pere.os?

Ea res] CASVS. Quāuis mea res mihi purè legari nō poſſit, vt ſ. de le. 1. l. cætera. §. quemadmodū. ſi ſub cō ditione bñ pōt mihi legari, & ſi inueniat non eſſe mea tē-

Hermogenianus. 1†

LEX XCIII.

CVm ita datur libertas, Si Titio, qui non eſt hæres, decem dederit, certa perſona demonſtratur, ac propterea in perſona 2† eius tm̄ 3 conditio impleri pōt. Sanè ſi cum ceſſerit dies, b pecuniā conditione cōprehenſam ſtatuliber habuerit, c iure conſtituto, d nulli dādo, c conſequetur 3† libertatem. Diuerſa cā eſt legatarij, f in cuius perſona placuit conditionem deficere. ſi ante, quā dederit legatarius g pecuniam, Titius moriatur.

¶ Ex his verbis, Si hēdi 4† Titio h decē dederit, liber eſto, non tantum hæredi, ſed etiā hæredis hæredi dando, peruenit ad libertatem. At ſi nullus hæredi ſucceſſerit, iure conſtituto, i nulli dando k ad libertatem perueniet.

Legati translatio in dubio videtur fieri ſub eadem conditione. Bartolus.

Idem. 5†

LEX XCIV.

LEgatū ſub cōditione relictū, & ad alium translatū, ſi non conditio perſonæ l cohæreat, ſub eadem condi-

tione translatum videtur. m

Non dicitur deſinere, quod eſse non incipit. Bart.

Paulus. 6†

LEX XCV.

TItio vſusfructus ſerui legatus eſt, & ſi ad eū pertinere deſiſſet, libertas ſeruo data eſt. Titius viuo teſtōre deceſſit. Libertas non valet: qa condō nec initiū accepit. Paulus: Ergo & ſi viueret Titius, & capere nō poſſet, idē dicendum eſt. Deſiſſe.n. non videtur, n quod nec incepit.

Fauor libertatis fauori nuptiarum præfertur. Bart.

¶ Serui vſusf. mulieri quoad vidua eſset, legatus eſt. Idem ſeruus, ſi ea nupſiſſet, liber eſse iuſſus o eſt. Si mulier p nupſerit, liber erit: quia potior eſt legato libertas. q

Municipes poſſunt iurare pro eos, qui regūt municip. um. B.

Idem. 7†

LEX XCVI.

MVnicipibus, * ſi iuraſſent, legatum eſt. Hæc conditio non eſt impoſſibilis. Paulus: Quemadmodum ergo pareri pōt conditioni? Per cos 8† itaque r iurabunt, per quos municipij res gerūtur. s

pore existentis conditionis valet legatum, & poterit eam vel eius æstimationem consequi ab hærede. Viuianus.

a *Oportet*] vt ſ. de lega. 1. l. cætera. circa principium. & de contrah. empt. l. existimo. & ſ. quando dies lega. ced. l. 5. ſ. fin. & ſupra de regu. Cato. l. 2.

1† li. 3. ad Neratiũ.

Conditionem] CASVS. Instituit mihi hæredem Titium, & Seio legauit decẽ, à dicto Seio legatũ Sẽpronio 5. & decessit. Postea quam Seius agnosceret dictũ legatũ de decem, decessit dictus Sẽpronius. Nũc quid transmiserit idem Sempronius petitionẽ d. legati de quinque ad hæredẽ suũ. ita. q hæres suus possit petere illud, si Seius suum legatũ agnoscat? Et videtur quod non: cum dictum legatum Sempronij videatur conditionale. Inest. n. ei semper cõditio hæc. si Seius suũ legatũ agnouerit. Legata autem cõditionalia non transmittuntur ad hæredem legatarij. Sed certe illud verum est in conditionibus ex testamento venientibus, vt si dicat testator: lego Sẽpronio x. si navis ex Asia venerit: secus autem in conditionibus extrinsecis, idest non ex testamẽto venientibus. id est quæ tacitè ineſſe videntur, sicut fuit illa de qua supra dixi: quia illæ non faciũt legata conditionalia quoad transmissionem. Viu.

2† lib. 18. Quæstio.

Idem dicit glo. 2. ante me. in c. significasti. extra de elect.

b *Tacitè*] velut si à legatario primo tibi legetur, vel à substituto hæredi. Inest enim semper hæc conditio. Si ille suũ legatum agnouerit, aut substitutioni locus fuerit. Azo. vel pone exemplum sup. eod. l. 1. in fi. & ſ. de verb. obl. l. notandum. & l. continuus. ſ. cum ita.

c *Conditionalia*] quoad impediendam transmissionem. vt & ſ. quando di. leg. ce. l. cum illud. in fi. etiam si testator tacitam conditionem expressisset. vt ſ. eo. l. aliquando.

3† Ita & Dr. Alias Titiæ si nupserit, ducẽta, si nupserit, centũ legauit. vide Ant. Aug. lib. 1. ca. 1.

Titiæ si] CASVS Scius legauit Titiæ ducenta si ipsa nõ nuberet & si nuberet, legauit ei centũ. Certè si nupserit mulier, ducenta petere poterit: quia remittuntur ei dicta conditio non nubenti. Sed nunquid etiam centum petet, quæ ferunt ei legata, si nuberet? Et dicitur q non: quia nõ debet admitti ad legatum. vt vidua. & vt nupta. Viuia.

d *Admitti*] volebat habere ducenta: quia ei spectat tali conditione dẽt consequi legatũ perinde, ac si nõ nupsisset. Item, quia nupsit, volebat alia centum, quia impleuerat aliã conditionem. sub qua fuerant legata. quia prima conditio pro non adiecta habẽda est. Et certè non põt tam ẽrijs modis admitti, quia ridiculũ esset, & ad hoc. q nõ audiatur ẽria petẽs facit. C. de fur. l. 1. & ſ. q. ñ ap. fit. l. 2. ſ. sed si alius.

4† Fl. nupsit mulier.

Pater Seuerinam] CASVS Titius in testamento suo designauit nuptijs Seuerinæ Proculam suã filiã Aelio Philippo suo cognato, & eidem suæ filiæ reliquit per fideicommissum prædium Titianũ, si ipsa nuberet d. Aelio Philippo, & si ei non nuberet, voluit dari idẽ prædium dicto Philippo: postea decessit dictus Titius testator. Postea decessit dicta puella antequam esset viripotens. Nunquid Aelius Philippus dẽt habere dictum prædiũ ex dicto fideicommisso? Et dicitur. q non. quia non extitit conditio fideicommissi eidem Philippo relicti. Nam secundum voluntatem defuncti videtur ei demonstratum Philippo fideicommissum. si ei dicta puella voluisset nubere: ipsa autem voluit nubere ei sed non potuit morte impediente.

¶ *Ita fideicommisso*] Legauit fundũ Titio, & ita postea dixit. Volo vt tu Titius restituas fundũ prædictum Seio, si sine liberis decedas. Certè si Titius decedat etiã vno tãtum filio superstite, deficit ex voluntate testatoris conditio restituẽdi Seio.

¶ *Conditionum*] Titius in testamento suo dedit tutores filio suo, & reliquit dictis tutoribus fundũ per fideicommissum sub conditione. si tutelã filij in annum decimum octauum gesserint. & decessit dictus testator. Postea tutores id egerunt. vt constituerentur curatores filio prædicto testatoris: cum ipse in ærea factus fuit adultus, & administrauerunt curam vsque ad decimumoctauũ annum. Nunquid habebunt dictũ fundum? Et vi. q nõ: quia testor dixit de gestione tutelæ & nõ curæ. & ipsi pro parte administrauerunt curam, vt dictum est. Dicũ hic quod benè debent habere: quia verba conditionum. quæ ponuntur in testamentis. considerãtur pro voluntate testatoris: voluntas aũt testatoris talis fuit vt tutores hẽant fideicommissum ipsi administrẽt bona filij, siue vt tutores. siue vt curatores.

* Intell. huius. vide apud Bert. Fer. in l. 100. 65. C. de postlim. reuocand. infl. 6† Fl. Senatusconsultum.

7† Fl. testamentorum.

¶ *Sororem*] Titius habẽs filium Seium. qui Seius habebat vxorem Sẽproniã. fecit testãm. & d. suæ nurui reliquit tali modo fideicommissum. Relinquo centum nurui meæ. si cũ filio meo Seio in matrimonio perseueraverit. si ab eo nõ discesserit, & ita fuit conditio in nõ faciendo. & decessit postea Titius fectus: postea d. Sẽpronia nurus diuertit a dicto suo viro sine culpa ipsius viri. Certè nõ habebit dicta centũ, quia deficit conditio sine culpa. Ea aũt cum viro manente non cedit ante dies d. fideicommissi. q ipsa cepit mori, vel quãm cepit mori maritus. Morte enim ipsius. vel mariti veniente benè cedit dies, & conditio existit: & quia morte viri conditio existit, non habet locũ cautio Mutia. quæ solet habere locũ cum conditio est in non faciendo. & nõ potest existere per mortẽ alterius: puta si fideicommissum relictũ esset nurui si Capitolium nõ ascendere. vt benè dixi ſ. eo. l. cũ talis. in princ.

8† Fl. deest. dr. mã. 9† alias, noluisset. vide Ant. Aug. li. 1. cap. 1.

¶ *Fideicommissa*] Titius in testamẽto suo reliquit liberto suo ſ. Icho fideicommissa quædam menstrua. & annua sub ea cõditione. Quãdiu gesserit liberus res filiæ ipsius patroni. q remanebat patrona ipsius liberti, & decessit d. testãtor. Postea cũ libertus vellet administrare res d. filiæ. ipsa prohibuit. Certè nihilominus habebit libertus fideicõmissa prædicta quolibet mense & anno: sed si dicta filia mutet postea voluntatẽ & velit administrari res suas per libertũ. resumunt dicta fideicõmissa conditionẽ. vt. s. non aliter præstentur liberto. quàm si ipse administret res dictæ filiæ. Nam dicta fideicommissa relicta in singulos menses, & annos. sunt plura. & ideo in quolibet inest dicta conditio. Viuia.

e *Non nupsisset*] idest nubere noluisset: sic infrà de verborum obligationibus. l. stipulatus.

f *Oportet*] vt & supra de lega. 1. l. pen. & sup. eo. l. in conditionibus. Accursius.

g *Decessit*] & sic contra patris voluntatem nil agit. Non ergo dicitur nolle. cum nec velle possit: sic supra loca. l. qui ad certum & infrà de reg. iuris. l. velle. Argum. contra. ſ. de furtis. l. qui vas. ſ. veniæ. ADDITIO. Dic q ibi loquitur in prohibente petere. & ibi erat persona in quam cadebat noluntas & voluntas. secundum Bar. hic.

a *Vel*

Idem. 1†

LEX XCVII.

MEa res sub conditione legari mihi põt: quia in hmõi legatis non testamẽti facti tempus, sed condõnis expleri spectari oportet. a

Papinianus. 2†

LEX XCVIII.

CONditiones extrinsecus, non ex testamento venientes, idest, quæ tacitè b ineſſe videntur, non faciunt * legata conditionalia, c

Allegans contraria, non auditur. Bartolus.

Idem lib. 7. responsorum.

LEX XCIX.

TItiæ, si non nupserit, 3† ducenta: si nupserit, cẽtũ legauit. 4† Si nupserit mulier, ducenta, non ẽt centum residua, petet. 5† Ridiculum est enim eandem, & vt viduã, & vt nuptam admitti. d

Non dicitur nolle, qui non potest velle. Bart.

Idem lib. 8. responsorum.

LEX C.

PAter * Seuerinam 6† proculã Aelio Philippo cognato nuptijs testõ designauit: eidem filiæ prædium, si Aelio Philippo nupsisset, verbis fideicommissi reliquit: q si non nupsisset, e idem prædium Philippo dari voluit. Nondum viripotens puella diem suum obijt. Respondi, cum in conditionibus testatorum 7† voluntatem potius, quã verba considerari oporteat, f Aelio Philippo fideicõmissum ita demũ 8† datũ videri, si ei Procula defuncti filia nubere noluisset. 9† Quare cum ea prius, quã viriporens fieret, vita decesserit, g cõditionem extitisse non videri.

Non videtur sine liberis decedere, qui vnum tantum filium reliquit Bart.

¶ Ita fideicommisso dato, Volo relinquas, si sine liberis de-

a *Vel vno*]vt C. quando dies lega ced. l. cum vxori. Accur.
b *Pro voluntate* ; idest pro voluntatis suspicione. ad quod est sup. co. l. in conditionibus. Accur.
c *Dari* , quibus fuit relictum aliquid si gesserint tutelam in 18. annum. vt infra patet.
d *Id egerint*] adultus factus petēdo eos in curatores : nec ipsi se excusauerunt, cum possent, vt Insti. de excusa. tuto. vel cura. §. pen. Accur.
e *Non videatur*] qm certum est testatorē etiam per curam tutelā intellexisse. Sic ergo no. q hoc verbum tutela, ad tempus retinet propriam significationem, & post assumit aliā, & impropriam: sic ī. de vulg. substi. l. Centurio. Sed arg. contra in eo. ti. l. verbis & l. in pupillari. nec. n vetè tutor potest dari adulto. vt sup. de tut. & cura. da. ab his l. Seiæ, & secundū hoc dic, constituerentur, scilicet per confirmationem, vt Insti. de cura. §. dantur. sic C. de cura fur. l. fi. §. sed cum antiquitas. Itē no. hic, quod sufficit fieri pręgnoscens, sic & ī. de leg. 3. l. fideic. §. si cui. Sed arg. contra. sup. n. an. l. fi. §. fi. ADDITIO. Dic, q̄ illa non est cōtra. imò cōcordat secundū. B. § *Diuortio* , & sic perseuerationē sublata.
f *Caperit*] quia tunc demum perseueratio certa est, an intercuenerit, vel non.
g *Quia morte*] bona rō. vt ī. eo. l. cū ita. § Titius. & l. auia. ff. Titio. sed certè imò hoc casu nō est bona, iōga cū malo mulieris omine, i. fortuna ponit. & sic cautio locū hīe dēt. vt ī. eo. l. cū ita. in prin. & §. 1. q̄ est cōtra, sed certè imò multa gaudēt de morte maritorū. arg. ff ī. C. de iure do. l. fi. in fi. t. rō. vbi triſtātur. Itē pōt & alio mō. q̄ morte viri deficere perseuerātio vt diuortio culpa viri interueniēte. ADDITIO Dic fm Par. q̄ ista rō non est bona, quia imò triſtant bonæ mulieres, vt l. fi in fi. t. rō. C. de iure do. Ray. vero dicebat q̄ mulieres malæ gaudēt, bonæ triſtantur. Sed regula est fm é q̄ oēs mulieres sūt malæ, vt in Auth. vt fi., ph. ma. deb & cred. ī. Quæ vero, ergo inspicit, quid cōiter accidit. Sed ista rō fm Bar. ē non est bona, quia mulieres diligūt virum ēt vitia filios. Dicit ītē dē Bar. q̄ potest esse talis cōditionis vir, & uxor q̄ expectare mortē viri nō eēt triſte. vt si vir est senex, & uxor iuuenis. vt p eūdē B. i l. Mutianę ī. eo. l
Prohibente]niſi propter fraudem prohibeatur, vt supra de ann. legat. Mutia in prin
k *Res manet*]relicta. Sed contra C. de cond. infer. l. fi. Sol ibi fauor libertatis, vel ibi non redintegrantur, quia prorsus p̄ remisso est, quod semel erat dandū. Sed nec hic redintegratur, quod præteritū est, sed quod futurū est quasi plures sint cōdones, & plures administrationes. Vade licet aliqua, vel aliquæ sint remissæ, non tñ per hoc cæteræ sunt remissæ. Item no. permitti inconstantiam, sic ī. de col. bo. l. nonnunquam. & sup. de act. emp. l. si fiterulis. §. fi & depos. l. i. §. pen.
l *Plura sunt*] ſ. legata. vt & inſ. de verb. obl. l. pluribus. §. 1. & de dona causa mor. l. Senatus. §. fi.

¶ Fideicommissa mēstrua, & annua sub ea condōne liberto relicta, Quādiu res patroni filiæ gesserit, etsi prætari necesse est filia prohibente ᵏ res suas administrari; tñ voluntatem filia mutante, conditionem resumunt, ˡ quoniam plura sint.

In fideicommisso vniuersali relicto a filio post mortē, intelligitur, si decesserit sine filijs.

Idem. 2 †

LEX CI.

CVm auus filiū, ac nepotem ex alio filio hæredes instituisset, à nepote petijt, vt si intra annum 30. moreretur, hæreditatem patruo suo restitueret. Nepos libertis relictis intra ætatem suprascriptā vita decessit. Fideicōmissi conditionē coniectura pietatis, ᵐ dispondi defecisse, ⁿ quod minus scriptum, quam dictum fuerat, inuenitur.

Paulus. 3 †

LEX CII.

SI ita legatū sit, Titio post decem annos dato, si fatis ab hærede non exegerit, & Titius intra decimum annum decesserit, ⁿ ad hæredem suū transmittit legatum: ᵒ quia moriente eo conditio 4 † existit. ᵖ

Non nocet medio tempore quem ante existentiam conditionis perdere ciuitatem. Ea.

a *Testamentum*]CASVS. Titius habens filiū Seium, & habens nepotem ex Caio ex alio filio præmortuo, instituit in eos sibi hīdes & petijt à nepote prædicto, vt si moreretur intra 30. an. restitueret suā patrem hiditatis d. Seio suo patruo. & decessit hic Titius. postea d. eius nepos decessit ītra prędictam ætatē liberis ex se relictis. Certè p coniecturā pietatis de fuit cōdō fideic. relicti. & ideo illud nō habebit, qa inuenitur minus scriptum in verbis d. fideicom. quàm pręsumamus dictum per testatorem. Præsumimus aūt eum dixisse. & in mente gessisse, vt ita demum habeat patruus fideicōmissu. si nepos decēderet sine liberis. Vi. in *Defuisse*]Notacitum defectū conditionis: ad qđ est C. ff. Insti. & subsli. l. gñaliter. §. fi. & de fideic. l. cū acutissimi. & ar. ī de hī. instit. l. quoties. 3 † li. 24. quæstio.

Ita legatum]CASVS. Seius instituit sibi Caium, & Sēpronium, & iussit eis, vt darent Titio centū post decem annos, si ipse Titius non exegerit ab eis satisdationem de d. fideicom. ei per eos præstando adueniente die, & postea decessit d. testator. Et postea Titius decessit intra d. tempus: an quid transmittit ad hæredem suum d. legatum? Et dicitur q̄ sic, quia extitit conditio prædicta eo Titio moriente. Eo enim mortuo certū est, quod amodo non petet satisdationem ab hæredib. Vi. in *Decessit*]satisdatione non præstita.
4 † Fl. Extitit.
o *Legatum*]Sed an statim potest peti cum decem ann. nō transierint? R. dixi q̄ non & pro eo sup. co. l. 4. in f. & inf. de ver. obl. l. in illa. Sed Hug. quod statim, nec obstat d. l. in illa quia dies fuit ibi appositus ad solutionem faciendam, hic ad faciendum conditionale legatum. Sed certè tunc debet dicere, si satis non exegerit hinc ad decem ann. non autem post decem an. vnde prima placet.
p *Extitit*]enim enim fuit in non faciendo, morte impletur, vt hic & sup. co. l. Titius fundus.

Etiam qui]CASVS. Titius reliquit in testamento suo fideicommissum decem Seio sub condōne. Si navis ex Asia veneret & decessit d. Titius. & postea fuit apertū testamentū eius. & postea ante, quā navis veniret ex Asia. Seius fuit deportatus in insulam propter aliquod delictum. & postea fuit liberatus ante, quam navis ex Asia veniret, fuit restitutus in ciuitatē Romanā. & postea venit navis ex

A sit: vnquid poteſt conſequi ſi deiecto miſſum? Et dicitur, quod Lecteris autem à contrario ſenſu interpretatis: huc nauis venit: Titio cōtra inſula exiſtente. Viu.

a *Aperto*] multo magis ſi ante, ſed ſic dixit quia ſan has leges nō cedebat dies niſi ab apertura tabularū vel ſi ante decederet legatarius: ſic habet caducū vt C. de caduc. tol. l. 1. Hug.

b *Conditio*] In conditionali enim legato inſpicitur ſolū modo tēpus cōditionis exiſtentis, capax ſit, vel non legatarius, vt ff. de leg. I ſtian. bonor. poſſ. contra tabu. poſ. I. interuenit. In puro, vel in relicto in diē certum, inſpicitur tēpus conditi teſti. vt ff. de manu. fideic. l. 4. quæri autem. In hæreditate autem inſpiciuntur tria tempora, vt ff. de hæred. inſtit. l. ſi alienū & inſtitute hæred. quæſti. & diffe. §. 1. extraneis. & facit ad l. 7. de leg. 2. l. non oportet. & ſup. de leg. 3. l. ſi deportati.

Si *fundum*] CASVS. Inſtituit mihi hæredem Titium & legauit fundum Scio ſub conditione ſi nauis ex Aſia veneri. & deceſſi. Poſtea d. Titius hæres legauit in ſuo teſtō d. fundum Sempronio pēdente adhuc d. condōne & deceſſit d. meus hæres. Poſtea exti it dicta conditio, quam apposuerat. Certè habebit dictum fundum d. Scius: cui ergo legauit ſub condītione, & non Sēpronius, cui hæres meus legauit. Item nec locum religioſum in eo fundo facere poterit: nec ſeruitutē imponere pōt hæres. ſcum eſſ ſta. vt perſeueret ipſa ſeruitus: imo ſi imponat ſeruitutē, finietur ſeruitus exiſtente conditione, ſub qua legauit. Vi.

c *Recedet*] ideſt ad eum nullo modo veniet. vt ſup. quibus mo. vſusfr. amit. l. ſi ſub condītione.

d *Poterit*] ſcilicet cum effectu, vt perſeueret.

e *Finietur*] interim ergo tenuit impoſitio ſeruitutis, & alienatio, vt C. communia de leg. l. 6. finaliter. & §. quemad. ſer. amit. l. is cui §. 6. niſi in libertate. vt ſup. qui. & a quib. generaliter §. 1. ſed hodie contra ſeruatur etiam in aliis prædictis, vt in Auth. de teſt. & ea quæ pa. C. de ed. & facit in inſtit. l. ſi ſeruo. & ſupra de leg. 1. l. ſi fundum, & infra de fideicommiſſa liber. l. generaliter. §. ſi Acc.

Hoc *genus*] CASVS. Legauit Sempronix mulieri centū, ſi Titio nō nupſerit. certe perinde habēdū è ac ſi poſt mortē Titij ei Sēproniæ legaſſet. quātū cert. ipſa Titio non nubet. & tunc demum poterit pet. ea legata Sēpronia. vnde ſi ipſa velit ſtatim capere legata & cauere Mutiana cautione de non nubendo Titio. nō audietur. vt & pienè dixi ff. eod. cū talis in prin. ſed ſi ipſa nubat alij, nihilominus Titio mortuo conſequit legatū ab hærede meo. Viuia. ff. *Ac ſi poſt mortem*] quo ad qui ſ. quia ſi. uti. unc. cum legatum eſt poſt mortē Titij. Titio demum mortuo poteſt peti legatū: &c. & cum dicit, Si Titio non nupſerit. Sed quantum ad aliquid eſt differentia, quia cum dicit, poſt mortē Titij non tranſmittitur ad hæres niſi primo Titius. & poſtea mulier moriatur. non autem econtra, ſi primo deceſſerit mulier.

g *Nec Mutiana*] quæ ideo hic non habet locum, quin viuente legatario hæc valeat conditio exiſtere, vt ſup. eod. l. cum ita. §. Titius. & l. Titio fundus. R.

h *Nihilominus*] Crederet quis, q̄ ſi alteri nuberet, licet nullo tēpore Titio, q̄ non deberet ſtatim conſequi legatum, quod reuera ita eſt: nam conſequitur legatum Titio mortuo. & ſic conditione, præſumitur impleta. Sed nonne in hac prohibitione vī regitātum de primis nuptijs, vt in permiſſione. vt. Lego tibi de eē, ſi nupſeris Titio. vt ſup. eo. l. hæc cōdō. hoc eſt, ſi hodie contrahit cū alio videatur impleta conditio de non nubendo Titio? Rñ. non quia prohibito idiſtinctè facta gēaliter eſt accipiēda. vt §. quod metus cauſa. l. ſi mulier §. 1. & permiſſio ex defuncti tacita voluntate ad primum apta tur. & facit C. de indic. vi. tol. l. 1.

A *Legendi*] CASVS. Multoties euenit, q̄ legatū datum ſub conditione intelligitur purum, & quod legatum datum puræ intelligit conditionale. De primo ponit duo exempla. & primum eſt tale. Inſtituit mihi hæredem Titium ſub cōditione, ſi nauis ex Aſia veneriit, & ſub eadem cōditione legauit Scio centum. Secundum exemplum eſt tale. Inſtituit mihi hæredem Titium puta. & legauit Scio centum ſub cōditione ſi Titius adierit hæreditatem meam. Nā his duobus caſibus intelligerētur tacitè dictæ cōdōnes, & ſi non eſſent appoſitæ in legato. vnde legatū nō faciunt cōdi ionale. vt §. eo. l. cōdōnes enim ſecus dixt. De ſecundo aſſumpſit vnum exemplum, & eſt tale. Legauit Scio centum pure. & poſtea eiade. dictū legatū, ſi nauis ex Aſia veneriit vſque ad annū. Certè iſtum legatum purum modo eſt conditionale, quia cum legatum purum adiritur ſub cōditione, perinde eſt, ac ſi ſub cōtraria cōditione datū fuiſſet. Non habebit ergo hoc caſu Scius legatum, niſi tranſierit annus. & intra dictum annum nauis non uenerit. Viui *Iterum*] quo ad tranſmiſſionem. Nā ſi legatarius deceſſat ante cōdonem, bene tranſmittit. vt infra, qñ dies legati cedat. l. ſi dies §. ſi. & l. ſi Titio. §. primo. & dicitur cōdō. vt ff. Ac. l. *Adiret*] Sed quare ſecus ſi dicam, ſi voluerit tua legē. Nā ēt non dicto erit in voluntate tua, & tū eſt condōna. vt ff. eod. l. ita expōſitū? Rñ. hoc tari ē neceſſe hic tit nomine acquiritur ignoranti, & ante quā velit, vt ſup. de leg. 2. l. cū pī. §. Iulianus. Item poſtea renūciare poſſit. & facit §. eo. lega. 1. §. & de hæred. inſtit. l. Trebatius, & §. eo. l. in cōd. 1. tū & §. 1. l. *Intelligitur*] vt & ſup. leg. 1. l. ſi poſt mortem. §. fin. & de adimen. leg. l. ſi legatum pure. Et no. ex hac l. quod pure relictum eſt conditionale. & econtra

Liberis] CASVS. Titius legauit omnibus libertis ſuis vnā domum, & dixit. Lego eis dictam domū, vt in ea habitēt. ne dē nobis meo exeat eadē domus, & ad vnum ex libertis. q̄ nouiſſimus extiterit, pueniat. & eo amplius volo dari eiſdē meis libertis fundū Scianū. Licet iſtud legato tan

qi non

1 ff. Fl. 14.

2 ff. Fl. Romanam.

3 ff. li. §. epiſtola.

4 ff. Flor. poſt exiſtentem conditionem, quę prioti teſta. præpoſita.

5 ff. Fl. recedit.

6 ff. Fl. ſed &c.

7 ff. li. 25. Digeſt.

Idem lib. 4. ff. reſponſorum reſpondit.

LEX CIII.

EVm, qui poſt apertum [a] teſtamentū deportatus, & reſtitutus eſt, fideicommiſſum petere poſſe, cuius conditio [b] poſtea extitit, quàm ciuitatem Romam [2 ff.] recipiat.

Alienatio rei legatæ ſub conditione, vel impoſitio ſeruitutis irritatur conditione adueniente. Bar.

Pomponius. [3 ff.]

LEX CIV.

SI fundū à te hēre ſub condōne legatū, hæres alij pēdente conditione legauit: poſtea exiſtente cōdōne, quæ priore teſtō propoſita [4 ff.] fuerat, neque proprietas a priore legatario recedet, [c 5 ff.] nec locum religioſum in eo fundo hīs facere, nec ſeruitutem imponere poterit, [d] ſed ēt 6 ff. impoſita ſeruitus finietur, [e] exiſtente conditione.

[Conditio negatiua, quæ poteſt impleri viuo legatario, non impletur præſtita cautione Mutiana. Bar.

Iulianus. [7 ff.]

LEX CV.

HOc genus legati, Si Titio non nupſerit, perinde habendum eſt, ac ſi poſt mortem [f] Titij legatum fuiſſet, & ideo nec Mutiana [g] ſatisdatione interpoſita capere legatum poteſt, ſed & alij nubendo, [h] nihilominus legatum conſequitur.

Expreſſio eorum, quæ tacitè inſunt, nihil operatur. Item conditio tacita ex teſtamento proueniens, impedit trāſmiſſionem. Bar.

Caius. [8 ff.]

LEX CVI.

ALiqñ accidit, vt ſub conditione datum legatum purum [i] intelligatur: veluti, quod ſub eadem conditione relictum eſt, ſub qua etiam hæres alius inſtitutus eſt. Itē, quod ſub hac conditione relictum eſt, Si hæreditatē adierit. [k] Ex diuerſo quoque purum datum legatū, conditionale videtur, veluti, qđ ſub conditione ademptum eſt, quia ſub contraria conditione datum intelligitur. [l]

Dictio, eo amplius, non eſt ſolūmodo repetitiua legati, ſed etiam conditionis præambula. Bar.

f Nec *Mutiana*] quæ ideo hic non habet locum, quin viuente legatario hæc valeat conditio exiſtere, vt ſup. eod. l. cum ita. §. Titius. & l. Titio fundus. R.

h *Nihilominus*] Crederet quis, q̄ ſi alteri nuberet, licet nullo tēpore Titio, q̄ non deberet ſtatim conſequi legatum, quod reuera ita eſt: nam conſequitur legatum Titio mortuo. & ſic conditione, præſumitur impleta. Sed nonne in hac prohibitione vī regitātum de primis nuptijs, vt in permiſſione. vt. Lego tibi de eē, ſi nupſeris Titio. vt ſup. eo. l. hæc cōdō. hoc eſt, ſi hodie contrahit cū alio videatur impleta conditio de non nubendo Titio? Rñ. non quia prohibito idiſtinctè facta gēaliter eſt accipiēda. vt §. quod metus cauſa. l. ſi mulier §. 1. & permiſſio ex defuncti tacita voluntate ad primum apta tur. & facit C. de indic. vi. tol. l. 1.

7 ff. Fl. Legendi. de Cafibus.

A *Legendi*] CASVS. Multoties euenit, q̄ legatū datum ſub conditione intelligitur purum, & quod legatum datum puræ intelligit conditionale. De primo ponit duo exempla. & primum eſt tale. Inſtituit mihi hæredem Titium ſub cōditione, ſi nauis ex Aſia veneriit, & ſub eadem cōditione legauit Scio centum. Secundum exemplum eſt tale. Inſtituit mihi hæredem Titium puta. & legauit Scio centum ſub cōditione ſi Titius adierit hæreditatem meam. Nā his duobus caſibus intelligerētur tacitè dictæ cōdōnes, & ſi non eſſent appoſitæ in legato. vnde legatū nō faciunt cōdi ionale. vt §. eo. l. cōdōnes enim ſecus dixt. De ſecundo aſſumpſit vnum exemplum, & eſt tale. Legauit Scio centum pure. & poſtea eiade. dictū legatū, ſi nauis ex Aſia veneriit vſque ad annū. Certè iſtum legatum purum modo eſt conditionale, quia cum legatum purum adiritur ſub cōditione, perinde eſt, ac ſi ſub cōtraria cōditione datū fuiſſet. Non habebit ergo hoc caſu Scius legatum, niſi tranſierit annus. & intra dictum annum nauis non uenerit. Viui *Iterum*] quo ad tranſmiſſionem. Nā ſi legatarius deceſſat ante cōdonem, bene tranſmittit. vt infra, qñ dies legati cedat. l. ſi dies §. ſi. & l. ſi Titio. §. primo. & dicitur cōdō. vt ff. Ac. l. *Adiret*] Sed quare ſecus ſi dicam, ſi voluerit tua legē. Nā ēt non dicto erit in voluntate tua, & tū eſt condōna. vt ff. eod. l. ita expōſitū? Rñ. hoc tari ē neceſſe hic tit nomine acquiritur ignoranti, & ante quā velit, vt ſup. de leg. 2. l. cū pī. §. Iulianus. Item poſtea renūciare poſſit. & facit §. eo. lega. 1. §. & de hæred. inſtit. l. Trebatius, & §. eo. l. in cōd. 1. tū & §. 1. l. *Intelligitur*] vt & ſup. leg. 1. l. ſi poſt mortem. §. fin. & de adimen. leg. l. ſi legatum pure. Et no. ex hac l. quod pure relictum eſt conditionale. & econtra

Liberis] CASVS. Titius legauit omnibus libertis ſuis vnā domum, & dixit. Lego eis dictam domū, vt in ea habitēt. ne dē nobis meo exeat eadē domus, & ad vnum ex libertis. q̄ nouiſſimus extiterit, pueniat. & eo amplius volo dari eiſdē meis libertis fundū Scianū. Licet iſtud legato tan

di non repetat conditionē, siue modum adiectam, vel adiectam legato domus prædicto. nunquid tacite intelligeretur repetita? Et dicitur, quod sic. Viu.

a *Exempli*] id est, præter domū, vt & sup. de le. 3. l. si pure: & sic per ista verba cū fiat repetitio prioris legati, intelligo eandē conditionem repetitam in sequēti legato, sic sup. eo. l. auia. & l. legatū sub conditione.

1† lib. 19. Digest.

Scæuola. 1 †

LEX CVII.

LIbertis omnibus legauit domū, & hæc verba adiecit: Vt in ea habitent liberti, ne de nomine exeat, & vt ad vnum, qui nouissimis exiterit, perueniat, & eo amplius [a] eisdē libertis meis dari volo fundum Seianum. 2 † Quæsitum est, an conditio apposita, ne de nomine exiret, ad sequens quoque legatum pertineret? Respondi, pertinere.

2† Fl. Sofianum.

Ad heredem ius implendæ conditionis non transit, vt fideicommissum perficiat. Bar.

Idem. 3 †

LEX CVIII.

A Testatore rogatus, vt acceptis [b] cētū nummis restitueret hæreditatem Titiæ coheredi suæ, adita hereditate decessit: [c] similiter, & Titia, [d] antequā daret centū. Quæsitum est, an hæres Titiæ offerendo centum ex 4† fideicommisso, partem hæreditatis cōsequi possit? Respondi, heredem conditioni parere non posse. Claudius: magno ingenio de iure apertè [e] 5 † respōdit, cum posset dubitari, an in proposito conditio esset. [f]

3 † ll. 20. Digest.

4† Fl. dest. ex al. centū fideicommiss. si par.

5 † Fl. aperto.

Pomponius. 6 †

LEX CIX.

SI 7 † inuitis heredibus ex peculio statuliber pecuniā Titio det, liber quidē fit: sed Titius, qui multis heredibus sciēs acceperit 8 † pro possessore videtur eam pecuniā possidere, vt auocare eam ijs, qui inuiti fuerunt, possint. &

6† fl. g. e. p. stolarū

Conditio reddendarum rationum non impletur, nisi de ijs, quæ scripta sunt in Codice rationū, fiat fides, si vera negentur: & nisi restituantur reliqua, si qua sunt, nec imputatur gestori paupertas debitorum superueniens, si tēpore quo contraxit, fecit vt diligens paterfamilias, hoc dicit.

Idem lib. 11. ex Sca.

LEX CX.

QVi sub cōditione rationum reddendarum liber esse jussus est, docere debet, constare fidem omnibus, quæ ab eo gesta sunt, vt neq; subtraxerit quid ex ijs, quæ acceperit, neque 9 † expēsum rationibus [g] 10 † prescripserit, [h] quod non dederit: [i] 11 † sed & quod reliquum [i] per contextum scriptum est remanere apud eum, soluere debet. Neque enim aliter liber esse potest, quàm si hoc modo cōditioni, sub qua data est libertas, satisfecerit. Cæterum, debitores, cum quibus ipse contraxit, non vtique in diē mortis domini sui fuisse idoneos præstare cogendus est, sed eo tempore, quo his creditū est, eius conditionis fuisse, vt diligens paterfamilias his crediturus fuerit.

7 † Flor. etiam si.

8† Fl. accepit.

9† Ita &. Duar. al. Expressum.

10† al. prescripserit.

11 † Flor. dederat.

b *Acceptis*] à Titia coheredē. in inf. patet. Accur.

c *Decessit*] heres rogatus. Accur.

d *Et Titia*] scilicet, decessit.

e *Apertè*] addendo rationem, cum posset dubitari. &c.

f *Conditio esset*] quasi dicat Claudius, verba illa. Vt acceptis centū. in vim modi possunt intelligi. & sic parebit his, & pāt intelligi in vim cōditionis, & ita non parebit his. In dubio autem. i. cum est incertum qualiter illa verba intellexit testator. Claudius pro conditione intelligit ea. R. Et sīm hoc hę dicit. vt ponitur pro. si. Sed videtur contra huic l. supra. de contrahenda emptione. l. cum ab eo. vbi in dubio non præsumitur conditio: sed certe immo ibi considerandū dicit, quod actum est. non aūt attendit verba: licet solemnis dicere, quod, vt denotet modū. si vero denotet cōditionem. Item videtur contra. sup. de iure dot. l. si mulier. §. ex asse. in fine. §. vbi dicit non posse alij restitui hæreditatem quam cui iussum est. Sic ergo non hæredi fideicōmissi. Item sicut hæres non trāsmittit non aditā. vt C. de caducis tollen. §. in nouissimo, sic nec Titiæ ius, qd habuit. Sed hæc lex innuit contra, si in vim modi ponātur verba. Sed cer. è posito, q̄ nec expedit, vel non oportet, sequitur, quod non oportet. vt C. de rescin. ven. l. ratas, illud aūt è contra cōstat, q̄ mortuo rogato ante quàm restituatur his eius tenetur. vt inf. ad Treb. l. si eius. §. si quis rogatus. Item non ius offerendi ad hæredē nō trāsiit. sic inf. eo. l. tales. §. 1. & arg. inf. eo. fideiuss. l. fideiussor. §. fi. Sed arg cōtra. sup. de in die addic. l. si prīo. in prin. Ac.

ADDITIO Dic secundum Bar. q̄ ille qui implet cōditionem, consequitur aliquid ex causa onerosa, vt ibi. secus si ex cā lucrativa, vt hic.

g *Prescripserit*] CASVS. Instituit mihi hæredes Titium, & Seium, & Stichō seruum meum, dedi libertatē. si dederit Titio centum, & nihil de peculio Stichi dixi, & decessi. Postea Stichus dedit Titio dicta centum ex peculio suo inuitis dictis hæredibus, sciente Titio. Nunquid fit liber? & dicitur, q̄ sic. Sed hęres poterit repetere dicta centum à Titio per petitionem hæreditatis, cū possideat eam pecuniam pro possessore, vel possidere videatur. Viuianus.

h *Prescripserit*] cōtra sup. de statulib. l. si peculiū. §. de illo, vbi dat inuitis hęredibus. Sed ibi erat ei prælegatū, vt in princ. illius legis. Item quomodo auocari hæredes, cū teneantur actione in factum? Resp. de rigore. de æquitate verò remouentur exce. in factum. vt sup. de cond. cau. da. l. j. §. fi. quæ est contra. & sic est sup. de statulib. l. 3. in prin. Accur.

Qui sub conditione] CASVS. Iussi Stichum seruum meum liberum esse, si redderet rationes eorum, quæ ex bonis meis administrauit, & gessit, & decessi. Nūc quæritur, quid, vel quę habeat facere seruus, si vult libertatem consequi? Et dicitur, q̄ quatuor debet facere ad hoc, vt impleat conditionem libertatis. Primum est, vt doceat se nō subtraxisse aliquid ex ijs, quæ acceperit ex rationibus dominicis. Secundū est, q̄ doceat se non scripsisse in rationib. expendisse illud, q̄d non expenderit. Tertium est, vt soluat hæredi meo illud, qd scriptum est in libro rationum remansisse apud eum. Quartum est, vt doceat debitores, cum quibus ipse contraxit gerendo negotia mea, sufficit idoneos eo tpe, quo ipse credidit eis, & eius conditionis fuisse dictos debitores in dicto tempore, vt diligens paterfa. eis crediturus fuisset. Quintū autem non debet docere, s. dictos debitores fuisse idoneos tempore mortis mei, qui eram eius dominus. Viu.

i *Reliquum*] facit sup. eo. l. enim seruus, & inf. de manumiss. testa. l. si ita, & l. qui filium.

Titio] CASVS. Legaui Titio, & Seio centum, si monumentū post mortē meam mihi fecerint, in quo ego sepelirer, certè non poterit vnus eorum habere partē pecuniæ, & facere partem monumenti: imo oportet, vt totū fiat monumentum: quia indiuidua condītio est: si autem esset diuidua, secus esset, de ætate, & de hoc ponit duo exempla. Vnū est tale, Legaui fundū Titio, si ipse prælixerit cētū Symphoro, & Ianuario seruis meis, pone, & decessi. Certè de stricto iure nō aliter habebit fundū Titius nisi præstet centum dictis Symphoro, & Ianuario in vita eorum: sed de ætate si Symphorus decesserit ante, quàm Titius esset in mora p̄standi dicta cētum, consequetur idē Titius dimidiam partē fūdi. si det Ianuario viuēti dimidiā partē de dictis centū. Sm exēplum est tale, Legaui Titio, & Seio fundū, si daret certū in funus meū, & impensā pe. ferrēdi corporis mei in aliā regionem, in qua volebam sepeliri. Certè de stricto iure nisi vterque dederit dictam pecuniā, neuter habebit aliquid de legato, quia p̄dicta cōditio non potest expleri, nisi per vtrūque. Sed de ætate si vnus eorum det partem dictæ pecuniæ, consequetur partem fundi prædictis eis legati.

Conditio indiuidua pluribus apposita, non potest ab omnibus impleri: diuidua verò ex causa diuiditur, tam ex parte implentium, quam ex parte eorum, in quorum personis debet impleri. Bart.

Idem. [1] †

LEX CXI.

TAles conditiones, Si monumentū, puta, fecerint, pluribus propositæ, non possunt, nisi in omnibus [2] simul personis existere. Itē, si Symphoro, [2] † & Ianuario centū Titius præstiterit, fundum ei lego. Symphoro mortuo, an legatū perijsset? Sed hoc quoque sic puto interpretandum, si dum quisque eorum viueret, [b] 3 † præstitisset. Sed benigna interpretatione dicendum est, [4] : si non potū morā Titij Symphorus decesserit, [5] † debere partem dimidiam Ianuario dantem, [c] partem fundi dimidiam legatarium esse consecuturum. [d]

¶ De illo quoque quæritur: Fundus quibusdā legatus est, si pecuniam certam in funus, impensasq [6] † perferēdi corporis in aliam regionem dedissent: num [7] † nisi vterque dederit, neutri [8] † legatum, quoniam conditio nisi per vtrunque expleri non potest? [e] Sed hoc [9] † humanius interpretari solemus, vt cum duobus fundus legatus sit, si decē dedissent, [f] & alteri, [g] dando partem, legatum [h] quoque debeatur.

Statuliber debet rōnem reddere, vbi iudici videbitur. B.

¶ Priscus respondit, [i] statuliberum non vtique ibi, vbi paterfamilias decesserit, aut vbi ipse relictus sit, aut vbi velit rationem [10] † reddere debere, sed interim proficisci ad eum, cui reddere debeat, vtiq; si is Reipublicæ causa abesset. Verissimum est autem, vt alias aliud ex persona, locoq; sit æstimandum. [k]

Non dicitur quis posse administrare res suas ante vigesimumquintum annum. Bart.

Paulus. [11] †

LEX CXII.

CVm filius rogatus fuisset à patre, si ante, quā res suas administrare posset, [l] decessisset, [m] hereditatem Titio restituere, & egressus viginti annos decessisset: rescriptum est, fideicommissum deberi.

1 † li. 12. epistolarum.

2 † Flor. Symphoro, & inf.

3 † Fl. viuet.

4 † Fl. deest. est.

5 † Fl. decesſit.

6 † Fl. impensamque.

7 † Fl. nil.

8 † Fl. dederit.

9 † Fl. humanius.

10 † Fl. rationes.

11 † Imperialiū sententiarū in cognitionibus prolatarū ex li. 2. lib. 2.

a *Omnibus*] sunt enim indiuiduæ. Vnde si vnus facit totū, sibi & alij prodest, nisi testator nō habuerit latis per vnū pareri, vnus aūt si par em faciat, nō prodest. vt hic, & inf. de manumiss. l. si ita fuerit. seruus. & inf. de hæredibus instituen. l. paterfamilias. & C. de condi. insertis l. pen.

b *Veneret*] ad quod est sup. eod. l. à testatore.

c *Dat em*] & si pro dimidia conditionem implentē. Sed contra sup. eod. l. qui duobus. Solu. hic aliter decesserat, quia alterius cohæres non fuerat, quod ibi fuit. & facit sup. de annu. leg. l. Seio amico. & sup. eo. l. pri fundus.

d *Consecuturum*] ergo ibi fecit legatum pro parte propter defectum condi. vt no. sup. eod. in testamento.

e *Non po est*] de verborum rigore. Accursius.

f *Ded sent*] in prædictam causam, vel aliam.

g *Alteri*] construe, alteri legatum debeatur dando, &c. & hic debeatur pro sua parte, vt & sup. eod. cui fundus, & facit sup. de reiud. at si quis, l. functis.

h *Legatum*] pro sua parte.

i *Priscus respondit*] licet non benè.

k *Æstimandum*] arbitrio iudicis, q dicet statuliberū venire ad p̄sonam, si est nobilis, & magna p̄sona p̄sonæ, vel est à remotis, licet nō absit cā Reipub. vt dixit Priscus, vel an tute possit ire ad cū. ar. C. de cōdi. insert. l. fi. 8 † Fl. fit.

Cum filius] CASVS. Instituit filiū meum mihi hæredē, & rogaui eum, vt si decederet ante, quam posset res suas administrare, restitueret Titio hæreditatem meā & decessit. Et postea dictus meus filius egressus fuit viginti annos, non tamen peruenit ad xxv. nunquid Titius dictum fideicōmissum habebit? Et dicitur q̄ sic, antē enim sit xxv. annorū non dicitur posse res suas administrare quia in integrum restituatur, si lædatur. Vtu. 9 † Fl. per

l *Posse*] id est, ætatis legitimæ ferret ad qd est ff. de minor. l. i. & fi. *Cum filius* non habebat viginti quinque annos. sed forte impetrauit veniam ætatis, quod hic non prodest. vt C. de iis, qui ve. ætat. impe. l. fi. secundum Azo.

AD LEGEM Falcidiam.

¶ *Superioribus* 1 *libris, & titulis dixit de legatis, à quibus deducuntur per legem Falcidiam: ideò de ea dicit hic.* Donationibus modū imposuit lex Cincia. Dotibus lex Papia, Manumissionibus lex Cæcilia, & mor. cau. dona. lex Furia primū, deinde lex Voconia, & ad extremū lex Falcidia legatis præscripsit modū dodrantis, qui cuilibet modus dicitur à Corn. Tac. Sed cōst. Seueri lex Falc. corrigitur et ad don. cau. mor. & S. C. Pego. si nō fideicommissi causa, & cōst. D. Pij ad fideic. relictæ interest opus fuit speciali, quia lex Falc. est cōtra voluntatem testatoris: nimiū enim legata, quæ testator integra præstari voluit, ideoq; interpretatione prudentum nō potuit corrigi ad alia, nec hodie corrigitur ad mortis can. capit. sine lege, est aūt hæc lex valdè à Iustiniano rectis, nā emisso mentario cessat, & à testatore prohibet tot, & alij multi effectus inde manāt, vt ceptos prosequitur Cuiac. in parat. ad hunc tit. vbi habet dictum de ætate, titulūq; esse de nō legatorū æstim. 1 Ista cōtinuationem gl. sequitur R. 2 Et de conditionibus, q̄ legatis inseruntur. Alc. Quo tpe lata fuit lex Falcidia, & à quo, pulchre Alc. li. Para. 6. cap. 4. & apud Aymarū Rualū in historia iuris ciuilis lib. 2. prope fi.

Ex Falcidia, CASVS. Falcidius Consul fecit legem Falcidiam interrogando populum, si ei placebat, & populo respondente q̄ placebat, quæ quidē lex habuit duo capita. In primo capite ipsa lex dedit libertam legandi facultatē cuilibet ciui Romano, cui⁹ primi capitis verba fuerunt talia. Is, qui eorū est, i. de numero eorū, q̄ ciues Romani sunt, post hanc legem rogatam testim facere volet, vt ea pecunia, easq; res, quibusque dare, legare volet, is potestasque esto. Secundum autem caput dictæ legis restrinxit dictam potestatem, s. vt vltra dodrantem, id est, nouem vncias, nō possit aliquis legare, cuius secūdi capitis verba hæc fuerunt. Quicunque ciuis Romanus post hanc legē rogatā testa-

testm̃ faciet, is quantamcunq. cuique ciui Romano pecuniam iure publico dare, legare volet, ius, potestasque esto ei, dum ita detur legatū, ne minus, q̃ partem quartam hereditatis eo testō hæredes capiant, eis quibus ita datum, legatumve erit, licet capere eam pecuniam sine fraude sua,

Ad Legem Falcidiam.* TITVLVS II.

Legata relinqui possūt vsque ad tres partes ex quatuor partibus bonorū, et quatenus vltra hæres grauatus esset, recusaret ex ꝓuisione legis Falcidiæ, quia quarta apud hæredem remanere dēt. h. d. vsq. ad §. lex Falcidia. Alex.

Paulus. 1 †

LEX PRIMA.

LEx * Falcidia [a] lata est, quæ primo capite liberam legandi facultatē [b] dedit, vsque ad dodrantem, [c] his verbis: Qui ciues Romani sunt, qui eorum [d] post hāc legem rogatam testamentum facere volet, [2] † vt eam pecuniam, easque res, quibusve dare, legare [e] volet, ius potestasque [f] esto, vt hac lege [g] sequenti licebit. 3 †

¶ Secundò [h] capite modū legatorū constituit, his verbis: Quicūq. ciuis Romanus post hanc legem rogatam [i] testamentum faciet, [k] is quantam cuiq. ciui Romano pecuniā iure publico [l] dare, legare vo-

* De hac l. Falci. & quid à lege Voco nia differat, pulchrè Ale. ab Alexā. li. 6. gen. die. c. 15. Dio. li. 48 cap. 4. ait hanc l. latā fuisse a Falcidio Trib. plebis, anno vrbis. 317 1 Immo erat Tribunus plebis. B. P. Ale. & Vi. 1 lib. lingu. ad l. Falcidiā. * Vide in hanc legē Frā. Duaren. lib. 1. disp. c. 58 2 † Vt quā pecuniā, quasque res. &c.

a *Lex Falcidia*] à Falcidio Consule 1 qui eā rogauit à populo, vt inf. subijcit, rogatam, vt Instit. de iure natu. §. lex non autē à Prætore, quia ipse per se sine populo fecisset, vt Inst. de iure nat. §. Prætorū. Item cū liceret per ius ciuile totā substantiam legare, nō potuisset Prætor ipso iure resecare, qd facit Falc. vt Cæo. l. pen. nam vnum ius ciuile ab alio tolli pōt, vt instit. de leg. agna. tut. §. fina. non autem à Prætore potest tolli ciuile ipso iure, quod patet in contra tabu. inst. de bon. possess. contra tabu. l. filium. §. sed quemadmodū. Alij dicant a eandem dici à falce, quia resecat, vt falx.

b *Facultatem dedit*] id est datam confirmauit, 3 vt inf. de verbo. signif. l. legem obuenire, ab ini io enim per l. xij. tabu. data fuit hæc facultas, vt Inst cod in prin. & in Auth de nupt. §. disponat.

c *Ad dodrantem*, hoc ex secundo 4 capite, vt inf. § 2. nam verba primi sunt generalia, quæ incipiunt, Qui ciues, &c. nam modo loquitur Paulus.

d *Qui eorum* id est is, q eorū id est de eorū nōe, 5 qui sūt ciues Romani, post hāc, &c. similis est lectura, fi. de adopt. l. nec ei. §. eorum. Sed certè mō non mis, qa ñ inestabipt. l. nec ei. §. eorum. Sed certè mō non mis, qa ñ inestabilis, vt ī. de test. l. si q̃amus. & l. is, cui. & l. rum lege. Acc. lis, vt ī. de test. l. si q̃amus. & l. is, cui. & l. rum lege. Acc.

e *Dare, legare*] dare, & legare pro eodē ponuntur, vel 6 da re per donationē cau. mon. legare per legata. & fideicommissa. Sed certè imò non omnibus, quia excipiuntur non capaces, quos habes Instit. de leg. §. legari. Item nec omni modo, vt Instit. de hæredi. instit. §. impossibilis.

ADDITIO. Dic q̃ legislator habuit hic respectū ad qualitatem, non ad quantitatem, vel modum, Dyn. & Alexand.

f *Ius potestasque*] id est ius. & potestas, pro eodē, & facit ī. de verb. significat. l. verba, vel ius, vt personalis actio locū habeat. & potestas, vt transeat dominium. & detur rei vēdicatio. tales n. actiones competunt pro relictis, vt Instit. de lega. §. nostra autem.

g *Hac lege*] id est huius legis capite sequenti: nam hoc primum generale erat, sed restringitur per sequens. & sic ponitur, vt, pro, sicut.

h *Secundò* Hæc sunt verba Pauli vsque illuc. Quicunque, &c. vbi incipiunt verba secundi capitis.

i *Rogatam*] id est interrogatam à populo, vt sup. dixi.

k *Faciet* qui modo fit testabilis, vt sup. dixi.

7 Sequitur gl. Vinc.

l *Iure publico*] id est iure 7 cōi. id est, quod spectat ad publicam vtilitatem, vel id est, quod spectat ad solennitatē testamentorum, vt C. de testam. l. testandi, sup. de testa. l. 3.

m *Ius, potestasque*] hæc verba exponē, vt sup. dixi.

n *Quartam*] hæc de quarta iure institutionis, 8 & ideo iure hæreditario hīc debet, vt ī. eo. l. quod autem. est alia Trebellianica, quæ ex vniuersitate detrahitur, vt infra ad Treb.

let, ius, potestasque [m] esto, dū ita detur legatum, [4] † ne minus, quam partem quartam [n] hæreditatis ex [5] † eo testamento hæredes capiant. Eis, quibus quid ita datum, legatumve erit, eam pecuniam sine fraude [o] * sua capere liceto: itaque hæres, qui eam pecuniam dare iussus dānatusve erit, eam pecuniā debeto [p] dare, quam damnatus est.

Ad testamenta confirmata per fictionē legis Cornelię pertinet lex Fal. hoc dicit. Bart. & Alex.

¶ Lex Falcidia etiā ad eos, [q] qui apud hostes moriuntur, propter legem Cornelią pertinere videtur, quòd ea lex [r] perinde eorum testamenta [s] confirmat, atque si in ciuitate decessissent, [t] propter quam fictionē [u] lex Falcidia, & omnes [x] testamentaria [y] pertinent, quæ tamen possunt locum habere. [z]

Lex Falcidia locum habet in legatis, quæ de iure Prætorio tantū debentur, & in ijs, quorū dies cedit ab adita hæreditate, secus in his, quæ debentur iure naturæ, quæ hodie augetur, vt in Auth. de trien. & semis. §. 1. collat. §. Acc.

o *Fraude*] nam si fraus legatarij interuenerit, non debetur legatum, vt ī. ad Trebel. l. Paulus respondit si certa fuerit, & C. de leg. l. nō est dubium. & sup. de ijs, quibus, vt indig. testamentum.

p *Debeto*] imperatiui modi, & tertiæ personæ.

¶ *Lex Falcidia*] CASVS. Titius in ciuitate sua existens, fecit testamentum, in quo legauit vltra dodrantem hæreditatis suæ ita, quòd hæredi nō remaneret quarta, si solueret integra legata, & postea fuit captus ab hostib. & ita testm̃ suū per captiuitatē fuit ruptū, & postea decessit apud hostes. Nūquid in dicto suo testō hēt locum lex Falcidia, ita. s. q̃ hæres possit detrahere quartā legatarijs? Vīq̃ fi, pcedat hæc quæstio, cū per captiuitatem ruptum fuerit testm̃, vt dictū est. Sed certè dī. q̃ hēt locū pp lepē Cornelią, quia dicta lex Cornelia perinde confirmat testamenta ab hostibus captorum, & ibi mortuorum, ac si in ciuitate eorum decessissent, fingit enim mortuos apud hostes, & mortuos fuisse prima hora captiuitatis: propter quam fictionem lex Falcidia prædicta, & omnes aliæ leges testamentariæ pertinent ad testamenta illorum, qui capti & mortui sunt apud hostes, quæ tamen leges locum habere possunt, sicut sunt multiæ sup. de testa. & in multis alijs locis in corpore iuris, quæ tractant circa testamenta. Quædam. n. sunt, quæ locum habere non possunt in testamentis captorum, & mortuorum apud hostes, sicut sunt illæ, quæ dicunt irritari testamentū maxima, vel media capitis diminutione, vt Instit. qui. mo. testa. instit. §. non tamen. Viui.

8 Quę ꝓprię vocatur Falci. P. & Ale.

4 † Duar. Legetur.

5 † Fl. deest, ex.

* Idest ſi. punè ſine pęna quadrupli. l. Fuſiæ. Vi pia. tit. 1. inſtit. & Theophi. inſt. de adem. le. Dua. 2. diſpu. c. 10.

q *Adeo*] id est eorum testamenta.

r *Ea lex*] scilicet Cornelia.

s *Testamenta*] ante captiuitatem, non in captiuitate facta. sup. de testam. l. eius. & l. lex Cornelia. in prin. & fi. de vulga. substit. l. lex Cornelia.

t *Decessissent*, fingunturenim ante captiuitatem decessisse, vt dictis legibus.

70 u *Falcidiam*] gis Cornelię.

x *Et omnes*] scilicet leges.

y *Testamentariæ*, id est quę loquuntur de viribus testamēti inspecta persona testantis, & instituti, & ipsa solennitate, quam testator adhibuit.

z *Locum habere*] hoc ideò, quia quædam sunt, q̃ non possunt hīc locum, v. illa, quæ dicit seruum non posse hīc hæredem, 9 vt C. cōia de succes. l. seruus. Item illa, q̃ dicit instituti testamentum per capitis diminutionem maximam, & mediam, & etiam per minimam, vt Inst. qui. mo. testa. inſit.

9 Niſi in caſib. enumeratis ī l. ſeruus ſe allega.

infr.§.alio.& ſ.de inluſto teſtō.l.ſi quis exhæredato filio. §.irritum. Item illa, quæ dicit, hæreditatē morientis apud hoſtes eſſe nullam.vt inf.de verb.ſignific.l.2.§. ſi. quæ oēs ſunt cōtra. Sed illa ſunt vera 1 inſpecta veritate, hic fictione, vt valeant.& ideo d.ll.non habent hic locum, & facit infr.eod. l. filius. §. nec huic.

1 Glo. ſequit Bar. Ange. P. Imo. Ale. & Vinc.

¶ *Ad eos qui*] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium, multa legata ab eo reliqui quibuſdā, & deceſſit. Poſtea Titius in fraudē legatariorū omiſit adire hēditatem meā ex teſtamēto, & adiuit ab inteſtato, vt legatarios legatis fraudaret: certè p edictū Prætoris, quod eſt ſ. ſi quis omiſſa cauſa teſtamēti.l.2. ī princip. perinde tenetur legatarijs. ac ſi adiuiſſet ex teſtamēto, & per idem edictū inducitur in dictis legatis poteſtas legis Falcidiæ ad detrahēdā de his quarta. ſi ego teſtator legaui vltra dodrātē: non aūt habet locū directo ipſa lex Falcidia, quia ipſa hēt locum adita ex teſtamento hæreditate. Sed.& ſi inſtitui dictum Titiū ſub condōne, ſi iurauerit ſe facturū domū, vel aliquid aliud, ab eo vltra dodrantem legata reliqui: hēt locum piās legis Falcidiæ in dictis legatis: in quo quidē caſu remittitur hēdi per Prætorem condō iuriſiurandi, & ſic eſt hēs, ēt ſi non adimpleat condōnem iuriſiurandi, dū tñ faciat illud, quod debebat iurare. vt ſup. de cond. inſti. quæ ſub conditione. Sed.& ſi legaui centum ſeruo meo cū libertate hæc lex Falcidia locum hēbit. Et eſt rō, quia legatum prædictum differtur in id tēs, quo liber futurus eſt. & in id ips aditæ hæreditatis per hēdem meū. vt, & ī. qñ dies lega. ced. cum lega. Nam ſi non differretur legatum in dictum tempus, non valeret legatum: cum ipſe legatarius ſeruus exiſtens acquireret hæredi, ſicque ab hēde ſibimetipſi legatum foret. qd eſſe non poteſt, vt ſup. de leg. 2. l. legatum eſt. l. 1 & ideō nec Falcidia locum haberet. Item & ſi ei, qui apud hoſtes eſt, datum ſit aliquid nomine legati, hæc lex Falcidia locum hēbit, ſi poſtea legatarius ab hoſtibus reuertatur: alias non valeret legatū. Itē ſi ei qui nōdum natus eſt, datum ſit aliquid nomine legati: hæc lex Falcidia locum habebit: vide ei valet legatum. Viu.

2† Alias, quāquam Iſtali. Sed per edict. Prætoris īducit poteſtatē legatis: fallit. 2. d. c. 2

3† Quidā errēdant, non, pro, vel cōtra fideiuſq; exēplariū

a *Prætoris*] qđ. n. Prætor dicit legata ſoluī, licet ab inteſtato ſuccedatur. idem. & Falc. inducit. vt ſu. ſi quis omi. cau. teſt. l. duo. & l. quia autem. circa princ. & C ſi quis omiſs. cau. teſt. l. fi. & ī. eo. l. filius. §. & hæres. & ī. vt le. no. ca. l. ei quoq. Item ſi prorſus nullum fuit teſtamentum, ſed codicillus. quia locū hēt Falcid. vt C. quando dies leg. ced. l. fi.

b *Legis*] vt habeat locum. vt ſup. ſi quis omiſ. cau. teſta. l. duo. §. fi. & l. quia autem. §. 1.

c *Remiſſa ſit*] a Prætore. vt ſu. de cōd. inſt. l. q ſub condōne in prin. Iure. n. ciuili. neq. hereditas. neq legatū ſub cōdōne relicta valent. niſi impleta conditione. vt ſu. tit. 1. l. qui hēdi. § ſi. Cū ergo Prætor remiſſa condōne iuriſiurandi cō firmat legatum. idem inducit 2 & Falcid. vt hic. Accur.

2 Approbatur per Vin.

d *Futurus eſt*] ſc. in lucē hēditatis. vt C. de cadu. toll. §. in nouiſſimo. & eſt bona hæc ratio ſi. n. ſtatim cederet hic dies legati à morte teſtatoris inutile eſſet, quaſi ſeruo ſine libertate datum. vt C. de lega. l. ſeruus.

e *Apud hoſtes eſt*] cui relictum valet, & ſi redeat poſtquā ceſſit dies relicti. 3 vt ſup. de hæred. inſtit. l. illa. §. 1. & C. de capt. l. captum. & l. ius poſtliminij. licet quidam exigāt eum tempore quo cedit dies.

2 Iſtā glo. ſequit B. & Vinc.

f *Natus eſt*] quia pro nato hēt. vt ſup. de ſtatu hoīum l. qui in vtero. ēt ſi eſt poſthumus alienus iure nouo: licet olim ſecus, vt Inſtit. de leg. §. libertos. & §. poſthumus.

¶ *Ad municipium* . CASVS. Inſtituī mihi hæredem Titiū, & multa legata ab eo reliqui ēt vltra dodrantem: inter quę legaui municipibus Bixani cētum, & eccleſiæ S. Petri alia cētum, & ita Deo. Nūquid de his duobus legatis detrahet Falcidia per hīdem? Et dī, q̄ ſic. hoc tñ, qđ dixi in legato Eccleſiæ, ſiue Dei, corrigitur per Authē. de eccleſiaſticis tiu. §. ſi aūt hæres. quæ ad pias. &c. Viu.

g *Ad municipium*] quibus pōt legari. vt ſ. de lega. 1. l. ſi hēs §. vicin. & l. ciuitatibus. & ī. ad Trebellia. l. omnibus. & ſ. uit 1. l. municipib.

h *Deo*] eccleſiſti, idē in terreno. * vt C. eo. l. 3 Sed in eccleſiſti contra in Authe. de eccleſiaſt. §. ſi autem hæres ſoluendo. collat. 9. Solu. hic Deo, ibi ad pias cauſas. vt pontes. & itineta. vt C de ſacroſ. eccleſ. l. ad inſtructionem. ſed hoc nō valet, ‖ l C. de epiſ. & cle. l. ſi quis ad declinandam. §. pen. quæ eſt ſimiliter huic ī. niſi dicas illam legē. 4 ſi quis, corrigi per d. Auth. vel ſcdo 5 refert Deo. vt hic. an eccleſiæ, vel piæ rei. vt in cōtrarijs. Vel verius hoc corrigit p auth. ſed in quanta debita iure naturæ 6 eſt ſecus. vt C. de inof. teſt. l. qm̄ in prioribus. Accurſ.

* Deo relicta sūt dā da eccleſiæ eī⁹ loci, in quo teſtator domiciliū habuit non. tit. ſ. ſi quis ſ nomine.

4† P. menſura valeat.

* Intelligas fortè iſtā gl. dū dicit, idē i terreno. nō. n. potuit duos Deos. ſed eo modo quo ī ipſa contrariē. dū vī dicit relicta Deo vel ad alias pias cauſas. q̄ Deo relicta vāt, dū in terrenis operibus pijs exercetur. 4 Melius dixiſſet iſtū ī. Ale. & Vinc.

5 Diſplicet B. Al. & Vinc.

6 Sequīt Pe. & Vī.

7 Vlade xēpū nō valet: qa ibi legatū eſt inutile sōne incertitudinis. ſūm Vin.

8 Sed hī carū xāimatio. Ale. & Vin.

Si legatū ſoluatur antequā aliud trāsfundatur, lex Falcidia locum habet: ſecus ſi poſtea. Itē quod mortis cauſa auertur ad eumdē alterius legati præſtationem, ad legē Falcidiam non pertinet. Bar.

Deo [h] * relinquuntur, lex Falcidia pertinet.

Ad oīa legata, quæ debent de ſubſtantia teſtatoris proficiſci, pertinet lex Fal. B.

¶ Non ſolū autē ad res proprias [i] teſtatoris legatas, ſed & ad alienas lex pertinet, & omne [k] quod ex bonis defuncti erogatur, refertur ad hanc legem: ſiue in corpore conſtet certo, [l] incerto vc: ſiue pondere, numero, menſura: 4† aut etiam ſi ius [m] legatum ſit, vt fructus, aut quod in nominibus [n] eſt.

¶ Si quis ſic. hoc tñ, qđ dixi in legato Eccleſiæ, ſiue Dei, corrigitur per Authē. de eccleſiaſticis tiu. §. ſi aūt hæres. quæ ad pias. &c. Viu.

g *Ad municipium*] quibus pōt legari. vt ſ. de lega. 1. l. ſi hēs §. vicin. & l. ciuitatibus. & ī. ad Trebellia. l. omnibus. & ſ. uit 1. l. municipib.

h *Deo*] eccleſiſti, idē in terreno. * vt C. eo. l. 3 Sed in eccleſiſti contra in Authe. de eccleſiaſt. §. ſi autem hæres ſoluendo. collat. 9. Solu. hic Deo, ibi ad pias cauſas. vt pontes. & itineta. vt C de ſacroſ. eccleſ. l. ad inſtructionem. ſed hoc nō valet, ‖ l C. de epiſ. & cle. l. ſi quis ad declinandam. §. pen. quæ eſt ſimiliter huic ī. niſi dicas illam legē. 4 ſi quis, corrigi per d. Auth. vel ſcdo 5 refert Deo. vt hic. an eccleſiæ, vel piæ rei. vt in cōtrarijs. Vel verius hoc corrigit p auth. ſed in quanta debita iure naturæ 6 eſt ſecus. vt C. de inof. teſt. l. qm̄ in prioribus. Accurſ.

i *Proprias* facit. inf. eo. l. alienus.

k *Et omne*, præter libertatem. quæ per Falcid. non minuitur. vt ſup. de inof. teſt. l. Papinianus. §. quoniam.

l *Certo* vt in ſpecie: incerto. vt in genere. vt arg. ī. de verb. oblig. l in executione §. pro parte. vel pone. 7 de incerto ff. de leg. 1. l. qui duos. & l. ſi quis à filio. §. pen. & ſup. de reb. dub l. ſi fuerit. Accurſ.

m *Ius*] non quodlibet. & ſic reſtringitur per ſequentia. Nā cæteræ ſeruitutes, vtpote indiuiduæ non deducantur, 8 vt inf. §. ſi vſusfructus.

n *In nominibus*] vt Lego tibi quæ mihi debes. vel quod Titius debet.

¶ *Item ſi ita*] Caſus. Titius ita legauit Seio. Hēs meus Seio penū dato. & ſi nō dederit, decē eidem dato. & multa alia legata reliquit quibuſdam ita. q̄ excreſſit dodrantē hēditatis ſuæ. & ſic habet locū lex Falc. Nunc quæritur, vtrū hæres detrahat Falcidiam de penu an de decem? Et certè de illo in his duob. detrahet Falcidiam, qđ iudicatur eſſe legatū quantū ad exactionem. Quidam aūt dixerūt omnino de decē eſſe in legato: penum autem capi cā mortis. & ſic non eſſe legatum. Paulus autem diſtinguit. verum incontinenti hæres penū ſoluit Seio. & tunc eſſe vī legata penus. & de ea detrahetur Falcidia. an mora iam facta. & tūc nō videtur legatarius accepiſſe legatum, nec pōt de ea penu detrahi Falcidia. Iam enim, id eſt, poſt moram per hēdē factam in ſoluenda penu. tranſitum videtur legatum penoris in decem. & decem debentur legatario: & non pōt

detrahi

dettahi de penu Falcidia. Et quod dixi, post moram hęre dis, habet locum, & si ab initio ita legatū esset Seio, Hæres meus, si penum non dederit Seio, decem eidem dato, quia hic penus non est legata, & si datur penus legatario, capitur cā mortis, & nō iure legati, quia deficit condō legati, & de decem, data, i. penu legatario. Fuerunt enim decem legata sub conditione, Si penum hæres non daret. Dico aūt hæredē fuisse ī mora in hoc vltimo casu, cum potuit dare penum, & non dedit, interueniente ifi interpellatione, vt ff. qñ dies leg. ced. l. si penum. Sciasq; extra casum, q legata penu continentca, quæ sunt parata ad esum, & ad potū, quod dic, vt sup. de penu legat. 1. l. 3. Viua Penum] quid sit penus, dicitur supra de penu leg. l. 3.

*Vide Alciat. Par. 3. c. 11 & de intell. vltimo[3] ext. vide Ant. Rub. in l. non k. lū. 1. mone. 5 ita. d no. oper. nunc. & Mar. Soc. 3 l. ita stipulatus. nu. 148. d verb. obl. 2 Al. tātūmodo. 2 Fl. dicidici. 3 Fl. deest. est.

b *Putāt*] & malè. Ac. c *Capi*] ergo non est legatum, vt inf. de don. cau. mor. 'mortis causa capitur.

d *Imputari posse*] i. in cōputatione, quæ fit sm leg. Falc. l. vt de hoc penore, sicut ab alia re legata, quartā detrahat hæres. Itē 3 vt (quasi non hēat hæres aliquid de hæreditate, licet penum habeat, quam præstaturus sit) ab omnibus legatarijs Falc. detrahat, secundum Azo. Item quod dicit hæc lex penum legatam est contra. sup. de penu. lega l. 1. vbi est in præstatione tantum. Sol. 2 ibi incipit à condicione, at hic distinguitur, licet ibi litera contradicat, secundum H. Vel dic 3 non esse oppositā, non posse peti, vt ibi, & deberi, vt hic, & statim dices. Accur.

e *Spatio*] 4 quod magis intellectu percipit, & c. vt inf. rem rat. habe. l. quo enim, & de sol. l. ratum, & l. quod dicimus, & facit inf. de verb. oblig. l. continuus. in prin. & sup. de testa. l. hæredes, § fi. & inf. de adul. l. quod ait. & de col. bo. l. si quis filium, s. 1. imo vsque ad litem contestatam super decem, vt inf. quando dies leg. ced. l. cum fine, vel interpellatur super penu, vt inf. eod. tit. l. si penum.

ADDITIO. Dic q ibi loquitur de purgatione morę, hic de tempore, quod habet hæres ad soluendum post interpellationem, ne in mora constituatur. Pau. Imo. & Viu.

f *Nec in Falcidiam*] i. non detrahetur de eo Falcidia, vt potè non legato, sed Falcidiam minuet 5 à cæteris detrahendā. Sed quæritur, an detraharur Falcidia de mortis causa capione? Quidam q non, vt hic, sed hoc est 6 ipp moram hæredis, quæ ei nocet, vt arg. inf. eo. l. 1. & l. alienus, & l. cū pater. Item pro eis, inf. eo. l. acceptis. Sed certè 7 ibi hæres nō dat, sed accipit, vel alius dat, tu dic detrahi, vt C. eo. l. pen.

g *Transfusum*] Ab initio ergo duo sunt legata, s. penus, & decem, sed dī vnum pp vnam exactionem, 8 & ex post facto apparet, quod eorum est in legato per effectum. Item dicas, q penus non est in petitione, vt sup. de penu leg. l. 1. est tamen in obligatione ciuili, & naturali, donec in mora nō est hæres, sed ideo non petitur, quia testator, qui penum apposuit, s. decem, si penum non dederit, penum peti noluit, sed sola decem, & probantur hæc inf. qū dies leg. ce. l. cum fine, & l. si penum. Alij 9 dicunt sola decem esse in obligatione, siue incepit à conditione, siue à legato. arg. inf. de act. & oblig. l. obligationum ferè, §. fi. Et q dicit hic transfusū legatum, i. legati præstationē non obligat, quæ nulla est secundum eos, sed omninò contra l. si penum. Accur.

h *Idemque*] si tamen mora iam sit facta, 10 & sic est idem

¶ Item si ita legatum sit, Hæres meus Seio penum [2] dato, si non [a] dederit, decem dato: quidam putant [b] omnimodò 1 † in legato decem esse, penum autem mortis causa capi, [c] nec in Falcidiam imputare id hæredem posse. Ego autem dico, [2] † si incontinenti hęres penum soluerit: videri hoc legatum esse, & in legē Falcidiam imputari posse. [d] Et quod dixi incontinenti, ita accipiendum est, 3 † cum aliquo spatio. [e] Quòd si iam mora facta, soluerit hæres penum: tunc nec legatum eum accepisse, nec in Falcidiam [f] imputari posse. Iam enim transfusum [g] legatum esse, & decem deberi.

¶ Idemque [h] erit, & si ab initio ita legatum datum sit, Si penum non dederit, decem dato, quia hic penus nō est legata, & penus si datur, mortis causa capitur, quia deficit legati conditio.

Si aliquod diuidunum sit legatum, de ipso detrahitur Falcidia, non de æstimatione ipsius, sed æstimatur, vt sciatur, an Falcidia locum habeat. Bart.

¶ Si vsusfructus [a] legatus sit, qui & diuidi potest, non secus cæteræ seruitutes indiuiduæ [i] sunt: Veteres quidem æstimandum totum vsumfructum putabant, & ita constituendum, quantum sit in legato. [k] Sed Arillo à veterum opinione recessit: ait enim posse quartam partē ex eo, sicut ex corporibus retineri. [l] Idque [m] Iulianus rectè probat. Sed operis serui legatis, cum neque vsus, [n] neque vsusfructus in eo legato esse videatur, necessaria est veterū sententia, [o] vt sciamus, quātū est in legato. [p] Quia necessariò vt penus non sit in legato, sed quo ad Falcidiam secus, quia supra non detrahit hæres proiectet meram suam, hic detrahi vt C. eo. l. si quis quadringenta. Sed alij 11 dicunt idem etiam quo ad Falc. vt non detrahatur vt ibi nō.

¶ *Si vsusfructus*] CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & inter alia legata, quæ reliqui, reliqui vsumfructum fundi Sciani Sempronio, & iteromnia tot reliqui legata, q certū erat post mortē meā locum esse legi Falcidiæ. Nunc quæritur, vtrum hæres debeat detrahere Falcidiā de ipso vsufructu, q dī diuiduus, quāuis aliq seruitutes sint indiuidux, an verò de æstimatione vsusfructus? Et veteres dicebant æstimandū totum vsumfructū, & ita constituendum, quantum sit in legato, & sic ſih eos detrahendā Falcidiam de æstimatione vsusfructus & nō de ipso vsufructu, sed ipsi malè dixerunt, vnde cum eis non concordauit Aristo, dicens, posse quartā partem ex eo vsufructu retineri per hęredem, sicut retinetur ex corporibus legatis. Hoc et approbauit Iulianus. Sed in trib. casibus hēt locum supra dicta sōia veterū, & non dictum Aristonis & Iuliani. Vnus est, cum operæ serui sunt legatæ alicui, nam debet fieri earū æstimatio, & quarta æstimationis debet retineri per hæredem. Et est ratio in hoc casu, quia operis legatis nō vī legatus vsusfructus, immo quod in facto consistit, & in ijs, quæ in facto consistūt, pars æstimationis decedere dēt nec pōt intelligi pars diuidua in eis. Secundus casus est, in quo debemus recurrere ad inīam veterum, cum dubium est, an habeat locum lex Falc. pp cætera legata, quæ sunt relicta, & pp vsumfructum, qui est relictus. Tertius casus, cum sit dubium, vtrum habeat locū lex Falc. pp vsumfructum, qui tm relictus est & nulla alia relicta sunt legata. In istis enim ēt duob. casibus fit æstimatio vsusfructus, vt appareat, si legatum est vltra dodrantē. Falcidia tamen non retinebitur etiam in his duobus casibus de æstimatione, sed de ipso legato vsusfructus, vt dictum est, & h. d. vsque ad §. si quis creditoris. Viuia.

11 Hæc cōiter iungitur, sm Alex. & Vinc.

* Vt per istū, §. q § sint dati iudices delegati, quod ad citationē vnius, citatus dēt venire, vt ar. glo. in c. prudentiā, super ver. tenea tur, ver. cōtra vī, ext. de offic. delg.

a Vtraq; expositio placet P. Alex. & Vin.
b Nihil ē B. & Vin.
3 Istā sequitur B. P. Ale & Vinc.
4 Facit gl. super verbo mox. i. qa pp ex. de ele.
5 Nihil ē P. Ale. & Vinc.
6 Immo iō qa sol uitur ad euitandā ptationē alterius legati. B & Alex.
7 Sequitur Bart. P. & Alex.
8 Approbatur per B. P. Ale. & Vinc.
9 Et malè. B. P. & Alex.
10 Hæc expositio v. olat text. & displicet B. P. Ale. & Vinc.

12 Approbatur per B. & Ale. & Vinc.

13 Istam gl. sequē B. P. Ale. & Vinc.

Sane

ex omnibus,q̃ sunt 1 † facti, [a] pars decedere debet, [b] nec pars operæ intelligi potest. Imò & in vsufructu si quęratur,quantum [c] hic capiat, cui vsusfructus datus est, quantũ ad cæterorum legatorum ęstimationẽ,aut ẽt huius ipsius, [d] ne dodrantem excedat legatum, necessario ad veterum sententiam reuertendum est.

Si legatur à debitore creditori,in casibus, in quib. legatum valet,detrahetur Falcidia solum de commodo repræsentationis.Alex.

¶ Si quis creditori suo, quod debet,legauerit, aut inutile legatum erit, si nullum commodum in eo versabitur, [c] aut si propter repręsentationis,puta,commodum, vtile erit, lex quoque Falcidia in eo commodo locum habebit. [f]

Hæres errans repetit à legatario,si habet vltra, quàm habere deberet secundũ Falc. Alex.

¶ Si legatarius [g] possessionẽ nactus est, & non potest vocari [2] † ei res, [g] quia voluntate hæredis errantis [h] nactus est possessionem', dabitur actio [i] hæredi, vt id quod supra dodrantem est, auferatur. [3] † [k]

Quando aliqua legata debentur ex substitutione, vel in conditionis euentum, legata prima præstantur cautione recepta.Bart.

¶ Interdum omninò necessarium est solidũ solui legatario,si habet vltra dodrantem hæreditatis meæ, reliq Titio fundũ,& decessit. Postea Titius nactus fuit possessionem d. fundi voluntate hæredis mei credentis plura esse in hæreditate,quàm essent. & ita non potest hæres meus auocare fundũ ab eo per aliquod interdictum. Postea reperit hæres.q̃ habebat locum Falcidia in legatis. Qualiter consulet sibi aduersus d.Titium? Et dic, quod datur ei condictio indebiti contra Titium,vt quod sup. dodrantem d. fundi legati est, offeratur eidem hæredi per eundem legatarium, i. offeratur quarta legati. De quolibet enim legato debet hæres habere quartam,ex quo locus est legi Falcidiæ. Viu.

1 Istã sequunt B. & Vinc.

1] Fl.sint.

2 Istã primam partẽ sequitur P. Alex. & Vinc.

2 Approbatur per Bar.Ang. Pau. Ale. & Vinc.

3 Et benè. B. & Vin.

4 Rerum æstimatio varia dẽt tñ fieri de tota re nõ per partes. l. Mæuius, §.6.& ibi Bart. sup. famil.erciſc. gl.in l.j.C. cõi diui.

5 Et benè. B. & Vin.

6 Et sic innuit.q̃ ille.l.cõ. cordat cũ illis.l. ẽre batur fin Vincen.

a *Sunt falli*] i. quæ consistunt in faciendo. & sic indiuidua sunt,quod dic,vt inf.de verb.oblig.l.stipulationes,§.idem.

b *Decedere debet*] æstimationis. Sed vi operam posse diuidi,vt inf.de ope.lib.l.si qñ.contra.Sol. 1 dic ibi partẽ petii.partis æstimationem, arg.sup. si ser.vend.l.loci,§. si fundum, & eodem mõ rũdeo ad aliud § j. de verb. obl.l. in stipulationibus. §.operarũ, nisi de volũtate partium præstetur p̃ parte, vt in fi.d.l. in stipulationibus. Acc.

c *Si quæratur quantum*] hic est sensus, q̃ in duob. casib. recurritur ad veterum opinionem,etiam in vsufructu. Primus, si dubium est, quando habeat locũ lex Falcidia pp cætera legata, quæ sunt relicta, & pp vsumfructum, qui est relictus. Secundus, cum est dubium, an hẽat locũ lex Falcidia propter vsumfructum, q̃ in relictus est, & nulla alia legata. In his.n. duob. casib. æstimatur vsusfructus, vt appareat, si legatum est vltra dodrantem,sed tñ Falcidia non tenebitur etiã his casibus de æstimatione, 2 sed de ipso legato vsufructu. Sed quantum æstimabitur? Resp. quandoque multum,quãdoque parum: Nam si turris est legatus vsusfructus, multum proprietas,parum vsusfructus. Item si vsusfructus equi,vel ẽt serui senis relinquitur puero, proprietas parum, vsusfructus plus æstimatur. & econtra si vsusfructus serui pueri seni relinquatur, multum proprietas, quia cito speratur redire,& diu vtilis futura.& sic ex qualitate rerum, 3 & personarum varia fit æstimatio. 4 facit ad hoc inf.eo.l.hæreditarum. Item dic 5 sm̃ Ro q̃ in his casibus,vbi multo plus valet proprietas,quam vsusfructus,nõ detrahet hæres Falcidiam, quia in proprietate nuda quartam, & plus quàm quartam habet. Non ob.inf.eo.l.quærebatur,§. si vero centum tantũ,quia ibi ideo ex eo,q̃ in præsenti reficitur,quarta seruatur,nec ipsa actio in quartã imputatur,quia ex eo,q̃ aliquando exigendum foret, legatarius dodrantem perciperet,quia testator omnia in legatarios distribuerat. Cæterum si non distribuisset,hæredi tantum in quartam imputaretur,quãtũ nominum persecutio vendi posset, vt inf.eo.l.si in quantitate,'. magna,hic autem cum in præsenti 6 nuda proprietas tãtum,vel plus æstimetur, quam vsusfructus, nulla merito de hoc legato vsusfructus quarta detrahitur: imò fortè multa alia reliquit testator, in q̃bus nihil apud hæredem relẽdit, tanto minus nomine quartæ de cæteris legatis detrahit hæres,quanto plus quarta in nuda proprietate habet. Et hoc est,quod dicit. Quantum &c.sic ergo fit æstimatio vt sciamus,quantum sit minus quarta detrahendum de cæteris relictis, non vt quartam æstimationis vsusfructus habeat hæres, quia in legatis quarta in nuda proprietate à defuncto sibi est seruata. Accur.

d *Ipsius*] qui tantum est relictus. Accur.

¶ *Si quis creditori*] CASVS.Cum deberem Titio decem,legauit ei illud quod ei debebam: nunquid in hoc legato habebit locum lex Falcidia? Et distinguitur,aut valuit legatum,aut non. Primo casu habet locum Falcidia, secundo non. Valet aũt d.legatum, si ego testator debebam eidem Titio d. decem sub conditione, vel in diẽ: quo casu valet, ideo, quia ipse Titius creditor hẽt commodum ex legato pp repræsentationem,quia põ statim pecuniam ab hærede meo, & de dicto commodo, repræsentationis extrahet hæres meos quartã. Non valet aũt d.legatum, si ex legato non hẽt creditor aliquod commodum,puta,quia erat purum debitum,& tunc sine dubio non habet locum Falcidia Viu.

e *Versabitur*] vt inf.eo.l.verbis. & sup. de legat.1.l. si creditor.in prin.& l.seq.

f *Habebit*] vt sup.de do.præle.l.2.§. idem quæritur:sed vltra commodum non, vt inf.eo.l.cum dotẽ.& ratione dicti commodi potest grauari,vt sup.de leg.3.l. si deportati, §.finisi in casu,vt arg.cõtra in eo.tit.7 l.3.§.item,& facit Inst.de leg. §.ex contrario, & sup. de leg.2.l.debitor.in princ.

7 Scilicet de leg.3.

¶ *Si legatarius*] CASVS. Inter alia legata, quæ reliqui vltra dodrantem hæreditatis meæ, reliq Titio fundũ,& decessi. Postea Titius nactus fuit possessionem d. fundi voluntate hæredis mei credentis plura esse in hæreditate,quàm essent. & ita non potest hæres meus auocare fundũ ab eo per aliquod interdictum. Postea reperit hæres.q̃ habebat locum Falcidia in legatis. Qualiter consulet sibi aduersus d.Titium? Et dic, quod datur ei condictio indebiti contra Titium,vt quod sup. dodrantem d. fundi legati est, offeratur eidem hæredi per eundem legatarium, i. offeratur quarta legati. De quolibet enim legato debet hæres habere quartam,ex quo locus est legi Falcidiæ. Viu.

g *Res*] i. possessio,puta,per interdictum, quorum legatorũ, quod est verum,cum consensit hæres legatario post aditam hæreditatem,secus si antè, 8 vt inf.quorum lega.l.i.§.quod ait Prætor. Accur.

8 Sequuntur hanc glos. P. & Vin.

h *Errantis*] quia putabat plura esse in hæreditate q̃ erant, sed in legato soluendo benè consentiebat, & nihil prohibet aliquem in vno errare,& in alio consentire. 9 Et sic nõ obstat contra,sup.de iurisd.omn.iud.l.si per errorem,& C. de iuris,& facti igno.l.cum testamento.

9 Istã gl. est valdè nota, sm̃ Bar & ei sequitur Vinc.

i *Actio*] i. condictio indebiti, 10 vt sup. de condi.indebi.l. 2. & l.qui exceptionem, §. si pars, & C.eo.l.error. & inf. ad Trebel l.hæres cum.

10 Qã hæres tradidit rem, tamq̃ sciẽs, secus si tã quam ipsius legatarij.B.& Alex.

k *Auferatur*] subaudi legatario.L.B.

¶ *Interdum*] CASVS. Institui mihi hæredem filium meũ impuberem, & ab eo legata reliqui, non tamen vltra dodrantem, & ita propter ea legata non habebat locum lex Falcidia, & ita postea dixi. Si filius meus hæreditatẽ meã adierit,& in pupillari ętate decesserit,substituo ei Titiũ. & ab eodem substituto multa legata reliqui. Quo casu si impubes decedat in pupillari ætate,tenetur substitutus præstare legata a se relicta.& relicta ab impubere.& contributione facta vtrorumque legatorum, si hẽt locum lex Falcidia,detrahitur Falcidia.& aliàs nõ, vt inf.e.l. in tõe.q̃d vulgo.& inf.e.l.in duplicib. & l seq Pone ergo q̃ ante,quã habeat locũ substitutio, tutor dicti impuberis inquietatur ab vno de legatariis petente ab eo integrum legatum.& volente cauere,quòd redderet tantum quantum apparuerit eum accepisse plus,quàm licuerit ei per legem Falcidiam. Apparuerit dico,eo tempore quo habebat locum substitutio:ante enim apparere non potest. Nunquid impubes,siue tutor eius tenetur ei dare integrum legatum,& accipere ab eo dictam cautionem? Et dicitur,quod sic. Idem est si alio modo veremur,ne Falcidia ex postfacto habeat locum: puta,quia institui mihi hæredem dictum filium meum impuberem,& quædam sub conditione legani quibusdã,& quibusdam alijs quædam purè. Quæ sub conditione legata sunt,an debeantur, incertum est, ideo,quia pendet eam conditio. Et ideo si hæres sine iudice soluere paratus sit purè relicta,prospicit sibi per dictam stipulationem,siue cautionem. Quanto amplius,&c. Viuia.

Inter-

a *Interpoſita ſtipulatione*] his verbis, Quanto, &c.
b *Legata*] à ſubſtituto impuberis relicta in pupillari teſtamento clauſo legis conſilio, vt Inſtitutio. de pupillari ſubſtitutio. §. ſin autem quis.
c *Sub conditione*] ſubaudi, parè quædam.
d *Paratus*] ſub. purè relicta, & facit ſ. titu. l. 1. in prin. & inf. eo l. in ratione. §. quod vulgò, & l. in quantitate. §. ſed, & legatum. Acc.
¶ *Id quod ex ſubſtitutione*] CASVS. Inſtituit mihi hæredes Titium, & Seium, & ambos ad inuicē ſubſtitui vulgatiter, & Titium non vltra dodrantē ſuæ partis legatis grauari, à Seio autem tot legata relinqui, quod locum habebat lex Falcid. in ſua parte hæreditatis. Poſtea Titius, qui non erat grauatus, ſuam partem repudiauit, & ſic ex ſubſtitutione vulgari habuit eam Seius. Certè pars prędicta Titij non nimis grauata prodeſt legatarijs, quibus legatum eſt à Seio. Is enim hæres, ſ. Seius prædictus nimis grauatus ſimilis eſt hæredi purè pro parte inſtituto, & ſub cōditione pro alia parte inſtituto, ſubaudi, & cohæredē habēti, & in ea parte, in qua erat inſtitutus purè, erant tot legata relicta, q̄ hēbat in ea locū lex Falcidia: in ea autem, in qua erat inſtitutus ſub condōne, non erat nimis magnum legatorum grauamē. Item, & dicas extra caſum, q̄ ſunt ſimiles in hoc, quia ſicut ſuperiori caſu, p̄fficit legatarijs portio ſuperueniens ex ſubſtitutione vulgari, vt ibi dictū eſt, ſic, & in iſto caſu proficit legatarijs portio ſuperueniens p̄ condōnem exiſtentem. Et benè dixi in hoc vltimo caſu, q̄ inſtitutus purè, & ſub condōne, hēbat cohæredem, quia alias non eſſet ſimilis primo, vtpotè cū ſtatim adita hērēditate ex parte purè data hēretur pro purè in ſolidum inſtituta, vt ſup. de acquirenda hēreditate. l. cum hæres inſtitutus. §. primo. & l. ſequen. Habuiſti ergo ſup. quid iuris ſit, quādo pars nō grauata accedit grauatæ, quo caſu dictū eſt augeri legata: ſed ſi pars grauata accedit nō grauatæ, non augentur legata, in quo ponitur taliter exemplum, ſiue caſus ſ. eo modo quo ſupra dixerim: Inſtituit mihi Titium, & Seium, & amboſ adinuicē vulgariter ſubſtitui, & Titium vltra dodrātem ſuæ partis legatis one rauit: partem aūt Seij non grauauit vltra dodrantē. Poſteà Titius, qui erat grauatus, ſuam partem repudiauit, & ſic ex ſubſtitutione vulgari habuit eam Seius non grauatus. Nūquid legata à Titio relicta augentur ideo, quia apud Seiū ſuccedentem, & non grauatum, ſunt omnia bona? Et dī, q̄ non: & hoc eſt verum, ſi legata à Titio grauato relicta ſūt ab eo nominatim per teſtatorem relicta, ſ. vt ipſe tantum Titius ea præſtaret: non autem ita data ſunt, Quiſquis mihi hæres erit, det talia, & talia legata. Quia ſi ita diziſſet teſtator, viderentur eſſe repetita à Seio ſubſtituto, & ſic q̄ partē Seij ſuccedentis non grauatam augerentur, vt & ſup. de le. 1. licet. & de le. 2. l. cū pater. §. ab inſtituto. Sed q̄d ſi portio dicti Titij grauata, ſiue exhauſta, deueniat ad Seium non grauatum iure accreſcendi. & nō iure ſubſtitutionis, quia adinuicem nō fuerunt ſubſtituti, nūquid pars Seij nō grauata p̄derit legatarijs Titij grauati? Et Caſſius exiſtimauit confundēdas eſſe dictas partes Titij, & Seii. ſ. vt pars Seij iure accreſcendi ſuccedētis profit legatarijs Titij quantō ad Falcidiæ rōnem, & ita ēt iudicauit Imperator Antonius in ſimili q̄ſtione, & malè. Vnde Proculus dicit contrarium, & bene, q̄ pars Seij non grauata nō p̄deſt legatarijs Titij grauati, hoc dicit vſque ad §. ſi hæredē meum. Viu.
e *Id quod ex ſubſtitutione*] ſ. vulgari.
f *Legatarijs*] quibus eſt relictum ab eo, cui accreſcit.
g *Is*] ſ. hæres, vt ſubijcit.
§ *Inſtituto*] habenti cohæredē: 2 aliàs ſtatim in ſolidū eſſet hæres, vt ſu. de acquirenda hēreditate. l. cum hæres. §. q ex parte & l. ſeq. & ſic non eſſet ſimilis ſuperiori. Vel dic. 2 q̄ eſt ſimilis quo ad hoc, de quo agitur, & ad hoc ſ. e. l. in ratione. in fi. Acc.
i *Ab eo*] cui facta fuit ſubſtitutio vulgaris, vt in ſ. eo. l. qđ ſi alteruter. idem in pupillari, vt ſ. e. l. in ratione. ſ. quæſitum.
k *Nominatim*] vt ipſe tantum 3 præſtet, vt dictum eſt à teſtatore. Nam ſi non expreſſit tantum, vel æquipollēs, videtur eſſe reperita à ſubſtituto, vt ſup. de leg. 1. l. licet. & ſup. de leg. 2. l. cum pater. §. ab inſtituto.
l *Non quiſquis*] i non ſic data ſunt. Quiſquis, &c. Idem ſi ſimpliciter, vt dixi. & inf. e. l. qui fundum. §. q filiū. & §. fi. m *Vendicauero* iure ſubſtitutionis, vt ſup. prox §. Vel dic, iure accreſcendi, vt differat à præced. §.
m *Proculus contra*] & benè, ſecundum Io. & Alex. vt hic. & inf. eod. l. quod ſi alteruter. Acc.
o *Iudicaſſe*] & ita aſſentit Caſſio, ſed non ſeruatur, qa fortè non fuit diffinita, alias ſeruaret, niſi quia Iuſtinianus 5 dixit cōtra. Nam lex iſta, & ea, quę eſt ſ. l. qđ ſi alteruter. vī Iuſtiniani, vt C. de veteri iure enucle. l. 1. §. ola. Meritò .n. & c. vel iudicauit ſpeciali beneficio 6 aliquibus concedendo. Et ad intelligētiam prædictorū diſtingue, qñ pars non grauata accedit grauatæ, augentur legata: qñ verò grauata non grauatæ, ſecus eſt, vt ſ. eo. l. quod ſi alteruter. Et hoc in cohæredibus. 7 at in ſubſtituto, & inſtituto vī idē dicendū hoc ſaluo, 8 vel q̄ inſtitutus adijt, & tūc ſubſtitutus, puta, pupillaris præſtat legata ab inſtituto eo iure, & mō, quo, & ipſe inſtitutus præſtaret: aut non adijt. & tunc diſtinctio p̄cedens ſeruanda eſt. Probāt hęc p̄ iſtos §§. ſ. e. l. in rōne. §. qđ vulgo. & ſ. ſeq & l. qui fundū. §. qui filiū. & §. fi. & ſup. de vulg. ſubſt. l. cohæredi. §. cohæres impuberi.
p *Dicitur*] ſed malè. Eſt .n. Iuliani, & Proculi, ſicut & Iuſtiniani ſeruanda ſententia, vt C. de vete. iure. enu. l. 1. Vel dic, quod non cognitionaliter iudicauit, alias lex eſſet, vt C. de legibus. & conſtitu. l. fin.
¶ *Si cohæredem*] CASVS. Titius inſtituit me, & Seium hæredes & meam partē exhauſit legatis, & partē Seij nō grauauit, & deceſſit. Poſteà ego, & Seius adiuimus hēreditatē, poſteà ego arrogaui dictum Seium meum cohēdem. Certè in rōne legis Falcidię perinde ſeparat mea portio à ſua, atq. ſi hæres ei extitiſſem poſt adiuam ab eo hēreditatem. Eſt .n. arrogatio quędā ſpecies ſucceſſionis in vniuerſum. Tali autē modo debet ſeparari mea portio grauata à ſua non grauata, quia non dēt prodeſſe legatarijs, quib. à me legatum

1 ¶ F. deē ſcilicet.

2† Aliàs, adiuonē.

1 Iſta non cōgruit ſi tex, ſm Scrib.

2 Iſta Placet Vinc.

3† Nō cō miſcēdas emendāt, quidā. cōtra fidem ſcripturæ, in vno āt manuſcr. reperi paulo ſuperiꝰ ſcriptum. Sed Diuus Antoniꝰ Cont.

3 Sequunt hāc gl. B. Paul. Ale. & Vinc.
4 Iſtā ſequit Ale.
5 Idē Bar. & Vinc.
6 Iſta eſt bona, ſm Vin.
7 Limitā ſi eadē ſuccedāt. Nam vbi vnus iure inſtitōnis. alter per cōtra tabu. ſuccedēret, non hēret locum iuris accreſcendi. Bar. in l. fine. §. ex duob. ſu. de iu. pat. Bal. in auth. p̄terea. C. vō vir. & vxor.
8 Nihil ē ſ. ām Pa.

legatū est p testōrē portio si grauata cohērdis mei pdicti.q hēo p arrogationē p me de eo factā. Et hoc iō, qa iā erat hērditas adita ab eo, vt dictū est: qa si nō esset adita, tūc bñ pdesset legatarijs meis, vt su. ea. l. §. id quod. in princ. Viu.

a *Post aditam*] quid si ante? Respon. idem, a vt sup. prox. §. nam vt inf. iure accrescendi, ita hic a iure potestatis q̄ritur hæreditas, vt su. de acqui. hære. l qui in aliena. §. sed & si quis hæres. Azo.

b *Extitissem*] est. n. quædam species successionis arrogatio, Instit. per quas person. acqui. §. fi. hodie contra, vt Insti. de acqui. per arrog. ¶ *Si in annos*] CASVS. Seius legauit Titio centum in annos singulos, quo casu dicitur legatū primi anni esse purū, vt Iu. de an. leg. l. si l annos singulos. & l. cū in ann. & ll. seq. Itē tot alia legata reliquit q̄busdā, q̄ certū erat hīc locū Falcidiam. Nūc q̄ritur, qualiter dēt detrahi Falcidia de dicto legato annuo? Et dī, q̄ hæres dēt soluere Titio legatario legata inconti nenti pro tot annis, q̄tū verisimile est, q̄ viuat idē legatarius. De qua verisimilitu fine habes q̄. e. l hērditatē, & ō his Falcidia dēt detrahi, & ipse dēt cauere hērdi, q̄ si añ decesserit, q̄ æstimatū sit eū posse viuere, restituet hērdi illud, qđ apparuerit eū plus accepisse nomine legatorū, q̄ debuerit. Viu.

c *Conditionalia*] nam primi anni purum, sequentiū conditionalia sunt. Cū viuat legatarius, vt & sup. de an. leg. l. 4. at stipulo est vna, vt & inf. de don. cau. mor. l. Senatus §. fi.

d *Cautum*] & potest æstimari, vt dicitur inf. eo. l hæreditatum, sed aliter, vt inf. eo. l. Titio. & ibi dices, H.

e *Edicto*] vt instit. l. l. 1. in princ. Acc.

¶ *Id quod natura*] CASVS. Titius erat mihi naturaliter tantum obligatus, & ita ab eo petere non poteram, si aūt ipse soluerit mihi per iuris ignorantiam, non posset à me repetere. Fecit testm̄ & instituit mihi hæredem Seiū, & multa legata ab eo quibus. tam reliqui, nunquid in ratione legis Falcidiæ computabitur in hērditatem dictum debitum naturale, vt sic maiora soluantur legata? Et dixerūt quidā, q̄ non. sed Iulianus dixit, & benè, quòd computatur in hæreditate. Auget. n. patrimonium dictum debitum, si solutū postea fuerit, & non auget, si non fuerit solutū. Ita ex euētu auget, vel non auget sicut & debitum conditionale, qđ quidem computatur in patrimonio eo modo, q̄ planè dicam inf. eo. d. in quantitate. §. magna. Scias ēr, q̄ si dictus debitor soluat hæredi meo dictum naturale debitum, hīs capit iure hereditario, vnde si rogaui hæredem meum, qđ restitueret hērditatem meam Sempronio, illud ēt debitū naturale sibi solutum debet Sempronio restituere. Viu.

§ *Id quod natura*] vt pacto nudo, vt sup. de pactis, l. 1. & l. iurisgentium. §. sed cum nulla.

g *Si minus*] errore iuris, secus si facti, quod dic. vt C. de iuris, & facti ignor. l. cum quis. Acc.

h *Computandum*] s. totam, sed tantum, quantum vendi potest aut cautionibus explicatur, & euentus expectatur, vt hic. & ff. eo. l. in quantitate. §. magna. & inf. e. l. quærebatur.

i *Sed Iulianus*] non corrigendo, sed addendo.

k *Ex euentu*, si fuerit quandocunque solutum etiam post mortem. & de hoc cauebit, vt dixi. Sed contr. ff. eo. l. in quantitate. in princ. & Instit. eod. §. quantitas. vbi ēpus mortis inspicitur. Solu. hīc videtur fuisse in bonis tpe mortis, si

aditam [a] hæreditatem arrogauero, nō dubitabitur, quin leparandæ sint portiones, perinde, ac si cohæredi meo hæres extitissem. [b]

¶ Si in annos singulos legatū sit Titio, quia multa legata, et conditionalia [c] sunt, cautioni [d] locus est, quæ in edicto [e] ponitur, Quanto amplius cęperit, [f] † reddi.

Si in hæreditate est aliquod debitum naturaliter tantū, nō computatur in hæreditate statim quādo tractatur de imponēda rōne legis Falcid. sed attēditur futurus euētus. Al.

¶ Id quod natura [g] hæreditati debetur, & peti quidem nō potest, solutūm [h] verō nō repetitur: non esse computandū [i] in hæreditate quidam putāt. Sed Iulianus, [i] & hæc ex euē tu [k] augere patrimonium, aut non augere existimat, &

hæreditario iure id quoq. capi, ideoque, & in restitutionē hæreditatis venturum. [l]

¶ Si debitor creditori hæres existat, q̄uis confusione liberetur, [m] tamen locupletiorem hērditatem percipere videtur, vt cōputetur [n] ei, quod dēt, quāuis aditione confusū sit.

Impensa facta in funus ab hærede detrahitur, vt æs alienū, & pecunia legata ad monumentum defalcatur, nisi monumentum sit necessarium. h. d. cum l. seq. Alex.

¶ De impensa monumēti nomine facta q̄ritur, an deduci [o] debeat? Et Sabinus ita deducendam putat, si necessarium fuerit monumentū extruere. Marcellus cōsultus, an funeris, monumētique impensa, quantū testator fieri iussit, in ære alieno deduci dēat? respōdit non amplius eo nomine, [p]

liqui. & decessi. non quid vī ꝑcipere locupletiorē hērditatē ꝑ dicta centum, q̄ mihi dēbat. vtsic in rōne legis Falcidiæ maiora soluat legata? Et dī, q̄ sic, q̄uis per additionem hæreditatis confusum sit dictū debitū, & q̄uis per dictā confusionem ipse hæres sit liberatus à dicto debito. Viu.

m *Liberetur*] idē est econuerso. vt sup. de euic. l. si ei. §. si is. & C. de pact. l. debitoris. Sed quidam hoc secundò casu dicūt solutione liberari, non cōfusione, quasi ante alia ei soluat creditor. vt inf. de fideiuss. l. si debitori creditor. & de solut. l. Stichum. §. additio.

n *Computetur*] capit. n. iure hērdis id est, quia hīs est liberatum, vñ computat. vt ff. eo. l. quod aūt. et si non est soluendo. vt ff. eo. l. q̄rebatur. Itē & quod dēt naturaliter tantum, vt d. §. additio. & su. de peti. hæ. re. l. si quid pos. sessor. §. 1. nam talis debiti datio magis est solutio, q̄ donatio, vt inf. de dona. l hoc iure. c. penult. H.

¶ *De impensa*, CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & multa ab eo legata reliqui, & decessi, & hęres fecit mihi fieri monumentum de pecunia hęreditaria. Nunquid in rōne legis Falcidiæ detrahet hæres dictam pecuniā, tanq̄ æs alienū, vt sic minora soluat legata? Et dī, q̄ sic, si necessarium fuit extruere monumentū. Sed quid, si ego testōr iussi, vt his meus expenderet in monumento, & in funere meo centum, nunquid si tota centū expendat hīs, deduceret ea in rōne legis Falcidiæ? Et dicit, q̄ non amplius deduceret, quam quod funeris cā consumptum est, nisi spēs monumenti esset modica, quia tunc ēt expensam monumēti deduceret. Non. n. ita necessaria est ædificatio monumenti, sicut est necessarium, & necessaria, funus, & sepultura. Iō si alicui legata est pecunia, vt inde faciat monumentum, benè detrahetur eius Falcidia. & h. d. cum l. seq. Viu.

o *Deduci*] l. vt æs alienum. Acc.

p *Et nomine*] No. differentiam inter funeris impensam, & monumenti, vt prima deducat, vt hic. & su. de inoffic. testa. l. Papin. §. quarta aūt. & Instit. eo. §. cū autē. Et licet dicat hic quarta est facta, dic tamen, q̄ non vltra voluntatē defuncti, sed minus quandoq. inspecta dignitate, & facultatibus, quæ dic. vt sup. de relig. l. 1. si quis §. æquum. Sed quidā 3 dicunt etiam p'us, si parum taxauit, arg. inf. de ver. sig. l. cū in testamento. In secunda. s. monumēti, dixit Sabinus deducendum: Marcellus, q̄ òd non deducitur, vt æs alienū, vel expensa, vel alia legata, vt hic. Et si q̄ras, quāta sunt facienda, dic, aut testator taxauit, & tunc minus, si plus pōt expendere hæres, vel in legato dare in præiudicū legatariorū: minus autē sic, vt dixi, & in funere, vt su. de pe. hær. l. hīdi as. l. 1. & de neg. gest. l. qui alienam. §. liberos. & de rel. l. a filiis. æquum. Sed contra in vtroque inf. de ver. sign. l. cum in testamento, vbi plus potest non minus. 4 Sol. vt ibi aut. nor. & tunc minus quam potest, debet expendi, vt ff. eo. prox. & semper deducitur Falcidia. Sed nōne expensa monumenti est funeris? Resp. sic, si non hēt sepulchrum, vbi humetur, & tunc est, vt æs alienū. Si autē hēt,

3 Et benè secūm Al.

4 Dic. qđ in p̄iudiciū suum p̄t plus expēdere non in legatariorū. Ba. A. & Vinc.,

tunc

tunc non: & sic intelligitur inf. l. prox. & secundū hoc corrigitur Sabinus per Marcellum in monumēto: Sed alij distinguant: 1 sit necessaria expensa monumenti, vt tunc bestè dixerit Sabinus: an non; & tunc Marcellus. Quod potest esse verum, si adeo fuit necessaria, vt sine ea humari non potuerit, & sic potest dici etiā funeris impēsa.

1 † Et benè Bar. Ang. Imo. Al. & Vin.

quam, quod funeris causa cōsumptum [a] est, deducendum: Nam eius, quod in extinctione † monumēti erogatū est; diuersam esse causam. Nec.n. ita monumenti ædificationē necessariā esse, vt sit funus, ac sepultura. idcirco eū, cui pecunia ad faciendū monumentū legata sit, Falcidiā passurū. [b]

Marcellus. [2] †

LEX II.

NEc amplius concedendum erit, quàm quod sufficiat ad speciem [c] modicam monumenti. *

Quod hæres acquirit ex sua diligentia, vel alterius stultitia, non computatur in hæreditate. Alexan.

Paulus. [3] †

LEX III.

SI hæres institutus eā hæreditatē, quæ soluendo non est, vendiderit, vix [d] quidē poterit persuaderi non fuisse eam hæreditatem soluendo, quæ emptorē inuenerit: vera autem ratione nihil legatarijs debebitur, qa magis ex stultitia [e] emptoris hīe videtur hæres institutus, quā ex bonis defuncti. Nam, & è contrario, si malè vendiderit res hæreditarias, non erit legatariorum detrimentum. Ita ergo commodum [f] debet esse hæredis, si bñ res administrauerit. Sed & si is, qui soluendo non est, legauerit, & hæres cū creditoribus decid erit, [g] ne solidū solueret: & ob eā decisionem factum sit, vt aliquid retineret: nihil tamen legatarijs debiturum; quia eam pecuniam non ex hæreditate, sed ex decisione [h] habeat. 4 †

Paria sunt, relinquere decē annua Reipublicæ, vel relinquere solū triginta semel tantū, quo ad imponēdam rationem legis Falcidiæ. Alex.

¶ Item * si reipublicæ [i] in annos singulos legatum sit, cum de lege Falcidia quæratur, Marcellus putat tantum videri legatum, quantum sufficiat sorti [k] ad vsuras trientes eius summæ, quæ legata est, colligendas. 1 *

Potest quis causam dominij sibi mutare noua cā extrinsecus superueniente. Bart.

Papinianus. [5] †

LEX IIII.

FVndo mihi legato sub cōditione, pendente legati conditione hæres me hæredē instituit, ac postea legati con-

1 † Li. 22. Digest.

2 † Fl. extructionē

3 Ifti sequitur Vin.

4 † Fl. habet.

* Egregie d Itel. hu i° §. dixerit Hier. Grosioli° i l. lecta. nu. 30. & seq. ff. de reb. cred. Vide etiā Ant. Aug. lib. emē. c. 10.

* Colligē das. scholiū græcū Ioānis antiq graci interpūis pete ad hūc locū ex ptatione Vigilij in Theophili edī tionē Græcam, quo hic locº à nemine lati. interpret. intellectº mistū in modū illustrat. vidēt Anto. Aug. li. 2. c. 10. Cōt. 51 Li. 16. Quæstio. 4 Illā gl. sequūtur An. Imo. Alex. & Vincen.

5 Ifta sequuntur Imo. & Alex.

6 Ifta placet Alex.

7 Dupliceret Ale. & Vin.

8 Ifta lectura nō habe: dubiū fm P. nec cōgruit text. Alex. & Vin. licet placeat Petro de Bunio.

*Multa hūc locū grauiter, & copiosè disserit dialo. 22. de legibus Pl. 3 † li. fin. ad l. Falc.

a Ista placet Bart. Paul. & Vincen.

b *Passurum*] in totum: vel secundum alios in eo, quod non est necessarium: a vel secundum istos non detrahitur in l sequē. cum ibi modicum, & sic necessarium: sed certè modicum pōt esse non necessariū, si aliàs habeat sepulchrum. Accur.

c *Nec Amplius. Ad speciem*] tunc ergo non habet locum Falcidia: quia necessario est factū. Sed contra, supra. l. proxi. in fi. Respond. imò potest esse, quòd nō necessariò fiat hęc modica species monumenti, si sepulchrum aliud erat testatoris, in quod potuit inferri, vel sepeliri Accur.

Si hæres institutus] CASVS. Instituī mihi hæredē Titiū, & ab eo tot legata reliqui, qd solutis legatis nō remaneret hæredi quarta: vnde hæres poterat detrahere quartā de legatis: & decessi. Postea dictus hæres vendidit hæreditatē meā, & inuenit ita stultum emptorem, qđ ipse emptor dedit ei tantum nomine pretij, quod bene ti vult, potī soluere integra legata, & tantum sibi retinere, quod facit quartam hæreditatis. Nunc legatarij petunt ab eo integra legata: nūquid tenetur eis soluere integra? Et dicitur, quod nihil legatario, vel legatarijs debebitur de illo, quo plus vendidit hæres hæreditatem, quam valeret: quia illud plus, magis videtur hæres habere ex stultitia emptoris, quam ex bonis defuncti. Nam, & è conuerso si male vendiderit hęres res hęreditarias, non erit damnum legatariorum, imo suum. Ita ergo commodum debet ferre hæres si benè res administrauerit vendendo eas, vt dictum est: & non, si malè. Sed pone, retento eodem casu, quod ego testator non eram soluendo, quantum ad creditores meos: & hæres meus prædictus trā segit cū creditoribus, ne solueret eis solidum, imò partem debitī retineret. Nunquid de illa parte, quā retinuit ex transactione, debebit aliquid legatarijs? Et dicitur, q̄ non: quia eam pecuniā habet ex transactione, & non ex hēditate. Vi-

d *Vix*] i. nullo modo: sic sup. ad Velle. l. tutor. in princ. vel, vix, id est, cum difficultate. 3 sic sup. de iud. l. vix. & est sic, quia nec hæredem inuenit hæreditas non soluendo, vt infra de bo. lib. l. libertus qui soluendo. sic sup. de leg. 1. l. cum pater. §. Mæuio. Accur.

e *Stultitia*] sic infra. ad Trebel. l. debitor in fi.

f *Commodum*] sic C. de altu. l. fin. & C. de posit. l. fi. & inf. eo. l in quātitate. circa prin. Accur.

g *Decideri*] id est, transegerit.

h *Decisione*] id est trāsactione: & sic de sua negociatione magis, vel alterius stultitia: sic C. arbit. tut. l. 4. & dicta l. debitor. infra, ad Trebel. & sup. de hæte. vend. l. venditor ex. in medio l. & sup. de transact. l. Imperatores, in fi. secundum vnum intellectum. Est tamē melior ratio, quam hic reddat, quia tempore mortis inspicitur patrimonij quantitas, vt inf. eod. l. quantitate.

i *Item si reipublicæ*] Titius decem annua Reipublicæ reliquit, vel in perpetuum, vel simpliciter, quod intelligitur in perpetuum, 4 vt supra, de ann. lega. l. annuam. in fi. Quæritur, qualiter Falcidia detrahitur? Et respond. tantum videri legatum, quantum sufficit sorti eius summæ, quæ legata est, si colligamus trientes vsuras cuiusdam quātitatis maiori in triplum, quàm ea, quæ legata est, vt pura, legata sunt decem, perinde habetur, ac si 30. essent relicta: quæ triginta ad vsuras trientes facerent in anno decem. & sic sunt hæc paria. quod ad Falc. triginta, & decem annua, sed videtur fieri aliter computatio. vt inf. eo. l. cum Titio. Sol. 5 secus est in priuato, quam in Repub. Item contra. inf. eo. l. hęreditatum in fi. secundi resp. Seu hic quantitas singulis annis, 6 ibi vsusfructus. Vel aliter potest fieri cōputatio, vt ibi dī 7 & potest fieri, vt hic dī. 8 Potest, & secundo hic poni casus, puta, legata fuerunt Reipublicæ decem singulis annis vsque ad triennium: & quæritur de Falcidia. & respon. quantum si triginta essent legata nam, & triginta annis singulis recolliguntur, decem ad trientes vsuras. Acc.

k *Sorti*] id est cuidā quantitati, puta triginta sufficienti ad colligendas singulis annis vsuras trientes eius summæ, id est tantæ quantitatis, quæ legata est. Item nunquid ex legato primi anni detrahetur totum?

ADDITIO. Dic quod non fm Raph. Cu. Imo. Ale. & Vin.

l *Colligendas*] id est, colligamus trientes vsuras eius summę purè relictæ, quæ ter tantum contineat, quam illa, quę in annos singules relicta est.

Fundo legato] CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seiū, & legauit mihi fundum sub conditione, & decessit, & Seius adiuit hæreditatē suam, postea pendente cōdōne dicti legati, d. Seius hęres Titij fecit testamentū, in quo instituit me hæredē: & à me quibusdam multa legata reliqt ēt

vltra dodrantẽ.ita q̃ habere debet locũ Falc.in testamento suo,& decessit d.Seius,& postea extitit conditio dicti legati mihi à Titio relicti,non in ratione legis Falcidiæ. Quæritur nunquid dictus fundus mihi per Titium sub conditione legatus,intelligatur esse meus iure legatario,an verò iure hereditario, quasi habeam eum à Seio hærede,& non à Titio primo testatore? Et dicitur intelligitur esse meus ex causa legati mihi à Titio relicti. Nam potest esse fundus prædictus meus ex cã legati, qa extitit cõditio legati, vt dicit litera: & ex quo habeo ex causa legati dominium eius, non possum habere iure hæreditario. Nã alicuius rei dominiũ ex pluribus causis habere non possum. Si ergo meus dictus fundus est ex causa legati, detrahetur, vt æs alienum, de hæreditate hæredis, qui me instituit: & sic in ratione legis Falcidiæ non proderit legatariis, quibus ipse hæres Titij legauit, si autem iudicaretur me habere dictum fundum iure hæreditario, quasi ex hæreditate hæredis benè prodessent dictis legatarijs. Viu.

a *Ratione*] per me detrahenda. Acc.

b *Iure legati*] sed quare nõ ex vtraq; causa est meus? Resp. quia non possum esse dominus ex pluribus causis vt inf.de reg.iu.l.non vt ex pluribus,licet possidere sic. vt inf. de acq. poss.l.3.§.ex pluribus. detraham ergo hunc fundum, vt æs alienum,vt C.de bo.auth.iud.poss.l.1 & inf.eo.l.in rõne.§. quod vulgo. Item no.mutari mihi causam dominij,qa primo,erã dns ex pura institutione,postea ex legato purificato, sic ff.de hære.inst.l.3.§.qui fideicommissaria. Et sic hoc extrinseca a causa superueniente,3 alias non possem,sicut nec in possessione,vt inf.de acqui.poss.l.3.§.illud.Sed cõtra huic inf.de act.emp.l cui res, vbi non habeo ex causa legati,ẽ est mihi legatum in euentum conditionis,si medio tempore emi.Sed dic ibi non habeo.i. videor non habere nisi repetã pretium,ve.tamen habeo ex causa legati,& ideo nõ ago actione ex testõ, a qua est liberatus his, sed actione ex empto,quasi non tradiderit, & quasi ego met mihi vendiderim.Sed huic rñsioni obstat.ff.de le.1.l. plane.§. quod si rẽ, vbi dicit, quòd ad pretium competit actio ex testamento. Sed ibi nõ ab hærede emi, sed ab extraneo,cuius erat,& iõ pero pretium ab hæde,qui non est liberatus, vt Inst. de le.§. si res aliena.& facit ff.de leg.1.l. huiusmodi. §. qui seruum. in prin. Sed in fine contradicit ibi, quod ff iudicio,&c. vbi agitur ex testamẽto ad pretiũ. Sed ff ibi dicas, 4 quod emi ab extraneo:licet superior pars §. loquatur,cum emi ab hærede:& facit sup.tit.1.l. si fundum,& sup. de leg.1.l. si fundum.in prin.& l.si mihi Sempronius,& inf.eo.l. ff à me tibi.& l.cum dotem.& l.sed si vsusfructus. §.1.

1 Li.8.re iponso.

2 Sequuntur hanc gl. B.P.& Vinc.

2 Et vetustiores: alias secus. Paul.

3 Placet B. Paul. & Alex.

4 Hæc vidiat rex. & explicet Bar.Ang. Alex. & Vincen.

V*Verbis legati*] CASVS. Titius pollicitus fuit Reipub.x. ex aliqua iusta causa,puta,ob honorem,vel similẽ causam,vel sine cã pollicitus est: incepit tamen facere qđ pollicitus est,& sic benè tenetur dictæ Reip.vt ff. de poll.l.1. §. 1.fecit postea dictus Titius testamentum,& instituit sibi hæredem Seiũ.& legauit,vel per fideicommissum reliquit dictæ Reipub. decem, quæ ei pollicitatione debebat, & multa alia legata quibusdam reliquit, & postea decessit d. Titius testator. Nunc Seius hæres trahens cum legatarijs rationem Falcidiæ, vult ér de dictis decem detrahere Falci. Reipub. nunquid potest? Et dr,q̃ non: quia Respu.non dẽt habere dicta decem ex legato,sed ex pollicitatione,qa legatum non valet ea,q̃ nullum commodũ consequitur Respu. pp dictũ legatum:secus ff Respu. consequeretur commodũ pp legatũ,quia tunc valeret legatum, & de cõmodo detraheret Falcidia. Itaq; ff debiti modum testõ dictus testõr excessit,puta,quia legauit Resp.xv. cum ea causa pollicitationis prius factæ deberet decem tantum,in quinq; valebit legatum,& de quinque detrahet Falcidia,& pp dicta quinq; superflua potuisset testator relinquere fideicommissũ alij à dicta Repu.qa in quinque vt honorata Respu. per testatorẽ, & in dictis quinq; grauari pòt per eundem testatorem. Sed & si testator debebat Reipu. decem in diem, vel sub conditione, & illud legauit et patè,& sic dies aut conditio fecit vtile legatum: certe in hoc casu non petet Resp.ub. actione ex testamento vtilitatem tantum repræsentationis factæ per legatum, sicut in superiori casu petitur tãtum superfluum debiti, ita hic petetur hic totũ creditum factum purum per legatũ: semper tamen dicẽ,quod de solo commodo detrahetur Falcidiæ ita in hoc casu, vt supra, eodem le.1.§. si quis. Sed pone, quod condito dicti crediti, vel dies venit viuo dicto testatore, eodemque debitore, qui illud debitum pure legauit, & sic peruenit legatum ad eum casum, à quo incipere non potest,certe non constituitur propter hoc utilitas dictum legatum,nam à principio valuit cum relictum fuit. Quod autem ab eo casu incipere non potuerit, dicit principium huius l. Viu.

3† Fl.cõperit.

3† Li.8.stipula.

4† Fl.impendere.

c *Non necessario*] i.non vtiliter. Acc.

d *Necesse est*] quod est, quando cum causa, puta, ob honorem,vel etiam sine causa,sed incipit,vt inf. de pollicita.l.1. in principio.

e *Superfluum duntaxat*] vt no.ff.eo.l.1.§.si creditori.

f *Potest*] in eo,quod erat debitum,in eo, quod est vltra,sic vt dixi sup.eo.l.1.§.si creditori. Accur.

g *Fecerit*] vile sub.quia debitum erat in diem, vel sub conditione,vt sup.de leg.1.l.si creditori & l.seq.Acc.

h *Datum est*] id est,relictum,& petetur ex causa legati. Acc.

i *Irritum*] imo fiet inutile.vt ff.de le.2.l.debitor.2.respõ. Sed expone vt ibi.1.sine commodo,§ valet tñ. & actione ex testamento peti poterit,vt hic,& Inst.de le.§. potest. Vel,illud est ius vetus,sed hic,& Inst.eo.est ius nouum. Vel ibi recitat 6 quorundam opiniones,quæ hic.& inst. reprobantur. Item no quod non vitiatur beneficium ex superuenienti casu. 7 Sed arg.contra,sup.de ijs.quæ pro non scrip. haben.l.3. & ad leg.Aquil.l.qua in eum.

5 Hã sequit Bar. An.& Vi. 6 Istę dus dispicẽt Vincen.

7 Beneficiũ ex superuenienti casu nõ vitiatur nec ẽ angustã dũ beneficiũ iuris Car.ff.de.1.de re.gemm. Spe.l.tit. de iudi.dele.§. sequitur videre.vers. sed nunquid.

ADDITIO. Dic quod hic casus superueniens tendit ad eundem effectum cum primo,ibi vero secus,Bar.Paul.Alexan.& Vincen.

S*I vir vxo*] CASVS. Titia nupsit Seio. & dedit ei in dotem centum, & fecerunt simul pactũ,q̃ si mulier præcederet,vir lucretur dictã dotem. Postea mulier fecit testamentũ,& instituit sibi hæredem dictum suũ virũ: habebat enim mulier alia præter dotẽ, & ab eo reliquit quibusdam multa,& decessit postea dicta mulier,& vir,dẽq; hæres expendit centum in funus eius. Postea contrahit tõnẽ Falcidiæ cum legatarijs. Dicit idem vir se velle detrahere,vt æs alienũ,dicta centũ. Quia funeris impensa solet deduci.vt æs alienum,vt sup.eod.l.1.in fi. Quæritur, nunquid possit integra dicta centum deducere? Et dr,q̃ non, qa non vt impendere tota centũ quasi hæres,imò partẽ quasi hæres,& illam deducet,& aliã partẽ de suo proprio pp dotẽ, quam lucratus est ex pacto,& illã non deducet. Nã cũ mulier decedit, funeranda est pro portione rata ex dote, quæ penes virum remanet,& ex cæteris bonis mulieris. Vnde si in dote fuerunt centũ, vt dictum est,in hĩditate aũt ducenta:duas partes sumptus funeris inferet vir pdictus, vt his,& tertiam de suo proprio pp dotẽ,vt ff.de relig.l.Celsus.& l.seq.& hic. Vi. K *Si vir*] Berta dedit centũ in dotẽ sub pacto, q̃ vir lucretẽ dimidiã.hæc decessit,& v ginti in funus eius impẽdit vir, Certè decẽ de suo, & sic non de hæreditate,alia decẽ videtur de hĩditate impẽsa,vt sup.de relig.l.Celsus, & l.seq Cũ

ergo

ergo contra legatarios deducit Falc. secunda decē, quæ impendit hæres, deducit vt æs alienum, vt sup. eo. l. 1. in fi. vbi de primis non est quæstio: quia nō sunt de hæreditate mulieris. 1 Sed cū vir impendit decem pro se, & decē de hæreditate: in quam causam videtur primo impendisse? Vt in vtranque pro rata impendisse, cū nulla sit antiquior, vt ff. de sol. l. cū illud. Vel vetius 2 primo in eo. quod suo nōe, vt eo. tit. l. & magis. & C. de do. promiss. l. fin. 3. Et no. quod qui impendit in funerando, non ob hoc ipsum videtur gerere pro hærede, vt supra de relig. l. at si quis. §. plerique. & supra de acquir. hæred. l. pro hærede. nisi fortè qualitas personarum aliud inducat, vt ibi not. nec obst. qđ hic dicit, quod videtur impendere quasi hæres, id tantum, quantū de hæreditate impendēdum erat: qm̄ hic constabat eum esse heredem, & iam gessisse pro hærede: sed dubitabatur, an totam impensam fecisset, vt de hæreditate, an partem ex dote quam lucrifecerat: & sic sunt ex suo proprio. Accursius.

1 Prima pars gl. est de mente Pau. Ale. 2 Istam sequit Vin. 3† Fl. debuerit. 3 Pōt esse quod vult dicere. C. de dot. promiss. l. fin. sed si ē ff. de do. præleg. tūc illa lex nihil facit, sīn Vinc. 2† lib. 7. Quæstio.

a *Conferre*] id est impendere, quod erat decem.

Lege Falcidia.] CASVS. Institui mihi hæredem Titiū: & legaui Seio seruitutem eundi per fundum meum, & quibusdam alijs multa alia legata reliqui, & decessi. Nunc quæritur, qualiter de dicta seruitute debeat detrahi Falcidia? Et certè, cum diuidi non possit, debet hæres eam præstare integrā Seio legatario, & legatarius debet offerre hæredi partem æstimationis seruitutis eiusdem, scilicet tantā, quantam amplius cēpisse videtur legatarius, quam liceat ei capere per Falcidiam, i. quartam, vt & sup. de le. 2. l. cū filius. in princ. & non aliter legatario præstabit hæres integram seruitutem prædictam, quam si ipse legatarius præstet ei dictam æstimationis partem. Vivianus.

b *Seruitus*] realis, vel personalis, excepto vsufructu solo, vt sup. eo. l. 1. §. si vsusfructus.

4 Approbatur per Alexā. & Vin.

c *Restituetur*] id est, præstabitur legatario: & hoc opposita exceptione doli, vt infra de except. dol. l. putè. §. primo. Accursius.

d *Nisi partis*] id est pars æstimationis. 5 sic. C. cōmu. diui. l. 1. & sup. de leg. 1. l. cum filius. in princ. pars enim seruitutis nulla est: sed secus est in libertate, quæ Falcidiam non patitur, vt sup. de inoffic. testa. l. Papinianus. §. quarta autem. & d. l. cum filius. Accursius.

5 Secus Vincen.

In lege Falcidia.] CASVS. Institui mihi hæredes Titium & Seiū, & multa legata ab eis reliqui, & dānaui Titiū, quod ipse solus solueret Caio centū, quæ ego ei debebam: & decessi. Nunc Titius, & Seius hæredes contrahunt rationem Falcidiæ cum legatarijs, & Seius vult ita benè deducere medietatem de dictis centum tanquam æs alienum, ac si ipse esset damnatus soluere. Nūquid potest? & dicitur q̄ non, imo solus Titius damnatus deducet integra dicta centum de sua parte. Nam quilibet eorum est hæres pro dimidia, & quilibet debet soluere medietatem legatorum, & Titius debet soluere integra dicta centum creditori. Vnde ipse solus ea deducere debet de sua parte. Vivianus.

6 Et bñ. Dyn. Bar. & Alex. 7 Displicet Bar. et Paul. & Vincen. 8 Et benè Bar. Ang. Pa. Alex. & Vinc.

e *Quod*] scilicet totum.

f *Ipse solus*] id est solus tenetur creditoribus, quod falsum est, 6 vt C. si certum petat. l. 1. & Instit. de fideicom. hæred. §. sed illud interest. Vel dic, 7 id est solus deducet totum, & de tota hæreditate, non tantum de sua parte. Imò certè secundum 8 H. de sua parte tantum: quia testator damnauit eum in hoc. Vnde cū in singulis hæredibus ratio legis Falcidiæ imponitur, vt inf. eod. l. in singulis, & Instit. eod. §. &

ducto eo, quod quasi dotis nomine, quam lucrifacit, conferre [a] debuit. [1] †

Si legetur indiuiduum & imminet Falcidia, debet æstimari: & de eius æstimatione Falcidia detrahi. Alex.

Papinianus. [2] †

LEX VII.

LEge Falcidia interueniēte, legata seruitus, [b] quoniam diuidi non potest, non aliter in solidum restituetur, [c] nisi partis [d] offeratur æstimatio.

Idem. [3] †

LEX VIII.

[j] IN lege Falcidia, [4] † æris alieni rōnē, in hæreditate relicti, quod [e] vnus ex hæredibus [f] soluere damnatus sit, ipse solus [f] habebit.

Fructus pendentes dicūtur pars rei, & ipsum reddunt pretiosiorem, secus in partu existente in ventre. Bar.

Idem. [5] †

LEX IX.

[ij] IN lege [6] † Falcidia placuit, vt fructus postea percepti, qui maturi mortis tempore [g] fuerunt, augeant hereditatis æstimationem fundi nomine, qui videtur illo in tēpore fuisse pretiosior. Circa ventrem ancillæ verò nulla tēporis admissa distinctio est: [h] nec immeritò: quia partus nondum editus, homo nō rectè fuisse dicitur. *

1 lib. 14. Quæstio. 4† Fl. in legem Falcidiam.

g *Mortis tempore*] subaudi maximè. Sed contra. inf. eod. l. in ratione. secundo respon. vbi dicit *fructus non augere hæreditatem*. Solut. 11 hic erant fati tempore mortis, & sic pars rei: & sic auxilio terræ pretiosioris augent, vt argu. sup. de rei vendicat. l. *fructus*. ibi non. Et eod modo solue ff. eod. l. in quantitate. circa princip. & Instit. eod. l. quantitas. Accursius.

h *Distinctio est*] erat in vtero, vel non, tempore mortis. Nā non est pretiosior ancilla 13 propter ventrē si tam concepitus, vel non. Nec. n. eius partus auget hæreditatem, donec in vtero 14 est. Nec videtur pars quo ad hoc, nec quo ad vsucapionem impediendam propter vitium matris, vt inst. de vsucapio. l. fi aliena. §. Scæuola. secus tamen quo ad edictū de libe. agno. siue rescriptum principū super eo, vt supra de ven. inspicien. l. 2. §. ex hoc rescripto. secus tamē quo ad eū, qui emit ancillam prægnantem, qui videtur emisse partū, tanquam eius partem, vt sup. de leg. 2. l. si quod ex Pamphila. Item nō obst. q̄ videtur natus, vt sup. de statu hom. l. qui in vtero, quia nihil hic de suo commodo quæritur, 15 sed hæredis, & legatariorum commodo, & incommodo. Item si queras, quando fructus computantur in quartam, dic, vt inf. eo. l. Paulus respondit. §. 1. & 2. Accursius.

9 placet Alex. & Vinc.

10 Dic. q̄ ibi est speciale fauore dotis. P. & Ale. & Vinc.

11 Et bene Bar. & Vinc.

5† lib. 19. Quæstio.

6† Fl. de cit. lege.

* Dicitur itaq. non hīc pro nato, cum de cōmodo alteri⁹ aparatur. l. q̄ in vtero. ff. de statu hom.

12 Sequūtur hanc gl. P. & Vinc.

13 Neque etiā vacca pp̄ fœtū. Ang. Ale. & Vin.

14 Sec⁹ post quā fuerit editus. Ale. licet P. & Imo. sentiāt op positum.

15 Sequūtur hāc B. & Vin. & est secūm Alex.

Quod supra.] CASVS. Filium meum impuberem exhæredauī, & instituī hæredem mihi Titium, & ab eo instituto reliqui quibusdam legata vltra dodrantem, ita, quod habet locum de iure Falcidia. Et postea dictum institutum substituī dicto meo filio, quod possum de iure facere, vt supra, de vulg. substitut. l. 1. §. substituere. & ita dictus Titius institutus, & substitutus sperat habere hæreditatem filij mei ex substitutione: nec tamē adhuc est ei delata. Nūquid hæc spes onerat eundem Titium, vt tantū plus videatur habere in mea hæreditate, quantum est hæreditas filij mei, quā habere sperat: vt sic tantò minus detrahat nomine Falcidiæ de legatis à se relictis? Et certè non onerat eū. Et ita cōstrue literam, legatum in pecunia supra dodrantē non onerat hæredem, subaudi, eo, id est idco, quod, i. quia ad hæredē potest peruenire sibi aliquid, quod sit supra dodrantem: id est, quod sit vltra quadrantem, quem debet habere in mea hæreditate: quem quadrantem non reliqui ei

integrũ. vt ꝛ dixi, veluti hæreditas, &c. sed & nominaliter potest poni illud verbum, quod in princ. l. hoc modo, illud, quod supra quadrantem ad hæredem potest peruenire, non onerat hæredem: & subaudi, cũ est legatum ab hæredeinstituto in pecunia supra dodrãtem, veluti hẽditas, &c. Viu.

Idem. 1 †

LEX X.

QVod a supra quadrantẽ ad 2 † hæredem põt peruenire, b supra dodrantem in pecunia c 3 † legatum d 4 † nõ onerat e hæredem: veluti hæreditas pupilli, si fortè substitutus sit exhæredato, f qui patri pupilli hæres extitit. g

Idem. 5 †

LEX XI.

IN ratione legis Falcidiæ retentiones h omnis temporis hæredi in quadrantem imputantur.

Illud, quod si extaret, non æstimaretur, hæredi non imputatur: aliàs secus, etiam si est peremptum. Bart.

10 ¶ Si seruus sub conditione libertate data, vita decesserit: 6 † si quidem impleta conditio quandoque fuerit, hæredi non videbitur perijsse. Quod si defecerit, in contrarium ratio trahit: i sed quanti statuliber moriens fuisse videbitur. k

20 *Ex facto, quod trahit originem testatore viuente, non computatur in quartam. Bar.*

1 † lib. 20. Quæstio.

a *Quod*] id est, quia vel propriè. & dic pupillum 1 exhæredaui. & extraneũ instituisti, quẽ pupillo substituisti. & primis tabulis institutũ vltra dodrantẽ grauasti. Certè nõ propter hoc minus detrahit Falcidiam, q̃ habet spem substitutionis. Acc.

2 † Appobatur per Ba. & Pa.

b *Potest peruenire.*] id est possibile est: ad hoc tamẽ delata nõ est, vt dixi. Alij secundo ponunt casum, & quando iam delata est: quia iã pupillus decessit, sed nondum substitutus adijt. 2 Alij dicunt, si pupillus fuisset institutus, nam tunc statim potest aditi à substituto, imò etiam ex necessitate debet, 3 vt C. de iure delibe l. quidam. solida legata præstat, non deducta Falcidia, vt infr. eod. l. qui fundum. §. qui filium. & §. seq. quæ positio satis placet. Accursius.

2 † Flo. apud.

3 † Fl. peculiam. ꝛ Alij legunt, legatam.

5 † lib. 29. Quæstio.

ꝛ dã si adiuerit, secũdũ Pa. & Vinc.

3 Placet V. & Ale. & Vinc.

c *In pecunia*] secus si non est pecuniarium, vt liberas, quæ grauat hæredem, vt Falcidiam non detrahat, 4 vt supra de inoffic. testamen. lege Papinianus. §. quarta autem. Accursius.

4 dẽ Vin.

d *Legatum*] in primis tabulis: secus si in secundis, vt inf. l. proxi. §. penul. & vl.

e *Non onerat*] quin detrahat Falcidiam.

f *Exhæredato*] pupillo. Accursius.

g *Extitit*] nam idem fuit patri institutus, & pupillo exhæredato substitutus. Accursius.

h *Retentiones*.] Ita ponas hic exemplum, siue casum. Institui mihi hæredem Titiũ, & seruo meo Sticho legaui certũ sine libertate, & multa alia legata quibusdam reliqui, & decessi. Certè dictum legatum, quod reliqui seruo meo non valuit, vt ff. de leg. 1. l. planè. §. si coniunctim. 2. respõ. vnde hæres apud se retinet illud legatũ, & sibi debet in Falcidiã imputare, vt possit aliis legatarijs. Idẽ est in omnibus aliis retentionibus, quas fecit hæres de quibusdam legatis à se relictis, & ea non præstat legatarijs quibusdam propter aliquam iustam causam, & sibi retinet, & ideo dicit litera. Retentiones omnis temporis, &c. quia siue à principio nõ valeat legatum, vt dictum est, siue valeat, sed ex accidenti factum est inutile, semper hæres sibi retinet, & imputat sibi in Falcidiam, vt hic, & in s. eo. l. non est dubium. & l. seq.

¶ *Si seruus*.] Institui mihi hæredem Titium, & reliqui Sticho seruo meo libertatem sub conditione, si nauis ex Asia venerit vsq; ad annũ, & multa alia legata quibusdã reliqui, & decessi, & Titius adiuit hæreditatem mei, & postea ante impletam conditionem libertatis decessit dictus Stichus. Certè si impleta fuerit postea, quæ conditio prædicta libertatis nõ videbitur dictus seruus perijsse heredi, imo legatarijs, vt tanto minus videatur in hẽditate fuisse, quantũ valebat seruus. Si autẽ defecerit conditio libertatis post mortem dicti serui, tunc rõ trahit in contrariũ. s. vt hæredi perijsse videatur. s. tãm plus videatur in hæreditate habere, quantum valebat statuliber tempore mortis: vt sic in aliis legatarijs prosit illud. Quamuis autem ita distinxerim, tñ Imperatores Marcus, & Antoninus decreuerunt tantũ hæredi perijsse præter dicta distinctione, quanti statuliber moriens fuisse videbitur: & ita mors dicti serui semper spectat ad damnum hæredis, siue hæreditatis, & non ad damnum legatariorum, vt inf. ea. l. §. si seruus. quæ solet contraria signari: sed est concordantia secundum prædicta: & secundũ prædicta habeas. §. ibi. Ifaredes, quibus, &c. Viuianus.

h *Retentiones*.] i. quia non fuit legatum, & sic remansit. Vel inutiliter: vel si vtiliter, postea aliqua ratione fit inutile, vt inf. eo. l. non est. & l. non interest. & l. ex asse. & l. an ratione. §. penult. & si. & l. in quantitate. in fin. Accursius.

i *Trahit*] vt videatur hæredi perijsse.

k *Videbitur*] scilicet eo casu, quo deficit conditio: & sic seruatur 5 dicta distinctio. Alij reprobant eam per hæc verba, In contrarium, &c. quod non placet. Et no. ex post facto apparere, quod in præteritum fuerit, vt & supra, de rebus dubijs. l. quædam. Sed argument. contra, supra, de noxa. l. 1. aliàs. si hæres dolo. Item cõtra huic in fr. eod. l. §. si seruus. Solut. vt ibi.

5 Et bñ. B. P. Ale. Vin. licet Imo. ꝛ.

ADDITIO. Dic, quod ille §. cõcordat. Bar Paul. Alexan. & Vincentius.

6 † Fl. decessit.

¶ *Imperator*.] CASVS. Hic §. ponit regulam, cuius potest poni exemplum in sequenti §. Regula est talis. Hæredes, quibus pars bonorum ablata est, non tenentur nomine legatorum ab eis relictorum in ampliorem partem, quam pro ea, quæ remansit apud eos. Ponè ergo, quod Titius commisit delictum, propter quod fuit relegatus: & in sententia relegationis fuit ei adempta dimidia pars bonorum suorum. Postea ipse appellauit a dicta sententia: & appellatione pendẽte fecit testamentum, in quo instituit sibi hæredem Seium, & multa ab eo quibusdam legata reliquit, & postea decessit. Postea iudex appellationis pronunciauit eum iniustè appellasse, & sic remansit sententia firma, in qua fuit ei adempta dimidia pars bonorum. Quæritur ergo fuit, vtrum æris alieni loco pars dimidia bonorum, quæ continebatur in sententia, abscederet de bonis, vt sola dimidia bonorum residua videatur fuisse in bonis: vt sic de ea tantum teneatur hæres Titij legatarijs, an videatur, & verum sit, quod fuerit in bonis tempore mortis dicta dimidia, quæ continetur in sententia, & sic hæres teneatur soluere solida legata mero iure, quia facta appellatione extinctum fuit pronunciatum, vt infra, ad Turpillia. l. 1. in fine, de æquitate autem succurri ei debeat, vt non teneatur præstare legata, nisi pro parte quæ penes eum remansit. Et respon. quòd debet succurri benè hæredi prædicto modo: maximè cum hanc opinionem admittat animus dicti Titij litigantis, & votum, humendi in litigio. Eo enim animo appellauit dictus Titius testator à dicta sententia contra se lata, vt vinceret, & bona sibi in sententia adempta remanerent apud hæredem suum, & hæres de eis bonis solueret legata, non autem si non vinceret, & sic non remanerent bona penes hæredem.

¶ *Si seruus*.] Titius instituit sibi hæredem Seium, & dedit Sticho seruo suo libertatem, & multa alia legata quibusdam reliquit, & decessit. Postea dictus seruus decessit ante quam hæres adiret hæreditatem, & sic ante, quam esset liber, & postea hæres adiuit hæreditatem. Nunc est quæstio inter hæredem, & legatarios, cui perijsse videatur dictus seruus, vtrum hæredi, vt sic tantum plus videatur esse in hæreditate, quantum valuit seruus, & sic minus detrahatur legatarijs nomine Falcidiæ? an vero videatur perijsse legatarijs, vt tanto minus videatur esse in hæreditate? Et dicẽtur, quòd hæredi perijsse intelligitur. Sed quantũ debemus æstimare dictum seruum valere? Videtur, quod nihil, & sic superiori responsio nihil videtur valere. Et est ratio, quare videatur nihil debere æstimari: quia etsi non viueret post aditam hæreditatem, non æstimaretur: nam esset liber, si viueret. Legatum. n. libertatis cedit ab adita hæreditate, & non ante, vt dixi, & dĩ infra, quando dies leg. ced. l. nam cũ libertas. Et sic tunc æstimari non posset: quia liberum corpus non recipit æstimationem, vt supra, de ijs, qui deiec. vel effu. l. 1. §. sed cum homo. Sed certè ad hanc quæstionem non respondet Iurisconsul. sed tu subaudias, hoc modo respondeo: tanti æstimabitur, quanti statuliber fuisse vt. ff. ti. ea. l. §. 1. Et ad ea probanda, quæ dixit, adducit duo similia:

primum

primum est ibi, Nam & eos, &c. Secundum est ibi, ne aliud, &c. & ambo sunt satis plana. Vivianus.

a *Imperator*] aliàs est. §. aliàs non. & intelligunt correctam proximam distinctionem: nam non distinguitur, defecerit conditio, vel non. Vel melius dic, q̃ refertur ad casum tm̃, quando deficit ea conditio: vel facias hic §. & omnia hæc cessant.

b *Relicta est.*] id est tm̃ si penes eos. & facit C. si pen. ap. l. 3. & ī. tit. 1. l. Plautius. & sup. de leg. 3. l. fi. §. fi. & de vulg. subst. l. & si contra. & infra prox. §.

c *Adempta*] expresse: nam si tacitè, & mortuo reo pendente appellatione, vt crimen extinguatur, sic & quæstio bonorum, vt C. si pend. appel. mors interue. l. 3. & C. si reus, vel accusator mortuus fuerit. l. fi. Et no. q̃ legato non debent auferri bona 3 in totum, vel in partem sine causa. vt j. de interdict. & releg. l. relegatorum. §. ad tempus.

d *Testamento postea facto*] pendente appellatione. quod fieri potuit, vt sup. de iniu. testa. l. si quis exhæredatus. § hi autem. & infr. de pœnis. l. 3. in fi.

e *Abscederet.*] ipso iure. Accurs.

f *An verò*] id est an videatur. Et verum est, quod fuerunt in bonis tempore mortis. & sic ille videtur soluere solida legata mero iure: quia appellatione facta extinctum fuit iudicatum, vt inf. ad Turpil. l. 1. in fi. sed de æquitate debet ei succurri, vt non teneatur præstare, nisi pro parte, quæ penes eũ remanet: 4 quod verum est, vt sup. proxi. § & arg sup. de ijs, qui nota. inf l. furti. §. sed & si furti. Hug.

g *Manumissus*] id est liber esse iussus. Accursius.

h *Sed cujus*] id est quanti.

i *Viueret*] cum aditur hæreditas. Nam tunc esset liber, vt C. de cad. tol. §. in nouissimo: & sic non posset æstimari, vt sup. de ijs, qui deie. vel effu. l. fin. Et lege interrogatiuè, & respon. 5 quod tanti æstimabitur, quanti statu liber fuisse videbitur, vt sup. ea. l. §. 1.

k *Cessaji.* post mortem testatoris ante aditã hæreditatem.

l *Periisse*] scil. hæredi: & æstimabitur, vt proxi. respon. dixi.

m *Nec aliud*] sub. est.

n *Fœminæ*] nam & hi, si pereant, hæredi periisse intelligũtur: 6 & tamen erant summo supplicio afficiendi, vt s. ad Syllania. l. 1. in prin. & æstimabuntur, vt in superiori casu not. Et not quod olim distinguebatur, an sub eodem tecto erant, vel non: sed hodiè 7 distinguitur, potuerunt dominum iuuare, vel non: vt C. de ijs, quib. vt indig. l. 2. Accurs.

o *Quod vulgò*.] Pater filium impuberem instituit 8 & ei pupillariter substituit: & tam ab instituto, quam a substituto legata, vltra dodrantem: vel quit: nunc decedẽte pupillo vult substitutus ex persona pupilli vnum quadrantẽ ex toto asse detrahere. Item ex residuo dodrante ex persona sua vul. Falcidiam. & pro eo fertur, quia duæ 9 sunt hæreditates: ut legatarij vnam detrahi tantum posse fatentur: quia vnum est testamentũ propter vnum testatorem. Item propter vnam solennitatem: vij. enim, & non xiiij. testes sunt necessarij: vt supra, de vulg. substitut. l. patris. & fi. lij. & pro vtrisque. Instit. de pupil. substit. §. igitur. Vel etiam pone, quod ab instituto semissem, à substituto alium semissem legauit: & dubitabatur, scilicet an duæ Falcidiæ detrahãtur? quam dubitationem soluit vulgaris regula, scilicet, quod in tabulis patris, &c. cui⁹ prima potestas hæc est, vt sicut in vno testamẽto fit omnium legatorum contributio, vel cumulatio, vt sic pareat, excedant dodrantem, vel non: ita & in hoc duplici testamento fit omnium legatorum cumulatio, vel contributio. vt si pareat excedere dodrantem, fiat detractio. Alias si remanet quarta pars hereditatis, vel fortè lõgè plus solutis omnibus legatis, tũc ei õ detrahatur, sed vt æs alienum, soluantur à pupillo relicta. et hoc dicit, secundum q̃, id est ex quo fit contributio. Est & alia potestas regulæ, vt in hoc duplici testamẽto consideretur vnicum tempus, an habeat locũ Falcidia, & in quantum, scilicet tẽpus mortis patris: vt si tunc consideratis legatis, & bonis non habeat locũ Falcidia, licet postea viuente pupillo minuantur, vt quarta non remaneat, non tamen detrahat substitutus, sed de suo quadrante, id est de eo, quod tempore mortis videbatur habiturus, soluat legatarijs. Nec obstat, quod soluit vltra vires, id est vltra dodrantem: quia hoc duplex testamentum habetur loco vnius, scilicet primi. Vnde sicut posterior diminutio bonorum tunc non noceret legatarijs, vt inf. eodem. lege, in quantitate. in principio. ita nec nunc. & è contra: nam augmentum non proficeret, vt infra eod. l. in duplicibus. Et nota quod dicta regula facit, vt filius non habeat 11 duas quartas. Quod dic, vt hic, & C. eod. lege, si vt allegas.

ADDITIO. Dic quod nihil facit: quia hic loquimur de duabus quartis vno iure debitis. Alex.

p *Quamuis*] bene dixi vnam. Quamuis enim, &c.

q *Substitutus*] pupillariter.

r *Apposita*] institutio.

s *Vt æs alienum*] & sic non est detrahenda Falcidia, quod dicebat substitutus, q̃ posset. Accursius.

t *Debeat*] sed videtur hæc littera sibi contraria. Si enim vt æs alienum detrahitur: quomodo aliud erat testamentũ in quo potuit postea dici per Falcidiã minui. Respondeo, non semper est æs alienum: sed tunc, quando omnia legata possunt solui non deducta Falcidia. Alij dñt. 12 quod ibi contributio non vt defalcentur relicta a pupillo, imo vt æs alienũ soluatur, vt C. de bo. aut. iudi. poss. l. 1. sed ideo vt appareat, an oĩa relicta simul iuncta excedant vires patrimonij pris, arg. sup. de mil. test. l. si verò. sed hoc esset p̃ hanc regulam.

u *Contributio*] ad hoc, vt appareat an omnia legata simul iuncta excedant vires patrimonij, vt sup. de mil. testa. l. si vero. Accursius.

x *Secundum quod.*] Dicunt quidam, 13 id est, quia vt æs alie-

1 Melius dicerct, qñ non deficit. Dy. Imo. Ale. & Vinc.

2 † Aliàs, ĩcipit hic §. hædes. & sic illũ intellectũ ponit hic D. Viu. casum.

2 Gl. ẽ vera i. sed nõ. si refert adtex. Ale. et Vl.

3 Hã glo. est multũ notabilis. q̃ facit ꝓ dicto Spe. ī ti. de cess. ass. §. 1. col. 16. I fi. ver. illud 2. ad hoc, quod hic dic & nihil allegat.

3 † Fl. videbitur.

4 Quia adẽptio fit ex eã quæ habuit origine in vita defuncti. Vin.

4 Repbatur p Bar. Pau. Ale. & Vinc.

5 Nihil ẽ tur P. A. c. & Vin. Et benè sincere. Ista lex nõ ẽ vera i. sed cõgruit rei. Pa. & Vinc. Imo vna rei stat, o c. Raph. Alex.

10 Ista sequitur Far. Pau. Ale. & Vincẽ.

3 † Flo. responsum.

5 † Fl. secũdum quæ poterit.

6 † Fl. velut.

7 † Flor. quarta.

11 Qñ est grauatus purè restituere hĩditatẽ. sed si in diẽ, vel sub conditione, secus. Alex. & Vinc.

12 Dupliciter Bart. Ale. et Vi. iõ dicaliter, vt per eos hic.

13 Iste intellect⁹ dicit Vi. & non congruit litteræ tm̃ Alex.

alienum sic detrahuntur relicta à pupillo. eueniet quẽ doque. vt pupillus nil hẽat de bonis. vt quia dim. sit pupillo institu. in quartam in fundo. & cætera oĩa legauit: & hic fundus euasmate perijt. Nam cum semel habita est quarta, non detrahitur plus. Sed tu dic. quod id est, quia fit contribu-

næ hæreditatis. Quid ergo, [a] si non sufficiat pupilli hæreditas [b] legatis, cum patris sufficeret? [1] † De suo quadrante nimirum [c] dabit substitutus, quæ [2] † pater legauit de suo. Nec ad rẽ pertinet, ꝙ ex nullo testamento præstatur vltra vires patrimonij, cum in hac parte iuris legata, quæ secundis tabulis relinquuntur, quasi in 3 † primis sub conditione [d] relicta intelligantur.

Pro parte institutus in secundis tabulis, solus grauatur ex sua persona dumtaxat. Cohæres verò, qui contributione facta reperitur esse grauatus ex sua, ac pupilli persona, Falcidiam consequitur. Bar.

ita Titius patri impuberis hæres esset. id est, ac si in tantum esset institutus à pre, in quantum fuit substitutus impuberi. id est, in dimidia, vt dictum est. Quo quidẽ casu si esset institutus in dimidia, sine dubio ex sua persona detraheret Falcidiã, vt inf. eod. l. in singulis hæredibus. Et est ratio: quia sicut onus patris. & etiam pupillares. & contributio legatorum relictorum ab impubere in principalibus tabulis & relictorum à substituto in secũdis tabulis (de qua contributione dictum est sup. proxi.) inde. id est ex principalibus tabulis capiunt formã. & originem. vt sup. de vulgari & pupilla. substituto. l. 2. §. quisquis. ita dicti substituti. de quibus dr in hoc §. subducta persona pupilli, siue motmo pupillo reuocandi sunt ad intellectum institutionis: vt ita prædictus institutus oneratus possit ex sua persona detrahere Falcidiam, ac si institutus fuisset ipse sub alio prædicto substituto. Viso de vno substituto, qui fuit grauatus, id est de Mæuio prædicto: videamus de prædicto Seio, cuius pars non fuit grauata vltra dodrantem. Et ponamus, quòd dictus pupillus, qui decessit, nondum soluerat legata à se relicta: & ponamus, aliquid esse vltra dodrantem portionis dicti substituti non grauati in omnibus legatis. puta, quia solutis legatis ab impubere relictis, & solutis relictis ab eodem substituto non grauato, grauatur dodrans dicti substituti: qui quidem dodrans non grauabatur propter legata à substituto relicta, vt dictum est. Nunquid hoc casu dicemus ipsum substitutum non grauatum habiturum Falcidiam eorum omnium legatorum? Et videtur, quod quartam habere non debeat, propter duas rationes. Vna ratio est, quia habet idem substitutus quartam suæ partis vltra ea legata, quæ sunt ab eo relicta: quia, vt dictum est, eius pars non erat grauata vltra dodrantem: Secunda ratio est, quare non videtur posse detrahere quartam, quia hoc non patitur comparatio, quæ facta est supra, de substitutis ad instituros. Dictum est enim supra, quod plures substituti subducta persona pupilli reuocandi sunt ad intellectum institutionis. Institutus autem, qui habet quartam suæ partis, solutis legatis à se relictis non detrahit quartam. contra autem propter vnam rationem videtur, quod dictus substitutus possit detrahere quartam: quia si negemus eum debere habere quartam, aliud: periè hic respondebitur, quam quod vulgò probatum est à sapiẽtibus, sup. proximo §. vbi dictum est contributionem faciendam legatorum relictorum in primis tabulis à pupillo, cum relictis à substituto in secundis tabulis & vnam Falcidiam detrahendam: & ita iste §. esset contrarius illi, quod esse non debet. Et secundum hanc rationem subaudiendo debemus dicere, quod dictus substitutus non oneratus possit detrahere quartam. Itaque secundum ea, quæ dicta sunt à princip. §. vsque huc, apparet, quod ambo prædicti substituti detrahunt quartam in casibus supra positis. Est tamen quædã varietas in dicto substituto onerato suo nomine, id est tanquam substitutus: quia cum sit oneratus, vt substitutus, habebit quartam velut institutus, vt dictum est: alter autẽ substitutus, qui non fuit oneratus vltra dodrantem, licet eius portio largiatur solutionem integrorum legatorum, retenta sibi quarta suæ partis, non tamen conuertetur ad solida legata præstanda, quæ a se fuerunt relicta: imo retinebit ex eis quartam, vt dictum est, & hoc propter confusionem calculi, id est propter contributionem calculi, siue rationum vtrorumq; legatorum, scilicet relictorum à se, & ab impubere, & omnium relictorum à dicto substituto non grauato: & vnam Falcidiam ex omnibus debebit. Huic autem, quod dictum est vtrumq; dictorum substitutorum Falcidiam detrahere posse, consequens est, quem tibi pono. Pone, quod dictus pupillus habeat tutorem

---

1 Fl. sed hæc sententia non placet: et melius conuenit literæ. tñ Alex. & Vinc.

1† Al. sufficeret.

2 Fl. quoniam.

2 Et bene Alc. Ang. P. & Vin.

3 Nihil ẽ imo incipit in vers. Secundũ, sed hic exẽplificatur, sic Ang. P. Al. & Vi.

4 Et bñ Ang. Alc. & Vinc. Inno. contra.

5† Placet P. & Alc. & Vin.

6 Idem B. Ang. Ima. Paul. Alex. & Vinc.

a *Quidergo* incipit secundus effectus regulæ. † Et quod dicit si non sufficiat quia diminuta est. & c. expone vt in prin. dixi. sed Al. a dixit non sufficit hæreditas pupilli legatis, s. a substituto relictis: cum patris vsusfructus sufficit, scilicet relictis a pupillo. Et quod subijcit de suo quadrã. c. scilicet pupilli: vel id est substituti, quem, scilicet habet in bonis pupilli. l. vltra dodrantem pupillarium bonorum, etiam si absumatur tota, quin etiam vltra: ita tamen si de bonis habeat quartam vtrorumque bonorum. Accurs.

b *Hæreditas* quia diminuta est hæreditas.

c *Nimirum*, bene dixi substitutum soluere de suo quadrãte, quando bona sunt diminuta: & sic ex secundis tabulis præstatur vltra vires, si vltra dodrantem, vt ff. l. 1. §. 1. sed nihil ad rem pertinet. Cum in hac. & c. vt in princ. dixi. Sed vltra patrimonium non valent, etiam in testamento militis, § vt infra. ad Treb. l. 1. §. si is, qui. creditoribus autem etiam vltra patrimonium tenetur, vt C. de iur. delib. l. si test. sic hodiè etiam in legat. si non fiat inuentarium. vt in Authen. de hæred. & Falcid. l. 1. § si verò non. Item in eo, ꝙ hic fit contributio, est contra infra. eod. l. quæsitum. ibi, sed legata quæ. & c. Solu. vt ibi & facit ad hanc. §. sup. eo. l. 1. § interdum. & inf. proxi. § inf. tit. 1. l. 1. in princ.

ADDITIO. Die quod in §. quæsitum. sequitur de relictis in primis tabulis tantum à duobus cohæredibus contribuendis. Quæritur hic de relictis in primis, & secundis tabulis. Bartol. Paul. Alexan. & Vincen.

d *Sub conditione*] scilicet, quod si est diminutio postea facta, nocet substituto.

e *Si filio suo.*] CASVS. Titius instituit sibi hæredẽ filiũ suũ impuberem. & ab eo legata reliquit, & ei pupillariter substituit Mæuium. & Seium. à Mæuio in substitutione legauit vltra dodrantem portionis suæ: & ita onerauit eius partẽ: & à Seio similiter reliquit legata in substitutione, non tamen vltra dodrantem portionis suæ: & sic eius partem non onerauit: & postea decessit dictus Titius & ei extitit hæres dictus impubes. & in pupillari ætate decessit: & ita vẽdicauit sibi locum dicta substitutio pupillaris ita, quod Mæuius habet dimidiam hæreditatis grauatam tñ: & Scius aliam dimidiam non grauatam. Nunc quæritur an Mæuius, cuius portio erat legatis exhausta ex sua persona, ꝑ ſñt detrahere Falcidiam legatariis, quibus à se legatum est? Et vr. quod non, ribus rõnibus. Vna ratio est, quia si ponamus non peruenisse bona ad dictos substitutos, & ponamus ipsum impuberem, vel tutorem eius soluere legata ab eodem impubere relicta: non posset ille pupillus detrahere Falcidiam: quia legata ab eo relicta non erant vltra dodrantẽ. Secunda ratio est, quia si ponamus pupillum vnum tñ substitutum habuisse, non detraheret ille substitutus Falcidiam ẽt si diminuta pars hẽreditatis esset onerata legatis vltra dodrantem ipsius dimidiæ: quia benè remaneret ei quarta totius hẽreditatis: & satis plus. Tertia ratio est, quia dictum est supra proxi. § quod legata in secundis tabulis relicta, videtur relicta quasi sub conditione in primis: & ideo de suo quadrãte præstat substitutus legata. Quod qualiter intelligatur, notatum in casu superioris §. ibi, Quid ergo. & c. & ibi, Nec ad

torem in vita sua fecit legata à se relicta: & tutor eius fecit legatarios cauere, vt si substitutione prædicta locum sibi vendicante, appareat legatarios vltra habere, quam licuerit eis accipere per legem Falcidiam restituerent, appareat, dico propter legata à dictis substitutis relicta. Postea in pupillari ætate decessit dictus pupillus: & sic vendicauit sibi locũ d. substitutio. Cenè, quamuis dicta cautio pupillo committi non possit, vt infra eodẽ l. is, cui. & l. reperitur. committetur tamẽ, vt dicti duo substituti ex ea agere possint contra dictos legatarios, s. in eam quantitatem, quam vnusquisque eorum substitutorum sibi retinere potuisset de dictis legatis, si non fuissent soluta per pupillum, siue per tutorem eius: potuissent retinere, dico, nomine Falcidiæ, cũ soluerint etiam legata à se iuxta substitutis relicta. Viua.

¶ Si filio suo duos substituerit, [a] & alterius [b] portionem onerauerit: tractari Solet, an ex persona sua Falcidiam possit inducere substitutus [c] quam [d] pupillus non haberet, [e] vel vnus [f] pupilli substitutus. Et facilè quis dixerit, consequenter prioribus, * quæ de patrimonij [g] ratione dicta sunt, non esse Falcidiæ locum, & vltra vires [h] portionis conueniendum alterum substitutum. Sed verior est diuersa sententia, perinde huic [i] quartam relinquendam existimantium, atque si ita patri hæres extitisset. [k] Vt enim * opes [l] † patris [l], & contributio legatorum inde [2] † capiunt, & formam, & originem: ita plures substituti subducta [m] persona pupilli reuocandi sunt ad intellectum institutionis. [n] 3 † Quid tamen dicemus de altero substituto, qui non est oneratus, [o] si fortè nondum legata pupillus [p] à se relicta [q] soluerit, [4] † & aliquid vltra dodrantem sit? [r] in omnibus [s] & ipsum Falcidiam habiturum? Atqui [t] quartam habet, neque idem patitur [u] § † instituti comparatio. Rursus si negemus, [x] aliud apertè, quam quo † vulgò probatum est, respondetur. Itaque varietas exiliet, [y] vt is quidem, qui proprio nomine oneratus est, velut institutus desideret [z] quartam: alter autem, qui nõ est oneratus, vt substitutus, licet portio largiatur [a] eius, nõ in solidum [b] conueniatur propter calculi confusionem. Huic consequens est, vt si pupillo [c] de Falcidia cautum [d] fuerit, [e] 6 † duobus [f] stipulatio committatur, videlicet in ea quantitate, [7] † quam vnusquisque sibi retinere potuisser.

Legata relicta à pupillo in primis tabulis, & à coharede sibi substituto in secundis, debent cõtribui: secus, si ab vtroque in primis tabulis sint relicta: & eodẽ in diuersis partibus instituto cõtributio semper fiet. Bar.

*Perperã Rãconectus somniabat ex vestigijs scripturę aliquorũ librorũ legendũ hic esse confusio patrimonij.

1 † Aliàs opus.

2 † Ita ẽt Dd. aliàs vim.

3 † al. substitutionis.

4 † Fl. soluit.

1 Tota prima pars gl. placet B. & Vin.

2 Gl. ĩ se berũ dicit, sed nihil ad propositũ primæ qõnis. Est gitẽ tese edũ ad rem. Quid si ex & hinc.

3 Gl. est vera i se, sed nõ tõ gruit litere fm Vinc.

5 † Fl. patiatur.

4 Istã primã lectu ram sequitur. Vin.

6 † F. fuit

7 † Fl. eã qũtitatẽ.

5 De materia cõtributionis, vide ad lõgũ p doct. ĩ l. q fundũ. † cohæres. Jo. eo. tit.

6 Et male, qa rõ congruit textui secundum. Vin.

7 Imò põt esse i vtilitatẽ. fm Ale.

8 Imo ibi nulla est variatio, si recte inspiciat, secundũ Par. ibi.

a *Substituerit*] pupillariter.

b *Et alterius*] scilicet tantum.

c *Substitutus*] cuius portio est exhausta.

d *Quam*, scilicet Falcidiam.

e *Non haberet*] vel qa ab eo nil fuit relictũ: vel, si eadem omnia quæ ab hoc substituto, non tamen minuebant dodrantem totius aliis, licet minuant dodrantẽ medietatis. Accur.

f *Vel vnus*] si ideſt, si vnus tantum esset substitutus, licet dimidia esset onerata, non tamen haberet Falcidiam. Accur.

g *De patrimonij*] quia locus est contributioni: vel, quia legata in secundis tabulis intelliguntur legata in primis sub conditione, vt sup. proxi. in fi.

h *Vltra vires*] vltra dodrantem medietatis.

i *Huic*, cui nus quarta est exhausta. Accur.

k *Extitisset*] i. principaliter esset institutus cum alio, & sua exhausta esset.

l *Opes patris*] i. testamentum patris, quod de opibus suis facit instituendo filium pupillum. Et sub. & opes pupillares per consequentiam: simul enim ista capiunt vim. Nam primũ non habet vim, nisi sit solenne: & secundum non habet vim, nisi valeat, & primum. Item capiunt formam: vt primo sibi, postea filio faciat. Iõ originem: quia ita demum valet pupillare, si & tibi fecerit. Probantur hęc supra, de vulga. substitu. l. a. §. quæsitis. & s. prius. & s. fin. & l. qui plures liberos. §. fin. & l. patris. & l. fed. & si plures. §. si ex asse. & inf. ad Trebel. l. apud Iulianũ. §. idẽ Iulianus. vbi & hoc dixi. Iterũ sicut contributio capit vim, quando esset vnus substitutus vt sup. proxi. §. ita. & quando duo, vt in nostro casu. 2 Nã relicta ab isto, cuius pars est exhausta, contribuentur cũ relictis a pupillo in testamẽto paterno: nõ tamen omnibus, sed pro dimidia. & sic non contradicit sup proxi. §. quia ibi ideo omnia contribuuntur, quia vnus solus erat substitutus: hic autem erant duo.

m *Subducta*] i. decedente in pupillari ætate.

n *Instituerunt*] si habeas institutionis, plana est: sicut, si essent duo instituti, & vnius pars exhausta detraheret Falcidiam vt inf. eo. l. in singulis. Alias est substitutionis, & tunc dic, s. vnus, vt sicut vnus substitutus omnia contribuit, sic iste pro dimidia: 3 sed pro alia dimidia non, sed Falcidiã detrahit.

o *Oneratus*] in secundis tabulis.

p *Pupillus*] qui decessit.

q *Relicta*] in primis tabulis, quæ tacitè repetita intelliguntur a substituto, vt §. de leg. 1. licet.

r *Sit*] scilicet legatum, si soluantur, quæ sunt à pupillo relicta.

s *In omnibus*] potest legi planè, & interrogatiue

t *Atqui*] opponit. & dic, Habet si à testante tum relicta fuisse, nõ si a pupillo relicta soluit.

u *Eat eue*] idem quia institutus, qui habet quartam, non deducit Falcidiam. rursus ergo nec iste, cum ei comparetur: vt supra ibi. Sed verior, &c.

x *Si negemus*] scilicet, si retinere quartam, dicemus 4 contra ea, quæ vulgò dicuntur supra proxi. vbi dicit contributionem 5 faciẽdam relictorum in primis & secundis tabulis, & vnam Falcidiã detrahendam: & dicitur inf. eo. l. in duplicibus. Sed Al. dixit 6 prebitum est in substituto qui est oneratus in pupillari substitutione, & aliud in eo qui non est oneratus vt taliter innuunt. & secũdum hoc est probatum, vt sup. eod. §.

y *Fuisset*] nunc solui. & est in substitutate, non in vtilitate 7 hæc diuersitas. & est hic casus, quod variatio admittatur. sup. de inoff. testam. l. Papinianus. §. sed nec impubem. 8 arg. contra sup. tit. n. 1. l. Titiæ si non.

z *Desideret*] quia pro instituto habetur, vt supra dixi, & sic detrahit quartam ex sua persona de legatis vt a se relictis.

a *Largiatur*] licet sufficiat inspectis legatis à se relictis: sic & sup. de minor. l. minor. Alij dicunt largiatur, i. exhauriatur inspectis legatis a pupillo, & à se relictis. Et secundum primum puncta post dictionem, substituus, secundum aliũ post dictionem, eius.

b *Non in solidum*] conuenit ergo cum alio in effectu: quia vtrobique detrahitur Falcidia: sed primo ex sua persona, secundo ex persona pupilli, nihilominus ex sua, & de vtriusque detrahet.

c *Si pupillo*] qui soluit legata in solidum.

d *Cautum*] quod fieri debuit, vt inf. eo. l. is cui. & inf. tit. 1. l. 1. secundo respon. & sup. eod. l. 1. §. interdum. Accur.

e *Fuerit*] si amplius soluatur, quam lex Falcidia patitur reddi.

f *Duobus*] substitutis, tam onerato ex persona sua, quam onerato ex persona pupilli & sua.

¶ *Quæsitum est*] CASVS. Filium meum impuberẽ mihi in dimidia hæredem instituo, & ei in alia dimidia Titium cohæredem dedi, & ab impubere pono, legaui quibusdam vltra dodrantem suæ partis, & d. Titium cohæredem impuberis substitui pupillariter dicto impuberi, & eidem substituto nulla legata reliqui in secundis tabulis i. in substitutione, & postea decessi, & d. impubes exiuit mihi hęres in sua parte, & in pupillari ætate decessit, & sic vendicauit sibi locũ substitutio pupillaris ex persona Titij substituti, & debet

debet soluere legata ab impubere relicta de parte ipsius impuberis relicta a se de parte sua. Quæritur nunquid debeat commiscere legata à se substituto relicta, & ab impubere, & de omnibus vnam detrahere Falc. & si non est necessaria Falcidia omnib. eis commixtis: puta, quia nō inuenitur dodrans totius hæreditatis exhaustus omnibus eis commixtis, nō detrahat aliquā? an verò debeant separari relicta ab impubere, ab ijsq; fuerunt relicta à cohærede suo, eodemque eidem impuberi substituto, vt quamuis portionem suam habeat integrā substitutus, vel nō grauatam vlra dodrantem, possit nihilominus detrahere quartam de parte impuberis legatis exhausta? Et certè dī hic q; debent separati prædicto modo: licet secus sit in his legatis, quæ relinquuntur à pupillo in principalib. tabulis, & ijs, quæ relinquuntur à substituto eius in secundis tabulis: quæ quidem non separantur, imò contribuunt, vt vna Falcidia detrahatur. Idem est in eo, qui ex variis partib. hæres scribit, & in qualibet parte relinquuntur ab eo legata: puta, quia ita dixit, Titium hæredem instituo in vnam vnciam, & lego ab eo decem. Seiæ cum Mæuio alia decem. Item eundē Titium hæredem instituo in alia vncia, & relinquo ab eo legata, pone, Primo, & Secundo: nam & hic contribuentur omnia legata, ac si esset institutus semel tantum, & in duabus vncijs: & proinde is quatuor esset ab eo legatarius. Idem est, si sub diuersis conditionibus sit plures institutus, & ab eo pluribus legatum, quia semper contribuentur legata. Vin.

a *Cohæredem*] pupillus pupilli.

b *Substituisset*] pupillariter à filio in primis tabulis, & à substituto in secundis.

c *Contributionem*] vt sup. eod. §. quod vulgò. & §. si filio. & §. eod. l. in duplicibus in fi. & l. qui fundum. §. qui filium. & §. cohæres & sup. de vulg. substitut. l. cohæredi. §. cohæres.

ADDITIO. Dic quod ibi loquitur de contributione bonorum hic relictorum, secundum Alex. & Vincen.

d *Ab extraneo*] extraneo mam alter erat filius: & sic est casus ablatiuus.

e *Non spectare*] hoc est contra sup. eod. §. quod vulgo. vbi fit contributio. Sol. i dic hic cæteris, s. à pupillo datis, & in primis tabulis: nam in secundis nulla fiat legata relicta, vbi sic, sm Hug. Vel sm Ioan. 2 etiam ibi substitutus non erat institutus hic erat: & ita fit ibi contributio bonorum pupilli & patris, & legatorum: hic autem non fit contributio portionum. Sed huic solutioni vi obstare, sup. de vulg. substitut. l. cohæredi. §. cohæres. 3 vbi fit contributio & tamen erat institutus, & substitutus: & eodē modo colligeret huic §. in princ. vbi no. tria, sm Ang. Primum, 4 quia legatorum, ideſt relictorum à pupillo, & ab eius substituto in pupillari substitutione fit contributio, siue substitutus erat cohæres, siue non: vt in princ. huius §. & in contrario: & inf. ea. l. §. fi. 5 & d. l. sup. de vulg. substitut. l. cohæredi. §. cohæres. in princ. Secundum: 6 quia relictorum a cohærede impuberis, & relictorum ab impubere in institutione, non fit contributio, vt hic: quod accipe, cum portio impuberis sit grauata, quæ aduenit substituto, vt hic fabijcit: secus si succedemus portio sit grauata vt inf. eod. l. quod si alteruter, & dicitur infra eo. l. qui fundum. §. qui filium. & dicitur ext. eo. l. 1. §. si cohæredis. Tertium 7 quia relictorum à cohærede impuberis in

¶ Quæsitum est, si quis pupillo cohæredem [a] substituisset, [b] quemadmodū legis Falcidiæ ratio inquiri [1†] debeat: & quale sit, quod vulgò dicatur, legatorum rationem separādam. Dixi quātum ad legata, quæ pater a filio, item a substituto reliquit, nullam fieri posse separationem, cum cōi calculo subijciantur, & inuicem inducant cōtributionē: [c] sed legata, quæ ab instituto [2†] extero [d] data sunt, permisceri cæteris nō oportere: [e] ideoq; quartam pupillo datæ portionis habere substitutum, [f] quāuis suam portionem habeat [g] vt institutus: & aliam causam esse eius, qui ex variis portionibus [h] hæres scriberetur. Ibi enim legatorum confundi rationem non minus, quam si semel fuisset nūcupatus ex ea portione, quæ conficeretur ex pluribus: neque referre, purè ſæpè, an sub diuersis conditionibus sit hæres institutus.

¶ Si quis exhæredato filio substituit [1] hæredem institutum, & ab eo tabulis quoque secundis [k] legauerit, necessario ratio [l] confundetur: cum ideo legata valere dixerit Iulianus a substituto relicta, qđ idem patri hæres extiterit. [m]

Potest hæres grauari, vt Falcidiam sibi compenset in actibus. Bar.

Idem. 3†

LEX XII.

SI debitor [*] creditore hērde instituto petijsset, ne i ratione legis Falcidiæ ponēda, substitutione, siue in his secundis tabulis, reliqui ei legata à d. substituto. Certè necessariò confundetur, siue commiscebitur ratio relictorum in primis tabulis à d. Tirio, & relictorum eidem in pupillari substitutione: vt sic vna Falc. de omnibus detrahatur. Et bene dico commiscendam d. ratiōnē: quia vltima legata prædicta non valerent, nisi esset institutio, ex qua institutione pendent prima legata: & ita multum sibi accinent ita, quod separari non possent. Nam non aliter valerent d. legata a d. substituto in substitutione relicta, nisi idem substitutus extitisset hæres mihi patri. Vicia.

1 *Substituit*] pupillariter, quod potest. vt Instit. de pupil. substit. §. non solum.

k *Secundis*] aliter si primis, quia illa legata non confunderentur, nec fieret eorum contributio, nec augerentur propter hæreditatem pupillarem. vt sup. proxi. & l. quod sup.

ADDITIO. Gloss. nouit, quod hic fit contributio bonorum testatoris cum bonis exhæredati, quod placet Paulo, tamen displicet Raph. & Alex.

l *Ratio*] relictorum in primis tabulis, scilicet ab instituto, & relictorum in pupillari substitutione vt sup. de vulg. substitut. l. cohæredi. §. cohæres. 9

m *Extitit*] alias non valeret 10 relictum à substituto exhæredato: licet aliquid ex hæredato fuit relictum, vt in fi. eo. l. qui fundum. §. qui filium. & C. de leg. l. cum quidam. & de facit. dom. l. pen. & facit sup. de leg. 1. l. pla. è. in princ.

S *I debitor*] CASVS. Cum debeam Titio centum, instituit eum mihi hæredem, & multis legata ab eo reliqui, & petij ab eo me in ratione legis ponenda cum legatarijs reputaret creditum suum legatarijs, & ne ante partem illud de hæreditate detraheret, & decessit: Fuit datus arbiter inter dictum hæredem & legatarios ad æstimationem patrimonij mei, & legatorum faciendam, & ad videndum per consequens, vtrum habeat locum Falc. vel non. Dicit hæres coram dicto arbitro. Ego volo detrahere Falcidiam de legatis, quia debitū meū, dēt extrahi de hāditate, & eo extracto remanet ita parū in hæreditate, quod hēt locum Falcid. Quod autē debitum meum dēt extrahi, conceditur mihi per iura, sī C. eo. d. l. in imponenda legatorij excipiunt contra eum dicentes, tu dolo facis, quod non feruas voluntatē defuncti qui voluit, & tu non detrahes debitū tuum, quo quidem

1† Initi. 2† Ita ēt Dd. alias substitu. 3† Li. 50 Quæsitum. * Intell. huius l. vid apud Paul. de Mōte Pico in l. 1 quātum. 177. hoc cod. ut.

a Subsfitutus qui nō est cohæres. Alex.

f *Substitutum*] eundemque cohæredē. g *Suam habeat*] hic ergo accrescit grauata non grauatæ, vt modo cota.

h *Portionibus*] vt Titium instituo ex sex vncijs, & centum lego. Item instituo eundem in alijs sex, & ducenta lego. Nā fit contributio, ac si ex asse simul instituisset, & trecenta legasset.

¶ *Si quis exhæredato*] CASVS. Filium meū impuberē exhæredaui, & institui mihi hæredē Titium, & ab eodē Titio 1 institutione legata relig: & eūdē Titiū sub fitui pupillariter dicto meo filio, qđ benè facere potui, vt sup. de vulg. substit. l. 1. §. sub stituere, & 1 hac substitutione, siue in his secundis tabulis, reliqui ei legata à d.

9 Nihil facit ga ibi de cō tributione bonorū. P. Al. & Vin.

10 Approbatur per An. Pis. Alex. & Vincen.

dem non detracto non habet locum Falcidia: tantum est in hæreditate. Quæritur quid iuris sit? Et certè allegatio & exceptio legatarioꝝ admittitur & hæredis repellatur. Vi. a *Reputaret*] id est acciperet: sed hoc non dicto debuè detraheret: vt C. ad leg Falcid. l. in imponenda.

b *Arbitrum*] qui in talibus datur, vt inf. tit. 1. l. 1. §. cū dicitur.

c *Voluntas*] speciale est hoc etiā iure veteri, vt cesset Falc. ex voluntate defuncti: sic & alias in casibus multis, vt no. inf. ad Trebell. l. Marcellus. §. quod autem. Regulariter contra, vt inf. eo. l. quod de bonis. §. fi. & l. Titia. Itē huic l. contra, sup. de leg. 2. l. cum pater. §. Titio. ibi. Planè &c. vbi dicit iniquitatē occurrere: sed dicit R. quod æquitas ibi præfertur & sic tenet huic contra. Sed contra eum, inf. ad Trebell. l. Lucius. §. matrius. & ideo dic ibi esse iniquum inspecto iure communi: sed hic inspecta voluntate defuncti: est æquum, vt cē habeat vtrunque Falc. scilicet Scianæ & Mænianæ hæreditatis, quæ præualet, vt hic dicitur & facit C. de hæred. instit. l. fi compensandi.

creditum suum legatarijs reputaret: [a] sine dubio, ratione doli mali exceptionis, apud arbitrum [b] Falcidiæ * defuncti voluntas [c] seruatur.

Qui est in præte alterius, excusatur, si ab eo tacitū fideicommissum suscepit. Bar.

Idem. [1] †

LEX XIII.

SI tacitum [d] fideicommissum seruus [e] iniungente domino susceperit, habiturum [f] eum legis Falcidiæ beneficium, quia parere domino debuit, constitutum est. Idemque placuit in filio, qui fuit in patris [g] potestate.

Quod extra causam testamēti capitur, in Falcidia, seu Trebellianica nō īputatur. B.

* Dicitur eēm Falc. ex cā lucrativa. Bald. in l. iubemus. C. ad Trebell. nec est ita debita sicut legitima. Bald. in l. fi. in cē putatione. col. pen. C. de iure deli. 31 Li. 37. Quæstio.

Si tacitum] Ad euidentiam huius l. no. quod si hæres instituetus rogetur à testatore de præstando legato, vel fideic. alicui non capaci, & ipse hæres accommodet tacitam fidem testatori de dando legato, vel fideicommisso: fiscus debet habere illud legatum, vel fideicommissum. & hæres ex eo non potest detrahere Falc. quamuis in alijs legatis habeat locum Falcidia, vt inf. eo. l. beneficio. 2. resp. de ijs, qui, vt indig. l. hæres qui tacitam.

CASVS. Pone ergo, quod institui mihi hæredem seruum meum, & dedi ei libertatem, & iniunxi ei, quod præstaret legatum cuidam non capaci, & ipse accommodauit mihi tacitam fidem super hoc. Certè fiscus dēt habere d. legatū, & d. seruus nunc liber detrahet de eo Falc. & hoc ideo quia habuit necesse parere mihi domino. Quod aūt dixi in seruo, hēc locum in filio, vel filia in potestate pīs constitutis.

d *Si tacitum*] quid hoc sit, dic. vt ff. de iure fi. l. 3. in prin.

e *Iniungente*] i. necessitatem imponente: secus autem si seruus consentiret sponte, arg. sup. si quis aliquem te. pro. l. 1. §. 1. nam non computatur ista illud inter atrocia, & ita non imputatur seruo, si ei pareat; alias secus, vt inf. de reg. iur. l. ad ea. & de actio. & oblig. l. seruus. & sup. de noxa. l. 2. §. is qui. & ad leg. Aquil. l. liber homo. in princ. Accur.

1 Istā glo. segt Vin. 2 Idē Pau. Alexā & Vincen.

f *Habiturum*] & e. secus in libero homine, vt sup. de ijs, qui. vt indig. l. hæres.

g *Patris potestate*] secus in emancipato. vt inf. ad l. Corn. de fal. l. Dinus. & sup. de ijs, quib. vt indig. l. in fraudem. §. fi. & l. post legatum. §. ii seruum.

Pater] CASVS. Titia filia mea, pro qua dotem dederam Seio marito suo ab eo diuertit sine culpa sua mulieris: ego postea ea consentiente dedi libellum marito pro recuperanda dote, non tamen litem fui contestatus; & interim feci testū. & institui mihi hæredem d. meam filiam. & Caium filium meum, quemlibet pro dimidia, i. quemlibet in sex vncijs: & petij à filia, vt dicto cohæredi suo restitueret suam filiæ partem hæreditatis, retineret tū sibi ex ea sextā partem, i. vnā vnciam. & dixi eidem meæ filiæ: Benè scio, quòd posses retinere quartam partem tuæ partis hæreditatis, i. vnciam. & dimidiam: sed pro illa media vncia compensa tibi dotem tuam. & habes dotem loco illius mediæ vnciæ, & ita habeas dotem tuam. & vnam vnciam tuę partis hæreditatis meæ, & quinque vncias restituas cohæredi tuo. & postea decessi. Nunc quæritur, quid iuris sit circa prædicta? Et dicitur quod ipsa filia nihilominus poterit detrahere Falc. iure hæreditario de prædictis sex vncijs suis, quas rogata fuit restituere fratri suo, i. vnciam. & dimidiam iure proprio, & dotē nihilominus habebit: & hoc ideo, quia ego pater non fui litem contestatus super dote contra maritū, vt dictū est: imò solummodò petij per libellum: quia si litē fuissem contestatus, ad hæredes meos prædictos, trāsmississem, & sic dimidia dotis caperet filia mea iure hæreditario. & sic cōputaretur in Falc. secundum voluntatem meā, & hoc fm iura antiqua: hodie aūt ēt lite per me patrē cōtestata cōtra maritū habet præcipuam dotem mulier, vt C. de rei vxo. act. §. & hoc ex rei vxoriæ. Viuia. 2† Lib. 6. Respons. * Intellectū lucius l. vide apud Lāc. Polit. ī l. filiū quē. num. 62. fam. ercis. vbi etiā Cotas. nu me. 93.

Idem. [2] †

LEX XIIII.

PAter filiam, * quæ à viro diuerterat, [h] hæredem pro parte instituit: & ab ea petijt, vt fratri, & cohæredi suo portionem hæreditatis acceptam, deducta sexta, restitueret, admissa compensatione dotis in Falcidiæ ratione. Si pater [i] dotem consentiente filia non petijsset, Falcidiam quidē iure hæreditario, dotem aūt iure proprio [k] filiam habituram respondi: quia dos in hæreditate patris non inueniretur. [l]

Onus non deducendæ Falcidiæ ex alio testamēto debitæ, cum alijs legatis, & alijs oneribus commiscetur. Bar.

h *Diuertrat*] sine culpa alias dotem amisisset. vt C. de repu. l. censensu. §. hæc nisi vir.

i *Si pater*] nunc respon. & dic non petijsset ea consentiente, sed ea ignorante petijsset? Falc. quidem &c. & est ratio: qa mulier patre mortuo tanquam propriam incipit habere dotem & petet à viro. & vir cum non sit liberatus, repetet à patre, vel eius cohærede cōstitutione indebiti, vel ob causam, vel sine cā. vt ff. de solu. l. qui hominem. §. fi gener. & argu. ff. proximo. §. ex donationibus. Sic quidā, 4 sed non vī posse procedere, quia cum ipsa hæres extiterit patri, vī ip̄o in hæreditaria portione deberet ei obstare exceptio, si velit petere à viro, cum iam eam soluerit patri, vt sup. soluto matr. l. si cum dotē. §. si pater. & de pig. act. l. solutum. §. soluta in f. de reg. iur. l. ex qua persona. & sup. de leg. 2. l. cum pater. §. qui dotale. & §. fin. & de fun. dota. l. dotale. §. fi. Tu ergo dic, 5 quod nō petijt, nec exegit cum iudice, vel sine iudice. Quid autem si petijt, sed non exegit? Rū. aut lis fuit contestata, aut non: prim o casu non transmittit ad hæredes fm naturam actionis ex stipulatu, quam olim habebat, non quam hodie hēt ab actione rei vxor. vt C. de rei vxo. actio. §. & hoc ex rei vxoriæ. & sic computat in Falcidiam. In secundo habetur pro non petita, vt ff. rem ra. hab. l. amplius. Item quid si ea cōsentiente? Rū. cōputatur in Falc. vt C. comm. vtriusq; iud. l. fi. fm Azo. k *Proprio*] propriè loquitur hic de quarta iure institutionis: in qua computatur solum, quod capitur iure hæreditario, vt inf. eod. l. quod autem. & l. in quartam. in prin. secus autem in debita iure naturæ, in qua imputatur. & quod capitur iure legati, vel alio modo relicti, & sic dos, vt C. de inoff. test. l. quoniam. & no. C. communia vtriusque iudi. l. fi quæ sunt contra.

4 Ponunt casū, sed minus bē fm Al.

5 Sequuntē Dy. B. Ant. Pau. Alex & Vinc.

l *Non inueniretur*] sed extra. & quasi proprium patrimoniū mulieris: vnde quæritur, an mulier sit domina rei dotalis? 6 Azo. quod sic, arg. huius l. Item an possit instituī in dote sua? Videtur quod non, 7 vt hic. sed planè dic de vtroque, vt sup. de mino. l. deniq; e. §. sed vtrum. in fi. & facit inf. de collā bono. l. 1. in fi. & l. seq. & inf. ad Trebell. l. mulier. 3. cū proponeretur. & l. à filia. & C. de rei vxo. actio. fi. & hoc. Item contra huic l. sup. eod. l. si debitor. Speciale est in filia, ne oneretur in Falcidia iure institutionis debita: hoc est, vt eam cum debito dotis teneatur cōpensare, sicut & alio casu, vt inf. l. proxi. §. cum fideicommissum. Vel 8 est etiam hoc ideo, quia hic volebat pater compensare, quod alius debebat, non quod ipse, vt ibi.

6 Imò mo ritus est dīs rei dotalis. Alexā. & Vinc.

7 Imo ꝑt fm Alex.

8 Approbatur per Bar. Pau. Alexā. & Vinc.

¶ *Aut nepotibus*] CASVS. Sempronius instituit sibi hæredē Titiam & ab ea multa legata Titio reliquit, ita quod ipsa postea ex eis Falcidiā detraheret, & decessit idē Sempronius: postea ipsa Titia fecit testū. & instituit sibi hæredes quatuor suos nepotes, & duob. ex eis aliqua prælegauit, & rogauit

rogauit illos, quibus non prælegauit, vt solida legata solu-
erent illis quibus prælegauit & vt Titio prædicto ex Falci-
dia non detrahere possent, sicut alia poterat, non detraherent Falcidiam: & postea decessit d. Titia auia. Quæritur quid iuris sit circa prædicta? Et dicitur quod hoc casu videtur datum fideicommissum Titio ab istis nepotibus per d. auiã. i. hæc quarta, quæ poterat ei detrahi vt legata: hoc ergo onus nepotibus datũ, siue commissum, i. hoc legatũ quartæ veniet in contributionem cum cæteris legatis à nepotibus prædictis relictis: vt & de hoc, & de cæteris nepotes Falcidiã detrahant. Viu.

¶ Auia nepotibus hæredibus institutis fideicommissi, vt omissa retentione, quę per legem Falcidiam ex alio testamento competebat, [a] solida [b] legata fratribus, & cohæredibus soluerent. Rectè datũ [c] fideicommissum, respondit: sed huius quoque [d] onus in contributionem venire.

Si vnus pluribus substitutus omnibus directo succedit, contributio habet locum: secus, si vni directo, alteri per consequentiam. Bar.

¶ Duobus [e] impuberib. substitutum, [f] vtrique hæredem existentem, in alterius hæreditate Falcidia vti non conuenit, si de bonis alterius [g] impuberis quartam partem hæreditatis patris, quæ ad filios peruenerit, retineat. Quod si frater [1] † fratri legitimus [h] hæres extiterit, & impuberi supremo substitutus; [i] portio quidem paternorum bonorum, quam intestatus puer [2] † accepit, rationi [3] † Falcidiæ non confundetur: [k] sed quartam eius tantum portionis [4] † substitutus retinebit, quam impubes [l] accepit, [m] qui [n] substitutum habuit.

Falcidia resecat etiam liberationem factam ex causa legati, vel donationis causa mortis. Alex.

Idem. § †

LEX XV.

QVod de [6] † bonis iure Falcid. contribuendũ est à tre, & quã habuit Titius eius frater, qui ei ab intestato successit, non confundetur, siue cõmiscebitur rationi leg. Falcidiæ cum parte Titij grauati, quamuis vtrunque hẽat substitutos, quia non hẽt locum in ea substitutio: sed ab intestato fuit delata fratri grauato. Titio: sed quartam tñ eius portionis grauatæ substitutus retinebit, quam Titius pubes accepit à me patre, qui Titius habuit substitutum Sempronium. Substituit enim tolum modo vltimo decedẽti, & Titius grauatus vltimo decessit, vt dæst. Viu. e *Duobus*] à quibus legata reliquit. Nec obst. ff. eod. l. in rõne. §. si filio. in princ. Sed ibi duo vnus hic è contra duob. vnus substituitur. Præterea & ibi dicit, postea fieri contributionẽ: sed magis vtꝫ in eadẽ l. quæsitum ibi. Sed legata. nã hic portiones mittuntur. Sed ibi idem erat substitutus & in parte institutus: hic tantum substitutus. f *Substitutum*] si ponas separatim substituisse, planum est: vt si primus hæres decesserit in pupillari ætate, eidẽ substituo talem, vt Sempronium. Item si secũdus decesserit in pupillari ætate, eidem substituo. Nam siue simul, siue diuersis tẽporib. decedãt, vtriq; est his substitutus, vt hic in prin. dixi. Si autẽ dixit si ambo decesserint in pupillari ætate; tunc distinguitur, an simul moriantur, & tunc idẽ est, quod in primo; quod vtriq; ex testõ succedat, vt hic in prin. §. aut diuersis tẽporib. moriãtur; & tunc vltimo tantum, vt hic. Quod ff. frater &c. & ff. de vulg. substi. l. duos. & C. de impu & al. sub. l. pen. nec obst. sup. de iniusto test. l. pen. vbi vno decedente vocatur substitutus; sed ibi separatim substituerat, vel dic, vt d. l. C de impub. & al. sub. l. pen. no. Itẽ ad idem est contra. ff. ad Treb. l. hæredes. §. cum ita. Sed ibi in fideicommissaria. & facit ff. de bon. pos. fm tab. l. pen. in prin. & sup. de vulg. substi. l. ex duob. in prin. Sed arg. contra, inf. ad Treb. l. ex mg *Alterum*] ex substitutione.

1 Place: Vincen.

2 Tñ benè fm Alex. & Vinc. & ff. sibi tñ ẽ specialiter, ponũs prędicta in d. l. ꝓria.

3 Idẽ Vin.

a *Solida*] relicta in primo testõ. Idem si dixisset auia de relictis à se nam nihilominus defalcarẽtur, vt inf. l. prox. §. fi. Sed cõtra, sup eo l. si debitor. vbi cessat Falcidia ex voluntate defuncti. Sed ibi speciale. 2 Alij, quod hic ex alio testõ, non ex testõ auiæ competebat his nepotib. hoc debitum. f. quartæ deductio: secus autem si ex testamento eodem competeret 3 debitum, vt ibi. Sed tunc speciale ibi, vt dixi.

b *Datum*] de omissione Falcidiæ.

c *Quoque*, f. non deducta quarta in contributione: quia de eis hic tanquam de vno legato detraheret Falcidiam.

¶ *Duobus impuberibus*] CASVS. Duos filios meos impuberes mihi hæredes instituit. Titium. & Seium, & à Titio legaui quibusdam vltra dodrantem suæ partis, ita, ꝙ habet locum lex Falcidia. & à Seio legaui, sed non vltra dodrantem: vel à Seio nihil legaui, & ita eis substitutum dedi. Si Titius impubes decesserit in pupillari ætate, substituo ei Semproniũ: & si Seius impubes decesserit in pupillari ætate, substituo ei prædictum Sempronium: & sic singulis separatim fuit facta substitutio. & decessit. Postea vtercq; dictorum impuberum decessit in pupillari ætate, & ita ex dicta substitutione successit eis d. Sempronius. Nunc petunt legatarij legata ab eo: ipse vult detrahere Falcidiam de legatis relictis a Titio prædicto impubere, cum vltra dodrantẽ suæ partis sit à se legatum. Legatarij autem dicunt ei, Tu potes retinere quartam partem hæreditatis patris, quæ ad impuberes peruenit de parte Seij alterius impuberis: quia ab eo nihil fuit legatum, vel si fuit ab eo legatum, ita parum fuit ab eo legatum, quod ex solutis legatis ab eo relictis remanet apud eum ex sua parte tantum, quod capit d. quartam hæreditatis patris. Vnde cum possis habere quartam totius hæreditatis, non potes detrahere Falcidiam de legatis à Titio relictis. Nunquid sunt audiendi legatarij? Et dic, quod sic. Secus aũt esset, si singulis non esset facta substõ: sed ita dimissem. Ego pater impuberũ à me institutorũ, ei, ex filijs meis impuberibus, qui vltimo morietur in pupillari ætate, substituo Sempronium: quia tunc si Seius impubes non grauatus legatis decedat in pupillari ætate, & sic Titius eius frater, qui erat grauatus, sit eius legitimus hæres. & postea moriatur Titius grauatus. & ei Titio morienti d. Sempronius substitutus hæres extitit: portio quidem paternorum bonorum non grauato, quam Seius intestatus puta accepit à me patre, & quã habuit Titius eius frater qui ei ab intestato successit, non confundetur, siue cõmiscebitur rationi leg. Falcidiæ cum parte Titij grauati, quamuis vtrunque hẽat substitutos, quia non hẽt locum in ea substitutio: sed ab intestato fuit delata fratri grauato. Titio: sed quartam tñ eius portionis grauatæ substitutus retinebit, quam Titius pubes accepit à me patre, qui Titius habuit substitutum Sempronium. Subst. enim tolum modo vltimo decedẽti & Titius grauatus vltimo decessit, vt dæst. Viu. e *Duobus*] à quibus legata reliquit. Nec obst. ff. eod. l. in rõne. §. si filio. in princ. Sed ibi duo vnus hic è contra duob. vnus substituitur. Præterea & ibi dicit, postea fieri contributionẽ: sed magis vtꝫ in eadẽ l. quæsitum ibi. Sed legata. nã hic portiones mittuntur. Sed ibi idem erat substitutus & in parte institutus: hic tantum substitutus. f *Substitutum*] si ponas separatim substituisse, planum est: vt si primus hæres decesserit in pupillari ætate, eidẽ substituo talem, vt Sempronium. Item si secũdus decesserit in pupillari ætate, eidem substituo. Nam siue simul, siue diuersis tẽporib. decedãt, vtriq; est his substitutus, vt hic in prin. dixi. Si autẽ dixit si ambo decesserint in pupillari ætate; tunc distinguitur, an simul moriantur, & tunc idẽ est, quod in primo; quod vtriq; ex testõ succedat, vt hic in prin. §. aut diuersis tẽporib. moriãtur; & tunc vltimo tantum, vt hic. Quod ff. frater &c. & ff. de vulg. substi. l. duos. & C. de impu & al. sub. l. pen. nec obst. sup. de iniusto test. l. pen. vbi vno decedente vocatur substitutus; sed ibi separatim substituerat, vel dic, vt d. l. C de impub. & al. sub. l. pen. no. Itẽ ad idem est contra. ff. ad Treb. l. hæredes. §. cum ita. Sed ibi in fideicommissaria. & facit ff. de bon. pos. fm tab. l. pen. in prin. & sup. de vulg. substi. l. ex duob. in prin. Sed arg. contra, inf. ad Treb. l. ex mg *Alterum*] ex substitutione.

1 Alias deest ter. mali. vt indicat Duar. 2 † l. aẽt Dd. alias. putè. 3 † al. tione. 4 † Fl. portionem. 5 † Li. 17. Respon. 6 † Fl. deest, de.

h *Legitimus*, quod est in eo casu, quando non separatim singulis, sed cõunctim eis substituit, puta dixit, si ambo decesserint in pupillari ætate, substituo eis Sempronium. Quoniam inuicem eis succedunt, & vltimo decedenti succedit substitutus, vt sup. de vulg. substi. l. qui duos.

i *Substiterit*] f. hæres extiterit.

k *Non confundetur*] quia in ea non habet locum substitutio, sed in testamento fuit delata fratri.

l *Impubes*] vltimo decedens.

m *Accepit*] vltimo decedens; nam primus non habuit substitutum, sed legitimum fratrem hæredem.

n *Qui*] impubes.

Quod de bonis] CASVS. Titius habens debitorem in centum per pactum remisit ei dictũ debitum causa mortis. Idem fecit testamẽtum, & instituto hærede Seio, multa quibusdam legata reliquit ita, quod habeat locum lex Falcidia. vnde sicut ab alijs legatarijs potest hæres detrahere quartam, ita à dicto debitore, vt inf. eo. l. quærebatur. & inf. eod. l. si quis quadringentorum. & sic dicitur debitor contribuere cum alijs legatarijs ad quartam hæredis iure Falcidiæ de bonis detrahendæ. Certè illud, quod ita contribuendum est per dictum debitorem, retinebitur per hæredem nomine Falcidiæ concepta per hæredem contra debitorem replicatione in factum. Nam hæres petet ab eo quartam debiti; & si ipse excipiat de liberatione, hæres replicabit in factum, & ita cogetur soluere hæredi quartam debiti, & hæres retinebit eam nomine Falcidiæ: & lubaudi hic illud, quod contribuendum est &c. Viuianus.

Debi-

a *Debitore*] cui fuit liberatio relicta, & cum posset Falcid. retinere, in totum liberauit hæres.
b *Tacto*] maximè, nam id est, si acceptilatione, vt inf. eo. l. quæreb atur.
c *Remissum est*] à testatore, vel ab hærede errore facti non intercedente. Nam sic dicitur in legato, vt C. ad legem Falcidiam error, & donatio causa mortis similis est legato, vt C. de donatio. causa mor. l. fin. & sic non obst. inf. eod. l. quid quod. & C. ad legem. Falci. l. fin. quia ibi sciens soluit, vel promisit, & facit ad l. sup. de leg. 2. l. cum pater. §. Maxime debitori.

* Huius responsi interpretationē vid. apud Alc. li. 2. Agenia. die cess. ff. de est, esse.

* Sic habetur in c. si diligenti. eō tit. circa pri. extra de fi. eō. Alcidib. paret. §. ca. 25 rationē affert quā obrē non liceat testatori Falcidiā in suo testamēto prohibere. Hodie tñ permissū esse a Iustiniano Falcidiæ prohibitionē annotauit ex nouel. constit. 1. Fran. Bal. duin. eōmenta. ff. tit. ad le. Fal. Inst. lib. 2.

¶ *Frater*] CASVS. Titius instituit sibi hæredem sororem suam Seiam, & ab ea multa legata reliquit quibusdam, ita quod de iure habebat locum lex Falcidia & alium puta, Caium, cui donatum volebat causa mortis, pœnam de qua infra dicit, curauit idem testator stipulari ab ea, ne Falcidia vteretur circa legata. & vt certam pecuniam præstaret eidem Caio dicta hæres, si contra faceret: ita stipulatus est Caius prædictus à dicta hærede. Modò quæritur, vtrum dicta soror habeat retentionem quartæ ex legatis? Et dicitur, quod sic: quia priuatorum cautione non est legibus refragandum, quæ leges volunt, quod hi ditate grauata legatis vltra dodrantem, his possit detrahere Falcidiam: vt ff. e. l. 1. Vñ actio ex stipulatu denegatur illi, cui donatum voluit testator contra sororem testatoris hæredē. Vid. *Donatum*] causa mortis. vt pœnam, ne qua fabijcit.

c *Refragandum*] No. sic tū. de leg. 1. l. nemo potest. & inf. de suis. & leg. l. fi. & ff. de pac. l. ius publicum. Argu. contra. sup. de leg. 2. l. codicillis. 1. fi. & de hoc no. in Auth. vt sine prohibi. mo. debi. coila. 7. §. 1. Accur.

f *Denegandam*] scilicet, ipso iure vel exceptione repellendam: sic supra de cond. inst. l. quæ sub condi. & no. quia aut est contra legem stipulatio, vel pactum, & tunc nec principale, nec pœna valet, vt hic: aut secundum legem, & tunc vtrunque, aut præter legem, & tunc non principale, sed pœna quod dic. vt no. C. de pac. l. pacta. Item no. quod hic §. videtur hodie corrigi, vt in Authen. de hæred. & fal. §. fi. vero expressim, collatio. 1.

¶ *Non idcirco*] CASVS. Instituit Titius hæredem Seium, & reliquit annua decem Caio, & multa alia legata reliquit quibusdam, ita quod habebat locum lex Falcid. & decessit Titius. Postea Seius hæres solut decem Caio primo, & secundo anno, & nihil detraxit nomine Falcid. Nunc vult detrahere Falcid. pro sequentib. annis, nunquid potest? Et dicitur, & sic, nō obstante, & duobus annis præstitit integra. qualiter autem detrahatur Falcid. de annuis legatis, habuisti sup. eod. l. 1. §. si in annos. Vin.

g *Detractione*] vel cautione de legatis restituendis, si Falci. appareat.

h *Soluta*] ſ. ratio, quæ poterat retinere. l. Et hoc si per errorem facti, vt C. eod. l. error. Sed quid si ex certa scientia? Respon. hoc iure non noceat in alijs, vt C. eod. l. in imponēda, in fi. hodie contra, vt in Authen. de hæred. & Falcid. §. non autē. collatio. prima. Item contra. C. de fideicommissis. l. 1. vbi triennio præiudicat: sed hic sunt minus tempus. & sic intelligitur. C. de pactis. l. si certis annis. Vel ibi in contrario erat duplex favor: alimentorum, & vltimæ voluntatis, vel refert si inutile propter minus solennem voluntatem, vt ibi: an propter Falcidiam, vt hic & facit C. ne vxor pro marito l. fi. & C. de vsu. l. creditor. & inf. de oper. liber. l. operis. Sed argumen. contra. C. de non numera. pecu. l. cum fidem, & sup. de iud. l. si fideicommissum in fi.

¶ *Quidam*] CASVS. Titius fuit tutor nepotis sui Scij, & malè administrauit eius tutelam, ita quod fuit factus eius debitor in centum. Postea fecit testū dictus auus, & instituit sibi hæredem dictum suum nepotem, & multa legata ab eo quibusdam reliquit, & rogauit eundem nepotem, vt si sine liberis ante vigintiquinq; annos, pone, decedet, tam hæreditaria bona, quam propria sua bona nepotis restitueret Caio pone: post a decessit. hic auus, nūc legatarij petunt legata a dicto nepote, ipse vult detrahere Falcidiam, cum dodrans fuerat per auū exhaustus, & vult detrahere ante partem dicta centum, quæ ei debebat auus ex tutela, tanquā æs alienum. Quæritur vtrum possit ita detrahere sibi debitum? Et videbatur quibusdā, quod non: quia auus rogauit eum, vt dictū est, vt si sine liberis ante vigintiquinq; annos decederet, restitueret Caio tam hæreditaria bona, id est, quam propria bona nepotis, & ita videbatur secundum eos, q̄ auus noluerit sibi remitti dicta centum, quæ debebat nepoti, ideo, quia tanto tempore voluit nepotem tenere vtraque bona. Sed certè respondetur in contrarium. l. quod benè potest nepos hæres detrahere dicta centum ante partem tanquam æs alienum: nec obstat ratio prædictorum, qui credebant contrarium, i. qui credebant compensationem fieri: quia etiam per verba testatoris, idem maxiu è declaratur non esse factam dictam compensationem, quoniam extendit per verba sua defunctus testator nepotem hæredem sibi habere propria bona. Nā dixit dictus testator, q̄ dictus suus hæres restitueret Caio tam hæreditaria bona, quam propria bona nepotis, per quod apparet, q̄ sicut per propria bona nepotis restituenda Caio per nepotem non tollitur illud, quod ei nepoti dēt auus, sic nec per hæreditaria, vt hic & arg. C. de diuer. rescri. l. si libel ū. Sed pone, q̄ ante quā dictus nepos detraheret rationē legis Falcid. ā legatarijs ipse nepos decessit sine liberis ante dictos xxv. ann. & sic conditio fideicommissi prædicto Caio restituendi, fuit impleta, & sic hæres dicti nepotis tenetur restituere dictum fideicōmissū hæreditatis sui. & nepotis dicto Caio. Vult nunc hæres nepotis detrahere de bonis sui restituendis Caio dicta centū, quæ auus debuerat nepoti ex causa tutelæ, & ēt detrahere postea quartā de bonis prædictis sui ex Trebelliano. & vult lucrari fructus, quos percepit ex hēditate sui nepos post mortem sui, & vult etiam detrahere quartā de bonis nepotis. q̄ similiter debet restituere Caio fideicommissario. Quæritur, nūquid possit? Et dicit, q̄ fructus hēditatis sui percepti post mortem sui, compensabūtur cum dicto debito tutelæ usque ad concurrentem quantitatē. & si capiunt pluisquā dictum debitum, superflui imputantur quartæ Trebellianicæ, vt ff. ea. l. fructus. & sic non lucrabitur hīs nepotis dictos fructus, nec detrahit dictum debitū de hēditate sui, cū fructus cū debito compēsentur. Quartam autem de bonis nepotis non detrahit hīs nepotis. q̄ restituere debet Caio similiter, sed detrahit eam tantummodo de bonis sui: quæ. s. bona sua relicta nepoti ipso mortis sui sui. Nec mireris, si hīs nepotis tenetur restituere Caio bona nepotis, quia intelligo, q̄ sīm hēt hæres nepotis propter quartā, quam detrahit de bonis sui computatis etiam in dictam quartam fructibus percepti ex bonis sui, qui fructus sunt vltra illos fructus, qui cōpensati fuerunt cum debito tutelæ, vt dictum est, quantum erat in bonis nepotis. vt C. de iu. do. l. cū patre. & ff. de le. 2. l. Imperator. §. fi. Quis autem debeat amodò respondere legatarijs, quibus dixit auum legasse. s. vtrū Caius fideicōmissarius, qui hēt bona sui, & hīdis sui. i. nepotis, an vero his nepotis, qui hēt quartā bonorū sui? dic. vt ff. ad Treb. l. 1. §. fi. is, qui quadringenta. h. d. vsque ad §. cū fideicōmissum. Viu.

Quod

a Debitore] cui fuit liberatio relicta, & cum posset Falcid. retinere, in totum liberauit hæres.
b Tacto] maximè, nam id est, si acceptilatione, vt inf. eo. l. quæreb atur.
c Remissum est] à testatore, vel ab hærede errore facti non intercedente. Nam sic dicitur in legato, vt C. ad legem Falcidiam error, & donatio causa mortis similis est legato, vt C. de donatio. causa mor. l. fin. & sic non obst. inf. eod. l. quid quod. & C. ad legem. Falci. l. fin. quia ibi sciens soluit, vel promisit, & facit ad l. sup. de leg. 2. l. cum pater. §. Maxime debitori.

debitore, [a] cui mortis cā pacto [b] debitum remissum est, [c] in factum concepta replicatione retinebitur.

Pactum factum in vita defuncti de Falcidia non repetē da, non valet. Bar.

¶ Frater* cum hæredem sororem scriberet, aliū ab ea, cui donatum [d] esse [f] volebat, stipulari curauit, ne Falcidia vteretur, & vt certā pecuniā, si contra faceret, præstaret. Priuatorum cautione legib. non esse refragandum [e] cōstitit, & ideo sororē iure publico retentionem habituram, & actionem ex stipulatu denegandam. [f]

¶ Non idcirco* minus Falcidiæ rationem in cæteris annuis legatis admitti visū est, quod primo, ac secūdo anno sine vlla detractione [g] fuissent legatario soluta. [h]

Quod defunctus debet hæredi, vt æs alienum deducitur, nisi testator prohibuerit, nec videtur prohibere, si eum grauat, vt propria bona sua restituat, & fructus percepti iudicio testatoris in debitum imputantur Bar.

¶ Quidam* tutor nepotis sui Scij, & malè administrauit eius tutelam, ita quod fuit factus eius debitor in centum. Postea fecit testū dictus auus, & instituit sibi hæredem dictum suum nepotem, & multa legata ab eo quibusdam reliquit, & rogauit eundem nepotem, vt si sine liberis ante vigintiquinq; annos, pone, decedet, tam hæreditaria bona, quam propria sua bona nepotis restitueret Caio pone: post a decessit. hic auus, nūc legatarij petunt legata a dicto nepote, ipse vult detrahere Falcidiam, cum dodrans fuerat per auū exhaustus, & vult detrahere ante partem dicta centum, quæ ei debebat auus ex tutela, tanquā æs alienum. Quæritur vtrum possit ita detrahere sibi debitum? Et videbatur quibusdā, quod non: quia auus rogauit eum, vt dictū est, vt si sine liberis ante vigintiquinq; annos decederet, restitueret Caio tam hæreditaria bona, id est, quam propria bona nepotis, & ita videbatur secundum eos, q̄ auus noluerit sibi remitti dicta centum, quæ debebat nepoti, ideo, quia tanto tempore voluit nepotem tenere vtraque bona. Sed certè respondetur in contrarium. l. quod benè potest nepos hæres detrahere dicta centum ante partem tanquam æs alienum: nec obstat ratio prædictorum, qui credebant contrarium, i. qui credebant compensationem fieri: quia etiam per verba testatoris, idem maxiu è declaratur non esse factam dictam compensationem, quoniam extendit per verba sua defunctus testator nepotem hæredem sibi habere propria bona. Nā dixit dictus testator, q̄ dictus suus hæres restitueret Caio tam hæreditaria bona, quam propria bona nepotis, per quod apparet, q̄ sicut per propria bona nepotis restituenda Caio per nepotem non tollitur illud, quod ei nepoti dēt auus, sic nec per hæreditaria, vt hic & arg. C. de diuer. rescri. l. si libel ū. Sed pone, q̄ ante quā dictus nepos detraheret rationē legis Falcid. ā legatarijs ipse nepos decessit sine liberis ante dictos xxv. ann. & sic conditio fideicommissi prædicto Caio restituendi, fuit impleta, & sic hæres dicti nepotis tenetur restituere dictum fideicōmissū hæreditatis sui. & nepotis dicto Caio. Vult nunc hæres nepotis detrahere de bonis sui restituendis Caio dicta centū, quæ auus debuerat nepoti ex causa tutelæ, & ēt detrahere postea quartā de bonis prædictis sui ex Trebelliano. & vult lucrari fructus, quos percepit ex hēditate sui nepos post mortem sui, & vult etiam detrahere quartā de bonis nepotis. q̄ similiter debet restituere Caio fideicommissario. Quæritur, nūquid possit? Et dicit, q̄ fructus hēditatis sui percepti post mortem sui, compensabūtur cum dicto debito tutelæ usque ad concurrentem quantitatē. & si capiunt pluisquā dictum debitum, superflui imputantur quartæ Trebellianicæ, vt ff. ea. l. fructus. & sic non lucrabitur hīs nepotis dictos fructus, nec detrahit dictum debitū de hēditate sui, cū fructus cū debito compēsentur. Quartam autem de bonis nepotis non detrahit hīs nepotis. q̄ restituere debet Caio similiter, sed detrahit eam tantummodo de bonis sui: quæ. s. bona sua relicta nepoti ipso mortis sui sui. Nec mireris, si hīs nepotis tenetur restituere Caio bona nepotis, quia intelligo, q̄ sīm hēt hæres nepotis propter quartā, quam detrahit de bonis sui computatis etiam in dictam quartam fructibus percepti ex bonis sui, qui fructus sunt vltra illos fructus, qui cōpensati fuerunt cum debito tutelæ, vt dictum est, quantum erat in bonis nepotis. vt C. de iu. do. l. cū patre. & ff. de le. 2. l. Imperator. §. fi. Quis autem debeat amodò respondere legatarijs, quibus dixit auum legasse. s. vtrū Caius fideicōmissarius, qui hēt bona sui, & hīdis sui. i. nepotis, an vero his nepotis, qui hēt quartā bonorū sui? dic. vt ff. ad Treb. l. 1. §. fi. is, qui quadringenta. h. d. vsque ad §. cū fideicōmissum. Viu.

* Videtur huic §. cōtra auth. sed cum testator. ver. istē si hæres. C. e. concludere per B. in l. si ex pluribus. inf. eo.

Quod

a *Quod auus*] puta centum.
b *Solus*] ideo dicit solus, vt melius conueniant sequentia. Nam cum alio non deduceretur totum debitum ex causa tutelæ. Item nec confunditur, nec compensatur cum fructibus, nisi pro hæreditaria portione: pro alio agetur contra hæredem, vt C. de negotijs gest. l. si ab eo. Accursius.
c *In ære*] id est, inter cæterum æs alienum, C. eodem. l. in imponenda, & l. irritum.
d *Ætatem*] puta, vigintiquinque annorum.
e *Videri*] id est, quia toto tempore voluit eum tenere vtraque bona: non ideo videtur velle remitti æs alienum, nisi hoc expresse dixisset, vt sup. eod. l. si debitor. Accurs.
f *Propria*] per quod apparet, quod sicut per propria non tollitur æs alienum, sic nec per hæreditaria, argu. C. de diuer. re l. 1. Vel aliter, quia voluit eũ habere propria, & proprium est, quod ab auo debetur, ergo, & illud voluit detrahi auus, quod ex causa tutelæ debuit.
g *Ostenderit*] cum si decederet intra certã ætatem, deberent restitui tam propria, quam hæreditaria.
h *Impleta*] quia decessit ante completum xxv. ann. sine liberis.
i *Hæreditaris*] auitæ.
k *Compensabuntur*] reliqui fructus quadranti imputantur, vt inf. eod. §. fructus & inf. ad Trebellia. l. in fideicom. & l. mulier. & inf. eo. l. filius. Secus esset in liberis primi gradus, qui debent habere quartam in rebus principalibus, non per imputationem fructuum, vt C. ad Trebel. l. iubemus, quæ est contra. Et no. hic, q̃ non lucratur fructus, si excedant quartam, cum computent in debito, licet eos percipiat ex iudicio defuncti, quod est contra illud, quod distinxi inf. ad Trebel. l. in fideicommis. in princip. sed est hic, vt dixi ĵ. ad Trebellia. l. mulier. § penul.
l *Sed quartam*] hæreditatis auitæ.
m *Reliquit*] id est, quæ fuerunt morientis aui, non autem de bonis proprijs nepotis. Sed nunquid hæres nepotis tenetur propria restituere? Respon. ita si præter quartam tantum habeat ex bonis aui, computatis etiam fructibus, quantum in bonis nepotis erat. C. de iure do. l. cum patrem, & sup de leg. 2. Imperator. §. fin. & sic bona nepotis non defalcabit: quia de auitis detrahendo, quasi propriorum quartam detraxisse videtur. Et est ratio, quia de bonis defuncti, prout erant tempore mortis, debet Falcid. detrahi, vt Instit. ad legem Falcidiam. §. cum autem.
n *Cum fideicommissum*] maritus ab vxore institutus, fuit rogatus hæreditatem filio cõmuni restituere, & pater postea filium instituit, dicendo, quod paterna hæreditas compensaretur cum eo, quod pater debebat ex testamẽto matris. Dic ergo, quod iste filius debet habere quadrantem, hæreditatis paternæ, id est, omnium eorum, quæ inuenit in bonis patris tempore mortis: de dodrante verò, qui remanet, debet detrahere fideicommissum sibi relictum, vt æs alienum, id est dodrantem hæreditatis maternæ. Nam non plus venit in fideicommissum, quia pater potuit detrahere quartam Trebel. de residuo soluet legata, & fideicommis. & secundum hoc die, filio deberi, ex testamento matris. Et quod dicit pont cœperit. scilicet filio contra legatarios, testamento patris compensabitur. scilicet dictum debitum: sed quadrantis, id est, in quadrante toto, cum illum à patre habeat cum effectu. Item quod subijcit, æris alieni, id est, fideicom. à matre relicti, & secundum hoc computabitur in Falcid. debitum à patre, licet pater hoc dixerit. Et sic est contra. sup. eo. l. si debitor. Sed dic aliud in filijs, vt hic, & sup. eo. l. pater. in princ. quam in debitore extraneo ex toto instituto hærede, quoniam magis permittit lex, & fauet voluntati testatoris, vt compensetur debitum, & computetur in Falcid. quam cũ instituit filium creditorem patris, vt hic. Vel secundo potest intelligi, quod hic dicitur, quod filius iste fideicom. quod sibi debetur id est, dodrantẽ hæreditatis maternæ debet sibi compensare in quadrãtem, quẽ habet in bonis patris pro concurrente quãtitate. Si autem plus est in fideicommiss. quam in illo quadrante, id quod superfluũ est, detrahet filius ex dodrante bonorũ paternorum. i. quæ inueniuntur in bonis patris tempore mortis. De eo autẽ, quod remanet, soluet legata, & fideicom. & sic nõ obst. sup. eo. l. si debit. & facit ad hoc supra de leg. 2. l. cũ pater. §. Titio. sed ob. sup. eod. l. pater. sed illud fauoris dotis. Item ad hoc ob. sup. eo. l. pater. §. 1. Sed dic, vt in fi. eiusdẽ §. Tertij dicunt, quod pater quartam poterat retinere de hæreditate matris, & filio dodrantem restituere debebat. Debet igitur vnum compensare de tribus quadrãtib. sibi debitis cum eo, quem pater dat quasi de suo, & sic habet filius tres quadrantes. s. duos, qui remanent, vt à patre debites, & tertium, quem habet per compensationem. Ex alio verò, quem videtur pater pro compensatione dedisse, soluet legata, & fideicom. vt de cæteris rebus paternis, & detrahet Falci. vt de cæteris bonis: alios tres quadrantes, vt æs alienũ habebit filius, nec minuuntur per hoc, quod pater voluit totum debitum extingui per compensationem, & sic est contra. sup. eo. l. si debitor. Sed sol. vt dixi secundum primam responsionem casus. Accur.

ADDITIO. Dic secundum Bar. q̃ est speciale in filijs primi gradus, vt hic facit l. pater in prin. sup. eo.

¶ *Ex donationibus*] CASVS. Titius donauit vxori suæ Seiæ fundum Titianum, & Seianũ, pone, ex quibus ipsa facta est locupletior. Decessit prædicta mulier instituto hærede Caio, & multa legata quibusdam reliquit. Nũc legatarij petũt legata à dicto Caio hærede mulieris. & hæs vult detrahere, vt æs alienum, illud quod maritus prædictus donauit dictæ suæ vxori, ideo quia illud tenetur hæres restituere marito, eo quod donationes non valuerunt inter virum, & vxorem. Nunquid potest hæres ita detrahere? Et dicitur, quod sic, nam ex dictis donationibus ita sit locupletior mulier, vt hæres eius, vt tanto paupetior esse videtur, quantum tenetur marito restituere. Tenetur autem restituere illud, in quo facta fuit locupletior, & non plus. In vno casu tamen tenetur restituere marito etiam si non est locupletior, vt puta, si ex dictis donationibus minuit hæres dolo, vel culpa. Nã quãuis non sit tunc locupletior, tamen per eum factum est, quo minus esset locupletior. Vnde illa diminutio non est ad periculum viri, & computabitur nihilominus esse in bonis mulieris, quantum ad commodum legatariorum, & hoc vult dicere iste §. Viu.

o *Reddere*] q̃ est in quo fuit locupletior donataria, vt sup. de donatio. inter virum, & vxorem l. si sponsus. §. fi. ex quo patet prædecessit, vt C. de don. inter vir. & vxo. l. a marito. Accurs.

L. cum pa-

moriens auus reliquit, m retinebit.

In filijs primi gradus debitum cum Falcidia non compẽsatur, etiam si hoc testator expressit. Bar.

¶ Cum fideicommissum n ex voluntate matris à pre moriente debitum esset filio, pater hrditatem suam, 3† quam in filium conferebat, cõpensari voluit cum eo, quod filio deberetur. 4† Si ratio Falcidiæ poni cęperit, fini quadrãtis, quem ex bonis patris cũ effectu percepit, compensabitur, atque ita superfluum æris alieni dodranti tantum detrahetur.

¶ Quod ab hærede vxoris ex donationibus à marito ei factis debet reddi, venit deducendum, vt æs alienum. Ale.

¶ Ex donationibus in vxorẽ collatis, q̃ hrs eius reddere o tenetur.

2† Fosse- dic.

2† Dic. debitum filio patri hæreditate fus.

4† Fl. voluit q̃d filio deberi. s.

a *Locupletior*] scilicet. vir.
b *Videatur*] mulier. vel eius hæres. Vel secundo ita fit locupletior mulier, vt tanto videatur pauperior: quia tm̃ habet necesse restituere. Item respexit hæc lex, quasi absit, quod abfuturus est, vt sup. de neg. gest. l. 2. & l. si quis man. & è cõtra adesse: quod est affuturum, vt inf. de reg. iur. l. qui actionẽ. Accursius.
c *Minuit*] dolo, vel culpa.
d *Non perit*] ipsi heredi mulieris: arg. l. ad Treb. l. mulier §. sed enim.
¶ *Fructus prædiorum*] CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & multa legata, & fideicommissa ab eo quibusdam reliqui, inter quæ reliqui Seio fundum Titianum, & Scianum sub cõditione, si nauis ex Asia venerit: & non rogaui hæredẽ meũ expresisse, quod restitueret d. Seio fructus dictorũ fundorum, quos hæres percipiet pendente dicta cõdõ. fideicom. & decessit postea. Pollet pendẽte dicta conditio. fideicom. funderũ hîs percepit ex eis fundis multos fructus: & postea extitit dicta conditio. veniunt modo omnes legatarij, & fideicõmissarij, & petunt ab hærede legata, & fideicõmissa. Dicit hæres, ego volo vobis detrahere Falcidiã, dicunt ipsi, tu non potes, nec debes detrahere, quia tot fructus percepisti ex fundis relictis Seio, quod eis computatis tibi bene hẽs quartã. dicit hîs, ego debeo lucrari dictos fructus, quia nõ fui rogatus de eis restituendis. Quæritur mõ, vtrũ hæres ita luceretur dictos fructus, quod eos sibi non teneatur cõputare in quartam? Et tñ. qd̃ non: sed cum debeat habere quartam quarię fructus computat sibi in dictam quartã, & in dictis fructibus quartæ dictos fructus ex fundis perceptos. Nec impedit hæredem, quin hẽat quartæ fructus perceptos ex quarta ex die mortis testatoris, vsque nunc, quia ratio legis Falcidiæ cepit hîc locum tm̃ post dictam conditionem fideicommissũ existentem. Nam quãuis ratio legis Falc. cœperit habere locum post impletam dictã conditionem fideicom. tñ necesse est relinqui apud hæredẽ integros fructus quadrantes, siue quartæ percep. ex quarta ex die mortis testatoris vsque nunc. Lucratur ergo hæres fructus dictorum fundorum perceptos pendente cõditione, & tenetur eos sibi computare in quarta, & quartæ fructus, & superfluos fructus fundorum, si quid de eis supereſt à quarta, & quartæ fructibus retinet sibi hæres. Viuianus.
e *Fructus*] qui tati erant tempore mortis, alioquin non cõputantur in Falc. vt Instit. eo. §. quãtitas. & inf. eo. l. in quantitate. quæ sunt contra. Azo.
e *Relictos*] non expresisse, sed per consequentiam, vt subijcitur in ratione &c. quia cum prædium legat sub conditione, sub eadem videtur legare, & fructus. Vbi ergo ante conditionẽ percipit hæres, sui sunt, & computantur in Falc. vt dicitur hic: si autem expresisse essent relicti, venirent in restitutionem, vt inf. ad Treb. l. in fideicom. in prin. & §. 1.
f *Accepto facere*] i. computare. & hoc est in quarta iure institutionis. Idem in Trebellia. vt computentur fructus, nisi in liberis primi gradus, vt C. ad Trebellia. l. iubemus. secus in quarta iure naturæ, in qua non cõputantur. vt C. de inoff. test. l. scimus. nisi in casu, vt sup. de inoff. test. l. Papinianus. §. si conditionali.
g *Quarta §. Hæc*] hoc est generale in omni quarta, vt inf. ad Treb. l. in fideicommissaria.
h *Nec ad rem*] i. ad impediendum quarta fructus.
i *Cœperit*] lex Falcid.
k *Fructus*] integros, adhuc] ad Treb. l. mulier. §. si hîs. Acc.
¶ *Fideicommissum*] CASVS. Titius instituit sibi hîdes, matrem suam, & Seium, & centum prælegauit matri, vt augeret eiusdem matris portionẽ, in qua eam instituerat, & postea multa legata quibusdam alijs reliquit, & à matre, & à Seio cohærede, ita q̃ dodrãtem partis cuiuslibet exhausit, & postea decessit idem Titius. Nunc mater petit dictum prælegatũ à cohærede suo: & cohîs vult ei soluere: detrahit tñ Falc. nunquid potest detrahere? Et dicitur quod sic: retinebit ergo sibi cohæres xxv. de dictis centum, & lxxv. dabit matri testatoris. & ipsa retinebit sibi dicta lxxv. & etiam retinebit sibi quartam portionis suæ, in qua fuit instituta: & de tribus partibus portionis in qua fuit instituta, soluet legata à se relicta, dic ergo infra supplendum, idest, augendum. Viuianus.
l *Fideicommissum*] Filius instituit matrem cum alio: & vt augeret portionẽ matris, prælegauit ei fundũ. Dic ergo suppletũ. i. augendum. Nam si velis dicere, q̃ vellet ei supplere portionem l. Fal aut debitã iure naturæ, aut iure institutionis. De prima non, quia iam esset falsum, quod in fi. dicitur: quia in ea benè computantur, quæ relinquuntur iure legati, vel fideicom. in secunda non: quia illa non posset suppleri per legatum, vel fideic. sed tantum iure hæreditario, vt inf. eo. l. in quartam. Dic ergo, quòd volebat augere portionem hæreditatis, quam sibi reliquerat, vt haberet eam maiorem.
m *Ratione Falcidiæ*] detrahit enim cohæres Falc. vt hic, & C. eo. l. à cohærede, nisi & ipse à matre cohærede fideicom. sibi relictum similiter peteret. vt inf. eo. l. Nesennius.
n *Percipiet*] nisi ideo legatum datum est, vt integra legata à se relicta præstet, vt inf. eo. l. quod autem. in fi.
¶ *Quarta*] CASVS. Titius instituit sibi hîdem Seium, & legauit ab eo quibusdam vltrà dodrantem hîditatis suæ, ita q̃ non remanebat hîdi quarta hæreditatis solutis legatis. Dixit autem idem testator, q̃ res, quæ remanebant hæredi valebant plus quam in veritate valerent, vel è contra dixit, q̃ res legatæ valebant minus quã in veritate valerent, quæ si vera essent, cessaret Falc. Certè dicitur hic, q̃ his modis nõ potest hæredi Falc. minui, vel in totum auferri. Talibus enim enunciationibus testatorum non debet stari. Viuia.
o *Quarta*] reliquit testator in legatis vltra dodrantem: sed dixit, q̃ res quæ remanebant hæredi valebant plus quã valerent: vel è contra, q̃ res legatæ valerent minus quam valerent: quod si verum esset cessaret Falc. & dicit, q̃ etiã hoc modo non potest Falc. minui, quod est iure veteri, vt hîc, & sup. ea. l. §. 1. hodie contra, vt in Auth. de hære. & Falcid. §. si vero expressim. colla. 1. Et no. huiusmodi enunciationibus non stari: sic C. de test. l. verba. & de proba l. rationes. & authen. quod obtinet. & com. veriusque iud. l. scripta & sup. de leg. 1. l. si fundum. §. si libertus. & inf. eo. l. in Falcid.
¶ *Si ex pluribus*] CASVS. Instituì mihi hæredem Titium: & Seio legaui tot res, quod habet locũ lex. Falc. & decessi. Postea hæres meus solvit legatario prædicto quasdam de dictis rebus non detracta ex eis Falc. Nunc legatarius prædictus petit alias res sibi legatas. Certè potest hæres ei opponere exceptionem doli, donec deduxerit ipse hæres plenã Falc. pro his, & pro alijs rebus, quas soluerat legatario. Et q̃ dixi in pluribus rebus, habet locum in vna re legata. Viui.

a *Legatis*

1 Simile inf. quæstiũ. fin. de leg. 3. fic adesse dr̃ res qñ casualiter adest. Bart. ī l. si ita ī. de leg. 3.

1† Plo. fideicommissum.

2† Fl. minuitur.

a *Legatis*] s. vni personæ aliàs non posset retinere Falcid. vnus ex legato alterius, sed repeteret solutum, si errore facti solutisset. vt C. eo. l. error. Sed contra hanc legem in Auth. de hæred. & Falc. §. non autem. colla. 1. sed ibi integrè soluit: hic non. & facit C. eo. l. in imponenda. in fi. Accur.

Si post missionem] CASVS. Titius existens in militia, & habens in bonis trecentum tũ, fecit testamentum in militia, & tota trecentum legauit quibusdam, & in eodem testõ forte cõfirmauit codicilles, si quos postea contingeret eum facere: & ita valere debet illud testũ iure militiæ. Postea fuit missus de militia. & intra annum missionis fecit codicillos, & in eis legauit quibusdã aliis centũ, & decessit intra eundem annũ missionis. Certè dicitur hic, quod ex testamento prædicto, quod iure militiæ adhuc valet, debent præstari legatarijs plena legata, i. nõ detracta aliqua Falcidia ex codicillis autẽ, qui non valent iure militiæ, debẽt præstari legata habita ratione legis Falcidiæ. Qualiter autem dividentur dicta quadringenta, vt ex ea quadringentorum parte, quæ tangit codicillos, extrahatur Falcidia, ex alia autem parte, quæ tangit testamentum, non extrahatur Falcidia? R. testator legauit inter testamentum, & codicillos centũ vltra quã haberet in bonis. Vnde ‖ legata codicillorum non paterentur Falcidiam, deberent dividi bona in quinque partes, & quatuor partes debẽt hĩe legatarij testamenti, i. trecẽta viginti, & quintam partem debẽt habere legatarij codicillorum, i. octuaginta. Nam quintã partem quadringentorum videtur in codicillis legasse: cum centum, quæ vltra patrimonium sunt, sint quinta quingentorum legatorum. Cum ergo ex legatis in codicillis relictis debeat detrahi Falc. vt dictũ est, retinebit hæres de dictis octuaginta, quę videntur legata in codicillis, quartam partem, i. viginti, & tres partes debit legatarijs, siue legatario codicillorum, i. sexaginta. Viuianus.

1† Lib. 5. Quæstio.

Scæuola. 1 †

LEX XVI.

SI ex pluribus * rebus legatis a hæres quasdam soluerit, ex reliquis Falcidiam plenam per doli exceptionẽ retinere potest, etiam pro ijs, quæ iam data sunt. Sed & si vna res sit legata, cuius pars soluta sit, ex reliquo potest plena Falcidia retineri.

Legata relicta in militia cũ legatis relictis postea contribuuntur quo ad diminutionẽ propter defectum patrimonij faciendam: sed non, quo ad diminutionem faciendæ rationẽ Falcidiæ. Ba. & Alex.

¶dem. 2 †

LEX XVII.

SI post missionẽ faciat codicillos miles, & intra annum decedat: ex testõ, quod in militia iure militari fecit, plena legata ex codicillis, b habita Falcidiæ rõne, præstari debere dicitur. c Sed res ita expedietur, si cũ quadringenta hẽret, testamento quadringenta, codicillis centum legauerit: ex quinta parte, d id est, octoginta, quæ e ad legatariũ ex codicillis peruenirent, f si Falcidiam non pateretur, g quartam, id est, viginti, hæres retinebit.

Filius familias miles potest grauare patrem ab intestato, vt peculium restituat, & per restitutionẽ peculium efficitur hereditariũ: & fructus medio tempore percepti in Falc. computantur. Bar.

Paulus. 3 †

LEX XVIII.

FIlius familias, q militauerat, h decedens patris sui fidei cõmisit codicillis, vt peculium suum castrense Titio post mortẽ restitueret. Quærebatur, an vt hæres quartã i deducere possit? Dixi, legem Falcidiam k inductam esse à D. Pio etiam in intestatorum successionibus propter fideicõmissa: sed in proposito nec hæreditatem esse: l quamuis placeret mihi, m extraneo hærede instituto fieri hæreditatem eius aditione. Nam cum tulit dies restituendi bona filij Titio prædicto, vnde Titius petit dicta bona ab hĩde‖patris: & hæres patris vult ei restituere, deducta tamen quarta Trebelliani. Quæritur, vtrum possit detrahere dictam quartam? & antequã soluat quæstionẽ, interserit quædam alia, dicens l. Falc. siue Senatusconsultum Trebellianũ hĩe locum ẽt in successionib. intestatorũ. sed in nostro casu nõ fuit hæreditas filij. siue successio ex hĩditate. Nam cum apud patrem remanet hæreditas filij ex codicillis factis ab intestato per filiũ. ius pristinũ durat. i. peculiũ est. & non hæreditas. Et sic vĩ. q non hẽat locum Trebellianum quod dixi hĩe locum in hæreditatibus ab intestato delatis & restitui iussis: quãuis si filius prædictus instituisset extraneũ, fieret hĩditas, peculium eius adeunte hærede. Sed huic, oõ dictum est, non esse hęreditatem apud patrem, sed peculium. & sic non hĩe locum Trebellianum, vĩ contra. quod dĩ alibi, Titius fecit testũ. & in eo reliqt legata, & postea fuit captus ab hostib. & sic testm eius fuit ruptũ per captiuitatem, neq; vĩ esse hęreditas eius nec hæres, quia decessit apud hostes. Nã dĩ alibi, q in dicto suo testõ hẽt locũ Falc sed non est contra. quia lex Cornelia fingit dictũ captum mortuum fuisse prima hora captiuitatis. & ita nõ esse ruptũ testm illius. atque ita esse hĩditatem. & hĩdem. Vnde soluo tibi quæstionẽ in principio legis positã. s. oõ nemo dẽt dubitare, quin beneficiũ Senatusconsulti Trebelliani indulgeri debeat patri, sine hĩdi eius cum restituit bona filij Titio supradicto. sicut fuit in codicillis rogatus. Et est rõ. quia pater cogitur restituere Titio bona filij, quasi bona patris fa. licet non vt hĩditatem. Nam & video alibi. q si aliquis est hĩs institutus. & ab eo sunt relicta legata, & ipse omittat adire ex testõ. & capiat bona ab intestato. licet nõ valeat testm tanquã aditione destitutũ. tñ hẽt locũ Falc. per edictũ. Si quis omissa causa testamenti. sed est ita in hoc casu. ergo idẽ est in nostro casu. s. vt in eo habeat locũ Trebellianũ. vt sic pater. siue hĩs eius possit detrahere quartam Titio, cui restituit bona filij. si tñ ex fructibus medio tpe perceptis per partem de bonis filij, habeat tm pater quantũ capit dicta quarta Trebellianica, & fructus eiusdẽ quartæ oĩa. & integra bona filij restituet Titio. & poterit postea Titius fideicõmissarius exercere vtiles actiones cõtra debitores dicti filij. & dicta bona. siue peculiũ filij. quæ. & quod non erat hæreditas apud patrẽ. dicetur amodo esse hæreditas apud Titium prædictum. Viuia.

1† Li. 11. Quæstio.

a *Exercetur*

---

a *Legatis*] s. vni personæ aliàs non posset retinere Falcid. vnus ex legato alterius, sed repeteret solutum, si errore facti solutisset. vt C. eo. l. error. Sed contra hanc legem in Auth. de hæred. & Falc. §. non autem. colla. 1. sed ibi integrè soluit: hic non. & facit C. eo. l. in imponenda. in fi. Accur.

b *Ex codicillis*] per testamentum confirmatis, vt sup. de milit. test. l. si certatum.

c *Dicitur*] idem è contra. vt inf. eo. l. fi. & l. si miles. & C. de test. mil. l. in testamento. & C. eo. l. in testamento. Accur.

d *Quinta parte*] s. quadringentorum, quorum quinquam legasse in codicillis videtur: cum centum, quæ vltra patrimonium sunt, non computentur, vt inf. eo. l. in quantitate. §. fi.

e *Quæ*] s. quinta.

f *Permanerent*] ergo quinta pars ex vnoquoque legato decedit: quia eatenus cuique plus legauit, quam haberet. Azo vt inf. eo. l. in quantitate.

g *Non paterentur*] s. legatarius: & facit sup. de inoff. test. l. Papinianus §. si quis in.

Filius familias] CASVS. Caius filius familias miles rediit de militia, & decedẽs fecit codicillos, in quib. cõmisit fidei patris sui, vt peculiũ suũ castrẽse restitueret Titio post mortem suam patris: & decessit hic filius. Postea dictus eius pater tenuit multo tpe dictum peculium filij. & ex eo multos fructus percepit, & postea decessit idem pater: & sic ex-

1† Lib. 5. Quæstio.

b Correctam ait Bart. per Nouel. 1. §. nõ dabimus. excepta vltima parte huius.

c Lib. 6 Quæstio.

d Quæritur.

e Quæstio.

f Lib. 11. Quæstio.

g Quæstio.

h Quæritur.

i Quæritur.

k Quæritur.

l Quæritur.

m Quæritur.

a *Exercetur Falcid.*] vt ſu. ea. l. ſ. 1. & non eſt ibi hæreditas: quia imò eſt per fictionem, vt ſubdit etiam hic.
b *Sed nemo*] nunc ſoluit.
c *Bona*] licet non, vt hæreditatem, ad quod eſt ſup. de mino. l. 3. ſ. Pomponius. Accur.
d *Hæres ſcriptus.*] patet à filio. vt inf. de caſtren. pecu. l. pater, qui caſtrenſe. ſ. 1. Vel dic, hæres ſcriptus. ſ. quilibet etiam à non milite, vt & ſu e. l. 1. ſ. ad eos, & inducit, licet non valeat teſtamentum, tamen habeat locum Falci. ergo idem in noſtro caſu. & facit ſup. ſi quis omiſ. cau. teſta. l. ſi ſeruum, ſ. 1. & inf. ad Treb. l. 1. ſ. 1 filij, & inf. de caſtr. pecu. l. ſi filiusfamilias, & l. proponebatur.
e *Inducamus*] quia omnia vult reſtitui nullo detracto. vt Inſtitu. de fideicõmiſſa. hæred ſ. reſtituta.

1† Fl. ſed me non dubitate.
2† Fl. patrisfamilię.

SI *dignum.*] CASVS Titius inſtituit ſibi hæredem Seium. & multa legata quibuſdam reliquit. & damnauit dictũ ſuum hæredem, vt vẽderet Caio fundum teſtatoris Titianum pro quinque, cum valeret decem, & deceſſit dictus teſtator. & hæres tradidit dictum fundum dicto Caio. & habuit ab eo quinq; pro pretio. Certè iſta quinq; quæ fuerunt pretium fundi, debet computare ſibi hæres in Fal. ſiue in ratione legis Falci. quia ea habet hæres iure hæreditario: reliqua autẽ quinque intelliguntur legata emptori fundi. Quod dic vt inf. eo. l. In ratione. ſ. 1.

3† Li. 8. Quæſtio.

f *Imputanda*] quæ fuerunt pretium: quia ea habet iure hæreditario, reliqua quinque intelliguntur eſſe legata, & facit inf. eo. l. at vetetani. ſ. 1. & l. qui fundum in prin. & l. in ratione. ſ. 1. & ſup. de leg. 1. l. & ſi equo.

SI *à ſeruo*] CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredẽ Stichũ ſeruum meum, & ab eodem meo ſeruo mihi legauit centum pone, & alijs etiam legata reliquit, poſtea dictus meus ſeruus adiuit hæreditatem dicti Titij iuſſu meo, & ſic æqui fita eſt mihi hæreditas prædicta, & ſic dictum legatum nul ſius eſt momenti. Nam cum habeam hæreditatem per ſeruum meum prædictum, non poſſum eſſe hæres, & legatarius. Sequitur ergo, vt dictum legatum non imputetur per Falcid. cum cæteris legatis. ſ. vt eam inducat, ſed vt eã ſummouear. Viu.

g *Legetur*] quod legatum tenet à principio, ſed ſi iuſſu domini adeat hæreditatem ſeruus, fit nullius, vt Inſti. de leg. ſ. an ſeruo. in fi.

h *In Falcidiam*] non computat in Falci. vt eam inducat, ſed vt eam ſubmoueat. vt ſu. de leg. 1. l. cum filio. & l. à filio. & facit inf. eo. l. non dubium. & l. id autem. in fi.

SI *pupillus*] CASVS. Titius mutuauit decem Seio pupillo ſine tutoris authoritate accipienti, ex quo mutuo ipſe pupillus nõ factus fuit locupletior. & ſic nõ tenetur, niſi naturaliter, vt inf. de noua. l. 1. in fi. poſtea dictus Titius creditor fecit teſtm. & inſtituit ſibi hæredẽ Caium. & legauit dicto pupillo Stichũ ſub cõditione, ſi decẽ, quæ acceperat abeo mutuo, redderet dicto Caio hẽdi. & multa alia legata reliquit quibuſdam, & poſtea deceſſit dictus teſtator. poſtea pupillus numerauit decem hæredi cauſa implẽdæ cõditionis legati de Sticho. & habuit Stichũ ab hærede. Modò q̃ritur, vtrũ dicta decem computentur hæredi in Falcid. quã vult detrahere legatarijs? Et vi. q̃ nõ, quia ea quæ hẽs capit cauſa implendæ conditionis, alicui legatario impoſitæ, non ſolet computare ſibi in Falc. vt ſ. e. l. id autẽ. 4† Li. 9. Quæſtio. tum ſimilib. Dicitur tamẽ hic, q̃ benè cõputetur hæredi in Fal. quia pupillus numerando hæredi creditoris dicta decem, vna numeratione implet conditionem legati, & liberat ſe à naturali obligatione, qua tenebatur, q̃ dicto mutuo, & ita videtur hæres recipere dicta decem, vt debitum hæreditariũ: debita autem hereditaria benè computantur in Falcid. hæredi. Et adeo videtur dictus pupillus ſoluere dicta decẽ hæredi, vt debita, vt etiã ſi repudiet idem pupillus legatum Stichi, vel moriatur dictus Stichus legatus, non poſſit ea decem repetere pupillus iure communi. Viula.

5† Fl. Falcidia.

i *Si pupillus*] puberta-ti proximus, vt nõ ob. ſup. de condi. indeb. l. quod pupillus, & non ſit locupletior, aliàs etiam ciuiliter teneretur, vt Inſtit. quib. alie. licet. ſ. 1. Accur.
k *Hæredi* ſ. creditoris.
l *Numeratione.*] facta tutoris authoritate.
m *Et liberatur*] vt & inf. de ſolu. l. & in numerationibus ſ. 1. & l. Stichum. ſ. additio. & inf. quando dies leg. ced. l. cum illud, ſ. hæres.

6† Li. 12. Quæſtio.

n *Fuiſſent*] vt inf. eo. l. id autem.
o *Soluere videtur*] vt debitum.
p *Repetere poſſit*] q̃ alias poſſet, niſi eſſet debitum, vt ſu. de cõdict. ob. cau. l. 1. ſ. 1. Itẽ hoc iure communi naturali debito impediente repetitionẽ, vt ſu. de cond. indeb. l. naturaliter. & l. frater. & ſ. de fideiuſſo. l. hæres à debitore, ſ. quod ſi hic ſeruus, ſed per in integrum reſtitutionẽ iuuatur, vt ſu. de cond. indeb. l. interdum. & ſ. de act. & oblig. l. pupillus.

7† Fl. mutua.

q *Stergo. & ſeruus*] CASVS. Titius fecit teſtm. & inſtituit me, & ſeruũ meum hęredes ex æqualib. partib. vel inæqualibus, & multa legata reliquit à me ex parte, quam mihi reliquit. & multa legata reliquit à ſeruo meo ex parte, quã ei reliq., verũtamẽ ſolutis legatis à ſeruo meo relictis remanere põt de parte ſerui quadrans ſuæ partis. & ẽt vltra, puta duo. Dodrans aũt meæ partis erogatus eſt per legata, & ẽt vltra. ita. q̃ quadrãs meæ partis nõ remaneat mihi integer, & deceſſit dictus teſtõr. Nũc ego habeo meã partem hæreditatis, & ẽt partem dicti mei ſerui, vnde legatarij petunt à me legata à me relicta, & legata relicta à dicto meo ſeruo, & ego volo detrahere Falci. illis q̃b. à me eſt legatũ, & ipſi volunt. q̃ ego imputẽ mihi in dicta Fal. illud, quod pueniit ad me de parte, in qua ſeruus meus fuit inſtitutus vltra Falcidiã portionis ſeruo meo prædicto relictæ. i. duo prædicta. Nunquid debeo mihi imputare? Et dr. quod ſic. Secus autẽ eſt e cõtrario, puta, ſi portio ſerui mei inſtituti a dicto Titio fuit grauata vltra dodrantem, mea vero in parum, vel nihilum

Legatum inutile Falcidiã non inducit. Bar.

Idem. 4†

LEX XX.

SI à ſeruo meo hærede inſtituto mihi legetur, & mihi acquiratur hæreditas, negat Mæcianus, id legatum in Falcidiam [h] 5† computari: quia non debeatur.

In cõcurſu duarum cauſarũ inſpicitur illa, quæ Falcidiã minuit, & illa, quæ repetitionem impedit. Bar.

Paulus. 6†

LEX XXI.

SI [i] pupillus, [i] cui ſine tutore authore decem mutuo 7† data ſunt, legatum à creditore meruerit ſub hac conditione, Si decem, quæ acceperit, hæredi [k] reddiderit, vna numeratione, [l] & implet cõditionem, & liberatur [m] naturali obligatione, vt etiã in Falcidiam hæredi imputentur, quamuis non imputarentur, ſi tantum conditionis implendæ cauſa data fuiſſent. [n] Adeo autem, & ſoluere videtur, [o] vt repudiato legato, vel Sticho, q legatus eſt, mortuo, nihil repetere poſſit. [p]

Legator.] quod legatum tenet à principio, ſed ſi iuſſu domini adeat hæreditatem ſeruus, fit nullius, vt Inſti. de leg. ſ. an ſeruo. in fi.

In Falcidiam] non computat in Falci. vt eam inducat, ſed vt eam ſubmoueat. vt ſu. de leg. 1. l. cum filio. & l. à filio. & facit inf. eo. l. non dubium. & l. id autem. in fi.

Si pupillus] CASVS. Titius mutuauit decem Seio pupillo ſine tutoris authoritate accipienti, ex quo mutuo ipſe pupillus nõ factus fuit locupletior. & ſic nõ tenetur, niſi naturaliter, vt inf. de noua. l. 1. in fi. poſtea dictus Titius creditor fecit teſtm. & inſtituit ſibi hæredẽ Caium. & legauit dicto pupillo Stichũ ſub cõditione, ſi decẽ, quæ acceperat abeo mutuo, redderet dicto Caio hẽdi. & multa alia legata reli-

Exercetur Falcid.] vt ſu. ea. l. ſ. 1. & non eſt ibi hæreditas: quia imò eſt per fictionem, vt ſubdit etiam hic.
Sed nemo] nunc ſoluit.
Bona] licet non, vt hæreditatem, ad quod eſt ſup. de mino. l. 3. ſ. Pomponius. Accur.
Hæres ſcriptus.] patet à filio. vt inf. de caſtren. pecu. l. pater, qui caſtrenſe. ſ. 1. Vel dic, hæres ſcriptus. ſ. quilibet etiam à non milite, vt & ſu e. l. 1. ſ. ad eos, & inducit, licet non valeat teſtamentum, tamen habeat locum Falci. ergo idem in noſtro caſu. & facit ſup. ſi quis omiſ. cau. teſta. l. ſi ſeruum, ſ. 1. & inf. ad Treb. l. 1. ſ. 1 filij, & inf. de caſtr. pecu. l. ſi filiusfamilias, & l. proponebatur.
Inducamus] quia omnia vult reſtitui nullo detracto. vt Inſtitu. de fideicõmiſſa. hæred ſ. reſtituta.

SI *dignum.*] CASVS Titius inſtituit ſibi hæredem Seium. & multa legata quibuſdam reliquit. & damnauit dictũ ſuum hæredem, vt vẽderet Caio fundum teſtatoris Titianum pro quinque, cum valeret decem, & deceſſit dictus teſtator. & hæres tradidit dictum fundum dicto Caio. & habuit ab eo quinq; pro pretio. Certè iſta quinq; quæ fuerunt pretium fundi, debet computare ſibi hæres in Fal. ſiue in ratione legis Falci. quia ea habet hæres iure hæreditario: reliqua autẽ quinque intelliguntur legata emptori fundi. Quod dic vt inf. eo. l. In ratione. ſ. 1.

Imputanda] quæ fuerunt pretium: quia ea habet iure hæreditario, reliqua quinque intelliguntur eſſe legata, & facit inf. eo. l. at vetetani. ſ. 1. & l. qui fundum in prin. & l. in ratione. ſ. 1. & ſup. de leg. 1. l. & ſi equo.

SI *à ſeruo*] CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredẽ Stichũ ſeruum meum, & ab eodem meo ſeruo mihi legauit centum pone, & alijs etiam legata reliquit, poſtea dictus meus ſeruus adiuit hæreditatem dicti Titij iuſſu meo, & ſic æqui fita eſt mihi hæreditas prædicta, & ſic dictum legatum nul ſius eſt momenti. Nam cum habeam hæreditatem per ſeruum meum prædictum, non poſſum eſſe hæres, & legatarius. Sequitur ergo, vt dictum legatum non imputetur per Falcid. cum cæteris legatis. ſ. vt eam inducat, ſed vt eã ſummouear. Viu.

Legetur] quod legatum tenet à principio, ſed ſi iuſſu domini adeat hæreditatem ſeruus, fit nullius, vt Inſti. de leg. ſ. an ſeruo. in fi.
In Falcidiam] non computat in Falci. vt eam inducat, ſed vt eam ſubmoueat. vt ſu. de leg. 1. l. cum filio. & l. à filio. & facit inf. eo. l. non dubium. & l. id autem. in fi.

SI *pupillus*] CASVS. Titius mutuauit decem Seio pupillo ſine tutoris authoritate accipienti, ex quo mutuo ipſe pupillus nõ factus fuit locupletior. & ſic nõ tenetur, niſi naturaliter, vt inf. de noua. l. 1. in fi. poſtea dictus Titius creditor fecit teſtm. & inſtituit ſibi hæredẽ Caium. & legauit dicto pupillo Stichũ ſub cõditione, ſi decẽ, quæ acceperat abeo mutuo, redderet dicto Caio hẽdi. & multa alia legata reliquit quibuſdam, & poſtea deceſſit dictus teſtator. poſtea pupillus numerauit decem hæredi cauſa implẽdæ cõditionis legati de Sticho. & habuit Stichũ ab hærede. Modò q̃ritur, vtrũ dicta decem computentur hæredi in Falcid. quã vult detrahere legatarijs? Et vi. q̃ nõ, quia ea quæ hẽs capit cauſa implendæ conditionis, alicui legatario impoſitæ, non ſolet computare ſibi in Falc. vt ſ. e. l. id autẽ. tum ſimilib. Dicitur tamẽ hic, q̃ benè cõputetur hæredi in Fal. quia pupillus numerando hæredi creditoris dicta decem, vna numeratione implet conditionem legati, & liberat ſe à naturali obligatione, qua tenebatur, q̃ dicto mutuo, & ita videtur hæres recipere dicta decem, vt debitum hæreditariũ: debita autem hereditaria benè computantur in Falcid. hæredi. Et adeo videtur dictus pupillus ſoluere dicta decẽ hæredi, vt debita, vt etiã ſi repudiet idem pupillus legatum Stichi, vel moriatur dictus Stichus legatus, non poſſit ea decem repetere pupillus iure communi. Viula.

Si pupillus] puberta-ti proximus, vt nõ ob. ſup. de condi. indeb. l. quod pupillus, & non ſit locupletior, aliàs etiam ciuiliter teneretur, vt Inſtit. quib. alie. licet. ſ. 1. Accur.
Hæredi ſ. creditoris.
Numeratione.] facta tutoris authoritate.
Et liberatur] vt & inf. de ſolu. l. & in numerationibus ſ. 1. & l. Stichum. ſ. additio. & inf. quando dies leg. ced. l. cum illud, ſ. hæres.
Fuiſſent] vt inf. eo. l. id autem.
Soluere videtur] vt debitum.
Repetere poſſit] q̃ alias poſſet, niſi eſſet debitum, vt ſu. de cõdict. ob. cau. l. 1. ſ. 1. Itẽ hoc iure communi naturali debito impediente repetitionẽ, vt ſu. de cond. indeb. l. naturaliter. & l. frater. & ſ. de fideiuſſo. l. hæres à debitore, ſ. quod ſi hic ſeruus, ſed per in integrum reſtitutionẽ iuuatur, vt ſu. de cond. indeb. l. interdum. & ſ. de act. & oblig. l. pupillus.
Stergo. & ſeruus] CASVS. Titius fecit teſtm. & inſtituit me, & ſeruũ meum hęredes ex æqualib. partib. vel inæqualibus, & multa legata reliquit à me ex parte, quam mihi reliquit. & multa legata reliquit à ſeruo meo ex parte, quã ei reliq., verũtamẽ ſolutis legatis à ſeruo meo relictis remanere põt de parte ſerui quadrans ſuæ partis. & ẽt vltra, puta duo. Dodrans aũt meæ partis erogatus eſt per legata, & ẽt vltra. ita. q̃ quadrãs meæ partis nõ remaneat mihi integer, & deceſſit dictus teſtõr. Nũc ego habeo meã partem hæreditatis, & ẽt partem dicti mei ſerui, vnde legatarij petunt à me legata à me relicta, & legata relicta à dicto meo ſeruo, & ego volo detrahere Falci. illis q̃b. à me eſt legatũ, & ipſi volunt. q̃ ego imputẽ mihi in dicta Fal. illud, quod pueniit ad me de parte, in qua ſeruus meus fuit inſtitutus vltra Falcidiã portionis ſeruo meo prædicto relictæ. i. duo prædicta. Nunquid debeo mihi imputare? Et dr. quod ſic. Secus autẽ eſt e cõtrario, puta, ſi portio ſerui mei inſtituti a dicto Titio fuit grauata vltra dodrantem, mea vero in parum, vel nihilum

hilum fuit granata, puta, si seruo meo, i. à seruo meo seruus legetur cuidã extraneo, & per hoc legatũ excedit dodrantẽ suæ portionis, in qua fuit institutus, & mihi, i. à me legata fuerunt decẽ cuidã alij, quæ decẽ siue legatum quorum decem, non excedunt dodrantem portionis, in qua ego fui institutus. Certè Falcidia serui, & legati à dicto meo seruo non tenebitur, siue retinebitur ex dictis decem à me legatis, vt sic integrè detur seruus à seruo meo legatus. & legatario: non tenebitur, dico, ad exemplũ Falcidiæ, de qua dr supra proximo respõso. imò detraham quartã de seruo. quartam enim retineo de persona dicti serui, quamuis de mea portione nihil de dodrante exhaustum sit. & hoc dicit hic, §. Et extra casum posset esse talis ratio inter hunc vltimum, & primum casum, quia si hic meus seruus hæres propaſte institutus esset libera persona, in hoc secundo casu benè posset retinere Falcidiam, vt inf. eo. l. in singulis. Ergo ex persona serui ego eius dominus retinebo. Pars enim serui grauata accessit in hoc secundo casu meæ parti nõ grauatæ. vnde mea non grauata non prodest legatario grauatæ, quæ mihi accessit, sed superiori casu huius. §. non posset seruus meus retinere Falcidiam & si liber esset, vtpotè cum nihil ab eo legatum fuerit, vel si fuit ab eo legatum, non fuerit dodrans eius grauatus. imò duo remanserunt in parte serui mei vltra quadrantem eius, vt supra dixi. quæ pars non grauata accessit meæ grauatæ, vnde meis legatarijs prodesse debet, ad quæ facit, quod no. sup. eo. l. §. id quod. Viulanus.

Si iure potestatis, vel domi nỹ portio non grauata accrescit portioni grauatæ, fit contributio: secus, si econuerso. Bar.

¶ Si ego* & seruus meus hæredes instituti fumus [1]† ex diuersis [a] partibus, nec à seruo erogatus est dodrãs, [b] ijs qui bus à me legatũ est, [c] contra Falcidiam proderit, quod ex portione serui ad me peruenit supra Falcidiã eius [d] portionis: ex contrario, [e] si seruo meo seruus, & decem mihi [f] legata fuerint, serui Falcidia ex decem mihi [g] legatis non retinetur [2]† exemplo [h] eodem Falcidiæ. [3]† Nam quartam retineo ex persona serui, quamuis de mea portione * nihil exhaustum sit.

Id quod iure prælegati percipitur, in quartam non imputatur, nisi respectu eius a quo percipitur: ex hac causa non detrahitur, quo ad alios prò detracto habetur. Alex.

Idem. 4†

LEX XXII.

NEsennius * Apollinaris Iulio Paulo salutem. Ex facto domine species eiusmodi incidit: Titia filias suas tres numero æquis [i] ex partibus scripsit hæredes, & à singulis legata invicem dedit: ab vna tamen ita legauit tam cohæredibus eius, quam extraneis, vt Falcidiæ [k] locus sit. Quæro, an aduersus cohæredes suas, à quibus legata, & ipsa accepit, [l] vti possit Falcidia, & si non possit, [m] vel doli exceptione summouenda [n] sit, quemadmodum aduersus extraneos cõputatio Falcidiæ iniri possit? Respondi, [o] Id quidem, quod à cohærede [p] §† legatorum nomine nè posset retinere Falci. serui legati. Sic ergo & dominus ex persona serui. Sed superiori casu nulla Falci. potest retineri ex persona seruicum non erat grauatus vltra dodrantem.

Esennius Apollinaris] CASVS: Titia hæredes sibi instituit tres suas filias, & à singulis legata invicẽ dedit ab vna tãtum dictarum filiarũ ita legauit, vt cohæredib. eius, quã extraneis, vtin eius parte si locus Falci. & decessit dicta Titia. Nunc quæritur hic Quæstio. de duob. Primum est, vtrum dicta filia grauata possit vti Falcidia aduersus sorores suas cohæredes, a quibus fuerat ibus, & ipsa legata destinatione accepit. Secundum est, si non possit vti Falcid. ipso iure aduersus sorores suas, vel si possit vti Falci., tradicta est remouẽda tamen exceptione, id est, replicatione doli à dicta Falcid. habenda, quomodo possit inire cõputationem legis. Falcid. aduersus dictos extraneos legatarios? & respond. primo ad secundam quæstionem, scilicet quemadmodum aduersus extraneos possit inire computationem legis Falcid. Dicebant enim extranei legatarij dictæ filiæ grauatæ, tu debes tibi cõputare in Falci. quã nobis uis detrahere, id quod à seruis. cohæredibus tuis percepisti, vel percipere debes nomine legatorum. dicit filia, illud non dẽt nobis proficere, quo minus Falci. patiamini. Certè optime dicit filia, consequitur ergo filia legata à cohæredibus, & non prodetit legatarijs extraneis, quominus Falc. patiantur. Nunc vult respondere Iurisc õsultus ad primã quæstionẽ, i. vtrum dicta filia grauata possit vti Falc aduersus sorores suas, à quibus ipsa legata destinatione percepit. Et cum quæsierit de hoc in fœminino genere, soluit hic in masculino, & dicit, sed cũ is, s. cohæres magis grauatus, qui legatũ, s. magnũ præstaturus est, s. cohæredi suo, ab eodem cohærede, aliquid modicum ex testamento petit, non est audiendus desiderãs vti aduersus cohæredem Falcidiæ beneficio, s. si id, quod percepturus est ex voluntate testõris, siue testatricis à cohærede suo prædicto, i. modicũ legatum, de quo dixi, suppleat illud, & deducere desiderat nomine Falc. de legato magno à se relicto dicto suo cohærede de quo pono tibi talitet exemplum. Pone, quod à cohærede nomine meo Titio fuerũt legata cohærdi suo Seio. pone quadraginta, & ipse vult ex eis deducere Falcid. puta decẽ. Certè nõ poterit hoc facere, si tantũdem, i. decem, vel plus, est à cohærede illo relictum sibi. Præstabit ergo cohærdi suo integra quadraginta, non detracta ex eis aliqua Falc. Sed si a dicto Titio fuerunt aliis relicta legata, nunquid in ratione Falc. computabit illis alija vniuersum, quod cohærdi suo Seio dedit, i. quadraginta, vt ita maiorem eis detrahat Falcidiam? Et resp. quod non, sed imputabit eis quantum daturus esset cohæredi, si nihil ab eo cohærede percipierent. Daturus autem esset tunc cohæredi xxx. cum xl. detractus fuisset tunc quartam, i. decem. Viuia.

i *Æquis*] vel non æquis.

k *Falcidiæ*] detrahendæ.

l *Accepit*] destinatione.

m *Et si non possit*] ipso iure, vel doli exceptione, i. replicatione. s. saltem quemadmodum &c.

n *Summouenda*] si velit vti Falcidia.

o *Respondi*] quo ad secundum.

p *Cohærede*] hoc si percepit pecuniã hæredis, vel corpus

non

*Ad intell. huius §. vide Polit. in l. filiũ. n. 7. C. fa. ercis.

1† Fl. simus.

2† F. tenetur.

3† Sunt q̃ putẽ hic legendũ Falcidiam quartam.

* An & quæ delegatis particularibus detrahat Falcidiæ vide Do. Ange. in Authen. de hæred. & Fal. §. si vero ex presſim, colla. 1. co. 7. Ba. in l. cohæredi. §. q̃ ita su. de vulga. & pu. substit.

a *Ex diuersis*] vel æqualibus, non curo, H.

b *Dodrans*] s. suæ portionis, quia dodrans, & aliquid vltra, sibi remanet, puta duo.

c *Legatum est*] vltra dodrantem meæ portionis.

d *Eius*] serui secundum prædicta duo.

e *Ex contrario*] quia hic & 7. ego seruus meus fuimus instituti, sed supra, eius portio non fuit grauata vltra dodrantẽ, mea sic. Hic ecõtra eius portio grauata fuit vltra dodrantẽ, mea verò in partũ, vel nihilũ grauata fuit. Superiori ergo casu eius pars mihi accrescẽs proficit meis legatarijs, hic non prodest mea nõ grauata eius legatarijs, sicut obseruatur, cũ accrescit nihil deficit cohæredis portio, vt inf. e. l. quod si altetum. Dic ergo, si seruo. i. si à seruo meo instituto mecum legetur extraneo seruus, & exceditur dodrans eius portionis: mihi, aut. ideſt, à me legentur decẽ cuidam alij, quæ, s. meũ dodrantẽ non excedunt, Falci. serui, s. legati non retinebitur ex decem à me legatis, quin integrè detur, & hoc exemplo eodem, id est, loquente simili modo in Falcidia, quod subiicit, quã à me nihil esset legatum. Et sic arg. de nihilo ad parum. Alij ponunt, quod cum ego & seruus meus essemus instituti à me ei fuit prælegatus seruus, & ab eo mihi decẽ. Nam licet sibi detraham, ipse tamen non detrahet mihi de decem, & secundum hoc, seruo meo, est datiui casus, & mihi, bis positum propriè ponitur. sed secundum primam, seruo, est ablatiui casus, & mihi ponitur pro à me. Sed huic positioni repugnat, secundum H. sup. e. l. si à seruo meo.

f *Decem mihi*] i. à me.

g *Ex decem mihi*] i. à me.

h *Exemplo*] expone, vt prius, & dicnõ retinebitur exemplo Falcidiæ superioris, qa si hic seruus esset libera persona, be-

non hæreditarium. nec enim imputat, niſi à defuncto ſit dictum, vt infrà eo. l. quod autem: ſi verò percipiat hæreditariam pecuniam, totam imputat, vt infrà ad Trebellia. l. deducta. §. nummis. & ſupra de legatis ſecundo. l. cùm pater. in prin. ſi autem corpus hæreditarium, imputat z hæreditariã partem, ſi detrahit Falcid. contra voluntatem defuncti, alioquin imputat quartam hæreditatiæ partis, vt infrà eodem. l. Titia. 2 & l. in quartam. & ad Treb. deducta. §. nummis. & C. fam. erciſcun. l. ſicut. Hæc vera in ea ſibi lo quarta Trebelli. ſed cũ in Falcidia per in quarta iure naturæ, vel inſtitutionis videtur, quòd nihil computet. per l. inſ. eodem. l. in quartam. & l. quod autem. Sed certè & ibi poteſt idẽ dici, quatenus capit iure hæreditario.

z Placet B. & Ale.

y Quæ licèt loquatur in Trebelliani. vendit. ſiſta. ſi ſim B. & Ale.

a *Præſtare*] ſcilicet, alijs. ſed cohæredi, à quo percipitur. prodeſt. vt ſubijcit. Sed cum is &c. ſed certè alijs in aliquo. vt in fine huius §.

z† al. cohæredibus.

a† al. percepiſſet.

b *Sed cum*] nunc ad primam 3 quæſtionem, & dicit is cohæres magis grauatus. Accur.

3 Placèt Iaco. de Are. Bar. & Alex.

c *Qui legatum*] ſcilicet, magnum.

d *Præſtaturus eſt*] ſcilicet cohæredi.

e *Aliquid*] ſcilicet modicum. Igitur ſi quadraginta legata ſunt ab eo cohærede, & ex eis velit deducere quartam. puta decem, non poterit, ſi tantundem. id eſt, decem, vel plus eſt à cohærede illi relictum. Accur.

f *Non vniuerſum*] id eſt, in toto quadraginta.

g *Daturus*] ſcilicet, triginta.

h *Ab eo*] ſcilicet cohærede. & facit inſ. eod. l. in. l. ante. & ſup. eod. l. quod de bonis. §. penul. & ſup. de ijs, qui. vt indig. l. hæredi. in fi.

¶ *Seruo*] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Sichum ſeruum Titij, & ab eodem ſeruo reliqui multa legata quibuſdam, & à dicto Titio domino ſerui reliqui quibuſdam multa legata, ſiue fideicommiſſa ſpecialia. & deceſſi. Cenè prius eſt habenda ratio legatorum à ſeruo relictorum, poſtea de eo, quod ſupereſt, eſt habenda ratio fideicommiſſorum à domino ſerui relictorum. Et eſt ratio. quia dominus ſerui ideò tenetur ad fideicommiſſa à ſe relicta, quia ad eum peruenit hæreditas, in qua fuit inſtitutus ſeruus eius. Peruenit autem ad eum dominum illud, quod ſupereſt de hæreditate deductis legatis à ſeruo ſuo relictis. Veruntamen exercet dominus Falcidiam in legatis relictis à ſeruo ſuo. & etiam in fideicommiſſis relictis à ſe domino. Sed ponè. quod inſtitui mihi hæredem dictum Titium dominum ſerui, & ab eo reliqui legata quibuſdam, & ſubſtitui eidem domino dictum eius ſeruum, & ab eodem ſeruo reliqui legata quibuſdam. At dominus omiſit hæreditatem ex inſtitutione. & inſtit ſeruo ſuo, vt adiret ex ſubſtitutione. Cenè in hoc caſu prius debent ſolui legata à domino relicta, & poſtea ſoluuntur legata relicta à ſeruo ſubſtituto, & ita demum ſoluuntur integra legata relicta à domino, & à ſeruo, ſi patitur Falc. aliàs de vtriſque detrahitur Falc. & ita intellige hunc §. Viuianus.

i *Legatum*] à ſeruo relictorum.

k *Fideicommiſſorum*] ſcilicet ratio habenda eſt.

l *Tenetur*] ad fideicommiſſa.

m *Exercet*] in legatis & fideicommiſſis, niſi in caſu. vt. ſ. de leg. 2. l. cum filio. Azo.

n *Domino data ſunt*] imò priùs eorum, quæ à ſeruo vt ſupra ſi quis omiſ cauſa teſta. l. Iulianus. 2. reſpon. quæ eſt contra. Solu. ibi recitat Iuliani opinionem. Vel, ibi in patre, hic in domino. Vel melius, relictorum inſtitutione omiſſa primo fit præſtatio, vt hic, & dicta l. Iulianus. 2. reſpon. ſed in relictis in ſubſtitutione ſecus, quia prius ſoluuntur, quæ ſunt à ſeruo vel filio relicta, quam quæ à patre, vel domino, vt ibi. 2. reſpon vel dic vt ibi. Item, nunquid detrahitur Falc. de relictis inſtitutione omiſſa? videtur quòd ſic. vt ſupra ſi quis omiſ. cauſa teſta. l. duo. §. admonendi. & l. cui. in fin. & hic. ibi, Si patitur &c. ſi referas ad omnia. ad quid igitur conſideratur hic ordo? Sed reſpondet, imò poterit eſſe, quòd prima ſoluuntur. quia hoc patiatur dodrans, & æs alienum: ſecunda non, quia propterea æs alienum minuitur. vt ſupra ſi quis omiſ. cau. teſta. l. quia autem. in princip. & eſt hic notandum, quòd non contribuuntur omnia legata, ſic & ſuprà eodem. l. ſi poſt. Eſt & tertius in dicta l. quia autem. in princip. aliàs contrà. vt ſuprà eodem. l. in ratione. §. quòd vulgò, & infrà eodem. l. in quantitate. in fine & infrà proximo. §. Accurſius.

fideicommiſſorum. k Dominus enim ideò tenetur, l quod ad eum peruenit. Peruenit autem, quod deductis legatis ſupereſt. Planè Falcidiam exerceat. m Sed & ſi dominus omiſſa hæreditatis aditione ſeruum ſibi ſubſtitutum adire iuſſit, prius erogantur quæ ab ipſo domino data ſunt: n tunc eorum, quæ à ſeruo relicta ſunt, ratio initur, ſi patitur Falcidia.

Si liberatio relinquitur debitori, in ratione legis Falcidiæ pro locupletiore habetur, aliàs an ſit ſoluendo, inſpicitur. Bartolus.

¶ Si debitori liberatio legata ſit, quamuis ſoluendo non ſit, totum legatum computetur: 3 † licèt nomen hoc non augeat hæreditatem, niſi ex euentu. o Igitur ſi p Falcidia locum habeat, hoc plus videbitur legatum, quod huic legatum eſſet: cætera quoque legata minuentur per hoc & ipſum hoc per alia: q capere .n. videtur, eò quòd liberatur. Sed ſi alij hoc nomen lege-

3 † aliàs computatur.

¶ *Si debitori*] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium, & Seio debitori meo exiſtenti non ſoluendo legaui liberationem. & multa alia legata aliis reliqui. & deceſſi. Nunquid apparet, quòd habet locum Falcidia in legatis à me relictis: nunquid dictum legatum liberationis computabitur in ratione legis Falcidiæ cum alijs legatis, vt ſic hoc plus videatur per me teſtatorem legatum. quod legaui huic debitori non ſoluendo exiſtenti? & reſpondetur. quòd ſic. Igitur cætera legata minuentur per hoc legatum, & hoc ipſum legatum minuetur per alia legata. Nam dictus debitor non ſoluendo exiſtens, videtur ideò à me teſtatore capere, quod liberatur à me, ſiue quòd ei liberationem relinquo. Sed rerentis omnibus alijs quæ dixi, pone, quòd prædictum nomen debitoris non ſoluendo exiſtentis legaui alij. Cenè in hoc caſu nihil videbitur eſſe legatum illi, cui legaui dictum nomen, nec cæteris legatis connumerabitur in ratione legis Fal. interim donec debitor eſt non ſoluendo. Viuia.

o *Ex euentu*] ſcilicet, ſi ampliatæ fuerint facultates, vt ſ. eo. l. cum quo de peculio. Azo.

p *Igitur ſi*] audi qualiter computatur.

q *Per alia*] & ideò legata dicuntur contribui. & fideicommiſſa, vt hic. Sed fallit in tribus caſibus, vt no. ſuprà proximo §. item no quòd inutilia contribuuntur cum vtilibus. vt infrà eodem. l. in ratione. §. finali, & l. penultimo.

2 *Nullum legatum*] scilicet interim, nisi vendatur alicui dubius euentus, 1 quod fieri conceditur, vt j. eo. l. quærebatur §. fin. vel nisi ex euentu conualescat, vt inf quando dies leg. ce. l. cum istud. §. fi.

1 Sic possum vẽdere ius litis colitigatori, quisdubius aliquo tẽpore l. fin. & ibi B. ẽ. de pecu. J. proinde. ẽ. si cert. pet.

b *Contribuetur*] scilicet, interim, vt ibi dixi.

SI fundus] CASVS. Titius legauit mihi fundum Titianũ, & viam ad eum fundum per fundum suũ Scianum. Et ponè, quod dictus fundus Titianus valebat triginta, & via valebat decem, & multa legata aliis reliquit, ita, vt legatis exhausit hæreditatem suam vltra dodrantem, & posteà decessit. Nunc hæres eius vult detrahere Falcidiam de legatis. Dicitur ergo hic, vt pretium viæ æquiualeret Falcidię detrahendæ de fundo Titiano, & de via. In hoc casu perit via, & fundus Titianus integer mihi debet dari, & hoc dicit in primo responso huius legis. Et si quæras extra casum, quare non detrahitur Falcid. de fundo Titiano, & de via? Respond. quia si via cõstitueretur fundo pro parte indiuisa, & via pro parte ẽt constitueretur, quod esse non potest, vt j. eod. l. Plautius. in fi. & sup. de seruit. l. vt pomum. §. fi. & l. pro parte, & supra eo. l. 1. §. fi vsus fructus. Eteodẽ modo respondeo, si quæras, quare Falc. non detrahitur de solo fundo, quia sic seruitus constitueretur fundo pro parte indiuisa, quod esse nõ potest, vt dictũ est, & hanc rationem vocat infrà coactam rõnẽ. In secundo responso dicit, pone, quòd viã simpliciter mihi legauit dictus testõr. nec inuenitur soluendo hẽditas eius: certè non debetur mihi via prædicta ratione, nã sicut dictum est in primo casu perire viã exhausta hæreditate legatis, ita dicendum est, exhausta hæreditate propter æs alienum perire viam, sicut pereunt alia legata. In tertio respõso dicit, ponamus, vt via valet plusq̃ sit Falc. quæ dẽt detrahi ex fundo & ex via. Certè dẽo capere fundũ in solidũ, & totã viã. Poterit tñ in hoc casu hẽs opponere mihi legatario exceptionẽ doli, donec soluã ei tm̃, quantum erat detrahendum nõe Falc. ex fundo & ex via. Nã tunc intercidit via, qñ nomine Falc. tantum est detrahendũ de fundo, & via, quãtũ est viæ pretium, vel etiam plus: hic autem via valebat pluſquàm esset de vtroque detrahendum nomine Falcidiæ. Viuia.

2† Fl. quãtum.

3† Fl. petit.

4† al. desideretur.

5† Fl. deest, &.

c *Et via*] ad eundem fundum per alium fundũ testatoris. Et fundus triginta & via decem valet, hẽditas est exhausta, & sic emergit Falc. Dic ergo aut pretiũ viæ æquiualet Falcidiæ vtriusque: & tũc perit via, & fundus integer datur, vt in themate præmisso. Idẽ si æs alienum exuberet, quia extinguitur via legatũ, vt cætera legata. Aut via vale. plus, & tũc pereant totus fundus, & tota via sed obijcitur exceptio, nisi offeratur in pecunia quãta est Fal. vtriusq; aut via valet minus quam Falc. & tunc via perit. Sed quare tam extraneus modus inuenitur. Respon. non poterat statui, vt via præstetur in solidũ, & Falcidia resecetur de fundo, quia sic legatarius haberet duas partes fundi pro indiuiso, hẽs tertiã, & ita inciperet seruitus deberi legatario pro parte indiuisa, quod non potest esse, vt sup. de seruitu. l. vt pomũ. §. 1. & l. pro parte, & inf. eod. l. Plautius. §. fi. Idẽ de vtroque resecari non potest, quia via est indiuidua, vt sup. eod. l. 1. §. fi vsus fructus. & hanc rationem vocat lex coactam. exigit ergo lex ista, vt via potius pereat in primo, & vltimo casu legis.

tur, nullum legatum[a] *erit, nec cæteris contribuetur.*[b]

Ne legatum pereat, vna res pro alia defalcatur. Bart.

Scævola.[1]†

LEX XXIII.

SI fundus mihi legetur, & via: [c]in Falcidiæ ratione, si tantũ sit in via,[d] quanto 2† amplius [e] est in Falcidia, integer fundus capietur, & via peribit. 3† Sed si via legetur, nec soluendo sit hæreditas, non debebitur. [f] Videndum etiã, si fundo, & via legato, minus ex vtroque desideret, [g] 4† quàm sit viæ pretium, & 5† potest coacta ratione dici, non tantum fundum [h] solidum capi, sed etiam vt doli exceptio tantum sarciat, i quantũ deest: ne plus habeat, [k] quàm Falcidia desiderat; vt tunc solum via[c] intercidat, quoties plus Falcidia desiderat, quàm est viæ pretium.

d *Tanto*] id est, viæ pretio.

e *Amplius*] quantũ ad plus, quia nec plus nec minus. Acc.

f *Non deberetur*] scilicet iure communi, quia nec alia legata debentur. vt j. ad Trebellia. l. 1. §. his qui.

g *Desideret*] scilicet ratio Fal.

h *Fundum*] id est fundum. & viam.

i *Sarciat*] scilicet hæredi.

k *Habeat*] legatarius, vt sup. de lega. 2. l. cùm pater. in prin. Item no. quod de vna re trahitur Falc. etiam ex altera, vt inf. eod. l. planè.

l *Pretium*] scilicet, tantum, vt in princ. legis.

PAulus respondit] CASVS. Hæc ponit tres casus. Primus est talis, Hæres Titij, in cuius Titij hæreditate habebat locum lex Falcidia, subtraxit quasdam res de hæreditate: certè perinde habenda est ratio Falcidiæ, ac si dictæ res subtractæ non fuissent relictæ in hæreditate, q. d. non detrahet hæres de eis Falcidiam. Secundus est talis. Institui mihi hæredem Titium, & rogaui eum per fideicommissum, vt duas, pone meas ancillas daret, vel restitueret Seio post mortem suam hæredia. Et posteà decessi. Et posteà dicitur meus hẽs ante mortẽ suã habuit partũ dictarũ ancillarũ, & posteà decessit dict⁹ meus hẽs. Nũquid hẽs hẽdis mei dẽt restituere dictũ partũ dicto Seio? Et dr. quòd non: computat tñ eum partum sibi in quartam, & quartæ fructus, si habeat locũ lex Falcidia. In tertio casu dicit: Ponè, quòd rẽ hẽdis mei per fideicommissum reliqui Seio, & post diẽ fideicõmissi cedentem hæres percepit ex dicta re fructus: nunquid tenetur fructus fideicõmissi restituere? Et dr. quod non, sed remanent apud hæredem, & tñ non imputat eos sibi in quartam, quamuis in superiori secundo casu computet, vt ibi dictum est. Viuia. *Non fuissent*] in præiudicium hæredis, vt Falcidiam non deducat, vt sup. de his quib. vt indi. l. rescriptum. & C. de lega. l. non est dubium.

6† Fl. Paulus li 14. respõsorũ respõdit. & huius legis initium est, Falcidię.

7† Fl. intercidat.

Dere, quam hæres subtraxit, Falcidiam detrahere nõ potest: & id, quod ex re legata percipitur, in quartã imputatur, sive res erat testatoris: secus, si hæredis. Alexan.

Paulus.[6]†

LEX XXIV.

PAulus rñdit, Falcidiæ [l]egis rõnem (si haberi oportet) ita habendam, ac si eæ res, quæ ab hærede subtractæ sunt, in hẽditate relictæ non fuissent. [m] Idẽ rñdit, part⁹ ancillarũ [n] ante diẽ fideicõmissi editos, ad hẽdes eius, qui rogatus est, pertinere: eosq; in quartã, & quartæ fructus [o] cõputandos, si de lege Falcidia quæstio 7† incidat. Idem rñdit, fructus ex propria re hẽdis, quæ legata est, post diẽ fideicõmissi cedentẽ pceptos, & si nõ sint restituendi fideicõmissario, [p] hæredi in quartam imputari non solere. [q]

n *Ancillarum*] scilicet, hæreditatis.

o *Et q. arta fructus*, Sic ergo partus est fructus. Sed contrà Instit. de re. dini. §. in pecudum. Solut. secundum quid non est fructus, vt ad fructuarium pertineat, sed ad bonæ fidei possessorem, sic, vt no. sup. de vsu. l. in pecudum. Item no. ante diem: secus si post diem: quia tunc distinguitur, vel suam, vel alienam rem legauit testator, vt no. ẽ de vsufr. equis & facit sup. eod. l. quod de bonis. §. fructus.

p *Fideicommissario*] vt & sup. de vsur. l. equis.

q *Non solere*] hoc dic. vt C. ad Trebel. l. iubemus. in gl. quæ incipit, Quarta &c. circa finem.

MAritum suum] CASVS. Titia fecit testamentũ, & instituit sibi hæredes maritum suum, & filium eorum cõmune n æquis partibus, & à marito multa quibusdã legauit, ita quod dodrantem partis mariti excessit, & à filio similiter multa legata reliquit quibusdam: non tñ vltra dodrantẽ partis filij, & posteà decessit dicta Titia. Vnde hæreditatem suam totam habet maritus. s. dimidiam ex sua institutione, & aliam dimidiã ex institutione facta de filio, quæ quidẽ acquisita est ei marito per filium, vt sup. de acquir. hære. l. placet, nunc illi, quibus est legatũ à marito, petunt ab eo legata & volunt, quod in ratione legis Fal. in legatis eorum ponendæ, imputet sibi marius illud, quod ad

eum

eum ex dicta hæreditate peruenit per dictum suum filium, vt ſic tanto maiora præſtet eis maritus legata à ſe relicta. Nunquid tenet maritus taliter ſibi imputare. Et reſpon. ℣ ſi dictus maritus tũ retineat ex inſtitutione filij ſoluis legatis à filio relictis, quantũ ſatis ſit ad Falcidiam detrahẽdã de legatis ab eodem marito relictis, nihil eſt deducendũ per ipſum maritum de legatis à ſe relictis, nomine quartæ, ſiue Falcidiæ.

Si portio non grauata accedit grauatæ, iure patriæ poteſtatis ſit contributio. Bar.

Scæuola. 1 †

LEX XXV.

MAritum ſuum, & filium communem æquis partibus hæredes inſtituit. [a] Quæſitum eſt, an in ratione legis Falcidiæ imputandum 2 † ſit marito, quod ad eum ex eadem hæreditate per filiũ peruenit? Reſpondi, ſi ex inſtitutione filij [b] tantum 3 † peruenerit, quantum ad Falcidiam ſatis ſit: nihil quartæ nomine deducendum.

Diminuto legato nõ diminuitur fideicõmiſſum à legatario relictũ, ſi legatum remã ſit ſufficiens ad onus. Bar.

¶ A liberto, cui fundum legauerat, per fideicõmiſſum Seiæ annua decem dedit. Quæritur eſt ſi lex Falcidia liberti legatum minuerit, an Seiæ quoque annuum fideicommiſſum imminutum 4 † videatur, cum reditus [c] largiatur annuam præſtationẽ? Reſpondi, ſecundum ea, quæ proponerentur, non videri [d] minutum: niſi alia mens teſtatoris probetur.

Idem. 5 †

LEX XXVI.

LIneam margaritarum 6 † trigintaquinque [e] legauit, quæ linea apud legatarium fuerat mortis [f] tempore. Quæro, an ea linea hæredi reſtitui debeat 7 † propter legem Falcidiam? Reſpondi, poſſe hæredem conſequi, vt ei reſtituatur: ſi aut ſi [g] † malit, [h] poſſe vendicare partem in ea linea, quæ propter legis Falcidiæ rationem deber 9 † remanere. [i]

¶ Quæſitum eſt, an pretium [k] ſtatuarum Falcidiam 10 † pati debeat? Reſpondi, debere.

Conditio in fraudem legis adiecta, pro non adiecta habetur.

Idem. 11 †

LEX XXVII.

SEius, & Augerius [l] 12 † ſi intra diẽ trigeſimum mortis meæ Reipublicæ noſtræ cauerint, contentos ſe futuros tot aureis, legis Falcidiæ beneficio omiſſo, hẽdes mihi ſunto: quos inuicem ſubſtituo, quòd ſi volũtati meæ nõ conſenſerint, exhæredes [m] ſunto. Quæſitum eſt, an hęredes inſtituti hæreditatem adire poſſint, ſi cõditioni parere noluerint, 13 † cum habeant ſubſtitutos eadem conditione preſcripta? Reſpondi, Seium, & Augerium primo loco inſtitutos, perinde adire poſſe & ſuperfluum datutos pro hæreditate dictæ Reipublicæ, omiſſo beneficio legis Falcidiæ in dicto ſuperfluo, quod dabunt Reipublicæ, quos inuicem ſubſtituo, qui ſi voluntati meæ non conſenſerint, ideſt, non cauerint prædicto modo Reipublicæ, exhęredes ſunto, & alios mihi hẽdes inſtituo ſub eadem conditione, poſtea deceſſit dictus Titius. Nunc Seius, & Augerius inſtituti volunt adire hæreditatẽ eius, & volent patere dictæ conditioni: Nunquid poſſunt? Et videtur, quòd non cum habeant (vt dictum eſt) ſubſtitutos præſcripta eis eadem conditione: Dicitur tamen, ℣ benè poſſunt hoc facere, & dicta conditio, quæ fuit appoſita in fraudem, ſcilicet, vt dicti primi hæredes non detraherent Reipublicæ Falcidiam, habetur pro non ſcripta, & ita etiam ſi nolit teſtator, detrahent Reipublicæ Falcidiam: Nam etiã ſi filius emancipatus leget patri alio hærede inſtituto, patitur patet legis Falcid. rationem, nedum dicta Reſpublica, & h.d. cum l. ſeq. Viu.

] *Seius, & Augerius*] CASVS. Titius fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hæredes Seiũ, & Augerium ſuos filios, taliter loquẽdo, Seius, & Augerius hæredes mihi ſunto, ſi intra trigeſimum diẽ mortis meæ Reipublicæ noſtræ cauerint, contentos ſe futuros centum, pene, aureis pro hæreditate mea, & ſuperfluum datutos pro hæreditate dictæ Reipublicæ, omiſſo beneficio legis Falcidiæ in dicto ſuperfluo, quod dabunt Reipublicæ, quos inuicem ſubſtituo, qui ſi voluntati meæ non conſenſerint, ideſt, non cauerint prædicto modo Reipublicæ, exhęredes ſunto, & alios mihi hẽdes inſtituo ſub eadem conditione, poſtea deceſſit dictus Titius. Nunc Seius, & Augerius inſtituti volunt adire hæreditatẽ eius, & volent patere dictæ conditioni: Nunquid poſſunt? Et videtur, quòd non cum habeant (vt dictum eſt) ſubſtitutos præſcripta eis eadem conditione: Dicitur tamen, ℣ benè poſſunt hoc facere, & dicta conditio, quæ fuit appoſita in fraudem, ſcilicet, vt dicti primi hæredes non detraherent Reipublicæ Falcidiam, habetur pro non ſcripta, & ita etiam ſi nolit teſtator, detrahent Reipublicæ Falcidiam: Nam etiã ſi filius emancipatus leget patri alio hærede inſtituto, patitur patet legis Falcid. rationem, nedum dicta Reſpublica, & h.d. cum l. ſeq. Viu.

] *Seius, & Augerius*] filij teſtatoris, quod patet, quia de exhæredatione dicit, inepta in extraneos, vt infra de verb. obl. l. quidam.

m *Exhæredes*] ſubau. & alios inſtituo ſub eadem conditione.

a *Quæſitum*] inſtituit mihi hæredem Titium, & multa legata quibuſdam reliquit, ita, ℣ habet locum lex Falcid. inter quæ legata reliquit vnam ſtatuam Titio, & aliã Seio, certè de ſtatuis non detrahitur Falc. quia ſunt indiuiduæ ſed de pretio earũ bene detrahitur. Viu.

e *Trigintaquinque*] quia tot erant, ad quod ſupra ad leg. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum, ℣. cum maritus. Accur.

f *Mortis*] ſcilicet teſtatoris.

g *Remanere*] inter dicto. Quorum legatorum, vt C. quo lega. l. 1.

h *Si malit*] legataria, imò hæres

i *Remanere*] ipſo iure. C. eodem. l. penul. & infra quorum leg. l. prima, ℣. ſi quis. & facit ſupra eodem l. prima, ℣. Il legatarius. & inf. ad Treb. l. hæres.

k *Pretium*] æſtimatur ergo ſtatua ſicut ſeruitus, & de æſtimatione detrahitur Falci. vt C. eodem. l. in imponenda, ℣. primo, non de ipſa ſtatua, cum ſit indiuidua, vt ſupra eodem. l. prima. ℣. ſi vſusfruct.

a Contra hãc gl. eſt d directo gl. i l. pẽ. ℣. alix. ff. eod. tit. q ſolue per glo. in l. ſi quis Titio. ſup. d leg. 2. & hanc concor. gl. in c. 2. extra. de ſepul.

b *Filij*] non grauatis & facit ſupra eodem lege in ratione, ℣. quod vulgò. & lege. ſi pupillus, ℣. fin. & ſic nota, quòd ſit contributio

c *Redeat*] ſ. fundi liberto legati.

d *Non videri*] inf. eo. l. pœnales, ℣. fin. ff. Sol ſpeciale hic fauore alimentorum. 1 Vel verius, ibi ex ipſo legato liberto fiebat præſtatio, hic aliũde: vnde ibi minuitur legatum ſecundũ hic non, vt ſup. de leg. 2. l. cum patet. ℣. 1. & de lega. 1. l. ſi mihi ſtichus, & de cond. & demonſtra. l. Plautius, ℣. finali. Item non ob. inf. eo. l. Plautius. in fi. quia ibi ſpeciale propter indiuiduitatem.

Lineam margaritarum] CASVS Titius perforauit triginta quinque margaritas, & poſuit eas in quadam linea, puta, in vno ferro ad portandum in capite: poſtea Seia vxor eius accepit dictum ferrum, & tenebat apud ſe, & portabat diebus feſtiuis in capite. Poſteà dictus Titius fecit teſtm. & inſtituit ſibi hæredem Caium, & dictam lineam legauit dictæ ſuæ vxori & tot alia legata reliquit quibuſdam alijs, ℣ mortuo eo locum hẽt in hæreditate falcidia. Nunc hæres vult agere contra dictam legatariam interdicto. Quorum legatorũ, vt reſtituat ei lineã. vt ex ea hæres detrahere poſſit Falc. nunquid põt? Et reſpon. ℣ ſic Sed & ſi noluit hæres petere totam lineam prædicto modo. ſed velit agere rei vendicatione contra legatarium, & petere tantum illã partem lineæ, quam nomine Falcid. de ea detraheret, ſi eſſet apud ſe: bene poteſt hoc facere.

¶ *Quæſitum*] inſtituit mihi hæredem Titium, & multa legata quibuſdam reliquit, ita, ℣ habet locum lex Falcid. inter quæ legata reliquit vnam ſtatuam Titio. & aliã Seio, certè de ſtatuis non detrahitur Falc. quia ſunt indiuiduæ ſed de pretio earũ bene detrahitur. Viu.

e *Trigintaquinque*] quia tot erant, ad quod ſupra ad leg. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum, ℣. cum maritus. Accur.

f *Mortis*] ſcilicet teſtatoris.

g *Remanere*] inter dicto. Quorum legatorum, vt C. quo lega. l. 1.

h *Si malit*] legataria, imò hæres

i *Remanere*] ipſo iure. C. eodem. l. penul. & infra quorum leg. l. prima, ℣. ſi quis. & facit ſupra eodem l. prima, ℣. Il legatarius. & inf. ad Treb. l. hæres.

k *Pretium*] æſtimatur ergo ſtatua ſicut ſeruitus, & de æſtimatione detrahitur Falci. vt C. eodem. l. in imponenda, ℣. primo, non de ipſa ſtatua, cum ſit indiuidua, vt ſupra eodem. l. prima. ℣. ſi vſusfruct.

Seius, & Augerius] CASVS. Titius fecit teſtamentum, & inſtituit ſibi hæredes Seiũ, & Augerium ſuos filios, taliter loquẽdo, Seius, & Augerius hæredes mihi ſunto, ſi intra trigeſimum diẽ mortis meæ Reipublicæ noſtræ cauerint, contentos ſe futuros centum, pene, aureis pro hæreditate mea, & ſuperfluum datutos pro hæreditate dictæ Reipublicæ, omiſſo beneficio legis Falcidiæ in dicto ſuperfluo, quod dabunt Reipublicæ, quos inuicem ſubſtituo, qui ſi voluntati meæ non conſenſerint, ideſt, non cauerint prædicto modo Reipublicæ, exhęredes ſunto, & alios mihi hẽdes inſtituo ſub eadem conditione, poſtea deceſſit dictus Titius. Nunc Seius, & Augerius inſtituti volunt adire hæreditatẽ eius, & volent patere dictæ conditioni: Nunquid poſſunt? Et videtur, quòd non cum habeant (vt dictum eſt) ſubſtitutos præſcripta eis eadem conditione: Dicitur tamen, ℣ benè poſſunt hoc facere, & dicta conditio, quæ fuit appoſita in fraudem, ſcilicet, vt dicti primi hæredes non detraherent Reipublicæ Falcidiam, habetur pro non ſcripta, & ita etiam ſi nolit teſtator, detrahent Reipublicæ Falcidiam: Nam etiã ſi filius emancipatus leget patri alio hærede inſtituto, patitur patet legis Falcid. rationem, nedum dicta Reſpublica, & h.d. cum l. ſeq. Viu.

] *Seius, & Augerius*] filij teſtatoris, quod patet, quia de exhæredatione dicit, inepta in extraneos, vt infra de verb. obl. l. quidam.

m *Exhæredes*] ſubau. & alios inſtituo ſub eadem conditione.

7 † Fl. deberet.

8 † Flo. ac ſi.

9 † Fl. debetet.

10 † Ita & Du. al. falcidia.

11 † lib. 6. Reſpon.

12 † Fl. Augerius, & infra.

13 † Fl. nolunt al. nolint.

1 † li. 4. reſpon.

2 † al. cõputandũ.

3 † Fl. Retineat.

4 † Fl. minuitur.

5 † li. 5. reſponſo.

6 † margaritorũ.

a *Fraudis causa*] Idem causa vitandæ falcidiæ, quod fieri non potest, vt hic, & supra eodem l. quod de bonis, §. 1. & §. finali, nisi in casibus, vt sup. eodem l. si debitor, & infra eodem, l. quod autem, vbi sub modo: hic verò sub cõditione. Item ao. de fraude legis, vel contra legem, vt supra titulo primo, l. hoc modo. & de condit. insti. l. conditiones.

b *Pater, Filius*] emancipatus.

c *Dedit*] i. reliquit.

d *Alio hærede*] cum patre, vel siue patre.

e *Patitur*] est ergo, vt quilibet, sic supra quod cuiusque vniuer. l. item eorum in prin Accu.

se, ac si ea conditio, quæ fraudis causa [a] adscripta est, adscripta non esset.

Martianus. [1] †

LEX XXVIII.

PAter quoque in legatis, quæ filius [b] ei dedit, [c] alio hærede [d] instituto, legis Falcidiæ rationem patitur. [e]

Quod hæres habiturus est non iure hardiratis, non imputatur in Falcidiam. Bart.

Martianus. [2] †

LEX XXIX.

SI à me * tibi fideicommissum, vel legatum est, tuq; id post tempus rogatus sis mihi restituere, non puto hoc imputandum esse in Falcidiam, [f] quia [g] incipio postea quasi fideicommissarius id recipere. €

Damna post mortem testatoris contingentia, sine culpa legatarij, imputantur heredi, & commodum, seu lucrum legatarijs non prodest. Bartolus.

Mætianus. 3 †

LEX XXX.

IN ratione legis Falcidiæ mortes seruorum, cæterorumque animalium, furta, rapinæ, incendia, ruinæ, naufragia, vis hostium, prædonum, latronum, debitorum facta peiora nomina: in summa, quodcunque damnum, si modò culpa legatarij careant, hæredi pereunt, quemadmodum ad hæredis lucrum pertinent fructus, [h] partus ancillarum, & quæ per seruos acquisita sunt, vt stipulationes, rerum traditiones, legata, hæreditates ve his datæ, cæteræque donationes: item seruitutes, quibus liberata prædia pretiosiora fierent, actionesque acquisitæ, vt furti, [i] damni, iniuriæ, similesque: quorum nihil in rationem legis Falcidiæ cadit.

Qui iussit vendere, vel emere, eatenus computat in legato, quatenus est excessus in re, vel in pretio. Bart.

3† Il. s. g. deicom

¶† Pl. Mętianus li. 2. fideicõmisso.

2† Paulus li. 2. fideicommisso. *de intel. huius l. vide Cosas. in l. filiũ. nu. 85. C. familiæ ercis. & Cagn. in l. a. nu. 71. C. de pact. inter empt. & vend.

Si à me tibi ¶ CASVS. Titius instituit me hæredem, & à me hærede tibi Seio fideicõmissum datum est, vel legatum per dictũ Titium, & tu fuisti rogatus per dictum Titium testatorem, vt mihi dictum legatũ, vel fideicommissum post patcha restitueres. Nunquid ea ratione, quia debes mihi restituere idem legatum, vel fideicommissum, imputabitur illud mihi in falcidiam ad eam summouendam? Et dicit, quòd non, sed ad eam inducendã benè imputatur, & sic ex eo detraham tibi falcidiam. Et est ratio, quare tibi detraho, quia postea, cũ restituis mihi dictum legatum, vel fideicommissum, incipio id recipere quasi fideicommissarius, & non quasi hæres. Viuianus.

e *Damna post mortem testatoris contingentia, sine culpa legatarij, imputantur heredi, & commodum, seu lucrum legatarijs non prodest. Bartolus.* Quare ergo testator iussit hæredem vendere minoris, quàm res valeret, quando autem iussi hæredẽ meum emere fundum Caij vltra, quàm valeret, tunc tantum eo nomine, scilicet Falcidiæ induceretur per hæredem, quantò minoris sit res, siue fundus, quem iussi hæredem meum emere à dicto Caio: sit minoris, dico, ea quantitate, quam ego testator dari iussi per hæredem nomine pretij dicto Caio venditori, quo pretio, siue aliquo pretio per me testatorem statuto. Sicut enim supra dixi, statui ego testator pretium centum in fundo Caij, qui valebat quinquaginta, & volui, quòd integra centum daret hæres meus Caio venditori, & ita superflua quinquaginta videntur Caio relicta, siue legata. Hæc ergo superflua quinquaginta inducentur per hæredem cum alijs legatis in rationem legis Falcidiæ. Posteà dicit, quòd ei portioni, quæ facienda erit legatis deductis, ideſt, separatio à rei pretio vendendæ, vel emendæ per hæredem meum amplius deducetur, ideſt, secunda fiet deductio. Prima enim deductio, ideſt, separatio facta est in separatione legatã à iusto pretio rei vẽdẽdæ, vel emẽdæ per hæredem. Et benè dico ex parte separata a iusto pretio rei vendendæ, vel emendæ per hæredem fieri deductionem nomine Falcidiæ, & non ex iusto pretio rei prædictæ, quippe prorsus intellectum est, non capi id verum pretium causa nostri, qui sumus legatarij, sed deducto, ideſt, separato dicto vero pretio, est intellectum à sapientibus pretium reliquum esse legatum. Viu.

a *Fraudis causa*] Idem causa vitandæ falcidiæ, quod fieri non potest, vt hic, & supra eodem l. quod de bonis, §. 1. & §. finali, nisi in casibus, vt sup. eodem l. si debitor, & infra eodem, l. quod autem, vbi sub modo: hic verò sub cõditione. Item ao. de fraude legis, vel contra legem, vt supra titulo primo, l. hoc modo. & de condit. insti. l. conditiones.

b *Pater, Filius*] emancipatus.

c *Dedit*] i. reliquit.

d *Alio hærede*] cum patre, vel siue patre.

e *Patitur*] est ergo, vt quilibet, sic supra quod cuiusque vniuer. l. item eorum in prin Accu.

f *In falcidiam*] vt ob hoc minus detrahatur nomine Falcidiæ: quasi dicat, in Falcidiam summouendam. Similis exposiio est, licet sit casus diuersus, supra eodem. l. ũ à seruo.

g *Quia*] ratio remotiua, vel dic, ratio recta, sed tunc sub audi in fine, non vt hæres. Et est bona ratio, vt infra eodem. l. quod autem, & facit supra ad Velleia. l. quamuis. §. si mulier.

IN *ratione*] CASVS. Titius, instituit sibi hæredem Seium, & multa quibusdam legata reliquit, ita, quòd haberi locum lex Falcidia in hæreditate sua, & decessit dictus Titius. Postea antequam hæres eius detraheret rationẽ legis falcidiæ cum legatarijs, mortui fuerunt sine culpa legatariorum quidam serui hæreditarij non legati alicui, vel ẽt alia animalia non legata, vel aliquod aliud damnũ euenit hæreditati sine culpa legatariorũ. Cenè hæredi pereunt legata prædicta, ita, quòd propter hoc non detraheret maiorem Falcid. legatariis. Et est ratio, quia & si esset aliquid acquisitum hæreditati, non caderet in rationem legis Falcidiæ, scilicet, vt propter hoc minor detraheretur Falcidia legatarijs. Et ponit plura leuia exempla de damno, & etiã de lucro contingenti hæreditati ante contractam legis Falcidiæ rationem

h *Fructus*, contra sup. eod. l. in lege Falcidia. 2. Solu. vt ibi. Item non ob. ĩ. eod. l. qui quadringenta, §. fi. licet Io. aliter intellexerit eam, vt ibi. no.

i *Vt furti*] quod contingit in casibus, vt lacente hæreditate fiat furtum, vt ĩ. de furtis. l. hæreditariæ, vel quod ibi dicitur, intellige quãdo post adìtam hæreditatem sunum fa-

¶ Vẽdere aũt, vel emere iuſſus certo p̃tio fundũ, aliamve quampiã rẽ, in legis Falcidiæ rõne, cũ quantum ſit legatum requiratur, tm̃ eo noĩe inducit, [1]†quãtò pluris, [2]minorisve[b] ſit res ea, [3]†quã quo pretio teſtator accipi, darive iuſſit. Sed ei [c3]† quidẽ portioni, quæ legatis deductis facienda[c] erit, amplius [f] deducetur, quippè [g] non noſtri [h] cauſa capi id pretium, [i] ſed eo deducto 4† reliquum legatum eſſe prorſus 5† intellectũ eſt.

Caſus non liberat debitorẽ generis generaliſſimi, ſed debitorẽ ſpeciei ſic. Item liberat debitorem generis ſubalterni illo genere perempto. Bert.

¶ Diligenter[k] 6†ia duerterdũ eſt, ne, quod dr̃, [l]Dãna poſt mortem teſtatoris illata ad ſolum hæredem reſpiceret, vſquequaq;, & ſine vlla diſtinctione [m] recipiatur. Quod.n. remota[n] lege Falcidia in toto [o] iuris foret, hoc idem 7†foret & in ea parte, quæ lege Falcidia conſtitueretur. [p] Huc [8]† enim attinet, [q] damna poſteà facta non deduci, [r] ne amota [s] portio legatis fideive commiſſis detrahatur. [t] Verum [u] eſt autem ijs ſolis, quæ pondere, numero, menſura ve conſtãt, nec damno poſteà incidente, ex portione, quæ fieri ſolet [9]†. ad æſtimationem eorum bonorum, quæ mortis tempore fuerint, quicquam detrahi. Certis verò corporib. [x] [10]† ex his ipſis [y] ita relictis, Pecuniã, quam in illa arca: vinum, quod in illis dolijs, [11]†põdus argenti, quod in illis horreis habeo: ſi non [12]† culpa hẽdis deperierũt, vel deteriora ſunt facta: proculdubio, aut nihil [z] debẽbitur, aut eorum quæ extabunt, qualia erunt, ea portio debebitur, quæ per legem Falcidiã efficiatur ex æſtimatione bonorum, quæ mortis teſtatoris tempore fuerint.

¶ Incertæ autẽ res relictæ diſtinctionem recipiunt. Nã ſi ex ſuis rebus incertam rẽ teſtator reliquiſſet: veluti Argentũ, quod elegerit: [a] & oẽ argentũ teſtatoris interijſſet ſine culpa hæredis, nihil deberetur. [b]3† Sin verò argẽti pondus purè relictum eſſet, [c] quamuis omne argentum teſtatoris deperiſſet, admiſſa lege Falcidia, portio eius quãtitatis ſumetur, quæ fuit in bonis eo tempore, quo teſtator deceſſit: nec ad diminuendam [14]† eam quicquam damna poſteà incidentia proficient: [d] res tamen, [e] quæ interierint, pro nulla parte, ac ne æſtimatio quidem debebitur, [15]† non magis, quàm ſi omnes [s] res per ſpeciem enumeratæ, relictæ eſſent.

a *Quanto plurisve*] cùm iuſſus eſt vendere pro viginti animoſo emptori, quod valebat decem. Accurſius.

b *Minoris ve*] cùm iuſſus eſt emere pro decem à venditore volente abiſcere rem, quæ valebat viginti.

c *Sed ei*] aliàs eſt, ſed vt aliàs deeſt: vt, & melius, & die, ei portioni legatæ. l. ab ea portione. Acc.

d *Legatis*] ideſt ex legatis.

e *Facienda*] id eſt, colligenda.

f *Amplius*] & ſic ſecunda ſit deductio. Prima.n. deductio, i. ſeparatio, facta eſt in ſeparatione legati à iuſto pretio. ſecunda eſt in detractione legis Falc. ex legato.

g *Quippè*] bene dico, à parte ſeparata à iuſto pretio fieri deductionem, & non à iuſto pretio, quippè &c.

h *Non noſtri*] ſ. legatarij cauſa.

i *Pretium*] ſ. iuſtum, ſed eo &c.

¶ *Diligenter*] CASVS. Dictum eſt ſ. ead. l. in princ. quod damna poſt mortem teſtatoris in hæreditate illata ad ſolum hæredem reſpiciunt, ita, & propter hoc nõ poteſt detrahere maiorem Falcidiam legatarijs. nũc animadvertendum eſt diligẽter, an illud ſine vlla diſtinctione verũ ſit? & certè videtur quod ſic. quia quod iuris foret remota in totã Falcidia, id eſt, ſi nõ haberet locum Falc. eo qđ haberet quartam non grauatã hæres, ſcilicet, vt ſic dãnum hæredis: hoc iuris debet eſſe in ea parte, quæ lege Falc. cõſtitueretur legatarijs, vt ſcilicet, hæredi pareat etiam legatariorum portio. Hoc autem eſt dicere, omnia damna poſt mortem teſtatoris facta non deduci per hæredẽ, ne amota, ſiue perdita portio detrahatur legatis, ſiue fideicommiſſis. Quãmis aũt ſecundum prædicta, ſine vlla diſtinctione videatur eſſe verum, quod dictum eſt in princ. huius l. tamen non eſt verum, imò diſtinguitur hoc modo, aut eſt legatũ in põdere, numero, vel menſura, vel etiam in genere, & tunc verum eſt quod dicitur in princ. huius l. aut in ſpecie, & tunc aut certa, & eſt legatarij periculũ, vt ſ. eo. §. ibi, Certis verò &c. aut incerta, & tũc aut incerta de certis aut incerta de incertis. Primo caſu, ſi perijt ſine culpa hæredis, nihil debetur ex eã legatario etiam quãtum ad æſtimationem, vt ſ. eodem. §. ibi, Incertæ autẽ &c. & ibi, Res tamen &c. Secundo caſu, nihilominus debetur legatario, quia genus perire non põt, & ſi admiſſa lege Falc. portio danda legatario eius quãtitatis ſumetur, quæ fuit in bonis teſtatoris eo tempore, quo teſtator deceſſit, nec ad diminuendam eam portionẽ dandam legatario quicquam proficient hæredi damna poſteà incidentia, vt ſ. eod. §. ibi, Si verò argenti &c. Viuianus.

k *Diligenter*] aliàs §. Diligenter, aliàs, Rurſus.

l *Dicitur*] ſup. ead. l. in princ.

m *Diſtinctione*] nam diſtinguitur, ſit legatum in pondere, numero, vel menſura, aut in genere, & obtinent prædicta, vt ſ. ibi, Verum eſt &c. aut in ſpecie, & tunc, aut certa, & tunc eſt legatarij periculum, vt ſ. eod. ibi, certis verò &c. aut incerta, & tunc aut certa ex certis, aut incerta ex incertis, vt ſ. ibi, Incertæ autem &c. Accurſius.

n *Remota*] id eſt ſi Falcidia locum non habet, quia hæres habet quartam. &c. 10† Fl. &c.

o *In toto*] ſcilicet vt ſit damnum hæredis, ſi eſt relictum in genere, ſi non adeat. Accurſius. 11† Flo. doleis.

p *Conſtitueretur*] ſcilicet legatarius, vt hæredi pereat etiam legatarij portio. 12† Fl. ſi fine.

q *Attinet*] ſcilicet dicere. Accurſius.

r *Ne amota*] per hæredem.

ſ *Ne amota*] id eſt perdita.

t *Detrahatur*] hoc enim fieri non debet, vt in princip. l. & hic ſubijcit.

u *Verum eſt*] ſcilicet quod dictum eſt.

x *Corporibus*] ſcilicet relictis.

y *Ex his ipſis*] ſcilicet, vino, & oleo, & ſimilibus.

z *Nihil*] quando totum periit, & facit ſuprà de contrahen. empt. l. quod ſcripſi. §. in his. & ſup. de lega. 3. l. plane §. 2. hoc modo intelligetur ſuprà de legatis primo, l. non amplius. §. 1. Accurſius. 13† Al debebitur.

a *Elegerit*] puta, vnũ ex ipſis ſcyphis ſuis, quem elegerit. 14† Fl. ſiminuẽdã.

b *Nihil deberetur*] ſic ſup. de contrahen. empt. l. ſi in emptione. §. penult.

c *Reſtamen eſſet*] puta, marchã, vel vnum ſcyphum duarum marchatum, cum nullum haberet. 15† Fl. debeatur.

d *Proficient*] Quod ergo in genere debetur, non poteſt perire, ſic C. ſi certum pet. l. incendium.

e *Restamen*] in ſpecie relictæ, vel verius quando incerta ex certis, vt ſ. eo. §. certis vero. & §. incertæ.

¶ *Tametſi ante*] CASVS. Damnaui hæredem meum, vt reſtitueret hæreditatem meam Titio, & rogaui eundem Titiũ, quod daret centum hæredi meo. Nunquid hæres meus computabit ſibi in quartam Trebellianicam Titio de hæreditate detrahendã illa centum, quæ Titius dat ei? Et dr̃, quòd non, ſicut non computaret, ſi damnaſſem eum, vt venderet hæreditatem meam Titio pro centum, quia in his duobus caſibus non conditionis implendæ cauſa ſunt iuſſi inferre centum hæredi fideicommiſſarius, & emptor, ſed quodammodo pro pretio hæreditatis. Si autem conditionis implendæ cauſa eſſent iuſſi dare hæredi centum, non computarentur illa centum in quartam. Sed aunqt id fideicommiſſarius, de quo primo dixi, cogetur inuitus dare dicta centum hæredi, & ab eo recipere hæreditatẽ, quaſi & ipſius fideicommiſſarij fideicommiſſum eſſet, vt daret hæredi centum. Et dr̃, quod non cogitur. Namtalis oratio te-

1† Fl. inducetur. 2† Flo. ea quãtitate. 3† Fl. Sed vt ei. 4† Fl pretium reli. 5† Fl. deeſt prorſus. 6† Fl. incipit, rurſus diligẽter, &c. Du. Rurſus. 7† Fl. forè in ea. 8† Fl. hoc. 9† Fl. deeſt, ſolet alias fuerit. 1 Genus perire nõ põt: & ppriè dr̃ af finitatis, nõ cõſanguinitatis, ĩ text. & gl. in §. hactenus. inſti. de gradibus affi. & in ca. non dẽt. de cõſan. & affi

Satoris. qui dixit, ꝙ fideicommissarius daret hæredi centum, & acciperet hæreditatem: magis videtur posita causa ipsius fideicommissarij, quam contra ipsum. Vinianus.

a *Rationem*] subau. per.

b *Non computantur*] vt inf. eo. l. id autem. l. in quartam.

c *Non secus*] sed in vi modi. Accursius.

d *Restituere*] per venditionem: nam si intelligeres per fideicõmissum, iam haberet locũ quarta Trebellianica, & imputaretur hæc, quæ in vi cõditionis acciperet, vt ff. eo. tit. l. in quartam. & facit ff. de pet. hær. l. nec vllã. §. quod si quis. & facit ff. eo. l. si dignum.

e *Et ipsius fideicommissum*] quasi dicat, de hoc pretio dando sit ipse rogatus.

f *Nam est*] imò videtur contra, vt ff. de lega. 3. l. 2. §. cum esset. Sol. ibi gratia vtriusque fuit relictum, vt sup. de liber. lega. l. si is, qui duos. & inf. de fideicom. li. l. sed si alienate. Vel dic, ꝙ ibi vterque talis erat, qui onerari à testatore poterat, quia vterque erat institutus hæs. at hic, qui iussus erat dare pecuniã, nõ erat institutus, nec aliquid ei relictum, vnde non poterat onerari & facit C. de legi. & cõstitut. l. q od fauore. & sup. si quis omiss. cau. testa. l. si quis sub conditione.

g *Cum lex Falcidia*] CASVS. Titius instituit me hæredem, & mihi ipsi legauit centũ, vel seruo meo legauit centum, & multa alia legata quibusdã reliquit: ita ꝙ hẽt locum lex Falci. nunquid venit in contributione illud, quod mihi, vel seruo meo est legatũ. vt propter hoc maiorẽ Falc. detraham aliis legatarijs? Et dr ꝙ non. Non. n. valent dicta legata, & iõ de hæreditate non detrahũtur, secùs aũt esset in his, quæ legasset testor seruo meo in diẽ certã, i. expressam, incertam tñ, vt si nauis ex Asia venerit: vel, si Imperator Bononiam venerit (quod Deus auertat.) Nam eo casu, si dies libertatis dicti mei serui cepit cedere tempore existentis conditionis legati eidẽ meo seruo per testatorẽ relicti, debebuntur legata, siue debebitur legatũ prædictum seruo meo relictum ei quondã meo seruo, nũc liberto facto, & veniunt dicta legata seruo meo relicta in contributionẽ legis Falcidiæ, vt sic aliorũ legatariorũ legata minuant. Sicut aũt in primo casu huius. §. non venit in contributionẽ legis Falcidiæ legatũ mihi, vel seruo meo à testatore relictũ, vt ꝓ hoc detrahã ego hæredi maiorem Falcidiã aliis legatarijs, vt dictũ est: ita nec cedunt in cõputationẽ eiusdẽ legis Falcid. ea, quæ testator meus prædictus inutiliter seruis suis sine libertate reliquit, quia & illa legata non valent, nec etiam ea, quæ per fideicõmissum non possunt relinqui, vt est campus Martius. Viu.

h *A semetipso*, hoc. n non valet, vt ff. de leg. j. l. legatum. §. 1. *Vel seruo*] à se domino instituto, & data sunt eius seruo.

Licèt datum cã cõditionis implendæ in Falcidiam non imputatur: tamen datum, vt pretium, imputatur. Bart.

¶ Tametsi ante [1]† legis Falcidiæ rationem, [a] quæ cõditionis implendæ cã hæredi sunt data, in quartam non computantur: [b] tamen id, quod non figura [c] conditionis accipere jussus est ab eo, cui hæreditatem restituere [d] rogatus est, Celso & Iuliano nostro placuit computari, quemadmodum si ea summa hrs vendere 2† eas, iussus esset. Quia non conditionis implendæ causa, sed quodammodò pro pretio inferre iussi sunt. Quo loco amplius quæsitum est, an fideicommissarius quoq; inuitus cogatur dare eã summã, & recipere hæreditatẽ, quasi & ipsius fideicommissum [e] esset. Sed id verisimile non est, [f] cùm talis oratio magis ipsius causa, quàm contra ipsum posita videatur.

Legata, quæ non valent, non veniunt in computatione legis Falcidiæ. Bart.

¶ Cùm lex Falcidia interuenit, non veniunt in contributionem, quæ ipsi hæredi à semetipso, [g] vel seruo [h] eius legata, fideive commissa sunt. Alia causa est eorum, quæ in diem certam 3† dantur. Nam si libertatis [k] dies cœperit cedere, ei [l] debebuntur, [m] & in contributionem [n] veniẽt. 4† Ac ne ea quidem, quæ quis seruis suis [o] inutiliter sine libertate legauit, fideive commisit, in computationem eius legis cedunt.

¶ Res, quas * neq; per fideicõmissum relinqui posse certum est, [p] in legis Falcidiæ computationẽ non veniunt.

Pomponius. 5†

LEX XXXI.

IS cui fideicõmissum soluitur, sicut is, cui legatum [q] est, satisdare dẽt, Quod amplius ceperit, q̃ per legẽ Falcidiã ei licuerit, [r] reddi veluti, cum ꝓp conditionem aliorũ fideicommissorum, vel legatorũ, legis Falcidiæ cã pendebit. [s] Sed & sm Cassij, & veterũ opinionem, si à pupillo [t] fideicommissa [u] capiantur, 6† propterea, quæ à substituto erunt relicta, cauere debebit is, cui soluatur. Nam q̃uis repetitio [x] sit eorũ, quæ fideicõmissi nomine non debita soluerentur, 7† tamen satisdato cautum debet esse ei, à quo pecunia proficiscetur, 8† ne dãnum sentiat defi ciẽte [y] eo, cui solutum sit. 9†

Actiones in hæredes trãsitoria pœnales, vt non, etiãsi à persona hæredis incipiunt, ex

Nam nec hoc valet relictum parè: sed si in diem in certum, vel sub conditione, poterit deberi, si tunc erit liber. vt Iusti. de leg 1. an seruo & hic subijcit.

i *Certam*, id est expressam. Incerta est tamen, vt si nauis ex Asia venerit, vel si Imperator venerit. alias si certa, tunc cederet à die mortis, sicut si esset purum: vt C. de cad. tol. l. 1.

k *Libertatis*] fuit relicta libertas, & legatum est sub conditione, vel in diẽ incertũ. 4† Fl. venit.

l *Ei*] s. seruo.

m *Debebuntur*, legata ei relicta.

n *Et in contributionem*] s. legata. & non libertas, quia non minuitur per Falcidiã, vt ff. de inoffic. testa. l. Papinianus. § quoniam autem.

o *Suis*] nec hæc valent, vt C. de lega. l. seruis. & facit sup. de leg. 1. l. quæsitum. §. 1. & ff. proxi. §.

p *Certum est*] vt fundum Albanum. & similia. vt ff. de lega. 1 l. apud Iulianum. §. si. & l. seq. & ff. eod. l. non est. & l. seq. & l. in ratione. 1. tripon. in princ.

IS, *cui fideicommissum*] CASVS. Institui mihi Titium hæredem, & legaui Seio centum puta. & multa alia legata quibusdam aliis reliqui sub conditione, ita, ꝙ si conditio existeret, haberet locũ Falcidia. & decessi. Nũc pendente conditione dictorum legatorum petit Seius legatum, siue fideicommissum suum purum. Certè non debet hæres aliter ei soluere, nisi ipse caueat eidem hæredi cum satisdatione de restituendo ei, quod amplius inueniretur cepisse tẽpore existentis cõditionis aliorum legatorum, quã per legem Falcidiã ei licuerit capere. Et idem est in isto alio casu. Institui mihi pupillum filium meũ hæredem, & ab eo reliqui legatũ Seio, & substituto dicto pupillo Caiũ, & multa legata reliqui à substituto, & decessi. Certè non aliter soluet pupillus legatũ Seio, quã si Seius ei caueat pro dicto modo, & hoc, ꝓp ea legata, quæ à substituto impuberis sunt relicta. Et ponit bonã rationẽ in litera, quare in dictis duobus casibus debeat satisdari. Vi.

q *Legatum*] nam exæquata sunt per omnia, vt sup. de lega 1. primo. l. prima.

r *Liceret*] scilicet, accipere.

s *Pendebit*] quod contingit, vt ff. eo. l. in quantitate. §. sed & si legata. Sed & videtur non totum solui purum, vt ff. eod. l. si propter ea, quæ est contra. Solu. ibi.

t *Si à pupillo*] instituto, & similiter grauato legatis, & ei dato substituto, & grauato similiter legatis

u *Fideicommissa*] integra, quia legata ab eo relicta non excedebant dodrantem.

x *Repetitio*] per condictionem indebiti, vt C. eod. l. error.

y *Deficiente*] propter defectum facultatis, ad quod ff. tit. 1. l. 1. §. hæc stipulatio. & facit ff. eo. l. si is, qui. circa prin. & sup. eo. l. 1.

1† Aliàs tametsi aũt in legis falcidiæ rõne, quæ condi. &c. & ad intel. huius tex. vide Lãc. Polit. in l. filiũ quẽ. nu. 66. C. fam. erciscẽ. vbi et Corasius. nu. 114.

2† Fl. eas esse.

3† Vio. in alescente.

4† Fl. venient.

*A Trio. possunt legari possunt in Falc cõputari. qd limita in legato debit: quod quãus in re legati valeat vt l. si creditori. sup. de lega. 1. non tã detrahit Falc. nisi appareat liquide & debito Bar. sing. in l. q vxo rius in prin. supra de auro & argen. lega. 5† li. 2 fideicõmiss 6† Fl. capiantur. 7† Fl. soluuntur. 8† alias, præcisse tur. 9† Fl. eis.

eo.l.1.§ interdum.& l.in ratione.§.quæſitum.

P*Oenales*] CASVS. Titius cui ſuntepta eſt res ſua per furtum manifeſtum, vel nõ manifeſtum per Seiũ latronẽ, fecit teſtamentum,& inſtituit ſibi hæredẽ Caium,& multa legata quibuſdã reliquit,ita,quod eo mortuo habet locũ Falci. in teſtamento ſuo. Nunquid dictæ pœnales actiões, quas habet idẽ Ti in cõtra Scium,computentur in bonis eiuſdẽ Titij,vt ſic Caius hæres eius minorẽ detraha: legatarijs Falcidiam? & dicitur qđ ſic, quamuis mortе rei, ſcilicet Seij pdicti, poſſint intercidere.Secus autem eſſet in popularibus actionibus, quas intendere poſſet dictus Titius. Nam illæ non ſunt in bonis alicuius ante litem conteſtatam. Sed quid, ſi ponas dictum Scium latronem deceſſiſſe, & tractari in bonis eius de lege Falcid. Nunquid cædẽ actiones pœnales contra cum competẽtes, videntur aliquid de bonis eius detrahere, vt ſic hæres eius maiorem detrahat legatarijs Falcidiam? Et dico, quod nõ ea enim demũ obligatio rei bonis diminutionem præſtat, quæ in hæredem tranſit. Dictæ autem actiones non trãſeunt in hæredes.

1† Fl. Mecianus li. 9. fideic.

2† Fl. deceſſ. in.

3† Fl. nec.

parte actoris augmẽtum, & ex parte rei diminutionẽ patrimonij inducũt: ſecus, ſi ad hæredem, vel contra hæredẽ non tranſeunt. Bart.

Martianus.[1] †

LEX XXXII.

POenales actiones, ſiue legitimæ,[a] ſiue honorariæ[b] excepris popularibus,[c] in bonis actoris non ideò minus computandæ ſunt, quia morte reorum[d] intercidere poſſunt. Econtrario autem, eædem actiones nihil in[2] † bonis rei, defuncto eo, detrahunt.[e] Sed nec[3] † in actoris quidem bonis, defuncto eo, iniuriarum actio poterit computari,[f] quia & ipſa ſimul cũ eo intercidit, vt vſusfructus, & id, quod in dies, menſes, annosve ſingulos alicui, quo ad viuat, debeatur. [g] Etenim ea demum obligatio, rei bonis[h] diminutionem præſtat, quæ in hæredem tranſit. Nec contrarium eſt, quod viuente eo, eò minus in bonis eius intelligebatur. Nã & ſi ita ſtipulatus eſſet, vt cum moreretur deberi[4] † ei inciperet, tamen augerentur bona eius, quemadmodũ ſi ipſe ſub eadem conditione promiſiſſet, defuncto eo, minuerentur.[k] Honorariæ quoque actiones, quæ intra certum tempus[l] à Prætore permittuntur, [5] † cũ bonis actoris, defuncto eo, augmentum rei, deceſſionẽve,[m] [6] † ſi tales erunt, vt i hæredem quoque tranſeant, præſtabunt.

Stipulatio interpoſita ab vno ex hæredib. ad alios non porrigitur. Item ſi pœna committitur ex ſtipulatione prætoria facto vnius hæredis, cõtra ipſum ſolum committitur, non contra alios. Bar. & Ale.

¶ Iulianus[7] † ſcribit, ſi vtriuſque hĩdis pars exhauſta ſit legatis, & alter ex hĩdibus

2† Fl. deceſſ. in.

3† Fl. nec.

4† Fl. debere.

5† Fl. permittũtur, i quibuſdã exẽplis legitur. P mittunt. tũ bonis actoris defuncto eo augmentũ. tũ rei verò deceſſionẽ. tales &c. 6† Ve. P & accipi debere. conſtat. Græci quoque hanc particulã cõuerterunt in ſuum. καὶ.

7† Intell. huius §. exagirat. Alci. in l. 44. Caio. nu. 182. ff ver. obli. & alij. ¶ quotquot ibi ſcripſerunt.

a *Legitimæ*] vt furti non manifeſti, vt Inſt. de noxa act.

b *Honorariæ*] vt furti manifeſti, vt Inſt de perpe. & temp. act. §. furti.

c *Popularibus*] iſtæ non ſunt in bonis noſtris, niſi lite conteſt. vt infra, de popu. actio. l. populares, & inf. de verb. ſign. l. ſi cui.

d *Reorum*] aliàs reorum, & aliàs eorum, ſcilicet reorum. Et no. quod actio ex delicto datur hæredibus, ſed non in hęredes regulariter, vt hic, & inf. prox. reſpon. & Inſtit. de perpe. & tempo. act. §. 1. Acc.

e *Detrahunt*] ſcilicet, quando lis non eſt conteſtata, & quando nil ad hæredes peruenit, vt inf. ibi. Etenim &c.

f *Poterit computari* ante litem conteſtatam. vt ff. de iniu. l. iniuriarum, & eſt in hoc ſpeciale, q non tranſeat ad hæredem. vt Inſt. de perpe & tempo. act. §. excepta.

g *Debeatur*] vt & ff. de vſufruct. leg. l. patrimonij. & de capi. dimi. l. legatum.

h *Rei bonis*] ſcilicet defuncti. nam in viuentis bonis ſine dubio minuit, vt ſubijcit.

i *Tranſit*] vt ſunt ex contractu, vel quaſi. Item ex maleficio, vel quaſi. lite conteſtata, vel ſi aliquid peruenit ad hæredem. vt C. ex delic. defun. l. prima.

k *Minuerentur*] ſcilicet bona eius. Nam licet actio ab hęrede & contra hæredem incipere non poſſit, tamen ex contractu defuncti huius ſit, & ideo bonis eius additur, & diminuitur. Accu.

l *Certum tempus*] vt infra annum, quales ſunt omnes pœnales, ſed rei perſecutoriæ ſunt perpetuæ. vt inf. de actio. & obligat. l. in honorarijs Ace.

m *Ve*] dic, ve, pro &: & repete honorariæ actiones &c. & deceſſionem, ideſt. diminutionẽ, & quod ſubijcit, ſi tales. &c. vt quia ſit lis conteſtata, vel aliquid peruenit ad hĩdem. Et no. ex præmiſſis, quod plus fingitur in bonis eſſe, & minus, quam ſit, vel plus dici in bonis, quam in hæreditate, & contra. Item facit ſup. tit. 1. l. Plautius. §. 1. Acc.

¶ *Iulianus ſcribit*] CASVS. Inſtitui mihi hĩdẽ Titiũ in octo vncijs hĩditatis meæ, & Seiũ in quatuor, & vtriuſq; partem exhauſi legatis, legani. n. cõuenerat ab ambobus vltra contrãtẽ totius hĩditatis ita, q nõ remanebat eis quartasimer. q legata erant quædã conditionalia ita, q pendente eorũ condõne legatorũ erat incertũ, vtrũ habeat locum lex Falcidia, vel nõ. Poſteà me mortuo d. mei hæredes ſoluerũt legata illis quibus purè erat legatũ. Seius aũt, qui erat vnus de hæredibus meis, & erat inſtitutus in quatuor vncijs, fuit ita ſtipulatus à legatarijs puris prędictis tpe ſolutionis. Quod amplius reperitis, q̃ per legem Falcidiam apparuerit poſteà vobis deberi, reddere? & receperit fideiuſſores ſuper hoc, quæ cautio eſt Prætoria, ideſt à Prætore introducta. vt ſ. eo. l. is, cui & ff. tit. 1. l. 1. Procedente poſteà tpe extitit conditio legatorũ prædictorũ ſub conditione relictorũ. & i a nunc apparet q̃ habet locũ lex Falcidia. & ſic eſt, cõmiſſa dicta ſtipulatio Prætoria. Nunc quęritur, vtrũ prædictus Seius ſtipulator habeat actionẽ contra dictos legatarios, à quib. ſtipulatus eſt æqualiter, i. pro parte ſua, & q̃ par ee cohĩdis fuit in octo vncijs inſtituti: an verò pro tũ. quẽ patitur ſua pars hæreditatis? Et dico q̃ pro modo ſuæ partis, & nõ æqualiter habet actionem ex dicta ſtipulatione. Nã & ratione legis Falcidiæ habet pro mõ. quem patitur ſua pars hæreditatis, & non æqualiter. Crederet enim aliquis, q̃ habeat actionẽ pro ſua parte & coheredis, quia cũ aliquis ſtipulatur ſimpliciter, licet ſit ibi commodũ alterius, tota tñ acquitur ſtipulanti actio, & prototo, vt ff. de acquir. poſſ. poſſeſſio. §. fin. Idẽ fortè crederet aliqs, q̃ dictus ſtipulator haberet actiones æqualiter, ideſt pro dimidia. ſed non eſt verũ: imo tñ pro modo, quem poteſt portare ſua pars hæreditatis, quæ fuit tertia, vt dixi. Natura n. Prætoriarum ſtipulatorũ eſt talis.

talis, vt si sint diuidęq diuidantur eorum cõmoda, & incommoda, & non vni ex pluribus acquirantur, vel contra vnũ. Vnde pone, qđ sui stipulatur ab aliquo. Iudicatũ soluiq̃ est Prætoria, & cõtinet duo, scilicet, de re iudicata soluẽda, & de causa defendẽda, & vt absit dolus malus, vt ĵ. iudicatũ sol. l. iudicatũ solui.

Postea lite pendente decessi plurib. hæredibus institutis, puta, quatuor, & duo de hęredibus meis vicerunt in causa, quam inceperã, & alij duo succubuerunt. Certè illis solis duob. meis hęredibus institutus, qui vicerunt, daret actio ex dicta mea stipulatione, Iudicatũ solui, & nõ alijs duobus, qui succubuerũt. Itẽ, & si ille, qui promisit mihi iudicatũ solui pẽdente lite decessit, quatuor hęredibus institutis, & alij duo de hæredibus eius fuerunt à me absoluti, & alij duo fuerunt mihi cõdemnati: illi duo, qui fuerũt mihi condemnati, tenentur ex illa stipulatione, & alij non. Et hæc quantum ad vnam clausulam dictæ stipulationis, Iudicatum solui, ideſt quod sonat verbũ dictæ stipulationis. Idem est quantum ad aliam clausulam dictæ stipulationis, scilicet, de causa defendenda. Nam si ego, qui fui stipulatus iudicatum solui, decessi quatuor hæredibus institutis pendente lite, propter quã erat interposita stipulatio prędicta, & dictus meus promissor decessit quatuor similiter hęredibus relictis: postea duo de hĩdib. promissoris bñ defenderũt. Certè illi hĩdes promissoris, q nõ defenderũt, tenentur ex stipulatione hĩdibus meis, & alij, qui defenderũt, nõ tenentur, & eã, si omnes hæredes promissoris benè defenderunt causam aduersus duos de hęredibus meis, & aduersus alios duos non tenentur illis meis hæredibus, aduersus quos non defenderunt, & non illis, aduersus quos defenderunt, & hoc vult dicere litera huius, §. vt mihi videtur. Viu.

a *Prætoriam*, de qua dicitur inf. tit. 1 l. 1. Acc.

b *Pro suo modo*] ideſt pro parte sua, non pro alterius, cum singulariter imponatur ratio legis Falc. vt inf. eo. l. in singulis.

c *Ex stipulatu*] ideſt ex stipulatione certi conditionẽ, sic. C. de pact. l. si pacto, & dic statim agi, si locum habet ab initio Falc. alioq; in post agetur, cum cœperit habere locum, vt inf. eo. l. lex Falcidia.

d *Interpretationis*] vt diuidantur eorum cõmoda, & incõmoda, si modo sint diuidua, alias secus. ĵ. de ver. obl. l. 2. & l. q. ĵ. Cato. nec ob. quoniam vbi pœna adiecta est in stipulatione, licet stipulatio contineat diuiduum, puta pecuniæ dationem, aduersus omnes committitur, & in solidum propter vnum dãte n. quia distinctio diuidui, & indiuidui ad factum, non ad dationẽ pertinet, vt inf. de verborũ obli. l. quinta. §. fi. n. & facit supra familiæ erciscundæ l. inter cohęredes. §. quod ex facto. §. si quis. & l. hæredes §. an. ea. & inf. rem ra. habe. l. ii procurator.

e *Iudicatum solui*] quæ tria comminatur vt inf. iudicatum solui. l. iudicatum solui. Acc.

f *Exortis*, stipulatione, & lite pendente.

g *Vis ipse*] per hoc apparet, quod dicit de clausula, quod sonat verbum. Item quod subijcit, defensa non esset, dicit de alia clausula, in defendendo. Recipiunt enim diuisionem ex vtraque parte.

¶ *Annua, bima*] CASVS. Titius instituit sibi Seium hæredẽ, & multa legata ab eo quibusdã reliquit, inter quæ legauit Caio primo anno post mortẽ suam testatoris cẽtũ aureos, & secundo anno alios centum aureos, & tertio alios centũ, & ita trecentos aureos legauit d. Caio, & postea decessit testator. Eo mortuo apparet locũ esse legi Falcidiæ certè ex omnibus dictis summis dẽt statim detrahi Falcidia: non aũt detrahitur tantum ex posterioribus summis, siue ex posteriori summa, vt quidam credebãt, & h. d. hic §. Si autem nunc non esset certũ locum habere legem Falc. soluerentur prima legata integra exacta à legatarijs per hæredem cautione, vt ĩ. prox. §. & ĩ. eo. l. is cui. & ĵ. eod. l. lex Falcidia. Viu.

h *Annua, bima, trima*] in diebus tertij anni. vt sup. de pact. dot. l. aliud. Azo.

i *Ex omnibus*] cum certum est statim habere locum Falcidiã: aliàs soluẽtur prima integrè, exacta cautione, vt ĵ. eod. l. lex Falcidia, & inf. tit. 1. l. nisi in fi. §. si in plures. & §. quoties.

k *Si Titio*] Dominus Azo. dicit, quòd in litera debet esse, triginta. Et ponit sic casũ, q Titio triginta fuerunt legata, & rogatus fuit ex istis triginta restituere quindecim Seio, & ita medietatem: deinde quæritur, an detrahenda sit Falcidia de quindecim, vel de triginta? Et videtur, quòd de triginta, quia ipse testator ita fecit, quia ipse testator de triginta fecit quindecim, & ita medietatem. Et videtur, quòd de quindecim, quia ipse testator de quindecim fecit medietatem. Et videtur, quòd de triginta

§.1.vbi non minuitur fideicommissum, licet minuatur legatum per Falc.Sol.refert an ex eodem legato relinquatur fideicommissum,vt hic: an extrinsecus,vt ibi. & probatur sup.de leg.2.l.cum pater,l.3.quæ videtur contra.Et eodem modo soluitur sup.tit.1.l.Plautius,& facit inf.tit.1.l.videamus, & sup.de leg.1. l.si mihi Stichus.

a *Restitueret*] non præcipit nõ detrahi Falcidiã,sed illud,quod ex tacita voluntate poterat retinere pp Falc. sibi subtractã: & sic non est §. sup.e. l.quod de bonis,§.1.

1† Fl.superiori.

b *Omninò*] qñ suum constat,etiam si Falcidiam patiatur, vt inf. de fideicom. liber.l generaliter,§.si quis alienum.In alieno autem ita demũ, si remanet,vnde possit emi, vt inf.eod.l. sed ‖ non est seruus. Sed certè imò potius Falcidia inde nõ detrahitur: vt inf.de fideicom. liber. l. decem.in fi.

2† li.3.fideicom.

c *Exprimit*] vt infra de re iud.l. inter pares.

Si seruus tibi] CASVS. Titius testator legauit tibi Stichum seruum suum, & rogauit te, vt eum manumitteres. & nihil aliud tibi legauit, & decessit.Nunc apparet locum esse Falcidiæ in testamento eius, propter multa alia legata, quæ reliquit: nunquid potes tu legatarius recipere, siue detrahere Falc. ex hoc seruo, vt eam des hæredi? Et dicitur,quòd non & hoc censuit Senatus, & Iulianus dixit idẽ, & hoc dĩ in hac l. & sequenti,vsq; ad §, ‖ verò pecuniã. Si autem aliquid legauit testator dicto suo seruo,quem tibi legauerat, vt manumittere,puta,decẽ: declarauit Senatus,& etiam Scæuola,vt ex dictis decẽ seruo legatis detrahatur Falcidia, & pro seruo,& pro ipsis decem. Idem si non legauit testator seruo, quẽ tibi legauit,vt manumitteres: sed legauit tibi ẽt 10. nã & hoc casu,ne libertas impediatur quarta,quæ debet detrahi de decem,& de seruo,detrahetur de decem. Et licet non fuerit tibi legatum aliquid præter seruũ,totus seruus posset per te vẽdicari ab hærede,vt des ei libertatem,ita quod hæredi nõ remaneat Fal.& hoc dicit in tota l.plane ‖ qd &c. & l.sed si nõ seruus.§.si solus,vsq; ad §.si incertum. Et hæc omnia in seruo testatoris locum habent. Si autem testator legauit tibi pecuniam,vel aliquid aliud,& rogauit te,vt seruum tuum manumitteres: locus erit Fal. sicque Falc.patieris in dicto legato, & nihilominus cogeris manumittere seruũ tuũ: quia accipiendo legatum defalcatum, tãti videris æstimasse dictũ tuum seruum. Si autem alienus erat dictus seruus,quẽ rogatus fuisti manumittere,legata tibi pecunia,vel aliquo alio, locus erit similiter Falc. in dicta pecunia tibi legata,si seruus possit redimi per te deducta Falcidia de dicta pecunia: alioqn nõ debes cogi plus impẽdere ad redimendum eum, q̃ accepisti ex legato pecuniæ defalcato,& sic tunc melius est dicere, q̃ non sit locus Falcidiæ, fauore libertatis.& hoc dicit in l.Iulianus,ſ.si verò pecuniã.& l.sed si non seruus, vsq; ad §. si vero hæres, & hæc omnia locum habent, quando tu legatarius fuisti rogatus de manumittendo.Si autem hæres rogatus sit manumittere seruum alienum,pretium d. serui deducitur, vt æs alienum, de hæreditate, neque de eo detrahitur Falcidia,si detracta de eo pretio Falcidia, non potest redimi seruus. Viu.

d *Capiat*] ſ. aliquid aliud præter seruum.

e *Retinetur*] i.quam retinere vult hæres de seruo legato.

f *Recipere*] & dic recipere,i. accipere, & dare hæredi. Nã nihil aliud est tibi legatum præter seruum: ad quod supra eod.l. plane. & l. seq. §. si solus.& sunt hæc fauore libertatis: ad quod infra l.prox. & supra l.proxi.in fi.

5† Fl. & quod.

6† li.3.fideicom.

g *Vlianus notat*] approbãdo. qd superiori l.dictũ est.

h *Serui*] legato, vt manumittatur.

i *Vt alienum*] licet hos duos casus contingat, tamen infra l. sed si nõ seruus. separantur: quia in seruo suo, acquito legato, indistincte patitur Falcidiam in alieno idem, si possit redimi deducta Falcidia: alioquin contrà: quia Falcidia nõ detrahitur, vt inf. l. sed si non seruus, §. quod si alienus.

7† Fl.qd si alienus seruus fuerit?

8† Fl.accepit.

9† Fl.cogitur.

K *Locus erit*] Falcidiæ Accurs.

10† Fl.legatur, & fideicom.

l PLANÈ. *Ipsi seruo*] testatoris legato, vt manumittatur: puta, decem. Et hic casus colligitur infra l.proxi. in princ. Et dic idem si ipsi legatario, vt infra l.proxi.§.si solus. Accursius.

m *Vt inde*] i. ex decem, ex quibus Falcidia detrahitur.

n *Sumatur*] No. ergo. quod pro duobus legatis detrahitur 1 ex vno vtriusque Falcidia, vt sup.eo.l. si fundus mihi legetur,& inf.l.proxi.§.si solus.Accur.

1 Limita, qñ vni,& eidẽ sunt illæ duæ species legatæ, secus si diuersis: quia prata detraherẽt. Fal. l.2. & ibi B. C.ad leg. Fal. B. in l.in impenẽda, eo. tit.

n *Sed si non seruus. Tanti*] sic supra de legat.2.l. Imperator.§.si centum,& infra de fideicom.libe.l. generaliter,§.si quis alienum.

p *Non plus*] si ergo deducta Falcidia potest redimi, cogitur: alias Falcidia non deducitur, vt nota. supra eodem. l. Iulianus.

q *Manumittere*] alienum,& tunc est sensus. quod non deducitur Falcidia, si aliàs non potest redimi, vt infra de fideicommissar. liber.l.decem: nam in seruo hæredis cogitur, si deducto ære alieno aliquid ad eum peruenit, vt inf. de fideicom.liber.l.generaliter.§. ‖ quis alienum.ibi. Proinde Marcellus. Sed & ibi testator in seruo hæredis pretium statuit, quod pretium, vt æs alienum fortè deducitur, & in eo casu hic fortè loquitur,secundum Azo.

r *Petere*] i.legatarius totum petere potest.

s *Ne impediatur libertas*] quæ non minuitur per Falcidiam, vt sup. de inof. testa.l. Papinianus, § quarta, & facit sup.l. proxi.& facit sup. de leg.2.l.5. Accursius.

testamento cępisset, restitueret. [a] Si autem manumittere seruum, vel suum, vel alienũ rogatus sit, omninò [b] præstare debebit libertatem. Nec hoc contrarium est superioribus: [1] † quia fauor libertatis sæpè, & alias benigniores sententias exprimit. [c]

Legatum libertatis, vel serui, vt manumittatur, nõ defalcatur, nisi cum hoc alia res defalcabilis sit legata: legatum verò pecuniæ, vt seruus manumittatur, non defalcatur, si per hoc manumissio impeditur: aliàs secus h.d.cum tribus ll.seq.B.

Paulus. [2] †

LEX XXXIII.

SI seruus tibi legatus sit, eũque rogatus sit manumittere, nec præterea capias, [d] vnde quartam, quæ per Falcidiam retinetur, [e] recipere [f] possis, Senatus [*] censuit cessare Falc.

Marcellus. [3] †

LEX XXXIV.

IVlianus notat, [g] In testatoris seruo [h] nõ erit Falcidiæ locus. Si verò pecuniã, aliud ve quid legauerit: fideiq; legatarij commiserit, vt alienum [i] seruum, vel legatarij manumitteret, locus erit. [k]

Vlpianus. [4] †

LEX XXXV.

PLanè ‖ quid sit præterea legatũ ipsi seruo [l] Falcidiæ locum fore, Senatus declarauit, vnde Scæuola ait, in eo quod præterea seruo legatum est, ita Falcidiam, admittendã, vt inde [m] qđ [5] † pro seruo præstandum est, sumatur. [n]

Paulus. [6] †

LEX XXXVI.

SEd si non seruus ipse legatus sit, sed pecunia. rogatusq; sit legatarius seruũ suum manumittere, Falcidiã patietur, & nihilominus cogetur manumittere: quia tanti [o] æstimasse videbitur seruum suum.

¶ Quòd si alienus seruus fuerit, [7] † in eo non plus, [p] quàm acceperit, [8] † ad redimendum cogetur [9] † impendere. Sin verò hæres seruum rogatus sit manumittere, [q] placet pretium eius, vt æs alienum, deducendum esse.

¶ Si solus seruus legatus sit, & fideicommissaria [10] † libertate donatus fuerit, licet Falcidia interueniente, totus vendicari, petive [r] potest. Sed & si aliud præterea capiat legatarius, adhuc seruus totus peti potest. Quartam aũt vtriusque ex legato retinendã, ne impediatur libertas. [s]

Si

¶ *Si incertum*] Caſus in hoc.ſ. figuratur cum ll. ſeq. vſq; ad l. veterani. Titius teſtator legauit tibi Stichum ſeruum ſuũ pure, & rogauit te, vt eum manumitteres ſub conditione, ſi nauis ex Aſia veneri t: vel poſt ipſe incertum, quod loco conditionis hĩ, & deceſſit. Et appꝛret hãc locum eſſe Falcidię in teſtamẽto ſuo ꝓpter multa alia legata, q̃ reliquit. Vñ q̃ritur, nunquid incerto eo, an ꝓſtet libertas cũ poſſit, aut ſeruus ꝑdictus mori, aut condõ libertatis deſcere: interim, i. pendente d. conditione eſt admittẽda Falc. in legato ipſius ſerui? deinde cũ libertas cõpetere, aut deberi cęperit ſeruo, eo ꝙ cõdõ libertatis extitit, tũc tu legatarius illã partẽ in ſeruo recipias, q̃ de eo Falc. detraxit? Et certè hoc Cæcilio iuriſc. placebat, ſi vt pẽdẽte condõne, vel die incerta admittenda ſit Falc. in legato ſerui, vt ſic incipiat ſeruus eſſe cõis tibi legatario, & hĩdi: aduenięte at cõdõne libertatis ſerui tui, recipias partẽ de eo detractã nomine Falcidię, vt ſic ei poſſis dare libertatẽ, ſicut fuiſti rogatus. Sed quid, ſi hæres fuit in mora dandi tibi d. ſeruum qui erat tibi purè legat⁹, & ſub cõditione manumiſſus, & medio tempore ante q̃ exiſteret cõditio libertatis, hæres fuit conſecutus fundum valentẽ 20. ex operis ſuis? Nunquid illa 20. debebit in Falcidię rationẽ erogare, vt tantũ minus detrahatur legatarijs nomine Falcidię? Et dꝛ ꝙ ſic. Sed certè Cæcilius male dixit, in eo, quod dixit, ꝙ pendẽte conditione libertatis, vel die incerto, admittenda ſit Falcidia in legato d. ſerui. Nam d. ſerui æſtimatio perinde fieri dẽbet ac ſi eſſet ſtatuliber. Statuliberi cũ hĩdis non auget Falcidię ſuæ ſubſtantiam: imò eius æſtimatio deduci debet de æſtimatione hĩditatis, tanquam ex alieno, in ratione legis Falc. Sic etiam euenit, q̃n hæres rogatus eſt ſeruum alienum manumittere: nam & tunc placuit ſapientibus, vt ẽt huius ſerui pretium deberet deduci tanq̃ ex alieno, in æſtimatione hæreditatis. Sed quid eſt de ſeruis, quos teſtator habebat cões cum alio, & non dedit eis libertatem? Et certè in ratione legis Falc. cõnumerantur in patrimonio vtriuſq; domini. Sed ille ſeruus, cuius vſusfructus eſt alicui, non in dominio proprietarij connumeratur circa rationem legis Falc. Pignori autem dati ſerui in debitoris dominio cõnumerantur. Serui aũt diſtracti ſub lege cõmiſſoria in venditoris dominio cõnumerantur. In quo caſu pone ut ſupra exẽplum. Teſtator vendiderat Titio Stichũ, & Pamphilũ pro viginti, ſub cõditione ſi in triennio proximo non meliorem conditionem ſecuti eſſent, & ſic ſecuta eſt addictio. Certè adhuc eſt dominium venditoris: quia non facta venditio ſub cõditione, & nõ ſub cõditione reſoluenda. Itẽ ſerui addicti ad diẽ venditoris in dominio cõnumerantur. In quo caſu pone in exẽplũ. Teſtator vendiderat Titio Stichũ, & Pamphilũ ſub condꝛone, ſi alius non attulerit meliorẽ cõditionẽ vſq; ad menſem. & ita fuit condõnalis vẽditio, & nõ fuit reſoluẽda ſub condõne. Scias ergo ęs alieni loco deducuntur in rõne legis Falc. non ſolum pretia alienorũ ſeruorum, quibus libertas eſt data pure, ſẽtem ab hĩde ſuo, vt dictũ eſt in l. eius 2. ff. & eorum ſeruorũ teſtatoris, q̃ ſupplicio ſunt affecti eo, ꝙ dñm eorum non iuuarunt cum occideretur, cũ ſcirent eum occidi: ſed ęs eius ſerui ꝓium ęris alieni loco pro hĩdẽ deducitur, quę ſeruũ Prętor donauit libertate ꝓpter iudiciũ proditæ mortis dñi per ſeruum, vel propter iudiciũ cõiurationis dñi per ſeruum, & ꝓpter iudiciũ coniurationis reorũ delectæ per ſeruum: puta, quia derexit ſeruus coram Prætore reos, ſiue maleficto- 5 ¶ li. 1. de ris ſuſpitionum. res, qui ſimul iurauerãt occidere dñm ipſius ſerui, & Prætor eum libertate donauit, & h.d. vſque ad l. ad veterani. Viua *Data ſit*] ſeruꝰ verò purè legatus ſit. Azo. b *Admittenda eſt*, in legato ſeruꝰ: vt incipiat cõis eſſe hĩdis, & legatarij: vt inſ. e. l. Plautius hoc ita reprobari videtur: vt ſupra eo. l. in ratione ff. & inſ. eo. l. eius, & l. ſtatuliber. Azo. 6 ¶ Fl. pretiatus. 7 ¶ Aliàs in diem.

c *Recipiat* ipſo iure, trãſlato in eũ dominio ab hærede. Azo. d *Pueri hæres*] ſ. pro quanta portione ſeruꝰ, quam habuit occaſione Falcidię quę pendente conditione libertatis lex permiſit detrahi, vt ſuperius dixit Azo. 8 ¶ li. 3. de tẽtiatũ.

e *Inde*] ſ. in Falcidia, vt tanto minus detrahat ab aliis legatarijs. Nam ob hoc certum eſt, quod non detrahit, vt ſup. eod. 9 ¶ Fl. ſed &.

l. Iulianus, & facit inf. eo. l. cum quo. ſ. is qui. & inf. tit. 1. l. 4. ſ. quoties & ſup. eo. l. quod de bonis. ſ. fructus.

f *Eius ſeruꝰ*] legari purè, & ſub conditione manumiſſi, vt ſup. l. proxi. ff. dixi. Accurſius.

g *Statuliberi*] qui non auget familiam hæredis, vt infra. l. proxima.

h *Debeat deduci*] ſic inf. eod. l. ætia, & inf. tit. 1 l. 1. ſ. in quibuſdam. & Inſti. eo. ſ. cum autem. Accurſius.

i *Statuliber. Familiam*] id eſt, ſubſtantiam: ſic C. de verb. ſig. l. ſi. & eſt hoc verum, quoad Falcidiã: verè tamen in dominio hæredis ſunt pendente cõditione, vt inf. de ſtatul. l. ſtatuliberi. compendium tamen medij temporis computatur in Falcidiam, & ſic proficit cæteris legatarijs: licet non ei, cui legatus fuerit, vt manumitteret, quia nec Falcidiam patiebatur, vt ſup. eo. l. ſed ſi non ſeruus. ſ. ſi. Sed & ſi ponas aliam rem ei ſub conditione legatam, compendium temporis proficit, vt inf. eo. l. in quantitate. ſ. magna.

k *In debitoris*] facit ad prædicta ſup. ad Syll. l. 1. ſ. 1. & ſ. 2. & qui ſatiſd. cog. l. ſciendum. ſ. 1. & ſ. 2.

l *In venditoris*] imò in lege commiſſoria eſt emptoris: ſed non ſoluta pecunia redit in dominium venditoris, vt C. de pac. inter emp. & vendito l. commiſſoriæ, quæ eſt contra. Sed hic quòd fuit tradita poſſeſſio precaria, vt infra. eodẽ tit. l. quia ea lege. Vel hoc accipe, quando iam ceſſauerat in ſoluendo: vel pone, quod fuit facta ſub conditione, non autem reſoluenda ſub conditione. Item ad pactum addictionis in diem eſt contra, ſupra de in diem addic. l. vbi autẽ. ſ. ſed & Marcellus, vbi eſt in dominio emptoris. Solu. vt ea. iam prædictum contrarium ſolui.

m *Eius. Eorum* ſeruorum alienorum, vt ſup. eod. l. ſed & non. ff. ſin vero & l. eius.

n *Affecti*] quia iuerunt dominum, cum eſſent ſub eodem teſtore vt ſup. ad Syll. l. 1. in prin.

Si ſeruus legatur purè, vt manumittatur in diem, vel ſub condõne, hoc legatũ interim defalcatur: ſed quo ad alios legatarios interim talis ſeruus exẽplo ſtatuliberi eſtimatur, h.d. cum l. ſeq. Bar.

¶ Si incertum ſit, an libertas præſtari debeat, veluti, ſi ſub 1 † conditione, vel poſt rẽpus data ſit: 2 nunq̃d incertõ eo, an præſtetur, cum poſſit, aut ſeruus mori, aut conditio deficere, interim Falcidia admittenda eſt? b deinde cum libertas competere, vel deberi cęperit, tunc legatarius illã partem recipiet, c 2 † quam Falcidia detraxerit? Cęcilio placebat, ſi q̃d ex operis eius medio tempore conſecutus fuerit hæres, d pretium eius in id c 3 † erogare eum debere propter legis Falcidię rationem.

Valens. 4 †

LEX XXXVII.

Eius ſerui f æſtimatio perinde, ac ſtatuliberi, g fieri debet. Sed & ſi hæres ſeruum alienũ rogatus eſt manumittere: placuit, vt etiã eius pretium ex æſtimatione hæreditatis deduci h debeat.

Hermogenianus. 5 †

LEX XXXVIII.

Statuliber hæredis non auget familiam. i Communes ſerui in vtriuſq; patrimonio cõnumerantur. Cuius vſusfructus alienus eſt, in dominio proprietarij 6 † connumerantur: pignori dati, in debitoris k ſub lege commiſſoria diſtracti, item ad diem 7 † addicti, in venditoris. l

In computatione Falcidiæ habetur cõſideratio pretij ſeruorum, quibus eſt data libertas, & etiam eorum, qui ſupplicio vltimo ſunt affecti, & eorum, qui in præmiũ libertatem accipiunt.

Paulus. 8 †

LEX XXXIX.

Æris alieni loco deducuntur, nõ ſolum pretia eorũ, m quibus libertas data eſt, & eorum, qui ſupplicio ſũt affecti: n ſed ét, 9 † eius, quem Prætor propter iudiciũ pro-

o *Eius ſeruꝰ*] legari purè, & ſub conditione manumiſſi, vt ſup. l. proxi. ff. dixi. Accurſius.

p *Statuliberi*] qui non auget familiam hæredis, vt infra. l. proxima.

q *Debeat deduci*] ſic inf. eod. l. ætia, & inf. tit. 1 l. 1. ſ. in quibuſdam. & Inſti. eo. ſ. cum autem. Accurſius.

r *Statuliber. Familiam*] id eſt, ſubſtantiam: ſic C. de verb. ſig. l. ſi. & eſt hoc verum, quoad Falcidiã: verè tamen in dominio hæredis ſunt pendente cõditione, vt inf. de ſtatul. l. ſtatuliberi. compendium tamen medij temporis computatur in Falcidiam, & ſic proficit cæteris legatarijs: licet non ei, cui legatus fuerit, vt manumitteret, quia nec Falcidiam patiebatur, vt ſup. eo. l. ſed ſi non ſeruus. ſ. ſi. Sed & ſi ponas aliam rem ei ſub conditione legatam, compendium temporis proficit, vt inf. eo. l. in quantitate. ſ. magna.

s *In debitoris*] facit ad prædicta ſup. ad Syll. l. 1. ſ. 1. & ſ. 2. & qui ſatiſd. cog. l. ſciendum. ſ. 1. & ſ. 2.

t *In venditoris*] imò in lege commiſſoria eſt emptoris: ſed non ſoluta pecunia redit in dominium venditoris, vt C. de pac. inter emp. & vendito l. commiſſoriæ, quæ eſt contra. Sed hic quòd fuit tradita poſſeſſio precaria, vt infra. eodẽ tit. l. quia ea lege. Vel hoc accipe, quando iam ceſſauerat in ſoluendo: vel pone, quod fuit facta ſub conditione, non autem reſoluenda ſub conditione. Item ad pactum addictionis in diem eſt contra, ſupra de in diem addic. l. vbi autẽ. ſ. ſed & Marcellus, vbi eſt in dominio emptoris. Solu. vt ea. iam prædictum contrarium ſolui.

u *Eius. Eorum* ſeruorum alienorum, vt ſup. eod. l. ſed & non. ff. ſin vero & l. eius.

x *Affecti*] quia iuerunt dominum, cum eſſent ſub eodem teſtore vt ſup. ad Syll. l. 1. in prin.

x *Donauit*] hoc in casu soluit fiscus pretiũ dominoꝝ vt arg. C. ꝙ quib. cau. ser. lib. l. antep. Vel, ibi est speciale eo casu. Vel soluit de propria bursa fiscus, sed postea detrahit de hæreditate, vt hic innuit, & facit su. ad Syll. l. 3. §. si ex stipulatione, & l. domino occiso, & inf. de bo. lib. l. si necem.

AD veterani] CASVS. Titius pater fa. vel ẽt filius fa. fuit miles, & postea fuit remissus de militia, & sic fuit effectus veteranus, & post missionẽ testm̃ fecit intra annũ missionis. Nũquid in eo hẽt locum lex Falcidia, si reliquit legata vltra dodrãtem? Et dr̃ ꝙ sic. & hoc siue decedat intra annũ missionis siue post.

¶ *Si cui, si decem*] Institui mihi hæredẽ Titiũ, & multa legata ab eo reliqui in vltra dodrãtem: inter quæ legaui Seio fundum valentẽ viginti, sub conditione, si daret hæredi meo decem. Certè dr̃ hic legatarius hr̃ legatarius in toto fundo, s. quantũ ad hoc vt de toto fundo possit detrahi Falcidia per hæredẽ, nõ obstante, qd̃ ipse dedit hr̃di decem, causa implendę condõnis legati fundi. Viui.

b *Ad veterani*] id est eius, qui missus de militia testatur: quia de iure cõt eũ testari oportet: seu si in militia testatus sit, & intra annum decedat, vt inf. eo. l. si miles. & l. fi. & sup. eo. l. si post.

c *Legatarius habebitur*] contra. su. de leg. 1. l. non amplius. in prin. Solu. ibi, vt non possit in plus grauari, vt su. de leg. 1. l. ciuitatibus. §. fi. hic, vt totum defalcetur. sic su. eo. l. fi a me. Item cont. ẽ. eo. l. si dignum. & l. in ratione. §. vendere, sed hic datur causa implenda conditionis: ibi pretiũ est: ad qꝰd inf. eo. l. 4. in fi. & sup ti. 1 l. Plautius. in prin. & §. diuersam. & ĩ. eod. l. si fundus. & l. qui fundum.

DOlo carere] CASVS. Institui mihi hr̃dem Titium, & multa legata ab eo reliqui: postea, ponamus, natus fuit mihi posthumus, & sic ruptũ fuit testm̃: egressus est posthumus contra dictum Titium hæredem, & petijt ab eo hæreditatem: interim Titius soluit legata dictis legatarijs, & non accepit cautiones de restituendis sibi legatis, si euicta foret ei hæreditas. Certè non vr̃ carere dolo ipse Titius quantum ad hoc, vnde euicta postea sibi hæreditate teneatur victori restituere legata p̃dicta, ac si ea haberet, & habeat damnum, si non fecit sibi per legatarios caueri. Viui.

d *Cautos hos*] s. euicta hæreditate legata reddi, vt C. de lega. l. si in fraudem. Item no. hic dolo præsumpto: 1 sic sup. man. l. si procuratorem. §. dolo. & l. dolus. Sed argu. cõtra. C. de dolo l. dolum. Item facit ĩ. tit. 1. l. hæc autem. §. fi. & sup de peti. hære. l. quod si possessor. & sup. ad exhi. l. Iulianus. §. si tibi. & sup. de petit. hæred. l. fi. §. 1.

SErui, qui apud] CASVS. Tempore mortis testatoris, qui multa legata reliquerat, erant quidã eius serui ab hostib. capti, & postea fuerunt reuersi post mortem testatoris. Certè quantum ad rõnem legis Falcidiæ faciunt dicti serui locupletiorem hæreditatem, vt sic minor legatarijs Falcidia detrahatur, licet tempore mortis testatoris non essent in hæreditate. Nam ex quo reuersi sunt, finguntur nunquam capti fuisse. Viuia.

e *Hæreditatem*] quia finguntur non fore capti, vt ĩ. de capt. & postlim reuer. l. postliminium. §. transfugæ, aliàs cõtra. vt sup. eo. l. in ratione. §. 1.

FALCIDIA] CASVS. Institui mihi hr̃dem Titiũ, & multa legata ab eo reliqui, & seruo meo Sticho dedi libertatẽ sub condõne, si daret d. meo hr̃di decẽ. Postea d. Stichus, qui dicitur statuliber, dedit d. de alieno, & ll de bonis meis. Nunquid d. decẽ imputantur hæredi in Falcidiã, vt pp ea ꝺ. cem minorem alijs legatarijs detrahat Falcidiam? Et dr̃ ꝙ non. Idem est, si ego testator dedi libertatẽ Caio liberto sub conditione, si daret hæredi meo decem. & ipse Caius credẽs se esse seruum meũ dedit 10. hæredi de peculio, quod non erat hæredis. Nã, & ista 10. non imputat sibi hæres in Falcidiã, cũ ea teneatur restituere ꝺ. Caio. Viui.

f *Non potest*] id est non imputauit hæredi in Falcidiam, & no. de alieno: secus si de suo peculio, vt ĩ. e. l. id aũt. & intelligitur de suo, vt ĩ. de don. cau. mor. l. ꝙ statuliber. Acc.

g *Impleuit*] credens se seruum impleuit conditionẽ, sub qua erat relicta libertas, & dedit de peculio, quod non erat hæredis: vñ põt repeti, vt su. de cõditione ob causam. l. dedi. §. si liber. & §. si quis. Nam quia repetitur, patet ꝙ per Falc. non retineretur. Alij dicunt, ꝙ alius liber homo dedit de suo pro seruo, cui erat relicta libertas, si decem daret hæredi.

IN Falcidia] CASVS. Hæc lex dicit, ꝙ in ratione, quã trahit hæres cum legatarijs, ad sciendum vtrum hẽat locum lex Falcidia, vel non, est faciendæ æstimatio pretij rerum hæreditariarum ex veritate, & nõ ex affectione alicuius. Viuianus.

h *In Falcidia*] facit ĩ. eo. l. in l. Falc. §. corpora. & l. pretia.

IN l. Falcidia] CASVS Hæc lex dicit, ꝙ in dicta ratione non hr̃ pro puro illud legatum, ꝙ in diem relictum est. Commodum. n. mediis tpis computatur hr̃di in Falc. Sed pone, quod quædam legata sunt relicta purè. & quædã sub condõne, quid computabimus esse in legatis condõnalib. cum trahitur dicta rõ legis Falc. Et certè dixerunt quidã, tantum esse in legatis condõnalibus, quantum vendi possunt, & de illo pretio quo vendi possunt. i. habito respectu ad illud pretium, quo vendi possunt, põt de eis hæres Falcidiam detrahere. Sed hæc sñia reprobatur, imò melius est, quòd res temperetur per cautiones. s. vt hæres incontinẽti soluat legata illis legatarijs, quibus legatum est purè. pp quorum sola legata non hẽret locum lex Falc. & non hẽatur nunc rõ legatorum condõnalium, sed expectetur eorũ condition. & legatarij, quib. legatum est purè, & quib. hæres soluit legata, caueant heredi de reddendo ei quantum plus apparuerit eos accepisse tempore existentis conditionis legatorum conditionalium, quam per legem Falcidiã eis accipere liceret. Viui.

i *Computetur*] vt & ĩ. eo. l. sed si nõ seruus. §. fi. & facit hic vers. in his. &c. sñm alios non fr̃d ibi Proculus. &c. vt dicebat Azo. & facit ĩ. eo. l. circa. & l. in quãtitate. §. in diẽ. & l. qui quadringenta. §. fi. & su. man. l. si mãdauero tibi. in prĩ.

k *Venire*] sic su. de cond. fur. l. seruus. §. quod si pendente.

a *Cautio-*

---

1 ¶ F. eorũ ª Memorabile exemplum hmõi manumissionis refert Liuius li. x. ab Vr. condi.

2 ¶ li. 4 iuris epito.

3 ¶ li. 3. ad edict.

4 ¶ F. Vlp. lib. 9. ad edictum.

5 ¶ F. Vlp. lib. 21. ad edictum.

6 ¶ lib. 14. ad edictũ hæc lex ĩ Fl. pcedit l. seruis, sed cãm variæ situationis vi. apud An. Aug. li. 30. ca. 1.

7 ¶ li. 60. ad edict.

ª Dolus pr̃sumptus, & lata culpa quo differant, Ba. in l. ꝙ Nerua. su. de posi. & ibid. Ale. Bald. in l. pignus. C. de pigñatio.

a *Cautionibus*] vt reddat quanto plus accepit. vt su. l. r. §. si in annos. & ĵ. eo. l. lex Falc. sed cont. ĵ. eo. cũ Titio Sol. ibi.

QVi quod] Casus. Hæc lex dicit, qđ ℞ hæres põt detrahere Falcidiam, ex eo q̃ testator legauit vltra dodrãtem bonorum suorum, & nihilominus promisit legatarijs se soluturum eis integra legata sĩm voluntatem testatoris: cogendus est soluere integra. Viu.

b *Soluere*] sic C. eo. l. fi. & sũ. de condit. inde. l. fideic. & ĵ. de dona. l. si patronus. §. 1. Sed arg. contra, sup. eo. l. quod de bonis. 6. 1.

ADDITIO. Die, sĩm Bar. quod ibi legitur in eo viuo: hic post mortem.

L*Ex Falcidia*] CASVS. Institui mihi hæredem Titiũ, & multa legata quibusdam reliqui: inter quæ reliqui Seio annua decem, & ita habet se modus, siue quantitas dictorũ legatorũ, vt nũc non habeat locũ lex Falc. Sed si soluãtur dicta decem annua per decem annos futuros, locum habeat Falc. Quæro, qualiter hæres meus habeat hic facere circa rõnẽ legis Falc. cũ d. Seio? Et certè, quandiu Falc. nondum locum hẽt integræ pensiones annuæ dabunt per hæredẽ d. Seio. i. integra 10. oĩ anno, & hẽt cauere Seius hæredi de reddendo ei, q̃to plus apparebit postea eum accepisse, q̃ leuerit ei capere per l. Falc Aduenientẽ ãt postea anno, quo anno .i. prior solutionem cuius anni fit vt ptra leg. Falc. aliquid dẽatur d. Seio legatario, eueniet, vt retro minuãtur oĩa legata singulorum annorũ, & sic repetet hĩs à d. Seio legatario quarta cuiuslibet annui legati ex vi põdictæ stipulatiõis. Ita ex postfacto apparet locũ hẽre l. Falcid. in oĩbus pensionibus. ¶ *Nunquam*, Institui mihi hĩdem Titium, & legaui centũ Seio, & rogaui Seiũ põdictum, vt d. 100. restitueret, siue daret Caio, & decessi. Postea soluit hæres Seio centũ põdicta, detracta ex eis Falc. vel non detracta, non facio vim. Nũquid Seius, cũ dat postea d. centum Caio, põt ei detrahere Falc. Et vtr, q̃ non. Idẽ est, si per fideic. reliqui d. centũ Seio, & rogaui eum, q̃ daret ea Caio. Itẽ idem est, si d. meũ hĩdem rogaui per fideic. vt restitueret hæreditatẽ mĩeam Seio, & rogaui Seium, q̃ eam restitueret Caio. Nã si hæres restituat ex Trebel. Seio hæreditatem, detracta, vel nõ detracta quarta, non facio vim: non detrahet quartam Seius Caio prædicto cum restitueret ei hæreditatem. Viui.

c *Pensionibus*] id est petitionibus.

d *Apparebit*] .s. quandoque.

e *Integra*] accepta cautione. Quanto plus, &c. vt su. l. r. §. si in annos & ĵ. eo. l legis Falc. Sed contra ĵ. eo. l. hæreditatum, vbi ab initio fit computatio. Solu. vbi fit computatio propter cæteros legatarios: hic cum eo, cui est relictũ hoc annuum. Eodem modo sol. inf. eo. l. cum Titio. & sic intellige, sup. eo. l. penales. §. annua.

f *Fideicommissarius*] specialis vel generalis: vt subijcit: Sed fallit in generali in duobus casib. .s. qñ hæres spõte adijt, ignorãs Falc. non detraxit, volens libertatẽ exercere in fideicommissariũ, & hoc si ab hĩde relicta sunt legata Cęrũ si à fideicõmissario, nunq̃ detrahet Falcidiam. Item in alio si coactus hæres adijt: tunc enim fideicommissa-

1 †Fl. possunt.

2 † Fl. videri id est ℞ *quæ* sic supra de arbi. l. aduersus, & l. 1. ĵ. de condi. & demõstr.

3 † lib. 76. ad edic.

4 † lib. 79. ad edic.

rius detrahit Falcidiam, quia absurdum est legatarijs plus præstari, q̃ præstaret, si hæres sponte adijsset. vt inf. eo. l. 1. & inde Neratius, & l. Marcellus. §. q̃ si suspecta. & l. facta. §. si cũ suspecta. facit ergo hic §. pro opinione Azo. q̃ dixit legatariũ nõ detrahere Falc. Sed alij contra, si eis detrahatur pro quib. est sup. eo. l. pęnales. t. fin. & C. eoĩa de lega. l. 1. §. 1. quæ sunt contra. Sed hic, vt in qualibet earũ no. hãc ãũt intelligebant, qñ eis non detrahebatur.

1000 Sed. n. si annus venerit, quo fit, vt contra legem falcid. vltra dodrãtem aliquid debeatur: eueniet, vt retro omnia legata singulorum annorum minuantur. 5 †

¶ Nunquam legatarius, vel fideicõmissarius, f licet ex Trebelliano Senatusconsulto restituatur 6 † ei hęreditas, vtitur legis falcidiæ beneficio.

Obligatio dupli inter hæredem, vel testatorem consistẽs, hæredi, & contra hæredẽ reseruatur in simplum ad excludendam Falcidiam. Bart.

Paulus. 7 †

LEX XLVIII.

CVm emptor venditori, vel contra, hæres extiterit, euicto homine, vtrum duplum in æs alienum deducere, vel computare debeat, an simplum? ℞ duplum enim esset, si alius hæres extitisset. Et benignius est, eodem hærede existente simplum ei imputari.

5 † Rimininal.

6 † Fl. restituitur.

7 † li. 9. ad edic. exdi. emulũ.

CVm emptor] CASVS. Titius vendidit mihi fundum pro centum, & promisit mihi de dupla nomine euictionis: postea fecit d. venditor testm̃. & instituit sibi hĩdem meipsum emptorem, & multa legata quibusdam reliquit, ęt vltra dodrantẽ hĩditatis suæ ita, q̃ habuit postea locũ lex Falcidia. Postea, vel ęt ante mortẽ vẽditoris eiusdem testõris, Sẽpronius euicit mihi per sniam d. fundũ, & ĩo debeo recipere ex hæreditate vẽditoris, in qua ipse venditor me instituit, duplum nomine euictionis. Nunqd ego emptor idẽque hæres vẽditoris debeo deducere de hĩditate venditoris duplũ nõie euictionis, tm̃q̃ æs alienũ, vt sic maiorem Falcidiam detrahã legatarijs, sup. dictis? Ao vero simplũ tm̃ debeo deducere? Et vtr. q̃ duplum, quia duplũ esset detrahẽdũ, si alius hæres extitisset venditoris, & nõ ego ẽptor, et mihi emptori per hĩdem vẽditoris põstandã. Benignius est tñ in simplũ mihi emptori imputari, vt .s. illud rãtum mõdett. ham. tanq̃ æs alienum. Et idẽ est eõ, si ego emptor institui mihi hæredem dictum venditorem, & multa legata quibusdam reliqui, & mihi euictus fuerit d. fundus: .s. vt victus venditor hæres meus debeat sibi computare in hĩditate mea q̃ habet, simplum nomine euictionis, & nõ duplum: vt sic pro illo simplo taliter computato minorem legatarijs detrahat Falcidiam: quamuis si alius hæres extitisset mihi emptori, duplũ imputaretur ei ĵ hĩditate mea, vt pro eo duplo taliter imputato tanto minorem Falc. legatarij detraherent, quod duplum ipse alius hæres meus recuperaret à venditore, qui non esset meus hæres. Viu.

g *Simplum*] imò duplum, vt sup. de hære. vel act. vend. l. r. §. Il Titius. Solu. ibi. Item no. q̃ non admittitur, vt quilibet: sic sup. de euict. l. non tamen. Sed arg. contra. sup. eo. l. si à me. Item facit C. eo. l in imponenda. Acc.

P*Lautius seruo*] CASVS. Ego institui Plautiũ mihi hĩdẽ, & seruũ meũ Stichũ legaui Titio à d. Plautio meo hęrede, & decessi. Postea Plautius hĩs meus fecit testm̃. & d. Sticho fundũ legauit ab hĩde suo Plautij, & decessit idẽ Plautius. Vñ hæres Plautij debet soluere legata à se relicta per Plautium, & relicta à Plautio per me. Cum aũt hẽat locum Falcidia in legatis à me relictis, & in legatis relictis à Plautio hęrede meo, ex eo, q̃ vltra dodrãtes legauimus: q̃ritur, qualiter deducto Sticho seruo meo, & deducto fundo Sticho per Plautium legato, dẽat hæres Plautij detrahere Falcidiam? Et tũ dicunt tres iurisconsulti .s. Atilicinus, et Neruа, & Sabinus primo habẽdam rõnem legis Falcidię in d. seruo Sticho, & quota pars ex eo Sticho decederet per legem Falcidiam eam partem, id est, quantum valet illa

pars,

pars futurã inutilẽ legatario in legato fundi. Postea ãt reliquis partibus d. fundi dixerunt decessurã portionem legis Falc. sicut decedit ex omnib. alijs legatis, & ita dixerũt, qđ de fundo detrahatur Falc. pro seruo, & pro fundo. Cassius ãt reprehẽdit eos dicẽs, Qũ de seruo legato pars legis Falc. decedit, qđ est, vbicunq; hẽt locum lex Falc. in hereditate illius, qui legauit seruũ, incipit seruus legatus fieri cõis hẽdis pro quarta nomine Falc. & legatarij pro trib. partib. eiusdem serui. Et si sit legatũ d. seruo taliter cõi sibi, & legatario, vt dictũ est, totum legatũ seruo relictũ ptinet ad sociũ legatarium: quia in ea persona, s. legatarij socij, legatũ consistere põ: q. d ñ in persona hẽredis, q legauit seruo cõi sibi, & legatario: quia ergo tali mõ detrahitur Fal. de seruo legato, vt efficiat seruus cõis hẽdis, & legatarij, p̃ his partibus, quas dixi: & qa totũ legatum fundi relictum ab hærede d. seruo pertinet ad solum legatariũ, & non ad hæredem, q legauit, vt dictũ est: remanet pro constãti, quod ex fundo nõ detrahitur Falc. nisi semel, i. pro ipso fundo, & non p̃ fundo, & pro seruo legato. Vnde malè dixerunt dicti tres iurisconsulti. Vnde Paulus, iurisc. vtitur sentẽtia Cassij rep̃hendentis dictos, & non vtitur sententia eorum trium. Et dicit idem Paulus, quod D. Pius Imperator rescripsit idem in fideic. relicto seruo cõmuni pervenum de dominis, quod scripsit d. Cassius in legato, s. quod totum pertineat ad alium socium, qui nõ reliquit seruo cõi fideic. & habeas talem literam in prin. huius legis, qualem ego habeo. Plautius seruo, quem tibi legaueram, fundum legauit: Atilicinus, &c. Sed quidam habẽt talem literã Plautius, s. ait hoc, quod sequitur. Seruo, quem tibi legauerat, s. aliquis testator, fundum legauit. Atilicinus, &c. sed mea litera est melior, & secundum eam posui vobis casum. Viua *Plautius*] s. ego, & hẽas inf. legauerã, & legaui. Vel hẽas, legauerat, & legauit, & sic in tertia p̃sona, & sm̃ primã testor format q̃stionem, & facit sup. de leg. 1. l. seruo legato. Acc.

Cassius] reprehendens prædictos.

Et legatarij] sic ergo ipso iure falcidiam resecat, vt & supra eo. l. linea, & inf. eo. l. in quantitate, §. in diem, in fi. §.

In eam] quare ei totum legatum quæritur: sed in legato ei relicto locum haberet falcidia: ergo & hic, vt subijcit. Azo.

Quæ ratione] quia totum legatum quæritur socio: ergo in toto locum habet falcidia.

Ex fundo] scilicet, dotali.

Cassij] reprobata tenentia Neruæ, & Sabini, & Atilicini.

Diuus Pius] non solũ Cassius, ad qđ est sup. pro socio. l. verũ. §. si seruo. Sed contra, inf. de acq. rer. do. l. per seruum, §. j. Sol. qđ ibi dicit fieri sociorũ, q̃ donat vn⁹ dñorũ seruo cõi verũ est cæterorũ: nõ ãt donanti aliquid remanet. & sic cõcordat. Item contra, inf. de stip. ser. l. proinde. §. si seruus cõmunis, sed aliud ibi in stipulatione, qũ stipulatur seruus cõmunis ab vno dominorum, vt pro parte remaneat penes promittentem: quia stipulatio non fit ibi ex causa lucrãdi, vt hic autem in legato, vel in donatione est lucrativa. Ac.

¶ *Interdũ*] CASVS. Institui mihi hæredẽ Titium, & legaui Seio fundum Titium, & ad eum fundum Titianum legaui viam per alium meum fundum, puta, Scianũ, & multa alia legata reliqui quibusdam, ita, q̃ excessi dodrantem, & decessi. Nunc his meus vult detrahere legatarijs falc. vnde q̃rit, qualiter possit detrahere de fundo Titiano, & de via ei legata? E: dicit q̃ propter rõnem legis falc. de fundo detrahẽdo sequens legatum, s. viæ extinguitur. Nam cũ pars fundi deberet remanere in hereditate, nomine falc. si non esset ad eum legata via, ex eo, s. q̃ posset locum hẽre falc. in hæreditate mea: non potest procedere viæ legatum: quia p̃ partem dimidiã seruitus viæ acquiri nõ posset legatariõ, cui remanent tres partes fundi pro indiuiso, si ex fundo detraheretur fal. Quo ergo nõ potest procedere legatum viæ hoc casu? Rñdeo, q̃ legatarius debet capere integrũ fundum, & viæ legatũ debet petere, s. q̃ plus capit fal. detrahẽda de fundo, & de via, q̃ sit viæ æstimatio, vel ẽt ũn, & non plus. Si ãt min⁹ capit fal. q̃ sit æstimatio viæ, tunc dẽt legatarius capere p̃ totum fundum, & totã viã: ei ũñ legatario totã viã ad fundũ petenti, ãdiu p̃ hĩdem doli exceptio opponetur, q̃ diu soluat hĩdi legatarius tũ, quantũ erat noĩe fal. detrahendũ de fundo, & via: vt hoc habes sup. eo. l. si fundũ mihi. Si ãt de fundo nil noĩe falc. erat detrahendũ, valet legatũ fundi, & viæ, & non ꝓponit aliqua exceptio legatario viã petenti, quia tunc non dẽt acquiri seruitus viæ p̃ parte, vt hic colligit, & d. l. si fundus mihi. Viua. i *Fundi*] legati. Accursius.

k *Remanserit*] propter falcidiam.

l *In hereditate*] nomine falcidiæ, ita, vt æquiualeat æstimationi viæ, vel plus valeat: secus si minus valet. Quod dic, vt supra eo. l. si fundus mihi.

m *Non potest*] facit inf. de verb. obli. l. si sub vna, §. 1.

Non est dubium] CASVS. Titius libertus Seij instituit d. Seium patronum suum hæredem, cum haberet hic libertus in bonis 200. aureos, & legauit filio liberti 120. aureos cuidam extraneo non capaci reliqua octoginta, & sic nihil remanebat penes patronum hæredem: sicq; habebat locum lex falcidia, si hæres soluere t legatum extraneo nõ capaci. Cum ergo non soluat nõ capaci, proficit hoc filio ad consequenda solida q̃ ei legata sunt. Nam nõ est dubiũ, q̃ ea legata, a quibus summouere hẽt exceptione legatarium potest quacunq; ex causa, ita, quod ea ei nõ præstat, in quartã hẽdi imputantur, ne cæterorũ legata minuantur. Nec interest, vtrum ab initio quasi inutile fiat legatũ: an ex accidenti postea inutile fiat. & h. d. cum duabus ll. seq. Viuian.

n *Petitorem*] quia non sit capax, ad quod sup. eo. l. in ratione, in prin. & l. in ratione 2. §. pen. & fi. & l. si à seruo, & inf. eo. l. id autem, quod. & l. ex asse.

o *Nec interest*] quandoque tñ interest, vt Inst. de leg. §. ex contrario, & inf. de verb. obli. l. pluribus, §. fi. Ac.

Ex

Spes defalcandi communis est hæredis, & legatarit, et qđ legatur seruo cõmunis eis, acquiritur, quibus potest. Bart.

Idem lib. 12. ad Plautium.

LEX XLIX.

PLautius [a] seruo, quem tibi legauerã, fundũ legauit. Atilicinus, Nerua, Sabinus primum in seruo rõnem legis falc. habendã, & quota pars ex eo decederet, eam partem in fundo legato inutilem futuram: deinde ex reliquis partibus fundi, legis falcidiæ portionem decessuram, sicut ex omnibus legatis. Cassius, [b] Quòd si [1] † seruo pars legis falc. decedat, incipere seruum fieri cõem hæredis, & legatarij. [c] Communi aũt seruo cum legatum sit, totum pertinere ad socium: quia in eam [d] personam legatum consistere potest: [2] † qua rõne [e] semel ex fundo [f] partem lege falc. [3] † decessuram. Paulus Cassij [g] sententia vtimur. Nam & D. Pius [h] rescripsit, seruo cõmuni fideicommissum datum, totum ad socium pertinere.

Vbi legatur fundus, & via ad ipsum: legatũ uia extinguitur, si tantum est in falcidia, aut plus, quam via. Alex.

¶ Interdum euenit, vt propter rationẽ legis falcidiæ sequens legatum extinguatur: veluti. si fundus, & ad eum via legata sit per alium fundum. Nam si pars fundi [i] remanserit [k] in hæreditate, [l] non potelt [m] procedere viæ legatum: quia pro parte [4] † seruitutis acquiri non potest.

Legata inutilia minuunt, vel excludunt falc. siue sint inutilia a principio, siue ex post facto, h. d. cũ l. seq. Alex.

Celsus. ; †

LEX L.

NOn est dubium, quin ea legata, à quibus sũmouere hæres exceptione petitorem [n] potest, in quartã ei imputentur, ne cæterorum legata minuantur. [6] †

Iulianus lib. 62. Digest.

LEX LI.

NEc interest, [o] vtrũ ab initio quasi inutile fuerit, an ex accidente postea in eũ casum peruenerit [7] † legatũ, vt actio eius [8] † denegaretur.

1 † Pl. decessit. est.

2 † Plor. possit.

3 † Pl. legis falc.

4 † Alias. & partes. Flor. per partem.

5 † lib. 4. Digest.

6 † Pl. minuant.

7 † Pl. peruenisset.

8 † Al. ei. al. cui.

a EX asse Titio] suo testõris. Cæterum filio hædis frustra legatur, vt & seruo, vt Iusti. de leg. §. an seruo, & qđ sequitur, sic ordina: quia filio centũ viginti, & extraneo reliquit, s. reliqua: quare locus est falc. Vel dic, centũ filio, & extraneo 20. & subaudi, & alia, & alijs. Si aũt diceret, centũ filio, & viginti extraneo legata, & nihil plus: nõ posset hęres vti falc. cũ hĕat plus quarta. Item qđ subijcit, Diminutio legati extraneo relicti, dic per legẽ Falc., prodest. n. filio: quia si non posset defalcari legatũ extranei, detraheretur de legato filij, qđ esset defalcãdum de vtroque, sm H. arg. ff. eo. l. planè. Vel dic, q diminutio fit extraneo: qa est filius naturalis: vñ nõ pt capere nisi partẽ, vt C. de natu. lib. 1. 2. Cum. n. iure hæreditario remaneat penes hæredẽ, computantur ei in quartã, & eo minus detrahit alijs, vt inf. in l. pri. Et quod subijcit, Ad consequenda legata solida, s. magis, q cõsequeretur, si de legato extranei nil diminueretur: non tamẽ fortè in solidum cõsequetur filius.

b *Extraneo*] sm vltimã casus positionẽ, dic extraneo, i. filio naturali. Duos. n. habebat filios: vnũ legitimum, alterum naturalem, qui vocatur extraneus. Accur.

Si *propter*] CASVS. Institui mihi hæredẽ Titium, & multa legata purè, & sub cõdõne reliqui: inter q̃ reliqui Scio cẽtum pure, & fundũ sub cond. pp conditionalia autem predicta legata non possumus adhuc esse certi, vtrum habeat locum falc. vel non. Seius petit ab hærede meo legatum sibi purè relictũ, & offert ei cautionem de restituendo ei, quicquid postea apparuerit eum accepisse vltra, q̃ patiatur lex falc. Nunquid hæres tenetur ei dare integrum purum legatum? Et dicitur q non: imò potest in hoc dubio detrahere falc. de eo & si postea deficiant conditiones legatorum conditionalium, sicque appareat non habere locum legem falcidiam, restituet hæres Scio quantam, quam ei detraxit. Viu.

c *Vendicabuntur*]cautioñe non præstita: s sed ea ꝓstita sic v. sup. eo. l. 1. §. interdũ. & §. si in annos. & l. is cui. & l. in lege falc & inf. eo. l. hĕditatum. & l. in quantitate. §. sed & si legata. & inf. tit. 1. l. 1. §. si legata, quæ sunt ꝑ. Sed H. dicit referre, an purum, vel condõnale fili ei relictum, & sic hic loquitur, vt sit in electione hæredis, an purũ vel conditionale alij. & sic contraria, vt purum petatur præstita cautione.

Legatum inutile propter capacitatem legatarij, prodest alijs legatarijs, h. d. secundum vltimum intellectum gl. Bar.

Marcellus lib. 9. Digestorum.

LEX LII.

EX asse patronum hæredẽ instituit libertus, cum decentos aureos in bonis haberet, & legauit filio [a] centum [1]† viginti, extraneo [b] reliqua. Diminutio legati, quod extraneo præstatur, [2] † proficit filio ad consequenda solida, quæ ei legata sunt.

¶ Quacunq; ex [3] † causa legata non præstantur, imputãtur hæredi in quartam partem, q̃ propter legem Falcidiam remanere apud eum debet.

Celsus. [4] †

LEX LIII.

SI propter ea, quæ sub conditione legata sunt, pendet legis Falcidiæ ratio, præsenti die data non tota vendicabuntur. [c]

A defuncto hæredibus debitum, vt æs alienum detrahitur. Bar.

Marcellus. [5] †

LEX LIV.

PAter filium, ex quo tres habebat nepotes, hæredem instituit, fideique eius cõmisit, ne fundum alienaret, vt in familia eũ relinqueret, filius decedens tres filios scripsit hęredes. Quærendum est, an omninò, quasi creditores, [d] vnusquisque in ratione legis falcidiæ aliquid [e] possit deducere? qa in potestate [f] sua [g] habuit pater, cui ex his potius relinqueret. Sed hac ratione [h] nemo in falcidiæ ratione quicquam deducet, [i] quod videndum est, ne durè constituatur. Vtique enim in alieno ære habuit fundum: quippè cum necessitate [o] † obstrictus fuisset filijs [k] eum fundum relinquendi. [l]

Legatum annuum pendente dubio æstimatur, in quantum vendi potest: sed eo finito, in quantum debetur. Bart.

Idem. [7] †

LEX LV.

CVm Titio [m] in annos singulos dena legata sunt, & iudex legis falcidiæ rõnem inter hæredem, & alios legatarios habet, [n] † viuo quidem Titio tanti litem æstimare debet, quanti venire id legatum potest: in incerto posito, quandiu victurus sit [n] Titius. Posteà filius decessit, & instituit sibi hĕdes d. suos tres filios, & multa legata ab eis reliquit, vtta, ꝙ habebat locum lex falc. & decessit. Nunc legatarij petũt legata ab istis tribus hæredibus, & ipsi in ratione legis falcidiæ volunt deducere, tanquã æs alienum, æstimationem fundi debiti eis à patre extestõ aui. Vñ quæritur, an omninò quasi creditores patris eorũ ꝓp d. fundum, q debebat in familia remanere, vnusquisq; eorũ triũ possit deducere aliquid in rõne legis falc.? Et vĩ. q̃ non: quia in potestate sua habuit patet eorum, cui potius ex eis relinqueret d. fundum. Sed certè si sequamur hanc rõnem, nemo dictorũ triũ deducet q̃quam in rõne falcidiæ, qđ certè durum esset. vñ dico, qđ benè possunt deducere d. fundum siue eius æstimationem, tanq̃ æs alienum, vt tanto maiorem legatarijs detrahant falcidiã. Et est rõ, quia patet eorum habuit d. fundum in ære alieno: nã necessario adstrictus fuisset relinquere eum filijs. Viu.

d *Creditores*] nã videntur creditores patris in eo fundo.

e *Aliquid*] aliud præter fundum.

f *Quia in potestate*] vĩ, qđ non: quia &c.

g *Sua*] cura habeat fundum.

h *Hac ratione*] scilicet mala.

i *Deducet*] cum aliqua pater disponat.

k *Filijs*] vel saltem vni, vt sup. de leg. 2. l. vnum ex. in prin. & §. si duos, & §. rogo. & l. cum quidam. & facit supra de leg. 1. l. filius fa. §. pen. Acc.

l *Relinquendi*] ergo hic fundus non computatur eis in quartam: sed vt æs alienũ eis debitũ deducent, vt C. eo. l. in imponẽda. Accur.

CVm *Titio*] CASVS. Seius instituit sibi hĕdem Caiũ, & Titio in annos singulos viginti legauit, & multa alia legata quibusdã reliquit, ita, ꝙ excessit deducta hæreditatis suæ, & postea decessit dictus Seius. Nunc legatarij coram iudice petunt legata præter Titium prædictum. Hæres autem dicit se velle eis falcidiam detrahere, vnde iudex cœpit inter eos habere rationem legis falc. Quæritur ergo hic quantum debeat æstimari lis quam posset facere hæredi d. Titius pro viginti annuis sibi legatis? Et distinguitur, aut viuit Titius, aut est mortuus. Primo casu tanti debet dicta lis æstimari in dicta ratione legis falc. quanti potest vendi id legatum: posito pro incerto, quandiu sit victurus Titius. Secundo autem casu non debet aliud spectari quam quod debuit hęres Titio ex ea causa tempore mortis ipsius Titij: quia forte per triẽnium non soluerat ei annuum legatum. Quantum ad futurum tempus post mortem Titij nihil inspicitur: quia finitũ est legatum morte Titij vt supra de an. leg. l. 1. Viu.

m *Cum Titio* aliàs incipit, Titio, aliàs, cum Titio.

n *Victurus sit*] nam eo mortuo finitur, vt sup. de ann. leg. l. 4. Sed ꝺ sup eo. l. in lege falc. 2. Sol. quidam dicit, ꝙ hic est electio legatarij, habeat ne totũ præstita cautione, vt ibi: an fiat æstimatio, vt hic, quasi sit favor legatarij, satisdet, quod est falsum: imò hęredis, vt infra tit. 1. l. 1. Alij, quod hic nõ poterat satisdare: ibi sic. Alij, quod hic de conditionali: ibi de annuo. Vel, ibi cum eodem: hic cum cæteris legatarijs computat. Vel hic fuit sententia Proculi, quæ ibi reprobatur. Item est contra supra eod. l. 3. l. fin. Sol. ibi speciale in Repu-

1 † Sunt qui ita distinguãt: filio centũ, extraneo viginti, reliqua ædẽ præter legati. &c. Cõsi. in suis manusc. ait legi cõstãter, extraneo reliquit diminutio. &c.

2 † Vl. qđ extraneo præstat legatum.

3 † Aliàs, quacunq; enim ex causa.

4 † lib. 17. Digest.

5 † lib. 35. Digest.

6 † Fundum, necessitate quippe ob-

7 † lib. 20. Digest.

8 † Habeat.

9 † Non refert hoc dicit: qa hæres qñ agit cũ legatarijs, dẽt cauere, vt opponatur de cautione, ꝑ ea quæ notantur hic l. j. C. quorũ le. & l. j. sup. 2. ti. quo cũ legat.

Republica. Itē cōtra. ff. eo. l. hērditatū. vbi fit per annos. Sol. ibi. vt fciatur per quot ann. fiet æſtimatio. & ex eo ſcietur quantū valet. vt hic. Vel ibi in legato vſusfr. & alimētorū: hic in alio annuo. Vel ad oīa dicas ſīm Hug. ℘ in his trib. caſib. alimentorū vſusfructus. & in alio annuo. fit cōputatio trib. modis. ſ. vel vt hic dicit, vel vt ff. eo. l. ſi hēs §. fi. vel vt ff. eo. l. hērditatū. Vel ēt quarto. ſ. cōputatio p̄t fieri, vt ſoluat totū cautione exacta. vt ff. eo. l. i. §. ſi in annos. & l. l. Fal. in fi. & ff. eo. l. in quātitate. § ſed. & ſi legata. & facit ff. de do. cau. mor. l. mortis cau. §. fi. & ff. e. l. lex Fal.

1 †F. quid

2 †lib. 22. Digeſt.

a *Debuerit* in præteritū ante mortē: qa per triennium forte non ſoluerat hæres, ad quod ſup. de vſufru. l. quæſitum. Ac.

3 †F. quis.

CVm quo] CASVS. Titius mutuauit ſeruo Seij in cām peculiarē cētū. & ſic idē Titius agere poterat de peculio contra Seium ſerui dominum. & preter dicta centū. Ante autem quàm ageret contra eū. fecit teſtamentum idem Titius. & inſtituit ſibi hæredē d. Seium de peculio debitorem. & multa legata quibuſdā reliquit. ita quod exceſſit dodrantē hæreditatis Seij in legando. & poſteà deceſſit d. Titius teſtator. Nunc legatarij petunt à d. Seio hærede debitore q̄ legata ſua: at ipſe vult. & ēt pōt eis detrahere Falcidiam: in qua quidē Falci. debet ſine dubio imputari hæredi debitori. q. de peculio. peculiū dicti ſerui. ſi peculium eſt tantum. quantum. vel minus. q̄ ſit debitum peculiare. ad qđ tenebatur teſtatori idem hæres. vt ff. eo. l. ſi creditor. Vnde ſi quæratur, hic. cuius tēporis peculiū d. ſerui computari debeat dicto hæredi debitoriq̄ue in l. Falcidia. i. in quadrantem, quē vult detrahere de legatis? Certè pleriq. putant inſpiciendum illud, qđ tunc in peculio dicti ſerui fuit, cum aditur hæreditas creditoris peculiaris per debitorē peculiarem, ſeruiq. dominum. Marcellus aūt author huius legis dubitat, vtrū dēat inſpici tp̄s aditæ hæreditatis. & hoc duabus rationibus. Vna rō dubitandi eſt, qm̄ in tōne legis Falcidiæ ineunda placuit Sapientibus obſeruari mortis teſtōris tp̄s. vt ſup. eo. l. in ratione. 2. in prin. Scđa rō dubitandi eſt: quia videndum eſt, ſi debitor hæreditarius alius ſit factus pauperior poſt mortem teſtōris ante aditam hæreditatem: quia eius hęredis eſt dārum. non legatariorum. vt. & dicta l. in tōne. Secūdò ergo idem deberet eſſe in noſtro caſu. vt videtur. ſ. vt ſi peculiū d. ſerui ſit diminutum poſt mortē d. creditoris eiuſdemq. teſtōris. & ante aditā eius hērditatem. dēat eſſe dānum hērdis. & non legatariorum: vnde. ſcđm hoc etiam. in noſtro caſu deberet inſpici. quantum ſit in peculio ſerui tē pore mortis creditoris. eiuſdemque teſtatoris. & non tp̄s aditæ hæreditatis. In iſta ergo ſecunda ratione dubitandi poſiti ſunt duo caſus. Vnus. qm̄ peculium ſerui diminutum eſt poſt mortem teſtōris. & non ante aditam eius hæreditatē. Scđs. qm̄ quidā debitor hęreditarius factus eſt nō ſoluendo poſt mortem teſtōris. & ante aditam eius hērditatē. In quibus quidem duob. caſib. videbatur quibuſdā eſſe ad damnum hæredis. & non legatariorum: ſicut mortis teſtatoris tempus inſpiciendum. & non tempus aditæ hæreditatis. Sed econtra diceret aliquis. Quid ſi ante aditā hæreditatem auctū eſt peculium ſerui dicti debitoris. hērdisque. & poſt mortē creditoris? nunquid incrementū peculij ipſius ſerui faciet pleniorē hērditatem dicti creditoris. vt ſic proſit legatarijs. quib. ipſe creditor legauit. vt dictū eſt? Itē diceret aliquis. Quid ſi facultates alicuius debitoris hęredi tarij. qui non erat ſoluēdo tempore mortis teſtōris. fuerūt ampliatæ ante aditam hęreditatem eiuſdem teſtōris. vt ſic proſit legatarijs? Et reſpondeo. ſic: quantum ad debitorem. cuius facultates ſunt auctæ. Cū ergo in iſto debitore hērditario. cuius facultates ampliatę ſūt ante aditā hæreditatis. tius: mortuo autem Titio, non aliud ſpectari debet, quàm quod 1 † hæres ex ea cauſa debuerit. 2

Augmentū facultatū hæreditarij debitoris quandocunque cōtingens prodeſt legatarijs in Falcidia detrahēda. B.

¶ Idem 2 †

LEX LVI.

CVm quo de peculio agi poterat, b hīs creditori extitit. Quæritᵗ, 3 † cuius tp̄is peculiū computari oporteat in Falcid. lege? Pleriq. putāt, quod tunc in peculio fuerit, cū adiretur hæreditas, inſpiciendum. Ego dubito: c qm̄ mortis tp̄s in rōne legis Falcidiæ ineunda placuit obſeruari. Quid .n. intereſſ, peculium ſerui poſt mortem creditoris diminutū ſit, an debitor d pauperior factus ſit? e Aliquis dicet, quid ex cōtrario, ſi ante aditā hæreditatē acquiſierit ſeruus? Et ego q̄rā, quid 4 † ſi debitoris, qui tūc nō erat ſoluendo, amplia tæ facultates fuerint? 5 † Et cū i illo f placuerit, ex poſtfacto vberiorē videri fuiſſe hērditatem, ſicuti cū conditio g crediti extitit h poſt mortem, ita ciendum. Ego dubito: c qm̄ mortis tp̄s in rōne legis Falcidiæ ineunda placuit obſeruari. Quid .n. intereſſ, peculium ſerui poſt mortem creditoris diminutū ſit, an debitor d pauperior factus ſit? e Aliquis dicet, quid ex cōtrario, ſi ante aditā hæreditatē acquiſierit ſeruus? Et ego q̄rā, quid 4 † ſi debitoris, qui tūc nō erat ſoluendo, amplia tæ facultates fuerint? 5 † Et cū i illo f placuerit, ex poſtfacto vberiorē videri fuiſſe hērditatem, ſicuti cū conditio g crediti extitit h poſt mortem, ita eius hērditatis facere dēt pleniorē hērditatē creditoris ad vtilitatē legatariorū. Ēā ergo dixerūt illi pleriq., qui putauerunt inſpiciendū illud, ℘ tunc in peculio dicti ſerui fuit, cū aditā hērditas creditoris peculiaris ℘ debitorē peculiarē, ſeruiq. dominum, quandoque etiam. quod dictum eſt. in dubiū venit. Vnde dico. extra caſum ubi loquendo, quòd quandoq. non inſpicitur tēpus aditæ hæreditatis, ſed tp̄s, quo plus fuit in peculio, ſiue ſit illud tempus mortis, ſiue tempus aditæ hæreditatis, ſiue tempus poſt aditā hērditatem. & illud computabitur hæredi in Falcidiam. vt dixi ſup. Et hæc colligo in hac l. ibi. Quid. n. intereſt. &c. & ff. eo. l. ſi debitor. Et eſt rō. quia dominus ſerui. idemq. hæres creditoris ſerui mei ſibi potuit. & debuit ſoluere. Expedit. o hoc caſu Scæuola adducit alium caſum talē. Pone. ℘ prædictus ſeruus hæredis ſcripti à creditore peculiari debuit decē defuncto creditori. & cuidā alij debuit alia decē. & vna decem habuit d. ſeruus in peculio tē pore aditæ hērditatis creditoris per dānū ſuū ab eo inſtitutum: nunquid hērditas d. creditoris. ff. habet dās huius ſeruus augetur in his decem. q̄ hēbat ſeruus prædictus in peculio. vt ſic, ℘ ea tota, & integra decem, maiora debeantur legata legatarijs. quibus legauit d. creditor. qui inſtituit ſibi hērdem dām ſerui. vt ſic de his decē alijs creditor ſerui nihil conſequatur? Et rō. quod ſic: nā dicta decē. q̄ defuncto creditori nāliter debebantur per ſeruum hæredis, in hērditate eiuſdem creditoris manent. Et pōt eſſe rō. quia hic dās ſerui inſtitutus hęres à creditore eiuſdem ſerui hēt prātem prædeducendi de peculio eiuſdem ſerui illa decē. quæ ſeruus debebat creditori, & poſteà per conſequēs. eidem hērdi creditoris debebat ea decem ſeruus. Cum ergo nihil habeat in peculio ſeruus, niſi decem, & hæredi creditoris. ſ. domino ſuo debeat decem. quę debebat creditori. & dās ſuus iſta decem poſſit prædeducere de peculio: ergo alius creditor. cui debebantur decem, nihil conſequit de illis decem. quæ erant in peculio. imò integra, & tota dicta decem augebunt dictam hæreditatem creditoris. q̄ habet dās eiuſdem ſerui. vt ſic propter hoc maiora p̄ſentur legata legatarijs. quibus idem creditor legauit. & hoc vult dicere hæc lex: licet non nimis planè. Vtu.

4 †F. def. quid.

5 †F. ſeruat.

a *Debuerit*] in præteritū ante mortē: qa per triennium forte non ſoluerat hæres, ad quod ſup. de vſufru. l. quæſitum. Ac.

b *Poterat*] vt dominus ſerui.

c *Dubito*] hac rōne? Quoniā. &c. & hac alia, quid .n. Acc.

d *Debitor*] .ſ. aliquis hæreditarius. Accurſ.

e *Sit*] quo caſu damnū hērdis eſt. vt ſu. eo. l. in rōne. in prī.

f *In iſto*] debitore facto diuite.

g *Conditio*] ſub qua ꝓmiſerat quis aliquid defuncto. Acc.

h *Extitit*] de hoc cōſtat. vt ff. eo. l. in quātitate. in §. magna. Sed ad p̄cedens eſt contra. ſup. eo. l. in rōne. in prin. vbi tp̄s mortis inſpicitur. Sol. dicunt quidam. quod rōcinādo hæc dicuntur. non ſoluendo. Sed dic ſīm Hug. & Azo. qđ in hæreditarijs à rebus æſtimandis tempus mortis inſpicitur, vt ibi: in debitore hērditario libero. qui nō eſt ſoluēdo. euēt⁹ poſterior quandocunq. conſideratur. vt hic. & ſup. eo. l. Neſennius. §. ſi debitori. ſecus ſi eſt ſoluēdo: vt in ōrio: in hærede debitore. aut ex ſua perſona, & tota debiti ꝗtitas cōputat. vt ff. e. l. q̄rebatur. & ſup. eo. l. 2. §. ſi debitor. Aut ex perſona ſerui. vel filij. & tūc nō euēt⁹ poſterior, ſed quā i pluris fuit in peculio. vel tp̄e mortis, vel aditæ hērditatis, vel poſteà computatur in Falcidiā. vt hic. & inf. e. l. ſi creditor: quia dominus. idemq. hæres ſibi potuit, & debuit ſoluere.

i Sic i cōtractibus tp̄s ꝗctus inſpiciē. Ba. in l. 2. col. pē. C. de reſcid. vend. idē in l. ſi ſeruū. ſu. ad l. Aquil.

uere. Sed in debitore non ita: quia non statim cũ habet, potest hæres pecuniam extorquere. Acc.

a *Incrementum*] qđ est vsq. ad aditã hĩditatẽ non post, vt ff.e.l.si creditor. & ff.in pri.huius l. Sed in debitore ẽt vltra, vt hic. Vel dic ẽt ĩ peculio idẽ, vt hic agitè dicit. Sed ſſm vtrãq. exponẽ è ff.ff. pecu.l.e.tpe.§. si creditor. Vbi ipſe mortis inſpicit: ſed dic, vt ff.eo.l. si creditor. Acc.

b *Notat* ji. approbat, quod ſequitur.

c *Seru⁹* hĩdis ſcripti d *Dena*] i.10.vni. & totidẽ alij: ſic ff. de le.1.l. ſi qs teſtõ. Vel melius .i. 10. vni. & 10. alij: vt ſtatim patet ibi, decem q̃ &c. ſic inf. de ſol.l. vbi. e *Decẽ* ſi tota te. augent, ſic ergo nil alij creditori ſoluet qđ ẽ ideo, qa hic dãs habet ptãtẽ pdeducendi. vt iu. d pecu.l. ſed ſi dãnum.§. 1. & facit ſuæ.l. ſerui, Acc.

¶ *Ji. qui in bonis*] Caſus. Seius hõs vnum dũtaxat ſeruũ, legauit eũ Titio. & cõmiſit fidei eius Titii, vt poſt triẽniũ eũ ſeruũ mãumitteret, & mul alia legata aliis reliq. ita, q̃ exceſſu dodrãtẽ. Certè de ſeruo ñ pt hís detrahere Fal. ſed ex eo q̃ interim añ triennium ex operis ſerui ad Titiũ peruenire pt, quarta apud hĩdẽ dẽt remanere, ſicut euenit, ſi directò prius trienniũ dediſſet Seius libertatẽ d. ſeruo, & legaſſet eidẽ Titio vſũfru. eiuſdẽ ſeruj. nã ex eo q̃ interĩ añ triẽniũ ad Titiũ peruenire pt vſufr quarta apud hĩdẽ dẽt remãere, & ſicut euenirет, ſi ſiſt directò prius trienniũ dediſſet Seius libertatẽ d. ſeruo & ei Titio p̃ prietatẽ plenã ante triẽniũ p̃ fideicõ. reliquiſſet. nã & hic ex eo q̃ interĩ añ trienniũ ad Titiũ peruenire pt quarta apud hĩdẽ dẽt remãere. V.

f *Quarta*] facit ſup. eo l. ſed ſi non ſeruas. §. vlt.

g *Eiusque*] ſerui.

h *Ei*] ſcilicet Titio.

i *Proprietatem*] plenam ante triennium.

¶ *Stichũ tibi*] Caſus. Seius teſtõr legauit tibi Stichũ. & ſeruo tuo Pãph. legauit. 10. vel ecõtrario tibi &c. legauit d. teſtõr. & ſeruo tuo legauit Stichũ, & cõmiſit fidei eius ſerui tui Pamph. libertatẽ d. Stichi. & tot alia legata reliqt qbuſ dã aliis, q̃ exceſſi: dodrãtẽ bonorũ ſuorũ. & ſic hẽt locum lex Fal. & deceſſit d. teſtõr. Poſteà tu agnouiſti legatũ tibi relictũ, & relictũ ſeruo tuo. mõ q̃rit. qualiter dẽt detrahi Fal. de d. Sticho. & de 10. Et dí. q̃ dãs Pãph. legatarius dẽt ſdimere ab hĩde Seij prẽ Stichi pdicti. ſ. quartã. q̃ d eo. Sticho eẽt reſecãda, ſi libertas eius ſi cẽt data, & hoc, pp d. legatũ ff. 10. tibi. vel ſeruo tuo relictũ. Et ita, ſi bñ ĩſpicias, p ſeruo. & p 10. detraheẽ fal. de d. 10. & ſeruo Sticho libertatẽ dabis. ſicut. & ſi tibi legaſſet d. teſtõr d. Stich. & d. 10. & nihil ſeruo tuo Pãphilo legaſſet: quo caſu ſine dubio redimeẽ dfes ab hĩde quartã partẽ Stichi. vt ff.e.l. ſi ſeru⁹, cũ legib. ſe. Vi.

h *Eius*] ſcilicet ſerui tui etiam tuæ fidei.

l *Partem*] quartam, quæ de ſua eſſet reſecanda, ſi libertas non eſſet ei data. Azo. & hoc propter legatũ 10. aliàs. Falcidia non detrahetur. vt ſup. eo. l. ſi ſeruus. Accur.

¶ *Sæpius euenit*] Caſus. Seius hõs .co. aure. in bonis. dedit Titio ſter viuos 25. aure. de eiſdẽ 100. aur. & eundẽ Titiũ inſtituit poſteà hĩdẽ. & dodrãtẽ dictor. 100. aureo. legauit q̃buſdã. i. 75. aur. & deceſſit. Nũc q̃rit. an Titihĩs poſſit detrahere falc. de d. legatis? Et dí, q̃ ñ. qa teſtõr in vita ſua vidit hĩdi ĩ quana bonorũ. dãdo ei d. 25. aur. Nam multoties euenit, nedũ in iſto caſu, ne emolumẽtũ ei⁹ l. fal. hĩs cõſequat. De hoc pono tibi ſtatũ vnũ aliũ caſũ. Tit. q̃ receperat à Seia 100. in dotẽ. ſ teſtõ ſuo legauit Caio d. dotem. vt Caio reſtitueret eã vxori: certè non dẽt hĩs detrahere Caio Fal. de d. dote. Vel ſi detrahat, tenet eam fal. reſtituere mulieri actiõe de dote. Et ſanè. & ĩ hoc caſu. et in pleriſq. ita obſeruat. omiſſa ꝑſona ĩterpoſiti, ſicut fuit ĩ hoc caſu. vbi ĩterponit Caius, ſpectetur perſona capientis. i. vxoris. q̃ dẽt hẽre dotẽ. & h. d. cõl. ſeq. V.

m *Conſequatur*] vel pp qualitatẽ legati. ff. ſ. px. §. vel pp traditã à defuncto q̃ artã. vt hic. Azo. Itẽ in aliis. vt no. C. eod. l. in teſtamento.

n *Viginticinque*] ergo quartam.

o *Dederit*] ſiet vtique. vt in fin ſubijcit. Et hac mente, ne vtantur Fal. & ita repellitur exceptione vel replicatiõe. Sic ergo q̃ capit ñ hĩditario imputatã ĩ Fal. vt & ff.e.l. q̃ ſt. in fi. ſi ãt in vlt. voluntate ſtituendo, ſi eſſet dubium: quia non habet locum Fal. Vin.

p *Nihil aliud*, quia retinebit d. 25. & facit. C. de leg. l. fin. & inf. ſi à parente. quis ma. ſu. l. 1 §. ſi parens. Sed arg. cont. C. de inoffic. teſta. l. ſi quando. ſ. 1. Solue. vt ibi. Accur.

q C *Vm dotem. Dicendum eſt*] imò, vt ff. de dote præleg. l. 2. §. idem q̃rit. Sol. non habet locũ. vt hic inſpecto exitu: quia quod detrahitur per Falcid. petitur per actionem de dote, vt ibi dixi: ſed incommodum repræſentationis habet locum cum effectu. vt in contrario, m fin. §. & ſup. eod. l. 1. §. ſi quis creditori. & facit. inf. eo. l. ſi vſusf. §. 1.

r *Iste perſona*] ſ. perſona. &c. ad q̃ ſu. de leg. 2. l. ei, qui. & de inoff. teſt. l. Papinian. §. eo ãt ſup. tit. 1. l. auia. §. Titio, & ſi. ſi quis aliquem teſta. prohi. l. 1. C. ſed ſi legatum. Accur.

L *Egis Falcidiæ*, Caſus. huius l. eſt clarus, & eam intelligo, vt ſup. eo. l. l. Fal. ſi interuenerit: & l. quod de bonis. §. non ideirco. & §. fructus.

ſ *Longum tempus*] facit ſup. eo. l. lex Falc. & l. quod de bonis. ff. non ideirco. & §. fructus. Acc.

s *Renuſſe*

---

1 † Fl. debuit, & vna decẽ habuit.

2 † Eius emendandum aut Gouei. &

3 † lib. 26. Digeſt.

4 † lib. 9. Regul.

* De eõdẽ huius §. vt de Cora. in l. ſiliã nu. 96. & 99. C. ſimi. eciã

Hæres, qui agit, vt legatū intercidat, priuatur Falcidia. Idem in eo, qui in se tacitā fidem assumpsit de restituendo non capaci. Alex.

Idem. 1 †

LEX LIX.

BEneficio legis Falcidiæ indignus esse vī, qui id egerit, [a] vt fideicommissum intercidat. Præterea ei, q̄ non capienti rogatus est restituere hæreditatem, Senatusconsulto Plautiano 2† non conceditur quartam retinere: [b] sed ea quarta, quam non retinuerit, 3 † ad fiscum pertinet ex rescripto D. Pij.

Prælegata relicta impuberi, nō imputātur in Falcidiā substituto impuberis. Alex.

Iabolenus. 4 †

LEX LX.

CVm pater impuberi filiæ hērdem substituit, id quod ei [c] legatorum [d] nomine à patre obuenit, cum hæreditas ad substitutos pertinet, in computationē legis Falcidiæ non venit.

Quod hæres plus soluit legatarijs, in pœnam contumaciæ non nocet. Bar.

¶ Legato petito, [e] cum in litem iuratum est, ratio legis Falcidiæ, non eius summæ, in quam legatarius iurauit, haberi debet: sed eius quanti re vera id fuit, quod petitum est. Nam, id quod pœnæ causa accreuit, in legem Falcidiam nō incidit.

Si hæres propter suam stultitiam plus soluit, non nocet legatarijs. Bar.

Idem. 5 †

LEX LXI.

ALienus fundus tibi legatus est: cum hæres hunc emere nisi infinito pretio nō posset, emit multò pluris, quā quanti erat; qua emptione effectum est, vt legatarij ad legem Falcidiam reuocarētur. Quæro, cū si [f] fundus tanti, quanti re vera [g] est [6]†emptus esset legata non fuerint 7† excelsura ius legis Falcidiæ, an hoc ipso [h] hæres institutus partem reuocādi à legatarijs ius habeat, quod ex voluntate [h] defuncti pluris emerit fundū, quam quanti erat? Respond, Quod amplius hæres, quam pretiū fundi, legatario soluerit, id rationi legis Falcid. [8] † imputari non potest: quia negligentia eius nocere legatarijs non debet: vtpotè cum is confitendo veram æstimationem præstare [i] poterat.

1† Lib. 9. Pandectarum.

a *Egerit*] cancellando testamentum, ad quod ſ. de ijs, qui. vt indign. l. rescriptum. & ſ. cod. hæreditatē. in fi. & ſ. de ijs, quæ in testamento delentur l. i, §. si verò alius, & ſ. si quis aliquem testari prohibuerit. l. 2. Accur.

b *Retinere*] cum effectu, quia fiscus habet, vt hic. & ſ. de iure fisc. l. cum tacitum.

2 † Flor. Plancia-no. alij legunt Plan ciano, de quo Plac. ff. S.C. & Nebr. in Lexi.

3† Fl. retinuit.

4† Li. 14. ex Cassio

CVm pater] CASVS. Titius instituit sibi hērdes filiam suam impuberem, & Seium: & quædam p̄ legata filiæ dedit: & postea ab impubere prædicta multa legata reliquit quibusdā: & postea dictum Seium substituit eidem impuberi: & decessit dictus Titius: & postea decessit dicta impubes in pupillari ætate: & ita hērditas ad substitutum pertinet: & ipse debet soluere dicta legata ab impubere relicta. Nūquid dicta prælegata filiæ debet computasse in ratione legis Falcid. Et dicitur q̄d non: imo debet hic substitutus ea sibi habere percipua, sicut nec ipsa impubes cōputaret, vt inf. eod. l. quod autem.

¶ *Legato petito*] Cū multa à Titio hærede legata relicta essent, ita quod habebat locū lex Falcidia: Seius vnus de legatarijs per actionem in rem petijt legatum suum, & quia hæres fuit contumax in soluendo ei legato, delatū fuit legatario sacramentum in litem, qui iurauit vltra quam valeret legatum. Nūquid hæres ponet in ratione legis Falcidiæ totū quicquid dēt dare dicto legatario, vt sic maiorem alijs legatarijs detrahat Falcidiam? Et dicitur q̄ non: sed id tantum quantum in veritate valuit dictum legatū, super quo iuratū est. & ita debet hīs libi imputare damnū, quod sua culpa passus est. Sic etiam imputat sibi damnū, qd patitur pp suam negligentiam. Nam si alienus fundus est tibi legatus ab eo hīde, & cum dominus fundi nollet eū vendere, nisi infinito pretio, siue nimis magno, hæres emit vltra quā valeret: & pp dictam emptionem effectum est, vt habeat locū lex Falcid. quæ alias non haberet locum: id superfluum in legem Falcid. imputari non potest alijs legatarijs. Nam poterat liberari idem hæres præstando legatario veram æstimationem dicti fundi. & hoc dicit cum l. seq. Viu.

c *Quod ei*] ſ. impuberi. Accur.

d *Legatorum*, i. prælegatorum in primis tabulis. cum haberet cohæredē. Et dic. pertinet ex substitutione pupillari. nec venit in computationem: quia substitutus non computat sibi in quartam, quod impuberi factum prælegatum: sed hēt p:ceptum: sicut nec ipse impubes computaret, vt inf. eod. l. qd autem. Alij dicunt, ei. ſ. substituto. & legatorū in secundis tabulis: & non venit in computationem ſ. Falcid. quia nō valet, vtpotè à se sibi relictū. vt ſ. de leg. 1. l. legatū. §. 1. sed totum computatur in quartā. vt ſ. eo. l. non etī. Sed prima placet, quia dicit, ei à patre. Item quod dicit, pertinet, exponūt quidam, ex vulgari: & sic non computat substitutus: quia non habet. sed habet impubes, vt ſ. de leg. 1. l. qui filiabus. in hær. & l. seq.

e *Legato petito*] pet actionem in rem, in qua iuratur, vt ſ. de in lit. iur. l. in actione. si autem actione ex testamento, non iuratur, vt ſ. de in li. iuran. l. alias, nisi dicas quando res non extaret, vt ſ. in eo. ti. l. in actionib. §. planè. & facit in illo. eo. ti. l. 1. & ſ. de fideiuſſ. l. fi. & ſ. de leg. 1. l. legatum. §. fundus. & ſ. eo. l. in Fal. & ſ. l. proxi. & l. in lege. §. fi. & arg. ſ. de procu. l. qui proprio. §. vt in cæteris, ibi. Pœnam autem, &c. & ſ. de re gu. iur. leg. quod quis ex culpa. Accur.

5† Lib. 4. epistola.

6† Fl. deest. est.

7† Fl. fuerant.

f *Fundus tanti*] Aliàs sit, sed melius. si. Et dic quæro cum legata &c. & quod dicit, quanti re vera, ſ. valeret iusto pretio.

g *Re vera*] ſ. valeret.

h *Voluntate*] quę fuit in emendo, vt tam carum emeret.

8† Fl. soluit id lege Falc.

i *Præstare*, vt & sup. de leg. 3. l. nō dubiū. §. fi. & facit ſ. eo. l. 1. §. fi. & de leg. 1. l. si fideiussor. §. fin. & ſ. l. proxi. §. fi. & ſ. mā. l. si fideiussor. Itē notarius, sic sup. de noxa. l. electio. §. fin. & sup. de transac. l. 3.

IN lege] CASVS. Titius, & Seius promiserūt mihi decē in solidū. & ita sunt duo rei promittēdi. Decessit dictus Titius instituto sibi hīde dicto Seio, & multis ab eo legatis. Nunc legatarij petūt ab eo legata: nunquid tota decē mihi debita detrahet de hīditate, tanq̄ æs alienū, vt sic maiorē legatarijs dētrahat. Falcidiā an vero detrahet partē, vī mihi? Et distinguit, aut erant socij isti duo rei promittendi aut nō: Primo casu diuidi inter eos, dēt obligatio de dictis decē mihi debitis, vt reus promittendi hīs tm videat minus hīe in bonis, quātū ēt medietas eius q̄d mihi dēbant: & illud nō noceat, vel prosit legatarijs. Itē tm minus videatur hīe in bonis hīditarijs, quantū est alia medietas debiti. & illud legatarijs noceat. Si aūt non erant socij, tunc in pendenti est, de cuius dēat detrahi bonis illud debitū totū. tanq̄ æs alienū. ſ. vtrū de bonis testōris, vt sic noceat legatarijs quantū ad maiorē Falcid. eis detrahendā: an de bonis hīdis, vt sic non prosit, nec noceat legatarijs. Et siquidē hīs soluerit mihi totum hoc meum debitum, tanquā debitū testatoris, qui erat mihi cū eo reus debendi: tunc totum dictum debitum detrahetur de bonis testōtis. & sic nocebit legatarijs. si autē solueret mihi, tanquā debitum mū hīdis, tunc nihil nocebit legatarijs. Et non mireris, si taliter p̄t soluere hīs prædictum, i. vel tanquam suum debitum, vel tanquā hīditarium, vel tanquam

. Nam ambæ obligationes in eum in solidum concurrunt. vt argu. sup. de act. o. emp. l. nō est nouum. in fin. & in prædicto pendenti dum non erant socij: credo q̄ hæres interim dēat soluere legata integra legatarijs. & recipere ab eis cautionē de restituendo, quod vltra acceperint, quā per legē Falcid. eos accipere liceret: arg. ī. eo. l. is, cui fidei commissum. Et idē per omnia distinguitur: Si ergo debeam in solidum decem dicto Titio & Seio: & ita erant duo rei stipulandi: & Titius instituit Scium hæredem, & multa legata ab eo reliquit: nam aut erant socij, aut non. Primo casu diuidi inter eos debet obligatio de dictis decem, quæ ego eis in solidum debebam, sicut, Si quilibet eorū partem dictæ pecuniæ à me debitore stipulatus esset, s. vt vnus reus stipulandi. s. Seio Titij hæres habeat in bonis suis medietatem eius, quod ego debebam eis, & illa non prosit legatarijs: aliā autem medietatem habeat in bonis hæreditarijs, & illa prosit legatarijs, quātum ad Falcidiam, vt minor eis detrahatur. Si autem nō erāt socij dicti duo rei stipulandi, tunc in pendenti est, in cuius eorum bonis computari oporteat id, quod ego in solidum ei debebam, vt si ego soluam hæredi propter obligationem hæreditariam, computetur in bonis defuncti rei stipulandi, & sic prosit legatarijs. Si autem soluam hæredi propter obligationem, qua ei in solidum tenebar, tunc computetur in bonis hæredis, & sic non prosit, vel noceat legatarijs: nam & hic vtraq; obligatio durat vno reo stipulandi existente hærede alterius, vt inf. de fideiuss. l. si reus, & l. generaliter. s. 1.

¶ *Corpora*] Titius instituit sibi hīdem Seiū, & multa ab eo legata reliquit, & decessit. Nūc hīs vult tenere tōnem Falcid. cum legatarijs, vñ oia corpora, quæ sunt in bonis defuncti, dēnt æstimari ad sciendum, vtrum hēat locū Falcidia, vel non. Certè ſm rei veritatem sunt æstimāda, hoc est ſm præsens pretium: non autem formali pretio, siue à contrahēntibus formato, i. à defuncto, & ab eo, qui ei vēdidit. Fortè. n. defunctus emit dicta corpora, vltra quam valerent. Viu.

a *Fuerint*]quorum vnus alium sibi fecit hæredem. Accur.

b *Computari*]quando sunt duo rei stipulandi, vt fiat solutio in obligationem hæreditariam, tunc in bonis defuncti, sed si hæredis, tunc in bonis hæredis, vtraque enim durat, vt infra de fideiuss. l. si reus, & l. generaliter. §. 1.

c *Exacto bono*] cū sint duo rei promittendi: & facit ī. de fideiuss. l. Vranios. & ī. eo. l. statuliber. & de libe. le. l. 3. §. nūc.

d *Formali*]i. formato a contrahentibus, quando defunctus emit vltra quam valeret, vel minus, & ita non ex præterita emptione, vt & ī. de iu. tūt. l. 3. §. Diui. Vel formali, i. singulari, quod aliàs qñq; intricitur, vel rōne sanguinis, vel vtilitatis, vt inf. eo. l. pretia. Vel quia fuit maiorū, vt sup. de minor. l. si in emptionē, vel ratione confinium, vt su. de l. g. 2. l. si cui fundus, & facit sup. eo. l. cum pater. §. 1.

PRetia]CASVS. Hæc lex debet cōtinuari cū l. seq. & hoc vult. Non debēt res æstimari ex affectu, vel vtilitate singulorum, sed communiter. Nec. n. hæres, qui filium suū naturalem natum ex ancilla testatoris possidet tanquā rē hereditariam, tanto iudicatur locupletior, vt prosit legatarijs, q̄ eundem suum filiū plurimo pretio, quam valeat, redempturus fuisset, si alius possideret eum. Nec ille hæres, qui filium alienum natum ex ancilla testatoris possidet tanquam rem hæreditariam, tātum habere iudicatur, vt prosit legatarijs, quantum eum potest vēdere pōt, si pater vult ei dare plus, quam valeat communiter: nec expectandū est, donec vēdat patri, sed in præsentia, siue in præsenti æstimatur quasi homo, siue seruus hæreditarius, & non quasi filius alicuius: nec ille hæres, qui possidet seruum, qui commisit noxiam, tantū habere iudicatur, vt prosit legatarijs, quantū magis habet carū ex eo, quod deliquit. Sūt enim quidam, qui tenent magis caros seruos, ex eo quod sunt malefactores, sed iudicantur tantum habere, quantum communiter valet dictus seruus. Nec. n. si aliquis seruū pretiosior, quia committat delictū, filiū. nec ille hæres, q̄ possidet seruum hæreditarium instituū ab aliquo extraneo, post mortē testatoris eiusdem hæredis tm̄ hīc iudicatur, vt prosit legatarijs, quanto pluris vendi pōt dictus seruus pp hīditatem, in qua est institutus ab extraneo. Nam & si ipse hæres, cum quo cū nūc tractatur de Falc. esset institutus ab aliquo extraneo non diceretur locupletior, antequam adiret hæreditatem extranei, ergo absurdum esset eundem hæredem esse factum locupletiorem ante quam seruus hæreditarius ab extraneo institutus adeat extranei hæreditatem: cum multis casibus accidere possit, ne iussu eius hæredis adeat idem seruus. Ad id, quod dictum est, pretia rerum communiter æstimari, possumus adducere, & aliud exemplum, s. vt creditor, cuius debitor soluendo non est, tm̄ videatur hīc de dicto debito circa rationem legis Falci. quantū exigere pōt à debitore suo. Quamuis autem dixerim cōiter debere æstimari pretia rerū, tm̄ loca & tempora afferunt aliqñ varietatem in pretio rerū. De locis pone tale exemplum, qa aliter æstimatur oleū in Roma, & aliter in Hispania, qa carius est Romæ. De tēporibus pone tale exēplū, quia continuis sterilitatibus existentibus per longum tps. non æstimatur tantidem oleum, vel olei fructus, quanto æstimatur fœcundis, siue vbertim. fructibus existentibus cōtinuis. Nā plus æstimatur tpe caristiæ continuæ, q̄ abundantiæ continuæ. Bñ dixi de continua abundantia, & de continua caristia per longū tps: quia hic quoque, i. in computatione l. g Fal. nedum in aliis causis constituunt pretia nō ex momentis temporū: puta, ex præterita caristia, nec ex rei caritate, siue caristia, q̄ raro accidit, etiam si tempore præsenti obtineat caritas. Viu.

e *Vtilitate*] de affectu, & vtilitate statim ponet exemplum, & plenius no. sup. l. prox. in fi. Accur.

f *Funguntur*] i. cōi pio æstimanti res. Qī ergo dī. res * tm̄ valet quantum vendi pōt. s. cōiter, vt hic, & sup. eo. l. prox. in fi. & ī. ad leg. Aqui. l. seruum. Vel die, cōiter funguntur. s. pretia. i. statuuntur, & cōiter exponē, vt prius. Vel tertio fungūtur communiter, i. tale pretiū imponitur, quod æquiualeat rei, vt commune, & æquale sit habere rem, vel pretium.

g *Qui filium naturalem*] s. seruum suum, alias non possideret, & est exemplum de affectu.

h *Sed nec*] exemplum de vtilitate.

i *Quasi*] aliàs quo. i. quā. o. s. pretio, aliàs qua. s. æstimatione.

K *Item*] seruus aliquis non habito respectu ad patrem.

l *Eadem causa*] vt æstimetur quantum communiter valet.

m *Accur.*] defuncto, cuius erat, per qđ videbat difficilius, quod

In duobus reis socijs debitum vtrique pro parte videtur actiuè, & passiuè: in non socijs, eius videtur debitum, qui debitum occupauerit. Ba.

Vlpianus. 1†

LEX LXII.

IN lege Falcidia hoc esse seruandum Iulianus ait, vt si duo rei promittendi fuerint, a vel duo rei stipulandi, si quidem socij sint, in ea re diuidi inter eos debere obligationē, atque in 2† singuli partem pecuniæ stipulati essent, vel promisissent. Quod si societas inter eos nulla fuisset, in pendēti esse, in vtrius bonis computari b oporteat id, quod debetur, vel ex cuius bonis c detrahi.

¶ Corpora, si qua sint 3† in bonis defuncti, secundū præsens prætium: nec quicquam eorum formali d pretio æstimandum esse sciendum est.

Res debet æstimari communi æstimatione, nō ex affectione singulari. Item qui habet ius adeundi hereditatem non dicitur locupletior. Bar.

Pauli. 2. ad l. Iul. & Papiam.

LEX LXIII.

PRetia * rerum nō ex affectu, nec vtilitate e singulorū, sed cōiter 4† funguntur. f Nec. n. qui filiū naturalē g possidet, tāto locupletior est, quod eū, si alius possideret plurimo redēpturus fuisset. Sed nec h ille, qui filiū alienū possidet, tantum habet, quanti eū patri vēdere potest. Nec expectandum est, dum vendat: sed in præsentia non quasi 5† filius alicuius, sed quasi hō k æstimatur. Eadem causa l est eius serui, qui noxam 6† nocuit. m

* De hel. huius. ti de Lāci. Poti. in l. filiū. nu. 86. C. fa. ercisc. Alci. de eo, qđ interest. in prin. l. 3. qui & qualiter pretium rerū prosternatur. si in qua est institutus de glo. & Abb. in cū cānūc tractatur de Fal. fa. ext. de testi.

1† Lib. i. ad l. Iuliā & Papiam.

2† Pl. si loco. in.

3† P. sūt.

4† Fingūtur.

5† Floc. qua. & paulo post.

6† Aliàs noxiam.

* Res tm̄ valet quantum cōiter vēdi potest. vid. Lan. de Rod. de vsu. par. 3. pr. nu. 7. & alibi dicitur, q̄ tantū valet q̄tum in æstimo describitur. reperitur. l. fin. C. de præd. nauicul. lib. 11. Bar. & Alex. in l. iura. C. de om. ag. defer. co. lib. & Bar. in l. de cē. ff. de ver. obl. i prin. quē omnes sequuntur.

quod venderet, ne puniendi adimatur facultas. & de socijs inquirendi, arg. sup. fam. ercis. l. Pomponius. circa prin. Vel dic, nocuit extraneo in vita defuncti, & tunc non sit pretiosior, id est sit deterior: & sic prout valet. Accursius.

a *Seruum* hæreditarium.

b *Venire potest*] quia iussu emptoris adiret, vt Instit. de hære. instit. §. si autem.

c *Meipsum*] quasi dicat istud est dicere, me institutum non esse locupletem antequam adeam, quod quidem verum est, & si seruus hæreditarius instituatur, me fieri locupletem: neutro ergo casu fuit locupletior. H. Alij legũt interrogatiuè vt. que illud, certè &c. q. d. non est absurdum me non esse locupletiorem. Alij dicũt, q si ego instituar, sum locupletior ante, quã adeam: cum & ius deliberandi, & adeũdi transmittam, vt & C. de iure deliberan. l. cum antiquioribus. Si seruus meus, non: quos sensus litera nõ bene portat.

d *Locupletiorem.*] qđ quidẽ verum est ante, quam adeam &c. e *Antequam.*] pro quamuis &c.

f *Adeam*] facias pũctum loco copulæ. & repete, & ne nobis acquiri. certè & si adierit, putà, si noster esse desinat. quod multis modis potest cõtingere, & hoc quoad Falc. aliàs contra. sup. ad l. Aqui. l. inde Neratius. & supra de condi. fur. l. 3. §. 1. & infra de fur. l. si quis vxori. §. pen. sed illa odio furis, occisoris, & raptoris.

g *Habet.*] creditor. & facit ĩ. eo. l. quæ tebatur.

h *Loco.*] Primo ponit de loco, secundo de tpe. Et facit ad locum. ĩ. de eo, quod certo loco. l. ideoque.

i *Nec enim.*] de loco dicit. Accursius.

K *Nec continuis*] exemplum de tempore.

l *Secundis*] i. vbertimis. l. existentibus. Vnde dicitur, Hæc nauis vadit ad secundam, quando vadit infr. Aliter igitur æstimatur tempus caristiæ, quam vbertatis, si diu durauerit: secus si paruum, vt inf. subijcit. Accursius.

m *Fructibus*] vbertimis. Fuit enim septem annis valde earum tempus. & septem sequentibus maxima vbertas.

n *Cum hic*] id est in computatione Falc. vel hic. i. in æstimandis fructibus.

o *Caritate*] i. etiam si tempore præsenti obtineat, quia ad ea, quæ plerunque contingunt, iura adaptantur, vt sup. de legi. & Senatusconsul. l. nam ad ea.

Si *in testamento*] CASVS. Ita dixit testator in testõ. hæres meus damnatus esto dare Lucio Titio decem, & quanto quidem minus per l. Falcid. capere poterit, idem Lucius Titius, tantò amplius ei dare damnatus esto. Et decessit testator. Certè standum est sententiæ testatoris, vt scilicet non patiatur Lucius Titius Falcidiam. Viuianus.

p *Falcid. capere poterit*] sc. hæres. i. detrahere ab hoc Titio.

q *Stlo*] de legatis cæterorum.

r *Standum est*] imò non standũ, vt hæres non habeat Falc. vt ff. eod. l. Titia. quæ est §. Sed speciale hoc casu. vt & alias. sup. eo. l. si. debitor. hoc tamẽ non nocet hẽdi. quia alij legatarij. & sũ, & hoc onus Falc. subeunt. vt inf. eo. l. qui quadringẽta. §. si q d. Vel potest dici, quod hic non dicit detrahi Falc. sed dicit, q cum duo. & dimidiũ posset detrahi de decem nõe Falc. tm. i. duo, & dimidiũ videatur ei iterũ legare, & sic erũt xij. & dimidiũ, ex quib. Falc. detrahitur. Et hoc modo statur sniæ testatoris, & Falc. retinetur: prædicta autem duo, & dimidiũ detrahit hæres de legatis cæterorum, vt dixi. Accurs.

s *Si fundus*] CASVS. Legauit tibi fundũ valẽtẽ 50. sub odõne, si daret hẽdi meo 50. Certè valet legatum fundi. & potest hæres meus detrahere Fal. de fundo, si hẽt locũ Fal. in hẽditate mea, nõ obstante, q tu dedisti ei 50. cã implendæ conditionis legati fundi. Sed si legauit tibi 50. aureos sub cõditione, si dares 50. au. hẽdi meo, ñ valet hoc casu legatum. Vi.

t *Vtile*] in toto fundo, nam totus legatus vi. vt sup. eo. l. ad veterani. §. 1. & dic contraria plenè, vt ibi no. & facit ĩ. de le. 2. l. si cui fundus. & ĩ. eo. l. qui fundum. Ac.

C *ircalegem*] CASVS. Instituit mihi hæredẽ Titium, & multa legata ab eo reliquit, & purè, & in diẽ. & sub condõne: inter quæ legauit Scio decẽ vsq; ad decem annos, vel sub condõne, si nauis ex Asia venerit. Quæ conditio extitit post decennium. certè non vĩt huic Scio legata decem, vt sic possit his alijs legatarijs detrahere Falc. eo modo, ac si d. Scius habuisset decem, sed tm minus de decem vi legatum d. Scio, quãtum ad hoc, quod hæres fuit lucratus medio tempore vsque ad diem, vel condi. ex d decem existentem. Secundò dicit, q sicut legata soluuntur, nisi deducto ære alieno sit & donationes causa mor. Viuianus.

u *Minus*] decem. scilicet quinque.

x *Quantitatem*] & secundum hoc Falc. detrahitur. vt infra eo l. qui quadringenta. §. fi. & l. in quantitate §. in diem. & facit sup. eo. l. in lege Falc. & nu. Instit. de actio. §. plus.

Nec enim delinquendo quisquam pretiosior fit. Sed nec hæredem post mortem testatoris institutum seruum, [a] tanto pluris esse, quantò pluris venire potest. [b] Pędius scribit. Est enim absurum, meipsum [c] hæredem institutum non esse locupletiorem [d] ante, quam [e] adeam: [f] si autem seruus hæres institutus sit, statim me locupletiorem esse [1†] effectum: cum multis causis accidere possit, ne iussu nostro adeat. Acquiritur etenim [2†] nobis certè, cum adierit. Est [3†] autem prępotterum, antequam acquisierimus.

¶ Cuius debitor soluendo nõ est, tantum habet [g] in bonis, quantum exigere [4†] potest.

Ex loco, & tempore, rerũ pretia variantur: & caristia, quæ modico tempore fuerit, non inspicitur. Bar.

¶ Nonnullam tm pretij [5†] varietatem loca, [h] temporaque afferunt. Nec. n. [i] tantidẽ Romę, vt [6†] in Hispania, oleum æstimabitur: nec continuis [k] sterilitatibus tantidẽ, quanti secundis [l] fructibus: [m] cũ [7†] hic [n] quoq; nec ex momentis [8†] temporum, nec ex ea, quę rarò accidit, [9†] caritate, [o] pretia constituantur.

Vlpianus. [10†]

LEX LXIV.

Si in testamento ita scriptum sit, Hęres meus Lucio Titio decem dare damnas esto: & quanto quidem minus per l. Falcid. capere poterit, [p] tantò amplius ei dare damnas esto, [q] sententię testatoris standum est. [r]

Si fundus legatur sub conditione, si hæredi pecunia soluatur per legatarũ, fundus totus est in legato, quo ad computationem Falc. Alex.

Paulus. [11†]

LEX LXV.

Si fundus legatus sit quinquaginta dignus, sub hac conditione, Si quinquaginta hęredi dedisset: [12†] plerique putant, vtile [s] esse legatum: quia conditionis implendę cãdatur. Nam constat etiam Falcidiam eum pati posse. Sed si quinquaginta aurei legati sint, si quinquaginta dedisset, dicendum est [13†] inutile esse legatum, & magis ridiculum esse.

In legatis conditionalibus, & in diem, tanto minus dicitur esse in legato, quantum facit ratio interusurij medij temporis. Alex.

Vlpianus. [14†]

LEX LXVI.

Circa legem Falcidiam, in eo, quod sub conditione, vel in diem alicui relictum est, hoc obseruandũ est: si decem sub cõditione alicui fuerint relicta, eaq; conditio post decẽniũ fortè extiterit, [t] non videntur decem huic legata, sed minus [u] decem: quia interuallum temporis, & interusurium huius spatij minorẽ facit quantitatem [x] decem.

1† Fl. de est. esse.

2† Fl. de etenim

3† Fl. cẽ.

4† Al. excutere.

5† Fl. pretio.

6† Flo. & in.

7† Fl. dũ.

8† Ita ẽt Duar. al. monumẽtis.

9† Fl. accidat.

10† Li. 13 ad l. Iuliã & Papiã.

11† Quo tpe is cogit sumẽdã cedere põ. et par. nõ ĩo. lo. Bar, ĩ. b. cura anis. in da opp. de offi, rę sect. ib. idẽ i annonã. de extr id. c. im.

12† Li. 6. ad l. Iuliã & Papiã. & Papiã.

13† Fl. de est. est.

14† Li. 8. ad l. Iuliã & Papiã.

a *Superfit*] vt C.eod.l.successores.
b *Immodicum*]id est magnum,adeo,quod non possunt solui donationes.
c *Aliud*] nisi quod supereſt deducto ære alieno. & facit C. de testam.milit. l in testamento.

QVotes.] CASVS.
Institui mihi hæredem Titium. & filio meo naturali,qui non poterat capere, nisi duas vncias de iure, legati tres vncias hereditatis meę, & multa alia aliis legata reliquit,ita,q̃ habet locum l.Falc. in hæreditate mea,certè prius debet detrahi Fal.de dictis trib. vncijs : & reliquum debetur filio, si non sit vltra duas vncias. Vulanus.
d *Licet*] vt naturali vltra vncias,in vncijs. vt C.de natu.l.b.l 2.
e *Non excedat*] sed si excedat :ille excessus retinetur adhuc præter Falc.
f *Debetur*]hæc l.facit, vt filius de restituendo rogatus possit detrahere duas quartas: g quod dic. vt C.eo. l.quàquam. facit sup.titul.1.l.sed & si.f.1.

¶ Sicut legata non debentur, nisi deducto ære alieno aliqd supersit: a sic 1 † nec mortis causa donationes debebũtur, sed infirmabuntur per æs alienum.Quare si immodicum b 2 † æs alienum interueniat, ex re mortis causa sibi donata nihil aliud c 3 † consequitur.

Tantum dicitur consequi legatarius de legato, quãtum consequitur cum effectu detracta Falcidia. Alex.

Terentius. 4 †

LEX LXVII.

QVoties cuidam amplius legatum est, 5 † quam ei capere licet, d 6 † & lex Falcidia locum habet: 7 † prius Falcidiæ ratio habenda est, s. vt subducto eo,quod lex Falcidia exceperit, reliquum, si non excedat e statutam legi portionem, debeatur. f

Legatum alimentorum ad vitam relictum, & etiam legatum vsusfructus,subijciuntur Falcidiæ, & reputantur ascendere ad tantam quantitatem, quantam comprehendere potest tempus vitæ,habitatione ætatis. Alex.

Maximus. ad leg. Falc. 8 †

LEX LXVIII.

HAereditatum g computationi in alimẽtis h faciendæ hanc formam in esse. 9 † Vlpianus scribit, vt à prima ætate, i vsque ad annum xx. quantitas alimentorũ triginta annorum cõputetur, k ciusq; quantitatis Falcidia pẽsletur. Ab annis verò xx. vsque ad annum xxv. annorum xxviij. l Ab annis xxv. vsque ad annos xxx. annorũ xxv. Ab annis xxv. usque ad annos xxxv. annorum xxij. Ab annis xxxv. usque ad annos xl. annorum xx. Ab annis xl. vsque ad annos quinquaginta, tot annorum computatio fit, quot 10 † ætati eius m ad annũ sexagesimum deerunt, 11 † remisso n anno vno. Ab anno vero quinquagesimo vsque ad annum lv. annorum iv. Ab annis lv. usque ad annum lx. annor. vij. Ab annis lx. cuiuscunq; ætatis sit, o annorum quinque, Eoq; nos iure vti, Vlpianus ait, p & circa computationem vsusfructus faciendam. Solitum est tamen à prima ætate vsque ad annum xxx.computationem q annorum xxx. fieri. Ab annis verò xxx. tot annorum computationem iniri, 12 † quot ad annum 13 † sexagesimum deesse videntur. Nunquam ergò amplius, quam xxx. ann. computatio initur. Sic denique & si Reipublicæ vsusfruc. legetur, siue simpliciter, siue ad ludos, xxx.annorum computatio r fit.

K *Triginta annorum computetur*] præsumitur, quod tantum viuere possit,& ita finiatur,alimẽta,vt ff.de trãslac.l cũ hi.§. modus. in fi.Sed quid si minus, vel vltra viuat? Rñ. vel repetit à legatario. qđ habuit vltra vitã. & proficit alijs legatarijs, vel dabitur legatario prout vixit vltra:sicut dico in vsufruc. Reipublicæ relicto.ff.ibi. Sic denique. l *Triginta*] scilicet,quantitas alimẽtorum cõputatur. & eius quantitatis Falcidia præstetur semper repete.Accursius.
m *Quæ ætati eius*] vt si habet 42.annos pẽsumitur viuere decẽ & octo vno minus. Accursius.
n *Remisso.*] i.detracto. Azo.
o *Ætatis sit*]f.in antea.
p *Vlpianus ait.*] & male: & ideo statim corrigit, solitum est &c. Et sic not. quod aliud est in vsufructu, quam in alimentis. vt ff. dictum est: & fauore alimentarij hoc dictum est. Nã quia fructuarius sẽm hanc computationem æstimatur diutius viuere, quam alimentarius,ideo maiorem notæ Falc. patitur detractionẽ: sic & vsufruc.morte, & ca.di.tollitur.alimẽta morte tm̃, vt ff. de capi.dim. l.legatum. Azo. Sed an pro omnibus annis dabũtur statim alimenta? Respon. æstimabuntur, quantũ valerent per tm̃ tempus dãda per singulos annos, & id soluitur,vt ff. eo. l.cũ Titio. & sm̃ hoc sibi & alijs desalcat. Vel aliter,vt ibi no.Item non obst. prædicta sup.eod. l.in l.Falcid.quia ibi in simplici conditionali.vel solue.vt ibi.Item nec obst.sup.eod.l.si hæres.§.fin.quia ibi speciale. Item no.in alimentis præsumit citius mori senẽ, quam iuuenem,sic inf.de fideicom.liber.l.is cui. Sed a:gu. contra, sup de inoffi..testam.l.nam & si.

ADDITIO. Dic secundum Bar. q̃ ibi plus viuit senex, quam iuuenis: & euenit propter ordinem turbatum.

q *Computationem*]f.vsque ad 40.vel 60.sed vsque ad 15.vt supra dictum est. Accursius.
r *Computatio*]quia præsumitur in hoc ipse capite minuicitas. Sed non durat centum annis.vt ff. de vsufr.l.an vsufruc.quæ est j. Sol.hic non dicit finiri hoc ipe,sed æstimari,quantum valet fructus.i.in tm̃ tempus:sed si interim nõ finiatur vsusfructus,fiet iterum æstimatio in alios triginta. & sic deinceps vsq; ad centum, vt in centuatio. Item contra.C.de dona.l.si quis argentũ.§.si æst donator. vbi in 15. sed ibi donator,qui donauit reditum,non habebat prædiũ.

ADDITIO Dic aliter secundum Bar.quod aliud in donatione.vt ibi:aliud in legato.vt hic: & ideo non potest dari nisi quia sic placuit.vt l.non omnium. sup.de legib.

¶ Si

1† Fl. deest sic.
2† Et ita Du.aliàs modicũ.
3 † Fl.nihil aliqs.
4† Terentius Clemens li.4. ad l. Iuliã, & Papiam.
5† Fl.sit.
6† Fl.diceret.
7† Fl.haberet.
* Quartas materiã glossæ amplã hẽs in ind.trac.ff. lit. f. sub Rubr. de filio gratuatus, & hærede.
8† Æmilius Marcellus lib.2. ad legẽ vicesimã hereditatũ, cõputationi in alimẽtis faciendi &c. Fl. huius legis initiũ est, cõputationi cui? et inscriptio est. Æmi. Macer.li. 2.ad legẽ vicesimã hereditatũ, q̃ sequitur Dua. repẽdẽs Ha Ioã. vi. et Ant. Aug. li.1.emẽ. c.1.de sen su ãt & intellectu huius l.pulchrè dixit Berẽg. paul.hac. in l.vn.n. 300 C.de sen. q̃ pro eo.q̃ ite.
9† Fl.eẽ.
* Ætates
10 † annorum, Taurel.
11† Fl.deerit.
12† Fl.inire.
13† aliàs quos vsq; ad annũ.
1 Adde q̃s dicatur iuuenex.gl.or. in l.2.in ver.senũ C.de ipo. q nõ imple. ff. ibi. lib.10. & in l.1 C. qui ætate.

¶ *Si quis ex hæredibus.*]CASVS. Inſtitui mihi tres hæredes, & multa legata quibuſdã reliqui, ita, quod hẽt locum lex Falcidia. Cum aũt hẽdes volunt hẽre ita rationẽ, quãtum ſit in bonis meis, vt ſic ſciant, quantũ debent detrahere nomine Falc. de legatis, vnus de eis hẽdibus dixit, vnũ equũ hæreditariũ eſſe ſuũ propriũ. Certè ſi conuincatur hæreditariũ eſſe dictũ equum, nõ detraheret. ſi dictum equum ſubtraxiſſet, quo caſu ſine dubio nõ detrahet. Falc. Vi. a *Propriam*] ſuã hæredis, nõ defuncti: vt ita repellat legatariũ à rei vend. Poteſt tñ peti actione ex teſtõ, vt ſ. de leg. ſecũ do. l. vnum ex familia. §. ſi rem. Accurſ.

b *Ad hæreditariam*] i. de hæreditate: & facit ſ. eo. l. beneficio. in pũ. & l. Pau. & ſ. ad Trebel. l. Paul. tñ. ſi certã. & de ijs, qui. vt indig. l. reſcriptũ.

1 ‖ l. 5. ad Sabinũ.

V *Sufructu.*] CASVS. Titiũ inſtitui mihi hẽdem, cũ eſſem debitor quorũdã: & vſumfructũ bonorũ meorũ reliqui Seio. Certè ęs alienũ, quo teneor prædictis eſt deducendũ ex oĩbus rebus hæreditarijs, & in cæteris omnibus conſtituendus eſt vſusfruc. Seio. Eſt ratio, quare in cæteris eſt conſtituendus: qa nulla res eſt, quæ nõ cadat in vſumfructum legatũ: & hoc poſt Senatuſcõ. cuius nomẽ nõ habemus, in quo continebatur, quod omnium rerũ, quas in cuiuſcunque patrimonio eſſe conſtaret vſusfruc legari poſſit, vt ſup. de vſufruc. earum rerũ, quę vſu conſumuntur. l. 1. in princ. Viuianus. c *In vſufructu.*] i. quaſi etiam, quæ vſu conſumuntur, vt ſup. de vſufru. ear. re. l. 1. & l. fi. & facit inf. de vſufruct. leg. l. 1. & fi. & inf. de verb. ſig. l. ſubſignatum. §. bona & ſup. de iu. do. l. mulier.

2 ‖ lib. 16. ad Sabinum.

3 † aliàs incipit. ſtipulatio l. Falc.

F *Alcidię.*] CASVS. Inſtitui mihi hęredẽ Titiũ. Primo, & Secũdo legata reliqui purè, & Tertio, & Quarto reliqui legatũ ſub cõditione: & deceſſi. Certũ eſt tũ, q̃ ſi exiſteret conditio legati relicti Tertio, & Quarto, haberet locũ Falc. Nunc aũt non hẽt locũ Falcidia pendente cõditione dicti legati relicti Tertio, & Quarto. Vñ Primus, & Secundus, quibus legatũ erat purè, petunt à Titio hęrede integra eorũ legata: & Titius ſoluit eis. Veruntũ fecit ſibi per eos caueri, q̃ reſtituerent ei illud, qđ apparuerit plus accepiſſe, q̃ per leg. Falc. licuerit accipere. Apparuerit dico, eo tempore, quo exiſtet condõ, ſub qua relictũ fuit legatũ Tertio, & Quarto p̃dictis. Certè iſta ſtipulatio ſtatim cõmittitur hẽdi, vt poſſit ex ea agere p̃ dictos Primũ, & Secundũ, poſtq̃ extitit cõdõ legati relicti ſub conditione Tertio, & Quarto: ſicq; habuit locũ Falc. Et qđ dixi in ſtipulatione interpoſita occaſione legati conditionalis, idẽ eſt in ea, q̃ interponitur occaſione debiti, ſiue æris alieni hæreditarij conditionalis. Viuianus. d *Stipulatio*] à legatario præſtita, vt quãto amplius, q̃ per l. Falcidiæ erit acceptum, reddat. et facit ſ. e. l. le. Falcidia. et l. beneficio. e *Conditio legati*] quod relictum erat ſub conditione. Acc. f *Debiti*] æris alieni.

P *Oteſt hæres.*] CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredẽ Seiũ, & multa legata ab eo reliquit, ita, q̃ habeat locũ Falc. in hæreditate: & deceſſit. Nũc hæres prædictus vult vẽdere dictã hęreditatẽ Caio certè in ipſa vẽditione ſit idẽ hæres cauere legatarijs de ſoluẽdis eis legatis ĩtegris. ẽt Falc. locũ habere. Nam quãuis vendat hẽditatem, nihilominus tenetur rũdere legatarijs, vt C. de hær. vẽd. l. 2. nec vẽ dictus hæres cauere p̃dicto mõ in fraudẽ l. Falc. q̃ vult detrahi quartã de legatis: quia ea lex Falcid. eſt lata cã hẽdis, & non in fraudẽ hæredis: & hæres benè põt diminuere ius ſuũ ptędicto modo. Poſt vẽditam aũt hæreditatẽ non poſſet fortè his tali modo cauere in præiudicium emptoris. Viu. g *Poteſt hæres*] ſecus in teſtatore, vt ſ. eo. l. q̃ de bonis. ſ. fi.

h *Traſſentur*] ab emptore, vel ſibi, qui remaner obligatus, vt C. de hẽ. vẽd. l. 2. Ac. i *Cã lata*] aliàs data. & ita in libro domini mei.

K *Diminuat*] ſic ſ. de par. l. pactum. & C. loca. l. emptorem.

4 ‖ lib. 32. ad edictum.

Falcidiæ erit acceptum, reddat. et facit ſ. e. l. le. Falcidia. et l. beneficio. e *Conditio legati*] quod relictum erat ſub conditione. Acc. f *Debiti*] æris alieni.

P *Oteſt hæres.*] CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredẽ Seiũ, & multa legata ab eo reliquit, ita, q̃ habeat locũ Falc. in hæreditate: & deceſſit. Nũc hæres prædictus vult vẽdere dictã hęreditatẽ Caio certè in ipſa vẽditione ſit idẽ hæres cauere legatarijs de ſoluẽdis eis legatis ĩtegris. ẽt Falc. locũ habere. Nam quãuis vendat hẽditatem, nihilominus tenetur rũdere legatarijs, vt C. de hær. vẽd. l. 2. nec vẽ dictus hæres cauere p̃dicto mõ in fraudẽ l. Falc. q̃ vult detrahi quartã de legatis: quia ea lex Falcid. eſt lata cã hẽdis, & non in fraudẽ hæredis: & hæres benè põt diminuere ius ſuũ ptędicto modo. Poſt vẽditam aũt hæreditatẽ non poſſet fortè his tali modo cauere in præiudicium emptoris. Viu. g *Poteſt hæres*] ſecus in teſtatore, vt ſ. eo. l. q̃ de bonis. ſ. fi.

h *Traſſentur*] ab emptore, vel ſibi, qui remaner obligatus, vt C. de hẽ. vẽd. l. 2. Ac. i *Cã lata*] aliàs data. & ita in libro domini mei.

K *Diminuat*] ſic ſ. de par. l. pactum. & C. loca. l. emptorem.

nec fraus ei fit, ſi ius ſuum diminuat k hæres. *

Caius. 5 †

LEX LXXII.

QVantitas pr̃imonij, deducto etiã eo, quicquid explicandarũ venditionum l cauſa impenditur, æſtimatur.

Cum tractatur de imponẽda Falcidia, tempus mortis inſpicitur: nec conſideratur diminutio ſequens, vel incrementum. Alex.

Idem. 6 †

LEX LXXIII.

IN quantitate pr̃imonij exquirenda viſum eſt, mortis tempus m ſpectari. qua de cã ſi quis centũ in bonis habuerit, & tota ea legauerit, nihil legatarijs prodeſt, ſi ante aditam n hæreditatẽ, per ſeruos hæreditarios, aut ex partę ancillarum hæreditariarum, aut ex fętu pecorum o tantũ accefferit hæreditati, vt centum legatorum nomine erogatis, habiturus ſit hẽs quartã partem: ſed neceſſe eſt, vt nihilominus quarta pars legatis detrahatur. Et ex diuerſo, ſi ex centum, P lxxv. legauerit, & ante aditam hæreditatem in tantum decreuerint bona, incendijs fortè, aut naufragijs, aut morte ſeruorum, vt non plus, quam lxxv. vel etiam minus relinquatur, ſ. quod mihi lex mea cauſa dat, eã mihi nõ vti licebit † ait Cic. ac. 3. in Verrẽ. 5 † li. 3. de legatis ad edictum Prę.

6 ‖ lib. 18. ad edictũ prouinciale.

ſ. quod mihi lex mea cauſa dat, eã mihi nõ vti licebit † ait Cic. ac. 3. in Verrẽ. 5 † li. 3. de legatis ad edictum Prę.

6 ‖ lib. 18. ad edictũ prouinciale.

ciendarũ pp ſoluendum æs alienũ: puta, quia dedi proxenetæ xx. ſolidos, vt faceret eũ vendere rẽ hæreditariã Viu. l *Venditionum*] quæ fiunt pro debitis explicandis: & facit C. de iur. delib. l. fi. §. in computatione.

I *N quantitate*] vide hunc caſum per te propter nimiam prolixitatem.

m *Mortis tempus*] ſic ſ. eo. l. in tõne. in prin. & Inſtit. eo. §. pen. qñq; tamen tempus aditæ hæreditatis, vt ſup. eo. l. cum quo. & ſ. eo. l. ſi creditor. qñq; etiam poſt, vt ſtatim dicam. n *Si ante aditam*] qñq; pdeſt ẽt poſt aditã, vt ſi fructus pperierunt ex legato relicto ſub cõditione ante cõditionẽ, vt ſ. eo. l. quod de bonis. §. fructus. & ſ. ad Treb. l. mulieris. §. ſi hæres. Idẽ contingit ſ. eo. l. in ratione. 1. §. 1. & ſ. eo. l. 1. §. idẽ qđ. Itẽ & econtra, ſ. eo. l. in lege Fal. placuit. ſed dic, vt ibi.

ADDITIO. Dic, vt ibi in legato conditionali, vbi per cautionem tantum fit explicatio: ſed quando eſt debitũ, vel creditum conditionale, tunc poteſt vtroq; modo fieri, vt ſ. proxi. §. Et ratio eſt, quia placuit ſic facere ſecundum Bart. o *Pecorum*] nec eſt p̃ quod dicit inf. eo. l. qui quadringenta. §. fi. licet Io. eam intellexerit aliter, vt ibi dixi.

p *Si ex centũ*] i. ex pr̃imonio, qđ ẽ 100. legauit 75. & añ &c.

a *Solida.*] i. non deducta Fal. vt & ſ. eo. l. in tõne. §. diligenter. ſic ſ. de inſt. l. habebat. in fi. Non autẽ de ſuo, niſi hodiè, ſi non fiat inuentariũ, vt in Auth. de hęred. & fal. §. ſi verò. coll. 3.

b *Non adire.*] ſic ſup. ſ. quis omiſ. cau. teſt. l. ſi quis omiſſa.

c *Neceſſe.*] cauſatiua neceſſitatis, non præciſa: ſic Inſti. de exhær. li. §. ne ergo.

d *Videatur.*] facit ſ. de min. l. 3. § ſi quid. & ſ. eo. l. quærebatur. & ſ. eo. l. cũ Titio. & ſ. e l. in lege Fal nõ.

e *Quod debetur.*] ſ. id quod valet ſpecies.

f *Reddat.*] i. det. vt ſ. de ver. ſig. l. verbum reddendi.

g *Reddantur.*] id eſt, dentur.

h *Intelligendum eſt.*] ſtatim enim peti poſſunt pura legata: & hoc idem eſt in conditionalibus exiſtẽte conditione eorũ. Ergo ſẽdm hoc interim dẽt putũ legatũ conditionale, vel in diẽ, excedere in eo, quod nomine Falcidiæ pſtandum eſt, quantũ excedit emolumentum. vt inf. eod. l. qui quadringenta. Azo.

i *Fructus.*] non enim [illegible] vel fructus cõ[illegible] Falcidiã [illegible]

k *Detrahuntur.*] in tribus ſtabitur cõtributionibus, contribuuntur legata, & duo ſ. eo. l. Neſennius. & tertius ſ. l. ſi quis omiſ. cau. teſta. l. quia autem. Azo. & facit Inſti. eo. in §. & ſ. eo. l. Plautius. & l. Pœnales. §. annua.

l *Quod autem. Legatorum.*] i. prælegatorum: & facit ſup. eod. l. Neſennius. & ſ. ad Trebel. l. deducta. c. núm. 15.

m *Legatum.*] i. prælegatum eſt à cohærede. & continua l. ſequ. cum iſta.

n *Legati.*] i. prælegati. Accurſius.

o *Id autem, Nõ imputatur.*] imò videtur imputari. vt ſ. de inoffic. teſtamen. l. Papinianus. § ſi cõditioni. cõtra. Sol. ſecundum Axo. hic in quarta iure inſtitutionis, ibi iure naturæ: vel dic. vt ibi. Item argum. contra ſ. eo. l. ſi pupillus. ſed ibi, vt debitum magis accipit hæres: & facit C. famil. erciſc. l. filiũ. p *Capit.*] non hæreditario iure. ad quod ſup. l. proxi. Accurſ. q *Pro ſua parte.*] i. pro eo, quod accipit, & totum quod accipit, videtur accipere, ſcilicet iure hæreditario, licet in ſpecie contra. vt ſup. de leg. ſecundo. l. cum pater. in princip. ſecundum Ilne.

a *Reſtatorem diſtribuere legata, ne vltra dodrantem relinquat.*] Quod ſi exceſſerit quis dodrantẽ, pro rata portione per legem ipſo iure minuũtur. verbi gratia, Si is, qui quadringenta in bonis habuit, tota ea quadringenta erogauerit, quarta pars legatarijs detrahitur: b ſi trecenta quinquaginta legauerit, octaua. Quod ſi quingenta legauerit, habens quadringenta, initio quinta, deinde quarta pars detrahi debet. Ante enim detrahẽdum eſt, quod extra bonorum c quantitatẽ eſt: deinde quod ex bonis apud hæredem remanere oportet.

Illud tantum in Falcidiam imputatur, quod capitur ex iudicio teſtatoris iure hæreditario, niſi teſtator in Falcidiam iuſſerit imputari; & tacto prælegata, quatenus capiuntur a cohærede, non imputantur in Falcidiam, nec id, quod datur gratia conditionis implendæ, niſi fuerit hæreditarium. Alexander.

Idem. d

LEX LXXIV.

QVod autem dicitur, ſi ex iudicio defuncti quartam habeat hæres, ſolida præſtanda eſſe legata, ita accipere debemus, ſi hæreditario iure habeat. Itaque quod quis legatorum e nomine à cohærede acceperit, f in quadrantem ei non imputatur. Sed g ſi ideo legatum h ei datum eſt, vt integra legata, vel fideicommiſſa præſtet: deneganda erit actio legati, i ex lege Falcidia vti malit. k

Idem. l

LEX LXXV.

ID autem, quod conditionis implendæ cauſa, vel à cohærede, vel à legatario, vel à ſtatulibero datur, in Falcidia non imputatur: m quia mortis cauſa capitur. n Sanè ſi à ſtatulibero peculiares nummos accipiat pro ſua parte q quadranti eos imputare debet: quia pro ea parte nõ mortis cauſa capere, ſed hæreditario iure eos habere intelligitur. Qua ratione placuit, legata, quæ legatarij non capiunt, cũ apud hæredes ſubſiderent hę-

s. di-

2† al. portione.

3† Fl. deeſt, id.

4† Fl. aut.

5† Fl. de eſt vt.

6† Fl. ſed diu iri. vide Aur. Aur. emẽli. 12. c. 11.

7† Flor. modo.

8† Fl. dã.

9† al. quã o minus

10† Fl. abſtinuit.

11† Fl. re inquantus.

12† Collige ex hoc text. ſi detrahi neceſſe, niſi in pensionis. l. 1. §. 2. ff. de impenſ. in h. ſ. ff. & † Ang. ibidem.

13† Fl. accepit.

14† Fl. eſt lex. cuius inſcriptio eſt. Ea li. 40. Dige. Iuliani Marcell. & vi. Anton. Aug. em. li. 3. c. 1.

15† Fl. Mallet.

16† Fort. Cains li. 3. de legatis ad edictũ Prætoris.

a R*emanserit*]facit ff.eod.l.ex asse.& l.non est.& l.seq.Accurs.

IN *singulis*] CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & Seium: & à Titio reliqui tot legata quibusdã, ꝙ exhausũ semissem hæreditatis meæ, in qua instituerã eundẽ Titiũ, ita, ꝙ non remaneret d. Titio quarta dicti semissis, solutis dictis legatis. A Seio autem reliqui similiter legata, sed nõ tot, quin remaneret ei integer quadrans totorum bonorum, quæ sunt in sua parte, id est, semis, in quo fuit institutus. Certè competit Titio beneficiũ legis Falcid. & non Seio: quia non est ei necesse. Nam non dubitatur ratione Falc. compensandam esse in singulis hæredibus: & hæc vera sunt, quando Titius, & Seius adierũt hæreditatem: sed si alterũ eorum non adeunte, alter hæres solus extiterit: nunquid perinde ratio legis Falc habẽda sit, ac si statim ab initio is solus, qui adiuit, hæres institutus esset? in sunt spectandæ singulatim causæ singulatum portionum, id est, portionis Titij, & portionis Seij, quas ambas habet ille eorum sol⁹ qui adiuit? s. vt in qualibet dictarum portionum per se habeatur ratio legis Falcid. Et certè si Seij pars legatis exhausta sit, ꝙ hæres extiterit, alio nõ adeũte adiuuabuntur legatarij per deficientem partẽ nõ grauatam, quia ea pars deficiens non est legatis onerata. Et est ratio, quare debeant iuuari legatarij per partem non grauatã: quia legata, quæ apud hæredem remanẽt aliqua de cãusa, quod non soluũtur aliquibus legatarijs, efficiunt, vt cæteris legatarijs, aut nihil, aut minus detrahatur nomine Falc. Eadem ergo ratione portio cohæredis non grauata, & defecta dẽt facere vt legatis relictis ab eo, ꝙ solus extitit hæres, aut nihil, aut minus detrahat nomine Fal. si verò defecta, siue non adita pars fuerit exhausta legatis, perinde in ea ponẽda est ratio l. Fal. atque si ad eum ipsum pertineret, à quo defecta fieret. Fecit enim eam defectam, ex eo quod eã non adiuit, quo casu si ad eum ipsũ pertineret, sine dubio ponenda esset in ea rõ le. Fal. vt dictũ est. Et hoc dicit cum l. seq. Vin.

b *Semis*]i. pars Titij est exhausta. Accur.

c *Relictus*]i. remansit. idest tres vncias: & sic suus semis non est exhaustus.

d *Competit*]vt Inst. eo. ſ. fi. & sup. eo. l. in ratione. 1. §. si filio. Sed contra, inf. ti. 1. §. Marcellus Sol. vt ibi. Accur.

e QVod si alterutro, *Instituus esset*] & sic in casu nõ s. superioris l. non esset locus Falc. cũ quartam haberet.

f *Quarta*]pars deficientis. Accur.

g *Detrahatur*]vt sup. eod. l. id autem. in fi. ergo à simili portio cohæredis defecta debet facere, vt legata ab eo relicta, qui solus hæres extitit, in totum petantur, secundum Io.

h *Exhausta*]hoc idem, si ex pupillari substitutione cohæres pupilli pupillo hæres extiterit. Nam quæ relicta sunt à pupillo, nõ augentur propter partem cohæredis succedentis, vt ff. eo. l. in ratione prima. §. quæsitũ. sed relicta in substitutione ab hærede succedente, augentur, vt ff. eo. l qui fundũ. §. fi & §. q filiũ. Sic ex vulgari substõne quis sui cohæredis partẽ vendicat, indistincte augent legata, siue pars defecta fuerit ex one rosa, & auget per non defectã, siue nõ defecta auget p defectam, vt sit omniũ legatorum contributio, vt inf. eod. l. qui fundum. i. qui filiũ. primo respon. nisi testator ab vno relictis nominatim legata, vt non præstarẽtur ab alio, vt probatus sup. eod. l. 1. §. interdum. in fin. & sup. de leg. 1. l. licet. Et no. quod licet legata relicta à pupillo instituto hæde non augeantur propter partem succedentis pupillariter, vt dixi: tamen augentur ea, quæ substituto in pupillari substitutione sunt relicta. In hoc enim differt cohæres ab extraneo vt supra de vulg. substi. l cohæredi. ff. cohæres. & ff. eo l. in ratione. §. fin. Azo.

i *Defecta fieret*] in Trebellianica quarta esse videtur, vt C. ad Trebellianum l non iustã. in fine. Vel ibi non poterat retinere, sicut nec instituta: quia fuerat coacta: & facit sup. eo. l. prima. §. si cohæredis. & l. in ratione §. penult. & l. si pupillus. §. fin. Accur.

§† Fl. quæ nõ est.

IN *duplicibus*] CASVS. Filium meũ Titium impuberem institui mihi hæredem, & ab eo legata reliqui: & ei meo filio feci alium hæredem, ideſt substitui ei Seium pupillariter: & ab eodem substituto legata quibusdam reliqui & decessi. Tractatur nunc de lege Falci. circa hæreditatem meam. Et circa hoc potest quæri de duobus, scilicet, de substantia patrimonij mei, & de contributione legatorum relictorũ ab impubere, & ab eius hærede, siue à substituto eius. In primo casu inspicitur id, quã ego testator mortis tempore in bonis habebam, vt secundum illam inspectionẽ videatur, an sit locus legi Falc. vel nõ, nec ad rem pertinet si postea acquisita sint bona dicto meo filio impuberi: vel è contrario, diminutũ sit de bonis meis: quia semper inspicietur illud, quod erat in bonis tempore mortis meæ. In secundo casu, scilicet, cum de contributione legatorum quæritur viuo meo filio impubere, à quo impubere petũt legata illi legatarij quib. ab eo impubere legauit, cõtribuuntur in vnum tã ea legata, quæ in primis tabulis relicta sunt p me à dicto impubere, quam ea, quæ in secũdis tabulis relicta sunt per me à dicto substituto impuberis, s. vt appareat, quantum ab impubere in patris tabulis sit relictum, & per consequens sciatur, vtrum nunc habeat in eis locum Falcidia, vel nõ. Et siquidem in eis habeat locum Falcidia, defalcentur, si autem non habeat locũ in eis Falcidia, soluantur integra legatarijs per impuberem. & eius tutorem, & legatarij caucãt de restituendo quicquid apparuerit, eos accepisse vltra quam liceret eos accipere per legem Falcidiã. Apparuerit dico, adueniente cõditione tacita legatorũ à dicto substituto relictorũ. i. mortuo impubere in pupillari ætate. Ita. n. talis, vt dictũ est, debet fieri contributio. s. cum reliqui legatarij hæredes filij mei, à dicto eius substituto, sicut fieret, si ab impubere, vel alio meo hærede reliquissem quædã legata, purè, & reliquissem ab eodem quædã legata sub alia conditione, quam fuit conditio legatorũ à dicto substituto relictorũ, puta, sub condõne. Si nauis ex Asia venerit. Rectè enim fuerunt data legata à dicto substituto sub tacita condõ. vt dixi. i. si moreretur impubes in pupillari ætate. Quo casu, si à meo hæde reliquissem legata pure, & sub condõne, sine dubio dẽret interponi dicta cautio per legatarios, non autem contrahuntur in vnum dicta legata relicta ab impubere, & ab eius substituto, vt præstentur per impuberẽ legata relicta à substituto, vel vt ff. Falcidiam defalcẽtur dicta legata à substituto relicta. & hoc vult dicere hæc lex, vt mihi vi. Vi-

Idem. 1 †

LEX LXXVI.

IN singulis hæredibus rationem legis Falcidiæ cõputandam 2† esse nõ dubitatur: & ideo si Titio, & Seio hæ dibus institutis semis b hæreditatis Titij exhaustus, 3† Seio autem quadrãs totorum bonorum relictus c sit, cõpetit d Titio beneficium legis Falcidiæ.

Idem. 4†

LEX LXXVII.

QVod si alterutro eorum deficiẽte, alter hæs solus exiterit, vtrũ perinde rõ legis Falcidiæ habenda sit, ac si statim ab initio is solus hæs institutus esset? e an singularũ portionũ separatim causæ spectãdæ sunt? Et placet, si eius pars legatis exhausta sit, ꝙ hæs existerit, adiuuari legatarios per deficientẽ partẽ, quę nõ est § † legatis onerata: f quia & legata, quæ apud hæde remanent, efficiũt, vt cæteris legatis, aut nihil, aut minus detrahatur. g Si verò defecta pars fuerit exhausta, h perinde in ea ponendam rationem legis Falcidiæ, atq; si ad eum ipsum pertineret, à quo defecta fieret i.

Augmentũ, vel diminutio bonorum contingens penes pupillum, non minuit, nec auget legata relicta à pupillo, vel à substituto, & omnium legatorum sit contributio. Alex.

1† lib. 18. ad edictũ prouincia le.

2† Fl. cõponendã.

3† Fl. exhaustus est.

4† li. 3. de legat. ad edictum Prætoris Vrbani.

5† Fl. ca

6† Fl. ga

7† Fl. ga

8† Fl. ga

9† Fl. ga

10† Fl. ga

a *In duplicibus*] hoc est in quo est institutio & pupillaris substitutio, quæ videntur duo testamenta. vt ff. de inoffi. test. l. Papinian. §. sed nec impuberis. Vel. quod verius est. vnū est testamentum ex duarum hæreditatum, vt Instit. de pupil. substit. §. igitur. & supra de vulga. substit. l. patris. & filij.

b *De patrimonio*] scilicet. propter æs alienum soluendū: imò propter legata, quæ non soluuntur, nisi pri⁹ detracto ære alieno ex bonis. quæ hæret habuit tpe mortis testatoris: si verò ad legata nō habetur respectus, sed ad æs alienum tantum, illud ex bonis vndecūque, & quandocūque soluitur à filio hærede existente suo patri. secundū Ioan. Sed ad primam positionē pōt induci Instit. de hære. qua. & diffe. §. j.

c *Acquisierit*] sic supra eo. l. pater. §. fi. Accurs.

d *Quæ amet*] habet locū Falcidia, vel nō: & tunc tempus mortis intuitur considerata quantitate bonorum, quæ erant tempore mortis patris: & cōsideratis legatis paterni & pupillaris testamenti. nō autem, quæ postea in vita pupilli sunt aucta, vel minuta, tollit, vel inducit Falc. vt hic, & ff. eod. l. in ratione §. quod vulgò. & facit infra l. proxi. & quod no. supra l. prox.

e *Legasset*] quo casu fit contributio. vt supra eo. l. in ratione. §. quæ situm, in fine. §.

Si tit. qui quadringenta] CASVS. Catus habēs patrimonium quadringentorum. & habēs filium impuberē instituit sibi hęredē dictū suū filiū. & ab eo quibusdam ducenta legauit. & eidē suo filio substituit pupillariter Titium. & Seiū. & a d. Titio substituto legauit quibusdam alijs centū. & decessit d. Catus. & postea decessit pupillus in pupillari ætate nondū solutis legatis a se relictis. & propterea legata ab impubere relicta. id est d. ducenta vterque dēt soluere. id est vterque eorū. id est Titius. & Seius substituti. vnde videndum est. q d iuris sit circa leg. Fal. in personis dictorū duorū substitutorum. Et certè solus hæres. siue substitutus Titius prædictus vtetur leg. Fal. non ita d. Seius. cū ducenta ex hæreditate pupilli ad eu Titiū pti neant nomine legatorum. s. centum debent legatarij ex ducētis. quæ pupillus debebat eisdem legatarijs. & 100. debet ipse Titius. quæ ipse Titius date iussus est. itaque deducta quarta per eundem Titium ex vtraque quantitate. id est ex dictis ducentis. habebit idem Titius 50. in persona vero prædicti Seij q erat vnus de substitutis. & non erat grauatus in secundis tabulis aliqd præstare. Falcidia non interuenit. cū ad eum pertineant ducenta ex hæreditate pupilli: & cū ex ducentis. quæ à pupillo relicta sunt debeat idē Seius nomine legatorū 100. & non plus. Sic habet medietatē suæ partis. nedū quartam: si autem pupillus prædictus ante quam decedat soluat à se relicta. videlicet integra 200. debent curare tutores eiusdē pupilli. vt caueant legatarij de restituendo. si quid appareat eos accepisse vltra quam eis liceret per legē Falcidiā accipere. Apparebit. dico. eo tempore. quo d. Titius substitutus debet soluere centū à se relicta in secundis tabulis. Solum aūt. cū vendicabit sibi locū substitutio pupillaris. id est cū morietur pupillus in pupillari ætate. cōmittetur hæc stipulatio pp prædictū Titiū substitutū solū. ga vendicare sibi locū substitutione pupillari. non inuenitur. q possit hīc idem Titius. nisi quartā de 200. à se relictis. nō ut

1 Quæro an testōr assignando bona plurib. dicat testari. vel codicillari. vid ad lōgū in l. quoties §. do. Bal. in l. 1. versi. Quæro à testōr. C. d hær. insti. & glo. ibidem i verbo. diuidit.

f Plin. lib. 18. ad edictū prouin--- ciale.

2 Flesi & ea.

3 Fl. de ff. filio.

4 li. §. de le. ad edictū Prætō

5 Fl. habet filio.

6 Ducēta, &c.

quarta totius suę partis hæreditatis. q sua pars erat ducenta, vt dixi. est. Sed pp pupillū prædictū non cōmittetur hæc stipulatio. cùm nec propter Seium alium substitutum: quia ipse habet medietatem suæ partis. vt est dictum. Viu. *Vtrique*] substituti. Accursius.

7 Fl debent.

8 Fl. de est. & ē.

‖ *Seius*] incipit respondere. Accur.

h *Cum enim*] probat quod dixit.

i *Centum*] sub. &c. quæ ipse. &c. sed certè imò ducēta ab eo fuerunt relicta. Sed dic. quòd detrahitur quod vltrà quantitatem bonorum est, vt sup. eo. l. in quantitate. §. fin. & sic cū 200. tantū habeat de hæreditate pupilli, quod vltrà grauatur. pro nihilo est: sed de hoc detrahitur Falcidia, vt hic dicit. Acc.

k *Vt caueant legatarij*] scilicet, reddere quātò plus accipiūt. quā eis liceat per Falcid. quæ stipulatio licet pupillo non committatur. tamen substituto committitur. vt. & ff. eo. l. is. cui. & facit ff. eo. l. reperitur. & j. tit. 2. l. 2. in prin. & ff. eo. l. in ratione. §. quod vulgò & inf. de primile. credito. l. si pa terfamilias.

9 Fl. nec vllā medietatem.

¶ *Quædam legata*] CASVS. Legaui tibi fundū. viā. vel iter. vel actum. nunquid ex his legatis pōt detrahi Falcidia? Et vī. quod non. ga hæc legata non recipiunt diuisionē. vnde tota ad legatariū pertineat. verū tamen hæres pōt sibi hoc remedio succurrere. s. vt ex his l. éat Fal. vt f. faciat æstimari iustè dicta legata diuisionē nō recipientia. & denūciet legatario. vel legatarijs. vt inferat legatarius eidē hædi quartam partē æstimationis legati pp Fal. & si legatarius nó inferat. vtatur his aduersus eū legatarij legatu petentē exceptione doli mali. Idem dico. si his iussus eū facere opus aliqd municip. Bo. putabalineū. vel theatrū vel stadium. Nā & tale legatum vī indiuiduū. nec; his intelligitur fecisse aliqd prædictorū trium nisi ei dederit propriā formā. quæ forma contingit ex consummatione eiusdē operis. & nomine eius prædictorū legatorū oēs. & singuli hæredes in solidū tenentur. secus autē est. si legauit vsumfr. Nā cum diuisionē recipiat. benè pōt & eo directè Fal. detrahi. & ideo recipit diuisionē vsusfr. vt si duob. fuerit legat⁹. pertineāt partes eius ad singulos eorū ipso iur. Quid si legaui vxori meæ dotē quā mihi dederat. Certè nó poterit hæres de ea detrahere. Fal. qa suā rem vī mulier recipere. Sed & si legaui vxori meæ q q d eius cā emi. & parauit expressū est nominatim in ipsa l. Fal. vt hæc quoq; res empta. & parata p me nōe vxoris meæ. esset extra numerū legis Fal. ita q d eis nó possit detrahi Falc. h. d. cum l. seq. Viu.

l *Indistinctum*] ad hoc j. de verb. obli. g. l. stipulationes non diuidendum. in princ. & l. 4. in fi. & 5. de test. l. vlt. Accurs.

m *Stadium*] expone. vt Inst. de re diuis. §. Vlt. ciuitatis.

Idem. 1 †

LEX LXXVIII.

IN duplicibus [a] testamentis siue de patrimonio [b] quæramus, ea sola substantia spectatur, quam pater cum moreretur, habuerit. Nec ad rem pertinet, si post mortem patris filius, vel acquisierit [c] aliquid, vel diminuerit. Siue de legatis quæramus, [d] tam ea, quæ in primis, quàm ea, quæ in secundis tabulis relicta sunt, in vnum contribuuntur: tanquā si ea, [2] † quæ à filij hęrede reliquisset testator, à suo filio [3] † hęrede sub alia conditione legasset. [e]

Pupillariter substitutus grauatus potest Falcidiam retinere, licet alius substitutus non sit grauatus. Bart.

Idem. 4 †

LEX LXXIX.

SIis, qui quadringenta in patrimonio hēbat, 5 † à filio impubere hærede instituto ducēta legauerit, eiq; Titium, & Seiū hæredes substituerit, & à Titio [6] † centum legauerit; videamus quid iuris sit, si nōdū solutis legatis pupillus decesserit, & ob id ea

10

20

30

40

50

60

70

a *Formam*] sic inf. de nouope.nun.l.stipulatio. §.opus. & ff. de verb.sig.l.x dificia.i.perficisse. Sed arg.contra sup.de au. & arg.leg.l.& si non sunt. §.quid ergo. Accur.

b *Tenentur*] vt sup.fam.erc.l.hæredes.§.an ea.

c *Denunciet*] & sic soluit totũ protestando de æstimatione: & facit sup.eo.l.1.§.si vsusfructus. & §. sed operis.& sup.eod.l.lineam.in fi. & de leg. 2.l.cũ filius. in prin. imò etiam quandoq; diuiduũ propter indiuiduum æstimatur, vt sup. eo. l. si mihi fundus.

ADDITIO. Doctores dicunt contrariũ, quia potest opponere exceptionẽ doli. Sed si esset verum, quod dicit ista gl. consequitur fure actionis, secundum Bar.

d *Si & vsusfructus*] continuatur superiori: & facit ff.eo.l.1.§.si vsusfructus. & ff.de vsufr.l.5. Accur.

e *Falcidia est*] hoc dicit vt ff. eo. l.cũ dotem. Sed arg. contra. ff. de leg.1.l.si creditori. in fin.sed dic vt ibi.

f *Parata sint*] hoc expone, vt ff.de leg.2.l. hoc legatum,& l.seq

g *Expressum est*] hoc ideo, q̃a in eis tenuit donatio vsque ad vires dotis ad sustẽtandum mulierem. Tenuit dico, ne possit reuocari, vt non possit peti, vt sup de dona. inter vir. & vxo. l.ex annuo. & l. si id quod. §. fi.& l. si stipulata. secus in alijs donationibus, quæ ipso iure nullæ sunt, vt C.eodem.l.donationibus. Accur.

1† Li.1°. ad edictũ quinciale.

2† Flo.sed vsusfructus legatus venit in computa.&c.

3† Fl rele gata.

formam [a] (quæ ex consummatione cõtingit) non dederit. Quorum omnium legatorũ nomine, & si plures hæredes sint, singuli in solidum tenentur. [b]

¶ Hæc itaq; legata, quæ diuiduitatem non recipiunt, tota ad legatarium pertinent. Sed põt hæredi hoc remedio succurri, vt æstimatione facta legati denunciet [c] legatario, vt partem æstimationis inferat: si nõ inferat, vtatur aduersus eum exceptione doli mali.

Idem. [1†]

LEX LXXX.

SI & vsusfructus [d] [2†] legatus sit, venit in cõputationem legis Falcidiæ. Nam diuisionem recipit, adeo, vt si duob. legatus fuerit, ipso iure ad singulos partes pertineãt. ¶ Dos legata [3†] extra rationẽ legis Falcidiæ est, [e] scilicet, quia suã rem mulier recipere videtur. Sed & de ijs quoque rebus, quæ mulieris causa empt̃æ paratæ sint, [f] vt hæ quoque extra modum legis essent, nominatim ipsa Falcidia lege expressum est. [g]

Debitor sibiipsi in totum dicitur esse soluendo, sed quo ad alios æstimatur solummodo quantum exigi potest ab eo, & quantum residuũ vendi potest. Alex.

Vlpianus. [4†]

LEX LXXXI.

QVærebatur, cum is, qui solum in nõie quadringenta in bonis habebat, ipsi debitori liberationẽ, Seio autem quadringẽta legauerit, & debitor vel soluendo non sit, vel centũ facere possit, quantum quisque habeat [5†] interuentu legis Falcidiæ? Dicebã legem Falcidiam ex eo, quod

4† Lib.8. Disput.

5† Fl.habere.

acceptil. aliquo de prædictis modis factam in pendenti fore, vt si quidem tẽpore mortis Titius, qui liberauit debitorẽ suum prædictum per acceptil. causa mortis, inueniantur in bonis dicti debitoris quadringentorũ integra quadringenta, valeat acceptil. in trecenta & centum habeat hfs de quadringentis: si vero aliquid inueniatur in bonis testatoris, quod suppleat hæredi quadrantẽ & quadringenta integra perficiet dicta acceptil. debitori. Si aũt iste idẽ debitor quadringentorum, qui liberatus est per acceptil. põt facere centum tantum, necesse habebit restituere hæredi pro quadrãte & hoc ideo, quia sibi soluendo est in quadringentis, licet non possit facere, nisi centum. Cum igitur dictus debitor, de quo proximè dixi, sibi soluendo sit, i. esse præsumatur, quantum ad suum præiudicium, licet in veritate non sit soluẽdo in aliquo, vel in centum tm̃ deueniet, vt nõ possimus soluere gõnem [illegible] positam in prin. huius l. qui casus fuit talis. Titius nõ habens in bonis, nisi quadringenta, quæ dẽbat ei Caius, fecit testm̃, & instituit sibi hẽdẽ Sẽpronũ, & dicto suo debitori legauit liberationẽ: Seio aũt amico suo legauit 400. & postea decessit d. Titius testõr. Vnde quæsitũ fuit in prin. huius l. quãtũ quilibet legatariorũ prædictorũ hñe dẽat Falcidia locũ habẽte, siue dictus debitor quadringẽtorũ est in totũ soluẽdo, siue in parte, puta in cẽtũ, siue in nihilo. Et dicit q̃ si dictus debitor est soluendo in dictis quadringentis totis, hñs dẽt hẽre decis centũ pro quarta sua, siue Falcidias & 300. debẽt diuidi inter dictũ debitorẽ & Seiũ, cui legata fuerũt quadringenta. s. vt quilibet eorũ hẽat centũ quinquaginta. Si vero debitor p̃dictus possit facere partẽ de quadringẽtis, puta cẽtũ tm̃, hñdi seruãda est quarta ex reliquo, ex eo, qđ à dicto debitore seruari põt, i. ex dictis centũ. & tres partes de dictis centũ, i. septuagintaquinque dẽt hẽre Seius, cui legata sunt quadringẽta. Iudex ergo faciet, vt centũ, q̃ p̃stare p̃t debitor, diuidant̃ in quatuor partes. & tres partes de illis quatuor partib. factis de centũ prædictis, debẽt hẽre legatarij i. Seius legatarius, cui fuerũt legata 400. hñs aũt dẽc hñe quartã partẽ de dictis cẽtũ. i. 25. Debitor aũt prædictus, qui soluẽdo non est nisi in cẽtũ dẽt cõpẽsare secũ centũ quinquaginta de illis trecentis, in quib. nõ est soluendo. De residuis aũt centũ quinquaginta, de dicetres eius, que exi-

gi

gi nõ põt à dicto debitore. dẽt fieri vẽditio noïs: & illud qđ accipiet ex vẽditione dicti noïs de cẽtũ quinquaginta, repsentat hẽdi, & d. Seio legatario quadringẽtorũ quasi solũ in bonis fuerit puta de dicto noïe de cẽtũ quinquaginta acceptа fuerũt g vẽdõnẽ 50. tm: illa certè 50. tm repræsentatur hẽdi, & Seio legatario: & nõ centũ superflua, s. vt de illis quinquaginta habeat hẽs quartã, & d. Seius legatarius tres partes, Illa. n. 50. sola videntur esse in bonis, & nõ centũ superflua. Si autẽ nihil põt facere dictus debitor in centum quinquaginta, sicut & ex casu superiori dictũ est ei liberandũ: de residuo aũt 100. i. de ducentis quinquaginta tantũdẽ est nomen vt dõ. vt de eo qđ ex vẽditione rediretur, habeat hẽs quartã & dictus Seius legatarius quadringentorũ tres partes & id qđ redigetur ex dicta venditione nõis, repræsentatur dicto hæredi, & dicto legatario Seio quasi solũ in bonis fuerit, vt dictũ est in superiori proximo casu. & hoc vult dicere hæc lex, sicut mihi videtur. Viui.

¶ *Quæritur*] duos casus principaliter ponit, licet ẽdem sint plures, s. quũ debitori liberatio & idẽ debitum alij: secundo quũ soli debitori liberatio relinquitur. Accursius.

a *Refici*] i. colligi, vel haberi ex noïe hẽditario, cũ nihil aliud sit in hereditate. Acc.

b *Venditio*] facit sup. eo. l. in quantitate. §. magna.

c *Debitori*] scil. vt inf. patet.

d *Dives est*] sic ẽ. eo. l. Nesennius. §. fi. & l. 1. §. fi creditor. & sup. de lib. leg. l. si quis reũ. §. huic. Sed arg. cõtra. sup. de relig. & sum. fun. sic pro rata. §. fin.

ADDITIO. Dic, secundum Batt. qđ hic agitur de aliquo liberando: ibi de aliquo exigendo.

e *Si ei mortis*] sup. tit. legati, hic donationis causa mortis.

f *Sensisse*] redit ad legata.

g *Soli*] quia secus, si vtriq; reo debendi liberatio est relicta. Azo. & alter est soluendo & alter non, vt inf. ea. l. colligitur.

h *Ferri*] alias fieri: & ita in libro domini. Accur.

i *Idemque erit*] redit ad donationem: & dic idem, quod dixi in legato.

k *Ei*] debitori, à testatore. s. nam in hoc differt à legato, quod ab hærede datur: vt Insti. de leg. §. 1. Accur.

l *In pendenti*] sic ẽ. de dona. inter vir. & vxo. l. cũ hic status §. finaurem. & dic acceptilationem, s. mortis causa factam.

m *Inueniantur*] & nihil amplius.

n *Præterea*] s. vltra quadringenta.

o *Refundere*] occasione Falcidiæ.

p *Cum igitur*] redire vult ad primum casum legis.

q *Debitor*] s. in solidum.

refici [a] ex hæreditate põt, [1†] quartam hæredi tribuere: residuum dodrantẽ inter legatarios distribuere. Quare cum nomen minus soluendo est in hẽditate eius, qđ exigi põt, pro rata fit distributio: residui vẽditio [b] facienda est, vt id demũ in hæreditate cõputetur, quãti nomẽ distrahi põt. Sed cum debitori [c] liberatio relinquit, ipse sibi soluendo videtur, & (quod ad se attinet) dives est: [d] quippe si ei mortis [e] cã accepto feratur id, quod dẽt, quadringenta accepisse videbitur, licet nihil facere possit. Sensisse [f] enim liberationem plenam videtur, quãuis nihil facere possit, si soli [g] ei liberatio relicta est: & ideo Falcidia interueniente, trecẽta accepto illi ferri [h] debent, residua centũ durabunt in obligatione. [2†] Et si quidẽ facere posse cęperit, exigentur ab eo duntaxat vsq; ad centũ. Idẽq; erit [i] dicendũ, & si mortis cã accepto ei [k] quadringenta ferantur. Vnde elegãter dr, acceptilationẽ in pendenti [l] forẽ: vt si quidẽ mortis tpe quadringenta tota inueniantur [m] in trecentis valeat acceptilatio. si verò præterea [n] aliquid inueniatur, quod quadrãtem suppleat; hẽdi in quadringentis [3†] acceptilatio proficiet. Quod si debitor iste quadringentorũ, dum axat centũ facere põt, quia sibi soluendo est, necesse habebit centũ refundere. [o] Cum igitur [p] debitor [q] sibi soluendo sit, eueniet, vt si hærede aliquo instituto, ipsi debitori liberatio, & alij quadringenta legata sint; siquidẽ soluendo sit debitor centum quinquaginta ex trecentis retineat: alia centum quinquaginta legatario præstẽtur; hęres centum habeat. §. in verò centum tantum facere possit, hæredi ex refecto [r] quarta seruanda est. Sic fiet, vt centum, quæ præstari possunt, in quatuor partes diuidantur.

TRes partes [s*] ferant legatarij: hẽs vigintiquinque habeat, debitor, [q] soluendo non est, secũ centum quinquaginta compẽset, [t] de residuis centũ quinquaginta, quæ exigi nõ possunt, vẽditio fiet nominis; idque, [3†] quasi solũ in bonis [u] fuerit, repræsentetur, [x 4†] Quod si nihil facere debitor põt, æquè in centũ quinquaginta accepto liberandus est; [5†] de residuo, venditionẽ nominis faciendam Neratius ait, quod & nos probamus.

Si debitor peculiaris scribitur hæres, in imponenda ratione legis Falcidiæ habetur ratio quanti plurimi fuit à tẽpore mortis testatoris, vel adita hæreditatis. Bar.

VIpianus. [6†]

LEX LXXXII.

SI creditor filij tui hæredẽ te instituerit, & legis Falcidiæ rationẽ ponas; peculij quantitas, quæ aditæ [7†] hæreditatis [y] tempore fuisset, in quadrãtem tibi imputabitur.

Si propter negligentiã tutoris pupillus nõ sensit damnũ, sed sentire incipiebat hæres eius, incipit hæredi cõpete re actio tutelæ, quæ nunquam competijt defuncto. Alex.

r *Ex refecto*] s. ex eo, quod potest haberi ex eo nomine, quod statim aperit, sic fiet.

§ *Res partes.*] Neq caput libri, nec l. nec §. est hic, sed est pars legis superioris, sed ideo sic fuit resecata, quia per partes sic fuit libet inuentus. Die ergo, tres partes, deductis centum, s. 75. & die legatarij, i. legatarius: vt sup. posuit, & statim patet. Accur.

s *Compenset*] & sic habet totũ suum legatum. & alius non: sed hoc habere, est quasi non habere: nec est nocuum alij.

t *In bonis*] i. dicta venditione nominis.

u *Repræsentetur*] i. accipiatur & diuidatur inter hęredem, & inter dictum alium legatarium: & de hoc nihil dabitur.

S *Creditor*] CASVS. Tu Titus habebas filium habentem in peculio centũ. hic tuus filius contraxit cum Seio. & factus est debitor in centũ: vnde tu pater teneris dicto creditori de dicto peculio filij tui. Postea dictus creditor instituit te hæredem, & multa legata reliquit à te quibusdam vltra dodrantẽ hæreditatis suæ, ita, quod habet locũ Falcidia: & postea decessit d. Seius creditor: & tu incontinenti adiuisti hæreditatem eius. Modo veniunt legatarij eius, & petunt à te legata, & tu vis ponere cum eis rationem l. Falc. & detrahere de legatis quadrantem. Certè dicitur, quod prius debes tibi computare in dictũ quadrantem quantitatẽ dicti peculij filij tui, quæ fuit in eo peculio eo tempore, quo adiuisti hæreditatem dicti creditoris filij tui: videtur enim esse de bonis dicti creditoris dictum peculiũ, cum ipse haberet actionem contra te, vt sibi satisfieret de credito suo in dicto peculio: & creditum erat centum, & peculium centum, vt dictum est: & postea si quid deest tibi ad quadrantem dicti creditoris, illud detrahes de legatis à dicto creditore relictis. Viuianus.

y *Adita hæreditatis*] imo mortis, vt sup. de pecu. l. eo tẽpore. §. si creditor, quæ est contra Sol. ibi tẽpore mortis, & aditæ hæreditatis idem est: quia filius erat hæres, qui protinus

mortuo

1 ¶ Aliàs, possit.

2 ¶ Fl. obtinet liberationẽ.

3 ¶ Fl. quadringẽta.

4 ¶ Fl. repræsentatur.

5 ¶ Aliàs liberandum esse.

6 ¶ Fl. Iulianus lib. 12. Dig.

7 ¶ Fl. qđ adita.

mortuo teſtatore eſt hæres.vt Inſti. de hære. qua. & diff.ſ. ſui hic extraneus hæres.ſm Bul. Vel ſm Io. ibi eadem quæ ſtitas fuit tpe mortis.vel aditionis. Vel tertio id tempus inſpicitur.q plus proficit legatarijs.i.quo plus eſt in peculio vel mortis.vel aditionis tempore.vt ſ.eo.l.cum quo. Acc.

R *Eperitur*] CASVS Filium meũ impuberem mihi hæredem inſtitui, & ei pupillariter ſubſtitui Titium, & ita feci teſtamentũ, ipſe tũ impubes, quodammodo dĩ teſtator in illa pupillari ſubſtũne, quã ei feci. Item reliqui à dicto impubere multa legata quibuſdam. Item dedi ei tutorem Sẽproniũ. Itẽ & à dicto ſubſtituto multa legata reliqui alijs.q- 2¶ F.agit
buſdam. & taliter legata reliqui ab impubere. & ab eius ſubſti tutore.q ſi oĩa debeant ſolui.habeat locũ Falcidia : ſi aũt debeant ſolui legata tm̃ ab impubere relicta. nõ hẽt locũ Falc. debent aũt ſolui omnia per ſubſtitutum impuberẽ in pupillari ætate decedente.& ſic ſubſtitutione locũ hũte.vt ſu.e.l.is cui.& poſtea deceſſi Poſtea venerunt legatarij p̃dicti.& petierunt legata à dicto tutore.& tutor ſoluit eis.& non fecit eos ſibi tutori promittere de reddendo.quantũ poſtea apparuerit plus eis ſolutum noĩe legatorum, quam licuerit, per eos legatarios capi per leg. Fal. poſtea locum habentẽ.ideo.quia vendicabat ſibi locum ſubſtitutio pupillaris. Modo quæritur.an dictus impubes poſſit agere contra tutorem propter hoc? dr̃ q non:quia.vt dictum eſt.eo viuente non hẽt locum Falcidia.& ita cum non hẽat damnum propter dictã omiſſionẽ tutoris.non põt agere cõtra eum. Mortuo autem dicto impubere in pupillari ætate.ſicq; locum hũte ſubſtitutione.& ita ſubſtituto neceſſitatem habẽte ſoluere legata relicta ab impubere.& à ſe.ſicque locum Falcidia habente.agere poterit ſubſtitutus.qui eſt hæres impuberis. contra dictum tutorem ex eo.q dictus tutor omiſit facere interponi dictam promiſſionem.cum ſoluit legata. Et ſic eſt iſte caſus.quo hæres agere poteſt.quamuis teſtator non potuerit. Vtu.

3¶ Li. 18. Digeſto. ſcla. ad lul.

4¶ F. extitiſſet.

a *Reperitur*] Caſus ſpecialis ſic.& ſu. de euict. l. ſi per imprudentiã.ſ.non mirũ.ſed regulariter ĩ.vt ĩ. de reg. iur. l. hĩdẽ.

b *Teſtator*] id eſt.prædeceſſor.

c *Stipulationem*] hanc.ſ.quanto. Accur.

d *Licuerit*] legatario. Azo.

e *Non agit* cum eo viuo Falcidia non hẽat locũ: alioquin.& ipſe agit.vt ĩ. ti. 1. l. 1. ſ. 1. Sed nonne mortis tẽpore Falcidia detrahitur? Rñ.ſic regulariter: ſed qñque fallit, vt quia conditionalis debiti ab hæreditate exitit conditio. vt ſup. eo. l. in quantitate. ſ. magis. & ſ. ſed. & ſi legata. Accur.

Idem. 1†

LEX LXXXIII.

R Eperitur [a] caſus, quo hæres agere põt, quamuis teſtator [b] agere nõ potuerit, veluti ſi tutor cũ ſolueret legata, non interpoluerit ſtipulationem, [c] quanto plus, quã per legem Falcidiã capi licuerit, [d] ſolutũ fuerit, reddi: pupillus eo quidẽ nomine tutelæ non aget, [e] 2† ſed hæredi eius hoc quoque nomine tutor obligatus erit.

Idem. 3†

LEX LXXXIIII.

SI dos ſocero data eſt, & ſolus filius hæres patri extitit, 4† dotem confeſtim in cõputationem 5† hæreditatis, & Falcidiæ rationem in ære alieno deducet. Aliter enim videbitur vxorem indotatã habere. Quod ſi filius extraneum cohæredem habeat, ipſe quidẽ ſemper pro qua parte patri hæres erit, dotem in ære alieno deducet, & cohæres eius ante, quã dos à filio percipiatur. ſ 6†

Prælegata non veniunt in fideicommiſ. quando, quis primo rogat, ſecundo prælegat. Item qui quartam detrahit de voluntate defuncti, quartam hæreditatis ſibi cõputat: alias totam hæreditariam partem.

1¶ F. Iuli. h. 13. Dig.

5† Fl. cõputatione

6¶ F. Præcipiatur.

ſ *Percipiatur*] ſi enim filius à cohærede dotis partem percepiſſet, ipſo iure liberatus eſſet cohæres. Azo. & facit C. fam. erci. l. 2. & ſupra fami. erci. l. ſi filia. ſ. 1. & l. ſi maritus, & de iure dot. l. ſi is. ſ. 1. & de do. prælcg. l. 3. ſ. 1. in fi.

Tertia teſtamento.] CASVS. Titia habens fratrem Titium.inſtituit eum ſibi hęredem in tertia parte hæreditatis ſuæ, & in alia tertia Secundam, & in alia Proculam.& commiſit fidei dicti ſui fratris. vt dictam ſuã partem hęreditatis. id eſt. tertiam. dictæ Secundæ, & Procu'æ et hęredibus ſuis reſtitueret, retenta ſibi quarta dictę ſuę partis. Poſtea eadem Titia prælegauit duo.pone.pro Secũda ei dẽ fratri ſuo.q quidẽ legatũ valuit quoad partes cohĩdum. non quoad ſuam. quia ſibi à ſemetipſo legari non potuit. vt ĩ. de le. ¶. legatum eſt delibatio. ſ. 1. tñ ſuam partem dicti legati dẽt hĩe iure hĩditario. partem aũt cohĩdum iure prælegati.& poſtea deceſſit dicta Titia. Veniũt Secũda. & Procula.& petunt à dicto Titio ſuã partem hĩditatis Titiæ. id eſt. tertiam hĩditatis Titiæ. id eſt. quatuor vncias. dicit Titius. Benè volo vobis reſtituere. retenta tñ quarta Trebellianica. i. vna vncia ſicut teſtatrix. Dũt Scda. & Procu'a. Placet nobis. ſed nos volumus.q computes tibi in dicta quarta partem tuam dictorũ prædiorum tibi prælegatorum, quæ eſt quatuor vnciæ eorundẽ prædiorum. quam quidem tuã partem prædiorũ habuiſti iure hĩditario, & ita nolumus. q prædia. quæ tibi prælegata ſunt. integra retinere debeas ẽt pro ea parte hæreditatis. quam rogatus fuiſti nobis reſtituere. id eſt. pro tertia. Nam tua pars hæreditatis fuit tertia hĩditatis. id eſt. non ſolum iure prælegati volumus. quod retineas integra dicta prædia. ſed ẽt loco partis hæreditatis. quam nobis fuiſti rogatus reſtituere ita. ſ. vt non detrahas aliquam quartam de dicta tua hæreditatis parte. Dicit dictus Titius. in hoc conſentio vobis de ijs. quæ dicitis. quia benè volo integra mihi retinere prædia. ſed in quantam meæ partis hĩditatis quam partem debeo vobis reſtituere. nolo mihi imputare totam partem meam prædiorum. quæ eſt. quatuor vnciæ eorundem prædiorum: quam quidem meam partẽ prædiorum habui iure hĩditario: ſed ſolũmodo duodecimam partem dictorum prædiorum volo mihi imputare in dictam quartam. & ſi tm̃ erit duodecima pars prædiorum. i. vna vncia prædiorũ. quãtum capit dicta quarta meæ partis hĩditatis. quæ quidem quarta eſt vna vncia totius hæreditatis Titiæ ſororis meæ. benè erit: ſi autem nõ capiat tm̃ dicta duodecima pars prędiorũ. quantum dicta quarta. volo ſupplere mihi dictam quartã ex parte mea hĩditatis. quam vobis debeo reſtituere. Nam non debeo eſſe deterioris conditionis in hoc caſu. cum ſuerunt mihi prędia prælegata. quã eſſem ſi cuidam quarto legata fuiſſent. quo quidem caſu non retinetẽ nomine Falcidiæ. niſi duodecimã prædiorum. i. quartam meæ partis prædiorũ. Nam tres ſumus cohĩdes. & quilibet nſm hẽt quatuor vncias in prædijs iure hĩditario. Modo q̃ritur. cuius dictũ dẽat obtinere? Et dr̃. q dictũ Titij. & nõ dictũ cohĩdũ ſuarũ. Sed q d ſi d. Titia teſtatrix nõ dixit. vt Titius retineret ſibi quartã partẽ ſuæ partis hĩditatis. cum dictã ſuã partẽ hĩditatis reſtitueret cohĩdibus? nunquid totus dictus tricns p̃diorũ. quẽ hẽt d. Titius iure hĩditario. iputabitur i quartã Trebellianicã

quam

quam vult retinere Titius de dicta ſua parte hæreditatis.eũ eã reſtituit cohẽdib.ſuis? Et dr ꝙ ſic,& eſt rõ quare:quia di ctã quartã retinet d.Titius contra ſniam d.Titiæ matrisfa. quamuis iure permittente retineat.vñ non eſt mirum,ſi to tus dodrans prædiorũ ĩputatur in quarta p̃dicta.& non duo decima tm̃ prædio rum,vt in ſuperiori ca ſuquo dixiti:teſtatrix, Retenta quarta, &c. Viui.

a *Tertia.*] i. quatuor vncias. & de reſiduo, aliàs Titius haberet totum, vt ſup. de hæ. inſtit.l.ſ.ſi ex fundo.

b *Quarta parte.*] quæ eſt duodecima totius.

c *Pro ea parte.*] ſ. pro tribus partibus ſuæ inſtitutionis.

d *Integra.*] non dubitabatur, quin quartã partem legatorum retinere poſſit:ſed quæritur, vtrum integra poſſit retinere prælegata. Azo.

e *Debere.*] hoc ideo, quia in rogando habuit mentionem hæreditatis, ſecus autem ſi dixiſſet, portionem tuam, nõ habita mentione hæreditatis: qa etiam tunc prælegata reſtituerentur, vt inf. ad Treb. l. Marcellus, ſ. quidam. ſi modo p̃legauit ante.& poſtea rogauit.quæ dicit vt C. de fideicom. l. cum vitum. Sed opponitur etiam ſi habuit mentionem hæreditatis, vt in noſtro caſu, non retinet totam. ſed hæreditaria cadit in fideic. vt inf. ad Trebel. l. in fideicommiſſariã ſ. fi. quæ eſt contra Sa. ſatus cadit in fideicommiſſum, ſi computat in quartam, ꝙ facit in totum, quando contra voluntatem teſtatoris retinet quartam, vt hic ſubijcit.

f *Duodecimam.*] i. quartã eius partis, in qua reſtituturus eſt, vt diximus in caſu. C. fam. erc. l. filium.

g *Trientem.*] i. quatuor vncias, quas hẽt iure hæreditario, vt inf. eo. l. in quartam. 1 reſpon.

h *Falcidiæ.*] i. quatrę Trebellianicę. de ea enim loquitur, ſe cundum Ioannem.

i *Contra ſententiam.*] quod eſt eo ipſo, quod nihil dixit inde teſtatrix, vt C. eo. l. 1. Accur.

k *Inducretur.*] i. quarta retineretur.

QVi fundum.] CASVS. Seius hãs in bonis ſolummodo vnũ fundum valentẽ centũ inſtituit ſibi hĩdem Caium, & damnauit eum, vt dictũ fundũ venderet Titio pro 50. & poſtea deceſſit. Mõ quæritur, nunquid habeat locum lex Fal. in hĩditate ſua? Et dr, quod non: quia non vĩ legaſſe Titio dictus teſtãtor, niſi quinquaginta, quæ valet plus dictus fundus, qua n iuſſus fuerit hæres d. Titio vẽdere. & tra eũ 50. quæ accepi hẽs a Titio pro pretio fundi, remaneant apud eum: ideo quartã, imò dimidiã hereditatis hẽt. Sed pone, ꝙ dictus Seius hẽbat in bonis fundum Cornelianũ. & Seianum, quorum quilibet valebat centum, & inſtituit me. & Titiũ heredes & damnauit me, vt eidem Titio cohæredi me, fundum Cornelianũ. i. meam portionem fundi Cornelianũ vendere pro quinquaginta. & ecõtrario, Titiũ damnauit vendi mihi fundum Seianum. i. dimidiam, quã in eo hẽbat idem Titius venderet pro quinquaginta. nunquid habeat locum lex Falcidia inter me & Titiũ? Et dr, ꝙ non: cu vterque noſtrum ſit habiturus iure hæreditario dimidiam partẽ vnius fundi: ſi qua cuiuslibet noſtrum eſt pars dimidia. id eſt, quarta hĩditatis, quia fundi valebant ducenta, vt dictum eſt, id eſt, quilibet centum. Cũ ergo quilibet noſtrum hẽat iure hæreditario quartam hæreditatis, vt dictum eſt non eſt mirum, ſi non hẽt locum lex Falcidia. Et bene dixi ꝙ quilibet noſtrum eſt habiturus iure hæreditario dimidiam vnius fundi. Nam certe ego, qui damnatus fui vendere Titio cohæredi meo partẽ meam fundi Cornelianı. habeo iure hæreditario dimidiam partem fundi Seiani venditi mihi pro alia dimidia à dicto meo cohærede. & partem mihi venditam eiuſdem fundi habebo iure emptionis. Item Titius cohæres me, qui damnatus fuit vendere mihi partem ſuam fundi Seiani, id eſt, dimidiam fundi Seiani. retinet iure hæreditario dimidiã partem fundi Corneliani venditi ſibi a me pro alia dimidia. & dictã dimidiam. quam ego vẽdidi in eodem fundo Cornelıano, habebit iure emptionis. & ſic ego inueniar habere totum fundum Seianum, id eſt, dimidiam eius iure hæreditario, & aliam iure emptionis. & Titius cohæres meus inueniur hẽre totum fundum Cornelianum, id eſt, dimidiam eius iure hĩditario, & aliã iure emptionis.

l *Locum non habet.*] imò totus videtur in legato. & ſic Falc. locum habet. vt inf. eo. l. in quartam, in fi. quæ eſt contra. Sol. ſubtiliter inter emptionem. & venditionem diſtinguendum. vt in venditione dicas, non fundum venditum eſſe relictum. ideoque nec fundus venit in computatione, ſed id ſolum, quod minus iuſto vendiderit: at in ſecundo caſu totũ fundum vendicat: aliàs comparat, quia totus legatus eſt, nec eius, quod pro venditione datur fit computatio: quia nõ accipitur iure hæreditario, vel ex a quo accipit. computatis ſed non aliis, vt ſup. eo. l. Neſennius, vel omnibus computat, cũ idem eo hoc teſtator hæredi præſtari voluit, vt omnibus ſolida legata præſtaret. vt ſup eo. l. quod autem. Io. & ſecundũ hoc concor. ſupra. l. in ratione. ſ. vendere, & ſ. tamen ſi, & l. ſi fundus legatus. & l. ſi dignus. Accur.

m *Centum.*] ſ. ſingules tanti pretij.

n *Quinquaginta.*] ſuũ valebat mea hĩditatis, ſua ergo dimidia iure hĩditario remanet ſibi in eodem fundo, vt ĩ. dicebo. *Vnius.*] non aperit cuius: ſed ſtatim dicit.

o *Hæreditatis.*] i. partis ſuæ, vel ita, in qua pars dimidia hæreditatis eſt. id eſt, quarta. Accur.

p *Seiani fundi.*] quem emit. Accur.

q *Hæreditario.*] aliàs eſt hæreditario, aliàs eſt hereditariam: ſubaudi. & aliam partem iure emptionis.

r *Retinet.*] & aliam iure emptionis conſequitur.

¶ *Si quis heredem.*] CASVS. Inſtituit mihi hęredem Titiũ, & rogauit eum, vt poſt mortem ſuam centum reſtitueret Seio, & poſtea deceſſit. Poſtea dictus Titius venit ad mortem, & inſtituit ſibi hæredem dictum Seium. & multa legata, quibuſdã reliquit. & poſtea deceſſit idem Titius. Certe Seius hæres eius debet ſibi anticipare dicta centum, quæ debebat ei Titius, tanquam ex alienum hæreditatis Titij. & poſtea

Idem. 1†

LEX LXXXV.

TItia * teſtõ ſuo Titiũ fratrem ſuum ex parte tertia[a] hĩdẽ inſtituit, fideiq; eius cõmiſit, vt hæreditatẽ, retenta quarta parte, [b] Secũdæ, & Proculæ reſtitueret, eidem [2]† fratri q̃dã p̃edia prælegauit. Quæro, an Titius ea, quæ p̃legata ſunt, ẽt pro ea parte [c] hæreditatis, quã rogatus eſt reſtituere, integra [d] [3]† retinere debeat? Rñdi, Titiũ legata integra retinere debere, [e] ſed in partem quartã ĩputari oportere duodecimam [f] partem p̃diorum, ſed ſi non eſſet adiectum, vt pars quarta deduceretur, totum trientem [g] prædiorum legi Falcidiæ [h] imputari oportere, quoniam contra ſniam [i] matrisfamilias lex Falcidia induceretur [k] [4]†

Quod pretij nomine capitur non videtur legatũ, ſed iure hæreditario capi. Bar.

Idem. 5†

LEX LXXXVI.

QVi fundum * ſolũ in bonis cẽtũ [6]† relinquebat ſi hęredem ſuum dãnauerit, vt eũ quinquaginta Titio vẽderet, nõ eſt exiſtimãdus amplius, quàm quinquaginta legaſſe, ideoq. lex Falcidia locũ non hẽt. [l] Item ſi [7]† is, qui duos fundos centũ [m] in bonis [8]† haberet, me, & Titium hæredes inſtituiſſet, & dãnaſſet me, vt Titio fundum Cornelianum quinquaginta venderem, & [9]† contra, Titium dãnaſſet, vt mihi fundũ Seianũ quinquaginta [n] venderet: nõ animaduerto quemadmodũ lex Falcidia locum hãe poſſit, cum uterq. hæredum vnius [o] fundi partẽ dimidiã hĩditario iure habiturus ſit, in qua pars dimidia hĩditatis [p] eſt. Nã certè, qui damnatus eſt fundum Cornelianum vendere, Seiã [10]† fundi [q] partẽ hę reditario [r] iure habet. Item [q] dãnatus eſt Seianum fundum vendere, partem Corneliani fundi hĩditario iure retinet. [s]

Hæres poteſt detrahere ſibi debitum in imponendaratione legis Falcidiæ, ſicut ſi debetur extraneo. Alex.

1† Li. 40. Dige. relata etiã ad Iul.

* Iſta lex eſt ſingularis, & non hẽt parẽ, nec concordãtem ſecũdum Ba. & ad fel lec. ipſius vide Bezeng. Fet. in l. in quartam n. 56. hoc e. titu Pe. Matheſi. in l. filiũ, nu. 77. C. fa. ercifc. vbi etiã Polit. nu. 28. 89. & ſeq. & Co raſ. n. 119 qui ẽt in l. cũ virũ. n. 43. C. de fideic.

2† F reſti tuatedẽ.

3† Fl an integra.

4† An hàs deducere tur.

5† Li. 61 Digeſto.

* De iſtel. huius l. vide Lãc. Poli. in l. filiũ quẽ. nu. 93. C. fam. erc.

6† Videtur hic addẽdũ, valentẽ.

7† Fl. deeſt. ſ.

8† F. fundos in bonis cẽtũ, vel ſic legas, fundos valentes cẽtũ.

9† Econtra.

10 Seiani

ſtea debet detrahere Falcid. de legatis. Et eſt ratio: quia ſi alius quilibet extitiſſet hæres Titio, dicta centum ponerentur in ære alieno.

a *Si is qui*] facit C. eod. l. in imponenda. in princ. & l. intitũ.

¶ *Si ex parte*] CASVS. Scius inſtituit te Caium hæredem ex parte quarta, i. in tribus vncijs hæreditatis ſuæ, quæ appellatur quadrans, & purè fecit d. inſtitutionem: & Titiũ ex alia quarta parte ſimiliter purè. & à te Caio legata reliquit quibuſdam: & poſtea te Caium ex parte dimidia hæredẽ inſtituit ſub cõditione, ſi nauis ex Aſia venerit, quæ dimidia dicitur ſemis, & ita fuiſti inſtitutus in quadrante purè, & in ſemiſſe ſub conditione, & ita dẽs habere ix. vncias hæreditatis, & Titius tres: quæ ix. vnciæ appellantur dodrans. Poſtea in hac tua ſecunda inſtitutione legata, & libertates fuerunt purè quibuſdam relicta per d. teſtatorem: & poſt deceſſit d. Scius. Modò quæritur, an pendente conditione dictæ ſecundæ inſtitutionis, libertates in ea ſecunda inſtitutione datæ, & legata omnia præſtari debeant legatarijs, itam legata relicta in prima inſtitutione, quã relicta in ſecunda? Et reſp. ꝙ ſic: eſt ratio, quia ſiue dicta conditio extiterit te Caio hærede exiſtente, vtraque ſupra dicta valent: ſiue dicta conditio defecerit, vos Caius, & Titius hæredes eritis pro virili portione, ſ. medietate illius medietatis ſub conditione tibi relictæ accedente prædicto Titio, vnde ſiue exiſtat d. conditio, ſiue deficiat, ſemper exiſtit caſus, quo poſſunt valere oĩa prædicta. Sed pone, ꝙ dicta conditio tuæ ſecundæ inſtitutionis extitit: & ſic habes tu Caius quadrantem tibi purè a teſtatore datum: & ẽt ſemiſſem tibi ſub cõditione datum: ita habes dodrantem totius hæreditatis, i. nouem vncias: & Titius cohæres tuus habet tres. Nunquid, cum habeas dodrantem hæreditatis, cogeris pro ea parte legata præſtare: vt ſic profit illis legatarijs quib fuit legatum a te inſtituto purè in quarta hæreditatis? profit dico ille ſemis, in quo fuiſti inſtitutus ſub cõditione prædicta: profit adhuc dico, quoad Falc. de legatis eorum detrahendam? Et rñ. ꝙ ſicut mixti debent duæ tuæ partes hoc caſu, i. quadrans, qui purè eſt datus, & ſemis tibi datus ſub conditione. Vin.

b *Fueritis*] ſ. purè.

c *Dimidia*] quæ ſuperat, & ſic in dodrante.

d *Data fuerint*] ſcilicet ſimpliciter: non exprimendo, an puris inſtitutionibus, vel conditionalibus: nec quantum à quolibet hærede.

e *Pendente*] ſ. conditione ſecundæ inſtitutionis.

f *Præſtabuntur*] de libertatibus planum eſt: ſed de legatis quæro quãtum quilibet ſoluet? Reſp. aut ſpecies hæreditaria eſt relicta, & tunc aget rei vendicatione ad totam cõtra vtrũque, cum ambo hæredes teneantur, adijciendo, vt quilibet ſoluat quantum eum competat ſoluere: & ſic ad incertam partem contra quemlibet, vt ſup. de rei vendi. l. quæ de tota. §. 1. & idẽ ſi agatur actione perſonali ex teſtamẽto ad d. ſpeciem: ſi autẽ eſt quantitas, tũc quilibet in eo, quod eſt purè inſtitutus, conuenitur, nec eo plus tenetur aliquis, quia cõditione exiſtente, vel deficiente poſſit recuperare ab alio, vt inf. de reg. iur. l. nemo. ideo plus dico inſtitutum ſub cõditione poſſe conueniri in medietatem reſidui, cum etiam deficiente conditione medietatem reſidui eſt habiturus.

g *Eritis*] pro virili portione medietate conditionali vtrique accedente, & ſic ſimiliter vtraque valet.

h *Duas partes*] vt ſic dodrans videatur tibi relictus: & facit ſ. de acq. hær. l. ſi tu. & ſ. eo. l. in rõne. §. pen. in fine illius §.

¶ *Qui filium*] CASVS. Scius filium impuberem inſtituit mihi hæredem in ſex vncijs hæreditatis meæ, & reliqui: & eo tot legata, quæ ceperunt totas dictas ſex vncias: & Titiũ inſtitui mihi hæredem in alijs ſex vncijs: & in nihilo eum legatis grauaui, & eundem Titium ſubſtituit dicto meo filio vulgariter, & pupillariter, i. vt ſi mihi hæres non erit dictus meus filius, prædictus Titius ſit mihi hæres: aut ſi mihi hæres erit, & in pupillari ætate deceſſerit, d. Titius ſit mihi hĩs, & poſtea deceſſit. Et poſtea d. Titius extitit mihi hæres ex ſua ſubſtitutione: & poſtea antequam d. meus filius eſſet mihi hĩs, deceſſit, vnde Titius extitit mihi hæres ex ſubſtitutione vulgari. Modò quæritur, vtrum d. Titius ſubſtitutus præter ſolida legata, quæ reliqui à d. meo impubere filio, an verò dedu cta quarta? Et dĩ, ꝙ ſolida præſtare debet. Et eſt rõ: quia duo ſemiſſes, in quib. filiũ meum, & Titium hæredes inſtitui, ſunt cõfuſi, & coadunati in perſona Titij, qui ex vulgari ſubſtitutione ſucceſſit mihi in ſemiſſe, quem dedi d. meo filio: & faciunt dicti duo ſemiſſes confuſi, vt hæres tõ totius hæreditatis circa l. Falc. vnde cũ mihi ſoli in totũ hæres extiterit d. Titius, ſolida præſtare dẽt prædicta legata, quouſque habeat tñ tres vncias de tota mea hæreditate, i. quartam hæreditatis meæ, vt Inſti. de pup. ſubſti. ſ. quo caſu. Si autẽ d. Titius adiuiſſet pro ſua parte non grauata, & poſtea in pupillari ætate deceſſiſſet, & ſic Titius extitiſſet ei hĩs in pupillari ſubſtõe: nõ põtabit Titius ſubſtitutus ampliora legata, quam quib. legatis d. meus filius obligatus fuerat: quia hoc caſu dic. Titius non obligatur legatis ſuo nõe, ſed nõe d. mei filij impuberis defuncti, qui meus filius nihil amplius neceſſe habuit: præſtare legatarijs, quib. à ſe relicta ſunt legata, quã dodrantẽ ſemiſſis in quo ſemiſſeeũ mihi inſtituit, i. nõ tenebitur præſtare d. legatarijs, niſi tres partes ſemiſſis, & quartã dicti ſemiſſis ſibi poterit retinere per leg. Fal. In hoc ergo caſu d. Titius in rõne leg. Fal. retinet ſibi integram ſuam partem non grauatã, & retinet tñ quartam partem grauatæ, quam dedi d. meo filio, & ita retinet ſibi ſeptem vncias, & quartam partem aliarum duarum vnciarum, & dat legatarijs prædictis tres vncias, & tres partes d. duarum vnciar. & hoc vſq; ad §. quã ſi extranei, &c. vbi retinet eundem caſum. ſ. quã inſtitui mihi hĩdes pro æquali parte d. meum filium, & d. Titium. Sed pone e cõtrario. ſ. ꝙ ſemis d. Titij extranei totus fuit per me legatus, & ſemis d. mei filij nõ fuit in aliquo grauatus. & poſtea me mortuo extitit d. Titius hæres d. meo filio ex ſubſtõne, ſiue vulgari, ſiue pupillari, & quæritur nunquid hoc caſu augeantur legata, quæ reliqui à d. Titio? Et rñ. ꝙ ſic. hoc. n. caſu acceſſit pars non grauata grauatæ: & perinde agendum eſt hoc caſu circa legata, ac ſi cuilibet cohæredi nõ grauato ſubſtitutus fuiſſet d. Titius grauatus, & eo hærede omittente hæreditatẽ ex aſſe, hæres extitiſſet idem Titius: quia ſp idem Titius ſubſtitutus deducet rationẽ leg. Falc. ex quantitate bonorũ, quæ ego teſtator reliqui, i. ſiue ſit ſubſtitutus pupillo non grauato, & ex ſubſtitutione ſiue vulgari, ſiue pupillari ei hæres exiterit, vt d. eſt in §. quod ſi extranei. vſque illuc. at perinde, &c. ſiue ſit ſubſtitutus cuilibet alij cohæredi non grauato: & poſtea ex aſſe hæres extitiſſet, vt in verſic. at perinde, &c. hoc vſq; ad verſiculũ, penè eadẽ, &c. vbi dicit quod penè, & ſine penè, eadẽ dicenda ſunt. Si ego inſtituiſſem mihi hæredes duos meos filios impuberes, ſ. vnumquemque eorum in vno ſemiſſe, & vnius ſemiſſem grauaſſem legatis, & alterius nõ, & eoſdem impuberes inuicem ſubſtituiſſem, & poſtea iure ſubſtitutionis ad alterũ eorum hæreditas mea rediiſſet, & habẽda ſit in hæreditate mea

1† Fl. ſi quis.

2† Fl. deceſſ. &c.

3† Fl. lege Falcidia ſi hoc quæris.

4† Fl. eſt.

mea rario leg. Fale. Nam aut ille impubes, cuius semis granatus est legatis, successit alteri impuberi grauato: & tunc augentur legata à se relicta: aut è conuerso, & tunc non: vt dictum est. Vivianus.

a *Legauerat*] & per legata exinanierat.

b *Substituerat*] vulgariter, & pupillariter.

c *Mortuo*] ante quã esset hæres, vt infra subiecit.

d *Ex substitutione*] scilicet vulgari: vt i. patet.

e *Totius assis*] fuit enim hæres soli testatori, & ideo solida præstat legata, etiãsi non habeat nisi tres vncias de tota hæreditate. Azo.

f *Solida*] non potest enim deducere Falcidiam eius nomine, qui nunquã fuit hæres. 1 & facit inf ea. l. §. fi. Sed contra. sup. eo. l. qꝫ si alteruter. in fi. nam hic fit contributio, ibi non: sed illa secundum illã distinguitur: qa si fuit pupilli pars defecta, distinguitur, an veniat substitutus ex vulgari, & fit contributio: an ex pupillari, & tunc nõ, vt inf. proxi. ¶ verò. &c.

g *Ante, quam patri*] & ita patet, quod fuit hæres ex vulgari substitutione.

h *Fuerit*] & decessit in pupillari ætate, & sic successit pupillo ex substitutione pupillari substitutus.

i *Quibus*] s. legatis.

k *Substitutione*] vulgari, vel pupillari.

l *Cuilibet* etiam maiori.

m *Reliquerit*] aliàs est, reliquerat, ponere debet: & tunc sequitur ver. Eadem dicenda sunt, &c. aliàs est, reliquit, deducet. Penè eadem di. &c. & erit ver. Penè, &c. & est philosophicum temperamentum, vt aliàs forsan. sup. de arb. l. si duo. Accur.

n *Habenda sit*] distinguitur. n. vtrum pars defecta fuerit grauata, an pars, quæ non fuerit defecta, & idẽ distinguitur in iure accrescendi, vt ff. eo. l. qã si alteruter. Azo. & facit ff. eo. l. in ratione sed dic, vt plene no. in d. l. qã si alteruter. Acc.

¶ *Qui filios impuberes*] CASVS. Titius habẽs duos filios impuberes, instituit sibi hæredem alterum eorum, & alterum exhæredauit: postea substituit instituto prædictum exhæredatum: & postea substituit Męuium prædicto impuberi exhæredato: & postea multa legata reliquit quibusdã a prædicto Mæuio: & postea decessit d. Titius testator: & postea prædictus impubes exhæredatus extitit hæres fratri suo prędicto, qui fuerat institutus. & postea decessit d. impubes exhæredatus: & sic ei successit ex substitutione d. Mæuius. Veniunt modo legatarij, quibus fuerunt relicta legata à Mæuio prædicto. & petunt ab eo d. legata. Mæuius autẽ respondet eis, & dicit, Libenter volo vobis soluere legata: tamẽ de his volo detrahere Falc. quia post mortem Titij testatoris tantum sunt diminuta bona eius per filios suos impuberes, quod habet locum Falcidia. dicunt ei legatarij. Non debes nobis detrahere Falc. quia tempore mortis d. testatoris tũ erat in bonis suis, quod nõ habebat locum Falcidia. Modò quæritur, cuius, vel quorum allegatio debeat obtinere? Et tñ. quod allegatio legatariorum. & est ratio: quia iudicio, & vltima voluntate dicti testatoris patris dictorum impuberum perueneruut ad d. Mæuium facultates eiusdem testatoris per causam hæreditariam, i. ex substitutione, siue ex substitutionibus prædictis. Sed nonne est prædictis contrarium, quia alias dr. Si exhæredo filium meum impuberem, quem solum habeo, & ei legatum relinquo: & ei Mæuium, ponevin d. legato substituo, & etiã in alijs, quæ aliũde habet dictus exhæredatus: & ab eodem substituto legata relinquo: & postea d. Męuius succedit ex substitutione d. exhæredato: s. qđ non ideo magis dictus Męuius substitutus obligatur d. legatis à se relictis, quod habet ex substitutione d. legatum, quod reliquit dicto impuberi exhæredato: qđ quidem dicitur C. de leg. cum quidam? Respondeo, nõ est contrarium: quia in hoc casu non peruenit ad eum Mæuium substituti tũ hæreditatis meę portio, sed solummodo legatum, quod reliqui ipsi exhæredato fu huius filio meo: in nostro autẽ casu in princip. ff. l. cũ §. posito peruenit ad Mæuium substituti mi. num. non solum portio hę- 87. C. de reditatis paternæ, sed edicom. etiam totum ins hæreditarium: & ideo exhęreda non est mirum, si ibi tenetur legatarijs, & eo modo, qui ibi dictus est, i. habita ratione legis Falcidiæ in his bonis, quæ pater mortis tempore reliquit. Dicet aliquis, pone, retento casu in prin. §. posito, quod filius exhæredatus non extitit hæres fratri suo ex substitutione, sed authoritate legis duodecim tabularum deserto testamento Titij testatoris, aut per interpositam personam, & postea idem impubes exhæredatus decessit, & sic extitit ei hæres ex substitutione dictus Mæuius: nunquid idem Mæuius substitutus æstimandus erit debere sic legata à se relicta, sicut dictum est eum debere in principio huius §. i. habita ratione legis Falcidiæ, in his bonis, quæ pater mortis tempore reliquit? Et respondetur, quod minimè illo modo, vel etiam aliquo alio. nam nullo modò teneretur idem Mæuius præstare legata à se relicta eo casu. Nam quantum interfit exhæredatus filius ex substitutione fratri suo hæres existat, an alio modo: saltem ex eo appareat, quod aliàs ab eo exhæredato legare pater potuit, id est cum ex substitutione est hæres fratri suo instituto: aliàs non potuit ab eo legare pater, i. cum non est hæres ex substitutione, sed ex lege, vel per interpositam personam: vt supra dictum est. si ergo non potest eo casu, ab eo legare, vt dictum est: ergo nec potest ab eius substituto. Nam est congruens rationi, ne testator habeat plus iuris circa personam substituti, quam habuerat in eo, cui eum substituit. Vivianus.

o *Ab eo*] Mæuio. Accur.

p *Extitit*] ex substitutione pupillari.

q *Impubes*] exhæredatus.

r *Ad Mæuium*] aliàs est ad eum, s. Mæuium.

s *Ab eo*] s. Mæuio.

semissem legauerat: [a] à Titio nihil, & Titium filio substituerat. [b] Quæsitum est, cum Titius in institutione adijsset, & impubere filio mortuo, [c] ex substitutione [d] hæres extitisset, quantum legatorum nomine præstare deberet? Et placuit solida legata eum præstare debere. Nam cõfusi duo semisses efficerent, [1]† vt circa legem Falcidiã totius assis [e] ratio haberetur, & solida [f] legata præstarentur. Sed hoc ita verum est, si filius ante quam patri [g] hæres existeret, decessisset. Si verò prius hæres patri fuerit, [h] [2]† non ampliora legata debet substitutus, quam quibus [i] pupillus obligatus fuerit: [3]† quia non suo nomine obligatur, sed defuncti pupilli, qui nihil amplius, quam semissem quadrantem præstare necesse habuit. ¶ Quod si extranei hæredis semis totus legatus fuerit, isque pupillo, à quo nihil legatum erat ex substitutione [k] hæres extiterit: poterit dici augeri legata, & perinde agẽdum, ac si cuilibet [l] cohæredi substitutus fuisset, eoque omittente hæreditatẽ, ex asse hæres extitisset: quia semper substitutus rõnem legis Falcidiæ ex quantitate bonorum, quæ pater reliquerit, [m] deducet. [4]† Penè eadem dicenda sunt, & si pater duos impubes res hæredes instituerit, & eosdem inuicem substituerit, deinde iure substitutionis ad alterũ hæreditas reciderit, & legis Falcidiæ rõ habenda sit. [n]

Si exhæredatus succedit fratri ex substitutione, & sic ex voluntate expressa valent legata ab exhæredati substituto: sed si succedit ex potestate legis, non valent. Bar.

¶ Qui filios [*] duos impuberes habebat, alterum hæredem instituit, alterum exhæredauit: deinde exhæredatum instituto substituit, ac postea exhæredato Mæuium, & ab eo [o] legauit. Exhæredatus [5]† impuberi fratri extitit [p] hæres: deinde impubes [q] decessit. Cum iudicio patris facultates paternæ per causam hæreditariam ex substitutione ad Mæuium [r] [6]† perueniant, potest dici legata ab eo [s] relicta præstanda esse, ha-

* De filio huius §. videCo rol. ff. l. cũ §. posito

1† Aliàs, Nã confusos duos semisses efficere.

2† Fl. penes eũ dicen.

3† Fl. fuer.

4† Fl. penes eũ dicen.

5† Flo. & exhęreda tenetur.

6† Fl. ad eum.

a *Mortis*] sic sup. eo.l. in duplicibus.
b *Dederit*] & ei substituit in legato, & alijs.
c *Nihilo magis*] id est, non magis.
d *Legatum*] à se substituto relictũ: vel dic, legato, i. propter legatũ filio relictum non tenetur substitutus pro relicto à se.
e *Adeum*] s. exhæredatum. Accur.
f *Legata debere.*] lege interrogatiuè & respõdetur. Minimè videbatur eũ teneri in eo, q̃ hæreditario iure peruenit. Sed contra est, vt dicit, & hic est speciale contra regulam, ff. de le. 3. l. si fuerit, §. fi. s. sicut possum relinquere ab hærede, sic & ab hæredis hærede, ſm Azo. vel ſm alios refert dicã. Lego ab hærede hæredis, & valet, vt ibi: an, à Titio, nominando aliquem, qui licet postea sit hæres hæredis, non tenetur, vt su. de pact. l. si vnus, §. fi. §. *Vel ex eo*] i. falsem.
g *Non patuit.*] id est, cum ex substitutione prīs hīs patri extitit.
h *Nepla.*] imò non tãtum, quia exhæredatum, cui legauit, legato onerari potuit, sed à substituto legatum relinquere nõ potuit; relictum tamen ab eo exhæredato etiam à substituto præstandum puto, vt C. de leg l. cum quidam. & su. de vulg. subst. l. cohæredi, 9. cum filiæ. Azo. & facit su. de le. 3. l. plane. 2. l. respon. & sup. de leg 3. l. fi. in princ. & int. tit. 2. l. 2. Accursius.
¶ *Cohæres*] CASVS. Filium meum impubem mihi hæredem instituo in sex vncijs hereditatis meæ. & multa legata ab eo reliqui, ita q̃ exhaustus est semis, siue sex vnciæ, in quib. eum instituo, non tã ita fuit exhaustus legatis, quin solutis eisdem legatis remaneret apud eum quarta semissis, vel parum minus, vel aliquid de ea. Et postea eidem Mæuio meo filio dedi cohæredem Titiũ in alio semisse, & tot ab eo Titio legata reliqui quibusdam, q̃ totus suus semis fuit exhaustus. Postea eundem Titium substitui eidem meo filio vulgariter, & pupillariter, & in eadẽ substitutione reliqui legata d. Titio pone, & postea decessit. Postea d. Titius adiuit hæred. pro sua parte, & soluit legata pro ea parte, qua eũ instituit, detracta cuilibet legatario Fal. & postea dictus meus filius decessit ante, quam adiret pro suo semisse, & sic ex substitutione vulgari hæres extitit eidem d. Titius. Venit modo ad Titiũ legatarij, quib. ipse soluerat legata detracta Fal. & dñt ei, tu habes semissẽ impuberis non exhaustũ legatis in totũ. Certè volumus q̃ ex integro ponatur rõ leg. Falc. in tota hĩditate, ita, vt contributis legatis, quæ à te, & q̃ à pupillo data fuerũt, pars quarta bonorũ apud te remaneat, & totus dodrans totius hĩditatis proficiat nobis, & alijs legatarijs, & ita in aliquo augebũtur legata nostra, ꝓpter hoc, q̃ semis impuberis, quẽ hẽs, non est in totũ exhaustus. Titius aũt non vult contribuere p̃dicto mõ. Quæritur quid iuris sit? Et dñ, q̃ bñ dẽt fieri dicta cõtributio. Nã licet pupillo hĩs extiterit d. Titius ex dicta vulgari substõne, tñ circa leg. Fal. perinde dẽt rõ hĩi, ac si mihi patri ĩ totũ directò hĩs extitisset, quo casu sine dubio cõtribuũt oĩa legata in iõne Fal. & ita in hoc casu tali modo, & non aliter augẽtur dicta legata à dicto substituto vltra dodrantẽ suæ partis, sicut augẽnt in isto alio casu, s. cum ex parte hæres institutus, & cohĩdi suo maiori substitutus deliberante cohĩde soluit legata à se relicta vltra dodrantẽ suæ partis, detracta ex his Fal. deinde ex substitutione partẽ dicti cohĩdis sui acquirat. Quo quidem casu sine dubio augentur dicta legata à substituto data, vt sup. ea. l. 4. qui filium. ibi, quod si extranei hæredis, &c. Viu.
K *Ratione*] cum nil ei remanserat tot erant legata. Acc.
l *Præsisterit*] erat ergo grauata vltra dodrantem, ita. q̃ nihil remanebat ei. Ac.
m *Exhaustus*] non adeo, vt semis, cohæredis, quia apud cohæredem nil de quarta remaneret, & ob id eã integram de legatis à se relictis detraxerat, & ideo quia non sic erat grauata pars pupilli, legata relicta à cohĩde in aliquo augentur, & pro rata omniũ legatorum fit vna contributio. Et no. q̃ dicit, exhausta pars pupilli, licet aliquid remaneat, vel minus quarta, vel quarta, ff. C. de inof. do. l. cũ donationib. ſm Azo. Sed contra. su. e. l. in rõne, §. quæsitũ, sed dic, vt su. eo. l. q̃ si alterutro, vel ſm H. quod dicit, Impubere mortuo, s. antequam adeat hĩditatem. & q̃ dicit postea, Contributis legatis, sub. omnib. & cõcor. su. eo §. qui filium. & l. q̃ si alterutro. Vel dic, quod mortuus est, postquam adiuit hæreditatem, & quod dicit, Contributis legatis, sub. his, q̃ relicta sunt ab ipso in pupillar. tabulis, i. in substõne, non his q̃ relicta erant ab eo in primis tabulis, & hoc est q̃ dicit, su. e. l. in rõne, §. quæsitum, secũdum Hug.
n *Non aliter augebuntur*] s. q̃ pupillarẽ hĩditatem, q̃ nõ adeo erat grauata, vt mea, vt statim dixi. Si. n. nil de hĩditate mea apud me, vel pupillũ remãsisset, qualiter mea legata p̃ partẽ suam, vel ecõuerso dicerẽtur augeri, vel q̃si fieret cõtributio.
o *Soluit*] hic ergo pupillarem substõnem assimilat vulgari. Azo. & facit su. ea. l. §. qui filiũ. ibi, q̃ si extranei &c. Accur.
Qui quadringenta] CASVS. Seius hẽns fundũ valentẽ centũ aur. & hũs in bonis, quod valeat alios ducentos. & ita hĩs in bonis 300. fecit testm̃. & instituit sibi hæredẽ Caium, & quibusdã legauit 300. deinde fundũ p̃dictũ legauit tibi Titio sub hac cõdõne, si le. Fal. ĩ testõ suo loc' nõ esset. Et ita distribuit oĩa sua bona per legata, & postea decessit. d. Seius testõr. Mõ q̃ritur, q̃d iuris sit, i. vtrũ valeat dictũ legatũ fundi, vel nõ? & vtrũ alia legata valeãt, vel nõ? Et tñd. de stricto iure, q̃ ista q̃õ non p̃t solui, & est ista q̃õ illud, q̃ vocatur apud Dialecticos tractus, i. talis q̃õ, ex qua sp concludi tur rñdenti, vñ quicquid constituerimus verum esse in hac q̃õne, falsum repetietur. Et de hoc pono tibi exemplũ. Nã si dictũ legatum fundi tibi datũ dicamus valere, locus erit lege Fal. cũ nihil in hĩditate superſit valente dicto legato fundi, & alijs legatis, & iõ deficiente cõdõne apposita in dicto legato fundi, nõ debebit tibi dictũ legatũ fũdi. In dicto. n. legato fundi fuit apposita talis conditio per testõrem, vt dictum

Falcidiæ ratione k p̃stiterit, l deinde impubere mortuo ex substitutione hĩs extiterit, & semis 4†pupilli legatis exhaustus m esset, ex integro legis Falcidiæ rõ ponenda erit, vt contributis legatis, q̃ ab ipso, & quæ à pupillo data fuerãt, pars quarta bonorum apud eum remaneat Licet. n. pupillo hæres exiſtat, tamen circa legem Falcidiã perinde ratio hĩ, ac si patri hæres extitisset, nec aliter augebuntur n legata, quæ ab ipso vltra dodrantem data fuerunt, 5†quam augentur, cum ex parte hæres institutus, & cohæredi suo substitutus, deliberante cohærede, legata, habita ratione legis Falcidiæ, soluit, o deinde ex substitutione alterã quoq. partem hĩditatis inquirit. 6†

Si per exitus contingat ex accidenti præter testatoris propositum, secundum mentẽ testatoris dirimitur. Bar.

Africanus. 7†

LEX LXXXVII.

QVi quadringenta hẽbat, trecenta legauit, deinde tibi fundũ dignum centũ autẽ postquam adiuit hæreditatem, & quod dicit, Contributis legatis, sub. his, q̃ relicta sunt ab ipso in pupillar. tabulis, i. in substõne, non his q̃ relicta erant ab eo in primis tabulis, & hoc est q̃ dicit, su. e. l. in rõne, §. quæsitum, secũdum Hug.

1† F. obligabitur.
2† Fl. minime debere ait.
3† Aliàs, haberet
4† Quidam putant legẽdũ, nec semis, cõtra fidem oĩs scripturę.
5† F. fuerant.
6† Fl. adquirat.
7† Lib. 5. Quæstio.

ctũ est. Si legi Fal. in testõ suo locus non esset, &c. Rursus si legatũ valiturũ non sit iõ. quia p̃dicta conditio deficiat, nõ erit trũc locus lr. Falc. quia eo casu fundus legatus remanet ĩ hĩditate q̃ fundus capit quartã hĩditatis. Porro si in prædicto casu non sit locus lr. Fal. ergo extitit cõditio appolita legato fundi, si extitit condõ. ergo legatum fundi tibi Titio debebitur. Et ita vt dixi, quãcunq; partẽ capias in hac qõne reperitur postea falsa, & ita nõ vr de stricto iure possi se solui prædictã qstionem. De æquitate aũt dr hic, non valere dictum legatum fundi. Præsumitur. n. testatorẽ voluisse, vt propter tuum legatũ fundi nõ minuerentur legata cæterorũ, quib. legauit 300. Cũ. n. dixit testator, vt habeas fundum, si lr. Falc. locus non erit, præsumitur velle, q̃ si Fal. hĩret locum cũ te hẽbente fundi legatũ, dictum legatũ non valeat, & ita præsumitur voluisse testatorẽ, vt ex legato fundi deduceretur Fal. & pro ipso legato fundi, & pro omnib. alijs legatis extracta Falcid. Ergo p̃dicto modo ex dicto legato fundi nihil remanet in eodẽ fundo, & iõ, vt dictũ est, non valet de æquitate dictũ fundi legatum, & hoc vsque illue. Quid ergo dicemus, &c. vbi ponit talẽ casum, ponẽs q̃ prædictus Seius habens in bonis 400. legauit quibusdam ducenta, & tibi Titio legauit alia ducenta sub prædicta conditione, s. Si legi Fal. locus non esset, & ita præsumitur voluisse ita demũ valere tuũ legatum, si de eo modo legato non detraheretur Falc. pro eodẽ tuo legato ducentorũ, & pro alijs ducentis legatis taliter alijs q̃ dicta ducẽta alijs legata non minuantur aliquo modo per Falcidiã. Modò quæritur, vtrũ debeat sic in hoc casu seruari, sicut dixi præsumi dictũ testatorem voluisse, i. vt tu Titius patiaris Fal. tui legati, & Fal. præcedentiũ ducentorũ alij legatorũ, vt sic auferantur tibi centũ pro Fal. omnium legatorum, & alia centum tibi remaneant. Et respondetur, q̃ de stricto iure non põt hoc procedere. Nã extitisse legati tui prædicti condõnem, vt totũ legatũ tibi debeatur, & iniquum, & ꝑ intentatoris voluntatẽ est, quia ita demũ voluit testator te habere ducenta. Si locus non esset legi Falc. sed te habente ducẽta hẽt locũ lex Falc. hærede non habente quartã hæreditatis, ergo ꝑ voluntatẽ testõris fuit, vt habeas tota ducenta. Itẽ & defecisse tui legati conditionẽ, vt nihil tibi de eo debeatur, vt iniquũ, & ꝑ testatoris voluntatẽ est: quia te nihil habente hæres hẽret dimidiã hĩditatis, i. illa ducenta, q̃ tibi relicta erant, & sic haberet vltra quartã, q̃ testator vr noluisse, imo vr voluisse, q̃ illud q̃ supereſt à quarta totius hĩditatis detrahenda, ĩñ de tuo legato tu habeas, vt dictũ est. Item, & q̃ partem habeas de tuo legato, & partẽ non, q̃ quidẽ vertitur hic in qõne, vt dictũ est, & non congruit rõni, qa necesse est ẽm tota, totius tui legati conditionẽ prædictã eidẽ legato appositã extitisse, vel defecisse, vt sic non existat pro parte, & deficiat pro alia parte legati. Per punctum ergo iuris, siue de iure stricto non potes hre totum legatum tuũ, nec cauere, vt nihil habeas, nec hre partẽ, vt probatũ est. Est igitur temperanda ista qõ per exceptionẽ doli mali, s. vt te petente ab hærede totũ tuum legatũ 100. ipse possit opponere tibi dictã exceptionem. Doli mali pro centũ, quæ dicet se velle retinere ex dicto legato tuo pro Fal. oĩũ legatorũ, quæ eẽtũ sunt dimidia tui legati, & sunt quarta totius hĩditatis & sic consequeris ĩñ centũ. sicut vr voluisse testõr, vt supradixi. bñ tñ posset testõr talia verba ponere in testõ suo, q̃ eriã per punctũ tõnis tu Titius legatarius ducentorũ relictorũ tibi sub dicta cõditione patieris Fal. oĩũ legatorũ, & ita nõ hẽbis nisi centum. & alij legatarij ducentũ integra: puta, si ita dicat, Sẽpronio, & Cornelio lego ducẽta, & Titio alia ducenta sub condõne. Si legi Falc. locus non erit in testõ meo, & si q̃d amplius legaui, q̃ per leg. Falc. licet legare, i. ultra dodrantẽ hĩditatis meę, tunc quantum deduci oportet de legatis ad supplendũ quadrantẽ hĩditatis, hæres meus dãnas esto dare sibi ipsi hĩdi ex eo legato ducentorũ, quod dicto Titio dedi. Vide a. Locus non esset] & sic nihil hæredi remaneret, si hoc legatum valeret.

b *Quia incertũ*] an valeat legatum conditionale. Accur.

c *Quia*] si hẽas, quia dic. eius tractatus, qa &c. si hẽas, q̃ plana est, & sp dic. dr i. nominatur. Dr. n. apud dialecticos tractatus illa qõ, de qua sp concludit rãdenti, sed apud Isidor. dr tractatus, varius rei multiplex expositio. Accur.

d *Namque*] nunc explificat.

e *Conditio deficiat*] quia locus sit legi Falcidiæ.

f *Legi*] quia præstatur legatum non detracta Falc. cum centum habeat nomine Falc. sed si legi Fal. locus non est, ergo extitit conditio: ergo legatum debetur. & hoc subijcit.

g *Cum autem*] nunc soluit.

h *Appareat*] præsumptiuè.

i *Cæterorum*] quibus relicta sunt.

K *Sub eadem conditione*] s. si legi Falc. in testõ locus non erit.

l *Rationi non congruit*] s. stricte, & quare nõ. statim subijcit

m *Quoniam*] pro quia.

n *Ergo per exceptionem*] i. de æquitate. 2

o *Tota res*] in secundo 3 casu, non in primo, vt ita repellatur. 4 si petat vltra quã præstandum sit detracta Falci. sui legati. & cæterorum ex suo legato. Sed quare in superiori ĩ totum non valet. s. in fundo. & hic valet? Resp. superius præsumitur 5 testõr cæterorum legata nolle minui, per Falc. & præsumit postea voluisse, vt ex legato condõnali pro se, & pro oĩb. legatis cæteris fiat detractio. Quod quia ibi fieri nõ p̃t, idõ deficit legatum condõnale, hic aut p̃sumitur idẽ per oĩa voluisse testator. Quod quidẽ bñ procedere põt: nam ex legato conditionali benè põt deduci quarta pro ipso legato. & pro cæteris. Et hæc est ratio, quare valet hic legatum.

p *Cum quis*] testator.

q *Consequi*] id est, fieri. s. q̃ vnus legatarius patietur. Falcid. sui legati. & alterius, vt in nostro casu viderut voluisse.

r *Oportet*] vel non est hic punctum, sed inf. dedi. vel melius sit hic. & quod subijcit, ex eo. &c. determinet sequentia, & non præcedentia. Et ẽm hoc dic. Deduci oportet. s. ex legatis cæterorum. & adde. quod no. su. eo. l. si in testõ. quæ vr 5.

ADDITIO Imò concordat, quia hic. & ibi grauatur alij legatarij ex eo, quod de alio non detrahitur ex dispositione testatoris, secus si legis. Bar. Pau. & Alex.

¶ *Qui ducenta in bonis*] CASVS Seius hãs ĩ bonis 200. fecit testm̃. & instituit sibi hrdẽ Caiũ. & mihi cẽtũ purè legauit. & tibi Titio legauit alia 100. sub ꝑdõ, si nauis ex Asia veneri et

põstea

1† Pulchrè in hũc locũ And. Alci. l. 1. Par. iuris c. 8.

2† F. dixi tãgit

3† F. qui tractatus & nota vltra Ac. quod tractatus ꝑ priè est, locus cõmunis longè, & latepatẽs sic & l. vl. si pars hære. pe. alias accipitur ꝑ quæstio. na. l. 5. in pri. & §. pen. de ꝑ feri. vet.

4† F. 7. Seu sic vẽ ea vero Alcia. lectionẽ, ꝑbat Ant. Aug. l. 4. em. cap. 16.

5† Falcidi.

6† F. quæ do.

7† Fla. si quo.

8† Flo. si

9† Oportet si ex legato ꝑ Titio dedi.

1 Quid o perentur talia verba in cõmissione posita. ponit hic Alex.

2 Placet Alexan.

3 Approbatur per Bar. Pau. & Alex.

4 Et sic obstat exceptio in dimidia legati in alia dimidia non ferã dũ Alc.

põstea

1 † Aliàs, fructus, ſ. Et benè quo adhoc quod hic dī, ꝙ ſuppleri dēt fieri æqualiter à legatarijs: ſ. alio nō corrigit ſm B. 2 Diſplicet P & Ale. quia iſti de qb. ſtet. non habebant talē sēsū. 3 Eſt corrupta: q dēt dicere quæ ſunt quarta 200. quā debet hīe hīs ꝙ ſua Falcidia ſm Ale. 4 Diſplicet Alex. 5 Iſta placet Dy. B. Pau. Ang. & Alexa. 6 Q̄ minuit Falc. & an ex priuilegio, & ex legatis minuat: vide ad lōgum & ea q̄ no. i l. 1. C. de ſacroſanc. eccl. & qđ Bar. in l. 1. ī. eod. 7 Ibi loqtur in fructibus. & reb. nō legatis perceptis. hic de legatis. Bart. P. & Alex. 8 Malè recitat opinionē primā poſitā tex. Ale. † Fl. perperit. † Fl. qm̄ videm. 9 Iſta opinio Io. di-

ita tamen, [a] vt ex reditu eius ſummæ, quæ tibi relicta eſt, nō amplius quā viginti quinque reciperet. [b] legis Falcidiæ ratio ita habenda erit. [c] hæredi, vt viginti quinque [d] cōferri et debeamus, & amplius fructus quinquaginta † [1] medij [e] tēporis: qui, verbi gratia, efficient quinque. [f] Cum igitur triginta ſint conferenda, quidam putant quina dena ab vtroq; noſtrū conferenda eſſe; quod minimè [g] verum eſt. Licèt enim eandem quantitatem [h] acceperimus, manifeſtum tamen eſt aliquātò vberius eſſe meū legatum. Quare ſtatuēdum erit tantò minus i in tuo legato eſſe, quatum ex fructibus eius hæres acceperit: [k] † ſecūdū quod in propoſita ſpecie computationem ita iniri oportet, vt ex ſeptem partib. [k] ego quatuor, tu tres conferamus, quando quidē [3] † quarta pars [l] amplius in meo, quàm in tuo legato eſt.

Legatum alimentorum defalcat falcidiam. Bart.

Hæres computat ſibi in quartam 25. quæ recipit ex fructibus legati conditionalis: quia teſtator non dixit, ꝙ hæres lucraretur fructus imò ſimpliciter dicta legata reliquit, vt dictum eſt. Si autem diuiſet, ꝙ hæres lucraretur fructus legati conditionalis, non computaret eos ſibi in quartam, vt colligitur in dicto ſ. fructus & ideò debemus nos legatarij conferre ei integra 50. nomine quartæ, & fructus dictorum 50 qui ſpone. capiunt decem & tunc erit hic quæſtio, an dicta ēo. debeamus ei conferre pro æquali parte, ideſt, ego trigintat & tu triginta. Et quidam dixerunt, quod ſic ſed verius eſt ꝙ non: imo debent eſſe ſeptem partes de dictis ſexaginta, & de dictis ſeptem partibus ego debeo conferre quatuor partes, & tu tres. Vnde ſi ponas quòd quælibet pars dictarum ſeptem partium valeat vnam libram, ego debeo conferre quatuor libras, & tu tres. Viuianus.

a *Ita tamen*] ſ. in tm̄ dilatus eſt cōditionis euentus, vt &c.

b *Reciperet*] ideſt perciperet hæres inſtitutus interim, id eſt pendente conditione.

c *Habenda erit*] ſecundum quoſdam: ſed corrigitur, 2 vt ſubijcit. Azo.

d *Viginti quinque*] ſcilicet ego 25. tu 25. 2 Et ſic æqualiter, quod ſtatim corrigitur. ſecundum Azo.

e *Medij*] quæ ſunt 200. 3 quæ debet habere hæres.

f *Efficient quinque*] in cuiuſque 4 legatarij perſonam ſm Ioan. vel dic. 5 inter vtrumque ſm alios. Dic ergo, quòd prima opinio eſt, ſecundū quoſdam, quòd hæres qui dēt habere 50. & 5. pro fructibus, pro quolibet habet ea æqualiter ab vtroq; & iterū habeat amplius illa 25. quæ lucratus eſt pendente cōditione: quia fructus poſt mortem proueniēs nō minuit Falcidiā, 6 vt ī. eo. l. in quantitate. 1. reſpon. 7 & ſecundum hoc, quod ſubijcit 30. ſunt conferenda, ſ. à quolibet bet 8 computato fructu. Item quod ſubijcit, quidam putant quina dena. 1. bis decē, & bis quinque: hoc eſt triginta quilibet dec. ſed in hoc corrigitur: quia nō eſt æqualiter o quilibet noſtrū grauatus, cum non æqualiter oneretur. Vel ſm Ioan. prima opinio ſuit, ꝙ illa 25. quę habuit hæres condō. re pendente, acceptiſſe 10 videatur à legatario conditionali nomine Falc. ac ſi de bursa ſua numeraſſet legatarius conditionalis, & ſuppleat ad vna 5. quæ deſunt, ideſt. fructum quartæ, & alter legatarius præſtet. 25. & fructus quartę, ſ. 5. Hoc tm̄ corrigit, & ſtatuitur, vt illa 25. quæ lucratus eſt hæres, tanquā hæreditaria computentur in quartam, & vtiq; legatario p. oficiant ad minuendam Falvſque in diem in qua fit computatio, vt ī. eo. l. in quantitate ſ. ſi. illa ſortè ratione, quia legatum conditionale videtur eſſe minus alterio puro ēt ab initio in tm̄, in quantū lucratus eſt hīs: hoc eſt, in hac quæſtione, in quarta ſui patte. Et ita purū legatū excedit conditionale in lucro. ſ. in quarta: ergo & in onere præſtationis ex eo, quod de quarta teſtat, dēt excedere in quarta. Reſtant aūt 25. & fructus vtriusque 25. ſ. decem: ergo 35. & hæc diuidentur 11 in ſeptē partes: ego quatuor, & tu tres conferamus. Et ſm̄ hoc quod dicit, Conferre debeamus, ſ. debeā 12 & quod dicit, efficient 5. ſcilicet pro parte mea. Item quod ſubijcit 30. conferenda: non dico a quolibet quina dena, ſ. quindena à quolibet & ſm̄ hoc melius 13 dicas, fructum quartæ eſſe 5 inter vtrumque. g *Quod minimè &c.*] ſ. ꝙ ego ſolus conferam, vel ꝙ æqualiter conferam: 14 & propter prędictas ineptias dicit Io. 15. hanc legem errare. Sed quid, ſi nihil percepit hīs? R ſi. non imputatur ei, aſtimatur tm̄ meum legatū maius tuo inquātū lucrari potui ego legatarius cōditione pendente. & ideò mea præſtatio, quā facio pro Fal. in tm̄ dēt excedere tuam. Verum eſt tm̄ te capere centum, & me centum. Itē no. aliud in fructibus cōditione pendente perceptis, vt ī. eo. l. in quātitate, quā in alio cōmodo pecuniæ, vt hæc l. Itē non poteſt dici, vt hæc lex dicat de quarta Treb. quia hic erant ſingularia relicta. & hoc ſm̄ Ioan. Tu dic ſm̄ Azo 16 ꝙ prima opinio eſt, ꝙ 25. & eorū fructus daret quilibet legatarius purus, & condōnalis, & 30. quę percepit hīs computat in Fal. integrā: & ſic deſunt 25. quæ quiſque pro æquali portione ſoluet. Quod falſum eſt: 17 imò oē quod nomine Fal. debet præſtari, diuiditur in 7. partes: quatuor purus, & tres conditionalis præſtat quia huius legatum à puro exceditur in quarta, vt dictum eſt. & præterea quod lucratus eſt, habebit ſic. ne 18 computet in Fal. ſicut nec cæteros prouentus: vt ī. eo. l. in ratione. 1. reſpon & l. in quantitate. 1. reſpon. & ſecundum hoc vna 5. 19 tantum erant in fructibus. Accur. h *Quantitatem*] pro parte cuiuſque.

i *Tanto minus*] facit ī. eo. l. in quantitate. ſ. in diem.

k *Partibus*] Ioan. dicit, ꝙ in duobus 20 corrigitur ſuperior ſententia. Primo, quia dicit 21 legatarios æqualiter conferre debere. ſecundo, quia non debent conferre, niſi 30. Sed hoc vltimum falſum eſt, 22 vt ī. patet.

l *Quarta pars*] ſm̄ Ioan. diuide, ꝙ cum 30. fuerint conferenda ſm̄ eum, ex his ego 16. tu. 12. conferes, & ſic remanent duo, quæ valent 24. 23 ex quibus ego 18. 24 præſtabo. tu 6. 25. Et merito, quia meum legatum tanto eſt maius, quam tuum, propter interuſurium medij temporis. Sed Azo. 26 dicit, quinquaginta, & eius fructus conferri prædicto modo, & quod hæres perceperit in medio ſibi non computari in Fal. & facit ī. eo. l. quod de bonis. ſ. fructus & ī. ad Treb. l. mulier. ſ. ſi hæres. & ſupra eo l. circa legem.

D *Ius Verus*] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium, & multa legata ab eo reliqui: inter q̄ reliqui 100. vt inde haberēt alimēta tres pueri, qui erāt filij cuiuſdā mei amici. nunquid habente locū l. Fal. detrahetur quarta de dictis 100. Si dicitur ꝙ ſic. & tres partes d. pecunię dēnt collocari

ſplicet B. P. & Ale. 12 Diſplicet: quia violat litera m. ſecūdū Al. 13 Et benè in hoc P. & Ale. ſed quātū ad hoc Io. vi dēt recedere à ſua opinione. 14 Placet Azo. 15 Io. in hoc intell. huius l. erauit ſm̄ Alex. 16 Et benè ſm̄ dictos. 17 Approbat ꝙ Ba. P. & Ale. qa Azo nō ētè intellexit opinionē antiquorū in princ. ſ. narratā. 18 Reprobatur ꝙ Bar. P. & Ale. 19 Approbat per dictos ſer. 20 Imò in vno tm̄ ſm̄ Alex. 21 Et in hoc caſu malè dicit ſuperior ſm̄ Alex. 22 Imò ē verū ſm̄ B. P. & A. 23 Alij habēt 14. & poſteà 8. & ē bona cōputatio ſm̄ Alex. 24 Imò 18. & 4. partes de trib. reſtātib. diuidēdis 17. partes. A. 25 Imò nouem. & tres partes de tribus reſtāntib⁹, ſm̄ Alex. 26 Iſta op. Azo diſplicet B. P. & Al. ē tm̄ te nēda vſq; ad ver. Minimè, &c. ſm̄ dict.

quid idoneos homines, qui eã bene cuſtodiant, & ex eius fructib. den alimẽta d. pueris. Sed qd ſi d. hãs implorauit beneficiũ l. Fal. ad hoc, vt differret ſolutionem dictorũ legatorum? Certe eius ipſa præſtabit vſuras legatarijs. Vnita. a *Eſſe*] propter fœnorem videbatur cõtra, vt arg. C. ad legẽ Falc. auth. ſimiliter.

b *Honeſtis*] ad vſuras, vt inde aliũde ad quod ff. de alim. leg. l. 3. ſ. ſed hodie contra, vt no. C. de admi. tut. auth. nouiſſime.

c *Implorauit*] facit C. de vſur. l. 2. & ff. de leg. 2. ſi quis ſeruo.

Martianus. 1 †
LEX LXXXVIII.

DIui 2 † Verus, & Antoninus reſcripſerunt, pecuniam relictã ad alimẽta puerorum, legi Falcidiæ ſubiectam eſſe, a & vt idoneis hominibus b 3 † collocetur pecunia, ad curam ſuam reuocaturum Præſidẽ prouinciæ. *

¶ Diui 4 † Verus, & Antoninus generaliter reſcripſerunt Bononio Maximo, vſuras præſtaturum eum, qui fruſtrationis cauſa beneficium legis Falcidiæ implorauit. c

Qui repudiat id, quod quartam minuit, quartam non deducet. Bart.

Florentinus. 5 †
LEX LXXXIX.

SI hæres, cuius fidei cõmiſſum eſt, vt accepta d certa pecunia hẽditatẽ reſtituat, à voluntate eius, qui teſtamentum fecit, diſcedat, e & poſteà legis Falcidiæ beneficio vti volet, & ſi nõ detur f ei id, e † quo accepto hæreditatem reſtituere rogatus eſt: tamen fideicõmiſſum g reſtituere cogi debet, quoniã quod ei paterfamilias dari voluit, legi, Falcidiæ commodũ præſtat. h

In Falcidia ĩputatur, quod iure hẽditario capitur: ſed in Trebellianica ĩputatur, quicqd quocunq; iure indicio defuncti informiter capitur: quod verò qd̃ difformiter, hoc eſt, partim iure hæreditario, partim alio capitur, pro parte hæreditaria tãtũ imputatur. B.

Martianus. 7 †
LEX XC.

IN quartam * hæreditatis, quã per legem Falcidiam hæres habere debet, i impu. tãtur res, quas iure hæreditario capit, nõ quas iure legati, k vel fideicõmiſſi, vel implendæ cõditionis l cauſa accipit. (nam hæ 8 † in quartam non imputantur. Sed in fideicommiſſaria hæreditate reſtituenda, ſiue legatum, ſiue fideicommiſſum datum eſt 9 † hæredi, ſiue præcipere, vel deducere, vel retinere iuſſus eſt, 10 † in quartam id ei imputatur. m pro ea verò parte, quam accipit à cohærede, n extra quam id eſt, quod à cohærede accipitur. Sed * & ſi hæredes vt dixi ff. de his quibus vt indig. l. ſi qui. ſ. pro parte. & ita propter dictam rationem videtur quòd in hoc vltimo dicto conſentit quarta Trebellianica cũ quarta iure inſtitutionis debita: quia in hoc vltimo dicto dicitur eſſe, qd̃ illud, quod capit cohæres à cohærede in legato in ſpecie conſentientem non computat ſibi in quartam Trebellianicam. Vide. *Debet*] ex ſingularibus relictis. Accur.

K *Legati*] vt & ff. eo. l. quod autem. niſi in caſu. vt ibi.

l *Conditionis*] vt & ff. eo. l. id autem. niſi in caſu. vt ibi.

m *Imputatur*] cum recipit ab extraneo a corpus, vel pecuniam: ſecus cum a cohærede corpus: vt ſtatim dicam. Et eſt ratio inter hunc, & ſuperiorem caſum: quia ibi ſuſtinet onera hæreditatia in totum, hic pro quarta.

n *A cohærede*] hic diſtinguitur, qua ui hîs vult detrahere ã ſingularibus relictis, aut de vniuerſitate, qua de ea reſtituẽda ſit grauatus. Primo caſu, q̃ capit iure hẽditario, cõputatur in Falcidia, q̃ vero alio mõ. præcipua hæreditate in caſu vt ff. eod. qd ãt. Secõ caſu, quicquid quocunq; iure acceperit in quartã imputatur: vetunto refert largiri ne vtrũ à legatario, an verò à cohærede percepit aliquid: qa a legatariis cepit, in quartã cõputatur: q̃ vero à cohærede leuiſſimum tur, vtrũ fuit pecunia, an ſoẽ, vt equus. Nã ſi pecunia acceperit, tota ſibi computat in quartam, vt famil. erciſcun. l. filiũ. & infra ad Trebel. l. deducta. ſ. nõmis. ſi vero ſpeciẽ accepit, pro parte cohæredis non imputat: pro ſua verò parte in quartam imputat: q̃ quia iure hæreditario capit, ſed in Falcidia inſtitutionis iure etiam in pecunia à cohærede habita, tamen cõpa-

tat.

---

3 † lib. 6. inſtit. ad.

a † Si Seuerus.

3 † Nomi. bus. Du. & Fl. vide Ant. Aug. lib. 3. c. 7. *Sũt ergo alimenta efficio iudicis decernẽda ff. l. ſi quis à liberis. in prin. fin. d. libe. agn. adde Spe. in tit. qui ff. ſint le. i. ver. pe. in h. B. oino in l. ſolẽt. in 2. col. i ver. quæro ff. de alim. & cib. le. Ba.*

4 † Seuer. 5 † l. 22. inſtitut.

6 † Fl. de eſſind.

7 † Lect. inſtitut. * Fulchr. in hãc le. Al. lib. 7. Para. c. 1.

8 † Fl. hæc. & ff. eõ. his nouis ſeo ſtellus. inclusa in archet. Fl. videri quaſi ſuperflua ſignificari. ſed cũ in oib. manuſcr. reperiantur non facilè potuit reijcẽda Co. Flo. ff. 10 † l. quarta. id. ita Trebellianicæ cõpetenti imputatur &c.

9 † ſi ipſum pœnitentia autẽ. ſuadetur. & dẽt ſolui ei ſi cur ſi nũmẽ. ſecus ſalte. ſecũ dum P.

* *defendi* hanc ſententiam vide Vi. à Sala. in l. Sium quæſt. 25. C. famil. erciſc.

2 Placen. P. & Ale. 3 Placen. P. & Ale.

4 Sequatur Bal. P. & Alex.

5 † Item prædicta limitatio ſpeciei fallit in

---

1 † Verus.

2 † Verus.

3 † collocetur.

4 † Verus.

5 † Florentinus.

6 † Florentinus.

7 † Paulus.

8 † nam hæ.

9 † in quartam.

10 † in quartam.

tat, nisi quod habet hæreditario iure. vt sup. eo. l. id aũt. Sed quare secus in corpore prælegato. quã in pecunia. vel quàm in corpore habuit ab extraneo? Respon. quia absurdũ esset, q̃ in eadem re & quasi iure legati, & quasi iure hæreditario computaret in quartam. vt arg. ĩ. de vsucap l. eum qui.

s Approbatur per Bar.

a *Accepta*] à fideicommissario. vel dic etiam, a cohærede.

b *Data*] à fideicommissario vniuersali.

c *In eadem causa*] vt computẽtur in quartã, ſ. Trebellianicam. quod verò subijcit, ſi q̃d vero. &c de Falc. iure insolõnis dicit.

d *Legatarijs*] cæteris. Nam ei, qui dat, prodest. ne Falc. patiatur, ſi ĩm dat. quantũ esset ei detrahendũ. vt inf eo. l. filia & ĩ. eo. l. Neseonius. 2. rñ. Sed arg. ĩ. ĩ. eod. l. ſi fundus sed potest dici, q̃ ibi alij hæredi dare iussus esset.

e *Centum legatis*] q. d. centum vbi esse legata, & ſm hoc fieri cõputationem cum legatarijs. non confideratis quinquaginta datis hæredi, 4 vt subijcit. & sup. eodem l. ad veteranũ. §. fin. Sed contra ĩ. eo l. qui fundum in prin. Sed ibi iussit. vendi. vt ibi dixi. & facit ad l sup. de leg. 1. l. non amplius. in prin. & ĩ. ad Trebel. l. in fideicommissariam. §. ñ. Et nota hanc l. fieri differentiam inter quartam" iure institutionis. & Trebel. Est. & tertia, quæ debetur iure naturæ: in qua quæ imputentur, nota. in Authen. vt cum de appel. cog. §. aliud. Est. & alia, quæ debetur arrogato. vt Insti. de adop. §. cum autẽ. Item alia, quæ debetur vxori superstiti pauperi. vt C. vn. de vir. & vx. auth. præterea. Item alia, q̃ debetur curiæ, q̃n c. rialis fit clericus. vt C. de epiſ. & cler. auth. ſed neq; curiale. Itẽ alia. vt C. q̃n. & quib. quar. pars. 2. Item alia. vt C. ad Treb. auth. ĩ. rogatus. Item alia. vt C. de repu. l. ñ. Itẽ alia, vt in Auth. de trient. & ſe. ſ. cõsideremus.

ADDDITIO. Dic. q̃ ibi solũ dicitur de duabus vncijs cãdis filijs naturalibus tm̃ in casu ibi posito, secundum Ale.

*Intel. hujus ex. ratiditt Coraſ. ĩ d. l. filiũ n. 153. C. fa. ercit.

* intel. hujus tex. vi. p Lãc. Polit. in l. fi. l. ũ n. 57. C. fa. erc.

1] Legẽdũ vĩ, ſi p̃diũ valoris cẽtũ

2 Placet B. ſi illud. q̃ l ẽ datũ supp'et quartã. & ꝑ ea conueni t ab hærede aliàs secus ſm Ale. in l. ſi fundus ĩ. allega.

3 Et male. Ba.

2] Computetur.

4 E. bñ, Bar. Pau. & Alex.

3 † Fl. Macer. lib. 2. de re milita.

* Quartæ sunt multiplices, quas ſi cupis videre, adeas Prate. in Lexi. in ver. Quarta, & in indi. tracta. ĩ verb. Quartæ.

Iussus] CASVS. Seius miles existens in militia fecit testamentum. & instituit sibi hæredem Sẽpronium. & iuſſit eidem hæredi in dicto testõ, vt tibi Caio restitueret dimidiã hæreditatis. & postea fuit missus de militia. & intra annũ missionis fecit codicillos. & in dictis codicillis rogauit dictum hæredem. vt restitueret Titio alteram partẽ hæreditatis. & postea decessit dictus Titius. & Sẽpronius postea adiuit eius hæreditatem. Postea tu Caius. & ẽt Titius, qui estis fideicommissarij, petitis ab eo hærede. vt restituat vobis cuilibet pro dimidia hæreditatẽ. & ipse benè vult vobis restituere, rei ẽtatẽ quarta Trebellianica. Quæritur. nũ quid possit retinere dictam quartam? Et distinguitur. aut dictus miles decessit post annũ missionis de militia, aut intra annum. Primo casu retinebit hæres dictam quartã tibi & Titio p̃dicto. Et est ratio quare hoc casu retineat. quia eo tempore dictus testator decessit. quo testamentũ eius prædictũ deferat pertinere ad beneficiũ concessum militibus à principe. quia decessit post annum missionis. vt dictum est. Est autem beneficium prædictum tale. quia hæres non potest detrahere quartam militis. qui fecit testamentũ in militia. decedens intra annũ missionis de militia vt sup. eodem. l. ſi post missionem. Secundo autem casu. idest quando decessit dictus miles testator intra annum missionis. poterit hæres detrahere quartã soli Titio p̃dicto. cui debebat restituere dimidiã hæreditatis ex codicillis. Et est ratio. quare hoc casu põt d. Titio dicta detrahi quarta. quia eo tẽpore fideicõmiſſum prædictũ eidem Titio relictũ est in codicillis. quo testator non poterat testari iure militari. i. post missionẽ de militia. licet intra annũ. vt dictum est. Tibi aũt Caio. ſubaudi. non põt detrahi quarta pp beneficiũ principis militibus concessum. Viu.

f Si miles] facit sup. eo. l. ĩ post missionẽ. & inf. eo. l. ſi. Acc.

Ceptis] CASVS Seius habens in bonis quadringenta. instituit sibi hæredem Caiũ. & rogauit eundem Caium. vt hæreditatem restitueret Mæuio acceptis ab eodem Męuio centum. Item rogauit eundẽ Caium. vt dictam pecuniam. idest centum daret Titio post mortem suam Caij. & postea decessit dictus Seius testator. & postea Caius adiuit hæreditatem. Venit modò Mæuius fideicommissarius. & petit ab eo. vt restituat sibi hæreditatem. & offert centum. dicit hæres. benè accipio centum. & benè volo tibi restituere hæreditatem. volo ĩñ detrahere de hæreditate quartã Trebellianicam. Dixit Mæuius. Tu non potes mihi detrahere quartã. quia ego do tibi centum. quæ benè capiunt quartã hæreditatis: nam in hæreditate non sunt nisi 400 Dicit hæres. Tua allegatio esset bona ſi dicta centũ deberent remanere apud me. & meos hæredes. sed tu scis. q̃ ego debeo restituere Titio post mortẽ meam. sicut testator me rogauit. Modo quæritur. cuius allegatio debeat obtinere. Et dic. q̃ debet obtinere legatio hæredis. Modò insurgit iterum Mæuius. & dicit. ex quo tu hæres detrahis mihi quartã de hæreditate. & ego volo tibi detrahere centum. Quæritur nunquid possit? Et dicitur, quod non. Sed quid ſi dictus testator ita dixit dicto hæredi. Peto. vt restituas hæreditatem Mæuio acceptis centũ. & personam. quæ daret hæredi centum. non nominauit. nec etiam rogauit hæredem. vt Titio restitueret dicta centum post mortem suam hæredis. Nunquid hoc casu computabit sibi in quartam Trebellianicam dicta centum? Et dicitur, quòd ſic. Si autem dicta centum non sufficerent ad quartã hæreditatis: puta. quia hæreditas esset sit ta quadringenta. etiam plus acciperet. his de hæreditate. donec haberet quartam. Et est extra lucrandi ratio. quare in hoc casu computet sibi in quartã dicta centum. cùm eadem centum non fuerit hæres alicui rogatus restituere. sicut fuit in primo casu. & quia generaliter omnia talia computantur in quartam. vt sup. in prox. tit. l. hæres. & l seq. Viu.

g *Quartam*] ſ. Trebel. in qua talia imputantur. vt supra eo. l. in quartam.

accepta [a] pecunia hæreditatem restituere rogatus sit, id quod accipit, in quartã ei imputatur, vt D. Pius constituit. Sed, & quod implendæ [*] conditionis causa fideicommissum hæredi datur, [b] in eadem causa [c] etiẽ admittendum, sciendum est.) Si quid [*] verò implendæ conditionis cã hæres accipiat à legatarijs, [d] in Falcidiæ computationem nõ prodesse, & ideo ſi centum prædium [1] † defunctus legauerit, ſi quinquaginta hæredi legatarius dederit, centum legatis [e] computationem fieri, & quinquaginta extra hæreditatem haberi, ne in quartã ei [2] † imputentur.

Legata facta à milite tempore militiæ non defalcãtur, ſi decedat in militia, vel post missionem à militia intra annum: secus ſi legata sunt facta post missionem à militia, vel etiam prius, ſi decedat post annum à die quo missus est à militia. Alexander.

Marcellus. 3 †

LEX XCI.

SI miles [f] testõ facto partem dimidiam hæreditatis suæ tibi restitui iusserit, deinde post missionẽ factis codicillis, alteram partem Titio restitui rogauerit; ſiquidem post annum missionis ſui decesserit, & tibi, & Titio hrs quartam partẽ retinebit, quia eo tempore testator decessit, quo testamentum eius ad beneficium principale pertinere desierat. Si verò is intra annũ missionis decesserit, solus Titius deductionem quartæ partis patietur, quia eo tẽpore fideicommissum ei relictũ est, quo testator iure militari testari non potuit.

Si hæres non grauatur, vt hæres, ſed vt alius commodũ sentiens, Fal. nõ deducetur. B. Papinianus. 4 †

LEX XCII.

ACceptis [*] à Mæuio centum hæreditatem Mæuio restituere, pecuniamque post mortẽ ſuam Titio dare rogatus est. Quãquã hæc centum, bonorũ quartam [g] efficiant, tũ propter sequens fideicommissum, quartæ retentioni locus erit. Tunc enim ex constitutione D. Adriani Falcidiæ satisfacit ea quantitas,

4 † lib. 20. Quæstio. [*] de sensu huius l. vi de Coraſ. in l. filiũ quẽ nu. 158. C. fa. ercit.

a *Remanet.*] non ergo videtur peruenire, quod non durat vt hic: & ff. de cond. inde. l. eleganter. §. si quis. ibi, sed hic non videtur &c. Sed arg contra ff. de pig. act. l. nec enim. & no. ff. de in rem ver. l. si pro parte. §. versum. Accur.

b *Cui relicta est.*] sc. Mœuius. Sed quis alius vellet detrahere? Respon. Mœuius de centum. quod non potest. vt hic. Item heres de centum Titio relictis, quod non potest, vt hic. & est ratio quia heres vt legatarius videt habere hic centum. Et sic no. pro nobis. quod legatarius non detrahit quartã, licet Bulg. dixerit cõtra. quod dic. vt no. ff. eod. l. penales. §. si Titio. Accur.

c *Trebellianum.*] vt sc. totũ aliud restituatur. ex quo haec centũ sufficiunt ad quartã.

Filio, & filiæ.] CASVS. Seius habẽs filiũ, & filiam in potestate. instituit eos sibi hĩdes. & cuilibet eorũ prælegata reliquit: filiæ tã plegauit longè minus, q̃ filio, & ĩm dicto filio prælegauit, q̃ in suo prælegato habebat locum Falc. Et inter alia. q̃ prælegauit d. filiæ, prælegauit ei domum Titianam, q̃ obligauerat ipse testator sẽ pronio pro centum, pone. Item legauit eidem filiæ ĩstrã. quæ erant in d. domo. & etiam quicquid in ea erat. & postea adiecit hæc verba d. testator, Ea conditione lego d. meæ filiæ d. domum, vt quicquid alieni æris in ea domo erit, Titius libertus d. mei filij exoluat, & sic d. domus cõis d. meæ filiæ, & dicto liberto, & postea decessit d. testator. Nunc venit d. filius testatoris. & petit à d. filia testatoris ea, quæ prælegata sunt ei. Dicit filia: ego volo statim de parte mea hereditatis deducere æs alienũ, q̃d me tangit pro mea parte, & de superfluo partis meæ hereditatis volo soluere tibi prælegata, deducta ĩde eis quarta. Dictus n. tuus libertus, qui debebat soluere centũ Sẽpronio, cui erat obligata d. domus, non vult soluere, vnde oportet me ei soluere. Nũquid põt hoc consequi filia? Et dicitur, q̃ sic, sed ĩ frater eius põt ei ita dicere, Ego nolo, q̃ tu habeas tua prælegata, nisi pareas voluntati patris nostri defũncti, præstãdo mihi ĩntegrum illud, quod mihi est soluendum. i. d. mea prælegata, ita q̃ de eis aliquid nõ detrahas. Capias ergo quodcũq; uis. f. aut pẽstare mihi integra mea prælegata, & habere tua prælegata ĩntegra, & si dura prælegata non capiant tũ in summa, quantum est quarta meorum prælegatorum, suppleas tibi de hereditate communi: aut vis detrahere mihi quartam. & nihil habere de tuis prælegatis. Viu.

d *Heredibus*] æqualiter.

e *In ea domo*] i. pro ea domo obligata ad præstandum.

f *Vtrisque*] filio & liberto. R.

g *Vti voleri*] de prælegatis statui suo.

h *Aere alieno*] quod ipsa. & frater ipsius præstare debent æqualiter, vt supra de hæredibus ĩstit. l. ex facto. §. 1. non autem quod præstat libertus.

i *Consequi*] retinendo.

k *Ea*] nam si minus est in prælegatis filio, quàm in quarta filiæ, deducet filia eatenus, quatenus est minus ad quod ĩpra eo. l. Nesennius. §. 1.

l *Soluendum*] vt legata cohæredis, & ita licet communi iure

a Imò potius concor. secundũ Imo. & Alex. licet aliter Ang.

a Et bene Bart. Pau. & Alex.

a † lib. 22. Digesto.

a † alia certa prædia prælegauit.

cũ apud hæredem remanet: [a] sed Falcidiam patietur solus, cui hĩditas relicta est. [b] Nam in centum, quæ mortis causa capiuntur, admitti Falcidiæ ratio non potest. Planè si quis ita scripsit, Accepis centum peto restituas hæreditatem, neq; personam dantis demonstrauerit: quasi retentam, & præceptam pecuniam, si quartæ sufficiat, inducere Trebellianum. [c]

Prælegata non imputãtur in Falcid. nisi quoad eum, a quo præcipiuntur. Bart.

Scævola. a †

LEX XCIII.

FIlio, & filia scriptis hæredibus, [d] singulis certa a † prælegauit, sed longè minus filiæ, cui etiam domum obligatam prælegauit cum instrumentis, & quicquid ei fuerit, & adiecit hæc verba, Sed ea conditione lego, vt quicquid æris alieni in ea domo [e] erit, Titius libertus filij mei exoluat, & sit eis vtrisque [f] domus communis. Quæsitum est, si filia legis Falcidiæ beneficio vti voluit [g] ad quartam retinẽdam, an ex hæreditate, quæ ei relicta est, deducto ære alieno [h] eius, quod superfuerit, quartam consequi [i] debeat? Rñdi, iure quidem id postulaturam: verum non alias ea, quæ ei data sunt, accepturam (si modo ea [k] quartã suppleant) quam voluntati defuncti, soluendum [l] præstando, [m] † pareret.

Quod ab hærede debebatur defuncto, computatur in patrimonio, & cadit in fidei commisso vniuersali, sicut cætera bona hæreditaria. Alexan.

Idem. a †

LEX XCIIII.

MAritus, vxoris res extra dotem constitutas administrauit: eaq; decedens ante rationem sibi redditã administrationis, ex asse eundem maritum hæredem reliquit: cuiq; fidei commisit, vt decẽ vncias filio communi, cum moreretur, restitueret: duas autem vncias nepoti. Quæsitum est, an id quoque, quod detrahat Falc. filia tamen, nisi totum soluat, non consequitur prælegata, vt dicta l. Nesennius.

Maritus.] CASVS. Titius habuit ab vxore sua centum in dotem. & cum ipsa haberet alias res extra dotem constituas. dẽ Titius eas administrauit. & nõ q̃ d dicta administratione redderet rationẽ dictæ suæ vxori, ex qua pecuniæ administratione effectus fuit ei debitor in 12. ipsa fecit testãm. & eũ maritum suum ex asse hæredẽ reliquit, & fidei cõmisit, vt 10 vncias hæreditatis filio corũ cõi restitueret. cũ moreretur ipse vir. duas autẽ vncias hæreditatis restitueret cuidã eorum nepoti. Et postea decessit d. vxor. & postea d. marit⁹, & instituit sibi hæredes Caium, & Seiũ. Nũc d filius. & nepos fideicommissarij petunt à dictis hĩdibus viri, vt restituãt sibi hæreditatẽ d. vxoris. s. decẽ vncias filio. & duas nepoti & petũt, q̃ ipsi dentes illæ 12. in quibus fuit maritus debuer ex administratione p̃dicta pro tanta 10. vnciarũ, & duarũ vnciarum prædictarũ. s. vt filius habeat 10. de debito p̃dicto. & nepos duo. Nunquid admittenda est talis mõ prædicta petitio? Et dr. quod sic.

3 † Sic et ponit Alex. lib. 5. c. 25. sed. l. 6. part. c. 25. cum prius legerem. solidũ præstando in consultis 4 † li. 21. Digesto.

Filia quam.] Titius instituit sibi hæredẽ filiam suã Seiam. & rogauit eam, vt si in pupillari ætate decederet, restitueret hĩditatẽ Titio. Itẽ rogauit eã, vt daret alimenta Sẽpronio ex vsuris illorũ centũ, quæ habebat in tali arca. & Caio daret alimenta ex vsuris aliorũ centum, q̃ habebat in tali alia arca. Et postea decessit d. Titia. & d. Seia postea decessit ĩ pupillari ætate. & Cornelius patruus eius extitit ei hæres legitimus. & sic dẽt restituere d. hereditatẽ Titio. & vult bene ei restituere detracta quarta Trebellianica: vnde dicit d. Cornelius Titio, ego volo primo deducere de hereditate d. sortes ex quarum vsuris alimẽta fuerunt relicta Sẽpronio, & Caio, & postea de hereditate quæ remanet, volo detrahere quartam: nunquid põt hoc facere? Et dicitur, q̃ sic. tenere tñ debet d. Titio fideicommissario, vt si aliquis prædictorum alimentariorũ decesserit, sicque finitum sit legatum alimentorum, quantum ad eum ut oritum, q̃ restituat eidem Titio sortem illã ex cuius vsuris debebat habere alimẽta dictus mortuus.

Tutelæ aditam.] Titius administrauit tutelas pluriũ pupillorum. & multa in eis administrauit: interq̃ mutuauit pecunias dictorum pupillorũ quibusdam: vnde si non possit ab eis debitoribus eorũ pecunia fuit ad periculũ dicti tutoris vt dr sup. si certum pet. l. periculum. cũ similibus. Iste Titius antequam redderet rationẽ de dictis tutelis. fecit testamentum. & instituit sibi hæredẽ Seium. & multa legata ab eo reliquit quibusdam. & postea decessit dictus Titius testator. & postea Seius adiuit hæreditatẽ eius. Postea ita accidit de facto, quod ante quam legatarij peterent ab eo legata, transiuit triennium. & postea ipsi petierũt ab eo legata. hæres autem respondebat eis, quod volebat Falcidiã detrahere de legatis. ideo, quia timebat ne dictæ tutelæ per defunctum administratæ exhaurirent vires hereditarias. Dicunt legatarij. Nos non credimus, q̃ dictæ tutelæ exhauriãt vires hæreditarias, vnde volumus, q̃ facias nobis potestatem describendi.

scribendi rationes defuncti, & oĩum instrumẽtorum hæreditariorum, & pupillarium rationum. Quæritur, numquid possunt hoc legatarij impetrare per officium iudicis? Et dĩ quòd sic, ne sit in potestate hæredis proferre quod velit ex prædictis, & alia abscondere, & sic inducere in damnum legatarios. Viuia.

a *Ex administratione*] vt vsitatius: nam de tota sorte loquitur: posuit enim de duodecim vnciis. Vel loquitur de sorte, quia aliam habuerat præter hanc, & ita non est contra. C. de pac. conuen. l. fi. vbi talia videntur sibi lucrati. (Placet B. vt refert Alexan.)

ADDITIO. Dic, secundum Bar. quòd hic loquitur de naturalibus, ibi de industrialibus.

b *Falcidia*] Trebellianicæ.

c *Desiderat*] patruus.

d *Testatricis*] quæ dicta alimenta reliquerat.

e *Prælit. tit.*] donec vixit, & adhuc sunt præstanda.

f *Defunctorum*] id est, si defuncti essent aliqui de alimẽtarijs.

g *Pro modo*] vt si sunt tres, & moriatur vnus: viro tertia restituatur, vt supra de alimen. lega l. 3. §. debebit. illud autẽ non est contra. C. de pact. constat etiam alimentorum legatorum pati Falc. vt supra eodẽ. l. Diuus. (1 † Fl. respondit.)

h *In fraudem*] idest per fraudem.

i *Ad iudicis officium*] facit. C. de eden. l. 1. & supra quemadmodum testam. aper. l. 3. & infrà de bonis au. ho. iudi. possiden. l. fi. & 7. de eden. l. 1. §. rationes. (*de intel. huius §. vi de Cur. in l. & quæ à quo, nu. 20. C. de eden.)

¶ Filiæ, quam mater rogauerat, Si impubes decessisset, restituere hereditatem Titio, patruus legitimus hæres extitit. in ratione legis Falcidi t b ponenda desiderat c deduci sortes ex quarum vsuris alimenta impubes defuncta ex persona testatricis d suæ pluribus debita præstitit. e Quæritum est, an si eas deduxerit, cauere debeat defunctorum f alimẽtariorum portiones pro modo g sortium se restituturum? Respondi 1 † cauere debere.

Reus tenetur edere actionem actori, ad replicationem fundandam. Bart.

¶ Postquam aditam hæreditatem triennio exacto, legatarijs hæres legem Falcidiã opposuit idcirco, q̃ administrarit tutelas testator, quarum ratio nondum reddita sit, & quòd neget tantum redigi ex nominibus posse, quantum in cautionem deductum est. Quæritum est, an rationes defuncti, & omnium instrumentorum hæreditariorum, & pupillarium rationum, legatariis desiderantibus hæres describendi potestatem facere debeat, ne in potestate eius sit, proferre quod velit, & per hoc in fraudem h legatarij inducantur? Respondi, 2 † ad iudicis officium i pertinere, explorare ea, per quæ probetur, quantum 3 † sit in bonis.

Idem. 4 †

LEX XCV.

Milles k si dum paganus erat, fecerit testamentum militiæ tempore codicillos, lex Falcidia in codicillis locum non habet: in testamento locum habebit.

Si cui *plus, quàm per legem Falcidiam licuerit, 5 † legatum esse dicatur. 6 †

TITVLVS III.

Vlpianus. 7 †

LEX I.

Si cui plus, quàm licuerit, legetur, & dubitari iure l possit, vtrum lex Falcidia locũ habitura m sit, necne: subuenit Prætor hũdi, vt ei legatarius satisfaciat. n Vt si

Milles si dum] CASVS. Titius paganus existens fecit testamentum, & in eo legata reliquit, & postea idem, miles factus, fecit in militia codicillos, in quibus multa legata reliquit, & postea decessit. Certè in legatis in testamento relictis habebit locum lex Falcidia: non autem in relictis in codicillis, & facit optimè supra l. si miles. Viuianus.

k *Milles*] facit 7. eo. l. si miles. Accursius.

SI CVI PLVS, QVAM PER legem Falcidiam licuerit, legatum esse dicatur.

¶ *Sequitur si pulatio Falcidia prætoria, vel communis. l. pænales. §. Iulianus. supra titu. 2. præxi. l. ex facto. in. 2. de hære. instit. quam de legatariis singula stipulatur hæres, qui solida præstat legata, hæres è modo, quod amplius legatorum nomine, quam per legem Falcidiam licuerit ceperit, quanti ea res erit, tantam pecuniam dari, dolumque malum abfuturum esse, quo exemplo etiam legis Papiæ stipulatio interponitur. l. 1. §. pen. & cessante etiam Falcidia in specie. l. filiusfam. §. apud de leg. 1. d. l. §. 8. in quibusdam, tractatur etiam nonnihil sub hoc tit. de stipulatione, eum ha hæreditate legata reddi, & moriente unum partes reddi, & de stipulatione singulorum, &c. Cuias.*

SI cui *plus, quam*] CASVS. Instituit mihi hæredem Titium, & multa legata ab eo reliqui, & pure, & sub conditione, & decessi. Modò venit vnus de legatarijs puris, & petit legatum suum à dicto meo hærede: dicit ei hæres, ego dubito, ne lex Falcidia ill habitura locum in legato tuo. Credo enim, quòd existet conditio legatorum conditionalium relictorum à me, & sic habebit locum Falcidia, eo quod legata pura, & conditionalia sunt vltra dodrantem hæreditatis. Vnde volo quòd mihi satisfaciat, vt si apparuerit te amplius legatorum nomine accepisse, quam ex lege Falcidia capere licuerit: des mihi tantam pecuniam, quanti ea res erit. Item quòd dolus malus à te absit. Posses enim dolo occidere equum tibi legatum, quem tibi nunc do. Modo quæritur, an legatarius prædicto modo debeat satisfacere hæredi? Et dicitur, quòd sic, & non solum habet locum dicta satisdatio, si in primis tabulis plus leget, quàm per legem Falcidiam liceat: sed etiam si in pupillaribus tabulis, vel etiam in vtrisque: nam iam conuenit inter sapientes, legem Falcidiam semel esse admittendam, etiam si duplex sic testamentum, id est patris & filij impuberis, scilicet contributis in ratione legis Falci. tam illis legatis, quæ ab impubere relicta sunt, quã illis, quæ sunt relicta ab illo, qui fuit substitutus impuberi in dictis pupillaribus tabulis. Quo casu tutor dicti impuberis soluens pro eo legata debet facere legatarios, quibus soluit, promittere sibi recipienti nomine impuberis, etiam dare fideiussores, vt si apparuerit dictos legatarios amplius legatorum nomine cepisse, quàm ex lege Falcidia capere licuerit, tantam pecuniam dent legatarij dicto impuberi, quanti ea res erit. Item & quod dolus malus aberit ab eisdem legatarijs. si autem dictam satisdationem non faciat interponi dictus tutor, competet tutelæ actio aduersus eundem tutorem hæredi prædicto impuberis, idest dicto substituto: non autem competet ipsi impuberi. si eo viuente non potest habere locum Falc. vt dixi supra titu 1. l. reperitur. Sed si eo impubere viuente habeat locum Falci. & finiatur tutela, benè habet actionem tutelæ impubes cõtra tutorem. Et quod dixi in actione tutelæ, habet locum in illa actione, quæ datur contra legatarios ex promissione, & satisdatione prædicta, quam fecerunt tutori. Viuianus.

l *Iure*] alioquin contra. vt 7. eo. l. huius autem. Azo.

m *Habitura sit*] vel propter æs alienum, quod est incertum, vel propter conditionem aliorum legatorum, vt supra titu 1. l. is cui. in princ.

n *Satisfaciat*] ergo cum fideiussore. vt 7. eo. l. nisi. §. 1.

1 † Fl. respondit.

2 † Fl. respondit.

3 † Flor. quãti. Alias, quatenus.

4 † li. sing. Quæstio. publicè tractatarum.

* Hic titulus pertinet ad stipulationes prætorias.

5 † in indice Tit. §. 6 † Fl. diceret. in indi. Tit. liceret.

7 † lib. 79. ad edictũ

a *Det*] id eſt reddat, ſic econtra infrà de verb. ſignif. l. verbum reddendi.

b *Abfuturus*] quòd rem non deſtruet. vt ff. eo. l. niſi.

c. *Hoc fiat*] id eſt, relicta ſunt legata, pro quibus etiam reddendis ſatisdatur. 1

1 Satisdatur ergo pro legatis: & an ſatisdatio habeat locũ in contractibus bonæ fidei vel ſtricti iuris. glo. & Bar. in l. ſoluto. ff. ſol. ma. vbi diſtinguit. vide ibi.

d *Duplex*] ideſt patris & filij, ſic ff. tit. l. 1. in duplicibus. & de vulgari ſubſt. l. patris. Accurſius.

e *Conueniat*] Inter Sapientes. vt ſupra titulo primo, l. prima. §. interdum. & §. idem dicitur. & l. in ratione. §. quod vulgò. & §. quæſitum. & l. qui fundum. §. coheres.

f *Heredi*] ſcilicet, pupilli. Accurſius.

g *Ipſi*] ſcilicet pupillo: niſi eſt in textu.

h *Heredi*] aliàs non, vt ff. tit. 1. l. reperitur.

i *Stipulatio*] de reddendis legatis.

K *Idem ſi obijt*] quod dixi de actione ex ſtipulatu: quia & hæredi impuberis illa tutelæ actio competit, & impuberi viuenti, ſi eo viuo finiatur tutela: alioquin contrar. vt ff. de tut. & ra. diſtr. l. ſi tutor. §. fi. & l. niſi. in princ. & facit ad prædicta, C. de pe. hæred. l. fi. §. 1. & C. de lega. l. ſi in fraudem. & ſupra de tribu. l. procurator. §. fi. & ſupra tiru. primo. l. is. cui. in fi. Accurſius

2† Fl. deeſt. ſ.

3† Fl. impuberi.

4† Fl. deeſt. &.

5† Fl. ipſi quo.

¶ *Marcellus ait*] CASVS. Caius habens filiũ impuberem, & in bonis 400. d. impuberẽ ſibi hꝫdem inſtituit, & nihil ab eo legauit, & eidẽ ſubſtituit Titiũ & Seiũ. & à Seio nihil legauit à Titio aũt legauit quibuſdam 300. & poſtea deceſſit dictus Caius. & poſteà deceſſit dictus impubes. & ei extiterunt hꝫdes ex ſubſtitutione dictus Titius, & Seius & ita quilibet eorũ habuit 200. de dictis quadringentis. & ſic nunc repetitur, quꝫ à dicto Titio fuerunt legata centũ vltra quá eſſet pars ipſius. Modo quæritur an dicus Titius debeat præſtare legatarijs integra 200. quæ habet in ſua parte: an verò debeat dodrantẽ ſuæ partis. i. centũ quinquaginta, & alia quinquaginta retinere ſibi nomine Fal. nã de trecentis ab eo relictis non eſt dubiũ: quia nõ debet ea præſtare: quia non potuit in plus onerari. quã haberet. Et ſñ. quod non debet minus præſtare legatarijs quã ſit pars ſua. ideſt 200. & hoc intelligo per l. veterem 12. tabula. ſñ quam non habebat locum l. Falcidia. & hoc vſque illuc. ſñ quod eueniet &c. quem vetſic. dimitte vſque illuc. Sed cauſa cognita &c. vbi dicit quamuis ſñ l. 12. tabula. non habebit locum Falci. in legatis à dicto Titio relictis. vt dictum eſt: tñ & in dictis legatis. & in quibuslibet alijs relictis à quocunque teſtatore. ſi cognita habet locum Falc. hodie autem in cauſæ cognitione vertitur videre modum legatorum. & onus æris alieni. ſi quod eſt in hæreditate. Et ſi quidem euidens eſt æs alienum. vel certum. facilis eſt cõputatio ad leg Falcidiã: quia primo debet detrahi æs alienum. & ſi legata ſunt vltra dodrantem eius. quod remanet in hæreditate. ita quòd quadrans non remaneret hæredi. ſi ſolueret integra legata, debet hæres tantundem detrahere de legatis nomine Falc. quòd remaneat ei quadrans. Si autem adhuc incertum eſt æs alienum: puta. quia conditio eius pendet, vel purum eſt æs alienum: creditor autem cui debebatur, litem ſuper eo conteſtatus eſt, & lis nondum finita eſt: certè eo caſu dubitari poteſt quantum legatarijs debeatur propter dictas incertitudines. Vnde ſi legatarij apparuerit eum amplius legatorum nomine cepiſſe, quam ex lege Falcidia capere licebit, quanti ea res erit, tantam pecuniam det, [2] doluſq; malus ab eo abfuturus [b] ſit. Neque interest, vtrum in primis tabulis hoc fiat, [c] an in pupillaribus, an in vtriſque. Etenim legem Falcidiam ſemel eſſe admittendam, etiam ſi duplex [d] ſit teſtamentum, iam conuenit: [e] contributis, ſcilicet, [1] †legatis, tam ijs, quæ ab ipſo pupillo, quàm ijs, quæ à ſubſtituto impubere [2] † relicta ſunt: & [3] † ſi non fuiſſet interpoſita ſtipulatio ex perſona pupilli, tutelæ actio hæredi [f] pupilli aduerſus tutorem competit. Sed, vt Pomponius ait, & ipſi [g] pupillo, & hæredi [h] eius poterit committi ſtipulatio: [i] quo [4] †caſu viuo eo Falcidia incipit locum habere. De tutelæ quoque actione idem ſcribit. [k]

¶ Marcellus ait, Qui quadringenta in bonis habebat, impuberem filium hæredem inſtituit, eique ſubſtituit [l] Titium, & Seium. Si [5] † nihil à pupillo teſtator legauit, ſed à Titio trecenta, [m] vtrum ducenta, inquit, præſtabuntur: an centum quinquaginta? nam trecenta nullo modo [n] eum præſtare. Mihi videtur verius, nõ amplius eum parte ſua erogare compelli: certè nec minus. [o] Secundum quod eueniet, [6] † vt non ſoli committatur [p] ſtipulatio, ſed omnibus hæredibus interponenda ſit. [q] Sed cauſa cognita [r] Falcidiam locum habere & legatorum modus facit, & æris alieni onus. Et ſiquidem euidens æs alienum eſt, vel certum, facilis eſt computatio. Si aũt adhuc incertum [s] eſt, quia fortè vel conditio eius pẽdet, vel creditor litem conteſtatus eſt, & nerdum lis finita eſt; dubitatur, [7] †quantum legatarijs debeatur, propter incertum: hodie tamen ſubſimile [t] aliquid ſit in fideicommiſſis.

1 *Subſtituit*] æqualiter. Accurſius.

m *Trecenta*] & ſic vltra habeat, quàm ſit ſua pars ſubſtitutionis. Item à Seio nihil legauit. 7† Fl. dubitabitur

n *Nullomodo*] vt infra ad leg. Fal. in fi.

o *Minus*] ſcilicet per legem duodecim tabula. ſed per leg. Falci. ſic, quæ præualet. vt Inſti. ad legem Falci. in princ. Vel dic, quòd hic dicit corrigi per illud, quod ſubijcit. ſed cauſa cognita &c quod in diem recidit. Quod autem interponitur. ſecundum quid &c. monet caſum. quando omnes hæredes eſſent grauati. quod ſupra non fuit. Hẽ quando dubium eſt de Falc. vt ſupra in princ. & infrà ſatim. Sed cauſa &c. quod ſupra non fuit in Titio: imò certum erat. quòd habebat locum. Quod ergo dicit non ſcilicet, Titio. ſi eſſet grauatus, & alij, & dubium eſſet de Falcidia competat, vel non.

p *Committatur*] ideſt, interponatur.

q *Interponenda ſit*] ſcilicet ſi dubium eſt competat Falc. vel non: ſed ſi certum eſt, non inſpicitur, vt hic ſubijcit. Sed cauſa &c. vt infra eo. l. niſi. §. ſi in plures.

r *Sed cauſa cognita*] ergo corrigitur, quod ſupra dixit. Azo.

ſ *Incertum*] ſub. locum habet ſatisdatio.

t *Subſimile*] ideſt ſimile: quaſi dicat idem in fideicom. vt infra eadem. l. §. ſed & legatario. & l. videamus. nam per omnia &c. vt ſupra de leg. 1. l. 1 F. tit. 1. l. is cui.

¶ *Cum dicitur*] CASVS. Cum relicta ſunt ab hærede legata, & legatarij ea petunt. & hæres dicit locum habere Falc. arbiter ſolet à iudice dari ad videndam, & inquirendam quantitatem bonorum. Quod quidem habet locum etiam ſi modicum perſequatur aliquis fideicom. vel legatum. Cõputatio tamen bonorum facta inter vnum legatarium, & hæredem coram dicto arbitro non debet præiudicare cæteris legatarijs, qui non fuerunt coram dicto arbitro, nec etiam creditoribus, niſi hæres denunciaſſet eis. vt venirent coram arbitro. Tunc enim benè præiudicaretur eis: ſi autem hæres non vult eſſe coram arbitro, ſed vult ſoluere integra lega. & fideicommiſſa, & vult quòd legatarij & fideicom. ſatisdent ei eo modo qui dictus eſt in princ. huius legis, benè eſt audiendus. Viuianus.

a *Cum*

1 Satisdatur ergo pro legatis: & an ſatisdatio habeat locum in contractibus bonæ fidei vel ſtricti iuris. glo. & Bar. in l. ſoluto. ff. ſol. ma. vbi diſtinguit. vide ibi.

1† Fl. deeſt. ſ.

2† Fl. impuberi.

3† Fl. deeſt. &.

4† Fl. ipſi quo.

5† Fl. dubitabitur

6† Fl. committatur

7† Fl. dubitabitur

a *Det*] id eſt reddat, ſic econtra infrà de verb. ſignif. l. verbum reddendi.

b *Abfuturus*] quòd rem non deſtruet. vt ff. eo. l. niſi.

c. *Hoc fiat*] id eſt, relicta ſunt legata, pro quibus etiam reddendis ſatisdatur. 1

d *Duplex*] ideſt patris & filij, ſic ff. tit. l. 1. in duplicibus. & de vulgari ſubſt. l. patris. Accurſius.

e *Conueniat*] Inter Sapientes. vt ſupra titulo primo, l. prima. §. interdum. & §. idem dicitur. & l. in ratione. §. quod vulgò. & §. quæſitum. & l. qui fundum. §. coheres.

f *Heredi*] ſcilicet, pupilli. Accurſius.

g *Ipſi*] ſcilicet pupillo: niſi eſt in textu.

h *Heredi*] aliàs non, vt ff. tit. 1. l. reperitur.

i *Stipulatio*] de reddendis legatis.

K *Idem ſi obijt*] quod dixi de actione ex ſtipulatu: quia & hæredi impuberis illa tutelæ actio competit, & impuberi viuenti, ſi eo viuo finiatur tutela: alioquin contrar. vt ff. de tut. & ra. diſtr. l. ſi tutor. §. fi. & l. niſi. in princ. & facit ad prædicta, C. de pe. hæred. l. fi. §. 1. & C. de lega. l. ſi in fraudem. & ſupra de tribu. l. procurator. §. fi. & ſupra tiru. primo. l. is. cui. in fi. Accurſius

¶ *Marcellus ait*] CASVS. Caius habens filiũ impuberem, & in bonis 400. d. impuberẽ ſibi hꝫdem inſtituit, & nihil ab eo legauit, & eidẽ ſubſtituit Titiũ & Seiũ. & à Seio nihil legauit à Titio aũt legauit quibuſdam 300. & poſtea deceſſit dictus Caius. & poſteà deceſſit dictus impubes. & ei extiterunt hꝫdes ex ſubſtitutione dictus Titius, & Seius & ita quilibet eorũ habuit 200. de dictis quadringentis. & ſic nunc repetitur, quꝫ à dicto Titio fuerunt legata centũ vltra quá eſſet pars ipſius. Modo quæritur an dicus Titius debeat præſtare legatarijs integra 200. quæ habet in ſua parte: an verò debeat dodrantẽ ſuæ partis. i. centũ quinquaginta, & alia quinquaginta retinere ſibi nomine Fal. nã de trecentis ab eo relictis non eſt dubiũ: quia nõ debet ea præſtare: quia non potuit in plus onerari. quã haberet. Et ſñ. quod non debet minus præſtare legatarijs quã ſit pars ſua. ideſt 200. & hoc intelligo per l. veterem 12. tabula. ſñ quam non habebat locum l. Falcidia. & hoc vſque illuc. ſñ quod eueniet &c. quem vetſic. dimitte vſque illuc. Sed cauſa cognita &c. vbi dicit quamuis ſñ l. 12. tabula. non habebit locum Falci. in legatis à dicto Titio relictis. vt dictum eſt: tñ & in dictis legatis. & in quibuslibet alijs relictis à quocunque teſtatore. ſi cognita habet locum Falc. hodie autem in cauſæ cognitione vertitur videre modum legatorum. & onus æris alieni. ſi quod eſt in hæreditate. Et ſi quidem euidens eſt æs alienum. vel certum. facilis eſt cõputatio ad leg Falcidiã: quia primo debet detrahi æs alienum. & ſi legata ſunt vltra dodrantem eius. quod remanet in hæreditate. ita quòd quadrans non remaneret hæredi. ſi ſolueret integra legata, debet hæres tantundem detrahere de legatis nomine Falc. quòd remaneat ei quadrans. Si autem adhuc incertum eſt æs alienum: puta. quia conditio eius pendet, vel purum eſt æs alienum: creditor autem cui debebatur, litem ſuper eo conteſtatus eſt, & lis nondum finita eſt: certè eo caſu dubitari poteſt quantum legatarijs debeatur propter dictas incertitudines. Vnde ſi legatarij apparuerit eum amplius legatorum nomine cepiſſe, quam ex lege Falcidia capere licebit, quanti ea res erit, tantam pecuniam det, [2] doluſq; malus ab eo abfuturus [b] ſit. Neque interest, vtrum in primis tabulis hoc fiat, [c] an in pupillaribus, an in vtriſque. Etenim legem Falcidiam ſemel eſſe admittendam, etiam ſi duplex [d] ſit teſtamentum, iam conuenit: [e] contributis, ſcilicet, [1] †legatis, tam ijs, quæ ab ipſo pupillo, quàm ijs, quæ à ſubſtituto impubere [2] † relicta ſunt: & [3] † ſi non fuiſſet interpoſita ſtipulatio ex perſona pupilli, tutelæ actio hæredi [f] pupilli aduerſus tutorem competit. Sed, vt Pomponius ait, & ipſi [g] pupillo, & hæredi [h] eius poterit committi ſtipulatio: [i] quo [4] †caſu viuo eo Falcidia incipit locum habere. De tutelæ quoque actione idem ſcribit. [k]

¶ Marcellus ait, Qui quadringenta in bonis habebat, impuberem filium hæredem inſtituit, eique ſubſtituit [l] Titium, & Seium. Si [5] † nihil à pupillo teſtator legauit, ſed à Titio trecenta, [m] vtrum ducenta, inquit, præſtabuntur: an centum quinquaginta? nam trecenta nullo modo [n] eum præſtare. Mihi videtur verius, nõ amplius eum parte ſua erogare compelli: certè nec minus. [o] Secundum quod eueniet, [6] † vt non ſoli committatur [p] ſtipulatio, ſed omnibus hæredibus interponenda ſit. [q] Sed cauſa cognita [r] Falcidiam locum habere & legatorum modus facit, & æris alieni onus. Et ſiquidem euidens æs alienum eſt, vel certum, facilis eſt computatio. Si aũt adhuc incertum [s] eſt, quia fortè vel conditio eius pẽdet, vel creditor litem conteſtatus eſt, & nerdum lis finita eſt; dubitatur, [7] †quantum legatarijs debeatur, propter incertum: hodie tamen ſubſimile [t] aliquid ſit in fideicommiſſis.

1 *Subſtituit*] æqualiter. Accurſius.

m *Trecenta*] & ſic vltra habeat, quàm ſit ſua pars ſubſtitutionis. Item à Seio nihil legauit. 7† Fl. dubitabitur

n *Nullomodo*] vt infra ad leg. Fal. in fi.

o *Minus*] ſcilicet per legem duodecim tabula. ſed per leg. Falci. ſic, quæ præualet. vt Inſti. ad legem Falci. in princ. Vel dic, quòd hic dicit corrigi per illud, quod ſubijcit. ſed cauſa cognita &c quod in diem recidit. Quod autem interponitur. ſecundum quid &c. monet caſum. quando omnes hæredes eſſent grauati. quod ſupra non fuit. Hẽ quando dubium eſt de Falc. vt ſupra in princ. & infrà ſatim. Sed cauſa &c. quod ſupra non fuit in Titio: imò certum erat. quòd habebat locum. Quod ergo dicit non ſcilicet, Titio. ſi eſſet grauatus, & alij, & dubium eſſet de Falcidia competat, vel non.

p *Committatur*] ideſt, interponatur.

q *Interponenda ſit*] ſcilicet ſi dubium eſt competat Falc. vel non: ſed ſi certum eſt, non inſpicitur, vt hic ſubijcit. Sed cauſa &c. vt infra eo. l. niſi. §. ſi in plures.

r *Sed cauſa cognita*] ergo corrigitur, quod ſupra dixit. Azo.

ſ *Incertum*] ſub. locum habet ſatisdatio.

t *Subſimile*] ideſt ſimile: quaſi dicat idem in fideicom. vt infra eadem. l. §. ſed & legatario. & l. videamus. nam per omnia &c. vt ſupra de leg. 1. l. 1 F. tit. 1. l. is cui.

¶ *Cum dicitur*] CASVS. Cum relicta ſunt ab hærede legata, & legatarij ea petunt. & hæres dicit locum habere Falc. arbiter ſolet à iudice dari ad videndam, & inquirendam quantitatem bonorum. Quod quidem habet locum etiam ſi modicum perſequatur aliquis fideicom. vel legatum. Cõputatio tamen bonorum facta inter vnum legatarium, & hæredem coram dicto arbitro non debet præiudicare cæteris legatarijs, qui non fuerunt coram dicto arbitro, nec etiam creditoribus, niſi hæres denunciaſſet eis. vt venirent coram arbitro. Tunc enim benè præiudicaretur eis: ſi autem hæres non vult eſſe coram arbitro, ſed vult ſoluere integra lega. & fideicommiſſa, & vult quòd legatarij & fideicom. ſatisdent ei eo modo qui dictus eſt in princ. huius legis, benè eſt audiendus. Viuianus.

a *Cum*

a Cum *dicitur lex Falc.*] vt sit latinum bonum.
b *Ad ineundam*] idest æstimãdam: ad quod C. de vsuris l. 2.
c *Medium*] sic infra. de damno infecto l. si proprietarius, in fi. 1. respon.
d *Cæteris*] sic C. tes iter alios acta &c. ni si citẽt. vt subijcit.
e *Probent*] si ergo non venerint, præiudicatur eis: aliàs ad quid vocarentur, sic in Authen. vt spon. lat. §. ad hæc. & C. de epis. audien. auth. liberi furiosi. & C. de remis. pig. l. si eo.
f *Offerat*] s. hæres spontè sine cognitione arbitri. Acc.
g *Si legata quæda*] CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, & ab eo legata reliquit purè, & sub conditione. Legatarij certè, quibus legauit purè, non aliter habebunt legata, quàm si caueant hæredi reddere ei, quanto amplius, quam per legem Falcidiã licuerit, ceperint nomine legatorum. Potest enim hæres habere dubium, vtrum lex falcidia sit locum habitura existẽtibus conditionibus insertis quibusdam ex legatis. Sed etsi legauit dictus testator Cajo nouem vncias hæreditatis purè, & tres sub conditione, & hæres soluit ei dictas nouem vncias: debet ei prædicto modo cauere legatarius: Vlpianus.
h *Soluantur*] cautione exacta. vt infra. s. proxi. & supra tit. 1. l. in quantitate, §. sed & legata. & l. si propter.
i *Iulianus*] facit sup. proxi. §.
k *Quadrans*] alicuius rei singularis. aliquin totius hæreditatis quadrans legatus sit: cum centum esset eum quadrantem retinendum, cur præstaretur?
¶ *Hæc stipulatio*] CASVS. Stipulatio, de qua dictum est à prin. huius legis, vsque huc, ideo locum habet, quia quamuis hæres possit repetere à legatario illud, qđ soluit ei vltra, quàm liceret ei capere per leg. Falc. tñ potest esse, vt legatarius non sit soluendo, & sic pereat id, quod ei datum est: nisi interueniat alius fideiussor, à quo hæres possit repetere. Non est ergo mirũ, si legatarius debet satisdare hæredi, vt dictum est, & non solum in legatis hẽr locum hæc satisdatio, sed etiam in donationibus causa mortis, quas dat hæres donatario. nam & de his detrahitur Falcidia. Vlp.
l *Reperi*] si per facti errorem est solutum, non iuris, vt C. ad legem Falcidiam l. error. Accur.
m *Pereat*] nisi aliquis fideiussor detur, à quo petantur, vt inf. eo l. nihil. §. 1. & supra tit. 1. l. is cui. Accur.
n *In mortis*] quia & in ea locum habet Falc. vt C. ad legem Falcidia nil. si mortis.
¶ *Hæc verba*] CASVS. Cum hæres soluit legatario legatum

¶ Cum dicitur lex Falcidia [a] locum habere, arbiter dari solet ad ineundam [b] quantitatẽ bonorũ, tametsi vnusaliquod modicum [c] fideicommissum persequatur, quæ computatio præiudicare non debet cæteris, qui ad 1† arbitrium missi non sunt. solet tamen ab hęre de etiam cæteris [d] denuntiari fideicommissarijs, vt veniant ad 2† arbitrium, ibiq; causam suam agant: plerunq; etiã 3† creditoribus, vt de ære alieno probent. [e] Habet tñ rationem in legatarijs. Itẽ in fideicommissarijs, vt si offerat [f] id integrum, quod relictum est hæres desiderans caueri 4† sibi hac stipulatione, audiatur.
¶ Si legata [g] quędam præsenti die relicta sunt, 5† quædã sub conditione; interponẽda erit ista stipulatio propter legata conditionalia, dummodo ea legata, quę præsenti die relicta sint, integra soluantur. [h]
¶ Iulianus [i] deniq; scribit, Si purè, & sub conditione legata fuerint, nec 6† existente cõditione lex Falcidia locum habeat, non aliter legatorũ, quæ purè data sunt, actionem dari debere, quàm si cautum fuerit hæredi, quanto amplius, quàm per legem Falcidiam licuerit, ceperit, reddi. 7†
¶ Idem Iulianus scribit, eum, cui quadrans [k] sub conditione, & dodrãs purè legatus est cauere debere, quantò amplius, quàm per legem Falcidiam liceat, ceperit, reddi.
¶ Hæc stipulatio ideo locũ habet, quia & si reperi [l] potest id, quod solutum est: tamẽ fieri potest, vt non fit soluendo is, cui solutum est, ac per hoc pereat, [m] quod datum est.
¶ In mortis [n] quoque causa donationibus potest dici, hãc stipulationem esse interponendam.
Verbum amplius, quandoq; totum continet. Bar.
¶ Hæc verba stipulationis, Quod amplius* legatorũ nomine ceperis, quã ex lege Falcidia capere licebit: non tm̃ eum comprehendunt, qui amplius acceperit, quàm ei Falcidia permisit, vt reddat partẽ, & 8† habeat partem: verum etiam eum, qui totũ debet 9† restituere. Etenim sciendum est, legem Falcidiam interdũ partem eius, quod datum est, interdum totũ reuocare. Cũ enim habita ratione æris alieni falcidia ineatur, [o] plerunq; euenit, vt emergente debito, vel conditione æris alieni existente, totum, quod legatũ est exhauriatur. Sed & libertatũ 10† conditio interdum existens efficiet legatum omnino non deberi: quippe cum habita ratione libertatum, & deductis pretijs eorũ, tũc demum legatorum ineatur ratio. [p]
¶ Hæc verba stipulationis, Quod amplius* legatorũ nomine ceperis, quã ex lege Falcidia capere licebit? vnde dicitur iisconsultum, quòd dicta verba stipulationis non tantum cõprehendunt eũ legatarium, qui amplius acceperit, quàm ei Falcidia permisit, scilicet, vt reddat hæredi partem eius, quod ab eo acceperit, & partem sibi retineat, sed ẽt comprehẽdũt eum legatarium, qui totum, qđ accepit, dẽt hęredi restituere. Lex enim falc. quandoque totum reuocat. Cum enim ratio leg. falci. debeat taliter iniri, vt ęris alieni, & libertatum ratio habeatur: plerunque euenit, vt emergente debito, vel conditione ęris alieni existente, vel etiã libertatum, eximatur totum illud, quod legatum est. Sed, & si non possit habere locum Falci. in testamento, quo sunt legata, relicta, puta, quia nullus facit illud: tamen habet locũ dicta stipulatio, scilicet, vt legatarius voleos integrum legatum, caueat hæredi se ei restituturum, si plus receperit, quàm recipere deberet, habito respectu ad ęs alienum, & ad libertates in testamento relictas. Nam, vt dictum est, prius debet detrahi ęs alienum, & pretium manumissorum. Item & in alio casu non habetur ratio legis Falcidiæ in dicta stipulatione, sed alterius leg. vt puta si patronus, qui debet hodie habere tertiam partem bonorum liberti, sit purè institutus à liberto ex asse: & quinque vnciæ sint legatæ cuidã alij purè, & cuidam tertio aliquid sub conditione, ita quòd inter purum legatum quinque vnciarum, & conditionale nõ remanet portio prædicta debita patrono. Nam hoc casu, si velit legatarius, purum legatum quinque vnciarũ à dicto patrono instituto, satisdabit ei de restituendo illud, quod plus apparuerit eum recepisse, habita ratione cõditionalium legatorũ, & patris patrono debitæ ex lege Iustiniani. Non solum autem legatarius cauet hæredi, vt dictum est, sed etiam legatario, à quo relictum est fideicommiss. debet cauere fideicom. hoc dicit vsque ad §. si res quæ. Vlpianus.

a 1† Arbitrium.
b 2† Arbitrium.
c 3† Fl. plerunq; &.
d 4† Fl. cauere.
e 5† Fl. sint.
f 6† Flo. neal. an.
g 7† Fl. deest. reddi.
h 8† Fl. deest, &.
i 9† Fl. deberet.
k 10† Fl. libertatiũ, & paulo post.

* Verbũ amplius excluſiuũ est, & augmentatiuũ. no. in Spe. de al lega. & dispu. §. post hæc verba. & plenius per Bart. in l. si seruus, §. si ita scriptum, ff. de leg. 1.

o *Ineatur*] vt C. ad legem Falcidiam, l. in imponenda. Accur.
p *Ratio*] vt Instit. ad legem Falcidiam. in fi. & C. eodem. l. si ea. & supra de inofficio. testamen. l. Papinianus. §. quoniam autem quarta. Item no. quod amplius, etiam totum rapit, vt inf. de verb. signif. l. verbum, amplius. sic etiam econtra minus, quod nihil est. vt supra de tribu. l. illud. §. si tamen. & facit C. de hære. instit. l. 2. Accur.

mea ratio leg. Fale. Nam aut ille impubes, cuius semis grauatus est legatis, successit alteri impuberi grauato: & tunc augentur legata à se relicta; aut è conuerso, & tunc non: vt dictum est. Vivianus.

a *Legauerat*] & per legata exinaniuerat.

b *Substituerat*] vulgariter, & pupillariter.

c *Mortuo*] ante quã esset hæres, vt infra subiecit.

d *Ex substitutione*] scilicet vulgari: vt ¶. patet.

e *Totius assis*] fuit enim hæres soli testatori, & ideo solida præstat legata, etiãsi non habeat nisi tres vncias de tota hæreditate. Azo.

f *Solida*] non potest enim deducere Falcidiam eius nomine, qui nunquã fuit hæres. 1 & facit inf. ea. l. §. fi. Sed contra. supra eo. l. qd si alteruter. in §. nam hic fit contributio, ibi non: sed illa secundum ista distinguitur: qa si fuit pupilli pars defecta, distinguitur, an veniat substitutus ex vulgari, & fit contributio: an ex pupillari, & tunc nõ, vt inf. proxi. si verò, &c.

g *Ante, quam patri*] & ita patet, quod fuit hæres ex vulgari substitutione.

h *Fuerit*] & decessit in pupillari ætate, & sic successit pupillo ex substitutione pupillari substitutus.

i *Quibus*] s. legatis.

k *Substituisse*] vulgari, vel pupillari.

l *Cuilibet*] etiam maiori.

m *Reliquerit*] aliàs est, reliquerat, ponere debet: & tunc sequitur ver. Eadem dicenda sunt, &c. aliàs est, reliquit, deducet. Penè eadem di. &c. & erit ver. Penè, &c. & est philosophicum temperamentum, vt aliàs forsan. sup. de arb. l. si duo. Accur.

n *Habenda sit*] distinguitur. n. vtrum pars defecta fuerit grauata, an pars, quæ non fuerit defecta, & idẽ distinguitur in iure accrescendi, vt ff. eo. l. qd si alteruter. Azo. & facit ff. eo. l. in ratione sed dic, vt plenè no. in d. l. qd si alteruter. Acc.

¶ *Qui filios impuberes*] CASVS. Titius habẽs duos filios impuberes, instituit sibi hæredem alterum eorum, & alterum exhæredauit: postea substituit instituto prædictum exhæredatum: & postea substituit Mœuium prædicto impuberi exhæredato: & postea multa legata reliquit quibusdã à prædicto Mœuio: & postea decessit d. Titius testator: & postea prædictus impubes exhæredatus extitit hæres fratri suo prædicto, qui fuerat institutus. & postea decessit d. impubes exhæredatus: & sic ei successit ex substitutione d. Mœuius. Veniunt modo legatarij, quibus fuerunt relicta legata à Mœuio prædicto. & petunt ab eo d. legata. Mœuius autẽ respondet eis, & dicit, Libenter volo vobis soluere legata: tamẽ de his volo detrahere Falc. quia post mortem Titij testatoris tantum sunt diminuta bona eius per filios suos impuberes, quod haberet locum Falcidia, dicunt ei legatarij. Non debes nobis detrahere Falc. quia tempore mortis d. testatoris tũ erat in bonis suis, quod nõ habebat locum Falcidia. Modò quæritur, cuius, vel quorum allegatio debeat obtinere? Et tñ. quod allegatio legatariorum. & est ratio: quia iudicio, &

semissem legauerat: [a] à Titio nihil, & Titium filio substituerat. [b] Quæsitum est, cum Titius in institutione adijsset, & impubere filio mortuo, [c] ex substitutione [d] hæres extitisset, quantum legatorum nomine præstare deberet? Et placuit solida legata eum præstare debere. Nam cõfusi duo semisses efficerent, [1]† vt circa legem Falcidiã totius assis [e] ratio haberetur, & solida [f] legata præstarentur. Sed hoc ita verum est, si filius ante quam patri [g] hæres existeret, decessisset. Si verò prius hæres patri fuerit, [h 2]† non ampliora legata debet substitutus, quam quibus [i] pupillus obligatus fuerit: 3† quia non suo nomine obligatur, sed defuncti pupilli, qui nihil amplius, quam semissem dodrantem præstare necesse habuit. ¶ Quod si extranei hæredis semis totus legatus fuerit, isque pupillo, à quo nihil legatum erat ex substitutione [k] hæres extiterit: poterit dici augeri legata, & perinde agẽdum, ac si cuilibet [l] cohæredi substitutus fuisset, eoque omittente hæreditatẽ, ex asse hæres extitisset: quia semper substitutus rõnem legis Falcidiæ ex quantitate bonorum [m], quæ pater reliquerit, [m] deducet. 4† Penè eadem dicenda sunt, & si pater duos impubes res hæredes instituerit, & eosdem inuicem substituerit, deinde iure substitutionis ad alterũ hæreditas recideret, & legis Falcidiæ rõ habenda sit. [n]

Si exhæredatus succedit fratri ex substitutione, & sic ex voluntate expressa valent legata ab exhæredati substituto: sed si succedit ex potestate legis, non valent. Bar.

¶ Qui filios * duos impuberes habebat, alterum hæredem instituit, alterum exhæredauit: deinde exhæredatum instituto substituit, ac postea exhæredato Mœuium, & ab eo [o] legauit. Exhæredatus [5]† impuberi fratri extitit [p] hæres: deinde impubes [q] decessit. Cum iudicio patris facultates paternæ per causam hæreditariam ex substitutione ad Mœuium [r 6]† peruenerunt, potest dici legata ab eo [s] relicta præstanda esse, hæres extitisset: quia semper substitutus rõnem legis Falcidiæ ex quantitate bonorum [m], quæ pater reliquerit, [m] deducet. 4† Penè eadem dicenda sunt, & si pater duos impubes res hæredes instituerit, & eosdem inuicem substituerit, deinde iure substitutionis ad alterũ hæreditas recideret, & legis Falcidiæ rõ habenda sit. [n]

Si exhæredatus succedit fratri ex substitutione, & sic ex voluntate expressa valent legata ab exhæredati substituto: sed si succedit ex potestate legis, non valent. Bar.

¶ Qui filios * duos impuberes habebat, alterum hæredem instituit, alterum exhæredauit: deinde exhæredatum instituto substituit, ac postea exhæredato Mœuium, & ab eo [o] legauit. Exhæredatus [5]† impuberi fratri extitit [p] hæres: deinde impubes [q] decessit. Cum iudicio patris facultates paternæ per causam hæreditariam ex substitutione ad Mœuium [r 6]† peruenerunt, potest dici legata ab eo [s] relicta præstanda esse, habenda sit. [n]

Si exhæredatus succedit fratri ex substitutione, & sic ex voluntate expressa valent legata ab exhæredati substituto: sed si succedit ex potestate legis, non valent. Bar.

¶ Qui filios * duos impuberes habebat, alterum hæredem instituit, alterum exhæredauit: deinde exhæredatum instituto substituit, ac postea exhæredato Mœuium, & ab eo [o] legauit. Exhæredatus [5]† impuberi fratri extitit [p] hæres: deinde impubes [q] decessit. Cum iudicio patris facultates paternæ per causam hæreditariam ex substitutione ad Mœuium [r 6]† peruenerunt, potest dici legata ab eo [s] relicta præstanda esse, habenda sit. [n]

1† Aliàs, Nã consules duos semisses efficere. 1 Debet enim peti Fal. per hæredem à legatarijs: aliàs nõ dẽtur. Ratt. & Bal. ĩ præd. l. cũ quis. C. de iuris, & fa. ign. idẽ Bal. ĩ l. si qs ad decl. 6. in oĩb. C. de epis. & cle. 2† Flo. si verò patri hęres, fuit. 3† Fl. fuerit.

quem solum habeo, & ei legatum relinquo: & ei Mœuium ponens in d. legato substituo, & etiã in alijs, quæ aliũde habet dictus exhæredatus: & ab eodem substituto legata relinquo: & postea d. Mœuius succedit ex substitutione d. exhæredato: s. qđ non ideo magis dictus Mœuius substitutus obligatur d. legatis à se relictis, quod habet ex substitutione d. legatum, quod reliquit dicto impuberi exhæredato: qđ quidem dicitur C. de le. l. cum quidam? Respondeo, nõ est contrarium: quia in hoc casu non peruenit ad eum Mœuium substituturã hæreditatis meę portio, sed solummodo legatum, quod reliqui ipsi exhæredato filio meo: in nostro autẽ casu in princip. §. posito peruenit ad Mœuium substituturã non solum portio hęreditatis paternæ, sed etiam totum ius hæreditarium: & ideo non est mirum, si ibi tenetur legatarijs, & eo modo, qui ibi dictus est, i. habita ratione legis Falcidiæ in his bonis, quæ pater mortis tempore reliquit. Dicet aliquis, ponere retento casu in prin. §. posito, quod filius exhæredatus non extitit hæres fratri suo ex substitutione, sed authoritate legis duodecim tabularum deserto testamento Titij testatoris, aut per interpositam personam, & postea idem impubes exhæredatus decessit, & sic extitit ei hæres ex substitutione dictus Mœuius: nunquid idem Mœuius substitutus æstimandus erit debere sic legata à se relicta, sicut dictum est eum debere in principio huius §. 1. habita ratione legis Falcidiæ, in his bonis, quæ pater mortis tempore reliquit? Et respondetur, quod minimè illo modo, vel etiam aliquo alio. nam nullo modò tenetur idem Mœuius præstare legata à se relicta eo casu. Nam quantum interest exhæredatus filius ex substitutione fratri suo hæres existat, an alio modo: saltem ex eo appareat, quod aliàs ab eo exhæredato legare pater potuit, id est cum ex substitutione est hæres fratri suo instituto: aliàs non potuit ab eo legare pater, i. cum non est hæres ex substitutione, sed ex lege, vel per interpositam personam: vt supra dictum est. si ergo non potest eo casu, ab eo legare, vt dictum est: ergo nec potest ab eius substituto. Nam est congruens rationi, ne testator habeat plus iuris circa personam substituti, quam habuerat in eo, cui eum substituit. Vivianus.

4† Fl. ponet tadẽ dicẽs.

* De sensu huius §. vide Cos. ĩ l. cũ acutissimi. num. 87. C. de fideicom. 5† Flo. & exhæreda tus.

6† Fl ad eum.

a *Legauerat*] & per legata exinaniuerat.

b *Substituerat*] vulgariter, & pupillariter.

c *Mortuo*] ante quã esset hæres, vt infra subiecit.

d *Ex substitutione*] scilicet vulgari: vt ¶. patet.

e *Totius assis*] fuit enim hæres soli testatori, & ideo solida præstat legata, etiãsi non habeat nisi tres vncias de tota hæreditate. Azo.

f *Solida*] non potest enim deducere Falcidiam eius nomine, qui nunquã fuit hæres. 1 & facit inf. ea. l. §. fi. Sed contra. supra eo. l. qd si alteruter. in §. nam hic fit contributio, ibi non: sed illa secundum ista distinguitur: qa si fuit pupilli pars defecta, distinguitur, an veniat substitutus ex vulgari, & fit contributio: an ex pupillari, & tunc nõ, vt inf. proxi. si verò, &c.

g *Ante, quam patri*] & ita patet, quod fuit hæres ex vulgari substitutione.

h *Fuerit*] & decessit in pupillari ætate, & sic successit pupillo ex substitutione pupillari substitutus.

i *Quibus*] s. legatis.

k *Substituisse*] vulgari, vel pupillari.

l *Cuilibet*] etiam maiori.

m *Reliquerit*] aliàs est, reliquerat, ponere debet: & tunc sequitur ver. Eadem dicenda sunt, &c. aliàs est, reliquit, deducet. Penè eadem di. &c. & erit ver. Penè, &c. & est philosophicum temperamentum, vt aliàs forsan. sup. de arb. l. si duo. Accur.

n *Habenda sit*] distinguitur. n. vtrum pars defecta fuerit grauata, an pars, quæ non fuerit defecta, & idẽ distinguitur in iure accrescendi, vt ff. eo. l. qđ si alteruter. Azo. & facit ff. eo. l. in ratione sed dic, vt plenè no. in d. l. qđ si alteruter. Acc.

¶ *Qui filios impuberes*] CASVS. Titius habẽs duos filios impuberes, instituit sibi hæredem alterum eorum, & alterum exhæredauit: postea substituit instituto prædictum exhæredatum: & postea substituit Mœuium prædicto impuberi exhæredato: & postea multa legata reliquit quibusdã à prædicto Mœuio: & postea decessit d. Titius testator: & postea prædictus impubes exhæredatus extitit hæres fratri suo prædicto, qui fuerat institutus. & postea decessit d. impubes exhæredatus: & sic ei successit ex substitutione d. Mœuius. Veniunt modo legatarij, quibus fuerunt relicta legata à Mœuio prædicto. & petunt ab eo d. legata. Mœuius autẽ respondet eis, & dicit, Libenter volo vobis soluere legata: tamẽ de his volo detrahere Falc. quia post mortem Titij testatoris tantum sunt diminuta bona eius per filios suos impuberes, quod haberet locum Falcidia, dicunt ei legatarij. Non debes nobis detrahere Falc. quia tempore mortis d. testatoris tũ erat in bonis suis, quod nõ habebat locum Falcidia. Modò quæritur, cuius, vel quorum allegatio debeat obtinere? Et tñ. quod allegatio legatariorum. & est ratio: quia iudicio, &

o *Ab eo*] Mœuio. Accur.

p *Extitit*] ex substitutione pupillari.

q *Impubes*] exhæredatus.

r *Ad Mœuium*] aliàs est ad eum, s. Mœuium.

s *Ab eo*] s. Mœuio.

Mor-

a *Mortis*] sic sup. eo.l. in duplicibus.
b *Dederit*] & ei substituit in legato, & alijs.
c *Nihilo magis*] id est, non magis.
d *Legatum*] à se substituto relictū: vel dic, legato. i. propter legatū filio relictum non tenetur substitutus pro relicto a se.
e *Ad eum*] s. exhæredatum. Accur.
f *Legata debere.*] lege interrogatiuè & respōdeiur. Minimè videbatur eū teneri in eo, q̄ hæreditario iure peruenit. Sed contra est, vt dicit, & hic est speciale contra regulam, ff. de le. 3. l. si fuerit, §. fi. s. sicut possum relinquere ab hærede, sic & ab hæredis hærede, *sm* Azo. vel *sm* alios refert dicā, Lego ab hærede hæredis, & valet, vt ibi: an, à Titio, nominando aliquem, qui licet postea sit hæres hæredis, non tenetur, vt su. de pact. l. ii vnus. §. fi. g *Vel ex eo*] i. saltem.
h *Non potuit.*] id est, cum ex substitutione pīis hīs patri extitit.
i *Nequa*] imò non tātum, quia exhæredatum cui legauit, legato onerari potuit, sed à substituto legatum relinquere nō potuit: relictum tamen ab eo exhæredato etiam à substituto præstandum puto, vt C. de leg l. cum quidam. & su. de vulg. substi. l. cohæredi. 9. cum filiæ. Azo. & facit su. de le. 3. l plane. 2. i. respon. & sup. de leg 3. l. fi. in princ. & inf. tit. 1. l. 1. Accursius.

1† F. obligabitur.
2† Fl. minime debere nā.
3† Aliàs, haberet.

¶ *Cohæres*] CASVS. Filium meum impuberem mihi hæredem instituī in sex vncijs hereditatis meæ. & multa legata ab eo relicta, ita q̄ exhaustus est semis, siue sex vnciæ, in quib. eum instituī, non tā ita fuit exhaustus legatis, quin solutis eisdem legatis remaneret apud eum quarta semissis, vel parum minus, vel aliquid de ea. Et postea eidem Mæuio meo filio dedi cohæredem Titiū in alio semisse, & tot ab eo Titio legata reliqui quibusdam, q̄ totus suus semis fuit exhaustus. Postea eundem Titium substituī eidem meo filio vulgariter, & pupillariter, & in eadē substitutione reliqui legata d. Titio pone, & postea decessi. Postea d. Titius adiuit hæred. pro sua parte, & soluit legata pro ea parte, qua eū instituī, detracta cuilibet legatario Fal. & postea dictus meus filius decessit ante, quam adiret pro suo semisse, & sic ex substitutione vulgari hæres extitit eidem d. Titius. Venit modo ad Titiū legatarij, quib. ipse soluerat legata detracta Fal. & dīt ei, tu habes semissē impuberis non exhaustū legatis in totū. Certè volumus q̄ ex integro ponatur tō leg. Falc. in tota hīditate, ita, vt contributis legatis, quæ à te, & q̄ à pupillo data fuerūt, pars quarta omnium bonorū apud te remaneat, & totus dodrans totius hīditatis proficiat nobis, & alijs legatarijs, & ita in aliquo augebūtur legata nostra, ꝓpter hoc, q̄ semis impuberis, quē hēs, non est in totū exhaustus. Titius aūt non vult contribuere p̄dicto mō. Quæritur quid iuris sit? Et dī, q̄ bñ dēt fieri dicta cōtributio. Nā licet pupillo hīs extiterit d. Titius ex dicta vulgari substōne, tū circa leg. Fal. perinde dēt tō hīi, ac si mihi patri ī totū directō hīs extitisset, quo casu sine dubio cōtribuūt oia legata in tone Fal. & ita in hoc casu tali modo, & non aliter, augētur dicta legata à dicto substituto vltra dodrantē suæ partis, sicut augenī in isto alio casu, scum ex parte hæres institutus, & cohīdi suo maiori substitutus deliberante cohīde soluit legata à se relicta vltra dodrantē suæ partis, detracta ex his Fal. deinde ex substitutione partē dicti cohīdis sui acquirat. Quo quidem casu sine dubio augentur dicta legata à substituto data, vt sup. ea. l. 6, qui filium. ibi, quod si extranei hæredis, &c. Viu.

4† Quidam putant legē dū, nec semis, cōtra fidem oīs scripturę.

K *Ratione*] cum nil ei remanserat tot erant legata. Acc.
l *Præstiterit*] erat ergo grauata vltra dodrantem, ita. q̄ nihil remanebat ei. Ac.
m *Exhaustus*] non adeo, vt semis, cohæredis, quia apud cohæredem nil de quarta remanserat, & ob id eā integram de legatis à se relictis detraxerat, & ideo quia non sic erat grauata pars pupilli, legata relicta à cohīde in aliquo augentur, & pro rata omniū legatorum fit vna contributio. Et no. q̄ dicit, exhausta pars pupilli, licet aliquid remaneat, vel minus quarta, vel quarta, ff. C. de inof. do. l. cū donationib. *sm* Azo. Sed contra. su. e. l. in rōne, §. quæsitū, sed dic, vt su. eo. l. q̄ si alteruter, vel *sm* H. quod dicit, Impubere mortuo, si antequam adeat hīditatem, & q̄ dicit postea. Contributis legatis, sub. omnib. & cōcor. su. eo §. qui filium, & l. q̄ si alteruter. Vel dic, quod mortuus est, postquam adiuit hæreditatem. & quod dicit, Contributis legatis, sub. his, q̄ relicta sunt ab ipso in pupillar. tabulis, i. in substōne, non his q̄ relicta erant ab eo in primis tabulis, & hoc est q̄ dicit, su. e. l. in rōne, §. quæsitum, secūdum Hug.

5† F. fuerant.
6† Fl. adquirat.
7† Lib. 5. Quæstio.

■ *Non aliter augebuntur*] s. p pupillarē hīditatem, q̄ nō adeo erat grauata, vt mea, vt statim dixi. Si. n. nil de hīditate mea apud me, vel pupillū remāsisset, qualiter mea legata p partē suam, vel ēcōuentō dicerēt augeri, vel q̄si fieret cōtributio.
■ *Soluit*] hic ergo pupillarem substōnem assimilat vulgari. Azo. & facit su. ea. l. §. qui filiū. ibi, q̄ si extranei. &c. Accur.

LEX LXXXVII.

QVi quadringenta hēbat, trecenta legauit, deinde tibi fundū dignum centū au-

Si perplexitas contingat ex accidenti præter testatoris propositum, secundum mentē testatoris dirimitur. Bar.

Africanus. 7†

Falcidiæ ratione k p̄stiterit, l deinde impubere mortuo ex substitutione hīs extiterit, & semis 4†† pupilli legatis exhaustus m esset, ex integro legis Falcidiæ rō ponenda erit, vt contributis legatis, q̄ ab ipso, & quæ à pupillo data fuerāt, pars quarta bonorum apud eum remaneat. Licet. n. pupillo hæres existat, tamen circa legem Falcidiā perinde ratio hī, ac si patri hæres extitisset, nec aliter augebuntur ■ legata, quæ ab ipso vltra dodrantem data fuerunt, 5† quām augentur, cum ex parte hæres institutus, & cohæredi suo substitutus, deliberante cohærede, legata, habita ratione legis Falcidiæ, soluit, ° deinde ex substitutione alterā quoq. partem hīditatis inquirit. 6†

¶ Cohīs pupillo datus si pro parte sua legata, habita legis Falcidiæ ratione

poſtquam adiuit hæreditatem. & quod dicit, Contributis legatis, sub. his, q̄ relicta sunt ab ipso in pupillar. tabulis, i. in substōne, non his q̄ relicta erant ab eo in primis tabulis, & hoc est q̄ dicit, su. e. l. in rōne, §. quæsitum, secūdum Hug.

■ *Non aliter augebuntur*] s. p pupillarē hīditatem, q̄ nō adeo erat grauata, vt mea, vt statim dixi. Si. n. nil de hīditate mea apud me, vel pupillū remāsisset, qualiter mea legata p partē suam, vel ēcōuentō dicerēt augeri, vel q̄si fieret cōtributio.
■ *Soluit*] hic ergo pupillarem substōnem assimilat vulgari. Azo. & facit su. ea. l. §. qui filiū. ibi, q̄ si extranei. &c. Accur.

QVi quadringenta] CASVS. Seius hēns fundū valentē centū aur. & hūs in bonis, quod valeat alios ducentos. & ita hīs in bonis 300. fecit testm. & instituit sibi hæredē Cajum, & quibusdā legauit 300. deinde fundū p̄dictū legauit tibi Titio sub hac cōdōne, si le. Fal. ī testō suo loc' nō esset. Et ita distribuit oīa sua bona per legata, & postea decessit d. Seius testōr. Mō q̄ritur, q̄d iuris sit, i. vtrū valeat dictū legatū fundi, vel nō? & vtrū alia legata valeāt, vel nō? Et ñd. de stricto iure, q̄ ista qō non p̄t solui, & est ista qō illud, q̄ vocatur apud Dialecticos tractus, i. talis qō, ex qua sp concluditur rūdenti, vñ quicquid constituerimus verum esse in hac qōne, falsum reperietur. Et de hoc pono tibi exemplū: nā si dictū legatum fundi tibi datū dicamus valere, locus erit legi Fal. cū nihil in hīditate superſit valente dicto legato fundi, & alijs legatis, & iō deficiente cōdōne apposita in dicto legato fundi, nō debebit tibi dictū legatū fūdi. In dicto. n. legato fundi fuit apposita talis conditio per testōrem, vt si

fiuum

ctiret. Si legi Fal. in testō suo locus non esset, &c. Rursus si legatū valiturū non sit iō, quia p̄dicta conditio deficiat, nō erit tūc locus le. Falc. quia eo casu fundus legatus remanet ī hīditate q̄ fundus capit quartā hīditaris. Porro si in p̄dicto casu non sit locus le. Fal. ergo extitit cōditio appōsita legato fundi, si extitit

reis sub hac condōne legauit. Si legi Falcidiæ in testō suo locus nō esset. [a] Quærit, q̄d iuris sit? [b] † Dixi hāc q̄nem esse ⁼ †insolubilē, quia [c] 3† tractatus apud dialecticos 4† ἀπόρημα dr̄. Etenim quicq̄d constituerimus verū esse, falsum reperiet. Nanq; [d] si legatū tibi datū valere dicamus, legi Falc. locus erit: ideoq; deficiente condōne non debebitur. Rursus si, quia cōditio deficiat, [e] legatū valiturū non sit, legi [f] Falcidiæ locus non erit. Porrò si legi Falcidiæ locus non sit, existēte cōditione legatū tibi debebitur Cū aūt [g] voluntatē testōris eā fuisse appareat, [h] ut ꝓpter tuū legatū, cæterorū [i] legata minui nollet: magis ē, ut sta tuere debeamus tui legati cō dōnē defeciſſe. Quid ergo dicemus, si ducenta legauit, & tibi similiter sub eadē conditionē [k] ducēta legata esse proponantur? Nam aut extitisse,

aut defeciſſe legati tui cōdōnē dici, 5† ut aut totū, aut mihil tibi debeat, & iniquū, & cōtra voluntatē testōris existimabit. Rursus partē deberi, rōni non congruit, [l] q̄n [m] 6† necesse est totius legati cōdōnē, vel extitisse, vel defeciſse, Ergo per exceptionē [n] doli mali tota ea res [o] rēperāda erit. Quare cū quis [p] tale q̄d cōsequi [q] velit, sic cōsequet, Si q̄d 7† amplius legaui, vel legauero, quā ꝓ legē Falc. licebit, tūc 8† quātū ad supplēdū quadrātē deduci oportet, [r] ꝙ ex eo legato Titio dedi, 9† hērs meus dānas esto dare.

Vsure, quæ percipiuntur de quātitate legata pendēte cōditione debēt in Falcidiam imputari, & ꝙ deest ab omnib. legatarijs ꝓrata suppletur. B.

¶ Qui ducenta * ī bonis relinquebat, legauit mihi cētum p̄senti die, tibi æquè centum sub conditione. Post aliquātum tp̄ris extitit conditio:

hēbis nisi centum. & alij legatarij ducentū integra: puta, si ita dicat, Sēpronio, & Cornelio lego ducēta, & Titio alia ducenta sub condōne. si legi Falc. locus non erit in testō meo, & si q̄d amplius legaui, q̄ per leg. Falc. licet legare, i. vltra dodrantē hīditatis meę, tunc quantum deduci oportet de legatis ad supplendū quadrantē hīditatis, hæres meus dānas esto dare sibi ipsi hīdi ex eo legato ducentorū, quod dicto Titio dedi. Vinia. a. *Locus non erit*] & sic mihi! hæredi remaneret, si hoc legatum valeret.

b *Quia incipit fie.* 1] i. an valeat legatum conditionale. Accur.

c *Quia*] si hēas, quia dic, eius tractatus, qa &c. si hēas, q̄. plana est. & sp dic. dr̄i. nominatur. Dr̄. n. apud dialecticos tractatus illa qō, de qua ſp concludit tūdenti, sed apud Isidor. dr̄ tractatus, vnius rei multiplex expositio. Acc.

d *Nanque*] nunc explificat.

e *Conditio deficiat*] quia locus sit legi Falcidiæ.

f *Legi*] quia præstatur legatum non detracta Falc. cum centum habeat nomine Falc. sed si legi Fal. locus non est, ergo exitit conditio: ergo legatum debetur. & hoc subijcit.

g *Cum autem*] nunc soluit.

h *Apparear*] præsumptivè.

i *Caterorum*] quibus relicta sunt.

K *Sub eadem conditione*] s. si legi Falc. in testō locus non erit.

l *Rationi non congruit*] s. strictæ, & quare nō. statim subijcit

m *Quoniam*] pro quia.

n *Ergo per exceptionem*] i. de æquitate. 2

o *Tota res*] in secundo 3 casu, non in primo, vt ita repellatur, 4 si petat vltra quā præstandum sit detracta Falci. sui legati, & cæterorum ex suo legato. Sed quare in superiori 1 totum non valet, s. in fundo, & hic valet? Resp. superius præsumitur 5 testōr cæterorum legata nolle minui, per Falc. & præsumit postea voluisse, vt ex legato condōnali pro se, & pro oīb. legatis cæteris fiat detractio. Quod quia ibi fieri nō p̄t, idō deficit legatum condōnale, hic aut p̄sumitur idē per oīa voluisse testator. Quod quidē bñ procedere pōt: nam ex legato conditionali benè pōt deduci quarta pro ipso legato, & pro cæteris. Et hæc est ratio, quare valet hic legatum.

p *Cum quis*] testator.

q *Consequi*] id est, fieri, s. ꝙ vnus legatarius patiatur. Falcid. sui legati, & alterius, vt in nostro casu videtur voluisse.

r *Oportet*] vel non est hic punctum, sed in f. dedi, vel melius sit hic, & quod subijcit, ex eo, &c. determinet sequentia, & non præcedentia. Et sm hoc dic, Deduci oportet, s. ex legatis cæterorum, & adde, quod no. su. eo. l. si in testō, quæ vī 5. ADDITIO. Imò concordat, quia hic, & ibi grauarotur alij legatarij ex eo, quod de alio non detrahitur ex dispositione testatoris, secus si legis. Bar. Pau. & Alex.

¶ *Qui ducenta in bonis*] CASVS Seius hās ī bonis 200. fecit testm. & īstituit sibi hīdē Caiū, & mihi cētū purè legauit, & tibi Titio legauit alia 100. sub ꝓdō. si nauis ex Asia veneri, eo

pōstea

1† Pulchrè in hūc locū And. Al. lī. 1. Par. iuris c. 8.

2† F. dixi *τῶν ἀπόρων* hanc quæstionem esse

3† F. qui tractatus & nota vltra Ac. quod tractatus ꝓ priè est, locus cō munis longē, & latepatēs sic & l. vl. si pars hære. pe. alias accipitur, ꝓ quæstione. l. 5. in pri. & §. pen. de ꝓ scri. ver.

4† F. 7. ꝓ suo fundo cā vero Alcia. lectionē nō, ꝓbat l. Ant. Au. i. 4. cin. cap. 16.

5† Falcid. est dicit.

6† F. quā d o.

7† Flo. fi quo.

8† Fl. ſi.

9† F. oportet ex eo legato ꝙ Titio dedi.

1 Quid o percerent talia verba in cō missione posita, ponit hic Alex.

*Pulchrè Alc. ihūc s. li. Par. 6. c. 6. & Læci. Poli. in l. filium. n. 83. fam. ercis.

2 Placet Alexan.

3 Approbatur per Bar. P. & Alex.

4 Et sic obstat exceptio in dimidia legati in alia dimidia non ſcā dū Ale.

1 † Alias, fructus, ſ. eius, & poſtea extitit dicta condō tui legati: in tantum ſñ eſt dilatus euentus d. condōnis, q̄ ex dicto tuo legato precipit hīs nomine fructuum 25. quæ 25. debet idem hæres cō putare ſibi in quartā: vt ī. e. l. quod de bonis. ſ. fructus. quarta autem hæreditatis debebat eſſe 50. cū hæreditate eſſent duæqualiter cēta: vt dictū eſt. Vnde cū hæres iam haberet viginti quinq; debet habere à nobis legatarijs alia viginti quinque. Itē & dēt à nobis hīc fructus quartæ ſuæ, q̄ ſunt ex quarta percepti à tpe mortis teſtatoris, vſque ad hoc tempus, quo trahitur cō legis Falc. vt d. ſ. fructus: q̄ ſupra: q̄ fructus quartæ ponēdēt dicere capiunt quinque, & quæ ſunt ita debet habere triquarta 200. quā ſiduo quartę, & quindebet hīc p ſua Falcidia ſñ Ale. 4 Diſplicet Alex. 5 Iſta placet Dy. B. Pau. Ang. & Alexa. 6 Q̄ minuit Falc. & an ex priuilegio: & ex legatis minuat: vide ad lōgum p ea q̄ no. ſ l. 1. C. de ſacroſan. eccl. & qā Bar. in l. 1. ī. eod. 7 Ibi loq̄tur in fructibus. & reb. nō legatis percepti: hic de legatis. Bart. P. & Alex. 8 Malè recitat opinionē primā poſitā I tex, Pau. & Alexa. 9 Approbatur per P. B. & Alex. 10 Malè recitat opinionē primā poſitā I tex. Ale. 2] Fl. perceperit. 3] Fl. qñ quidem. 11 Iſta opinio Io. di-

ita tamen, [a] vt ex reditu eius ſummæ, quæ tibi relicta eſt, nō amplius quā viginti quinque reciperet. [b] legis Falcidiæ ratio ita habenda erit [c] hæredi, vt viginti quinque [d] cōferri et debeamus, & amplius fructus quinquaginta [1] † medij [e] tēporis: qui, verbi gratia, efficient quinque. [f] Cum igitur triginta ſint conferenda, quidam putant quina dena ab vtroq; noſtrū conferenda eſſe; quod minimè ‖ verum eſt. Licèt enim eandem quantitatem [h] acceperimus, manifeſtum tamen eſt aliquātò vberius eſſe meū legatum. Quare ſtatuōdum erit tantò minus i in tuo legato eſſe, quantum ex fructibus eius hæres acceperit: [2] † ſecūdū quod in propoſita ſpecie computationem ita iniri oportet, vt ex ſeptem partib. [k] ego quatuor, tu tres conferamus, quandoquidē [3] † quarta pars [l] amplius in meo, quàm in tuo legato eſt.

Legatum alimentorum defalcat falcidiam. Bart.

ſi illa ſortè ratione, quia legatum conditionale videtur eſſe minus altero puro ēt ab initio in tm, in quantū lucratus eſt hīs: hoc eſt, in hac quæſtione, in quarta ſui parte. Et ita purū legatū excedit conditionale in lucro. ſ. in quarta: ergo & in onere præſtationis ex eo, quod de quarta reſtat, dēt excedere in quarta. Reſtant aūt 25. & fructus vtrorumque 25. .i. decem: ergo 35. & hæc diuidentur 11 in ſeptē partes: ego quatuor, & ‖ tres conferamus. Et ſñ hoc quod dicit, Conferre debeamus, i. debeā 12 & quod dicit, efficient 5. ſcilicet pro parte mea. Item quod ſubijcit 30. conferenda: non dico à quolibet Quina dena, i. quindena à quolibet & ſñ. hoc melius 13 dicet, fructuum quartæ eſſe 5 inter vtrunque. g *Quod minimè &c.*] ſ. q̄ ego ſolus conferam, vel q̄ æqualiter conferam: 14 & propter prædictas ineptias dicit Io. 15. hanc legem errare. Sed quid, ſi nihil percepit hīs? R ſi. non imputatur ei, aſtimatur tñ meum legatū maius tuo inquātū lucrari potui ego legatarius cōditione pendente, & ideò mea præſtatio, quā facio pro Fal. in tm dēt excedere tuam. Verum eſt tñ te capere centum, & me centum. Itē no. aliud in fructibus cōditione pendente perceptis, vt ī. eo. l. in quātitate, quā in alio cōmodo pecuniæ, vt hac l. Itē non poteſt dici, vt hæc lex dicat de quarta Treb. quia hic erant ſingularia relicta, & hoc ſñ Ioan. Tu dic ſñ Azo 16 q̄ prima opinio eſt, q̄ 25. & eorū fructus daret quilibet legatarius purus, & condōnalis, & 30. quę percepit hīs computat in Fal. integrā: & ſic deſunt 25. quæ quiſque pro æquali portione ſoluet. Quod falſum eſt: 17 imò oē quod nomine Fal. debet præſtari, diuiditur in 7. partes: quatuor purus, & tres conditionalis præſtat: quia huius legatum à puro exceditur in quarta, vt dictum eſt. & præterea quod lucratus eſt, habebit ſic. ne 18 computet in Fal. ſicut nec cæteros prouentus: vt ī. eo. l. in ratione. 1. reſpon & L in quantitate. 1. reſpon. & ſecundum hoc vna 5. 19 tantum: erant in fructibus. Accur.

h *Quantitatem*] pro parte cuiuſque.

i *Tanto minus*] facit ī. eo. l. in quantitate. §. in diem.

k *Partibus*] Ioan. dicit, q̄ in duobus 20 corrigitur ſuperior ſententia. Primo, quia dicit 21 legatarios æqualiter conferre debere. ſecundo, quia non debent conferre, niſi 30. Sed hoc vltimum falſum eſt. ‖ vt ī. patet.

l *Quarta pars*] ſñ Ioan. diuide, q̄ cum 30. fuerint conferenda ſñ eum, ex his ego 16. m. 12. conferes, & ſic remanent duo, quæ valent 24. 23 ex quibus ego 18. 24 præſtabo, m 6. 25. Et merito, quia meum legatum tanto eſt maius, quantum, propter intermiſſum medij temporis. Sed Azo. 26 dicit, quinquaginta, & eius fructus conferri prædicto modo, & quod hæres perceperit in medio ſibi non computari in Fal. & facit ī. eo. l. quod de bonis. ſ. fructus & ī. ad Treb. l. mulier. §. ſi hæres. & ſupra eo l. circa legem.

D *Iui Veri*] CASVS. Inſtituí mihi hæredem Titium, & multa legata ab eo reliqui: inter q̄ reliqui 100. vt inde haberēt alimēta tres pueri, qui erāt filij cuiuſdā mei amici. nunquid habente locū l. Fal. detrahetur quarta de dictis 100. Et dicitur q̄ ſic. & tres partes d. pecuniæ dēnt collocari ſplicet B. P. & Ale. 12 Diſplicet: quia violat literam ſecūdū Al. 13 Et benè in hoc P. & Ale. ſed quātū ad hoc Io. vi det recedere à ſua opinione. 14 Placet Azo. 15 Io. in hoc ſteff. huius ſñ erauit ſñ Alex. 16 Et benè ſñ dictos. 17 Approbat p Ba. P. & Ale. ga Azo re ctè intellexit opinionē antiquorū in princ. §. narratiū. 18 Reprobatur p Bar. P. & Ale. 19 Approbat per dictos ſer. 20 Imò in vno caſu ſñ Alex. 21 Et in hoc caſu malè dicit ſuperior ſñ Alex. 22 Imò ē verū ſñ B. P. & A. 23 Alij habēt 14. & poſtea 8. & ē bona cōputatio ſñ Alex. 24 Imò 12. & 4. partes de trib. reſtātib. diuidēdis 17. partes. A. 25 Imò nouem, & tres partes de tribus reſtantib⁹. ſñ Alex. 26 Iſta op. Azo diſplicet B. P. & Al. ē tñ tenēda vſq; ad ver. Minimè, &c. ſñ dict.

quid idoneos homines, qui eã benè custodiant, & ex eius fructib. den alimẽta d. pueris. Sed qd si d. hĩs implorauit beneficiũ l. Fal. ad hoc vt differret solutionem dictorũ legatorum? Certe eius tpis præstabit vsuras legatarijs. Vsuta. a *Esse*] propter fauorem videbatur cõtra, vt arg. C. ad legẽ Falc. auth. similiter.

b *Hominibus*] ad vsuras, vt inde alãtur. ad quod ff. de ali. leg. l. 3. §. 1. sed hodie contra. vt no. C. de ee admi. aut. nouissimè.

c *Implorauit*] facit C. de vsur. l. 1. & ff. de leg. 2. si quis seruo.

Martianus. [1]†

LEX LXXXVIII.

DIui [2]† Verus, & Antoninus rescripserunt, pecuniam relictã ad alimẽta puerorum, legi Falcidiæ subiectam esse, [a] & vt idoneis hominibus [b] [3]† collocetur pecunia, ad curam suam reuocaturum Præsidẽ prouinciæ. *

¶ Diui [4]† Verus, & Antoninus generaliter rescripserunt Bononio Maximo, vsuras præstaturum eum, qui frustrationis causa beneficium legis Falcidiæ implorauit. [c]

Qui repudiat id, quod quartam minuit, quartam non deducet. Bart.

Florentinus. [5]†

LEX LXXXIX.

SI hæres, cuius fidei cõmissum est, vt accepta [d] certa pecunia hĩditate restituat, à voluntate eius, qui testamentum fecit, discedat, [e] & posteà legis Falcidiæ beneficio vti volet, & si nõ detur [f] ei id, [6]† quo accepto hæreditatem restituere rogatus est: tamen fideicõmissum [g] restituere cogi debet, quoniã quod ei pa-

terfamiliãs dari voluit, legi, Falcidiæ commodũ præstat. [h]

In Falcidia ĩputatur, quod iure hĩditario capitur: sed in Trebelliana ĩputatur, quicqd quocunq; iure iudicio defuncti informiter capitur: id verò qd differmiter, hoc est, partim iure hereditario, partim alio capitur, pro parte hereditaria tãtũ imputatur. B.

Martianus. [7]†

LEX XC.

IN quartam * hæreditatis, quã per legem Falcidiam hæres habere debet, [i] imputãtur res, quas iure hæreditario capit, nõ quas iure legati, [k] vel fideicõmissi, vel implendæ cõditionis [l] causa accipit. (nam hæ [8]† in quartam non imputantur. Sed in fideicommissaria hæreditate restituenda, siue legatum, siue fideicommissum datum est [9]† hæredi, siue præcipere, vel deducere, vel retinere iussus est, [10]† in quartam id ei imputatur. [m] pro ea verò parte, quam accipit à cohærede, [n] extra quam id est, quod à cohærede accipitur. Sed * & si

[1]† lib. 6. instit. ff.

[2]† Vel Seuerus.

[3]† Nomine hos. Du. & Flor. Ant. Aug. lib. 3. c. 7. *Sũt ergo alimenta officio iudicis decernẽda ĩ l. si quis à liberis, in prin. sup. d libr. ago. adde Spec. in tit. qui ff. sint le. i ver. pe. in n. B. olino in l. solẽt. in 2. col. i ver. quæro ff. hic ff. de alim. & cib. lega.

[4]† Seuer.

[5]† L. 11. instit.

[6]† Fl. de eest. id.

[7]† Lib. 3. instit. * Pulchrè in hac le. Al. lib. 7. Para. 14.

[8]† Fl. hic. & ante Cõ. his accessen stellatis inclusa in archet. Fl. vt certi quasi signa significant. sed eã in oib. manuscr. reperiant, non facilè potui rejicere. Cu.

[9]† Fl. ff. 10 † quæ 13 id, ex Trebellia nec cõpetẽte imputatur &c.

* de sensu huius ver. vide Vit. à Sala in l. finium quẽ. n. 23. C. famil. erciſc.

a Placet B. P. & Alc.

3 Placet B. P. & Alc.

4 Sequuntur Bar. P. & Alex. † Idem prædicti scilicet si ea species hic quarta.

[a] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[b] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[c] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[d] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[e] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[f] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[g] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[h] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[i] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[k] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[l] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[m] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[n] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[o] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[p] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[q] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[r] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[s] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[t] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[u] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[x] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[y] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[z] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[aa] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[bb] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[cc] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[dd] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ee] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ff] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[gg] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[hh] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ii] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[kk] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ll] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[mm] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[nn] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[oo] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[pp] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[qq] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[rr] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ss] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[tt] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[uu] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[xx] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[yy] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[zz] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[aaa] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[bbb] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ccc] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ddd] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[eee] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[fff] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ggg] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[hhh] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[iii] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[kkk] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[lll] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[mmm] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[nnn] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ooo] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ppp] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[qqq] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[rrr] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[sss] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ttt] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[uuu] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[xxx] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[yyy] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[zzz] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[aaaa] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[bbbb] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[cccc] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[dddd] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[eeee] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ffff] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[gggg] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[hhhh] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[iiii] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[kkkk] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[llll] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[mmmm] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[nnnn] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[oooo] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[pppp] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[qqqq] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[rrrr] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ssss] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[tttt] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[uuuu] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[xxxx] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[yyyy] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[zzzz] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[aaaaa] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[bbbbb] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ccccc] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ddddd] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[eeeee] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[fffff] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ggggg] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[hhhhh] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[iiiii] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[kkkkk] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[lllll] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[mmmmm] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[nnnnn] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ooooo] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ppppp] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[qqqqq] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[rrrrr] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[sssss] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ttttt] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[uuuuu] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[xxxxx] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[yyyyy] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[zzzzz] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[aaaaaa] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[bbbbbb] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[cccccc] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[dddddd] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[eeeeee] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ffffff] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[gggggg] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[hhhhhh] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[iiiiii] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[kkkkkk] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[llllll] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[mmmmmm] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[nnnnnn] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[oooooo] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[pppppp] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[qqqqqq] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[rrrrrr] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ssssss] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[tttttt] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[uuuuuu] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[xxxxxx] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[yyyyyy] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[zzzzzz] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[aaaaaaa] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[bbbbbbb] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ccccccc] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ddddddd] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[eeeeeee] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[fffffff] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ggggggg] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[hhhhhhh] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[iiiiiii] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[kkkkkkk] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[lllllll] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[mmmmmmm] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[nnnnnnn] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ooooooo] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ppppppp] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[qqqqqqq] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[rrrrrrr] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[sssssss] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ttttttt] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[uuuuuuu] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[xxxxxxx] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[yyyyyyy] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[zzzzzzz] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[aaaaaaaa] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[bbbbbbbb] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[cccccccc] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[dddddddd] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[eeeeeeee] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[ffffffff] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[gggggggg] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[hhhhhhhh] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[iiiiiiii] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[kkkkkkkk] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[llllllll] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[mmmmmmmm] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[nnnnnnnn] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[oooooooo] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[pppppppp] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secundũ Pa. secũdum Pa. si ita fuisset, secũdum Pa.

[qqqqqqqq] Et ideo si ipsum pœnitet, audiri debet, & dẽt sibi ei fructus? Rũmid. secund

tat, nisi quod habet hæreditario iure. vt sup. eo. l. id actū. Sed quare secus in corpore prælegato, quā in pecunia, vel quàm in corpore habito ab extraneo? Respon. quia absurdū esset, q̄ in eadem re, & quasi iure legati, & quasi iure hæreditatio computaret in quartam. vt arg. ī. de vsucap. l. eum qui.

3 Approbatur per Bar.

a *Accepta*] à fideicommissario. vel dic etiam à cohærede.

b *Data*] à fideicommissario vniuersali.

c *In eadem causa*] vt computētur in quartā, ſ. Trebellianicam. quod verò subijcit, si q̄d vero. &c de Falc. iure institōnis dicit.

d *Legatarijs*] cæteris. Nam ei, qui dat, prodest, ne Falc. patiatur. si tñ dat. quantū esset ei detrahendū. vt inf. eo. l. filia & ī. eo. l. Neseennius. 2. tñ. Sed argu. ī. ī. eod. l. si fundus sed potest dici, ꝙ ibi alij hæredi dare iussus esset.

e *Centum legatis*] q. d. centum vñr esse legata, & ex hoc fieri cōputationem cum legatarijs. non considerans quinquaginta datis hæredi, 4 vt subijcit. & sup. eodem l. ad veteranū. ſ. fin. Sed contra ī. eo. l. qui fundum in prin. Sed ibi iussit vendi. vt ibi dixi. & facit ad l. sup. de leg. 1. l. non amplius. in prin. & ī. ad Trebel. l. in fideicommissariam. ſ. fī. Et nota hanc l. fieri differentiam inter quartam* iure institutionis, & Trebel. Est. & tertia, quæ debetur iure naturæ: in qua quæ imputentur, nota. in Authem. vt cum de appel. cog. ſ. aliud. Est. & alia, quæ debetur arrogato. vt Instit. de adop. ſ. cum autē. Item alia, quæ debetur vxori superstiti pauperi, vt C. vt de vid. & vxo. auth. præterea. Item alia, q̄ debetur curiæ. q̄n e. trialis fit clericus. vt C. de epis. & cler. auth. sed nec curiales. Itē alia, vt C. q̄n. & quib. quar. pars. ī. Item alia, vt C. a. l. Treb. auth. ī. rogatus. Item alia, vt C. de rep. l. fi. Itē alia, vt in Auth. de triente. & se. ſ. cōsideremus.

ADDDITIO. Dic. q̄ ibi solū dicitur de duabus vncijs cādis filijs naturalibus tñ in casu ibi posito, secundum Alex.

*Intel. huius ex. tradit Coras. ī d. l. filiū n. 153. C. fa. ercis.

*Intel. huius tex. vi. p. Lāc. Polit. in l. fi. ī. n. 57. C. fa. erc.

1 † Legēdū vī, si ēdiū valoris cētū

2 Placet B. si illud. l. q̄ ē datū supp'et quartā. & ꝙ ea conueniat ab hærede

aliàs secus ſm Alex. in l. si fundus ī. allega.

3 Et malè. Bar.

2 † Computetur.

4 Et bñ, Bar. Paul. & Alex.

3 † Fl. Macer. lib. 2. de re militā.

* Quartæ sunt multiplices, quas si cupis videre, adeas Prate. in Lexi. in ver. Quarta, & in indi. tracta. ī verb. Quartæ.

I militer] CASVS. Scius miles existens in militia fecit testamentum. & instituit sibi hæredem Sēpronium. & iussit eidem hæredi in dicto testō, vt tibi Caio restituat dimidiā hæreditatis. & postea fuit missus de militia, & intra annū missionis fecit codicillos. & in dictis codicillis rogauit dictum hæredem. vt restitueret Titio alteram partē hæreditatis. & postea decessit dictus Titius. & Sēpronius postea adiuit eius hæreditatem. Postea tu Caia. & ēt Titius, qui estis fideicommissarij, petitis ab eo hærede. vt restituat vobis cuilibet pro dimidia hæreditatē, & ipse benè vult vobis restituere, retēta tñ quarta Trebellianica. Quæritur. nū quid possit retinere dictam quartam? Et distinguitur. aut dictus miles decessit post annū missionis de militia, aut intra annum. Primo casu retinebit hæres dictam quartā tibi & Titio p̄dicto. Et ēst ratio quare hoc casu retineat. quia eo tempore dictus testator decessit, quo testamentū eius prædictū deferat pertinere ad beneficiū concessum militibus à principe, quia decessit post annum missionis, vt dictum est. Est autem beneficium prædictum tale, quia hæres non potest detrahere quartam militis, qui fecit testamentū in militia. decedens intra annū missionis de militia vt sup. eodem. l. si post missionem. Secundo autem casu, ideſt quando decessit dictus miles testator intra annum missionis. poterit hæres detrahere quartā soli Titio p̄dicto, cui debebat restituere dimidiā hæreditatis ex codicillis. Et est ratio quare hoc casu pōt d. Titio dicta detrahi quarta, quia eo tēpore fideicōmissum prædictū eidem Titio relictū est in codicillis, quo testator non poterat testari iure militari, i. post missionē de militia. licet intra annū, vt dictum est. Tibi aūt Caio. subaudi, non pōt detrahi quarta pp beneficiū principis militibus concessum. Viu.

f *Si miles*] facit sup. eo. l. si post missionē. & inf. eo. l. fi. Acc.

A *Ceptis*] CASVS Scius habens in bonis quadringenta, instituit sibi hæredem Caiū. & rogauit eundem Caium. vt hæreditatem restitueret Mæuio. acceptis ab eodem Mœuio centum. Item rogauit eundē Caium. vt dictam pecuniam, ideſt centum daret Titio post mortem suam Caij. & postea decessit dictus Scius testator. & postea Caius adiuit hæreditatem. Venit modò Mæuius fideicommissarius. & petit ab eo. vt restituat sibi hæreditatem. & offert centum. dicit hæres, bene accipio centum, & benè volo tibi restituere hæreditatem. volo tñ detrahere de hæreditate quartā Trebellianicam. Dixit Mæuius. Tu non pores mihi detrahere quartā. quia ego do tibi centum. quæ benè capiunt quartā hæreditatis: nam in hæreditate non sunt nisi 400. Dixit hæres, Tua allegatio esset bona si dicta centū deberent remanere apud me, & meos hæredes. sed tu scis. q̄ ego debeo restituere Titio post mortē meam. sicut testator me rogauit. Modo quæritur cuius allegatio debeat obtinere. Et dic. q̄ debet obtinere allegatio hæredis. Modo insurgit iterum Mæuius. & dicit. ea quo tu hæres detrahis mihi quartā de hæreditate. & ego volo tibi detrahere centum. Quæritur nunquid possit? Et dicitur, quòd non. Sed quid si dictus testator ita dixit dicto hæredi. Peto. vt restituas hæreditatem Mæuio acceptis centū. & personam. quæ daret hæredi centum, non nominauit, nec etiam rogauit hæredem, vt Titio restitueret dicta centum post mortem suam hæredis. Nunquid hoc casu computabit sibi in quartam ar Trebellianicam dicta centum? Et dicitur, quòd sic. si autem dicta centum non sufficerent ad quartā hæreditatis. puta, quia hæreditas esset vt ad quadringenta, etiam plus acciperet. bis de hæreditate. donec haberet quartam. Et est extra literam ratio. quare in hoc casu computat sibi in quartā dicta centum, quia eadem centum non fuit hæres alicui rogatus restituere. sicut fuit in primo casu. & quia generaliter omnia talia computantur in quartam, vt sup. in proxi. tit. l. hæres. & l. seq. Viu.

g *Quartam*] ſ. Trebel. in qua talia imputantur, vt supra eo. l. in quartam.

accepta a pecunia hæreditatem restituere rogatus sit, id quod accipit, in quartā ei imputatur, vt D. Pius constituit. Sed, & quod implendæ *conditionis causa fideicommissum hæredi datur, b in eadem causa c etiē admittendum, sciendum est.) Si quid * verò implendæ conditionis cā hæres accipiat à legatarijs, d in Falcidiæ computationem nō prodesse, & ideo si centum prædium 1 † defunctus legauerit, si quinquaginta hæredi legatarius dederit, centum legatis e computationem fieri, & quinquaginta extra hæreditatem haberi, ne in quartā ei 2 † imputentur.

Legata facta a milite tempore militiæ non defalcātur, si decedat in militia, vel post missionem à militia intra annum: secus si legata sint facta post missionem à militia, vel etiam prius, si decedat post annum à die quo missus est a militia. Alexander.

Marcellus. 3 †

LEX XCI.

SI miles f testō facto partem dimidiam hæreditatis suæ tibi restitui iusserit, deinde post missionē factis codicillis, alteram partem Titio restitui rogauerit; siquidem post annum missionis suæ decesserit, & tibi, & Titio hrs quartam partē retinebit, quia eo tempore testator decessit, quo testamentum eius ad beneficium principale pertinere desierat. Si verò is intra annū missionis decesserit, solus Titius deductionem quartæ partis patietur, quia eo tēpore fideicommissum ei relictū est, quo testator iure militari testari non potuit.

Si hæres non grauatur, vt hæres, sed vt alius commodū sentiens, Fal. nō deducetur. B. Papinianus. 4 †

LEX XCII.

ACceptis * à Mœuio centum, hæreditatem Mœuio restituere, pecuniamque post mortē suam Titio dare rogatus est. Quāquā hæc centum, bonorū quartam g efficiant, tñ propter sequens fideicommissum, quartæ retentioni locus erit. Tunc enim ex constitutione D. Adriani Falcidiæ satisfacit ea quantitas,

4 † lib. 20. Quæstio. *de sensu huius l. vi de Coras. in l. filiū quē no. 158. C. fa. ercis.

a *Remanet.*] non ergo videtur peruenire, quod non datur vt hic: & ff. de cond. inde. l. eleganter. §. si quis. ibi. sed hic non videtur &c. Sed arg contra ff. de pig. act. l. nec enim. & no. ff. de in rem ver. l. si pro parte. §. versum. Accur.

3 Imò potius concor. secundū Imo. & Alex. licet aliter Ang.

b *Controuersia est.*] sc. Maximus. Sed quis alius vellet detrahere? Respon. Maximus de centum. quod non potest. vt hic. Item hęres de centum Titio relictis, quod non potest. vt hic. & est ratio quia hęres vt legatarius videt habere hic centum. Et sic no. pro nobis: quod legatorij non detrahit quartā, licet Bulg. dixerit cōtra. quod dic. vt no. ff. eod. l. penales. §. si Titio. Accur.

2 Et bene Bart. Pau. & Alex.

c *Trebellianum.*] vt scilicet totū aliud restituatur. ex quo hæc centū sufficiunt ad quartā.

Filio, & filiæ.] CASVS. Seius habēs filiū, & filiam in potestate instituit eos sibi hędes. & cuilibet eorū prælegata reliquit: filiæ tā plegauit longè minus, q̄ filio, & in dicto filio prælegauit, q̄ in suo prælegato habebat locum Falc. Et inter alia. q̄ prælegauit d. filiæ, prælegauit ei domum Titianam, q̄ obligauerat ipse testator sē pronio pro centum, pone. Item legauit eidem filiæ instā. quæ erant in d. domo. & etiam quicquid in ea erat. & postea adiecit hæc verba d. testator, Ea conditione lego d. meæ filiæ d. domum, vt quicquid alieni æris in ea domo erit, Titius libertus d. mei q̄ij exoluat. & sic d. domus cōis d. meæ filiæ, & dicto liberto, & postea decessit d. testator. Nunc venit d. filius testatoris. & petit a d. filia testatoris ea, quæ prælegata sunt ei. Dicit filia: ego volo statim de parte mea hęreditatis deducere æs alienū. q̄d me tangit pro mea parte, & de superfluo partis meæ hæreditatis volo soluere tibi prælegata, deducta ī dicta quarta. Dictus autem frater eius, qui debebat soluere centū Sēpronio, cui erat obligata d. domus, non vult soluere. vnde oportet me ei soluere. Nūquid pōt hoc consequi filia? Et dicitur, q̄ sic. sed ī fratem eius pōt ei ita dicere, Ego nolo, q̄ tu habeas tua prælegata, nisi pareas voluntati patris nostri defūncti, præstādo mihi integrum illud, quod mihi est soluendum. i. d. mea prælegata, ita q̄ de eis aliquid nō detrahas. Capias ergo quodcūq; tuis. f. aut pōtare mihi integra mea prælegata, & habere tua prælegata integra, & si d. tua prælegata non capiant tūn in summa, quantum est quarta meorum prælegatorum, suppleas tibi de hæreditate communi: aut vis detrahere mihi quartam. & nihil habere de tuis prælegatis. Vtu.

3 † Sic repositi Alcia. lib. 5. c. 25. seu. l. 6. paterc. 25. cum prius legerimus iudū præstando in nonnullis 4 † li. 21. Digesto.

2 † lib. 21. Digesto.

3 † alia certa prædia præl.

d *Hæredibus*] æqualiter.

e *In ea domo*] i. pro ea domo obligata ad præstandum.

f *Vtrisque*] filio & liberto. R.

g *Vti velet*] de prælegatis patri suo.

h *Ære alieno*] quod ipsa. & frater ipsius præstare debent æqualiter, vt supra de hæredibus inst. l. ex facto. §. 1. non autem quod præstat libertus.

i *Consequi*] retinendo.

k *Ea*] nam si minus est in prælegatis filio, quàm in quarta filiæ, deducet filia eatenus, quatenus est minus: ad quod supra eo. l. Nesennius. §. 1.

Solendum] vt legata cohęredi & ita licet communi inter

filia legis Falcidię beneficio vti voleat & ad quartam retinēdam, an ex hæreditate, quæ ei relicta est, deducto ęre alieno h eius, quod superfuerit, quartam consequi i debeat? Rūdi, iure quidem id postulaturam: verum non alias ea, quæ ei data sunt, accepturam (si modo ea k quartā suppleant) quam voluntati defuncti, soluendum l præstando, 3 † pareret.

Quod ab hærede debebatur defuncto, computatur in patrimonio, & cadit in fideicommisso vniuersali, sicut cætera bona hæreditaria. Alexan.

Idem. 4 †

LEX XCIIII.

MAritus, vxoris res extra dotem constitutas administrauit: eaq; decedens ante rationem sibi redditā administrationis, ex asse eundem maritum hęredem reliquit: eiusq; fidei commisit, vt decē vncias filio communi, cum moreretur, restitueret: duas autem vncias nepoti. Quæsitum est, an id quoque, quod

LEX XCIII.

FIlio, & filia scriptis hæredibus, d singulis certa 2 † prælegauit, sed longè minus filiæ, cui etiam domum obligatam prælegauit cum instrumentis, & quicquid ei fuerit, & adiecit hæc verba, Sed ea conditione lego, vt quicquid æris alieni in ea domo e erit, Titius libertus filij mei exoluat, & sit eis vtrisque f domus communis. Quæsitum est, si

derahat Falc. filia tamen, nisi totum sōlum, non consequitur prælegata. vt dicta l. Nesennius.

Maximus.] CASVS. Titius habuit ab vxore sua centum in dotem. & cum ipsa haberet alias res extra eo em constitutas. idē Titius eas administrauit. & ān q̄ dicta administratione redderet rationē dictæ suæ vxori, ex qua pote. administratione effectus ei debitor in ea ipsa fecit testū. & eū maritum suum ex asse hæredē reliquit, & fidei cōmisit, vt 10 vncias hęreditatis filio eorū cōi restitueret. cū moreretur ipse vir. duas autē vncias d hæreditatis restituere rei cuidā eorum nepoti. Et postea decessit d. vxor. & postea d. marit. & instituit sibi hæredes Caium, & Seiū. Nūc d filius, & nepos fideicommissarij petunt à dictis hędibus viri, vt restituāt sibi hæreditatē d. vxoris, s. decē vncias filio. & duas nepoti & petūt, q̄ ipsi dentes illæ 12. in quibus fuit marit. debuer ex administratione p̄dicta pro tota 20 vncia. f. & duarū vnciarum prædictarū. f. vt filius habeat 10. de debito p̄dicto. & nepos duo. Nunquid administrandæ est tali mō prædicta petitio? Et dī quod sic. 4 *Falcquam.*] Titia instituit sibi hæredē filiam suā Seiam, & rogauit eam, vt si in pupillari ætate decederet, restitueret hēditatē Titio. Itē rogauit eā, vt daret alimenta Sēpronio ex vsuris illorū centū, quæ habebat in tali area. & Caio daret alimenta ex vsuris aliorū centum, q̄ habebat in tali alia area. Et postea decessit d. Titia. & d. Seia postea decessit ī pupillari ætate. & Cornelius patruus eius extitit ei hęres legitimus. & sic dēt restituere d. hēreditatē Titio. & vult bene ei restituere detracta quarta Trebellianica: vnde dicit d. Cornelius Titio, ego volo primo deducere de hēreditate d. sortes ea quarum vsuris alimēta tuerunt relicta Sēpronio, & Caio, & postea de hæreditate quæ remanet, volo detrahere quartam: nunquid pōt hoc facere? Et dicitur, q̄ sic. tenere tñ debet d. Titio fideicommissario, vt si aliquis prædictorum alimentariorū decesserit, sicque finitum sit legatum alimentorum, quantum ad eum attinuum. q̄ restituat eidem Titio sortem illā ex cuius vsuris debebat habere alimēta dictus mortuus.

Vel aditam] Titius administrauit tutelas plurium pupillorum. & multa in eis administrauit. interū mutuauit pecunias dictorum pupillorū quibusdam: vnde si non possit ab eis debitoribus exigi pecunia. fuit ad periculū dicti tutoris vt ff. sup. si certum pet. l. periculum. cū similibus. Iste Titius antequam redderet rationē de dictis tutelis. fecit testamentum. & instituit sibi hæredē Seium. & multa legata ab eo reliquit quibusdam. & postea decessit dictus Titius testator. & postea Seius adiuit hęreditatē eius. Postea ita accidit de facto, quod ante quam legatarij peterent ab eo legata, transiuit triennium. & postea ipsi petierūt ab eo legata: hæres autem respondebat eis, quod volebat Falcidiā detrahere de legatis. ideo, quia timebat ne dictæ tutelæ per defunctum administratæ exhaurirent vires hereditarias. Dicunt legatarij. Nos non credimus, q̄ dictæ tutelæ exhauriāt vires hæreditarias, vnde volumus, q̄ facias nobis potestatem describendi

ſcribendi rationes defuncti, & oſum inſtrumẽtorum hæreditariorum, & pupillarium rationum. Quæritur, numquid poſſunt hoc legatarij impetrare per officium iudicis? Et dĩ quòd ſic, ne ſit in poteſtate hæredis proferre quod velit ex prædictis, & alia abſcondere, & ſic inducere in damnum legatarios. Viuia.

a *Ex adminiſtratione*] vt vſitatius: nam de tota ſorte locutus eſt: poſuit enim de duodecim vncijs. Vel loquitur de ſorte, quia aliam habuerat præter hanc, & ita non eſt contra. C. de pac. conuen. l. fi. vbi talia videtur elicere luctati.

1 Placet B. vt refert Alexan.

ADDITIO. Dic, ſecundum Bar. quòd hic loquitur de naturalibus, ibi de induſtrialibus.

b *Falcidia*] Trebellianicæ.

c *Deſiderat*] patruus.

d *Teſtatricis*] quæ dicta alimenta reliquerat.

e *Præſtit*] donec vixit, & adhuc ſunt præſtanda.

f *Defunctorum*] id eſt, ſi defuncti eſſent aliqui de alimẽtarijs.

g *Pro modo*] vt ſi ſunt tres, & moriatur vnus: viro tertia reſtituatur, vt ſupra de alimen. lega. l. 3. §. debebit. illud autẽ non eſt contra. C. de pact. conſtat etiam alimentorum legatorum pati Falc. vt ſupra eodẽ l. Diuus.

2 † Fl. reſpondit.

h *In fraudem*] ideſt per fraudem.

i *Ad iudicis officium*] facit. C. de eden. l. 1. & ſupra quemadmodum teſtam. aper. l. 3. & infrà de bonis au. ho. iudi. poſſiden. l. fi. & 7. de eden. l. 2. §. rationes.

*de Intel. huius §. vi de Cur. in l. & quæ à 20. C. de eden.

Mlles ſi dum] CASVS. Titius paganus exiſtens fecit teſtamentum, & in eo legata reliquit, & poſtea idem, miles factus, fecit in militia codicillos, in quibus multa legata reliquit, & poſtea deceſſit. Certè in legatis in teſtamento relictis habebit locum lex Falcidia: non autem in relictis in codicillis, & facit optimè ſupra l. ſi miles. Viuianus.

k *Miles*] facit 5. eo. l. ſi miles. Accurſius.

SI CVI PLVS, QVAM PER legem Falcidiam licuerit, legatum eſſe dicatur.

¶ *Sequitur. In palatio Falcidia prætoria, vel communis. l. penales. ſ. Iulianus. ſupra titu. 1. prox. l. ex facto. ta. 2. de hære. inſti. quam de legatarijs ſingula ſtipulatur hæres, qui ſolida præſtat lega a. hæſe è modo. quod amplius legatorum nomine, quam per legem Falcidiam licuerit eperit, quanti ea res erit, tantam pecuniam dari, dolumque malum abfuturum eſſe, quo exemplo etiam legis Papiæ ſtipulatio interponitur. l. 1. §. pen. & ceſſante etiam Falcidia in ſpecie. l. filiusfam. §. apud de leg. 1. d. l. §. 4. in quibuſdam, tractatur etiam nonnihil ſub hoc tit. de ſtipulatione, vtilia hæreditate legata reddi, & morientium partes reddi, & de ſtipulatione ſubſtituta ea. Cuias.*

SI cui plus, quàm per legem Falcidiam licuerit, legatum eſſe dicatur.] CASVS. Inſtituì mihi hæredem Titium, & multa legata ab eo reliqui, & parè, & ſub conditione, & deceſſi. Modò venit vnus de legatarijs paris, & petit legatum ſuum à dicto meo hærede: dicit ei hæres, ego dubito, ne lex Falcidia ſit habitura locum in legato tuo. Credo enim, quòd exiſtet conditio legatorum conditionalium relictorum à me, & ſic habebit locum Falcidia, eo quod legata pura, & conditionalia ſunt vltra dodrantem hæreditatis. Vnde volo quòd mihi ſatisfacies, vt ſi apparuerit te amplius legatorum nomine accepiſſe, quam ex lege Falcidia capere licuerit: des mihi tantam pecuniam, quanti ea res erit. Item quòd dolus malus à te abeſt. Poſſes enim dolo occidere equum tibi legatum, quem tibi nunc do. Modò quæritur, an legatarius prædicto modo debeat ſatisfacere hæredi? Et dicitur, quòd ſic, & non ſolum habet locum dicta ſatisfactio, ſi in primis tabulis plus leget, quàm per legem Falcidiam liceat: ſed etiam ſi in pupillaribus tabulis, vel etiam in vtriſque: nam iam conuenit inter ſapientes, legem Falcidiam ſemel eſſe admittendam, etiam ſi duplex ſic teſtamentum, id eſt patris, & filij impuberis, ſcilicet contributis in ratione legis Falcidiæ tam illis legatis, quæ ab impubere relicta ſunt, quã illis, quæ ſunt relicta ab illo, qui fuit ſubſtitutus impuberi in dictis pupillaribus tabulis. Quo caſu tutor dicti impuberis ſoluens pro eo legata debet facere legatarios, quibus ſoluit, promittere ſibi recipienti nomine impuberis, etiam dare fideiuſſores, vt ſi apparuerit dictos legatarios amplius legatorum nomine cepiſſe, quàm ex lege Falcidia capere licuerit, tantam pecuniam dent legatarij dicto impuberi, quanti ea res erit. Item & quod dolus malus aberit ab eiſdem legatarijs ſi autem dictam ſatisfactionem non faciat interponi dictus tutor, competet tutelæ actio aduerſus eundem tutorem hæredi prædicto impuberis, ideſt dicto ſubſtituto: non autem competet ipſi impuberi, ſi eo viuente non poteſt habere locum Falc. vt dixi ſupra titu. 1. l. reperitur. Sed ſi eo impubere viuente habeat locum Falci. & finiatur tutela, benè habet actionem tutelæ impuberis cõtra tutorem. Et quod dixi in actione tutelæ, habet locum in illa actione, quæ datur contra legatarios ex promiſſione, & ſatisfactione prædicta, quam fecerunt tutori. Viuianus.

l *Iure*] alioquin contra. vt ſ. eo. l. huius autem. Azo.

m *Habeat locum ſit*] vel propter æs alienum, quod eſt incertum, vel propter conditionem aliorum legatorum, vt ſupra titu. 1. l. is cui. in princ.

n *Satisfiet*] ergo cum fideiuſſore, vt ſ. eo. l. hiſi. §. 1.

Infociatum. Kkk 3 o *Dit*]

TITVLVS III.

Vlpianus. 7 †

LEX I.

SI cui plus, quàm licuerit, legetur, & dubitari iure[l] poſſit, vtrum lex Falcidia locũ habitura[m] ſit, necne: ſubuenit Prætor hĩdi, vt ei legatarius ſatisfiet.[n] Vt ſi

2 † Fl. reſpondit.

3 † Plor. quãti. Alias, quatenus.

4 † li. fin. Quæſtio. publicè tractatum.

* Hic titulus pertinet ad ſtipulationes prætorias.

5 † in indice Tit. §. 6 † Fl. dicetur, in indi. Tit. liceret.

7 † lib. 79. ad edictũ

a *Dat*] id eſt reddat, ſic econtra infrà de verb. ſignifi. l. verbum reddendi.
b *Abfuturus*] quòd rem non deſtruet. vt ff. eo. l. niſi.
c *Hoc fiat*] id eſt, relicta ſunt legata, pro quibus etiam reddendis ſatiſdatur.
d *Duplex*] ideſt patris & filij, ſic ff. tit. l. 1. in duplicibus. & de vulgari ſubſt. l. patris. Accurſius.
e *Conuenit*] inter Sapientes vt ſupra titulo primo, l. prima, §. interdum. & §. idem dicitur. & l. in ratione. §. quod vulgò. & §. quæſitum. & l. qui fundum. §. cohæres.
f *Heredi*] ſcilicet, pupilli. Accurſius.
g *Ipſi*] ſcilicet pupillo: niſi eſt in textu.
h *Hæredi*] aliàs non, vt ff. tit. 1. l. reperitur.
i *Stipulatio*] de reddendis legatis.
K *Idem ſcribit*] quod dixi de actione ex ſtipulatu: quia & hæredi impuberis illa tutelæ actio competit, & impuberi viuenti, ſi eo viuo finiatur tutela: alioquin contra: vt ff. de tut. & ra. diſtr. l. ſi tutor. §. ſi. & l. niſi. in princ. & facit ad prædicta, C. de pe. hære. l. ſi. 6. 1. & C. de lega. l. ſi in fraudem. & ſupra de tribu. l. procurator. §. ſi. & ſupra tiru. primo, l. is. cui. in ſi. Accurſius
¶ *Marcellus ait*] CASVS. Caius habens filiũ impuberem, & in bonis 400. d. impuberẽ ſibi hſdem inſtituit, & nihil ab eo legauit, & eidẽ ſubſtituit Titiũ & Seiũ. & à Seio nihil legauit à Titio aũt legauit quibuſdam 300. & poſtea deceſſit dictus Caius. & poſtea deceſſit dictus impubes. & ei extiterunt hſdes ex ſubſtitutione dictus Titius. & Seius & ita quilibet eorũ habuit 200. de dictis quadringentis. & ſic nunc reperitur, q à dicto Titio fuerunt legata centũ vltra quã eſſet pars ipſius. Modo quæritur an dicus Titius debeat præſtare legatarijs integra 200. quæ habet in ſua parte: an verò debeat dodrantẽ ſuæ partis. i. centũ quinquaginta, & alia quinquaginta retinere ſibi nomine Fal. nã de trecentis ab eo relictis non eſt dubiũ: quia nõ debet ea præſtare: quia non potuit in plus onerari. quã haberet. Et rõ. quod non debet minus præſtare legatarijs quã ſit pars ſua. ideſt 200. & hoc intelligo per l. veterem 12. tabula. ſĩm quam non habebat locum l. Falcidia. & hoc vſque illuc. ſĩm quod euenier &c. quem verſic. dimitte vſque illuc. Sed cauſa cognita &c. vbi dicit quamuis ſĩm l. 12. tabula. non habebit locum Falci. in legatis à dicto Titio relictis. vt dictum eſt: tã & in dictis legatis. & in quibuslibet alijs relictis à quocunque teſtatore. cã cognita habet locum Falc. hodie autem in cauſæ cognitione vertitur videre modum legatorum. & onus æris alieni. ſi quod eſt in hæreditate. Et ſi quidem euidens eſt æs alienum. vel certum. facilis eſt cõputatio ad leg Falcidiã: quia primo debet detrahi æs alienum. & ſi legata ſunt vltra dodrantem eius. quod remanet in hæreditate. ita quòd quadrans non remaneret hæredi. ſi ſolueret integra legata, debet hæres tantundem detrahere de legatis nomine Falc. quòd remaneat ei quadrans. Si autem adhuc incertum eſt æs alienum: puta. quia conditio eius pendet, vel purum eſt æs alienum: creditor autem cui debebatur, litem ſuper eo conteſtatus eſt, & lis nondum finita eſt: certè eo caſu dubitari poteſt quantum legatarijs debeatur propter dictas incertitudines. Vnde ſi legatarij

1 Satisdatur ergo pro legatis: & an ſatiſdatio habeat locũ in contractibus bonæ fidei vel ſtricti iuris. glo. & Bar. in l. ſoluto. ff. ſol ma. vbi diſtinguit. vide ibi.

2† Fl. de eſt. ſ.

2† Fl. impuberi.

3† Fl. de eſt. &.

4† Fl. ipſi quo.

apparuerit eum amplius legatorum nomine cepiſſe, quam ex lege Falcidia capere licebit, quanti ea res erit, tantam pecuniam det, a doluſq; malus ab eo abfuturus b ſit. Neque interest, vtrum in primis tabulis hoc fiat, c an in pupillaribus, an in vtriſque. Etenim legem Falcidiam ſemel eſſe admittendam, etiam ſi duplex d ſit teſtamentum, iam conuenit: e contributis, ſcilicet, 1 †legatis, tam ijs, quæ ab ipſo pupillo, quàm ijs, quæ à ſubſtituto impubere 2 †relicta ſunt: & 3 †ſi non fuiſſet interpoſita ſtipulatio ex perſona pupilli, tutelæ actio hæredi f pupilli aduerſus tutorem competit. Sed, vt Pomponius ait, & ipſi g pupillo, & hæredi h eius poterit committi ſtipulatio: i quo 4 †caſu viuo eo Falcidia incipit locum habere. De tutelæ quoque actione idem ſcribit. k

¶ Marcellus ait, Qui quadringenta in bonis habebat, impuberem filium hæredem inſtituit, eique ſubſtituit l Titium, & Seium. Si 5 † nihil à pupillo teſtator legauit, ſed à Titio trecenta, m vtrum ducenta, inquit, præſtabuntur: an centum quinquaginta? nam trecenta nullo modo n eum præſtare. Mihi videtur verius, nõ amplius eum parte ſua erogare compelli: certè nec minus. o Secundum quod euenier, 6 † vt non ſoli committatur p ſtipulatio, ſed omnibus hæredibus interponenda ſit. q Sed cauſa cognita r Falcidiam locum habere & legatorum modus facit, & æris alieni onus. Et ſiquidem euidens æs alienum eſt, vel certum, facilis eſt computatio. Si aũt adhuc incertum s eſt, quia fortè vel conditio eius pẽdet, vel creditor litem conteſtatus eſt, & nerdum lis finita eſt; dubitatur, 7 †quantum legatarijs debeatur, propter incertum: hodie tamen ſubſimile t aliquid fit in fideicommiſſis.

1 *Subſtituit*] æqualiter. Accurſius.
m *Trecenta*] & ſic vtra habet, quàm ſic ſua pars ſubſtitutionis. Item à Seio nihil legauit.
n *Nullomodo*] vt Inſti. ad leg. Fal. in ſi.
o *Minus*] ſcilicet per legem duodecim tabula. ſed per leg. Falci. ſic, quæ præualet, vt Inſti. ad legem Falci. in princ. Vel dic, quòd hic dicit corrigi per illud, quod ſubijcit. ſed cauſa cognita &c quod in diem recidit. Quod autem interponitur. ſecundum quid &c. mutat caſum. quando omnes hæredes eſſent grauati. quod ſupra non fuit hĩ quando dubium eſt de Falc. vt ſupra in princ. l. & infrà ſtatim. Sed cauſa &c. quod ſupra non fuit in Titio: imò certum erat. quòd habebat locum. Quod ergo dicit non ſolũ: ſcilicet, Titio. ſi eſſet grauatus, & alij, & dubium eſſet de Falcidia competat, vel non.
p *Committatur*] ideſt, interponatur.
q *Interponenda ſit*] ſcilicet ſi dubium eſt competat Falc. vel non: ſed ſi certum eſt. non inſpicitur, vt hic ſubijcit, Sed cauſa &c. vt infra eo. l. niſi 6. ſi in plures.
r *Sed cauſa cognita*] ergo corrigitur, quod ſupra dixit. Azo.
ſ *Incertum*] ſub. locum habet ſatiſdatio.
t *Subſimile*] ideſt ſimile: quaſi dicat idem in fideicom. vt infra eadem. l. 6. ſed & legatario. & l. videamus. nam per omnia &c. vt ſupra de leg. 1. l. 1 ff. tit. 1. l. is cui.
¶ *Cum dicitur*] CASVS. Cum relicta ſunt ab hærede legata, & legatarij ea petunt. & hæres dicit locum habere Falc. arbiter ſolet à iudice dari ad videndam, & inquirendam quantitatem bonorum. Quod quidem habet locum etiam ſi modicum perſequatur aliquis fideicom. vel legatum. Cõputatio tamen bonorum facta inter vnum legatarium, & hæredem coram dicto arbitro non debet præiudicare cæteris legatarijs, qui non fuerunt coram dicto arbitro, nec etiam creditoribus, niſi hæres denuncia rit eis. vt venirent coram arbitro. Tunc enim benè præiudicaretur eis: ſi autem hæres non vult eſſe coram arbitro, ſed vult ſoluere integra lega a & fideicommiſſa, & vult quòd legatarij & fideicom. ſatiſdent ei eo modo qui dictus eſt in princ. huius legis, benè eſt audiendus. Viuianus.

a *Cum*

volunt legata, debent ſatiſdare hſdi eo modo qui dictus eſt in princ. huius leg. Et quod dixi in legatis, habet locũ in fideicom. ſingularibus ab hærede relictis. In dicto aũt verſi. ſecundum quod eueniet &c ponit talem caſum. Ponè, & dictus Caius inſtituit ſibi hæredẽ dictum Titium, & quoſdã alios, & non ſolum à dicto Titio, ſed etiã à cohæredibus eius multa legata reliquit. Incertum eſt, vtrum habeat locũ lex Falcidia. vel non propter æs alienum conditionale de quo dixi: vel etiam alio modo. Certè non ſolum dictus Titius. ſed etiã dicti eius cohæredes poſſunt facere interponi dictam ſatiſdationem. cum ſoluunt dicta legata legatariis, & non ſolum dicto Titio committitur dicta ſtipulatio. cum habente poſtea Falcidia: ſed etiam oĩbus dictis ſuis cohęredibus. Et hoc ſecundum ea quæ dicta ſunt à principio huius legis, vſque ad ſ. Marcellus, & hoc dicit, licèt multum obſcurè. Viuia.

5† Fl. de habeat locũ lex Falcidia. vel non propter æs alienum conditionale de quo dixi: vel etiam alio modo. Certè non ſolum dictus Titius. ſed etiã dicti eius cohæredes poſſunt facere interponi dictam ſatiſdationem. cum ſoluunt dicta legata legatariis, & non ſolum dicto Titio committitur dicta ſtipulatio cum habente poſtea Falcidia: ſed etiam oĩbus dictis ſuis cohęredibus. Et hoc ſecundum ea quæ dicta ſunt à principio huius legis, vſque ad ſ. Marcellus, & hoc dicit, licèt multum obſcurè. Viuia.

6† Fl. committitur.

7† Fl. dubium.

a *Cum dicitur lex Falc.*] vt sit latinum bonum.
b *Ad ineundam*] id est æstimãdam: ad quod C. de vsuris l. 2.
c *Modicum*] sic infra de damno infecto l. si proprietarius, in fi. & resp.
d *Cæteris*] sic C. res iter alios acta &c. ni fi citẽt, vt subijcit.
e *Probent*] si ergo non venerint, præiudicatur eis: aliàs ad quid vocarentur, sic in Authen. vt spon. lat. fi. ad hæc. & C. de epis. audien. auth. liberi furiosi. & C. de remis. pig. l. si eo.
f *Offerat*] i. hæres spontè sine cognitione arbitri. Acc.
g *Si legata quæda.*] CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, & ab eo legata reliquit purè, & sub conditione. Legatarij certè, quibus legauit purè, non aliter habebunt legata, quàm si cauent hæredi reddere ei, quanto amplius, quam per legem Falcidiã licuerit, ceperint nomine legatorum. Potest enim hæres habere dubium, vtrum lex falcidia sit locum habitura existẽtibus conditionibus insertis quibusdam ex legatis. Sed etsi legauit dictus testator Caio nouem vncias hæreditatis purè, & tres sub conditione, & hæres soluit ei dictas nouem vncias: debet ei prædicto modo cauere legatarius. Vinianus.
h *Soluantur*] cautione exacta. vt infra. §. proxi. & supra titu. 1. l. in quantitate. §. sed & legata. & l. si propter.
i *Iulianus*] facit sup. proxi. §.
k *Quadrans*] a'icuius rei singularis alioquin totius hæreditatis quadrans legatus sit: cum certum esset eum quadrantem retinendum, cur præstaretur?
¶ *Hæc stipulatio*] CASVS. Stipulatio, de qua dictum est à prin. huius legis, vsque huc, ideo locum habet, quia quamuis hæres possit repetere à legatario illud, qđ soluit ei vltra, quàm liceret ei capere per leg. Falc. tñ potest esse, vt legatarius non sit soluendo, & sic pereat id, quod ei datum est: nisi interueniat alius fideiussor, à quo hæres possit repetere. Non est ergo mirũ, si legatarius debet satisdare hæredi, vt dictum est, & non solum in legatis hẽr locum hæc satisdatio, sed etiam in donationibus causa mortis, quas dat hæres donatario. nam & de his detrahitur Falcidia. Viu.
l *Reperi*] si per facti errorem est solutum, non inris. vt C. ad legem Falcidiam. l. error. Accur.
m *Petat*] nisi aliquis fideiussor detur, à quo petatur, vt inf. eo l. nisi. §. 1. & sup. tit. 1. l. is cui. Accur.
n *In mortis*] quia & in ea locum habet Falc. vt C. ad legem Falcidia nol. si mortis.
¶ *Hæc verba*] CASVS. Cum hæres soluit legatario legatum interposuit, vt dictum est talem stipulationem. Promitis mihi restituere illud, quod amplius legatorum nomine ceperis, quàm ex lege Falcidia capere licebit? vnde dicit iurisconsultus, quòd dicta verba stipulationis non tantum cõprehendunt eũ legatarium, qui amplius acceperit, quàm ei Falcidia permisit, scilicet, vt reddat hæredi partem eius, quod ab eo acceperit, & partem sibi retineat, sed ẽt comprehẽdũt eum legatarium, qui totum, qđ accepit, dẽt hæredi restituere. Lex enim falc. quandoque totum reuocat. Cum enim ratio leg. falc. debeat taliter iniri, vt ẽtis alieni, & libertatum ratio habeatur: plerunque euenit, vt emergente debito, vel conditione æris alieni existente, vel etiã libertatum, eximatur totum illud, quod legatum est. Sed, & si non possit habere locum Falci. in testamento, quo sunt legata, relicta, puta, quia nullus facit illud: tamen habet locũ dicta stipulatio, scilicet, vt legatarius volens integrum legatum, caueat hæredi se ei restituturum, si plus receperit, quàm recipere deberet, habito respectu ad æs alienum, & ad libertates in testamento relictas. Nam, vt dictum est, prius debet detrahi æs alienum, & pretium manumissorum. Item & in alio casu non habetur ratio legis Falcidiæ in dicta stipulatione, sed alterius leg. vt puta si patronus, qui debet hodie habere tertiam partem bonorum liberti, sit purè institutus à liberto ex asse: & quinque vnciæ sint legatæ cuidã alij purè, & cuidam tertio aliquid sub conditione, ita quòd inter purum legatum quinque vnciarum, & conditionale nõ remanet portio prædicta debita patrono. Nam hoc casu, si velit legatarius, purum legatum quinque vnciarũ à dicto patrono instituto, tantùm dabit ei de restituendo illud, quod plus apparuerit eum recepisse, habita ratione cõditionalium legatorũ, & patris patrono debitæ ex lege Iustiniani. Non solum autem legatarius cauet hæredi, vt dictum est, sed etiam legatario, à quo relictum est fideicommissum debet cauere fideicom. hoc dicit vsque ad §. si res quæ. Viuianus.
o *Inseritur*] vt C. ad legem Falcidiam, l. in imponenda. Accur.
p *Ratio*] vt Instit. ad legem Falcidiam. in fi. & C. eodem. l. fi ea. & supra de inoffic. testamen. l. Papinianus. §. quoniam autem quarta. Item no. quòd amplius, etiam totum capito vt inf. de verb. signif. l. verbum. amplius. sic etiam econtra minus, quod nihil est, vt supra de tribu. l. illud. §. si tamen. & facit C. de hære. insti. l. 2. Accur.

¶ Cùm dicitur lex Falcidia [a] locum habere, arbiter dari solet ad ineundam [b] quantitatẽ bonorũ, tametsi vnusaliquod modicum [c] fideicommissum persequatur, quæ computatio præiudicare non debet cæteris, qui ad 1† arbitrium missi non sunt. solet tamen ab hęre de etiam cæteris [d] denuntiari fideicommissarijs, vt veniant ad 2† arbitrium, ibiq; causam suam agant: plerunq; etiã 3† creditoribus, vt de ære alieno probent. [e] Habet tñ rationem in legatarijs. Itẽ in fideicommissarijs, vt si offerat [f] id integrum, quod relictum est hæres desiderans caueri 4† sibi hac stipulatione, audiatur.
¶ Si legata [g] quędam præsenti die relicta sunt, 5† quædã sub conditione; interponẽda erit ista stipulatio propter legata conditionalia, dummodo ea legata, quę præsenti die relicta sint, integra soluantur. [h]
¶ Iulianus [i] deniq; scribit, Si purè, & sub conditione legata fuerint, nec 6† existente cõditione lex Falcidia locum habeat, non aliter legatorũ, quæ purè data sunt, actionem dari debere, quàm si cautum fuerit hæredi, quanto amplius, quàm per legem Falcidiam licuerit, ceperit, reddi. 7†
¶ Idem Iulianus scribit, eum, cui quadrans [k] sub conditione, & dodrãs purè legatus est cauere debere, quantò amplius, quàm per legem Falcidiam liceat, ceperit, reddi.
¶ Hæc stipulatio ideo locũ habet, quia & si reperi [l] potest id, quod solutum est: tamẽ fieri potest, vt non sit soluendo is, cui solutum est, ac per hoc pereat, [m] quod datum est.
¶ In mortis [n] quoque causa donationibus potest dici, hãc stipulationem esse interponendam.
Verbum amplius, quandoq; totum continet. Bar.
¶ Hæc verba stipulationis, Quod amplius* legatorũ nomine ceperis, quã ex lege Falcidia capere licebit: non tñ eum comprehendunt, qui amplius acceperit, quàm ei Falcidia permisit, vt reddat partẽ, & 8† habeat partem: verum etiam eum, qui totũ debet 9† restituere. Etenim sciendum est, legem Falcidiam interdũ partem eius, quod datum est, interdum totũ reuocare. Cũ enim habita ratione æris alieni falcidia ineatur, [o] plerunq; euenit, vt emergente debito, vel conditione æris alieni existente, totum, quod legatũ est exhauriatur. Sed & libertatũ 10† conditio interdum existens efficiet legatum omnino non deberi: quippe cum habita ratione libertatum, & deductis pretijs eorũ, tũc demum legatorum ineatur ratio. [p]

* Verbũ amplius exclusiuũ est, & augmentatiuũ. no. in Spe. de al lega. & dispu. §. post hæc verba. & plenius per Bart. in l. si seruus. §. si ita scriptum. ff. de leg. 2.

1† Arbitrium.
2† Arbitrium.
3† Plerunq;. &.
4† Fl. cauere.
5† Fl. sint.
6† Flo. neal. an.
7† Fl. deest. reddi.
8† Fl. deest. &.
9† Fl. deberet.
10† Fl libertatiũ. & paulo post.

a *Non habet*]vt militis.& alijs notatis.C.ad leg.Fal.l.in testamento.ñ habet locum hæc stipulatio.vt subijcit.& l.4xi.§.hæc verba.quia de fal.vult detrahi æs alienum.

b *Sufficiunt*]nec.n. vltra vires hæreditatis tenetur hæres ad legata.vt hic.vt ff.tit.1.l.1.§. idemq;.& ff.ti.1.l. in rõne §. quod tu igõ, ibi, Nec ad eam rem pri net &c. hodie cõtra. nisi fecerit inuentarium, vt in Authen. de hæredi. & Falc. §. si verò non faceret. coll.1. à creditoribus olim in solidum, & hodie idem, nisi faciat inuentariũ.vt C. de iure delibe. l.6.§. finaũt hoc aliquis.

c *Cauendum*] quia, & ipse Falc. retinet. secũdum Bulg. quod non placet, secũdum Ioan. in no. C. commu. de lega. l.1. §. & hęc dispe tumus. Dicitur ei, quia ipse cauet hęredi. vt quoniam ipse redderet hæredi, sibi tantum reddatur à fideicommissario. Item & alii quando retinet legatarius partem ex voluntate defuncti, & tunc cauetur, vt ff. eo. l. videamus, & facit ff. vsufru. quemad caueat l. si vsusfructus mihi. Acc.

d *Quincunx*] ideſt, quinque vnciæ, vt Insti. de hæred. instit. §. hæreditas.

e *Partem*]quæ olim per Prætorem erat dimidia: per l. Iustiniani, tertia. Inst. de suc. lib. §.1. & §. sed nostra. Excedebat ergo inter vtrunque legatum debitum patrono. si cõditio legati exiterit. & quia dubium erat propter conditionem, ideo interponitur cautio, vt sup. eo. §. si legata.

f *Illius legis*]Prætoriæ, vel etiam Iustiniani. vel etiã Papiæ, quæ & ipsa de hoc loquebatur, vt Inst. de suc. li. vsque ad §. multis, idem ergo erit in filio instituto, & gravato vltra quartam debitam iure naturæ.

¶ In quibusdam autem testamentis Falcidia quidem locum non habet:[a] verũtamen ita obseruat, vt licet quadrantem hęres non retineat, tamẽ eatenus [1]†legata debeantur, quatenus patrimonij vires sufficiunt, [b] vtique deducto ære alieno: item deductis pretijs eorum, qui libertatem in testõ, vel directã, vel fideicommissariam acceperunt.

¶ Sed, & legatario cauendum [c] est, à quo fideicommissa relinquuntur.[2]†

Vbi alio iure hæres quartam detrahit, cessat Falcidia, vel aliter, non debent detrahi duæ quartæ. Bar.

¶ Interdum non legis Falcidiæ, sed etiam alterius legis in hac stipulatione ratio facienda est, vt puta, si patronus ex asse hæres institutus sit, & pure quincunx [d] legatus sit, & sub conditione aliquid supra debitam patrono partem. [e] Nam in hunc casum ratio facienda est illius legis, [f] quæ patronos vocat, non legis Falci.

¶ Si res, quę legata est apud legatarium interierit, probandum est, exceptione succurri ei, qui promisit.[g]

Papinianus. 3†

LEX II.

ETiam si quãtiea [h] res sit, promiserit.[4]†

Vlpianus. 5†

LEX III.

NIsi [6]† dolo ipsius aliquid [i] factum sit. Tunc enim etiam ea doli clausula, quæ in ista stipulatione continetur, [k] tenebitur, & replicatione [l] repelli poterit.

¶ Hæc cautio, quæ pp legem Falcidiam interponitur, fideiussorũ habet pręstationẽ. [m]

¶ Si in plures dies [n] pecunia legata est, cum certum sit [o] legem Falcidiã locum habere, non stipulationi, sed computationi locũ esse Pędius ait, vt æstimetur, quanti sit, quod in diem legatum est, & tm̃ creditur legatũ esse, quantum efficit æstimatio: [p] 7† vt pro mõ eius ex omnib. legatis statim legis Falcidiæ ratio habeatur.

¶ Quoties [q] futurũ est, vt palã sic, [8]† & ante diẽ venientẽ iã Falcidiam locum habere, tones cõputatio [r] eius fit. Nam, quia quoties futurũ est vt palã sit ẽt ante diem legati venientẽ idem Falcidiæ locũ habeat tones cõputatio, & non interponi stipulatio: si aũt sunt relicta ẽt conditionalia legata, licq; conditio facit moram computationi Falcidiæ, eo ꝑ ante cordõnem non debẽtur conditionalia legata, tũc dẽt expectari conditio, donec existat ante quam fiat computatio, & legatarius volens legatũ purum, dẽt satisdare hæredi eo modo, qui supra dictus est, & aduenientę postea conditione condõnalium legatorum committetur stipulatio cõtra dictũ legatarium qui recipit legatum, habente. ff. locum Falc. Modo quæritur, cuius sententia debeat obtinere, & dicitur, quod illa legatarij. h. d. vsque ad ff. quamuis. Viu.

a *Non habet*]vt militis.& alijs notatis.C.ad leg.Fal.l.in testamento.ñ habet locum hæc stipulatio.vt subijcit.& l.4xi.§.hæc verba.quia de fal.vult detrahi æs alienum.

b *Sufficiunt*]nec.n. vltra vires hæreditatis tenetur hæres ad legata.vt hic.vt ff.tit.1.l.1.§. idemq;.& ff.ti.1.l. in rõne §. quod tu igõ, ibi, Nec ad eam rem pri net &c. hodie cõtra. nisi fecerit inuentarium, vt in Authen. de hæredi. & Falc. §. si verò non faceret. coll.1. à creditoribus olim in solidum, & hodie idem, nisi faciat inuentariũ.vt C. de iure delibe. l.6.§. finaũt hoc aliquis.

c *Cauendum*] quia, & ipse Falc. retinet. secũdum Bulg. quod non placet, secũdum Ioan. in no. C. commu. de lega. l.1. §. & hęc dispe tumus. Dicitur ei, quia ipse cauet hęredi. vt quoniam ipse redderet hæredi, sibi tantum reddatur à fideicommissario. Item & alii quando retinet legatarius partem ex voluntate defuncti, & tunc cauetur, vt ff. eo. l. videamus, & facit ff. vsufru. quemad caueat l. si vsusfructus mihi. Acc.

d *Quincunx*] ideſt, quinque vnciæ, vt Insti. de hæred. instit. §. hæreditas.

e *Partem*]quæ olim per Prætorem erat dimidia: per l. Iustiniani, tertia. Inst. de suc. lib. §.1. & §. sed nostra. Excedebat ergo inter vtrunque legatum debitum patrono. si cõditio legati exiterit. & quia dubium erat propter conditionem, ideo interponitur cautio, vt sup. eo. §. si legata.

f *Illius legis*]Prætoriæ, vel etiam Iustiniani. vel etiã Papiæ, quæ & ipsa de hoc loquebatur, vt Inst. de suc. li. vsque ad §. multis, idem ergo erit in filio instituto, & gravato vltra quartam debitam iure naturæ.

¶ *Si res, quæ*]CASVS. Legauit Titio equum & multa alia legata quibusdã reliquit. Dictus Titius accepit ab hæde o eo d. equũ, & satisfecit ei eo modo q dr̃ in prin. huius legis. Postea tracta ratione l. fal. apparet, qd̃ Titius accepit plus ab hæde nomine legati, quã liceret ei accipere per legẽ Fal. vnde hæres repetit ab eo illud plus. dicit Titius. Ego ñ teneor tibi, quia equus prędictus periit apud me. Nũquid valet eidem Titio talis exceptio. & dr̃ q; sic. etiam si promisit dicto hæredi, quanti ea res sit ll amplius acceperit idem Titius, quam liceret ei accipere per legẽ fal. si aũt dolo ipsius legatarij equus periit apud eum, non prodest ei d. exceptio, & replicatione doli repelletur. Dicitur etiam hic, quod cũ legatarius promittit hædi se restituturum ei, quod amplius acceperit, quã per leg. fal. ei liceret, dẽt similiter dare fideiuss. & n. d. cum duabus legibus seq; vsque ad ff. ũ in plures. Viu.

g *Promisit*]ſ. reddere, quanto amplius &c.

h *ETiam si qua res ea*]contra videbatur, quia in genere videtur teneri, quod non potest perire, vt sup. tit. 1. l. in ratione. §. incertè. sed tamen liberatur quis &c. & est hic sup. si quis eau. l. 2. in prin.

i *NIsi aliquid*]vt quia sciens legatum indebitum accepit. Idẽ multò magis si dolo suo res interierit. Acc.

k *Continetur*]vt sup. eo. l. 1 in §. 1. ei pos-

l *Replicatione*]ſ. dolo contra exceptionem, quam opponeret de rei interitu. Acc.

m *Præstationem* facit sup. eo. l. 1. in princ. vbi dicit satisdet & §. hæc stipulatio. & inf. de præto. stipu. l. Prætoria.

¶ *Si in plures*]CASVS. Legauit q bus dã purè. & Titio legauit ob anno to. viq; ad 10. annos, & decessit. Mõpenit Titius vna. 10. ab hæde meo dicit ei Lætes: nolo tibi ẽ soluere, nisi tantũdem mihi de restituendo, si qd apparuerit te plus accepisse nõie legati. q̃ licet accipere ꝑ legem Fal. qa ꝑ pecuniã in plures dies tibi relictã incertũ est, vtrũ habeat locũ l. fal. vel non. dicit Titius. non est incertũ ꝑ hoc: in ñ statim põt esse certũ vtrũ habeat locum Fal. an nõ. Certum est. n. debere mihi legatum. qa nuis dies nõdum venerit. Vnde volo. q̃ inconti nenti faciamus computationem legatorũ. ſ. in eorum. & reliquorum. vt incõtinenti videamus vtrũ habeat locum l. Fal. vel non. & si hẽat locum l. fal. incontinenti detrahes tam de legatis. alioquin soluas legata integra. & tolo. q̃ æstimemus. quãtum valet legatũ pecuniæ relictæ mihi in plures dies, & pro mõ eius valeris, volo. qd̃ detrahas mihi Fal. Et reddo tibi rationem. quare ita volo fieri computationem. & non interponere stipulationem, quia quoties futurũ est vt palã sit ẽt ante diem legati venientẽ idem Fal. locũ habere. tones dẽt fieri computatio. & non interponi stipulatio: si aũt sunt relicta ẽt conditionalia legata. licq; conditio facit moram computationi Falcidiæ. eo ꝑ ante cordõnem non debẽtur conditionalia legata. tũc dẽt expectari conditio. donec existat ante quam fiat computatio. & legatarius volens legatũ purum. dẽt satisdare hæredi eo modo. qui supra dictus est. & aduenientę postea conditione condõnalium legatorum committetur stipulatio cõtra dictũ legatarium qui recipit legatum. habente. ff. locum Falc. Modo quæritur. cuius sententia debeat obtinere. & dicitur. quod illa legatarij. h. d. vsque ad ff. quamuis. Viu.

3† Fl. Pius lus li. 7. ac edictũ 4† Fl. permisit. 5† lib. 10 ad edictum. 6† Flo. si ſi.

7† Fef legatũ efficax ſtima io. vt. 8† Fi. ſit.

n *Si plures dies*]vt ic. annua. vel singulis annis vsq; ad 10. annos. vel annua. bima. trima die. vt ff. tit. 1. l. penales. ſ. annua. secus si simpliciter annua. vel singulis annis, quia iure conditionalis sunt. & habet locum hæc stipulatio. vt sup. ti. 1. l. 1. §. si in singulos annos.

o *Cum certum ſit*] i. non est incertum propter diẽ qui nondum venit cum locum habere, aq; parabitur. n. puro legato id. quod in diem certum relinquitur. & vtil. q; trã smittitur ad hæredem. vt C. de ea. tol. l. vnica. § cum igitur in fi. §. fe. & legitur per abnegationem. sup. de dolo. l. non debet.

p *Æstimatio*]æstimatur aũt legatum in diem tanto minus, quanto quis in die illũ lucrari potest. vt ff. ti. 1. l. in quantitate. §. in diem. Idem in cõditionali. cessante cõditione, vt inf. proxi. §. & ff. tit. 1. l. qui quadraginta. §. fi.

q *Quoties*]continuatur cum superiori.

r *Computat o*]& non l. ẽt locum hæc stipulatio. quæ habet locum quando dubium est. vt supra eod. l. 1. in princi. & §. Marcellus. Acc.

In

si conditio in mora [a] est, expectabimus [b] conditionē, quoad existat. Si autem dies supereſt: [c] iam hic intercapedinis temporis habita ratione, atque æstimatione, sic de falcidia disputabimus, & committi stipulationem dicemus.

In legatis minutis causa alimentorum non præstatur hac cautio. Bart.

¶ Quamuis autem omnes legatarij, & fideicommissarij necesse habeant hac stipulatione cauere, [d] tamen quibusdam remitti Diui fratres * rescripserunt: vt puta, ijs, quibus minuta [e] alimenta sunt relicta. Pompeiæ enim Faustinæ rescripserunt sic, Non eandem [f] causam esse decem aureorum, quos annuos tibi testamento Pompeiæ Crispinæ patronæ tuæ relictos proponis, atque fuit alimentorū, & vestiarij libertis [g] relictorum: quibus [h] propterea [2] † cautionis onus remittendum existimauimus.

¶ Item sciendum est, fiscum hanc cautionem non pati: * sed perinde conueniri [k] posse, ac si cauisset. Cæteros autem, cuiuscunque dignitatis sint, licet etiam legata perceperint, compelli [l] debere ad cauendum, diuus Pius rescripsit: ex quo rescripto etiam illud accipimus, quod etiā post soluta legata voluerit [m] 3 † stipulationē interponi. ¶ Si legatarius hērdi, qui cōtrouersiā hērditatis Sempronius mouet mihi qstionē hæreditatis, vel minatur mihi mouere, & Seius legatarius petit à me legatū. Vñ ego dedit ei legatū, & ipse cauit mihi de restituendo mihi legato, si euicta mihi fuerit hērditas, & postea Sempronius pactus euicit mihi hæreditatem, nunquid committitur mihi dicta stipulatio contra legatariū? Et dico sic, si modo culpa abest à me hærede, q stipulatus fui ab eo, & si per partes euincatur mihi hæreditas, sæpius cōmittetur mihi stipulatio contra legatarium: si aūt ego hæres fui in negligētia, vel in culpa, vt mihi hæreditas euinceretur à Sempronio, non cōmittetur mihi dicta stipulatio contra dictum legatarium. Si at egomet mihi euici hæreditatē ex alia causa, bene committitur mihi stipulatio contra dictum legatarium, puta, quia d. Titius testator instituit me hæredem in alio sequenti testō, in quo legatum dicto legatario non reliquit, & accepi hæreditatē ex secundo testamento, & non ex primo. Et sic video euicisse mihi, quantum ad primum testamentū. Nūquid si ego heres solui dicto legatario, & non feci interponi dictam stipulationem: potero cōdicere condictione hac causa dictā cautionē, si ipse nō caueat? Et dī, quod sic. Nam ea, q per errorē cōmissa, vel soluta sunt, condici possunt: dictā tñ cautio non dēt interponi, nisi causa cognita. Nā iniquū est omnino caueri hæredi p legatarium nōdum illata hæredi per aliquē extraneū controuersia hæreditatis causa. Possunt in cluſorie mihi fieri hæredi, quas quidē hæres timere non dēt. Si tñ ego dicam me hæredem ex testō, & alius, qui vocatur sicut ego, dicat similiter se solum hæredē ex eodem testamento: legatarij, & ēt creditores possunt cōuenire me, vel ipsum, quemcunq; volunt. Et scias, quod tūc habet locum dicta cautio inter me hæredem, & legatariū, cum ego do, vel soluo legatario rē meam, vel pecuniā, siue ante motam mihi hæreditatis qstionem, siue post. Si vero soluam ei pecuniā hæreditariam, vel tradā ei rem hērditariam ante motam mihi controuersiam hæreditatis, non est mihi cauendum per legatarium, quia ēt si sim postea victus de hæreditate, non tenetor vincenti de eo, quod solui legatario. Nō. n. illud possideo, quod solui legatario, nec dolo desij possidere in hoc casu. Si āt post motam mihi controuersiā hæreditatis solutā legatario, sine cautione peruniam hereditariā, vel tradā ei hæreditariā sibi legatā: teneor, vincenti me hæredem de eo quod solui legatario, & hoc pp culpam meā. Sed si ego dicam me hæredē ex testō, & alius, 3 † vocatur, sicut ego, dicat similiter se solū hæredem ex eodē testō & ego tradā legatario rē hæreditariā sibi legatā: Nūquid tunc debet mihi legatarius cauere? Et dico, q nō: qa omnimodo ego liberor à legatario p dictam traditionē, si inuenior postea hæres: vel liberatur ille, qui vocatur sicut ego, & q dicit se hæredē (vt dictū est) si inueniatur postea hæres: sicut & si soluissem alicui creditori hæreditario. Et idē credo, si soluissem meā pecuniā, vel credidissem rem meā, quia siue vineam, siue succumbā, habeo vñ retineam illud, quod solui, vel tradidi legatario, cum hæredit. possideam. Si aūt ille, q à me petebat hæredit. & qui dicebat se hæredē, soluat suam pecuniā, vel suam rē tradat legatario, vel creditori, necessaria est ei cautio cū non habeat vñ retineat, si ego vincā eum. Si aūt soluat hæreditariam pecuniā, vel rem hæreditariam tradat creditori q non debeat ei caueri per legatarium, vel creditorem, quia omnimodo, aut ipse, aut ego liberor per dictam solutionem. Id est, ille ex nobis qui vincet hæreditatem. & hoc dicit vsque ad l. videamus. Vi.

Sperat

a *In mora est*] id est, conditionale est legatum.

b *Expectabimus*] Ad faciendum computationem, non dico stipulationem: imo statim interponitur stipulatio.

c *Dies supereſt*] i. in diem certum legatum est relictum, & secundum hoc, quod dicit in fi. committi stipulationē, & commutat casum, quādo fuisset conditionale. Vel dic plani⁹ si supereſt dies, i. conditio, vel dies cōditionalis aduenit, vt colligitur ex eo, qđ mō no. sup. prox. §. & facit sup. tit. t. l. cū Titio & l. in lege falcidia non habetur, & l. lex falcidia.

¶ *Quamuis*] CASVS. Quamuis omnes legatarij, & fideicom. qui volunt legata, & fideicom. ab hærede teneantur satisdare ei eo modo, qui dictus est supra eodem l. prima, in princip. sunt tamē quidam, qui non tenentur: puta ij quibus alimenta sunt relicta, & hic casus accidit de facto in persona Pompeiæ Faustinę. Item fiscus, cui legatū est, non tenetur satisdare: habente tamen postea locum falc. perinde conuenitur fiscus ab hærede, ac ū satis dedisset. Cæteri autem legatarij cuiuscunque sint dignitatis, tenentur satisdare: siue perceperunt legata siue non. Viuianus.

d *Cauere*] id est, satisdare, vt supra eodem, l. prima, §. primo. Accursius.

e *Minuta*] dicuntur minuta vsque ad x. aureos, vt hic subijcit, vel aliter, vt sup. de dolo, l. si oleum, §. fi. & l. seq. aliàs, & aliter, vt no. de sen. ex breuicu. authen. nisi.

f *Non eandem*] verba rescripti, & habeas in litera, sic alij habent. Si non eadem &c. & dicunt q̄ abundat dictio, ū. Alij dicunt, q̄ hæc dictio, si, refertur ad verba præmissa, & rescripta, quæ non habemus.

g *Libertis*] cæteris. Accursius.

h *Quibus*] i. in quibus decem aurei. Nec enim refertur ad verbum libertis: nam ipsi habēt necesse satisdare, secundū Matt. vel potest dici, vt liberti alimentarij non satisdent fauore alimentorum, vt sup. de transac. l. cum hi, §. si in annos, & secundum hoc sunt minuta ad arbitriū iudicis. Sed quæ est ratio, quod non satisdatur pro minutis legatis? Respon. quia pauperibus consueuerunt talia relinqui, qui satisdare non possunt facilè, vt inf. eodem, l. cum non facilè, vel quia non est verisimile quòd fiant non soluendo in tā modico, propter quod stipulatio fit, vt supra eodem, l. 1. §. hæc stipulatio, vel si ponas in alimentis, vt dixi, est ratio, alimentorum fauor. Sed licet non satisdetur, an habeat locum repetitio, si falc. emergat? Respon. si sciens soluerit, non, nisi hoc dicat, vt supra de condi. indebi. l. secunda, in princ. & inf. proxi. l. Si autem ignorans, distingue inter facti, & iuris errorem, vt C. ad leg. falc. l. error. Item nūquid saltem caubunt fine fideiussore? Respon. forte sic, arg. sup. de iud. l. secunda, §. sed si dubitetur. & forte etiam sub pœna, cum illud non sit eis difficile. Item est arg. contra inf. de dam. infec. l. si proprietarius in fi. 1. respon. Accursius.

i *Non pati*] sic inf. vt leg. nomi. caue. le. 1. §. si ad fiscum.

k *Conuenire*] vel cond. inde, vel vtili ex stipulatu, quam sæpè lex tribuit, licet interposita non fuerit, vt sup. sc. adopt. l. his verbis. Azo.

l *Compelli*] sic in satisdatione, Iudic. sol. vt sup. de procur. l. si minor. §. finali. secus in cautione de iudi. sisti, vt supra qui satis. cog. l. sciendum.

m *Voluerit*] rescriptum, ad quod est inf. ea. l. § fi.

¶ *Si legatarius*] CASVS. Hic loquitur de alia cautione, quā sup. dictum fit, vnde pone, quod Titius instituit me hæredē, & legauit Seio centum, & decessit dictus Titius. Postea

1† Fl. Crispianę.

2 † sunt q. pro, propterea, emendēt, prætorię. * quia semp intelligitur esse solutū do, l. 1. inf. & fundoali.

3 † Fl. voluit.

* Diuos fratres, aliàs diximus, vocatos esse. M Anton. philosophum, & Aelium Verū, ex Sparti. in Aelio Vero, p quo vi. Ant. Aug. lib. sing. de falcidia. §. præterea.

meta rario leg. Fale. Nam aut ille impubes, cuius semis gratuatus est legatis, successit alteri impuberi gratuato: & tunc augentur legata à se relicta; aut è conuerso, & tunc non: vt dictum est. Viuianus.

a *Legauerat*] & per legata exinaniuerat.

b *Substituerat*] vulgariter, & pupillariter.

c *Mortuo*] ante quã esset hæres, vt infra subiicit.

d *Ex substitutione*] scilicet vulgari: vt ¡patet.

e *Totius assis*] fuit enim hæres soli testatori, & ideo solida præstat legata, etiãsi non habeat nisi tres vncias de tota hæreditate. Azo.

f *Solida*] non potest enim deducere Falcidiam eius nomine, qui nunquã fuit hæres. 1 & facit inf ea. l. §. fi. Sed contra. sup. eo. l. qp si alteruter. in fi. nam hic fit contributio, ibi non: sed illa secundum istã distinguitur: qa si fuit pupilli pars defecta, distinguitur, an veniat substitutus ex vulgari, & fit contributio: an ex pupillari, & tunc nõ, vt inf. proxi. si verò, &c.

g *Antequam patri*] & ita patet, quod fuit hæres ex vulgari substitutione.

h *Fuerit*] & decessit in pupillari ætate, & sic successit pupillo ex substitutione pupillari substitutus.

i *Quibus*] s. legatis.

k *Substituerit*] vulgari, vel pupillari.

l *Cuilibet*] etiam maiori.

m *Reliquerit*] aliàs est, reliquerat, ponere debet: & tunc sequitur ver. Eadem dicenda sunt, &c. aliàs est, reliquit, deducet. Penè eadem di. &c. & erit ver. Penè, &c. & est philosophicum temperamentum, vt aliàs forsan, sup. de aib. l. si duo. Accur.

n *Habenda sit*] distinguitur. n. vtrum pars defecta fuerit gratuata, an pars, quæ non fuerit defecta. & idẽ distinguitur in iure accrescendi, vt ī. eo. l. qđ si alteruter. Azo. & facit ī. eo. l. in ratione sed dic, vt plenè no. in d. l. qđ si alteruter. Acc.

¶ *Qui filios impuberes*] CASVS. Titius habẽs duos filios impuberes, instituit sibi hæredem alterum eorum, & alterum exhæredauit: postea substituit instituto prædictum exhæredatum: & postea substituit Męuium prædicto impuberi exhæredato: & postea multa legata reliquit quibusdã a prædicto Mæuio: & postea decessit d. Titius testator: & postea prædictus impubes exhæredatus extitit hæres fratri suo prę dicto, qui fuerat institutus. & postea decessit d. impubes exhæredatus: & sic ei successit ex substitutione d. Mæuius. Veniunt modo legatarij, quibus fuerunt relicta legata à Mæuio prædicto, & petunt ab eo d. legata. Mæuius autẽ respondet eis, & dicit, Libenter volo vobis soluere legata: ramẽ de his volo detrahere Falc. quia post mortem Titij testatoris tantum sunt diminuta bona eius per filios suos impuberes, quod habet locum Falcidia, dicunt ei legatarij. Non debes nobis detrahere Falc. quia tempore mortis d. testatoris ītrat in bonis suis, quod nõ habebat locum Falcidia. Modò quæritur, cuius, vel quorum allegatio debeat obtinere? Et rñ. quod allegatio legatariorum: & est ratio: quia iudicio, &

semissem legauerat: [a] à Titio nihil, & Titium filio substituerat. [b] Quæsitum est, cum Titius in institutione adiisset, & impubere filio mortuo, [c] ex substitutione [d] hæres extitisset, quantum legatorum nomine præstare deberet? Et placuit solida legata eum præstare debere. Nam cõfusi duo semisses efficerent, [1]† vt circa legem Falcidiã totius assis [e] ratio haberetur, & solida [f] legata præstarentur. Sed hoc ita verum est, si filius ante quam patri [g] hæres existeret, decessisset. Si verò prius hæres patri fuerit, [h 2]† non ampliora legata debet substitutus, quam quibus [i] pupillus obligatus fuerit: 3† quia non suo nomine obligatur, sed defuncti pupilli, qui nihil amplius, quam semissem dodrantem præstare necesse habuit.

¶ Quod si extranei hæredis semis totus legatus fuerit, isque pupillo, à quo nihil legatum erat ex substitutione [k] hæres extiterit: poterit dici augeri legata, & perinde agẽdum, ac si cuilibet [l] cohæredi substitutus fuisset, eoque omittente hæreditatẽ, ex asse hæres extitisset: quia semper substituturus rõnem legis Falcidiæ ex quantitate bonorum [m], quæ pater reliquerit, [m] deducet. 4† Penè eadem dicenda sunt, & si pater duos impubes res hæredes instituerit, & eos dem inuicem substituerit, deinde iure substitutionis ad alterũ hæreditas reciderit, & legis Falcidiæ rõ habenda sit. [n]

Si exhæredatus succedit fratri ex substitutione, & sic ex voluntate expressa valent legata ab exhæredato substituto: sed si succedit ex potestate legis, non valent. Bar.

¶ Qui filios [o] duos impuberes habebat, alterum hæredem instituit, alterum exhæredauit: deinde exhæredatum instituto substituit, ac postea exhæredato Mæuium, & ab eo [o] legauit. Exhæredatus 5† impuberi fratri extitit [p] hæres: deinde impubes [q] decessit. Cum iudicio patris facultates paternæ per causam hæreditariam ex substitutione ad Mæuium [r] 6† perueniant, potest dici legata ab eo [s] relicta præstanda esse, ha-

1¶ Aliàs, Nã confusos duos semisses efficere. 2 Debet enim peti Fal. per hæredem à legatarijs: aliàs nõ dẽtur. Bart. & Bal. ī præd. l. cũ quis. C. de iuris, & fa. ign. idẽ Bal. ī l. fi. q 3 ad decl. 6. in oĩb. C. de epis. & cle. 2† Flo. si verò patri hęris, fuit. 3† Fl. fuerat.

4¶ Fl. potest eadẽ dicere.

6¶ Flo ad eum.

vltima voluntate dicti testatoris patris dictorum impuberum peruenerunt ad d. Mæuium facultates eiusdem testatoris per cautam hæreditariam, i. ex substitutione, siue ex substitutionibus prædictis. Sed nonne est prædictis contrarium, quia alias dī. Si exhæredo filium meum impuberem, quem solum habeo, & ei legatum relinquo: & ei Mæuium, pones in d. legato substituo, & etiã in alijs, quæ aliũde habet dictus exhæredatus: & ab eodem substituto legata relinquo: & postea d. Męuius succedit ex substitutione d. exhæredato: s. qđ non ideo magis dictus Męuius substitutus obligatur d. legatis à se relictis, quod habet ex substitutione d. legatum, quod reliquit dicto impuberi exhæredato: qđ quidem dicitur C. de le. l. cum quidam? Respondeo, nõ est contrarium: quia in hoc casu non peruenit ad eum Mæuium substitutũ hæreditatis meę portio, sed solummodo legatum, quod reliqui ipsi exhæredato filio meo: in nostro autẽ casu in princip. §. posito peruenit ad Mæuium substitutũ non solum portio hereditatis paternæ, sed etiam totum ius hæreditarium: & ideo non est mirum, si ibi tenetur legatarijs, & eo modo, qui ibi dictus est, i. habita ratione legis Falcidiæ in his bonis, quæ pater mortis tempore reliquit. Dicet aliquis, pone, retento casu in prin. §. posito, quod filius exhæredatus non extitit hæres fratri suo ex substitutione, sed authoritate legis duodecim tabularum deserto testamento Titij testatoris, aut per interpositam personam, & postea idem impubes exhæredatus decessit, & sic extitit ei hæres ex substitutione dictus Mæuius: nunquid idem Mæuius substitutus æstimandus erit debere sic legata à se relicta, sicut dictum est eum debere in principio huius §. i. habita ratione legis Falcidiæ, in his bonis, quæ pater mortis tempore reliquit? Et respondetur, quod minimè illo modo, vel etiam aliquo alio. nam nullo modò tenetur idem Mæuius præstare legata à se relicta eo casu. Nam quantum interfuit exhæredatus filius ex substitutione fratri suo hæres existat, an alio modo: saltem ex eo appareat, quod alias ab eo exhæredato legare pater potuit, id est cum ex substitutione est hæres fratri suo instituto: aliàs non potuit ab eo legare pater, i cum non est hæres ex substitutione, sed ex lege, vel per interpositam personam: vt supra dictum est. si ergo non potest eo casu, ab eo legare, vt dictum est: ergo nec potest ab eius substituto. Nam est congruens rationi, ne testator habeat plus iuris circa personam substituti, quam habuerat in eo, cui eum substituit. Viuianus.

* De sensu huius ſ. vide Cor. ſ. l. cũ acutiſſimi. num. 87. C. de fideicom.

5¶ Flo. & exhęredatus.

a *Legauerat*] & per legata exinaniuerat.

b *Substituerat*] vulgariter, & pupillariter.

c *Mortuo*] ante quã esset hæres, vt infra subiicit.

d *Ex substitutione*] scilicet vulgari: vt ¡patet.

e *Totius assis*] fuit enim hæres soli testatori, & ideo solida præstat legata, etiãsi non habeat nisi tres vncias de tota hæreditate. Azo.

f *Solida*] non potest enim deducere Falcidiam eius nomine, qui nunquã fuit hæres. 1 & facit inf ea. l. §. fi. Sed contra. sup. eo. l. qp si alteruter. in fi. nam hic fit contributio, ibi non: sed illa secundum istã distinguitur: qa si fuit pupilli pars defecta, distinguitur, an veniat substitutus ex vulgari, & fit contributio: an ex pupillari, & tunc nõ, vt inf. proxi. si verò, &c.

g *Antequam patri*] & ita patet, quod fuit hæres ex vulgari substitutione.

h *Fuerit*] & decessit in pupillari ætate, & sic successit pupillo ex substitutione pupillari substitutus.

i *Quibus*] s. legatis.

k *Substituerit*] vulgari, vel pupillari.

l *Cuilibet*] etiam maiori.

m *Reliquerit*] aliàs est, reliquerat, ponere debet: & tunc sequitur ver. Eadem dicenda sunt, &c. aliàs est, reliquit, deducet. Penè eadem di. &c. & erit ver. Penè, &c. & est philosophicum temperamentum, vt aliàs forsan, sup. de aib. l. si duo. Accur.

n *Habenda sit*] distinguitur. n. vtrum pars defecta fuerit gratuata, an pars, quæ non fuerit defecta. & idẽ distinguitur in iure accrescendi, vt ī. eo. l. qđ si alteruter. Azo. & facit ī. eo. l. in ratione sed dic, vt plenè no. in d. l. qđ si alteruter. Acc.

¶ *Qui filios impuberes*] CASVS. Titius habẽs duos filios impuberes, instituit sibi hæredem alterum eorum, & alterum exhæredauit: postea substituit instituto prædictum exhæredatum: & postea substituit Męuium prædicto impuberi exhæredato: & postea multa legata reliquit quibusdã a prædicto Mæuio: & postea decessit d. Titius testator: & postea prædictus impubes exhæredatus extitit hæres fratri suo prę dicto, qui fuerat institutus. & postea decessit d. impubes exhæredatus: & sic ei successit ex substitutione d. Mæuius. Veniunt modo legatarij, quibus fuerunt relicta legata à Mæuio prædicto, & petunt ab eo d. legata. Mæuius autẽ respondet eis, & dicit, Libenter volo vobis soluere legata: ramẽ de his volo detrahere Falc. quia post mortem Titij testatoris tantum sunt diminuta bona eius per filios suos impuberes, quod habet locum Falcidia, dicunt ei legatarij. Non debes nobis detrahere Falc. quia tempore mortis d. testatoris ītrat in bonis suis, quod nõ habebat locum Falcidia. Modò quæritur, cuius, vel quorum allegatio debeat obtinere? Et rñ. quod allegatio legatariorum: & est ratio: quia iudicio, &

o *Ab eo*] Mæuio. Accur.

p *Extitit*] ex substitutione pupillari.

q *Impubes*] exhæredatus.

r *Ad Mæuium*] alias est ad eum, s. Mæuium.

s *Ab eo*] s. Mæuio.

Mor-

a *Mortis*] sic sup.eo.l.in duplicibus.
b *Dederit*] & ei substituit in legato, & alijs.
c *Nihilo magis*] id est, non magis.
d *Legatum*] à se substituto relictũ: vel die, legato, i. propter legatũ filio relictum non tenetur substitutus pro relicto à se.
e *Ad eum*] s. exhæredatum. Accur.
f *Legata debere.*] lege interrogatiuè & respõdetur. Minimè videbatur eũ teneri in eo, qꝓ hæreditario iure peruenit. Sed contra est. vt dicit, & hic est speciale contra regulam, ff. de le. 3. l. si fuerit. §. fi. s. sicut possum relinquere ab hærede, sic & ab hæredis hærede, ſm Azo. vel ſm alios refert dicã. Lego ab hærede hæredis, & valet. vt ibi: an, à Titio, nominando aliquem, qui licet postea sit hæres hæredis, non tenetur. vt su. de pact. l. si vnus. §. fi. 2†Fl. minime debere nã.
g *Vel ex eo*] i. saltem.
h *Non potuit.*] id est, cum ex substitutione prius hrs patri extitit.
i *Neque*] imò non tãtum, quia exhæredatum, cui legauit, legato onerari potuit, sed à substituto legatum relinquere nõ potuit: relictum tamen ab eo exhæredato etiam à substituto præstandum puto, vt C. de leg. l. cum quidam. & su. de vulg. substi. l. cohæredi. §. cum filius. Azo. & facit su. de le. 1. l. plane. 2. l. respon. & sup. de leg 3. l. fi. in princ. & inst. tit. 1. l. 1. Accursius. 3† Aliàs haberet.

¶ *Cohæres*] CASVS. Filium meum impuberem mihi hæredem instituí in sex vncijs hereditatis meæ, & multa legata ab eo reliqui, ita ꝙ exhaustus est semis, siue sex vnciæ, in quib. eum instituí, non tã ita fuit exhaustus legatis, quin solutis eisdem legatis remaneret apud eum, quarta semissis, vel parum minus, vel aliquid de ea. Et postea eidem Mæuio meo filio dedi cohæredem Titiũ in alio semisse, & toi ab eo Titio legata reliqui quibusdam, ꝙ totus suus semis fuit exhaustus. Postea eundem Titium substitui eidem meo filio vulgariter, & pupillariter, & in eadẽ substitutione reliqui legata d. Titio pone, & postea decessi. Postea d. Titius adiuit hæreditatem, pro sua parte, & soluit legata pro ea parte, qua eũ instituí, detracta cuilibet legatario Fal. & postea dictus meus filius decessit ante, quam aditet pro suo semisse, & sic ex substitutione vulgari hæres extitit eidem d. Titius. Venitur modo ad Titiũ legatarij, quib. ipse soluerat legata detracta Fal. & dãt ei, tu habes semissẽ impuberis non exhaustũ legatis in totũ. Certè volumus ꝙ ex integro ponatur rõ leg. Falc. in tota hæreditate, ita, vt contributis legatis, quæ à te, & q̃ à pupillo data fuerũt, pars quarta omnium bonorũ apud te remaneat, & totus dodrans totius hæreditatis proficiat nobis, & alijs legatarijs, & ita in aliquo augebũtur legata nostra, propter hoc, ꝙ semis impuberis, quẽ hẽs, non est in totũ exhaustus. Titius aũt non vult contribuere prædicto mõ. Quæritur quid iuris sit? Et dr, ꝙ bñ dẽt fieri dicta cõtributio. Nã licet pupillo hrs extiterit d. Titius ex dicta vulgari substõne, tñ circa leg. Fal. perinde dẽt rõ hrj, ac si mihi patri i totũ directò hrs extitisset, quo casu sine dubio cõtribuũi omnia legata in rõne legitimæ, & ita in hoc casu tali modo, & non aliter, augẽtur dicta legata à dicto substituto vltra dodrantẽ suæ partis, sicut augẽt in isto alio casu, s. cum ex parte hæres institutus, & cohæredi suo maiori substitutus deliberante cohærede soluit legata à se relicta vltra dodrantẽ suæ partis, detracta ex his Fal. deinde ex substitutione partẽ dicti cohærdis sui acquirat. Quo quidem casu sine dubio augentur dicta legata à substituto data, vt sup. ea. l. 4, qui filium. ibi, quod si extranei hæredis, &c. Viu.

K *Ratione*] cum nil ei remanserat tot erant legata. Acc.
l *Præstiterit*] erat ergo grauata vltra dodrantem, ita. ꝙ nihil remanebat ei. Ac.
m *Exhaustus*] non adeo, vt semis, cohæredis, quia apud cohæredem nil de quarta remanerat, & ob id eũ integram de legatis à se relictis detraxerat, & ideo quia non sic erat grauata pars pupilli, legata relicta à cohærede in aliquo augentur, & pro rata omnium legatorum fit vna contributio. Et mo. ꝙ dicit, exhausta pars pupilli, licet aliquid remaneat, vel minus quarta, vel quarta, sic C. de inof. do. l. cũ donationib. ſm Azo. Sed contra. su. e. l. in rõne, §. quæsitũ, sed dic. vt su. eo. l. ꝙ si alteruter, vel ſm H. quod dicit, Impubere mortuo, si antequam adeat hæreditatem, & ꝙ dicit postea, Contributis legatis, sub. omnib. & cõcor. su. eo. §. qui filium. & l. ꝙ si alteruter. Vel dic, quod mortuus est, postquam adiuit hæreditatem, & quod dicit, Contributis legatis, sub. his, q̃ relicta sunt ab ipso in pupillar. tabulis, i. in substõne, non his q̃ relicta erant ab eo in primis tabulis, & hoc est ꝙ dicit, su. e. l. in rõne, §. quæsitum, secũdum Hug.
4† Quidam putant legẽdũ, nec semis, cõtra fidem oĩs scripturę.
5† F. fuerant.
6† Fl. adquirat.
7† Lib. §. Quæstio.

n *Non aliter augebuntur*] s. ꝙ pupillarẽ hæreditatem, q̃ nõ adeo erat grauata, vt mea, vt statim dixi. Si. n. nil de hæreditate mea apud me, vel pupillũ remãsisset, qualiter mea legata ꝑ partẽ suam, vel ex ꝺuctiõ dicerẽtur augeri, vel qñ fieret cõtributio.
o *Deinde*] hic ergo pupillarem substõnem assimilat vulgari. Azo. & facit su. ea. l. §. qui filiũ. ibi, ꝙ si extranei, &c. Accur.

Qui quadringenta] CASVS. Seius hẽns fundũ valentẽ centũ aur. & hũs in bonis, quod valeat alios ducentos, & ita hãs in bonis 300. fecit testm, & instituit sibi hæredẽ Caium, & quibusdã legauit 300. deinde fundũ ꝓdictũ legauit tibi Titio sub hac cõdõne, si le. Fal. i testõ suo locꝰ nõ esset. Et ita distribuit oĩa sua bona per legata, & postea decessit. d. Seius testõr. Mõ q̃ritur, qd iuris sit, i. vtrũ valeat dictũ legatũ fundi, vel nõ? & vtrũ alia legata valeãt, vel nõ? Et ñõd. de stricto iure, ꝙ ista qõ non ꝓt solui, & est ista qõ illud, ꝙ vocatur apud Dialecticos tractus, i. talis qõ, ex qua sp concluditur rñdenti, vã quicquid constituerimus verum esse in hac qõne, falsum reperietur. Et de hoc pono tibi exem plũ, nã si dictũ legatum fundi tibi datũ dicamus valere, locus erit legi Fal. cũ nihil in hæreditate supersit valente dicto legato fundi, & alijs legatis, & iõ deficiente cõdõne apposita in dicto legato fundi, nõ debebit tibi dictũ legatũ fũdi. In dicto. n. legato fundi fuit apposita talis conditio per testõrem, vt di-

ctū est. Si legi Fal. in testō suo locus non esset, &c. Rursus si legatū valiturū non sit tō, quia p̄dicta conditio deficiat, nō erit tūc locus le. Falc. quia eo casu fundus legatus remanet ī hēditate, q̄ fundus capit quartā hērditatis. Porrō si in prædicto casu non sit locus le. Fal. ergo extitit cōditio appositā legato fundi, si extitit condō. ergo legatum fundi tibi Titio debebitur. Et ita vt dixi, quācunq; parte capitis in hac qō̄e, reperitur postea falsa, & ita nō vr de stricto iure possi se solui prædictā q̄stionem. De æquitate aūt dr̄ hic, non valere dictum legatum fundi. Præsumitur. n. testatorē voluisse, vt propter tuum legatū fundi nō minuerentur legata exterorū, quib. legauit 300. Cū. n. dixit testator, vt habeas fundum, si le. Falc. locus non erit, præsumitur velle, q̄ si Fal. hēret locū cū te habente fundi legatū, dictum legatū non valeat. & ita præsumitur voluisse testatorē, vt ex legato fundi deduceretur Fal. & pro ipso legato fundi & pro omnib alijs legatis extracta Falcid. Ergo p̄dicto modo ex dicto legato fundi nihil remanet in eodē fundo: & iō, vt dictū est, non valet de æquitate dictū fundi legatum, & hoc vsque illuc. Quid ergo dicemus. &c. vbi ponit talē casum, ponēs q̄ prędictus Seius habens in bonis 400. legauit quibusdam ducenta, & tibi Titio legauit alia ducenta sub prædicta conditione. s. Si legi Fal. locus non esset, & ita præsumitur voluisse ita demū valere tuū legatum, si de eo tuo legato non detraheretur Falc. pro eodē tuo legato ducentorū, & pro alijs ducentis legatis taliter alij, q̄ dicta ducēta alija legata non minuantur aliquo modo per Falcidiā. Modò quæritur, vtrū debeat sic in hoc casu seruari, sicut dixi præsumi dictū testatorem voluisse. i. vt tu Titius patiaris Fal. aui legati. & Fal. præcedentiū ducentorū alij legatorū, vt sic auferantur tibi centū pro Fal. omnium legatorum, & alia centum tibi remaneant. Et respondetur, q̄ de stricto iure non pōt hoc procedere. Nā extitisse legati tui prædicti condōnem, vt totū legatū tibi debeatur, & iniquum, & ɔ testatoris voluntatē est, quia ita demū voluit testator te habere ducenta. Si locus non esset legi Falc. sed te habente ducē tū hēt locū lex Falc. hærede non habente quartā hæreditatis, ergo ɔ voluntatē testōris fuit, vt habeas tota ducenta. Itē & defecisse tui legati conditionē, vt nihil tibi de eo debeatur, vt iniquū, & ɔ testatoris voluntatē est: quia te nihil habente hæres hēret dimidiā hērditatis. i. illa ducenta, q̄ tibi relicta erant, & sic haberet vltra quartā, q̄ testator vr noluisse, imò vr voluisse, q̄ illud q̄ supereſt a quarta totius hērditatis detrahenda. sm̄ de tuo legato tu habeas, vt dictū est. Item, & q̄ partem habeas de tuo legato, & partē non, q̄ qui dē vertitur hic in qōne, vt dictū est, & non congruit rōni, q̄ necesse est sm̄ iura, totius tui legati conditionē prædictā eidē legato appositā extitisse, vel defecisse, vt sic non existat pro parte, & deficiat pro alia parte legati. Per punctum ergo iuris, siue de iure stricto non potes hre totum legatum tuū, nec cauere, vt nihil habeas, nec hre partē, vt probatū est. Est igitur temperanda ista qō per exceptionē doli mali. s. vt te petente ab hærede totū tuum legatū 200. ipse possit opponere tibi dictā exceptionem. Doli mali pro centū, quæ dicet se velle retinere ex dicto legato tuo pro Fal. oīū legatorū, quæ

reis sub hac condōne legauit. Si legi Falcidiæ in testō suo locus nō esset. [a] Quæritur, q̄d iuris sit? [b] † Dixi hāc qōnem esse [2] † insolubilē, quia [c] [3] † tractatus apud dialecticos [4] † ἀσύστατος dr̄. Etenim quicq̄d constituerimus verū esse, falsum reperiet. Nanq; [d] si legatū tibi datū valere dicamus, legi Falc. locus erit: ideoq; deficiente condōne non debebitur. Rursus si, quia cōditio deficiat, [e] legatū valiturū non sit, legi [f] Falcidiæ locus non erit. Porrò si legi Falcidiæ locus non sit, exiltēte cōditione legatū tibi debebitur Cū aūt [g] voluntatē testōris eā fuisse appareat, [h] vt propter tuū legatū, cæterorū [i] legata minui vollet: magis ē, vt ista tuere debeamus tui legati cōdonē defecisse. Quid ergo dicemus, si ducenta legauit, & tibi similiter sub eadē conditione [k] ducēta legata esse proponantur? Nam aut extitisse, aut defecisse legati tui cōdōnē dici, [5] † vt aut totū, aut nihil tibi debeat, & iniquū, & cōtra voluntatē testōris existimabit. Rursus partē deberi, rōni non congruit, [l] quū [m] [6] † necesse est totius legati cōdōnē, vel extitisse, vel defecisse. Ergo per exceptionē [n] doli mali tota ea res [o] rēperāda erit. Quare cū quis [p] tale q̄d cōsequi [q] velit, sic cōsequet, Si q̄d [7] † amplius legaui, vel legauero, quā p̄ legē Falc. licebit, tūc [8] † quātū ad supplēdū quadrātē deduci oportet, [r] q̄ ex eo legato Titio dedi, [9] † hērs meus dānas esto dare.

Vsura, quæ percipiuntur de quātitate legata pendēte cōditione debēt in Falcidiam imputari, & q̄ deest ab omnib. legatarijs p̄rata suppletur. B.

¶ Qui ducenta [s] ī bonis relinquebat, legauit mihi cētum p̄senti die, tibi æquè centum sub conditione. Post aliquātum tp̄ris extitit conditio:

hēbis nisi centum. & alij legatarij ducentū integra: puta, si ita dicat, Sēpronio. & Cornelio lego ducēta, & Titio alia ducenta sub condōne. si legi Falc. locus non erit in testō meo, & si q̄d amplius legaui. q̄ per leg. Falc. licet legate. i. vltra dodrantē hērditatis meę, tunc quantum deduci oportet de legatis ad supplendū quadrantē hērditatis, hæres meus dānas esto dare sibi ipsi hērdi ex eo legato ducentorū, quod dicto Titio dedi. Viuia. a. Locus non erit] & sic nihil hæredi remaneret, si hoc legatum valeret.

b *Quia insolubile.*] i. an valeat legatum conditionale. Accur.

c *Quia*] si hēas, quia dic. eius tractatus, q̄a &c. si hēas, q̄. plana est. & sp dic. dr̄. i. nōminatur. Dr̄. n. apud dialecticos tractatus illa qō, de qua sp concludit tūdenti, sed apud Isidor. dr̄ tractatus, vnius rei multiplex expositio. Acc.

d *Namque*] nunc explicat.

e *Conditio deficiat*] quia locus sit legi Falcidiæ.

f *Legi*] quia præstatur legatum non detracta Falc. cum eo tum habeat nomine Falc. sed si legi Fal. locus non est, ergo extitit conditio: ergo legatum debetur. & hoc subijcit.

g *Cùm autem*] nunc soluit.

h *Appareat*] præsumptivè.

i *Caterorum*] quibus relicta sunt.

K *Sub eadem conditione*] s. ut legi Falc. in testō locus non erit.

l *Rationi non congruit*] s. stricte, & quare nō, statim subijcit

m *Quoniam*] pro quia.

n *Ergo per exceptionem*] i. de æquitate. 2

o *Tota res*] in secundo 3 casu, non in primo, vt ita repellatur, 4 si petat vltra quā præstandum sit detracta Falci. sui legati, & cæterorum ex suo legato. Sed quare in superiori totum non valet. s. in fundo, & hic valet? Resp. superius præsumitur 5 testōr cæterorum legata nolle minui, per Falc. & præsumit̄ postea voluisse, vt ex legato condōnali pro se, & pro oīb. legatis exteris fiat detractio. Quod quia ibi fieri nō p̄t, dō deficit legatum condōnale, hic aut p̄sumitur idē per oīa voluisse testator. Quod quidē hū procedere pōt ram ex legato conditionali benè pōt deduci quarta pro ipso legato, & pro exteris. Et hæc est ratio, quare valet hic legatum.

p *Cum quis*] testator.

q *Consequi*] id est, fieri. s. q̄ vnus legatarius patiatur. Falcid. sui legati, & alterius, vt in nostro casu viderut voluisse.

r *Oportet*] vel non est hic punctum, sed inf. dedi, vel melius sit hic, & quod subijcit, ex eo, &c. determinet sequentia, & non præcedentia. Et sm̄ hoc dic, Deduci oportet. i. ex legatis exterorum, & adde, quod no. su. eo. i. si in testō, quæ vr ɔ. ADDITIO. Imò concordat, quia hic, & ibi grauatur alij legatarij ex eo, quod de alio non detrahitur ex dispositione testatoris, secus si legis. Bar. Pau. & Alex.

s *Qui ducenta in bonis*] CASVS Seius hās ī bonis 200. fecit testm̄, & instituit sibi hērdē Caiū. & mihi cētū purè legauit, & tibi Titio legauit alia 100. sub ɔdō, si nauis ex Asia veneri, et

pōstea

1 † Pulchrè in hūc locū And. Al. li. 1. Par. iuris c. 8. 2 † F. dixi 3 † F. qui tractatus & nota vltra Ac. quod tractatus p̄ priè est, locus cō fiunt longè, & latepatēs sic & l. vl. si pars hæte. pe. alias accipitur p̄ quæstione. l. 5. in pri. & ſ. pen. de p̄ scri. ver. 4 † F. 7 † Ita scz vr ē vero Alcia. lectionē nō, pbat l. Ant. Au. l. 4. em. cap. 16.

5 † F. dic. ebdici. 6 † F. quādo. 7 † Flo. ſ quo. 8 † Fl. tū. 9 † F. oportet ex eo legato p̄ Titio dedi. 1 Quid operentur talia verba in cōmissione posita. ponit hic Alex. *Pulchrè Alc. ibīc ſ. li. Par. 6. c. 6. & Lāci. Poli. in l. filium. nu. 83. famo. etcis.

2 Placet Alexan. 3 Approbatur per Bar. P. & Alex. 4 Et sic obstat exceptio in dimidia legati in alia dimidia non secū dū Ale.

ita tamen, [a] vt ex reditu eius summæ, quæ tibi relicta est, nō amplius quā viginti quinque reciperet. [b] legis Falcidiæ ratio ita habenda erit [c] hæredi, vt viginti quinque [d] cōferri debeamus, & amplius fructus quinquaginta [e] medij temporis: qui, verbi gratia, efficient quinque. [f] Cum igitur triginta sint conferenda, quidam putant quina dena ab vtroq; nostrū conferenda esse; quod minimè [g] verum est. Licèt enim eandem quantitatem [h] acceperimus, manifestum tamen est aliquātò vberius esse meū legatum. Quare statuēdum erit tantò minus in tuo legato esse, quantum ex fructibus eius hæres acceperit: [i] †secūdū quod in proposita specie computationem ita iniri oportet, vt ex septem partib. [k] ego quatuor, tu tres conferamus, quandoquidē 3† quarta pars [l] amplius in meo, quàm in tuo legato est.

Legatum alimentorum defalcat falcidiam. Bart.

1 † Alias, fructus, s. Et benè, quo ad hoc quod hic dī, q̄ supplenio dēt fieri à legatarijs: f alio nō contigit sīm B. 2 Displicet P & Ale. quia ifti de qb. 3 Est corrupta: quæ sunt quarta debet hīs, p̄ Falcidia sīm Ale. 4 Displicet Alex. 5 Ista placet Dy. B. Pan. Ang. & Alexa. 6 Q̄ minuit Falc. & an ex priuilegio, & ex legatarij nuā: vide ad lōgum p̄ ea q̄ no. i L. 1. C. de sacrosan. eccl. & qđ Bar. in l. 1. ī. eod. 7 Ibi loq̄tur in fructibus, & reb. nō legatis percep̄tis, hic de legatis. Bart. P. & Alex. 8 Malè recitat opinionē primā positā i tex. Pau. & Alexa. 9 Approbatur per P. B. & Alex. 10 Malè recitat opinionē primā positā i tex. Ale. 11 Fl. percepерit. 12 Fl. q̄m quidem. 13 Ista opinio Io. dicit esse B. P. & Ale. 14 Displicet: quia violat litteram fecūdū Al. 15 Et benè in hoc P. & Ale. sed quātū ad hoc Io. vt dēt recedere à sua opinione. 16 Placet Ale. 17 Approbat̄ p Ba. P. & Ale. 18 Reprobatur p Bar. P. & Ale. 19 Approbat̄ per p̄dictos sect. 20 Imò in vno tātū sīm Alex. 21 Et in hoc casu malè dicit superior sīm Alex. 22 Imò ē vtrū sīm B. P. & A. 23 Alij habēt 14. & postea 8. & ē bona cōputatio sīm Alex. 24 Imò 18. & 4. partes de trib. reliq̄tib. diuidēdis i 7. partes. A. 25 Imò nonem, & tres partes de tribus reliq̄tib⁹, sīm Alex. 26 Ista op. Azo displicet B. P. & Al. ē tñ tenēda vsq; ad ver. Minimè, &c. sīm p̄dict.

Falcidia sīm Ale. 4 Displicet Alex. 5 Ista placet Dy. B. Pan. Ang. & Alexa. 6 Q̄ minuit Falc. & an ex priuilegio, & ex legatarij nuā: vide ad lōgum p̄ ea q̄ no. i L. 1. C. de sacrosan. eccl. & qđ Bar. in l. 1. ī. eod. 7 Ibi loq̄tur in fructibus, & reb. nō legatis percep̄tis, hic de legatis. Bart. P. & Alex. 8 Malè recitat opinionē primā positā i tex. Pau. & Alexa. 9 Approbatur per P. B. & Alex. 10 Malè recitat opinionē primā positā i tex. Ale. 11 Fl. percepерit. 12 Fl. q̄m quidem. 13 Ista opinio Io. dicit esse B. P. & Ale. 14 Displicet: quia violat litteram fecūdū Al. 15 Et benè in hoc P. & Ale. sed quātū ad hoc Io. vt dēt recedere à sua opinione. 16 Placet Ale. 17 Approbat̄ p Ba. P. & Ale. 18 Reprobatur p Bar. P. & Ale. 19 Approbat̄ per p̄dictos sect. 20 Imò in vno tātū sīm Alex. 21 Et in hoc casu malè dicit superior sīm Alex. 22 Imò ē vtrū sīm B. P. & A. 23 Alij habēt 14. & postea 8. & ē bona cōputatio sīm Alex. 24 Imò 18. & 4. partes de trib. reliq̄tib. diuidēdis i 7. partes. A. 25 Imò nonem, & tres partes de tribus reliq̄tib⁹, sīm Alex. 26 Ista op. Azo displicet B. P. & Al. ē tñ tenēda vsq; ad ver. Minimè, &c. sīm p̄dict.

Debet hīs p̄ Falcidia sīm Ale. 4 Displicet Alex. 5 Ista placet Dy. B. Pan. Ang. & Alexa. 6 Q̄ minuit Falc. & an ex priuilegio, & ex legatarij nuā: vide ad lōgum p̄ ea q̄ no. i L. 1. C. de sacrosan. eccl. & qđ Bar. in l. 1. ī. eod. 7 Ibi loq̄tur in fructibus, & reb. nō legatis percep̄tis, hic de legatis. Bart. P. & Alex. 8 Malè recitat opinionē primā positā i tex. Pau. & Alexa. 9 Approbatur per P. B. & Alex. 10 Malè recitat opinionē primā positā i tex. Ale. 11 Fl. percepерit. 12 Fl. q̄m quidem. 13 Ista opinio Io. dicit esse B. P. & Ale. 14 Displicet: quia violat litteram fecūdū Al. 15 Et benè in hoc P. & Ale. sed quātū ad hoc Io. vt dēt recedere à sua opinione. 16 Placet Ale. 17 Approbat̄ p Ba. P. & Ale. 18 Reprobatur p Bar. P. & Ale. 19 Approbat̄ per p̄dictos sect. 20 Imò in vno tātū sīm Alex. 21 Et in hoc casu malè dicit superior sīm Alex. 22 Imò ē vtrū sīm B. P. & A. 23 Alij habēt 14. & postea 8. & ē bona cōputatio sīm Alex. 24 Imò 18. & 4. partes de trib. reliq̄tib. diuidēdis i 7. partes. A. 25 Imò nonem, & tres partes de tribus reliq̄tib⁹, sīm Alex. 26 Ista op. Azo displicet B. P. & Al. ē tñ tenēda vsq; ad ver. Minimè, &c. sīm p̄dict.

Debet hīs p̄ Falcidia sīm Ale. 4 Displicet Alex. 5 Ista placet Dy. B. Pan. Ang. & Alexa. 6 Q̄ minuit Falc. & an ex priuilegio, & ex legatarij nuā: vide ad lōgum p̄ ea q̄ no. i L. 1. C. de sacrosan. eccl. & qđ Bar. in l. 1. ī. eod. 7 Ibi loq̄tur in fructibus, & reb. nō legatis percep̄tis, hic de legatis. Bart. P. & Alex. 8 Malè recitat opinionē primā positā i tex. Pau. & Alexa. 9 Approbatur per P. B. & Alex. 10 Malè recitat opinionē primā positā i tex. Ale. 11 Fl. percepерit. 12 Fl. q̄m quidem. 13 Ista opinio Io. dicit esse B. P. & Ale. 14 Displicet: quia violat litteram fecūdū Al. 15 Et benè in hoc P. & Ale. sed quātū ad hoc Io. vt dēt recedere à sua opinione. 16 Placet Ale. 17 Approbat̄ p Ba. P. & Ale. 18 Reprobatur p Bar. P. & Ale. 19 Approbat̄ per p̄dictos sect. 20 Imò in vno tātū sīm Alex. 21 Et in hoc casu malè dicit superior sīm Alex. 22 Imò ē vtrū sīm B. P. & A. 23 Alij habēt 14. & postea 8. & ē bona cōputatio sīm Alex. 24 Imò 18. & 4. partes de trib. reliq̄tib. diuidēdis i 7. partes. A. 25 Imò nonem, & tres partes de tribus reliq̄tib⁹, sīm Alex. 26 Ista op. Azo displicet B. P. & Al. ē tñ tenēda vsq; ad ver. Minimè, &c. sīm p̄dict.

Legatum alimentorum defalcat falcidiam. Bart.

Debet hīs p̄ Falcidia sīm Ale. 4 Displicet Alex. 5 Ista placet Dy. B. Pan. Ang. & Alexa. 6 Q̄ minuit Falc. & an ex priuilegio, & ex legatarij nuā: vide ad lōgum p̄ ea q̄ no. i L. 1. C. de sacrosan. eccl. & qđ Bar. in l. 1. ī. eod. 7 Ibi loq̄tur in fructibus, & reb. nō legatis percep̄tis, hic de legatis. Bart. P. & Alex. 8 Malè recitat opinionē primā positā i tex. Pau. & Alexa. 9 Approbatur per P. B. & Alex. 10 Malè recitat opinionē primā positā i tex. Ale. 11 Fl. percepерit. 12 Fl. q̄m quidem. 13 Ista opinio Io. dicit esse B. P. & Ale. 14 Displicet: quia violat litteram fecūdū Al. 15 Et benè in hoc P. & Ale. sed quātū ad hoc Io. vt dēt recedere à sua opinione. 16 Placet Ale. 17 Approbat̄ p Ba. P. & Ale. 18 Reprobatur p Bar. P. & Ale. 19 Approbat̄ per p̄dictos sect. 20 Imò in vno tātū sīm Alex. 21 Et in hoc casu malè dicit superior sīm Alex. 22 Imò ē vtrū sīm B. P. & A. 23 Alij habēt 14. & postea 8. & ē bona cōputatio sīm Alex. 24 Imò 18. & 4. partes de trib. reliq̄tib. diuidēdis i 7. partes. A. 25 Imò nonem, & tres partes de tribus reliq̄tib⁹, sīm Alex. 26 Ista op. Azo displicet B. P. & Al. ē tñ tenēda vsq; ad ver. Minimè, &c. sīm p̄dict.

Debet hīs p̄ Falcidia sīm Ale. 4 Displicet Alex. 5 Ista placet Dy. B. Pan. Ang. & Alexa. 6 Q̄ minuit Falc. & an ex priuilegio, & ex legatarij nuā: vide ad lōgum p̄ ea q̄ no. i L. 1. C. de sacrosan. eccl. & qđ Bar. in l. 1. ī. eod. 7 Ibi loq̄tur in fructibus, & reb. nō legatis percep̄tis, hic de legatis. Bart. P. & Alex. 8 Malè recitat opinionē primā positā i tex. Pau. & Alexa. 9 Approbatur per P. B. & Alex. 10 Malè recitat opinionē primā positā i tex. Ale. 11 Fl. percepерit. 12 Fl. q̄m quidem. 13 Ista opinio Io. dicit esse B. P. & Ale. 14 Displicet: quia violat litteram fecūdū Al. 15 Et benè in hoc P. & Ale. sed quātū ad hoc Io. vt dēt recedere à sua opinione. 16 Placet Ale. 17 Approbat̄ p Ba. P. & Ale. 18 Reprobatur p Bar. P. & Ale. 19 Approbat̄ per p̄dictos sect. 20 Imò in vno tātū sīm Alex. 21 Et in hoc casu malè dicit superior sīm Alex. 22 Imò ē vtrū sīm B. P. & A. 23 Alij habēt 14. & postea 8. & ē bona cōputatio sīm Alex. 24 Imò 18. & 4. partes de trib. reliq̄tib. diuidēdis i 7. partes. A. 25 Imò nonem, & tres partes de tribus reliq̄tib⁹, sīm Alex. 26 Ista op. Azo displicet B. P. & Al. ē tñ tenēda vsq; ad ver. Minimè, &c. sīm p̄dict.

Debet hīs p̄ Falcidia sīm Ale. 4 Displicet Alex. 5 Ista placet Dy. B. Pan. Ang. & Alexa. 6 Q̄ minuit Falc. & an ex priuilegio, & ex legatarij nuā: vide ad lōgum p̄ ea q̄ no. i L. 1. C. de sacrosan. eccl. & qđ Bar. in l. 1. ī. eod. 7 Ibi loq̄tur in fructibus, & reb. nō legatis percep̄tis, hic de legatis. Bart. P. & Alex. 8 Malè recitat opinionē primā positā i tex. Pau. & Alexa. 9 Approbatur per P. B. & Alex. 10 Malè recitat opinionē primā positā i tex. Ale. 11 Fl. percepерit. 12 Fl. q̄m quidem. 13 Ista opinio Io. dicit esse B. P. & Ale. 14 Displicet: quia violat litteram fecūdū Al. 15 Et benè in hoc P. & Ale. sed quātū ad hoc Io. vt dēt recedere à sua opinione. 16 Placet Ale. 17 Approbat̄ p Ba. P. & Ale. 18 Reprobatur p Bar. P. & Ale. 19 Approbat̄ per p̄dictos sect. 20 Imò in vno tātū sīm Alex. 21 Et in hoc casu malè dicit superior sīm Alex. 22 Imò ē vtrū sīm B. P. & A. 23 Alij habēt 14. & postea 8. & ē bona cōputatio sīm Alex. 24 Imò 18. & 4. partes de trib. reliq̄tib. diuidēdis i 7. partes. A. 25 Imò nonem, & tres partes de tribus reliq̄tib⁹, sīm Alex. 26 Ista op. Azo displicet B. P. & Al. ē tñ tenēda vsq; ad ver. Minimè, &c. sīm p̄dict.

fi. illa fortè ratione, quia legatum conditionale videtur esse minus altero puro ēt ab initio in tñ. in quantū lucratus est hīs: hoc est in hac quæstione in quarta sui partē. Et ita purū legatū excedit conditionale in lucro, s. in quarta: ergo & in onere præstationis ex eo quod de quarta restat dēt excedere in quarta. Restant aūt 25. & fructus vtriusque 25. i. decem: ergo 35. & hæc diuidentur 11 in septē partes: ego quatuor, & tu tres conferamus. Et sīm hoc quod dicit, Conferre debeamus, i. debeā 11 & quod dicit, efficient 5. scilicet pro parte mea. Item quod subijcit 30. conferenda: non dico a quolibet quina dena, i. quindena à quolibet & sīc hoc melius 15 dices, fructum quartæ esse 5 inter vtrumque.

g *Quod minimè &c.*] s. q̄ ego solus conferam, vel q̄ æquali ter conferam: 14 & propter prædictas ineptias dicit Io. 15. hanc legem errare. Sed quid, si nihil percepit hīs? Rñ. non imputatur ei a stimatur tñ meum legatū maius tuo inquātū fructari potui ego legatarius cōditione pendente, & ideò mea præstatio, quā facio pro Fal. in tñ dēt excedere tuam. Verum est tñ te capere centum, & me centum. Itē no. aliud in fructibus cōditione pendente perceptis, vt ī. eo. l. in quātitate, quā in alio cōmodo pecuniæ, vt hac l. Itē non potest dici, vt hæc lex dicat de quarta Treb. quia hic erant singularia relicta, & hoc sīm Ioan. Tu dic sīm Azo 16 q̄ prima opinio est, q̄ 25. & eorū fructus daret quilibet legatarius purus, & condōnalis, & 30. quę percepit hīs computat in Fal. integrā: & sic desunt 25. quæ quisque pro æquali portione soluet. Quod falsum est: 17 imò oē quod nomine Fal. debet præstari, diuiditur in 7. partes: quatuor purus, & tres conditionalis præstatt quia huius legatum à puro exceditur in quarta, vt dictum est. & præterea quod lucratus est, habebit sicine 18 computet in Fal. sicut nec cæteros prouentus: vt ī. eo. l. in ratione. 1. respon & L in quantitate. 1. respon. & secundum hoc vna 5. 19 tantum erant in fructibus. Accur.

h *Quantitatem*] pro parte cuiusque.

i *Tanto minus*] facit ī. eo. l. in quantitate. §. in diem.

K *Partibus*] Ioan. dicit, q̄ in duobus 20 corrigitur superior sententia. Primo, quia dicit 21 legatarios æqualiter conferre debere. secundo, quia non debent conferre, nisi 30. Sed hoc vltimum falsum est. 22 vt ī. patet.

l *Quarta pars*] sīm Ioan. diuide, q̄ cum 30. fuerint conferenda sīm eum, ex his ego 16. tu 12. conferes. & sic remanent duo, quæ valent 24. 23 ex quibus ego 18. 24 præstabo, tu 6. 25. Et merito, quia meum legatum tanto est maius, quam tuum, propter interusurium medij temporis. Sed Azo. 26 dicit, quinquaginta: & eius fructus conferri prædicto modo. & quod hæres perceperit in medio sibi non computari in Fal. & facit ī. eo. l. quod de bonis. §. fructus & ī. ad Treb. l. mulier. §. si hæres. & supra eo l. circa legem.

Dui Veruī] CASVS. Instituī mihi hæredem Titium, & multa legata ab eo reliqui: inter q̄ reliqui 100. vt inde haberēt alimēta tres pueri, qui erāt filij cuiusdā mei amici, nunquid habente locū l. Fal. detrahetur quarta de dictis 100. Et dicitur q̄ sic. & tres partes d. pecuniæ dēt collocari

quid idoneos homines, qui eã bene custodiant, & ex eius fructib. den alimẽta d. pueris. Sed qd si d. hẽs implorauit beneficiũ l. Fal. ad hoc, vt differret solutionem dictorũ legatorum? Certe eius tpis præstabit vsuras legatarijs. Viua.

a *Esse*] propter fauorem videbatur cõtra, vt arg. C. ad legẽ Falc. auth. similiter.

b *Hominibus*] ad vsuras, vt inde alãtur. ad quod ff. de alim. leg. l. 3. §. 1. sed hodie contra. vt no. C. de admin. tut. auth. nouissime.

c *Implorauit*] facit C. de vsur. l. 1. & ff. de leg. 2. si quis seruo.

Martianus. [1]†
LEX LXXXVIII.

DIui [2]† Verus, & Antoninus rescripserunt, pecuniam relictã ad alimẽta puerorum, legi Falcidiæ subiectam esse, [a] & vt idoneis hominibus [b] [3]† collocetur pecunia, ad curam suam reuocaturum Præsidẽ prouinciæ. *

¶ Diui [4]† Verus, & Antoninus generaliter rescripserunt Bononio Maximo, vsuras præstaturum eum, qui frustrationis causa beneficium legis Falcidiæ implorauit. [c]

Qui repudiat id, quod quartam minuit, quartam non deducet. Bart.

Florentinus. [5]†
LEX LXXXIX.

SI hæres, cuius fidei cõmissum est, vt accepta [d] certa pecunia hẽditatẽ restituat, à voluntate eius, qui testamentum fecit, discedat, [e] & posteà legis Falcidiæ beneficio vti volet, & si nõ detur [f] ei id, [6]† quo accepto hæreditatem restituere rogatus est: tamen fideicõmissum [g] restituere cogi debet, quoniã quod ei paterfamiliãs dari voluit, legi, Falcidiæ commodũ præstat. [h]

In Falcidia ĩputatur, quod iure hẽditario capitur: sed in Trebellianica ĩputatur, quicqd quocunq; iure iudicio defuncti informiter capitur. id vero qd differmiter, hoc est, partim iure hereditario, partim alio capitur, pro parte hereditaria tãtũ imputatur. B.

Martianus. [7]†
LEX XC.

IN quartam * hæreditatis, quã per legem Falcidiam hæres habere debet, [i] imputãtur res, quas iure hæreditario capit, nõ quas iure legati, [k] vel fideicõmissi, vel implendæ cõditionis [l] causa accipit. (nam hæ [8]† in quartam non imputantur. Sed in fideicommissaria hæreditate restituenda, siue legatum, siue fideicommissum datum est [9]† hæredi, siue præcipere, vel deducere, vel retinere iussus est, [10]† in quartam id ei imputatur. [m] pro ea verò parte, quam accipit à cohærede, [n] extra quam id est, quod à cohærede accipitur. Sed * & si

1 † lib. 4. instit. ic.

2 † Si Seuerus.

3 † Nomin. Du. & Fl. vide Ant. Aug. lib. 3. c. 7.

* Sũt ergo alimenta officio iudicis decernẽda l. si quis à liberis. in prin. ff. de lib. agn. adde Spec. in tit. qui ff. sint le. i. ver. pe. in h. B. oĩno in l. solẽt. in 2. col. ĩ ver. quæro dẽ luco sit. de alim. & cib. leg.

4 † Seuer.

5 † L. 11. instituit.

6 † Fl. de est id.

7 † L. 1. instituit.

* Pulchrè in hãc le. Al. lib. 7. Para. c. 4.

8 † Fl. hæc. & ait Cõ. his notis seu stellulis inclusa in archet. Fl. videri quasi supflua significari, sed cõ in oĩb. manuscr. reperiant, non facilè potuit reijciẽda Cu.

9 † Fl. ibi. qua tã id, i. ex Trebellia no ei cõpetẽtè imputatur, &c.

* de sensu horum ver. vide Vic. à Sala. in l. filium quæ. n. 25. C. famil. ercisc.

a Placet B. P. & Ale.

3 Placet B. P. & Ale.

4 Sequuntur Bar. P. & Ales.

5 † Idem prædicti Ferrariensis est species hic Gitaria.

t. de his quibus ut indig. l. eũ qui. §. pro parte. & ita propter dictam rationem videtur quòd in hoc vltimo dicto conueniat quarta Trebellianica cũ quarta iure institutionis debita: quia in hoc vltimo dicto dictũ est, q̃ illud, quod capit cohæres à cohæde in legato in specie consistente, non computat sibi in quartam Trebellianicam. Viua.

i *Debet*] ex singularibus relictis. Accur.

k *Legati*] vt & ff. eo. l. quod autem. nisi in casu. vt ibi.

l *Conditionis*] vt & ff. eo. l. id autem. nisi in casu. vt ibi

ADDITIO Dicquòd propriè non est fallentia, sed est casus secundum Alex. hic dicẽtẽ aliter dicat ibi.

m *Imputatur*] cum recipit ab extraneo à corpus, vel pecuniam: secus cum à cohærede corpus: vt statim dicam. Et est ratio inter hunc, & superiorem casum: quia ibi sustinet onera hæreditaria in totum, hic pro quarta.

n *A cohærede*, hic distinguẽda aut hẽs vult detrahere ẽ singularibus relictis, aut de vniuersitate: qa de ea restituẽda sit grauatus. Primo casu, q̃ recipit iure hẽditario, cõputatur in Falcidia. q̃ verò alio mõ, præcipua hæreditate in casu vt ff. eo. l. qd ãt. Secũdo casu, quicquid quocunq; iure acceperit, in quartã imputatur: veruntã refert largiter, vtrũ à legatario, an verò à cohæde percepit aliquid: qa à legatarijs cepit, in quartã cõputatur: q̃ verò à cohærede, difficultatur. vtrũ fuit pecunia an spẽs, vt equus. Nã si pecuniã accepit, totã sibi computat in quartam, vt famil. ercisc. l. filiũ. & infra ad Trebel. l. deducta. in fine. si verò speciẽ accepit, pro parte cohæredis non imputat: pro sua verò parte in quartam imputat: quia iure hæreditario capit. sed in Falcidia institutionis iure etiam in pecuniã à cohærede habita, non cõputat,

tat, nisi quod habet hæreditario iure vt sup. eo. l. id aũt. Sed quare secus in corpore prælegato, quã in pecunia, vel quàm in corpore habito ab extraneo? Respon. quia absurdũ esset, q̃ in eadem re, & quasi iure legati, & quasi iure hæreditario computaret in quartam, vt arg. ĩ. de vsucap l. eum qui.

1 Approbatur per Bar.

a *Accepta*] a fideicommissario, vel dic etiam, à cohærede.
b *Data*] a fideicommissario vniuersali.
c *In eadem causa*] vt computẽtur in quartã, ſ. Trebellianicam. quod verò subijcit, si qd vero. &c de Falc. iure insiõnis dicit.
d *Legatarij*] cæteris. Nam ei, qui dat, prodest, ne Falc. patiatur, si tm̃ dat, quantũ esset ei detrahendũ, vt inf eo. l. filia & ĩ. eo. l. Neseennius. 2. rm̃. Sed arg. ĩ. ĩ. eod. l. si fundus sed potest dici, q̃ ibi alij hæredi dare tutius esset.
e *Centum legatis*] q. d. centum vũ esse legata, & ſm hoc fieri cõputationem cum legatarijs, non confideratis quinquaginta datis hæredi, 4 vt subijcit, & sup. eodem l. ad veteranũ. §. fin Sed contra ĩ. eo l. qui fundum in prin. Sed ibi iussit vendi, vt ibi dixi. & facit ad l sup. de leg. 1. l. non amplius. in prin. & ĩ. ad Trebel. l. in fideicommissariam. §. fi. Et nota hanc l. fieri differentiam inter quartam iure institutionis, & Trebel. Est. & tertia, quæ debetur iure naturæ: in qua quæ imputentur, nota. in Authen. vt cum de appel. cog. §. aliud. Est. & alia, quæ debetur arrogato, vt Instit. de adop. §. cum autẽ. Item alia, quæ debetur vxori superstiti pauperi, vt C. ad ea. vir. & vx. auth. præterea. Item alia, q̃ debetur curiæ, q̃ cũ talis sit clericus, vt C. de epis. & cler. auth. sed nequicurialẽ. Itẽ alia, vt C. q̃n. & quib. quar. pars. 2. Item alia, vt C. ad l Treb. auth. ĩ. rogatus. Item alia, vt C. de repu. l. fi. Itẽ alia, vt in Auth. de nupt. & fe. §. cõsideremus. ADDITIO. Dic, q̃ ibi solũ dicitur de duabus vncijs dãdis filijs naturalibus ĩ in casu ibi posito, secundum Ale.

*Intel. huius ex. tradit Coras. Id. l. filiũ n. 153. C. fa. ercis.

*Intel. huius tex. vide Lãc. Polit. in l. filiũ n. 57. C. fa. erc.

2 † Legẽdũ vñ, si ĩ filiũ valoris certũ

2 Placet B. si illud. l. q̃ certũ datũ supp'et quartã. & ita conuenit ab hærede aliàs secus ſm Ale. in l. si fundus ĩ. allega.

3 Et male Ba.

3 † Computetur.

4 Et hũ Bar. Pau. & Alex.

3 † Fl. Macer. lib. 2. de re milita.

* Quæ sunt multiplices, quas si cupis videre, adeas Prate. in Lexi. in ver. Quarta, & in indi. tracta. ĩ verb. Quartæ.

Similes] CASVS. Scius miles existens in militia fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Sępronium. & iussit eidem hæredi in dicto testõ, vt tibi Caio restitueret dimidiã hæreditatis, & postea fuit missus de militia, & intra annũ missionis fecit codicillos. & in dictis codicillis rogauit dictum hæredem, vt restitueret Titio alteram partẽ hæreditatis, & postea decessit dictus Titius. & Sępronius postea adiuit eius hæreditatem. Postea tu Caius, & ẽt Titius, qui estis fideicommissarij, petitis ab eo hærede, vt restituat vobis cuilibet pro dimidia hæreditatẽ, & ipse benè vult vobis restituere, retẽta ĩ quarta Trebellianica. Quæritur, nũ quid possit retinere dictã in quartam? Et distinguitur, aut dictus miles decessit post annũ missionis de militia, aut intra annum. Primo casu retinebit hæres dictam quartã tibi & Titio p̃dicto. Et est ratio quare hoc casu retineat, quia eo tempore dictus testator decessit, quo testamentũ eius prædictũ desierat pertinere ad beneficiũ concessum militibus à principe, quia decessit post annum missionis, vt dictum est. Est autem beneficium prædictum tale, quia hæres non potest detrahere quartam militis, qui fecit testamentũ in militia, decedens intra annũ missionis de militia vt sup. eodem. l. si post missionem. Secundo autem casu, ideſt quando decessit dictus miles testator intra annum missionis, potuerit hæres detrahere quartã soli Titio p̃dicto, cui debebat restituere dimidiã hæreditatis ex codicillis. Et est ratio quare hoc casu põt d. Titio dicta detrahi quarta, quia eo tẽpore fideicõmissum prædictũ eidem Titio relictũ est in codicillis, quo testator non poterat testari iure militari, i. post missionẽ de militia, licet intra annũ, vt dictum est. Tibi aũt Caio, subaudi, non põt detrahi quarta pr beneficiũ principis militibus concessum. Viu.

f *Si miles*] facit sup. eo. l. ĩ ſm missionẽ. & inf. eo. l. fi. Acc.

Acceptis] CASVS Scius habens in bonis quadringenta, instituit sibi hæredem Caiũ, & rogauit eundem Caium, vt hæreditatem restitueret Mæuio acceptis ab eodem Męuio centum. Item rogauit eundẽ Caium, vt dictam pecuniam, ideſt centum daret Titio post mortem suam Caij, & postea decessit dictus Scius testator, & postea Caius adiuit hæreditatem. Venit modò Mæuius fideicommissarius, & petit ab eo, vt restituat sibi hæreditatem, & offert centum, dicit hæres, bene accipio centum, & benè volo tibi restituere hæreditatem, volo ĩ detrahere de hæreditate quartã Trebellianicam. Dixit Mæuius, Tu non potes mihi detrahere quartã, quia ego do tibi centum, quæ benè capiuntur quartã hæreditatis: nam in hæreditate non sunt mihi 400. Dicit hæres, Tua allegatio esset bona si dicta centũ deberent remanere apud me, & meus hæredes, sed nũ scis, q̃ ego debeo restituere Titio p̃dicto post mortẽ meam, sicut testator me rogauit. Modo quæritur, cuius allegatio debeat obtinere. Et dic, q̃ debet obtinere hæres. Modò insurgit item Mæuius, & dicit ea quo tu hæres. Modò insurgit item Mæuius, & dicit ea quo tu hæres detrahis mihi quartã de hæreditate, & ego volo tibi detrahere centum, Quæritur nunquid possit? Et dicitur, quod non. Sed quid si dictus testator ita dixit dicto hæredi, Feci, vt restituas hæreditatem Mæuio acceptis centũ, & personam, quæ daret hæredi centum, non nominauit, nec etiam rogauit hæredem, vt Titio restitueret dicta centum post mortem suam hæredis. Nunquid hoc casu computabit sibi in quarta ex Trebellianicam dicta centum? Et dicitur, quòd non. Si autem dicta centum non sufficerent ad quartã hæreditatis: puta, quia hæreditas esset ita quantitatis, quod etiam plus acciperet hĩs de hæreditate donec haberet quartam. Et est extra lucrandi ratio, quare in hoc casu computabit sibi in quartã dicta centum, cuia eadem centum non fuit hæres alteri rogatus restituere, sicut fuit in primo casu, & quia generaliter omnia talia computantur in quartam, vt sup. in prin. ff. de hæres. & l seq. Viu.

4 † lib. 28. Quæstio. *de sensu huius l. vide Coras. in l. filiũ quẽ nu. 158. C. fa. ercis.

2 *Quartam*] ſ. Trebel. in qua talia imputantur, vt supra eo. l. in quartam.

2 *Remanet.*) non ergo videtur peruenire, quod non datur vt hic: & ff. de cond. inde. l. elegantes. §. si quis. ibi. sed hic non videtur &c. Sed arg contra ff. de pig. act. l. nec enim. & no. ff. de in rem ver. l. si pro parte. §. versum. Accur.

3 Imò potius concor. secundū Imo. & Alex. licet aliter Ang.

b *Cui relicta est.*] s. Mæuius. Sed quis alius vellet detrahere? Respon. a Mæuius de centum. quod non potest. vt hic. Item hęres de centum Titio relictis, quod non potest, vt hic. & est ratio quia hæres vt legatarius videt habere hic centum. Et sic no. pro nobis. quod legatarij non detrahit quartā, licet Bulg. dixerit cōtra. quod dic. vt no. ff. eod. l. penales. §. si Titio. Accur.

2 Et bene Bart. Pau. & Alex.

c *Trebellianum.*) vt scriptū aliud restituatur. ex quo hæc centū sufficiunt ad quartā.

Filio, & filiæ.] CASVS. Seius habēs filiū, & filiam impuberes instituit eos sibi hēdes. & cuilibet eorū prælegata reliquit: filiæ tā plegauit longè minus, q̄ filio, & in dicto filio prælegauit, q̄ in suo prælegato habebat locum Falc. Et inter alia. q̄ prælegauit d. filiæ, prælegauit ei domum Titianam, q̄ obligauerat ipse testator Sēpronio pro centum, pone. Item legauit eidem filiæ instrū. quæ erant in d. domo. & etiam quicquid in ea erat. & postea adiecit hæc verba d. testator, Ea conditione lego d. meæ filiæ d. domum, vt quicquid alieni æris in ea domo erit, Titius libertus d. mei q. ij exoluat. & sic d. domus cōis d. meæ filiæ, & dicto liberto. & postea decessit d. testator. Nunc venit d. filius testatoris. & petit à d. filia testatoris ea quæ prælegata sunt ei. Dicit filia: ego volo stationi de parte mea hęreditatis deducere æs alienū. q̄d me tangit pro mea parte, & de superfluo partis meæ hæreditatis volo soluere tibi prælegata, deducta iā dicta quarta. Dictus natus liber sus, qui debebat soluere centū Sēpronio, cui erat obligata d. domus, non vult soluere. vnde oportet me ei soluere. Nūquid pōt hoc consequi filia? Et dicitur. q̄ sic, sed ff. frater eius pōt ei ita dicere, Ego nolo. q̄ tu habeas tua prælegata, nisi pareas voluntati patris nostri defuncti, præstādo mihi integrum illud, quod mihi est soluendum. i. d. mea prælegata, ita q̄ de eis aliquid nō detrahas. Capias ergo quodcūq; mis. saut pōtare mihi integra mea prælegata, & habere tua prælegata integra. & si d. tua prælegata non capiant tūn in summa, quantum est quarta meorum prælegatorum, suppleas tibi de hæreditate communi: aut vis detrahere mihi quartam. & nihil habere de tuis prælegatis. Viu.

3 † lib. 21. Digesto.

a † alia certa prædia prælit.

d *Hæredibus*] æqualiter.

e *In ea domo*] i. pro ea domo obligata ad præstandum.

f *Vtriusque*] filio. & liberto. R.

g *Vti velet*] de prælegatis statui suo.

h *Ære alieno*] quod ipsa. & frater ipsius præstare debent æqualiter, vt supra de hæredibus instit. l. ex facto. §. 1. non autem quod præstat libertus.

i *Consequi*] retinendo.

k *Ea*] nam si minus est in prælegatis filio, quàm in quarta filiæ, deducet filia eatenus, quatenus est minus: ad quod supra eo. l. Nesennius. §. 1.

l *Solvendum*] vt legata cohęredi, & ita licet communi iure

cū apud hæredem remanet: [2] sed Falcidiam patietur solus, cui hērditas relicta est. [b] Nam in centum, quæ mortis causa capiuntur, admitti Falcidiæ ratio non potest. Planè si quis ita scripsit, Accepis centum peto restituas hæreditatem, neq; personam dantis demonstrauerit: quasi retentam, & præceptam pecuniam, si quartæ sufficiat, inducere Trebellianum. [c]

Prælegata non imputātur in Falcid. nisi quoad eum, a quo præcipiuntur. Bart.

Scævola. [1] †

LEX XCIII.

FIlio, & filia scriptis hæredibus, [d] singulis certa [2] † prælegauit, sed longè minus filiæ, cui etiam domum obligatam prælegauit cum instrumentis, & quicquid ei fuerit, & adiecit hæc verba, Sed ea conditione lego, vt quicquid æris alieni in ea domo [e] erit, Titius libertus filij mei exoluat, & sit eis vtriusque [f] domus communis. Quæsitum est, si filia legis Falcidię beneficio vti voluit [g] ad quartam retinēdam, an ex hæreditate, quæ ei relicta est, deducto ære alieno [h] eius, quod superfuerit, quartam consequi [i] debeat? Rūdi, iure quidem id postulauerat: verum non alias ea, quæ ei data sunt, accepturam (si modo ea [k] quartā suppleant) quam voluntati defuncti, soluendum [l] præstando, [3] † pareret.

Quod ab hærede debebatur defuncto, computatur in patrimonio, & cadit in fidei commisso vniuersali, sicut cætera bona hæreditaria. Alexan.

Idem. [4] †

LEX XCIIII.

MAritus, vxoris res extra dotem constitutas administrauit: eaq; decedens ante rationem sibi redditā administrationis, ex asse eundem maritum hęredem reliquit: cuiq; fidei commisit, vt decē vncias filio communi, cum moreretur, restitueret: duas autem vncias nepoti. Quæsitum est, an id quoque, quod detrahat Falc. filia tamen, nisi totum soluat, non consequitur prælegata. vt dicta l. Nesennius.

3 † Sic re ponunt Alcia. lib. 5. c. 15. sed l. 6. pater. c. 25. comprius legetur solidū præstando in nonnullis

4 † li. 21. Digesto.

Maritus.] CASVS. Titius habuit ab vxore sua centum in dotem, & cum ipsa haberet alias res extra dotem constitutas, idē Titius eas administrauit. & nō q̄d dicta administratione redderet rationē dictæ suæ vxori, ex qua penes administrationē effectus fuit ei debitor in 12. ipsa fecit testim. & cū maritum suum ex asse hæredē reliquit, & fidei cōmisit, vt 10 vncias hęreditatis filio eorū cōi restitueret. cū moreretur ipse vir. duas autē vncias d hæreditatis restitueret curiā eorum nepoti. Et postea decessit d. vxor. & postea d. marit⁹. & instituit sibi hæredes Caium, & Seiū. Nūc d filius. & nepos fidei commissarij petunt à dictis hēdibus viri, vt restituāt sibi hæreditatē d. vxoris. s. decē vncias filio. & duas nepoti & petūt, q̄ ipsi dentes illæ 12. in quibus fuit maritus debet ex administratione p̄dicta pro tanto. vncias ū. & duarū vnciarum prædictarū. s. vt filius habeat 10. de debito p̄dicto. & nepos duo. Nunquid admittenda est tali mō prædicta petitio? Et dē quod sic. [5] *Filiæ quam.*] Titia instituit sibi hæredē filiam suā Seiam. & rogauit eam, vt si in pupillari ætate decederet. restituere hēditatē Titio. Itē rogauit eā. vt daret alimenta Sēpronio ex vsuris illorū centū, quæ habebat in tali area. & Caio daret alimenta ex vsuris aliorū centum. q̄ habebat in tali alia area. Et postea decessit d. Titia. & d. Seia postea decessit i pupillari ætate. & Cornelius patruus eius extitit ei hęres legitimus. & sic dēt restituere d. hęreditatē Titio. & vult bene ei restituere detracta quarta Trebellianica: vnde dicit d. Cornelius Titio, ego volo primo deducere de hęreditate d. sortes. ex quarum vsuris alimenta lucrum relicta Sēpronio, & Caio, & postea de hæreditate quæ remanet, volo detrahere quartam: nunquid pōt hoc facere? Et dicitur. q̄ sic. cauere tñ debet d. Titio fideicommissario, vt si aliquis prædictorum alimentariorū decesserit, sicque finitum sit legatum alimentorum, quantum ad eum attinet. q̄ restituat eidem Titio sortem illā ex cuius vsuris debebat habere alimēta dictus mortuus. [6] *Vel aditam*] Titius administrauit tutelas plurium pupillorum. & multa in eis administrauit. inter. q̄ mutuauit pecunias dictorum pupillorū quibusdam: vnde si non posset ab eis debitoribus exigi pecunia, fuit ad periculū dicti tutoris vt dē sup. si certum pet. l. periculum. cū similibus. Iste Titius antequam redderet rationē de dictis tutelis, fecit testamentum. & instituit sibi hæredē Seium. & multa legata ab eo reliquit quibusdam. & postea decessit dictus Titius testator. & postea Seius adiuit hēreditatē eius. Postea ita accidit de facto, quod ante quam legatarij peterent ab eo legata, transfluxit triennium. & postea ipsi petierūt ab eo legata. hæres autem respondebat eis, quod volebat Falcidiā detrahere de legatis. ideo, quia timebat ne dictæ tutelæ per defunctum administratæ exhaurirent vires hēreditarias. Dicunt legatarij. Nos non credimus. q̄ dictæ tutelæ exhauriāt vires hæreditatis, vnde volumus. q̄ facias nobis potestatem describendi

scribendi rationes defuncti, & eorum instrumentorum hæreditariorum, & pupillarium rationum. Quæritur, numquid possunt hoc legatarij impetrare per officium iudicis? Et dī quòd sic, ne sit in potestate hæredis proferre quod velit ex prædictis, & alia abscondere, & sic inducere in damnum legatarios. Viuia.

a *Ex administratione*] vt vsuras: nam de rota forte locutus est: posuit enim de duodecim vnciis. Vel loquitur de sorte, quia aliam habuerat præter hanc, & ita non est contra. C. de pac. conuen. l. fi. vbi talia videtur elicere lucrari.

ADDITIO. Dic, secundum Bar. quòd hic loquitur de naturalibus, ibi de industrialibus.

b *Falcidia*] Trebellianica.

c *Desiderat*] patruus.

d *Testatricis*] quæ dicta alimenta reliquerat.

e *Præst.tis*] donec vixit, & adhuc sunt præstanda.

f *Defunctorum*] id est, si defuncti essent aliqui de alimentarijs.

g *Pro modo*] vt si sunt tres, & moriatur vnus: vito tertia restituatur, vt supra de alimen. lega. l. 3. §. debebit. illud autē non est contra. C. de pact. constat etiam alimentorum legatorum pati Falc. vt supra eodē, l. Diuus.

h *In fraudem*] idest per fraudem.

i *Ad iudicis officium*] facit. C. de eden. l. 1. & supra quemadmodum testam. aper. l. 3. & infrà de bonis auth. ho. iudi. possiden. l. fi. & 5. de eden. l. 1. §. rationes.

1† Pl. respondit.

2† Pl. respondit.

3† Plor. quāti. Alias, quatenus.

4† li. sing. Quæstio publicè tractatarum.

5† in indice Tit. §. 6† Pl. dicetur, in indi. Tit, liceret.

7† lib. 79. ad edictū

*de intel. huius §. vi de Cur. in l. & quæ à Azo. C. de eden.

ex administratione [2] rerum apud maritum residisse constiterit, cum cæteris bonis pro rata decem vnciarum filio restitui debeat? Respondi, id, quod debuisset hæreditari, in rationem venire debere.

Hæres, qui deducit sortem pro alimentis, cauere debet de ipsa sorte restituenda mortuis alimentarijs. Alexan.

¶ Filiæ, quam mater rogauerat, Si impubes decessisset, restituere hereditatem Titio, patruus legitimus hæres extitit. in ratione legis Falcidi e [b] ponenda desiderat [c] deduci sortes ex quarum vsuris alimenta impubes defuncta ex persona testatricis [d] suæ pluribus debita præstitit. [e] Quæritum est, an si eas deduxerit, cauere debeat defunctorum [f] alimētariorum portiones pro modo [g] sortium se restituturum? Respondi [1] † cauere debere.

Reus tenetur edere actionem actori, ad replicationem fundandam. Bart.

¶ Post * aditam hæreditatem triennio exacto, legatarijs hæres legem Falcidiā opposuit idcirco, ꝙ administrarit tutelas testator, quarum ratio nondum reddita sit, & quòd neget tantum redigi ex nominibus posse, quantum in cautionem deductum est. Quæritum est, an rationes defuncti, & omnium instrumentorum hæreditariorum, & pupillarium rationum, legatarijs desiderantibus hæres describendi potestatem facere debeat, ne in potestate eius sit, proferre quod velit, & per hoc in fraudem [h] legatarij inducantur? Respondi, 2† ad iudicis officium [i] pertinere, explorare ea, per quæ probetur, quantum [3] † sit in bonis.

Idem. [4] †

LEX XCV.

Milles [k] si dum paganus erat, fecerit testamentum militiæ tempore codicillos, lex Falcidia in codicillis locum non habet: in testamento locum habebit.

Si cui *plus, quàm per legem Falcidiam licuerit, [5] † legatum esse dicatur. [6] †

TITVLVS III.

Vlpianus. [7] †

LEX I.

SI cui plus, quàm licuerit, legetur, & dubitari iure [l] possit, vtrum lex Falcidia locū habitura [m] sit, necne: subuenit Prætor hīdi, vt ei legatarius satisdet. [n] Vt si tutionem deductum est. Quæritum est, an rationes defuncti, & omnium instrumentorum hæreditariorum, & pupillarium rationum, legatarijs desiderantibus hæres describendi potestatem facere debeat, ne in potestate eius sit, proferre quod velit, & per hoc in fraudem [h] legatarij inducantur? Respondi, 2† ad iudicis officium [i] pertinere, explorare ea, per quæ probetur, quantum [3] † sit in bonis.

Idem. [4] †

LEX XCV.

Milles [k] si dum paganus erat, fecerit testamentum militiæ tempore codicillos, lex Falcidia in codicillis locum non habet: in testamento locum habebit.

Si cui *plus, quàm per legem Falcidiam licuerit, [5] † legatum esse dicatur. [6] †

TITVLVS III.

Vlpianus. [7] †

LEX I.

SI cui plus, quàm licuerit, legetur, & dubitari iure [l] possit, vtrum lex Falcidia locū habitura [m] sit, necne: subuenit Prætor hīdi, vt ei legatarius satisdet. [n] Vt si

*Hic titulus pertinet ad stipulationes prætorias.

MILES CASVS. Titius paganus existens fecit testamentum, & in eo legata reliquit, & postea idem, miles factus, fecit in militia codicillos, in quibus multa legata reliquit, & postea decessit. Certè in legatis in testamento relictis habebit locum lex Falcidia: non autem in relictis in codicillis, & facit optimè supra l. si miles. Viuianus.

k *Milles*] facit ī. eo. l. si miles. Accursius.

SI CVI PLVS, QVAM PER legem Falcidiam licuerit, legatum esse dicatur.

¶ *Sequitur si pulatio Falcidia prætoria, vel communis. l. pupilles, §. Iulianus. supra titu. 1. prox. l. ex facto. in. 2. de hæred. instit. quam de legatarijs singula stipulatur hæres, qui soluda præstat legata, hæc fere modo. quod amplius legatorum nomine, quam per legem Falcidiam licuerit capere, quanti ea res erit, tantam pecuniam dari, dolumque malum abfuturum esse, quo exemplo etiam legis Papiæ stipulatio interponitur. l. 1. §. pen. & cessante etiam Falcidia in specie. l. filius fam. §. apud de leg. 1. d. l. §. 6. in quibusdam, tractatur etiam nonnihil sub hoc tit. de stipulatione, ex qua hereditate legata reddi, & moriente unum partes reddi, & de stipulatione similia. ea. Cuiac.*

l *Iure*] alioquin contra, vt ī. eo. l. huius autem. Azo.

m *Habitura sit*] vel propter æs alienum, quod est incertum, vel propter conditionem aliorum legatorum, vt supra titu. 1. l. is cui. in princ.

n *Satisdet*] ergo cum fideiussore, vt ī. eo. l. hiis. §. 1.

a *Dat*] id est reddat, sic econtra infrà de verb. signif. l. verbum reddendi.

b *Abfuturus*] quòd rem non destruet. vt ff. eo. l. nisi.

c *Hoc fiat*] id est, relicta sunt legata, pro quibus etiam reddendis satisdatur.

d *Duplex*] idest patris & filij. sic ff. tit. 1. l. in duplicibus. & de vulgari subst. l. patris. Accursius.

e *Conueniat*] Inter Sapientes. vt supra titulo primo, l. prima. §. interdum. & §. idem dicitur. & l. in ratione. §. quod vulgò. & §. quæsitum. & l. qui fundum. §. cohæres.

f *Heredi*] scilicet, pupilli. Accursius.

g *Ipsi*] scilicet pupillo: nisi est in textu.

h *Heredi* aliàs non, vt ff. tit. 1. l. reperitur.

i *Stipulatio*] de reddendis legatis.

K *Idem fcribit*] quod dixi de actione ex stipulatu: quia & hæredi impuberis illa tutelæ actio competit, & impuberi viuenti, si eo viuo finiatur tutela: alioquin contra: vt ff. de tut. & ra dist. l. si tutor. §. fi. & l. nisi. in princ. & facit ad prædicta, C. de pe. hæte. l. fi. & 1. & C. de lega l. si in fraudem, & supra de tribu. l. procurator. l. fi. & supra tiru. primo, l. is, cui. in fi. Accursius

¶ *Marcellus ait*] CASVS. Caius habens filiũ impuberem, & in bonis 400. d. impuberẽ sibi hſdem instituit, & nihil ab eo legauit, & eidẽ substituit Titiũ & Seiũ. & à Seio nihil legauit à Titio aũt legauit quibusdam 300. & postea decessit dictus Caius. & postea decessit dictus impubes. & ei extiterunt hſdes ex substitutione dictus Titius. & Seius & ita quilibet eorũ habuit 200. de dictis quadringentis. & sic nunc reperitur. q à dicto Titio fuerunt legata eorũ vltra quã esset pars ipsius. Modo quæritur. an dicus Titius debeat præstare legatarijs integra 200. quæ habet in sua parte: an verò debeat dodrantẽ suæ partis. i. centũ quinquaginta, & alia quinquaginta retinere sibi nomine Fal. nã de trecentis ab eo relictis non est dubiũ: quia nõ debet ea præstare: quia non potuit in plus onerari. quã haberet. Et rñ. quod non debet minus præstare legatarijs quã sit pars sua. i. deest 200. & hoc intelligo per l. veterem 12. tabula. sſm quam non habebat locum l. Falcidia. & hoc vsque illuc. sſm quod eueniet &c. quem versic. dimitte vsque illuc. Sed causa cognita &c. vbi dicit quamuis sſm l. 12. tabula. non habebit locum Falci. in legatis à dicto Titio relictis. vt dictum est: tñ & in dictis legatis. & in quibuslibet alijs relictis à quocunque testatore. à cognita habet locum Falc. hodie autem in causæ cognitione vertitur videre modum legatorum. & onus æris alieni. si quod est in hæreditate. Et si quidem euidens est æs alienum. vel certum. facilis est cõputatio ad leg Falcidiã: quia primo debet detrahi æs alienum. & si legata sunt vltra dodrantem eius. quod remanet in hæreditate. ita quòd quadrans non remaneret hæredi. si solueret integra legata, debet hæres tantundem detrahere de legatis nomine Falc. quòd remaneat ei quadrans. Si autem adhuc incertum est æs alienum: puta, quia conditio eius pendet, vel purum est æs alienum: creditor autem cui debebatur, litem super eo contestatus est, & lis nondum finita est: certè eo casu dubitari potest quantum legatarijs debeatur propter dictas incertitudines. Vnde si legatarij

2 Satisdatur ergo pro legatis: & an satisdatio habeat locũ in contractibus bonæ fidei vel stricti iuris. glo. & Bar. in l. soluto. ff. sol ma. vbi distinguit. vide ibi.

2† Fl. de esl. f.

2† Fl. impuberi.

3† Fl. de esl. &.

4† Fl. ipsi quo.

apparuerit eum amplius legatorum nomine cepisse, quam ex lege Falcidia capere licebit, quanti ea res erit, tantam pecuniam det, [2] doluſq; malus ab eo abfuturus [b] sit. Neque interest, vtrum in primis tabulis hoc fiat, [c] an in pupillaribus, an in vtrisque. Etenim legem Falcidiam semel esse admittendam, etiam si duplex [d] sit testamentum, iam conuenit: [e] contributis, scilicet, [1]† legatis, tam ijs, quæ ab ipso pupillo, quàm ijs, quæ à substituto impubere [2]† relicta sunt: & [3]† si non fuisset interposita stipulatio ex persona pupilli, tutelæ actio hæredi [f] pupilli aduersus tutorem competit. Sed, vt Pomponius ait, & ipsi [g] pupillo, & hæredi [h] eius poterit committi stipulatio: [i] quo [4]† casu viuo eo Falcidia incipit locum habere. De tutelæ quoque actione idem scribit. [k]

¶ Marcellus ait, Qui quadringenta in bonis habebat, impuberem filium hæredem instituit, eique substituit [l] Titium, & Seium. Si § † nihil à pupillo testator legauit, sed à Titio trecenta, [m] vtrum ducenta, inquit, præstabuntur: an centum quinquaginta? nam trecenta nullo modo [n] eum præstare. Mihi videtur verius, nõ amplius eum parte sua erogare compelli: certè nec minus. [o] Secundum quod eueniet, [6]† vt non soli committatur [p] stipulatio, sed omnibus hæredibus interponenda sit. [q] Sed causa cognita [r] Falcidiam locum habere & legatorum modus facit, & æris alieni onus. Et siquidem euidens æs alienum est, vel certum, facilis est computatio. Si aũt adhuc incertum [s] est, quia fortè vel conditio eius pẽdet, vel creditor litem contestatus est, & nondum lis finita est; dubitatur, [7]† quantum legatarijs debeatur, propter incertum: hodie tamen subsimile [t] aliquid fit in fideicommissis.

1 Satisdatur ergo pro legatis: & an satisdatio habeat locũ in contractibus bonæ fidei vel stricti iuris. glo. & Bar. in l. soluto. ff. sol ma. vbi distinguit. vide ibi.

2† Fl. de esl. f.

3† Fl. de esl. &.

4† Fl. ipsi quo.

5† Fl. debet locũ lex Falcidia. vel non propter æs alienum conditionale de quo dixi: vel etiam alio modo. Certè non solum dictus Titius. sed etiã dicti eius cohæredes possunt facere interponi dictam satisdationem. cum soluunt dicta legata legatarijs. & non solum dicto Titio committitur dicta stipulatio. cum habente postea Falcidia: sed etiam oĩbus dictis suis cohæredibus. Et hoc secundum ea quæ dicta sunt à principio huius legis, vsque ad §. Marcellus. & hoc dicit, licet multum obscurè. Vinia.

6† Fl. eueniret.

7† Fl. dubitabitur.

1 *Subfuerit*) æqualiter. Accursius.

m *Trecenta*) & sic vltra habeat, quàm sit sua pars substitutionis. Item à Seio nil legauit.

n *Nullomodo*] vt Insti. ad leg. Fal. in fi.

o *Minus*] scilicet per legem duodecim tabula. sed per leg. Falci. sic, quæ prævalet. vt Insti. ad legem Falci. in princ. Vel dic, quòd hic dicit corrigi per illud, quod subijcit. sed causa cognita &c quod in diem recidit. Quod autem interponitur. secundum quid &c. mutat casum. quando omnes hæredes essent gravati. quod supra non fuit. Itẽ quando dubium est de Falc. vt supra in princ. l. & infrà fi. tim. Sed causa &c. quod supra non fuit in Titio: imò certum erat. quòd habebat locum. Quod ergo dicit non soli: scilicet, Titio, si esset gravatus, & alij, & dubium esset de Falcidia competat, vel non.

p *Committatur*] ideſt, interponatur.

q *Interponenda fit*] scilicet ſi dubium est competat Falc. vel non: sed ſi certum est, non inspicitur, vt hic subijcit. Sed causa &c. vt infra eo. l. nisi. §. si in plures.

r *Sed causa cognita*] ergo corrigitur, quod supra dixit. Azo.

s *Incertum*] sub. locum habet satisdatio.

t *Subsimile*] ideſt simile: quasi dicat idem in fideicom. vt infra eadem. l. ſ. sed & legatario. & l. videamus. nam per omnia &c. vt supra de leg. 1. l. 1 ff. tit. 1. l. is cui.

¶ *Cum dicitur*] CASVS. Cum relicta sunt ab hærede legata, & legatarij ea petunt. & hæres dicit locum habere Falc. arbiter solet à iudice dari ad videndam, & inquirendam quantitatem bonorum. Quod quidem habet locum etiam si modicum persequatur aliquis fideicom. vel legatum. Cõputatio tamen bonorum facta inter vnum legatarium, & hæredem coram dicto arbitro non debet præiudicare cæteris legatarijs, qui non fuerunt coram dicto arbitro, nec etiam creditoribus, nisi hæres denunciaſſet eis, vt venirent coram arbitro. Tunc enim benè præiudicaretur eis: ſi autem hæres non vult esse coram arbitro, sed vult soluere integra legata & fideicommiſſa, & vult quòd legatarij & fideicom. satisdent ei eo modo qui dictus est in princ. huius legis. benè est audiendus. Viuianus.

a *Cum*

a *Cum dicitur lex Falc.*] vt sit latinum bonum.
b *Ad ineundam*] id est æstimãdam: ad quod C. de vsuris l. 2.
c *Mediocrem*] sic infra. de damno infecto l. Si proprietarius, in fi. 2. respon.
d *Cæteris*] sic C. res fiet alios acta &c. ni si citẽt. vt subijcit.
e *Probent*] si ergo non venerint, præiudicatur eis: aliàs ad quid vocarentur, sic in Authen. vt spon. lat. §. ad hæc. & C. de epis. audien. auth. liberi furiosi. & C. de remis. pig. l. si eo.
f *Offerat*] i. hæres spontè sine cognitione arbitri. Acc.

¶ *Si legata quæda*m] CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, & ab eo legata reliquit purè, & sub conditione. Legatarij certè, quibus legauit purè, non aliter habebunt legata, quàm si cauerint hæredi reddere ei, quanto amplius, quam per legem Falcidiã licuerit ceperint nomine legatorum. Potest enim hæres habere dubium, vtrum lex falcidia sit locum habitura existẽtibus conditionibus insertis quibusdam ex legatis. Sed etsi legauit dictus testator Caio nouem vncias hæreditatis purè, & tres sub conditione, & hæres soluit ei dictas nouem vncias: debet ei prædicto modo cauere legatarius. Vlpianus.

g *Si legata*] ideſt, propter eorum timorem.
h *Soluantur*] cautione exacta. vt infra. ſ. proxi. & ſupra titu. 1. l. in quantitate, §. ſed & legata. & l. ſi propter.
i *Iulianus*] facit ſup. proxi. §.
k *Quadrans*] a'icuius rei ſingularis alio quin totius hæreditatis quadrans legatus ſit: cum certum eſſet eum quadrantem retinendum, cur præſtaretur?

¶ *Hæc ſtipulatio*] CASVS. Stipulatio, de qua dictum eſt à prin. huius legis, vſque huc, ideo locum habet, quia quamuis hæres poſſit repetere à legatario illud, qđ ſoluit ei vltra, quàm liceret ei capere per leg. Falc. tñ poteſt eſſe, vt legatarius non ſit ſoluendo, & ſic pereat id, quod ni datum eſt: niſi interueniat alius fideiuſſor, à quo hæres poſſit repetere. Non eſt ergo mirũ, ſi legatarius debet ſatisdare hæredi, vt dictum eſt, & non ſolum in legatis hẽr locum hæc ſatisdatio, ſed etiam in donationibus cauſa mortis, quas dat hæres donatario. nam & de his detrahitur Falcidia. Vlp.
l *Reperi*] ſi per facti errorem eſt ſolutum, non inuitis, vt C. ad legem Falcidiam. l. error. Accur.
m *Pereat*] niſi aliquis fideiuſſor detur, à quo petantur, vt inf. eo l. niſi. §. 1. & ſupra. 1. l. is cui. Accur.
n *In mortis*] quia & in ea locum habet Falc. vt C. ad legem Falcidia m. l. fi mortis.

¶ *Hæc verba*] CASVS. Cum hæres ſoluit legatario legatum

¶ Cum dicitur lex Falcidia [a] locum habere, arbiter dari ſolet ad ineundam [b] quantitatẽ bonorũ, tametſi vnus aliquod modicum [c] fideicommiſſum perſequatur, quæ computatio præiudicare non debet cæteris, qui ad [1]† arbitrium miſſi non ſunt. ſolet tamen ab hęre de etiam cæteris [d] denuntiari fideicommiſſarijs, vt veniant ad [2]† arbitrium, ibiq; cauſam ſuam agant: plerunq; etiã [3]† creditoribus, vt de ære alieno probent. [e] Habet tñ rationem in legatarijs. Itẽ in fideicommiſſarijs, vt ſi offerat [f] id integrum, quod relictum eſt hæres deſiderans caueri [4]† ſibi hac ſtipulatione, audiatur.

¶ Si legata [g] quędam præſenti die relicta ſunt, [5]† quædã ſub conditione; interponẽda erit iſta ſtipulatio propter legata conditionalia, dummodo ea legata, quę præſenti die relicta ſint, integra ſoluantur. [h]

¶ Iulianus [i] deniq; ſcribit, Si purè, & ſub conditione legata fuerint, nec [6]† exiſtente cõditione lex Falcidia locum habeat, non aliter legatorũ, quæ purè data ſunt, actionem dari debere, quàm ſi cautum fuerit hæredi, quanto amplius, quàm per legem Falcidiam licuerit, ceperit, reddi. [7]†

¶ Idem Iulianus ſcribit, eum, cui quadrans [k] ſub conditione, & dodrãs purè legatus eſt

1† Arbitrum.
2† Arbitrum.
3† Fl. plerunq; &.
4† Fl. cauere.
5† Fl. ſint.
6† Flo. neal. an.
7† Fl. deeſt. reddi.

cauere debere, quantò amplius, quàm per legem Falcidiam liceat, ceperit, reddi.

¶ Hæc ſtipulatio ideo locũ habet, quia & ſi reperi [l] poteſt id, quod ſolutum eſt: tamẽ fieri poteſt, vt non ſit ſoluendo is, cui ſolutum eſt, ac per hoc pereat, [m] quod datum eſt.

¶ In mortis [n] quoque cauſa donationibus poteſt dici, hãc ſtipulationem eſſe interponendam.

Verbum amplius, quandoq; totum continet. Bar.

¶ Hæc verba ſtipulationis, Quod amplius [*] legatorũ nomine ceperis, quã ex lege Falcidia capere licebit: non tm̃ eum comprehendunt, qui amplius acceperit, quàm ei Falcidia permiſit, vt reddat partẽ, & [8]† habeat partem: verum etiam eum, qui totũ debet [9]† reſtituere. Etenim ſciendum eſt, legem Falcidiam interdũ partem eius, quod datum eſt, interdum totũ reuocare. Cũ enim habita ratione æris alieni falcidia ineatur, [o] plerunq; euenit, vt emergente debito, vel conditione æris alieni exiſtente, totum, quod legatũ eſt exhauriatur. Sed & libertatũ [10]† conditio interdum exiſtens efficiet legatum omnino non deberi: quippe cum habita ratione libertatum, & deductis pretijs eorũ, tũc demum legatorum ineatur ratio. [p]

legatæ cuidã alij purè, & cuidam tertio aliquid ſub conditione, ita quòd inter purum legatum quinque vnciarum, & conditionale nõ remanet portio prædicta debita patrono. Nam hoc caſu, ſi velit legatarius, purum legatum quinque vnciarũ à dicto patrono inſtituto, ſatisdabit ei de reſtituendo illud, quod plus apparuerit cum recepiſſe, habita ratione cõditionaliũ legatorũ, & patris patrono debitæ ex lege Iuſtiniani. Non ſolum autem legatarius cauet hæredi, vt dictum eſt, ſed etiam legatario, à quo relictum eſt fideicommiſ. debet cauere fideicom. hoc dicit vſque ad §. ſi res quæ. Viuianus.

o *Ineatur*] vt C. ad legem Falcidiam. l. in imponenda. Accur.
p *Ratio*] vt Inſtit. ad legem Falcidiam. in fi. & C. eodem. l. ſi ea. & ſupra de inoffic. teſtamen. l. Papinianus. §. quoniam autem quæra. Item no. quòd amplius etiam totum capit vt inf. de verb. ſignif. l. verbum. amplius. ſic etiam econtra minus, quod nihil eſt, vt ſupra de tribu. l. illud. §. ſi tamen. & facit C. de hære inſti. l. 2. Accur.

* Verbũ amplius excluſiuũ eſt, & augmentatiuũ. no. in Spe. de al lega. & diſpu. §. poſt hæc verba. & plenius per Bart. in l. ſi ſeruus, §. ſi ita ſcriptum. ff. de leg. 1.
8† Fl. deeſt, &.
9† Fl. deberet.
10† Fl libertatiũ, & paulo poſt.

a *Non habet*] vt militis.& aliis notatis.C.ad leg.Fal.l.in testimento.ſi habet locum hæc ſtipulatio.vt ſubijcit.& l.ſexi.§.hæc verba.quia de fal.vult detrahi æs alienum.

b *Sufficiunt*] nec.n. vltra vires hæreditatis tenetur hæres ad legata.vt hic.vt ſ.tit.l.1.§. idemq;.& ſ.ti.l.1. in rõne.§. quod autẽ, ibi, Nec ad eam rem pertinet &c. hodie cõtra. niſi fecerit inuentarium, vt in Authen. de hæredi. & Falc. §. ſi verò non faceret. coll.1. à creditoribus olim in ſolidum, & hodie idem, niſi faciat inuentariũ.vt C. de iure delibe. l.6.§. ſinaũt hoc aliquis.

1† Fl. hactenus.

c *Cauendum*] quia, & ipſe Falc. retinet. ſecũdum Bulg. quod non placet, ſecũdum Ioan. vt no. C. commu. de lega. l.a. §. & hęc diſpe ſimus. Dicitur cauetur ei, quia ipſe cauet hęredi. vt quoniam ipſe redderet hæredi, ſibi tantum reddatur à fideicommiſſario. Item & aliquando retinet legatarius partem ex voluntate defuncti, & tunc cauetur. vt ſ. eo. l. videamus, & facit ſ. vſuſru. quemad caueat l. ſi vſusfructus mihi. Acc.

2† F. fidei cõmiſſũ reliquit.

d *Quincunx*] ideſt, quinque vnciæ, vt Inſti. de hæred. inſti. §. hæreditas.

e *Partem*] quæ olim per Prætorem erat dimidia: per l. Iuſtiniani, tertia. Inſt. de ſuc. lib. §.1. & §. ſed noſtra. Excedebat ergo inter vtrunque legatum debitum patrono. ſi cõditio legati exiterit. & quia dubium erat propter conditionem, ideo interponitur cautio, vt ſup. eo. §. ſi legata.

¶ In quibuſdam autem teſtamentis Falcidia quidem locum non habet:[a] verũtamen ita obſeruat, vt licet quadrantem hęres non retineat, tamẽ eatenus [1]†legata debeantur, quatenus patrimonij vires ſufficiunt, [b] vtique deducto ære alieno: item deductis pretijs eorum, qui libertatem in teſtõ, vel directã, vel fideicommiſsariam acceperunt.

¶ Sed, & legatario cauendum [c] eſt, à quo fideicommiſsa relinquuntur.[2]†

Vbi alio iure hæres quartam detrahit, ceſſat Falcidia, vel aliter, non debent detrahi duæ quartæ. Bar.

¶ Interdum non legis Falcidiæ, ſed etiam alterius legis in hac ſtipulatione ratio facienda eſt, vt puta, ſi patronus ex aſſe hæres inſtitutus ſit, & purè quincunx [d] legatus ſit, & ſub conditione aliquid ſupra debitam patrono partem. [e] Nam in hunc caſum ratio facienda eſt illius legis, [f] quæ patronos vocat. non legis Falcidiæ.

¶ Si res, quę legata eſt apud legatarium interierit, probandum eſt, exceptione ſuccurri ei, qui promiſit.[g]

Papinianus. 3†

LEX II.

ETiam ſi quãtiea [h] res ſit, promiſerit.[4]†

Vlpianus. 5†

LEX III.

NIſi [6]† dolo ipſius aliquid [i] factum ſit. Tunc enim etiam ea doli clauſula, quæ in iſta ſtipulatione continetur, [k] tenebitur, & replicatione [l] repelli poterit.

¶ Hæc cautio, quæ pp legem Falcidiam interponitur, fideiuſſorũ habet pręſtationẽ. [m]

¶ Si in plures dies [n] pecunia legata eſt, cum certum ſit [o] legem Falcidiã locum habere, non ſtipulationi, ſed computationi locũ eſſe Pędius ait, vt æſtimetur, quanti ſit, quod in diem legatum eſt, & tm creditur legatũ eſſe, quantum eſficit æſtimatio: [p] 7† vt pro mõ eius ex omnib. legatis ſtatim legis Falcidię ratio habeatur.

¶ Quoties [q] futurũ eſt, vt palã ſic, [8]† & ante diẽ venientẽ iã Falcidiam locum habere, toties cõputatio [r] eius fit. Nam, quia quoties futurũ eſt, vt palã ſit ẽt ante diem legati venientẽ ibi locũ habere: toties dẽt fieri computatio, & non interponi ſtipulatio: ſi sũt ſunt relicta ẽt conditionalia legata, ſic q; conditio facit moram computationi Falcidiæ. eo ante cor dõnem non debẽtur conditionalia legata, tũc dẽt expectari conditio, donec exiſtat. ante quam fiat computatio. & legatarius volens legatũ purum, dẽt ſatisdare hæredi eo modo, qui ſupra dictus eſt. & aduenientę poſtea conditione condõnalium legatorum committetur ſtipulatio cõtra dictũ legatarium qui recipit legatum, habente. ſ. locum Falc. Modo quæritur, cuius ſententia debeat obtinere. & dicitur, quod illa legatarij. h. d. vſque ad ſ. quamuis. Viu.

1† Fl. Pius li. 7. ad edictũ

4† Fl. permiſit.

5† lib. 10. ad edictum.

6† Flo. ni ſi ſi.

7† F. cẽ legatũ efficit. æſtimatio. vt.

8† Fl. ſit.

f *Illius legis*] Prætoriæ, vel etiam Iuſtiniani, vel etiã Papiæ, quæ & ipſa de hoc loquebatur, vt Inſti. de ſuc. li. vſque ad §. multis. idem ergo erit in filio inſtituto, & grauato vltra quartam debitam iure naturæ.

¶ *Si res, quæ*] CASVS. Legaui Titio equum. & multa alia legata quibuſdã reliqui. Dictus Titius accepit ab hĩde meo eq. equũ, & ſatisdedit ei eo modo q dĩ in prin. huius legis. Poſtea tracta ratione l. fal. apparet, qđ Titius accepit plus ab hĩde nomine legati, quã liceret ei accipere per legẽ Fal. vnde hæres repetit ab eo illud plus. dicit Titius. Ego ñ teneor tibi, quia equus prędictus periit apud me. Nũquid valet eidem Titio talis exceptio. & dico q; licet etiam ſi promiſit dicto hæredi, quanti ea res ſit ſi amplius acceperit idem Titius, quam liceret ei accipere per legẽ fal. ſi aũt dolo ipſius legatarij equus periit apud eum, non prodeſt ei d. exceptio, & replicatione doli repellet. vt. Dicitur etiam hic, quod cũ legatarius promittit hĩdi ſe reſtituturum ei, quod amplius acceperit. quã per leg. fal. ei liceret, dẽt ſimiliter dare fideiuſſ. & h. d. cum duabus legibus ſeq. vſque ad ſ. ſi in plures. Viu.

g *Promiſit*] ſ. reddere, quanto amplius &c.

h ETiam ſi qua res] contra videbatur, quia in genere videtur teneri, quod non poteſt perire, vt ſup. tit. l. l. in ratione. §. incertè. ſed tamen liberatur quis &c. & eſt hic ſup. ſi quis cau. l. 2. in prin.

i NIſi aliquid] vt quia ſciens legatum indebitum accepit. Idẽ multò magis ſi dolo ſuo res interierit. Azo.

k *Continetur*] vt ſup. eo. l. 1 in §. 1. ſe. pon.

l *Replicatione*] ſ. dolicontra exceptionem, quam opponeret de rei interitu. Acc.

m *Præſtationem* facit ſup. eo. l. 1. in princ. vbi dicit ſatisdet. & §. hæc ſtipulatio. & inf. de præto. ſtipu. l. Prætoria.

¶ *Si in plures*] CASVS. Legaui q buſdã purè, & Titio legaui ol annos 10. vſq; ad 20. annos. & deceſſi. Mo periit Titius vna. o. ab hĩde meo dicit ei Hæres: nolo tibi ſoluere, niſi ſatisdes mihi de reſtituendo. ſi qđ apparuerit te plus accepiſſe nõe legati q̃ licet accipere p legem Fal. qa pp pecuniã in plures dies tibi relictã incertũ eſt, vtrũ habeat locũ l. fal. vel non. dicit Titius, non eſt incertũ pp hoc: imo ſtatim põt eſſe certũ vtrũ habeat locum Fal. an nõ. Certum eſt. n. debere mihi legatum, qua; nuis dies nõdum venerit. Vnde volo. q; inconuenienti faciamus computationem legatorũ, ſi in eorum. & alija relictorum. vt inconuenienti videamus vtrũ habeat locum l. Fal. vel non. & ſi hẽat locum l. fal. inconuenientia detrahes tam de legatis: aliequin ſi eluas legata integra. & volo. q; æſtimemus. quãtum valet legatũ pecuniæ relictæ mihi in plures dies, & pro mõ eius valetis, volo. qđ detrahas mihi Fal. Et reddo tibi rationem. quare ita volo fieri computationem. & non interponere ſtipulationem, quia quoties futurũ eſt, vt palã ſit ẽt ante diem legati venientẽ ibi locũ habere: toties dẽt fieri computatio. & non interponi ſtipulatio: ſi sũt ſunt relicta ẽt conditionalia legata. ſic q; conditio facit moram computationi Falcidiæ. eo ante cor dõnem non debẽtur conditionalia legata. tũc dẽt expectari conditio. donec exiſtat. ante quam fiat computatio. & legatarius volens legatũ purum. dẽt ſatisdare hæredi eo modo, qui ſupra dictus eſt. & aduenientę poſtea conditione condõnalium legatorum committetur ſtipulatio cõtra dictũ legatarium qui recipit legatum, habente. ſ. locum Falc. Modo quæritur. cuius ſententia debeat obtinere. & dicitur, quod illa legatarij. h. d. vſque ad ſ. quamuis. Viu.

7† F. cẽ legatũ efficit. æſtimatio. vt.

8† Fl. ſit.

n *Si plures dies*] vt ic. annua. vel ſingulis annis vſq; ad 10. annos. vel annua. bimatrima die. vt ſ. actiu. l. pœnales. §. annua. ſecus ſi ſimpliciter annua. vel ſingulis annis, quia tunc conditionalia ſunt. & habet locum hæc ſtipulatio. vt ſup. ti. a l. 1. §. ſi in ſingulos annos.

o *Cum certum ſit*] i. non eſt incertum propter diẽ. qui nondum venit cum locum habere. a quo paratur. n. puro legato id. quod in diem certum relinquitur. & vtili quidã ſmittitur ad hæredem. vt C. de ead. tol. l. vnica. §. cum igitur in fi. §. ſic. & legitur per abnegationem. ſup. de dolo. l. ſi quis debet.

p *Æſtimatio*] æſtimatur aũt legatum in dien. tanto u. inus. quanto quis in die illũ lucrari poſſit. vt ſ. ti. l. in quantitate. §. in diem. Idem in cõditionali. deficiente conditione, vt inf. proxi. §. & ſ. ti. l. qui quadraginta. §. ſi.

q *Quoties*] continuatur cum ſuperiori.

r *Computatio*] & non locum hæc ſtipulatio. quæ habet locum quando dubium eſt. vt ſupra eod. l. 1. in princi. & §. Marcellus. Acc.

In

a *In mora est*] id est, conditionale est legatum.
b *Expectabimus*] Ad faciendum computationem, non dico stipulationem: imo statim interponitur stipulatio.
c *Dies superest*] i. in diem certum legatum est relictum, & secundum hoc, quod dicit in fi. committi stipulationē, & commutat casum, quādo.

si conditio in mora [a] est, expectabimus [b] conditionē, quoad existat. Si autem dies supereſt: [c] iam hic intercapedinis temporis habita ratione, atque æstimatione, sic de falcidia disputabimus, & committi stipulationem dicemus.

In legatis minutis causa alimentorum non præstatur hæc cautio. Bart.

¶ Quamuis autem omnes legatarij, & fideicommissarij necesse habeant hanc stipulatione cauere, [d] tamen quibusdam remitti Diui fratres *rescripserunt: vt puta, ijs, quibus minuta [e] alimenta sunt relicta. Pompeiæ enim Faustinæ rescripserunt sic, Non eandem [f] caulam esse decem aureorum, quos annuos tibi testamento Pompeiæ Crispinæ †patronæ tuæ relictos proponis, atque fuit alimentorū, & vestiarij libertis [g] relictorum: quibus [h] propterea [2] † cautionis onus remittendum existimauimus.

¶ Item sciendum est, fiscum hanc cautionem non pati: [i] sed perinde conueniri [k] posse, ac si cauisset. Cæteros autem, cuiuscunque dignitatis sint, licet etiam legata perceperint, compelli [l] debere ad cauendum, diuus Pius rescripsit: ex quo rescripto etiam illud accipimus, quod etiā post soluta legata voluerit [m] 3 † stipulationē interponi. ¶ Si legatarius hērdi, qui cōtrouersiā hērditatis Sempronius mouet mihi qstionē hæreditatis, vel minatur mihi mouere, & Seius legatarius petit à me legatū. Vñ ego dedit ei legatū, & ipse cauit mihi de restituendo mihi legato, si euicta mihi fuerit hērditas, & postea Sempronius pūctus euicit mihi hæreditatem, nunquid committatur mihi dicta stipulatio contra legatariū? Et dī, q sic, si modo culpa abest à me hærede, q stipulatus fui ab eo, & si pars eius euincatur mihi, hæreditas, sæpius cōmittetur mihi stipulatio contra legatarium: si aūt ego hæres fui in negligētia, vel in culpa, vt mihi hæreditas euinceretur à d. Sempronio, non cōmittetur mihi dicta stipulatio contra dictum legatarium, si aūt egomet mihi euici hæreditatē ex alia causa, bene committitur mihi stipulatio contra dictum legatarium, puta, quia d. Titius testator instituit me hæredem in alio sequenti testō, 3 † Fl. voluit. in quo legatum dicto legatario non reliquit, & accepi hæreditatē ex secundo testamento, & non ex primo. Et sic videor euicisse mihi, quantum ad primum testamentū. Nūquid si egō nolo hæres fui dicto legatario, & non feci interponi dictam stipulationem: potero cōdicere conditione sine causa dictā cautionē, si ipse nō caueri? Et dī, quod sic. Nam eaq̄ per errorē cōmissa, vel soluta sunt, condici possunt: dictā in cautio non dēt interponi, nisi causa cognita. Nā iniquū est omnino caueri hæredi p legatarium nōdum illata hæredi per aliquē extraneū controuersia hæreditatis causa. Possunt.n. eluforiæ minæ fieri hæredi, quas quidē hæres timere non dēt. Si ñ ego dicam me hæredem ex testō, & alius, qui vocatur sicut ego, dicat similiter se solum hæredē ex eodem testamento: legatarij, & ēt creditores possunt cōuenire me, vel ipsum, quemcunq; volunt. Et scias quod tūc habet locum dicta cautio inter me hæredem, & legatariū, cum ego do, vel soluo legatario rē meam, vel pecuniā, siue ante moram mihi hæreditatis qstionem, siue post. Si vero soluam ei pecuniā hæreditariam, vel tradā ei tem hēditariam ante moram mihi controuersiā hæreditatis, non est mihi cauendum per legatarium, quia ēt si sim postea victus de hæreditate, non tenetur vincenti de eo, quod solui legatario. Nō.n. illud possideo, quod solui legatario, nec dolo desij possidere in hoc casu. Si aūt post moram mihi controuersiā hæreditatis solui legatario, sine cautione pecuniam hereditariā, vel tradā ei hæreditariā sibi legatā: teneor, vincenti me hēredem de eo quod solui legatario, & hoc pp culpam meā. Sed si ego dicam me hæredē ex testō, & alius, 3 vocatur, sicut ego, dicat similiter se solū hæredem ex eodē testō, & ego tradā legatario rē hæreditariā sibi legatā: Nūquid tunc debet mihi legatarius cauere? Et dico, q nō: q̄a omnimodo ego liberor à legatario p dictam traditionē, si inueniar postea hæres: vel liberatur ille, qui vocatur sicut ego, & q dicit se hæredē (vt dictū est) si inueniatur postea hēres: sicut & si soluissem alicui creditori hæreditario. Et idē credo, si soluissem meā pecuniā, vel credidissem rem meā, quia siue vincam, siue succumbā, habeo vñ retineam illud, quod solui, vel tradidi legatario, cum hēredit. possīdeam. Si aūt ille, q à me petebat hæredit. & qui dicebat se hēredē, soluat suam pecuniā, vel suam rē tradat legatario, vel creditori, necessaria est ei cautio cū non habeat vñ retineat, si ego vincā eum. Si aūt soluat hæreditariam pecuniā, vel rem hæreditariam tradat: creditori q̄ non debeat ei cauere per hæreditariam tradat: creditori q̄ non debeat ei cauere per legatarium, vel creditorem, quia omnimodo, aut ipse, aut ego liberor per dictam solutionem, id est, ille ex nobis qui vincet hæreditatem. & hoc dicit vsque ad l. videamus. Vi.

Sper ad

fuisset conditionale. Vel die plani⁹ supereſt dies, i. conditio, vel dies cōditionalis aduenit, vt colligitur ex eo, q̄ mō no. sup. prox. §. & facit sup. tit. ſ. cū Titio & l. in lege falcidia non habetur, & l. lex falcidia.

¶ *Quamuis*] CASVS. Quamuis omnes legatarij. & fideicom. qui volunt legata. & fideicom. ab hærede teneantur satisfiare ei eo modo, qui dictus est supra eodem l. prima. in princip. sunt tamē quidam. qui non teneatur: puta ij quibus alimenta sunt relicta, & hic casus accidit de facto in persona Pompeiæ Faustinę. Item fiscus, cui legatū est, non tenetur satisdare: habente tamen postea locum falc. perinde conuenitur fiscus ab hærede ac si satis dedisset. Cæteri autem legatarij cuiuscunque sint dignitatis, tenentur satisdare: siue perceperunt legata siue non. Viuianus.

d *Cauere*] id est satisdare, vt supra eodem. l. prima. §. primo. Accursius.

e *Minuta*] dicuntur minuta vsque ad x. aureos, vt hic subijcit, vel aliter, vt sup. de dolo. l. si oleum. §. fi. & l. seq. alias, & aliter, vt no. de sen. ex breuic. authen. nisi.

f *Non eadem*] verba rescripti, & habeas in litera, sic alij habent. Si non eadem &c. & dicunt q̄ abundat dictio. si. Alij dicunt, q̄ hæc dictio. si, refertur ad verba præmissa. & rescripta, quæ non habemus.

g *Libertis*] cæteris. Accursius.

h *Quibus*] i. in quibus decem aurei. Nec enim refertur ad verbum libertis: nam ipsi habēt necesse satisdare, secundū Matt. vel potest dici, vt liberti alimentarij non satisdent fauore alimentorum, vt sup. de transac. l. cum hi. §. si in annos. & secundum hoc sunt minuta ad arbitriū iudicis. Sed quæ est ratio, quod non satisdatur pro minutis legatis? Respon. quia pauperibus consueuerunt talia relinqui, qui satisdare non possunt facilè, vt inf. eodem. l. cum non facilè, vel quia non est verisimile quòd fiant non soluendo in tā modico, propter quod stipulatio fit, vt supra eodem. l. 1. §. hæc stipulatio. vel si ponas in alimentis, vt dixi, est ratio alimentorum fauor. Sed licet non satisdetur, an habeat locum repetitio, si fale. emergat? Respon. si sciens soluerit, non, nisi hoc dicat, vt supra de condi. indebi. l. secunda. in princ. & inf. proxi. l. Si autem ignorans, distingue inter facti, & iuris errorem, vt C. ad leg. falc. l. error. Item nūquid saltem cauebunt sine fideiussore? Respon. fortè sic, arg. sup. de iud. l. secunda. §. sed si dubitetur. & fortè etiam sub pœna, cum illud non sit eis difficile. Item est arg. contra inf. de dam. infec. l. si proprietarius in fi. 1. respon. Accursius.

i *Non pati*] sic inf. vt leg. nomi. caue. le. 1. §. si ad fiscum.

k *Conuenire*] vel cond. inde. vel vtili ex stipulatu, quam sæpè lex tribuit, licet interpositia non fuerit, vt sup. se adopt. l. hii verbis. Azo.

l *Compelli*] sic in satisdatione, Iudic. sol. vt sup. de procur. l. si minor. §. finali. secus in cautione de iudi. sisti, vt supra qui satis. cog. l. sciendum.

m *Voluerit*] rescriptum, ad quod est inf. ea. l. § fi.

¶ *Si legatarius*] CASVS. Hic loquitur de alia cautione, quā sup. dictum sit, vnde pone, quod Titius instituit me hæredē, & legauit Seio centum, & decessit dictus Titius. Postea

a *Sperat* scilicet pati. nec erant illusoriæ minæ, vt infra l. proxi. Accursius.

b *Caueri*, hæc cautio euicta hæreditate, legata reddi, affinis est illi, quæ in hoc tit. est posita & fit de hac mentio. C. de leg. 1. si in fraudem & de petitio. hæred. l. fi. §. 1. & sup. qui satisd. cogan. l. de die §. item cuicta.

c *Non committi* sic ff. de leg. 2. l. si seruus pluriũ, §. 1. & facit, C. de rerũ permu. l. fi. & sup. de euicti l. si item, quam, §. 1. Ac d *Sibi euicerit* i. ipsemet sibi euicerit. Nam cũ cœperit scire se in secũdo testamẽto instituium, cœpit teneri ex secũdo. & sic videtur euicta ex primo, vt sup. de euic l. si vendideris. Non aũt dicas quod euicerit ei, qui ab eo prius euicisset, quia ille hæret exceptionem rei iudicatæ, licet postea inuenerit secundum testamentum, vt C. de re iud. l. sub specie.

e *Scripsit* qui & fuerat in primo testamẽto instituius. Et sic no. secundum Azo. p hanc legẽ bene probari reuocata esse legata per secundum testamẽtum: licet in eo non fiat mentio primi: sic sup. de adimen. leg. l. si tibi certã. & arg. sup de procura. l. si quis cũ procuratori, §. fin. secus in tacito fideicommisso. vt sup. de probatio. l. cũ tacitum.

f *Hæreditatem* totã vel partem, de qua erat mota lis, & sic proceditur in causa, licet restituerit fideicommissario

g *Vel emolumẽtum*] vt speciem.

h *Committi*] idẽ in omnib. Pæ orijs stipulationibus: in Ratihabi. & dam. infec. vt inf. rem ra. ha. l. si procurator. Item si purum factum est in stipulatione, vt ff. verb. oblig. l. si sic. secus in pœnali stipulatione, quæ non committitur nisi semel: vt sup. de arbi. l. si duo. §. fin.

i *Præstitum*] ab hærede legatario.

k *Stipulationem*] potes dicere de ea, de qua dicitur sup. ea. l. §. proxi. vel de illa sup. ea. §. cæterũm. Accursius.

l *Condictionem*] incerti, vel sine causa, vt sup de vsufructu eare. quæ vsui censu. l. hoc Senatus. §. 1. & vsufru. quemadmo. ea. l. si vsusfructus nomine, & sup. de do. præle. l. pater dotem. §. si forte per errorem.

m *Gratia*] scilicet probauit. Azo.

n *Hæc autem satisdatio*] l. euicta hæreditate, legata red dide qua dicit sup. l. proxi. §. si legatarius. Accur.

o *Iniquum*, No. quòd superuacua cautio non præstatur, sic sup. de procura. l. non cogendum.

p *Litis*] scilicet de hæreditate. Accursius.

q *Minæ*] quæ curandæ non sunt, vt sup. quod met. cau. l. metum autem non vani. secus si non eluforiæ, quia cauetur, vt sup. l. proxima, §. si legatarius.

ADDITIO. Ista gl. iuncto tex. præstat argumentum, quòd propter minas factas ab vno non debet præstari cautio. & determinatur per istũ tex. quia aut sunt minæ illusoriæ, aut nõ: & statur arbitrio iudicis. glo. est C. qũ met. cau. l. metum, secundum Bart.

r *Vendiderat*] id est, se esse hæredes asserãt, quod tamen esse nõ potest. vt inf. de reg. iur. l. quod contra, §. vni, & facit sup. de leg. 2. l. si quis seruũ. §. si inter duos. & C. de peti. hære. l. fin. §. fin autem ex contrarijs. Sed cõtra inf. de except. rei iudic. l. qui cũ hærede. vbi à neutro petitur interim. Solu. ibi certum erat vnum esse scriptum hæredem: sed dubi abatur de filio legitimo hærede ab intestato an sibi daretur bonorũ possessio contra tabu. hic autem non erat certum de aliquo illorum: certum tamen erat de vno: lex tamen illa corrigitur per l. C. co. l. fi. §. 1. secundum Azo.

s *Hæc cautio* scilicet euicta hæreditate, legata reddi: de qua loquitur principium legis. Accur.

t *Tradat*] scilicet hæreditariam.

u *Postea*] si. posi controuersiam motam: licet non fit lis contestata vt sup l. prox. §. si legatarius. Azo.

x *Culpæ nomine*] vt ff. tit. 1. l. dolo. Item si hoc soluat sponte nõ per sententiam: alioquin liberatus est ipso iure: sed tamen & tunc potit sibi cauere, vt defendatur, vt sup. de rei vend. l. is à quo. & l. à quo. & C. depos. l. pen. in fi. licet illa corrigatur per authen. ibi positam. Item arg contra, sup. de leg. 2 l. si quis Titio, §. fin. sed ibi vterque nititur ex voluntate & ideo datur vtrique, hic alter nititur tantum ex voluntate, scilicet legatarius.

y *Sed cum de*] supra ergo loquitur vbi vnus ex testamento defendebat hæreditatem: & ideo non est certum omninò deberi legatum, quia si legitimus obtinet, non liberatur: quia nec tenetur: sed hic vterque ex testamento. & sic est certum deberi quicunque eorum obtineat, vt sup. eo. §. si duo.

z *Quæstio* vt fuit. sup. eo. §. si duo.

a *Tradat*] legatario scilicet sine authoritate, & etiam post litem motam. Et respon. non cauendum, nec imputatur ei si non petat cauere, quia &c.

b *Suqi alienum*] quo casu etiã legitimus liberatur: & ideo nec hoc casu cum quæstio est de nomine: nec superiori. est inter scriptum, & legitimum est quæstio. imputatur, si non facit sibi cauere. Accursius.

1 † In quibusdã exemplaribus legitur cõtrouersiã hæreditatis pati iam sperat.

2 † Fl præstitit.

3 † Fl. prospexerat.

4 † Fl. abest.

5 † Ita ff. Duar. al. concitonẽ, & est manifestius erot.

6 † lib. 15. ad edictũ

7 † Fl. ei iuforiæ, al. illusoriæ.

Et ait Pomponius, cõdictionem [15] † interponendæ satisdationis gratia competere. Et puto hoc, quod Põponius ait, pbãdũ vtilitatis gratia.[m]

Paulus. 6 †

LEX IV.

HAec autem satisdatio [n] locum habet, si iusta causa esse videbitur. Nã iniquũ [o] erat omninò caueri, nondum illata controuersia litis, [p] cum possint eluforiæ [7] † minæ [q] fieri. Ideoq; eam rem Prætor ad cognitionem suam reuocat.

¶ Si duo ex testamento hæreditatem in solidum sibi vendicent, [r] forte quòd eiusdem nominis sint, tam in possessorẽ, quàm in petitorem: cõpetunt actiones, & creditoribus, & legatarijs.

Ista cautio debet præstari, quãdo recipientis interest. B.

¶ Hæc cautio [s] vtiq; necessaria est, si quis pecuniam suam soluat, vel suam rem tradat. [t] Si verò pecuniam hæreditariã soluat, vel rem tradat, quidã non putant cauendũ, quia nec teneri potest eo nõie victus, cum nõ possideat, vel dolo fecerit, quo minus possideat, Hoc si ante motam cõtrouersiam soluat, & si postea, [u] tenebitur culpæ nomine. [x] Sed cum de [y] nomine inter duos quæstio [z] est, nunquid non sit cauendum ei, qui hæreditariã rem tradat? [a] quia omninò vnus liberatur, quemadmodũ si æs alienum [b] hæreditarium

a *Petitor*] Sed quid si possessor? Resp. distinguo. Vt ī soluit. suam an hæreditariā. In primo casu cauetur ei, vt in prin. §. In secundo subdistinguitur, fiat quæstio de nom. & tunc non cauetur ei, quandocunque soluat, vt ibi. Sed cū de nomine soluat, &c. si aūt aliàs, vt quia legitimus facit q̄stionē scripto, vel econtra: subdistinguitur sit lis mota, vel non: vt ibi. Si verò pecunia. &c.

ī† Fl. soluet.

Videamus] Hæc lex reuertit ad illam satisdationē, de qua dictū est ī. eo. l. 1 vsque ad l nisi. §. si legatarius. & ponit talem casum. CASVS. Institui mihi hæredē Titium, & legani tibi Sempronio centū, & rogani te Seiū, vt restitueres legatum tuum Sempronio. & multa alia legata quibusdā reliqui, & purè, & sub condōne. & posteà decessi. Tu Seius petis ab hīde meo Titie centū p̄dicta, q̄ritur nunquid debeas ei satisdare, vt restituas ei illud, q̄d amplius ceperis, q̄ per Fal. licuerit tibi dari? Et vī. q̄ non: quia tu legatarius nihil capere videris, eū alij restituere debeas: sed verius est, vt caueat dēas perinde ac si non esses rogatus de dādo alicui fideicō. & Sēpronius p̄dictus, cui debes restituere tuū legatum cauebit tibi eo mō. Sed ſ tu legatarius velis vitare circuitum, & velis, q̄ solus Sempronius fideicom. caueat hæredi, & non tu, audiri debes. In casu tamen Sempronij fideicom. dēt caueri, et etiam tibi legatario, purà quando heres debet tibi legatario detrahere Falc. & tunc qū legatarius est, detrahere fideicom. debes, quia tunc æquum est te legatariū Falc. detrahere, cum testator hoc dicit, vt su. e. l. 1. §. sed. & legatario. & su. tit. 1. l. penales. §. 6. & non solū detrahis tu legatarius Falc. ex quo nihil apud te remānsurum est soluto fideicom. à te relicto, sed ēt detrahis Falc. q̄uis tm̄ ex legato apud te legatarium sit remansurum soluto integro fideicō. à te relicto, vt sufficere possit ad præstandum integrum fideic. putà, quia legaui tibi legatario xx & rogaui te de p̄standis Sempronio xv. Nā si hæres meus detrahit tibi v. de xx. tu detrahes fideicom. quartam de xv. & si hoc casu Sēpronius fideic. debet cauere tibi & hæredi. & h. d. Viu.

3† Fl qua amplius per falcidiā licuerit capere dari?

4† F. cauebit. s. legatario.

5† F. malet.

b *Stipulatio*] qua s. cauetur, vt legatarius restituat, q̄d amplius ceperit, quàm ei licuerit dari. Acc.

c *Non sufficiat*] quod dicit etiam si interponatur, non vī committi, quia cum promittat, quod capit vltra quam licuerat, & ipse nihil capit, cum alij restituat, vt inf. de ver. sig. haliud, ergo non committitur. Sed contra est, quia cauet ac si non sit grauatus, vt alij restituat, & hoc subijcit, sufficit. &c. nam resp. ibi fideicom. à te dato, cum æquum est mō, qui dictus est. & cum delegato.

d *Esse*] q d caueat ac si nil sit eius fideicommissum.

e *Acceperit*] à legatario.

f *Cauere*] per illum cui rogatus est legatarius dare fideicō. Et no. de circuitu tollendo, 1 vt & sup. de condit. inde. l. dominus testamento, & su. vsufr. quemadm ca. l. si vsusfr. mihi. Patet ergo per hanc l. quòd legatarius hīdi. & fideicō. legatario cauet, quandoq. solus fideicom. hæredi causa euitandi circuitus, vt hic, quandoq. cauet fideicommissario hæredi & legatario: veluti q̄n hæres debet detrahere Falc. & legatarius similiter: puta, vbi testator hoc dixit, vt no. sup. tit. 1. l. penales. §. fi. & su. eo l. 1. ī. sed, & legatario. & ita confirme. Cauendū est, sed, & cōcedendū ut in rem ex si. pra tata. vt plerunq. æquum est, quia testōr dixit, q̄uis, &c. vt quia mihi legaui xx. & rogauit de xv. restituēdis & de illis xv. detrahit Falc. si ei detrahatur. & facit su. de le. 2. l. cū p̄. §. 1. sed ſ su. de an. le. l. liber 10. §. 1. Sol. refert, vtrū onus legatario iniungatur extrinsecus, vt tunc fideic. ei non teneat cauere, vt ibi tan. in parte eius quod legatur ei, qui cogitur restituere, & tunc sic, vt hic. Acc.

6† F. erit.

7† li. 4. de cognitionibus.

Cum non facilè] CASVS. Hæc l. loquit de eadē cautione, de qua dictū est ī. l. prox. Pone ergo, q̄ institui mihi hēdem Titium, & multa legata reliq. & purè, & sub cōditione inter quos plures legatarios erat vnus, qui non facilè posset inuenire fideiussores, & posteà decessi. Venit d. legatarius ad hīdē meū, & petit ab eo legatū: hæres āt videns eum bonū hoiem: iō petijt fideiussores ab eo, quia sciebat eū ñ posse inuenire, & sic volebat eū auertere à petitione legati. vel fideic. sibi relicti. Certè dicitur hic. q̄ remittitur ei onus satisdatiōis, & legatum ab hærede consequitur. Viui.

8† F. submoueant.

9† Fl. eis.

10† lib. 7. ad l. Iuli. & Pap.

11† Fl. præcipere.

g *Cum non facilè*] & sic videtur non posse fieri, vt infra de verb. signif. l. nepos Paculo. hoc ergo arbitrio iudicis relinquitur: vt ibi.

h *Idèo cautionem*] secus ē non ideo, sed bona fide postulatur: quia persona suspecta est. arg. su. de iu. l. in oībus. & q̄ satisd. cog. l. si fideiussor. §. fi. & C. de epi. & cle. auth. generaliter. H. Sed certè sit suspecta, vel non, ex quo non pōt satisdare, statim inquirit de Fal. vt C. de vsur. l. 2. & sīm hoc verbum, ideò, siue causatiuè, siuè consecutiuè, ponatur, nō est vis. Item no. hoc l remitti satisdationem pauperi. & sic prodest paupertas, * sic C. de epi. & cle. l si quis ad declinā dam. §. penul. Sed arg. contra, C. de epis. aud. l. de creationibus. §. sin autem, vbi à paupere, non à diuite exigitur satisdatio. Item facit su. de offi. Præsi. l. illicitas. & de pig. act. l. si seruos. Item. & in alijs remittitur. vt su. e. l. 3 §. quamuis.

* Paupertas, pdest à tali prodesse libertet me dominus, inquit .n. Poeta. Dat cēsus honores, Census amicitias, pauq vbique iacet, nisi rolūtaria propter Christum, vt euangelica.

Imus Pius] Casus. Titius instituit sibi hæredem Seiū & quibusdam annua legata reliquit, & iussit, quòd Sēpronius recuperet ab hærede dicta legata ad distribuēdum inter legatarios, & ita fecit dict. Sempronium suum commissarium, & postea decessit dictus testator. Petit nūc commissarius ab hærede pecuniam ad distribuendū annua legata inter legatarios: dicit ei hæres. Benè volo tibi dare pecuniam: volo tamē q̄ caucas mihi, q̄ restituas mihi partes legatariorum cessantium in receptione legatorū suorum: quia aliqui eorum morientur, sicq. deficient eorum legata. Quæritur, nunquid taliter cauere debeat? Et dicitur, q̄ non, nisi testator præcepisset eum cauere. Viu.

i† Li. 21. Digest.

Marcellus. 2†

LEX V.

VIdeamus, an stipulatio, b q̄ amplius, quam per legem Falcidiam licuerit, ceperis, dari: 3† aduersus eum non sufficiat, c qui legatum alij restituere ex fideicōmissi causa debet. Sufficiet autē dici, nihil eius fidei commissum esse. d Cauebit autem soli legatario 4† & is qui fideicommissum accipiet: e nisi fortè malit 5† legatarius circuitu sublato hæredi, caueri. f Sed & legatario prætereà cauēdū est, si (vt plerūque æquū est) pro rata ex fideicōmisso retinere ei concedendum est: quamuis tātū ex legato apud eum fiet 6† remā surum, vt sufficere possit ad præstandum fideicommissum.

Ei, qui non potest satisdare, remittitur satisdatio. Bar.

Callistratus. 7†

LEX VI.

CVm non facilè g satisdationē offerre legatarius vel fideicommissarius possit, & futurum sit, vt propter hoc à petitione liberalitatis ex testamēto summoueatur, 8† nū quid onus satisdationis ei 9† remittendum erit? Quod videtur adiuuari rescripto diui Cōmodi, in hæc verba: Is, cuius de ea re notio est, aditus, si cōpererit ideo cautionem, h à te exigi, vt à fideicōmissi petitione auertaris, onus satisdationis tibi remitti curabit.

Merus executor non tenetur hæredi cauere. b. d.

LEX VII.

Paulus. 10†

DIuus Pius ab eo, q̄ annua legata per ipere 11† adistribuendū iussus i erat, vetuit cautionē exigi, Cessātiūk

i *Cessantium*] verba cautionis; Et die cessantiū, id est mortuorum, quia ēs extinguitur tale legatū, vt ſu. de an. le. l. in

l.in singulos.Sed arg.5.sup.de ali.leg.l.3.§.debebit,vbi caue.sed ibi à cohæredibus: hic à testatore fuit electus. Itē quæritur, an hic habeat aliquam actionē 5 cohæredem. Item si quis legatariorū nolit,an reddatur hæredi? Resp. ad vtrunque.sup.de leg.2.l.Titio.Item quid, si dubium ē, an bñ distribuat? Respon.iurat. vt C. de dona.l. penul. & facit inf.de verb.signi. l.aliud est capere.

2† lib.10. §deicō.

a *Iussus*] statur ꝓcepto defuncti & cauēdo,sic C.ad Treb.l.iubemus.§.I.dict.su. de vsuf.earū re.l.tribus. in prin. Acc.

partes reddi: nisi apertè caueret iussus [a] esset.

Matianus. 1†

SI hæres partem bonorum, vel ēt vniuersa bona delata ad fiscum diceret, [b] constaret autem de fideicommisso, [c] decretum est, vt petitori cauenti, [d] Euicta hæreditate restitui, 2† solueretur.

Cautio, vsufructu finito rē restitui, debet interponi ei, ad quem pertinet proprietas, nō haredi tantummodo. Bar.

Idem. 3†

LEX IX.

SI non in controuersia sit proprietas, sed vsusfructus [e] (potest enim [f] rei, cuius proprietas Titio legata est, vsusfructus alij legari) tunc de eo restituendo, nō hæredi, sed Titio cauēri debet. Interdū,& si ab hærede leget vsusfructus, Titio [g] cauēdum est, veluti si detracto vsufructu proprietas ei [h] legetur, vsusfructus Seio. Quid.n.attinebit hoc casu hæredi caueri, ad quem emolumentū intercidētis vsusfructus nō sit spectaturum? [i] 4† Verum si vsufructu Seio legato proprietas Titio ita legetur, vt cum ad Seium pertinere desierit, [k] habeat proprietatē: tunc hæredi caueri oportebit à fructuario, ab hærede aūt Titio: quia non sit certum, vsufructu intercepto, ad Titiū proprietatem reuersuram. [l]

3† lib.12. §deicō.

nihilominus fiscus recuperaret à me vniuersa bona d.testatoris: quare nolo tibi soluere. Certè dī hic, ꝙ teneatur hæres soluere dict. fideicommissum dicto Caio petitori cauenti eidē hæredi de restituēdo fideicommissum euicta sibi hæreditate per fiscum. Vin.

b *Diceret*] non tamen adhuc erat lis contesta. nomine fisci: alioquin non solueret etiam cautione præstita, vt §. de iure fisci.l. apud Iulianum,quæ est contra.& facit C.de legā.l. si in fraudē.& sup.l.4.§.si legatarius.& C.de pet.hær.l.fi.§. 1.

c *De fideicommisso*] relicto, putà Titio.

d *Cauenti*] Titio.

Si non in controuersia] Casus. Instituī mihi hæredē Petrum,& Titio legaui solam proprietatē fundi meiCorneliani.& Seio legaui vsumfruct. eiusdē fundi. & postea decessi. Venit nunc Sēpronius, & facit controuersiā dicti vsusfr.d.Petro méo hēdi, dicens ad se dictum vsumfructū pertinere.Itē Seius prædictus, cui legaui dictum vsumfructum petit ab eodem hærede,vt dimittat eū vti frui d.fundo Corneliano.Certè si d.Seius vult habere vsumfruct. ab hærede debet cauere d.Titio,cui erat legata proprietas,de restituendo eidem Titio vsumfructum, si d. Sempronius vincat hæredem pro vsufru. non autem debet cauere hæredi,& est rō quare debet caueri Titio proprietario, & non hæredi,quia si ponas, ꝙ dictus vsusfr. intercidat apud Sēpronium prædictum, qui faciebat hæredi controuersiam de eodem vsufr. quique postea vicit hæredē,& apud se habuit eādem vsumfructum, emolumentū dicti vsusfructus intercidentis non dēt spectare ad hēdem,imò ad d. Titium proprietarium:in casu tamen cauere dēt Seius, cui legaui vsumfru.hæredi,& non Titio proprietario fundi: putà,si legaui vsumfr.dicti fundi d.Seio, & proprietatē eiusdem fundi ita legaui d.Titio,vt eandem proprietatem habeat idem Titius,cum ad dictum Seium desierit pertinere vsusfructus,& ita sub incerta die d.Titio legaui proprietatem dicti fundi,quæ hī loco cōdōnis,vt sup.de le.1.l.talis.§.sed,& si sub condōne,& est ratio, quare hoc casu debet cauere hæredi,& non Titio proprietario fundi,qa hoc casu non est certum vsufructu interēpto apud d. Sempronium, qui faciebat hæredi controuersiā de eo vsufr. quiqꝫ super hoc vicit hæredē,& apud se habuit eundē vsumfruc. non est certum,dico,hoc casu ad d Titium proprietatem eiusdem fundi reuersutā, quia fortè ptius decedet Titius, quàm vsusfr.interimatur apud dictum Sempronium, & ita non transmittit idem Titius ad suos hīdes legatū proprietatis d.fundi:quia,vt dictum est,quasi cōdōnale fuit legatum dictæ ꝓprietatis eidem Titio relictū, standum eò,ꝙ sub incerta die fuit ei relictū, vt dictum est. Condōnalia ēt legata nō transeūt ad hīdes, vt no. su.d le.1.l.3.& sic est plana hæc lex. Viui.

4† Fl.spectandum.

e *Sed vsusfructus*].i. usurio ꝓ vsufructu præstanda. & sic gratia similitudinis tractat hęc lex de ceteris illa, quæ est supra vsufr.quemadm.caue. & sic concor. in e.tit. l. si tibi vsufructus. Alij dicunt, ꝙ quidam tertius mouet quæstionem de vsufru. & sic loquitur de illa cautione, de qua est sup.eod.l. hæc autem.in princ. & sic prosequuntur usque ad finem.

f *Potest enim*] interpositio est usque illuc, tunc de eo, &c. facit,inf.§. proximo.

g *Titio*] cui legata est proprietas, vt ī. prox.resp.

h *Ei*].f. Titio.

i *Spectaturum*]quasi dicat nihil.

k *Desierit*].f.vsusfructus, & sic sub die incerta, & facit sup.vsufr. quemadmod.ca.l.si tibi.& si vsusft. pe.l.fundus detracto.

l *Reuersuram*]Titio interim moriente,& ad hæredem nō transmittente propter diem incertum,vt C.de cadu.tol.lē. §.sin autem aliquid.

* In indi. Titu. additur, & Pegasian.

DIGESTORVM, seu Pandectarum

LIBER XXXVI.

& XII. Infortiati.

Ad Senatusconsultum Trebellianum. *

TITVLVS I.

Facta restitutione fideicommissi, vniuersalis trāseunt actiones, & iura activè, & passiuè in fideicommissarium, et haredi, & contra hæredē paratur exceptio. Alex.

Duo senatusconsulta, s.Pegasianum, & Trebellianum tractauerunt de hac materia. Sed Iustinianus totum attribuit Trebellio, & quæ sunt propria cuiusque habes Instit. 1 de fideicom. hæred. in princ. & §. restituta. & §. sed quia. Accurs. Alia quāplura Cuiac. in suis paratitlo hunc tit.

1 Idē Ruf. Ale. & Ias.

EXplicito, Casus. D. Vlpianus continuat hunc titulum ad superiora.hoc modo: Cum explicitus sit tractatus qui pertinet ad fideicommissum singularum rerum.s.sup.de le.1.& de le.2.& 3.& usque huc, bonum est, vt transeamus ad interpretationem Senatusconsulti Trebellianiqđ tractat de fideicom. vniuersalib. Et sciatis, ꝙ dictū Senatusconsultum fuit factum temporibus Neronis octauo Calendas Septemb. Consulibus existentib. quodā qui vocabatur Annęus Seneca,& alio ꝙ vocabatur Trebellius maximus. Cuius Senatusconsulti verba sunt talia, Cū esset æquissimum in oībus fideicom. hæreditatibus, si qua iudicia pēdeant super bonis dictarum hereditatū, ex his bonis eos subire dicta iudicia,in quos utilitas,& cōmodū eorum bonorū trāsferrur. Id est fideicommissario potius, quàm cuiꝰ hæredi instituto periculosam esse fidem suā, quam præstitit testatori de restituēda hæreditate fideicō-

placet

placet vt actiones quæ in hĕdē dari ſolent creditoribus. & quæ hæredib. dari ſolent contra debitores: eas neq; in eos hĕdes, neq; ijs hæredibus dari qui reſtituiſſent, ſicut rogati eſſent fideicommiſſum fidei ſuæ, i. hæreditatem, non detracta quarta. Sed & ſi pater Titij ſit hæres inſtitutus, & rogatus hæreditatē reſtituere Titio filio ſuo, & ipſe ei reſtituit, idē erit, qđ dictū eſt 3. ſ. vt in patrem non tranſeant hĕditariæ actiones: ſed hoc caſu & ſuperioribus in eos fideicōmiſſatio, qb. ex teſtō fideicōmiſſū reſtitutū fuiſſet, dandæ dictæ hĕditariæ actiones: & hoc iō, vt magis in poſterū confirmentē ſummæ defunctorū voluntates. & obſeruentur per hæredes inſtitutos. Nā ſi hęredes inſtituti non teneantur creditoribus hæreditarijs facta ea eos reſtitutione hæreditatis, vt dictū eſt: nō dubitabant adire, ſicut dubitabant prius, & ita per ſuperiora videre poteſt, q̄ non ſolum hæredi. q reſtituit hæredit. fideicommiſ. ſubuenitur per dictum Senatuſcon. ſ. vt excep. vti poſſit contra creditorem hęreditarū contra eum agentē, ſed etiam fideicommiſ. ſ. vt poſſit agere contra debitores hęreditarios. quamuis hæres, q̄ reſtituit hęreditatem eidem fideicommiſſ repelleretur exceptione ab eiuſdem debitoribus hæreditarijs, ſi eos conueniret. hoc dicit vſque ad, §. hoc autē Senatuſconſultum. Vlpianus.

1† li. 3. fideicom.

2† Fl. Sep. ębres. * Suſſe ctiēnō ordinarijs cōſul. b. anno ordinis. Fiſ. vt ex Dion. & Corn. Tacit. o.

3† Fl. periculoſum.

4† Fl. placet vt actiones.

5† In vetuſtis quibuſdā codicib. nō hi hęc parentheſis. nec ī Fl.

1 Inchoatæ cū defuncto: ſecus ſicut Iaſon B. P. Alex. & Iaſ.

2 Iſta eſt vera ī ſe: ſed diuinat quo ad ex. tūn Alex.

3 Idē B. Alex. & Iaſ. In l. cōtractia.

4 Dic q̄ finis illi⁹ §. facit cō tra iſtum text. ſed dic intelligi ante reſtitutionem ſīn B. Imo. & Pau.

Vlpianus. 1†

LEX PRIMA.

EXplicito tractatu, a qui ad fideicommiſſa ſingularum rerū ptinet, tranſeamus nunc ad interpretationem Senatuſconſulti Trebelliani. Factum eſt enim Senatuſconſultum temporibus Neronis octauo Calendas Septembris, 2† Anneo Senecæ, & Trebellio Maximo cōſulibus, * b cuius verba hęc ſunt, Cum eſſet æquiſſimum in omnibus fideicommiſſarijs hæreditaribus, ſi qua de his bonis iudicia c penderent, ex his d eos ſubire, e in quos ius, fructusq; f transferretur potius, quàm cuiq; g periculoſam h 3† eſſe i fidem k ſuā: placuit actiones, 4† quæ in hęredes, hæredibusque l dari ſolent, eas, neque in eos, neque eis dari, qui fidei ſuæ commiſſum, ſicuti rogati m eſſent, reſtituiſſent, (ſed idem 5† eſt, & ſi ipſi filio n pater rogatus ſit reſtituere o) ſed eis, & in eos, p quibus ex teſtamento q fideicommiſſum reſtitutū fuiſſet: quo magis in reliquū confirmentur ſupremę defunctorum voluntates. r

Per hoc Senatuſconſultum prouiſum eſt hæredi pariter, & fideicommiſſario. Alex. & Bart.

¶ Sublata eſt hoc Senatuſconſulto 5 dubitatio eorum, qui adire hæreditatem recuſarēt, 6† ſeu metu litium, t ſeu prætextu metus. u

¶ Quanquàm autem Senatus ſubuentū voluit hæredibus, x ſubuenit tamen, & fideicommiſſarijs. y Nam in eo, quòd hæredes, ſi conueniātur, z exceptione vti poſſunt, hæredibus ſubuentum eſt: in eo verò, quòd ſi agant hæredes, repelluntur per exceptionem, quòdque a agendi facultas fideicommiſſarijs competit, proculdubio conſultum eſt fideicommiſſarijs.

Senatuſconſultum locum habet ſiue in teſtamento, ſiue ab inteſtato quis ſit rogatus de hæreditate reſtituenda. Item locum habet in teſtamento filij familiās, & in eo, qui eſt hæres de iure ciuili, vel pretorio, b d. uſq; ad §. de illo. Alex.

¶ Hoc aūt Senatuſconſultum locū habet ſiue ex teſtō quis hæres ſit, 7† ſiue ab inteſtato, rogatusq; ſit reſtituere hæreditatem. b In filij quoq; perſonam

a *Explicito tractatu*] q̄ tractatus fuit à tit. de leg. 1. vſq; huc.
b *Conſul. bus*] ſic Inſtitut. eo. §. reſtituta.
c *Iudicia*] id eſt controuerſiæ, vel lites.
d *Ex his*] ſcilicet bonis.
e *Subire*] dicta iudicia.
f *Fructusq;*] i. vtilitas, & commodum eorum bonorum, id eſt illius fideicommiſſi vniuerſalis. Hug.
g *Cuiq;*] hæredi inſtituto.
h *Periculoſam*] ſi conueniretur modò Accurs.
i *Eſſe*] aliàs ſim.
k *Fidem*] quia reſtituit.
l *Hæredibusq;*] ſi non reſtituiſſent.
m *Sicuti rogati*] i. non retenta quarta, aliàs ſubijt pro rata: quod dic. vt inf. ea. l. §. ſi.
n *Sed ipſi filio*] Sed obijcitur, quia tunc non vt hæres, ſed vt pater rogatus intelligitur. vt ſup. de leg. 1. l. cum filio. §. ipſi verò, non eſt ergo locus Trebel. vt inf. eo. l. mulier. §. ſi. Sed reſp. 2 illud intelligendū quoad quartæ deductionē, vt dicit illa l. cum filio: ſed habet locum quo ad hoc, vt ei, & in eum tranſeant actiones, vt hic. Nā interdum locus eſt Trebellia. nec ſī quarta deducitur, vt inf. eo. l. ſi patroni. §. qui fideicommiſſariam. Azo. vel ſīn hoc 3 dic. q̄ l cum filio. loquitur, cum filius inſtituitur, & pater rogatur reſtituere, & ſic non vt hæres, ſed vt pater intelligitur rogari: hic autem pater inſtituitur, & rogatur reſtituere filio, & ſic vt hæres intelligitur rogatus, & habet locum Trebellian. quo ad vtrumque commodum, vt hic. & inf. eo. l. Imperator. & l. cogi. §. ſi pater. inf. ea. l. §. ſi filio: ſed quod vt pater. ſ. reſtituit. concor. C. de inofficioſo teſtamen. l. filius matrem. & inf. eod. l. mulier. in princip.

o *Rogatus ſit reſtituere*] ſcilicet hæreditatem ex Trebelliani ea reſtitutione.
p *Et in eos*] ſ. dari actiones eſt æquiſſimum.
q *Ex teſtamento*] ſub. vel ab inteſtato. vt inf. eo. §. hoc autē. & facit ſup. ſi quis omiſ. cauſa teſtam. l. amepen. in fi.
r *Voluntates*] quia q̄ hoc habetur fideicō. vt hæres.
ſ. *Senatuſconſulto*] Trebelliano ideo, qa non tenetur, vt ſup. proxime.
t *Litium*] imò & ſi ſine cauſa: ſatis eſt enim, ſi putet ſibi expedire, vt inf. eo d. l. quia poterat. & l. ſed alio. §. quòd ſi ſuſpectam. Accur.
u *Metus*] alicuius alterius, qui multi dicuntur ā dictis ll.
x *Hæredibus*] principaliter, vt ſupra proximè.
y *Fideicommiſſarijs*] ſecundario.
z *Conuniātur*] à creditorib. hęreditarijs & facit ad ſ. inf. eo. l. ita tamen §. qui ex Trebelliano. Accur.
a *Quadque*] p. eo, &. Accurſius.
¶ *Hoc autē*] S. C. CASYS. Siue inſtituam mihi Titium hæredem, ſiue ſit mihi hęres ab inteſtato, poſſum eum rogare de reſtituenda hęreditate mea Seio? & ſi ei reſtituat, habet locum Senatuſconſultum Trebellianum, vt tranſeant actiones hæreditariæ in dictum Seium. Et eodem modo habet locum dictum Senatuſconſultum Trebell. in teſt. filijfam. militis. Inſtituit, pone, ergo ſibi hĭdem Titium, & rogauit de reſtituenda hæreditate Seio, & eodē modo habet locum d. Senatuſcon. non ſolum in hæred. h. de iure ciuili reſtituere rogatis, ſed etiam in bonorū poſſeſſoribus, qui ſunt hæredes de iure prætorio. Sed quid, ſi inſtitui mihi hæredem dictum Titium, & rogauit eum purè de reſtituenda hæreditate Seio, & rogaui eundem Scium ſub eadē conditione, ſi nauis ex Aſia venerit, de reſtituenda dicta hæreditate Caio. & Titius reſtituit Seio, & Seius reſtituit Caio ante conditionem exiſtentem, nunquid Seius tūc ſit in Caium actiones hæreditarias? Et dic. q̄ ſic. Item quid ſi dictum Titium, quem inſtitui, rogaui reſtituere Seio. & Caio. ſ. Seio purè, vel in diem, & Caio ſub conditione. & idē Titius non vult adire hære. eo. q̄ dicit eam ſibi ſuſpectam: certè hoc caſu debet idem Titius interim vniuerſam hæreditatem reſtituere dicto Seio, cui erat rogatus purè, vel in diē reſtituere, cum autem poſtea exiſterit dicta conditio, ſi velit Caius, cui hæres erat rogatus reſtituere ſub conditione, ſuſcipere ſuam partem hæreditatis, tranſeunt ad eum ipſo iure pro ſua parte actiones hæreditariæ ſine aliqua reſtitutione, h. d. vſque ad §. ſi filio. Vlpianus.
b *Hæreditarias*] facit ſ. eo. l. excuſare. §. meminiſſe, & Inſt. eo. §.

7† Fl. ſciſſet.

eo §. præterea, secus in singulari relicto iure veteri. sed hodie idem vt d. §. & C. communia de leg. l. pen.

a *Tollari potest*] de hoc constat vt Inst. qui non est par. facere testa. in prin. Sed quid de illis aduentitijs, in quib. patet non hęt vsumfr. quod est in casib. no. C. de bo. quæ lib. cũ oportet. & authenti. itę hæreditas? Resp. quidam, quod possunt testari: quod nõ placet vt inf. de don. cau. mor. ca. tã §. 1.

b *Locum habet*] quoad alia remedia Senatusc. non vt quarta 2 possit detrahi. vt ff. ea. l. §. denique. & l. Marcellus. l. quod au tem.

c *Bonorum*] facit inf. eod. l. recusare. §. 1.

d *Actiones*] non in quartam retinet, 2 vt inf. eo. l. ex asse. & l. fi patroni, §. qui fideicommissum. Sed videtur cõtra. C. eo. l. pen. in fi. Sol. qđ dicunt, 3 aut est in mora secundo rogatus, vt ibi: aut nõ vt hic. quod non placet. 4 quia in primo rogato fit hæc differentia, vt ibidẽ. & tã ibi ponuntur vt duo casus diuersi. Dic ergo sũt Io. 5. aut secundo rogatus, parẽ est rogatus. & tunc quod ibi aut in diẽ, vel sub conditione, & tunc quod hic nõ enim debet transire ante diem, nisi sponte restituat. qđ põt vt C. de fideicom. l. post mortem. & no. inf. eo. l. si ante diem.

e *Actiones*] non per restitutionem 3 nec enim potest restituere hic fideicommissarius, vtpote cum non fuerit rogatus, sed solam possessionem rerum, quæ sũt in fideicommisso, dabit fideicommissario, vt inf. eo. l. cogi. §. Martianus. Sed an conditionalis fideicommissarius cogit petẽ restitutum adire? Respon. sic, sed non restituere 6 tunc, vt inf. eo. l. ille in prin. Item no. casum, vbi ipse iure fit restitutio. Sunt & alij, vt C. eo. d. genul. notatur.

f *Suspectam*] hæreditatem.

g *Vniuersam*] quarta nõ deducta contra cogentẽ, vt inf. eo. l. cogi. idem Martianus. Et tunc aut vi cogi, siccas & cogens a dare restitutorum restitu. & obtinet qđ hic: aut cogi tãtũ & tunc idem ne [illegible] quæ remanent vt hic. & inf. eo. l. cogi. Si quis. & sic sequitur aut cõtra cogens vltiũ restituti rerum, sed rogatus vult retinere partem alterius. & tunc retinet. sed an vtrum sit vt in fideicommisso ipsi suspectam. Aut cogi ab adire non curat sibi restitui. sed plures partem. & tunc constat re inebrie sal. contra alium. vt inf. eo. l. cogi. §. idem Martianus. hẽ vt pro parte a dear tanta. n. cogi non potest. 8 Item simul est in directis institutionibus, vt tunc pendente conditione habeat partem tamen pure institutus, secundum Ir. arg. contra. 9 sup. si pars hæredi. a. l. a. & facit inf. eo. l. ex asse. Accur.

h *Si filio*] CASVS. Mæuius instituit sibi hæredem filium, vel furiũ Titij, & rogauit dictum filium, vel furiosum, q restituat hęreditatẽ Caio. & decessit dictus testator & posteà. Titius patet vel dominus instituti restituere dictam hæreditatẽ dicto Caio. nunquid transferuntur actiones hæreditariæ in Caium? Et dr. q sic. Idem si rogauit testator partẽ, vel dẽm prædictum restituere hæreditatẽ dicto Caio. Item idẽ est si dicam Titius patet rogatus sit restituere filio suo põdicto instituto. Sed quid, si dictus Maximus instituit sibi hæredem Septimij pupillum. & rogauit Titium tutorem suum, vt restitueret hæreditatẽ Caio. & tutor restituit. nunquid locum habet Trebel. vt transeãt actiones? Et dr. q sic. Itẽ quid, si dictus pupillus institutus rogatus sit restituere prædicto suo tutori. nunquid ipso tutore authore restitutionem ei facere potest? Et dr. q non. curatori in adolescẽtis ab ipso adolescente potest restitui hæreditas, quia hoc casu authoritas curatoris non est necessaria ad restitutionem. Item quid, si dictus Męuius instituit sibi hæredẽ aliquod Collegium, vel corpus. & rogauit dictũ Collegiũ, vel corpus, vt restitueret hæreditatẽ Caio. & Stichus q sunt de eodẽ Collegio, vel corpore. nunquid decreto eorum, qui sunt in dicto Collegio, vel corpore potent fieri restitutio d. Caio. & Stichus? Et vi. q non, quia tam videremur dictus Caius & Stichus sibi ipsis restituere. cum & ipsi sint de Collegio, vt dictũ est, quod esse nõ debet. l. vt fideicom. relictus. sed verius est, q valeat dicta restitutio, nec videtur sibi ipsi restituere dictus Caius & Stichus. sed alij de eodem collegio, vel corpore. Nam illud, quod est vniuersitatis nõ est ipsorum singulorum de Vniuersitate. & hoc dico in secta persona eorũ, quibus debet restitui id: in secta persona Caij per se. verũ possit capere. vel non. & eodẽ modo in secta persona Stichi. Nam licet collegiũ non sit subditum alicui speciali priuilegio. & sic nõ possit instituiri. vt sup. de rebus dub. l. cũ Senatus. ibi capiet hæred. vt testituat dicto Caio, & Stycho, si capaces sunt. vt inf. eo. l. cogi. §. ij. qui solidum. Vtu.

i *Ipsi filio*] hic dic. vt ff. eo. §. 1. & facit ff. de leg. 1. l. cum filio.

k *Haud tamen*] instituto pupillo hæte. & facit. C. eo. l. cũ hæ & sup. de leg. 2. l. peto. §. mater. & inf. eo. l. cum hæres. & l. restituta. §. pupillus, & C. eo. l. pe. Item qualiter fiat? Respon. vt inf. eod. l. restituta. §. 1. Accursius.

l *Pupillo*] scilicet, instituto.

m *Nõ posse*] principaliter, licet p quasdã cõsequẽtias qñq; possit. vt sup. de authoritate tu. l. 1. in fi. & l. quod dicimus in prin.

n *Necessaria non est*] adolescẽti iubenti. sed pupillo sic. vt sup. eo. l. restituta. §. pupillus. & §. seq. sed nonne similes sunt. vt C. de

1 Ista iure hũ dicit. Hodie tamẽ põt detrahi falcidia, & Trebel ia nica. B & Jo. de Imo. contra. Ang. & Cu.

2 † Fl. potuerunt.

2 Idẽ B. P. & Ias.

3 Sequuntur B. & An. Imo. & Ias. cõtra Cu. & Ale.

4 Et male secundum eosdem.

5 Reprobatur sũ pdi. Sertben.

* Ad hãc §. facit gl. j. in c. ex parte. ibi. Quidã dicunt. ex. tra de offi. iud. ord.

2 † Fl. restituit.

6 Immo dic. q ẽt restituere, sũm B. Aug. Ale. & Ias.

7 Est magistralis distinctio Bar. Alex. & Ias.

8 Approbatur per B. & Ias.

9 Non est cõtra. sũ dictũ retio nẽ gi. ibi B. & Ias.

3 † Fl. pt.

4 † Fl. deest curatoris.

C.de in integ reſt.mino.l.ſi curatorē,& ſup. ſi cer.pe.l.certi condictio.§.idē erit? Sed certè 1 ſimiles ſunt cū agitur de eis obligādis: ſecus ſi ā liberādis: vt hic & arg.ſ.itē pu.ſal. fo.l.ñ quaſi.' .hāc āt.Itē ī pupillo nō currit p̄ſcr. 30. an. in adulto, ſic vt C.de p̄ſcr.30.an.l.ſicut.ſic & C. de ſal.mo.l. 1 Sequunt Bar. Imo. S.A. & I.

Collegium poteſt grauari, vt reſtituat hereditatē vni de collegio. Alex.

¶ Si autē collegium, vel corpus ſit, quod rogatum eſt reſtituere, [a] decreto eorum, qui sūt i collegio, vel corpore, [b] in ſingulis inſpecta eorum [c] perſona, reſtitutionē valere: nec.n. ipſe ſibi videtur quiſquam [1]† eorum reſtituere.

Res, q̄ remanēt apud heredē: eſtimātur cū qualitatib. ſuis: nec cautio īterponitur B.

¶ Si hæres præcepto fundo [d] rogatus ſit hæreditatem [e] reſtituere, ex Trebelliano Senatuſcōſulto reſtituet hæreditatem. Nec multum [f] facit, ſi fundus pignori datus eſt. Neque .n. æris alieni perſonalis actio fundum ſequitur, [g] ſed eum, cui hæreditas ex Trebelliano Senatuſconſulto reſtituta eſt. Sed cauendum eſt hæredi à fideicommiſſario, vt ſi forte fūdus fuerit euictus [h] à creditore, hēat hæres cautū Iulianus autem cauendum non putat, ſed æſtimādū fundum, [2]† quāti valet ſine hac cautione, [i] hoc eſt, quāti vendere pōt ſine cautione: & ſi poteſt tāti vendere, nō interpoſita cautione, quantū facit quarta pars bonorū, ex Trebelliano [3]† trāſituras actiones: ſi minoris, retento eo, [k] quod deeſt, ſimiliter ex Trebelliano [4]† reſtitutionem fieri, quæ ſententia multas quæſtiones [l] dirimit.

Hæres hæreditatē reſtituēs certa quātitate retēta ſub nomine Quotæ, tenetur legatariis ī eo, quod hēt vltra quartam, ſi a fideicōmiſſario legata exigi nō poſſunt. Bar.

1 Id eſt ñ trāſfert ī eū dñiū exmente. Soc.

1† Fl. quis horum.

2 Id eſt ñ tuta eſt. Sed cauendum eſt hæredi à fideicommiſſario, vt ſi forte fūdus fuerit euictus [h] à creditore, hēat hæres cautū Iulianus autem cauendum non putat, ſed æſtimādū fundum, [2]† quāti valet ſine hac cautione, [i] hoc eſt, quāti vendere pōt ſine cautione: & ſi poteſt tāti vendere, nō interpoſita cautione, quantū facit quarta pars bonorū, ex Trebelliano [3]† trāſituras actiones: ſi minoris, retento eo, [k] quod deeſt, ſimiliter ex Trebelliano [4]† reſtitutionem fieri, quæ ſententia multas quæſtiones [l] dirimit.

Hæres hæreditatē reſtituēs certa quātitate retēta ſub nomine Quotæ, tenetur legatariis ī eo, quod hēt vltra quartam, ſi a fideicōmiſſario legata exigi nō poſſunt. Bar.

10

20

30

40

50

60

70

2† F. deē. fundum.

3† Trāſmittas.

4† Erat ſcriptū ex Pegaſ. ſed ita Tribo. mutauit.

3 Eſt vera ī ſenſū diminat. quo ad tex. ſecundū B.

4 Loquit hic gl. de adulto. & pupillo poterit vidiri quib. caſibus æquiparātur ſ Lud. Pon ta. ī §. fuit q̄ſtium. ſ. ex. l. & g B. in eo. §. in pe. col. ver. reſſume ergo.

5 Et bñ. Ba. & Ia.

6 No. q̄ p̄t ſhi cū vno de collegio per ipſū collegiū. B. A. & Iaſ.

7 Idē Ba. & Pau.

8 Sequunt Pa. & Iaſ.

9 Hoc te- creditoribus dic- quod pro eo, quod ei ſurpletur, teneatur nec. ſed m pro eo vero, quod valet fundus nōn: cum habeat, vt lega- Alc in cō tum, vt Inſti. cod. §. ſed illud. Alij dicunt, aut ſuppletur ex trarium. voluntate def ncti, vt tunc teneatur, alias non. Sed magis videtur e contra, vt ſu. ad leg. Fal. l. Titia.

Modo

Modò q̃ritur an dictus fideicom. dẽat soluere integra trecenta dicto Sempronio legatario? Et dr, p sic de iure stricto, de æquitate aũt non dẽt soluere dicto legatario nisi ducenta, quæ habet. & hẽs qui retinuit ducenta debet soluere centũ legatario & alia centum sibi retinere pro quarta hereditatis & ita fideicõ. nihil remanebit. Hẽs autẽ habebit centũ & legatarius trecẽta. Et est ratio quare de æquitate no soluit fideicommissa legatario integra trecenta, qa non debet sẽtire dãnũ vltrà quã ad eũ ex hẽditate puenit. Nemo n. tenetur pẽstare plus noie legati, quã ad eũ exhẽditate puenit, in vno tñ onerat fideicõ. Quia de dictis legatis nõ potest detrahere Falcid. imo præstat solidum, qd habet ex hẽditate, vt dictum est, quia fideic. non debet detrahere falcid. de legatis de iure communi, idẽ est vbicunq. non habet locum Fal. Potes exempla ponere in testamento militis, q instituit sibi hæredẽ Titiũ, & rogauit eũ vt Scio restitueret hẽditatem, & multa legata reliquit, & hæres restituit hære. fideicommissario ẽ detracta quarta Trebellianica, eo, q nõ habet locũ in testamento militis. Certè prius dẽt soluere fideicõmiss. ea alienum, & postea dẽt soluere legatarijs dum tamen non præstet vltrã, q̃ sit quantitas hæreditatis, & tamen quartam de legatis non põt retinere fideicom. Non solum autem legatarijs ẽ detrahit fideicom. quartã, vt dictum est, sed etiam fideicom. Secũdò modo detrahit, vt ecce, Titius nõ miles instituit sibi hẽdẽ Caium & rogauit eum, vt restitueret totã hæreditatẽ Scio non deducta quarta Trebellianica. Item rogauit eundem Scium fideicõ. vt Sempronia restituat hæreditatem. Certè Scius qui est primus fideicõ. non detrahet quartã Sempronio, qui est secundus fideicommissarius, nisi hoc testõr expressè voluisset subaudi, nec hæres detrahet quartam eidem primo fideicõ. quia testõr hoc expressè vetuit. Sed pone, qd Titius habens quadringẽta in bonis, legauerit Titio ducenta, & rogauit hẽdem suũ, q restitueret Sẽpronio dimidiã hæreditatis suæ. Certè tenet hẽs restituere Sẽpronio dimidiam hẽditatis, i. ducenta ex Trebelliano, & Titius legatarius cui fuerũt legata ducẽta petet, & consequetur centũ ab hẽde & alia centũ à fideicom. Et est tõ, quare hẽs præstat cẽtũ: quia nihilominus remanet ei quarta hæreditatis ex Trebelliano. Si aũt non remanet ei quarta soluta ab ea parte legatorum, non præstaret partem legatorum: puta si d. Seius habens quadringenta legauit Titio trecenta, & rogauit hæredem suum, vt hæreditatẽ Sẽpronio restitueret centum deductis de hæreditate sibi hæredi. Nam si hæres restituat trecenta Sempronio, & retineat sibi centum, & ita quartam solam hæreditatis, non aget legatarius, nisi contrarium fideicom & h.d. ſ. Vi.

¶ Si is, qui quadringẽta in bonis habebat, † trecenta legauerit, & deductis ducentis rogauerit hæredẽ Seio restituere hæreditatẽ: an trecentorum onus fideicõmissarius subeat? an verò eatenus, † quatenus ad eum ex hæreditate peruenit? Iulianus ait, competere quidẽ aduersus eum trecentorũ petitionẽ: non autem amplius, quam ducentis † actionem aduersus fidei. õmissariũ daturum, in hæredẽ autem centũ. Et mihi videtur vera esse Iuliani sententia, ne damnũ fideicõmissarius sẽtiat, vltrà, quàm ad eum ex hæreditate peruenerit. † Neminem enim oportet † plus legati nomine præstare, quã ad eũ ex hæreditate peruenit: q̃uis Falcidia cesset, vt rescripto D. Pij continetur.

Licet Falc. non detrahatur, attamẽ nõtenetur, quis ad legata vltra vires hæreditarias, & fideicõ. non detrahit quartã, nisi hæres in eũ liberalitatẽ exercuerit, B. et Al.

¶ Deniq. nec ex militis testamento plus legatorum nomine præstatur, quã quantitas est hæreditatis, ore alieno deducto: nec tamẽ quartam retinere fideicommissario permittitur.

¶ Inde Neratius scribit, Si hæres rogatus est restituere totã hẽditatem, non deducta Falcidia, rogato, & ipso, † vt alij restituat, non vtiq. debere eum detrahere fideicõmissario secundo quartam: nisi liberalitatem tãtum ad priorem fideicommissarium hæres voluit pertinere.

Hæres, apud quẽ remanet dimidia hæreditatis, sub nomine Quotæ, conuenitur ad legata ẽo, quod habet vltra quartam. Alex.

¶ Sed si quadringẽta habens, ducenta legauerit Titio, & partẽ dimidiã hẽditatis Sempronio restituere rogauerit, ex Trebelliano restitutionẽ faciendã Iulianus ait, & legatorũ petitionem scindi, sic, vt centũ quidem petantur ab hærede, centum verò alia ergo & C. de testa. mil. l. in testamẽto, in fi. & sup. ad l. Fal. l. in ratione. i. quod vulgo. & sup. i. 1 l. ſ. in quibusdam.

---

1 † Fl. habeat.

2 † Fl. hactenus.

3 † F. I ducentis. *Sig. text. sm Raph. Cu. Al. & Ia. ad hoc q̃ i quarta hrs ſ. fert legatarijs: in residuo legatarij sui.

4 † Flo qd peruenit.

5 † F. oportere.

a *Trecenta*] Casum ponit, quem probat per quatuor alios casus vsque in fi.

b *Deductis*] i. retentis ab hærede, & sic habet ducenta.

c *Restituere hæreditatem*] ſ. alia ducenta.

d *Fideicommissarius*] ſ. Seius.

e *Ad eum*] ſ. Seium fideicommissarium.

f *Peruenit*] pro ducentis. Accursius.

g *Petitionem*] de rigore, qui est, vt solus fideicom. teneatur ad legata, vel qui est, quia deducta certa sũma est rogatus, non quota. Acc.

h *Quam in ducẽtis*] quia nõ plus habet.

i *Datarum*] de æquitate, quę præualet, vt C. de iud. l. placuit, & est hoc ideo, quia hæres hẽt pius quarta: sed vr. q nec in tota 200. vt j. eod. l. Marcellus. ſ. idẽ Papin. vbi dicit hĩdẽ detrahere ã legatis, & fideicom. Si ergo detraxit de his 200. hẽtes quartã, ergo si fideicommissarius ñ soluet ĩtegra 200. cũ nõ amplius, quã ad eũ peruenit, debeat vt hic. Respon. t hic nõ detrahit hæres ã 200. cum aliàs habebat 200. vt hic.

6 † Dr. rogato. & ip li.

1 Et bñ. R. & ras.

K *In hac eadem autem centum*] contrà, infitu. eo. ſ. si quis vna. Sol. vt inf. ea. l. ſ. fin. l. *Ex hæreditate pẽ ne sit*] secus in re alieno, vbi tenetur, fideicommiss. vltrà, & deliberet si vult, vt Instit. eod. ſ. si qs vna. in ſ.

m *Cessat*] vt in hoc casu cessat quoad ducentas.

n *Nec*] aliàs neque. Accurſ.

o *Hæreditatis*] vi, & C. ad le. fal. l. successores. & sup. de milit. test. l. si verò. ſ. quid ergo. & C. de testa. mil. l. in testamẽto, in fi. & sup. ad l. Fal. l. in ratione. i. quod vulgo. & sup. i. 1 l. ſ. in quibusdam.

p *Permittitur*] No. fideicom. non deducere quartam. 2 vt j. e. l. ex asse. & l. cogi ſ. Marcianus. Idẽ in legatario. vt non detrahat. vt j. e. l mulier. ſ. si & ſ. tit. 2. l. lex Fal. ſ. fi. & de vulg. substi. l. cohęredi. ſ. cum filiæ. nisi in casibus. no. j. p. ro. xi. ſ. Sed Bul. ſ. arg C. communia. de leg. l. 1. & sup. tit. 2. l. pœnales in fi. & facit ad hunc. ſ. C. eo. l. 1. & 2. & l. fi. & facit inf. l. prox. vsque. in fi.

2 † 183 ſ. limitabis p text. i l. 2. C. eo. vt intelligat fideicõ. ã posse deducere quartã de relictis ab eo factis. 3 Hoc verũ de iure digest. secus de iure authẽ. sm Ba. & Bal. 4 Sequunt Ba. Pa. A. & Imo. licet ĩmẽ teneãt. Cr. & Ias.

q *Non deducta*] quod præceptum non valet, vt sup. ad leg. Fal. l quod de bonit. ſ. 1.

r *Falcidia*] id est. Trebellianica.

s *Secunda quartam*] No. fideicom. primum nõ detrahere, licet ei hæres non detraxerit: nisi in duobus casibus. Primus, quando hæres, qui poterat retinere (quod est etiam si est prohibitus à testatore, 3 vt sup. tit. 2. l. Titia.) volens facere gratiã primo fideicom. de sua quarta, restituit ei totum, vt hic subijcit. Nisi. &c. quod Azo. intelligit etiam in dubio fieri gratiam, 4 ex quo totum restituit, vt inf. eod. l. cogi. ſ. fi pater. secundum Azo. Secundus, quãdo coactus adijt. vt inf. eod. l. Marcellus. ſ. quod autem. licet in hoc secundo sit arg. contra. inf. eod. l. ex asse in fin. & l. si patroni. ſ. 2. Sed ibi respondebis. Singularia verò nunquam detrahit, nisi ei detrahatur: 5 & tunc non iure Falc. sed ex ĩsumpta voluntate testatoris, vt supra tit. 2. l. pœnales. ſ. finali. & no. C. com. de leg. l. prima. Item no. quòd vniversalis non detrahit de legatis à se relictis: sed ab hærede. vel simpliciter. secundum II. vt inf. eodem. l. facta. ſ. sed ea subiecta.

t *Liberalitatem*] aliàs liberalitatem. & aliàs liberatẽ, id est facultatem retinendi quartam. Acc.

a *Inte-*

a *Integrã etatum*] facit sup. eo. §. si is qui. & §. seq.

b *Legatorum*] scilicet tutorum, vt C. eo. l. fi. Sed cõtra. C. eo. l. a. vbi dicit pro rata. Sed dic 1 illud referri ad creditores, nõ ad legatarios, vel ibi 2 dimidia remanebat hæredi. Dic 3 ergo breuiter: aut hæres rogatus est restituere hæreditatẽ dedu

1 Reprobat g Ba. Bal. P. Alex. & Ia. 2 Ista est vera, & necessaria, fm eos.
3 Sequuntur vsque ad finẽ, Bar. Bal. & Pa.

cta certa te, vel summa. & tunc nil soluit creditoribꝫ. vel legatarijs, & si multum valeat illa res: vt Inst. e. §. si quis vna. nisi in casu. qñ pars fideicõmissarij non sufficit ad legata, quia tunc dabit hæres, quod habet vltra quartam, vt sup. eod. l. §. si is. nam ibi ducenta, vt summa, non vt quarta, sunt retenta, aut retinet quotam. vel secundum voluntatem. vel contra, vel præter: & tunc creditoribus tenetur pro rata. vt in contrario. Et hoc ea restituta: antea verò solus hæres tenetur: & tanto minus restituitur, quantum retinuit, vt inf. eo. l. ita tamen. §. qui ex Trebelliano. seu legatarijs tenetur solus fideicommissarius, siue hæres habeat quartam tantum, siue minus: vel secũdum voluntatẽ, vel contra, vel præter. vt C. eo. l. fi. & hoc ea restituta, antea verò tenetur hæres, vt j. l. prox. Sed an in solidum dabit legata fideicom. si excedant dodrantem: Respon. non, 4 vt j. eod. l. §. si is. ibi. Neminem enim. &c. Si autem hæres habet plus quarta, pro eo quod est plus, tenetur: & ita scinduntur legata, vt supra, prox. §. & j. si is qui. & sic etiam potest 5 intelligi. C. eod. leg. 2. item, & in alijs casibus tenetur hæres, vt no. C. eo. l. fin.

4 Et benè isto iure, secus de iure aut h. ñ cõfecto inuẽtario fm Alex. hic.
5 Imò debet ita intelligi Alex. & Ia.
6 Sequitur Dy. Ba. P. Ale. & Ia.
7 Imo de hoc nõ fit mẽtio, secundum præd.
8 Imò nõ mutatur. Im. Pau. & Ias.
9 Imò nõ retineret. fm Imo. Ant. Al. & Ias.
10 Displiset Bar. P. Ale. & Ias.
11 Reprobat, quia imò fideicõ. vltra habebit 75. P. Ale. et Ia.

a *Integrã etatum*] Quadringẽta in bonis habebat, trecẽta legasset, & deductis cẽtum, rogasset hæredem, vt hæreditatem Sẽpronio restituere, debere dici, deductis centum, restituta hẽreditate, legatorũ b actiones in fideicommissarium dari.

Legata particularia in cõputatione legis Falcidiæ cõtribuũtur cum fideicom. vniuersali: quod æstimatur, quantũ supereſt in hæreditate deductis legatis: & fideicom. non tenetur ad legata in plus, quã tenetur hæres. Barto.

¶ Idem Iulianus scribit, si is, qui quadringẽta in bonis habebat, trecẽta legasset, & deductis cẽtum, rogasset hæredem, vt hæreditatem Sẽpronio restitueret, debere dici, deductis centum, restituta hẽreditate, legatorũ b actiones in fideicommissarium dari.

gatarius à fideicõmissario petat. Quod id circò dicit Iulianus, quoniam secundum hanc rationem, integram quartam habet, id est, integra cẽtum. a

Si hæres restituit hæreditatem detracta certa quãtitate, quæ ad quartam tantum ſufficit, legatarys non tenetur. Bartolus.

Celsus. †

LEX II.

10 QVi quadringenta c reliquit, d Titio trecẽta legauit, e & hæredis fidei commisit, vt tibi f hæreditatem restitueret, isq; g iuspectam iussu Prętoris adijt, & restituit. h Quærebatur, quid legatario dare deberes? i Dicendũ est, 20 quia præsumptũ k est, voluisse testatorem cum onere legatorum fideicommissum restituisse: tota trecenta te dare l Titio debere. m Nã hæres n hoc rogatus intelligi debet, vt te o suo loco constituat: & quod hæres perfunctis p 2 † omnibus 30 hæreditarijs muneribus, id est, post legatorum dationẽ, reliquum habiturus foret, si nõ esset rogatus tibi restituere 3 † hæreditatem, id tibi restituat. q Quantum ergo haberet? nempe r centum: hæc vt tibi daret, rogatus est. s Itaque t sic ineunda est legis Falcidiæ rõ, quasi hæres trecen- 40

Non ergo plus, &c. Vltimo cõcludit ad primũ casũ, vbi testus adijt. & restõ prævenit legatorũ præstationem, hoc modo: sicut Titius non hẽt nisi trecenta, vbi hæres spõte adijt, & nihil de centũ: sic & vbi coactus hẽs adijt, sola trecẽ habebit Titius, & nihil de centũ, cum dicta præsũpta volũtas non possit aptari ad centũ. Quod ãt dixi qñ restitutio præuenit legatorũ præstationẽ, & præsumitur illi onere trãsire, quasi fideicõs. sit loco hẽdis: Est rerum, qñ simplr legauit Titio. Quid ãt si expr̃ss dixit, q̃ esset oneri hẽdis trecẽta Titio legata? Rñ. Marcelli, 12 qđ perinde hẽat, ac si Titio trecẽta, & fideicõ. quadringenta deret, vt ita hæres retineat trẽtũ. & de trecẽ tis facit septẽ partes, & quatuor fideicommissario. & tres Titio dat: & hoc si sponte adeat. aliàs si coactꝰ, centum. q̃ amittit hæres pp coactionem, habet fideicommissarius, reliqua trecenta diuidunt p̃dicto mõ. Et fm hoc alio casu loquit Marcellus, qñ dixit, quod essent adonus hæredis: & alio superiori. l. qui quadringenta. s. quando non dixit: nec corrigit 13 Marcellus leg. præcedentem. Vel dic secundo 14 casu, fm Azo. q̃ ambæ istæ leges loquuntur in eodem casu. s. quando ab hærede legauit, & sic ad eius onus: & tunc q̃dã ex ijs, q̃ dñr in l. q quadrigẽta, erũt verã maximè rõnes ibi redditæ: & q̃dã falsa, maximè rõnes 15 q̃ corriguntur a Marcello in l. seq. & fm hunc casum lege tota literã. licet planior 16 esset prima.

10 Reliquit] ab hærede præstanda.
11 Et vera lectura l. se. Bart. Ba. P. Ange. Alex. & Ias.
12 Est vera lectura l. se. Bart. Ba. P. Ange. Alex. & Ias.
13 Placet B. Pau. Alex. & Ia.
14 Reprobatur fm prædi.
15 Aliàs, cõclusiones.
16 Et melior fm P. Pau. Ale. & Ias.
17 Imò si sed tantũ sũt rõnes dubitãdi Ias. licet aliter dicãt. Ba. Dy. Pau. & Alexã.
18 Imò si sed i ver. Itaq. ponit vera decisio: et vsq; ibi dr p viã dubitationis fm Ias. licet aliter Dy. Ias. ã Ar. B. P. & Alex.
19 Dicidẽ in legitimã, quia ẽt ad legitimã trahit fideicõm. vniuersale: l. cohirdi. §. cũ filiæ. ẽ vulg. & pu. sub. & quę sibi nn. cõmuniter per omnes.

c *Vi quadringenta*] Pone casum. 6 Quidã habebat trecenta in bonis, qui instituit hęredẽ, & ab hęrede Titio legauit trecẽta. Itẽ rogauit hæredem, vt hẽditatem restitueret Sempronio. Et cũ hæres suspectã diceret, coactus fuit totã hęreditatem restituere Sẽpronio. Nunc Titius à Sẽpronio petit trecenta sibi legata. petit etiã partem de centum 7 quæ amisit hæres, qa suspectã dixit: quasi cesserit lucro sui legatarij. & Sẽpronij fideicõmissarij: & cõtra dicit fideic. se nõ teneri, nec ad partem de centũ, nec ẽt ad trecenta vtpote à se non relicta, sed ab hærede. Quæritur qd debeat dare fideicommissarius? Rñ. Celsus mutando personam 8 (nam transit de tertia ad secundã) q̃ trecenta debes, & non partẽ de centũ, & hoc ideo trecenta restitues, qa p̃sumunt Sapientes, q̃ fideicõmissum ad te trãseat cũ suo onere. & sõ nõ centũ restitues: qa tu sis loco hæredis. Cũ restõ p̃uenit legatarũ petitionẽ, & sicut hẽs, si non esset rogatus tibi restituere hẽditatem, retineret 9 centũ p̃ legatarios: ita de illis centũ tm̃ videtur esse rogatus restituere. cũ legatorũ petitio præuenit restitutionem hẽditatis: reliqua trecenta Titio restituere videtur esse rogatus. Cũ ergo hoc casu quando legatorũ petitio p̃uenit hẽditatis restitõnẽ, videt hæres rogatus Titio trecenta, tibi centũ. i. quod superest restituere. apparet quod ab vtroq; detrahet quartã: sicut si simplr esset rogatus tibi centũ. & Titio trecentũ nolle legati dare. quo casu hẽs sponte adiens quartã retinet de vtroq; Verũ licet non dicatur in literã. tũ tappendum est, 10 q̃ in hoc casu illa 75. quæ hæres datarus est fideicõ missario. s. detracta quarta de centũ. Titius legatarius. cui quarta trecẽta. i. 75. ablata sunt q̃ Fal. 11 auferet ipsi fideic. sicut tota trecenta auferret ei, si tota quadringenta venirẽt ad fideicõmissar. cui. & hoc vsque illuc

d *Reliquit*] in bonis.
e *Legauit*] ab hærede præstanda.
f *Tibi*] Sempronio.
g *Iſque*] hæres.
h *Restituit*] scilicet totam.
i *Deberes*] scilicet Sempronii.
k *Quia præsumptum*] istæ rationes, quia præsumptum, &c. & ibi. Nam hæres. &c. bonæ sunt. Sed quod dicit, tota trecẽ a restituis, falsum est. & corrigitur 18 inf. l. prox. §. quod si suspecta. secundum secundam positionem casus.
l *Tedare*] scilicet Sempronium.
m *Debe*] hæc resp. n. Celsi non valet: sed prima ratio, Quia præsumptũ &c. & sequẽs. Nam hæres. &c. bonæ sunt.
n *Nam haret*] secunda ratio.
o *Vt te*] Sempronium.
p *Perfunctis*] id est, solutis. Accur.
q *Id tibi restituat*] scilicet eodem casu cum sponte adijt: & hoc ni velit retinere Fal. quod potest, vt in fi. huius leg. Vel dic, restituat cum coactus adijt, vt sup. prox. nam facit arg. à simili. item non sola centum, vt statim dicam.
r *Nempè*] tertia ratio. Accur.
s *Rogatus est.* 19] non sola, sed cũ vniuersitate quadringentorum, quæ restituit cum onere suo, vt dictum est: sola tamẽ centum sic restituit, vt remaneant penes fideic. Nam cum tempore testamenti tota trecenta erant in bonis & hæreditatem voluit restitui, ergo tota quadringenta, vt inf. l. prox.
t *Itaque*] hoc videtur verum esse. & si sequamur primam rationem superiorem, vbi dixit, Nã hæres hic rogatus, &c. & sta vt Celsus seipsum corrigere, quia in prin. dixit, ota trecenta restituenda. Tu dic quod dubitando posuit tam contrarias sententias, nesciens quam eligat. Azo.

a *Titio*]in primo caſu quando coactus à prætore.
b *Tibi*]Sempronio. Accurſius.
c *Dare*]hæres.
d *Quò euenit*]vbi dicas totā 300. legatario dāda cū coactus adiuit euenit abſurdum quia quādo ſponte adijt hēt legatarius minus, qa pri⁹ detrahit hæres quartam ab vtroque. & ſic legatarius ex trecentis habet 225. ītum. Ne ergo abſurditas emergat, non habet plus, quando coactus adijt in ſuperiori caſu, quam quando iuſſu, ideſt, quādo ſine coactione adijt. Quantum ergo in vtroque ſit habiturus legatarius, ſoluit Marcell⁹ ſtatim in l. Marcellus. Accur.
e *Iuſſu*]id eſt ſine iuſſu. Accur.

ta Titio [a] dare dānatus, tibi [b] centum dare [c] damnatus ſit. Quò euenit, [d] vt ſi hæreditatem ſua ſponte adijſſet, daret Titio ducenta vigintiquinq; tibi ſeptuagintaquinque. Non ergo plus Titio debetur, quā ſi iniuſſu [e] Prætoris adita hæreditas foret.

Legata particularia contribuuntur cū fideicōmiſſo vniuerſali, quod tātū æſtimatur, quantum valet tota hæreditas non deductis legatis: & in tātū tenetur fideicommiſſarius ad legata, in quātū teneretur hæres, ſi ſponte adiuiſſet. Bar.

Vlpianus. 1 †

LEX III.

MArcellus [f] autem apud Iulianū in hac ſpecie ſic ita ſcribit. [h] Si ad hæredis onus [i] eſſe teſtatoꝛ legata dixerit, [k] & hæres ſponte adijt hæreditatem, ita debere cōputationem Falcidiæ iniri, [l] ac ſi quadringēta p fideicōmiſſum eſſent relicta, trecēta verò legata, vt in ſeptē partes trecenta diuidantur, [m] & ferat quatuor partes fideicōmiſſarius, [n] tres partes legatarius. [o]

¶ Quod ſi ſuſpecta dicta ſit hęreditas, & non ſponte[p] hęres adieriꝛ, [2]† & reſtituerit, cētum quidē de quadringentis, quæ habiturus eſt hæres, reſtituendum [3]† apud fideicōmiſſarium: q in reliquis autē trecentis ea diſtributio fiet, vt ex his quatuor partes hēat fideicōmiſſarius, reliquas tres legatarius. Nam iniquiſſimum eſt, plus ferre [r] legatarium, [t] ideo, qa ſuſpecta dicta eſt hęreditas, quam laturus eſſet, ſi ſponte adita fuiſſet.

1† l. 2. fideicōm.

2† Flor. do quia ſi ſciuiſſet teſtator hæredem non reſtituit. debere dare de proprio trecenta, quæ legauit Titio, non tū fideicommiſſario reliquiſſet quadringenta, quæ habebat in bonis, ſed in ſeptem partes diuiſſet, & quatuor reliquiſſet fideicommiſſario, & tres Titio. Verum qa hæres centum poteſt retinere contra voluntatem defuncti, ſi ſponte adeat: ſi autē compulſus à fideicommiſſario adeat & facto ſuo & non facto legatarij, quartam amittit: illa centum commodo ſuo fideicommiſſarius habet. & de trecentis facit fideicommiſſarius prædictam diſtributionem, id. in ſeptem partes & legatario dat tres, & quatuor retinet, & h. d. vſque ad §. Quod autem in ſuſpecta hæreditate. Vid.

3† Flor. dem.

Et hoc dī illa rōne, quia ex quo teſtōr dixit, vt trecenta eſſent ad onus hēdis, voluit vt ſuperuenirent ad fideicōmiſſarium dicta trecenta, vt de pfatis trecentis aliquid deret date fideicō legatario. Vnde quia voluit, ſi ponas, quod hæres ſponte adeat hæreditatem, & trecenta præſtet fideicōmiſſario, non pōt dici, vt præſtare debeat iſta trecenta fideicōmiſſarius, quaſi ad iſta trecē a præſtāda tacitē ſit rogatus à teſtatore idem fideicom Item vt hæres teneatur date legatario de ſuo proprio hæredis, ſicut teſtōr voluit, ſimiliter nō poteſt dici, qa non potuit grauari hæres in hoc. Itē legatarius, cui fuerūt legata trecenta integra ea debere habere in quum eſſet, ideo, quia ſi teſtator ſciuiſſet voluntatē ſecundū quā diſponebat hæredem de proprio debere dare trecen a Titio, nō eſſe ſentiendā, imo de quadringentis, quæ volebat

f *Marcellus*]Hæc l. corrigit ſuperiorem, non in rationibus, ſed in iis, quæ per eas probantur, ſecundum Azo. & Hug.
g *In hac ſpecie*]quæ in ſuperiori lege fuit propoſita.
h *Scribit*]ſcilicet quæſtionem. Accur.
i *Ad hæredis onus*]quod ip præſumit. 1 Pōt ſ⁹ aliud eſſe ſi teſtator nominatim reliquat a fideic. vt ar. ſ. de le 2 l. cum ita. §. fi. & ſic non detrahitur Fal. per fideic. vt ſ. eo. l. facta. §. ſi cū ſuſpectā. Et no. q licet creditorum onera diuidantur inter hēdē & fideic. legata tñ petuntur & præſtantur a ſolo fideic & non ab hæredecetiam ante reſtitutam hæreditatē, vt C. eo. l. fi. niſi cum teſtator nominatim reliquit ab hæredē, vt hic & niſi deductis legatis præcepit reſtitui quib. caſib. datur hæredi electio retinendē & ſoluendi vel fideic. reſtituere totam, cautione exacta, vt hic & ſ. eod. l. cogi. §. inde quæritur. & niſi hēs hēat plus quarta, nec pars fideic. ſufficit ad legata, vt ſ. eod. l. 1. §. in qui quadringenta. & §. fin.

1 Nomine appellationis veri ſimile eſt eum ſubſtituendo non peccaſſe. Paul. Alc. & Ia.

K *Dixerit*]vt ſup. l. prox.
l *Ita*]ſimilis computatio. ſup de libe. & poſth. l. ſi ita. & de hæreditat. l. ſi ita. §. quidam. & l. clemens. & de leg. 1. leg. ſi quis teſtamento. §. apud. Hug.
m *Diuidantur*]ceratum trecentis ab hærede per Fal. Accur.
n *Fideicomm ſſarius*]ſ. Sempronius.
o *Legatarius*]ſcilicet Titius.
p *Non ſponte*]ſed coactus à prætore: vt in noſtro caſu.
q *Fideicommiſſarium*]ſ. Sempronium.
r *Legatarius*]ſcilicet Titius.
ſ *Plus ferre*]ſecus in ſecundo fideic. vniuerſali, a cum ei fit reſtitutio à primo quia ille plus ferret inf. eo. l. ex aſſe. in fi. & facit C. eo. l. non iuſtam. & infra. l. §. ſi ita. Sed argu. contra ſup. de au & arg. legi. fin. in fi.

2 Qui habet ita cōpellēdi hæredē vt fideicommiſſius primatiſe cundum Bal. & a

ADDITIO. Dic quod non obſtat, quia loquitur in quadā diuiſione voluntaria, qua non dēt nocere legatario. ſ. m. l. ſ.
t *Legatarium*]ſcilicet Titium.
¶ *Quod autem in ſ. ſpecia*] CASVS. Hic dicit, quod illud,

quod

quod dictum est, cum hîs suspect§ adijt hîditatē, s. q̃ legatarius nō plus ferat à fideic. qui ineratus est quartā, q̃ cum sponte adijt hereditatē illā: quod dictum est, dico, pōt dici vbicunq; nō habet locū l. Falc. vel quarta Trebellianica, sicut est ī testō militis, & in multis alijs casib. Nā si Caius miles habēs in bonis quadringēta instituat sibi hæredē Seiū, & leget Titio trecenta, & roget hæredē de restituēda hereditate Sē prōmio: certè siue hîs adeat spōte, siue coactus, non detrahet fideic. quartā, imo totā et restituet hîditatē, & fideic. dabit legatario trecenta legata, & centū sibi retinebit, & hoc vsq; ad § idē Pōponius scribit, vbi dicit, pone q̃ d. Caius testator, de quo dictum est in princip. rogauit hæredem suum, vt restitueret hereditatē prędicto Sempronio, deductis legatis prædicto Titio relictis: quid debet hæres præstare solida legata, & quartā detrahere ex solo fideicommisso an possit detrahere quartā ex legatis, & fideicomm. Et rā. q̃ ex legatis, & fideicom. debet detrahere quartam. Viu.

a *Dictum est.*] scilicet, quòd legatarius nō plus ferat à fideicom. qui ineratus est quartam, cum suspecta ab hærede dicta est hereditas, quam cum spōte adita.

b *Militis.*] sup. eo. l. 1. §. in filij contra. Sol. ibi. 2

c *Aij.*] in quorum testamentis cessat Falc. 3 quos dic vt no. C. ad leg. Falc. l. in testamento. & facit sup. tit. 2. l. 1. §. in quibusdam. & supra de ijs, qui. vt indig. l. rescriptum & ī. eo. l. pen. & ff. Accursius.

d *Item Pomponius scribit.*] alias, idem Pomponius, & alias Pomponius.

e *Ex omnibus.*] Hic constat quòd ex omnibus detrahit, sed hoc est in sua electione deducat legata, & ea soluat de sua manu, an omnia simul restituat, vt ī. eo. l. cogi. §. inde quæritur. Sed arg. contra. ī. eo. l. cum hæres deductis. Accur.

¶ *Res quæ ab hærede.*] CASVS. Instituì mihi hîdem Titiū & rogaui eū de restituenda hîditate Seio, & decessi. Postea dictus Titius hîs adiuit hîditatē, & ante q̃ eam restitueret Seio fideic. alienauit ex ea duos fundos, pone, qui capiunt quartam hæreditatem, vel minus: & postea cum fideic. petit ab eo hæreditatem, vult ei restituere detracta quarta. Dicit ei fideic. computa ibi in quartam pretium fundorum, quos alienasti. dicit ei hæres, non faciam, potes enim vendicare fundos: quare vendica, si vis. Quæritur, quid iuris sit? Et dicitur q̃ debet hæres sibi computare in quartam. Viu.

f *Res quæ.*] hoc accipe si pretiū ad eum pueni ita, q̃ auelli nō possit, puta, quia sponte alienauit: secus si necessitate cogente, vt pro legatarijs vel creditoribus, vt ī. eo. l. cū hæreditas. & l. ita tñ. §. actiones. Itē & qñ alienauit res steriles, vel q̃ non poterāt seruari: quo casu esset in culpa, si nō alienasset: vt ī. eo. l. mulier. §. sed. n. & arg. ī. de pet. hæred. l. Diuus. Itē pone ex cā dotis. & dona pp nup. & similes casus speciales: vt C. cōm. de leg. auth. res quæ in fine & ad Treb. auth. contra rogatus. in quib. tenet alienatio ēt hodie. His autem casib. quia ex necessitate fit, non computatur ei 5 in quartam. Nam & alias est differentia inter voluntariam, & necessariā alienationē. vt ī. famil. erciscund. l. alienationes. & de alien. iud. mu. cau. l. quia reddibitio. & l. seq. & C. de liber. & eo. lib. l. 1. Itē numquid tenet huiusmodi alienatio, vt dominiū transeat, videtur quod sic, vt hic. Et non transit ius hereditarium in fideicōmissarium, nisi restituta hæreditate, vt ī. eo. l. facta. Item expressum videtur inf. eo. l. si hæres institutus. §. 1. & secundum hoc etiam restituta hæreditate non vendicantur res alienatæ. Sed contra. C. cōmunia de leg. l. fi. §. sed quia. ibi, Quia satis absurdū, &c. & § sin aūt anantię. vbi hī pro non facta Sol. in purè hærede rogato illa corrigitur, 6 vbi dicit, Satis absurdum, &c. at in rogato sub conditione ēt per illam tenet alienatio, 7 vt ibi, Melius quidem, &c. Sed in eo, quod ibidem dicit haberi pro non facta adueniente cōditione, & posse vendicari, erit ius nouū: sed per authen. ibi positam etiam si alienatio inhibetur, 8 & sic, quicquid sequitur inde, non vales. vt C. de leg. & cō. l. non dubium. Sic ergo per illam l. alienata vēdicantur non expectata restitutione, 9 cum in eis non possit fieri restitutio: sed nō alienata non, nisi facta restitutione. Alij dicunt, 10 quod nec hoc tenet, nisi de facto. Et q̃d dicit cōputari ī quartam, verum est fideicommiss. volente in odium hæredis. Alij dicunt, quod tenet in eo, quod est infra quartam, vt hic: & in eo, quod est vltra, non: vt ibi. Prima placet. Item est hic argum. quòd in vna re potest retineri Falc. sicut in quota parte bonorum legata, vt supra de leg. 1 l. non amplius §. fin. & l. seq. & argum. sup. ad leg. Falc. l. si ex pluribus. & C. fami. erciscund. l. vnum quem. Sed contrarium 11 regulariter solemus dicere, vt no. C. ad leg. Falc. l. 1. & quod hic dicit, speciale est iure veteri: vel si hoc vult 12 fideicommissarius, non aliàs, cum possit vendicare, vt dictum est.

5 Nisi sit cōuersum in vtilitatē hîdis. Pau. Paul. Alex. & Iaſ. licet gl. contrà Paul.

1 ista glo. sequit B. vel dic aliter. Fin Ia. q̃ rex voluit dicere q̃d si erat quarta nō detrahū ab hîde eo tēpe adeūte hîditas tē. Et non detrahit de testō militis. vide Bar. & Iaſ.

3 Q̃n dicat cessare. & quo iure sit debita, vide gl. in l. 1. §. decōd. īde. Bar. & Bal. in l. eū quis. C. de iur. & facti ignoo. & ut plenius cōsideratur. idem Bal. in l. etsi or. tit. præalleg.

4 Scilicet testatoris & gl. placet B. Pa. Alex. & Iaſ.

¶ Quod autē in suspecta hæreditate dictum est, [a] hoc idē dici potest in ijs testamentis, in quibus lex Falcidia locum non habet: in militis [b] dico, & si qui sunt alij. [c]

Rogatus restituere hereditatē deductis legatis, quartā detrahit tam de hereditate, quam de legatis. Alex.

¶ Item Pomponius scribit, [d] si deductis legatis restituere quis hæreditatem rogetur, q̃situm esse, vtrum solida legata præstanda sint, & quartam ex solo fideicommisso detrahere, an vero & ex legatis, & fideicommissis quartam detrahere possit? Et refert, Aristonem respondisse, ex omnibus [e] detrahendam, hoc est, & ex legatis, & ex fideicommissis.

Res subiecta restitutioni fideicommissi possunt vsq; ad quartā alienari, & in Trebellianicā cōputari. hoc dicit sēcūdū verū intellectū. Alex.

¶ Res, quæ ab hærede alienatæ sunt, in quartam imputantur hæredi.

Si aliquis primo legat, postea rogat, legata veniunt in fideicommisso, si hereditatis non est factamentio. Bart.

¶ Quidam liberis suis ex disparibus [g] partibus instituus, datis præceptionibus sic, [i] † vt ipse maximam partē patrimonij inter liberos diuisisset: rogauit eū, qui sine liberis decederet, portionem suam fratribus restituere. Imperator noster * rescripsit præceptiones quoq; fideicommisso cōtineri: quia non portionem hereditariam [h] testator cōmemorauit, sed simpliciter portionē. In portionem aūt & præceptiones videri cecidisse. [i]

Si hereditas ab heredis exulpam cōfiscatur, fiscus partem retinet, & residuum fideicommissario restituit. Alex.

¶ *Quidam liberis.*] CASVS. Titius habens tres filios instituit vnum hæredem in tribus vncijs, & alium in quatuor, & alium in quinque, & cuilibet eorum reliquit taliter prælegata, quod maximam partem patrimonij inter eos perlegata diuisit: & postea ita dixit eis, quicunq; ex vobis prius decesserit sine liberis, restituat portionem suam fratribus: & postea decessit dictus Titius testator. Postea decessit vnus de dictis suis filijs sine liberis. Modò quæritur, vtrum fratres eius debeant habere portionem eius hereditariam & etiam prælegata eidem data? Et dicitur quod sic: quia testator non dixit de portione hereditaria restituenda, sed simpliciter nominauit portionem. In portione autem ita indefinitè prolata, veniunt etiam prælegata. Viu.

g *Ex disparibus.*] idem 13 si in partibus.

h *Hereditariam.*] distingue: aut primo rogauit, & postea prælegauit, & non continentur prælegata in fideicōmisso, vt ī. ad le. Fal. l. Titia. Aut e contra: & tunc aut dixit hæreditariam, scilicet portionem, & non veniunt: aut simpliciter portionem, vel hæreditatis portionem, & tunc veniunt, vt hic, & inf. eo. l. in fideicommiss. §. fin. aut quicquid ad te perueneriti, & tunc veniunt. vt C. de fideic. l. cum virum, vbi de hoc dixit: & facit sup. de leg. 3. l. si Titius.

i *Cecidisse.*] vt restituatur.

¶ *Si quis rogatus.*] CASVS. Titius habens familiā seruorum fecit testim. & instituit sibi hæredem Seium, & rogauit eum de restituēda hæreditate Caio. E. postea dicta familia

6 Placet R. displiceret Pau. Alex. & Iaſ.

7 Placet omnibus ferè.

1 † Flor. deest. sic. & intel. huius §. vi. g Cora. l. 1. cū virū n. 52 C. de fideicom. *posterior. s. Alex. Seuerus, ut ius Vlpia. fuit consiliarius, & magister sententiarij 8 Re, pbatur p Bar. in l. si ser uo. §. 1. ī. de le. 1. & hic P. Alex. & Iaſ.

9 Placet B. Pau. & Iaſ. & est singulariter notāda, secundū Alex.

10 Displiceret prædictis.

11 De hoc vide g B. & Ale. in l. in quartā ī. tit. 2 vbi ista gl. placet eisdē. & Iaſ. hic.

12 Imo eo inuito, si alienatio nō sit facta malitiosè. B. P. Alex. & Iaſ.

13 Et bene quādo prælegata essent valde disparia. B. P. & Alex. aliàs sec⁹.

milia occidit dictũ testatorẽ: & postea dictus Seius hæres aperuit tabulas testamenti, & hæreditatẽ adiuit, ante quã haberet quæstionẽ de familia prædicta: vel ante quã ponerẽ vindicaret mortẽ occisi. Vnde de iure in fiscũ fuit hẽditas publicata. Modò quæritur, verum fiscus qui habet totã hæreditatem debeat restituere Caio õdicto fideicom. dodrantẽ hæreditatis, & quartam sibi retinere, sicut debuisset facere hæres, si non fuisset hereditas publicata? Et dĩ ꝙ sic: & actiones pro illa quarta transeunt ad fiscum ex Trebelliano, & ad fideicom. pro dodrãte. Et idem est ꝓ omnia, si ex alia causa esset vendicata fisco dicta hæreditas: puta, quia hæres prohibuisset testamentarium, siue notarium venire ad testatorem volentem testamentum mutare, vel prohibuit testes conuenire, cũ testamẽ vellet coram eis testm̃ mutare, & aliũ forte instituere. Viu.

1† Fl. fuerit.

¶ Si is qui rogatus fuerat [1] † hẽditatẽ restituere, ante quæstionem de familia habitam [a] vel tabulas aperuerit, [b] vel hẽditatem adierit, [c] vel quid eorũ, quæ Senatusconsulto [d] prohibentur, fecerit, ac ꝓ hoc publicata fuerit hereditas, fiscus cum suis oneribus hæreditatem acquirit. Quare commodũ [e] quartæ, quod erat habiturus hæres institutus, id ad fiscum pertinet, & ex Trebelliano actiones trãseunt. [f] Sed etsi prohibuerit testamentarium [g] introducere, vel testes conuenire, vel mortem testatoris non defenderit, [h] vel ex alia cã [i] hæreditas fisco vendicata est: æquè quartæ quidem commodum ad fiscum perũnebit, dodrans verò fideicommissario restituetur.

Hæres potest cogi adire, & restituere: nec est ¶ quærenda causa, quare adire recuset. Ba. Idem. [2] †

LEX IV.

QVia poterat fieri, vt hæres institutus nollet [3] † adire hẽditatem, veritus [k] ne damno afficeretur, prospectũ est, vt si fideicõmissarius diceret suo periculo adiri, & restitui sibi velle, cogatur [l] hẽs institutus à Prætore adire, & restituere hereditatem, Quod si fuerit factum, transeunt actiones ex Trebel. nec quartę cõmodo hæres in restitutione vtetur. Nam cum alieno periculo [m] adierit hæreditatem, merito omni cõmodo arcebitur. Nec interest, soluendo sit hæreditas, necne. Sufficit. n. recusari ab hẽde instituto: nec illud [n] inquiritur, soluendo sit hæreditas, an non sit. Opinio enim, vel metus, vel color eius, qui noluit adire hæreditatem, inspicitur, non substantia hæreditatis: nec immeritò. Non enim præscribi hæredi instituto debet, cur metuat hæreditatem adire, [o] vel cur nolit: cum variæ sint hominum voluntates, [p] quorundam negotia timentiũ, [o] quorundam vexationem, [p] quorundam æris alieni cumulum, tametsi locuples videatur hæreditas, quorundam offensas, vel inuidiam, quorundam gratificari volẽtium tes offensam, vel inuid'. Quidam etiam nolunt adire volentes gratiam facere ijs, quibus relicta est hæreditas, eis institutis non adeuntibus. i. volentes facere gratiam substitutis: & volunt facere gratiam eisdem substitutis sine ere re suo institutorum. Quocunque enim de prædictis casibus nolint, vel timeant hæredes instituti adire, cogentur adire periculo fideic. & nõ suo, & restituere ei hære. non detracta quarta, vel etiam quocunq; alio casu à prædictis. Et non solum par paris hæreditatem adire, & restituere fideic. cogitur, sed etiam ille, qui magna prædituς est dignitate, vel authoritate, institutus etiã ab arenario * vel ab ea muliere, quæ corpore quæstum fecerit: & rogatus ab eis de restituenda alij hæreditate cogetur eam adire periculo fideic. & ei restituere non detracta quarta. h. d. cum l. seq. Viuianus.

1 Placet Alexand.

2 Placet Bal. in l. in cognitione. sup. ad Sylla.

3 † Fl. nolit.

4 Saltem quo ad q̃stionẽ faciẽdã de fami. Sali. & Ale. in d. l. eũ fratrem.

5 Dissolueret Alex.

a *Habitam*] ante additionẽ quæstio de familia dẽt haberi, vt ff. ad Syll. l. 3. §. quod ad causam. Hug.

b *Aperuerit*] in totum, vel in partem, vt ff. ad Syll. l. si quis in graui. §. si quis. Et no. 1 quod ob solam aperturam non perdit hæreditatem hæres. licet pœna centũ aureorum sit statuta. ff. ad Syl. l. 3. §. non tm̃. & l. necessarios. §. non aliàs. Alij cõtra. & pro eis est hic. C. de ijs quibus vt indig. l. si ea. sed hic expone, vel pro. & sic 2 & C. de verb. sign. l. pen.

c *Adierit*] scilicet tantum, quod potuit fieri. s. adire clausis tabu. si erat de libertis, vel in solidum instituto. alias non. Hodiè indistinctè potest. vt C. de cad. tol. §. 1. licet hoc casu auferatur ei postea. vt indigno. vt hic dicitur.

d *Senatusconsulto*] s. Syll. vt quia non vindicauit necem defuncti. vt infra. proxi. t. & sup. ad Syll. l. cum fisco. & C. de ijs. qui. vt indig. l. 1.

e *Quare commodum*] bona ratio. quia ad quem spectat onus. & commodum. vt inf. l. proxi. & C. de fur. l. fi. §. pen. Hug.

f *Transeunt*] non habeas plus in tex. vsq; ibi. ꝙ si prohibuerit. &c. & dic transeunt à fisco restituente in fideicommissarium pro dodrante: 3 vt ff. eo. l. recusare. §. si fisco. Alij habeant: transeunt ad fiscum. & dic pro quarta. licet sicut transeunt ad fideicom. s. pro dodrante si publicata non esset hæreditas. & habent hoc in tex. sed non debet esse.

g *Testamentarium*] id est, rebellionem. sic supra ¶ quis alius. test. pro. l. 1. in princ.

h *Non defenderit*] super quo potest distingui. an dicatur accusus à familia. & tunc prius. quam adeat. dẽt vendicare: 4 si ab alio. & palam. idem: si autem clam. statim potest adire. & postea vindicare. sed non longa mora. Hæc probantur C. de ijs. qui. vt indig. l. cum frater. m. & sup. ad Syll. l. 3. §. nõ tantũ. & l. necessarios. §. 1. Quæstio tamen de familia semper præcedit. s. licet accusatio quandoq; ante, quandoque post, fieri possit. vt d. l. Hug.

i *Alia causa*] assignãtur ãr multæ causæ. vt ff. de iu. fisc. l. 1. & 3 & facit ad l. illã ff. de le. 1. l. si seruus. §. si quis. & C. ad le. Fal. l. fi. & ff. de fideic. lib. l. Imperator. §. 2. & ff. de vsur. l. cum quidam. §. 2. & sup. si quis alio. test. pro. l. 1. in fin. & C. eo. l. 3. & sup. eo. l. 1. quod si. & §. quod autem.

Qvia putabat. JCAVS. Institui mihi hæredem Titiũ. & rogaui eũ de restituenda hæreditate Seio, & decessi. Posthea Titius institutus non vult adire timẽs, ne dãno afficiatur pp onera hæreditaria, q̃ credebat ea esse. Seius ad fideic. dicit ei: adeas meo periculo, & mihi restituas. nũquid tenetur hoc hæres facere? Et dĩ ꝙ sic: quo casu transeunt in fideicõ. actiones ex Trebellia no. nec poterit detrahere quartã Trebellianicam hæres. & est rõ, quare non detrahitur quarta. quia periculo fideicom. adiuit. vt dictum est. Et habent locum prædicta, siue sit soluendo hẽditas, siue non. Sufficit enim recusari ab hærede instituto. ad hoc, vt cogatur adire periculo fideic. & restituere nõ retenta quarta. Opinio enim, vel metus, vel color hæred. s. qui hæreditatẽ adire noluit, inspicitur, non substantia hæreditatis. Variæ enim sunt hominum voluntates. Quidã enim hæredes instituti nolũt adire timentes negotia. Quidam autem nolunt adire timentes vexationem. Qui quidam etiam nolunt timentes cumulum æris alieni, quamuis hæreditas videatur locuples. Quidam nolunt adire timentes offensam, vel inuid'. Quidam etiam nolunt adire volentes gratiam facere ijs, quibus relicta est hæreditas, eis institutis non adeuntibus. i. volentes facere gratiam substitutis: & volunt facere gratiam eisdem substitutis sine ere re suo institutorum. Quocunque enim de prædictis casibus nolint, vel timeant hæredes instituti adire, cogentur adire periculo fideic. & nõ suo, & restituere ei hære. non detracta quarta, vel etiam quocunq; alio casu à prædictis. Et non solum par paris hæreditatem adire, & restituere fideic. cogitur, sed etiam ille, qui magna prædituς est dignitate, vel authoritate, institutus etiã ab arenario * vel ab ea muliere, quæ corpore quæstum fecerit: & rogatus ab eis de restituenda alij hæreditate cogetur eam adire periculo fideic. & ei restituere non detracta quarta. h. d. cum l. seq. Viuianus.

* Sicut superiuentus. cõgitat in princ. Dec. sup ver. conuenit circa prin. * Arenarij dicũtur, vel theatro corporis suis vinãdæ seruã spectaculũ pbẽt: ab arena dicti. q̃ quãdã tẽ spectaculũ fiebat. 6 Tullius in recusatione iudicis ex certa arbitris electis ꝙbãda. ff. de iure ciuili. l. ea. alle. de iure retõ can. ff.

ijs, quibus hæreditas relicta est, sine onere tamen suo.

Mætianus. [1]†

LEX V.

SEd & qui [a] magna prædi-
tus est dignitate, vel au-
thoritate, arenarij, vel [b]
eius mulieris, quæ corpore
quæstum fecit, [c 2]† hæreditatem restituere cogetur?

Recusationis declaratio põt fieri per nunciũ, & per epistolã: & decretũ conditionis cõtra absentem interponi põt. Alex.

VIpianus. [3]†

LEX VI.

RECusare [d] autem non tm
præsentes, sed etiam ab-
sentes, vel per epistolã [e] pos-
sunt. Nam ẽt aduersus absentes postulatur [f] decretum, siue certior sit quorundam [4]† voluntas recusantium adire, & restituere hæreditatem, siue incerta, ad quod [g 5]† præsentia eorum non est necessaria.

Succedentes ab intestato, et sui coguntur adire, & restituere. hoc dicit.

¶ Meminisse autem oportebit de hærede instituto Senatum loqui. [h] Ideoq; tractatum est apud Iulianum, an in intestatis [6]† locũ habeat. Sed est verius, eoq; iure vtimur, vt hoc Senatusc. ad intestatos quoq; pertineat, [i] siue legitimi, siue honorarij sint successores.

¶ Sed & ad filium, [k 7]† qui in potestate est, hoc Senatusconsultum locum habet, & in cæteris necessarijs, vt à Prætore compellãtur immiscere [8]† se hereditati, sic deinde [l] restituere: quod si fecerint, transtulisse videbuntur actiones. [m]

¶ Si fisco [n] vacãtia bona deferantur, nec velit bona agnoscere, & fideicommissario [9]† restituere, æquissimum erit, quasi vendicauerit, [o 10]† sic fiscum restitutionem facere.

¶ Item, si municipes hereditatem suspectam dicãt heredes instituti, dicendum erit, cogi eos agnoscere hereditatem, & restituere. [p] Idemque erit, & in collegio [q] dicendum.

In potestate substituti vulgariter, & per fideicommissum est agnoscere ex substitutione vulgari, vel fideicommissaria. Alex.

¶ Titius [r] hæres institutus, Sẽpronio substituto, rogatus est ipsi Sempronio hereditatem restituere. Institutus suspectã dicebat hæreditatem. Quæritur, an cogendus sit adire, & restituere hereditatem? Et deliberari põt, [11]† (licet videretur non cogendus, quia potest fideicõmissarius per se ex substitutione hereditatem quærere.) Sed verius est cogendum.

---

a *Sed & qui*] subaudi, ille qui, &c. Accursius.

b *Vel*] pro, &. Et dic arenarij genitiui casus, & dicas spõte cõstituti. vt & C. de inof. test. l. in arenã. secus si dãnati: quia tunc fiscus haberet, & testm ante factum irritaretur. vt sup. de iniusto test. l. si quis exhæredatus. §. sed & si quis. & §. de pœnis. l. qui vlt.

c *Quæstum fecit*] expone, vt sup. de ritu nupt. l. palam. & de ijs, qui not. infam. l. athletas. §. ait Prætor. adscribebat enim sibi ad dedecus hæredem esse talis personæ humilis. Nã nec contrahere possunt matrimonium cum talibus. vt C. de incest. nup. l. humilem.

1† li. 6. fideicom.

2† Fl. fecerit.

Recusare.] CASVS. Non solum præsentes hæredes. i. possunt recusare adire hãditatem, sed etiã absentes: putà, per epistolam. vel per nuncium. Nã ẽt aduersus absentes hæredes recusantes hæreditatem adire postulat fideicõ. decretũ iudicis, per quod cogat hæredes adire, & hoc siue certa sit voluntas dictorũ hæredum recusantium, siue incerta, ad quod decretum impetrandum pro fideicõ. non est necessaria præsentia hæredum adire recusantium. Viua.

3† li. 4. fideicom.

4† Fl. certum.

5† Flo. adeo.

d *Recusare*] i. adire hæreditatem.

e *Vel per epistolam.*] vel. pro &: vel pro. saltem: & sub. vel per nuncium: & facit ff. pro soc. l. actiones. §. renunciare. Accurs.

6† Flo. an in testato. In Arche. ad intestatos. vt ait Tautel. in adnot.

f *Postulatur*] postulat enim fideicom. vt iudex decernat, & cogat absentem adire, & restituere H. Sed contra ff. de re iud. l. de vnoquoque. Sed hic non est forma talis, de qua ibi dicit, sed quidam iussus, qui sit extra solennitatem. arg. inf. eod. l. ille à quo. 4. fin. & l seq.

g *Ad quod*] scilicet, vt certior aretur, non est. &c.

¶ *Meminisse.*] CASVS. Adhuc prosequitur materiam illius l. quia poterat ff. eo. & dicit. q; non solũ ad hæredes institutos pertinet hoc Senatusc. Treb. l. vt ipsi nolentes adire hæredit. quã alijs restituere sunt rogati, cõpellantur à Prætore adire, & postea restituere fideic. sed etiam pertinet ad illos, qui succedũt ab intest. siue de iure ciui. siue Prætorio, rogatos in codicillis alijs hãditatẽ restituere. Itẽ pertinet & ad filium in pãte illius constitutum, cuius est rogatus hæreditatẽ restituere. & hoc siue sit ab eo institutus, siue ab intest. succedat, qui quidem dr suus, & necessarius hæres. Item hãt locum & in cæteris hæredibus, qui sunt solum modo necessarij: sicut sunt serui illius, de cuius hæreditate tractatur, ab eo instituti, & rogari restituere alij hæreditatem. Viuianus.

h *Ideoq;*] vt sup. eo. l. 1. in princ.

i *Pertineat*] facit C. eo. l. 3. & Insti. eo. §. præterea. & sup. eo. l. 1. §. hoc autem. cum concor. ibi positis.

k *Sed & ad filium*] §. institutum, vel succedentẽ ab intest. & repete, Hoc Senatusc. pertinet. Et sic est littera capitalis, Hoc Senatusc. Et dic necessarijs. §. seruis à dominis institutis. & restituere rogatis. Nam filij sunt sui, & necessarij: isti necessarij tantum, vt Institut. de hæredum qualita. & differ. circa princip.

l *Deinde*] aliàs, deinde, aliàs, demum.

m *Actiones*] facit ff. eod. l. 1. §. bonorum. Accursius.

7† Et in filio.

¶ *Si fisco.*] CASVS. Titius Instituit sibi hæredem Seium, & rogauit eum, q restitueret hæreditatem Caio: & postea fuit occisus dictus testator: & hæres non vindicauit mortẽ eius: sicque bona fuerunt delata fisco. Fiscus autem non vult bona agnoscere, & Caio fideicom. restituere. Certe æquissimũ erit, fiscũ cogi agnoscere bona: & restituere fideic. ac si vindicasset fiscus mortẽ defuncti. Et quod dixi in fisco, hẽt locũ in municipib. hæredib. institutis. et restituere rogatis & ẽt in Collegio alicui priuilegio subnixo. Viuia.

8† Fl. miscere.

9† Alias, & fideicõ missum.

10† Vindicauerit.

■ *Si fisco.*] eo quod hæredi instituto auferuntur, vt ab indigno. quia non vindicauit necem defuncti. Vel dic, q institutus noluit adire, nec vindicare. & sic verè possunt dici bona vacantia. II.

n *Vacãtia*] scilicet fiscus necem defuncti: sic fiscum. &c. Videbatur enim fiscũ adire non posse, & sic nec restituere, nisi & ipse vendicet: sed certè non tenetur, cum in pœnã hæredis habeat. arg. sup. quod quisq; iur. l. fi. & facit sup. eo. l. Marcellus. §. fin.

o *Quasi vend. cauerit*] scilicet fiscus necem defuncti: sic fiscum. &c. Videbatur enim fiscũ adire non posse, & sic nec restituere, nisi & ipse vendicet: sed certè non tenetur, cum in pœnã hæredis habeat. arg. sup. quod quisq; iur. l. fi. & facit sup. eo. l. Marcellus. §. fin.

p *Et restituere.*] sic econtrà eis fit restitutio: vt ff. eo. l. omnibus. licet. n. non possint consentire, vt inf. de libe. vniuer. l. 1. verum est facile, vt sup. de orig. iur. l. 2. §. deinde. Vel facies per eos, per quos regitur vniuersitas, vel municipium, vt sup. de cond & demon. l. municipibus. H.

q *Collegio*] licite, non alias, vt C. de hæredib. instituẽ. l. collegium: sed singulis de collegio potest legari, vt sup. de rebus dubijs. l. cum Senatus, & facit supra eodem. l. 1. §. si autem collegium.

¶ *Titius hæres.*] CASVS. Institui mihi hãdẽ Titiũ, & ei vulgariter & directò substitui Sẽpr. Itẽ rogaui postea eũdẽ Titiũ, vt eidem Sẽp. hæreditatem meã restitueret. Postea decessi. Titius ãt prædictus dicit suspectã sibi esse hæreditatem meã, & ideo non vult eã adire, & restituere Sẽpr. Quæritur an debeat ad hoc cogi? Et vr. q; non: quia põt Sempto. fideic. per se ex substitõne prædicta acquirere hæreditatem. Respon. tñ hic eum cogendum, quia potest interesse dicti fideic. habere magis hæreditatem ex restitutione, quã ex substitutione: putà, quia in substitutione oneraui dictã hæred. legatis, vel libertatib. Sed & si d. Sẽp. nõ substitui Titio, sed attinebat tm mihi idẽ Sẽp. q; Titio nõ adeũte ipse esset mihi ultimus his, & rogaui eũdem Titiũ, vt restitueret eidẽ Sempr. huic hãditatẽ meã.

de intel. huius §. vi de Lud. Aluarũ I Rubr. de leg. 1. nu. 136. & Coras. I l. precibus. nu. 66. C. de impu. 11† Fl. & alijs quã plu. vers. exẽplaris notis. ( ) inclusa desunt.

idem erit, quod dictum est, vt Titius cogatur adire, & ei restituere hæreditatem. Viuianus.

a *Cogendum eum.*] Contra videbatur, quia alio iure habere poterat scilicet per se ex substitutione.

b *Onerata*] sed cum omittit ex substitutione in fraudem legatariorum, & accipit alio modo: nunquid teneatur legatarijs, ex edicto, Si quis omissa causa testa. vt C. si quis omissa causa testa. l. 1. Respõ. non: quia facit ex voluntate defuncti: vt iup. si quis omissa causa testa. l. 1. si pronuntiatur.

c *Idem dicetur*] nam & hic alio iure per se, vt legitimus habere poterat. Hîc ergo electionem directa, vel obliquã, siue veilem vlã eligat, vt C. de codicill. l. fi.

¶ *Si quis alio*] CASVS. Ego Bono. hãs bona mea Bonon. & Mutinæ existẽs. facit testũ Mutinæ, & instituit mihi hæredem Titium Mutin. & rogauit eũ, vt restitueret Seio Bonon. hæreditatem. mcã. & postea decessi. Et postea dicit Titius sibi suspectã esse hæred. meam. & ideo eã non vult adire & Bonon. Seio restituere. nunquid cogi dẽt adire hãditatem, & venire Bononiam, & Bononiæ eã Seio restituere? Et dicitur, q̃ sic, & est in hoc casu d. Titius similis illi, q̃ in diẽ est rogatus restituere hæreditatẽ. Nã sicut ille hẽr diẽ incerta quẽ potest restituere, ita & huic Titio debet dari tẽpus, quo possit ire Bonon. & ibi restituere. Item & debet habere tõ impendiorũ quę faciet ad veniendum Bononiam, si vt ea habeat à Seio fideic. Nã & si ita instituissem hæredem dictum Titiũ. Si decem dedisset Caio, & rogassem eundem Titium de restituenda hæreditate dicto Seio, non aliter cogeretur idẽ Titius adire, & restituere eidẽ Seio, quasi ei offeratur dicta pecunia per eũdẽ Seium fideic. vt eã dari possit idẽ Titius Caio. Sed & rõ humanitatis Titij prędicti est habenda in veniendo Bono. Nã si Titius est institutus Mutinæ, & ego testator iussi eũ ire Alexandriã ad restituendã hæred. meã Seio, dabitur ei tps, quo possit ire Alexandriã. Itẽ est habenda rõ dignitatis eiusdẽ Titij. Nam si ego testator vocabar turpi nomẽ, puta Vespillo, & institui hæredẽ dictum Titiũ, si ferat nomen meũ, & rogaui eũ, q̃ restitueret hæredit. meã Seio, cogetur adire, & restituere, non tñ ferre nomen meũ. Item æstimabit iudex de ætate ipsius Titij. Nã si nimis est senex, non cogetur venire Bonon. ad restituendam hæred. Seio, imo adibit hẽdi. Mutinæ, & Mutinæ restituet eã Seio. Item æstimabit iudex de iure, si vtrũ liceat ei ire Bononiã, vel non. Nam si non licet ei ire Bono. puta, quia est guerra, nõ cogetur ire, imo adibit Mutinæ hẽditatẽ & restituet Seio. sed & si Titius Mutinẽsis quẽ rogauit adire, & restituere here. meã Bon. est Mediolani cã Reipublicæ: adibit hæreditatem Mediolani, & ibi eã Seio restituet. Et hoc est verum, cum ipse Titius dicebat hæreditatẽ suspectã, nec dicebat, se velle deliberare. Si aũt petijt tps ad deliberandũ, & impetrauit, & trãsacto tẽpore deliberationis adiuit hæreditatẽ, & restituere Seio, & pẽtinere quærit Trebellianicã, quia nõ adiuit coactus, imò

1† Du. institutione q̃ vi. Ant. Aug. l. 1. c. cõ. c. P. 2† alias ferè legatis.

3† li. 4. fideicõmi. al. Neratius.

dum eum: [a] quia interesse Sẽpronij potest ex restitutione magis, quã [1]† ex substitutione habere hæreditatem, vel legatis, [2]† vel libertatibus onerata [b] substitutione. Nam & si legitimus hęres fuerit is, cui fideicommissaria hęreditas relicta est, idem dicetur. [c]

Eo loco & tempore, quo tẽ fuerat mihi restitui, dẽi hereditas restitui, si fieri põt: alias poterit restitui alio loco, & tẽpore, si fuerit dies certa: sed ante diẽ incertam; vel cõditionis eventũ restitutione facta, nõ transeunt actiones ex Trebelliano. hoc dicit vsque ad l. apud Iulianum. Alex.

¶ Si quis alio loco [d] restituere hæreditatem iussus sit, & suspectam eã dicat, Iulianus scribit, cogendum eum esse, [e] similemque ei, [f] qui in diem rogatus est restituere.

Mætianus. [3]†

LEX VII.

SEd sciendũ est, impendiorum quoque, quæ ad iter explicandũ necessaria essent, rõnem haberi debere. g Nam si ita institutus est, Si Titio de cem dedisset, [h] non aliter cogetur, quã si ei pecunia offeratur. [i] Sed & salutis, ac dignitatis ratio habenda erit. Quid enim si morbo implicitus Alexandriã iussus sit adire, [k] vel nomen Vespillionis [l] [4]† testatoris ferre?

Paulus. [5]†

LEX VIII.

DE ætate [m] quoque, & iure, i. an liceat [n] [6]† ei eò ire, nec ne, æstimabitur.

Vlpianus. [7]†

LEX IX.

SEd etsi alio [o] loco iussus sit adire, [p] & Reipublicæ cã absit, Pæquè cogendũ adire hęreditatẽ, & restituere, Iulianus ait, vbi abest. q Planè, si qs petierit ad deliberandũ [8]† tps, & impetravit, [r] deinde post tps deliberationis adierit, & restituerit hãditatẽ, non vi coactus hoc fecisse. Non enim suspectam coactus adijt, sed sponte post deliberationem. Quod si suspectam dicit, profiteri debet, non sibi expedire adire hęreditatem: neque hoc dici oportet, [9]† non esse soluendo: sed prosponte. Si autem si suspectam dicit, vt dictum est, non est necesse dicere, quare: imo sufficit, q̃ dicit suspectam. & h. d. cum trib. seq. ll. vsque ad §. si quis sub conditione. Viuianus.

a *Cogendum eum.*] Contra videbatur quia alio iure habere poterat scilicet per se ex substitutione.

b *Onerata*] sed cum omittit ex substitutione in fraudem legatariorum. & accipit alio modo: nunquid teneatur legatarijs, ex edicto, Si quis omissa causa testa. vt C. si quis omissa causa testa. l. 1. Respõ. non: quia facit ex voluntate defuncti: vt iup. si quis omissa causa testa. l. 1. si pronuntiatur.

c *Idem dicetur*] nam & hic alio iure per se, vt legitimus habere poterat. Hîc ergo electionem directa, vel obliquã, siue veilem vlã eligat, vt C. de codicill. l. fi.

¶ *Si quis alio*] CASVS. Ego Bono. hãs bona mea Bonon. & Mutinæ existẽs. facit testũ Mutinæ, & instituit mihi hęredem Titium Mutin. & rogauit eũ, vt restitueret Seio Bonon. hæreditatem. mcã. & postea decessi. Et postea dicit Titius sibi suspectã esse hæred. meam. & ideo eã non vult adire & Bonon. Seio restituere. nunquid cogi dẽt adire hãditatem, & venire Bononiam, & Bononiæ eã Seio restituere? Et dicitur, q̃ sic, & est in hoc casu d. Titius similis illi, q̃ in diẽ est rogatus restituere hæreditatẽ. Nã sicut ille hẽr diẽ incerta quẽ potest restituere, ita & huic Titio debet dari tẽpus, quo possit ire Bonon. & ibi restituere. Item & debet habere tõ impendiorũ quę faciet ad veniendum Bononiam, si vt ea habeat à Seio fideic. Nã & si ita instituissem hæredem dictum Titiũ. Si decem dedisset Caio, & rogassem eundem Titium de restituenda hæreditate dicto Seio, non aliter cogeretur idẽ Titius adire, & restituere eidẽ Seio, quasi ei offeratur dicta pecunia per eũdẽ Seium fideic. vt eã dari possit idẽ Titius Caio. Sed & rõ humanitatis Titij prędicti est habenda in veniendo Bono. Nã si Titius est institutus Mutinæ, & ego testator iussi eũ ire Alexandriã ad restituendã hæred. meã Seio, dabitur ei tps, quo possit ire Alexandriã. Itẽ est habenda rõ dignitatis eiusdẽ Titij. Nam si ego testator vocabar turpi nomẽ, puta Vespillo, & institui hæredẽ dictum Titiũ, si ferat nomen meũ, & rogauit eũ, q̃ restitueret hæredit. meã Seio, cogetur adire, & restituere, non tñ ferre nomen meũ. Item æstimabit iudex de ætate ipsius Titij. Nã si nimis est senex, non cogetur venire Bonon. ad restituendam hæred. Seio, imo adibit hẽdi. Mutinæ, & Mutinæ restituet eã Seio. Item æstimabit iudex de iure, si vtrũ liceat ei ire Bononiã, vel non. Nam si non licet ei ire Bono. puta, quia est guerra, nõ cogetur ire, imo adibit Mutinæ hẽditatẽ & restituet Seio. sed & si Titius Mutinẽsis quẽ rogauit adire, & restituere here. meã Bon. est Mediolani cã Reipublicæ: adibit hæreditatem Mediolani, & ibi eã Seio restituet. Et hoc est verum, cum ipse Titius dicebat hæreditatẽ suspectã, nec dicebat, se velle deliberare. Si aũt petijt tps ad deliberandũ, & impetrauit, & trãsacto tẽpore deliberationis adiuit hæreditatẽ, & restituere Seio, & pẽtinere quærit Trebellianicã, quia nõ adiuit coactus, imò

d *Si quis alio loco*] quam vbi domicilium habet instituta.

e *Eum esse*] & ire illuc & restituere. Accursius.

f *Similemque ei*] sc. dicit Iul. Cogitur ergo vnus istorũ, sicut alter adire, & restituere. Itẽ sicut vni datur tẽpus: sic & alij, quo commodè possit adire locum, argum. infra. de verbor. obligat. l. cõtinuus. §. cum ita. & 4 item qui insulam. & infr. eod. l. seq. non tamen per omnia sunt similes. Nam iussus restituere certo loco, si restituat ante quam perueniat ad locum designatum à testatore, tenet restitutio, vt infra eodem. l. sed & si alio. in princip. sed non ita, si ante diẽ vel in fi. l. sed etsi ante. Sed promissor in diẽ & promissor ad certum locum, pares sunt in hoc: vt infra de verbor. obligat. l. cõtinuus. §. cum ita. ibi. Eoque usque &c. Vel dic, q̃ hæc l. sed & si ante. dicit de die incerta: & secundũ hoc non sunt contraria inter se. l. sed & si alio. in principio. & l. sed & si ante.

g *Sed sciendum. De hac*] vt ministretur à fideicommissario, vt ff. proxime in testibus, vt C. de testib. l. quoniam liberi.

h *Dedisset*] scilicet hæres.

i *Offeratur*] a fideicommissario ipsi hæredi Titio detur & infra eodem, lege facta. §. si sub conditione. & §. si in danda.

K *Adire*] personaliter, 1 sic C. de cad. toll. l. ne autem. q. d. nõ cogitur illuc ire: sed hoc facit restitutionem, vel dabitur tempus, quo ire possit, vt ff. l. proxi. & l. seq. & de verb. obl. l. continuus §. cum ita cum seq. §. & in f. de oper. li. l. quoties. & d. §. si sub conditione. Accursius.

l *Vespillioni*] 2 turpe nomẽ est, i. latro, quasi spolians vi. Vel ille, qui portat feretrum regiũ ad sepelien. dum. dẽ vespillo: vel qui non videt 3 mane, vel serò, vt sup. de ædil. edi. l. idem Otilius §. pen. sed ibi est, vespertilio. Si ergo instituo te hæredem, si hoc nomen tibi assumas, & rogo, vt hæreditatem restituas, remittitur nominis impositio, sed non onus restituendi, vt hic, & infr. eo. l. facta. §. quod si sub conditione, & facit ad hoc inf. de dona. l. hoc iure. §. fin. Azo.

m *De ætate*] quia nimis senex est, vel nimis puer.

n *Liceat*] quia non sit inde relegatus: & est arg. contra eos, qui impetrant literas in loco non tuto, sic supra ex qui. cau. maio. l. 3.

o *Sed & si alio. Adire*] sc. hæreditatem, puta Bononiæ.

p *Absit*] puta Mutinæ.

q *Abesse*] si Mutinæ, & hoc cum nolebat deliberare, sed statim spetuere, vt suspectam talem cogitur adire vbi abest sed non restituere, vt inf. eo. l. si legatus. in prin. quæ est contra, & facit sup. de iudic. l. sed & si restituatur. 2. respon.

r *Impetrauit*] quod potest etiam iure nouo, vt C. de iur. delib. l. fin. §. sed quia quidam.

7† li. 4. fideicom.

8† Flo. ad liberationem.

9† Flo. oportere. Si hoc esset expressum. Imo Vespillo vilis cadauerũ funerator dicebatur, q̃ vespertino tpe eos efferre solebat, q̃ funebri pompa duci, & peri inopiã nõ poterant. Festus. Nebr. in lexi. 2. in ver. Vespillones, reprehendẽdẽ. Acc. hic qa intelligat Vespillonẽ eẽ nomen infame.

3 Licet ista sit in se vera: pr. eodẽ tamẽ in l. 9. cõgruunt inter. q. Imo

a *Non p vat*] sup. eo. l. quia poterat, & inf. eo. l. omnes.

b *Hæreditatem* & tunc adiuit.

¶ *Si quis sub conditione*] CASVS. Instituit mihi hæredē Titiū sub cōdōne. Si nauis ex Asia venerit, & rogauit cū simplo vt restitueret hæreditatē meā Seio, & postea decessit. Postea d. Titius restituit hērd. Seio ante cond. Nunquid valet restō, & transferūtur in Seium actiones hæreditariæ? Et dicit, q̄ non: quia nō ita restituet hæc, sicut ego rogaui. Et quod dixit in conditione, habet locum in die incerta, quæ quidem loco cōdōnis habet. Sed quid, si dictus fideicōmissarius, i. Seius, habeat ratam restitutionem prædictā existente, postea dicta conditione, vel die, nunquid videntur trāslatæ actiones hæreditariæ in eundē fideicommissarium tunc cum ei restituta fuit hæreditas? Et dicitur quod sic: & ita retrofingūtur tō translatæ. & h. d. Vlu.

c *Non tamen agit*] distingue, aut est sub cōdōne instituus, & rogatus per consequens sub eadē cōdōne restituere: & tunc nec adire, nec restituere pōt ante condōnem: & si fecerit, non transeunt actiones nisi existente conditione, hæres ratum habet, quod fecit: vt hic, & inf. l. prox. quo casu retro facta trahuntur ad præsens, sic ī. cōta prædicta. l. fin. in fine. p. in. Aut fuit pure institutus, & sub condōne rogatus: & tunc si est casualis, cogitus adire, sed nō restituere, nisi in casu quē habes, sup. eo. l. 1. §. sed. & quoties. & si fiat restō ante conditionem, non valet, vt inf. eod. l. sed cum ab hærede. & l. seq. sup. de leg. 3. l. vtorem. §. Somm. Si autem est cui no extituta, pōt fieri ante restitutionē, vt C. de fideic. l. post mortem, nec ob. sup. de leg. a. l. cum pater. §. hæreditatem. & l. a filia. & no. in d. l. post mortem.

d *Sed si sorte dum*] scil. certa institutionis, vt conueniat p̄ cedentibus. Sed hoc quomodo cū non possit fieri institutio ad certum tempus, vel ex certo tempore, vt Inst. de hæred. instit. §. hæres? Respon. dies fuit incertus & sic idem, q̄ conditio, vt inf. de cond. & demon. l. 1. Vel quod erat miles testator, vt supra de milit. testamen. l. in fraudem. §. miles, & secundum hoc non obstat supra eod. l. recusare. §. fin. & lege, sed si alio. & infra lege proxi. §. Antistius. & l. Imperator, quæ sunt contra.

e *Quæ non sit*] sic sup. de iureiu. l. 3. §. fi. & hic & de contrahen. empt. l. cum seruo. & sup. man. l. diligenter. Item quod de die dicit, habet locū, nisi gratia fideicommissarij sit dies appositus: vt singulari. no. in d. l. post mortem.

Apud Iulianum] CASVS. Instituit hæredes Titium & Seium & eidem Titio legauit centum, si hæres non esset. Item rogauit eundem Titium, vt suam partem hæreditatis restitueret Caio per fideicomm. & postea decessit. Venit Cajus fideicommissarius prædictus coram Prætore, & petit, vt Titius cogatur adire, & ei restituere, dicit Titius, ego nō adibo, nec tibi restituam, nisi des mihi legatum, quod reliquit mihi testator. Certē dī. quod Prætor non debet Titiū cogere adire & restituere Caio, nisi prius Caius det ei dictū legatū: sed dato ei legato, benè potest eū cogere. Sed pone, q̄ Prætor coegit dictū Titium adire pro sua parte, & restituere Cajo fideicommissario ante, quam idem Caius daret eidē Titio dictū legatum. Nunc autem dicit dictus Titius Scio cohæredi suo, Testator qui instituit nos hæredes, legauit mihi cē tū, si hæres non essem, ego non videor esse his, cum coactus adiuerim: vnde peto à te dictū legatū. nunquid pōt hoc obtinere? Et dic, q̄ non, quamuis enim coactus adiuerit, adiuit tñ, & hæres fuit, qa coacta voluntas est voluntas. Si ergo fuit hæres, vt dictum est, nō debet habere legatū à cohærede: debet tñ ei præstare legatum dictus Caius fideicōmissarius. Quod autem dixi in principio, non esse exigendum Titium adire, & restituere Caio, nisi Caius det ei legatum à testatore ei relictum sub conditione, si nō esset hæres, idē est, si idem Titius dicat sua interesse alio mō non adire: puta, quia grauatus est nimis legatis si adeat, vel aliud onus est ei impositū: vel si aliquod aliud lucrum ego testator ei detuli, si non adeat. Nā non cogitur adire, nisi ei damnū prædictum aut lucrū farciat à fideicommissario, vel nisi Prætor remittat ei prædictū onus, s. à testatore impositum, si adeat. Sed pone, q̄ instituit mihi hæredes d. Titium & Scium, & filium meum impuberē: & postea feci secūdas tabulas, i. substitui dicto impuberi dictos cohæredes tuos. & in dictis secūdis tabulis rogaui dictos cohæredes impuberis, vt restituerent hērditatē impuberis Caio: & postea decessi. Postea ante, quā impubes, vel aliquis de dictis cohērdibus adiret hērditatē meā, decessit idem impubes in pupillari ætate: nunc Caius fideicommissarius prædictus vult, q̄ cohæredes prædicti impuberis adeāt hērditatē impuberis & ei restituant. & ita vocat eos coram Prætore, & petit, vt dicant coram Prætore, qā hērditas testōris nō fuit per impuberē acta, nec ēs nos: vnde secundæ tabulæ nihil valent adhuc. & sic ex eis adire non possumus, nec restituere. Rādet ēi Caius. Autumbo adeatis hērdit. testōris, aut admitto vos restituo. & sic erūt cōfirmatæ tabulæ primi testōris, siue principales testū. & p cōsequēs valebūt secūdæ tabulæ prædictæ. & de hoc rogo Prætorē, qd cogat vos & qd postea cogat vos adire ex substōne fuæ ex secū. tab. & mihi hērd. restituere. Quæro, qd iuris sit. Et dic, q̄ Prætor dēt exaudire allegationem Caij fideicommissarij, h. d. vsque ad §. vltim. Vid.

f *Legatum*] id est prælegatum, cum duo essent, vt statim dicit: alias à seipso non posset ei legari, vt sup. de lega. 1. l. legatum est. §. 1.

g *Adyt eum*] licet coactè, & fuit hæres; qa coacta voluntas est voluntas, vt ī. qd met. caus. l. si mulier. §. si metu, sed an hoc casu retineat quartā? Vi. q̄ sic, qa nō fuit forte coactus, nisi causatiuè. Sed dic, secundū Hug. quod non retinet: quia alieno non suo periculo adiuit, vt sup. eod. l. quia poterat.

h *A fideicommissario*] quam à cohærede.

i *Omne*] sibi impositum: & facit inf. eo. l. ita tamen §. si præceptis. & l. debitor. in fi. t. resp. so.

K *Si duo*] extranei: & quod dicit, a patre, respectu impuberis dicit, qui erat filius.

l *Substituit*] vulgariter, vel melius pupillariter, cum dicit j. de secundis tab. non tamen fuit adita pupillaris. vnde substituti admittuntur ex tacita vulgari, quæ inest in expressa pupillari, vt sup. de vulg. & pupill. substit. l. iam hoc iure.

m *Accepit*] puta quidam alius, cui hæreditatem rogati sūt restituere substituti. Accur.

1 ¶ Fl. respondit.

2 ¶ Fl. vel dies.

3 ¶ Fl. dicit.

4 ¶ Fl. dicit.

5 ¶ Fl. respondit.

6 ¶ Fl. dicit.

7 ¶ Fl. cogitur.

8 ¶ Al. às. lucrū fideicommissario.

9 Intel. hius. f. vt apud Co. in l. cū vir. nu. 98 C. de fideicōm.

10 Volūtas coacta voluntas est hērditate accipienda, licet Bal. aliter difficiat volūtatē, vt sit ali mot⁹ fine coactione. in l. in omnibus. C. de act. ēpti. Dic ergo hāc regulā procedere, vbi agit ā negotio principio non ā alieno. ldē Bal. l. 1. 2. §. sed si quis. ver. qd si popul⁹. Ostia de lega.

1 ¶ Fl. de fideicōmi. ai. Paul⁹.

2 ¶ Fl. vel dies.

3 ¶ Fl. de est in cū.

4 ¶ li. 4 fideicom.

LEX X.

SEd, & si ante diē, d vel ante conditionē restituta sit hæreditas, non transferūtur actiones: quia nō ita c restituitur hæreditas, vt testator rogauit. Planè postea quā extiterit conditio, & dies 2 ¶ venerit, si ratā hēat restitutionem hērditatis, benignius est intelligi, tunc translatas in eum 3 ¶ videri actiones.

Hæres non potest cogi adire, nisi oē damnū, quod timet, sibi farciatur, vel a Prætore remittatur. Bar.

LEX XI.

APud Iulianum relatum est, Si legatum f fuerit ¶ hæredi instituto relictum, si hæres non erit, & ob hoc suspectā dicat 6 ¶ hæreditatē, ne perdat legatū, offerri ei oportere quantitatē legati à fideicōmissario, deinde cogendū. Nec illud admittit Iulianus, vt quasi hæreditatē non adijsset, sic legatū a cohærede petat (adijt enim g) sed magis arbitratur à fideicōmissario h ei præstandum. Sed & si quid aliud sua interesse dicet, non cogetē 7 ¶ adire, nisi ei damnū, vel lucrum à fideicōmissario 8 ¶ farciat, vel à Prætore onusi remittatur, quod recusat.

Ad confirmationem tacitæ vulgaris requiritur aditio ex testamento paterno. Bar.

¶ Idem Iulianus ait, Si duo k fuerint à patre instituti cum filio eius impubere, & ijdem substituti filio, sufficere ei, qui fideicommissum in secundis tabulis accepit, m vnū ex

hæredibus [a] instituti cogere adire [b] patris hæreditatē. Hoc enim facto, confirmatisq; patris tabulis, [c] poterunt ex substitutione [d] ambo cogi adire, [e] & restituere hæreditatem. [f]

Coactus adire, & restituere, si actiones in fideicōmissariū nō transferantur, perinde nō tenetur, ac si non adiuisset. B.

¶ Vtrum autem præsenti, an etiam absentis restitui possit, procuratore [h] adeūte Prætorem, videndum est. Ego puto, absente quoque fideicommissario, cogi posse hæredem instituum adire, & restituere: nec vereri hæredem oportere, ne forte in damno moretur. Potest enim ei per prętorem succurri, [k] siue cautum [l] ei fiat, siue non, & ante decesserit, [m] fideicommissarius, quam ei restituatur hæreditas. Est enim huius rei exemplum capere ex rescripto diui Pij in specie huiusmodi, Antistia decedens Titiū hæredē instituit, & libertatem dedit Albinæ directā, bina non potest habere libertatem, nec filiam suā sibi legatam, nec manumittere dictam suam filiam, vt ei suæ filiæ restituatur hæreditas per eundem Titium. Certè dicta filia Albinæ quamuis impubes, poterit adire Prætorē, & facere cogi Titium adire hæreditatē: quo adeunte competet. Albinæ libertas, & tradetur ei dicta sua filia, & ipsa eā manumittet. & ea manumissa dabit ei tutor quo autore restituet ei Titius hereditatem. Antistia: & statim restituet ei: quamuis fuisset rogatus ei restituere, cum nubilem ętatem impleret, vt dictum est. Sed pone, quod eodem dicto Titio adire hæreditatem Antistiæ ad postulationem filiæ Albinæ decedat sine hærede ante quam Titius ei restituat hæreditatem: nunquid habebit aliquod remedium Titius, vt non teneatur oneribus hæreditarijs? Et dicitur, quod sic: nam dabuntur bona hæreditaria creditoribus Antistiæ, vt ipsi vendant ea, ac si Titius non extitisset hæres; & ita creditores nihil poterunt dicere Titio prædicto. Sicut ergo succurritur Titio, qui adiuit hereditatem Antistiæ in hoc casu, qui de facto omittitur succurretur in cęteris casibus vbicunque similis eueniat: id est, quod fideicommissarius decedat sine hærede ante restitutam sibi hereditatem per eum, qui coactus fuit adire. Ergo eodem modo succurretur Titio, qui rogatus erat restituere Caio decedente sine hærede ante, quam Titius coactus adire, ei restituat. De quo dictum est in versiculo. Nec veteri, &c. vsque illuc, Antistia, &c. Sed pone, quod dicta Antistia instituit sibi hæredem dictum Titium, & etiam Seium, & Titium rogauit, vt suam partem hæreditatis restitueret dictæ filiæ Albinæ, cum esset nubilis ætatis: & Titius dixit se spectam suam partem hereditatis, & Seius adiuit sua: Certe in hoc casu non habet locum dicta cōstitutio Diui Pij, & dictum remedium. Nam pars dicti Titij accrescit cohæredi cum onere fideicommissi, & hoc vsque ad legem sequentem, versic. neque pupilli, vbi redit ad eum casus, quando Antistia vel etiam alius instituit patrē Titium sibi hæredem, & rogauit eum de restituenda hæreditate sub conditione, & ipse non vult adire, nec restituere, & quia pupillus est, petit restitutionem in hoc, vt non cogatur. Certè non auditur: videtur enim petere restitutionem in alterius iniuriam, scilicet, fideicommissarij: cum restituta ab eo hæreditate fideicommissario ipse hæres nullum damnum debeat substinere. Apparet ergo ex omnibus supra dictis quod tam absenti fideicommissario debet restitui hæreditas, quam præsenti, & hoc dicit vsque ad l. illic, à quo. §. primo. Vlpianus.

¶ Vtrum autem] CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & rogaui eum de restituenda hæreditate Caio, & decessi. Postea Caius absens auit se, & dimisit vnū procuratorem, qui peteret Titium adire hæreditatem meam, & sibi restituere. Modo quæritur, vtrum dictus procurator possit coram Prætore cogere dictum hæredem ad adeundum, & ad restituendum? Et dicitur, quod sic. Sed quid si hęres dicat coram Prętore, ego nolo adire nisi procurator caueat mihi de rato. Posset enim esse, quod fideic. non haberet ratam restitutionem, sicque remanerent onera hæreditaria super me. Certè benè dēt prætor facere ei caueri. Sed & si adeat, & non petat sibi caueri, & fideic. decedat ante quam sibi hæreditas restituatur, & sine hærede: sic videantur remanere onera hæreditaria apud hæredem, qui à Prætore cōpulsus adiuit. adhuc debet ei subueniri per Prætorem, sicut & subuētum fuit cuidā hæredi in quodā casu, qui fuit de facto, qui casus fuit talis, Antistia habens duas ancillas, s. Albinā, & Bertā impuberē fi iam eiusdem Albinæ instituit sibi hæredē Titiū, & libertatem directā dedit dictæ Albinæ: & eidē Albinæ reliquit per fideic. dictam Bertā filiam eiusdem Albinę, & rogauit eandem Albinā, vt dictam suam filiam manumitteret: sed & dictū Titium hæredem à se institutum rogauit, vt restitueret hæreditatem suā dictæ filiæ Albinæ, cum esset manumissa à matre sua Albina, & nubilem ætatē cōplesset, & postea decessit dicta Antistia testatrix. Titius pdictus nō vult adire hæreditatem suā, dicēs eam sibi suspectam, & sic Albinæ non posset habere libertatem, nec filiam suā sibi legatam, nec manumittere dictam suam filiam, vt ei suæ filiæ restituatur hæreditas per eundem Titium. Certè dicta filia Albinæ quamuis impubes, poterit adire Prætorē, & facere cogi Titium adire hæreditatē: quo adeunte competet. Albinæ libertas, & tradetur ei dicta sua filia, & ipsa eā manumittet. & ea manumissa dabit ei tutor quo autore restituet ei Titius hereditatem. Antistiæ: & statim restituet ei: quamuis fuisset rogatus ei restituere, cum nubilem ętatem impleret, vt dictum est. Sed pone, quod eodem dicto Titio adire hæreditatem Antistiæ ad postulationem filiæ Albinæ decedat sine hærede ante quam Titius ei restituat hæreditatem: nunquid habebit aliquod remedium Titius, vt non teneatur oneribus hæreditarijs? Et dicitur, quod sic: nam dabuntur bona hæreditaria creditoribus Antistiæ, vt ipsi vendant ea, ac si Titius non extitisset hæres; & ita creditores nihil poterunt dicere Titio prædicto. Sicut ergo succurritur Titio, qui adiuit hereditatem Antistiæ in hoc casu, qui de facto omittitur succurretur in cęteris casibus vbicunque similis eueniat: id est, quod fideicommissarius decedat sine hærede ante restitutam sibi hereditatem per eum, qui coactus fuit adire. Ergo eodem modo succurretur Titio, qui rogatus erat restituere Caio decedente sine hærede ante, quam Titius coactus adire, ei restituat. De quo dictum est in versiculo. Nec veteri, &c. vsque illuc, Antistia, &c. Sed pone, quod dicta Antistia instituit sibi hæredem dictum Titium, & etiam Seium, & Titium rogauit, vt suam partem hæreditatis restitueret dictæ filiæ Albinæ, cum esset nubilis ætatis: & Titius dixit se spectam suam partem hereditatis, & Seius adiuit sua: Certe in hoc casu non habet locum dicta cōstitutio Diui Pij, & dictum remedium. Nam pars dicti Titij accrescit cohæredi cum onere fideicommissi, & hoc vsque ad legem sequentem, versic. neque pupilli, vbi redit ad eum casus, quando Antistia vel etiam alius instituit patrē Titium sibi hæredem, & rogauit eum de restituenda hæreditate sub conditione, & ipse non vult adire, nec restituere, & quia pupillus est, petit restitutionem in hoc, vt non cogatur. Certè non auditur: videtur enim petere restitutionem in alterius iniuriam, scilicet, fideicommissarij: cum restituta ab eo hæreditate fideicommissario ipse hæres nullum damnum debeat substinere. Apparet ergo ex omnibus supra dictis quod tam absenti fideicommissario debet restitui hæreditas, quam præsenti, & hoc dicit vsque ad l. illic, à quo. §. primo. Vlpianus.

a *Vnum ex hæredibus*] sic inf. de lo. lib l. etiam. §. vt patruus. & hoc demum post mortem impuberis. et inf eod. ita tamen. §. à patre. & s. de vul. subst. l. 2. §. interdum.

b *Adire*] s. ex institutione. Accur.

c *Tabulis*] vt §. eo. l. nam, quod. § si quis cōpulsus. & l. ita tamen. §. ℞ si duo. & Inst. de pupil. subst. §. liberis. & §. de vul. subst. l. 2. §. adeo. Hud. *Ex substitutione*] dicta vulgari, tacita inclusa in pupillari expressa.

e *Adire*] etiam ille qui repudiauit paternam. licet enim quis repudiauit hæreditatē paternā, nihilominus pōt adire pupillarem, dum tamen pro parte fuerit institutus in paterna, non in asse. vt sup. de acq. hæred. l. quæsitum. in fi. & §. eod. l. ita tñ. §. qui suspectā. Caue tñ tibi, ℞ hic s. loquit. qñ pupillus non adiuit ex institutione. Alioquin non foret cogendus aliquis ex cohæredibus suis adire ex institutione: vt ideo patruū testim valeret. & sic p cōsequens pupillare: quā vacuet p additionem pupilli. Nā sufficit vnū ex hęredibus adire, vt hic dicit Hug. f *Hereditatem*] nā non est aliqua hæreditas impuberis, quā isti substituti possint habere, & restituere: qa impubes non admittit, vt dictum est. Et ita isti admittuntur ex substitutione vulgari facta filio, expressa, vel tacita, quæ intelligitur in pupillari expressa. si ponas pupillarem factam: qd magis videtur cum dicat, secundas tabulas esse factas. Alioquin si esset vulgaris expressa, non iure possunt dici secundæ tabulæ, vt Inst. de pup. subst. in princ. & §. igitur. nec exigeretur aliquem adire ex institutione, cū possit adiri ex substitutione vulgari omissa institutione, & sic inciperet teneri testim à gradu substitutorum, ℞ fieri posset, vt s. de libe. & posthu. l. 3. §. fi. & §. de secun. tab. l. 1. §. defertur. H. Sed nonne adeūti suam partem accrescit alia repudiantis cohæredis ipso iure, vt C. de impuber & ali. subst. l. testamento? Respon. verū est, nisi cogeretur cohæres adire. Item adeunti nonne ipso iure accrescit dimidia partis pupillaris, cū dicas ex vulgari tacita eum admitti, per d. l. testamento. Ad quid ergo cogitur? Respon. cogitur, vt sit hæres ex voluntate, qui fictione iuris hæres erat. Item de qua restituenda fuerunt rogati, scilicet de sua institutione, vel substitutione, vel de vtraque? Respō. de quacunque vis, cum & de aliena possent rogari, nedum de sua tota, vel parte, vt §. eod. l. cogi. §. sed. & si quis.

g *Absenti*] fideicommissario.

h *Procuratore*] fideicommissarij absentis.

i *Et restituere ejus*] vt infra eodem lege restituta. §. sed si voluntate. sit è contra hæres potest per nuncium, vel epistolam recusare, vt supra eodem l. recusare. Sed contra, vt sup. de iure do. l. si mulier. §. ex asse. Solut. non potest procuratori in rem suam, quasi ipse sit fideicommissarius, vt ibi: sed simpliciter sic, vt hic.

k *Succurri*] vt non teneatur creditoribus, vt infra. proximo. §.

l *Cautum*] scilicet de rato à procuratore, dum tamen verus sit procurator, vt infra eodem titu. lege, quidam §. etiam.

m *Decesserit*] videtur ergo extingui fideicomm. si decedat fideicommissar. ante restitutionem sibi factam, vt hic, & infra. §. proxi. sup. de legatis primo. l. cum filio. in fine. Sed contra est: quia vadit ad hæredem, vt infra. eo. cogi. §. idem Mæcianus. & l. postulante. & hic. & infra. prox. §. non habet hæredem, & in illa, cum filio, retinet vt peculium ex sua, non filij persona.

eique [a] filiam [b] per fideicommiſſum reliquit, rogauitq; [c] vt filiã manumitteret: ſed & Titium [d] rogauit, vt manumiſſæ Albinæ filię reſtitueret hæreditatẽ. [e] Cum igitur Titius ſuſpectam diceret hæreditatem, reſcriptum eſt à diuo Pio, compellendum [f] eum adire hæreditatẽ: quo adeunte, Albinæ competituram libertatem, [g] eique [h] filiã tradendam, & ab ea manumittendam, tutoremque filiæ manumiſſę dandum, quo authore [i] † reſtituatur hæreditas filiæ ſtatim, [k] quãuis ſic fuiſſet ei rogatus reſtituere, cum nubilem ætatem compleſſet. Cum autẽ poſſit, inquit, euenire, vt ante decedat ea, cui fideicommiſſaria libertas, & hẽditas relicta eſt, nec oporteat damno affici eũ, qui rogatus adijt [1] † hæreditatem, ſemel dedit, vt ſi quid horum contigerit, perinde permittatur [2] venundari bona Antiſtiæ, [l] ac ſi hæres ei non extitiſſet. [m] Cum igitur demonſtrauerit diuus Pius ſuccurri hęredi inſtituto, qui cõpulſus adijt, [3] † dici poteſt etiã in cæteris cauſis exemplum hoc ſequendum, vt (ſi cubi euenerit) [4] † reſtituatur [o] fideicommiſſario hæreditas ei, qui compulit adire, & reſtituere ſibi hæreditatem.

Paulus. [5] †

LEX XII.

SEd cum ab hærede [p] pro parte inſtituto, fideicommiſſaria [6] † hæreditas ſub conditione relicta eſſet, Imperator Pius [7] † Antoninus reſcripſit, non eſſe locum cõſtitutioni ſuæ, neque pupillum [q] extra ordinem [r] iuuandum, præſertim ſi nouum beneficium cum alterius [ſ] iniuria poſtularet. [8] †

Vlpianus. [9] †

LEX XIII.

ILle, à quo [t] ſub conditione fideicõmiſſum [u] relictum

a *Eique*] ſ. Albinæ. Accur.
b *Filiam*] ſ. ſuam Albinæ.
c *Rogauitque*] ſ. Albinam. Accur.
d *Sed & Titium*] ſ. cohæredem.
e *Hæreditatem*] cũ nubilẽ cõpleſſet ætatem. vt patet inf. eo.
f *Compellendum*] per filiam Albinæ, vt ſ. eo. l. 1. ſeqq. ſ. fin. Sed quomodo, cum adhuc non ſit libera, vt ſ. eo. l. non eſt cogendus? Sol. hic erat ancilla hẽditaria: alioquin ſecus, vt inf. l. ſi patronus. ſ. Imperator. vel hic de facto ſic accidit.
g *Libertatem*] ſ. directam: quæ demum poſt additionem competit, vt C. de cadu. toll. l. in nouiſſimo.
h *Eiq.*] Albinæ.
i *Quo authore*] non alias, vt inf. eo. l. reſtituta. in fi.
k *Statim*] Sed quomodo ante diem nuptiarum incertum, vt ſup. l. proxi. & inf. eo. l. ita tamen. ſ. à patre & l. ſi patronus. ſ. 1. quæ ſunt cõtra? Reſp. ſi ſponte adijt, nõ cogitur reſtituere, vt in contrarijs: ſed alias cogitur, & adire, & reſtituere. & ſtatim, vt nullum commodum, vel incommodum penes eũ remaneat, vt ſup. eo. l. quia poterat. ſecus ſi per talem reſtitutionẽ non tranſeunt actiones. vt in contrarijs. Et ſi decedat fideicom. ante diem. aut cohærede relicto, non fiet venditio per creditores. vt no. ſup. proxi. In verũ. nec veteri. Alioquin fieret interim differetur venditio, cum fideicommiſſarius paratus ſit defendere. & hoc dicit hic. & ſ. 5. verum. & ſ. eo. l. ille. à quo. in prin. Vel diſtinguendum ſuit inſtitutio pura, & reſtitutio conditionalis: vel ipſa inſtitutio conditionalis, vt no. ſup. eo. l. ſed & ſi alio. Et hæc vera ſunt, quando rogatus ſolus eſt hæres inſtitutus. Si autem habeat cohæredem, qui partem ſuam agnouit, nõ eſt locus conſtitutioni diui Seueri, de qua hic dicit, vt propter metum creditorum cogatur rogatus adire, & reſtituere ante diem incertum: cum ſua pars accreſcat cohæredi cum onere fideicommiſſi adeunti, qui defendet a creditoribus. Et hoc dicit ſ. l. proxi. vſq; ibi, Nec pupillum &c. Sed oppone nunc tunc hic, Pone duos inſtitutos & vnum purè rogatum reſtituere, poterit hic purè inſtitutus cogi adire, & reſtituere: non attento, quod alteri poteſt accreſcere cũ onere fideicommiſſi. Sed reſp. hoc fit ſecundum voluntatem defuncti: ſed altero caſu, cum eſt rogatus ſub conditione, eſt contra voluntatem defuncti, quod ante reſtituat: vnde fieri non poteſt, ſi alio communi remedio poteſt conſuli. Sed ſi non poteſt, ẽt tunc cogitur reſtituere ante conditionem: vt quando vnus ſolus eſt inſtitutus, & rogatus ſub conditione, vt hic, & inf. l. proxi. vſque illuc, Nec pupillum &c. ſed ab inde vſque ad ſ. ſi ex teſtamento, qui eſt in l. ſeq. ibi dices.
l *Antiſtia*] ſ. quondam. Nam mors * omnia ſoluit, vt in Auth. de nup. ſ. deinceps.
m *Non extitiſſet*] ſ. aliquis prædictæ Antiſtiæ: quo caſu, conſtituto curatore bonis, fieret venditio, vt ſup. de cura. bo. dan. l. ſecunda.
n *Adijt*] & ante conditionem, vel diem reſtituit: & poſt fideicommiſſum deceſſit ante conditionem ſine hærede, vt in caſu Antiſtiæ.
o *Reſtituatur*] i. reſtitui poſtuletur: imò propriè. Et dic reſtituã ante conditionem, fideicommiſſario deinde ante conditionem mortuo, vt ſ. eo. verum. & idem vbicunque vnus ſolus eſt inſtitutus purè, & ſub cõditione, vel in diem reſtituere rogatus. & reſtituit ante diẽ, vt fideicommiſſario mortuo ante diem conſeruetur hæres indemnis. Item no. exemplũ Principis ſequendum, ſic ſup. quod met. cau. l. metum. ſ. ſed quod Prætor alias cõtra, vt C. de ſent. & interlo. l. nemo iudex.
p *Sed cum ab hærede*] hanc expone, vt in priori l. dixi, cũ qua continuatur.
q *Neque pupillum*] Tribus modis ponerasum. Primo pupillus fuit ſolus purè inſtitutus. & ſub conditione rogatus. & petebatur, vt cogeretur adire, & reſtituere ante conditionem: & ipſe petit extra ordinẽ iuuari. ſ. per in integrum reſtitutionem, vt non cogatur ad prædicta, aſſerens, quod ſi reſtituat. & fideicommiſſarius decedat ante conditionẽ ipſe remanet obligatus creditoribus. ſed non timeat hoc: quia non remanet obligatus per conſtitutionẽ Diui Pij, vt hic. & ſ. l. proxi. quæ continuatur cum iſta. Et ſecundum hoc redit hic ad caſum l. præcedẽtis. Alij continuant cum proximo in ea. l. ſeq. quod vnus ex hæredibus purè inſtitutus rogatus fuit de reſtituendo cuidam pupillo ſub conditione, qui inſtitutus ſponte adijt. Certè non habet locum conſtitutio Diui Pij, vbi eſt rogatus reſtituere pupillo ante cõditionem. Nec in hoc pupillus poteſt iuuari per reſtitutionem, cum in præiudicij rogati fieret: & l. ſeq. ille. à quo. non continuatur cum iſta. Vel dic, quòd pupillus fuit hæres purè inſtitutus. & rogatus de reſtituendo ſub conditione, & ſponte adijt: & fideicommiſſarius ante conditionem deceſſit ſine hærede. Certè locus non eſt conſtitutioni Diui Pij in hoc, vt pupillus hæres non teneatur, imò teneatur creditoribus. Et quod dicit extra ordinem non iuuandum. i. per conſtitutionem Diui Pij, quia eſſet cum iniuria creditorum: ſecus ſi coactus adiuiſſet, vt inf. l. proxi. ſed in caſu vbi non iuuatur per conſtitutionem Diui Pij poteſt tamen iuuari per Prætorem, ſi damnoſam hæreditatem adiuit, vt C. ſi vt ab hæred. ſe abſti. per totum. & ſecundum hoc continua. l. ſeq.
r *Extra ordinem*] i. per reſtitu. in integ quod eſt extraordinarium auxilium, vt ſup. de mi. l. in cauſæ. ſecundum primum, & ſecundum caſum: at ſecundum tertium pro beneficio reſtitutionis ponit.
ſ *Alterius*] ſ. fideicommiſſarij, ſecundum primum caſum vel hæredis, ſecundum alium: vel creditorum ſecundũ tertiũ. Et no. non peti in præiudicium alterius: ſic C. de emanc. lib. l. nec auus. & dic iniuria. ſ. magna: ſecus ſi parua: vt ſupra ne quid in lo. pu. l. a. ſ. ſi quis. cum ſimil.
t *Ille a quo*] ſiue continues cũ præcedenti, ſiue nõ: dic. ſ. his purè. & ſolus inſtitutus: & de reſtituẽdo ſub cõditione rogatus fideicom. ſ. vniuerſale non põt cauſari. i. conqueri ſi cogatur adire, & reſtituere: quia timeat fideicõ. decedente ante conditionem nec ipſe inhæreat actionib. i. ſit obligatus, quia nõ eſt. Cum ergo nõ timeat, etiam ſi abſente cogi poterit adire, & reſtituere: & ſic infert ea. eo. quod oſtendimus in ſ. vltim. & in ſ. Antiſtia. & ſ. l. apud Iulianum. Et facit ad hoc, quòd abſens cogatur. ſ. eo. l. ſed & ſi alio.
u *Fideicommiſſum*] i. fideicommiſſaria hæreditas.

1 † Fl. auctore.
2 † Flor. adit.
3 † F. adit.
4 † Flo. ſequendũ, ſic vbi venerit.
5 † Fl. Papinianus lib. 20. Quæſt.
6 † Flo. fideicõmiſſa.
7 † Fl. Titius.
8 † Fl. poſtularetur
9 † Lib. 9. fidecommiſſ.
* Mors omnia ſoluit. vi. Hypo. l. fi. n. 30. de quæſt. Reb. tracta. nomi. a. par. vltimo. 21.

¶ *Si de testamento*] CASVS. In testamento meo instituí mihi hæredem Titium: & rogaui eum de restituenda hæreditate mea Seio: & decessi. Seius petit coram Prætore, vt Titius adeat: & sibi restituat: & Titius respondet ei quod suspecta est sibi hæreditas: ideo qui dicit, quod ego testator non potui facere testm: puta, quia eram minor xiiij. annis. vel alio modo, dicit non valere testm. Certè non est audiendus dictus Titius, q recusat adire. Sed nunquid erit cogendus adire, si alleget fideicõmissum Seio relictum nõ valere? Certè hæc quæstio debet ante terminari, quam cogatur adire: & hoc si de facili potest terminari: secus autem si cognitio de fideicommisso habeat longiorẽ tractatũ puta, quia verba testamẽti, siue ipsum testamentum, in quo est scriptum fideicommiss. sunt in longinquis partibus: & Titius hæres dicit: Ego nescio. vtrũ sim rogatus de restituenda tibi tota hæreditate an parte. Nam tunc compelletur Titius adire antequam de fideicommisso cognoscatur, ne hæres Titius decedens antequam adeat, decipiat Seium fideicommissarium. Viuia.

1 Fl.qd.

2 Fl.Ita igitur.

* Per hũc §. vi. Spoliatus possessione nõ sit audiẽdus sup restitutione, si spoliator incõtinẽti velit probare dominiũ ad se pertinere: de quo vide in c. 2. in gl. 1. extra de rest. spo.

3 Fl. de est à prætore.

4 Fl. si q fideicom.

a *Dicat*] & per hoc adire recusat.

b *Dicatur*] per hæredem.

c *Vel*] pro, saltem, vt quia dicat se fuisse minorem xiiij anno. vt sup. de testam. l. quo ætate. Vel dic, quod hoc, vel, respicit aliud, vel, quod statim sequitur.

d *De viribus*] quod dicit hæres non valere: quia continet exhæredationem, vel prætitionẽ: secus si hoc dicat filius exhæredatus, vel prætitus, vt ff. eo. l. ita est §. quoties filius.

e *De sua*] s. defuncti, quasi dicat hæres incertum fecerit paterfamil. vel filius familias. sit defunctus: non ideo se excusat, vt hic: at si pro se aditet, hoc noceret: dicet non noceat, si de sua hæredis conditione dubitet: vt sup. de acquir. hæred. l. hæres institutus. §. fi. & l. sed si de sua.

f *Non dicemus sic*] non autem de viribus institutionis.

g *Non erit*] sed terminabitur ante quam hæres adire cogatur: & hoc de facili potest finiri: alias differtur post additionem. Et hoc subijcit, sed quid &c.

h *Et sic*] s. post adiuonem quæritur, valeat fideicommissum, vel non.

i *Verba fideicommissi*] ex quibus apparebit, valeat fideic. vel non, vt si sunt apta verba menti testatoris, valeat: alias non vt sup. de leg. 1. l. 4 & de leg. 2. l. vnum ex familia. §. fi. & de leg. 3. l. librorum. §. quod tamen Cassius. & C. de fideic. l. cũ virum. Item ex præcedentibus, & seq. intelliguntur media, & ex consuetudine loquendi, & charitate: vt sup. de leg. 1. l. si seruus plurium. §. fi. & de testa. l. hæredes. §. 1. & dic. vt no. C. de fideic. l. voluntatis. Item & no. quod iusta est causa dilationis propter scripturam: sic sup. de eden. l. Prætor. in fi. & l. 6 quis ex argentarijs. in prin. & l. veluti. Item ad hanc distinctionem, eligat prolixiorem inquisitionem, vel non, Facit sup. ad exhib. l. 3. §. ibidem. & C. de compen. l. fi. & ff. vt in pos. leg. Lis, à quo, in princ. l. & de Carb. edic. l. 3. §. eiusd. & §. duæ & faciunt ad id quod dicimus: Dolo facit si peris. &c. nam vera est regula etiam in possessorijs, si incontinenti conuentus possessorio velit probare de suo iure, vt C. de edic. Diui Adri. tol. La.

k *Petenda*] s. pro cognitione.

l *Decedens*] non ergo hæres hæredis cogitur adire, vt hic. Arg. contra, C. eo. l. pen. in fi. Sed dic, vt no. C. de fideicom. l. eam quã. in glo. hoc indubitabiliter, &c. Sed illud consta, q si hfs post aditionẽ decedat, eius hæs cogitur restituere, vt ff. eo. l. si eius §. si quis & l. quamuis. §. 1. & C. de fideicom. l. si in personam. s. ff. eo. l. quidã. in prin. Quinimo & si decedat post coactionem, vel iussum antequã adeat, vt C. eo. l. non iussam. Accurs.

¶ *Tempestiuum*] CASVS. Dictum est sup. eo. l. quia poterat. viqi hoc, qui sunt isti, qui coguntur adire hæreditatem, & restituere, cum dicunt eam sibi suspectam. Nunc tempus est, vt videamus per quem hæres certè per Prætorem, rem nul- vel Consulem. Sed lũ hic im quid si ipse Prætor, periũ. & vel Consul sit hæres concor. c. instituus, & rogatus inuenit. de restituenda alij hæ cũ gl. sup reditate. & dicat sibi verbo, in suspectam esse hæreditatẽ? Et certè Prætor ab alio Prætore & gl. in c. non potest compelli: siquidem nec Consul ab alio superiori Consule, nisi Prætor bo. mẽte instituus subijciat se tũ, extra iurisdictioni alterius de ff. le. Prætoris, vel Consul instituus subijciat se iurisdictioni alterius Consulis. Sed nunquid Prætor & Consul instituus potest seipsum cogere? Et dicitur quod non. Non enim potest fungi triplici officio: scilicet dicentis suspectam hæreditatem, & coacti, & cogentis. In his autem omnibus casibus, in quibus dictum est non habere locum coactionem, poterit fideicommissarius adire Principem: & Princeps coget instituus prædictos adire & restituere hæreditatem. Vinianus.

5 Fl. de est ius.

m *Tempestiuum*] i. tempus est: sic sup. in proœ. forum. §. sed ordines. Accur.

n *Imperium*] No. par in parem non habet imperium: sic ff. de arb. l. 3. §. fi. & l. seq. & de ma. vin. l. apud. §. apud. nec in maiorem, vt sup. de mino. l. minor autem. Arg. contrà sup. de offic. Proconsul. l. 1.

o *Subijciant*] vnus Prætor sub alio, vel Consul sub Consule; quinimò & maior sub minore, vt sup. de iurisd. om. iud. l. est receptum. §. sed & si.

p *Triplici*] imò duplici. Nam dicens suspectam, & coactus, idem est officium, scilicet hæredis; sup. eod. l. quia poterat. sed prima facie tria videntur. Item no. Quod nemo se cogit. sic sup. de arbit. l. penult. & de donation. inter virum & vxorem l. quod autem §. vxori. Item no. quod difficile est, quod vnus vicem duorum, vel plurium sustineat; quod dic. vt sup. de pac. l. si plures. Accur.

q *Et coactis*] & pro, ideſt, vt dictum est.

r *Implorandum est*] at infra. de fideicommiss. l. itaque. Accursius.

¶ *Si de testõ* * aliquid quæratur, hæres non debet audiri, si suspectam sibi hereditatem dicat. a Nam & si maximè dicatur, b vel c ius testandi non habuisse eũ, qui testatus est, vel de viribus d testamenti, vel de sua e conditione, nõ erit audiendus. Quid ergo, si de viribus fideicõmissi f tractetur? Hæc quæstio Prætore? † prætermittẽda nõ erit. g Sed quid, si 4† fideicommissarius dicat, Adeat prius: & sic h de hoc quæratur? Credo interdum audiendum fideicommissarium, si cognitio prolixiorem tractatũ habeat. Finge enim verba fideicõmissi i de longinquo petenda, k & est, causari quidẽ 1† nõ poterit, ne cõditio deficiat, & hæreat actionibus: cũ nullũ dãnum sit futurum secundũ ea, quæ ostendimus. 2† Igitur nõ desideratur hũdis præsentia.

In summarijs controuersijs non admittitur exceptio, quam proponere excipientis non interest: secus si interest, nisi requirat altiorem indaginem, quo casu in alio iudicio reseruatur. Alex.

¶ Si de testõ * aliquid quæratur, hæres non debet audiri, si suspectam sibi hereditatem dicat. a Nam & si maximè dicatur, b vel c ius testandi non habuisse eũ, qui testatus est, vel de viribus d testamenti, vel de sua e conditione, nõ erit audiendus. Quid ergo, si de viribus fideicõmissi f tractetur? Hæc quæstio Prætore? † prætermittẽda nõ erit. g Sed quid, si 4† fideicommissarius dicat, Adeat prius: & sic h de hoc quæratur? Credo interdum audiendum fideicommissarium, si cognitio prolixiorem tractatũ habeat. Finge enim verba fideicõmissi i de longinquo petenda, k & iustam deliberationẽ de quarritate fideicommissi incidere. Dicendum erit compellendum eum adire, ne prius hæres decedens l fidei.ommissarium decipiat.

Maior minorem cogere potest, non è contra: par verò in parem non habet imperium: nec aliquis in seipsum. Alex.

¶ Tempestiuum m est requirere, per quem quis cogatur adire, & restituere hæreditatẽ: veluti, si Prætor, aut Consul fuerit hæres institutus, suspectamque hæreditatem dicat, an cogi possit adire, & restituere? Et est dicendum, Prætorem quidem in Prætorem, vel Consulem in Consulem nullum imperium n habere. * Sed si iurisdictioni suæ 5† se subijciant, o solet Prætor in eos ius dicere. Sed & si ipse Prætor hæres institutus suspectam dicat hæreditatem, ipse se cogere non poterit: quia triplici p officio fungi non potest, suspectam dicentis, & coacti, q & cogentis. Sed in his omnibus casibus, atq; simil bus principale auxilium implorandum est. r

* Quia institutus cogitur: & par in parem non habet imperium: sic ff. eo. l. quia poterat. vsq; hoc, qui sunt isti, qui coguntur adire hæreditatem, & restituere, cum dicunt eam sibi suspectam. Nunc tempus est, vt videamus per quem hæres

¶ *Si quis filiusfamilias.*] CASVS. Titius exiſtens Prætor, vel Cõſul hẽbat patrẽ Seium, quẽ Seiũ ego inſtitui mihi hĩdẽ: & rogaui cũ, vt reſtitueret hĩditatem meã Caio. & deceſſi. Poſtea idẽ Seius non vult adire hĩditatem. & Caio reſtituere quia dicit eam ſibi ſuſpectã. Nunquid dictus Titius ſuus filius poterit eum cogere? Et dicitur quod ſic, non obſtante quod eſt in eius Scij poteſtate. Nam quod ad ius publicum prædictum attinet, non ſequitur filius ius patriæ poteſtatis, quod ius poteſtatis eſt, vt filius obtemperet patri. & nõ pater filio. ff. de iur. nam quod. Vi. a *Patrem ſuum* inſtitutum ab aliquo. & rogatum reſtituere hereditatem. H.

b *Nam quod.* Iuſtitiæ poteſtatis.] i. non vt eſſe in poteſtate, vt ſup. de iſt. qui ſunt ſui. vel ali. iu. l. filiusfa. & de capi. diſ. l. nã. & c. facit enim hoc tanquã magiſtratus, non tãquã filius, ſic. & ſup. q. cuiuſque vniuer. l. itẽ eorum in prin. & argum. ſup. de adop. l. ſi pater. §. qui duos. vnde & arbiter, & etiam iudex qãque poteſt eſſe in rem patris, vt no ſup. de arbi. le. quinetiam.

¶ *Sed & qui repudiauit.*] CASVS. Inſtitui mihi hĩdem Titium, & rogaui eum, vt reſtitueret hæreditatem Scio pupillo, & deceſſi. Poſtea dictus Titius repudiauit hæreditatem, nunquid cogetur quod eam adire ad poſtulationem dicti Scij fideicommiſſarij dicentis, vt Titius adiret ſuo periculo? Et dã, q ſic, niſi poſt repudiationem Titij creditores hæreditarij vendiderunt bona hæreditaria. Nam tunc non poterit cogi adire. Et ſic ad hoc, vt cogatur adire, Titius hæres potest in integrum reſtitutionem, dictus Scius fideicommiſſarius, qui erat pupillus, vt dictum eſt, non debet eam habere, niſi ex cauſa: puta, ſi hic pupillus erat de ſuis hæredibus, & bona prædicta hæreditaria non erant tota venditа per creditores, vt C. de repu. hære. l. fi. Vlpianus.

c *Sed & qui repudiauit*] iuſta cauſa eſt, ſi fideicommiſſarius vult eam adire ſuo periculo, vt ſu. eo. l. quia poterat. Sed pro ſe nullus repudians põt poſtea adire, vt C. de repudian. hæred. l. ſicut, niſi in caſu, vt C. eo. l. fi. Item hoc ſi bona ſunt in eodem ſtatu, aliãs ſecus, vt ſubijcit.

d *Pupillum* qui erat fideicommiſſ. id eſt, non oportet Prætorẽ dare ei reſtitutionẽ in integrũ, vt poſſit hæs inſtitutus cogi adire, & reſtituere poſt repudiationẽ, niſi ex cauſa, vt ſubijcit, vt quia pupillus erat de ſuis, vt C. de repu. hæred. l. fin. & non habebat hæs ſubſtitutum, vel non erant oẽs res venditæ, vt non obſtet ſup. de mi. l. q ſi minor. §. Sæuola. Vel eſt cauſa, ſi ſe læſum ſui facilitate, vel aduerſarij dolo oſtendat. ff. ſubſtituti, vel alterius, qui ab inteſtato poſſet ſuccedere. Vel die, eſt cauſa, quia ſunt ſuorum maiorum, vt ſup. de minori. l. ſi in emptione, & inſ. de bo. li. l. libertus, qui ſoluẽdo. Vel ratione vicinitatis, vt ſu. de leg. 2. l. ſi is cui fundum. Sed arg. contra. inſ. ſi quid in fraud. patro. l. 2. verſ. & alias.

e *Confirmari*] vt & ſu. de vulg. ſubſti. l. 2. §. adeo. & l. qui plures. §. fi. & facit inſ. eo. l. ſi patroni. §. qui fideicommiſſariam & C. eo. l. non iuſtam.

f *Teſtamento*] patetno, quod ſequuntur ſecundæ tabulæ, & facit ſu. eo. l. apud. §. idem Iulianus.

¶ *Qui compulſus*] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium, & filium meum impuberem, & multa legata reliqui, & hereditatem eſſe in quibuſdã dedi, & rogaui dictũ Titiũ, vt ſuã hĩditatis partẽ reſtitueret Seio. Iterũ dicto meo filio impuberi ſubſtitui Caiũ: quæ ſubſtitutio eſt ſecundæ tabulæ, & deceſſi. Poſtea dictus Titius, dicens ſibi ſuſpectam hĩditatem, fuit compulſus adire pro ſua parte, & reſtituere dicto Seio ſi dies commiſſaria. Nunquid per dictam aditionem Titij confirmatæ ſunt dictæ ſecundæ tabulæ, quæ quidem non valerent nõ adita hæreditate mea in totum, vel in parte? Et dicitur quod bene confirmantur, & dicta legata præſtabuntur & libertates ſeruis competent, & omnia, quæ continentur in teſtamento meo, ita valebunt, ac ſi Titius pũdictus ſponte adiuiſſet. Sed nunquid dictus Titius põt pœnitere de eo, q permiſit ſe compelli adire, qa non habuit quartam Trebellianicam? & nunquid poteſt quartam retinere? Et dicitur, quod non, nam, & cæteris commodis carere debet, quæ habere non potuiſſet, ſi nõ adiuiſſet. Viuia.

g *Commodis*] quæ occaſione hæreditatis, ei deferebantur.

h *Caret*] quæ commoda habere non potuiſſet, ſi non adiuiſſet, vt ſup. eodem l. ita tamen. §. qui ſuſpectam ſecus ſi habere potuiſſet, vt ſ. eo. l. apud Iulianum in prin.

i *Retinere.*] hoc fallit in patrono, vt ſ. eo. l. ita tamen. §. ſi patronus. Vel die, vt ibi. Item fallit ſ. eo. l. ſi patroni. verſ. quod fortius. Item no. Non admitti pœnitentiam, ſic ſ. de ædil. edic. l. quis ſit. cum concor. Contrà C. de ſumma Trin. l. fi. §. ſed quia.

¶ *Non omnes.*] CASVS. Inſtitui mihi hẽdem Titium, & reliqui Seio decem nomine fideicõmiſſi, & deceſſi. Titius hãs ſuſpectam hĩditatem meam nõ vult eam adire. Modò quæritur, vtrum dictus Seius poſſit eum cogere adire ad hoc, vt ſoluat ſibi dicta decem? Et dicitur, q non. Non. n. omnis fideicommiſſarius cogere poteſt hæredem adire hæreditatem ſuſpectam, & repudiatione hæredis amiſſam: ſed ille demum fideicommiſſarius põt cogere hæredem, ad quem actiones hæreditariæ tranſire poſſunt. Neque n. eſt æquum ad hoc hæredem compelli adire hæreditatem, vt emolumentum hæreditatis refundant alicui, vel aliquibus, & ipſe oneribus hæreditarijs relinquatur obſtrictus. Sed his demum hæres compellitur adire, & reſtituere, qui rogatus eſt reſtituere hereditatem. Nam hic non relinquetur obſtrictus oneribus hæreditarijs poſt reſtitutionem. Sed & ſi quis hæres rogatus ſit reſtituere bona, cogi poterit. Et idem ſi teſtator dicat hæredi, Rogo te, vt reſtituas familiam meam: vel etiam pecuniam meam, vel etiam vniuerſam rem meam: vel etiam omnia mea, vel etiam patrimonium meum, vel etiam facultates meas, vel etiam quicquid habeo, vel etiam cenſum meum, vel etiam fortunas meas: vel etiam ſubſtantiam meam, vel etiam peculium meum. Nam in omnibus iſtis caſibus rogatus videtur hæres de reſtituenda hæreditate: licet Mẽianus in aliquibus de prædictis dubitaret. Idem eſt, ſi teſtator ita dixit hæredi, Quicquid ad te ex hĩditate, bonisve meis peruenerit, rogo te, vt reſtituas Scio. Generaliter ergo dico tibi, q ita demum poteſt hæres cogi adire, & reſtituere, ſi appareat teſtõtẽ de vniuerſitate reſtituenda ſenſiſſe, & nõ alias. Vñ pone q hæres rogatus eſt reſtituere hĩditatẽ deducto ære alieno, vel deductis legatis.

Nunquid

Filiusfamilias poteſt cogere patrem adire, & reſtituere.

¶ Si quis[a] filiusfamilias ſit et magiſtratum gerat, patrem ſuum, [b]in cuius eſt poteſtate, cogere poterit ſuſpectam dicentem hæreditatẽ adire, & reſtituere.

Hermogenianus. †

LEX XIIII.

NAm quod ad ius publicum attinet, non ſequitur ius poteſtatis. [b]

Etiam *poſt repudiationem cogitur, quis adire, niſi bona ſint vendita.* Bar.

¶ Sed & qui repudiauit [c] hæreditatem, cogetur adire, & reſtituere ipſam hæreditatẽ, ſi iuſtæ cauſæ allegentur. Plane ſi bona venierit, nõ oportet Prætorem [2]† nẽ pupillũ [d] quidem reſtituere, niſi ex cã, vt dixit Pius reſcripſit.

¶ Si quis cõpulſus adierit hæreditatem ex teſtõ, quod ſecundas tabulas habebat, quæ ſitũ eſt, an per aditionem tabulæ ſecũdæ firmarentur, q videbantur euanuiſſe, nõ adita patris hæreditate? Et Iulianus lib. 15. ſcribit, & ſequentes tabulas confirmari. [e] Quę ſententia veriſſima eſt. Nemo enim dubitat etiam legata pẽſtari, & libertates competere, & cætera quæcunq; ſunt in teſtamento [f] perinde valere, ac ſi ſua ſponte hæres hæreditatem adiiſſet.

Qui cõpulſus adit hereditatem, non poteſt pœnitendo habere beneficium quarte. Bar.

¶ Qui cõpulſus hereditatem adijt, ſecuti ceteris commodis [g] caret [h], ita hoc quoque caret, [3]† ne poſſit pœnitendo quartã retinere, [i] & ita inuenio ab Imperatore noſtro, & diuo patre eius reſcriptum.

Rogatus de reſtituenda re, vel quantitate, non pareſt cõpelli adire: ſecus ſi rogetur de vniuerſitate rerum, vel quota.

---

a *Ad §. huius intelligentiã vide Gellium li. 2. c. 2.*

b *Lib. 4. ff. de iudicõ. m.* [1]† *F. hoc quoq; ca ſu caret.*

[2]† *F. præcepiũ.*

[3]† *F. hoc quoq; ca ſu careat.*

Arg. eſt iſta l. q qui eligitur in pũ. non debet eſſe in poteſtate patris. vt in c. indecorum, cũ glo. i. in pr. extra de ætate, & qualit. ordi. Nã. Valer. Max. li. 2. c. 1. Publica Inſtitutа pr. uata pietate potiora ſunt. vbi & Q. Fabij cuiuſque filij ad hanc ſententiã ſpectans memorabile exẽplũ. Plutarchus & Plutarchus Apoph. Roman.

Nunquid pōt cogi adire, & restituere? Et vt. q̄ non, quia vt ipsa magis rogatus est restituere id, q̄ supereſt ex hr̄ditate, quā ipsam hereditatē. Verius tñ est, q̄ cogi debeat adire, & restituere, & q̄ facta restitutione transeant actiones hr̄ditariæ in fideicōmissarium. Sed de hoc remanet adhuc q̄stio ān hoc eodem casu, an hæres possit deducere legata, & æs alienum, cum restituit hereditatem? Et dixit prædictus Mætianus, q̄ non: quia ex iure, i. ex hæreditate, quę est ius, non debet posse deduci quantitas, sicut nec ex fundo: puta, Si quis sit rogatus restituere fundum deducto ex fundo ære alieno. & legatis. Iulianus autem dicit, quod benè potest dictus hæres deducere æs alienum, & legata, cum restituit fideicommissa hereditatem: dū tñ caueat eidem fideicommissario, q̄ defendet eum aduersus legatarios, & creditores, qui forte eū fideicōmissarium cōuenient restituta ei hæreditate per hæredem: aut si non vult ei prædicto modo cauere, non debet deducere legata prædicta, & æs alienum. & hoc dicit cum duab. legibus seq. vsq; ad §. si quis hæres. Viuia.

x† Al. pecuniarū.

2† Li. 2. fideicommisso. al. responso.

3† Lib. 4. fideicommisso.

a *Non omnis*] s. fideicommissarius, quia non singularis pōt cogere. s. hæredem. Alij dñt, non omnis. s. hæres. & hūt inf. l. Cogi &c. Prima placet.

b *Refundat*] q̄ singularia fideicommissa.

c *Fideicommissum*.] s. singulare, & facit inf. co. l. mulier. in fin. & l. cogi. §. & generaliter. & sup. si quis omiss. cau. testa. l. si quis omissa. in fi.

4† Id est, forma diminutiua.

d *Tametsi*] id est, quāuis.

* De hoc Iurisc. qualisque fuerit, quibusq; temporib. floruerit, vide Rutil. Invitis iuris. in lit. Volusius Mętian⁹.

e *Hereditatem*.] his verbis, Rogo restituas hæreditatem totam, vel partem quotam, vt inf. eo. l. cogi. §. si quis hæres. & l. ita tamen. §. Trebellianum.

f *Bona*] s. restituere. Et sic no. q̄ largius hic accipitur nomen bonorum, quam aliàs, vbi accipitur deducto ære alieno. vt su. de iure do. l. mulier. & j. de verb. sig. l. subsignatum. §. bona & l. propriè. sed hic non sic accipitur vt inf. eo. l. si legatus. §. 1. & inf. de bono. poss. l. 3. in princ.

g *Familiam*] i. substantiam. sic C. de verb. sig. l. fi.

h *Pecuniam*] appellatio pecuniæ pro tota substantia ponitur, vt inf. de verb. sign. l. propemodum. Non ergo verba Senatusconsulti in hoc, & inferioribus exemplis, sed sententia inspicitur, vt inf. eo. l. ubi. §. 1.

¶ Non omnis [a] autem suspectā hæreditatem repudiatione amissam, cogere pōt adiri, & sibi restitui: sed is demum, ad quem actiones trāsire possunt. Neq; enim æquū est, ad hoc quem cōpelli adire hæreditatem, vt emolumētum quidem hæreditatis refundat, [b] ipse verò onerib. hereditatis obstrictus relinquatur. Quare si fideicommissū [c] pecuniarum [d]† alicui fuerit relictum, cessat compulsio, tametsi [d] indemnitatis cautio offeratur. Proinde, qui hæreditatem [e] rogatur restituere, is demum compellitur restituere. Sed & si quis bona [f] rogatus sit restituere, vel familiā, g vel pecuniam [h] rogetur, vel vniuersam rem meam.

Paulus. [2]†

LEX XV.

VEl omnia sua.

Vlpianus. [3]†

LEX XVI.

COgi poterit. Hoc idem, & si patrimoniū fuerit rogatus, & si facultates, & si, Quicquid habeo, & si, censū meū, & si, fortunas meas, & si, substantiā meā, & si, pecuniū [g] meum testator dixerit: (quia plerique *ὑποχωρίσεικὸν* [4]† patrimonium, suum peculium dicunt) cogendus erit. De successione enim sua etiā hic rogauit. [k] Nec ignoro in quibusdam ex his, Mætianum * dubitare, & dicere, Voluntatis esse quæstionem, vtrum de pecunia tantum, [l] an & de successione testator senserit. In ambiguo tamen magis de successione sensum dico, ne intercidat [m] fideicōmissum.

¶ Sed & si quis ita rogauerit, Quicquid ad te ex hr̄ditate bonisve meis peruenit, [n] rogo restituas, cogi poterit adire, & restituere hæreditatem ex Trebelliano Senatusconsulto, quanquam peruenire proprie [o] dicatur, quod deductis onerib. ad aliquē puenit.

¶ Generaliter autem dici potest, ita demum quem nō posse cogi adire, & restituere hæreditatem, si de re, vel quantitate fuerit rogatus. [p] Cæterū, si de vniuersitate [q] sensisse testatorem appareat, nulla quæstio est, quin siue suspectā [5]† dicat, cogi possit, siue sponte adijt, ex Trebelliano transeāt actiones.

¶ Inde quæritur, si quis hæreditatem rogatus sit restituere deducto ære alieno, vel deductis legatis, an suspectā dicens cogi possit adire, & restituere hæreditatem, [r] quia *τῇ δυνάμει* [6]† magis id, quod supereſt ex hæreditate, quam ipsam hr̄ditatem restituere sit rogatus. [s] Et sunt, qui putant [t] vt Mætianus inutilem esse hāc deductionem. [u] Nec enim posse ex iure [x] deduci quātitatem, non magis quam si fundum, quis deducto ære alieno, vel deductis legatis restituere sit rogatus. Neque n. recipit fundus æris alieni, vel legati minutionem. [y] Sed Iulianus [7]† existimare refert, [z] Trebellianō Senatusconsulto locum esse, & ne dupliciter fideicōmissarius oneret, & cū hæres alienum æs, vel legatū deducit, & cum cōuenitur [a] a creditore, ne intercidat fideicōmissum.

¶ Sed & si quis ita rogauerit, Quicquid ad te ex hr̄ditate bonisve meis peruenit, [n] rogo restituas, cogi poterit adire, & restituere hæreditatem ex Trebelliano Senatusconsulto, quanquam peruenire proprie [o] dicatur, quod deductis onerib. ad aliquē puenit.

¶ Generaliter autem dici potest, ita demum quem nō posse cogi adire, & restituere hæreditatem, si de re, vel quantitate fuerit rogatus. [p] Cæterū, si de vniuersitate [q] sensisse testatorem appareat, nulla quæstio est, quin siue suspectā [5]† dicat, cogi possit, siue sponte adijt, ex Trebelliano transeāt actiones.

¶ Inde quæritur, si quis hæreditatem rogatus sit restituere deducto ære alieno, vel deductis legatis, an suspectā dicens cogi possit adire, & restituere hæreditatem, [r] quia *τῇ δυνάμει* [6]† magis id, quod supereſt ex hæreditate, quam ipsam hr̄ditatem restituere sit rogatus. [s] Et sunt, qui putant [t] vt Mætianus inutilem esse hāc deductionem. [u] Nec enim posse ex iure [x] deduci quātitatem, non magis quam si fundum, quis deducto ære alieno, vel deductis legatis restituere sit rogatus. Neque n. recipit fundus æris alieni, vel legati minutionem. [y] Sed Iulianus [7]† existimare refert, [z] Trebellianō Senatusconsulto locum esse, & ne dupliciter fideicōmissarius oneret, & cū hæres alienum æs, vel legatū deducit, & cum cōuenitur [a] a creditore, ne intercidat fideicōmissum.

i *Cogi. Peculium.*] pro patrimonio liberi hominis hic ponitur peculium: aliàs multis modis accipitur. vt no. su. de pec. supe. rubrica.

k *Rogauit*] i. rogasse videtur quo ad mentem, quod sufficit, vt inf. eo. l. vbi. §. 1.

l *De pecunia tantum.*] s. numerata: maximè cum dicit pecuniam, vel censum.

m *Ne intercidat*.] No. sic sup. de reb. du. l. quoties. cum suis concor.

n *Peruenerit*.] quo casu veniunt prælegata, vt no. sup. eod. l. Marcellus. §. quidam Accursius.

o *Propriè*] No. sic sup. de hær. vend. l. 2. §. illud. & de leg. 2. l. qui concubinam. l. 2. & sup. de vulg. sub. l. ex facto. §. Iulianus. & de peti. hære. l. virum. & inf. de verb. sign. l. nomen filiarum. s. fi. sed sic, vt hic accipitur tu. si quis aliquem testa. prohi. l. 2.

p *Rogatus*] vt & su. eo. l. nam quod. ¶. nō dēs.

q *De vniuersitate*] tota, vel parte quota. & inf. §. si quis hæres.

r *Restituere hæreditatem*] sub. & videtur quod non, quia &c. l. vis fictu potentia.

s *Sint rogatus*.] & sic non hæreditatem cū onere, vt hic vi rogari: qñque tñ, sed impropriè, dr̄ substantia, vel hæreditas deducto ære alieno, vt C. de bon. quæ lib. l. fi. §. vbi autem. in fin.

t *Putant*] & malè.

u *Deductionē*] legatorum, & æris alieni.

x *Ex iure*] i. ex hæreditate. quæ est ius succedendi &c. vt infra. de regu. iur. l. hæreditas. & inf. de bono. poss. l. 3. §. 2. Siue ergo sensit Mætianus, quod ex incorporali re non potest trahi corporale, malè dixit, vt subijcitur. & Insti. de rebus corpo. & incorpo. Siue sensit, vt non possit æs alienum separari ab hæreditate, & videtur benè dicere, vt C. de hære. actio. l. fin. sed tamen hoc casu, & qui restituit, hīs remanet. vt Insti. de fideicommiss. hære. §. restituta. ideo tenet deductio, vt subijcit: quandoque tamen dicitur hæreditas vel bona.

y *Minutionem*] No. fundum non respicere æs alienum. vt hic. & su. de iure dot. l. si is qui. §. quod dicitur. & no. su. l. 1. §. si hæres. sed totum patrimonium, vt su. de iud. l. si fideicommissum. §. tractatum.

z *Refert*] Mætianus.

a *Cum conuenitur*] l. fideicommissarius post restitutionem.

creditore, ne intercidat fideicōmissum.

Dedu-

5† In ambiguo tamen magis de successione sensum cedat in cōtractu. vel testō sufficit. in quo pecuniæ appellatione possessiones non veniunt. quo vide inf. C. de compen.

6† Ille ē. qui ipse. F. vbi deest græcum.

7† Et sed Iulianū.

a *Deductionem*] legatorum, & æris alieni.
b *Defensurum*] sed primo verius, vt non fiat deductio, vt C. eo. l. fi. & no. fu. ec. l. Marcellus. §. idē Pomponius. Vel dic, aut restituto præcedit, & nō fit deductio: aut præcedit legatetū, & æris alieni petitio, & tūc cauetur, vt no. dicto. §. idē Pomponius. Sed dato quod hæres soluit, nonne ipso iure liberatur fideicommissarius? ad quid ergo cauetur, vt d. §. idē Pomponius? Resident quidam ex abundanti: qđ non placet, vt sup. de procu. l. non cogēdum. §. Pomponius. in fi. Sed dic propter sumptus litis posse cōmitti: vel ēt propter sortes, quæ non possent probari solutæ p hæredem. Vel etiam quia lite contesta a contra hērdem à creditoribus restituit hæreditatem: vnde vtiliter interponitur. Acc.

¶ *Si quis hæres*] CASVS. Institui mihi hæredem Titium in solidum, & rogaui eum, vt restitueret Seio dimidiam hæreditatis meæ, & decessi. Postea Titius dicit sibi suspectā hæreditatē, & ideo non vult eam adire: Seius autem fecit eū cogi. Certè totam hæreditatem habet necesse accipere Seius: & idē est, ñ dictū Titiū rogaui restituere hæreditatem Seio, & Caio. & Seius vult sibi restitui, Caius non: quia & hic Seius habet necesse accipere totam hæreditatem. Sed pone, quod Seia instituit me hæredē, & ita habeo hæreditatem eius, & meā. Ego autem instituo mihi hæredem dictum Titium, & rogauit eum, vt restituere: Seio dictam hereditatem Seiæ, quæ ad me peruenerat, quæ quidem, pone, faciebat quotam hērditatis meæ, & decessi. Dictus autē Titius dicit sibi esse suspectam hērditatem meam. Certè si Seius facit eum cogi adire, & sibi restituere: tota debet pertinere ad eundem Seium, ēt inuitō. Sed pone, quod ego eram miles, & habebam res meas in Italia, & in prouincia: & instituo mihi hērdem Titiū, & rogaui eū, vt restitueret Seio tm̄ res meas Italicas: quæ quidē non faciunt quotā hērditatis meæ, & decessi. Postea Titius dicit sibi suspectam hērditatē meā. Certè Seius pōt eum facere cogi adire: & eo facto debet accipere idē Seius totā hērditatē ēt inuitus: quāuis dictus Titius non fuerit rogatus restituere ei quotam, quia hoc speciale est in testō militis. Nam & sicut concessum est militib. separare species bonorum circa institutionem, puta instituendo Titium in paganicis, & Seium in castrensib. ita, & vnum ex hæredibus suis rogauerit restituere paganica, & alium castrensia: habet locum Senatusc. Trebel. l. h. d. vsque ad §. cum quidam. Vid.

§ *Si qui hæres instituatur*] in solidum.
c *Totam*] s. hæreditatem.
d *Cogit*] facit ff. e. l. 1. §. sed & quo. & ff. prox. §. & §. Mœtianus & §. idē Mœtianus, & ff. de mil. test. l. si certarū. §. 1. ff. & de acq. hær. l. fi hērditatē. & de ope. lib. l. si ita stipulatio. in fi. & ff. de admin. tu. l. cū quærit. & ff. de pe. l. in causę. in prin. He

Atram] rogantē. & sic hēt locum Trebellianū in vtrāq; vt subijcit. Si autē dicas, q̄ peruenit ad rogatū, non valeret vt ex Trebelliano, sed iure fideicōmissi, vt inf. eo. l. ex facto. §. 1. & l. ita tamen. §. Trebellianum. & §. respondi. Item quod subijcit ex Trebelliano trāsire actionem, est contra. infra. proxi. §. sed solue. vt ibi.

f *Totamq́*] sic ff. proxi. §. & est ratio quā dixi sup. eo. l. 1. §. sed & quoties. Accur.

¶ *Quem*] s. hīdē vniuersaliter instituto.
h *Italicas*] s. tantum.
i *Vel prouinciales*] s. tantum.
k *Dicentem*] hērdem prædictū militis. Ac. ¶ Fl. 6.
l *Et restituere*] ēt totam. arg. ff. l. 1. §. sed & quoties. secus in pagano. vt & ff. ea. l. §. & generaliter.
m *Instituere potest*] imò non eleganter: nam & paganus potest instituere hæredem ex certa re, & erit in totum si non sit alius vniuersalis, & competunt ei actiones. vt sup. de hæredi. instit. l. 1. §. si ex fundo. & l. ex facto. in princip. sed ipsō similitudo non transit ad paganum. Itē in milite contra quia quo ad cætera videtur intestatus. vt sup. de milit. test. l. si miles vnum ex fundo. Sol. ibidem.
n *Transeunt actiones*] facta restitutione totius hæreditatis. vt ff. dixi non ante, vt inf. eo. l. fue in princ. ¶ Fl. fecerit admitti o *Hæreditatem*] sibi delatam.
p *Habet*] separata à cæteris bonis.
q *Non transeunt*] imò transeunt, vt sup. proxi. §. qui est contra. Sol. hic corrigit. Vel ibi hæreditas iam etiam quoad rem peruenerat ad rogantem: hic peruenit quantum ad spem tantum: vnde hic non transmittit non adiuta, vt C. de cadu. to. l. in nouiss. me. Sed hoc non placet, quia hoc ipso q̄ alij reliquit, videtur adire. r vt C. de iure delib. l. si auia. Vel secundū Hug. dic, quòd sup hæreditas delata faciebat quartam portionē bonorum: hic non. Vnde erat speciale in milite, licet institutio valeat iure communi etiam in pagano, vt dixi.
r *Species bonorum*] puta, alium in paganicis, & alium in castrensibus instituere.
s *Id fecerit*] puta, vnum rogauit restituere castrensa, alium paganica.
¶ *Cuius quidem*] CASVS. Institui mihi hæredes Titium, & Seium, & eos adinuicem substitui, & in testō ab his petij, vi siue vterq; siue alter eorum hæres esset, restitueretur hæreditas mea Caio post quinquennium pro dimidia, & postea decessi. Dictus autem Titius, & Seius dñi hæreditatem sibi suspectam: & ideo adire nolunt. Caius fideicommissarius vult, quod ipsi adeant suo periculo, & sibi totam restituant. Certè bene tenētur hoc facere: & transibunt actiones omnes hæreditariæ in fideicommissarium præsentem. Vide

---

à creditoribus, vel legatarijs restituta sibi ex Trebelliano hæreditate, debere, aut deductionem [a] eum nō pati ab hærede, aut cauere illi hæredem defensum iri [b] eum aduersus legatarios, cæterosque.

Fideicommissary vniuersales possunt cogere hæredem adire, siue sit vnus, siue sint plures, siue in solidum, siue pro parte. Bartolus.

¶ Si quis hæres institutus rogatus fuerit hæreditatem nō totam, [c] sed partem restituere, vel si duobus restituere sit rogatus, & alter ex his velit sibi restitui hæreditatē, alter recuset, Senatus cēsuit, vtroque casu exonerari eum, qui suspectam hæreditatem dicit, totamque hæreditatem transire ad eum, qui adire cogit. [d]

¶ Sed & si quis non hæreditatis suæ partem duntaxat rogauit [3†] hæredem suum restituere, sed & hæreditatem Seiæ, quæ ad eum [e] peruenerat, vel totā, vel partem eius, hæresq; institutus suspectam dicat, cū placeat illud, quod Papinianus ait, Ex Trebelliano transire [2†] actiones, dici poterit, si suspecta dicatur hæreditas, cogendum hæredem institutum adire, & restituere, totamque [f] hæreditatem ad eū, cui restituitur, pertinere.

Eo casu, quo ad institutum ex rebus certis transeunt iura, & actiones, illo casu à fideicommissario certarum rerum poterit cogi hæres adire, & restituere. Bar.

¶ Sed & si miles rogauerit quem, g res Italicas [h] restituere, vel res Prouinciales: [i] dicendum est, suspectam dicentem [k] cogi adire, & restituere. [l] Nam, vt eleganter Mœtianus libro vij. [3†] Fideicommissorum ait, Qua ratione ex certa re miles hęredem instituere potest, [m] actionesque ei dabuntur, pari ratione etiam ex Trebelliano trāsibunt actiones. [n] Et quāuis placeat, cum quis hæreditatem, [o] bonaque, quæ sibi ab aliquo obuenerunt, [4†] vel quę in aliqua regione habet, [p] restituere rogatur, [5†] vt ex Trebelliano non transeant [q] actiones: tamen contra responderi debere [6†] in militis testamento ait. Nam sicut concessum est, inquit, militibus circa institutionem separare species bonorum: [r] ita & si per fideicommissum ab institutis hęredibus id fecerit, [s] in id admitteretur [7†] Trebellianum Senatusconsultum.

¶ Cum quidam duos hęredes instituerit, eosq; inuicem

---

a *Deductionem*] legatorum, & æris alieni.
b *Defensurum*] sed primo verius, vt non fiat deductio, vt C. eo. l. fi. & no. fu. ec. l. Marcellus. §. idē Pomponius. Vel dic, aut restituto præcedit, & nō fit deductio: aut præcedit legatetū, & æris alieni petitio, & tūc cauetur, vt no. dicto. §. idē Pomponius. Sed dato quod hæres soluit, nonne ipso iure liberatur fideicommissarius? ad quid ergo cauetur, vt d. §. idē Pomponius? Resident quidam ex abundanti: qđ non placet, vt sup. de procu. l. non cogēdum. §. Pomponius. in fi. Sed dic propter sumptus litis posse cōmitti: vel ēt propter sortes, quæ non possent probari solutæ p hæredem. Vel etiam quia lite contesta a contra hērdem à creditoribus restituit hæreditatem: vnde vtiliter interponitur. Acc.

¶ *Si quis hæres*] CASVS. Institui mihi hæredem Titium in solidum, & rogaui eum, vt restitueret Seio dimidiam hæreditatis meæ, & decessi. Postea Titius dicit sibi suspectā hæreditatē, & ideo non vult eam adire: Seius autem fecit eū cogi. Certè totam hæreditatem habet necesse accipere Seius: & idē est, ñ dictū Titiū rogaui restituere hæreditatem Seio, & Caio. & Seius vult sibi restitui, Caius non: quia & hic Seius habet necesse accipere totam hæreditatem. Sed pone, quod Seia instituit me hæredē, & ita habeo hæreditatem eius, & meā. Ego autem instituo mihi hæredem dictum Titium, & rogauit eum, vt restitueret: Seio dictam hereditatem Seiæ, quæ ad me peruenerat, quæ quidem, pone, faciebat quotam hērditatis meæ, & decessi. Dictus autē Titius dicit sibi esse suspectam hērditatem meam. Certè si Seius facit eum cogi adire, & sibi restituere: tota debet pertinere ad eundem Seium, ēt inuitō. Sed pone, quod ego eram miles, & habebam res meas in Italia, & in prouincia: & instituo mihi hērdem Titiū, & rogaui eū, vt restitueret Seio tm̄ res meas Italicas: quæ quidē non faciunt quotā hērditatis meæ, & decessi. Postea Titius dicit sibi suspectam hērditatē meā. Certè Seius pōt eum facere cogi adire: & eo facto debet accipere idē Seius totā hērditatē ēt inuitus: quāuis dictus Titius non fuerit rogatus restituere ei quotam, quia hoc speciale est in testō militis. Nam & sicut concessum est militib. separare species bonorum circa institutionem, puta instituendo Titium in paganicis, & Seium in castrensib. ita, & vnum ex hæredibus suis rogauerit restituere paganica, & alium castrensia: habet locum Senatusc. Trebel. l. h. d. vsque ad §. cum quidam. Vid.

§ *Si qui hæres instituatur*] in solidum.
c *Totam*] s. hæreditatem.
d *Cogit*] facit ff. e. l. 1. §. sed & quo. & ff. prox. §. & §. Mœtianus & §. idē Mœtianus, & ff. de mil. test. l. si certarū. §. 1. ff. & de acq. hær. l. fi hērditatē. & de ope. lib. l. si ita stipulatio. in fi. & ff. de admin. tu. l. cū quærit. & ff. de pe. l. in causę. in prin. He

Atram] rogantē. & sic hēt locum Trebellianū in vtrāq; vt subijcit. Si autē dicas, q̄ peruenit ad rogatū, non valeret vt ex Trebelliano, sed iure fideicōmissi, vt inf. eo. l. ex facto. §. 1. & l. ita tamen. §. Trebellianum. & §. respondi. Item quod subijcit ex Trebelliano trāsire actionem, est contra. infra. proxi. §. sed solue. vt ibi.

f *Totamq́*] sic ff. proxi. §. & est ratio quā dixi sup. eo. l. 1. §. sed & quoties. Accur.

¶ *Quem*] s. hīdē vniuersaliter instituto.
h *Italicas*] s. tantum.
i *Vel prouinciales*] s. tantum.
k *Dicentem*] hērdem prædictū militis. Ac. ¶ Fl. 6.
l *Et restituere*] ēt totam. arg. ff. l. 1. §. sed & quoties. secus in pagano. vt & ff. ea. l. §. & generaliter.
m *Instituere potest*] imò non eleganter: nam & paganus potest instituere hæredem ex certa re, & erit in totum si non sit alius vniuersalis, & competunt ei actiones. vt sup. de hæredi. instit. l. 1. §. si ex fundo. & l. ex facto. in princip. sed ipsō similitudo non transit ad paganum. Itē in milite contra quia quo ad cætera videtur intestatus. vt sup. de milit. test. l. si miles vnum ex fundo. Sol. ibidem.
n *Transeunt actiones*] facta restitutione totius hæreditatis. vt ff. dixi non ante, vt inf. eo. l. fue in princ. ¶ Fl. fecerit admitti o *Hæreditatem*] sibi delatam.
p *Habet*] separata à cæteris bonis.
q *Non transeunt*] imò transeunt, vt sup. proxi. §. qui est contra. Sol. hic corrigit. Vel ibi hæreditas iam etiam quoad rem peruenerat ad rogantem: hic peruenit quantum ad spem tantum: vnde hic non transmittit non adiuta, vt C. de cadu. to. l. in nouiss. me. Sed hoc non placet, quia hoc ipso q̄ alij reliquit, videtur adire. r vt C. de iure delib. l. si auia. Vel secundū Hug. dic, quòd sup hæreditas delata faciebat quartam portionē bonorum: hic non. Vnde erat speciale in milite, licet institutio valeat iure communi etiam in pagano, vt dixi.
r *Species bonorum*] puta, alium in paganicis, & alium in castrensibus instituere.
s *Id fecerit*] puta, vnum rogauit restituere castrensa, alium paganica.
¶ *Cuius quidem*] CASVS. Institui mihi hæredes Titium, & Seium, & eos adinuicem substitui, & in testō ab his petij, vi siue vterq; siue alter eorum hæres esset, restitueretur hæreditas mea Caio post quinquennium pro dimidia, & postea decessi. Dictus autem Titius, & Seius dñi hæreditatem sibi suspectam: & ideo adire nolunt. Caius fideicommissarius vult, quod ipsi adeant suo periculo, & sibi totam restituant. Certè bene tenētur hoc facere: & transibunt actiones omnes hæreditariæ in fideicommissarium præsentem. Vide

---

1† Fl. partē dimidiam rogaui.

2† Quidā legenū putāt, nō trāsire, q̄ ea quę habentur in §. seq.

3† Fl. 4† Aliàs, vel quæ aliqua ratione habet, &c. 5† Fl. rogetur Trebell. 6† Fl. desit dicere.

s Nam sola voluntate cum verbis, vel opere, Bald. in l. potuit, in prin. C. de iure delib. & l. pro hær. ī prin. & ibi Bar. ī. de acquir. hæred.

a *Alterumve*] ve pro vel.

b *Eum*] ſ. totam, & etiam ante quinquennium propter eam actionem: alias non ante, vt ſup. eo. l. apud §. Antiſtius. Alij, dicunt etiam hoc adueniente quinquennio reſtitui non ante, vt arg. inf. eo l. ſi patroni. §. Imperator.

¶ *Marianus*] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium, & rogaui eum quòd reſtitueret hæreditatem Seio, & Caio, & Sempronio, & deceſſi. Poſtea abſentibus duobus de fideicommiſſarijs prædictis, puta Seio, & Sempronio, & dicente dicto Titio hærede ſuſpectam ſibi eſſe hæreditatē prædictus Caius præſens deſiderat vt hæres adeat hæreditatē ſuo periculo, & ſibi totam reſtituat. Certè debet hoc facere hæres: & ſi poſtea Seius fuerit reuerſus, & Sempronius, & velint pro ſuis partibus habere fideicommiſſam petent à Caio fideicōmiſſario, cui reſtituta fuit tota hæreditas: & cōſequenter ab eo poſſeſſionem earum rerum. neq; ipſe Caius detrahet eis quartam: quia nec Titius hæres detraxit ei Caio quartam, quia cōpulſus adiuit. Sed & certum eſt, q̄ hæres non detrahit quartā in hoc caſu pro partibus eorum, qui non coegerūt eum adire. Nam cum in ſolidū transeant actiones in eum, qui coegit, non eſt mirū ſi hæres, qui coactus adijt, amittit quoad omnes fideicommiſſarios quartę retentionem: ſecus autem eſſet, ſi dictus fideicom. coegit hæredem pro ſua parte tantum, & ipſe adiit in totum, vel iure accreſcendi habet totam hæreditatem: quia tūc detrahet hæres quartam alijs fideicommiſſarijs petentibus ab eo ſuam partem, ſi quas partes. Sed pone, quod dictum Titium meū hæredem rogaui reſtituere hæreditatem Stichō ſeruo Seij, & Caij: & vnus dominorum ſemi vult cogere hæredem adire, & alter non. Certè idem dicendum eſt in hoc caſu, ac ſi rogaſſem dictum meum hæredem, vt reſtitueret dicto Seio, & Caio, & vnus eorum vellet cogere hæredem, alter non. h. d. vſque ad §. ſi pater. Vivianus.

1† Fl. adire.

2† Fl. petant.

c *In ſolidum*] quæ ſit ratio, dic vt ſup. eo. l. 1. §. ſed & quoties. & §. ſi. Hug.

d *Petant*] poſſeſſionem rerum non ius: quia ipſo iure habent vt ſup. eo. l. 1. §. ſed & quoties. in fi.

e *Aduerſus fideicommiſſarios*] de hoc dic vt ſ. eo. l. 1. §. ibi. Inde Neratius &c. & dicto §. ſed & quoties. ne ſit contra.

f *Quia nec hæres*] bona fō. Nā non plus iuris hēt ſucceſſor, quā auctor. Sed ſi ſponte adijſſet, potuiſſet retinere, vt ſ. eo. l. 1. §. ſubſtituerit, & ab his petierit, ſiue vterque, ſiue alter hīs eſſet, vt hīditas ſua ex parte dimidia reſtitueretur alicui poſt quinquenniū, & ſcripti ſuſpectam ſibi hæreditatem dicant, fideicommiſſarius autē deſideret ſuo periculo adire hæreditatem, cenſuit Senatus, ambos hęredes, alterumve [a] cogi adire hæreditatem, & fideicommiſſario eam [b] reſtituere, ita, vt fideicommiſſario, & aduerſus eum actiones competant, quaſi ex Trebelliano reſtituta hæreditate.

Ad petitionem vnius ex fideicommiſſarijs poteſt hæres cogi adire, & reſtituere totum: & ille, cui totum reſtituitur à fideicommiſſario, quartam non detrahit. Bar.

¶ Mætianus, ſcribit, cum quidam ex fideicommiſſarijs abeſſent, & præſens deſideret ſuo periculo adiri [1†] hæreditatem, translatis in ſolidum [c] actionibus in eū, qui coegit, abſentes, ſi velint fideicōmiſſum ſuſcipere, à præſente petant. [d] [2†] Conſequenter ait, nec quartam eum retenturū aduerſus fideicommiſſarios [e] ſuos: quia nec hæres [f] potuit.

Coactio vnius ex fideicommiſſarijs, facit hæredē perdere quartam in totum, ſi cōtemplatione totius coegit: ſecus ſi contemplatione partis propriæ. Bar.

¶ Idem Mætianus quærit, an is, qui duobus, vel pluribus rogatus eſt reſtituere hæreditatem, cogente aliquo adire poſſit, & in horum, [g] qui id non deſiderauerint, portionibus, Falcidiæ beneficio vti: ſiue ipſi quoque deſiderent ſibi reſtitui, ſiue alij in locum eorum ſucceſſerint? [h] Et cum hodie hoc iure [3†] vtamur, [3†] vt totum tranſeat ad eum, qui coegit: [i] conſequens erit dicere, quartæ retentionem amiſiſſe eum, qui coactus eſt: quia in ſolidū actiones tranſierint in eum, qui coegit. Planè ſi proponas fideicōmiſſarium non ita coegiſſe, vt tota hæreditas in ſe transferatur, cum cœperint cæteri deſiderare ſibi reſtitui hæreditatem, dicendum [k] eſt, Falcidia eum vti poſſe. Rectè igitur Mætianus ait, multum intereſſe, verum totam [l] reſtitui hæreditatem ſibi fideicommiſſarius [m] deſiderarit, an ſuam tantūmodò partem. Nam ſi ſola pars tranſferetur, erit in reſiduo Falcidiæ locus. Si tota hæreditas translata ſit, ceſſat huius legis beneficium.

Rogatus reſtituere ſeruo plurium, perinde eſt, ac ſi eſſet, rogatus reſtituere pluribus. Bart.

¶ Si ſervo duorum rogatus quis ſit reſtituere hæreditatē, & alter [n] cogere velit [n] ſuſpectam dicentem, alter reſtitui ſibi hæreditatem recuſet, [3†] hoc erit dicēdum, q̄d in duobus, P quorum alter ſuſcipere voluit hæreditatem, alter nō.

1 Dic q̄ mōte fideicōmiſſarij expirat: ſed remanet apud agratū. rō ſūt apud hæredem vide inſi à filio. & quæ ibi no. p Bal. & ſup. de leg. 2.

3† Fl. reſtituere ſibi recuſet

& rogaui eum, vt reſtitueret hæreditatem Seio filio ſuo, & in ſua poteſtate conſtituto. Et ita videor velle fideicommiſſum tunc ad Seium peruenire, cum ſui iuris ſit, ſicque capere pro ſe poſſit, vt inf. eo. l. vbi purè. in prin. poſtea deceſſi. Poſtea Titius emancipauit dictum ſuum filium: & poſtea dicit idem Titius ſuſpectam ſibi eſſe hæreditatem meam, ideoque non vult adire, nec filio reſtituere. Nunquid filius poteſt eum facere cogi? Et dicitur, quòd ſic. Et idem eſt, ſi filius non ſit ab eo emancipatus: ſit tamen miles, vel præfitalicui alij officio publico, & ſoctus ipſius filij inſtituat patrem, & roget eum de reſtituenda hæreditate filio. Nam quamuis ſit in poteſtate, coget patrem ſuum adire, & reſtituere ſibi per fideicom. nam hoc caſu ſpectat fideicom. ad caſtrenſe peculium. Sed quid, ſi rogaui dictum Titium, quē inſtitui, quòd reſtitueret hæreditatē ſeruo ſuo cum

i *Quicoegit*] Sed qualiter potuit cogere, cum pars tantum ſibi deberatur? Reſpon. Azo. quia ab initio negauit hæres fideicommiſſum: & ſic in pœnam mendacij: argum. Inſtitu. eod. §. fin. Sed certè idem, ſi non neget, vt ſup. proxi. ſ. & inf eod. l. et aſſ. & ſup. eo. l. 1. §. ſed & quoties. Dic ergo eſſe in electione hæredis, ſi velit totā reſtituere vtrū damno non remaneat: an partem petentis tantum. vt no ſup. eo dd. prima. §. ſed & quoties. Petit ergo præſens, nec retardabitur propter abſentē, vt infrà de reg. iur. l. non debet alteri.

k *Dicendum*] quia reliquam partem ſponte adijt.

l *Verum totam*] conſentiente hærede, vt dixi.

m *Fideicommiſſarius*] cogens. Azo.

n *Et alter*] ſ. dominorum.

o *Velit*] ſ. rogatum dicentem ſuſpectam &c.

p *Quod in duobus*] & quod tota reſtitoatur petenti, vt ſup. eo. l. §. ſi quis hæres. Nam ſeruus cōmunis duorum perſonam, & vicem ſuſtinet, vt inf. de ſtipu. ſer. l. 1. §. cōmunis ſeruus.

¶ *Si pater filio*] Ad euidentiam huius §. nota ſecundum hæc iura antiqua, quod quicquid filius acquirit patri acquiritur, vt ſup. de acquiren. hæred. l. placet. vnde oportet re ita ponere caſum.

CASVS Inſtitui mihi hęredem Titium, & rogaui eum, vt reſtitueret hæreditatem Seio filio ſuo, & in ſua poteſtate conſtituto. Et ita videor velle fideicommiſſum tunc ad Seium peruenire, cum ſui iuris ſit, ſicque capere pro ſe poſſit, vt inf. eo. l. vbi purè. in prin. poſtea deceſſi. Poſtea Titius emancipauit dictum ſuum filium: & poſtea dicit idem Titius ſuſpectam ſibi eſſe hæreditatem meam, ideoque non vult adire, nec filio reſtituere. Nunquid filius poteſt eum facere cogi? Et dicitur, quòd ſic. Et idem eſt, ſi filius non ſit ab eo emancipatus: ſit tamen miles, vel præfitalicui alij officio publico, & ſoctus ipſius filij inſtituat patrem, & roget eum de reſtituenda hæreditate filio. Nam quamuis ſit in poteſtate, coget patrem ſuum adire, & reſtituere ſibi per fideicom. nam hoc caſu ſpectat fideicom. ad caſtrenſe peculium. Sed quid, ſi rogaui dictum Titium, quē inſtitui, quòd reſtitueret hæreditatē ſeruo ſuo cum

enim libertate? Nunquid seruus potest eum cogere? Et dic q nõ. siue directam dedi ei libertatem, siue fideicommissariam. Sed & si sponte adiret Titius hæreditatem meã cogeretur præstare dicto seruo libertatem fideicõmissariã, & hæreditatem. Sed qd in prædicto casu si Caius amicus d. serui offerat Titio dño serui pretium ipsius serui. & velit ei cauere de indẽnitate, si adeat hẽditatẽ. & seruo restituat: nunquid cogetur ipse Titius dñs aditio? Et dicitur quod non. non enim debet habere necesse committere se additioni hæreditatis, ex qua timet pati damnum ad eam fidemtiam dictæ cautionis amici serui. Qa in cautione incertitudo est. verum potest ea recuperare damnum, vel non: efficietur enim forte nõ solvendo dictus amicus serui. & hoc dicit. vsque ad §. hi qui solidum. Viuia.

Ad petitionem filij in potestate, potest pater cogi adire, & restituere in non castrẽsi, & etiam in castrensi: ad petitionẽ vero serui proprij quis non cogitur adire, sed sponte adiens cogitur restituere. B.

¶ Si pater[a] filio,* quem in potestate habet, restituere rogetur hæreditatem, an filius patrem suum, si suspectã dicat hæreditatẽ, cogere possit? Et nõ est dubiũ, patrem à filio[b] per Prætorẽ cogi posse.[c] Sed si [1] †id fideicõmissum ad castrense peculium spectat,[d 1] † & filius familias is fuit, q̃ munus militiæ sustinebit, alijve cui officio [3] †præerat, multò magis dubium erit, posse eũ postulare, vt pater suus cogatur adire, & restituere hẽditatẽ, quãuis cõtra obsequiũ[e] patri debitum vẽ id desideraturus. ¶ Sed* si seruo[f] suo rogatus sit eũ libertate q̃s hẽditatẽ restituere: siue directa & data sit libertas, siue fideicõmissaria, dici poterit, eũ à seruo suo[h] nõ posse cogi adire hẽditatẽ,[i] quamuis, si ipõte adisset, cogeretur præstare fideicommissariã libertatẽ, & hæreditatem, idque Mætianus li. 7. de fideicommissis, scribit.

¶ Idem quærit,[k] si quis paratus sit domino cauere de indemnitate, an possit cogi adire hæreditatẽ, maximè si pretiũ serui offeratur? Et rectè ait, nõ oportere sub incerto cautionis [l] cõmittere se additioni hæreditatis.

Qui non põt capere solidum p se, capit vt alij restituat. B.

¶ Ili, qui solidum[m] capere non possunt, ex asse hæredes instituti, & rogati solidũ restituere, adire hæreditatem, & restituere cogentur, cum nihil oneris [n] †apud eos remansurum sit.

a *Si pater*] Pater institutus rogatus est restituere filio: & autem filius esset institutus, & pater de restituendo ei filio grauatus, non: vt hæres: sed vt pater videtur rogatus, & non habet locum Trebellianum. Vel fi habeat: quo ad hoc, quod hic dicit, non habet locum quo ad Falcid q̃ deductionẽ vt supra eod. le 1. §. 1.

b *A filio*] scilicet, per Prætorem interim emancipato. Nã in id tẽpus videtur dilata petitio, vt inf. e. l. vbi plurẽ in pr. Nec repudiare potest pater hæreditatem ad damnum filij, etiam iure veteri, vt fu. de acq. hæred. l. is qui. §. fi. nedum nouo, vt C de bonis quæ lib. l. fi. §. 1. & §. finaut em à patre. Alij dicunt, q̃ hic dicitur de filio in potestate posito. Nec obstat l. vbi purè, quia hic purè rogauit, non apponendo verba quæ ibi sunt, & secundum eos dabitur curator, vt ei fiat restitutio. argum. in Auth. vt licc. mat. & auiæ. in princ. col. 8. Sed hoc quomodo secundum has leges, cum omnia patri quæsuntur? Respon. fiet restitutio in peculium tantum, secũdum eos, vel dixit testator, vt emancipet exprimẽdo, vel saltẽ cum effectu. Nã dicendo, vt ei restituat, videtur hoc rogare, vt id faciat, per quod perueniatur ad illud. Sed certè nõ cogeretur emancipare, vt fu. de leg. 1. l. filiusfamilias. §. secundum vulgarem, nisi aliquid patri fuit relictũ, vt sibi remaneat, quod accessisset, vt sup. de condit. & demonstra. l. si cui. Prima ergo placet, vt emancipatus cogatur non ille, qui est in potestate, nisi in casu, cum pater dilapidat, vt inf. eo. l. Imperator.

c *Cogi posse*] adire, & restituere.

d *Spectat*] quia à nato in castris, aliàs non relicturo fuit relictum fideicom. vt ff. de castren. pecu. l. si fortè. & l. castrense.

e *Contra obsequium*] quia lis nulla debet esse inter eos, vt sup. de iudi. l. lis nulla. sed hoc fit extraordi. vt in bon. posse. dicimus, vt no. infra de bonor. possess. l. 3. §. si causa. petet tamen hic veniam, vt supra de in ius vocan. l. adoptiuum. in princ. & facit infra de castren. pecu. l. miles. & l. filiusfamilias. & l. à comunitone.

f *Sed si seruo*] hæredis.

g *Directa*] sed non potest dari directa libertas etiam seruo hæredis, vt C. de testam. manu. l. seruo tuo. Sed dic, q̃ trahitur ad fideicommissariam. & est speciale, vt nõ pereat hæreditatis testimonio. Sic est speciale propter ius, quod habet creditor in seruo pignorato, vt infra de fideicommiss. lib. l. generaliter, §. si quis seruo. Aliter regulariter nõ valet libertas directa relicta seruo alieno, nec trahitur ad fideicõmissariam, vt sup. de legat. 1. l. si seruus legatus. §. si seruus alienus. Item contra, sup. de leg. 3. l. si legatarius. in prin. sed nec hic valet, nisi sponte manumittat.

h *Suo*] secus est in seruo hæreditario. vt ff. eo. l. mulier. §. nõ est. & ff. ea. l. §. si ego. & l. si res. §. 1. & su. e. l. apud. §. Antistius.

i *Hæreditatem*] detracto pretio serui. vt ff. eo. l. ita tamen. §. fi.

k *Idem quærit*] loquitur in casu superiori. *Cauere*] non debet quis se committere incertis, si potest certis. vt hic. & infra eo. l. qui ita. §. etiam. & de Carbo. eo. l. 3. §. dux. in fi. §. & sup. ff. fal. tanto. ad l. pupilli. & arg. supra de pecu. l. qd debetur. Sed arg. contra. sup. soluto matrimo. l. 2. in fin. & de in ius vocan. l. quæque. §. fin. & l. sequen. & Inst. de hæred. instit. §. seruus alienus. & ff. de acqui. §. rerum do. l. naturaliter. §. illud. & sup. de iurisdi. omnium iudic. l. si id quod. §. fi. & sup. eo. l. apud. §. virum.

l *Hi qui solidum*] CASVS. Filium meum naturalem ex concubina (qui non potest capere vltra vnã vnciam) filijs legitimis & naturalibus extantibus, vt in Authen. quibus mo. natur. §. discretis.) institui mihi solũ, & ex asse hæredem, & rogaui eum, vt filijs meis legitimis restitueret hæreditatem meam totam. Nũquid potest cogi adire, & restituere? Et vi q̃ non: quia quomodo adibit ipse hæreditatem, in qua non valuit instituere? Certè non videtur q̃ adire possit, nedum, q̃ cogatur. Dicitur tamen hic, quod bene cogitur, quia nihil commodi, vel incommodi apud eum remanebit restitutione facta. Viuianus.

4 † Ita & Dua. aliàs, honoris.

m *Hi qui solidum*] sed aliquid, vt filij naturales vnciam extantibus legitimis, vt in Authe. qui. mo. natu. effi. sui. coll. 7. §. discretis. Item est exẽplum. C. de secund. nu. l. 1. §. 1. & sic loquitur sup. de leg. 2. l. ei qui. Sed quid dices in eo qui nihil potest capere? Respon. vt no. C. de fideicommiss. l. eam quã. in glo. ibi. Hoc indubitabiliter. &c.

n *Oneris*) aliàs honoris, id est, emolumenti, vt sup. eo. l. quia poterat. & l. nam. quod §. qui compulsus. Accursius.

¶ *Si ego hares*] CASVS. Seius instituit me hæredẽ. & rogauit me, vt Stichum seruum manumitterem. Item rogauit me, vt restituerẽ hæreditatẽ suã Titio. & postea rogauit eũ Titiũ, vt redderet eãdẽ hæreditatẽ prædicto Sticho, & postea decessit d. Seius testatus. Ego aũt ab eo institutus dico mihi suspectã hæreditatẽ eius. & ideo eã adire nolo. nec restituere Titio, vt idem Titius restituat dicto Sticho. Nunquid Sticho poterit me ad hoc cogere, quãuis sit seruus? Et dic quod sic. Et idẽ esset, si dictus testator legasset dictũ Stichũ d. Titio. & rogasset eundẽ Titium, vt manumitteret eundẽ Stichũ. Nã semper dictus Stichus poterit me cogere ad prædicta. Occasione aũt prædicti casus fuit terminatus qdã alius casus à quodã Imperatore Diuo Pio, qui casus fuit talis. Pãphilus fecit testm̃, & instituit sibi hæredem quendam nomine Symmachũ Theodotũ. & quẽdã aliũ nolle Titiũ Euaresiũ. & seruum suũ nolle Hermiã prælegauit eidẽ Symmacho Theodoto. & rogauit eundem Symmachum Theodotũ, vt eũ manumitteret. Idẽ rogauit dictũ Titiũ Euaresiũ, vt eidem seruo. i. Hermiæ restitueret suã partẽ hæreditatis. & postea decessit d. Pamphilus testator. Postea dictus Symmachus Theodotus adiũt hæreditatem pro ĩa parte, postea manumisit dictũ seruũ Hermiam ante quã Titius Euaresius

teſtus cohæres ſuus adiret hæreditatē pro ſua parte. Et ſic, quia dictus Symmachus Theodotus adiuit pro ſua parte, vt dictū eſt, res perducta eſt in eum caſum, vt dictus Pāphilus teſtator, qui legauit Hermiam ſeruum Symmacho Theodoto, nō poſſit eſſe inteſtatus in totum, vel in partem. Nam & ſi Titius Euareſtus eo hæres non adiret, acreſceret ſua pars Symmacho Theodoto, qui adiuit. His ita ſtantibus Titius Euareſtus non vult adire pro ſua parte, dicens ei ſibi ſuſpectā. Nunquid dictus Hermius manumiſſus poterit eū cogere adire, & ſibi reſtituere? Et dicit quod ſic, & illa adi-tio, & reſtitutio erit tota ad periculum dicti Hermiæ, & profectum. Viuia.

Vnus ſolus inſtitutus rogatus poteſt à ſeruo hæreditario cogi adire; & reſtituere, ſiue ſit fideicommiſſarius primus, ſiue ſecundus. Bar.

¶ Si ego hæres inſtitutus, rogatus ſim Stichum [a] manumittere, vel eius legatarius, [b] fidei aūt meæ cōmiſſum ſit, vt Titio hæreditatē reſtituā, deinde Titij fideicōmiſſum ſit, vt Sticho [c] eādē [d] redderet, Stichus cogere me pōt [e] adire, & reſtituere hēditatē.

Qui ab vno cōſecutus eſt liber tatē, pōt aliū cogere adire, & reſtituere hæreditatem. Bar.

¶ Talis quoque caſus à diuo Pio terminatus eſt. Nā ſeruo vni ex hæredibus legato, [f] p fideicommiſſum erat ab eo g libertas data, [h] & ab altero hæreditas: Diuus n. Pius reſcripſit Caſſio Dextro i hæc verba, Hermias [i] Symmacho relicto filio naturali tantum, ſiue ex concubina, ſiue eā, quā habuit in ſeruitute ſua, & qui poſtea fuit cū eo manumiſſus, & eſt eius collibertus, qui ambo dicūtur naturales tantum. Nunquid debet amodò reſtitui hæreditas dicto Scioſ? Et dī, quod non, ſecundum Papinianum: ſecundum autem cōditorē huius legis ſ. Paulū. dēinſpici volūtas mea teſtatoris, vtrum volui contineri naturales tantum, vel non. Et ſi mea voluntas appareat, illa eſt ſequēda. Si autem non appareat, debet inſpici conditio, ſiue dignitas mea. Nam ſi ſim homo magnæ dignitatis, non eſt veriſimile, quod velim excludere reſtitutionem propter filium naturalem hæredis mei: aliàs ſic.

¶ *Ex ſuſpitione teſtatoris.* Titia inſtituit ſibi hæredem Seium filium ſuum, quē habebat ex Caio ſuo marito, & rogauit eundem ſuū filium, vt ſi ſine filijs deceſſerit, reſtitueret hæreditatem ſuam dicto Caio ſuo patri, & poſtea deceſſit dicta Titia. Poſtea dictus ſuus filius cōmiſit delictum, propter q̄ in inſula fuit deportatus, & in inſula exiſtens habuit filios, & poſtea deceſſit idem Seius filius teſtatricis. Modo quæritur vtrum dicti liberi in inſula ſuſcepti excludā Caium ab hæreditate? & dī q̄ non: eam, & bona dicti deportati ſunt vendicanda fiſco cum onere fideicōmiſſi, ſecus autem ſi liberi illius deportati eſſent concepti ante deportationem, quia tunc benè excluderent partem deportati à fideicom.

¶ *Si quis rogatus*] Inſtitui mihi hæredem Titium, & rogaui eum, vt hæreditatem meam reſtitueret illi ex filijs ſuis, quē elegerit, & deceſſi. Poſtea idem Titius fuit deportatus propter aliquod delictum, quod commiſit: nunquid propter de portationem amittit dictam electionem? Et dicitur, quod non: quamuis enim ſit deportatus, liber tamen remanet, & hoc intelligo ſiue concepit filios ante deportationem, ſiue non: ſecus autem ſi fuiſſet factus ſeruus pœnæ, & poſtea decedat. Nam non poterit eligere aliquem ex liberis, cum ſine filijs deceſſiſſe videatur, ſiue concepit eos ante quam fieret ſeruus pœnæ, ſiue poſtea.

¶ *Si quis autem ſuſceperit*] Inſtitui mihi hæredem Titiū, & rogaui eum, vt reſtitueret hæreditatem meā Seio per fideicom. ſi ſine liberis decederet idem Titius, & poſtea deceſſi. Poſtea dictus Titius habuit filium Caium, & viuente codē Titio deceſſit idē filius, & poſtea deceſſit idem Titius. Nunquid videtur ſine liberis deceſſiſſe, vt ſic habeat fideicōmiſſum dictus Seius? & dicitur quod ſic. Idē eſt, ſi dictus Caius filius Titij deceſſit ſimul cum eo, naufragio, vel ruina, vel aggreſſura, vel quo alio modo. ſ. vt non videatur filius ſuperuixiſſe patri: imò ante eum deceſſiſſe; ſicque habeat fideicōmiſſum dictus Seius ſecundum verba teſtamenti. Si autem clarum eſt, filium ſuperuixiſſe patri ſuo Titio: non habebit Seius fideicommiſ. quia defecit conditio fideicō. in teſtamento appoſita. Sed quid, ſi dictus Titius, quem inſtituerat meus filius, & ita ſui ei locum, fidei tuæ fili committo, vt ſi fine hærede moriaris, reſtituas Seio hæreditatē meam, & poſtea deceſſi. Poſtea dictus Titius deceſſit ſine liberis, & quidam eius auunculus ſucceſſit ei ab inteſtato. Nunquid Seius debet habere hæreditatem ex fideicommiſſo? & dicitur, q̄ ſic, quia videtur Titius ſine hærede deceſſiſſe, cum deceſſit ſine liberis. Viuia.

---

a *Stichum*.] ſeruum hæreditarium.

b *Legatarius*] ſ. rogatus ſit Stichum ſibi legatum manumittere.

c *Vt Sticho*] ſ. prædicto.

d *Eandem*] ſ. hæreditatem.

e *Cogere me poteſt.*] vt ſibi Sticho directa via reſtituam, vt ſup. eo. l. ſi patroni. §. quod ſupetior. Item contra. ſup. eo. §. ſed ſi ſeruo. Sol. hic hæreditarius, ibi hæredis ſeruus erat. Item occurrit in eo, quod à legatario libertas, ab hærede hæreditas relinquitur: vnde non debet cogi, vt inſ. e. l. nō cogendum, & hic dicit cogi. Sol. hic eſt vnus ſolus hæres: vnde non aliter legatum ſerui, nec libertatis valeret, niſi rogatur: ſed ibi poteſt, ſi ponas alium inſtitutum, qui non eſt grauatus fideicō miſſis, qui ſponte adijt: & ſic intelligitur ſu. eo. l. apud §. Antiſtia. Si autem ponas duos hæredes, & ab vno libertas, & ab alio fideicommiſſaria hæreditas: tunc non cogitur aliquis eorum adire, niſi alter repudiet, & ſic redeat ad vnum, vt inſ. eo l. ſi res, §. ſeruus. Si tamen ſponte adeat alter, à quo libertas eſt poſtulata, alter potest cogi adire, vt hic ſubijcit.

f *Legato*] i. prælegato.

g *Ab eo*] ſ. hærede.

h *Data*] i. legata ſeruo.

i *Hermiæ*] proprium nomen ſerui prælegati.

k *Legatus*] i. prælegatus.

l *Euareſtus*] qui eſt cohæres Theodoti.

m *Periculo*] aliàs periculum, & ita eſt in lib. domini. Azo.

n *Eius*] Hermiæ.

EX facto] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium, & rogaui eum per fideicom. vt faceret hæredem Seium: nūquid tenetur eum Seiū inſtituere? Et dī, quod non: tenetur tamen ei reſtituere hæreditatem meam. Sed quid, ſi rogaui dictum Titium, vt reſtitueret dicto Seio hæreditatem Caij, qui Caius inſtituerat hæredem eundem Titium. Nunquid valet fideicommiſſum? Et dicitur, quod ſic. Sed & ſi dictū Titium non inſtituo, ſed legaui ei centum, & rogaui eum, vt inſtituaret hæredem Seium, valebit fideicommiſſum, & nō erit in plus obligatus dictus Titius, quam ad eum peruenerit ex legato. Sed & ſi ita dicam. Titio, quem inſtituo, vel cui legaui, peto, vt Seio des: vel, peto, vt Scio fideicōmiſſum reliquas, aut illi libertatem adſcribas: benè valet fideicō miſſum: nam tunc cum poſſim eum rogare, vt inſtituat Seium, vt dictum eſt in prin. l. benè, poſſum rogare prędictis modis.

¶ *Si quis rogatus*] Inſtitui mihi hæredem Titiū, & rogaui eū, vt reſtitueret hæreditatē meam Seio, ſi ſine liberis decederet idem Titius, & deceſſi. Et poſtea deceſſit dictus Titius

1 † Theodoto, ex parte hēde inſtituto à Pamphilo teſtatore legatus k eſt: eumq; Theodotus poſt quā adierat hæreditatem, & prius, quam à cohærede eiuſdem Pāphili adiretur hæreditas, ad iuſtā libertatem pduxit, & ob hoc in eum caſum res perducta eſt, vt is, q̄ legauit, inteſtatus eſſe nō poſſit. Hermia poſtulāte Titius Euareſtus 1 2 † cōpellēdus eſt periculo m eius n adire, & ex cauſa fideicommiſſi hēditatē 3 † reſtituere.

Verba directa, quæ iure directo valere nō poſſunt, trahūtur ad fideicommiſſum. Bar.

Idem. 4 †

LEX XVII.

EX facto tractatū eſt, an per fideicommiſſum rogari quis poſſit, vt aliquē hæredem faciat, & Senatus cenſuit, rogari quidē quem, vt

1 † Plaſ. Meſco.

2 † F. poſtulante mihi id Euareſtus.

3 † Et reſtituere.

4 † Lib. fideicom miſſ.

aliquem hæredem faciat, non posse: [a] verum videri per hoc [b] rogasse, vt hæreditatem suam ei restituat: idem, qui quid ex hæreditate sua [c] consecutus est ter, vt ei restitueret. Iulianus quoque libro quadragesimo Digestorum, fideicommissum tale valere ait, Fideicuæ committo, vt hæreditatem Titij restituas: cum esset is, qui rogatus erat, à Titio hæres institutus. [d] Non tantum autem si hæredem, quem scripsero, potero rogare, vt hæredem faciat aliquem: [e] verùm etiã, si legatum illi, vel quid aliud reliquero. Nam eatenus [1†] erit obligatus, quatenus quid ad eum peruenit.

¶ Si quis ita cauerit, [2†] Peto [f] vt illi des, aut illi fideicommissum relinquas, aut illi libertatem adscribas, admittenda sunt. [g] Nam cùm in hæredem institutione Senatus vtile [h] censuit, de cæteris quoq; idem erit accipiendum. [k]

Filij naturales in seruitute concepti, deficere faciunt conditionem fideicommissi: aliàs ex dignitate, & conditione personæ diuersimode statuetur. Bartolus.

¶ Si quis rogatus fuerit, vt si sine liberis decesserit, restituat hæreditatem: Papinianus lib. [3†] viij. Responsorum scribit, etiam naturalem filium [l] efficere, vt deficiat conditio, [4] & in libertino, eodemque colliberto [m] hoc scribit. Mihi autem quod ad naturales liberos attinet, voluntatis quæstio videtur esse de quibus [4†] liberis testator senserit: sed hoc ex dignitate, & voluntate, [n] & conditione eius, qui fideicommisit, accipiendum erit.

Filij concepti post deportationem, non faciunt deficere conditionem fideicommissio adiectam per hæc verba, Si decesserit sine liberis: secus in conceptis ante, licèt sint nati postea. Alexand.

¶ Ex facto tractatũ meminit, Rogauerat quædã mulier filium suum, [o] vt si sine liberis decessisset, restitueret hæreditatem [5†] patri suo. Is [p] postea deportatus in insulam, [6†] liberos susceperat: quærebatur igitur, an fideicommissi conditio defeciisset? [q] Nos igitur hic [7†] dicemus, conceptos quidem ante deportationem, licèt postea edantur, efficere, vt conditio deficiat: post deportationem verò susceptos quasi ab alio, [r] non prodesse, maximè cùm etiam bona cũ sua quodammodo causa [s] fisco sint vendicanda. [8†]

Per deportationẽ non perditur ius eligendi fideicommissum, secus per damnationem in metallum. Bartolus, & Alexander.

a *Non posse*] cum effectu: nam non potest ei auferre liberam testamenti factionem: arg. C. de sacrosan. eccl. l. 1. & ff. pro soc. l. si fratres. §. idẽ respondit. & C. de pac. l. pacta. 1. b *Per hoc*] & sic verba directa trahuntur ad fideicommissaria. 2 vt ff. eo. l. Seruola & l. qui filium. in princ. & ff. de codicill. l. illud. §. tradam. & de lega. 2. l. filiusfamilias. §. vt hæredem. & de lega. 2. l. Imperator. §. posteriũ. Hugo.

c *Sua*, scilicet, rogantis: non vltra animo ei quam ei retinet, licèt sit prohibitus, vt d. §. vt hæredem. & dicta l. Imperator. §. penul. nam non potest plus grauari, quam sit honoratus. vt Instit. de sing. re. per fideicom. re. §. 2. & dicta l. Imperator in princ. & ff. proxi. §. non tñ. Hud *Instituens* non tamen cogitur 3 adire, & restituere per Trebel. vt ff. eo. l. ita. §. Trebel, secus si rogatus erat à Titio instituus, quia habet locum Trebel vt sup. eodem. l. cogi. §. sed si quis.

d *Aliquem*] iure fideicõmissi vt in principio huius l. & dic vt ibi. hactenus erunt obligati, quatenus peruenerit Accur.

e *Te*, hæc & similia verba sunt apta fideicommissis. vt Instit. de singu. re. per fideicom. re. §. fi.

g *Admittenda sunt*] id est, benè valet fideicommissum. Ach *Vtile*] scilicet, fideicommissum. vt ff. ea. l. in princ.

i *Decurtari*] emolumentis, vt sup. eod. l. quia poterat. & l. nã quod. §. qui compulsus. Accur.

k *Accipiendum*] id est vt valeat fideicõmissum. nec locũ hẽt Trebel. nisi de hæreditate ea, vel quota parte rogatis 4 sit rogatus aliquis, vt sup. eo. l. nam quod. §. penul. & l. cogi. §. generali. er. l *Deficiat conditio*] hoc idem dicitur infra eodem. l. hæredibus. §. primo. & sup. de legatis secundo. l. cum pater. §. volo. & l. Lucius. §. finali

m *Coll berto*] dñs n animũ fuit Sichum & Pamphilum filium Sichi & Sicho instituto liberto rogauit restituere Titio, si decesserit sine liberis: nam Pamphilus excludit Titium. Constat. n. Pamphilum esse naturalem Sichi, vt hic & sup de leg. 2. d. Lucius. in fi. & Instit de ser. cog. in prin.

n *Ex voluntate*] quæ primo inspicitur. & regionis cõsuetudo, vt sup. de condit. & demonstra. l. in conditionibus. secundo dignitas & conditio: sit nobilis, vel non: nam in magnatibus naturalis fortè non excludit substitutum: Alij ẽ. quod tunc naturalis excludit: pro quibus est sup. de relig. l. at si qs. §. æquũ Sed hoc vide ut corrigi, qã dicit Papinianus. §. proxi. & quod dr ff. de lega 2. l. Lucius in fi. & l. cum pater. §. volo. Et dic quod nõ quia ibi hoc patitur voluntas defuncti, & condicio eius. & ẽ rogati. Item sufficit vnũ dicere pluraliter direxit liberis, vt sup. de cond. & demonstr. l. pater. Euerinam. §. 1. dummodo viuat post mortẽ testatoris, vt ff. eo. §. si quis autem. Nec curo sit hæres, vel nõ: vt ff. de leg. 1. l. filius. §. cum quis. Itẽ & h hæc condicio non exprimatur a testõre, sic intelligitur tamen, si instituatur aliquis de desicendentibus, secus si extraneus. & secus si descẽdens purè rogatur, non facta dilatione, vt C. de inst. & substit. l. generaliter. §. fi. & de fideicom. l. cum acutissimi. Sed tunc quæritur, an naturalis excludit substitutum. [t] Et dicunt quidam, quod non: vt d. l. generaliter. in fine. Sine insta sobole &c. & ita est aliud, quando à testatore exprimitur. & aliud quando à lege intelligitur. Vel dic vt no. dicta l. generaliter. in fine. Item nunquid legitimatus excludit substitutum? Respon. non: vt sup. de condicio. & demonstrationi. l. fideicõmissum. & de lega 2. l. ita quis. §. is cui. Sed sunt argumenta quæ dicũt nil refert quid fiat ex æquipollentibus, vt C. de instit. & substit. l. mater.

o *Suum*] emancipatum. alias fiat im patri quartam, secundũ hæc iura. Vel dic etiã si est in potestate, vt C. de inofficio. testam. l. filius matrem. & ff. eod. l. Imperator. Hodie non interest, vt C. de bonis quæ lib. l. cum oportet. & l. finali Hugo.

p *Is*] scilicet filius. Accur.

q *Defecisse*] Sed etur hoc, cum de eorum commodo non tractatur, sed fisci, vt supra de statu homi. l. qui in vtero. sed dic quod habetur pro nato, vt alij. scilicet. fisco prosit: sic infra de pecu. l. prægnantis, & supra de statu hominum. l. Imperator. & ita nec ipsi habent, nec patrem habere permittitur. sic C. de natu. libe. l. licèt. & supra de iniusto testamen. l. prima. & infra, ad Tertullianum. l. secunda. §. obijcitur. & l. æquissimum. §. primo. Et no. quod quidam notant hic, quod deportatus non habetur [5] pro mortuo, quia scilicet pater admittetur. Sed certè non habetur pro mortuo, vt infra de bonorum possessio. contra tabul. l. prima. §. penultimo. sed hoc ideo contingit, quia filij ante concepti habentur pro natis. Et secundum hæc sunt argumen. contrà supra de legatis. secundo. l. cum pater. §. hanc duntaxem. & infra de verborum obligationibus l. ea ea. §. in insulam. vbi non habetur pro mortuo.

r *Alibi*] est enim alteratus. argumen. contra Inst. de solutio. l. qui ita. §. aream.

s *Cum sua causa*] id est cum onere fideicommissi. scilicet si post deportationem concipiatur. vt supra, ad Syllanum. l. cum fisco. & sup eo. l. Marcellus. §. fi.

1 Placet B. Ale. & Vi.

2 Imò in hoc casu non sunt directa: ea requirant mini posteriũ alterius. fm B. e *Sua*, scilicet, rogantis non vltra animo ei in l. Cẽturio. ff. q. quarã retinet. licèt prin. ff. pe. col. sup de vulg. & ẽ de mente Alex. hic.

3 Et bene P. & Ale.

1† Fl. hactenus.

2† Flor. si quis caueret.

3† Nono. Adde ad hoc le. Lucius §. Dauæ. sup. d le. 2. vbi est tex. & melius in l. cum pater. §. volo. & ibi B. co. cit. vbi filij naturales ẽt in seruitute cõcepti filiorũ appellatione veniunt. con cor. gl. i. c. clerici. & ibi Car q. 9. de bapti. & in .2. & ibi Ce min. le hæredi. n. 6.

4† Fl. quibus.

4 Placet P. & Alex.

5† Fl. fraconia, quæ dicũt nil refert quid fiat ex æquipollentibus, vt

6† Flo. in insula.

7† Fl hoc.

8† Fl. vindicanda, vulgata edi io hẽt, vt fideicõmissũ præstet ex his. sed in oribus manuscr & in Flo. deest. & est glossema Rogerij. Glos.

5 Deportatus an pro mortuo habeatur. & de deportato, & bãnito, an. & quomodo dicant mortui: vide ad lõgũ per Spe. in tit. de *Secu* §. 2. in prin. & hodie sunt similes, vt no. gl. in *Regali*. Instit. quibus modis ius patr. pos. sol. Bar. in l. *Illicitus*. §. qui vniuersas. ff. de cõsti. pũd.

teſtus cohæres ſuus adiret hæreditatẽ pro ſua parte. Et ſic, quia dictus Symmachus Theodotus adiuit pro ſua parte, vt dictũ eſt ires perducta eſt in eum caſum, vt dictus Pãphilus teſtator, qui legauit Hermiam ſeruum Symmacho Theodoto, nõ poſſit eſſe inteſtatus in totum, vel in partem. Nam, & ſi Titius Euareſtus cohæres non adiret, accreſceret ſua pars Symmacho Theodoto, qui adiuit. His ita ſtantibus Titius Euareſtus non vult adire pro ſua parte, dicens eã ſibi ſuſpectã. Nunquid dictus Hermius manumiſſus poterit eũ cogere adire, & ſibi reſtituere? Et dicit quod ſic, & illa adi-tio, & reſtitutio erit tota ad periculum dicti Hermiæ, & profectum. Vinia.

Vnus ſolus inſtitutus rogatus poteſt à ſeruo hæreditario cogi adire; & reſtituere, ſiue ſit fideicommiſſarius primus, ſiue ſecundus. Bar.

¶ Si ego hæres inſtitutus, rogatus ſim Stichum [a] manumittere, vel eius legatarius, [b] fidei aũt meæ cõmiſſum ſit, vt Titio hæreditatẽ reſtituã, deinde Titij fideicõmiſſum ſit, vt Sticho [c] eãdẽ [d] redderet, Stichus cogere me põt [e] adire, & reſtituere hĩditatẽ.

Qui ab vno cõſecutus eſt libertatẽ, põt aliũ cogere adire, & reſtituere hæreditatem. Bar.

¶ Talis quoque caſus à diuo Pio terminatus eſt. Nã ſeruo vni ex hæredibus legato, [f] p fideicommiſſum erat ab eo ẽ liberras data, [h] & ab altero hæreditas: Diuus q. Pius reſcripſit Caſſio Dextro i hæc verba, Hermias [i] Symmacho reliſto filio naturali tantum, ſiue ex concubina, ſiue eã, quã habuit in ſeruitute ſua, & qui poſtea fuit cũ eo manumiſſus, & eſt eius collibertus, qui ambo dicũtur naturales tantum. Nunquid debet amodò reſtitui hereditas dicto Seiol. Et dĩ, quod non, ſecundum autem Papinianum: ſecundum autem cõditorẽ huius legis ſ. Paulũ, dẽt inſpici voluntas mea teſtatoris, verum volui contineri naturales tantum, vel non. Et ſi mea voluntas appareret, illa eſt ſequẽda. Si autem non appareret, debet inſpici conditio, ſiue dignitas mea. Nam ſi ſim homo magnæ dignitatis, non eſt veriſimile, quod velim excludere reſtitutionem propter filium naturalem hæredis mei: aliàs ſic.

¶ *Ex facto tractatum.*] Titia inſtituit ſibi hæredem Seium filium ſuum, quẽ habebat ex Caio ſuo marito, & rogauit eundem ſeũ filium, vt ſi ſine filijs deceſſiſſet, reſtitueret hæreditatem ſuam dicto Caio ſuo patri, & poſtea deceſſit dicta Titia. Poſtea dictus ſuus filius cõmiſit delictum, propter q̃ in inſulã fuit deportatus, & in inſula exiſtens habuit filios, & poſtea deceſſit idem Seius filius teſtatricis. Modo quæritur, vtrum dicti liberi in inſula ſuſcepti excludã Caium ab hæreditate? & dĩ q̃ non: nam, & bona dicti deportati ſunt vendicanda fiſco, cum onere fideicõmiſſi, ſecus autem ſi liberi illius deportati eſſent concepti ante deportationem, quia tunc bene excluderent patrem deportati à fideicom.

¶ *Si quis rogatus.*] Inſtitui mihi hæredem Titium, & rogaui eum, vt hæreditatem meam reſtitueret illi ex filijs ſuis, quẽ elegerit, & deceſſi. Poſtea idem Titius fuit deportatus propter aliquod delictum, quod commiſit, nunquid propter de portationem amittit dictam electionem? Et dicitur, quod non; quamuis enim ſit deportatus, liber tamen remanet, & hoc intelligo ſiue conceperit filios ante deportationem, ſiue non: ſecus autem ſi fuiſſet factus ſeruus pœnæ, & poſtea decedat. Nam non poterit eligere aliquem ex liberis, cum ſine filijs deceſſiſſe videatur, ſiue conceperit eos ante quam fieret ſeruus pœnæ, ſiue poſtea.

¶ *Si quis autem ſuſceperit.*] Inſtitui mihi hæredem Titiũ, & rogaui eum, vt reſtitueret hæreditatem meã Seio per fideicom, ſi ſine liberis decederet idem Titius, & poſtea deceſſi. Poſtea dictus Titius habuit filium Caium, & viuente eodẽ Titio deceſſit idẽ filius, & poſtea deceſſit idem Titius. Nunquid vindicatur ſine liberis deceſſiſſe, vt ſic habeat fideicõmiſſum dictus Seius? & dicitur, quod ſic. Idẽ eſt, ſi dictus Caius filius Titij deceſſit ſimul cum eo, naufragio, vel ruina, vel aggreſſura, vel quo alio modo. ſ. vt non videatur filius ſuperuixiſſe patri: imò ante eum deceſſiſſe; ſicque habeat fideicõmiſſum dictus Seius ſecundum verba teſtamenti. Si autem clarum eſt filium ſuperuixiſſe patri ſuo Titio: non habebit Seius fideicommiſ. quia defecit conditio fideicõ. ia teſtamento appoſita. Sed quid, ſi dictus Titius, quem inſtituerat meus filius, & ita fui ei locutus, Fidei tuæ filii committo, vt ſi ſine hærede moriaris, reſtituas Seio hæreditatẽ meam, & poſtea deceſſi. Poſtea dictus Titius deceſſit ſine liberis, & quidam eius auunculus ſucceſſit ei ab inteſtato. Nunquid Seius debet habere hæreditatem ex fideicommiſſo? & dicitur, q̃ ſic, quia videtur Titius ſine hærede deceſſiſſe, cum deceſſit ſine liberis. Vinia.

1† Theodoto, ex parte hẽde inſtituto à Pamphilo teſtatore legatus [k] eſt: eumq; Theodotus poſtquã adierat hæreditatem, & prius, quam à cohærede eiuſdem Pãphili adiretur hæreditas, ad inſtã libertatem pduxit, & ob hoc in eum caſum res perducta eſt, vt is, q̃ legauit, inteſtatus eſſe nõ poſſit. Hermia poſtulãte Titius Euareſtus [l] 2†cõpellẽdus eſt periculo [m] eius [n] adire, & ex cauſa fideicommiſſi hĩditatẽ 3† reſtituere.

Verba directa, quæ ſure directo valere nõ poſſũt, trahũtur ad fideicommiſſum. Bar.

Idem. 4†

LEX XVII.

EX facto tractatũ eſt, an per fideicommiſſum rogari quis poſſit, vt aliquẽ hæredem faciat, & Senatus cenſuit, rogari quidẽ quem, vt

1† Fla. & Mcſco.

2† F. poſtulante mihi id Euareſtus.

3† Et reſtituere.

4† Lib. fideicommiſſ.

---

a *Stichum.*] ſeruum hæreditarium.

b *Legatarius*] ſ. rogatus ſit Stichum ſibi legatum manumittere.

c *Vt Stichi*] ſ. prædicto.

d *Eandem*] ſ. hæreditatem.

e *Cogere me poteſt.*] vt] ſibi Sticho directa via reſtituam, vt ſup. eo. l. ſi patroni. §. quod ſuperior. Item contra. ſup. eo. §. ſed ſi ſeruo. Sol. hic hæreditarius, ibi hæredis ſeruus erat. Item occurrit in eo, quod à legatario libertas, ab hærede hæreditas relinquitur: vnde non debet cogi, vt inf. e. l. nõ cogendum, & hic dicit cogi. Sol. hic eſt vnus ſolus hæres: vnde non alter legatum ſerui nec libertatis valeret, niſi cogatur: ſed ibi poteſt, ſi ponas alium inſtitutum, qui non eſt grauatus fideicõmiſſo, qui ſponte adijt, & ſic intelligitur ſu. eo. l. apud §. Antiſtia. Si autem ponas duos hæredes, & ab vno libertas, & ab alio fideicommiſſaria hæreditas: tunc non cogitur aliquis eorum adire, niſi alter repudiet, & ſic redeat ad vnum, vt inf. eo l. 6 res, §. ſeruus. Si tamen ſponte adeat alter, à quo libertas eſt relicta, alter poterit cogi adire, vt hic ſubijcit.

f *Legato*] i. prælegato.

g *Ab eo*] ſ. hærede.

h *Data*] i. legata ſeruo.

i *Hermias*] proprium nomen ſerui prælegati.

k *Legatus*] i. prælegatus.

l *Euareſtus*] qui eſt cohæres Theodoti.

m *Periculo*] alias periculum, & ita eſt in lib. domini. Azo.

n *Eius*] Hermiæ.

EX facto] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium, & rogaui eum per fideicom. vt faceret hæredem Seium: nũquid tenetur eum Seiũ inſtituere? Et dĩ, quod non: tenetur tamen ei reſtituere hæreditatem meam. Sed quid, ſi rogaui dictum Titium, vt teſtaretur dicto Seio hereditatem Caij, qui Caius inſtituerat hæredem eundem Titium. Nunquid valet fideicommiſſum? Et dicitur, quod ſic. Sed & ſi dictũ Titium non inſtituiſſem, ſed legaui ei centum, & rogaui eum, vt inſtitueret hæredem Seium, valebit fideicommiſſum, & nõ erit in plus obligatus dictus Titius, quam ad eum peruenerit ex legato. Sed & ſi ita dicam, Titio, quem inſtitui, vel cui legaui, peto, vt Seio des, vel peto, vt Seio fideicõmiſſum reliquas, aut illi libertatem adſcribas: benè valet fideicõmiſſum: nam tunc cum poſſim eum rogare, vt inſtituat Seium, vt dictum eſt in prin. l. benè, poſſum rogare prædictis modis.

¶ *Si quis rogatus.*] Inſtitui mihi hæredem Titiũ, & rogaui eũ, vt reſtitueret hæreditatẽ meam Seio, ſi ſine liberis deceſſiſſet idem Titius, & deceſſi. Et poſtea deceſſit dictus Titius

a *Non posse*] cum effectu: nam non potest ei auferre liberam testamenti factionem: arg. C. de sacrosan. eccl. l. 1. & ff. pro soc. l. si fratres. §. idē respondit. & C. de pac. l. pacta. 1. b *Per hoc*] & sic verba directa trahuntur ad fideicommissaria. a vt ff. eo. l. Scævola & l. qui filium. in princ. & ff. de codicill. l. illud. §. tradam. & de lega. 1. l. filiusfamilias. §. vt hæredem. & de lega. 2. l. Imperator. ff. penul. Hugo.

c *Sua* scilicet, rogantis: non vltrà animo ei rio. ff. q. quam à retinet. licèt prin. ff. pe. sit prohibitus. vt d. §. col. sup. de vt hæredem. & dicta vulg. & ē l. Imperator. ff. penul. de mente nam non potest plus Alex. hic. grauari, quam sit honoratus. vt Instit. de sing. re. per fideicom. re. ff. 2. & dicta l. Imperator in princ. & ff. proxi. §. non tm. Hugo.

d *Instituat* non tamen cogitur 3 adire, & restituere per Trebel. vt ff. eō l. ita. §. Trebel. secus si rogatus erat à Titio instituus, quia habet locum Trebel vt sup. eodem. l. cogi. §. sed si quis.

e *Aliquem*] iure fideicōmiss vt in principio huius l. & dic vt ibi hactenus erunt obligati, quatenus peruenerit Accur.

f *Te oro* hæc & similia verba sunt apta fideicommissis, vt Instit. de singu. re. per fideicom. re. ff. §. fi.

g *Admittenda sunt*] id est, benè valet fideicommissum. Ac *Vtile*] scilicet, fideicommissum. vt ff. ea. l. in princ.

i *Decatem* emolumentis, vt sup. eod. l. quia poterat. & l. nā quod. §. qui compulsus. Accur.

k *Accipiendum*] id est vt valeat fideicō. nec locū hēt Trebel. nisi de hæreditate toa, vel quota parte rogatis 4 sit rogatus aliquis, vt sup. eo. l. nam quod. ff. penul. & l. cogi. §. generali et. l *Deficiat conditio*] hoc idem dicitur infra eodem. l. hæredibus. §. primo. & sup. de legatis secundo. l. cum pater. §. volo. & l. Lucius. ff. finali.

m *Coll. berto*] dñs noster manumisit Stichum & Pamphilum filium Stichi & Sticho instituto liberto rogauit restituere Titio, si decesserit sine liberis: nam Pamphilus excludit Titium. Constat. n. Pamphilum esse naturalem Stichi, vt hic & sup de leg. 2. l. Lucius. in fi. & Instit de ser. cog. in princ *Ex voluntate*] quæ primo inspicitur. & regionis cōsuetudo, vt sup. de condit. & demonstra. l. in conditionibus. secundo dignitas & conditio: sit nobilis, vel non: nam in magnatibus naturalis fortè non excludit substitutum: Alij ff. quod tunc naturalis excludit: pro quibus est sup. de legio. l. at si qs. ff. æquū Sed hoc videtur corrigi, quā dicit Papinianus. §. proxi. & quod dī ff. de lega 2. l Lucius in fi. & l cum pater. l. volo. Et dic quod nō quia ibi hoc paritur voluntas defuncti, & conditio eius. & ē rogati. Item sufficit vnū aliquem hæredem faciat, non posse: a verum videri per hoc b rogasse, vt hæreditatem suam ei restituat: idem, qui quid ex hæreditate sua c consecutus est, vt ei restitueret. Iulianus quoque libro quadragesimo Digestorum, fideicommissum tale valere ait, Fidei tuæ committo, vt hæreditatem Titij restituas: cum esset is, qui rogatus erat, à Titio hæres institutus. d Non tantum autem si hæredem, quem scripsero, potero rogare, vt hæredem faciat aliquem: e verùm etiā, si legatum illi, vel quid aliud reliquero. Nam eatenus 1 † erit obligatus, quatenus quid ad eum peruenit.

¶ Si quis ita cauerit, 2† Peto f vt illi des, aut illi fideicommissum relinquas, aut illi libertatem adscribas, admittenda sunt. g Nam cùm in hæredum institutione Senatus vtile h censuit, de cæteris quoq; idem erit accipiendum. k

Filij naturales in seruitute concepti, deficere faciunt conditionem fideicommissi: aliàs ex dignitate, & conditione personæ diuersimode statuetur. Bartolus.

¶ Si quis rogatus fuerit, vt si sine liberis decesserit, restituat hæreditatem: Papinianus lib. 3† viij. Responsorum scribit, etiam naturalem filium i efficere, vt deficiat conditio, k & in libertino, eodemque colliberto m hoc scribit. Mihi autem quod ad naturales liberos attinet, voluntatis quæstio videtur esse de quibus 4 † liberis testator senserit: sed hoc ex dignitate, & voluntate, n & conditione eius, qui fideicommisit, accipiendum erit.

Filij concepti post deportationem, non faciunt deficere conditionem fideicommissi adiectam per hæc verba, Si decesserit sine liberis: secus in conceptis ante, licèt sint nati postea. Alexand.

¶ Ex facto tractū memini, Rogauerat quædā mulier filium suum, o vt si sine liberis decessisset, restitueret hæreditatem 5† patri suo. Is p postea deportatus in insulam, 6† liberos susceperat: quærebatur igitur, an fideicommissi conditio defecisset? q Nos igitur hic 7† dicemus, conceptos quidem ante deportationem, licèt postea edantur, efficere, vt conditio deficiat: post deportationem verò susceptos quasi ab alio, r non prodesse, maximè cùm etiam bona cū sua quodammodo causa s fisco sint vendicanda. 8 †

Per deportationē non perditur ius eligendi fideicommissum, secus per damnationem in metallum. Bartolus, & Alexander.

1 Placet B. Ale. & Vi. 2 Imò in hoc casu non sunt directa: eū requirant mini steriū alterius. sīn B. in l. Centurio. ff. q. prin. ff. pe. col. sup de vulg. & ē de mente Alex. hic.

3 Et bene P. & Ale.

1† Fl. hactenus.

2† Flor. si quis caueret.

3† Nono. Adde ad hoc le. Lucius §. Dam. sup. & le. 2. vbi est tex. & melius in l. cum pater. §. volo. & ibi B. eo. tit. vbi filij naturales ēt in fetu tute cōceptū filiorū appellatione veniunt. concor. gl. i c. cleri. & ibi Car q. 9. de bapti. & in c. 2. & ibi Gemin. de hæreti. lib. 6.

4 Placet P. & Alex.

ditio, l & in libertino, eodemque colliberto m hoc scribit. Mihi autem quod ad naturales liberos attinet, voluntatis quæstio videtur esse de quibus 4 † liberis testator senserit: sed hoc ex dignitate, & voluntate, n & conditione eius, qui fideicommisit, accipiendum erit.

Filij concepti post deportationem, non faciunt deficere conditionem fideicommissi adiectam per hæc verba, Si decesserit sine liberis: secus in conceptis ante, licèt sint nati postea. Alexand.

¶ Ex facto tractū memini, Rogauerat quædā mulier filium suum, o vt si sine liberis decessisset, restitueret hæreditatem 5† patri suo. Is p postea deportatus in insulam, 6† liberos susceperat: quærebatur igitur, an fideicommissi conditio defecisset? q Nos igitur hic 7† dicemus, conceptos quidem ante deportationem, licèt postea edantur, efficere, vt conditio deficiat: post deportationem verò susceptos quasi ab alio, r non prodesse, maximè cùm etiam bona cū sua quodammodo causa s fisco sint vendicanda. 8 †

Per deportationē non perditur ius eligendi fideicommissum, secus per damnationem in metallum. Bartolus, & Alexander.

cet pluraliter dixerit, liberis, vt sup. de cond. & demonstr. l. pater Severinam. §. 1. dum modo viuat post mortē testatoris, vt ff. eo. §. si quis autem. Nec curo sit hæres, vel nō: vt ff. de leg. 1. l. filius. §. cum quis. Itē & si hæc conditio non exprimatur a testore, sibi intelligitur tamen, si instituatur aliquis de deficientibus, secus si extraneus. & secus si desce dens purè rogatur, non facta dilatione, vt C. de inst. & substit. l. generaliter. §. fi. & de fideicom. l. cum acutissimi. Sed tunc quæritur, an naturalis excludit substitutum? Et dicunt quidam, quod non: vt d. l. generaliter. in fine. Sine insta sobole &c. & ita est aliud quando a testatore exprimitur, & aliud quando à lege intelligitur. Vel dic vt no. dicta l. generaliter. in fine. Item nunquid legitimatus excludit substitutum? Respon. non: vt sup. de conditio. & demonstrationi. l. fideicōmissum. & de lega 2. l. si ita quis. §. is cui. Sed sunt argu. contra quæ dicūtur nil refert quid fiat ex æquipollentibus, vt C. de instit. & substit. l. mater.

4† Fl. quibus.

5† Fl. fracontra quæ dicūtur

6† Flo. in insula.

7† Fl hoc.

8† Fl. vindicanda, vulgata edi io hēt, vt fideicō missū prę fert ex his, sed in oibus manuscr. & in Flo. deest. & est glossema Rog. glos.

1 *Deficiat conditio*] hoc idem dicitur infra eodem. l. hæredibus. §. primo. & sup. de legatis secundo. l. cum pater. §. volo. & l. Lucius. ff. finali.

m *Coll. berto*] dñs noster manumisit Stichum & Pamphilum filium Stichi & Sticho instituto liberto rogauit restituere Titio, si decesserit sine liberis: nam Pamphilus excludit Titium. Constat. n. Pamphilum esse naturalem Stichi, vt hic & sup de leg. 2. l. Lucius. in fi. & Instit de ser. cog. in princ *Ex voluntate*] quæ primo inspicitur. & regionis cōsuetudo, vt sup. de condit. & demonstra. l. in conditionibus. secundo dignitas & conditio: sit nobilis, vel non: nam in magnatibus naturalis fortè non excludit substitutum: Alij ff. quod tunc naturalis excludit: pro quibus est sup. de legio. l. at si qs. ff. æquū Sed hoc videtur corrigi, quā dicit Papinianus. §. proxi. & quod dī ff. de lega 2. l Lucius in fi. & l cum pater. §. volo. Et dic quod nō quia ibi hoc paritur voluntas defuncti, & conditio eius. & ē rogati. Item sufficit vnū aliquis de deficientibus, secus si extraneus. & secus si desce dens purè rogatur, non facta dilatione, vt C. de instit. & substit. l. generaliter. §. fi. & de fideicom. l. cum acutissimi. Sed tunc quæritur, an naturalis excludit substitutum? Et dicunt quidam, quod non: vt d. l. generaliter. in fine. Sine insta sobole &c. & ita est aliud quando a testatore exprimitur, & aliud quando à lege intelligitur. Vel dic vt no. dicta l. generaliter. in fine. Item nunquid legitimatus excludit substitutum? Respon. non: vt sup. de conditio. & demonstrationi. l. fideicōmissum. & de lega 2. l. si ita quis. §. is cui. Sed sunt argu. contra quæ dicūtur nil refert quid fiat ex æquipollentibus, vt C. de instit. & substit. l. mater.

o *Suum*] emancipatum. alias statim patri quartum legandū hæretura. Vel dic etiā si est in potestate, vt C. de inofficio. testam. l. filius matrem. & ff. eod. l. Imperator. Hodie non interest. vt C. de bonis quæ lib. l. cum oportet. & l. finali. Hugo.

p *Is*] scilicet filius. Accur.

q *Defecisset*] Sed tur hoc, cum de eorum commodo non tractatur, sed fisci, vt supra de statu homi. l. qui in vtero. sed dic quod habetur pro nato, vt alij. scilicet. fisco profit: sic infra de pact. l. prægnantis, & supra de statu hominum. l. Imperator. & ita nec ipsi habent, nec patrem habere permittitur, sic C. de natu. libe. l. licet. & supra de iniusto testamen. l. prima. & infra, ad Tertullianum. l. secunda. §. obijcitur. & l. æquissimum. §. primo. Et no. quod quidam notant hic, quod deportatus non habetur pro mortuo, quia statim pater admittetur. Sed verè imò habetur pro mortuo. vt infra de bonorum possessio. contra tabul. l. prima. §. penultimo. sed hoc ideo contingit, quia filij ante concepti habentur pro natis. Et secundum hoc sunt argumen. contrà supra de legatis. secundo. l cum pater. §. hæreditatem. & infra de verborum obligationibus l. ea ea. §. in insulam. vbi non habetur pro mortuo.

r *Ab alio*] est enim alteratus. argumen. contra inf. de solutio. l. qui res. §. aream.

s *Cum sua causa*] id est cum onere fideicommissi, scilicet post deportationem concipiatur, vt supra, ad Syllanum. l. cum fisco. & sup. eo. l. Marcellus. §. fi.

5 Deportatus an pro mortuo habeatur. & de deportato, & bānito, an. & quomodo dicant mortui: vide ad lōgū g Spe. in tit. de ꝓcu. §. a. in prin. & hodie sunt similes, vt no. gl. in l. relegati. Insti. quib. mo. ius pat. po. sol. Bar. in l. Titius. §. qui vniuersas. ff. de offi. pūd.

a *Filijs ſuis*] ſcilicet rogati, vt inſtà, proxi. ibi. ſed ſi ſeruus. Accurſius.

b *Voluerit*] qui etiam indignum digno poterit præferre, ſecus ſi dixiſſet teſtator, Quem dignum putaueris. Et no. q̃ ſi fuerit in mora eligendi omnibus deſeruit petitio fideicõmiſſi, vt ſup. de leg. 2. l. cum quidam. & l. vnum. §. rogo.

c *Liber factus*] melius dixiſſet liber exiſtens. Nam deportatus ciuitatem ſolam amittit, non libertatẽ. & ſic ea quæ ſunt iuris ciuilis amittit, non naturalis, vt inſ. de pœnis. lege. quidã. & j. de capit. dimin. l. eas. & l. legatum. & j. de pactis l. ſi vnus. §. pactus ne peteret. Hæc autem electio, quæ datur, conſiſtit in facto, vt hic. & j. de lega. 2. l. cum pater. §. hæreditatem.

d *Seruus pœnæ*] vt damnatus in metallum, vt Inſtitu. quib. mo. ius patr. po. ſolui. §. ſerui autem.

e *Nullo ante*] ſub. ma ximè. Nam & in antea conceptis, vel natis amittit electionem. vt j. proxi. ſed cũ decedit &c. licèt per ſe admittatur, vt argu. ſup. proxi. §. niſi enim ſubaudias maximè, contradiceret j. prox. & non eſſet differentia inter ſeruum pœnæ factum, & deportatũ, quod hic facere vult. Accur.

f *Sed cum decedit*] id eſt decedere dicitur, quod eſt cum ſeruus pœnæ ſit.

g *Dedit*] in antea natis vel conceptis: ſed poſtea conceptis, nec deportatus. nec ſeruus pœnæ factus poteſt eligere.

h *Si quis*] inſtitutus, rogatuſque reſtituere, ſi ſine liberis deceſſerit.

i *Deceſſiſſe*] quia non dubium. vt ſup. de in rem verſo. l. ſi pro parte. §. verſum. ſic & inſ. eo. l. hæredibus. in princip. & C. de liberis præte. l. 3. & ſup. de iniuſto teſtamen. l. poſthumus. argumen. contra. Inſtit. de exhære. lib. in princ. & C. de inſti. & ſubſti. l. ante pen.

k *Filium eius*] i. impuberem, ſed ſecùs in filio pubere, quia vt fortior, præſumitur ſuperuiviſſe, l vt ſup. de rebus dubijs l. qui duos. §. ſi. & l. cum pubere & l. ſequenti. & ſic non ob. illa. l. qui duos. § cũ in bello. & facit j. de paſt. dot. l. inter ſocerũ. in prin. nam ibi de infante dicit. Sic & maſculus fortior, quàm fœmina intelligitur. vt dicta. l. qui duos. §. ſi maritus. & primo natus intelligitur maſculus, vt ſup. de rebus dub. l. ſi fuerit. §. ſi. & facit j. eod. l. eum qui.

l *Fideicommiſſa*] ne peteam, ſic ſup. eod. l. cogi. §. nec ignoro. argu. contra ſup. de leg. 2. l. Titia. §. Lucius. Probari tamẽ poteſt hic contra. vt d. l. qui duos. in fi. Accur.

m *Sine hærede*] aliàs eſt ſi ſine hærede. & aliàs, ſi alieno hærede exiſtente &c, id eſt extraneo, ſic C. de liber. præte. l. 3. qualis eſt quilibet, præter liberos. ſed prima verior. Et hæc eſt ratio pœmptionis. quia rarò occurrit quod qs decedat ſine hærede cum ſibi fictus ſit hæres. vt C. vnde vir. & vxor. l. prima. Et eſt ſibi hoc argumentum. quod ſi concedo feudum, vel precarium tibi, & tuis hæredibus, quod de filijs quis ante, & quis poſtea deceperit, 4 † non apparet, extitiſſe condition: m fideicommiſſi magis dicendum eſt.

Conditio, ſi ſine hærede deceſſerit, intelligitur, ideſt ſine liberis. Bart. & Alex.

¶ Si quis ita fideicommiſſum reliquerit, Fidei tuæ fili committo, vt ſi ſine hærede m 5 † moriaris reſtituas Seio hẽditatem; videri eum de liberis ſenſiſſe diuus Pius reſcripſit. Et ideò cùm quidam ſine liberis decederet, auunculum ab inteſtato bonorum poſſeſſorem habens, extitiſſe conditionem fideicõmiſſi reſcripſit.

Fructus percepti nõ veniũt in reſtitutionem fideicõmiſſi, niſi de eis quis fuerit ſpãliter grauatus, vel niſi hæres fuerit in mora conſtitutus: cõputantur tamen regulariter in quartã Trebellianicã. Alex.

Idem. lib. 15. ad Sab.

LEX XVIII.

IN fideicommiſſariã hæreditatis n reſtitutionem 6 † conſtat fructus non venire, niſi mora facta ſit; aut quis 7 † ſpecialiter fuerit rogatus, & fructus reſtituere. Planè fructus in quartam imputantur, videatur intellectum: aliàs duraret ſine fine. Pro hoc, quod hẽdes ponantur pro liberis, facit ſupra de vſufruc. accreſ. l. ſi quis Titio. ſin vnam lectur. Sed quid, ſi reliquit liberos, ſed non ſunt hæredes. vel quia nolunt, vel quia non poſſunt. putasiuſtè exhæredari? Reſpon. deficit cõditio ſicut ſi expreſsè dixiſſet. Si decedas ſine liberis, vt ſup. de lega. 2. l. filiusfam. §. cum quis erit. Accur.

4 † Deficit.

I N *fideicommiſſariam*] CASVS. Inſtitui mihi hẽdem Titium, & rogaui eum per fideicom. vt hæreditatem meam reſtitueret Seio ſub cõditione. ſi nauis ex Aſia venerit. & deceſſi. Poſtea extitit conditio poſt quinque annos, pone: nũ quid tenetur Titius reſtituere Seio fructus, quos percepit medio tempore? Et dicitur, quòd non. & eſt rõ. quia fructus accepto ferũtur reb. hæreditarijs. & non hæreditari. Titius autẽ à me rogatus reſtituere illud, quod eſt hæreditatis, vt inſ. in §. quoties & c. dictos tã fructus imputabit ſibi Titius in quar. Trebellianicam. Hoc tñ. quod nõ teneatur reſtituere fructus, fallit in duobus caſibus: puta qñ eſt in mora hæreditatis reſtituẽdæ. & qñ ſpecialiter rogaui eum de fructib. fideicommiſſario reſtituendis. & h. d. vſque ad 6. ſi legatum.

5 † Fl. n. ſi alieno hærede. q. ſi quis Do.

6 † Flo. in fideicommiſſaria hereditatis reſtitutione.

¶ *Si legatum* Ad euidentiam huius §. nota, quod hæredi à ſe metipſo legari nõ poteſt, ſed à cohærede ſic. Vnde ſi inſtituo mihi duos hæredes, puta Titium & Seiũ. prælego ſundũ puta Titio: Titius debet habere dimidiam fundi iure legati à cohærede ſuo & aliã dimidiam iure hæreditario, quia (vt dixi) iure legati illã dimidiam non poteſt à ſe accipere. vt ſup. de leg. 1. legatum eſt. §. 2. Pone ergo, quod dictũ Titium rogauit vt ſuam partem hæreditatis reſtitueret Caio. & deceſſit. Ceſſit de ſua parte hæreditatis non eſt dubium quin debeat eam reſtituere dicto Caio. Sed nunquid debet ei reſtituere dictum prælegatum totum? Et dicitur quòd non. in. ò illam tantum partem prælegati, quam cepit iure hæreditario. Partem autem, quam accepit à cohærede ſuo iure prælegati, non reſtituet. Non enim debet teneri reſtituere niſi illud, quod habet iure hæreditario. Viu.

7 † Flam cum qua.

n *In fideicommiſſariam hæreditatis*] Dic quòd fructus quandoque percipiuntur à rogato reſtituere hæreditatẽ iudicio teſtatoris, vt qñ ſub conditione, vel ex die rogatus eſt. vt j. eod. l. mulier. §. alia cauſa. & l. ex aſſe. & hoc caſu computat ſibi in quartam, & nihil reſtituit, vt dictis ll. & hic 1. reſpon. & §. plane. Sed fallit hoc quo ad quid inſ. eo. l. mulier. §. penul. Quandoque negligentia fideicommiſſarij. & tunc nec imputatur in quartam: nec reſtituit quidem aliquid. vt inſ. eo. l. mulier. §. ſi hæres. 1. reſpon. Quandoque mora non ſoluentis. & tunc ſibi cõputatur in quartam, & ſuperfluos reſtituit. vt hac. l. 2. reſpon. & ſup. ad l. Fal. l. Paulus reſpõ. §. ſi. & l. quod de bonis. §. quod autem. Idem ſi expreſsè præcepit eos re-

a Nouum intel. huius §. vide apud For. Garc. in l. Gallus. §. idẽ credẽ dũ. nu. 35 de li. & poſthu.

1 † Amiſerit.

2 † Fl. verum.

3 † Flo. & extinxit conditionem fideicõmiſſi.

1 Sic non dicendũ. in natiuitate gemi norũ maris, & fœminæ, qñ maſculus dicat: qñ ſimul naſcunt. primatus quæ fœmina. &c. ſi fuerit. §. plane & ibi Bar. ſ. de teſt. dub.

eos reſtitui, vt hac l. 3. reſpon. vel etiam tacitè, vt qñ gratia fideicom. diſtulit, vt ſup. de legat. 2. l. ſi ita. §. Pegaſus. Item quod dixi, primo & tertio caſu fructus computari in quartam, fallit in liberis primi gradus, vt C. eo. l. iubemus. Nec obſt. ſup. de inoffi. teſta. l. Papinianus. §. ſi conditioni. nam dicas, vt nota. d. l. iubemus. Item vtrũq; ẽt alij liberi nõ computent, vt nepos. ſ. ad leg. Falcid. l. quod de bonis. §. quod auus. Sed dic ẽ ibi non computat, quia eos compenſat cum debito, quod ei debuerat auus. Si autẽ aliquid ſ. id haberet cõputaret, & hoc de Trebellia. quarta in quarta verò ſuæ naturæ, non computan tur fructus, vt C. de inoffi. teſtamen. l. ſcimus, § repletionem nec obſt. d. l. Papinianus. §. ſi conditioni. vt ibi no. & d. l. ſcimus. In quarta debita iure inſtitutionis computat hæres fructus qui erant in ſatione tempore mortis teſtatoris, vt ſ. ad l. Falc. l. in l. Fal. placuit. poſtea ſati nomine. l. in ratione. in prioc. & l. in quantitate. in prin. & Inſti. ad l. Falc. §. quãtitas. vbi aũt percepit hæres fructus prædij legati etiam poſt aditam hæreditatem, quandoq; computat ſibi in Fal. iure inſtitutionis. vt ſup. ad l. Fal. l. quod de bonis. §. fructus. & nunc fortè poterit adhiberi eadem diſtinctio. quæ facta eſt in Trebel. ſ. ſit in mora aut vnus, vel alter, vel nullus. vt d. §. fructus. & in eod. tit. l. Paulus reſpon. §. 1. & 2. Et no. ĝ ale de qualibet quarta. quod vbi hæres dẽt habere quartam, hẽt etiam quartæ fructus ex die mortis teſtatoris. Et primo de hac inſ. eo l. mulier. §. ſi quis. De debita iure inſtitutionis. hẽ ſ. ad l. Falcid. l. quod de bonis. §. fructus. de alia iure naturæ habes. ſ. de inof. teſta. l. Papinianus. §. ſi condõni. & facit ſup. de vſur. l. 2 quis. & inf. eod. l. poſtulamus. §. ſed in hmõi. & ſ. de leg. 1. l. ſi quis bonorum.

a *Accep. f. matur*] & ſic fructus non veniunt in reſtitutione niſi hæres fuerit in mora, vel niſi expreſsè, vel tacitè fuit rogatus de eis reſtituendis. vt in prin. huius l. no. ltẽ in alio caſu, vt ſ. eod. l. ſi ita. §. ex aſſe. & ſup. de vſur. l. 2. §. cum Pollius & ſ. eod. l. 8. liſta. vel niſi percepti fuerint ante aditam hẽditatem, vt ſ. eo l. poſtulamus. §. ſed in his. & l. deducta. §. pen. & l. ita. §. ſi ſeruũ. & facit ſup. de cond. & demon. l. qui hæredi. §. 1. & inf. eod. l. hæredes mei. in prin. Hug.

b *Si legatum*] prælegatum. Acc.

c *Hæredi*] ſi vni ex duobus, vt ſubijcit.

d *Hæreditatis*] i. ſi dixerit hæreditariam, vt no. ſup. eodem l. Marcellus. §. quidam. Hugo.

e *In fideicommiſſum cadere*] vt potè cum iure hæreditario capiat, vt ſup de leg. 1. l. legatum. §. 1. & facit inf. eod. l. deducta. §. nummis. & ſup. de leg. 2. l. cum pater. in princ. & ad l. Fal. l. id autem. quod. & l. in quartam. Sed cõtra videtur. C. fam. ercis. l. filium, vbi retinet, & hic reſtituit portionem hæreditariã, quam habet iure hæreditario. ſed ſatis vt reſtituere. ſi ſibi in quartam computat. Item vt contra ſ. de vſu. l. in fideicommiſſi. §. cum Pollidius, vbi retinet fundum, quem iure hæreditario habebat. Sed ibi expreſsè voluit eũ retinere. Vel ibi magis, vt cuſtos, quàm vt hæres. & ideo cætera omnia reſtituit cum fructibus, etiam non retenta aliqua quarta. Acc.

Vbi purè, CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium. & rogaui eum, vt det filio ſuo hæreditatem meam. & vt ita faciat idem Titius, vt ad dictum filium ſuum perueniat dicta mea hæreditas. & deceſſi. Certè dẽt expectari reſtitutio vſque ad id tempus, quo ſui iuris fiat filius. ſi que capere poſſit: pro ſe: nam ante non valeret reſtitutio, cum patri acquireret.

¶ *Terogo*] Lucium Titium inſtitui mihi hæredem, & ita fui locutus in teſtamento, Te rogo Luci Titi, vt partiatis hæreditatem meam cũ Titio, & deceſſi. Certè Lucius Titius debet reſtituere primo dimidiam hæreditatis. & facta reſtitutione dimidiæ trã ſeunt ex Trebelliano actiones in Titium. Ratio plana eſt in litera.

¶ *Qui in diſtrahendis*] Inſtitui mihi hęredẽ Titiũ, & rogaui eũ, quod reſtitueret hæreditatem meã Seio, cum ipſe Seius habuerit liberos, & deceſſi. Poſtea anteq̃ Seius haberet liberos, dictus Titius fecit ſumptum in diſtrahendis quibuſdã rebus hæreditarijs, quas expediebat vendere in cõſeruandis eis ad tempus. Poſtea Seius habuit libẽs & Titius reſtituit ei hæreditatem. Nunquid poteſt ei fideicõmiſſario imputare dictum ſumptum? Et dicitur, quòd non. Sed quid ſi ad dictum tempus reliquit dicto Seio legatum. non autem hæreditatẽ. & deceſſit Seius vtero prægnante? nunquid tranſfert ad hæredem ſuum petitionem legati? Et dicitur, q̃ ſic. Conceptus enim pro iam nato eſt habendus & h. d. cum l. ſeq. Viu.

¶ *Rogatus partiri hæreditatem cum alio, videtur rogatus partem reſtituere. Bar.*

¶ Te rogo Luci Titi, hæreditatem meam cum Titio † partiaris. [h] Ex Senatuſconſulto Trebelliano in eum, cui reſtituta eſt hæreditas, actiones competere Arillo ait, quia [p] hoc accipiẽdũ ſit, i Rogo hæreditatẽ illam reſtituas. Nec verba ſpectantur Senatuſconſulti, ſed ſnia* [k] quibuſcunq; ve bis: dum teſtator ſenſerit, vt hęreditas ſua reſtituatur.

¶ Qui in diſtrahendis, conſeruandisve rebus hæreditarijs ſumptus factus eſt, [l] imputari h eredi [m] debet.

Reliſtum in tempus liberorũ, verificatur, ſi fideicõmiſſarius faciaſque, vt ad eum perueniat, reſcriptum eſt, videri in id tempus dari, quo capere poſſit, † *ideſt, ſui iuris fiat.* [g]

Rogatus partiri hæreditatem cum alio, videtur rogatus partem reſtituere. Bar.

Te rogo Lucium Titium inſtitui mihi hæredem, & ita fui locutus in teſtamento, Te rogo Luci Titi, vt partiatis hæreditatem meam cũ Titio, & deceſſi. ; † F. põt Certè Lucius Titius debet reſtituere primo dimidiam hæreditatis & facta reſtitutione dimidiæ trã ſeunt ex Trebelliano actiones in Titium. Ratio plana eſt in litera. 4 † Fl. Attio.

¶ *Qui in diſtrahendis*] Inſtitui mihi hęredẽ Titiũ, & rogaui eũ, quod reſtitueret hæreditatem meã Seio, cum ipſe Seius habuerit liberos, & deceſſi. Poſtea anteq̃ Seius haberet liberos, dictus Titius fecit ſumptum in diſtrahendis quibuſdã rebus hæreditarijs, quas expediebat vendere in cõſeruandis eis ad tempus. Poſtea Seius habuit libems & Titius reſtituit ei hæreditatem. Nunquid poteſt ei fideicõmiſſario imputare dictum ſumptum? Et dicitur, quòd non. Sed quid ſi ad dictum tempus reliquit dicto Seio legatum. non autem hæreditatẽ. & deceſſit Seius vtero prægnante? nunquid tranſfert ad hæredem ſuum petitionem legati? Et dicitur, q̃ ſic. Conceptus enim pro iam nato eſt habendus & h. d. cum l. ſeq. Viu. *Huc pti net locus cõis rhetorũ de ſcriptos et ſnia, quæ tractant Cic. li. 2. de inuẽ. & Quintil. lib. 7. inſti. ora.*

f Datum eſt] i. relictum, vt det à parte inſtituto filio ipſius.

g Fiat] quoquo modo, vt inf. ti. u. 1. l. ſi ita eſſet, nec cogitur pater emancipare. Sed quid. ſi expreſsè dixit hoc teſtator. Reſpon. nec tunc cogitur. vt no. inf. eo. l. cogi. §. ſi pater. Item contra inf. eod. l. Imperator. Solu. ibi dilapidat patet. Vel ſpeciale ibi, quia filius erat miles, & fortè teſtare t & facit C. de fideicom. l. quamuis & inf. eod. l epiſtola. §. fi. ſup. de auro, & arg. leg. l. filiam.

h Partiaris] ideſt diuidas dando ei dimidiam. quia appellatione patris continetur dimidia, vt inf de verbo. ſignific. l. nomen filiarum. §. portionis. Vel dic, partiaris, i. communices etiam pro indiuiſo. dando ei partem, vt inf. de verb. ſig. l. rectè. §. fi. Acc.

i Accipiendum ſit] q. d. hæc duo paria ſunt: partiaris. vel rogo, vt reſtituas ei dimidiam. Acc.

k Sed ſententia] ſic. C. de fideicom. l. cum virum. & ſupra de adimen. leg. l. 3. §. conditio. & C. de libet. præte. l. 3. Sed arg. contra ſup de leg. 1. l. 3. & inf. qui. & à quibus l. proſequtu, & ſup. de vſufruc. leg. l. ſi alij. Sed dic, vt no. ſup. eodem l. ille à quo. §. 1.

l Factus eſt] ab hærede rogato reſtituere.

m Hæredi] ideſt, eidem, qui fecit. Sed contra videtur infra eodem. l. mulier. §. ſed & ipſe, vbi à fideicommiſſario recuperat. Solu. hic ad temporalem vtilitatem, & lucrabatur hæres fructus, quia iudicio teſtatoris erat dilata reſtitutio. Sed infra ad perpetuam rei vtilitatem, argum. ſupra de impen. in rebus do. fa. l. 3. §. nos generaliter. Vel dic hanc ſecundum illam, & dic hæredi. ideſt fideicommiſſario, qui in effectu hæres eſt, vt Inſtitu. de fideicommiſſar. hæredi. §. reſtituta. Alij dicunt quòd quidam tertius poſſidens fecit ſumptus, quos ab hærede agente petitione hæreditatis recuperat, vt ſupra de petitio. hæred. l. ſi quid poſſeſſor. §. ſicut. Sed tunc non facit ad iſtum titul. Accurſius.

a *Sed & si]* malè stare videtur hæc lex, tum quia de singulari relicto dicit, de quo nihil adtit. Item quia videtur continuari præcedentibus, quod non facit, sed dicit ergo, copulæ etiam continuari ad casum subauditū, quod dicit non solum si Seio voluit hæreditatem restitui, cum liberos habuerit, sed & si legatum &c.

b *Is]* si legatarius, & dic vxor legatarij. Ac

2 lib. 19. ad Sabi. carsius.

c *Relictum]* quia exiuit conditio, & cessit dies legati, ga pronato habetur hæres, vt & inst. tit. iis cui. & supra de statu ho. l. qui in vinculo. & inst. de verb. sign. l. intelligendum. Quid aūt iuris sit, cū quis vxori suæ legat in tēpus liberorum, habes sup. de condit. & demonst. l. Scimus, & l. cum vir. & l. si v. s. Hugo.

HAERES] CASVS. Instituit mihi hæredem Titiū, & rogauit eum, quod

2 lib. 11. ad Sab. restitueret hæreditatem meam Seio, & decessi. Titius restituit d. Seio hæreditatem, & cum deberet retinere quartā Trebellianicam, errore facti deductus non retinuit, & non fecit sibi actū per fideicommissarium alia stipulatione de qua dē sup. si cui plus quam per leg. Falc. Itemque legatum essit dotali. Numquid potest retinere possessionem rerum hæreditariarum à fideicommissario ad hoc vt possit retinere quartā, quam omiserat? Et dē. quod sic. Labeo autem sic Aristo dixit quod non. & assimilabat dictum hæredem illis qui omittunt retentiones, quas solas hūt non habent exactionē. sed illi repetere nō possunt, vt sup. de cōdict. indeb. si in area in fi. ergo nec iste. Sed ipse male dixit hic enim hæres non habet solam retentionem per exceptionem doli mali, sed ultimo habet etiam repetitionem, vt dixi. Item & potest denunciare debitoribus hereditarijs, vt non soluant fideicommissario ante quam ipse hæres detrahat quartam Trim. Vid.

d *Prop sic]* quanto plus, quam per l. Falc. &c.

e *Aristo ait]* & male. Acc.

f *Omittunt]* de quibus est exemplum. sup. de condi. indeb. l. si in area in fi. & inf. de excep. dolo l. Paulus.

g *Sed posse]* subaudi, corrigens Aristonem.

h *Repetere]* si nolit errore facti non iuris, vt C. ad l. Falc. l. error. & sup. de iuris, & facti ignor. regula. l. fi. & facit. §. si cui plus quam per leg. Falc. l. 1 § hæc stipulatio, & ff. de cōdic. indeb. l. si quis cum à fideicōmissario. & l. qui exceptione. l. si pars & inst. de fideicom. hæred. §. sed quia stipulationes. & inf. eo. l. cum hæreditas & sup. de minor. l. in causa. 2. 4. Pomponius, & de leg. 1. l. domus & l. leg. Acc.

MVltis] CASVS. Titia hūs duos filios ex Seio marito suo s. Caium, & Sempronium, celebrauit diuortium cum dicto Seio & reliquit ei d. suos filios, quos quidem ipse habebat in potestate, & postea nupsit Petro, & post a nstituit filiū hæredem d. Petrum sm maritum, & rogauit eū vt restitueret hæreditatem suam d. duobus suis liberis, quos habuerat ex Seio prius vico sū: post mortē ipsius Seij eorum patris velit restituere ei d. filiorum, qui superesset tpe mortis d. eorum patris. & postea decessit d. Titia. postea Seius pater dictorum Caij & Sempronii emancipauit eos & postea d. Petrus eorum vitricus restituit eis hæreditatē prēd. tam, viuo adhuc Seio eorum patre. & post a viuo adhuc eodem Seio decessit Caius vnus de d. filijs Seij & testatricis. & postea decessit d. Seius pater relicto superstite Sēpronio prædicto suo filio. Nunc hic Sempronius petit à d. Petro vitrico partem, quam ipse Petrus restituit fratri suo Caio mortuo, dicens. Tu restituisti hæreditatem mihi & fratri meo prematurè, ante mortem Seij patris nostri. Debebas enim nobis restituere tū post mortem patris nostri, secundum verba testamenti Titiæ matris nostræ, vel illi ex nobis, qui superesset post mortem d. nostri patris: ego sum ille, qui si petsum, da mihi partem, quam dedisti prematurè fratri meo: de illa aūt, quam dedisti mihi non facio tibi cōnem, ex quo eam habui, quāuis prematurè similiter eā habuerim. Dicit ei Petrus vitricus, Ego non solui prematurè: imo recte solui vobis fideicom. & ideo à me nihil petere potes. Mater enim erat ista ideo dixit, quod restituerē vobis post mortē vestri patris, quia nolebat qd pater vester haberet inde aliquod cōmodum: ideo vero non iussit mihi, quod haberem vobis fideicom. post emancipationem filiam à patre vestro de vobis, quia non credidit, quod pater vester vos emancipare: si autem credidisset, quod pater vester vos dēret emancipare, benè iussisset mihi, vt vobis restituerem post emancipationem, etiā ante mortē patris vestri, quia (vt dixi) ea erat eius intentio, vt pater vester nullum commodum haberet ex hereditate. Quæritur, cuius allegatio debeat prævalere? Et dicitur, quod illa Petri vitrici. Et sic iudicauit Imperator Marcus in auditorio suo, vbi fuit iuris quæstio coram eo ventilata.

3 ff. Fl. deest, sibi.

4 ff. Puto.

5 ff. Fl. fol. uereteur.

¶ *Non est dubitandum]* Instituit mihi hæredem Titium, & Sticho & Pamphilo seruis meis dedit libertatem, directā, vel fideicommissariam, & rogauit eundem Titium, vt restitueret hæreditatem meam dictis seruis, & postea decessit: postea Titius non vult adire, & restituere eam Sticho & Pāphilo hæreditatem: nunquid possunt eum cogere cōrā prætore? Et dicitur, quod sic, & est ratio in litera plana.

¶ *Si ita]* Instituit mihi hæredem Titium, & rogauit eum vt restituere hæreditatem meam Seio, non apposita die, vel conditione, & decessit. Postea negligentia d. Seij post multum tps restituit ei Titius hæreditatem. Certè bene potuit detinere quartam. Sed nunquid in d. quartam computabuntur eidem Titio fructus, quos percepit ex hæreditate medio tpe? Et dē. quod non, nec eos Seio restituere imo lucratur: secus autem si iudicio meo testatoris percepit Titius d. fructus, quia tunc ipsos non restituit, computat sibi in quartam, & in fructus quartæ puta si rogauit eum, vt restitueret post diem, vel conditionem. Sed nunquid tenet restituere res, quæ interim perierunt. Et dē. quod non, nisi fuisset in lata culpa. Et de hoc ponit duo Exempla. Partus aūt ancillarum hæreditariarum. & partuum patres existentes tenentur restituere Seio fideicommissario, quia nō computantur in d. fructibus. Quid si fecit d. hæres sumptus ad perpetuam vtilitatem totum hæreditariatum? Certè detrahet cum restituet. Item, quid si præscriptione tēporis ædes hereditariæ fuerunt alij interim acquisitæ sine culpa dicti hēdis? Certè nihil propter hoc debet præstare fideicommissario.

¶ *Cum proponeretur]* Instituit mihi hæredem filiam meam, Titiam, & rogauit eam, vt restitueret hæreditatem meam Seio, si ipsa sine liberis decederet & decessit. Postea ipsa nupsit Sempronio, & dedit ei centū in dote ex d. hæreditate, & postea ipsa eadē decedens sine liberis instituit sibi hæredē maritum suum prædictū. Nunc Seius petit ab eo fidei. & marius hæres vult ei soluere, detracta inde d. dote: nunquid pōt detrahere dotem? Et dicitur, quod sic, perinde ac si rogata à me fuisset de restituendo d. Seio illud, qd superfuisset de hæreditate mea à d. dote. Sed quid si d. mea filia tantos fructus ex d. mea hæreditate percepit, vt ex eis possit dicta dos satisfieri? Certè dos videbitur esse de fructibus data, & integrum fideicom. præstabitur, detracta tamen quarta Trebellianica, intelligo.

a *Vt*

¶ *Vt Trebel.*] Inſtitui mihi hîdem Titium, & legaui Seio dimidiã hæreditatis meæ, & rogaui eundem Seium, vt dictã dimidiã reſtitueret Caio, & deceſſit? Certè ſi Seius accipiat d. legatum, tenetur illud dare Caio: non tñ ex Trebelliano, & iõ non poterit detrahere quartã. ad hoc enim, vt habeat locum Trebellianũ,

1† lib. 5. Diſputat. non ſufficit hæredem rogatũ eſſe reſtituere, ſed quaſi hæredẽ rogatũ eſſe oportet. In noſtro autem caſu non fuit ita. & hoc dicit. Viuianus.

a *Patris*] à quo diuertit. Accurſius.

b *Praemium* oriebatur. n. quæſtio ex verbis teſtatoris. ſ. vel ei, qui eorũ. &c. Acc.

c *Si morte patris*] ecce conditio fideicommiſſi.

d *Emancipauerat*] Brafidas pater.

e *Petebant*] ſcilicet filij. Accurſius.

f *Ref ri*] ſcilicet. ſecundum Dyn.

g *Voluntate*] ſic ff. eod. l. quidam ita. in ſi. primi caſus. Accur.

*nõ intelligit hic de P. Mutio Scæuola, nec de Q. Mutio Scæuola dicit, qui à Iulio Capitolino traditur fuiſſe conſiliarius M. Antonini philoſophi, quem hic D. Marcum Vlp. vocat * Pulchrè in hũc locũ Alc. li. 3. de ver. ſigni. quo loco de cõdõne neceſſaria ad caſum ſimilem producenda tractat.

h *Trahendam*] id eſt ſequendum, ſic ff. eod. l. apud Iul. ſ. fi. Et no. non referre quid ex æquipollentibus fiat. vt no. C. de inſtit. & ſubſtit. leg. 3. & ff. iit. 3. l. ita eſt et.

2† Ita ẽt Dua. Flo. repræſtandum.

i *Seruis*] hæreditarijs: ſecus in hæredis ſeruo, vt ff. eo. l. cogi. ſ. ſi pr. in fi. ſ. Accur.

3† Flo. & in propoſita quæſtione.

K *Fuiſſet*] ita ꝙ ab eodẽ hęrede libertas & hęreditas: ſecus ſi ab vno hæreditas, & ab alio libertas ſit relicta, vt ff. eo. l. ſi res. ſ. ſeruus. niſi aliud dicatur in duob. caſib. ff. eo. l. apud Iulianũ. ſ. fi. & l. cogi. ſ. fin. & facit ſup. de iudi. l. vix. Accur.

4† Fl. dubitatum.

l *Praſenti die*] i. puta. Accurſius.

m *Fideicõmiſſum ſit*] ſ. purè relictum.

n *Deducta quarta*] ſ. in omnibus reb. in quib. in quartam non cõputantur fructus, vt ſequitur.

o *Videntur*] & ideò non imputantur in quartam, nec reſtituuntur.

p *Percepti videntur*] Merito ergo in quartam imputantur, vt ff. eo. l. in fideicõmiſſariam. 4. rñ. Et ad hoc quod iudicio defuncti percipi videantur, facit C. de fideicõ. di. l. 3. ſi autem hęres eſt in mora, communi iure cõputatur in quartã, & ſuperfluã

Vlpianus. 1 †

LEX XXII.

MVlier, quæ duobus filijs in prãte patris[a] relictis, alij nupſerat, poſteriorem maritum hæredem inſtituit, eumque rogauit liberis ſuis, poſt mortem patris eorum, hæreditatem ſuam reſtituere, vel ei, qui eorum ſupereſſet. Eiſdem emancipatis à patre ſuo, vitricus reſtituiſſe hæreditatem dicebatur: mox alter ex filijs viuo patre deceſſiſſe. Quærebatur, an, qui ſupererat ex filijs, partem fratri ſuo reſtitutam petere poſſit, quaſi præmature[b] datam? Scæuola * D. Marcum in auditorio de huiuſmodi ſpecie iudicaſſe refert: Braſidas quidam Lacedemonius vir prætorius, cum filijs ſuis ab vxore diuortio ſeparata, ſi morte patris [c] ſui iuris fuiſſent effecti, * fideicommiſſum relictum eſſet, eos emancipauerat: [d] poſt emancipationem fideicommiſſum petebant. [e] Decreuiſſe igitur D. Marcum refert, [f] fideicommiſſum eis repræſentandum [z] † intellecta matris voluntate; [g] quæ quia non crediderat patrem eos emancipaturum, diſtulerat in mortem eius fideicommiſſum, non dilatura id in mortalitatem, ſi eum emancipaturum ſperaſſet. Secundum hæc, dicebam & in propoſitam quæſtionẽ 3† decretum diui Marci eſſe trahendum, [h] & rectè fideicommiſſum vtriſque ſolutum.

Seruus poteſt cogere hæredem adire, & reſtituere, ſi abſit de libertas, & fideicõmiſſaria hereditas per teſtatorẽ ipſi ſeruo relicta fuerit. Ale.

¶ Non eſt dubitandum, 4† cogi poſſe hæredem inſtitutum adire, & reſtituere hæreditatem ſeruis, [i] ſiue directa, ſiue fideicommiſſaria libertas ei data fuiſſet: [k] cùm aſpernari hîs non deberet perſonam cogentis. Hẽt. n. hic quoq; aditũ vt qui licẽt† nondum petere fideicommiſſariã libertatem poſſit, nec directã ſibi vendicare, pp ſpem tamen libertatis, & hæreditatis, aditum ad Prætorem & per ſe habeat.

Fructus percepti negligentia non petentis, non computantur in quartam: ſecus ſi iudicio teſtatoris. Bartolus.

¶ Si hîs poſt multũ tẽporis reſtituat, cũ præſenti die [l] fideicõmiſſũ ſit, [m] deducta [n] quarta reſtituet. Fructus. n. qui percepti ſunt negligentia petentis, non iudicio defuncti percepti videntur. [o] Alia cã eſt, ſi ꝙb conditione, vel in diẽ rogatus fuerit: tunc. n. quod percipitur, ſubmouet Falcidiam, ſi tñ fuerit, quantum quarta 6† facit, & quartæ fructus. Nam fructus, qui medio tempore percepti ſunt, ex iudicio teſtantis percepti videntur. [p]

Hæres tenetur fideicommiſſario vniuerſali de dolo, & lata culpa tantum. Bart.

¶ Sed n. ſi quis rogetur reſtituere hæreditatem, & vel ſerui [q] deceſſerint, vel aliæ res [r] perierint: placet non cogi eũ reddere, quod non hẽt: culpæ plane rationem reddere, [s] ſed eius, quæ dolo proxima eſt: [t] & ita Neratius lib. j. Reſpõſorũ ſcribit. Sed & ſi cum diſtrahere deberet, non fecit, lata culpa, [u] non leui, & rebus ſuis conſueta negligentia, [x] huiuſmodi rei rõnem reddet. Sed & ſi ædes exuſtæ 7† ſunt culpa eius, huius rei [8] † reddet rationem. Præterea, ſi qui partus extant, & partuum partus, [y] quia in fructibus hi non habentur. [z] Sed & ipſe ſi quem ſumptum fecit in res hæreditarias, detrahet. [a] Quod ſi ſine facto eius, prolixitate temporis ædes [b] vſu acquiſitæ ſint, [c]

1 Ibi loquitur in fideicõmiſſo particulari. hic aũt in vniuerſali fideicõm. ſñ. Imo.

7† Flor. vſtæ.

8† Fl. deeſt huius rei.

* in hunc locum vi. Ci. lib. 1. d. fin. bon. & ma.

q *Et vel ſerui*] hæreditarij. Accurſius.

r *Res*] hæreditariæ.

ſ *Reddere*] repete placet. Accurſius.

t *Proximæ eſt*] ſ. latæ. Illa. n. eſt dolo proxima, vt & ſup. ff. menſ. falſ. mo di. l. 1. ſ. id autẽ. & j. proxi. ibi. Sed cum veritatur cõmodũ vtriuſque ſ. hæredis quartã retinentis, & fideicõmiſſarij dodrantem recipientis: vt eiã quod de leui teneatur, vt ff. de leg. j. l. ſi ſeruus legatus. ſ. cũ quid. quæ eſt cõtra. Sol., hic coactus adijt. & ſic nullũ cõmodũ habet, vt ff. eod. l. quia poterat. Vel dic, ibi de culpa in nõ exigẽdo ab hęrede, quæ venit: hic in malè cõſeruando, quæ non venit. Item contra ff. de leg. 2. l. cum pater. ſ. hæreditatẽ. 2. vbi non venit periculũ eiã adminiſtrationis, ſed ſub. ibi niſi ſit lata culpa. & ſic ſecundum iſtã. ADDITIO. Tu dic, quod hic loquitur in fideicom. verò & puro: ibi aũt loquitur in conditionali poſt mortem, vnde tenetur etiam de leui, ſecundum Raph. Alex. & Clau. hic.

5† Fl. deeſt licet.

6† Flor. quartam.

u *Culpa*] ſcilicet lata: aliàs culpæ. ſ. latę, nã de leui nõ tenentur, vt dictum eſt. facit ff. de legat. 2. l. domos: cum tribus ſeq. x *Conſueta negligentia*] ſ. magna, & ſic lata culpa, quæ in ſuis ſolet aduerti in alienis punitur. ſic ſup. ſo. l. mat. i. ſi conſtante. ſ. ſi maritus.

y *Partuum partus*] ſub. ſ. & eorum reddit rationem. Accur.

z *Non habentur*] & ideò veniunt in reſtitutione, quia nõ ſunt fructus, vt Inſt. de re. di. j. partus. Nam ſunt nati ante diem fideicom. cedentem vt ſup ad legẽ Fal. l. Paulus reſpon. ſ. 1. 2 Item no. ꝙ vt hic innuere, quod ſi eſſent fructus, non venirent in reſtitutione, ſed diſtinguitur, vt no. ff. eod. l. in fideicommiſſariam. in princ.

a *Detrahet*] ſup. eod. l. vbi purè. ſ. fin. contra. ſol. ibi.

b *Ædes*] hæreditariæ.

c *Acquiſita ſint*] ſ. præſcribenti. Accur.

a *Caret*] secus si posset ei culpa imputari, quia non interrumpit præscriptionem lit. contest. quod potuit de iure, cum erat hæres: aliàs secus esset, vt sup. de pet. hæred. l. si quis possessor. §. pen. hic ergo de facto fuit impedius. Item facit sup. de iure delibe. l. ait Prætor.

b *Quæritur si*] repete, proponeretur, & dic dedisse de dicta hæreditate restituenda: secus autem si vivus pater pro ea dotem dedisset quo casu vir ex alienū dedu ceret, nec cōpensaret cū fructibus, nec venitet in fideic. §. eo. l. à filia. & arg. §. eo. l. Lucius. §. maritus.

c *Suus*] scilicet proponeretur.

d *Congruebat*] cuius est officium filias dotare, vt C. de dot. promis. fin. §. vtrunque. Accursius.

e *Decedere*] id est detrahi de hæreditate restituēda: & sub. perinde.

f *Ac si quod superfuisset*] scilicet de dote. Vel dic, quod superfuisset de tota hereditate tēpore mortis. Nam & tunc totam dotem detraheret de hæreditate, vt C. eod auth. contra rogatus. Idem est si simpliciter fuit rogatus restituere, vt C. cōia de leg. autores.

g *Hoc*] scilicet quod in dotem datum est, ergo totum fideicō. præstabitur deducta quarta, & dos videbitur data de bonis, sic supra de lega. 1. sum pater. §. Titio, & ad l. falc. l. quod de bonis. §. quamvis. & sic licet hos percipiat in dicio testatoris, non lucrifacit superfluas à quarta, sed cōputetur sibi in quartam & quæ tę fructus, vt & alias §. ea. l. falcidiæ & quod superfluis alios lucratur, vt dixi §. eod. l. in fideicommissariam. in prin. Sed hic nō lucrantur, ed computantur in debitum dotis, vel quasi. Nam quasi est à parte debitū filiæ dos, vt dixi. & est sic quod scilet dicit, quod bo. fid. pos. fructus lucretur, nisi cū cōputatur in expensis, vt sup. de rei vend. l. empt. or. & l. sumptus.

h *Quasi*] assertum veritatis, non similitudinarium.

i *Placet nobis*] vt §. de leg. 1. l. non amplius. §. fi.

k *Fuerit*] scilicet legatarius. Accursius.

l *Senatusconsulto*] Trebelliano.

m *Retinebitur*] id est ille legatarius nō poterit quartā retinere, vt §. eo l. 1. §. hi is qui quadringenta. & §. idem Neratius, §. ad legē Falc. l. ex Falc. § nunquam. arg. contra in eo tit. l. penales. §. fi. & facit bene §. eo. l. Lucius. §. hrs. Sed cum quid hæres, à quo est legata pars bonorum sub his verbis, pars bonorū, poterit cogi per Trebel. adire & restituere? Respon. non, vt probari pōt §. de lega. 1. l. non amplius. §. fi. & l. seq. Nam legatarius talis non vi subnixus oneribus hæreditarijs: quia bona dicuntur defuncto ære alieno, vt §. de col. bo. l. cum emancipati in prin. & §. de iure dot. l. mulier. Itē pōt hæres liberare se dando bonorū æstimationem. & non dando partē rerum, vt d. l. non amplius. & secundum hoc facit §. eo. l. nam quoties. non omnis. & l. cogi. §. generaliter. Agumen. contrà. Insti. de fideicom. hæred. §. postquam Senatusconsultum. sed illud iure vetustissimo. Item arg. cōtra, §. eo. l. nam quod. proinde, vbi dicit. si etiā bona. &c. Item quid si ab hērde sit legata pars hēreditatis sub his verbis: Pars hæreditatis, vt hic dicit: nūquid hæres cōpelitur adire & restituere per Trebel. Nam nulla hodie dēt esse differentia, dicat quis, lego, vel fideicommitto, vt C. cōmunia de leg. l. 2. Sed vī §. quia non est rogatus, vt his. & de hæreditate, sed vt ab hærede relictū. Puto aūt satis habere locū Trebel. cui ad fideicō missōriū sint trāsitura oneta hæreditaria, quia dixit, portionē hæreditariā. & benè vī rogatus vt hæres. Sed ī casu huius leg. est quæstio de legata tio, an sit cogendus. & dic quod non. Ac.

* Sing. est ille text. sīm Italian auth. res §. C. cōia de leg. & de eius tell. vide Lud. Alua rūm in tub. de leg. 1. nu. 142.

3 † Flor. §. cui.

4 † Flor. retinetur.

n *Sic*] statutis proprietatē, nō improprietatem denotat. Bar. singulariter i l. si in rivā. I vlt. col. I princ. infra. ad l. Cor. d sic. Alex. in l. si dari. §. de verbo. oblig.

o *Plus text. reputatur sing. I suo effectu. secūdū Paul. de Ca. in auth. res quæ subtia cenat C. cō munia de leg.*

p † *Ita etiā Dua. ad secundum.*

q † *Flor. esset.*

r † *Flor. §. fideicommissa.*

s † *Flor. §. fideicommissa.*

t † *Flor. §. fideicommissa.*

u † *Flor. §. fideicommissa.*

v † *Flor. §. fideicommissa.*

w † *Flor. §. fideicommissa.*

x † *Flor. §. fideicommissa.*

y † *Flor. §. fideicommissa.*

z † *Flor. §. fideicommissa.*

a † *Flor. §. fideicommissa.*

b † *Flor. §. fideicommissa.*

c † *Flor. §. fideicommissa.*

d † *Flor. §. fideicommissa.*

e † *Flor. §. fideicommissa.*

f † *Flor. §. fideicommissa.*

g † *Flor. §. fideicommissa.*

h † *Flor. §. fideicommissa.*

i † *Flor. §. fideicommissa.*

k † *Flor. §. fideicommissa.*

l † *Flor. §. fideicommissa.*

m † *Flor. §. fideicommissa.*

n † *Flor. §. fideicommissa.*

o † *Flor. §. fideicommissa.*

p † *Flor. §. fideicommissa.*

q † *Flor. §. fideicommissa

a *Partibus.*] (hæreditarijs. & facit ſup. de rebus dubijs, l. vtrum. §. ſi.

b *Nonnunquam. Ex voluntate.*] ſ. præſumpta.

c *Nominibus.*] & tunc pro virilibus, vt ff. de ſtatu l. 2. §. fi. & ſi proprijs. & appellatiuis, ſed præcedentibus proprijs, vt ff. de ſi pulaſeruum. l. ſi communis ſeruus. & facit C. de caduc. tollen. §. ſed vt manifeſtetur. & ff. ad leg. 1. l. turpia. §. fin. & l. ſeruus. § ſi ex pluribus. & l. hæredes. Sed contra, infra de duobus reis. l. ſiue. Sed ibi diſtingue, an nominentur hæredes nominibus proprijs, vt à Titio, & Seio. an appellatiuis, vt à primo & ſecundo hic de lego. Ac.

d *Videamus.*] CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredem Seium, & ita ab eo petijt. A te hæres peto, fideique tuæ committo, vt quicquid ex hæreditate mea ad te peruenerit, filio meo reſtituas, cum ipſe erit 14. an. ponerent. Si filius meus prius moriatur, reddas matri eius. & poſtea deceſſit dictus teſtator, & poſtea deceſſit dictus filius impubes antequã dictus hæres aditet hãditatem. & ita deceſſit antequam dies fideicõmiſſi cederet, ideſt antequam ipſe eſſet 14. an. nunquid debetur fideicom. matri eius. an verò hi di puerit Et reſpo. quod matri debetur. Si ãt deceſſit poſtquã dies fideicommiſſi euſſerit, pertinet ad hæredem eius fideic. Iſta ãt ſõlio mo diſtinatur in verſ. Sed an. &c. & poſtea tollitur eadem reſponſio in ver. Marcellus. &c. Dicit ergo in dicto ver. Sed an &c. quod prætor debet æſtimare ex perſona matris & pueri, & hæredis eius an dictus teſtator voluerit põſtari matri fidec. potius, quàm hæredibus pueri. puero decedente ante 14. an. vel poſt. & non reſtituto ei filio adhuc fideic. quicquid tñ dictum ſit, iſta eſt veritas, dicit Marcellus ſ. quod ad matrem transferatur dictum fideicom. ſi non eſt reſtitutum puero ante mortem ipſius. ſ. pueri. Et hoc verum ſiue dictus puer deceſſit ante diem fideicommiſſi cedentem id eſt ante 14 annos, ſiue poſt. & h. d. licet obſcurè.

¶ *Si ſeruo hæredi.*] Inſtitui mihi hæredem Stichum ſeruum Titij, & ita poteſt acquiri Titio hæreditas per dictum ſuum ſeruum. & rogaui eũ tẽ Titium, vt reſtitueret dictã hæreditatẽ dicto Sticho cũ liber eſſet. Certè valet fideicõmiſſũ.

¶ *Si quis filium.*] Inſtitui mihi hæredem ex aſſe Titiũ filiũ meum in teſtamẽto meo, & poſtea feci codicillos, in quibus commiſi fidei dicti mei filij, vt ſi ſine liberis decederet, hãditatem meam ſorori ſuæ reſtitueret. Itẽ præcepi, quã dicti codicilli non aperirentur ante mortem dicti mei filij, & poſtea deceſſi. poſtea dictus meus filius non habẽs filios venit ad mortem & ſciens illud, quod ita in codicillis ſcripſeram, iuſſit in teſtamento ſuo liberum eſſe Stichum ſeruum hæreditarium, inſtitutis ſibi hæredibus Seio, & Martino & deceſſit. Nũc venit dicta eius ſoror fideicommiſſaria, & petit à dictis hæredibus eius, ideſt filij hæreditatem meã ex fideicommiſſo, in quo fideic. dicit debere contineri dictũ Stichum, quaſi nõ valuerit libertas ei data. Quæritur quid iuris ſit? Et dicitur, q. de hæreditate non eſt dubium, quin eam habere debeat. Stichũ autem nõ habebit ſeruata libertate eidem Sticho fauore ſui, ideſt libertatis: habebit tamẽ ab eis iuſtum pretium eiuſdem Stichi. Et idẽ eſt per omnia ſi dictus meus filius ignorabat tpe. quo fecit teſtamentum, fideicommiſſum q. reliqui ſorori eius in codicillis meis. Sed pone quod Sempronius, qui erat extraneus inſtituit ſibi hæredem dictũ Stichum, ante quam dictus meus filius dimitto, vt quicquid ex hæreditate mea ad te peruenerit, [d] filio meo prima quaque die, [e] vel † ſi prius quid ei acciderit, [f] matri eiuſdem reddas. [6]† Quæritur, cum antè, quàm adeatur [g] hæreditas, puer deceſſerit, an fideicommiſſum matri debeatur? Reſpondi, ſi puer ante, quàm dies fideicommiſſi cedat, [h] deceſſerit, 7† fide commiſſum translatũ eſſe ad matrem: poſtea autẽ, quàm dies fideicommiſſi ceſſit, [8]† ſi deceſſerit, ad hæredẽ pueri fideicommiſſum pertinere. Sed an ea voluntas fuerit patrisfamilias, vt ſi ante reſtitutum fideicommiſſum puer deceſſiſſet, matri potius, quã hæredibus præſtaretur: Prætor æſtimabit ex perſona matris, & ex perſona pueri adeundæ hæreditatis Sempronij computandũ à præceptoribus, qui forè iuſſit dicto filio meo viuenti vt intra certũ tẽpus adiret, ſeruum adire, & ipſe non iuſſit ante mortẽ ſuam. Numquidnam hoc caſu tenebuntur dicti filij mei præſtare hæreditatẽ Sẽpronij dictæ fideicõmiſſariæ ex cã fideicõmiſſi? Et dicitur quod non, & eſt ratio, quia ſi dictus filius in vita ſua noluiſſet dictũ Stichũ adire dictã hæreditatẽ Semproniſ. ei filio meo acquiſita fuiſſet. Nõ ergo hẽt dicta fideicõmiſſaria vnde conqueratur, ſi d. hæreditas non eſt adita. In ſuperiori ãt caſu bene hẽt vnde conqueratur de filio meo, vt mõ dixi. & rõ non eſt mutũ, ſi in dicto ſuperiori caſu poſſet petere ab hæredibus d. mei filij æſtimationem [illegible] Sẽpronij. Et hoc dicit hic. licet obſcurè. Ideo ãt poſſit in hoc vltimo caſu, q. Stichus ſe adiuit hãditatẽ Sẽpronij ante libertatẽ ſuam, nec poſt. & quod etiam nunc non poteſt adire, quia ſi nunc liber exiſtens adire poſſet, vt quia non tranſierat in vita filij mei tempus a iudice ei ſtatutũ, bene poſſet conqueri fideicõmiſſaria in hoc caſu de libertate data Sticho per filium meũ, quia ita poſſet adire hãditatem iuſſu fideicõmiſſarię, & ea acquirere dictus Stichus, ſi liber non eſſet, ſicut proximo ſuperiori caſu. Vinianus.

d *Peruenerit.*] per quod veniunt etiam prælegata quandoque, vt no. C. de fideicom. l. cùm virum. Accur.

e *Prima quaque die.*] l. apposita, vt cum erit 14. an. id eſt, ad talem ætatem perueneret. Vel die prima quaque, id eſt quàm cito poteris, vel dies ceſſerit. & facit ſ. de adimen. leg. l. 3. §. 1. ibi. Idem dicendum &c. Accur.

f *Acciderit.*] id eſt deceſſerit. & inf. de verb. ſign. l. in vulgari in fi. Accur.

g *Adeatur.*] & ſic conſtat non ceſſiſſe diem.

h *Cedet.*] quod eſt aduenientе conditione, vel die incerto, ſi ſic fuit relictum, vt dixi, Cum erit 14. an. vt ff. tit. 1. l. ſi Titio. Si autem purè, vel diem certum, tunc pendet reſponſio ex eo, quod eſt ſup. eo. l. apud. §. Amiſtia. & l. ſi ille. §. 1. in fi. & ibi no. ſingulare autem fideic. purè cedit a morte teſtatoris, vt C. de cadu. tol. l. vn. §. In nouiſſimo. Et no. quod dictio prius, poſita in verbis teſtatoris facit dubium. Nam poteſt intelligi, priusquàm ceſſerit dies fideicommiſſi in perſona filij vel prius quam reſtituas. Accur.

i *Pertinere.*] iſta reſponſio temperatur ſtatim, ſed poſtea ex toto emendatur, vt ibi dicit Marcellus &c.

1 Fl. quæſtio.

2† Fl. reſcriptum.

3† lib. 30. Dige. al. Paulus. 41 deceſſit & intel. huius l. vi. p Mar. Ant. Bau in lc. cũ filio. nu. 168. de lc. 1.

4† Fl. aut ſi.

5† Fl. ma tri ei⁹ des reddas.

6† Fl. de ceſſiſſe.

7† Fl. ce dit.

hæredis pueri. [a] Marcellus, Sed testatoris voluntati[b] congruum est, quandocunque puer decesserit, siue antè, quàm dies fideicommissi redat,* siue postea, ad matrem transferri fideicommissum, si non iam puer hoc acceperit,[c] hocque iure vtimur.

Valet fideicommissum, per quod rogatur dominus restituere seruo instituto. Bar.

Si seruo hærede scripto dominus[d] rogatus est eidem seruo restituere hęreditatem, cum liber esset, vtile fideicõmissum est.[e]

Seruo, qui subiacet restitutioni cum vniuersitate põt libertas testamento relinqui, & fideicommissario æstimatio debebitur. Bar.

¶ Si quis filium suum ex asse hæredem instituit, & codicillis, quos post mortem filij aperiri iussit, [f] fidei eius commisit, [g] vt si sine liberis decessisset, [1] † hæreditatem suam sorori suæ restitueret, & filius, cũ sciret, quod in codicillis scriptum esset, Stichum seruum hæreditarium testamento suo liberum esse iussit: hæredes filii pretium eius serui sorori defuncti[h] præstare debent; libertate fauore i sui [2] † [k] seruata. Hoc amplius, & si ignorasset filius codicillos à patre factos, nihilominus hæredes eius pretium [l] præstare debebunt, ne factum [3] † eius alteri damnum afferat. [m] Sed & si seruus ille à Sempronio [n] hæres institutus sit, eãque hæreditatem postea, quàm ex testamento fratris ad libertatem peruenit, [4] † adierit, hæreditatis [o] quoque [p] æstimationem hæredes fratris sorori eius præstare debent, quia si manumissus nõ esset, iussu mulieris adire eã potuisset. Si verò viuente filio Sẽpronius decesserit, hæreditas in causam [5] † fideicõmissi non deducetur, [q 6] † quippe ab ipso filio adire iussus hæreditatem ei acquiret.

Ciuitatibus, quæ non sunt hostes imperij, potest hereditas per fideicommissum relinqui, & restitui, & agere possunt per suos syndicos. hoc dicit cum princip. l. seq. Alexander.

Paulus. [7] †

LEX XXVI.

OMnibus ciuitatib. [r] quæ sub imperio populi Romani [s] sunt, restitui debere, & posse hæreditatem fideicommissariam, [8] † Apronianum [t] Senatusconsultum iubet. Sed, & actiones in eas [u] placuit ex Trebelliano transferri. Sed, [9] † municipes ad eas admittuntur. [u]

---

a *Pueri*] sic supra eodem. l. ex facto, §. si quis rogatus. Accursius.

b *Voluntati*] sic ff. eo. l. mulier, §. Brasidas. nã similis est ibi interpretatio voluntatis in dubio, & hoc nisi contra, posset, quod potest, vt ff. eo. l. vbi putè. §. i. & ff. de cond. & demonstra. l. in conditionibus, & C. de lib. præte. vel exhæred. l. 3.

c *Acceperit*] [scilicet bona, quia tunc transmittentur putè ad hæredem.

d *Dominus*] cui per eum quæsita est hæreditas. Acc.

e *Fideicommissum est*] non tamẽ locum habet Trebellia. quo ad quartam deducẽdã, quia non, vt hæres, sed vt dominus est rogatus. vt ff. de lega. 1. l. cum filio, & dixi. ff. eo. l. 1. §. 1. & l. mulier. §. fin. sed quo ad alia remedia locũ habet Trebel. scilicet, vt eo libero facto cogatur restituere, & transeũt actiones. Non autem dico, quod cogat manumittere, sicut nec pater filium emancipare, vt ff. de lega. 1. l. filius, §. secundum vulgarem. Accur.

f *Iussit*] ne soror insidiaretur filio, vt Insti. de pupil. sub. §. igitur.

g *Fidei eius commisit*] qđ fieri potest, vt C. eod. l. 2.

h *Defuncti*] scilicet prædicti filij. Acc.

i *Fauore*] Sed quis est fauor, cum idem sit in fundo vendito, vt ff. de leg. 2. l. fi. §. fi. & l hæres rem, quæ sunt contra. Sol. quãdo ignorat hæres, nõ est fauor, sed quando sciuit: sic, vt hic, sic, & aliàs distinguit scies ab ignorante, vt ff. de transact. l. fi. vel subhic, maximè, & facit bene ad §. ff. de verb. oblig. l. si seruum. §. de illo. & ff. de dona. l. 2 Sed contra, ff. quis & à quib. l. hĩs. vbi hĩs nõ põt manumittere. Sed ibi erat putè legatus, & sic factus legatarij: hic sub cõdõne relictus, & sic interim hĩdis, & põt ab eo manumitti, ad qđ facit ff. de leg. 1. l. si qs inquilinos, §. 1. & Insti. de le. §. si res. Sed hoc nõ placet Io. quia, & in illa l. hĩs. dicit in proprio hĩdis. Quare dic ibi, Nihil agit, ff. quo minus dei æstimatio, sed libertas tenet. Vel ibi inter viuos, hic ĩ testõ hĩs dedit libertatẽ. Itẽ adhuc contra. inf. quis, & à quib. l. generaliter, §. fi. Sol. vt mõ dixi de alio contrario. Itẽ adhuc ff. sup. de condictio. indebiti. l. ĩ summa, §. penu. vbi distinguitur sciens ab ignorãte. Sol. hic hĩs est qui intelligitur eadẽ persona cũ defuncto, vt in Auth. de iureiu. à mor. præ. §. 1. coll. 5. vnde non permittitur ei ignorare qđ defunctus sciuit: ibi. n. est extraneus. Sed obijcitur huic sol. infra de donatio. causa mortis l. si is, cui. vbi etiã extraneus ignorans donatarius tenetur, sed ibi erat in culpa lata donatarius, quãdo nõ cogitauit posse remouere per conualescentiã & aliis modis. Item adhuc, cõtra. C. cõmunia, de leg. l. fi. §. sed quia, vbi etiam hæres nõ manumittit. Sed ibi putè, vel die certa, hic sub condõne, vel die incerta, quæ pro condõne hĩ, vt ff. de cond. & demonstrationi. l. dies incertus. Sed tunc obst. in ea. l. §. finautẽ sub cõdõne. Sed ibi nõ dicit de manumissione, sed de cæteris alienationibus, quæ fieri nõ dẽnt pendente cõditione, & sic est speciale in libertate. Nã & seruus alio modo alienatus conditione pendente, ea existente reuocaretur. Alij dicunt, quòd hoc corrigitur per illum, §. finautem, vt non possit manumitti, sicut nec alio modo alienari.

k *Sui*] scilicet libertatis.

l *Pretium*] ſ. serui prædicti. Acc.

m *Afferat*] vt supra de alien. iud. mutan. cau. fac. l. prima, in prin. & de noxa. l. electio. §. finali. Argo. contra, inf. de sepa. l. 1. in fine 1. respon. Hug.

n *A Sempronio*] scilicet quodam extraneo.

o *Hæreditatis*] scilicet fideicõmissariæ.

p *Quoque*] non solum serui, sed videtur posse pœnitere, quando ignorauit, vt supra de ĩterrog. actionib. l. de ætate. §. ex causa. Sed ibi aderat cõsulebatur in alijs: hic vero datur huic soror, in alium reuertitur ad hanc hęreditatem. Item adhuc nõ videtur nocere tãs ignorare, vt Insti. de actio. §. si quis agens. Sed ibi ignorantia se excusat à dãno, quod haberet propter plus petitionem: hic non excusat a damno hæreditatis. Accur.

q *Non deducetur*] vt ipsa, vel eius æstimatio præstetur sorori, vt insta eod. l. in tamen §. 1. & sup. eod. l. in fideicommissariam, in princ. Accursius.

O *Omnibus*] C. AVSV. Institui mihi hæredẽ Titiũ, & rogaui eum, vt eã restitueret cuidã ciuitati suppositę Romano imperio, & decessi. Nunqd tenet Titius restituere dictæ ciuitati? Et dĩ, q sic, & ea restituta trãseunt hĩditariæ actiones in eam, & cõtra eã ciuitatẽ, & municipes, qui morantur in ea ciuitate, admittuntur ad eas actiones exercendas, & ad se defendendum. Debent ĩs ad hæc explicanda habere actorem. h. d. cum prin. l. seq. Viu.

r *Omnibus ciuitatibus*] vel parti ciuitatis. vt supra de lega. primo. l. si quis à filio. §. finali, & etiam vicis. vt supra de legat. primo. l. si hæres, §. primo. Item econtra institui. & de restituendo grauari possunt. vt supra eodem. l. recusare. §. item ff. municipes, & facit inf. de lib. vni. l. prima, & C. de hæredibus instituen. l. hæreditatis. & C. eod. l. 3. & sup. de leg. 1. l. ciuitatibus. Acc.

s *Romani*] sed ciuitates hostium sic non sunt capaces.

t *In eas*] ciuitates, & econtra eis dantur, vt subijcit. Sed &c. vt supra eodem. l. prima in princip. & continua eum lege sequen.

u *Admittuntur*] ſ. ad agendum.

---

* Cõtr. gl. in c. s. & ibi la. per Pa not. extra de restit. spolia.

2† Aliàs, semi.

5† Fl. eã.

6† Fl. deduceret.

3† Dux. Cuiusq; alteri.

4† Flo. peueneret.

7† li. fugu. de senatusco.

8† Flo. fideicõmissam.

*extatur l. 1. ff. sup. de lib. vniuers. qđ latuit Accur. vi. Vlp. fragtit. 22. erat de fideic. libert. factũ. M. & L. Antoninus imper. Aproniano. P. Cos. anno 1425. vrbis.

9† Fl. deem. &.

a ¶ *Ita tamen, Actorem*] vel ſyndicum, vt ſup. quod cuiuſq; Vniuer. l. 2. §. quibus, & l. item eorũ, §. ſed & ſi ita decreuerit, & debent eligere omnes de municipio, vel ciuitate, vel maior pars, vel ordo Decurionum, vel maior pars cũ duæ partes affuerunt, vel nullum eligẽt, ſi ſit aliquis cui de conſuetudine hoc facere liceat, vt ſupra qũ cuiuſque Vniuer. no. l. planè, & l. Prætor. & ipſi etiam adminiſtratores municipium poterunt hoc facere, vt ſupra de eõ di. & demon. l. municipibus, & quod cuiuſque Vniuer. nom. l. fi. Accur.

1 ¶ li. 40. Digeſt.

¶ *Si ſeruũ*] CASVS. Inſtituit mihi hęredẽ Titium, & rogauit eũ quòd reſtitueret hæreditatem meã Seio, & deceſſi. Poſtea Titius dicens ſibi ſuſpectam hęreditatẽ, fuit coactus adire, & ante quam hęreditatem reſtitueret dicto Seio, Caius extraneꝰ inſtituit ſibi hæredẽ Stichum ſeruum dictę hereditatis meæ, & dictus Titius iuſſit eum adire, & ita eam hęreditatẽ Caij ſibi acquiſiuit, & ita habet modò Titius hęreditatem meam, & hæreditatẽ Caij. Nunc quæritur, an vtranque reſtituere teneatur dicto Seio fideicommiſſario? Et dicitur, quod nõ, niſi meam, ſicut nec tenetur ei reſtituere illud, quod ſeruus hæreditarius ſtipulatus eſſet ab aliquo poſt aditam à ſe hærede hæreditatem: aut per traditionẽ accepiſſet: aut fructus, qui ex rebus hæreditarijs percepti fuiſſent ante moram reſtituendæ per eum hæreditatis. Et bene dixi, poſt aditam à ſe hærede hæreditatẽ: quia ſi ante aditam prædicta tria, vel aliquod eorum intetueniſſet, benè teneretur Scio fideicommiſſario reſtituere. Vtia.

2 ¶ Fl. adiecit iuſ fiſſet.

* Iſte rex. eſt ſingulſm Ang. hæres qui fecit morã in adeundo non vĩ ſe eſſe in reſtituẽdo, ſed noua interpellatione opus eſt, ſm Imo. & Alex. hic.

Iulianus. 3 †

LEX XXVII.

ITa tamen, vt ij, quibus reſtituetur hæreditas, actorem [a] eligant, & ad agendum, & ad excipiendas actiones.

Quæſita per ſeruum poſt aditam hæreditatem ab hærede coacto, non veniunt in reſtitutionem, ſecus in quæſitis hæreditate iacente. Bart.

¶ Si ſeruum hæreditarium hęres, qui coactus [b] adijt, iuſſerit [2] † adire hæreditatem ab alio [c] eidẽ ſeruo [d] relictam, & tunc [e] hæreditatem, quam ſuſpectam ſibi eſſe dixerat, reſtituerit, an ẽt eam hæreditatẽ, quę per ſeruum acquiſita ſit, [f] reſtituere debeat, quæritũ eſt. Dixi, non magis hanc hæreditatem in reſtitutionem venire, quam quod ſeruus hæreditarius poſt aditam hæreditatem [g] ſtipulatus fuiſſet, aut p traditionẽ accepiſſet, aut fructus, qui ex reb. hæreditarijs percepti fuiſſent: vtique [h] ſi nulla mora [h] fideicommiſſo facta fuiſſet. Sed ſi quid * ante aditam [i] hæreditatem ſeruus ſtipulatus fuiſſet, aut per traditionem accepiſſet, id reſtitui debebit: ſicut fructus ante aditam hæreditatem in reſtitutionem venirent. 3 †

Qui coactus adijt hæreditatem, commodum ex hæreditate conſequi non debet. Bar.

¶ Qui ſuſpectã ſibi hæreditatem dicit, nullum commodũ [k] ex teſtamẽto conſequetur, quod habiturus non eſſet, ſi hæres inſtitutus non fuiſſet, aut non adiſset. Et ideo ſi pupillo [l] ſubſtitutus fuerit ita, 4 † Quiſquis mihi [m] hæres erit, idem filio meo hæres eſto: hæreditatem, quæ ad eum [n] ex ſubſtitutione peruenerit, reſtituere cogendus erit. Si verò detracto hoc articulo, Quiſquis mihi hæres erit ſubſtitutus ita fuerit, Titius filio meo hæres eſto, tum [o] ſi ſolus patris 5 † hæres extiterit, nihil ominus cogendus erit hæreditatẽ pupilli reſtituere. P Si ceſſi. Poſtea Titius dicens ſibi ſuſpectam hæreditatẽ meã fuiſſe eam coactus adire, & poſtea ante quam reſtitueret ei Seio, deceſſit dictus impubes in pupillari ætate, & ita ſucceſſit ei d. Titius. Valuit enim ſubſtitutio, quã feci eidem exhęredato quantum ad bona, quæ habet aliunde, quam à me dictus impubes.

Quæritur, nunquid vtlanq; hæreditatẽ teneatur Titius reſtituere Scio fideicommiſſario, ſcilicet meam, & impubetis? Et dicitur quòd ſic, & hoc ſecundum dictam regulam. Nã hæreditatem impubetis non habuiſſet, niſi meam hæreditatem adiuiſſet: vtpotè principali meo teſtamento irrito, cũ ex eo non fuiſſet adita hæreditas, & ſic per conſequentiam pupillare euanuiſſet. Et idem eſt, retento eodem caſu, ſi non feci ſubſtitutionem prædictus verbis, 4 † Quiſquis mihi hæres erit, idem filio meo hæres eſto, &c. ſed ita feci dictam ſubſtitutionem, Titius filio meo hæres eſto. Nam ſicut in ſuperiori caſu ita & in hoc tenebitur reſtituere Titius Scio vtranque hæreditatẽ. Si verò retento iſto proximo caſu dediſſem cohæredem Titio in mea hereditate quendam extraneum, puta, Sempronium, & poſtea cohæres adiuit pro ſua parte, & Titius coactus adiuit pro ſua: reſtituendo Titius ſuam partem d. Scio fideicommiſſario, poterit ſibi retinere hæreditatem impuberis, quam, vt dictum eſt, habuit ex ſubſtitutione. Et eſt ſecundum dictam regulam: quia etiam ſi ipſe Titius omiſiſſet pro ſua parte meam hæreditatem, & adire, non fuiſſet coactus: potuiſſet nihilominus adire ex ſubſtitutione, de hac dictam hæreditatem impuberis, & hoc ideo potuiſſet, quia cohæres eius (vt dictum eſt) adiuit pro ſua parte meã hæreditatem, & ita in hoc caſu principale meum teſtũ nõ fuiſſet irritum, cum ex eo adita fuiſſet hæreditas mea ad minus per vnum de hæredibus, quos inſtitui, quod quidem ſufficit ad hoc, vt valeant ſecundæ tabulæ, ſiue ſubſtitutio pendens ex meo principali teſtamento, vt hic dicit. Vtia.

* Intell. huius, l. ponit Hier. Zanfran. in l. in fideicõmiſſarii. num. 11. ſup. tit.

3 ¶ Fl. veniant.

4 ¶ Fl. fuit itaque

5 ¶ Fl. patuit.

a *Ita tamen*] vel ſyndicum. b *Coactus*] per iudicem, quia eam ſuſpectam dicebat. c *Alio*] quia quidam inſtituit hæredem, & rogauit, vel iuſſit eum reſtituere huic ſeruo. d *Eidem ſeruo*] aliàs hærede, & aliàs hæredi: quia fuit ab alio ſeruus inſtitutus. Accur. e *Et tunc*] i. poſt acquiſitionẽ hæreditatis per ſeruũ factam. f *Acquiſita ſit*] quia iuſſit eum adire, vt ſup. dixit, & ſic iam erat ei acquiſita: & non obſt. ſup. eo. l. quidam. §. fi. 1. reſp. g *Hæreditatem*] ab hærede. h *Si nulla mora*] nec rogatus eſt, vt cum incremento reſtituat, vt inf. eo. l. facta. §. ſi hæres ante, & ſup. eo. l. in fideicõmiſſarium. §. quoties, & quod no. in principio eiuſdẽ. Nec ob. inf. proxi. in fi. vt ibi dicam. i *Aditam*] per eum, qui dicebat eam ſuſpectam. k *Qui ſuſpectam*] CASVS. Regulam ponit, quam poſtea ſpecificat. Et eſt regula talis. Hęres, qui ſuſpectam dicit hereditatem, in qua eſt inſtitutus, & quã alij rogatus eſt reſtituere, & q propter hæc coactus eſt eã adire, & reſtituere fideicommiſſario, non debet conſequi aliquod commodum ex teſtõ, in quo fuit data ei dicta hęreditas, quod quidem cõmodum habituus nõ fuiſſet, ſi hæres inſtitutus nõ fuiſſet, aut non adijſſet. Si autem potuiſſet habere illud cõmodũ, etiam ſi non adijſſet, bene habebit locum coactus adiẽs. Vñ pone, q inſtitui mihi hæredem Titium, & filium meũ impuberem exhæredaui, & ita poſtea dixi. Quiſquis mihi hæres eſto, &c. ſed ita feci dictam ſubſtitutionem, Titius filio meo hæres eſto. Nam ſicut in ſuperiori caſu ita & in hoc tenebitur reſtituere Titius Scio vtranque hæreditatẽ. Si verò retento iſto proximo caſu dediſſem cohæredem Titio in mea hereditate quendam extraneum, puta, Sempronium, & poſtea cohæres adiuit pro ſua parte, & Titius coactus adiuit pro ſua: reſtituendo Titius ſuam partem d. Scio fideicommiſſario, poterit ſibi retinere hæreditatem impuberis, quam, vt dictum eſt, habuit ex ſubſtitutione. Et eſt ſecundum dictam regulam: quia etiam ſi ipſe Titius omiſiſſet pro ſua parte meam hæreditatem, & adire, non fuiſſet coactus: potuiſſet nihilominus adire ex ſubſtitutione, de hac dictam hæreditatem impuberis, & hoc ideo potuiſſet, quia cohæres eius (vt dictum eſt) adiuit pro ſua parte meã hæreditatem, & ita in hoc caſu principale meum teſtũ nõ fuiſſet irritum, cum ex eo adita fuiſſet hæreditas mea ad minus per vnum de hæredibus, quos inſtitui, quod quidem ſufficit ad hoc, vt valeant ſecundæ tabulæ, ſiue ſubſtitutio pendens ex meo principali teſtamento, vt hic dicit. Vtia. k *Commodum*] vt ſup. eo. l. quia poterat, ſic ſup. ad Sylla. l. ſequen. §. 1. & inf. eo. l. ſi patroni. §. adeo. niſi ſint fructus, vel quæ vice fructuum cenſentur, vt ſup. §. proxi. Item econtra nec etiam incommodum, vt inf. ea. l. 3. ſi perceptis, & ſup. eo. l. apud Iulianum. in prin. Accur.

l *Si pupillo*] ſortè exhæredato. Accur.

m *Quiſquis mihi*] 3 & per quæ verba quis admittatur, habes ſup. de vulg. ſubſti. l. qui liberis. §. fi. & no. quod hæc verba inducunt conditionem hanc: ſi eris mihi hæres, ſis & filio meo, quæ conditio non intelligitur inf. proxi. caſu.

n *Ad eum*] inſtitutum, vel rogatum. Accur.

o *Tum*] id eſt, tunc, alias accipitur p. aliquando: vel accipitur pro vna parte, vt tum Petrus, cum Martinus currit, alias eſt in textu, tunc.

p *Pupilli reſtituere*] & eſt ratio, quia hanc non haberet, ſi non adiſſet paternam: vtpote principali teſtamento irrito, cum ex eo non fuiſſet adita hæreditas: vt infra de cõtra tabu. as. l. filium. §. quod ſi ita. & §. ſed cum exhæredato, & ſic per conſequentiam pupillare euaneſcit: vt no. ſup. eod. l. apud. §. idem Iulianus. Aug.

f No. regulare, q verbũ quiſquis iunctũ verbo futuri tẽporis facit conditionẽ. Bal. in l. qui liberis, in prin. ſup. de vulg. & pupil. ſubſtit.

a *Si vna cohæredi]* aliũ à pupillo & sic non obſt. supra de vul. ſubſt. licèt ſi plures ſint filij. n. ſi. vbi dicit quod ſi hæredem habeo pupillũ tm̃ & repudiauero paternam, nõ poſſum poſtea habere pupillarem, tãſi eſſem frater impuberis: vt inſtit. quib. mod. filius ſ. patri. ſed certe quãtũ ad hunc ſ. hic dicit, idẽ dico. & ſi pupillũ tm̃ habeo cohæredẽ: quia poſſum hãc pupillarẽ ex ſubſtitutione, licet repudiauerim paternã: puta ſi pupillus adeat: alioqn pupillare nullũ eſſet, cum nemo adijſſet paternã hãditatẽ, vt dixi. Et ita, cũ hoc commodum poſſet hãc licet repudiauerit paternã, cũ tñ pupillus adijt, nõ debet venire ad reſtitutionẽ, vt in princ. huius. ſ. illud tamen bene dico, quod hoc caſu non poſſum habere ex ſubſtitutione pupilli, quin habeã paternam: quia eam non inuento immixtam, vt dicit dictus. ſ. filio, in fi. Vel poſſet illud intelligi, cũ pupillus non adiuit, & ego repudiaui. Sequitur ergo, quod pupillare non valeat, & ea nihil ex eo habere poſſim.

1 † Fl. dicet.

2 † Flor. transferẽtur.

b *Cohæredem adeunte]* ſufficit enim vnum ex hæredibus adire paternam, ad hoc, vt valeant ſecundæ tabulæ, vt hic, & ſup. eod. l. apud ſ. Iulianus. & diſtingue hic, vt no. C. de iure delib. l. quidam.

c *Ipſe patris]* ſubſtitutus. Accurſ.

d *Si pater]* CASVS. Filium meum Titium in mea poteſtate conſtitutum, inſtitui mihi hæredem, & rogaui eum, vt hæreditatem meam reſtitueret Sempronio, & deceſſi. Poſtea idem meus filius dicebat ſibi ſuſpectam hæreditatẽ, & ideo nolebat ſe ei immiſcere. Sempronius autem eratcõtentus, quod ipſe reſtitueret ei ſine immixtione, & ita ipſi ei reſtituit. Bene valet reſtitutio. Viuia.

e *Reſtituat]* caue tibi, quia nil dicam cogatur adire, & vt quã non: cum n. ſuus eſt & neceſſarius, non oportet, quod plus adeat. Sed dic vt adire cogatur, vt ſup. eo. l. recuſate. ſ. memini ſſe, & poteſt eſſe ratio, quia debitor hæreditarius negaret forte ſuum fuiſſe, & probaret falsò eſſe emancipatum: & reſtitutio inueniretur nulla. Item quia a eſt hæres nomine non re: vt teneatur creditoribus: vt C. ſi tr. te ab hæred. abſti. l. r. ergo è contra nec agere põt nec habet quid reſtituat. Dicit tñ H. & bene, q̃ ſi non curet fideicommiſſarius cogere q̃ adire, q̃ ſatis eſt ei, q̃ eſt hæres, licet ſe abſtineat: vt ſ. de fideicom. lib. l. cum quaſi. ſ. ſed & ſi q̃s, & ſup. de mino. l. & ſi fines. ſ. ſed quod Papinianus. & expreſſe hic ſubijcit. Sed nõ ne reſtituẽdo vi adire, ſicut qui ſoluit creditoribus vt C. de iure delib. l. 2. fit enim nuda voluntate: vt Inſtit. de hæred. quali. & diffe. ſ. fi. Reſp. non: quia non ſit eo animo: ſed magis animo cõtrario, vt non ſit hæres: cũ coactus hoc faciat.

1 An dicatur ꝓprie hæres, qui nomine tñ eſt hæres, vide ad longũ per Bald. in l. ſi nõ ſpeciali, ꝑ. co. C. de teſtamen.

¶ *A patre]* CASVS. Inſtitui mihi hæredem Seium, & Ceium filium meum impuberem eam hæredauit, & eidem filio taliter ſubſtituit dictũ Seiũ, ſi dictus impubes decederet in pupillari ætate. Itẽ rogauit dictum Seium, vt reſtitueret Titio hæreditatẽ, quæ ad eum ex ſubſtitutione peruenerit. & deceſſit Titius, viuẽte d. impubere, vult cogere Seiũ, vt adeat hæreditatem meã, ad hoc, vt poſtea, impubere decedente, Seius poſſit eidem Titio reſtituere hæreditatem dicti impuberis, ſicut ego teſtator eũ rogaui, dicens eidẽ Seio, ſi tu non adeas hæreditatẽ teſtõris, non habebis hæreditatẽ filij mei impuberis, & ita reſtituere mihi eã nõ poteris. Numquid põt eũ ad hoc cogere. D. ſtinguitur, aut impubes viuit, aut non. Primo caſu nõ põt, ꝓp duas rationes. Vna eſt, quia idẽ Titio dedi fideicõmiſſum hæreditatis filij ſui ſub cõditione, ſi filius meus decederet in pupillari ætate, ipſe autẽ adhuc viuit, & ita non extitit adhuc cõditio fideicom. Secunda ratio eſt, quia non probè agit dictus fideicommiſſarius de hæreditate dicti pueri adhuc viuẽtis. Secundo autẽ caſu poteſt dictum hæredem cogere. Sed pone i hoc ſecundo caſu, eũ non viuit impubes, quod Seius a me inſtitutus habuit cohæredem Sẽpronium, & ambos eos hæres ſubſtituit prædicto modo dicto meo filio. Numquid ambo poterit cogere fideicommiſſarius adire hẽ editatem meã? Et dicitur quod non: ſatis eſt enim ſolum vnũ cogi adire. Nam vno eunte ſolo adeunte cohæres ſuus etiam qui meam partis hæreditatem non adijt, cogetur adire, & reſtituere fideicommiſſario hæreditatem dicti mei filij. Viu.

3 † Flor. aget.

4 † Fl. fuerint.

e *A patre]* ſcilicet, filij exhæredati. non dico à patre inſtituti hæredis.

f *Subſtitutus]* pupillariter, quod poteſt: vt Inſtit. de pupil. ſubſti. ſ. non ſolum. Accurſius.

¶ A patre[e] hæres ſcriptus, & ex hæredato filio ſubſtitutus,[f] ſi rogatus fuerit hæreditatẽ, quæ ad eum ex ſubſtitutione peruenerit, Titio reſtituere: cogendus non eſt, viuo pupillo, patris hæreditatem adire: primum, quia ſub conditione[g] fideicommiſſum datũ eſt: deinde, quia non probè de hæreditate viuentis pueri agitur.[h] 3 † Mortuo autem pupillo, compelli debet hæreditatem patris adire.[i] Quod ſi duo hæredes à patre[k] inſtituti fuerunt, 4 † vtriuſque fideicommiſſum ſit, vt exhæredati filij hæreditatem reſtituerent,[l] ſatis erit, vel vnum[m] cogi adire: hoc enim facto etiam is, qui patris hæreditatem non adit, filij hæreditatem adire, & reſtituere cogetur.

g *Sub conditione]* hæc cõ non eſt ſufficiens, vt ſup eo. l. apud §. Antiſtia. & l. ille a quo in prin. ſed pro eo facit Inſt. eod. l. facta. ſi ſub conditione. & §. ſi in danda: ſed dic vt no. d. §. Antiſt. a. & l. ille a quo, & l. ſed ſi ante. & l. 2. §. pen. Accurſ.

h *Agitur]* ſ. ſic vt cogamur adire, & reſtituere. vt hic, & ſup. de vulg. ſubſt. l. 2. §. plane. ſic & inſt. de coll. bo. l. 2. §. ſi impubes. Sed in aliũ modum agitur q̃ſque de vitentis hæreditate. C. vt in poſſ. legat. l. cum Archimedotã. & C. ad Treb. auth. contra rogatus. & ſup. de hære. vend. l. 2. §. illud. Accurſ.

i *Patrem adire]* & etiam pure reſtituere, vt infra proxi. dicitur vel colligitur.

k *A patre]* ſcilicet exhæredati, & dic exhæredato pupillariter ſubſtituti.

l *Reſtituerent]* Titio. Accurſius.

m *Vel vnum]* vel, pro ſaltem. & facit ſup. eo. l. apud Iulianũ, §. item Iulianus. & l. nam quod. §. qui compulſus. & ſup. eo. l. qui ſuſpectam. & quod in eis no.

¶ *Quatus]* CASVS. Inſtituit mihi hæredem Titiũ, & rogauit eum, q̃ reſtitueret hæreditatem meã Seio, & filium meum emãcipatũ prætert. & deceſſit. Poſtea d. meus filius accepit bono poſſ. cõtra tab. & ita accepit hæreditatẽ ab ipſe Titio. Certe a modo inſtitutus nõ tenetur adire & reſtituere hãc hæreditatẽ Seio: ſicut nec legata nec fideicommiſſa ꝑ hæredem modo cogitur. Sed pone, q̃ d. Seius fideicõmiſſarius erat de liberis, vel de parentibus teſtõris, quibus quidẽ dẽt filius cõtra tabulas petens reſtituere fideicõmiſſum eis à ſcripto hærede relictũ: vt inſ. de leg. ſ. l. 1. & l. Sabinus. nõ cogitat d. Seius ita. Ego volo facere cogi d. prætertitum, vt petat bon. poſſ. cõtra tabu. quam ſi ipſe non nunc petat, hæres forte decedet exhæreditatus à ſe hæreditatem, & filius forte omittet cõtra tabu. & ita interibit fideicõmiſſũ meum, & ita petet cor. ſi prætor prætertitum cogi. Certe non propter hoc debet cogi prætertus. Nam poteſt cogi hæres adire, & reſtituere. Itẽ & filium prætertitum non fuit rogatus reſtituere. Viuia.

Accurſi

a *Accipit*] multò magis ſi querelã inofficioſi teſtamenti proponat exhẽdatus: cũ & tunc reſcindãtur relicta, vt ſ. de inoff. teſt. Papian. ſ. ſi nec obſ. ſu. eo l. ille à quo. §. 1. qui ubi ſolus hĩs contendebat de viribus teſtamenti, nec apparebat filius qui contra tabulas peteret: hic autem apparet.

b *Heredis*] alius. § filius.

c *Cogitur*] hęres ſcilicet prius. Ităq; nec filius, præterquam liberis, & parentibus, & quibuſdam aliis, vt ſ. de leg. præſt. l. 1.

d *Compelli debet*] niſi fideicommiſſari[9] eſſet de liberis, vel ſimilibus. Nam tũc à filio eſſet dãdum fideicommiſſum ꝑ portione virili, vt ſ. de leg. præſtan. l. 1. & l qui filium. in fi. & l. ſeq. & l. viriles. & l. ſi portio. & hæc ſunt ĩm iura vetera. Sed qd hodie, cũ ex cã prætentionis, vel exhæredationis non intretur, niſi inſtitutio: Rſp. ſm. M. nec hodie cogi. ut, cũ ipſo iure nulla ſit inſtitutio, ſed irrita. ſed ĩm nos q dicimus irritã dam, põt dici. vt ĩe ſtim poſſit cogi adire. & reſtituere filio differente agere, ſecus ſi iam agat. vt hic Accurſ.

e *Marcellus*] ſ. rñ. Et Pone. Pater filiũ emancipatum præterijt. extraneũ inſtituit. & de reſtituenda hæreditate Titio poſt mortem ſuam rogari grauauit. Dicit ergo filium non cogendum petere contra tabulas: quia iam intercideret fideicommiſſum præſtandũ mortuo hęrede, ĩcu poſt mortem hæredis. & filio omittente bonorũ poſſ. & ſic ſtamus pro fideicommiſſo. vt valeat. vt ſup. e. l. ex facto. 4. ſed ſi naufragio. Si autem filius ſponte vellet petere bñ poſſe, vt ĩ. pr. Vel pone. vt j. e. §. qui rogatus. Acc.

f *Fideicommiſſum*] ſ. præſtandum. Acc.

¶ *Qui ex Trebelliano*, CASVS. Titius inſtituit ſibi hĩdẽ Seium. & rogauit eũ de reſtituenda hĩditate Caio. & deceſſit poſtea. Scius reſtituit hĩditatem Caio. vult mõ idẽ Scius hæres agere ĩ aliquem debitorem hæreditarium. certè repellitur exceptione reſtitutæ hæreditatis. Sed. & ſi creditor hĩditarius agat ĩ eundem Seium, eadem exceptione repellit eum: dictæ autem actiones hæreditariæ competunt d. Caio fideicommiſſario, & ĩ eum non ſolum hæ quas dictus hæres habebat ge quo reſtituit ei hæreditatem, ſed etiam hæ quæ ſub condꝫione erant tunc temporis, quarumq. dies non ceſſerat adhuc. ſed poſteà condõne exiſtẽte. Sed ſi cõtingat hæres à creditoribus hæreditarijs ante reſtitutionem hĩditatis non hẽt exceptionem. cum tanto minus debeat poſteà ſoluere fideicõmiſſario in reſtitutione hæreditatis. quantum ſoluit dictis creditoribus. Vide *Pete* ſ. vt Inſtit. de fideicom. hæred. §. reſtituta. & ſu. eo l. ſ. quanquam.

h *Actiones*] vtiles. & Prætoriæ: vt inf. e. l. quamuis. niſi de nouo hæres acquiſiſſet. vt ſup. eo. l. hæres.

i *Adimendus non eſt*] contra legatarios, & creditores Et ſic cõ ſe præcedit petitio relictorum reſtitutionem. q ſique ſi quitur. vt ſup. eo. l. qui quadringenta. & l. Marcellus. §. idem Pomponius. & l. cogi §. inde quæritur.

k *Reſtituatur ſi*] vel ſi non ſit vnde teneat. grauebitur hęredi a fideicommiſſario ĩ. eo. l. cum hęreditas ex fideic.

¶ *Trebellianum*] Caſus. Mæuius inſtituit ſibi hĩdem Seiũ. & rogauit eũ. vt reſtitueret Caio hĩditatem ſuam. ſ. Mæuij prædicti. vel quotam eius partẽ. & deceſſit. Et poſteà d. Scius reſtituit Caio: nunquid tranſeunt actiones in fideicommiſſarium ex Trebelliano? & nunquid hẽt locum Trebellianũ? Et dicꝫ ſine dubio in hoc caſu locũ hẽt. Sed pone. q dict. Mæuius rogauit dictũ Scium ſuum hęredẽ, vt hæreditatem Titij adiret, & reſtitueret d. Caio. q quidẽ Titius inſtituit ſibi hęredẽ dictum Seiũ. & idẽ Scius adiuit hæreditatem Mæuij. & ĕt hæreditatem d. Titij. Nunquid d. Caius poterit petere à Scio hæreditatẽ Titij? Et dicꝫ ſic. perinde. ac ſi Mæuius rogaſſet eundem Seiũ de reſtituendo Caio fundũ. qui eidem Scio a Titio legatus eſſet. Si ãt idẽ Scius dicat ſibi ſuſpectam hĩditatẽ Mæuij, nõ dẽt cogi eam adire. quia non eſt rogatus eam alij reſtituere: ſubaudi. nec cogitur præſtare Caio Titianam hĩditatẽ prædictam: quia nihil habet à Mæuio. qui rogauit eum de Titiana reſtituẽda, ex quo. ſ. non adit hęreditatem Mæuij. Sed quid, retento eodẽ caſu. ſi Mæuius rogauit Seium hæredem ſuum, vt reſtitueret Caio ſuam Mæuij hęreditatem. & ĕt Titianam. & Scius ſponte adiuit Mæuianam? Certè dimidiam. & quartam hæreditatis Mæuianę reſtituet Caio. i. ſex vncias. & tres. i. nouem vncias. ſ. partes hęreditatis tres. & quartã ſibi retinebit Trebellianicã. Idem eſt in iſto eodẽ caſu. ſi d. Scius à Mæuio inſtitutus, ſit rogatus reſtituere hĩditatem Mæuianam d. Caio. & Titianã cuidam alii. putà. Sempronio. Nã vtroq. caſu adiens Scius hĩditatem Mæuianam ſponte, retinebit ſibi quartã ex ea. & tres partes reſtituet Caio fideicommiſſario. Vtrũ autem in hoc caſu teneatur reſtituere Titianã illi. cui eam rogatus eſt reſtituere. non dicit hic: ſed ego dico. q ſic. ſi tot fructus percepit ex Mæuiana. qui faciant ĩm. quantum valet Titiana: vel ſi ĩm. valet quarta Mæuiana. quanti ſi tota Titiana. & teſtator voluit. q quartam Mæuianę haberet Scius in compenſationem Titianæ fideicom. reſtituendæ. Sed quid. retento eodem caſu. ſi Scius dixerit ſuſpectã hĩditatem Mæuianam? nunquid cogetur eam adire. & reſtituere? Et dꝫ. q ſic. Titianam autem non cogetur adire, nec reſtituere illi. cui rogatus eſt reſtituere. Vide.

l *Trebellianum*] in lib. Ioan. incipit. §. Quod Treb. &c. ſ. de quo ſupra eſt mentio ſup. Vel incipit §. Rñ. ſ. Senatuſc. Trebel. &c. Tu dic. q incipit. Trebellianum. &c. & ſi habes rñ. l. ge cum præcedentibus. & adiunge dictionem. Marcellus. quæ non habebat verbum.

m *Pro parte*] ſ. quota. ſecus ſi rem aliquam. vt ſup. eo. l. cogi. §. generaliter. l. item ſecus ſi partem legauit. vt ſu. e. l. mulier. ſi. Item caue dicit ſuam. non ergo ſi aliquam tantũ. & hic ſubijcit. Quare. &c.

n *Titij*] à quo eras inſtitutus. vt apparet ex inferioribus: ſecus ſi ipſe Mæuius eſſet à Titio inſtitutus: quia tunc locũ habet Trebell. vt ſup. eo l. cogi. §. ſed. & ſi quis.

o *Adieris*] ſ. ſponte.

¶ Quoties filius emãcipatus bonorum poſſeſſionẽ contra tabulas accipit,[a] nulla ratio eſt compellendi hęredis[b] ad reſtituendã hæreditatem: & ſicut neque legata, neque fideicommiſſa cętera præſtare cogitur,[c] ita nec [1]† ad reſtitutionem quidem hĩditatis cõpelli debet.[d] Marcellus.[e] Planè non eſt compellẽdus adire, ſi iam filius [2]† bonorũ poſſeſſionem accepit: [3]† ne intercidat fideicommiſſum[f] mortuo hærede iſtituto, & omiſſa à filio bonorũ poſſeſſione.

Poſt reſtitutam hereditatẽ actiones denegãtur heredi, et contra heredem, & dantur fideicommiſſario: ſecus ante eam reſtitutam. Alex.

¶ Qui ex Trebelliano Senatuſconſulto hæreditatem reſtituit, ſiuè peratà debitoribus hæreditarijs, ſiuè ab eo petatur, exceptione reſtitutæ hæreditatis adiuuari, vel ſubmoueri poteſt. § Actiones[h] autẽ fideicommiſſario competũt, quas habuit hæres eo tempore, quo fideicommiſſario [4]† reſtituebat. Marcellus: Sed eas quoq. actiones, quæ ſub conditione erant, & quarum dies eo tempore nõ cellerat, fideicommiſſario competere placet. Sed ante quam reſtituatur[5] † hæreditas, exceptione aliqua hæres adiuuandus non eſt[i]: cum hoc minus ex cauſa fideicommiſſi reſtituturus ſit.[k] [6]†

Quando teſtor rogat de ſua hæreditate, vel eius parte, hẽt locũ Trebel. ſecus, ſi de hæreditate alterius delata ipſi hæredi, licet ſi ſpõte nõ adiret, cogeretur adire, & reſtituere. A.

¶ Trebellianum[l] Senatuſcõſultum locum habet, quoties quis ſuam hæreditatem, vel totã, vel pro parte[m] fidei hĩdis cõmiſit.[7] ¶ Quare ſi Mæuius te hęredem inſtituerit, & rogauerit, vt hĩditatẽ Titij[n] adeas[8] † & reſtituas, ruq. hĩditatẽ Mæuij adieris:[o] pinde à te fideicom. petetur, ac ſi fundum, qui tibi à Titio legatus eſſet, reſtituere rogatus

1† Fl. nec.

2† Aliàs Planè eſt cõpellendus adire ſi non iã filius bonorum.

3† Deeſt accepit.

4† Flo. fideicom.

5† F. reſtituetur.

6† Fl. deeſt, ſit.

7† F. committit.

8† Du. ad eas. otioſum eſſe notat.

a *Fuiſſet*

a *Fuisses*] à Mæuio qui te hæredem fecit: quo casu benè valet, vt su. e.l. ex facto. §. Iulianus. & §. si quis ita cauerit.

b *Adire*] Quia de ea restituenda non fuisti rogatus.

c *Hæreditatem*] Mæuianam.

d *Quartam*] i. sex, & tres vncias, q̃ sunt dodrans Mæuianę.

fuisses. a Ideoque, & si suspectâ Mæuij hr̃ditatẽ dixeris, cogi te non oportet eam adire. b Quod si Męuius te rogauerit, & suam hæreditatem, c & Titianam restituere, tuque protinus adieris hęreditatem: veteris legis Falcidiæ commodo, & partem quartã Mæuianæ hr̃ditatis retinebis: dimidiam, & quartam, d ex fideicõmisso restitues. Nec interest, eidem vtramq. hæreditatem, an alij Męuianam, alij Titianã rogatus fueris restituere. Sed si suspectã Mæuianam hęreditatem dixeris, cogeris eam adire, & restituere ei, cui rogatus fueris. Is autẽ, cui Titianam hęreditatem restituere rogatus fueris, non poterit te compellere ad adeundum.

Fideicõmissario dꝛtur actio contra hæredem pro reb. indebitè retentis. Bar. & Alc.

¶ Si ex Trebelliano hæreditatem restituit hr̃s, & fructus cũ prædio † retinet, e vel ipsa prædia, e siue etiam debitor eius, f qui testamentum fecit, fuerit, necessarium est actiones g aduersus eum fideicommissario dari.

Inter hæredem, & fideicõmissarium cõperit familiæ erciscundæ iudicium. Bart.

¶ Marcellus: hoc idẽ necessariò faciendum est, h cum parte hæreditatis restituta, familiæ erciscundæ iudicium i inter eum, qui restituit hæreditatẽ, & qui recepit, accipiẽt.

¶ Qui k rogatus est emancipato filio k restituere hr̃ditatẽ, cogi dẽt adire, & restituere, quamuis filius cõtra tabulas bonorum possessionem accipere possit. l

Patronus põt cogi adire, & restituere ante pœnitentiã. B.

¶ Si patronus ex parte debita m hæres institutus, & rogatus restituere hæreditatẽ, suspectam sibi esse dicat: puto rectius facturum Prætorem, si coegerit eum adire hæreditatẽ, & restituere: quãtis possit mutata n voluntate ea partem hæreditatis retinere.

a Ideo] Nisi forte ex re sua, vel ex re communi, vel ex re eius, qui ei hæres extitit, prædia legata fuerint: nam tunc ea retinere poterit, vt Pap. in l. si ex re. §. fi. ad Trebel. & ibi Bart. & Alex. & Ias. & Dec. & Corn. & Ang. & Alex. in l. si ex facto. §. Iulianus. & §. si quis ita cauerit.

b Quod] Quia de ea restituenda non fuisti rogatus.

c Hæreditatem] Mæuianam.

d Quartam] i. sex, & tres vncias, q̃ sunt dodrans Mæuianę. Sed nũquid Titianã restituens simplr? Rñ. sic, si tot fructus percipit ex Męuiana, q faciunt tñ. quantũ valet Titiana, vt su. de le. 2. l. cũ pr̃. §. Titio. Imò plus dico etiãsi non tot percipit: quia potuit ei testr̃ dare quartã suæ hr̃ditatis cum onere. s. vt hęat in compẽsatione cũ Titiana hr̃ditate, si tñ facit quarta Mæuianæ, quantũ hr̃ditas Titiana tota: qa nõ in plus potuit onerari, vt su. e. l. Lucius. §. mulier. & ĩ. ad l. falc. l. ii. debitor. & ibi no. Sed arg. cõtra, ĩ. eo. tit. l. qũ de bonis. §. cum fideic.

¶ *Si ex Trebelliano*] CASVS. Titium debitorem meũ instituit mihi hæredem, & rogauit vt restitueret hr̃ditatem meã Seio: & posteà decessit. Posteà idẽ Titius restituit hæreditatẽ Seio, retẽta sibi quarta de iure, & siue cã retentis sibi quibusdam prædijs cũ fructibus, & retẽto sibi illo, quod mihi debebat. Nũquid fideic. prædictus possit agere contra cũ actione ex testamento p̃dictis recuperandis? Et dr̃. q̃ sic. Sed & si dictum Titium rogauit, vt restitueret ei partem tũ hæreditatis, & ipse ei pro indiuiso restituit: poterit idem fideicom. intentare iudicium fam. erciscũ. contra hæredem prædictum. Viu.

† Plo. & fructus p̃diorum

e *Prædia*] Sed quare retinet? Dñt quidam p̃ p̃dia debita, quæ sibi à defuncto debebantur. Sed certe naturale debitum põt deducere non solum ciuile, sed certe naturale: nec tenet iõ aliqua actione fideic. vt inf. eo. l. debitor, & sup. de pet. hære. l. si quis possessor. §. sed & ipsi. Nã p̃dis debiti deductio solutio est, nõ donatio. vt inf. de don. l. hoc iure. §. pen. Dic ergo, q̃ retinebit sine aliqua iusta causa.

f *Debitor eius*] s. ciuiliter, & naturaliter: secus puto, si naturaliter tantum, licet gestor negotiorum ẽt naturale debitum à se debeat exigere, vel deducere: vt sup. de neg. gest. Latqui natura. in princ. Hug.

g *Actiones*] s. vtiles: quia directæ competebãt defuncto: sicut econtra, si defunctus aliquid debuisse: hæredi fit pro. vt ĩ. eo. l. debitor. fin. & C. de iure delibe. l. fi. §. in computatione. Sed H. dicit omnino extinctas ẽt vtiles, & in perpetuum non suscitari, vt ĩ. de sol. l. qui res. 6. ream sed dat hr̃di condictionem indebiti, quasi plus debito soluerit, vt inf. e. l. deductio. in princ. & l. debitor. & l. pen. fin. & sup. de cond. indeb. Lũcius, qui, & de hære. ven. l. 2. §. pen. sed econtra fideicom. quæ actio dabitur, si non datur vtilis? Rñ. actio ex testõ, quæ datur ad fideicom. generale, quasi non planè restituerit: vt innuit d. l. debitor, vbi dicit, neq. fideic. quasi minus restituerit: rectè petetur, &c. sed an potest cõpetere ei petitio hæreditatis fideicommissaria? Vr̃. q̃ non: vt sup. de fideicom. hære. peti l. fi. §. fi. Sed dic contra, vt ibi. Item potest dari condictio sine causa, saltem ratione possessionis: quia sine causa est apud hæredem: vel vtilis rei vendicatio. s. post restitutionem hæreditatis.

h *Faciendum est*] vt si fideic. dentur actiones ẽtra hr̃dem.

i *Iudicium*] vtile hinc inde, vt à fam. ercis. l. si ex asse. nec ob. eo. tit. l. 2. in princ. vbi datur directũ eis, qui sunt hæredes per Senatusc. quia dicit Tertul. & Orf. liper que, quis fit hæres, vt Instit. de bono. possess. s. quos autem, non per Trebel. sed hoc l. 2. redis, vt Instit. de fideicom. hæred. restituta. Alij q̃ũ, hr̃di directum, sed fideicommissario vtile. & facit sup. fa. erc. s. l. sed, & eius. §. 1.

k *Qui rogatus*] CASVS. Sempronius instituit sibi hæredẽ Titium, & rogauit eum, q̃ restitueret hæreditatẽ filio suo Sempronij emancipato, & ab eo Sẽpronio prætcrito, & decessit idem Sempronius. Posteà filius vult Titium cogere adire, & sibi restituere, dicẽtem suspectã dictam hęreditatẽ: nunquid põt? Et vr̃. q̃ non: quia idem filius põt petere bonorum possess. cõtra tabulas. & ita aliter hæreditatem consequi, dẽt tũ hic, quod potest. Viu.

* Intel. huius. §. nouũ ponit Lãc. Poli. in l. finũ. quẽ. n. 153 C. fa. erci.

k *Emancipato filio*] s. prætcrito. Idem si extraneo. sup. eod. §. quoties. ibi. Marcellus. &c. vel pone ibi, vt hic.

l *Licet*] si velit nõdũ tũ accepit: aliàs non posset cogere hęredem adire, vt sup. eo. §. quoties. Qui. n. oppugnat voluntatem, non debet ex ea consequi commodum, vt sup. de acquiren. hæred. l. qui scium. * Item no. non refert qualiter consequatur, dummodo consequatur: sic C. de inditu. & s. libri. l. ii. mater.

* Concregula. ex eo ñ dẽt, vbi materiã hẽs d reg. ius. in vi.

m *Si patronus*] CASVS. Stichus instituit sibi hæredem patronum suum Titium ex debita portione patrono. i. quæ est olim dimidia, hodie tertia, & Caium instituit sibi in reliquo, & rogauit dictum patronum, vt dictam partẽ restitueret Sempronio, & decessit dictus Stichus. Posteà patronus dicit sibi suspectam hæreditatem, & ideo non vult edire, & restituere: nunquid debet ad hoc cogi. Et dr̃. q̃ sic: si tamen postquam compulsus adiuit, mutet voluntatem, & velit sibi retinere dictam debitam sibi partẽ, benè potest hoc facere: nec tenetur restituere fideicommissario. Vicianus.

m *Debita*] olim dimidia, hodie tertia sine onere: vt Instit. de Succe. lib. §. sed nostra, sed olim in dimidia poterat grauari à liberis, & parentibus liberti non ab alijs, vt sup. de cond. & demonstr. l. fi. & de leg. 2. l. cum patronus. Et si nimis grauabatur, poterat omittere ex testõ, & capere ab intestato citra fraudem edicti, vt sup. si quis omiss. cau. testa. l. qui autem. §. si patronus. sed contra tabulas non petit patronus institutus, siue edat, siue non: vt inf. de bon. lib. l. si patronus ex minore. §. 1. Acc.

n *Mutata*] Sed quo pœnitet: vt sup. eo. l. nam quod. §. qui compulsus. & inf. eo. l. si cius. ff. Resp. pœnitet ante quam cogatur, vt hic: vel post, vt ibi. Sed si ponte adiret, & per errorem plus quam deberi restitueret, condicet, vt inf. e. l. patronus. Alij, q̃ hic pœnitet postquam coactus adiit, & sic speciale: quia quasi æs alienum ẽt, vt sup. de inof. test. l. Papin. §. si quis. quod non placet, vt d. l. si cius. in fi. & inst. de bon. lib. l. pen. §. pen.

a Si

¶ *Si præceptis*] CASVS. Inſtitui mihi tres hæredes, inter quos erat Titius, & d. Titium rogaui, vt ſuam partem reſtitueret Seio ꝓcepto ſibi fundo Titiano, & Seiano & deceſſi. Poſtea Titius dicens ſibi ſuſpectã hæreditatẽ coactus eſt eã adire & reſtituere. Nunquid dẽt ꝓcipere d. fundos? Et dicꝝ nõ. Si aũt ego legaſſem ei d. fundos ſub conditione ſi mihi hæres non eſſet: nõ aliter cogeretur adire, q̃ fideicommiſſarius reſtitueret ei d. fũdos. & eſt ratio plana in litera. Viuia.

a *Si præceptis*, id eſt, retentis.

b *Commode*] aliàs, cõmodo: aliàs incommodo. & vtraq; bona. Nã neq; commodum, neq; incõmodum debet habere, quod non haberet, ſi non adiiſſet: vt ſup. eo. l. quia poterat. & l. nã qui. §. qui cõpulſus. & ſup. ea. l. §. qui ſuſpectam, & inf. eo. l. ſi patronus. §. adeo. c *Reſtituantur*] id eſt præſtentur.

d *Non debet*] vt ſup. eo. l. apud Iu. in prin.

e *Hæres ex aſſe*] CASVS. Berta conſobrina mea fuit inſtituta in hæreditate valẽte 400. & rogata fuit vt Mæuio partẽ dimidiã pure reſtitueret, & aliam dimidiam cũ Berta deceſſeret. Iſtã grauata fuit legatis ſingularib. in 50. Hæres hic reſtituit medietatem hæreditatis ſtatim, & ſoluit integra legata: quia tũ relicta excedebãt dodrantem, quinmõ totam hæreditatem. & quia ſciebat de viribus hæreditatis exigit cautionẽ tam a Mæuio, q̃ a legatarijs reſtituendo, ſi retro, q̃um haberent vltra q̃ eis habere liceat per l. fal. Tã dem Berta deceſſit, & ego ſum eius hæres. Nunc Mæuius petit aliam medietatẽ hæreditatis cum fructib. Ex hoc themate primo quæritur, quãtum ei debeo reſtituere? ſ. vtrũ 50. q̃ tũ remãſerunt. Reſtituere, tæ ſolutis legatis, & facta prima reſtitutione, & retẽta quarta, quæ eſt centum. Secundo an debeam agere ex ſtipulatione contra legatarios. in eo quod habent vltra, quam deberent, vt illud detur Mæuio. Tertio ſi ago, quæritur, in quantum agam. Quarto, ſi d. 50. cum eo, q̃ recuperarem à legatarijs, non ſufficiunt ad medietatem hæreditatis, quam Mæuius petit ſibi reſtitui an debeã ſuppleri de fructib. de 50. ita, q̃ ſi quid ſupereſit, mihi remaneat? vel èꝛ totum ſibi, q̃ ſupereſt, dare debeam, quod Mæuius vult? Reſpõdi, quinquaginta, quæ ſuperſunt, indubitanter reſtituo: de fructib. aut quinquaginta dico, q̃ aut adiuncti ad quinquaginta complent medietatẽ hæreditatis, q̃ petitur reſtitui, & non excedunt, & tunc debent omnes reſtitui: aut excedũt, & quod excedit, retineo: aut nõ ſufficiunt, & tunc agam contra legatarios, & ſic, vt bene dicã, retineo quod excedit, & ita omnibus cõmodis reſpondetur, præterquã tertiæ ſ in quantũ debeam agi ex ſtipulatione cõ legatarios. Accurſ.

f *Conſobrina*] in hæreditate valẽte quatuorcentum.

g *Dimidiam*] 200.

h *Eo nomine*] 200.

i *Data*] quinquaginta.

k *Et cæteri legata*] hõ ſolũ hic Mæuius.

l *Si quod*] ſub. ſi illud quod &c.

m *Non efficiat partem*] ſ. ſecundã 200.

n *Remanſit*] centum quinquaginta.

o *Partem*] ſ. duretã.

p *Deſiderat*] petit. m. Mæuius ducenta, vt in princ. §. dixit: quia tamen quinquaginta cum fructibus faciunt ducenta, & etiam excedunt, deſiderat etiã hoc, quod excedit.

q *Fructibus*] Nam quarta rei, & quartæ fructus debet hæres habere, vt ſup. eod. l. mulier. §. ſi hæres.

r *Adiectis*] hæc ſub. & ſi adiectis &c. & die fructibus, ſcilicet de quinquaginta.

ſ *Non minuet*] ſ. quod eſt ſup. quadrantem, hoc eſt 50. & ſub. nec excedat: aliàs ſecus eſſet: vt inf. proxi. reſpon.

t *Accipere*] Nec hic agẽt ex ſtipulatione, vt *Accipere*] l. contra legatarios. Sed quæro, in quantum? Quæ ſunt tertia quæ- 8 Alia ſtio. Reſpon. ſecunda exuperãt, medietas hæreditatis relicta Mæuio ſub conditione, quæ valet ducenta, tanto minus valet Mæuius quam alia medietas plenarie relicta eidem, in quantum ex eius fructibus hæres habuerit medio rẽpore: ponendo quod valuit quinquaginta: eſt ergo tale caſus ſi Mæuio ducenta, item centum quinquaginta eidem: item legatario alia 50. ſint relicta: ſumma quorum eſt quadringentorum, de quibus, vt patet, octaua contingit legatarios, vt ſupra ad legem Falcidiam, l. qui quadringenta. §. finali, & l. ciſſa, detrahamus ergo 100. pro quarta Trebellia-

1 † Flor. adit.

2 † Fl. eſſet.

3 † Affici debebit.

4 † Fl. reddiu. vi. Ant. Aug. li. 2. emẽ. c. 2.

5 † Fl. acceperant.

6 † Fl. eſſet.

7 † Fl. ei.

8 † Alia exuperãt.

9 † Fl. ignoquam alia mediet. plenarie relicta eidem.

Qui coactus adiuit, perdit præceptiones, niſi fuerint relicta ſub conditione, Si hæres non erit, & tunc refunduntur à fideicommiſſario, non à cohærede. Alex.

¶ Si præceptis [a] quibuſdã rebus hrs rogatus ſit reſtituere hæreditatem, & coactus eam adierit, an præcipere dẽat Ide ſpõdi, eum qui iuſſu Prætoris adijt [1] † hæreditatem, omni cõmodo [b] prohiberi debeo. Sed ſi eidem legatum ſit [2] † ſub hac conditione, Si hæres non eſſet: & ſuſpectã ſibi hæreditatem dicat: nõ aliter cogẽdus eſt adire, quã vt legata, quæ ſub condõne, ſi hæres nõ eſſet, data erant, reſtituantur, [c] non quidem à coheredibus, ne onerentur, ſed abeo, cui reſtituta fuerit hæreditas. Nam ſicut explendæ fidei gratia cogendus eſt adire hæreditatẽ, ita ob id ipſum damno [3] † afſici non debet. [d]

Hæres grauatus vltra vires hæreditarias illud, quod deeſt, ſupplet ex fructib. iudicio teſtatoris perceptis, & ex eo, quod vltra quartam eſt quæſitum ſibi retinet. Quòd ſi fructus non ſufficiunt omnibus, pro rata fit diminutio. Bart.

¶ Hæres ex aſſe [e] erat inſtituta conſobrina [f] mea, & eius fideicommiſſum, vt partem dimidiam ‖ hæreditatis ſtatim Publio Mæuio reſtitueret: alterã [h] partem, cum ipſa moreretur, eidem Publio Mæuio: ꝓterea alia alijs legata data [i] ſunt. Mæuius dimidiam partem hæreditatis ſtatim percepit, & cauit, Quodamplius, q̃ p. leg. fal. liceret, cepiſſet, reditum iri. [4] † Sed & cæteri legata [k] ſolida acceperunt, [5] † & ſimiliter de reſtituendo, qđ amplius ꝓcepiſſent, cauerũt: Mortua conſobrina mea, Publius Mæuius deſiderat ſibi alteram partem hæreditatis cũ fructibus reſtitui. Quæro itaque, quantum ei reſtituere debeam? vtrum quod ſupra quadrantem bonorum penes conſobrinam meam remanſerat, nec amplius quicquam? an & ab alijs quibus legata ſoluta ſunt, repetere quid debeam, & quantum? Item quæro, ſi quod [l] ab his ex ſtipulatione percepero, & quod apud conſobrinam meã ſuper quadrantem remanſerat, non efficiat [6] † partem [m] dimidiã hæreditatis, an ex incrementis, & fructibus eius ſummæ, q̃ ſupra quadrantem bonorum penes conſobrinam meam remãſit, [n] ſupplere ei debeam duntaxat, ne pa◆em [o] dimidiam hæreditatis quantitas, quæ reſtitueretur, excedat? an verò, ſicut Publius Mæuius deſiderat, [p] quicq̃d ꝓpoſito quadrãte bonorũ, eiuſq; [7] † quadrantis fructib. [q] perceptum eſt, reſtitui ei debeat? Reſpõdi, Si quod ſupra quadrantẽ penes conſobrinam tuã remanſit, ſi adiectis [r] fructib. quantitatẽ partis dimidiæ hæreditatis, q̃ mortis tempore fuit, non minuet, [s] totũ Publio Mæuio reſtituẽdum: nec ex ſtipulatione ab ijs, quib. legata ſoluta ſũt, repeti quicquam poteſt. Si verò fructus quantitatem partis dimidiæ exuperent, [8] † quadranti tuo, & fructibus eius accedet. [t] Si verò fructus eius partis, quæ ſupra quadrãtem apud conſobrinã tuã remanſerat, non impleant [9] † quãtitatẽ partis dimidiæ bonorũ, ex ſtipulatione agi poterit. [u] In ſumma, ratio ita ponenda eſt: Mæuius habet quinquaginta, & ex fructibus quinquaginta, & ex ſtipulatione centum, & ex fructibus centum, & ex ſtipulatione centum, & ex fructibus centum, & ex ſtipulatione centum, & ex fructibus centum

bellianica. & ſic ex reſiduis trecentis octauam legatarij. & 7. partes Mæuius habet: quæ octaua vt eſſe 37. & dimidiũ. Quod ergo plus pũt reſtituent ex ſtipulatione & dabit Mæuio. Nec lugeant legatarij, quod ab eis reuocatur: qa ſi fructus de 50. quæ penes hæredes remanſerunt ſuppleant medietatem ſecundũ ipſũ relenatur, arg. ſ. de iure ſis. l. eum qui. Item no. q 50. legata fuerunt onere hæredis. & ſic hæres repetet: aliàs fieret legatarijs iniuria, ſ. ſi à fideicõmiſſario eſſet relictũ. cũ & ſi ſolute nõ eſſem ageret ꝫ fideic. vt ſup. eo. l. q quadringenta. Itẽ opponitur, cum hæres hic percepit iudicio teſtatoris fructus deducentis ſub conditione relictis, vt ꝙ non debeat reſtituere. vt no. ſup. eod. l. in fideicommiſſarij. in prin. & ſi. ibi non diminuit hæres fideic. detrahẽdo de rebus principalib. hic ſic: & iõ deducto quadrãte. & eius fructibus æquum eſt. 1 vt de cæteris fructibus ſuppleat id. 1 quo diminuebat fideicom. a *Exedat*) nec hic agitur ex ſtipulatu.

(*Qui ſeruos*) CASVS. Inſtitui mihi hæredẽ Titiũ. & rogaui eum qd Sticham, & Pamphilum ſeruos ſuos manumitteret. & eis libertis hæreditatẽ meam reſtitueret. & deceſſi. Certè debebit Titius eos manumittere. & eis poſtea hẽditatẽ reſtituere: detracto tã pretio ipſorũ ſeruorũ de ipſa hẽditate. Vtitur b *Qui ſeruos* in libro R. deceſſi. ſuos. Et ſic ponit caſũ in alienis. vt cece bona valent centum: pretium ſeruorum vigin. i. Hoc quidẽ detrahitur, vt ꝙs alienũ. & de oſtegnia retinet quartam. & ſic non hẽt integram quartam de centum, quæ quarta diminuitur ꝙ libertates: hoc in Treb. vt hic. & C. ad l. fale. l. ſi eadem. Idẽ de quarta iure naturæ, vt diminuatur per libertates, vt ſup. de inof. teſt. l. Papinianus: cũ autem quarta. Itẽ in quarta iure inſtitutionis, vt ſup. ad leg. falc. l. penales. ſ. ſi. cũ trib. ſeq. Alij hſt tuos. & ſic in ſeruis hæredis loquitur de quarta. Et die idem, quod ſup. vt deducto ſeruj pretio deducatur quarta. & ſic eſt arg cõtra ſup. ad leg. falc. l. ſed ſi nõ ſeruus in prin. & de le. 2. l. Imperator. ſ. ſi legatis, in fi. vbi hẽt damnum rogatus. Sed hic hæres coactus adijt: vñ nullum damnũ ſentire dẽt. vt ſup. eo l. quia poterat. Sed nunqd põt hæres cogi adire per hmõi ſeruos? R. ſi eſt hæredis nom: ſi hæreditarius. ſic: vt no. ſup eod. l. cogi. ſ. ſed ſi ſeruo. ſi aũt alienus, vt hic ſm primam poſitionem, pterit forte cogi. ſm Azo. a. g. C. de fideic. lib. l. debeti.

Ex aſſe) CASVS. Caius inſtituit hæredem Titiũ ex aſſe. & rogauit eum ꝙ partem dimidiam hæreditatis mihi purè reſtitueret. & tibi aliã dimidiã ſub cõditione, ſi navis ex Aſia veneriſt. & deceſſit d. Caius teſtator. Poſtea d. Titius inſtitutus nolebat adire hẽditatẽ, dicens eã ſibi eſſe ſuſpectam. Vnde poſtulauit a Prætore ꝙ cogeret cũ adire: & Prætor eum coegit. & ita eã adiuit. & mihi totam reſtituit. Nam hoc caſu mihi totã debet reſtituere. & ego aduersus eũ cõdõne dẽo reſtituere tibi tuã dimidiã. vt & ſup. eo. l. 1. ſ. ſed & quoties. Reſtituta mihi tota hæreditate ego tenui eam per tres annos. & ea ea fructus habui. & poſtea exiuit conditio. ſub qua d. hæres eſt rogatus tibi reſtituere dimidiã. Numquid debeo tibi reſtituere fructus quos percepi ex dicta tua dimidia, cum ipſa dimidia de certè nõ. & eſt rõ quare non. quia nec à deſto hærede tibi præſtarentur fructus. ſi ſua ſponte adijſſet hæreditatẽ. Nã iudicio defuncti eos percepiſſet: ſufficit ergo tibi per me integrum ius tuum cõſeruari. non ẽt meliorem conditionem tuam per me tibi fieri. quã eſſet. ſi hæres ſponte adijſſet. Sed quid. ſi d. hæres ex aſſe inſtitutus rogatus à teſtore, vt purè mihi reſtitueret quadrantẽ hæreditatis. & tibi alium quadrantem ſub d. conditione. & cũ ſuſpectã diceret hæreditatẽ cogente me adijt. & mihi totã reſtituit hæreditatem? Certè condõne poſtea exiſtente ſemiſſem. ſiue dimidiam d. hæreditatis debeo tibi ſine fructibus reſtituere. ſicut & ſup. quamuis hæres non fuerit rogatus tibi reſtituere ſub conditione, niſi quadrantẽ. ſiue quartã hæreditatis. Tua enim, quæ debebat remanere apud hæredẽ. ſi ſponte adijſſet. i. dimidia hæreditatis. accreſcit mihi. & tibi proratam. i. tibi tres vncias. & mihi tres. & ita ego retinebo mihi dimidiã hæreditatis. & dabo tibi aliã. vt dictũ eſt. Cum. n. hæres coactus adijt. nihil ſibi retinet. vt & ſu. eo. l. quia poterat. Sed nũquid in caſu. in principio l. poſito. cũ reſtituo tibi dimidiam hæreditatis. poſſum tibi detrahere quartam in reſtitutione? Et dicitur. ꝙ non. quamuis prædictus hæres. ſi ſponte adijſſet. poſſet detrahere. Vtu.

c *Tua*) i. dimidiam. Azo.

d *Rẽ ſit*) quod fieri debuit. vt ſup. e. l. 1. ſ. ſed & quoties.

e *Quæ eſſent*) i. quandocunque.

f *Tanta tua*) quarta. ſ. hæredis, ſi ſponte adijſſet. Azo. Alij dicunt, ſuæ. id eſt tuæ. ſcilicet fideicom. & ita ſtatim ſi habeam. tibi exponitur. tibi.

g *Adijſſet*) quia iudicio defuncti percepiſſet. vt ſup. eod. l. mulier. ſ. ſi hæres. Accur.

h *Tuam fieri*) ſic ſup. eo. l. Marcellus. ſ. 1.

i *Semiſſem*) cuique enim noſtrum accreſcit pars vacans ꝙ tota. vt dicitur Inſti. de hære. inſti. ſ. videamus.

k *Me puto*) ſed cõtra vt ſñqs: vt ſup. eo. l. ſ. unde Neratius. & l. Marcellus. ſ. 1. vbi ſñq; primus fideicõ. detrahit falcidiam à ſecundo. Sed hic non eſt ſecundus. ſed ſocius eodẽ gradu. Item de legatis ſingularibus ab hærede relictis detrahit fideicom. quandoque. ſed de relictis à ſenore. vt inf. eo. l. facta. ſ. ſi cum ſuſpecta. & ſup. eod. l. Marcellus. ſ. 1. Itẽ an ipſo iure. vel per reſtitutionem hoc fiat? dicipſo iure. vt ſup. eod. l. 1. ſ. ſed & quoties. Item ſi primus fideicom. reſtituat ſecundo. tam primus deſinat hæres eſſe fideic. quod vſ: quia non habet niſi vtiles. & illas transfert. vt ſup. eo. l. 1. ſ. de inof. ergo nullæ remanent. Item Senatus fecit eum hæredem non teſtatoris voluntas: ergo idem Senatus. quod vult tranſire in ſm. poteſt facere primum deſinere: ſed apud hæredem remanent directę. quas hẽt de iure ciuili: & ſic poteſtate Senatuſcon. poteſt perdere partem. quia nihil eſt tam naturale. quã. &c. vt inf. de reg. iur. l. nihil tam. Alij. vt H. dicunt. primum remanere hæredem fideicommiſſarium. licet reſtituat. quia Senatus non diſtinxit qualis eſt hæres rogatus etiam fideic. vt ſup. eo. l. 2. ſ. de illo. & l. accuſare. 6. ſ. & ſic

---

3 † poſtulante me adijt, & mihi totam ex Senatuſconſulto reſtituit. d Quicunq; e 4 † conditio extiterit, an fructus partis tuæ f 5 † reſtituere tibi debeã, non immeritò dubitabatur. Et pleriq; placet, nõ eſſe eos plãdos: quia nec ab hærede præſtarentur, ſi ſua ſponte adiiſſet. g Sufficit 6 † aũt ius tuum tibi integrũ conſeruari, non ẽt meliorẽ conditionem tuam fieri. h Idẽ tamen exiſtimabant, 7 † ſi ex aſſe hæres inſtitutus mihi quadrantẽ pu e, tibi æquè quadrantem ſub conditione reſtituere rogatus ſit, & cum ſuſpectã hæreditatem diceret, cogẽte me adierit, 8 † quandocunq; conditio exiterit, ſemiſſem i tibi eſſe reſtituendum. Sed nec lege Falcidia in propoſita ſpecie vlurum me puto: k quamuis ſcriptus hæres, ſi ſponte adijſſet, v teretur.

Si confirmatũ non poteſt confirmari, agitur ex confirmato, non ex confirmato. Bar.

3 † Fl. de eſt. hæreditatem.

4 † Fl. ſæpe. & infra.

5 † Ita & Du. Flor. ſuę.

6 † Fl ſufficiat.

7 † Aliàs exiſtimabam.

8 † Flor. adit.

---

1 † Fl. vt eum omni modo quadrantem excedit fructus.

* Intell. huius, ſ. vide per Mar. Soc. in l. cum filio, nu. 110. de leg. 2.

2 No. teſtatoris voluntatem interpretandã ſm ęgritatem, quia fingitur cogi iſſe idẽ, quod lex Fal. in l. ſpecib. 14. col. C. de imp. & aliis ſubſtitu. Et ꝙd per eũ dicatur de mente. & iudicio teſtatoris vide in l. eũ patrẽ in fi. C. d cond. inſer.

a † lib. 6. Quæſt.

Africanus. a †

LEX XXXIII.

EX aſſe hæres inſtitutus, partẽ c hæreditatis mihi purè, partẽ tibi ſub condẽtione reſtituere rogatus, cum ſuſpectã diceret hæreditatem,

---

b *Qui ſeruos*) in libro R. deceſſi. ſuos. Et ſic ponit caſũ in alienis. vt cece bona valent centum: pretium ſeruorum vigin. i. Hoc quidẽ detrahitur, vt ꝙs alienũ. & de oſtegnia retinet quartam. & ſic non hẽt integram quartam de centum, quæ quarta diminuitur ꝙ libertates: hoc in Treb. vt hic. & C. ad l. fale. l. ſi eadem. Idẽ de quarta iure naturæ, vt diminuatur per libertates, vt ſup. de inof. teſt. l. Papinianus: cũ autem quarta. Itẽ in quarta iure inſtitutionis, vt ſup. ad leg. falc. l. penales. ſ. ſi. cũ trib. ſeq. Alij hſt tuos. & ſic in ſeruis hæredis loquitur de quarta. Et die idem, quod ſup. vt deducto ſeruj pretio deducatur quarta. & ſic eſt arg cõtra ſup. ad leg. falc. l. ſed ſi nõ ſeruus in prin. & de le. 2. l. Imperator. ſ. ſi legatis, in fi. vbi hẽt damnum rogatus. Sed hic hæres coactus adijt: vñ nullum damnũ ſentire dẽt. vt ſup. eo l. quia poterat. Sed nunqd põt hæres cogi adire per hmõi ſeruos? R. ſi eſt hæredis nom: ſi hæreditarius. ſic: vt no. ſup eod. l. cogi. ſ. ſed ſi ſeruo. ſi aũt alienus, vt hic ſm primam poſitionem, pterit forte cogi. ſm Azo. a. g. C. de fideic. lib. l. debeti.

Ex aſſe) CASVS. Caius inſtituit hæredem Titiũ ex aſſe. & rogauit eum ꝙ partem dimidiam hæreditatis mihi purè reſtitueret. & tibi aliã dimidiã ſub cõditione, ſi navis ex Aſia veneriſt. & deceſſit d. Caius teſtator. Poſtea d. Titius inſtitutus nolebat adire hẽditatẽ, dicens eã ſibi eſſe ſuſpectam. Vnde poſtulauit a Prætore ꝙ cogeret cũ adire: & Prætor eum coegit. & ita eã adiuit. & mihi totam reſtituit. Nam hoc caſu mihi totã debet reſtituere. & ego aduersus eũ cõdõne dẽo reſtituere tibi tuã dimidiã. vt & ſup. eo. l. 1. ſ. ſed & quoties. Reſtituta mihi tota hæreditate ego tenui eam per tres annos. & ea ea fructus habui. & poſtea exiuit conditio. ſub qua d. hæres eſt rogatus tibi reſtituere dimidiã. Numquid debeo tibi reſtituere fructus quos percepi ex dicta tua dimidia, cum ipſa dimidia de certè nõ. & eſt rõ quare non. quia nec à deſto hærede tibi præſtarentur fructus. ſi ſua ſponte adiiſſet hæreditatẽ. Nã iudicio defuncti eos percepiſſet: ſufficit ergo tibi per me integrum ius tuum cõſeruari. non ẽt meliorem conditionem tuam fieri. quã eſſet. ſi hæres ſponte adiiſſet. Sed quid. ſi d. hæres ex aſſe inſtitutus rogatus à teſtore, vt purè mihi reſtitueret quadrantẽ hæreditatis. & tibi alium quadrantem ſub d. conditione. & cũ ſuſpectã diceret hæreditatẽ cogente me adijt. & mihi totã reſtituit hæreditatem? Certè condõne poſtea exiſtente ſemiſſem. ſiue dimidiam d. hæreditatis debeo tibi ſine fructibus reſtituere. ſicut & ſup. quamuis hæres non fuerit rogatus tibi reſtituere ſub conditione, niſi quadrantẽ. ſiue quartã hæreditatis. Tua enim, quæ debebat remanere apud hæredẽ. ſi ſponte adiiſſet. i. dimidia hæreditatis. accreſcit mihi. & tibi proratam. i. tibi tres vncias. & mihi tres. & ita ego retinebo mihi dimidiã hæreditatis. & dabo tibi aliã. vt dictũ eſt. Cum. n. hæres coactus adijt. nihil ſibi retinet. vt & ſu. eo. l. quia poterat. Sed nũquid in caſu. in principio l. poſito. cũ reſtituo tibi dimidiam hæreditatis. poſſum tibi detrahere quartam in reſtitutione? Et dicitur. ꝙ non. quamuis prædictus hæres. ſi ſponte adiiſſet. poſſet detrahere. Vtu.

c *Tua*) i. dimidiam. Azo.

d *Rẽ ſit*) quod fieri debuit. vt ſup. e. l. 1. ſ. ſed & quoties.

e *Quæ eſſent*) i. quandocunque.

f *Tanta tua*) quarta. ſ. hæredis, ſi ſponte adiiſſet. Azo. Alij dicunt, ſuæ. id eſt tuæ. ſcilicet fideicom. & ita ſtatim ſi habeam. tibi exponitur. tibi.

g *Adijſſet*) quia iudicio defuncti percepiſſet. vt ſup. eod. l. mulier. ſ. ſi hæres. Accur.

h *Tuam fieri*) ſic ſup. eo. l. Marcellus. ſ. 1.

i *Semiſſem*) cuique enim noſtrum accreſcit pars vacans ꝙ tota. vt dicitur Inſti. de hære. inſti. ſ. videamus.

k *Me puto*) ſed cõtra vt ſñqs: vt ſup. eo. l. ſ. unde Neratius. & l. Marcellus. ſ. 1. vbi ſñq; primus fideicõ. detrahit falcidiam à ſecundo. Sed hic non eſt ſecundus. ſed ſocius eodẽ gradu. Item de legatis ſingularibus ab hærede relictis detrahit fideicom. quandoque. ſed de relictis à ſenore. vt inf. eo. l. facta. ſ. ſi cum ſuſpecta. & ſup. eod. l. Marcellus. ſ. 1. Itẽ an ipſo iure. vel per reſtitutionem hoc fiat? dicipſo iure. vt ſup. eod. l. 1. ſ. ſed & quoties. Item ſi primus fideicom. reſtituat ſecundo. tam primus deſinat hæres eſſe fideic. quod vſ: quia non habet niſi vtiles. & illas transfert. vt ſup. eo. l. 1. ſ. de inof. ergo nullæ remanent. Item Senatus fecit eum hæredem non teſtatoris voluntas: ergo idem Senatus. quod vult tranſire in ſm. poteſt facere primum deſinere: ſed apud hæredem remanent directę. quas hẽt de iure ciuili: & ſic poteſtate Senatuſcon. poteſt perdere partem. quia nihil eſt tam naturale. quã. &c. vt inf. de reg. iur. l. nihil tam. Alij. vt H. dicunt. primum remanere hæredem fideicommiſſarium. licet reſtituat. quia Senatus non diſtinxit qualis eſt hæres rogatus etiam fideic. vt ſup. eo. l. 2. ſ. de illo. & l. accuſare. 6. ſ. & ſic

ſic ſi ſoluat ſecundo debitor hereditarius ab illo ſecundo liberatur ipſo iure, qui hẽt vtiles ab hærede. & à fideicõ primo ope excep. vt C. de excep. l. 1. Itẽ an bono poſſ rogatus de reſtituendo remanet hſs? ã. ſic, ſicut hſs de iure ciuili: cũ Senatus non diſtinguat in hærede rogato vt ſu. ed. excuſare. §. 1. & l. 1. §. bonorũ. Et ſic ẽ dũ iura penes eũ remanent, ſicut apud hæredẽ vt j. e. l. qa petitu. quibus mo. teſta. infir. & ſa cit gl. ſi. ĩ c. cõſ dilecto. ext. de off. dl. intell. Hier. Veriũ ĩ l. ex facto. nu. 466. ff vul. & pa. ‡ Fl. Scaeuo. & ſimiliter infra.

* Tralatũ in Iſtitut. quibus mo. teſta. hinfir. & ſa cit gl. ſi. ĩ c. cõſ dilecto. ext. de off. dl. intell. Hier. Veriũ ĩ l. ex facto. nu. 466. ff vul. & pa. ‡ Fl. Scaeuo. & ſimiliter infra.

a ‡ Scribit

3 ‡ Alĩm. rerum ter rarum.

Martianus lib. 4. inſtit.

LEX XXIX.

SI quis priore facto teſtamento, poſterius [a] fecerit teſtamentum: etiamſi ex certis [b] rebus in poſterio tabulis hæredes inſtituit, ſuperius tamen teſtamentum ſublatum eſt, vt Diui quoque ‡ Verus, & Antoninus [c] reſcripſerunt: cuius conſtitutionis verba reuoli, cum alia quoq. præterea in conſtitutione expreſſa ſint. Imperatores Verus, & Antoninus, Coccio Campano [2] ‡ S. Teſtamẽtum ſecũdo loco factum, licet in eo certarum rerũ hæres ſcriptus ſit, iure valere, pinde ac ſi rerum 3 ‡ mentio facta non eſſet: ſed teneri [d] hæredẽ ſcriptum, vt cõtentus rebus ſibi datis, aut ſuppleta quarta ex lege Falc. hæreditatem reſtituat ijs, qui priore teſtamẽto ſcripti fuerant, propter inſerta [e] fideicommiſſi [4] ‡ verba, quibus, vt valeret prius teſtamentum, expreſſum eſt, dubitari non oportet. Et hoc ita intelligendũ eſt, ſi nõ aliquid ſpecialiter [f] cõtrarium in ſecundo teſtõ fuit 5 ‡ ſcriptum.

Etiam tempore legationis cogitur quis adire hereditatem, & reſtituere. Bar.

Idem. 6 ‡

LEX XXX.

SI legatus [g] ſuſpectam [h] hæreditatem dicat, etiam 7 ‡ legationis tempore compellẽdus eſt accipere iudicium, [i] quia [k] ‡ non hic [l] multum officio occupatur. Et licet 9 ‡ liberare ſe dicat, an adeat, cogendus eſt adire; nõ vt ſtatim reſtituat, [m] ſed vt reuerſus domum, ſi putauerit ſibi expedire, commodo Falcidiæ, [n] vel teſtamenti vtatur; quid ſi nõ repudiat eã in legatione exiſtẽs, ſed dicit ſe velle deliberare, an adeat? Certè nihilominus cogendus eſt adire, nõ tñ reſtituere: ſed datur ei dilatio, donec reuertatur domũ: & tunc ſi putauerit ſibi expedire teſtimat hẽditatẽ 5 ‡ fideicommiſſario, & vtatur commodo Falcidiæ, ſiue teſtẽ, ideſt, retineat quartam Trebellianicã: vel ſi non putauerit ſibi expedire, reſtituat totam hæreditatem fideicõmiſſario: ita qđ nihil ex ea retineat, & nõ patiatur aliquas onera hæreditaria.

4 ‡ F. fid commi verba.

6 ‡ Lib. 8. Inſtit.

7 ‡ Flo. & leg.

8 ‡ F. quia hic non

9 ‡ Fl. deliberare.

¶ *Si quis bona*] Titius inſtituit ſibi hẽdem Seiũ. & rogauit eũ, vt bona ſua, vel omnia ſua reſtitueret Caio. & deceſſit Titius. At Seius reſtituit hẽditatem Caio: nũ quid eũ ſequũtur hereditariæ actiones in Caiũ? Certe ſic: nã appellatione meorum, & tuorum, continẽtur & actiones.

¶ *Si filiusfamilias*] Titius inſtituit ſibi hæredem Seiũ. & rogauit, vt reſtitueret hẽditatẽ filio meo, vel ſeruo, & deceſſit Titius. Seius verò reſtituit hẽditatem dicto filio, vel ſeruo, me ignorante, & poſtea ego ratum habui. Certè trãſeunt in me dominum, vel patrẽ actiones ex Trebellia Senatuſc.

¶ *Multum intereſt*] Inſtitui mihi hẽdem Titium, & rogaui eum, vt reſtitueret hẽditatem meã Seio, retẽta ſibi quarta parte hẽditatis: vel nullam habui mentionẽ de retẽtione quartæ, & deceſſi. Atque Titius reſtituit hæreditatem meã d. Seio retenta ſibi quarta iure hẽditario ex Trebelliano. Certè actiones hẽditariæ diuiduntur inter hẽdem, & fideicommiſſarium. Si ẽgit rogatus d. meum hẽdẽ, vt reſtitueret hæreditatẽ Seio p̃dicto, retenta ſibi aliqua re, putà, fundo, qui capiat quartã partẽ hẽditatis: vel retẽta ſibi aliqua quantitate pecuniæ, quæ capiat quartam, & ipſe reſtituit retenta dicta re, vel pecunia: nunc oẽs actiones hẽditariæ ſunt apud fideicõmiſſarium, & nõ apud hẽdem, p aliqua parte. Quid ſi Principem inſtituit, & rogauit eum, vt reſtituat hæreditatem Seio, retenta ſibi aliqua re, vel ſumma pecuniæ, & dicta res, vel pecunia non capiat quartã partẽ hẽditatis? Certè non patietur Princeps ſe vẽdicarũ amplius, q̃ ſi dicta res, vel pecunia ſit licens, ſi vellet, poſſet vendicare amplius, quàm ſit dicta res, vel pecunia, vſque ad ſupplementum quartæ. Quid ſi rogaui eundem Principẽ, vt reſtitueret hẽditatem Seio prædicto, & non dixi, q̃ aliquid ſibi præciperet, ſiue retineret? Nunquid in reſtitũe faciendo poterit Princeps retinere quartam? Et certè ſic, ſi vult. Vi.

a *Poſterius*] & ſolemnes: aliàs ſecus, vt C. de teſtam. l. hæc conſultiſſima §. penul.

b *Ex certis*] quod valet, vt & ſup. de hæred. inſt. l. 1. §. ſi ex ſundo, niſi ſit alius inſtitutus ex quota, vel eũ ſimpliciter, quia tunc loco legatarij eſt, vt C. de hæred. inſti. l. quoties, niſi quo ad excludendam querelam inoffic. teſtam. & vt ĩ Auth. vt cum de app. cog. §. aliud collat. 8. Nec diſtin guo an proprio nomine rei, vt tunc legetarius, an appellatiuo, vt tunc hæres ſit: quia nihil intereſt. &c. vt ſup. ſi certi per l. certum. et exhæredatio à certa re non valet, vt ſu. de libe. & poſthu. l. cum quidam.

c *Verus, & Antoninus*] hæc ſunt verba orationis, vſq. in fi.

d *Sed teneri*] actione ex teſtamento. ſ. ex teſtõ ſecundo, nõ primo: quia nemo poteſt decedere cum duobus teſtamentis, niſi miles, vt ſup. de milit. teſta. l. quæ tebatur ſic. C. de codi. l. 1. & ſup. de leg. §. l. 1. §. 2. Sic dicimus, quod ex ſententia appellationis, qua confirmatur prima, datur ei actio in facto, non ex prima: vt no. ſu. de ijs, qui no. infa. l. furti. §. j.

e *Inſerta*] in ſecundo teſtamento, per quæ generaliter confirmauit relicta in primo, vel ipſum primum teſtamẽtum.

f *Specialiter*] ideſt, niſi à generali cõfirmatione excepit aliquam rem contentam, vel relictam à primo teſtamẽto: vel ſi quid relictum in primo ademit, & poſtea generaliter cõfirmauit primum. Nam non pertinet generalis cõfirmatio ad ſpecialiter ademptum, vt arg. inf. de verb. obl. l. doli. & facit. ſup. de iniuſto teſtamento. l. poſthumus. §. fin. & Inſti. quib. mo. teſtam. infir. §. ſed & ſi quis, & ſu. de libe. leg. l. Aurel. §. teſtamento, & ſup. de hæred. inſti. l. fi.

SI *legatus*] Caſus. Legatus, ſiue Ambaſiator Reipublicæ Romanorum, vel etiam alterius ciuitatis, fuit his ſtitutus à Titio, & rogatus ab eo de reſtituẽda hẽditate &c. Et exiſtens in legatione dicit hæreditatem ſibi eſſe ſuſpectã, & iõ repudiat eã. Nunquid tempore legationis põt cogi eam adire, & reſtituere fideicõmiſſario Seio? Et Caſtus, & ſecquãs nõ multum occupatur hoc officio legationis. Sed

g *Si legatus*] Reipublicæ Romanorum, vel etiam municipij, vt ſup. ex qui. cau. ma. l. ſed. & ſi per Prætorem. §. ſi.

h *Suſpectam*] & ſtatim repudiat.

i *Iudicium*] quo caſu cogitur per officium iudicis adire, & reſtituere. vt. de ĩ. e. l. ſed ſi alio. j. pri. & ĩ. ã iu. l. 1. §. & ſi. &

k *Hic*] ideſt dum adit, & reſtituit.

l *Officio*] ſ. legationis.

m *Reſtituat*] ho: cum dixit ſe velle deliberare: aliàs ſtatim cogit reſtituere, vt ĩ. prox. & ſu. e. l. ſed. & ſi alio. in pri.

n *Falcidiæ*] hoc dũ dixit ſe velle deliberare, vt hic & ſup. e. l. ſed, & ſi alio. §. planè. Sed in 1. caſu huius l. cũ ſuſpectam dixit.

dixit nec dixit ſe velle deliberare, ſtatim ēt cogitur reſtituere, & non vtitur Falc. vt ſu. e. l. ita tñ. §. qui ſuſpectam.

a *Onera*] hæreditaria, & facit ſ. eo. l. qui ita. §. fi. & ſup. de iudi. l. ſed & ſi reſtituatur. §. 1.

b *Continere*] vt inf. de verb. ſign. l. meorum, & facit ſu. eo. l. nam quod. in fi.

c *Si filioſam.*] vel ſeruo, quidam habent. Vel ſeruo reſtituatur & hŕditas, & poſteà, &c. aliàs ſic. Vel ſeruo alieno rogatus, quis fuerit hŕditatē reſtituere, pſe. domino ve inuito, vel ignorante, nō reſtè ei hæreditas reſtituit, ſed ſi poſteà, &c. & facit inf. eo. l. ſeruo. in pri. & l. reſtituta. §. 1.

d *Impecunia*] quod fieri poteſt, prout dixit teſtator, vt hic, & Inſti. eo. §. ſed illud. aliàs, ſi nihil dixit detrahit quarta de ſingulis reb. vt C. ad leg. Falc. l. 2. nec ob. ſ. de leg. 1. l. non amplius §. fi. & l. ſeq. & vt no. ſu. e. l. Marcellus. §. res quæ. in fi. gl. fiet ergo quatuor portiones, & ſorte e' igē tur portiones, arg. C. qſ & quibus quarta pars. l. 2. in prin.

e *Actiones*] hæreditariæ creditorib. cōperētes: ſecus l. legatarius. vt C. eo. l. 2. & no ſu. ea. l. §. 1. & facit. C. de ſent. paſſ. l. ſed arg. cont. ſup. qſ actio. de pecu. eſt an. l. 1. §. ſi præcepto. Sed ibi retinet ſeruū cū peculio, quod eſt iuris vniuerſitas, & ſic tenetur creditoribus peculiaribus: ſecus ſi eſſet res ſingularis, vel ēt facti vniuerſitas, vt gregis: qa tunc non tenetur hæres.

§. Vendi autem] ſubaudi cōperū eſt: licet poſſit, ſi velit.

g *Plerumque*] ergo non ſemper, ſed quando voluns. Nā ius commune cum cæteris habeni in tabulis, vt C. qui teſtam. fac. poſſ. l. eum hæredes. Sed quidam dicunt per hanc l. qd nunquam debent retinere per legem iſtam. Sed cenè hic dicit contrarium.

Si ita puré] Caſus. Titium inſtitui mihi hæredem, & purè reliqui libertatē Sticho ſeruo meo, & rogaui per fideicommiſſum dictum meum hæredem Titiū, vt d. Stiche reſtitueret hŕditatē meam ſub condōne, ſi nauis ex Aſia veniret. Pendēte d. condōne dicit d. Titius hæres ſibi eſſe ſuſpectā hŕditatē: nunquid ad poſtulationē d. Strichi cogetur eā adire pendente eadem condōne, & ei reſtituere? Et dī q̄ ſic. Sed quid, ſi deficiat poſtea d. condō? Certè non pōt eripi d. Sticho libertas, quam iam conſecutus erat adita hæreditate, vt hic. Veruntamē hæreditas ei relicta p fideicōmiſſum ſub. d. condōne non remanet ei, imò venditur p creditores hereditarios, vt ſu. e. l. apud Iulian. §. Antiſtius. & ſ. eo. l. poſtulārē. cita prin. Sed q. d. ſi reliq libertatem d. Sticho in diem, & hŕditatem purè p fideicōmiſſū? nunquid hīs meus hēns eā ſuſpectā interim cogit adire? Certè non. cū hŕditas non poſſit reſtitui d. Stiche nōdū ſi beſor. & rurſus nō eſt interim hīs meus cogendus pſtare ei libertatem: quia cogere eum eſſet ſ voluntatē meā teſtōris. Expectabitur ergo dies poſtquā dedi Sticho libertatē.

¶ *Si ſub conditione*] Inſtitui mihi hæredem Titium ſub cō ditione, ſi aſcenderet Capitolium, & rogaui eū, quod reſtitueret hæreditatem meam Seio: & deceſſi. Poſtea d. Titius non vult dictæ cōditioni parere, & adire hŕditatem. Cenè Prætor debet eū cogere parere condōni, & adire hŕditatē, & reſtituere eam Seio fideicōmiſſario, ſi hoc vult Seius fideicōmiſſarius. Si āt dicta condō non ſit in facto, ſed i dādo, puta, quia inſtitui d. Titium hæredem ſub conditione, ſi da ret centum Caio, & hæres nō vult patere dictæ condōni, offerente d. Seio fideicō miſſario dictam pecuniam Caio prædicto, cogetur hæres adire, & reſtituere hæreditatē eidē fideicommiſſario. Sed & qñ condō fuit in facto, vt in prin. huius §. & hæres recuſat eā implere, dabitur licentia fideicōmiſſario implere factū: ſicut & dicta eſt eum poſſe implere condi tionem, cū eſt in dādo. nedum q. poſſit cogere hæredē adim plere factum, vt dixi in prin. §. 1. & tūc ſi impleuerit fideicommiſſarius dictum factum, neceſſitas imponetur hæredi adire hŕditatem. Si āt condnio impoſita hæredi, non ſit in hæredis prāte, ſed ſi forte caſualis, puta, quia inſtitui eū hæredem, ſi nauis ex Aſia veneriť tūc ad offitiū Prætoris non pertinet ad cogendum hæredem eam adimplere, ſed expectabitur condnio. Vivian.

h *Adire*] & ſic compellitur adire pendente condōne, & reſtituere, vt hic, & ſup. eo. l. apud §. fi. & l. ille à quo. in pri. Sed contra ſu. eo. l. ita tamen. & à patre, & l. 1. §. ſed & quoties, & l. ſed. & ſi ante diem, ſed dic, vt d. l. apud in fi.

i *Non poteſt*] quæ competit adita hæreditate, non ante, vt ſ. tit. 1. l. nam cum libertas, ſed deficiente condōne hic, qd fiet de hæreditate? Reſpon. 1 venditionem faciendam, & ſoluendum creditoribus: vt ſup. eo. l. apud. 4. Antiſtius. & ſ. eo. l. poſtulante. Item quid contra. ſi hæreditas puré, & libertas ſub conditione relinquitur? Reſpon. vtrunq. differtur in euentum conditionis, vt ſup. de hæred. inſtit. l. Trebatius. §. ſeruo. & infra prox. reſp.

K *Si autem dimittat*] alias ſi autem el.

l *Interim* certum, vel incertam: vel etiam ſi ſub condōne, vt ſup. de hæred. inſtit. l. Trebatius.

m *Relicta*] ſ. pure.

n *Contra voluntatem*] ſi pendente condōne libertas detur ab hærede, fiet contra voluntatē defuncti: ergo nō valet libertas, vt C. de manu. teſta. l. contra voluntatē. Sed arg cōtra eſt, quia valet, vt ſ. de dolo. l. ſi filius. & ſ. de hæred. inſti. l. ſeruus. §. fideicommiſſ. & C. de op. libe. l. mater. & de lat. li. tol.

a† Fl. ſi filioſa. vel ſeruo reſtituat. & poſteà pa terfa & cæteta dſunt.

2† Flo. verum qua pars iure.

3† In No tico exē legit. Et hīd è iſti tutū, rogatumq. hæreditatē reſtituere pte pta aliqua ſumma, vel re: ēt ſi in pcepiōe minus. ꝫ quarta pars eēt, non amplius Pricipem ſe vendicaturū. Pariter. & ſi ſine vlla pcepiōe roga. fu. hær. reſt. plenum. Quar. do. eſt a Principe, & tra, &c. Duar. Et hīs inſtitutus, rogatuſq.

4† Fl. deceſſ. ſe.

5† Lib. 9. Inſtitut.

6† F. deceſſ. e.

7† Fl. accepit.

8† Fl. defunctū libertatem eſſe præſtandam.

1 *Idē Ale.* & cōtet oēs: licet Im. cōtra quis idē tenuerit l. apud. 4. verū. ſup. gl. deceſſerint. ſ. eo. fin Al.

Hares cogitur parere conditioni potestatiuæ, ſine eius damno, & adire: ſecus, ſi conditio ejset caſualis. Bart.

¶ Si ſub cõditione [a] hæres inſtitutus, rogatuſq; hĩditatem reſtituere, non vult conditioni parere, & adire hæreditatem, ſi facti eſt conditio, debet parere, & adire, & reſtituere, vel ſi in dando ſit, offerente [b] fideicõmiſſario, recuſante autem hærede factum adimplere, licentia dabitur fideicommiſſario ſecundum imitationem dationis [c] factũ implere: & tunc neceſſitas imponitur hæredi [1†] hæreditatem adire. Cæteræ conditiones, quæ non ſunt in potestate [d] hæredis, ad officium Prætoris non pertinent. [e]

Si fideicõmiſſum relinquitur ſub nomine geminato, & ſub nomine appellatiuo, pecunia: in reſtitutione venit fructus iudicio teſtatoris peepti: ſecus, ſi ſub nomine ſimplici: debet tamen fideicommiſſum ex ipſis fructibus ſuppleri, ſi fuerit diminutio. b.d. cum l. ſequen. Bart. & Alexan.

Celſus. [2†]

BLEX XXXII.

Aliſta [f] [3†] filiumfam. hæredem inſtituit ita, Trebellianus [g] [4†] ſi cauerit Coloniæ Philippenſium, ſi ſine liberis moreretur, [h] [5†] quantacũque pecunia ex hæreditate de bonis meis ad eum peruenerit: eã pecuniam omnem ad Coloniam Philippenſiũ peruenturam. Reſpondi, Ex his verbis, quæ proponis ſcilicet, [6†] Pecuniam omnem, &c. exiſtimo etiam fructus, [i] quos ex hæreditate perceperit, reſtituere eum debere, perinde quaſi ſpecialiter [k] hoc teſtator expreſſiſſet.

Martianus. [7†]

LEX XXXIII.

SCribit [8†] Celſus lib. vigeſimo Digeſtorũ, Si is, qui quadringenta [l] in bonis habebat, petijt ab hærede ſuo, vt ſi ſine liberis moreret, quanta pecunia ex hæreditate ſua ad eum pueniſset, Mæuio reſtitueret, ſi ex fructibus medio tẽpore quadringenta perceperit, & ſine liberis deceſſerit, hæredem eius Mæuio quadringenta debiturum. [m] Et cùm diu, multumque tractauerit, [n] an cum augmentum hæres ſenſerit, [o] [9†] periculũ, [p] ſuſtineat? an per cõtrarium? [q] nouiſſimè ait, iniquum redem inſtituit ita, Trebellianus [g] [4†] ſi cauerit Coloniæ Philippenſium, ſi ſine liberis moreretur, [h] [5†] quantacũque pecunia ex hæreditate de bonis meis ad eum peruenerit: eã pecuniam omnem ad Coloniam Philippenſiũ peruenturam. Reſpondi, Ex his verbis, quæ proponis ſcilicet, [6†] Pecuniam omnem, &c. exiſtimo etiam fructus, [i] quos ex hæreditate perceperit, reſtituere eum debere, perinde quaſi ſpecialiter [k] hoc teſtator expreſſiſſet.

Martianus. [7†]

LEX XXXIII.

SCribit [8†] Celſus lib. vigeſimo Digeſtorũ, Si is, qui quadringenta [l] in bonis habebat, petijt ab hærede ſuo, vt ſi ſine liberis moreret, quanta pecunia ex hæreditate ſua ad eum pueniſset, Mæuio reſtitueret, ſi ex fructibus medio tẽpore quadringenta perceperit, & ſine liberis deceſſerit, hæredem eius Mæuio quadringenta debiturum. [m] Et cùm diu, multumque tractauerit, [n] an cum augmentum hæres ſenſerit, [o] [9†] periculũ, [p] ſuſtineat? an per cõtrarium? [q] nouiſſimè ait, iniquum

Mæuio per eum reſtitueretur, & deceſſit dictus Titius. Et Seius inſtitutus vixit poſtea per 10. annos, & ex fructibus hæreditatis Titij in dictis decem annis quadringenta percepit, & poſteà ſine liberis deceſſit. Certè hæres eiuſdem Seij inſtituti non tenetur reſtituere dicto Mæuio, niſi quadringenta, quæ erant in bonis filio teſtatoris, & non fructus, qui ceperunt alia quadringenta, vt dictũ eſt. & ideo reſtituere tenetẽ integra dicta quadringenta hæres inſtituti, non detracta quarta Trebellianica, qa habet quartam, & etiã fructus quartæ in dictis fructib. quos percepit in d. decem annis inſtitutus: qui quidem ſummouẽt Falcidiã. ſed cum hæres prædictus ſentiat augmẽtũ, vt dictum eſt. nunquid & periculũ ſuſtinebit, ſi res aliqua hæreditaria pereat? an per contrariũ eſt dicendum, ſcilicet vt non ſuſtineat periculũ, licet hẽat emolumẽtũ? Et certe dẽt hæres dictũ periculũ ſuſtinere: nã iniquũ eſſet trahere damnũ ad fideicõmiſſariũ, ad quẽ dictũ augmẽtum non pertinet. Nũ quid ergo tenetur hæres qui paſſus eſt dãnũ in teb[a] hĩditarijs valentib. 400. ad ſupplendũ fideicõmiſſario quodcunq; de fructib. ex dictis 500. ex eo, q̃ accidit dictũ damnũ, ita quod augmentũ de quo dictũ eſt ſ̃ ad cũ hẽtedẽ pertineat: & cẽna, & fructus hĩditatis cõputẽtur vſq; ad dicta quadringẽta ita ſ. q̃ ex fructibus ſuppleantur 400. diminuta pp dictũ damnũ. & ea 400. ex fructib. ſuppleta dentur fideicõmiſſario. & reſiduos fructus ſibi retineat hæres? Et reſpõ. Martianus autẽ huius l. quod iſtud verius eſſe arbitratur. Vtuia.

1 Quid ſ̃ portet dictio, ſ̃ no. ad lõgũ, in l. ſ̃ iuris. ĩ prĩ. ſup. d̃ pa. Cyn. & do. in l. à Caligato. ſup. de nupti. adde no. q̃ glo. ĩ l. duob. §. fi. ſup. d̃ iureiu.

a *Sub conditione*] ſcilicet facti, vt ſi aſcenderit Capitolium.

b *Offerente*] ſi cui eſt dandum, ad quod ſ̃. eo. l. apud. in princip. per aliũ enim hoc poteſt impleri, vt ſup. de ſtatu homi. l. Arethuſa. & ſub. hic debebit hæres adire, & reſtituere.

c *Secundum imitationem dationis*] i. ſicut implet fideicommiſſum, cum eſt in dando: ita & cũ eſt in faciendo: & hoc ĩ nolit hæredem præciſè cogere ad factũ, quod poteſt, vt dixit: & ſi eſt conditio facti talis, quæ poſſit per alium impleri, vt C. ſi cadu. tol. §. ne autem. d 1a *poteſtate*] verè, vt caſuales, vel fictè, vt quæ continent turpitudinem, vt ſ̃. eo. l. facta. §. ſi ſub conditione, & ſeq. §.

1† Fl. deeſt hĩdi.

e *Non pertinent*] vt cogat impleri, ſed expectabitur caſualis, & facit ſup. eo. l. ſciendum. §. ſi & l. ſeq.

2† Li. 10. Digeſto.

3† In ſcriptis q̃daꝫ ĩcipit, Calliſtratus filiuſ. vt ſuſpicet Calliſtratũ huius legis authorẽ fuiſſe, & ibi legẽ incipere, Filiumf. &c. tu diſpice.

f *Aliſta*] CASVS. Quidam nomine Trebellianus Baliſta filiũ ſuum famil. hæredẽ inſtituit: & ita cauit ad vtilitatẽ Coloniæ Philippẽſium: Si filius meus à me inſtitutus morietur ſine liberis, quantacunque pecunia de hæreditate, & bonis meis ad eum peruenerit, eam pecuniam omnem ad Coloniam Philippenſium peruẽturam eſſe volo. & deceſſit dictus teſtator. Poſtea deceſſit dictus eius filius ſine liberis forte poſt 10. an. & interim fructus ex hæreditate percepit idem filius. Nunquid hæres filij teneatur reſtituere dictæ Coloniæ hæreditatem, & fructus, quos ante mortem ſuam percepterat ex ea filius? Et dicitur, quòd ſic, quaſi ſpecialiter teſtator expreſſiſſet quòd reſtituerentur fructus, quo caſu ſine dubio venirent fructus in reſtitutionem. Vtuia.

2 Iſta ſolutio iũcta eũ ſe. placet B. An. P. & Ale.

3 Imò eſt geminatũ ſed ibi fuit prolatũ ſimpliciter, hic eũ verbo pecunia. Bart. P. & Alex.

4 Sequunt hãc gl. B. An. Imo. P. & Ale.

g *Trebellianus*] ſcilicet hæres eſto.

h *Moreretur*] filius familiãs.

i *Etiam fructus*] No. venire fructus. Sed ſ̃. ſ̃. eo. l. hĩdes mei. in prĩ. & ſ. de le. 3. l. qd his. Sed hic eſt nomẽ a pecuniæ, qđ largiſſimè oĩa cõprehendit: licet qãque ſtrictim accipiatur, vt C. de conſti. pecu. l. a. Itẽ in ſ̃rijs eſt ſimplex verbũ, quicquid: hic duplicatum, 3 quantũcunque. Itẽ ſ̃. ſ̃. eo. l. proxi. vbi eſt nomen pecuniæ. & ĩſi non veniunt fructus; ſed ibi eſt quanta, hic geminatur quantacumque. 4 Vel dic, hic de fructibus perceptis ante aditã hæreditatem, in contrarijs poſt aditam, vt ſup. eo. l. ita ſi. §. 1. in fi. Item no. quòd quantacunque cõprehendit etiam ſpecies, vt ſuprà de leg. 3. l. quiſquis. Sed quid de vſura pecuniæ hæreditariæ. Videtur idẽ, q̃ ad de fructibus, vt ſupra de vſur. l. in fideicom. §. nonnunquam. & l. vſuras. & inf. de verb. ſignifi. l. vſura.

k *Specialiter*] quo caſu conſtat eos reſtitui, vt ſupra eod. l. in fideicommiſſariam.

S*Cribit*] CASVS. Titius habẽs in bonis quadringenta, inſtituit hæredẽ Seium, & petijt ab eo, vt ſi ſine liberis moreretur, quãta pecunia ex hæreditate ſua ad eũ peruenieſſet, Mæuio per eum reſtitueretur, & deceſſit dictus Titius. Et Seius inſtitutus vixit poſtea per 10. annos, & ex fructibus hæreditatis Titij in dictis decem annis quadringenta percepit, & poſteà ſine liberis deceſſit. Certè hæres eiuſdem Seij inſtituti non tenetur reſtituere dicto Mæuio, niſi quadringenta, quæ erant in bonis filio teſtatoris, & non fructus, qui ceperunt alia quadringenta, vt dictũ eſt. & ideo reſtituere tenetẽ integra dicta quadringenta hæres inſtituti, non detracta quarta Trebellianica, qa habet quartam, & etiã fructus quartæ in dictis fructib. quos percepit in d. decem annis inſtitutus: qui quidem ſummouẽt Falcidiã. ſed cum hæres prædictus ſentiat augmẽtũ, vt dictum eſt. nunquid & periculũ ſuſtinebit, ſi res aliqua hæreditaria pereat? an per contrariũ eſt dicendum, ſcilicet vt non ſuſtineat periculũ, licet hẽat emolumẽtũ? Et certe dẽt hæres dictũ periculũ ſuſtinere: nã iniquũ eſſet trahere damnũ ad fideicõmiſſariũ, ad quẽ dictũ augmẽtum non pertinet. Nũ quid ergo tenetur hæres qui paſſus eſt dãnũ in teb[a] hĩditarijs valentib. 400. ad ſupplendũ fideicõmiſſario quodcunq; de fructib. ex dictis 500. ex eo, q̃ accidit dictũ damnũ, ita quod augmentũ de quo dictũ eſt ſ̃ ad cũ hẽtedẽ pertineat: & cẽna, & fructus hĩditatis cõputẽtur vſq; ad dicta quadringẽta ita ſ. q̃ ex fructibus ſuppleantur 400. diminuta pp dictũ damnũ. & ea 400. ex fructib. ſuppleta dentur fideicõmiſſario. & reſiduos fructus ſibi retineat hæres? Et reſpõ. Martianus autẽ huius l. quod iſtud verius eſſe arbitratur. Vtuia.

l *Quadringenta*] vel habeas in tota lege, quadringenta, vel habeas quadragiata.

m *Debiturũ*] integra: qa habet quartã. & quartæ fructus in fructibus, quos percepit medio tẽpore iudicio teſtatoris, qui ſummouent Fal. d. vt ſ. eod. l. mulier. §. ſi hæres. Sed nunquid fructus, qui excedunt quartã. & quartæ fructus reſtituit hæres? Reſpon. ſ non, vt hac l. & ſ̃. eo. l hæredes mei. & ſup. eo. l. ita tamen. §. ex aſſe hæres. Sed cõtra. ſup. eo. l. prox. Sol. ibi. ADDITIO. Dic, q̃ ibi dictio erat gẽinata, ex mẽte B. & Al.

5 Sequuntur hanc glo. B. P. & Alex.

n *Tractauerit*] ſcilicet Celſus.

o *Senſerit*] in eo, quòd non reddit ſuperfluos, qui ſunt vltra quartam. & quartæ fructus.

p *Periculum*] id eſt, ſi res aliqua hæreditaria pereat, vel in obligationibus hæreditarijs.

q *Per contrarium*] ſ. dicendum eſt, vt non ſuſtineat periculum: licet habeat emolumẽtum: & fac hic punctũ, & ſequitur littera capitalis. Nouiſſimè, &c. & dicit, ſcilicet Celſus.

a *Pertinere*] stotum.
b *Augmentum*] Dictorum fructuum, qui supersunt vltra quartam. & quartæ fructus.
c *An ad supplendum*, secunda quæstio, quam Celsus non solu it, sed author legis soluit.
d *Inquit*, Celsus.
e *Ex quadringentis*] quæ fuerũt defuncti.
f *Illum*, fideicommissarium.
g *Quadringentorum*] quia tantũm percepit ex fructibus: & ita quærum deest de quadringentis, quæ fuerunt defuncti, est supplendum de illis residuis fructib⁹. Similis computatio est supra eo. l. ita tamen. §. ex asse hæres.
h *Quod verius esse*] verba Marci, q fecit hanc l. non Celsi.

*Damnũ magnũ, vl parũ. q dicaĩ, dic esse i arbitrio iudicis. B. Cæpo. i tract. de ser. vr. c. 6 gl. 1. §. pẽtiũ. Inst. de ẽmen. empt. & ven.

1† Fl. ptinet. Et an. in corporib. hæditarijs. secus in diminutione æstimatiõis An. & Alex.

2† l. 2. Regula.

3† Aliàs, si eius, q nouiss. ex filijs mortuus est, pars ad patrẽ hæreditatis non admittit, si non ostenderit, quis ex fratribus nouissimus obierit, sed constat admittit matrem dictorũ fratrum ad vtriusque hæreditatem ex Senatusconsul. Tertulliano. Vlpianus i *Constat*, ff. de secũd. tab. l. qui ex liberis, in prin. quæ est contra Sci. 2 ibi totum erat habiturus substitutus: hic partẽ nouissimi. Vel ibi pupillaris, hic fideicommissaria substitutio. Vel ibi non erat agnatus, vel cognatus: vel si erat, 3 extraneus est hic: & est quidem mater. Et eodem modo respon. sup. de vulg. subst. l. ex duobus. & l. qui duos in prin. & ad leg. Fal. l. pater. §. fi. & de reb. dub. l. qui duo. quæ sunt contra. Vnde, & hic si nullus resisteret, fideicommissarius haberet totum, vt in dictis legibus. Et no. in dubio non valere sic sup. de hære. inst. l. in tempus §. 1. & de testa. ru. l. duo. Sed arg. contra sup. eod. l. ex facto §. si quis autem. Sed alius est casus. 4 Item facit C. de inoff. & alii. subst. l. pen.

4 Quia ibi certa persona, hic incerta fuit facta substituto.

5 Et malè sum Ale.

Cum hæres] CASVS. Institui mihi hæredem Titium furiosum & rogaui eũ quod restitueret hæreditatẽ meã Seio: & decessi. Certè si curator dictæ furiosæ accipiat pro ea bonorum pos. secundũ tab. benè poterit restituere hæreditatem dicto Seio fideic. & in eum actiones transferre. Vlp. K *Bonorum possessore*] Sed an sint bonorũ possessor iuris furiosæ? quidã dicunt, q non: pro quibus est C. de cur. fur. l. fi. §. sin autem in fine. & ff. de succes. edic. l. 1 §. furiosi. & sic transfert actionem, qui non habet: & sic creditor dominiũ pignoris, vt Inst. quib alie. licet. §. 1. & hic fuit accepta de facto quoad administrationem & fructũ perceptionem: & sic intelligitur ff. de author. tut. l. si ad pupillũ. & de le. 2. l. Licinnius. §. fi. Alij dicunt, q tali casu alij dẽt restitui si sit hæres furiosus. licet nõ aliàs. arg. sup. eod. l. cogi. §. hi q. solidũ. Sed Azo. dicit, q sicri põt hæres & bonorũ pos. per curatorẽ sq. vt C. de cur. fur. l. fi. §. sinautẽ perpetuus. & C. eo. l. pe. ci. prin. & ẽ. c. l. 1. §. sed ũ tutor. & ff. eo. l. restituta. §. pupillus. Accur.

esse ad fideicõmissarium dãnum pertinere, [a] *ad quem augmẽtum [b] nõ pertineat. 1† An ad supplendum, [c]inquit, [d] quodcunq; ex quadringẽtis [e] defuerit, etiam augmentum ad eum [f] pertinebit, hoc est, vt vsq; ad summam quadringẽtorum [g] damna, & fructus computentur? Quod verius [h] esse arbitror.

Succumbit actor, si non probat id, quod est causa suæ intentionis. Bart.

Idem. 2†

LEX XXXIIII.

EVm, 3† qui nouissimus ex filijs mortuus est, partum 4†† hæreditatis propinquo voluit pater restituere, 5† Si simul fratres diem suũ obijssent: propinquum, si non ostẽderit, q̃s nouissimus obijsset, ad partem hæreditatis nõ admitti: sed matrẽ ex Tertulliano Senatusconsulto ad vtriusq; hæreditatem admitti constat. i

Curator furiosi potest agnoscere bonorum possessionem secundũ tabulas, & hæreditatem restituere. Bart.

Iulianus li. 7. de offi Procõ. 6†

LEX XXXV.

CVm hæres instituta furiosa, hæreditatem esset rogata restituere: curatorẽ eius secundum tabulas bonorum possessione [k] accepta, posse trãsferre actiones, diuus Pius decreuit.

Per Trebellianum non tenetur hæres in obligationibus p eum contractis, ideo debet ei per fideicommissarium de indemnitate caueri. Bar.

Paulus. 7†

LEX XXXVI.

CVm hæreditas ex fidei commissi causa restituta [l] est, si ante [m] 8† compromissum [n] est, puto fideicommissariũ cauere debere hæredi: [o] sicut cum hæres multa antequã restitueret, administrauit. p Nam quod dicitur, retinere eum oportere, non est perpetuum. q Quid enim si nihil est, quod retineat? veluti, cum omnia in nominibus [r] 9† sunt, aut in corporibus, quæ non possideat? (Nempe enim is, cui restituenda est, omnia persequitur: [s] & tamen hæres iu-

Iulianus li. 7. de offi Procõ. 6†† F. Vlp. li. 6. ff. Procõsul.

fideicõmissarius sibi restitui hæreditatem debet cauere hæredi de conseruando eum indemnem à dicto compromiss. sicut cum hæres multa administrauit in hæreditate ante quàm restitueret ei fideicommissariũ. & in ea administratione fecit sumptus. Nam eos debet a fideicom. recipere. Sed oppono: cõe solet dici, quod hæredem retinere oportet, cum restituit illud, super quo compromisit, & illud qđ expendit ante quàm restitueret? Certe sic. Si ergo potest. & debet retinere, non est necesse. p ei caueat fideicõmissarius prædicto modo. Sed certè respon. hoc non est perpetuum, seu generale, q̃ hæres retineat prædicto modo. Nã falli quãdoq;. Quid enim, si in hæreditate quod retineat hæres? veluti cũ onera, q̃ sunt in hereditate, sunt in nominibus, q̃ quidem noia nõ possidentur, quia sũ incorporalia, ideoque per hæredem nõ possunt retineri? Item, quid si omnia, quæ sunt in hæreditate, sunt in corporibus, q̃ corpora nõ possideat hæres aliqua de cã puta propter inundationem vel latronũ potentiã, id ẽq; p hæredẽ non possunt retineri? Certe is fideicommissarius, cui restituta est hereditas omnia persequi potest fideicommissaria hæreditatis petitione: & non manet obstrictus fideicõmissarius iudicijs, q̃bus conuentus est hæres: aut cõptromissis, quibus obstrictus est hæs: aut stipulationib. quib. habuit hæres necesse, p̃mittere: sed manet obstrictus in prædictis hãs tñ. Nõ ergo aliter tenetur hãs restituere hæditatẽ fideicõ. quam ei per fideicommissarium caueatur de conseruando eũ indemnem, vt dictum est. Vlpia.

7† lib. 13. ad edict. Flo.

8† F. si an tecũ hæred. cõpromisiũ est. puto, &c.

9† fecit Flor. Dai archet. ẽ erat in oibus. vt aut Tarr. i adnot. sed rectè ita emendatus est. Cõ.

1 *Restituta*]sc. verbo.
m *Sciente*]sc. restitutionem.
n *Compromissum*, id est, compromissum & factum inter hæredem & aliquem creditorem, vel debitorem hæreditariũ: & timet hæres, ne ei condemnatus teneatur. Accur.

6 Id est, arbitrũ, vel arbitratorẽ. Ange. & Alex.

o *Hæredi*, & quod eum conseruabit indemnem.
p *Administrauit*]in quo fecit sumptus, quos à fideicommissario recipere debet, vt ẽ. eo. l. mulier. §. sed enim. Sed arg. contra. sup. eo. l. vbi patrè. §. fi.
q *Perpetuum*]i. generale: sic ponitur Inst. de satisda. tu. vel cu. in prin. ponitur. & aliter, vt no. sup. pro. soc. l. 1.
r *In nominibus*]quę non possidentur, vt inf. de acqui. rer. do. l. seruus §. incorporales.
s *Non possideat*] hæres, vel propter inundationem, vel latronum potẽtiam, vel quia alius possidet, vt sup. de bonis auct. iud. pos. l. cum vnus. §. fin. & quibus ex cau. maio. l. ait prætor. §. fin.
t *Persequitur*]sc. petitione hæreditatis fideicommissariæ, vt sup. de fideicom. hær. peti. l. 1.

Cumus-

a *Conuentus est*] à creditoribus hæreditarijs.
b *Promittere*] vt Iudicio sisti & Iudicatum solui vel renouando cautionem creditoribus qui molestabant eum. vt C. de præscrip. xxx. ann. l. cum notissimi. ℭ. sed & si quis.
c *Caueatur*] facit sup. de peti. hære l. si quod possessor. & C. de petit. hær. l fi. ℭ. t. & C eo. l. 1. Sed contra. ℸ. vt leg. nom. ca. l. 1. §. qui minorem. Sol. vt ibi.

1† Flo. emittere obstrictꝰ.
2† Fl. deest. si.
3† lib 16. ad edictũ
4† Fl. habuit.
5† Fl. nec hæres totius hæreditatis se obligat, etiã si in vna re se gerat pro hærede, vt supra, de acquirend. hæred. l. pro hærede. in prin. Nam & cum vnum ius sit vniuersale, per vnam tẽ sufficit fieri restitutionem: sicut fundi totalis possess. Quæritur etiam si in angulo intret, vt inf. de acquiren. possess. l. possideri. in princ. & qui tangit auriculam hominis, totum tangere videtur, vt infra de fur. l. vulgaris. in princ.
6† Fl. deest. sibi.
7† Fl. persona.
8† Aprio. Fl. Arrio. aliàs, qa prior. Sed malè. Augu. l. b. 3. emẽ. c. 7.
9 Quia secus est in legato, vel hoc dic. propter quia. Sed nunquid sic ut restitutio facta in vsũm. Alexa. re videtur facta in omnibus, vt iam non sit opus alia restitutione? Dicit hic, quod sic, 3 sicut & Bar. & Ang. P. & Alexan.

Effituta.] CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & rogaui eum, quod restitueret hæreditatem meã Seio: & decessi. Certè sine restitutã hæreditatẽ Seio re ipsa, siue verba, semper restituta ei videtur. Re autem ipsa restituit, si fortè passus est hæres possideri per fideicommissarium res hæreditarias totas, vel aliquas earum ea mente, vt vellet restituere, & fideicommiss. suscipere: non autem si ex alia causa putauit hæres fideicommissarium possidere. Sed & si passus est hæres possideri per fideicommissarium totas res hæreditarias, vel aliquas earum, putãs hæres te fideicõmissarium possidere ex aliqua cã, & postea ratam habuit. Item hæres hãc erroneam restitutionem: idem erit dicendũ. ſ. vt restituta videatur hæreditas. Sed & si verbo dixit hæres se restituere hæreditatem, vel restituat per nuncium, vel per epistolã, audiatur hæres. Sed & si voluntate tua fideicommissarij alij restituerit hæres, in te transibunt actiones. Itẽ si alius iussu meo hæredis restituerit hæreditatem fideicommissario, videntur transisse actiones in fideicõmissarium. Sed & si sine iussu hæredis alius restituerit fideicommissario, & hæres ratam habuit restitutionem: videntur similiter trãsisse actiones in fideicommissarium. ¶ *Pupillus.*] Institui mihi hæredem Titium pupillum & rogaui eum, quod restitueret hæreditatem meã Seio: & decessi. Certè dictus pupillus debet restituere Seio hæreditatem meam cum authoritate tutoris sui: non autẽ tutor sine pupillo, nisi pupillus sit infans: quia nec mandare actiones pupilli sui, non infantis, tutor potest, etiam simplicem procuratorem faciendo. Quid si rogaui dictum pupillum, vt restitueret hæreditatem meam tutori suo? nunquid authore eodem tutore restituet ei hæreditatem? Et dicitur, quod non. Item quid ſ maiorem instituí, & rogaui eum, quod restitueret hæreditatem meam Titio pupillo? Certè nõ poterit restitui pupillo sine tutoris sui authoritate. Nam hæreditatis restitutio non tantum est solutio, sed etiam est successio, cum obligetur ille, cui fit restitutio. Si est in restitutione obligatio illius, qui recipit hæreditatem ex restitutione, ergo pupillo non potest restitui sine tutoris authoritate: sed nec ipsi tutori pro pupillo recipienti indistinctè restitui potest hæreditas, quam aliquis debeat restituere pupillo: imò distinguitur, sit infans pupillus, & tunc soli tutori restituatur: an sit maior infante, & tunc restituatur ei cum authoritate tutoris. & h. d. cum duab. ll. seq. Viuianus.

* Patitia pro traditione habet. vi. ad hoc reg. q facer. cu ibi no. de re. in. ſ 6. aldẽ Bar.

d *Re ipsa*] ait verbo sub. Re ipsa, Si fortè, &c.
e *Passus*] hic patientia, * pro traditione habetur, vt Instit. de ter. diu. §. interdum. Multo fortius si ipsas res hæres apud se constituras restituat, vt inf eo. l. tradita. in prin.
f *Eam.*] Sed nunquid ad rem singularem restituendam potest conueniri hæres à fideicommissario? Respon. Ioan. Andr. quod sic, quia sic est in petitione hæredi. vt sup. de petitio. hæredi. l. regulariter. & l. seq. & l. etiam. ſ. idem in eo. & idem in empt. re hæreditatis, qui agit etiam ad res certas, vt sup. de hære. vend. l. qui filij §. 2. Sed contra videbatur: quia de vniuersitate, & sic de iure quodam restituendo est rogatus, non de rebus corporalibus, sed tamen contra est. Nam condemnato in petitione hæreditatis aliquo, fit executio in res singulares: & benè facit ad hoc d. l. qui filij. §. 1. sed rei vendic. non habet nisi facta restitutione. 2 vt infra eod. l. facta. & secundum hoc intelligitur l. gato. vel C. de leg. l. fin. §. sed hoc dic. par quia. Sed nunquid restitutio facta in vsũm. Alexa. re videtur facta in omnibus, vt iam non sit opus alia restitutione? Dicit hic, quod sic, 3 sicut & hæres totius hæreditatis se obligat, etiã si in vna re se gerat pro hærede, vt supra, de acquirend. hæred. l. pro hærede. in prin. Nam & cum vnum ius sit vniuersale, per vnam tẽ sufficit fieri restitutionem: sicut fundi totalis possess. Quæritur etiam si in angulo intret, vt inf. de acquiren. possess. l. possideri. in princ. & qui tangit auriculam hominis, totum tangere videtur, vt infra de fur. l. vulgaris. in princ.

g *Hac mente.*] No. mente. sic Instit. de hæredum qualit. & diff. ſ. fi. & inf. de act. & oblig. l. in omnibus.
h *Etsi verbo*] facit inf. eo. l. postulante. §. 1. & l. facta. in prin. sicut etiam hæreditas, & re, & verbo: quia dicat. Adeo, vel simile, adeundi animo aditur, vt Instit. de hæred. qualit. & diffe. §. fin.
i *Tua ji.*] tui fideicommissarij procuratori simplici: non in rem suam, 4 vt inf. eo. l. qui ita. §. 1.
k *Iussu meo.*] qui sum hæres.
l *Habuerit*] alias habuerit. ſ. fideicommissarius. vt inf. eo. l. mulier. Et iungatur non proximo, sed alij superiori dicto, ibi. Sed & voluntate. vt differat ab eo, quod sup. dixit. Sed & si postea, &c. vel dic hic habuerit. ſ. hæres: & adiungitur proxi. ibi. Item si alius. &c. & tunc differt à superiori. Sed si postea, &c. qa ibi præcessit erronea restitutio, quæ habetur rata: hic non erronea: sed per alium, cuius factum habeo ratum: & semper dic, quod est hic mutatio personarum. cũ hoc verbum, habuerit. sit tertiæ personæ, sed sup. in prima, vel secunda persona locutus est de eodem.

ADDITIO. Pro hac gl. vide tex. in c. dudum. ext. de conuer. coniuga.
m *Sine pupillo*] sic in aditione hæreditatis, vt C. de iure deliber. l. potuit.
n *Infans*] vel absens. vt C. eo. l. pen. & de verb. sign. l. cum furiosus. & sup eo. l. cum hæres.
o *Potest*] etiam faciendo procuratorem simplicem, nisi à se lite contestata. vt C. de procu. l. neque.
p *Nec se*] hic dicit, q pupillus rogatus restituere suo tutori, non facit eodem tutore authore vt sup. eo. l. 1. §. fuit quæsitum. Vel dic, q pupillus sua authoritate non restituit alicui sine tutore. sed tunc nihil addiderunt prædictis.
q *Constat*] secus quandoq; in hæreditate & bono. possess. vt C. qui admit. ad bono. possess. l. bonorum. secundum H. vel etiam hic idem dici potest.

dicijs, quibus conuẽtus est, a aut stipulationibus, quibus necesse habuit promittere, b obstrictus 1† manebit. Ergo nõ aliàs cogetur restituere, quàm si 2† ei caueatur. c

Restitutio fieri potest re, & verbis. Item fit tradendo, vel patiendo. Bar.

Vlpianus. 3†

LEX XXXVII.

REstituta hæreditas videtur, aut re ipsa, d si fortè passus e est hæres possideri res hæreditarias, vel totas, vel aliquas earum f hac mente, & vt vellet restituere, & ille suscipere: non, si ex alia causa putauit te possidere. Sed & si postea ratũ habuerit, 4† idem erit dicendũ. Sed & si verbo h dixit se restituere, vel per epistolam, vel per nuncium restituat, audietur. Sed & si voluntate tua i alij restituerit, in te trãsibunt actiones. Item, si alius iussu meo k restituerit, vel ratam habuerit l restitutionem, transisse actiones videntur.

10 *Solus pupillus sine tutore nõ potest restitutionẽ facere, nec recipere, nec similiter solus tutor sine pupillo, nisi sit infans: sed debet fieri per pupillum cũ authoritate tutoris, non tamẽ ipsi tutori. h. d. Alex.*

¶ Pupillus autem ipse debet restituere tutore authore, non tutor sine pupillo, m nisi infans n sit: quia nec mandare actiones tutor pupilli sui potest: o nec 5† se P quidem authore pupillum restituere sibi 6† potuisse hæreditatem, D. Seuerus in personam 7† Arrij Honorati pupilli decreuit, qui 8† Pio Antonino patruo, & tutori suo restituerat. Sed & si pupillo sit restituenda, non posse pupillo sine tutoris authoritate restitui, constat. q

a *Non enim solutio*] tantum sub. nã respectu restitutionis sol. est. Io. sed hic patet, q ei soli põt solui à debitore, quod verum est, sed non, quod debitor liberetur, nisi habeat pecuniam saluam. vt Instit. quib. alie. licet. §. penul.

b *Obligetur*] is, cui fit restitutio, s. creditoribus, & legatarijs &] facit ī. de autho. tut. l. obligati. §. pupillus hereditatem.

c *Sed nec ipsi tutori.*] recipienti pro pupillo.

d *Indistinctè.*] nam distinguitur, si infans, vel absens, an non: vt sup. eo. l. restituta. §. pupillus. In hæreditate dic idē, vt C. de iu. deli. l. potuit. & l. si infanti. in prin. In bon. pos. dicunt a soli tutori, vt inf. de bon. p. ff. l. tutor. & l. si pupillo. sed forte idē 3 quod in hæreditate. item possessionē solus infans, & solus tutor q̃rit, vt C. de acquiren. poss. l. donatarum.

Q *Vamuis.*] CASVS. Cum hæres instituit hæreditatem fideicommissario ex Trebelliano Senatusconsulto: ex eodem Senatusconsulto trãsferuntur in fideicommissariũ actiones, quæ iure ciuili hæredi, & in hæredem competunt, & quamuis de illis solis dictum Senatusconsultum loquatur, tamen transeunt etiã honorariæ, siue Prætoriæ, & etiam naturales obligationes. Item quamuis in dicto Senatusconsulto continetur persona tantum hæredis instituti scilicet, vt restituat hæreditatem fideicommissario: tamen etiam successor hæredis tenetur restituere. veluti hæres, bonorumve poss. hæredis, vel pater, dominusve hæredis: quibus acquisita est hæreditas, quam hæres debebat restituere: nec facio vim, rogatus sit restituere is, q̃ instituit, an pater, vel dominus eius: quia semper debet pater, vel dominus hæredis restituere: ex quo hæreditas ei acquisita est. Item scias, quod nulla vis est, cui nostro nomine restituatur hæreditas, si pater fam. an in aliena potestate constitutus: sit mulier, an masculus: sit seruus, an liber, quia perinde est, ac si mihi fideicommissario restituta esset. Itē scias, quod restituta hæreditate mihi fideicommissario, iura sepulchrorum remanent apud hæredem. & h. d. cum duabus legib. sequentibus. Vlpianus.

e *Separatio*] quo ad hoc.

f *Naturalium*] i. naturales obligationes, vt inf. eo. l. si hæredē eius. & l. si eius. & facit sup. eo. l. ita tamen. §. actiones.

g *Persona*] hæredis instituti, & rogati restituere hæreditatem.

h *Pupillus*] vt inf. eo. l. si eius. §. si quis. sed argu. contra. sup. eo. l. illud à quo. §. 1. in fi. & Sol. vt ibi: & facit inf. eod. l. si patroni. §. cui Tiuana.

i *Dominusve*] facit supra eod. l. 3. §. si filio. & de legat. 3. leg. pen. §. mater.

k *Is*] scilicet rogatus restituere.

l *Nostro nomine.*] procuratori meo simplici, non in rem suam. vt inf. eod. l. qui ita. §. 1.

m *Vlpianus, Seruo*] ad hoc facit ī. eo. l. seruo. in prin. & §. 1. & ī. eo. l. si legatus. §. si filio. sic supra, de exerci. l. 1. §. cuius.

n *Quia perinde*] facit sup. eo. l. restituta. l. sed si voluntate.

o *Restituta*] in hoc ergo § fideicõmissarius non est loco hæredis, argum. sup. de relig. l. si quis hæres fuerit. Nec distingui, sui sit familiare, vel hereditarium, licet alias distinguatur, vt sup. de reli. l. familiaria. & l. vel quæ. Item nec beneficio, quod competit ex illo tit. si quis omissa causa testamen. nam hæredi non datur, vt supra si quis omiss. cau. test. l. si in testamento. sed fideicõmissario sic: vt in eod. titul. l. antepenul. §. institutus. Item nec in eo, quod dicitur supra de iud. l. sed & si restituatur. §. contra. Item nec in eo, quod est sup. de cond. & demonstr. l. qui hæredi. §. cũ hæreditas. Item nec in iure liberorũ 6 siue operarum petitione, vt inf. eod. l. si patroni filius. in princip. & argum. inf. de Carb. edic. l. cum sine. & ī. de acquirend. hæred. l. pro hærede. §. si quid tamen. & infr. de oper. lib. l. si operatum iudicio. & l. fabriles. §. final. & l. cum patronus. §. 2 & C. de ope. liber. l. liberti. & Instit. de acqui. per arro. in princip.

5 Idē Bar. Ang. Paul. & Imo.

6 Libra. si dicrõ. cl. Vlpian⁹.

P *Apinianus.*] CASVS. Instituit minhi hæredes Titium, & Seium, quælibet pro dimidia: & rogauit eundem Titium, q̃ restitueret suam partem hæreditatis Caio: & decessit. Postea Titius dicebat eam hæreditatē sibi suspectam esse: vnde Caius fideicommissarius fecit eũ cogi adire, & ibi restituere. Facta autem restitutione per Titium Caio, Seius cohæres Titij repudiauit suam partem hæreditatis, & ita accreuit Titio. Nũquid est necesse fideicommissario iterum compelli facere dictum Titium hæredem, vt adeat partem accrescentem? Et certè non compelletur amplius Titius, cum semel adierit pro sua parte. Itē nunquid est opus noua restitutione fideicommissario? Et dicitur, q̃ non: & ita fideicommissarius habebit totam hæreditatem sine noua coactione Titij, & sine noua restitutione ei per Titium facienda. Vlpianus.

p *Scripto*] post restitutionem partis accreuit hæredi pars altera.

q *Adire*] ad compellendum adire hæreditatis partem accrescentem.

r *Eum*] s. hæredem. Nam semel sufficit adisse, vt sup. de acquir. hæred. l. si solus. §. h. in fi.

s *Accreuit*]

1 † ll. 20. ad edictũ

2 † Alias, Nõ enim tñ solutio est hĩ ditatis restitutio, sed & successio cũ obligenti. vid. Ant. Aug. lib. 2. c. 2. 1.

3 † Fl. sed & successio.

1 Idem Pa. Ang. & Alex.

4 † lib. 16. ad edictũ

2 Idem Ang. & Alex.

1 Nihil ẽ ẽm Alex.

5 † lib. 20. ad edictum.

e Ibi hĩs rogat⁹ de restit. at. ẽ adit. hic ĩ post. fm Alex.

Paulus. 1 †

LEX XXXVIII.

NOn enim 2 † solutio a est, hæreditatis restitutio; sed 3 † successio, cum obligetur. b

Vlpianus. 4 †

LEX XXXIX.

SEd nec ipsi tutori c indistinctè d restitui potest.

Etiam actiones Prætoriæ trãsferuntur per Trebellianũ per hæredes, & per eos, qui in sui hæredum succedunt. Bar.

Paulus. 5 †

LEX XL.

QVamuis Senatus de ijs actionibus transferendis loquatur, quæ iure ciuili hæredi, & in hæredem competunt: tamen honorariæ actiones transeunt: nulla enim separatio e est. Imò & cã naturalium f obligationũ transit.

¶ Persona g autem hæredis instituti Trebelliano continetur. Verum hoc iure vtimur, vt & successor hæredis rectè ex Trebelliano restituat: veluti, hæres, bonorũve possessor, h vel pater, dominusve, i quibus acquisita est hæreditas. Omnes. n. quod iuris habent, ex Trebelliano Senatusconsulto restituere debent.

¶ Nec interest, is, k qui institutus est, an pater, dominusve, rogatus sit restituere.

Non curatur qualis sit per sona procuratoris ad negotia. Bartolus.

¶ Nihil enim interest, cui nostro nomine l restituitur, paterfamilias sit, an is, qui in aliena potestate est.

Caius. 6 †

LEX XLI.

MVlier, an masculus. Et ideo seruo m quoque voluntate nostra, vel si postea ratum habuerimus, restitui potest.

Paulus lib. 20. ad edict.

LEX XLII.

QVia perinde n est, atque si nobis restituta esset hæreditas. *

¶ Restituta o hæreditate iura sepulchrorum apud hæredem remanent.

Quod iure accrescendi acquiritur, ad fideicommissarium pertinet. Bar.

Vlpian. lib 22. ad edict.

LEX XLIII.

PApinianus * tractat, Si quis hæres institutus ex semisse, rogatus sit restituere hæreditatem, & eam suspectã dicens, compulsus adierit, deinde fideicommissarius ignarus sit accreuisse portionem hæreditatis post restitutionem 7 † scripto P hæredi: an opus sit ei alia actione? ¶ Et ait, securum eum r esse posse. De illo planè solo quærendũ ait, an opus sit ei noua restitutione? Et ecce hi hæredes Titium, & Seium, quælibet pro dimidia: & rogaui eundem Titium, q̃ restitueret suam partem hæreditatis Caio: & decessi. Postea Titius dicebat eam hæreditatē sibi suspectam esse: vnde Caius fideicommissarius fecit eũ cogi adire, & ibi restituere. Facta autem restitutione per Titium Caio, Seius cohæres Titij repudiauit suam partem hæreditatis, & ita accreuit Titio. Nũquid est necesse fideicommissario iterum compelli facere dictum Titium hæredem, vt adeat partem accrescentem? Et ecce non compelletur amplius Titius, cum semel adierit pro sua parte. Itē nunquid est opus noua restitutione fideicommissario? Et dicitur, q̃ non: & ita fideicommissarius habebit totam hæreditatem sine noua coactione Titij, & sine noua restitutione ei per Titium facienda. Vlpianus.

p *Scripto*] post restitutionem partis accreuit hæredi pars altera.

q *Adire*] ad compellendum adire hæreditatis partem accrescentem.

r *Eum*] s. hæredem. Nam semel sufficit adisse, vt sup. de acquir. hæred. l. si solus. §. h. in fi.

s *Accreuit*]

7 † Aliàs post restituerit.

Approbatur p Bar.

2 Dic. q ibi è speciale vt portio accrescat personæ, & non portioni. B. & Ale.

1 Aliàs plenius legitur. cũ hoc resp. non est.

3 Ibi est op⁹ noua additione: quia potest cadere mutatio stat⁹: hic verò non, sũ Alex.

4 Ibi erãt duo fuere dentes diuerso iure: vous scilm voluntatem, aliter ꝺ, sũ Alex.

2 *Accreuit*] & respon. quòd non: 1 ad quod sup. de leg. 1. l. si ex toto. in prin. & l. grege & l. quod in rerum. 1. 2. & l. seruum filij. §. si arcx. & de au. & arg. leg. l. si statuam. & de leg. 2. l. cũ fundus Accrescit ergo magis parti alteri, quã personæ hæredis, sed in vsufructu est contra. ſ. de vsufruc. ac. l. interdum. 2 & ſ. de excep rei iud. l. & an eadem. §. qui cũ partem. quæ sunt argu. contra. Item pro vtraque parte induci potest ſ. de vsufruc. l. si Titio. §. vsumfructũ. & de acquir. hær. l. si solus. 3 in fi. & ſ. de bon. poſſ. l. sed cum patrono 4 & ſ. communia præ. l. fi.

ADDITIO. Illa lex si potius concordat, quã discordet, secundum Alex.

stitutione postea, quam portio accreuit. a 1 †

Ad id, quod compelli poterat defunctus, potest compelli hæres defuncti, licet verbis legis non exprimatur. Bar.

Marcellus lib. 15. Digest.

LEX XLIV.

POstulante Sticho, b qui eodem testamento libertatẽ, & fideicommissariã 2 † hæreditatẽ acceperat, hæres suspectam adijt: mox Stichus ante, quam moram 3 † in recipienda hæreditate faceret, c decessit, relicto hærede Titio. Quæro, an in Titium, si nolit recipere fideicommissariam 4 † hæreditatem, actiones ex Senatusconsulto competant? Respondi,

2 † Flo. fideicommissam.

3 † In capienda.

4 † Flo. fideicommissam.

Postulante.] CASVS. Caius instituit sibi hẽdem Seium, & Sticho seruo suo dedit in eodem testõ libertatem directam puræ. & rogauit dictum Seium hæredem, vt per fideicommissum restitueret hereditatẽ suam Caij d. Sticho, & decessit dictus Caius. Seius autẽ hæres dicens sibi suspectam esse hẽditatem, cõpulsus à prætore ad postulationem d. Stichi adijt eam: & postea Stichus decessit ante, quã dictus hæres ei restitueret hẽditatem. & reliquit sibi hæredẽ Titium. Nunc quæritur, an in Titiũ hæredem Stichi actiones ex Senatusconsulto Trebelliano competant creditoribus hæreditarijs, si ipse Titius hæres Stichi noluit recipere fideicommissariã hæreditatem? Et certè in Senatusconsulto Trebelliano cõprehensum est dũtaxat de Sticho prædicto manumisso cogendo accipere actiones creditorũ hereditariorum, nec facta est mentio in dicto Senatusconsulto hẽdis Stichi manumissi cogẽdi recipere dictas actiones: & ideo de Sticho manumisso, & nõ de hẽde eius facta est ibi mentio: quia is hîs, qui compulsus est ferre adire hæreditatem, id est, sustinere, vt adeat hæreditatem, confestim ei fideicommissario restituit, i confestim restituere solet antequam decedat fideicõmissarius, siue fideicõmissarius erat liber homo, siue manumissus à testatore, vt fuit d. Stichus. Si non est facta ꝺ ita mentio in Senatusconsulto de hærede Stichi manumissi cogendo recipere actiones creditorũ hereditariorum, ergo videtur quod in Titium prædictũ hæredẽ Stichi manumissi actiones ex Senatusconsulto non cõpetant creditoribus hæreditarijs. Sed certè quamuis hæres coactus adire, confestim restituere soleat ante, quã decedat fideicommissarius, tũ potest euenire, vt restitutionem distulerit hæres coactus in tantum, quod ante restitutionem decessit fideicommiss. veluti si pecuniam ei hæredi coacto deberi de functus, quã pecuniam retinere hîs coactus maluit, quã petere eam à fideicommissario post restitutionem hæreditatis per se ei factam: vnde pro certo existimo idem constituendum in hærede eius Stichi manumissi, quod est constitutum in illo Sticho manumisso. Constitutum est autem in Sticho manumisso, vt competant in eũ actiones ex Senatusconsulto creditoribus hæreditarijs. Cur enim recusset hæres Stichi manumissi illam hæreditatẽ testatoris quã recusare nõ potuit, s Stichus manumissus, cuius Stichi hæreditatem suscepit? Certè non est ratio, quare recusare possit. Quod si fortè ante hereditatis restitutionem, quã debebat hæres testatoris facere Sticho manumisso, sine hærede decesserit libertus, i. d. Stichus manumissus: perinde bona eius Stichi manumissi creditorib. hæreditarijs vẽdere permittendum est, ac si restituta hæreditate d. Sticho manumisso per hæredem decesserit libertus, i. d. Stichus manumissus, vt sic Seius hæres Caij testatoris cõpulsus Caij hæreditatem adiret ad postulationem d. Stichi manumissi à Caio, vt dictum est, nullum damnũ sentiat ex hæreditate eiusdem Caij. Nunc propono aliam quæstionem: d. Caius instituit sibi hæredem filiam suam ex asse, & rogauit eã, vt mihi restitueret dimidiam partẽ hæreditatis deductis legatis minimisq; ab ea quibusdã reliquit, & deducto ære alieno non magno, quod æs alienum iussit eã soluere creditoribus sui testõris, & adeo erat minima dicta legata, & dictũ æs alienũ, vt non fit locus legi Falcid. Et decessit d. Caius, & mora non est facta per dictam suam filiam restitutioni fideicommissi mihi faciẽ lx. Ego fideicom. desidero dictã filiam testatoris restituere mihi dictam dimidiã hẽditatis ad minus verbo, vt ex Senatusconsulto Trebelliano agenti mihi fideicom. & ex eo Senatusconsul. competẽtibus actionibus eriã vsuras debitas ex stipulatione dicti testatoris ex mortis testatoris die in tempus restitutionis hæreditatis persequar. & et pensiones cõtractas testatori ab inquilinis suis. nõ autem peto à dicta hærede aliquos fructus: & ipsa restituit mihi dictam dimidiã partem hẽditatis. Verum tamẽ desiderat ipsa, vt ego refundam ei vsuras, & pensiones prædictas, si eas recepi a debitoribus, vel ab inquilinis testatoris, aut si non recepi eas, desiderat, quod ego concedam ei actiones dictarum vsurarum, & pensionum. & non possum ego fideicommissarius persuadere ei filiæ testatoris, hæreditatis appellatione, quam hæreditatẽ rogata erat mihi restituere, etiam hanc stipulationem vsurarum factã per testatorem ad me pertinere. Rñdet Iurisconsultus, & dicit, ꝺia hæc id est, vsuræ, & pensiones supra dictæ continentur appellatione hẽditatis, vt sic ad te fideicommissarium pertineant. Quantũ enim ad hoc pertinet, nihil interest inter hæc duo ex vna parte, id est, inter dictas vsuras, & pensiones, & cætera, quæ sub conditione sunt promissa testatori, aut in annos singulos, vel menses sunt promissa testatori. Vnde sicut illa, quæ sunt promissa testatori sub conditione, aut in annos, vel menses singulos, continẽtur appellatione hæreditatis vt sic transeant ad fideicommissarium, vt sup. eo. Iste tamen. §. actiones ita continentur hẽditatis appellatione dictæ vsuræ. & pensiones testatori debitæ, vt sic ad fideicommissarium transeant. Diceret aliquis contra hanc solutionem, Sanè hæc id est, vsuræ, & pensiones prædictæ cedunt pro fructu rei, quæ res continentur in hæreditate, & fructus fideicommissi non sequuntur, si mora hæredis non intercesserit: ergo videtur, quod dictæ vsuræ, & pensiones nõ sequantur fideicommissarium: cum in veritate dicta filia, hæresq; testatoris, non fuerit in mora restituendi fideicommissi, vt supra in themate positum est. Sed respondeo, & tueor dictam solutionem, quamuis ita videantur pro hærede contra fideicommiss. tamen quia fideicommiss. non postulat, vt hæres suppleat fideicommiss. id est, non desiderat, vt hæres restituat ei medietatem omnium rerum, quæ erant in hereditate tempore mortis testatoris deductis legatis, & ære alieno, de quibus, & de quo facta est supra mentio: & sic postea huic totali fideicommisso cedant vsuræ, & sic suppleatur: sed vult vt medietas hereditatis præsentis ei restituatur, nequaquam id hæres debet recusare. Nam quodãmodo in partem hæreditatis Senatus recipi voluit fideicommissarium, & haberi loco hæredis pro ea parte, pro qua restituta esset ei hæreditas. Et hæc omnia locum habent, vt dixi, quando testator fœnerauit, & vsuras fuit stipulatus, & quando locauit domos suas inquilinis suis, & ei debitæ sunt pensiones: aut ex fundis fructus percepit. Si autem ipse hæres fœnerauit, vel locauit domos, vel ex fundis fructus percepit, nihil eo nomine præstat ei fideicõmissarius, cui hæreditas per fideicommissum relicta est, si non intercesserit mora ipsius hæredis. Et est ratio, quia suo periculo fœnerauit hæres, & consumpsit operam suam in colendo fundo, & cogendis, siue colligendis fructibus, nec æquum erat alterius, id est, fideicommiss. procuratorẽ constitui hæredem, vt sic dixerim, sed cum hæres recipit augmentum his modis, de quibus est supra quæsitum, scilicet de vsura stipulata per defunctum, vel debita ab inquilinis per locationem defuncti nullum impendium, vel opera intercedit hæredis: & ideo non est mirum, si dictum augmentum, in quo non est impendium, vel opera hæredis, transiuit ad fideicommissarium, vt dictum est à. ſ. sed in huiusmodi &c. vsque ad §. sed cum hæreditarios &c. & h. d. hæc lex, licet eum difficultate. Viuianus.

b *Postulante Stichõ*] seruo hæreditario.

c *Facere*] sub. maximè.

1 Illa lit. est de mente P. & Alex.

a *Quoniam ferè*] habeas, ferè. 1 q.d. ratò contingit, quod tantum retardetur restitutio à coacto adire, quod decedat fideicommissarius: & ideo non fuit dictum in Senatusc. an hæres fideicommissarij cogatur accipere sed de fideicõmissario tantum. Alij habent ferre. q.d. qui compulsus est ferre aditi, id est, sustinere, vt videatur.

b *De manumiss.*] vt cogatur recipere, ex quo coegit adire.

c *Heredis.*] s. Titij, qui est hæres liberti, s. vt ipse cõpellatur.

d *Petere.*] quod potuit, vt sup. eod. l. cum hereditas. & habetur C. ad leg. Falcid. l. in imponenda. & inf. eo l. debitor.

2† Fl. maluit.

e *In hærede*] s. liberti.

f *Recusare*] certè nõ est ratio, vt inf. de requir. l. hæredem. & l. & ibi. s. t. si debeo. Sed an ipso iure transeant in hæredem? Resp. non: 2 quia certi sunt casus, quibus ipso iure transeunt actiones sine restitutione, vt no. C. eod. l. pen. §. fin. vel si iste connumeretur illis, nõ est absurdum. Item contra. sup. eo. l. apud. 4. vtrum. Sol. ibi, & facit C. de fideicõ. l. si in persona.

2† Fl. q. 2 Quo ad actiones actiuas: sed bene quo ad passiuas. P. & Ale.

g *Decesserit*] q.d. nullum damnum habet hæres: vt supra eod. l. apud. §. Antistia. in fi. & l. alle, à quo. in princip.

3† Fl. desit. &.

h *Sed & in huiusmodi quæstione*] quæ sequitur. Azo.

4† Fl. desit, mihi.

i *Senserim*] facit sup. de minor. l. fi.

k *Legata*] quæ ipsa iussa est præstare.

l *Allegas*] quod ipsa iussa est soluere: & adeo sunt hæc minima, vt Falcidiæ non sit locus. Sed quid mirum, cum & habeat illam dimidiam hereditatis. Sed dic, quia illa erat exhausta legatis: vt l. stipulatio ad legem Falcid. §. 1.

3 Dic ipsa mora inspici vsuras. quæ venũ est in quæstib. bonæ fidei. Bal. l. Lucius. 7. no. 3. depos. vbi ẽt dicit eas deberi nude eõ ipso nec l. legata. & ibi Dost, ĩ. sicer. petat. 4 Approbatur p Anim. P. & Alexand.

m *Falcidiæ*] quam fideicom. vellet detrahere.

n *De hærent*] nam verbo solo, & re potest fieri restitutio, vt sup. l. restituta.

o *Agenti*] mihi fideicommiss. subaudi. & restituta est.

p *Ex eo.*] Senatusconsulto Trebel.

q *Actionibus*] hæreditarijs.

r *Debitar*] s. ex stipulatione testatoris. & habeas literam P. ex die mortis. alij habent ex die moræ. 3 scilicet debitorũ hereditariorũ. Et dic in diem restitutionis sc. hæ verbo, vel re. E. quod dicit, Persequar. id est, persequi volo: nam non solvit. sed solvet inf. ibi. Respon. omnia hæc &c. & dic, persequi volo à debitore hæreditario, qui non solvit hæredi ex stipulatione hæreditaria: aliàs non teneretur, vt inf. eo. l. deducta. §. qui post. hæres autem nullo modo 4 teneretur etiã si percipiat eas, 5 vt dicto §. qui post. & inf. proxi. ab hærede & cibi. Sed cum hæreditarios &c. licet quidam dicãt hic, persequar. s. ab hærede, si eas perceperit.

5 Nisi ex vt alias teneretur de fructibus. Ang.

s *Fuit*] & ideo videtur, quod eas possum persequi: vt sup. de vsuris. l. dixit. Accursius.

Quoniam ferè [2] is, qui compulsus est adire hæreditatem, confestim ei restituet, de manumisso [b] duntaxat Senatusconsulto comprehensum est, nec hæredis [c] est facta mẽtio. Potest tamẽ euenire, vt restitutionem distulerit hæres, veluti, si pecuniam ei debuerit defunctus, quã retinere maluerit, [1]† quàm petere. [d] Cæterum, existimo idem in hærede [c] eius constituẽdum, quod in illo constitutum est. Cur enim recusaret, quod [2]† recusare [f] non potuit is, cuius hæreditatẽ suscepit? Quod si fortè ante hæreditatis restitutionem sine hærede decesserit [g] libertus. perinde bona eius creditoribus hæreditarijs venire permittendum est, ac si restituta hẽreditate decesserit.

Actiones, quæ quæruntur ex promissione defuncti, veniunt in restitutionem. Bar.

¶ Sed & [3]† in huiusmodi quæstione [h] rogo respondeas, an rectè senserim. [i] Rogata est filia ex asse hæres, mihi [4]† restituere hæreditatis partẽ dimidiã, deductis legatis [k] minimis, & ære alieno non magno, [l] vt legi Falcidiæ [m] locus non sit. Mora facta nõ est restitutioni fideicommissi: desidero verbotenus [n] mihi restitui hẽreditatem, vt ex Trebelliano Senatusconsulto agenti, [o] & ex eo [p] competentibus actionibus, [q] etiam vsuras debitas [r] ex mortis die in tempus restitutionis persequar. Item quæro & de pensionib. Quia locationũ obligatio in hæreditate tẽpore mortis, deductis legatis, & ære alieno: & sic postea huic tali fideicomm. cedant vsuræ, & sic suppleat. sed vult, vt medietas hæreditatis præsentis ei restituatur, vt inf. eo. l. deducta. §. qui post.

t *Ab hærede*] s. à filia defuncti.

u *Sed illa*] scilicet, hæres filia defuncti non existens contenta, quod ab ea non peto.

6† Al. vsurarum & pensionũ ad me.

x *Refundere me*] scilicet vsuras, si tamen percepi ab inquilinis, qui fuerunt in mora. Azo. & etiam à debitoribus alijs.

7† Fl. omnia ea.

y *Vsurarum*] scilicet currentium vsque ad tempus, quo hæres non fuit in mora.

8† Fl. quod ad hoc. inter posita interrogatiõe pũctiõe vel mẽses.

z *Non persuadere*] ego fideicommissarius.

a *Persuadere*] scilicet hæredi.

9† Al. q. 10† Al. fideicommissum.

b *Omnia.*] scilicet, pensiones, & omnes supra dictas vsuras tam debitoribus, q̃ ab inquilinis debitas. Et sic nunc si luit prædicta, licet & infra reuocet in dubium: tamen ita est, vt hic dicit.

c *Refert*] id est pertinet.

d *Cæterũ*] scilicet de vinis.

e *Interest*] & sic omnia debent venire in restitutione.

f *Sum*] allegat pro hærede contra fideicommissarium.

g *Haberedum*] sic sup. de vsuris. l. s. fuerit.

h *Sed quia non.*] respondet 6 allegationi factæ pro hærede, & allegat pro fideicommissario. Et est dicere: sed quia fideicommissarius nõ postulat, vt hæres suppleat fideicommissum (vt sic dixerim) hoc dicit: quia improprie loquitur: nam tota medietas cadit in cãm fideic. fideicõmissarius quidem non desiderat, vt hæres restituat medietatẽ eorum, quæ erant in hereditate tẽpore mortis, deductis legatis, & ære alieno: & sic suppleat. sed vult, vt medietas hæreditatis præsentis ei restituatur, vt inf. eo. l. deducta. §. qui post.

11† Fl. desit. am.

i *Eius hæredis*] vt Inst. eo. §. restituta.

k *Hæreditarios*] nunc contra allegat.

l *Fœnerauerit*] sup. de fructus fuit stipulatus. hic hæres.

12† Interfuit. quæ.

m *Non interfuerit*] vt sup. eodem. l. in fideicommissariam. Accursius.

13† Fl. in sumptũ.

n *Periculo*] facit sup. de rei vend. l. si annis.

o *Colendove*] sub. maximè.

14† Fl. desit.

a *Cum*

a *Cum]* id est, quando.

b *Quæsitum]* s. de vsura stipulata à defuncto, vel debita pro locatione defuncti. Sic ergo cū hæres non laborauerit, nō recusat restituere, quia & detrimentum sine sua culpa contingens, non det restituere. vt sup. eo. l. mulier. §. sed enim.

c *Augmentum]* s. vsurarum, quæ hæredi obuenerunt ex pensionibus.

d *Recepit]* ex eo, q̄d actiones ei competunt ante restitutionem. Non enim exegit, ne contradicat prædictis.

Qui quartā Trebellianicā retinere non vult, confultius facit, si adiit coactè, quam si sponte adiret. Bar. & Alex.

Modestinus. [2]†

LEX XLV.

QVitorum * hæreditatem restituere rogatus, quartam retinere non vult, fidumque obsequium defuncti precibus præbere desiderat,[c] sua sponte adire debebit hæreditatem, quasi ex Trebelliano eā restituturus. Suaserim tamen, vt [3]† suspectam [f] potius dicat hæreditatem, coactusq; à Prætore, restituat. Hoc. n. casu ex [4]† Trebelliano restituere videtur: expositoque [g] hæreditario metu, vniuersas actiones in eum transfert. [5]† qui recipit hereditatem.

Tēpus certæ ætatis ex præsumpta voluntate defuncti propter raritatem personæ facit diem, nō cōditionē. Item, fideicommissario, ante restitutionem, postquam dies cessit, mortuo, fideicommissum ad hęredem transit.

Iabolenus. [6]†

LEX XLVI.

SEius Saturninus Archigubernus e< classe Britanni-

a Illud est de mēte. P. & Ale.

1† Flo. in fercedit.

* Sic I. P. F. augmē tū p hæredē factū recepit fideicom. aut loco, hēdis tribuit scribi Tarchet. hæreditas.

2† Li. singula. de Eurematicis.

* Intellibui⁹ l. vide per Io. Hannib. l. nemo pōt. nu. 256. & l. 13† Fl. decēs, vt.

4† Fl. ex ipso Trebel.

5† Fl. trāsferri.

6† Li. 11. epistolar.

e *Desiderat]* sic supra de don. inter vir. & vxor. l. si sponsus. §. si quis. & C. ad le. Fal. l. 1. & ar. C de fideic. l. post mortem. Ac.

f *Suspectam]* subaudi. vt s. suspectam. &c. Et no. q̄ hæc lex consulit hæredi, vt magis coactus adeat, quam sponte; quia, si sponte forte fideicommissarius nollet, & sic teneatur hæres implicitus creditoribus, quod non potest recusare ex quo cogit, vt ī. eo. l. postulante. Et secundum hoc, si dicat suspectam, non mentitur, quod quidem concedunt hic mentiri. Præterea non oportet, q̄ dicat suspectam: sed sufficit, quod non vult adire ad hoc, vt rogatur, vt s. eo l. 9a poterat.

g *Expositoq́]* in lib. Ro. est. Exposito hæreditario metu, id est extra procul posito & deest que. sed in lib. Bul. & Alex. exposito, i. allegato, vel declarato & alibi est, ex ꝓposito q̄s. Ac.

Eius Saturninus] CASVS. Quidam ex classe Britannica, qui vocabatur Seius Saturninus Archigubernus testamento reliqui hæredem Valerium Maximū Trierarchum, de quo multum confidebat, à quo in eodem testō petiit, vt Seio Oceano filio suo testatoris restitueret hæreditatem, cum ad annos sexdecim peruenisset d. Seius Oceanus filius testatoris: & decessit dictus testator. Seius autem Oceanus filius testatoris defunctus est ante quam impleret annos prædictos xvj. nunc Manlius Seneca, qui dicit se auunculū d. Seij Oceani filij testatoris, petit hæc bona nomine proximitatis. Valerius autem Maximus Trierarchus hæres institutus vēdicat sibi ea bona retinendo ea, ideo, q̄a defunctus est is Seius Oceanus filius testatoris, cui idem hæres erat iussus restituere. Quæro ergo, vtrum hæc bona testatoris pertineant ad Valerium Maximum Trierarchum hæredem testatoris fiduciarium. Cice. Vet. 3. cap. nec am, qui dicit se Tacit. libesse auunculū Ocea- bro 13. & ni pueri defuncti? Et vide de respondet Lucio consul bon. poss. tus, si Seius Oceanus l. 1. filius testatoris prædictus, cui fideicommissa est, sexdecim. 8† F. Mallius. & ſ.

7† F. de

9† Fl. fideicōm.

10 Fl. febrat.

11† Aliàs pinuerūt. Fl. pertinuerint. 4 Fiduciarius hæres dī, qui ī iustus, & absolutus est hæres, sed velut depositarius: hoc est, cui⁹ fidei credita est hæreditas alieni restituenda: q. & fideicōmissarius, qua forma dicitur, & possessio q̄dā hūciana, de qua Budeus s. Iustinian. l. j. §. initiū fuisse ſ idē Bal. Ang. & Alexan.

ca testamento fiduciariū[h] reliquit hæredem Valeriū Maximum Trierarchum, * à quo petijt, vt filio suo [1] Seio Oceano, cū ad annos sexdecim, peruenisset, hæreditatem restitueret. Seius Oceanus ante, quā impleret annos sexdecim, [k] [7]† defunctus est. Nūc Mālius [8]† Seneca, qui se auunculum Seij Oceani dicit, proximitatis nomine hæc bona petit. Maximus autem Trierarchus sibi ea vendicat[l] ideo, quia defunctus est is, cui restituere iussus erat. Quæro ergo, vtrum hæc bona ad Valerium Maximum Trierarchum hæredem fiduciarium pertineant? an ad Manlium Senecam, qui se puerī[m] defuncti auunculum esse dicit? Respōdi, si Seius Oceanus, cui fideicommissaria [n] [9]† hæreditas ex testamento Seij Saturnini, cū annos sexdecim haberet, à Valerio Maximo fiduciario hærede restitui debebat, [10]† prius, quàm præfinitum tempus ætatis impleret, decessit: fiduciaria hæreditas ad eum [o] pertinet, ad quem cętera bona Oceani peruenerunt: [p] [11]† quoniam dies fideicōmissi viuo Oceano cessit: scilicet si prorogādo tempus solutionis, tutelam magis hæredi fiduciario permisisse, quam incerti diem q̄ fideicommissi constituisse videatur testator.

* Trierarchus fiet prætor triremis princeps. Cice. Vet. 3. cap. Tacit. libro 13. & vide de respondet Lucio consul bon. poss. tus, si Seius Oceanus l. 1. filius testatoris prædictus, cui fideicommissa est, sexdecim. 8† F. Mallius. & ſ.

h *Fiduciarium]* quia de eo multum confidebat testator. 4

i *Suo]* ſ. testatoris.

k *Annum]* alias non hī xvj. in tex sed intelligitur.

l *Vendicat]* ſ. retinendo sic inſ de Carbo. edic. l. 1.

m *Puerī]* ſ. fideicōmissarij. & sic ad Senecam auunculum.

n *Fideicommissaria]* in qua Trierarchus erat institutus fiduciarius.

o *Eum]* ſ. Manlium.

p *Peruenerunt]* ab intestato, quia proximior erat.

q *Diem]* ſ. conditionem. 5 & sic incertum, vna dictio est. Sic ergo transmittit alius ad hæredē. ff. ſamil. l. 1. & l. Formio. 11 & l. si Titio. in prin. & l. 6. & C. quādo dies. le. ced. ex his. & inſ. de verb. obl. l. si decē cum pecunia. Sed contra ſup.

de leg.1.l si cui.f. hoc autem.in fi.& f. de manumiss.testa.l. si ita. & C. de fideicom.lib.l. fideicommissaria. Sola.refert an legetur pure & petitio differatur in tps certum, & sic hic pro puta:vt hic:cum concordantijs: secus vbi dies est incerta:quia tunc est pro cõditione:vt ẽ.de coud. & demon.

1 Nihil ẽ imo tẽp⁹ fuit adiectum sub stantię dispositionis B.Im. & Alex.

1† Lib.1. variatum lectio.

2† F.fidei cõmissa. 2 Nõ in cõtinẽti, fm Cyn. Ang. Paul. & Alex.

3 Li.14. Respons.

Quibus diebus.l.2. an ab initio ipsum legatum,non solũ petitio differtur: & tunc conditionale est, & nõ cedit ante diem, vt in prijs. Et no.hic quòd auunculus non petitur nisi cum filius habuisset xvj. ann.& vixisset integros, vt C.quando dies.leg.ce. Lex his. in fi.

Pomponius. 1†

LEX XLVII.

SI hæredi eius, [a] cui natura debuerit, aliquis soluerit, [b] ei, cui [c] fideicommissaria [2†] hæreditas relicta sit, id reddendum [d] est.

In rebus subtractis per fideicommissarium vniuersalem, perditur ius fideicommissi, non in aliis. Alex.

Paulus. 3†

LEX XLVIII.

PAulus [e] respondit, Si certa portio hæreditatis alicui relicta proponatur, & is res hæreditarias quasdam furatus sit: in his rebus, [f] quas subtraxit, & denegari ei petitionem oportere, rectè respondetur.

Si hæredi autẽ] C. ASSVS. Titius instituit sibi hæredem Sẽpronium, & rogauit eũ, vt restitueret hæreditatẽ suam testatoris Caio, pone. & decessit. d. Titius. postea Seius, qui naturaliter ei debuerat centum d. Titio testatori soluit ea d. Sempronio hæredi Titij. Certe dicta centum soluta Sempronio hæredi reddenda sunt per eundem hæredẽ ei Caio, fideicõmissaria hæreditas relicta fuit. Et est ratio extra literam quare hic hæres reddat: quia naturalia debita veniunt in restitutionem, vt sup.eo.l. quamuis. Viuia.

a *Si hæredi eius*] f. Titij. Accur.

b *Soluerit*] puncta post dictionem, soluerit.

c *Cui scilicet* Titio.

d *Reddendum*] dicit Pompo. autem legis. Alij habent in textu Paulus respondit vel sub. est: & est ratio: quare hic hæres reddat: quia naturalia debita veniunt in restitutionem, vt sup.eo.l. quamuis. & inf.eo.l. si eius. in prin. & §.1. & 2. & facit sup.ad l.g.Fal.l.1.§ id quod natura. Accur.

3 Ista ratione sequit Alex.

Adhuc] CASVS. Instituit mihi hæredem Titium. & rogauit eum quod restitueret Seio certam portionem hæreditatis meæ puta tertiam: & decessit. Postea dictus Seius fideicom. quasdam res hæreditarias furatus est & postea dictæ res per eum furreptæ redierunt ad hæredem aliquo modo. Certe in his rebus, quas subtraxit fideicommissarius, denegabitur ei fideicom. Viuia.

e *Paulus*] alias incipit. Paulus respondit: & alias, Si certa.

f *In his rebus*] & non in alijs, sic C. de rquis.l. sancimus. & quæst.leg.l. 1. §. si dixeres. & inf. de acq.poss.l. quod meo. in fine. Item quod hic dicit-quod per fideicom. Idem si directo 4 quis instituatur, vt sup. de iis qui. vt indig.l. rescriptum. & ad leg. Falc.l. Paulus respondit. Sed contrariatur huic l. inf. q. totam lega.l.1.§. relinquatur. & C.quæst.leg.l.2. Sed sol. vt in. C.d. l.leg.l. non est dubium.

4 Alii Bar. Ang. & Alex.

ADDITIO. Dic quod ibi subtraxit ante aditam hæreditatem hic vero post. secundum Ang. Paul. & Alex.

g *Subtraxit*] retinendo. sic C. de Caduc.edic.l 1.

Cum hæredita] CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, & rogauit eum, quod restitueret hæreditatem suam Caio: & decessit Titius, & Seius hæres testium hæreditatem Caio fideicom. & postea Caius se absentauit. Creditor hæreditarius, qui debebat conuenire Caium fideicõ. vult conuenire hæredem, dicens quod res vrget, & metus adest eo.ne per absentiam fideicõ. dies actionis suæ exeat, quæ actio erat temporalis: & verum dicit creditor. Nunquid hoc casu tenetur suscipere iudicium, ad minus vsque ad litis contestationẽ? Et respon. quod sic. & ita dies actionis non exibit. Idem est in isto alio casu: Titius instituit hæredem Seium, & præterijt Sempronium filium suum emancipatum: vnde filius, potens petere ẽ tabulas, voluit prius deliberare, vtrum peteret, vel non. Certè eo deliberante scriptus hæres à creditoribus conuenitur, siue conueniri potest, si actiones eorum sunt tpe perituræ. Viuia.

h *Restituenda*] restituenda est. Nam etiam ante restitutionem hæres habet exceptionem Trebel. nisi cum fideicommissarius abiit. & actio perit, fm quosdam: & sic intelligitur sup.eo.l.1.§.1. & §. quamquam. & sup.eod.l. ita tamen. §. ex Trebelliano. Tu dic, i. restituta est: etiam ante põt conueniri hæres tantum. & etiam post, cum est timor, vt hic. Nã directæ actiones in hæreditate remanẽt.

4† Lib §. Quæstio

Vel dic tertio, quod loquitur hic quando coactus adijt, vt etiã ante restitutionẽ cõpetat hãdi exceptio: & fm hoc restituẽda, idest restituenda est.

5† Fenit

Vel dic restituitur, i. est in promptu, vel actu restituendi: quia iam agit fideicõmissarius ? hæredẽ. arg. sup. de pet.hæred.l. si bonæ fidei. & inf. de except.l. si post.

Qui aliàs non cogitur suscipere iudicium, cogitur tunc, quãdo actiones sunt tempore perituræ. Bar.

Papinianus. 4†

LEX XLIX.

CVm hæreditas ex Trebelliano Senatusconsulto restituitur, [h] si res vrgeat, & metus sit, [5†] ne per absentiam forte fideicommissarij dies actionis exeat, hæres iudicium suscipere [k] cogitur. Similiqs modo filio de possessione cõtra tabulas deliberante, scriptus hæres à creditoribus hæreditarijs conuenitur. [l]

Pater dissipans fideicõmissum, cogitur filio existenti in potestate restituere, etiã ante conditionis euentum. Bar.

i *Per absentiam*] hodie vt consuli per l. C. de anna. except.l. vt perfectius. & fi. et sic hæc lex, nisi ponas fideicom. esse sine domicilio, quod esse potest, vt inf. ad municip.l.eius.qui.§.1.secundum Hug.

5† Ibi vel lectus nõ congruit fm P. Sequitur tamẽ cũ Alex.

k *Suscipere*] vide ad l. contesta. vt sup.de offi. præto.l. Senatusco. Et sic perpetuatur actio contra fideicommiss. absentem: sic C. vbi in rem actio.l.2. Vel dic, vsq; ad sententiam, & satisdationem: & sic potest habere locum. quod dixit Io. Hic posset hæres damnum sentire. Io. sed certe nõ sentiret, quia conueniret fideicom. actione neg. gesto. quia facit eius negotium ipso gestu. vt sup.de neg.gest.l. quæ vtiliter. & fi. & C. de petitio. hæred.l.fi.§. sinautem. & arg. C. de hæred.vend.l.a. Accur.

l *Conueniri*] conueniri potest, s. si actio est peritura tempore: § vt sup. Nam dicit Similique. &c. Nam alias hæres habet exceptionem ne fiat præiudicium petitioni hæreditatis à filio mouendæ petita bonorum possessione contra tab. vt inf. de except.rei iudic.l.2. & sup.de petit. hæred.l. si quis libertatem. verum hoc corrigitur per l.C. de petitio.hæred.l. fi. Sed cum instituatur non tu. hæres, quia dum speratur contra tab. cessat fm tab. vt inf. de iecun.tab.l. æquitatem. in prin. & de Carbo. edic.l. scripsit. quomodo potest conueniri? Respon licet non possit petere secundum tabulas, potest tamen adire de iure ciuili vt inf. de contrab.l. ille. ad in prin. licet videatur contra. inf. eo.l. fi. §. fi.

ADDITIO. Die quod ibi erat filius emancipatus, qui aditæ impeditur propter posthumum præteritum, qui sperabatur tum pere testamentum de iure ciuili secundum. Alex.

Imperator] CASVS. Titius instituit sibi hæredẽ Iunium Cerealem, & rogauit eũ, vt restitueret hæreditatẽ ipsius Titij Iunio Simonidi filio ipsius Iunij Cerealis, sub conditione, si dicti eius filius in potestate sua esse desijsset, & decessit d. Titius. Pater autẽ prædictus contumebat multum de hæreditate in fraudem fideicom. sub condi. filio relicti. Vñ filius iuit ad Imperatorem Adrianũ, & exposuit ei prædicta: & Imperator iussit restitui per patrẽ filio in potestate manenti d. hæreditatem, ne quid in ea pecunia, siue hæreditate iuris haberet pater, quandiu filius eius viueret. Nã quia cautiones de restituenda hæreditate non diminuta filio existente in d. conditione non poterat interponi inter patrẽ & filium confecta patria potestate, siue remanente filio in patris potestate: iussit d. Imperator dicto patri pp dictam fraudem patris, damnum conditionis præfictæ: habendo d. condõnem pro impleta, & iubendo patri restituere hæreditatem filio in potestate manenti. Post authoritatẽ d. decreti ab Imperatore interpositi de restituenda hæreditate filio per patrẽ debuit comparari d. filius cui restituta est hæreditas

per

per patrem filio militi habenti castrense peculium in dicta hæredit. sibi restituta. s. vt etiam inuito patre possit petere res hæreditarias à possessoribus. & agere contra debitores hæreditarios. Quid si egeat pater? num quid hic filius ex hac hæreditate tenetur ei dare alimenta? Et dicitur, qd sic. Viu.

Idem. [1]†

LEX L.

IMperator [a] Hadrianus, cũ Iunius [2]† Cerealis filio suo Iunio [3]† Simonidi, si in potestate [b] sua esse desijsset, hæreditatẽ restituere rogatus esset, ac multa in fraudẽ [c] fideicõmissi fieri probarentur, [4]† restitui hæreditatem filio [d] iussit, ita ne quid in ea pecunia, [e] quandiu filius eius viueret, iuris haberet. [f] Nã quia cautiones non poterant [g] interponi, cõseruata patria potestate, ideo [5]† damnũ [h] conditionis [i] propter fraudem inflixit. Post decreti autem authoritatem in ea hæreditate filio militi [k] comparari [l] debuit, [m] si res à possessoribus peti, vel etiam cum debitoribus agi oporteret. Sed paternæ reuerentiæ congruũ est, egenti [6]† fortè patri officio iudicis ex accessionibus hæreditarijs emolumentum [n] [7]† præstari.

Deductio legatorũ non intelligitur de legatis invalidis: & dos, quæ sunt prælegata, deducitur vt debitum, seu vt as alienum: nec talis deductio impeditur per quartæ deductionem. Alex.

Idem. [8]†

LEX LI.

CVm hæres deductis legatis [o] hæreditatem per fideicommissum restituere rogetur, non placet ea legata deduci, quæ peti non poterant. [p] Sed cum vxori pro parte [q] hæredi scriptæ dos prælegatur, [9]† eaque deductis legatis hæreditatem restituere rogatur: etiã si [r] quarta, quam per leg. Falcidiam retinet, tantum efficiat, quantum in dote est, tamen pro sua portione [s] dotis prælegatæ partem deducit. [t] Cum enim vtrunque cõsequitur, [u] nihil interest inter hanc mulierem, & quemuis aliũ creditorem [x] hæredem instituta, & hereditatem restituere rogatum. Idem probatur, & si non deductis legatis fideicommissum relictum ab ea [y] sit.

[a] *Imperator*] accipe: iussit restitui hæreditatem &c. quod est [b] *Sua potestate*] ecce conditio, Si in potestate &c.

[c] *In fraudem*] vt qa fingebat se emancipare, cum aliud ageret, & sic restituebat licet non posset. Putabat autem amedò se nõ teneri. Vel dic, q consumebat multa de hæreditate hic pater rogatus.

[d] *Filio*] in potestate manenti. Non.n.cogitur emancipare, vt no.ff.eo.l.vbi patrè.in prin. & dabitur curator hæditati, si filius est minor 25. ann. vt C.de bon. quæ libe.l. fi.4.fin aũt in secũda. &5. vbi aũt puerilis. nõ si maior. vt ff.eo l. §.1. Sed qũo fit restitõ ante condõnem, vt ff. eo.l.vbi patrè.in prin. quæ est ff? Solu.ibi.& eodẽ modo solue. ff. eo.l.sed & si ante.vel vt ibi. & facit C. de inoff.test.l.filius. Iẽ vr hoc filius seruatis patrẽ in administratione: & sic sunt arg. §.C. de bon.quę libe. l. fin. C. hoc proculdubio. & in Auth. de nupt. §.& in cella C. & C. de sec. nupt.l.si quis prioris in fi. Sed hic fiatus ibi culpa.

[e] *Pecunia*] i.hæreditate, vt sup.eo.l.nam quod. in fi.

[f] *Haberet*] scilicet pater.

[g] *Quia poterant*] vt Instit.de inuti.stipul.§.itẽ inutilis. Aliàs esset præstanda de restituenda hæreditate cũ caruerit conditio, vt C. vt in poss.leg.l.cum Archimedrianã. sed si esset emancipatus, posset stipulari. vt in ff.vt lega.no.ca.l.filio. Sed hodie non satisfat pater etiam filio emancipato, nisi in duobus casibus vt C.eo.l.iubemus. §.in supra dictis.

[h] *Damnum*] idest propter fraudem patris constat conditionem: ei non seruari.

[i] *Conditionis*] quæ fuit, Si desineret esse in potestate, in qua Imperator instixit damnum hæredi, habendo eam pro impleta propter fraudem patris.

[k] *Filio militi*] hũc castrẽse peculiũ. Nã & hic fortè erat miles; sed hæc hæditas nõ erat castrẽsis peculi. 1 in d. aũt peculi. 2 & agit filius, & administrat, ẽt parte inuito, vt ff. de castr. pecu. l. 3. §. 1. & l. 5. sic facit cũ curatore: si idiget eo. alis p se.

[l] *Comparari*] idest assimilari.

[m] *Debet*] hic filius de quo loquitur, vt possit agere, & conueniri sicut filius familias miles in castrensi peculio.

[n] *Emolumentum*] quoad alimenta: 1 nam dicit egenti. 4 & arg. in Auth. de nupt. §.1. col.4. vel si velis dicere ad totum vsum fructum, est arg. C. de secun. nupt. l. hac edictali. §. nobilium 5 & facit ad hoc ff. quæ in fraudem cred. l. si pater.

[o] *Deductis legatis*] relictis a legato restituere hæreditatem aliis legatarijs singularibus. Et secundum hoc distinguo, 6 petitio præcedat restitutionem an restitutio petitionem legatorum, vt dixi. sup. eo. l. Marcellus. & l. qui quærit. ff. & l. eoq. §. proinde quæritur. Vel dic legatis. i. prælegatis ff. bi à cohærede: ad quod facit C. de fideic. l. cum vnum. & ad hoc benè facit quod sequitur. Sed cum vxori. &c. H.

[p] *Non poterant*] in totũ, vel in partem: quia pro non scriptis, vel caducis habentur: vt C. de cad. toll. §. in primo. & l. seq.

[q] *Pro parte*] puta. dimidia.

[r] *Etiam si*] idest, quamuis.

[s] *Pro sua portione*] s. hæreditaria.

[t] *Deducit*] non iure legati, quia inutile est pro sua portione hæditaria, quasi à se sibi relictũ. & sic inutile, vt ff. de leg. 1. l. legatũ. §. 1. sed vt æs alienũ, 7 vt ex fine l. euidenter. ff. eo. ditur. Pro parte aũt cohæredis nõ deducit: quia nõ est tollendũ de sua portione. sed a cohærede petendũ iudicio fa. erc. vt C. fam. erc. l. si qua. & ff. eo. l. hæred. s. §. fi. & l. seq. H.

[u] *Consequitur*] s. quartã. & dotem. Olim aliud seruabatur: quia alterutro debebat esse contenta, vt C. de rei vxo. act. §. sciendum. & facit sup. ad l. Fal. l. pater. in prin. hem hoc est verũ, nisi fuerit instituta aõ compensandi dotem cum portione hæreditaria, cũ non det habere vtrumque, 8 vt sup. ad leg. Falc. l. si debitor. & C. de hær. instit. l. cum pensabat. H.

[x] *Creditorem*] quia deduceret sibi debitum, vt sup. eo. l. posulabat in prin. & C. ad leg. Falc. l. in impensis. H.

[y] *Non debet semper prælegatum dotis as alienum, & quidem*

[1] Lect. Quæst.
[2] Fl. Vitius.
[3] Fl. Vitio.
[4] Fl. probaretur.
[5] Fl. deest. ideo.
[6] al. agẽti.
[7] al. alimẽta. In hũc locũ Plato. dia. 10. 4 de legib. & Valer. Max. lib. 5. c. 4.
[8] Quia in ea non testat. licet hoc in castrensi peculio, vide B. & Ang. 2 Concer. gl. in c. fi. in fi. ver. fit. ext. de iudi. li. 6. gl. ord. in l. fin. C. ne cessitate. in verbo. imponenda. C. de bonis, quæ libe. 3 Istã sequitur B. Ang. Im. P. & Ale. 4 Adde iudicem in snia debere aduertere, qñ egeat. & ob nõ. & est singulare in Spec. titu. de offic. com. in. §. 5. de beneficio. idẽ in tit. de tenun. & cõclu. vers. item bene facta 5 Ibi mater nõ cõmittit. sed vltã culpã ad secunda vota transeundo. sicut hic pater dissipando. Alex.

[9] Fl. prælegetur.

6 Hoc verũ, quando simpliciter sunt relicta, secus et ando hîs est grauata restituere deductis legatis. P. & Alex.
7 Sequitur eam Ang. & Pau.
8 Approbatur per Ang. Pau. & Alex.

& quidem totam si exasse hæres est: si pro parte, pro ea parte, pro qua hæres est: aut distincto animo compensandi sit legatum, vel non.

Si res aliena] CASVS. Cains instituit sibi hæredem Seium, & legauit à Seio hærede Titio equum Sempronij: & decessit d. Caius testator. Et iste Titius legatarius instituit sibi hæredem Sempronium prædictum dominum d. equi: & petijt idē Titius ab eodem Sempronio, vt hæreditatem suā Titij Mæuio restitueret, & decessit dictus Titius. Nunqd Mæuius, cui debet restitui hæreditas Titij per Sempronium, poterit petere dictum & equā legatum Titio? Et videbatur, quod sic cū inuentus sit dictus equus in hæreditate Titij: vnde videbatur, quòd veniret in restitutionē cū alijs rebus Titij, tamen nō venit in restitutionē dicti equus: quia cum Sempro. est hæres legatarij talis est, ac si sibi Sempronio esset legatus dictus equus: quod legatū non valet: quia sua res non potest alicui legari: & sic peruenit in eum casum, à quo non potest incipere.

Res aliena] puta, Sempronij.

Titio legata

Titio legata fuerit, isque [b] domino [c] rei hærede instituto, [d] petierit, [e] vt hæreditatem Mæuio restituat: Mæuius legatum [f] inutiliter petet. Non enim poterit consequi, quod ad institutum, ideſt, rei dominum, peruenire non poterat.

Si ab vno debetur hæreditas, ab alio libertas, non est locus coactioni: secus si ab eodem vtrunque debeatur, siue ab initio, siue ex post facto per accidens. Bar.

¶ Seruus ab altero ex hæredibus libertatem, ab altero fideicommissariam hæreditatem [z] † accepit. Si neuter adire velit, nullæ Prætoris partes erunt: quia neq; propter solam libertatem compellitur adire: [g] neque is, à quo libertas data non est, [h] propter eum, qui nondum liber est, vt adeat compellitur: & Senatusconsulto [i] tunc [3] † locus est, cum ab omnibus, [k] directa, vel fideicommissaria [4] † libertas ab eo [l] datur, à quo hæreditas quoque relinquitur. Sed si forte is, à quo libertas data est, portionem suam repudiauit, [m] vel conditione [n] exclusus est: cum portio eius ad alterum [o] peruenerit, defendi poterit adire cogendum. Quid enim interest, quo iure [p] debitor libertatis, & hæreditatis, idem esse cœperit?

[z] † Flo. fideicommissum hîdit. tit.

Titio reliqui libertatem Sticho seruo meo, & à Seio reliqui eidē Sticho fideicommiss. hæreditatis, in qua instituerat eundem Seium, & decessit. postea neuter dominorum hæredum vult adire hæreditatem. Nunquid Prætor debet interponere partes suas ad cogendum aliquem dictorum hæredum adire ad postulationem d. Stichi? Et certè non, quia neque propter solam libertatem compellitur adire Titius hæres, à quo sola libertas est relicta d. Sticho, neque is Seius hæres, à quo libertas data non est, sed sola pars hæreditatis, in qua fuit institutus propter eum Stichum, qui nondum liber est, compellitur vt adeat: & Senatusconsulto Trebelliano, quod loquitur de cogendo hæredem adire, tunc demum locus est, cum ab omnibus, id ab aliquo omnium hæredum directa, vel fideicommissaria libertas datur, à quo hæreditas quoque relinquitur. Sed si forte iste Titius hæres, à quo libertas data est d. Sticho, portionem suam hæreditatis repudiauit, cum fuit institutus puta vel exclusus conditione, sub qua fuit institutus, cum eius portio hæreditatis ad alterum, id est Seium cohæredem suum peruenit, defendi poterit adire cogendum d. Seium, quid enim interest, quo iure cœperit d. Seius esse debitor libertatis, & hæreditatis, s. vtrum ex sua persona, vel ex persona coheredis: Certè nihil interest, sufficit enim, quod vtrumque ab eodem debeatur aliquo modo, ad hoc, vt ipse cogi possit adire. Viuia.

[a] *Si res aliena*] puta, Sempronij.

[b] *Isque*] s. Titius legatarius.

[c] *Domino*] s. Sempronio.

[d] *Hærede instituto*] à se Titio.

[e] *Petierit*] s. Titius à Sempronio hærede.

[f] *Legatum*] i. rem legatā prædicto Titio. Videbatur enim cum inuenta sit in hæreditate Titij, quod veniat in restitutione cum alijs, maximè si testator legauit sciens rem alienam, vnde debebitur æstimatio, vt Instit. de leg. §. non solum. Sed tñ non venit: quia cum Sempronius est hæres legatarij, tale est, ac si esset legata sibi Sempronio, quod non valet, quia sua res alicui legari non potest: vt Instit. de leg. §. sed & item. & sic peruenit in eum casum, à quo incipere non potest, & sic vitiatur, vt sup. ad leg. Aquil. l. quia.

[g] *Compellitur adire*] scilicet à quo sola libertas est relicta, vt infra l. proxima.

[h] *Data non est*] sed sola hæreditas, & pars: & facit sup. eo. l. si cui purè. §. 1. & ſ. eo. l. si patroni. §. Imperator.

[i] *Senatusconsulto*] Trebell.

[k] *Ab omnibus*] i. ab aliquo, & omnium.

[l] *Datur*] hærede: sic sup. de tut. & cura. da. ab his. l. si impuberi. Sed cum hæreditate & libertas tacitè datur: vt C. de necess. serv. l. quidā. §. 1. videtur cogi ille, à quo hæreditas est relicta? Resp. ibi directo libertas datur: hic per fideicom. arg. sup. de testam. tut. l. qui tutelam. §. 1. Iré nunquid? etiam hæreditas seruo potest relinqui, sicut legatum, vt C. de necess. serv. l. quidam. §. illo? Respon. ibi exhortatur hæredem testat. 4 nam non cogitur ad dandum. 5 & facit sup. eo. l. si cui. §. 1. Accur.

[m] *Conditione*] sub qua fuit institutus: & sic alteri accrescit, vt hic, & C. de cadu. toll. §. finautem.

[n] *Alterum*] à quo fideicommissum erat relictum.

[o] *Quo iure*] i. ex persona sua, vel alterius. Certè nihil: sufficit enim, quod vtrumque debeatur ab eo, sic inf. de verb. oblig. l. cum seruus. & sup. de cond. & demō. l. quidam. in fi. & de leg. 1. l. si duob. §. 1. & inf. de Carb. edi. l. 3. §. si is. arg. contra ſ. eo. l. si patroni. §. qui fideicō. & de solut. lege, & magis. & sup. de inoff. testa. l. nihil. §. fi. 6 Item hæc lex loquitur in seruo hæreditario, vt sup. eo. l. mulier. §. non est. non hæredis vel extranei, 7 vt sup. eo. l. cogi. §. sed si à seruo.

[p] *Hæres*] suus, vel extraneus.

[q] *A legatario*] Cui scimus erat legatus, & rogatus de manumittendo.

Non est cogendus hæres P suspectam adire hæreditatem ab eo, cui libertas à legatario, q hæreditas ab hærede relicta

Non est cogendus] CASVS. Instituí mihi hæredem Titium, & seruum meum Stichum legaui Seio, & rogaui eundem Seium legatarium, vt manumitteret dictum Stichum. Item rogaui dictum Titium hæredem, vt hæreditatem meam restitueret eidem Sticho, & decessi. Nunquid dictus Stichus potest facere cogi dictum Mæuium hæredem adire hæreditatem meam, quam ipse hæres dicit ſibi esse suspectam? Et certè non, cum status hominis, id. dicti Stichi circa libertatem, pendeat ex legato de se Sticho relicto dicto Seio. potest enim esse, quod ante decedet idē Stichus, quam manumittatur à dicto legatario, & ita incommodum sentiet hæres, si adiuisset coactus. Nam tenetur creditoribus hæreditarijs. Nemo autē se cogitur adstringere hæreditarijs actionibus propter legatum: si autem viuo me testatore dictus Seius, cui legaui Stichum, decessit, & ita defecit legatum Stichi, & remansit dictus Stichus apud dictum meum hæredem, cum suo onere, & sic hæres tenetur eum manumittere, sicut tenebatur legatarius: nunc benignè responderetur cogendum hæredem adire, cum in ipsius hæredis sit potestate, manumittere eum, & restituere ei hæreditatem, & ita ab eodem hærede cœpit deberi Sticho hæreditas, & libertas, vt supra, lege proxima. in fine. Viuianus.

[q] *A legatario*] Cui scimus erat legatus, & rogatus de manumittendo.

Hominis

a *Hominis*] circa libertatem argumen. ſu. de capi. dimi. l. ſi.
b *Pendeat*] poteſt enim eſſe, quod ante deceda. quam manumittatur. & ita incommodum ſentiret hæres, ſi adijſſet coactus. Nam teneretur creditoribus. Nec poſſet dici hic ſubueniendum, vt ſup. eod. l. poſtulante, in fine. 1. Reſpon. Nam ibi diſtrahuntur bona à creditoribus eius, cui hæreditas erat reſtituēda. Nam ſeruus ille fidei comm. liber iam factus deceſſit: hic autē ſeruus deceſſit: nullos ergo habet creditores. Sed quid, ſi ſua ſponte adijt hæres, ſicque legatarius | factus dominus ſeruum manumiſit? nun quid hic coget hæredem vt reſtituat. Reſpon. ſic: nam hic ſtatus non pendet. Idem credo, & ſi nondum ſit manumiſſus: ſed ipſe ſtultè agit ſi petit ſibi reſtitui adhuc. Azo. quia per eum ſtatus ſuus, & legatarius quæritur.

c *Cogatur*.] à ſeruo Idem eſt, ſi à legatario dicatur cogi.

d *Propter legatum*.] libertatis ſolum, vel hæreditatis ſolum ſeruo relictum, vt ſup. eo. l. proxi. §. 1.

e *Legatario*] quia forte non proderat nondum adita hæreditate, vel poſt aditam deceſſit ante quam manumitteretur.

f *Deceſſerit*] & ſic hæres remanet in damno, vt dictum eſt.

g *Viuo teſtatore*] & ita vī, quod legatum ſeruo fit, pro non ſcripto, vel in cauſa caduci: quomodo ergo locum habent ſequentia? Reſpon. Ioan. 1 quod teſtator manumiſit, cum forte aliquid erat ei relictum, vt manumitteret. Et quod ſubiſcit, expone in poteſtate eius, ſ. hæredis. Hug.

h *Manumiſſo*] ſ. ante in vita teſtatoris.

i *Reſtituere hæreditatem*] ēt ſi ipſe nolit recipere, cū eū cogerit adire, vt ſup. eo. l. poſtulante in fi. 1. fi. ſed in ſuperi ri caſu, cū legatarius viuit, nec ſeruus eſt manumiſſus, non eſt in poteſtate hēdis reſtituere, cū libertas iā pendeat ab alio, i. à legatario, ēt ſi ſeruus fuerit hēditarius: hic ăt non pender. Sed hodie 2 ēt ſi non fuit manumiſſus in vita teſtoris, cogitur hæres manumittere. Nā ſiue pro non ſcripto eſt relictum libertatis, ſiue in cā caduci, vt quia legatarius deceſſit ante teſtū, vel poſt ante teſtatorem: remanet apud hæredē cū onere, vt C. de cad. tol. §. in primo, ibi. Niſi ꝑ taro, &c. & §. pro ſecundo, & inf. de fideicom. lib. l. cum vero. §. ſi pro non ſcripto. Idem dico in eo, ꝙ eſt aperta voce caducum. Nam legatū libertatis, vel legatū relictū ſeruo legato non cedit niſi ab adita hēditate, vt C. de cad. tol. §. in nouiſſimo. Et ſic mortuo legatario añ aditā hēditatem poſt mortē teſtōris, remanet apud hēdem ſimiliter cum onere, vt C. de cad. tol. §. ne aūt. Sic ergo cogitur manumittere & reſtituere, cū ab eodē incipit dēri hēditas, & libertas, vt ī. l. proxi. §. §. Itē ī huic l. vī ī. e. l. apud. ſ. Antiſt. & l. cogi. §. fi. ſed dic, vt ibi. Itē quo iure cogit̄ qs adire? dic off. in. ar. ī. l. pr. ibi Nul lę gres Prę. &c. eō iure actionis. ar. ī. e. l. Papi. primū verius. 3

Titius rogatus] CASVS. Caius inſtituit ſibi hēdē Titiū. & rogauit eū, ꝙ reſtitueret Mæuio illud, ꝙ ex hēditate ſua ſupereſſet tpe mortis d. Titij hēdis, & deceſſit d. Caio poſtea Titius hīs in medio tpe añ mortē ſuā plura alienauit, & diminuit de hēditate, & deceſſit d. Titius hæres. Nūquid Mæuius fideic. poterit petere ab hēde hæredis illud, ꝙ alienatū, vel diminutū fuit per hæredē. Et diſtinguitur, aut alienauit, vel diminuit hīs, gīa interuertēdi fideicōmiſſi d. Mæuio relicti, aut non gīa interuertendi. Primo caſu poterit d. Mæuius fideic. petere. ſecundo caſu nō poterit. Sed hoc, ꝙ dixi in ſecundo caſu, corrigit̄ per Imperatorem Marcū, qui iudicauit in tali q̄ſtione, interrogationes, q̄ ex hæreditate fiēt dicebant, per hæredē nō cā interuertendi fideicōmiſſi, non ad ſolam fideicōmiſſi diminutionē pertinere, ſed eos

1 Nihil ē ſed dic, ꝙ legata quaſi caduca remanent apud hæredē cū onere ſuo lō hęres cogitur manumittere P. & Ale. 2 Imo ēt de iure digeſtorū per l. ſi ve rò. ſ. pro non ſcripto. Idem de fideic. libert.

3 Idem, B Pau. & Alexan.

Rogatus reſtituere quicquid ex hæreditate ſupererit poteſt bona fide diminuere. Item in dubio, expenſa ab vtroque patrimonio intelligitur etiam facta pro rata. Bar.

rere diſtribui pro rata patrimonij, ꝙ pīmonium proprium habuit hīs ꝓdictus aliunde, q̄ à Caio teſtōre, vt videatur hīs alienaſſe, & diminuiſſe tā de ſuo proprio pīmonio, quā de hēditate Caij, q̄ debebat reſtituere Mæuio, & hoc pro rata patrimonij ſui proprij, vt puta, ſi valebat forte patrimoniū ſuum proprium 30. libras, & hæreditas Caij 20. & ipſe hæres alienauerat, vel diminuerat medio tēpore de hēditate Caij 30. ſol. Certè de ſuo proprio patrimonio vī alienaſſe, vel diminuiſſe 18. ſol. & de hēditate Caij 16. ſol. & ĥ d. dictus Imperator. nō tm tūc ęquitatis, verum exēplo quoq; motus, & ſumpſit exemplum de tali cōne, & ſolone eiuſdē. Caius habens duos filios in pātē, & vnū emancipatum militem, fecit teſtū, & inſtituit ſibi hęredes dictos ſuos filios, & præterijt militem emācipatum, q̄ miles habebat peculiū caſtrēſe, & aliud pīmonium, quod non erat caſtrēſe, vel quaſi, & in caſtris, in quib. erat in militia, fecerat multos ſumptus, petijt hic miles emancipatus prēmiis ō tabulas, & ſic dēt cōferre fratrib. ſuis p̄dictis inſtitutis patrimonium ſuum, q̄ non erat caſtrenſe, vel quaſi non aūt peculium caſtrenſe. Cetre conſultus Imperator conſtituit, ſumptus, quos dictus miles fecerat, debere imputari non tm patrimonio non caſtrēſi, vel quaſi, ꝙ patrimoniū debuit pati munus collationis, ſed pro rata ēt caſtrenſis pecuniæ ſiue peculij. Et ita ſicut in hac cōne media viam elegit Imperator, ita, & in ſuperiori cōne, ſ. cū Titius hīs Caij fecit erogationes de hēditate Caij, non gīa interuertendi fideicōmiſſi Mæuio relicti per Caiū à d. Titio eius hēde, propter ergo hmōi tractatū, ſ. q̄a poterat eſſe, ꝙ cā interuertendi fideicōmiſſi alienabat d. Titius hæres, & ſic ēt totum alienatū tenetur reſtituere Mæuio fideicom. vel, ſi non alienabat cā interuertendi fideicōmiſſi, pro rata tm eſt detrahendū, & ꝙ ſupereſt, reſtituendū Mæuio fideicōmiſſario adueniente die. Ideo Mæuius fideicō. prædictus dēt exigere cautionem ab hēde noīe fideicō. ſibi reſtituendi adueniente morte hēdis, per hāc aūt ſtipulationem nō petit fideic. illud, ꝙ ex fideicōmiſſo petere non poterat, i. partem dictarū erogationū, per hēdem factarū, nō gīa interuertendi fideicōmiſſi, q̄ pars detrahitur de fideicōmiſſo eo mō, qui dictus eſt. Viu.

K *Supereſſet*] tēpore mortis hæredis. Et no. hoc caſu non veniunt fructus in reſtitutionē, vt inf. eo. l. deducta. §. pen. ſecus ſi eſſet dictum. Quicquid ſupereſſet de bonis meis, vt ſupra de vſur. l. in fideicōmiſſi. §. nonnunquam. Item no. ꝙ vbi eſt rogatus reſtituere, quicquid de hæreditate ſupereſſet, vel de bonis meis: ſi aliqua alienauerit, & ex pretio alias res emit vel creditoribus ſuis ſoluit, vel permutauit, non vī conſumpſiſſe, imò vice permutati dūij venit reſtituendū, 4 vt ſu. de leg. 2. l. Imperator. §. fi. & l ſeq. & ſu. de peti. hæred. l. ſed. & fi. §. ꝙ aūt ibi. Et non in corpus, &c. Itē no. quod ſm hæc iura ita diſtinguebatur: an interuertendi cauſa, & non nocet fideicommiſſario: an non, & tunc pro rata patrimonij, vt hic, & ſup. de petitio. hæredi. l. ſed. & ſi lege. §. quod autē, & de vſuris. l. in fideicommiſſi. §. nonnunquam. Sed iure nouo quartam cogitur reſeruare, vt C. ad Trebel auth contra cū legatus. At vbi ſimpliciter eſſe legatus reſtituere, habet locū. C. com. de leg. l. fi. §. ſed quia, & auth. ita, quæ ibi poſita.

] *Quandoque*] i. quandocunque.

m *His verbis*] relicta, ſubaudi.

Idem. †

LEX LIIII.

TItius rogatus eſt, ꝙ ex hæreditate ſupereſſet, E 2† Mæuio reſtituere. Quod medio tpe alienatum, vel diminutum eſt, id 3† quandoq; 1 peti non poterit, ſi ea. cō interuertendi fideicommiſſi gratia tale aliquid factū probetur. Verbis enim fideicommiſſi bonā fidem ineſſe conſtat. Diuus autem Marcus cum de fideicommiſſaria hæreditate cognoſceret, his verbis, m Quicquid ex hæreditate mea ſuperfuerit, rogo Titio reſtituas, boni 4† viri arbitriū ineſſe credidit. Iudicauit

1† Li. 19 Quæſtio.

2† Fl. ſuperfuiſſet.

3† Fl. ita.

4† Flo. & boni.

a *Erogationes*] non causa interuertendi fideicommissi factæ alias ex toto reuocantur, vt sup. proxi.

b *Patrimonij*] eligitur ergo media via, sic tollit. de re. diui. §. cum ex aliena, arg. C. ſ. deneg. gest. l. Nesennius in fin. 1 & sup. eo. l. scribit Celsus. Item facit sup. eo. l. deducta. §. fi. & su. eod. l. mulier. §. cum proponeretur. Acc.

c *Exemplo*] Principis, 2 vt subiicit. aliàs cõtra C de sen. & inter. l. nemo.

d *Fratribus*] qui manserunt in potestate.

e *Militis*] emancipato: nam castrense, vel quasi, non confertur, vt inf. de colla. bon. l. 1. §. nec ea.

f *Patrimonij*] aliunde acquisito, quod non esset castrense, vel quasi, *Huiusmodi tractatum* quia poterat esse, quod cã interuertendi fideicommissum alienabat, vel si non, pro rata tñ erit detrahendũ, & quod superest, restituendum adueniente die, & ideo cautum vt C. de usur. l. cum Athen. edoctum, & sic est faciendum 3 de restituendo adueniente die, & facit. ſ. tit. inſt. l. 1. §. fi quis sub conditione, & 6. qui minorem. Alij dicunt de non diminuendo, quia persona sit suspecta, arg. ſ. tit. 2. l. post quã. §. fi. & sup. qui satisd. cog. l. fideiussor §. fin. Hodie aliter, 4 quia satisdatur, l. fecũdum formam legis, C. eod. auth. contra eum rogatus.

Si patrem filium.] CAIVS Titius habẽs filium, & habens plures liberos, instituit sibi hæredem filium suũ, & rogauit eum, vt restitueret hæreditatẽ cuidam extraneo, puta, Caio, & decessit d. Titius. Filius autem eius restituit d. Caio hñditatem, certè actio operarum competens patrono, & postea eius filio ꝑ dictos libertos, q̃ transferri non potuit ad d. Caium fideic. apud dictũ filium hæredẽ patroni manebit, nec filio nocebit exceptio contra libertos prædictos. Excipiebant. n cõtra eũ petentẽ operas, ex eo, ꝙ ipse restituerat Caio hæreditatẽ: sicque videbantur eis eũ non posse agere ad operas amodo, cũ eadẽ exceptio non posset prodesse ei Caio ñdeic. qui fideicommissum hæreditatis accepit, si & ipse de libertis pñoni est. Et gñaliter tibi dico, nõ sunt moueri dictũ hñdẽ filiũ pñoni ex his causis, q̃ nõ pertinent ad restõnem, neq; liberari ꝑdictũ Caiũ fideic. q. & ipse erat de libertis pñoni ex his causis, q̃ nõ pertinent ad restõnẽ, quas cãs notaui ſ. eod. quia perinde, §. 1. Vi.

h *Apud hæredem*] ſ. filium patroni institutũ à pñe. Et loquit indubitanter de operis obsequialib. q̃ consistunt in faciendo, vt C. de op. lib. l. liberti. Quid aũt i fabrilib. l. in incertis, vt decẽ operas? Dicas idem tnã cũ non transeant ad hñdem extraneũ vt ſ. de op. lib. l. ii operarũ iudicio. ergo nec ad fideicom. qui est loco hñdis. Sed de artificialib. l. certos, vt decẽ operas pictorias, vñ secus, quia trãseunt ad hæredẽ extraneum, vt ſ. de ope. lib. l. à duob. Vel põt dici, ꝙ nunquam trãsiit aliquæ operæ ad hñdẽ, licet nec ad fin hñdem, vt ſ. de verb. sig. l. secundum. Sed an id, ꝙ non venit in restõnẽ, cõpetat hñdi in quartã? Rũ. forte non, quia hẽt non vt hæres, sed quasi ex alienũ, vt arg. ſu. ad le. Fal. l. pf. in prin.

ADDITIO. Nota hanc gl. circa finem, ſm Ang. ex qua habes doctrinam gñalem. Quod omnia q̃ institutus habet, & si sibi in testõ non fuisset prouisum, nunquã imputant in Trebellianicam, quia vt ex alienũ deducũtur, & ideo ſm eũdẽ iura feudalia & cætera, q̃ transeunt in filium, & si hæres non esset, nunquã computabuntur in quartam Trebellianicam filio. Item tenet hic Raph. Cuma. & extendit ad quartam Falcidiæ. Vtrum hoc etiã procedat in quarta debita iure ratiæ? dicit Ange. Idem. quẽ per oja. & simpliciter sequit Pa. in lectura Paduæ. tñ de hoc vide plenius per Alexan. hic, l. Nec.] ſ. filio hæredi nocebit contra liberos testõtis, nec contra fideic. l. ipse de liberis est.

K *Exceptio*] ſ. Trebel. de qua dĩ sup. eo. l. i. §. quanquam.

l *Et q.*] si ipse de liberis est. Sed videtur operas non potuisse imponi ei, qui manumittitur, per fideic. vt ſ. de ope. libe. l. vt iurisiurandi. §. rescriptum. Quæ est contra Sab. hic inter viuos fuerat manumissus, vel est speciale in filio 6 vt inf. de ope. libe. l. qui ea causa.

m *Hæredem*] ſ. filium à petitione operarum: neque libertati fideic. l. liberum.

n *Ex q. causis.*] vt in nostro casu, de operis item, & alijs quos no. ſu. eod. l. qui a perinde. §. 1. potest autem & aliter legi, 7 quam dictum sit ab illo loco cum eadem, &c.

Idem. 6†

LEX IV.

Si patroni filius extraneo restituerit ex Trebelliano hæreditatem, operarũ actio, q̃ transferri non potuit, apud hñdem k manebit: nec ei l nocebit exceptio, k cũ eadem prodesse nõ possit 7† ei, qui l fideicomissum accepit. Et 8† generatim ita respondendum est, non summoueri hæredem, m neq; liberari ex ijs causis, n quæ non pertinent ad restitutionem.

Non habet ius cogendi hæredem, qui habet libertatem in diem. Bar.

¶ Imperator Titus Antoninus rescripsit, in tẽpore o 9† directo data p libertate, non esse q repræsentandum 10† hæreditatis restitutionem, quando r persona non est, cui restitui possit. 11†

Fideicommissarius licet cogat hæredem, a secũdo fideicõmissario quartã nõ detrahit. Idẽ fideicõmissarius primus non põt cogere sine secũdo, ni si apud eum quota sit remãsura. Item hæres coactus nullũ cõmodũ sentit, q̃ habiturus non esset, si non adysset. Bar.

6† Li. 10 Quæstio.

7† Fl. post ſer.

8† Generaliter.

9† Flo. in ipſs Alias in ipſs directo da. liber. nõ esse reputandã hæres. &c.

10† Ita etiã Du. Repræsentandi ſ. ante diem dã. despectãdũ enim est ipſi quoli bet tardius est.

11† F. post ſest.

o *In tempore*] i. extempore, hoc est, post pascha sis liber. & rogo hæredem, vt tibi restituat hæreditatem vsq; ad pascha non valet, vt inf. de manu. testa. l. libertas.

p *Data*] seruo testatoris.

q *Non esse*] facit sup. eod. l. si qui. nec obstat l. apud Julianum. §. fin. quia ibi Albinæ puer. non in diem, erat relicta libertas. Item non obstat in eo, quod dicit, ante diem restitutionem faciendam, scilicet, ante quam perueniat ad nubilem ætatem, quia ibi persona fuit, cui fieri poterat restitutio, quia Albina iam erat manumissa, hic non. Item facit sup. eo. l. ita tamen. §. à patre.

r *Quando*] id est, quia.

¶ *Qui fideicommissarium.*] CAIVS. Instituí mihi hæredem Titium, & rogaui eũ, quod restitueret hæreditatem meam

6† Hæres secundũ Ang. & Imo. ? Et melius ſm Bar. Im. Ange. & Alexan.

5 Iste secundus ſe. electus magistratus est Alex. ij primus quia primus Violat iuresiã. & ẽt tenerur à Bar. Pa. Imo. & Ange. sicut cõtra sibi tenẽtur Bey. & Raph. & Ai.

3 Hic vel ſ. cum dũ Imo. & Alex. hic. Ange. aliter tenẽt.

4 Sequuntur Il. Imo. & Alex.

2 Et bene ſm Bart. & Imo.

1 Dic, ꝙ hic ex vtraq; parte erat pars ratio ibi ex vna parte erat rõ. q̃ præpõdebat. secundũ B. & Alex.

a ſ. præcipuum.

2 ſ. non ex eo tantum modo patrimonio.

3 ſ. Pecuniæ debere oportere cõstituit.

4 ſ. Pote rit.

Seio, & rogaui Seium, quod reſtitueret eandem hĕditatem Caio, & deceſſit. Poſtea Titius hæres meus volebat adire hereditatem, dicens eam ſibi ſuſpectam, vnde Seius primus fideicõmiſſarius de facto, licet non de iure, ſolus eũ cogi adire dictam hĕditatem, & ſibi reſtituere, & ita hĕt mõ totam hæreditatẽ Seius primus fideicom. Nunc perit Caius fideicom. ſibi reſtitui totam dictam hæreditatẽ per dictũ Seium, non detracta aliqua quarta. Certè cogetur Seius ei reſtituere totã: & in hac ẽt reſtitutione erit locus Trebelliano Senatuſc. ſ. vt valeat reſtitutio: nõ autẽ quoad quartæ deductionẽ, quia quartam Trebellianicam nõ potuit retinere fideicommiſ. primus iure Falcidiæ, id eſt Trebelliani. Nec facit ad hoc vt primus fideicommiſſ. poſſit retinere quartam, quia niſi ipſe prior fideicom. deſideraſſet, vt adiretur hæreditas per hæredem, ſicut de facto deſiderauit & conſecutus eſt, licet non de iure, intercidiſſet fideicommiſ. ſecũdo loco datum: quia, cum ſemel adita eſt hereditas, ſiue deſiderante primo fideicom. ſiue non, conſtituitur rata oĩs voluntas defuncti. Item non eſt contrarium ei, quod dixi, primũ fideicõmiſſ. non poſſe detrahere quartam: quod cætera legata ab hĩde relicta non præſtat dictus primus fideicom. vltra dodrantem: id eſt bene retinet de eis legatis quartam. Non eſt cõtrarium, dico, quia aliud eſt ex perſona hæredis conueniri dictum primũ fideicom. ad ſingularia legata præſtanda ab hĩde relicta, aliud proprio nomine adſtringi dictum primum fideicõ. precibus defuncti, qui rogauit eum, vt reſtitueret hæreditatem Caio ſecundo fideicom. Quia ergo nihil, ꝙ ſit quota portio hæreditatis, retinet primus fideicom. cum reſtituit hæreditatem ſecũdo, vt dictũ eſt: põt dici non eſſe cogendum inſtitutũ adire, deſiderante tñ priore fideicomm. ſine ſecundo fideicommiſ. vbi. ſ. nulla quota portio ſit remanſura apud eum primum fideicom. puta, ſi confeſtim rogatus eſt dictus primus fideicom. reddere, ſiue reſtituere hæreditatem ſecũdo: vel rogatus eſt reddere poſt tempus cum fructibus, ſed & ſi ſine fructibus rogatus eſt reddere primus fideicom. ſecundo hæreditatem poſt aliquod tempus, non erit quantitas dictorum fructuum idonea ad inferendam adeundi neceſſitatẽ hæredi per primum fideicomm. niſi primus, veniat, & petat hoc eum ſecundo. Nec facit ẽt ad hoc, vt ſolus primus fideicũ. poſſit rogare hæredem adire, quia idem primus fideicomm. accepiſſet à teſtatore etiam libertatem, nedum fructus prædictos. Sicut enim non eſt ſatis ad cogendum inſtitutum adire, accepiſſe primum fideicom. a teſtatore pecuniam, ita non eſt ſatis accepiſſe eundem libertatem. Quod ſi prior fideicom. recuſauerit cogere hæredem adire: poterit ſecundus fideicom. poſtulare recta via, vt hæres adeat hæreditatem, & ſibi ſecundo reſtituat. Et hæc omnia habent locum, qñ primus fideicom. rogatus eſt alij reſtituere hæreditatem, & non hæredi. Sed quid, ſi non alij, ſed ipſi hæredi rogatus ſit reſtituere hæreditatẽ primus fideicõmiſ. puta, quia inſtituit hæredem Titium, & rogaui eum, quod reſtitueret hæreditatem meam Seio, & rogaui eũdem Seium fideicom. vt poſt aliquod tps reſtitueret eãdem hæreditatem d. Titio hĕdi? Certè, quia non debet eidem hĕdi qñque, ideſt qñcunque, quarta reddi per fideicom. quã perdidit dictus hæres, ideo, quia coactus adiuit propter huius retentionem portionis, id eſt quartæ prædictæ, quam debet tetinere fideicommiſ. erit audiendus idem primus fideicom. deſiderans inſtitutũ cogi adire. Hæc enim quarta, quam perdit hæres, qui permittit ſe cogi, & quæ debet remanere apud fideicom. eſt quota portio hæreditatis, & ideo non eſt mirum, ſi fideicom. poteſt petere, vt cogatur hæres adire: imo dico tibi plus, nec illud tranſitiuè, ſiue in tranſitu volo omittere, quod inſtituto, qui coactus eſt adire per primum fideicomm. eſt denegandæ cõtra eundem fideicom. fideicommiſſi petitio, cur enim non vt indignus hæres inſtitutus, vt ipſe hæres, qui deſtituit ſupremas defuncti preces nolendo adire hæreditatem, & hæreditas, deſideraſſet, fideicommiſſum ſecundo loco datum intercidiſſet. f Cũ enim ſemel adita eſt hæreditas, omnis defuncti voluntas rata conſtituitur. g 2 † Nec eſt contrarium, quod legata cætera h non vltra dodrantem præſtat. i Aliud eſt enim ex perſona hæredis conueniri, k aliud proprio nomine defuncti precibus adſtringi. l Secũ-

1 † F. fidei cõmiſſũ.

¶ Qui fideicommiſſariam 1 † hæreditatem ex Trebelliano cum ſuſpecta diceretur, totã recepit, a ſi ipſe quoque rogatus ſit alij b reſtituere, totum reſtituere cogetur; & in hac quoque reſtitutione Trebelliano locus erit. c Quartam enim d Falcidiæ iure fideicõmiſſarius retinere non potuit. e Nec ad rem pertinet, quod niſi prior, vt adiretur

reſtituere, ſed permittendo ſe cogi, conſequatur aliquid ex voluntate defuncti? quaſi dicat bene videtur. & eſt indignus dictus hæres. Et hoc eſt verum, quando inſtitui pure dictum Titium hæredem, & rogaui eum, quod reſtitueret Scio hæreditatem meam, & rogaui eundem Seium fideicõ. vt poſt aliquod tẽpus reſtitueret hæreditatem eandẽ dicti T[illegible] Sed poſt [illegible] cũ Titium ſub cond. & rogaui eum prædicto modo, & etiã fideicõmiſ. prædicto modo: Certè ſi poſt impletam dictã condi. fit coactus adire, fortius probabitur, dictũ hæredem adire coactum, perdere fideicommiſ. hæreditatis ſibi relictum à dicto Scio fideicom. quam ſi pendente cõditione eſſet coactus adire. Nam ſi pendente conditio. coactus eſſet adire, durum eſſet probare, ſiue approbare dictum hęredem adire coactum, perdere dictum fideicommiſ. hæreditatis, cũ & falcidiam potuit inducere hic hæres coactus, id eſt quartam Trebellianicam retinere, pœnitẽdo de coactione, ſiue dicendo, ſuſpectã hæreditatem, & ſponte adeundo, ſ. pendente dicta condit. Sed quid, ſi dictus hæres volebat ſponte adire, & cætera reſtituere primo fideicommiſ. præter iura ſepulchrorum? Certè non per hoc eſt indignus hæret generali fideicommiſ. ſibi reſtituendo per primum fideicomm. quia hæres cum reſtituit hæreditatem fideicõ. non tenetur reſtituere ei iura ſepulchrorum: imò remanent apud ſe hæredem, & intantum voluit Senatus relinquere apud hæredem inſtitutum, qui erat rogatus reſtituere Scio, & Seius eidem hæredi, & coactum adire ea ea parte, quam dereliquit non adeundo ſponte, ſed patiendo ſe cogi, vt nec poſſit exercere contra fideicomm. Falcidiam, ſiue quartam Trebellia. detrahere, vt & dictum eſt in verſic. Quod fortius, &c. nec relinquatur apud eum hæredem præceptio relicta ei à teſtatore ante, quam rogaret eum reſtituere hæreditatem dicto fideicom. poſito quod hic hæres erat inſtitutus cum pluribus alijs. Nec etiam daretur eidẽ hæredi ſubſtitutio ſecundarum tabularum, ita per teſtatorem facta. Quiſquis mihi hæres erit, filio meo hæres eſto: poſito quod hic hæres, de quo loquor, cum quibuſdam alijs, & cum filio teſtatoris pupillo erat inſtitutus à teſtatore, qui fecit primas, & ſecundas tabulas. Nam hic hæres, de quo loquor, nõ videtur eſſe teſtõria, ex quo ſponte non adiuit, ſed coactus, vt dictum eſt, quia adiuit coactus. Et hanc credo eſſe intentionem totius huius ſ. vſque ad ſ. ẽt Tiriana. Viui.

2 † Aliàs conſtitit

a *Recepit*] ab hærede compulſo: vt ſup. eod. nam quod. ſ. qui compulſus. Accur.

b *Alij*] non hæredi qui tunc loquitur in ſ. ea. l. §. quid ergo. Accur.

c *Luendi erit*] vt fiat reſtitutio, non quo ad quartæ deductionem: vt ſup. eod. l. 1. §. in filij.

d *Quartam enim*] Et benè dixit totam: quantam enim. ſ. Trebell. iure Falcidiæ, id eſt, Trebell.

e *Non potuit*] niſi in duob. caſibus, vt no. ſup. eod. l. ex aſſe. in fi. & l. 3. §. inde Neratius. & l. Marcellus. §. 1.

f *Intercidiſſet*] quia nihil valet ex teſtamento, ex quo hæreditas non aditur. 2 vt Inſtitut. de hæred. ab inteſtato. §. 1.

g *Conſtituitur*] etiam exhæredatio. vt inf. de contra tabu. l. filius. §. ſed cum.

h *Cætera*] ab hærede relicta, nõ à ſe fideic. quia tunc præſtat integra, vt inf. eod. l. facta. §. ſed cum ſuſpectam. & no. ſup. eod. l. Marcellus. §. 1. & l. 1. §. inde Neratius & l. ex aſſe.

i *Præſtat*] ſ. primus fideic.

k *Conueniri*] l. ad ſingularia legata præſtanda ab hærede relicta.

l *Adſtringi*] puta, cum conueniretur ad fideicommiſſum præſtandum ſecundo, cui à teſtatore præſtare fuit rogatus, ſic ſup. de codi. l. quidam. in fi. Sed arg. contra ſup. eod. l. fi res. in fi.

ADDITIO. Dic, quòd hic propter diuerſitatem rationis inſurgit diuerſus effectus, ſecundum Alex.

1 Limitas niſi in legato ad pias cauſas: quia ſola morte confirmat. Bal. in authẽ. ſi qua mulier. vltcol C. de ſac. ſan. eccleſ. Bart. poſt gl. in l. 1. 18. col. C. eo. tit. & quid in donati. cã mor. vide p Bald. & Alex. in l. 1. 3. col. fi. de leg.

a Secun-

a *Secundum quæ*] quia nihil quod sit quota pars hæreditatis retinet fideicommissarius primus, non debet cogi institutus adire, eo tantum, vel solo desiderante, sine secundo: Sed secundus solus quandoque sic: s. quando primus non vult, 1 vt inf. eod. l. §. quod si prior.

1 Approbatur per

b *Portio*] scilicet, Ang. Pau. quota.

& Alex.

c *Apud eum*] priorem fideicommissarium.

d *Ad inferendam*.] prioti fideicommissario, vt adeat. Accursius.

e *Necessitatem*] nisi veniat cum secundo.

f *Accepit*] nam nec tunc solus cogi pōt.

g *Satis est*) planè legas: licet quidam dicant pro sola libertate cogendum, quod est contra mentē huius l. teræ. & contra l. sup. eod. l. si res. §. 1. & l. nam quod. §. 1. & l. cogi. §. & generaliter.

2 Fl. desit non.

h *Supra*] fideicommissarius.

i *Recta via*] no. de circuitu vitando, vt supra. de cond. inde. l. dominus.

k *Rogatus fit*] prior fideicommiss.

l *Quia*] nunc soluit.

m *Eidem*] hæredi.

n *Perdidit*] quia coactus adijt.

o *Audiendus*] prior fideicommiss. desiderans institutum cogi adire.

p *Transitiè*] id est, transitivè, id est in transitu, sic ponitur. inf. de iure patr. l. 1. in princ.

3 † Id est, perfunctorie, sic vsurpatur. l. 1. i prin. inf. de iure patronatus. vt Ang. Aug. ad Modestinum.

q *Coactus*] à fideicommiss. primo, qui & ipse rogatus est restituere hæredi. vt §. l. proxi.

r *Indignum*] sic sup. de vulg. subst. l. is qui. Sed argum. contra. de leg. prx. l. filiam. §. si quis contra tabu.

31 Fl. indignus.

s *Quod fortius*] s. quod perdat fideicommissum.

t *Pendente*] s. fuit adite coactus. & sic est cōtra. sup. eod. l. sed si alio. §. fi. Solu. hæc fuit turpis conditio. quæ pro non adiecta habetur, vt inf. eo. l. facta. §. si sub cōditione. & §. quod si. Sed certè tunc non esset differentia ante existentem conditionem, vel post esset coactus: quod hæc lex facere vult. Dicit ergo, quòd vera fuit conditio, & de facto, non de iure ea pendente fuit coactus. Vel dic, quod loquitur de condi. sub qua erat hæres rogatus restituere, sed potè erat institutus: quo casu si dicit suspectam, cogitur adire, & restituere pendente conditione. Sed si sponte adijsset, non posset ea pendente cōpelli restituere sup. eo. l. sed si ante diem. & l. apud. §. fi. & l. ille, à quo in princ.

u *Conditione*] sub qua erat institutus.

x *Patiendo*] pendente conditione, non postea, nisi in casibus, vt sup. eo. l. nam quod. §. qui compulsus H.

y *Fideicommissi*] relicti hæredi à fideic. primo. nam volebat hæres sponte adire, & cætera restituere, præter iura sepulchrorum. Certè non per hoc est indignus generali fideicōmisso: quia talia non veniunt in restitutionem: vt sup. eo. l. quia perinde. §. 1. & inf. ea. l. circa prin.

z *Inficiatur*] i. retinere contendit, cum fideicommiss. primus sibi restitui petat.

a *Apud eum*] hæredem instituum, qui erat rogatus restituere Titio. & Titius eidem hæredi. & hæres coactus adijt. Nam prosequitur superiorem materiam.

b *Falcidiam*] vt supra eod. l. nam quod. §. qui compulsus.

c *Præcepto*] antequā rogaretur relicta. & sic plures erant instituti: de qua habes sup. eo. l. Marcellus. §. quidam.

d *Filio meo*] s. pupillo, cū quo erat alius institutus.

4 † Fl. posituit.

¶ *Cui Titiana*] CASVS. Mæuius instituit sibi hæredē Titiū, & rogauit eū, vt Sempronio restitueret hēditatē suā Męuij. & decessit Mæuius. Postea Titius prædictus adita hereditate Męuij fecit testū, & instituit sibi hæredē Petrū, & rogauit eū, vt restitueret hæreditatem suam Titij Caio: & decessit Titius. Vnde Petrus hæres eiusdem Titij tenetur. Titianam hæreditatē restituit dicto Caio, cui suffragat idem Titius eam restitui. Modò quæritur, nunquid idem Petrus hæres Titij possit restituere Sēpronio Mæuianam hæreditatē, sicut & Titius prædictus iam mortuus tenebatur eam restituere eidem Sempronio ex præcepto Mæuij, qui instituerat Titiū hæredem? Et respon. quod sic: sicut & posset quilibet alius successor Mæuij. Nam iste Petrus hæres Titij factus est successor Mæuij, cum sit hæres hæredis eius, & hoc credo velle dicere hunc §. Vivianus.

5 † Fl. dicitur.

e *Restituta*] Cornelio hærede Caio.

f *Defuncto*] Titius, & ipse fideicom. & facit sup. eo. l. quinis. §. persona.

g *Debuit*] vel quia hæres fuit institutus, vt restitueret, vel quia ei restituta fuit.

¶ *Actiones*, CASVS. Instituit mihi hērdem Titium, & rogavi eum, quod restitueret hæreditatem meam Seio. Item eidē Titio vulgariter substituit Caium, id est, si mihi nō esset hæres idē Titius: & decessi. postea Caius substitutus egit petitione hērditatis contra Titium institutum, dicens dictū Titium institutū repudiasse hērditatem, & postea eā adiuisse: & lite super hoc contestata, Titius institutus restituit Seio fideicommiss. hērditatem: & postea lata est sententia pro substituto. Hæc quidem sententia nocet et Seio fideicommiss. & desinunt ei cōpetere actiones Trebellianicæ, id est quæ ex Trebelliano comperunt fideicomm. restituta ei hæreditate. Nam licet sua natura perpetuæ sint, tamen nunc tales sunt: nam potestas evictionis secuta contra hæredē, qui restituerat fideicomm. hæreditatem, tollit intellectum restitutionis factæ fideicōmiss. per hērdem: qui intellectus est, vt actiones hæreditariæ sint perpetuò penes fideicom. indebito fideicōmisso hæreditatis constituto pp sententiā latam contra hæredem pro substituto. Et hoc est verum, nisi à dicto substituto fuerit fideicommissum repetitum: nam tunc

defendi

defendi pōt actiones Trebelliani durare apud fideicōmiſſariū. Et eſt ratio, quia poſſeſſor idemq; inſtitutus, qui poſſi debat tempore quo fuit contra eum lis cōteſtata in petitione hæreditatis, in ratione reddenda hæreditatis reputat, ſicut reputare ſolet hæredi. ſubſtituto partem quam fideic. re ſtituit dicendo, ſe nō damnandum in petitione hæreditatis ſubſtituto, cum ei reſtituit cui ſubſtitutus erat reſtituturus. Et hoc credo, quod velit dicere hic, ſ. licet alij aliter ponant caſum Vl. a *Actiones*] id eſt, dicere, quod actiones Trebel. id eſt, quæ cōpetunt fideicommiſſario reſtituta hæreditate, licet ſua natura ſint perpetuæ, tamen quandoq; ſunt temporales. Et pone exemplum, quod inſtitutus, & de reſtituendo grauatus habuit etiam vulgariter ſubſtitutum, qui ſubſtitutus egit peti. hæredi. contra inſtitutum, dicens inſtitutū repudiaſſe, & poſtea adijſſe, & lite conteſtata ſuper hoc, inſtitutus reſtituit fideicō miſſario, & poſtea lata eſt ſententia pro ſubſtituto. Hæc quidem ſententia nocet fideicommiſſario, & deſinunt ei actiones competere, niſi, & ſubſtituto facta eſt ei fideicō. repetitum. Alij vt H. ponunt in extraneo inſtituto, & ventre prætetito, qui natus rumpit teſtamentum, & eius nomine per tutorem, vel curatorem eſt conteſtata lis in peti. hæred., & ea pendente inſtitutus reſtituit ei cui erat grauata. Nam lata ſententia poſtea pro poſthumo nocet & fideic. & deſinunt ei actiones competere, niſi, & in hoc fuit repetitum a poſthumo. Sed hæc poſitio nō placet: quia proximus a ventre non poteſt adire. vt ſup. de acq. hær l. cum quidam. §. 1. & ſic nec teſtificare. Sed dicit H. q̄ inſtitutus erat eodem gradu, quo venter, ſed alio iure non valet: quia a prætetito non pōt repeti fideicommiſſum. vt ſup. de leg. 3. l. 2. Item alia rōne, quia ſententia non facit ius, vt j. de excep. rei iudi. l. 2. niſi dicas, q̄ facit ius contra legatarium, ſecus ſi contra inſtitutum, quo caſu idem ſit, q̄ in q̄rela ſecundum H. Alij, vt Ioan. dicūt extraneum inſtitutū, & filium exhæredatum, qui fuit litem conteſtatus in querela, & ea pendente reſtituit hæres, & tandem lata ſententia in querela fecit ius, & ſic etiam fideicommiſſario nocet. vt ſu. de inoff. teſt. l. Papinianus. §. fi. Sed nec hæc poſitio valet, quia ab exhæredato non poteſt relinqui. vt ſu. de inoff. teſta. l. Titia. & ſicut dixi, dic, actio Trebel. quæ cōpetunt fideic. reſtituta hæreditate. Sed Ro. dixit de his, quæ competunt fideic. pro reſtitutione faciendā, & ſecundum hoc fuit reſtitutum ſpe, ſed non re, quod non placet.

¶ Actiones [a] tēporariæ [*] Trebelliani ſolent eſſe, cuicta hæreditate ab eo, qui poſtea, quā fideicommiſſarium 4† reſtituit hæreditatē, victus eſt: ſcilicet, ante reſtitutionem [b] litē, cum eo conteſtata. Poteſtas enim euictionis tollit intellectum reſtitutionis indebito fideicommiſſo conſtituto. Planè ſi fideicommiſſū ab eo quoque, qui poſtea vicit, relictū eſt: quia poſſeſſor [c] in ratione reddendæ hæreditatis partē, quā fideicommiſſario reſtituit, [d] hērdi [e] reputat, defendi pōt, actiones Trebelliani durare.

Hæres debet mitti in poſſeſſionem, licet ſit de reſtituēdo grauatus, & alienationes facta per fideicōmiſſarium, confirmantur reſtōne ſecuta. Ba.

[*] Quæ dicantur actiones temporariæ, & q̄ perpetuę. vide plenè per B. in l. nam & poſtea. §. Illis. q. ſu. de iureiuran. 4† F. fideicommiſſum.

Idem. 2†

LEX LVI.

FIliam fratribus, [f] certis rebus acceptis, hæreditatē reſtituere pater voluit. Ante reſtitutam hæreditatem in poſſeſſionem hæreditatis [g] filiā quoque mitti placuit. [h] Cum autem interea filij [i] res bonorū inſolidum diſtraxiſſent, [k] item aliàs pignori dediſſent, hæreditate poſtea reſtituta, conſtitit ex eo facto, cæterarum quoq; portionū [l] venditiones, item pignora confirmari.

Grauatus reſtituere quicquid pervenerit, non videtur grauatus de fructibus. Bar.

Idem. 3†

LEX LVII.

HAeredes mei q̄cq̄d ad eos ex hērditate, boniſ. ſiue meis ad eos quoquo modo pervenerit, reſtituant patriæ meæ, ſ. Coloniæ Beneventanorū. Etenim, ponamus de dicta Colonia, & deceſſi. Et hērdes mei prędicti vixerunt ponamus per decem annos, & poſtea deceſſerunt. Nunquid hæredes eorum meorum hæredum tenentur reſtituere dictæ Coloniæ fructus, quos dicti mei hæredes perceperunt ex hæreditate, & bonis meis pendente cond. ſiue die incertæ mortis eorum? dies enim incerta, ſicut eſt dies mortis, appellatur cōditio. Et dī, quod non: nam non videtur de eis petitum per me teſtatorem.

¶ *Cum ita*] Inſtitui mihi hērdes Titiū & Seiū meos filios, & ita ſcripſi in eodem teſtō. Fidei filiorū meorum committo. vt ſi quis eorū ſine liberis prior diē ſuū obierit, partem ſuā ſuperſtiti fratri reſtituat, q̄ ſi vterq; ſine liberis diē ſuū obierit, omnem hæreditatem meā ad neptem meā Claudianā peruenire volo, & deceſſi. Poſtea Titius, pone, vnus de filijs meis deceſſit ſuperſtite filio ſuo Titij, & poſtea alter filius meus vltimo deceſſit ſine liberis. Nūc q̄rit, an dicta Claudiana mea neptis admittatur ad partem Seij vltimo ſine liberis morientis? Et prima facie vr. q̄ nō, propter verba conditionis appoſitæ à me teſtōte, q̄ erant, vt omnis hæreditas mea ad dictam meā neptem perueniret, ſi vterque filiorum meorū decederet ſine liberis. Et ſic videbat deficere cōditio prædicta: quia Titius primo decedens deceſſit ſuperſtite filio

jidum diſtraxerunt quibuſdam, & aliàs ret eorundē bonorum meorū alijs pignori dederunt ante quam ſoror reſtitueret eis ſuā partē hērditatis, & poſtea ſoror reſtituit eis ſuā partē hērditatis? Certè p reſtōnē eis per ſororē factā conſtat cōfirmari vēditiones p̄dictas, & pignora certarū portionū ad filiā pertinentiū: in quibus nec venditio nec pignus tenuerat. & hoc credo, quod velit dicere iſta lex. Vtin. *f Filiam fratribus.*] cum quib. erat inſtitutus, vtin fin. l. colligitur. & ſecundū hoc dic hæreditatem, ſ. ſuam partem.

2† Li. 7. Reſponſorum.

g *Hæreditatis*] ſ. ſuæ partis.

h *Mitti placuit.*] per interdictum quorum bo. vel contra quemlibet poſſeſſorem ex cōſtitutione Iuſtiniani. C. de edi. diui. Adtoll. l. fi. & poſtea ſuntes poſtulant reſtitutionem. vt j. quorum lega. l. 1. §. rediguntur. Sed nunquid fideicō. eſt legitimus contradictor? hic innuit quod nō. Sed dic contra. 1 vt no. C. de edic. diui Adria. toll. l. fin. Item quid, ſi velit incontinenti de ſuo iure docere? Reſpon. poteſt, etiam ſi alias non eſſent legitimi contradictores. vt no. C. de edic. diui Adria. toll. l. 3. Item pōt hic filia agere peti. hær. ſed tunc minus dubiū an poſſint reſiſtere de iure ſuo probantes, cū petitorio conueniantur. vt inſ. de Carbo edi. l. 3. §. miſſum. & C. de petit. hære. l. libet.

1 Cōcor. tent. cum gl. in c. fi filius. extra de te. & c. cum inter. extra. de excep.

3† Li. 8. Reſponſorum.

i Filij] ſ. fratres huius filiæ. Et dic interea, i. ante quā mitteretur filia in poſſeſſionem.

k Diſtraxiſſent] quia inſolidum poſſidebant.

l Portionum] q̄ pertinuerant ad filiā, in quib. nec venditio nec pignus tenuerat. Et no. q̄ pro quarta, quā filia tenet, nō confirmat vēditio, vel pignus, niſi in certis reb. deductis habeat quartā. vt ſu. e. l. 1. §. ſi hæres. Verū id. q̄ capitur à co hērdibus non cōputatur in quartā. vt ſup. eo. l. in fideicomiſ. in fi. & ad le. Falc. l. in quartam. §. pro ea. argu. contra. C. famil. erciſ. l. filium. & facit ſu. de pig. act. l. rem alienam. arg. contra. j. quorum leg. l. 1. §. quod ait Prætor voluntate. &c.

Hæredes mei] CASVS. Inſtitui mihi hæredes Titium & Seium. & ita in eodē teſtamēto dixi. Hērdes mei, q̄cquid ad eos ex hæreditate, bonisve meis peruenerit, id omne poſt mortē ſuā reſtituāt patriæ meæ, ſ. Coloniæ Beneventanorū. Etenim ponamus de dicta Colonia. & deceſſi. Et hērdes mei prędicti vixerunt ponamus per decem annos. & poſtea deceſſerunt. Nunquid hæredes eorum meorum hæredum tenentur reſtituere dictæ Coloniæ fructus, quos dicti mei hæredes perceperunt ex hæreditate, & bonis meis pendente cond. ſiue die incertæ mortis eorum? dies enim incerta, ſicut eſt dies mortis, appellatur cōditio. Et dī, quod non: nam non videtur de eis petitum per me teſtatorem.

¶ *Cum ita*] Inſtitui mihi hērdes Titiū & Seiū meos filios, & ita ſcripſi in eodem teſtō. Fidei filiorū meorum committo. vt ſi quis eorū ſine liberis prior diē ſuū obierit, partem ſuā ſuperſtiti fratri reſtituat, q̄ ſi vterq; ſine liberis diē ſuū obierit, omnem hæreditatem meā ad neptem meā Claudianā peruenire volo, & deceſſi. Poſtea Titius, pone, vnus de filijs meis deceſſit ſuperſtite filio ſuo Titij, & poſtea alter filius meus vltimo deceſſit ſine liberis. Nūc q̄rit, an dicta Claudiana mea neptis admittatur ad partem Seij vltimo ſine liberis morientis? Et prima facie vr. q̄ nō, propter verba conditionis appoſitæ à me teſtōte, q̄ erant, vt omnis hæreditas mea ad dictam meā neptem perueniret, ſi vterque filiorum meorū decederet ſine liberis. Et ſic videbat deficere cōditio prædicta: quia Titius primo decedens deceſſit ſuperſtite

filio

filio suo. Sed cū in fideicōmissis conueniat spectari voluntatem defuncti: absurdum est denegari nepti petitionē partis hēreditatis meæ cōtingēris d. Seio, qui vltimo decessit: quam neptē Claudianam volui ego auus hīc totam hæreditatem meā, si nouissimus, siue nouissimè moriēs filius meus Seius prædictus suscepisset etiā fratris mei Titij portionem hæreditatis: suscepisset autem subaudi, si primus decessisset sine liberis.

¶ Peto de te vxor.] Vxorem meam instituì mihi hæredem, & ita dixi in eodem testamento. Peto dere vxor charissima, vti, cum morieris, hæreditatē meam restituas filijs meis, s. omnibus, vel vni eorum, s. superstiti aliis præmorientibus, vel nepotibus meis, vel cognatis, cui voles ex tota cognatione mea, & postea decessi. Certè videor fecisse substitutionem fideicommissi inter filios meos, s. vt vxor mea teneatur, cum morietur, restituere hæreditatem meam eis omnibus, si tunc viuent, vel illi, vel illis, qui tunc viuent, vel viuet. Circa nepotes autem, & cæteros cognates facultatem eligendi videor eidem vxori dedisse, vt vxor mea moriēs possit restituere cui, vel quibus vult: dum tamen superstitibus nepotibus nō possit eligere ex alijs cognatis. Et hoc propter gradus fideicommissi, s. à me nominatos. Verum tamen deficiētibus nepotib. poterit vxor eligere quācunq; personam vult ex cognatis, & credo, quod hoc dicat. Vtu.

ve meis peruenerit, id omne post mortem suam restituant patriæ meæ Colonię Beneuētanorū. Nihil de fructibus [a] pēdente cōditione perceptis petitum videri constat. [1]†

Fideicōmissum relictū à duobus, cum expressione nominis collectiui, debetur, etiamsi in persona vltimi tantum conditio extiterit, si persona non supereſt, quæ fideicommissi. ex præsumpta voluntate defuncti excludat. Bar.

¶ Cū * ita fuerit scriptum, Fidei filiorū meorū committo, vt si quis eorum sine liberis prior diem suum obierit, partē suam superstiti fratri restituat, quod si vterq; sine liberis diem suum obierit, omnē hæreditatem ad neptē meam Claudiā peruenire volo. defuncto altero, superstite filio, nouissimo [b] autē sine liberis, neptis prima quidē facie propter conditionis verba [c] admitti non videbatur, sed cum in fideicommissis volūtatē [d] spectari conueniat, absurdū esse respōdi, cessante prima [e] substitutione, partis [f] [2]† nepti petitionem denegari, quā [g] totum habere voluit auus, si nouissimus [h] fratris quoque portionem suscepisset. [i]

Fideicōmissum relictum pluribus, vel vni ex eis, intelligitur primis deficientibus, & inter personas, inter quas, est affectio ordinata, ordo scripturæ inspicitur. Bar.

¶ Peto à te, [3]† vxor charissima, uti, [k] cum morieris, hæreditatē meam restituas filijs meis, [l] vel vni [m] eorū, vel nepotib. meis, cui [4]† volueris, [n] vel cognatis meis, cui [5]† voles ex tota cognatione mea. Inter filios [o] rēdi substitōnem fideicōmissi factā videri: circa nepotes aūt, cæteros; cognatos. facultatem eligēdi [p] daram: ex cæteris aūt [q] cognatis, si nepotes supereſſent, nō rectè mulierem electuram, propter gradus fideicommissi [6]† præscriptos: [r] deficiente verò gradu nepotū, ex cognatis, quam velit, personā eligi posse.

Debitum ab hærede per additionem confusum, in actionē ex testamento deuoluitur. B.

Idem. [7]†

LEX LVIII.

DEducta parte quarta restituere rogatus hērdita tē prius, quā restitueret, hæreditario debitori hæres exti

---

a *Nihil de fructibus*] imò videtur contra. inf. e. l. Balista, quæ est contra. sed dic plenè, vt ibi.

b *Nouissimo*] s. defuncto.

c *Verba.*] quæ erunt, si vterque decederet sine liberis. & sic videbatur deficere conditio, quia primus decessit cum liberis.

d *Voluntatem*] defuncti potius, quam verba. vt C. de fideicommiss. lege. cum virum. & supra, de legatis primo. lege penulti.

e *Prima.*] i. primi morientis.

f *Partis*] s. hæreditatis vltimò mortui. Accut.

g *Quam*] s. neptem.

h *Nouissimus*] s. frater.

i *Suscepisset*] quod esset, si primus decessit sine liberis, vt supra. de vulga. substit. l. qui duos. Sed videtur, quod primo moriens ius succedendi transmisit ad suos liberos, vt C. de iis, qui ante aper. tab. l. prima. Sed ibi pure institutus transmittit: hic autem iste primus sub conditione tacita partem fratris erat habiturus, si frater decederet sine liberis. & ex pendente decessit primus, vnde non transmittit, vt C. de caduc. toll. §. fin autem. Item contra. C. de impube. & al. substi. l. pen. vbi cessat substitutio, nisi vterque impubes decedat. Sed ibi pupillaris: hic fideicommissaria. Item ibi cōditio deficit in persona secundi, quia decessit pubes: hic contra in persona secundi extitit, quia decessit sine liberis.

k *Vti*] pro, vt.

l *Filijs meis*] s. omnibus.

m *Vel vni*] s. superstiti aliis præmorientibus.

n *Cui volueris*] hoc non fuit dictum in filijs.

o *Inter filios*] hic incipit respondere: sed fu. fuerunt verba testōris. Et dic filios, s. oēs, vel ēt vnum, si solus vnus supereſſet.

p *Eligendi.*] quæ electio non peremitur deportatione mulieris. Et quos possit eligere, & quid iuris si sit in mora eligendi, dic, vt sup. de legat. 2. l. cum pater, §. hæreditatem. & l. cum quidam. & no. supra. eo. l. ex facto, §. si quis to gatus.

q *Autem*] pro sed. Accut.

r *Præscriptos.*] id est, prænominatos. & facit supra de legat. 2. l. omnia. in fin. & l. cum pater. §. pen. & l. pero. §. fin. & C. de verbo. significa. l. fin. Et no, hic ordinem scripturæ sequendum:

Debitum ab hærede per additionem confusum, in actionē ex testamento deuoluitur. B.

DEducta parte quarta restituere rogatus hērdita tē prius, quā restitueret, hæreditario debitori hæres Sempronio debitori hæreditario pri⁹, quam ipse Titius restitueret hæreditatem Seij dicto Caio. Certè non si lum dodrantem, id est, tres partes hæreditatis Seij debet Titius restituere Caio fideicom. sed etiam dodrantem pecuniæ debitæ Seio testatori à dicto Sempronio debitore. Et est ratio, quare dodrantem dictæ pecuniæ debet restituere, quoniam actio, quam habebat testator Seius, & per consequens Titius eius hæres contra dictum Sēpronium debitorem pro dicta pecunia, confusa fuit ex eo, quod dictus Titius adiit hæreditatem dicti debitoris hęte ditarij, & non potest redintegrari dicta actio ex Trebelliano, id est, non potest Caius fideicommiss. agere contra dictum debitorem hæreditarium, licet restituatur ei hæreditas Seij ex Trebelliano. Sed quid erit de vsuris dictæ pecuniæ debitæ à Sempronio testatori, & hæredi eius? nunquid idem hæres tenetur restituere fideicommiss. dodrantem earum? Et distinguitur inter vsuras præteriti temporis, quæ eu currerūt ante dictam cōfusionem, dicti debiti, & illas, quæ cucurrerunt postea. Nam illæ, quæ cucurrerunt ante, computabuntur in dictum debitum, quod est confusum, & videbuntur fuisse in hæreditate, vt sic earum dodrans restituatur dicto fideicommiss. per dictum hæredem, & quarta earum per hæredem retinetur: vsuræ autem posteriores tē poris post confusionem, ita demum computabuntur prædicto modo in dictum debitum, quod est confusum, si mota fideicommisso facta sit per hæredem, & non alitēr. Cum enim

---

1† F. con stituit.

2† Partis.

3† Fl. de te.

4† F. vel cui. &c.

5† Flo. si cui.

6† Alias, fideicommisso.

7† Li. 9. Respon.

De hoc tex. aliqd An. Rub. in l. Gall⁹ §. quidā rectè. nu. 75. post Bar. de li. & posth. sup.

Scripturæ ordo sequēdus est vide Constan. Roge. de iure iterpret. art. 12. n. 19.

enim hæres eſt in mora fideicommiſſi reſtituendi, vſuræ veniũt in reſtitutionem, ſicut & fructus. & hoc credo, quod vult dicere principium huius legis. Viuia.

a *Confuſa*] ſcilicet, aditione, vt ſ. eo. l. debitor. Accur.

b *Trebelliano*] hæc determinatio ſequentia.

c *Dodrans*] remanet ergo quarta penes hęredem, & ſic apparet eam de ſingulis detrahendam, vt no. ſ. eodem. l. Marcellus. §. res, quæ.

d *Fideicommiſſi*] id eſt, fideicommiſſarius petet dodrantem. Accur.

e *Quo*] ſcilicet, cum adiit hęreditatem debitoris Accur.

f *Officio*] in bonæ fid. ex mora, vt ſ. de neg. geſt. l. quia tamen dem.

g *Computabuntur*] In illud debitum, quod eſt eõfuſum & videbuntur fuiſſe in hęreditate, vt ſic earum dodrans reſtituatur, & quarta retineatur, vt ſ. e. l poſtulante §. ſed & in huiuſmodi. *Poſteriori* ſcilicet, temporis.

h *Facta ſit*] tunc enim vſuræ & fructus veniunt in reſtitutionem, vt ſ. eod. l in fideicommiſſaria. in princ. & §. 1. & l poſtulante. §. ſed & in huiuſmodi. Sed ſi anteriores temporis, id eſt ante cõfuſionem, veniunt, vt hæreditaria obligatio, vt ſupra eodem l. poſtulante. §. ſed & in huiuſmodi, & infra eo l. §. qui poſt. Hug.

¶ *Cum hæreditas*] CASVS. Inſtitui mihi hæredẽ Titiũ. & rogaui eum, vt reſtitueret hæreditatem meam Seio poſt annũ pone, & deceſſi. Poſtea ante quã veniret annus d. Titius à me inſtitutus à quibuſdam debitoribus hĩditarijs pecuniã debitã exegit, & à quibuſdam non exegit, & illa nomina, q̃ non exegit, vel pars eorũ facta eſt non ſoluẽdo. Nũquid periculũ eorũ pertinere dẽt ad d. hĩdem ex eo, q̃ ipſe q̃dã exegit? Et dĩ, q̃ nõ. Et hoc credo, q̃ intẽdat dicere hic. §. V.

k *In tempus*] i. poſt tẽpus, vt ſ. eo. l. ſi patroni. in prin. Accur.

l *A quibuſdam*] ſub. & alijs non. Nam ſufficit, ſi cui vel in paucis &c. vt C. de neg. geſt. l tutori. Nam non tenetur niſi de lata culpa, vt ſ. eod. l. mulier. §. ſed enim. quam hic non commiſit: maximè ſi illos, quos exegit, videbat fieri inopes. Arg. contra. ſ. de admi. tut. l. cum quæritur. Accur.

¶ *Qui poſt tempus*] CASVS. Ego habẽs multos debitores, & creditores, inſtitui mihi hĩdem Titiũ, & rogaui eũ, qđ poſt annũ, pone, reſtitueret hĩditatẽ meã Seio, & deceſſi. Poſtea iſte meus hĩs exegit à debitoribus hĩditarijs vſuras, quarũ dies ceſſit poſt mortẽ meã creditoris. Nũquid dictas vſuras tenetur reſtituere fideicõmiſſario? Et dĩ q̃ non: ſi aũt non exegiſſet dictas vſuras, quarũ dies ceſſit poſt mortẽ meã creditoris, actio earum vſurarũ ex Trebel. tranſfertur in fideic. ideſt actio earũ vſurarũ quarũ dies ceſſit ante mortẽ meã, & quarũ dies ceſſit poſt mortem meam Nam hæreditaria ſtipulatio fuit ſtipulatio dictarum vſurarũ. & ideo nec indebiti petitio erit ſoluenti dictas vſuras fideicõmiſſi aduerſus eundem fideicõmiſſa. Sicut autem dictæ vſuræ debent ſolui fideicõmiſſario per debitorem, ſi hæres nõ exegit eas ante reſtitutionẽ hereditatis: ita ſimili modo & ſi hĩditarius creditori non ſoluantur per hĩdem vſuræ medij temporis, per Trebellianũ tenebitur fideic. ẽt in his vſuris ſoluendis creditori: nec ideo pœna, vel querelæ locus erit contra hæredem, quòd ipſe hæres non ſoluerit fœnus hĩditario creditori de fructibus quos ipſe hĩs recipiebãt de hęreditate ſuo iure. Nã non tenetur ſoluere d. vſuras hæres. Si autem hæres ſoluerit creditori hæreditario fœnus medij tẽporis, ſi hoc facere non teneatur, vt dictum eſt, eo nomine non erit hæredi aliqua retentio contra fideic. in ipſa reſtitutione hæreditatis, cum hæres geſſerit in hoc proprium ſuum negotium. Nam & ſi coactus eſſet hæres reddere creditori ſortem ante reſtitutionem hæreditatis factam fideicommiſſario nihil vſurarũ medij temporis imputaret idẽ hæres fideiideſt, nõ haberet hæres aliquam retentionem contra fideic. in ipſa hęreditatis reſtitutione propter vſuras, quæ poſſent cuicunque ſerui ſolutæ creditori per hæredẽ medio tempore ante reſtitutionem hæreditatis, ſi non eſſent ſolutæ eidem creditori per eundem hæredem. & hanc credo eſſe intentionem huius §. Viuia.

m *Non cogitur*] quia iudicio defuncti percepit, vt ſ. eod. l. mulier. §. ſi hæres, & facit optimè ad § ſ. eo. l. poſtulante. §. ſed & hmõi. vſque in fi.

n *Nam hereditaria*] interpoſitio eſt. Azo.

o *Erit*] ſ. ſoluẽti vſuras fideicõ. aduerſus eundem, & ſic ad proxi. Vel dic, ei qui ſoluit hæredi, non competit repetitio contra eundem hæredem, & dic non ad proxi. ſed ut ſuperius reſpon. adiungitur. Accur.

p *Vſuræ*] ab hærede.

q *Querela*] aliàs, querelæ, aliàs pœne ſ. contra hæredem. Et eſt aliud in patre, qui non ſoluit vſuras ex fructibus aduentitiorum. vt C. de bo. quæ lib. l. fi §. vbi autem in vnum.

r *Suo*] id eſt. defuncti iudicio, vt dixi in prin. huius l.

ſ *Eo nomine*] i. nomine fœnoris.

t *Proprium*] ſic ſ. qui po in pign. ha. l ſi ptiõr. & communi diuid. l. in hoc iudicio. Accur.

u *Coactus*] ante reſtitutionẽ hĩditatis, non ãt poſt. vt ſ. e. l. ita tñ. §. q̃ ex Trebelliano. quæ eſt ſ. Alij dicũt, q̃ ẽt hic poſt reſtitutionem & dicunt q̃ hæc actio peribit propter abalienationem fideicommiſſarij. vt ſupra eo. l. cum hæreditas. Accur.

x *Vſurarum*] ſed pro dodrante ſortis, ſic: vt C. eo. l 1.

y *Nummis*] Titius ex aſſe inſtitutus in hĩditate, quæ valet 400. aureos, rogatus eſt reſtituere Seio totã hĩditatem acceptis centum aureis de burſa Seij: dicit q̃ in ſuam quartã eos cõputat Titius, vt amplius nõ detrahat ſicut ſi de 400. quæ erant in hĩditate, accepiſſet eos centũ, ex voluntate defuncti. Secundo dicit, idẽ ſi Titius & Seius ſint inſtituti in hĩditate valente 400 aureos, & Titius ſit rogatus reſtituere Seio ſuã partem, quæ valet 200. acceptis quinquaginta aureis de burſa Seij. nam perinde Titius computabit ſibi in quartam illos 50. aureos. ac ſi de ipſa hæreditate ſuam partem accepiſſet, vt amplius non deducat. Tertio dicit diuersũ in prędio: vt ſi Titius Seio cohĩdi rogatus ſit ſuam partem hæreditatis reſtituere, retẽto prædio hĩditario quod valet 50. nã ſolã medietatem in Falcidiam computabit, quã iure hæreditario hẽt: ſed aliã dimidiam non quam habet à cohærede, qui hẽbat dominium, vnde non computat in quartã, ſuppletur ergo ei Titio. Quarto reddit rationẽ, quare diuersum ſum in pecunia, quã in prædijs: quia pecuniã habiliter ex ſua portione tenet totam: at prædij partem non poteſt habere

1† Aliàs, qm̃ actio eo cõfuſa Trebelliano redintegrare nõ pt &c. Fl. actio eo cõfuſa per Trebellianũ redintegrati.

2† Fl. petatur.

3† Fl. fuerunt.

4† Fl. eſt.

*Pro materia obuentionũ. vide plene p Abba. in c. ad audientiã. inſ. d ecc. ædifi. ar. c. ex trãſmiſ. de renunc. extra.

5† Fl. rogatur.

6† Fl. repetitio.

7† Fl. deeſt, &c.

8† Fl. Acceptis cẽtũ, centũ hĩditatẽ, & intell. huius tex. vide per Bereng. Fer. in l. I quarta. n. 55. ſup. ad l. falc. & Lãcill. Polit. in l. filiũ quẽ. nu. 97. Cofam. excit.

bere nisi à cohærede, qui dominiũ habet. Quinto dicit, hęc vera sunt, si prædicta prdia non valent plus quàm portio Titij restituenda: ita ꝙ Scio benè remanet quarta suæ institutionis, licèt hæc prædia Titio det. Quid autem si non remanet? vt ecce, Titius & Seius instituti sunt in hĩditate valẽte 200, aureos: in qua erãt duo prædia, quæ valẽt 30. cæteræ res hæreditariæ valent viginti. Titius est rogatus restituere suã partem, quæ valet ducẽta acceptis prædijs prædictis, & Titius vult tota ducenta restituere etiam Falcidia non deducta, & vult prædia: sed Seius dicit, si hoc fiat, non remanet sibi quarta suæ institutionis, quę est 50. Dicit ergo hæc lex: quod de cæteris rebus præter prædia, quæ cætera valent viginti, debet suo iure habere Seius (dimidiã, i. decẽ pro alia dimidia in eisdẽ rebus à Titio restituenda, ſ. pro decem retinet Titius ex prædijs prælegatis decem ex sua parte, ſ. Seij, quasi hęc viginti, quæ debet Titius in cæteris rebus cum alijs decem, quæ debet Seius, ſ. quæ & ipsa legata videntur: vt supra de leg. 3. l. fideic. §. cum esset. vsque ad hanc concurrentem quantitatem fiat compensatio: residuum quod deest ad Falcidiam Seij quæ sunt viginti, retinet Seius ex eisdem prædijs. & quod vltra est, restituit: & sic fit hic compensatio generis ad genus, vt & ff. si pars hæ. l. 2. §. pe.

a *Falcidia*] Trebel. de qua hic tractat.

b *Bonis*] scilicet hæreditarijs.

c *Retenturus*] iure hæreditario. Azo.

d *Rogatur*] retentis centum, quæ iure hæreditario percepit similiter de sua portione: vel dic, accep. is centum a fideic. Azo. & facit sup. de hær. inst. l. qui non nihilominus, in princ.

e *Diuersa*] retine eundem casum, quando cohæredi rogatur restituere. Nam in extraneo fideic. non assignatur hæc differentia prædiorum & pecuniæ. Il.

f *Prædiorum*] hæreditariorum.

g *De portione*] sua proprietatis, vt supra de leg. 2. l. cum pater. in prin. Nam potest bene vendere totam portionem: & sic habere centum: sed partem prædiorum cohæredis non potest habere, nisi de voluntate eius. & facit intra de sol. l. iis cui. & sup. si cert. pet. l. nam & si in fi.

h *Alia portio*] præter eã quæ tangit eum hæreditario iure. Et no. ꝙ extra quartam est, quod a cohærede accipitur, vt hic. & s. ad leg. Fal. l. in quartam. §. 2. Sed contra. C. famil. erc. l. filium. Sol. vt ibi. & dic. vt no. sup. ad leg. Fal. l. Tiria.

i *Cum autem*] hic dicas casum, vt dixi. vel dic, secundum Azo. Ego sum instructus in vndecim vncijs, tu ex tua, quã iussisses mihi restituere retẽtis prædijs magni prætij, pone vncia valet quinque, prędia quindecim, etiam vncia detracta. Cum ergo tu mihi in quinque, ego tibi in quindecim tenear fiet compensatio in quinque hinc inde: residua vero decem præstare debeo ex causa prælegationis: sed quia alias sum grauatus, etiam de hac prælegatione detraham Falcidiam. Si autem non essem grauatus, non detraherem, vt supra ad legem Falcidiam, l. Neiennius.

k *Maioris præ*] adeo maioris, vt excedat dodrantem. Azo. maximè secundum primam positionem.

l *Hereditatis*] restituendæ

m *Petenti*] id est si fideicõmissarius velit habere Falcidiã. Et construe, visum est intervenire, id est, cõtra eum Falcidiam in superfluo prædiorum fideic. petẽti, id est, si ipse vult quartam habere. Item no quod oia, quæ capio ego institutus ab extraneo, cõputo in quartam Trebel. vt in prin. huius §. Si vero a cohærede, aut pecuniã, & totã videor capere, tunc hæreditario, & sic cum puto in quartã, quasi nullum ius in ea videatur habuisse cohæres: si aũ corpus, aut non hĩditarium, & tunc idẽ: aut hĩditarium, & tunc pro parte cohæredis non computo, vt hic & d. l. cum pater. & l. in quartam. §. 2. Acc.

¶ *Hæreditatem post*] CASVS. Institui mihi hæredem Titiũ. & rogaui eũ, quod hæreditatẽ meam restitueret Scio post mortem suam Titij, exceptis reditibus, & decessi. Postea d. Titius extitit mihi hæres, & vixit per biennium, pone. & postea decessit, & extitit ei hæres Caius pone. Nũc Caius volẽs restituere d. Scio hæreditatem, sicut & Titius tenebatur, volebat in ipsa restitutione retinere sibi partẽ ancillarũ hĩditariarum, quasi & ipsi partus cõtinẽatur appellatione reditũ exceptorũ per testõrem: nunquid põt? Et dĩ, q. non: nec ẽt poterit retinere fętus pecorũ qui fętus submissi gregẽ retinent: quia nec hi cõtinẽtur appellatione reditũ. Et hęc credo esse vera, siue ante mortẽ restituendæ hæreditatis, siue post nascantur partus, vel fętus prædicti. Sed secus est in fructibus & vsuris & mercedibus prædiorũ hĩditariorũ, quia in eis cessinguitur, verũ ante moram restituendæ hĩditatis percipiãtur an post: vt si ante percipiantur, portioni quadrãtis, quę quadrantem retinet de hĩditate restituens, imputentur subaudi & superfluũ eorũ lucretur his: quia iudicio testoris percepit. Et ita si ante percipiantur, vt dixi, lucretur eis hĩditas, & imputẽtur in quadrantem, & superflui à quadrãte restituerentur fideicõmissario: vt sup. eo. l. in fideicommissaria. §. fin. Et hoc quod dixi de fructibus, & vsuris, & mercedibus, colligo vt si ante diẽ fideicõmissi &c. vsque illuc. cũ aũt &c. Sed quid si fideicõmissarius ita dicat: Caio testatori hĩditatem, & quartã retinere volenti Titius his, qui rogatus fui mihi restituere hĩditatẽ post mortem suam, potui distrahere res hĩditarias ante mortẽ suam, & potui consequi vsuras ex sortibus prædiorum earũ retentarum, eas vendidissem. Vnde, quia volui eas distrahere, sed potius eas servavi, ita bene vt percepisse vsuras, pp vsum medij temporis quę habuissem in rebus hĩditarijs, ac si eas distraxissem, & ex pretijs earũ vsuras habuisset: vnde eas vsuras debeo sibi imputare in quadrantem, siue quartã Trebellianicam tantum quadrantis loc. est audiendus fideic. Et dĩ, q. non: quia hæres non cogitur res hæreditarias distrahere, & ex pretio fenerare: sed põt eis vti donec viuet, & sic eo eis viente pereant. Mãcipia aut vrbana prædia hĩditaria non cogitur præstare periculum eorum. Sed quamuis vsuras pp vsum medij temporis debeat restituens imputare sibi in quadrantẽ, nihilominus, ã vsus præfictus diminuit quadrantẽ, i. fructus prouenientes ex vsu ipsi hæredi, i. quamuis periculũ mancipiorum aut vrbanorum prædiorum præstare non cogatur his nihilominus ĩ casus eorum diminuit quadrantem, quę potest retinere hæres siue hæres hæredis post moram in restitutione hĩditatis faciẽda: quo casu tenetur his de casu, vel etiam ante moram, si contigit casus dolo, vel lata culpa hæredis siue hĩdis hęredis. Et tũc totũ imputatur in quartam, & superfluũ restituere debet fideicõmissario, vt supra eo. l. mulier. ſ. sed enim. Vlp. Non retinebit] imo videtur in partu, vt ff. de vsu. l. Paulus. §. hf. quæ est 5. Sol. hic fuit natus post moram ibi ante. Itẽ hic ancilla aliena. Cæterũ si erat testõris, etiam ante moram tradi videri venire in restitutionẽ, vt ff. de vsu. l. Herennius Modestinus ĩ fi. Sed certè ibi fuit simpliciter ancilla legata: hic sine reditu. Vñ ẽt in ancilla testõris seruus fuerit editus ante moram, vel post. Itẽ & no. hic partũ cõtineri appellatione reditus: secus in vsufr. vt arg. 5. supra de vsufr. l. in pecudũ.

o *Qui*] scilicet fœtus, & facit supra de vsufr. l. vetus, & facit sup. ad legem Falc. l. Paulus respon. §. 1. Accur.

1 Bar. in l. fundi Trebatiani. §. col. 5. de vsufr. l. dicit idẽ esse testimãdum. sed Spec. in ti. de locat. dicit reditus esse generalius verbum, quam fructus in l. 3. in pe. col. versi. lud autẽ citra me. diũ. quod etiam tenet glo. in c. generali de elect. in 6. in verbo reditus.

a Ante

¶ Ante diem [a] fideicommiſſi cedēte, fructus & vſuræ, quas debitores hæreditarij, cū poſtea ceſſiſſet dies, [b] ſoluerunt, itē mercedes prædiorum ab hīde percepræ, portioni quadrantis imputabuntur. Cum aūt poſt mortem ſuam rogatus hæreditatē reſtituere, res hīditarias diſtrahere non cogatur [c] hæres: [d] ſortium, quæ de pretijs earū redigi potuerunt, vſuræ pp vſum medij temporis percepræ nō videbuntur. Deniq; nec periculū mancipiorum, aut vrbanorū prædiorum præſtare cogitur. Sed nihilominus vſus, & caſus eorum [e] quadrantem quoque diminuit. [1] †

Rogatus reſtituere, quod ex hīditate ſuperfuerit, nō tenetur ad fructus, nec ad iuēdas res bona fide pignoratas. Bar.

¶ Quod ex hæreditate ſuperfuiſſet, cū moreretur reſtituere rogatus, fructus ſuperfluos reſtituere non vī rogatus, cū ea verba dimiuutionem quidem hæreditatis admittant, fructuum autem additamentum non percipiant. [2] †

¶ Hæres eius, qui bonorum ſuperfluum poſt mortem ſuam reſtituere fuerat rogatus, pignori res hęreditarias dare, ſi non in fraudem id factum ſit, liberare non cogitur. [g]

Aditio, quæ fit coactè, naturalem obligationem non perimit. Item deminū rei pignoratæ, quod peruenit ad creditorē irreuocabiliter, non perimit hypothecariam. Bart.

Paulus. [3] †

LEX LIX.

DEbitor ſub pignore, creditorem hæredem inſtituit, eumq; rogauit reſtituere hæreditatē filiæ ſuę, i. teſtatoris. Cū nollet adire, vt inuitum coactus iuſſu Prætoris adijt, & reſtituit. Cū emptorem pignoris non inueniret, hic creditor hīditatē debitoris ſui cōfuſa ſunt obligata ipſo de dictis 50. ſi confuſa ſunt obligata ipſo. ergo nō remanet pignus prædictum remanet eidē creditori obligatum: ſi nō remanet ei obligatū quōm pertabit. vt nihil ſibi poſſideat iure dominij? Certe vſq; nō. Sed circa hoc vtrum pignus ſit liberatum, vel non, ſic diſtendum eſt: ſiue poſſidet creditor id mque hæres inſtitutus Infortiatū: ſiue non poſſidet. Et certè ſi poſſidet creditor Infortiatū, nulla actione à fideicommiſſario, ſiue fideicōmiſſaria prædicta cōueniri pōt: ergo neq; pignoratitia, ea ratione, q; ſit hæreditaria actio: ſiue quāuis ſit hīditaria actio, neq; actione ex teſtō repetetur per filiam teſtatoris, quaſi minus reſtituerit ei dictus creditor ex eo, q; nō reſtituit ei Infortiatū, quod quidem facere poſſet d. filia teſtatoris, ſi nullum pignus interceſſiſſet, hic aūt interceſſit pignus, & adhuc durat. Poſſidet. n. Infortiatum quaſi creditor. Sed & ſi fideicommiſſarius, ſiue fideicommiſſaria prædicta retineat apud ſe Infortiatum, & hic, ſiue in hoc caſu Seruiana, ſiue hypothecaria actio ioeū tenebit, ſiue locum habebit, vt. ſ. poſſit ea agere creditor, idemq; hæres contra fideicōmiſſariam, vt ipſa teſtimat ei Infortiatū. Quamuis. n. adutione hæreditatis confuſa fuerit obligatio, vt dictum eſt: verum eſt tñ non eſſe ſolutam pecuniam creditori. Vnde nō eſt mirum, ſi hēt hypothecariam creditori cū adhuc duret pignus, quemadmodū dicimus durare hypothecariam creditori cum amiſſa eſt actio eiuſdem creditoris pp exceptionē. ſ. temporis. Patet ergo, q; non tñ retentio Infortiati competit creditori prædicto, idemq; hæredi, cum illud poſſidet, ſed etiam petitio, cū non poſſideat. Scias ēt, q; ſi d. filia ſoluat dicto creditori dictū Infortiatum: non poterit repetere, vt indebitum: quāuis adiuente hæreditatis confuſa fuerit obligatio, vt dictum eſt. Remanet ergo pp pignus naturalis obligatio, vt. ſ. remaneat naturaliter obligatum, licet obligatio perſonalis ciuilis, & naturalis, ſit ipſo iure cōfuſa per d. adutionem hæreditatis. Bonè ergo pōt d. creditor impetrare, vt iure dominij poſſideat Infortiatum ſm conſilium d. legis. C. de iure dominij impetrando, cum emptoris pignoris, i. Infortiati non inueniatur. Tradictā autem imbrigationem & ſubtilitatē circa pignus potuit Iuriſconſultus, qui condidit hanc legem, cum d. teſtator, vel aduocatus eius, qui tpe quo Prætor coegit eundem creditorē adire hæreditatē debitoris ſui, nihil dixit de debito ſuo 50. libratum, pro quo habebat obligatū Infortiatum. nam ſi re integra, i. ante quam cogeretur adire hæreditatē debitoris, diſſet, vel allegaſſet coram Prætore ſe non eſſe compellendū adire, niſi prius de indemnitate d. ſui debitoris eſſet ei cautū à fideicommiſſaria filia debitoris, eiuſdemq; teſtatoris, vel niſi ſoluta eſſent ei d. quinquaginta: bñ audiuiſſet eū Prætor, & non fuiſſet ei neceſſariū diſputare de pignore. Neq; valent tibi mirū, ſi Prætor exaudiuiſſet eū circa damnū debiti tibi vitandum, quia & eū de lucro hæres ſcripti

a *Ante diem*] Fuit enim rogatus reſtituere poſt 5. ann.

b *Ceſſiſſet dies*] ſ. reſtituendæ hæreditatis prius tamē ſoluerūt. Alij dicunt ceſſiſſet dies, ſ. debitorū, quia fuerūt in mora, & ſoluerūt vſuras hæredi ante diē fideicommiſſi. Et ſm vtrunq; modum dicq; in quartā imputat, & ſuperfluā lucratur, quia percipit iudicio teſtatoris, vt no. C. eo. l. in fideicōmiſſaria, in prin. idē in fructibus, & facit C. eo. l. hæredes mei, in prin. & l. poſt diē. §. ſed in huiuſmodi, & C. eo l. 1. vſq; in fi. & C. ead. l. §. qui poſſ.

c *Non cogatur*] niſi res perituras, vt C. eo. l. mulieris. ſed enim. Sed quid, ſi diſtraxerit? Reſp. dic, vt contra. eo. l. Titius. Ro.

d *Hæres*] à fideicommiſſario.

e *Eorum*] ſcilicet, mancipiorum: nam ſi ceciderint, ſ. mortua fuerint: licet non teneatur hæres ad æſtimationem eorum præſtandam, fideicōmiſſario eorū, vt computet carnē, vel carnis pretiū in quartam, ſm Azo. quod in cæteris animalibus poſſet dici, non in ſeruo, cuius caro nihil valet eo mortuo, vt C. de lib. cau. l. principalis. Dic ergo ſm Hug. q; rsū. dum viuit, computat in quartam, ideſt fructum propter vſum, ſed vſuā illius vſus non. Sed adhuc non vī plenè exponi, quod dicit caſus eorum. Vnde dic poſt moram, quāde tenetur de caſu, vel etiā ante, ſi contingit caſus dolo, vel lata culpa hæredis. & tunc totum imputat, & ſuperfluum reddit, vt C. eo. l. mulieris. ſ. ſed enim. & facit ſupra de fun. inſtru. l. ſcribit Celſus.

¶ *Quod ex hæreditate*] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium, & rogaui eum, q; reſtitueret Seio illud, quod ex hæreditate mea ſuiſſet, cum moreretur idē Titius, & deceſſi. Et Titius extitit mihi hæres, & vixit forte per biennū & interim habuit multos fructus ex hereditate mea, & poſtea deceſſit, & habuit hæredē Caium. At tēpore mortis eiuſdem Titij ſupererant multi de dictis fructibus. Certè Caius his dicti Titij non tenetur reſtituere Seio. fideic. fructus dictos ſuperfluos, cum dicta mea verba, qui inſtitui hæredem Titium, non recipiant additamentum fructuū. licet diminutionem hæreditatis admittant. ſ. vt hæres poſſit diminuere de hæreditate. ſ. ſine fraude, & etiam pignorare rem hæreditariam ſine fraude, & ſi hæres prædicto nō rogatus rem hæreditariam pignorauit ſine fraude, hæres ipſius hæredis eam a creditore liberare non cogitur, & hoc credo, quod veli dicere uſque ad fi. l. Vnica.

f *Non percipiant*] & facit ſup. eod. l. Titius, & l. in fideicommiſſariam. §. 1. & inſ. proxi. §. Accur.

g *Non cogetur*] vt ſup. eo. l. Titius in prin. & §. 1.

DEbitor ſub pignore] CASVS. Titius erat debitor Seij in quinquaginta, & obligauerat ei pro hoc Infortiatum ſuū & habebat hic Titius filiā actē Semproniam pone. hic Titius debitor inſtituit ſibi hęredē d. Seium creditorem, & rogauit eum, q; reſtitueret hæreditatem dictæ ſuæ filiæ, & deceſſit hic Titius. Cum aūt dictus creditor nollet adire dictam hæreditatem, vt ſuſpectam, coactus fuit à Prætore, vt eam aditet, & ita eā adiuit, & reſtituit dictæ filię teſtatoris, & retinuit ſibi dictum Infortiatū obligatū ſibi à debitore ſuo, & cum non ſoluerētur ei dicta quinquaginta, denuntiauit dictæ filiæ teſtatoris, vt ſolueret ei debitū, & poſtea petiit cuncta biennium ſm conſilium legis, C. de iure dominij impe. l. ſi §. ſin autem nulla, & cum ſecundum conſilium d. legis liceret ei vendere. Inſortiatū non potuit inuenire emptorem: vnde deſiderabat ſm conſilium d. legis petere ſibi, vt iure domini poſſideret d. Infortiatū. Q. aūtur. nūquid poſſit hoc conſequi? Et videtur q; non, quia cū adiuit

1† Pl. deminuit.

2† Pl. nō reciplāt.

3† lib. 4. quæſtionum.

adsit cors Prætorē petendo, vt non cogatur adire, ni si luerū consequatur. est benè audiendus, puta quia fuit hęres institutus, & rogatus de restituenda hæreditate alij, & legatum fuit eidē hæredi relictū ab eodē testatore, si hæres non existeret: quo quidē casu responsum est à Sapientibus, nō esse eum cogendū adire, nisi legato prædicto præstito ei à fideicōmissario, qui petit eū cogi adire. In quo ēt casu posset dici aliquo (causa disputandi) nō esse cogendū dictum hæredē adire, etiam si legatum ei offeratur per fideicommissarium, quia quodammodo videretur hæres cogi adire cōtra voluntatē tacitā defuncti, qui defunctus legādo hęredi, si non adijsset hæreditatem tacitè posuit in ipsius hæredis voluntate vtrum adiret, vel nō adiret. Sed quāuis ita posset dici disputādo p aliquē: tñ primum est, nā quāuis testōr in hoc casu alteruttū de ferti hæredi tacitè, vt si vel adiret & restitueret hęreditatē, vel abstineret, & legatū acceperet: nes. ñ præstamus ei hæredi vtrumque s. vt adeat hæreditatē & eam fideicōmissario restituat, & legatum hēat à fideicōmissario. nā, vt dixi, rēsum est à Sapientibus non esse cogendū adire cū, si legato ei præstito p fideicōmissariū, qui petit eum cogi adire. Et hoc credo, p velut dicerete hæc lex, licet nō multū apertè. Vi-

1† Fl. deest, vt.
2† Fl. possidere.
3† Aliàs deque fideicommissaria.
4† Flo. tē teneat.
5† Flo. actio tenebit.
6† Flo. In se.

desiderabat permitti [a] sibi, vt [1]† iure dominij id possideret: [2]† Respondi, Aditionē hæreditatis cōfusa quidem obligatio [b] est: Videamus aūt, ne & pignus liberatum sit, sublata naturali [c] obligatione. At qui siue possidet [d] creditor, idemque hæres rem, siue non possidet, videamus de effectu rei. Et si possidet, nulla actione à fideicommissario cōueniri pōt, neq; pignoratitia, [e] quīn hęreditaria est actio: neque fideicommissum [3]† quasi minus [f] restituerit, rectè petetur, [g] quod euenireth si nullum pignus interc essisset: [i] possidet. n. eam rem quasi creditor. Sed & si fideicommissarius rē retineat, [k]† & hic Seruiana [l] actione tenebitur., † verum est. n. non esse solutam pecuniam, [l] quemadmodum dicimus, cum amissa est actio [m] propter exceptionem. [n] Igitur non titū retentio, sed etiā petitio pignoris nomine competit, & solutum [o] non repetitur. [p] Remanet ergo propter pignus naturalis [q] obligatio. Re [6]† aūt integra non putarē

a *Remitti*] aliàs remitti: aliàs permitti, i. dest, concedi.
b *Obligatio*] ciuilis quasi solutione, vt ſ. de libe. leg. l. ſi id quod de naturali an tollatur, die vt statim dices.
c *Naturali*] & ciuili, q3 vī ſ. de reg. iur. l. cum principalis.
d *Siue possidet*] ſ. creditor.
e *Neque pignoratitia*] hac falsa rōne qux sequitur. Si autem dicetes p̄ esset recta rō, non posset loqui in personali, puta ex mutuo, q̄ illa est extincta: nec de pignoratitia, quia non esset rō, p̄ ideo non cōpetit fideicommissario: imo esset ratio econtra, ſ. p̄ competat, vt ſ. eod. l. ita tamen §. actiones.
f *Quasi minus*] ideo, quod non est pignus restitutum.
g *Petetur*] actione ex testamento.
h *Quod euenisset*] ſ. quod posset agi actione ex testamento.
i *Intercessisset*] hic autem intercessit, & adhuc durat, & hoc subijcit, possidet enim &c.
k *Seruiana*] i. hypothecaria, vt Inſti. de act. §. itē Seruiana.
l *Non esse solutam pecuniam*] & ideo videtur adhuc pignus durare, vt sup. de pig. l. grege. §. etiam, & §. seq.
m *Actio*] personalis, & principalis.
n *Exceptionem*] ſ. temporis, vt C. de lui. pig. l. 2. sic & ſ. de except. rei iudi. l. pen. §. Latinus. Sed arg. contra in l. ita de reg. iur. l. cū principalis. Sed ibi plerunque dicit propter hunc casum. Item arg. contra. C. de vſu. l. eos. Sed ibi de alio accessorio, & odioſo, vt vſuratum, dicit.
o *Et ſolutum*] à fideicommissario ipſi hæredi.
p *Non repetitur*] vt indebitum.
q *Naturalis*] dicunt quidā principalis, & personalis: cui naturalis fideiuſſor accedit, vt ſ. de pignori. l. res. hypo. aliàs ſi vtraque, ſ. ciuilis, & naturalis extincta esset, non posset pignus manere, vt ſ. de reg. iur. l. cum principalis. Et secundū hoc remanet naturalis propter pignus, ſ. vt habeat pignus, cui adhæreat. Sed his obſt. ī. eadē l. vbi dicit, naturali obligatione ſublata, & qđ dicitur, ī. de libe. leg. l. ſi id. quod. vbi talis confuſio habetur loco ſolutionis. Alij dicunt ciuilem, & naturalē ipſo iure tolli, ſ. personalē, ſed pignus remanet naturaliter obligatū, & est ſpeciale, & hoc ex illo verbo Plerunque, quod est in d. regula iuris, cū principalis. Habet. n. hypothecaria ſuas cōditiones, &c. vt ſup. de pignoribus, l. grege. §. et, & l. ſequ. Cum. n. ex pacto oritur obligatio pignoris, vt ī. de pact. l. ſi tibi. §. de pignore, & in pacto veretur ius naturale, vt ſup. de pact. l. ſi vnus. §. pact. ergo est ibi naturalis obligatio. q̄ hic durat. Tertij dicunt, p̄ personali, & pignoratitia toll. untur ipſo iure, ſed hypothecaria reſuſcitatur vtilis, ne creditor in dāno moreatur, vt & aliàs, & ſupra. ſi ex noxali cā aga. l. ſecūda, in fi. ſed quācunq; teneas, inuenies fieri contra in tis rigorem. Acc.
r *Vel ſoluta pecunia esset*] ſic ſupra eod. l. apud. in prin. & l. ita tamen §. ſi percepit. & infra eo. l. facta §. ſi in danda.
ſ *Nam*] non cogitur adire vbi timet damnum, niſi prouideatur ſuo damno. Nam etiam in lucro est idem, vt non cogatur adire, niſi prouideatur ei, ne lucrum perdat.
t *Agit*] aliàs, agit: aliàs, contendit. & aliàs aſſi: ideſt, abſentat ſe, ne cogatur adire, vt non perdat lucrum.
u *Acceperit*] ideſt, ei relictum.
x *Potuit dici*] cauſa diſputandi, ſed malè, vt in fi. dicit.
y *Non cogendum*] ſi legatum ei auferatur.
z *Cont a voluntatem*] ſ. tacitam. Sed quid, ſi expreſsè dixit, ſi volet, hæres eſtoi Respon. ad hoc cogitur, quia fruſtra dicuntur hæc verba in extraneo. licet in neceſſario conditionem faciant, vt ſup. de cond. inſti. l. verba.
a *Haredi*] ſub hac conditione, &c.
b *Aditionem*] ſ. tacitè.
c *Alterutrum dederit*] ſ. tacitè. ſ. vt vel adiret, & reſtitueret, vel abſtineret, & legatum acciperet.
d *Verumque*] ſ. vt adeat, & reſtituat, item & legatum habeat. Et sic no. p̄ imporè ſit contra voluntatem defuncti: ſic. C. de ijs quibus, vt indig. l. non oportet, & C. de inſti. & ſubſti. l. reprehendenda. Acc.
¶ *Ea, quæ dotem*] CASVS. Titia cum nuberet Scio, dedit ei centū in dotē, & in ipſa datione dotis pacta fuit cū marito, vt mortua ſe vxore in matrimonio, matri eius vxoris redderet pars dotis prædictæ. pone, dimidia, nec eo noīe ſtipſa est interpoſita à matre vxoris. Moriens deinde d. vxor fecit ſibi hęredes matrē, & maritū, & petij à mātre, vt reſtitueret ſuā partē hęreditatis Titio. Procedēte ipe iudex aditus fuit de hæreditate diuidenda inter matrē, & maritū prædictos, qui quidē iudex partē d. dotis, ſ. dimidiā prædictā quaſi ex vtili pacto prædicto interpoſito inter vxorē & maritum de reſtituēda parte dimidia dotis mātis vxoris, pro parte, ſ. cohæredis

7† Adit. Fl. ſin.
8† Fl. accepit.
9† Fl. nō.
10† Fl. eadem.
11† al. deest, ei.

compellendum adire, nisi prius de indemnitate esset ei cautum, vel soluta pecunia esset. [r] Nam [s] & cum de lucro hæres scriptus 7† agit, [t] quòd fortè legatum acceperit, [u] 8† si hęres non extitisset: respondi, non 9† cogendū [y] esse hērēditatem 10† adire, quodāmodo contra volūtatem [z] defuncti, qui legando hērēdi, [a] si non adijsset, in ipsius voluntate posuit additionem. [b] Sed cū testator alterutrum [c] dederit, nos vtrunque [d] ei 11† præstamus.

Ascendentibus ex linea materna, per descendentes actio non quæritur. Itē quod quis bōnē ex erronea sententia, in restitutionem non venit. Bar.

¶ Ea, q̄ dotē dabat pacta erat cū marito, vt mortua se in matrimonio, dotis pars matrici redderetur. nec eo noīe stipulatio à mātre interposita est, moriēs deinde matrē, & maritū tuum hæredes fecerat, & à matre petierat, vt hæreditatem Titio restitueret. Iudex

redis matris, & pro parte dicti mariti adiudicauerat: Quis malè adiudicauerit, quia ex filiæ pacto non dẽt dari matri vtilis actio, vel directa Nũc quærebatur an d. portio matri adiudicata, ſit præſtanda per matrem Titio ex eã fideicommiſſi? Et dẽ ꝙ non: quia non quaſi hæres, ſed quaſi mater accepit mater à iudice d. partem ex d. pacto inutiliter nec occaſione hẽreditatis eã habuit mater, ſed ex pacto prædicto, & per errorẽ d. iudicis: credo tñ ꝙ pars mris d. dotis, quã ipſa capit iure hereditario, ſit gñãl. d. Titio fideicõmiſſaria reſtituẽda. ſed iudicando extra ea, ꝙ hic notaui, quæro, quæ fuit pars mariti cohæredis, ꝙ fuit adiudicata matri ex d. inutili pacto? Et vt forte ita facienda ratio, Dos fuit centũ, vt dixi, & dimidiã, i. quinquaginta debebat hẽre mater ex d. pacto, ſi voluiſſet. mortua ergo teſtatrice filia, mater habuit quinquaginta, de dote iure hereditario, & marius alia 50. iure hæreditario: ex pacto autem, ſi voluiſſet, habuiſſet mater à ſe 25. & ita alia 25. à marito cohærede in iudicio fam. erciſc. & ita habuiſſet mater 75 tã ex pacto, quã de iure hæreditario, ſi voluiſſet pactũ, & marius ſola viginti quinque. Et ita etiã hic habuit per errorẽ iudicis, qui credidit valere pactũ. Illa ergo viginti quinque, quæ habuit mater à marito cohærede per errorẽ iudicis, non reſtituet Titio fideicommiſſario, vt dictum eſt: ſed illud quod capit iure hæreditario ex dote, reſtituet d. Titio, vt & ſup. dixi. Et ita credo quod intelligatur hic §. ſalua tamen ſemper meliori ſententia. Viu.

1† Fl. addicium. vide Varro. de ling. lati. lib. 5.

2† Fl. quã non eſſe.

3† lib. 11. Quæſtio.

a *Dividenda*] iudicio familiæ erciſc. inter matrem & maritum, quod fieri poteſt antequam mater reſtituat.

b *Pro parte*] cohæredis, quæ iſti eſt adiudicata. Nam de ſua parte conſtat, quod venit in reſtitutione fideicom. quia illam capit de iure hæreditario.

c *Adiudicauerat*] & malè: quia ex pacto filiæ matri actio non datur vtilis, vel directa, vt hic, & ff. de pact. dot. l. inter. § filia. ſicut nec cuilibet alij per alterum, niſi in caſibus, vt Inſti. de inuti. ſtipu. §. ſi quis alij. Sed arg contra. ff. ſol. mat. l. Caius. in fi. vbi neptis egit ex pacto aui materni. Sed ibi fauor matrimonij, & dotis qui non eſt hic. Item & ſine pacto erat habituta neptis actionem, mater non.

d *Hæreditatis*] No. de tanquam, & quaſi. vt & ff. de adop. l. ſi pater. §. qui duos.

e *Errore*] errauit ergo iudex, cum pactũ non valuit, vt dixi. & ſic ex ſua aſtutia hẽt mater, ſic ff. de hære vend. l. venditor ex, & ff. ad leg. Falc. l. 3. Sed nũquid cohæres indebitũ à matre repetit? Reſpon. non, pp authoritatem rei iud. vt ſupra mand. l. ſi fideiuſſor. §. in cibus. niſi aliquid falſo ſcienter mater allegauit, vt ff. de iudi. l. ſi prætor. §. Marcellus.

PATRONUS] CASVS. Stichus libertus Seij inſtituit ſibi hæredem d. ſuum patronum ex portione debita ipſi patrono, puta dimidia bonorum liberti olim, vel tertia hodie, & Caium inſtituit ſibi in ſuperfluo & rogauit eundem patronum, vt reſtitueret Titio, ponamus ſextam partem dictæ dimidiæ, vel tertiæ, in quam eum inſtituit, & deceſſit dictus libertus, & poſtea dictus patronus reſtituit dicto Titio fideicom. dictam ſextam partem. Certè non tranſeunt ex Trebelliano actiones in d. Titium quoniam non fuit debitum Titio quod reſtituit patronus d. Titio: cũ iure deberetur patrono illud in quo libertus eum inſtituit, etiamſi eum nõ inſtituiſſet. Ideò ſi per errorẽ facti facit, ſiue reſtituit patronus Titio d. ſextam, & repeteretur per eundem patronum. Et hanc credo eſſe intentionem huius legis, Viuia.

f *Patroni ex debita*] olim dimidia, hodie tertia, vt no. ſup. eo. l. ita tamen. §. ſi patronus.

g *Sextam partem*] ſcilicet ſuæ partis, vel inſtitutionis.

h *Actiones*] ſ. cum effectu: verè tamen tranſeunt, ſed condicuntur, vt ſubijcit. Et ſĩn hoc nõ eſt debitum, ſ. cum effectu: verè tñ eſt debitum ex voluntate defuncti. Alij dicunt ipſo iure non tranſire, nec vllo modo debitũ, per leg. ff. eo. l. facta §. ſi quis maiorẽ. Sed ibi non fuit ex voluntate defuncti de maiori parte.

PATRONUS] ex debita portione hæs inſtitutus, ſextam partem[g] reſtituere rogatus, reſtituit. Nõ tranſeunt ex Trebelliano actiones: [h] quoniam non fuit debitum, quod reſtituit: & ideo, ſi per errorem [i] fecit, etiam repeteretur.

Sine quota ſit in fideicommiſſo, ſiue in ſolutione, locus eſt Trebelliano. Bart.

i *Per errorem*] l. fa. 4† lib. 14. reſponſo. ſi: ſecus ſi iuris, vt C. ad legem Falc. l. error. facit ff. eo. l. hæres com. & ſupra de condictione indebiti. l. ſi quis cum effectu.

Idem. 4†

LEX LXI.

PAULUS reſpondit his verbis, Semproni, [k] te hæredem non ſcripſi, feſtinans per infirmitatem: ideoq; ei[l] dari volo tantũ quantũ pro vncia hereditatis cõpeteret: videri quidem magis quantitatem, quã portionem hæreditatis relictam: ſed ſic accipiendum, vt videatur etiam de vncia[m] reſtituenda[n] ſenſiſſe.

Dos data, vel promiſſa filiæ, non cadit in fideicommiſſum vniverſale, niſi nũcl. filia. Al.

PAULUS reſpondit his verbis, Titij teſtatoris videri quidem magis quantitatem relictam, quam portionẽ hæreditatis, i. vnciam: ſed quamuis ita videatur ex vi dictorum verborum, tamen ſic accipiendum eſt illud, quod dixit dictus teſtator, vt videatur ſenſiſſe idem teſtator etiam de vncia reſtituenda d. Sempronio, & ita habebit vnciam ex cauſa fideicommiſſi. & non illam quantitatem tantum, quantum valeret vncia: quia ita præſumitur teſtator ſenſiſſe, licèt verba eius aliud portarent. Et hanc credo eſſe intentionem huius legis. ſalua tamen meliori ſententia, licèt alia ſuper litera no. Viuianus.

k *Semproni*] vocatiui caſus. Accurſ.

l *Ei*] ſcilicet, Sempronio & ſic mutat perſonas, & dic, dari volo à meo hærede puta Titio. Accurſ.

m *De vncia*] i. de quantitate quam vncia continet: vt non contradicat ſibiipſi, & ſic non habet locum Trebel. vt ſupra eo. l. cogi. §. & generaliter. ſecundum Azo. Alij dicunt, habere locum Trebel. & exponunt magis quantitatem, id eſt vnciam per fideicommiſſum, quàm portionem hæreditatis, ſ. iure inſtitutionis, & hoc vtl quod ſubijcit. Sed ſic accipiendum &c. & pro hoc ꝙ per obliquum ſit relictum, facit ſupra, dari volo &c. Alij dicunt, quod finis, Sed ſic &c. corrigit, quod dixerat videri magis &c & ſic habeat locum Trebellia. Accurſius.

n *Reſtituenda*] ſcilicet Sempronio.

AFILIA] CASVS. Titius habens filiam, & filium dedit dotem pro filia marito filiæ, & poſtea fecit teſtamentum, & inſtituit eam ſibi hĩdem cũ fratre, pone, & petijt ab ea, vt ſi ipſa moreretur ſuperſtitibus liberis, reſtitueret fratri partẽ eius quod ad eã ex bonis patris peruenſſet quòd ſi ſine liberis moreretur eadem filia, reſtitueret dicto fratri vniuerſum, quod ad eam ex bonis patris peruenit, & deceſſit dictus Titius. Et poſtea dicta eius filia defuncta eſt in matrimonio ſuperſtite filia ex viro ſuo, & ex ea, & ſic dẽt reſtitui fratri pars eius, quod peruenit ad eã ex bonis patris. Nunc quæritur, an his eius filiæ Titij teſtatoris deberet reſtituere d. fratri etiam partem eius, quod dotis nomine data erat per Titium patrem pro dicta ſua filia cum parte hæreditatis eiuſdem Titij, quam debet reſtituere dicto fratri? Et reſpon. quod non. Idem eſt, ſi dictus Titius pater non ſoluit adhuc totam dotẽ marito dictæ iure filiæ. Nam illud quod

restabat solvendum, est habendum loco aris alienis à patre debiti, & sic videbitur abesse, & sic non venit in dictam restitutionem fratri faciendam in totum, vel in parte. Et hoc credo, quod velit dicere hæc lex usque ad finem. Vivia.

a *Patris*] testatoris. Accursius.

b *Pervenisset*] subaudi, restituere fratri.

c *Datum*] in patre & sic profecticium. Sed quid, si ipsamet filia de his bonis se dotauit? Respon. idem. vt. l. eo. l. mulier. § cum proponeretur. Sed quid si suam filiam? Respon. non idem: quia nō est officium matris dotare filiam. vt C. de inoff. dot. mater, sed patris. vt C. de do. promiss. l. fi. & infra de col. bon. l. filium. Accursius.

d *Aeris alieni*] à patre debiti, & sic videtur abesse, vt § de negot. gest. l. si quis man. Arg. contra. supra de pecul. sed & si damnum. § fi. & facit supra ad legem Falcidiam l. patr. in prin. & *Alumno certam*] CASVS. Titius testator legauit cēsum cuidam suo alumno, & mandauit eā pecuniā recipi à Sempronio, & Sempronius reciperet eā ab hæredibus, & certas vsuras alumno præstari per d. Sēpronium mandauit, donec ad vicesimum annum perueniret alumnus. Postea commisit fidei alumni, si sine liberis decederet idem alumnus, partem de dicta pecunia restitueret Sempronio prædicto, & partem cuidam mulieri nomine Septitiæ, & postea decessit dictus testator, & postea d. alumnus decessit intra vicesimum annum. Quæritur an dicti substituti d. Sēpronius, & Septitia possint statim petere fideic. prædictum: an vero deberent sustinere in id tempus, quo alumnus impleret vicesimū annum, si viueret? Et tñ. posse statim petere dictos substitutos d. fideicommissum. Vivia.

e *Legauit*] f. pure: sed solutio fuit dilata gratia alumni.

f *A Sempronio*] & sic est amissa Sempronius, seq; petitione non hāt, si nullū emolumentum sit habiturus: alioquin dabo ei petitionem. vt ī. eo. l. Lucius. § Mevia. & ibi no. H.

g *Mandauit*] Sempronius, vt accipiat ab hærede, & det vsuras alumno.

h *Defuncto*] scilicet sine liberis.

i *Posse*] scilicet statim.

k *Posse*] f. statim petere substitutos: nam voluit eos testator admitti quandocunq; decederet alumnus, siue ante viginti, siue post: licēt alumnum voluit habere sortem ante viginti ann. Et adde quod no. ī. eo. l. Scius Saturninus.

Fuit] CASVS. Instituit mihi hæredem Titiū & rogauit eum, vt restitueret hæreditatem meā Seio, & decessit. & Titius restituit hæreditatē meā Seio. ponamus, solo verbo. Nam pōt fieri restitutio re, vel verbo. vt ī. eo. l. restituta, in princ. Certè facta in dictum Seium restitutione statim omnes res hæreditariæ fiunt in bonis eius. Sed quid si dictus Seius nondum sortis nactus possessionem earum rerum. Vivia.

l *Facta*] demum sub. vt ī. eo. l. si cui. § fi. & quis. m *Restitutione*] etiam verbo. Nam fit verbo, vel etiam re. vt supra eo. l. testium, in prin.

Scæuola. 1 †

LEX LXII.

A Filia petijt,[2] vt si liberis superstitibus moreretur, partem eius, quod [2]† ad eam ex bonis patris peruenisset,[b] & si sine liberis, vniuersum fratri restitueret. Quæritur, defuncta ea in matrimonio, superstite filia, an hæres eius cū parte hēreditatis, eius quoq;, quod dotis nomine datum[c] erat, parte restituere debeat? Respondi, id, quod in dotem fuisset, non contineri in partem hæreditatis, quæ restituenda esset. Sed & si ex promissione dotis aliquid debitum fuisset, [3]† æris alieni[d] loco habendum.

Si dilatio apponitur gratia fideicom. cessante causa dilationis, cessat dilatio.

¶ Alumno certā pecuniam legauit,[e] & eā recipi à Sempronio[f] mādauit,[g] & certas vsuras alūno præstari, [4]† donec ad vicesimum annū peruenirer: [5]† deinde alūni fidei cōmisit, vt, si sine liberis decederet, partē restitueret Sempronio, partē Septitiæ. Quæritur, defuncto[h] alumno intra annum vicesimum, an substituti fideicommissa [6]† petere possint? [i] an verò in id tps sustinere, quo, si viueret alumnus, [k] posset implere vicesimū annum? Respondi secundum ea, quæ proponerentur, posse.[k]

Per restitutionem verbalem transeunt oīa iura in fideicommissarium. Bart.

Caius. 7 †

LEX LXIII.

FActa[l] in fideicommissarium restitutione,[m] statim oēs res in bonis[n] fiunt eius, cui restituta est hæreditas, & si nondum earum nactus fuerit possessionem.[o]

Si fideicōmissum deducatur in stipulationem, & restituatur, trāsiunt actiones per Trebellianum: secus, si pars æstimatio sit soluta. Bar.

¶ Si quis[p] [8]† hæreditatem sibi reddi ab hærede stipulatus sit, eiq; ex stipulatu agenti, restituta fuerit hæreditas; constat nihilominus trāsferri[q] actiones. Hoc ita est, si is, cum quo actum sit, restituat hēditatem. Si verò ob id, q̄ non restituerit, [9]† in hæreditatis æstimationem condemnatus fuerit; remanent actiones hæreditariæ apud eum, qui condemnatus fit. actor[r] autem quanti tatem[s] consequitur.

Sententia, vel renunciatio post restitutionem precedens, fideicommissario non praiudicat. Bartolus.

1 † lib. 4. Respōso.

2 † Fl. quę.

* Matris nō est officiū filiam dotare. Materiā collectam habes in 3di. tract. Rubr. Mater an & quādo dotē. fil. det.

3 † Fl. fuit.

4 † al præstari voluit.

5 † Fl. peruenerit.

6 † Flo. fideicommissum.

7 † lib. 1. fideicommisso.

1 Quō & qū̄ quęritur dominiū in solutione. fine possessione. vide p. B. in l. cui. C. de rei vend.

8 † Fl. si is qui hæte.

9 † Fl. restituerit, æstimatione hæreditatis cōdenatus.

ſtus hæres quod pro eo ponatur. Certè actiones perveſtitorio non ſunt translatæ in fideicommiſſarium prædictæ rō ſtat apud ſapientes durare penes dictum fideicom. Viu.

a *Fiatur ſit*, puta ſi legitimo hærede. Sed quomodo hoc cū nec dolo, vel culpa poſſidentis ceſſaverit? vērūm id, hæc cāuſa dis-

Reſpon. non oppoſuit, vel ſi oppoſuit, non fuit audiendus, & ſic nō neceſſ. fideicōmiſſario. vt ī. de euict. l. ſi per imprudentiam, vel ſimil. in culpa. quod reſtituit res ſciens ſe conueniendum. vt ī. de ſeruit. l. ſi culpa. vel ſpōte judicium ſuſceperit, vel ſic fuit de facto. Acc.

1† Fl. ſic.

b *Durare*, hic eſt cōtra. ī. eo. l. ſi patronus. §. fin. ſed ibi fuit lis conteſta ante reſtitutionem: hic poſt. Alij dicunt, quod ibi de actione, quæ datur fideicommiſſario contra hæredem. hæ cōtra de iis, quæ contra eum. Quod non placet: imo ibi verſique hic & ibi dicit. Item ſunt argumenta contra C. de euict. & emptor. & ī. de hæred. vēd. l. emptori. Sed ibi, prōnūciatus, emptoris, quæſitū per ſuccēſſ. hoc non nocet, quod aduiſit, & tacuit ſupra de pact. l. fin. ibi, ſuum. Prætor. Acc.

¶ Si hæres ſcriptus reſtituerit hæreditatē, & poſtea de hæreditate controuerſiam paſſus, victus ſit, aut hīc 1† ceſſe mo. durare. actiones cohibitæ in fideicommiſſarium ſcriptum tranſlatæ,

Pone, quod indebitè reſtituitur, reſpectu quorum erant actiones, ſecus, ſi ex ſpeciali certa. Bar.

¶ Si quis maiorem partem reſtituerit, q̄ rogatus eſt, in eā partem, quæ excedit, non tranſeuntur actiones. c Sed cū præcepta aliqua re, aut ſūma rogatus ſimūl reſtituere, & omiſſa retentione, totam hæreditatem reſtituerit, recte dicitur tranſferri actiones. d

Quod pendente dilatione per hæreditarium ſeruum acquiritur, ī reſtitutione nō venit: ſicut nec alij fructus indicio reſtitutionis percepti. Bar.

¶ Si hæres ante reſtitutam hæreditatem ſeruū hæreditarium hæredem ab aliquo inſtitutū juſſerit adire hæreditatē, negat Iulianus debere hanc hæreditatē reſtitui, e quia de ea rogatus non eſſet, & hoc eſt fatendum. f Requirendum iſtō illud eſt, num ſi 2† cum incremento reſtituere rogatus ſit hæreditatem, & hoc 3† fuerit ſubſecutum, ēt eam hæreditatem reſtituere cogatur? 4† Et certe cogitur, niſi euidentiſſimis probationibus fuerit ab hærede probatum, 5† contemplatione ſui g ſeruum eſſe hæredem inſtitutum. h

2† Fl. de eſt. ſi.

3† Fl. hf. diratē. ſi enim hoc

4† Fl. cogitur. niſi euidentiſſimis.

5† Fl. approbatū.

Licet patrimonium furioſi pecuniā, quā debet dare, tardius ſoluat, ad vſuras nō tenetur, quia nec fructus recuperat. B.

¶ Rescripto h D. Antonini ſi quis accepta à Titio pecunia, quæ quartam hæreditatis continet, rogatus ſit ei reſtituere hæreditatem: licet tardius detur pecunia, ſi nec vſuræ eam dari dēbere, quia quanto tardius quiſque pecuniā dat, tāto tardius ad fideicōmiſſum peruenit, & medijs tpis fructus perdit. i Quamobrem ſi ante datam pecuniam tenuerit k hæreditatem, reſtituere fructus quos percepit. Idē erit per oia, ſi ita diuiſerit teſtator hēredi ſuo, Rogo te hæredem q̄ ſi Titius tibi centum dederit, reſtituas ei hereditatē meam. nam licet tardius, & hic detur pecunia per Titium hæredi, tūc ſi iuris tū eum ei dare debet. Et ſi ante data pecunia tenuerit hæreditatem idem Titius fructus quos percepit reſtituere ēt hæredi oportet. Et hoc credo quod intendat h. l. §. Viu.

i *Perdit* jnam hæres lucraturus cum negligentia petentis perciplatur, vt ſup. eo. l. ſi mulier. §. ſi hæres. & ad hoc. C. de acceptil. l. cum ab. Eſt, & alia ratio quare non dat vſuras, quia non eſt fideicommiſſarius in mora dandi pecuniam, cum non ſit obligatus, vt ſup. ſi quis omiſ. cauſa teſtam. l. ſi quis ſub conditione. & inf. de reg. iur. l. nulla mora. Acc.

k *Tenuerit*] fideicōmiſſū aliquo caſu, vel his reſtituit ante datā pecuniā, ignorans dēre dari. & ita videt plus debito reſtituiſſe. & ſic idebitos fructus reperit, vt ī. e. l. hīs cū. hī.

¶ *Si ſub conditione*] CASVS. Sempronius inſtituit ſibi hæredem Seium ſub conditione non turpi, neq; difficili: puta. Si aſcenderet Capitoliū. & rogauit eundem Seium, quod reſtitueret hæreditatē Caio. & deceſſit d. Sēpronius teſtōr. Dictus ēt Seius hæres dicit ſibi ſuſpectam eſſe hæreditatem. & nō vult eā adire, nec d. Caio reſtituere. Certè iubēdus eſt per Prætorē parere conditioni prædictæ. & adire hæreditatē. & nec eā reſtituere Caio. Si verò inſtituiſſet hīdem d. Seium ſub conditione turpi, aut difficili, nō deberet cogi idē inſtitutus eā explere gratia alterius. i. gratia fideicommiſſarij Caij. Sed viſum eſt ſapientibus, eā condōnē remittendā hēredi, vt nō teneantur tam impiæ. & iniq̄ nō reſtituere hæreditatē fideicōmiſſario. Et eſt ratio de rigore iuris in litera. quia abſurdū eſt plus imbui à Prætore ex Caio fideicōmiſſario, qui fideicōmiſſum petit. q̄ Sempronius teſtōr voluit. Vtique ēt teſtōr, neq; Seium ſcriptum hæredem ad hæreditatē vocauit, neq; per hunc hæredem illū fideicommiſ-

1 Nor. ex iſta gloſ. hic. Inde bitū p error. ſolutū repeti. Fallit in ſoluto, vel legato. ex pia cauſa: nā tūc tanō repetitur. vide p gl. & B. in l. cū is. l. ſi mulier. ī. de cōd. inde.

sario voluit restitui hæreditatẽ, nisi expleta sit d. condõ turpis, vel difficilis. De æquitate iũ Prætoris aliud est. quia habetur pro impleta: sufficit. n. hoc casu edictum Prætoris, qđ huiusmodi condõnes turpes remittit, & hactenus iubẽdus est hæres à Prætore, vt cõstituat Prætorijs actionibus vti eã hæredem. q.d. Prætor cogit eũ hoc casu dicere, & protestari, qđ velit vti actionibus Prætorijs. idest. hæreditarijs: ac si dicat quantum in se hærede est. dicat. quod velit esse hæres. & tanquam impleta condi tione prædicta turpi, vel difficili restituet hæreditatem fideic. aut petat idem hæres bonorum poss. iecundum tabulas, vt sic sit hæres de iure Prætorio ante impletam cõdõnem. cũ de iure ciuili esse nõ posset, vt nactus actiones hẽditarias tunc, idest. facta protestatione per hæredem, vel petita bono. poss. secundũ tabulas. trãs ferat eas in fideicommissarium ex Senatusco. Trebel. restituta. scilicet. hæreditate fideicõ. Sed qd, si conditio est adscripta dicto hæredi in danda pecunia certa Titio ponamus? Certè debet is Caius fideicommissarius qui poscit, siue petit fidei com. hæreditatis, offerre d. pecuniam ei Scio hæredi instituto, vt ipse hæres possit adire, & restituere ei dem fideicommissariam hæreditatem completa cõditione à se Scio hærede, idest data à se hærede dicta pecunia d. Titio. Si vero dixit dictus Sempronius testator, Instituo te Scium hæredẽ, si imponas tibi nomen meũ, & id nomen feras, siue ponas, i. facies te vocari Semproniũ, qđ quidẽ condõ. Prætor exigat impleri p hæredẽ: rectè quidẽ facturus vt hæres, si eam expleuerit, & hẽditatem adierit, & eã restituerit fideicõ. Nihil. n. mali est assumere nomen honesti nominis. Si ãt d. testator, qui voluit hæredẽ portare nomen suum, habebat famosum, vel turpe nomen: non exigit, nec vult Prætor hanc condõnem impleri per hæredẽ. idest. vt hæres teneatur ferre dictũ testatoris nomen famosum, vel turpe. Et si ipsum famosum, vel turpe recusat hæs ferre, remittenda est ei hẽdi conditio dicti nominis ferẽdi. & sunt ei dandæ de æquitate Prætoris viles hẽditariæ actiones, ac si impleuisset conditionẽ, vt & ſ. dixit: aut bonorum possess. secundum tabulas danda est ei hæredi, vt sic sit hẽs de iure Prætorio ante impletã conditionẽ, cum de iure ciuili esse non posset, vt nactus actiones hæreditarias per dictã æquitatẽ Prætoris habentis conditionẽ pro impleta, vel per bonorũ poss. secundum tabulas transferat eas ex Senatusconsulto Trebelliano in fideicõmissarium. Et hãc credo esse intentionem huius. §. vsque ad §. si cum suspectã. Vin.

1† Fl. percepit.

2† F. dicit

3† Fl. nec impẽdiũ aliqd Alitis, impedimentũ aliud.

4† Fl. sed & remitti.

5† Fl. voluit.

6† Flo. si danda pecunia.

*Cõditioni an hẽs parere teneat vi. ĩ ind. trac. ver. Hẽs ad quę teneat. vers. conditionalis.

a *Impedimentum*] vt si ascenderis Capitolium, sis hæres.* Et distingue, aut condõ est in dando, & tũc dic, vt ſ. proxi. §. si in dãda, aut in faciẽdo, & tũc, aut possibilis, & honesta, vt honestũ nomen testõris sibi imponere, & tunc cogitus

fructus, quos pceperit, 1† restituere hæredi eũ oportere. Idẽ iuris est, & si quis ita hæredis fidei cõmiserit, Rogo, si Titius tibi centũ dederit, restituas ei hæreditatẽ meam. *Conditioni potestatiua, honesta, facili, & transitoriæ, pares cogitur parere: inhonestæ, difficilis, vel perpetuæ ei remittitur. Bar.*

¶ Si sub conditione hęres institutus sit, qui suspectam sibi hæreditatem esse dicat: 2† si neque difficultatẽ, neque turpitudinem vllã habet conditio, nec impedimentũ a aliquod, 3† iubendus b est par re conditioni, & adire, & ita restituere. Si verò turpis, aut difficilis sit conditio, apertè iniquum est, eum cogi explere eã alterius gratia, sed remitti c 4† eam ab initio ipsum est. Plus enim d tribui à Prætore ei, qui fideicommissum petit, quàm testõr voluerit, 5† absurdum est. Vtique autem testõr, nisi expleta sit conditio, neq; scriptũ hẽdem ad hẽditatẽ vocauit, neque per hunc illi voluit restitui hæreditatẽ.

¶ Si in danda pecunia 6† conditio adscripta est hæredi, dẽt ei offerre e pecuniam is, qui poscit fideicommissum, vt hę

reditatem, impleta conditione, possit adire, & restituere. Quod si condõ adscripta est, & ea est, quam prętor remittit, f sufficit edictum, g vt Iulianus ait, & 7† hactenus iubendus h est, vt Prætorijs cõstituat actionibus vti, aut petat bonorũ 4 possessionẽ secũdũ tabulas, vt ita nactus actiones, tunc restituta hæreditate trãsferat eas ex senatusconsulto. Si verò nominis i ferendi conditio est, k quam Prætor exigit, l rectè quidem facturus videtur, si eã expleuerit. Nihil enim mali est, honesti hominis nomen assumere. * Nec. n. in famosis, & turpib. nominibus hanc conditionem exigit Prætor. Sed tũ si recuset nomen ferre, m remittenda est ei conditio, vt Iulianus ait, & remittendæ n 8† vtiles actiones, aut bonorũ possessio ĩm tabulas danda est, vt 9† nactus actiones, transferat eas ex Senatusconsulto.

Si hæres adiuit coactus, fideicõmissarius detrahit Falcid. de relictis ab hærede, non de relictis à se. Bar.

¶ Si cũ suspecta videretur hæreditas, 10† postulãte me, iussu Prætoris adieris, & restitueris mihi: ita vtar leg. Falcidię

1† Fl. percepit.

2† F. dicit

3† Fl. nec impẽdiũ aliqd Alitis, impedimentũ aliud.

4† Fl. sed & remitti.

5† Fl. voluit.

6† Flo. si danda pecunia.

7† Fl. de- est &.

8† F. permittẽdę.

9† Fl. vti.

10† Fl. cũ suspecta videretur hæreditatem.

a Remittit] vt non impleatur: sic infra de pri. mo. l. §. 1. & infra proxi. §. quod si conditio. & supra de cond. & demonst. l. obtinuit. Acc.

d Plus enim] hic vsque in finem §. potest loqui tribus modis. Primo, vt dicat de conditione honesta, & facili, & sic rẽ ad proximum, sed ad ptincipium, §. refertur. quasi dicat. benè est iubendus pa rere conditioni. Plus enim &c. Alij dicunt loqui de difficili, non turpi, vt vbi est difficilis, remittatur, quo ad commodum hæredis, & non quo ad commodum fideicommissarij hoc modo. Benè dico nõ cogi implere difficilem, subaudi, nec restituere: Plus enim &c. sed in turpi est fi cus, vt remittatur etiam quo ad commodum fideicommissarij, vt infra proxi. §. ibi, Quod si conditio &c. Tu die loqui de turpi, & de difficili, vt remittatur, & ita non parent adire, vt potè cõditione nõ impleta, quam testator adimpleri voluit, licet iurgem, & sic non restituere. Nam fieret plus, quam testator voluit, si cogeretur adire, & restituere conditione non impleta, & hoc de rigore. vt hic, sed de æquitate Prætoris, habetur pro impleta, & sic, vel cogitur protestari, quod nolit esse hæres, vel petere secundum tabulas. vt hoc facto transferat actiones ex Trebell. vt inf. prox. §. ibi. quod si conditio &c. Accur.

e *Offerre*]sic sup. eo. l. sed sciendum. & l. si cui. §. fi.

f *Remittit*]puta turpis, vel impossibilis. vt sup. prox. §.

g *Edictum*]s. Prætoris, quod huiusmodi cõdõnes remittit.

h *Iubendus*]à Prætore. q.d. Prætor cogat eum dicere. & protestari. quòd velit vti act. Prætorijs, idest hæreditarijs: ac si dicat. quantum in se est, quòd velit esse hæres tanquam impleta conditione restituat, vel petat secundum tabulas. Et sic no. quòd quandoque iure Prætorio potest quis esse hæres, non ciuili. vt hic. & Inst. qui. mo. testa. infir. §. non tamen. & inf. de bono. poss. secundum tabu. l. a. §.

i *Nominis*]honesti.

k *Conditio est*] vt instituo te hẽdẽ, si imponas tibi nomen meũ. s. Acc. qđ est honestũ nomẽ dictũ. qđ accurrit & succurrit ĩ tenebras iuris ciuilis: feras si diabolũ ponas tibi nomẽ. Vespillo, qđ est turpe nomẽ, vt hic. & ĩ. eo. l. sed sciẽdũ.

l *Exigit*]adi impleri.

m *Nomen ferre* :etiam honestum, secundum Il. vel dic, inhonestum. Nam si est honestum, videtur cogi.

n *Et remittendæ*] idest decernendæ hæredi, facta protestatione.

tione, quam modo no. Aut eſt, &c. vel dic, remittenda ei, ne ceſſitas reſtituendi vtiles actiones remittatur hæredi, ſ. de rigore: aut de æquitate ſecundum tabu. &c.

¶ *Si eum ſuſpectæ*] CASVS. Seius inſtituit te Titium hæredem, & rogauit te, vt mihi hæreditatem ſuam reſtitueres, & deceſſi. Tu autem dicis nunc ſuſpectã tibi eſſe dictam hæreditatem, & ideò eam non vis adire, nec mihi reſtituere, vnde poſtulante me fideicõmiſſario iuſſu Prætoris adiuiſti eam, & mihi eam reſtituiſti. Nunquid ego poſſem detrahere falcidiam illis legatarijs ſingularibus, quibus per teſtatorẽ à te hærede legata relicta ſunt? Et dicitur, q ſic, ſi tu hæres poteras detrahere, & quatenus detrahere poteras, ego poſſem: ſed ſi à fideicommiſſario vltra legata ſingularia à te hærede relicta per teſtatorem alicui fideicommiſſum ſingulare relictũ ſit per eundem teſtatorem, id fideicommiſſum non venit in computationem legis falcidiæ: ſed numeratur extra eam legem falcidiam ita, quod de eo non poſſum detrahere falci. Viuianus.

a *Legatarijs*] ſingulares. Et no. Quod fideicommiſſarius primus nõ detrahit falcidiam de relictis ab hærede, niſi quando hæres non detraxit, vel quia voluit totum reddere, vt ſup. eo. l. 1. §. inde Neratius, vel quia adijt ſuſpectam, vt hic. Sed de relictis à ſe nullo modo detrahit, vt in fi. huius, §. & facit ſup. eod. l. Marcellus, §. 2. Sed arg. contra ſup. eo. l. ex aſſe, in fi. Solibi. Item facit ſup. eo. l. ſi patroni, §. qui fideicommiſ. & inſ. p. ex. §. & arg. contra, ſup. eo. l. ſi. Accurſius.

b *Lege*] ſ. Falc.

¶ *Si Titius rogatus*] CASVS. Caius inſtituit ſibi hæredem Titium in hæreditate ſua, quæ valebat centum pone, & rogauit eum, quod dictam hæreditatem reſtitueret Mæuio. Item rogauit d. Mæuium, quod reſtitueret Seio certam pecuniam: puta centum, & deceſſit d. Caius teſtator. Dictus Titius reſtituit d. Mæuio dictam hæreditatem: retinuit tamen ſibi quantam eiuſdem hæreditatis ex Trebelliani beneficio. Nunquid idem Mæuius tantum debet præſtare minus d. Seio, quantum idem Mæuio Titius detraxit pro quarta? Et dicitur, quòd ſic: & eſt ratione ipſe Mæuius de ſuo damnum ſentiat. Viuianus.

c *Hæreditatem*] quæ valet centum.

d *Certam pecuniam*] puta centũ: & ſic habes ſup. de cond. & demon. l. Plautius, in fi. Sed videtur, q licet maius ſit onus, quam relictum, q totum ſubeat, vt ſup. de an. leg. l. libero, §. 1. & ſup. de leg. 2. h. cum pater, §. eorum, quæ ſunt contra. Sol. aut imponitur onus in vim cõditionis, vt, Lego tibi fundum, ſi Titio decem dederis. Aut imponitur onus in vim modi, vt Lego tibi fundũ, vt Titio decem des. Primo caſu, ſi minuitur relictum per fal. non pp hoc diminuitur onus, vt ſup. de cond. & demon. l. Plautius, §. 1. ibi, Diuerſum &c. ſi alio modo diminuitur onus, vt ſup. eodem l. Plautius, in princ. & l. item. & l. qui hæredi, §. ſi pars rei, in eo. tit. Secundo caſu aut aliundè erat onus, & tunc aut eſt minus, quam ei remaneat de relicto, vel tantumdem: & totum adimpleatur, vt d. l. libero, & l. cum pater. Aut maius, & tunc obtinet, quod hic dicitur, & d. l. Plautius, in fi. Si autem ea eadem re erat onus relictum, eatenus minuitur onus, quatenus & relictum, vt ſup. ad le. fal. l. pœnales, §. fi. & ſup. de leg. 2. l. ſi mihi Stichus. Item no. quidam hic, Legatarium, & fideicom. poſſe vti falc. & ſic eſſet contra, ſup. ad leg. falc. l. lex falc. §. nunquam. Sed certè hoc hic nõ dicit, ſed dicit, q non plus reſtituit, q hẽt, & de hoc no. ſup. ad legem falc. l. pœnales, §. fi. & facit ſ. de do. cau. mor. l. ei qui. & inf. eod. l. Lucius, §. hæres. Accur.

e *Iulianus*] Teſtator inſtituit Primum, & ſubſtituit ei Secundum vulgariter. Primum rogauit reſtituere Titio. Secundũ rogauit reſtituere Mæuio. & tunc facit C. eo. l. non iuſtam, vbi fideicom. primi præfertur ſubſtituto eiuſdem primi. Alij ſic ponunt. Teſtator inſtituit Mæuium, & ei ſubſtituit vulgariter Titium. Item rogauit eundẽ Mæuiũ reſtituere ei Titio, q Titius magis valt q fideicom. quam per directam ſubſtitutionem, quia ſua intereſt, ad quod ſup. eo. l. recuſare, §. pen. & ſecundum primam poſitionẽ habeas, Subſtitutus Mæuio. ſecundum aliã. Subſtituto Mæuio, & ſunt datini caſus. Vel dic, Mæuium inſtitutum, & rogatum reſtituere Titio. Item hæredi fuit vulgariter sẽ prontius ſubſtitutus, & tam inſtitutus, quam ſubſtitutus recuſant: cogitur quidem inſtitutus, & ſecundum hoc habeas. Subſtituto Mæuio, & erunt ab ianua caſus abſoluti. Sed & ſubſtitutus poſſet cogi, cum intelligatur repetita à ſubſtitutis, vt C. eodem, l. non iuſtam, ſup. eo. l. apud. §. idem Iulianus. Alij aliter ponunt, quod non placet. Accur.

¶ *Si quis bonorum*] CASVS. Titius habens Seium filium à ſe emancipatum, deceſſit ab inteſtato, fecit tamen codicillos, & in eis ita dixit, pone: Committo fidei filij mei emancipati, qui de iure Prætorio erit mihi bonorum poſſeſſor forte, de hæreditate mea reſtituenda Caio. & deceſſit d. Titius. Iam autem filius emancipatus cum de iure Prætorio poſſet petere ſe bo. poſſ. intra centum dies (vt inf. de ſuc. edi. l. 1. §. largius) paſſus fuit tranſire diem bono. poſſ. agnoſcendæ. & per hoc tempus quidem filius non agnouit bo. poſ. is Caius, cui per eundem filium debebat reſtitui hæreditas, aliqua iuſta ex cauſa non potuit adire Prætorem. & poſtulare, vt petita bo. poſſ. per dictum filium, reſtituatur ſibi hereditas per eundẽ filium: debebit ſuccurri ei Caio fideicom. ſcilicet, vt reſtituatur dicto filio emancipato tempus bono. poſſ. admittendæ, gratia exhibendi fideicommiſſum dictæ hæreditatis dicto Caio per dictum filium. Et hanc credo eſſe intentionem huius §. ſalua meliori ſententia. Viuianus.

f *Si quis*] pone exemplum in eo inſtituto, qui iure Prætorio non erit ſibi ſuccedit, vt Inſtit. qui. mod. teſt. inf. l. non tamen, vel qui ab inteſtato ſuccedit, vt emancipatus, vel cognatus, qui poſſunt rogari in codicillis, vt C. eodem, l. 3. Accurſius.

g *Aliqua ex cauſa*] ſ. iuſta, quæ reſtitutionem induxit, vt infra qui ex cau. mai. l. 1. per totum, & ſup. de minor. l. 3. & facit ſup. eo. l. nam quod. §. 1.

¶ *Admonendi autem*, CASVS. Caius non ſoluendo exiſtens quantum ad creditores ſuos inſtituit ſibi hæredem Titium lecu-

a *Ad intel. huius §. vide Hubert. Zuchard. in l. 2. nu. 57. C. § admitt.*

2† *Fl habebit.*

1† *Fl. reſtituere, ſubſtituto Mæuio.*

bñficio aduerſus legatarios, a ſi tu quoque ea lege b vti poteras, & quatenus vti poteras. Nam ſi quid præterea à me alicui per fideicommiſſum relictum fit, id quaſi à legatario relictum, non venit in computationem eius legis, ſed extrinſecus numeratur.

Quatenus defalcatur a primo fideicommiſſario, eatenus defalcat ipſe in ſuo legatario. Bart.

¶ Si Titius rogatus ſit hæreditatem c Mæuio reſtituere, Mæuius Seio certam pecuniam, d & Titius quartę retinendę beneficio aduerſus Mæuiũ vſus fuerit: Neratius ſcribit, Mæuium quoque Seio eo minus æquum eſſe præſtare, ne ipſe de ſuo damnum ſentiat.

Fideicommiſſarius præfertur ſubſtituto vulgariter. B.

¶ Iulianus e ait, Si hæres inſtitutus, Titio rogatus ſit reſtituere, qui ſubſtitutus eſt Mæuio, 1† & inſtitutus ſuſpectã ſibi hæreditatem eſſe dicat, deſiderante Titio iubendum eum adire, & reſtituere.

Si inſtitutus paſſus eſt labi tempus agnoſcendæ bonorum poſſeſſionis, fideicommiſſario ſuccurritur, vt reſtituatur, & agnoſcere cogatur. B.

¶ Si quis f bonorũ poſſeſſoris fidei cõmiſerit de hæreditate reſtituenda, & is paſſus fuerit diem bonorum poſſeſſionis agnoſcẽdæ tranſire, aut per hoc tempus, quo is, cui reſtitui debebat 2† hæreditas, aliqua ex cauſa g non potuit adire Prætorẽ, & poſtulare, vt petita bonorũ poſſeſſione reſtituatur ſibi hæreditas: ſuccurri ei debet, id eſt, vt reſtituatur tempus bonorum poſſeſſionis admittendæ, exhibendi fideicommiſſi gratia.

Ad petitionem vnius ſerui fideicommiſſarij cogitur inſtitutus adire, & reſtituere hæreditatem, etiam quæ ſoluendo non erat. Bart.

¶ Admonendi autẽ ſumus, ſi is, qui ſoluendo non ſit, Titio

& rogatum reſtituere Titio. Item hæredi fuit vulgariter sẽ prontius ſubſtitutus, & tam inſtitutus, quam ſubſtitutus recuſant: cogitur quidem inſtitutus, & ſecundum hoc habeas. Subſtituto Mæuio, & erunt ab ianua caſus abſoluti. Sed & ſubſtitutus poſſet cogi, cum intelligatur repetita à ſubſtitutis, vt C. eodem, l. non iuſtam, ſup. eo. l. apud. §. idem Iulianus. Alij aliter ponunt, quod non placet. Accur.

¶ *Si quis bonorum*] CASVS. Titius habens Seium filium à ſe emancipatum, deceſſit ab inteſtato, fecit tamen codicillos, & in eis ita dixit, pone: Committo fidei filij mei emancipati, qui de iure Prætorio erit mihi bonorum poſſeſſor forte, de hæreditate mea reſtituenda Caio. & deceſſit d. Titius. Iam autem filius emancipatus cum de iure Prætorio poſſet petere ſe bo. poſſ. intra centum dies (vt inf. de ſuc. edi. l. 1. §. largius) paſſus fuit tranſire diem bono. poſſ. agnoſcendæ. & per hoc tempus quidem filius non agnouit bo. poſ. is Caius, cui per eundem filium debebat reſtitui hæreditas, aliqua iuſta ex cauſa non potuit adire Prætorem. & poſtulare, vt petita bo. poſſ. per dictum filium, reſtituatur ſibi hereditas per eundẽ filium: debebit ſuccurri ei Caio fideicom. ſcilicet, vt reſtituatur dicto filio emancipato tempus bono. poſſ. admittendæ, gratia exhibendi fideicommiſſum dictæ hæreditatis dicto Caio per dictum filium. Et hanc credo eſſe intentionem huius §. ſalua meliori ſententia. Viuianus.

f *Si quis*] pone exemplum in eo inſtituto, qui iure Prætorio non erit ſibi ſuccedit, vt Inſtit. qui. mod. teſt. inf. l. non tamen, vel qui ab inteſtato ſuccedit, vt emancipatus, vel cognatus, qui poſſunt rogari in codicillis, vt C. eodem, l. 3. Accurſius.

g *Aliqua ex cauſa*] ſ. iuſta, quæ reſtitutionem induxit, vt infra qui ex cau. mai. l. 1. per totum, & ſup. de minor. l. 3. & facit ſup. eo. l. nam quod. §. 1.

¶ *Admonendi autem*, CASVS. Caius non ſoluendo exiſtens quantum ad creditores ſuos inſtituit ſibi hæredem Titium lecu-

a *Secundum quæ*] quia nihil quod tit quota pars hæreditatis retinet fideicommissarius primus non debet cogi institutus adire, eo tantum vel solo desiderante sine secundo: Sed secundus solus quandoque sic: s. quando primus non vult, 1 vt inf. eod. l. §. quod si prior.

1 Approbatur per Ang. Paul. & Alex.

b *Portio*] scilicet quota.

c *Apud eum*] priorem fideicommissarium.

d *Ad inferendam* .] priori fideicommissario, vt adeat. Accursius.

e *Necessitatem*] nisi veniat cum secundo.

f *Accepit*] nam nec tunc solus cogi pōt.

g *Satis est*] planè legas: licet quidam dicant pro sola libertate cogendum, quod est contra mentē huius l. terā, & contra l. sup. eod. l. fi res. §. 1. & l. nam quod. §. 1. & l. cogi. §. & generaliter.

2† Fl. desit non.

h *Si prior*] fideicommissarius.

i *Recta via*] no. de circuitu vitando, vt supra, de cond. inde. l. dominus.

k *Rogatus fit*] prior fideicommiss.

l *Quia*] nunc solvit.

m *Eidem*] hæredi.

n *Perdidit*] quia coactus adijt.

o *Audiendus*] prior fideicommiss. desiderans institutum cogi adire.

3† Id est, perfuncto die, sic vsurpatur. l. 1. i prin. inf. de iure patron. vt Ang. Aug. ad Modestinum.

p *Tranlatitiè*] id est, transitiuè, id est in transitu, sic ponitur. inf. de iure patr. l. 1. in princ.

q *Coactus*] à fideicommiss. primo, qui & ipse rogatus est restituere hæredi. vt §. l. proxi.

4† Fl. indignus.

r *Indignum*] sic sup. de vulg. subst. l. is qui. Sed argum. contra. de leg. præ. l. filiam. §. si quis contra tabu.

s *Quod fortius*] s. quod perdat fideicommissum.

t *Pendente*] s. fuit adire coactus. & sic est cōtra. sup. eo. l. sed si alio. §. fi. Solu. hæc fuit turpis conditio, quæ pro non adiecta habetur, vt inf. eo. l. facta. §. si sub cōditione. & §. quod si. Sed certè tunc non esset differentia ante existentem conditionem, vel post esset coactus: quod hæc lex facere vult. Dicit ergo, quod vera fuit conditio, & de facto, non de iure ea pendente fuit coactus. Vel dic, quod loquitur de condi. sub qua erat hæres rogatus restituere, sed purè erat institutus: quo casu si dicit suspectam, cogitur adire, & restituere pendente conditione. Sed si sponte adijsset, non posset ea pendente cōpelli restituere sup. eo. l. sed si ante diem. & l. apud. §. fi. & l. ille, à quo in princ.

u *Conditione*] sub qua erat institutus.

x *Tæsitende*] pendente conditione, non postea, nisi in casibus, vt sup. eo. l. nam quod. §. qui compulsus H.

y *Fideicommissi*] relicti hæredi à fideic. primo. nam volebat hæres sponte adire, & cætera restituere, præter iura sepulchrorum. Certè non per hoc est indignus generali fideicōmisso: quia talia non veniunt in restitutionem: vt sup. eo. l. quia perinde. §. 1. & inf. ea. l. circa prin.

z *Insequitur*] i. retinere contendit, cum fideicommiss. primus sibi restitui petat.

a *Apudeum*] hæredem *instituturn*, qui erat rogatus restituere Titio. & Titius eidem hæredi. & hæres coactus adijt. Nam prosequitur superiorem materiam.

b *Falcidiam*] vt supra eod. l. nam quod. §. qui compulsus.

c *Præceptio*] antequā rogaretur relicta. & sic plures erant instituti: de qua habes sup. eo. l. Marcellus. §. quidam.

d *Filio meo*] s. pupillo, cū quo erat alius instituus.

4† Fl. potuit.

¶ *Cui Titiana*] CASVS. Mæuius instituit sibi hæredē Titiū, & rogauit eū, vt Sempronio restitueret hēditatē suā Męuij. & decessit Mæuius. Postea Titius prædictus adita hereditate Męuij fecit testm, & instituit sibi hæredē Petrū, & rogauit eū, vt restitueret hæreditatem suam Titij Caio: & decessit Titius. Vnde Petrus hæres eiusdem Titij Titianam hæreditatē restituit dicto Caio, cui iusserat idem Titius eam restitui. Modò quæritur, nunquid idem Petrus hæres Titij possit restituere Sēpronio Mæuianam hæreditatē, sicut & Titius prædictus iam mortuus tenebatur eam restituere eidem Sempronio ex præcepto Mæuij, qui instituerat Titiū hæredem? Et respon. quod sic: sicut & posset quilibet alius successor Mæuij. Nam iste Petrus hæres Titij satis est successor Mæuij, cum sit hæres hæredis eius, & hoc credo velle dicere hunc §. Viuianus.

5† Fl. detur.

e *Restituta*] à Cornelio hærede Caio.

f *Defunctus*] Titius, & ipse fideicom. & facit sup. eo. l. quidam. §. persona.

g *Debuit*] vel quia hæres fuit institutus, vt restitueret, vel quia ei restituta fuit.

¶ *Actiones*] CASVS. Instituí mihi hērdem Titium, & rogauí eum, quod restitueret hæreditatem meam Seio. Item eidē Titio vulgariter substituí Caium. id est, si mihi nō esset hæres idē Titius: & decessi. postea Caius substitutus egit petitione hērditatis contra Titium institutum, dicens dictū Titium institutū repudiasse hērditatem, & postea eā adiuisse: & lite super hoc contestata, Titius institutus restituit Seio fideicommiss. hērditatem: & postea lata est sententia pro substituto. Hæc quidem sententia nocet ēt Seio fideicommiss. & desinunt ei cōpetere actiones Trebellianicæ, id est quæ ex Trebelliano competunt fideicomm. restituta ei hæreditate. Nam licet sua natura perpetuæ sint, tamen nunc tales sunt: nam potestas euictionis secutæ contra hæredē, qui restituerat fideicomm. hæreditatem, tollit intellectum restitutionis factæ fideicōmiss. per hērdem: qui intellectus est, vt actiones hæreditariæ sint perpetuò penes fideicom. indebito fideicōmisso hæreditatis constituto pp sententiā latam contra hæredem pro substituto. Et hoc est verum, nisi à dicto substituto fuerit fideicommissum repetitum: nam tunc

defendi

defendi pōt actiones Trebelliani durare apud fideicōmiſſariū. Et eſt ratio, quia poſſeſſor idemq; inſtitutus, qui pōſſi debat tempore quo fuit contra eum lis cōteſtata in petitione hæreditatis, in ratione reddenda hæreditatis reputat, ſiue reputare ſolet hæredis ſubſtitutum partem quam fideicō ſtituit dicendo, ſe nō damnandum in petitione hæreditatis ſubſtituto, cum ei reſtituit cui ſubſtitutus erat reſtituturus. Et hoc credo, quod velit dicere hic, ſ. licet alij aliter ponant caſum Vl. a *Adiones*] id eſt, dicere, quod actiones Trebel. id eſt, quæ cōpetunt fideicommiſſario reſtituta hæreditate, licet ſua natura ſint perpetuæ, tamen quandoq; ſunt temporales. Et pone exemplum, quod inſtitutus, & de reſtituendo grauatus habuit etiam vulgariter ſubſtitutum, qui ſubſtitutus egit peti. hæredi. contra inſtitutum, dicens inſtitutū repudiaſſe, & poſtea adijſſe, & lite conteſtata ſuper hoc, inſtitutus reſtituit fideicō miſſario, & poſtea lata eſt ſententia pro ſubſtituto. Hæc quidem ſententia nocet fideicommiſſario, & deſinunt ei actiones competere, niſi, & ſubſtituto fuerit ei fideicō. repetitum. Alij, vt H. ponunt in extraneo inſtituto, & ventre præterito, qui natus rumpit teſtamentum, & eius nomine per tutorem, vel curatorem eſt conteſtata lis in peti. hæred., & ea pendente inſtitutus reſtituit ei cui erat grauata. Nam lata ſententia poſtea pro poſthumo nocet ēt fideic. & deſinunt ei actiones competere, niſi, & in hoc fuit repetitum a poſthumo. Sed hæc poſitio nō placet: quia proximus à ventre non poteſt adire, vt ſup. de acq. hær l. cum quidam, §. 1. & ſic nec reſtituere. Sed dicit H. q̄ inſtitutus erat eodem gradu, quo venter. ſed alio iure non valet: quia a præterito non pōt repeti fideicommiſſum, vt ſup. de leg. j. l. 2. Item alia rōne, quia ſententia non facit ius, vt j. de excep. rei iudi. l. 2. niſi dicas, q̄ facit ius contra legatarium, ſecus ſi contra inſtitutum, quo caſu idem ſit, q̄ in q̄rela ſecundum H. Alij, vt Ioan. dicūt extraneum inſtitutū, & filium exhæredatum qui fuit litem conteſtatus in querela, & ea pendente reſtituit hæres, & tandem lata ſententia in querela fecit ius, & ſic etiam fideicommiſſario nocet, vt ſu. de inoff. teſt. l. Papinianus, §. fi. Sed nec hæc poſitio valet, quia ab exheredato non poteſt relinqui vt ſu. de inoff. teſta. l. Titia, & ſicut dixi dic. actio. Trebel. quæ cōpetunt fideic. reſtituta hæreditate. Sed Ro. dixit de his, quæ competunt fideic. pro reſtitutione faciendā, & ſecundum hoc fuit reſtitutura ſpe, ſed non re, quod non placet.

Quæ dicantur actiones temporales, & q̄ perpetuę, vide plenè per H. in l. nam & poſtea. §. ſi is. q̄ſu. de iureiuran.

1† *F. fideicommiſſum.*

¶ Actiones [a] tēporales [*] Trebelliani ſolent eſſe, euicta hæreditate ab eo, qui poſtea, quā fideicommiſſariam 4† reſtituit hæreditatē, victus eſt: ſcilicet, ante reſtitutionem [b] litē cum eo conteſtata. Poteſtas enim euictionis tollit intellectum reſtitutionis indebito fideicommiſſo conſtituto. Planè ſi fideicommiſsū ab eo quoque, qui poſtea vicit, relictū eſt: quia poſſeſſor [c] in ratione reddendæ hæreditatis partē, quā fideicommiſſario reſtituit, [d] hērdi [e] reputat, defendi pōt, actiones Trebelliani durare.

Hæres debet mitti in poſſeſſionem, licet ſit de reſtituēdo grauatus, & alienationes facta per fideicōmiſſarium, confirmantur reſtōne ſecuta. Ba.

Idem. 2†

LEX LVI.

FIliam fratribus, [f] certis rebus acceptis, hæreditatē reſtituere pater voluit. Ante reſtitutam hæreditatem in poſſeſſionem hæreditatis [g] filiā quoque mitti placuit. [h] Cum autem interea filij [i] res bonorū inſolidum diſtraxiſſent, [k] item aliàs pignori dediſſent, hæreditate poſtea reſtituta, conſtitit ex eo facto, cæterarum quoq; portionū [l] venditiones, item pignora confirmari.

Grauatus reſtituere quicquid pervenerit, non videtur grauatus de fructibus. Bar.

Idem. 3†

LEX LVII.

HAeredes mei q̄cq̄d ad eos ex hērditate, boniſ. lidum diſtraxerunt quibuſdam, & aliàs res earundē bonorum meorū alijs pignori dederunt ante quam ſoror reſtitueret eis ſuā partē hērditatis, & poſtea ſoror reſtituit eis ſuā partē hērditatis? Certè p reſtōnē eis per ſororē factā, conſtat cōfirmari vēditiones p̄dictas, & pignora certarū portionū ad filiā pertinentiū: in quibus nec venditio nec pignus tenuerat. & hoc credo, qvelit dicere iſta lex Vlpia. *f Filiam fratribus.*] cum quib. erat inſtituta, vnin fin l. colligitur. & ſecundū hoc die hæreditatem, ſ. ſuam partem.

2† Li. 7. Reſponſorum.

g Hæreditatis] ſ. ſuæ partis.

h Mitti placuit.] per interdictum quorum bo. vel contra quemlibet poſſeſſorem ex cōſtitutione Iuſtiniani. C. de edi. diui. Adr. toll. l. fi. & poſtea frātres poſtulant reſtitutionem. vt j. quorum lega. l. 1. §. rediguntur. Sed nunquid fideicō. eſt legitimus contradictor? hic innuit quod nō. Sed dic contra. 1 vt no. C. de edic. diui Adria. toll. l. fin. Item quid, ſi velit inconti nenti de ſuo iure docere? & reſpon. poteſt, etiam ſi alias non eſſent legitimi contradictores. vt no. C. de edic. diui Adria. toll. l. 3. Item pōt hic filia agere peti. hær. ſed tunc minus dubiū an poſſint reſiſtere de iure ſuo probantes, cū petitorio concurrant, vt inf. de Carbo edi. l. 1. §. miſſum. & C. de petit. hære. l. libet.

1 Cōcor. text. cum gl. in c. fi filius, extra de te. & c. cum inter. extra. de excep.

3† Li. 8. Reſponſorum.

i Filij] ſ. fratres huius filiæ. Et dic interes, l. ante quā mitte retur filia in poſſeſſionem.

k Diſtraxiſſent] quia inſolidum poſſidebant.

l Portionum] q̄ pertinuerant ad filiā, in quib. nec venditio nec pignus tenuerat. Et no. q̄ pro quarta, quā filia retinet, nō confirmat vēditio, vel pignus, niſi in certis reb. deductis habeat quartā. vt ſu. e. l. 1. §. ſi hæres. Verū id. q̄ capitur à co hērdibus, non cōputatur in quartā. vt ſup. eo. l. in fideicomiſ. in fi. & ad le. Falc. l. in quartam, §. pro ea, argu. contra. C. famil. erciſ. l. filium. & facit ſu. de pig. act. l. item alienam, arg. contra. j. quorum leg. l. 1. §. quod ait Prætor voluntate, &c.

Hæredes mei] CASVS. Inſtitui mihi hæredes Titium, & Seium, & ita in eodē teſtamēto dixi. Hērdes mei, q̄cq̄ quid ad eos ex hæreditate, bonis ve meis pervenerit, id omne poſt mortē ſuā reſtituāt patriæ meæ, ſ. Coloniæ Beneuentanorū. Eram enim, ponamus de dicta Colonia, & deceſſi. Et hērdes mei prędicti vixerunt ponamus per decem annos, & poſtea deceſſerunt. Nunquid hæredes eorum meorum hæredum tenentur reſtituere dictæ Coloniæ fructus, quos dicti mei hæredes percēperunt ex hæreditate, & bonis meis pendente cond. ſiue die incertæ mortis eorum? dies enim incerta, ſicut eſt dies mortis, appellatur cōditio. Et dī, quod non: nam non videtur de eis peritum per me teſtatorem.

¶ *Comerta*] Inſtitui mihi hērdes Titium, & Seiū meos filios, & ita ſcripſi in eodem teſtō. Fidei filiorū meorum committo, vt ſi quis eorū ſine liberis prior diē ſuū obierit, partem ſuā ſuperſtiti fratri reſtituat, q̄ ſi vterq; ſine liberis diē ſuū obierit, omnem hæreditatem meā ad neptem meā Claudianā peruenire volo, & deceſſi. Poſtea Titius, pone, vnus de filijs meis deceſſit ſuperſtite filio ſuo Titij, & poſtea alter filius meus vltimo deceſſit ſine liberis. Nūc q̄rit, an dicta Claudiana mea neptis admittatur ad partem Seij vltimo ſine liberis morientis? Et prima facie vī. q̄ nō, propter verba conditionis appoſitæ à me teſtōte, q̄ erant, vt omnis hæreditas mea ad dictam meā neptem perueniret, ſi vterque filiorum meorū decederet ſine liberis. Et ſic videbat deficere cōditio prædicta, quia Titius primo decedens deceſſit ſuperſtite

filio

filio ſuo. Sed cũ in fideicõmiſſis conueniat ſpectari voluntatem defuncti: abſurdum eſt denegari neptipetitionẽ partis hẽditatis meæ cõtingẽtis d. Seio, qui vltimo deceſſit: quam neptẽ Claudianam volui ego auus hẽ totam hæreditatem meã, ſi nouiſſimus, ſiue nouiſſimè moriẽs filius meus Seius prædictus ſuſcepiſſet etiã fratris mei Titij portionem hæreditatis: ſuſcepiſſet autem ſubaudi, ſi primus deceſſiſſet ſine liberis.

¶ *Peto de te vxor.*] Vxorem meam inſtitui mihi hæredem, & ita dixi in eodem teſtamento. Peto dete, vxor chariſſima, vti, cum morieris, hæreditatẽ meam reſtituas filijs meis, ſ. omnibus, vel vni eorum, ſ. ſuperſtiti aliis præmorientibus, vel nepotibus meis, vel cognatis, cui voles ex tota cognatione mea, & poſtea deceſſi. Certè videor feciſſe ſubſtitutionem fideicommiſſi inter filios meos, ſ. vt vxor mea teneatur cum morietur reſtituere hæreditatem meam eis omnibus, ſi tunc viuent, vel illi, vel illis, qui tunc viuent, vel viuet. Circa nepotes autem, & cæteros cognatos facultatem eligendi videor eidem vxori dediſſe, vt vxor mea moriẽs poſſit reſtituere cui vel quibus vult: dum tamen ſuperſtitibus nepotibus nõ poſſit eligere ex alijs cognatis. Et hoc propter gradus fideicommiſſi ſ. à me nominatos. Verum tamen deficiẽtibus nepotib. poterit vxor eligere quãcunq; perſonam vult ex cognatis, & credo quod hoc dicat. Vtu.

1† F. conſtitit.

2† Partis.

a *Nihil de ſuctibus*] imò videtur contra. Inſt. e. l. Baliſta. quæ eſt contra. ſed dic plenè, vt ibi.

b *Nouiſſimus*] ſ. defuncto.

c *Verba.*] quæ erunt, ſi vterque decederet ſine liberis, & ſic videbatur deficere conditio, quia primus deceſſit cum liberis.

d *Voluntatem*] defuncti potius, quam verba, vt C. de fideicommiſſ. lege. cum virum, & ſupra, de legatis primo lege penulti.

e *Prima.*] i. primi morientis.

f *Partis*] ſ. hæreditatis vltimò mortui. Accur.

g *Quam*] ſ. neptem.

h *Nouiſſimus*] ſ. frater.

i *Suſcepiſſet*] quod eſſet, ſi primus deceſſit ſine liberis, vt ſupra. de vulga. ſubſtit. l. qui duos. Sed videtur, quod primo moriens ius ſuccedendi tranſmiſit ad ſuos liberos, vt C. de iis, qui ante aper. tab. l. prima. Sed ibi pure inſtitutus tranſmittit: hic autem iſte primus ſub conditione tacita partem fratris erat habiturus, ſi frater decederet ſine liberis, & ea pendente deceſſit primus, vnde non tranſmittit, vt C. de caduc. toll. ſ. ſin autem. Item contra. C. de Impube. & al. ſubſtit. l. penu. vbi ceſſat ſubſtitutio, niſi vterque impubes decedat. Sed ibi pupillaris: hic fideicommiſſaria. Item ibi cõditio deficit in perſona ſecundi, quia deceſſit pubes: hic contra in perſona ſecundi extitit, quia deceſſit ſine liberis.

k *Vti*] pro vt.

l *Filijs meis*] ſ. omnibus.

m *Vel vni*] ſ. ſuperſtiti aliis præmortientibus.

n *Cui voluerit*] hoc non fuit dictum in filijs.

o *Inter filios*] hic incipit reſpondere: ſed ſu. fuerunt verba teſtõris. Et dic filios, ſ. oẽs, vel ẽt vnum, ſi ſolus vnus ſupereſt.

p *Eligendi.*] quæ electio non petimitur deportatione mulieris. Et quos poſſit eligere, & quid iuris ſi ſit in mora eligendi, dic, vt ſup. de legat. a. l. cum pater. ſ. hæreditatem. & l. cum quidam. & no. ſupra. ex. l. ex facto. ſ. ſi quis rogatus.

3† Fl. de te.

q *Autem*] pro ſed. Accur.

r *Præſcripto.*] id eſt, prænominatus. & facit ſupra de legat. a. l. omnia. in fin. & l. cum pater. ſ. pen. & l. pen. ſ. fin. & C. de verbo. ſignific. l. fin. Et no. hic ordinem ſcripturæ ſequendum:

4† F. vel cui. &c.

5† Fl. ſi cui.

6† Aliàs fideicommiſſo.

s *Deficiente* verò gradu nepotũ, ex cognatis, quam velit, perſonã eligi poſſe.

* De hoc tex. aliqd An. Rub. in l. Gall. ſ. quidã ſecũ. nu. 75. poſt Bar. de li. & poſth. ſup.

* Scripturæ ordo ſequẽdus eſt vide Conſtan. Rege. de iure interpret. art. 12. n. 19.

Debitum ab hærede per adi tionem confuſum, in actionẽ ex teſtamento deuoluitur. B.

Idem. 7†

LEX LVIII.

DEducta parte quarta reſtituere rogatus hẽditatẽ prius, quã reſtitueret, hæreditario debitori hæres exti portionem ſuſcepiſſet. [i]

Fideicõmiſſum relictum pluribus, vel vni ex eis, ſtelligitur primis deficientibus, & inter perſonas, inter quas, eſt affectio ordinata, ordo ſcripturæ inſpicitur. Bar.

¶ Peto à te, [3]† vxor chariſſima, vti, [k] cum morieris, hæreditatẽ meam reſtituas filijs meis, [l] vel vni [m] eorũ, vel nepotib. meis, cui [4]† volueris, [n] vel cognatis meis, cui [5]† voles ex tota cognatione mea. Inter filios [o] cñdi ſubſtitutionem fideicõmiſſi factã videri: circa nepotes aũt, cæteroſq; cognatos. facultatem eligẽdi [p] daram: ex cæteris aũt [q] cognatis, ſi nepotes ſupereſſent, nõ rectè mulierem electuram, propter gradus fideicommiſſi [6]† præſcriptos: [r] deficiente verò gradu nepotũ, ex cognatis, quam velit, perſonã eligi poſſe.

7† L. 9. Reſponſ.

D *Educta.*] CASVS Seius inſtituit ſibi hæredem Titium, & rogauit eum, quod reſtitueret hæreditatem ſuam Caio, deducta quarta parte ip ſius hæreditatis, & deceſſit dictus Seius. poſtea dictus Titius hæres Seij extitit hæres Sempronio debitori hæreditario priꝰ, quam ipſe Titius reſtitueret hæreditatem Seij dicto Caio. Certè non ſi lum dodrantem, id eſt, tres partes hæreditatis Seij debet Titius reſtituere Caio fideicom. ſed etiam dodrantem pecuniæ debitæ Scio teſtatori à dicto Sempronio debitore. Et eſt ratio, quare dodrantem dictæ pecuniæ debet reſtituere, quoniam actio, quam habebat teſtator Seius, & per conſequens Titius eius hæres contra dictum Sẽptonium debitorem pro dicta pecunia, confuſa fuit ex eo, quod dictus Titius adiuit hæreditatem dicti debitoris hęreditarij, & non poteſt redintegrari dicta actio ex Trebelliano, id eſt, non poteſt Caius fideicommiſſ. agere contra dictum debitorem hæreditarium, licet reſtituatur ei hæreditas Seij ex Trebelliano. Sed quid erit de vſuris dictæ pecuniæ debitæ à Sempronio teſtatori, & hæredi eius? nunquid idem hæres tenetur reſtituere fideicommiſſ. dodrantem earum? Et diſtinguitur inter vſuras præteriti temporis, quæ ex currerũt ante dictam cõfuſionem, dicti debiti, & illas, quæ cucurrerunt poſtea. Nam illæ, quæ cucurrerant ante, computabuntur in dictum debitum, quod eſt confuſum, & videbuntur fuiſſe in hæreditate, vt ſic earum dodrans reſtituatur dicto fideicommiſſ. per dictum hæredem, & quarta earum per hæredem retineatur: vſuræ autem poſtea currentes poſt confuſionem, ita demum computabuntur prædicto modo in dictum debitum, quod eſt confuſum, ſi mora fideicommiſſo facta ſit per hæredem, & non aliter. Cum enim

enim hæres eſt in mora fideicommiſſi reſtituendi, vſuræ veniũt in reſtitutionem, ſicut & fructus. & hoc credo, quod vult dicere principium huius legis. *Viuia.*

a *Confuſa*] ſcilicet aditione, vt ſ. eo. l. debitor. Accur.

b *Trebelliano*] hæc determinatio ſequentia.

c *Dodrans*] remanet ergo quarta penes hęredem, & ſic apparet eam de ſingulis detrahendam, vt no. ſ. eodem. l. Marcellus. §. res, quæ.

d *Fideicommiſſi*] id eſt, fideicommiſſarius petet dodrantem. Accur.

e *Qui*] ſcilicet, cum adiſt hęreditatem debitoris Accur.

f *Officio*] in bonæ fid. ex mora, vt ſ. de neg. geſt. l. quia tantundem.

g *Computabuntur*] in illud debitum, quod eſt cõfuſum & videbuntur fuiſſe in hæreditate, vt ſic earum dodrans reſtituatur, & quarta retineatur, vt ſ. eod. l poſtulante §. ſed & in huiuſmodi.

h *Poſteriores*] ſcilicet, temporis.

i *Facta ſit*] tunc enim vſuræ, & fructus veniunt in reſtitutionem vt ſ. eod. l in fideicommiſſaria. in princ. & §. 1. & l poſtulante. §. ſed & in huiuſmodi. Sed ſi anteriores temporis, id eſt ante cõfuſionem, veniunt vt hæreditaria obligatio, vt ſupra eodem l. poſtulante. §. ſed & in huiuſmodi, & infra ea l. §. qui poſſ. Hug.

¶ *Cum hæreditas*] CASVS. Inſtitui mihi hæredẽ Titiũ, & rogaui eum, vt reſtitueret hæreditatem meam Seio poſt annũ pone, & deceſſi. Poſtea ante quã veniret annus d. Titius à me inſtitutus à quibuſdam debitoribus hĩditatis pecuniã debitã exegit, & à quibuſdam non exegit, & illa nomina, q̃ non exegit, vel pars eorũ facta eſt non ſoluẽdo. Nũquid periculũ eorũ pertinere dẽt ad d. hĩdem ex eo, q̃ ipſe q̃dã exegit? Et dĩ q̃ nõ. Et hoc credo, q̃ intẽdat dicere hic. §. V.

k *In tempus*] i. poſt tẽpus, vt ſ. eo. l. ſi patroni. in prin. Acc.

l *A quibuſdam*] ſub. & alijs non. Nam ſufficit, ſi cui vel in paucis &c. vt C. de neg. geſt. l tutori. Nam non tenetur niſi de lata culpa, vt ſ. eod. l. mulier. §. ſed enim, quam hic non commiſit maximè ſi illos, quos exegit, videbat fieri inopes. Arg. contra, ſ. de admi. tut. l. cum quæritur. Accur.

¶ *Qui poſt tempus*] CASVS. Ego habẽs mulier debitores, & creditores, inſtitui mihi hĩdem Titiũ, & rogaui eũ, q̃ poſt annũ, pone, reſtitueret hĩditatẽ meã Seio, & deceſſi. Poſtea iſte meus hĩs exegit à debitoribus hĩditarijs vſuras, quarũ dies ceſſit poſt mortẽ meã creditoris. Nũquid dictas vſuras tenetur reſtituere fideicõmiſſario? Et dĩ q̃ non. Si aũt non exegiſſet dictas vſuras, quarũ dies ceſſit poſt mortẽ meã creditoris, actio eãrũ vſurarũ ex Trebel. transfertur in fideic. ideſt actio earũ vſurarũ quarũ dies ceſſit ante mortẽ meã, & quarũ dies ceſſit poſt mortem meam. Nam hæreditaria ſtipulatio fuit ſtipulatio dictarum vſurarũ, & ideo nec indebiti petitio erit ſoluenti dictas vſuras fideicõmiſſi aduersus eundem fideicõmiſſarium. Sicut autem dictæ vſuræ debent ſolui fideicõmiſſario per debitorem, ſi hæres nõ exegit eas ante reſtitutionẽ hereditatis: ita ſimili modo & ĩ hĩditario creditori non ſoluantur per hĩdem vſuræ medij temporis, per Trebellianũ tenebitur fideic. ẽt in his vſuris ſoluendis creditori: nec ideo pœnæ, vel querelæ locus erit contra hæredem, quòd ipſe hæres non ſoluerit fœnus hĩditario creditori de fructibus quos ipſe hĩs recipiebat de hęreditate ſuo iure. Nã non tenetur ſoluere d. vſuras hæres. Si autem hæres ſoluerit creditori hæreditario fœnus medij tẽporis, eſſi hoc facere non tenetur, vt dictum eſt, eo nomine non erit hæredi aliqua retentio contra fideic. in ipſa reſtitutione hæreditatis, cum hæres geſſerit in hoc proprium ſuum negotium. Nam & ſi coactus eſſet hæres reddere creditori ſortem ante reſtitutionem hæreditatis factam fideicommiſſario, nihil vſurarũ medij temporis imputaret idẽ hæres fideicommiſſario, ideſt, nõ haberet hæres aliquam retentionem contra fideic. in ipſa hęreditatis reſtitutione propter vſuras, quæ poſſent cucurriſſe ſerui ſoluæ creditori per hæredẽ medio tempore ante reſtitutionem hæreditatis, ſi non eſſent ſoluæ eidem creditori per eundem hæredem, & hanc credo eſſe intentionem huius §. *Viuia.*

m *Non cogitur*] quia iudicio defuncti percepit, vt ſ. eod. l. mulier. §. ſi hæres, & facit optimè ad § ſ. eo. l. poſtulante. §. ſed & hmõi. vſque in fi.

n *Nam hereditaria*] interpoſitio eſt. Azo.

o *Erit*] ſ. ſoluẽti vſuras fideicõ. aduerſus eundem, & ſic ad proxi. Vel dic, ei qui ſoluit hæredi non competit repetitio contra eundem hæredem, & dic non ad proxi. ſed ad ſuperius reſpon. adiungitur. Accur.

p *Ipſum*] ab hærede.

q *Querela*] aliàs querelæ, aliàs pœnæ (contra hæredem. Et eſt aliud in patre, qui non ſoluit vſuras ex fructibus aduentitiorum vt C. de bo. quæ lib. l. ſi 6. vbi autem in vnum.

r *Suo*] id eſt defuncti iudicio, vt dixi in prin. huius l.

ſ *Eo nomine*] i. nomine fœnoris.

t *Proprium*] ſic ſ. qui po in pign. ha. l ſi priõr. & communi diui. l. in hoc iudicio. Accur.

u *Coactus*] ante reſtitutionẽ hĩditatis, non ãt poſt. vt ſ. e. l. ita ſi. §. q̃ ex Trebellianõ, quæ eſt ſ. Alij dicũt, q̃ ẽt hic poſt reſtitutionem, & dicunt q̃ hæc actio peribit propter abientiam fideicommiſſarij, vt ſupra eo. l. cum hæreditas. Accur.

x *Vſurarum*] ſed pro dodrante ſortis, ſic: vt C. eo. l 1.

y *Nummis*] Titius ex aſſe inſtitutus in hĩditate, quæ valet 400. aureos, rogatus eſt reſtituere Seio totã hĩditatem acceptis centum aureis de burſa Seij: dicit q̃ in ſuam quartã eos cõputat Titius, vt amplius nõ detrahat ſicut ſ. de 400. quæ erant in hĩditate, acceptiſſet eos centũ, ex voluntate defuncti. Secundo dicit, idẽ ſi Titius & Seius ſint inſtituti in hĩditate valente 400 aureos, & Titius ſit rogatus reſtituere Seio ſuã partem, quæ valet 200, acceptis quinquaginta aureis de burſa Seij. nam perinde Titius computabit ſibi in quartam illos 50. aureos, ac ſi de ipſa hæreditate ſuam partem acceptiſſet, vt amplius non deducat. Tertio dicit diuersũ in prędio: vt ſi Titius Seio cohĩdi rogatus ſit ſuam partem hæreditatis reſtituere, rectõ prædio hĩditario quod valet 50. nã ſolã medietatem in Falcidiam computabit, quã iure hæreditario hẽt: ſed aliã dimidiam non, quam habet à cohærede, qui hẽbat dominium, vnde non computat in quartã, ſuppletur ergo ei Titio. Quarto reddit rationẽ, quare diuerſum in pecunia, quã in prædijs: quia pecuniã habiliter ex ſua portione tenet totam: at prædij partem non poteſt habere

1 † Aliàs, qñ actio eo cõfuſa Trebellianũ redintegrare nõ pt &c. Fl. actio eo cõfuſa per Trebellianũ redintegrari.
2 † Fl. petatur.
3 † Fl. fuerunt.
4 † Fl. eſt.
5 † Fl. rogatus.
6 † Fl. repetitio.
7 † Fl. deeſt, &.
8 † Fl. Acceptis cẽtũ, contrã hĩditatẽ, & intell. huius tex. vide per Bereng. Fer. in l. 1 quarta, n. 55. ſup. ad l. falc. & Lãciil. Polit. in l. filiã quẽ. nu. 97. C. fam. erciſ.

bere nisi à cohærede, qui dominiū habet. Quinto dicit, hęc vera sunt, si prædicta prdia non valent plus, quàm portio Titi restituenda: ita q Seio benè remanet quarta suæ institutionis, licèt hæc prædia Titio det. Quid autem si non remanet? vt ecce, Titius, & Seius instituti sunt in hæreditate valente 200. aureos: in qua erāt duo prædia, quæ valēt 30. cæteræ res hæreditariæ valent viginti. Titius est rogatus restituere suā partem, quæ valet ducēta acceptis prædijs prædictis. & Titius vult tota ducenta restituere etiam Falcidia non deducta, & vult prædia: sed Seius dicit, Si hoc fiat, non remanet sibi quarta suæ institutionis, quę est 50. Dicit ergo hæc lex: quod de cæteris rebus præter prædia, quæ cætera valent viginti, debet suo iure habere Seius dimidiā, i. decē pro alia dimidia in eisdē rebus à Titio restituenda, s. pro decem retinet Titius ex prædijs prælegatis decem ex sua parte, s. Seii, quasi hęc viginti, quæ debet Titius in cæteris rebus cum alijs decem, quæ debet Seius, s. quæ & ipsa legata videntur: vt supra de leg. 3. l. fideic. §. cum esset. vsque ad hanc concurrentem quantitatem fiat compensatio: residuum quod deest ad Falcidiam Seij quæ sunt triginta, retinet Seius ex eisdem prædijs. & quod vltra est, restituit. & sic fit hic compensatio generis ad genus, vt & ff. si pars hæ pe. l. 2. §. pe.

a *Falcidiæ*] Trebel. de qua hic tractat.

b *Bonis*] scilicet hæreditarijs.

c *Retenturus*] ture hæreditario. Azo.

d *Rogatur*] retentis centum, quæ iure hæreditario percepit similiter de sua portione: vel dic, acceptis centum à fideic. Azo. & facit sup. de hær. inst. l. qui non militabat. in princ.

e *Diuersa*] retine eundem casum: quando cohæredi rogatur restituere. Nam in extraneo fideic. non assignatur hæc differentia prædiorum & pecuniæ. H.

f *Prædiorum*] hæreditariorum.

g *De portione*] sua propria, vt supra de leg. 2. l. cum pater. in prin. Nam potest bene vendere tuam portionem. & sic habere centum: sed partem prædiorum cohæredis non potest habere, nisi de voluntate eius. & facit infra de sol. l. filius cui. & sup. si cer. pet. l. nam & si in fi[illegible]

h *Alia portio*] præter eā, quæ tangit eum hæreditario iure. Et no. q extra quartam est, quod a cohærede accipitur, vt hic. & s. ad leg. Fal. l. in quartam. §. 2. Sed contra. C. fam. ercis. l. filium. Sol. vt ibi. & dic. vt no. iup. ad leg. Fal. l. Tria.

i *Cum autem*] hic dicas casum, vt dixi. vel dic, secundum Azo. Ego sum institutus in vndecim vncijs, tu ex vna, quā iussisses mihi restituere retētis prædijs magni prætij, pone vncia valet quinque, prędia quindecim, etiam vncia cetracta. Cum ergo tu mihi in quinque, ego tibi in quindecim teneat: fiet compensatio in quinque hinc inde: residua vero decem præstare debeo ex causa prælegationis: sed quia aliàs sum grauatus etiam de hac prælegatione detraham Falcidiam. Si autem non essem grauatus, non detraherem, vt supra ad legem Falcidiam, l. Nesennius.

k *Maioris pretij*] adeo maioris, vt excedat dodrantem. Azo. maximè secundum primam positionem.

l *Hæreditatis*] restituendæ

m *Petenti*] id est si fideicōmissarius velit habere Falcidiā. Et construe: visum est interuenire, id est, cōpetere Falcidiam in superfluo prædiorum fideic. petēti, id est, si ipse vult quartam habere. Item no. quod oia, quæ capio ego institutus ab extraneo, cōputo in quartam Trebel. vt in prin. huius §. Si vero a cohærede aut pecuniā, & totā videor capere ut hæreditario, & sic computo in quartā, quasi nullū ius in ea videatur habuisse cohæs: si aūt corpus, aut non hæditarium. & tunc idē: aut hæditarium, & tunc pro parte cohæredis non computo, vt hic & d. l. cum pater. & l. in quartam. §. 2. Acc.

¶ *Hæreditatem post*] CASVS. Institui mihi hæredem Titiū & rogaui eū, quod hæreditatē meam restitueret Seio post mortem suam Titij, exceptis reditibus, & decessi. Postea d. Titius extitit mihi hæres, & vixit per biennium, pone, & postea decessit, & extitit ei hæres Caius pone. Nūc Caius volēs restituere d. Seio hæreditatem, sicut & Titius tenebatur, volebat in ipsa restitutione retinere sibi partē ancillarū hæditariarum, quasi & ipsi partus cōtinearur appellatione reditū exceptorū per testōrem: nunquid pōt? Et dic, q non: nec ēt poterit retinere fœtus pecorū qui fœtus submissi gregē retinent: quia nec hi cōtinētur appellatione reditū. Et hęc credo esse vera, siue ante mortē restituendæ hæreditatis, siue post nascantur partus, vel fœtus prædicti. Sed secus in fructibus & vsuris & mercedibus prædiorū hæditariorū, quia in eis distinguitur, verū ante moram restituendæ hæditatis percipiāturne pōt: vt si ante percipiantur, portioni quadrātis, quē quadrantem retinet de hæditate restituens, imputentur subaudi & superfluū eorū lucretur his: quia iudicio testōris percepit. Et ita si ante percipiantur, vt dixi, lucretur eas hæs: nec ēt imputētur in quadrantem, & superfluū à quadrā restituerentur fideicōmissario: vt sup. eo. l. in fideicommissaria. 2. rū. Et hoc, quod dixi de fructibus, & vsuris & mercedibus, colligo ita: ante diē fideicōmiss. &c. vsque illuc. cū aūt &c. Sed quid si fideicōmissarius ita dicat a Caio testatore mihi hæditatem, & quartā retinere volenti Titus his, qui rogatus fuit mihi restituere hæditatē post mortem suam, potuit distrahere res hæditarias ante mortē suam & potuit consequi vsuras ex sortibus prædiorum earū rerum si eas venundasset. Vnde, quia voluit eas distrahere, sed potius eas vsurarias bene vt percepisse vsuras, pp vsum medij ipse quē habuit in rebus hæditarijs, ac si eas distraxisset, & ex pretijs earū vsuras habuisset: vnde eas vsuras debet hæs in præmium in quadrantem, siue quartā Trebelianicā: nunquid quod in l. hoc est audiendus fideic. Et dic, q non: quia hæres non cogitur res hæreditarias distrahere, & ex pretio fenerare: sed pōt eis vti donec viuet, & si eo eis vtente pereant aut capta aut vrbana prædia hæditaria: non cogitur præstare. tū & frustra ictum eorum. Sed quamuis vsuras pp vsum non debeat restituens imputare sibi in quadrantē, nihilominus tū vsus præfectus diminuit quadrantē, i. fructus prouenientes ex vsu ipsū hæredis, quamuis periculū mancipiorum aut vrbanorum prædiorum præstare non cogatur his nihilominus tū casus eorum diminuit quadrantem, quē potest retinere hæres siue hæres hæredis post mortē in restitutione hæreditatis faciēda: quo casu tenetur his de casu, vel etiam ante mortē, si contigit casus dolo, vel lata culpa hæredis siue hīdis hæredis. Et tūc totū imputatur in quadrantem, & superfluū restituere debet fideicommissario, vt supra eo. l. mulier. §. sed enim. Vtu.

n *Non est nobis*] imo videtur in partu, vt ff. de vsu. l. Paulus lud antē §. hf. quæ est 5. Sol hic fuit natus post mortē sibi ante. Item circa mobilia ancilla aliena. Cæterū si erat testōris, et ante mortē natus videtur venire in restitutionē, vt ff. de vsu. l. Hermius Modestinus tū. Sed certè ibi fuit simpliciter ancilla legata: hic sine reditu. Vñ ēt in ancilla testōris seruus fuerit editus ante mortē, vel post. Item & no. hic partū cōtineri appellatione reditus: i secus in vsufr. vt arg ff. supra de vsufr. l. in pecudū.

o *Qui*] scilicet fœtus. & facit supra de vsufr. l. vetus. & facit sup ad legem Falc. l. Paulus respon. §. 1. Accur.

1 Bart. in l. fundi Tre batiani. §. col. 3. de vsufm. le. dicit idē esse testimācipia aut vrbana prædia hæditaria: non cogitur præstare. tū & frustum eorum. Sed quamuis vsuras pp vsum non debeat restituens imputare sibi in quadrantē, nihilominus tū vsus Spec. in præfectus diminuit quadrantē, i. fructus prouenientes ex vsu ti. de loca. ipsū hæredis, quamuis periculū mancipiorum aut vrbanorum dicit reditum prædiorum præstare non cogatur his nihilominus tū tus esse generalius casus eorum diminuit quadrantem, quē potest retinere hæres siue hæres hæredis post mortē in restitutione hæreditatis verbum, faciēda: quo casu tenetur his de casu, vel etiam ante mortē, quam fuetus in l. si contigit casus dolo, vel lata culpa hæredis siue hīdis hæredis. Et tūc totū imputatur in quadrantem, & superfluū restituere debet fideicommissario, vt supra eo. l. mulier. §. sed enim. Viu. col. versi. n Non est nobis] imo videtur in partu, vt ff. de vsu. l. Paulus lud antē §. hf. quæ est 5. Sol hic fuit natus post mortē sibi ante. Item circa mobilia ancilla aliena. Cæterū si erat testōris, et ante mortē natus videtur venire in restitutionē, vt ff. de vsu. l. Hermius Modestinus tū. Sed certè ibi fuit simpliciter ancilla legata: hic sine reditu. Vñ ēt in ancilla testōris seruus fuerit editus ante mortē, vel post. Item & no. hic partū cōtineri appellatione reditus: i secus in vsufr. vt arg ff. supra de vsufr. l. in pecudū. o *Qui*] scilicet fœtus. & facit supra de vsufr. l. vetus. & facit sup ad legem Falc. l. Paulus respon. §. 1. Accur. diuus.

a Ante

¶ Ante diem [a] fideicommiſſi cedēte, fructus & vſuræ, quas debitores hæreditarij, cū poſtea ceſſiſſet dies, [b] ſoluerunt, itē mercedes prædiorum ab hērde percepiæ, portioni quadrantis impurabuntur. Cum aūt poſt mortem ſuam rogatus hæreditatē reſtituere, res hērditarias diſtrahere non cogatur [c] hæres: [d] ſortium, quæ de pretijs earū redigi potuerunt, vſuræ pp vſum medij temporis percepiæ nō videbuntur. Deniq; nec periculū mancipiorum, aut vrbanorū prædiorum præſtare cogitur. Sed nihilominus vſus, & caſus eorum [e] quadrantem quoque diminuit. [1] †

Rogatus reſtituere, quod ex hēditate ſuperfuerit, nō tenetur ad fructus, nec ad luēdas res bona fide pignoratas. Bar.

¶ Quod ex hæreditate ſuper fuiſſet, cū moreretur reſtituere rogatus, fructus ſuperfluos reſtituere non vī rogatus, cū ea verba diminutionem quidem hæreditatis admittant, fructuum autem additamentum non percipiant. [f] [2] †

¶ Hæres eius, qui bonorum ſuperfluum poſt mortem ſuam reſtituere fuerat rogatus, pignori res hęreditarias datas, ſi non in fraudem id factum ſit, liberare non cogitur. [g]

Aditio, qua fit conſtē, naturalem obligationem non perimit. Item dominiū rei pignoratæ, quod peruenit ad creditorē irreuocabiliter, non perimit hypothecariam. Bar.

Paulus. [3] †

LEX LIX.

DEbitor ſub pignore, creditorem hæredem inſtituit, eumq; rogauit reſtituere hæreditatē filiæ ſuę, i. teſtatoris. Cū nollet adire, vt ſuſpectam coactus iuſſu Prætoris adijt, & reſtituit. Cū emptorem pignoris non inueniret, hic creditor hēditatē debitoris ſui cū ſua ſua fuit obligata in dictis 50. ſi confuſa fuit obligatio, ergo nō vī. ꝙ pignus prædictum remaneat: eadē creditori obligatum: ſi nō remaneret obligatiō quō imperabit, vt illud poſſideat iure dominij? Certe vī ꝙ nō. Sed circa hoc vtrum pignus ſit liberatum, vī non infra dendum eſt: ſiue poſſideat creditor id nomine hæreditis inſtituti Infortiatū: ſiue non poſſideat. Et certē ſi poſſideat creditor Infortiatū, nulla actione à fideicommiſſario, ſiue fideicōmiſſaria prædicta cōueniri pōt: ergo negi pignoratitia, ea ratione, ꝙ ſi hæreditaria actio: ſiue quāuis ſit hēditaria actio, neq; actione ex teſtō repetetur per filiam teſtatoris, quaſi minus reſtituerit ei dictus creditor ex eo, ꝙ nō teſtimū ei Infortiatū, quod quidem facere poſſet d. filia teſtatoris, ſi nullum pignus interceſſiſſet, hic aūt interceſſit pignus, & adhuc durat. Poſſidet. n. Infortiatum quaſi creditor. Sed & ſi fideicommiſſarius, ſiue fideicommiſſaria prædicta retineat apud ſe Infortiatum, & hic, ſiue in hoc caſu Seruiana, ſiue hypothecaria actio locū tenebit, ſiue locum habebit, vt. ſ. poſſit ea agere creditor idem qi hæres contra fideicōmiſſariam, vt ipſa teſtimur ei Infortiatū. Quamuis. n. additione hæreditatis confuſa fuerit obligatio, vt dictum eſt: verum eſt tñ non eſſe ſolutam pecuniam creditori. Vnde nō eſt mirum, ſi hēt hypothecariam creditoris cū adhuc duret pignus, quemadmodū diximus durare hypothecariam creditori cum amiſſa eſt actio eiuſdem creditoris ꝓp exceptionē. ſ. temporis. Patet ergo, ꝙ non tñ retentio Infortiati competit creditori prædicto eidem qi hæredi, cum illud poſſideat, ſed etiam petitio, cū non poſſideat. Sciat ēt, ꝙ ſi d. filia ſoluat dicto creditori dictū Infortiatum, non poterit repetere, vt indebitum: quāuis adiuerit hæreditatis confuſa fuerit obligatio, vt dictum eſt. Remanet ergo ꝓp pignus naturalis obligatio, vt. ſ. remaneat naturaliter obligatum, licet obligatio perſonalis ciuilis, & naturalis ſit ipſo iure cōfuſa per d. additionem hæreditatis. Bene ergo pōt d. creditor impetrare, vt iure dominij poſſideat Infortiatum ſm conſilium d. legis. C. de iure dominij impetrando, cum emptor pignoris. i. Infortiati non inueniatur. Tra dicta autem in obligationem & habilitatē circa pignus poſſunt Iuriſconſulti, qui condidit hanc legem: cum dicerent, vel aduocatus eius, qui ipſe quo Prætor coegit eundem creditorē adire hæreditatē debitoris ſui, nihil dixit de debito ſuo ſo. libratum, pro quo habebat obligatū Infortiatum. nam ſi re integra, ante quam cogeretur adire hæreditatē debitoris, diſſiſſet, vel allegaſſet coram Prætore ſe non eſſe compellendū adire, niſi prius de indemnitate d. ſui debitoris eſſet ei cautū à fideicommiſſaria filia debitoris, ei dem qi teſtatoris, vel niſi ſoluta eſſent ei d. quinquaginta: bñ audiſſet eū Prætor, & non fuiſſet ei neceſſariū diſputare de pignore. Neq; videat ſibi mirū, ſi Prætor exaudiuiſſet eū circa damnū debiti tāt vitandum, quia & eū de lucro hæres ſcriptus

a *Ante diem*] Fuit enim rogatus reſtituere poſt 5. ann.

b *Ceſſiſſet dies*] ſ. reſtituendæ hæreditatis: prius tamē ſoluerūt. Alij dicunt ceſſiſſet dies, ſ. debitorū, quia fuerūt in mora, & ſoluerūt vſura hæredi ante diē fideicommiſſi. Et ſm vtrunq; modum dicq; in quarta imputata & ſuperflua lucratur, quia percipit iudicio teſtatoris, vt nu. 5. eo. l. in fideicōmiſſaria in prin. Idē in fructibus, & facit ſ. eo. l. hæredes in ci. in prin. & l. poſtulāte. §. ſed in huiuſmodi. & ſ. eo. l. 1. vſq; in fi. & ſ. ead. l. §. qui poſt.

c *Non cogatur*] niſi res pertinuas, vt ſ. eo. l. mulier. §. ſed enim. Sed quid, ſi diſtraxerit? Reſp. die, vt conſtat. eo. l. Titius. Ro.

d *Hæres* jā fideicommiſſario.

e *Eorum*] ſcilicet, mancipiorum: nam ſi recideriut, ſ. mortua fuerint: licet non teneatur hæres ad æſtimationem eorum præſtandam, fideicō. tñ tenet, vt computet carnē, vel carnis pretiū in quartam, ſm Azo. quod in cæteris animalibus poſſet dici, non in ſeruo, cuius caſo nihil valet eo mortuo, vt C. de lib. cau. l. principalis. Dic ergo ſm Hug. ꝙ vsū. dum viuit, computat in quartam, idē ſt. fructum propter vſum, ſed vſuā illius vſus non. Sed adhuc non vī plenè exponi, quod dicit caſus eorum. Vnde dic poſt moram, quāde tenetur de caſu, vel etiā ante, ſi contingit caſus dolo, vel lata culpa hæredis. & tunc eorum imputat. & ſuperfluum reddit, vt ſ. eo. l. mulier. ſ. ſed enim. & facit ſupra de fun. inſtru. l. ſcribit Celſus.

¶ *Quod ex hæreditate*] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium, & rogauit eum, ꝙ reſtitueret Scio illud quod ex hæreditate mea fuiſſet, cum moreretur idē Titius, & deceſſit. Et Titius extitit mihi hæres, & vixit forte per biennīū & interim habuit multos fructus ex hereditate mea, & poſtea deceſſit, & habuit hæredē Caium. At tēpore mortis eiuſdem Titij ſupererant multi de dictis fructibus. Certē Caius his dicti Titij non tenetur reſtituere Scio. fideic. fructus dictos ſuperfluos, cum dicta mea verba, qui inſtituī hæredem Titium, non recipiant additamentum fructuū. licet diminutionem hæreditatis admittant. ſ. vt hæres poſſit diminuere de hæreditate. ſ. ſine fraude, & etiam pignorare rem hæreditariam ſine fraude, & ſi hæres prædicto nō rogatus rem hæreditariam pignorauit ſine fraude, hæres ipſius hæredis eam a creditore liberare non cogitur, & hoc credo, quod veli dicere vſque ad fi. Vnus.

f *Non percipiant*] & facit ſup. eo. l. Titius, & l. in fideicommiſſariam. §. 1. & inſ. prox. §. Accur.

g *Non cogetur*] vt ſup. eo. l. Titius in prin. & §. 1.

DEbitor ſub pignore, CASVS. Titius erat debitor Seij in quinquaginta, & obligauerat ei pro hoc Infortiatum ſuū & habebat hic Titius filiā nōie Semproniam pone. hic Titius debitor inſtituit ſibi hęredē d. Seium creditorem, & rogauit eum, ꝙ reſtitueret hæreditatem dictæ ſuæ filiæ, & deceſſit hic Titius. Cum aūt dictus creditor nolle adire dictam hæreditatem, vt ſuſpectam coactus fuit à Prætore, vt eam adiret, & ita fecit, & reſtituit dictæ filiæ teſtatoris, & retinuit ſibi dictum Infortiatū obligatū ſibi a teſtatore, & cum non ſolueretur ei dicta quinquaginta, denunciauit dictæ filiæ teſtatoris, vt ſolueret ei debitū, & poſtea p̄miſit cum ſit biennium ſm conſilium legis, C. de iure dominij impe. l. ſi ſ. ſin autem nulla. & cum ſecundum conſilium d. legis liceret ei vendere. In fortiatū non potuit inuenire emptorem: vnde deſiderabat ſm conſilium d. legis permitti ſibi, vt iure dominij poſſideret d. Infortiatū. Quæritur, numquid poſſit hoc conſequi? Et videtur ꝙ non, quia cū adiuit hic creditor hēditatē debitoris ſui, eo ipſo fuit obligata in dictis 50. ſi confuſa fuit obligatio, ergo nō vī. ꝙ pignus prædictum remaneat: eadē creditori obligatum: ſi nō remaneret obligatiō quō imperabit, vt illud poſſideat iure dominij? Certe vī ꝙ nō. Sed circa hoc vtrum pignus ſit liberatum, vī non infra dendum eſt: ſiue poſſideat creditor id nomine hæreditis inſtituti Infortiatū: ſiue non poſſideat. Et certē ſi poſſideat creditor Infortiatū, nulla actione à fideicommiſſario, ſiue fideicōmiſſaria prædicta cōueniri pōt: ergo negi pignoratitia, ea ratione, ꝙ ſi hæreditaria actio: ſiue quāuis ſit hēditaria actio, neq; actione ex teſtō repetetur per filiam teſtatoris, quaſi minus reſtituerit ei dictus creditor ex eo, ꝙ nō teſtimū ei Infortiatū, quod quidem facere poſſet d. filia teſtatoris, ſi nullum pignus interceſſiſſet, hic aūt interceſſit pignus, & adhuc durat. Poſſidet. n. Infortiatum quaſi creditor. Sed & ſi fideicommiſſarius, ſiue fideicommiſſaria prædicta retineat apud ſe Infortiatum, & hic, ſiue in hoc caſu Seruiana, ſiue hypothecaria actio locū tenebit, ſiue locum habebit, vt. ſ. poſſit ea agere creditor idem qi hæres contra fideicōmiſſariam, vt ipſa teſtimur ei Infortiatū. Quamuis. n. additione hæreditatis confuſa fuerit obligatio, vt dictum eſt: verum eſt tñ non eſſe ſolutam pecuniam creditori. Vnde nō eſt mirum, ſi hēt hypothecariam creditoris cū adhuc duret pignus, quemadmodū diximus durare hypothecariam creditori cum amiſſa eſt actio eiuſdem creditoris ꝓp exceptionē. ſ. temporis. Patet ergo, ꝙ non tñ retentio Infortiati competit creditori prædicto eidem qi hæredi, cum illud poſſideat, ſed etiam petitio, cū non poſſideat. Sciat ēt, ꝙ ſi d. filia ſoluat dicto creditori dictū Infortiatum, non poterit repetere, vt indebitum: quāuis adiuerit hæreditatis confuſa fuerit obligatio, vt dictum eſt. Remanet ergo ꝓp pignus naturalis obligatio, vt. ſ. remaneat naturaliter obligatum, licet obligatio perſonalis ciuilis, & naturalis ſit ipſo iure cōfuſa per d. additionem hæreditatis. Bene ergo pōt d. creditor impetrare, vt iure dominij poſſideat Infortiatum ſm conſilium d. legis. C. de iure dominij impetrando, cum emptoris pignoris. i. Infortiati non inueniantur. Tra dicta autem in obligationem & habilitatē circa pignus poſſunt Iuriſconſulti, qui condidit hanc legem: cum dicerent, vel aduocatus eius, qui ipſe quo Prætor coegit eundem creditorē adire hæreditatē debitoris ſui, nihil dixit de debito ſuo ſo. libratum, pro quo habebat obligatū Infortiatum. nam ſi re integra, ante quam cogeretur adire hæreditatē debitoris, diſſiſſet, vel allegaſſet coram Prætore ſe non eſſe compellendū adire, niſi prius de indemnitate d. ſui debitoris eſſet ei cautū à fideicommiſſaria filia debitoris, ei dem qi teſtatoris, vel niſi ſoluta eſſent ei d. quinquaginta: bñ audiſſet eū Prætor, & non fuiſſet ei neceſſariū diſputare de pignore. Neq; videat ſibi mirū, ſi Prætor exaudiuiſſet eū circa damnū debiti tāt vitandum, quia & eū de lucro hæres ſcriptus

1 † Fl. deminuit.

2 † Fl nō recipiāt.

3 † lib. 4. quæſtionum.

adiit coră Prætore petendo, vt non cogatur adire, ni si iuerĕ consequatur. est bene audiendus, puta quia fuit hęres institutus, & rogatus de restituenda hæreditate alij, & legatum fuit eidĕ hæredi relictũ ab eodĕ testatore, si hæres non existeret: quo quidĕ casu responsum est à Sapientibus, nõ esse eum cogendũ adire, nisi legato prædicto præstito ei à fideicõmissario, qui petit eũ cogi adire. In quo ĕt casu posset dici ab aliquo (causa disputandi) nõ esse cogendũ dictum hæredĕ adire, etiam si legatum ei offeratur per fideicommissarium, quia quodammodo videretur hæres cogi adire cõtra voluntatĕ tacitã defuncti, qui de functus legãdo hęredi, si non adijsset hæreditatem tacitè posuit in ipsius hæredis voluntate vtrum adiret, vel nõ adiret. Sed quãuis ita posset dici disputãdo p aliquĕ: tñ ãtium est, nã quãuis testõr in hoc casu alienarũ de rebus hæreditarijs, vt si vel adiret, & restitueret hęreditatĕ, vel abstineret, & legatũ acciperet: nos ĩ præstamus ei hæredi vtrumque s. vt adeat hæreditatĕ, & eam fideicõmissario restituat: itĕ & legatum hĕat à fideicõmissario. vt dixi: ĩsum est à Sapientibus non esse cogendũ adire cũ nisi legato ei prælato fideicõmissario, qui petit eum cogi adire. Et hoc credo, p̃ velut dicere hæc lex, licet nõ multũ aperte. Vi-

2† Fl. deest, vt. 3† Fl. possidere.

4† Alias deque fideicommissaria.

6† Flo. Inde.

desiderabat permitti [a] sibi, vt [1]† iure dominij id possideret: [2]† Respondi, Adit one hæreditatis cõfusa quidem obligatio [b] est: Videamus aũt, ne & pignus liberatum sit, sublata naturali [c] obligatione. At qui siue possidet [d] creditor, idemque hæres rem, siue non possidet, videamus de effectu rei. Et si possidet, nulla actione à fideicommissario cõueniri põt, neq; pignoratitia, [e] quã hęreditaria est actio: neque fideicommissum [3]† quasi minus [f] restituerit, recte peteretur, [g] quod euenireth si nullum pignus interc ssisset: [i] possidet. n. eam rem quasi creditor. Sed & si fideicommissarius rẽ retineat, [4]† & hic Seruiana [k] actione tenebitur. [5]† verum est. n. non esse solutam pecuniam, [l] quemadmodum dicimus, cum amissa est actio [m] propter exceptionem. [n] Igitur non tãtũ retentio, sed etiã petitio pignoris nomine competit, & solutum [o] non repetitur. [p] Remanet ergo propter pignus naturalis [q] obligatio. Re [6]† aũt integra non putarẽ

7† Adde Flor. 8† Fl. accepit.

9† Fl. nõ. 10† Fl. eadem.

11† al. deest, ei.

a *Remitti*]alias remitti: alias permitti, idest, concedi.
b *Obligatio*]ciuilis quasi solutionc. vt ſ. de libe. leg. l. ſi id. quod de naturali an tollatur, dic vt ſtatim dices.
c *Naturalis*]& ciuili, q3 vt ĩ. de reg. iur. l. cum principalis.
d *Sive possidet*]ſ. creditor.
e *Neque pignoratitia*]hac falſa rõne quæ ſequitur. Si autem diceres ꝙ eſſet recta rõ. non poſſet loqui in perſonali, puta ex mutuo, quia illa eſt extincta: nec de pignoratitia, quia non eſſet rõ. ꝙ ideo non cõpetit fideicommiſſario: imo eſſet ratio econtra, ſ. ꝙ competat, vt ĩ. eod l. ita tamen §. actiones.
f *Quasi minus*]ideo, quod non eſt pignus reſtitutum.
g *Peteretur*]actione ex teſta mento.
h *Quod euenisset*]ſ. quo i poſſet agi actione ex teſtamento.
i *Interceſſiſſet*]hic autem interceſſit, & adhuc durat, & hoc ſubijcit, poſſidet enim &c.
k *Seruiana*]i. hypothecaria, vt Inſti. de act. §. itẽ Seruiana.
l *Non esse solutam pecuniam*]& ideo videtur adhuc pignus durare, vt ſup. de pig. l. grege. §. etiam, & §. ſeq.
m *Actio*]perſonalis, & principalis.
n *Exceptionem*]ſ. temporis, vt C. de lui. pig. l. 2. ſic & ĩ. de except. rei iudi. l. peo. §. Latinus. Sed arg. contra, inſta de reg. iur. l. cũ principalis. Sed ibi plerunque dicit propter hunc caſum. Item arg. contra. C. de vſu. l. eos. Sed ibi de alio acceſſorio, & odioſo, vt vſuratum, dicit.
o *Et solutum*]à fideicommiſſario ipſi hæredi.
p *Non repetitur*]vt indebitum.
q *Naturalis*]dicunt quidã principalis, & perſonalis: cui naturali fideiuſſor accedit, vt §. de pignori. l. res. hypo. alias ſi vtraque ſ. ciuilis, & naturalis extincta eſſet, non poſſet pignus manere. vt ĩ. de reg. iur. l. cum principalis. Et ſecundã hoc remanet naturalis propter pignus, ſ. vt habeat pignus, cui adhæreat. Sed his obſt. §. eadĕ l. vbi dicit, naturali obligatione ſublata, & qđ dicitur, ĩ. de libe. leg. l. ſi id. quod. vbi talis confuſio habetur loco ſolutionis. Alij dicunt ciuilem, & naturalẽ ipſo iure tolli, ſ perſonalẽ, ſed pignus remanet naturaliter obligatũ, & eſt ſpeciale, & hoc ex illo verbo Pleraque, quod eſt in d. regula iuris, cũ principalis. Habet. n. hypothecaria ſuas cõditiones. &c. vt ſup. de pignoribus, l. grege. §. et, & 6. ſequ. Cum. n. ex pacto oritur obligatio pignoris, vt ĩ. de pact. l. ſi tibi. §. de pignore, & in pacto venatur ius naturale, vt ſup. de pact. l. ſi vnus. §. pact. ergo eſt ibi naturalis obligatio, q̃ hic durat. Tertij dicunt, ꝙ perſonali, & pignoratitia tolluntur ipſo iure, ſed hypothecaria reſuſcitatur vtilis, ne creditor in dãno moretur, vt & alias, & ſupra. ſi ex noxali cã aga l. ſecũda, in fi. ſed quãcunq; teneas, inuenies fieri contra iuris rigorem. Acc.
r *Vel soluta pecunia esset*]ſic ſupra eod. l. apud. in prin. & hic tamen §. ſi perceptis. & infra eo. l. facta §. ſi in danda.
ſ *Nam*]non cogitur adire vbi timet damnum, niſi prouideatur ſuo damno. Nam etiam in lucro eſt idem, vt non cogatur adire, niſi prouideatur ei, ne lucrum perdat.

7† Fl. deficiente. 8† Fl. ſi non adijsset.

9† Fl. cogendum.

10† Fl. adire.

compellendum adire, nisi prius de indemnitate esset ei cautum, vel soluta pecunia esset. [r] Nam [s] & cum de lucro hæres scriptus [7]† agit, [t] quòd fortè legatum acceperit, [u] [8]† si hęres non extitisset: responsum est, non esse cogendũ adire, nisi legato præstito. Vbi q. dĕ potuit dici, [x] non [9]† cogendũ [y] esse hĕreditatem [10]† adire, quodãmodo contra voluntatem [z] defuncti, qui legando hĕredi, [a] si non adijsset, in ipsius voluntate posuit additionem. [b] Sed cũ testator alterutrum [c] dederit, nos vtrumque [d] ei [11]† præstamus.

Ascendentibus ex linea materna, per descendentes actio non quæritur. Itẽ quod quis hĕt ex erronea sentẽtia, in restitutionem non venit. Bar.

¶ Ea, q̃ dotĕ dabat pacta erat cũ marito, vt mortua se in matrimonio, dotis pars matrici [9] redderetur. nec eo noie stipulatio à mrẽ interposita est, moriẽs deinde matrẽ, & maritũ suum hæredes fecerat, & à matre petierat, vt hæreditatem Titio restitueret. Iudex

t *Agit*]alias, agit: alias, contendit. & alias ſi sit idẽ, abſentat ſe. ne cogatur adire, vt non perdat lucrum.
u *Acceperit*]ideſt, ei relictum.
x *Potuit dici*]cauſa diſputandi. ſed malè, vt in ſ. dicit.
y *Non cogendum*]ſi legatum ei auferatur.
z *Contra voluntatem*]ſciliam. Sed quid, ſi expreſsè dixit, Si volet, hæres eſto! Reſpon. adhuc cogitur, quia fruſtra dicuntur hæc verba in extraneo. licet in neceſſario conditionem faciant, vt ſup. de cond. inſti. l. verba.
a *Heredi*]ſub hac conditione, &c.
b *Additionem*]ſ. tacitè.
c *Alterutrum dederit*]ſ. tacitè. ſ. vt vel aditet, & reſtitueret, vel abſtineret, & legatum acciperet.
d *Verumque*]ſ. vt adeat, & reſtituat, item & legatum habeat. Et ſic no. ꝙ imporè ſit contra voluntatem defuncti: ſic. C. de iis quibus, vt indig. l. non oportet. & C. de inſti. & ſubſti. l. reprehendenda. Acc.
¶ *Ea, quæ dotem*]CASVS. Titia cum nuberet Seio, dedit ei centũ in dotẽ, & in ipſa datione dotis pacta fuit cũ marito, vt mortua ſe vxore in matrimonio, matri eius vxoris redderet pars dotis prædictæ. pone, dimidia, nec eo noie ſtipulatio eſt interpoſita à matre vxoris. Moriens deinde d. vxor fecit ſibi hĕdes matrẽ, & maritũ, & petij à mre, vt reſtitueret ſuã partẽ hereditatis Titio. Procedẽte ipſe iudex aditus fuit de hæreditate diuidenda inter ma rẽ. & maritũ prædictos, qui quidẽ iudex partẽ d. dotis. ſ. dimidiã prædictã quaſi ex vtili pacto prædicto interpoſito inter vxorẽ. & maritum de reſtituẽda parte dimidia dotis mri vxoris, pro parte. ſ. coheredis

redis matris.& pro parte dicti mariti adiudicauerat: quia malè adiudicauerit, quia ex filiæ pacto non dẽt dari matri vtilis actio, vel directa. Nũc quærebatur, an d. portio matri adiudicata, ſit præſtanda per matrem Titio ex eã fideicommiſſi? Et dñ q̃ non: quia non quaſi hæres, ſed quaſi mater accepit mater à iudice d. partem ex d. pacto inutili: nec occaſione hẽditatis eã habuit mater, ſed ex pacto prædicto. & per errorẽ d. iudicis: credo tñ q̃ pars mſis d. dotis, quã ipſa capit iure hẽditario, ſit præſtãda d. Titio fideicõmiſſario reſtituẽda. ſed ludendo extra eam q̃ hic no. aui, quæro, quæ fuit pars mariti cohęredis, q̃ fuit adiudicata matri ex d. inutili pacto? Et vt forte ita facienda ratio, Dos fuit centũ, vt dixi. & dimidiã, i. quinquaginta debebat hẽre mater ex d. pacto, ſi voluiſſet. mortua ergo teſtatrice filia, mater habuit quinquaginta de dote iure hęreditario, & matitus alia 50. iure hæreditario: ex pacto autem, ſi valuiſſet, habuiſſet mater à ſe 25. & ita alia 25. à marito cohærede in iudicio fam. erciſc. & ita habuiſſet mater 75. tã ex pacto, quã de iure hæreditario, ſi valuiſſet pactũ. & marius ſola vigintiquinque. Et ita etiã hic habuit per errorẽ iudicis, qui credidit valere pactũ. Illa ergo vigintiquinque, quæ habuit mater à marito cohærede per errorẽ iudicis, non reſtituet Titio fideicommiſſario, vt dictum eſt: ſed illud quod capit iure hæreditario ex dote, reſtituet d. Titio. vt & ſup. dixi. Et ita credo quod intelligatur hic §. ſalua tamen ſemper meliori ſententia. Viu.

1† Fl. addictus. vide Varro. de ling. Lati. lib. 3.

2† Fl. quã non eſſe.

3† lib. 11. Quæſtio.

a *Dimidia*] iudicio familiæ erciſc. inter matrem & maritum, quod fieri poteſt ante quam mater reſtituat.

b *Pro parte*] cohæredis, quæ iſti eſt adiudicata. Nam de ſua parte conſtat, quod venit in reſtitutione fideicom. quia illam capit de iure hæreditario.

c *Adiudicauerat*] & malè: quia ex pacto filiæ matri actio non datur vtilis, vel directa, vt hic. & ff. de pact. dot. l. inter. § filia. ſicut nec cuilibet alij per alterum, niſi in caſibus, vt Inſti. de inuti. ſtipu. §. ſi quis alij. Sed arg. contra. ff. ſol. mat. l. Caius. in fi. vbi neptis agit ex pacto aui materni. Sed ibi fauor matrimonij, & dotis, qui non eſt hic. Item & ſine pacto erat habitura neptis actionem, mater non.

d *Hæreditario*] No. de eo quam. & quaſi. vt & ff. de adop. l. ſi pater. §. qui duos.

e *Errore*] errauit ergo iudex, cum pactũ non valuit, vt dixi. & ſic ex ſua aſtutia hẽt mater, ſic ff. de hære vend. l. venditor ex. & ff. ad leg. Falc. l. 3. Sed nũquid cohæres indebitũ à matre repetit? Reſpon. non, pp authoritatem rei iud. vt ſupra mand. l. ſi fideiuſſor. §. in cibus. niſi aliquid falſo ſcienter mater allegauit, vt ff. de iudi. l. ſi prætor. §. Marcellus.

PAtronus] CASVS. Stichus libertus Seij inſtituit ſibi hęredem d. ſuum patronum ex portione debita ipſi patrono, puta dimidia bonorum liberti olim, vel tertia hodie. & Caium inſtituit ſibi in ſuperfluo. & rogauit eundem patronum, vt reſtitueret Titio, ponamus ſextam partem dictæ dimidiæ, vel tertiæ, in qua eum inſtituit. & deceſſit dictus libertus, & poſtea dictus patronus reſtituit dicto Titio fideicom. dictam ſextam partem. Certè non tranſeunt ex Trebelliano actiones in d. Titium quoniam non fuit debitum Titio quod reſtituit patronus d. Titio: cũ iure deberetur patrono illud in quo libertus eum inſtituit, etiamſi eum nõ inſtituiſſet. Ideò ſi per errorẽ facti facit, ſiue reſtituit patronus Titio d. ſextam, ẽt repeteretur per eundem patronum. Et hanc credo eſſe intentionem huius legis. Viuia.

f *Patroni ex debita*] olim dimidia, hodie tertia. vt no. ſup. eo. l. ita tamen. §. ſi patronus.

g *Sextam partem*] ſcilicet ſuæ partis, vel inſtitutionis.

h *Actiones*] ſ. cum effectu: verè tamen tranſeunt, ſed condicuntur, vt ſubijcit. Et ſm hoc nõ eſt debitum, ſ. cum effectu: verè tñ eſt debitum ex voluntate defuncti. Alij dicunt ipſo iure non tranſire, nec vllo modo debitũ, per leg. ff. eo. l. ſi quis. §. ſi quis maiorẽ. Sed ibi non fuit ex voluntate defuncti de maiori parte.

i *Reſtituit*] Et facit: ſecus ſi iuris. vt C. ad legem Falc. l. error. facit ff. eo. l. hæres com. & ſupra de condictione indebiti. l. ſi quis cum effectu.

4† lib. 14. reſponſo.

PAulus reſpondit] CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredes Seium. & Caium. & poſtea dirigens ſermonem ad Sempronium, ita fuit locutus. Semproni, te non ſcripſi hæredẽ, feſtinans per infirmitatẽ meã, quæ nimis me opprimebat tempore, quo inſtitui Seiũ. & Caiũ. & reſpiciens verſus dictos inſtitutos ita dixit. Ideo ei Sempronio dari volo tantum, quantũ pro vncia hæreditatis meæ competeret. & deceſſit dictus Titius. Certè Paulus reſpondit, his verbis Titij teſtatoris videri quidem magis quantitatem relictam, quam portionẽ hæreditatis. ſ. vnciam: ſed quamuis ita videatur ex vi dictorum verborum, tamen ſic accipiendum eſt illud, quod dixit dictus teſtator, vt videatur ſenſiſſe idem teſtator etiam de vncia reſtituenda d. Sempronio, & ita habebit vnciam ex cauſa fideicommiſſi. & non illam quantitatem tantum, quantum valeret vncia: quia ita præſumitur teſtator ſenſiſſe, licèt verba eius aliud portarent. Et hanc credo eſſe intentionem huius legis. ſalua tamen meliori ſententia, licèt alia ſuper litera no. Viuianus.

k *Semproni*] vocatiui caſus. Accur.

l *Et*] ſcilicet, Sempronio & ſic mutat perſonas, & dic, dari volo à meo hærede puta Titio. Accur.

m *De vncia*] i. de quantitate quam vncia continet: vt non contradicat ſibiipſi, & ſic non habet locum Trebel. vt ſupra eo. l. cogi. §. & generaliter. ſecundum Azo. Alij dicunt, habere locum Trebel. & exponunt magis quantitatem. id eſt vnciam per fideicommiſſum, quàm portionem hæreditatis. ſ. iure inſtitutionis, & hoc eſt quod ſubijcit. Sed ſic accipiendum &c. & pro hoc. q̃ per obliquum ſit relictum, facit ſupra, dari volo &c. Alij dicunt, quod finis, Sed ſic &c. corrigit, quod dixerat videri magis &c & ſic habeat locum Trebellia. Accurſius.

n *Reſtituenda*] ſcilicet Sempronio.

APilia peperit] CASVS. Titius habens filiam, & filium dedit dotem pro filia marito filiæ, & poſtea fecit teſtamentum. & inſtituit eam ſibi hꝛdem cũ fratre, ponẽs, & petijt ab ea, vt ſi ipſa moreretur ſuperſtitibus liberis, reſtitueret fratri partẽ eius quod ad eã ex bonis patris peruenſſet quòd ſi ſine liberis moreretur eadem filia, reſtitueret dicto fratri vniuerſum, quod ad eam ex bonis patris peruenit, & deceſſit dictus Titius. Et poſtea dicta eius filia defuncta eſt in matrimonio, ſuperſtite filia ex viro ſuo. & ex ſe, & ſic dẽt reſtitui fratri pars eius, quod peruenit ad eã ex bonis patris. Nunc quæritur, an his eius filiæ Titij teſtatoris debeat reſtituere d. fratri etiam partem eius, quod dotis nomine dat & erat per Titium patrem pro dicta ſua filia cum parte hæreditatis eiuſdem Titij, quam debet reſtituere dicto fratri? Et reſpon. quod non. Idem eſt, ſi dictus Titius pater non ſoluit adhuc totam dotẽ marito dictæ iuæ filiæ. Nam illud quod

rata haberi soluendum, est habendum loco aris alieni à patre debiti. & sic videbitur abesse & sic non venit in dictam restitutionem fratri faciendam in totum vel in parte. Et hoc credo quod velit dicere hæc lex vsque ad Salumno. Vivia.

a *Parcit*] tantum. Accursius.

b *Promisserit*] subaudi, restituere fratri.

c *Datum*] à patre & sic profecticium. Sed quid, si ipsamet filia de his bonis se dotauit? Respon. idem vt ſ. eo. l. mulier. ſ. cum proponeretur. Sed quid si suam filiam? Respon. non idem: quia nō est officium matris dotare filiā, vt C. de ioīe do. l. mulier, sed patris vt C. de do. promiſſ. l. ſi. & infra de col. bon. l. filium. Accursius.

d *Aeris alieni*] à patre debiti & sic videtur abesse, vt ſ. de negot. ge. l. ſi quis man. Arg. contra, supra de pecu. l. sed & ſi damnum. ſ. fi. & facit ſupra ad legem Falcidiam l. patr. in prin.

e *Legauit*] ſ. pure: sed solutio fuit dilata gratia alumni.

f *A Sempronio*] & sic est amisit Sempronius sicq; petitionē non hēt si nullū emolumentum ſi habiturus: alioquin dabo ei petitionem, vt ſ. eo. l. Lucius. ſ. Mevia. & ibi no. H.

g *Mandauit*] Sempronius, vt accipiat ab hærede, & det vſuras alumno.

h *Defuncto*] ſcilicet ſine liberis.

i *Posse*] ſcilicet ſtatim.

k *Posse*] ſ. ſtatim petere ſubſtitutos: nam voluiſſe eos testator admitti quandocunq; decederet alumnus, ſiue ante viginti, ſiue poſt: licēt alumnum voluit habere ſortem ante viginti ann. Et adde quod no. ſ. eo. l. Scius Saturninus.

l *Facta*] CASVS. Inſtituit mihi hæredem Titiū & rogauit eum, vt reſtitueret hæreditatem meā Scio, & decessi. & Titius reſtituit hæreditatē meā Seio. ponamus, ſolo verbo. Nam pōt fieri reſtitutio re, vel verbo. vt ſ. eo. l reſtituta. in prin. Certè facta in dictum Seium reſtitutione ſtatim omnes res hæreditariæ ſunt in bonis eiuſdē Seij, cui reſtituta eſt hæreditas, quamuis dictus Scius nondum ſuam nactus poſſeſſionem earum rerum. Vivia.

l *Facta*] demum ſub. vt ſ. eo. l. ſi eam. ſ. ſi quis.

m *Restitutione*] etiam verbo. Nam ſit verbo, vel etiam re: vt ſupra eo. l. teſtium. in prin.

n *In bonis*] vt actiones & excep. habeat vt ſ. de acq. rer. do. l. rem in bonis. Habet. ergo poſt reſtitutionē fideic. proin. hæres fideic. Item rei vendi. ſi defunctus fuerat dominus, vt ſ. de fideic. hære. peti. l. a. & ſi non erat dominus, hēt Publicianā vt ſupra. de Public. l. cum ſponſus. ſ. 1.

o *Posse fieri*] Acquiritur ergo hic dominiū ſine poſſeſſione: vt in hæreditate, vt ſ. de acq. poſſ. l. cū hæredes, & aliàs, vt ma. ſ. de rei vend. l. ſi ſeruus. Sed vīq; hodie etiam ante reſtitutionem, quæratur dominium, vt C. cōmu. de leg. l. fi. ſ. fin. aūt. Sed dic vt no. ſ. eo. l. Marcellus. ſ. res.

p *Si quis*] CASVS. Inſtituit mihi hæredē Titium, & rogauit eū, q; reſtitueret hæreditatē meam Seio, & decessi. Seius aūt fideic. ſtipulatus eſt à Titio hīde tedi ſibi hæreditatem, quia de ſtipulatione faciēda fuerūt in cōcordia. & exit cōtra eū ex ſtipulatione & ipſe reſtituit hæreditatē. Nunquid in dictum Seium fideicōmiſſarium tranſeunt hīdinariæ actiones? Et vi q nō: quia non erat facta reſtitutio officio iudicis. & quod officiū conſueuerūt fieri reſtitutiones. vt dixi ſ. eod. l. ſi cui purè. ſ. i. ſed erat facta vi actionis. Dī tū hic, q nihilominus trāſeguntur actiones in dictum fideicōmiſſarium. Sed quid ſi dictus hæres non reſtituat ei hæreditatem ex vi dictæ actionis. & propter hoc fuerit ei condemnatus hæres in æſtimatione hæreditatis? Certè remanent actiones hæreditariæ apud eū hæredem qui condemnatus eſt: fideicōmiſſarius autem, qui eſt actor, conſequitur ab hærede quantitatem ſiue prædictam æſtimationem hæreditatis. Vivia.

p *Si quis*] ſcilicet fideicommiſſarius. Accurs.

q *Transferri*] ſ. videbāt, quia nō erat facta officio iudicis, licut ſuerunt ſed iure actionis. Sed nō nocet, q ſtipulatio fuerit in locū officij, & in eū eiuſdē naturæ: vt ſ. vi le. no. ea. l. i. ſ. ſi ea ſub. & ſ. ſi ea cau. l. ſi eū. ſ. q iniuriarū. Non. n. refert quid qualiter fiat, dū modo fiat. vt ſ. de verb. ob. l. eū ſemus.

r *Alter*] ideſt, fideicommiſſarius.

ſ *Quantitatem*] quæ fuit empionem, vt infra pro empt. l. ſi tu. & ſup. de rei vend. l. eius. Accurſius.

¶ *Sabare ſcripſit*] CASVS. Titius inſtituit ſibi hæd & Caiū, & rogauit eū, q reſtitueret hereditatē Scio. & decessit d. Titius teſtō. Caius *hæres ſcripſus* à Titio reſtituit hæreditatē d. Scio fideicōmiſſario: poſtea aūt venit Sempronius legitimus, ponamus, hæres d. Titij, de monte cōtrouerſiā d. hæreditatis d. hæredis & venit cū aut in eſt ſin. ſuo reſtituit dicens

1 † lib. 4. Respō.

2 † Fl. quę.

* Matris nō est officiū filiam dotare. Materiā collectam habes in Idi. tract. Rubr. Mater an & quādo dotē fil. det.

3 † Fl. fuit.

4 † al præſtari voluit.

5 † F. pernenerit.

6 † Flo. fideicommiſſum.

7 † lib. 3. fideicommiſſo.

8 † Fl. ſi is qui hære.

9 † Fl. reſtituerit, æſtimatione hæreditatis cōdēnatus.

1 Quo. & qū quęratur dominiū ex ſolutione. fine poſſeſſione. vide g B. in l. ſeruū. C. de rei vend

ſeptimum ſolum ſuum. Quæritur an dicti ſubſtituti l. Sempronius & Septitia poſſint ſtatim petere fideic. prædictum: an vero debeant ſuſtinere in id tempus, quo alumnus impleret vicesimū annum, ſi viueret? Et tū. poſſe ſtatim petere dictos ſubſtitutos d. fideicommiſſum. Vivia.

Scæuola. †

LEX LXII.

A Filia petijt,[a] vt ſi liberis ſuperſtitibus moreretur, partem eius, quod [2]† ad eam ex bonis patris peruenisſet, [b] q ſi ſine liberis, vniuerſum fratri reſtitueret. Quæritur, defuncta ea in matrimonio, ſuperſtite filia, an hæres eius cū parte hēditatis, eius quoq;, quod dotis nomine datum [c] erat, partē reſtituere debeat? Reſpondi, id, quod in dotem fuiſſet, non contineri in partem hæreditatis, quæ reſtituenda eſſet. Sed & ſi ex promiſſione dotis aliquid debitum fuiſſet, [3]† æris alieni [d] loco habendum.

Si dilatio apponitur gratia fideicom. ceſſante cauſa dilationis, ceſſat dilatio.

¶ Alumno certā pecuniam legauit, [e] & eā recipi à Sempronio [f] mādauit, [g] & certas vſuras alūno ſōlui, [4]† donec ad viceſimum annū peruenirent: [5]† deinde alūni fidei cōmiſit, vt, ſi ſine liberis decederet, partē reſtitueret Sempronio, partē Septitiæ. Quæſitum eſt, defuncto [h] alumno intra annum viceſimum, an ſubſtituti fideicommiſſa [6]† petere poſſint? [i] an verò in id tps ſuſtinere, quo, ſi viueret alumnus, vicesimum annum impleret? Respondi ſecundum ea, quæ proponerentur, poſſe. [k]

Per reſtitutionem verbalem tranſeunt oēs actiones in fideicommiſſarium. Bart.

Caius. [7]†

LEX LXIII.

FActa [l] in fideicommiſſarium reſtitutione, [m] ſtatim oēs res in bonis [n] fiunt eius, cui reſtituta eſt hæreditas, & ſi nondum earum nactus fuerit poſſeſſionem. [o]

Si fideicōmiſſum deducatur in ſtipulationem, & reſtituatur, trāſeunt actiones per Trebellianum: ſecus, ſi per æſtimatio ſit ſoluta. Bar.

¶ Si quis [p] [8]† hæreditatem ſibi reddi ab hærede ſtipulatus ſit, eiq; ex ſtipulatu agenti, reſtituta fuerit hæreditas; conſtat nihilominus trāsferri [q] actiones. Hoc ita eſt, ſi is, cum quo actum ſit, reſtituat hēditatem. Si verò ob id, q non reſtituerit, [9]† in hæreditatis æſtimationem condemnatus fuerit; remanent actiones hæreditariæ apud eum, qui condemnatus fit. actor [r] autem quantitatem [s] conſequitur.

Sententia, vel renunciatio poſt reſtitutionem precedens, fideicommiſſario non præiudicat. Bartolus.

stus hæres quod præcedpono. Certè actiones per restitutionem ipsi transiuæ in fideicommissarium prædictum fiat apud sapientes durare pendes dictum fideicom. Viu.

a *Fallur sit*, puta si certissimè hæredes. Sed quomodo hoc? cū nec dolo, vel culpa potuerit ei imputari, hæc cāusa? dic. Respon. non opposuit, vel si opposuit, non fuit auctus. & sic nō nocet fideicōmissatio, vt ī. de euict. l. si per imprudentiam. vel fuit in culpa, quod restituas res iciens se conueniendum. vt ī. de rei vend. si culpa. vel spō ne iudicium suscepit, vel sic fuit de facto. &c.

b *Durare* hic est cōtra. ī. eo. l. si patrom. ſ. fin. sed ibi fuit lis cōtesta ante restitutionem: hic post. Alij dicunt, quod ibi de actione, quæ datur fideicommissatio contra hæredem. hæc cōtra de iis, quæ contra eum. Quod non placet: immo ubique vtrique hic & ibi dici. Item sunt argumenta contra. C. de euictionib. emptori. & ī. de hæred. vēd. l. emptori. Sed ibi, præsertim cum pretium magis quæratur per auctorem. hic non nocet, quod amisit, & facit supra de pact. l. fin. ibi ſ. cum Prætor. &c.

¶ Si hæres scriptus relictum reddiderit hæreditatē, & postea de hæreditate controuersiam passus, victus sit, aut lite [1]† cessante durare actiones contra eum in fideicommissarium debeant? Et si quidem indebitè restituit, [c] quia de ea rogatus non esset, & hoc est fatendum. [f] Requirendum tamen & illud est, num si [2]† cum incremento restituere rogatus sit hæreditatem, & hoc [3]† fecerit subtecutum, ēt eam hæreditatem restituere cogatur? [4]† Et certe cogitur, nisi euidentissimis probationibus fuerit ab hærede probatum, [5]† contemplatione sui & ferunt esse hæredem institutum. [h]

Licet fideicōmissarius pecuniā, quā debet dare, tardius soluat, ad vsuras nō tenetur, quia nec fructus recuperat. B.

¶ Rescripto [g] D. Antonini sanctum est, si quis accepta à Titio pecunia, quæ quartam hæreditatis continet, rogatus sit restituere hæreditatem: licet tardius detur pecunia, fiduciarius non cogatur eam dare: quia quanto tardius quisque pecuniā dat, tanto tardius ad fideicōmissum peruenit, & medij tempus fructus perdit. [i] Quamobrem si ante datam pecuniam fenerit [k] hæreditatem, & ante restitutam hæreditatem seruus hæreditarius hæredem ab aliquo institutum adierit hæreditatē, negat Iulianus debere hanc hæreditatem restitui, [e] quia de ea rogatus non esset, & hoc est fatendum. [f] Requirendum tamen & illud est, num si [2]† cum incremento restituere rogatus sit hæreditatem, & hoc [3]† fecerit subtecutum, ēt eam hæreditatem restituere cogatur? [4]† Et certe cogitur, nisi euidentissimis probationibus fuerit ab hærede probatum, [5]† contemplatione sui & ferunt esse hæredem institutum. [h]

Licet fideicōmissarius pecuniā, quā debet dare, tardius soluat, ad vsuras nō tenetur, quia nec fructus recuperat. B.

¶ Rescripto [g] D. Antonini sanctum est, si quis accepta à Titio pecunia, quæ quartam hæreditatis continet, rogatus sit restituere hæreditatem: licet tardius detur pecunia, fiduciarius non cogatur eam dare: quia quanto tardius quisque pecuniā dat, tanto tardius ad fideicōmissum peruenit, & medij tempus fructus perdit. [i] Quamobrem si ante datam pecuniam fenerit [k] hæreditatem, & ante restitutam hæreditatem seruus hæreditarius hæredem ab aliquo institutum adierit hæreditatē, negat Iulianus debere hanc hæreditatem restitui, [e] quia de ea rogatus non esset, & hoc est fatendum. [f] Requirendum tamen & illud est, num si [2]† cum incremento restituere rogatus sit hæreditatem, & hoc [3]† fecerit subtecutum, ēt eam hæreditatem restituere cogatur? [4]† Et certe cogitur, nisi euidentissimis probationibus fuerit ab hærede probatum, [5]† contemplatione sui & ferunt esse hæredem institutum. [h]

Licet fideicōmissarius pecuniā, quā debet dare, tardius soluat, ad vsuras nō tenetur, quia nec fructus recuperat. B.

¶ Rescripto [g] D. Antonini sanctum est, si quis accepta à Titio pecunia, quæ quartam hæreditatis continet, rogatus sit restituere hæreditatem: licet tardius detur pecunia, fiduciarius non cogatur eam dare: quia quanto tardius quisque pecuniā dat, tanto tardius ad fideicōmissum peruenit, & medij tempus fructus perdit. [i] Quamobrem si ante datam pecuniam fenerit [k] hæreditatem,

1† Fl. lit.

2† Fl. de-est. si.

3† Fl. hæreditatē. Il enim hoc

4† Fl. cogitur, nisi euidentissimis.

5† Fl. approbatū.

*Intel. hinc §. vlt. & lo. Bāniual in Rub. fol. matr. nu. 12.

¶ *Si hæres scriptus*] CASVS. Iustinus mihi hæredem Titium, & rogauit eum, vt restitueret hæreditatem suā Caio. ponamus. & decessit d. Sempronius. Ante aūt restitutā hæreditatē seruus hæreditarius hæredē instituit Seius, & dictus hæres eum seruū hæreditarium hæredē a Seio institutū iussit hæreditatem adire. Numquid hanc hæreditatem Seij debet Titius hæ restituere Caio? Et dicit Iulianus, q̄ non, quia de ea restituenda nō fuit rogatus. Sed quid si d. Titius hæres institutus à Sempronio rogatus fit à d. Sēpronio restituere hæreditatē d. Caio cum incremento? Certè cogitur d. Titius restituere d. Caio ēt eam hæreditatem, in qua seruus prædictus hæreditarius fuit institutus à Seio. Et hoc est verū, nisi euidentissima cōtraria fuerint approbata ab hærede seruū esse ei institutum hæredem contemplatione sui. Viu.

e *Restitui* quod verum est. Viu.

f *Fatendum* nisi hæres fuerit in mora. vt ī. eo. l. in ſ. fin.

g *Sui* hæredis.

h *Institutum* quod præsumo si dixi. Seruum Titij qui est hæres. vt C. de inst. delibe. l. cum aliquis & de contrahen. stipula. l. optimam, & facit ī. de vulg. substit. l. sed & si plures. ſ. in arrogato & ī. de vsufru. l. sed & si quid domus. & quod ibi notat *& sequitur glossa*] CASVS. Caius instituit sibi hæredem Seium cum haberet in bonis Titium accepto ab eodem Titio centum & decessit dictus Caius testator. Posset Titius fideicō. fieri per magnum tempus, & non soluit dicto Seio hæredi dicta centū. Nūquid cum postea ei ea soluit, teneatur ei dare usuras medij temporis? & dicimus quod non. quia quanto tardius dictus fideicom. pecuniā dat hæredi, tanto tardius ad fideicom. peruenit, & medij tempus fructus perdit, & hæres eos lucrat. Vnde si ante datā dictā pecuniā venerit aliquo casu hæreditate dicti Caij, oportet eū hæredi restituere fructus quos percepit. Idē erit si per eū a quo iussit dixisset testator hæredi suo, Rogo te hæredem, q̄ si Titius tibi centum dederit, restituas ei hæreditatē meam. dum licet tardius. & hic detur pecunia per Titium hæredi, sine vsuris tū eam ei dare debet. Et si ante datā pecuniā venerit hæreditatem idem Titius fructus quos percepit, restituere eū hæredi oportet. Et hoc credo, quod inferendus sit. c. §. Viu.

i *Perdit* nam hæres lucratur cum negligentia petentis percipiatur. vt sup. eo. l. si mulier. ſ. si hæres. & ad hoc. C. de acquir. l. cursibus. Est & alia ratio quare non detur vsuras, quia non est fideicommissarius in mora dandi pecuniam, cum non sit obligatus. vt sup. ti quis omiss. causa testam. l. ſ. quis sub conditione. & inf. de reg. iur. l. nulla mora. Acc.

k *Venerit*] fideicōmissū aliquo casu, vel hæs restituit ante datā pecuniā ignorans dēre dari. & ita videt plus debito restituisse. & sic indebitos fructus repetit. vt ī. eo. l. hæs cū. Hā.

¶ *Si sub conditione*] CASVS. Sempronius instituit sibi hæredem Seium sub conditione non turpi, neq; difficili: puta. Si ascenderet Capitoliū & rogauit eundem Seium, quod restitueret hæreditatē Caio. & decessit d. Sēpronius testōr. Dictus ār Seius hæres dicit sibi suspectam esse hæreditatem & nō vult eā adire, nec d. Caio restituere. Certè tubēdus ē per Prætorē patere conditioni prædictæ, & adite hæreditatē & ita eā restituere Caio. Si vero instituisset hæredem d. Seium sub conditione turpi, aut difficili, nō deberet cogi idē instituus eā explere gratia alterius, ſ. gratia fideicommissarij Caij. Sed visum est sapientibus, eā condōnē remittendē hæredi, vt nō teneatur eam implere. & eam nō restituere hæreditatē fideicōmissatio. Et est ratio de rigore iuris in litera. quia absurdū est pius tribui à Prætore ei Caio fideicōmissatio, qui fideicōmissum posuit. & Sempronius testōr voluit. Vtique si testōr, neq; Seium scriptum hæredem ad hæreditatē vocauit, neq; per hunc hæredem illa fideicommissa

1 Nor. ex ista glos. hic. Inde bitū per errorem solutū repeti. Fallit in soluto, vel legato. ex pia causa: nā tūc nō repetitur. vide pgl. & B. in l. cū is. l. si mulier. ī. de cōd. inde.

fatio voluit restitui hæreditatẽ, nisi expleta sit d. condõ turpis, vel difficilis. De æquitate tñ Prætoris aliud est, quia habetur pro impleta: sufficit. n. hoc casu edictum Prætoris, qđ huiusmodi condõnes turpes remittit, & hactenus iubẽdus est hæres à Prætore, vt cõstituat Prætorijs actionibus vti cũ hæredem, q.d. Prætor cogit eũ hoc casu dicere, & protestari, q̃ velit vti actionibus Prætorijs, idest hæreditarijs: ac si dicat, quantum in se hærede est, dicat, quòd velit esse hæres, & tanquam impleta condi tione prædicta turpi, vel difficili restituet hæreditatem fideic. aut petat idem hæres bonorum poss. secundum tabulas, vt sic sit hæres de iure Prætorio ante impletam cõdõnem, cũ de iure ciuili esse nõ posset, vt nactus actiones hẽditarias tunc, idest, facta protestatione per hæredem, vel petita bono. poss. secundũ tabulas, trãsferat eas in fideicommissarium ex Senatusco. Trebel. restituta, scilicet, hæreditate fideicõ. Sed qd, si condicio est adscripta dicto hæredi in danda pecunia certa Titio, ponamus? Certè debet is Caius fideicommissarius qui poscit, siue petit fideicom. hæreditatis, offerre d. pecuniam ei Seio hæredi instituto, vt ipse hæres possit adire, & restituere ei dem fideicommissariam hæreditatem completa cõditione à se Seio hærede, idest data à se hærede dicta pecunia d. Titio. Si vero dixit dictus Sempronius testator,

Instituo te Seiũ hæredẽ, si imponas tibi nomen meũ, & id nomen feras, siue portes, i. facias te vocari Semproniũ, qui quidẽ condõ. Prætor exigat impleri p hæredẽ: rectè quidẽ facturus vt hæres, si eam expleuerit, & hẽditatem adierit, & eã restitueret fideicõ. Nihil. n. mali est assumere nomen honesti nominis. Si ãt d. testator, qui voluit hæredẽ portare nomen suum, habebat famosum, vel turpe nomen: non exigit, nec vult Prætor hanc condõnem impleri per hæredẽ, idest, vt hæres teneatur ferre dictũ testatoris nomen famosum, vel turpe. Et si ipsum famosum, vel turpe recusat hẽs ferre, remittenda est ei hẽdi conditio dicti nominis ferẽdi, & tunc ei dandæ de æquitate Prætoris viles hẽditarię actiones, ac si impleuisset conditionẽ, vt & ff. dixi: aut bonorum possess. secundum tabulas danda est ei hæredi, vt sic sit hẽs de iure Prætorio ante impletã conditionẽ, cum de iure ciuili esse non posset, vt nactus actiones hæreditarias per dictã æquitatẽ Prætoris habentis conditionẽ pro impleta, vel per bonorũ poss. secundum tabulas transferat eas ex Senatusconsulto Trebelliano in fideicõmissarium. Et hãc credo esse intentionem huius §. vsque ad §. si cum suspectã. Viu.

a *Impedimentum*] vt si ascenderis Capitolium, eris hæres.* Et distingue, aut condõ est in dando, & tũc dic, vt ff. proxi. §. si in dãda aut in faciẽdo, & tũc, aut possibilis, & honesta, vt honestũ nomen testõris sibi imponere, & tunc cogitus

fructus, quos pceperit, 1† restituere hæredi eũ oportere. Idẽ iuris est, & si quis ita hæredis fidei cõmiserit, Rogo, si Titius tibi centũ dederit, restituas ei hæreditatẽ meam. *Conditioni potestatiuæ, honestæ, facili, & transitoriæ, vires cogitur parere: inhonestæ, difficilis, vel perpetuæ vis remittitur. Bar.*

¶ Si sub conditione hęres institutus sit, qui suspectam sibi hæreditatem esse dicat: 2† si neque difficultatẽ, neque turpitudinem vllã habet conditio, nec impedimentũ [a] aliquod, 3† iubendus [b] est parere conditioni, & adire, & ita restituere. Si verò turpis, aut difficilis sit conditio, apertè iniquum est, eum cogi explere eã alterius gratia, sed remitti 4† eam ab initio ęquum est. Plus enim [d] tribui à Prætore ei, qui fideicommissum petit, quàm testõr voluerit, 5† absurdum est. Vtique autem testõr, nisi expleta sit conditio, neq; scriptũ hẽdem ad hẽditatẽ vocauit, neque per hunc illi voluit restitui hæreditatẽ.

¶ Si in danda pecunia 6† conditio adscripta est hæredi, dẽt ei offerre [e] pecuniam is, qui poscit fideicommissum, vt hę reditatem, impleta conditione, possit adire, & restituere. Quod si condõ adscripta est, & ea est, quam prętor remittit, [f] sufficit edictum, [g] vt Iulianus ait, & 7† hactenus iubendus [h] est, vt Prætorijs cõstituat actionibus vti, aut petat bonorũ possessionẽ secũdũ tabulas, vt ita nactus actiones, tunc restituta hæreditate trãsferat eas ex senatusconsulto. Si verò nominis ferendi conditio est, [k] quam Prætor exigit, [l] rectè quidem facturus videtur, si eã expleuerit. Nihil enim mali est, honesti hominis nomen assumere. [m] Nec. n. in famosis, & turpib. nominibus hanc conditionem exigit Prætor. Sed tñ si recuset nomen ferre, [m] remittenda est ei conditio, vt Iulianus ait, & remittendæ [n] 8† viles actiones, aut bonorũ possessio sm tabulas danda est, vt 9† nactus actiones, transferat eas ex Senatusconsulto.

Si hæres adiuit coactus, fideicõmissarius detrahit Falcid. de relictis ab hærede, non de relictis à se. Bar.

¶ Si cũ suspecta videretur hæreditas, 10† postulãte me, iussu Prætoris adieris, & restitueris mihi: ita vtar leg. Falcidię

implere, vt hic & ff. prox. §. ibi. si verò nominis ferendi &c. Aut est difficilis vel turpis, & tunc obtinet ff. prox. §. si verò turpis, &c. & inf prox. §. ibi. Nec enim in famosis.

b *Iubendus*, sic ff. eo. l. si cui. §. fi. Et at. ff. de cur. bonis dan. & tunc ei impletã non potest restitutio fieri, vt ff. eo. l. ita tñ. §. a patre. eo saluo, qđ no. Soc. eod. l. apud. §. Antistia. Acc.

c *Remitti*] vt non impletur: sic infra eius primo. l. 5. §. 1. & infra prox. §. quod si conditio. & supra de cond. & demonst. l. obtinuit. Acc.

d *Plus enim*] hic vsque in finem §. potest loqui tribus modis. Primo, vt dicat de conditione honesta, & facili, & sic nõ ad proximum, sed ad principium, §. referetur, qua si dicat, benè est iubendos patere conditioni. Plus enim &c. Alij dicunt loqui de difficili, non turpi, vt vbi est difficilis, remittatur, quo ad commodum hæredis, & non quo ad commodum fideicommissarij hoc modo. Bene dico nõ cogi implere difficilem, subaudi, nec restituere: Plus cũ &c. sed in turpi est secus, vt remittatur etiam quo ad commodum fideicommissarij, vt infra prox. §. ibi. Quod si conditio &c. Tu dic loqui de turpi, & de difficili, vt remittatur, & ita non poterit dici, vt potè cõditione nõ impleta, quam testator adimpleri voluit, licet turpem, & sic non restituere. Nam si faceret plus, quam testator voluit, si cogeretur adire, & restituere conditione non impleta, & hoc de rigore, vt hic: sed de æquitate Prætoris, habetur pro impleta, & sic, vel cogitur protestari, quod nolit esse hæres, vel petere secundum tabulas, vt hoc facto transferat actiones ex Trebell. vt inf. prox. §. ibi. quod si conditio &c. Accurs.

e *Offerre*] sic sup. eo. l. sed sciendum. & l. si cui. §. fi.

f *Remittit*] puta turpis, vel impossibilis. vt sup. prox. §.

g *Edictum*] Prætoris, quod huiusmodi cõdones remittit.

h *Iubendus*] à Prætore, q.d. Prætor cogetur eum dicere, & protestari, quòd velit vti ęd. Prætorijs, idest hæreditarijs: ac si dicat, quantum in se est, quòd velit esse hæres tanquam impleta conditione restituat, vel petat secundum tabulas. Et sic no. quòd quandoque iure Prætorio potest quis esse hæres, non ciuili, vt hic & Inst. qui. mo. testa. Inst. §. non tamen, & inf. de bono. poss. secundum tabu. l. 2. §.

i *Nominis*] honesti.

k *Conditio est*] vt instituo te hẽdẽ, si imponas tibi nomen meũ. s. Acc. qđ est honestũ nomẽ dictũ, qđ accurrit & succurrit 5 tenebras iuris ciuilis: secus si dixisset si ponas tibi nomẽ Vespillo, qđ est turpe nomẽ, vt hic & ff. eo. l. sed sciẽdũ.

l *Exigat*] ad impleti.

m *Nomen ferre*] etiam honestum, secundum H. vel dic, inhonestum. Nam si est honestum, videtur cogi.

n *Et remittendæ*] idest decernendæ hæredi, facta protestatione

7† Fl. de cũ &.

*Inhonestũ locũ Pisto i Thesge. Lampr. in Alex. Seuero. Alex. ab Alex. genial. dier. lib. 3. c. 29. Cœlius lect. antiq. li. 3. c. 4. & 6.

8† F. permittẽdę.

9† Fl. vi.

10† Fl. si cũ suspecta videret hæreditatem.

1† Fl. percepit.

2† F. dicit

3† Fl. nec impẽdiũ aliqd Alius, impedimentũ aliud.

4† Fl. sed & remitti.

5† Fl. voluit.

6† Flo. si danda pecunia.

*Cõditioni an hẽs parere teneat vi. ff. ind. trac. ver. Hẽs ad quę teneat. vers. conditionalis.

tione, quam modo no. Aut est, &c. vel dic, remittendæ, i. ne cessitas restituendi vtiles actiones remittitur hæredi, s. de rigore: aut de æquitate secundum tabu. &c.

¶ *Si eum suspectæ*] CASVS. Seius instituit te Titium hæredem, & rogauit te, vt mihi hæreditatem suam restitueres, & decessi. Tu autem dicis nunc suspectã tibi esse dictam hæreditatem, & ideò eam non vis adire, nec mihi restituere, vnde postulante me fideicõmissario iussu Prætoris adiuisti eam, & mihi eam restituisti. Nunquid ego potero detrahere falcidiam illis legatarijs singularibus, quibus per testatorẽ à te hærede legata relicta sunt? Et dicitur, q̃ sic, si tu hæres poteras detrahere, & quatenus detrahere poteras, ego potero: sed si à fideicommissario vltra legata singularia à te hærede relicta per testatorem alicui fideicommissum singulare relictũ fit per eundem testatorem, id fideicommissum non venit in computationem legis falcidiæ: sed numeratur extra eam legem falcidiam ita, quod de eo non possum detrahere falcid. Viuianus.

a *Legatarios*] singulares. Et no. Quod fideicommissarius primus nõ detrahit falcidiam de relictis ab hærede, nisi quando hæres non detraxit, vel quia voluit totum reddere, vt sup. eo. l. 1. §. inde Neratius, vel quia adijt suspectam, vt hic. Sed de relictis à se nullo modo detrahit, vt in fi. huius. §. & facit sup. eod. l. Marcellus. §. 1. Sed arg. contra sup. eo. l. ex asse. in fi. Sol. ibi. Item facit sup. eo. l. si patroni. §. qui fideicommiss. & inf. p. xi. §. & arg. contra sup. eo. l. fi. Accursius.

b *Lege* ff. Falc.

¶ *Si Titius rogatus*] CASVS. Caius instituit sibi hæredem Titium in hæreditate sua, quæ valebat centum pone. & rogauit eum, quod dictam hæreditatem restitueret Mæuio. Item rogauit d. Mæuium, quod restitueret Seio certam pecuniam: puta centum, & decessit d. Caius testator. Dictus Titius restituit d. Mæuio dictam hæreditatem: retinuit tamen sibi quartam eiusdem hæreditatis ex Trebelliani beneficio. Nunquid idem Mæuius tantum debet præstare minus d. Seio, quantum eidem Mæuio Titius detraxit pro quarta? Et dicitur, quòd sic: & est ratione ipse Mæuius de suo damnum sentiat. Viuianus.

c *Hæreditatem*] quæ valet centum.

d *Certam pecuniam*] puta centũ: & sic habes sup. de cond. & demon. l. Plautius. in fi. Sed videtur, q̃ licet maius sit onus, quam relictum, q̃ totum subeat, vt sup. de an. leg. l. libero. §. 1. & sup. de leg. 2. heum pater, §. eorum, quæ sunt contra. Sol. aut imponitur onus in vim cõditionis, vt, Lego tibi fundum, si Titio decem dederis. Aut imponitur onus in vim modi, vt Lego tibi fundũ, vt Titio decem des. Primo casu, si minuitur relictum per fal. non pp hoc diminuitur onus, vt sup. de cond. & demon. l. Plautius. §. 1. ibi, Diuersum &c. si alio modo diminuitur onus, vt sup. eodem. l. Plautius, in princ. & §. item. & l. qui hæredi. §. si pars rei. in co. rit. Secundo casu aut aliundè erat onus, & tunc aut est minus, quam ei remaneat de relicto, vel tantumdem: & totum adimpleatur, vt d. l. libero, & l. cum pater. Aut maius, & tunc obtinet, quod hic dicitur, & d. l. Plautius. in fi. Si autem ea eadem re erat onus relictum, eatenus minuitur onus, quatenus & relictum, vt sup. ad le. fal. l. pœnales, §. fi. & sup. de leg. 2. l. si mihi Stichus. Item no. quidam hic, Legatarium, & fideicom. posse vti fale. & sic esset contra, sup. ad leg. fale. l. lex. fale. §. nunquam. Sed certè hoc hic nõ dicit, sed dicit, q̃ non plus restituit, q̃ hẽt, & de ho: no. sup. ad legem falc. l. pœnales, §. fi. & facit ff. de do. cau. mor. l. ei, qui. & inf. eod. l. Lucius, §. hæres. Accur.

e *Iuliano*] Testator instituit Primum, & substituit ei Secundum vulgariter. Primum rogauit restituere Titio. Secundũ rogauit restituere Mæuio. & tunc facit C. eo. l. non iussam, vbi fideicom. primi præfertur substituto eiusdem primi. Alij sic ponunt. Testator instituit Mæuium, & ei substituit vulgariter Titium. Item rogauit eundẽ Mæuiũ restituere ei Titio, q̃ Titius magis vult q̃ fideicom. quam per directam substitutionem, quia sua interest, ad quod sup. eo. l. recusare, §. pen. & secundum primam positionẽ habeas, Substitutus Mæuio. Secundum aliã, Substituto Mæuio, & sunt dantur casus. Vel dic, Mæuium instituium, & rogatum restituere Titio. Item hæredi fuit vulgariter sẽ pronius substitutus, & tam institutus, quam substitutus recusant: cogitur quidem instituius, & secundum hoc habeas. Substituto Mæuio, & erunt ab aliunde casus absoluti. Sed & substitutus posset cogi, cum intelligatur repetita à substitutis, vt C. eodem. l. non iussam. sup. eo. l. apud. §. idem Iulianus. Alij aliter ponunt, quod non placet. Accur.

¶ *Si quis bonorum*] CASVS. Titius habens Seium filium à se emancipatum, decessit ab intestato, fecit tamen codicillos, & in eis ita dixit, pone: Committo fidei filij mei emancipati, qui de iure Prætorio erit mihi bonorum possessor forte, de hæreditate mea restituenda Caio, & decessit d. Titius. Is autem filius emancipatus cum de iure Prætorio posset petere bo. poss. intra centum dies (vt inf. de suc. edi. l. 1. §. largius) passus fuit transire diem bono. poss. agnoscendæ, & per hoc tempus quo idem filius non agnouit bo. pos. is Caius, cui p eundem filium debebat restitui hæreditas, aliqua iusta ex causa non potuit adire Prætorem, & postulare, vt petita bo. poss. per dictum filium, restituatur sibi hereditas per eundẽ filium: debebit succurri ei Caio fideicom. scilicet, vt restituatur dicto filio emancipato tempus bono. poss. admittendæ, gratia exhibendi fideicommissum dictæ hæreditatis dicto Caio per dictum filium. Et hanc credo esse intentionem huius. §. salua meliori sententia. Viuianus.

f *Si quis*] pone exemplum in eo instituto, qui iure Prætorio non cuilibet succedit, vt Instit. qui. mod. test. inf. l. non tamen. vel qui ab intestato succedit, vt emancipatus, vel cognatus, qui possunt rogari in codicillis, vt C. eodem. l. 3. Accursius.

g *Aliqua ex causa*] s. iusta, quæ restitutionem inducit, vt infra qui ex cau. maio. l. 1. per totum, & sup. de minо. l. 1. & facit sup. eo. l. nam quod. §. 1.

¶ *Admonendi autem*] CASVS. Caius non soluendo existens quamplurimis creditoribus suis instituit sibi hæredem Titium loca-

---

1 ¶ Fl. restituere substituto Mæuio.

2 ¶ Fl. habebit.

* Ad intel. huius §. vide Hubert. Zuchard. in l. 1. nu. 57. C. § admitt.

locupletem, & seruum suum Stichũ liberum esse iussit dicto, vel per fideic. non facio vim: & rogauit d. Titium hæredem hæreditatem eidem seruo restituere, & decessit dictus Caius testator. Titius autem hæres institutus dicit hæreditatem Caij sibi esse suspectam, & ideo recusat eã adire. Nunquid dictus Stichus liber esse iussus, pũt desiderare, & petere coram Prætore, vt d. Titius cogatur adire, & sibi Stichũ restituere? Et vi. q pnõ, quia et si desideran te d. Stichо Titius adiret hæreditatem, tñ non potest competere libertas d. Stichо, quasi in fraudẽ creditorum data, licet Titius hæres sit locuples. Si non põt libertas cõpetere Stichо, nec ergo potest ei restitui hæreditas. Si non põt ei competere libertas, nec restitui hæredit. ergo non potest petere coram Prætore, vt dictus Titi⁹ cogatur adire, & restituere sibi Stichо. Et hæc habẽt locũ secundum verba & sententiam legis Aeliæ Sentiæ, q verba, & sententia in hoc conueniunt, vt non valeat libertas in fraudem creditorum relicta: permittunt tamen, q vnum seruum testator non soluendo existens instituat directo & cum libertate directa, vel fideicommissaria, et in fraudem creditorum, vt Instit. qui ma. non poss. in princ. & §. 1. Non autem loquitur de danda hæreditate seruo per fideicommissum ab alio hærede instituto. Sed sententia eiusdem legis Aeliæ Sentiæ trahitur, vt & libertatẽ habeat directo vel per fideic. etiam si non directo ni institutus seruus, sed per fideicom. quantum ad effectum sit hæres, vt est in nostro casu. Nam cum Titius fuit institutus hæres, & rogatus dicto seruo hæreditatem restituere; perinde habendum est, ac si is seruus solus esset scriptus liber, & hæres, & perinde habendum est similiter, ac si d. Titius nõ esset hæres institutus, cum voluerit testator non remanere hæreditatem apud Titium: sed seruo, per eum Titiũ restitui. Vnde secundum, q vltra porrigatur sententia dictæ legis, vt dictum est, videtur q dictus Stichus possit facere cogi dictum Titium adire, & restituere sibi Stichо. Vlpianus.

a *Per fideic.* directo: idem si per fideicommissum, vt sup. de hæred. instit. l. si non lex. §. 1. Accursius.

b *Locuples*, ad hoc inf. de manumiss. est l. si quis locuples.

c *Legis*, verba, & sententia conueniunt, vt non valeat libertas relicta in fraudem creditorum, nisi q vnum permittit ut instituat directo etiam in fraudem creditorum, vt Instit. qui ma. non poss. in prin. & §. 1. sed sententia trahitur etiam si per fideicom. effectus sit hæres, vt libertatem habeat directo, vel per fideicom. vt hic & d. l. si non lex §. 1. & sup. de milit. test. neque. §. 1. & dic de his, vt no. sup. eod. l. si res §. 1. & l. si cui, & l. mulier. §. non est. Accursius.

Item papin. CASVS. Titius fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Seiũ suum filium, quia erat pupillus, & eidem pupillo substituit Caium, & rogauit dictum substitutũ per fideicommissum, vt hæreditatẽ dicti pupilli mihi restitueret, & decessit d. Titius, & pupillus exiuit ex his, vel etiam habebat alia sua bona idem pupillus. Procedẽte tempore Sẽpronius mutuauit centũ dicto pupillo sine tutoris authoritate, & sic tenebatur dictus pupillus tñ naturaliter d. Sempronio, & postea decessit pupillus, & dictus substitutus habuit hæreditatem eius, & eam mihi fideicõ. restituit ex Senatusconsulto Trebelliano. Certe si ego fideicõmissarius soluã postea dicta centum d. Sempronio creditori non repetã ab eo, quamuis credidisset pupillo sine tutoris authoritate, quia naturalis obligatio, qua tenebat pupillus, & quæ in me fideicõmisit. trãsiuit, inhibet repetitionem. Si autem hæres, id est prædictus substitutus pupilli soluat dicto creditori post restitutionem hæreditatis mihi factã per eundem hĩdem, siue substitutum, repetet a creditore, non ob aliud, siue alia ratione, quam q ab eo hide, siue sub illatute intelligitur trãslata naturalis obligatio in me fideicõmissarium. Si ãt ante restitutionẽ hæreditatis eius creditor, q pupillo sine tutoris authoritate credidit, mihi restituta sit ex Trebelliano Senatusconsulto, & soluerit pupillus mihi fideicommissario non repeteret à me iure, õnimi. At si hĩdi dicti creditoris, qui his restituerat mihi hĩditatẽ, soluerit dict⁹ pupillus, repeteret ab hærede, non repetiturus pupillus, si ante restitutionem hæreditatis mihi per hæredẽ factam, solutus esset eidem hæredi. Et hæc esse intentionem eius de huius l. vsque ad §. si necessarij.

§. *Si necessa. q.* Institui mihi hæredẽ filium meum sub ea conditione leuissima, puta, si daret triginta solid. Titio, & rogaui eundem filium meum, vt hæreditatem meam restitueret Caio & Sempronio. Certè cogam dictus filius adimplere conditionem prædictã, & adire hæreditatem, & restituere eam fideicommissariis, id est dictis Caio & Sẽpronio. Vid. *Restituta* l. 1. abeo, qui pupillo erat substitutus directo, quod fieri potest etiam exhæredato, vt sup. eo. l. ita tamen §. a pa. ic. Accursius.

e *Non repetiturus*, quia naturalis obligatio inhibet repetitionem, vt sup. de condi. inde. l. Iulian.

f *Si hæres*, prædictus substitutus.

g *Post restitutionem*, hæreditatis mihi factam.

h *Soluat*, creditori.

i *Non ob aliud*, id est, non alia ratione, &c. quod dicit quia ipse nõ tenebatur pupilli nomine: vt pone trãslata in me naturali obligatione. Sic ergo hæres, siue substitutus nec ciuiliter tenetur, quia nulla est, nec naturaliter, quia in me trãslata, vt hic & sup. eodem. l. quamuis & l. si hæredi eius. Et quod dicit supra eodem, l. prima, §. primo, quod habet hæres exceptio. post restitutionem, quasi adhuc remanet obligatus: verum est quando prima erat ciuilis, & naturalis: hic naturalis tantum.

k *Eius*, sc. creditoris.

l *Credidisset*, & sic naturaliter tantum tenebatur pupillus.

m *Mihi*, sc. fideicommissario. Et no. quod tria facit: quia aut soluit mihi fideicommissario post restitutionem, & non repetit iure communi, vt hic. Aut soluit hæredi post restitutionem, & tunc repetit iure communi condictione indebiti, cum nec naturaliter ei tenebatur. Aut hæredi ante restitutionẽ, & tunc non repetit iure communi, vt hic subijcit. Post restitutionem tamen in integrum repetit iure, primo, & tertio casu, vt C. si aduer. solu. l. indebito: sed P. dixit, pupillum sine restitutione repetere naturale debitum solutum per hoc medium. Respon. ibi, At si hæredi, &c. sed certe ibi, vt dixi, nec naturaliter tenebatur. Sed contra P. est primum & tertium dictum, quibus dicitur non repeti: qđ expulsi, scilicet sine restitutione. Item pro eo supra de condictio. indeb. l. interdum. Sed ibi per restitutionem, vt ibi no. Item potes addere distinctionem, quam habes, C. de inuti. stipu. l. prima.

n *Soluerit*, post restitutionem.

o *Repetet* ab hærede. Accursius.

p *Soluisset*, l. hæredi.

Mœrianus. †

LEX LXIV.

SI eius pupilli, cui sine tutoris authoritate pecunia credita erat, restituta [d] ex eo Senatusconsulto mihi fuerit hæreditas, si soluam creditori, non repetam. [e] Quod si hæres [f] ‡ post restitutionẽ [g] soluat, [h] repetet, nõ ob aliud, [i] quam quod ab eo in me naturalis obligatio translata intelligitur. Et si eius [k] mihi restituta sit hæreditas, qui pupillo sine tutoris authoritate crediderit: [l] si soluerit mihi [m] pupillus, non repetet. At si hæredi soluerit [n] repetet, [o] non repetiturus, si ante restitutionem soluisset. [p]

Etiam necessarij hæredes cogũtur parere conditioni, &

a † lib. 4. fideicommiss.

; † Flatquia hæres.

a *Neceſſarij*] ſ. filij, vel ſerui, qui poſſunt inſtitui, & rogari de reſtituendo, vt ſu eo, l. recuſare. ſ. i. & l. ita tamē. §. ſi pſ.
b *Quauis*] habeas quauis. i. qualiber. non habeas quāuis.
c *Leuiſſima*] ſecus ſi difficili, vt ff. e. l. ſi cui §. ſi. & l. facta. §. ſi ſub cō. & alias non valet inſtitutio, niſi eſſet exhæredatus in eius defectum, vt C. de inſtit. & ſubſt. l. ſi pater.
d *Cui parere ſolet*] ſ. etiam vrenti, vel dic magis, quā extraneo.
e *Reſtituere*] impleta conditione, quā cogūtur implere, vt ſtatim ſubijcit. Ac.
¶ *Si quis rogatus*] CASVS. Inſtituit mihi hērdem Titiū, & rogauit eum, q reſtitueret Scio hæreditatē meam, & deceſſit. Dictus autē Titius deceſſit poſteà, & ātequā reſtitueret Scio hæreditatē: Certè hæres eiuſdē Titij poterit hæreditatem reſtituere Scio, & ex Trebelliano Senatuſcon. ſ. trāſefit actiones hæreditarias in Scium reſtitutas ſibi hēditate per hæredem Titij. Sed ſi duo extitiſſent hæredes ei Titio à me inſtituto, vnuſquiſque hæredū eiuſdem Titij reſtituiſſet Scio, pro ea parte trāſituras actiones ī Scium. Nam etſi ipſe Titius à me inſtitutus reſtituiſſet Scio eam partem quā dictum eſt vnum de hæredibus Titij reſtituiſſe Scio, verius eſt, quām contrarium, interim pro parte tranſituras actiones in Scium fideicōmiſſarium. Et hoc vſq. ad verſ. Sed, & ſi plures. &c. & ibi proponit duas quæſtiones, & nō ſoluit vtrāli vltimā: quaſi prima ſatis ſit ſoluta ī. Et dicit, Sed & ſi plures hæredes extiterint ei Titio à me inſtituto, qui per me rogatus eſt reſtituere hæreditatem Scio: ſi quidam de hæredibus Titij reſtituerint Scio, interim, ſiue anteq̄ cohæredes eorum, hoc eſt, vnus ſequitur alium, vel ei Scio, cui reſtituere debuit Titius, plures hæredes extiterint: certè in iſta ſecunda qōne ita reſpondeo, vt Titius hæres reſtituerit, cui, ſiue alicui de heredibus fideicommiſſarij Scij, is hæres fideicommiſſarii habebit actiones hæreditarias ex hoc Senatuſconſulto Trebel. pro ea parte, quæ ſibi reſtituta eſt per Titium hæredem. Viui.
f *Poterit*] Sed an cogatur ēt adire? Dic, vt diximus, ſup. e. l. ille. à quo. §. 1. Item an hæres fideicommiſſum recipere? Dic, vt dixi, ff. e. l. apud. §. vtrū. & l. poſtulantes. in prin. Acc.
g *Ipſe*] ſcilicet hæres defunctus.
h *Cui*] id eſt, alicui. Accurſ.
i *Si patronus*] Caſus. Stichus libertus Titij fecit teſtm. & ex hæredauit filios ſuos & d. Titium ſuum patronum hæredem inſtituit ex parte debita ipſi patrono in bonis liberti eiuſdem, quæ eſt dimidia iuris ſui: & rogauit eundē patronum, q dictam partē reſtituere dictis ſuis liberis exhæredatis, & deceſſit dictus libertus. Certè ſi ſua ſponte adierit pronus dictam partem in qua fuit inſtitutus, erit ea parte ex hoc Senatuſconſulto habebit actiones.

Patronus poteſt grauari ergā libertos liberti, etiā in debita portione. Bart.

¶ Si patronus ex parte debita [i] hæres inſtitutus, rogatus fuerit eā liberis exhæredatis defuncti liberti reſtituere: ſi ſua ſpōtē adierit, Falcidiæ locus erit. Si coactus, in ſolidū trāſibunt in eos [k] actiones ex hoc Senatuſconſulto.

Hæreditatis reſtitutio fit ſerno domino nolente, vel ratū habēte, vel ēt ipſi domino, licet in hæreditate dēas præcedere iuſſus, et ſequi aditio ſerui. Et in bonorum poſſeſſione ſerui voluntas requiritur. B. Idem. 9†

LEX LXV.

SERVO [l] inuito domino, vel ignorante, non rectè reſtituitur hērditas: ſed ſi poſteà ratū habuerit, [m] cōfirmabitur reſtitutio: verum ipſi domino acquirētur actiones: nec, q̄a hērditatis acquiſitioni ſimilis [n] eſt hæc reſtitutio, iuſſum præcedere oportet. Sed, vt dictum eſt, ēt ratihabitio ſubſequi poterit, exemplo bonorum poſſeſſionis. Neque intereſt, quod ad ratihabitio poſteà ſubſequens: ergo idem vt debere eſſe in hac reſtitutione. Sed non eſt verum: imò, vt dictū eſt, etiā ratihabitio ſubſequi poterit in hac reſtitutiōe, ſicut & ſufficit in bo. poſ. ratihabitio: nec eſt opus conſenſu aut opera ſerui in hac reſtōne. Itaq. ſi qui rogati reſtituere hērditatē ſeruo dicant ſuſpectā hērditatē: poſſulante dōcompellendi eum adire hereditatem, & reſtituere. Et non eſt neceſſarium, q ſeruus interponat in hoc conſenſum ſuū, vel operam. Atquin in bo. poſ. vel in adeūda hērditate cōſenſus eius ſerui neceſſarius eſt. Et hanc credo eſſe ītentionē huius l. vſque ad f. teſtator, ſaluo meliori intellectu. Viu.
l *Seruo*] cui ſeruo. q̄s erat rogatus reſtituere hērditatē. Acc.
m *Habuerit*] ſ. dominus.
n *Similis*] nam in effectu eſt hæres, vt ff. q̄ cum eo. l. ii. filius. §. 1. & loco hæredis, vt Inſt. de fideicom. hære. §. reſtituta. in hoc tñ differt: quia in hæreditate oportet p̄cedere iuſſum, vt ſup. de acq. hær. l. ſi quis mihi bona. ſ. iuſſū. Hic tamen ſufficit ratihabitio, vt hic, & ſu eo. l. ſi legatus. §. ſi filio, ſicut in bono. poſ ſufficit ratihabitio, vt hic, & ff. de bon. poſ l. 3. §. acquittere. & no. de ratihabitione, vt no. C. ad Mace. l. fi. Item dicit, ſi ſeruus appellat, q dominus pōt ratum habere, vt C. de appel. l. creditorum. H. contrà: quia non habet perſonam ſtandi in iudicio, vt Cod. de iudi. l. ſeruus. Item in acquiſitione inter viuos, etiā multo, vt in-

a Necessarij] ſ. filij, vel ſerui, qui poſſunt inſtitui, & rogari de reſtituendo, vt ſu eo, l. recuſare. ſ. i. & l. ita tamē. §. ſi pf.
b Quauis] habeas quauis. i. qualiber. non habeas quāuis.
c Leuiſſima] ſecus ſi difficili, vt ff. e. l. ſi cui §. ſi. & l. facta. §. ſi ſub con. & alias non valet inſtitutio, niſi eſſet exhæredatus in eius defectum, vt C. de inſti. & ſubſt. l. ſi pater.
d Cui parere ſolet] ſ. etiam vrenti, vel dic magis, quā extraneo.
e Reſtituere] impleta conditione, quā cogūtur implere, vt ſtatim ſubijcit. Ac.
¶ Si quis rogatus] CASVS. Inſtituit mihi hērdem Titiū, & rogauit eum, q reſtitueret Scio hæreditatē meam, & deceſſit. Dictus autē Titius deceſſit poſteà, & ātequā reſtitueret Scio hæreditatē: Certè hæres eiuſdē Titij poterit hæreditatem reſtituere Scio, & ex Trebelliano Senatuſcon. trāſefit actiones hæreditarias in Scium reſtitutas ſibi hēditate per hæredem Titij. Sed ſi duo extitiſſent hæredes ei Titio à me inſtituto, vnuſquiſque hæredū eiuſdem Titij reſtituiſſet Scio, pro ea parte trāſituras actiones ī Scium. Nam etſi ipſe Titius à me inſtitutus reſtituiſſet Scio eam partem quā dictum eſt vnum de hæredibus Titij reſtituiſſe Scio, verius eſt, quām contrarium, interim pro parte tranſituras actiones in Scium fideicōmiſſarium. Et hoc vſq. ad verſ. Sed, & ſi plures. &c. & ibi proponit duas quæſtiones, & nō ſoluit vtrāli vltimā: quaſi prima ſatis ſit ſoluta ī. Et dicit, Sed & ſi plures hæredes extiterint ei Titio à me inſtituto, qui per me rogatus eſt reſtituere hæreditatem Scio: ſi quidam de hæredibus Titij reſtituerint Scio, interim, ſiue anteq̄ cohæredes eorum, hoc eſt, vnus ſequitur alium, vel ei Scio, cui reſtituere debuit Titius, plures hæredes extiterint: certè in iſta ſecunda qōne ita reſpondeo, vt Titius hæres reſtituerit, cui, ſiue alicui de heredibus fideicommiſſarij Scij, is hæres fideicommiſſarii habebit actiones hæreditarias ex hoc Senatuſconſulto Trebel. pro ea parte, quæ ſibi reſtituta eſt per Titium hæredem. Viui.
f Poterit] Sed an cogatur ēt adire? Dic, vt diximus, ſup. e. l. ille. à quo. §. 1. Item an hæres fideicommiſſum recipere? Dic, vt dixi, ff. e. l. apud. §. vtrū. & l. poſtulantes. in prin. Acc.
g Ipſe] ſcilicet hæres defunctus.
h Cui] id eſt, alicui. Accurſ.
i Si patronus] Caſus. Stichus libertus Titij fecit teſtm. & ex hæredauit filios ſuos & d. Titium ſuum patronum hæredem inſtituit ex parte debita ipſi patrono in bonis liberti eiuſdem, quæ eſt dimidia iuris ſui: & rogauit eundē patronum, q dictam partē reſtituere dictis ſuis liberis exhæredatis, & deceſſit dictus libertus. Certè ſi ſua ſponte adierit pronus dictam partem in qua fuit inſtitutus, erit ea parte ex hoc Senatuſconſulto habebit actiones.

Patronus poteſt grauari ergā libertos liberti, etiā in debita portione. Bart.

¶ Si patronus ex parte debita [i] hæres inſtitutus, rogatus fuerit eā liberis exhæredatis defuncti liberti reſtituere: ſi ſua ſpōtē adierit, Falcidiæ locus erit. Si coactus, in ſolidū trāſibunt in eos [k] actiones ex hoc Senatuſconſulto.

Hæreditatis reſtitutio fit ſerno domino nolente, vel ratū habēte, vel ēt ipſi domino, licet in hæreditate dēas præcedere iuſſus, et ſequi aditio ſerui. Et in bonorum poſſeſſione ſerui voluntas requiritur. B. Idem. 9†

LEX LXV.

SERVO [l] inuito domino, vel ignorante, non rectè reſtituitur hērditas: ſed ſi poſteà ratū habuerit, [m] cōfirmabitur reſtitutio: verum ipſi domino acquirētur actiones: nec, q̄a hērditatis acquiſitioni ſimilis [n] eſt hæc reſtitutio, iuſſum præcedere oportet. Sed, vt dictum eſt, ēt ratihabitio ſubſequi poterit, exemplo bonorum poſſeſſionis. Neque intereſt, quod ad ratihabitio poſteà ſubſequens: ergo idem vt debere eſſe in hac reſtitutione. Sed non eſt verum: imò, vt dictū eſt, etiā ratihabitio ſubſequi poterit in hac reſtitutiōe, ſicut & ſufficit in bo. poſ. ratihabitio: nec eſt opus conſenſu aut opera ſerui in hac reſtōne. Itaq. ſi qui rogati reſtituere hērditatē ſeruo dicant ſuſpectā hērditatē: poſſulante dōcompellendi eum adire hereditatem, & reſtituere. Et non eſt neceſſarium, q ſeruus interponat in hoc conſenſum ſuū, vel operam. Atquin in bo. poſ vel in adeūda hērditate cōſenſus eius ſerui neceſſarius eſt. Et hanc credo eſſe ītentionē huius l. vſque ad f. teſtator, ſaluo meliori intellectu. Viu.
l Seruo] cui ſeruo. q̄s erat rogatus reſtituere hērditatē. Acc.
m Habuerit] ſ. dominus.
n Similis] nam in effectu eſt hæres, vt ff. q̄ cum eo. l. ii. filius. §. 1. & loco hæredis, vt Inſt. de fideicom. hære. §. reſtituta. in hoc tñ differt: quia in hæreditate oportet p̄cedere iuſſum, vt ſup. de acq. hær. l. ſi quis mihi bona. ſ. iuſſū. Hic tamen ſufficit ratihabitio, vt hic, & ſu eo. l. ſi legatus. §. ſi filio, ſicut in bono. poſ ſufficit ratihabitio, vt hic, & ff. de bon. poſ l. 3. §. acquittere. & no. de ratihabitione, vt no. C. ad Mace. l. fi. Item dicit, ſi ſeruus appellat, q dominus pōt ratum habere, vt C. de appel. l. creditorum. H. contrà: quia non habet perſonam ſtandi in iudicio, vt Cod. de iudi. l. ſeruus. Item in acquiſitione inter viuos, etiā multo, vt in-

i † P. quāuis.
2† Fl. parere ſolēt.
3 † Totū hoc. ēt neceſſar. fideicōm. i quibuſ dā exemp. non hī.
4† Flor fideicōm.
5† Fl. tranſeunt
6 † Alias, vnuſq; q.
7† Fl. deeſt, ea.
8† Flo. vi cui reſtitu ta exit.
9† li. ſ. fi deicōm.

vt inf. de acqu rer. do. l. 2. & inuitus. Idem in legato: nam & ignoranti quæritur, vt sup. de leg. 2. l. cum pater. §. fundo. et tñ commodum afferunt, vt sup. man. l. si hæreditatem.

a *Propositum*] id est Treb. restitutionem. Acc.

b *Necessarius*] in hæreditate constat, vt C. de hære. instit. l. cũ proponas. Idẽ in bo. pos. vt hic, & arg. su. de cond. & dem. l. q hæredi. Sed quo ad propositum. i. ad Treb. restõnem. non est opus serui cõsensu, vt hic, & facit Inst. g quas pio. nob. acqui. §. item, qd serui.

¶ *Si testator rogasset*] CASVS. Titius instituit sibi hædẽ Seiũ, & rogauit eũ: vt restitueret hæreditatem suã Titij Bertę, ponens si nõ nupserit, & decessit d. Titius. Dicta Berta nupsit Sẽpronio, & petit nunc eadem Berta à d. Seio hærede, vt adeat hæreditatẽ Titij, sibiq. Bertæ restituat: Hæres autẽ dicit, ego nõ teneor adire, quia eã mihi suspecta hẽditas: itẽ, & si adirẽ nõ ifi teneor tibi restituere, quia nubendo fecisti ſ condõnem quam apposuit testator circa restõnem tibi faciendã. Quæritur quid iuris sit? Et certè dicendum est, compellendum hæredem, si suspectam dicat hẽditatẽ adire, & restituere eã mulieri prędictę, quamuis nupserit. Hẽc pro non adiecta dicta conditio. Idem diceremus si testator apposuisset in restitutione facienda aliam cõdõnem, quæ non possit impleri, nisi per finẽ vitæ fideicõmissarij, sicut nec superior põt aliter impleri: putà si nõ ascenderit Capitolium fideicommissarius: nam hic expectaremus condõnem in non faciendo existentem. Verũ hic fit cautio Mutiana per fideicommissarium, vel fideicõmissarios de reddendo, quod acceperunt, si cõtra condõnem faciant, quæ cautio in superiori conditione non interponit, cum habeatur pro non apposita, vt dixi. Viui.

1† Flo. atquin.

2† Fl. nupsisset.

e *Nupserit*] hẽc. n. pro non * apposita in virgine, licet in vidua hodie secus, vt C. de indi. vi. tol. l. 2. & authen. cui relictum. & facit su. eo. l facta. §. si sub conditione.

* Add' pulchrũ text. in l. quoties. su. de condit. & dem. & è regula, q condi. ĝ impedit matrimoniũ, reijcitur. Ale. in cons. 8. 4 parte.

d *Expleri non possunt*] vt si non ascenderit Capitolium: & caue, quod est idem, quod su. vbi non spectatur condõ Verum hic fuit cautio Mutiana de reddendo, si contra fac. vt hic subijcit, & sup. de condit. & demonst. l. Mutianæ, quę supra non interponitur. Accur.

e *Interest*] conditionem existere, & facit sup. de condi. & demonst. l. quoties.

f *Ab ijs*] præstita dico ab ijs. Accurs.

¶ *Cum Prætor*] CASVS. Titius iuit coram Prætore, & proposuit ſ Seiũ actionem ex testõ, petendo ab eo, vt restitueret sibi hæreditatem Sẽpronij, quem Semproniũ dicebat instituisse sibi hæredem d. Seium, & rogasse eum de restituenda hæreditate sua sibi Titio, & fuit inter eos lis contestata, & iuratum de calumnia coram Prætore, pone, & probationes inductæ. Prætor autẽ benè cognouit factũ, verum errã do in iure iussit hẽditatem restitui d. Titio fideicommissario, cum in veritate non deberet ei restitui. Num quid valet hæc sententia? & nunquid debet ex ea restitui hẽditas Titio põdicto? Et dico, q sic, quia non solũ Titij, q dicebat se fideicõmissarium, sed ẽt publicè interest restitui dictam hæreditatem Titio prædicto pp authoritatem rerum iudicatarum. Et idem dico, si Prætor cognouit factum, & ius: & cognouit non debere restitui hæreditatẽ dicto Titio: verum si ambitiosè, faciendo scilicet gratiã Titio, iussit hæreditatem ex fideicommisso restitui ei. Vi.

g *Per errorem*] iuris, vel facti. Et facit, q error non nocet. ff. de su leg. l. 3 in fi. & C. de iur. & fac. ign l. error. ar. §. sup. de iurisd om. iud. l. si per errorem, & de iud. l. 2. in pri. Sed vt hæc litera sibi contraria: nã dicit, Per errorẽ: item dicit,

ditionib. Iulianus noster probat, quæ similiter, nisi fine vitæ, *expleri non possunt, d 3† Secundum quam sententiã, cautione põsita ijs, quorum interest, e ab ijs, f quibus restitui sub his 4† conditionibus hæres rogatus est, restituet hæreditatem.

10

Sententia, licet iniusta, parendum est, propter authoritatem eius. Bart.

¶ Cum Prætor causa cognita, per errorẽ, g vel ambitiosè h iubet 5†† hæreditatem ex fideicommisso restitui, etiam publicè interest restitui, propter rerum iudicatarum authoritatem. i 6†

30

Pupillo cum authoritate tutoris, vel soli tutori, si est infans, potest restitui hæreditas, & mutus nihil intelligẽs infanti æquiparatur.

40

Cã cognita, ergo nõ per errorẽ. Sed dico, q cognouit factũ, sed erranit in iure. Vel dic examinauit vtraq. parte pręsẽte, sed nõ inuestigauit veritatẽ, vel quia nõ potuit, vel quia noluit, & sic in facto errando iudicauit.

h *Ambitiosè*] qa hũ sciebat factũ. & iust, sed voluit facere gratiam fideicom. Sed cũc ſ. C. si ex fal. al. leg. l. ſ. Sed illud speciale fauore pupillorũ. Itẽ non ob. C. de pœna iudicis, qui malè iud. l. 2. quia ſ dicit. l. q non valeat sñia lata per gratiã. Item non ob. C. qñ prouo. non ẽt necess. l. vænales. Sed ibi fuit plus, quia pretium. In arbitrio ſ dic, vt sup. de arbi. l. ita demum.

i *Authoritatẽ*] rot. sic sup. de iud. l. ſ Pictor. in prin. & inf. de bo. lib. l si patronus. §. si quis. & ne q d in lo. pu. l. fi. & C. de re iud. l. 2. & sup. mã. l. si fideiussor. §. In omnib. Sed dico hic, maximè vbi per gratiam lata fuit, dari restitutionem, vt sup. de iud. l. si Prætor §. Marcellus. & ex quib. cau. ma. l. 2. in fi. & l. sed. & si per Prætorem. §. si & sup. de pig. l. si fundus. §. si plures. ibi humanius. & c. & inf de re iud. l. Diuus.

¶ *Si pupillo infanti*] CASVS. Iostitui mihi hæredẽ Titium, & rogaui, eũ, q restitueret hẽditatẽ meã Seio pupillo infanti, & decessi. Certè, si Titius adiuerit sponte hẽdi atẽ meam ẽt seruo eius infantis, & ipsi pupillo infanti cum seruo tutore aut ore restituetur, siuè restitui potuerit hæreditas per d. Titium: quia in eo, qui fati non põt, non magis impedietur ea res id est restitutio, ĝ in muto pubere volente hẽdem instituum sibi muto restituere hęreditatẽ: in quo quidẽ muto pubere nunquam restitutio impedietur. Potest. n. demonstrare voluntatem suam nutu, vel per literas. Si autem d. Titius hæres recusaret adire hæreditatem meam, tunc difficilè vẽ quemadmodum possit expediri res, id est, aditio, & restitutio facienda infanti, quia neque tutore desiderante periculo pupilli adire hẽditatem d. Titium hæredem, futurus sit locus Trebelliano Senatusconsulto, sicut vẽ: neque pupillus ipse desiderare possit, vt dictus Titius adeat hẽditatem, & eam restituat, cũ fari non possit, qđ quidem aliquatenus, siuè leuius circa muros expediri põt. Nam si muti sint capaces auditus, saltẽ interrogati nutu possunt significare velle se periculo suo hæreditatem adire hæredem instituum, qui non sponte vult adire, sicut, & possunt absentes per nunciũ hoc significare. Sed q̃uis dictũ sit su. difficile esse, vt subueniat circa hoc infanti fideicom. iã non dubitat Iurisconsultus omnino ei subueniendum esse. Cum hæres possit per tutorem compelli adire, & restituere hæreditatẽ, & hoc constituendum est ex similitudine iuris ciuilis. Si. n. hæres instituus esset infans, non dubiè vẽ posset ſ gerere pro hærede tutore authore, id est per ipsum solum tutorẽ. Item, & est hoc constituendum ex similitudine iuris honorarii, siue Prætorij. Nã ſ ageretur, vel quæritur de bo. pos. delata infanti, pœi posset per tutorẽ ei infanti. Sicut autẽ adiuuatur dictus infans circa aditionem, & restitutionem sibi faciẽdã vt dictũ est, ita, & mutus, qui nihil intelligere põt, adiuuat

per

3† Flo. non possent.

4† E. iſſũ

5† Fl. vel ẽt ambitiosè iuberet.

6† Fl. auctoritatẽ & hunc pñet locum cõis apud Rhetores de authoritate rerũ iudicatarum, de quo Cic. lib. 2. ad Herẽ. vbi de absolutis iudicialibus tractat. & in orat. pro Cluen. & Quint. lib. 5. ſ. in ora. in prin.

per procuratorem à fe conſtitutum, quem poteſt conſtituere nutu, vel etiam ſcribendo. vt ſup. de procu. l. mutus. Viu.

a *Tutore*, quod de tutore dicit ad ſeruum, & pupillũ refert, & facit inf. rẽ pupilli ſaluam fore. l. 2. & l. ſeruum. Acc.

b *Si quidem*] pro certè, vel pro quia.

c *Velente*] ſ. mutata ſcriptura, vel nutu, vt ſtatim dicet.

d *Aliquatenus*] i. leuius. Accurſius.

e *Vel interrogati*] vel pro ſaliem. & incipit reſpondere

f *Per nuncium*] ſcilicet poſſunt.

g *Suburnendum*] vt tutor cõpellat ſolus.

h *Gerere poſſe*] ſi eſt maior infante: ſi ãt minor. ſolus tutor acquirit hæreditatẽ, & bon. poſſ vt C. de iure deli b. l. potuit, & l. ſi infanti. §. 1. & §. fi. & inf. de bo. poſſ. l. ſi pupilli. & facit. C. eo l. pẽ. & ſup. eo. l. reſtituta. in fi. & l. ſequen.

¶ *Si finguli*] CASVS. Titius inſtituit ſibi hẽdem Seiũ: & rogauit eũ, ꝙ mihi reſtitueret hẽditatẽ ſuam Titii, & deceſſi. Titius. Poſtea ego fideicommiſſi. vendidi Sempronio ſingulas res hẽditarias. & Seius hæres tradidit eas iuſſu meo d. Sempronio emptori. Certè videtur eas tradidiſſe, & reſtituiſſe mihi fideicommiſſa. Idem erit, & ſi iuſſu meo tradantur per hæredem illi, cui ego fideicõmiſſa debuerim eas præſtare ex fideicommiſſo. vel ex alia cauſa. vel cui ego voluerim ire in creditum commodando fortè, vel locando ei, vel cui ego donare voluerim.

i *In creditum*] quia commodabam. vel locabam alij ego fideicommiſſa. & facit ſup. eod. l. reſtituta. §. ſed & ſi voluntate, & inf. de pig. act. l. ſolutum. §. ſoluta. & inf. de ſol. l. ſoluta. Ar. contra. ſup. de iu. do. l. ſi mulier. §. ex aſſe Accur.

Qui ita inſtituitur] CASVS. Inſtitui mihi hẽdem Titiũ in ſex vncijs hæreditatis meę pone, & rogaui eum, ꝙ reſtitueret Sempronio. Item inſtitui mihi hæredem Seium in alijs ſex vncijs ſub hac conditione, ſi dictus Titius coheres eius adiiſſet, & rogaui eundem Seium, vt ſuam partem hæreditatis reſtitueret d. Sempronio, vel etiam alij. & deceſſi. Certè dictus Seius poteſt vti lege falc. ſiue detrahere quartam Trebellianicam aduerſus eum, cui ipſe rogatus erat reſtituere ſi ipſe Seius adiuit ſuam partẽ hæreditatis ſponte, & non coactus, quamuis d. Titius eius coheres adiuiſſet ſuam partem coactus. Videbatur autem fore contrarium, quia d. Seius inſtituit ſub conditione, ſi Titius coheres eius adiiſſet. non poterat eſſe hæres, niſi Titius coheres eius adiiſſet. vt ſup. de cond. & demon. qui hæredi. §. fi. Sed coheres coactus adiuit: vñ vi. ꝙ eius vitio, & coactione fiat hẽs, & ſic nõ poſſit detrahere quartã. vt ar. inf. de acq. poſſ. l. Põponius. §. cum quis. Et certè ibi loquitur in ijs, qui ab alijs hãt cauſam, & acceſſionibus temporum vti volunt. Item & alio ratione videbatur fore contra, quia Titius coheres non videtur adiiſſe, cum ſit coactus. Sed contra eſt, quia coacta additio, eſt additio, vt hic, & inf. de bonis lib. l. penul. & ſup. quod met. cau. l. ſi mulier. §. ſi metu. Viuianus.

k *Lege Falcidia*, ſi Trebel contra ſuum fideicommiſſatiũ, cui rogatus erat, ſiue erat idem, cui erat rogatus reſtituere cohæres, ſiue alius.

l *Adiiſſet*] contra videbatur, quia hic non poterat eſſe, niſi alius adiiſſet, ſed alius non videtur adire, cum ſit coactus. Sed contra, ꝙ coacta voluntas eſt voluntas. * vt ſup. quod met. cau. l. ſi mulier. §. ſi metu. Accur.

¶ *Etiam abſentis*] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titium, & rogaui eum, ꝙ reſtitueret hæreditatem meam Seio abſenti, & deceſſi. Et Titius ſponte adiuit hæreditatem meã. Seius ãt fideicommiſſarius ꝙ erat abſens, fecit Sẽpronium ſuum procuratorem, vt peteret ſibi reſtitui hæreditatem recipienti noſe eiuſdẽ Seij. Nunqd dictus procurator poterit hoc deſiderare, ſiue petere corã Prętore, & dr ꝙ ſic. Veruntñ ſi non ſit euidens voluntas fideicommiſſarij abſentis, ſed ſit dubiũ, vtrũ mãdauerit, vel non, debet cauere hæredi dictus procurator, ꝙ fideicom. abſens hẽbit ratum, & hoc, qñ hæres adiuit ſponte, vt dictum eſt. Si ãt dicat hæres ſibi ſuſpectam eſſe hæreditatẽ, & ideo eã adire nolit, & incertum ſit, vtrum dictus fideicõmiſſa. mandauerit dicto procuratori, vt peteret adiri hæreditatem per hæredem, & ſibi reſtitui, dicendum eſt, vt hæres non ſit compellendus adire: quamuis caueatur eidem hæredi per illam, qui dicit ſe procuratorẽ fideicommiſſarij, ꝙ fideicommiſſarius habebit ratũ, & hoc pp fragilitatem cautionis prædictæ, quia per illam cautionẽ nihil fortè conſequetur hæres, quia non erat fortè ſoluẽdo ille, qui dicebat ſe eſſe procuratorem fideicommiſſarij abſentis. Et ſic magnũ periculum, ſiue captionẽ fortè ſubiret hæres, ſi fideicommiſſ. non hãret ratum, quia ola onera hæreditaria ſubiret idem hæres. Quod ſi ſponte adierit hæreditatem hæres, vt dictum eſt in primo reſpon. huius. §. nõ eſt magna caprio, ſiue periculũ hæredis reſtituere hæreditatem illi, qui dicebat ſe procuratorem fideicom. recepta ab eo cautione, ꝙ fideicom. habebit ratũ, cum non erat certum de mandato. imò dubium. & poſtea fideicom. non habeat ratum, quia pp cautionem illius, qui dicebat ſe procuratorem fideicommiſſarij, non remanerent onera hæreditaria apud hæredem, imò ideo quia idem hæres ſponte adiuit. Et ideo cogitur hæres reſtituere hæreditatem illi, qui dicebat ſe procuratorem fideicommiſſa. de rato cauenti, cui de eius mandato eſt dubium. Sed ſi appareat poſtea fideicommiſſa. non mandaſſe, actiones hereditariæ tranſibunt in fideicommiſſa. tempore, quo ratum habuit. Viuianus.

m *Etiam*] poteſt dici ſin Io. ꝙ in princ. ſponte adiuit ibi, Sed dicendum, &c. quando coactus, tertio redit ad primũ ibi, Quod ſi ſponte, &c. vel verius, in primo indiſtinctè, ſecundum Io. ibi, Sed dicendum &c. corrigit ſe in parte, & dic.

¶ Si pupillo [a] infanti reſtituere hæreditatẽ qs rogatus ſit: ſi ſpõte adierit, ẽt ſeruo eius, & ipſi pupillo tutore [b] authore reſtituetur hæreditas. Siquidem [b] in eo, qui [1] † fari non põt, non magis ea res impedietur, quam in muto pubere volente [c] ſibi reſtitui hæreditatem. Si aũt hæres recuſet adire hęreditatem, quemadmodum res expediri poſſit, difficile eſt, quia neq; tutore deſiderãte periculo pupilli adiri hęreditatem, Trebelliano Senatuſconſulto locus ſit futurus, neque pupillus ipſe id deſiderare poſſit, cum fari non poſſit. Quod aliquatenus [d] circa mutos expediri poteſt. Nam ſi auditus capaces ſunt, vel interrogati, [e] nutu poſſunt ſignificare, [2] † velle ſe periculo ſuo hæreditatẽ adiri: quo modo abſentes per nunciũ. [f] Sed & infanti non dubito omninò ſubueniendum: [g] idque ex ſimilitudine iuris ciuilis, vel Honorarij conſtituendũ eſt. Siue enim hæres inſtitutus eſſet, non dubiè pro hærede tutore authore gerere poſſe [h] videretur. 3 † Siue de bonorum poſſeſſione agitaretur, peti ei per tutorem poſſet. Ideoque & hæres compelli per tutorem poteſt adire, & reſtituere hæreditatem. Quo exemplo, & mutus, qui nihil intelligere poteſt, per curatorem adiuuatur.

Qui ad petitionem fideicommiſſarij alij res ſingulas reſtituit, hæreditatem reſtituere videtur. Bart.

¶ Si ſingulæ res ab hærede traditæ ſint iuſſu meo ei, cui eas vendideram, non dubitamus mihi intelligi factam reſtitutionem. Idem erit & ſi iuſſu meo tradantur, cui ego ex fideicommiſſo, aliave qua ex [4] † cauſa eas pręſtare debueram, [5] † vel in creditum [i] ire, vel donare volueram.

Aditio coacta implet conditionem. Bart.

Paulus. [6] †

LEX LXVI.

QVi ita inſtitutus eſt, ſi cohæres eius adiiſſet, vti poteſt lege Falcidia, [k] etſi cohęres eius coactus adiiſſet: [l] modò ſi ipſe non coactus adierit hæreditatem.

Hæres non cogitur adire ad petitionẽ procuratoris, de cuius mãdato dubitatur: ſi ſpõte adiuit, cogitur reſtituere. B.

¶ Etiam [m] abſentis procuratorem eſt, vt hæres non ſit compellendus adire: quamuis caueatur eidem hæredi per illam, qui dicit ſe procuratorẽ fideicommiſſarij, ꝙ fideicommiſſarius habebit ratũ, & hoc pp fragilitatem cautionis prædictæ, quia per illam cautionẽ nihil fortè conſequetur hæres, quia non erat fortè ſoluẽdo ille, qui dicebat ſe eſſe procuratorem fideicommiſſarij abſentis. Et ſic magnũ periculum, ſiue captionẽ fortè ſubiret hæres, ſi fideicommiſſ. non hãret ratum, quia ola onera hæreditaria ſubiret idem hæres. Quod ſi ſponte adierit hæreditatem hæres, vt dictum eſt in primo reſpon. huius. §. nõ eſt magna caprio, ſiue periculũ hæredis reſtituere hæreditatem illi, qui dicebat ſe procuratorem fideicom. recepta ab eo cautione, ꝙ fideicom. habebit ratũ, cum non erat certum de mandato. imò dubium. & poſtea fideicom. non habeat ratum, quia pp cautionem illius, qui dicebat ſe procuratorem fideicommiſſarij, non remanerent onera hæreditaria apud hæredem, imò ideo quia idem hæres ſponte adiuit. Et ideo cogitur hæres reſtituere hæreditatem illi, qui dicebat ſe procuratorem fideicommiſſa. de rato cauenti, cui de eius mandato eſt dubium. Sed ſi appareat poſtea fideicommiſſa. non mandaſſe, actiones hereditariæ tranſibunt in fideicommiſſa. tempore, quo ratum habuit. Viuianus.

---

* intell. huius l. vide p Hie. Burigell. in l. 1. nu. 27. ã ver. obl.

1 † Flor. ſi quidẽ vo quod.

2 † Fl. nutu poſſint ſignificare.

3 † Fl. vt ſ.

4 † Fl. dẽ eſt. ex.

5 † Fl. debuerim, & paulò poſt, voluerint.

6 † l. 2. deicommiſſ.

* id qũo intelligatur, ponit Staphil. ſ liter. gratitu. de var. mouacat. nu. 25.

& distinguit an nondum adijt, & nō cogitur à procuratore de cuius mandato dubitatur. etiam si caueat de rato, & redditur ratio. An non sponte adijt, & tunc cogitur restituere procuratori cauenti de rato. Accursius.

a *Procuratorem*] et verum, & hoc constet. Io. & est sīn eum speciale, vbi satisdat verus procurator sic inf. de no. operis fam. l. de pupillo, §. qui procuratorio. Sed tu dic. sīn H. cōtrad. & non satisdat. vbi certum est de mādato, vt ff. vt in poss. rg. l. si is à quo, §. pen. nec hoc hic dicit: sed magis contrarium. vt ibi dicit: Si non euidens. &c & in illa l. de pupillo, dubium erat de mandato licet esset verus procurator.

1 † Fl. et absentis procuratori si desiderasset

b *Hereditatem*] sponte aditam.

c *Si non euident*] ergo si est euidens, non satisdat. vt dicit. & fiet restitutio procuratori nomine domini & perinde habetur, ac si ipsi domino fiere. vt sup. e. l. quamuis. §. fi. & l. mulier. & l. quia ginde. Nō autem si esset in rē fam. quasi ipse procurator sit fideicommissarij. etiam si dominus velit ei denaze. vt sup. de iure dot. l. si mulier. §. ex asse. Sed vī non posse fieri procuratori. vt sup. de acq. hær. l. Paulus, quæ est contra. Solu. hæreditatis aditio fit solo animo. vt Inst. de hære. qua. & dif. §. fi. vnde cū mandato procuratori, vt adeat statim sum hæres, & sic nihil remanet faciendum per procuratorem. At hæc restitutio sicut & bon. poss. non fit sola voluntate, sed opus est facto. quod potest fieri per procuratorem. Itè oppo. C. per quas perso. acquir. l. 1. Sed hic speciale, quia procuratori quæri non potest, vt d. §. ex asse & facit sup. eo. l. apud. §. vltim. Actor.

3 † Flecpit.

d *Fragilitatem*] Hic no. duas rationes. Primam, quia periculū magnum subiret hæres. si fideicommissor. nō hēt ratē. alia onera hereditaria subiret. Secunda, singularitas cautionis, quia per eam nil fere conficeretur, quia non esset soluendo. vt hic & sup. eo. l. cogi. §. idē quæritur: sed qñ sponte adijt. & dicit non mandauit. scilicet dominus procuratori. Accursius.

4 † Fl. de est. &.

2 † Flot. mādauit.

e *Sed actiones*] loquitur cum sponte adijt. & dicit non mandauit. scilicet dominus procuratori. Accursius.

f *Ratum*] & facit sup. eo. l. restituta. §. sed & si voluntate. & sup. de neg. gest. l. ego.

¶ *Si damnum*] CASVS. Instituí mihi hæredē Titium. & rogaui eum, q restitueret hæreditatem meā Seio. & decessit. Postea Caius vulnerauit Stichum seruum hæreditarium. & ita actio l. Aquil. acquisita est d. Titio hæredi pro damno seruū hæreditarium. Postea dictus hæres restituit hereditatē meā d. Seio fideicomm. Nunquid dicta actio. l. Aquil. transiuit per dictam restitutionem ad dictum fideicommissarium? Et dicit, q non: hæc enim actiones transeunt ad fideicommissa quæ pendent ex bonis meis defuncti testatoris. trahunt originem ex eo, quod factum fuit in bonis meis defuncti me defuncto viuente tunc, & sic competierunt mihi actiones tē, vel spe. vt sup. eo. l. ita tamen. §. actiones. Viu.

5 Simile dicit gl. 1. in med. ī c. contra dilecto. extra. de of. deleg. Et facit gl. in c. ex transmissa. super verbo. si facienti. in fi. de rest. spol.

g *Transiit*] Sed nunquid his cedere teneatur quod vī. vt inf. eo. l. si hæres: sed H. dicit q̄ non. si decessem. quasi interim sp. cier liberatus est, secus si sit vulneratus tīn. vt ff. ad l. Aquil. l. huic scripturæ. Item si decessit post mortem. si hæres cedat. arg. sup. eo. l. ita tamen. §. 1. & l. mulier. §. sed. & fam. ff. de act. & ob. l. quæcunque.

h *Transeunt*] id est ita hunt originē ex eo quod factum fuit in bonis defuncti. eo. viuente, & sic competierunt ei re. vel spe. vt sup. eo. l. ita tamen. §. actiones.

¶ *Si legatus Romæ*] CASVS Titius instituit sibi hæredē Caium Bononiensem. & rogauit eum de restituenda hæreditate Seio: postea decessit d. Titius. Postea dictus Caius his fuit missus in legatione, siue ambasiata Romam. Seius autem fideicōmissa cōpulit eundē hīdē Romæ coràm Prætore. vt adiret hīditatē. & ipse adiuit eā. & restituit eā eidem Seio fideicommissario. Certè quamuis dictus hīs idemq; legatus non cogeret de iure pati Romæ actiones creditorū hīditariorum pp. priuilegium legationis, ñ Seius fideicom. cui est restituta hīditas per eundem hæredē cogeret pati dictas actiones Romæ. Videndū est ēt an & fideicōmissar. debeat conueniri ibi tīn, vbi de iure debuit cōueniri Titius

5 † li. §. fideicōm.

¶ Si legatus, Romæ cōpulsus adierit [i] hæreditatem, & restituerit: cogetur Romæ [k] actiones pati fideicommiss. quamuis hæres [l] non cogeretur. [m]

10

Fideicommissarius conuenitur, vbi habet domicilium, vel vbi est maior pars hæreditatis. Bart.

¶ An, vbi defunctus conuenisi debuit, & fideicōmissarius debeat, [n] videndum est: & 4 † si sua sponte hæres adijt, & restituit hæreditatem, an tribus locis fideicōmissarius defendi debeat, vbi defunctus, & vbi hæres, & vbi ipse domicilium habet. Oportet itaque ibi fideicommissarium conueniri, vbi vel domicilium habet, vel maior pars restitutæ hæreditatis habetur.

20

30

Qui cogit hæredē adire, cogitur actiones hereditarias pati. Itē, per additionem facta a suo, vel extraneo quis incidit in interdictū fraudatoriū. B. Valens. 5 †

40

LEX LXVII.

SI postulante me, suspectā hæreditatem ex decreto

50

desiderare [1] † posse restitui hæreditatē [b] ex hoc Senatusco. Iulianus scripsit: si tamen caueat de rato habendo, si non euidens [c] absentis voluntas sit. Sed dicendū est, vt hæres qui suspectam dicat hæreditatem, non sit compellendus adire, si incertum sit, animādauerit, quamuis ei caueatur propter fragilitatem [d] cautionis. Quòd si ipōte adierit hæreditatem, non magna captio est, sed actiones, [e] si nō mandauerit, [2] † transeunt eo tpe, quo ratum [f] habuerit.

Actiones, quæ non fuerunt in bonis tempore mortis defuncti, per Trebellianum non transeunt. Bart.

¶ Si damnum in seruo hæreditario datum sit: licet p seruū hæreditarium hæredi competere actio experit, [3] † non tamen transit [g] lex Aquilia actio ad fideicōmissarium. Hæ enim actiones transeunt, quæ ex bonis defuncti pendent. [h]

Exceptio cohærens personæ hæredis, non transit in fideicommissarium. Bart.

60

70

[i] *Adiuit*] ge legationis. qd fieri potuit. vt ff. eo. l. si legatus.

[k] *Cogetur Roma*] quia communis patria est. vt inf. ad muni. l. Roma.

[l] *Hæres*] idem quæ legatus.

[m] *Non cogeretur*] propter legationem. & est ratio. quia huiusmodi legati persone le beneficium est. vt sup. de iudi. l. sed & si restituatur. §. 1.

[n] *Debeat*] conueniri. & ibi ñ tenet ut. an verō in tribus locis? Rñ. ibi. Oportet itaq; & cogi in eo. b. l. vbi ipse habet domicilium. & vbi maior pars hæreditatis est. Sed tenet. & ibi vbi defunctus. vt sup. de iud. l. hæres absens. in prin. Itē & in aliis. l. vbi est reperta. Item & vbi testator voluit vel est verisimile eū voluisse. vt sup de iud. l. quod legatur. & l. sed & si susceperit. §. 1. & l. si fideicommissum. in prin.

Si postulante me] CASVS. Titius instituit te Seium hæredē. & rogauit te, vt mihi suam restitueres hæreditatem. & decessit d. Titius. Postea postulante me fideicommissa. suspectam hæreditatem ex decreto Prætoris adijsti. & postea egonolo eā mihi per te restitui, nec volo me bonis immiscere. Certè hoc ferī debet, qā Octaueno non incumbanier videbat. scilicet a Prætore perinde actiones hīditariorū creditorū. & legatariorū in me fideicōmissa. dentur. ac si hæreditatem

ditatem recepissem sponte. Nã accipere cogor ẽt inuitus, non autẽ potero conueniri interdicto fraudatorio à creditoribus tuis, qui es hæres. Quod est verius. ẽt si eo tẽpore quo creditorũ tuorũ hæredis fraudandorum consiliũ inieris, tu hæres expectasti adire, donec cogereris, vt nec in quarta Trebel. cõmodum eis afferres, cum esses non soluendo, quia citra periculũ meũ, qui sum fideicõ. interdicti fraudatorij hæreditatẽ suspectã adieris, siue adijsses, & mihi restitueres. Non enim potero conueniri à creditoribus tuis p̃dicto interdicto ad reuocandã à me dictã quartam. Et bene dico, q̃ nõ potero cõueniri, q̃a, & remoto fideicõmisso. i. si sẽlũmodo fuisses institutus, & nõ fuisses rogatus mihi restituere, liberũ tibi fuerat nolenti adire hæreditatẽ, creditores tuos tali commodo fraudare, quia nõ veritũ est nõ acquirere in fraudem creditorum, sed diminuere, & ego fideicom. vel turpiter faciam recipiendo à te eam hæreditatẽ, quam creditores nõ potuerunt cõpellere te, vt adires, remota hac mea postulatione. i. si nõ postulassẽ te hĩdem cogi adire. Sed, & si filius familiàs tuus hæres patri existẽs, rogatus sit à pre restituere mihi hr̃ditatẽ, & tanquã suspectã ex decreto Prætoris restituerit mihi, cum iniisset consiliũ creditorũ suorum fraudandorũ: vix. id est non erit locus interdicto fraudatorio cõ me fideicõ. ad reuocandum per creditores filij quartam Trebell. q̃ idem filius potuisset retinere, si sponte adijsset quo interdicto volebant agere dicti creditores filij contrã me. Et videbat̃ fore q̃ possent, magis q̃ in superiori casu, quia expectãdo filius vt cogatur adire, & coactus adeundo, & sic non retinendo quartam Trebellianicã de hereditate patris, vt̃ diminuere de bonis suis in fraudẽ creditorũ suorũ, cum bona patris sint sua quodammodo. vt ĩ. de lib. & posthu. l. in suis. sed nõ est verũ, quod sit locus interdicto fraudatorio cõtra me, quia bona patris non sunt adeo filij. Video enim, q̃ si bona patris vẽdantur à creditoribus paternis, qui impetrauerũt separationẽ forte bonorũ paternorũ à bonis filij hæredis, quod quidem facere potuerunt. vt ĩ. de separa. l. 1. in princ. nihil proprij creditores eius filij ex ea hæreditate ferre possunt. n. l. forte debeant audiri proprij creditores filij. si postulẽt. vt dimissis patris eius, s. creditoribus. id est satisfacto ei, bona patris relidua putarẽ vẽdere sibi. id est creditoribus filij.

¶ *Si donationis causa.*] Instituì mihi hr̃dem Titium, & rogaui eũ, q̃ restitueret hr̃ditatẽ meã Seio, qui Scius nõ poterat capere solidã hæreditatem siue integram, & decessit. dictus autem Titius hæres meus volens donationẽ facere d. Seio nõ capaci, dixit sibi esse suspectã hæreditatẽ meã, vnde coactus fuit eã adire, & eã restituit integram d. Seio fideicom. Certè auferetur erdẽ Seio id, quod ex ea hr̃ditate capere non potest. Idem est dicendũ ẽt si citra consilium donandi d. Seio fideicõ. nõ capaci, dictus hr̃s meus fiduciarius. i. cuius fideicõmisso vt restitueret Seio nõ capaci, fecerit id quod dictũ est. i. dixerit suspectã hæreditatẽ, & coactus totam restituerei d. Scio. Nam auferretur d. Scio id quod capere non potest. & applicabitur fisco, vt sup. de ijs, quib. vt indi. l. in fraudem. §. 1. in fi. Viui.

a *Adieris*] tu hæres. Accurs.

b *Fieri debet*] adiũgas, vt à Prætore, &c. quod est in medio interpositio est.

fraudatorio interdicto locus erit: quia, bonis patris eius vẽditis, [r] nihil proprij [s]† creditores eius [s] ex ea hæreditate ferre potuerint: nisi forte proprij creditores filij audiri debeant, si postulent, vt dimissis [t] patris, eius bona [u] vẽdere sibi permittatur.

Non potest per hæredẽ restitui fideicommissario plus, quam possit à defuncto capere. Bart.

¶ Si donationis [x] causa, suspectam hæreditatem sibi hęres diverit, & ei restituerit, [y] qui solidum capere non potest: [6]† auferetur [z] ei, quod capere non potest. Idem dicendum est, & si citra consilium donandi fiduciarius hæres [a] id fecerit. [b]

Fideicõmissum vniuersale valet hæreditate existente non soluendo: secus in fideicommisso singulari. Bart.

Idem. [7]†

LEX LXVIII.

SI hr̃s ab eo, qui cum moreretur soluẽdo non fuit, & coactus totam restituerei d. Scio. Nam auferretur d. Scio id quod capere non potest. & applicabitur fisco, vt sup. de ijs, quib. vt indi. l. in fraudem. §. 1. in fi. Viui.

a *Adieris*] tu hæres. Accurs.

b *Fieri debet*] adiũgas, vt à Prætore, &c. quod est in medio interpositio est.

c *Recepissem*] nam, & accipere cogor. & si decederẽ ante his meus cogit recipere, & si nõ habeo hr̃dẽ fit vẽdõ à creditoribus hr̃ditarijs nolenti, ac si adijssẽ ante ꝙ decederem, vt sup. eo. l. postulãte. in prin. & l. pud. s. fin. & l. fi. e. à quo. i. pri. & de separa. l. 1. §. si quis suspectam. Itẽ no. q̃ Prætor dat actionem alicui. & in al. quẽ, ac si esset adita licet non sit. sic ĩ. eo. l. facta. §. quod si conditio.

d *Iustius*] aliàs, vetius. & aliàs. iustius.

e *Eo tempore*] i. casu.

f *Fraudandum*] hæredum.

g *Interit*] tu hæres, nam in fraudẽ tuorum creditorum recusabas adire, vt nec in quarta cõmodum eis afferres, cum nõ sit solendo.

h *Si*] aliàs. sic, aliàs si. id est, quia.

i *Citra*] alias. citra, alias. intra. pro citra, ff. C. de posthu. hæred. instit. l. fi.

k *Periculum*] scilicet meum, quia conueniri ex hoc nõ potero. Et de hoc interdicto fit mẽtio ĩ. de solut. l. pupilli debitor. & in arbore actionum dñi Io. & dabatur ẽt ad reuocandũ alienata in fraudem creditorum: loco cuius est hodie illud edictum, quæ in fraudem creditorum, quod inducit Paulianam. & in actũ. Vel dic, quod de hoc hic fit mentio, scilicet quæ in fraud. credit. Hoc quidem non est timendum, quia non habet locum, cum quis nõ acquirit, sed cum diminuit. vt ĩ. proxi. respon.

l *Adijsses*] alias adibis. & alias adijsses, s. tu hæres.

m *Fraudare*] i. quia non est vetitum non acquirere, sed diminuere. vt ĩ. quæ in fraud. cred. l. qui autem. in prin. Acc.

n *Mea.*] i. si non postulassem te cogi adire.

o *Suorum.*] s. filij.

p *Iniisset.*] s. filius.

q *Vix.*] i. non. vt in superiori casu. nisi in casu quem subijcit. sic ĩ. ad Vell. ia l. tutor. in prin.

r *Venirent.*] à creditoribus paternis, qui impetrauerunt separationem bonorum paternorum à bonis hæredis, quod facere potuerunt. vt ĩ. de separat. l. 1. in princ.

s *Creditores eius.*] s. filij.

t *Dimissis.*] s. creditoribus. Accursius.

u *Bona.*] s. residua. & facit ĩ. l. proxi. in princ.

x *Si donationis causa.*] quia volebat hæres totam restituere fideicommissi, dicet fideicommissi, partem tantum capere posse, si. & ĩ. eo. l. 1. § inde Natalius. Accur.

y *Et restituerit.*] s. totam.

z *Auferetur.*] à fideicommissario, tanquam ab indigno, & fisco applicatum. vt ĩ. de iure fisci. l. auferetur. s. 1

a *Fiduciarius hæres.*] cuius fidei testator commisit. vt Inst. de fideicom. hæred. in prin.

b *Id fecerit.*] i. dixerit suspectã. & totum restituit coactus. Nam sibi auferetur. & tunc applicatur fisco. vt sup. Accur.

S. hæres

[1]† Fl. deest. vt.

[2]† Fl. et eo tẽpore quo credi. fraud. cõsi. inieris, citra p̃ interd. fraud. hær. susp. adibis. & restitues.

[3]† Ita ẽt Dua. al. volenti.

[4]† Fl. deest. hac.

[5]† Fl. ꝑ ptium.

[6]† Fl. ꝑ fit auferetur.

[7]† lib. 4. fideicom.

[8]Sic aliud est acquirere, quã nõ amittere: vide in Specu. tit. de vsu. in vlt. col. versi. Sed pone ꝙ aliqua communitas.

Si hæres ab eo.] CASVS. Titius nõ ſoluẽdo creditoribus ſuis exiſtẽs inſtituit ſibi hẽdem Seium, & rogauit eũ, ꝙ reſtitueret hẽditatem ſuam Titio, & Sempronio, & deceſſit Titius. Nunc Seius ab eo inſtitutus dicit eſſe ſibi ſuſpectã hẽditatẽ: quæro, nunquid poſſit cogi adire, & reſtituere eã Sempronio fideicõmiſſario hoc poſtulantiũ? Et videbatur forte quibuſdam ꝙ non: quia fideicõmiſſarius nullũ inde lucrũ eſt habiturus, imo damnũ, nec de facili qs hoc deſiderare ſolet, arg. ſup. ad l. Falcid. 3. in prin. & leges adaptãtur ad ea, quæ frequentius accidunt, vt ſup. de leg. & Senatuſc. 6. l. nam ad ea. dicitur tamen hic, quod benè poteſt cogi adire, & reſtituere ad poſtulationem fideicõmiſſarij. Sed & ſi ſua ſponte adierit, reſtituturus eſt eãdẽ hæreditatem fideicommiſſario deſiderãti: ſecus autem eſſet, ſi d. Sempronio nõ reliquiſſet teſtõr vniuerſale fideicom. ſed reliquiſſet ei fideicõm. ſpeciale, vel etiam legatum, quia illa non tenetur ei ſoluere hæres. Eo. n. caſu fungũtur vice hæredis ſuperiores legatarij, cũ cui. i. alicui eorũ legatariorũ relictũ eſt fideicom. ſ. vniuerſale. & non aliàs.

¶ *Si totam.*] Titius inſtituit te Seiũ hæredẽ, & rogauit te, vt totam hæreditatem ſuam reſtitueres Caio, & deceſſit. Tu autem hæres ſponte adiiſti hereditatem eius, & reſtituiſti eam dicto Caio ſine deductione quartæ partis. Certè difficile quidem credideris hoc feciſſe magis per ignorãtiam, quam cauſã explendi fideicom. Sed ſi probaueris per errorem facti te quartam non retinuiſſe poteris eam recuperare. Vivianus.

a *Hoc ſecundum.*] quod raro fiũ eſt non tollendum eſt. ſ. ad l. Falc. l. 3. in princ.

b *Reſtituturus eſt.*] ſ. hæres fideicommiſſario deſiderãti.

c *Si legatum eſſet.*] ſ. ſimpliciter, quo caſu non valet, vt ſ. eo. l. 1. §. is qui. ibi, Neminem &c. & ſ. de dona. cau. mor. l. & ſi debitor. & ad leg. Falc. l. in ratione, §. quod vulgo. ſic ergo patificatur ſingulare fideicom. legato, etiam hoc iure, vt hic, & ſ. de lega. 1. l. 1.

d *Caſu.*] ſup. proxi.

e *Legatarij.*] ſ. vice.

f *Superiore.*] ſ. in generali fideicom. vice &c. vt Inſtit. de fideicom. hære. §. reſtituta. Et hereditas eſt etiam ſi non eſt ſoluendo, vt ſ. ad leg. Falc. l. 3. in prin. Accur.

g *Rogatus.*] tu hæres.

h *Per errorem.*] ſcilicet facti, non iuris, vt C. ad leg. Falcidiam, l. error. Item non præſumi ſcientiam, ſic C. de præſcript. lon. temp. l. empt. & l. ſuper. & ſup. de Publ. l. quæcunque. §. fina. Argum. contra ſup. de proba. l. verius. & C. qui mili. non poſſ. l. ſuper ſeruis. Et eſt hic ratio, quia nemo præſumitur iactare pecuniam, vt ſup. de proba. l. cum de Indebito. §. ſi vero. ab initio. & facit ſup. eo. l. qui toram. & l. hæres cum. & l. patronus. & l. poſtuiante. §. ſi. & de donat. inter virum. & vxorem. l. ſi ſponſus. §. ſi quis rogatus.

D Accurſius.

Euictione.] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titiũ, rogatus hæreditatẽ reſtituere, ſuſpectam ſibi dicat, † du biũ nõ eſt, qn hodie coactus ex Trebelliano Senatuſconſulto reſtituere poſſit. Sed & ſi ſua ſpõte adierit, ex eodem Senatuſconſulto reſtituturus eſt: quis quũ ſumma, aut certũ corpus ꝑ fideicõmiſſum ab eo, q ſoluẽdo nõ fuit, datum eſt, perinde nõ debeatur, atq; ſi legatũ eſſet. Eo enim caſu, legatarij, ſuperiore, hæredis vice fungi eum, cui fideicommiſſum relictum eſt.

1 † Fl. dicti.

Qui in reſtituendo quartã non detrahit, nõ præſumitur erraſſe, niſi probetur. Bart.

¶ Si totã hẽditatẽ rogatus reſtituere, ſpõte adieris, & ſine deductione quartæ partis reſtitueris; difficilè quidẽ crederis pignorãtiã magis, non explendi fideicõmiſſi cã, hoc feciſſe. Sed ſi probaueris per errorẽ te quartam non retinuiſſe, recuperare eã poteris.

Hæres inſtitutus non cauet de euictione: ſed ſibi cauetur a fideicommiſſario. Bar.

Neratius.

LEX LXIX.

De euictione prædiorum, vel mancipiorũ, vel cæterarũ rerum, cauere hæres, cum reſtituit hẽditatem, non debet: quinimo in contrarium caueri hæredi oportet, ſi quid ex his euictũ eſſet, quæ ab ipſo hærede væniſſent.

In eum, qui habet directas non tranſeunt vtiles. Bar.

Pompon. lib. 2. fideic.

LEX LXX.

SI hæres inſtitutus, Titio rogatus fuerit reſtituere hæreditatẽ, & rurſus Titius hæredi poſtrẽs: ſufficiũt directæ actiones hæredi.

Pro damno dato ab hærede ante reſtitutionem, tenetur hæres actione ex teſtamento: poſt reſtitutionem, actione l. Aquilia. Bart.

¶ Si hæres ante, quàm fideicommiſſariã 3 † hæreditatem reſtitueret, alienauerit quid ex hæreditate, aut ſeruũ hæreditarium manumiſerit, aut ruperit quid, vel fregerit, vel vſſerit, 4 † non competit in eum vlla ciuilis actio, reſtitutionis quæ remanſerunt apud eum, cùm reſtituit hæreditatem fideicommiſſario.

2 † Flor. Mærian. li. 8. fideicõmiſſo.

3 † Flor. fideicommiſſum, quas fideicommiſſario.

4 † Ipſe fit.

¶ *Si hæres.*] Inſtituit mihi hæredem Titium, & rogauit eũ, quod reſtitueret hẽditatem meã Seio, & deceſſi. & Titius ante, quàm reſtitueret hæreditatem d. Seio, alienauit aliquid ex hæreditate, aut manumiſit ſeruum hæreditarium, aut rupit aliquid vel fregit, vel iuſſit, fiue combuſſit & poſtea reſtituit hæreditatem. Certè non competit in eum hæredem actio legis Aquiliæ, vel alia ciuilis, ſed potest fideicommiſſ. perſequi ab eo illud, quod perijt, ex cauſa fideicommiſſi. ſi vero ante reſtitutionem hæreditatis amiſerit hæres aliquid de prædictis, potest fideicommiſſarius agere contra eum actione legis Aquiliæ.

¶ *Si temporalis.*] Titius inſtituit ſibi hæredem Seium, qui Titius habebat actionem temporalem, puta, redhibitoriam contra Caiũ, & deceſſit d. Titius. Certè tempus quo hæres potuit expetiri ante, quàm reſtitueret hæreditatem Scio, imputabitur ei Scio, cui reſtituta fuerit hæreditas. Credo tamen quod Seius recuperabit ab hærede, ſi idem hæres fuerit negligens, & completa fuit præſcriptio ante reſtitutionem, vt ſ. eo. l. mulier. §. ſed enim. in fi. Viuia.

a *Hoc ſecundum.*] quod raro fiũ eſt non tollendum eſt. ſ. ad l. Falc. l. 3. in princ.

b *Reſtituturus eſt.*] ſ. hæres fideicommiſſario deſiderãti.

c *Si legatum eſſet.*] ſ. ſimpliciter, quo caſu non valet, vt ſ. eo. l. 1. §. is qui. ibi, Neminem &c. & ſ. de dona. cau. mor. l. & ſi debitor. & ad leg. Falc. l. in ratione, §. quod vulgo. ſic ergo patificatur ſingulare fideicom. legato, etiam hoc iure, vt hic, & ſ. de lega. 1. l. 1.

d *Caſu.*] ſup. proxi.

e *Legatarij.*] ſ. vice.

f *Superiore.*] ſ. in generali fideicom. vice &c. vt Inſtit. de fideicom. hære. §. reſtituta. Et hereditas eſt etiam ſi non eſt ſoluendo, vt ſ. ad leg. Falc. l. 3. in prin. Accur.

g *Rogatus.*] tu hæres.

h *Per errorem.*] ſcilicet facti, non iuris, vt C. ad leg. Falcidiam, l. error. Item non præſumi ſcientiam, ſic C. de præſcript. lon. temp. l. empt. & l. ſuper. & ſup. de Publ. l. quæcunque. §. fina. Argum. contra ſup. de proba. l. verius. & C. qui mili. non poſſ. l. ſuper ſeruis. Et eſt hic ratio, quia nemo præſumitur iactare pecuniam, vt ſup. de proba. l. cum de Indebito. §. ſi vero. ab initio. & facit ſup. eo. l. qui toram. & l. hæres cum. & l. patronus. & l. poſtuiante. §. ſi. & de donat. inter virum. & vxorem. l. ſi ſponſus. §. ſi quis rogatus.

D Accurſius.

Euictione.] CASVS. Inſtitui mihi hæredem Titiũ, rogatus hæreditatẽ reſtituere, ſuſpectam ſibi dicat, † du biũ nõ eſt, qn hodie coactus ex Trebelliano Senatuſconſulto reſtituere poſſit. Sed & ſi ſua ſpõte adierit, ex eodem Senatuſconſulto reſtituturus eſt: quis quũ ſumma, aut certũ corpus ꝑ fideicõmiſſum ab eo, q ſoluẽdo nõ fuit, datum eſt, perinde nõ debeatur, atq; ſi legatũ eſſet. Eo enim caſu, legatarij, ſuperiore, hæredis vice fungi eum, cui fideicommiſſum relictum eſt.

1 † Fl. dicti.

Qui in reſtituendo quartã non detrahit, nõ præſumitur erraſſe, niſi probetur. Bart.

¶ Si totã hẽditatẽ rogatus reſtituere, ſpõte adieris, & ſine deductione quartæ partis reſtitueris; difficilè quidẽ crederis pignorãtiã magis, non explendi fideicõmiſſi cã, hoc feciſſe. Sed ſi probaueris per errorẽ te quartam non retinuiſſe, recuperare eã poteris.

Hæres inſtitutus non cauet de euictione: ſed ſibi cauetur a fideicommiſſario. Bar.

Neratius.

LEX LXIX.

De euictione prædiorum, vel mancipiorũ, vel cæterarũ rerum, cauere hæres, cum reſtituit hẽditatem, non debet: quinimo in contrarium caueri hæredi oportet, ſi quid ex his euictũ eſſet, quæ ab ipſo hærede væniſſent.

In eum, qui habet directas non tranſeunt vtiles. Bar.

Pompon. lib. 2. fideic.

LEX LXX.

SI hæres inſtitutus, Titio rogatus fuerit reſtituere hæreditatẽ, & rurſus Titius hæredi poſtrẽs: ſufficiũt directæ actiones hæredi.

Pro damno dato ab hærede ante reſtitutionem, tenetur hæres actione ex teſtamento: poſt reſtitutionem, actione l. Aquilia. Bart.

¶ Si hæres ante, quàm fideicommiſſariã 3 † hæreditatem reſtitueret, alienauerit quid ex hæreditate, aut ſeruũ hæreditarium manumiſerit, aut ruperit quid, vel fregerit, vel vſſerit, 4 † non competit in eum vlla ciuilis actio, reſtitutionis quæ remanſerunt apud eum, cùm reſtituit hæreditatem fideicommiſſario.

2 † Flor. Mærian. li. 8. fideicõmiſſo.

3 † Flor. fideicommiſſum, quas fideicommiſſario.

4 † Ipſe fit.

¶ *Si hæres.*] Inſtituit mihi hæredem Titium, & rogauit eũ, quod reſtitueret hẽditatem meã Seio, & deceſſi. & Titius ante, quàm reſtitueret hæreditatem d. Seio, alienauit aliquid ex hæreditate, aut manumiſit ſeruum hæreditarium, aut rupit aliquid vel fregit, vel iuſſit, ſiue combuſſit & poſtea reſtituit hæreditatem. Certè non competit in eum hæredem actio legis Aquiliæ, vel alia ciuilis, ſed potest fideicommiſſ. perſequi ab eo illud, quod perijt, ex cauſa fideicommiſſi. ſi vero ante reſtitutionem hæreditatis amiſerit hæres aliquid de prædictis, potest fideicommiſſarius agere contra eum actione legis Aquiliæ.

¶ *Si temporalis.*] Titius inſtituit ſibi hæredem Seium, qui Titius habebat actionem temporalem, puta, redhibitoriam contra Caiũ, & deceſſit d. Titius. Certè tempus quo hæres potuit expetiri ante, quàm reſtitueret hæreditatem Scio, imputabitur ei Scio, cui reſtituta fuerit hæreditas. Credo tamen quod Seius recuperabit ab hærede, ſi idem hæres fuerit negligens, & completa fuit præſcriptio ante reſtitutionem, vt ſ. eo. l. mulier. §. ſed enim. in fi. Viuia.

l *Reſtituere.*] ſ. pure. Accur.

m *Poſt tempus.*] ſ. aliquod rogatus ſit reſtituere.

n *Directæ.*] quæ remãſerant cum exceptione tamen, vt ſ. eo. l. 1. §. quanquam. q. d. non eſt opus reſtitutione. Sed an ipſo iure redeat vtilis, & ſic ipſo iure tollatur exceptio? qũ ita videtur, vt & alias ſine reſtitutione tranſeunt vtiles, vt C. eod. l. pen. §. finaliter. ò competat replicatio? primum verius videtur: & facit ſ. de ſol. l. Stichum. §. aliquando. quandoque agitur ſola directa, vt C. de noua. l. 3.

o *Actiones.*] Aquil. vel alia.

Depo-

a *Deperierit*] petiit ergo alienata.
b *Persequendum*] vt sup. eod. l. Marcellus. §. res quæ. & l. mulier. §. sed enim. H.
c *Si verò*] Similis distin. ff. ad l. Aquil. l. huic scripturæ. & ff. de dolo. l. & eleganter. §. item si seruum. & ff. de petit. hær. l. si à domino. §. si possessor. H.
d *Potuit*] quia erat actio puta: aliàs non potuisset, vt supra, si certum petat. l. certi condictio. circa princi. Accur.
e *Ei*] facit infra pro empt. l. 2. §. si defunctus. Sed quid, si tũc fuit completa præscriptio ante restitutionem? Respond. si fuit negligens, tenetur, vt sup. eod. l. mulier. §. sed enim. in fine.

Videbis Bar. & qd negligẽtia hĩdis eligẽdo legatariũ vide p B. in l. cũ qdã 2. sup. ff. lega. 2.

Mœuius qui] CASVS. Instituit mihi hæredẽ Titium, & rogauit eum, quòd restitueret hæreditatẽ meã Seio, & decessi. Titius aũt petijt tempus ad deliberandũ, vtrum expediret sibi adire hæreditatem meam, vel non: & habuit tẽpus. Certè etiã dum deliberaret, põt Seius fideicommissarius facere eum cogi adire hæreditatem: sed non tenetur Titius prædictus statim restituere hæreditatem eidem Seio, sed expectari debet, donec compleatur tempus deliberationis: & tunc si comperierit Titius expedire sibi hæreditatem, sentiet commodum testamẽti circa detractionem quartæ Trebellianicæ, ac si sponte adijsset hæreditatẽ. Si verò è cõtrario crediderit Titius onerosam hereditatẽ, ea restituta Seio fideicõ. nulla retenta quarta, exoneretur Titius actionib. hæreditarijs. Et qđ dixi in Titio, habet locũ in omnib. qui de hæreditate deliberant. Vi.

1† Li. 10 fideicõmi.

2† Fl. adiri.

3† Aliàs, licet.

f *Eo*] s. fideicommissario.
g *Adire*] sed non statim, sed post tempus deliberationis, vt inf. eod. l. sed, & si. §. planè. H. Sed certè hic dicit contra, & ibi non fuit coactus statim.
h *Commodum*] in retentione quartæ: & facit C. de inoffic. test. l. scimus. §. fi.

Hæres præcepto] CASVS. Caius instituit sibi hĩdẽ Titium, & rogauit eũ, qꝫ restitueret hĩditatẽ suã Seio, præcepto sibi hĩdi fundo Titiano, & decessit: nũc reperit qꝫ dictus fundus erat alienus, & non Caij testõris. Certè hoc casu Aristo aiebat videndũ esse, virũ Caius testator voluit eum fundũ oĩno esse penes hĩdem: an ita demum voluit esse penes hĩdẽ, si ipsius Caij testatoris est fundus. Sed aiebat dicendum Aristo sibi Aristoni superius placere, i. sibi placere illud, qđ dictum est ff. in primo mẽbro suæ distinctionis. s. qꝫ oĩno fundũ habeat hæres: & ideo æstimatio huius fundi retinenda est per hæredẽ, cũ restituit hæreditatem fideic. s. si ante restitutionẽ hæreditatis est euictus dictus fundus hæredi. Vi.

i *Fundi*] certo, aliàs nulla est deductio, vt inf. de verb. obli. l. ita stipulatus.
k *Sed sibi superius*] s. quod omnino fundum, vel æstimationem habeat hæres, vt sup. eo. l. 1. §. si hæres.
l *Retinenda*] aliàs, remituẽda, vbi añ restitutionẽ ẽ euictus: aliàs, restituenda, si post restiõnẽ euincatur: & de hoc ẽt cauet, vt ff. eo. l. cum hereditas ex fideic. & ff. de euictione. Sed cõtra huic l. ff. de leg. 2. l. cum pf. §. euictis. Sol. hic hĩ loco quæræ, saltem pro tota onerosæ, vt C. eod. l. 1. ibi est simpliciter legatum sine onere. Et eodem modo solue aliud cõtrariũ, C. de leg. l. cum alienũ, vbi distinguitur, sciam, vel non. Accur.

5† Aliena tue.

Si hæres] CASVS. Institui mihi hæredem Titium, & rogaui eum, vt restitueret hĩditatẽ meam Seio: & decessi: Postea d. Titius hæres mutuauit pecuniã hĩditariam Caio, & accepit pignora in eam cãm: & postea restituit hĩditatẽ d. Seio fideic. Certè non cõpetunt dicto fideicõ. actiones aduersus ipsa pignora. Sed quid, si ego defunctus mutuaui dictam pecuniam Caio, & nõ accepi ab eo pignus: sed dictus meus hĩs accepit propter hoc pignus. Certè idẽ erit, s. vt non competant dicto fideic. actiones aduersus dicta pignora: verũ ipsi hẽt fideic. prædictus ex fideicõmisso actionem aduersus hæredem, vt ei cedat hæres actionem, pro commodo dicti pignoris.

6† F. vtrũ omnino.

7† Ll. 13. ff. deicõm. ipso. al. Põponius.

Cum ex Trebelliano] Prædium meum Titianum debebat seruitutẽ prædio suo Seiano: ego antè restitui te hĩdem, & rogaui te, qꝫ restitueres hæreditatẽ meam Seio, & tu adiuisti hæreditatẽ meã, & ipsa aditione fuit confusa seruitus, quã prædiũ meũ dẽbat tuo: Certè cũ restituis hĩditatẽ meã fideic. Seio potes ab eo petere, vt reimponat seruitus prædio meo, sicut erat ante, quã adires hæreditatẽ meã: & ita nihilominus amõ valebit seruitus prædicta, quãuis hĩditatẽ meã adieris. Idẽ est contra, si tuum prædiũ debebat seruitutẽ meo. Viu.

9† Fl. accepit.

Pignora] nec aduersus debitorẽ psonales; nec cedendæ sunt. ff. ex fideic. tenet fideicõmissarius, vt ff. eo. l. si hĩs. §. 1. & hoc cũ mutuauit hĩs suo noĩe, aliud si noĩe hĩditario, vel is negotiũ hæreditariũ gerere, qa tunc personalis, & hypothe. transit per restitutionem, cum sint hæreditariæ, vt C. p quas perso. no. acqui. l. f. & sup. de petit. hær. l. item venium. §. 1.

10† Fl. admitteret ex fideicõmisso. ta.

Ipse admitteretur] s. fideic. sine speciali cessione, vt subiicit. Sed contra, infra de fideiussor. l. hæres à debitore. in princi. vbi dicit obligationem fideiussoris accepti transire. Sol. verum est facta cessione, non ipso iure, vt hic dicit. Alij dicit. transit vtilis, vt ibi: nõ directa, vt hic. Alij qꝫ aliud in fideiussore, qui plus sequitur personalẽ, vt ibi: quam pignus, quod patet, qa quandoque remanet pignus principali sublata, vt C. de lui. pign. l. intelligere, quod in fideiussore nõ inuenit,

tuta postea hĩditate ex Trebelliano Senatusconsulto, sed ex fideicõmissi causa erit hoc, quod deperierit, [a] persequendum. [b] Si verò [c] post restitutam hæreditatem horũ quid admiserit hæres, dicendũ est, lege Aquilia cum eo agi posse, si seruum fortè hæreditarium, aut vulnerauerit, aut occiderit.

Negligentia hæredis nocet fideicommissario. Bart.

¶ Si temporalis [d] actio in hæreditate relicta fuerit, tẽpus, quo hęres expediri ante restitutam hæreditatem potuit, [d] imputabitur ei, [e] cui restituta fuerit.

Hæres non obstante tempore ad deliberandum, cogitur statim adire: sed ex effectu deliberationis apparebit, an possit deducere quartam. Bart.

Mætianus. [1] †

LEX LXXI.

OMnes, qui de hęreditate deliberant, desiderante eo, [f] qꝫ suo periculo velit adire [2]† hæreditatẽ, cogũtur adire, [g] sed [3]† nõ statim restituere: sed vt completo tempore deliberationis, si expedire sibi cõpererint hęreditatẽ, sentiant cõmodum [h] testamenti eo iure, quo si sponte adijssent. Sin verò contra, onerosam crediderint, restituta ea, exonerentur actionibus hæreditarijs.

Si hæredi restituenti fundus retentus euincatur, actio ei de euictione datur. Bar.

Pomponius. [4] †

LEX LXXII.

HAeres præcepto fundo i rogatus fuerat hĩditatẽ restituere: fundus [5] † alienus erat. Aristo aiebat videndum, vtrumne oĩno [6]† penes hęredẽ fundum esse voluerit testator, an ita demũ, si ipsius est. Sed sibi superius [k] placere: ideoque æstimatio eius retinenda [l] est.

Actiones, quæ competũt hæredi ex sua prouisione, non transferũtur factâ restitutione per Trebellianum: sed nouâ cessione opus est. Bart.

Mætianus. [7] †

LEX LXXIII.

SI hæres pecuniã hæreditariam crediderit, & in eam causã pignora acceperit, actiones non cõpetunt ei, cui restituta fuerit hæreditas, aduersus ipsa pignora. [m] Sed aliqua dubitatio remanebit, si in eum contractum qui à [8] † defuncto fuerit ĩterpositus, hæres ante, quam restitueret hæreditatem, pignus acceperit. [9]† Sed nec sic qđ ipse admittet: [n] [10]† ex fideicõmisso

8† Fl. qui ex.

9† Fl. accepit.

10† Fl. admitteret ex fideicõmisso. ta.

Vel ideo secus in pignore, quia aliquā vtilitatem hæret pōt habere, puta retentionē pro debito chirographario, vel fructus ex pacto, quos restituere nō tenet, cū ex sua astutia habeat. vt sup. ad l. Falc. l. 3. in prin. quod in fideiussore nō est. Vel ideo est, quia obligatio fideiussoris pendet ex bonis defuncti. Nam id ab eis petitur, quod debuerat reus defunctus, at pignora nec fuerant defuncto debita: nec etiā propriè possunt dici aliquid debere, quia tñ sunt accidentia, sit cessio. vt subijcit. Item contra. ff. de consti. pecu. l. si post. Solu. ibi per cessionem decernit, non ipso iure, & sic intellige. sup. de hær. ven. l. 2. §. non solum. & l. emptori nominis. ff. fieri per cessionem. & inf. de cōtra tabu. l. cum emancipatus in princi. Item contra. sup. de pac. l. si tibi. 6. cum possessor. vbi non proficit, quod fecerat hæres: sed dic, ibi malè putant: vel non prodest nisi facta cessione, vt hic dicit: vel verius, ibi nō erat verus hæres, qui pacisc̄batur, hic fic. Et eodē modo respon. ff. de tranſac. l. Imperator. & fi. a *Habes* ff. fideicommissarius.

1 ¶ li. 2. De exctotū.

2 † F. fecit

3 † F. *Sic habet.* id est. Demādo tibi ne pri⁹ testū facias q̄ liberos habeas: Hæc enim é verba horum verborū interpretatio, nō q̄ hic ex vel patris li[illegible] ê. Cuiac.

b *Valeat*] extinctæ quidē sunt additione hērditatis, & in restōne hērditatis dēnt iterū imponi. vt ff. de seruit. l. Papinianus. & de ser. verba prædi. l. si quis ædes. in prin. & de fun. do l. si maritus. tñ. & §. 2. de leg. 2. l. si seruus Titij. & de acqui. hær. l. eum. qui §. fi.

QVi filium] CASVS. Titius habebat filium Scium. & filiam Sēptoniam. & instituit eos sib. hæredes. & ita cadit in testō suo de dicta sua filia. Mando tibi filiæ meæ, vt non faciat testū de ijs, quæ tibi reliqui. Certè petinde habendā est ea scriptura testamenti, ac si rogasset eam restituere partē hērditatis, in qua erat instituta, dicto suo fratri.

c *Sabini Antonius*, Sabinus Antoninus fecit testū. & exhæredauit Antoninum filium suū impuberē. & Honoratā filiam suam. & Iuliam Valerianam matrem prædictorū in stituit hæredē. & ab ea Iulia Valeriana reliquit dictæ Honoratæ suæ filiæ trecēta. & quatdā alias res. & voluit restituere prædictam Iuliā Valerianā dicto Antonino suo filio. cū ad annū vicesimum suæ ætatis peruenisset, reliquā omnē hæreditatē. quia si ante xx. annū decessisset filius, præcepit restitui dictæ Honoratæ eā hæreditatem. & decessit d. Sabinus Antoninus testator. Postea dicta Iulia Valeriana mater d. Antonini filij testatoris, & Honoratæ decessit intestata, legitimis hæred. sibi relictis d. Antonino. & Honorata sua sorore. qui erant ambo sui filij. vt dictum est. Et d. Antoninus accepit medietatem corū, quæ erant in hērditate dictæ eorum matris. & Honorata accepit aliam medietatē: & ita per consequens habuit quilibet eorum medietatem bonorum Sabini Antonini testatoris qui instituerat sibi hæredē dictam Iuliam Valerianam matrē prędictorum. Postea dictus Antoninus filius testatoris, agēs plenū nonumdecimū annū. & ingressus xx. an. necdum tamen eo vicesimo anno expleto, decessit, relicta hærede filia sua Fauia Valeriana. q̄ fortè fuit vocata Valeriana pp prædictam Iuliam Valerianam suam auiam. matrem pris. a qua Fauia Valeriana filia Antonini filij testōris. amita sua Honorata. q̄ erat sutor pris (vt dictū est) petebat fideic. ex testō pris ipsius Honoratæ. i. p dicti Sabini Antonini. f. dimidiā portionē hērditatis ipsius Sabini Antonini. q̄ dimidiā possidebat d. Fauia. Valeriana tā q̄ hēs pris sui Antonini filij d. Sabini Antonini testōris. q̄ Antoninus filius testōris habuerat dictā dimidiā portionē hērditatis Sabini Antonini à matre sua Iulia Valeriana. q̄ fuerat instituta à d. Sabino Antonino. vt dictū est. & q̄ reliquerat hæredes ab intest. dictū Antoninū filiū testōris. & Honoratā. vt dictū est. & allegabat ita pro se coram Præside dicta Honorata amita Fauiæ Valerianæ. Dñe, Sabinus Antoninus, f meus. in suo testō voluit reliquere tui. hērditatem suam filio suo Antonino meo fratri. & patri quondam ipsius Fauiæ Valerianæ. cum ad annū vicesimū ætatis peruenisset. & pcepit restitui mihi Honoratæ eā hērditatē si añ xx. ann. decessisset dictus meus frater. Dictus ät meus frater decessit nōdum completo vicesimo anno: ergo decessit ante xx. ann. ergo dēt mihi restitui dicta hæreditas pris mei. Hęc ät Fauia Valeriana filia ffris mei p̄dicti hē. dimidiā: & ego al. ā dimidiā hēo ex successione mris meæ. q̄ fuit instituta à pre meo. Dēt ergo hæc filia fratris mei restituere mihi illā dimidiā. quā hēt tan. q̄ hēs patris sui hērdis. p dimidia matris meæ rogatæ mihi restituere hērditatē pris mei eo mō. q dictus est. Idē allego verbis. dñe Præses. quinciæ tale argūm pro me. vide quid septuagenarij excusant à tutelis. & ñ Diuus Marcus nō excusauit cum à tutela. qui ingressus fuisset septuagesimū an. ætatis. & cū nō cōpleuisset. ergo à simili. frater meus. q̄ decessit nōdū cōpleto xx. ann. quē ingressus erat. vt decessisse ante xx. an. & ita vēdicauit sibi l. cū fideic. prędictum relictū mihi à pre meo. Præses. aūt mortuus p̄dictis allegationib. tulit sniam p dictā Fauiani Valeriani filiā Antonini filij testōris. & ita apud eū dē Præsidē obtinuit d. Honorata. Tutores ät d. Fauiæ Valerianæ appellauerūt a d. sniā: vel aduersus eā sniam in integrū restōnem petierunt: & corā Imperatore cognoscēte de appellatione, vel de in integrū restōne. ita allegauerūt. p d. Fauia Valeriana pupilla: in primis. q ipsa pupilla erat pauper. Secundo allegauerunt cōstitutionē Diui Adriani. q cōstitutione quātū ad munera municipalia susserat idē Diuus Adrianus cū annū. quē qs electus ad d. munera ingressus esset. numerari p impleto. vt ff. de mune. & hono. l. ad Rēpublicā. Tertio allegauerūt p dicta pupilla verba testi d. Sabini Antonini. q verba fuerūt talia. vt in prin. §. d. est. Reliquā oēm hērditatē filio Antonino. cū ad annū xx. ætatis puenisset. volui restitui &c. q verba pñt itelligi. & sonare. vt ad annū vltimū vēcerit. q ñ intrauerit. sicut qs puenit ad vltimū ferculū statim decessā eo p ponit per scurriles. vel famulos. vel alios. Vñ Imperatori p dict⁹ sup. hoc cognoscēs mot⁹ p dictis allegationib. rutorū. & motus argumētis legis Aeliæ Sentiæ. platis à Paulo cōdūore hui⁹ legis. & suis sequaci. corā eodē Imperatore dicētib. corā eo. q lex Aelia Sētia. phibet minorē xx. an. manumittere. vt inst. q ma. ñ pos. §. eadē. Dē ēt. q minor xx. an. nō ē. q diē sup̄mū agit anni xx. q̄is cū xx. an. cōpleuerit. vt ff. de man. l. 1. & motus d. Imperator alijs q̄busdā. platis ad Paulo. & suis sequacib. pronunciauit p dictā Honoratā petitricem. cuius pronunciationi ego credo standum. Viu.

e *Scriptura* jrogo te. vt illum hæredem facias. vt sup. eod. l. ex fact. q in princ. vel illum. mando non testari. sed huic l. est contra sup. de leg. 2. l. cum pater. §. mando. Sed hic præceptum. ibi consilium. vt patet ibidem.

d *Abeaj* Valeriana.

1 ¶ Fl. Fabi⁹. & testē. nā T. Fauia filia. in alicher. apta tā Fabi⁹ & Sabinus. Tauret. in addnot.

10 tijsset, vt fratrem suū hērdem faceret. Sic enim accipiendam eā scripturam, ac si hērditatem suā rogasset eam restituere.

Fauore filij annus captus habetur pro completo. Bar.

¶ Sabinus 4† Antoninus impuberem filium Antoninum, & filiā Honoratam relinquens, exhæredatis his, matrem eorū Iuliam Valerianam hæredem instituit, & ab ea d recenta, & quaſdam res filiæ reliquit: reliquam omnem hæreditatem filio Antonino, cum ad annū vicesimū ætatis peruenisset, voluit restitui. Quod si ante annum vicesimū decessisset filius, eam hæreditatem Honoratæ restitui præcepit. Mater in testata decessit, vtrilq; liberis legitimis hæredibus relictis: postea filius annum agens plenum nonumdecimum, & ingressus vicesimū, necdum tamen habet a aduersus hæredem actionem, vt ei cedat pro pignoris cōmodo actionem. ¶ Cum ex Trebelliano Senatusconsulto restituitur hæreditas, seruitutes, quas mutuò prædia hæredis, & testatoris habent, nihilominus valent. b

Qui iubet aliquem non facere testamentum, videtur rogare de hæreditate restituenda hæredibus venientibus ab intestato. h. d. Bart.

Paulus. 1 †

LEX LXXIIII.

QVi filiū, & filiam hēbat, testamentum fecerat, 2 † & ita de filia sua cauerat, *ἐν τέλλομαί σοι μὴ διαθέτισθαι*, 3 † *πρὶς τέτταρσι γένεσθαι*. i. Mando tibi non testari, donec liberi tibi sint. Pronūciauit Imperator, fideicommissum ex hac scriptura c dēri: quasi per hoc, q prohibuisset eā testari, pe-

4 † Fl. Fabi⁹. & testē. nā T. Fauia filia. in alicher. apta tā Fabi⁹ & Sabinus. Tauret. in addnot.

men eo expleto, deceſſit, filia hŕde Fauia Valeriana ſua relicta: à qua amita [a] fideicõmiſſum ex [1]† teſtõ patris portionem [b] hŕditatis [2]† petierat, & apud Præſidem prouinciæ obtinuerat. Tutores Valerianæ filiæ Antonini egeſtatem eius prætendebant, [c] & recitabant D. Adriani conſtitutionem, in qua, quantum ad munera municipalia, iuſſerat eum annum, quem quis ingreſſus eſſet, pro completo numerari. [d] *Imperator autem noſter [e] motus & æquitate rei, [e] & verbis teſtamenti, [f] ſ. Ad [3]† annum viceſimum ætatis, quamuis ſcire ſe diceret à D. Marco non excuſatum à tutela eum, qui ſeptuageſimum annum ætatis ingreſſus fuiſſet, [g] nobis [h] & legis Aeliæ Sentiæ, [i] * argumenta proferentibus, & alia [k] quædã, contra petitricem pronunciauit.

Defectus cauſa de futuro facit legatum deficere. Bart.

Scæuola. [4]†

LEX LXXV.

EPiſtolam [l] ad hæredem ſuum in hæc verba ſcripſit, Titius Cornelio hæredi ſuo ſalutẽ. A te peto, Corneli, qm̃ ad te deuoluta [m] eſt pars matris meæ, [n] Item pars Sempronij [o] curatoris quôdã mei cõtraria fortuna [p] vſi, & per hoc totus as meus apud te eſſe ſperatur, vti reddas [q] reſtituas Caio Seio vncias quatuor: Quæſitũ eſt, cum Sẽpronius in integrum reſtitutus ſit ab Imperatore, à quo fuerat deportatus, & adierit hæreditatẽ eius, qui rogauerat, [5]† an is quoq; rogatus ſit, vt ex ſua portione reſtituat hæreditatem? [r] Rñdi, Sempronũ quidé non proponi rogatũ: Cornelium autem hæredem debere pro rata [s] portione maternarum [t] defuncti rerum reſtitutionem Seio facere.

In dubio, quando quis rogatur reſtituere ei, à quo accepit, eſt intelligendum, poſt mortem ſuam. Bart.

¶ Mulier * hæredis [u] inſtituti fideicõmiſit, vt retenta parte quarta, reliquã partem reſtitueret nurui [x] quondam ſuæ, cuius [y] fidei commiſit in hæc verba, Rogo te, vt id, quod ad te ex bonis [z] meis peruenerit, facias peruenire ad filiũ tuũ. Quæſitum eſt, quando hoc fideicommiſſum reſtituere debeat? vtrumne poſt mortem ſuam, an antea? [6]† Reſpondi, nunc [a] [7]† ad tẽpus, quo nurus moreretur, [a] fideicommiſſum aptandum eſſe.

Subſtitutio directa facta in codicillis, trahitur ad fideicõmiſſarium, etiam ſi ſint fratres in medio. Bart.

Idem. [8]†

LEX LXXVI.

SCæuola * rñdit, Si pater filiũ ſuum impuberem ex aſſe ſcripſerit hæredem, eique

a *Amita*] ſcilicet, Honorata.
b *Portionem*] ſ. dimidiam, nam aliam habebat etiam de voluntate matris Accurſius.
c *Prætendebant*] coram Principe cognoſcente ex appellatione, vel quia petebatur in integrũ reſtit. ſic ſ. de min. l. Æmilius. & no. qđ hæc eſt prima ratio, paupertas, vt C. de epiſc. & cler. l. ſi quis ad declinandam. ſ. pen.
d *Numerari*] vt rem pupil. gerat, vt inf. de mun. & hon. l. ad rẽ.
e *Rei*] i. paupertatis. Accurſius.
f *Et verbis teſtamenti*] ſcilicet his, Ad annum, &c. quæ verba poſſunt ſonare, vt ad annum vltimum venerit, qui eum intrauerit: ſicut qui venit ad vltimum ſerculũ ſtatim cum ei proponitur. & hæc eſt tertia ratio.
g *Fuiſſet.*] vt & ſ. de excuſ. tut. l. excuſantur. in prin. & accipe hic contra petitricẽ.
h *Nobis.*] ſ. Paulo cũ noſtris ſequacib. proferentibus argumenta, &c. vt ſ. de ma. l. j.
i *Aeliæ Sentiæ*] vbi inceptus hŕ pro impleto, vt ſ. de manu. l. 1. & no. ex argumẽtis cauſam decidi.
k *Et alia*] ſcilicet, de teſtõ. vt ſup. de reſt. l. qua ætate. & de vſuc. l. 1. & de diuer. & temp. præſ. l. in vſucapione. Et qa eſt de liber. arg. C. de ijs, qui ante aper. tab. l. 1. & quia poſſidebat, vt ſ. de reg. iu. l. fauorabiliores, ſ. 1. itẽ & ſ. de manu. teſt. l. ſi ita. liceret ibi ſit fauor libertatis. Sed cuius ſentẽtia præualet? vtrũ Præſidis, vel Principis? Rñ. Principis, vt maiorum & vltimi, & rationes plures reddentis. Sed pro Præſide eſt C. qũ dies le. ced. l. ex his in fi. & ſ. de leg. 1. l. ſi cui. & ſ. de cõd. & dem. l. nõ putabam, quæ plenè dic. vt no. ſ. de min. l. ſ. 4. minorem. Acc.
l *Epiſtolam.*] CASVS Titius teſtator inſtituit æqualiter ſibi hæredẽ filij matrem, & Sẽpronium quôdã ſuũ curatorẽ, & Corneliũ: in vita Titij deceſſit mater, iterũ Sẽpronius cõtraria fortuna eſt deportatus, & ſic hŕ mortuus, vt ſ. de bo. lib. l. ſi necẽ ſ. ſi deportatus, & ſic ſperatur, qđ tãquam in cã caduci deuoluantur partes eorũ ad Corneliũ, vt C. de cad. toll. l. 1. ſ. pro ſecundo. hoc aũt videns teſtator fecit epiſtolã; qua grauauit Corneliũ vt de portionib. mris & Sẽpronij; det quatuor vncias Seio: quod fieri potuit, vt C. de fideic. l. & in epiſtola. Si redeat deportatus per in integ. reſti. & ſic adeat hæreditatem, quod fieri põt, vt C. de ſen. paſ. l. 1. non tenetur ad duas vncias, vt potè non rogatus: ſed Cornelius tenetur ad alias duas. Alij ponunt, qđ tm̃ duo. ſ. mater & curator fuerũt inſtituti: ſed Cornelius ſubſtituitur, propter finem, vbi dicit, Pro rata portione, &c. q. d. tantum portionem mauis habeat, & nihil iure ſuo. ſ. habeat. Acc.

m *Deuoluta*] aliàs, deuoluenda.
n *Matris meæ*] quæ erat quarta pars.
o *Sempronij*] quæ erat altera quarta pars.
p *Fortuna*] vt quia eſt deportatus.
q *Vt reddas*] & hic accipe, peto, quod eſt ſupra.
r *Hæreditatem.*] id eſt duas vncias de hæreditate.
s *Pro rata*] ſ. ad duas vncias. Nam quatuor erant partes. de ſ. cit ſup de hær. inſtit. l. ſi. Accurſius.
t *Maternarum*] id eſt duas vncias.
u *Mulier.*] CASVS. Titius habebat filiũ Seium, & Seius habebat Caiã vxorẽ, quæ erat nurus d. Titiæ. Ex iſto autẽ Seio, & Caia natus fuit Sempronius, deceſſit d. Seius. Poſtea Titia fecit teſtũ et inſtituit ſibi hæredẽ d. Sẽproniũ natum ex Scio mortuo, & Caia viua: & ei* Sẽpronij fidei cõmiſit, vt retẽ a quarta pte hŕditatis eiuſdẽ Titiæ teſtatricis, reliq̃ ptẽ reſtitueret nurui quôdã ſuæ teſtatricis, i. d. Caiæ nurus fidei commiſit in hæc verba, Rogo te nurũ meã quôdã, vt id, qđ puenerit ad te ex bonis meis, facias peuenire ad filiũ tuũ Sẽproniũ: & deceſſit d. Titia teſtatrix. Quæſitũ eſt, qñ hoc fideicõmiſſum reſtituere dẽat nurus filio ſuo Sempronio? vtrũne poſt mortem ſuã nurus? an verò ante ẽt? Et ñdet, qđ poſt mortem, & non ante. Vi.
v *Nurus.*] i. matris hæredis inſtituti. Ax
y *Cuius.*] ſ. nurus.
z *Nunc*] id eſt, in hoc caſu.
a *Moreretur*] ſic ſ. de leg. 3. l. ſi legatarius. in fi. Sed ſ. 1. eo. l. vbi putè. in princ. Sol. ibi fideicommiſſarius erat in poteſtate rogati: hic nõ, quia fœmina eſt rogata. Item contra, ſup. de condit. & dem. l. 1. vbi dicit, qđ putè debetur, niſi ſit dies, vel cõd. Sed dic, qđ hic eſt cõditio tacitè à iure præſumpta ex voluntate defuncti. Acc.
Ceuola.] CASVS. Martinus filium ſuũ Caium impuberẽ ex aſſe ſcripſit hæredẽ in teſtõ ſuo, & alium ſuum filiũ puberem Petrũ exhæredauit pone: & poſtea fecit codicillos, & in eis ita dixit, Si Caius filius meus impubes mihi hŕs erit, & in pupillari ætate deceſſerit, ſubſtituo ei Titiũ & Mæuiũ, & Seiũ, & ita in codicillis directo & pupillariter ſubſtituit prædictos d. impuberi, & deceſſit d. Martinus. Poſtea d. impubes deceſſit in pupillari ætate. Nunquid d. ſubſtituti hæreditatẽ nanciſci poſſunt? Et videbatur, qđ non, ea ratione, quia codicillis hæreditas neq; data, neq; adimi pt directo. De benignitate tamen dicendum eſt, vt ſi non valebat iure directo, valebat tamen iure fideicommiſſi, i. vt impubere mortuo in pupillari ætate, frater impuberis prædictus

1† Flo. & ex.
2† Fl. petebat.
*ad hunc locũ ſpectat dictũ Spurinę auguris. cuius meminit Suet. in Cæſa.
*noſter. ſ. Alex Seuer. cuius ipſe fuit Paul. fuit conſiliarius.
3† Fl. teſtũ ſi ad.
* Sentia. Hãc tulere. ſ. Ælius. C. Sẽtius. Coſ. ann. 756. Auguſti tẽpor. cuius vnum caput erat. Nec dũs annis. 20. minor ſeruũ manumitteret.
4† lib. 18. Digeſt.
5† Flor. hęres eius q ſ. ſine rat. de ſunt.
6† Flo. ex ia nunc.
7† Fl. deeſt, nunc.
8† lib. 19. Digeſt.
Facit ad hanc l. gl. l. c. 1. ſup. ver. abſq; ibi, Si ãte de teſt. li. 6. & ſ. hui l. viper Hier. Vertũ l. ex facto. n. 207. de vul. & pup. & nu. 467. & Flo. Crot. l. 2. ſ. ſi q* ita. n. 52. de verb.

diſtus, q ab inteſtato eidē impuberi ſucceſſit: ex eo q d. pupillaris ſubſtitutio directa in codicillis facta, nō valuit: ob ligetur ex fideicōmiſſo d. ſubſtitutis adreſtituēdā eis hæreditatē. & ſic cū trahatur ad fideicōmiſſum, poſſit d. frater detrahere quartam. Sumus. n. in eo tractatu, vbi detrahi quarta de fideicōmiſ. vniuerſalibus. Sed ponē q d. Titius, et Mæ. q, & Seius, qui in codicillis erant ſubſtituti impuberi pupillariter, & directo fuerūt inuicem ſubſtituti: et in eiſdē codicillis p d. Martinā. & ſic inter eos fuit facta breuiloqua ſubſtitutio, ſicq; fuit directa vulgaris, quæ nō pōt fieri in codicillis: quia codicillis hæreditas neq; dari, neque adimi pōt directo, vt dictū eſt. E pone. q d. impubes deceſſit in pupillari ætate. & ita cū non valuerit ſubſtitutio ei pupillariter. & directo facta in codicillis facta, frater eius ſucceſſit ei ab inteſtato. & tenetur idē frater impuberis reſtituere per ſi ideicommiſſum hinc inde d. ſubſtitutis, vt dictū eſt. Certe placet valere dictā breuiloquā ſubſtitutionem ſubſtitutorum etiam in fideicommiſſo prædicto. q d. frater impuberis dēt dictis ſubſtitutis, vt dictū eſt: vnde vno de d. ſubſtitutis mortuo, duo ſubſtituti, qui ſuperſunt, totum, ſiue totam hereditatem, ita quod non detrahitur pars ſubſtituti mortui, accipiunt ex cauſa fideicommiſſi de manu dicti fratris pupilli, qui impuberi ab inteſtato ſucceſſerat eo modo, qui dictus eſt. detracta tamen quarta, vt & ſupra dixi. Vinianus.

a *Subſtituerit*] directo pupillariter, vt inf. patet.

b *Inutilis*] quia directo facta.

c *Adimi poteſt*] vt C. de cod. l. 2. & Inſt. de cod. §. penul.

d *Obligetur*] patet hic. q fuit pupillaris directa. & trahitur ad fideic. ſic s. de cōd. inſtit. l. pen. in fi. & C. de impu. & ali. ſubſt. l. 2. & l. quāuis, & l. precibus. in fi. & de teſta. l. hac cōſultiſſima. §. pen. & §. de leg. 3. l. cum quis decedens §. Scæ. & de cod. l. illud. §. 1. Et ſic detrahenti quarta. vt ſup. de cod. l. 2. §. fi. Item hoc quod trahitur ad fideic. eſt verū, ſi nullo tempore potuit valere iure directo: alias non trahitur niſi in militē. vt ſup. de pupil. ſubſtit. l. Centurio.

e *Subſtituat*] ſcilicet illi, qui pupillo erant ſubſtituti: & fuit breuiloqua, vt ff. de pupil. ſubſt. l. Lucius. & ſic directa vulgaris, quæ non poteſt fieri in codicillis, ſed trahitur ad fideicom. vt ſubijcit.

f *Accipiunt*] ſ. ex cauſa fideicom. de manu fratris pupilli. vt ff. eo. l. Lucius. §. pater. & ff. de ſuis & legit. hær. l. ſi ex pluribus. & hoc detracta quarta, vt dixi: & facit ſup. de vulg. ſubſtit. l. ſi mater ita in princip.

Hæredibus] CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredē, filiū ſuum Seium, & filiam ſuam Semproniam. & rogauit d. Seium, vt ſi ſine liberis decederet, partē ſuam hæreditatis ſorori ſuæ Semproniæ reſtitueret: aut ſi ſoror non ſupereſſet, reſtitueret Bertæ ſuæ matri. Item rogauit eandē Semproniā, vt ſi ipſa ſine liberis decederet, partem ſuam hæredi ſuis fratri reſtitueret: aut ſi frater non ſupereſſet, reſtitueret codicillis ſubſtituerit, [a] deinde filius impubes deceſſerit, licet ſubſtitutio inutilis [b] ſit, quia codicillis hæreditas neque dari, neq; adimi poteſt, [c] tamen benigna interpretatione placet, vt frater [d] † qui ab inteſtato pupillo ſucceſſit, ſubſtitutis fideicommiſſo obligetur. [d] Quod ſi inuicem fuerint ſubſtituti, [e] & in fideicōmiſſo ſubſtitutionem valere, vnoq; eorum mortuo, qui ſuperſunt, totam accipiunt. [f]

Conditio de educandis liberis, nō requirit, liberos mortis tempore ſuperſore. Bar.

Idem. [2] †

LEX LXXVII.

HAeredibus inſtitutis ſibi vtriuſq; ſexus, ſingulos rogauit: vt qui ſine liberis decederet, partem ſuam hæreditatis ſorori, ſi tamen ſuperſtes eſſet, aut ſi frater, ſororve non ſupereſſet, [3] † matri ſuæ: & hæc verba adiecit. Voſque, liberi chariſſimi, hoc fideicōmiſſo teneri inuicem volo, donec liberos binos educaueritis. [g] Quæſitū eſt, ſi quis ex liberis duos filios procreauit, quis ſuperſtites non reliquerit, an hēdes eius fideicōmiſſum debeant? Reſpōdi, ſecm ea, quæ proponerentur, videri fideicommiſſi onere liberatos.

Verba, ſi deceſſerit ſine liberis, debēt intelligi de ijs, quos rogatus habere poteſt. Bar.

¶ Titius nepotes ex filia, [h] & furioſam filiam ſuam hęredes inſtituit, & fidei commiſit filiæ, [i] vt ſi ſine liberis [k] deceſſiſſet, pars ei data perueniret ad cohæredes. Eam furioſam ipſe Titius in matrimonio [l] collocauit, & enixa eſt filiam [4] † poſt mortē patris. Quæſitum eſt, defuncta furioſa, ſuperſtite ex hmōi cōiunctione parte filia, an fideicommiſsū ad cohæredes pertineret? Reſpondi, cū filia reliquiſſe proponeretur, fideicommiſsum non deberi. Claudius. Nam etſi matrimonium cum furioſa non fuit: ſatis tamen factū eſt eiuſmodi conditioni. [m]

Poſſunt aliqui grauari de bonis inuicem communicandis. Bar.

hæredes non haberent fideicom. ſi furioſa cum liberis decederet ex eo, quod dixit. q pars furioſæ data perueniret ad cohæredes, ſi ſine liberis deceſſiſſet furioſa. Vinianus.

g *Educaueritis*] per hoc apparet voluntas defuncti: vnde alia eſt. ſup. eod. l. ex facto. §. ſi quis autem ſuſceperit. cum ſuis concord.

h *Filia*] præmortua: aliàs non benè conueniret, quod ſubijcit. Vt ſi ſine liberis &c. Accurſius.

i *Filia*] furioſa.

k *Sine liberis*] imò etiam ſi cum liberis decederet, non eſſet facienda reſtitutio: quia dum fuit in furore, hæres non fuit. vt C. de cur. fur. l. vlti. §. fin autem, niſi dicas ſpeciale, quia fuit arg. in eā. l.

l *In matrimonio*] de facto nō de iure. vt ſup. de ijs, qui ſunt ſui. vel alie. iur. l. parte, & inf. dicit.

m *Conditione*] hoc ideo, quia filia quo ad matrem eſt. vt legitima. licet ſit naturalis, niſi ſit mater illuſtris. vt C. ad Orf. l. ſi qua illuſtris. & Inſt. ad Orf. §. nouiſſimè. & Inſtit. de ſuc. cog. Item, quia pater taliter copulauit: per quod videtur voluiſſe filiam ex tali coniunctione natam, extinguere fideicommiſſ. Item, quia aliter hæc furioſa non potuit habere maritum: vnde parcitur ei, ſi habuerit qualiter potuit. vt inf. de verb. ſignific. l. quæret aliquis. Sed ſi quis inſtituat maſculum filium, & ſubſtituat. Si ſine liberis decedat. vel etiam hoc non exprimat. Si ſine liberis: & ipſe decedat filio tantum naturali ſuperſtite, quid iuris ſit, plenè no. in vt. de vulg. ſupra eodem. l. ex facto. §. ſi quis rogatus. & C. de inſtitut. & ſubſtitut. l. generaliter. in fi. & facit ſup. de pup. ſub. l. ex facto quærtur. in prin. & C. de impub. & al. ſub. l. humanitatis.

Lucius

---

3 † Fl. ma ter. quæ.

2 † lib. 20. Digeſt.

3 † Fl. nō eſſet.

4 † Flo. ſi lia.

Vcius Titius.] CASVS. Lucius Titius inteſtatus moriēs ſine morituras, cū haberet vxorem, & ex ea filiam à ſe emācipatā, fecit codicillos, & in eis hæc verba inſeruit. Pertinent hi codicilli ad vxorē & filiam: itaq; rogo, quicquid ego reliquero, aut voſipſæ habetis, cōmune vobis ſit: quod, ſi ego non rogarem, vos pro veſtra pietate faceretis, i. facere deberetis: & deceſſit d. Lucius Titius. Ea filia accepit bon. poſſ. vnde liberi eiuſdem Lucij Titij inteſtati mortui. Quæſitū eſt, an aliqua pars hēditatis eius debeat matri à filia ex cā fideicōmiſſi? Et rñd. q̄ debetur: & ego ſubaudio, dimidia: ſi tamē vxor parata ſit cōferre bona ſua in cōmune. Et habemus hāc legem, quaſi de verbo ad verbum ſup. de leg. 2. l. fin. §. Lucius. vnde non erat neceſſe, q̄ hic ſcriberē caſum: cum ibi ſcripſerim ſatis competenter. Scripſi tamen & hic: ſuperfluū enim non credo vitiare in hac parte. Viu.

1† lib. 21. Digeſt.

2† Fl. inteſtato. et nota, qđ iſta lex extat ad ver. l. vlti. §. Lucius, ff. de le. 2.

3† Fl. de eſt. &c.

a *Habetis*] nam cum erat emācipata filia, etiam iure veteri aliquid habere poterat.

b *Bonorum poſſeſſionem*] vide lib. C. qui admit. ad bon. poſ. l. emancipata.

c *Deberi*] dimidiā, vt ſup. de legatis ſecundo, l. ſi. §. Lucius.

¶ *Mæuia duos.*] CASVS. Mæuia fecit teſtamentū & inſtituit ſibi hæredes duos ſuos filios: & intentio eius, q̄ in eodem teſtamento cauit, eſt talis, vt mihi vi. Fidei autem hæredum meorū committo, vt oīs ſubſtantia mea ſit pro depoſito, ſiue pro cuſtodia ſine vſuris apud Caiū Seium, & Lucium Titium: quos dediſſem curatores ſubſtantiæ meæ, ſi licuiſſet, ſiue licitum de iure fuiſſet, remotis alijs tutorib. vel curatoribus datis à patre: & vt hi Caius Seius & Lucius Titius reſtituāt nepotib. meis natis ex alio filio meo præmortuo, vt quiſquis eorum nepotum ad annos xxv. peruenerit, pro portione, ſtrata, ſiue numero perſonarū: vel ſi vnus, ſ. tātum ex dictis meis nepotibus peruenerit ad xxv. ann. vt quia alij prædeceſſerunt ei, qui ſolus peruenerit ad xxv. ann. omnem ſubſtantiam meam reſtituant Caius Seius, & Lucius Titius, & deceſſit d. Mæuia. Quæſitum eſt poſtea, an fideicommiſſum debeat præſtari à d. hæredibus prædictis Lucio Titio, & Caio Seio? & rñ. q̄ d. Lucius Titius, & Caius Seius non poſſunt petere ab hæredib. dictum fideicommiſſum. Commiſſarij enim ſiue executores teſtōrum non habent actionem contra hæredes in hoc caſu. Et hanc credo eſſe intentionem huius §. licet plura verba poſuerim, quam ſint in tex. ad euidentiorem intellectum. Vi,

1 Curator quib. gſonis, & rebus, & ad quid deſ. vid. ī Specu. ā actore: & ti. ā curat. §. 2. & 4. & ſ detur ad merū fa ctū Bal. I l. ſ. §. fin. C. de bo. q̄ lib.

d *Pro depoſito*] id eſt, in cuſtodia. Accurſius.

e *Licuiſſet*] de iure. Nam teſtamento curator non datur, vt Inſt. de cura. §. 1. & no. ſubſtantię, quia datur ſubſtantiæ.

1 vt ſup. de tute. l. muto. §. fin.

f *Alijs*] à patre datis tutoribus, vel curatoribus. Et quandoque in hoc magis ſequenda eſt voluntas matris, vt C. ſi contra ma. voluntatem tut. detur l. 1.

g *Nepotibus*] natis ex alio filio fortè præmortuo.

h *Peruenerit*] qualiter hoc intelligas, dic vt no. ſup. eo. l. qui filium. §. Sabinus.

i *Pro portione*] ſcilicet tantum pro rata, l. pro virili.

k *Vel ſi vnus*] ſcilicet tantum peruenerit ad xxv. annum, quia alij prædeceſſerunt.

l *Omnem*] aliàs, omne, ſcilicet patrimonium: aliàs, omnem, ſcilicet ſubſtantiam.

m *Lucio*] depoſitario.

n *Seio*] domino Stichi.

o *Non poſſe*] hic not. q̄ commiſſarij, ſeu executores teſtōrum non habent actiones ī hæredes, cum ſint vt miniſtri, vt hic, & ſup. de ali. leg. l. filio. §. matri ſuæ: niſi ſelectū ſit ad pias cās, vt C. d epiſ. & cle. l. nulli. & ī. de al. le. l. alio hærede. ſecus ſi ipſe eſt aliquid commodi habiturus: quia tunc non eſt ſimplex miniſter, vt ī. de leg. 3. l. ſi legatarius. & facit ī. de le. 2. l. ſi quis Titio. & l. codicillis. in prin. & de leg. 3. l. peter. §. Tuſcianus.

4† Fl. de eſt. Caio.

¶ *Tres hæredes.*] CASVS. Titia faciens teſtamentū, tres hæredes ſcripſit. ſ. Mæuiū fratrē ſuū ex dodrante, ſiue ex nouem vncijs hæreditatis ſuæ. Serū verò ſcripſit hęredē ex ſextante, ſiue ex duabus vncijs. Stichum autem ſeruum eiuſdē Seij eundēq; filium naturalē prædicti Mæuij ex vncia ſcripſit hæredē: & fidei d Seij commiſit, vti d. Stichum manumitteret: nam cōmiſſionem fecit in hæc verba. A te peto, Seie, vti Stichū manumittas: dedi vñ faceres: & poſtea fecit codicillos d. Titia. & in eis ita cauit, vnciā ex qua feci Stichū hīdē, ſi q̄ Seius cōtrouerſiā mouerit ad Męuiū fratrē meū reuerti volo: tu ſine fraude, ſiñ fidē & pietatē tuā, quicquid ad te peruenerit ex hæreditate mea, Sticho filio tuo reſtituas: quod vt facias, fidei tuæ cōmitto. & poſtea deceſſit d. Titia. Prædictus Seius adiuit hīditatē eius pro ea parte, quæ tāgebat eū: & q̄ hoc, q̄ adiuit. & ſpōtè manumiſit Stichū cōpulſus de hoc à Prętore: nunc quæritur, an vnciā hīditatis Titiæ, ex qua Stichus p̄dictus ab ea Titia inſtitutus fuit, eidē Sticho manumiſſo reſtituere debeat d. Seius? Et dico, q̄ nō: quia nō fuit rogatus per Titiam ei Sticho reſtituere per verba teſtamenti, vel codicillorū ſupra dictorum. Sed quāuis nō teneatur Seius Sticho reſtituere d. vnciā, quia de hoc non fuit rogatus: ſi tñ ſ faciat idem Seius de hac vncia controuerſiam, quò minus eam habeat Stichus, d. Mæuius eandem vnciam conſequi poteſt à Seio ex cauſa fideicommiſſi: ita, quod non remanebit Seio. Nam dixit d. Titia in codicillis, Vnciam, ex qua feci Stichum hæredem, ſi quam Seius controuerſiam mouerit, ad Mæuium fratrem meum reuerti volo, vt ſupra vidiſti. Sed nunquid d. Mæuius conſecutus d. vnciā prædicto modo debet reſtituere d. Sticho hanc ſolam vnciam, an verò dodrantem, ex quo ipſe Mæuius inſtitutus fuit? Et rñ. de omni eo reſtituendo Sticho, quod ad Mæuium quoquo modo peruenit teſtatricem ſenſiſſe. Nam vt ſupra vidiſti, dixit in codicillis dicta teſtatrix loquendo d. Mæuio, Frater, ſecundum fidem & pietatem tuam, quicquid ad te peruenerit ex hæreditate mea, Sticho filio tuo reſtituas: quod vt facias, fidei tuæ committo. Debet ergo Mæuius reſtituere Sticho dictam vnciam, & dictum dodrantem. Vivian.

p *Scripſit*] quædam mulier.

q *Dodrante*] id eſt, nouem vncijs.

r *Sextante*] i. duabus, vt Inſtit. de hær. inſti. §. hæreditas.

Inſortiatum. Ppp 3 a Face-

autem naturalē Mæuij, ex vn cia: & fidei commisit Seij, vt Stichū manumitteret, in hæc verba, A te peto, Sei, vti Stichū manumittas, dedi, vti faceres.[a] Sed & in [1]† codicillis ita cauit, Vnciam ex qua Stichū feci hæredē, si quā Seius controuersiam mouerit, [b] ad Mæuium [c] fratrem meum reuerti volo. Tu frater, secundū fidem, & pietatem tuā quicquid ad te peruenerit ex hæreditate mea, Sticho filio tuo restituas, [2]† quod vt facias, fidei tuæ committo. Quæsitum est, cum Seius adierit hæreditatem, & propter hoc cōpulsus [d] Stichū manumiserit, an vnciā hæreditatis, ex qua Stichus hæres est institutus, Sticho manumisso restituere debeat? [e] Respondi, non proponi Seium rogatum vnciam ei restituere. [f] Idem quæsiit, an si aliquam cōtrouersiā Seius de vncia hac, ex qua Stichus institutus est, facere velit, & Mæuius vnciā ex cā fideicommissi à Seio fuerit cōsecutus, vtrum hanc solam vnciam, ex qua Stichus institutus est, an verò & dodrantē, ex quo ipse Mæuius institutus est, eidem Sticho restituere debeat? Rñdi, de oi & eo [3]† restituendo, qd ad Mæuium quoquo mō peruenit, restatricem sensisse.

Portio deficiens accrescit pro portionibus hæreditarijs, pro quibus facta est institutio. Bart.

¶ Pater puerum, & puellā [h] instituit hērdes, eosq; inuicem substituit, & si neuter hērs esset, eis plures substituit, [i] substitutosq; inuicem substituit, his verbis, Substituros hæredes inuicem substituo. Eorūdē filiorū fidei cōmisit, vt qui eorū vita supereſſet, [4]† & sine liberis intra annū tricesimum moreretur, hērditatē ijs, quos hęredes substituerat, restitueret. [5]† Filius vita sororē superauit, & intra tricesimū annū sine liberis decessit. Quęsitum est, ex substitutis vno defuncto ante filiū, pars eius, [k] q̄ ad cæteros substitutos, qui superuiuerēt, pertineret, [l] [6]† vtrū pro virilibus, an pro hērditarijs portionibus, quib. essent substituti, pineret? [7]† Rñdi, coasequens esse pro ijs partibus, quibus substituti essent, fidecommissum pertinere. [m]

Fidecommissum relictum fratribus sub nomine appellatiuo, pro hæreditaria portione debetur.

¶ Mæuia filiū hērdem instituit ex quincunce, [n] Titiā filiā ex quadrante, Septitium filiū ex triente, cuius fidei cōmisit in hęc verba, Te rogo, fili Septiti, si intra vicesimum annum sine liberis moriaris, [8]† quicqd ex hērditate mea ad te peruenerit, hoc fratrib. tuis restituas. Quæsitū est, Septitio filio defuncto intra vicesimum annū sine liberis, hoc fideicōmissum virū pro portionibus hērditarijs ad fratrē & sororē eius pineat? an verò æqualiter? Rñdi, [p] parte hērditaria.

Si fundus pignoratus dolo, vel latæ culpæ hæredis alienatur, fideicommissario hæres tenetur. Bar.

¶ Titia ex asse hæres scripta, partem dimidiam hęreditatis Mæuiæ rogata restituere, [9]† fundum à testatore obligatū luere noluit, sed eū vendente creditore, mandauit redimendum Seiæ. Quæsitū est, an Titia ex cā fideicōmissi Mæuiæ teneatur? Rñdi, cum rogata hæreditatem restituere proponatur, nihil proponi, cur liberis intra annū tricesimum moreretur, hērditatē ijs, quos hęredes substituerat, restitueret. [5]† Filius vita sororē superauit, & intra tricesimū annū sine liberis decessit. Quęsitum est, ex substitutis vno defuncto ante filiū, pars eius, [k] q̄ ad cæteros substitutos, qui superuiuerēt, pertineret, [l] [6]† vtrū pro virilibus, an pro hērditarijs portionibus, quib. essent substituti, pineret? [7]† Rñdi, coasequens esse pro ijs partibus, quibus substituti essent, fidecommissum pertinere. [m]

Fidecommissum relictum fratribus sub nomine appellatiuo, pro hæreditaria portione debetur.

¶ Mæuia filiū hērdem instituit ex quincunce, [n] Titiā filiā ex quadrante, Septitium filiū ex triente, cuius fidei cōmisit in hęc verba, Te rogo, fili Septiti, si intra vicesimum annum sine liberis moriaris, [8]† quicqd ex hērditate mea ad te peruenerit, hoc fratrib. tuis restituas. Quæsitū est, Septitio filio defuncto intra vicesimum annū sine liberis, hoc fideicōmissum virū pro portionibus hērditarijs ad fratrē & sororē eius pineat? an verò æqualiter? Rñdi, [p] parte hērditaria.

Si fundus pignoratus dolo, vel latæ culpæ hæredis alienatur, fideicommissario hæres tenetur. Bar.

¶ Titia ex asse hæres scripta, partem dimidiam hęreditatis Mæuiæ rogata restituere, [9]† fundum à testatore obligatū luere noluit, sed eū vendente creditore, mandauit redimendum Seiæ. Quæsitū est, an Titia ex cā fideicōmissi Mæuiæ teneatur? Rñdi, cum rogata hæreditatem restituere proponatur, nihil proponi, cur

a *Faceres*] id est facere posses.
b *Mouerit*] de illa vncia, vt ff. patet. Et die, de iure, vel de facto: in iudicio, vel ext. sic C. de eui. l. si post. & ff. rē ra ha. l. amplius nō pet. in prin. arg. ff. C. de transac. l. si quis maior. & dī quis mouere cōtrouersiam ēt resistendo. vt C. de test. l. 1. & ff. de proc. l. nō solum. §. si status. & C. de eui. l. si controuersia. Accursius.
c *Ad Mauium*] patrem naturalem Stichi. Accursius.
d *Compulsus*] sed spō tè adiuit: ad quod per seruum cogi non poterat, tū quia eius seruus, vt sup. eo. l. cogi. §. si à seruo. & qa ab alio habet cōmodum hæreditatis, ab alio libertatis, vt sup. eo. l. si res. §.
e *Deberet* ſ. Seius.
f *Et restituere*] sed eo manumisso ipse est hērs in ea directo.
g *De eo.*] Quid ergo si monachus reliquit, vt Abbas non faciat ei quæstionem, alias relinquo extraneo? Competit extraneo petitio, si Abbas eum molestet, per hanc legem, licet quidam contra.
h *Pater puerum.*] CASVS. Titius instituit sibi hæredes puerū, & puellā suos filios, & eos inuicem substituit: & si neuter eorum hæres esset, eis plures substituit ex dispāribus partibus, & dictos substitutos hæredes inuicē substituit his verbis: Substitutos hæredes inuicē substituo: & cōmisi fidei eorūdē suorum filiorū, vt qui eorū supereſſet alteri prāmortuo & moreretur sine liberis intra 30. ann. restituat hæreditas, ijs, quos hērdes substituerat in dispāribus partib. vt ff. dixi de dispārib. partib. & decessit d. Titius pf: & postea decessit d. eius filia, & filius remansit postea: & decessit postea vnus de d substitutis: & postea decessit idem filius sine liberis intra tricesimū annū. Quæsitū est, an pars eius substituti, qui decessit, quæ pertineret ad cęteros substitutos si superuiuerēt, pertineat ad eos substitutos supuiuētes, p virilib. portionibus an verò pro hæreditarijs portionibus, quibus substituti sunt dicti filij testatoris? Et respon. pro his partibus, quibus substituti essent, fideicommissum ad eos pertinere. Viuianus.
i *Plures substituit*] in dispāribus partibus, vt inf. patet.
k *Pars eius*] ſ. decedentis, quæ erat sua, spe, non re, vt C. de cadu. tol. §. sin autem. Accursius.
l *Pertineret*] non aūt ad hērdē decedētis, vt ff. de fūs, & legit. hęr. l. si ex plurib.
m *Pertineret*] vt C. de impu. & alī. substit. l. s. & ff. eod. l. quotiens. & facit ff. prox. §.
n *Mauia filiū*] CASVS. Mæuia instituit sibi hæredem filium suū Caium ex quincūce, sine ex quir q; vncijs hērditatis suæ: & Titiā filiam suā ex quadrante sive ex tribus vncijs: & Septitium filium suū ex triēte, sive ex quatuor vncijs. Et ita inter eos diuisit, p quarta parte totam hæreditatē suā: & cōmisit fidei prædictī. Septitij instituti ex quatuor vncijs in hęc verba. Te rogo, Septiti fili, si intra 20. ann. sine liberis moriaris, quicqd ex hērditate mea ad te peruenerit, hoc fratrib. tuis restituas, i. Caio & Titiæ prędictis: & decessit d. Męuia: & postea decessit d. Septitius intra 20. ann. sine liberis. Quęritur, an d. fideic. pertineat ad fratrē, & sororem eius Septitij pro portionib. hæreditarijs an verò æqualiter? Et ff. p parte hērditaria cuiusque eorū pertinet ad eos d. fideicom. Viuianus. *Ex quincunce*] hæc nota exponere vt Inst. de hęr. inst. §. hērditas. o *Ad eos*] No. appellatione fratris cōtineri sororem: sic ff. de pact. l. tres fratres.
p *Hæreditaria*] sic ff. proxi. §.
q *Titia ex asse*.] CASVS. Caius instituit sibi hērdē Titiā ex asse, & rogauit eā restituere Mæuiæ dimidiā hērditatis: & decessit d. Caius testōr. Postea d. Titia hæres noluit luere fundū a testatore obligatum Sēpronio, ponē: sed ei fundū mandauit redimendū Seiæ creditore illū vēdēte: & ipsa Seia emit. Quæritur, an d. Titia hērs teneat Mæuiæ fideicōmissariæ ex eā fideicō. Et rñ. q; sic. & est rō: qa eū Seia emerit mandante Titiæ pignus, ipsa Titia emisse vī. Vñ oportet eandē Titiā pēstare d. Mæuiæ fideic. dimidiā eius, quod valuit d. fundus, vltra id, quod d. creditor debebat recipere super eo fundo: Medietas enim hæreditatis

1† Fl. deest. in.
2† Fl. restituet.
3† Fl. deest. eo.
4† Fl. supereſſet.
5† Fl. restituat.
6† Fl. pertineat.
7† Fl. pertineat.
8† Fl. nō hæreditarijs an verò æqualiter?
9† Fl. restituerat.

reditatis tantũ erat restituenda Mæuiæ, vt dictum est. Viua.

a *Non teneatur*] teneatur enim, quia cũ mandauit emi, ipsa emisse vr̃, vt ff. man. l. si mãdauero. ¶ si hi quorũ at ipsa emisse nõ p̃s. vt pote suã tẽ. vt ff. man. l. si mandauero. ¶. si ijs, quæ rũ. Et alias non admittit, vt quilibet, vt C. de dolo. l. 2. & ff. de legat. 2. l. fin. ¶ quatuor. Sed si extraneus sine mãdato emisset, non teneretur, nisi fuisset in culpa, vel nisi fuerit in dolo: qd voluit, vt ff. eo. l. mulier. ¶. sed. & et. & ff. deducta. ¶. fin.

b *Fuit*] id est quanto valuit vltra debitum, & illud pro dimidia: quia tantum medietas hereditatis est restituenda. Item hæc cum mandauit, vel etiam fuit in dolo, vel culpa: nõ aliàs, vt dictum est.

¶ *Caio Seio*] CASVS. Martinus ponit instituit sibi heredem Caium Seium ex semisse, siue ex sex vncijs hereditatis suæ, & Titiam, siue Luciam Titiam ex quadrante, siue ex trib. vncijs, & Titium, & Sempronium ex reliquis partib. i. ex trib. vncijs assiduis: & postea ita cauit in suo testõ dicitur testator. Fidei ãt vestræ mando Cai Sei & Lucia Titia, vt post obitũ vr̃m reddatis restituatis Titio, & Sẽpronio semissẽ p̃monij, & portionis eius, quã portionem vobis dedi, & postea decessit. d. Martinus testãtur. Ar dicti hæredes ab eo instituti adiuerunt eius hæreditatẽ, & postea d. Caius Seius decessit, instituta sibi hĩde dicta Lucia Titia sua cohærede. Quæritũ est, an hæc Lucia Titia protinꝰ dẽat restituere d. Titio & Sempronio partẽ dimidiã semissis quã rogatus erat d. Caius Seius per Martinum testatorẽ restituere prædictis Titio & Sepr. an debeat d. Lucia Titia restituere d. Titio & Sempro. vniuersum fideicommissum tam ex sua Luciæ Titiæ persona, quam ex persona Caij Seij datum demum post mortem Luciæ Titiæ? & respondetur, Luciam Titiam statim teneri, vt partem dimidiã semissis ex persona Caij restituat dicto Titio & Sempronio. Viua.

c *Titio & Sempronio*] qui erant alij cohæredes vel non erant.

d *Portionis eius*] i. patrimonij. Pateris l. habebat. & aureos. i. pateris aureis: & facit ad ¶. sup. eo. l. hæredes. ¶. 1. Accur.

¶. *Filiam suam*, CASVS. Sempronius ponit instituit sibi hæredẽ filiã suam Titiã, quæ erat vxor Lucij Titij: qui Lucius Titius erat filius fratris testatoris, i. huius Sempronij. & Caium nepotẽ, quẽ ex ea habebat, ei substituit: & ita postea in eodem testõ cauit. Lucio Titio fratris mei filio genero meo ducẽ os aureos relinquo: quo legato scio eũ cõtentum esse: qñ scripsi vniuersã rẽ meã, eo ꝙ filiã mea, & neporẽ meum hæredes scripsi vniuersam substantiã ei cõmunicasse, quos inuicẽ cõmendo: & decessit. d. Sempronius. Dicta ãũ Titia eius filia adiuit hẽreditatem, & postea diuertit a dicto Lucio Titio maritꝰ. Quæritũ est, an Titius, siue Lucius Titius quõdã maritus eius filiæ testatoris, nõe suo, vel filij sui p̃dicti Caij nepotis testatoris possit cõsequi cõmunionẽ bonorum testatoris ex fideicõmisso ꝓp dicta verba testõris, siue sit viua dicta vxor, ꝙ diuertit ab eo, siue sit mortua? Et rñ ꝙ nihil proponitur datum d. Lucio Titio genero testatoris nomine filiæ commissũ præter ducentos aureos, & sic non potest petere communionem bonorũ testatoris nomine suo, vel nomine filij sui, qui fuit substitutus matri per dicta eius verba, Quo legato scio, &c. vsq; illue. filia, &c. hũc credo fuisse intellectũ testatoris, siue verborum eius confusè ibi positorũ, ſ. ꝙ gener eius ideo poterat esse contentus de legato ducentorum aureorum sibi relicto: quoniam idem testator satis videbatur eidẽ genero communicasse reliquam suam substantiam, eo ꝙ filiã, & nepotem suum testatoris eundem filiũ dicti generi hæredes scripsit. Cum enim instituit dictus testator filiã suam, eandemque vxorem dicti generi, & cũ instituerit nepotẽ suum testatoris ex dicta filia natũ, eundemque filium dicti generi, substituendo eundem suum nepotem eidem filiæ, vt dictum est, satis videtur dicto genero communicasse vniuersã suam substantiam: cũ quicquid habeat vxor ex institutione prædicta, videatur habere maritus: & cum quicquid speret habere filius ex substitutione prædicta, videatur speratæ patet. Vnde nihil faciunt dicta verba ad hoc, quod dictus Lucius maritus possit consequi communionem bonorum testatoris suo nomine, vel nomine filij sui substituti matri: nec etiam faciunt ad hoc dicta verba, Quos inuicem commendo, &c. quia hoc tonãt, quos scilicet, filiam institutã, & nepotem ei substitutum, & maritum filiæ, cui legauit ducenta, inuicem commendo, scilicet, vt se diligant. Quæ quã verba ita legas, si placet. Quo legato, s. ducentorum aureorum, scio illum, i. generum meum contentum esse, ea rõne, quoniam scripsi vniuersam rem meam, id est scripsisse videor eidem genero meo, eo quod filiam meam & neporem meum hæredes scripsi, s. substituendo neporem filiæ suæ baudi. Et dic sic, vniuersam substantiam, s. eam ei videtur genero meo communicasse, s. videor, quos inuicem commẽdo, &c. Sed pone, quod d. Titia vxor Lucij Titij, quæ diuertit ab eo, & quæ erat filia testatoris, vt dictũ est, fecit postea testamentum & scripsit sibi hæredem dictũ suum maritum quondam, & fidei eius commisit, vt cũ moreretur idem maritus, restitueret omne quod ad eum maritum ex hæreditate sua peruenisset filio eorum cõi. nepotiq; d. Sempronij testatoris. Nunquid illæ quoque res, & possessiones, quæ in dotem datæ marito, & post diuortium restitutæ mulieri fuerant per maritum, continentur fideicommisso dando per maritum quondam filio communi? Et respon. quod sic: nam siue restitutæ sunt res dotales mulieri per mãritum facto, s. diuortio, cõputantur in bonis mulieris, sicque cadunt in dictum fideicommissum filio cõi dandum, vt dictum est: siue non fuit restitutæ mulieri, cõputantur ei in hæreditate mulieris, vt sic cadant in dictum fideicommissum. Quia siue restituendæ mulieri per maritum quondã, ex stipulatione interposita de dote reddenda. Viua.

e *Filiam*] quæ in maritum habebat filium fratris testatoris.

f *Genero meo*] quod matrimonium valet, secundum leges, vt Instit. de nupti. ¶. duorum. secundum canones secus.

g *Neporem meum*] aliàs est, mei, scilicet, qui scripsi omnia: aliàs meum, scilicet generum, eo quod filiam, & nepotẽ instituit, scilicet substituendo neporem. Et ex quo filia hẽt, & vir hẽre videtur, vt C. de pac. conuen. l. hac generali. & sub. & sic vniuersam. sub. ei. s. genero. non tamen hoc expressit, alias esset secus, vt supra ea. l. in princip. & inf. de dona. l. ex hac. & sup. de hæred. instit. l. ex facto quæritur. argum. contra. C. de donat. leg. si donatio aliàs est. meum. & dic, quem scripsi. &c. & sub. & eo. &c. vel sub. & sic vniuersam. &c. & habeas ei. scilicet genero, vt dixi, aliàs est eis, & dic, id est, filiæ, & nepoti: vel dic etiam filiæ, & nepoti, & genero. Et

nõ teneat. a Claudius, Subest enim p̃stari oportere id quanto pluris fundus fuit, b q̃ ad creditorẽ puenire oportuit.

Si duo post mortẽ eorũ restituere rogãtur, vno mortuo, statim pro parte competit fideicommissi petitio. Bar.

¶ Caio [1] † ex semisse, Titia ex quadrante, & alijs ex reliquis portionibus hẽdibus instituis ita cauit, Fidei autẽ vr̃æ mando, Cai Sei, & Lucia Titia, vt post obitum vr̃m reddatis, restituatis Titio, & Sẽpronio [c] semissẽ p̃monij, & portionis [d] eius, quã vobis dd̃i. Quæsitũ est, cũ veriq; adierint hæreditatẽ, & postea Caius Seius defunctus sit, Lucia Titia hærede instituta, an hæc Lucia Titia partẽ dimidiã semissis, quã rogatus erat Caius Seius restituere, protinus dẽat, an verò post suã demum mortẽ vniuersum fideicõmissum tã ex sua persona, quam ex Caij Seij datum, restituere debeat? Rñdi, Luciã Titiam statim teneri, vt partẽ dimidiã semissis ex persona Seij restituat.

Verba enunciatiua commemoratiua alicuius modi præcedentis, restringuntur ad illũ: Itẽ in fideicommisso vniuersalis relicto per mulierem, veniunt res dotales. Bar.

¶ Filiam [e] suam hæredem scripsit, & nepotem, quem ex ea hẽbat, ei substituit, & ita cauit, Lucio Titio frĩs mei filio, genero meo, [f] ducẽ os aureos relinquo: quo legato scio illum contentũ esse, qñ scripsi vniuersam rem meam, eo ꝙ filiã meã, & neporem meum [g] hæredes scripsi vniuersã substantiã ei [2] † communicasse: quos inuicẽ cõmendo, scilicet, vt se diligant. Quæ quã verba ita legas, si placet. Quo legato, s. ducentorum aureorum, scio illum, i. generum meum contentum esse, ea rõne, quoniam scripsi vniuersam rem meam, id est scripsisse videor eidem genero meo, eo quod filiam meam & neporem meum hæredes scripsi, s. substituendo neporem filiæ suæ baudi. Et dic sic, vniuersam substantiam, s. eam ei videtur genero meo communicasse, s. videor, quos inuicem commẽdo, &c. Sed pone, quod d. Titia vxor Lucij Titij, quæ diuertit ab eo, & quæ erat filia testatoris, vt dictũ est, fecit postea testamentum & scripsit sibi hæredem dictũ suum maritum quondam, & fidei eius commisit, vt cũ moreretur idem maritus, restitueret omne quod ad eum maritum ex hæreditate sua peruenisset filio eorum cõi. nepotiq; d. Sempronij testatoris. Nunquid illæ quoque res, & possessiones, quæ in dotem datæ marito, & post diuortium restitutæ mulieri fuerant per maritum, continentur fideicommisso dando per maritum quondam filio communi? Et respon. quod sic: nam siue restitutæ sunt res dotales mulieri per mãritum facto, s. diuortio, cõputantur in bonis mulieris, sicque cadunt in dictum fideicommissum filio cõi dandum, vt dictum est: siue non fuit restitutæ mulieri, cõputantur ei in hæreditate mulieris, vt sic cadant in dictum fideicommissum. Quia siue restituendæ mulieri per maritum quondã, ex stipulatione interposita de dote reddenda. Viua.

1 † Fl. Caio, Seio.

2 † Fl. eis.

quod subijcit: quos. s. institutos. cõmendo. l. vnum de alijs rogo: vel quos res rogat vt se diligant, non dico quod hæreditatem restituant vt inf. de verb. sign. l. commendare. Accursius.

a *Amauit*] filio fratris testatoris nomine, qui & nepos est. Accursius.

b *Nihil fideicommissi*] i. nullum fideic.

c *Haredi*] filio fratris testatoris.

d *Auctiorem*] alias eo authore l. Claudio. & facit inf. d. co. do. l. 5. §. 1. & de col. bo. l. cum emancipati. §. id quoque.

¶ *Quæ habebat*] CASVS. Titia habẽs maritum Titium, & habens ex eo filiũ Caiũ Seium, & hũs ex eo filio neptẽ Seiã, q filia, & nepos erãt i d. ei⁹ mariti ptãte: scripsit sibi hũdẽ maritũ ex asse, & cõmisit fidei ei⁹ in hæc verba, Si Titius marit⁹ me⁹ mihi hũs erit, pto, fideiq; eius cõmitto, vtqcquid ex hũditate mea ad eũ puenerit, cũ mori cęperit, id restituat Caio Seio filio nro: ita tñ vt decem quidẽ vncias Caius hẽat, duas aũt vncias Seius nepos hẽat: quod vt fiat, fidei eius Titij hũdis mei committo: & decessit di. Titia testatrix, & pũ d. Caij Seij, mariti⁹q; d Titiæ testatricis emancipauit Caiũ Seiũ pdictũ: sic eñ euenit de facto: & dictũ neptẽ amisit: qa decessit idem nepos: & decessit d. pũ supstite filio. Quæritũ est, an p priorem partẽ scripturæ testatricis, q incipit ibi Si Titius maritus me⁹, &c, & durat vsq; illuc, Ita tñ vt x. &c. debeatur filio vniuersa hũditas mãis. s. Titiæ pdictæ, ex eã fideic. & an illa sequẽtia verba testatricis quæ hic materialr ponuntur, Ita tñ vt decẽ vncias filius, nepos aũt duas hẽat, &c. ex vltima testatricis ita demũ locũ hẽret, si die fideicõmissi cedẽte p mortẽ mariti, filius, & nepos eorũ essent in rerũ natura. Cum autem non superuixerit ad diẽ fideic. dictus nepos, cesset dicta sequẽs scriptura testatricis, q incipit, Ita tñ vt decẽ, &c. Et dñs p nõ dẽt filio vniuersa hũditas mãis. Quis nepos sit mortuus? imò hẽbit x. vn. dũtaxat: & 2. vncias residuas hẽbit hũs d. maritũ. Vide *Ita tamen*] Nunc determinat quod dixerat.

f *Emancipasset*] idem, & si non emancipasset.

g *Amisit*] quia decessit nepos.

h *Decessit*] s. maritus institutus.

i *Cedente*] i. tempore mortis mariti.

k *Cesset*] i. euanuerit, & non habeat locum.

l *Offendere*.] scilicet. videntur verba testamenti, &c. residuum habebit hæres mariti. Et sic vltima scriptura restringit præcedentem, vt inf. de man. test. l. Stichus.

inuicem cõmẽdo. Filia, adita patris hæreditate, diuertit ad maritum. [a] Quæritũ est, an Titius quondã eius maritus suo, vel filij sui noie, ex fideicommisso communem bonorum consequi possit viua quõdam vxore sua, vel post mortem eius? Respondi, nihil fideicõmissi [b] datũ genero proponi, præter ducentos aureos Idẽ quę fijt, eandem vxorem marito hæredi [c] † scripto fideicommississe, vt cum moreretur, filio communi omne, quod ad eũ ex hæreditate sua peruenisset, restitueret: an illæ quoque res, & possessiones, q in dotẽ datæ, & post diuortium restitutæ mulieri fuerant, fideicõmisso contineantur? Respondi, qd mulier in bonis suis reliquisset, id fideicommisso contineri. Claudius, Eg aliàs de eodem facto consultus, ita respondit, siue restitutæ sint res, secundũ id, quod supra respõsum est, in bonis mulieris cõputari: siue non sint restitutæ, quia ex stipulatione de dote reddenda interposita, restituendę sint, eo auctiorem [d] hęreditatem computari.

Paria sunt abstinere per partes relinquere, vel relictum simpliciter per partes modificare. Bart.

¶ Quę hẽbat* filium, & ex eo nepotẽ, vtrosq; in mariti ptãte, maritũ ex asse scripsit hũdẽ, eiusq; fidei cõmisit in hæc verba, Si Titius maritus meus mihi hæres erit, pto, fideique eius cõmitto, vt qcqd ex hũditate mea ad eum puenerit, cum mori cęperit, id restituat [z] † Caio Seio filio nro: ita tamen, [e] vt decem quidem vncias Caius hẽat, duas autẽ vncias Seius nepos habeat: qd vt fiat, fidei eius Titij hæredis mei committo. Pt emancipauit filiũ, nepotem amisit: & supstite filio decessit. [h] Quæsitum est, an priore parte scripturę vniuersa [3] † matris hereditas ex cã fideicommissi filio debeatur? & illa sequẽtia verba, Ita tñ, vt decem vncias filius, duas autem nepos hẽat, ex voluntate defunctę in eodem locum habeãt, si die fideicõmissi cedente [i] filius, & nepos eorum in rerum natura sint? [4] † cũ aũt non superuixerit [5] † ad diem fideicommissi nepos, sequens scriptura cessaret? [k] Respondi, secundum [6] † ea, quę proponerentur, oportere [l] decem duntaxat vncias filio datas.

Fideicõmissarius detrahit, quatenus sibi detractũ est. B.

¶ Hęres institutus, vxor[m] rogatus totam hęreditatem restituere, restituit detracta quarta. Quæritum est, cũ vxor quartam partem hęreditatis præsenti die, & reliquam post tempus alij rogata a testatore fuisset restituere: an id, quod hũs ei detraxisset quartæ nomine, in restituendo fideicommisso imputari [7] † possit? Respondi, quatenus cepisset, [n] fideicommisso obstrictam.

Si dilatio adijciatur in fauorem fideicom. fructus interim percepti veniunt in restitutionem. Bar.

¶ Hæredũ fideicõmissit, vt qcquid ex parte tertia hũditatis pueniret [8] † ad eos, id redderet Caio Mæuio alũno testõris, cũ fuerit annorũ [9] † qndecim, & subiũxit hæc verba, Interi

[1] *Adde ad istam gl. ostẽdere dictõ Bal. i l. cium C. de test. vers Item ne. Ꝑ testam. omne dr vltimũ, nisi ꝓbetur vide eũ.*

[2] † *Fl. patius.*

[3] † *Fl. hæredes.*

[4] † *Fl. essent.*

[5] † *Fl. superuixit.*

[6] † *Fl. dees, vt secundum.*

[7] † *Fl. imputare.*

[8] † *Fl. peruenerit. al. puenisset.*

[9] † *Fl. annis.*

* *Desẽsho*⁹ §. vide Sebast. Sap. in l. testõ. C. de impub. nu. 4.

[z] † *Fl. ex perit de restituat.*

m *Vxor*] s. testatoris.

n *Quatenus cepisset*] ideſt totũ restituet, vt quartã nõ detrahat. vt & t. eod. l. 1. §. inde Neratius, & lex affe. in fi. nisi in casib. vt eisdẽ legib. no. & facit t. ad leg. Fal. l. lex Falcidia. §. nũquam. & t. de leg. 1. l. filiusfam. §. apud. & t. eo. l. mulier. §. fin. in fi. põt ẽt intelligi. secundũ H. vt pro rata diminuat fideic. ab vxore relictum. p qua est diminutũ sibi relictũ: quod posset dici, si onus esset extrinsecus: vt sup. eod. l. facta. §. 1. ¶ Titius rogatus. & infra de donat. causa mor. l. ei, qui. quod hic non erat: sed in hoc posset habere locum. Nam si hæres nihil detraxisset, vxor tres partes ad tempus sibi restituisset, & fructus essent lucrata: & nunc ergo retineat tres partes eius, quod habet: & sic facit ad hoc supra ad legem Falcid. l. pœnales. §. si Titio.

¶ *Hæredum*] CASVS. Sempronius instituit sibi hæredes Primum, & Secundum, & Tertium, pone: & commisit fidei eorum, vt quicquid ex parte tertia hæreditatis peruenerit ad eos, id redderent Caio Mæuio, quem aluerat idẽ testa-

tor.

tor, cum fuerit idem alumnus annorũ xv. & ſubiunxit hæc verba dictus teſtator, Interim ex reditu, ſiue refectu pauperta-tis, quæ ad vos peruenerit, alatis eum ex vſuris pro quantitate nummorum redactis, i. alatis eum alumnũ interim, i. donec perueniet ad xv. annos, ex reditu, ſiue refectu pauperta-tis, ſue tertiæ partis, quæ ad vos peruene-rint, i. ex vſuris pro quantitate nummo-rum redactis ex ven-ditione dictæ tertiæ partis hĩditatis. Item ſubiunxit hæc verba dictus teſtator, hoc amplius eidem alum no meo hominẽ col-lactaneum, & vernã ſutorem, qui eum ar-tificio ſuo mercede data alere poterit, ſub nudi, per fideicõ-miſſum relinquo: & deceſſit dictus Sem-pronius teſtator. Quæ-ſitum eſt poſtea, cum alimenta multo mi-nora præſtiterint dicto alumno hæredes ſcripti, quam com-petebant vſuræ ſummæ redactæ ex venditio-ne tertiæ partis hære-ditatis: an & reſiduas vſuras præſtare com-pelli debeant hæredes totius temporis, i. ante xv. annum: alũ-nis & poſt? an ex die quo xv. annũ expleſ-ſet alumnus, & non ante? Et quæſitũ eſt, cum dicti ſerui legati ei alumno ſpeciali-ter, vt ex mercedibus operũ eorundẽ ſeruo-rum alueretur dictus alumnus, ſtatim ve-nierint, ſiue venditi fuerint ab eiſdem hæredibus teſtatoris: vtrũ petere debeat d. alumnus mercedes, an vſuras pretij redactæ ex venditione ſeruorũ? Et reſpondetur teſtatorem videri ſenſiſſe de omni reditu ſummæ redactæ ex venditione tertiæ partis hæredi-tatis reſtituendo dicto alumno per hæredes. & videri ſen-ſiſſe de reſtituenda alumno per hæredes omni mercede di-ctorum ſeruorum. Viuianus.

1† Flo. ex refectu pauperta-tis. Duar. ex refectu hĩditatis. Item q ad &c.

2† Fl. Colenanum.

3† Fl. de eſt, eo.

4† Fl. debeant.

5† al. reſtituẽdis.

6† Quo ẽſti metur fideicõmiſ ſum vni-uerſale, no. ſup. l. Marcel-lus. ẽ prin-cip. & ibi Bar. eo. ti. intell. aõt diſtinguẽ-dũ cũ no-ua litera-tione vi.

a *Ex reditu*] alias, ex refectu: & idem eſt. Et dic, pauperta-tis, i. dictæ tertiæ.

b *Nummorum*] redactorum ex venditione tertiæ partis hæ-reditatis.

c *Hoc amplius*] hoc verbo etiam ſuperiora repetũtur, vt ſup. eod. l. cũ de leg. 1. l. ſi patrẽ.

d *Sutorem*] ſub. per fideicõ. relinquo. & dic, quoad vſum eos legatos, non quoad proprietatem: alias non poſſent hæ-redes vendere. Et dicitur vernа, ex ancilla domi natus, vt l. ſi. de leg. 3. huic proxima.

e *Redacta*] ſ. ex venditione tertiæ partis hæreditatis.

f *Expleſſet*] nam & tunc certum eſt, quod hæredes ſunt in mora ex tunc.

g *Legati*, ad vtendum.

h *Venerint*] ab hæredibus.

i *Reſtituenda*] hoc ideo quia dixit in prin. §. quicquid per-uenerit. & facit ſ. eo. l. Baliſta. Sed arg. contra. ſup. eo. l. hæ-redes mei in prin. Sed hoc ideo, quia dilatio in xv. annum facta fuit fauore alumni, vt ſup. de leg. 1. l. ſi ita. §. Pegaſus. & no. ſup. eo. l. in fideicommiſſaria in prin.

¶ *Pluribus hæredibus*] CASVS. Caius inſtituit ſibi hæredes Seium, & Sempronij in tribus vncijs hereditatis ſuæ, ponet & Otalicium liberũ ſuum, & duos alios ſuos libertos inſti-tuit hæredes ex dodrante, ſiue ex ix. vncijs: & eiſdem tribus liberis ſuos dos per præceptionem dedit, ſiue prælegauit: &

ex reditu[a] paupertatis,[1]† quę ad vos peruenerit, alatis eum ex vſuris pro quãtitate nummo-rũ[b] redactis: hoc amplius[c] eidẽ alumno meo hominem collactaneũ,[2]† & vernam ſu-torem,[d] qui eum artificio ſuo mercede data alere poterit. Quæſitum eſt, cum alimenta multo minora præſtiterint hæredes ſcripti, quam vſuræ ſummæ redactæ[e] competebant: an & reſiduas præſtare compelli debeant totius tẽpo-ris? an ex eo[3]† die, quo decimumquintum annũ expleſ-ſet: [f] & cum ſerui legati[g] ei ſpecialiter, vt ex mercedibus alueretur, ſtatim venierint,[h] vtrum mercedes, an vſuras petere debeant?[4]† Reſpondi, ſecundum ea, quæ proponerentur, teſtatorem videri de omni reditu, & mercede ſeruorum reſtituẽda,[i][5]† ſenſiſſe.

Prohibita alienari non veniunt in fideicommiſſo.

¶ Pluribus[*] hæredibus inſtitutis, in quibus, & libertis tri-bus ex dodrãte, eiſdẽ[k] fun-dos per præceptionem dedit: & ab his petijt, ne eos alienarent: & vt qui vita[6]† ſupereſſet,[l] ſolidos eoſdem fundos obtineret; deinde vnius[7]† ex his libertis Otalicij[m][8]† fidei cõmiſit, vt quicquid ad eum ex hĩditate, bonisve peruenis-ſet, deducto pro ea parte ære alieno, & legatis ſibi viginti aureis, reſtituat Titio. Quæſi-tum eſt, an etiam partem ter-tiam fundorum prælegatorũ cum collibertis[n] idem dedu-cere deberet? Reſpõdi, ſecun-dum ea, quæ proponerentur, non debere reſtituere præce-ptionem, cum ipſe teſtator legata[o] excipere voluiſſet.

Dos prælegata non cadit in fideicommiſſo, niſi ſpecialiter ſit dictum, & quarta ad dotem ſufficiat. Bar.

¶ Marito[p] vxore hærede inſtituta ex parte tertia, & plu-ribus ei fideicõmiſſis datis, dotem quoque prælegauit, [q] his verbis, Seiæ vxori meæ dari volo à filijs meis ſummã dotis eius, q̃ mihi pro ea

perijt ab his libertis, ne eos fundos alienarent, & vt ille li-bertus, qui ita ſupereſſet alijs, obtineret ſolidos eoſdẽ fun-dos. Item prælegauit d. Otalicio xx. aureos. Poſtea cõmiſit fidei vnius ex his liberis, ſ. Otalicij, vt quicquid ad eũ pe-ueniſſet ex hæreditate, bonisve ſuis teſtatoris, reſtituat Ti-tio, deducto ære alie-no pro ea parte, quę, ſ. ad eũ Otalicium perue-nerit, & deductis xx. aureis legatis ſibi Ota-licio per eundẽ Caiũ teſtatorẽ: & deceſſit dictus teſtator. Nunc Titius fideicommiſſ. petit à d. Otalicio, vt reſtituat ei quicquid ad eum peruenit ex hæreditate, bonisve teſtõris: & Otalicius benè vult ei reſtitue-re: vult tamen in re-ſtitutione deducere ſibi non ſolũ xx. alie-num prædictum, & xx. aureos prædictos, ſed etiam tertiã par-tem fundorum præ-dictorum prælegato-rum eidem Otalicio cum collibertis ſuis prædictis. Nunquid poteſt deducere præ-dicto modo? Et dici-tur, quòd ſic, cum ipſe teſtator non voluiſſet excipere fideicomm. dando Titio per Ota licium etiam legata, ſiue prælegata, nedũ ære alienum prædi-ctum. Viui.

6† Fl. ſu-per aſſer. 7† al. vn⁹. 8† Fl. Otalicij.

k *Eiſdem*] libertis. ¶ l *Vita ſupereſſet*] cęcę cauſa, quare prohi-buit alienare: aliàs non valeret prohibi-tio, vt ſ. de leg. 1. l. filiusfamilias. §. Diui.

m *Otalicij*] ſub. ideſt. Otalicij fidei &c. & eſt proprium no-men liberti.

n *Cum collibertis*] ſiue habeas eũ libertis: ſiue collibertis. Idem eſt: & poteſt determinare præcedentia: quia ſibi cum aliis fuerunt legati fundi, vel etiam ſequentia. ſ. an ita ſuæ tertiæ, vel tertiæ aliorum debeant deduci.

o *Legata*] i. prælegata prædicta: aliàs ſi voluntas non ap-pareret, diſtinguendum eſt, vt ſup. eo. l. in fideicommiſſaria. §. ſi. & l. Marcellus. §. quidam. & C. de fideicom. l. cum vi-rum. Hug.

p *Marito*] CASVS. Sempronius inſtituit ſibi hæredem Sei-am ſuam vxorem ex tertia parte hæreditatis ſuæ, ponet: & Titium, & Seium filios eorum communes ex duabus parti-bus: & plura fideicommiſſa reliquit eidem vxori: inter quæ dotem prælegauit ei his verbis, Seiæ vxori meæ dari volo à filijs meis ſummam dotis eius quæ mihi pro ea illata eſt. Et commiſit fidei eiuſdem vxoris, vt partem hæreditatis, & quæcunque ei legaſſet, poſt mortem ſuam filio cõmuni Ti-tio reſtitueret: & deceſſit d. Sempronius. Quæſitum eſt, an dicta vxor debeat reſtituere dicto filio ſuo ex cauſa fideicõ-miſſi etiam ſummam dotis, ſicut eſſet prælegata tibi vxori à marito data? Et reſpondetur, non alias debere vxorem re-ſtituere filio ſummam dotis, niſi manifeſtum eſſet teſtato-rem ſenſiſſe etiam de dote reſtituenda per vxorem filio cõ-muni: ſed etiam ſi fuerit approbatum, eum teſtatorem ſen-ſiſſe hoc, i. q̃ vxor reſtituat dotem filio, ita etiam ſiue de-mũ reſpondetur fore Titio petitionem eius quoque dotis, ſi nõ minus foret in quantitate, quæ remaneret apud vxorem, vel hæredem eius nomine Falcidiæ, i. quatę Trebellianę, quæ in quantitate dictę dotis. Viui.

q *Præcauit*, quod valet propter repetitionem, vt in-fra. de leg. 1. ex contrario.

a *Sanxisse*] quia hoc expressè dixisset. vt sup. ad leg. Falc. l. si debitor. aliàs non, vt sup. de leg. 2. l. cum pater. ' fidei tuæ. & C. de iure dot. l. cum pater. & facit sup. ad leg. Falc. l. pater. in prin. & l. si vsus fructus. §. dos. in prin. & sup. eo. l. mulier. §. cum proponeretur. & là filia. Accur.

b *Petitionem*] subdiem esse.

c *Quantitate*] vel in fructibus quos ex sua tertia hereditatis parte recepisset. Nã fructus quoque, si qui medio tempore percepti fuerunt. in Falcidiam imputantur, vt ff. de lega. 2. l. cum pater. §. Titio.

¶ *Rogatus*] CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, & rogauit eum, quòd restitueret hereditatẽ Septitio, cum erit Septitius viginti annorum: & decessit dictus Titius testator. Interim autem antequam Septitius peruenisset ad viginti annos, d. Seius hæres vẽdidit Caio, pone fundus, quos Titius defunctus acceperat pignori à Martino, pone, suo debitore, & propterea actione pignoratitia à d. Martino cõuentus dictus Seius hæres decessit relicto hærede Sempronio: & prædicto iudicio pignoratitio nondum finito, restituit d. Sẽpronius hæres Seij hæredis rogati d. Septitio hæreditatem. Quæritur est, an dicto iudicio pignoratitio nihilominus debeat condemnari ipse Sempronius? Et resp. quod sic: nam cũ restituit hæreditatem Septitio, potuit retinere id, quod ex causa iudicati præstaturus esset d. Martino: vel si volebat restituere totam hæreditatem Septitio, & nihil sibi retinere propter id, quod iudicari poterat, ad minus poterat facere sibi caueri per eundem Septitium de eo, quod poterat iudicari pro Martino in dicto iudicio pignoratitio. Et si non fecit aliquod prædictorũ duorum, sibi imputet. Puto tamen, extra casum quod dictus Sempronius poterit recuperare à dicto fideicommissario illud, quod præstiterit d. Martino debitori, vt sup. eo. l. hæres cum debuerat. & inf. eo. l. matrem. Viui.

d *Rogatus*] s. hæres.

e *Erit*] Septitius.

f *Vendidit*] hæres.

g *Restituit*] s. Sempronius hæres hæredis.

h *Caueri sibi*] vt sup. eo. l. de euictione. & l. cum hæreditas ex fideicommissi.

i *Executionem*] quia sententia dabitur contra hæredem, & in bonis eius fiet executio: secus in tutore, vt sup. si quis cau. l. fi. Atq. contra. sup. fam. ercis. l. in iudicio. Sed hic hæres recuperabit à fideicomm. vt sup. eo. l. hæres cum debuerat. & sup. eo. l. matrem. Accur.

¶ *Hæres eius*] CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, & rogauit eum, quòd restitueret hereditatem suã Titij vniuersam post mortem suã Seij domino Caio, & Sempronio: & decessit d. Titius. & postea decessit Seius eius hæres: & reliquit d. Seius suum hæredem Martinum, pone. Martinus illata est: eiusdemq; vxoris fidei commisit, vt partem hæreditatis, & quæcunque ei legasset, post mortem suam Titio filio cõmuni restitueret. Quæritur est, an summam quoque dotis inter cætera legata ex causa fideicommissi filio suo restituere debeat? Respondi, nõ alias, nisi manifestũ esset, de dote quoq; restituenda testatorẽ sensisse: [a] atque etiam si sensisse cum hoc fuerit approbatũ, [1] ita eius quoque petitionẽ [b] fore, si nõ minus in quãtitate, [c] quæ Falcidiæ nomine remaneret, foret, quàm in quantitate dotis.

a † Plo. atque & si sensisset, & hoc fuerit adprobatum.

Instantia cœpta cum hærede facta restitutione, durat cõtra ipsum, & hæredẽ eius. B.

¶ Rogatus [d] hereditatem restituere Septitio, cum erit [e] annorũ viginti, interea fundos, quos defunctus pignori acceperat, vendidit: [f] & propterea pignoratitio iudicio à debitore conuentus, decessit, hærede relicto Sempronio: & iudicio nondũ finito restituit [g] hæreditatem Septitio. Quæritur est, an eo [2] † iudicio nihilominus ipse condemnari debeat, cum potuerit retinere, vel cauere sibi [h] in id, [3] † quod ex causa iudicati præstaturus esset? Respondi, iudicij executionem [i] nihilominus aduersus hæredem, & post restitutam [4] † hæreditatem manisse.

2 † Fl. debeã. eo.

Res de nouo reperta, nõ restituta, debent restitui, nisi prima restitutio per modũ transactionis fuerit celebrata. B.

¶ Quæres, eius, qui post mortem suam rogatus erat vniuersam hæreditatem restituere, minimam quantitatem, quam solam in bonis fuisse dicebat, ijs quibus fideicommissum debebatur, restituit: postea, repertis instrumẽtis, apparuit quadruplo amplius in [5] † hæreditate fuisse. Quæritur est, an in reliquum fideicommissi nomine conueniri possit? Respondi, secundum ea, quæ proponerẽtur, si non transactũ esset, posse. [k]

Etiam post restitutionem potest fideicõmissarius fideicommissum dimittere propter partem hæredis, qua incipit de nouo vti are. Bar.

Idem. [6] †

LEX LXXIX.

SI pupillus [l] pa-

tinere, vel cauere sibi [h] in id, [3] † quod ex causa iudicati præstaturus esset? Respondi, iudicij executionem [i] nihilominus aduersus hæredem, & post restitutam [4] † hæreditatem manisse.

Res de nouo reperta, nõ restituta, debent restitui, nisi prima restitutio per modũ transactionis fuerit celebrata. B.

¶ Quæres, eius, qui post mortem suam rogatus erat vniuersam hæreditatem restituere, minimam quantitatem, quam solam in bonis fuisse dicebat, ijs quibus fideicommissum debebatur, restituit: postea, repertis instrumẽtis, apparuit quadruplo amplius in [5] † hæreditate fuisse. Quæritur est, an in reliquum fideicommissi nomine conueniri possit? Respondi, secundum ea, quæ proponerẽtur, si non transactũ esset, posse. [k]

3 † Fl. vel cauere sibi id.

4 † restitutam.

* Intell. huius §. vide p Panormitan. de Crema. & l. remotio. supra. nume. 44. C. de rescind. vend.

5 † Fl. de essim.

Etiam post restitutionem potest fideicõmissarius fideicommissum dimittere propter partem hæredis, qua incipit de nouo vti are. Bar.

Idem. [6] †

LEX LXXIX.

SI pupillus [l] pa-

6 † li. sing. Quæstionum. publicè tractatarum.

dubius euentus fuit remissus. Est enim dubius iudicij euẽtus, vt sup. de pecu. l. quod debetur. Alias ferè omnes transactiones rescinderentur: & facit ad §. C. de transac. l. sub prætextu specierum. & inf. de excep. rei iud. l. si ex testamento. & C. de fur. l. post decisionem. Alij soluunt omnia contraria subaudiendo hic, maximè Accur.

l *Si pupillus*] CASVS. Titius habẽs plures creditores, instituit sibi hæredẽ Seium, suum filium pupillũ, & rogauit eũ, vt restitueret Caio dimidiam hæreditatis suæ, pone: & decessit d. Titius, & de eius filius extitit ei hæres, & restituit dimidiam hæreditatis d. Caio. & aliam dimidiã sibi restituit: & postea petijt in integrum restitutionẽ, vt abstineret: & habita restitutione abstinuit à dicta dimidia hereditatis, quam sibi retinuerat. Certè optio, siue electio deferenda est fideicommissario prædicto, vt aut portionem quoque pupilli agnoscat, aut à toto, siue à tota hereditate discedat, aut si fideicommissarius nollit prædicto modo eligere, sed velit retinere tantum partem sibi restitutam: (quod pro eodem habeo, ac si à toto expressè discederet, cũ partem retinere non possit, vt dixi) omninò bona d. Titij testatoris vendenda sunt, pro satisfaciendo dictis creditoribus eius dẽ Titij, ita s. vt id, quod superfluum est soluto ære alieno, seruetur dicto pupillo in integrum, iterum restituto, vt se immisceat hæreditati patris, à qua per in integrũ restitutionẽ abstinuerat. Sed quid, si dicta bona, quæ dicti vendenda, non possunt vendi in solidum: quia non inuenitur emptor, qui omnia

oīa velit ea emere, ſed partem tm̄ fortè vult emere? Nunquid in ſuperfluo, in quo non inuenitur emptor, erunt denegandæ hæreditariæ actiones dicto fideicommiſſario? Videbatur fortè quibuſdam, quod non. Sed certè omnino ſunt ei denegandæ, ſiue omnia bona, quæ ſunt vendenda, poſſunt vendi, ſiue pars eorū tantum. Et eſt ratio: quia in poteſtate illius fideicom. eſt ſuſcipere vniuerſum ſiue vniuerſam hæreditatem, ex quo pupillus ab ea abſtinuit, & ſeruare pupillo in integrum reſtitutionē, vt re habeat hæreditatem, ſi quod erit plus in hæreditate, exoluto ære alieno, ſubaudi: & eſt in eius poteſtate à toto abſtinere, vt dictum eſt. Si habet prædictam electionē, vt dictum eſt, & eam non capiat, imò permittat bona vendi, vt & dictum eſt, meritò denegandæ ſunt ei actiones etiam partis bonorum, quæ non poſſunt vendi. Viui.

1† Flo. nimodo. & infra.

2† Flo. eſt.

¶ *Si pupillus*] quia ſibimet videtur cōtraria hæc lex. ideo dixit

3† L. 5. Digeſto.

Reg. exitit. i. exiſtere potuit: vel, extitit nomine, non re. quia ſuus erat, vt ſupra de acq. hær. l. neceſſarij. aliàs, ſi ſe immiſcuit, non poſſet poſtea abſtinere, vt C. de repu. hęred. l. ſicut. quod tamen inf. dicit. Item quod dicit reſtituit. i. reſtituere debuit. Nam cum nō adiuit, vt dixi, quomodo potuit reſtituere? Vel dic ſecundo, quod verè adiuit, & verè reſtituit, & quod abſtinuerit, fuit per in integrum reſtitutionem. Item quod ſubijcit portionem pupilli. ſ. quartam, quam retinuit. Vel dic, quod fuerat rogatus de dimidia tantum reſtituenda, vnde ad a dimidia eſt ſua portio. Item quod ſubijcit pupillo ſeruetur. ſ. in integrum reſtitutio, vt ſi immiſceat, qui etiam per reſtitutionem abſtinuit, vt ſup. de minō. l. quod ſi ſine. ſ. reſtitutus.

a *Parenti*] pro dimidia: quia ſic fuit rogatus.

b *Portionem*] ſ. dimidiam.

c *Vendenda*] à fideicommiſſario.

d *Denegandæ erunt*] ſi velit ea totū abſtinere. à parte. n. non pōt. vt hic dixit. Sed quō qui tam acceperit, pōt dimittere? Rñ occaſione partis pupilli. vt ſu. de acq. hær. l. cū hīditate.

e *Si quid plus*] ſua dimidia.

f *Seruare*] per in integrum reſtitutionē denuo, niſi habeat, vt dixi. & facit ſup. eod. l. cogi. §. ſi quis hæres. & §. ſed. & ſi quis. & §. idem Martianus. & l. qui totum. & l. nam quod. §. 1. & l. ita tamen. §. ſi pater.

Matrem, & auunculum.] CASVS. Lucius Titius ſcripſit ſibi hæredes matrē ſuam. & auunculū ſuum. i. fratrē matris, quibus ipſe debebat centū, pone: & cōmiſit fidei eorum, vt poſtmortē eorū reſtituerent Septitio illud, q̄ ſuperfuerit ex re familiari ipſius Lucij Titij teſtōris, & deceſſit dictus teſtōr. Et poſtea dicti eius hæredes conſumpſerunt non modicam partem bonorum eius. & poſtea deceſſerunt dicti hæredes relictis multis eorum hæredibus, quib. hæredib. dictorū hæredum ſcientib. Septitius prædictus fideic. poſſedit multa corpora, quæ remanſerāt in bonis dicti Lucij Titij. ita q̄ non fuerunt conſumpta à dictis hæredib. Lucij Titij. i. à matre eius. & auūculo. Et ſic videbatur per eos hīdes hæredū reſtituta hæreditas dicto Septitio fideicom. Quæritū eſt, an id, q̄ Lucius teſtōr debuit matri. & auunculo ſuis hæredib. i. dicta centum hīdes eorum matris. & auūculi poſſint petere à Septitio fideicom. Et reſpon. quod non, ſed certè quibuſdam. quod non. Sed certè omnino ſunt ei denegandæ, ſiue omnia bona, quæ ſunt vendenda, poſſunt vendi, ſiue pars eorū tantum. Et eſt ratio: quia in poteſtate illius fideicom. eſt ſuſcipere vniuerſum ſiue vniuerſam hæreditatem, ex quo pupillus ab ea abſtinuit, & ſeruare pupillo in integrum reſtitutionē, vt re habeat hæreditatem, ſi quod erit plus in hæreditate, exoluto ære alieno, ſubaudi: & eſt in eius poteſtate à toto abſtinere, vt dictum eſt. Si habet prædictam electionē, vt dictum eſt, & eam non capiat, imò permittat bona vendi, vt & dictum eſt, meritò denegandæ ſunt ei actiones etiam partis bonorum, quæ non poſſunt vendi. Viui.

¶ *Si pupillus*] quia ſibimet videtur cōtraria hæc lex. ideo dixit Reg. exitit. i. exiſtere potuit: vel, extitit nomine, non re. quia ſuus erat, vt ſupra de acq. hær. l. neceſſarij. aliàs, ſi ſe immiſcuit, non poſſet poſtea abſtinere, vt C. de repu. hęred. l. ſicut. quod tamen inf. dicit. Item quod dicit reſtituit. i. reſtituere debuit. Nam cum nō adiuit, vt dixi, quomodo potuit reſtituere? Vel dic ſecundo, quod verè adiuit, & verè reſtituit, & quod abſtinuerit, fuit per in integrum reſtitutionem. Item quod ſubijcit portionem pupilli. ſ. quartam, quam retinuit. Vel dic, quod fuerat rogatus de dimidia tantum reſtituenda, vnde ad a dimidia eſt ſua portio. Item quod ſubijcit pupillo ſeruetur. ſ. in integrum reſtitutio, vt ſi immiſceat, qui etiam per reſtitutionem abſtinuit, vt ſup. de minō. l. quod ſi ſine. ſ. reſtitutus.

a *Parenti*] pro dimidia: quia ſic fuit rogatus.

b *Portionem*] ſ. dimidiam.

c *Vendenda*] à fideicommiſſario.

d *Denegandæ erunt*] ſi velit ea totū abſtinere. à parte. n. non pōt. vt hic dixit. Sed quō qui tam acceperit, pōt dimittere? Rñ occaſione partis pupilli. vt ſu. de acq. hær. l. cū hīditate.

e *Si quid plus*] ſua dimidia.

f *Seruare*] per in integrum reſtitutionē denuo, niſi habeat, vt dixi. & facit ſup. eod. l. cogi. §. ſi quis hæres. & §. ſed. & ſi quis. & §. idem Martianus. & l. qui totum. & l. nam quod. §. 1. & l. ita tamen. §. ſi pater.

Matrem, & auunculum.] CASVS. Lucius Titius ſcripſit ſibi hæredes matrē ſuam. & auunculū ſuum. i. fratrē matris, quibus ipſe debebat centū, pone: & cōmiſit fidei eorum, vt poſtmortē eorū reſtituerent Septitio illud, q̄ ſuperfuerit ex re familiari ipſius Lucij Titij teſtōris, & deceſſit dictus teſtōr. Et poſtea dicti eius hæredes conſumpſerunt non modicam partem bonorum eius. & poſtea deceſſerunt dicti hæredes relictis multis eorum hæredibus, quib. hæredib. dictorū hæredum ſcientib. Septitius prædictus fideic. poſſedit multa corpora, quæ remanſerāt in bonis dicti Lucij Titij. ita q̄ non fuerunt conſumpta à dictis hæredib. Lucij Titij. i. à matre eius. & auūculo. Et ſic videbatur per eos hīdes hæredū reſtituta hæreditas dicto Septitio fideicom. Quæritū eſt, an id, q̄ Lucius teſtōr debuit matri. & auunculo ſuis hæredib. i. dicta centum hīdes eorum matris. & auūculi poſſint petere à Septitio fideicom. Et reſpon. quod non, ſed

renti [a] ſuo hæres extitit, & fideicōmiſſariam hæreditatis partem reſtituit, mox abſtinet paterna hīditate; optio deferenda eſt fideicommiſſario, vt aut portionē [b] quoque pupilli agnoſcat, aut à toto diſcedat, aut oinò [1]† bona vē denda ſunt, [c] vt id, q̄ ſuperfluum eſt, pupillo ſeruetur, & ſi inſolidum bona venire non poſſunt, omninò actiones fideicommiſſario denegandæ erunt. [d] Eſt [2]† enim in poteſtate illius, vniuerſum ſuſcipere, & ſi quid plus [e] erit pupillo ſeruare. [f]

Vēditio facta cauſa interuertendi fideicommiſſum, nō imputatur hæredi in eo, quod ſibi defunctus debebat. Bar.

Idem. [3]†

LEX LXXX.

MAtrē, & auunculum, eoidemq. creditores ſuos, hæredes ſcripſit Lucius Titius, [g] & eorū fidei commiſit, vt poſt mortē reſtitueret, quod ex re familiari teſtatoris ſuperfuerit, [h] Septitio. Hæredes non modicam [i] partem bonorum teſtōris conſumpſerunt, & multos hæredes reliquerunt, quib. ſcientibus, [k] multa corpora, quæ remanſerant [4]† ex bonis Lucij Titij, Septitius [l] poſſedit. Quæritū eſt, an id, quod Lucius Titius debuit matri, & auūculo, hæredes eorum à Septitio petere poſſint? Rñdi, non poſſe. Claudius, [m] Aditione. n. hæreditatis confuſa obligatio interciderat, ſed fideicōmiſſi repetitio [n] erat: cuius æquitas deficit [o] 5† ijs, qui multa [p] ex hæreditate conſumpſiſſe proponuntur.

Fideicommiſſum limitatur ſecundum naturam precedentis ſubſtitutionis, niſi ex voluntate defuncti præſumatur ex natura ſermonis, vel alia cōiectura. Bar.

& Claudius Iuriſconſul. confirmat prædicta, & addit circa ea rōnem: quia obligatio dictorum cētum confuſa per aditionē hīditatis. i. ex eo, q̄ dicta mater & auunculus, creditores dicti Lucij Titij adierunt eius hæreditatem, interciderat. Et quamuis generaliter i tali caſu ſit repetitio fideicommiſſi hæredibus hæredum, ex eo, quod ipſi hæredes hęredū non deduxerunt illud, quod debebatur per teſtatorem dictis hęredib. tamen æquitas dictæ repetitionis fideicommiſſi defecit his matri, & auunculo hęredibus, qui proponuntur cōſumpſiſſe multa ex hæreditate dicti teſtatoris. Et ſi defecit hæredibus, ergo & defecit hæredibus eorum hæredum. Viu.

4† Al. remanſerunt.

g *Titius*] debitor.

h *Superfuerit.*] hoc caſu poterat olim alienare, niſi cauſa interuertendi fideicommiſſi. Hodie verò quartam cogitur ſeruare fideicommiſſario. vt no. ſupra eod. l. Titius.

5† Fl. defecit.

i *Modicam*] ſed magnam.

k *Scientibus*] per quod vī hæreditas reſtituta. vt ſu. eo. l. reſtituta. in prin. Accurſius.

l *Septitius*] fideicommiſſarius.

m *Claudius.*] confirmauit prędicta ad bibita ratione: Aditione enim &c. vt ſup. eo. l. debitor. in prin.

n *Repetitio*] quaſi plus debito reſtituiſſet. vt ſup. eod. l. hęres cum, & l. cum hęreditas & ſu. de hęred. ven. l. 1. §. pen Hug.

o *Æquitas deficit*] ſic ſu. ad Syllā. l. propter. §. neptis. & inf. de ijs, quibus. vt indig. l. hæres, qui ſciens.

p *Multa*] hoc q̄ñ vltra dodrantem cōſumpſit. Nā dodrantem iure ſuo licuit conſumere, vel ex iure nouo. vt dixi. ſm quoſdam. Sed B. dixit ſufficere. ſi tm̄ conſumpſerit, quantū eis debebat. Sibi. n. imputetur, ſi potius voluerit voluptatis cauſa erogare. quam ſibi in ſuo debito ſatisfacere. Innuit igitur, quod ſi non multa conſumpſit, non extinguitur petitio debiti. vt arg. ſup. eo. l. ſi hæres. §. fin.

I *Phœbus*] CASVS. Iulius Phębus hās tres filios. ſ. Phębum, & Heraclian duos ex eadem matre natos, & Polycratē natum ex alia: fecit teſtū. & inſtituit eos tres ſibi hæredes ex q̄uis portionibus, & petijt à dicto Polycrate, qui erat minor quam aliquis fratrum, vt concederet hereditatē dictis ſuis fratribus, accepto certo pretio, ſeu prædio, puta Tiziano, & circa hoc non erat cō. & dictos Phębum, & Heraclian natos ex eadem matre vulgariter adinuicem ſubſtituit. ſ. vt ſi quis eorū non fuiſſet hęres, alter hęres ſuam partem. & de hoc tangetur inf. Et fecit dictus Iulius Phębus ſecundas tabulas Policrati. i. ſubſtituit ei pupillariter, ſi decederet in pupillari ętate, quas ſecundas tabulas commēdauit aperiendas matri eius Polycratis, ſi impubes obiiſſet dicto eius Polycrates. Et de hoc nō eſt qō in hac l. Deinde petit à prioribus. i. à Phębo, & Heraclia, vt ſi quis eorum ſine liberis deceſſerit, portionē ſuā hęreditatis ipſius Iulij Phębi eorū patris reſtitueret ei ſ. fratri, vel eis. ſ. fratribus, q̄ ſupereſſent, exceptis bonis maternis eorū. & auitis. & poſtea deceſſit dictus Iulius Phębus teſtōr. Et poſtea deceſſit dicta Heraclia ſine liberis. & inſtituit ſibi hīdem fratrē ſuū Phœbū. Et dictus Policrates vocauit poſtea dictum Phœbum coram Aurelio Proculo Proconſule Achaię, & petijt ab eo fideicōmiſſum. i. dimidiam portionis Heraclię ſine liberis mortuę, propter hoc, q̄ teſtator dixerat, Vt ſi quis eorū duorum,

rum, & Heraclix, & Phœbi sine liberis decederet, portionem suam hæreditatis paternæ restitueret ei, vel eis, qui supersessent, & quia decessit Heraclia sine liberis, obtinuit dictus Polycrates. & Phœbus à sententia contra eũ lata apellauit & Polycrates nõ curauit de dicta appellatione Phœbi, & recessit domũ, & sic solus Phœbus stetit ad prosequendam appellationem coram iudice appellationis. Et cum non haberet ius, est victus idem Phœbus. Non autem habebat ius ideo, quia verba testatoris posita in ver. Deinde petijt &c. s. hæc, ei, vel eis &c. complectebãtur vtrumque fratrẽ, i. Phœbum, & Polycratẽ. Sed certè male vt succubuisse dictus Phœbus, & in principali cã, & in appellatione: quia testor substituerat vulgariter tã tum illos duos, s. Phœbum, & Heraclian, vt patet in versi. Et inuicem eorum &c. Vnde ad illos duos tantum videtur sequentẽ scripturam transtulisse, quæ est in ver. Deinde &c. Sed certè hoc non obstat: quia præter illud, quod mouit iudicem principalis causæ, i. appellationis, videtur hæc esse voluntas patris, q. vt omnibus fratribus superstitib⁹ restitueretur pars illius ex duobus, qui decederet sine liberis. Et ideo ita videbatur, quia exceperat testator de dicto fideicommiss. de quo dicitur in versic. Deinde petijt &c. Et materna bona eorum Phœbi, & Heraclix ideo exceperat, quia Polycrates habebat aliam matrem, & quidem superstitem, cuius etiã matris fideicommissum erat per dictum testatorem, vt legata, quæ ei matri dederat dictus testator in testamento, moriens ipsa mater restitueret dicto Polycrati suo filio. Vlpianus.

a *Iulius*] alias lex, Iulius: alias, §. Paulus Imperialium &c.
b *Fratribus*] No. q appellatione fratris continetur soror sic sup. de pac. l. tres fratres.
c *Substituerat*] s. vulgariter. Et habeas, Si quis eorum hæres non fuisset &c. & sic expirauit adita hæreditate, vt C. de impu. & aliis substi. l. post aditam.
d *Fecit*] s. Phœbus pater. Et habeas Polycrati.
e *A prioribus*] s. Phœbo & Heraclia.
f *Et, vel eis*] s. fratri, vel fratribus.
g *Appellatione facta*] per Phœbum.
h *Egisset*] s. in causa appellationis, quod fieri potest, vt C. de temp. ap. l. fi. ibi Quia hoc speciale, &c.
i *Vtrunq; fratrem*] s. vtrunq; frattem complectuntur.
k *Tantum*] q. d. non vnum tantum.
l *Sub inuicem*] i. dicere, ac si expressè substituisset eos inuicem, simul. Alij dicunt, quod hoc opponit pro Phœbo de substitutione prima: quasi in secunda ad illos tantum duos videatur referre se, vt si. de vulg. subst. l. cohæredi, §. cum patrem. Sed non est ita: quia fuit vulgaris.
m *Sed voluntas*] s. pro Polycrate in dicto fideicommisso.
n *Dederat*] Iulius Phœbus. Accur.

1† Imperialiũ sẽtentiarũ in cognitionib. p latarũ ex li. 6. li. 1. seu Decretorum lib. 2. Dubitatur legendum Decreto. libro 1.
2† F. Phœbus, & in fin.
3† F. prælio.
4† Fl. de est etiam & de inuic. huius text. vide Vbert. Zuichar. in l. 2. nu. 68. C. de pa.
5† F. solũ
6† *victus est*] vt quispiam victus est. l. fine exceptiõe, aut replicatione, & quasi per emptionẽ Aug. lib. 4. civit. cap. 16.
7† Fl. atqui.

Paulus. 1†

LEX LXXXI.

IVlius a Phœbus 2† testõ facto, cum tres liberos hæredes institueret, Phœbum, & Heracliam ex eadem matre, Polycratẽ ex alia, æquis portionibus: petijt à Polycrate minore fratre, vt accepto certo pretio, 3† hæreditatem fratribus b cõcederet, & inuicem eos, qui ex eadem matre erant, si quis eorum hæres non fuisset substituerat: c Polycrati, si intra pubertatẽ decessisset, secundas etiam 4† tabulas fecit, d quas matri eius commendauit aperiẽdas, si impubes obijsset: deinde petijt à prioribus. e vt si quis eorum sine liberis decederet, portionem suam, exceptis bonis maternis eorum, & auitis ei, vel eis, f qui supersessent, restitueret. Heraclia soror mortua sine liberis fratrem suum Phœbum instituit hæredem. Polycrates fideicommissum petierat, & obtinuerat apud Aurelium Proculum Procõsulem Achaiæ. Appellatione facta, g cum solus 5† Phœbus egisset. h 6† victus est: quia, Ei, vel eis, verba, vtrunque fratrem i complecterentur, atque 7† inuicem duos illos tantum k substituerat. l Sed,

QVANDO DIES LEGATORVM, VEL fideicommissorum cedat.

In hunc titu. plura congerit Cuiac. in suis Parat. vbi per omnia iura decet, à quo tempore cedant contenta in hoc tit.

& voluntas m hæc patris videbatur, qui exceperat bona eorum materna: quia Polycrates aliam matrem, & quidem superstitem habebat, cuius etiam fidei commiserat, vt 8† legata, quæ ei dederat, n intestata moriens Polycrati filio suo restitueret.

Quando dies legatorum, vel fideicommissorum cedat.

TITVLVS II.

Paulus. 9†

LEX PRIMA.

MOrtuo patre, o licet viuo pupillo, dies legatorum à substituto datorum cedit.

Legatum seruitutis personalis cedit ab adita hæreditate. Bar.

Vlpianus. 10†

LEX II.

SI purè sit vsusfructus 11† legatus, vel vsus, vel habitatio, neq; eorum dies ante aditam hæreditatem cedit, neq. petitio ad hæredẽ transit. p Idem est, si 12† ex die sit vsusfructus relictus.

m *Mortuo patre*] ponecasum, vt inf. e. l. hæredis adtio. §. tantundẽ.
n *Si pure sit*.] CASVS Titius instituit sibi hæredem Seiũ, & reliquit purè Caio vsumfr. vel vsum fundi sui, vel habitationem domus suæ, & decessit. Certè ante quam adeatur hæreditas per dictum Scium, dies eorum legatorum non cedit quoad petitionem: quia non debetur ante aditam hæreditatem, sicut nec legata cæterarum rerum ante aditam hæreditatem debentur, neq; petitio eorum legatorum ad hæredem legatarij trãsit. Sed, & si velles dicere, neque eorũ dies ante adĩã hæredit. cedit, & ita neque petitio ad hæredem transit, dicere posses, vt vĩ. Et idem est, si ex die, puta, post Pascha sit vsusfructus relictus legatario. Nam cum ad hæredem fructuarij non transferatur vsusfructus ex sui natura, vt & Insti. de vsufruc. §. finitur. frustra est, si ante aditam hĩditatẽ direxit aliquis cedere diem eius vsustruct. qui legatus est. Nã ea legata, quæ dicuntur cedere ante aditam hæreditatẽ, dñr cedere quantũ ad transmissionem ad hæredẽ legatarij tñs. & non quantum ad hoc, vt debeantur, quæ nulla debentur ante aditam hæreditatem. Vivia.
p *Transit*] No. diem harum personaliũ seruitutum non cedere ante aditam hĩditatẽ, & si purè sunt relictæ. nec quoad petitionem, nec quoad transmissionem, si decedat legatarius. Idem in alijs seruitutib. & idem in alijs quibusdam casibus est, vt hic & no. C. de cad. toll. §. in nouissimo, & inf. eo. l. si habitatio. Ea verò adita cedit dies quoad petitionẽ, nõ quoad transmissionẽ, cũ non transeat ad hæredes. v. d.

9† Lib. 2. ad Sabinum.
10† Li. 15 ad Sabinum.
11† Relictus.
12† F. Idẽ & si.

in

§. In nouissimo. & Insti. de vsufruc. §. finitur, nisi sit relictũ Titio, & hĩdi. vt C. de vsufru. l. cũ antiquitas. At cætera legata cedunt à morte testõris quoad transmissionẽ, vt C. de cad. toll. §. cũ igitur: licet nõ possint peti nisi ea adita. Itẽ si sunt relictæ ex die certo, vel incerto, vel sub conditione, non cedunt ante diẽ etiã certũ, vt hic subijcit, & sup. qñ dies vsus fr. le. ce l. 1. §. fi. Sed cętera legata ex die certo cedunt, vt C. de cad. toll. §. cũ igitur. Et sic no. ex prædictis, Qd cedere diem dicitur duobus modis, vt no. C. de cadu. toll. §. 1.

Idem. [1] †

LEX III.

NAm cum [a] ad hæredem non transferatur, frustra est, si antè quis diem cius cedere dixerit.

Si legatum confertur in mortem hæredis, est conditionale: secus si in mortem legatarij. Bar.

Idem. [2] †

LEX IIII.

SI, cum hæres morietur, legetur, conditionale legatum est. [b] Denique viuo hærede defunctus legatarius ad hũdem non transfert. [c] Si verò, cũ ipse legatarius morietur, [d] ei legetur; certũ est legatum ad hæredem transmitti.

Primò dicit legatũ transmitti ad hæredem post cessionem diei. Secundò dicit, quando dies cedat quo ad transmissionem. Bar.

Idem. [3] †

LEX V.

SI post diem legati cedentẽ legatarius decesserit, ad hũdem suum [e] transfert legatum. Itaque si purum legatũ sit, ex die mortis [f] dies eius [g] cedit. Si verò post diẽ [h] sint legata relicta, simili modo, atq; in puris, dies cedit: nisi fortè id fuerit legatum, quod ad hæredẽ nõ transit. Nã huius dies non antè [i] cedit: vtputà, si vsusfructus post annũ sit relictus, hanc. n. sniam probamus. Sed si sub conditione sit legatũ relictum, non prius dies legati cedit, quam conditio fuerit impleta, [k] nec quidem si ea sit cõditio, quæ in potestate sit legatarij. Sed si ea conditio sit, [4] † quã Prætor remittit, statim dies cedit. [l] Idemque & in impossibili [m] conditione: quia pro puro hoc legatum habetur.

¶ Item, si qua cõditio sit, quæ per legatarium non stat, quo minus impleatur, sed aut per hæredem, aut per eius personam, in cuius persona iussus est parere cõditioni: dies eius legati cedit, quoniam pro impleta [n] habetur: vtputà, si iussus sim hæredi decem dare, decẽ, & hæres accipere nolit. Aut staret quo minus impleatur per eius personam, in cuius persona iussus est legatarius parere conditioni: puta si, sit legatum dicio Caio, pone, si Seiam vxorẽ duceret: nec ea ei velit nubere. Nam his casibus non expectatur, q; adimpleatur conditio, & ea non impleta decedens legatarius bene transfert legatũ ad hæredem suũ. In prędictis autẽ omnib. casibus, in quibus dixi legatũ transferri ad hæredẽ legatarij, præstabitur legatũ hęredi legatarij eisdem diebus, & eisdem appendicionibus, siue appendicijs oneribus, quibus diebus, & oneribus præstaretur legatario, si viueret: s. vt hæres legatarij ita teneatur adimplere onera imposita legatario, sicut teneretur legatarius, si viueret.

¶ *Si eum dies*] Institui mihi hæredẽ Titium, & legaui filio Caij, vel seruo Seij cẽtum: & decessi. Et ita post mortẽ meã cessit dies legati prædicti, Certè legatum debetur hîs, s. patri, & dño, quorũ iuri fuit subiectus filius, vel seruus prædictus: & ideò si purum legatũ fuerit, & post diẽ legati cedentem post mortẽ meam testatoris dictus seruus est factus liber, relinquit dictus seruus dictum legatum apud dominum, tanquam eidem domino debitum, & hoc in eo legato, cuius cedit dies à morte mea testatoris: secus autem est in eo legato, cuius cedit dies ab adita hæreditate tũ, sicut est legatum vsusfructus. Nam si prædictus vsusfructus fuerit legatus filio, vel seruo alicuius: licet post mortem testatoris sui iuris efficiatur dictus filius, vel seruus ante aditam hæreditatẽ acquisit sibi legatũ dictus filius, vel seruus. Et est ratio, quia inuenitur sui ioris, quando cedit dies legati, & tempore aditæ hæreditatis. vt sup. eo. l. 2. & 3. Viui.

1 Quid in conditione quæ de iure non põt adimpleri, an percat per legatum? dic q; vbi nõ potest adimpleri de iure, sufficit adimpleri de facto, quis sit factũ inutile. tñ legatũ est vtile, per ea quæ notãt docto. in l. Męuius. ff. de condi. & demon. Bar. in rub. de instit. & substit.

a Quid

---

a *Non transferatur*] tõ superioris l.

Si cum hæres] CASVS. Institui mihi hæredẽ Titium, & legaui Seio centum, cũ d. Titius hîs morietur, & decessi. Certè dictum legatũ est conditionale. Sub die enim incerto relictũ est, qui habetur conditionis loco: quæ cõditio põt non existere viuente legatario, puta si legatarius moriatur viuente hærede. Vnde si viuo Titio hęrede decedat Seius legatarius, non transfert legatũ ad hæredem suum. Si autem legaui dicto Seio centum, cum ipse Seius morietur, certũ videtur esse legatũ: quia conditio viuente legatario existit: quia viuente moritur, vnde ad hæredẽ suum transmittit legatarius dictum legatum. Vi.

b *Legatum est*] dies p. incertus est, vt sup. de condit. & demon. l. 1. & l. dies. & sup. de cõd. indebi. l. quòd si sub ea. & sic no. q; Cum, facit conditionem quandoque, quandoque non, vt no. sup. de condi. indebi. l. qui promisit. Accur.

c *Non transfert*] hoc ideò, quia conditio potest non existere viuente legatario: puta, si legatarius moritur viuente hærede. Alia, quæ sequitur, viuente legatario existit: quia viuens moritur: mortuus non moritur. Iam enim mors vita non dominabitur. Et facit ad hoc inf. de manu. test. l. qui duos. §. hæc conditio. & de lega. 1. l. si pecuniam. §. 1. & inf. de condit. & demonst. l. hæres meus.

d *Si legata sui moriatur*] Fallit in libertate relicta seruo suo, cùm morietur. vt inf. de manu. testa. l. libertas. in prin. & in vsufr. vt sup. de vsufr. l. Titio. & facit inf. eo. l. huiusmodi. in fi. & C. de hæred instit. l. extraneum. Accur. sius.

Si post diem] CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, ponamus. & legauit Caio. 100. & decessit d. Titius. Postea decessit Caius legatarius. Nunquid transfert idem legatarius legatum ad hæredem suum? Et distinguitur: aut fuit dictum legatum purè relictum, aut post diem certam, aut sub conditione. Primo casu, cedit dies eius legati ex die mortis testatoris: & sic legatarius transfert legatum ad hæredem suum, si moriatur post testatorem. Secundo casu, simili modo cedit dies à morte testatoris, & sic simili modo transfert legatarius ad hæredẽ suum legatum: nisi fortè id fuit legatum post diem, quod nõ tranſit ad hæredem. Nam huiusmodi legati dies non cedit ante diẽ, subaudi, nec ẽt post diem ante aditã hæreditatem: vtputa, si vsusfructus sit relictus post annũ. Tertio autẽ casu, nõ prius dies legati cedit, quã conditio fuerit impleta, etsi ea fuit condõ, quæ in potestate sit legatarij: nedum si sit casualis, vel mixta. Et sic ante eam impletã decedens legatarius non transmittit legatũ ad hæredẽ suum: secus autem esset, si ea esset cõditio, quã Prætor remittit legatario, puta iurisiurãdi: vel esset impossibilis: quæ quidẽ hñt pro non adiectis, vel esset apposita, & per legatariũ nõ staret, quo minus eã impleat, sed staret per hæredem: vtputa, si sit iussus legatarius hæredi dare

2† Lib. 5. Disput.

3† Li. 10. ad Sab.

9† Li. 10. ad Sab.

4† F. fuit al. fuerit.

a *Quod*] id eſt, quia.
b *Per alium ſtat*] ſecus, ſi per caſum fortuitum: vt C. de cõdi. inſer. l. legatum. & ſup. de condi. & demonſtra. l. in teſtamento ſup. de condi. inſti. l. quæ ſub conditione. §. quoties notatur.
c *Heredi*] legatarij: & dic conditionibus, i. modis. Si autẽ vera eſſet conditio, non tranſmitteretur, ea pendente, vt ſ. prox.
1† Aliàs quia. Item ab hærede adimpleri, niſi ſit factum, quod per eum fieri non poſſit. vt C. de cadu. toll. §. ne autem. & §. ſi autem talis. Accur.
2† Duar. penſionibus quod quoties legatũ, aut aliud nõ ſemel vno die, ſed diuiſis tẽporibus ſoluendum eſt, penſionibus ſolui dicimus.
d *Iuris*] vt eſt filius, vel ſeruus. Et caue tibi, quia aliud eſt in contractibus, vt ſi fiat ſui iuris, etiam ante aliud nõ obligationis, domino, vel patri quæritur. vt inf. de reg. iur. l. quæ legata. & facit ſ. de do. cau. mor. l. fi. & ſ. de op. lega. l. fi. Pamphilo. & de codicil. l. 2. §. 2. & inf. eo. l. ſi vſufructus. §. fi.
3† Fl. alienis quis iuris eſt: de beri.
e *Acquirer*] & eſt ratio, quia inuenitur ſui iuris, quando cedit dies legati. ſ. tempore aditæ hæreditatis. vt ſup. eo. l. 2. & 3.
4† Fl. acquirit.
Q *Vod purè*] C AVS. Titius legauit Seio centũ purè. & poſtea ademit ei dictum legatũ ſub cõdi. ſi nauis ex Aſia venerit vſque ad annum, ponamus, & deceſſit dictus Titius. Certè quaſi ſub contraria conditione prę dictum legatum habetur. i. quaſi eſſet relictum ſub conditione, ſi nauis ex Aſia venerit vſq; ad annum. Vnde ſi interim decedat legatarius prædictus, Seius non tranſmittit legatũ ad hæredẽ ſuum. Si autem extrinſecus ſuſpendatur legatum, & non ex ipſo teſtõ: licet ante legatarius decedat, dicimus tranſmiſiſſe eũ legatum ad hæredẽ ſuum: veluti, ſi rem dotalem maritus legauit extraneo, & legauit vxori ſuæ aliquã pecuniam pro dicta re dotali legata extraneo: deinde deliberante vxore, vtrum vellet dictam rem dotalem, aut dictam pecuniam ſibi legatam à marito, deceſſit dictus legatarius extraneus, ante quam mulier eligeret legatum, ſiue pecuniã ſibi legatã à viro: certè ad hẽdem dicti legatarij dictum eſt per Sapientes tranſire dictum legatũ rei dotalis. ſ. vt ſi poſtea mulier potius velit pecuniam, quam rem dotalem legatam extraneo, poſſit hæres dicti legatarij extranei petere ex legato dictam rem dotalem. Et eſt ratio, quia in hoc caſu magis mora vt iniecta legato rei dotalis prædictæ, quam cõditio.
5† Lib. 3. ad Sab.
¶ Eorum legatorum] Dies legatorum, quæ ſunt relicta in codicill. perinde cedit, atque ei. ſicut cedit dies legatorum relictorum teſtamento. Quando autem cedat dies legatorum teſtamento relictorum, dictum eſt ſup. proxi. l. Viuianus.
ſ Quaſi ſub conditione] ſ. contraria: & ideo ea pendente legatarius decedens non tranſmittit ad hæredem, vt hic, & ſup. de adi. leg. l. ſi legatũ purè. & l. legata inutiliter. & arg. ſup. ſi cert. pet. l. pecuniam.
g Dicimus] vt ſ. de condi. & demon. l. conditiones. & l. 2. §. 2. & l. aliquando. & inf. eo. l. hæredis. & l. ſi dies. §. fi.
h De electione] vtrum legatũ petere, vel dotem velit. H. Acc.
i Ad hæredem] ſ. legatarij, cui dotem legauit maritus.

& ille accipere nolit. Sed & ſi ita mihi legatũ ſit, Si Seiam vxorẽ duxero, nec ea velit nubere, dicendum erit, diem legati cedere, quòd a 1† per me nõ ſtat quò minus pareã conditioni, ſed per aliũ ſtat, b quo minus impleatur condõ. Eiſdem autem diebus, i. eiſdẽ conditionibus, 2† hæredi c præſtabitur legatum, quibus ipſi legatario præſtabatur Si, cum dies legati cedere inciperet, aliquis ſui iuris d non eſſet, 3† debebitur ijs legatũ, quorũ iuri fuit ſubiectus. Et ideo ſi purum legatum fuit, & poſt diem legati cedentem liber factus eſt, apud dominũ legatũ relinquet. Sed ſi vſufructus fuerit legatus, licet poſt mortem teſtatoris, ante aditam tamen hæreditatem, ſui iuris efficiatur, ſibi legatum acquiret. e 4†

Conditio tacita ex teſtamento procedens, impedit diẽ legatorum cedere: ſecus, ſi extrinſecus veniat. Bar.

Paulus. 5†

LEX VI.

QVod purè datum eſt, ſi ſub cõditione adimatur, quaſi ſub conditione f legatum habetur. At ſi extrinſecus ſuſpendatur legatum, non ex ipſo teſtamẽto, licet ante decedat legatarius, ad hæredem tranſmiſiſſe legatũ dicimus: g veluti, ſi rem dotalem marius legauerit extero, & vxori aliquam pro dotali re pecuniam: deinde deliberante vxore de electione h dotis, deceſſerit legatarius, atque legatum elegerit mulier, ad hæredem i tranſire legatum k dictum eſt: idque & Iulianus reſpondit. Magis enim mora, quam conditio legato iniecta videtur. Eorum legatorum * quæ in codicillis relicta ſunt, perinde dies cedit, atque in teſtamento l relictorum.

Hæreditatis aditio nõ differt diei ceſſionem, ſed petitionem qualitercunque differt. Bartolus.

Vlpianus. 6†

LEX VII.

HÆredis aditio moram legati quidem petitioni facit, ceſſioni diei non facit.

* Dic de iure canonico etiã nudis verbis ſine ſolennitate poſſe legari. ii. codicillis. & ibi gl. de teſta.
6† Li 20. ad Sab.

k Legatum] dotis ſub. & facit inf. eo. l. proxi. & ſ. de verb. oblig. l. ſi decem cum.
l In teſtamento] nam vim teſtamenti obtinet, vt ſup. de codicil. l. 2. §. 1. & l. ab inteſtato. in fi. & C. eo. l. fi.
Hæredis] CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredem Petrũ purè, & legauit Seio centum, ponè & deceſſit dictus Titius. Petrus cũ poſſet adire hẽditatem, diſtulit adire: & interim Seius legatarius deceſſit, ponamus. Nunq d tranſmittit ad hẽdẽ ſuũ legati petitionẽ. ſ. vt hẽs eius poſſit petere legatum ab hẽde teſtõris poſtea hẽditatẽ adeunte? Et certè ſic: nam hẽdis aditio. ſ. dilata, vel tardata facit moram petitioni legati, non autem facit moram ceſſioni diei. Idem eſſet, ſi Titius inſtituiſſet dictũ Petrum ſub condi. & impleta conditio. ipſe Petrus tardius adeat hæreditatẽ: quia ſemper legatarius eſt ſecurus. ſ. vt ſi interim moriatur, tranſmittat ad hæredem ſuũ legati petitionem. Et idẽ eſt, ſi poſthumus hæres ſit inſtitutus à dicto Titio. Nam & hæc mora legatario non nocebit. ſ. quantum ad hoc, vt tranſmittat ad hæredem ſuũ legatum. Et idẽ eſt ſimiliter, ſi hæres inſtitutus à Titio ſit apud hoſtes: quia nec hæc mora nocebit. & idem eſt in hoc alio caſu. Titius inſtituit ſibi hæredem Petrũ. & Petro ſubſtituit Sẽpronium: & à dicto ſubſtituto reliquit centum Seio. Nã & ſi deliberante Petro inſtituto decedat legatarius, non nocebit legatario quoad tranſmiſſionem ad hæredem ſuum, ſi poſtea hæres inſtitutus Petrus repudiauit hæreditatẽ. & ſic peruenit hæreditas ad ſubſtitutum à quo fuit legatum relictum. Nam tranſtulit prædictus legatarius petitionẽ legati ad hæredem ſuum. Idem eſt, ſi dictus Titius inſtituit ſibi hæredem filium ſuum impuberem, & ei pupillariter Sempronium ſubſtituit. i. ſi impubes decederet in pupillari ætate: & à dicto ſubſtituto reliquit centum Seio: nam ſi legatarius decedat ante, quam vendicet ſibi locum ſubſtitutio pupillaris, i. ante quã impubes in pupillari ætate decedat, transfert idẽ legatarius legatum ad hẽdem ſuum. ſ. vt legatarij hæres conſequatur legatũ, vendicante poſtea ſibi locũ ſubſtitutione prædicta. Sed quid, ſi dictus Sempronius impuberi ſubſtitutus, ſit dãnatus à Titio patre impuberis dare centum Seio, ſi intra pubertatẽ filius impubes deceſſerit, & poſtea dictus Seius legatarius decedat viuo pupillo, ſiue impuberem prædicto, & ita non habente adhuc locũ pupillari ſubſtitutione: nunquid tranſferet dictus legatarius petitionẽ legati ad hæredẽ ſuum? Et dicitur, q ſic, non obſtante, quòd fuit ei relictum dictum legatum ſub conditio. & ipſe legatarius deceſſit ante eã impletã: quia dicta cond. per teſtõrem expreſſa, inerat etiãſi non eſſet expreſſa. Conditiones autem, quæ tacitè inſunt, non faciunt legatum conditionale, vt non tranſmittatur ẽt ſi ſint expreſſæ. Quamuis autem dixerim, hæredis aditionem dilatam, ſiue tardatam non facere moram ceſſioni diei, tamen quandoque euenit contrarium. Pone enim, q dictus Titius inſtituit ſibi hæredem dictum

dictum Petrũ, & Stieho ſeruo ſuo teſtatoris dedit libertatẽ in teſtõ,& ei ſeruo legauit aliquid, puta centum, certè ſi d. Petrus differat hæreditatem adire, hæc dilatio additionis faciet moram ceſſioni diei dicti legati relicti d.Stichoi vt ſ.ſi ante aditam hæreditatem decedat dictus Stichus, non trãſmittat ad aliquem petitionem legati. Nã dies legati relicti ſeruo in teſtamento manumiſſo non cedit ante aditam hæreditatem. Et eſt ratio, quia cum libertas dicto ſeruo relicta, non prius competat, quam adita hæreditate, æquiſſimum viſum eſt Sapientibus, nec diem legati eidem ſeruo relicti cedere ante eam aditã, alioquin inutile fieret legatum, ſi dies eius legati ceſſiſſet ante quàm libertas competeret eidẽ ſeruo. Sed & poſt aditam hæreditatẽ quãdoque euenit hoc, vt non cedit dies legati relicti ſeruo in teſtamento manumiſſo: puta, ſi ſeruo purè legetur aliquid, & iubeatur eſſe liber ſub conditione, ſi nauis ex Aſia venerit, pone, & conditio prædicta inueniatur pendens, ſiue pendere etiam poſt aditam hæreditatem. Item, & in alio caſu facit moram ceſſioni diei legati aditio hæredis dilata, ſiue tardata per hæredem: puta, ſi aliquid legatum ſit ei, cui ſeruus legatus eſt, & ipſi ſeruo: puta, quia d. Titius teſtator legauit Stichum ſeruũ ſuum Seio, & eidem Sticho, & Seio legauit centum. Nam pro parte Stichi cedit ab adita hæreditate legatum, licet pro parte Seij cedat dies legati à morte teſtatoris. h.d. cum l.ſeq. Viu.

1† Dus. expungit nec.

2† Nõ repudiauit.

3† Fl. tantundem, & ſi ab.

4† Flo. & ẽõ ſeruo.

Proinde ſiue purè inſtitutus tardius adeat, ſiue ſub conditione, nec [1]† per cõditionem impediatur, [a] legatarius ſecurus eſt. Sed & ſi nondum natus [b] ſit hæres inſtitutus, aut apud hoſtes [c] ſit, ſimiliter legatario non nocebit, [d] eo, ꝙ dies legati ceſſit. Inde dicimus, & ſi à ſubſtituto legatũ ſit relictum, quandiu inſtitutus deliberat defuncto legatario, non nocebit, ſi poſtea hæres inſtitutus [2]† repudiauit, [e] nam ad hæredem ſuum tranſtulit legati petitionem. Tantundem eſt, ſi ab [3]† impuberis ſubſtituto [f] legetur. Nã ad hæredem ſuum legatum transfert. Tractari tamen poteſt, ſi impuberi ſubſtitutus damnatus ſit, ſi intra puberta tẽ [g] filius deceſſerit, Seio centum dare, an viuo pupillo defunctus Seius ad hæredẽ trãſferat, quaſi ea conditio ſit expreſſa, quæ inerat? [h] Et magis eſt, ad hrdẽ legatarij trãſire. ¶ Interdum aditio [i] hæredis legatis moram facit, [k] vt puta, ſi ſeruo fortè manumiſſo, [l] vel ei, cui ſeruus legatus eſt, & ſeruo [4]† aliquid legatũ ſit.

Nam ſeruo legati relicti ante aditam hæreditatem dies nõ cedit.

Idem. [5]†

LEX VIII.

NAm cum libertas non prius competat, quàm adita hæreditate, [m] æquiſſimum viſum eſt, nec legati [n] diem ante cedere. Alioquin inutile fieret legatum, ſi dies eius ceſſiſſet ante quam libertas competeret: [o] quod euenit, [p] ſi ſeruo purè legetur, & liber eſſe ſub conditione iubeatur, & pendens conditio inueniatur etiam poſt aditã hæreditatem. [q]

Legatum, quod perſonæ coharet, extinguitur mortuo legatario ante aditam hæreditatem, hoc dicit.

Idem. [6]†

LEX IX.

SI habitatio filiofamilias, vel ſeruo legata ſit, puto non acquiri domino, vel patri legatum, ſi ante aditã hæreditatem filius, vel ſeruus deceſſerit. Nam cum perſonæ cohæreat, [r] rectè dicitur, ante aditam hæreditatem diem non cedere.

5† Li. 24 ad Sabinum.

6† Li. 22 ad Sabinum.

a *Nec per conditionem impediatur.*] aliàs eſt, nec per conditionem: ſed alia cauſa impeditur adire: aliàs eſt, Et per conditionem impe. & deeſt, nec: & tunc bona eſt littera, ſi modò poſtea exiſtente conditione adeat: alias nec teſtamentum valet, nec legata, vt ſup. de ijs, quæ in teſta. delen. l. proxi.

b *Natus*] quia poſthumus ſit inſtitutus, quod fieri poteſt, vt ſup. de ſta. ho. l. pe.

c *Apud hoſtes*] & hic poteſt inſtitui, vt ſ. de hæred. inſti. l. illa. ſ. primo.

d *Non nocebit*] quo minus ipſe habeat, vel ad hæredem tranſmittat.

e *Repudiauit*] & ſic hæreditas perueniat ad ſubſtitutum, à quo legatum fuit relictum.

f *Subſtituto*] vt ſup. eo. l. 1. ¶ Accur.

g *Intra pubertatem*] i. impubes ſit. Accur.

h *Quæ inerat*] & verè expreſſa eſt, ſed tamen non facit legatum conditionale, & pro non ſcripta habetur, vt ſ. eo. l. ſi dies. ſ. fin. & l. ſi Titio. ſ. fi. & ſup. de conditio. & demonſt. l. aliquando. H. Tantum: ergo hic valet tacita, quamũ. & expreſſa conditio: argum. contra, ſup. de procu. l. filius famil. ſ. milites.

i *Interdum aditio*] retardata.

k *Facit*] vt dies eorum non cedat quoad tranſmiſſionem ante aditã hæreditatem, quod eſt ſpeciale his caſibus, vt ſ. eo. l. 2. Sed regulariter à morte teſtãtis, vt C. de cad. toll. l. in nouiſſimo. Sed quoad petitionem ſemper facit moram aditio hæreditatis, vt ſup hac l. in prin.

l *Manumiſſo*] in teſtamẽto. & accipe. Aliquid legatum ſit, quod eſt ſ. vt C. de cad. toll. l. in nouiſſimo. Aliud eſt quãdo ſeruus legatur Titio, & eidẽ Titio, & ſeruo fundus. Nam pro parte ſerui cedit ab adita hæreditate, pro parte Titij à die mortis. Et quod ſubijcit, dies. Nam dies legati relicti ſeruo, ſcilicet, manumiſſo &c. & ſic redit ad primum, vt inf. l. proxi. colligitur, & facit inf. eod. l. cum legato, & d. ſ. in nouiſſimo. Et eſt ratio, quare non antecedat, quia ſic diceretur hæreditati acquiri, cuius in totum eſt ſeruus, vt ſup. de leg. 1. l. ſi tibi homo. ſ. cum ſeruus, licet ſit arg contra. ſ. de fur. l. a Titio, vel etiam nulli: quia ſibi deberi non poſſet hæreditas.

m *Nouiſſimo. Hæreditate.*] vt C. de cad. tollen. l. in nouiſſimo. Et eſt ratio, quia ſi diceretur cedere quantum ad tranſmiſſionem, legatum libertatis hic nihil eſſet, quia mortuus amodò non poſſet manumitti, & ſic cum nullum commodum ſit tranſmiſſionis, non cedit ante, ſed poſt peti poteſt, & ſic cedit dies.

n *Legati*] relicti ſeruo manumiſſo.

o *Competeret.*] & eſt ratio, vt no. ſup. l. proxi. in ſ.

p *Quod euenit*] vt ſit inutile.

q *Hæreditatem*] refert tamen qualis ſit conditio, an quæ potuit adimpleri ante aditam hæreditatem, vel quæ non, vt ſu. de le. 1. l. quæſitum. ſ. 1.

r *Habitatio*] CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredem Seiũ & filio Caij, vel ſeruo legauit habitationem domus ſuæ, & deceſſit d. Titius, & poſtea ante, quam Seius hæreditatẽ aditet, deceſſit d. filius, vel ſeruus Caij, nunquid acquiritur d. legatum habitationis d. Caio, qui eſt pater, vel dominus? Et dicitur, quod non, & eſt ratio: quia cum dictum legatũ habitationis cohæreat perſonæ illius, cui legata eſt, & eius morte finiatur, rectè dicitur nõ cedere diem eius legati ante aditam hæreditatem. Si non cedit ante aditam hæreditatem, ergo non poſſet tranſmitti ad hæredem, etiam ſi dictus filius, vel ſeruus eſſent ſui iuris, & ante aditam hæreditatem decederent, vt ſup. eo. l. 2. & 3. Illa autem legata, quæ mortuis nobis ad hæredem noſtrum tranſeunt, eorum commodum per nos ijs, quorum in poteſtate ſumus, eodem caſu acquirimus, vt ſu. eo. l. ſi poſt diem. ſ. fin. & inf. de reg. iur. l. quæ legata. Viui.

s *Cohæreat*] quia morte perſonæ finitur, vt ſ. de vſu. & habi. l. ſi habitatio. Eſt & alia ratio: quia nõ eſt perſona, à qua cõſtituatur, ſic è contra, ſi legaretur vſusfruc. ſeruo hæreditario, non cedit ante aditam hæreditatem, quia non eſt perſona, quæ vtatur, vt ſ. de ſtip. ſer. l. vſus fructus. & inf. de acq. re. do. l. hæreditas.

Cui in annos] CASVS. Titius inſtituit ſibi hæredem Seium, & legauit Caio in ſingulos annos mille aureos, & deceſſit d. Titius. Certè cõſtat plura eſſe legata, & non eſſe vanum tantum. Primi anni eſt purum legatum, ſequentium

annorum

annorum est cõditionale. Si viuat. s. Seius legatarius, vt ff. de ann. le. l. si in singulos, & l. cum in annos. Et idē est. s. ꝙ sint plura legata, si legauit d. Titius Seio mille aureos in primū annum, & in secundum annum legauit ei hordeū, & in tertium frumentum. Sed nunquid dies dicti annui legati cedit semel? an per singulos annos, quibus viuit legatarius? Et dicit, ꝙ per singulos annos, & in initio cuiusque anni, & non in fine, non solum quoad trāsmissionē ad hīdē legatarij, sed et quoad petitionē. Et quia cedit ī initio cuiusq; anni, quo viuit legatarius, vt dictum est, si relinquatur per Titiū seruo Seij: deinde d. seruus sit liber post primū, vel alterū annū: Iulianus ait, cum seruū nunc liberum sibi acquirere legata eorum annorum, qui venerunt, ex quo fuit liber. s. & non cedit dies legati ab adita hæreditate, sed ex die mortis testatoris scilicet, vt legatarius transmittat ad hæredem suum legata illorum annorum, quibus inuenit viuus post mortem testatoris, etiam ante aditam hæreditatem. Et si fortè post multos annos à morte testatoris adeatur hæreditas, debetur legatario legatū omnium prædictorum annorum, & hæredi eius, si ipse sit mortuus post aditam hæreditatem, subaudi. Idem est, si quotannis. i. singulis annis sit legatum: nam, & hic spectabimus initium cuiusq; anni, & sicut supra, quandoque tamen vnum est legatum, & semel cedit, siue sit relictum in singulos annos, siue quotannis: puta, quando euidens est voluntas testatoris ideo diuidentis legatum in annuas pensiones, quoniam voluit prospicere hæredi suo, ne vrgeretur statim ad solutionem legati: non autem voluit consulere legatario. Sed quid, si dictus Titius legauit Seio decem annua, vel quotannis, vt Seius conduceret sibi habitationem domus, in qua moretur, vel solueret vnum magistrum qui eum doceret in aliqua arte: eisdem certè diebus intelligitur legatum esse relictum quibus pensio habitationis debetur à legatario, qui conduxit, vel quibus debetur à legatario pensio mercedis disciplinarum, & hoc facta cõiectura voluntatis testatoris. Creditur enim testatorem voluisse legatarium tunc demum habere dicta decem, cum inciperet legare eis, sicut & in principio est soluendum legatum annuum ad alimenta relictum: cum tunc incipiat egere legatarius, vt in hac l. in principio. Scire etiã debemus, quod quantum ad ea, quæ dicta sunt, non est vis, vtrum legetur in annos singulos, vel quotannis, id est, singulis annis: vel legetur in singulos menses, vel quot mensibus, id est, singulis mẽsibus, vel legetur in singulos dies, vel quot diebus, id est, singulis diebus. Et idem erit dicendum, si mille, ponamus, annui legentur. Nam semper habebunt locum ea, quę supra dicta sunt.

Si cui homo] Titius legauit Seio hominem in genere, & sic habet idem Seius electionem, quem velit de seruis testatoris, & decessit d. Titius. Certè si legatarius decedat antequã vendicet seruum, transfert ad hæredem suum legatum.

¶ *Si Titio*] Caius fecit testū. & instituit sibi hīdem Sēpronium, & Titio legauit hoc modo. Lego Titio vnum de seruis meis, quē Seius elegerit, & decessit Caius, & postea decessit Seius post electionem serui à se factā. Certè locus erat vendicationi serui semel d. Titio legatario acquisitæ. h. d. vsque ad l. huiusmodi. Viuia.

1† Li. 23 ad Sabinum.

Idem. 1†

LEX X.

CVm in annos singulos legatur, non vnum legatum esse, sed plura [a] constat.

2† Li. 37 Digesto.

Iulianus. 2†

LEX XI.

NEc refert, [b] singuli aurei in singulos annos legẽtur, an in annum primum mille aurei, in secundum hordeum, in tertium frumentũ.

3† Li. 23. ad Sabinum.

Vlpianus. 3†

LEX XII.

4† Ab. in initio.

NEc semel diem eius cedere, sed per singulos annos. [c] Sed vtrum initio 4† cuiusque anni, an verò finito anno cedat, quæstionis fuit. Et Labeo, & Sabinus, Celsus Cassius, & Iulianus in omnibus, quæ in annos singulos relinquuntur, hoc probauerũt, vt initio cuiusque anni huius legati dies cederet. [d] Inde Iulianus ait, hoc legatum, si seruo relinquatur, deinde post primum, vel alterum annum sit liber, sibi eũ acquirere. ▪ Item Celsus scribit, quod, & Iulianus probat, huius legati diem ex die mortis cedere, non ex quo adita est hæreditas, & si fortè post multos annos adeatur hęreditas, omnium annorum [f] legatario deberi. Sed & si quotannis [g] sit legatum, mihi videtur etiam in hoc initium cuiusque anni spectandum, nisi fortè [h] euidens sit volũtas testatoris, in annuas pensiones ideo diuidentis, quoniã legatario consultum, sed hæredi prospectum voluit, nè vrgeretur 5† ad solutionem.

Relictum annuum respectu certæ necessitatis, debetur tẽpore necessitatis.

¶ Si in habitationem aliquid, vel in disciplinam 6† legetur sic, Annua, vel, Quotannis. [i] quibus diebus pensio deberetur [k] habitationis, vel mercedis disciplinarum, eisdem intelligitur legatum relictum, coniectura [l] voluntatis facta. Nouissimè Pomponius scribit, nihil interesse, vtrum in annos singulos, vel quotannis, an in singulos mẽses, vel quot mensibus, an in singulos dies, vel quot diebus legetur. ipse [m] quoque huic sententiæ accedo. Proinde, & si annui legentur tot [n] aurei, idem erit dicendum.

5† Fl. vrgeretur.

6† F. si in habitatione all. quid. vel in disciplina.

*Limitabis phũe tex. l. qb. debetur. supra de leg. 1. dã dicit, legatũ annuũ deberi, de quo in l. legatarijs. §. sita su. de leg. 3.

a *Sed plura*] & primi anni purum, sequentium conditionale legatum est, scilicet, si viuat, vt su. de annuis lega. l. 4. & l. cum in annos, secus in stipulatione etiã causa mortis facta, quia vna est, vt infra de donat. causa mor. l. Senatus. §. fin. Item est simile hoc legatum legato vsusfruc. quia finitur morte, nisi relinquatur Titio, & hæredib eius, vt sup. de ann. leg. l. in singulos, & C. de leg. l. in annalibus, & C. de vsufru. l. antiquitas, secus in stipulatione simili, quæ morte non extinguitur, vt inf. de verb. oblig. l. si Stichum aliàs, & ideo §. stipulatio. Accursius.

b *Nec refert*] plana est. Accursius.

c *Nec semel. Per singul. annos.*] secus in simili stipulatione, vt inf. de donat. mor. l. Senatus, §. fin.

d *Diei cedere*] etiam quoad transmissionem, vt sup. de ann. leg. l. in singulos, non solum quoad petitionem, vt C. eo. l. 1. Sed aliud in stipu. similibus, vbi in fine anni cedit, vt inf. de verbo. obliga. l. qui hoc, quæ est contra. Sed contra hanc distinctionem est sup. de cond. & demon. l. si in annos. Alij distinguunt, an annuum, aut singulis annis legetur, vel promittatur, vt primo casu caput anni, secundo finem inspicias. Sed huic est arg. contra su. si cer. pet. l. lecta, & inf. ea. l. §. nouissime. Accur.

e *Acquirere*] s. legata annorum, ex quo fuit liber.

f *Omnium annorum*] præteritorum ex die mortis.

g *Quotannis*] i. singulis annis.

h *Nisi fortè*] nam hoc sequenti casu vnum est legatum, & semel cedit, vt inf. eo. l. si cum, quasi purè sit relictum in tẽpus dilata petitione, vt C. eod. l. ex his, & inf. eod. l. Firmio. §. fin. H.

i *Quotannis*] i. singulis annis, puta decem ad domum conducendam, vel pro magistro. Accur.

K *Deberetur*] à legatario.

l *Voluntatis*] quia tunc agere incipit. Ergo si ad alimenta decem singulis annis legentur, in principio anni est soluendum, quia tunc incipit egere, vt su. hac l. 3. respon. sic de coniectura, sup. de lega. 1. l. si seruus plurium, §. fin. & sup. de iud. l. sed. & si susceperit, §. sed. & si proponas, & in f. e. l. Firmio. §. fin.

m *Ipse*] ego, subaudi. Accur.

n *Tot*] puta, decem, & est hoc contra sola. quam no. 2. respon. huius. l.

Vrodi-

a *Vendicet*] legatarius.
b *Decesserit*] legatarius, quo casu dubitatur ideo, quia cum sit electio legatarij, videbatur extingui eius morte arg. ff. de verb. obli. l. centesimis. §. fi. Sed contra est, quia transmittitur ad hæredem, vt & C. communia de leg. l. fi in prin. Alij dicunt decesserit, scilicet seruus legatus. Et dic post mortẽ hæredis, non ante, vt ff. de verb. oblig. l. inter stipulantem. §. pen. de hac autẽ electione hominis in genere legati dic, vt no. ff. fam. ercis. l. hæredes. §. si incerto.

¶ Si cui homo generaliter legatus sit, sed † ante quã vendicet, [a] decesserit, [b] ad hæredem suum transfert legãtum.

¶ Si Titio sit sic legatũ, quod Seius elegerit, & Seius post electionẽ decesserit, locus est vẽdicationi semel acquisitæ.

Conditio omnino extitura si dubitatur an viuo, vel mortuo legatario existat, impedit diem legati cedere. Bart.

Pomponius. [2] †

LEX XIII.

HVIusmodi legatũ, Siue illud factum fuerit, siue nõ fuerit, [c] illi do, lego: ad hærẽ nõ transit, nisi alteruter [3] † casus viuo legatario extiterit, [d] qñ cã, * ex qua debeatur, præcedere semper debet: nec quia * certum est alterutrum futurũ oino, debebitur. Nam tale legatum, Cùm morietur hæres dato: certum est debitum iri: [e] & tamen ad hæredem legatarij non transit, si viuo hærede decedat. [f]

Si legatum, cuius dies cessit ab adita hæreditate, & aliud legatum, cuius dies cedit a tẽpore mortis, alternatiuè relinquitur: quãtum ad electionẽ, vtrũq; tẽpus inspicitur, quantũ ad trãsmissionẽ, quodlibet per se naturã suã retinet. B.

Vlpianus. [4] †

LEX XIV.

SI vsusfructus, aut decẽ, & vtrũ legatarius voluerit, sint legata: vtrumq; spectandum, & mortẽ testatoris, & aditionẽ hẽditatis. Mortẽ, pp decẽ, aditionẽ, pp vsumf. Quamuis. n. electio sit legatarij, [h] tñ nondũ electioni locus esse potest: cũ proponatur, aut [5] † nondum testõrem decessisse, non habere adhuc locum ea, quæ sunt per eundem testatorem relicta: aut mortuo, s. dicto testatore hẽditas eius nondum adita proponatur, & ita nõ possit eligi, vel peti vsusfructus prædictus. Quid ergo, si post mortem testatoris, & ante aditam hæreditatem decedat dictus legatarius? nunquid transferatur ad hæredem eius legatarii legatum de decem? Et resp ꝙ sic, quia mortuo legatario dies legati prædicti de decem cedit, mortuo legatario apparet, ꝙ cessit dies legati quoad decem præcisè, quia iam vsusfr. amplius eligi non potest, nec peti. Nam & si ita dicat testator, Seiæ do decem: aut, si pepererit, fundum hæres meus dato, & ante, quam pariat, decesserit Seia, transmittit ad hæredem suum dicta decem, siue eorum ꝑpetitionem.

¶ *Si ita quis*] Titius Pomponius instituit sibi hæredẽ Seium, & legauit Caio filio Sempronii Itali, vt ipsi Caio filiofam. soluantur, & decessit d. Titius. Nunquid valet dictum legatum? & certè sic, & non potest imputari hæredi, si soluat filio, & non patri Sempronio: imo & si petat dictum legatum pater, exceptione est repellendus.

¶ *Si decem legati*] Ponamus, quod Titius instituit sibi hæredem Seium, & legauit Caio sui iuris existenti centum puta. & decessit idem Titius, & ita cessit dies legati. Postea d. Caius legatarius dedit se in arrogationem, pone, Sempronio, & ita peruenit in Sempronii ius, siue potestatem. Certè ipsi Sempronio potius deberetur legatum, quàm ipsi arrogato. Transeunt enim cum eo arrogato in arrogantem ea, quæ ei arrogato debebantur. Si autem dictum legatũ fuisset d. Caio sub cond. relictum, non transit in arrogatorem Sempronium, sed expectabit dictum legatum, & conditio, & ei acquiretur ipsum legatum, cuius iuris erit legatarius tempore existentis dictæ conditionis. Potest enim esse, quod tempore existentis conditionis erit legatarius in alterius potestate, quam in illius, qui eum arrogauit. Quod si sui iuris fuerit legatarius eo tempore, quo existit conditio legati sibi potius acquirit. Vlpianus.

g *Si vsu fructus aut decem*] sub alternatione.

h *Legatarij*] & si quidem semel publicè eligat, mutare non potest, argu. sup. de lega. secundo. l. statuliberum. § fin. secus in contractibus inter viuos, quando distinguitur, vt infra de verborum obligationibus. l. si quis stipulatus.

1 † Fl. &.

2 † li. 6. ad Sabinũ. al. Paul. li. vlt. ad Sabin.

3 † Fl. alter.

* Per istã l. & similia dicit gl. 2. ante me. in c. dilecti filii. extra de iudi. Quod cã petẽdi sp est exprimenda alias agens nõ audit, & est expressũ in ra fin. de lib. obla. * Per hũc tex gl. in c. prudentiã. super verbo. nõ ostẽderit. de ccss. Ie. dicit, ꝙ si duo delegati sciũt tertiũ interesse non posse, vel nolle, nihilomin9 debẽt expectare, ꝙ ille tertius se literis excuset.

4 † lib. 22. ad Sabin.

5 † Aliàs est proponatur nõdũ testat. decess. aut eo mortuo &c.

Infortiatum. 299 a *Mor-*

a *Mortuo*] testatore.
b *Transtulisse*] quia vnum etiam purum fuit legatum.
c *Legati cedit*] imò cedit à morte testatoris, sed nunc mortuo legatario apparet, quod cessit: quia iam amplius vsusfructus eligi non potest, nec peti.
d *Transmittet*] & hoc ideo, quia legatū de decem purum esse cœpit viua Seia: cū iam certum esse experiri eam parere non posse, vt §. de condi. instit. l. fi. & ff. eo. l. cū ita, in princ. Azo Sed argu. contra, ff. eod. l. cum illud.
e *Repellendus*] filius ergo aget, vt inf. de act. & obli. l. filiusfamilias & l. in factū. Nec patri videtur acquiri vsusfructus, vt in Auth. vt li. ma. & au. in princip. col. 8. & facit §. de cōdi. & demon. l. qui hęredi. & ff. de verb. oblig. l. eum, qui. §. qui sibi. & ff. de sol. l. Stichū. §. quæsitum. & §. sequen. Accursius.
f *Cessavit*] Legatario existente sui iuris.
g *Transmittet*] vt sup. de adop. l. si pater. in princip.
h *Eo tempore*] ex quo extitit cōditio, & sic cessit dies legati, vt & sup. eo. l. si post. §. pe. & §. fin. & inf. de col. bo. l. 2. §. id quoque. & argu. ff. de iur. l. seruo autem. & C. de iure delibe. l. non est.

2† Fl. aut eo.
2† Fl. trāsfertur.
3† Fl. 37.
4† Al. soluit.
5† Fl. expressit ita
6† Spectabit. Fl. expectabit

Si ita esset] CASVS. Pone, ꝙ Titius instituit sibi hæredem Seium, & legauit Caio, & Sempronio filijs Petri centum sub condi. si effecti essent sui iuris morte Petri eorum patris, & decessit dictus Titius. Postea non mortalitate patris, sed emancipatione facti sunt sui iuris nunquid debetur eis dictum legatum, siue singulare fideicōmissum? Et dī, ꝙ sic, & dies eius fideicōmissi cedit ita benè per dictā emancipationem, sicut cederet, si per mortē patris effecti fuissent eorum iuris: pp quam vltimā decessionem credo, ꝙ posita sit hæc lex in hoc titulo. Viua *Cessasse*] No. non refert quid ex æquipollentibus fiat, sic C. de instit. & substit. l. j. & ff. manda. l. fi. & arg. contrà, C. de ijs qui veni ætā. impe. l. fi. & ff. de leg. 2. l. si ita. §. is cui.

Cvm ita] CASVS. Pone, ꝙ Titius instituit sib hæredem Seiū, & ita legauit Caio sub alternatione, Stichū, vel qđ ex Pāphila natū erit, hēs meus dato, s. Caio, & decessit Titius. Certè nōdū cedet dies legati alternatiuè relicti, quā tū ad hoc, vt transferat ad hēdē legatarij alterutrius, vel alterius eorū petitio, quā aliqđ ex Pāphila natū fuerit, q. d. si adhuc mortē legatarij aliqđ natū fuerit ex Pāphila, bene trāsfertur ad hēdē legatarij postea mortui alterutrius petitio, i. petat vnū qđ velit, sicut posset petere legatarius, si viueret. Si verò ante mortē legatarij non fuerit natū aliqđ ex Pāphila, non possit aliqđ eorū petere hēs legatarij, si verò ante mortem legatarij certū fuerit, nasci non posse aliquid ex Pamphila, pūta, Pamphila mortua ante, quam pariat, & ante mortem legatarij, benè cedit dies legati de dicto Sticho, vt transmittatur ad hæredem legatarij postea mortui.
¶ *Cum seruo*] Pone, ꝙ Titius fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Petrum, & legauit Seio Stichum seruum suū, & decessit d. Titius ante quam Petrus adiret hæreditatem Titij, Caius fecit testamentum, & instituit sibi hæredē Martinū, pone, & vsumfructū fundi Cornelian', pone, legauit dicto Sticho seruo, & decessit dictus Caius & d. Martinus institutus à Caio prius adiuit hēditatem eiusdem Caij, quàm dictus Petrus instituens à Titio adiret hēditatem eiusdem Titij. Certè nulla ratio est, cur diem dicti legati vsusfructū cedere existimemus ante, quā etiam ea hæreditas, ꝙ Titij, adeatur, ex qua dictus Stichus seruus legatus erat per Titiū Seio. Et est ratio, quare ante non cedit, cū in præsentia, siue in præsenti tempore, quo non est adhuc adita hæreditas Titij, nullum emolumētum dicti legati vsusfructus acquiratur hēreditati Titij, ex qua fuit seruus legatus Seio: cum non sit ibi persona, cui acquiratur, & vsusfructus sine persona esse non possit, vt ff. de stipu. serv. l. vsusfructus. Et cū legatū dicti vsusfructus extinguatur, si dictus Stichus seruus mortuus fuerit, interim ante aditam hæreditatem Titij eiusdem domini seruī, quare adita hæreditate postea dicti Titij, ex qua seruus erat legatus Seio, existimandum est ad eū seruum pertinere dictū vsum fru. cui Seio seruus legatus est per dictū Titiū. Sed quid, si dictus seruus Titij, cui seruo Caius vsumfr legauit, nō fuit legatus per Titium alicui, tertio casu, ꝙñ erit adita hæreditas Caij, qui legauit seruo vsumfru. & ēt hēditas Titij dñi ipsius serui? Certè dicendum est, hoc casu dictū vsumfru. pertinere ad hēditatē, i. ad hęredē hēditatis eius Titij, cuius fuerat seruus prædictus, s. ꝙ viuat idē seruus tpe aditæ hæreditatis, & hoc ea, i. ideo, ꝙ, i. quia dies eius legati vsusfructus non cessit ante aditam hæreditatem dicti Titij dñi serui vt dictū est. Et no. extra casum, ꝙ est hæc bona ratio, quia si non expectaretur aditio hæreditatis d. Titii quo ad cessionem diei illius legati vsusfructus, frustrà cederet dies eius ante, & ēt inutiliter: cum non esset persona, cui acquiri posset, & sic inutile esset legatum, & nulli acquireretur, vt d. l. vsusfructus, & sup. eo. l. si habitatio, & ff. de acqui. re. do. l. hēditas in multis in fi. & sup. qui. mo. vsufru. amit. l. ii seruo. Viuia. K *Certum fuerit*] puta Pāphila mortua ante, quàm pariat, vt sup. eo. l. si vsusfructus, a. respon. & l. huiusmodi. & supra de vsufru. l. fi Titio. & inf. eodem. l. cum illud. in princip.
l *Qui legauerat*] seruum.
m *Legati*] vsusfructus.

Non refert, quid ex æquipollentibus fiat. Bart.

Idem. 7†

LEX XV.

Si ita* esset liberis fideicōmissum relictum, Si morte patris sui iuris esset effecti, nec morte 8† patris, sed emancipatione patres familiās 9† constituti sint: deberi eis fideicommissum nemo dubitauerit, diemque eius emancipatione cessisse, i qui morte patris cederet.

Iulianus. 10†

LEX XVI.

Cvm ita legatum est, Stichū, vel quod ex Pamphila natum erit, hæres meus dato: nō ante dies legati eius cedet, quam aliquid 11† ex Pamphila natum fuerit, aut certū fuerit[k] nasci non posse.

Dies vsusfructus legati seruo hæreditario demū post aditam vt, iusque hæreditatem cedit. Bartolus.]

¶ Cū seruo legato, ante, quam hēditas eius, qui legauerat, l adiretur, vsusfructus ab alio legatus fuerit, & prior hæreditas eius, qui vsumfructum legauit, adita fuerit: nulla ratio est, cur diem legati m cedere existimemus ante, quā ea hæreditas quoque, ex qua seruus legatus erat, adeatur: cum neque in præsentia vllum emolumentum dicti legati vsusfructus acquiratur hēreditati Titij, ex qua fuit seruus legatus Seio: cum non sit ibi persona, cui acquiratur, & vsusfructus sine persona esse non possit, vt ff. de stipu. serv. l. vsusfructus. Et cū legatū dicti vsusfructus extinguatur, si dictus Stichus seruus mortuus fuerit, interim ante aditam hæreditatem Titij eiusdem domini seruī, quare adita hæreditate postea dicti Titij, ex qua seruus erat legatus Seio, existimandum est ad eū seruum pertinere dictū vsum fru. cui Seio seruus legatus est per dictū Titiū. Sed quid, si dictus seruus Titij, cui seruo Caius vsumfr legauit, nō fuit legatus per Titium alicui, tertio casu, ꝙñ erit adita hæreditas Caij, qui legauit seruo vsumfru. & ēt hēditas Titij dñi ipsius serui? Certè dicendum est, hoc casu dictū vsumfru. pertinere ad hēditatē, i. ad hęredē hēditatis eius Titij, cuius fuerat seruus prædictus, s. ꝙ viuat idē seruus tpe aditæ hæreditatis, & hoc ea, i. ideo, ꝙ, i. quia dies eius legati vsusfructus non cessit ante aditam hæreditatem dicti Titij dñi serui vt dictū est. Et no. extra casum, ꝙ est hæc bona ratio, quia si non expectaretur aditio hæreditatis d. Titii quo ad cessionem diei illius legati vsusfructus, frustrà cederet dies eius ante, & ēt inutiliter: cum non esset persona, cui acquiri posset, & sic inutile esset legatum, & nulli acquireretur, vt d. l. vsusfructus, & sup. eo. l. si habitatio, & ff. de acqui. re. do. l. hēditas in multis in fi. & sup. qui. mo. vsufru. amit. l. ii seruo. Viuia. K *Certum fuerit*] puta Pāphila mortua ante, quàm pariat, vt sup. eo. l. si vsusfructus, a. respon. & l. huiusmodi. & supra de vsufru. l. fi Titio. & inf. eodem. l. cum illud. in princip.
l *Qui legauerat*] seruum.
m *Legati*] vsusfructus.

7† li. 5 Disputatio.
* Quid in testimonio testis interrogati de alicqua summa? an sufficeret ꝙ vnus diceret, talis dēt decē aureos, & alter testis dicat deberi decē, & septē libras cū dimidia? dico ꝙ sic. Limitā, nisi testes essent super forma interrogati: per ea quę no. ꝙ An. de Butr. l. c. nihil. extra de verb. sig. & in c. cum ecclesia. §. nos igitur de causa poss. & ꝓpriet.
8† Fl. Mortalitate.
9† Fl. patres familiarum.
10† li. 35. Digest al. Vlpianus.
11† al. aliquis.

a *Hæreditati*]à qua fuerat seruus legatus, vt inf. de stipula. seruo.l.vsus fructus.vt inf.de acq.rer.domi.l.hĩditas. Vtriusque hæreditas ergo debet aditi legantis seruum, & legantis vsumfructum. Acc.

b *Legatum*]sc. vsusfructus, de legato serui non est dubium. Accursius.

c *Adita hæreditate*] à qua seruus est legatus.

d *Pertinere*]sc.hæreditas legantis vsumfructum.si fuerit adita.

e *Ad hæreditatem*] eius, qui legauit vsũfructum. Vel aliter.i. ab hærede hæreditatis, cuius seruus fuerat, si viuit seruus: pe hĩditatis aditę,secus si ante decessit.

ĩ ¶ F.cuius seruus legatus cẽt. ª ¶ Fl.ipse legatus.

CVm legato] CASVS. Pone, ꝙ Titius instituit sibi hæredem Caium, & seruum suum Stichum legauit Scio, & eidẽ Sticho legauit centũ, & decessit idem Titius. Certè dies legati seruo relicti cedit, non à tempore mortis Titij testõtis, sed à tempore aditæ hæreditatis eiusdẽ testatoris. Et est rõ extra casum, qa si ante aditã hĩditatẽ cederet, magis hæreditati diceretur acquisitum, ꝙ legatario, cui fuit legatus seruus: cũ interim sit hĩditatis seruus. vt ſ. de lega 1.l.si tibi homo. ſ. cũ seruus licet sit arg.contra.inf. de fur.l à Titio. nec etiã hæreditati posset acquiri, quia sibi deberi hæreditas non potest intelligi, & sic euanesceret legatum, quod est cuitandum, quia ante dies d. legati seruo legato relicti non cedit, nisi adita hæreditate. Ideo si tempore aditæ hæreditatis inueniatur esse seruus d. Stichus, erit legatarij ipse Stichus, & legatum eidem Sticho relictum. Si autem inueniatur liber, debebitur ei legatum sibi relictũ, & impedimento non est regula iuris, quæ appellatur regula Catoniana, quo minus debeatur d. legatum dicto seruo, si inueniatur manumissus, siue liber tempore aditæ hæreditatis. Dicta enim regula dicit, ꝙ illud legatũ, quod foret inutile, si statim decederet testator facto testamento, non dẽt ideo valere, ꝙ diutius testator viuat, vt ſ. de regula Cato. l. 3. cum similibus. in nostro autẽ casu si confestim, idest statim facto testõ paterfa. i. testator moreretur, benè valeret legatum prædictum seruo legato relictum, quia non concurreret in eiusdem persona & emolumentum d legati, & obligatio iuris pro soluendo legato eodem: imò concurret in duobus. Nam obligatio iuris pro soluẽdo legato, ligaret hæredem, seu hæreditatem: emolumentum autem legati relicti seruo legato respiceret legatariũ, cui fuit legatus seruus: secus autem si emolumentum legati, & obligatio iuris pro soluendo eodem legato concurreret in eandem personam, siue in eundẽ debitorem, quia tunc non valeret legatum, & haberet locum regula dicta, puta, si non esset dictus seruus alicui legatus. Nam tunc hæreditas deberet legatum eidem seruo, & seruus acquireret eidẽ hæreditati, & sic hæreditas deberet sibijpsi, quod nõ potest esse, vt sup. de leg. 2. l. Titia. ſ. Lucius. Dictum ergo legatum relictum seruo legato, assimilatur legato relicto Seio filio eiusdem Seij hæredi instituto, quod quidem legatum ideo intelligitur cõsistere, quia quamuis statim facto testamento paterfam. i. testator moriatur: tamen potest dictus filius postea à patre emancipari, & emancipatus hæreditatem dicti testatoris adire, vt patri, qui eum emancipauit, legatum debeat. Vnde nec hic inuenitur pater debere sibijpsi legatum, & sic valet, sicut & sup. in primo casu, secus autem, si aditet hæreditatem testatoris existens in potestate patris, quia tunc acquireretur hæreditas patri, & inueniretur pater sibijpsi debere legatum, & sic non valeret. Viuianus.

lumentum hæreditati [a] acquiratur, & si interim seruus mortuus fuerit, legatum [b] extinguatur. Quare adita hæreditate [c] existimandum est, vsumfructum ad eum, cui seruus legatus sit, [1] † pertinere. [d] Quòd si seruus, cui vsusfructus legatus fuit, legatus [2] † non fuerit: dicendum est vsumfructum ad hæreditatem [c] pertinere, eò, quòd dies eius ante aditam hæreditatem non cesserit.

Dies legati relicti seruo legato, cedit ab adita hæreditate: item ad legata, quæ cedunt ab adita hæreditate, regula Catoniana non pertinet. Bartolus.

3 † li. 36. Digest.

Idem. [3] †

LEX XVII.

CVm legato seruo aliquid legatur, dies eius legati, quod seruo datur, non mortis tempore, sed adita hæreditate [4] † cedit, [f] & ideo impedimento non est regula iu-

4 † Fl. sed aditæ hæreditatis.

ris, [g] quò minus manumisso [h] legatum debeatur, quia & si confestim paterfamilias [i] moreretur, non in eiusdem persona, ſ † & emolumẽtum legati, & obligatio [k] iuris cõcurrerent. Perinde igitur hoc est, de quo quæritur, ac si filio hærede instituto, [l] patri legatum esset, quod consistere intelligitur, eò, ꝙ quamuis statim paterfamilias moriatur, potest emancipatus adire hæreditatem, vt patri legatum [m] debeat.

Idem. [6] †

LEX XVIII.

IS, cui ita legatum est, Quãdocunq; [n] [7] † liberos habuerit: si pregnante vxore relicta decesserit, intelligitur expleta conditione decessisse, & legatum valere, si tamen posthumus natus viuus [o] [8] † fuerit.

Cum legatum incipit à præcedẽti dispositione, sequẽs, in ꝙ trãsfertur, statim moratium respicit. At si non esset seruus legatus, tunc hæreditas deberetur seruo, & seruus acquireret hæredi, & sic hæreditas deberetur sibijpsi, quod non potest esse, vt ſ. de leg. 2. l. Titia. ſ. Lucius, & tunc habet locum regula Catoniana.

39

40

50

60

70

f *Hæreditate cedit*] vt sup. eo.l. hęredis. in fi. & C. de cad. toll. ſ. in nouissimo.

g *Regula iuris*] scilicet, Catoniana, quæ dicit, ꝙ illud legatũ, quod foret inutile, si statim decederet testator facto testamẽto, hoc non debet valere, ideo, ꝙ diutius testator vixit, vt si legetur purè seruo hæreditas, vt Inst. de le. ſ. an seruo, & benè infert, & ideo, qa d. regula non pertinet ad legata, quorũ dies cedit ab adita hæreditate, vt sup de leg. Cato. l. penul.

5 † Flo. ſonam.

h *Manumisso*]i. si inueniretur liber tẽpore aditæ hĩditatis debebit: alioqn legatario debebitur vtrũque legatũ, sed à quo potuit manumitti? Resp. si seruus hæredis erat, planum est, si seruus testatoris, tunc à legatario, qui licet non verè, tamen fictione iuris dominus est, vt inf. de fur. l. à Titio.

6 † lib. 17. Digest.

i *Paterfamil.*] testõr.

7 † Fl. quæ doque. vi Ant. Aug. lib. 3. c. 7.

k *Obligatio*] obligatio ligat hæreditatẽ: emolumẽtum legata

8 † Fl. deest, viuus.

l *Instituto*] à quodam extraneo.

m *Patri legatum*]in cuius est potestate: nam nec hic inuenitur pater debere sibijpsi, etiam si statim facto testamento decedat testator: cum possit retardari aditio hæreditatis, & filius interim emancipari. Et no. ꝙ filio hærede instituto ab extraneo, potest legari patri, & fratri hæredis etiam purè. Item à seruo instituto potest legari domino etiam purè, sed à domino, vel à patre instituto non potest pure legari filio, vel seruo, sed sub conditione, sic, vt Inst. de leg. ſ. an seruo. & sup. de leg. 1. l. quæsitum. in princ.

n *Quandocunque*] sub. decem ei lego. & aliàs est, si quandoque liberos ha sed nihil refert.

o *Viuus*]secus si mortuus, vt ĩ. de verb. sign. l. quæ mortui. etiam si declinet ad monstrum, vt ĩ. de verb. sig. l. quæret. licet sit arg. contra. ſ. de sta. ho. l. non sunt liberi. Sed cõtra huic l. ſ. de sta. hom. l. qui in vtero. vbi alij non acquirit ante. quàm nascatur. Sed certè nec hic acquirit. Et no. quod hæc conditio existit, etiam si nati moriantur, vt ſ. tit. 1. l. hæredibus, in prin. & C. eo l. cum vxori. & facit sup. de condi. & demst. l. solemus. & l. cum vir. & l. si vir.

1 Quia natus mortuus habetur ꝙ non nato. gl. ĩ l. posthumo. C. de col. E q d ĩ nato. & stati mortuo. vi. g Bal. in l. 1. ſ. in nouiſſimo. C. d cad. tol.

Cum sine] CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, ponamus, & sine aliqua præfinitione tẽporis legauit ita vxori, suæ Semproniæ pone, Vxori meæ pęnũ hæres dato, si non dederit, centũ dato, & decessit d. testator. Postea dicta

Sempronia vxor, ponamus, interpellauit hæredē, vt ei præstaret penum, & hæres nō dedit ei. Certè vnum legatū intelligitur, s. de dictis centum, s. quoad vnam actionem, siue solutionem, & statim peti potest per vxorem idem legatū de centum, & prædicti penoris causa eò tantum pertinet, vt tradito penore, siue penu ante litē cōtestatā, s. super dictis centū hæres ab vxore liberetur sub. Sed duo sunt legata, vnū purè, s. penus, alterū conditionale, s. centum, vt ī. eod. l. si penum. Si autē ita scripsisset dictus Titius testator, si penum intra calendas non dederit, s. hæres meus vxori meæ, centum dato, s. hæres meus vxori meæ: non efficitur, vt fiat duo legata: imò est vnum. Nam centum videntur esse legata sub cōditione, s. si penum intra calēdas nō dederit hæres vxori testatoris. Nam incepit hoc legatum à præcedenti conditione, & idcirco, s. quia nō sunt duo legata, sed vnum, scilicet de centum, & quia centum videntur esse legata sub conditione, vt dictum est, si vxor, s. testatoris prædicta decesserit ante calēdas, s. prædictas, non relinquet penum, siue penus petitionem hæredi suo, quia legata non est, s. ei vxori penus: neque centum prædicta. siue eorū petitionem relinquet hæredi suo eadem vxor, quia non cessit dies legati, s. de centum, eò, scilicet, q nondum extiterat conditio, neque ad huc poterat hæres dare vxori testatoris penum ante calendas, quia nondum aduenerant calendæ tempore mortis vxoris testatoris.

b† Fl. deest, &.

3† Fl. neque ea.

4† Fl. deest, nō sic in archet. affirmatiuè, vt ait Taurel. & sustinetur ea lectio Russard° uetur lectionem hāc negatiuā, quā ſpugnat Duar

5† Fl. deest, purè.

¶ *Cum ab eo*] Ponamus, q Titius instituit sibi hæredem Seium, & legauit Caio centū sub conditione, si nauis ex Asia venerit, & ab eodem Caio legatario reliquit mihi fideicōmissum, ponamus, quinquaginta. Certè talis est, ac si instituisset d. Seium, vel alium hæredem sub conditione, & mihi purè legasset, s. vt dies d. fideic. mihi à legatario relicti cedat eo tempore, quo cederet dies legati mihi relicti ab hærede sub conditione instituto, cuius quidem legati dies cedit à morte testatoris, non obstante cōditione, sub qua erat institutus hæres ille, à quo mihi purè legatum fuit, vt sup. eo. l. hæredis, in prin. & inf. eo l. dies. § fin.

¶ *Si debitori*] Ponamus, q Titius habebat debitorē Seium in centum, quæ debebat ei sub conditione, si nauis ex Asia venerit: fecit hic creditor testamentū, ponamus, & instituit sibi hæredem Caium, & legauit d. Seio illud, quod ei debebat, & decessit d. testator. Certe præsens siue purum legatum est, & agi potest per legatarium, eūdemque debitorem conditionalem actione ex testamento contra hæredem, vt liberatio ei per hæredē præstet, id est, vt liberetur per acceptilationem. Et si post mortem testatoris decesserit d. debitor conditionalis, cui legatum est per creditorem, illud, qd ei, sub conditione debebatur, vt d. est, ad hæredem suū debitoris eiusdemq; legatarij transmittit actionem, s. ex testamento prædicto competentem, vt præstetur liberatio. Et hæc eadem erunt dicenda, & si non ipsi debitori conditionali, sed alij cuilibet proponatur esse legatum similiter per eundem testatorem illud, quod dictus debitor debebat testatori sub conditione, s. vt sit præsens legatum siue purum, & si post mortem testatoris decedat legatarius, ad hæredem suum, scilicet, legatarij transmittat. Vivianus.

a *Vnum legatum*] propter vnam solutionem: duo tamen sunt penus purè, centum sub conditione, vt inf. eod. l. si penum, sic sup. de leg. 2. l. si quis seruum, §. si ita. & inf. de duobus reis, l. 3. §. finali.

b *Statim peti*] legatum de centū, s. postquam fuerit interpellatus præstare penū: vt ī. eo. l. si penum.

c *Liberetur*] an autem penus sit in obligatione ciuili, & naturali: innuit hic, q non contra, quod sic, vt ī. eod. l. si penum. Sed dic, vt ī. ad l. Fal. l. 1. §. item si ita. no.

6† Fl. deest, tale.

ADDITIO. Pro solutione huius cōtrarij, dic, secundum Bar. hic, cum dicitur in textu, Statim, intelligemota commissa.

d *Centum dato*] vxori meæ.

e *Duo legata*] hoc nō facit temporis appositio, sed quia incipit à conditione, vt inf. de ver. obl. l. si ita stipulatus, §. 1. nec obstat sup. ad leg. Fal. eid. l. 1. §. idemque erit. vbi dicit idem esse hoc casu, quod & superiori, §. sed illud verum, si in superiori esset petita penus, & non data. Nā tunc vtroque casu est idem: ideō siue à conditione, siue à legato incipiat legatum de centum.

7† P. Marcianus li. 6. Institutionū.

commissa petetur: si incipit à præcedenti conditione: legata vio interim moriēte, nihil ad hæredem transmittitur. Bar.

Idem. 1 †

LEX XIX.

CVm sine præfinitione temporis legatū ita demū fuerit, Vxori meæ penum hæres dato, & 2 † si non dederit, centū dato: vnū legatum a intelligitur centum, & statim peti b potest. Penoris autem tā eò tantum pertinet, vt ante litem contestatam tradito penore, hæres liberetur. c Quòd si ita scriptū sit, si penum intra calendas non dederit, centum dato, d non efficitur, vt duo legata e sint, sed vt centum legata sub conditione videantur. Idcirco si vxor ante calendas decesserit, hęredi suo neq; penum relinquet, quæ legata non est: neque 3 † centum, quia dies legati non 4 † cesserit. f

¶ Cum ab eo purè 5 † mihi 6 † fideicommissum datum est, cui sub conditione legatum est, tale 6 † est, quemadmodū si hærede instituto sub conditione, mihi purè legetur.

¶ Si debitori, quod sub conditione debet, legatum est, præsens legatum est, agique h ex testamento statim potest, vt liberatio præstetur. Et si post mortem testatoris decesserit, ad hæredem transmittit actionem. Hæc dicenda erunt, i & si non ipsi debitori, sed alij cuilibet similiter legatum esse proponatur. k

Legatum annuum cum præfinitione tēporis relictum, in dubio, si sit causa alimentorū, dicuntur plura legata, vel vnum, cuius dies cedit à tempore mortis. Bart.

Marcellus. 7 †

LEX XX.

SI cum præfinitione annorum l gatū fuerit, veluti, Titio dena l vsque ad annos

f *Non cesserit*] quia nondum extiterat conditio, qua poterat intra calendas penum dare, quia nondum calendæ aduenerant.

g *Cum ab eo purè mihi*] quo casu cedit à die mortis, licet petitio suspendatur, vt supra eodem. l. hæredis, in princip. Item in quantum legatarius tenetur. die, vt supra de lega. secundo. l. Imperator, in princ. & §. primo, & facit infra, eo. l. dies. §. finali.

h *Agique*] actione ex testamento, vt liberetur per acceptilationem, & etiam cōpetit exceptio, si conueniatur ab hærede existente conditione, vt infra titulo secundo, l. prima, §. h debitori, & sup. de libe. lega. l. ii quis decedens, §. nunc de. & l. quod mihi.

i *Erunt*, vt legatum valeat.

k *Proponatur*] quod debitor debet sub conditione. Acc.

Cum præfinitione] CASVS. Ponamus, quòd Titius legauit ita Seio, Lego Seio dena vsque ad annos decem, & decessit d. Titius: postea decessit Seius legatarius transactis, pone, duobus annis ex dictis decem annis. Nunquid futurorum octo annorum legatum transmittit ad hæredem suum dictus legatarius? Et distinguitur, aut alimentorum nomine fuit relictum dictum legatum Seio, aut non fuit relictum nomine alimentorum, sed in plures pensiones, & præstationes diuisit Titius testator dictum legatum exonerandi hæredis gratia. Primo casu plura sunt legata, & futurorum octo annorum legatum non transmittit ad hæredem suum legatarius mortuus. Et est ratio extra casum, quia hoc casu primi anni legatum est purum, sequentium conditionale, vt dixi supra eodem, cum in annos. Secundo autem casu, omnium dictorum decem annorum est vnum legatum, & intra decennium decedens legatarius transmittit ad hæredem suum etiam legatum futurorum annorum. Viu.

l *Dena*] id est, decem, & decem, vt sup. de leg. 1. l. si quis Titio, & dic singulis annis, vsque ad decem annos.

a *Plura*

decē: Iulianus lib. xxx. Digestorum scribit, interesse: & si quidē alimentorum nomine legatum fuerit, plura esse[a] legata, & futurorū annorum legatū legatarium mortuum ad hæredem non transmittere.[b] Si vero[c] non pro alimentis legatum fuit, sed in plures pensiones diuisit, exonerandi hērdis gratia; hoc casu ait, omniū annorum vnum esse legatum, & intra decennium decedentem legatarium, etiam futurorum annorum legatum ad hæredem suum transmittere, quæ sententia vera est.

Paulus. [1] †

LEX XXI.

SI dies[d] apposita legato nō est, præsens debet, & [2] † confestim[e] ad eū pertinet, cui datum est. Dies[3] † adiecta, quamuis lōga sit, si certa est, veluti, Calendis Ianuarijs cētesimis:[f] dies quidē legati statim[g] cedit, sed ante diem peti non potest:[h] at si incerta, ve-

annorum legatum ad hæredem suum transmittere, quæ sententia vera est.

Paulus. [1] †

LEX XXI.

SI dies[d] apposita legato nō est, præsens debet, & [2] † confestim[e] ad eū pertinet, cui datum est. Dies[3] † adiecta, quamuis lōga sit, si certa est, veluti, Calendis Ianuarijs cētesimis:[f] dies quidē legati statim[g] cedit, sed ante diem peti non potest:[h] at si incerta, ve-

a *Plura esse*] primi anni purum, sequentium conditionale, scilicet, si viuat alimētarius, vt ī. de annu. leg. l. in singulis.

b *Non transmittere*] quia decessit ante conditionem, & sic ante diei cessionem.

c *Si verò*] facit ī. eo. l. nec semel. ibi, Nisi fortè &c, & inf. eo. l. Firmio. ſ. fi. Ac.

d *Si dies apposita*] CASSVS. Aut dies certa, vel incerta non est apposita in legato: aut est apposita, siue adiecta. Primo casu præsens, siue purum debetur legatum legatario, & confestim ad eū pertinet, cui datū, siue relictū est. Secundo casu, aut est adiecta dies certa, aut incerta. Si est adiecta legato dies certa, certissimus quidē dies legati statim cedit, ſ. à morte testatoris, quāuis d. sit longæua: veluti, quia dixit testator, Lego Titio pone centū calendis Ianuarijs: non tū pōt peti legatū ante diē. Si aūt incerta dies sit adiecta in legato, neq; pōt peti res ſ. legata, neq; dies legati cedere potest, nisi obligerit conditio tēporis, ſ. conditio, quæ demonstratur per tēpus incertum, siue per diem incertū, vt ff. d. prox. ſ. nec interest. Et de hac incerta die ponunt in litera quatuor exēpla, quorum quodlibet ita vī supplendum. Sicut dicam in quolibet eorum, & erit primum tale. Lego centum Titio pone cum pubes erit. Secundum erit tale. Cum filia ſ. mea nupserit, lego ei centum. Tertium erit tale. Cum magistratum inierit ponamus, Titius, lego ei centum. Quartū erit tale, Cum Titius fecerit domum Scio, lego eidem Titio centum. Et hoc exēplum, vel simile videtur posse poni in illa litera, Cum aliquid demum, &c. quā literam ita cōstrue, cum aliquid demū fecerit ſ. Titius, quod cum prehenderis describendo sit commodum: Ialictus puta, Scij per hoc, quod scribitur & apponitur in legato. Potes & quintum ponere exemplum in l. seq. de die incerta in legato apposita, quam potes legere vsq; ad ſ. quædam, & ante quam legas ſ. si sub cōditione, qui est in hac l. puta, si Titio fuerit legatum, cum is annorum quatuordecim esset factus. Nam si Titius decesserit ante quatuordecim an., non transit legatum ad hæredem eius: quin hoc legatum continet in se nō solum tempus, sed etiam conditionem, ſ. hanc, si is, scilicet Titius esset effectus quatuordecim ann. ille autem, qui non esset in rerum natura, sicut non erat dictus Titius, annorū 14. non esse intelligitur: nec interest, vtrum ita scribatur, ſ. in legato, si annorum 14. factus erit, ſ. Titius, lego ei centū; an prius scriptura sic scribatur, ſ. cum annorum 14. esset factus, lego ei centum pone. Nam quamuis in hoc differant dictæ duæ scripturæ, scilicet, si annorum 14. factus erit, &c. & cum annorum 14. esset factus, &c. In hoc differunt dico: quia per conditionem, siue per scripturam, in qua conditio continetur illa, ſ. si annorum 14. factus erit, &c. demōstratur tempus, & sequenti, siue per sequentem scripturam illam, scilicet, cum annorum 14. esset factus, &c. demōstratur conditio ad tempus, scilicet incertum in ea positum. Vtrobiq; tamen eadē conditio est: vnde sicut dixi, Si Titius decesserit ante 14. an. non transit legatū ad hæredem eius. Et non miretis si illam scripturam, cum annorum 14. esset factus, &c. appellaui modò sequentē scripturā: quia sequēs est in versiculo, Nec interest, &c. quamuis sit prior in princ. l. huius. Si Titio. Viso ergo de legato præsenti, siue puro & de legato, cui adiecta est dies certa, & de illo, cui adiecta est dies incerta, redeamus ad ſ. si sub cōditione, & cōtinue mouetū cum ſ. quædam aūt conditiones, &c. Et videamus de his legatis, quibus appositæ sunt conditiones, quæ hīc pro nō appositis. Et ponamus, q̄ instituit te hæredē sub cōditione, si nauis ex Asia venerit, & legauit Titio centū sub eadē conditione. Certè perinde cedit dies huius legati ac si purè relictum esset: qñ esset certum hæredē existente debitum ini. ſ. dictum legatum legatario. Legata enim non fiūt incerta, vt scilicet suspendantur post conditionem existentem, sub qua hæres fuit institutus, & post aditam ab eo hæreditatem. Non fiunt incerta, dico, per conditionē hæredum, siue per conditionem appositā institutioni hæredum. Nec multū interest, siue differt tale legatū, de quo dixi, ab hoc, ſ. legato dato, si his erit: in quo, ſ. dicat testator, ponamus hoc modo. Dato ſ. tu hæres meus. Titio centū si hæreseris, ſ. mihi. Q. quidē legatū non iudicatur cōditionale, vt ī. de leg. 2. l. 3. Et idē est si testator ita scribat. Titius hæres esto: si Titius hæreditatē meam adierit, Mæuio decem dato. Nā pro nō scripta ea cōditio erit, vt oino an hæredem Mæuij legatū transeat: etiāsi Mēuius decesserit ante aditam hæreditatē, ſ. per d. Titiū institutum. Et idē est, si ita fuerit scriptum, ſ. per testatorem. Si Titius hæreditatē meā adierit intra dies cētum, Mæuio centum dato: subaudi, Titius. Nam hoc legatum est in diem, & non sub conditione: cum conditio sit superuenta, subaudi. Et ideò Mæuius legatarius decedens ante aditam hæreditatē per Titium hæredē transmittit legatum de centum, hoc est eius petitionem ad hæredem suum: quia definitio Labeonis probanda, siue approbanda est, dicentis, id demū legatum transire ad hæredem legatarij, ſ. decedentis ante aditam hæreditatem ab hærede: quod, ſ. legatum certum sit debitum iri, ſi adeatur hæreditas. Dictū autem proximè legatū bene certum est deberi legatario, si adeatur hæreditas, & viuat tunc legatarius. Nam post aditam hæreditatem, suspendi non potest, quin statim debeatur legatario. Fuit, n. relictum Mæuio præstandū intra centum dies, & ita intra certum diem sub conditione. Si Titius hæres adiret hæreditatem. Quid autem, si duos instituā hæredes, puta, Titium, & Seium: & legem Caio decem à d. Titio, & Seio institutis sub conditione. Si idē Titius vnus de institutis adeat hæreditatē meam? numquid erit superuacua d. conditio apposita in legato Caij? Certe non: imo valebit d. conditio in portione Seij cohæredis, i. in quinque, quæ videntur ab eodem Seio legata per me testatorem Caio. Vnde si ante quam Titius cohæres Seij adeat hæreditatē, decedat Caius legatarius, non transmittit ad hæredem suum petitionem dictorū quinque, quæ ei Caio videntur legata à Seio per me testatorem. In portione autem ipsius Titij, in cuius persona cōprehensa conditio apposita legato Caij de decem prædictis, id est in alijs quinque, quæ videntur legata Caio à Titio per me testatorem, superuacua erit d. conditio, quæ fuit, Si Titius adeat hæreditatem. Et ideo pro d. parte Titij non faciet legatum Caij conditionale, & perinde erit superuacua d. conditio, atque si solo Titio hærede Seij instituto à me esset legatum Caio prædicto modo, id est, sub conditione, si hæreditatem meā adiret Titius. Quo casu sine dubio superuacua esset conditio, vt suprà vidisti. Si ergo Caius prædictus legatarius decedat ea conditione pendente, i. ante, quam Titius cohæres Seij adeat hæreditatem meam, transmittet ad hæredem suum petitionem de quinque, quæ videntur ei legata à Titio cohærede Seij, cui legauit eidem Caio decem à d. Titio, & Seio institutis sub conditione, si idem Titius adiret hæreditatem meam, & hæc videtur esse intentio harum duarum legum, salua meliori intentione, & intellectu. Viuianus.

1† li. 2 ad Vitellū

2† Flam.

3† Fl. deest, dies.

d *Si dies* incerta. R. Vel dic certa vel incerta. Si autem apposita est, distinguitur certa ab incerta, vt subijcit.

e *Confestim*] nisi ex voluntate defuncti aliud appareat, vt ff. tit. 1. l. epistola. ſ. fi. & de auro, & arg. leg. l. filiam.

f *Ianuarijs centesimis*] alias certissimis: alias centesimis, vt inf. de verb. obligatio. l. centesimis, alias simpliciter calendas primas demonstrat, vt ff. de verb. obligatio. l. eum qui calēdis. Accursius.

g *Statim*] à morte testatoris, vt sup. eod. l. si post. secundo respon. Accursius.

h *Non potest*] propter except. sed in vsufr. ipso iure ante diem non debetur, vt ī quando di. vsusfr. leg. ce. l. 1. in fin.

luti, 1† cū pubes erit: a cum in familia filia nupserit, b 2† cum magistratū c inierit, cum aliquid demum quod scribenti 3† comprehendere fit commodum, d fecerit, nisi temporis conditio obtigerit, 4† neque res e pertinere, f neque dies legati cedere potest.

¶ Si sub cōditione, qua te hæredē instituī, sub ea conditione Titio legatum fit: Pomponius putat, perinde huius legati diem cedere, atque si pure relictum esset: g quoniam certum esset hærede existente debitum iri. Neque enim per conditionem hæredum fieri incerta legata: nec multum interesse tale legatum h ab hoc, i Si erit hæres, dato.

Dictio si, facit principaliter conditionem, secundario tempus: dictio, cum facit principaliter tempus, secundario conditionem. Bartolus.

Pomponius. 5†

LEX XXII.

SI Titio, cùm is annorum quatuordecim esset factus, legatum fuerit, & is ante quartūdecimum annum decesserit, verū est ad hæredem eius legatū non transire: quoniā non 6† tempus solùm, sed & conditionem hoc legatum in se cōtinet, k si is 7† effectus l esset annorū quatuordecim. Qui autem in rerū natura nō sit, annorū quatuordecim 8† nō esse intelligitur. Nec interest, vtrum scribatur, Si annorū quatuordecim factus erit; an; Cùm annorū quatuordecim factus erit: nam priore 9† scriptura m per conditionē n tēpus demonstratur: sequente per tēpus conditio: o vtrobiq; 10† hæc dē conditio est.

¶ Quædam aūt conditiones etiam superuacuæ sunt: veluti, si ita scribat, Titius hæres esto: si Titius hērēdē meam adierit, Mæuio decem dato: nam pro non scripta p 11† ea conditio erit, vt oīno ad hęredem Mæuij legatum trāseat, etiam si Mæuius ante aditam hērēditatem decesserit. Et idē, si ita fuerit scriptum, Si Titius hæreditatem meā adierit intra dies centum, Mæuio decem dato: nam hoc legatum in idem erit, non sub cōditione: quia definitio Labeonis probanda est, dicentis, id demum legatum ad hæredē legatarij transire, quod certum sit debitū iri, si adeatur hæreditas. Si tamen duos hęredes q instituam, & si alter ex his r adeat hæreditatē, alicui legē s ab oibus hæredibus: non erit quidem superuacua 12† ea cōditio, sed in portione 13† quidem cohęredis t valebit: u in ipsius x aūt, in cuius 14† persona comprehensa est, superuacua y erit, perinde, atque si solo cohærede z instituto, eo modo a legatum esset.

Vlpianus. 15†

LEX XXIII.

CVm in annos b singulos relinquitur legatum, sine dubio per annos singulos decem Caio: decessit d. Titius. Certè Caius legatarius pōt capere legatū per singulos annos, inspecta eius condicione. § legatarij, vt si in hoc anno sit capax, debeatur ei legatum huius anni. Si verò hoc anno non sit capax, sed sit capax in sequenti anno, debeatur ei legatū sequentis anni, & nō hui⁹. Si aūt plurū seruus sit ille, cui legatū est relictū in annos singulos, erunt spectāde persōæ singulorum dominorū, sint capaces quolibet de d. annis, vel non sint capaces. Viuia.

b *Cum in annos*] Dic vt notaui ī. eo. l. cum in annos. & seq. & facit ī. de leg. 2. l. non oportet.

S *Ipsum*] CASVS. Ponamus, Scius, fecit testamentū, & instituit sibi hæredē Publicium, & dānauit eundem Publiciū hæredē, vt daret penam Caio: vel ponamus, q damnauit eū vt daret fundum Caio, & si non daret dictus hæres penū Caio, vel si non daret d. hæres fundum Caio damnauit eundē hęredem, vt daret eidē Caio decem: decessit Scius testator. Certè videtur legata penū Caio cessasse, quo legatum penum esse positū est. Et videtur esse dicta penus trāslata in decem prædicta, si hīs noluit dare penum legatario, & videtur esse dictus fundus legatus Caio eo casu, quo positum est legatum esse fundum, & videtur translatum, scilicet in decē prædicta. Si hæres noluerit dare fundum legatario. Et tunc pecunia, siue dicta decem debentur Caio legatario, cum hæres interpellatus à legatario fundum non dedisset legatario, cum fuit legatus fundus, vel cum hæres interpellatus à legatario penum legatario non dedisset, cum fuit legata penus, & si interea sine interim, ante quam legatarius interpellet hæredem, q det ei fundum, cum fuit legatus fundus, vel quod det ei penum, cùm fuit legata penus, decesserit legatarius, non debebitur hæredi eius legatarij, nisi fundus, cum fuit legatus fundus, vel petus, cum fuit legata penus. Nam cum ita dixit testator, Publicius, scilicet, hæres meus fundum dato, scilicet Caio, vel cum dixit testator, Publicius, hæres meus penū dato Caio: perfectum est legatum fundi, cum fuit legatus fundus, & perfectum est legatum penoris, cum fuit legata

1† Flor. quasi.
2† Fl. cum in familiam.
3† Flo. qđ scribēdo, in archet. legebatur scribēdi, forte pro scribendū, inquit Taurel. in adnot.
4† Du. nisi tempus, cōditione obtigit.
5† li. §. ad Q. Mutiū
6† Flor. Diem.
7† Fl. deest. is.
8† Fl. Nō esse non intelligeretur.
9† Fl. sed ita, cum priore scriptura. cætera desunt.
10† Flor. vtrobiq;.
11† Flor. scripto.
12† Fl. nā erit pro superuacuo.
13† Flor. portionē.
14† Fl. in ipsius autē cuius persona in cōditione cōprehensa est &c.
15† lib. 4. ad l. Iuliā & Papiā.

a *Cum pubes erit*] vetè hic dies videtur adiecta. vt sup. de condi. & demonst. si quis legata. 1. in spon.
b *Nupserit*] de hac habes ī. de condit. & demonstra. l. hæc conditio filiæ.
c *Cum magistratum*] de hac C. de inst. & substi. l. si quis cū.
d *Commodum*] sic construe, cū aliquid deinde fecerit, quod comprehendere fit commodum scribendo: id est, fit commodū alicuius per hoc, quòd scribitur. H.
e *Neque res*] ad legatarium.
f *Pertinere*] vt & ī. de leg. 2. l. si ita scriptum. §. si sub conditione. apparet ergo differre inter certam & incertam diem: sic ff. de verb. oblig. l. stipulatio ista. §. in ea certam. & ff. de cōdi. & demonst. l. 1. & l. dies. & ī. eo. l. si cum hæres.
g *Relictum esse*] vt ff. de leg. 1. l. 3 & facit sup. eod. l. cum fine. §. fin. & l. hæredis. in prin. & l. quod putè 2. respon. & ī. eod. l. 6 Titio. §. quædam. & ī. de condi. & demōstra. l. 2. in fi & l. aliqū. & ad l. Falc. l. qui fundum. §. si tib.
h *Legatum*] de quo dictum est.
i *Si heres*] scilicet, legatario.
k *Si Titio, Cornute*] hanc, scilicet si &c. vt ff. de leg. 1. l. sicui. §. hoc legatum.
l *Effectus*] puta eos compleuisse, vt d. l. sicui & ī. de cōdi. & demonstra. l. non putabam. & C. eod. l. ex his. Accursius.
m *Scriptura*] cùm dixit, cùm annorum quatuordecim erit.
n *Per conditionem*] scilicet, per, si.
o *Per tempus conditio*] puta per, cùm. Nā pen cùm, & per si. fit conditio, vt no. ī. eo. l. si cum hæres. Sed huic l. est pura. sup. ti. 1 l. qui filiū. §. Sabinus. & l. Seius. & C. eod. l. ex his. vbi p'enè no. facit & ī. e. l. Firmio.
p *Pro non scripta*] causā enim tollendæ dubitationis poni videntur: vnde commune ius non lædunt. vt C. de fideius. l. non rectè. arg. contra. C. de thesau. l. 1.
q *Duos hæredes*] Titium, & Seium.
r *Alter ex his*] puta, Titius.
s *Legem*] puta, decem danda ab vtroque hærede.
t *Cohæredi*] scilicet Seij verbi gratia in quinque, quæ videntur à Seio legata, est conditio si Titius adeat: vnde interim decedens legatarius non transmittit illa quinque.
u *Valebit*] scilicet, conditio.
x *In ipsius*] scilicet Titij portione.
y *Superuacua*] Vnde si legatarius decedat ea pendente, transmittit ad hæredem suum, qui venit à Tutio existente hærede. Accursius.
z *Cohærede*] Titio, q & ipse cohæs est Seij. Vel dic, Seio. Acc.
a *Eo modo*] scilicet si hæreditatem adieris, & facit sup. eo. l. si dies. §. si cum suis concor. Accursius.

legata penus. Et cum dicit, si testator postea si non dederis, scilicet hæres meum fundum, vel non dederit hæres meus penum centum dato scilicet eidem Caio legatario: videtur fundi legatū sub conditione ademptū eo casu, quo centum cœperint deberi legatario, ideū post interpellationē factam per legatarium hæredi, vt hæres soluat ei fundum, cum fuit legatus fundus, vel soluat ei penum, cum fuit legata penus: quorum scilicet centum, quia conditio non extiterit viuo legatario, ideo forte, quia hæres nō sit interpellatus per legatarium: prædicto modo euenit, vt nihil egerit ademptio legati de fundo, vel penu, & vt fundi, vel etiam penoris legatū duraverit, & hoc nō legatum nō incepit à cōditione, imò dixit testator, vt dixi in prin. Si autem ita dixit, & incepit testator in legando, Si penum non dederit, scilicet Publicius hæres meus Caio, decē dato, s. hæres meus Caio: dicimus non esse penum legatum: subaudi, sed sunt legata decem sub conditione, & ideo si legatarius decesserit ante conditionem: hæredi suo neque penum suę penoris petitionē relinquet, quia ei legatum non est, neque decem suę petitionem de decem relinquet hæredi suo quia dies legati de decem non cessit, vt i. eod. l. cum sine. §. quod si ita. & in sequenti ibi verticulo. Et quod dixi in penore, idem est in fundo, vt si ita dixisset testator. Si fundum non dederit, scilicet Publicius hæres meus Caio, decē dato, scilicet hæres meus Caio. Et hæc videtur esse intentio huius legis, tota a meliore intentione, & intellectu. Ideo autem posui per totam legem de fundo, & de penu, quia in princip. l. dicitur. Si penum hæres dare damnatus sit, vel fundum, quæ quidem est disiunctio legis, & non testatoris. Vlu

a *Si penum*, dic quid si penus, vt sup. de penu leg. l. tertia. in principio.

b *Interpellatus*] congruo loco, & tempore, vt sup. de vsuris. l. mora. Vel p litis cōtesta. vt ff. eo. l. cū sine. & facit ff. de ver. ob. l. si ita stipulatus facto. & ff. sed quō lis super eo, cuius nōie non est actio, potuit contestari? Et super quo fuit interpellatio? Rndeo. vt no. C. de cōtrahēda stipulatione. l. nuda.

c *Publicius*, hæres meus.

d *Cœperint*, quod est post interpellationem. & sic videntur duo legata. Sed contra. sup. eo. lege. cum sine Sol. ibi.

e *Duraverit*] vt solutum non repetatur: non tamen potest peti, vt sup. ad legem Fal. l. 1. §. item secundum quosdā Vel illud viuente legatario secus eo mortuo, vt hic dicitur.

f *Legatum*] quia incipit à cond superiori casu à præambulo legato, vt no. sup. eo. l. cum sine.

Cum illud] CASVS. Ponamus, quòd Titius instituit sibi hērdē Seium, & legauit Caio hoc modo. Lego Caio fundū meum Titium, vel fundum meum Seianum, & decessit Idem Titius. Cēr è dicta enumeratio pluriū fundorū disiūctiuo mō comprehensa in legato, non facit plura legata, sed est vnum legatū, quantum ad solutionem. Nam hæres non tenetur soluere legatario, nisi vnum de dictis fundis. Nec aliud à prædicto casu poterit probare, si dictus testator legauerit putè Caio alterum fundū de prædictis, vel alterū de eisdē fundis, sub conditione, enumerando eos fundos in legādo disiunctiuo modo. Nā. & in hoc casum vnum legatū est. & non plura, nam pēdente prædicta cōditione, sub qua alter de dictis fundis fuit legatus, non cōperet electio huic quia fundū solum legatario, vnum legatum purè, an legatum sub conditione. Nec etiam legatario cōperet electio quę fundum petit ab hērede etiam si testator legatario dedit electionē: nam tunc esset propriè electio, hoc esset electioni locum quando de duobus vel pluribus pōt quis eligere quod vult. In hoc autem casu non est ita, quia conditionale legatum non potest eligi, nec etiā purum propter conditionale. Vnde in hoc casu magis etiam apparet, q̄ sit vnum legatum, quàm in superiori. Item & propter aliud apparet, quia si pendente dicta conditione moriatur legatarius, non videtur transisse ad hæredem legatarij legatum prædictum alternatiuo modo relictum. Nam hæres legatarij nō potest petere ab hærede testatoris dictum fundū sub conditione relictum, & etiam occasione dicti conditionalis legati non poterit petere fundum purè legatum.

¶ *Hæres meus Titio*] Ponamus, q̄ ita dixit testator in testamento suo, Hæres meus Titio dato, q̄d mihi Seius debet, & decessit. Et reperitur postea, quod d. Seius pupillus existens sine tutoris auctoritate nummos acceperat mutuo, à dicto testatore ante testū, nec locupletior factus erat idē Seius ex dictis nummis: nunquid valet dictum legatum Titio relictum? Et distinguitur, aut testator, qui petijt prædicto mō ab hærede suo, retulit verba ad præsens debitum, aut verbo debiti cogitauit naturalem obligationem, futuramque solutionem per dictum Seium faciendam. Primo casu nullius momenti erit legatum, quia nihil ei testatori debet, d. Seius pupillus, s. ciuiliter, vt possit ab eo petere, licet naturaliter ei teneretur, quia potest q̄ erat proximus pubertati. Secundo aūt casu nihil petet Titius legatarius interim ante q̄ Seius pupillus soluat dictū naturale debitū hæredi testatoris, quasi in legato Titij tacita inserta sit cōditio, si soluerit dictus pupillus dictum naturale debitum: sicut interim non peteret, si ita adiecisset testator, Titio dato. s. tu hæres meus, quod pupillus prædictus soluerit. Vel si legasset, qū ex Arefecta nata erit, vel legasset fructus, qui in illo fundo nascerētur. Nā in his tribus casibus sine debito inest tacita condō, s. si pupillus soluerit. & Arefectā peperterit. & si fructus in dicto fundo nascentur. Sed pone, q̄ legatarius moriat medio tempore, an̄ equam pupillus soluat, vel ante quā Arefecta pariat, vel ante quā fructus in dicto fundo nascantur, nunquid transmitteret ad hērdem suū petitionē prædictorū, vt s. hēs legatarij hēat petitionē. si pupillus postea soluat, vel partes postea edat Arefectam, vel fructus ex dicto fundo postea proueniant? Et vi. q̄ non. qa in hoc legato condō inest, vt dictū est. & petitio legatorū condōnalium non solet transire ad hērdes legatariorū pendente condōne defunctorū, vt ff. eo. l. si post diē. i. sed si sub conditione. Nō. tū hic, q̄ hēs legatarij bene hēt petitionē: nec est cōtrariū quod dixi. Petitionem conditionaliū legatorum non transire ad hērdes legatariorum pendente conditione defunctorū, quia aliud habet locum cum legatis apponitur conditio expresse: hic autem subintelligitur condo facienda. Nam dies legati cui cōdicio non adscribitur, s. expresse, cedit s. quantum ad transmissionem: quamuis extrinsecus sit expectanda conditio: vt est in nostris casibus prædictis. Bluo.

g *Cum illud* est disiunctio testatoris non legis.

h *Disiunctiue* sicut ē copulatiue. vt sup. de leg. 2. l. 2.

1 ¶ Flo. sit capere.

2 ¶ Fl. euenerit

3 ¶ Centū

4 ¶ Ibi.

5 ¶ Flo. legetur.

• De sēsu huius l. vi de Anto. Rub. in l. non ſ lū. § morte. nu 118. d no. oper. nunc.

inspecta conditione legatar j capere pōt, 1 ¶ & si pluriū seruus sit, singulorum dominorum erit persona spectāda.

Legatum primum purē in sequēs legatū transfunditur: demum post mortē hæredis ad hæredem legatarij transmittitur transfusione non facta.

Paulus lib. 6. ad l. Iul. & Pap.

LEX XXIV.

SI • penū 2 hæres dare damnatus sit, vel fundum, & si non dedisset, decem: ego accepi, & penū legatā, & trāslatam esse in decem, si noluerit hæres penum dare, & tunc pecuniam deberi, cum interpellatus b fundū non dederit, & si interea decesserit legatarius, tunc hæredi eius non nisi fundum dēri. Namq; cū dictū est ita, Publicius c fundum dato: perfectum esse legatū, & cum dicit, Si non dederit, centum dato, sub conditione fundi legatum ademptum videri eo casu, quo centū dēri cœperint. d Quorum, quia conditio viuo legatario nō extiterit, forte, quia interpellatus hēs non sit, eueniet, 2 ¶ vt ademptio nihil egerit, fundiq; legatum duraverit. e Planè si sic legatum sit, Si penum non dederit, 3 ¶ decem dato; dicimus non esse penum legatam. f

In legatis alternatiuis vnum est legatū, & si vna pars est conditionalis, legatario interim decedente nihil ad hæredem transmittit. Bar.

Papinianus lib. 17. 4 ¶ quæst.

LEX XXV.

CVm illud, g aut illud legatū, 5 ¶ enumeratio pluriū rerum disiunctiuo h mo-

legatarius fuerit, singulorum dominorum erit portio cæ spectāda.

a *Si penum*, dic quid si penus, vt sup. de penu leg. l. tertia. in principio.

b *Interpellatus*] congruo loco, & tempore, vt sup. de vsuris. l. mora. Vel p litis cōtesta. vt ff. eo. l. cū sine. & facit ff. de ver. ob. l. si ita stipulatus facto. & ff. sed quō lis super eo, cuius nōie non est actio, potuit contestari? Et super quo fuit interpellatio? Rndeo. vt no. C. de cōtrahēda stipulatione. l. nuda.

c *Publicius*, hæres meus.

d *Cœperint*, quod est post interpellationem. & sic videntur duo legata. Sed contra. sup. eo. lege. cum sine Sol. ibi.

e *Duraverit*] vt solutum non repetatur: non tamen potest peti, vt sup. ad legem Fal. l. 1. §. item secundum quosdā Vel illud viuente legatario secus eo mortuo, vt hic dicitur.

f *Legatum*] quia incipit à cond superiori casu à præambulo legato, vt no. sup. eo. l. cum sine.

Cum illud] CASVS. Ponamus, quòd Titius instituit sibi hērdē Seium, & legauit Caio hoc modo. Lego Caio fundū meum Titium, vel fundum meum Seianum, & decessit Idem Titius. Cēr è dicta enumeratio pluriū fundorū disiūctiuo mō comprehensa in legato, non facit plura legata, sed est vnum legatū, quantum ad solutionem. Nam hæres non tenetur soluere legatario, nisi vnum de dictis fundis. Nec aliud à prædicto casu poterit probare, si dictus testator legauerit putè Caio alterum fundū de prædictis, vel alterū de eisdē fundis, sub conditione, enumerando eos fundos in legādo disiunctiuo modo. Nā. & in hoc casum vnum legatū est. & non plura, nam pēdente prædicta cōditione, sub qua alter de dictis fundis fuit legatus, non cōperet electio huic quia fundū solum legatario, vnum legatum purè, an legatum sub conditione. Nec etiam legatario cōperet electio quę fundum petit ab hērede etiam si testator legatario dedit electionē: nam tunc esset propriè electio, hoc esset electioni locum quando de duobus vel pluribus pōt quis eligere quod vult. In hoc autem casu non est ita, quia conditionale legatum non potest eligi, nec etiā purum propter conditionale. Vnde in hoc casu magis etiam apparet, q̄ sit vnum legatum, quàm in superiori. Item & propter aliud apparet, quia si pendente dicta conditione moriatur legatarius, non videtur transisse ad hæredem legatarij legatum prædictum alternatiuo modo relictum. Nam hæres legatarij nō potest petere ab hærede testatoris dictum fundū sub conditione relictum, & etiam occasione dicti conditionalis legati non poterit petere fundum purè legatum.

¶ *Hæres meus Titio*] Ponamus, q̄ ita dixit testator in testamento suo, Hæres meus Titio dato, q̄d mihi Seius debet, & decessit. Et reperitur postea, quod d. Seius pupillus existens sine tutoris auctoritate nummos acceperat mutuo, à dicto testatore ante testū, nec locupletior factus erat idē Seius ex dictis nummis: nunquid valet dictum legatum Titio relictum? Et distinguitur, aut testator, qui petijt prædicto mō ab hærede suo, retulit verba ad præsens debitum, aut verbo debiti cogitauit naturalem obligationem, futuramque solutionem per dictum Seium faciendam. Primo casu nullius momenti erit legatum, quia nihil ei testatori debet, d. Seius pupillus, s. ciuiliter, vt possit ab eo petere, licet naturaliter ei teneretur, quia potest q̄ erat proximus pubertati. Secundo aūt casu nihil petet Titius legatarius interim ante q̄ Seius pupillus soluat dictū naturale debitū hæredi testatoris, quasi in legato Titij tacita inserta sit cōditio, si soluerit dictus pupillus dictum naturale debitum: sicut interim non peteret, si ita adiecisset testator, Titio dato. s. tu hæres meus, quod pupillus prædictus soluerit. Vel si legasset, qū ex Arefecta nata erit, vel legasset fructus, qui in illo fundo nascerētur. Nā in his tribus casibus sine debito inest tacita condō, s. si pupillus soluerit. & Arefectā peperterit. & si fructus in dicto fundo nascentur. Sed pone, q̄ legatarius moriat medio tempore, an̄ equam pupillus soluat, vel ante quā Arefecta pariat, vel ante quā fructus in dicto fundo nascantur, nunquid transmitteret ad hērdem suū petitionē prædictorū, vt s. hēs legatarij hēat petitionē. si pupillus postea soluat, vel partes postea edat Arefectam, vel fructus ex dicto fundo postea proueniant? Et vi. q̄ non. qa in hoc legato condō inest, vt dictū est. & petitio legatorū condōnalium non solet transire ad hērdes legatariorū pendente condōne defunctorū, vt ff. eo. l. si post diē. i. sed si sub conditione. Nō. tū hic, q̄ hēs legatarij bene hēt petitionē: nec est cōtrariū quod dixi. Petitionem conditionaliū legatorum non transire ad hērdes legatariorum pendente conditione defunctorū, quia aliud habet locum cum legatis apponitur conditio expresse: hic autem subintelligitur condo facienda. Nam dies legati cui cōdicio non adscribitur, s. expresse, cedit s. quantum ad transmissionem: quamuis extrinsecus sit expectanda conditio: vt est in nostris casibus prædictis. Bluo.

g *Cum illud* est disiunctio testatoris non legis.

h *Disiunctiue* sicut ē copulatiue. vt sup. de leg. 2. l. 2.

8. *Non facit*] sed vnum est. vt ff. de lega. 2. l. si illud. Quod est verum, quatum ad vnam solutionē, sed plura possunt dici quia plures res numerātur. vt su. de le. 2. l. si quis seruū. §. 1. quæ est contra. secundū R. Vel dic. vt ibi, Item no. in alternatiuis vtrunque deberi. vt no. sup. de cōst. pecu. l. illud. & ff. ad ver. obl. l. si duo rei.

b *Nec*] scilicet. vt sint plura, nam nec hic sunt plura.

c *Aliud*] à prædicto casu, quia & hic vnū est. vt sup. de leg. 2. l. illud 2. respon.

d *Electio*] tunc esset propriè electio. quando de duob. vel pluribus potest quis eligere, quod vult, quod hic non est. quia conditionale non potest eligi, siue testator dederit electionem legatario, siue ex natura alternatiui debuit hæres debet eligere, vt sup. de vsu. fr. legat. l. si Titio.

e *Nec si moriatur*] s. legatarius pendente conditione.

a † Fl. reuelit, quia nihil eius debet.

f *Legatum*] sub conditione relictum: nā purum sic. vt sup. eo. l. si vsusfructus primo. secundum quosdam. & arg. sup. e. l. si penum. Sed tu dic. neutrum transire ad hæredem. vt sup. eo. l. cum ita. in prin. & l. huiusmodi. nec obst. l. illa. si vsusfr. quia ibi ante mortem legatarij certum fuit conditionem defecisse, sub qua legatum erat relictum: ergo solum aliud remansit in legato. ar. ff. de cōtrah. emp. l. si in emptione. §. pen. & ff. de solu. Sed dum in prin. & cedē modo resp. sup. eo. l. si penum. Sed hic vno legatario non fuit certum conditionem non deberi existere, quæ erat in legato apposita. & ideo secus quam ibi dictum. H.

g *Heres*] alias creditor. alias petitor. i. creditor. dē petitor.

h *Nihil ei debet*] similiter, sed naturaliter. vt subiicit. & hic erat prox. minus pubertati. alias nec naturaliter. vt ff. de ann. obl. l. pupillus. ff. de dic. vt no. sup. ti. ff. Seruus. & ibi cius. l. cum facit sup. ad leg. Falc. si pupillus.

i *Tibi*] legatarius.

K *Inest tacita*] in his inest tacita conditio. vt inf. de verb. obl. l. interdum.

l *Non est*, s. prædictis. vbi dicit. q condō inest. quia hic est tacita. i. vt subijcit. q non facit legatū conditionale quoad transmissionē. vt sup. de cond. & dem. l. 3. §. 1. & l. conditiones. m *Adscribatur*] expresse.

n *Cedit*] à morte testatoris. & facit. l. qū pure. §. 1. & l. hīdis

Firmio] CASVS. Ponamus q Titius habeat fratrem. qui vocabatur Firmius Heliodorus. Fecit d. Titius testamentum. & instituit sibi hæredem filium suum ponamus. & ita dixit in testamento. Firmio Heliodoro fratri meo dari volo ex reditu prædiorum meorum futuri anni. & decessit d. Titius testator. Nunquid per illa verba. ex reditu prædiorū meorū futuri anni &c. Postea. siue vltimo posita. videtur cōdō addita legato de 50. prædicto? Et respondit Iurisconsultus. postea non videri conditionē additam dicto legato. siue per verba p̄dicta postea. siue vltimo posita in legato. sed videri prolatum tempus soluendæ pecuniæ. Vnde si Firmius Heliodorus decedat intra tēpus. bene transmittit ad hæredē suum petitionem legati. vt sup. l. prox. in fi. Vel dic. quod verbum postea. determinet verbum. respondit. id est post prædicta respondit Iurisconsultus interrogatus. nō videri conditionem. &c. Sed quid si in futuro anno. de quo dixit testator. quod intelligo de proximo. non percipiantur ex fructibus fundi. siue fundorum tot reditus. qui sufficiant pecuniæ relictæ præstandæ dicto Firmio Heliodoro? Certe tunc necessaria videtur secunda annī.

§ *Cum ab hærede*] Ponamus. q Titius fecit testm. & instituit sibi hæredes Petrum. & Seium. & ponamus. q ita scripsit. siue scribi fecit inter alia verba in testō suo. Ab hīdibus meis alumno meo centū dari volo. quæ centū volo deponi apud Caiū. vt in an. 25. trientes vsuras eius sūmæ percipiat alumnus à dicto Caio. eāq; alūno meo p̄stē annuatim supra scriptā curabis reddere. Si tu Caius depositarius. & decessit d. Titius testor. & postea decessit dictus alumnus intra 25. an. Numquid fideic. transmissū est ad hæredē pueri. siue alūni? Et dicit quod sic. & est ratio. quia videtur certa ætas præstituta forti soluendæ. Non autem videtur inserta conditio fideicō. relicto putē. si enim videretur inserta conditio per verba testatoris. non diceretur ad hæredem pueri siue alumni transmissum esse fideicom. cum fideicōmiss. conditionalia non transeant ad hæredem fideicōmissarij decedentis conditione pendente. quamuis autem dictum fideicōmiss. sit trāsmissum ad hæredem pueri. siue alūni. tamen ante illud

3 † Fl. Arethusa.

4 † Fl. fructus pereuntur.

5 † F. habet.

6 † li. 3. ff. sponsa.

tempus. quo compleuisset alumnus 25. anū. vt recuperā posset idem fideic. ab eo Caio. penes quem voluit testator pecuniam. siue dicta centum collocari. Non potest probari per hæredē alumni. vel hæredes testatoris. & hoc euenit propter dicta verba testatoris. Et mihi alumno meo p̄stē annuatim sup. scriptam curabis reddere. &c. quasi dicat. non ante. & quamuis ante dictum tēpus fideic. non possit peti à dicto Caio depositario. tamen cōpleto dicto tempore potest hæres alūni petere ab hæredibus testatoris idem fideicōmissū. q hæredes testatoris debuerūt stipulari à Caio depositario eo tempore. quo deposuerunt apud eū dictā pecuniam. dari sibi hæredibus testatoris et alumno. vel hæredib. eius dictā pecuniā aduenientē 25. an. quāuis fideiussores ab eo depositario super hoc nō potuerint petere. cuius fidē defunctus testator voluit. Quia & hæredes testatoris potuerūt petere à depositario prædicto. Hæres ergo alumni petet ab hæredib. testatoris. & hæredes testatoris petent à depositario.

t *Forte annua*] Ponamus. q Titius fecit testm. & instituit sibi hæredē Seiū suū filiū. & quædā de bonis suis legauit Bertæ vxori suæ. & voluit in eodē testō vxorē præstare tot annuatim pecuniā ex fructu bonorū. q vxori legauit accessura filij p̄monio ad aliquā ætatis eius. filij 25. p̄ter exhibitionē. huc alimentationē filij eiusdē. quāquē. sive eodē mō sibi mādauit. & decessit d. Titius. Quæro nunqd fideicom. de dicta. x. annuis sit vnū. vel plura? Et dī. qd nō sunt plura sed vnū diuisū certis p̄sonis. & ideo filio defuncto intra ætatē sup. scriptā 25. an. transmittit ad hīdē filij eiusdē fideicōmissum residuum pro 25. an. Sed nūqd p̄dicta annua pecunia in initio cuiuslibet anni poterit peti p hīdē filij. vel p filiū. si viuat? Et dī. q nō. quia p̄sumitur voluisse p̄beri filio dictā pecuniā ex fructib. datis vxori. ex fructib. bonorū vxoris legatorū. Et ideo videtur distulisse p̄stationē dictæ annuæ pecuniæ donec vxor fructus percipiet quolibet anno de bonis sibi legatis. Si ergo p̄fecta esset dicta annua pecunia alimentis filij. nō dubie persona filij deficiente videbit extincta causa præstandi dictā pecuniā annuā alimētaria. cum vita alimētarij finiuntur. vt ff. de transactio. cum hi. §. constat. Viui.

o *Futuri anni*] intelligit p̄sumi. vt ff. de ver. ob. l. nū q calēdis.

p *Postea*] hic accipe. vbi dicit. q ē ff. de iurisd. non videri &c. & sic trāsmittit interim. vt ff. de præs. fi. & ff. prox. §. & C. eo. l. ex his.

a *Si fru-*

8. Secus n. si exp̄ssa. ga impediret legati transmissionē Bald. in l. vnica ver fic. pone testōr. C. de ca. tol. Bart. in l. conditiones. & ibi gl. l. de cōdi. & demon.

a *E fructibus*] aliàs est ex fructib. &c. & dic vbertatē accessariā esse secundi anni non ceptis ex fructib. fundi sub tot reditib. qui sufficiant pecuniæ præstandæ. Aliàs deest ex. & dic fructib. fundi nō perceptis sub. tot qui sufficiāt ad reliquæ pecuniæ p̄standæ necessariā vbertatē &c. & facit inf. de ver. obl. l. inter stipulantē. §. factā & ſ. de an leg l. legatū. §. vnus & l. l. ber. §. 1. ſ. loc. & cōd. l. ſi vno. Sed ſ. ſa. de vino. leg. l. 5. Sed aliud apparet ex mente testatoris. Item arg. contra. sup. de contrah. empt. l. ſi debitor. § 1.

b *Transferri*] repetere voluisset. ſ. hoc mō. vt infra. & c. ad quod sup. de an. le. l. 1. § ſi.

c *Nam certā*] sic sup. ea. l. in prin. & inf. pxi. §. & sup. de an. le. l. ex codicil. in pria. & C. e. l. ex his. & C. de fideic. lib. l. fideicōmissaria. Sed ō ēſt sup. eod. l. ſi Titia. in prin. & inf. de fideic. lib. l. fideicōmissaria. §. pe. & de ma. testa. l. ſi ita. & C. eo. l. ſi Pō tianilla. & sup. de leg. 1 l. ſi cui. Sed fil. vt sup. tit. 1 l. Seius. & l. qui filium. §. F. Hog.

d *Abeo*] depositario per alumnum, vel p hæredes defuncti. Requia nondum compleuerat ætatem.

e *Colocari*] deponi. & die volum. ſ. ēt defunctus per heredes.

f *Curabis*] tu depositarius reddere. Acc.

g *Ab hæredibus*] i. alumnus petat ab hærede non à depositario, & hoc completa ætate. Vel ſi decessit ante ip̄s completum, petet his eius. vt C. e. l. ex his. & hæres petet à depositario actione in rē. ſi extat pecunia: vel pactionem depositi, vel ex stipulatu. ſi intercessit stipulatio quæ per hæredes potuit peti.

non satisdatio. vt ſubjicit. & arg. C. de epiſc. aud. l. de creationibus. & ſīn hoc vī. q̄ executor testi non tenet. vt hic. ſicut nec agit. vt ſ. i. t. l. Lucius. §. 1. Vel dic. alumnus, vel eius hæres petet ab hæredib. testōris actione ex testō. Vel dic. ab hæredib. ſ. alūni petendum à depositario: sed tunc qua actione? Rā. ex stipulatu. ſi alūnus fuit stipulatus à depositario. vel vtili rei vendi. ſi extat pecunia: vel vtili depositi. ſi ea lege fuit deposita. vt alūno det. vt C. ad exhi. l. ſi res. & ſp dic cōpleta ætate: nā sic testōr voluit sic ſ. man. l. diligēter. & depositi. l. 1. §. ſi conuenit. Sed ſ. ſ. ea. l. 9. pe. vbi deponens ſi pœnitere 1 & repetere ante diē. Sed hic nō erat simplex depositarius. Nā & cōmodum medijt pis poterat debere.

h *Daudam*] ab illo depositario.

i *Petendo*] ab hæredibus.

k *Annua tot*] puta. decem.

l *Vnum esse fideicomm. sum*] imò plura. vt sup. eod. l. cum in annos. & de annuis lega. l. 4. Solu. quia hic dixit. ex fructibus. videtur differre gratia hæredis. & diuidere petitionē. aliàs secus. vt ibidē infra. ſtatim.

m *Non initio*] sed eo tpe. quo fructus ex bonis percipiūtur. arg. ſ. e. l. nec semel. ſ. ſi i habitatione. Idē p̄ dicit. cū lego vxori victū. & vest. & ſīn hoc ſi ob. ſ. e. l. nec semel. a. ſīn. & C. e. l. 1. n *Desciente*] nā constat alimē. a cū via finiti. vt ſ. de tiā lac. l. cū hi. §. cōstat. Et idē in legato ēt ſimplici in singulos annos. vt no. ſ. e. l. cū in annos. & facit. C. q ſī poſſ. ad l. 1. pene. l. fi.

Illūſa. CASVS.

Titius instituit hi bi hīdes, penamus, Caiū. & Seium. & ēt Lucium Titiū filiū Martini puēr. testō suo: eidemq; Lucio Titio filio ſ dedit siue reliqt fideic. ponamus de 100. & eo. testō ita cauit, q̄ ego Lucium Titiū hīdē instituī, ita eū adire hīditatē volo. ſi is patria p̄tate liberatus fuerit. & decessit d. Titius. Et postea cohīdes d. Lucij Titij filij fam. eo Lucio Titio ptāte patria nō liberato adierūt hīditatē: nunqd dies legati. siue fideic. d. Lucio Titio dari cessit. ita. vt peti possit? Et dī. q̄ ſi purè fuit datū. siue relictū d. legatū. siue fideic. à cohīde. siue à cohīdib. d. Lucij Titij filij fa. p hīditaria parte peti p̄t per patrē eiusdē Lucij Titij. cui patri p eūdē Luciū Titiū ex acquisitū. adhuc ab eo ſi emāciparū. Nūquid āt d. legatū. vel fideic. possit pti pro ea parte hæreditatis. qua instituta fuit d. Lucius Titius? dic eo modo. vt in tex.

¶ *Mœuius*] Titius. ponamus instituit ſi bi hīdes Seiū. & Sēpro & rogauit eos. vt p̄starēt libertatē Stichō. & Pāphilo seruis eiusdē Titij. & legauit d. manumissis. siue manumittendis ad alimenta. siue cibaria eorū. denos. in decem. & decē. siue viginti mensuos. siue singulis mēsib. & decessit d. Titius. Postea hæredes vocati a p̄tore adesse noluerūt. & ea cognita p̄ eo pronūciauit libertatē his dēri. & ex Senatusco. facto tpib. D. Adriani. sub Rubrio Gallo. & Celio primo Consulibus. libertatem sunt consecuti. vt ī. de fideic. lib. l. cū verò. §. subuētū. Quærit. ex quo tpe debeātur eis cibaria. siue mensui denarij de meis relicti ad alimenta. siue cibaria? Et dī ex eo tpe eis deberi. quo libeat esse cœperunt. iubaudi. & ēt ex eo tpe. quo hæredes fuerunt in mora libertatis præstandæ. vt ar. ſ. de leg. 2. l. ſi qs seruo. & ita vī intelligenda hæc lex. ſaluo meliori intellectu. ſi q aliquem melior dicatur. vel inueniatur intellectus. Vīno

o *Filiumfamilias*] extraneum.

p *Instituit*] aliquis.

q *Titium*] eundemque filiumfamilias.

r *Fuerit*] No. qd in hīditate ītm fuit hęc condō apposita. H. ſ *Peti possit*] a p̄te. cui ea q̄stiō p filiū adhuc nō emancipatū. Sed videtur contrariō apposita in hæreditate. repeti in legato. vt ſ. de cōd. & demō. l. duos. & de condi. instit. l. ſi seruus

quæ

2 † F. sim. & legit. fructib. fini: l. admodū. & q̄ritatem legatæ pecuniæ. cū fructuum p̄ceptōrū æstimatio pecuniā legatam non æquet. vide Du li. 2. Disput. c. 12. Aliàs. ex fructibus fundi. relicta pecunia nō p̄cepta. vbertatem esse. &c.

3 † al. intra.

3 † Fl. triēs vsuræ. & hæ dicuntur in ratione quatuor pro centenario. dictæ quod vsura centesima pars tertia sint.

4 † Fl. Dari.

5 † in archet vacue præstarinō malè. pro ab vxore. Taurel. in admont.

6 † Fl. ē.

7 † lib. 3. Respōso.

1 Dic verum ēt. vbi fuisset pactum ā non agendo depositi actione inter deponentē & depositarū. qđ no. per Alex. & Ange. in l. ſi vnus. §. illud. de pactis.

prolatum videri respondi: & fructib. 2 3 † fundi relictæ pecuniæ nō perceptis, vbertatē esse necessariā secundi anni.

Tempus certæ ætatis adictū causa legatarij, diem, non conditionem inducit. Item cōtra merum executorē legatarijs non datur actio. Bart.

¶ Cum ab hæredibus alumno centum dari voluisset testōr, eamq; pecuniā ad aliū transferri, b vt in 2 † annum vicesimumquintū trientes vsurarū 3 † eius summæ perciperet alumnus, ac posteam ætatem, fortè ipsam, intra 25. annum eo defuncto, transmissum ad hęredē pueri fideicommissum respondi. Nam certam c ætatem torti soluendæ præfinitā videri non purè fideicommisso relicto conditionem interam. Cum aūt fideicommissū ab eo d peti non posset, penes, quem voluit pecuniam collocari: e propter hæc verba, Eāque alumno meo post ætatem sup. ascriptam curabis f reddere, fideicommissum ab hæredibus, g petendum, qui pecuniam 4 † dandam h stipulari debuerunt: sed fideiussores ab eo non petendos, i cuius fidē sequi defunctus maluit.

¶ Pater annua tot k ex fructu bonorum, quæ vxori legauit, accessura filij patrimonio, præter exhibitionē, quam æquè matri mādauit, ad annū ætatis eius 25. vxorē præstare 5 † voluit. Non plura, sed vnum esse fideicommissum l certis pensionib. diuisum apparuit: & ideo filio intra ætatem supra scriptam diem functo, residui temporis ad hæredem eius fideicommissum transmittī: sed non initio m cuiusque anni peti pecuniā oportere, quā 6 † ex fructibus vxori datis pater filio præberi voluit. Cæterum, si pecuniā annuam pater alimentis filij destinasset, non dubiè persona desiciente, n causa præstandi videbitur extincta.

Conditio adicta institutioni, non videtur legato precedenti adicta. Bart.

Scævola. 7 †

LEX XXVII.

Filiumfamilias o ex parte purè instituit p hæredem, eique fideicommissum dedit, & eodē testamento ita rauit. Quòd ego Lucium Titium q hæredem instituī ita eum adire hæreditatem volo, si is patria potestate liberatus fuerit. r Quæsitum est, an à cohæredibus eius adita hæreditate, legati filiofamilias dati dies cesserit? Respondi, si pure sit datum, à cohærede filij pro hæreditaria parte fideicommissum peti posse. s

Legatum menstruum relictū seruis, debetur à tempore competentis libertatis. Bart.

quæ sunt S.Sol.hic expressit se putè legare. Vel hic primo legauit,& postea instituit sub conditione: secus si primo adeecisset conditionem,& post simpliciter legasset, vt ibi. Itẽ quod dicit,peti pro hæreditaria parte, i. pro parte cohæredis: sed si pro sua est in pendenti, quia si erit hæres, non taler sua portio, quia à seipso non potest sibi legari: alioquin ẽt suam habebit iure legati. sup. de leg.1.l.q filiabus.§.fi. & l.seq. & de leg.2.l.miles.§. pro parte. Et est ibi arg. pro Ioã. & Azo. qui dicunt, ꝙ institutus putè pro parte, interim pro parte hæres est, non in totũ, licet cohæres deliberet, vel nondum extiterit conditio suę institutionis: ad quod est sup.de cõd.& demon.l.hęc scripsura. §.1. & si pars hæred. peta.l 2. Sed arg.contra. sup.de vsufr.acc. l.idem § fi.

¶ Menstruos [a] denarios denos manumissis [b] legauit. Quæsitum est, cum abeuntibus hæredibus ex Senatusconsulto [c] libertatem sint consecuti, ex quo tempore eis cibaria [d] debeãtur? Respondi, secundum ea, quæ proponerentur, ex eo tempore his cibaria deberi, quo liberi esse cœperint. [e]

Si fundus instructus relinquitur, dies legati cedẽtis inspicitur. Bart.

Idem. [1] †

LEX XXVIII.

SI fundus instructus [f] relictus erit, quæritur, quæadmodum dari debeat? vtrum sicut instructus fuit mortis tempore? an eo tẽpore, quo facti sunt codicilli? an quo peti cęperint? [2] † Respondi, ea, quibus [3] † instructus sit fundus cũ dies legati [h] cedat, deberi.

Valens. 4 †

LEX XXIX.

ROgo, quandoq; [i] hæres meus Titio decem det. Vtique decem dare hęres debebit: sed quando, dubitari potest, Vtiq; 5 † cum primum poterit, [k] & dies cedit, & ab ipso petitur.

Conditio nuptiarum non impletur ex nuptijs invalidis. B.

Labeo [7] †

LEX XXX.

QVod pupillæ legatũ est, quandocunq [8] † nupserit: si ea minor, quæ viri potens, nupserit, non ante ei legatum debebitur, quam viri potens esse cęperit: [l] quia nõ potest videri nupta, quæ virum pati non potest.

Cõditio, Si hæres nõ erit, morte instituto purificatur. B.

Scævola. 9 †

LEX XXXI.

VXori ex parte sextante [m] hæredi institutæ substituit, [n] & hæredis [o] 10 fidei commisit, si vxor hæres non erit, dotem [p] ei. & alia [q] quædam dari. Post mortem mariti, vxor ante conditionem, [r] & prius quam adiret hæreditatem, decessit. Quæsitum

* Rubriano, vt ait gl. his qđ de fideicõ. libert. erat. factum tẽ porib. D. Traiani, Rubrio Gallo, & Cælio Hispone Coss. anno vrbis 859. & vi. l. nequit. & l. si filiuf. de fideic. libert.

a [1] *Menstruos*] legauit ad alimenta, vt infra dicit.

b *Manumissis*] id est, quos in testamento instituerat manumitti per fideicom.

c *Ex senatusconsulto*] Rubriano, vt inf. de fideicom. libe. l. cum verò §. subuentum.

d *Cibaria*] id est, mẽstrua relicta.

e *Cœperint*] videbatur à tempore aditæ hæreditatis, vt inf. e. l. hæredis, §. fin. & l. seq. Sed ibi dicta, hic per fideic. sed etiam hic si fuit hæres in mora dandæ libertatis, non erit in mora impunita etiam in legato. & in hæreditate, vt sup. de leg.2.l.si quis seruo. vnde dic hic manere ex quo cœperint esse liberi. Itẽ nota, quod libertate potest relinqui nomine alimentorũ, vt sup. de alim. & cib. leg. l. seruus ad custodiam. & de ijs qui vt indig. l. 3. H.

f *Si fundus*] CASVS. Titius fecit codicillos, & in eis legauit Seio fundũ instructum, ponamus. Titius mortuus & decessit idẽ Titius. Quæro, quemadmodum dari debeat fundus Seio, vtrum sicut instructus fuit tempore mortis illius dicti Titij, qui fecit codicillos prędictos: an ita instructus, sicut fuit eo tempore, quo facti sunt codicilli: an instructus, sicut fuit eo tempore, quo peti cœperit dictus fundus per Seium legatarium ab hæredibus d. Titij? Et respondebatur, ea deberi, s. d. Seio cum dicto fundo, quibus instructus fuit idem fundus, cum dies legati cedat, id est, ea, quibus instructus fuit d. fundus eo tempore, quo decessit dictus Titius. Viuia.

g *Cod. cilli*] in quibus fuerit relictus & pro hoc erat sup. de leg.3.l. vxorem. §. testamento & de auro & arg. leg.1. medico. in prin. Sed alij alia ibi sunt.

h *Legati*] id est, tempore mortis si purum est, vt sup. eo. l. si post, & facit sup. de pign. l. cum tabernam.

ROgo] CASVS. Scius ponamus fecit testũ, & instituit sibi hæredem Caium, & ita postea dixit in eodem testamento. Rogo quandoque, vt his meis decem Titio det: & decessit d. Scius. Quæro vtrum hæres debeat decẽ Titio? & quãdo debeat? Et certe decem hæres debebit Titio. Sed qñ debeat, dubitari põt: vtrum debeat cum primũ poterit, s. ducere, & non ante: an verò ẽ ante? Et certe dies cedit, & ab ipso petitur, siue peti põt, s. cũ primũ poterit his dare, s. commode, & nõ ante. Et ita puncta sint mea littera. vtique decẽ his debebit. Sed qñ dubitari potest, vtrum cũ primũ poterit? Et subaudi, postea respõdeo, & dicit respon. dies cedit, & ab ipso petitur, scilicet, hærede per legatarium, cum primum potuerit cõmode hæres dare. Sed intellige, quod est vtiq; cum primũ, &c. vbi ego habeo, vtrum cũ primũ, &c. & tũc est plana littera, & punctua tunc post dictionem, potest. Et responsio incipit ibi, Vtique cum primum, &c. Viuia.

i *Quandoque*] id est, aliquando.

k *Dabit cum primum*] cõmode, vt sup. de cõd. & demon. l. hæc conditio si in Capitolium. & ibi de verb. sig. l. nepos. Sed in est conditionale. Quidam sic. Tu dic, quod hæc cõditio gratia hæredis apponitur, vt sup. eo. l. quod pure. & facit sup. de verb. obl. l. si decem cum petiero. Accur.

5 † Dextrum. & Florentinus.

6 † Florentinus.

Q*uod pupillæ*] CASVS Ponamus, ꝙ Titius legauit centum Seiæ pupillæ, quãdo siue quandocunque nupserit, & decessit d. Titius, certè si ea pupilla minor, quam viri potẽs nupserit, nõ debebitur ei ante legatum, quàm ipsa cœperit esse viripotens. Et est ratio, quia non potest videri nupta, quę virum pati non potest. Viuianus.

7 † li. 1. post Senatum. al. lib. 1. Spõsalium.

8 † Florentinus.

l *Viripotens esse cœperit*] i. maior 12. ann. vt inf. de adul. l. si vxor. 1. pen. & Inst. quibus mod. test. inf. circa prin. Alij dicũt eam viripotentem, cum potest cognosci in & esse matrimonium statim arg. inf. de verb. obl. l. continuus, 1. cum ita, & de hoc est supra. de ritu nupt. l. 4. & facit ad hanc l. sup. de cond. & demon. l. hæc conditio. & de libe. & posth. l. filius à patre. 3. si quis eo tempore, & inf. de pitule, credit. l. 2. f. & sup. de iure do. l. si pensa. Item no. ꝙ non videtur factum quod non legitimè fit: sic sup. qui satisda. cogan. l. quoties. cum suis concordan. * Accur.

10 † Florentinus redum.

* Illegitimè facti non fieri videtur. Tynd. de testi. lib. 1. nu. 11.

V*xori*] CASVS. Ponamus, ꝙ Titius instituit sibi hæredẽ vxorem suam Seiam in duabus vncijs hĩdratis suæ, & Caium instituit in alijs decem vncijs eiusdem suæ hæreditatis, & d. Caium substituit dictæ suæ vxori, & eiusdem Caij hæredis fidei commisit, vt si vxor non esset hæres, restitueret ei vxori dotem suam, & etiam alia quædam, & postea decessit d. maritus, idemq; testator, & postea decessit vxor ante conditionem, i. ante, quam hæreditatem mariti adiret. Nunquid dies fideicommissi prędicti de dote, & de alijs quibuscunq; vt cessisse, cum moritur ipsa vxor, & ideo hæredibus eius vxoris debeatur dictum fideicommissum? Et dic, Si vxor prius decesserit, quam hæreditatem adiret, videri diem fideicommuli cessisse, & ita hæredibus eius debebitur fideicommissum. Nam impletur ipsa conditio in ipsa exhalatione spiritus: iam. n. adire non poterit. Et sic cũ existat conditio, ea vxore viua, cedit dies legati, siue fideicommissi, & transmittitur ad hæredem suum vxor, vt & arg. sup. eo. l. si vsusfructus, secundo & tertio respon. Viuia.

m *Sex ante*] duabus vncijs: vt Inst. de hæred. instit. §. hæreditas. Accur.

n *Substituit*] s. maritus.

o *Hæredis*] s. substituti.

p *Dotem*] quod valet. vt C. de fal. cau. adiect. leg. l. 3.

q *Alia*] a cohærede.

r *Conditionem*] sub qua erat legatum. s. si vxor hæs non erit, quæ impletur, si ipsa repudiasset: quia post non posset esse hæres. vt C. de repu. hæ. l. 3. Itẽ impletur in ipsa exhalatione

ne

ne spiritus: iam. n. adire non pōr. Et sic cum extat condō ea vna, cedit dies legati, & transmittit. Nec ob. l. 3 §. di. inst. l. si. quia vltimo momēto vitæ videret posse impleri, si hērs erit, vel nō erit: quia nuda voluntate hoc fit, vt Inst. de hæred. quali. & diffe. §. si. sed certe imo nō pōt adesse voluntas, vel nolunta. dū moritur. Et ēm hoc dico, & pro. i. prius §. &c. hoc aūt indubitāter esset verū. si cōditio esset talis, quæ nō posset impleri. nisi ductū ante, vt. Si nō ascēderis Capitolium: hæc. n. extinctā mortem; vt. d. l. si. de cōdi. inst. & sic trāsmittitur cū iā dies cessisset. Potest n. plus dici, q̄ hæc cōdō. Si hæres non erit similis est ei, si substitutus erit hērs. q̄ nō facit legatū condōnale, vt. s. eo. l. Titius §. q̄dā. Pōt & aliter poni casus. q̄ fuit Instituta sub aliqua cōditione, & ante cōditionē illā, & ante quā adeat, decessit, & hoc nō nocet legatis a substituto relictis. vt. s. eo. l. hæredis. Sd hoc nō videtur bene stare q̄ litteram illā. si non &c.

1† Flor. decessit.

* Hic tit. p̄tinet ad stipulationes.

2† Aliàs fideicom. seruādorum causa caueatur.

¶ VT LEGAtorum, seu &c.

¶ *Hæc rubrica in C. cumulatur cum illa, vt in possessionem legatorum*) de qua plura Cuiac. in paratitl. ad hunc tit.

4† Pl de est enim.

Vt * legatorum, seu fideicommissorum 2† nomine caueatur.

TITVLVS III.

Vlpianus libro 79. ad edictū.

LEX I.

LEgatorum nomine satisdari oportere. Prætor putauit, [a] vt quibus testator dari, fierive voluit, [b] eisdem vt detur, 3† vel fiat: dolūque malum abfuturum stipulentur. [c]

¶ Semper [d] autem satisdare cogitur, cuiuscūque sit dignitatis, vel quarumcunque facultatum hæres. Nec sine ratione hoc prætori visum est. Sicut enim 4† hæres incumbit possessioni bonorum: ita legatarios quoq; carere non est, an dies fideicommissi, cū moritur, cessisse videatur, ideoq; hęredibus eius debeatur? Respondi, si vxor prius decesserit 1† quam hæreditatem adiret, videri diem fideicommissi cessisse.

debere bonis defuncti, [e] sed aut satisdare 5† eis, aut si satis non detur, in possessionem bonorum venire prætor voluit. [f]

¶ Non solū autem omnibus legatarijs, 6† sed & successoribus [g] legatariorū satisdari deberi, iam constat, quamuis isti non ex defuncti iudicio, sed successionis necessitate, [h] quasi ad æs alienū admittant.

¶ Sed & procuratoribus [i] legatariorum satisdandum est. eoque iure vtimur.

¶ Plane si ei, qui in potestate alicuius erit, legatum sit: cauebitur 7† ei, [k] cuius iuri subiectus est.

¶ Non solum autem legatorum nomine hæredes cauent, sed & successores eorū. Is etiam, cui ex Senatusconsulto restituta est [l] dotis actio, nihilominus ad cautionem compellitur. [l]

4a Necnon & q̄ per alios, hæredes existunt, [m] vel 8† honorarij [n] successores, ad satisdationem compelluntur.

¶ Plane si q̄s omissa stipulatione legato sibi soluēdo p hæredē, & nō petita satisdatione de qua dictū est, ab hērde? Certè nō debebit cessare stipulatio: imo debebit hērs nihilominus p̄mittere, & satisdare legatario. Idē probādū est in fideicōmisso, q̄ dictū est in legatis. Et hęc vt esse intentio huius l. vsq; ad §. si cui. Viua. *Putauit*.] in edicto. cuius verba non habemus.

b *Voluit*.] sed & postea locus est cautioni. vt infra eo. l. ū legatarij.

5† Fl. aut satisdabitur.

c *Stipulentur*.] s. legatarij. sic ff. si cui plus quam per l. Falcid. l. i in prin. Et potest fieri dolus in traditione. quia seruū venenatum, vel fundum factum seruū vt ff. de dolo. l. & eleganter. s. i. vel quia dolo impedit condi tionem existere.

6† Fl. legatarijs satisdari oportet. sed.

d *Semper*.] fallit in casib. primo. in fisco vt j. eo. §. si ad fiscū. Itē in legato repetitionis. vt j. eo. l. §. rescripto. Item si testator voluit, vt j. eo. licet. Item qñ aufertur cognitio. vt j. ti. 1. l. fin. a quo in prin. Item qñ calumniose petitur. q̄a cōstat fideicom. nō deberi, vt j. eo. l. stipulatio. §. Dinus. & j. tit. 1. l. fin. a quo. 2. ff. & j. eo. l. pūltimū. §. si dies. Vel constat repudiatum nō aditam, vt infra tit. 1. l. 1. in fi. & l. 2. Itē alius. j. tit. 1. l. 1. §. si debitori. Item cum fideiussore debet satisdare. cū p̄toria sit. vt hic. in prin. huius l. & inf. de præto. stipula. l. prætoria. & j. eo. l. si qñ. Nisi in casib. vbi sufficit nuda promissio. vt j. eo. l. si qñ. §. 1. & l. filio. vel seruo. Item liberi testatoris non satisdant, nisi testator præcipiat. vt C. ad Trebel. l. iubemus. §. 1. sed in quosdā. Sed certè ibi est speciale. qñ rogatus est filius restituere suo filio.

7† Fl. caueatur.

e *Defuncti*, quia defunctus nihil eis reliquit. Acc.

f *Voluit*.] sed & postea locus est cautioni. vt inf. eod. l. si legatarij.

8† Fl. fideicō. vel hērditatē nō aditam.

g *Successoribus*] quia puta, vel in diem certum relictō, pro quibus caueturus. vt in fi. e. l. ēt, secus si sub conditione. vt infra. eo. l. si quis sub conditione. Acc.

h *Necessitate*, quia ex quo hæres est legatario, necessariò hæreditaria iura ei. & in eum transeunt. vt inf. de regulis iuris. l. hæreditas. Et q̄d dicit. alienum. quoad hæredem: sed suum. quoad legatarium. vt inf. de verb. sign. l. cedere. §. æs. Item, Quasi. ideo dicit, quia improprie legatum, maximè conditionale. dicitur æs alienum. vt infra. de actio. & oblig. l. is. cui. sed abusiue creditor dicitur. vt inf. de verb. sign. l. creditores

i *Procuratoribus*] hoc est in omni prætoria. vt inf. de præto. stip. l. generaliter.

k *Cauebitur ei*] sub conditione tamen. si die legati cedente erit in potestate. Sed & ipsi filio erit cauendum. vt inf. eo. l. §. fi. & l. seq.

l *Compellitur*] nam in eum datur actio legatorum. vt C. ad Trebel. l. 2. & l. fi. & facit inf. eo. l. etiam. §. 1.

m *Existunt*] puta. pater per filium, dominus per seruum. Vel successit Titio qui successit Sempronio. vt sup. de pet. hære. l. 2. & 3. Hug.

n *Honorarij*] i. qui succedunt de iure prætorio. Inst. de iure na. §. prætorum. Acc.

1 Adde ad glo. hic. ex alienū. legata æra alieno absorberi, quia non debētur, nisi prius solutio ære alieno. l. fi. §. licēcia. C. de iure delib. gl. & Bal. in l. 1. C. si cert. pet. vbi idē dicit in prælegatis. j

a *Putauit*.] in edicto. cuius verba non habemus.

b *Voluit*.] sed & postea locus est cautioni. vt infra eo. l. ū legatarij.

c *Stipulentur*.] s. legatarij. sic ff. si cui plus quam per l. Falcid. l. i in prin. Et potest fieri dolus in traditione. quia seruū venenatum, vel fundum factum seruū vt ff. de dolo. l. & eleganter. s. i. vel quia dolo impedit condi tionem existere.

d *Semper*.] fallit in casib. primo. in fisco vt j. eo. §. si ad fiscū. Itē in legato repetitionis. vt j. eo. l. §. rescripto. Item si testator voluit, vt j. eo. licet. Item qñ aufertur cognitio. vt j. ti. 1. l. fin. a quo in prin. Item qñ calumniose petitur. q̄a cōstat fideicom. nō deberi, vt j. eo. l. stipulatio. §. Dinus. & j. tit. 1. l. fin. a quo. 2. ff. & j. eo. l. pūltimū. §. si dies. Vel constat repudiatum nō aditam, vt infra tit. 1. l. 1. in fi. & l. 2. Itē alius. j. tit. 1. l. 1. §. si debitori. Item cum fideiussore debet satisdare. cū p̄toria sit. vt hic. in prin. huius l. & inf. de præto. stipula. l. prætoria. & j. eo. l. si qñ. Nisi in casib. vbi sufficit nuda promissio. vt j. eo. l. si qñ. §. 1. & l. filio. vel seruo. Item liberi testatoris non satisdant, nisi testator præcipiat. vt C. ad Trebel. l. iubemus. §. 1. sed in quosdā. Sed certè ibi est speciale. qñ rogatus est filius restituere suo filio.

e *Defuncti*, quia defunctus nihil eis reliquit. Acc.

f *Voluit*.] sed & postea locus est cautioni. vt inf. eod. l. si legatarij.

g *Successoribus*] quia puta, vel in diem certum relictō, pro quibus caueturus. vt in fi. e. l. ēt, secus si sub conditione. vt infra. eo. l. si quis sub conditione. Acc.

h *Necessitate*, quia ex quo hæres est legatario, necessariò hæreditaria iura ei. & in eum transeunt. vt inf. de regulis iuris. l. hæreditas. Et q̄d dicit. alienum. quoad hæredem: sed suum. quoad legatarium. vt inf. de verb. sign. l. cedere. §. æs. Item, Quasi. ideo dicit, quia improprie legatum, maximè conditionale. dicitur æs alienum. vt infra. de actio. & oblig. l. is. cui. sed abusiue creditor dicitur. vt inf. de verb. sign. l. creditores

i *Procuratoribus*] hoc est in omni prætoria. vt inf. de præto. stip. l. generaliter.

k *Cauebitur ei*] sub conditione tamen. si die legati cedente erit in potestate. Sed & ipsi filio erit cauendum. vt inf. eo. l. §. fi. & l. seq.

l *Compellitur*] nam in eum datur actio legatorum. vt C. ad Trebel. l. 2. & l. fi. & facit inf. eo. l. etiam. §. 1.

m *Existunt*] puta. pater per filium, dominus per seruum. Vel successit Titio qui successit Sempronio. vt sup. de pet. hære. l. 2. & 3. Hug.

n *Honorarij*] i. qui succedunt de iure prætorio. Inst. de iure na. §. prætorum. Acc.

L *Legatorum*] CASVS. Ponamus, quod Titius instituit sibi hæredem Seium. & pluribus legata reliquit, & decessit. Petunt legatarij ab hærede: vt ipse satisdet de legatis eis soluendis. Certè bene tenetur satisdare. Nam prætor putauit oportere satisdari nomine legatorum, vt detur, vel fiat eisdem, quibus testator voluit dari, fierive. & stipulentur legatarij ab hærede dolum malum abfuturū. Semper cogitur hērs satisdare legatarijs, cuiuscunque sit dignitatis ipse hæres, vel quarumcunq. facultatum. Nec sine rōne prætori visum est. q̄ hērs debeat legatarijs satisdare. imò ēt cum rōne: quia sicuti hæres incubit possessioni bonorum, ita legatarios non debere carere bonis defuncti. Sed aut satisdabitur eis per hæredē. aut ff non satisdatur, voluit p̄tor eos venire i possessionē bonorū defuncti: & ēt successoribus legatorum. s. quibus legatū fuit puta, vel in diē certū. debet hæres satisdare. quāuis isti successores legatariorū nō admittant ex iudicio defuncti. quia defunctus nil eis reliquit sed admittūtur necessitate successionis eo. q̄ succedant legatarijs: admittuntur. dico quasi ad æs alienū. ff hæredis. Nā legata sunt, quasi æs alienū hērdis: quia hæres ea debet. & ēt debet satisdare hērs procuratoribus legatariorū. Quid si legatarius est in potestate alterius? Certè dēt cauere hērs per satisdationē ei. cuius iuri subiectus est legatarius. Non tolū aūt cauēt cū satisdatione hērdes. sed ēt successores hæredum debent satisdare legatarijs. & ēt ad cautionē cōpellitur fideicommissarius vniuersalis. cui est per hērdem restituta hæreditas ex Senatusc. Trebelliano. Item cōpelluntur ad satisdationē ēt illi, qui existunt hæredes testōris. qui legauit p alios à testōre institutos. puta per seruos eorū, vel filios. & ēt successores honorarij cōpelluntur. i qui succedūt de iure p̄torio. Quid si legatarius est litem contestatus de legato ff hērdē, omissa stipulōne

tione litem de legato contestatus est, probandum [a] est nec [1]† cessare debere stipulationem. Idemq. in fideicommissis [b] quoq. probandū est.

Legatum repetitū bis tantum debetur, & pro sequenti legato ab harede, vel haredi à legatario non cauetur. Bar.

¶ Si cui ita sit legatum, vel fideicōmissum relictum, & si id perdidisset, rursus relictū: videamus an satis [c] sequentis legati, siuè fideicommissi petere possit. Mouet q̄stionem, an fideicommissum hoc, siue legatū debeatur? & quoties dēatur? & an ipse legatarius cauere debeat se nō perditurum? De his omnibus [d] extat rescriptum D. Pij ad Iunium Mauricium [2]† tale; Claudio Structulo [3]† secundum ea, q̄ epistola [e] cōtinentur, legata, siuè fideicommissa ex testamēto Clodij Felicis præstari dēnt citra necessitatem cauēdi, [f] nihil ex his diminuturum se. Nam quoad fidei hæredis ab eodē testatore cōmissum est, vt si Structulus perdidisset, quod ei in testamēto relictū est, rursus hērs ei id restitueret, nō cò pertinet, vt aut Structulo priorum [g] legatorū noie satisdatio iniungenda, aut onerādus sit hæres in infinitū, [h] 4† vt quoties is pdiderit, restituere ei tantūdē dēāt: sed, vt per fideicōmissum posterius duplicata [i] legata eius videantur; nec amplius ad periculū hērdis pertineat, si quid posteà ipse consū pserit, [5]† exoluto ei posteriore fideicōmisso. Rescripto ergo ostēsum est, legatariū hērdi non dēre cauere, se non perditurum. Versa vice an hērs de sequenti legato, siuè fideicommisso cauere dēat ei, quæriť. Et putē [k] non oportere ei caueri, cū in suo arbitrio hēat, ne perdat id, quod sibi relictū est, quamuis [l] si quis inspexerit, quod sub condōne relictum est, dicere debeat satisdationem exigendam.

¶ Certè, siue ex asse, siue ex parte, quis legatū dēat, cauere debet, siue institutus sit hæres, siue substitutus. [m]

¶ Bellissimè [n]* quæritur, ā hæc stipulatio incrementum ex fructibus, vel vsuris sentiat? Et rectè placuit, ex mora [n] incrementū habituram stipulationē, vt id quod oportebit, compræhendat.

Si vna actio in alterius locum succedit, eius naturam assumit. Bar.

¶ Si quis sub conditione legatū stipulatus, pendēte conditione decesserit, stipulatio euanescit: quia nec legatū [6]† transmittitur, [o] & [7]† huic stipulationi easdē causas, [p] & hæc stipulatio. & sup. ea. l. [q] non solum. Acc.

[n] *Ex mora*] ēt ante lit. cont. vt no C. de vsufr. leg. l. ū licet quidam dicant à die contest. liris tantum.

¶ *Si quis sub condi.*] CASVS. Institui mihi hæredē Titiū, ponamus, & legaui Seio decē sub condi. & decessit, posteà Seius fuit stipulatus à d. Titio de soluendo sibi d. legato adueniente condi. & pendente condi. decessit idē Seius. Certe stipulatio prædicta euanescit. s. vt non transeat ad hæredē Seij: quia nec legatum. s. condōnale prædictum transmittitur ad hæredem dicti legatarij, qui pendēte cōdit. decessit, conditionalia. n. legata non transmittūtur ad hæredes legatariorum, & huic stipulationi, de qua dictum est, insunt eædē causæ, i. modi, & eædem condōnes, q̄ inerant legato, q̄ stipulatus est legatarius ab hærede. Vnde si aliqua sit exceptio, quæ solet opponi petenti legatum actione ex testamento, placet eandem esse opponendam ēt legatario ex stipulatu agenti. Viui.

[o] *Transmittitur*] vt sup. tit. 1 l si post.

[p] *Causas*]. i. modos. Sub eadē cōdōne ergo, & modo stipulari deāt: quia nec legatum. s. condōnale prædictum transmittitur ad hæredem dicti legatarij, qui pendēte cōdit. decessit, conditionalia. n. legata non transmittūtur ad hæredes legatariorum, & huic stipulationi, de qua dictum est, insunt eædē causæ, i. modi, & eædem condōnes, q̄ inerant legato, q̄ stipulatus est legatarius ab hærede. Vnde si aliqua sit exceptio, quæ solet opponi petenti legatum actione ex testamento, placet eandem esse opponendam ēt legatario ex stipulatu agenti. Viui.

[q] *Non solum*. Acc.

[a] *Probandum*] id est, approbandum: nam pro paro cautum vt inf. eod. l. etiam. in prin.

[b] *In fideicommissis*] sunt n. similia, vt ff. de leg. 1. l. 1. §. 1.

¶ *Si cui ita*] CASVS. Ponamus q̄ Titius instituit sibi hæredem Seium, & legauit Sēpronio 10. siuè per fideicōmissū ei d. 10. relict, & si id legatum, vel fideicō. p dexet Sēpronius, rursus reliquit ei, & decessit. Quero an Sēpronius legatarius possit petere à Seio hērde satisdationē nōie sequētis legati, fideicōmissi rursus eidē Sēpronio relicti. Et certè ante q̄ sumamus hāc qōnē, videndū est, an dēbeatur Sēpronio hoc sequēs fideicō. siuè legatū, & ēt quoties dēatur, & an ipse Sēpronius legatarius cauere debeat hērdi se nō perditurū primū legatū, siuè fideicō de decem, & ita tria sunt prius videnda. Et quidē de his vibb. extat rescriptū D. Pij ad Iuniū Mauricium missū: qui Iunius Mauricius consuluit D. Piū p suam epistolā i qōne legatorū, siue fideicommissorū, q̄ reliq̄rat Clodius Felix Clodio Structulo, & rogauerat hērdē suū, vt si Clodius Structulus legatarius q̄didisset, q̄ ei in testō relictū erat ab eo, rursus ei hērs id restitueret, q̄ rescriptū ē tale Clodio Structulo filio ea, q̄ epistola cōtinent, &c. vsq. ritue, reticpro ergo ostēsū, &c. in quo soluūt d. tria dubia. Et primō, q̄ legatarius nō debet cauere hērdi se ñ pditurū primū legatū, siue legata, ibi, præstari debēt citra necessitatē, &c. & posteà soluitur primū, & sūs dubium de d. tribus. s. an fideicō. vel legatum sequēs debeatur, & quoties debeatur, ibi. Sed vt per fideicō posterius, &c. vsque il luc. Rescripto ergo ostensum, &c. s. vt sequens legatū, siuè fideicommissum debeatur, & dēatur semel tūm, vt colligit ex litera ostensum, ergo rescripto. s. prædicti D. Pij Sēpronius legatarius non dēt cauere Seio hæredi se non perditurū primum legatū de de. ē. Vers. aūt vice q̄ritur de principali qōne huius. §. s. an Seius hæres dēat cauere Sempronio legatario de sequenti legato, siuè fideicommisso? Et vī, q̄ sic, quia sequens legatum, siuè fideicommissum relictum est sub conditione. Fuit. n. relictum sub hac condōne, Si legatarius perderet primum legatum, pro condōnalibus autem legatis, & fideicommissis solet satisdari. Et ita dicitur hic, q̄ non debet satisdari pro sequenti legato, vel fideicommissō, cum Sempronius legatarius habeat in suo arbitrio, ne perdat id, quod sibi relictum est primo.

¶ *Certe siue*] Hæres debet cauere cum satisdatione legatario, siuè debeat ei legatum ex asse, siue ex parte, & siue sit institutus hæres siue substitutus.

[c] *Satis sequentis*] Hæc prima qō soluitur in §. rescripto. inf. prox.

[d] *Debit omnibus*] .s. tribus quæstionibus vltimis. Ac.

[e] *Epistola*] qua cōtinentur vltimæ voluntates. Vel dic. cō sultationis, qua recitatur testamentum. Et Clodius est nomen legatarij.

[f] *Cauendi*] à legatario eo modo qui sequitur, & sic sequitur tertia quæstio.

[g] *Priorum*] legatorū non perdendorū.

[h] *In infinitum*] No. de infinitate vitanda: sic C. de factosā. eccles. l. fi. argu. contra. sup. de seruit. vba. prædio. l. eū qui. & inf. de fideiuss. l. si ita stipu. §. à Titio. & sic. sup. de lega. 1. l. fideicommissa. §. si quis decem, & inf. de bonis auth. iu. possi. l. fi. Acc.

[i] *Duplicata*] hic solutur prima. & secūda de tribus Acc.

[k] *Et putem*] aliàs in libro domini Accur sij est. Et putem non caueri ei propterea rum in suo, &c.

[l] *Quamuis*] aduersatiuè non correctiuè. sic sup. de co. per quem factum erit. l. 1. §. 1. alias inuitaretur legatarius ad pendum, quod non debet esse. arg su. de per. do. l. conuenire.

[m] *Substitutus*] directē, vel ēt per fideicom. vt infra eod. l.

[n] *Ex mora*] ēt ante lit. cont. vt no C. de vsufr. leg. l. ū licet quidam dicant à die contest. liris tantum.

¶ *Si quis sub condi.*] CASVS. Institui mihi hæredē Titiū, ponamus, & legaui Seio decē sub condi. & decessi, posteà Seius fuit stipulatus à d. Titio de soluendo sibi d. legato adueniente condi. & pendente condi. decessit idē Seius. Certe stipulatio prædicta euanescit. s. vt non transeat ad hæredē Seij: quia nec legatum. s. condōnale prædictum transmittitur ad hæredem dicti legatarij, qui pendēte cōdit. decessit, conditionalia. n. legata non transmittūtur ad hæredes legatariorum, & huic stipulationi, de qua dictum est, insunt eædē causæ, i. modi, & eædem condōnes, q̄ inerant legato, q̄ stipulatus est legatarius ab hærede. Vnde si aliqua sit exceptio, quæ solet opponi petenti legatum actione ex testamento, placet eandem esse opponendam ēt legatario ex stipulatu agenti. Viui.

[o] *Transmittitur*] vt sup. tit. 1 l si post.

[p] *Causas*]. i. modos. Sub eadē cōdōne ergo, & modo stipulari

[q] *Non solum*. Acc.

[1]† Duar. dispūgit, nec. vide Aug. li. 1. emē. c. 3.

2† Flore. Mauricū

3† F. Clodio Fructulo. et inf.

4† Flo. in infinito.

5† F. ita sumpſit.

*Intel. nō vi. apud Iac. Nigram Rubr. de ver. obli. nu. 171.

6† Dor. sic, legatū ñ trāsmittitur, & vī posse retineti posterior hæc negatio, hoc sēsu, quasi dixerit, q̄ cū nec legatū esse intelligatur cū p̄sona ātē condōnē defecit, ēt transmittitur. P nullū est.

7† Fl. deest, &.

pulari videtur, vt hic subijcit, & sup. de vsu. l. si quis stipulatus, & sup. de condit. pecu. l. id quod, & supra si quis cau. l. si eum, §. 1. arg. contra sup. de peti. hære. l. item veniunt §. cum prædixi. & sup. tit. 1. l. cum fine §. fi.

a *Exceptio*] vt inf. ca. l. §. fi. & facit inf rem pupil. fal. fo. l. nō quasi, §. generaliter, arg. contra, sup. ad exhib. l. 3. §. ibidem.

¶ *Procuratori*] CASVS. Ponamus quod institui mihi hereδ Titium & legaui Seio decem sub conditione, & decessi. Cū Scius legatarius esset absens, fecit ipse Seius procuratorē, qui stipularetur à Titio hærede legatum. Certè hæres debet cauere, siue promittere, executori legatarij sub hac exceptione. Si is legatarius cuius nomine caueat hæres procuratori eiusdem legatarij, viuat, scilicet eo tempore, quo cedat dies legati, videlicet, ne teneatur, s. hæres ex ꝓmissione, ante defuncto illo, s. legatario, quam dies dicti legati cedat, s. Et scias, quia in hac stipulatione, de qua dī in hoc tit. veniunt res, quæ sunt legatæ, s. si extant: vel pretia earum, s. si non extant res legatæ, scilicet, si culpa hæredis periemnt. Viuianus.

1 † Ita ēt Du. al. respondeat. 2 † al. cauēti. 3 † Fl. illo

b *Procuratori*] sup. eo. §. procuratoribus.

c *Viuat*] quo cedat dies legati de facto, sub hac ergo exceptione cauetur, sic infra de dam. infec. l. Prætor. in prin. Vel ideo hoc dicit hic, §. quia mandatum morte domini reuocatur: vt Instit. man. §. rectè.

d *Res*] si extāt. aliàs pretiū, si culpa hæredis perierunt, sic. n. est in actione extestamēto. vt sup. de leg. 1. l. cum res, §. pen.

¶ *Si decem*] Primo loquitur, qñ proprietas, & vsusfructus legati sunt purè. Secūdo, qñ sub conditione. Item prima diuiditur in tres: quia primo dicit, quid põt petere quilibet, ipso iure. Secundo in quantum obstat exceptio de æquitate. Tertio, quid iuris qñ proprietatem legatarius possidet. Secūda ibi, sed cum decem. Tertia ibi, Planè si decem. Itē secunda pars principalis diuiditur in duas. Primo quid iuris sit pendente conditione. Secundo, qd iuris sit existente conditione. Secunda ibi, Sed si omiserit. Bar. CASVS. Titius instituit sibi hæredem Seium, & legauit mihi purè decem, quæ in arca hēbat, & sic in specie, & tibi Sēpronio, ponamus legauit vsumfructum prædictorū decem. Certè is, cui proprietas de decē relicta est, ipso iure decem vendicabit ab hærede, verūtñ obstabit ei exceptio, quoad quinq; si fructuarius agat ꝑ hæredem ex Senatusconsulto. s. de quo fit mentio sup. de vsufr. leg. eo. tit. l. 1. & petat vsumfructum de quinque de dictis decem, & caueat hæredi de restituendis quinque, s. finito vsufru. morte, vel capi. diminutione, quod quidem benè põt facere fructuarius. Sed quid, si legatarius proprietatis habeat possessionem omnium dictorum decem, certè vtilis actio datur sm̄ Marcellum in dictum legatarium proprietatis, vel hæredi, vel fructuario, s. ꝓ quinq; de dictis decem, vt ea habere debeat fructuarius, si modo caueatur ei legatario proprietatis, scilicet per fructuarium, de reddendis eis quinque finito vsufru. Sed quid, si dicta decem sint legata sub conditione ei, s. legatario proprietatis, & vsusfructus eorundem decem sit legatus purè d. fructuario? Certè fructuarius habebit decem interim siue pendente conditione oblata per eum fructuarium cautione hæredi, s. de reddendis, §. in euentū d. conditionis, & de restituendis alijs, §. finito vsufr. Et interim, siue pendente conditione dicta, est præstida per hæredē legatario proprietatis stipulatio, i. ꝓmissio legatorum, siue quæ solet interponi pro legatis, de qua tractat in hoc tit. & si idem legatarius proprietatis omisit cautionē de legato sibi per hī dem soluendo adueniē te cōditione eiusdem legati poterit agere idem legatarius, existente conditione legati sui, actione ad exhibendum contra hæredem qui. s. hæres sciēs solui. d. decem fructus. omissa stipulatione, de reddēdo, finito vsufructu. Sed si hæres ignorans legatum de dictis decē relictum esse proprietatis, dederit fructuario decē, non tenetur ad exhibēdū: qa non possidet, nec dolo fecit, quo minꝰ possideret: tñ Marcellus probat succurrendum esse legatario, s. proprietatis aduersus fructuarium, s. extraordinem per actionem in factū, vt sup. ad exhib. l. Iulianus, §. si tibi decem numismata, in fi. §. & fortè, vt existēte condit. legati proprietatis, & finito vsufructu illius, cui soluta sunt integra decem, repetat à fructuario integra decem: si aūt non est finitus vsusfructus, sola quinque de decem, cum quinq; debeant esse apud fructuarium, donec erit finitus vsusfructus, argu. sup. de vsufr. ea. re. l. si tibi. Viu.

4 † Fl. repelli.

e *In arca*] & sic in specie, vt sup. de leg. 1. l. sed si certos. Accurs.

f *Ex senatusconsulto*] de quo habetur mentio sup. de vsufr. earum rerum. l. 1. Accurs.

g *Et quinque*] non omnium decem, vt sup. de vsufr. leg. l. si alij. & de vsufr. ac. l. inde. §. non solum.

h *Caut*] de restituendo finito vsufructu, vt s. morte, vel ca. di. vt §. de vsufr. earū re. l. i stipulatione. Hac ergo cautione ꝓstita habet ius in §. & proprietarius repelletur. Sed si nō est cautum, tota decem vendicat proprietarius, vt hic dicit.

i *Possessionem*] i. si possideat decē aureos is, cui legati sunt.

k *Vel fructuario*] quod magis videtur.

l *Actionem*] ex testō. quod est mirum, eam dari in alium, quam grauatum, imo quod plus est, datur hæredi in legatarium, vt hic. Vel dic, hērdi dati conditionem indebiti. Sed hoc qūo, cum dicit legatarium tota decem posse vēdicare? m *Caueatur*] legatario à fructuario de reddendis quinque finito vsufructu, vt sup. de vsufr. earum rerum, l. si tibi, & facit sup. ad Trebel. l. cum hæreditas, in fi.

n *Et decem*] iure proprietatis.

o *Fructuarium*] cui purè est relictus vsufr. eorundē decem.

p *Oblata cautione*] de reddendis quinque in euentum conditionis proprietatij. & alia quinque finito vsufr. sic & sup. de vsufr. ac. l. idem, §. si mihi. Sed arg. contra sup. de condi. & demon. l. hæc scriptura, §. 1. Sed dic, vt no. sup. tit. u. l. filiumfa. in princ.

q *Interim legatorum*] præstandorum aduenientе conditione, de qua tractat hic tit. & sup. ad exhib. l. Iulianus scribit, §. si quis decem ibi, petuisti tamen, &c. & die, stipulatio, id est, promissio, sic sup. de condi. indeb. l. si non fortem, §. fi.

r *Si omiserit*] duobus modis dic hunc versic. Vel ꝙ omiserit legatarius proprietatis cautionem de legato solum aduenientе conditione, agit postea hic legatarius ad exhibendū contra hæredem, qui sciens soluit fructuario amissa stipulatione, de leg. reddendo, finito vsufructu. Vel dic, omiserit hæres cautionem de reddendo finito vsufr. dic, eum. s. legatarium proprietatis agere ad exhibendum, quia sciens nō soluit exacta cautione. Accurs.

Nos

a *Non tenetur*] quia nec possidet : nec dolo fecit, quo minus possideret.

b *Succurrendum*] per act. in factum, vt sup. ad exhib. l. Iulianus. §. si tibi in fi. & de præscr. verb. l. partis. Sed contra sup. de vsufr. earum re. l. hoc Senatus. §. 1. vbi dicit condici ipsa pecuniam. Sed illa è condictio certi generalis : hæc specialis. Vel ibi idem, qui fuit, s. hæres, condicit: hic soluit hæres, & reperit legatarius. Itẽ ibi fuit pecunia condicẽs: hic alterius, s. hæredis, & cõdicit legatarius proprietatis.

1† Fl. dedit.

2† Fl. Ait.

• Non tenet, fiscus satisdare etiã nuda cautione: ciuitas ãt. sic B. hic ad longũ. Et qũo differant fiscus, & Respubl. vide plene p Bal. in l. 1. in fine. C. de pœn. iud. qui maiè iud. & B. in rub. C. ℣ iure fis.

3† Fl. nec.

fructuario dederit, † ad exhibendum eum non teneri [a] palã est, succurrendum [b] tamen legatario aduersus fructuariũ Marcellus [2] † putat.

Fiscus est semper dives, & ideo non satisdat. Bart.

¶ Si ad fiscum [c] portio hæreditatis peruenerit, cessabit ista stipulatio: quia non [3] † solet fiscus satisdare. [d]

Pro ea parte, qua alicui hæreditas diminuitur ipso iure, vel in effectu sine culpa sua, liberatur ab obligatione, quæ ex hac stipulatione descendit. Bart.

¶ Qui minorem partẽ hæreditatis possidet, cum ex maiore parte hæres [e] sit; si quidẽ ipso iure minuatur [f] portio hæreditatis, tecurior erit hęres. Neq; enim ex maiore parte ex stipulatu tenetur legatarijs, q̃ ex qua hæres est. [g] Si verò nomen q̃dem hæredis apud eos [h] integrum maneat, verum tñ minus effectu totius [4] † habeant hæreditatis, & cauerint legatorũ nomine, videtur onerari: quia ipso iure pro ea parte legata debet, pro qua hęredes sunt. [i] Sed nonne æquissimum est, non maiorem partem legatarijs soluere, q̃ cuius habent emolumentum. Hoc autẽ euenit, cum hæreditas pro aliqua parte ex Trebelliano restituitur. [k] Nam pro rata exonerandi [l] sunt hæredes eius partis nomine, cuius emolumentum sibi ablatum est.

¶ Si ei, qui in alterius potestate erit, incerta [m] die legatum fuerit, cauebitur ei, qui habet eum in potestate, non præcipitè tenetur legatarijs, q̃ ex qua hæres est. [g] Si verò nomen q̃dem hæredis apud eos [h] integrum maneat, verum tñ minus effectu totius [4] † habeant hæreditatis, & cauerint legatorũ nomine, videtur onerari: quia ipso iure pro ea parte legata debet, pro qua hęredes sunt. [i] Sed nonne æquissimum est, non maiorem partem legatarijs soluere, q̃ cuius habent emolumentum. Hoc autẽ euenit, cum hæreditas pro aliqua parte ex Trebelliano restituitur. [k] Nam pro rata exonerandi [l] sunt hæredes eius partis nomine, cuius emolumentum sibi ablatum est.

¶ Si ei, qui in alterius potestate erit, incerta [m] die legatum fuerit, cauebitur ei, qui habet eum in potestate, non præcipitè

a *Non tenetur*] quia nec possidet : nec dolo fecit, quo minus possideret.

b *Succurrendum*] per act. in factum, vt sup. ad exhib. l. Iulianus. §. si tibi in fi. & de præscr. verb. l. partis. Sed contra sup. de vsufr. earum re. l. hoc Senatus. §. 1. vbi dicit condici ipsa pecuniam. Sed illa è condictio certi generalis : hæc specialis. Vel ibi idem, qui fuit, s. hæres, condicit: hic soluit hæres, & reperit legatarius. Itẽ ibi fuit pecunia condicẽs: hic alterius, s. hæredis, & cõdicit legatarius proprietatis.

¶ *Si ad fiscum*] CASVS. Ponamus, q̃ Titius instituit sibi hæredem fiscum pro dimidia, & Seium pro alia dimidia, & plura legata pluribus reliquit, & ita fiscus tenetur ad legata pro parte, q̃ habet de hæreditate. Certè quantum ad fiscum cessat stipulatio legatorũ, de qua tractatur in hoc tit. q̃ quidem stipulatio fit cũ fidei-fassore dato ab hærede legatario, vt ff. ea. l. in prin. & §. hæc stipulatio. quia nec solet fiscus satisdare. Vide *Si ad fiscum*] instit. vel auferentem ab indigno, vt inf. de iure fisci. l. 1. in prin. Nam sp tenetur ad legata, vt inf. de iure fisci. l. dicitur. d *Satisdare*, nam sp idoneus est, & soluendo, vt sup. de fund. dot. l. a. sic sup. si cui plus q̃ per l. falc. l. 3. Item sciendũ. Sũt & alij casus speciales, vbi nõ satisdat, vt no. sup. ea. l. in prin.

¶ *Qui minorem*] CASVS. Ponamus, quod Titius hãs vnũ filium in sua potestate, & alterum emancipatum, fecit testamentum, & instituit sibi hęredem in 9. vncijs filium in potestate constitutum, & emancipatum præterijt, & Seium extraneum instituit in tribus vncijs, & plura legata pluribus, alijs reliquit, & decessit Titius, filius institutus in 9. vncijs satisdedit legatarijs : de soluendis eis legatis eorum pro ea parte, qua erat institutus, i. pro dodrante, committo edicto de contra tabulas per filium emancipatum prætermissum, accepit filius institutus in dodrante semissem bonorum possessionis & ipso iure minuta est portio hæreditatis, ex qua fuit institutus, vt sup. de leg. 3. l. si in fi. Certe non tenetur d. filius institutus ex stipulatu legatarijs, q̃bus promittat ex maiore parte, quam ex qua hæres est. Nunc autem hęres ex semisse est, siue ex sex vncijs: sed fuit institutus ex dodrante, siue ex 9. vncijs, vt dictum est. Si verò non esset ei minuta portio ipso iure, vel a. ijs hæredibus instituts (nã de singulari transit ad plurale in era huius. §.) sed non ei hęredis apud eos hæredes integrũ maneat: hæat tñ hæreditas minus effectũ, siue q̃tum ad effectum, & cauerint hæredes legatorũ nomine. Certè vñ onerati dicti hæredes, qa ipso iure pro ea parte legata debent, pro qua sunt hæredes scripti, de æquitate tñ non maiorẽ partem legatarijs soluer, quam cuius habent emolumentum. Et de hoc plane ponit exemplum. Vide.

c *Hæres sit*] s. b. & satisdedit legatarijs.

f *Minuatur*] puta p cohæredem adeuntem qui deliberabat, qd non placet vt sup. si pars hæreditatis. l. 2. Sed dic per querelam inofficiosi testa. sup. de inoff. testa. l. certum. & C. de inoff. testa. l. cum duobus. vel bonorum possessionem contra tabu. vt sup. de leg. 3. l. fi. & de vulg. substi. l. & si contra vel per agnationẽ posthumi, vt sup. de codicil. l. pen. Pro parte ergo qua remanet hæres, tenetur ex satisda. ad legata, & non vltra, nisi in libertate. vt sup. de codicil. l. qui graui. & l. sequen.

g *Est*] remanet, vel existimatio sup. de le. 2. l. cum res in prin. & facit sup. de præto. stipu. l. a. in fi.

h *Apud eos*] s. hæredes. Et caue, quia transit de singulari ad plurale.

i *Hæredes sunt*] scilicet, scripti de rigore iuris. Et statim ponet exemplum.

k *Restituitur*] remanet. n. hæres nomine, qui erat: vt Instit. de fideic. hæred. §. restituta. Aliud autem, si de facto tantum detineret habere bona, vt C. de iure delib. l. si de bonis.

l *Exonerandi*] vt & sup. ad Trebellia. l. 2. §. 1. & f. quanquam, & §. si is, qui quadringenta, & §. pen. Sed cõtra videtur sup. ad Trebel. l. cum hæreditas. in fi. vbi non exoneratur, qui restituit. Sed dic, q̃ ibi suo nomine promisit creditoribus. hic autem vt hęres hæreditario nomine, & iõ hẽt exceptiones easdem, quas habet contra actionẽ ex testamento. vt sup. eo. §. si quis sub conditione, & inf. eo. §. si.

4† Fl. desit onus.

¶ *Si ei*] CASVS. Ponamus, q̃ Titius instituit sibi hæredem Seium, & filio Sẽpronij, vel seruo legauit centum, cum hæres moriatur, ponamus, & ita sub die certa, quo ad quid, quia certum est eam exituram: est tamen incerta, quia incertum est, q̃ existat, vtrũ post mortem legatarij, an eo viuo. Et sic cum sit incerta dies, hãc loco conditionis, & decessit idem Titius, cui debet cauere cum satisdatione hæres Seius? Et certè debet cauere Sẽpronio, qui hẽt legatarium in potestate, & non præcipitè debet ei cauere, sed sub hac condi. Si legatarius sit in potestate Sẽpronij, cũ cedit dies eius legati relicti filio, vel seruo Sẽpronij. Nã si tui iuris inueniat legatarius eo tpe, quo cedit dies dicti legati, visum est Sapientibus iniquum esse patri cautũ esse, vel ei dño iubaudi: cum legatum debeatur alij, s. filio, vel seruo, qui nunc sunt sui iuris. tempore cedentis legati, quanquam, & si caueretur patri, vel domino legatarij sine hac additione, siue conditione. Si legatarius sit in potestate eius, cum cedat dies legati: verumtñ nihil ominus hæc mouetur pater, vel dñs exceptione si non haberent in potestate eos, quibus legatum est, tpe existentis conditionis legati, q̃ supra appellaui idem interiam. Et secundum hoc euenit, vt in casu non sit de legato cautum, quamuis sit cautum patri, vel domino legatarij, s. si tempore existentis conditionis legati sui iuris sunt filius, vel seruus, quibus legatum est. Nam licet sit cautũ patri, vel domino, repellitur exceptione, vt dictum est. Filio autem, vel seruo legatarijs non fuit aliquo modo cautum. & isto casu q̃ tempore existentis cõditionis legati est filius Sempronij legatarius sui iuris, non erit compellendus hęres Titij exoluere legatum, quod iam filius petere potest, alij quam cui debetur. Debetur autẽ filio Sempronij legatario, etiam si forte velit cauere hæredi Sempronios pater legatarij, neminem amplius periturum legatum ab hærede. Non solum autem patri, vel domino q̃ habet legatarium in potestate eius cauendum est per hæredem, vt dictum est: sed etiam est cauendum ipsis legatarijs, qui sunt potestate. Et intelligo eis cauendum sub hac conditione, Si sui iuris essent, tpe, quo cedat dies legati, sicut sub condi. dictum est patri cauendum, vel domino, & ita cauetur patri, vel dño legatarij, & etiam ipsi legatario pro eodem legato, sicut solet cauere per satisdationem duobus, si eadem res duobus relicta sit sub diuersis, vel contrarijs conditionibus. Sed in vtroque casu, s. quando est legatum duobus sub contrarijs conditionibus, & quando legatum est existenti in aliena potestate, illi, qui fideiubent apud vnum, fideiubebunt & apud alterum. Et hęc videtur esse intentio huius. §. cum duabus legibus seq. Vide.

m *Incerta*] habeas incerta, vt inf. parti.

a *Sub conditione*] hac.ſ.Si eum.&c. ſimilis cautio ſub.exce. inf.de dam.infec.l.Prætor.in prin.

b *Alij*].ſ filio,& ſic apparet,q de die incerta dicit, Aliàs ſi certa,ſtatì à morte teſtōris cederet, & ſic illud ſolū tēpus inſpiceret,vt ſ.ti.1 l.ſi poſt.in pri.& §.fi.& l.ſi dies. I prin.

c *Exceptione*] quibus enim exceptio. repellitur ab actione ex teſtamēto, & hic in ſtipulatione,vt ſ. eo.ſ.ſi quis ſub conditione. H.

Ita accipitur Inſt. tit.de leg. Aquil §.1 in princ.

d *Cautum*] putà efficaciter: quia licet ſit ei actio,tamē exceptione repellitur. Vel dic,cautum.ſ.filio nullo modo, cū filio per patrē ei, q̄ tere nolentē, nō acquiratur,vt ſu. de iu re dot l. cum dos.

e N*Ec ſi forte*] aliàs, ſed ſi forte: ſed in hēas, Nec ſi forte, &c. & tota planè legitur.

1† Duat. caſum.

2† F.ſunt.

f S*Ed, & ipſis. Cauendum eſt*] ſub condōne, ſi tūc eſſet ſui iuris. Sed econtrà dicitur in patre.ſup.l.1.in fi.

3† lib.18. Quæſt.

g *Quemadmodum*] ideſt, ſicut.

h *Sub diuerſis, vel*] dicas,vel, pro,ideſt. Vel dic, diuerſis, q̄ ſūt cōtrarię per obliquū: vt lego Titio fundū, ſi Seius decedat hinc ad menſē. Itē lego Sempronio eūdē fundū, ſi Titius venerit Bononiam poſt menſē. At verè cōtraria,vt lego fundū Titio,ſi nauis venerit in Aſia hīc ad menſem, & Sēpronio lego eūdē ſi nauis, non venerit ex Aſia hinc ad menſem, vt ſup.ti.1.l.huiſmodi. & facit C. de fide inſtru.l. ſcripturæ.

4† lib 79. ad edict.

5† lib.15. ad edict.

i *Duobus enim*] vt inf.de præto.ſtipula.l.Paulus,§.fi.& dic, ſub conditione caueri,vt ſi vni teneatur, alteri non teneatur,vt arg ſup.eo l 1. in fi.

k *Sed in vtroque*] ſ.qſi legatū eſt duob.ſub contrarijs conditionibus,& qñ legatur exiſtenti in aliena poteſtate. Acc.

l *Eiſdem perſonis*,&c.ſi habes, Sed in vtroque caſu eiſdem perſonis,&c. dic,q illi qui fideiubent apud vnū, fideiubebunt,& apud alterum,vt inf.eo.l.ſi duo. Aliàs eſt, Sed in vtroque caſu de perſonis, i. de facto perſonarum. ſ. dolum malum abeſſe: vt ſup.eo.l.1. in prin. & facit ad hanc l. j. tit.1.l.etiam.§.1.& inf.de dam infec.l.ſi filius.

SI *ex cauſa*] CASVS. Inſtitui ponamus,mihi hæredē Titium,& ab eo alicui legatum reliqui,& rogaui eum,q reſtitueret hæreditatem meam Scio,& deceſſi: Ipſe Titius reſtituit hīditatem Scio, legatarius petit ſibi ſatisfdari de legatis à Scio,& ipſe nō vult ei ſatisfdare. Certè legatarius mittitur in poſſ aduerſus eum Seium fideicōmiſſariū. Vim *Si ex cauſa fideicomm ſ.*, putà per Trebel.ad quod ſupra eo.l.1.§.non ſolum Accur.

PO*ſtquam hæres*] CASVS. Inſtitui mihi hfdem Seiū, ponamus, & legaui Titio centum ſub condōne ſi nauis ex Aſia veniret,& deceſſi. Poſteà Seius hīs ſatisfdedit legatario de legato ei ſoluendo aduenīte condōne. Poſtea fuit hæres captus ab hoſtibus,& poſteà exiſtit condō d lega.l. Certè fideiuſſores dati legatario ab herede nō tenētur interī,dū hæres captus eſt ab hoſtibus. Et eſt rō: quia in noſtro caſu nō eſſet perſona.ſ.principalis.i.hērdis,ad q̄ perſonā verba dictæ ſtipulationis,qua ſtipulatus fuit legatarius ab hērde, dirigi poſſint ex eo, q̄ non eſt perſona, q̄ dēat legatū, quia captus eſt hīs ab hoſtib & ita nō eſt,ad quē ius ſtipulatiōis dirigi poſſit principaliter. Et extincta principali tollitur acceſſoria, & exceptio cōpetēs eo, cōpetit, & fideiuſſori. Et hæc videtur eſſe intētio principij huius legis.

6† Fl. nec legatorū ſatisdat.

¶ *Imperator*] Dic,vt in gloſſa Accurſij, ſecundum Viu.

7† lib.21. Quæſtio.

n *Stipulatione*] de ſoluendo aduenīte conditione.

o *Interim*] ideſt dū hæres captus eſt ab hoſtibus.

p *Perſona*] principalis,qua extincta tollitur acceſſoria, vt ſ. de iure fiſci.l 1 fraudē. §. ſi principalis. Itē exceptio eo cōpetens,& fideiuſſori proficit,vt ſu.qui ſatisd.cog.l.ſi deceſſerit. Arg.ſ.C. de fideiuſ.l.1.Sed forte hoc iō eſt hic, q̄a hæc ſtipulatio hēt naturā actionis ex teſtamēto,vt ſu.eo.l. 1. in fi.

*intel.huius.§.vi. g Io. Lōgoual. in le. imperiū. nu.88. de iuriſ. omiu. & Bol. in l.ſi finita.§. Iuli. nu.179. ſi dā.infe.c.

¶ *Imperator*] Diuiditur in 5. partes. Primò ponit reſcriptū Imperatoris. Secō, rūdet vni obiectioni. Tertiò, rūdet alteri obiectiōi. Quarto, ſuam rūſionem probat per ſimile. Quintò, iuxta prędicta format duas q̄ſtiones. Secūda ibi, Rectè. Tertia ibi, Cum alia. Quarta ibi, Sicuti. Quinta ibi, poſſeſſio aūt. Bar.

* Hoc eſt regulare, vbicunq. aliquis in dubio admittitur, dēt p̄ſtare cautionē, vt hī in c. ſuſcitata cū gl. vlt. extr. de reſtit. l iteg. 8† F. velſi caueat aduerſarius, 9† trāsferri poſſeſſione, cauſa cuſtodię ait Dua.li. 1. diſp. c. 2. *Casū ponit dupliciter Acc. Et primus eſt bonus, & notan. ſīn Bart.

SI *ex cauſa fideicōmiſſi* m ſit apud aliquem hērditas, nec legatorum noie ſatisdet; 6† in poſſeſſionē aduerſus eum legatarius mittitur.

Si condō ſtipulationis exiſtat tempore, quo non eſt perſona principalis verè, vel interpretatiuè, ſtipulatio non committitur, & fideiuſſores non tenentur. Bart.

Papinianus. 7†

LEX V.

POſtquam hæres ab hoſtibus captus eſt, condō legati, cuius nomine propoſita ſtipulatione n cautum fuerat, exitit, fideiuſſores interim o teneri negaui, q̄a neq. ius, neque p̄ſona p eſſet, ad quā verba ſtipulationis dirigi poſsit. ¶ Imperator * Marcus Antonius Iulio Balbo reſcripſit, eū, q̄ à quo res fideicōmiſſæ petebantur, cum appellaſſet, cauere: * vel ſi non caueat, 8† ad aduerſarium r transferri 9† poſſeſſionem debere. Rectè s placuit Principi, poſt reuocationem quoque fideicommiſſi cautionem interponi. Quod enim ante ſententiam, ſi petitionis dies moraretur, t fieri debuit, amitti poſt victoriā dilata petitione non oportuit. Sed quare

m *Fideicōmiſſi*] hæredem. Et dic caſum, * quod fideicōmiſſarius vniuerſalis de tota, vel de parte hæreditatis reſtituēda per Treb.egit,& obtinuit: ſed hæres victus appellauit, nūc ſingulares fideicommiſſarij petūt ab hīde ſibi caueri. Certe, ſicut ante ſnīam, ita,& nunc cauere debet, aliàs transfertur poſſeſſio in fideic. vniuerſalem, ſi ipſe caueat fideicommiſſarijs ſingularibus. Vel dic, planius, q̄ fideic. vniuerſalis, vel ſingularis petijt fideic. & obtinuit. Sed hæres victus appellauit: qua pendente hæres dēt cauere victori, ſicut, & ante ſententiam debuiſſet, aliàs transfertur poſſeſſio in victorem eorū, quæ petebantur, ſi, & ille victor caueat de reddendo, ſi hæres obtineat, vel etiam ſi hæres vellet interim cauere. Et ſecundum vtramque apta literam. Sed ſcāę poſitioni eſt arg. contra, inf. tit. 1. l. ſi is. in prin. Sed hic p̄trahebat hæres, vel erat ſuſpectus.

ADDITIO Dic ſecundum Bar. q̄ hic differebat, ibi non.

n *Aduerſarium*] vniuerſalem, ſecundum primum caſum: vel etiam ſingularem ſecundum alium, & ſic fit aliquid noui, appellatione pendente. Sed nō eſt vetum, quia, & ante poterat peti cautio, vt ſubijcit.

ſ *Rectè*] loquitur Author legis.

t *Moraretur*] aliàs, moratetur, id eſt morā reciperet, quia ſit con-

sit conditionale, vel in diem: imò etiã purum hẽt mori, vt ff. eo. l. etiam, hoc idem. & post sniam non oportet omitti, arg. ff. de reg. iur. l. non solet, & ff. e l. 1. §. planè. Alias, mereretur, & dic, si petitio fideicõmissi mereret. S. fieri cautionẽ, quia sit condonale, vel in diem, vel etiã purum, vt dixi, & quod subijcit dilata petitione, s. cautiõis, sm vtrũque casum. Alij dilata petitione fideicõmissi singularis pp gñalem q̃stionẽ de hæreditate. vt ff. de peti. hær. l. Diuus. secũdum primum, quod hodie est immutatũ, vt C. de petit. hæred. fi.

a *Qui prouocauerit*] .S. hæres. q. d. nõ potest assignari ratio, quare non.

b *Si cauerret aduersarius*] idest fideicommissarius vniuersalis singularibus fideicõ. hẽde non cauente, scilm primũ. Vel dic, aduersarius idest singularis fideicõmissarius, vel vniuersalis, hæredi de reddẽdo, & hoc hẽde ei non cauẽte, s. scilm, & secundũ vtrunque, sub. & ità demum, vt infra §. possessio aũt. &c.

z† Fl. admisit.

c *Cum alia*] .i. quãnis alia. &c. Et not. duas differẽtias inter rescriptum, & istud edictum, vnde nascitur hic sit. Itẽ, quia hic per rescriptum cauet ille, in quẽ transfertur possessio, vel singularibus secundum primum, vel ipsi hẽdi, sũ alium casum, quod non sit in simplici fidei. singulari: quia si mittitur hærede non cauente, ipse nulli cauet. Secunda est, quia per hoc edictũ mittitur in possessionẽ omnium tetum hæreditatis, vt hic subijcit, & ff. qui ex cau. in poss. ea. l. 1. Sed per rescriptũ non; nisi in res, de quib. erat lata snia. Fortè enim tantum dimidia hẽditatis petebat.

d *Non enim*] verè alia, non enim, &c.

e *Vicaria*]. i. possessio, quæ vicem cautionis obtinet.

f *Obtinuit*]. s. legatarius, vel fideicõmissarius, qui obtinuit in eo, quod præceptum est ei cauere, & tñ non cauetur.

g *Inducitur*] non tñ hæredem expellet, vt ff. tit. i. l. is cui. in princ. Et dic, Prætor Romæ. Præses in prouincijs.

h *Sed prætor*] secunda differentia.

i *Iudicatum*] fortè non tota hæreditas petebatur p fideicommissum, secundum primum, & secundum alium vnũ singulare. Et sic est quantitas pro mensura debiti declarati, quod est hodie commune, vt C. de bon. autho. iud. poss. authen. qui iurat.

k *Sicuti*] adducit simile ad rescriptum edictũ de coll. qa ibi debet cauere emancipatus ijs, qui sunt in potestate, de conferendis ijs, quæ non comparent. Alias denegantur ei actiones hæreditariæ, & transfertur possessio in fres, si mõ ipsi cauerunt, de reddendo qũ cauebit. Sed si neuter cauet, sequestratio fit, vt subijcit. Caue tñ, quia aut propter inopiã non cauet, & tunc modico tempore elapso fit dicta translatio: si vero: per contumaciam, tunc incontinenti, vt inf. de colla. bon. l. cum emancipati. §. fi l. 1. §. si frater.

l *Bonorum possessione*] vñ liberi, vt C. de colla. l. posthumo. Accurs.

m *Adsimus*] vt. & d. l. posthumo, & l. filiæ. & l. filiam.

n *Iurisdictionis*] s. edicti de colla. vt inf. de colla. bon. l. cũ emancipati. §. fin.

o *Caperit*] frater emancipatus. Et no. q̃ licet assimilet rescriptũ hoc. & edictũ de col. differunt tamẽ: quia pro rescripto cauet ẽt ei, qui cauere noluit, vt ff. prox. §. possessio. &c. at p edictum de coll. ei demũ cauet, qui p p inopiã si põt cauere, vt hic, vbi dicit, Non potest, &c.

p *Sed sine*] id est nec emãcipati suis, nec econtra cauere possunt.

q *Deponantur*] speciale, sed regulariter est prohibita sequestratio. vt C. de prohib. seque. pec. l. 1. & ibi no.

r *Aduersarius*] ill. est hæres.

s *Noluerit*] In hoc differt ab edicto de colla. vt modo nota ul. Acc.

t *Qui vicit*] fideicõ. vniuersalis non potest cauere, hærede etiam non cauẽte legatarijs, vel deponitur, vel est restituenda iurisdictio, idest dẽt fieri ius, vt mittatur legatarius in possessionẽ. secundũ primum, sed secundum aliũ, remanet apud hæredem, nisi sit sulpectus, qa tũc deponunt. & h. d.

2† Ita ẽt Dua. Fi. vidit, sed in oĩbus manusc. reperit, vicib q̃ vr. ẽt Taur. Conti.

3† Dua. ex pũgit. ad. & paulò post dicta relegit.

4† al. postulari.

¶ *Si dies*) Casus. Titius, ponamus, instituit sibi hæredem Scium. & decessit. Venit postea Caius, & dicit, quod d. Titius legauit ei, vel per fideicommissum reliquit eum, vsq; ad

5† Ita ẽt Dua. aliàs q̃ relictã.

virum bonum ab vtraque parte eligẽdum, apud quem vt sequestrem fructus deponantur, q quique vtiles actiones à Prætore datas exerceat. Possessio autem ex rescripto supra relato non aliter ad eum, qui fideicõmissum petit, transfertur, quàm si cauerit, tametsi maximè aduersarius r non per inopiam, sed per contumaciam cauere noluerit. s Sed si is, qui vicit, t † non possit cauere, vel res deponenda, vel iurisdictio restituenda erit.

Legatario nõ dẽt cauere, ni si scripturã testi ostendat. B.

¶ Si dies, aut condõ ad 3† legati, vel fideicõmissi petitionẽ, actionem ve differri dicatur, & iõ satisdatio desideretur, hæres aũt per calumniã postulari 4† contendat, & relictum neget, nõ aliter audiendus erit, qui caueri postulat, quã si scripturam, qua 5† relictum affirmet, exhibuerit. u

¶ Cum quærebatur, vbi fideicommissi seruãdi causa caueri oporteret, Imperator Ti-

paschа, vel dicit, q̃ reliquit ei sub condit. Si nauit ex Asia venerit. & sic dicit, quod dies, aut conditio differt petitionem, actionem ve legati, vel fideicommissi, & ideo idẽ Caius desiderat sibi ab hẽde satisdari de legato, vel fideicommisso sibi per hæredem dando adueniente die, vel conditione. Hæres autem contendit postulari satisdationẽ per calumniam. & negat relictum legatum, vel fideicommissum. Certè non aliter audiendus erit dictus Caius, qui caueri postulat quam si exhibuerit scripturam, quam scripturam affirmet relictam à d. Titio continentem dictum legatum, vel fideicommissum. Viu.

u *Exhibuerit*] nam nec transactio aliter tenet, vt supra de transact. l. de his.

¶ *Cum quærebatur*] CASVS. Titius, ponamus, instituit sibi hæredem Scium Bononiensẽ. & fideicommissum reliqt Scio de cẽtum ponamus. & decessit idẽ Titius. postea fuit quæsitum, ponamus vbi Scius hæres deberet cauere d. Caio de fideic. eidem Caio soluendo. Et dĩ, quod si omnis hæreditas est in prouincia, remittendus est fideicõmissarius in prouinciam, vbi. s. est hæreditas. ad satisdandum nomine fideicõ. Sed pone, q̃ hæres prædictus Bonon. desiderat remitti gratia cauendi Bononiæ, vbi habet domicilium. legatarius autem siue fideicommissarius. s. postulat ibi cauere sibi, vbi est hæreditas, & hæres non habet domicilium Bononiæ, posito, quod hæreditas erat in prouincia. vt dictũ est. Certè non est hæres remittendus. s. Bononiam, vbi habet domicilium, sed debebit cauere in prouin. Sed quid, si bona hæreditaria in prouin. existentia sunt tã diffracta per hæredẽ permissu testatoris, vel etiam cõcedẽte legatario, siue fideicommissario prædicto, & non cauet hĩs eidẽ legata-

legatario, vel fideic. de legato, vel fideicommisso præstando? Certè pretium eorum bonorum est habendum in depositio, siue sequestro causa seruandi fideicommissi, cum bona hæreditaria non sunt apud hæredem. Viuia.

a *Non haberet*] speciale. At cõmune quilibet ibi habet, vt ff. ad munici. l. Roma. Sed certè, & si speciale haberet, posset petere mitti in municipium, vt sup. qui satisda. cog. l. de die. ff. hæres.

b *Hæreditas*] vel maior pars hæreditatis, vel etiam ipsa res legata, nomine cuius petitur satisdari, vt ff. de iudicijs. l. de eo. & l. sed. & si susceperit. §. fi. Hug.

c *Remittendus*] etiã si his prætendat ibi satisdare non posse, cum nullum sit damnum passurus, cum si non caueat, mittitur legatarius in possessionem, vt sup. de iud. l. de eo. & l. sed. & si susceperit. §. fi. ff.

d *Permisso*] quia testator permisit, vt ff. de re. eor. l. 1. §. si defunctus.

e *Habendum*] No. de sequestratione: vt dixi sup. eod. l. 1. §. Imperator. in fi.

1† Li. 6. fi deicõmi.

tus Antoninus rescripsit, Si domicilium Romę nõ haberet [a] hæres, & omnis hæreditas [b] in prouincia esset, ad satisdationem fideicõmissi nomine, in prouincia fideicommissarium remittendum esse. Quare si hæres in eũ locum, cauendi gratia, remitti desideret, vbi domicilium habet, legatarius autem ibi caueri postulet, vbi est hẽditas, non erit hæres remittendus. [c] Idq; Imperator Titus Antoninus rescripsit. Quibus literis adiectum est: si bona iam distracta sunt, vel testoris permissu, [d] vel concedente legatario, pretium eorum, fideicommissi seruandi causa, in deposito habendum. [e]

Vlpianus. [1] †

LEX VI.

SI quando incerta summa est fideicommissi, [f] eius qui cognoscit, taxatione quoque fideiussores petuntur.

¶ Admonendi autem sumus, Rebuspublicis [g] remitti solere satisdationẽ fideicõmissi, etiam si qñ necessitas dandi intercedat. [h] Repromissio [i] planè exigenda est, Voluntati defuncti ita tum [2] † iri.

Filius non potest petere satisdationẽ a patre, vel seruus a domino, a quo ei legatum est sub conditione. Si tamẽ pater emãcipet filium, vel dominus seruum, tunc possunt petere sibi caueri simplici cautione sine fideiussoribus.

Paulus. 3 †

LEX VII.

FIlio, [k] vel seruo sub cõditione a patre, dominoue hærede instituto legatum est. Huius legati satis petere non possunt. Sed si pendente conditione emancipatus, vel manumissus satis petant, Quæritur, an audiendi sint, si [4] † beneficium [l] patris, dominive ipsis [m] onerosum sit? an sibi [n] imputare debeant, qui dederint eis postulandi aduersus se facultatem? Sed melius est, per mediocritatẽ causam dirimere, vt cautioni [o] * tãtum cum hypothẽca suarum rerũ committantur.

f *Si quando. Fideicommissi*] ff. relicti. Et dic casum. Testator legauit annuũ quod quia hæres soluere noluit, iudex taxauit, i. præfiniuit, vt certam summam daret: quod facere debuit: alias legatum esset nullum, vt sup. de ann. leg. l. si cui. & arg. C. de act. emp. & vend. l. fi traditio. & si quis alt. vel sibi l. cum propria. Nunc autem legatarius postulat sibi caueri ab hærede pro ea summa danda, siue coram eodem iudice, siue coram alio. Certè petuntur fideiussores, subaudi taxatione eiusdem iudicis, qui cognouit super petitione satisdationis. Hoc autem ideo dicit, quia non solum prius facta fuit taxatio, cum fuit petita fieri: sed etiam nũc fit alia taxatio, & ratificatio fideiussorum ad summam taxatam. Vel dic annuum certum fuit legatum, & fiet taxatio, secundum quod potest viuere legatarius: tales sunt fideiussores, vt arg. sup. ad leg. Fal. l. hæreditatum. nam cum vita finitur, vt su. de ann. leg. l. 4. Sed vbi esset simplex legatum, non exigitur tanta inquisitio in taxando: & facit sup. in ius voc. vocant. l. 5. & sup. qui satisd. cog. l. arbitrio. & l. si ab arbitro. & infra de verb. sign. l. quos. §. locuples.

¶ *Admonendi*] CASVS. Ponamus, q Titius instituit sibi hæredem Rempublicam ciuitatis Bononiæ, & fideicommissi nomine reliquit certũ Seio & decessit: d. Titius. Nunquid Seius potest exigere satisdationem à dicta Republica pro dicto fideicommisso? & dic, q nõ: quia Rebuspublicis, i. ciuitatũ solent remitti satisdationes fideicõmissorum: & si aliqñ intercedat necessitas dandi satisdationem, puta, si sit suspecta ciuitas instituta, fideiue commisso grauata, planè exigenda est: sine exigi põt à dictis Rebuspublicis ciuitatũ repromissio, siue nuda cautio sine fideiussore, statum iri per eas Respublicas voluntati defuncti, qui eas vel aliquam earum instituit: quia, defunctus voluit solui fideicommissario fideicõmissum p Rempublicam ab eo institutam hæredem. Vi.

g *Rebuspublicis*] singularum ciuitatum, sic ff. de publ. l. fed. & hi. §. præterea. arg. contra, vt ff. de verb. sig. l. eum, qui.

h *Intercedat*] quia ciuitas instituta & fideicommisso grauata est suspecta. Accur.

i *Repromissio*] fiscus nil, vt sup. eo. l. 1. ff. fisci ad fiscum. priuatus satisdat, vt in prin. huius l. ciuitas repromittit, vt hic, & facit inf. tit. 1. l. municipio.

Filio, vel seruo] CASVS. Seius, ponamus, instituit sibi hæredẽ Titium, & rogauit eundem Titiũ, q daret legatũ: puta, cẽtum seruo vel filio sui ipsius Titij, sub conditione: pura si nauis ex Asia venerit: & decessit dictus Seius. Certè dictus seruus, vel filius Titij non possunt petere satisdationem ab eodem Titio hærede huius legati. ff. nomine. Sed quid, ff. pendente dicta conditione legati. d. Titius emancipet dictũ suũ filium, vel manumittat dictum suum seruum, & ipsi filius, vel seruus quondam, petant satisdationẽm à d. Titio nomine dicti conditionalis legati, & pendente adhuc conditione: nunquid sunt audiendi? Et videtur, quod sic: quia pater emãcipando filium, vel manumittendo seruum dat eis facultatem postulãdi aduersus se patrem, vel dominũ, cẽ. ante emancipationem, vel manumissionem non possent aduersus eos in iudicio postulãre vel petere: vnde vi, q possunt petere satisdationẽ. Econtra vi, q nõ, nec pater, vel dñs deberẽt sibi ipsis imputare, q dederãt eis filio, vel seruo facultatẽ postulandi aduersus te, s. patrẽ, vel dñm: s. emancipando filiũ, vel manumittẽdo seruũ: nõ deberent imputare sibi dico si patris, dñive beneficiũ, i. emancipatio, vel manumissio sit onerosũ ipsis patri, & dño, qa benè est eis onerosum generaliter alias. Sed certè q q d dixerim, melius est dirimere causam p mediocritatem, siue per quandam mediam viã, s. vt pater, & dñs prædict cõmittantur tantum cautioni nudæ sine fideiussoribus, cũ hypotheca rerũ suarum, vt sic, s. non satisdetur filio emancipato, vel seruo quondam nunc manumisso nomine legati, nec etiam dictis filio, vel seruo non sit cautũ à patre, vel dño, cauebunt ergo non cũ fideiussore, sed cum hypotheca tantum. Viuia.

2† Fl. statu. vid Anto. Augu. li. 2. c. 2.

3† lib. 2. manumissium.

4† Fl. nec.

* In cautione idonea inspicitur quãtitas, & conditio, personarũ: q q signãter no. B. in authẽ. cui relictũ. 3. colũ. C. de ind. vidu. tol. Idẽ ff. l. serui. C: quorũ appe. non rec.

k *Filio*] Titius instituus fuit rogatus dare legatũ suo filio vel seruo d. Titio sub conditione: nam si purè, non valeret, vt Insti. de le. s. an seruo. Sic ergo verbũ sub condõne, refertur ad legatum. Non autẽ dicas purè, sed sub conditione instituum: quia interim non satisdaret, vt no. ff. eo. tit. l. si à te.

l *Sibi patri*] videtur, quod non: si, i. dest quia: sic supra de offic. eius cui mand. est iurisd. l. 1. §. 2.

m *Ipsis patri. & domino.*

n *Sibi*] patri, & domino: ad quod C. de liber. & eorum libe. l. si manumissus.

o *Cautioni*] scilicet, nudæ sine fideiusso. sic sup. l. proxi. in fi. hic tamen est hypotheca: ibi non. Sed hoc quomodo, vt infra de Preto. stipu. l. Prætoriæ. vbi non exigitur pignus? Sed hic specialè: quia releuatur à fideiuss. argum. supra de iureiur. l. eum qui. Item no. quod eligitur via media: quod dic, vt no. in argumen. contra. sup. de nego. gest. l. Nesennius. in fine. Item videtur contra. C. ad Trebel. l. iubemus. 1. 2. vbi

pater filio non satisdat. sed tantum hic cauet. Vel hic in singulari fideicom. Item & ibi rogatus erat filius rogantis: hic nō. Item ibi fideicommissarius erat in potestate rogati, hic non. Item no. ꝙ vbi lex remittit satisdationem, tamen cauetur: non ergo vbi testator remittit. vt ff. eo. l. fin. ꝙa mitius est

1† lib. 4ff. ad Sabi. præceptū legis, quàm testatoris: sic sup. de arbi. l. Celsus.

Vlpianus. 1†

LEX VIII.

CVm legatorum nomine satisdatū est, simul ac 2† dies legatorū nomine 3† cessit, 4 protinus eisdem dieb. ēt ex stipulatione debentur. b

2† Fl. deest. ac.

3† Fl. deest. nomine.

4† li. 12. ad Sabi.

Paulus. 4†

LEX IX.

NOn tamen, vt statim peti possint. c Deberi. n. dicimus, & qđ die certa præstari aduersario 5† oportet, licet dies nondum venerit.

5† Fl. deest. aduersario.

Pomponius. 6†

LEX X.

SI à te hærede legatū mihi sit sub conditione, tuque postquam adieris hæreditatem, d satisdederis legatorū nomine, 7† & post mortem tuam ante aditam 8† hæreditatem conditio legati extiterit, Sabinus ait, fideiussores mihi teneri: quia omnino dari oportet legatum, & si in rē c esset concepta stipulatio.

6† li. 26. ad Sabi.

7† Fl. deest. nomine.

8† Fl. aditā tuam hære.

Caius. 9†

LEX XI.

SI legatarij aduersus me in possessionem, legatorum seruandorum causa missi sint, & procurator, vel quis alius meo nomine cauerit; perinde mihi Prætor accōmodat interdictum, f quo iubeantur discedere g legatarij de 10† possessione, ac si ego cauissem.

Si cautio de facto petatur, conditio non petēdæ cautionis deficere non dicitur. Bar.

Martianus. 11†

LEX XII.

LIcet h vt non petatur cautio legatorum, 12† conditio testamento scripta fuerit, non videtur i conditio: & ideo licet desiderauerit k qs caueri sibi, non vī conditione defectus: l quia postquam remitti talē cōditionē m 13† ri oportet legatum, & si in rē c esset concepta stipulatio.

9† li. 18. ædictū proponis-se.

10† Fl. de est. de.

11† Li. 7. Institu.

12† Fl de est. legatorum.

13† Flor. Cautionem.

accommodat interdictum, quo iubeantur legatarij discedere de possessione, in qua erant legatorum seruandorum causa, ac si egomet cauissem, siue satisdedissem eisdem legatarijs. Vlpia.

f *Interdictum*] vtī poss. vt ff. quib. ex caus. in poss. ea. c. l. hoc autem. §. fi. in fi.

g *Discedere*] quod est verum, si erant tantum missi: secus si iam habebāt quasi in solutum ex secundo decreto, nisi per in integrum restit. vt ff. de dam. infe. l. si finita. §. item videamus. & §. postea autem: & §. si forte. H. & fa. inf. tit. ff. l. si pecuniæ. §. f.

Licet] CASVS. Ponamus, quod Caius instituit sibi hæredem Seium, & legauit Titio decem: ita dicendo. Lego Titio decem, vt nō petat cautionem de legato sibi præstando ab hærede meo: decessit dictus Caius. Postea d. Titius desiderauit sibi caueri à Seio hærede nomine dicti legati, puta pētendo cautionē ab eo extra ius, vel in iure ēt litē contestando. Nunquid vī condōne defectus ita, ſ. ꝙ non possit amō habere legatum? Et dī. ꝙ non: nam licet modus pro cōdōne habeatur, m & C. de ijs, quæ sub mo. l. 1. ſñ in nro casu non hī pro conditione fictione huius l. nec ēt videretur conditio. ēt si condōnaliter dixisset testator hoc mō. Lego Titio decem, si nō petierit cautionem ab hærede: quia post quam placuit iuri publico remitti posse p testatorem hæredi talem conditionē cauendi legatarijs, i. ne ipse hæres teneatur legatarijs cauere: nec sequitur hæredē onus cautionis, i. non tenetur hæres cauere, siue satisdare pro tali legato, ēt si legatarius ab eo petat cautionē, vel satisdationē: nec quidē cōdō intelligitur, ſ. in dicto legato, i. ex quo legatarius nō pōt de iure, & cū effectu exigere cautionē, vel satisdationē ab hīde, eo ꝙ testōr voluit hoc remittere hīdi, nō intelligit esse in dicto legato cōditio nō accipiendi cautionē, vel satisdationē p legatariū ab hærede: imō purū remanet, quasi testōr duo pure dixerit, ſ. Lego Titio decē, item vero eūdē Titiū petere cautionē, siue satisdationē ab hīde. Si ergo non intelligitur cōdō in dicto legato, imō remanet purū, nō vī legatarius defectus cōdōne, vt amittat legatū, ēt si petat cautionem, vel satisdationem ab hærede. Vlpia.

h *Licet*] Constitues: licet conditio fuerit scripta in testō. Vt nō petatur, &c. vt Lego Titio x. vt non petat cautionē de legato pstando ab hīde. Nam modus pro conditione hī: licet qñq; fallat, vt no. C. de ijs, quæ sub modo ſ. l. 1. Idem ff. dixit, Lego Titio x. si non petierit cautionem, vt hæc l. patet.

i *Non videtur*] fictione huius legis.

k *Desideranerit*] puta petijt cautionē ab hærede extra ius, vel in iure, etiam litem contestando: quo casu videtur petere, vt inf. rem ra. ha. l. amplius. Idem etiam si exegit: hoc tamen casu condititur facta ab ignorāte factum, vel aussalias non, vt inf. ti. ff. l. 1. in prin. Accur.

l *Conditione defecit*] qa non legitimè tūc factū ꝙ non fit dolo est vt C. si mancipia fue. ali. l. ea quidem. & ff. ti. ff. l. qđ pupillus.

m *Conditionem* ji. cautionē de præstando legato. Vel id ab

quæ d

quod in conditione continetur, i. cautione ipsa: & quod dicit iure publico, s. legum, vt C. eo. l. 2. aliud in cautione fructuaria. Et est ratio, vt no. C. eo. l. pen. Vel dic, remitti conditionem, s. appositam, remanente voluntate non cauendi. Qui enim dicit, vt vel si non caueat, vult non caueri, vt & C. de condi. infer. l. 2. Remanet ergo voluntas non cauendi, sic sup. ad Trebell. l. mulier. in princ. Sic & aliàs conditio tollitur, & legatum remanet purum, vt supra de cõd. inst. l. quę sub condit. in princ.

1† Ne quidem.

a *Sequitur.*] legatarij, vel hæredem: nã non satisdat hæres.

2† libr. 7. membranarum.

b *Intelligitur.*] imò purũ remanet, quasi duo dixerit, purè, scilicet lego Titio decẽ, item veto Titium petere satisdationem.

Et quoque.] CASVS. Titius, ponamus, instituit sibi hæredem Seium, qui Seius erat ei successurus ab intestato, etiã si eum non instituisset, & legauit Caio plura, & decessit dictus Titius. Postea Seius institutus, cum posset ex testamento adire, prætermissa institutione, cepit possidere hĩditatẽ ab intestato, in fraudem Caij legatarij. Certè ei quoq; Caio legatario datur actio legatorum in eum Seium institutũ. & hoc adeò verum est, vt satisdetur eidem Caio per Seium legatorum seruandorum causa: & si non satisdabitur ei, mittetur idem Caius in possessionẽ bonorum, cã legatorum seruandorum. Nam prætor perinde vult esse salua hæc quoq; legata, quæ possint peti ab eo, qui prætermissa institutione ab intestato possidet hæreditatem, sicut vult esse salua ea, quæ debentur iure ciuili adita, s. hæreditate ex testamento. Vl.

3† Fl. satisdabit.

4† li. 9. ad edictum.

Et quoque.] cui ab instituto est relictum.

d *Institutione.*] per fraudem, cum possit adire ex testamento: secus si adire non posset, vt C. si quis omis. cau. test. l. 2.

e *Mitteretur.*] legatarius.

f *Vult.*] per edictum. sup. si quis omis. cau. test. l. 1. in prin.

g *Ciuili.*] quia hæreditas ex testamento adiretur.

HAEC stipulatio.] CASVS. Dicitur hic & hæc stipulatio, scilicet legatorum seruandorum causa, in qua dat hæres legatarius fideiussores, habet locũ & in fideicommissis, scilicet ab hærede relictis, siue sit relictum fideicõmissum purè, siue ex die certa, putà, post Pascha: vel sub conditione, putà, si nauis ex Asia venerit, si res aliqua, scilicet relicta est ab hærede per fideicommissum, siue hæreditas, scilicet relicta est ab hærede per fideicommissum: siue est relictum ius aliquod, scilicet per fideicommissum, putà, nomen, vel seruitus. In omnibus enim istis habet locum hæc stipulatio. Sed quid, si certum est non esse locum fideicõmisso ab hærede relicto? Certè perquam, siue valde iniquum est onerari hæredem supernacua cautione, siue satisdatione: & ita non satisdabit fideicommissario pro fideicommisso, quod est euidens non deberi. Vinianus.

h *Purè.*] vt inf. l. proxi.

i *Certa.*] vel incerta, & postea subijcit de conditione. Licet Ioan. illud habeat cancellatum. Accursius.

k *Hæreditas.*] Contra, sup. de vulgari substit. l. 2. §. planè. & supra ad Trebellia. l. ita. §. à patre. & inf. tit. 1. l. is cui. §. si ab impuberis. Sed hic non de hæreditate viuentis, sed de cautione est sollicitus, vt C. eo. l. cùm Archimedorã. & C. ad Trebellia. auth. contra, qui rogatus. Est tamen arg. contra, etiã ad cautionem. inf. de col. bono. l. 1. §. si impuberi. Accurs.

l *Aut.*] vt nomen, vel seruitus, vt Inst. de leg. §. cum autem.

m *Supernacua.*] quia sit euidens non deberi, vt dixi: & sic iure publico placuit, nec onus cautionis sequitur, a neq; 1† conditio intelligitur. b

Qui põt conueniri ex edicto si quis omissa causa testamenti, ad hanc cautionem tenetur. Bar.

Neratius. 2†

LEX XIII.

ETI quoque, c cui legatorũ actio datur in eum, qui prætermissa institutione d ab intestato possidet hæreditatẽ, legatorum nomine satisdatur: & nisi satisdetur, 3† in possessionem legatorum seruandorum causa mittetur. e Nam hæc quoq; Prætor perinde salua esse vult, f atq; ea, quæ iure ciuili g debentur. Idem Aristoni placet.

Idem. 4†

LEX XIV.

HAec stipulatio & in fideicõmissis locũ habet, siue purè h fideicõmissum sit relictum, siue ex die certa, i vel sub conditione: siue res aliqua siue hæreditas, k siue ius l aliquod relictum est.

Varijs cautionib. nõ est vtẽdum: nec debẽt interponi cautiones, quæ non releuant. Bar.

¶ DIuus quoque Pius rescripsit, quoties euidens res est, vt certum sit nullo modo fideicõmisso locum esse; per quam iniquum esse, superuacua m cautione * onerari hæredem.

Paulus. 5†

LEX XV.

ETIam de præsenti n legato locum habet hæc satisdatio, quoniã nõnullas moras exceptio o iudicij habet.

ETiam.] CASVS. Hęc satisdatio legatorũ seruandorum, cã non solũ hẽt locũ in legatis relictis sub conditione, & in dic. sed ẽt habet locũ de præsenti, siue purè legato: s. vt hæres satisdet legatario, si hoc vult legatarius, de soluendo ei legato purè relicto. Sed hoc qũo potest esse, cum possit legatarius petere ab hærede legatũ non suspẽsum die, vel conditione? Respon. susceptio iudicij. s. P legato petendo, habet nonnullas, siue aliquas moras: & iõ non est mirum, si hæres tenetur satisdare legatario.

¶ *Si & ab hærede.*] Ponamus, quod Titius instituit sibi hæredem Seium, & per fideicommissum rogauit eum, quod restitueret hæreditatẽ Caio, & legauit Sempronio sub conditione centum, & decessit. Postea Sempronius legatarius accepit à Seio hærede satisdationem, quæ interponi solet legatorum seruandorum causa: & postea d. Seius hæres restituit hæreditatem Caio fideicommissario Trebelliano, i. cum debebat restitui per Trebellianũ: & hoc secũ detracta, vel non detracta quarta: non facio vim. Postea d. Sempronius legatarius accepit similiter satisdationem à dicto Caio, cui restituta est hæreditas. Certè, si postea extitit conditio legati eidem Sempronio relicti, committetur vtraque stipulatio, id est vna contra hæredem Seium, & alia cõtra Caium fideicommissarium: sed hæres tuebitur se exceptione contra legatarium, quamuis commissa sit aduersus eum stipulatio, quia cauere, siue satisdare non debuit legatario, vt ex facto apparet. Nam post satisdationem restituit hæreditatem fideicommissario, vt dictum est: vnde fideicommissar. tenetur ad solida legata, vt C. ad Trebel. l. fi. & no. sup. ad Trebell. l. 1. in fine. secus si restituta sit pars hæreditatis per hæredem fideicommissario, scilicet quia testator rogauit eum de parte tantum restituenda. Nam tunc cauendum est per satisdationem legatario ab vtroque, id est, ab hærede, & fideicommissario: & si caueant, committetur postea stipulatio aduenientę conditione legati, & non habebit aliquis eorum exceptionem. Vltimo scias, quia hæc stipulatio legatorum, vel fideicommissor. seruandorum causa locum habet, etiam si fideicommiss. debeatur ab intestato, putà, in codicillis. hoc dicit. Vinianus.

*Nota de superfluis relecãdis, vt extr. de maio. & obe. l. c. 3. cum gl. sing. verbo. aduẽtus. 5† lib. 7. ad edictum.

m *De præsenti.*] id est purè, vt supra l. proxi. in princip. Sed contra, supra eodem, l. 2. §. si cui. in fine. §. sed ibi speciale ne inuitetur aliquis ad malignandum. Præterea etiam conditionale est ibi.

o *Exceptio.*] id est, susceptio iudicij, vt & supra de pecul. l. quod deberur. item ad hoc C. ad Turpil. l. fin. Arg. contra, supra de iudi. l. si debitori.

AUDITIO. Dic, quod dicta l. si debitori, sequitur, quando debitum est purum, & liquidum iudici per confessionem partis: hic autem, licet legatum sit purum, tamen hæres diffitebatur: nec dicebat, hodiè constat, hodiè agator, secundum l. is à quo. inf. tit. 2. sed petebat libellum. Vnde cum ordinariè procedat, debet habere longum tractatum. ideo præfatur cautio, vt l. postquam §. Imperator. sup. eod. tit. secundum Bar.

a *Si & ab hærede*] ante restitutionem.
b *Fideicommissario*] post restitutionem, quod fieri debuit, vt sup. eo. l. 1. §. non solum.
c *Non deburerit*] vt ex post facto appareat: & hoc si non restituit. Idem, si quartam solam retinuit, vt C. ad Trebel. l. fi. Si autem vltra quartã, tunc tenetur pro rata, vt C. ad Trebel. l. 2. & cũ effectu remanet obligatus Segtus. n. ex hoc ipso naturam actionis ex testamento, vt & ff. eo. l. 1. §. si quis sub cõditione. & §. qui minorẽ.
d *Vtroque*] s. hærede & fideicommissario pro parte, quæ penes vtrumque est, vt dixi.
e *Ab intestato*] putà codicillis. Sed quid in donatione cã mortis? Rñ. l. dẽ. si nõ fuit tradita à defuncto, cũ æquiparetur legatis, vt Inst. de do. §. ij.

¶ Si & ab hærede [a] instituto legatorum satis acceperit legatarius, & à Trebelliano fideicommissario: [b] vtraq; quidem stipulatio committetur: sed exceptione se tuebitur hæres, quia cauere nõ debuerit. [c] Sed si pars hæreditatis restituta sit, ab vtroque [d] cauendum est.

¶ Etiam si ab intestato [e] debeatur fideicommissum, locũ habet hæc stipulatio.

Caius. [1] †

LEX XVI.

SI duo eiusdem nominis [f] de legato contendant, [2] † vtrinq; satisdaturũ, nec onerari hæredem, cum possit eosdem fideiussores ad vtranque stipulationem adhibere: quia [3] † & ipsi [g] non onerantur, cum futurum sit, vt vni teneantur. [h] [4] †

Paulus. [5] †

LEX XVII.

SI ab vno ex hæredib. legatorũ satis acceperimus, [i] cum ab omnibus hæredibus nobis legatũ esset, & pars [6] † cohæredis accrescat promissori: in totum fideiussores tenentur, si solidũ legatum is [k] cœperit debere. 7 †

Satisdatio remissa non põt peti, etiam si hæres dilapidet. Item qui petit, quod restituturus est ex interuallo exceptione, dolo facis, non repellitur. Eart.

Scæuola. [8] †

LEX XVIII.

QVæ filium legitimum relinquebat, patrem, [l] eũdemque collibertum ex asse scripsit hæredem, fideiq. eius commisit, vt quicquid ad eum ex hæreditate eius peruenisset, cũ moreretur, restitueret filio testatricis nepoti suo: [m] & hæc verba adiecit, Satis à Seio patre meo exigi veto. Quæsitum est, cum ille Seius substantiam suam dissipet, & vereatur [9] † pater fideicommissarij ne inane fideicommissum propter dictam dissipationem Seij. Respondit non compellendum cauere, scilicet dictum Seium. Item nunquid d. Sempronius marius debet restituere patri eiusdem Titiæ hæredi ab ea instituto dictas res apud eum maritum per eam depositas? an verò debeant remanere apud maritum, tanquam apud legitimum administratorem filij sui, qui erat fideicommissarius, apud quem maritum, dico, dos testatricis remansit. Et sicut præcepit testatrix? Et vi, quod apud maritum debeat remanere nomine filij, quoniam emolumentum totius hæreditatis testatricis defunctæ ad filium eiusdem defunctæ, & mariti sui reuerti debet, cum s. patris eius defunctæ ab ea instituti fidei commissi defuncta, vt quicquid ad eum ex hæreditate eius peruenisset, cum moreretur, restitueret filio testatricis nepoti suo, vt dictum est. Quamuis autẽ ita videatur, tamen dicendum est, restituendum esse per dictũ maritum d. patri testatricis hæredi illud, quod mulieri remansit, & quod in dotem prædictam non fuisset: & ita per consequens debent ei restitui res depositæ apud maritum.

¶ *Tutor.*] Hunc §. habemus quasi de verbo ad verbum: sup. quando ex facto tutoris. l. fi. vnde dices casum, vt ibi. Vin.

l *Patrem*] suum testatricis nomine Seiũ: & hic filios erat ex marito viuente, vt in fr. patet, & no. quod potest habere patrem collibertũ, quia ambo fuerunt manumissi, vt Inst. qui manum. it. non pot. §. ea demum.
m *Suo*] scilicet aui materni.

a *Pater.*

---

1 † Flo. ad edictũ prouincia le.

2 † Flo. vtrisq; satisdatur.

3 † Fl. quĩ.

4 † Flo. teneretur.

5 † lib. 48. ad edictum.

6 † Flo. pan.

7 † Inẽ Dom. ab his cœpit dici, fine satisdatione.

8 † lib. 29. Digeſt.

9 † Fl. dissiparet & vereretur.

a Si & ab hærede] ante restitutionem.
b Fideicommissario] post restitutionem, quod fieri debuit, vt sup. eo. l. 1. §. non solum.
c Non deburerit] vt ex post facto appareat: & hoc si non restituit. Idem, si quartam solam retinuit, vt C. ad Trebel. l. fi. Si autem vltra quartã, tunc tenetur pro rata, vt C. ad Trebel. l. 2. & cũ effectu remanet obligatus Segtus. n. ex hoc ipso naturam actionis ex testamento, vt & ff. eo. l. 1. §. si quis sub cõditione. & §. qui minorẽ.
d Vtroque] s. hærede & fideicommissario pro parte, quæ penes vtrumque est, vt dixi.
e Ab intestato] putà codicillis. Sed quid in donatione cã mortis? Rñ. l. dẽ. si nõ fuit tradita à defuncto, cũ æquiparetur legatis, vt Inst. de do. §. ij.

1 † lib. 27. ad edictũ prouincia le.

Si duo.] CASVS. Ponamus, quòd Titius instituit hæredem Seium, & ita dixit, Caio lego centum sub conditione, si nauis ex Asia venerit: & decessit. Nunc, duo, quorum quilibet vocatur Caius, contendunt de dicto legato & quilibet dicat de se testatorem sensisse in legato, vnde quilibet eorũ petit satisdationem ab hærede de legato sibi soluendo existente cõditione. Certe hæres debet vtique satisdare, nec oneratur hæres propter hoc, cum possit adhibere eosdem fideiussores ad vtranq; stipulationem: quia & ipsi, scili. et fideiussores non onerantur: cum futurum sit, vt vni de dictis legatarijs teneatur, scilicet cum effectu id est illi, cui debetur legatum. Cui enim debeatur, dic. vt no. sup. de leg. 2. l. fi quis seruum. §. si inter duos. Viuianus.

2 † Flo. vtrisq; satisdatur.

3 † Fl. quĩ.

4 † Flo. teneretur.

5 † lib. 48. ad edictum.

f *Nominis*] quod quandoq; contingit. vt inf. pro leg. l. pro legato. & sup. si cer. pet. l. fi cum.
g *Et ipsi*] fideiussores. & facit inf. de Præto. stip. l. Paulus. §. 2. & sup. eo. l. sed & ipsis. cum suis concor. Accurs.
h *Teneantur*] cum effectu: sed an debeantur legata, dic, vt sup. de leg. 2. l. fi quis seruum. §. si inter. Accurs.

Si ab vno.] CASVS. Ponamus, quod Titius instituit sibi hæredes Seium & Caium: & legauit mihi & tibi Sempronio centum, sub conditione, si nauis ex Asia venerit: & omnibus hæredibus, i. mihi quinquaginta, & tibi alia quinquaginta. & decessit. Postea ego & tu legatarij accepimus satisfactionem legatorum nomine ab vno de hæredibus, puta, à Seio prædicto, ita. s. quod fideiussores ab eo nobis dati simpliciter se obligauerunt nobis: non autem pro parte legatorum nostrorum tantum, quæ contingebat d. Seium hæredem, qui eos fideiussores nobis dedit. Postea ita accidit, quod pars Caij cohæredis accreuit promissori. i. Seio, qui promisit nobis legatarijs & fideiussores dedit. Certe fideiussores prædicti tenentur nobis legatarijs in totum, si. i. quia solidum legatum cœperit deberi his. i. nobis legatarijs à d. Seio, cui accreuit pars cohæredis. Et hæc videtur esse intentio huius l. Si autem habeas in litera, Is cœperit debere: tunc videtur mihi esse planior litera. Viuianus.

i *Acceperimus*] scilicet simpliciter.
k Is] vel habeas, his. cum aspiratione, & dic. s. legatarijs, & habeas, deberi. Vel habeas, it. sine h. & habeas deberi cœperit. s. promissor. Et facit inf. de fideiussori. l. si quis pro eo. §. & nummus. & l. amissi. §. fideiussores. & infra eum pup. sal. fo. l. si postea. Sed arg. contra inf. ad municip. l. Lucius. §. Paulus. Sic & diminuta parte, diminuitur & onus, vt supra eo. l. 1. §. qui minorem.

Qui filium.] CASVS. Ponamus, quod Titia habebat patrem noïe Seium, à quo erat emancipata: qui quidem eius pater erat eiusdẽ Titiæ collibertus, puta, quia ambo fuerũt manumissi à dõo eo rñ, vt ff. de le. 2. l. cũ pater. §. nolo dari. & habebat hæc Titia filiũ legitimum, ponamus, noïe Caium ex marito suo Sempronio, q̃ maritus vnus erat, & habuerat pro ea in dotem cẽtum, apud quẽ maritũ deposuerat ipsa quasdã res, non exacta ab eo cautione depositionis. Hæc Titia, ponamus fecit testm. & d. suũ patrẽ scripsit hæredẽ ex asse, & fideicommisit, vt quicquid ad eũ ex hæreditate eius peruenisset, cũ moreretur ipse pater testatricis, restitueret filio eiusdẽ testatricis, qui filius testatricis erat nepos eiusdem patris testatricis. Nã d. pater testatricis erat eius aũ maternus: & hæc verba adiecit d. Titia testatrix, Satisfactionẽ à Seio patre meo exigi veto. Item ponamus, q̃ ipsa præcepit quod d. dos remaneret apud d. suum maritum: & decessit d. Titia. Nunc quæro, an pater Caij fideicommissarij. i. dictus Sempronius marius Titiæ, qui erat legitimus administrator d. Caij fideicommissarij filij etiam testatricis, possit compellere Seium patrem defunctæ testatricis ab ea instituũ, vt dictum est, ad satisdationem nomine fideicommissi per eum Seium præstandi dicto Caio filio testatricis & eiusdẽ Sępronij? Et vi, q̃ sic, cũ Seius pater testatricis dissipat substantiam suam: & cũ vereatur d. pater fideicommiss. ne constituatur inane d. fideicommissum propter dictam dissipationem Serj. Respondit tamen non compellendum cauere, scilicet dictum Seium. Item nunquid d. Sempronius marius debet restituere patri eiusdem Titiæ hæredi ab ea instituto dictas res apud eum maritum per eam depositas? an verò debeant remanere apud maritum, tanquam apud legitimum administratorem filij sui, qui erat fideicommissarius, apud quem maritum, dico, dos testatricis remansit. Et sicut præcepit testatrix? Et vi, quod apud maritum debeat remanere nomine filij, quoniam emolumentum totius hæreditatis testatricis defunctæ ad filium eiusdem defunctæ, & mariti sui reuerti debet, cum. s. patris eius defunctæ ab ea instituti fidei commissi defuncta, vt quicquid ad eum ex hæreditate eius peruenisset, cum moreretur, restitueret filio testatricis nepoti suo, vt dictum est. Quamuis autẽ ita videatur, tamen dicendum est, restituendum esse per dictũ maritum d. patri testatricis hæredi illud, quod mulieri remansit, & quod in dotem prædictam non fuisset: & ita per consequens debent ei restitui res depositæ apud maritum.

¶ *Tutor.*] Hunc §. habemus quasi de verbo ad verbum: sup. quando ex facto tutoris. l. fi. vnde dices casum, vt ibi. Vin.

l *Patrem*] suum testatricis nomine Seiũ: & hic filios erat ex marito viuente, vt in fr. patet, & no. quod potest habere patrem collibertũ, quia ambo fuerunt manumissi, vt Inst. qui manum. it. non pot. §. ea demum.
m *Suo*] scilicet aui materni.

a Pater.

a *Pater*] qui est eius legitimus administrator, vt C. de bon. mater. l. 1.

b *Non compellendum*] quia testatrix vetuit: quod potuit, vt sup. eo. l. licet. Sed dicam compelli statim restituere, vt arg. sup. ad Trebel. l. Imperator. vel fiet sequestratio, argum. sup. qui satisd. cogan. l. si fideiussor. ff. si. vel præstanda est nuda cautio, arg. ff. eo. l. filio licet ibi de præ rogato filio restituere, hic de suo mro loquatur.

c *Cauere*] alias, compelli eum cauere.

d *Testatricem*] subpone, & retine priorem casum H.

e *Patri*] testatrici.

f *Reuerti*] ex causa fideicommissi.

g *Maritum*] nomine filij, vt apud legitimũ administratorem.

h *Remansisset*] gaudet M. quod hic extantibus filijs remanet dos viro: sed Ioã. dicit, quòd sic fuerat pactum: vel hic testatrix sic præcepit, erat. n. emancipata: aliàs non poterat testari, vt inst. de donat. quæ sub. mor. l. tam is §. filius. Et ſm hoc non obst. C. solu. matr. l. dos.

i *Hæredi*] actio. depositi. vel rei vendi. vt sup. tit. 1. l. Firmio. §. 1. no. Vel etiam peti. hæred. quia debitor est hæreditarius, & possidet id ius pro hærede, vel pro possessore, vt sup. de petit. hæred. l. nec villam. §. fi. & l. quod si in dieni. §. non solum.

K *Cauit*] nomine suo, & tutorio nomine pro pupillo: & facit sup. si quis cau. l. fi. & C. de admi. tut. l. cum quædam.

2† Aliàs. Idẽ quæsijt, cũ testatrix apud maſol. exquo fi. teſi. res depoſuiſſet, ũ &c.

2† Fl. debeat.

3† Fl. admonuerũt, & de sensu huius tex. vide Petr. Stel. ĩ l. repetitio. n. 42. sup. de cõd. inde.

VT IN POSSESSIONE LEGATORVM, &c.

¶ *Sub. canetur edicto Prætoris.*] Hæres. n. qui non paret superiori edicto. i. qui legatorum nomine non satisfacit, ex hoc edicto coercetur, misso legatario, aut fideicõmissario in possessionem omnium bonorũ, quæ ex causa hæreditatis sunt, non in bona hæredis propria, nisi certis modis ex const. Anton. quo genere pignus prætorium constituitur. Cuiac.

Si quis eum.] CASVS. Ponamus, quod Titius fecit testamentum, & instituit sibi hæredem Seium: & legauit Caio centum sub conditione, vel ex die, & reliquit Caio eidem accipere satisdationem, de legato ab hærede præstando, & decessit d. Titius. & postea dictus legatarius accepit satisdationem ab hærede. Nunquid pot. ff remitti satisdatio ista, & hæres condicere liberationem? Et distinguendum est, verum hæres sciens sibi esse remissam satisdationem & eam posse remitti, cauit indebitum, i. indebitè legatum? an vero ignorauit sibi esse remissam, aut sciuit sibi esse remissam, & credidit, in iure errando, eã non posse remitti. Primo casu non potest repetere: secundo, & tertio, sic. Sed quid, si stipulatio sit cõmissa ex eo, quod venit dies, vel conditio legati relicti dicto Caio ante quam hæres repeteret ab eo satisdationem, vel conderet liberationem in dicto primo, vel secundo casu? nunquid fideiussores, quos hæres dedit legatario pro d. legato ei soluendo, possunt vti exceptione aduersus d. legatarium? Et dicendum est, quod sic: quia ex ea causa interc esserit satisdatio, ex qua non debuit intercedere.

¶ *Non exigat.*] Si alicui legatum, vel fideicommissum relictum est, hæres dẽt ei satisdare de eo soluendo: & si non satisdet, dẽt legatarius, vel fideicommissarius venire, & mitti in possessionem bonorum illius, qui reliquit legatum, siue hæreditatem: vt datur intelligi ff. tit. 1. l. 1. §. ff. & ff. e. l. is cui §. qui in possessionem. Vult ergo hic dicere, siue mon-

strare, quo ad hoc, vt legatarius mittatur in possessio. non exigit Prætor illud tũ, vt fiet per hæredem, quo minus ei caueat, cũ est hæres, qui interpellatur à legatario, vel fideicommissario cautionis nõe: quo casu non debet offerri legatario per hæredẽ satisdatio, ad hoc scilicet, vt in possessionem non mittatur legatarius: sed sufficit ad hoc, vt legatarius mittatur in possessionem, si legatarius desideraverit sibi caueri, & hæres nõ cauet ei: & contentus fuit Prætor non stare per legatarium, siue fideicommissarium, quo minus ei caueretur, cum non est hæres, qui interpelletur cautionis nomine: quo casu sufficit ad hoc, vt legatarius, siue fideicõmissarius mittatur in possessionem, si non habet à quo satisdationem desideret: quasi scilicet, ipsa hæreditas debeat satisdare: & sic sufficit ad dominum nunciari. Et quod dictum est in hærede, idem intelligitur in cuiuslibet alterius nominis successore, vt dat intelligere litera ibi, hoc est, is à quo &c. & inf. eo. l. is cui. §. si hæres non sit &c. & circa hoc videtur intelligere hic §.

4† Fl. possessionẽ.

¶ *Si debitori.*] Ponamus, quod Titius instituit sibi hæredem Seiũ: & Caio debitori suo Titius legauit siue reliquit liberationem, & decessit. Certè non est exigenda cautio per d. legatarium ab hærede, quæ solet exigi per alios legatarios, vt dixi sup. proximo §. quia hic legatarius habet penes se legatum. Nam si conueniatur ab hærede pro eo, quod debuerat testatori, potest vti exceptione doli mali.

¶ *Si cui.*] Hæres soluit legatum legatario eidem debitum: vult fortè legatarius, vt idem hæres satisdet eidem de non reuocando, vel non petendo ab eo legatum. Certè non tenetur satisdare, cum constet legatum non deberi amodò legatario, ex quo est ei solutum. vel dic, quod soluit hæres legatario legatum, quod non erat ei relictum: vel erat sic ei relictum, vt nullo modo valeret: & ita constabat non deberi. Sic hæres repetit dictum legatum condictione indebiti, & legatarius petit satisdari sibi ab hærede. Certe non auditur: quia etiam si non esset solutum legatario per hæredem, & constaret non deberi, non satisdaretur, vt sup. ti. 1. l. hæc stipulatio. in fi.

¶ *Tunc ante.*] Quamuis regulariter deberet satisdari legatarijs ab adita hæreditate, vel agnita bonorum possessione: tamen quandoque ante aditam hæreditatem satisdatum est per hæredem de legatis legatarijs: puta, cum dubium adhuc est, an hæreditas adeatur per hæredem, est tamen spes quod adeatur, quia hæres deliberat, sed conditio institutionis nondum extitit. Si autem certum sit hæreditatem nondum aditam fuisse, subaudi, nec adeundam esse creditur: quia nemo de ea deliberat, & tamen nemo repudiauit, vel abstinuit: non habet locum satisdatio, nec missio in possessionem, si non satisdetur. Si autem sit certum, repudiatam, vel omissam esse hæreditatem ab extraneis hæredibus institutis, vel sit certum necessarios hæredes esse absentes ab hæreditate: frustra imploratur per legatarios hoc edictum, quod loquitur de satisdatione per hæredem legatarijs præstanda: etsi non præstetur, vt mittantur in possessionem, ex quo repudiata est, vel omissa hæreditas, vel abstinuit sunt ab ea necessarij hæredes: certum est non deberi legatum, vel fideicommissum. Et hæc videtur esse intentio huius §. cum l. seq. Vinianus.

TITVLVS IV.

Cautio, quæ non debet præstari, præstita scienter non condicitur: sed per ignorantiam facti, condicitur, quo ad plenam liberationem: & per ignorantiam iuris, condicitur, quo ad liberationem fideiussorum tantum, quibus etiam exceptio competit. Bartolus.

Vt in possessione, 4† legatorum, seu fideicommissorũ seruandorum causa, eiset liceat.

Infortiatum. Rrr 3 a *Si*

Vlpianus. 1 †

LEX I.

SI quis, cum vetitus [a] esset, satis acceperit, [b] 2† an repeti satisdatio ista possit, & hæres condicat liberationem? Et quidem si sciens hæres indebitum, [c] cauit, repetere non pōt. [d] Quid enim si ignorauit remissam [e] sibi satisdationem? Potest contendere. [f] Si verò hoc non potuisse remitti crediderit, [g] nūquid condicere possit, qui ius ignorauit? Adhuc tamē benignè quis dixerit, satisdationē condici posse. [h] Quid deinde, si cōmissa sit stipulatio? fideiussores putam [i] exceptione vti posse, an nō? Et magis est, vt vtantur exceptione: quia ex ea causa interciderit satisdatio, ex qua non debuit.

¶ Non exigit Prætor, vt per hæredem fiet, quò minus caueat: sed conuentus fuit per legatarium, vel fideicommissarium non stare, quò minus ei [k] caueatur. Quare si non fuerit, qui interpelletur cautionis nomine, hoc est, is, à quo legatum, fideive commissum relictum est, omninò poterit legatarius, vel fideicommissarius in possessionem ex hoc edicto mitti: quia verum est, per eum, cui caueri oportebat, 3† non fieri, quò minus caueatur. Non tamen & satisdatio debet offerri legatario, [l] sed sufficit, [m] siue desiderauerit, & ei non caueatur, siue non habeat [n] à quo satisdesideret.

¶ Si debitori liberatio sit relicta non est exigenda cautio: [o] quia habet penes se legatum: quippè si conueniatur, exceptione doli mali vti possit. [p]

¶ Si [4] † cui legatum solutum est, cum constet [5] † non deberi: [q] D. Pius ad Aemilium Sequestrem [6] † rescripsit, non debere Prætorem satisdationem [r] admittere.

¶ Tunc ante aditam hæreditatem satisdatum de legatis est, cum adhuc dubium [s] est, an hæreditas adeatur. [t] Cæterum, si certū sit repudiatam; vel omissam hęreditatem, vel abstentos necessarios hæredes, frustrà hoc edictum imploratur: cum certum sit legatum, vel fideicommissum non deberi. [u]

Idem. 7 †

LEX II.

SI autem [x] certum sit hęreditatem necdum aditam fuisse, [y] nec satisdatio, nec possessio locum habet.

In causis summarijs excepti, qua requirit altiorem indaginem, admittitur, si excipiens paratus est incontinenti probare. Bart.

---

a *Si quis, cum vetitus*] à testatore: quod fieri potuit vt sup. tit. 3. l. fi. & l. licet.

b *Acceperit*] satisdationē de legato præstando ab hærede.

c *Indebitum*.]i. indebitè legatum. Erat enim debitum.

d *Non potest*] sic sup. de condictione indebiti. l. 1. Accurs.

e *Remissam*.] hic fuit error facti alicni. Accursius.

f *Condicere*] condictione sine causa, vt ff. de condic. sine caus. l. 1. Vel incertus, quę idem est, vt eo titul. l. qui sine.

g *Crediderit*] hæres: & sic ignorauit ius. Est enim ignorātia, alia iuris, alia facti, vt sup. de iuris. & fac. ignor. l. 1.

h *Condici posse*] imò vt teneri cu effectu, licet interponi non oportuit, vt sup. familiæ erciscū l. qui erat hęs. Sed certe ibi teneretur ex stipulatu ad id, ad qd tenet actione empti, siue ex stipulatione. f. ad interesse, non ad duplū: hic sine hac promissione fideiussori nullo tenerentur, nec hæres ad eum dandum. Vel refer. remittitur cautio à lege, vt ibi: aut à testatore, vt hic. sic sup. tit. 1. l. fi. Jo. Sed l. fi. Vel ibi naturaliter vt non teneatur de euictione: vnde cauendo nō repetit cautionē, vt C. de iuris. & f. ignor. l. cū quis. Hic nec ciuiliter, nec naturaliter debebat caueri, ex quo testator remisit. Vnde etiā error iuris no nocet, vt hic & no. d. l. cum quis.

i *Exceptione*] imò videtur ipso iure non teneri, vt infr. de fideiuss. l. si quis post. Sed ibi pto eo, quod non debebatur, fideiubebat: hic debebatur legatum. & facit sup. si quis cau. l. sed & si quis. §. fi.

K Ei] legatario. Accursius.

l *Legatario*] ad hoc, vt in possessionē non mittatur. Sic nec hęres legatario agenti interdicto. Quorum legato. vt ff. quorum leg. l. fi. §. 1. Sic nec tibertus operas incertas præstare tenetur. nisi indicatur. vt ff. de oper. lib. l. cū patronus. in prin. Sed arg. contra. C. de contrahen. stipul. l. magnā. & C. de iure emphy. l. 2. §. pen. & ff. de nou. ope. nūcia. l. stipulatio. §. ff.

m *Sufficit*] ad hoc, vt fiat missio.

n *Non habeat*] quasi ipsa hæreditas debeat satisdare: & sic sufficit ad domum nunciari: sic inf. de nou. oper. nunc. l. de pupillo. §. 2. & inf. de dam. infec. l. 4. §. a besse. & C. de ann. except. l. pen. Accursius.

o *Cautio*] non ergo fit missio, si non cauet, vt faciat ad tit. Sic dicam in alijs, qui non tenentur cauere: quos no. sup. tit. §. quid ergo. inf. de fideicom. lib. l. 1. l. in principio.

p *Vti posset*] sic sup. de eo, per quem fac. erit. l. 1. §. si reus. Itē & habet act. ex testamento, vt acceptilatione liberetur, vt sup. tit. 2. l. cum fine. §. fi.

q *Non debere*] vtpotè solutū: sed de quo tunc petit satisdari? Respon. forte vt non reuocet hæres. Vel dic non deberi, vtpotè non relictum: vel sic relictū est, vt nullo mō valeat, & sic repetit condictione indebiti: & legatarius, qui petit satisdari non auditur: quia si non esset solutum, & constat non deberi, nō satisdatur, vt supra tit. j. l. hæc stipulatio. in fin.

r *Satisdationem*] id est satisdationis postulationem.

s *Dubium*] per deliberationem factam ab hærede.

t *An adeatur*] i. adita sit: secus si certum est non aditā, vt ff. l. proxi. sin. Azo. sed H. dicit, si est debiū, sic adeunda, vel non. est tñ spes, qd hæres deliberet: vel conditio institutionis nōdum exiitit, & tunc satisdatur, vt hic. Si autē nō est spes, nec tū est repudiata, tunc obtinet, qd ff. l. proxi. dicit. & facit ff. eo. l. si à testatore. *Non debere*] vt ff. de testa. tu. l. si nemo.

x *Certum autem*.] Hanc expone, vt sup. l. proxi. in fi. no.

y *Esse*] nec spes est eam aditi Accursius.

Sed. an. à quo.] CASVS. Ponamus, quod Titius instituit sibi hæredē Seiū. & fideicōmissum decē tum reliquit Caio. & decessit. Nunc Caius petit à Scio hærede satisdationē de fideicōmisso sibi soluendo: is autem hæres, à quo petit satisdatio, offert cognitionē de fideicōmisso dicēdo coram iudice, coram quo petebatur satisdatio per fideicommissariū: hodiè conflat de fideicommisso. i. tibi fideicōmissatio non deberi: hodiè agamus. Certè dicendum est cessare satisdationem, sine terim, donec per iudicē cognoscatur, vtrū fideicommissum debeatur, vel non: cum possit, & debeat ante constare de fideicommisso, valeat, vel non: quam de satisdatione, quam petit fideicommissa. Quæ sunt fideiussores idonei. & qui non. Nā & id exigit causæ cognitionē. & aliquam dilationē. Sed nunquid hæres potest implorare a iudice vt cognoscat, vtrum fideicōmit. petat satisdationem ab eo per calumniam: Si fortè dicatur per hęredē peti per calumniā satisdationem? Et certè sic: & de hoc dēt iudex cognoscere summarium: & ita sufficit iurare legatariū, vel fideicommissarium non petere satisdationē animo calumniādi. Hoc. n. est commune omniū satisdationum. i. vt iudex, apud quem petitur satisdatio, debeat explorare, an petatur satisdatio per calumniam. Diuus Pius scripsit eum, apud quē satisdatio petitur, debere explorare, si satisdatio per calumniam petatur. De qua re summarium dēt cognoscere. Duas ergo cognitiones impletare pōt hæres, à quo fideicom. petit fideicommissi satisdationē ante quā satisdationem ei præstet, vel fiat missio in poss. an per calumniam petat

1 In hāc glo. & sequēti. errans ignorās, & dubitās quo differat, vide Bal. in l. falsi. C. de iur. gl. in l. de statu. §. de testa.

2† lib. 52. ad edictū

2†† Flo. vtinos ei sit satis accipere, a ceperit: an repeti satisdatio ista possit. vt hæres.

3† Flo oportebit.

2 Quid in citato cōtra non cōpetenti iudice. & ſ. cōparēteri

Dic missionēvale re. egregiè p Ba. in l. neqi infantet.

4† Flo. Non debere.

5† Flo. constet legatum.

6† Aliàs ex quæsto rem. Flo. equestri.

7† lib. 50. ad edictū

petat ſatiſdationem fideicommiſſarius: vt quia ſciat, vel credat fideicommiſſum ſibi non deberi: vel non petat per calumniam: & vt iudex cognoſcat an ſit fideicom. vel non.

¶ *Si procurator*] Ponamus, q̃ Titius inſtituit ſibi Seium, & legauit Sempronio centum, & deceſſit. Venit quidã nomine Caius, nomine Sempronij legatarij, deſiderans ab hærede ſatiſdationem legatorum, ſiue quæ ſolet interponi nomine legatorum. Certè ſi ei mandatum eſt à legatario, vt ſatiſdationem ab hærede petat: non habebit neceſſe cauere hæredi, quòd legatarius habeat ratum: ſed erit ei procuratori ſatiſdandum per hæredem ſine aliqua cautione de rato. Si verò dubitetur, an legatarius mandauerit de accipiẽda ſatiſdatione ab hærede, vel nõ mandauerit: cautio de rato erit exigenda per hæredem ab illo Caio, qui ſatiſdationem legati ab eo petebat.

¶ *Si ſemel*] Ponamus, quod hæres ſatiſdederit legatario de legato ei ſoluendo, & fuerunt ei dati per hæredem fideiuſſores: & legatarius accepit eos ex certa ſciẽtia. Nunquid debet cauere rurſus legatario? Et certè magis eſt, vt cauere non debeat. Hoc enim diuus Pius ſcripſit ſic Pacuuiæ Licinianæ, q̃ acceperat forte ex certa ſcientia fideiuſſores egenos, vt non dẽat ei rurſus cauere. Ipſa enim Pacuuia Liciniana dẽt ferre expensũ facilitati ſuæ, q̃ accepit fideiuſſores minus idoneos. Nõ n. oportet onerari eũ à quo ſatisfactio, ſiue ſatiſdatio petit̃ p ſingula momẽta. Planè ſi noua cã allegef p legatariũ, q̃ accepit fideiuſſores, veluti, q̃ fideiuſſores deceſſerint, aut ẽt qa amiſerint oẽm rẽ familiarẽ impetu inopinatæ fortunæ, æquũ erit p̃ſtari cautionẽ rurſus dicto legatario. Nã q̃ de nouo emergũt auxilio indigent. Et hæc vt eſſe intentio huius §. cum l. ſeq. Viuia.

¶ Si ſemel fuerit ſatiſdatum, quæſitum eſt, an etiam rurſus cauendum ſit, ſi fortè dicatur, egenos fideiuſſores eſſe datos? Et magis eſt, vt caueri nõ dẽat. Hoc enim diuus Pius reſcripſit Pacuuiæ Licinianæ. Ipſam enim facilitati ſuæ expenſum ferre debere, quæ minus idoneos fideiuſſores acceperit. Neq; enim oportet per ſingula momenta onerari eum, à quo ſatis petitur.

Papinianus. 4 †

LEX IIII.

PLanè * ſi noua cauſa allegẽt, veluti, qđ fideiuſſor deceſſerit, aut ẽt rem omnem familiarem inopinatæ 5 †fortunæ impetu amiſerit, æquũ erit, præſtari cautionem.

Vlpianus. 6 †

LEX V.

IS, cui * legatorum, fideiue cõmiſſorum nomine non cauetur, miſſus in poſſeſſionẽ, nũquã o per domino eſſe

Idem. 1 †

LEX III.

SI is, à quo ſatis petitur, offerat cognitionẽ, a & dicat, Hodie b conſtat 2 † de fideicommiſſo, hodie agamus, dicendum eſt ceſſare ſatiſdationem: cum poſſit c ante de fideicõmiſſo, quàm de ſatiſdatione d conſtare. Nec non illa cognitio e imploranda erit ab hærede, ſi fortè dicatur per calumniam f ſatis peti. Hoc enim commune eſt omnium ſatiſdationum. Diuus enim Pius reſcripſit, eũ, apud quem ſatis petitur, debere explorare, num per calumniam ſatis petat̃: de qua re ſummatim g 3 † debet cognoſcere.

¶ Si procurator ſatis legatorum defideret, h ſiquidẽ mãdatum ei ſit, non habebit neceſſe de rato cauere: ſed erit ei ſatiſdandum. Si verò dubitetur, an ei mandatum ſit, vel non ſit, de rato cautio erit exigenda. k

a *Offerat cognitionem*] hoc ſtatim exponit. Et dicat, &c.

b *Hodie*] legatarius implorat officium iudicis pro ſatiſdatione. Hæres. n. excipiendo dicit, Hodie, &c. & ſic totum fit officio iudicis. Idem dicas, ſi incontinenti poſſet hoc conſtare: & ita tempus formabo arbitrio iudicis, vt ſup. de iure delib. l. 1. Nam, hodie, dicit, ad euidentiorem iniquitatem oſtendendam, ſi non audiatur hæres hoc poſtulans. H.

c *Poſſit*] i. debeat.

d *De ſatiſdatione*] ſ. qui fideiuſſores ſint idonei, & qui non. Nã & illud exigit cauſæ cognitionem, & aliquã dilationẽ, vt ſ. q̃ ſatiſ. co. l. arbitrio. & l. ſi ab arbitro. H. & puto hãc cognitionẽ fieri, vt plenè conſtet de viribus legati. Nã ſi eſt legatum purũ, & appareat deberi, ſtatim ſoluet coactus officio iudicis. & hoc offerre videt hæres. Si verò appareat non deberi, non ſoluetur: nec aliquo caſu ſatiſdatur. Aliàs ſi non offerretur hæc cognitio, ẽt pro pura ſatiſdaretur, vt ſ. ti. l. 1. etiam. Si autem eſt conditionale, vel in diem, & appareat non deberi: etiã ſi conditio, vel dies veniat, nec ſatiſdabit: aliquin ſic, ſ. ti. l. l. hæc ſtipulatio. §. ſi. Et ſecundũ hoc hæc cognitio eſt plana, ſecundũ quid: & ſummaria, ſecundum quid: quia citò expeditur: & eſt ex ordinaria, ſ. per officiũ iudicis. Itẽ qđ dicit hic, hodie, &c. facit ad id quod no. C. de edicto Diui Adria. tol. l. 2. & C. loca. l. ſi qs conductionis. Itẽ cõtra videtur C. eo. l. 3, vbi non cognoſcit, debeamus vt eleem-

e *Nec non illa cognitio*] hæc eſt ſummaria.

f *Per calumniam*] exemplum ſup. eo. l. 2. §. pen. & ſup. tit. 2. l. hæc ſtipulatio. §. 2. Accur.

g *Summatim*] ſufficit ergo iurare, legatarium non petere animo calumniæ. Et no. caſus, in quibus ſummatim cognoſcitur, vt dixi ſupra, ad exhi. l. 3. §. ſciendum. & facit ſ. de pet. hær. l. poſtquam. in fi.

h *Defideret*] quod poteſt, vt ſ. ri. j. l. 1. §. ſed. & procuratorib.

i *Non habebit*] vt. & C. de ſatiſda. l. j. Nã & fortè in duob. caſib. vt ſ. de noui. ope. nũ. l. de pupillo. §. q procuratorio. & ſup. ad Trebel. l. qui ita. §. 1.

k *Exigenda*] vt C. de procu. l. 1. & ſ. rem ha. l. non ſolũ. Sed qño cõmittitur? Nã. vt ſ. de procu. l. Pomponius. §. 1. Accur.

l *Acceperit*] not ſic ſ. man. l. inter. ſ. abeſſe. & ſ. de fideiuſ. l. qui ſatiſdare. Et hoc ſi ex certa ſcientia: ſecus ſi per errorem facti. vt ſup. ſol. mat. l. ſi cum dotem. §. ſi mulier. Vel etiam iuris, vt d. l. qui ſatiſdare. & ſup. qui ſatiſda. cog. l. de die. §. ſi ſeruus. H.

m *Onerari*] ſic ſup. de procu. l. qui abſentẽ.

n *Planè. Arguens*] Quæ. n. de nouo emergũt, &c. vt ſ. de interrog. actio. l. de ætate. §. ex cã. cũ ſuis concor. Sed arg. contra. ſ. qui ſatiſd. cog. l. ſciendum. §. pen. Sol. hic, puiſio hominis perit, vnde reſtauratur, ibi prouiſio legis pdita nõ reſtauratur, vt C. ſi aduer. vend. l. 1. Alij dicunt, quod licet ibi deſinat immobilia poſſidere, remanet tamen cautio iuratoria. Nam ſaltem iurat, quod poſſidet immobilia: hic autem nihil remanet: Vel hic inopinatè, ibi non. Alij, quod ibi in venditione tantum, & ſic pretium remanet loco rei, vt ſup. de peti. hæred. l. ſi rem. & hic nihil remanet loco fideiuſſorum. & facit ad leg. iſtam inf. de dam. infec. l. qui bona. §. de illo. & ſup. de peti. hæred. l. ſi quo §. 1. & C. de epiſc. aud. l. ſi legibus. & ſup. de cond. inde. l. 3. Accur.

o *Nunquam*] niſi detur ei in ſolutum, quod dicitur eſſe, ſecundum decretum: tunc enim fit dominus, vt arg. ſup. ſi ex noxa. cau. ag. l. 2. in fine. Antea autem eſt, vt cuſtos, vt hic. & ſ. ex quibus cau. in poſſeſſa. l. cum legati. & de acquiren. poſſ. l. 2. §. ſi. Et ius pignoris habet, vt C. eo. l. qui legati. & ſ. pro empt. l. miſſo. & ſ. de pigno. actio. l. non eſt minus. Accur.

a *Nec tam*] i. non possessio, sed custodia, vt dictum est.
b *Iubetur*] sic in creditoribus cæteris, & in eâ damni infecti, vt inf. de dam. infec. l. si finita. §. si quis autem. Alia est tamen possessio hêdis. & legatarij. Hæres enim verè possidet, & vsucapit: sed legatarius est in possessione iure pignoris, vt inf. pro hêde, l. 2. in princ. Sed quis percipiet fructus? Respon. vt inf. ea. l. §. quę legatorum.
c *Hæredi*] i. ab hærede: sed ex Carboniano missus possidet, vt inf. de Carbo. edic. l. 3. §. missum.
¶ *Si alius*] CASVS. Ponamus, quod legatarius Titius fuit missus in possession. rerũ hæreditariarũ ex eo, quod hæres noluit ei satisdare de legatis: inter quas res erat vna domus ruinosa, de qua timebat damnum Caius: & qui hæres noluit ei Caio cauere de damno infecto, missus est in possess. ex primo decreto. Certe potest Titius qui missus est in possessio. causa legatorum seruandorũ, etiam damni infecti satisdare, scilicet illi Caio qui erat missus in possessio. nomine damni infecti, si Titius satisdederit Caio, non aliter debebit decedere de possess. in quam fuit missus gratia legatorum seruandorum, quam si eidem Titio cautum fuerit per hæredẽ ĕt eo nomine, quo se dãni infecti obligauit Caio, nedum nomine legatorum. Duas ergo cautiones facit eidẽ Titio hæres ante quam ipse Titius decedat de possess. Viu.
d *Satisdare*] hic vterq; erat missus: multò magis si ex causa damni infecti erat mittendus, vt inf. de dam. infec. l. Prætor. §. eius rei. & l. si finita. §. si plures. Accur.
e *De possessione*] aliàs decedere à possessione.
f *Debebit*] sic inf. ea l. §. in possessionem. & inf. de dam. infec. l. si finita §. item videamus. & §. illam. Hog.
¶ *Si plures*] CASVS. Cum esset legatum Titio, & eriã Caio, & Sẽpronio, ponamus, petierunt sibi satisdari ab hêde nomine legatorũ: & cum nollet satisdare eis desiderarũt mitti in possessionẽ hæreditariarum. Certè omnes debent venire in pos. Si vnus eorũ mitteretur in pos. & nõ alij, ipse possideret sibi. & non alij legatario, i. esset in pos. ipse, & nõ pro alio, vel alijs legatarijs, i. quantũ ad hoc, vt si alij legatarij velint sua authoritate intrare poss. non possint, nisi prius postulent. Sed aliud est, cũ creditores mittuntur in pos. cã rei seruandæ. Nam is creditor. q possidet, sue missus est in pos. nõ possidet sibi tantum, sed omnib. alijs creditoribꝰ. i. ad cõmodũ eorum. Quid, si vnus legatarius missus est primus in pos. & post modũ missus est alius legatarius? Certè ille, qui primo missus est, nõ præfertur ei, q postea mittitur. Nã sunt eiusdẽ tituli, & ex eadẽ causa missi sunt in pos. secus si non essent eiusdẽ tituli, puta, creditores, & legatarij. Nã si creditores prius missi sunt in possessionem gratia rei seruandæ, & postea legatarius mittatur in pos. gratia legatorum seruandorũ: non habetur hic legatarius potior creditoribus, subaudi, imo creditores habentur potiores eo, quod non sunt eiusdem tituli, vt dixi. Præualet iure, qui præuenit tempore, vt C. eod. si postquam, &c. Et hæc videtur esse intentio huius §. vsque ad §. qui in possessione. Viuia.
g *Omnes venire*] quibus petentibus non satisdatur.

incipit: nec tã [a] possessio rerũ ei, quã custodia datur. Neque enim expellendi hæredem ius habet: * sed simul cum eo possidere iubetur, [b] vt saltem tædio perpetuæ custodiæ extorqueat hæredi [c] cautionem.
¶ Si alius damni infecti nomine missus sit in possessionem, alius legatorum seruãdorum causa, posse eum, qui legatorum seruãdorum causa in possessionem missus est, etiam damni infecti satisdare: [d] qui si satisdederit, non aliter decedere de [e]† possessione [f] debebit †quàm ei fuerit cautum ĕt eo nomine, quo se damni infecti obligauit.
¶ Si plures legatarij mitti in possessionem desiderauerint, omnes venire [g] debẽt in possessionem. Is enim, qui ex cã legatorum possidet, sibi, non alij possidet. [h] Alia causa est, cum creditores [i] rei seruandæ causa mittuntur in possessionem. Nam is, qui possidet, nõ sibi, [k] sed omnibus possidet.
¶ Qui prior missus est legatarius in possessionẽ, non præfertur ei, qui postea mittitur. Inter legatarios enim nullum ordinem [l] obseruamus, sed simul oẽs æqualiter tuemur.

¶ Postquã rei seruandæ gratia [2] † creditores [m] possidere cęperunt, legatorum seruandorum gratia missus in possessionem, creditoribus potior non habebitur. [n]
¶ Qui in possessionem legatorum seruandorum [3] †causa mittitur, in possessionem quidem rerum hæreditariarum [o] omnino venit: [4] † hoc est, earum, quæ in causa hæreditaria manẽt: earum autem, quæ in causa hęreditaria non erũt, non aliàs mittitur, [5] † quàm si dolo malo in ea causa esse desierint: nec semper, sed causa cognita. [p]
¶ Bonorum autem appellatione eæ res comprahẽdę videbuntur quarũ proprietas [q] ad hæredem pertinet. Sed etsi vectigales [r] agri sint, & si qua pignora testatori data, sin eorum quoque mittetur possessionem. Sed, & in partus ancillarum, & fœtus pecorum, item in fructus æquè omnino legatarius, & fideicommissarius mittentur. Sed et si rem alienam defunctus bona fide emerit, in possessionem eius mittendum legatarium constat: [s] nam, & hæc res in causa hæreditaria est.

h *Non alij possidet*] quantum ad hoc, s. vt alij legatarij velint sua auctoritate intrare in poss. non possunt, nisi prius postulent.
i *Creditores*] s. conuẽtionales.
K *Non sibi*] subaudi tantum, sed omnibus i. ad commodũ omnium, si veniant intra biennĭũ præsentes, intra quadriennium absentes. vt C. de bo. auth. iud. poss. l. fi. & inf. de bo. auth. iud. poss. l. cum vnus. in prin.
l *Ordinem*] quia eiusdem sunt ti. alias secus. vt C. eo. l. si postquam. & qui po. in pigno. habe. l. 2. Item no. de ordine non seruando: sic in Auth. de mona. §. fin. argu. contra. Cod. de effic. præ. vib. l. fi.
m *Creditores*] conuentionales: & dic. possidere. i. in possessione esse.
n *Non habebitur*] s. posterior: quia non sunt eiusdem tituli. vt no. ff. prozi. l. sed cum hodie legatarij habeant tacitam hypothecam, vt C. communia de leg. l. 2. præferũtur chirographarijs. vt Cod. qui po. in pig. hab. eos.
¶ *Qui possessionem*] CASVS. Si hæres no satisdat legatario, & propter hoc legatarius mittatur in pos. gratia legatorũ seruandorum, veniet oĩno legatarius in pos. qdẽ rerũ hæreditariarũ, hoc est earũ, quæ manent in causa hæreditaria: earũ autẽ rerum, quæ nõ erunt in causa hæreditaria, non aliter mittitur legatarius in pos. quàm si desierint esse in ea causa s. hæreditaria dolo malo hêdis. Nec sẽper mittitur legatarius in pos. earum rerum, quæ desierunt esse in eã hæreditaria dolo malo hęredis, sed eã cognita: puta, si fit commissus dolus per hæredes in causa legatariorũ, & non si aliàs fit missus. vt j. ea. l. s. dolũ. & §. sed nõ oẽm. & ita intelliguntur in eã cognitionis, quæ dicuntur j. eod. l. fi. bonorũ autẽ appellatione videbuntur cõprehensæ hæ res, proprietas quarum pertinet ad hæredem. s. ex causa hæreditaria. Postea plana est litera vsque ad §. si ex duobus. Viuia.
o *Hæreditariarum*] ĕt omniũ. vt j. qui. ex cau. in poss. ea. l. 1. Secus cum fit missio ex rescripto principis: quia in eis tantum, de quibus erat indicatum. vt ff. tit. 1. l. postquam. §. 1.
p *Cognita*] vt inf. eo. l. fi. & j. ea. l. §. sed non omnem. Afficit ergo rem quocunque vadat: & sic facit præ eo, quod no. C. de pig. l. 3. Item facit inf. eo. l. si legatorum.
q *Proprietas*] & alia plura, vt subijcit. qñq; dictio, bonorũ, vniuersitatẽ, vel hæreditatẽ significat. vt j. tit. 1. l. 1. in prin.
r *Vectigales*] i. emphyteutici, vt ff. q. satisd. cog. l. sciendũ. §. 3. & facit j. de ver. sig. l. bonorũ. §. j. & ff. fam. erc. l. itẽ pdia.
s *Dein*] facit d. l. bonorũ. & ff. de peti. hæ. l. & nõ tantũ. Act. *Constat*] facit sup. de re. eo. l. magistratus. §. 1.

[a] Not only possession, but custody, as has been said.
[b] Is ordered ...] Thus in the case of other creditors, and in that of damage apprehended, as in the Digest, Concerning damage apprehended, law 1, section Finally, section If anyone however. There is a difference between the possession of heirs and legatees. For the heir possesses and acquires by usucapion: but the legatee is in possession by the right of a pledge, as in the Digest, Concerning the Publician action, law 1, section In the beginning. But who receives the fruits? Answer, as in the Digest, Concerning legacies, law ... section ... of legacies.
[c] Of the heir ...] i. from the heir: but sent by Carbonianus possesses, as in the Digest, Concerning Carbonianus Edict, law 3, section Sent.
¶ If another ...] CASE. Let us suppose that the legatee Titius was sent into possession of the hereditary property because the heir refused to give him security concerning the legacies: among which property was a ruinous house, concerning which he feared damage: and the heir refused to give Caius security concerning damage apprehended, he was sent into possession, from the first decree. Certainly Titius who was sent into possession for the cause of the legatees, can also give security for damage apprehended, to wit to Caius who was sent into possession in the name of damage apprehended, if Titius shall have given security to Caius, he will not be obliged to withdraw from possession otherwise than if security had been given to him in the name of the legatees. Therefore he makes two bonds for Titius before the heir withdraws from possession. Viu.
[d] To give security ...] here each was sent: much more if he was sent on account of damage apprehended, as in the Digest, Concerning damage apprehended, law 1, section The Praetor, section Of this matter, and law If finished, section If there are. Accur.
[e] From possession ...] otherwise to withdraw from possession.
[f] Is obliged ...] thus in the same law, section Into possession, and in the Digest, Concerning damage apprehended, law If finished, section Also let us see, and section The last. Hog.
¶ If there are ...] CASE. Since there was a legacy to Titius, and to Caius, and to Sempronius, let us suppose, they sought that security should be given to them by the heir in the name of the legatees: and since he was unwilling to give security they desired to be sent into the hereditary property. Certainly all ought to come into possession. If one of them should be sent into possession, and not the others, he would possess for himself, and not as legatee, i. e. be in possession for himself, and not for another, or for the other legatees, i. e. as far as this is concerned, that if the other legatees wish to enter by their own authority, they cannot, unless they first demand possession. But it is otherwise when creditors are sent into possession for the sake of the thing to be preserved. For the creditor who possesses, or to whom it is sent into possession, does not possess for himself alone, but for all the other creditors. What if one legatee is sent first into possession, and afterwards another legatee is sent? Certainly he who is sent first, is not preferred to him who is afterwards sent. For they are of the same title, and are sent for the same cause into possession: otherwise if they were not of the same title, for instance creditors and legatees. For if creditors are sent first into possession for the sake of the thing to be preserved, and afterwards a legatee is sent into possession for the sake of the legatees to be preserved: the legatee is not considered better than the creditors, that is, rather the creditors are considered better than the legatee, because they are sent first into possession. Viu.
[g] Ought to come ...] Are not required to give security.

[h] Not another ...] as far as this is concerned, that the other legatees, if they wish, may enter by their own authority into possession, they cannot, unless they first demand possession.
[i] Creditors ...] i. conventional.
K Not for himself ...] supply only, but for all. i. for the benefit of all, if they come within two years, those absent within four years, as in the Code, Concerning the bonorum possessor's Edict, law Since, section Finally. and in the Digest, Concerning the bonorum possessor's Edict, law Since one. in the beginning.
[l] Order ...] because they are of the same ... otherwise, as in the Code, Concerning the common legacy, law 2. Item no. Concerning not preserving the order: so in Auth. Concerning the dowry, section Finally. against the Code, Concerning the effect of the praetorian laws, law Finally.
[m] Creditors ...] conventional: and to say, to be in possession. i. in possession.
[n] Will not be considered ...] i. posterior: because they are not of the same title. as in the Digest, Concerning the Publician action, law 1. section Moreover. Otherwise when there is a sending into possession by a rescript of the prince: because in those cases only concerning which there was a decision. as in the Digest, Concerning ... title 1. law After, section 1.
¶ Who into possession ...] CASE. If the heir does not give security to the legatee, and on account of this the legatee is sent in the name of preserving the legacies, he will come into possession for the sake of those things of the hereditary property which remain in the hereditary cause: but of those things which are not in the hereditary cause, the legatee is not sent in otherwise than if they have ceased to be in the hereditary cause through the fraud of the heir. Nor is the legatee always sent in for the sake of those things which have ceased to be in the hereditary cause through the fraud of the heir, but when, for instance, fraud has been committed by the heirs in the cause of the legatees, and not if he is sent for any other reason. as in the Digest, Concerning ... law ... section ... and not only. Viuia.
[o] Of the hereditary property ...] and of all. as in the Digest, Concerning ... law ... Otherwise when there is a sending into possession by a rescript of the prince: because in those cases only concerning which there was a decision. as in the Digest, Concerning ... title 1. law After, section 1.
[p] Known ...] as in the Digest, Concerning ... law ... section ... but not every one. It affects therefore the thing wherever it goes: and so it is done on account of that which the Code, Concerning pledges, law 3. Item it is done in the Digest, Concerning ... law ... section ... of legacies.
[q] Property ...] and other things, as it subjoins. sometimes the word bonorum, signifies universality, or hereditary property. as in the Digest, Concerning ... title 1. law 1. in the beginning.
[r] Vectigales ...] i. emphyteutic, as in the Digest, Concerning ... law ... section ... and in the Digest, Concerning ... law ... section ... Moreover.
[s] Agrees ...] in the Digest, Concerning ... law ... and in the Digest, Concerning ... law ... and not only. Act.

a *Non habet*] secus in peti. hær. vt d.l. & non tantum.
¶ *Si ex duobus*] CASVS. Ponamus, q̃ Titius instituit sibi hæredes Seiũ, Caiũ & Sempronium, & legauit Martino & Petro, cuilibet centũ, & decessit. Petũt Martinus & Petrus ab hæredib. satisdationẽ de legatis ab eis soluẽdis: & alter de hæredib. paratus est satisdare de legatis eis soluendis, puta, Caius: & alter, puta, Sempronius, non est paratus satisdare. Certè in partem eius Sẽpronij, qui non satisdat, debet hãre locum missio in pos. missio inquam in pos. partis eius, qui non satisdedit. Quare suadendũ erit, huc consiliũ dandum hæredi, qui satisdedit pro sua parte, vel paratus est satisdare, vt satisdet in assem, vel in totũ, s. legatarijs, ne administratio impediatur per legatarios. Ponamus, q̃ Titius instituit sibi filium suum impuberem, & ei pupillariter substituit Seium, si impubes hæres ei non esset, & in pupillari ætate decederet: & à dicto substituto impuberis plura legata quibusdã reliquit. & decessit id. Titius. Pupillus extitit ei hæres, & etiã plura acquisiuit impubes aliunde, puta, quia fuit institutus ab alijs, vel ei fuerũt legata ab alijs relicta: & postea decessit dictus impubes in pupillari ætate: & sic vẽdicauit sibi locũ substõ pupillaris ei per patrẽ facta de Seio, & dẽt soluere Seius substitutus legata à se relicta per patrẽ impuberis, vt arg. ff. ad l. Fal. l. qui fundum, §. qui filios. Legatarij igitur petunt, ponamus, a dicto substituto, vt satisdet eis nomine legatorum, eis per eum soluendorum, & ipse non vult eis satisdare: vnde debent legatarij mitti in pos. vt ff. tit. l. l. 3. rũ. Certè habebit locũ missio in pos. nõ solũ in ea bona, quę testõtis fuerunt: verũ etiã in ea quoque, s. bona, quę impubes acquisiuit, s. aliũde, quã à patre testõte. Nam hæc quoque, s. bona, quę impubes aliunde acquisiuit, sunt hæreditaria, i. vũt esse de hæreditate testõris pris impuberis, cũ ad eã ẽt substõ porrigatur, vt ff. de vulg. substi. l. sed si plures. §. ad substitutos. Cõstat ãt q̃ pos. rerũ hæreditariarũ mitti debẽt legatarij, q̃b. nõ satisdatur, vt sup. ea l. § qui in pos. Viuo aũt impubere, subaudi. & sic non habẽte adhuc locũ substõne, siue substituto, nec legato à substituto relicto habẽte locũ: nec satisdatio pro legatis à substituto relictis locũ hẽt missio. s. in poss. locũ hẽt, subaudi. & ita nõ est necesse q̃rere, in quæ bona fieri debeat missio. Vi.

b *In partem eius*] i. qui non satisdedit.
c *Missio*] s. in partẽ eius, q̃ nõ satisdedit. Et hic est duplex littera. Nã alias est. Et tradederet ei, qui satisdedit administrationẽ rei, s. suæ partis, & nõ alterius. Sic & in cã dãni infecti, si plures sint dãni domus ruinosæ, vt ff. de dam. infect. l. in stipulatione. & ff. eõi. d. l. si quis putat. s. si dãni. & ff. de neg. ge. l. si cõmunes. Aliàs est. Nisi legatarij impediẽt ei, qui satisfecerit, rei administrationẽ. Et hæc est planior, vt subijcit.
d *Suadendum*] consilium, non præceptum, sic ff. de rei vendi. l. is qui facit sup. ad Treb. l. ita tamẽ. s. q̃ si duo. Sed arg. contra. inf. de no. oper. nunc. l. antep. §. quæsitum. Accur.

ADDITIO. Dic secundũ Bar. quòd hoc est ideo, quia in stipulatione deducitur operis testificatio, quæ est indiuidua: hic deducitur legati solutio, quæ est diuidua eadem ratione cautionis præstationem, quæ eius naturam sequitur, vt sup. tit. l. l. §. Si quis.
e *Hæreditarias*] ad quas enim porrigitur substitutio, vt Instit. de pupil. substi. §. [illegible]. Accurs.
f *Viuo*] quia non dicitur quis esse solutus de hæreditate viuentis, vt sup. de pup. substi. l. 2. §. prius. Nec dicitur illa esse hæreditas viuentis, vt sup. de hære. ven. l. 1. & no. sup. eit. 1. l. hæc stipulatio. & facit sup. ad Treb. l. ita. §. à patre. arg. cõtra. sup. de hær. ven. l. 3. §. illud potest quæri.
g *Si hæres*] CASVS. Si ille, a quo fideicommissum relictum est alicui per defunctũ, non sit hæres, s. de iure ciuili, sed successor alterius nominis, puta, bonorum poss. de iure Prætoris: vel nõ est hæres institutus, sed est fideicommissarius vniuersalis: dicendum est, vt sit locus edicto: scilicet vt fiat missio in possess. si non satisfaciat fideicõmissario singulari. & est dicendum, vt dolus eius, scilicet successoris sit æstimandus, per quem. s. dolum desinat res aliqua esse hæreditaria, vt. s. nihilominus fideicommissarius singularis mittatur in eius rei pos. s. vt si sit hæres hæredis, qui dolo fecit, s. quo minus res aliqua sit hæreditaria, & qui non vult satisfacere fideicõmissa in singulari, æquè, siue eodem modo nocere habebit. s. dolus eius: vt nihilominus legatarius mittatur in possess. rei, quam hæres hæredis fecit dolo desinere esse hæreditariam: & dolũ accipere debemus etiam latam culpam. Sed non debemus accipere omnem dolum, sed illum, qui factus est, scilicet per aliquẽ de dictis successoribus in necem aliorum legatariorum, vel fideicommissariorum. Viu.
g *Si hæres non fit*] s. de iure ciuili.
h *Successor*] vt bon. poss. ad quod ff. tit. l. 1. s. non solum. vel fideicommissarius, vt sup. tit. l. l. si ex causa.
i *Dolus eius*] scilicet talis successoris, per quem desinit res hæreditatis esse, vt sup. ea. l. §. qui in possessione. & inf. eo. l. si legatorum.
k *Dolum*] quia lata culpa dolo comparatur, vt supra, depo. l. quod Nerua.
l *In necem*] Exigitur ergo respectu certæ personæ: sic & ff. quibus ex cau. in poss. ea. l. Fulcinius. §. quod si aduersus. & §. illud. & sup. solu. mat. l. etiam. §. licet. & inf. vi bo. rapt. l. 2. §. homines.
¶ *Imperator*] CASVS. Si hîs non satisfaciat legatorũ, vel fideicõmissorũ nomine, mittitur statim legatarius, vel fideicõ. in poss. rerum hæreditariarũ, vt ff. ea. l. §. qui in pos. & ff. ti. l. l. 3. resp. quo missso adhuc vsque ad sex mẽses satisdare volens hîs audiet & coget discedere de pos. legatarius, vel fideic. vt ff. tit. l. l. si legatarius. Si vero per totum semestre ipse prætermiserit hæres satisdare, ita q̃ nõ satisdedit de legato, vel fideic. soluendo, nec soluit, punitur ex rescripto Imperatoris Antonini, s. vt ẽt in propria bona hæredis mittãtur legatarij, vel fideic. quib. nõ est satisdatũ, nec satisfactum: & exinde ijdẽ ex reb. hæredis percipient fructus donec satisfiat voluntati defunctorũ, qui reliquerunt legata, vel fideic. Quod remedium rescripti Imperatoris Antonini, s. vt etiã in propria bona hæredis mittãtur legatarij, vel fideic. quib. nõ est satisfactum, nec satisfactum, seruatur etiam aduersus eos hẽdes, q̃ ex causa fideicõmissi ab eis relictis factũ moram. Sed qualiter dẽt satisfieri voluntati defuncti, vel defunctorum, postquam facta est missio in bonis hẽdis? Certè per solutionem legati, vel fideicõmissi, & non per satisdationẽ, licet alias, verbum satisfactionis latius pateat. Proinde si remissa sit satisdatio, scilicet à testatore, habebit nihilominus locum rescriptum Imperatoris Antonini: quia fit mora solutioni legati, vel fideic. Tempus autem dictorum sex mensium dẽt cõputari continuum ex die, quo petijt legatarius vel fideic. sibi solui legatum, vel pro eo satisfieri coram illis, quorum

fuerũt, verũ & ea † quoque, quæ impubes acquisiuit, locũ habebit: nã hæc quoque hæreditaria [f] sunt. Viuo [f] autẽ impubere, neque missio, neque satisdatio locum habet.

Etiã successor iure Honorario tenetur hoc edicto, sicut successor de iure ciuili. h.d.

¶ Si hæres non sit, [g] à quo fideicommissum relictum est, sed alterius nominis successor, [h] dicendum est, vt edicto locus sit, & dolus † eius [i] sit æstimandus. Sed etsi hæredis hæres sit, qui dolo fecit, æquè nocere debebit.

¶ Dolum accipere debemus † culpam latam, † nec omnem dolum, [k] sed qui in necem [l] legatariorum, & fideicommissariorum factus est.

¶ Imperator Antonin. Augu-

1† Fl. eũ.
2† Fl. administratione.
3† Flo. ad ea.
4† Fl. dolo.
5† Flo. & culpã aliàs etiã culpam.
6† Fl. Sed nõ omnẽ dolum.
7† Limita dolũ I de lictis, & latam culpã æquiparari, ni fi esset imponenda pena corporalis: qa dolus requirit, in l. 1. ad l. Cor. de fica. Ale. in l. 1. in prin. ff. q̃ quisq; iuris. Et q̃n dolus, & lata culpa æquiparentur, vide per Ang. in l. si mora. sup. solut. mat.

quorũ de ea re notio est, vt transactis cõtinuò illis sex mensibus fiat missio in bonis hæredis. & statim percipiat ex eis fructus legatarius, vel fideicõmissarius donec satisfiat. Non autem est cõputandum dictum tempus possessorium, i. non expectatur perceptio fructuum per sex menses, ex quo legatarius vel fideicõ. est missus in poss. bo. hæredis cessantis satisfacere voluntati defuncti. Quid, si his institutus qui debebat soluere legata, vel fideicommissa, erat pupillus, & nõ habebat tutorem, vel erat furiosus, vel adolescens, & nõ hẽbat curatorem, vel curatores, & legatarius, vel fideicõ. est missus in possess. rerum hereditariarum, cũ peteret sibi satisfieri ex parte pupilli, vel adolescentis, vel furiosi, & non satisfieret ei? nunquid post sex menses mittetur legatarius i poss. bon. ipsius hẽdis, & recipiet fructus ex eis? Et dicas, q non, nõ enim videtur cessasse in soluendo legato. Nam hmõi personis, quæ sunt indefensæ, nõ debet nocere frustratio, siue cessatio, vel mora in soluendo legato, vel fideicom. & idẽ est, si hereditas iacuerit aliquo tẽpore de dictis sex mẽsibus: nam illud tẽpus, quo iacuit hæreditas, est detrahendum de medio, siue de dictis sex mensibus, ita q in eis non computetur. Sed quid faciet hæres de fructib. quos percepit ex reb. hæreditariis (de quo hærede dictũ est in prin.) in quas missus est dictis sex mensib. nunquid cedent ij fructus in vicem vsurarum, quæ debentur ex fideicommissis? Et certè debent dicti fructus primum imputari in vsuras, quæ debentur ex fideicommissis: & postea, si quid superfluũ est in fructib. dẽt computari in sortem legati, vel fideicom. Nam in hoc pignore Prætorio sequimur exemplum pignorum conuentionalium. Nam sic est in fructibus pignorum conuentionaliũ. & si ex dictis rebus hæredis cessantis percepit legatarius amplius, quam sibi deberetur, debebit dari hæredi etiam vtilis actio, s. pignoratitia contra legatarium ad id supe. fluum sibi hæredi reddendum: & hoc exẽplo pignoratitiæ actionis, quã hẽt debitor contra creditorẽ cõuẽtionalem, si creditor cõuentionalis perceperit ex fructib. pignoris, quod sibi debetur. Nã illud superfluũ petit debitor ab eo per pign. act. quamuis aũt in duob. assimilatũ est hoc pignus Prætorium pignori conuentionali, tñ in tertio differunt: quia pignora, s. conuentionalia põt creditor ẽt distrahere, nedum fructos percipere. Ex isto aũt pignore Prætorio põt legatarius tantũmodo fructus recipere: & ideo permissit constitutio Imperatoris Antonini hunc legatariũ percipere fructus, vt festinetur ad sniam, siue mentem constitutionis eiusdem, quæ voluit satisfieri legatario secundum voluntatem defuncti: non autem põt legatarius talis pignus Prætorium vendere. Hoc dicit vsque ad §. qui legatorum. Viui.

a *Certis*] hic incipit constitutio, seu rescriptum Principis, vsque illuc. Satisfactionis, &c. vbi incipit exponere.

b *Si post*] tibi, s. si post, &c. ad quod C. eo. l. circa. & inf. ne vis fiat ei. l. si quis §. constitutum.

c *Indeque*] idest, ex rebus hæredis.

d *Percepturos*] s. legatarios. Et quid de eis fiat, dicitur infra eo. §. quæri.

e *Quoad*] idest, donec.

f *Satisfiat*] per solutionem, non per satisdationem, vt inf. proxi. dicet.

g *Aduersus eos*] pura, legatarios, vel fideicommissarios: singulares rogatus restituere id, quod eis est relictum, vel partem, vel pro eo aliud, vt inf. eo. §. missio autem.

h *Satisfactionis*] hic incipit exponere rescriptum.

i *Pateat*] vt sup. de pign. act. l. si tem. §. omnis, hic aũt strictè ponitur pro solutione, vt & j. de sol. l. satisfactio. Et hoc si dies cesserit, vt subijcit. Quia mora, &c.

k *Remissa*] à testatore, vt sup eo. l. 1. in prin. Vel à lege: quod fit in casibus no. sup. tit. l. 1. in prin.

l *Non possessionum*] habeas, possessionũ, & est sensus, q tempus, quo fuit in possessione rerum hæredis ex hoc rescripto, non cõputatur in spatio sex mensium. Alij, q tẽpus, quo fuit in possessione rerũ hæreditariarum ex hoc edicto, non cõputatur in sex mensibus: hoc nõ placet. Vel verius, si petat satisdari, & non satisdetur, statim fit missio in hæreditarijs rebus, & post sex menses ex die dictæ petitionis fit missio in bonis hæredis, & statim post sex menses capit fructus de bonis hæredis: nõ autem expectatur perceptio fructuũ per sex menses post missionem. Et hoc dicit: & secundũ hoc dic, non possessionũ, i. ex die datæ possessionis computandum. Alij dicunt, possessionem, idest non bonorum possessio, quod est vtile, vt inf. quis ordo. in bon. poss. fer. l. 1. §. dies. Accurs.

m *Hereditas*] iacens: & no. quod iacendo dicitur currere tẽpus: quia tempus labitur vsque dum hæres adibit: & est hoc in rescripto: secus in edicto huius tit. vt sup. l. 1. §. nõ exigit. & §. fi. & facit cũ eo, quod est hic. C. de vsur. l. si parte. & ff. de vsur. l. pecuniæ. & l. cum quidã §. si pupillo. Sed arg. contra inf. de no. ope. nunc. l. operis. & sup. de nau. fœno. l. fin.

ADDITIO. Dic, q in l. operis, loquitur in nũciatione, quæ requirit morã, quæ mora in casib. huius §. legitimè ĩhi non põt, vt l. si ex legati cã. inf. de verb. oblig. Ad l. fin. sup. allegrãde. & dic, q ibi loquũtur in pœna, quæ ex cõuentu defuncti descendit: & iõ iacente hẽditate cõmittitur, vt ff. de ver. obl. l. die. Hic autẽ ex rescripto non fit missio in bonis hẽditarijs, nisi ex modo ipsius non soluendo, quæ non põt committi iacente hẽditate, cũ per additionem incipiat deberi, vt sup. eo. l. 1. §. 6. & l. si nemo. de re iud. secundũ Bar. & Oldr.

n *Hi fructus*] qui percipiuntur ex rebus hæredit.

o *Quæ*] s. vsuræ.

p *Debentur*] post moram, vt sup. de leg. 2. l. si quis seruo.

q *Pignorum*] conuentionalium: nam & hic est pignus Prætorium. Accursius.

r *Imputari*] sic enim fit in conuentionali, vt C. de pig. act. l. 1. & 2. & hoc si dies cessit: alias seruatur ex edicto, vt inf. eo. §. qui legatorum. Accurs.

s *Alio*] s. pignoratitio. Sic enim est in conuentionali, vt ff. de pig. act. l. quamuis. & l. seq.

t *Sed Pignora*] s. conuentionalia.

u *Tantum ei*] vt ff. de leg. 1. l. filiusfamil. §. ijdem Principes.

x *Festinet*] hæres: vel dic, legatarius. Alias, festinetur.

y *Ad sententiam*] s. dandã de soluẽdo legato. Vel dic sententiam constitutionis, quæ est vt satisfiat, vt inf. eo. §. satisfieri.

adolescens. Nã frustratio nõ debet huiusmodi personis nocere, quæ sunt indefensæ. Certè si iacuerit hæreditas [m] aliquo tempore, hoc tempus de medio detrahendum est.

Pignoratitia habet locum pro pignore Prætorio, sicut pro conuentionali. Bar.

¶ Quæri poterit, [n] an inuicem vsurarum hi fructus [n] cedãt, quæ [o] in fideicõmissis debentur? [p] Et cum exemplum pignorum [q] sequimur, id, quod ex fructibus percipitur, primum in vsuras, mox si quid superfluum est, in sortem debet imputari. [r] Quinimò si amplius, quàm sibi debetur, perceperit legatarius, exemplo pignoratitiæ actionis etiã vtilis actio [s] ad id reddẽdum [4]†dari debebit. Sed pignora [t] quidem quis & distrahere potest: hic autem frui tantum ei [u] constitutio permisit, [x] vt festinet [5]† ad sententiam. [y]

¶ Qui legatorum [6] seruandorum de ea re notio est, vt transactis cõtinuò illis sex mensibus fiat missio in bonis hæredis. & statim percipiat ex eis fructus legatarius, vel fideicõmissarius donec satisfiat. Non autem est cõputandum dictum tempus possessorium, i. non expectatur perceptio fructuum per sex menses, ex quo legatarius vel fideicõ. est missus in poss. bo. hæredis cessantis satisfacere voluntati defuncti. Quid, si his institutus qui debebat soluere legata, vel fideicommissa, erat pupillus, & nõ habebat tutorem, vel erat furiosus, vel adolescens, & nõ hẽbat curatorem, vel curatores, & legatarius, vel fideicõ. est missus in possess. rerum hereditariarum, cũ peteret sibi satisfieri ex parte pupilli, vel adolescentis, vel furiosi, & non satisfieret ei? nunquid post sex menses mittetur legatarius i poss. bon. ipsius hẽdis, & recipiet fructus ex eis? Et dicas, q non, nõ enim videtur cessasse in soluendo legato. Nam hmõi personis, quæ sunt indefensæ, nõ debet nocere frustratio, siue cessatio, vel mora in soluendo legato, vel fideicom. & idẽ est, si hereditas iacuerit aliquo tẽpore de dictis sex mẽsibus: nam illud tẽpus, quo iacuit hæreditas, est detrahendum de medio, siue de dictis sex mensibus, ita q in eis non computetur. Sed quid faciet hæres de fructib. quos percepit ex reb. hæreditariis (de quo hærede dictũ est in prin.) in quas missus est dictis sex mensib. nunquid cedent ij fructus in vicem vsurarum, quæ debentur ex fideicommissis? Et certè debent dicti fructus primum imputari in vsuras, quæ debentur ex fideicommissis: & postea, si quid superfluũ est in fructib. dẽt computari in sortem legati, vel fideicom. Nam in hoc pignore Prætorio sequimur exemplum pignorum conuentionalium. Nam sic est in fructibus pignorum conuentionaliũ. & si ex dictis rebus hæredis cessantis percepit legatarius amplius, quam sibi deberetur, debebit dari hæredi etiam vtilis actio, s. pignoratitia contra legatarium ad id supe. fluum sibi hæredi reddendum: & hoc exẽplo pignoratitiæ actionis, quã hẽt debitor contra creditorẽ cõuẽtionalem, si creditor cõuentionalis perceperit ex fructib. pignoris, quod sibi debetur. Nã illud superfluũ petit debitor ab eo per pign. act. quamuis aũt in duob. assimilatũ est hoc pignus Prætorium pignori conuentionali, tñ in tertio differunt: quia pignora, s. conuentionalia põt creditor ẽt distrahere, nedum fructos percipere. Ex isto aũt pignore Prætorio põt legatarius tantũmodo fructus recipere: & ideo permissit constitutio Imperatoris Antonini hunc legatariũ percipere fructus, vt festinetur ad sniam, siue mentem constitutionis eiusdem, quæ voluit satisfieri legatario secundum voluntatem defuncti: non autem põt legatarius talis pignus Prætorium vendere. Hoc dicit vsque ad §. qui legatorum. Viui.

a *Certis*] hic incipit constitutio, seu rescriptum Principis, vsque illuc. Satisfactionis, &c. vbi incipit exponere.

b *Si post*] tibi, s. si post, &c. ad quod C. eo. l. circa. & inf. ne vis fiat ei. l. si quis §. constitutum.

c *Indeque*] idest, ex rebus hæredis.

d *Percepturos*] s. legatarios. Et quid de eis fiat, dicitur infra eo. §. quæri.

e *Quoad*] idest, donec.

f *Satisfiat*] per solutionem, non per satisdationem, vt inf. proxi. dicet.

g *Aduersus eos*] pura, legatarios, vel fideicommissarios: singulares rogatus restituere id, quod eis est relictum, vel partem, vel pro eo aliud, vt inf. eo. §. missio autem.

h *Satisfactionis*] hic incipit exponere rescriptum.

i *Pateat*] vt sup. de pign. act. l. si tem. §. omnis, hic aũt strictè ponitur pro solutione, vt & j. de sol. l. satisfactio. Et hoc si dies cesserit, vt subijcit. Quia mora, &c.

k *Remissa*] à testatore, vt sup eo. l. 1. in prin. Vel à lege: quod fit in casibus no. sup. tit. l. 1. in prin.

l *Non possessionum*] habeas, possessionũ, & est sensus, q tempus, quo fuit in possessione rerum hæredis ex hoc rescripto, non cõputatur in spatio sex mensium. Alij, q tẽpus, quo fuit in possessione rerũ hæreditariarum ex hoc edicto, non cõputatur in sex mensibus: hoc nõ placet. Vel verius, si petat satisdari, & non satisdetur, statim fit missio in hæreditarijs rebus, & post sex menses ex die dictæ petitionis fit missio in bonis hæredis, & statim post sex menses capit fructus de bonis hæredis: nõ autem expectatur perceptio fructuũ per sex menses post missionem. Et hoc dicit: & secundũ hoc dic, non possessionũ, i. ex die datæ possessionis computandum. Alij dicunt, possessionem, idest non bonorum possessio, quod est vtile, vt inf. quis ordo. in bon. poss. fer. l. 1. §. dies. Accurs.

m *Hereditas*] iacens: & no. quod iacendo dicitur currere tẽpus: quia tempus labitur vsque dum hæres adibit: & est hoc in rescripto: secus in edicto huius tit. vt sup. l. 1. §. nõ exigit. & §. fi. & facit cũ eo, quod est hic. C. de vsur. l. si parte. & ff. de vsur. l. pecuniæ. & l. cum quidã §. si pupillo. Sed arg. contra inf. de no. ope. nunc. l. operis. & sup. de nau. fœno. l. fin.

ADDITIO. Dic, q in l. operis, loquitur in nũciatione, quæ requirit morã, quæ mora in casib. huius §. legitimè ĩhi non põt, vt l. si ex legati cã. inf. de verb. oblig. Ad l. fin. sup. allegrãde. & dic, q ibi loquũtur in pœna, quæ ex cõuentu defuncti descendit: & iõ iacente hẽditate cõmittitur, vt ff. de ver. obl. l. die. Hic autẽ ex rescripto non fit missio in bonis hẽditarijs, nisi ex modo ipsius non soluendo, quæ non põt committi iacente hẽditate, cũ per additionem incipiat deberi, vt sup. eo. l. 1. §. 6. & l. si nemo. de re iud. secundũ Bar. & Oldr.

n *Hi fructus*] qui percipiuntur ex rebus hæredit.

o *Quæ*] s. vsuræ.

p *Debentur*] post moram, vt sup. de leg. 2. l. si quis seruo.

q *Pignorum*] conuentionalium: nam & hic est pignus Prætorium. Accursius.

r *Imputari*] sic enim fit in conuentionali, vt C. de pig. act. l. 1. & 2. & hoc si dies cessit: alias seruatur ex edicto, vt inf. eo. §. qui legatorum. Accurs.

s *Alio*] s. pignoratitio. Sic enim est in conuentionali, vt ff. de pig. act. l. quamuis. & l. seq.

t *Sed Pignora*] s. conuentionalia.

u *Tantum ei*] vt ff. de leg. 1. l. filiusfamil. §. ijdem Principes.

x *Festinet*] hæres: vel dic, legatarius. Alias, festinetur.

y *Ad sententiam*] s. dandã de soluẽdo legato. Vel dic sententiam constitutionis, quæ est vt satisfiat, vt inf. eo. §. satisfieri.

1† al. fertur. tit.

2† Flo. ex eis causa §. fi. com mun. nomi. dec.

3† Duar. reponit §. fionũ vide eundẽ Duar. 2. disp. c. 20. rectius tñ possessionũ, vt hic est sententia Cor.

4† Flo. dandẽdi.

5† Fl. sequitur.

6† Concor. cũ hoc §. c. quoniã frequẽter §. in alijs verò. cũ gl. sup verbo affectus, ante fi. extã vt lite nõ cõtest. & gl. 1. in c. veritatis. ff. me. ibi. Et itaque extra de dolo & cõtumacia.

7† al. de sensu huius l. vi. Lu. lo leg. in l. finita. §. Iulianus. no. 161. dã. infra.

¶ *Qui legatarium*] CASVS. Nunc reuertitur ad edictum Prætoris. Nã suprotoxi. 6. dixit, cum fit missio ex constõne. Principis post sex mẽses in bonis hrdis. Dicas ergo hic, q̃ ille, qui mittitur in possessionẽ hrditariarum, ex eo, q̃ hæres non satisfaciat eis, debebit custodire fructus, &c. s. qui sunt in hrditate, & in quib. est missus. Et ratio quidem est hæredem colere agros, & posse redigere fructus, s. hæredem ex illis agris: sed oportebit legatarium custodire fructus, nè ab hærede cõsumantur. Quid, si hæres nolit fructus colligere, certè permittendũ erit legatario misso in possessionẽ colligere fructus, & collectos seruare, veluti, si tales sint fructus, quos expediat vendi etiam primo tempore, quo sint collecti, puta, quia non possunt seruari. Erit etiam hoc officij legatarij in possessionem missi, etiã in cæteris rebus hrditarijs, nedum in fructib. s. vt colligat vniuersas res hrditarias, & custodiat ibi, vbi defunctus habuit domicilium, & si nulla domus sit sua, s. legatarij, vel testatoris ibi, vbi defunctus testõr habuit domicilij, cõducat habitationem, vel horreũ, in quo custodiẽtur res hrditariæ collectæ, & ita debebit idẽ legatarius custodire res hrditarias, s. in quib. missus est, vt hæredi non auferantur, neq; pereãt, deterioresve fiant. Si aũt mittatur qs, s. legatarius in poss. rerũ hrditariarum ex constõne. s. Imperatoris Antonini post sex menses, de qua dictũ est su. ea. l. §. Imperator Anton. cauẽdũ siue curandũ, ne fiat vis eidẽ legatario vtenti, & fruenti, subaudi, & si hrs vellet colere legatario inuito, non audiret, qa secus est, si esset missus i poss. ex edicto Prætoris, vt su. videre potuisti, & hoc casu, cũ mittit in bonis hrditarijs, ex cõstõne. Vñ siue ex bonis hrdis, sine donec volũtati defuncti, satisfiat, vt d. §. Imperator. Antoninus. s. rũ. satisfiat volũtati defuncti, q̃ sic accipitur, q̃ ad voluntatẽ defuncti, vel ex fructib. rerũ hæredis, vel aliũde satisfiat, & pertinet dicta constõ D. Antonini ad oẽs illos, à quib. vtiliter fideicõmissum relictũ est, quãuis nõ sint hẽdes illi, à quibus fideicõmissum vtiliter est relictũ. Par. n. vtilitas est in hæredibus, à quib. relictũ est fideicõ. ex vna parte, & in eis non hæredibus, à quibus vtiliter fideicõmissum relictũ est ex alia parte. Vode nun est mirum, si dicta constitutio habet ita locum in eis, sicut in hæredibus.

¶ *In possessionem missus*] Si legatarius est missus in poss. cã legatorum seruandorum, & litem eo nomine contestatus sit cum aliquo, qui conuenit eum super aliqua re de illis, in quibus est in poss. missus: non debet ante decedere de possessione debet, quam ei pro lite P fuerit cautum.

¶ Missus q in possessionem si non admittatur, hẽt edictũ 3† propositum, r & 4† aut p Viatorẽ, aut per Officialẽ Præfecti, aut Magistratus introducendus est in possessionẽ. Missio s aũt locum hẽbit, non t m̃ si quis idipsum, q̃ legatũ t est, rogatus sit, verum etiã si quid, vel ex eo, vel pro eo restituere fuerit rogatus. u

¶ *Missus in possessionem.*] Si legatarius est iussus mitti in poss. rerũ hrditariarũ ex eo, q̃ hæres ei nõ satisfaciat de legato solũedo, de quo dictum est s. tit. 1 l. 1. 3. rũ. & su. ea. l. §. qui in poss. Vel est missus in possessionem rerum hæredis ex cõstitutione Antonini, ex eo, q̃ hrs non satisfecit ei intra sex mẽses, de quo habuisti su. ea. l. §. Imperator. & hæres nõ admittit eum volentem intrare poss. hẽt idẽ legatarius edictũ. Ne vis fiat, propositũ. Si aũt non vult proponere interdictum, sed magis vult introduci in pos. ipso facto, in rodu

rũ causa in possessionẽ mitti tur, a & fructus custodire, & cætera dẽbit, & pati quidem hrdem colere agros, ac posse 1† fructus redigere, sed custodire legatarium fructus oportebit, ne ab hrde consumantur. Qd̃ si hrs fructus nolit cogere, b permittendũ erit legatario cogere fructus, c & coactos seruare. Quinimo, & 2† si tales sint fructus, quos primo quoque tpe d venire expediat, vẽdere quoq; legatario permittendum est, & pretiũ seruare in cæteris quoq; reb. hæreditarijs missi in possessionem hoc erit officium, vt vniuersas res hæreditarias colligat, & ibi custodiat vbi domiciliũ e defunctus habuit & si nulla domus f sit, habitationẽ conducat, vel horreum quoddam, in quo res collectæ custodiãtur, Et puto ita legatarium custodire res hrditarias dẽre, vt neq; hæredi auferantur, neq. depereant, deterioresve fiat. Quod si ex constitutione g qs in possessionẽ mittatur, curandum est, ne vis h fiat vtenti, & fruenti legatario.

¶ Satisfieri voluntati defuncti sic accipitur, quoad voluntati defuncti, vel ex fructib. i vel aliunde satisfiat. k

¶ Constitutio l autem D. Antonini perũet ad eos oẽs, à quibus vtiliter fideicõmissum relictum est, quãuis hæredes non sint. Par enim vtilitas est. m

¶ In possessionẽ missus legatorum seruandorũ causa, si n litem eo nomine o cõtestatus sit, nõ ante decedere de possessione debet, quam ei pro lite P fuerit cautum.

¶ Missus q in possessionem si non admittatur, hẽt edictũ 3† propositum, r & 4† aut p Viatorẽ, aut per Officialẽ Præfecti, aut Magistratus introducendus est in possessionẽ. Missio s aũt locum hẽbit, non t m̃ si quis idipsum, q̃ legatũ t est, rogatus sit, verum etiã si quid, vel ex eo, vel pro eo restituere fuerit rogatus. u

quid, ex eo, quod sibi legatum est, id est, dicere, siue rogatus sit restituere alij totum id, quod est legatũ sibi, siue partẽ ex eo, siue aliud pro eo. Vide *Mittitur.*] ex edicto Prætoris, sed superiori, s. loquitur, cum fit missio ex constitutione, siue rescripto Principis, sm̃ H. Idẽ tamen dicam fieri de his fructibus, quod de illis dictum est.

b *Nolit cogere*] aliàs est in textu, colere, aliàs, cogere. Et tunc dic, id est, nolit colere agros, & sic nec fructus coget, id est, congregabit.

c *Cogere fructus.*] id est, colere, & sic cogere.

d *Primo quoque tempore*] statim, q̃ sunt collecti: quia nõ possunt seruari. ad quod est inf. de ven. in poss. mittẽ. l. 1. §. itẽ si periculum, & de Carbo. edic. l. sed si is. §. quoties. & su. de min. l. & si fine. §. 1. & C. de admin. tut. l. lex, quæ. in fi. & l. seq. in fine.

3† Du. interdictũ.
4† P. dest. &c.

e *Domicilium*] quod est vbi maiorem partem fortunarum habuit. vt C. de incolis. Leiues.

f *Nulla domus*] sua, vel testatoris.

g *Ex constitutione*] posita su. ea. l. §. Imperator. quæ est de reb. hæredis post sex menses.

h *Ne vis*] vt inf. ne vis fiat ei. l. si quis. §. constitutum. Et sic si hæres vellet colere, non audiretur isto inuito, quod est secus in superiori casu. Item in illo differt constitutio ab edicto, vt no. su. §. cessatum. in fi.

i *Fructibus*] vt & sup. l. quæsti.

K *Satisfiat*] hic exponitur verbum positum in constitutione sup. eo. §. Imperator. H.

l *Constitutio*] quæ est in § Imperator.

m *Vtilitas est*] ergo idem ius, vt inf. de ver. obl. l. à Titio.

n *Si*] id est, quamuis.

o *Eo nomine*] id est, pro legato petendo ab hærede. H.

p *Prolite*] id est, p expẽsis litis, vel pro alija. factis occasione rerũ, in quas missus est, vt ff. ea. l. §. si alius. & §. qui legatorũ. Vel pro lite, i. pro eo, q̃ est in lite, s. pro legato. Et dicet cautum, id est, satisdatum, vt inf. eo. l. si pecunia. §. 1.

q *Missus*] id est, mitti iussus.

r *Propositum*] ne vis fiat ei, aut &c. s. si magis noluerit. Et hoc hẽt locum siue ex hoc edicto, siue per constõnem Imperatoris fiat missio. & est hoc interdictũ prohibitoriũ, & restitutorium. vt ff. ne uis fiat ei. l. si quis missum. in prin. & §. 1. & §. 2. & facit inf. de dam. infe. l. si finita. §. pe. & l. dãni. §. non solum. & de no. oper. nun. l. prætor §. deinde. H.

s *Missio*] ex constitutione, sub. Nam aliud est per edictum prætoris, vt inf. ea. l. §. si Titio. & dixi sup. eo. §. qui legatorum. Accursius.

t *Legatum*] sibi.

u *Fuerit rogatus*] s. restituere.

¶ *Si Titio*] CASVS. Ponamus, quod Marianus instituit sibi hæredem Petrum, & Titio pure legauit decẽ, & eius Titij fideicom-

7† Flo. agros, & fructus.

2† Fl. de eõ. &c.

fideicommisit sub condõne, vt Sempronio restitueret dicta decẽ, & decessit dictus Martinus. Nunc Sẽpronius fideicõmiss. condõnalis petit decem à Titio, cũ dicta decẽ legata sunt potè: & ante quã dictum legatũ de decẽ consequatur: vt satisdat idẽ Titius eidem Sẽpronio noie dicti fideicõmi. condõnalis, & Titius non satisdat ei. Certè nõ iniquè statuet Prętor, vt magis det ipse emptor persecutionẽ dicti legati Sẽpronio fideicõmissario conditionali, s. cõtra hrdẽ: magis dico quam contrariam, vel quam Titio legatario, cui erant legata purè dicta decẽ: ita s. vt Sempronius fideicom. satisder d. Titio legatario reddi ei Titio idecem deficiente conditione fideicommissi ipsi Sẽpronio relicti. Sed qd si Titius legatarius acceperit iam ab hærede dicta decẽ sibi purè legata? Certè æquũ est cogi eum Titiũ inuicem satisdare Sẽpronio fideicomm. scilicet, ꝙ dabit eidẽ Sempronio fideicommissum aduenientę conditione fideicommissi: vel si nolit hoc casu Titius satisdare Sempronio, debet dicta decem date eidẽ Sempronio, & tunc Sẽpronius debet cauere, siue satisdare Titio de restituendis ei decẽ, si defecerit condõ fideicommissi ipsius Sempronij. Habuimus ergo supra qñ legatum Titij fuit purum, & fideicõm. Sẽpronij relictum sibi a Titio fuit condõnale. Sed quid, si legatum de decem prædictis sit relictum Titio sub condõne, si nauis ex Asia venerit, & fuit per fideicommissum rogatus Titius de restituendis dictis decẽ Sempronio sub condõne, si Titius Consul factus fuerit, neque noie fideicom. satisdetur, s. Sempronio per Titium legatarium? Certè si ei Sẽpronio Titius legatarius non cauet per satisdationem, æquissimum erit Semproniũ fideicõmissum accipere; siue satisdationem ab hrde nomine legati, s. vt, & ipse legatarius Titius caueat fideicõmissario, hoc s. ꝙ cauit hæres. Nam licet cauerit hæres fideicommissario, nihilominus eidem fideicõmiss. debet cauere legatarius. Et hoc est in litera, vt & ipse legatarius hoc caueat. Dicã fortè vt ipse fideicõmissarius caueat legatario, hoc. s. ꝙ redder legatario dicta decẽ, si peruenerint aliquo mõ ad fideicõmissariũ, & postea deficiat condõ fideicõmissi, & existat cõdõ legati. Sed quid, si Titius, cui legata fuerunt decẽ sub cõdõne, si nauis ex Asia venerit, acceperit iam ab hærede satis. siue satisdationem de legato sibi soluendo si nauis ex Asia venerit: subaudi, nec vult idẽ legatarius cauere, siue satisdare Sẽpronio fideicõmissario, cui per restõtem fuit relictum ab eodẽ legatario fideicõmissum sub condõne si Titius Cõsul factus fuerit? Certè decernendum erit magis dandam actionem, s. ex stipulatu contra hrdem Sẽpronio fideicom. quam Titio legatario ex ea satisdatione, quã accepit idem Titius legatario ab hærede, in eo. s. casu, ex quo extitit conditio fideicõmissi eius Sẽpronij. & hoc eodẽ casu. s. cũ non est solutũ Titio per hæredem legatum, sed nõ ei est satisdatum. & ipse Titius legatarius no vult satisdare Sempronio fideicommissario: danda erit fidei commissario persecutio s. per actionem vtilem ex testamento etiam ipsius legati Titio sub conditione relicti, si conditio eius legati extitit. s. si fideicommissarius fuerit paratus cauere legatario, deficiente. s. conditione fideicommissi reddi legatario per fideicommissum decem legata sub cõditione eidem legatario, cuius conditio legati iam extitit, vt dixi. Vtu.

Si legatarius, a quo relictum est fideicõmissum, non cauet fideicõmissario suo, fit missio ĩ ea re, vel iure, quod hẽt pro legato, vel eius occasione. B.

¶Si Titio purè legatum fuerit, [a] & eius fideicommissũ sub conditione, vt Sẽpronio restitueret, non iniquè Prętorem statuturũ Iulianus scripsit, vt [1]† si ante, quã legatũ cõsequatur legatarius, [b] fideicommissi cõditionalis satisnõ det, [c] magis [d] [2]† Sẽpronio det legati persecutionẽ, [e] vt is, [f] legatario satisdet, deficiente cõditione reddi decẽ. Sed etsi acceperit Titius [g] ab hærede decem, æquum esse Iulianus ait, cogi eum [h] inuicẽ satisdare, [i] aut ipsa decẽ tradere, & Sempronium Titio cauere. Et hoc iure vtimur, id enim, & Marcellus ait. Quid ergo, si & legatum sub conditione sit relictum, & fideicommissum? neque fideicõmissi [k] satisdetur? [l] Aequissimũ erit, fideicõmissarium noie legati satis accipere ab hrde, si ei legatarius non caueat, s. vt & ipse [m] legatario hoc [3]† caueat. Quod si iã accepit legatarius ab hærede satis, decernendum erit, ex ea satisdatione magis fideicõmissario, quam legatario dandã actionẽ, [n] in eum, s. casum, quo fideicommissi eius condiio extitit. Ipsius etiã legati persecutio [o] danda erit fideicommissario, si nondum [p] solutum est, & cõditio eius [q] extitit, scilicet, si fuerit fideicõmissarius paratus cauere legatario. [r]

Legato usufructu pecuniæ numeratæ, legatarius tenetur satisdare hæredi, licet testator satisdationem exigi prohibuerit. b. d.

a *Tanti*] puta decem.
b *Legatarius*] Titius.
c *Nondet*] s. Sempronio.
d *Magis*] s. quam contrarium.
e *Persecutionem*] contra hæredem.
f *Vt is*] s. Sẽpronius satisdet Titio, &c.
g *Titius*] legatarius.
h *Eum*] Titium.
i *Inuicem satisdare.*] id est, Sempronio, vel tradere decem, & recipere satisdationẽ à Sẽpronio de reddendo, si sua condõ deficiat. vt & superiori. §. & facit sup. titu. 1. l. postquã. §. 1. Sed arg. contra. in f. de damn. inf. l. qui bona. §. si quis, & su. de ededo. l. si quis ex †argentariis. §. prohibet.
K *Neque fideicommissi*] s. nomine.
l *Satisdetur*] à fideicommissario
m *Vt. & ipse*] fideicõmiss. legatario caueat. s. quod reddet in defectum suæ conditionis. s. si existeret conditio legatarij. & sic est illa litera vt, & ipse hoc caueat. sed quomodo reddet, ꝙ non habet? habeas ergo ro litera. Vt etiam ipse legatarius; nam licet cauerit hæres nihilominus & legatarius.
n *Dandam actionem.* ex stipulatu.
o *Persecutio*] per actionem vtilem ex testamento.
p *Solutum*] s. legatario
q *Eius*] s. legati. non fideicommissi.
r *Legatario*] de reddendo cum legatarius non caueat, & facit sup. tit. 1. l. 1. §. si decem. cum seq. & sup. ad exhi. l. Iulianus. §. si tibi decem.

1 †Fl. de est. vt.

2 †Flo. vt magis.

3 †Fl. de est. hæc

S *I pecuniæ*] CASVS. Ponamus, ꝙ Titius instituit sibi hæredem Seium, & legauit Sẽpronio vsufructũ pecuniæ numeratæ puta centũ libras, & in eodem testõ cauit idẽ Titius, vt nemini satisdaretur, indefinitè loquendo, & non exprimendo super quo volebat interponi satisdationẽ. Duob. n. modis potuisset intercedere satisdatio, si testõr non dixisset, vt nemini satisdaretur. Vno mõ de legato præstando ab hrde legatario, quã præstaret hæres legatario: alio mõ de restituenda tanta pecunia hrdi per legatarium finito dicto quasi vsufructu pecuniæ numeratæ, quã præstaret legatarius hæredi. Nunquid dicta satisdatio, quã debet legatarius facere hæredi, vt ei taliter remissa, ꝙ non teneatur satisdare hæredi, & sic sit ei proprietas pecuniæ legata? nã cautio consueuit esse apud hæredẽ loco proprietatis, vt sup. de vsufru. ea. re. quæ vlu cõ. l. 2. in fine. Et dic, ꝙ non est remittendum legatario satisdare prædicto modo hæredi, & vsufru. pecuniæ habere. & propterea in hanc propositionem nullæ erunt partes Prætoris, s. ad cogendum hæredem dare pecuniam legatario ante quam ipse legatarius hæredi satisdet, quia nisi satisdetur hæredi per legatarium, agi cum hærede non poterit. Et secundum hoc nihil respondetur hic de satisdatione, quam solet præstare hæres legatario de solutedo ei legato, de quo dic vt no. ii. t. l. 2. & l. fin.

¶ *Qui fideicommissi*] Si fideicõmissarius est missus in possess. cautã seruandi fideicõmissum, ex eo, ꝙ hæres non satisdabat ei de fideicõmisso ei soluendo, non debet prius decedere de poss. quam fuerit ei solutum fideicommissum, aut eo nomine per hrdem satisdatum: hũ autem tenetur decedere de possessione, si ei solutum est fideicommissum, & eo nomine per hæredem satisdatum. Et est ratio ad hoc, quia cum offertur, scilicet nãc post missionem in possess. per hæredem

redē fideicōmiſſario id, qđ ſi integra re, id eſt, ante miſſionē fieret, non mitteretur in poſſeſſ. fideicōmiſſarius, id eſt, cum offeretur fideicōmiſſario ſolutio, vel ſatiſdatio: & ēt fiat ei ſolutio, vel ſatiſdatio, diſcedere à poſſ. debet. ſ. fideicom. Et ſecundum hoc eſt talis littera, Nam quod ſi integra re fieret, in poſſ. non mitteretur, id cū offert, diſcedere dēt à poſſeſſione. &c. Viuia.

Iulianus. [1]†
LEX VI.

SI pecuniæ numeratæ vſufructus [a] legatus eſſet, & in teſtamento cautum, ne eo nomine ſatiſdaretur, [b] proprietas quidem [2]† non eſt legata, ſed legatario permittendum eſt ſatiſdare, [c] & vſumfructum pecuniæ habere: & propterea in hāc propoſitionem [3]† nullæ Prætoris erunt partes: quia niſi ſatiſdetur, [d] agi cum hærede non poterit. ¶ Qui fideicommiſſi ſeruandi cauſa in poſſeſſionem miſſus eſt, non prius de poſſeſſione diſcedere debet, quā ei fideicommiſſum ſolutum, aut eo nomine ſatiſdatum fuerit. Nā quod ſi integra re fieret, in poſſeſſionem nō mitteretur: [e] id, cum offeretur, [4]† diſcedere à poſſeſſione debet.

Martianus. [5]†
LEX VII.

CVm [6]† venter [f] in poſſeſſione [7]† eſt, nullus legatorum ſeruandorum cauſa in poſſeſſione eſſe poteſt. [g]

Papinianus. [8]†
LEX VIII.

SI legatorum [h] ſatis nō detur, [i] [9]† reſtituta hæreditate, [k] in earum quoque rerū poſſeſſionem legatarius mittendus erit, quæ dolo malo eius, cui reſtituta eſt hæreditas, in hæreditaria cauſa eſſe [10]† deſierunt.

Idem. [11]†
LEX IX.

ETiam [l] ſi condemnatus hīs fuerit, nec pecuniam ſoluat: legatarius pōt deſiderare mitti in poſſeſſionem. ¶ Cum ſub conditionib. [m] cōtrarijs eadem res duob. legatur, ſi non caueatur, vterque mittitur in poſſeſſionem.

Paulus. [12]†
LEX X.

SI inutiles [n] [13]† ſint res [o] hęreditariæ, in quas legatarij, vel fideicommiſſarij mittātur, in rem quidē hæredis P mitti non poſſunt; ſed per Prætorem denegatas hæredi actiones ipſi [q] perſequentur.

Hermogenianus. [14]†
LEX XI.

SI fideicommiſſorum, vel legatarū ſeruandorū cauſa miſſus in poſſeſſionem, eā rem teneas, quæ mihi per

---

1 *Nondetur*] à Treb. ſucceſſore: & facit ſ. eo. l. is, cui. §. qui in poſſeſſionem. & §. ſi hæres. & ſ. tit. l. ēt. §. 1. & l. ſi ex cauſa.

k *Hæreditate*] per Trebell.

ET am] CASVS. Si legatarius petit legatum ab hærede, puta, centū ei legata. & hīs condēnatus eſt ei in ea pecunia. & poſt condēnationē non ſoluat hīs legatario dictā pecuniā, nec ei ſatiſdet de ea ſoluēdā, ſubaudi: pōt legatarius deſiderare mitti in poſſeſſionē rerum hīditariarū ex hoc edicto. Nam & pro præſenti legato ſatiſdatur, vt ſup. tit. 1. in princ. 12† lib. 3. ſententiarum.

¶ Cum ſub conditionibus] Legauit Titius Seio domū Titianā, ponamus ſub condōne, ſi nauis ex Aſia venerit vſq; ad menſem: & eandē domū legauit Caio ſub conditione, ſi nauis ex Aſia nō venerit vſq; ad menſem. Certē ſi non caueatur eis per hīdem, vterq; mittitur in poſſ. l. ex edicto hoc, & hoc pōt dici extra caſum, qđ ſi caueat eis, ſit eis cauendum ſub conditione, vt ſi teneatur vni, nō teneatur alteri, vt ro. ſup. tit. 1. l. ſed & ipſis. 2. reſpon. Viuia. 13† Flo. ſi nullæ. 14† Li. 4. iuris epitomarū.

Inutiles] CASVS. Si hæres non ſatiſdat legatarijs, vel fideicommiſſarijs, & propter hoc debent mitti in poſſeſſionem rerum hæreditariarum, vt ſup. eo. l. is cui. §. qui in poſſeſſio. & res hæreditariæ ſint inutiles, in quas legatarij, vel fideicommiſſarij mittātur, ſiue mitti debeant, ita ſ ſint inutiles, vt legatarij, vel fideicommiſſ. in earum poſſeſſ. venire non poſſint, vt, quia ſunt incorporales, quæ non poſſidentur, vt inſ. de acqu. rer. domi. l. ſeruus. ſ. incorporales, puta, quia ſunt in hæreditate nomina, ſiue actiones tantum, in rem, ſiue in res quidem hæredis mitti non poſſunt ante ſex menſes: ſed per Prætores denegantur hæredi hæreditariæ actiones, & legatarij eas poſſunt perſequi, dicas tamen extra caſum, quod poſt ſex mēſes bēnè poſſint legatarij mitti in poſſeſſio. rerum hęreditariarum, vt ſup. eo. l. is cui §. imperator. Alij habent principium huius legis. ſi nullæ ſint res, &c. & tunc die nullæ, ſcilicet corporales: ſed incorporales ſic, & erit ſimiliter plana. Viuianus.

---

1 *Etiam*] facit ſup. tit. 1. l. 1. 4. planè. & l. etiam.

Cum ſub conditionibus] & facit ſup. tit. 1. l. ſed & ipſis. cum concord.

Inutiles] CASVS. Si hæres non ſatiſdat legatarijs, vel fideicommiſſarijs, & propter hoc debent mitti in poſſeſſionem rerum hæreditariarum, vt ſup. eo. l. is cui. §. qui in poſſeſſio. & res hæreditariæ ſint inutiles, in quas legatarij, vel fideicommiſſarij mittātur, ſiue mitti debeant, ita ſ ſint inutiles, vt legatarij, vel fideicommiſſ. in earum poſſeſſ. venire non poſſint, vt, quia ſunt incorporales, quæ non poſſidentur, vt inſ. de acqu. rer. domi. l. ſeruus. ſ. incorporales, puta, quia ſunt in hæreditate nomina, ſiue actiones tantum, in rem, ſiue in res quidem hæredis mitti non poſſunt ante ſex menſes: ſed per Prætores denegantur hæredi hæreditariæ actiones, & legatarij eas poſſunt perſequi, dicas tamen extra caſum, quod poſt ſex mēſes bēnè poſſint legatarij mitti in poſſeſſio. rerum hęreditariarum, vt ſup. eo. l. is cui §. imperator. Alij habent principium huius legis. ſi nullæ ſint res, &c. & tunc die nullæ, ſcilicet corporales: ſed incorporales ſic, & erit ſimiliter plana. Viuianus.

n *Si inutiles*] aliàs, ſi nullæ: aliàs, ſi inutiles: quod tantundem valet, vt ſup. quod cuiuſque vniuerſi. nomi. l. 1. penult. cum concord.

o *Res*] corporales.

p *Hæredi*] niſi poſt ſex menſes ex conſtitutione Antonini, vt ſup. eo. l. is cui. §. Imperator.

q *Ipſi*] legatarij, & ēti ſic. §. de re iud. l. à D. Pio. §. 1. & § ſic quoque

---

3† Li. 38. Digeſt.

a *Vſu fructus*] ideſt quaſi: vt Inſt. de vſufruct. §. conſtituitur. Accurſius.

b *Satiſdaretur*] à legatario: q qđ videbatur proprietas legata. Nam cautio conſueuit eſſe apud hæredē loco proprietatis, vt ſup. de vſufru. ea. re. l. 2. in fi. Alij dicūt qđ prohibuit vtrunq; ſ. cautionem. de legato præſtādo ab hærede, & de reſtituendo, vt primum valeat. ſecūdum non.

2† Fl. de eſt quidē

3† Flo. & propemodū in hac propoſitione, in arche. & veter. corupte. pro ptēdum, vel, vt alijs, proēdendum. vi. Taur. in adnot. 4† Ita ēt Duar. al. offertur.

c *Satiſdare*] de reſtituenda tāta pecunia, ſi moriatur, aut capite ſit minutus. vt ſup. de vſufru. ea. re. l. in ſtipulatione.

d *Niſi ſatiſdetur*] ſ. hīdi. Et ſic no. qđ nō pōt remitti hæc cautio: ſed illa, quam hæres præſtare debet. ſic, vt C. eo. l. ſcire. & ibi eſt ratio, vt ſup. tit. 1. l. licet. Accur.

5† Fl. Modeſt. li. 3. Regula. 6† Fl. dū. 7† Fl. poſſeſſionē, & infra. 8† Lib. 6. Quæſt.

e *Non mitteretur*] id eſt non fieret miſſio, &c. & facit ſup. tit. 1. l. ſi legatarij. & l. poſt quam. §. Imperator. Sed in caſib. differt: quia prius poſtulat mitti in municipiū, non poſſ, niſi poſſeſſio fuerit data ſine culpa hæredis. vt ſup. qui ſatiſd. cogan. l. de die. §. hæres. & §. ſequenti. Item poſtea poteſt *feciſſe* expenſas, quas recuperat ante, quam diſcedat. vt ſup. eo. l. is cui. §. ſi alius cum ſuis concor. Accur.

9† Fl. datur.

Cum venter] CASVS. Mortuo teſtatore, qui legata quibuſdam reliquit, & qui reliquit vxorem prægnantem: miſſo ventre in poſſeſſionem, i. vxore nomine ventris: nullus poteſt eſſe in poſſeſſ. cauſa legatorum ſeruandorum. Viuianus.

f *Cum venter*] i. mulier nomine ventris.

g *Eſſe poteſt*] & eſt rō. qa nato poſthumo rumpitur teſtām. & ſic legatum nullum. Hoc non valet: quia & hærede deliberāte fit miſſio, & tā poterit eſſe nullum, vt ſ. eo. l. 1. §. fi. vel eſt ratio, fauor ventris, cui fauetur. & aliàs. vt ſup. de ſta. ho. l. qui in vtero. Vel tertio: quia miſſo ventre in poſſ. curator datur bonis. & ſic eſt cōſultum legatarijs. & creditoribus. vt inf. de vent. in poſſ. mit. l. 1. §. quoties. & §. mulier. & ſ. eſſigere. ſm H. Sed hoc nihil valet: quia & per hæredem eſt cōſultum. & tā ſatiſdat. Item quid dices, ſi eſt facta miſſio ex Carbon. edicto. Rñ. idem quod hic: maximè quia ſperatur cōtroverſia de hīditate vniuerſitati non dēt fieri præiudiciū. q tō tā hodie ceſſat, vt C. de pet. hær. l. fi. in prin. & §. 1.

h *Legatorum*] CASVS. Ponamus q Titius inſtituit ſibi hęredē Seium. & legauit Caio centū. & vnā equā. & rogauit Seium hīdem. q reſtitueret hęreditatem Sempronio. & deceſſit dictus teſtator: & Seius hæres teſtatus reſtituit hęreditatem Sēpronio. Petit nunc Caius legatarius a Sempronio, cui eſt reſtituta hīditas, vt ſatiſdet nōīe legatorum. & Sempronius

i *Reſtituta*] legatarij. & ēti ſic. §. de re iud. l. à D. Pio. §. 1. & § ſic

10† Fl. de eſt, eſſe. 11† Li. 19 Quæſt.

quoque. & sup. quod cuiusque vniuer. l. ciuitates.

S*i Fideicommissum ff. m*] CASVS. Titius ponamus, instituit sibi hĩdem Seiũ, & tibi Caio reliquit legata, vel fideicõmissa, & mihi reliquit equũ suũ per fideicõmissum. & decessit dictus Titius: & tu Caius petijsti à Seio hĩde, vt satisdaret tibi de legatis, vel fideicõmissis relictis: & cũ tibi nõ satisdaret fuisti missus in possessionem rerũ hæreditariarũ causa seruãdorum legatorum, vel fideicõmissorum: inter quas res hĩditarias tenes eam rem, quæ erat mihi relicta per fideicommiss. m. id est, dictũ equum. Certè verius est me, cui ea ipsa, s. res relicta est, eã hĩde, s. debere potius, quãte, qui esses ingressus in eam nõe alterius fideicõmissi. Et probat hoc per duo simi lia: quæ sunt satis plana vsq; ad §. si rei seruandæ, &c. Ibi autẽ dicas, q̃ si proprius creditor hæredis missus esset in possessionem omnium bonorum causa rei seruandæ, siue debiti sui seruandi, & fuisset adeptus possessionem rei per fideicommissum mihi per testatorem relictæ, puta dicti equi, ea occasione, qa missus erat in possessionem causa rei seruandæ conuenit, me nihil lædi oportere perinde, siue ex hoc, qũ fuit adeptus possess. dicti equi, nõ magis, quam si idem creditor hæredis accepisset pignori eã rem mihi per fideicõmissum relictã. accepisset pignori, dico, ab ipso hærede: quo casu sine dubio non deberem lædi, vt C. commun. de leg. l. fi. §. sed quia nostra maiestas. Viu.

1† Fiat esset.

2† al. verius est me in eã rem hĩri priorem

3† Fiat sis.

fideicommissum relicta est, [1]†æquius est,[a] me eam habere, [2]† cui ea ipsa relicta est: quam te, qui alterius fideicõmissi nomine ingressus in eã es. [3]† Nam & si mihi sub conditione legatum sit, & in medio tempore in possessionem eius missus fueris legatorum seruandorũ causa, deinde conditio impleta sit: non denegabitur mihi eius rei integra persecutio.[b] Sic enim & si statuliberum ex eadem causa [c] possidere cepisses, impleta cõditione iustam libertatem eius impedire non potes.[d]

¶ Si rei seruãdæ causa in possessionẽ missus [e] sit proprius creditor hæredis, [f] & rei per fideicommissum mihi relictæ adeptus fuerit possessionem, nihil me proinde [4]†lædi oportere conuenit: nõ magis quã si ab ipso hærede eam rem pignori accepisset.

Mæ. Mæ. Mæ.

Mæ. Mæ. Mæ.

Mæ. Mæ. Mæ

Extranei aũt omnia debent ſeruare ex dicto, & nihil diminuere ẽt cauſa veſcendi, vt ſup. eo. l. is cui. §. qui legatorum, vel in legatis, & vſuris computare ex conſtitutione, vt ſu. e. l. is cui. §. quæri, & ad hoc inf. de Catb. ed. l. de bonis, §. q pupillis, & §. nõ ſolũ. Itẽ eſt hic arg. Quod vxor intra annum à tempore mortis viri ſit alenda, quod dic. vt no. C. de rei vxo. ac. l. cũ autem. Hic autẽ alio caſu loquitur, quando. ſ. eſt vxor in poſ. cau. legati. Itẽ facit ad l. ſu. de inoff. teſta. l. ſi inſtituta, §. de inofficioſo, & C. de ord. cogn. l. 6to. Accurſius.

21 Li. 7. act.

In tribus contentis in litera non mittitur legatarius in poſſeſſionem rerum hæredis, licet hæres alienet res hæreditarias. b. d.

Valens. 21

LEX XV.

INterdũ [a] licet dolo malo fecerit hæres, quo minus res in cauſa hæreditaria maneant, non poterit in poſſeſſionẽ earum legatarius mitti: veluti, ſi locum religioſũ [b] fecerit, aut quid publicè conſecraverit, permiſſu, [c] ſcilicet Imperatoris, aut ſi aliquem non in fraudem [d] creditorum manumiſerit.

In tribus contentis in litera] Non mittitur legatarius in poſſeſſionem rerum hæreditariarum, hoc eſt, earum rerum, quæ in cauſa hæreditaria manent, earũ aũt rerum, quæ in cã hæreditaria non erunt, non mittitur in poſſeſſ. quam ſi dolo malo, ſ. hæredis, vel alterius, qui dẽt, in ea cauſa, ſ. hæreditaria eſſe deſierint, vt ſ. e. l. is cui. §. qui in poſ. & ita dẽt mitti legatarius in poſſ rerum hæreditariarum, quæ deſierũt eſſe in hæreditate dolo hæredis. Hoc tũ fallit in trib. caſibus. Primus eſt, ſi hæres fecerit locũ hæreditariũ religioſum, puta in eũ mortuũ inferendo, & ita ſit nullius, & ſic deſinit eſſe in cauſa hĩditaria, vt arg. Inſt. de re. di. §. nullius, & §. religioſum. Secũdus eſt, ſi hæres cõſecrauit quid, i. aliquid hæreditariũ publicè, permiſſu, ſ. Imperatoris. Nã & illud deſinit eſſe in cã hĩditaria Tertius eſt, ſi manumiſerit hæres aliquem ſeruum hæreditariũ in fraudem creditorũ, i. legatariorũ, qui debẽt mitti in poſſeſſionẽ rerũ hereditariarũ. Nã & ille ſeruus deſinit eſſe in cã hæreditaria, & hoc ſi hẽs in litera, Aut ſi aliquem in fraudem creditorũ manumiſerit, vel habeas, Aut ſi aliquem non in fraudem creditorum manumiſerit, & tũc ſubaudi, ſed manumiſerit in fraudẽ legatarij, vel legatariorũ. Nã ſi in fraudẽ creditorum hæreditariorum, vel creditoris hæreditarij manumiſiſſet ſeruum hæreditariũ, nulla eſſet manumiſſio, vt Inſti. qui manu. nõ poſ. in princ. & §. in fraudem, & ita nõ deſijſſet eſſe in cã hĩditaria. Via *Interdum*] regulariter enim eſt contra, vt ſu. e. l. is cui. §. qui in poſſeſſionem, & §. ſed non omnem.

b *Locum religioſum*] inferendo in ſuum locũ ſit nullius, vt Inſt. de rerũ diui. §. nullius, & deſinit poſſideri, vt ff. de acq. poſſ. l. qui vniuerſas. §. 1. & ſic deſinit eſſe ĩ cauſa hĩditaria.

c *Permiſſu*] exponit publicè. Sed certè imò videtur per Põtifices etiam ſine Principe, vt Inſti. de rerum diui. §. ſacræ, niſi ſit locus publicus, vt ſu. de rerum diui. l. ſacra. in princ. ſed dices hic ſpeciale, cum alij prohibeant, vel illas intelligo ſecundum iſtam.

d *Non in fraudem*] ſi autem in fraudem, ipſo iure non valet, vt Inſti. qui ma. non poſſ. in princ. Fuit ergo dolus quo ad legatarios, prout in principio l. patet. Non ergo quo ad creditores, & eſt ſpeciale his caſib. Alij dicunt factam manumiſſionem in fraudem vnius legatarij, alterius non, vt ille mittatur in poſſeſſionem, in cuius fraudem fit, alter non, vt arg. inf. ex qui cau. in poſſ eatur. l. Fulcinius §. fraudatorius. Quod non placet, quia libertas tenet, vt hæc lex dicit. Item no. hic arg. q̃ legatarius non eſt creditor, 2 m inf. de act. & oblig. l. in cuius, & ſu. eod. l. is cui. §. ſi plures. Item ad totum titulum eſt contra. ff. quæ in fraudem credi. l. pen. §. 1. vbi conditionalis creditor nõ mittitur in poſſeſſionem. Sed illud in conuentionalibus, & eſt ratio, quia ille, qui de lucro certat plus timet hæredem, nẽ reſiſtat, quam verus creditor. Accurſius.

2 Habet tã tacitã hypothecam pro legato ẽt iure digeſtorum l. creditoribus ff. de ſeparationib. Bar. l. is cui. §. poſtq̃ ſup. vt in poſſ. leg. & in l. 1. ſu. de ie.

DE BONORVM POSSESSIONIBVS.

¶ *Dictũ eſt de ſucceſſionibus ex teſtõ de iure Ciuili vniuerſalib. & ſingularibus: ſequitur de ijs, qui iure Prætorio ſuccedunt, ſic ſup. de bon. poſſidend. per l. 1. & quia hoc fit per bon. poſſ. idcirco his primo dicit in genere, poſtea per ſpecies*] & ſic tranſit ab hæreditatibus ad bonorũ poſſeſſiones, quæ nõ minus obligãt non quaſi ex cõtractu, quã hĩditates, nec minus ẽt actiones nãciſcimur ex eis, quã ex hĩditatib. inquit Cuiac. in parat. vbi rationem aſſignat, & plura in hunc tit. ſcribit.

DIGESTORVM
ſeu Pandectarum
LIBER XXXVII. & XLIII. Inforciati.

De bonorum poſſeſſionib.

TITVLVS I.

In hac lege, cũ ſequẽti, Iuriſconſ. ponit effectũ bonorũ poſſeſſionis agnitæ: quem effectũ probat duabus rationibus. B.

Vlpianus lib. 28. 2 ad edictum.

LEX I.

BOnorum poſſeſſio] Ad eũdemtiam no. 9 cius bonorum poſſeſſionis, i. bonorũ poſſeſſio, quæ eſt ius, ſ. perſequendi, retinendique patrimonij, ſiue rei, quæ cuiuſque, cum is moritur, fuerit, vt inf. eo. l. 3. §. bonorum, ergo, &c. introductũ eſt à Prætore emendandi gratia veteris, i. ciuilis iuris, i. ſupplendi, quia minus plenè dixerat ius ciuile nẽ cognoſcens emancipatos, vt Inſtit de hær. quæ ab inteſt. §. emancipati. Vel dic emendandi, propriè, vt in agnatis fœminis, vbi ius Prætorium cõtra ciuile dixit, vt Inſt. de leg. agn. ſucceſſ. §. ſed quia. Neque ſolum in inteſtatorum hæreditatibus vetus ius emendauit Prætor, ſicut ſup. dictum eſt: ſed in eorum quoque, qui teſtamento facto deceſſerunt. Nam ſi alienus poſthumus hæres fuerit inſtitutus, quamuis hæreditatẽ iure ciuili adire non poterat, cum inſtitutio non valebat, honorario tamen iure bonorum poſſeſſor efficiebatur videlicet, cum à Prætore adiuuabatur, vt Inſti. eo. in prin. Ille autem poſthumus alienus, qui natus inter ſuos hæredes teſtatori futurus non eſt, ideoque ex emancipato filio cõceptus nepos extraneus erat poſthumus auo, vt Inſt. de leg. §. poſthumo. Aliquando tũ neque emendandi, neq; impugnandi veteris iuris, ſed magis confirmandi gratia pollicetur bonorum poſſ. nã illis quoque, qui recte facto teſtõ hæredes inſtituti ſunt, dat ſecundum tab. bon. poſſ. Item ab inteſtato ſuos hæredes, & agnatos ad bon. poſ. vocat, ſed, & tertio quoq; bon. poſſ. ad eos hæreditas pertinet iure ciuili, vt Inſti. eo. §. aliqũ. Itẽ no. q̃ bon. poſſ. habet ſimilitudinem cũ hæreditate: quia, vt hæreditas commoda, & incommoda hẽt, vt ff. de verb. ſig. hæreditatis appellatio. ita & bon. poſ. vt hic imò, & ſi non ſint ſoluendo bona, dĩ hæreditas, vel bo. poſſ. & vtriuſque idem eſt effectus. Solũ differunt in eo, q̃ hæreditas authoritate iuris ciuilis nititur, vt d. §. aliqũ. ibi, Sed & remota, &c. nec deſiderat aditio hæreditatis authoritatem iudicis viuentis. Nã extraneus hæres teſtamẽto inſtitutus, aut ab inteſtato ad legitimã hæreditatem aliquis aduocatus poteſt, aut pro hærede gerendo, vel ẽt nuda voluntate ſuicipiendæ hæreditatis, hæres fieri, vt Inſtit. de hær. quali. & diffe. §. fi. Et dic, vt ibi. At bon. poſſ. nititur authoritate iuris prætorij, vt arg. in d. §. aliqñ. & exigit agnitio eius plentiã iudicis Prætor. n. non potuit facere hæredem: quia hoc fit lege, & Senatuſconſulto, ſed bon. poſſ. loco hæredis conſtituit, vt Inſti. eo. §. quos aũt. Eſt ergo poſſeſſio * alia edictalis, vt q̃ ex dicto Prætoris mortui deceruitur: alia Decretalis, q̃ à viuo Prætore decernitur, vel hodie, quia non eſt neceſſariũ eã decerni, vel dari dĩ iudicialis, a iudicis p̃ſentia, q̃ in eius agnitione exigitur, vt ff. e. l. 3. §. à municipib. & ſi tabulæ teſtĩ nullæ extã. l. 1. §. 1. & C. eo. l. fi. & Inſti. e. §. fi. & C. de ea. fu. l. fi. §. 1. Item no. q̃ plures ſunt bon. poſſ. vt no. hic ſuper litera. Ponamus ergo hic, q̃ Titio delata eſt bo. poſſ. & ipſe admiſit eã. Certè hæc bo. poſſ. per eũ admiſſa tribuit ei commoda & incommoda hereditaria, ſ. q̃ ſunt in his. Item tribuit ei dãnũ rerũ, q̃ in his bonis ſunt in quib. ſ. bonis eſt delata ei bon. poſſ. & per eũ admiſſa, nã hæc ea ſũt coniũcta bonis. Et bene dico, q̃ bo. poſſ. admiſſa tribuit p̃dicta, nã bon. poſſ. habentur in omnib. vice hĩdum, ſ. ſerè: hæredi aũt benè tribuũtur prædicta. Bona aũt hic accipienda ſunt, ſicut plerumq; ſolemus dicere ſucceſſionẽ vniuerſitatis cuiuſcunq;, qua ſiue per quã ſuccedatur in ius mortui, & ſuſcipitur eius tã commodum, & incommodũ. Nã ſiue bona

* Poſſeſſionis diuiſo multiplex, vt & in indi. Titulo hoc ver.

bona sunt soluēda, siue non: siue damnū habent bona, siue lucrū, siue sunt in corporib. bona, siue in actionib. propriè appellabuntur bona in hoc loco subaudi, quamuis aliàs bona, quæ debeantur, dicantur ea, quæ nullum incommodum habent, sed solum cōmodum, vt ff. de ver. sig. l. bonorū appellatio. 1. & l. propriè, & l. subsignatū, ¶. bona. Scies aūt, q hæreditas, bonorumve possessio non vtiq; est accipienda, ſ. taliuer, q sit, siue dicatur possessorū, quæ sunt in hæreditate mortui. Bonorum. n. possessio est magis possessio iuris, quàm corporis, i. iuris, & non corporis. Deniq; & si nihil corporale sit in hæreditate, attamē Labeo ait, rectè agnitam bo. po. eius, ſ. mortui. Quomodo. ergo definiemus bon. poſſ. Certè dic. Bonorum possessio est ius persequendi, retinendiq; patrimonij, siue rei, quæ cuiusque, cum is moritur, fuerit. Et dicas, q est ius, ſ. Prætorium, & non ciuile, & est i⁹, propter, q persequimur, non aūt, quo ipse quimur, vt super litera no. Nemini autem inuito acquiritur bon. poſ. h. d. cum duab. legib. seq. vsque ad ¶. à municipib. Viuia.

1† Li. 14 ad edictum.

2† Li. 19. ad edictum.

3† F. successionē.

4† F. de mortui.

a *Admissa*] quæ olim etiam cum solemnitate, & dicebatur decretalis, quod dic, vt inf. l. 3. ¶. sed & ſi nemo. Hodie non, vt C. eo. l. pen. & vlt.

b *Incommoda*] quæ iuris sunt, vt actiones, vt C. de iu. delib. l. ſi sorori. & non facti, vt ff. de acq. poſ. l. cū hæredes, sic ē. ad Treb. l. facta. & C. vnde leg. l. non hoc. Itē hęc sunt vera in bo. poſſ. quæ tribuunt ius: quæ sunt 7. Duo ex testō, ſ. Secundū tab. & cōtra tab. Quatuor, ſ. ab intest. ſ. vnde liberi, vnde legitimi, vel agnati, vnde cognati. Vnde vir. & vxor. Itē 7. extraordinariæ, vt Insti. eo. ¶ sunt autem. & ¶. septima. Attres sunt, quæ non tribuunt ius, vt Carboniana. Item vētris, Itēque datur filio emācipato gratia agnoscēdæ litis, de quibus hic non dicit. Nam primæ cum causę cognitione dantur, istæ non: vt dices inf. eo. l. 3. ¶. si causa.

c *Itemq; dominium*] vtile: nā directum solus hæres habet, vt ſu. de mi. l. & ſi ſine. ¶. sed quod Papinianus. ibi. Et quod ait, &c. hic autem non hæres, sed loco hæredis est, vt Insti. eo. ¶. quos autem. & ē. l. proxi. quæ huic continuatur, & inf. de reg. iu. l. prætor. Accur.

d *Continuata*] vt ē. l. 3. in prin. arg. contra, ſu. de iu. do. l. mulier. H. Sed ibi in contractu.

e *IN omnibus*] fere, ſub. vt ē. l. 3. ¶. inuito. & ¶. acquirere. Az.

f *Vice hæredum*] nō aūt verè sunt hæredes, vnde non habent peti. hæred. directam, sed vtilem, vel bo. poſ. Itē vtiles actiones hereditarias, ciuiles tamen remanent, vt no. ſu. de bo. poſſ. hære. pet. l. 1. & 2.

BONA autem] Iurisc. volens definire, quid sit bo. poſſ. ante omnia vult ostēdere significationem huius verbi Bonorum, & huius verbi Possessio, quæ sunt simul composita. Primo ponit expositionem vsque ad ¶. Inuito. & sic habet tres partes, vt in eo patet. Secunda ibi, Hęreditas autē. Tertia ibi bonorum. Bar.

g *Bona autem*] quæ dictio includitur in hoc verbo, bonorū possessio.

h *Plerunque*] sic ē. ad Treb. l. nō. q in ſi & l. ſi legatū, ¶. ſi qs & ē. quor. bo. l. 1. ¶. 1. & ē. de ver. sig. l. bonorū. 1. & ſu. de pe. hęr. l. item veniunt. ¶. ait Senatus. His. n. legib. bona, & hæreditas idem est, quantum ad effectum. Accur.

i *In hoc loco*] aliàs nō, sed eatm. q. æ sunt sine incommō, vt ē. de ver. sig. l. bonorū. 1. & l. propriè. & l. subsignatū. ¶ bona.

k *Bonorumve possessio*] pro vna dictione ponitur bon. poſſ. nec enim idem est possessio bonorum, & bon. poſſ. Accur.

l *Magis*] electiuè, non comparatiuè, vt ſu. comm. diuidundo. l. ſi conuenerit. Idem in alijs, quæ in iure consistunt, vt Insti. de re. corp. vel incorp. ¶. 1.

m *Labeo ait*] vt sup. de pet. hær. l. hæreditas.

n *Ius persequendi*] Dic prætorium, non ciuile, vt differat ab hæreditate, & sic non obst. ē. de verb. sign. l. nihil aliud. Item dic, ius, propter quod persequimur, non quo persequimur, ad differentiam bon. poſſ. peti. hæred. Sic enim non est instrumentū agendi: nec enim dicit, ago bon. poſſ. vnde liberi. vel alia: sed ago petit. hære. vtili, vel alia actione hæreditaria propter bonorum poſſ. vnde liberi, quam agnoui. Hoc etiam patet, quia competit possidenti, vt subijcit, Retinendi. &c. & ē. de cōtra tabu. l. ſi prætertius, & inf. de secun. tab. l. j. ¶. ſi sub. & arg. ē. de inoffic. testam. l. Papinianus. ¶. ſi filius. q non esset, ſi esset instrumentum agendi: quia nulla actio datur possidenti, vt infra vti possid. L. 1. ¶. interdictum. Sed ſi agnoui bono. poſſ. vnde liberi, probando me filium, & alius veniat vt agnoscat, & probet me non filium, an audietur? Et vī. q non, post quam habui decretalem, vt ē. de acq. poſſ. l. iuste. & ē. de relig. l. at ſi quis. ¶. 1. in prin. Sed dic contra, quia sub hac conditione videtur Prætor dedisse, ſi filius est, arg. C. de diuer. re. l. vniuersa. & de instit. & substit. l. generaliter. ¶ 1 Item, quia res inter alios acta non præiudicat tertio. & facit ad hoc, quod no. C. quorum bon. l. 1. item expressum est inf. de leg. præstan. l. filium. ¶. ſi quis. Itē an sit aliquis vocandus, dic, vt inf. eo l. 1. ¶. penult.

o *Rei*] id est, patrimonij. Pro eodem autem ponitur: nam rei appellatio etiam hereditatem continet, vt Insti. de re. cor. vel incor. ¶. 1. Vel die rei etiam singularis: nam & peti. hęred. pro re minima tota datur: quia in totum hęres est, vt sup. de perit. hęr. l. regulariter. & l. licet. & idem in interdicto quorum bono. vt inf. de fur. l. hoc amplius. & l. seq. nec obst. inf. quorum bon. l. 1. quia subaudi ibi tantum. vel dic rei, quando vna sola res est in hereditate, vt sup. de hęr. insti. l. ex facto. ¶. dicebam. Accur.

p *Inuito*] secus in hereditate quandoque, vt Insti. de hęred. qualita. & diffe. in princip. ¶. sui. Item hoc verum, nisi sit rogatus restituere alij, vt supra, ad Trebellia. l. 1. ¶. bonorum. Item hoc verum de decretali. Sed de edictali secus, vt infra, proxime. ¶. sed si nemo. &c. sed & Ioan. contra. Dicit enim edictalem non acquiri ignoranti, sed veluti pomum offerri. Azo. Item hoc verum directò, vel per obliquum, vt per filium, vel seruum, vt sup. ad Trebel. lege. Si legatum. ¶. ſi filio. & lege seruo. in princip. & ¶. primo. sed alia lucra per obliquum inuito acquiruntur, non directò vt sup. de nego. gest. l. soluendo. & facit. C. de iure delibe. l. nec emere. & C. vnde leg. l. fin. & inf. de reg. iur. l. inuito. Accursius.

¶ *A municipibus*] CASVS. Ponamus, quod Titius instituit sibi hæredem aliquod municipium, & decessit: nunquid bonorum possessio potest agnosci à municipibus? & certè sic: proinde siue actor municipum admittit bonorum possessio. nomine eorum, siue quis alius, puta, syndicus eorum, vel cui ex lege permittitur, siue administrator municipij. recte competit bonorum possessio. Sed, & si nemo petat, vel agnouerit bonorum poſſ. nomine municipij, habebit municipium bon. poſſ. edicto, siue per edictum Prætoris. ſ. mortui. habet edictalem bonorum poſſ. Et quod dixi in municipio, idem dicendum est in societatibus, & curijs, & corporibus. Viuianus.

Muni-

¶ A municipibus [a] & ſocietatibus, & [1]† curijs, & corporibus bonorũ poſſeſſio agnoſci poteſt. Proinde ſiue actor eorum nomine admittat, ſiue quis alius, [b] rectè competet bonorum poſſeſſio. Sed & ſi nemo petat, vel agnouerit bonorum poſſeſſionem nomine municipij, habebit municipium bonorum poſſeſſionem Prætoris [c], edicto.

¶ Dari autem bonorum poſſeſſio poteſt tam patrisfamiliàs, quàm filijfamiliàs, ſi modo [d] ius teſtandi habuit de caſtrenſi peculio, vel quaſi [e] caſtrenſi. Sed & eius, qui apud hoſtes deceſſit, bonorum poſſeſſionem admitti poſſe, quãuis in ſeruitute decedat, nulla dubitatio eſt. [f]

¶ Acquirere [g] quis bonorum poſſeſſionem poteſt, vel per ſemetipſum, vel per alium. [h] Quòd ſi me non mandante bonorum poſſeſſio mihi petita ſit, tunc cõpetet, cum ratũ habuero id, qđ actũ eſt. Denique ſi ante deceſſero, quàm ratum habeam, nulla dubitatio eſt, quin non competat [i] mihi bonorũ poſſeſſio; quia neque ego ratum habui, neq; hæres meus ratũ habere poteſt, cum ad eum non tranſeat [k] bonorum poſſeſſio. [2]†

¶ Si cã cognita bonorũ poſſeſſio detur, non alibi dabitur, [l] quàm pro tribunali, [m] quia neque decretũ de plano interponi, neque cã cognita bonorũ poſſeſſio alibi, quam pro tribunali, dari poteſt.

In bonorum poſſeſſionibus locum habet ius accreſcendi. Item portio deficiens accreſcit ei, qui ſuam agnouit, ſine noua agnitione, ſi eodem iure ſuccedebant: ſecus, ſi diuerſo. h. d. vſque ad l. ſed cum patrono §. bonorum. Bar.

1† Fl. decurijs.

2† Fl nõ tranſeat ius bonorũ poſſeſſionis.

a *Municipibus*] & corporibus. Decurionum. Et eſt differentia, quia ſocietas eſt, quando non ſimul cohabitant: Collegium, quando ſic: corpus eſt genus.

b *Quis alius*] vt ſyndicus, vel is, cui ex lege permittitur, ſiue adminiſtrator municipij, vt ff. qđ cuiuſq; vniuerſ. l. 1. §. quibus, & l. nulli, & l. ciuitates. Vel etiam in defectum extraneus, idoneus tamen, vt ff. quod cuiuſque vniuerſ. l. 1. §. pen. & ff. de po. ope. nun. l. in prouinciali. §. fi. & l. ſeq. Et dic, q̃ municipio, & ciuitati tm̃ ſecundum tab. poteſt quæri, fiſco autem & ſocietatibus, & corporibus, & curijs etiam ab inteſtato, vt ff. ad Trebel. l. recuſare. §. fi fiſco. & §. item. & l. oĩbus, & C. de hæred. decur. per totum.

c *Prætoris*] ſ. nomul. Et hæc dr̃ Edictalis, vt hic. Alia eſt Decretalis, q̃ à viuo Prætore decernitur, de qua habes ff. de ſuc. edi. l. 1. §. decretalis. vel dic, q̃ vna eſt Edictalis, ſed non hẽt effectũ, niſi decernat iudex dicẽdo decerno eum bono. poſſ. ſicut dicitur in reſciſſoria, vt C. quibus ex cau. ma. l. fi. Sed hodie iudicialis põt dici, quæ olim dicebatur decretalis, vt no. ff. l. j. in princ.

d *Si modo*] reſtringit in filio ad teſtamentariam tantum, quia ſi inteſtatus decederet, pater iure peculij occupat eius caſtrenſe, vt ff. de caſtrenſi pecu. l. 2.

e *Vel quaſi*] de vtroque poteſt teſtari, vt C. de inoff. teſt. l. fi.

f *Dubitatio eſt*] quia fingitur mortuus ante captiuitatem, vt ſup. de vulg. ſubſt. l. lex Cornelia

g *Acquirere*] CASVS. Per ſemetipſum, & per alium poteſt quis acquirere bo. poſſ. Quid, ſi me non mandante ſit mihi petita bo. poſſ. per aliũ? Certè tunc mihi cõpetit, cũ habuero ratõ id, quod actum eſt per eum, ſi qui mihi petiit bono. poſſ. Quid, ſi ante decedã, quam ratum habeam? Certè neq; mihi cõpetit, neq; hæredi meo põt competere, ſi velut hére ratum, tanquã meus hæres, cum ad eum non tranſeat bon. poſſ. Et ad euidentiam. §. ſi cauſa no. Quòd qñq; datur bo. poſſ. cã cognita, vt in illis bon. poſſ. quæ tribuunt ius, & qñque ſine cãæ cognitione, vt in iis, quæ nõ tribuunt ius, vt ff. qs ordo in bo. poſſ. ſeruetur. l. 2. §. dies. & §. in bonorũ, & de Carbo. edi. l. 3. §. cãæ De quib. tribuentibus, & nõ tribuẽtibus ius, notandũ eſt ff. e. l. 1. Dicit ergo hic §. q̃ ſi bo. poſſ. dr̃ cã cognita, nõ dabit alibi, q̃ pro tribunali, ſ. iudice ſedente. Et eſt ratio, qa neq; de plano, & ſine cãæ cognitione põt interponi decretum iudicis, qui decernit, & dat alicui bo. poſſ. imo debet interponi cũ cãæ cognitione, neq; põt dari, vel decerni bo. poſſ. cã cognita alibi, quàm pro tribunali. Viu.

h *Per alium*] ſ. procuratorem. qui habeat etiam generale mandatum, vt ff. de ſol. l. verò. & arg. ff. de admin. tuto. l. ſi duo. Sed hic exigitur ſpeciale. arg. ff. de aco. hær. l. qũ qs mihi bona §. iuſſum. Sed illud in hĩditate cruenter acquiren. vbi etiã iuſſus debet præcedere, vt ibi: quod hic nẽ eſt neceſſe, vt ff. ad Trebel. l. ſeruo. in prin. Item contra ſup. de acquir. hær. l. Paulus. Sed ibi in hæreditate quæ nuda voluntate acquiritur. Et ſic ſtatim ex quo conſtituo procuratorem ſum hæres, & ita nil habet facere. ſed hic opus eſt eam peti.

i *Quia non competat*] l. nõ cõpetet, vt probat ſtatim, & ff. de acquir. hære. l. ſi quis alicui & ff. rẽ rat. ha. l. ſi is. & l. bonorum.

k *Non tranſeat*] no. non agnitã non ttã ſmitti, vt C. eo. l. emãcipata. Sed contra ff. de contra tabu. l. illud. §. ſi qui & §. quod maximè. cum l. ſeqq. Sed ibi duo ſunt ſpeciales caſus, & patet ibi rõ, & eadẽ rõne eſt ſpãle ff. de Carb. edi. l. ſcriptus. & ſupra de acquir hær. l. venire. quæ ſunt ff. Item non ob. ff. de acquir. hæred l. Pantonius. Sed ibi iure in integ. reſtit. petit hæres, nõ communi iure, vt & ibi dicit. Item cõtra, ff. de ſucc. edic. l. 1. §. quibus. Sed ibi defertur ſequenti gradui, nõ hæredi primi gradus. Itẽ ſic eſt in hæreditate de iure ciuili, vt non adita non tranſmittatur, niſi in caſibus, vt C. de cad. tol. §. in nouiſſimo.

l *Dabitur*] quæ ius tribuit.

m *Pro tribunali*] ſcilicet iudice ſedente, non de plano. Vnde cum cauſa cognita, & per officium iudicis detur, non poteſt delegari, vt ff. de offic. Proconſu. l. nec quicquam. l. 1. ſecus in iis, quæ non tribuunt ius, vt Carbo. & ventris, quoniam de plano dari poſſunt, & ſemiplena cauſæ cognitio interuenit, vt ff. quis or. in bo. poſſ. ſer. l. 2. §. dies. & l. in bonorum. & ff. de Carb. edic. l. 3. §. duæ. Item ſecus in manumiſſione, quæ de plano ſimiliter fieri poteſt, vt Inſt. de libertinis. §. in multis. Hodie autem ſufficit agnitio coram iudice ſine poſitione, & datione bo. poſſ. vt C. eod. l. pen. & fi. & C. de cura. fur. l. fi. §. 2. Sed nunquid, vel petitio olim, vel agnitio hodie fieri debet altera parte præſente, & contradicente in forma iudicij? Quod videtur, vt ff. de minо. l. in cauſæ. §. cauſa. Item cum dies vtiles computentur, vt d. §. dies, ideſt in quibus eſt copia aduerſarij, & iudicis, vt infra de diuer. præſcrip. l. prima. igitur aduerſarius eſt vocandus. Sed certè lex illa loquitur, quando exigitur vocari aduerſarius. Dicas ergo non in forma iudicij, cum ſeruus poſſit quandoque petere vt infra eo. l. ſeruus. & pupillus. & C. eod. l. bonorum. Item ſi appareat eum non potuiſſe poſſ. petere, non obſt. vt no. ff. §. bonorum. Item quia peti poteſt ab aliquo non exiſtente hærede, vt ff. de contra tabu. l. illud. in prin. Quis ergo vocaretur ex diuerſa parte?

¶ *In bonorum*] CASVS. Ponamus, quòd Titio, & Seio, & Caio competit bonorum poſſ. in bonis Sempronij mortui. & Titius admiſit bo. poſſ. Seius autem, & Caius non admiſerunt, velut, quia ſpreuerunt ius ſuum, aut ſunt excluſi finito tempore bono. poſſ. aut ſunt mortui antequam petierunt bonorum poſſ. nunquid in hac bo. poſſ. etit ius accreſcẽdi, vt ff. Titio, qui admiſit bo. poſſ. accreſcant hæ portiones, quæ d. Seio & Caio competerent, ſi ipſi petiſſent bono. poſſeſſ. Et certè ſic. Sciendum eſt enim in bonorum poſſeſſ. ius eſſe accreſcendi. Et hæc vera ſunt, quando omnes vocantur eo. iure ad bonorum poſſ. ſecus autem ſi non eod. iure vocantur. Vnde ponе talem caſum. Stichus liberus Titij fecit teſtamentum. & inſtituit ſibi hæredes Seiũ & Caium, & Titium patronũ præterijt, & deceſſit dictus liberus Stichus. Poſtea mortuus de ijs, quos inſtituit, puta, Seius adijt hĩditatem, & ſua portionis petijt bonorum poſſ. contra tabulas, o

bonis liberti, & cõsecutus fuit debitã sibi portionẽ ĩ bonis liberti puta, dimidiã, vt ĵ. d bo. li. l. 1. & 2. §. 1. Vel hodie tertiã, vt Inst. de succes. li. §. sed nõa. Nisi. n. ad minus vnus ex institutis adijsset, nõ potuisset põnus petere ẽ ra. vt ĵ de bo. li. l. ẽr. § vt põnus, & postea d. Caius, q fuit aliter de ĩstitutis à liberto repudiauit, etiã postea Scius, qui adiuit, omisit, quod facere potuit, vt ſ. de acq. hær. l. cum hĩditate. Nunquid accresceret põno pars vtriusque ex Scij, & Caij prædictorum, quæ est altera pars hĩditatis liberti à parte patroni, quam suam patroni partem iam ipse patronus hẽt per cõtra tabu. Et certe d. alterius partis a parte patroni cõuenit nõ esse ius accrescendi patrono. Et hoc ideo, vt dixi, quia patronus non vocabatur eo iure ad bono. poss. in bonis liberti cum institutis à liberto, imo patronus vocabatur per ẽ tabu. & scriptus, siue scripti per iiii tabul. Igitur in d. casu poliretur Prætor patrono nominatim in bon. poss. ex vnde legitimi d. altera parte a parte patroni, i. in parte vtriusq; ex Scii & Caij prædictorũ, & ita inuenitur patronũ petijsse bis bon. poss. in bonis liberti, vna vice bo. poss. ex tra tabu. & alia vice bo. poss. vnde legitimi cum cæteri quibus. ex est ius accres. debeant semel agnoscere bo. poss. & non plus. Et hæc vĩ esse intentio vsq; ad l. sed cũ patrono. ſ. 1. Posses ẽt alio modo intelligere. ex quod vnus de institutis à liberto, puta, Scius, adiuit pro sua parte & nũquã postea omisit, & d. Caius suã partẽ repudiauit. Certe portio Caij defecta obuenit Scio cohæredi iure accrescendi, patrono aũt, quia non vocatus eo iure, obuenit per bo. poss. vnde agnati, siue vnde legitimi, quam nominatim oportet eũ petere e pro defecta parte, i. pro parte Caij qui repudiauit. Et hunc vltimũ intellectum elicio ex summa. qñ non petentium partes petentib accrescunt. Viua *Accrescendi*] vt sequentibus duabus legibus. & C. qñ non pe par. l. 1 & ĵ. d cõiung. l. 1, § si ex ẽptoribus. & Inst. e. §. fi. Sic est i succedẽtib. de iure ciuili, vt C. d ca. to. §. his ita, & ĵ. d suis & legi. l. si ex plurib⁹, & ẽ. de mi. test. l si ex duob⁹.

b *Et. qui. Bonorum possessionem*] scilicet suæ partis, vt infra l. proxima.

c *Sed cum patrono, Patris*] tertiæ, vt Inst. de succes. lib. §. sed nostra.

d *Possessionem*] ideſt bonorum possessionem.

e *Pelliceatur*] quã ergo petet pro ista parte? contra tabulas non, quia non cõpetit ei, nisi ad debitam partem, quam iã hẽt. Secundum tab. non, quia non est scriptus. Rñd. vnde legitimi, vt ĵ. vnde leg. l. 2. §. fi & l. seq. & Inst. de suc. lib. . multis. Vel sĩm quosdã sĩm tabulas, quæ competit repudianti, in cuius locũ succedit. Vel dic, septimam extractã. vt ĵ. vnde legi. l. 3. in fi & ĵ. vt ex le. senatusve. consul. & Inst. e §. septima. Sed cũ institutus adierat: aliãs. n. patrono non daretur contra tab. vt ĵ. de bo. poss. cõtra tab. l. illud. in prin. & ĵ. de bonis lib. l. ẽt. §. vt possessio. quõ desinit esse hãs scriptus, vt C. de repu. hær. l. sicut, & ẽ. de mi. l & si fine. §. sed quod Papinianus? Rñ. per in integrum restitutionem: vel quia filius erat liberti, qui abstinuit, vt ĵ. de bo lib. l. ẽt si ex modi ca. §. si filius Vel fortè duo fuerant scripti, vnus adiuit, & ita patronus petijt cõtra tab. potuit. n. vt d. §. vt possessio. aliter repudiat. & ille. q adiuit repudiando, qđ potest, vt ẽ. de acq hær. l. cũ hæreditate, & ita patronus peteret portiones vtriusque.

f *Cæteri*] siue sint bo. possessores, siue hæres de iure ciuili, vt ẽ. de acq. hær. l. si solus. in fi. 1. tñ. & ẽ. eo. l. 3. cũ seq. & C. qũ nõ pe. par. l. 1. & facit ĵ. d bo. li. l. si libertus. in prin. & ĵ. de iure pat l. siue. §. ex duob⁹. Patet ergo ex prẽmissis, q referat, sit delata bo. poss. pluribus eo iure, vt tunc ipso iure accrescat, an diuerso. & tũc nõ, nisi per nouam petitionem bonorum.

¶ *Bonorũ possessionis*] CASVS. Beneficium bonorũ possessionis est multiplex. Nã qdã bo. poss. cõpetunt ex tra voluntatẽ. ſ. defunctorũ vt ex tra. tab. quædã cõpetunt sm̃ voluntatẽ defunctorũ, sicut est sm̃ tab. Necnon cõpetunt quædã bo. possessiones ab intestato habentibus ius legitimũ, vel non habentibus, ſ. ius legitimum ex capitis diminutione. Quãuis enim liberi, qui desierunt esse sui hæredes propter capitis diminutionem, ideſt emãcipationem, deficiant iure ciuili, tñ prætor propter æquitatem retinuit eis cũ capitis diminutione, sibi audi. & dat eis bo. poss. Dat etiam Prætor bo. poss. causa tuendarum legum, vt ecce mater aliis in testamento instituris filijs, postea in puerperio decessit, & filium quem gestabat in vtero, præterijt. Præsumitur enim hic ex ius institutus, vt C. de inoffi. test. l. ex mater. Et poterat admitti ad bo. poss. secundum tab. causa filius legis tuendæ, vel bo. poss. vnde legitimi, poterit admitti dictus filius. Nam vbicunque per aliquam l. quis vocatur ad hæreditatem causa tuendæ legis, Prætor dabit ei bo. poss. vnde legitimi, vt ĵ. vnde libe. l. 2. §. fi. & l. seq. Idem vbi est institutus verè, quandoque dicitur dari bon. poss. causa confirmandi iuris ciuilis & tuendi, vt Inst. eo. §. aliquando. Sed quid si aliquis est institutus in tabulis scriptis per notas, quæ non sunt literæ, ideſt per abbreuiaturas inusitatas, & confusas. Nunquid istæ tabulæ co[illegible]untur cẽsio. ſ. licet vt his detur bo. poss. Et dicitur q non. Vadamus.

g *Contra voluntatem*] vt contra tabulas.

h *Secundum voluntatem*] expressam.

i *Habentibus*] hi hẽnt voluntatem tacitam, vt ẽ. de codicil. l. cõficiuntur in prin. Sed his vĩ nihil proficere, si decernat bo. poss. quia hoc ipso, q eam petunt, vel agnoscunt, vĩr gerere pro hĩde, vt C. de inte delib. l. puberẽ. Quid ergo facit data postea bon. poss. Respon. videtur gerere pro hĩde iure Prætorio, non ciuili, & licẽt gerat, non vĩ gerit plenè, nisi decernatur: quod tamẽ hodie non est opus, vt C. eod. l. pen.

k *Inter legitimum*] scilicet, l. 12. tabularum.

l *Propter capitis diminutionem*] ẽt minimam, tollitur enim ius legitimum, ideſt lex 12 tab. vt Inst. de leg agn. tu. §. fin.

m *Deficiant*] ideſt, non succedant.

n *Rescindit*] dando bo. poss. vnde li vt ĵ. vnde lib. l. liberi, & qñq; contra tab vt Inst de hær. ab intesta. §. eadem, & qñque vnde cognati datur liberis, vt & eo. tit §. admonendi.

o *Tuendarum*] Pone casum, vt C. de inoffi. test. l. mater. Nam cũ habeatur pro instituto filius ille, hẽt sm̃ tab. causa tuendæ. l. illius, vel vnde legitimi. & vbicunque per aliquã legem vocatur ad hæreditatem, causa tuendæ legis illius, datur bo. poss. vnde legi. vt ĵ. vnde leg. l. 2. in fi. & l. seq. & Inst.

1 Propter capitis diminutionẽ, sed an viuẽte matre legitima filij debeat cõfiscari obdelictum eius filij, vide in l. 2. C. de bo. q libe. in l. si qua pœna. C. de ijs, qui sũt sui vel alie. iuris.

¶ In bonorum possessione sciendum est, ius esse accrescẽdi. 2 Proinde si plures sint, quibus bonorum possessio competit, quorum vnus admiserit bonorum possessionem, cæteri non admiserint.

Caius. 3 †

LEX IV.

VEluti, quòd spreuerint ius suum, aut tempore bonorum possessionis finito excluſi sint, aut ante mortui sint, quam petierint bonorũ possessionem.

Vlpianus. 2 †

LEX V.

EI, qui admisit accrescunt etiam ex portiones, quę cæteris competerent, si petijſſent bonorum possessionẽ. b

Paulus. 3 †

LEX VI.

SEd cum patrono quidem contra tabulas certæ partis c bonorum possessionem d Prætor polliceatur, e scripto autem hæredi secundum tabulas alterius partis, conuenit non esse ius accrescendi. Igitur non petente scripto hærede secundum tabulas, alterius quoq; partis nominatim patrono possessionem pollicetur, cum cæteri, f quibus accrescendi ius est, semel debeant agnoscere bonorum possessionem.

¶ Bonorum possessionis beneficium multiplex est. Nam quædam bonorum possessiones competunt contra voluntatem, g quædam sm̃ voluntatem h defunctorum: necnon ab intestato habentibus i ius legitimum, k vel non habentibus, propter capitis diminutionem. l Quamuis enim iure ciuili deficiant m liberi, qui propter capitis diminutionem desierunt sui hæredes esse, propter æquitatem tamen rescindit n eorum capitis diminutionem Prætor; legum quoque tuendarum o causa dat bonorum possessionem.

2 † ll. 2. ad l. Iuliã & Papiam.

2 † lib. 39. ad edict.

3 † lib. 47. ad edict.

* Intell. huius l. vide per Seba. Sap. in l. vn. C. qñ non pet. par. n. 48.

Inſti.eo. §.ſeptima. Itē & vbi quis vocatur per le.12. tab. vt inſtituti & liberi & agnati datur bonorum poſſ. cauſa tuendæ l.12.tabu. vt Inſti.de bono.poſſ.§ aliquando.

a *Notis* ideſt, ſignis numerorum, vt algorithmus, vt in Auth. de teſtam.imperfe.§.1.& C.de vete.iure enuclea.l.2.§.pen. Vel ſicut faciunt notarij Romani, qui nomen ſuũ inſtrumentis per vnam literam habentem multos ramos denotant.

¶ Notis [a] ſcriptæ tabulæ non continentur edicto, [b] quia notas, literas non eſſe Pædius lib.25.ad edictum, ſcribit.

Vlpianus. [1] †

LEX VII.

SErvus [c] bonorum [2] †poſſeſſionē petēdo, rectè admitti pōt, [d] ſi Prætor de cōditione [e] eius certus ſit. Nam & abſenti, & non petenti [f] dari bonorū poſſeſſio pōt, ſi hoc ipſum Prætor nō ignoret. Ergo [g] & fœmina poterit alij bonorum poſſeſſionem petere.

¶ Impubes nec bonorum poſſeſſionem admittere, nec iudicium ſine tutoris authoritate accipere pōt, [h] quia tutor pupillo, [i] & pater infanti [k] filio bonorum poſſeſſionem petere poſſunt. Dies, quibus tutor, aut pater ſcit, [l] cedere placet.

Paulus. [3] †

LEX VIII.

TVtor aũt bonorum poſſeſſionem pupillo cōpetentem repudiare non pōt, [m] quia tutori petere permiſſum eſt, non etiam repudiare.

Pomponius. [4] †

LEX IX.

SI plures gradus ſint bonorum; † poſſeſſionis admittendæ, quādiu incertū ſit, petierit, necne, [n] poſteriori diē non procedere conſtat.

b *Edicto*] vt eis detur ſm tabulas, niſi ſit militis, preſūm, vt ſ. de teſta mil.l.Titius, nec obſt.C.de teſta.l. hac conſultiſſima in fi. quia Græcæ literæ pōt intelligi, & legi.

SErvus] CASVS. Ponamus, q̃ delata erat Titio dño Stichi bonorum poſſ in bonis Sēproni; Nūquid d. Stichus pōt rectè admittere bono.poſſ. petendo domino bonorum poſſ. Et dī, quod ſic, ſi Prætor, coram quo petijt Stichus bono. poſſeſſ. pro dicto ſuo domino, certus ſit de eius ſ. Stichi conditione, i. certus ſit, q̃ Stichus ſit ſeruus. Et benè dictum eſt, Prætorem certum eſſe debere de conditione ſerui petentis nomine domini ſui, nam & abſenti, & nō petenti datur bon. poſſ. ſi Prætor non ignoraret hoc ipſum, ſ. quod deferatur bon.poſſ. abſenti, & nō petenti. Poterit ergo & fœmina petere, & alij bono. poſſ. ſ. ſi Prætor euidenter voluit dari bon.poſſ. illi, pro quo fœmina petijt eam, licet alias fœmina nomine alterius non admittatur ad agendū, niſi in quibuſdam caſibus, vt ſup.de procur. l. fœminas.

¶ *Impubes*] Impubes patrem non hñs, nec poteſt admittere bono. poſſ. ſibi delatam ſine authoritate tutoris. nec pōt accipere iudicium ſine authoritate tutoris. Et eſt rō, quare bono. poſſ. non poteſt admittere impubes ſine authoritate tutoris, quia tutor pōt petere bono. poſſ. pupillo ſiue impuberi, ſ. ſiue impuberi, ſiue pupillo, quaſi dicat, non impubes ſiue tutore, vel ſine authoritate tutoris. Et occaſione tutoris valentis petere bon. poſſ. pupillo ponit de patre, qui pater pōt petere bono. poſſ. filio ſuo infanti eidē filio delata. Et ſcias, q̃ dies, quibus tutor fit pupillo, & dies, quibus pater fit filio, cedunt, ſ. quo ad pupilli, vel filij ſui cōmodum, i. quantū ad hoc, vt petere poſſit bon. poſſ. pater pro filio, & tutor pro pupillo, non quoad hoc, vt excludatur, ſi non petierit. Et hoc ſm illam literam, quæ habet, ſi. Si aũt eſt in litera, ſcit, idico, q̃ hoc mō dies, quibus tutor ſcit, ſubaudi, delatam eſſe bon.poſſ. pupillo, cedere placet, ſ. quoad pupilli cōmodum, vt dixi, & dies, quibus pater ſcit, ſubaudi delatam eſſe bono.poſſ. filio ſuo cedere placet, ſ. quoad filij cōmodum, vt dixi. Nam circa tempora bonorum poſſ. patris ſcientia ignorantī filio nō nocet, vt ī. eo.l. quis ordo in bo. poſſ. ſeruetur.l.circa, & arg. ī. tit.4.l.1.3. reſpon. quamuis autē tutor poſſit petere pupillo bono. poſſ. ei contingentem, tamen eam repudiare non poteſt, & hoc vſq; ad l.ſi plures.

c *Seruus*] poſſ. domino delatā & ſic nomine domini. Vel ipſi ſeruo, qui fuit ab alio inſtitutus, & ſic noīe ſuo. Vtroq; in caſu oportet dominum habere ratum, vt ī. ad Trebel. l. ſeruo. Quid aũt, ſi extraneo delatā ſeruus petat noīe extranei? Quidā dicunt idē arg. huius legis, & arg. ī. de acq. poſſ. l.ſi me in vacuā, in fi. Sed H. ī. ad ſimilitudinē hæreditatis.

d *Admitti poteſt*] ideſt, ei decerni poteſt.

e *De conditione*] i. eū eſſe ſeruum, & cuius noīe petat, & de hoc ſit certus, vt iudex, vt ī. de iudic. Præſi. l. illicitas. §. veritas. Econtra, q̃ non, quia ſeruus non pōt eſſe in iudicio, ſed hic pōt, quia non in forma iudicij ſit, vt no. ī. eo.l.3.§.ſi cū.

f *Et non petenti*] bona illatio, quia ipſe eſt nullus, vt inf. de reg. iur. l. quod attinet. Et hæc datur nulli petenti, cui tamē Prætor ſciat delatam, & dic ſiue ſeruus petat pro eo domino abſente, ſiue nullus.

g *Ergo*] quia ſeruus poteſt petere, & fœmina pro alio petet, licet in iudicio alius pro alio eſſe non pōt, niſi in caſib. vt ſup. de procura. l. fœminis, & l. neqi. Et facit C. de prec. imp. offe. l. vniuerſis, & inf. eo. l. pen.

h *Accipere poteſt*] niſi prætor certus, &c. vt C. eo. l. bonorū, & facit C. qui leg. per l. 1. & 2. & de auth. præ. l. clarum. Acc.

i *Tutor*] vt infra l. proxi. & C. de in. de lib l. potuit

k *Infanti*] ideſt, minori 7 an. vt C. de iure delibe. l. ſi infanti, & ī. tit. 2. l. 1. 2. reſpō. Sic ergo no. ſeruum nō admitti, niſi, vt in prin. l. dī. Itē nec impubes, vt hic. de adulto dic idē, ſi habeat curatorē, aliàs pōt, vt C. de in integ. reſtit. mi. l. ſi curatorē. de filioſa. dic, vt inf. §. proxi. dices.

l *Scit*] alias, ſit, quia pupillus tutorē. filius patrē hēat, aliàs, ſcit, ſ. declarā bo. poſſ. filio, & pupillo, & qā dicit, cedere, ſ. quoad pris, & pupilli cōmodū, ſ. vt poſſit peti nō incōmodum, vt excludat ſi non petierit, vt ī. ti. 4. l. 1. & inf. quis ordo in bon. poſſ. ſeruet. l. circa, & l. eū filiof. & C de iure delib. l. ſi infanti. Vel dic, mero iure cedit in præiudiciū patris, & pupilli, ſed pupillus ipſo iure, ſ. ſine reſtōne admittitur, ſic. & dī ſup. de acq. hære. l. impuberibus. & l. neceſſarijs ſecundum Io. & Azo. Et adde, quod no. C. eo. l. 1.

m *Non poteſt*] ſic inf. de ſuc. edic. l. 1. §. tutor, & C. de pac. l. pactum. Sed 5. ī. de autho. tut. l. ſi ad pupillum, vbi repudiat tutor. Sed dic, cum pupilli cōſenſu. arg. C. de iure delib. l. potuit. ſm H. Sed Azo. etiam amicis eius, & iudice ſcientibus, non ſolus tutor, vt hic. Item ſunt arg. cōtra. inf. de reg. iur. l. 3. & l. qui pōt, §. quiſquis. & ſup. de acq. hære. l. is poteſt. Sed illæ regulę fallūt in hu administrationibus, quia non videntur tutores, quando pupillum ſpoliant, vt inf. pro emp. l. fundum. §. ſi tutor.

n *Necne*] prior gradus, vt C. eo. l. quandiu. & l. pen. & ſi. & Inſtitu. eo. §. ſi.

SI *plures*] Ad euidentiam huius l. no. q̃ ſucceſſio ſit quādoque de capite in caput, qñq; de gradu in gradū. Eſt autem ſucceſſio de capite in caput, cū deficiente primo capite liberorum, vocatur ſm caput agnatorū, & cognatis deficiētib. ſuccedit quarto ordine per vnde vir, & vxor, vt inf. ſi tabulæ teſt. nullæ exta. l. 1. Succeſſio aũt de gradu in gradū, eſt qū plures perſonæ ſunt in eodem capite in diuerſis gradibus, vna prior, altera poſterior. Nā prima repulſa tēpore, vel repudiatione, ſequens ſuccedit, vt inf. de ſuc. edi. l. 1. §. quibus. Pone ergo, qd plures gradus ſunt admittēdæ bon. poſſ. puta, quia plures perſonæ ſunt in eo capite, puta, liberorum, vel agnatorū, vel cognatorū in diuerſis gradibus. Certè q̃diu incertū ſit petierit, necne, ſ. bono. poſſ. ille, qui eſt in primo gradu exiſtens intra tēpora præſtituta ad bon. poſſ. petendā, conſtat non procedere poſteriori, i. ei, qui eſt poſt eū diem, ſ. petendæ bono. poſſ. & ita non currit interim tēpus petendæ bon. poſſ. ei, qui eſt poſt eū in gradu. Et ſcias, quia liberis, & parentibus tā naturalibus, quam adoptiuis in petenda bon. poſſ. anni ſpatium, cæteris autem agnatis, vel cognatis datum eſt centum dierum, quod dic, vt Inſtit. eo. §. cum igitur, & §. liberis. §. inf. de ſuc. edi. l. 1. §. largius. & §. ſi inſta, & §. quod dicimus. & C. eo. l. bonorū. Et eſt vtile tempus bonorum poſſeſſionum admittendarum, quod dic, vt inf. quis ordo in bon. poſſ. ſeruetur. l. 2. in prin. Vtilia.

1 Sic per procura. o tēagnoſcitur. no. in l. 3. §. acquere. ī. de acqui. vel amittēda poſſ. Qd verū eſt, etiāſi nō hēat ſpeciale mādatū glo. & Bal. in l. ſi maritus. C. man.

3 † li. 8. ad Plautiū.

4 † li. 3. ad Sabin.

5 † Fl. deb bonorū.

N Neceſſe] Diuiditur in tres partes. Primo ponit dictum in genere. Secundo ponit exemplum in bo. poſſ. ex teſtō. Tertio in bonorum poſſeſſione ab inteſtato. Secunda ibi, Et ideo. Tertia ibi, Satis. Nat. CASVS. Liberis, & parentib. tam naturalibus, quàm adoptiuis in petenda bonorū poſſ. anni ſpatium, cæteris autē agnatis, vel cognatis datum eſt

centum dierũ, vt dixi T. l. proxi. Sed quid, ſi per ignorantiã iuris permiſit labi tẽpus petendæ bono. poſſ. illi, cui bono. poſſ. deferebatur? Certè cedit ei dies, ſiue tẽpus, vt ſ. amodò non poſſit petere bon. poſſ. Et ideo cedit ſ. dies, ſiue tempus petendæ bon. poſſ. ſm tabu. hæredi inſtituto ẽt ante aper-

1 † li. 2. ad Sabin.

tas tabulas, in quibus fuit inſtitutus, ſi ſciat mortuũ eſſe teſtatorẽ, & tabulas eſſe, in quib inſtitutus fuit,

2 † Pl. poſſeſſionib.

& habeat copiã eorũ, quos conſulat, cũ non putet ſe bo. poſſ. petere poſſe añ apertas tabu. ſicq; in iure eſſet. Idem eſt, ſi ille, cui deferebatur bon. poſſ. ab inteſtato, proximi ſui cognati, ſciat mortuũ eſſe d. ſuum proximũ cognatũ, & ſciit ſe fuiſſe proximũ cognatũ eius, copiãq; eorũ, quos conſulat habeat, & añ q̃ petat

3 † Plo accipi.

4 † Fl. Sit.

bono. poſſ. permittat labi diẽ, ſiue tempus petendæ bono. poſſ. Nã cedit dies ei, ſiue tẽpus bo. poſſ. petendæ, ita ſ. q̃ non poſſit eam amodò petere, quãuis neſciat proximitatis nomine bo. poſſ. ſibi deferri, ſicq; in iure eſſet. Scientiã n. illius, cui defertur bon. poſſ. ex teſtõ, vel ab inteſtato, quæ quidem ſcientia præiudicet ei, ſi permittat labi tempus bo no. poſſ. petendæ, non illã accipere debemus, quæ ſit prudentibus viris, ſed eam quã habeat per ſe ille, cui defertur bon. poſſ. aut eam, quam aſſequi põt conſulendo Prudentiores, & ita ſi erret in iure, vt dictum eſt, & poſſit conſulere Prudentiores, non prodeſt ei iuris ignorãtia, cum tractetur hic de lucro capiendo. In damno n quamus copiam iuriſconſulti habeat, tamen ei ſubuenitur, vt ſupra de iuris, & fa. igno. l. iuris ignorantia, & l. error facti, in fi. Viu.

5 † F. adſe qui poteſt vi. pul-- chra in hanc ſnã in adag. prouerb. 454. nec ſibi, nec alijs.

6 † lib. 14. ad edictũ prouincia le.

a *Inſtituto*] ſ. in aſſem, niſi ſit ſuus, quia tunc non requiritur, ſit ex aſſe, vel ex parte, vt ſup. de iur. & fac. igno. l. 1. in fi. Sed hodie eſt ius commune, vt etiam ex parte poſſit hæres adire ante apertas tabu. vt C. de cad. tol. l. 1.

b *Prudentiores*] hæc diſtinctio, potuit, aut non potuit conſulere peritiores, raro fit, quia tantum hoc caſu quando tractamus de lucro, vt ſup. de iur. & fac. igno. l. regula. ſ. ſed iuris. & facit infra, quis or. in bono. poſſ. ſer. l. 2. in fi. & ſupra de inſtit. l. ſed. & ſi pupillus. § proſcribere,

Si *pupillo*] CASVS. Dictum eſt ſup. eo. l. ſeruus. ſ. impubes. & l. tutor, quod tutor poteſt petere pupillo bonorum poſſ. ſ. eidem pupillo competentem: nunc autem dicit, q̃ ſi tutor petierit pupillo bonorum poſſ. & hæc bonorum poſſeſſio habeat plus incommodi, quam commodi, tenetur in tor, iudicio tutelæ, ſ. pupillo, ſi fuit in culpa tutor. Viu.

c *Tenetur*] ſi fuit in culpa, vt ĩ. de auth. præſt. l. ſi ad pupillũ.

Non eſt] CASVS. Ponamus, q̃ Titius ab inteſtato deceſſit, eũ non haberet liberos natos, nec haberet agnatos, vel cognatos, & hẽbat vxorẽ prægnantẽ, quis præferatur inter fiſcũ, vel Rempublicam, & ventrem, & certe non eſt ambigendum, q̃ venter contra fiſcum, & contra Rempublicã admitti debet, ſ. ex edicto, De ventre in poſſeſſio. mittẽdo. Item natus poterit petere bonorum poſſ. vt ĩ. ad Tertul. l. 2. ſ. 6 quis ex liberis. Sed & ſi d. Titius, qui ab inteſtato deceſſit, reliquit filium furioſum, admittetur hic furioſus cõtra fiſcũ, & contra Rempublicam. Sed & ſi d. Titius fuit captus ab hoſtibus, & ibi deceſſit ab inteſtato, & filius eius fuit furioſus, qui remanſit in ciuitate petat bono. poſſ. admitti dẽt contra fiſcum, & contra Rempublicam. Et re. orderia de eo, quod dĩ ſup. eo d. l. 3. ſ. ſed eius, qui apud hoſtes, &c. Licet aũt dicatur hic de ventre, & furioſo, & eo, qui capitali bonorum poſſeſſionem petit, idem tũ eſt de oĩbus inſtitutis, & ab inteſtato venientibus, ni fiſcus, vltimus eſt ſucceſſor, vt C. de cad. tol. l. fi. & añ hoc C. vũ vir. & vxor. l. vni

Paulus. 1 †

LEX X.

IN bonorum poſſeſſione 2 † iuris ignorantia non prodeſt, quo minus dies cedat. Et iõ hęredi inſtituto 2 ẽt ante apertas tabulas dies cedit. Satis eſt enim ſcire mortuum eſſe, ſeq; proximũ cognatum fuiſſe, copiamq; eorum, quos cõſuleret, habuiſſe. Scientiã n. non hãc accipimus, 3 † quæ iuris prudentibus inſit, 4 † ſed eam quam quis, aut per ſe habeat, aut conſulendo prudentiores b aſſequi poſſit. 5 †

Caius. 6 †

LEX XI.

SI pupillo tutor bonorum poſſeſſionem petierit, & plus incõmodi, quã commodi ei, & quod ibi notatur, ſed de hís magis dubitatur.

¶ *Vbicunque*] Vbicunque lex prohibet capere hæreditatẽ, ſ. de iure ciuili, & bonorum poſſeſſio ceſſat. Ecce. n. ſi patronus non aluerit libertum, lex Aelia Sentia adimit ipſi, ſ. patrono, & liberis eius hæreditatem, ſ. liberti, niſi ſit hęres inſtitutus, & adimit bono. poſſ. præterquam ſm tabulas, vt inf. de bonis libertorũ, l. ſi patronus nõ aluerit. Itẽ hæres inſtitutus, ſi putet teſtatorẽ viuere, q̃is defunctus iam ſit, adire hæreditatẽ nõ põt, ſed ſi ſcit ſe hæredẽ inſtitutũ, ſed ignorat, vtrũ potiẽ, an ſub condĩone ſit inſtitutus, non poterit adire hẽditatẽ, licet putẽ hæres inſtitutus ſit, & ſi fuerit ſub condõne inſtitutus, licet euenerit cõditio. Sed & ſi de conditione teſtatoris incertus ſit, paterfa. ſit an filius ſa. non poterit adire hæreditatẽ, & ſi. i. quãuis eius cõditionis ſit in veritate, ſ. teſtator, vt teſtari poſſit, vt ſup. de acq. hære. l. hæres inſtitutus, ſi pubes. Sicut aũt in dictis caſibus non põt adire hæreditatẽ hic, & bonorum poſſ. ceſſat per hunc, ſ. Item, vbicunq; Senatuſcon. prohibet capere hæreditatẽ, & bon. poſſ. ceſſat. vnde ſicut ille, qui rei capitalis damnatus, neq; teſtiturus eſt, ex Senatuſcõſulto Orbciano ad matris hæreditatẽ non admittitur, vt ĩ. ad Tertyl. l. 1. ſ. qui operas, & § capitis, in fi. ita & ceſſat bono. poſſ. quoad eũ, per hunc ſ. ad qđ facit ĩ. l. proxi. Itẽ pone eadem exemplum in Senatuſcõſulto Liboniano, vt ſupra de iis, quæ pro non ſcriptis hab. l. 1. Itẽ vbicunq; conſtitutio prohibet capere hæreditatem, & bonorum poſſ. ceſſat. & de hoc da exemplum, vt C. de hære. & Mą. l. Manichæos, & ſupra ſi quis aliquem teſtari prohi. l. 1. in prin. Viuia.

d *Fiſcum*] fiſcus, & Reſpub. Romanorum, idem eſt. Acc.

e *Quidem*] licet de quibuſdam dicat, idẽ tamen de cibus inſtitutis, & ab inteſtato venientibus. Nã fiſcus vltimus eſt ſucceſſor, vt C. de cad. tol. ſ. fi. ſed de hís magis dubitatur.

f *Venter*] ex edicto, de ven. in poſſ. mit. Itẽ natus petit bonorũ poſſ. vt ĩ. ad Senatuſcon. Tertyl. l. 2. ſ. ſi quis ex liberis. Item impubes, cui mouetur quæſtio ſtatus per Carbonianum, vt inf. de Carb. edi. l. 1. ſ. ſed & ſi quis. in fi. ſ. Acc.

g *Furioſus*] huic dixit Ioan. dari bon. poſſ. quæ facti eſt, nõ iuris, vt hic, & C. de cur. fur. l. fi. ſ. tali & pro eo ĩ. ad Tertyl. l. 2. ſ. ſi quis ex liber. Alij etiam eã, quæ iuris eſt, arg. ſup. de leg. 1. l. Licinius, ſ. fi. & no. C. de cura fur. l. fi. ſ. 1.

h *Vbicunque*] de lege da exẽplũ ĩ. de bon. libe. l. ſi patronus non aluerit, & ĩ. de acq. hære. l. hæres inſtitutus, & ad Senatuſc. Tertyl. l. 1. ſ. qui operas, & ĩ. de iis, quæ pro non ſcripta. l. 1. De cõſtitutione, dic ſup. ſi quis alicui teſt. prohi. l. 1. in prin. & C. de hære. l. Manichæos, & facit ĩ. de ĩ. tabulas. l. 3. ſ. liberi. & ĩ. de ſecun. tabu. l. 1. ſi. Sed contra vt in emancipato, qui repellitur a iure ciuili, ſed admittitur per Prætorẽ, vt ĩ. eo. l. ſed cũ patrono, § 1. ſed dic, q̃ ius ciuile non aſſiſtebat, ſed reſiſtebat. Item idẽ erit in poſthumos alieno, qui à iure ciuili repellebatur, ſed per Prætorẽ admittebatur, vt Inſtitu. eo. in prin. ſed dic, vt dixi in alio. Item illud ibidem ſtatim corrigitur. Item facit inf. l. proxi.

Eſſe] CASVS. Si aliqui ſunt damnati capitalis rei, id eſt alicuius delicti, ſiue criminis capitalis, vel alicuius accuſationis capitalis, neque ſunt in integrum reſtituti, denegatur eis bonorum poſſeſſio edicto Prætoris. Is aut intelligitur dãnatus rei capitalis, cui ſit pœna mors, aut interdictio ignis, & aquæ. Cum autem in relegatione quis admittitur ad bonorum poſſeſſionem. Viu.

i *Qui rei*] id eſt delicti.

a *Reſtituti*

a *Reſtituti*] quia tunc eſſet ſecus vt ſ. de iure patro. l. filij. § 1. & Inſtit. qui. modo ius patr. por. ſol. § cum autem.
b *Interdictio*] in cuius locum hodie ſucceſſit deportatio, vt ſ. ad l. Iul. pec. l. 3. & facit ſ. de verb. ſign. l. licet capitalis, & ſ. de iure patro. l. cum patronus. § 1.
c *Quis erit*] nam hic retinet ciuitatem, & libertatem, vt ſ. de pub. iud. l. 2. & facit ſup. l. proxi.

ſunt, nec in integrum reſtitui [a] ſunt. Rei autem capitalis damnatus intelligitur is, cui pœna mors, aut aquæ, & ignis interdictio [b] ſit. Cum autem in relegatione 1† quis erit, [c] ad bonorum poſſeſſionem admittitur.

Qui dicit teſtamentum falſum, videtur bonorum poſſeſſionem agnoſcere, ſi de teſtamenti viribus certus erat. Eſt notabilis lex. Bart.

Papinianus. [2]†

LEX XIV.

CVm quidã propinquus [d] falſum teſtamentum accuſaret, [e] ac poſt longum temporis ſpatium probaſſet, licèt dies ei petendæ bonorum 3† poſſeſſionis, quam [f] fortè certus E accuſationis petere debuit, ceſſiſſe [h] videatur: attamen quia hoc propoſito accuſationem inſtituit, [4]† vt ius ſuum ſibi ſeruet, agnouiſſe ſucceſſionem non immeritò videbitur. [i]

Paulus. [5]†

LEX XV.

PAulus reſpondit, ſolam petitionem matris non acquiſiſſe [k] filiæ impuberi bonorum poſſeſſionem; niſi & ijs, [6]† qui eam dedit, euidenter voluerit eam impuberi dari.

Idem. [7]†

LEX XVI.

QVoties [l] is, cui bonorum poſſeſſio ab altero poſtulata eſt, furere cœperit, magis probatur, ratum ei videri habuiſſe. Rati enim habitio ad confirmationem prioris poſtulationis [8]† pertinet.

1† Fl. relegationẽ.
2† lib. 13. Quæſtio.
3† Fl. deeſt. bonorum.
4† Fl. inſtruit.
5† lib. 17. Reſpon.
6† Fl. niſi ſi is.
7† lib. 3. ſententia.
8† Fl. poſtulati.

d *Cum quidam propinquus*] ſcilicet defuncti.
e *Accuſaret*] & incœpit accuſare intra tps petendæ bono. poſſ. qđ eſt annus, vel cẽtũ dies, vt Inſti. eod. in ſi. Sed qui d, ſi poſt finitum tps incœpit, & ad finẽ perduxit, quia hucuſque fuit incertus. & vincit in falſo? Reſpon. idem: quia dies petendæ bono. poſſ. vtiles ſunt, vt Inſti. eod. § ſi. Ergo non currit ante quam conſtet falſum, vt C. eo. l. quandiu.
f *Quam*] ſcilicet bono. poſſ.
g *Certus*] ideſt, ſi certus eſſet, quòd eſſet falſum, ſtatim petere poterat bonorum poſſeſſ. ſit cœpta accuſatio, vel non. Sed vbi incertus, non poteſt cum effectu ante quam fiat certum per ſententiam, vt ſupra de acquiren. hæredita. l. cum falſum. & hic.
h *Ceſſiſſe*] non tñ ceſſit, quia non potuit repetere. ad quod C. de an. excep l. 1. in ſi & C. de inoff. teſta. l. cõtra maiores. Et no. q̃ prouidendo in vno, & in alio ſibi prouidere vĩ, vt C. de iſs, qui à non do. l. ſi. Sed argu. ſ. ſ. vi bon. rap. l. ſi ſeruus. Sed vĩ etiã accuſatione pendente tempus bon. poſſ. cedere, ſicut tutori currit tempus excuſationum, dum vnã exercet, vt Inſti. de excu. tut. §. qui autem. Sed ibi oẽs ſimul ſtatim poterat proponere ſine obſtaculo, vt ſ. de excuſ. tut. l. ſcire. §. ſcire: hic non, vel quia non erat certus in ſua conſcientia, tamen ei reſiſtitur in d. accuſatione, & ſic non benè poterat ſimul vtrumque auxilium implorare.
i *Videbitur*] hoc ipſo, q̃ falſum accuſat, vt C. de repu. hær. l. ſimus. Et hoc verum, ſi incœpit accuſare intra tps. Sed quid, ſi poſt tempus, quia fuit certus de falſo? dicam quòd nec videtur eam agnouiſſe, nec petere poſſe, vt hic colligi ur.
k *Non acquiſiſſe*] Sed cur dominiũ rei ſingularis accipiendo, et acquirit vt ſ. depoſi. l. die? Rñ. hic maior requiritur ſolemnitas, quia maius cõmodum, imò quia & incõmoda affert, vt ſ. eo. l. 1. Vel ibi extra ius: hic in iure, vbi nõ admittitur pro alio, niſi in certis caſibus, vt no. ſ. eo. l. ſeruus. 2. rñ. & no. q̃ idẽ dicã in qualibet fœmina, & ẽt in mare, nec exigo ratihabitionem, quia Prætor ſupplet.
l *Quoties*] CASVS. Ponamus, q̃ Titio cõpetat bon. poſſ. in bonis Seij, Caius aũt præcedente mandato Titij poſtulauit Titio præiudicio bono. poſſ. poſtea idem Titius cœpit furere ante datione bon. poſſ. & ante quã haberet ratã petitionem. Certe magis probatur, ſ. quã contrarium, videri eam. ſ. Titiũ habuiſſe ratum, l. quod fecit Caius in petendo ei bono. poſſeſſ. ſ. propter furorem Titio ſuperuenientem. Rati enim habitio. ſ. tacita propter furorem, Pertinet ad confirmationem prioris poſtulationis, ſcilicet factæ per Caium pro Titio de bonorũ poſſeſſ. ad quam potitionem eſt arg. ſupra ſolu. matr. l. 2. circa fi. Vel intellige, quòd non præceſſit mandatum, & fuit habita rata petitio ante quam decerneretur bonorum poſſ. & cœpit furere Titius ante eam decretam. Vel dic, quòd Caius poſtulauit Titio bono. poſſ. præcedente Titij mandato. & poſtea furere cœpit Titius; perinde eſt, ac ſi petiiſſet Caius Titij nomine nullo mandato præcedente, & ipſe Titius ratum habuiſſet ante furorem ſuum. Rati enim habitio, ſ. Titij, quæ eſſet facta non præcedente mandato Titij, quamuis non fuerit in hoc caſu, imò præceſſit mandatum, pertinet ad confirmationem prioris poſtulationis. Viuianus.
m *Quoties*] pone, quòd petita eſt cum mandato, & quod ſubiicit, Magis, &c. muta caſum, q̃ ſine mandato, quaſi dicat perinde eſt, ac ſi petita eſſet ſine mandato, & dominus habuerit ratum ante furorem Nam iſti duo caſus pares ſunt. Vel ſecundo totam intellige ſine mandato. & fuit habita rata petitio ante quam decerneretur, & cœpit furere ante decretam. quem caſum habes ſupra de acquir. hæred. l. ſi quis alicui. & facit infra rem ra habe. l. bonorum.

SI TABVLAE TESTAMENTI extabunt.

¶ No. q̃ differt hic tit. ab illo inf. a. ſi tabu. teſta. nul. ex. quia hic dicit, extabunt, ibi non extabunt. Item no. q̃ hic tit. communis eſt bono. poſſ. ſecundum tabu. & contra tabu. ſuperior verò generalis omnium bono. poſſ. Dicit ergo communia vtriuſque, ſ. ſ. ſecundum tabu. & contra tabulas. Et primo caſu. cui competat vt aquæ & quidem capacibus, non capacibus, non vt infra de contra tabu. l. 3. §. liberi. Secundo, ex cuius tabulis. & dic. eius, qui potuit teſtari. vt infra de ſecun tabu. l. 2 §. exegit. cum ſeq. Tertiò, ex quibus, & certè quacumque materia ſcripti. vt inf. a de ſecun. tab. l. 2. in prin. & §. 2. Quartò, ex quo teſtamento. & die ſcripto, & non ſcripto, & tunc dicatur ſecundum nuncupationem, vel contra nuncupationem. vt C. de ſecun. tabu l. 2. & de bono. poſſ contra tabu. libert. l. 2. Item quinto, quando detur, et certè, cum tabulæ ſunt tempore mortis, licèt poſtea intereant. vt infra de ſecun. tab. l. 2. §. ſufficit. et infra hac l. In multis autem differunt, vt ecce infra de contra tab. l. illud. §. ad teſtamenta. et in multis alijs conueniunt. et diff runt. vt patebit infra in ſpecialibus titu. et de contra tabulas. et de ſecun. tabu. Hunc tit. pulchrè declarat Cuiac. in ſuis parat. ad ipſum.

Si tabulæ testamenti extabunt.

TITVLVS II.

Paulus. 1 †

LEX Vnica.

HAeredi, cuius nomen inconsultò [a] ita deletum est, [b] vt penitus legi [c] non possit, dari bonorum possessio [d] minimè potest, quia ex coniectura, [e] non propriè scriptus videtur, [2] † quamuis, si post prolatas [f] tabulas deletum sit testamentum, bonorum possessio competat. Nam & si [g] mortis tempore tabulæ fuerint, licèt postea interierint, competit bonorum possessio, quia verum fuit, tabulas extare.

1 † lib. 3. ad Sabin.

2 † Fl. videretur.

Semel enim extitisse tabulas mortuo testatore desideratur. Nam & si extare desierunt quamuis postea intercíderint, bono. poss. poterit peti, vt ff. de bono. poss. secundum tabulas. l. 1. § semel. Viuia.

a *Inconsulto*, i. non ex voluntate testatoris. Sed quid si consulto? Rñ. idem multò magis, vt non detur bono. poss. vel si detur, auferatur vt indigno, vt ro. C. de testa. l. nec stiam.

b *Deletum est*, s. ante mortem. Nam post deletum non nocet, vt ff. de secun tab. l. 1. § sufficit. Sed secus quoad petitionem legatorum, quæ durat, licèt sit deletum in vita inconsultè, & ita quod non potest legi, vt supra de ijs, quę in testa. delen. l. 1. § sed & si legi & § seq.

c *Legi*] idest oculis perspici, non dico, non intelligi, vt ff. de ijs, quæ in testa. delen. l. 1.

d *Bonorum poss. sio*] secundum tabu. vel contra tabu.

e *Ex coniectura*] idest, præsumptione. Præsumitur enim non scriptus, cum legi non possit. arg. contra, supra de codicil. l. fi. 1 & C. de testa. l. errore. Accursius.

1 Dic, q primo concordat sñ Bart.

ADDITIO. Dic q ibi fuit nomen hæredis scriptum, hic fuit omissum hñs esto. Vel ibi quantũ ad additionẽ de iure ciuili, hic quantũ ad bo. poss. secundum tab. secundũ Bart.

f *Prolatas*] idest, publicatas in publicum apud iudicem, vt C. de testa. l. publicati. vel etiam quemlibet priuatum, mortuo tamen testatore.

g *Nam & si*] verè post prolatum, & mortem. Nam & idem si non prolatũ. & facit ff. de secun tab. l. 1. § si linum. & § si rosæ, & ff. de mili. test. l. in fraudẽ § 1. & C. de test. l. si vnus.

DE BONORVM POSS. FVRIOSO, &c.

¶ Ne, quinque personæ. De primis duabus tractat prima l. ff. de furios. de qua dic, vt supra tit. 2. l. non est ambigendum. & de infante, de quo dic, vt sup. tit. 2. l. seruus, in fi. al. a verò tres procedunt iure communi in petenda bono. poss & in die cedenda. vt in fa co. l. 2.] Sequebatur hic tit. ex sententia Cuiac. in parat. quo de certis personis agitur, de quibus ambigi poterat an admitti possint ad bono. possessionem, & quemadmodũ.

Furioso] Primo ponit ed. ctum. Secundo respondet tacitæ obiectioni. Tertio format vnam quæstionem, & eam determinat. Secunda ibi, Nec si curator. Tertia ibi, Quid ergo si cura or. Ratio primi dicti est, quòd furioso non cedit tempus, nisi quia non potest agnoscere. Item substituto non currit donec excludatur institutus. Et ad hãc rationem opponit hic Iurisc̃onsultus in secunda parte legis, Bar. CASVS. Ponamus q̃ Caius instituit sibi hæredem Seium furiosum & substituit eidem furioso Titium, & decessit d. Caius. Nunquid tempus bon. poss. s. pendæ in bonis Caij (de quo tempore dixi ff. tit. 2. l. si plures.) cedit furioso prædicto instituto, vel Titio ei substituto, quamdiu est furiosus in eadem conditione, i. in furore? Et certè non, neq; spatium temporis, s. prędicti, quod præfinitũ est scientibus, s. illis, quibus competit bono. poss. idcirco videbitur cedere, ff. i. quia curator, s. furiosi potest accipere bon. poss. nomine furiosi. Nã & pater accipit bon. poss. filio infanti, quo s. parte tamen cessante, s. in petenda bonorum poss. filio suo infanti intra dictum tempus, non excluditur infans, scilicet filius. Quid ergo, si curator furiosi accipere nolit? est ne iustius, atq; vtilius dari poss. proximo cuique, i. dicto substituto, quicunque sit ipse substitutus, ad eundem modum, idest sicut daretur curatori furiosi, si curator furiosi nomine potest accipere possessionem ad hoc, s. vt bona d. testatoris non intereant, subaudi. Et certè sic quo s. substituto proximo admisso, s. ad bon. poss. substitutus, i. ipse substitutus proximus admissus cogitur præstare cautionẽ omnibus ijs, quibus bona d. testatoris restitui debent. puta, quia fuit hic substitutus admissus quia, vt dictum est, rogatus à testatore prædicto, vt restitueret bona testatoris quibusdam, & fortè vt quasdam res testatoris daret aliquibus noīe legati, s. si ipse substitutus ex substitutione succederet. Deberent autẽ restitui bona fideicõmissarijs vniuersalibus legatarijs prędictis per substitutũ, si fortè furiosus institutus in eo. furore decesserit superstite d. substituto, aut cõpos mentis factus d. furiosus ante mortẽ obierit, quã hęreditatẽ agnosceret si perstite eo. substituto. Quibus duobus casibus habet locum substitutio. Itẽ cogitur d. substitutus, i. ipse substitutus proximus admissus ad bono. poss. vt dictũ est, præstare cautionẽ venientibus ab intestato. Nã & fieri põt, vt viuo furioso instituto substitutus, idemq; admissus, vt dictum est, decedat, & sic non possit amodo vendicare sibi locũ substitutio, nec restitutio bonorũ per substitutum facienda, i. e. legatorũ solutio per eundem substitutum facienda, nec tamen furiosus obstet cæteris, s. ab intestato venientibus, si prius & ipse, s. furiosus decesserit, quàm hæreditatem acciperet, puta, quia decessit in eodem furore, aut compos mentis effectus ante mortem obijt, quàm hæreditatem agnosceret, quo casu vendicant sibi locum venien es ab intestato, & agerent ex cautione eis facta per substitutum contra hæredes substituti, vt hæredes substituti restituant eis bona d. Caij, ad quorum bonorum possessionem admissus fuerat dictus substitutus viuente dicto furioso, vt dictum est. Viuianus.

De bonorum possessione furioso, infanti, muto, surdo, & cæco competente.

TITVLVS III.

Papinianus. 3 †

LEX I.

FVrioso Titius substitutus est, bonorum possessionis tempus, quamdiu furiosus in eadem conditione est, neque instituto, [h] neq; substituto cedit. Nec si [i] curator furiosi nomine accipere possessionem potest, [k] idcirco spatium temporis, quod scientibus [l] præfinitum est, videbitur cedere. Nam & pater infanti filio possessionem accipit, [m] quo tamẽ cessante

3 † lib. 15. quæstionis.

h *Neque instituto*] scilicet furioso.

i *Nec si*] idest quamuis vel quia.

k *Accipere possessionem potest*] ff. ff. de suc. edi. l. 1. § furiosi. Sed quantum ad commodum delata est furioso, & ei pōt peti, s. vt habeat fructus, non quantũ ad ius vt habeat dominium, vt ibi & C. de cura. fur. l. fi. § tali. & statim dicam.

l *Scientibus*] scilicet tantum, subaudi, vt infra quis or. in bon. poss. ser. l. 2. in princ.

m *Accipit*] vt & ff. tit. 2. l. seruus. § impubes. Sed nunquid eã quæ iuris est? Rñ. sic, vt C. de iure delib. l. si infanti. § 1. & 2 secus sñ has leges, quia nihil quæritur filio, nisi ex testense, vel quasi. & si quæratur, nec momento apud eum stat, vt supra

vt ſup. de acq.hær l.placet. Itē quæritur de ea, quæ furioſo eſt delata,ſed ibi facti tm.vt fructus capiat. vnde factus ſanæ mētis repudiat. Itē decedens nō trāſmittit ad ſuos hīdes.vt C.de cura.furio.l.fi.§.tali. Alij cōtra.vt ibi no. Itē legata bene quæruntur,vt ea.l.§.legatis. qa tm cōmodū, ſed bono.poſſ. etiā onus, vt ſup.mand.l.fi hæreditatem.

a *Excluditur*] vel ipſo iure, vel per in integrum reſtitutionē, vt no.ſup.tit.2.l.ſeruus,§.dies.

b *Proximo*] vt ſubſtituto.

c *Subſtituta cautionem*] ideſt, ipſe admiſſus cautionē præſtare cogitur nec ob. C.de cur. fur. l. fin.§. omni ſatisdatione, quia ibi tollit eā, quā curator pſtabat alijs. d *Omnibus ꝫ*] ideſt venientibus ab inteſtato.ſi ſubſtitutus dēcedat, non dominus factus delata hereditate, hoc eſt, ante furioſum, vt in fi. huius l.dicitur. Item ex teſtamento venientibus cauet, ſi deferatur eis hæreditas prius morientis furioſo, vt ſtatim ſubijcit. Azo.

e *Deceſſerit* ante ſubſtitutum.

f *Agnoſceret*] furioſus factus ſanæ mentis, & ſic ante ſubſtitutum, quo caſu, cū habeat locū ſubſtituto, caueat fideicommiſſario vniuerſali, & legatarijs, qui veniunt ex teſtamēto.

g *Nam & fieri*] mutat caſum, quando ſubſtitutus ante decedit, quo caſu, venientibus ab inteſtato eſt cautū ipſis ſtipulantibus, vel ſeruo publico, arg. ſup de adop.l. non aliter.

Mvtvs.] CASVS. Dictum eſt ſupra.l prox.de furioſo infante, nunc autem dicit de muto, & ſurdo, & cæco de quibus omnibus fit mentio in rubrica. Dicit ergo, quod mutus, ſurdus, cæcus poſſunt admittere bo. poſſ. ſi intelligant, quod agitur. Viu.

h *Intelligant*, nam, & adire poſſunt, vt Inſt.de hæred.quali. & diffe.§.fi.

DE BONORVM POSSESSIONE contra tabulas.

i *Quare in C. prima poſuit, de ſecun. tab. & hic primo. de contra tabulas? Reſpon. vt no. C. de bono. poſſeſ. contra tabu. in rubrica*] Accurſius. Quo explicito inſtitutum agit ordinem, inquit Cuiac.in parat. vbi ſeriem huius ordinis declarat.

IN contra tabulas] CASVS. Quia liberi quandoque prætereuntur à parentibus, & opus eſt ſubueniri eis per Prætorem, ideo ponitur de bonorum poſſeſſione contra tabulas. No. ergo, quod hæc bonorum poſſeſſio defertur liberis naturalibus, & legitimis, vel legitimis tantum, puta adoptiuis. Item natis, & naſcituris. Item emancipatis præcipuè, & etiam ijs, qui erant in poteſtate defuncti, vt hic, & C.de liberis prætereritis l.maximum, dati aūt in adoptionem à patre naturali non hēnt hanc bo.poſſ.contra teſtm patris naturalis, niſi inſtituerentur ab eo hīdes & alius ei committat edictū, vt inf.eo.l. nō putauit, §. in adoptionē datos, & §.vt aūt. & l.ſi in adoptionē, & l. ſi poſt mortē. §. 1. Itē in libe.oibus diſtingue, ſi pſit inſtitui hīdes, aut non Si. n. nō poſſunt inſtitui, denegat eis bo.poſſ. cōtra tab. qd mortis tpe dēt ſpectari, vt ī.eo.l. 3. §. libe Si aūt poſſunt inſtitui, ſiq dē inſtitui sūt hīdes, denegatur eis contra tab. Qd.n. bonū eſt eis cōtra tab. dari, cū fm tab. poſſint habere? Hoc niſi alius ꝑtitus cōmittat edictū contra tab. inſtituto. Alius. n. pōt ei committere edictū, ſiue ille, qui prætereritus eſt, ſit natus, ſiue naſciturus, vt & ante quā naſcatur, cōmittatur edictū inſtituto, vt ī.eo. l. 3. §. ſi quis ex liberis. & l. illud, §. fi. Et adeo ꝓficit ꝑteritus inſtituto, vt & ſi inſtitutus erat ī minori parte, q̄ virili, ꝙ beneficiū ī tabu. habeat virilem. Si aūt ex maiori, q̄ virili eſſet hīs inſtitutus, redigeret ad virilē. vt ī. eo.l.nō putauit. §. fi. Vbi aūt liberi exhæreditati ſunt nō hēnt bo. poſſ. hanc C.eo l.2. & hic. & hoc ſi exhīdati ſunt ab vtrib. gradibus teſti. Nā ſi exhæredati ſunt ab vno, & inſtituti in eo nō extiterint hīdes, ī gradū alium, à quo prætermiſſus eſt, peteret bon poſſ. Item hæc vera ſunt, quādo exhæredatio facta ē purè, non ſub conditione, niſi in caſu, cū inſtitutus ſub conditione caſuali & in dēfectū eius exhīdatur. Itē dēt fieri non à re vna, vel ab hīde vno, licet p̄ plures fieri ab vno gradu, ſed ab hīditate tota, vt ī.eo.l.nō putauit. 1. reſpō. & §. 1. & 2. & 3. & 7. de libe. & poſth. l. ſi peperit, 5. purè. & C. de libe prætc. l. ſi pater. Quod autem dictum eſt in exhæredatis, ſerua in prætcritis, ſi eorū prætcritio habeatur pro exhæredatione, quod eſt in eo caſu. Quandoq; prætereuntur à matre, vel ab aſcendentibus per matrem, vt Inſti. de exhæred li. §. mater. & ideo dicit lex non hēre locum hanc bo. poſſ. in teſtō fœminarū, vt ī.eo.l.illud. §. ad teſtamēta. His viſis dicas ꝙ in petēda contra tabulas bo.poſſeſ. debemus accipere liberos, ſiue naturales, ſubaudi & legitimos ſiue adoptiuos. ſ. vt poſſint petere cā bo.poſſ. ſi neque inſtituti, neq; exhīdati ſunt. Liberi aūt vocantur ad bo.poſſ. contra tabulas eo iure, quo vocantur ad ſucceſſionem de iure ciuili, ideſt, qui repelluntur iure ciuili, repellantur, & iſto, & eo ordine quo vocantur ad ſucceſſionē de iure ciuili, ſ. vt prior in gradu prius hēat. Hæc aūt clauſula, ſ. ꝙ liberi, q̄ ſunt naturales, & legitimi poſſint petere bo poſſ. cōtra tabu. ſi non ſunt inſtituti, neque exhæredati, ſed prætcriti, & eo iure, eoq; ordine vocentur ad contra tabu. bo poſſ. quo vocantur ad ſucceſſionem de iure ciuili: hæc clauſula, dico, vī pertinere ēt ad poſth. ſ. prætcritos, vt cū erunt nati poſſint petere contra tab. bo. poſſ. Nā licet ſit teſcisū teſtm iure ciuili, vt C. eo. l. 2. in prin. æquitate tñ Prætoria eſt aliq̄d, vnde infirmatur eo iure, quo ſubſiſtere fingitur. Sed & ſi filij ſ. prætcriti, qui erāt apud hoſtes ipſe teſti pīs. ſ. decederint ab hoſtib. poſtliminio, putat Pōponius eos admitti ad bon. poſſ contra tab. Sed quid, ſi ex tribus filijs prætcritis à patre vnus ſit captus ab hoſtibus? Certè duobus, qui ſunt in ciuitate, competit bo. poſſ. ſ. contra tabulas beſſis, i. pro beſſe, i. pro octo vncijs, ſiue pro duabus partibus. & ita captus ab hoſtibus, facit partem duobus in ciuitate exiſtentibus. Et idē, quod dictū eſt in capto, eſt & in poſthumo. ſ. vt faciat partē duobus fratribus ſuis natis, ertā ante quā ipſe poſthumus naſcat, ſi erant nati duo, ſicut. ī. duo erant in ciuitate. Nam quamdiu poſthumus ſperatur, in ea cauſa eſt, vt partē faciat. & ita faciet partē in hoc caſu, ideſt, faciet, quòd duo fratres ſui non habeant in totum bonorū poſſ. contra tabulas. ſed pro parte, cum ipſe poſthumus, & duo eius fratres nati fuerunt prætcriti à parte, non iſti habebunt duo fratres pro beſſe bo. poſſ. contra tabulas interim, cū poſſint naſci tres, vt ī. ſi pars hære. pe. antiqui. in fi. Imò fortè pro duabus partibus, poſito, quòd diuidat hīditas in quinque partes, arg. dictæ l. antiqui. in fi. Sumus aūt in hoc verſi. Idē & in poſthumo. &c. Si autem eſſet poſthumus, & vnus tantū mō natus, & poſthumus, & natus eſſent prætcriti, poſſet natus interim petere bo. poſſ. contra tab. pro quarta parte cum poſſint naſci tres, vt dicta l. antiqui. Et ita ſecundum hoc eſt idem in poſthumo, quod in capto, ſed non per omnia idem. Nam vnus, & alter facit interim partem, ſed non eandem. Viuia.

k *Poſſeſſione*, petenda, quam Prætor defert liberis. vt in ſia eo.l. non putauit. §. vt autem.

K *Liberos*] nunc exponit liberos.

VLPIANVS. 1 †

LEX II.

MVtus,* ſurdus, cæcus, bonorū poſſeſſionem admittere poſſunt, ſi quid 2 † agatur, intelligant.h

De bonorum poſſeſſione contra tabulas.

TITVLVS IIII.

Primo ponit mentē edicti Prætoris de cōtra tabulas: Secundo exponit edictum. Secūdo ibi, Hæc autem clauſula. B.

VLPIANVS. 3 †

LEX I.

IN contra tabulas bonorum poſſeſſionem i liberos K accipere debemus,

1† lib. 39. ad edictū

* Mutus audiēs. i. non ſurdus pōt ꝫhere, & teſtari nutu. ad pias cā non alias. Bal. l. pe. C. q̄ teſt. fam. poſ. & an. & qā mutus pōt cōtrahere. vide plenè p Bar. l. 1. in fi. & ibi dē Alex. inf. de vet bo. obl.

2 † Fl. qd.

3 † lib. 19. ad edictū

naturales, [a] siue adoptiuos, [b] si neque instituti, [c] neq; exhæredati [d] sunt. Vocantur autem ad contra tabulas bonorum possessionem liberi eo iure, [e] eoq; ordine, [f] quo vocant ad successionē iure † ciuili. ¶ Hæc autem clausula [g] etiā ad posthumos videtur pertinere. Sed, & si ab hostibus postliminio redierint [h] filij, Pomponius putat, ad contra tabulas bonorum [i] possessionem eos admitti.

Facit partem ille, qui speratur admitti ad partem. Bar.

¶ Si ex tribus filijs [k] vnus ab hostibus captus sit, duobus, qui sunt in ciuitate, bessis bonorū possessionis competit. Idem [l] & in posthumo. Nam quādiu posthumus speratur, [m] in ea cā est, vt partem [n] faciat. ¶ Et sui iuris factos liberos, ī bonorū possessionē Prætor inducit. Siue igitur emācipati sunt, siue aliàs exierunt [o] de patris potestate, admittuntur ad bonorum possessionē, sed adoptiui patris [2] † nō potest. [p] Vt enim admitti possit, ex liberis [q] eum esse oportet.

Filius non capax, sicut mortuus, non obstat sequentibus in gradu. Bar.

¶ Qui habebat filiū, habebat & nepotem ex eo, filiū emancipauit, & adoptauit in locū nepotis, deinde emancipauit. Quæritur, an nepoti obstet? Et mihi magis vr, hunc nepotē non excludi, siue pater eius in adoptione mā fuisset quasi nepos, siue emancipatus esset. Puto enim emācipato patre, nepotem quoque cum patre suo ex edicto [r] admitti.

¶ Quidam [3] † filiū habuit, & ex eo nepotem, filius emancipatus, vel in prāte manens, deportatus est. Quæritur, an nepoti noceat? Et verius ē, in

a *Naturales*] subau. & legitimi. Itē subaudi sui, vel emancipati. vt C. de li. præ. l. fi. §. sancimus itaque, & Insti. de hęre. quæ ab intest. §. eadem. At naturalis tantum licet succedat ex voluntate, quandoque tamen non admittitur contra voluntatem. vt C. de natu. li. l. humanitatis. & auth. licet.

b *Adoptiui*] vt inf. eōd. l. 3. §. filium. Sed contra testamentum patris naturalis non habet, nisi instituatur hæres, & per aliū aperiatur ei edictū. vt inf. eo. l. nō putauit §. in adoptionem, & facit infra. si tabu. testamen. nul. ex. l. 1. §. liberos. Sed hodie cōtra in vtroque, nam contra testamentum adoptiui extranei nō habent. sed contra testamentum naturalis, sic. vt C. ē adop. l. penul. §. sed ne articulum.

† Vl. ex iure.

c *Si neque instituti*] puta sine sub conditione potestatiua, nisi alius cōmittat edictū. vt inf. eo. l. 3. § si quis ex liberis. secus si sub casuali, vel mixta, nisi sit in defectum eius exhæredatus. Nam habetur pro non instituto. vt C. de insti. & substi. l. 3.

d *Neque exheredati*] s. tunc. nam tunc haberent querelam inoff. testa. vt inf. eo. l. non putauit. §. non quæuis & l. si post. §. exhæredati.

e *Eo iure*] nam non eodem iure, quia illi ciuili. istī Prætorio. Sed dic, idest, qui repelluntur illo iure, repelluntur, & isto, v. sup. de bo. p. ff. l. non est. § fi.

f *Ordine*] vt prior in gradu prius habeat. vt inf. eo. l. 3. §. filium, & l. illud. s. t. Itē sup. eod. vt & ibi. & inf. eo. l. si in adoptionem. §. fin. Sed contra inf. ea. l. §. qui habebat filium. & inf. eo. l. 3. §. 1. sed ioi dices.

g *Hæc autem clausula*] ad omnia supra dicta potest referri. Et dic, quod ad posthumos præteritos, cum eium nati non sint. Sed quomodo, cum ipso iure eum pariat? Respon. vt no. C. eo. l. 1. Itē antequam nascantur, habet locum inf. de ven. in poss. mit. l. 1. in prin. & facit inf. de vet sig. l. nomē filiarum. & Inst. qui dari in. poss. §. fi. & inf. de adig. lib. §. §. 1.

h *Redeant*] s. quocunque modo. vt inf. de capt. l. nihil.

i *Bonorum*] quia tempus non curritt, vt infra de secund. ta. l. qui ex liberis.

k *Si ex tribus filijs*] emancipatis. & præteritis, vt faciat ad titulum.

l *Idem et*] imò non idem, vt supra. si pars hæred. pet. l. antiqui. in fi. & ideo quod dicit in fi. partem, scilicet quartam si vnus erat natus. Vel vt sit per omnia idem, pone casum, vt infra de coniun. cum eman. li. l. prima. §. sed & si posthumus & §. si postliminio.

m *Speratur*] facit infra de secun. tab. l. secunda. §. quā diu. & quis or in bo. poss. fer. l. 2. §. pen. & vnde legi. l. penul. ff. & vnde cog. l. 2. §. si quis sic. & supra fam. ercis. l. si hæres vnus.

n *Partem*] ji. natum admitti ad partem, non ad totum. sic sup. de inoff. testa. l. qui repudiantis in prin.

¶ *Et sui iuris*] CASVS. Prætor inducit in possessionē ēt liberos factos sui iuris. Siue ergo emancipati sunt, s. liberi, siue alias exierunt de prāte patris. vt per dignitatē admittūtur ad bo. poss. cōtra tabulas, si præteriti sunt. Sed adoptiui patris, subaudi, ad bo. poss. non potest, subaudi, admitti filius adoptiuus emancipatus. Vt enim admitti possit aliquis ad bo. poss. contra tabulas, oportet eum esse ex liberis. Iste autem adoptiuus non est ex liberis, ex quo est emancipatus à patre adoptiuo, vt j. vnde libe. l. liberi capite minuti. Viu.

o *Siue exierunt*] vt per dignitatem, vt Insti. quibus modis ius pat. po. solu. §. sed ex constitutione.

p *Non potest*] ab eo emancipatus, vt hic, & infra. si ta testa. nul. ex l. prima. §. liberos. & vnde li. l. prima. & inst. de exhæ red. libe. §. adoptiui.

q *Ex liberis*] suis, vel emancipatis. licet enim emancipati desinant esse sui, non tamen desinunt esse liberi. vt Instit. de hæred. ab intesta. §. eadem.

¶ *Qui habebat*] CASVS. Ponamus quòd Titius habebat filiū Seium, & ex eo filio habebat nepotē Caium emancipauit d. Titius dictum suum filium Seium, & adoptauit idem Titius dictum suum filium in locum nepotis. Deinde emancipauit eum. Quæritur, an nepoti, scilicet prædicto Caio obstet, scilicet, dictus Seius filius impetranda bono. poss. contra tabulas, si dictus Titius eos præteriit, vt excludatur prædictus nepos, scilicet Caius à dicta bonorum poss. & admittatur filius? Et magis videtur, hunc nepotem, scilicet Caium nō excludi, scilicet, à dicta bonorum poss. siue pater eius, s. nepotis, desit, d. Seius in adoptione transiisset quasi nepos, ita quòd Titius pater eiusdem Seij non emancipasset eum Seium postquam eundem Seium adoptauit in locum nepotis, siue emancipatus est, s. d. Seius à patre suo, postquam ab eo fuit adoptatus in locum nepotis, sicut in veritate in nostro casu fuit emancipatus à patre suo, postquam ab eo fuit in locum nepotis adoptatus. Puto enim emancipato patre, s. nepotis, sicut in veritate fuit emancipatus pater nepotis ante quam idem pater nepotis adoptaretur in locum nepotis. puto dico, nepotem quoque cum patre suo ex edicto. l. de coniungendis cum emancipato liberis admitti. l. ad bonorum poss. contra tabulas. quicquid ex prædictis coniungat in patre nepotis post emancipationem ipsius patris nepotis primo de eo factam. Bis enim fuit emancipatus in nostro casu. Viu.

r *Ex edicto*] de coniung. li. vt inf. de coniun. li. l. 2. in prin. & facit inf. si tab. test. nul. ex. l. 1. §. antep. Sed arg. contra sup. ea. l. 1. vocantur. Sol. vt inf. l. 3. §. 1.

¶ *Quidam filium*] CASVS. Ponamus quòd Titius habuit filium Seium, & ex eo habuit nepotem Caium dictus filius emancipatus, vel in potestate manens deportatus est, & sic amisit ciuitatem, & non libertatem. Quæritur, an nepoti noceat, sed filius deportatus, ita, quod admittatur ad bon. poss. contra tabulas ante nepotem, cum ambo sint præteriti a d. Titio? & verius est nepotem admittēdum, scilicet ad bonorum poss. filiorum contra tabulas in vtroque casu, idest, siue erat in potestate, siue emancipatus filius, qui fuit deportatus subaudi. Et no. filium deportatum adimittendum. Deportatos enim mortuorum loco habendos. repete, verius est. Sed & si pater dicti nepotis, & filius, idest, dictus nepos deportati sunt, & ambo reliquit, scilicet, sunt, dicemus ad bonorum poss. admitti filium, scilicet, solum. Sed & si filius Titij, idest pater nepotis damnatus in metallum, vel damnatus alia pœna, quæ secum effert, restitutus sit, nihilominus admitteatur, scilicet ipse solus, ita quod non filius eius. Seq. vide per te vsque ad l. illud, quia sunt clara. Viu.

1 Tē hodie quātū ad multa emancipati, & sui adoptati. R. i. l. 2. de leg. 1. & hoc in tellige, scilicet i collatione. Bal. in l. si emāci pati. 1. op. C. de coll. bō. Dicit tamē i dē Bal. in l. memininus. C. de hęre. qui sui sunt similis suo.

2 † Alias, sed ad adoptiui patris nō possunt. Vt. quis admitti, &c.

3 † F. dec. Quidam.

a *Admit-*

a *Admittendum*] & nihil ſeruatur filio. Sed cur ſecus in capto.vt ſup.eod.l.i.ſi ex tribus? Reſpon. propter ipem poſtliminij.vt inf. de bon. lib.l.ſi neceſſe, §.ſi deportatus. & inf. de alleg.liber.l.fi.§.pen.lo.

b *Habendi*] vt ſup.pro ſocio.l.actione.§.publicatione.Arg. contra inſ. de verb. obligl.ex parte.§. in inſulam. & ſup.de legat.1. l. cum pater. §. hæredi autem.& ſup. ad Treb.l.ex facto. §.ex facto.

c *Et ſi*] pone, in duabus perſonis, ſ.patre.& filio.& tũc dic patrem feciſſe teſtamentum,& præteritionem poſt reſtitutionem in integrum: aliàs autem teſtamẽtum factum eſſet irritum captis diminutione teſtantis.vt Inſt. quib. mod. teſta. infir.§.alio.Sed nonne conualeſceret, vt ſup.de iniuſ.teſta.l ſi quis ex.§. pen. & ſecundum hoc loquitur ſequens,l.& lex. Vel melius, pone in tribus perſonis, ſcilicet auo, & patre nepotis.& ipſo nepote.& patet ſemper fietit in ciuitate.& tunc dic admitti filiũ.ſcilicet.ſolum.Et ſic ſequentia intelliges.& continuatur cum ſuperioribus.

d *Effecit*] ſed deportatio tantum ciuitatem aufert, vt Inſtit. quib. mo.ius pat. poſeſ.§. cum autem, & §.fenui. Sed hodie nemo benè natus ex ſupplicio fit ſeruus, vt Auth. de nupt. §. quod autem prius.

e *Admittetur*] ſimpliciter accipe.ſi ponas in duabus perſonis, ſi autem in trib. ſubau. ſolum.vt ſup. proxi.dixi.

f *Demq; eſt*] Vel pone, in duab. perſonis. & dic, poſt reſtitutionem fictũ teſtamentum, vel pone in tribus, vt ſup.l.proxi. no.§. pen. Sed huic legi, & ſuis ſuperioribus l. eſt contra. Inſti. de capi. dimi.§.quod autem.& inf.vnde cogn.l.is, qui.vbi non reſtituitur cognatio per ſeruitutem amiſſa. Solutio, ibi manumiſſio.hic fuit in integ reſtit. per quam omnia priſtina iura reſtituuntur.vt C.de ſenten.paſſis.l.& l.fi. Arg.cõtra.Inſtit. de ſeru.cog. vbi etiam manumiſſio prodeſt ad iuſ.cognationis. Sed ibi de nouo acquiritur.non vetus reſtauratur.Item argum.contra.infra.de pœnis.l.aut damnas.§.fin. Sed ibi fuit indulgentia, non reſtitutio in integrum.

g *Non tantum. Verum etiam*] ordine ſeruato, vt ſup.l.1.§.vocantur.Azo.

h *Nati*] No.ca his, quia ſecus ſi ex filiabus vel nepotibus etiam ex filio natus.& eſt ratio, quia pro exhæredatis habẽtur.vt dices inf.eod.l.illud.§.ad teſtamenta.

i *Procedit*] vt quaſi ſolus filius admittatur.

k *Melius eſt autem*] aũt pro.quia: alias pro.ſed:vt corrigatur diſtinctio ſuperior (adoptauerit in patrem huius nepotis)an ſimpliciter. Sed ſecundum hoc non ita vocantur, vt

de iure ciuili, quia eo iure cum filio vocatur alterius fratris filius,vt Inſti.de hæte.quæ ab inteſt.defe.§.cum filius.& in Auth.vt fra fin.§.1. Et ſic eſt contra. ſup.eo.l 1.§. vocantur. Solu.poteſt dici, q; ibi in contrario loquitur de liberis. qui ſunt in poteſtate.& qui veniunt ad contra tab. Nam & in illis idem habet ſeruari.ac ſi de iure ciuili ſuccederẽt, vt inf. tit.1.l. is qui in prin. Et ſic ſi remaneret ibi aliq.o.2 contrarium.

l *Quaſi filius*] ſed quaſi nepos. Azo. & dic.vt ſupra l.1.§.qui filium.

m *Finita ſint*] vt C. de adopt.l. penult.§. ſed hoc.

n *Filium habens*] ſcilicet ego.

o *Admittentur*] tanquam filij.

p *Non admittetur*] nam per emancipationem diſſoluitur adoptio. v. ſup. proximo §.

q *Quæſitum*] ſed ſuperiori caſu ante fuit quæſitus, & facit ſupra eod.l. prima, §. qui filium. & infra, de coniun. lib.l. 1.§. ſi pater ita.

r *Nulla*] quod fieri poterit, vt ſupra, de ritu nupt.l.filius: ſed non impunè.vt quãdo ignominioſa, quæ poterit exhæredari ſecundum hæc iura, vt ſtatim dicet. Ac.

s *Mortuo*] ſecus, ſi viueret, quia præcederet, vt ſup. eod.l.§. ſi filium.

t *Per reſciſionem*] auiti teſtamenti, & dic q reſpon. tacitæ obiectioni hoc modo. Filius emancipatus teſtamentum aui reſcindit per contra tabu. ac ſi pater eius in aui manſiſſet poteſtate, vt ſ. in princ. huius l. Sed ſi manſiſſet in poteſtate hic nepos, iuſtus non eſſet.vt pote.vxore ducta ſine patris conſenſu. vt ſupra de ſtatu hominum, l. Paulus. Ergo & nunc non eſt iuſtus, cum perinde ſit ac ſi manſiſſet: ſed non eſt ita: nam reſciſſio non debet facere, vt qui iuſtus eſt filius, deſinat eſſe filius.vel nepos.quia ſic repelleretur.& reſciſſio non fit per Prætorem, vt hic excludatur, ſed magis, vt admittatur. Alioquin quod fauore eius introducitur, ad læſionem eius retorqueretur, quod eſſe non debet. Et ex contrario contrarium in vera hypotheca ſequitur. Similis eſt electio.C.de ſecund.nupt.l.generaliter.§.in his ſecundum Ioan. aliter alij formant tacitam obiectionem, hoc modo: Si filius emancipatus non admittitur propter reſciſſionem patriæ poteſtatis: ergo nec nepos. Sed prima falſa.de reſciſſio patriæ poteſtatis non facit, vt nepos non ſit iuſtus, immo magis vt ſit iuſtus. Vel ſic ſecundum Hugonem lege: non enim is nepos, qui iuſtus eſt, per reſciſſionem patriæ poteſtatis (nam alias non eſſet nepos iuſtus) non debet dico fieri iniuſtus.

u *Cum reſciſſio*] accipe adhibeantur.quod eſt infra. Quo magis&c. non quo minus admittatur.

1† Fl.admittatur aliter nõ. 2 li.1.Iuris epitomarum.

3† li.39. ad edictum.

*Hermogenianus.*2†

LEX II.

IDemque eſt,f & ſi pater pę næ ſeruus efficiatur, & poſtea reſtituatur.3 †

*Vlpianus.*3 †

LEX III.

NOn tantum autem ipſi emancipati admittũtur ad bonorum poſſeſſionem, verum etiam ij g quoque, qui ex his nati h ſunt.

Si aliquis ex liberis adoptetur, durante adoptione ſuccedit, prout adoptatus eſt: ea finita ſuccedit prout naturaliter vocatus eſt. Bart.

¶ Si duos habens nepotes, alterum emancipatum loco filij adoptauerit, videdum eſt, an ſolus ille quaſi filius admittatur. Quod ita ſcilicet procedit, i ſi quaſi patrem eius nepotis, quem retinuerat, ſic adoptauerit. Melius eſt autẽ k dicere, poſſe eum ſolum ad bonorum poſſeſſionem peruenire. Sed ſi ſit hic nepos emãcipatus, verum eſt, dicere, vtroque caſu nepotem admittendum. 2 Deportatos enim mortuorum loco habendos. b Et ſi c pater, & filius deportati ſint, & ambo reſtituti, dicemus ad bonorũ poſſeſſionem admitti filium. Sed & ſi filius in metallum damnatus, vel alia pœna, quæ ſeruum efficit, d reſtitutus ſit; nihilominus admittetur. e †

LEX IIII.

NOn tantum autem ipſi emancipati admittũtur ad bonorum poſſeſſionem, verum etiam ij g quoque, qui ex his nati h ſunt.

Si aliquis ex liberis adoptetur, durante adoptione ſuccedit, prout adoptatus eſt: ea finita ſuccedit prout naturaliter vocatus eſt. Bart.

¶ Si duos habens nepotes, alterum emancipatum loco filij adoptauerit, videdum eſt, an ſolus ille quaſi filius admittatur. Quod ita ſcilicet procedit, i ſi quaſi patrem eius nepotis, quem retinuerat, ſic adoptauerit. Melius eſt autẽ k dicere, poſſe eum ſolum ad bonorum poſſeſſionem peruenire. Sed ſi ſit hic nepos emãcipatus, verum eſt, dicere, non admitti eum quaſi filiũ: hic.n. quaſi filius l non eſt ex liberis, cum iura adoptionis emancipatione finita ſint. m

¶ Si filium habens, n & ex eo nepotem, in locum filij nepotem adoptauero, ambo admittentur. o Plane ſi fuerit emancipatus nepos, non admittetur, p quia pater eum præcedit.

¶ Si quis poſt emancipationẽ quæſitum q ſibi filiũ patri ſuo in adoptionem dederit in locum filij, æquiſſimum eſt ei præſtari, quod cuiuis arrogato filio; idcircoq; patri ſuo adiungendus eſt. Sed ſi emancipatus hic nepos poſt adoptionem proponatur, æquiſſimum erit eum abſtinere. Recipit enim locum ſuum, nec debet patri ſuo iungi.

Nepos poteſt venire contra teſtamentum aui, non obſtante, quia filius fuerit iuſtè exhæredatus, vel iuſtè potuerit exhæredari. Bart.

¶ Si emancipatus * filius, vxore non ex voluntate patris ducta, r filium fuerit ſortitus, deinde nepos patre iam mortuo s ad bonorum poſſeſſionem aui velit venire, admittendus eſt ad eam. Non enim per reſciſionem t 4 † is, qui filius iuſtus eſt, efficitur 5 † non filius: cum reſciſio, u quo magis, admittatur, 6 † non quo minus, adhibeatur.

* Ad huius ſ. interpretatiõe ſcripſit vi.gl. in comment. ad tit. de inof. teſtam. princ. in inſtit.

4 † Vide Alc. li.4. parer. c. 22.

5 † Fl.efficitur.

6 † In nõnullis exẽ. deeſt verbum admittatur.

Nam & si tam [a] ignominiosã duxerit vxorem filius, vt dedecori sit tã ipsi, quam patri, mulierem talem habere: dicemus & ex ea natum ad bonorum possessionem aui admitti, cũ possit auus iure suo vti, eumque exhæredare. [b] Nec.n. minus in hoc nepote is, qui de inofficioso cognituru est, me rita [c] nepotis, quã patris eius delicta perpendet. *

Sicut ille, qui non adit hæreditatem, perdit ius successionis: ita efficiatur non capax ante petitam bonorum possessionem. Bar.

Si emancipatus filius pręteritus ante petitam [d] bonorum possessionem, arrogandum se dederit, amittit contra tabulas bonorum possessionem.

Datus in adoptionem alicui de familia non repellitur ãcõ tabu. si cum aliis non præcedebat. Bart.

¶ Si quis filio suo [e] emancipato nepotem, quem ex eo retinuerat, dederit in adoptionẽ: nepos ille ad contra tabulas bonorum possessionẽ aui sui admittitur, patre eius ante defuncto, qa in eius est familia, qui [1] † & ipse admitti potuit [f] ad bonorum possessionẽ contra tabulas. Idemque est, [g] & si emancipatus filium, quem post emancipationem quæsierit, patri suo in adoptionem dederit, & decesserit. Nam & hic [h] nepos ille ad bonorum possessionem patris sui [i] admitti debet, quasi non sit in aliena [k] † familia.

Licet mutetur familia facto patris, nihilominus filius habet contra tab. secus si per adoptionem ipsius filij mutetur familia. Bart.

¶ Si pater alicuius peruenerit in adoptiuam familiam, filius non: [k] an patris sui in adoptiua familia mortui, bonorum possessionem [l] accipere possit? Et arbitror humaniorem esse hanc sententiam, vt filius hic quamuis non sit in eadem familia, in qua pater, ad bonorum possessionem tamen eius admittatur. [m]

¶ Liberi, qui institui hæredes iure non possunt, [n] nec contra tabulas bonorũ possessionem petere possunt. Hæc aũt verba, Institui non possunt, ad mortis [o] tempus referuntur.

¶ Si quis ex liberis hæres scriptus sit, ad contra tabulas bonorũ possessionem vocari nõ debet. Cum.n. possit secundũ tabulas habere bonorum possessionem, quod 3 † bonum P est, ei contra tabulas dari? Plane si alius cõmittat edictũ, q & ipse [r] ad contra tabulas bonorũ possessionẽ admittetur.

¶ Sed si sub conditione [s] scriptus sit, bonorum possessio-

---

a *Nam & si tam*] opponitur secundo, quia ignominiosam duxit vxorem, & contra velle patris, sed non nocet. Nam & si tam, &c. Vel non mirum: nam si ita est, quando duxit honestam: idem si inhonestam.

b *Exhæredare*] s. filium. Sed ista hodie non est de causis ingratitudinis, q̃ sunt in Authẽ. vt cum de ap. co §. causas, cum seq. §. Alii dicunt nepotem, quasi contrahat originem ex delicto patris, quod nõ placet. vt C. de inof. testa. l. si quis in suo, §. fi. &]. de bo. dam. l. fi. in prin. & sup. de] ius voc. l. adoptiuũ, §. fin. Sed arg. contra, C. de quæst. l. 1. in fine. sed dic, vt ibi. Acc.

c *Merita*] nepos enim meretur institui eo ipso, quòd non de- * Cic. tã in li. epis. ad Bru. a- cerbũ esse censet parentum scelera filiorũ pœnis sui. meretur. vt sup. de le. 2. l. cum quidam: sed patet deliquit accipiendo talem vxorẽ: vnde potest exhæredari. Admittet ergo nepotem ad contra tabulas, sed non admittet filiũ ad querelã, cum extraneus sit institutus, & facit in Authẽ. vt cum de ap. co. §. si alicui.

d *Ante petitam*] secus, si post. vt inf. vnde lib. l. fi. Itẽ secus, si est institutus, & commisso edicto petat contra tab. vt inf. eo. l. si post mortem, in prin. quæ est contra. Et est ratio, quia iura testandi non tolluntur minima capitis diminutione, vt sup. de capi. di. l. tutelas, in princ. Vel melius, quia peruenit in eũ casum, à quo incipere non potest. Nam præterito adoptiuo non datur contra tabul. sui patris, nisi fit adoptatus ab auo paterno, vel similib. vt inf. eo. §. idemq; est. & l. fin. §. idemque iuris. Sed instituto adoptiuo datur, vt inf eo. l. non putauit, §. in adoptione Item adhuc contra, inf. ad Tertul. l. 1. §. proinde siue quis. & sup. de capi. di. l. tutelas, vbi dicit non tolli per emancipationem alia iura, nisi quæ per l. 12. tab. deferuntur. Sed dic. q̃ contra tabu. hic defertur non simpliciter filio, sed emancipato. Cum ergo non remancat emancipatus, amittit contra tab.

r † Fl qa.

e *Si quis filio suo*] datiui casus.

f *Potest*] & quia in aliena familia non fuit, vt inf eo. l. fin. §. pen. & facit inf. eo. l. si emancipatus. & inf. §. proxi.

g *Idemque est*] eo nouerso.

h *Nam & hic*] i. hoc casu.

i *Patri sui*] naturalis, & facit sup. prox. & inf. eo. l. fi retentus. Sed huic & superiori resp. videtur, sup. eo. l. si emancipatus. §. fi. ibi. Tamdiu, &c. & Insti de hæred. ab intest. § eadem, & § at hi, & inf. vnde li. l. 1. vbi dicitur, q̃ dum est in adoptiua familia, nõ succedit patri naturali. Sol. dixit Guil. & Io. q̃ hic nõ tenuit adoptio, sed remanet in prãtẽ cuius erat ante. Vel distingue, si datus extraneo, vel nõ extraneo, vt inf. eo. d. l. fi. §. pen. Sed tñ hoc, si est datus non extraneo, corrigitur, quia adoptiuum tunc respicit, vt sup. de adopt. l. pen. §. si vero patet.

k *Filius non*] quia ante erat emancipatus, vt]. e. l. si patet se.

l *Bonorum possessionem*] contra tabulas, de qua loquitur. Accom *Admittatur*] sed quo cum nõ potuit testari, v potẽs potestate arrogatoris, vt sup. de adop. l. ii. pr? Rñ. adoptiuus patet erat mortuus, & tñ dicit: adhuc in eius familia, vt inf. eod. l. vtrum. Vel dic, q̃ dicit in quasi castrensi: in quo licet quibusdam permissum erat testari, non tamẽ erat sibi querela, vel cõtra tab. licet hodie semper cesset, vt C. de inof. testa. l. fi. Vel dic, q̃ hic non tenuit adoptio, & semper dicas adoptiua familia, sci ret potissima: nam pro vero pleruque ponitur, quod est in opinione, vt sup. de pet. hæred. l. pro hęrede. in castrensi vero non potest dicere, quia tunc cessaret cõtra tab. vt sup. de milit. testa. l. 6 a milite, §. fi. & l. seq. a Filia

n *Non possunt*] vt deportati vt C. de hær. instit. l. i. & sup. eod. l. 1. §. deportatos. Idem multo magis dãnati in metallum, vt inf. de pœn. l. quidã. Item hęretici, vt C. de hær. l. 5. item mulier nubens intra tẽpora luctus, vt C. de secund. nupt. l. 1. & facit sup. de bonor. poss. l. non est. 1. fin.

o *Mortis*] si dicas de testis planum est, quia vnum tempus tãtum inspicitur, s. mortis, quo. vt Instit. de hæred. qua. & diff. §. sui. Si de emancipatis, tũc tria tempora debent inspici vt Instit. de hæred. quali. & differ. §. inter extraneos. Sed ibi instituit, hic præ- 3 † Flor.

tertii. & facit inf. de lega. præst. l. interuenit.

p *Quod bonum*] i. dicere, satis est si habet secundum tabulas quamuis intelligas simpliciter. Nam vtilitas esset, q̃ non teneretur præstare legata, nisi certis personis, vt inf de leg. præstan. l. 1. Item & alia posset esse vtilitas. vt sup. eo. ti. l. si ex duobus. §. sed illud. Sed intelige, quod hic dicit, cum ipse solus est institutus, quando nihil ei prodesset petere contra tabulas, vt inf. tit. 1. l. is qui, §. sed si solus. no. simile verbum huic. sup. ad Velle. l. aliquando.]. fin.

q *Committat edictum*] i. aperiat edictum de contra tab. instituto, quod facit petendo prætorius, licet non prosequatur, vt inf. eo. l. si Post mortẽ. l. fi. & stipulatio conditionalis committitur. i. incipit ex ea agi posse cum conditio existit.

r *Et ipse*] s. institutus. & sic habet per aliud, quod per se nõ potest. Et plenè dic, vt sup quæ res pign. ob. poss. l. Aristo.

s *Sed si sub conditione*] loquitur hic §. in filio in potestate constituto. & instituto sub potestativa conditione quæ põt impleri vltimo vitę spiritu. & sic valet testm. vt sup. de hęred. instit. l. suus. §. 1. Qualiter ergo potest deficere conditio? Dic in illo §. quid ergo loquitur in emãcipato: vel totus loquitur

quitur in emancipato inſtituto ſub conditione caſuali. & dic. q̃ habebat cohæredem: alioquin deficiente condõne rediret ad cauſam inteſtati, & facit bene ad hunc §. ſeq. inf. co. l. ſub conditione. 1. teſp. & l. filium. H.

a *Non poteſt* an hic poteſt alij cõmittere edictũ? Rñ. poteſt. vt inf. ec. l. ſi in adoptionem.

b *Accipere* poſſe ſ. ſi pendente condõne nõ accepit ſecundum tabulas, vt inf. ea. l. §. & ſi fortè.

c *Emancipatus* ſecus in ſuo, quia non valeret teſtamentũ, vt ſup. de hæred. inſtituen. l. ſtius. §. 1. & C. de inſtitu. & ſubſtitut. l. ſi pater.

*Adde. Et ſub ipoſſibili cõdõne inſtitutũ poſſe teſtm̃ op̃bare. Bart. in l. 1. vlt. col. 5. de cõd. inſti. & l. ſi ga teſtõ. eo. tit.

d *Poteſtate non eſt* idem ſi in poteſtate, vt inf. de ſecũ. tabu. L. 1. §. ſi ſub condõne. Et ideo ſubaudi hic maximè arg. cõtrà, de curat. bon. dan. l. 1.

ADDITIO. Dic. q̃ i alio caſu loquit, ſm Dy. & Bart.

e *Poteſt* quid, ſi inſtitutus filius repudiet ea teſtamento? 1] Plo. ſit. an quaſi præteritus petet cõtra tabulas? Videtur, q̃ ſic poſſit eligere, vt j. tit. l. filiũ. §. omnibus. Sed H. contra per l. 1. ſ. eo. in pri. ibi. Si neque inſtit. &c. & C. de poſt. hær. inſtitu. l. fi. in fi. Item quod dicit non poſſe peti contra tabulas, verũ eſt, niſi ab alio commiſſo edicto, vt j. e. l. ſi i adoptionẽ. & j. de le. 3. l. fin. §. Itẽ hic ſub condõne inſtitutus non põt adire de iure ciuili ea pendente, vt ſu. de acqu. hær. l. is qui in princ. Ergo nec ſm̃ tabu. debet dari, vt ſup. de bono. poſſ. l. non eſt. §. fin. Sed ibi de alio impedimento rationẽ ſuæ perſonæ, vel alio, non de impedimento conditionis. Item cont. ſup. de acq. hær. l. Clodius. Solu. ibi.

ADDITIO. Dic. q̃ ibi nihil dr̃ de hac l. & iõ dic. q̃ hic petitio bo. poſſ ſm̃ tab. fuit vtilis. vt l. 2. §. ſi ſub condõne j. de bo. poſſ. ſecundum tabu. q̃ ſic poteſt in alium cõuerti, vt hic, ibi autem prima conditio fuit inutilis: vnde non conuertitur in aliam vtilem, ſecundum Bart. hic.

f *Nec contra tabu.* poteſt, ſed ſecundum tab. ſic j. de ſecũ. tabu. l. 2. §. ſi ſub conditione.

g *Accepiſſet* vt j. de ſecun. tab. l. 2. §. ſi ſub condõne. & l. ſi ſub condõne. Sed nunquid iure bon. poſſ. cont. tabu. l. em facit j. de inoff. teſta. l. mater. & de leg. 3. l. ſi §. fi. & inf. de bon. libe. l. cum duos. & inf. de col. do. l. 3. Accurſ.

h *Sed q̃ ſi ſuus* ſiue ſuus, ſiue emancipatus, vt j. de hæred. inſtit. l. ſuus. & l. ſed. & ſi in conditione §. nepos. H.

i *Iuſſe* idem ſi non iuſſerit, quia non vi ſibi poſſe committere edictũ. vt j. eo l. non putauit. §. ſed ſi ipſe. & facit ſup. de inof. teſta. l. nihil. & inf. eo. l. ſi poſt §. ſi in adoptione. & inf. de bon. libe. l. ſi verò. §. ſi ſeruo. Acc.

k *Nam & hic* vt inf. eo. tit. 1. l. filium. §. in omnibus.

l *Illud notandum* Caſus in principio huius legis notatur differentia inter bo. poſſ. contra tab. quæ dat liberis præteritis, & primis præteritis. Si parens me præterijt & aliũ inſtituit, ſiue inſtitutus adierit ſiue non, ego præteritus poteram petere contra tabu. ſed patronus præteritus à liberto non poterit petere contra tab. niſi ex illo teſtõ adita ſit hæreditas. Hoc dicit. Cõtra eſt. vt inf. de bo. lib. liberis competit, ſiuè paterna hẽditas eſt adita, ſiue non: q̃ datur patrono præterito. & datur ſi hæreditas ſit adita. Rõ eſt illa, ga ſuccеſſio parentum magis debetur liberis, ſ. vñ liberi. l. ſcripto. Item no. al à differentiâ bonorũ poſſeſſio. quia quæ datur patrono, rumpit teſtm̃ pro debita portione. q̃ datur liberis, reducit rẽ ad cãm inteſtati. C. de bon. poſſ. quæ præſt. paren. l. 1. & C. de colla. l. vt liberis. Et p̃dicta eſt rõ, quia patrono debetur ex lege 12. tab. liberis iure naturæ.

2] lib. 41. ad edic.

¶ *Si quis*] Habebam filium in poteſtate, inſtitui eum, vel exhæredauit: nepotem verò præterij. Non erit locus bo. poſſ. ſ. tab. vt quia filius præcedit eum in gradu.

¶ *Ad teſtamenta*] Si mater mea, vel auus maternus me præterijt: non vocor ad contrà tabu.

3] Reſſet

¶ *Si quis*] Filium iã natum inſtitui: poſthumũ præterij. Núquid inſtitutus filius iam natus petet contra tabulas? ſic: quia ſm̃ tabu. non peteret, quia ſperatur moueri cõtra tab. Quid. ſi interim intrà ipſa ad petendam bonorũ poſſ. deceſſit? Núquid bonorum poſſ. nõ agnitam ad ſuos hęredes trãſmittet? Et regulariter non tranſmittitur: hoc caſu ſic, quia impeditus fuit iuſta ratione non petere ſecundũ tabul. cum ſperatur moueri contra tabu. Vinianus.

4 † in archer. erat. dato minus reſta. vt inquit Taure. in admot.

1 *Exierit* putà, inſtitutus.

m *Sine non* & ita cont. tab. locum habet adita hæreditate, & ante: ſecus in querela inoff. teſta. vt ſup de inoff. teſta. l. Papin. & ſi conditioni. Et ſi ante aditam, facit ipſo iure valere teſtm̃. ſi autem poſt, valet de iure ciuili. ſed de æquitate Prætoria rumpitur. vt no. C de col. l. vt liberis itẽ dic. ſiue nondum cõ poſſit exiſtere, vt inf. eo. l. quod vulgo. Sed cum inſtituti expectant præteritos, vt inf. de ſecun. tab. l. 2. §. expectandi. Ergo ſemper ante aditã hæreditatẽ. Sed dic. q̃ expectant. vt non petant iũ tab. adire tamen poſſunt de iure ciuili. & ſunt hæredes. Argu. contra inf. eo. l. 1. in fi. vbi etiam iure ciuili prohibentur.

ADDITIO. Dic. ſm̃ Bart. hic. q̃ ibi erat duplex impedimentum, quia expectabatur cont. tab. & impedimentum erat de iure ciuili: hic vnum tantum.

n *Contra teſtamentum* ſic ſup. vt in poſſ. lega. l. 1. §. non exigit. in fi.

o *Contra eſt* quia oportet eſſe aditam, vt inf. de bo. lib. l. etiam ſi. §. vt patronus.

p *Non eſt* nunquid ergo erit locus edicto ſucceſſorio i hac bo. poſſ. contra tab. ſi filius repudiauit? Rõ. eſt arg. contra, ſup. de inoff. teſta. l. ſi is, qui. Azo. & facit ſup. eod. l. 1. §. vocantur.

q *Non habent* id eſt hr̃e nõ poſſunt, vt Inſt. de hære. quali. & diffe. §. cæteri. in fi. Vel dic. ſuos. largè. ſ. tales, quibus datur hæc bonorum poſſeſſ. quos dic. vt ſup. eo. l. 1. in prin. & ſic tol. iur oppoſitio de emancipatis. Eſt, & alia ratio, quia præteritio à fœminarum habetur pro exhr̃datione, vt Inſt.

5 Sed quare dr̃ potius in fœmina exhr̃datio q̃ in maſculo? Dic, quia ñ dr̃ cõtinuari cõmium i bonis matris, vt in bonis patris: Bar. l. Fr̃ilius. col. verſicut dicimus. j. de inof. teſt. & l. i ſuis. j. de lib. & poſth.

Paulus. 2 †

LEX IIII.

10 ILlud notandum eſt, q̃ bonorũ poſſeſſio contra tabulas, quæ liberis promittitur, locum hẽt, ſiue, quis hr̃s extiterit, l ſiue non: m & hoc eſt, quod dicimus. Contra ipſum teſtamentũ n liberis cõpetere bonorum poſſeſſionẽ. Quod in patrono cõtra eſt: o

¶ Si quis filium, quẽ in poteſtate habuerit, inſtituerit hæredẽ, vel exhæredauerit, & ex eo nepotẽ omiſerit: bonorũ poſſeſſioni locus non eſt, p quia non erat 3 † nepos ſuus hæres futurus. Eadẽ ſunt, & in ſequentibus gradibus.

¶ Ad teſtamenta fœminarũ edictum contra tabulas bonorum poſſeſſionis non pertinet, quia ſuos hæredes non habent. q

Inſtitimus filius bñficio præteriti nati, vel naſcituri, põt petere contra tabulas, & eo caſu, decedens ante eã petitã tranſmittit. Bart.

¶ Si quis eũ, qui in vtero eſt, præterm̃iſerit, & nondum natо 4 † eo alius, qui hæres in-

---

2 lib. 41. ad edic.

3 Reſſet

4 † in archer. erat. dato minus reſta. vt inquit Taure. in admot.

5 Sed quare dr̃ potius in fœmina exhr̃datio q̃ in maſculo? Dic, quia ñ dr̃ cõtinuari cõmium i bonis matris, vt in bonis patris: Bar. l. Fr̃ilius. col. verſicut dicimus. j. de inof. teſt. & l. i ſuis. j. de lib. & poſth.

vt Inſti.de exhæred.li.§. mater. Sed exhæredatis nō datur hæc cont.tab.vt ff.eo.l.non putauit.in ptin. & l.1.in princ. ibi.Sed neque, &c.

a *Neque quaſi ſcriptum*]qđ videbatur.vt ff. de ſecun.tabu.l. 2.§ expectandi.& dic bonorum poſſ ſiñ tab. Sed cur hic ſi datur ſiñ tab.vt ff.de ſecund.tab. l. 2. §. ſi ſub condōne? Rñ.q a in dubio benignius pſumit, vt ff. de reg. iu.l.ſemper.id eſt, q̄ naſcatur poſthum⁹, & ideo quaſi eo nato dat cont.tabu. ſic ergo aperitur edictū inſtituto per natum, & naſciturum. Sic non eſt contra ſup e. tit.l.1. in prin. vbi ſi datur inſtituto. Itē & ſiñ tabu. vī dari, ff dari conſueuit pēdente condōne, quæ creditur extitura, vt d.§. ſi ſub condōne. ſiñ Azo. Item non obſt ff. de bo.lib.l. ſi filius. §. cum filius, vbi expectat patronus alios. Sed verum eſt, priores, hic antè erant eodem gradu natus, & naſciturus: vnde non eſt ibi inequitas: hic eſſet expectare tantum.

b *Aboriatur*] quam petat bonorum poſſeſſ. contra tabu. vel ſecundum tab. & facit ff. l. proxima. Apparet ergo, qđ poteſt petere de æquitate, & ſi diſſentiēs iuri communi deſeruiſſe, tranſmittit.

c *Quod maximè*]electiue ponitur. nam aliud eſt in ſuo, vt ff. de acquir. hæredi. l. ventre. H.

d *Adire*] ff poſthumum præteritum, vt dicūt. Sed certe hoc non impedit. quia in pari gradu eſt cū poſthumo, vt ſup. de acquir. hære. l. eum qui. §. 1. imò, quia aditio eſt de iure ciuili, cui emancipatus erat incognitus. Azo.

e *Sed. & ſi deceſſerit. Iniquum*]imò videtur iniquum, cū poterat petere contra tab. ſed non eſt, quia iuri communi voluit deſeruire.

f *Vel contra tabulas*] hæc diſiunctiua pro altera parte vera eſt. f. quia habet cont. tab. non autem ſiñ tab. vt ſu. l. prox. §. ſi. ſed Azo. dixit ibi etiam ſiñ tab. dari Et no. q̄ regulariter bono. poſſ. vel hereditas non adita, vel non agnita nō tranſmittitur. vt ſup. de bonorum poſſeſſ. titu. generali. l. 3. §. acquirere. Sed fallit hic ſi diſtulit deſeruiendo iuri cōi. Item fallit in liberis. Item intra annum deliberationis, vt C. de cad. tollen. §. in nouiſſimo. Et in alio, vt ſupra ad Syl. l. ſi quis in graui. §. eleganter. Item C. de inoff. teſta. l. ſi quis filium. Item ſup. de acquiren. hæred. l. Pantonius. Sed ibi propter reſtitutionem in integrum. Itē fallit ff. de Carbo. edi. l. ſcriptus. in fi.

S *I emancipatus*]CASVS. In prin. huius legis dicit. Filius emācipatus poſt emancipationē procreauit nepotem, tādē deceſſit filius, deceſſit auus, nepos inuenitur p̄teritus: nunquid vocabitur ad contra tab. in bonis aui? Reſpon. q̄ ſic. Sed quid erit? filiū, & nepotē emācipauit: viuo filio deceſſit auus, nepote p̄terito; nunquid nepos vocabitur ad

ſtitutus eſt, bonorum poſſeſſionem contra tabulas admittere poteſt (quia iniquū eſt, neque quaſi ſcriptum [a] poſſe petere bonorū poſſeſſionem, quamdiu contra tabulas peti pōt: nec contra tabulas quandiu nō naſcitur p̄teritus) vt et ſi ante moriatur, [b] bonorum poſſeſſionis beneficiū ad hæredes tranſmittat. Quod maximè [c] neceſſarium erat in filio emancipato ſcripto hærede, qui nec hæreditatem interim adire [d] poteſt.

Iulianus. [1]†

LEX V.

SEd, & ſi deceſſerit antè, quā peteret bonorū poſſeſſionē: non eſt iniquum, [e] Prętorem decernere, hæredibus eorum ſaluum fore commodū bonorum poſſeſſionis ſecundum tabulas, vel contra tabulas. [f]

Paulus. [2]†

LEX VI.

SI emācipatus filius nepotem procreauerit, [g] & ita deceſſerit, deide auus eius: [h] nepos ad aui bonorū poſſeſſionē venire pōt. [i] Quòd ſi filium, & nepotem [k] emancipauerit, viuente quidē filio nepos non veniet: poſt mortem eorum emancipatū [x] non admitti.

tem autem eius ad bonorum poſſeſſionem aui veniet. Nepote quoque ſolo emancipato, & auo mortuo, deinde patre eius, nepos prætereitus accipiet patris bonorū poſſeſſionem: quia ſuus [l] hæres futurus [m] patri [n] eſſet, 3† ſi de 4† poteſtate aui non exiſſet.

¶ Filio emancipato, ſi nepos retentus ſit, & vtrique [o] prætiriti: vtrique accipient bonorum poſſeſſionem.

¶ Si filius [p] emancipatus in adoptiua familia neporem ſuſtulerit, ne nepos quidem ad bonorū poſſeſſionē aui naturalis veniet. [q] Sed, & ſi emancipatus [r] filius procreatis nepotibus in adoptionē ſeſe dederit, vt eum filij ſequātur: [s] idem erit.

¶ Planè ſi is, qui apud adoptiuum auū procreatus eſt, emācipatus ſit, veniet ad bonorū poſſeſſionem aui naturalis. Adoptio enim 5† tādiu [t] nocet, quādiu, quis in aliena familia eſt. Cęterum emancipatus ad bonorū poſſeſſionem parērum naturalium veniet: ſed emancipatus viuis [u] eis, non etiam poſt mortem eorum. Hoc .n. verius eſt, poſt mortem eorum emancipatū [x] non admitti.

contra tab viuo filio? Nō. Sed quid erit? mortuus eſt: filius bono. poſſ. contra tabu. non petit: nunquid nepos poterit petere contra tabulas? Certe ſic. Sed ſi ſolus nepos emāciparus eſt & prætiritus, & ipſe vocabitur. Quid erit? filiū emancipauit, nepotē in ptāte retinuit: nunquid filius vocabitur cont. tabulas? Sic, & nepos ſimiliter ex alterius pſona. Sed quid, filius eſt datus alteri in adoptio. nunquid venit ad cont. tabu. Sic, ſi deſinit eſſe I alterius familia: ſimiliter, & nepos admittetur.

¶ *Plane* in §. iſto dī Filius emancipatus dedit ſe alicui in arro. nepos ex eo natus eſt apud patrē adoptiuū: nunquid iſte nepos vocabitur ad cont. tab. aui nālis. Sic, & ſi eſt p̄teritus ab eo, nō durante adoptiua familia. Qđ intelligendum eſt, ſi iſte nepos eſt natus viuo auo: ſecus ſi poſt mortem eius.

3† Alibi & ſi.

4† Fl. deeſt, de.

g *Procreauerit*] ſecus, ſi adopiauerit. vt Inſt. de hære. ab inteſta. §. cum quæritur. in fi. & ſu. de ius voc. l. ſed ſi hac. §. ſi filius. Azo & ff. de ius vocan. l. quæſtiū.

h *Auus eius*] ſ. deceſſerit.

i *Poteſt*]ex lege. Velleia? Nō: q̄a neque filius, neq. nepos erāt in ptāte, q̄ eſt opus, vt illa lex locū hāret, vt Inſti. de exhæred. lib. §. poſthumorū.

5† Fl. deeſt enim.

k *Nepotem*]Sed. quę erat hic dubitatio. Reſpon. q̄ hoc edictum maximè propter emancipatos eſt inductum, ſed certè idem, & ſi alio modo ſint ſui iuris, vt ff. l. 1. § & ſui iuris. ī fi.

l *Quia ſuus*] reſpondet tacitæ obiectioni, quæ fieri poteſt ex eo, quod eſt ſup. eo l. illud. §. teſtamenta.

m *Futurus*] ſic ſup. eo. l. illud. §. ſi quis.

n *Patri*] nunquid auo? Rñ. vt C. vnde libe. l. qui ſe. Azo.

o *Vtrique*]vt ff. de coniug li l. 1. in prin. & ſup. de inoff. teſt. l. ſi proponas. & inf. de collā. bon. l. filius emancipatus.

p *Si filius*] extranei.

q *Veniet*] vt ſup. eo. l. 3. §. ſi quis filio. Sed hic extraneo fuit datus.

r *Sed. & ſi emancipatus*] à patre naturali.

ſ *Sequantur*]vel ſequuntur. vt ſu. de adop. l. ſi pr. Sed cōtra huic reſp. ſup. e. l. 3. §. idemq. ſed hic extraneo ſe dedit.

t *Tamdiu*]vt Inſti. de exhær. li. §. qua rōne, & inf. de vē. in poſſ. mit. l. 1. §. ſi filius. & inf. eo. l. ſi ex duob. § filius. & C. de adop. l. pe. C. ſi vero pater. & §. ſi hoc, & ex hoc colligo, idem eſſe in proximo ſuperiori caſu. Acc.

u *Viuis*] facit Inſti. de hære. ab inteſt. §. at hi. & §. ead. & §. admonendi.

x *Emancipatum*] nepotem ab eo adoptiuo.

S *Iretentus*]Caſus. Si pater hās filium, & ex eo nepotē, filium emancipauit, nepotē in ptāte retinuit: filius emancipatus prætirij: ſuum filium, & viuo auo nepos vocatur ad cōt. tab. patris ſui. Ex lege iſta colligetis arg. pro ſententia. Accu. & Azo. qui dixerunt, Si habeo filium, & ex eo

ex eo nepotem : eo ipſo q̃ emancipaui filium , non videor nepotem emancipare, vt hic, & ſup.de adopt.l.liberum, licet quidam contra dixit, argum.eius, quod legitur ſup. de adopt.l. ſi pater . Sed illud debet intelligi, ſi pater emancipauit filium cum nepotibus .

Cains. [1] †

LEX VII.

SI retentus [a] fuerit in poteſtate nepos , filio emancipato , admittit nepos viuo auo ad patris bono.poſſeſsio.

Vlpianus. [2] †

LEX VIII.

NOn putauit [b] Prætor, exhæredatione notatos & remotos, ad contra tabulas bonorum poſſeſsionem admittendos: ſicut nec iure ciuili teſtamenta parentum turbãt. [c] Sanè ſi velint inofficioſi querelam inſtituere , in ipſorum eſt arbitrio .

¶ Aliqua tabularũ parte exhæredem [d] ſcribi non ſufficit, [e] ſed eo gradu , contra quem petitur bonorum poſſeſsio . [f] Vnde ſi à primo gradu exhæredatus ſit filius, a ſecũdo prẽteritus, & primo gradu ſcripti non petierint bonorum poſſeſsionem, poterit [g] contra tabulas accipere bonorum poſſeſsionem .

¶ Non quæuis exhæredatio ſummouet filium à contra tabulas bonorum poſſeſsione , ſed quæ ritè [h] facta eſt .

¶ Si ab vno ex hæredibus ſit filius exhæredatus, Marcellus lib.ix. Digeſtorum ſcribit, filium nõ videri exhæredatũ : [i] idcirco contra tabulas bonorum poſſeſsionem peti poſſe contra vtrunque hæredem .

¶ Si exhæredatus ſit [k] filius , & inſtitutus, obtinente eo gradu, in quo inſtitutus [l] eſt , puto commiſſo edicto ab alio filio contra tabulas bonorum poſſeſsio.eum petere poſſe. [m]

¶ A primo gradu prætereitus eſt filius, à ſecundo exhæredatus. Si in primo gradu ſcripti, nõ ſint in rebus humanis mortis teſtatoris tpe , dicendum eſt , contra tabulas bonorum poſſeſsionem prætereitum petere non poſſe. Hæreditas.n. in ſecundo gradu verſatur, nõ in primo , ex quo neque adiri hæreditas , neque bonorũ poſſeſsio peti poteſt . [n] Sed ſi * poſt mortem teſtatoris deceſſerint hæredes ſcripti , idem Marcellus putat, contra tabulas bonorum poſſeſsionẽ ſemel natam competere. Sed & ſi defecerit conditio [o] inſtitutionis , adhuc tantundem dicit prætereitum ab eo gradu filium cõtra tabulas bonorum poſſeſsionem petiturum. Idẽ ſcribit , & ſi poſthumus , qui inſtitutus fuit , non fuerit natus : nam adhuc contra tabulas bonorum poſſeſsionẽ cõpetere [p] filio , Marcellus ait. Sed videtur contra , ſcilicet q̃ ſubſtitutio teneat, etiam pupillaris, licet vitietur inſtitutio per contra tab. vt inf. de leg.præſtan. l.2. Certè pro parte inſtituti ibi tenere videtur teſtamentum , licèt ipſe pupillus inſtitutus accepit contra tab. quia habet ibi contra tabu. iure ſecundum tab. vt inf.de leg.præſtan.l. nonnunquam, ſecundum Azo.& facit C.de lib.præte.l.1.

* *qualiter intellig. ſit hic text. vi. Pet. Stel. in l. ſi duobus , §.ſi prius. nu.39. de bon. poſſ. cõtra tabu.*

---

a *Si retentus*] facit ff.de ren.in poſſ.mit. l.1.§.1. & de colla. bon. l.ſi quis filium, & ſi ta. teſt. nul. ex. tab.l.ſi pater.

r † li.14. ad edict. Prouinciale.

Non putauit] CASVS . Si pater, vel auus paternus , vel proauus liberos ſuos præteriit, liberi pleriti non veniunt ad contra tabu. ſed poſſunt dicere teſtũ inofficioſum liberi præteriti. Sed vnum ſciatis, quia ad hoc, vt filius repellatur à contra tab, non ſufficit alia parte teſtamenti exhæredẽ ſcribi , ſed debet exhæredari ab eo gradu, quo petitur bonorum poſſeſſio .

2 † li.40. ad edictum.

¶ *Non quæuis*] Habui ſi ſup.quod exhæredatio habet repellere liberos à contra tab. quod eſt intelligendũ de titè facta, non de nõ ritè facta. Non.n.quæuis exhæredatio repellit filiũ à contra tabulas . Si ab vno ex hæredibus eſt facta non ritè facta, nõ repellit à contra tabulas. Si ab omni gradu ritè facta eſt , repellit à contra tabulas. Sed q.d, ſi filius eſt exhæredatus à primo gradu, & inſtitutus in ſecõ gradu : nunquid poterit petere contra tabulas? Si ex perſona fratris committẽtis edictum , põt à primo gradu prætereiri, à ſecundo exhæredari, & è cõtra: & vbi prætereitur, contra illũ gradum petit contra tabulas : vbi exhæredatur, non poteſt contra illum gradum bonorum poſſeſſio.petere .

¶ *Si quis*] Paterfamilias filium emancipatum exhæredauit, eundẽ arrogauit: nunquid repellitur à contra tabulas? Sic , q̃a iura naturalia in eo prævalent : ſecus in extraneo. Quid erit? filium dedi in adoptio. deinde eũ exhæredaui, poſtea emãcipatus eſt: nunquid nocebit ei exhæredatio? Sic. Vnũ ſciatis Si dedi filiũ in adoptionem, tenet, ſi eum exhæredo quandiu eſt in adoptiua familia, quia non vi eſſe filius, aliàs ſic. Sed quid, ſi inſtitutus eſt p quẽ quæritur hæreditas: nunquid admittitur ad contra tab. Sic, ſi ſit prætereitus.

¶ *Vt autem*] Prætereiti, qui volũt admitti ad ☞ tab. debent eſſe de liberis, ſi dati ſunt in adop. non admittuntur ad ☞ tab. patris naturalis, niſi ſint ſcripti, & alius committat edictũ.

¶ *Non eſt nouum*] In §.iſto ponitur caſus, in quo aliqñ expedit inſtituto petitionẽ poſſeſſ. contra tab. & eſt talis : Ponamus, teſtõr te filium ſuum inſtituit ex vncia: me filium emancipatũ prætereiit : ſi ego non peterem contra tabu. tu haberes vnam vnciam : ſi peto contra tab. reſcindo teſtũ, & res reducetur ad cãm inteſtati. Tu inſtitutus habebis partem virilẽ: Si alius inſtitutus hẽs erat de liberis, habebit quatuor vncias, & ita ꝓfuit tibi, q̃ petij cõtra tab. Sed ſi alius inſtitutus eſſet extraneus : tu haberes ſemiſſem , & ego ſemiſſem. Nam ſicut expedit inſtituto petere contra tab. ita è cõtra damnoſum eſt. Præterea ſi filius in poteſtate eſt inſtitutus in ſolidum, ego filius emancipatus ſum prætereitus: ſi peto contra tab. vel è contra, hic deterior cauſa eſt ſua, quia ſi non petij, inſtitutus peteret ſecundum tabu. & haberet totum , quia petij contra tab. ipſe habebit ſemiſſem, & ego ſemiſſem. Vtu.

b *Non putauit*, vt ſup. l.1.in princ.

c *Turbant* ſ. alio modo, quam qui ſequit, vel non turbant ipſo iure. vt non contradicat ſibiipſi . & facit ſup.de libe.& poſth. l.filio .

d *Exhæredem*] ſ. filium ſuum.

e *Non ſufficit*] vt hęc bon. poſſ. ceſſet. Az.

f *Bonorum poſſeſſio*] ſecundum tabulas .

g *Peterit*] ſ. filius. Sed quid è contra , ſi filius à primo gradu prætereitus, à ſecundo exhæredatus, inſtitutis tempore mortis exiſtẽtibus.& poſtea repudiantibus: nunquid ſufficit peti contra tab. vt etiam ſubſtitutio rumpatur ? Quod vi, vt ſup. de lib.& poſth.l.ſi poſthu. & ſup.de iniuſto teſtamen.l.nam & ſi ſub conditione. Item certum eſt dari contra tab. vt ſup eo.l. illud in prin. & inf.eo. l.filium. Ergo contra ſubſtitutos non poteſt dari querela, ſi adijſſent ex ſubſtitutione, quia illa datur deficiente alio auxilio. vt Inſti de inoff. teſta.§ cum autem . Sed videtur contra , ſcilicet q̃ ſubſtitutio teneat, etiam pupillaris, licet vitietur inſtitutio per contra tab. vt inf. de leg.præſtan. l.2. Certè pro parte inſtituti ibi tenere videtur teſtamentum , licèt ipſe pupillus inſtitutus accepit contra tab. quia habet ibi contra tabu. iure ſecundum tab. vt inf.de leg.præſtan.l. nonnunquam, ſecundum Azo.& facit C.de lib.præte.l.1.

h *Ritè* id eſt, ſolenniter, licet non rectè quia meruit exhęredari, quandoque tamẽ verum pro altero ponitur, vt ſupra , de inof.teſtam.l.2.& ſup. de libe. & poſthu.l. & ſi pepercerit , ſecundum Azo. Sed in ſolennitate refert deficiat vitio teſtatoris, vt inf.eo.l. ſub conditione, an hæredis, vt inf.ea. l.§.ſi quis ſua. Hug.

i *Exhæredatum* jvt ſup.de libe.& poſth.l. & ſi pepercerit, §. filius .

k *Si exhæredatus ſit*] à ſecundo gradu. Azo.

l *Inſtitutus*] ſ. in primo. Azo.

m *Poſſe*] contra videbatur propter duo, & quia inſtitutus , & quia exhæredatus erat, & facit inf.eo.l.ſi poſt. §.pen.

n *Per ſe poteſt*] facit inf.de ventre in poſſ.mi.l.1.§ ſi vẽter. & §.ſeq.& infra de Carbon. edi.l.ſi ſumptus §.interdum .

o *Conditio*] nunquid & ſi nullus alius ſit inſtitutus? Quod videtur, vt infra eo l.filium. Azo.& facit inf.eo.l.quod vulgò & inf.tit. l.ſed & ſi.§.non omnia. & ſup.de iniuſto teſtamen.l nam & ſi .

p *Competere*] Sed nũquid admittetur, vt prætereitus, vel vt exhæ-

exhæredatus? Resp. vt præteritus. Item contra quos? Respō. contra institutos in secundo gradu: nec tamen repellent eū, quia dicant exhæredatum, vel potest dici contra ipsum testamentum, vt sup. eo. l. illud, in fi.

a *Nocere*] quia iure facta est, nec ob. Senatusco. Liboniānū, quod dicit nō valere, qñ aliquis sibi adscribit aliquid. qa hic contra se nō prose. ad quod sup. de interrog. actio. l. de ætate, §. a. & inf. de fal. l. vxori, §. 2. Sed an possit agere de inofficioso? Dic qd non, vt inf. de bo. libe. l. q̄ tit. & inf. de interdic. & relegat. l. relegatorum, in fi. & C. de Decur. l. ne quis, & C. de hær. l. curiales. Sed argu. contra sup. de ijs, qui, vt indig. l. 1. & no. de hoc, C. de inoffic. testa. l. 11 quando, in fi.

b *Iura naturalia*] qa filius erat, nec tumpitur testū per arrogationē quo ad hoc: licet secus sit in extraneo alio, vt subijcit. qa tūpitur testū per arrogationem, puta, fratris, qui pōt exhæredari. & agere querela, turpi persona instituta, vt C. de inof. testa. l. fratres. Vel dic, quod prorsus extraneus fuerit, & fuit adoptatus, & exhæredatus, & tandē emancipatus, & rursum adoptatus: Et sīn hoc nō obst. inf. de verb. obl. l. quidā cum filium, vbi dicit, ꝙ exhæredatio res est incepta in extraneis, quia prædicti non sunt extranei prorsus. Sed cū hoc secundo casu sit tuptum, vt dicis, quomodo petitur iterū tum. pi per contra tabulas? Resp. tuptum est de iure ciuili, nō Prætorio. vt C. eo. l. 2. sic ergo hoc casu petitur contra tabu. sed superior querela inof. testam.

c *Nocere*] vt non habeat contra tabu. & facit sup. de liber. & posth. l. filio. & C. de ijs, qui ve. ætat. l. fin. Accursius.

d *Postliminio*] facit sup. de iniusto testa. l. sed hæc.

e *Nocere*] vt non habeat contra tab. Nec enim omnino extraneus est, vt infra proxi. §. & Iustin. de hære. ab intest. §. eadem, in fi.

f *Extranei*] Extranei ergo hæredes scripti non cōmittunt edictum, vt inf. eo. §. vt aūt & facit inf. de rent. in pol.

Si quis sua manu * exhæredē se scripserit, an contra tabulas bonorum possessionem possit accipere, videamus. Et Marcellus lib. 12. Digestorum, nocere [a] ei hanc exhæredationem ait, quia Senatus hoc pro non scripto non facit, quod contra eum [2] † est.

¶ Si quis emancipatum filium exhæredauerit, eumq; postea arrogauerit, Papinianus [2] † libro ij. Quæstionū ait, iura naturalia [b] in eo prævalere, idcirco que, † exhæredationē nocere: [c] sed in extraneo adoptato [4] † Marcelli sententiam probat, vt exhæredatio ei arrogato postea non noceat.

¶ Postliminio [d] autē reuerso filio, dicendum est, exhæredationem autea factam nocere.

¶ Si filium in adoptiua familia constitutum pater naturalis exhæredauerit, deinde sit filius emancipatus, nocebit, † [e] ei exhæredatio.

¶ In adoptionem datos filios non summoueri voluit Prætor, si [m] † modo hæredes instituti sint, & hoc iustissimē cū fecisse Labeo ait: nec enim in totū extranei [f] sunt. Ergo si fuerint hæredes scripti, accipiēt [6] contra tabulas bonorum possessionem, sed ipsi soli nō committent edictum, nisi fuerit alius præteritus ex liberis, qui solent committere edictum. Sed si ipse [h] scriptus nō sit, sed alius, qui ei acquirere hæreditatem potest, non est in ea causa, vt cum ad bonorum possessionem contra tabulas [i] admittamus.

Vt aūt admittantur, [k] ad bonorum possessionem, ex liberis eos esse oportet. Cęterum si adoptiuum filium dedi in adoptionem, & hæredem scripsi: commisso per alios edicto, bonorum possessio [l] cōtra tabulas ei non dabitur.

Datur ātei, qui [m] in adoptiua familia est contra tabulas bonorū possessio, [n] si eo gradu hæres scriptus sit, contra quem peti pōt bon. possessio.

Non est nouum, vt emancipatus prætereritus plus iuris scriptis hæredibus patris sui tribuat, quam habituri essent, si soli fuissent: quippe si filius, qui in potestate patris sui est, ex duodecima parte hæres scribatur, [o] emancipato prætereritо: dimidiam partem beneficio emancipati occupat: qui si emancipatum fratrem non haberet, [p] duodecimam partem habiturus esset. Nam & si 7 † ex parte minima sit hæres institutus: non pro ea parte, qua institutus est, tuendus est, commisso edicto, sed amplius [q] per bonorum possessionem habere potest. Prætoris [8] † enim propositum est, cum contra tabulas bonorum possessionem dat, eas partes vnicuique liberorum tribuere, quas intestato patre mortuo in hereditate habiturus esset, si in potestate mansisset, & ideo siue emancipatus, siue is, qui in potestate mansit, siue in adoptionē datus, ex minima parte hæres scriptus sit, non redigitur ad eam portionem, ex qua institutus est, sed virilem accipit.

Caius. 9 †

LEX IX.

VTrum autem pater adoptiuus viuat, an defunctus sit, nihil interest: nam hoc solum quæritur, an in adoptiua [r] familia [r] sit.

Filius datus in adoptionem potest vocari ad contra tabulas ex persona hæredis committentis edictum. Idem in filio dato in adoptionem auo materno, h. d.

g *Ex parte*] Ex parte ergo hæres scriptus non cōmittit edictum, vt inf. eo. §. vt aūt & facit inf. de rent. in pol.

h *Scriptus*] scriptus in adoptionem.

i *Contra tabulas*] ieur ergo adoptiuus filius scriptus his patri suo adoptiuo committit edictum? qd vi. vi §. eod. l. si post. t. si in adoptione? Rñ. in filio secus est, quia licet fictio iure committat edictum patri, ñ quātum ad effectū. non patri, sed filio quæritur.

k *Vt autē admittantur*] dati in adoptionem alij. Azo.

l *Bonorum possessio*] alio committente edictum.

m *Qui*] datus à patre naturali.

n *Bonorum possessio*] alio cōmittente edictō. & facit ff. eo. l. 8. § ab vno. Sed cōtra, inf. eo. l. cum emancipatus. § quidam. Sed hic in filijs: ibi in neporibus: quia est qui eos antecedebat.

o *Emancipato*] & ex duodecim vncijs alius.

p *Non haberet*] scilicet testa. omnibus frater, & tum esset.

q *Sed amplius*] facit ff. eo. l. cum emancipatus. & ff. de inof. test. l. mater. in fi. & sup. de lib. l. fi. & inf. eo. l. filium, §. & hoc sit consequens. Sed contra inf. eo. l. si ex duob. §. sed & illud. & inf. titu. l. filium, §. ad eum, vbi non potest hic plus, quam habebat ex institutione. Sed ibi iam adierat ex institutione, quo casu non potest petere contra tabu. & sic maiorem partē consequitur, quam ex institutione. vt C. eo. l. fi ex duobus, §. quod si is.

r *Vtrum. Familia*] potest poni habito respectu ad patrem naturalē, id est, quādo de eius hæreditate agitur: nam non habet filius contra tabu. contra testamentum patris naturalis, si est in familia adoptiua tēpore mortis naturalis patris, siue viuat post. cum petitur contra

9 † li. ult. ad edictū Prouinciale.

s Dic tū remanere filium adoptiuū in potestate patris naturalis, nisi adpreturab auo. Bal. in l. cum adoptiuus col. 1. C. de adop.

contra tab.ſine non viuat pater adoptiuus,vt Inſti. de hær. quæ ab intеſta.§.eadem.Hug.

S *I poſt mortem*] Caſus. Paterfam.filiũ ſuum inſtituit,iſte ſe dedit alteri in adopt. nunquid poterit vocari ad cõtra tab. Et reſpon.quod adoptio non nocet ei,quin vocetur ad contra tabu.

¶ *Sed.et ſi filius*] Pater;filium ſuum dedit in adop.auo materno. filium ſuum inſtituit,alium prẽterijt: nunqd ex perſona fratris, cõmittentis edictum poterit accipere bonorũ poſſeſſio.contra tab. Sic, vt potius nẽat, quam pater adoptiuus, cuius ieſſu adiuit hæreditatem.

¶ *Aliàs autem ſi quis legatum*] Si filius ẽ̃teritus legatum ſibi relictum agnouit, repellitur à cont.tabu. Vnum ſciatis,illi liberi vocantur ad cõtra tab qui pro liberis hẽtur. Vnde exhęredati liberi nõ vocantur ad cont. tab. cum hẽant querelã, etiam ſi alius committat edictum.

¶ *Hi qui*] Si ſum inſtitutus hæres,& frater meus emancipatus eſt ẽ̃teritus: poſſum petere contra tabu.ex perſona fratris committẽtis edictũ, ſiue velit bonorum poſſeſſi.petere, vt ẽ̃teritus, ſiue nõ,quia ex quo sũ admiſſus, debeo petere poſſeſſio.eo inuito. Viua.

*Vlpianus.*1 †

LEX X.

SI poſt mortem teſtatoris hæres inſtitutus filius [a] in adoptionem ſe dederit,bonorum poſſeſſionem contra tabulas accipere põt, [b] quia ſcriptis hæredib. inſtitutis 2† non ſolet nocere adoptio.

¶ Sed & 3† ſi filius i adoptionem datus auo materno, [c] hęres inſtitutus ſit à patre naturali, commiſſo per alium edicto, magis [d] eſt, vt bonorũ poſſeſſionẽ accipere poſſit. Nec.n.exigimus,vt adeat [e] hæreditatẽ, ſed ſufficit, vt ei delata ſit, acquirique poſſit. [f]

¶ Si in adoptionem datus poſtea, quam iuſſu patris adoptiui hæreditatem [g] adijt, emancipatus fuerit, poteſt cõtra tabulas bonorum poſſeſſionẽ accipere: hẽditatemq. ipſe potius habebit, quàm pater adoptiuus. Illud [h] notandum eſt, q̃ & ſi adierit hæreditatem [i] in adoptionem datus, cõtra tabulas ei detur. [k]

¶ Aliàs autem ſi quis [l] legatum [m] ſiue portionem 4† ſibi datam agnouerit, à contra tabulas bonorum poſſeſſione repellendus eſt. [n]

Liberti,5† qui contra tabulas habere non poſſunt, [o] nec partem faciunt, ſi per alios committatur edictum. Quo.n.bonũ eſt eis fauere, vt partem faciãt nihil habituri. P6† 60

Exhęredati liberi quẽad-

1† lib. 40. ad edic.

2† Fl.inſtituti.

3† F.dek, Sed.&.

4† F.ſi qs portionẽ.

5† Fl.liberi.& itel. huius §. vi. p Ant. Rub.in l. pf filium. nu.17. de inof. teſt.

6† Fl.habituris.

a *Filius*]altero prætorito.

b *Poteſt*] prætorito committẽte edictũ. Aliàs contra, ſupra eod.le.3.§. ¶ emancipatus filius prætoritus.

c *Auo materno*] idẽ & ſi extraneus, & multò magis. Sed hic contra videbat. quaſiomninò adhuc partem adoptiuum reſpiceret, nec in aliquo reſpiceret, patrẽ naturalem.

d *Magis*] electiuè poritur.

e *Exigimus.vt adeat*] alias habeat.i. adeat ex teſtamento, Imò econtra exigimus,vt non adeat. Aliàs cont.tab.ei non daretur vt inf.eo l.ſi ex duobus.in prin. Azo.

f *Poſſit* alias non datur ei contra tabulas, vt infr. eod. l ſi adoptionem.

g *Hæreditatem*]patris naturalis: qui eum inſtituit, alio ẽtento, qui commiſit edictum.

h *Illud*] repetit,quod dixerat, vt denotet illud eſſe ſpãle.

i *Hæreditatem*]patris naturalis, qui eum inſtituit. Et dic, iuſſu patris adoptiui: aliàs.n. non poteſt,vt ſup. de acq.hæred.le.ſi quis mihi bona.§.iuſſum.

k *Et detur*]commiſſo edicto ab alio prætorito, & ſic exclusa cum iuſſus patris. Argumen,contra.inf.de fal.l.ſi quis. 2.reſpon.

ADDITIO. Dic ſecundum Bart. quod ibi non debuit petere pater,cum eſſet illicitum:hic debuit cũ eſſet licitum.

l *Si quis*] ſui iuris.ſ.

m *Legatum*]accipe.agnouerit.

n *Repellendus.ff*]ſic ẽ.e.l.2.§.fi.& 3.eod.l.ſi duob in prin. & 5.de bo.lib.l.& ſi ex modica,§.fi. & ſup. de inoff. teſta. l Papinianus.§.ſi cõditioni.

o *Non poſſunt*] vt exhæredati, vt infra eod.l.proxi.& ſup.l. 2. in prin.

p *Habituri*]vt ſupra. de inoffic. teſtam. l. qui repudiantis. in princip. quandoquidem qui non admittitur alij nocet, vt C. de natu. lib. in authen. licet, vt no. ſupra de legat. 2.l. huiuſmodi.v. Titio.

q *Non committunt*] .ſ.per ſe, vt ſup.eo.l. 3.in princ.

r *Poſſeſſionem*] vt, & ſup.de liber. & poſthu.l.fin.

s[*Hi qui propter alios*] vt inſtituti propter prætæritos. Nam inſtituti eo ipſo, qã alij ſunt prætæriti, habent bonorum poſſeſſ. contra tab. Azo.

t *Iam non curant*] Imò curãt, quia nullo alio petente contra tab.tenentur ſcripti ad integra legata,ac ſi adiuiſſent, vt 5.tit.1.l. nonnunquam.& l is qui. §. ſed ſi ſolus. Dic ergo, non curant quantum ad hoc, quin cã poſſint petere, & facit.inf. de ſeparat. l. prima.§.ſed.& ſi qs. & C. de non nume. pec.l. pen.

S *I in adoptionem*] CASVS. Filius datus in adopt. ſcriptus eſt hæres ſub condit. à patre naturali: alius cõmittit edictum: nunquid veniet ad contra tabulas? Sic:verum tamen ſi deficeret cõditio, non veniret.

¶ *Exemplo*] ſicut, ſi habeo filium in poteſtate. & ex alio filio nepotem.nepos ex alio vocatur ad ſucceſ. ab inteſt.ita eſt & in contra tab. ſi habeo duos filios. & ambos ẽ̃teritos.ambo vocantur. Sed ſi habeo duos filios, & ex altero præmortuo habeo nepotes indubitanter ſicut duo filij vocantur cum nepotibus ad ſucceſ.ab inteſtato,ita erit in cõtra tab. Nam quo iure liberi veniunt ad ſucceſ. ab inteſta. eo iure debent venire ad contra tab.ſi ſunt prætæriti. Hoc dicit cum prin.l.ſeq. Viui.

u *Venit*]ante conditionem: ſecus ſi alius non committat edictum,vt ſup.eo l.3.§.quid ergo, quæ eſt contra.

x *Idem*].ſ.non admittatur ad cont.tab. & ſic ad prõximũ. Vel dic,vt admittatur.& ſic ad primum. Et pone eũ emancipatum.& non in adoptionem datum. Hug.

y *Legitimi*].i ciuilis,& facit ſup eo.l. 1. §. vocamur, & in Auth de hær.ab inteſt.§.ſi.n & 9. ſi verò neq. fratres. Sed arg.contra inſtit.de legit.agna.ſuc.§. nos verò.

7† Fl.venient.

8† lib.41. ad edict.

9† Fl.alio cõmittẽte ẽ̃ tabu. edictũ & ipſe veniet.

Ius accreſcendi hẽt locũ inter bonorum poſſeſſores.h.d.

Beneficio mihi cõpetẽti ex iure alterius poſſum vti contra alium. h.d. & eſt notabilis, & menti tenendus, Bart.

Hi, [t] qui propter alios [s] cõtra tabulas bonorum poſſeſſionem petunt, nõ expectãt, vt prætæriti bonorum poſſeſſionem accipiant: verum ipſi quoque bonorũ poſſeſſionẽ contra tabulas petere poſſũt. Cum enim ſemel beneficio aliorũ ad id beneficium fuerint admiſſi, iã non curant, [t] petant illi, necne, bonorum poſſeſſionem.

*Paulus.*8 †

LEX XI.

SI in adoptionẽ datus, ſub conditione ſcriptus ſit hæres à naturali patre: alio committente edictum,ad cõtra tabulas,& ipſe veniet, [u] 9† Sed,ſi defecerit conditio, repellitur ab ea poſſeſſione. Idem [x] puto,& in eo,qui purè quidem, ſed non iure ſcriptus ſit hæres.

Exemplo iuris legitimi 7† & bonorum poſſeſſio contra tabulas diſtribuitur. Igitur nepotes ex vno filio, vnam partem habebunt.

a *Si duobus. Ex altero*].i.alio. Tres enim erant Acc.

b *Eius*]quia cum vnius personæ vice funguntur,cõiũcti sunt,vt sup.de le.1.l.planè. 1.&esp.Azo.

c *Quam nepotibus*]hoc tam variè,quia frater cũ fratre: cũ vterq. suam portionẽ,& suo iure habeat,vice vnius,vt cõiuncti, non funguntur.Azo.

2† Fl.Cajus li. 14. ad edictũ prouinc.

d *Semisses*] partis accrescentis,& facit ſ. de coniung. lib. l. 2.§. si quis ea nepotibus. Acc.

e *Filius*] Pater instituit extraneũ sibi hęredẽ filiũ exhĕdauit in testõ pfecto: scdo in testõ nõ perfecto filiũ pteriuit,& aliũ instituit. Quæri,an filius possit petere ſ tabu. secũdas? Vi,q non: quia dẽt valere testm̃,contia. qđ petitur ſ tab.saltem ab initio,vt ſ.e.l. qđ vulgò.Sed ĩñ distinguitur, an sint instituti in scdo,qui alias poterant succedere abitestato,vt alij filij. Quo casu, licet il valeat,vt testũ valet vt voluntas, & rumpit ptimũ iure C. & sic poterit peti cõtra tabu.Nam filio pterito non petente scripti in secundo remanent, & hoc probatur C.de test.l.hac cõsultissima. An extranei.Et sic filio prætcrito non petente scripti in primo sũt hæredes, & tunc nõ petitur cõtra tab.& sic hoc impropriè dicit contra tabulas. Vel dic.q respexit ad ius authen. secundum, quod valet etiam in re testamenti, vt C. de test. authen. hoc inter. Alij dant hic, Vnde liberi,qđ non placet.

*Intel.hu ius §.vide apud Cuma.in l.si filius qui, nu.46. de ll.& post hu. & Hu be. Zuch. l l. posth. 106.C. hoc eo.tl. & Vigl. ĩ cõmẽ. ad §. eo ĩr lo.institu. quib.mo. testa. 167. 2† Fl.possessionẽ, si.& vi. q̃ in hũc locũ scribit Ant.Aug. emẽd. ll. 2.c.vl.cir. fin. quo loco hactenus erratũ fuisse docet in interprationib.huius loci.

f *Filio*]prætcrito ab hæreditate,quia nõ vult venire ad eam per contra tabulas.

3† F. hęredes et ita. 4† lib. 23. Digest. 5† al. ẽ §. & alidex.

g *Scripti hęredes*] in scdo,portiores dico scriptis ĩ primo.

h *Non possit*] quia sit extraneus.

i *Excludatur*] s.a cõtra tab. quia exhæredatus est.

C *Vm emãcipatus*] CASVS. In principio huius leg. tractatur,quis sit effectus bonorum possess.contra tab. Certè si pater instituit hæredem filium emancipatum prætcrijt & filius emancipatus cõtra tab.petijt: hic est effectus bo. possess. contra tab, vt eadem omnia restituantur per hæredẽ ei,qui petijt contra tab.

¶ *Qui duos*]Paterfa.habebat duos filios in potestate,ex altero nepotẽ habebat,illum dedit in adop.& cum hęredem instituit,iterum filium prætcrijt. Quæritur,qualiter isti veniunt ad suc. Respon.q iste nepos in adopt. datus, si pater eius viuit,non admittitur ad contra tab. cum pater eũ pęc dat: sed si pater eius antc, quam peteret bo. possess. decesserit,similiter non admittitur ad contra tab.

¶ *Si pater*]Paterfa.hẽbat tres filios,vnũ emancipatũ,& il lũ pterijt:duos alios, quorũ vnum dedit in adop.alterũ in ptãte retinuit. Ex illo dato in adop. habebat duos nepotes, quos prætcrijt, qualiter vocant ad cõtra tab.Filius emancipatus pro tertia, alius pro tertia, à patre filius in adopt. datus cũ nepotib. pro alia tertia, & ipse hẽbit sextantẽ, aliũ sextantẽ habebãt nepotes.

*Intel.hius tex.habes apud Hub. Zuchat. in l. posthu.a. 183. C.e. & Goza. in l.qui se patris.n. 264.C.ra de lib.

¶ *Si pater ex duobus*] Pĩ habebat duos filios, alterũ filium habẽtẽ filios emãcipauit, vnũ ex nepotib. quem hẽbat añq̃ emãciparet,eũ ĩ locũ filij adoptauit, post ea emãcipauit eũ;eo emancipato dcessit: qualiter veniunt isti ad cõtra tab. Et certè veniũt: qa filius, qui remãsit in ptãte petet vnã tertiã: altertã petet,q est adoptiuus in locũ filij: aliã petet emãcipatus cũ filio suo. Sed si filius mortuus sit, & alter ex nepotib.in locũ filij adoptatus est,tres partes fiũt,& ꝑdicto modo diuidetur.Vi.

E *Transferri*] nisi scripti sint liberis.vt ſ.e.l.nõ puranit.§.fi.

Idem. 1†

LEX XII.

SI duobus filijs,& ex altero [a] filio duobus nepotibus bonorum possessio competat, & alter ex nepotib. nõ petat, pars eius [b] fratri accrescit. Si verò ex filijs alter nõ petat,tã fratri, quã nepotib.[c] id ꝑdest: nãq. tũc duo semisses[d] fiũt,ex quib.alterũ filius, alterum nepos consequũtur.

Per secundum testamentũ, in quo filius est pteritus, si in eo sunt scripti venientes ab ĩte stato,rumpitur primũ. Bart.

¶ Si prius [e] testamentũ extet iure factum,quo filius [f] exhæredatus est, sequens imperfectum, in quo prætcritus sit filius, posteriore testõ prætcritus, rectè petet bonorum possessionem. Si [2†] remoto quoque filio, [g] ponores sint in ea hĕditate posteriore testamento scripti hæredes, [h] ita [3†] ius habet,vt cum is, cõtra quem filius petit bonorũ possessionẽ, amoto filio possit obtinere hĕditatem: filius quoq. rectè videatur petere bon.possessio.si verò ille non possit [i] hĕditatem obtinere, filius quoque excludatur.

Qua hæres acquirit iure ciuili effectus hæres, eaipsa acquirit bonorum possessor iure Prætorio effectus. h.d.

Iulianus.4†

LEX XIII.

CVm emancipatus [5†] bonorum possessionẽ contra tabulas accipit, scriptus hæres ei hæreditatem petẽti cogendus est,& prędia,& seruos hĕditarios præstare. Omne enim ius,quod per causam hæreditariam scriptus hæres nanciscitur, ad eum transferri [k] æquum est, quem Prætor hæredis loco [l] constituit.

¶ Qui duos [m] filios,& ex altero [m] corũ nepotẽ habebat, [n] eum in adoptionem dedit, & hĕdem instituit prætcrito altero filio. Quæritur,quid in his seruari debeat? vtrum in partem patris sui admittatur, an virilẽ portionem habeat? Respõdi, in adoptionẽ datus nepos,& hęres scriptus,quãdiù pater eius,aut in potestate,aut emancipatus est, non potest cõtra tabulas bonorũ possessionem accipere. [o] Sed si pater eius antè, quam bonorum possessionem acciperet,decesserit, [p] non admittitur [q] nepos ad bono. possess.

¶ Si pater emancipato filio prætcrito hæredes duos scripserit, filium, quem in potestate habebat,& alterum,quẽ in adoptionẽ dederat, ex quo duos nepotes in familia reliquerat,qui,& ipsi testamento prætcriti sint, bonorum possessionem pro parte tertia emãcipatus, [r] pro parte tertia is,qui in potestate remansit, [s] & pro parte tertia is,q ĩ adoptionẽ datus est, & filij eius simul [t] hẽbunt, ita vt sextans pĩi, sextans nepotibus cedat.

¶ Si pater ex duobus filijs alterum habentem filios emancipauerit, [u] nunc ex nepotibus, quem ante emancipauerat, in locum filij adoptauerit prætcrito deinde emancipato [x] decesserit: æquius erit, nepoti, qui in locum filij venerit, succurri, & in tres partes [y] hæreditatem dicit,supra eod.l.non putauit.§.datur.

r *Emancipatus*] prætcritus.

s *Permansit*] institutus commisso edicto per prætcritum.

t *Simul*] per edictũ de cõiũgẽ.& facit ſ.ti.s.l.qa.& decõ iũ.lib.l.1.§.fiiter,& ſ. de inof.test.l.si proponas.& ſ. ꝑs.§. u *Emancipauerit*] sed alium post emancipauit.

x *Emancipato*]filio.& instituto eo,qui in potestate remansit,vel adoptato.H.

y *Et in tres partes*] vnã hẽbat filius in ptãte constitutus, & alte-

*Intel.hius tex.habes apud Hub. Zuchat. in l. posthu.a. 183. C.e. & Goza. in l.qui se patris.n. 264.C.ra de lib.

& alteram nepos adoptatus, & reniam alter nepos: & ſic duo nepotes non habent ſolum modo partem ſui patris. Et eſt ratio, vt hic dicit, & ſup.l.3.§.ſi quis poſt. & facit l. prox. §. cum concor. & ſup.de adop.l.ſi pater.§.qui duos.

a *Cum ſi is ſuo*] emancipato.

EX *duobus*] CASVS. In princ. huius legis dicit, Pater habens duos filios emancipatos, alterum præterijt, nunquid ille inſtitutus adiuit poterit petere contra tabu. ex perſona fratris cõmittentis edictũ? Certè non, qa vr agnouiſſe iudicium defuncti, petendo legatum, ideo debet à contra tab. repelli.

¶ *Sed illud*] Si teſtator vnũ filiũ inſtituit, & aliũ præterijt: ſed inſtitut[us] adijt iure ciui. Prætor dẽt tueri eũ ſ ea portione, q̃ eſſet habiturus, ſi bo. poſſ. ab inteſt petijſſet. Vel cũ ſi examinari parte eſſet inſtitut[us], illa dẽt eſſe cõtẽtus, &c. Sed q̃d erit ſi ille, qui eſt inſtituus. & neceſſarius hrs. petijt contra tab. bon. poſſeſſ. ſi immiſcuit ſe, poteſt dici, q̃ agnouit iudicũ defuncti: ſi non, poteũ dici, quod non repellitur à contra tab. Sed quid erit? filius emãcipatus hẽdit filiũ. nũ emãcipauit, & ſe dedit in adoptionẽ, poſtea moritur pr̃ adoptiuus: nunquid etiã ille admittet ad bona tab. pr̃is, & aui? Et certè ſic, ne ab vtrũq; diſcedat. ſed legata filium petita bono poſſ. contra tabu. inſtituto. l. 1.2. & 3. Viuia.

b *Ex duobus*] alias incipit, Si ex duobus alius. Ex duobus.

c *Quia iudicium*] bona tũ, vt ſubijcit ſup. ibi. Tunc enim. &c. & ſup. eod. l. non tantum. 3. fina. & arg. §. de inoffi. teſta. l. ſi proponas. 1.2.

d *Adierit*] vel bon. poſſ. ſecundum tab. acceperit, vt ſup. tit. 1. l. nonnunquam. Azo.

e *Bonorum poſſeſſionem*] ſ. ta. licet alter committat edictum.

f *Dete riorem*] quia inſtitutus in maiori redit. ad virilẽ. Sed certe tunc nec melior, nec deterior: ſed inſta proximo reſpõ. ſit deterior: quia ſi non adiiſſet, augeretur ad virilem. vt ſup. eo. l. non putauit. §. fin. quæ eſt contra. Hug.

ADDITIO. Dic, quod ibi non adiuit, ſecus ſi adiuit: quia tunc eius portio poteſt dimitti, nõ augeri, ſecundũ B. hic.

g *Eam*] partem. ſi tantum.

h *Et quod extraneis*] No. tria incõmoda ſeq. adeuntẽ ſ. quod contra ab. denegat, litẽ q̃ nõ augeat eius portio, ſed manet pt. Item q̃ legata præſtat omnib. vt hic, & ſ. ai. t. ſi duo. in fi. Eſt & quartum, quia non fit collatio ei ab emancipato præterito de rigore. vi inf. de colla. bon. l. 1. §. ibidem. de æquitate ſecus. vt inf. de colla. l. ſi filius. Sed ad illud, quod hic dicit de legatis, eſt contra. inf. tit. 1. l. filium. §. fin. & l. is qui. §. ſed ſi ſcriptus. Sed in vtraque earum ſolui.

i *Haberi debere*] Contra, ſupra eodem lege. ſi poſt. §. ſi in adoptionem. Sol. ibi: coactus adijt.

ADDITIO. Dic, ſecundum Bar. quod ibi adiuit iuſſu alterius ad alterius vtilitatem: hic ſua ſponte, & ad ſuam vtilitatem.

k *Suſtulerit*] procreauit ex ea: ſecus ſi aliquem adoptaſſet emancipatus, vt ſup. de in ius vocan. l. ſed ſi. §. ſed ſi filius a reſpon.

l *Poſt mortem*] ſiue ante mortẽ naturalis, ſiue poſt: quia pr̃ adoptiuus non viuebat. Tunc enim ſecus, vt ſupra eod. l. ſi emancipatus. §. fi. Azo.

m *Nepotem*] inſtitutum hæredem, alioquin abſonum videtur.

n *Poſſe*] per alium committentem edictum.

o *Mortuo*] idem, & ſi viuente. vt ſ. eod. l. non tñ. §. ſi pr̃. Azo. Alij vt. H. dubitauerũt, etiam iſto filio adoptiuo in eius exiſtente poteſtate.

p *Patri*] primo decedenti. Idem ſortẽ ſi poſt. vt ſupra. de iure offic. teſtam. l. ſi is qui.

q *Si præteritus*] CASVS. In lege illa dicitur, Si pater meus me filium emancipatum præterijt, & extraneum inſtituit, & mihi legauit liberationem debiti. qđ debitum ei debẽbã: ſi hæres petit debitũ, & repello eum exceptione: agnoui iudicium patris, & repellor à contra tabulas. Sed ſi non agnoui iudicium, petam contra tabulas. & in modum agendi, ſi non poſſideo: & in modum excipiendi, ſi poſſideo. Viuia.

r *Et ſi præteritus filius*] patris debitor cui pater legauit liberationem. Vide ſi opponat exceptionem doli, ex dicta liberatione videtur approbare teſtamentum. Sed quid ſi ex cauſa pacti facti à patre tũm. apponatur doli exceptio? Reſpon. nõ per hoc approbat teſtamentum. Nam non ſequitur, quod valeat teſtamentum.

s *Eius*] quod quilibet poſſet, qui deberet inſtitui, & eſt præteritus. vt inf. de excep. rei iud. l. 2.

t *Vſurarij*] ſ. non videtur poſſe opponi hæredi patroni, informatum.

duci: vt vnã hẽat qui in ptãte remanſerit, alteram nepos adoptatus in locum filij, tertiam emancipatus cum filio ſuo, [a] qui nepotis loco fuerit. Sed, & ſi mortuo filio alter ex nepotibus in locum filij adoptatus fuerit, tres partes in bonis fient, cum ſit æquius, eum, qui in locum filij adoptatus eſt, non minus habere, quàm ſi non ex numero nepotum, ſed extraneus adoptatus eſſet.

Si inſtitutus adit hæreditatẽ beneficio prætoris cõmittentis edictum non poteſt per eũ cõtra tabulas peti, vel eius portio augeri: ſed legata omnibus debent præſtari. Bart.

Africanus. [1]†

LEX XIIII.

EX duobus [b2]† filijs emãcipatis alter hrs inſtitutus eſt, [3]† alter prætereritus. Si inſtitutus adierit, quamuis verbis edicti parum expreſſum ſit: tamen non poſſe eum petere bonorum poſſeſſionem, reſpondi: quia iudicium [c] patris ſecutus ſit. Nec enim emancipatum, ſi legatum acceperit, admittit ad bonorum poſſeſſionem: ſiue ab hæredibus inſtituris, ſiue ab ijs, qui contra tabulas petierint, acceperit.

¶ Sed illud obſeruandum eſt, vt Prætor eum, q̃ hæres inſtitutus adierit, [d] in eam partẽ, qua ſcriptus ſit, tueri debeat: dum tamen non ampliorem, q̃ habiturus eſſet, ſi bonorũ poſſeſſionẽ [e] accepiſſet, vt hactenus deteriorem [f] cãm ſuam fecerit. Qđ ſi ex minore parte ſit inſtitutus, eam ſ. duntaxat retinere poſſit: & quod extraneis [h] quoq; legata pr̃ſtare cogatur. Quòd ſi is, qui [4]† poteſtate eſt, hrs inſtitutus ſit: quoniam neceſſarius hrs ſit, non aliud dici poſſe q̃, & ipſũ petere poſſe bonorũ poſſeſſionem: ſi modo hæreditatẽ ſi [5]† non immiſcuerit. Tunc enim, quia iudiciũ patris cõprobaſſe videtur, eodẽ [6]† loco, quo emancipatũ, haberi debere. [i]

¶ Filius in adoptiua familia, vxore ducta, filium ſuſtulit, [k] eumque poſt mortem [l] patris adoptiui emãcipauit: hũc nepotem [m] cõtra tabulas aui naturalis decreto poſſe [n] petere bonorũ poſſeſſionem reſpondi. [7]† Item, ſi filius emancipatus ſublato filio, & emancipato, arrogandum ſe dederit, & mortuo [o] adoptiuo patre deceſſerit, & contra patris, [p] & contra aui tabulas ex decreto hunc admitti, minimè dubitari debere, ne alioquin ab omnium bonis excludatur. [8]†

Marcellus. [9]†

LEX XV.

SI præteritus filius [q] emancipatus exceptionẽ doli mali agenti hæredi patris oppoſuerit de eo, quod patri debuit, nõ poſſe eũ cõtra tabulas bonorũ poſſeſſionẽ petere, exiſtimo. Nã hoc ipſo quaſi repudiauit bonorum poſſeſſionẽ. Quod ita intelligendũ eſt, ſi hæredem petẽtem debitũ noluerit filius [r] repellere illa exceptione, Si non contra tabulas bonorum poſſeſſio filio dari poteſt: ſed magis doli exceptione vſus eſt. [s]

1† lib. 4. Quæſtio.
2† Flor. ſi duob[us].
3† Fl. ſit.
4† Fl. qui in.
5† Fl. ſe
6† Fl. vſ[us] tur i eod.
7† Flo. reſpondit.
8† Fl. excluderet.
9† li. 5. regularum

vel parẽtis.vt inf. de excep.do.l. apud.§.liberũ Sed hic ex dolo ipsius hæredis.ſ. quia nõ petiit: ibi defuncti. Et no.qđ contra tab.põt opponi in modũ exceptionis, vt inf. de bon. lib.l.nihil.§.pen.& ſup.quib.ex cau.maio.l.necnon.§. quod eis.& de inoff.teſta.l.Papinianus.§.ſi filius. Accur.

1 Hic, & ſi alibi.dicit Bal.et glo.in l.1. C. vnũ co gna.qbo. p.ſ. agẽti dat rei vẽ dicatio directa. vide ibi.

Pomponius. 1†

LEX XVI.

SI emancipatus a filius nepoti in poteſtate aui relicto, ab extraneo hẽde fideicõmiſſariam hæreditatẽ, ſi liberatus aui poteſtate fuiſſet, reliquiſſet; ſi ſuſpectus auus ſit, quaſi conſumpturus bona nepotis, non eſſe ei dandam bonorum poſſeſſionem. b

Vlpianus. 2†

LEX XVII.

SI pater ſe dederit in adoptionẽ, nec ſequatur eum filius emãcipatus ab eo antea factus, quia in alia familia c ſit pater, in alia d filius, bonorũ poſſeſſionem contra tabulas e non poteſt filius eius habere: & ita Iulianus ſcripſit. Marcellus f autem ait, iniquum ſibi videri, excludi eos à bonorum poſſeſſione, cum pater ſe dederit 3† in adoptionem: ubi enim h non datur filius in adoptionem, ſed pater ſe dat, 4† nullum patrem filio aſſignat. Quę ſententia non eſt ſine ratione.

Hermogenianus. 5†

LEX XVIII.

SUb 6† conditione exheredatus, i cõtra tabulas bonorũ poſſeſſionẽ petet: licet ſub conditione hæres inſtitutus, à cõtra tab. bonorũ poſſeſſione excludatur. k Certò enim iudicio liberi à parentũ ſucceſſione remouendi ſunt.

¶ Ei, qui contra tabulas bonorum poſſeſſionem acceperit, 7† tam legati, quàm fideicommiſſi exactio, ſed & mortis cauſa donationis retentio, denegatur: l nec intereſt, per ſemetipſum, 8† an per alium quæratur. m

Triphoninus. 9†

LEX XIX.

QVod vulgò n dr, liberis datam bonorum poſſeſſionem contra legem 10† eſſe, ſic intelligendum eſt, vt ſufficiat extitiſſe tabulas mortis patris tempore, ex quibus, vel adire hæreditas, vel ſecũdum eas bonorum poſſ. peti potuerit: quamuis neutrũ eorũ poſtea ſecutum ſit, vel ſequi potuerit. 11† Nã ſi vel oẽs inſtituti, ſubſtitutiq; ante teſtatorem deceſſerint, vel is ſcriptus hẽs fuerit, cum quo teſtãi factio non fuit, peti contra tab. bonorũ poſſeſſionem 12† inane eſt, quæ ſine effectu foret.

Si ſuus eſt exheredatus, emãcipatus præteritus, & extraneus inſtitutus, ſine adeatur hereditas, ſine non, vterque dimidiam aduocabit, licet vnus, ſcilicet emãcipatus, per contra tabulas, & alter ab inteſtato. Bart.

2† li. 35. Sabinũ.

a *Si emancipatus*] ab extraneo hærede quẽ emancipatus inſtituit.

b *Bonorum poſſeſſionem*] ſcilicet contra tabu quod videbatur, quia præteritus. Sed certè hoc fuit p commodo eius. vt C. de inoff. teſt. l. filius. & facit ſup. de lib. & poſthu. l. multa. & ĩ. de bo. lib. l. ſi patronus. §. ſi quis non mala. & ſupra de vulga. ſubſti. l. cum ex filio. Accur.

c *Familia*] ſcilicet, adoptiua.

d *In alia*] & non in illa.

e *Contra tabulas*] ſ. patris in adoptiua familia exiſtentis.

f *Marcellus*] corrigit Iulianum.

g *In adoptionem*] Sed quomodo potuit teſtari? Reſpon. vt ſu. eo. l. non tantum. §. ſi pater alicuius.

h *Vbi enim*] Reſpon. ei, quod poſſet obijcit ex l. ſupra eo. l. ſi emancipatus. §. ſi filius. Accur.

3† Fl. dedit.

4† Nullũ patrem.

5† Lib. 3. iuris epitomarũ.

6† Fl. ſed ſub.

S *Vb conditione*] CASVS. In lege iſta duo dñr. Primo dñr. ſi filius emancipatus exhæredatur ſub condõne. non ritè exhæredatur. & ideo põt vocari tanq̃ præteritus ad cõtra tab. Sed ſi ritè eſſet exhæredatus, vel hæres inſtitutus ſub conditione. tunc excluditur à bonorum poſſ. Sed. & ſi petit bon. poſſ. filius punitur in hoc, quia non poterit legatum ſibi relictum. vel fideicommiſſum petere: ſimiliter ſi petat mortis cauſa donationem ſibi factam. illi petitio denegatur. Viu.

i *Exheredatur*] quod fieri non poteſt. vt ſup. de lib. & poſthu. l. 3. §. 1. & ideo non excluditur à contra tab. ſup. eod. l. non puto. §. non quæuis.

k *Excludatur*] vt ſup. eod. l. 3. §. ſed ſi ſub conditione. & facit. ſup. eo. l. ſi in adoptionem.

l *Denegatur*] ſ. ſubſtituto. vt ĩ. de vulg. ſubſt. l. is. q. & facit ĩ. de inoff. teſt. l. Papinian. §. meminiſſe. & de ijs. qb. vt indig. l. poſt legatũ. §. 1. & inf. de bon. li. l. in fenitute. §. ſi quis bon. & §. nonnunquam. & §. præterea. Sed contra, inf. eo. l. ſi ĩſã circa prin. vbi veniens vno iure, non perdit ſã veniat. & alio: ſed hic p contra tab. irritatur teſtãm. vt nec ipſe, nec alij ex eo petant. Sed ſucceſſio liberorũ ex teſtamento non pendet. vt ibi. Accur.

7† Fl. excepit.

m *Quæratur*] i. debeat acquiri: vel dic id eſt conqueraſ. Acc.

8† Fl. ſemetipſum.

9† li. 15. Diſputationum.

10† Dubligñ. vide eundẽ. 2. Diſput. ca. 30. & intell. huius l. vide apud Hu. Zaſi. in l. poſthumo. nu. 117. C. eo. tit.

11† Fl. potuit.

12† Fl. deeſt. bonorũ poſſeſſ.

Q *Vod vulgò*] C. ASVS. Si liberi petant contra tab. bon. poſſ. contra illud teſtamentum. qđ eſt nullum. ſũt. Sed ſi teſtãm eſt ſolenniter factũ, & accipiũt. cũ res eſt reducta ad cãm inteſtati: contra legẽ eſt, q̃ deberet ita legi: Si. n. ipſo iure eſt nullum teſtãm. & ex eo nõ põt adiri hẽditas, vel peti ſm tab. bon. poſſ. contra illud non dẽt peti ĩ tab. ſi teſtãm eſt ſoleniter factum. & tale, ex quo põt ſecundum tabu. peti. benè põt peri, ĩ tabu. filio præiudicio. Viu.

n *Quod vulgò*] quaſi dicat ĩ legem eſt indiſtinctè dari bono. poſſ. liberis & hoc dñr vulgò: nã dẽt diſtingui. an à tpe mortis valuit teſtãm, & tunc dat. an non. & tunc ſi diceres dari eſſet ĩ legem. ſ. ipſius p. oris. q viua lex eſt. ſ. de iuſt. & iur. l. nam. & ipſũ. Nam tunc demum datur, cum teſtãm eſt perfectum. & valẽdũ. vt hic. Vel dic ĩ legem, i ſpect. vel. i. cõtra voluntatẽ defuncti. ĩ ẽ lex. vt ĩ Auth. de nu. §. diſponat. Sed nonne teſtõ rupto datur ĩ tab. vt C. eo. l. 2. Rñ. fauore poſthumi ibi non valet: hic nõt iure cõi: quia nõ fuerũt teſtes. 7. Vel alio mõ vt hic ſubijcit. Vel, ibi ſt iure ciuili ẽ ruptum. non Prætorio: & facit inf. de ſecun tab. l. 2. §. ſemel.

F *Ilium*] Diuidit hæc lex principaliter in quatuor partes. Primo ponit thema & qõ qualiter ſuccedat. qñ emãcipatus eſt pterit. ſuus exhẽdatus. & extraneus inſtitutus. Scõo determinatio ponit põdictæ qõnis. Tertio ponit alia qõ. vtrũ eo caſu fiat collatio. Quarto ponit vnam qõnem. q bus. & à quo eo caſu legata præſtenkr? Secũda ibi dixi. Tertia in §. videamus. Quarta in §. legata ñ. Secũda pars ſubdiuiditur in tres partes. Prima ponit qualiter ſuccedat inſpecto rigore iuris ciuilis. & inſpecto rigore iuris Prætorij. Scõo. qualiter ſuccedat de æquitate. qñ hẽditas non eſt adita. Tertio. qualiter ſuccedatur de æqtate. qñ hẽditas eſt adita. Secunda ibi. Sed cum exhæredatio. Tertia ibi. Sed quemadmodum. Bartol. CASVS. Pater habebat vnum filium in poteſtate. & illũ exhæredauit: aliũ emancipatum pterijt. Modo q̃ritur. in quãtum emancipatus põt petere cõtra tab. Et ſñ. ſi ſcriptus hẽs adierit hæreditatẽ. filius in ptãte conſtitutus repellitur ſi repudiat: iſte filius patri ſuo ſuccedit ab inteſt. vnde indubitãter emancipatus poterit petere cõtra tab. & ſi petit ĩ tabu. profic. et exhæredato. Nã illa exhæredatio petita cõtra tab. nullius momẽti incipit eſſe. Sic ergo. ſi inſtitutus adiuit. exhære-

hæredatus pōt mouere querelam contratabu. Si inſtitutus non adiit, exhērdatus adibit ab inteſtato. Veruntamē ex quo teſtm̄ fuit ſolenne, præteritus petet contratab. ſiue ſit adita hērditas, ſiue aditi potuit. Sed quid ſi inſtitutus adiuit, exhęte datus vicit? ēt querela proficiet præterito. Sed ſi emācipatus petierit contratab. ſimiliter res reducitur ad ſ̄cām inteſtati. Sed nūquid locus eſt collationi? exhæredato non eſt conferendū, ſed præterito. Sed diceret aliquis: Vænale eſt beneficium Prętoris, qđ datur ex cā. & ita apparet, quia exheredato eſt vile peti bon. poſſeſ contratab. Ni ‖ aliquis accipiat contratab. legata non ſunt præſtanda, niſi certis perſonis, ſed ſi aliquis eſt exhæredatus, & peteret, vel moueret querelam, & rumperet teſtm̄, nullis perſonis præſtabit legata. Viua

1† lib. 1§. Diſputationum.

2† Fl. patris.

3† Fl. deprehēdetur.

4† Fl. nec quo.

Exheredauit] & extraneum inſtituit.

b *Quatenus*.] i. quantum. Sed virū in totū expugnet per contratab. an pro ſemiſſe? Azo.

c *Repellendum*] à cōtratab. vt ſ. e. §. videamus. ibi. Iſte. n. &c. nō querela inofficioſi teſtamenti. Azo.

d *Nihil laturi*] etiam ſi adierit: ad quod eſt inf. tit. 1. l. 4. Accurſ.

e *Filius*] non habeas hic. §. ſecundū Azo. Sed vī non cōpetere ab inteſtato dū bēt locum contratabu. vt inſt. ſi tab. teſta. nul. exta. l. 1. §. ita ſol. ibi. f *Suus hæres*] ſ. in ſolidum de iure ciuili: ſed per Prętorem aſſociatur ei emancipatus. vt in §. redit.

g *Patrem*] pōt enim: licet deſertū ē teſtm̄: quia ipſe mortis extitemint tabulæ, & ex teſtō adiri potuit hęreditas. vt ſup. l. prox. Azo. & dic perēs pro ſemiſſe. vt ſ. §. redit.

h *Solus*] imò non ſolus, vt ſtatim corrigit: imò non. vt inf. §. videamus. Azo.

i *Nullius ſit momenti*] nec cætera ibi ſcripta valent. vt inf. de bon. lib. l. ſi patronus. §. ex teſtamento. & C. de fideic. l. eam. quam. & inf. de reg. iur. l. ſi nemo.

k *Non obſtare eam.*] ſ. exhæredato. dicendum eſt. nec quò minus. &c. aliàs. nihilominus. &c. Vere non nocet filio patroni hæreditate patroni non adita. vt d. §. ex teſtamēto. ſed ea adita diſtinguitur mala mente. vt tunc noceat: aliàs nō. vt d. l. ſi patronus. §. ſi quis. & §. filius Accurſius.

l *Videatur*] vt ſolum obſit, non proſit. vt optimè exponitur. inf. de bo. lib. l. ſi patronus. §. ex teſtamento. Accurſius.

m *Redit*] ſuſpenſiuè cum ſuperioribus legatur.

n *Exitum*] cum inſtituti repudiant aſſem.

o *Inteſtato*] ſcilicet ſuccedentem. Azo.

p *Venale*] nam etiam pretio accepto poterit gratificari ſcilicet ſuo, vel emancipato: ſic ſupra. de iure dot. l. cum ſe

Idem.[1†]

LEX XX.

FIlium, quem in poteſtate hębat, exhērdauit, [a] emancipatū præterijt. Quæſitū eſt, quatęnus [b] emāciparus bonorū poſſeſſionē habiturus ſit. Dixi, ſi ſcripti hæredes extranei adierint hæreditatem, repellendū [c] eſſe filiū, qui manſit in poteſtate. Quod ſi hi repudiauerint hæreditatem (qđ facilè ſunt facturi, nihil laturi [d] exhæreditate propter eū, qui contratabulas accepit bonorum poſſeſſionē) filius [e] ab inteſtato patri [2†] ſuus hērs [f] de prehēditur, [3†] emācipatus ăt petens [g] contratabulas bonorum poſſeſſionem, ſolus [h] habebit bonorū poſſeſſionē. Sed cū exhęredatio nō adita hērditate ex teſtō, nullius ſit momēti, [i] ideoq; nō obſtare eam, [k] quò [4†] minus cōtratabulas libertorum patris accipiat bonorum poſſeſſionē, Iulianus rectè reſpondit: ne teſtm̄ per oīa irritum, ad notam exhæredationis ſolā profeciſſe videatur, [l] redit [m] res ad inteſtati exitum, [n] vt aduerſus filium ſuum ex aſſe hæredē ab inteſtato [o] patre, emancipatum Prætor in parte dimidia tueatur: Erit ergo vęnale [p] beneficiū ſcripti hērdis extranei: vt cū ipſe iure [q] hērditatis nihil ſit conſecuturus, [r] adeūdo repellat filiū [s] in pŕte relictum, prętereq; aſsē [t] emancipato filio iure contratab. bonorum poſſeſſionē. Si autem omiſerit [u] hęreditatem, in bonorum poſſeſſionem [x] [5†] exhæredatum effectum [6†] admittet, iure factum ſolum ſuum hæredem.

¶ Sed quēadmodum Prætor emancipatū tuetur, [y] ſi adita nō fuerit hērditas, ita nec filiꝰ, [q] in pŕte remānſit, aditione [z] adhibita in totum expellēdus erit: ſed ad hæreditatis portionem [7†] admittendus eſt ex cā inofficioſi querelæ contra emancipatum [a] mouendæ.

Inter eos, qui diuerſo iure ſuccedunt, non hēt locū collatio. Item emancipatus filius, quādo non facit iniuriā ſuis, nō habet locum collatio. Bart.

¶ Videamꝰ tn̄ iſto caſu, [b] quo vtriq; ad bona patris veniūt, an hi [c] cōferre debeāt? Emancipatus nanq; nec [8†] ex hac parte [d] edicti verbis id facere cogitur, vū [e] cōtratabulas accepit bonorū poſſeſſionē, q̄ [f] inter eos, quib. ita bonorū [g] poſſeſſio dabitur, caueri de collatione ab emancipato iubet. Iſte. n. [h] qui mā ſit in pŕte, q̄ exhęredatus nominatim fuit, non eſt vocatus ad bonorū poſſeſſionē contratabulas: neq; ex illa [i] parte [k] edicti, qua inteſtato [l] patre mortuo emācipatus ad bonorū poſſ. admiſsus, [m] ad collationem cōpellitur, [n] quia & ſi frater ab inteſtato hæres, ſit emāciparus, tamen non inde accipit

1 Emācipario. neſt voluntariæ iuriſdictionis: Spectit. de fer. js. §. 2. verſic. portiò.

5† Fl. portionem.

6† ſunt q̄ legūt. effectu. vt iuri oppoñt, ſanè ita ſcripſū diſſet tè reperi in vno fideliſſimo exemplari. Conti.

7† Fl. petitionem.

8† Fl. an ri cōferre debeat emācipatus: nam neque.

Emancipatum] patet ergo, quod tenet teſtamentum de iure ciuili. licet ſit data contratabulas emancipato, vt C. eod. l. 2. & ſecundum hoc non eſt hic §. ex cauſa. Accurſius.

¶ *Emancipatum*] quia hęreditatem ſibi adſcripto reſtitutam habet. vt ſup. dixit in illo §. erit. Azo.

Iſte caſu] quo inſtitutus non adijt, vt ſup. §. ſi autem omiſerint.

c *Anbi*] adinuicem. Et dicit, q̄ non: quia diuerſo iure veniunt, ſcilicet emancipatus per contratabu. alter ab inteſtato. At collatio, vel cautio de collatione tunc demum habet locum, quando omnes eodē iure per contratab. veniunt, vt hic ſubijcit: & inſ. de colla. bo. l. 1. in prin. & §. quamuis.

d *Ex hac parte*] præmittit verbum edicti ex hac parte, ſcilicet quam dicit contratab. & indicat collationem.

e *Vnde*] id eſt, ex qua parte.

f *Quæ*] ſcilicet, pars edicti.

g *Ita bonorum*] ſcilicet ſicut emancipato. Accurſius.

h *Iſte enim*] benè dico: quia per edictum non fit collatio, vt dictū eſt, niſi his, qui hūt bo. poſſ. tab. hic aūt non habet, & hoc eſt, iſte. &c. & probat. ſ. e. ibi, multò magis. &c. Azo.

i *Neque ex illa*] q. d. nec etiā. &c. & facit ſ. eo. l. 1. §. 1. Azo.

k *Parte*] qua vocabatur ad bonorum poſſeſſionem contratabul. Azo.

l *Inteſtato*] quia non eſt adita hæreditas. Azo.

m *Admiſſus*] quod eſſe poteſt, vt ſup. l. proxi.

n *Compellitur*.] i. petit cōpelli. Quia ergo ſuus non eo iure, quo emācipatus vocatus, collatio ceſſat. nā nec emancipa-

tus vocatur eo inter quos suus, & ab intestato, vt subijcit, quia & si frater, &c.

a *Et vereor*] nunc soluit.

b *Parte habere*] scilicet esse.

c *Consequatur*] scriptus hæres, vt ff. eo. l. non putauit. §. fi. Et hoc ff non adijt institutus, alias non accrescit, vt sup. eod. l. si ex duobus. §. sed illud.

d *Verbi*] quæ dicũt vt inter eos quib. data est bon. poss. cõfertur, sed ex mẽte distinguitur, an lęditur suus, & confertur ei: alias non, vt hic, & ff. de collat. do. l. si filia. & l. nec ipsa. Et vtrũque dic de rigore: sed de æquitate secus, vt ff. de coll. bo. l. si filius, secundum Io. & not. ff. l. si ex duob. §. sed illud. vel dic mẽte ẽi. æquitatẽ Prætoris, & in l. si filius. est æquitas Scævolæ cõtraria æquitati Prętoris ſm Az. Vel in l. si filius, institutus adijt: hic non. Accursius.

1† Fl. habuit.

2† Fl. confessus.

e *Non vereatur*.] subaudi, qui. & accipe nomẽ sui hẽdis, &c. occasione, &c. & hoc dico nihil habituro, &c. Item cõtra huic §. C. eo. l. si emãcipati. Sed ibi nullũ fuit testũ, hic sic: & ita distinguit, vt dixi, lęditur alius, vel non.

f *Non solida*] quod videbatur, qa in assẽ accepit cõtra tab. Az.

g *Quod*] s. dimidiã, & facit §. ad le. Fal. l. in rõne. ff. hęredes, & de leg. 3. l. fin. Accurs.

h *Eum*.] qui mansit in potestate.

i *Exeunt*] repudiantibus scriptis, vt sup. ea. l. §. 1.

K *Si quis*.] Ponè, qꝫ suus est pręteritus, & duo extranei instituti, qui non adierũt: si suus petat ꝑtã a cõtra eorũ, qđ ſ cõ, vt ff. eo. l. qđ vulgò. ꝑstat legata ab eo relicta: secus si esset exhęredatus, & scripti nõ adisset, qa nulla ꝑstarẽtur, vt ff. prox. §. Et sic est condõ melior exhæredati, quã prætariti. Posset ẽt dicere nullã ipso iure, nam hẽt duplex auxiliũ suus

3† Fl. meritio.

4† Fl. sed qui.

bonorũ possessionem. Et vereor [a] ne hactenus filio suo ꝑ fuerit factũ hẽdis scripti non adeuntis, vt eum ad portionẽ admitteret bonorum paterno rũ, non ẽt eorũ, q̃ emancipatus ꝑpria habuerit. [1†] & hoc sit consequens illi, qꝫ cum ex minore parte scriptus a patre hæres, [b] relictus in potestate, admisso fratre emãcipato ad contratabulas bonorum possessionem, eius beneficio plus cõsequatur, [c] q̃uis edicti verbis [d] collatio inducat, ex mẽte Prætoris denegandam esse rẽdetur. Multò autem magis huic cõferre [2†] non oportet, quia & à patre exhæredatus, à Prætore ad bonorũ possessionẽ contratabulas non vocatur, [e] occasione omissæ hęreditatis à scripto hẽde nihil habituro ꝑp delatam emancipato à Prętore contratabulas bonorum possessionẽ, nonẽ sui hæredis adeptus est.

Legata pro dimidia præstat emancipatus coniunctis personis, suus nullo modo. Bar.

¶ Legata tamen ex parte sua ille emãcipatus liberis, & parentibus præstare cogetur, nõ solida, [f] sed diminuta in dimidiũ, qđ [g] relinquitur in prãte manẽti. Sed nec aduersus eũ [h] constituendę actionis legatorum ratio est, qui mero [3†] iure intestato hæres extitit. [i]

¶ Si quis [k] 4† accepit cõtra tabulas bonorum possessionem etiam si nõ fuerit adita hæreditas à scripto, prætat legata ea parte testamenti data, contra quam bonorum possessio accepta est. Erit ergo melior hoc casu [l] conditio in familia relicti filij, quàm foret, si exhæredatus non esset.

Modestinus. [5†]

LEX XXI.

SI is, qui filiũ, & ex eo nepotẽ in potestate hẽbat, filium in adoptionẽ dederit, nepote retẽto in potestate, postea filius emãcipatus à patre adoptiuo decesserit, extraneis heredibus institutis, filius huiusmodi, [6†] q̃ in potestate aui remansit, cõtra tabulas patris sui bonorum possessionem petere poterit, quamuis nunquã in potestate eius fuerit: ideo nec debuisse [m] in potestate esse videtur. Nam si aliter obseruetur: nec si emancipatus filius fuerit, nepos ex eo, qui in potestate aui remansit, bonorum possessionem contratabulas petere poterit. [n]

¶ Idemq; iuris est, si emancipato filio nepos ex eo in potestate aui remanserit, & postea patri suo in adoptionem datus [o] fuerit: idem [7†] cõtra tabulas aui bonorum possessionẽ petere poterit: quia per adoptionẽ in [8†] aliena ꝑ familia non fuerit. Sed ſ emancipatus filius meus adoptauerit extraneum filium, is, qui adoptatus est filius, cõtra tabulas meas bonorum possessionem petere non poterit: quia nunquam ¶ nepotis loco apud me fuit.

De legatis præstandis contra tabulas bonorum possessione petita.

TITVLVS V.

Primo cõmendat edictũ, et ponit mentẽ edicti: secũdo in-

qui tñ non adierat: qđ fieri potuit, vt ff. eo. l. qđ vulgò. nã ꝑstat legata ab illo relicta, vt ff. tit. 1. l. sed & si pro dote §. nõ oĩa. q̃ non ꝑstaret, si esset ꝑteritus, vt ff. tit. 1. l. is qui. in prin. & ff. ubi. & tñ hoc est melior cõdõ exhẽdati: qa nulla præstat scripti non adeuntib. vt ff. proxi. q̃ instituti. Et tñ hoc dicẽ familia relicti: & sub. & exhẽdati: vt ex seq. litera colligitur. q̃ si exhæredatus non esset, subaud. sed institutus. Accurs.

5† lib. 6. Paneda rum.

l *Hoc casu*.] impropriè dicitur, cũ aliũ adijciat casum: vel dic, hoc casu. s. cũ nõ est adita hæreditas à scripto, & sic ꝑpriè.

SI is.] CASVS. In lege ista dicit. Quidã hẽbat filiũ et ex eo nepotẽ: filium suũ dedit in adoptionem, nepote in prãte tetẽto: tãdẽ est emãcipatus à patre adoptiuo & decessit relictis hẽdib. Nunquid nepos poterit petere ff. ab. Rñ. qꝫ fc: ne ſ aliter diceremus, haberemus necesse dicere, ſ filiꝰ hẽret nepotẽ in prãte, qꝫ possit ipunè ꝑtere. Nã indubitãter, ſ filiꝰ emãcipatus ꝑierit nepotẽ, vocat ad cõtratab. ſ fuit in locũ filij: qa vocat ad successionẽ aui, ſ fuit in locũ nepotis: non alias. Viuo *Nec debuisse*.] ff. qa fuit prætertus.

6† Fl. habuit.

n *Petere poterit*.] bonorum possessionẽ. s. sui patris: quod falsum est, vt sup. eo. l. ſ retentus. Accursius.

7† Fl. id est.

8† Fl. deest. in.

o *In adoptionem datus*] secus ſ alij in adoptionẽ datus est, vt sup. eo. l. ſ in adoptionẽ. quamquã filius ad ꝑris sui hæreditatẽ per contratab. vocatur, cuicunq. pater detur in adoptionem, vt sup. eo. l. 3. §. ſ patet alicuius. Azo ꝑ *In alienam*.] i. in extraneã, vel extranei: fuit tñ aliena. i. in alterius. Et est bona ratio: quia ſ extraneo datus est in adoptionem, nũquã haberet contratab. vt Inst. de hæred ab intest. §. at hic. & ff. eadem. Az. Et facit sup. eod. l. 3. §. ſ quis filio suo emancipato. & § idemque. & Instit. de hæred. ab intesta. §. cum quæritur. & ff. sed & ſ conceptus.

q *Quia nunquam*.] facit sup. de in ius vocan. l. sed ſ hæc. §. ſ filius.

DE LEGATIS PRÆSTANDIS, ETC.

ADDITIO. Superiori rub. de bo. poscõtratab. liberis ꝑteritis danda, vel denegãda dictũ est: verũ quia cõtratab. bono. poss. petita legata præstantur certis personis: dicitur

rubrica

rubrica de leg.præſtan.bo.poſ.petita. Et no. hic regulariter, petita bon.poſ.contratab.nõ præſtantur legata. C.de cõtratab l.1.ſpeciale eſt in certis perſonis,puta liberis,& parentibus & in vxore & nuru, vt inf.l.1.2.& 3.

Alia multa congetit Cuiac.in ſuis parat.ad hunc tit.vbi effectus varios ponit, quos producit bonorum poſſeſſio.de qua hoc tit.

cipit illud exponere. Secunda ibi, Generaliter, vſque ad finem.Bar.

Vlpianus. 1†

LEX I.

1† lib.40. ad edictum.

HIc titulus] CASVS. Tracturus Iuriſconſul.quibus perſonis præſtentur legata petita poſ. contratabul.dicit, ꝙ præſens titulus cõtinet naturalẽ æquitatẽ & aliquod nouũ.Naturalẽ æquitatẽ quia tuetur voluntatẽ defuncti i legatis relictis certis ꝑſonis. Nouum continet:quia vult præſtare certis ꝑſonis legata.petita ꝛ̃tab.bono. poſ. Sunt autẽ perſonæ liberi:& parẽtes: & vxor & nurus. Parentes accipiunt vſq; in infinitũ, & liberi in tantum, ꝙ ſi filius emancipatus deceſſit relicta vxore prægnãte, filio etiam nato poſtea debentur legata. Et ſicut legata debẽtur, ita mortis cauſa donationes. Vnum ſciatis:ſi ſeruo liberorum vel parẽtum eſt legatũ, non debetur: ſed ſi legatum eſt liberis,vt præſtetur extraneo, non debetur: ſed ſi extraneo relictũ eſt, vt liberis debeatur, benè debet. Cętera ſunt plana vſque ad l.filium. Viua *Naturalem.*] i. rationem hominis à natura inſitam. Non enim naturalis, ſed Prætoria eſt æquitas: ſic ſup. de mino. l.1. in princ. Azo.

2† Flo.& ad aliqd nouam.

3† Fl.vxori nuruiq.

4† Perſecutus. Fl. ꝓſecutus.

5† Flo.an ex fœmino.

6† li.23. Digeſt.

b *Reſcindunt*] per ius Prætorium: mero tamẽ iure ciuili tenet. Et die, quicunque ſint qui reſcindunt, vt inf.de cõiung.lib. l.nihil.

c *Eius.*] ſ. patris.

d *Quibuſdam.*] non ergo omnibus.vt inf. eo.l.ſed & ſi mortis. in prin.& §. liberis. ſic ſup.de mino l. pater.in prin.& facit ſup.de vſufruc.l.ſi extraneo. & *ſupra* tit.1.l.penult.§.legata.

e *Præſtarent.*] Quo iure, Forè officio iudicis,cum reſciſſum ſit teſtamentum,vel actione vtili ex teſtamento.arg.inf.eo. l.ſi emancipato. quæ eſt Prætoria, ſicut aliæ, vt ſup. ſi quis omiſ.cauſa teſtam.l.1. Nam & quanto minoris quandoque ciuilis,quandoq; Prętoria eſt.vt no.ſup.de act.emp.& vẽd. l.Iulianus. in princ.

f *Dotis nomine*] hoc refertur ad vxorem. & nurum. Et dic, ſi & dos fuerit,non alias,vt inf.eo.l.is qui.§.penult.

g *In infinitum igitur.*] No.ergo dictũ generaliter, intelligi generaliter, i ſic.ſup.de in ius voc.l.quisquis.§.Prætor.& infra.vi bo.rap.l.2.§.homines.& de iniur.l.hẽ apud.§.generaliter. & ſup.de off.præfec.vrb.l.1.§.cum vrbem.& ſupra de pact.l.iuriſgentium.§.ſine autem.& ſup.quod met.cau.l. metum.§.animaduertendum. Argum.contra, ſupra de teſti.l.quæſitum. Item no.pro infinitate argum.contra. C.de ſacroſ.eccl.l.ſi.§.2.

LEX II.

7† lib.40. ad edictũ. al.Iulianus.

ET idẽ ſi prægnante] vxore filius emãcipatus fuerit, & bonorum poſſ.contratabulas acceperit, legatum nepoti præſtare debebit. P

Vlpianus. 7†

LEX III.

SEd & ſi mortis cã donationes ſunt collatæ, ꝙ credo, tuendæ ſunt. Si autẽ excepti non ſunt, ſ auferendas eis puto mortis cã donationes.

¶ Liberis autem tantũ, & parentibus Prætor proſpexit: non etiam fratri,& ſorori cõſeruauit legatum.

¶ Hoc aũt 8† ſolum debetur, quod ipſis parentibus relictũ eſt,& liberis. Cæterũ ſi ſeruo eorum fuerit adſcriptum, vel ſubiectæ eorum iuri perſonę, nõ debentur. Nec.n.quęrimꝰ, ſ cui acquiratur, ſed cui honor habiturus ſit. Sed & ſi coniunctim ei fuerit legatum relictũ cum eo,cui non prętatur,ſua tm portio t ei conſeruabitur.

¶ Itẽ, ſi quis u ex his perſonis rogatus ſit reſtituere extero, quod ſibi relictum eſt; dicendum eſt, non eſſe legatũ præſtandum: quia emolumẽtum ad eum non reſpicit.

¶ Sed ſi proponas extero legatum, rogatumq; eum præſtare hoc alicui ex liberis, parentibuſque, conſequenter dicemus præſtari debere.

¶ Hoc amplius, & ſi extraneo relictum ſit ſub hoc modo, x vt alicui y ex liberis præſtet, æquiſſimum erit dicere, non debere z ei Prætorem denegare actionem.

¶ Ea aũt legata ſola præſtant, qui contratabulas bonorum poſſeſſ. accipiunt, quæ vtiliter a data ſunt. Verum idcirco

7† lib.40. ad edictũ. al.Iulianus.

h *Iura cognationis.*] quod dic,vt Inſtitut. de capi.dimi.§.quod autem. & §.ſed ſi in inſulam.& de leg.agnat.tu. §.fin.

i *Ad legatorum.*] relictorum à naturalibus parentibus. Azo.

k *Adoptiui.*] i. eos, qui ſunt adoptini.

l *Remanent liberi.*] qũ nõ eſt, ſi emãcipati ſunt à ꝑre adoptiuo, niſi hoc adoptiuus ſit de liberis. Vel dic, nõ eſt cum deſinunt eſſe ciues. Accurſ. *Præſtabuntur.*] q a pro natis hãt.vt Inſt. de rut.& cum autem.

8† Legatum.

m *Etiam ſi prægnante.*] Quid ſi ame Rã.idem propter ſuperius reſpondit *acceperit*] emancipatus prætereritus.

n *Debebit*] amplius etiam hic nepos poteſt petere bonorum poſſeſſionem contra tabulas.ut inf.eo.l.ſi. & 2.reſpon.

o *Ed ſi mortis. Sunt collata.*] hominibus.

p *Non ſunt.*] ſi ſi non ſunt de perſonis exceptis.

q *Nec enim quęrimus*] ſ.ũ:nam & id qñq; quærimus.vt inſ.eo. §.item ſi quis. & facit inf.de iure fiſci. l. edi.§.ad eos. & *Satis.* l.non putauit. §.in adoptione. Sed argu. contra.Inſti.per quas perſo.no.acqui. §.ſed ſi hæres.

r *Patris.*] niſi forè ſint ſocij: nam tunc totum quæritur exceptato, vt ſupra, de libe.legat. l.ſi is qui. & niſi ſic relictum in diuiduum:quia totũ tunc quæritur exceptato, arg ſ.quib.ad li.pro.nõ licet. l.ſi. Et ſm hoc non ob.ſ.eo. l.filium. in f.& facit.C.fa.erec.l.ſi & inf.eo.l.ſi filius.& l.filium.§.ſi legata.& inf.de coniung.lib.l.ſi nepos.& Inſt.de leg.§.ſi eadem.& ſup.de le.1.l.huiuſmodi.† Il Titio. Accurſ.

u *Item ſi quis*] facit ſ.de inof.teſt.l. Papinianus.ſ.meminiſſe.& ſ.de excuſ.tu.l.legatarij.& ſ.ſi qs aliquẽ teſt. ꝓhi.l.1. §.1.& §.qđ cũ eo.l.ſi filius §.1.& ſ.ad Treb.l.cogi.§.hi qui.

x *Sub hoc modo*] ſcilicet ſuperiori caſu ſimpliciter.

y *Alicui*] ſcilicet certo.vel incerto. vt Inſtit. de leg.§.incertis.& §.ſub incerta.

z *Non debere*] parẽs vel liber hoc cõſequitur volũtate expreſſa:& ſic eis hĩ honor: at cũ ſeruo tunc magis per aliam, ꝙ per voluntatẽ defuncti conſequitur.vt ſ. l. hæc autẽ ſolum.

a *Vtiliter*] id eſt.vtiliter dati poterunt propter cõditionem

legatarij amen tamen quia ipso iure nullum esset testamentum: tunc enim nec contra tabu. locum habet: & facit sup. ad Sylla. l. si quis in graui. §. fin. & l. qui posthumos.

a *Non debentur*] iure communi, sed per dispensationem huius edicti debentur. vt sup. eo. l. 1. in prin.

b *Cum propter*] hoc dico, vtiliter datum. cum. &c. & alias. §. est.

c *Cum scirent*] sic supra tit. 2. l. filium. §. 9 si hi.

Filium.] CASVS. Paterfam. filium suum impuberem in potestate cõstitutum instituit, eidem substituit. filium emancipatum præterijt: liberis, parentib. extraneis legata reliquit: vterque filius perijt contra tabu. ex persona fratris, & ipse emancipatus. nũquid legata debentur omnibus? Respon. si legata sunt relicta ab impubere, solis parẽtibus præstantur: si à substituto impubere, præstantur omnibus habita rõne legis Falcidiæ. Et quæ est ratio legis Falcid. quia quis vocatur in semissem, qui est quarta pars. l. 1. de succ. Si autẽ esset institutus ex vncia, portio eius debet augeri vsq; ad semissem. vnde legata ab impubere liberis & parentib. debẽtur, relicta à substituto omnib. debentur. Cedo, dic mihi, quæ est ratio, quare legata relicta ab impubere debentur solis liberis & parentib. relicta à substituto omnibus debentur? Ratio est illa, si emancipatus petit cõtra tab. testamentum, in quo pubes est institutus, rumpitur, & habet impubes partem nõ ex iudicio defuncti, sed beneficio fratris & ex persona fratris. Ideo non est mirum, si præstat solis liberis & parentibus: quia est de liberis. C. de contra tabu. l. 1. sed substitutus impuberis non erat de liberis: vnde omnibus præstat: & quia habet hæreditatem beneficio defuncti, accedit. inf. eo l. inutilis. §. fin.

¶ *Omnibus.*] Bonorum poss. contra tab. petita facit, q̃ legata non debeantur, nisi certis personis. Atqui debentur ista legata omnibus liberis: sic qui non petierint contra tab. bonorum poss. illis, qui petierunt, non debentur: vnde est in electione filij præteriti, cui legatum est, vel vult petere contra tabu. & legatum non debetur, vel petere legatum, & agnoscit iudicium defuncti, & non poterit petere contra tab.

¶ *Scripti.*] Quidam præteritus petijt cõtra tab. postea apparuit eum esse de his, qui non poterant petere contra tabu. sed de his, quibus legata relicta præstantur: nunquid oberit ei, quin legatum poterit assequi? Non, siue ordinariam bonorum possessionem petierit, siue extraordinariam, scilicet Carbonianam, quæ tribuit factum, non ius.

¶ *Non solum autem.*] Si quis petit bonorum possessionem contra tab. denegatur ei sui legati petitio: sed si aliquid ex voluntate defuncti assecutus sit, illud denegatur ei: & ideo qui petijt cum substituus erat impuberi, mortuo impubere denegatur ei persecutio hæreditatis. h. e.

non debentur, d quod filius contra tabulas bonorum possessionem accepit. 1 †

Iulianus. 2 †

LEX IV.

CVm propter b hoc legatum 3 † plerunq. scripti hæredes omittant hæreditatem, cum scirent c emancipatum, aut petisse, e aut petiturũ esse 4 † contra tabulas bonorum possessionem.

Petita bonorum possessione cõtra tabulas, relicta a pupillo debentur exceptis personis: relicta a substituto debentur omnibus, salua ratione Falcidiæ. Bartolus.

Vlpianus. 5 †

LEX V.

FIlium quis impuberem heredẽ scripsit, d eiq. substituit, e emancipatum autẽ filium præterijt: deinde vterq. filius accepit 6 † bonorũ possessionem, f legata sunt etiã à substituto g 7 † impuberis relicta, non tantum liberis, & parentibus, verumetiã extraneis. Quæritur, an mortuo impubere cogatur substitutus ea præstare? Et si quidem ab impubere relicta sunt, solis liberis, parentibusque præstanda sunt. h Sin verò a substituto impuberis, omnibus i eũ præstare oportet, habita ratione legis Falcidiæ, scilicet vt partis dimidiæ, quæ ad eum k ex bonis patris peruenit, l Quartam, id est totius assis seruncia retineat.

¶ Si 8 † impubes ex vncia dumtaxat institutus hæres fuerit, magis est, ipsum vsque ad semissem legata 9 † præstaturũ, habita ratione legis Falcidiæ. Licet. n. ex vncia fuerit impubes hæres institutus: tamen qđ accessit, augebit m legata à substituto relicta. Omnibus autem liberis præstari legata Prætor voluit, exceptis ijs liberis, quibus bonorum possessionẽ Prætor dedit ex causis supra scriptis. n Nam si dederit 10 † bonorum poss. non putat legatorum eos persecutionem habere. Constituere igitur apud se filius dẽt, vtrũ contra tabulas bonorum poss. petat, an verò legatum persequatur. Si elegerit o contra tabulas, nõ habebit legatum. Si legatum elegerit, eo iure vtimur, ne petat bonorũ possessionem contra tabulas.

¶ Si quis contra tabulas bonorum possessionem acceperit, deinde postea apparuerit eũ

¶ *Si legata.*] Si in testamento contra quod petita est bonorũ possess. contra tab. aliqua legata sunt relicta l. beris. illa debentur: & etiam relicta extraneis: & vtraque inducunt leg. Falc. tamen si legata aliqua causa non præstãtur extraneis, propter hoc non augentur legata liberorum.

¶ *Sed & si portio.*] Si legata relinquũtur liberis & parẽtibus, petita cõtra tabulas debentur eis: quibus si portio hæreditatis esset relicta liberis & parentibus, & petit contra tabu. nunquid illa portio seruatur liberis & parẽtibus? Sic: & quatenus conseruatur Si tibi amplior vtrili portione, conseruatur vtq; ad vtrilẽ: si minor sit, conseruatur quantacunq; sit. Idẽ dicimus in legatis, & fideicõmissis.

¶ *Is autem.*] Si alicui ex liberis cõtinuatur legitima portio, præstat legata liberis, & parentibus, nõ extraneis. Hoc dicit. Is scilicet, ex liberis, vel parentibus conseruatur secundum determinationem, quam habuisti in præcedenti. §. Vlpianus.

1 † Fl. accepit.

2 † Lib. 2. Digest. 3.

3 † Fl. deest, legatum.

4 † Fl. deest, esse.

5 † lib. 40. ad edictum.

6 † Fl. acceperunt.

7 † Fl. etiã substituto.

8 † Flo. Quod si.

9 † Fl magis est semissem vsq; legata.

10 † Fl. de dit.

a *Scripsit*] ex dimidia. & extraorum in alia dimidia. Vel dic, filium in solidũ. Acc. e *Substituto*] pupillariter.

f *Bonorum poss. si eorum*] scilicet, pupillus commisso edicto per emancipatum, vt supra, de legatis primo, lege ante penult.

g *A substituto*] non solum ab instituto.

h *Præstanda sunt.*] Sed nõne patet, quod est ruptum per contra tabulas. ergo nec pupillare tenet. vt Instit. de pupillari substitutio. §. liberis? Sed illud, quando de iure ciuili esset ruptum, vt ibi notaui. Accursius.

i *Omnibus*] quia quicquid habet, ex defuncti iudicio habet: quia pars instituti nec creuit, nec etiam decreuit. Si autem creuisset, tunc pro eo, quod habet ex iudicio defuncti, omnibus pro augmento tantum coniunctis, vt sup. de legat. 3. l. fi. §. fi. & de vulg. substit. l. sed & si contra. & inf. eo. l. si duo. §. proinde.

k *Ad eum*] scilicet substituum.

l *Peruenit*] ex voluntate patris.

m *Augebit*] sic è contra, vt sup. tit. 1. l. filium §. legata. Sed caue, quia ex vncia de omnibus ijs, quæ accreuerunt personis exceptis, præstabit, vt supra, de legat. 3. l. fina. §. fina. Vel potest dici, quod illa distinctio locum habet in his legatis, quæ fuerunt à pupillo relicta, & à substituto tacitè repetita, vt ibi no. Sed ibi loquitur de his, quæ fuerunt ab ipso substituto relicta.

n *Supra scriptis*] sic sup. tit. 1.

o *Elegerit*] sciens, non ignorans, vt sup. de inoffic. testam. l. mater. & infra, de bon. lib. l. si verò. circa princ. nisi per in integrum restitutionem, si esset minor, vt inf. de bon. lib. l. si verò. in §. & facit inf. eo. l. bonorum. & sup. de vulg. substit. l. is qui. & inf. de bon. libert. in fcriptis. §. si quis bonorum. & sup. tit. 1. l. 3. §. fin.

a *Liberi*]

ex ijs liberis [a] non fuisse, qui eam bonorũ possessionẽ accipere possint, ex ijs tamẽ esse quibus legata prẽstentur, obtinuit non esse ei denegandã petitionem legatorũ siue ordinariam bonorũ possess. petierit, siue Carbonianam. [b]

¶ Non solũ, aũt legatũ denegatur ei, qui bonorũ possessionem accepit: verumetiã si quid aliud ex voluntate [c] acceperit. [d] 1† Cui consequens est quod Iulianus scripsit, si fratri suo [e] impuberi substitutus sit, acceperitq; cõtra tab. bonorũ possessionem, denegari ei persecutionem hæreditatis fratris sui impuberis mortui, cui à patre substitutus est.

¶ Si legata fuerint relicta liberis, & extraneis [f] licet vtrorũque prẽstatio legi Falcidiæ locũ faceret, & legataq; liberorum recideret, [h] 2† nunc tamen ob hoc, quod extraneis non præstantur, [i] legata liberorum augentur. [k]

¶ Sed [l] & si portio hæreditatis fuerit ei adscripta, [l] qui ex liberis parentibusve est, an ei conseruanda sit, vt solent legata? Et Iulianus sæpissimè scripsit in portione quoq; hẽditatis idẽ qđ in legato, probandum. Cuius sniã rescripto diui Pij comprobata est: cum hæreditates nõ honestiore [3]† modo titulo, sed & pleniore [m] honore [4]† tribuantur.

¶ Ad eum autẽ modũ talib. personis [n] succurrẽdum est, vt ampliore quidem, quã virili portione hẽditatis data, vsq; ad virilẽ tueant: in minorẽ [o] autẽ eatenus actiones his tribuant, quatenus scriptæ sũt. [p]

¶ Idẽ obseruatur, & circa legata, & fideicõmissa, quæ his data fuerint: & in mortis causa donationibus. ¶

¶ Is autẽ, cui portio [r] hæreditatis conseruatur, vtrum oĩbus, an tantum exceptis psonis legata pẽstare cogatur? Et magis probatur, exceptis personis solis [s] præstanda. Nec tamen solius [t] commodo id cedit. Nam si legatis onerata sit portio [u] tam liberorum, parẽtumve, quã extraneorum: id [x] quod extraneis non præstat, liberis, parentibusq. [5]† profuturum [y] nõ dubitamus. Igit [z] ita demũ quod extraneis non præstatur, cõmunicatur cum eo, qui contra tabulas petit, si non legatarijs liberis, parẽtibusque dandum [a] sit.

Hi, quibus legatum, vel portio hæreditatis cõstruatur, vltra virilem non admittũtur. b.d.cum l.seq.Bar.

Iulianus. [6]†

LEX VI.

SAluius Aristo Iuliano suo [7]† salutem. Qui filiũ emãcipatũ habebat, præterito eo patrem suum, & extraneũ hæredem instituit, & patri legatum dedit. Filius contra tabulas bonorũ possessionem

a *Liberis*] puta nepos ex filia. vt sup. tit. 1. l. illud. §. ad testamenta.

b *Carbonianam*] quæ dr extraordinaria. & quia non tribuit ius in domino. vt infra de Carbon. ed. l. 3. §. missum. in fi. & no. sup. de inoffi. testamen. l. Papinianus. §. primo. & facit C. si manci ita fuerit. l. ea quidem. & supra, quod quisque iuris. l. 1. in fine. Aegum. contra sup. de conditio. institu. l. mulier. §. 1.

ADDITIO. Die secundum Bart. quod ibi fiebat secundum voluntatem testatoris: hic contra. Item fl. sufficit ad commodum, non autem ad incommodum.

c *Ex voluntate*] defuncti. Accur.

d *Acceperit*] vt de fideicommiss. vel do. causa mort. & facit sup. titu. 1. l. sub conditione. §. 1. & supra de vulga. substitu. l. Is qui, & de acquir. hæreditar. l. quæsitũ. & supra, eadem. l. §. omnibus. & sup. ad Trebel. l. si patroni. §. sed nec illud.

1† Fl. accepit.

e *Suo*] secus in alieno instituto, vt supra ea. l. in principio.

f *Extranei*] a testato. equi instituto extraneo filiũ prẽteriit.

g *Faceret*] quod esset, & institutus adiret, & præteritus contra tabul. non peteret. At vetò præterito perente, & sic animi hilatis legatis relictis extraneis, nõ haberet locum Falcid. vt & sup ad le. Fald. l in ratione 2. respon.

h *Recide et*] præterito non perente.

i *Non præstantur*] quod est, quando præteritus non petit contestatab. Item est contra. inf. eadem. l §. fi. Solu. ibi.

2† Tamẽ fl. ob hoc. *Intel. huius tex. vide p Ly. Aluar. in Rubr. de le. 2. nu. 6.*

k *Augentur*] & sic est lucrum præteriti. Et fi est contra. infra ea. l. 9. fin.

3† Fl. nõ modo honesto.

l *Adscripta*] iure legati: quod po. est. vt sup ad Trebel. l. mulier. § fin. Et secundum hoc quod subijcit legata. scilicet singularum rerum. Vel dic adscripta iure institutionis. vt & infra eodem lege. nam secundum. & l. sed & si pro dote. in principio. Et quod subijcit legata. scilicet. quantitatis. vel singularia. secundum hoc. quod dicit hæreditates relinqui honesto titu. id est legati. & honestiore. id est. iure institutionis.

4† al. onere. qa tutelæ. & alia onera sequũtur hẽditatẽ. nõ legatũ. Cuiã *Quintio. hîdẽ* inqt. testamento hunc teliqt. vt ad quẽ summ⁹ mœror morte sua veniebat. ad cũ dẽsũmus honor quoque pueniret. et in Pand. *Pio.* sæpè honore *p* onere. & honor *p* onus scriptum est.

m *Pleniore*] hac ratione iure institutionis est filio relinquendum. vt in Auth. vt cum de ep. cog. §. aliud. & no. quod honor est cui datur; & dedecus. cui auferetur. sic Inst. per quas perso. no. acqui. §. & hoc quoque. & sup. mandati. l. si remunerandi. in princ.

n *Personis*] id est. liberis. & parentibus scriptis hæredibus. Azo.

o *In minorem*] scriptis his personis hæredibus.

p *Scripta sunt*] huiusmodi personis. & dic. si iam adiemus: alĩs augetur. vt no. sup. titu. primo. l. non potuit. §. fina. & facit infra de coniung. liber. lege. qui duos. Sed in eo. titu. l. fina. contra.

q *In donationibus*] vt si talibus titulis ei plus quã virili relinquitur. reducitur ad virilem. sed non augetur. si minus. vt supra proxi. §. & infra eodem.

r *Cui portio*] legata. vt sup. proxi. §.

s *Solis præstanda*] & est ratio. vt inf. eod. l. 15 qui. §. sed scriptus. Sed contra sup. titu. 1. l. si ex duobus. §. sed illud. vbi dicit quod omnibus. Sed ibi præteritus. & institutus erant emancipati: hic institutus erat in potestate.

t *Solius*] cui conservatur virilis & præterito petẽte cõsumatab.

u *Portio*] hæreditatis legata.

x *Id*] aliàs hoc.

5† Fl. parentibusve.

y *Profuturum*] imõ non. vt sup. ea. d. l. §. si legata. quæ est contra. Solu. non profecit alijs iure accrescendi. sed iure non amissionis. Alij. & hic coniunctim. licet. & extraneis: ibi disiunctim. quod nõ placet. vt sup. eod. l. 3. §. sed. & si coniunctim. Alij. quod ibi fit quæstio. sed non soluitur. sed soluetur. vt hic. Vel dic. quod hic socij. vel legatum indiuiduum: ibi secus. vt not. dicto §. sed. & si coniunctim.

z *Igitur*] infert ex omnibus prædictis: nam si quod extraneis subtrahitur. dicitur coniunctis. vt proxi. dixi: item. & coniuncti non habẽt vltra virilem. igitur. &c.

a *Dandum*] aliàs dã dum: alias. datum. id est. dandum.

6† Li. 23. Digesto. 7† Fl. de est. suo. & ad hoc tex. vid Bulg. in l. Bono rum. nu. 4†. C. de adimit.

SAluius Aristo] CASVS. In lege ista ponitur quæstio talis. Quidam habebat filium emancipatum. quem præterijt: patrem suum. & extraneum instituit: patri dedit legatum. filius petit contra tabulas. Modo quæritur. qualiter debet præstari id. quod relictum est patri? Et respon. si vterque adiuit hæreditatem. inconcussa seruatur portio. quæ debetur patri. si autem adiuit. non videtur. quod aliqua portio seruetur. si non est petita bonorum possessio: secus si petita bonorum possessio sit. alter adiuit. alter non. illud. quod patri est relictum. debet seruari ei. Nam secundum constitutionem Diui Pij. & si liberi. & parentes sunt scripti. & præteriti contra tabul. petit. debet et seruari virilis portio. Verbigratia. pater. habens vnum filium instituit. duos præterijt: duo petierunt contra tabul. vnusquisque habebit tertiam. Sed quid erit. ponamus: vnus est de liberis. qui accepit contra tabul. plures alij sunt. quibus legata sunt relicta: numquid legata debentur? Certè sic. Hoc dicit cum duab. leg. seq. vsque ad §. si quis ex. Vinia.

a *Bonorum possessionem petit*] & totum rumpit testamentū: quia præcedit patrem, vt sup. de inoff. test. l. patet. Accur.
b *Vtrque*] patet. & extraneus.
c *Neuter*] quia & tunc datur contra tab. vt ff. tit. 1. l. illud. in princ. & l. quod vulgò.
d *Qua emancipatus*] præteritus, qui per contra tabu. rumpit in totum: & hoc inspectis verbis edicti.
e *Legatus sit*] alicui de liberis.
f *Decreto*] scilicet, facto, non faciendo, vt sup. eod. l. filium. §. ad eum. Accur.
g *Præstet*] legatario coniuncto fratri instituto, vt inf. patet.
h *Legatorum*] relicto tum coniunctis personis.
i *Nam secundū*] cōtinuatur cū præcedenti. Acc.
Vlpius] Casum in hoc princ. vide sup. in casu proxi.
k *Si quis ex liberis*] Testator aliquē ex liberis instituit, & ei aliquid prælegauit, filium emancipatum præterijt, & petita est contra tabul. bono. poss. numquid illi ex liberis legati portio cōseruatur? Non vtrūque, sed datur electio ei, quod velit, vel vtrūque conseruatur vsq; ad virilem portionē. Sed quid, hæres institutus adiuit: hæres præteritus petijt cōtra tabulas, legata debentur certis personis: numquid libertates competunt? Dicitur, quod sic: sed si fuit denunciatum hæredi, Noli adire: & ipse adiuit dolo, actio. de dolo poterit conueniri ad interesse.
¶ *Si quid vxori*] Hucusq; tractatū est de legatis relictis liberis, & parentibus, & extraneis. incipit tractare de legatis relictis vxori, vel nurui dotis cā: & dī. Sicut debet liberis, ita vxori & nurui. Vnum sciatis, nurus appellatione pronurum contineri. Et debent legata solida, non pro virili portione: quia dos debet vt æs alienum. Debetur ergo vxori & nurui dotis causa: siue dos prælegatur, siue res pro dote, siue pecunia: sine tantum legatur, quantum est dos, siue vlira. Sed si pro dote relinquitur certa portio: similiter in illa portione debet tueri. & consideranda sit nurus, vel vxor tempore mortis. Si ergo aliquis legat vxori constante matrimonio, non valet: quia non pōt petere dotē constante mātimonio. Sed gb. casib. pōt petere dotem cōstante matrimonio: ita legatū relictū vxori & nurui. Hoc dicum le. seq. vsque ad t. nō omnia. Vi.
k *Virilis*] Continuatur cū præcedenti: & facit ff. de vet. sig. l. virilis. & C. de cad. tol. §. fin autem. Accur.
l *Vnum*] cui sit legatum. Accur.
m *Cæteri omnes*] sic ergo fiat ex oibus portionibus parentū, vel liberorum vna coacernatio. vt supra. de iurisd. omn. iud. l. si diem. §. fi. Azo. & argum. sup. de pact. l. si plures, & Instit. de excusa. tut. §. item tria. & in Auth. de sanc. episc. §. sportularum.
n *Acceperit*] à cohærede.
n *Vtrumque*] contra inf. eo. l. bonorum poss. in fi. Solu. potest dici, q hic loquitur in liberis, & parentibus, qui bon. poss. cōtra tabu. petere non possunt. ibi de ijs, qui possunt: quod verum est. Nam nec dicit ibi de parentibus. Sed quare deterioris conditionis esset filius, qui contra tab. petere potest: posset tamē illud tolerari, si petat contra tab. vt sup. eo. l. filium. §. omnibus. Sed vbi adijt hæreditatem, cur legatum non habet præcipuū? Azo. Dic ergo vt ibi.
p *Competere*] & directè, & pure data, licet vnus hæres tantum adeat. vt inf. de fideicommis. lib. l. cum vero. §. apparet. & de man. testam. l. testamento. §. testamento. & de stat. libe. l. 2. 2. respon. Sed quomodo valent rupto testamēto per contra tab. vt sup. de inoff. testamē. l. Papinianus. §. si vn adit. causa, quæ est contra sol ibi.
ADDITIO. Dic quod ibi rumpitur per querelam: hic per contra tabul. & sic remanet testamentum validum de iure ciuili secundum Bar.
q *De dote*] Sed nonne licuit ei suo iure vti? vt inf. de regul. iur. l. nullus? Respon. non: cum sibi non prodesset, & alij nocet, vt infra de aqua pluu. arc. l. j. §. denique, & not. de vi. denunciationis, ff. inf. quæ in fraud. cred. l. ait prætor. §. si quis particeps, & sup. de rei vend. l. si fundum.
r *Adijt*] scilicet institutus.
s *Virilem*] præterito.
t *Præter dotem*] inclusiuè ponitur illud præter. Nam & dotem, & illud legauit: sic sup. de pig. act. l. 1. in fi. Accur.
u *Non præstabitur*] contra inf. l. prox. Sol. ibi.
x *Nurus*] sic inf. de verb. sig. l. si nurus. & sup. qui satisf. cog. l. 2. § nurum.
y *Legatur*] vt fundus valens centum pro dote, quæ erat centum. vt & inf. proxi. l. hoc casu habet locum edictum de alterutro, nisi aliud senserit testator. vt sup. de do. præle. l. cum quis. & C. de rei vxo. actio. iudicium.

Reduce-

a *Bonorum possessionem petit*] & totum rumpit testamentū: quia præcedit patrem, vt sup. de inoff. test. l. patet. Accur.
b *Vtrque*] patet. & extraneus.
c *Neuter*] quia & tunc datur contra tab. vt ff. tit. 1. l. illud. in princ. & l. quod vulgò.
d *Qua emancipatus*] præteritus, qui per contra tabu. rumpit in totum: & hoc inspectis verbis edicti.
e *Legatus sit*] alicui de liberis.
f *Decreto*] scilicet, facto, non faciendo, vt sup. eod. l. filium. §. ad eum. Accur.
g *Præstet*] legatario coniuncto fratri instituto, vt inf. patet.
h *Legatorum*] relicto tum coniunctis personis.
i *Nam secundū*] cōtinuatur cū præcedenti. Acc.
Vlpius] Casum in hoc princ. vide sup. in casu proxi.
k *Si quis ex liberis*] Testator aliquē ex liberis instituit, & ei aliquid prælegauit, filium emancipatum præterijt, & petita est contra tabul. bono. poss. numquid illi ex liberis legati portio cōseruatur? Non vtrūque, sed datur electio ei, quod velit, vel vtrūque conseruatur vsq; ad virilem portionē. Sed quid, hæres institutus adiuit: hæres præteritus petijt cōtra tabulas, legata debentur certis personis: numquid libertates competunt? Dicitur, quod sic: sed si fuit denunciatum hæredi, Noli adire: & ipse adiuit dolo, actio. de dolo poterit conueniri ad interesse.
¶ *Si quid vxori*] Hucusq; tractatū est de legatis relictis liberis, & parentibus, & extraneis. incipit tractare de legatis relictis vxori, vel nurui dotis cā: & dī. Sicut debet liberis, ita vxori & nurui. Vnum sciatis, nurus appellatione pronurum contineri. Et debent legata solida, non pro virili portione: quia dos debet vt æs alienum. Debetur ergo vxori & nurui dotis causa: siue dos prælegatur, siue res pro dote, siue pecunia: sine tantum legatur, quantum est dos, siue vlira. Sed si pro dote relinquitur certa portio: similiter in illa portione debet tueri. & consideranda sit nurus, vel vxor tempore mortis. Si ergo aliquis legat vxori constante matrimonio, non valet: quia non pōt petere dotē constante mātimonio. Sed gb. casib. pōt petere dotem cōstante matrimonio: ita legatū relictū vxori & nurui. Hoc dicum le. seq. vsque ad t. nō omnia. Vi.
k *Virilis*] Continuatur cū præcedenti: & facit ff. de vet. sig. l. virilis. & C. de cad. tol. §. fin autem. Accur.
l *Vnum*] cui sit legatum. Accur.
m *Cæteri omnes*] sic ergo fiat ex oibus portionibus parentū, vel liberorum vna coacernatio. vt supra. de iurisd. omn. iud. l. si diem. §. fi. Azo. & argum. sup. de pact. l. si plures, & Instit. de excusa. tut. §. item tria. & in Auth. de sanc. episc. §. sportularum.
n *Acceperit*] à cohærede.
n *Vtrumque*] contra inf. eo. l. bonorum poss. in fi. Solu. potest dici, q hic loquitur in liberis, & parentibus, qui bon. poss. cōtra tabu. petere non possunt. ibi de ijs, qui possunt: quod verum est. Nam nec dicit ibi de parentibus. Sed quare deterioris conditionis esset filius, qui contra tab. petere potest: posset tamē illud tolerari, si petat contra tab. vt sup. eo. l. filium. §. omnibus. Sed vbi adijt hæreditatem, cur legatum non habet præcipuū? Azo. Dic ergo vt ibi.
p *Competere*] & directè, & pure data, licet vnus hæres tantum adeat. vt inf. de fideicommis. lib. l. cum vero. §. apparet. & de man. testam. l. testamento. §. testamento. & de stat. libe. l. 2. 2. respon. Sed quomodo valent rupto testamēto per contra tab. vt sup. de inoff. testamē. l. Papinianus. §. si vn adit. causa, quæ est contra sol ibi.
ADDITIO. Dic quod ibi rumpitur per querelam: hic per contra tabul. & sic remanet testamentum validum de iure ciuili secundum Bar.
q *De dote*] Sed nonne licuit ei suo iure vti? vt inf. de regul. iur. l. nullus? Respon. non: cum sibi non prodesset, & alij nocet, vt infra de aqua pluu. arc. l. j. §. denique, & not. de vi. denunciationis, ff. inf. quæ in fraud. cred. l. ait prætor. §. si quis particeps, & sup. de rei vend. l. si fundum.
r *Adijt*] scilicet institutus.
s *Virilem*] præterito.
t *Præter dotem*] inclusiuè ponitur illud præter. Nam & dotem, & illud legauit: sic sup. de pig. act. l. 1. in fi. Accur.
u *Non præstabitur*] contra inf. l. prox. Sol. ibi.
x *Nurus*] sic inf. de verb. sig. l. si nurus. & sup. qui satisf. cog. l. 2. § nurum.
y *Legatur*] vt fundus valens centum pro dote, quæ erat centum. vt & inf. proxi. l. hoc casu habet locum edictum de alterutro, nisi aliud senserit testator. vt sup. de do. præle. l. cum quis. & C. de rei vxo. actio. iudicium.

petit. a Quæro, si aut vterq; b hæreditatem adisset, aut alter ex his, aut neuter: c an, & quātum legatorum nomine patri debeatur? Respondi, Sępè animaduerti hanc partem edicti, qua emācipatus d accepta cōtra tabulas bonorū possessione, liberis, & parētib. legata præstare iubet, habere nōnullam reprehensionem. 1† Nam si dodrans legatus 2† sit, c plus habiturus est is, cui legatum erit, quā emancipatus. Decreto f itaq. ista temperari debebūt, vt 3† hērditatis partē emācipatus præstet: ita, ne scriptus hæres amplius hēat, quā emancipatus: & legatorum h modus temperatur, vt nihil plus ex legatis ad aliquē perueniat, quàm apud emancipatum bonorum possessionis nomine remansurum sit.

Triphoninus. 4†

LEX VII.

NAm secundum i constitutionem diui Pij ad Tuscium Fuscianum Numidiæ legatum, placuit parentes, & liberos, hæredes quoq. instituros tueri, vsque ad partem virilem, exemplo legatorum, ne plus haberent ex institutione tales personæ, quàm ad eum peruenturum esset, qui contra tabulas bonorum possessionem accepisset. 5†

Vlpianus. 6†

LEX VIII.

VIrilis k portio quemadmodū accipiēda sit, videamus. Pone duos esse, q cōtra tabulas bonorū possessionem accipiant, 7† vnum l esse ex liberis, parētibusque: virilis tertia erit portio. Sed si tres sint, q contra tabulas bonorū possessionem 8† acceperunt, Quarta erit virilis. Hoc idem, & in legatis obseruabitur. Sed si vnus sit ex liberis, qui acceperit 9† cōtra tabulas bonorum possessionē, plures sint, q ex liberis, parentibusque legata acceperint: sic hoc accipiendum est, vt filius præteritus semissem hēat, cæteri omnes m qui sunt ex liberis, parentibus ve, semissem.

¶ Si quis ex liberis, parētibusque hīs institutus sit, & legatū acceperit, n vtrum tantū portionem ei conseruamus? an verò, & legatum? an alterutrum quod elegerit? Et magis est, vt vtrunque o conseruetur: sed sic, ne ampliusin vtroque, quā virilem habeat.

¶ Si adierit hērditatem is, cui virilis conseruatur: libertates cōpetent p ex necessitate per aditionem. Veruntamen vidē dum est, an de dolo q actione teneatur, qui adijt. 10† & magis est, vt si denunciante eo, q pīteritus accepit cōtra tabulas bonorum possessionem, hic adijt r hērditatem, pollicente eo portionem virilē, s fit quod ei imputetur, & de dolo malò 11† actione teneatur. Damno enim afficit hæreditatem, dum competunt libertates.

¶ Si quid vxori, nuruiq. fuerit legatū præter dotem: t accepta contra tabulas bonorum possessione, nō præstabitur. u Nurus x autem appellatione, & pronurum, cęteraq. contineri, nulla dubitatio est. Cum autē dotis nomine legatur, y

1 Fl. nōnullas reprehensiones.
2 Fl. sue sit.
3 Flo. vt &.
4 Li. 16. Disputationū.
5 Fl. accepit.
6 Li. 40. ad edict.
7 Fl. accipiunt.
8 Fl. defit. bonorū possess.
9 Fl. accepit.
10 Fl. adit.
11 Fl. de eo mag.

a *Reducendam*] aliàs redigendam. Accurſ.
b *Cum*] pro quando. i vt quia concurrit legatum cũ dote: ſecus ergo eſt, ſi plus eſt in legato. Nec ob. ff. l. prox. vt ibi not.
c *Aes alienum*] ſic ſupra ad leg. Falcid. l. ſi vſufruc. §. dos. & ſupra ad Trebell. l. cum hæredes.
d *Nominetur*] aliàs verumq; deberetur, vt C. de rei vxo. act. §. ſed ndũ. Nec ob. ff. eo. l. quidam. §. ei qui. Sed ibi nulla erat dos.
e *Sed & ſi plus. Illi*] vxori, & nemini: ſed non plus, quàm dos facit: & ſic nõ obſt. ſup. l. prox. §. ſi quid vxori. & §. cæterum autem. & ſup. eo. l. 1. circa prin. ibi, vxoribus. &c. Accurſ.

Sed et ſi] Caſus in prin. huius l. continuatus eſt caſui præcedenti.

1† Li. 40. ad edict. ¶ *Non omnia*] In §. iſto determinantur multa, quæ dicta ſunt in ſuperioribus. Dictum eſt enim, quòd petita bonorum poſſ. contra tab. debentur legata certis perſonis. Determinat: ſi ergo ab vno gradu eſt legatum relictum, ab alio petita bonorum poſſ. legatum non debetur: verbi gratia, teſtator fecit duos gradus, primum hæredis inſtituti, ſecundũ ſubſtituti. Si eſt præteritus à primo gradu, petitur bonorũ poſſ. legata non debentur: ſi ab vtroque gradu, ſ. vnus aliquis de inſtitutis legata debentur certis perſonis: ſi autem nullus vixit, res reducitur ad cauſam inteſtati. Sed qd erit? poſt mortem teſtatoris ante aditam hæreditatem inſtituti deceſſerunt: nunquid legata debẽtur? Non, ſed relicta à ſubſtitutis. Sed quid erit? aliqui ſunt inſtituti, & aliqui ſubſtituti nemo adiuit: nunquid legata debentur? Nõ, niſi relicta ex teſtamento. Sed quid erit? aliquis plures inſtituit: quidam adierũt, quidam non: legata debentur ab ijs, qui adierunt. Sed quid erit? legatum eſt ab inſtituto ſub conditione, & à ſubſtituto puræ. deficitur conditione inſtitutus. Si non fuit conditio in ipſius poteſtate, legata relicta ab inſtituto debentur. ſi autem voluit adire, nullum emolumentum ſibi debetur. h. d. cum tribus ll. ſeq. vſque ad l. nonnunquam. Vivia.

2† Li. 40. ad edict. Determinat

3† Fl. exigemus.

4† Fl. dabitur.

f *Sed et ſi pro dote*] facit ſ. e. l. filium. f. ſed & ſi patrio. Accurſ.
g *Mortis*] adeo, vt nec alter relictum valeat: vel ſi valeat, non præſtetur petita bonorum poſſ. contra tab. vt ſup. de au. & arg. leg. l. 3. & de leg. 3. l. itẽ legato. §. pen. Azo. & facit ff. eod. l. interuenit.
h *Prælegauerit*] ſocce-

non puto ad virilem vxorẽ, nurumve reducendam, a cum b mulier illa ad æs alienum c veniat.

¶ Non ſolum autem dotem prælegatam prætor complectitur, verum etiam ſi pro dote aliquid fuerit relictum: vt puta ſi dos in rebus ſit, & pro rebus ei quantitas relinquatur, vel contra; dum tamen hoc nominetur, d quod pro dote relinquitur.

Paulus. 1†

LEX IX.

SEd & ſi plus ſit in legato, quàm in dote, dabitur illis e actio.

Vlpianus. 2†

LEX X.

SEd & ſi pro dote f ex parte aliqua eandem hæredẽ ſcripſerit tuendam eſſe puto. Eſſe autem vxorem mortis g tempore exigimus. 3†

¶ Si nurui dotem prælegauerit, h eaque mortis tempore nupta ſit, i nullum eſt legatum: k quia dos nondum debeatur. Sed cum & conſtante matrimonio aduerſus hæredes foueri detur 4† actio, l dicendum eſt etiam prælegatæ dotis petitionem dari debere.

Ea legata debentur ex hoc edicto, quæ ſunt relicta ab eo gradu, contra quem petita eſt bonorum poſſeſſio, ſi propter timorẽ bonorum poſſeſſionis contra tabulas nulla efficiantur: ſed ſi aliàs de iure communi, debebuntur etiam legata ab alio capite. h. d. vſque ad l. nonnunquam. Bar.

i *Nupta ſit*] ſ. filio adhuc. Accurſ.
k *Nullum eſt legatum*] ſ. interim. Sed numquid erit cum poterit? Reſp. erit: arg. inf. de ſolu. l. ſub conditione. H. Et facit ſup. de dote præleg. l. ſi socer. in princ.
l *Dabitur actio*] quod eſt, ſi vir ſit exhæredatus, vt ſup. ſolut. mat. l. ſi conſtãte. §. 1.

m *Gradibus*] inſtitutorũ, & ſubſtitutorũ.
n *Relicta ſunt*] libertis, & parentib. aliis autẽ relicta nunquã præſtantur. Azo.
o *Gradu*] ſecus ſi querela: quia illa oĩs gradus rumpit ipſo iure: vel ex nullo gradu præſtantur legata, vt ſ. de inoff. teſta. l. Papinianus. §. ſed nec. & §. ſi ex eã. & l. Titia. hic verò nõ ipſo iure, ſi ante aditã hẽditatẽ detur ſ. tab. vt C. de col. l. liberis. & l. filiæ dotẽ. Azo. & ff. de man. teſt. l. teſtõ liberi.
p *Petita*] nõ dicit data: quod caute notandum eſt Azo.
q *Vltranea*] ſi nden do. & plures caſus apponẽdo. & pmittẽdo. Azo. & in fi. l. ſoluer.
r *Vixit*] tpe mortis teſtõris: & qui repudiauit hæreditatẽ, præſtabit prę teritus accipiens contra tabulas.
s *Eorum*] q ſunt inſtituti in primo gradu.
t *A ſequentibus*] ſ. relicta ſunt, præſtabit hic præteritus, qui petet contra tab.
u *Ab inteſtato*] Sed quo hoc caſu, cũ tpe mortis extiterint tabulę? vide ff. ti. 2. l. 9 vulgo? ſed hic nullo tpe adire potuit nec viuo teſtatore. vt ff. de acq. hære. l. neminẽ. Nec poſt mortẽ: quia non ſuperſtant inſtituti, vel ſubſtituti. Sed quid ſi tranſmittatur ad hæredẽ? vt ff. eod. l. ſed & ſi deceſſerit? Reſp. idem quod in defuncto. et ff. de reg. iu. l. in cib. §. nõ debeo. Azo.
x *Bonorum poſſeſſionem*] vnde liberi.
y *Quod ſi poſt mortem*] ecce caſus, quos prædixi ſup. ibi. Sed nonnunquam. &c.
z *Sed quæ à ſubſtitutis*] Sed cur tã variè? Rñ. pp. pteritũ, q habuit cõtra tab. nõ potuerũt ſubſtituti adire, & ſic legata, per pteritũ amiſerũt: Det ergo præteritus hæc legata: ſed inſtitutus nõ adiuit morte pũctus, nõ timore pteritus; & ió ea nõ ſoluit pteritus. Quid aũt ſi repudiat inſtitutus? Rñ. timore præteriti facere vt ff. e. l. cũ pp. ió præteritus ſoluet, vt ibi: Iulianus ait &c. Sed nõne relicta ab inſtituto videntur repetita à ſubſtituto, vt ff. de leg. 1. l. licet. & ſic ſemper præſtanda? Reſp. hic voluit eſſe repetita, quod ex multis coniecturis a poteſt apparere, vt in ea. l. licet. & facit ſup. tit. 1. d. quod vulgo & l. illud.

¶ Non omnia, quæ ab omnibus gradibus m relicta ſunt, n legata præſtare eum oportet, qui contra tabulas petit: ſed ea ſola, quæ in eo gradu o data ſunt, contra quem bonorũ poſſeſſionem accepit. Sed nõnunquam contra alium quidem gradum petita p eſt bonorum poſſeſſio: ex alio verò legata præſtanda ſunt: vt ecce, duos gradus hæredum fecit: emancipatum præterijt: ab vtroque tamen gradu liberis, & parentibus legata adſcripſit: & 5† Iulianus ait, q Si quidem aliquis ex primo gradu viuit, r ea legata præſtari, 6† quæ liberis, & parentibus à primo gradu data ſunt. Sin verò nemo viuit eorum, s ea, quę à ſequentibus. t Quod ſi neque ex primo gradu, neque ex ſecundo quiſquã in rebus humanis fuerit, cum teſtator moritur, tunc ab inteſtato u magis bonorũ poſſeſſionẽ x præterito filio competere, nec legata cuiquam præſtanda. Quod ſi poſt mortem y teſtatoris ante aditam hæreditatem inſtituti deceſſerint, contra ipſos quidem videri petitam: 7† verum tamen ab eis relicta legata non eſſe præſtanda, ſed quæ à ſubſtitutis z relicta ſunt.

Paulus. 8†

LEX XI.

AT vbi inſtitutus, & ſubſtitutus viuunt, licet nemo adeat hæreditatem: ea tamen legata deberi dicimus, quæ ab inſtituto a data ſunt.

5† Fl. deeſt. &. 6† Fl. præſtabit.

7† Fl. petitum.

8† Li. 40. ad edict.

a Volſeus ergo teſtatoris ex cõiecturis colligit: ſic alibi ex eius vſu, & conſuetudine: glo. & doct. in l. legatis. §. ſi. in ve. volſitatẽ. ff. de ſupel. legat. l. ſi ſeru. §. ſi. ff. de leg. 1.

a *AT vbi. Abinſtituto*] aliàs ab inſtituto. & tunc facit ſup. l. proxi. ibi. Iulianus ait. & aliàs, ab inteſtato.

a *Siue autem. Omiserint*] cum ante quam omitterent, & petita, & data esset bonorum possessio. secus si tantū est petita. vt sup. de hæred. instit. l. seruus. Azo.

b *Ei*] scilicet institutis in primo gradu.

c *Item à substituto. Dicimus*] petita contra tabu. pendente conditione, vt ff. tit. 1. l. si in adoptionem Azo.

d *Noluerit adire*] vt quia ab instituto legata debebuntur? vt sup. e. . .sine. Azo. & facit sup. de hæredit. instit. l. in suis. Accursius.

Quandoquidem] CASVS. In principio huius legis ponitur casus in quo qui petit contra tab. habet eam iure bonorū possessionis secundū tab. verbi gratia. Quidam filius emancipatus fuit institutus, alius filius emancipatus præteritus: modò quæritur, si vnus emancipatus est institutus, alter præteritus, an institutus possit petere contra tabulas ex persona præteriti? petijt eā emancipatus, qui petijt, retinebit, non iure contra tab. sed sm tab.

e *Si ab vno, &c.*] Cū testator plures filios instituit, & ab vno nominatim aliqua legata legauit parentibus: postmodum accepta bonorum poss. contra tab. nunquid debentur legata parentibus? & respon. quòd sic. Viuia.

e *Iure*] id est effectu: quia idē est effectus, ac si accepisset bonorum poss. secundum tab. Azo.

f *Accepit contra tabulas*] quod potuit beneficio præteriti, si adhuc non adierat, vt ff. ti. 1. l. si post mortem §. fi. aliàs secus. vt ff. tit 1. l. si ex duobus. §. sed illud.

g *Apertissimum*] vt ff. l. prox §. sed si solus.

h *Vt eo*] vt exonerentur à legatis, nisi coniunctis. vt sup. eo. l. filium. in prin. & §. fi. & facit inf. de coll. do. l. si fuerit.

i *Cum aliis*] scilicet præteritis: quod potest. vt sup. tit. 1. l. si post mortem. §. fi.

k *Melius est*] Imò contra: cū enim relicta præstari debeāt, aut non sic præstantur, vt testator voluit? Resp. quia per bo. poss. fit detractio partis. vt ff. tit. 1. l. filiū. §. legata. & l. non putauit. §fi. Sed quid, si ei non detrahatur, sed addatur per bonorum poss. Resp. tunc secus. vt inf. de collat. do. l. si fuerit. Azo. Item contra. inf. eo. l. nepos. Solu. hic etiam institutus perijt contra tab. ibi non. Sed hoc non placet: quia tūc magis deberet teneri institutus. H. Dic ergo, vt ibi. Accur.

Si qui] CASVS. In princ. huius leg. ponitur casus, in quo petita bonorū poss. cōtra tab. personis exceptis in edicto non præstantur legata. verbi gratia. Patet filium in potestate constitutum præterijt. aliis liberis legatum reliquit: filius vult dicere aliquid, & rumpere per contra tab. nunquid legata præstabit? Non quia videtur per contra tab. rumpere, cum posset dicere nullum. Sed quid erit? pater filium in potestate constitutum præterijt, emancipatum præterijt: in potestate constitutus petijt cōtra tab. debentur legata? Et certè legata, quæ relicta parentibus à filio in potestate constituto non debentur, ab emancipato videntur deberi: sed si emancipatus petat contra tabulas, non videtur petere in solidū: sed pro dimidia debet legata. Sed quid si institutus adiuit, emancipatus petijt contra tabu. Non est dubiū, quod deber legata liberis, & parentibus, non in solidum, sed pro dimidia.

¶ *Si ab vno ex filijs hærede instituto nominatim alicui ex liberis, parentibusq; legatū datum sit, & acceperit bonorum possessionem contra tabulas cum alijs: melius est probare, omnes, qui contra tabulas bonorum possessionem acceperunt, cogendos id legatum præstare.*

¶ *Et quæ*] Si vnor. vel maritus non habuit dotem, & ei legatur doris causa: illud legatum non debetur ei. Hoc dicit petita bono. pos. contra tab. secus ff dotem habuit, & sub nomine doris plus legatū est sup. eo. l. 2. §. hn.

¶ *Si extraneo*] Si hæres instituitur extraneus, & exceptis personis legatur, si hæredi decem dederit, legatum debet exceptis personis, si dederit decem prætorio. qui petit contra tab. Viuianus.

l *Petierit*] quod & potest. vt C. de lib. præte. & exhære. l. fi. §. fin. Accur.

m *Exceptio*] i. replicatio. Accur.

n *Quia bonorum possessionem*] Sic è contra, inf. tit. 1. l. filius. Sed quomodo competit contra tab. cum testamentum ipso iure sit nullum? vt Inst. de exhære. li. in princ. & oportebat tales esse tab. ex quibus adiri potuit hæreditas? vt sup. tit. 1. l. quod vulgo? Respon. secundum R. est nullū, si hoc vult dicere, vt sup. de iniu. rest. l. filio decem. Et sic etiam fit repletio ipso iure de quarta: & tamen per filium debet peti, & fieri prout conuenerit, vt C. de inoff. test. l. sancimus. §. repletionem. & l. si quando. §. illud. Item & ipso iure fit compensatio: si tamen ab homine petatur, vt no. Inst. de act. §. in bonæ fidei. & facit sup. tit. 1. l. filium. §. sed com. & de lib. & post hu. l. fi.

o *Existimant*] sed malè, vt inf. eo. l. si duo.

p *Affectu*] aliàs effectu. i. emancipatus, patris. sub quadam iniuria: quia. i. præteritus aufert suo dimidiam, quam suus libere habiturus erat, cum testamentum non valet. vt ff. eo. l. si duo. & ff. proxi. Aliàs est effectu: & tunc. sub. patris successor per contra tab. aufert. &c.

q *Verius est*] vt testamento ipso iure non valente nil soluat de legatis, vt sup. in prin. huius l.

r *Scriptus est*] habes ff. suus.

s *Etiamsi omiserit*] siue acceperit bo. pos. beneficio præteriti, præstat legata, vt ff. in hoc eo. tit. l. filium. in prin. siue omiserit.

Vlpianus. [1]†

LEX XII.

SIue autem omiserint instituti, siue non omiserint, [a] dicendum est, legata, quæ ab ipsis relicta sunt, præstanda: quamuis secundo gradu instituti, omittentibus eis, [b] adierint [2]† hæreditatem.

Triphoninus. [3]†

LEX XIII.

ITem, à substituto legata deberi dicimus, [c] si institutus cōditione defectus sit, [4]† quæ in ipsius potestate non fuerit: Nam si eam, quę in ipsius potestate fuerit, non impleuit, pro eo habendus erit, qui noluit adire [d] hæreditatē: quādo nihil habiturus emolumenti, conditioni meritò non paruit. [5]†

Vlpianus. [6]†

LEX XIIII.

NOnnunquā * contra tabulas bonorum possessionem quis habet, iure [e] secundū tabulas bonorum possessionis: vtputà, hæres institutus est emancipatus filius: alius emāncipatus filius præteritus. Institutus accepit contra tabulas [f] bonorū possessionē, præteritus omisit. Apertissimū [g] est, vt cogatur omnib. perinde legata præstare, atqs si commissum edictum non fuisset. Nec.n. occasio emancipati præteriti debet institutū lucro [h] afficere, cum præteritus iure suo nō [7]† vtatur.

1† Li. 41. ad edict.

2† Aliàs, adire possint.

3† Lib. 2. disputationum.

4† Fl. esset.

5† Fl. patet. lt.

6† Li. 40. ad edict. ad l. eſſ. huius. vi de Hu Zuchae. in l. posthu. nu. 43. C. de bo po. cōtra ab.

7† Aliàs, deest negatio. vide tamen Ant. Aug. li. 4. emē. c. 17.

Paulus. [8]†

LEX XV.

IS, qui in potestate est, præteritus legatum non debebit præstare, & si contra tabulas bonorum possessionē petierit, [i] qui etiam non petita bonorum possessione intestati hæreditatem obtineret. Nec enim exceptio [m] doli mali huic nocebit. [9]† Et absurdum est, eum cogi legata præstare: quia bonorum possessionem [n] petierit: cum & sine hac hæredi atem habiturus sit suo iure. Vnde si duo præteriti sunt, emancipatus, & is, qui in potestate est, quidam nec emancipatum præstare debere legata existimant, [o] qui affectu [p] patris [10]† aufert partem dimidiam; cum & si hic non peteret, suus solus rem habiturus esset. Quid ergo est, vbi præteritus sit suus? Verius est, [q] quod dictum est. Vbi verò scriptus est, [r] & voluntatem patris habet, debet teneri legatarijs, etiamsi omiserit [s] bonorum possessionem.

8† Li. 41. ad edict.

9† Fl. noceat.

10† Fl. qa effectu fratris.

ſcrin.& acceperit ea inſtitutione. idē eſt.vt hic.& facit ſ.ſi quis omiſ.cau.teſta.l.ſi filius.& l.quia autem.§.hoc edictū.

a *Eadem*] ſola.quia coniunctis tñ.vt ſ.ea.l.§.de ſcripto.

b *Sed ſi ſolus*] pone caſum.vt ſu.e.l.nonnunquam.in prin.

c *Certis perſonis*] videbatur.n.eum teneri etiam extraneis, qa ſecutus erat voluntatem defuncti.quia adierat hæreditatē.itē.& quia prēteritus petita cōtra tab.Præſtat certis perſonis tā tū.& concordat ſup.e.l.filium.§.is autem. Sed ſ. ſup.tit.1.l. ſi ex duobus.§.ſed illud.& ſ.ea.l. ſi duo in ſi.vbi dicit teneri omnibus Sol.illa.l.ſi ex duobus corrigitur.per hanc l. & hæc per illā,ſi duo. Alij. q illa in emancipato. hæc in ſuo. Hæc non placet.vt in d.l.ſi ex duob. §. ſi is. & §. vbi. Vel dic. q in illa ſunt liberi. & tales. qui habent contra tab. hic autem ex liberis ducunt originem.non tamen poſſunt petere contra tabu. quia ex filia. vt ſ. de contiuo. lib. l. qui duos.in fi. & ſu.e.l.filiū.§ ſi quis. Vel dic. quod in cōtrarijs dicitur. eſt opinio aliquorum. vt hic dicit. Itē. quod ex liberis. ideo dicit. quia ſi de liberis non eſſet. auferetur hæreditas petita cōtra tab. ab aliquo ex liberis. Acce.

d *Ita autem.*] dixit praxi. reſpon. inſtitutum.qui adiuit ex inſtitutione. tuendum fratre petente contra tabulas.q fuerat prēteritus.nunc exponit in quā partem. Et ad idem ſup.tit.1.l.ſi ex duobus. §. ſed illud. Secus ſi non adiiſſet, ſed contra .abu. petiiſſet inſtitutus beneficio prēriti. vt ſup.tit.1.l. non potuit. §. fin. Item hoc ſi eſt vnus tñ prēteritus. aliàs conſeruatur virilis.vt ſu.eo.l. virilis. & l.filium.§.ad eum.

e *Acceperit*] nec potuit ex quo adiuit. vt dicto.l.illud.

f *Sub prætextu*] quantitate non adiecta, aliàs ſecus.vt C. de fal. cau.adiec.l.ſi non.quæ eſt contra ſm quoſdam. Sed dic cōtra: quia tunc ad æs alienum non veniret. vt ſu.eo.l. virilis. §. cum autem. Az. Hic ergo loquitur.cum teſtamentum tūpitur per contra tabu.ſed in contraria validum eſt.

g *Quia abſurdum eſt*] bona ratio. vt C. de furt.l.fina. §.ſed cū in ſecunda. Eſt & alia.quia in effectu eſt hæres prēteritus. vt arg. ſ. quod cum eo.l ſi filius.§.1.& ſu.ne quis eū.qui in ius vocat.l.prin.§.1.licet huic ſit arg. contra. ſup.de vulg. ſubſtitu.l.qui liberis.§. hæc verba. Patet ergo. q hæc condō transferunt: ſic inf.de fideicōmiſſ.libe. l.ergo.§. ſi ſub conditione.

¶ Sed ſi vnus emancipatus hēs ſcriptus ſit, alter prēteritus, & vtriq; contra tabulas bonorū poſſeſſionem acceperint: inſtitutus eadem [a] præſtat quæ prēteritus. Sed ſi ſolus [b] hēs inſtitutus contra tabulas bonorum poſſeſſionē accepit, [1†] omnibus debebit legata perinde præſtare, atq; ſi adiiſſet hæreditatem.

¶ Sed ſi ſcriptus * quidē adierit hæreditatem, prēteritus aūt bonorum poſſeſſionem acceperit: is, qui a† bonorū poſſeſſionem acceperit, certis perſonis [c] legata debebit. De ſcripto aūt quæritur. Et cōplures putant certis perſonis, & eum præſtare debere, q puto verius eſſe. Nam & prætor hac ratione eum tuetur, q ex liberis eſt, qui contra tabulas petere potuerunt. Ita aūt [d] tuendus eſt in partem dimidiam, ſi aut ex maiore parte, quā dimidia, hæres inſtitutus ſit, aut ex ſemiſſe. Qd ſi ex minore parte, quam dimidia hæres inſtitutus ſit, dicimus, nō ex maiore parte, quā inſtitutus ſit, tuendum eſſe. Qua.n.rōne maiorem partem hēre poteſt, cū nec bonorum poſſeſſionem acceperit, [e] nec ex maiore parte inſtitutus ſit?

¶ Ei, quæ dotē non hēt, nullū legatum debebitur, licet ſub prætextu [f] dotis legetur.

Conditio debet impleri in perſona eius, qui perijt contra tabulas. Bar.

¶ Si extraneo hærede inſtituto, ſub hac conditione exceptæ perſonæ legatum ſit, Si hērdi decem dederit, ita ei legatorum actio debebitur, ſi ei, qui cōtra tabulas bonorū poſſeſſionem acceperit, decē dederit, non ſi hæredi inſtituto. Quia abſurdum eſt, g illum commoda hæreditatis hēre, alium onera ſuſtinere in præſtando legato. Sed & ſi Titio [h] iuſſus fuerit dare, nō illi, ſed filio [i] dare debet. [k]

Vlpianus. 3†

LEX XVI.

SI duo prōponantur eſſe, vnus in poteſtate prēteritus, alius emācipatus inſtitutus, apparet cōmiſſum eſſe edictū per eum, qui in poteſtate eſt. Et ſi ambo petierint [l] 4† cōtra tabulas bonorū poſſeſſionē, is quidē, qui in poteſtate remāſit cum rē ab inteſtato [m] habeat, nō præſtabit liberis, & parentibus legata. Emācipatus verò nūquid nec ipſe præſtat, quia ei rē aufert, qui præſtaturus nō erat, ſi ſolus eſſet? Sed verius eſt, vel hunc ſaltem debere liberis, & parentibus præſtare legata. Proinde * ſi contra tabulas nō acceperit, [o] dicendum eſt, tuendū eum in partem, & vtiq; liberis, parenti buſq. legata præſtaturū. Sed an, & omnibus? Dubito. Tū quia [p] plena fruitur voluntate, plenum etiam obſequium [q] præſtare teſtatoris iudicio pro ſua parte debet.

Iulianus. 3†

LEX XVII.

SI emancipato filio prēterito pater extraneū hæredē inſtituiſſet, & ab eo rē legaſſet, eaque adita hæreditate & ſup.de condi. & demonſtra.l.4.v.reſpon.Accurſ.

h *Sed & ſi Titio*] extraneo non inſtituto. Azo.

i *Filio*] prēterito.

K *Debet*] vt conditio ſit impleta, non autem eſt debitum, vt ſup.ſi quis omiſ.cau.teſtamen.l.ſi ſub conditione in fi.

Similiter] CASVS. In lege iſta dicit. Teſtator habebat duos filios. vnum in poteſtate: illū prēteriit: aliū emancipatū inſtituit: cōmiſſum eſt edictum per eū, qui eſt in poteſtate. Ponamus ergo. ambo petierunt cōtra tab. boſſ. ille qui remānſit in poteſtate.non præſtabit legata liberis & parentibus: quia ab inteſtato dimidiā erat habiturus. Sed nunquid emancipatus præſtabit? Et certe.ſi ſolus eſſet heres. & petet contra tab. præſtabit: v. rūtamē. quia petit contra tabu. tunc emancipatus ſtat pro ſua parte: in poteſtate conſtitutus non præſtat. Viuia.

l *Ambo petierint*] Sed quomodo ſunt prēteritus petit. cum ſit ipſo iure nullum. vt Inſti. de exhæred. lib. in prin. Et oportet tales eſſe tabulas, vt ex eis poſſit adiri hæreditas. vt ſup. tit. 1. l quod vulgō? Reſp. dicit nullum ſi hoc valt. vt ſ. de inoffi. teſt. l. filium.

m *Ab inteſtato*] facit ſup.eo.l.is qui.in principio.& §.penul.

n *Sed verius*.] ſupra eo.l. is qui. §. vnde ſi duo. contra. Sol ibi. Item contra. ſ. de regu. iuris l. qui in ius alienus ſuccedit. debet vti iure eius. Sed certè licet emancipatus auferat ſuo.nō tamen dē ei ſuccederet.

o *Non acceperit*] inſtitutus Azo. Sed adiit. vel ſecundum tabulas petijt ex inſtitutione. Accurſius.

p *Tamen quia*.] nunc reſpondet.

q *Plenum etiam obſequium*.] & ſic præſtat omnibus. Sed contra. ſup.eo. l.is qui. §. vnde Sol ibi. Item contra. inf. de ſecun. tab. l. ſi ſub conditione. in fi. vbi tantum exceptis perſonis. Sol. hoc verbum. plenum. quod eſt hic. tollit contrarium. Nam & hic. & ibi emancipatus fuit inſtitutus. & hic. & ibi ſecūdum tabulas voluit ſuccedere: ſed hic potuit. ibi non potuit de effectu conditionis: vnde venit ibi iure contra tabu. Et facit ad l. C. de inoffi. teſta. l. cum duobus & ſupra tit. 1. l. ſi ex duobus in principio.

Semancipato] CASVS. Paterfamilias extraneū inſtituit filiū emancipatū prēterijt. ab inſtituto extraneo rē aliquā legatam adita eſt hēditas. et res legata perijt dolo ſcripti hæredis.

* Intell. huius §. vide per Zachar. in l. poſthumo. n. 13. C. de bon. poſſ. contra tab.

2† Fl. hic quidē q.

a† Fl. acceperit.

* Intell. huius. §. vide per Cuma. ī l. ſi filius. qui in poteſtate. n. 8. de lib & poſt. et Vber. Zuchard. in l. poſthumo. nu. 135. C. de bon. poſſ. contra tab.

3† Li. 4. de impetio.

4† Fl. petiſſet.

5† Li. 36 Digeſto.

hæredis. nunquid aduersum emancipatũ dẽt dari actio de isto legato? Et iñ. propositum est Prætoris, cui ita legatum est, facere, ꝙ emancipatus præstet, si petijt contra tab. & est relictum personis exceptis in edicto Prætoris. Viuian.

a *Scripti hæredis*] petita iam contra tab. vt dicunt, arg. ff. de noua. l. quoties. Imò & nõ petita, quia postea petita à die mortis petita videtur, vtẽ. de acqu. hære. l. hæres quandoqi. Sed videtur præteritum liberari, vt sup. de dolo. l. arbitrio, §. fi. & su. de leg. 1. l. si hæredis, §. 1. & l. filiusfamilias, in fi. quæ sunt contra. Sol. hic filius fuerat i mora. Nec ob. quod dicit, vtilis: quia in omnibus casibus datur vtilis petita contra tabulas. Vel dic, quod hic fauor personarum facit, vt non liberetur filius. sed an hic scriptus hæres tenebitur filio? Videtur quod non. argum. sup. solu. matrim. l. etiam. §. licet. & sup. de petit. hæred. l. si quis. §. sicut. Sed dic contra, vt sup. ad leg. Aquil. l. si dominus. §. 1.

b *Certarum personarum*] s. parentum, & liberorum. Acc.

NEpos, qui] CASVS. Testator instituit filium, & nepotem in potestate retentum: nepoti reliquit legatum: filius emancipatus præteritus petit contra tabulas: nunquid nepos debet legatum habere? Sic, & conueniens est, quod emancipatus ei in solidum teneatur. Verum si nos inspiciamus illud correctum, de æquitate dici potest, quod isti nepoti non vltra quadrantem debet dari petitio: ideo quia pater eius in vnum semissem vocabatur, qui debet inter eum, & patrem diuidi. Viuia.

c *Filium suum*] scilicet, testantis in potestate constitutus. Duos enim filios, s. vnum in potestate, & alium emancipatum habebat, & ex eo nepotem in potestate retentum habebat.

d *Pater eius*] s. nepotis. Accur.

e *In eum solum*] s. filium testantis institutum: quia erat patruus nepotis.

f *Et*] filio instituto.

g *Emancipatum*] s. suum patrem petita venia, vt sup. de in ius vocan. l. quicq; s. prætor.

h *Quadrantem*] suæ portionis.

i *Quia*] mala ratio dicitur: quia sic huius nepotis instituti deterior conditio videbatur, quam extranei legatarij, qui tamen esset de exceptis, quia tunc singulos posset pro suo legato conuenire, vt supra eo. l. nonnunquam, §. fin. Nam, & interest nostra habere plures debitores, vt sup. de lib. lega. l. si quis decedens, §. fi. Respon. ideo est deterior conditio, quia huic imputari potest, quia commisso edicto, per emancipatum contra tabu. non petijt, quam si petijsset, cum suo patre in dimidia concurrisset, vt hic dicitur, licet legatum tunc non haberet, vt sup. tit. 1. l. filium, §. omnibus, & inf. eod. l. bonorum. Hoc autem extraneo imputari non posset, quia, & si voluisset petere, non potuisset, secundum Azo.

Si filius.] CASVS. Si filius emancipatus petit bonorum possessionem contra tabulas, legata, & causa mortis donationes debentur certis personis, etiamsi variè in omnes data sunt, & sicut si essent in aliquibus partibus instituti parentes, suntuendi, ita in legatis, & in mortis causa donationibus. Viuia.

SI filius emancipatus cõtra tabulas bonorum possessionem petierit, tuẽdos [k] quidem liberos, & parentes cõstat. Sed si variè [l] donatum fuerit exceptis personis à testatore mortis causa, donata conferent [6†] ad virilem emãcipato, [m] sicut [n] accidit i portionibus hæreditarijs, & legatis. Intestato autẽ morruo patre, super donationibus mortis causa factis non poterit filius queri, [o] quoniam cõparatio [p] nulla legatorum occurrit.

Papinianus. [7†]

LEX XXI.

SI portio hæreditatis, quã excepta persona beneficio legis [q] hẽ potuit, repudietur, [r] pro ea quoque parte filius, qui bonorum possessionẽ accepit, non alijs, quã exceptis personis legata præstabit. [s]

Idem. [8†]

LEX XXII.

BOnorum possessione cõtra tabulas [t] testamenti emãcipato filio præterito data, scriptus hæres alter filius, qui bonorum possessionem accepit, vel iure ciuili contẽtus non accepit, legata præcipua non habebit. [u]

k *Tuendos*] in ijs, quæ sunt eis relicta vsque ad virilem, vt supra eo. l. nam secundum. Accur.

l *Sed si variè*] quia alicui plus, & alicui minus, vel die vni per legitum, alij per donationem causa mortis, vel alio modo, sita, quod emancipato nõ remanet vtilis. Et quod dicit, excepta, scilicet, liberis, & parẽtibus, qui de extraneorum numero excipiuntur Azo.

m *Emancipato*] ita quod habeat virilem.

n *Sicut*] exemplificatiuè ponitur sicut.

o *Queri.*] iure contra tabulas, *sed* per querelam inofficiosi dona. Azo.

p *Comparatio*] quasi dicat, non potest dici quod vsque ad virilẽ tantummodo debeatur donatio causa mortis ab intestato, sicuti nec legata: quare non potest fieri talis comparatio, quia ab intestato non habet locũ contra tabulas, vnde per eam non reuocantur legata vsque ad virilem, & ideo nec donationis causa mortis, secundum Azo.

Si pater.] CASVS. Sicut petita bonorum poss. contra tabulas exceptis personis debentur legata: ita si aliqua portio est eis relicta, illa debetur: sed si repudiata est portio, pertinet ad filium emancipatum, qui petit contra tabulas, & tenetur præstare legata exceptis personis. Viuianus.

q *Legis*] prætoriæ, etiam, & Imperatoris, vt sup. eo. l. nam secundum.

r *Repudietur*] aliàs respuetur. Accur.

s *Præstabit*] quia nec excepta persona alijs erat præstanda, vt sup. eo. l. bitum. §. fi.

Bonorum possessione.] CASVS. Si filius emancipatus præteritus petit bonorum possessionem contra tabulas, indubitanter scriptus hæres in illo testamento, qui fortè bonorum possessionem accepit, vel iure ciuili successit, legata sibi relicta non debet habere præcipua, quia ipsi emancipato legata relicta non debentur. Viuianus.

t *Bonorum possessione contra tabulas.*] commisso edicto. Vel dic, corporaliter volens esse iure ciuili hæres, vel sine possessione sola voluntate adijt, & subijcit, quod fieri potest, vt Insti. de hære. qua. & diffe. l. fi.

u *Non habebit*] s. vltra portionem virilẽ, sed virilem, sic, vt su. eo. l. virilis, §. si quis ex liberis, & l. filium, §. omnibus, quæ sunt contra.

3† F. prætori. *Sic etiã de iure ciuili l. meminimus, & ibi Bald. C. de legi. hære. 1 & ibi Ba. C. cõmunia de succes sio.

2† F. cæterarum. 3† Li 4. Quæsti.

4† Li. 5. Quæsti.

5† Li. 4. regula.

6† Flor. mortis causa, ꝙ rata conferunt.

7† Li. 13 Quæsti.

8† Li. 5. Respons.

a b *Hi. quibus. Constituit*] vt sup. eo. l. nam secundum. *Acceptam*] Testator filium emancipatum præterijt, & duos instituit vni seruos prælegauit, quos & manomittl ab eo voluit: hic commisso edicto perijt contra tab. & sic libertas non tenet. Erit indignus, vt partem habeat in seruis, qui per eum libertatem perdiderunt: & hoc dic acceptam bonorum possa seipsis liberis, vel parentibus. Vel dic, qđ institutus non petit contra tabulas, sed præteritus. Et tunc est ratio bona: quia hi serui inter cetera pecuniaria cõmoda relicti fuerunt parentibus, vt eos manumitterent. Petita cõtra tabulas euanescit libertas, & remanet penes eos, qui acceperant contra tabulas, non penes parentes, quos de proprietate testator nil voluit habere. Accur.

2† Lib. 3. iuris epitomarũ.

3† Flo. Hi quib. vel relictum, vel virilẽ Diuus.

3† Li. 16. Disput.

4† Fl. deest, in.

Hermogenianus. 1†

LEX XXIII.

HI, quibus relictum in virilem portionẽ diuus 2† Pius conseruari cõstituit, a ex seruis, qui libertatem propter bonorum possessionem contra tabulas acceptam b consequi non potuerunt, nihil habebunt.

Triphoninus. 3†

LEX XXIIII.

INteruenit illa quæstio, qñ in 4† liberorum numero esse debeatis, cui legatum datũ est, vt id ferre c possit à filio cõtra tabulas bonorum possessionem accipiente. Et placet sufficere in ea necessitudine tunc esse, quando dies legati d cedit. *

Marcellus. 5†

LEX XXV.

QVi filium emancipauerat, & nepotẽ ex eo in potestate retinuerat, testamẽto filiũ exhæredauit, nepotẽ ex aliqua parte hæredem instituit, & alium filium emancipatum præterijt. Potest defendi, neporem quoq; bonorum possessionẽ contra tabulas petere posse. Nam pro ea parte, e qua quisque intestato suus hæres esset, si pater suus hæres non esset, bonorũ possessio defertur.

* Sic tps mortis debet inspici in qualitate filij, cui est facta substitutio Bal. l. humanitatis. 11. col. C. de impu. & aliis substitu.

5† Lib. 9. Digest.

Qvi filium] CASVS. In l. ista dicitur. Pater fam. filium emancipauit, nepotem retinuit in potestate: filium exhæredauit, nepotem instituit, quendam emancipatum præter. j. Nunquid iste nepos potest petere contra tabulas? Certe sic: quia non debet petere secundum tab. cui speratur mouere contra tab. Ergo ponamus. Filius est datus in adoptionem, nepos procreatus est scripsit hæres, emancipatus est præteritus: nunquid nepos est tuendus? Certè sic. Sed quid? ex eodem filio nepotem retinuit in potestate: illum pro parte instituit, alios pro alia parte: reliquit legata nepotibus ex filia, vel matri: nunquid legata debentur personis exceptis? Et certè sic. Viui.

a *Hi. quibus. Constituit*] vt sup. eo. l. nam secundum.

b *Acceptam*] Testator filium emancipatum præterijt, & duos instituit vni seruos prælegauit, quos & manomittl ab eo voluit: hic commisso edicto perijt contra tab. & sic libertas non tenet. Erit indignus, vt partem habeat in seruis, qui per eum libertatem perdiderunt: & hoc dic acceptam bonorum possa seipsis liberis, vel parentibus. Vel dic, qđ institutus non petit contra tabulas, sed præteritus. Et tunc est ratio bona: quia hi serui inter cetera pecuniaria cõmoda relicti fuerunt parentibus, vt eos manumitterent. Petita cõtra tabulas euanescit libertas, & remanet penes eos, qui acceperant contra tabulas, non penes parentes, quos de proprietate testator nil voluit habere. Accur.

c *Posit*] CASVS. Petita bonorũ poss. contra tabulas debẽtur legata exceptis psonis. Sed quãdo dẽt esse in numero liberorum, cui dẽtur legatum? Certè qñ dies legati cedit: hoc dicit. Cedit aũt dies legati à morte testõris, C. de cad. tol. §. eũ igitur & §. finaliter. Vi. a *Ferre*] i. capere à filio. Accur.

d *Legati*] quod est tẽpore mortis, nisi in casibus: vt no. Instit. de leg. §. si peculium. & facit sup. eo. l. sed & si pro dote § esse autem. & inf. de iur. fis. l. 2. §. quando. Et fortè etiam testamẽti secundum quosdã: vt non obstet sup. de rebus dub. l. si cognatis. & de hæred. instit. l. si alienum. §. in extraneis.

e *Parte*] aliàs est pro ex parte, qua quisq; intestato si suus hæs non esset, i. emãcipatus sub. succederet bonorũ pos. &c. alias hoc plus intestato suus hæres esset, si pater suus hæres non esset: quia esset emancipatus: sic & sup. de inoff. test. l. si pipponas. & l. f. de coniug. lib. l. 1. §. sed & si pattuus. & inf. eo. l. qui duos. & sup. eo. l. nam secundum. Accur.

f *Emancipatum*] patrem huius neptis: & sm hoc bona est glos. inferior. Non respon. &c. ronis videtur hic casus conuenire literæ, cum hic dicit, Tuendum tamen &c. quia tunc non tuetur propter hoc edictum, imò iure cõmuni: quia institutus est, cum nullus sit, qui committit ei edictum. Vel hic loquitur de alio filio. & secundum hoc reprobo dicta gl. Vel fortè poterit approbari, vt dicas huic nõ posse committi ei existenti in adoptione: alioquin aliud esset, vt ff. de cõtra tab. l. si emancipatus. §. si. & l. si duob. §. si. licet sit institutus, qa pater eũ præcedit, vt sup. tit. 2. l. si duob. §. filiũ. secus aũt cõstat esse in filio, vt ff. tit. 2. l. si post mortẽ. in prin. & §. 1. & l. non putauit. §. 2. & §. sed & si. & 3. vt autẽ. g *Defunctũ* nõ reppõ. q assioni proposita. sed re ip quia non petet cõtra tab. quia per patrem suum non est sibi commissum edictũ, vt ff. de cõtra tab. l. si in adoptionem. h *Nam hic comparatur*] non omninò: quia hic petit contra tabu. non ibi.

6† Aliàs deest negatio. Flosum hẽt. interponi iur. interrogatio, post verbum, possessionẽ.

¶ Is, cuius filius in adoptione erat, nepotem, quem filius postea procreauerat, scripsit hæredem, emancipatum f filium præterijt. Non 6† habet nepos ex edicto bonorum possessionem: tuendus est tamen patrẽtum exemplo, & liberorũ, quibus legata præstare cogũtur, qui bonorum possessionẽ contra tabulas acceperunt.

¶ Si fortè ex eodem filio retinuerat nepotem vnum, pluresve, indubitatè pro ea parte tuendus est, pro qua parte tueretur, 7† si ex filia nepos, aut mater defuncti & hæredes instituti essent: nam his comparatur. h

De collatione bonorum. 8†

TITVLVS VI.

Vlpianus. 9†

LEX PRIMA.

HIc titulus manifestam habet æquitatem. Cum enim prætor ad bonorũ possessionẽ contra tabulas emancipatos admittat, participesq; faciat cum ijs, qui sunt in potestate, bonorum paternorum:

DE COLLATIONE bonorum.

¶ Idest. cõmunicatione: quasi in cõe latio. Nam quod erat proprijũ, confertur. i. communioni subijcitur.

7† Fl. tuetur.

ADDITIO. Quia petitur bon. poss. contra tab. à filio emancipato præterito contra filium in potestate constitutum hæredem instituũ. de cuius petitione habuistis sup. de cõtra tab. æquum est, qđ emancipatus conferat suo. Vnde dicit rubr. de collat. f. faciendis ab emancipatis præteritis, qui petierunt contra tabu. suis. Et hic est dupliciter scripta rubri. Vna dicit, De collatione. f. faciẽdis aliis dicit, De collatione bonorum. f. faciendis ab emancipatis præteritis, vel de omnib. bonis. vt colligitur inf. eo. l. 1. l. 2. & fin. ff. & l. Prætor. §. Iulianus. & inf. eo. l. vlt. Et vt vos loco cuiusdam summę teneatis totum istum titulum mentali. & intelligatis plura contraria arg. debetis ita dicere. Iste tit. vendicat sibi locum in casu tali: Pater instituit filium in potestate constitutum, emãcipatum præterijt, emancipatus petit contra tab. rũpit testũ. C. eo. l. vl. liberis. Iste emãcipatus oia profectitia teneatur suo conferre, quæ tpe mortis fuerint, & alia aduẽtitia sm hæc tpa. C. eo. l. posthumo. Itẽ castrensia, vel quasi, vt no. ff. l. 1. §. nec castrẽse. hoc est correctum in aliquo: quia hodie cõferuntur sola profectitia, non aduentitia. C. e. l. vlt. Filius emãcipatus nõ emancipato cõfert. C. eo. l. emãcipati. Itẽ no. Olim erat locus collationi ab intestato non à testõ: hodie secus. C. eo. authen. ex testamento. Viui.

8† Fl. deest bonorum.

9† Li. 40. ad edict.

Liberis emancipatis præter p omittit bonorum possessionem contra tab. antequã eis vellet suis bona p ep in conferre, quod videtur hic esse, itaq; hic ordo demonstrat cui ordine fieri possit petitio bonorũ contra tab. sic Cuiac. in par. vbi declarat quid sit collatio, quæ conferantur, & inter quos sit locus huic collationi.

Hic titulus] CASVS. Iurisconsultus cõmendat tractatum istum de collationibus, de summa æquitate. Dicit summè æquum esse, si emancipatus petit contra tab. &c. mira suũ, & tẽ reducit ad cãm intestati, vt profectitia conferat: cuius beneficiũ huius edicti finis. Sed qđ tibi? Ponam 9† minor emancipatus amisit petitq; bonorũ possessionẽ restituitur.

restituitur, vt petat: nunquid bona dēt conferre? sic. Sed qđ? Filium in potestate constitutum instituit ex dodrante, extraneum ex quadrante emancipatum prætetijt: emancipatus auncauit ab extraneo quadrantem, à suo similiter quadrantem. Similiter debet quadrantem de bonis patris, quæ habebat, cōferre. Dicendū est ergo, q̄ toties sit locus collationi, quoties in potestate cōstitutus isocōmodo afficitur per emāciparū: alias cessabit collatio si cōsequitur emancipatus per contra tabulas aliqñ aliqua legata, vel fideicom. tunc non debet cōferre. b.d. vsque ad §. ibidem. Viuianus.

1† Fl. credit.

2† Fl. deest. bonorum.

3† Flo. restituit.

a *Consequens*] cum. n. petendo contra tab. petat pro se, & suo cōmodo perinde haberi debet, ac si non sit emancipatus. Debet similiter, & contra se quasi nō fuerit emancipatus, sua cōicare, quia quod quisque iuris &c. vt §. qđ quisq. iuris l. 1. in prin. & ad id sup. qb. ex caus. ma. l. 1. in princ. & l. si quis Titio. Rog.

b *Conferant*] nisi hi, qui sunt in potestate, contra tab. petere nō possunt, vtpotè exhæredati scriptis non adeuntibus. vt sup. tit. 2. l. filium. §. videamus. Azo.

c *Possessio*] idest bonorum possessio: sed nō interest omnes, quia nō emancipati inter se, vt C. eo. l. si emancipati, in princip. vel diuerso iure petentibus, vt sup. tit. 1. l. filiū §. non solū sibi cui cōsequens, vt j. ti. 1. l. nec ipsa. Item nec inter eos solos f. bonorum possessores, vt C. eo. l. illam. Azo. nam ibi non habet locum bonorum poss. & tamen habet locum collatio. Sed illud est ius nouum. Accur.

d *Data est*] quibus dixit. i. inter suos, & emancipatos, & subaudi, vel de iure dari potuit, vt inf. eo. l. antepen. H.

e *Plane si minorem*] pone in minore instituto, qui adijt, & sic perdit contra tab. & laeditur, vt sup. tit. 2. l. si ex duobus. §. sed illud. vel minore, vel maiore absentib. institutis, & anno tacentib. nam ad bon. poss. & ad collationē restituūtur, vt hic. & arg. l. de consti. Princip. l. beneficium. Si aūt ponas emancipatū restituturum ad bon. poss. & ipse debet conferre per l. C. si vt ab hæredi. se absti. l. 2. Sed tunc non est ei commodum conferre, sed fratri, cui cōfertur: & facit sup. de acquir hæredi. l. Paulonius. & sup. ad Treb. l. nam quod. §. 2.

f *Accipientem*] contra tab. f. pro vno quadrante contra extraneum: pro alio contra fratrem.

g *Pro quadrante*] ti dicas emancipatum cōicare quartā bonorum suorum, quia quartā hæreditatis aufert fratri, & residuū hēt præcipuum, vt contra j. ea. l. §. fi. & j. l. proxi. §. fi. res. & l. prætor. §. Iulianus. quib. colligitur & omnia cōicari, & virilem sibi emancipato retineri, & aliam virilē dari ei, qui est in prāte: non aūt hēt præcipuam emancipatus dimidiam. Salu. die hic pro quadrante. i. pp quadrantē conferri bona. f. omnia. Alij dicunt, q̄ semper tm̄ conferri, quātum aufert. Et si dicant leges contrariæ, q̄ 100. vel 200. hūt: die conferenda sunt, quia & tantū auferunt: habent tm̄ plus, quæ sibi retinent præcipua. Hoc reprobo per §. Iulianus.

consequens a esse credidit, 1† vt sua quoque bona in medium conferant, b qui appetant paterna.

Collatio fit inter eos, qui petunt cōtra tabulas de iure cōmuni, siue de iure speciali. B.

¶ Inter eos dabitur collatio, quibus bonorum 2† possessio c data est. d

¶ Planè si minorē, e vel aliū, quem restituere in integrum prætor soler, restituerit ad bonorum possessionem contra tabulas petendam, quam omiserat, vtiq; etiam collationis commodum ei restituet. 3†

Emancipatus veniens per cōtra tabulas confert suo pro ea parte, quam sibi aufert: & si nihil auferat, collatio cessat. Bartolus.

¶ Si ex dodrante suis institutus filius, qui erat in potestate, extraneus ex quadrante: emancipatum accipientem f contra tabulas, pro quadrante 8 tantum bona sua collaturum Iulianus ait: quia solum quadrantem fratri h abstulit: Argumentum i pro hac sententia affert Pomponius, quòd filius emancipatus ne-

4† Solus.

potibus ex se natis 4† solis conferre cogitur.

10 ¶ Pater filium, quem in potestate habebat, & extraneum, hęredes 5† scripsit, emancipatum prætetijt: bonorum possessionē contra tabulas vterque filius accepit. Potest non incommodè dici, emancipatum ita demum conferre fratri suo debere, si aliquid ei ex causa hæreditaria abstulerit. Nam si minore ex parte, quā dimidia, is qui in potestate erat, hæres scriptus fuerit, ini què videbitur collationē postulare ab eo, propter quem amplius ex 6† hæreditate paterna habiturus est.

¶ Toties igitur collationi locus est, quoties aliquo incommodo affectus k est is, qui in ptāte est, interuentu emancipati. Cæterum si non est, collatio cessabit. Vel maximè autem tunc emancipatum conferre nō oportet, si etiam iudicium patris meruit, l nec quicquam amplius nanciscitur, m quā ei pr̄ dederit. n 7† Sed & si legatis meruit semissem, vel tantum, quantum o contra tabulas bonorū pos-

5† Fl. extraneū hęredem.

6† Fl. deest ex.

7† Fl. dedit.

h *Fratri*] nunquid plus? Resp nō. vt sup. si pars hære. pet. l. 1. §. si ego. Azo.

i *Argumentum*] de toto ad partem. q. j. d. sicut hic in nullo conferat fratribus, quia eos non afficit iniuria, vt inf. de coniug. libe. l. 1. §. emancipatus. ita & hic pro ea parte, qua afficit fratrem iniuria, conferre debet. Et habes de hoc argumentum pro, & contra. sup. de vsu. l. qui scit. Et sic est probabile, & non necessarium: quia eis totum fertur iniuriam, cum soli sint instituti hæredes, vt dicto §. emancipatus. & infra eodem, l. prætor. §. finali.

k *Afficitur*] per bono. poss. contra tabu. Sed quid, si ab intestato succedunt per Vnde liberi? Resp. & tunc hæc ratio locum habet: quia suus tantum iure ciuili est hæres: vnde iniuria per emancipatum afficitur, vt sup. tit. 2. l. filium. §. erit. Azo. & facit sup. tit. 2. l. non putauit. §. fi. & inf. tit. 3. l. 3.

l *Meruit*] nunquid hoc ideo, quia factum est testm̄? vt C. eo. l. 1. Rñ. non: quia & codicillis fieri potuit, quòd non impedit collationem vt C. eo. l. filiam. sed quia suum nō afficit incommodo. Azo. Et pone instituium emancipatum in semissem: suum prætetitum, qui petijt contra tabulas, & per eum emancipatus. Sed cum veniens ab intestato habet tacitā voluntatem, vt sup. de codicil. l. conficiuntur. §. sed ideo ergo non habet locum collatio etiam ab intestato. Respon. non dicitur succedere, ex tacita voluntate, nisi qui de iure ciuili potest succedere, quod emancipatus non potest. Accurs. *Nanciscitur*] per contra tabulas.

m *Dederit*] in testamento iure institutionis. Idem si iure legati, vt subijcit.

n *Quantum*] quod est quarta, vt C. de inoff. test. l. cum quæritur. Sed hodie ex testamento locum habet, vt C. eo. auth. ex testamento.

Om-

a *Occupat*] aliàs occupat: & aliàs occurrit, seu occurrat.
¶ *Ibidem Iulianus ait*] CASVS. Si suus cui est conferendum decedit relicto hærede: sicuti erat cõferẽdũ, ita hæredi suo: sed si decedit emãcipatus ante petitionem bonorum possessionem hæres eius non debet vocari ad collationem. Vnum scias

1† F. possessionẽ.

cum emancipatus cõferre aliquando cauet, vt si petijt contra tabulas, dicit emancipatus suo, succedo tecum. Verum est, sed caue mihi dicit ille, paratus sum cauere de conferendo, satis est. Quid si non velit dare fideiussores, sed pignora? mos est ei gerendus. No. quod collatio debet fieri re ipsa, aliquando, speciẽ est, cautione intercedente. Re ipsa petit emancipatus contra tabulas, & cuincit: dicit ille. Confer bona. libenter. Re ipsa confert, & specificat de conferendo. Vbi est certum, quid est in bonis, res cõferat: si incertum est, caueat de conferendo. Vnũ sciatis, si emancipatus non confert, datur curator partis suę, qui debeat partem curare, vt in sequestro, vt cum caverit, habeat suam portionem. Sed si contumaciter cauere non vult, tunc ipsi emancipato denegantur actiones aduersus suum, & aduersus debitores hẽditarios. h. d. vsque ad §. si cum duobus. Viu.

b *Accepta*] à suo instituto, & emãcipato committente edictũ. & sic à seipso, cuius hæredi petitur conferri. Alij dicunt, ab emancipato prætorio. Acc.

c *Quod si ante acceptam*] expone, vt supra proxi.

d *Non admittit.*] de rigore. de æquitate secus, vt inf. e. l. si filius. in prin.

e *Casum.*] quia non eodẽ iure succedunt, vt su. ti. 2. l. filium. §. videamus. secundum Io. & Azo.

f *Non exs.*] viuente suo. Et est ratio: quia ius conferendi, quod non cõpetit defuncto, nec ad hæredẽ transit: quia viuente defuncto non fuit petita contra tab. Azo. & facit ad prædicta sup. tit. 3. l. is qui. & su. ti. 2. l. si ex duobus. §. sed illud.

g *Per satisdationem*] C. de verb. sig. l. 3. contra. Sed ibi in dubio, hic autem certificat.

h *Pignoribus*] si placet. q pignoribus. Nec. n. cogetur. vt sup. de præto. stipu. l. prætoriæ stipulationes 2. & facit su. de constitu. pec. l. promissor. §. fi.

i *Si frater*] qui debet conferre.

k *Non possit*] propter inopiam, vt inf. ea. l. §. si cum duobus

sessio 1† occupat, a dicendum est non esse cogendum ad collationem.

Ius conferendi quæsitum, transmittitur ad hæredes, alias secus. Bar.

¶ Ibidem Iulianus ait, si bonorum possessione accepta b decesserit is, qui in potestate est, ad collationem bonorũ emancipatum cogendũ, vt tantum hæredi eius cõferat, q̃tũ conferret ipsi, si viueret. ¶ Quod si ante acceptam c bonorum possessionem decesserit suus, hæredem eius prætor tueri 2† debebit, inquit, pro ea parte, qua hæres scriptus fuit is, qui in potestate erat, non tamen vltra virilem. Ad collationem autem non admittit d eum in hunc casum: e quia bonorum possessio admissa non est. f

Qui debet conferre, cogitur satisdare cum fideiussoribus, vel pignoribus, de conferendo, quod si recusat per contumaciam, denegantur sibi actiones, & si per inopiam, datur curator bonis, vel fiet collatio re ipsa, si certa sunt res conferenda, alias secus, vel fiet compensatio alterius rei loco collationis dimissa. Bar.

¶ Iubet autem Prætor ita fieri collationem, vt rectè caueatur. Caueri autem per satisdationem g oportere Pomponius ait. An & 3† pignoribus h caueri possit, videamus. Et Pomponius lib. lxix. ad edictum scripsit, & reis, * & pignoribus. rectè de collatione caueri, & ita ego quoq; puto.

¶ Si frater i cauere non possit, k curator portionis eius constituitur, l apud quem refecta m pecunia collocetur: vt tunc demum recipiat, quod redactum est, cum bona propria contulerit. Quod si per contumaciam n actiones denegatæ sint, o oblata p postea cautione recipiet priorinũ ius. ¶ Quamuis autem edictum Prætoris q de cautione loquatur, tamen etiam re posse fieri collationem Pomponius lib. lxix. ad edictum scripsit. Aut enim re, inquit, aut cautione facienda collatio est. Igitur diuidat, inquit bona sua cum fratribus, & quamuis non caueat, satisfacit edicto. Sed & si quędã diuidat, de quibusdam caueat, æquè dicimus r eum satisfeciſe.

¶ Sed cum possint esse quædam in occulto, nõ satis confert, qui nõ cauit, quamuis diuidat. Si igitur constet inter partes, quid sit in bonis emãcipati, sufficiens collatio est diuisio. Si non constet, sed dicantur s quædam non esse in commune redacta, tunc propter incertum cautio erit interponenda.

¶ Sed, & si tantum forte in bonis paternis emancipatus remittat, quantum ex collatione suus habere debet, dicendum est, emancipatum satis contulisse videri. Idem est, 4† & si nomen paterni debitoris delegauerit, vel fundum, vel rem aliam dedit pro portione t bonorum, quæ conferre debuit.

¶ Si, cum * duobus conferre deberet, alteri contulerit, al

ibi. quod si per inopiam, &c.
l *Constituitur*] à præterea. vt ff. de cur. bon. dan. l. 2. Sed nõ fiat. vt ff. l. 2. §. fi. & est speciale. Regulariter contra. vt C. de probat. quæ ff. at. l. 1.
ADDITIO. Dic, q illud regulare: istud speciale. Itẽ dF hic, quod offerendo cautionẽ recuperat bona. Sed quæritur, vsq; ad q̃ tempus põt offerre? Dic, quod perpetuo, secundum Bal. hic.
m *Redacta.*] ex rebus quæ seruari non possunt. vt inf. l. 2. §. fin. Accursius.
n *Per contumaciam.*] Quid, si non per cõtumaciã Rũ. idem. vt ff. si cum duobus, & l. nonnunquam.
o *Denegata sint.*] si hæreditatiæ nolenti cõferre, quod debet fieri. vt C. e. l. possibilis. & l. filiæ. & inf. §. si cum duobus.
p *Oblata.*] perpetuò etiam. vt diximus in eo, contra quem est facta missio ex personali: licet in reali secus lata diffinitiua, vt C. de iudicijs, l. properandum. §. fin autem eius nisi index primo recauerit Argum. contra. C. qui accusare non possunt. l. fica. Alij intra annum. vt C. de præscri. triginta an. l. si quis emptionis. §. pen. & est arg. inf. e. l. nonnunquam. in fin. Accur.
q *Prætoris.*] cuius verba non habemus. & fit mentio de his, su. ti. 2. l. filium. §. videamus.
r *Dicimus*] malè, vt statim dicit.
s *Dicantur*] ab eo, cui est conferendum. & facit C. de procur. l. 2. & inf. de statulibe. l. statuliberationem.
t *Pro portione.*] no. fit compensatio speciei cum pecunia. & speciei cum specie, vt sup. de lega. 2. l. vnum Hug.
¶ *Si cum duobus.*] CASVS. Emancipatus, qui petijt contra tab. contra duos suos fratres institutos, tenebatur eis conferre, vt confert, vel re ipsa, vel etiã cauendo: alteri non vult conferre, denegatur act. pro sextante, an pro triente? Et certè aut non vult conferre, quia non potest. & denegatur pro sextante, aut quia non vult. & denegatur pro triente. Sed vbi non confert, datur curator bonis. & res erunt in sequestro, donec satisdabit. Sed pro eo emancipatus cõfert. nũquid datus in adoptiua fam. debebit conferre? Sic. Et confert emancipatus suo aduentitia, profectitia: nõ castrensia, vel quasi. Sed si aliqua dignitatis cã à patre data sunt, ista nõ confert. Sed si captus postea rediit: licet tunc quando pater moritur, non haberet, quia

tunc

3† Fl. deest. &,

* Obserua reos p fideiussoribus vsurpari.

4† F. deficit est. * Facit ad hũc §. gl. in c. cum dilectus. super verbo. compromisso post prin. ibi. Sed si pœna. extra de arbi. vbi dF q̃ si pœna apponatur loco contumaciæ, potest peti. & res. Et in telle. huius. §. vid per Goz. in l. qui se patris nu 82. C. vn. de libe ri.

tūc inuenitur hīs dēt cōferre. Sed si quid pater in diē legas set, dēt tūc cōferre. Hoc dicit vsque ad §. si ab ipso patre. Vi a *Cauet*] scilicet cauet, alteri cauet, alteri non.

b *Non certus trientis*] sic su. in ius vocati, vt eant, vel satisfēt. l. qui duos. & su. solu. matri. l. si constante. §. quoties. & ff. co. l. si filium. §. fi. & sup. de leg. 1. l. etiam.

c *Supplere.*] Habeas supplere collationē, vel stipulationē, vel cæteris modis, quos diximus sup. §. an. & pignoribus. & §. sed & si tantū. & §. idem.

*Vide Anto. Augu. li. 4. emē. ca. 17.

d *Habet.*] nam omnia sunt patris adoptiui, cum per talem adoptionem transibat in potestatē adoptiui, vt Inst. de adopti. in princ. & facit inst. tit. 11. 2.

e *Si maluerit*] sed videtur, quod nec filius in adoptiua familia constitutus, nec pater adoptiuus, eius nomine habeant contra tabul. vt Inst. de hæred. ab intesta. §. eadem. & sup. tit. 2. l. si in adoptionem. 2. respon. & ff. si emancipatus. §. si filius. 1. respons quæ sunt contra. Solut. hic suo fuit datus: ibi extraneo. vt sup. tit. 2. l. 3. §. idemque est. & l. fin. §. idemque iuris. Item contra. sup. titu. 2. l. non putauit. §. in adoptiuo. vbi non datur contra tabulas, nisi sit institutus, & alius committat ei edictum. Sed illa subdistinctio fit cum extraneo est datus. Vel dic, quod etiam hic fuit institutus, & ita augetur eius portio, per præteritum committentem edictum, & sic tollitur vtrunq; contrarium: quo casu aut per contra tab. augetur portio instituti, & confert instituto veniens per contra tabulas. & sic hic fuit: aut diminuitur, & tunc non confert, vt infra e. tu. 1. l. si filia. Quando autem augetur, vel minuitur, habes su. de contra tab. l. non putauit. §. fin. Si autē institutus adeat ex institutione, & præteritus per contra tabulas, de rigore non confert, vt sup. tit. 2. l. filium. §. & hoc consequens, quæ est contra. Aliud de æquitate Scæuolæ, vt inf. eo. l. si filius. Et similiter respondetur hīc huius. §. nam videtur, quod sibi sua fraus nocere nō debeat, cum nec etiam ante conferret. Dic ergo quod conferebat de æquitate tantum, & punitur, vt conferat. Vel aliter dices ibi cassum, quod melius est secundum Azo.

ff Fl. de est. in potestate.

f *Accipere*] quod potest alio committente edictum, non alias, vt sup. tit. 2. l. non putauit. §. in adoptionem.

g *Emancipatus*] si petat contra tab. quod potest, vt sup. tit. 2. l. post mortem. §. si in adoptionem.

teri non, vel cum cauet,[a] vel cum diuidit, videndum est, vtrum sextantis tātum ei auferatur emolumentū, an verò trientis totius detrahi debeat? Et puto, si quidem per contumaciam non [e] caueat, totius trientis [b] ei denegandas actiones. Nec enim videtur cauisse, qui non omnibus cauit. Quod si per inopiam, sextantis tantū denegandas, sic tamen, vt possit supplere[c] cautionē, vel collatione, vel cæteris modis, quibus supra diximus, aut curator constituatur rem ei saluam facturus. Haberi enim debet ratio eius, qui nō per cōtumaciam collationem non implet.

Cum adoptiuus admittitur ad contra tabulas patris naturalis, pater eius adoptiuus pro eo debet conferre, nisi eū ante sine fraude emancipauerit. Bar.

¶ Is quoque, qui in adoptiua familia est, conferre cogitur (hoc est, non ipse, sed is, qui eum habet [d] in potestate ††) si maluerit [e] contra tabulas bonorum possessionem accipere [f] Planè si hic adoptiuus pater ante bonorum possessionem petitam emancipauerit eum, nō cogetur ad collationem, & ita rescripto diuorum Fratrum expressum est. Sed ita demum adoptiuus emancipatus [g] collatione fratres priuabit, si sine fraude [h] hoc factum sit.

Castrense peculium, vel quasi, & quod dignitatis filij nomine a patre datur, vel debetur, inconfectionem non venit Bar.

¶ Nec castrense, nec quasi castrense peculiū fratribus confertur.[i] Hoc enim præcipuū esse oportere multis constitutionibus continetur.

¶ Sed an id, quod dignitatis [k] nomine à patre datū est, vel debetur, conferre[l] quis in cōmune cogatur, videamus. Et ait Papinianus li. xiij. [2]†† Quæstionum, non esse cogēdum, hoc enim propter onera dignitatis præcipuum haberi oportere. Sed si adhuc debeatur, [m] hoc sic interpretandum est, vt non solus oneretur is, qui dignitatē meruit, sed commune sit omnium hęredum onus hoc debitum. [n]

Quod quis habet post mortem patris, verè venit in collationem, & retrohabitum fingitur. Bar.

¶ Qui ab hostibus captus, post mortem patris rediit, [3]†† licet moriēte patre nihil habuit, cū apud hostes fuit, [4]†† tamen ad bonorum possessionem admittetur, & conferet, scilicet, ea, quæ moriente patre haberet, si ab hostibus captus non fuisset. Sed, & si redemptus ab hostibus mortis tempore patris inueniatur, [o] æquè collatio fit [5]†† facienda.

Quod quis habet tempore mortis patris, venit in collationem: secus in eo, quod quæritur post mortem patris. h. d cum §. sequen. Bar.

¶ Si emancipato legatum fuerit, [p] cum pater morietur, etiam hoc conferre [q] debet.

h *Fraude*] sua. §. collationis non faciendæ. Alcetius. n. dolus sibi nocere non dēt. vt. ff. de dolo. l. & elegantet, circa princ. Sed quare priuatur? Resp. quia emancipati ea demū conferūt, quæ ipsi mortis patris habent. C. eo. l. ea demū. Sed ille tempore mortis patris nihil habebat, quia erat in potestate patris adoptiui, cuius ea erant: sed si propter fraudē. §. fecit se emancipari, vt nec a se, nec a patre adoptiuo conferatur, & ipse confert. Azo.

i *Conferre*] ab emancipato, & sic impropriè est peculium, vt C. de inof. testa. l. fin. Sed nec ab eo, qui est in potestate, vt C. eo. l. fi. & sup. pro socio. l. cum duob. §. quāuis. Nec aduentitium hodie, vt C. eo. l. fin. Profectitiū, sic, vt C. fami. ercis. l. certū est, & facit fu. ad Treb. l. Titius. cum eum.

k *Dignitatis.*] emebat olim pater pro filio dignitatem, vt C. de digni. l. fi. quæ militia. non transibat ad hæredes non conferūt, alias æstimatur quantum valeret potestas patris deducto onere, & illud, quod est vitra, conferunt, vt C. de collatio. l. illud. quæ est contra. Quod vero pater dedit vsque ad æquivalentiam honoris non cōferunt, vt hic subijcit. Sed secundū hoc intellige. C. de inoffi. testa. l. omnimodo. §. imputari. quia specialis est ratio silentij. vt non conferant à patre datum, sed quod est vltra æstimationem honoris sic. Quod verò infra est, nemo cōfert, vt hic.

l *Conferre.*] primum ad cōmodū fratrum non confertur. Finis. ff. debetur à patre. bene confertur quo ad onus, vt inf. §. proinde. sed si adhuc &c. & facit ff. fam. ercis. l. filia. §. idem scribit.

m *Debeatur*] a patre, qui promisit.

n *Debitum.*] f. pretium militiæ. quod pater promisit.

o *Inueniatur.*] apud aliquē cōstitutus loco pignoris, vt ff. de le. 1. l. iena. 9. ff. Ac. p *Legatum fuerit*] ab extraneo, cum pater morietur, i. mori incipiet. Item sup. proxi. §. contra. Sol. it l.

q *Conferre*] cum. n. emancipati ea conferre debeant, quæ eis acquirunt et in vita patris, vt C. eo. l. ea. ergo & hoc legatum. Cum. n. sit felicitum, cū pater moriatur, & pater viuēs moriatur, ergo viuo patre videtur quæsiisse. Azo. Sic C. de hæred. instituen. l. extraneum. Nam futurum indicatiui hoc patiuum, secus si esset futurū sub. unctum: quia post mortem deberet incipere, quia formatur à præterito indicatiui. Sic, & alias inf. de verb. oblig. l. ii qui stipulatus.

2 Primo

†† Fl. recedit.

4 F. fuerit tantū. c. & ad.

* Si Stichus] erant extubitores in cōfessione, vel palæstra, qui præibant ad manū quid audientium faciebant, mutirut cōpescebāt, quorum ichola in aula Constantinopolit. Nicephb. 16. ca. 22. & vi. Procopius de bel. Pers.

5 †† F. est.

Si

¶ *Si ab ipso patre*] CASVS. Pater instituit filium, & ab ipso filio reliquit fideicom. cùm moreretur: nunquid illud fideicommiss. conferendum est? Certè sic. licèt mortis tempore patris non haberet. sed fingitur habuisse. Nùquid emancipatus confert dotē vxoris suæ? non. Sed quid erit? impubes arrogatus habet quartā in bonis pris adoptiui: nunquid dēt conferre, si venit ad successionē patris naturalis? Certè sic. Sed quid erit? filius qui vocatur, habet filium, qui habet castrense peculium: nunquid tenetur conferre? Certè non: scilicet, viuo filio: eo mortuo sic. Hoc dicit. Viu.

1† Fl. hic.

a *Infirmo*] ab extraneo. Azo.

b *Filio*] in potestate constituto. sed 10. dicit in emancipato 10 qui. Azo.

c *Cùm moriretur*] scilicet pater.

d *Conferendum*] id est restituendum in cōmune: nec. n. propriè p̄t dici conferre qui est in potestate. Azo. Vt C. eo. l. filiæ licèt.

2† Fl. impubere.

3† Fl. debetur.

e *Relictum*] alioquin nullum diceretur, quod filio in potestate degenti relictum diceretur à suo patre, vt Instit. de lega. §. an seruo. Sed ll dicentes huius legati diem cedere viuente patre, sed quia dilatum videtur in tempus, quo futurus sit sui iuris, vt sup. de au. & arg. lega. l. filia. & legatū est vtile, & cessat collatio. vt potè in acquisito post mortem patris. Si verò alij, non tali filio relictum esset: dic, vt diximus sup. de cōditio. & demō. l. hīs meus. Azo.

f *Fuisset*] scilicet, filio.

g *Conferre*] ī. proxi. §. contrà. Sol. hoc ita tam variè, quia verisimile videtur, quod patrem filio sicut extraneum, non voluerit obligare, secundum 10.

h *Moriente*] id est incipiente mori.

i *Eius*] s. filij: nisi post mortem. Et no. Quod refert cum moritur, an postquàm morietur, & facit C. eo. l. si donatione.

k *Ab vxore*] scilicet, sua.

l *Hoc*] scilicet, dotem. Azo.

m *Minus*] id est, non.

n *Ante*] scilicet, quàm collario debeat fieri.

o *Decesserit*] nam tenetur reddere. Azo. Et facit C. famil. erciſc. l. 2. & ī. famil. erciſc. l. si filia. s. hoc amplius. & ſ. eo. l. Prætor. §. emancipati.

p *Debeatur*] quòd est, quando nihil eis testamento relictum priùs eo emancipato, vel exhæredato sine causa, vt Instit. de adoptio. §. cum autem.

q *Parat*] impubes, cum aliis filijs naturalis patris.

r *An hæredi*] duobus modis legitur. Primo, an pater adoptiuus relinquat quartæ actiones suo hæredi, i. contra suū hæredem? & ita quod subiicit, Vt ad hæredem, i. contra hīdē transferat, s. pater adoptiuus. Secūdo, sic, an filius impubes relinquat actionem suo hæredi? & ponet impuberem decessisse. & est plana. Nam si non relinqueret, non conferret, vt in actione iniuriarum, vt ī. l. proxi. §. emancipatus.

Transferat] pater adoptiuus, secundum primum, vel impubes, secundum alium. Et certè vterque transfert. vt ī. de adop. l. si arrogator.

s *Personalis actio*] scilicet condi. ex constitutione Diui Pij. & dic personalissima: aliàs non esset bona rō. quia infinitæ sunt personales, quæ in hīdes non dantur.

t *Natus est*] si mortuo est pater adoptiuus.

4† Fl. præmatura ē. n. spes.

u *Eum*] scilicet, impuberem.

x *Emancipauit*] sine causa.

y *Cauionem*] ī. de conferendo.

z *Species*] aliàs, species, & aliàs, spes. Et fa. ī. de vul. sub. l. 2. §. Interdum. Sed arg. ī. vt le. no. ca. l. hæc stipulatio. & C. ad Tre. authen. 5. q rogatus. Sed hic contra voluntatem testatoris debetur quarta.

b *Debetur*] licèt statim [et non possit,

5† Fl. mō. quia ad hoc tantùm tenetur pater adoptiuus, vt in suo testō quartam relinquat, vt Instit. de adop. §. item non aliter. Sed vt non deberi, vt inf. eo. l. proxi. §. id quoque. ibi Diuersū &c. quæ est contrà. Solu.

6† Fl. est, licèt huic legati dies, sicut & illius cōditionalis non cedat, nisi post mortem patris, in hoc tamen legato secus, quia quasi æs alienum petitur, vt ī. de inoffi. test. l. Papinianus. §. si quis.

7† Aliàs. nunc fecerit dolo malo aūt sic factū &c. Fl. nō. fuerit, dolo autem malo factum sit.

¶ Si ab ipso patre hærede instituto [a] filio [b] eius fideicōmissum fuerit relictum, cum moreretur, [c] an id conferendum [d] est, quoniam vtile est hoc fideicommissum? Et eueniet, vt pro eo habeatur, atque si post mortem patris relictū [e] fuisset, [f] nec cogetur hoc [g] conferre, & quia moriente [h] eo, eius [i] non fuisset.

¶ Emancipatus filius si dotē habeat ab vxore [k] acceptam, hoc [l] minus [m] confert, etsi ante [n] vxor decesserit. [o]

Quæ non transmittuntur ad hæredem, non conferūtur.

¶ Si impuberi [2†] arrogato secundum diui Pij rescriptum Quarta debeatur, [p] 3† videndum est, an si patris naturalis bonorum possessionem petat, [q] conferre quartā debeat. Quæstio in eo est, an hæredi [r] suo relinquat quartæ actionem, an non? Et magis est, vt ad hæredem transferat, [s] quia personalis actio [t] est. Igitur ēt de quarta conferenda cauere eum oportebit: sed hoc ita demum, si iam nata est [u] quartæ petitio. Cæterum, si ad hunc pater adoptiuus viuat, qui eū [x] emancipauit, [y] dicēdum est, cautionem [z] quoque cessare.

Præmatura est enim hæc species [a] collationis, 4† cum adhuc viuat is, cuius de bonis quarta debetur. [b]

Quod quæritur post mortem, si retrò quæsitum fingitur, venit in collationem. Bartolus.

¶ Si is, qui bona collaturus est, habeat filium, peculiū castrense habentē, non cogetur vtique peculium eius conferre. [c] Sed si iam tunc [d] mortuus erat filius eius, & castrense peculium habuit [e] cum moreretur 5† is, cuius bonorum possessio petenda est, an conferre cogatur? Cùm autem [f] vendicari id patri non sit necesse, dicì oportebit conferendum. Non enim nunc acquiritur, sed non adimitur. Amplius dico, etiamsi 6† institutus [g] fuerit à filio hæres, nec dum adierit, [h] habeatq; substitutum, quia nō magis nunc quæritur peculium, quàm nō alienetur, conferri debere.

¶ Conferetur aūt etiamsi quid eius non fuerit, 7† vel dolo malo sit factum, quò minùs esset. Sed hoc sic accipiendum est, vt hoc demum conferatur, quod eius esse desijt dolo malo. Cæterū, si id ege-

Sed contra vī: nam tunc demū datur actio ex cōstitutione, cùm non reliquit quartam. Sed si reliquit quartam, nullo modo debet dari, quia paruit cōstitutioni, sicut si per stipulationem tibi promisissem, & soluissem, amodò me conuenire non potes ex illa stipulatione. Vel, vt expeditius dicā, non inspicio quo iure petat, sed hoc tantum, quia æs alienū petere potuit, vt ī. titu. 1. l. 1. & l. is qui. in princip. Azo.

c *Conferre*] quia non est suum, sed filij, vt ī. ad Macedo. l. 2.

d *Iam tunc*] i. ante, quàm arctaretur ad collationem, i. ante mortem aui: ne fit contra. C. eo. l. ea demum. Azo.

e *Habuit*] patet nepotis, quia occupauit. Habuit dico, cum moritur, s. pater communis, auus, s. neporis, cuius, i. defl. ex cuius aui bonis petitur bonorum possess. Vel dic, habuit, scilicet nepos, & tunc puncta post dictionem, peculium.

f *Cùm autem*] tunc soluit, & dic non est necesse patri vendicare, s. iure hæreditario, quasi nunc de nouo factus dominus, & ideo confert quasi tempore mortis sui patris habuerit, vt d. l. ea demū. Sed quare, cùm sit castrense, vt ī. ea. l. §. nec castrense? Respon. aui, si sit nomen castrensis mutatione personæ, vt ī. de acqui. hære. l. si pupillus. in fi.

g *Instituat*] scilicet, pater neporis, quod potuit fieri in eo peculio, aliàs pater occupat, vt ī. de castren. pecu. l. 2.

h *Adierit*] aliàs si adijsset, vt nūc hīditario iure q̄sitū post mortē aui nō cōferret, vt ī. de acqui. hæ. do. l. in eo iure. Sed quare de substituto dicit? & facit ī. de ꝑcu. l. ꝑ procuratorē.

etiã inuenitur hĩs,dẽt cõferre. Sed si quid pater in diẽ legat fet,dẽt tũc cõferre. Hoc dicit vsque ad §.si ab ipso patre. Vi.

a *Cauet*] [alteri cauet, alteri non.

b *Non tertiam trientes*] sic su.in ius vocati,vt eant,vel satisfdẽt, l.qui duos,& su.solu.matri.l.si constante,§.quoties, & ĩ.eo. l.si filium. §.fi. & sup. de leg.1.l.etiam.

c *Supplere.*] Habeas supplere collatione, vel stipulatione, vel cæteris modis, quos diximus sup. §. an.& pignoribus. & §. sed & si tantũ.& §.idem.

d *Habet.*] nam omnia sunt patris adoptiui, cum per talem adoptionem transibat in potestatẽ adoptiui,vt Insti.de adoptio.in princ. & facit inf.tit.1.l.2.

e *Si maluerit*] sed videtur, quod nec filius in adoptiua familia constitutus, nec pater adoptiuus, eius nomine habeant contra tabul. vt Insti. de hæred. ab intesta. §. eadem, & sup.tit.2.l.si in adoptionem. 2.respon.& l.si emancipatus. §. si filius. 1. respons quæ sunt contra.Solut.hic suo fuit datus: ibi extraneo, vt sup. tit.2.l. 3.§.idemque est, & l. fin. §. idemque iuris. Item contra,sup titu. 2.l. non putauit §. in adoptiuo,vbi non datur contra tabulas,nisi sit institutus, & alius committat ei edictum. Sed illa subdistinctio fit,cum extraneo est datus. Vel dic, quod etiam hic fuit institutus, & ita augetur eius portio, per præteritum committentem edictum, & sic tollitur vtrunq; contrarium: quo casu aut per contra tab. augetur portio instituti, & confert institutus veniens per contratabulas, & sic hic fuit: aut diminuitur, & tunc non confert, vt infra e tit. 1.l. si filia. Quando autem augetur, vel minuitur,habes tit. de contra tab. l.non putauit §. fin. Si autẽ institutus adeat ex institutione, & præteritus per contra tabulas, de rigore non confert,vt sup.tit. 2.l.filium.§.& hoc consequens,quæ est contra. Aliud de equitate.Secundæ,vt inf.eo.l.si filius. Et simul ter respondetur tibi huius.§.nam videtur, quod sibi sua fraus nocere nõ debet,cum nec etiam ante conferret. Dic ergo quod conferebat de equitate tantum,& punitur,vt conferat. Vel aliter dices tibi casum,quod melius est secundum Azo.

f *Accipere*] quod potest alio committente edictum, non alias,vt sup.tit.2.l.non putauit,§.in adoptionem.

g *Emancipatus*] si pater contra tab. quod potest, vt sup. tit.1.l.post mortem.] si in adoptionem.

teri non, vel cum cauet,[a] vel cum diuidit, videndum est, vtrum sextantis tãtum ei auferatur emolumentũ, an verò trientis totius detrahi debeat? Et puto, si quidem per contumaciam non [e] caueat, totius trientis [b] ei denegandas actiones. Nec enim videtur cauisse,qui non omnibus cauit. Quod si per inopiam, sextantis tantũ denegandas, sic tamen,vt possit [c] supplere cautionẽ, vel collatione, vel cæteris modis, quibus supra diximus, aut curator constituatur rem ei saluam facturus. Haberi enim debet ratio eius, qui nõ per cõtumaciam collationem non implet.

Cum adoptiuus admittitur ad contratabulas patris naturalis, pater eius adoptiuus pro eo debet conferre, nisi eũ ante sine fraude emancipauerit. Bar.

¶ Is quoque, qui in adoptiua familia est, conferre cogitur (hoc est, non ipse, sed is, qui eum habet [d] in potestate [1]†) si maluerit [e] contra tabulas bonorum possessionem accipere.[f] Planè si hic adoptiuus pater ante bonorum possessionem petitam emancipauerit eum, nõ cogetur ad collationem, & ita rescripto diuorum Fratrum expressum est. Sed ita demum adoptiuus emancipatus [g] collatione fratres priuabit, si sine fraud. [h] hoc factum sit.

Castrense peculium, vel quasi, & quod dignitatis filij nomine a patre datur, vel debetur, in collationem non venit Bar.

¶ Nec castrense, nec quasi castrense peculiũ fratribus confertur.[i] Hoc enim præcipuũ esse oportere multis constitutionibus continetur.

¶ Sed an id,quod dignitatis [k] nomine à patre datũ est, vel debetur,conferre[l] quis in cõmune cogatur, videamus. Et ait Papinianus li.xiij.[2]† Quæstionum, non esse cogẽdum, hoc enim propter onera dignitatis præcipuum haberi oportere. Sed si adhuc debeatur, [m] hoc sic interpretandum est, vt non solus oneretur is, qui dignitatẽ meruit, sed commune sit omnium hęredum onus hoc debitum. [n]

Quod quis habet post mortem patris, verè venit in collationem, & retrohabitum fingitur. Bar.

¶ Qui ab hostibus captus, post mortem patris rediit,[3]† licet moriẽte patre nihil habuit, cũ apud hostes fuit,[4]† tamen ad bonorum possessionem admittetur,& conferet, scilicet, ea, quæ moriente patre haberet, si ab hostibus captus non fuisset. Sed, & si redemptus ab hostibus mortis tempore patris inueniatur, [o] æquè collatio fit [5]† facienda.

Quod quis habet tempore mortis patris, venit in collationem: secus in eo,quod quæritur post mortem patris. h.d.cum §.sequen. Bar.

¶ Si emãcipato legatum fuerit, [p] cum pater morietur, etiam hoc conferre [q] debet.

h *Fraude*] sua.s.collationis non faciendæ. Alterius,n.dolus sibi nocere non dẽt.vt ĩ.de dolo.l. & elegantet,circa princ. Sed quare primarius? Resp.quia emancipati ea demũ conferũt,quæ tpe mortis patris habent. C.eo.l.ea demũ. Sed ille tempore mortis patris nihil habebat,quia erat in potestate patris adoptiui,cuius ea erant: sed tũ propter fraudẽ.s. fecit se emancipari, vt nec a se, nec à patre adoptiuo conferatur, & ipse conferr. Azo.

i *Conferre*] ab emancipato, & sic impropriè est peculium, vt C. de inof testa.l.fin. Sed nec ab eo, qui est in potestate, vt C.eo. l.fi.& sup.pro socio.l. cum duob. §. quãuis. Nec aduentitium hodie,vt C.eo.l.fin. Profectitiũ. sic, vt C. fami. erciscũ. l. certũ est, & facit su. ad Treb.l. Titius §.cum eam.

k *Dignitatis.*] emebat olim pater pro filio dignitatem, vt C. de digni.l.fi.quæ militiæ.ũ non transibat ad hæredes non conferetur, alias æstimatur quantum valet tẽpore mortis patris deducto onere. & illud, q̃ est vltra,conferetur. vt C. de collatio. l.illud, quæ est contra. Quod vero pater dedit vsque ad æquipollentiam honoris,non cõferetur,vt hic subijcit. Sed secundũ hoc intellige. C.de inoffi. testa.l.omnimodo. ĩ. imputat,quia speciale est in silentiariis, vt non conferant a patre datum, sed q̃ est vltra æstimationem honoris, sic. Quod verò infra est,nemo cõfert, vt hic.

l *Conferre.*] primum ad cõmodũ fratrum non confertur, sup. §. q̃ debetur à patre,benè confertur quo ad onus, vt inf. §. proxi. sed si adhuc &c. & facit ĩ. fam.erciscũ.l. si filia. §. idem scribit.

m *Debeatur*] à patre, qui promisit.

n *Debitum.*] s. pretium militiæ, quod pater promisit.

o *Inueniatur.*] apud aliquẽ cõstitutus loco pignoris,vt ĩ.de le.1.l.iena.ff. fi. Ac.

p *Legatum fuerit*] ab extraneo,cum pater morietur,i. mori incipiet. Item sup.proxi.§ contra. Sol.it l.

q *Conferre*] cum.n.emancipati ea conferre debeant, quæ eis acquiruntur in vita patris,vt C.eo.l.ea.ergo & hoc legatum.Cum,n.fit relictum,cũ pater morietur, & pater viuẽs moritur,ergo viuo patre videtur quæsitum esse. Azo. Sic C. de hæred.instituen. l. extraneum. Nam futurum indicatiui hoc patitur:secus si esset futuri sub.unctum: quia post mortem deberi inciperet,quia formatur à præterito indicatiui. Sic,& alias inf.de verb.oblig.l.ĩ quæ stipulatus.

1† Fl. de est. in potestate.

2† Primo

3† Fl. redit.

4† F. fuerit tamẽ. & ad.

5† F. erit.

¶ *Si ab ipso patre*] CASVS. Pater instituit filium, & ab ipso filio reliquit fideicom. cùm moreretur: nunquid illud fideicommiss. conferendum est? Certè sic. licèt mortis tempore patris non haberet, sed fingitur habuisse. Nūquid emancipatus confert dotē vxoris suæ? non. Sed quid erit? impubes arrogatus habet quartā in bonis pfis adoptiui: nunquid dēt conferre, si venit ad successionē patris naturalis? Certè sic. Sed quid erit? filius qui vocatur, habet filium, qui habet castrense peculium: nunquid tenetur conferre? Certè non: scilicet, viuo filio: eo mortuo sic. Hoc dicit. Viu.

¶ Si ab ipso patre hæredeᵃ instituto filioᵇ eius fideicōmissum fuerit relictum, cum morietur, ⁱ an id conferendum ᵈ est, quoniam vtile est hoc fideicommissum? Et eueniet, vt pro eo habeatur, atque si post mortem patris relictū ᵉ fuisset, ᶠ nec cogetur hoc ¹† conferre, & quia moriente ʰ eo, eius ⁱ non fuisset.

¶ Emancipatus filius si dotē habeat ab vxore ᵏ acceptam, hoc ˡ minus ᵐ confert, etsi ante ⁿ vxor decesserit. ᵒ

Quæ non transmittuntur ad hæredem, non conferūtur.

¶ Si impuberi ²† arrogato secundum diui Pij rescriptum Quarta debeatur, ᵖ ³† videndum est, an si patris naturalis bonorum possessionem petat, ᵍ conferre quartā debeat. Quæstio in eo est, an hæredi ʳ suo relinquat quartæ actionem, an non? Et magis est, vt ad hæredem transferat, ˢ quia personalis actio ᵗ est. Igitur ēt de quarta conferenda cauere eum oportebit: sed hoc ita demum, si iam nata est ᵘ quartæ petitio. Cæterum, si ad huc pater adoptiuus viuat, qui eū ˣ emancipauit, ʸ dicēdum est, cautionem ᶻ quoque cessare.

Præmatura est enim hæc speciesᵃ collationis, 4† cum adhuc viuat is, cuius de bonis quarta debetur. ᵇ

Quod quæritur post mortem, si retrò quæsitum fingitur, venit in collationem. Bartolus.

¶ Si is, qui bona collaturus est, habeat filium, peculiū castrense habentē, non cogetur vtique peculium eius conferre. ᶜ Sed si iam tunc ᵈ mortuus erat filius eius, & castrense peculium habuit ᵉ cum moreretur 5† is, cuius bonorum possessio petenda est, an conferre cogatur? Cùm autem ᶠ vendicari id patri non sit necesse, dicit oportebit conferendum. Non enim nunc acquiritur, sed non adimitur. Ampliùs dico, etiamsi ⁶† institutus ᵍ fuerit à filio hæres, nec dum adierit, ʰ habeatq; substitutum, quia nō magis nunc quæritur peculium, quàm nō alienetur, conferri debere.

¶ Confertur aūt etiamsi quid eius non fuerit, ⁷† vel dolo malo sit factum, quò minùs esset. Sed hoc sic accipiendum est, vt hoc demum conferatur, quod eius esse desijt dolo malo. Cæterū, si id ege-

---

¶ *Si ab ipso patre*] CASVS. Pater instituit filium, & ab ipso filio reliquit fideicom. cùm moreretur: nunquid illud fideicommiss. conferendum est? Certè sic. licèt mortis tempore patris non haberet, sed fingitur habuisse. Nūquid emancipatus confert dotē vxoris suæ? non. Sed quid erit? impubes arrogatus habet quartā in bonis pfis adoptiui: nunquid dēt conferre, si venit ad successionē patris naturalis? Certè sic. Sed quid erit? filius qui vocatur, habet filium, qui habet castrense peculium: nunquid tenetur conferre? Certè non: scilicet, viuo filio: eo mortuo sic. Hoc dicit. Viu.

a *Instituto*] ab extraneo. Azo.

b *Filio*] in potestate constituto. sed Io. dicit in emancipato Io qui. Azo.

c *Cùm moritur*] scilicet pater.

d *Conferendum*] id est restituendum in cōmune: nec. n. propriè pōt dici conferre qui est in potestate. Azo. Vt C. eo. l. filiæ licèt.

e *Relictum*] alioquin nullum diceretur, quod filio in potestate degenti relictum diceretur à suo patre, vt Instit. de lega. §. an seruo. Sed ff dicetes huius legati diem cedere viuente patre, sed quia dilatum videtur in tempus, quo futurus sit sui iuris, vt sup. de au. & arg. lega. l. filia. & legatū est vtile, & cessat collatio. vt potè in acquisito post mortem patris. Si verò alij, non tali filio relictum esset: dic, vt diximus sup. de cōditio. & demō. l. hīs meus. Azo.

f *Fuisset*] scilicet, filio.

g *Conferre*] ff. proxi. §. contrà. Sol. hoc ita tam variè, quia verisimile videtur, quod patrem filio sicut extraneum, noā voluerit obligare, secundum Io.

h *Moriente*] id est incipiente mori.

i *Eius*] sc. filij: nisi post mortem. Et no. Quod refert, cum morietur, an post quàm morietur, & facit C. eo. l. si donatione.

k *Ab vxore*] scilicet, sua.

l *Hoc*] scilicet, dotem. Azo.

m *Minus*] id est, non.

n *Ante*] scilicet, quàm collatio debeat fieri.

o *Decesserit*] nam teneretur reddere. Azo. Et facit C. famil. erciſc. l. 2. & ff. famil erciſc. l. si filia. ff. hoc amplius. & ff. eo. l. Prætor. §. emancipati.

p *Debeatur*] quòd est, quando nihil eis testamento reliquit priùs eo emancipato, vel exhæredato sine causa, vt Instit. de adoptio. §. cum autem.

q *Petat*] impubes, cum aliis filijs naturalis patris.

r *An hæredi*] duobus modis legitur. Primo, an pater adoptiuus relinquat quartæ actiones suo hæredi. l. contra suū hæredem? & ita quod subijcit, Vt ad hæredem, i. contra hīdē transferat, s. pater adoptiuus. Secūdo, sic, an filius impubes relinquat actionem suo hæredi? & pones impuberem decessisse. & est plana. Nam si non relinqueret, non conferret, vt in actione iniuriarum, vt ff. l. proxi. 1. emancipatus.

Transferat] patet adoptiuus, secundum primum, vel impubes, secundum alium. Et certè vterque transferr, vt ff. de adop. l. si arrogator.

t *Personalis actio*] scilicet condi. ex constitutione Diui Pij. & dic personalissima: aliàs non esset bona rō, quia infinitæ sunt personales, quæ in hīdes non dantur.

u *Nata est*] si mortua est pater adoptiuus.

x *Eum*] scilicet impuberem.

y *Emancipauit*] sine causa.

z *Cautionem*] C. de conferēndo.

a *Spretæ*] aliàs, spe-cies, & aliàs, spes. Et sa. ff. de vul. sub. l. 2. §. interdum. Sed arg. ff. ff. vt le. no. ca. l. hæc stipulatio. & C. ad Tre. authen. 5. q rogatus. Sed hic contra voluntatem testatoris debetur quarta.

b *Debetur*] licèt statim peti non possit, quia ad hoc tantùm tenetur pater adoptiuus, vt in suo testō quartam relinquat, vt Instit. de adop. §. item non aliter. Sed vt non deberi, vt inf. eo. l. proxi. §. id quoque. ibi Diuersū &c. quæ est contrà. Solu. licèt huic legati dies, sicut & illius cōditionalis non cedat, nisi post mortem patris, in hoc tamen legato secus, quia quasi æs alienum peritur, vt ff. de inoffi. test l. Papinianus. §. si quis. Sed pone, q hic pater reliquit hanc quartā filio adoptiuo, nunquid poterit peti ex causa legati? Videtur quod non, quasi creditori relictum, vt ff. de lega. 2. l. vnum ex familia. §. 1. 2. ff. & 3. Sed contra vt: nam tunc demū datur actio ex cōstitutione, cùm non reliquit quartam. Sed si reliquit quartam, nullo modo debet dari, quia paruit cōstitutioni, sicut si per stipulationem tibi promisissem, & soluissem, amodò me conuenire non potes ex illa stipulatione. Vel, vt expeditius dicā, non inspicio quo iure petat, sed hoc tantum, quia æs alienū petere potuit, vt ff. titu. 1. l. 1. & l. is qui. in princip. Azo.

c *Conferre*] quia non est suum, sed filij, vt ff. ad Macedo. l. 2.

d *Iam tunc*] i. ante, quàm arctaretur ad collationem, i. ante mortem aui: ne sit contra. C. eo. l. ea demum. Azo.

e *Habuit*] patet nepotis, quia occupauit. Habuit dico, cum morietur, s. pater communis, auus, s. neporis, cuius, i. deest, ex cuius aui bonis peritur bonorum possessi. Vel dic, habuit, scilicet nepos, & tunc puncta post dictionem, peculium.

f *Cùm autem*] tunc soluit, & dic non est necesse patri vendicare, s. iure hæreditario, quasi nunc de nouo factus dominus, & ideo confert quasi tempore mortis sui patris habuerit, vt d. l. ea demū. Sed quare, cùm sit castrense, vt ff. ea. l. §. nec castrense? Respon. ami. si fit nomen castrensis mutatione personæ, vt ff. de acqui. hære. l. si pupillus. in fi.

g *Instituto*] scilicet, pater neporis, quod potuit fieri in eo peculio, aliàs pater occupat, vt ff. de castren. pecu. l. 2.

h *Adierit*] aliàs si adijsset, vt nūc hīditario iure ōsitū post monē aui nō cōferret, vt ff. de acqui re. do. l. in eo iure. Sed quare de substituto dicit? & facit ff. de pecu. l. p procuratorē.

a *Acquireret*] de hoc dic, vt ff. de reg. iur. l. non frandantur.
b *Et eam sibi*] non solum alij: quasi superiori casu tm alij.
c *Sibi centum*] scilicet, retinet.
d *Habentes trecenta*] scilicet, vnusquisque.
e *Retinere*] id est, vnus emancipatus habens trecentos sibi centum retinebit, &

1† Fl. si id egit ne acquireret. Aliàs ne acquireret: non venit in collationem.

vna centũ dabit vni ex filijs, qui in potestate remanserunt & alia alteri, & sic de alio emãcipato. Azo. Sed contrà, sup. ea. l. §. si ex dodrante. Solu. vt ibi. & no. quod emancipati secundũ prædicta inter se conferunt, vt ff. l. prox. §. Iulianus Accur.

2† Fl. quãtus is sit.

Cvm emancipati] CASVS. Hoc princ. est facile vsque ad §. illud. vbi cõfert emancipatus scilicet qd habet in bonis, deducto ære alieno. Quod si emãcipatus est gratus ære alieno sub conditione, nõ deducit statim, sed euentu condõnis. Quid si periit post mortẽ suam sine culpa? Non tenetur conferre, quia faciẽda est collatio boni viri arbitrio: sed qd debetur emãcipato sub conditione, illud dẽt conferre. Secus in legato relicto sub cõditione, quod non debet conferre. Confert ergo emancipatus bona sua. & si quam hẽt actionẽ, debet conferre, hue sint rei persecutoriæ, vel pœnales: iniuriarum actionem, quæ non est in bonis, non tenetur conferre.

3† Al. trecena.

¶ *Si tres emancipati*] In §. illo dicitur, Paterfamil. habebat tres emãcipatos, duos in potestate. & emancipati hẽbant in bonis trecenta quilibet, eos præterijt in potestate constitutos instituit: perierunt cõtra tabulas. quod debent conferre. Certè sicut si vnus solus esset emãcipatus, & haberet nongenta, cuilibet fratrum deberet trecẽta conferre, ita isti tres habebũtur loco vnius: vnde ita dẽnt conferre, vt vnus, ita nĩ̃p inuicem conferre non tenentur.

4† Li. 47. ad edict.

¶ *Si tres emancipati filio*] Vide per te.

¶ *Si duo*] Si ex filio mortuo erant duo nepotes emancipati & prætariti, si perant contra tabulas in bonis aui, debent ne conferre dimidias partes? an quartam? Et respon. quod debent conferre semissem. & ideò si auus iste in cuius potestate erant, habebat trecenta in bonis, & isti ducenta acquisierunt, quilibet debet centena conferre.

5† Fl. de est bois.

¶ *Si duo*] Duo erant fratres emancipati prætariti: perierunt contra tabulas vnus contulit, alter non. quid erit de portione illius, qui conferre non vult. Prodest ei, qui est in potestate, non emancipato: nam actio debet denegari ei, qui conferre non vult.

¶ *Si propter inopiam*] Si emancipatus prætariens, qui petijt contra tabulas, non cauet, quia fidriussores inuenire nõ potest, interim dabitur curator bonis, qui põt alienare mota futura deteriora, vt si vult cauere suus, ipse illarum rerum, quæ seruando seruari non possunt, habebit alienationem. Datur simile infra, ad Carbo. l. sed & si is, §. quoties. Viu.

f *Editum*] sed conceptum ante mortem, sin quosdam. Nã aliter nõ admitteretur vt suus, quia non tetigit auũ alterius iure cognationis vt Inst. de hæred. ab intest. §. cùm autem. sed nec vt bonorum possessor quia non fuit animal eo viuo, de cuius bonis agitur, vt ff. vnde cogn. l. 2. §. si quis proximior. licèt ad bona libertorum aui debeat admitti. vt ff. de bo. libert. l. Paulus. §. Paul. Sed hæc possessio non valet, quia si sic esset, vt dãnum nepos nõ peteret nomine filij, imo suo: hic autem loquitur, cum filij nomine petit. Pone ergo casum, vbi potest emãcipatus transmittere contra tabulas, vt sup. ticu. 2. l. sed & si decesserit Azo. Petit ergo nepos nomine filij, id est ex persona filij, & idem esset in quolibet hærede filij, secundũ Azo.

6† Flor. omn.

g *Aere*] hoc dic, vt inf. de verbo. significatio. l. subsignatum. §. 1. Azo. Et facit C. eod. l. ea & ff. de iure do. l. mulier & inf. de iure fil. l. nõ possunt.

h *Debebat*] nisi in casu. gg onus matrimonij, vt inf. l. proxi. §. emancipati. Azo.

i *Caueri*] Facit sup. de pecu. l. sed si damnum. §. penul. Azo.

k *Culpa*] colligitur ergo, de perditis post mortem culpam præstari & dolũ. vt hic, & sup. l. proxi. §. conferuntur. secus in perditis ante, vel alienatis, vel euictis, vt sup. de euict. l. pater. Vel quia pater, idemque filius pro sua filia dotem dedisset, vt sup. titu. 2. l. in fi. Sed quæ culpa præstabitur. Puto leuis, vt ff. de leg. 2. l. cum res §. sed si culpa & maximè quia gratia sua & suorum fratrum fit collatio, ita vt habeat partem paternorum fratrum, vt habeat partem bonorum filius, argumento sumpto ex hoc quibus mod. re contrahi. obli. §. fi.

l *Debet*] ab eo emãcipato. Et est rõ diuersitatis inter hunc & sequentem casum, vt ff. de verbo. oblig. l. si filius & de re. iur. l. quæ legata. Item confert, non re ipsa, sed per cautionem, vt ff. tit. 1. l. 1. §. si sub conditione. nũ in dote, quã statim sibi computat. vt C. eo. l. dotis. quia videtur eam habere, & possidere etiam dum est apud virum. vt C. qui potio. in pign. habe. l. assiduis. Item contra ff. eo. l. pen. Solu. vt ibi. m *Fuisset*] filius emancipatus eo tempore, quo legabatur. Item contra sup. l. 2. §. si impuberis Solu. ibi. & facit C. de conditio. infer. l. si vxor. Accur.

n *Magis enim*] 2 electiuè ponitur. Non enim in condemnatione iniuriarum habetur respectus ad tem. vel pecuniã. sed ad

1 Hic 2. electiuè: sic in l. 2. cõmodati. §. fin. ff. cõmo. aliqñ cõparatiuè. in l. iubere eadem ff. de inrisd. omn. iu. Balin. l. transactione C. de transactio.

sed ad ipsam contumeliam, vt hic & inf. de iniu. l. itē apud §. si quis seruo. Licet sit arg. ff. C. de iniur. l. dñm. sed dic, vt ibi. Sed in actione furti, secus, quia ibi ipsa res æstimatur, vt duplet. Sed quid de popu. act. vt de albo corrupto, & alijs, quibus non prosequitur quis priuatum damnum, si fuerit iam lis contestata; Nam ante non sunt in bonis, vt inf. de verbo. signif. l. si cui. Rñ. si ratio legis spectetur, quia ad vindictam idem est, quod
1 ¶ Flo. 7. in act. iniur. Sed fortè est. & alia ratio, ff. in actio. iniur. quia etiam si esset in prāte, sibi competeret, vt inf. de act. & oblig. l. filius. Accur.

furti habeat actionem, conferre debebit.

¶ Si tres emancipati, [a] duo in potestate sint, Caius Cassius lib. 7. [1] †iuris ciuilis tertias [b] conferendas putat, vt emancipati, quia inuicem nō conferunt, [c] vnius [d] loco sint, nec indignari eos oportere, si plus conferant, & minus accipiant, [e] quia in prāte eorum sunt bonorum possessionem [f] omittere Iulianus quoque Cassij sententiam sequit.

¶ Si ex emancipato filio nepos emancipatus mortuo patre simul, & auo, bonorum possessionem vtriusque acceperit. cum vterq; eorum suum hęredē [g] reliquerit, eo modo collatio explicari potest, vt si (verbi gratia) centū in bonis habuerit, [2] † & patruo quinquaginta, & fratri quinquaginta conferre debeat. [h] Hoc enim rō facit siue personas, siue portiones numeremus.

Si ex filio mortuo extant duo nepotes emācipati, & p. teriti, si petant cōtra tabulas bonorum possessionē in bonis aui, debēt cōferre semissē. B.

¶ Si duo nepotes ex filio mortuo emancipati bonorū possessionem aui petant, vtrum dimidias, [i] an quartas [k] patruo conferre debeant, quæritur. Et verius est, semis. ses conferre eos oportere, quia & si viuo auo, cum in eius potestate essent, ducenta, puta, acquisissent; centum filius, centum duo fratres [l] per aui hæreditatem haberent.

¶ Si duo fratres [3] †emancipati bonorum possessionem petierint, & vnus contulerit, alter non contulerit, huius [m] portio tantum ei, qui in potestate est, prodesse dēt, non etiam emancipato, qm̄ eius causa, [n] qui in potestate est, denegantur ei actiones.

¶ Si per inopiam [o] emancipatus cauere non possit, non ita tim [p] ab eo transferenda est possessio, sed sustinendum est, donec possit inuenire fideiusores, vt tamen de ijs, quæ mora deteriora futura sunt, ijs, qui in potestate sunt, actio [4] †detur, ipsiq; caueant se [5] †in medium collaturos, si cautum eis fuerit.

Ius implendi conditionem non transit ad hæredem ex dispositione legis. Bar.

Iulianus. [6] †
LEX III.

PRætor * non sub condi tione collationis bonorum possessionē contra tabulas promittit, sed demōstrat, quid data bonorū possessione fieri oporteat, [7] †alioquin magna captio erit emancipati, si non aliter bonorum possessionem intelligeretur accipere, nisi cōferat, quia hæredes possent pati damnū. Sed non dat bon. possessio sub condōne, si cōferat, qua si iterim decederet, hęredi suo nihil relinqueret. Itē si frater eius decessisset, non admitteretur ad eius bonorum possessio. Et ideo dicendum est, quod vocatur statim ad contra tabulas, sed dēt offerre, vel cauere, alias denegatur act.

¶ *Emancipatus*] Si filius emancipatus facit controuersiā impuberi, qui dicit se filium fuisse in potestate, nunquid debet conferre? Certè sic, vel cauere debet de conferendo, quia cō. si peteret se mitti in possessio tenetur de bonis restituendis.

¶ *Iulianus*] Si emancipatus petijt contra tabulas dēt conferre bona suis, qui erant in prāte, sed si qua à patre fuerunt relicta, in medium dēt conferre, & est conueniens, vt conferant, quæ habent. Quod potest apparere exemplo tali, Pater habebat quadringenta, & habebat duos filios in potestate, & duos emancipatos prætetitos, vni ex filijs emancipatis reliquit centum, alij sexaginta, ille debet conferre pro centum triginta, & trientem ferre, ille alius debet conferre pro centum, & viginti.

¶ *Emancipati*] Si emancipatus petit bonorum possessionem contra tabulas debet suo conferre, ideo dum confert, dotem vxoris suæ potest detrahere, quia illa non est conferenda, sup. eo. l. 1. §. iubet.

¶ *Emancipatus filius*] Frater emancipatus deliberabat velle petere contra tabulas, vel non. & in tantum cauit de conferendo: postea non petit contra tabulas, nunquid si à fratre conueniatur, poterit vti exceptione? Non, sed videtur ipso iure tutus. Sed si pecuniam soluisset, & petijsset contra tabulas, pecuniam posset condicere.

¶ *Qui duos*] Paterfamilias habebat duos filios in potestate, ex vno eorum nepotem, emancipauit filium, ex quo habebat nepotem, filius emancipatus procreauit filium, illum loco filij adoptauit auus: postea decessit emancipato prætcrito. Nunquid potest peti contra tabulas? Certè sic à prætcrito, & est facienda collatio in tres partes, vna pertinet ad filium, qui est in potestate, altera ad nepotem, quem loco filij adoptauit: tertia ad emancipatum filium, & nepotem, qui in potestate remanse-

---

a *Si tres emancipati*] quorum quilibet habet trecentos.

b *Tertias*] s. partes ita, qđ quilibet emāncipatorum centū vni & centum alteri det, & sibi centū teneat, vt inf. l. proxi. §. Iulianus. nec obst. supra eod. l. 1. §. si ex dodrā te, vt ibi no.

c *Non conferunt*] vt C. eodem l. si emancipati.

d *Vnius*] vt enim si vnus esset emancipatus, & haberet nongenta, conferret cuique trecenta, & sibi vna trecenta retineret, ita, & quando sunt tres.

2 † Fl. habuit.

e *Accipiant*] scilicet. Quartam per cōtra tabulas bonorū. Accursius.

f *Bonorum possessionem*] contra tabulas.

g *Suum hæredem*] puta, quilibet filium suum in potestate

h *Conferre debeat*] sic ergo nihil sibi retinet. Imò virilem debet sibi retinere, vt ff. eod. l. 1. §. portiones. Respond. quia potest alia ratione habere, quod apertè est ff. hunc, §. Dic ergo, quia aui dimidiam hæreditatis aufert, & dimidiam de centum ei conferat, i. communicet, & sic fratri: remanet ergo sibi medietas, & sic non tantum confert, quantū accipit, & sic est cōtra ff. l. 1. §. si ex dodrāte. Solu. hic ff. duas hæreditates. Sed adhuc ob. §. portiones, quia oīa paterna debent conferri, sed hoc facit hic duarum hēditatū necessitas, vt minus det ī quātitate, & pl' accipiat.

i *Dimidias*] s. vterque dimidiam.

k *Quartas*] i. vterque neporum quartam eorum, quæ habent, quia & talem partem sunt habituri in bonis aui, vt inst. de hæred. ab intest. §. & quia placuit.

l *Duo fratres*] s. & hi nepotes in potestate retenti. Azo. Nota quod plures confert, quam aufert. Et sic est arg. contra. sup. eo. l. 1. §. si ex dodrante. Sed hoc ideo, quia ibi duo nepotes sunt loco vnius, s. sui patris, qui sic conferet.

m *Huius*] non conferentis.

n *Eius causa*] sic C. qui ad ff. procla. non licet. l. 3.

o *Si per inopiam*] secus si per contumaciam.

p *Statim*] s. transacto tempore nec modico, nec maximo, ut inf. de fol. ratum. vtroque tamē casu constitueretur curator bonis, vt ff. eo. tit. l. 1. §. si frater. & §. si cum duob. Azo.

PRÆTOR] CASVS. In prin. huius l. dicitur. Si emancipatus prætcritus petit cōtra tabulas, illa bonorum possessio non defertur ei sub conditione, si contulerit, sed pure: verum tamen denegantur act. nisi cōferat, quia hæredes possent pati damnū. Sed non dat bon. possessio sub condōne, si cōferat, qua si iterim decederet, hęredi suo nihil relinqueret. Itē si frater eius decessisset, non admitteretur ad eius bonorum possessio. Et ideo dicendum est, quod vocatur statim ad contra tabulas, sed dēt offerre, vel cauere, alias denegatur act. 3 † l. decē fratres.

4 † Sunt q̄ putent legēdū, auctio, aut saltem, si hęc lectio retineat, actionem hic idē esse, quod exactionem.

5 † Fl. deest, se.

6 † lib. 33. Dig. ahās Paulus.

* Intel. huius l. vide apud Petr. Stell. in l. q̄ Romæ. §. Augetius. n. 78. 3 ver. obl.

7 † F. vpote.

lat. vt pf ei soli confera. cum quo bonorum possess. accepit.

a *Ipse decessisset*]f. emancipatus.

b *Nihil relinqueret*]cum, quia pendente conditione decessit, vt C. de cadu. toll. §. sin autem. tum quia nonaginta nō transmittunt. vt sup. de bon. possess. l. 3. §. denique. Acc.

c *Frater*] qui est in potestate. & dic. decessisset, sine hærede.

d *Non admitteretur*] f. emancipatus. Alij dñt emancipatū non admitti, qui non consulit fratri viuēti, qā nō placet, qa & eius hæredi pōt caueri. vt sup. eo. l. 1. 6. ibid.

e *Accipere*] f. posse.

f *Non caueret*] scilicet postea.

g *Remaneo*] si possideat denegatis actionib. ei, qui nō cauit. vt C. eo. l. posthumo, vel si non possideat, officio iudicis ei cōsuleretur. vt C. eo. l. si soror. Et facit, qd condō nō intelligat. ff. de acq. possess l. qd meo. 6. si furiosus. Sed argu. ff. in eod. tit. l. fi me in vacuam, & inf. de no. oper. nunc. l. stipulatio. 4. habet.

h *Impuberi*] de statu. & bonis. & sic habet loco Carbonianū. vt arg. ff. de Carb. edic. l. 1. in prin.

i *Si*] idest an.

k *Ei*] impuberi.

l *Conferendum*]& sic apparet. quod petat Carbon & bon. poss. & collationē. si fari. dederit. vt hic. & inf. de Carbonia. edic. l. pen. §. fi.

m *His solis*]quod dicit non aliis emancipatis. vt C. eod. l. si emancipati. Acc.

n *Viribus*] de vtriusque bonis.

o *Vt emancipatis*] f. alijs. Acc.

p *Alterum*]. emancipatorum.

q *Centum triginta tria*]f. centum de paternis, & 33. aureos, & tertiā alterius aurei. quod est tertia centum de suis.

r *Centum viginti*] f. centum de paternis. viginti de suis. i. tertiam. & sic plus confert, quàm aufert. Confert enim tertiā. & aufert quartam, sic sup. l. proxi. §. si tres. Nec obst. sup. eod. l. 1. §. si ex dodrante. vbi no.

s *Præmium*] etiam constante matrimonio. quia sentit onera matrimonij. vt ff. familiercisc. l. si filia. §. hoc amplius. & sup. de iure dot. l. si is. f. ibi. & facit sup. eo. l. 1. §. emancipatus. aliàs. præcipuam.

t *Deliberat*]de accipienda bono. possess. vel non.

u *Caueris*] sponte eam ingressus. ante quàm petat bonorum possessionem non cogitur cauere. vt supra ea. l. in princip. Hug.

x *Petierit*] sed omiserit. Sed quid est, quod promissor non tenetur ipso iure, vt hic, sed tradendo trāsfert dominium, vt subijcit? Respondic tutum ipso iure, scilicet exceptionis, sic ponitur ff. de sol. qui decem 2. respon. & arg. inf. de reg. iu. l. nihil intelligit. Vel stipulatio est de iure ciuili. vnde per aliud ius ciuile potest intelligi tacita cō ditio. f. si petet bonorum possessionem. sed traditio dominij est de iure gentium. vt Instit. de rerum diui. §. per traditionem. Circa quod. vt circa immutabile, ius ciuile facere non audet. vt Instit. de leg. agn. tu. §. fin. & de hæred. ab intest. §. minus. licet expressa possit apponi conditio etiam in dominio. vt inf. & solu. ff. sub conditione. Sed prima placet. quia & stipulatio valet. sed conditioni liberatio. vt sup. de cōdictio. sine causa. l. qui sine. & facit sup. de condict. ob causam. l. 1. & l. si filius.

y *Conditionem*] sine causa, vt subijcit. & etiam ob causam. vt d. l. si filius.

z *Intestatus*]hoc casu habet locum. Vnde liberi.

a *Ei*] nepoti. & facit sup. de contra tabulas. l. 3. §. si quis post emancipationē. & l. si duobus. in fin. & sup. tit. 1. l. quia & sup. eod. l. 1. §. 1. & §. si ex dodrante. in fi. & in f. eodem. l. fina. in fine.

b *Bonis esse dos intelligitur*]hoc casu habet locum. Vnde liberi.

a *Ei*] nepoti. & facit sup. de contra tabulas. l. 3. §. si quis post emancipationē. & l. si duobus. in fin. & sup. tit. 1. l. quia & sup. eod. l. 1. §. 1. & §. si ex dodrante. in fi. & in f. eodem. l. fina. in fine.

FINIS] CASVS. Si filius emancipatus præteritus petit contra tabu. dotem datam pro filia non tenetur conferre, quia non intelligitur in bonis suis.

b *Bonis familiæ*] quę fratribus suis debet conferre. & facit ad l. ff. tit. 1. l. 4. §. & ff. ad l. Falcid. l. pater. & de iure dotiū. l. pater. & ad Trebell. l. filio.

Signis

• Vide de hoc ad lō gā per B. l. mulieri. & Titio. ī. de condit. & demō. Et an conditio apposita in persona vni⁹. cēseat repetita ī p sona cōiu ct⁹. in l. fi. §. Scio. & quod ibi no. sup. de leg. 2.

1† Fl. intelligendū.

2† Fl. obseruabit.

3† Fl. fuerit.

4† Fl. deest, ei.

5† Fl. Lul. Quoties.

6† Flo. vt emanc.

7† F. ferre

8† In archetypo erat quadraginta, & dicit recte Tutel. edidit. quadringenta. vt ait I. adoot.

9† Fl. habebit.

10† Flo. is verò qui-

11† Fl. remanserit.

12† Fl. accipiat.

13† Fl. Quæstio.

cipere, nisi cauisset de collatione. Nam si interim ipse decessisset, [a] hæredi suo • nihil relinqueret. [b] Item si frater [c] eius decessisset, non admitteretur [d] ad bonorum possessionem. Quid ergo? Intelligendus est [1] † bonorum possessionem accipere, [e] & ante, quam caueat. Sed si non cauerit, [f] ita obseruatur, [2] † vt tota hæreditas apud eum, qui in potestate sit, [3] † remaneat. [g]

¶ Emancipatus filius controuersiam facit impuberi, [h] qui se filium, & in potestate patris fuisse dicit: quæro, si bona sua ei [k] emancipatus conferre debeat? Paulus notat, Puto ei [4] † conferendum [l] esse exacta cautione, vt victus, sicut hæreditatem, ita & quæ collata sunt, præstet. [5] †

¶ Quoties contra tabu. bonorum possessio datur, emancipati bona sua conferre debent ijs solis, [m] qui in potestate patris fuerint. Hoc quemadmodum expediri oporteat, quæri solet. Nam si bona à patre relicta, & emancipatorum, in medium conferantur, & ita viriles [n] partes sumantur, eueniet, vt [6] † emancipatis [o] quoque collatio ab ipsis facta, prosit. Videamus ergo, ne commodissimum sit, emancipatos quartam partem ex bonis paternis conferre, [7] † ex suis tertiam. Quod dico, exemplo manifestius fiet. Ponamus partem quadringenta [8] † reliquisse, & duos in potestate filios, duos emancipatos, ex quibus alterum [p] centum, alterum sexaginta in bonis habere. Is, qui centum habebat, [9] † centum trigintatria, [q] & trientem feret: isque verò [10] † qui sexaginta contulerit, centum viginti. [r] Atque ita eueniet, vt collationis emolumentum ad sos, qui in potestate remanserint, perueniat.

¶ Emancipati bona sua conferre cum iis, qui in potestate fuerint, iubentur. Quare ficut is, qui in potestate est, dotem vxoris præcipit, ita emancipatus quoque, quasi præcipiat, [s] retinere debet.

¶ Emancipatus præteritus si dum deliberat, [t] cauerit [u] de bonorum collatione, nec bonorum possessionem petierit [x] agente fratre ex stipulatu, ipso iure tutus erit. Sed, & si pecuniam contulerit, condictione [y] eā repetet. Omissa.n. bono. possess. incipit pecunia sine causa esse apud hæredem.

¶ Qui duos filios in potestate habebat, & ex vno eorum nepotem, emancipauit filium ex quo nepotem, habebat: deinde emancipatus factus procreauit filium, quem auus in locum filij adoptauit, & vel intestatus [z] vel testamento facto præterito emancipato filio decessit. Quæsitum est quid de bonorum possessione, quid de collatione iuris esset? Respondi, Bonorum, de quibus quæritur, tres partes fieri debēt: ex quibus vna pertinet ad filium, qui in potestate remansit: altera ad nepotem, qui in locum filij adoptatus est: tertia ad emancipatum filium, & nepotem, qui in potestate remansit [11] † ita vt pater soli ei [a] conferat, cū quo bono. pos. accipiet. [12] †

Dos profectitia non dicitur esse in bonis patris. Part.

Africanus. [13] †

LEX IV.

FIlium emācipatum dotē, quā filiæ suæ noie dedit, conferre non debere, quia non sicut in matrisfa. [b] bonis esse dos intelligitur, ita & in patris, à quo sit profecta.

SI *quis*] CASVS. Quidam habebat filium sui iuris constitutum, & ex eo nepotẽ. ille nepos accipit contra tabulas nunquid tenetur conferre sicut filius adoptiuus. dicit q̃ debet conferre, si putat vtile, petere contra tabulas. Sed si non velit non debet conferre, nam vbi petit contra tabulas, dẽt cõferre quod habet, vel dolo desijt habere. sed alia conferre non tenetur.

¶ *Stipulatio*] Promisit per stipulationem datis fideiussoribus emancipatus suo conferre, quando committetur? Respon. q̃ quando emancipatus interpellatus est, & elapsum est tempus, quo conferre potuit: si autem non conferat, vel dolo fecit, quominus conferat, committetur stipulatio ad interesse. Viu.

a *Si quis filium*] pone casum, vt j. vnde lib. l. si patet.

b *Bonorum possessionem*] cum sorore & in potestate constituta, de qua lex dicit, q̃ potest, vt ſ. de contra tab. l. si retentus.

c *Sui*] scilicet nepotis bonis.

d *Eum*] scilicet auũ qui habet in potestate nepotem.

e *Similem*] hunc naturalem nepotem. & nouum vice naturalis nepotis ei, q̃ adoptauit nepotem, tanquã ex filio natum filio consentiente, & postea filiam genauit hic filius, ad quod ſ. eod l. 1. ſ. is quoque.

f *Vt ad eum*] nepotem emancipatum.

g *Patri*] in cuius potestate est hæc filia, ſ. filij emancipati.

h *Inde*] id est, propter id. Azo.

i *Cum auo*] ecce quare non debet cõqueri. Azo.

K *Non potest*] imò maior, quia auo defuncto, neptis in totum de iure ciuili, filius adoptiuus emancipatus in nihilum succedit. Azo.

l *Et tamen*] no. quòd vbi non est eadem ratio, est tamẽ idem ius, arg. pro, & cõtra, ſ. ad l. Aquil. l. illud.

m *Spatio*] nec minimo, nec maximo, vt ſ. de sol. l. rarum. & l. quod dicimus. & ſ. ad l Falc. l. 1 §. item si ita. & §. quod dixi & ſ. ad Tertyl. l. 2. §. confestim.

n *Conferat*] quia res suas alienauit, quas conferre debebat, & facit, ſ. eo. l. 1. §. si cùm duobus. & l. 2. ſ. de illis.

Si nepos in potestate retentus veniat ad successionem patris emancipati, auus pro eo cogitur conferre, nisi enm bona fide emancipet. Bart.

Vlpianus. 1 †

LEX V.

SI quis filium [a] sui iuris, & ex eo nepotẽ in potestate sua hẽt, consequenter erit dicendum, si nepos patris sui emancipati accipiat bonorũ possessionem, [b] de conferendis suis [c] quoque bonis cauere cum [d] debere, & esse similem [e] ei, qui adoptauit. Hoc enim D. Fratres rescripserũt, vt ad collationem auus compellatur. Planè eodem rescripto adiectum est sic, Nisi fortè auus iste nullum ex his bonis fructũ acquirere vult, paratusque est de potestate nepotem dimittere, vt ad eum [f] emancipatum omne emolumentum bonorum possessionis perueniat. Nec idcirco ea filia, quæ post emancipationẽ nata patri [g] hæres extitit iustè queri poterit in id, [2] † [h] quòd eo facto collationis commodo excludatur, [3] † cum, auo [i] quandoq; defuncto ad bona eius simul cũ fratre possit venire. Hæc in patre adoptiuo rõ reddi non potest, [k] & tamen [l] idem [4] † dicemus, si sine dolo malo emancipauerit.

¶ Stipulatio autem collationis tunc committitur, cũ interpellatus cũ aliquo spatio, [m] quo cõferre potuit, non facit: maximè cùm viri boni arbitratu collationem fieri edicto Prætoris insertũ est. Sine ergo in totum collatio facta non est, siue in partẽ facta, locũ habebit hæc stipulatio. Et siue quis non cõferat [n] ex hac stipulatione, siue dolo fecerit, quò minus conferat: quãtica res erit, in tantam pecuniam condemnabitur.

Si auus dat dotẽ pro nepte ex filio, in ius, quod hẽt auus in dote, succedit ille filius, sine ĩstitutus sine exheredatus. B.

Celsus. 5 †

LEX VI.

DOtem, [o] quã dedit auus paternus, an post mortem aui mortua in matrimonio filia, patri reddi oporteat, quæritur. Occurrit æquitas rei, vt quod pater meus propter me filiæ meę nomine dedit, perinde sit, atque si ipse [o] dederim: quippe officium aui circa neptem, ex officio [p] patris erga filiũ pendet. & quia pater filiæ, ideò auus propter filium nepti dotem dare debet. Quid si filius à patre exhæredatus est? Existimo non absurdè dici, [6] † etiam in exhæredato filio idem [q] posse defendi. Nec infauorabilis sententia est, vt hoc saltem habeat ex paternis, quod propter illum datum est.

Idem. 7 †

LEX VII.

SI nepotes [r] in locum filij [s] successerint, [8] † vna portio his conferri debet, [t] vti [u] bonorum possessionis vnam partem habeant. Sed & ipsi [x] ita conferre debent, quasi omnes vnus essent.

Circa hæreditatem admittitur variatio vsque ad annum. Bartolus.

o *Ipse*] scilicet ego factus mei iuris.

p *Ex officio*] id est ex pietate, quam quilibet pater dẽt filio, etiam nepti prouidere habet necesse. ſ. propter filii personã mediam, vt subijcit. Azo. Et facit ſup. de don. inter virũ, & vxorem. l. 3. §. finali.

q *Idem*] vt debeat ei dos reddi. Sed contra. ſup. de iure do. l. auus. Solu. hic æquitas, ibi rigor. Vel dic, propter filium dedit nomine neptis, ibi propter nepotem nomine neptis, vt hic colligitur. Sed an debeat eam conferre, si vult succedere auo. Respon. si extat matrimonium, tempore mortis aui, cõstat, quod non, vt sup eodem l. filium. & inf. titulo primo. l. 1. §. fi. aliàs aut morte, & confertur, aut alio modo, & tunc non. vt arg sup. pro socio. l. si socius. §. cæterum. & sup. eod. l. 1. §. si is qui bona.

r *Si nepotes*] CASVS. Nepotes ex filio, puta duo, vel tres in locum filij successerunt, nunquid illa portio, quæ erat patri eorum conferẽda, petita bonorum possess. erit eis confetenda? sic. Viuianus.

s *Successerint*] in potestate constituti.

t *Filij*] emancipati, qui fuit eorũ pater.

u *Conferri debet*] à patruis, scilicet.

u *Vti*] id est sicut bonorum &c. vt ſ. eod. l. cum emancipati. §. si duo.

x *Sed & ipsi*] cùm emancipati sunt Io. vel non in potestate cõstituti. alioqui non conferrent, vt sup. eo. l. 1. §. portiones. Et dic pauris retinendo sibi virilem pro numero patruorum, vt sup eod. l. 1. §. fin. sed videtur, quod ĩtum inter se, & non patruis, vt inf. tit. 1 l. 2. §. si sit nepos. d. 2. & 5. respon. contra. Sol. ibi, & facit infrà. de coniurgen. libe. l. 1. §. antepenul.

1 † lib. 79. ad edict.

2 † Fl. poterit, inquit, q̃.

3 † Fl. excluditur.

4 † Flo. & ĩñ & ibi idem.

5 † lib. 10. Digest.

* aliàs incipit dedit dotẽ. & intell. istius, l. vi de apud Io. Coras. in l. frater à fratre in prælud. nu. 114. ſu. de condi. indeb. & Fo. Garci. in l. Gallus. §. quidam. nu. 41. de lib. & post.

6 † Fl. desit dici.

7 † lib. 13. Digest.

8 † Fl. successerunt.

NOnnunquam] CASVS. Filius erat emancipatus, voluit cauere petita contra tabulas de conferendo, nunquid ei licebit postea variare? sic, & ideò si forte emancipatus petijt contra tabulas, & noluit cõferre, & postea vult, audietur. Sed si primo dixit se velle conferre, postea repudiare, audietur, quia benigna est sententia, vt liceat emancipatis variare, dum disputatur de bonis paternis inter eos. Nam primo dicunt nolumus cauere, postea volunt: benignius est admitti cum cautione. Viuianus.

a *Mutantis*] voluntatem: vnde dī, sapientis est mutare consilium in melius, vt arg. in Auth. vt fra. fi. in princ. Sed contrà. C de modo mul. l. fi. in fine, & ī. de bo. lib. l nā absurdum. & ī. de le. 1. l. si ex toto. §. fi. & ī. de insti. o. l. sed & si. §. item si plures. Sol. hic speciale, quia de hæreditate patris tractatur, q̄ est quasi nobis debita, vt C. de codicil. l fi. & dic similia ī. de procurat. in causæ. §. 1. Viu.

b *Parentis*] in primo gradu consistentis: nam idem esset, si disceptaretur de bonis auitis. Azo.

c *Moram*] admissam in primo anno. Azo. admittitur tñ perpetuò ad cauendum, vt no. ī. eo. l. 1. §. sed & si quidem per contumaciā. dūmodo intra annū bono. poss. agnoscat, vt ī. cod. l. Prætor in princ.

d *Bonorum poss sio*] Vnde libert. Accur.

e *Familia*] ſ. aui.

f *Semissem*] id est, dimidiam hereditatis auitæ.

g *Emolumento*] quia suus patet ei conferre, vt sup. eod. l. Prætor in fi. & ī. de coniung. lib. l. 1. §. emancipatus.

h *Fratri*] suo scilicet proprio

i *In familia*] scilicet sui patris.

k *Cogetur*] patet ergo, collationem fieri ab his, qui quoquo modo sui iuris facti sunt, hic enim nepos per mortem aui sui iuris factus est: nec mirum, q̄ contra tabul. detur quocunq; modo sui iuris facto, vt sup. de contra tabul. l. 1. §. & sui. & l. si emancipatus in prin. & per petitionē contra tab. inducitur collatio. Azo. vt sup. eo. l. 1. in princ.

1† lib 3. Quæstio. 2† Aliàs, Nunquā. 3† Fl. variantem. alias, variantē nō repellit, & consiliū mutantē nō asper. & c. & de variatione, q̄ admittat. vide p Dy. in ca. q̄ semel. de regu. iur. lib. 6. in c. bonæ ad fi. de postu præl. in ca. Iter canonicos. I verbo, subscriptū d ele. lib. 6. *Cic. li. 1. epist pen. epist. in hanc sententiā in q̄ titu nunquā præfatibus ī republica gubernanda vitis laudata ē in vna sētētia perpetua mā sio.

4† Aliàs, paternis. 5† Flor. esset. 6† li. 5. responso. 7† Fl. hæreditatis.

8† lib. 5. Quæstio. *Intel. huius l. vide p Cagn. l. l. si emancipati. nu. 75. C. de coll.

Papinianus. 1†

LEX VIII.

NOnnunquam [2]† Prætor varietatem [3]† non repellit, & consilium mutantis [a] non aspernatur. * Vnde quidam filium emancipatū, qui de bonis conferendis cauere fratribus noluit, audiendum postea putauerunt, si vellet oblata cautione beneficium bono. poss. exercere: tametsi responderi possit, videri eum possessionem repudiasse, qui formā possessionis conseruare noluit. Sed benignior est diuersa sniа, maximè cum de bonis parentis [b] 4† inter fratres disputetur: quem tamen facilius admittendum existimo, si intra tps delatæ possessionis cautionem offerat. Nā post annum, quam delata est 5† bonorum possessio voluntariam moram [c] cautionis admittere difficilius est.

Idem. 6†

LEX IX.

FIlius emancipatus intestati patris bonorum possessionem [d] accepit: nepos ex eodem in familia [e] retentus, semissem [f] hæredis 7† cū emolumento [g] collationis habebit. Idem nepos, si postea bonorum poss. intestati patris accipiat, fratri [h] post emancipationem patris quæsito, & in familia [i] retento, bona sua conferre cogetur. [k]

In his, qui succedunt diuerso iure, habet locum collatio. Bartolus.

Scæuola. 8†

LEX X.

SI filius * in potestate hrs institutus [l] adeat, & emancipato petente bonorum possessionem contra tabulas, ipse non petat, [m] nec conferendum est ei: & ita edictum [n] haber. 9† Sed magis sentio, vt quemadmodū pro parte hæreditatem retinet eo iure, * quo bonorum possessionem petere possit, 10† ita & conferri ei debeat: vtique cùm iniuriam per bonorum possessionem patiatur.

Paulus. 11†

LEX XI.

PAulus respondit, ea, quæ post mortem patris filio reddi debuerunt, emancipatum filium, quamuis prius cōsecutus sit, quam deberentur, fratri, qui in potestate patris relictus est, conferre non debere: [o] cum post mortem patris non tam ex donatione, quàm ex causa debiti [p] ea possidere videatur.

Idem. 12†

LEX XII.

SI * prægnantem [q] quis vxorem reliquerit, & ea ventris nomine in possessionem missa fuerit, interim cessat collatio. Nam ante, quam nascatur, non potest dici in potestate morientis fuisse, sed nato confertur. 13†

De collatione dotis. 14†

TITVLVS VII.

Si filia emancipata petat contra tabulas, cogitur dotem conferre: siue succedat cū fratribus ab intestato: & si filia est stipulata dotem reddi, tūc locus est collationi: sed si pater est stipulatus nomine filiæ, tūc collationi non est locus h. d.

a *Mutantis*] voluntatem: vnde dī, sapientis est mutare consilium in melius, vt arg. in Auth. vt fra. fi. in princ. Sed contrà. C de modo mul. l. fi. in fine, & ī. de bo. lib. l nā absurdum. & ī. de le. 1. l. si ex toto. §. fi. & ī. de insti. o. l. sed & si. §. item si plures. Sol. hic speciale, quia de hæreditate patris tractatur, q̄ est quasi nobis debita, vt C. de codicil. l fi. & dic similia ī. de procurat. in causæ. §. 1. Viu.

b *Parentis*] in primo gradu consistentis: nam idem esset, si disceptaretur de bonis auitis. Azo.

c *Moram*] admissam in primo anno. Azo. admittitur tñ perpetuò ad cauendum, vt no. ī. eo. l. 1. §. sed & si quidem per contumaciā. dūmodo intra annū bono. poss. agnoscat, vt ī. cod. l. Prætor in princ.

d *Bonorum poss sio*] Vnde libert. Accur.

e *Familia*] ſ. aui.

f *Semissem*] id est, dimidiam hereditatis auitæ.

g *Emolumento*] quia suus patet ei conferre, vt sup. eod. l. Prætor in fi. & ī. de coniung. lib. l. 1. §. emancipatus.

h *Fratri*] suo scilicet proprio

i *In familia*] scilicet sui patris.

k *Cogetur*] patet ergo, collationem fieri ab his, qui quoquo modo sui iuris facti sunt, hic enim nepos per mortem aui sui iuris factus est: nec mirum, q̄ contra tabul. detur quocunq; modo sui iuris facto, vt sup. de contra tabul. l. 1. §. & sui. & l. si emancipatus in prin. & per petitionē contra tab. inducitur collatio. Azo. vt sup. eo. l. 1. in princ.

S I filius] CASVS. Pater filium suum instituit, emancipatum præterijt: institutus adiuit, emancipatus nō vult petere contra tabu. nunquid teneatur conferre suo? Non. Viu.

l *Instituatur*] in solidum, vel amplius, quam in triſle.

m *Non petat*] sed iure ciuili adeat, & retineat.

n *Edictum*] sic ergo per edictum non fit collatio, nisi inter eos, qui veniunt eodē iure: vt ambo per vnde liberi, vel ambo per cōtra tab licet vnus būficio alterius, vt hic, & ī. e. l. 1. & ī. tit. 2. l. nec ipsa, & ī. tit. 2. l. filiū. §. & hoc si cōsequens quæ est ī. Sed per æquitatē Scæuolæ secus, vt hic subijcit, & etiā Imperatoris, vt ī. tit. 1. l. 1. in princ. & C. eo. l. vt liberis. & hoc si minuitur portio instituti per contra tab. prēteriti, vt hic subijcit. Augeri aūt non posset cū adijt instituus, vt ī. de contra tab. l. si ex duobus. §. sed illud. Itē contra huic l. ī. tit. 1. l. pater. Sol. hic ex toto rumpitur per contra tabu. iure Prætorio, vt ī. de cōtra tab. l. filium. §. videamus. Sed per querelam, non: vt in contrario. Accur.

9† Fabr ira edict se habet. * Hodie aūt, ſm Bar. loci hēt collatio inter succedentes quocū que sunt: notant i l. pater filiū inf. ti. xxi. Bal. in rubr. de collatio. do.

10† Flor. posset.

11† li. 11. Respon.

12† li. 43. ad edict.

*Inte' hanc l. vide per Seb. Sap. in l. si pater is. nu. 9. C. vnde lib. & ibi etiā p Gozad. num. 4.

13† Flō feretur.

14† hic et in indice. ti. Fl. aūt habet. de dotis collatione.

o *Non debere*] imò vt q̄ sic, inspecto initio. vt ī. l. cùm emanci. §. id quoq;. in pri. quæ est cōtra. Sol. hic est debitū castrense: ad quod ī. eod. l. 1. §. nec castrense. Vel pater filio donauit causa mortis sub conditione, & dedit ante mortē. sed post mortem extitit conditio. Hoc. n. casu non confertur, sicut nec legatū. vt C eo. l. si emancipati. Est enim simile legato, vt Instit. de dona. §. 1. Vel verius, ibi ab extraneo sub conditione fuit filius stipulatus, hic à patre cōferente in eum supremum iudiciū, quæ haberet præcipua, & si esset in potestate, vt C. fa. er. l. filiæ. & facit C. eo. l. vt liberis. in fi. Accur.

p *Debita*] sic ī de hære. instit. l. 3. §. 2.

S I pragnanti] CASVS. Pater suum instituit, emancipatum præterijt, prægnantem vxorē reliquit, si venter mittitur in poss. essat collatio: quia quanquam nascatur posthumus, non potest dici res reduci ad causam intestati. Vivian.

q *Si prægnantem*] facit C. eo. l. posthumus.

DE COLLATIONE DOTIS.

In qua est aliquid speciale. vt no. sup. tit. 1. l. cum emancipati. §. ad quæque.

ADDITIO. *De collatione in genere dictum est, nunc in specie dicetur*

dicitur de dote. & ideo dicit rubrica de dotis collatione, quando locum habeat, quando ceſſet. Et locum habet ſecundum hæc tempora, quando locus eſt ſucceſſioni ab inteſtato, ſine filius præteritus petat contra tab. ſive ab inteſtato ſuccedat: niſi teſtator venerit. C. eo. auth. ex teſtamento. Vin. Cuiac. autem in para. ad hunc tit. rationem dicit quare ſeparatim tractet de collatione dotis.

1† lib. 40. ad edictũ 2† F. Quãquam.

VLPIANVS. 1†
LEX I.

QVamuis 2† ita demum ad collationem dotis Prætor cogat filiam, ſi petat bonorũ poſſeſſionem: attamẽ etſi nõ petat, conferre debebit ſi modo ſe bonis paternis immiſceat. [a] Et hoc diuus Pius Vlpio Adriano reſcripſit, ét eã, quæ non petierit bonorum poſſeſſionem, ad collationẽ dotis per arbitrium familiæ erciſcũdæ poſſe compelli. [b]

¶ Si in ſtipulationem 3† reducta ſit dos: ſi quidem ipſa mulier ſtipulata ſit, vel ipſi negotium geſtum, [c] æquè conferre cogetur: ſi verò alij quæ ſita eſt ſtipulatio, dicẽdum eſt ceſſare collationem, [d] & ſi tantum promiſſa ſit dos, collatio eius fiet.

¶ Si ſit [e] nepos, & neptis ex eodem filio, & dotata ſit neptis, ſit, & filius, nõ pater eorum: [f] neptis omnem dotem ſoli fratri collatura eſt: emancipata autem neptis dotẽ, & bona ſua ſoli nepoti, [h] non etiam patruo conferet. Sed ſi ſit neptis ſola, non etiã nepos ex eodem: tunc conferet patruo, itemque nepoti, vel nepti 4† ex alio. Sed & ſi duæ neptes ſint ex diuerſis filijs, conferent, & inuicẽ, [k] & patruo, ſi ex eodem patre, [l] tantum inuicem [m] conferent.

¶ Cùm dos confertur, impenſarum neceſsariarum [n] fit detractio, cæterarum [o] non. Quòd ſi iam diuortiũ factum eſt, & maritus non ſit ſoluendo, non debebit integra dos cõputari mulieri, ſed id, quod ad mulierem poteſt peruenire: hoc eſt, quod facere maritus poteſt. [p]

¶ Si ſub conditione pater, vel extraneus [q] dotem promiſerit: cautione opus erit, vt tunc conferat mulier dotem, cum dotata eſſe cæperit.

¶ Filiam, quæ ab inteſtato [r] patri hæres ſit, conferre quidem dotem oportet: [s] conſequens autem eſt, vt ex pollicitatione [t] dotis pro parte dimidia fratrem [u] ſuum liberet. Aequius enim eſt in ſolidum de ſuo eam dotatam eſſe.

¶ Si emancipatus filius, qui contra tabulas bonorum poſſeſſionem acceperit, 5† filiam dotatam habeat, non debet dotem eius conferre, [x] * quia in bonis eius [y] non eſt.

CAIVS. 6†
LEX II.

FIlia in adoptionem data, & hæs inſtituta, [z] debet, ſicut emancipata, non ſolum bona ſua, ſed & dotem, quæ ad eam peruenire 7† poterit, neptis dotem ſuæ matris, quia & mater contuliſſet, hic non confert ſuam propriam dotem patruis, quia nec mater, nec pater cõtuliſſet, vt dixi. Alij, q̃ hic de ſucceſſione patris, nõ nepotis dicat, & nil eſſet contra, ſed cõtra legẽ iſtã eſt. Acc. f *Non pater ceram*] ſubſit, ideſt non viuat, alias quammodo neptis conferet, cum nec ſuccederet. Azo. g *Neptis*] auo ſuccedens. Acc.

h *Soli nepoti*] in poteſtate aui conſtituto, cui ſoli fit iniuria, cum hæc neptis contra ius ciuile cum eo admittatur, non autem patruis ſit iniuria, & ideo eis non conferetur, vt ſ. tit. 6. l. Prætor. §. fi. Acc.

i *Ex alio*] patruo.

k *Inuicem*] quod vni eorum datum eſt à patre communiter bona paterna, quaſi omnes vnus eſſent, conferunt, vt ſup. tit. 3. l. ſi nepotes.

l *Ex eodem patre*] eodemque filio nam & ſup. potui in nepotibus diuerſis filijs.

m *Tantum inuicem*] vt ſup. 1. & 2. reſpon. huius §. penul.

n *Neceſſariarum.*] idem in vtilibus, quę neceſſariæ quandoqi dicuntur, ſecundum Azo. ſed ſecundum Hug. contra.

o *Cæterarum*] ſcilicet, voluntariarum. Computabit ergo in ſuam portionem dotẽ tantò minus, quãto eſt hæc expenſa. vt hic, & C. eod. l. dotis.

p *Poteſt*] ſed hodie conſeri actionem, licet inanem, & integram portionẽ peredit, vt C. eo. tit. auth. quod locum.

q *Extraneus*] cõtemplatione patris alias non. vt ſ. de iure do. l. præfectitia. §. primo. & hoc ſi quæratur de collatione facienda emancipatis, vel his, qui non fuerunt in poteſtate: ſuis autem etiam aduentitiam dotem confert, vt C. eo. l. filiæ dotem, §. necdum. Azo.

r *Inteſtato*] alias non, niſi per hoc cauit, vt C. eod. l. filiam. Hodie contra, vt in Authen. de trien. & ſemiſ. §. illud collatio. 3.

ſ *Oportet*] hoc ſiue ipſa mulier dotem à viro ſtipulata ſit, ſiue alius eius nomine, vt ſup. eo l. 1. §. 1.

t *Ex pollicitatione*] facta à patre mulieris.

u *Fratrem*] qui tenetur ex pollicitatione patris, vt ſup. de iure do l. ſi pater ita. & facit ſup. ea. l. §. 1. in fi. §.

x *Conferre*] hoc ſi conſtat matrimonium. Sed quid, ſi eſt ſolutum? Reſpon. vt ſup. tit. 1. l. dedit.

y *Eius*] ſ. patris, vt ſup. ti. 1. l. filium. & de cuic. l. pater, & ad l. Falc. l. pater. & inf. eo. l. fi.

FIlia] CASVS. Si filia fuit data in adoptionem. & hæres inſtituta, nunquid debet alia bona conferre. Sic, ſi pater adoptiuus viuit adhuc. Viu.

z *Inſtituta*] dicunt quidã in duobus caſibus fieri collationẽ iure veteri ex teſtamento, vnus, quãdo pater cauit, vt C. eo. l. filiã teſtamẽto. alius in hac filia dotata in adoptionẽ.

1† lib. 40. ad edictũ 2† F. Quãquam.

3† Fl. ſtipulatum.

4† Hæc duo verba, vſque dolent.

5† Fl. accepit. * Quid in eo, qđ dedit pr̃ pro filia, quæ ingreſſa ẽ monaſterium? Dic idẽ, quia ẽt dicitur dos. Bar. l. Titio cẽtum. §. Titio geneto. in fi. ſ. de cõd. & demon.

6† lib. 14. ad edictũ prouinciale.

7† Fl. pertinere.

sed tu dic.quòd hic fuit instituta ab extraneo, sed patri naturali succedit ab intestato, secundū Io. Vel secundū Azo. à patre naturali.& legitimo, & est ei commissum edictū per prætereritū.& est aucta sua portio.& ideo confert, vt supra de contra tab.l.non putauit, §. in adoptionem, vt sup. titu.1.l. 1. §. pater.& infra l. proxi. Acc.

a *Adhuc pater adoptiuus*] vt supra titu.1. l.1.§ is quoque, superiori ergo casu erat mortuus.

Si filia] CASVS. Est. qꝫ filia dotata hæres instituta nō tenetur conferre, vnde si petit cōtra tabulas ex ꝑsona fratris, ñ cōfert, nō. qa nisi ex iudicio defuncti petit tabulas, nisi vellet eē contenta portione, ex qua esset instituta. Vi.

b *Non fungetur*] nisi vt statim distinguitur.

c *Necesse*] iunò potest adire de iure ciuili si vult, vt sup. de contra tabulas.l. si ex ductibus, §. sed illud? Resp. necesse, idest. vtile, sic sup. de offic. Præf. Præto. l. vnica, in princi. Vel dic necesse, idest si voluerit eo iure succedere, quo præteritus.

d *Ex iudicio*] scilicet testōtis. sic sup. de iepra. l. nonnunquam.

e *Eam fungi*] Contra. ī. de contrat.tab. l. filium, §. & hoc sit cōsequens, vbi dicit qꝫ cessat collatio. Sol. aliud est cū petit instituus collationem, cui per aliū est commissum edictū qꝫ nō potest, vt ibi, nisi diminuatur portio instituti, vt ī. tit. l. si filius, aliud est. si petat prætereritus ab instituto collationem fieri, vbi distinguitur, vt hic Azo. & sup. tit. 1. l. 1. §. pater filium.

Si pater] CASVS. Si pater pro filia promisit dotem, & exhæredauit eam, & legatum dedit: filia habebit dotem, & legatum præcipuum etiam habebit, quia hæc filia vbicunque emancipatus, do eam præcipuam habere debet. C. de rei vxo. act. l. 1. videamus. Viu.

f *Dotem*] quasi relictum. & hoc repudiata bonorum poss. Hug. ad quod est. C eod. Là patre, & l. filiam, & de rei vxo. act. 4. videamus.

g *Et legatum*] nisi ab intestato, vel per contra tab. vel per querelam velit succedere. Azo.

Filius] CASVS, Si filius emancipatus potest petere contra tabulas, quia præteritus, & non petit sed quia reducitur ad causam intestati, accipit bonorū possessionem Vnde liberi si filia, quæ tem ālit in potestate, & fuit ista, sit se-

conferre. Si adhuc pater adoptiuus [a] viuit, hic necesse habebit conferre.

Filia dotata, hæres instituta, nō tenetur conferre. Vnde si petit contra tabulas ex ꝑsona fratris, nō cōfert, quia ex iudicio defuncti petit contra tabulas, nisi velit esse contenta portione, ex qua esset instituta. Hoc dicit.

Vlpianus. 1 †

LEX III.

SI filia fuerit hæres instituta, collatione dotis nō fungetur. [b] 2† Vnde si commisso ab altero edicto, necesse [c] habuerit contra tabulas bonorum possessionem accipere: dicendum est, quoniam nullam iniuriam fratri facit, non debere eam dotem conferre. Nā quod habuit ex iudicio, [d] conuertitur ad contra tabulas bonorum possessionem. Planè si ex minore parte fuerit hęres instituta, & alia quadam in eam contulerit, contra tabulas bonorum possessione 3† aucta portione eius, dicendum erit, collationis munere eam fungi, [e] nisi fortè contenta fuerit portione, ex qua instituta est: tunc enim dicendum est, ex iudicio parentis eam venientem non debere munus 4† collationis sustinere.

Pomponius. 5†

LEX IV.

SI pater * pro filia dotem promiserit, deinde, vel exhæredatæ, vel etiam emancipatæ, & prætereritæ legatū dederit: habebit filiam, & dotē [f] præcipuam, & legatum. [g]

Erronea successio non inducit collationem. Bar.

Papinianus. 6†

LEX V.

FIlius emancipatus, qui possessionem contra tabulas accipere potuit, intestati patris possessionē [h] accepit, atque ita filia, quæ manfit in potestate, cum eiusdem familiæ fratre hæres instituta, possessionē, [i] intestati patris, errorem [k] fratris emancipati secuta, accepit. Dotem loco pro fratri conferre non cogetur: [l] cum ea possessio frustra petita [m] sit, & filia patris [n] 7† voluntatem sini [8]† virilis partis retineat, idest, vt omnes trientes habeant, & bono. ū possessio Vnde liberi, fingatur per Contra tabulas., esse petita.

¶ Filia, quæ soluto matrimonio dotē conferre debuit, mora collationi fecit. Viri boni arbitratu cogetē vluras quoque dotis conferre: cum emancipatus frater eam fructus conferat, & filia partis suę 9† fructus [o] recipiat. 10†

Si testamentū rumpitur per querelā pro parte, & pro parte nō, cessat collatio, et similiter inter eos, qui diuerso iure succedunt. Bart.

Idem. 11†

LEX VI.

PAter filium emancipatum hæredē instituit, & filiam exhæredauit, qui inofficiosi lite [12]† prolata, partem dimidiam hæreditatis abstulit. [p] Nō esse fratrē bona [q] pria conferre cogendum, respōdi.

euita errorem fratris emancipati. & periit bonorū possessio. ab intesta. dotē non cogitur conferre. Quare? quia ex testamento poterat succedere, & error fratris non dēt ei obesse: vnde cū res reducitur ad causā intestati, viriles hēnt partes.

¶ *Filia*] Si filia prætereita fuit in mora conferendi dotē, ad vsuras dotis tenetur, qa frater eius potuit ad cuius successionē vocatur, tenet præstare fructus. Viui.

h *Patris possessionem*] vnde liberi. Azo. & dic. quòd pater emancipatum prætereijt. & filium alium, & filiam in potestate cōstituros instituit. & sic quemlibet in sex uncijs.

i *Possessionem*] bonorum, vnde liberi.

k *Errorem*] erauit enim emancipatus, cū deberet petere bonorū possessionē contra tabulas. & ipse petijt. Vnde liberi. & sic fecit sororem errare.

l *Non cogetur*] vtpotè instituta, vt supra eod. l. si filia. in prin.

m *Petita*] sic inf. titulo primo. l. prima, §. 1. in princip. & sup. de tu. & cu. da. ab his l. Seia.

n *Patris*] habeat, patris, alias, fratris. Et no. virilem, scilicet, quatuor uncias, cum sint tres. Sic ergo portio filiæ minuitur in Quarta: meritò ergo non confert, vt supra eo. l. si filia. §. 1.

o *Fructus*] quod de fructibus hic dicit, planum est, vt sup. de vsur. l. videamus, §. si actio. sed, quod dicit de vsuris, est mirabile. Nam dotis collatio. aut petitur officio iudicis, quod potest, vt sup. eodem. l. prima. 1. respon. aut ex stipulatione de conferendo interposita, & tunc, cum actio sit stricti iuris, non recipit usuram, vt C. de condictio. indebi. l. prima Azo. & facit C. de actio. emp. l. rubrica, & sup. de act. empt. l. Iulianus, §. ex vendito. & arg. C. de petit. hæredi. l. fin. ibi. Quod si non obtinuerit &c.

Pater] CASVS. Si pater instituit filium hæredem emancipatum, filiam dotatam exhæredat, si mouet querelam, & habet dimidiam hæreditatis, frater nō cogitur bona cōferre ab intestato, quia hoc casu bo. poss. contra tabu. petita cōpetunt libertates, ipsa dotem non tenetur cōferre, qa diuerso iure veniunt ad successionem. Hoc dicit cū l. fi. q. VI.

p *Abstulit*] nec in plus debuit obtinere, vt sup. de inoffi. testamen. l. circa.

q *Propria*] quia pro parte tenet testamentum. Azo. & ex testamento hic frater succedit.

a Nam.

1† li. 4. Disputatio.

2† Vide Duar. Disput. c. 14.

3† Fl. ī eā cōtulit cō tra tabulas bonorū possessio aucta.

4† Aliàs onus.

5† li. 3. ad Q. Mutiū

* ad intel. huius l. vi de Fab. ā Pepis. in auth. ptexea. nu. 46 C. und vir & vxor. & ibidē per Paulū de monte Pico. nu. 58.

6† li. 1. de ſponſa alias ſa lus.

7† Fl. ſimilis.

8† vide Du. lib. 1. Diſput. c. 12.

9† Aliàs patris ſui alias patris ſuæ.

10† F. percipiat.

11† li. 6. ne ſtipulatione ſponſorū

12† Fl. prolata.

a *Nam & libertates*] benè dico valere testm̃ pro parte. Nã &c. & dic libertates valere in totum, vt C. de inof. testa. l. cũ duobus, & inf. de excep. rei iud. l. iudicatæ. 2. tñ. Itẽ no. cessare collationẽ, cũ agitur q̃rela, vt hic, & sup. de cõtra tabu. l. filium, §. multo magis. Hodie contra, vt C. eo. l. vt liberis.

ADDITIO Dic secundum Bart. quod ibi loquitur, quando testamentũ per querelã in totum rescinditur, vnde omnes ab intestato eodem iure succedũt: hic autem testamẽtum pro parte rescinditur.

b *Nec ipsa. Cum*] bona tõ, vt de contra tabulas, l. filia, §. & hoc sit consequẽs. Item melior, quia pro parte tenet testamentum, vt sup. l. proxi. diximus.

c *Diuerso*, hic ab intestato, frater ex testamẽto, & subau. nec eodem iure possunt esse hæredes, aliqn contra esset, vt sup. tit. l. si filius, & dicit sup. de bon. poss. l. sed cum patrono.

Nam & libertates [a] competere placuit.

Paulus. [1] †

LEX VII.

NEc ipsa dotem fratribus suis cõferet, cũ [b] diuerso [c] iure fratres hæredes sint. *Verba enunciatiua per modum conditionis prolata, exceptionem inducunt. Bart.*

Papinianus. [2] †

LEX VIII.

PAter nubenti filiæ quasdã res præter dotem [d] dedit, eamq; in familia retinuit, ac fratribus sub conditione, Si dotem, & cætera, quæ nubenti tradidit, contulisset, cohæredem adscripsit. Cum filia se bonis abstinuisset fratribus res non in dotem [e] datas vẽdicantibus, exceptionem doli [3] † placuit obstare, quoniam pater filiam alterutrum habere voluit.

Qui non vult hæreditatem, nõ cogitur ad collationem. B.

Triphoninus. [4] †

LEX IX.

FVit quæstionis, an si sua hæres filia patri cum fratribus, contenta dote, abstineat se bonis, compellatur eam conferre? Et D. Marcus rescripsit, non compelli [f] abstinentem se ab hæreditate patris. Ergo non tantum data apud maritum remanebit, sed & promissa exigetur etiam à fratribus, [g] & est æris alieni loco: abscessit enim à bonis patris.

¶ *Si filius*] Filius captus est ab hostibus, vxor domi prægnans remãsit, filius decessit in captiuit. hostium. Nepos eius petit mitti in possessio. quid erit? Rñ. quod mitti dẽt in possessio. Sed si aliquis exhæredauit ventrem vxoris, nunquid si nascatur, in illum casum denegabitur bonorum possessio. Nõ si aliqua est vxor tẽpore mortis mariti, mittetur in poss. etiã si emancipatus velit admitti. Quid, si emancipatus decessit, nunquid venter mittetur in poss. Dicitur quod sic. Quid si filius est datus i adop. & decessit vxore prægnante; venter mittetur in poss. Quid, si filius est datus in adop. ipsius bonorum mittetur vẽter in poss. sed si institutus esset, poterit petere mitti in possess. venter, cum possit petere bonorũ poss. secundum tabulas, hoc dicit vsq; ad §. si pater nutu.

3 † Mall.

4 † lib. 6. Disput.

¶ *Si pater nutu prægnante*] Habuistis, quã mulier prægnans postulat mitti in poss. ventris nomine, circa hoc ponitur casus talis, pater habebat filium, & nurũ prægnantem, filium emancipauit, nunquid venter repellitur in totum à bo. poss. Nam in quantum admitteretur, si esset natus in tali, tandem debet admitti, nam est generaliter dicẽdum, quo casu filius iam natus admittitur ex eo, edicto cũ pauc. eo. d. casu admittitur venter cũ filio emancipato. Vnam sciatis, si aliqua petit se mitti in poss. & aliquis negat prægnantem esse, si in euidenti est non esse prægnantẽ, non mittitur, si dubiũ est, mittetur, ad exemplum Carbon. edi. ex quibus causis indulgetur iam nato, & etiam quia fauorabilior est causa nascituri, quam iam nati, vnde partus ante quam nascatur, alendus est, quia parenti nascitur, & Reipub. Vnum sciatis, si habuit vxorem prægnantem, & secundam, & decedit eis relictis prægnantibus, vterque potest petere mitti in poss. si euidens calumnia non appareat. Hoc dicit vsque ad §. quoties autem.

¶ *Quoties autem*] Si mulier prægnans petit mitti in poss. vẽtris nõe, & mittitur, põt postulare curatorẽ vẽtri dari: solet & bonis. Sed si petit dari ventri tũ, creditores mittentur in poss. custodiæ cã: si petit dari ventri, & bonis, creditores eũt secuti. Et dandus curator idoneus cum inquisitione, & idẽ põt dari, & bonis, & ventri, & põt dari vnus, & si vtile esset bonis, plures poterunt dari. Si verò mitti in poss. mulier ventris nõe, à curatore debet percipere ea sine quib. se substinere non põt, vnde potum, & cibum debet põstare sñi facultatem defuncti, & dignitatẽ mulieris, & isti sumptus põtantur primo ex pecunia, q̃ est in hæreditate, postea ex fructibus. Sed curator datur bonis, si dubium est, ne res vsucapiãtur, vel debitores liberẽtur. Istud debẽt curare tutores, & curatores. Et põt dari curator ex affinibus & amicis. Vnũ sciatis, si de personis q̃stio moueatur, idoneior eligẽdus est. Verum, quia talis curator alicũ non petitur, dicendum est, q̃ instituitus, & substitutus potest assignare bona. Curator debet custodire bona, & alienare ea, quæ sine custodia esse nõ possunt, curator facere inuentarium debet, in quo omnia bona scribantur. Hoc dicit vsque ad §. tandiu.

¶ *Tandiu autem*] Si vẽter mittitur in poss. vẽtris nõe, dẽt esse in poss. quãdiu pariat, vel abortum faciat, vel certũ sit nõ esse prægnantẽ, si putatur prægnans, & appareat non esse prægnantẽ, de suo vẽ consumpsisse. Si eũ ediderit, q̃ repulsus est discedere debe: mulier de pol. Sed si mulier fecit sũptus bona fide, illos restituere ñ tenetur: sed si prægnans sit mulierq̃ petit mitti in poss. & defunctus nõ hẽat habitationẽ, est domus cõducẽda, & serui sũt põtãdi, qui sint in eius ministerio sũ dignitatẽ mulieris, hodie, vsq; ad l. curator. Vide.

DE VENTRE IN POSSESS. MITTENDO, & curatore eius.

¶ *Hoc est factimen iuris. Sed quare poss. rubr. de contra tabulas, non potius de secundum tabu. quæ est iuris? Resp. quia hoc datur etiam præteritis, qui præcedunt instituto, vel infra ad secundum tabulas l. 2. §. expectandum.* Cuiac. aũt in parat. ad hunc tit. ait prætorẽ superioribus tit. prospexisse natis hoc tit. nondũ natis, i. ventri, & super hoc discurrit, aitq; hic potissimũ agi de bon. poss. contra tabulas, ventre præterito, cui ẽt missio in possessionem curator dari solet, ad effectũ, vt ibi per eũ.

Sicuti] CASVS. Sicut prætor habet curam liberorum ĩ natorum, dum eis ab intestato dat bon. poss. Vnde liberi, ita habet curam posthumorum. Et ideo ex ista parte edicti petitur bon. poss. & sicut præteritis datur contra tabulas, ita vice contra tabulas muliert datur bon. poss. prægnantis, ventris nomine, quando certum est, quod nascatur filius, sed si esset incertum, non datur. Quid, si dicit testator, si quis erit mihi natus, exhæres esto? mittitur venter in possessio. vt alatur ex bonis, & mittitur prægnans mulier in fauorem amborum, quod si sub conditione venter est institutus, vel exhæredatus, nunquid in possessio. debet mitti? Certè vtile est. Quid, si vẽter est ab institutis exhæredatus, à substitutis prætcritus? Certè si viuunt instituti, non mittetur in possessionẽ venter, quia exhæredatus est. Et pone casum per contrarium in sequentibus, i. quando est venter præteritus ab institutis, & exhæredatus à substitutis, vsque ad §. si filius.

De ventre in possessionem mittendo, & † curatore eius.

TITVLVS VIII.

Vlpianus lib. 14. ad edict.

LEX I.

SIcuti [a] liberorum eorum, qui iam in rebus humanis sunt, curam Prætor [a] habuit, ita etiã eos, qui nondum nati sunt, propter spem nascendi, non neglexit. Nam & hac parte edicti eos tuitus est, dum vtrem mittit in possessionem vice contra tabulas bonorum possessionis.

¶ Prægnantem esse mulierem oportet omninò, [2] † nec dicere [b] se prægnantem sufficit. Quare nec tenet datio bonorum possessionis, nisi verè prægnans fuerit, & mortis [c] tempore, & eo, quo mittit in possessionem petit.

¶ Toties autẽ mittitur in possessionem venter, si non est exhæredatus, [d] & id, quod in vtero est, [3] † inter suos [e] hæredes futurum erit.

¶ Sed & si incertum sit, aliquo tamen casu [f] possit existere, quo, qui editur, suus futurus sit, ventrem mittemus. Aequius [g] enim est, vel frustra nonnunquam impendia fieri, quàm denegari aliquando alimenta ei, qui dominus bonorum aliquo casu [h] futurus est. Quare & si ita exhæredatio facta sit, Si mihi filius vnus nascetur, exhæres esto, quia filia [i] nasci potest, vel plures [k] filij, vel filius, & filia, venter in possessionem mittetur. Satius [l] est enim, sub incerto eius qui edetur, ali etiam eũ, qui exhæredatus sit, quam eum, qui non sit exhæredatus fame necari, ratumque esse debet, quòd diminutum est, [m] quamuis is nascatur, qui repellitur. Idem erit dicendum, & similiter, quæ in possessione fuit, abortum fecisset.

¶ Sed & si sub conditione [n] posthumus sit exhæredatus, pendẽte conditione Pedij sententiã admittimus, existimantis, posse ventrem in possessionem mitti, quia sub incerto vtilius sit ventrem ali.

¶ Si venter ab institutis exhæredatus sit, à substitutis præteritus, Marcellus negat, in possessionem eum mitti posse viuentibus [n] institutis, quia exhæredatus sit, quod verũ est. Per contrarium autem, si ab institutis præteritus sit venter, à substitutis exhæredatus, viuis institutis, mittendum esse [4] † in possessionem. Quod si non viuant, negat mittendum, quia ad eum gradum deuoluta sit hæreditas, à quo exhæredatus est.

¶ Si filius ab hostibus captus sit, vxor eius prægnans in possessionem bonorum soceri [p] mittenda est: nam aliquo casu spes est, id, quod nascitur inter suos hæredes futurum, vt puta, si pater eius apud hostes decedat.

¶ Sed & si quis ventrem ita exhæredasset, [q] Qui mihi intra mẽses tres mortis meę natus [r] erit, exhrs esto, vel. Qui post tres menses, vẽter in possessionem [5] vtique mittetur, quia aliquo casu suus hęres futurus est. Et sanè benigniorẽ [t] esse Prætorem in hanc partem [5] † oportebit, ne, qui speratur, ante vitam necetur.

¶ Rectissime autem Prætor nusquam vxoris [u] mẽtionem fecit, quia fieri potest, vt mortis tempore vxor non fuerit, [x] quæ se ex eo prægnantem dicit.

¶ Etiam ex emancipato [y] venter ad possessionem admitti-

a *Prætor*] dando Carbonianum contra tab. & cæteras. Sed certè, & posthumus datur ꝯ tab. vt sup. de contra tabulas, l. 1. §. hoc aũt. Sed illud cum essent nati, hoc autem ante. Ac.

b *Non dicere*] sic C. quod me. cau. l. metum.

c *Et mortis*] ad hoc inf. e. l. fi. ltẽ hic verè, ibi quo ad opinionẽ, vt inf. ea l. §. si fili[9], & facit ff. de acq. hære. l. cum quidam.

d *Exhæredatus*] ritè, vt sup. de contra tabulas, l. non putauit, §. non quæuis.

e *Inter suos*] vt quia ex viro existente sui iuris, & vxore conceptus sit, vt Instit. de pa. pot. §. qui igitur. Idem si est loco sui hæredis, qui & contra tabulas habet, vt inf. ea l. §. ẽt ex emãcipato. & sup. de contra tabulas, l. si retentus. Idem est in eo, q non habet per se contra tab. sed p alium, vt inf. eo. l. si filius, in fi. Idem de eo, de quo est aliqua spes, vt inf. §. sed & si qs. Sed quid erit, si venter non est patiturus suũ, vel quasi suum, sed agnatum, vel cognatum, qui sunt habituri bonorum poss. Vnde agnati, vel vnde cognati, vel aliã, nunquid admittetur in poss. ff. ex hoc edicto? Resp. vt inf. eo. l. si quæ est contra.

f *Casu*] vt in sequen. exemplo. Quæritur.

g *Aequius*] i. minus iniquè: nam hoc nõ est æquitas, ali de alienis indebitè, vt C. de pac. l. fi.

h *Aliquo casu*] imò omni casu est futurus suus, quando sub cõditione exhęredatur, de qua subiecit, cum nõ valeat, vt su. de lib. & posth. l. §. patrè. Sed dico, quòd inferior non est conditio, cum nihil suspendat, nam aut nascetur suus, & solus, & statim tenet exhæredatio, vt sup. de iniusto testam. l. si ita, aut statim nõ tenet. Item dum speratur nasci, non differtur propter conditionẽ, quæ nondum est, nullo ergo tempore conditionalis est Azo.

i *Filia*] non ergo masculinum concipit femininum propter odium, vt alias supra de lib. & posth. l. cum quidam. Et propter hoc dicit plerunque inf. de verb. sign. l. pronunciatio. in prin.

k *Plures*] sicut hic odium facit non cõprehendi oẽs, sic & aliàs fauor facit comprehẽdi omnes, vt C. de fideic. lib. l. fi. l *Sarius*] sa. inf. de pœnis. l. absentem. & inf. ea. l. §. sed & si qs. inf. de reg. iu. l. is apud. §. 1. & C. de Carbo. edi. l. fi. in fi.

l *Diminutũ est*] vt inf. eo. l. 3. nisi in casu, vt inf. ea. l. in fi.

m *Sed & si sub conditione*] facta in defectum potestatiuę cõdõnis: aliàs. n. nulla esset, vt sup. de lib. & posth. l. 1. §. purè. & de hære. instit. l. iam dubitari. & inf. ea. l. §. sed & si quis. Azo.

n *Viuentibus*] & deliberãtibus, vel adeũtibus hæreditatem. Sed nonne aliquo casu põt esse suus? puta, si instituti repudient hæreditatem? ergo mittendus est, vt inf. proxi §. Resp. non est illud sic exẽdendum, aliàs etiam ritè & pure exhæredatus venter in possessionẽ mitteretur, quia aliquo casu põt fieri suus, vt per la querela ꝯ scriptũ hæredi, vt sup. de inoff. test. l. Papinia. fi. ex eã. Ergo fit suus ex defectu cõdõnis, vel diei exhibẽdationis appositę. Hic vtraq; fi. stitutio. & exhibẽdatio pure facta ẽ. & facit ff. eo. ꝯ tab. l. nõ putauit. §. j. & §. à primo.

o *Vivent*] hoc ita. si vi uente socero sit cõceptus, vt su. de iniusto test. l. si quis exhibẽdatus. §. sed hoc ita. Azo.

p *Socer*] hoc ita. si vi uente socero sit cõceptus, vt su. de iniusto test. l. si quis exhibẽdatus. §. sed hoc ita. Azo.

q *Exhæredasset*] his verbis.

r *Natus*] repete exhęres esto. Eẽ enim alius casus.

s *In possessionem*] his. n. casibus, qui nascitur eo casu, q omissus est, suus est, vt su. de lib. & posth. l. cõmoditissimè. aliud in instit. vbi per vnum videtur. & aliud cõprehendere, vt C. de posth. hæred. instit. l. fi. quæ est contra.

t *Benignorem*] id est benignum. & facit inf. eod. l. §. sed & si incertum. & §. sed & si sub conditione.

u *Vxoris*] scilicet, prægnantis muliere, vt sup. ea. l. 3. prægnantem. Azo.

x *Non fuerit*] ab eo forte diuortio separata. tamẽ mittetur in possessionẽ. & tic nõ ob. inf. ea l. 1. si ea. qa ibi negabatur vxor aliquo tpe. Iré ꝯ. ff. de leg. 3. l. ité legato, §. si vxori. & sed vt legatum. Sed illud cũ legatur vxori. hic autem propter ventrem tantum dicitur.

y *Etiam ex emancipato*] & post emancipationem concepto, vt dixe-

1† Aliàs custodiẽdoq; partu aliàs, & curatore ventri dãdo. Fl. hic titu. postponitur ti. seq. de cõiungen.

* Vi. Ant. Aug. li. 1. emen. c. 1.

2† Fl. omnimodò.

3† Flor. erit.

* Facit ad hũc text. gl. fi. post me. in c. cõtingit, ibi. Similiter cum vẽter, extra. de dolo. & contuma.

4† Fl. mittendus.

5† Fl. in hac parte

vt differat à prox.ſequẽ.caſu.& die poſſeſſionẽ bonorum, ſ.aui, vt differat ab vltimo caſu huius §. a *Iam*] ante emancipationem.& ſic remanſit in poteſtate aui, vt Inſt.quib.modus pa.po.ſol.§.fi.

1† Fl.deceſſiſſet.

b *Bonorum poſſ.*]ſ.cõtra tab. vt ſ.de contra tab.l. ii emancipatus.§. nepote.

c *Admitteremus*] qa. & contra tab.daretur.vt ſu.de contra tab.l. ſi retentus.

2† Fl. admittemus

d *Secundum tabulas*] facit ſ.de contra tabulas.l.non putauit. §.in adoptionem. & §. datur. Sed contra in eo.tit.l. cum emancipatus. §. qui duos. Solu.ibi.

e *Repelli*]à bonorũ poſſeſſione aui. H.

f *Ex nemo*] .ſ.de coniungen.vt inf.tit.1.l. 3.§.1.

g *Patri*] emancipato, vel quocunq. modo à patria poteſtate liberato. Acc.

3† F.quia & nato ei, ſi nemo.

h *In poſſeſſ.*] bonor. aui,ſcilicet, pro parte.& facit.ſup.tit. 2. l.filius.

i *Vxor*] legitima.Et ſuper hoc ſũmatim cognoſcitur,vt ſubiicit.Ceterum vxorem eſſe probari plenè oportet. Sed certè idẽ de legitimatione vi.quòd talis debet eſſe, quæ ſuum paritura ſit, vt ſupra eodem. §. toties. in princip. Sed illud dicit ꝓſumptiuè modo dico faciẽte ꝓ hoc, quòd ſit legitima.

k *Fuiſſe*] aliquo tẽpore. Nec ob. ſup. §. rectiſſime.

l *Ad exemplum*] vbi ſummatim cognoſcitur, etſi modicum eſt pro puero.ſit miſſio.vt ſ.de Carboniano edicto. l.3.§. cauſæ. & ſ. neuis fiat ei.l.fi. §. pen. Sed contra inf. cod. l. vbicunque. §. interdũ. vbi dicit plenè cognoſci. Solu ibi.& no.ſimilia de ſũmaria cognitione ſup.ad exhib.l 3.§. ibid.

4† Fl. poterit.

m *Nihil noui*] quia non mittet eam in poſſeſſionem.

5† Fl.fiat.

n *Præiudicium*]qualequale, nam plenũ non fit,vt ſu.de iureiuran. l.3. §. penult.

tur. Vnde apud Iulianũ li.27. Digeſt.quæritur, Si emancipatus quis ſit vxore iã [a] prægnante,deinde deceſſerit, [1†] & pr̃ eius mortuus ſit,an venter in poſſeſſionem emãcipati patris mitti poſſit? Et rectiſſime ſcripſit,rõnem non eſſe, cur venter, quẽ edictum admittit, repelli debeat. Eſt .n. æquiſſimum, ei partui conſuli,qui natus bonorum poſſeſſionem [b] acceptarus eſt. Sed, & ſi auus viueret,ſimiliter vẽtrem admitteremus. [c 2†]

¶ Si filius in adoptionẽ datus deceſſerit prægnante vxore, tunc deinde adoptator defunctus fuerit, mittetur venter in poſſeſſionẽ aui adoptiui. Sed an ét in eius, qui in adoptionẽ dederat filiũ, mittetur, videamus. Et ſi hic nepos poſthumus hr̃s ab auo naturali inſtitutus ſit,mittetur in poſſeſſionẽ,quia,& ſi nato eo nemo [3†] ex liberis ſit alius, bonorũ poſſeſſio ſm̃ tabulas [d] dari poteſt: aut ſi ſint liberi præteriti, ét contra tabulas cum ipſis poteſt accipere.

¶ Si pater nuru prægnante filiũ emancipauerit,non in totum repelli [e] vterus debet nãque natus ſolet patri ex nouo [f] edicto iungi. Et generaliter, quibus caſibus patri [g] iungitur natus, admittendus eſt venter in poſſeſſionem. [h]

¶ Si ea,quæ in poſſeſſionem vult ire, vxor [i] negetur, vel nurus eſſe,vel fuiſſe, [k] vel ex eo prægnans non eſſe contẽdatur,decretũ interponit Prętor,ad exẽplum [l] Carboniani edicti. Et ita D. Adrianus Claudio Proculo Prætori reſcripſit,vt ſũmatim de re cognoſceret, etſi manifeſtã calumniam videret eius, quæ ventris noie in poſſeſſionem mitti deſiderat, nihil noui [m] decerneret: ſi dubitari de re poſſet, [4†] operam daret, ne quod præiudicium [n] fieret [5†] ei, qui in vtero eſt, ſed vẽtrẽ in poſſeſſionem mitti oportere. Apparet itaque;niſi manifeſta ſit calumniatrix mulier, debere eam decretũ eligere,& vbi omninò iuſtè dubitari poterit,an ex eo ꝓgnãs ſit,decreto tuendam eſſe, ne præiudicium partui fiat. Idẽque eſt, & ſi mulieri ſtatus cõtrouerſia fiat.

10 ¶ Et generaliter,ex quib.cauſis [o] Carbonianam bonorum poſſeſsionẽ puero Prętor dare ſolitus eſt, ex eiſdẽ cauſis ventri quoq ſubuenire Prętorẽ debere non dubitamus: eò facilius, q̃ fauorabilior eſt cauſa partus, q̃ pueri. Partui.n.in hoc fauetur, vt in lucem [p] producatur: puero, vt in familiam [q] inducatur. Partus .n. iſte alendus eſt, quia non tantum [6†] parenti, cuius eſſe dicitur, verũ etiam Reipublicæ [r] naſcitur. [7†]

20 ¶ Si quis, prima vxore prægnante facta, mox [s] aliam duxerit, eamque prægnantẽ fecerit, diemque ſuũ obierit, edictum ambobus ſufficit, [8†] videlicet, cũ nemo [t] contendit,nec calumniatricẽ dicit.

¶ Quoties [u] aũt venter in poſſeſsionem mittitur,ſolet mulier curatorem ventri petere, ſolet, & bonis. Sed ſi quidẽ tantum ventri curator datus ſit,creditorib permittẽdũ eſt,in cuſtodia bonorũ [x] eſſe. Si verò nõ tantũ vẽtri, ſed ét bonis curator datus eſt, poſſunt eſſe ſecuri creditores, cũ periculum [y] ad curatorẽ pertineat. Idcirco curatorem bonis ex inquiſitione dandũ, idoneum .ſ. oportet creditores [z] curare, vel ſi quis alius eſt,qui nõ edito partu ſucceſſionẽ ſperet. Hoc aũt iure vtimur, [a] vt idẽ curator, & bonis,& ventri detur. Sed ſi creditores inſtent, vel qui ſperat ſe ſucceſſurum, diligentius, atque circumſpectius id fieri debebit, & plures ſi deſiderentur, dandi ſunt. [b]

¶ Mulier aũt in poſſeſſionem miſſa, ea ſola, ſine quibus ſe ſuſtinere, [9†] & ad partum vſque perduci [c] non poſſit, ſumere ex bonis dẽt, & in hanc rẽ curator conſtituendus [d] eſt,qui cibum,potum, veſtitum, & tectum mulieri præſtet pro facultatibus defuncti.

Accurſius.

o *Per quibus cauſas*] ideſt, cum de ſtatu & bonis,vel de ſtatu tm̃ quæritur.vt ſ.de Carbo edic.l 3.§. quamuis. Azo.

p *In lucem*] ne qui ſperatur,ante viam necetur,vt ſu.§. ſi filius.in fi facit ſupra ea.l.in prin.

q *In familiam*] id eſt,agnationem,quę ei negabatur.

r *Reipub.*] No. quẽ naſci Reipub. ſic ſ. de ven inſpi. l. 1. §. quanquam magis q̃ parẽtibus. vt inf. de capti.& poſtl.l.poſtliminium. §. filius. & facit C. de ſacroſan.eccl.l.ſancimus. in 2.ibi Animæ hominum.&c. & ſ.de mune. & hono. l.3. §. filius. Acc.

s *Mox*] 2 diſſoluto primo matrimonio diuortio. Azo. Et ſic prima ſi eſt vxor tpe mortis, vt ſ.ea. l.§.rectiſſimè.

t *Cum nemo*] maximè.vt ſup.prox.§.

u *Quoties*] nũc tranſit ad ſecundam partem rubricæ.

x *Bonorum eſſe*] .ſ. quia cauſa rei ſeruãdæ mittetur in poſſeſſionem.

y *Periculum*] vt inf. eod.l.item periculũ. Et ideo ſatisdat niſi ſit ex inquiſitione datus.vt ſup. de cur. fur.l. bonorum, & facit Innocentium, vt ſ.ea.l.§. curatore.

z *Creditores*] eorum enim conſenſu conſtituendus eſt, ſi adeſſe volunt, vt ſ. de cura.bo.dan. l.2. in pri. Et qd dicit oportet, non ĩportat neceſſitatẽ, vt ſ. de iuſti.& iu. l.1. in prin.

a *Vtimur*] frequentius.

b *Dandi ſunt*]& omnes agunt,& conueniũtur in ſolidũ. vt & ſ. de cu.bo.dan l. 2. §. ſi plures. & l. ſi plures. & ſ. de tut.& cu.da.ab his l.vẽri.

c *Perduci*] ſcilicet ſine his.

d *Conſtituendus*] id eſt conſtitutus ventri.&

6† F.q. & ſi non tm̃.

7† Iuxta illud Cic. i §.Ver. ver ſi. ſuſceperas.n.liberos nõ ſolũ tibi.ſd & patriæ, qui ñ mõ tibi voluptati, ſed & aliq̃ reipu. vſui eſſe poſſẽt,quĩ & Plato dialo.7. de legib. & Ariſt.l.6. Politic. alendorũ puerorũ curã nõ priuatã ſed publicã eſſe cenſent.

a Quot modis ponat.vi. gl. & Doc.in l. 2. ſ. ſi cer.pe.gl. in l ſi pupilli. §. idẽ ait.ſ.& neg. geſt. & ſc. qa pp de ele. & in c.ſi ĩ qualibet. 2.q.2.

8† F.ſufficiet.

9† Fl. ſine quibus cætus ſubſtineri. Aſſe ſine quibus ſuſtineri.& ad partũ vſque ꝓduci nõ.&c.

a *Prætor*] dando Carbonianum contra tab. & cæteras. Sed certè, & posthumus datur ꝯ tab. vt sup. de contra tabulas, l. 1. §. hoc aût. Sed illud cum essent nati, hoc autem ante. Ac.

b *Non dicere*] sic C. quod me. cau. l. metum.

c *Et mortis*] ad hoc inf. e. l. fi. Itẽ hic verè, ibi quo ad opinionẽ, vt inf. ca. l. 6. si fi-

li⁹, & facit ꝯ. de acq. hære. l. cum quidam.

d *Exhæredatus*] ritè, vt sup. de contra tabulas. l. non putauit, §. non quæuis.

e *Interfuerit*] vt quia ex vito existente sui iuris, & vxore concedãdo. Fl. hic titu. postponitur ti. seq. de cõiungen.

† Vi. Ant. Aug. li. 1. emen. c. 1.

De ventre in possessionem mittendo, & [1] † curatore eius.

TITVLVS VIII.

Vlpianus lib. 14. ad edict.

LEX I.

SIcuti * liberorum eorum, qui iam in rebus humanis sunt, curam Prætor [a] habuit, ita etiã eos, qui nondum nati sunt, propter spem nascendi, non neglexit. Nam & hac parte edicti eos tuitus est, dum vtrem mittit in possessionem vice contra tabulas bonorum possessionis.

¶ Prægnantem esse mulierem oportet omninò, [2] † nec dicere [b] se prægnantem sufficit. Quare nec tenet datio bonorum possessionis, nisi verè prægnans fuerit, & mortis [c] tempore, & eo, quo mitt⁹ in possessionem petit.

¶ Toties autẽ mittitur in possessionem venter, si non est exhæredatus, [d] & id, quod in vtero est, [3] † inter suos [e] hæredes futurum erit.

¶ Sed & si incertum sit, aliquo tamen casu [f] possit existere, quo, qui editur, suus futurus sit, ventrem mittemus. Aequius [g] enim est, vel frustra nonnunquam impendia fieri, quàm denegari aliquando alimenta ei, qui dominus bonorum aliquo casu [h] futurus est. Quare & si ita exhæredatio facta sit, Si mihi filius vnus nascetur, exhæres esto, quia filia [i] nasci potest, vel plures [k] filij, vel filius, & filia, venter in possessionem mittetur. Satius [l] est enim, sub incerto eius qui edetur, ali etiam eũ, qui exhæredatus sit, quam eum, qui non sit exhæredatus fame necari, ratumque esse debet, quòd diminutum est, [m] * quamuis is nascatur, qui repellitur. Idem erit dicendum, & similiter, quæ in possessione fuit, abortum fecisset.

¶ Sed & si sub conditione [n] posthumus sit exhæredatus, pendẽte conditione Pedij sententiã admittimus, existimantis, posse ventrem in possessionem mitti, quia sub incerto vtilius sit ventrem ali.

¶ Si venter ab institutis exhæredatus sit, à substitutis præteritus, Marcellus negat, in possessionem eum mitti posse viuentibus [o] institutis, quia exhæredatus sit, quod verũ est. Per contrarium autem, si ab institutis præteritus sit venter, à substitutis exhæredatus, viuis institutis, mittendum esse 4 † in possessionem. Quòd si non viuant, negat mittendum, quia ad eum gradum deuoluta sit hæreditas, à quo exhæredatus est.

¶ Si filius ab hostibus captus sit, vxor eius prægnans in possessionem bonorum soceri [p] mittenda est: nam aliquo casu spes est, id, quod nascitur inter suos hæredes futurum, vt puta, si pater eius apud hostes decedat.

¶ Sed & si quis ventrem ita exhæredasset, [q] Qui mihi intra mẽses tres mortis meę natus [r] erit, exhrs esto, vel. Qui post tres menses, vẽter in possessionem [s] vtique mittetur, quia aliquo casu suus hęres futurus est. Et sanè benignioręs [t] esse Prætorem in hanc partem 5 † oportebit, ne, qui speratur, ante vitam necetur.

¶ Rectissime autem Prætor nusquam vxoris [u] mẽtionem fecit, quia fieri potest, vt mortis tempore vxor non fuerit, [x] quæ se ex eo prægnantem dicit.

¶ Etiam ex emancipato [y] venter ad possessionem admitti-

1† Aliàs custodiẽdoq; partu aliàs, & curatore ventri dãdo. Fl. hic titu. postponitur ti. seq. de cõiungen.

2† Fl. omnimodo.

3† Flor. erit.

4† Fl. mittendus.

5† Fl. in hac parte

*Facit ad hũc text. gl. fi. post me. in c. cõtingit, ibi. Similiter cum vẽter. ertra. de dolo. & contuma.

a *Prætor*] dando Carbonianum contra tab. & cæteras. Sed certè, & posthumus datur ꝯ tab. vt sup. de contra tabulas, l. 1. §. hoc aût. Sed illud cum essent nati, hoc autem ante. Ac.

b *Non dicere*] sic C. quod me. cau. l. metum.

c *Et mortis*] ad hoc inf. e. l. fi. Itẽ hic verè, ibi quo ad opinionẽ, vt inf. ca. l. 6. si fi-

li⁹, & facit ꝯ. de acq. hære. l. cum quidam.

d *Exhæredatus*] ritè, vt sup. de contra tabulas, l. non putauit, §. non quæuis.

e *Interfuerit*] vt quia ex vito existente sui iuris, & vxore concedãdo. Fl. hic titu. postponitur ti. seq. de cõiungen.

† Vi. Ant. Aug. li. 1. emen. c. 1.

1 *Sicuti*] fa. inf. de pœnis. l. absentem. & inf. ea. l. §. sed & si qs. inf. de reg. iu. l. is apud. §. 1. & C. de Carbo. edi. l. fi. in fi.

2† Fl. omnimodo.

3† Flor. erit.

4† Fl. mittendus.

5† Fl. in hac parte

*Facit ad hũc text. gl. fi. post me. in c. cõtingit, ibi. Similiter cum vẽter. ertra. de dolo. & contuma.

m *Diminutũ est*] vt inf. eõ. l. 3. nisi in casu, vt inf. ea. l. in fi.

n *Sed & si sub conditione*] facta in defectum potestatiuę cõdõnis: alias. n. nulla esset, vt sup. de lib. & posth. l. 1. §. putè. & de hære. instit. l. iam dubitari. & inf. ea. l. §. sed & si quis. Azo.

o *Viventibus*] & deliberãtibus, vel adeũtibus hæreditatem. Sed nonne aliquo casu põt esse suus? puta, si instituti repudient hæreditatem? ergo mittendus est, vt inf. proxi §. Respon. non est illud sic extẽdendum, aliàs etiam ritè, & purè exhæredatus venter in possessionẽ mitteretur, quia aliquo casu põt fieri suus, vt perlata querela ꝯ scriptũ hæred., vt sup. de inoff. test. l. Papinia. ⁊. si ex cã. Ergo sit suus ex defectu cõdõnis, vel diei exhibitionis appositę. Hic vtraq; ſ. ſiſtitutio. & exhibitio putè facta ẽ. & facit s. eo. ꝯ tab. l. nõ putauit. §. j. & §. à primo.

p *Socero*] hoc ita. si vt uente socero sit cõceptus, vt su. de iniusto test. l. si quis exhibitus. ⁊. sed hoc ita. Azo.

q *Exhæredasset*] his verbis.

r *Natus*] repete exhęres esto. Est enim alius casus.

s *In possessionem*] his in casibus, qui nascitur eo casu, q omissus est, suus est, vt su. de lib. & posth. l. eõmodissime. aliud in instit. vbi per vnum videtur, & aliud cõprehendere, vt C. de posthu. hæred. instit. l. fi. quæ est contra.

t *Benignorem*] id est, benignum, & facit inf. ea. d. l. §. sed & si incertum. & §. sed & si sub conditione.

u *Vxoris*] scilicet, prægnantis mulieris, vt sup. ea. l. prægnantem. Azo.

x *Non fuerit*] ab eo fonẽ diuortio sepa ata, tamẽ mittetur in possessionẽ. & sic nõ ob. inf. ea l. fi. ea. qa ibi negabatur vxor aliquo ipe. Itẽ ſ. §. de leg. ⁊. l. itẽ legato. §. si vxori. & sed vt legatum. Sed illud cũ legatur vxori. hic autem propter ventrem tantum dicitur.

y *Etiam ex emancipato*] & post emancipationem concepto, vt diffe-

alias favor facit comprehẽdi omnes. vt C. de fidei. lib. l. 1. l. *Satius*] fa. inf. de pœnis. l. absentem. & inf. ea. l. §. sed & si qs. inf. de reg. iu. l. is apud. §. 1. & C. de Carbo. edi. l. fi. in fi.

m *Diminutũ est*] vt inf. eõ. l. 3. nisi in casu, vt inf. ea. l. in fi.

n *Sed & si sub conditione*] facta in defectum potestatiuę cõdõnis: alias. n. nulla esset, vt sup. de lib. & posth. l. 1. §. putè. & de hære. instit. l. iam dubitari. & inf. ea. l. §. sed & si quis. Azo.

o *Viventibus*] & deliberãtibus, vel adeũtibus hæreditatem. Sed nonne aliquo casu põt esse suus? puta, si instituti repudient hæreditatem? ergo mittendus est, vt inf. proxi §. Respon. non est illud sic extẽdendum, aliàs etiam ritè, & purè exhæredatus venter in possessionẽ mitteretur, quia aliquo casu põt fieri suus, vt perlata querela ꝯ scriptũ hæred., vt sup. de inoff. test. l. Papinia. ⁊. si ex cã. Ergo sit suus ex defectu cõdõnis, vel diei exhibitionis appositę. Hic vtraq; ſ. ſiſtitutio. & exhibitio putè facta ẽ. & facit s. eo. ꝯ tab. l. nõ putauit. §. j. & §. à primo.

p *Socero*] hoc ita. si vt uente socero sit cõceptus, vt su. de iniusto test. l. si quis exhibitus. ⁊. sed hoc ita. Azo.

q *Exhæredasset*] his verbis.

r *Natus*] repete exhęres esto. Est enim alius casus.

s *In possessionem*] his in casibus, qui nascitur eo casu, q omissus est, suus est, vt su. de lib. & posth. l. eõmodissime. aliud in instit. vbi per vnum videtur, & aliud cõprehendere, vt C. de posthu. hæred. instit. l. fi. quæ est contra.

t *Benignorem*] id est, benignum, & facit inf. ea. d. l. §. sed & si incertum. & §. sed & si sub conditione.

u *Vxoris*] scilicet, prægnantis mulieris, vt sup. ea. l. prægnantem. Azo.

x *Non fuerit*] ab eo fonẽ diuortio separata, tamẽ mittetur in possessionẽ. & sic nõ ob. inf. ea l. fi. ea. qa ibi negabatur vxor aliquo ipe. Itẽ ſ. §. de leg. ⁊. l. itẽ legato. §. si vxori. & sed vt legatum. Sed illud cũ legatur vxori. hic autem propter ventrem tantum dicitur.

y *Etiam ex emancipato*] & post emancipationem concepto, vt diffe-

k *Tutus*] sicut hic odium facit non cõprehendi, ita, sic &

vt differat à pron.ſequẽ.caſu.& die poſſeſſionẽ bonorum. .ſ.aui. vt differat ab vltimo caſu huius §. a *Iam*] ante emancipationem.& ſic remanſit in poteſtate aui. vt Inſti.q.b.modus pa.po.ſol.§.fi.

1† Pl.de ceſſiſſet.

b *Bonorum poſſ.*] ſ.cõtra tab. vt ff.de contra tab.l. ii emancipatus.§. nepote.

c *Admitteremus*] q.a. & contra tab.da retur.vt ſu.de contra tab.l. ſi retentus.

2† Pl. admittemus

d *Secundum tabulas*] facit ff.de contra tabulas.l.non priuauit. §.in adoptionem. & §. datur. Sed contra in eo.tit.l. cum emancipatus. §. qui duos. Solu.ibi.

e *Repelli*] à bonorũ poſſeſſione aui. H.

f *Ex nouo*] .C.de conſungen.vt inf.tit.1.l. 1.§.1.

g *Patri*] emancipato.vel quocunq. modo à patria poteſtate liberato. Acc.

3† P. quia & nato ei, ſi nemo.

h *In poſſeſſ.*] bonor. aui,ſcilicet. pro parte.& facit ſup.tit. 2. l.filius.

i *Vxor*] legitima. Et ſuper hoc ſũmatim cognoſcitur.vt ſubij cit. Cæterum vxorem eſſe probari plenè oportet. Sed certè idẽ de legitimatione vĩ,quòd talis debet eſſe, quæ ſuum paritura ſit. vt ſupra eodem. §. toties. in princip. Sed illud dicit pſumptiuè modo faciète p hoc, quòd ſit legitima.

K *Fuiſſe*] aliquo tẽpore. Nec ob. ſup. §. ſecundiſſime.

l *Ad exemplum*] vbi ſummatim cognoſcitur. 1 etſi modicum eſt pro puero ſit miſſio. vt ff.de Carboniano edicto. l.3.§ cauſæ. & ff. neuis ſiat ei.l.ſi. 6. pen. Sed contra inf. cod. l. vbicunque. §. interdũ. vbi dicit plenè cognoſci. Solu ibi.& no. ſimilia de ſũmaria cognitione ſup.ad exhib.l 3.§. ibid.

1 Quibus caſib ſũmariè ꝓcedat: vid ad longũ in gl.ord. in verbo. ſummatim. l.3.§. ſciẽdũ. ſu. ad exhib.

m *Nihil noui*] quia non mittet eam in poſſeſſionem.

4† Pl. poterit.

n *Præiud.cum*] qualequale, nam plenũ non fit.vt ſu.de iureiuran. l.3. §. penult.

tur. Vnde apud Iulianũ li.27. Digeſt.quæritur, Si emancipatus quis ſit vxore iã [a] prægnante,deinde deceſſerit, [1†] & pr̃ eius mortuus ſit,an venter in poſſeſſionem emãcipati patris mitti poſſit? Et rectiſſime ſcripſit,rõnem non eſſe, cur venter, quẽ edictum admittit, repelli debeat. Eſt .n. æquiſſimum, ei partui conſuli,qui natus bonorum poſſeſſionem [b] acceptarus eſt. Sed, & ſi auus viueret,ſimiliter vẽtrem admitteremus. [c 2†]

¶ Si filius in adoptionẽ datus deceſſerit prægnante vxore, tunc deinde adoptator defunctus fuerit, mittetur venter in poſſeſſionẽ aui adoptiui. Sed an ét in eius, qui in adoptionẽ dederat filiũ, mittetur,videamus. Et ſi hic nepos poſthumus hr̃s ab auo naturali inſtitutus ſit,mittetur in poſſeſſionẽ,quia,& ſi nato eo nemo 3† ex liberis ſit alius, bonorũ poſſeſſio ſm̃ tabulas [d] dari poteſt: aut ſi ſint liberi præteriti, ét contra tabulas cum ipſis poteſt accipere.

¶ Si pater nuru prægnante filiũ emancipauerit,non in totum repelli [e] vterus debet nãque natus ſolet patri ex nouo [f] edicto iungi. Et generaliter, quibus caſibus patri [g] iungitur natus, admittendus eſt venter in poſſeſſionem. [h]

¶ Si ea,quæ in poſſeſſionem vultire, vxor [i] negetur, vel nurus eſſe,vel fuiſſe, [k] vel ex eo prægnans non eſſe contẽdatur,decretũ interponit Prętor,ad exẽplum [l] Carboniani edicti. Et ita D. Adrianus Claudio Proculo Prætori reſcripſit,vt ſũmatim de re cognoſceret, etſi manifeſtã calumniam videret eius, quæ ventris noĩe in poſſeſſionem mitti deſiderat, nihil noui [m] decerneret: ſi dubitari de re poſſet, 4† operam daret, ne quod præiudicium [n] fieret 5† ei, qui in vtero eſt, ſed vẽtrẽ in poſſeſſionem mitti oportere. Apparet itaque;niſi manifeſta ſit calumniatrix mulier, debere eam decretũ eligere,& vbi omninò iuſtè dubitari poterit,an ex eo p̃gnãs ſit,decreto tuendam eſſe, ne præiudicium partui fiat. Idẽque eſt, & ſi mulieri ſtatus cõtrouerſia fiat.

10 ¶ Et generaliter,ex quib.cauſis [o] Carbonianam bonorum poſſeſsionẽ puero Prętor dare ſolitus eſt, ex eiſdẽ cauſis ventri quoq; ſubuenire Prętorẽ debere non dubitamus: eò facilius, q̃ fauorabilior eſt cauſa partus, q̃ pueri. Partui.n.in hoc fauetur, vt in lucem [p] producatur: puero, vt in familiam [q] inducatur, Partus .n. ille alendus eſt, quia non tantum [6†] parenti, cuius eſſe dicitur, verũ etiam Reipublicæ [r] natcitur. [7†]

¶ Si quis, prima vxore prægnante facta, mox [s] aliam duxerit, eamque prægnantẽ fecerit, diemque ſuũ obierit, edictum ambobus ſufficit, 8† videlicet, cũ nemo [t] contendit,nec calumniatricẽ dicit.

¶ Quoties [u] aũt venter in poſſeſsionem mittitur,ſolet mulier curatorem ventri petere, ſolet, & bonis. Sed ſi quidẽ tantum ventri curator datus ſit,creditorib permittẽdũ eſt,in cuſtodia bonorũ [x] eſſe. Si verò nõ tantũ vẽtri, ſed ét bonis curator datus eſt, poſſunt eſſe ſecuri creditores, cũ periculum [y] ad curatorẽ pertineat. Idcirco curatorem bonis ex inquiſitione dandũ, idoneum .ſ. oportet creditores [z] curare, vel ſi quis alius eſt,qui nõ edito partu ſucceſſionẽ ſperet. Hoc aũt iure vtimur, [a] vt idẽ curator, & bonis,& ventri detur. Sed ſi creditores inſtent, vel qui ſperat ſe ſucceſsurum, diligentius, atque circumſpectius id fieri debebit, & plures ſi deſiderentur, dandi ſunt. [b]

¶ Mulier aũt in poſſeſsionem miſsa, ea ſola, ſine quibus ſuſtinere, 9† & ad partum vſque perduci [c] non poſsit, ſumere ex bonis dẽt, & in hanc rẽ curator conſtituendus [d] eſt,qui cibum,potum, veſtitum, & tectum mulieri præſtet pro facultatibus defuncti.

o *Ex quibus cauſis*] ideſt, cum de ſtatu & bonis.vel de ſtatu tm̃ quæritur.vt ff.de Carbo edic.l 3.§. quamuis. Azo.

p *In lucem*] ne qui ſperatur.ante viam necetur.vt ff.§. ſi filius.in fi facit ſupra ea.l.in prin.

q *In familiam*] id eſt.agnationem.quę ei negabatur.

r *Reipub.*] No. quẽ naſci Reipub. ſic ff. de ven inſpi. l. 1. §. quanquam magis. & parẽtibus. vt inf. de capti.& poſtl.l.poſtliminium. §. filius. & facit C. de ſacroſan.eccl.l.ſancimus. in 2.ibi.Animæ hominum.&c. & ff.de mune. & hono. l.3. §. filius. Acc.

s *Mox*] a diſſoluto primo matrimonio diuortio. Azo. Et ſic prima ñ eſt vxor tpe mortis. vt ff. ea. l.§.rectiſſimè.

t *Cum nemo*] maximè.vt ſup.prox.§.

u *Quoties*] nũc tranſit ad ſecundam partem rubricæ.

x *Bonorum eſſe*] .ſ. quia cauſa rei ſeruãdæ mittetur in poſſeſſionem.

y *Periculum*] vt inf. eod.l.item periculũ. Et ideo fatiſdari niſi ſit ex inquiſitione datus.vt ſup. de cur. fur.l. bonorum. & facit Inuemarium. vt ff.ea.l.§. curatore.

z *Creditores*] eorum enim conſenſu conſtituendus eſt, ſi adeſſe volunt. vt ff. de cura.bo.dan. l.2. in pri. Et qd dicit oportet. non ſportat neceſſitatẽ. vt ff. de iuſti.& iu. l.1 in prin.

a *Vtimur*] frequentius.

b *Dandi ſunt*] & omnes agunt,& conueniũtur in ſolidũ. vt & ff.de cu.bo.dan.l. 2.§. ſi plures. & l. ſi plures. & ff.de tut.& cu.da.ab his l.veteri.

c *Perduci*] ſcilicet ſine his.

d *Conſtituendus*] id eſt conſtitutus ventri.& Accurſius.

6† P.q. & ſi non im.

7† luxta illud Cic. i 5. Ver. ver ſi. ſuſcepe ras.n.liberos nõ ſolũ tibi.ſed & patriæ, qui ñ mõ tibi voluptati, ſed & aliqñ reipu. vtili eſſe poſſẽt,quĩ & Plato dialo.7. de legib. & Ariſt.l.8. Politic. alendorũ puerorũ curã nõ priuatã ſed publicã eſſe cenſent.

8† F. ſuffi ciet.

9† Fl. ſine quibus fœtus ſuſtineri. Aſſine quib. fœtus ſuſtineri,& ad partũ vſque ꝓduci nõ.&c.

tri.& bonis, faciet hæc.vt inf.eod.l.curator.

a *Dignitate*]sic ff.eo.l.habitatio.§.seruis.& l.curator, & ff. de leg.1.l.si seruus plurium.§.fi.& ff.de Carbo.edic. l.sed etsi is.§.an autem.& ff.de mune.& hon.l.1.§. item vtris.

b *Consueuerunt*]tertio de mobilibus,quarto de immobilibus,vt C.de bo.quæ lib.l.fi.§. sin autē æs alienum.& §. sinautem nō hab.Azo.& ff.de relig.l. si qs sepulchrū.§.fi.& l.seq.

c *Idem*] curator bonis datus.vt ff. d mune.& hono.l.1.§.sed & in bonis.& de bonis aut. iudi. poss. l. creditore.

d *Solent*] hoc quoad hæc, quæ ex necessitate sunt gerenda.vt hic.& ff.de cura.bo.dā.l.1.in fi.Cæterū alia non vēdet. Et sic hoc differt à tutore pupilli,& curatore adulti.vt sup.de adm.tu.l.iter.Et no. q; q̄dā ex his facit, vt curator bo. q̄dam vt curator ventris.

e *Curator*] volēs demū.non inuitus,nisi ex cā. vt inf.de cura. bon.dan.l.2. §. q̄rit.

f *Dati sunt*,hi tenē tur vtili act.neg ges. nisi nato posthumo. vt su.de test.tu.l. si nemo.§. testamento.

g *Ex substitutis*]postponitur de substitutis propter spem successionis,vt C.vbi pupil.edu.l.fi. Azo.

h *Defuncti*]idest,ad defunctum.

i *Idoneus*] rebus, & facilitate conueniendi.vt inf.de ver. obl. l. si qs stip. in fi. pro qualitate et rerum, vt ff.de ver.sig.l.quesnos.§. lozuples. Azo.

k *Vir bonus*] Præsidis arbitrio, vt ff. de cur.bon.dan. l. 2. in princ. & sup. de admin.tut.l.3.§. si non erit.Azo.

l *Tardius*] aliàs. serius datur: aliàs Seruius aiebat.

m *Obsignare*] ideſt, obsignare, ne quid inde minuatur

n *Pernumerare*]id ē, oēs numerate.per.n. totum significat, vt ff.de ver.sig l. vrbana.§.fi. Azo.

o *Facta sit*] subaudi, missi, & vindemiæ custodem apponet.

p *Diminui*] pp ventrem,vel pecora,vel messem, vel vindemiam.imò in ventre contra,vt sup.prox.§.Azo.

q *Curatore*] constituendo. Et dic conscribere.i. et scribere debent oēs simul creditores.& alij quorum interest cōstitui.de quibus hic,& superiori §.df. Vel maior pars, qui in eū cōsentiūt,vt ff.de cur.bon.dan.l.2. in prin. Azo. Et qđ dixerit,vendenti.s.quæ possunt vendi, quod dixit,su.eo.§. mulier. Nec obl.ff.de cur.bo.dan.l.1. quia ibi debet cōsentire si exigitur.licet quidā dicant aliud ī illo curatore. Ac.

r *Hæc omnia*,q̄ sūt dicta ī.ea.l.§.q; si.& §. idem ait. Azo.

s *Tandiu autem*]tenetur actione in factum ad interesse.vsque ad annum,vt sup.si mulier vent.no.l.1.§.competit. & §.per calumniam,& §.hanc aūt, & facit ī. de his, qui no. infa.l.notatur, & de iureiur.l.3.§ penult.

t *Pariat*] futurum agnatum, vel cognatum,vt inf.eo.l. vbicunq. §. interdum.

u *Sumptus.Bona fide*]quia se credebat prægnantem, & ex defuncto. & facit ī.eo.l.1.§. toties. ibi. Ratumq. & inf. eo.l.penult.

x *Habitatio*]facit sup.eo. l. 1.§.mulier.

y *Curator*] CASVS. Vbicunq. curator datur vētri misso in poss. ille debet ventri alimenta præstare,siuè mulier habeat dotem, siue nō. Nā.qui est in vtero, pro iam nato debet hēri. Et curator datus vētri debita pōt soluere sub pęna vel sub pignoribus, ne hæres committat in cedendæ pęnam, vel pignora distrahantur. Viu.

z *Qui in utero est*] quia est portio viscerum matris, vt supra de vent.insp l.1.§. ex hoc respon.Sed contra.inf.eod.l. extraneo.Solu.ibi.

a *Extraneo posthumo*] vt ex emancipato cōceptus,qui poterat etiam olim instituī. vt Instit. de lega.§. posthumo. secus in suo filio, vt sup. l proxi. in princ. quæ est contra.

b *Nisi*]No q̄ hæc dictio,nisi.ponit.1 sic su.si quis cau. l. si eum.in fi.& facit hæc lex ad solutionem quæstionis fact̄. C.de rei vxor.act.§.exactio.in fi.magnæ glo. & facit infra de Carbo.edic.l.sed etsi is.§.an autem.

V *Biennque*]CASVS.Si defunctus decessit intestatus. & vēter velit ab intestato succedere.si venter est talis.q̄ si natus

---

1† Fl. aut.

2† Fl. conscribere.

---

defuncti,& dignitate[a] eius,atque mulieris.Diminutio autē ad hos sūptus fieri debet primū ex pecunia numerata, si ea nō fuerit,ex ijs rebus, quæ patrimonium onerare magis impendio, quam augere fructibus consueuerunt.[b]

¶ Item,si periculum est,ne interim res vsucapiantur, ne debitores tpe liberētur, idē[c] curare debet.Ita igitur curam hoc quoque officio administrabit, quo solent[d] curatores,atq. tutores pupillorum.

¶ Eligitur autē curator,[e] aut ex ijs, qui tutores dati sunt[f] posthumo, aut ex necessarijs, affinibusq. aut ex substitutis,[g] aut ex amicis defuncti,[h] aut ex creditoribus, sed is vtiq;, qui idoneus[i] videbitur. At 1† si de personis eorū quæstio moueatur, vir bonus[k] eligitur. Quòd si nondum sit curator cōstitutus, quia plerunque, aut non petitur, aut tardius[l] petitur,aut serius datur,Seruius aiebat, res hæreditarias hæredem institutū, vel substitutum obsignare[m] non dre,sed tantū pernumerare,[n] & mulieri assignare. Idē ait,ad custodienda ea,quæ sine custodia salua esse nō possunt, custodē ab hærede ponendum, vtputà, pecoris, & si nondū messis, vindemiave facta sit.[o] Et si fuerit cōtrouersia, quantum diminui[p] oporteat, arbitrum dandum. Curatore[q] autem constituto hæc omnia[r] cessare puto:conscribi[2] † tamen curatori debent,& vendenti, & inuentarium rerum facienti.

¶ Tándiu autem[s] venter in possessione[3] esse debet,quādiu, aut pariat,[t] aut abortum faciat, aūt certum sit eam nō esse prægnantem.Et si sciens, prudensq. se prægnantē non esse,consumpserit, de suo id eam cōsumpsisse Labeo ait.

Paulus. 4 †

LEX II.

SEd etsi eū ediderit, qui repulsus est, discedere dēt.

Hermogenianus. 5 †

LEX III.

SVmptus ātab ea facti bona fide,[u] non repetentur.

Paulus. 6 †

LEX IV.

HAbitatio[x] quoq. si domum defunctus nō habuit,conducenda 7† erit mulieri. Seruis quoque mulieris qui necessarij sunt ad ministerium eius,secundum dignitatem cibaria præstanda sunt.

Caius. 8 †

LEX V.

CVrator ventris alimēta mulieri statuere debet. Nec ad rem pertinet, an dotem habeat vnde sustentare se possit: quia videntur, quæ ita præstantur, ipsi præstari, qui in vtero est.[y] Curator vētri datus, soluendi debiti rōnem hre debet,vtique eius, q̄ sub pęna,[z] aut pignorib.pretiosis debetur.

Vlpianus. 9 †

LEX VI.

EXtraneo posthumo[a] hærede instituto,non aliter venter in possessionem mittitur, nisi[b] mater aliunde se alere non possit, ne fortè ei, qui natus bonorum possessor futurus est, denegasse alimenta videamur.

3† Fl. possessionem

4† lib. 11. ad edict.

5† li. 3. inuris epit.

6† lib. 41. ad edict.

7† Al. nō hæres committat in cedendæ.

8† lib. 14. ad edictū prouinc.

9† lib. 41. ad edict.

1 Tu dic hoc esse verū, si p̄cedat negatio: alias n. priuat, seu negat, vt no. in l. si eū. §. fi. & ibi oīno Bar. & Alex. su. si quis cau. & in ca. à nobis. p gl. ext. de testa.

E natus esset, fuit esse. dēt mitti in poss. & pro il nato hī.
¶ *Interdum*] Venter non mittitur in poss. bonorū defuncti passim, sed cū causæ cognitione. Si quis facit cōtrouersiam ventri, an est de liberis, cognoscetur summatim. Et hā dēt alicuius causæ cognitio summatim fieri, qa inconueniens est missum in possess.

ventrē vesci de alieno, si venter non est. Vnum scīatis, si puero mouetur quæstio status, differtur in tps pubertatis, sed interim non mittitur in possess. Mittit Prætor ventrem in possess. ex isto edicto. cui ā alij erunt in possess. Viu.

a *Bonorum possess.*] s. Vnde lib. sīn quos dā tu dic ēt. Vnde agnati. vt dices, inf. l. fin, vbi exponēs hæc verba. In omnibus, &c.

b *Pro superstite*] quo ad cōmodū ventris.

c *Interdum*] dīam facit. s. hic, an mulier, quæ petit mitti, sit paritura suum, vel quasi suū, & ei resistitur ab alijs liberis, quo casu sit plena causæ cognitio, cum debeat vsq; ad pubertatē esse in possessione, & ali licet in iam nato fieret summaria, vt inf. de Carbon. edic. l. 3. §. causæ an sit paritura agnatū, vel cognatum defuncti, & resistitur ei ab alijs agnatis, & tunc citra causæ cognitionem maximam mittetur, quia tunc non debet esse in possessione, nec ali vsque dum nascetur. Cæterum qō status sp differtur in tps pubertatis. & sīn hoc nō cū contra. sup. eo. l. 1. §. si ea. nam ibi vt agnatum erat paritura. Vel dic, q̄ ī suum, tū non erant liberi, qui resistebant, sed vel extranei, vel nulli, & ideo fit ibi summaria.

d *Cum liberis*] resistentibus.

e *Vnde legitimi*] i. quasi legitimū i. agnatū, vel cognatū sit paritura, & hoc cū alijs agnatis, vel cognatis resistentibus.

f *Cognitionem*] plenam, & merito, qua non erit in possessione, nisi vsque quo nascetur. Nec enim &c.

g *Ventrem*] paritūrum agnatum, vel cognatum. Accur.

h *Sed enim*] procemiē, & hæc dictio, sed, aduersatur ad id, quod dixerit vesci, q.d. non vescitur post natiuitatem: sed quæstio status differtur. Accur.

i *Cum ī*] vt paritura suum cum alijs suis, paritura agnatum cum alijs agnatis.

k *Solus*] si solus est. & facit ſ. de man. test. l. ſi ita fuerit, §. qō. & inf. eo. tit. l. 1. §. si pr emancipatus. & ſ. de vsuf. leg. l. illi.

SI *ventris nomine*] CASVS. Si mulier prægnans petit se mitti in poss. bonorum defuncti ventris nomine. & accusatur de adulterio, debet differri quæstio adulterij, ne fiat præiudicium nasciturō, vel iam nato. Viuia.

l *Differendam*, imō contra. vt inf. de adul. l. miles. §. q propter. & C. de fal. l. 1. & inf. de Carbon. edic. l. 1. in fi. & l. Titia, quæ dicunt non differri. Sed ibi propter natum, hic propter nasciturum. Vel dicatur ideo accuso. vt sic impediam partum in possessionem mitti quasi ex adulterio conceptum, & differtur. vt hic: aut etiam. vt ipse puniatur, quod possum. vt in contrarijs, arg. in fi. tit. 2. l. Titia.

m *Præiudicium*] qualequale, non tā cui fiatur, vt ſ. de petit hæred. l. ſi quis libertatem. ī. rā. Et sic ſnia lata ſ hæredem dī non præiudicare, vt C. res inter alios acta. l. 3. & alibi, quòd

iudicat. inf. de ap. l. à ſnia. & facit inf. de ext. edi. l. 3. §. ibi.

CVm *venter*] CASVS. Si mulier mittitur in poss ventris nomine, quod diminuit in alimento, debet detrahi de bonis tanquam æs alienum. Viuianus.

n *Cum venter*] facit sup. eod. l. sumptus.

dilata, sed sine possessione. Quamuis autem ventrem præmor in possessionem mittat cū ijs, [k] quibus possessionem dederit, attamen etiam solus [k] venter admitteretur ad bonorum possessionem.

Paulus. 3 †

LEX VIII.

SI ventris nomine mulier in possessionem missa sit, diuus Adrianus Calfurnio 4 † Flacco differendam [l] accusationem adulterij rescripsit; ne quod præiudicium [m] fieret nato.

Vlpianus. 5 †

LEX IX.

CVm venter [n] mittitur in possessionem, quod in ventris alimenta diminutum est, detrahitur velut æs alienū.

Paulus. 6 †

LEX X.

POSTHVMVS natus quocunque tempore, qui tamē ante mortem testatoris conceptus iam [o] erat, potest agnoscere bonorū possessionem. [p] Nam & ventrem Prætor ex omnib. edicti partibus [q] mit-

POSTHVMVS] CASVS. Mulier missa est in poss. ventris nomine, iste post tps mortis eius cōceptus. nunqd vī recte missa in poss. bo. Rñ. q sic. s. cū iste etat talis, qui iam natus defuncto suus futurus erat, alias secus. Viu.

o *Conceptus iam*] alioquin non. vt inf. 3 † ſi. 1. de vnde cogn. l. 1. §. sed hoc ita. adulteriis.

p *Bonorum poss.*] vbi liberi, vel sīn tabu. vel cōtra tab. si fuit institutus, vel præteritus. 4 † Fl. Cæphurnio.

q *Edicti partibus*] Hic quæro, an venter paritūrus agnatum, vel cognatum possit mitti ex hoc edicto? Dixit Azo. quod sic. etiā in quarto gradu, vel vltetioti, cum modo alius eum non præcedat. nam lex dicit. ex omnibus partib. &c. scilicet, quæ multæ sunt. ex testamēto. & ab intestato. vt Inſti. de bon. poſſeſ. §. sunt autem liberorum, agnatorum, cognatorum. Istæ. n. sunt partes edicti. vt inf. si tabu. testam. nullæ ex. l. 3. in princ. Et pro hoc inf. ad Tert. y. l. 1. §. sed si matris. & sup. eod. vbicunque. in prin. in quibus sunt eadem verba. Item expressum videtur cōtra sup. l. vbicunque. §. interdum. Alij dicunt, non aliter, nisi sit paritura suum, vel quasi suum, vt sup. eod. l. 1. §. inter. Et quod dicit omnibus edic. &c. i. sive ab intestato, sive ex testamento, per secundū tabu. vel contra tabu. successurus, dummodò suus, vel quasi suus. Sed sic non comprehenderentur omnes partes edicti. Vel, si vis seruare secundam opinionem, dic ex omnibus, &c. sive sui sunt successuri, vt liberi, sive vt agnati, sive vt cognati, quod facere possunt, vt inf. de succ. edic. l. 1. §. sed videndum. & de Carbon. edic. l. de bonis. §. huic. prima placet, maximè per §. interdum, licèt in alio differant, vt ibi dicitur. Sed quid. si institui ventrem Bestiæ extraneæ, quod possum, vt sup. de statu. homi. l. qui in vtero. 2. respondi habet, quia habiturus est secundum tabulas. Accur.

5 † lib. 15. ad Sab.

6 † lib. 2. Quæſt.

DE CONIVNGENDIS CVM emancipato liberi eius.

ADDITIO. *De bonorum possessione contra tabulas quæ dantur liberis emancipatis præteritis, dictum est, & dicti ibi est de collationibus, & bonor. possess. quæ dantur ventris pregnantis. Verum quia inter filium emancipatū, & nepotē ex eo in potestate constitutū est discordia, & de hoc erat discordia inter ius ciuile, & prætoriū. Prætor vnit ad concordiā reuocare, nā ius ciuile vocat nepotē in potestate constitutū, quia suus. Inſti. de hære. quali. §. fuerunt. Prætorius vocat filiū emancipatū, quia 1. gradu, in ſti. de hære ab intest. §. emancipati. Sed certè ex isto edicto fit concordia inter ius ciuile, & Prætorium, istud vocat quilibet pro domicilio. Et h. d vnde. de coniungendis liberis, nepotibus Verū quia, sīn vlla est correctū. quia tū sit fidelis differētia emancipationis, et patria potestatis, vel dicatur quod quod est correctum, quia ſ. ius præcedat nepotē.*

fed

ſed ſi habeo filium emancipatum, ex alio nepotẽ in poteſtate, non eſt ſublatum, in Auth. de hæred. ab inteſt. §. conſequẽter. Vi.] Hulc ẽt edicto locus eſt tam in bo. poſſ. ꝙ tab. quam vnde lib. vt ſup. patri emancipato iungatur in vnã eandẽq; partẽ filius natus ex eo & retentus in ptãte aui, viq; ei ſoli bona conſe-

rant pater, nõ frattrib. inquit Cuiac. in parat. vt multa ad hũc tit. facientia declarat.

Si quis] CASVS. Si filius eſt emãcipatus, & nepos in poteſtate, vocantur ex edicto in dimidiam quilibet, ſi eſt nepos ex alio filio, ſi ex eodem, in partem vocatur pater. in aliam nepos. Et iſtud edictum cõtinet magnam æquitatem, ne emancipatus ſolus veniat, & excludantur nepotes. Vnum ſciatis, ſi filius eſt datus in adop. in ſtitutus nepos debet

* Vide in hunc locũ Ant. Aug. li. 1. emend. cap. 1. in Pan. Flor. hic ti. ante ſuperiorem poſitus eſt.

2† lib. 40. ad edictũ

ſibi iũgi, ſiue ſit pater inſtitutus, vel præteritus. Veruntamẽ differentia eſt inter adoptiuum, & emancipatum, quia in adop. datus non iungit, niſi ſit inſtitutus, & alio cõmittẽte edictũ, emancipatus iũgitur, ſiue inſtitutus ſit, vel pteritus.

¶ *Filio*] Teſtator vnum filium habebat in poteſtate, & illũ ex beſſe inſtituit, filium emancipatum ex triente, nepotem ex filio emancipato præteriit, præteritus iſte nepos contra tabulas petit ex perſona inſtituti, vel à filio emancipato, præteritus quid auocabit à patruo? Auocabit ſextantem, à ſuo patre vnciam. Vocabitur itaque in quadrantem.

¶ *Si pater*] Pater, ex quo nepos erat in poteſtate, fuit exhẽre datus, nepos præteritus, nunquid debet hic exhæredatus cũ præterito iungi? Non ſed ſi vterque eſſet præteritus, ſic. Sed quid erit, pater ex quo nepos erit in poteſtate, eſt inſtitutus, nunquid nepos ad bona aui ſui debet vocari? quia toties nepoti conſulitur, quoties in poteſtate eſt, & pater eius emãcipatus. Quid, ſi poſthu. natus ſit? nunquid admittetur cum patre ſuo. Et certè ſic. Hoc dicit vſque ad §. liberos.

¶ *Libe ri autem*] Ex iſto edicto, vt in ſuperioribus habuiſtis, coniunguntur liberi cũ emãcipatis, qđ eſt ita intelligendũ, ſi defunctus hẽt liberos emãcipatos, præteritos nepotes, tunc veniũt nepotes cũ emãcipatis, & ſic deinceps. Vnũ eſt, ſi pr hẽt nepotẽ ex filio emancipato, & ex nepote proneporem, pronepos iũgit cũ emãcipato. Sed ſi exptus eſt ab hoſtib. & redierit, ſimiliter ipſe iungitur. Hoc dicit vſq; ad §. ſi pater.

¶ *Si pater*] Pater, ſi habebat duos filios in ptãte, alterũ emãcipauit, & nepotẽ ex eo i locũ ſi ij adoptauit, deceſſit ipſe pr, & filiũ præteriit, iũgetur ipſe nepos filio, ſ. in prin. huius l. At iſte nepos nõ ẽ ſed filius adoptatus, certè ei ſuccurrit ſuccedẽdi, ſicut ſi extraneus datus eẽt in adop. qa vocatur in vnã tertiã, pr eius in aliã tertiã, alter filius emãcipat cũ nepote altero retẽto in ptãte vocat in reliq; tertiã, q erat diuidẽda.

¶ *Illud*] Nepos ſuus iungetur emancipato præterito, cũ pater decedit inteſtatus, ſiue nepos fuit in nihilum inſtitutus, vel in magna parte, vel modica portione.

¶ *Inter ipſum*] Si aliqs decedit relicto filio emancipato, & nepote in ptãte retẽto, ſi ipſi duo ſint, nõ alij liberi diuiditur hẽditas in duas dimidias: ſed ſi ſunt plures nepotes diuiditur ſi ſunt ex eo filio, pr vocat in ſemiſſẽ, duo nepotes in aliũ ſemiſſẽ. Sed ſi erat ſi ius emãcipatus & nepos in ptãte retẽtus, & alius filius in ptãte retẽtus, tũc vocat filius ſuus i ſemiſſes, & emancipatus cũ nepote in aliũ. Sed ſi duo ſunt emãcipati, & q libet hẽt nepotẽ, diuidit i duos ſemiſſes. Sed ſi vnus emancipatus hẽt vnũ filiũ, alius tres nepotes, diuidit in duos ſemiſſes, & vnus ſemis diuiditur in tres quadrãtes.

¶ *Si quis*] Defunctus hẽbat filiũ emancipatũ, & nepotes ex eo, deceſſit inteſtatus, iunguntur nepotes emãcipato, aliqs nepotẽ omittit partẽ ſuã, cui accreſcit? Pater accreſcit fratri. Quid ſi omnes omittant, nunquid accreſcit patri, an patruo? Certè ſoli patri. Sed ſi pater omitteret, ſoli patruo.

¶ *Emancipatus*] Filius emancipatus patri defuncto vult ab inteſt. ſuccedere, ex iſto filio nõ ſunt nepotes, nunqd bona, q hẽbat tpe mortis, dẽt frattrib. conferre? Sic, ſed ſi eiũẽt nepotes, tunc Prætor tuetur eum cũ filijs ſuis, & eis dẽt cõferre. Sed in q tũ erit facienda collatio? an, p parte virili? an, p dimidia? an qualiter? Et certè ſi conferat frattrib. virititer, ſi filijs ſuis detrahet, p eadẽ, & ſic ad colla. vocatur, & ito ſi ſuccedit cũ filijs ſuis, hẽt dimidiã, filij aliã. Sed qd ſi emãcipatus hẽt frattẽ emãcipatũ, alium in ptãte retentũ: Et nepos dẽt cõferre frattri ſuo, & nepotib. & erit locus collationi, hoc mõ. Si cẽtũ erãt in bonis, hẽbit 50. re fidua cõferet nepotibus. Sed ſi erant duo nepotes, & ꝙ nepotes tuae 50. retinet, alia 50. diuidi debent, qa hoc mõ vocamur ad ſucceſſionẽ ab inteſtato. Hoc dicit vſque ad §. ſi ſit filius.

¶ *Si ſit filius*] Piſam. habebat duos filios, a † Fl. de. vnũ in ptãte, aliũ e eſt. ſed.

TITVLVS IX.

Primo ponit Iuriſconſultus mentem edicti, ſecundò illud exponit. Secunda ibi, hoc edictum. Bar.

Vlpianus. 1†

LEX I.

SI quis 2 ex ijs, quib. bonorum poſſeſſionem prætor pollicetur, in poteſtate parentis, cum is moritur, non fuerit, ei, liberisq; quos in eiuſdẽ familia habuit, ſi ad eos hæreditas ſuo nomine non pinebit, neq; notam exhæredationis meruerunt, bonorum poſſeſſio eius partis datur, b quæ ad eum pertineret, ſi in poteſtate permanſiſſet: ſed 3 † ita, vt ex ea c parte dimancipatum, & ex alio defuncto nepotẽ in ptãte, & alium emãcipatũ, qualiter vocabũtur iſti. Certè filius emãcipatus dẽt ſuis nepotib. & frattrib. conferre, & fiet iſta colla. Ipſe habebit vnam partẽ, aliam nepotes, alia frater eius, & ita viriliter vẽ venire ad ſucceſſionẽ cum fratre & neponbus. Quid, ſi nepotes ex illo erant emancipati, ex altero in poteſtate retenti. Similiter dicendum eſt, quod viriliter fiet collatio. Vnum ſciatis, qa nepos ex filio confert patri ſuo, non aũt pater patruo maiori i fratri ſui auiti, d. tota lex. Vio.

1 Dic ẽt ſi fiat præteritio aui ſi lio ſuſtinete, qa non dẽ dẽnum continuari in nepotem ex perſona aui: cũ pater ſit in medio. B. in l. ſi gs poſthumus, §. 6. d lib. & poſth.

a *Si quis*] per l. antiquam 12. tab. ſoli ſui ſuccedunt vt inſt. de hæred. ab inteſt. §. 1. & ſunt ſui ẽt nepotes in poteſtate, ſi pater eorũ eſt emancipatus, vt Inſt. de hæred. quali. & differẽt. §. ſui. Sed per Prætorem ſolus emancipatus, nec ſi in poteſtate manſiſſet, vt ſup. de contra tab. l. 1. §. vocantur. Hãc diſcordiam ſedat hic Prætor, vt partem, q̃ erat habituus emancipatus, ſi in poteſtate ſteriſſet, diuidat cum ſuis filijs, vtpiſe dimidium, illi aliud dimidium habeant. & eis ſolũ conferat, non alijs frattrib. Sed ad hoc, vt fiat hæc coniunctio, multa ſunt neceſſaria. Primo, vt pater ſit emancipatus, alias ipſe ſolus ſuccederet cõi iure, vt inf. eo l. 1. in prin. & l. ſi pater, ſ. fin. Secundo, q liberi eius ſint in familia, i. in poteſtate, tpe mortis aui, vt hic & d. §. ſui. Tertio, q hi nepotes ſint naturales & legitimi, & non legitimi tm, vt inf. eo. l. ſi quis filium. Quarto, q hẽditas pertineat ad eos, ſ. nepotes & filiũ, ſcilicet q filius præteritus ſit, & illi inſtituti, vel ẽcontra, vel oẽs præteriti, & alius inſtitutus, quibus caſibus gp contra tab. maximè locum habet concordia, vel prorſus inteſtatus deceſſit, vt hic. Nam verbũm pertinere, latè patet, vt inf. de verb. ſign. l. verbum. Quinto, q ſuo nomine pertineat, aliàs ſecus, vt hic & inf. eo l. ſi nepos exhær. & ſup. de contra tab. l. non putauit, §. ſed & ſi pipe. Sexto, q hæreditas ſit paterna gnis, aut aui paterni, 2 alias prætericio pro exhæredatione hſ, vt ſup. de contra tab. l. illud, §. ad teſtamia. Septimo, q non ſint exhæredati filius, vel nepos, quia tunc in cõtra tab. non iungentur, quia omninò eis denegatur ſuo, & alieno in re, vt hic & ſup. de contra tab. l. ſi poſt. §. exhæredati. Octauo, q emancipatus non ſit in adoptionem datus, nam tunc non ſit eius coniunctio, quia nec habet contra tabu. niſi ſit inſtitutus, & alius committat edictum, vt ſup. de cõtra tab. l. non putauit, §. in adopt. niſi ſit datus proprio ſuo patri in adop. vt ſup de contra tab. l. 1. §. idem. Sed hoc edictum hodie locum non habet, quia ſublata eſt differentia pa. po. vt in Auth. de hære. ab inteſta. §. 2 col. 9. vnde ſolus filius, non nepos ex eo ſuccedit. Sed nihilominus eſt legendum, quia & de collatione dicit, & quia bona arg. hic ſunt, & quia alias leges reddit intelligibiles. Die ergo, ſi quis, &c. ſcilicet emancipatus ex ijs, quibus, &c. & per hoc repellit ſuccedẽtes per lineam ſemineam, quia eis non datur contra tabu. vt dixi, nec etiam vnde liberi, vt C. de ſuis, & leg. l. ſi.

b *Datur*] ei quod eſt ſup. Item ideo dicit eius partis, quia alios forte fratres habebat.

c *Ea ea*] ſ. ſua parte partem dimidiam. ſubau. habeat, reliquam ſ. dimidiam liberi, &c.

Hiſque

a *Hisque*] occasione prædictæ concordiæ exitur alia differentia inter hos nepotes, & eorum patruos, nam patrui dicũt partem nepotum præteritum, & nepotem petentem contra tab. conferre debere eis fratribus, per l. 5. de coll. l. 1. in prin. at hi nepotes dicunt se solos patri succedere per cõtra tab. sui patris, qui qũ soli habituri erãt de iure ciuili, aufert eis dimidiam. Vnde cũ Prætor grauauerit in prima cõcordia nepotes, nũc fauet eis: vt solum eis cõferat eorum pater, vt hic, & 7. e. §. sed etsi sint nepotes & facit sup. de collat. l. filius, & sup. de cont. tab. l. 2. §. qui habebat.

b *Hoc edictum*] cuius mens est in principio huius l.

c *Excludat*] per ius Prætorium, quod cũ solum vocãt. Azo.

d *Obijciantur*] per l. 12. tab. quę solos nepotes vocat. vt Inſti. de exhær. li. § emancipatos, sed simul vocentur.

e *Committente*] hodie non iungitur, si detur extraneo, quia semanet in potestate, vt C. de adopt. l. cum in adoptione. §. omnia igitur. Sed, et hodie iure veteri iũgitur, si detur auo in adoptionẽ, siue fuerit institutus, siue filius, vt ſu. de cont. tabul. l. fi. §. pen. & 7. eo. §. si pater. Azo.

f *Filio*] facit ad hoc supra. si pater hæred. pet. l. 2. §. si ego. & 7. de cont. tabul. l. 1. §. 2. & l. cum emancipatus. §. si.

g *Præteriti*] extraneus igitur fuit institutus.

h *Admittuntur*] ad cõtra tabulas, sed an iungantur exhĩdato, statim dicã. Acc. i *Admitti* quasi dicat, si admittantur cũ alio ego, & solus vt sup. tit. 3. l. vbicunq; in fine. quod tamen in exhæredato dicit. idem in præterito, vt sup. eod. l. c. §. iungitur.

k *Nisi nos admitti*] ad contra tabulas, sed an iungitur nepos patri exhæredato? Azo. dicit, quod non. Primo, quia haberur pro mortuo, vt hic. Secundo, quia hoc dicitur sup. eadem l. in principio. Tertiò, non habet contra tabul. cuius cã hic titulus est inducti, vt supra, de contra tabulas, l. si post mortem. §. exhæredatus. Sed Ioannes dicit, quod sic, vt supra, de inofficioso testamento, l. si proponas, & infra. §. si pẽ in potestate. Sed potes dicere, quod petita querela iungatur, non prius, vel iungatur non per hoc edictum, sed per nouã clausulam Iuliani, vt infra eod. l. qui duos.

l *Exhæredatus*] scilicet, non aliàs, vt sup. de contra tabulas, l. non putauit. §. non quæuis. Item hoc nisi exhæredatio non sit facta inualida, vt infra de bonis libert. l. si patronus. §. ex testamento, sed fallit in hoc casu, vt supra de cõtra tabulas. l. filium. §. sed cũ exhæredatio. & inf. de bonis libe. l. si patronus. §. si quis non mala. Item, quod sequentes repelluntur, & filij in patrẽ tantum admittuntur, etiam est de iure Prætoris, vt infra eod. l. qui duos.

m *Liberos igitur*] id est nepotes, vel pronepotes, vel similes.

n *In familia*] idest in potestate.

o *Eius*] subau. oportet esse nepotes puta, sui.

p *Conceptus*] sed quã partem peteret iterum emancipatus. Resp. vt supra de contra tabulas. l. 1. §. si extitibus.

q *Alio*] cæterum si ex eadem nepote essent, excluderetur per suum patrẽ talis, pronepos. Azo. vt supra, de contra tabulas, l. 1. §. si post. Acc.

r *Suos*] vt infra eodem. §. eueniet. Sed argum. contra. sup. de legi. tut. l. tutela. §. proinde si alter. & infra de bonis lib. l. quinta. & l. secũda, in fine.

s *Si postliminio*] sic supra de contra tabulas. l. prima. §. extitibus. Azo.

t *Neposem*] scilicet vnum de duobus, vt statim patet. Acc.

u *Ab extraneo*] idest hic nepos esset extraneus, vt. & sup de contra tab. l. cũ emancipati. §. si.

x *Illud non interest*] quoad hoc edictũ. Sed argum. contra, sup. de dolo. l. si olei. in fin.

y *Patri*] scilicet de coniũgendis. Habet. n. & aliam partem, idest, de collationibus.

a *Ex liberis*

21 Fl. deest. ipse.
21 Fl. deest. hẽant

midiam ipse, 1† reliquam liberi eius habeãt, 2† hisque duntaxat bona sua conferat.

¶ Hoc edictum b æquissimum est, vt neque emãcipatus solus veniat, & excludat c nepotes in potestate manẽtes, neque nepotes iure potestatis obijciantur d patri suo. Et in adoptionem datus filius, & hæres institutus ad hoc edictum pertinet, vt ei iungatur nepos, qui in aui sui naturalis est potestate. Iungitur autem nepos patri suo emancipato, siue pater prẽteritus sit, siue institutus. Et hæc erit differentia inter in adoptionem datum, & emancipatũ, quòd in adoptionem quidem dato nõ alias iungitur, nisi instituto, & alio committente e edictum: emancipato autem, siue sit institutus emancipatus, siue præteritus.

¶ Filio f in potestate existente, emancipato ex triente hærede instituto, Iulianus ait, nepotem præteritum petita cõtra tabulas bonorum possessione, patruo sextãtem, patri vnciam ablaturum.

¶ Si pater emãcipatus exhæredatus sit, nepotibus ex eo prætertis, g qui erant in potestate retenti, nepotes admittuntur. h Absurdum est enim, cum patri præterito iungantur, institutis eo, vel exhæredato non admitti. i

¶ Sed etsi patruus eorum, qui erat in potestate, sit prætertus, pater exhæredatus, debẽt nepotes admitti, k nam exhæredatus pater eorũ pro mortuo habetur.

¶ Si pater l in potestate manẽs, vel exhæredatus, m vel institutus sit, nepotem ex eo, siue in potestate manentẽ, siue emãcipatum, ad bona aui neque vocari, neque vocandum esse Scęuola ait. Toties enim nepoti consulendũ est, quoties in potestate retentus est, prǽemancipato. Liberos igitur n in familia o esse oportet, vt huic edicto locus sit, eius p scilicet, familia, cuius bonorum possessio petitur.

¶ Sed etsi posthumus natus fuerit ex emancipato, ante emancipationem conceptus, q idẽ erit dicendum.

¶ Liberos autem non omnes simul vocat Prætor, sed gradatim, hoc est, eos, qui sunt sũi, s. nepotes, si sũi si minus eos, qui sunt inferioris gradus. Nec eos miscebimus. Planè si sit 3† ex emancipato nepos, & ex nepote eius alio r pronepos, dicendum erit, vtrumq. ei iungi, s Ambo .n. suorum 4† loco successerunt.

¶ Si postliminio t nepos redierit, dicendum est, eum patri emancipato iungi.

¶ Si pẽ ex duob. filijs, quos in potestatẽ habuit, alterum emancipauerit, & nepotem u ex eo in locũ filij adoptauerit, & præterito emancipato decesserit, Iulianus ait, nepoti in locũ filij adoptato succurri oportere, vt quasi filius portionẽ hæat, quã haberet etsi extraneus; 5† adoptatus esset. Sic fiet, inquit, vt filius, q in potestate fuit, tertiam partem, nepos in locum filij adoptatus, aliam tertiã partem, emancipatus 6† filius cum nepote altero retento in potestate, partiãtur. 7† Nec.nimirum debet ferre nepos in locum filij adoptatus, quã si ab extraneo x esset adoptatus.

¶ Illud non interest, y quota portio hæreditaris ad nepotem pertineat, an perquam modica. Nã etsi modica sit, attamen dicemus esse locum huic parti z edicti.

Primo ponit vnum dictũ, secundo illud per exempla declarat. Bart.

¶ Inter ipsum filium, & li-

3† F. sint.
4† Flo. in fiorum.
5† Aliab extraneo.
6† F. adoptatus. alia tertiã emancipatus.
7† Fl. partiatur.

* Intel. huius §. vi. p Goſ. in l. qui se patris. n. 262. C. vnde lib.

a *Ex liberis*] ex se, post. Azo.
b *Tunc patruo*]i.imo nepotibus nō patruo.vt ff. vñ.libe.l.si quis.§.si contra.Sed hic nepos omiserat,ibi non. Vel quod ibi dicit,non reliquit.s.nepotibus ex alio filio, sed suis,sic & patruo,vt hic. Prima placet, & facit supra de vulg.sub. l.cohæredi.§.qui diseretas, & de lega.1. l.plane.1.ſñ & C.de cad.tol.§.his ita. Acc *Conferet*]etiam instituatis. & etiam nō petentib. contra tabulas, quod non est per edictū de collatio. sed per Scævolæ interpretationē, vt ff. de col.bon.l.si filius.
d *Iniuriam*]sed dic, vt su.eod.l.circa pri. notaui.
e *Quum fratribus*] quum.i.quando.
f *Virilem*] vt supra de collat. bonorum l.1.§.fi.
g *Et in eo*] cum vocatur cum suis liberis,& confert.
h *Bonorum possessio*] vt sup.§. cum inter.
i *Nam etsi*] à simili probat.H.
k *Alius emancipatus*] qui non hēt filios in potestate aui retētor.
l *Retentus*] supra, & alius emancipatus, ex quo duo remanserunt in potestate nepotes,& sic tres filij, duo emancipati, & tertius in potestate.
m *Filius emancipatus*] ex quo nullus nepos est.
n *His duobus*] natis ex altero emancipato: confert enim pater eorum, quia est emancipatus. vt C.de collatio.l.si emancipati. Vnde benè dico ex altero, si.n. ex se nati essent solis eis conferret.vt su.§. sed etsi sint.
o *Ipsi*] nepotes.
p *Conferent*] idest, communicabunt, q̄ videbatur per hoc edictum, sed non est ita. Hoc enim,&c. Accur.
q *Propter bona*] sic sup.de pac. l.eo tempore.in fi.
r *Eueniet igitur*] secundum ea, quæ supra dixi ibi, & puto dimidiam,&c.
s *Nepotibus, idest filijs*]No.gl. sic ff. statim nepotem pro filio, & pro nepotē ꝓ ipso nepote poni. Nam respectu aui defuncti dī nepos, & pronepos ille. quoad filiū emancipatū est filius, & nepos.
t *Ex alio vno*]non dico ex alio, idest, suo fratre p̄mortuo, & eius filio: illis.n non conferet.sicut nec eorū auo. Item illi semissem hereditatis ꝓauiq̄ haberēt sicut eorū auus. Vel dic,nepote suo, idest suo filio, secus ī ea eodē nepote habeat,quia tunc pronepos per nepotem, idest per patrē fuum excluderetur,vt sup.ea l.§.liberos.in fi.Azo.Nisi ponas nepotem præmortuum,& facit su.ea.l.§.liberos, in fi. & infra prox.& sup.de colla.l.si nepotes.Acc.
u *Ex defuncto*] quodam tertio,qui erat in potestate. secundum, Azo.
x *Alius*] ff. nepos. Accur.
y *Tractat*]idest inducendo quærit.
z *Nepotibus*] istis, quorum alter erat emācipatus.Sed quomō conferetur emancipato nepoti, cōtra l.supra de colla.l.prima.§.portiones? Respon. ex persona sui patris præmortui petunt conferri sibi hi nepotes, qui patet fuerat in potestate aui,quia, qui eius ꝓsona nituntur, eadem eis portio conferetur,quæ patri cōferretur, vt supra,de collatio. l. si nepotes in locum,maximè si eanum erat patri,de collatione ante mortem. Sed obstat, qđ sequitur.
a No. hic Brocard. Qđ nihil refert cum suis fratribus, non erant habituri minus,imo ni hil, vt supra eadē. l. ba sup.fi. §. patet in potestate. Respon. minus, qđ q̄ per legatum, quia nihil. Fal. Bal. Nā quod nihil est, nihil minus 1 est, vt supra de tribu.l. illud. Vel die secundò, sic minus quòd petunt conferri ex sua persona, nō ex patris,& dic de profectitijs bonis aui, & vel patris, vt C. de collatio. l. filiæ dotem.§.nec dubium, & l. vt liberis. §. fin. Vel tertio dic, hunc nepotē à patre suo, non auo, emancipatum, & ideo ei cunfentur: quia nec per se, nec per alium factum est, quo minus sit in potestate aui. Et secundum has duas positiones dic patrem nepotis emancipatum. Et quod subiscit, quamuis,&c. quasi dicat si pater viueret, in portione tertia concurreret cū suis filijs, & sic nepotes haberent medietatem tertiæ, sed tñ habent integrā tertiam collationis. Item quid hoc ad huc titulum? Respō. quia hic titulus dicit de collatione facienda à patre filijs, vt sup. eod.l. in principio, cuius rei causa etiam supponit generaliter,quid, & quantum debeant cōferre nepotibus, & quibus etiam conferant nepotes.
b *Fratri suo*] qui erat in potestate.
c *Ex*

a ℣ F.alius filius semissem.
b ℣ Fl. inter.
c ℣ Fl.eis
d ℣ Flo.qđ nō.
e ℣ Fl. eis
f ℣ F.alius nepos.& sunt q hic legāndo nepotes, & dicant illa verba, aliàs nepos emancipatus abundare.
g Cagn. l. emācipati.n.56. C. ā coll.
h ℣ Fl. tractat, patrē emancipatū q̄ nepotibus ei hic vide Ant. Aug.li.4. cap. 1.

Ex liberis eius diuiditur hæreditas sic, vt ipse dimidium, liberi dimidium habeant. Proinde pone solum filium emancipatū esse, & nepotes in potestate duos, neminem præterea ex liberis.[a] Habebit emācipatus dimidiam partem hæreditatis, aliā dimidiam duo nepotes, vt quadrantes ferāt. Sed si sit prēterea alius filius, eueniet, vt filius dimidiā habeat partem hæreditatis, ex quo nepotes nō sunt: alius[1]† semissem hæreditatis cum filijs suis ita, vt quadrantē hæreditatis ipse ferat, quadrans in[2]† liberos eius diuidatur.

¶ Sed si ambo filij emācipati sint, & habeant singuli nepotes, eueniet, vt singuli singulos semisses cū nepotib. suis diuidāt, ita, vt ipsi quidē quadrantes ferant, nepotes autē residuos quadrantes. Et si alter duos filios, alter tres habeat, quadrans vnus inter duos, alius iter tres diuidatur.

¶ Si quis ex nepotib. suā portionem omiserit, eueniet, vt nō ad patrem eius, sed magis ad fratrem pertineat. Sed etsi omnes nepotes omittant, patruo nihil accrescet, sed soli patri. Quòd si[3]† pater omiserit, tunc patruo[b] accrescet.

Iurisconsultus vsq. huc expedivit primam partem edicti. s. de contingendis: hic incipit dicere de secunda. s. de collatione bonorum, quæinducitur per hunc tit. & durat vsq. ad fi. l. Bar.

¶ Emancipatus filius, siquidem nepotes in aui potestate non habeat, fratribus suis cōferet. [c] Sed si sint nepotes, voluit eum Prætor filijs suis, q̄ sunt in potestate, solis conferre, meritò, quia veniendo ad bonorum possessionem, illis solis iniuriam[d] facit.

¶ Nunc videamus, quantum eis conferat. Et quidem semper, quum fratribus[e] emancipatus confert, virilē[f] sibi detrahit. Vtrū, & in eo[g] casu virilem detrahat? an verò, quia dimidiam partem habeat bonorū possessionis, [h] dimidiā partem etiam bonorum suorum conferat? Et puto, dimidiam tantum bonorū eius[4]† partem conferre debere. Nā etsi[i] alius emancipatus [k] sit filius[l], alius in potestate retentus, [l] filius emancipatus [m] his duobus [n] nepotibus vnā partem tantum conferet, & patruo eorum, qui in potestate mansit, vnam partem dabit, tertiā ipse habebit, nec, quod nepotibus cōfertur à patruo emancipato, ipsi[o] patri conferent. [p] Hoc enim nō de bonis aui, sed ꝓpter bona[q] postea eis accrescit. [r]† Eueniet igitur, [r] vt pater emancipatus, si centū in bonis habeat, quinquaginta sibi detrahat, residua quinquaginta omnibus nepotibus, id est filijs[s] suis conferat, aut si vnum nepotem habeat, & duos ex alio pronepotes, ita diuidat quinquaginta, vt nepos habeat vigintiquinq. pronepotes ex alio vna[t] [6]† viginti quinque, nam, & bonorū possessionis ambo vnam partem habent.

¶ Si sit filius [u] in potestate, alius emancipatus, & ex defuncto[u] vnus nepos in potestate, alius [x] [7]† emancipatus, elegāter Scævola tractat, [y] an patruus emancipatus tantum nepotibus, [z] [8]† quātum fratri suo[a] cōferat? Et ait posse dici,

a *Ex*

a *Ex eodem filio*] mortuo.
b *Defuncti*] prouni.
c *Filio*] f. pronepote defuncti: videbatur quod patruus emancipatus conferret soli pronepoti, qui remansit in potestate: sed secus est. Et habet hic locum eadem quæstio, quæ etiã habet in superiori §.
d *Si tamen*] sup. dixit qualiter nepotib. cõferatur: nunc è contra, qualiter ipsi conferant. & cui Et dic, q habuit fratrem, ex quo fuerũt duo filij, qui fuerunt nepotes patri meo. i. auo suo: & ex vno eorũ nepotum præmortuo, duo sunt pronepotes ad auum: quorum alterũ emãcipauit auus. Nunc auus moritur, ego filius succedo in dimidiam, nepos superstes in medium alterius dimidiæ alia quarta deberet dari pronepoti remanenti in potestate aui de iure ciuili: sed q Prætorem fit ei iniuria, qui vult etiam nepotem emancipatũ, cui detur alia quarta. Cum ergo ei soli faciat iniuriam, ei soli confert. Secundò conferat patruo suo, si supersit: si non supersit proximior patruus suus: ergo nihi, qui sum patruus magnus.
e *Pronepotes*] scilicet, sint.

Nihil in hac parte] CASVS. Si filius emãcipatus põtentus à patre petit contra tab. legata tenetur exceptis personis præstare. Nunquid si suus nepos succedit cum emancipato ex isto edicto, præstabit legata exceptis põsonis? De hoc non videtur caueri in isto edicto, sed dicendũ est, sicut emancipatus præstaret, ita nepos suus. Viuia.
f *Edicti*] de coniungendis Accur.
g *Semoti*] edictũ de leg. præstã. quod est sup. Et pone nepotẽ in potestate hæredẽ instituti, & patrẽ eius emancipatum, vel prætertum, vel ambo prætertos extraneo instituto: & petisse contra tabu. supto. testamento, & iungantur, & ambo soluunt legata exceptis personis: quia cum nepos fecit iniuriam emancipato, qui solus de iure prætorio succedit, & participat emolumentum, participet & onus: & facit sup. ce leg præst. l. nepos. & l. seq.
h *Ipsum*] nepotem, qui plus haberet, quam pater, si legata solueret pater, & non ipse.

Quidam] CASVS. Iste l. aliquantulum est verbosa: tamẽ intellectus eius breuiter notari potest. Pater habebat duos filios, alterum emancipatum. Emancipatus filiũ procreauit: ille fuit à patre suo emancipatus: modo quæritur quomodo veniat ad successionẽ? Et certè si emancipatus est prætertus ab auo, licet alij sint instituti, iungentur: sed exhæredatus non vocatur ad cõtra tabu. quia exhæredatus suis nepotibus non debet obstare: sicut prætertus non obstat quin existo edicto admittatur, quid dicemus? Certè vt emãcipatus cum suo nepote veniat in partem virilem. Viu.
i *Emancipauit*] f. primum, & alium posset inf. innuit. Accurs.
k *Filium*] f. alium: & sustulit, idest, procreauit. f. post emancipationem.
l *Exhæredatus*] filius primo emancipatus, ex quo sunt nepotes.
m *Frater eius*] ordo literæ est: quæro cum frater eius sit emancipatus, & ipse. f. frater eius prætertus, & nepos &c.
n *Instituto*] f. sunt.
Ne in fit] hoc casu. & sequenti.
p *Veremur*] f. & fie ambo filij erant prætersi.
q *Exhæredatus*] f. fuit.
r *Solus*] non exhæredatus: illum enim excludit.
s *Filij s. in*] idest, filio vt posuit in casu. Azo.
t *Cum eo*] scilicet, patre.
u *Posset*] f. filius patre committente edictum.
x *Propter id*] ratio superioris proximi dicti. Et dic, quod magister Iulian⁹ fuit autor huius noui edicti de coniungendis: quod Pater proposuit: vel forte illius tantum clausulæ. Et nepos prætertus cũ exhæredato patre iũgatur. Azo
y *Et*] idest, nepoti, etiam soli.
z *Diuersa conditio*] vtpotè cum ei non detur contra tabulas. Azo.
a *Nepotes*] instituti hæredis: & facit supra, de inofficio. testamen. leg. si proponas, & supra de legat. præstand. leg. filium. §. ad eum. Sed

1† Pl. deest, debet.

2† Pl. deest. sit.

3† Pl. confecerat.

4† li. 41. ad edict.

5† aliàs, vocetur. Dua. vocantur.

6† li. 9. Digesto.

7† F Quoniam.

8† Pl. idque.

9† Pl. neptis.

10† li. 6. Pandect.

tres eum partes facere debere: 1† sibi vnam, fratri vnam, tertiam illis collaturũ: quamuis hi minus, quam patruus, ex hæreditate aui, concurrente patre, sint habituri. Quæ sententia vera est.

¶ Sed etsi sint duo nepotes ex eodem filio, a huiq; emancipati, & ex altero eorum pronepos in potestate defuncti: b partem habebit nepos vnus, aliam nepos cum filio c suo. Sed etsi d nepos sit, 2† & ex alio nepote defuncto duo pronepotes, c vnus ex pronepotibus emãcipatus soli fratri suo conferet, 3† vel si frater non est, soli patruo, non etiam patruo maiori.

Clausula adiecta in lege interpretata, videtur repetita in lege interpretante. Bar.

Paulus 4†

LEX II.

NIhil in hac parte edicti f cauit Prætor, vt legata exceptis personis nepos præstet, sed potest superior sermo g & ad hunc casum referri. Nam absurdum est, patrẽ quidem eius legata præstare, ipsum h verò plus habere: cũ eadem conditione in eandem partem vocentur. 5†

Modestinus. 6†

LEX III.

QVi duos filios habebat, alterum ex his emancipauit, i nepotem ex eo in potestate reinuit. Emancipatus filium k sustulit, & a patre exhæredatus l est. Quæro, cum frater eius, m & ipse emancipatus sit prætertus, & nepotes ex emãcipato filio ab auo hæredes instituti, n quid de bonorũ possessione iuris sit? o & quid interlit, si emancipatum quoque, ex quo nepotes erant nati, prætertum esse ponamus? p Respondi, si filiũ, retento ex eo nepote, emancipauerit, & emãcipatus procreauerit filium, & hæres vterque nepos institutus fuerit, pater eorum exhæredatus, q alius filius prætertus: solus r filius prætertus bonorum possessionem contra tabulas petere poterit. Exhæredatus enim obstat filijs suis s post emancipationem susceptis. Nepoti tamẽ retento in potestate bonorũ possessio dari debet: 7† qui, si pater eius emancipatus prætertus esset, simul cũ eo t bonorum possessionem accipere posset u propter x id caput edicti, quod à Iuliano introductum est, idest, ex noua clausula. Nec debet deterioris esse conditionis, quia pater eius exhæredatus sit: ideoque 8† ei y prætertio quoque præstari oportebit. Sed fratris eius, qui post emãcipationem natus est', diuersa conditio z est: cõseruanda est tamen, & illi ad virilem partem hereditas: sicut etiã Imperator Antoninus in persona nepotis a 9† ex filia rescripsit.

Marcellus. 10†

LEX IIII.

EMancipato b quis filio reliquit ex eo nepotes in potestate: filius emancipatus contra, infra eodem leg. fin.

17 E *Mancipato*] CASVS. Pater emancipauit filium, nepotẽ in potestate retinuit: filius liberos suscepit: tandem decessit. nunquid nepotes simul cum his, qui nati fuerunt post emancipationem, ad bona aui vocantur? Sic ad bonorum poss. contra tabu. & ab intestato: retinuntamen emancipati debent conferre suis. Viuia.
b *Emancipato*] bono. poss. Vnde liberi in bonis patris emancipati. Sed quid ad hunc eius. Respon. esse non directo, vtiliter tamen, & in hoc casu locum habet. Nam retentus in potestate aui quodammodo, quantũ ad suum patrẽ emãcipatus videtur, cum non sit: sub potestate cõiungitur tamen

tanquam emãcipatus cum his qui sunt in potestate vt vitiliter cum eis succedat. Azo.

a *Manente eo*]scilicet in sua infirmitate. Azo. i. saluo eo.

b *Per nepotes*]scilicet in potestate retentos.

c *Bona sua*]scilicet nepotum: ad quod ff. de collat. bo. l. si quis filiũ & l. 1. §. is quoq;. Et not. velit: nam non cogitat emancipare, vt ff. de leg. 1. l. filius. §. secundum vulgatem. nisi in casib. no. Insti. quib. modus pat. po. solui §. finali.

d *Emolumentum*] ne potibus.

SI *nepos*] CASVS. Si pater filium emancipatum præterijt, nepotem ex eo exhæredauit: si nepos succedit hæredi instituto, & præteritus petit contra tabulas; ille nepos nõ intelligitur cum patre suo: quia non vocatur vt nepos, sed vt quilibet extraneus.

2† lib. 6. Differentia.

e *Non potest*] quasi ipse sit institutus abauo, & sic accipiet contra tab. al. o consumente edictum.

f *Non suo nomine*] vt ff. ea l. in princ. & ff. de contra tab. l. non putauit. Id est ipse & inf. de cap. l. cum patrem. ff. cum filium & ff. de leg. præterea. hinc autẽ

SI *pater filium*] CASVS. Pater certam rem habebat filium in potestate: quendã extraneum in locum nepotis adoptauit, filium emancipauit: nunquid nepos adoptatus iungetur filio emancipato? Non, quare? quia desijt esse nepos ei, cum emancipatus est filius. Viua.

g *Desijt*]alias deest non. Et secundum hoc istud, quia scilicet ratio quare videatur admitti. Et respondetur, hac ratione non potest iungi, quia desijt esse &c. Vel si habeas non erit ratio quare non debeat admitti, non tamen sufficiens, sed subauditur. nec huius nepotis causa est naturalis. Azo. Et secundũ hoc non obst. ff. de capi. l. si me. mem sufficiens, sed subauditur. nec huius nepotis causa est naturalis. Azo. Et secundũ hoc non obst. ff. de capi. l. si me.

SI *post emancipationem filij*] CASVS Pater filium emancipauit, & ex eo susceptus est nepos: iste nepos iungitur patri suo ex isto edicto, & huic nepoti debet pars cõseruari. Si patruũ nõ habet, dimidia conseruat: sed si haberet patruũ, indubitanter si petitur contra tab. fiunt semisses, & emãcipatus cũ filio vocatur in semissem, patruus in aliũ. Nã si ex filio in potestate cõstituto essent duo nepotes, vocaretur in vnã dimidiã: siue si petitur contra tab. siue ab intestato locus sit successioni: sed debet aliquid cõferre: quia pater suus confert: patruus suus non. Sed si peteret ff. tab. patruo cõfert, quia tenetur præstare legatũ patruo. cum sit de liberis. Viua.

h *Conseruanda*]ex interpretatione potius quam verbis edicti, cum edictum iungat nepotem in potestate retentum, vt sup. eo. l. 1. in princ.

i *Semisses*] computato tali nepote

k *Antonini*] per constitutionem Anto. tali nepoti conseruatur portio, vt sup. eo. l. qui duos. in fi.

l *Virilis portio*]scilicet. Duo enim sunt filij, etsi hic nepos vocatur in virile, tertiam haberet, vt sup. de leg. præstan. l. virilis. in princ. Azo.

m *Quarta*]scilicet totius hæreditatis, i. dimidia dimidiæ: sicut si in potestate eius retentus. Et hoc est. Nam si &c.

desijt ᵍ esse 4† emancipatus ex liberis.

Triphoninus. 5†

LEX VII.

SI post emancipationem filij, susceptus ex eo fuerit nepos, conseruanda [h] erit illi portio. Sed quãta? videamus. Finge enim patruo scripto hęredi cohæredem datum hunc nepotem, patrem autem eiusdem præteritũ accepisse contra tabulas bonorum possessionem. Qđ ad edictum Prætoris attinet, semisses [i] bonorũ fient. Nunc verò post constitutionem diui Pij Antonini, [k] 6† si conseruatur pars nepoti, verum virilis, [l] an quarta [m] debeat seruari? Nam si in aui potestate natus fuisset, cõiungeretur [n] 7† in vnam partem cum patre suo. Et proponamus [o] alium esse ex eodẽ, [p] nepotem in familia aui. Duo vnam quartam habituri erãt patre eorum accipiente contra tabulas bonorum possessionem, si fuissent in aui potestate. An ergo nunc [q] in societate iuuandus sit, qui non in familia retentus [r] est? & cui abiceret pars, quę huic cessura est? patri eius tantum, an & patruo? [s] Et puto, & patruo: nam & legatum eidem datum præstaret. [x]

4† Plot. emancipato, &c. vide hũc locũ Augustin. 1. emẽd. 5† lib. 6 Dispu.

n *Coniungeretur*] per verba edicti.

o *Proponamus*]aliam proponit quæstionẽ. Accur.

p *Ex eodem*] ff. filio. Et sic duo nepotes: alter in potestate, alter nõ. Et quod subijcit. Duo, muiat casum: tandem redit ad istum ibi. An ergo &c.

q *Quæ tam*] totius hæreditatis, id est dimidiam dimidiæ. Azo.

r *Esse nunc*] quando alter de nepotib. est in potestate, alter non.

s *Semissem*] id est vnciam & dimidiã: & sic inter ambos habeant tres vncias. id est, quartam totius hæreditatis, vt l. ff. de hæred. inst. §. hæreditas.

6† Fl. deest. Antonini.

t *Retentus*] & hoc satis videtur, cum sint duo nepotes, alter in potestate, alter non: sed quæstioni supra facta ibi. Nunc vero, &c. non respon. & ideo dic vtrumque conseruandam, vt ff. eo l. qui duos. in fi. quæ est contra. Cum enim duo accipiant contra tabu. pater & filius, virilis conseruatur filio, i. nepoti, vt ff. de leg. præstan. l. virilis. in prin. Nec mirũ si plus habeat nepos in potestate retento, qui sola quarta habet ex hoc edicto. Hoc enim non suo iure id est iure cõtra tabulas habet: sed quia institutus est. Alij dicunt, & hunc in quar. à vocan. & corrigi, quod est in l. qui duos. in fi. Alij, quod ibi in virilem. i. in tantum quantum acciperet nepos in potestate: & sic illa secundum istam non in virilẽ totius hæreditatis.

7† Fl. cõiugebat.

u *Et patruo*]non solum patri. Hug.

x *Præstaret*]non suũ pater, sed ẽt patruus. nec ob. ff. de leg. præstã l. nepos. in fi. quia ibi erat nepos in potestate, ibi erat ẽ.

DE CARBONIANO EDICTO.

¶ A Carbone Prætore, sicut Publiciana à Publicio, vt Instit. de act. §. alię.

ADDITIO. Rubrica ista ita continuatur ad præcedentia: Quidam bono. poss. de quib. habuistis tribunum is et à cui decernitur bono. poss. ab intestato de quib. ff. habetur. & ista dicitur ordinatio quæ sunt quæ tribuũ facium & faciunt detentatorẽ. qualis est illa quę dat ventri. ff. de ven. in poss. it: & qualis est Carb. Ideo ponit de Carbon edic. & pòt exponi dupliciter de Car. edic. & de beneficio Carb. edicti quod est æquissimũ. Deus inspiret hominẽ ad inueniendum tale beneficium. Contingit aliquando, quod mortuo patre remanet impubes, ipsi impuberi ẽ filio fiatus & bono-

bororum: & vult Carbonianũ, quod differatur in tempus puberratis & fit in poſſe. Vel exponit de Carboniano edicto. i. de Carb. bo. poſ. Quando competat & quando non & quod ſit eius beneficium. Quando competat, dicitur in l. 1. Quando non dicitur in §. Pomponius. Quod ſit eius beneficium, dicitur ſ. eo. l. ſed etſi is. Vivian.

Plura alia ſubnectit Cuiac. in paratit. vbi de qualitate huius edicti, ad quid inuentum ſit, & quid ei ſubſulatur.

De Carboniano edicto.

TITVLVS X.

Iurisconſultus primo ponit edictum: ſecundo incipit edictum exponere. Secunda ibi, Non tantum maſculi. Bar.

Vlpianus. [1] †

LEX I.

SI cui [a] controuerſia fiat, [b] an inter liberos ſit, [c] & impubes [d] ſit; cauſa cognita [e] perinde poſſeſſio [f] datur, ac ſi nulla de ea re controuerſia eſſet: & iudicium in tempus puberratis cauſa cognita differtur.

¶ Eum, qui controuerſiam facit, ſi pro pupillo ſatis ei non detur, [g] ſimul [h] in poſſeſſionem eorum bonorum eſſe, Prætor iubet.

¶ Non tantum maſculi, ſed & fœminæ ex virili [i] ſexu deſcendentes Carboniani commodum habebunt. Et generaliter dicimus, [k] ijs demũ Carbonianum competere, quibus contratabulas bonorum poſſeſſio competit: ijs verò non competere, qui repellũtur [2] † à cõtratabulas bonorum poſſeſſione.

¶ Si quis non ab aliquo [l] hanc controuerſiam patiatur, quod inter liberos non ſit, ſed ab ipſo patre, [m] vt puta, nepos, qui ſe retentum in poteſtate aui dicit, ab emancipato patre, [n] cui iungi deſiderat, an differri debeat? Et magis eſt, vt differatur. Parui. n. refert, quis ei controuerſiam faciat: cum etſi teſtator [o] cum negauerit ex liberis, non tamen ex hæredem ſcripſerit, Carboniano [p] poſſit eſſe locus.

¶ Sed etſi quis non tantum ex liberis negetur eſſe, verum etiam ſeruus eſſe dicatur, fortè ex ancilla editus; Iulianus ſcripſit, adhuc Carboniano locũ eſſe: quod & Diuus Pius reſcripſit. Nam * & [q] magis conſulendum eſt ijs, quibus maius periculum intenditur. Nam ſi aliter obſeruetur, *inſtituit filiũ, & rogauit reſtituere. Carbo. ceſſat. Sed quid? filius non eſt inſtitutus vel exhæredatus, & mouetur quæſtio matri. Et dicitur, cũ ſi ſubiecit partum, erit locus Carb. edicto. Vnum ſciatis, ſi mater de filio mouetur quæſtio, mater defendet filium: & ſi ferretur ſententia contra matrem, præiudicaret filio. Sed ſi dicatur mater partũ ſubiecciſſe, agitur contra matrem, & pronunciatur contra eã. h. d. cum l. ſeq. Viuia. a *Si cui*] non inſtituto, vel exhæredato, vt inf. ea. l. § Pomponius. Azo.

b *Fiat*] à poſſidente. Nam & reus dicitur facere controuerſiam, vt ſup. de procu. l. non ſolum, § ſi ſtatus. Hic enim filius agebat, vt ſtatim paret.

c *Sit*] ſcilicet, connumerandus: & ita de ſtatu, id eſt, de filiatione ſimul & de bonis: alioquin locũ non habet, vt inf. eo. l. 3. § quamuis. Idem etſi ſeruus dicatur, vt ſ. eo. § ſed & ſi quis.

d *Et impubes*] alij enim non ſubuenitur: quod dic. vt inf. eo. l. 3. § puberi.

e *Cauſa cognita*] quod dic. vt inf. eo. l. 3. § cauſæ. Azo.

f *Poſſeſſio*] corporalis rerum hæreditariarum.

g *Non detur*] de bonis reſtituendis, ſi appareat non eſſe filium, vt colligitur inf. eo. l. ſed & ſi is. § pen. & dicitur ſup. de colla. bo. l. 3. § 1. Item imo quandoq; & ſi ſtatuatur, vt inf. eo. l. ſed & ſi. in prin. Azo.

h *Simul*] ſed diſſimiliter: quod dic. vt inf. eo. l. de bonis. § qui pupillis. & l. ſed & ſi is.

i *Ex virili ſexu*] ſtantum non ex fœmineo. Nam cum eis contratab. denegetur, vt ſup. de contrata. b. l. illud. § ad teſtamenta, ergo & hoc edictum, vt inf. prox. 4. Differtur tamen quæſtio, vt inf. eo. l. de bonis. § in prin. Azo.

k *Et generaliter dicimus*] huic regulæ derogatur & ex teſtamento, quia contratab. non datur inſtituto, vel exhæredato, vt ſup. de contrata. b. l. 1. in prin. Sed hoc quandoq; fit inf. eo. d. l. 4. Pomponius. & l. ſi impubes. §. interdum. Item ab inteſtato: quia contratab. non habet locum ab inteſtato, vt Inſti. de bon. poſſ. §. finis autem. hoc ſic, vt inf. eo. l. Carb. primo reſpon. & l. de bonis. § huic, quæ ſunt contra. Azo. & facit ſup. de inoffic. teſta. l. qui de inoffic. teſta. Et qui ſunt iſti habes ſup. de contrata. b. l. 1. in prin.

l *Ab aliquo*] extraneo. Azo.

m *Ab ipſo patre*] ſ. dicitur q̃ non ſit de liberis. Azo.

n *Patre*] repete: controuerſiam patiatur.

o *Teſtator*] ſ. auus prædicti patris patet.

p *Carboniano*] non ergo patris dictum filio præiudicat, vel etiam ignorantia. vt inf. eo. l. 1. § ſi quis ingenuam. nec matris. vt ſup. de probat. l. ſi in ſ. & arg. ſup. ad Syllan. l. 3. §. ... iceret profit patris dictum, vt ſup. de l. be. agnoſ. a. § Iulianus. & ſup. de pact. l. fin. in principio.

q *Nam & magis etiam*: alias, nam vel.

1 lib. 41. ad edictum.

Debeus ſc re: iſte titulus eſt leuis titulus: in libro iſto fortiores ſunt leges. Contingit aliquando, quod pater decedit inteſtatus relicto filio impubere. Agnati impuberis incipiunt malè cogitare de eo: veniunt, & dicunt. Tu non ſcis ſi eius filius. licet teneret te pro filio: quia iſta mulier decepit eum: nõ debes habere bona. Mulier mater iſtius incipit flere, iſti agnati ſunt magni, loquũtur cum multis, & ſua aſſutia ligant ſibi omnes agnatos. Iſte puer remanet ſolus cum matre: ideo dominus Carbo. interponit ſe: dicit, q̃ ſi filio impuberi ab agnatis mouetur quæſtio ſtatus, & bonorum, mittam eum in poſſ. omnium bonorum, & differam quæſtionem ſtatus: & bonorum donec erit pubes. Tunc agnati dicunt: ſimulatur pater, & recedunt ab illo, & iuuabunt puerum. Vnũ ſciatis, ſi puer petit Carb. bo. poſ. dẽt cauere, de bonis nõ diminuẽdis: & adueniente pubertate, ſi non apparet filius, habebit illa bona. Si non caueat, exeat cum eo in poſſ. Datur Carb. bo. poſ. non tñi maſculis, imò fœminis deſcendent. per lineam maſculinam. Eſt ſciendum, quibus liberis detur Carb. poſſ. ex teſtõ, & eiſdem datur ab inteſtato. Sed quid erit, ſi impubes patitur controuerſiam, non quod non ſit de liberis, ſed quod non ſit poſt emancipationem a patre in poteſtate retentus? Similiter differtur quæſtio in tempus puberratis. Vnum ſciatis, ſi pater negauit filium, datur bon. poſ. Carb. ſed ſi non negatur filius, ſed dicatur ſeruus, ei datur Carb. bon. poſſ. Sed ſi fiſcus mouet alicui impuberi quæſtionem ſtatus, & bonorum, datur Carb. bon. poſſ.

¶ Si quis.] Hic eſt mirabilis caſus. & eſt talis. Habeo filium, & ex eo neporem: filium emancipo: decedo inteſtatus. Dicit nepos in poteſtate retentus, debeo ei ſuccedere tu verò dicis, non: quia es incognitus à iure ciuili. Dicit filius, tu nõ es filius meus: dico, ego volo petere Carb. bon. poſſ. Certè permittitur. Et quod dicitur eſſe locus hic, ita breuiter notetur exemplum hoc modo. Pater aliquo tempore credidit puerũ eſſe ſuum filium: mutauit opinionem: tempore mortis voluit facere teſtamentum. Veniebat aliquis. Quare non inſtituis iſtum? Scitis quare? quia non credo meum filium eſſe: moritur ipſe. Mater petit, quod inducatur in poſſ. bono. ex Carb. edicto inducetur. ſecus ſi pater ex teſtamento dicens talem inſtitutum poſſet exhæredo, quia nego filium. Hoc caſu excludetur a Carboniano. Sic ſoluitur contra. arg. inf. eo. l. 4. Pomponius. Interdum maius periculum eſt dicere, non es ſeruus, quam dicere, tu non es filius. Et vbi maius periculum, maius conſilium. ſup. de ten. ipſpi. l. 1. in prin.

* Vbi maius periculũ eſt, ibi cautio eſt agẽdum: vt in c. vl. cũ gl. ſup. verbo perſonaliter, in fi. vi. cõ cord. cat. de offic. delega.

a *Inuenta erit*] no. non aperiri viam malitiis: sic ff. de transac. l. cum hi. §. si cum his. & de tribu. l. illud. §. sed si merces. & C. de edi diui Adr. tol. l. quamuis.
b *Quod si fiscus*] facit sup. de bon. poss. l. non est.
c *Cessare*] ad scriptum: facit ff. e. l. §. 1. quamuis. & ff. eo. l. si fine. & facit inf. eod. l. si impubes. §. cum verò. & §. interdum. & ff. de inoff. testa. l. qui de inofficioso.
d *Habet*] bonorum poss. secundum tab.
e *Possessionem.*] s. secundum tabu.
f *Videatur*] i. præsumatur: quia constante matrimo. est editus. vt sup. de his, qui sunt sui, vel alieni iur. l. filium. §. non tamen. Azo.
g *Bonorum poss sio*] Carboniana. Sed cur huic magis detur, quam nato instituto? Respon. in iam nato non est dubitatio, an sit institutus: conflat enim: Vnde sufficit ei secundum tabu. At hic non est verisimile testatorē instituisse, nisi cum qui ex se conciperetur, vt sup. de condit. & demonstr. l. cū vir vxori. At hunc non constat esse conceptū ex eo, propter negationem, vt C. qui. ad lib. procla. l. fin. & iō non extraordinaria magis, quam ordinaria bo. poss. secundum tab. competit. Idem si negaretur institutus, vt inf. eod. l. 3. in princip. Azo.
h *Idem ait*] idē Pōponius: vel idem. ius esse ait: Pomponius.
i *Quod diceret*] scilicet pater: vel diceret ille, qui facit controuersiam. Et sic legitur cum sequentib.
k *Elogio*] scilicet illo, qui ex adulterio natus est. Azo. Et no. q ratio huius edicti est, quia pater dicendo eum spurium, videtur exhæredasse vt extraneum, & sic exheredatio non valet. Eadem est ratio in sequenti: quia cum imposui pœnam, si diceret se filium, per consequens volui eum extraneum dicere: argum. Instit. de legat. §. fin. & sic vt extraneum exhæredo. Et sic non valet. vipotè res impia in extraneo, vt inf. de verb. obligat. l. quidam cum filium. §. in eo. Et sic habes tres casus, in quibus exhæredatio habetur pro infecta: sed in eo casu, cum dixi, Exhæredo, quia ex adulterio &c. videtur valere exhæredatio, vt ff. de liber. & posthum. l. etsi pepercerit. in prin. Sed quod hic dicit nullam exhæredationem: dic, si probetur eum filium esse. Pater enim eū ideo exhæredauit, quia credebat eum non esse filium. Interim ergo donec probetur filius, exhæredatio nocet, vt sup. de liber. & posthu. l. si posthumus. l. si secundum. Azo.
l *Non quasi filium*] scilicet instituit.
m *Decessisse*] quasi se præterito, cum non sit institutus, vt filius.
n *Negent*] se per hoc testamentum respectu eius portionis, in qua institutus est, non valere contendunt, vt C. de hæred. instit. l. si pater. vt & hic. & inf. exponitur. Azo.
o *Valere*] solum modo respectu partium omnium: non etiam negant eum filiū: vt ita de bonis tantum fecisse controuersiam: vnde non debet differri, vt inf. eod. l. si impubes. §. cum verò.
p *Cessat*] vt inf. eod. l. si impubes. §. cum vero. Sed argu. contra. inf. eod. l. de bonis. in princ.
q *Hereditatem.*] Nūquid hic hæreditatē amitteret, si probaretur non filius? Argu. quod sic, infr. de iure fisc. l. auferetur. sed nō est ita: quia hic non vt filius fuit institutus, vt hic dicitur: nec falsa demōstratio ei nocere debet, vt sup. de condi. & demonstra. l. demonstratio. & C. de fal. cau. l. 2. Accursius.
r *Arguatur*] i. accusetur l. Cornelia. de fal. vt C. de fal. l. 1. Azo.
s *In dubium*] falsa controuersia ei puero de bonis, & de statu, vel de statu tantum, vt ff. l. 3. §. quamuis. Hug.
t *Cum verò mater.*] scilicet tantum: alioquin si etiam puero fieret quæstio, differretur, vt sup. dictum est. Vel si dicunt sup. proxi puero tantum, & non matri fiebat quæstio, hic vtique: quæs & ratio huius l. & sententia, & hæc verba iuuare videntur. Azo. Et facit ii. ff. de adult. l. miles. §. defuncto.
u *Cognitionis*] habitæ contra puerū conuictum vnà cū matre.
x *Apparuerit*] sententia lata contra puerum non contra matrem solam. Ilia enim puero non præiudicat, vt sup. de iureiuran. l. 1. §. penult. Sed contra sup. de ven. in possessionem l. si ventris. Solue ibi. Facit inf. eo. l. 3. §. si mater. & l. si impubes. §. si mater. & l. Tirio. & quod no. C. de fal. l. 1. Item facit inf. de fals. l. 1. & l. qui falsam. §. 1. & l. lege. §. de partu.

ADDITIO. Die secundum Bartol. quod in dicta l. si ventris. accusabatur mater falsi, fiebat tamen præiudicium partui futuro, sed hic fiebat præiudicium partui iam nato. Et est ratio: sicut enim cum mater est minor, quæstio differtur: ita etiam quando est grauida debet differri: quoniā non potest ita sufficienter defendere. Item ratio: quia magis fauemus partui nascituro, quam iam nato, vt l. 1. §. si ea. supra. de ven. in possessionem mittendo.

o *Licet*]

inuenta erit [a] ratio, quemadmodum audaciſſimus quiſq; eo [1]† maiore iniuria impuberem afficiat, quo [2]† & plura, & grauiora de eo mentiatur. Sed etſi ipſe defunctus ſeruus eſſe dicatur, idem erit dicendum. Quod etſi [3]† fiſcus [b] faciat impuberi cōtrouerſiam, Carbonianum edictū poteſt locum habere.

Ei, qui habet bonorum poſſeſſionem ſecundum tabulas, non datur Carbonianum. Ba.

¶ Pomponius lib. [4]† lxxviij. ad edictum, ſcripſit. Cum filius hæres, vel exhæres ſcriptus eſt, Carbonianum edictū ceſſare, [c] quamuis filius eſſe negetur: quia vel quaſi ſcriptus habet [d] bonorum poſſeſſionem, [e] etiamſi filius non ſit: vel repellitur quaſi exhæredatus, etſi filius eſſe videatur: [f] niſi fortè poſtumus, inquit, ſit hæres inſtitutus, & natus negetur eſſe filius, ſed ſubiectus eſſe dicatur: quo caſu eius partis tantum danda eſt ei bonorū poſſeſſio, [g] ex qua inſtitutus eſt.

¶ Idem ait, [h] Cum quidā exhæredem ſcripſiſſet filium, q̃ diceret [i] eum ex adulterio cōceptum, quaſi [5]† fieret ei hæc controuerſia, an inter liberos ſit, ex hac parte edicti ei bonorum poſſeſſionem competere: cū, ſi ſine elogio [k] exhæres ſcriptus eſſet, non haberet bonorū poſſeſſionem. Idéq; eſt, & ſi ita ſit ſcriptum, Quiſquis eſt, qui filium meum ſe eſſe dicat, exhæres eſto: quia non eſt filius exhæredatus.

¶ Si quis filium ſuum hæredē inſtituerit ex minima parte, ſic; Ille, q̃ ex illa natus eſt, hæres eſto, non quaſi filium [l] ſuum, deinde hic contendat patrem inteſtatū deceſſiſſe, [m] ſeque ei ſuum hæredem eſſe: intereſt, cohæredes eius vtrū negent [n] eum filium, an verò contendant teſtamentum valere. [o] Si teſtamentum valere contendant, controuerſia nō eſt differenda, & Carboniānum edictum ceſſat. [p] Quod ſi filium cum neget, & ad ipſos potius quaſi ad conſanguineos hæreditatem [q] pertinere dicant, data bonorum poſſeſſione impuberi, controuerſia in tempus pubertatis differtur.

¶ Si mater ſubiecti partus arguatur, [r] an differēda ſit quæſtio propter ſtatum pueri, quęritur. Et ſiquidem pupilli ſtatus in dubium [s] deducatur, [6]† differri quæſtio in tempus pubertatis debet, cum melius eſſe poſſit, ne minus idoneè defendatur. Cum verò mater [t] rea poſtulatur, vtique integra fide, & maiore conſtantia cauſam defenſuram [7]† recenti tēpore, dubium non eſt, cognitionemq; fieri oportet: [8]† & poſt euentum cognitionis, [u] ſi ſuppoſitum partum apparuerit, [x] actiones hæreditariæ puero denegandæ ſunt: omniaq; perinde habenda, atque ſi hæres ſcriptus non fuiſſet.

[1] Deberet enim differri, ſi ageret de ſtatu: quæſtio ſtatus nō iudicialis. differēda eſt: vid. p. do. laſ. in §. iudiciales. inſtit. de act. & ibi in gl. magna. et p. Doc. in l. fi. C. de ord. iudi.

[6]† Fl. denocatur.

[7]† Fl. defenſura.

[8]† Fl. dubium nō eſt cognitionē fieri oportere.

a *Licet, Participes*] contra videbatur: quia auctrice extincta, nec ipsi teneri possunt.

b *Decesserint*] hoc est contra nos, qui dicimus, q̃ viuēte criminoso, qui potest criminaliter accusari, potest etiam ciuiliter agi. Alij contra. Quod dic, vt C. de fide instru. l. fi. §. 1.

Donec viuit aliquis ex participibus criminis, non potest agi ciuiliter de crimine contra tertium. Bar.

Martianus. 1†

LEX II.

LIcet mulier, quæ partum subiecisse dicitur, decesserit, si tamen participes [a] maleficij sint, in præsenti cognoscendum est. Si autem nemo sit, qui puniri possit, quia omnes participes facinoris fortè decesserint; [b] secundum Carbonianum edictum in tempus pubertatis differenda est cognitio. [c]

Posthumo instituto, licet habeat secundum tabulas, potest etiam habere locum hoc edictum. Bar.

Vlpianus lib. 41. ad edictum.

LEX III.

CArbonianum edictum aptatum est ad cõtra tabulas bonorum possessionẽ, [d] & intestati: [e] cum & in secundum tabulas bonorum possessione 2† in quibusdam [f] casibus possit videri necessariũ edictum: veluti, si paterfamilias ita instituerit, posthumus hęres esto: vel, posthuma hęres esto: & negetur [g] verùm esse, quod in testamento scriptum est. Et cum [h] de fideicommissis, vel legatis quæritur, differri potest causa in tempus pubertatis. Id enim Diuus Pius Claudio Adriano rescripsit.

¶ Quamuis scripto hæredi [i] non permitti 3† bonorũ possessionem ex edicto Carboniano certum sit: [k] tamen quæstionem status in tempus pubertatis differri, proculdubio est. Ergo siquidem de parentis bonis, simul & de statu cõtrouersia fiat, hoc edictum locum habebit: sin verò status tantũ, differetur quæstio [l] in tempus pubertatis: sed non ex Carboniano, sed ex constitutionibus. [m]

¶ Puberi, quãuis minori xxv. annis, Carbonianum nõ succurrit: sed si cum esset pubes, quasi impubes obrepserit, bonorum q; possessionem acceperit, dicendum erit, nihil eũ egisse. Nã etsi impubes esset, mox pubes factus, finiretur bonorum possessionis [n] emolumentum.

¶ Causæ [o] cognitio in eo vertitur, vt si manifesta calumnia appareat 4† eorum, qui infantibus bonorum possessionem petent, nõ detur 5† bonorum possessio. Summatim P [p] ergo cum petitur ex Carboniano edicto bonorum possessio, debet Prætor cognoscere: & siquidem absolutam [q] causam inuenerit, euidenterq; probetur filium nõ esse: negare debet ei bonorum possessionem ni fine auxilio Carbo. vt C de edic. Diui Adr. tol. l. quãuis. & inf. quorum bono l. 1. & l. 2. Azo.

1† li. 14. Instituat.

2† Fl. deest. bonorum possessione.

3† Fl. pro mitti.

4† Fl. appareret.

5† Fl. peteret nõ daretur.

a *Licet, Participes*] contra videbatur: quia auctrice extincta, nec ipsi teneri possunt.

b *Decesserint*] hoc est contra nos, qui dicimus, q̃ viuēte criminoso, qui potest criminaliter accusari, potest etiam ciuiliter agi. Alij contra. Quod dic, vt C. de fide instru. l. fi. §. 1.

& hic etiam in vita mulieris potest exerceri Carbonianum.

c *Cognitio*] de statu, & de bonis. Accurs.

Carbonianum.] CASVS. Carbonianum edictum est æquiparatum in aliquibus bo. poss. contra tab. vt quibus datur illud, detur & istud, licet habeat petit. Carbo. bo. poss. ab intestato. Si pater instituit posthumũ, & negatur filius, põt esse locus huic edicto: Carbo. edictum habet locum ab intestato, non quando scriptus est. Vnũ scias: si moueatur quæstio status, & bonorũ, differtur ex constitutione: pubes autem non habet beneficiũ Carbonia. edicti. Si mouetur ei quæstio status & bonorum.

¶ *Causa cognit.*] habuistis, si cui moueatur controuersia, q̃ inter liberos defuncti non sit, causa cognita bon. poss. Carb. dabo. Quod versatur in causæ cognitione? Hoc, vt si in euidenti est non esse filium, denegetur ei: si autẽ certum est, vel dubiũ est, detur ei. Vbi iudicium est pro eo statim datur: sed summatim cognoscitur, si est filius. Sed versatur aliud, vt si expediat impuberi differri, differatur: aliter non. Ergo si duæ sunt causæ cognitiones: non expedit differri, si habet probationes, vel per quos defendatur. Item si habet obstetricem, per quam potest probare filiationem: istud est fauore impuberis introductum, vt nõ differatur in tempus pubertatis. Et ideo si non expedit ei, non debet differri.

¶ *Si mater*] mater accusatur, quod filium impuberem tempore partus falsò subiecit: fertur sententia contra matrem obestine filio? non. Sed quid? aliquis faciebat quæstionẽ status & bonorum: differtur? Certè sic. Sed quid? decedit testator relicto puero anniculo, & alio, qui hẽt annos xiij. & sex menses, agnati mouent quæstionem ambobus: nũquid differtur quæstio status ex persona eius, qui habet xiij. ann. & dimidiũ? Non, sed ex persona impuberis differtur quæstio status in tẽpus pubertatis? siue impubes possidet bona, siue non. Sed quid? duo sunt impuberes, faciunt adinuicem controuersiam: vnus se dicit filium solum, alter dicit se & aliũ: ille qui dicit se filium solum, differtur. Si autem alter adoleuit, finita est eius quæstio in tempore pubertatis: & non differtur plus. h. d. vsq; ad §. si quis liber. Viuianus.

d *Bonorum possessionem*] vt cui illa detur, & denegatur, sic fiat de Carbo. bon. poss. vt sup. eo. l. 1. §. generaliter.

e *Intestati*] quia concurrit cum Vndeliberi, vt inf. eo. l. de bonis. §. huic.

f *In quibusdam*] benè dicit casibus: quia regulariter non habet locum secundum tab. vt sup. eo. l. 1. §. Pomponius.

g *Negetur*] à legitimis esse verum. si q̃ sit institutus aliquis posthumus, & negatur etiam filius: alias non habet locũ Carbon. bo. poss. quia de bonis tantũ est controuersia. sup eo. l. 1. §. si quis filium. Idem in quolibet impubere instituto, vt habeat locum Carb. bo. poss. si hæc duo negentur secus si alterum tantum, vt inf. proxi. §. h *Et cum*] dic legata relicta filio, vt filio, & hæres dicit eum non esse filium: mittetur in possessionẽ legatorum: & differtur quæstio status, & legatorum. Et secundum hoc est mirum, q̃ legatario singulari datur Carb. etiam facto testamento secundum P. & quæritur secundum eum, an filius pro his legatis habeat secundum tab. sicut Carbo. quod videtur absurdum. Vel planius dicas, posthumũ missum in poss. ex Carboniano, & legatarios legata petere. Certè differtur: quia speratur petitio hæreditatis moueri per legitimos contra filium, quando erit pubes, vt argum. C. de peti. hære. l. fin & secundum hoc dic, causa, scilicet legatorum: & potest. i. debet. & facit inf. eo. §. si quis liber.

i *Hæredi*] impuberi, quem cõstat sine negatione scriptũ. alioquin contra, vt supra proxi. respon. Azo.

k *Certum sit*] ipse tamen possessionẽ adipiscitur iure communi & inf. quorum bono l. 1. & l. 2. Azo.

l *Differetur quæstio*] sed nunquam fit missio, vt statim sup. dixit. Az. Item & hoc siue agat, siue conueniatur impubes, vt inf. ea. l. §. parui.

m *Ex constitutionibus.*] Si verò tm̃ de bonis, nulla fit dilatio. vt ĩ. eo. l. 1. §. si quis filium. & j. c. l. si impubes. §. cũ verò. Azo. Item contra j. eo. l. de bonis. §. ita demum. Sol. ibi. Acn *Possessionem*] petendæ, non petitæ. vt j. c. l. de bonis. §. post. Vel dic idem, & si sit indulta à iudice, dum tamen re ipsa corporaliter non sit tradita. Azo. vt inf. eo. l. antepen.

o *Causæ*] dixit sup. eo l. 1. in prin. in duobus verti causæ cognitionem. & hic de primo. & inf. §. proxi. dicetur de alio.

p *Summatim*] imò plenè, vt C. eo. l. 2. sed expone, vt ibi.

q *Absolutam.*] sine dubitatione. Hoc enim euidenter &c. Sic ergo illa regula. Dolo facit, qui petit &c. vt inf. de excedo. l. dolo. habet locum & in possessoriis. Et sic est contra inf. quorum lega. l. 1. §. rediguntur. Sed dic, vt no. in dicta l. dolo. Item no. de summaria cognitione, vt sup. ad exhib. l. 3. §. ibidem. Accursius.

a *Non esse*] quod duobus modis fit, vt sup. de his, qui sunt sui, vel alie. iut l. filium. §. si sic. & §. sed mihi.

b *Vna*] de qua dixi sup. proxi. §.

c *Diligentissime*, hæc ergo causæ cognitio fit plenè, sed superior semiplenè. Azo.

d *Non eandem fidem*] quia fierēt infames. Et no. idem si de facto fiant infames: quamminus creditura in tempore reddiri testimonij fides testis inspicitur, vt sup. de testi. l. 3. in princ. Vel dic non eadem fide, id est, non ita creditur, quia non est verisimile, q̄ de tā longo tempore sic recordentur, sicut de recēti. Accursius.

e *Anum.*] i. vetulā: ad quod ff. de testib. l. inuiti. & l. ex eo. Accursius.

f *Ancillas*] cautè hic in plurali, sup. in singulari dixit: quia in quæstione vtrius serui causa ponenda nō est, vt inf. de quæst. l. 1. §. idem Cornelio. Patrum enim seruorum argumenta, & indicia alijs p̄cedentib. sunt necessaria.

g *Veritatem*] etiam contra fauēs huius, qui negatur filius. Quod dic vt inf. de quæstio. l. extraneo. §. de quæstione. Azo.

h *Insinuare*] non est idonea hæc allegatio cum possent no die testimonia publicari, vt in Authen. de testib. §. & hoc verò iubemus. collatio. 7. Idem & in superioribus allegationibus, sed non ita in sententijs. Azo.

i *Differtur*] hoc concedebat Bul. si filius pereret Carbo alias etiāsi sibi expediret repræsentari, tamen sen per in pubertatē differtur: quod Ioan. non placet. Pro Bul. est sup. eo. l. 1. §. quāuis. nā ibi dicit differendam, cum tātum status sit controuersia: non ergo locum habet Carbo. Sed argum. contra eum est ratio huius resp on.

k *Missos*] ideo scilicet, quia non satisdatur, vt sup. eod. l. prima. §. 1. Azo.

l *Hereditate*] & de statu. aliter enim locum non habet. vt ff. eo. l. 1. §. si quis filiū.

m *Molirī*, repete posse illos missos. & sic vel est ibi copula. Et nouare &c. vel punctum loco copulæ.

n *Expetit.*] i. defendere: sic ff. de reg. iur. l. sæpè. §. sed frequentius. Vel dic agendo, vt ff. eo. §. parui. & secūdum primam not. cogi aduersarios agere ad tempus: sic C. de inge. & ma. l. diffamatus. Azo.

o *Quæ pro ipsis.* Nam quod fauore &c. vt C. de legi. & cō. l. quod fauore. & facit sup. de lib. cau. l. Diui. in prin.

p *Obtinuerit*] idē & si succubuisset. Azo.

q *Quæritur*] contra impuberem: sed contra matrem de adulterio non tam facilè, arg. inf. de accusa. si cui. §. eidem. hic autē videbatur contra: quia absoluta adultera, & adulter videtur absolutus, vt inf. de adult. l. denūciasse. §. quæritur. & facit sup eo. l. 1. in fi.

r *Sed*] natus de secundo matrimonio. ff *Filius*] natus ex primo matrimonio. & eodem patre: licet non eadem matre. Accursius.

t *Mater enim*] cōtra filij secūdi matrimon.

u *Impuberi.*] superstiti.

x *Eam*] controuersiam.

y *Eum filium.*] ff. superstitem.

z *Sed an hæred. tertio*] ff. ad Treb. l. si res. in fi. Sed arg. contra in contra. patron. §. qui libertum. ff. famil. ercis. l. 2. respon. & l. tecta. §. si cum insulla.

a *Negat*] aliàs, non negat: hinc ff. superstitem filium detondi. seu etiam dicit de suo. & deinde nec idem superstes negat filium suum fratrē: seu dicit matrem nō debere succedere, & hoc colligunt sibi. Non enim &c. Alij non habent. non, & tunc die secundū H. mater negat superstitem filium. f. solum filium: quia & suum similiter dicit: nec superstes negat: sed etsi negares superstes, idem vt cesset Carbo. quia non patitur, sed facit controuersiam superstes, vt inf. eo. l. §. & si ille. Accursius.

b *Paternis*] melior ratio, quia tantū de bonis. & non de statu fit controuersia. vt sup eo. l. si quis filiū. Azo. & facit inf. eo. l. si impubes. §. si pupillus.

c *Alterius quoque.*] sic. sup. quæ res pig. oblig. pos. l. Aristo. & quemadmod. ser. amitta. l. si communem. & sup. de ven. in pos. mit. l. antep. Sed contra. inf. eo. l. Titia. Sed dic vt inf. eo. l. si impubes. §. si mater.

d *Patris*

Carbonianam: si verò ambiguam causam, hoc est, vel modicum pro puero facientem, vt non videatur euidenter filius non esse, [a] dabit ei Carbonianam bonorum possessionem. Duæ autem sunt causæ cognitiones. Vna [b] dandæ Carboniaņ possessionis: quę habet commodum illud, vt perinde, atque si nullam controuersiam pateretur impubes, possessionem bonorum accipiat. Alia est causæ cognitio illa, vtrum debeat differri in tempus pubertatis cognitio, an repręsentari. Hoc. n. [†] diligentissimè [c] Prætori examinandum est, an expediat pupillo repræsentari cognitionē, an potius differri in tēpus pubertatis. Et maximè inquirere hoc à cognatis, matre, tutoribusq; pupilli debet. Fingе esse testes quosdam, qui dilata controuersia, aut mutabūt consilium, [*] aut decedent, aut propter temporis interuallū non eandem fidem [d] habebunt. Vel fingе esse anum [e] obstetricē, vel ancillas, [f] quæ veritatem [g] pro partu possūt insinuare, [h] vel instrumenta satisidonea ad victoriam, vel quædam alia argumenta: vt magis damnum patiatur pupillus, q̄ differtur [i] cognitio, quam compendium, q̄ non repræsentatur. Finge pupillū satisdare nō posse: et missus [k] in possessionem, qui de hæreditate [l] controuersiā faciunt, multa posse subtrahere, nouare, moliri. [m] Aut stulti, aut ini qui Prætoris erit, rem in tempus pubertatis differre cum summo eius incommodo, cui consultum velit, Diuus etiam Adrianus ita rescripsit, Quod in tempus pubertatis res differri solet, pupillorum causa fit, ne de statu periclitentur, ante quàm se tueri possint. Cæterum, si idoneos habeāt, à quibus defendantur: & tam expeditam causam, vt iplorū interfit maturè de ea iudicari, & tutores eorum iudicio experiri [n] volunt: non debet aduersus pupillos obseruari, quod pro ipsis [o] excogitatum est, & pendere status eorum, cum iam possit indubitatus esse.

¶ Si mater impuberis, subiecti partus rea postulata, causam obtinuerit, [p] poterit adhuc supesse status quæstio: q. vputa si dicatur, aut non esse ex ipso defuncto conceptus, aut ex ipso quidem, sed non ex matrimonio editus.

¶ Si is, [r] qui status controuersiam filio [s] faciebat, & solum se filium dicebat, decesserit, & mater eius [t] [z] ei hæres extiterit, si quidem eandem controuersiam inter filium [u] mater faciat, q̄ ne ex aduersario affirmat, quam [x] filius eius faciebat, scilicet, vt neget eum filium, [y] idcirco ad se tota hæreditatem ex persona filij sui defuncti pertinere debere, in tempus pubertatis differri Iulianus ait: quia nihil interest, suo, an hęreditario [a] nomine controuersiam faciat. Planè si mater [3] † negat [a] hunc quoque defuncti filium esse, idcircoq; defuncti partem dimidiam hæreditatis solam sibi vēdicet ex bonis paternis, non erit iudicium in tempus pubertatis differendum. Non enim de paternis, [b] sed de fraternis bonis impuberi fit controuersia.

¶ Ibidem Iulianus quærit, Si duo impuberes patiantur status cōtrouersiam, & alter eorum pubuerit, expectari alterius quoque [c] puberas debet: scilicet, vt sic de vtriusq.

[*] Hęc verba recta sunt in gli. c. quæ tie. cum possent no. q. e. in fi. p. ver. sub tuba ut. ex. si fi. nō cō. el.

[†] Fl. hoc ac. ...

[3] Fl. Cōcedat. alias non negat. vi. Ant. Aug. li. 1. emē. c. 3.

a *Parui refert*] quantum ad differendam quæstionem status. nam vtrobiq; differtur. Accur.
b *Petitor*] possessionis. Azo.
c *Status* [tantum, vel status & bonorum ‖ velit in possessionem mitti.
d *Patitur*] no. patitur secus. n. si alij faciat, vt inf. eod. l. §. quod si ille.
e *Differtur*] quæstio status, sed possessionem. vel retinet, vel adipiscitur, vt sup. de inoffic. test. l. qui de inofficioso. Itẽ hæc vera sunt, si agatur possessorio: ‖ autem petitorio: distinguitur an agat, & non differtur, an conueniatur, & tũc sic. Etsi proprij status cõtrouersiam patitur, vt ff. eo. §. missum.
f *Sed*] ad euidentiam huius §. dic. q ille solus, vel ille omnis impubes, qui patitur controuersiam status sui proprij, possit postulate differri quæstionem status: ille autem impubes, qui facit alterum impuberi de statu impuberis, quẽ conuenit, controuersiã, nunquam potest postulare: & est ratio, quia impuberi, ne amittat libertatem suam, debet fauor exhiberi, non vt aliũ impuberem sua libertate priuaret. Et ita omnia sunt clara. Nam in primo respon. sic dicitur, quia cum vtrq; alteri facit controuersiam, & vterq; patitur ab altero: vtroq; impubere existente adhuc differtur. In secũdo verò est etiam prædicta ratio: quia cum ille adoleuerit, q se solum dicit, alter autem, qui & se dicit, est impubes: pubes impuberi facit cõtrouersiam, & ita impubes patitur litem, & sic differtur. In tertio verò non differtur: quia pubes ab impubere patiebatur litem.
g *An & se*] sc. & alium.
h *Dicat filium*] sc. se quisquam eorum: & sic quilibet de altero negat.
i *Petitor sit*] sc. quilibet eorum, de quo quæris.
k *Et se*] sc. & alium. Azo
l *Status*] sc. de filiatione.
m *Fiat*] sc. de statu alterius controuersiam agendo, vel excipiendo de possessorio, vel petitorio. Accur.
n *Si quis liber*] CASVS. Paterfamilias seruum suum instituit libertum, & hæredem esse: postea iste seruus fecit impuberi status controuersiam, cum iste impubes dicatur partis testamenti sui agnatione nupsisse: nunquid iudicia libertatis, & hæreditatis sunt differenda? Et respon. quod sic Viuian.
o *Iussus*] aliquis maior.
p *Status controuersiam*] quia seruum esse dicat. Agit ergo in status petitorio. & filius dicit testamẽtum ruptum: instituus replicat filium esse seruum, secus autem si ipse pupillus ageret petitorio contra institutum, quia tunc non differtur: sic ff. eo. §. missum. & C. de ord. iud. l. 1. Et est ratio: quia primo in casu retinet, secũdo alij extraneo ea aufert vult.
q *Pendentes*] si quis dicat ex testamẽto se esse libertum, ad quod C. de peti. hær. l. fi. & ff. de pet. hær. l. si quis liberti. in fi.

a Parui refert, vtrum petitor b sit impubes, an possessor, qui status c controuersiã patitur. d Nam siue possideat, siue petat, in tempus pubertatis differtur. e

Ad petitionem impuberis inferentis causam status, non debet in tẽpus pubertatis differri: sed ad petitionem impuberis patientis. Bar.

¶ Si duo f impuberes inuicem status controuersiam faciant, interest vtrum quisque se solum filiũ dicat, an & se. g Nam si se solũ dicat filium, h dicendum est debere controuersiam ad vtriusq; pubertatẽ differri, i † siue petitor, siue possessor sit. i Si verò alter se solum, alter & se k dicat, siquidem 2 † ille adoleuerit, qui se solum dicat, adhuc differtur controuersia propter puritiam eius, qui & se esse dicit: sed de parte, non de toto: de parte enim vtriq; nec 3 † litigatur. Quod si ille adoleuerit, qui & se dicit, ille impubes sit, qui se solum dicit, non differtur controuersia: nec. n. patitur impubes controuersiam status, l sed facit m cum hic pubes, & se dicat, 4 † & illum non neget filium.

¶ Si quis liber, & hæres esse n iussus, o status cõtrouersiam p impuberi faciat, qui filius esse, & testamentum patris rupisse dicatur: 5 † Iulianus ait, vtraq; iudicia, & libertatis, & hæreditatis in tempus pubertatis differenda. Neutrum. n. eorum ita explicari potest, vt non conditioni eius, qui se filium esse contendat, preiudicetur. Cæteræ quoque libertatis quæstiones ex testamento pendentes q in tempus pubertatis differuntur.

Etiam si propter debita particularia quæstio status inferatur impuberi, differtur in tẽpus pubertatis. Bar.

¶ Cum extaret impubes, qui se defuncti filium diceret, debitoresq; negarẽt eum filium esse defuncti, & intestati hẽreditatem ad agnatum, qui fortè trans mare adierat, 6 † pertinere. r necessarium erit puero Carbonianum ed ctum. s Sed & absenti erit prospiciendum, vt cautio f præstetur.

Missum in possessionem ex hoc edicto, Prætor tuetur: nõ tamen missus, vt Carbonia. possessor, potest hereditatẽ, vel res singulas vendicare, nisi velit de filiatione plenè docere. Bartol.

¶ Missum autem ex Carboniano edicto in possessionem student Prætores constituere. t Quod si ceperit, & ordinatium: cedit ei tempus, ex quo seruit adiuam, ex quo mouetur quæstio status, & bonorum. Cum pater moritur, videtur incipere annus currere, sic ergo petit filius duas Carb. bo. pos. Vnum sciatis, ad Carb. non admittetur, nisi caueat de bonis restituendis, si apparuerit non esse filium. H. d. cum prin. alterius. Viu.

¶ *Cum extaret*] CASVS. Testator decessit intestatus relicto filio impubere: ille filius agit contra debitores: creditores dicunt ipsi, Tu non es filius defuncti, non succedis ei ab intestato, sed agnati, nunquid debet petere Carbo. bono. poss. Sic, sed habet necesse cauere agnato. Viuia. 5 † Fl. dicitur.
q *Pertinere*] sc. dicũt. Azo.
r *Necessarium*] vt fiat missio. Accur.
s *Cautio*] cum fideiussore, vt C. eod. l. 1. & fiet seruo publico, vt infra eod. pupillari. §. 2. Accur.
¶ *Missum autem*] CASVS. Impubes, cui mouetur quæstio status, & bonorũ, petijt Carb. bono. poss. & missus fuit. Ipse vult agere peti, hæt. contra eum, qui mouet quæstionem status; vel res singulas petere: nunquid potest facere? Non: sed sufficit ei differre q̃stionem in tempus pubertatis. Et iste §. est cum tali distinctione intelligẽdus: aut expedit impuberi differri quæstionẽ in tempus pubertatis: tunc non agit: nec conuenitur, siue sit petitor, vel possessor. ẽ. ea. l. §. pubertati. & in seq. §. Aut expedit ei non differri: tunc potest experiri contra debitores hæreditarios; *Hac actione possessio, &c.* si filius vult petere intra annum extraordinariũ 6 † Fl. abest.

1 Quãdo primũ. & sm de cretũ operantur ad veram, & integram possessionem: vide plenè in Specu. de 1. & 2. de cre. per totum. ii.

1 † Fl. differre.
2 † Fl. Is quidem
3 † Alias vtriq; hic
4 † Fl. deest. &.

ses constituere possessorẽ dic:id est,possessorem constitutũ tueri:arg.inf.de ver.sig.l.lege. Vel dic:quãdo est missus ver bo iudicis tantũ:constituetur possessor, vt adipiscatur poss. contra extraneos:vt ff.eo.l.qritur:& est vniuersalis: sed qua actione? Rñ. in factum:quæ oritur ex hoc edicto, sicut ex quolibet alio:vt inf.

nec vis fiat ei l. pe.ff. eũ Prætor. & veniũt corporalia tantum, ar.ff. quorum bo. l.2.

a *Aut hereditatem*] qñ verbo tñ erat missus. vt.n. agnoscens quãlibet aliã bo. possess. vel etiã Vnde liberi:vel etiam Vnde agnati:statim potest agere petit.hñc. bon. poss.vt sup.de bo po. hær.pe.l.1.ita iste putabat. Sed nõ est ita: quia aliæ tribuũt ius in proprietate:hæc I poss.sione tñ:vt hic dicit. Vel si de facto erat missus petet res aliquas:quas non habet petitio hñdi.vel rei vendi.quasi hñs, vel quasi habeat ius in proprietate: hoc hõ potest. Sed cõtra:inf.co.l.pen.Sol.ibi. Accursius.

b *Exceptione*] f. in factũ:quia præiudiciũ hñdi nati fieri non debet:vt ff. de except.l.si post.& ff.de pet. hæ. l. Ditus. Sed nonne hodie cõtra:vt C.de pe.i.hær.l.fi.? Respõ. non, quia hic agere vult hæres ad suum commodum, & alterius præiudicium, qui motuus est li. ẽ. ibi vero conuenitur. Item contra, ff. eod. §.patru. dic vt ibi.

c *Iudicari possit*] vt C.de or.iudi.l.1.cõtra.Sol.ibi. Accur.

d *Ex liberis*]i. dicens, si ipse vult vendicare res, dicat se hæredem vel quia sit de liberis.vel alius.

e *Hæres sit*]scilicet petat.

f *Præsumptio Carboniana*]idest. filiationis summatim cognitæ.vt ff.eo.] summatim, propter qđ datur Carb.pos. Azo.

g *Iniuriam*]scilicet de rebus admittẽdis.si enim petitoriũ proponeretur, & propter præsumptionẽ qualem qualẽ res possessori auferretur: in perpetuum ius possidentium esset sopitum.vt C. vt lite pen.l. qui licitam. & ne inde iniuriarum.&c.vt C.vnde vi.l. meminerint.

h *Liberis dantur*]ex quolibet capite.vt inf.quis or. in bon. poss.iet.l.si cohæred.ff. fi. Accursius.

i *Carbonianam*]hoc cum tantum bonorum sit cõtrouersia: secundum Ro.Sed certè hoc falsum est: quia tunc nõ daretur.vt sup.eo.ff.1.§.si quis filium.quod hic procedit. Azo.

k *Ordinariam*]f.Vnde liberi:vel Vnde cognati:vel aliã.quę ei defertur. Et hoc,si voluerit actiones intẽtare. Et ideo dicit oportebit:qa benè hæc sine ordinaria cõpetit.vt inf.eo.l.si impubes.§.fin.licet actiones non exerceat. Accur.

l *Ordinaria*] sic dicta, quia tribuit ius in proprietate: hæc autem tantum in possessione retinenda.vt infra ne vis fiat ei.l.penul. §.pen & §. fin.

m *Sed*]& sic factum.vt sup. de iur. & fac. igno.l.1.

n *Facultatem*, quod dic.vt supra de bon.possess.l.1.§ bonorum.& continua.l. sequen.

o] *Deo. Ex prima parte*]dicitur,quidam.contra tabu.quia præcedit illam quæ datur secundũ tabu. vt inf.de secun tab.l.2.alias incipit.Æquissimũ.Tu dic.vel illam contra tabu. vel Vnde liberi, vel aliam ordinatiã ei competẽtẽ.q dicunt cõperere ex prima parte, quia frequenter currit ei ante tẽpus, quã Carbo.vt statim patebit. p *Sequenti*]scilicet, Carboniani.

q *Carbonianæ*] veteris.& solennis,quæ solennitas hodie est sublata.vt Instit. de interdic.§.fin.

r *Bonorum possessionem*]Carbonianam.

s *Mortem*]s. statim. t *Videbitur*] & ideo non petetur Carboniana finito tempore primæ.

u *Acceperat*] id est accipere poterat, nec enim accepit, vt in princ. huius legis.

x *Quam*]scilicet Carbonianam.

y *Vtetur*] idest vti poterit, scilicet actio. in factum, quæ vniuersalis est ad corporalia solummodo: vt inf.quorum bon.l.2. Vel dic actionibus in factũ. q defuncto cõpetebant pro possessionibus singularum rerũ adipiscẽdis. puta. Vti possid. & Vnde vi. ex quibus & similibus denitur in factũ. Hasenim non prohibentur intẽdere, cum ex hoc nulla fiat iniuria rei.vt ff.l. prox.§. missum. Azo. Vel dic, vtetur quando erit pubes, vel liquebat eum hæredẽ, vt infra statim colligitur: quasi dicat nõ currẽt tẽpora actionum, vt sup. de inoff. testam.l. qui de inofficioso. An autẽ alias actiones possit intendere? videtur, quod non.vt d.§. missum. E contra quod sicut inf.eo.l.pen.vbi dices.

z *Iudicatum fuerit*] in petitione hæreditatis:dum ipse agit, vel conuenitur, quasi non sit filius.

a *Denegabuntur*]ipso iure: sic suprà de stbil.l. si cum dist. §.si quis.

b *Actiones*] omnes etiam possessoriæ.

Sed & si] CASVS. In §. si impubes. vsque in fi.dicitur. Si impubes petit bonorum possessionem.& non cauet, vel non defenditur, denegantur hæreditariæ actiones; & aduersarius erit simul in possess.& dabitur curator bonis. Vñ sciatis vbi impubes non satisdat,curator debet alienare res tempore periturus & à debitoribus exigere, qui tempore liberantur. Sed nunquid impubes debet vesci ex illis bonis? Sic,sine Prætor decreuit, sine non. Ecce. si mulier mittitur in possess.ventris causa, debet prouidere isti impuberi. Et vnum sciatis,si impubes satisdat, aduersarius non mittitur in possessionem cum eo. Viuia.

c *Caueat*]accipe.si cum &c secus in extraneo.qui nõ admittitur in poss.nisi pupillo non cauente, vt ff. quoties. Et est hæc ratio.ne quòd res damnum alteri denegetur.vt C. qui pot. in pig.habe.l.fin.§ exceptio.& facit sup.eo.l.1.§.1.

Si impu-

Iulianus. 2 †

LEX IIII.

IDeo si ex prima parte o edicti bonorum 3 † possessionem non 4 † petierit,aliàs poterit ex sequenti p parte edicti ad exemplũ Carboniani q accipere bonorũ possessionẽ: r alias nõ poterit. Nam si confestim post patris mortẽ s cõtrouersia ei facta fuerit,an inter liberos bonorũ possessionem accipere possit, simul ad vtriusq; edicti causam annus cessisse videbitur. t Si verò interposito tempore sciuerit cõtrouersiam sibi moueri,poterit etiam finito tempore,intra quod ex prima parte bonorũ possessionem acceperat, u ex sequenti bonorum possessionem petere: quam x cum acceperit,perpetuò possessorijs actionib. vtetur. y Sed si post pubertatem contra eum iudicatum fuerit, z denegabuntur a ei actiones. b

*Hic incipit exponere tertiũ caput edicti,*d *satisdatione B.*

Vlpianus. 5 †

LEX V.

SEd & si is, qui controuersiã impuberi facit,ex liberis sit,eueniet, vt siue caueat c is, cui status controuersia sit, siue non caueat, attamen simul sit in possessione. 6 †

2† li. 24. Digesto.

3† al. possessionẽ petierit, vid Aug. li.1.emẽ. c.5.

4† Quidã putãt hoc loco negationẽ expũgendã.& perperã.

1 Carbonianã edicti maiorẽ, vnde à quo.& cũ precedat, scilicet Speculatorem.& 2. decr. f.3. vers. hæc autẽ. & ff.20. vers. ad quæ.

5† li. 41 ad edic.

6† Vl. possessionẽ.

a *Si impubes non defendatur*] cum possideat.
b *Aduersarius*] qui non est ex liberis.
c *Exerceat*] tempore perituras: aliàs non, vt sup. de ven. in pos. mit. l. 1. §. item si periculum, & de admin. tut. l. inter. & in f. §. proxi. ibi. Aduersarius autem, &c.
d *Aduersus curatorem*] in solidum, vt ff. de decu. bo. dan. l. si plures. & dic actiones nō hæreditarias: tunc enim foret præiudicium peti. hære. sed actiones ei cōpetentes ex aliquo contractu, quem habuerit cum defuncto: & tūc fit præiudicium hæreditati: quia sibi. Sed hoc concederetur: quia suo iuri, & fauori licet ei renunciare, vt C. de pac. l. pen.
e *Si satisfi disset*] si, pro quamuis. Accursius.
f *Satis non dat*] in casu: & ti satisdet, mittitur aduersarius, puta, si est de liberis, vt
2† Fl. quoties. sup eod. l. 1. in princ.
g *Satisdet*] scilicet, pupillus, & sic aduersarius non esset in possessione.
h *Satisdare debet*] vt
3† Fl. de est. &. Institut. de satisd. tut. §. 1.
i *Non det*] aduersarius: & hoc quoad missionem, sed quoad administrationē non habet, nisi satisdet. vt sup. proxi. §. & si velit, &c.
k *Ex gere*] sic sup. de ventre in poss. mit. l. 1. §. item si periculosum.
l *Cætera*] quidam habent. Cæterum, cum pupillus possideat, an vescendi, &c. & est versus ibi. Cæterum: & nō ibi. An autem: & deficit autem. Et dic. cæterum, id est, nisi satisdet. cum pupillo possidebit, scilicet tantum, quasi dicatur non vendet: & est §. an autem. vel dic cæterum, &c. q. d licet vēdat præstita satisdatione tamen omnia cū pupillo, &c. Et secundū primos est, pupillus: & secundum alios, pupillo: & est §. An autem. Accur.
4† Fl. dedit siue decreuit.
m *Missus*] §. pupillus. Accur.
n *Non potest*] sed superiori etiam si aliunde possit ali. & facit inf. in l. proxi. §. non sanum. & C. de ord. cog. l. fi. §. quod si egi. & sup. de ven. in pos. mit. l. extraneum.
o *Mercatus est*] §. filius: alius autem non. vt sup. de ven. in pos. mit. l. vbicunque. §. interdum.
p *Omnium*] Patrorum & probat per simile. Et expone hæc verba, vt sup. de ven. in pos. mit. l. fi.
q *Nemini*] vt sup. de ven. in pos. mit. l. 1. §. 2.
r *Maximè*] id est, præcipuè.
s *Interpone*] sic in Auth. vt hi qui ob. ret mino. colla. 6. §. 1. & C. de iati l. 1. col. §. sed nec furandi.
t *Quibus*] pupillo propter alimenta remanente in possessione, vel alimentis à curatore administratis, vt sup. de ven. in poss. mitten. l. 1. §. mulier. Azo. Et facit sup. vt leg. no. ca. l. postquam. §. sed si nec. Accur.

¶ Si impubes nō defendatur, a idcircoque missus sit in possessionem etiā aduersarius b eius, actiones hērditarias quis exercebit? Et Iulianus ait lib. 1 † 33. Digestorū, curatorem constitui debere, qui ea cureт, & actiones exerceat. c Denique scribit ēt eum, qui cum impubere missus est in possessionem, actiones posse aduersus curatorē d intendere: nec esse prohibendum: nullum enim, per hoc, præiudicium hæreditati fieri. Nam & aduersus ipsum pupillū, si satisdedisset, e rectè experiretur. ¶ Quotiescunque 2† impubes satis nō dat, f mittitur in possessionem eius aduersarius, siue satisdet, g siue non det. Et 3† si velit aduersarius cōmitti sibi administrationem, satisdare debet h pupillo. Cęterū, si satis non det, i debet curator constitui, per quem bona administrentur. Aduersarius autem si satisdederit, res, quæ tēpore perituræ, aut deteriores futurę sunt, distrahere debet: item à debitoribus, qui tempore liberabuntur, exigere k dēt: cætera l cum pupillo possidebit. An autem vescendi causa diminuere possit is, qui ex Carboniano missus m est, videamus. Et siquidem satis impubes dederit, siue decreverit 4 † Præses, siue non, diminuet vescendi causa, & hoc minus restituet hæreditatis petitori. Quod si satisdare non potuit, & aliter ale re se videtur non posse, n diminuendi causa vsque ad id, quod alimentis eius necessarium est, mittendus est. o * Nec mirum dēt videri hērditatem propter alimēta minui eius, quē fortasse iudicabitur filiū non esse, cum omnium p edictis venter in possessionē mittatur, & alimenta mulieri præstentur propter eum, qui potest 5 † nasci: & cura maior adhiberi debeat, ne fame pereat filius, quàm ne minor q hērditas ad petitorē pueniat, si apparuerit filium non esse. ¶ Maximè r autem puto, si missus fuerit in possessionem aduersarius, desiderandum à Prætore, ne instrumenta in possessionem suam redigat. Cæterum, decipietur pupillus, dum vel instruitur aduersarius eius, vel etiam intercipere s ea potest. ¶ Cum autem in satisdatione & pupillus, & aduersarius eius cessant, curator cōstituēdus est, q bona t administret, & qnque ei, qui in 6 † iudicio vicerit, restituat. Quid tamen si tutores pupilli velint administrare? Non erunt audiendi, nisi satisdederint nomine pupilli, aut curatores quoque iidem ipsi sint constituti.

Paulus. 7 †

LEX VI.

DE bonis u matris * an decretum interponēdum sit, quæritur? Et decretum x quidem non est y interponendum: dilatio autem longissima danda z est, quæ in tempus pubertatis extrahat 8 † negotium. a Planè si de paternis simul, & maternis bonis controuersia sit, vel etiam de fraternis: 9 † & has cōtrouersias in tempus pubertatis differēdas b esse Iulianus respondit.

5† Fl. Nō nasci.
6† Fl. de est. in.
7† Li. 42. ad edic.
* ad stell. huius l. vi. Hube. Zuch. in l. 1. num. 118. C. 9 admit.
8† Fl. extrahet.
9† Fl. fratris.

d *Aduersus curatorem*] in solidum, vt ff. de decu. bo. dan. l. si plures. & dic actiones nō hæreditarias: tunc enim foret præiudicium peti. hære. sed actiones ei cōpetentes ex aliquo contractu, quem habuerit cum defuncto: & tūc fit præiudicium hæreditati: quia sibi. Sed hoc concederetur: quia suo iuri, & fauori licet ei renunciare, vt C. de pac. l. pen.
e *Si satisfi disset*] si, pro quamuis. Accursius.
f *Satis non dat*] in casu: & ti satisdet, mittitur aduersarius, puta, si est de liberis, vt
2† Fl. quoties. sup eod. l. 1. in princ.
g *Satisdet*] scilicet, pupillus, & sic aduersarius non esset in possessione.
h *Satisdare debet*] vt
3† Fl. de est. &. Institut. de satisd. tut. §. 1.
i *Non det*] aduersarius: & hoc quoad missionem, sed quoad administrationē non habet, nisi satisdet. vt sup. proxi. §. & si velit, &c.
k *Ex gere*] sic sup. de ventre in poss. mit. l. 1. §. item si periculosum.
l *Cætera*] quidam habent. Cæterum, cum pupillus possideat, an vescendi, &c. & est versus ibi. Cæterum: & nō ibi. An autem: & deficit autem. Et dic. cæterum, id est, nisi satisdet. cum pupillo possidebit, scilicet tantum, quasi dicatur non vendet: & est §. an autem. vel dic cæterum, &c. q. d licet vēdat præstita satisdatione tamen omnia cū pupillo, &c. Et secundū primos est, pupillus: & secundum alios, pupillo: & est §. An autem. Accur.
4† Fl. de dit siue decreuit.
m *Missus*] §. pupillus. Accur.
n *Non potest*] sed superiori etiam si aliunde possit ali. & facit inf. in l. proxi. §. non sanum. & C. de ord. cog. l. fi. §. quod si egi. & sup. de ven. in pos. mit. l. extraneum.
o *Mercatus est*] §. filius: alius autem non. vt sup. de ven. in pos. mit. l. vbicunque. §. interdum.
p *Omnium*] Patrorum & probat per simile. Et expone hæc verba, vt sup. de ven. in pos. mit. l. fi.
q *Nemini*] vt sup. de ven. in pos. mit. l. 1. §. 2.
r *Maximè*] id est, præcipuè.
s *Interpone*] sic in Auth. vt hi qui ob. ret mino. colla. 6. §. 1. & C. de iati l. 1. col. §. sed nec furandi.
t *Quibus*] pupillo propter alimenta remanente in possessione, vel alimentis à curatore administratis, vt sup. de ven. in poss. mitten. l. 1. §. mulier. Azo. Et facit sup. vt leg. no. ca. l. postquam. §. sed si nec. Accur.

De bonis] CASVS. Carbo. bon. poss. vēdicat. Ibi locū in bonis patris, in bonis matris, non. Verū si mouetur quæstio status, debet differri in tempus pubertatis, licet non ex Carbon. edi. & de bonis fraternis mouentur. Et vnum scias, si quis facit pupillo controuersiam, debet esse simul in possessio. si non satisdatur, sicut pupillo præstantur alimenta, ita alia necessaria. Sed si filius mittitur in possess. & quæritur de bonis, & statu suo, non nocet, sed aduenīente pubertate ipse solus erit in possessio. si satisdederit. Viuianus.
u *De bonis*] & statu sui simul, scilicet, an sit defunctæ filius. Et quod dicit, matris, idem, si de bonis cuiuscūque sui agnati, vel cognati conueniretur, dummodo status fieret quæstio vt supra, de ven. in possess. mitten. l. vbicunque. §. interdum, secus si ageret, vt sup. eod. l. 1. §. missam. & inf. eo. l. si impubes. §. si pupillus. Azo.
x *Decretum*] iudicis, vt scilicet in bonis fiat missio ex Carbonia. edicto. & differatur quæstio. status, & bonorum: quia dicitur defunctæ filius non esse.
y *Quidem non est*] vt supra, eodem lege prima. §. non tantum.
z *Danda*] ex constitutionibus, vt supra eodem lege tertia. §. quamuis, vel interpretatione prudentū, scilicet Pauli, & aliorum, vt hic. & sup. de ven. in poss. mit. l. vbicunque. §. 1.
a *Negotium*] id est, quæstionem status: quia dicitur non filius defunctæ, & de bonis per consequentiam. Nam si de bonis tantum fieret quæstio, non differretur. vt sup. eod. l. §. si quis. Azo.
b *Differendas*] ex cōstitutionibus, vt modo no. Et dic, quē volens succedere patri negatur filius. Idē de matre: quia negatur filius. Idē de illa, cui vult succedere frater, & negatur fi-

ter. sed si simul agat cum fiat missio in paternis ex Carb. an & in alijs. s. maternis & fraternis? quod videtur occasione paternorū. vt ff. de vi & vi ar. l. 1. §. si fundus. & ff. eo. l. si impubes. §. sed & si pupillus. Sed dico cōtra. quia alia est ratio in vna. quā in alijs. Vnde dī. Secretorū secreta dēt esse nō* vt C. de do. inter vi. & vxor. l. si maritus. nam potest esse filius Titij. & non Bertæ vxoris: & è cōtra: sed secus in bonis libertī: quia si filius defuncti est ergo eius libertis succedere debet. vt d. §. si pupillus. secundum Azo.

* Secretorū secreta debet esse ratio. authorita tes vide in indice Trac. lit. S. in ver. secretorū.

¶ Huic autē edicto locus est, etiam si ab intestato [a] ad bonorum possessionem veniant liberi; tametsi ex inferioribus partibus [b] petant, qua legitimi vocantur, quoniam sui nō ‡ sint: vel ex illa, quæ ‡ cognatis datur. Ita demum autem huic edicto locus est, si status, & hæreditatis [c] cōtrouersia sit. Nam si tantum status, vt quia seruus dicatur esse, nec vlla bonorum [d] controuersia sit; hoc casu liberale iudicium statim explicandum [e] erit.

1 ‡ Fl. est hæc negatio.

2 ‡ Fl. qua

Missio in possessionem vim cautionis habet. Bar.

¶ Qui pupillo controuersiam facit, si simul cum eo in possessionem missus est, ali ex bonis defuncti nō debebit, [f] nec quicquam de bonis [g] diminuere. Hæc enim possessio pro satisdatione cedit.

¶ Non solum alimēta [h] præstari debent pupillo, sed & in studia, & cæteras necessarias impensas debet impendi pro modo facultatum.

¶ Post pubertatem quæritur, an actoris partes sustinere debeat, qui ex Carboniano missus est in possessionem? Et responsum est, rei partes eū sustinere debere, maximè si cauerit. 3 ‡ Sed etsi non cauerit, 4 ‡ sed nunc paratus sit cauere, quasi possessor conueniendus est. Quòd si nunc nō caueat, possessio transfertur, [i] aduersario satis offerente, perinde, atq; si nunc primum ab eo peteretur hæreditas.

a *Ab intestato*] contra ff. eo. l. 1. §. & generaliter. Sed illa regula locum hēt facto testam. sed ‡ fallit qñq; vt ibi dixi. Hic loquitur nō facto testa. vt inf. si tab. test. nul. ext. l. 1. §. sed & si ex Carb. & facit ff. quis or. in bon. poss. ser. l. si cohæredes. §. fi. & sup. de vē. in pos. mit. l. fi.

b *Partibus*] scilicet vna qua. &c.

c *Hæreditat.*] paternæ. vel alterius ascendentis per lineā masculinam. vt sup. eod. l. 1. §. non tantum.

d *Bonorum*] s. paternorum. nā si pro alijs bonis licet stipulatus sit. quæstio cessat Carbo. vt inf. l. prosi. §. si pupillus.

e *Explicandum*] hoc ex Carb. secus ex cōstitutionib. vt ff. eo. l. 3. § quamuis. vel dic. si expedit pupillo nō differri. vt sup. eo. l. 3. §. duæ. Alij, q̄ hic in causa liberali. ibi in filiatione est quæstio: quod non placet. vt sup. eod. l. 1. §. sed & si quis non tantum.

f *Debebit*] nisi sit ex liberis. vt sup. eo. l. sed & si is. in prin.

g *De bonis*] nisi in casu. vt in pos. leg. l. pen.

h *Non solum alimenta*] vt sup. eo. l. sed & si is. §. an autem. & facit ff. de admin. tutor. l. cum plures. §. 1. Accur.

i *Offerente*] Quid si neuter caueat? Resp. vt sup. eo. l. sed & si is. §. quoties. & §. cum autem. & sup. vt le. no. ca. l. postquā. §. sed & nec. Item facit inf. eod. l. postquam. §. Imperator. in princ. & inf. eo. l. antepenul. Accur.

Si impubes] CASVS. Mortuo patre. si impubes negatur ne-ſtè adoptatus. & ideo si cōtrouersia hæreditatis paternæ adhuc Carbo. edic. puto dari. Quid si forte cū sit cōtrouersia ei de statu. deliberat esse hīs. vel nō mater pro eo. differtur in ips pubertatis. si expediat. Vbi vnum sciatis: vbi petitur Carbo. poss. si nulla controuersia moueatur. planū est. Quid si duo erant fratres? quid si filius est exhæredatus. non habet Carbo. poss. sed interdum accipiet. si non petit cōtra tab. Sed q̄d erit pupillus erat in poss. bo. liberti paterni. ille negat filium paternū. hic non habet Carbo. edic. nunquid ipse pupillus ex Carbo. edi. cum scripto hīde. qui petit secundū tab. simul mittetur in possess. Et certè qui est institutus. petet sm tab. ille succedet ab intest. Vnde non admitteretur ad ordinariam. sed extraordinariam. s. ad Carbonianam. Hoc dicit quare? quia nō hēt locum cum filius est exhæredatus. sup. l. 1. §. Pomponius. Vtui.

Iulianus. 5 ‡

LEX VII.

SI impubes negetur iure adoptatus, & ideo paternæ [k] hæreditatis ei cōtrouersia fiat, non erit iniquum, simile [l] Carboniano decretum interponi.

¶ Item, si impubes in adoptionem datus esse dicatur, & iō negetur naturalis patris hæreditas ad eū pertinere, [m] quia & hoc casu quæritur, an iure filij obtinere hæreditatē possit, locus erit Carboniano [n] edicto. Cum verò proponitur exhæredatum esse, 6 ‡ non est necessarium cōtrouersiam in tēpus pubertatis differri: quia non de ipsius filij, sed de testamenti iure [o] quæritur.

¶ Si mater eius, cui & de libertate, & de hæreditate paterna controuersia sit, in quæstionem libertatis vocatur, iudiciū de matre non semper [p] in tempus pubertatis differendum erit: nam [q] & ipsi, qui subiectus esse dicitur, ex causa repræsentari solet. [r]

¶ Quoties Carbonianum decretum interponitur, eodem loco [s] rē haberi oportet, quo esset, si nulla controuersia fieret ei, qui bonorum acceperit possessionem. Cum autem ex duobus fratribus ex hoc decreto missis, alter pro parte sua paternā hæreditatem nō defendit, cōpelitur alter totam [t] defendere, aut vniuersam 7 ‡ creditoribus cedere.

¶ Interdum etiam exhæredatus filius ex Carboniano de-

5 ‡ Li. 4. Digest.

k *Paternæ*] adoptiuæ.

l *Simile*] quid est, quod dicit simile. ~ m *Pertinere*] quod verum est, si ita est, vt Insti. de hæred. ab intesta. §. at hi. & §. eadem. & sup. de cōtra tab. l. si emancipatus. §. fi. nisi in casu, vt ff. de contra tabu. l. 3. §. idemque est. Sed ipse negat se in adoptionem datum. Accurs. *Carbonianæ*] vtili, non directo. cū constet filium: vt inf. eo. l. decessit.

n *De testamento iure*] fit inofficiosum vel non, vt sup. de inoff. test. l. filio. in h. & facit in eod. tit. l. qui de inofficios. & sup. l. 1. §. Pomponius. Sed quid est, quod dicit de iure testamenti, &c. Accur.

6 ‡ Fl. exhæredat esse.

p *Non semper*] imò nonquam. vt sup. eo. l. 1. §. fina. & hoc maximè, quia Prætores fauent libertatibus, vt sup. de alim. mu. l. quia. §. 1. nec obst. sup. eod. l. 3. §. ibidē. quia verisimilius est matrem maiorem xxv. ann. causam suā defensuram. vt hic: quā minorem. vt ibi. Aliquando tamen differtur causa liberalis: puta si ex testamēto vendicetur, quod dicitur impubes rupisse. vt sup. eod. l. 3. §. si quis liber. Azo.

q *Nam*] argumēiarur quasi non debeat plus concedi matri per filium, quam ipsi filio. Quod tamen quandoque fallit. vt inf. de solu. l. Modestinus. & facit inf. eo. l. Titia.

7 ‡ Fl. vniuersæ.

r *Sed*] si expediat. vt sup. eod. l. 3. §. duæ.

s *Eo*] quia eodem modo fit missio. & differtur quæstio ad pubertatē. Fit ergo hæc fictio ad cōmodum impuberis, non ad incōmodum: quia si idem omninò esset, nō daretur ei Carbon. cum à tēpore controuersiæ competat. vt sup. eod. l. 3. in fi. Nam non refert quid ex æquipollentibus dixerit: sic sup. de cond. & dem. l. nonnunquam. Azo. Sic ergo non est omninò simile.

t *Totam*] Cur non pro parte: vt argum. sup. communi diui. l. si quis putans. s. si damni. Resp. quia inspicitur persona defuncti. cum quo cōtractum est. vt sup. quib. ex cau. in poss. Lapud Iulianum. & sup. de exer. l. 1. in fi. & l. 2. nec mirum: quia & sic est alibi, vt supra. si ex noxa. cau. aga. l. si cum vnus. & de pecu. l. si noxali. §. fin. & Lancillarū. §. fin. Inconstantia * enim repellitur. vt sup. de procura. l. in causa. & facit

* Incōstantia repellenda est. authē. vide in indi. Tract. lit. a. vet. i. cōstitutio.

eit ſupra, de acquiren. hæred. l. cum hereditate. & ſup. de procur. l. omnium.

a *Si non contra tabulas*] Quid eſt, quod dicit, ſi non contra tabulas, ſed ab inteſtato, cu neutrum poſſit petere exhæredatus, vt ſup. de contra tab. l. ſi poſt mortem, §. fi. & j. vnde lib. l. 2. in princ. Ad primum dico, quod non fuit rite exhæredatus, vnde non obſtat quo minus detur contra tab. vt ſu. de cõtra tab. l. non putauit. §. non quæuis puta, ſub conditione, vt ſup. de lib. & poſth. l. 3. §. puta. Ad ſecundum dico, quod fuit in poteſtate filius iſte, & cum non rite exhæredatus eſt, tanquam præteritus dicit nullum, & venit per Vnde liberi, vt ſu. de lib. & poſth. l. fin. Alij dicunt rite exhæredatum, ſed errore admiſſum ab inteſtato per Vnde liberi, vt ſupra de collat. dot. l. filius.

b *Tales eſſe*] vt quia ſub conditione exhæredauit, vel quia non fuerunt ibi ſeptem teſtes. & facit ſup. eod. l. ſ. cum autem. & l. 2. §. Pompo.

c *Peteret*] per Vnde liberi. vt Inſtitu. de bon. poſſ. §. cumque. Accur.

d *Nulla.*] melius dixiſſet, quia agit, & non conuenitur. Si enim conueniretur, licet de paternis bonis non fieret ei controuerſia, tamen differtur quæſtio ſtatus in tempus pubertatis, non tamen ex Carbo. vt ſup. eo. l. 3. §. quamuis. & ſ. miſſum. & vbi dicitur. Azo. & ſup. l. proxi. in prin. & facit inf. eo. l. cum ſine. in fi. & ſup. eo. l. 3. §. plane ſi mater.

e *Hæ quoque*] No. vnum propter aliud, vt & no. ſup. l. proxi. §. planè ſi de paternis. Accur.

f *Quæſitum*] hic dici: impuberi dari Carbon. & nihilominus in tribus caſibus ſcripto hæredi dari ſm tab. Primus ẽ, ■ impubes verè nõ fuerit de filijs. licet Prætor dãdo Carb. qualitercunq; habita modica præſumptione pro puero, præſumpſerit eum filium. Nã cum iſte non ſit filius etiamſi petat bo. poſſ. contra tab. & Carbo. quæ datur eidem, vt ſupra e. l. 2. §. & generaliter tamen non impedit ſcriptum hæredẽ petere ſecundum tab. vtpotè cum dario bo. poſſ. contra tab. ipſo iure ſit nulla, vt ſu. de legatis præſtan. l. filium, §. ſi quis contra tab. Itẽ & in alio caſu non impedit. ſ. cũ verè filius eſt, ſed non accipit bo. poſſ. contra tabu. vt pote tempore excluſus, vel aliter. Si enim eam peteret ſecundum tabu. locũ non haberet, j. tit. 1. l. 2. §. expectandi. Item in tertio caſu nõ impedit, ſcilicet, ſi verè eſt filius, & nõ petit contra tab. pu ta tempore excluſus. & cum poſſet ab inteſt petere. Vnde liberi, dicendo nullũ, quia filius in poteſtate præteritus non pertij. Nam ſcripti hæredes poſſunt petere ſecundum tab. quaſi voluntate filij tenerat interim teſtamentũ, vt ſu. de iniuſto teſta. l. filio. licet poſtea filius poſſit reſtitui. Si verò filius præteritus peteret Vnde liberi, quia diceret nullũ: tunc nec edici ex teſtõ. nec ſm tab. peti põt. vt j. tit. 1. l. hi demum. & ſup. de bo. poſſ. l. non eſt. §. vbicunque. & ita ob idipſum, q̃ non petit impubes. Vnde liberi, petit ſcriptus hæres ſm tab. Et benè põt eſſe, q̃ impubes non petijt contra tab. tempore excluſus: quia eã ſibi cõpetere ſciebat, ſed neſciebat de bo. poſſ. Vnde liberi, nec copiã habebat conſulendi peritiores, vt j. de bo. poſſ. l. in bonorũ. Sed eũ Carb. dat vbi tab. & vbi contra tab. datur, ſm tab. denegatur: ergo vbi eſt Carbo. ceſſat ſm tab. Sed reſp. licet dẽ vbi illa non ſi ſequitur, ergo habent eundem effectum. Nam vna tribuit, ius in proprietate, alter non.

g *Bonorum poſſeſſ.*] quæ facti eſt, non iuris, vt inf. eo. l. ſcriptus. Fug.

D *Eceſſit*] CASVS. Quidam deceſſit inteſtatus, dico filium meũ fuiſſe tempore mortis, & in poteſtate mea exiſtiſſe. Quã impubes cum paterfamilias deceſſiſſet, & ad eum hæreditatem pertinere dicit: numquid erit neceſſaria Carb. bo. poſſ. Sic: ſed ſi emancipatus deceſſit relicto filio impubere, ego dico ante emancipationem conceptũ. ſimiliter iſto caſu erit neceſſaria Carbo. bo. poſſ. vt differatur in tẽp. pubertatis Viui.

h *Decretum*] ſ. Prætoris inducentis impuberem in poſſeſſ. Carb. Contra videbatur: quia non de ſtatu impuberis, ſed defuncti erat quæſtio. Sed dic, q̃ & de ſtatu impuberis erat qõ q̃ conſequẽtiã. Nã dicebat impubes, ſe fuiſſe in pũcte defuncti, q̃ ego nego. & facit C. ne de ſta. defun. l. q̃ eſt conſtitutum.

Q *Vod Labeo*] CASVS. Si aliquis impubes dicitur ſuppoſitus interim dẽt eſſe in poſſeſſione, & differri qõ ſtatus q̃ eſt intelligendum, ſi dicatur natus poſt mortem patris: vnde debet eſſe locus huic edicto. Viu.

i *Dato*] ſ. tantum: licet in alio verum ſit, non tñ ex verbis Labeonis. Et no. rñ. datum intelligi in caſu, qui dubitabilis eſt, non qui indubitabilis: ſic inf. ad municip. l. 1. in fi. Acc.

K *Agnitus*] i. habitus à patre vt filius.

l *Iuſtior*] vt in poſſ. mit. ſi quæſtio fiat de eius ſtatu. & facit & ſup. de lib. agn. l. 1. §. Iulianus. Azo.

m *Poſthumi*] de quo dixit Labeo.

C *Vm mulier*] CASVS. Si mulier mortuo marito deferente hærede iurauit ſe prægnantem eſſe, ſacramentũ prodeſt impuberi, ſi autem fuit iuratũ prægnantem non eſſe, cauſa cognita debet ei denegari. Nam in hoc caſu mulier non erit ventris nomine in poſſeſſ. mittenda. Viu.

■ *Exemplo Carbon.*] ſ. de ventre in poſſ. mitt. inducto ad exemplum Carbo. vt ſu. de ven. in poſſ. mit. l. 1. §. ſi ea. Nam hoc edictum non ſubuenit naſcituris, ſed natis, ſicut & bo. poſſ. contra tab. vt ſup. de ven. in poſſ. mit. l. 1. in princ.

o *Dari debet*] mulieri. Accur.

Cum

1† F. ſ. cedet, qui alleget tabulas eſſe teſt. &c.

2† Hæc ver. nõ eſſet, quidã putant abundare.

3† Lib. 4. Quæſtio.

4† F. inteſtato.

5† F. quæritur, q̃ in poteſtate.

6† Lib. 6. membranarum.

7† Fl. edidit.

8† Lib. 7. Digeſto.

*Hæc ſententia refertur. l. 3. §. vnde Marcellus. de interd.

a *Cum causa*] hoc est dicere, detur hic bonorum possess. vtatri cũ causa cognita, scilicet, hac tacita, vel expressa, nec, &c.
b *Data*] mulieri.
c *Denegata*] mulieri. Accur.
d *Ordinarium*] sed non extraordinarium, puta. Carbon. possess. quæ dicitur extraordinaria: quia nõ tribuit ius, nisi circa possessionem, & facit sup. de iureiur. l. 3. §. penul. Sed contra Sueo. l. 1. in fi. Sol. ibi.

ADDITIO. Die secundum Bartol. quod hoc benè est verum, q̃ pupillo non auferatur, nec ordinarium, nec extraordinarium, sed non præiudicat matri, quando petit se mitti in possessionem nomine vtris, licet no. contra. supra de ven. in possessio. mit. l. 1. §. si cui.

Cum fine beneficio.] CASVS. Si impubes est hæres scriptus, & sine beneficio Prætoris ad paternã successionem vocatur, siue filius sit natus, vel nasciturus: quia scriptus est, ex quo non exhæredatus est, sed institutus, non indiget Carboniano edicto. Viu.

e *Locus.*] & est ratio, vt supra de mino. §. in causæ 1. respons. Sed arg. contra infra vt ex leg. Senatusve consul. l. 1. §. nunquam.
f *Ex alia*] ad hoc. C. de legit. hæredib. l. emancipatus. in fin. & authen. cessante. & authen. post. & auth. fratres.
g *Iura*] subaudi propter.
h *Libertorum*] ad hoc infra de ope. liber. l. si operarum, & l. cum patronus. §. cum libertus. & sup. de teli. l. quod patet.
i *Carbonianum*] vt supra eod. l. si impubes. §. si pupillus Est ergo interpretatio. l. quod instituerus, vel exhæredatus non habet Carboniã. vt §. eod. l. Pomponius.

Cum causa cognita detur possessio: nè aut hæredi bonorum possessio data b *faciat præiudicium, aut denegata* c *ius ordinarium* d *eripiat pupillo.*

Papinianus. 1†

LEX XI.

CVm sine beneficio Prætoris, qui patitur cõtrouersiam, filius hæres esse potest, fortè, quia scriptus est, edicto Carboniano locus e non est. Ac similiter cum certum est, quamuis filius sit, eum tamẽ hæredẽ non fore: veluti, si Titio hærede instituto posthumus, aut impubes exhæredatus, negetur esse filius. Nec ad rem pertinet, q̃ interest illius in quibusdam filiũ esse, veluti, propter fratris ex alia f matre nati bona, vel iura g libertorum, h & sepulchrorum: illos enim casus ad Carbonianum i cõllat non pertinere.

1† Li. 13. quæstio al. Vlpia.

Idem. 2†

LEX XII.

SCriptus hæres, cõtra quẽ filius impubes, qui subiectus dicitur, ex edicto primo bonorũ possessionem k petit, exemplo legitimi l secundũ tabulas interim accipere nõ potest. Quod si medio tẽpore scriptus, vel ille, qui intestati bonorũ possessionem habere potuerit, moriãtur, hæredib. eorũ succurrendũ erit. Quid. n. si non potuerint 3† adire hæreditatẽ iure cessante, m vel ob litem in dubio n constituti? o

2† Li. 14. Quæstio.

3† Fl. potuerunt.

Paulus. 4†

LEX XIII.

TItia post mortem mariti sui posthumam enixa est: eidem Titiæ crimen adulterij Sempronius tandẽ 5† apud Præsidem prouinciæ obiecit. Quæro, an in tps pubertatis quæstio adulterij differri debeat, nè præiudicium posthumæ fiat? Paulus respõdit, si ei pupillæ, de qua quæritur, bonorum paternorum quæstio non moueatur, p sine causa p tutores desiderare adulterij quoque quæstionem in tempus pubertatis pupillæ differri.

Scæuola. 6†

LEX XIV.

QVæritur, an impubes, q̃ bonorũ possessionem ex Carboniano edicto accepit, si antequam possessio ad eũ translata fuerit, pubes factus sit, petitoris partib. fungi debeat? Respõdi, in eo, q̃ à possessore peteret, 7† probationem q ei incumbere.

Hermogenianus. 8†

LEX XV.

HÆc bonorũ possessio, si satisdatũ sit, non tantũ ad possessionem adipiscẽdam, r sed ad res etiã persequendas, s & debitũ exigendũ, & collationem bonorũ, & dotis, & omniũ, quæ conferri diximus, prodest.

m *Cessante*] i. authoritatẽ nõ præstante ei, qui legitimus est, vt C. cõmunia de succes. l. antequam scriptus, si certus est de viribus testamenti, benè adiret. vt sup. de contrata b. l. illud. in pr. in. licet non petat secundum tab.
n *In dubio*] an valeat testamẽtum, vnde interim non aditio vt sup. de acq. hæred. l. sed. & si. §. cur autem.
o *Constituti*] impuberis. & hac l. not. hæreditatem non aditam transmitti: sic sup. ad Syll. l. si quis in graui. §. fi. & ẽ. de ẽ tab. l. illud. §. fin. & l. seq & C. de his, qui ante aper. tab. l. 1. Sed regulariter ẽ. vt C. de cato. l. vnica. §. in nouissimo. & facit supra de acq. hær l. ventre.

4† Li. 11. Respõso.

Titia.] CASVS. In l. ista dicitur. Quædam materfami. Titia nomine, mortuo marito peperit posthumam, accusatur de crimine adulterij cõmissi, apud Præsidẽ, nunquid differtur qõ in tempus pubertatis, nè posthumæ generetur præiudicium? Et certè si ipsi posthumæ non mouetur qõ bonorum, non differtur propter matrem. alias sic. Viuianus.

5† Fl. de cri. tãdẽ.

p *Sine causa*] Contra. sup. de vend. in pos. mitten. l. si ventris. Sol. ibi. Item contra. sup. eod. l. 3. §. ibidem. Sol. vt dixi. sup. eo. l. si impubes. §. si matern. & facit tu. eo. l. 1. in fine.

6† Lib. 2. Respons.

Q*Væritur*, CASVS. Impubes petijt Carb. bon. poss. postea pubes effectus est antequam corporalem possessionem adeptus esset: nũquid fungitur partib. possessoris? Et respon. in eo, quod vult petere à possidentibus, sibi incumbit onus probandi. Viu.

7† Fl. petei.

q *Probationem*] facit §. eo. l. de bonis. §. fi.

8† Li. 3. iuris epitomarũ.

H*Æc bonorum.*] CASVS. Si impubes petijt Carb. bo. poss. non solũ prodest Carb. bon. poss. vt impos. sit. sed vt possit exigere à debitoribus. & à fratre emancipato. & sorore, collationem dotis, si satisfecit suo aduersario de bonis restituendis. Viu.

r *Adipiscendam*] ex Carboniano edicto.
s *Persequendas*] huic est contra. eo. l. 3. §. missum, vbi agens excep. repellitur. Sol. hic vendicat res, vel debita ab extraneis: ibi verò ab aduersarijs, vt ibi conuincitur. ibi, Ne præsum. Carb. &c. Vel hic loquitur, cum satisfecit. quo casu nõ vt Carbonianus possessor, sed sicut bonorum curator agit. vt su. eo. l. sed. & si is. §. si impubes, & §. aduersarius, & probabit plenè in qõne proprietatis. quæ omnia hæc & illa lex videtur innuere. Azo. Vel die. vt no. sup. eo. l. ideoque, & facit sup. de inoffic. test. l. qui de inofficioso. Accur.

Sed si puer] CASVS. Habuisti proximè, q̃ desit impuberi, qui cauit de bonis restituẽdis, si apparuerit filius, quia i possessionẽ mittitur, & quia cõfert ei. Sed certè sicut cauet ei de conferendo, ita cauẽdũ est ab eo, si non apparuerit filius?

filius: quia debet cauere de bonis reſtituēdis, & de collatis reſtituendis. Vin.

a *Sed ſicuti de bonis*] reſtituendis ab impubere, ſi apparuerit hunc non eſſe filium, vt ſup. de colla. bo. l. 3. §. 1. & arg. ſup. eo. l. ſed & ſi is. §. fin.

b *Emancipato*] quia dicit eū nō eſſe filiū.

c *Ipſe*] ſi habes ipſe ſ. emancipatus, ſi habet ipſi, ſcilicet, impuberi confert emancipatus. Accur.

1† Li. 41. ad edic. 2 Fo. in de iſtis. q. ipſe.

Paulus. 1†

LEX XVI.

SEd ſicuti de bonis[a] paternis emancipato [b]cauetur; ita de illis, quæ & ipſe [c] 2† confert, cauendum eſt.

DE BONORVM poſſ. ſecundum tab.

De bonorum poſſeſſione 3† ſecundum tabulas.

3† Fl. poſſeſſio rib. 4† Fl. 35.

¶ Primò dixit de cōtra tab. ſecundus ordinem edicti, quod primo defert cōtra tab. quam ſecundum tab. vt ſup. tit. 1. l. ideoque. Sed C. eo. eſt cōtra. conſiderando dignitatem. Dignior enim eſt ſecundum tabu. quia nititur ex voluntate defuncti.] Secūda pars edicti eſt de bon. poſſ. ſecū tab. ſupremas, quæ oībus hæredib. ſcriptis datur, ſi modò ſignatæ ſint ſeptem teſtiū ſignis. & huius exemplo decernitur & hæted. inſtituis bon. poſſ. ſecundum ſuoncupationem. Cuiac.

TITVLVS XI.

VIpianus lib. 30. 4† ad edictū.

LEX PRIMA.

TAbulas teſtamenti accipere dēmus omnem[d] materiæ figurā. Siue igitur tabulæ ſint ligneæ, ſiue cuiuſcunq; alterius materiæ, ſiue chartæ, ſiue mēbranæ, 5† ſiue coriū aīalis, alicuius, tabulæ [e] rectè dicūtur. ¶ Non autem omnes tabulas Prætor ſequitur hac parte edicti, ſed ſupremas, hoc eſt, eas, quæ nouiſſimæ [e] ita ſunt factæ, vt poſt eas nullæ [6†] factę ſint. Supremæ. n. hæ ſunt, non q̄ ſub ipſum ips mortis factæ ſūt, 7† ſed poſt quas nullæ factæ ſūt, licet hę veteres ſint.

y† Pl. mēbranę ſint vel ſi è corio alicuius animalis. &c. * Hę tabulæ ceratæ erant, & in his ſylo literas figebant. Ant. Aug. ad Modeſti. & hic fuit antiquiſſimus ſcribendi in ceratis tabulis, quæ & codicilli, & pugillares vocantur. Tria quippe hęc: Vigilio teſte, tabulæ plurali ſæpè numero proferri ſolent. 6† Fl. factæ ſunt, poſt quas nullæ. 7† Fl. non q̄ ſub ipſo mortis tempore factæ ſunt.

¶ Sufficit autem extare tabulas, etſi non proferātur, ſi certum ſit eas extare. Igitur & ſi apud furem[h] ſint, vel apud eum, apud quē depoſitæ ſunt, dubitari non oportet admitti poſſe bonorum poſſeſſionē. Nec enim opus eſt aperire[i] eas, vt bonorum poſſeſsio ſecundum tabulas agnoſcatur. ¶ Semel autem extitiſſe tabulas mortuo teſtatore deſideratur,[k] tametſi extare deſierint; quare etſi poſtea interciderunt, bonorum poſſeſsio peti poterit. Scientiā[l] tñ exigemus, vt ſciat hīs extare tabulas, certuſque ſit delatam ſibi bonorum poſſeſsionem.

¶ Si quis in duobus exemplaribus[m] fecerit teſtamētum, & aliud extet, aliud nō extet; tabulæ extare videntur,[n] peritque nō bonorum poſſeſsio. Sed etſi in duobus codicibus ſimul[o] ſignatis alios, atque alios hæredes ſcripſerit, & vtrunque extet,[p] ex vtroque quaſi ex vno cōperit bonorū poſſeſsio, quia pro vnis tabulis habendum eſt, & ſupremum vtrunque accipiemus.

f *Nouiſſimæ*] vel etiam ſi ſolæ ſunt, vt infra. de verb. ſign. l. illos.

g *Extare*] niſi ſint tab. militis, quæ quandoque intra annū tantum valent vt ff. de milit. teſt. l. quod cōſtitutum. & l. qđ dicitur. Sed quid ſi duo teſtamenta proferuntur facta eodē die: & nō apparet, quod poſterius: & alius eſt hæres in vno, quā in alio: quis admitteretur? vel vtrum nullus? Reſp. ſi ſunt ſub vna ſigillatione, licet diuerſis chartis, vnū eſt teſtamentū. & ſic ambo ſunt hæredes. vt inf. eod. l. §. ſi quis in duob. & inf. de tab. exhi. l. locū. §. 1. ſi autē diuerſæ ſint ſigillationes, & diuerſæ chartæ. & diuerſi hæredes videntur propter incertum, vtrunque admitti. vt §. eo. l. qui ex liberis. in princ. Vel præſumo vtrunq; poſterius, cū nō appareat. quod ſit poſterius. vt ſup. de reb. dub. l. quia duos. in princ. & de vulg. ſubſt. l. ex duobus. & ſic ad vtrunque perueniet, licet teſtator voluit ad alterū tñ, de quo neſcimus, vt ſupra, ad Treb. l. debitor. Non ergo rerū naturam, ſed noſtrā ſcientiam accipimus, vt ſup. de iudi. l. ſed & ſi ſuſceperit. §. fi. Sed contra. videtur q̄ nullius, cum incertū ſit quis: vt ſup. de rei vendi. l. item Pomponius. §. fi. & de libe. & poſthu. l. 2. & ſup. ad leg. Aquil. l. ſcientiā. §. qui cū alitet. Item nullus admittitur, nō iure deficiente, ſed probatione. vt ſup. de teſta. mil. l. duo & de hær. inſtit. l. in tempus. §. 1. Item contra defuncti voluntatem eſt vtrunque admittere. vt ff. ad Treb. l. facta. §. ſi ſub conditione. & l. ſi tui puer. §. ſi autem. Item vnus alterum impedit per concurſum, vt ff. de vſufru. l. quoties. & de hæte. inſti. l. qui ſoluendo & de leg. 1. l. huiuſmodi. §. fin. Sed Azo. & H. ſoluunt, quod nullus vt inf. ff. ſi quis in duobus.

h *Apud furem*] qualiter autē pro his agatur, dic vt no. ff. ad exhiben. l. 2. §. interdū. Azo. Et facit C. de teſt. l. non idcirco. i *Aperire*] dum tamen aliter probetur ipſum ſcriptum hæredem, vt C. eod. l. 2. ſed etiam ſi non proberur, vtpotè cum ſpretis iudicis decreto ſola atteſtatio ampleſtendæ bonorū poſſeſſ. ſufficiat, vt C. qui admit. ad bon. poſſ. l. vt verborum. Item oportet eas eſſe ſignatas ſeptem ſigillis, vt inf. eo. l. cum tabulæ. & C. eod. l. 2.

k *Deſideratur*] quoad bo. poſſ. vt hic. & ſup. de contra tab. l. quod vulgo. ſed aditi poteſt hæreditas. etiā ſi in vita interciderent. vt ff. de inoff. teſt. l. fi. & C. de teſta. l. pen. & facit ff. quod met. cau. l. videamus. & C. qui 21. leg. cor. cum vaori.

l *Extare*] ſic ſup. de cond. & dem. l. 2. in fi. Et dic extare. ſ. tempore mortis. vt dixi ad quod ff. ſi tab. teſt. nul. extā. l. n m *Exemplaribus*] ff. authenticis. ſed exemplum eſt, quod indo ſumitur: cui non creditur, vt ſtatim dicet.

n *Videntur*] ſic inf. vi bo. rapt. l. 2. quod ait Prætor bona. & ſup. quemadmo. teſt. apo. l. ante pen.

o *Simul*] ſecus ſi ſimul ſignata non eſſent, puta diuerſa hīa ſigillaturam. duo teſtā præſumuntur vt ff. dictū eſt: & vnū per aliud rāpitur, quaſi poſterius: quia nemo decedit duob. teſtamētis: niſi ſit miles, vt ff. de mil. teſt. l. quęrebatur. Azo.

p *Ex vtroque*] ſic mortis. & vtrunq; eodem tempore confectum.

a *Exemplum*]

a *Exemplum*] sic sup. de ſ. inſtru. l.2.
b *Cum moritur*] sic sup.de testa.l.2. & l.filius.
c *Impubes*] ad hoc,& sequãtia facit Inſti.qui testa.fa.poſſ. §.1.& 2.C.qui test.fac.poſſ.l.furioſum & ſ.p.de her inſti. l.ſi alienũ.§.1. Itẽ hæredi ſuo delicto amittere ſecus ſi casu vt ſ.eo.l.ſi quis aũt.

d *Vtroque tempore*.] No.q duobus tẽporibus debet teſtator habere factionem teſtamenti vt ſ.eo. exſegit.& l.pen. Et de primo cõſtat.vt ſ.de reg. iur. l. quod in initio, & l. pen. De ſecundo diſtingue: quia aut poſt teſtamentũ mutauit conditionem in melius & valet vt ſ. eo §.ſed ſi filiusfamilias. aut in deterius, & tũc aut ſuo facto, vel delicto in aliud, vt maxima, vel media capitidimi. & tũc non valet, vel etiam minima: vt ſi dedit ſe in arrogationem: & non datur ſecundum tab. niſi in hoc vltimo tempore mortis ſit ſui iuris. Non ſic in duobus primis, vt Inſtit. quibus modis teſta. inſti. §. non tantum. ſed & aliud eſt, ſi declaret ſe velle mori eo teſtamẽto vt ſ.eo.l.qui ex liberis. 1.1. Sed quid ſi in primis fuerit in integrũ reſtitutus per Principem? Reſp valere teſtamentum, quod prius fecerat, vt inſ. de iure patro.l.fine.& ſup. de contra tab l.1. in fine. Si autem non ſuo facto, vt furioſus: vel etiam ſuo facto, ſed in ſe: vt quia prodigus: & non nocet, vt inf.proxi.§.

e *Si linum*] id eſt, chorduſa de lino. Et no.quòd alia eſt chorduſa, qua ligatur teſtamẽtum, & de hac dicit: & aliæ quibus appenduntur ſigilla, quæ habent eſſe ſeorſum: primæ tres, quę coniunguntur caput teſtamenti cum fine: & in qualibet eſt vnum ſigillum. Item duæ ex quolibet latere, & hoc quãdo nulla vult ſcire, quid continetur ibi, vt inf. colligitur, & C. de teſt.l. hæc conſultiſſima. in princ.

¶ Sed etſi vnum fecerit quaſi teſtamentum teſtator, aliud quaſi exemplum: a ſi quidem id extat, quod voluit eſſe teſtamentum, bonorum poſſeſſio petetur: ſi verò id quod exẽplum erat, bonorum poſſeſſio peti non poterit, vt Pomponius ſcripſit.

Primò dicit, à quibus debent eſſe facta tab. vt bo. poſſ. dari poſſit. Secũdo dicit, quomodo. Tertio, quando. Quarto dicit, pro qua parte debet dari bonorum poſſeſſ. Quinto dicit, ex quibus cauſis debet dari bonorum poſſeſſ. Bart.

¶ Exigit Prætor, vt is, cuius bonorũ poſſeſſio datur, vtroque tempore ius teſtamenti faciendi habuerit, & ſi facit teſtũ, & cum moritur. b Proinde ſi impubes, c vel furioſus, vel quis alius ex iis, qui teſtamentum facere non poſſunt, teſtamentum fecerit, deinde habens teſtaméti factionem deceſſerit, peti bonorũ poſſeſſio non poterit. Sed & ſi filiusfamilias putans ſe patremfamilias, teſtamentũ fecerit, deinde mortis tempore paterfamilias inueniatur, nõ poteſt bonorum poſſeſſio ſecundum tabulas peti.

¶ Sed ſi filiusfamilias veteranus de caſtrenſi teſtamentũ 1† faciat, deinde emancipatus, vel aliàs paterfamilias factus decedat: poteſt eius bonorũ poſſeſſio peti.

¶ Sed & 2† ſi quis vtroq; tempore d teſtamenti factionem habuerit, medio tempore nõ habuerit; * bonorũ poſſeſſio ſecundũ tabulas peti poterit.

¶ Si quis autem teſtamentum fecerit, deinde amiſerit teſtamenti factionem, vel furore, vel quod ei bonis interdictũ eſt, poteſt eius peti bonorum poſſeſſio: quia iure teſtamentum eius valet. Et hoc generaliter de omnibus huiuſmodi dicitur, qui amittunt mortis tempore teſtamẽti factionem: ſed ante factum eorum teſtamentum valet.

¶ Si linum e quo ligatæ ſunt tabulæ, iaciſum f ſit, ſi quidem alius cõtra voluntatem teſtatoris inciderit, bonorum poſſeſſio peti poteſt. quod ſi ipſe teſtator id fecerit, non videntur ſignatæ: & ideo bonorũ poſſeſſio peti non poteſt.

¶ Si roſæ ſint à muribus g tabulæ, vel linum, h aut aliter 3† ruptum, vetuſtate (vtputa) vel ſitu, vel caſu putrefactum; & ſic videntur tabulæ ſignatæ, maximè ſi proponas vel vnum linum i tenere. Si ter forte vel quater linum ſit 4† circunductum, k dicendũ eſt, ſignatas tabulas eius extare, quamuis vel inciſa, vel roſa ſit pars lini.

Hic incipit Iuriſconſultus tractare quo tempore debet peti bonorum poſſ. ſecundum tabulas. Bart.

Idem lib.41.ad edictum.

LEX II.

A Equiſſimum l ordinem Prætor ſecutus eſt. Voluit enim primò ad liberos bonorũ poſſeſſionem contra tabulas pertinere; mox ſi inde non * ſit occupata, m iudiciũ defuncti ſequendum. Expectandi n igitur liberi erunt, quandiu bonorum poſſeſſionem petere poſſunt. Quod ſi tẽpus fuerit finitum, aut ante deceſſerint, vel repudiauerint, de lib. & Poſth.l.fi. Item è contra, vt q non: quia donec põt peti ſm tab. vel cõtra tab. nõ petitur. Vnde lib. vt ſ. ſi tab.teſt. nul.ext.l.1.§.1. quæ eſt ab inteſtato? Rñ. põt ab inteſtato venire: ſed dat contra tab. ex abundanti, vt ſ.eo.l.filiũ.1.fi. & §. videamus. Et, pdeſt emãcipato, vt nõ põſſet legata: nã inteſtatus eſt defunctus hũde ſcripto nõ adeũte, vt ſ.de leg. põſ. l.ls q in poſſeſſionẽ. in princ. niſi forte per ed. dũ. Si omiſ-

i *Vnum linum*] ideſt vnam ligaturam: nã idem, ſi nullã, vt prædixi. Vel dic, quod in vna chordula ſũt tres ligули, vel plures: quo caſu ſufficit, ſi vnum remanet quod ſuſtineat ſigilla.

k *Circunductum*] vel dic circa teſtamentũ, vt liget: vel dic cum tribus, vel quatuor ligulis chorda connexa: & facit ſ. quẽad. teſt.ape.l.pen. Accur.

A *Equiſſimum*] CASVS. Prior in edicto iſto ſequitur ordinem naturalem æquitatis: vt primo filij præteriti admittantur cõtra tab. quibus excluſis admittuntur inſtituti. Vnũ ſciatis, ſi filius eſt inſtitutus ſub cõdi. quæ non eſt in præſenti pendente ea poterit petere. Vnũ ſciatis ſi plures ſunt ſcripti, p quã parte quiſq; ſcriptus eſt, petet ſecundum tab. Cętera ſũt plana vſque ad §. ſi quis ita. ¶ *Si quis ita ſcripſerit*] Teſtator ita dixit: ille ex fratribus meis, qui vxorem duxerit poſt mortẽ meam, ex dodrante hĩs eſto: nunquid ſi voluit alicui iubere, habebit partes viriles? Certe ſic, &c. vt in tex. quæ ſũt plana. Viui.

l *Æquiſſimum*] aliàs lex: aliàs §.

m *Occupata*] vnde inſtituti interim tũ cõueniuntur, vt inſ. de excep.rei iud.l.2. nec conueniunt, vt inſ.de bo.libe.l.quãdiu. Sed quandoque inſtituti non expectant præteritos, vt ſup.de contra tab. l.illud.§. ſi quis eum. contra. Sed ibi non per ſecundũ tab. ſed p cõtra tab. petit. Et eſt ratio, vt ibi no. n *Expectandi*. Sed nũquid interim cũ nullus eſt his habent iſti filij. Vnde liberi? Vi. q̃ ſic, vt ſ. ſi tab. teſt. nul.ext.l.1.§.fin. & ſ. de lib. & Poſth.l.fi. Item è contra, vt q non: quia donec põt peti ſm tab. vel cõtra tab. nõ petitur. Vnde lib. vt ſ. ſi tab.teſt. nul.ext.l.1.§.1. quæ eſt ab inteſtato? Rñ. põt ab inteſtato venire: ſed dat contra tab. ex abundanti, vt ſ.eo.l.filiũ.1.fi. & §. videamus. Et, pdeſt emãcipato, vt nõ põſſet legata: nã inteſtatus eſt defunctus hũde ſcripto nõ adeũte, vt ſ.de leg. põſ. l.ls q in poſſeſſionẽ. in princ. niſi forte per ed. dũ. Si omiſ-

3† Fl. vel linũ aliter ruptũ vel vetuſtate putrefactũ, vel ſitu, vel caſu.

4† Fl. ex ſet.

* Vide Augu. lib.4. emẽ.c.17.

f *Iuerſum*] etiam viuente teſtatore: & facit ſ. ſi tab.teſt.nul. ex.l.1.§.pen. Sed quid de alia, vbi eſt appenſum ſigillum? Reſpõ. nec illud nocet, ſed adhuc remanent. 7. vt inf.eo.l.cum tabu. & l.vt bonorum. Idem ſi non tota chorda, vbi eſt appenſum ſigillum, ſed pars tantum eſt roſa, vt in ſ.ſi roſæ.

g *Muribus*] quicunq; ẽt viuente teſtatore: ita tñ ſi legi põſſ. vt ſ. ſi tab.teſta.nul.ext.l.1. Idem in delero, vt in ea.l. Sed an

h *Vel linum*] quo ſunt ligatæ, vel etiam vbi ſunt ſigilla appenſa, ſecundum quod dixi ſup.proxi.§. Accur.

5† Fl. de eſt, teſtamentum. 6† Fl. de eſt, &.

* Concor. gl. in verb. dimitti. ibi Argu. licet aliquid deueniat ad id, à quo incipere non poſſit: nõ tamen pt hoc irritatur ne. per Iatũ 29. q. 2. facit ad hoc c. præceptã. in fi. diſt. 55.

cau. teſt. vt ſ. ſi quis omiſ. eau. teſt. l. quia aũt. ſ. hoc edictum Et idem in poſthumis, vt C. eo. l. fi. & de poſthu. hær inſti. l. pen. Sed nunquid eodẽ tempore cedet vtriq; tertius bona poſſet. Reſpon. ſic, vt ſu. de Carbon. edic. l. ideoque. licet ſit arg. contra. inf. de ſucc. edic. l. 1, ſ. quibus. Sed ibi ſimul non competunt. Azo.

* Bonorũ poſſeſſor nomẽ eſt iuris, ſicut bonorum poſſeſſio, & bonorum poſſeſſor dicitur ille, q ſuccedit de iure prætorio. gl. ſ verbo. ꝙ de recuperandis. ca. paſtoralis extra de eũ poſſ. & propriè.

a *Repudiauerint.*] Quid, ſi repudiauerit is, qui reſtitui poteſt? Reſpon. locus eſt huic bo. poſſ vt inf. de fideic. quæ libe. l. 4. ſ. 1. & ſ. ad Tertu. l. 2, ſ. ſi bonorũ & ſu. de min. l. & ſi ſine. ſ. ſed quod Papinianus. & l. ꝙ ſi minor. ſ. Scæuola. Ang. & facit ſupra, titu. 1. l. ſcriptus.

b *Bonorum poſſeſſionis*, ſcilicet, cõtra tabulas.

c *Bonorum poſſeſſio*] ſecundum tabulas.

d *Si ſub conditione.*] No. hic, ſi pendet conditio inſtitutionis, poteſt peti ſecundum tabu. ſiue erat filius inſtitutus, ſiue extraneus, qui nõ poterat ab inteſtato ſuccedere, dũtamen valeret ſit inſtitutus, vt hic, & inf. eod. l. hi demum. Si tamen non erat aliquis prætentus, cui competit contra tab. ne contradicat, ſupra prox. ſ. Ac poſt petitã, aut extitit conditio, aut defecit, ſi extitit confirmatur agnitio, vt inf. ſ. ſi quis ita inſtitutus, ſi defecit, tunc diſtinguit, an ſit emancipatus, an ſuus, qui etiam prætereriti haberent contra tab. & tunc Prætor tuetur ſn ſecun. tab. ac ſi accepiſſet contra tab. Et ſic ſecundum tab vertitur in contra tab. ꝙ eſt mirum, ac ſi de albo fieret nigrum, vt hic ſubijcit. & quamuis, &c. Si autem extraneus eſt, infirmatur agnitio. Nam ſi in filio tantũ tuetur, vt ſubiſcit. ergo ſecus in extraneo, vt arg. C. de precu. l. matitus. Sed quam bonorũ poſſeſſionem petet conditione pendente, vel quæ facti, vel quæ iuris ſ.? Reſp. quidam ꝙ illa, quæ eſt facti, vt hic, non iuris, vt ſ. eo. ſ. ſi quis ita. & pro eis ſup. de acq. hære. l. is qui. 2. reſpon. & C. de inoff. teſt. l. filij, prout eſt ibi cum re. & ſ. ad Treb. l. facta, ſ. quod ſi conditio. Tu dic, ſecundum Azo. ea, quæ eſt iuris, non facti: hæc tamen non habet effectum, niſi exiſtat conditio, vt d. ſ. ſi quis ita. & pro hoc C. de inoff. teſt. l. filius, prout eſt ibi in lecta, iure, & ibi plene nota.

e *Ex Aſia venerit*] Sed nonne ſi filius eſt in poteſtate, eſt teſtamentum nullum? Reſpon. ſic, vt Inſti. de exhæred. libe. in pr. in. Non ergo ſecundum tabu. locum habet, vt inf. eo. l. hi demum. Dic ergo, ꝙ hic erat emancipatus, vel dic eſt nullũ fauore ſui, vnde etiam tunc peteret ſecundum tab. vt no. C. de Inſti. & ſubſti. l. ſi pater.

f *Conditio*] caſualis, vel mixta: nam ſi eſt poteſtatiua, etiam filius, qui eſt in poteſtate patris, ſibi imputet, ſi nõ impleuit, vt non habeat ſecundum tab. vt ſup. de hære. inſti. l. cum. 2. reſpon. Non ergo repetit, qualiſcunq;

g *Filium*] ſcilicet, talem, qui ab inteſtato ſuccederet.

h *Emancipatus*] ſ. tantum ei vero, qui eſt in poteſtate, nõ eſt neceſſaria, quia iure ciuili vocatur ab inteſtato, ſed emancipatus per prætorem tũ, vt Inſti. de hæred. quæ ab inteſt. ſ. emãcipati. & facit ſ. eo. l. ſi ſub conditione. ſ. 1. Sed an ſuus inſtitutus ſub conditione petet ſm tab. ea pendẽte? Reſpon. ſi eſt poteſtatiua, ſic: quia valet teſtũ aliàs, cum pũ valet, petitur ſm tab. Vel dic, vt modò no. quia ſuo fauore eſt nullum. Sed vt ꝙ hæc quitio in contra tabulas non pũt ſtare. Primo, quia deficiente conditione deficit vitibus teſtamentũ. Ergo ceſſat contra tab. vt ſup. de bon. poſſ. cõtra tab. l. quod vulgo. Secundo, quia inſtitutio non potuit dari cõtra tab. vt ſu. de contra tab. l. ſub cõditione. Sed expone, hic perinde deferri debet, ac ſi peteret cõtra tab. eo caſu, quo peti poteſt. Vel dic, non poteſt peti cõtra tab. ab inſtituto, ſ. pendente conditione: ſed ea deficiente, &c.

i *Pro ea*] ſcilicet, dum tanget.

k *Defertur*] hic quære quod diximus ſup. de hæred. inſt. l. ſi quis ita. Azo. & facit ſupra de inoff. teſt. l. Papinianus. ſ. qui, & l. qui repudiauerit. & ſupra de contra tab. l. 1, ſ. ſi ex tribus. Sed arg. contra infra de eſtig. lib. l. ſub conditione, ſ. 1. & ſup. de acq. hæred. ex ſemiſſe.

l *Subſtitutus*] id eſt, ſubſtitutus.

m *Si intra decem.*] ſcilicet, deceſſerit filius pupillus.

n *Decimum quartum annum* ſubau. deceſſerit filius. & facit ſup. de vulgari ſubſt. l. ſi ita ga. & l. ex facto. ſ. itẽ quæro.

o *Heres*] ſcilicet, tãtum non etiam ſucceſſoribus eorum, vt ſup. de vulga. ſubſtitu. l. q plures. & l. qui duos. ſ. reſpon. & 6. 1. Azo.

p *Subſtitutus*] hoc plerunque quod dic, vt inſra, ſ. ſi quis ita ſcripſerit, aliàs autem primo vocatur ſubſtituendus, quam coniunctus vt inſra eadem lege. ſ. ſi duo. & C. de cad. tollẽ. ſ. ſin autem aliquid. & facit ſup. de vent. in poſſeſſ. mitten. l. 1. ſ. eligitur. & C. de edic. Diui Adria. tollen. l. 1. & ſup. de coniungen. lib. l. 1. ſ. ſi pater in poſſeſſ. & de leg. 2. l. ſi quis ſeruum. ſ. certum.

q *Loco*] id eſt, primo gradu inſtituti, alioquin contra. inf. proxi. ſ.

r *Primi ſunt*] id eſt, primo gradu inſtituti. Et no. quod ſimilia ſunt petitio bono. poſſ. & hæreditatis aditio. vt hic, & ſ. eo. l. ſi ita. ſ. qui filio. & ſ. is autem. In multis tamen differunt, vt probatur ſup. eod. l. ſ. ſi ſub conditione. & de acquir. hæred. l. is qui. Item ſupra de inoffic. teſtam. l. poſthumus. & Inſtit. quib. mod. teſt. inſir. ſ. non tamen. & dicimus ſup. eod. l. 1. ſ. ſemel.

s *Ex prima parte*] ſcilicet, dimidia.

t *Heres eſto*] ex eadem dimidia.

u *Primus*] ex gradu ſuperiori, vt ſup. ea. l. ſ. defertur. licet ſit arg. contra ſu. proxi. ſ. & facit ſ. de vulg. ſubſtit. qui ſunt plures. & de hæred. inſti. l. ſi ita quis inſtit.

Pater

quartũdecimum, † ſecũdus ſolus hæres erit, & accipiet bonorũ poſſeſſionẽ, nec ſibi iungentur, † cũ ad ſuã quiſque cauſam ſubſtitutus ſit.

¶ Deferetur bonorũ poſſeſſio ſecundum tabulas primo gradu ſcriptis o hæredibus: non illis non petentibus, ſequentibus non ſolũ ſubſtitutis, p verum ſubſtituti quoque ſubſtitutis, & per ſeriẽ ſubſtitutos admittimus. Primo autẽ gradu ſcriptos accipere debemus oẽs, qui primo loco ſcripti ſunt. Nam ſicut ad adeundam hæreditatem proximi ſunt, q ita, & ad bonorũ poſſeſſionem admittendam.

¶ Si q̃s ita ſcripſerit, Primus ex prima † parte ſ hæs eſto, ſi primus hæres nõ erit, ſecũdus hæres eſto, tertius ex alia † dimidia hæres eſto, ſi nõ erit, quartus hæres eſto, primus, & tertius priores ſ ad bonorũ poſſeſſionẽ iuuant.

¶ Si quis ita inſtituerit hæredes, Vter ex fratrib. meis Seiã vxorem duxerit, ex dodrãte mihi hæres eſto, vterno duxerit, ex quadrãte hæres eſto. ſi quidẽ mortua fuerit Seia, æquas partes habituros hæredes cõſtat. Quod ſi ab altero vxor ducta fuerit, dodrãtem, & quadrantem eis competen-

2† F. quartuordecimo.

3† Fl. iungantur.

4† Fl. deeſt primus

re: bonorum autem possessionem ante quam existat condi tio neutrum petere. [a]

¶ Si consultò sit inductũ [b] nomen hæredis, indubitanter ꝓbatur bonorum possessionẽ petere eũ non posse: quẽadmodum nec [1]† potest, qui hæres scriptus est, non consulto [c] testatore. Nam pro non scripto est, quem scribi noluit.

Si substitutus præfertur coniuncto: cõditione cessante cõiunctus admittitur. Bar.

¶ Si duo sint hæredes instituti, Primus, & Secundus, & Secundo Tertius substitutus: omittente Secundo bonorum possessionem, Tertius succedit. Quod si Tertius noluerit hæreditatem adire, vel bonorum possessionem accipere, recidit bonorum possessio ad Primum: nec erit ei necesse petere [d] bonorum possessionẽ, sed ipso iure ei accrescet. Hæredi enim scripto sicut portio hæreditatis, ita & bonorum possessio accrescit. [e]

¶ Si seruus hæres scriptus sit, eius [2]† domino defert bonorũ possessio, ad quem hæreditas pertinebit. [f] Ambulat enim cum domino & [3]† bonorum possessio. Quare si mortis tpe Stichus hæres sic instituturus fuerit, [4]† Seruus Sẽpronij, [h] nec Sempronius eũ iusserit [i] adire, sed vel decesserit, vel ẽt cum alienauerit, & cœperit esse Septitij: euenit, vt si Septitius eũ iusserit, Septitio [k] deferatur bonorũ possessio, ad hunc enim hęreditas pertinet. Vnde si per multos dominos transierit seruus, tres fortè, vel plures, nouissimo dabimus bonorum possessionem.

Paulus. [5]†

LEX III.

VErum est omnẽ posthumũ, *qui moriẽte testatore in vtero [l] fuerit, si natus [m] sit, bonorum possessionẽ petere posse.

Vlpianus. [6]†

LEX IV.

CHartæ [o] appellatio, & ad nouam chartam refertur, & ad deletitiam. [n] Proinde, & si in opisthographo [o] quis testatus sit, hinc peti potest bonorum possessio.

Idem. [7]†

LEX V.

SI sub conditione hęres institutus quis sit, & accepta bonorum possessione secundum tabulas, conditio defecerit, interdum euenit, vt res possessori [p] concedenda sit, [q] vtputa, si filius emancipatus, sit sub conditione hæres institutus, nam etsi defecerit [r] cõditio, attamen secundum tabulas bonorum possessionẽ eum accipere [s] Iulianus scribit. Sed & si is [t] fuerit, qui ab intestato bonorum possessor futurus esset, tuendum [u] esse scripsit, & hoc iure vtimur. Videndum est autem, [8]† an legata ab eis [x] debeantur. Et filius [y] quidem quasi contra tabulas bonorũ possessione accepta, rem habere videtur,

---

a *Petere.*] pro dedrante: nam pro ea parte, qua constat vnũquemque eorum hæredem, etiã ante petitionem habet bonorum poss. vt iu. de hær. inst. l. libet homo. §. si ita scriptũ. Sed certè imò, & pro dodrante, vt ff. eo. l. si sub conditione. contra Sol. ibi de ea, quæ facti: hic de ea, quæ iuris. fm quosdam. Vel non petit: hic cum est actu etiã quæ facti est, ita quod non possit sibi auferri deficiente cõditione. Vel dic secundũ Azo. q ettam pendente cõditione petitur, quæ iuris est. vt ibi: vt etiãte conditione sibi proficiat. Azo. & facit ff. de hær. inst. l. quoties. §. si quis ita scripserit. & de condit. instit. l. vlt.

b *Si consultò sit inductum.*] à testatore, si vero inconsultè, distingue vtrum possit legi, vel non. vt inf. si tab. testa. nulla ex. l. j. & facit sup. de his, quæ in testa. de. l. 1. §. 1. & §. sed, & consultò, in fine. §.

c *Non consultò*] id est, non ex voluntate testatoris. Nam, &c. vt sup. de leg. 1. l. si ita sit adscriptum.

d *Petere.*] sed nec pro hærede gerere. vt sup. de hær. inst. l. libet homo. ¶ Titius, quandoque est tibi necesse vtrunq; petere. s. petere de nouo bo. poss vt ff. de bon. poss. l. sed cum pattono. & de nouo adire. vt sup. de acq. hær. l. si solus.

e *Accrescit.*] etiam inuito. vt su. de acquir. hær. l. qui ex duabus. §. fin. & C. de iu. delibe. l. cum aliquis. & facit inf. eo. l. si ita. §. secundum hanc. contra. Sol. ibi.

f *Pertinebit*] si iussit eum adire.

g *Cum domino*] vt petat dominus, sed & seruus sciente Prætore. vt sup. de bo. poss. l. seruus.

h *Sempronij*] sub. hæres esto.

i *Iusserit*] Sed nonne Sempronij cõtemplatione institutus, videtur? Respon. ita. vt C. de iu. del. be. l. cũ aliquis. Quomodo ergo alius potest iubere adire? Respon. bene: nam & hoc idem est, vbi contemplatione fiduciarij, vel bonæ fidei possessoris seruus instituitur. Iubet enim dominus non bonæ fidei possess. vt sup. de acq. hæred. l. si quis mihi bona. §. 1. 1. respon. & §. iussum, sed tamen dominus, per conditionem sine causa reddit, vt inf. de stipula. ser. l. pe. Hoc enim est ex re. vt sup. de acq. hær. l. additio. in fin.

k *Septitio*] secus in legato. vt su. quando ad. le. ce. l. si post. §. si. Et est ratio, quia legatum quæritur domino, seruo etiam inuito, vt sup. de cond. & demonst. l. filio non hæreditas. vt C. de hær. inst. l. cum proponas. nec bon. poss. vt sup. ad Treb. l. seruo inuito. in prin. Item quid de Trebellianica restõne? R. h. similis est bonorum poss. vt sup. ad Treb. l. seruo inuito, & facit Inst. de hæred. inst. §. alienus.

l *Verum est. In vtero.*] aliàs secus, vt ff. vnde cog. l. 1. §. sed hoc ita. Azo.

m *Natus*] alioquin contra, vt infra. de verborum significationibus l. qui mortui. Azo. & facit Instit. de bono. possess. 2. respon.

n *Chartæ. Ad deletitiam*] i. quæ scripta fuit, & postea rasa: & sic no. q instrumenta fieri possũt in chartis rasis. Arg. ff. C. de edi. Diui Adri. tol. l. f. ibi, prima figura. &c. sed pone vt ibi. o *In opisthographo.*] id est, in tabula lignea, in qua erant scripta debita, vt hodie fit, & dicitur opisthographum ab opibus. & graphe, quod est scriptura: quasi scriptura suarum opum.

Si sub conditione.] CASVS. Filius est institutus sub condit. pendente condit. potest petere secundum tabu. Si deficit condit. retinebit bona materna per contra tab. & certis personis relicta præstabit, aliis personis nonnisi in casu, qui in l. 20. ponitur. Viu.

p *Possessori*] id est, ei qui bonorum poss. petijt. Azo. Et dic, testi id est, hæreditas.

q *Sit.*] quia perinde habetur, ac si contra tabu. petijsset, vt sup. l. equissimum. §. si sub conditione. Az.

r *Defecerit*] id est, deficere poterit. Az.

s *Accipere*] pendente conditione. vt d. §. si sub conditione. Azo.

t *Sed & fit*] scilicet, filius in potestate, vt addat præcedenti casui, vt supra, de legat. præstan. l. is qui, in prin. Azo.

u *Tuendum.*] etiam deficiente conditione, nisi fuerit potestatiua: quia tunc sibi imputet, si non impleat, vt supra, de hæredibus instit. l. suus, §. sed vtrum. Sed si casualis est, nonne ipso iure testamentum est nullum? vt supra, de hæredibus instit. lege suus, in principio? Respon. est, si velit: sed si malit contra tabulas, potest vt præteritus: cum defecerit conditio, vt supra, de contra tabulas, lege tertia, §. quid ergo. Azo.

x *Abeis*] scilicet, emancipato, & suo, & quod subijcit, etiam filijs, prosequitur in emancipato tantum, & dic habere videtur, vt per contra tabu. vt ita præfert legata coniunctis exteisque, qui sunt in potestate, quasi ab intestato, q. d. licet & ipsi teneant per contra l. b. in defectum conditionis tamen quoad legata, vt non detur etiam coniunctis, ab intestato habere videntur.

y *Filius*] f. emancipatus sub conditione institutus, cui defecit: secus in suo, quia ab intestato, vt sup. de leg. præstand. l. is qui in princ.

5† Ll. 41. ad edictũ

*Cõcid. gl. in ter. nõ ea libus. ibi Sed quid si prius fecerit testamẽtũ? videtur per igitur testatus quasi posthumi agnatione. c. si qua mulier. 19 q. 3.

1 Quid scripthographus? pulchrè Hermolaus in indice edi. gallenũ tuatũ in Plinium in hac ipsa dictione.

6† Ll. 42. ad edictũ

* Vide in hũc locũ Alexã. ab Ale. li. 2. genia. di. ca. 30. & Alci. lib. 2. disputa. 6. vlt.

7† Lib. 4 disputat.

8† Ll. deest. est au tem.

Cæteris

a *Cæteri*] qui sunt in potestate.
b *Relicta*] té vxori, vel nutui, vt ff. de lega. præstan. l. 1 Azo.
c *Cæteris*] non coniunctis.
d *Non*] s. illa, quæ in testamento relicta sunt. Nã illa, quæ ab intestato relicta sunt, oibus oino præstabunt, vt hic subiecit. Azo. Item huic ff. de lega. præstan. l. si duo. in fi. Sol. ibi.
e *Fideicommissum*] Hic quære, quæ diximus, l. sti de bo. pos. §. sunt autem.
f *Fraudatus*] legatarius ab intestato præsumptiuè, sic ff. man. l. si procuratorem. §. si ignorantes. Accur.
g *Bonorum possess.* secundum tab. quæ est

cæteri[a] verò quasi ab intestato, & ideò filius liberis parentibusque legata relicta [b] solis præstare cogetur, cæteris [c] non. [d] Planè ei, qui [1] †ab intestato fideicommissum [e] relictum est, erit præstandũ, quasi videatur hoc ipso fraudatus, [f] quòd ex testamento petita sit bonorum possessio. ¶

Idem. [2] †

LEX VI.

HI demum [h] sub cõditione hæredis [3] † instituti, bonorum possessionem secũdum tabulas etiam pendente conditione, nedum [4] † impleta, petere possunt, qui vtiliter sunt instituti, Quòd si inutiliter quis sit institutus, nec ad bonorum possessionem [i] inutilis institutio proficit.

Ad aliquem actum cõprobandum sufficiunt ea, quæ necessaria sunt, licet ea, quæ necessaria non erant, essent adhibita, & non compareant.

Iulianus. [5] †

LEX VII.

CVm tabulæ [k] testamenti plurium signis signatæ sunt, [6] † & quædam ex his [l] non [7] † comparent, septem tũ signa manent, sufficit ad bonorum possessionem dandam, septem testium signa comparere, licèt non omnium, qui signauerunt, signa maneant.

Idem. [8] †

LEX VIII.

SI ita scriptum sit, Sempronius ex parte dimidia hæres esto: Titius, si nauis ex Asia venerit, [m] ex parte tertia hæres esto, idem Titius, [n] si nauis ex Asia non venerit, ex parte 6. hæres esto, Titius non ex duabus partibus hæres scriptus, sed ipse sibi substitutus intelligi [o] debet, ideoq; non ex maiore parte, quã tertia scriptus vr, secundum hanc rationem, cum sextans vacuus relinquatur, bonorũ possessio. Titius accipiet nõ solum tertiæ partis, sed eius quoque, quæ ex sextante [p] eidem accrescit.

¶ Qui filio impuberi substitui tur ita, Si filius meus moriãt prius, quàm in suã tutelã veniat, tunc Titius mihi hæres esto. sicut hæreditatẽ [q] vendicat, perinde, ac si verbũ hoc, mihi, adiectum non esset, ita bonorum eius quoque possessionem accipere potest.

¶ Sed & cum in nomine, [9] † prænomine & cognomine erratum [r] est, is, ad quem hæreditas pertinet, etiam bonorũ possessionem accipiet. Is autẽ, cuius nomen in testamento voluntate testatoris inductum [s] est, sicut ad adeundam hæreditatem, ita ad petendã bonorum possessionem scriptus non intelligitur, quamquis nomen eius legatur.

¶ Quidam testamentum in tabulis [t] sibi fecit, filio autẽ impuberi per nuncupationem [*] substituit. Respondi, sententiã Prætoris in danda bonorum possessione eam esse, vt separatim [u] patris, separatim filij hæredes æstimari debeant. Nam quemadmodũ scripto [x] filio [y] [10] † hærdi separatim ab hæredibus patris, ita nuncupato potest videri separatim à scriptis [z] patris hæredibus bonorum possessio dari.

nuncupationẽ filio fecit testm̃. vt illud quod fit, sit institutio & substitutio. Certè institutus poterit petere sm̃ tabu. ille autem, cum erit locus substitutioni, poterit petere secundum nuncupationem, vt C. de bo. poss. sm̃ tab. l. vlt. Vivian. m *Venerit*, quæ df venire ẽr si p se veniõt vt ff. de aqua quot. & æstiu. l. 1. §. quæsitũ.
n *Idem Titius*] verba testatoris. Azo.
o *Intelligi*] sc. existẽte condõne quasi dictã esset. Si non erit hæs ex tertia, sit ex sexta: vnde cum causa in substitutione non sit mutata, quod patet existente conditione nulla est ei facta substitutio, vt ff. de vulg. subst. l. seruum cõem. §. Titius. Interim vã pẽdente condõne, valere põt deficiente cõditione, sed interim vel pro tertia, vel pro sexta petit sm̃ tab. qa in vtraque disiunctiuè, & sub conditione est institutus. Azo.
p *Quæ ex sextante*] Sextans enim vacuus pro rata accrescit Sẽpronio & Titio, vt hic, & ff. de hæred. instit. l. interdum. §. 1. Sed in eo, quod dicit, accipiet, imò videtur ipso iure accrescere, vt ff. l. 1. §. si duo. contra. Sol. & hic ipso iure accrescit, sed dicitur hic peti vna cum tertia, cum iam accreuerat ipso iure. Non enim bis petit, sed semel tantũ: ibi adhuc non accreuerat, & ideò postea dicitur accrescere ipso iure.
q *Hæreditatem*] Videbatur contra, quia ex substitutione ipsi pupillo directe fit aliquis hæres, non patri, nisi per obliquum, vt Instit. de vulg. substi. §. quo casu, & supra de hære. instit. l. pater filio. Item no. non nocere verbum positum, vel omissum, vt supra de hære. instit. l quoties. §. si duo. & §. sequen. & C. de testa. l. testamẽtum. Item no. assimilari hæreditatẽ & bonorum possess. sic supra, eo. l. 1. §. 1. gradu, & infra. in fi. huius. §.

* Vide Cicero. li. 2. de inuen. in tractatu de constitutione generali, ibi. Imò pater sibi scripsit & sm̃ hærdẽ non filio, sed sibi iussit esse &c.
9 † Fl. deest, noſe, & vide Ant. Aug. lib. 3. c. 1.
* Budæus, in annot. priori. ad pandectas ad l. vlt. ff. senato. diligenter explicat qd sit nũcupatio.
10 † Fl. filij.

a *Cæteri*] qui sunt in potestate.
b *Relicta*] té vxori, vel nutui, vt ff. de lega. præstan. l. 1 Azo.
c *Cæteris*] non coniunctis.
d *Non*] s. illa, quæ in testamento relicta sunt. Nã illa, quæ ab intestato relicta sunt, oibus oino præstabunt, vt hic subiecit. Azo. Item huic ff. de lega. præstan. l. si duo. in fi. Sol. ibi.
e *Fideicommissum*] Hic quære, quæ diximus, l. sti de bo. pos. §. sunt autem.
f *Fraudatus*] legatarius ab intestato præsumptiuè, sic ff. man. l. si procuratorem. §. si ignorantes. Accur.
g *Bonorum possess.* secundum tab. quæ est

1† Fl. cui.

2† li. 2. disputatio.

3† Fl. hæredes.

4† Fl. nec dum.

5† lib. 23. Digest.
* Facit ista l. multum pro nio. in l. 2. instit. de satisd. tuto. quã pro sing. ibi do. Iason in additioni. ad Christop. Porcũ, allegat ad hoc, q si admittantur, quæ non sunt necessaria ad solẽnitatẽ act9, & minus rite adhibeãtur, ni hilomin9, nõ vitiatur actus.

6† Fl. essent.
7† Fl. pacem.
8† lib. 24. Digest.

Vt bonorum possessio] CASVS. Si pater sibi & filio fecit testamentum, filio datur bonorum poss. secundum tabulas, si testamentum patris sit signatum, substituto datur, licet sint resignatæ secundæ tabu. Viuia.

a *Signatum*] cuius signa tabulis secundis sufficiunt, vt ff. de vulg. substit. l. patris. Azo.

2† li. 2. ad Sabinum.

b *Resignata*] i. aperte coram honestis personis, & Præside, & iterum signatæ, vt C. quemad. test. ape. l. 2. Debet. n. prius pater sibi facere testamentū & solenniter aliàs nullum est testamentum, vt ff. de vulg. substi. l. 2. §. prius, & Insti. de pupil. sub. §. liberis. Si verò ex post facto impugnatur testamentum patris, siquidem de iure Prætoris, vt per contra tabulas, tenet nihilominus pupillare, vt ff. de vulga. substit. l. & si contra tabulas. Si verò de iure ciuili per querelā, pro ea parte, pro qua expugnatur testamentū paternū, & pupillare, vt ff. de inoffi. testam. l. Papinianus, §. sed nec impuberi. Azo

2† l. 2. ad Plautiū.

3† lib. 13. Quæstio.

4† Fl. duobus.

Si seruus] CASVS. Si seruus sit institutus hæres sub conditione, pendente cōdit. potest petere, si non existat contradictor. Viuianus.

c *Potest*] pendente conditione.

d *Posse*] etiam ipsum seruum, vt ff. de bon. poss. l. seruus, & sic patet, quòd bonor. poss. non petuntur in figura iudicii, in quo seruus esse nō potest, vt C. eo. l. seruus. Itē qui succubuit in ff. tabulas, non perdit legatum, vt ff. de lega. prestan. l. filium. §. si quis. secus si in figura iudicii, vt ff. de inoffi. testa. l. Papinianus. §. meminisse. Item no. hic pro opinione Ioan. quam dixi ff. eo. l. hi demū.

Pomponius. 1†

LEX IX.

VT bonorum possessio secundum pupillares tabulas admitti possit, requiritur, an patris testamentum signatum [a] sit, licèt secundæ tabulæ resignatæ [b] proferantur.

Paulus. 2†

LEX X.

SI seruus sub cōditione hēs institutus sit, an bonorum possessionem accipere potest, [c] dubitatur. Et Scæuola noster probat, posse. [d]

Papinianus. 3†

LEX XI.

QVi ex liberis meis impubes supremus morietur, ei Titius hæres esto. Ambobus 4† peregrè [e] defunctis, si substitutus ignoret vter nouissimus decesserit, admittenda est Iuliani sententia, qui propter incertum conditionis, etiā prioris [f] posse peti bonorum possessionem respondit. ¶ Filius & hēres institutus, post mortē patris ab hostibus redijt. Bonorum possessionem accipiet, & anni [h] tempus, à quo redijt, ei computabitur. [i]

Testamentum eius, qui se dedit arrogandum irritatur: nisi, postquam sui iuris fuerit, noua voluntate approbetur. Itē testamentū primū tollitur per secundū, nisi secundum postea incidatur, vt primum cōfirmetur, quia tunc primum ad excipiendū tantum valebit. Bart.

¶ Testamento facto Titius arrogandum se præbuit, ac postea sui iuris effectus vita decessit. Scriptus hæres si possessionē [k] petat, exceptione [l] doli mali submouebitur, quia dando se arrogandum [5†] testator, cum capite fortunas [m] quoque suas in familiam, & domum alienam transfert. [6†]

¶ Plane si sui iuris effectus, codicillis aut alijs literis [n] eodē testamento se mori velle declarauerit, voluntas, quæ defecerat, iudicio [*] recenti redijsse [o] intelligitur, non secus, [p] ac si quis aliud testamentum fecisset, ac supremas [q] tabulas inciderit, vt priores supremas relinqueret.

¶ Nec putauerit [r] quisquam nuda voluntate constitui [s] testamentum. Non. n. de iure testamenti [t] maxime quæritur,

h *Et anni*] vtpote cum sit vtilis, vt ff. quis or. in bono. poss. seque. l. 2. §. dies. vndecim exiguntur, vt ff. de diuer. præs. l. 1. Azo. & facit infra quod vi, aut clam. l. semper. §. si quis.

i *Computabitur.* Sed nonne potuit dare procuratorem? vt ff. de minor. l. Papinianus? Respon. non, vt ff. qui. ex cau. mai. ab hæredibus.

k *Petat exceptione*] deest bonorum possess.

l *Exceptione*] non ipso iure, quia capitis diminutio est de iure prætorio testamentū de iure ciuili, vt ff. de capi. dimi. l. 2. §. 1. & Insti. de bono. poss. §. quos aut. sūm. Azo. & H. Sed certè imo est de iure ciuili capitis diminutio, vt Insti. de legi. agna. tut. §. fi. Et edictū de capitis diminutione non inducit exceptionē, sed restituit actionem capite diminuto, & hic ideo dicit exceptionem, quia non potest fieri per recentem voluntatem, quin arrogatio facta reuocetur, vt ff. de cap. dimi. l. 2.

5† Flo. in arrogādo.

m *Fortunas*] non omnes vel olim, vel hodie, quod dic, vt Insti. de acq. per ar. ce. & facit Insti. quib. mo. test. infir. §. non tamen, & supra de codici. l. conficitur §. si post.

6† Fl. trāsferat.

n *Aliis literis*] quæ tamē habet quinque testes, vt C. de codicil. l. fi. 4. fin.

* Concor. ca. vltima voluntas defuncti modis omnibus seruanda est. gl. in ver. vltima. ibi Vltima voluntas defuncti pro lege seruanda est. 13. quæstio. 2.

o *Redijsse*] non ergo ex codicillis datur hæreditas, sed prima voluntate, vt supra de hære. insti. l. Instituto talis.

p *Non secus*] q. d. casus superioris de arrogato post testamentum. similis est inferior quando scilicet testator fecit primum testamentum, postea secundum, tertio incidit secundum, vt prius haberetur vltimum. Sed quæro, in quo est similitudo? Respon. non in rumpendo primum. Quia in superiori casu arrogatione irritatur per exceptionem, at hic ipso iure per secundum, vt C. de testa. l. sancimus. Item nec in suscitatione primi, quia per recentem voluntatem resuscitatur ad agendum per secundum tabulas, & ad excipiendum, at in infectum non ad agendum, sed ad excipiendum tantum, vt ir fra in fine. Sed si agant instituti in secundo, repelluntur ab institutis in primo per exceptionem. non autem instituti in primo agere possunt cum ipso iure primum euanuit per secundum. Sunt ergo similes in excipiendo, & sic non per omnia similes.

q *Supremas*] vt enim deleto legato relicto non videtur fuisse relictum, vt supra de lega. primo. l. si ita sit adscriptū. Ita causa ademptionis remota in secundo testamento nunquam videtur ademptum, quod in primo fuerat relictum: quia non durat ademptio, vt supra de in rem ver. l. si pro parte. §. verum.

r *Nec putauerit*] circa primum casum procedit.

s *Constitui*, idest resuscitari primum, vel constitui eo statu, quo erat ante secundum, & hoc nuda voluntate, i. dest per institionem secundi: nam ipso iure euanuit primum, nec resuscitatur ipso iure: sed sic, vt stagant instituti in secundo opponatur eis exceptio. Item nec ex primo agi posset, quod ipso iure est nullum.

t *Testamenti*] scilicet primi principaliter, valeat, vel non.

a *Sed*

a *Sed de viribus exceptionis*] ergo prius testm̃ non ipso iure, sed per exceptionem tollitur per secũdum. Et sic est contra C. de rest. l. sancimus. §. 1. Sol. dic. hic exceptionis, s. opponendæ ex primo ꝫ agentẽ ex secundo, nam hoc non est valere, quia si valeret, ẽt ad agendum valeret, ꝙ hic non est, quia ipso iure est sublatũ.

Alij dñi, ꝙ hic ſ. nec putauerit, &c. vsq; in fi. referuntur ad primũ casum de arrogatione, no ad primum. Alij aliter, vt ibi no.

b *Quæ in hoc iudicio*] ita construe, quæ, scilicet exceptio, quãquam i hoc iudicio, s. in secundo testamento, & ex eo agẽti. Vide videbatur non opponẽda actori, quia ſm tollit primum, opponitur tñ, non enim ipso iure rumpit testamentum ſm, sed per cancellationem.

c *Æstimatur*] competaret, vel nõ. nam alias forte non opponeret eam secundo hæredi præter primum. Azo. Et secundũ hoc, etiam est in persona ex parte etiam opponentis, & est speciale propter secundum testamentum. Regulariter contra? vi. ſ. de except. do. l. 2. §. plane. & facit ff. de pac. l. si vnus. §. pactus.

Vt scriptus hæres] CASSVS. Hæres scriptus potest petere bonorum poſſ. si ex certa parte scriptus est, sed si in incerta parte institutus est, nunquid ex parte illa poterit petere secundum tabulas? Respõn. ꝙ sic, vnde si dicat testator. Quanta ex parte Titius hæres sit, quanta sit Seius, nũquid alter vocabatur? Sic, sed si declaratur hæres ex semisse in codicillis, vt ex codicillis poterit petere, nõ vt ex testõ. Viu.

d *Occupat*, facit Inſt. de hæred. inſtit. §. partibus, & de hæred. inſt. l. Sabinus, & l. i ẽ quod, & l. ex facto, & l. ex lex vncia.

e *Inueniatur*. Ergo non valet talis voluntas. Sed contra. ſup. de hæred. inſtit. l. ſi quis ita. Sol. hic de præterito ibi de futuro. Io. & est ratio, quia quæ de præterito sunt, non recipiunt incertitudinem, vt incertæ partis inſtitutionem, cum certiſſima debeant esſe, ſecus in his, quæ futura sunt, vt inſ. de verb. oblig. ſi quis ſtipulatus.

f *Nec alias*, nec aliàs nihil ideſt non.

g *Vel hoc*. Vel nõ est Pauli, ſed teſtatoris, aliàs falſum eſſet primum, vt ſupra proxime dicitur, nam & ibi ineſt conditio, vt & poſita ſupra ſolutio teſtatur.

SI A PARENTE QVIS manumiſſus fuerit.

¶ *Ide ſi emancipatus vt ſup. qui aet. de pecu. est. l. 3. §. alienatus. Et dic, dicit ſup. de contra. tab. ꝙ detur liberis contra teſtm̃ parentis, nunc econtra de ea, quæ parentib. contra teſtamentũ liberorũ, licet hæc non ſit ſimilis, vt inf. vnde libet ſcripta in fi. Azo. Et nota, ꝙ cautè dicit contra teſtm̃ emancipati, nam ille, qui est in poteſtate non poterat olim habere hæredẽ ẽt parentẽ, niſi haberet caſtrẽſe peculiũ, & faceret teſtm̃, et adiretur hæreditas & tunc ceſſat, contra tabulas, & querela vt C. de inoffic. teſta. l. ſi ldẽ in quaſi caſtren. ꝙ predictam l. de inoffic. teſta. Hodie nãt in quaſi caſtren. datur ſm̃ quoſdam ꝙ habeat locum querela, & contra tabulas, vt C. de epiſc. & cler. auth. treſ. ſyros, ſi nãt non adiretur hæreditas, per oĩa occupat sure peculij, vt infra de caſtren. pecu. l. 2.*

ADDITIO *Dictũ est ſup. de bono poſſ. contra tabulas, qnã datur præteritis liberis, verum, quia filius emancipatus præterit parentem, ponitur iſta rubri. Vini.*] Cuiac. in parat. no at, ex teſtamento duas esſe bonorum poſſeſſiones, cõtra tabulas, & ſecundũ tabulas, quibus expoſitis (inquit) ſubijcit duos titulos, quorum vnum referri vult ad bono. poſſ. contra tabulas. Alterum ad bono. poſſ. ſecũm. tabulas, & effectum tractatus ponit.

1 † Flo. 2 † lib. 7. Quæſtionum.

2 † Flo. vt & demõ.

3 † Fl. vt interdũ excludat à teſtamento.

4 † Flor. id euenit, ſi quis.

5 † Fl. ſit.

6 † lib. 4. ad edictũ

Paulus. 1 †

LEX XII.

VT ſcriptus hæres agnoſcere poſſit bonorũ poſſeſſionem, exigendũ puto, vt 2 † demonſtratus ſit propria demonſtratione, & portio adſcripta ei inueniri poſſit, licet ſine parte hæres inſtitutus ſit. Nam qui ſine parte hæres inſtitutus eſt, vacantem portionem, vel aliũ aſſem occupat. d Quod ſi ita hæres ſcriptus ſit, vt interim excludatur teſtamento 3 † eo, ꝙ non inuenitur e portio, ex qua inſtitutus eſt, nec f bonorum poſſeſſionem petere poteſt. Idem 4 † euenit, & ſiquis ita hæredem inſtituat, Titius quanta ex parte priore teſtamento eum hæredem ſcriptum habeo, hæres eſto, vel. g Quanta ex parte codicillis ſcriptum eum habeo, hæres eſto, ſi ſcriptus nõ inueniat. Quòd ſi ita ſcripſerò, Titius, ſi eum priore teſtamẽto ex ſemiſse hæredẽ ſcriptum habeo, vel, ſi eum codicillis ex ſemiſse hæredem ſcripſero, ex ſemiſſe hæres eſto, tunc accipiet bonorum poſſeſſionem, quaſi ſub conditione hæres ſcriptus.

Si à parente quis manumiſſus fuerit. 5 †

TITVLVS XII.

Sicut patronus præteritus vocatur ad contra tabulas, ita pater præteritus à filio emancipato, quod æquiſſimum eſt.

Vlpianus. 6 †

LEX I.

EMancipatus à parente, in ea cauſa eſt, vt in contra tabulas bonorum poſſeſſione liberti patiatur h exitum. Quod æquiſſimum prętori viſum eſt, quia à parente beneficium habuit bonorum quærendorũ, quippe ſi filiusfamilias eſſet, qdcunque ſibi acquireret, i eius emolumentum k patri acquireret, & ideo itum eſt l in hoc, vt parens exemplo m patroni ad contra tabulas n bonorum poſſeſſionem admittatur.

Emancipatus] CASVS. Sicut patronus præteritus vocatur ad cõtra tabulas, ita pater præteritus à filio emancipato, quod æquiſſimum eſt. Sic ergo vocatur patens ad ſucceſſionem liberorum, ſi præteruatur. Et deinceps, vt vnũ ſciatis, iſtud habet locum in filio, nepote & pronepote coniunctis per lineam maſculinam. Quid ſi pater accepit pecuniã, vt filium emanciparet? repellitur à contra tab. hoc d. cum l. ſeq. Viu.

h *Patiatur*] hic emãcipatus, vt ſicut patronus præteritus à liberto, ſic pater præteritus à filio emancipato habet contra tabulas, vt Inſt. quimod. ius pat. po. ſol. §. præterea. in fi.

i *Acquireret*, ideſt, dari mi, vt ſibi quæreret, ſi autem diceres ſibi quæri, ergo non patri.

k *Emolumentum*] quoad proprietatem plenã ſicut ſemus, & eſt ſimilis ratio C. de libe. & eorũ lib. l. ſi manumiſſori. l *Item eſt*] quæ ea. rõ. vt ſ. ad l. Aqui. l. illud, ſed cũ hodie nõ ſit ea æquitas, ga nõ quærit in aduentitijs, niſi quoad vſum fructũ, vt C. de bo. quæ lib. l. cum oporteat. §. 1. Dicit Azo. qđ aliud eſt in patre, ꝙ in patrono, ſed Hu. dicit hodie ẽt idem. Itẽ no. quẽ teneri ad reſtituendum. ſic C. de in ius. voc. l. veniam aliàs non, vt ſ. de pet. hæred. l. ſed & ſi lege. ſ. cõſuluit, ſed per Lomb. ſemper. Azo. quã vocat legem Mathildam.

m *Exemplo*, differt tñ in multis, nã patronus ponit operas, vt C. de op. lib. l. 1. patrẽs nõ. vt ſ. eo. l. pe. Itẽ patronus habet ẽ tab. ẽt ſi pecuniã manumiſit, vt C. de op. li. l. 1. patrẽs nõ. vt ſ. ea. l. §. ſi patrẽs. Itẽ liberi patroni petunt ẽ tab. ſed non patrẽs ſ. ea. l. liberos aſſ. Itẽ differunt in Fabiana & Calſidiana, vt ẽ eo. l. non vſq;. Item pater reuocat qđcunq; in tutum, ꝙ. ſ. turpis perſona eſt inſtituta, vt in fi. eo. l. Pomponius, ſed patronus, pretia, vt Inſt. de ſucceſſ. libe. §. ſi vero teſtm̃.

n *Ad contra tabulas*] imo ad querelã inoff. vt ſ. de inoffic. teſt.

l. pater. in fi. cõtra. Sol. ibi ponitur querela pro cõtra tab. filꝛ fa i. & hoc de iure veteri in Castrẽsi. vt ff. de mili. testa. l. si à milite. in fi. Sed quid, si intestatus decedit? respon. habet pater. Vnde legitimi. vt no. C. vnde liberi. l. fi.

a *Manumissorum*] ideſt emancipatorum.

b *Proauus*] Sed quid, ſi a ſuperioribus puta, à tritauo ſit emãcipatus atnepos? Reſpon. idem puto, cum eadem ratio ſit, & quia nomen patrẽtis in prin. huius. l. ponitur, quod eſt generale. vt ff. de grad. l. Iuliſcon. §. parentes. & ff. de in ius vocan. l. quiqui. §. fi. Azo & no. qui deficiũt verba edicti. Sed ſolẽt hic ſequebar idẽ, qđ in liberto obſeruabo, ſecundam. Azo.

c *Manumissi*] ideſt emancipatus.

d *Patris*] adoptiui.

e *Successorem*] No. ſuccedituꝛ filioſa. Io. & eſt ſpeciale. Aliàs contra. ff. de caſtren. pecu. l. 2. Hodie ſemper ſuccedituꝛ, vt in Auth. de hære. ab inteſta. §. 2. col. 9.

f *Esset*] ſub. quo ad hoc non quo ad alia. vt ſtatim dicit. Porro. &c. H.

g *Hoc esset*] i. ex ſeruitute manumiſſus.

h *Non esset*] vt ff. de adop. l. ſi pi. in fi. niſi à ſuo patrono, & tũc ñ fit ingenuus. ſed ita ingenuitatis hẽt. vt ff. de ſta ho. l. fi. & de ritu nupt. l. ſciendum

i *Maneret*] patrono, vt & ſupra de in ius voc. l. ſed ſi hac. §. patronũ. & inf. de bon. libe. l. antepe. & ſa. inf. ad Tertul. l. æquiſſimum. §. fi.

k *Accepit pecuniam*] ſecus in patrono, vt C. de bo. libe. l. 1. Sed nonne ſemper hodie accipit, vt Inſti. per quas perſo. no. acq. §. hoc quoq;? Reſp. illud ſit lege permittente: vnde non habet pœnam, vt C. de adul. l. Gracchus.

l *Ei*] ſic ſupra. ad l. Falc. l. cum quo. § fi.

m *Quantum*] quod arbitrio iudicis diminuitur. & ſic pro minimo non perdit pater ius ſuccedendi.

n *Repellet*] imo non. vt C. de inoff. teſt. l. ſi qñ. §. illud. quæ eſt. cõtra. Sol. ibi filius nõ repellit hic pater ſic. qa non ſic patri debet ut filij. ſicut filio debet patris hẽditas. vt ff. de inoff. teſt. l. nã & ſi. vel hoc ideo, quia ſicut olim pater ſuccedebat filio emãcipato ex pacto. ſ. ſe emãcipabat contracta fiducia, ita ex pacto repellebatur. vt hic hodie in nõ admittit ex pacto vt inſti. de legi. agna. ſucce. §. fi. ergo non repellit ex pacto ſecundum Azo. vel dic. vt ibi. & facit inf. de ver. obli. l. virũ.

o *Militare cœperit*] ſic ff. de mili. teſta. l. ſi a milite. §. fi. Et eſt idẽ in patrono, vt ff. de bo. libe. l. et §. ſi patronus. Sed nũq d eſt hoc in armata militia tũ? eſt enim. & inermis. vt C. de neg. geſti. l. vnica. argu. q in armata tũ. ſ vt C. de ijs. qui ve. æta. l. ſi. Sed certe idẽ eſt in inermi, quia huius beneficij plenior eſt habenda interpretatio. vt ff. de conſti. prin. l. fi. Azo.

p *Non esset*] cum filius militans fuerit. Azo.

q *Manumissum*] i. e mãcipatoris. & facit C. de priuile. do. l. 1.

r *Patroni*] ſ. filii, vt inf. de bo. libel. liberatus. §. ſi patroni.

¶ Enumerantur igitur edicto perſonæ manumiſſorũ, a ſic, in eo, qui à patre, auo ve paterno, proauove b paterno, ideſt, auipatre. † †

¶ Nepos ab auo manumiſſus c dedit ſe arrogandũ patri ſuo. Siue manens in poteſtate patris d deceſſerit, ſiue manumiſſus diẽ ſuum obeat, ſolus admittetur auus ad eius ſucceſſionẽ e ex interpretatione edicti, quia pinde defert prætor bonorum poſſeſſionem, atq; ſi ex ſeruitute manumiſſus eſſet. f Porrò ſi hoc eſſet, g aut nõ eſſet arrogatus, quia arrogatio liberti admittenda non eſt, h aut ſi obrepſiſſet, 2 † patroni tamen ius nihilominus integrum maneret. i

¶ Si parens, k vel accepit pecuniã, k vt emanciparet, vel poſtea viuus in eũ l filius, quantum m ſatis eſt, contulit, ne iudicia eius inquietaret, 3 † exceptione doli repellet. n Et it, & alius caſus, quo bonorũ poſſeſſionẽ contra tabulas parẽs non accipit, ſi fortè filius militare cœperit. o Nam diuus Pius reſcripſit, patrem ad cõtra tabulas bonorum poſſeſſionem venire non poſſe. p

¶ Liberos aũt manumiſſoris q non venire ad contra tabulas bonorum poſſeſſionẽ eman cipati 4 † filij cõſtat, quamuis patroni r veniant. Patrem * autem accepta s contra tabulas bonorum poſſeſſione, & ius antiquum, t * quod & ſine manumiſſione habebat, poſſe ſibi defendere Iulianus ſcripſit: nec enim ei nocere debebit, quòd iura patronatus habeat, 5 † cum ſit, & pater. u

Caius. 6 †

LEX II.

NOn * vſq; adeo exæquãdus eſt patrono parens, vt etiã Fauiana, aut Caluiſiana actio ei detur, x quia iniquum eſt, ingenuis y hominibus non eſſe liberam rerum ſuarum alienationem. z

Si filius emancipatus inſtituit turpes p̃ſonas, pater petit in ſolidũ contra tabulas, aliàs vſq; ad legitimã portionem.

Paulus. 7 †

LEX III.

PAntonius 8 † ait, Si turpes perſonas, veluti meretrices, a a parente manumiſſus b 9 † hæredes feciſſet, toto ũ c bonorum contra tabulas poſſeſſio parenti datur, aut cõſtituræ d partis, ſi non turpis hæres eſſet inſtitutus.

Si emancipatus filius prætẽriit patrẽ ſuum, indubitãter pater p̃teritus vocatur ad cõtra tab. & nõ præſtat legata.

f *Patrem autem accepta*] in ſpe. Azo.

t *Ius antiquum*] puta. alimentorũ. vt ff. de libe. agn. l. ſi quis à lib. in prin. vel aliter dico. loquitur. n. de bo. poſſ. quæ patri dabatur, cum non ipſe, ſed auus eius neporis non contracta fiducia emãcipauit. & erat ab inteſtato. quæ hodie locũ cõ habet. vt Inſti. de bo. poſſ. §. & cum de teſtamẽtis. ibi. ſunt aũt to. &c. & §. quæ aũt in prætore. Poſſet ẽt dici ius antiquũ bon. poſſ. ſm tab. quæ datur patri inſtituto in caſtren. vel quaſi caſtren. pecu. & cum in eo non poſſit habere locum contra tab. vtpote cũ non poſſit ſibi committi edictũ. accipit ꝫ tabu. vnde non impeditur in ſecundis tab. vt ff. de ſele. præſtan. l. filium. §. ſi quis, quanquam in quaſi caſtren. pecul. ꝫ tabu. edictũ poſſit ab alio committi. vt ſup de ꝫ tabu. l. 3. §. fi pẽ alicuius. Sed in hoc caſu cũ tenuerit datio ꝫ tab. ſm tabu. ei nõ daretur. vt ſup. de leg. præſtan. l. filium. §. omnibus. Azo.

u *Cum sit, & pater*] Et no. quod duplici iure poteſt vti. argu. C. de ijs. qui mili. nõ poſſunt. l. is quidẽ. & ſup. de contra tabul. 3. §. ſi qs ex. & §. plnè. & l ex duobus. i. reſpon. Item no hic p trem habere in filium emancipatum ius patronatus.

x *Non vſq; adeo*] pro rebus alienatis reuocandis.

y *Ingenuis*] at liberti ingenui non ſunt. & ideo in ipſis aliud dſ. Sed cum hodie liberti ſunt ingenui. vt in Auth. vt lib. de. c. col. 6. §. 1. & 2. videi idẽ. Sed cenè, & hodie intra patronatus ex tali ingenuitate non læduntur. vt ibidem dicitur.

z *Alienationem*] ſolitis modis. & caſibus. non ẽt in caſibus prohibitis. vt in fundo dotali, & ſimilib. vt Inſtitu. eo. quialie. non licet. in prin. & facit C. de act. & oblig. l. ſicut. Sed arg contra. ſup. de act. emp. l. Iulianus. §. idem Celſus. Item arg. contra. inf. ſi quid in frau. patro. l. fi.

ADDITIO. Die ſm Bar. hic. q ipſi loquitur in quarta. quæ debetur filio arrogato tam quã æs alienum, ſecus ſi in alijs.

a *Antonius*] CASVS. Si filius emancipatus inſtituat turpes perſonas. pater petit inſolidum contra tabulas. aliàs vſque ad legitimam portionem.

b *Scribit*] Si emãcipatus filius p̃teriit p̃em ſuum. indubitanter p̃ p̃teritus vocatur ad ꝫ tab. & non p̃ſtat legata ũ. Vi.

a *Meretrices*] non tamen eſt infames. vt ſup. de ijs. qui no. infa. l. pen. niſi eſſet in adulterio deprehenſa. vt ſup. de ritu nupt. l. palam. §. quæ in adulterio. Acc.

b *Manumissus*] ideſt. emancipatus.

c *Totum*] In hoc differt à patrono. qui ſp tertiã hẽt. vt Inſti. de ſucc. lib. §. ſed noſtra. & facit C. de inoff. teſt. l. fi. matres.

d *Constituta*] in patrono. quæ eſt hodie tertia. idem in patre cũ eadẽ ſit æquitas. vt ff. eo. l. 1. in prin. ai filius per querelã ſp in totum. niſi hæres ſit in parte inſtitutus. vt ff. de inoff.

ficio.testamen.l.Papinianus.[1], sed nec impuberis,& nisi seri pti sint diuersi iuris,vt eo.tit.l.circa.& nisi vnus ex pluribus exhĩdaris agat,vt in eo.tit.l filio.in prin.& no.quod hic pa ter habet tertiã sine grauamine,vt ff. de dona l.si patronus. & ff.proxi.§ fi.c & C.de inoffic.testa,l. quotiã in prioribus.

a *Praeterierit*] & extraneum instituit, à quo instituto legata ceteris coniunctis personis, quæ pater debet præstare, vt ff. de lega. præstan. l. 1. in prin. Hoc quidem fiet salua tertia, sic & si fuit institutus, & est exhausta hereditas legatis, vt supra de condi. & demon. l.si is,& infra de do. l.si patronus.

*Concor. e. si qua mulier.in glo. super verbo nõ extãtibus. ibi Ascen dentẽ nõ põt quis exhĩdare. nisi cõmi serit cãm ingratitudinis. & l prin. ibi, æque succedũt ascẽdentes. licèt ordi ne turbato. 19. q̃ stio.3.

1 † lib.9. Digest.

2 † lib 11. Quæstio.

¶ Si filius emancipatus testamento suo patrem suum præterierit,[2a] siue hæredem instituerit; fideicommissa non cogetur pater præstare ex sua parte,quæ ei debetur, etiamsi adierit hæreditatem. Sed etsi filia,vel neptis manumissa sit, & pater, vel auus præteritus petat bonorum possessionẽ; eadem, quæ & in filio, dicenda sunt.

Marcellus. 1 †

LEX IV.

PAtri, qui filium emancipauit, [b] de ijs,quę libertatis causa imposita fuerint, [c] Prætor, nihil edicit, & ideo frustra pater operas stipulabitur de filio. [d]

Papinianus. 2 †

LEX V.

DIuus Traianus filium, quem pater malè contra pietatem afficiebat, * coegit [e] emãcipare,quo postea defuncto,pater vt manumissor bonorum possessionem sibi competere dicebat, sed consilio Neratij Prisci,& Aristonis,ei propter necessitatem soluendæ pietatis denegata [f] est.

*Hue pertinet grauissimus locus apud Cic. in oratio. pro Cluẽ. aduersus Sassiæ matrem.

De bonorum possessione ex testamento militis.

TITVLVS XIII.

Milites,& priuati existentes in acie belli,possunt testari quomodo volunt tam in terra,quam in mari. Bart.

NOn dubium est] CASVS. Ista lex istud dicit,si miles armatæ militiæ in expeditione, vel conflictu fecit testamentum, siue solẽne, siue non, potest peti secundum tabulas, & quod dictum est in vero milite, idem in alio, qui non sit miles, dum tamen sit in expeditione, iure militari poterit testari Nam Nauarchi dicuntur militare, idem possunt Trierarchi,idem possunt, qui sunt principes alicuius classis. Viuianus.

3 † lib.45. ad edict. al.Paulus.

Vlpianus. 3 †

LEX I.

NOn dubium est, quin ratæ voluntates debeant esse eorum, [g] qui in hostili loco [h] 4† suprema iudicia sua quoquo modo *ordinassent, ibidemq; diem suũ obijssent. [i] 5 † Quanquã.n.differet conditio [k] militũ ab ijs personis, [l] quas constitutiones principales separãt: tñ qui in procinctu versantur,cũ eadẽm pericula experiãtur,iura quoq; eadem meritò sibi vendicant. Oes igitur oinò, qui eius sunt conditionis,vt iure militari [m] testari non possint, si in hostili loco [6] † deprehendantur,& illic decedãt,quo velint, & quomodo possint, testabuntur, siue Præses quis sit prouinciæ,siue legatus,siue quis alius,qui iure militari testari nõ potest. [o]

¶ Item Nauarchos [p] & Trierarchos [q] classium iure militari posse testari nulla dubitatio est. In classibus omnes remiges, & nautæ, milites sunt. [r] Item milites, vigiles sunt, & iure militari eos testari posse nulla dubitatio est.

¶ Si quis militum ex alio numero translatus sit in alium, quãuis & hinc exemptus sit, & illo nondum peruenerit,tamen poterit iure militari testari. Est enim miles,quamuis in numeris [s] non sit.

4† Fl.hostico. Alias.qui in hostico loco.

*Testamẽ tum militis põt scribi gladio,vagina, vel puluere, suo sanguine: C. de testamẽ. mili. l.milites.

5 † Fl.obiissent.

6 † Alias, si in hostico. Fl.hosticolo.

iure militari poterit testari Nam Nauarchi dicuntur militare, idem possunt Trierarchi,idem possunt, qui sunt principes alicuius classis. Viuianus.

g *Eorum*] paganorum, non militum tantum.

h *Hostili loco*] id est, procinctu, vt infra, proxi.

i *Obiissent*] In hoc conueniunt: sed post reuersionem milius valet intra annum, vt ff. de mili. testa. l. quod constitutum.& l.quod dicitur.

k *Conditio*]quia non est eadem persona.

l *Personis*] scilicet paganorum. nam priuilegiati sunt milites, pagani non.

m *Cum eadem*] vbi eadem ratio, ibi idẽ ius, vt supra tit. 1.l.1. in princi. & habent priuilegium, vt qui aliàs non potest testari, miles possit,vt surdus, & mutus, & filiusfamiliàs. vt Insti. de testa. mili. §. quinimo. & §. fin. Item vt possit instituere illum, quem paganus non potest, vt deportatũ, vt supra de milit. testa. l. neque.n. § 1. Item vt coram duobus testibus vocatis, vel nullo vocato quandoque possit testari, vt C. de testa. milit. l. milites. Sed contra. C.de testam. milit.l.antep.sed hic erant in loco hostili, ibi non. Vel vt ibi.

n *Militari*] militis iure, quia milites nõ sunt. Azo. & facit ff. de mili. testa.l.fi.

o *Non potest*] quia miles non est. Azo.

p *Item Nauarchos*] ab archos & naui. *

q *Trierarchos*] Trierarchi dñr, qui præsunt nauibus trium remorũ: tnieres.n.remi dñr, vt in Esaia dr. Ibunt in trieribus. Azo. Adde de hoc Cic. ver. 5. & Traiect. lib. 18.

* Nauarchus est ille qui imperat Nautis. vi. Cic. in Ver.

r *Milites sunt*] Item aduocatus, vt C. de aduo. di. iu. l. aduocati. Item quilibet officialis, vt C. in qui. cau. mil. lib. 1. Item militat in syluis catulus. Aecur.

s *Numeris*] Contra ff. de mili. testa. l. ex eo. vbi nõ hẽt priuilegiũ, qui nõ est in numeris. Sol. ibi de priuilegio solẽnitatis, hic de his, q̃ habet in testando. Vel hic iurauerat, ibi nõ.

DE BONORVM POSSESSIO. &c.

¶ *Quia quædam speciatim seruantur in bonorum possess. secundũ tabulas ex testamento militis, ideò de hoc dicit.*

ADDITIO. *De bono possess. secundum tabulas, quæ ex testamento pagani defertur, dictum est. Verum quia q̃n miles testatur, & præterit filios suos, agitur contra testamentum, ideo dicit rubrica de bon. possess. quæ ex testamẽto militis datur secundum tabulas, supra tit. 1. l. 1. §. est & alius. Viuianus.*] Secundum verò, id nil huc tit. vt intelligatur non tantum sm̃ tabulas, vel nuncupationes paganorum bono. poss. dari, sed etiam sm̃ testamenta militum quoquo modo facta. Cæterum contra testamenta militum bonorum possessio, vel contra hæredes institutos à militibus querela inoffic. testam. nunquam datur. Cuiac.

DE IVRE PATRONATVS.

¶ *Dixit supra tit. 2. de contra tab. quæ datur patri, & patrono, quod est vnum de iuribus patronatus, nunc dicit de omni iure patronatus.*

ADDITIO. *Quia bon. possess. contra tabulas datur patrono præterito in bonis liberti, supra de cõtra tabulas l. illud in principio, & iura patronatus nõ solũ cõsistũt in dan-*

de bo. poss. contra tabulas, imò in multis alijs, dicit tab. de iure patronatus. Et videamus quas pœnas patiatur si alienat in fraudem patroni. inf eo. l si libertum quibus modis perditur ius patronatus, inf eo. l. adigere. Viuia.]
Altius exorditur, titulique sententiam declarat Cuiac. in parat. ad ipsum.

De iure patronatus. *

TITVLVS XIV.

Vlpianus libro 9. de Officio Proconsulis.

LEX I.

PAtronorum querelas aduersus libertos, Præsides audire, & non translatitiè [a] exequi debent, cum, si ingratus libertus sit, non impunè eum ferre oporteat. Sed siquidem inofficiosus [b] patrono patronæ, liberiue eorum sit, tantummodo castigari [c] eum sub comminatione aliqua seueritatis non defuturæ, [d] si rursum causam querelæ præbuerit, & dimitti oportet. [e] Enimverò si contumeliâ fecerit, aut conuitiũ eis dixerit; & in exiliũ tẽporale [f] dari debebit, Quòd si manus intulerit, in metallũ damnandus erit. Idem erit si [1†] calumniam aliquam eis instruxerit, vel delatorem suborna-uerit, vel quam [g] causam aduersus eos intentauerit. [2†]

Idem. [3†]

LEX II.

LIberti [4†] omnes à negotiatione licita prohiberi à patronis non debent. [h]

Marcianus. [5†]

LEX III.

SI quis tutor datus, cum sibi legata esset ancilla, & rogatus eam manumittere, manumiserit agnito legato, & à tutela pupilli se excusauerit, diui [6†] Verus, & Antoninus rescripserunt, hunc esse [k] quidem patronum, sed omni cõmodo patronatus carere.

Si pater damnatur crimine perduellionis, liberi eius nihilominus retinent iura libertorum.

Idem. [7†]

LEX IV.

IVra libertorum paternorum [8†] liberis, cum pater eorum erat perduellionis damnatus, salua [l] esse, diui [9†] Verus, & Antoninus benignissimè rescripserũt, sicut ex alia causa punitorum liberis iura libertorum salua sunt. *

Idem. [10†]

LEX V.

DIuus Claudius libertũ, qui probatus fuerat [11†] patrono delatores submisisse, qui de statu [m] eius facerent ei quæstionem, seruum patroni esse iussit. [12†]

¶ Imperatoris nostri rescripto cauetur, vt si patronus libertum suum non aluerit, [n] ius patroni perdat. [o]

Paulus. [13†]

LEX VI.

ADigere iureiurando ne nubat liberta [p] vel libertus, rogatus eam manumittere, & à tutela pupilli se excusauerit, [q] diui [14†] Verus, & Antoninus rescripserunt, hunc esse [r] quidem patronum, sed omni cõmodo patronatus carere.

Si pater damnatur crimine perduellionis, liberi eius nihilominus retinent iura libertorum.

Idem. [15†]

LEX VII.

IVra libertorum paternorum [16†] liberis, cum pater eorum erat perduellionis damnatus, salua [s] esse, diui [17†] Verus, & Antoninus benignissimè rescripserũt, sicut ex alia causa punitorum liberis iura libertorum salua sunt. *

Idem. [18†]

LEX VIII.

DIuus Claudius libertũ, qui probatus fuerat [19†] patrono delatores submisisse, qui de statu [t] eius facerent ei quæstionem, seruum patroni esse iussit. [20†]

¶ Imperatoris nostri rescripto cauetur, vt si patronus libertum suum non aluerit, [u] ius patroni perdat. [x]

Paulus. [21†]

LEX IX.

ADigere iureiurando ne nubat liberta [y] vel libertus, rogatus eam manumittere, & à tutela pupilli se excusauerit, [z] diui [22†] Verus, & Antoninus rescripserunt, hunc esse [a] quidem patronum, sed omni cõmodo patronatus carere.

---

* De iure patronatũ in libertos, vide q̃ de antiquis & variis legib. refert Alexan. ab Alex. li. 5. genia. die. 6. ao.

a *Et non translatitiè*] ideſt, facto transitu, vel saltu non debent transferre cognitionem suam ad aliam querelam, deinde interposito spatio auditam patroni querelam exequi, sed cum audierint, & cognouerint, statim punire debent, licèt non plene quandoq; cognouerint, vt ſ. de offic. Procon. l. nec quicquã. ſ. de plano. Azo.

1† Fl. Idẽ & ſi.

2† Fl. tempraui.

3† li. 1. opinionum.

4† Aliàs Libertini hoſtes negotiatione. Fl. liberti homines nego.

5† li. 2. Inſtitutio.

b *Inofficioſus*] ideſt, inobsequioſus, quod conuenit liberto, vt no. C. de neg. geſt. l. obsequio. Nõ. n. præstat ei reuerentiam.

c *Caſtigari*] verbis.

d *Defuturæ*] seueritatis dico non defuturæ, ideſt quia non deerit ſi &c. nam iteratio auget pœnam, vt ſ. de pœn. l. capitalium. ſ. ſolent.

e *Oportet*] eum verbis correctum.

f *Temporale exilium*] impropriè exilium, ſed relegatio propriè dicitur, vt ſ. de pu, iud. l. 2. Et diſtingue, an ex voluntate, vel ex neceſſitate manumittat, vt no. C de lib. & to lib. l. 2.

g *Vel quam*] ideſt aliquam.

Liberti] CASVS. Si patronus velit prohibere libertis, ne viantur licita negotiatione, non licet. Viuia.

h *Non debent*] vt ſ. e. l. quæro. & ſ. de offic. Præſid. l. illicitas. ſ. neque licita. Sed ab illicita quilibet dẽt prohiberi. vt C. q̃ res ven non poſſint. l. 1. & arg. ſ. ſ. de his. q. ni. vt indig. l. 1.

Si quis] CASVS. Quidam fuit tutor datus, & ancilla ei legata, rogatus manumittere agnouit legatum, recusat tutelam, nunquid debet carere commodo patronatus? Reſpond. quòd ſic. Viuianus.

i *Excuſauerit*] Sed nunquid potuit? Reſpon. non, quia accipiendo legatum ſe offert, vt ſupra de teſta. tut. l. ex ſententia. licet ſit arg. contra, ſupra de confir. tut. l. ſi. quia manumittendo retrò reddere videtur.

k *Hunc eſſe*] alterius verò rei legatum oĩno auferur. vt C. de leg. l. ſi legatarius. niſi in caſib. ibi notatis. inter quos eſt

milles. vt C. eo. tit. l. ab adminiſtratione. Et eſt ratio, quia data libertas non põt reuocari, vt ſ. de mino. l. verum. ſ. quod ſi minor. aliàs vero et à legatario legatarij auferur, ſi contemplatione primi ſit ſecundo relictum, non aliàs, vt ſ de teſt. iure. l. qui rutelam. & de excuſa. tuto. l. legatarius. & facit ſ ad Trebel. l. patroni. ſ. qui fideicom. & ſupra, de excuſa. tuto. l. tutor. ſ. 1.

l *Vra libertorum*] CASVS. Patronus fuit damnatus crimine perduellionis, vel læſæ maieſtatis. nunquid liberi carebunt iure patronatus? Nõ, imò remanebit eis. Viuianus.

6† Fl. Seuerus.

l *Salua*] ſed iura ſepulchrorum nõ ſunt eis ſalua, vt infra de ſu. & legi. l. 1. ſ. interdum. Sed videntur hic iura libertorum non ſalua, vt infra de interdi. & relega. l. ſ. quæ eſt contra. Solu. hic ex alijs capitulis legis, non quòd in Principem ſit emiſſum. Alij quòd hic ex æquitate, ibi ex ſtricto iure, vel hic ſpecialiter fuit conceſſum, forte quia multi erant liberti. vt infra, de bo. dam. l. ſi plures. & fac. C. de bon liber. l. 1. & C obſe. l 5. & infra ad leg. Iuliam maieſt l. eos.

7† li. ſ. Inſtitutionũ.

8† Fl. patronorũ.

9† Fl. Seuerus.

m *Deſtatu*] id eſt, vel de libertate, vel de filiatione, vel de poteſtate, vt ſupra de Carbo. edic l. 1. ſ. ſed ſi quis. 1. reſpon. & l. deceſſit. Sic enim accipitur ſtatus pro his tribus in eodem tit. l. Carboniahum. ſ quamuis. & facit ſupra eodem l. primo. in fi. Contra, vbi in metallum, ſed ad alia ſubmittebat, quæ non ſtatum tangerent.

n *Non aluerit*] vt ſ. de bon. liber. l. ſi patronus non aluerit. & ſupra, de libe. agno. l. alimenta. Et dic, quæ ſunt hæc iura. & quibus modis amittuntur. vt no. C. de bo. libe. l. ſi. ſ 6. in fi.

o *Perdat*] vt ſupra, de bo. libe. l. ſi patronus.

Digere] CASVS. Si patronus cogat liberam iurare, ne nubat, perdit ius patronatus. Sed ſi filius iuſſu patroni coegit eam, perdit ius patronatus, ſed ſi patronus ſtipulatur centum operas, non perdit ius patronatus. Sed ſi patronus cogit libertum, ne nubat, perdit ius patronatus. Sed l. Iulia. de maritandis ordinibus iſtud iuſiurandum debet ei remitti. Viuianus.

p *Liberta*] Nota, qui patitur quod prohibere poteſt, facere videtur. de quo dic vt nota. ſupra de his qui no. infam. l. quid ergo. ſ. certè. Item eſt argu. contra ſupra de lega. ſecundo. l. ſi ita ſit adſcriptum. & facit infra qui, & à quib. l. fin. in prin. & ſupra de in ius vocan. l. adoptiuum. ſ. ſi. & infra eodem. l. qui contra leg. Sed contra. ſ qui. & à quib. l. pen. Sed ibi ad tempus, hic in perpetuo non nubat.

a *Nubit*

ros tollat, intelligitur etiã is, qui libertum iurare patitur. Sed si ignorante eo suus filius adegerit, stipulatusve fuerit, nihil ei nocebit. [a] Certè si iussu patroni is, qui in potestate est, id fecerit, dicendum est eum hac lege [b] teneri.

¶ Qui [1] † stipulatus est centũ operas, aut [b] in singulas aureos quinos dari, non videtur contra legem [c] stipulatus, quia in potestate liberti est operas dare. [d]

¶ Quamuis nulla persona lege excipiatur, tamen intelligẽdum [c] est de ijs legem sentire, qui liberos tollere possunt. Itaque si castratum libertum iureiurando quis adegerit, dicendum est non puniri patronum hac lege.

¶ Si patronus libertam iureiurando adegerit, vt sibi nuberet, siquidem ducturus eã adegerit, [2] † nihil contra legem fecisse videbitur. Si vero nõ ducturus, propter hoc solũ adegerit, ne alij nuberet, fraudẽ legi factam Iulianus ait, & perinde [f] patronum teneri, ac si coegisset iurare libertam se non nupturam.

¶ Lege Iulia de maritandis ordinib. * remittitur [3] † iusiurãdũ, qd liberto in hoc impositũ est, ne vxorem duceret, [4] † libertęve ne nuberet, si modo nuptias cõtrahere rectè velit

Modestinus. 5 †

LEX VII.

DIuus Vespasianus decreuit, vt si qua hac lege venierit, Ne prostitueretur, & si prostituta eẽt, vt esset libera si postea ab emptore alij fine hac condõne vęnierit, ex lege venditionis liberam [h] esse, & libertam prioris venditoris.

10 ¶ Mandatis Imperatorum cauetur, vt ẽt in prouincijs Præsides de querelis patronorum ius dicentes, secundum delictũ admissum libertis pœnas irrogent. [i] Et 6 † interdum illæ [k] pœnæ à liberto ingrato exiguntur, vel pars bonorum eius aufertur, & patrono datur, [l] vel fustibus ceditur, & ita absoluitur.

Idem. 7 †

LEX VIII.

SEruum [m] à filiofamilias Smilite manumissum diuus Adrianus rescripsit, militẽ libertũ suũ facere, nõ patris.

¶ Seruus ũ manumissus libertatem cõsequitur, [n] scilicet [8] † is, q ea lege distractus est, vt manumittatur intra tempus, quod superueniẽs, licet non manumittatur, facit [9] † tamen libertum emptoris. [p]

Idem. 10 †

LEX IX.

FIlij hereditate paterna se abstinentes, ius, quod in libertis [q] paternis habent, nõ amittunt. Idem & in emancipato. [r]

¶ Vtĩ bonis liberti locũ quidã non habeant, [11] † lege excipiuntur, rei capitalis damnatus, si restitutus non est, iudex, cuius [s] flagitij sit, fuerit ve, vel maior annis viginti quinque cũ esset, capitis [t] accusauerit libertum paternũ.

Terentius. 12 †

LEX X.

EVm patronum, [u] qui capitis libertũ x accusasset, ne, vt differat à sequenti casu.

a *Nocebit*] nisi ratum habuerit, vt inf. de vi. & vi at. l. 2. §. cẽ autem, si tamen suo nomine gestum est. Azo.

b *Aut*] alternatiuè.

c *Contra legem*] Aeliam Sentiã, vt ff. qui, & à qui. l. si §. is, qui.

d *Operas dare*] vt sup. a de iure dot. l. pletunque, in fi. Aliàs ergo, qui pretium operarum stipulatur, vel aliquid pro operis, perdit ius patronatus, vt infra qui, & à qui. l. fi. §. primo, & secundo, & C. de oper. libe. l. nec patronis. Sed propter operas solas non perdit, nisi contra tabulas. Quod dic, vt no. C. de oper. libe. l. si quam. 6. quamuis.

e *Intelligendum*] no. vbi lex non distinguit, nos tamẽ distinguimus sic sup. de testi. l. quæritũ. arg. contra supra de publ. l. à prætio, vbi plenè no.

f *Et perinde*] facit supra de condition. & demon l. cum ita. & l. hoc modo.

g *Remittitur*] No. legem viri apostolicam obtinere, vt remittat iusiurandum, sic supra. si quis cautionibus. l. fi. Sed qd, si aliquis. vel aliqua sponte iurauerit non contrahere matrimonium, vel vouerit castitatem? nunquid poterit postea contrahere? Azo. Quid etiã sit in iurante ingredi religionem, de his omnibus vi Mar. Antoniũ Bauerium, de virtute iuramẽti. nu. 2c 6. cum sequen. & de eo, qui vouit continentiam, vel nunquam cõtrahere matrimonium, an & quomodo posset. Nauar. post omnes in Enchir. c. 16. num. 19.

Huius lex] CASVS. Si aliqua ancilla vendita eo pacto, ne prostituatur, prostituitur postea, erit ancilla primo vendentis, non prostituentis, eã. concor. supra de ser. expor. l. fi.

¶ *Mandatis*] Præsides audientes querelas patronorum de ipsis libertis, aliquando puniunt eos relegando eos, aliquãdo adimendo partem bonorum. Viu.

h *Liberam*] etiam si ipsa prostituta non est, vt no. C. si mancipita fue. ali. l. prima, in fi. & facit eodem, situ. l. 2. supra de ser. expor. l. Si Titius.

i *Irrogent*] vt C. de obsequi. l. pen.

k *Illæ*] quæ sunt supra co. l. 1 Vel dic, quę sequuntur, & sub. scilicet, quia vel fustibus, &c.

l *Datur*] regulariter fisco dantur, vt C. de modo multarũ. l. multarum, quæ est contra.

Seruum] CASVS. Si filius seruum manumisit, est libertus ipsius, non patris sui, quia filius in castrensi. loco patris habetur, vt sup. ad Maced. l. 1. in fi.

¶ *Seruus*] Aliquãdo seruus non manumissus perducitur ad libertatem. Vendo tibi seruum, vel dono, vt in diem manumittas, si non manumittas, intra tamẽ diem perducitur ad libertatem. Viu.

m *Seruum*] castrensis peculij, vt infra qui, & à qui. l. fi quis. §. 1. & iufra de bon. libe. l. 3. §. si filius, & inf. de suis, & leg. l. 3. §. miles.

n *Consequitur*] ex constitutione Diuorum fratrum missa ad Ausidium Victorinum, si datus fuit ea l. vt manumitteretur, vt ff. proxi. & sup. de leg. tut. l. 3. §. 2.

o *Quod*] sæpius.

p *Emptoris*] non tamen ingratum accusat, vt ff. qui. & à qui. l. si quis. in princ.

Filij] CASVS. Filius, qui est in potestate patris, vel emancipatus, abstinet se ab hæreditate paterna, ius, quod habet patronus in libertis non amittitur, hoc dicit infra de bonis libert. l. si patronus. §. si quis non mala, & infra de verb. sign. l. licet. §. rectè.

¶ *Vti in bonis*] Liberi damnati de crimine capitali non habent locum in bonis liberti, nisi fuerint restituti. Item si patronus vindicauerit se sine iudice. Item si patroni accusauerint libertum. & sunt maiores viginti quinque ann. ius patronatus amittunt. Viuia.

q *Libertis*] puta, de succedẽdo. & alia. vt C. de la. lib. tol. §. finautem fuerit. & ff. tit. 1. l. si operarum, nisi quando sunt in faciẽdo, quæ transeunt etiam ad hæredes extraneos, vt C. de in ius voc. l. venia.

r *Emancipato*] supra, ergo erat in potestate.

s *Cuius*] ideſt alicuius, quia patronus vindicauit delictum liberti sine accusatione, vt differat à sequenti casu.

t *Capitis*] comparatur tamen ei in multis casibus, qui sunt inf. de bon. lib. l. qui cum maior. per totam legem.

Evm patronum] CASVS. Filius patroni accusat libertum de crimine capitali, pœnam patitur, quia præteritus à liberto patris sui non vocabitur ad contra tabulas. Viui.

u *Eum patronum*] i. patroni filium, qui & ipsi patroni sunt vt Iust. de legi. patr.

x *Libertum*] paternum, qui & filius dici potest, vt infra de verbo. signifi. l. licet. §. patrono. secus in ipso manumittente, vt infra de fideicom. libe. l. filius. §. etsi, & facit supra de

*Aelia Sẽtia, lata sub Augusto à Consul. Aelio, & Sentio Saturnino.

1† Fl. deest. Qui.

2† Fl. adegit.

*Huius legis alia q̃dam capita collegit Dua. l. diſput. c. 40. & hęc lex lata fuit ab Augusto ex Tacito lib. 3.

3† Fl. permittitur.

4† Fl. duxerit.

5† lib. singulari de manumissionibus.

6† Fl. deest, &.

7† li 6. regularum.

8† Fl. deest scilicet.

9† Fl. facit.

10† lib. 9. Regular.

11† Fl. nõ haberent.

12† Fl. Terẽtius Clemens li. 9 ad l. Iuliã & Papiã.

his.qui, vt indig.l.tutorem,§.1. Accursius.

a *Capitis*]sic in f.de bon.lib. l. qui cũ maior.§.is de mum.& sup.de bon.poss.l.edicto,§.rei autem cap.

d *Detulit*]offerendo libellum accusationis.

e *Intelligendus est*] verbis edicti inspectis, sed non sua, vt inf. de bo. libe.l. qui cum maior.§. accusasse. & supra, de in ius vocan.l.quamuis.

d ¶ *Is autem*] Qui accusauit, vel detulit. & sic continuatur cum superiori.

e *Duodecim tabularũ*] q̃ defert patronis hereditatem liberti, vt Iusti. de succ. libe. in princ. nec ad contra tabulas, quæ aliàs dantur patronis præteritis, vt ff. de bonorũ possess. l.sed cum patrono. in princ.

Caius] CASVS. Quidam Catus fecit testm, & quendam libertum ex parte cũ filijs instituit, nũquid hoc mũ facit ingenuũ? Non Viu.

f *Non posse*] vt C. de test.l. neq; & ibi no.

F *Filiusfamilias*] CASVS. Filiusfamil. non miles seruum peculiarem non potest manumittere, & si manumittit iussu patris, fit libert⁹ patris. Vi.

g *Fit patris*]vt sup. de ritu nu. l. mximonij.

S *Si iurauero*] CASVS. Dico me patronum tuum esse, tu dicis, quòd non sum, defers mihi iusiurand. iuro me patronum esse, nunquid habeor pro patrono, quantũ ad bonorum possess. contra tabulas? Non, nisi pronunciatus fuerim patronus. Viu.

h *Ad successionem*] sed quo ad veniam, sic, vt supra. de in ius vocan. l. adoptiuum, §. patroni. Item secus e contra, si iurat libertus se liberum non esse, vt ff. de iureiur.l. eũ, qui, §. si libertus. Et est hoc fauore ingenuitatis. Et dic, vt ibi à *Sententia stabitur*] quia facit iur. hoc casu, vt sup. de statu hom.l. ingenuum.

Q *Vi contra*]CASVS. Si cogo libertam, ne nubat, non habebo ius patronatus, nec liberi mei, imò perdo ius patronatus, & liberi mei. Vivianus.

X *Liberi*]cõtra. ff. de in ius voc.l. adoptiuum, vbi hoc nõ nocet filijs ẽ patre viuo. Solu. ibi in tali re est, quæ patri per filium quæri non potest, para reuerentia de non vocando in ius, hic vero poterat, vt successio. quo casu distinguit, aut sit in potestate, & obtinet, quod hic, aut sui iuris, & non nocet filijs, vt infra eodẽ l. Diui fratres, §. sed cum ipso, quæ videtur contra. arg. huius distinctionis, ff. de bon. lib. l. qrimus, & l. an seruitute, §. si patroni. Alij dicunt, q hic cõsensẽrũt filij, in contrarijs non. Et facit C. de obseq. l. a. ibi, Aut iura &c.

S *Si libertus*]CASVS. Ista lex est Iculs. Debetis ita scire, si libertus habet minus cẽsum aureis in bonis põt securè cessare etiam patrono præterito, si plus habet, non põt. Si caret liberis. & patrẽbus. & collatetalibus, & hẽt plus centũ aureis, non põt præterire patronum. Sed libertus dixit, alienabo in fraudẽ l. vt sim minor centenario, non valet. & ideo non repellitur patronus à contra tabulas, si inueniatur præteritus. Item dixit libertus, aliter prouideo mihi, alienaui 100. retinui centũ. & vnũ aureum, non feci in fraudem l. quia sum cẽtenarius. Quid erit hoc casu. Certe prout debitur patrono per fraudatoria iudicia, p Fouianam & Caluisianam. Cætera sunt plana vsque in fi.

Si libertus] in cuius bonis habet patronus contra tabulas, vt infra, si quid in fraudem patro. l. 1. 2. respon. & referas hic quæ dicuntur Iustit. de succe. libe. in princ. & §. postea, & §. sed nostra.

m *Legis*] Papiæ, vt Institut. de succ. libe. §. postea.

n *Ipso*] scilicet iure, vt C. de legi. & con. l. non dubium.

o *Quicquid*] quia ipso iure nihil valet, ergo nullius, &c.

p *Alienauit*] libertus, secus in ingenuo vt supra, titu. 2. l. non vsque Azo.

q *Vicies*] argum. pro sententia nostra, quã dicimus, C. de cond. ob cau. l. ea. licet in hoc sit dissimilitudo, quia Fauiana est contra possidentem, condictio vero ob causam contra pacisc̃entem tantum datur.

r *Et Caluisianam*] quæ cui detur, dic vt C. si in fraudem pa. l. secundo. Adde ista actio est in personam, eaque patroni vtuntur ad ea reuocanda, quæ liberi in ipsorum fraudem alienarunt, l. 1. §. si patribus. l. 2. & 3. infra ti quid in frau. patr. l. vlt. eo. & l. 2. si à paren. quis manumi.

s *In fraudem*] Quot modis fiat fraus, dic vt ff. de legi. & ple. con. l. fraus hic aut fit in re, id est rei diminutione. Non ergo hic modus cõtinetur sub illis. Quod verum est, quia illi modi gratia exempli doctrinaliter traduntur. Azo. Item & no. ex præcedentibus, qd durius agitur cum eo, qui fraudat legem, quam cum eo, qui fraudat hominem, & sic est argu. contra, supra de arbit l. Celsus.

ADDITIO. Dic, sm Bar. qd quædam est pœna respiciens actũ, quia agunt ministri, & durius agitur cum lege, qa ius hẽt magis potestatẽ annullandi, ff. homo. Quædã est pœna extrinseca, & tũc mitius agitur cũ lege, sm eundẽ Bar. hic.

excludi à bonorum possessione contra tabulas placuit. Labeo existimabat * captis [a] accusationẽ eam esse, cuius pœna mors, aut exilium esset.

¶ Qui nomen detulit, [b] accusasse intelligendus est, [c] nisi abolitionẽ petat. Idq; ẽt Proculo placuisse Seruius refert.

Vlpianus. 1†

LEX XI.

IS autẽ [d] nec ad legitimam hæreditatem, quæ ex lege duodecim tabularum [e] defertur, admittitur.

Modestinus. 2†

LEX XII.

CAius Seius decedens testamento ordinato, inter filios suos Iulium libertum suum, quasi, & ipsum filium, ex parte hæredẽ nominauit. Quæro, an huiusmodi scriptura possit liberto statum, conditionis mutare. Modestinus respondit, statum mutare nõ posse. [f]

Idem. 3†

LEX XIII.

FIliusfamilias seruum peculiarẽ manumittere nõ potest, iussu tamẽ patris manumittere potest, qui manumissus libertus fit patris. [g]

Vlpianus. 4†

LEX XIV.

SI iurauero me patronum esse, dicẽdum est non esse me quantũ ad successionem [h] patronum, quia iusiurandum patronum nõ facit, aliter atque si patronum me [5] † esse pronunciatum fit: tunc enim sententiæ [6] † habitur. [i]

Paulus. 7†

LEX XV.

Qui contra legem Aeliã Sentiam ad iusiurandũ [8] † libertum adegit, nihil iuris habet nec ipse, nec liberi [k] eius.

Alienatio facta in fraudẽ legis, ipso iure nõ valet, facta autem in fraudem hominis, valet, sed per reuocationem rescinditur. Bar.

Vlpianus. 9†

LEX XVI.

SI libertus [l] minorẽ se centenario in fraudẽ legis [m] * fecit, ipso [n] iure nõ valebit id, quod factũ est, & ideo quasi in centenarij liberti bonis locum habebit patronus. Quicquid [o] igitur quaqua ratione alienauit, P ea alienatio nullius momenti est. Planè si qua alienauerit in fraudem patroni, adhuc tamen post alienationem maior centenario remaneat, alienatio quidem vires [q] habebit, veruntamen p Fauianam, & Caluisianam [r] actionem reuocabuntur ea, quę per fraudem sunt alienata, & ita Iulianus saepissimè scripsit, eoque iure vtimur. Diuersitatis aũtem ea ratio est, quia quoties in fraudem [s] legis fit alienatio, non valet, quod factum est. In fraudem autẽ fit, cũ quis se minorem centenario facit ad hoc, vt legis præceptum euertat, at cũ alienatione facta nihilominus centenarius est, non videtur in fraudem legis factũ, sed tantum in fraudem patroni, idcirco Fauiano, & Caluisiano iudicio reuocabitur id, quod alienatum est.

a Labeonis sententia extat ab Aphricano relata in l. edicto. sup. de bo. poss. Iulio ad l. & Iuliã & Papiã.

d ¶ li. 1. Responsorũ aliàs Vlpianus.

3 ¶ li. 3. Pf declarã.

4 ¶ lib. 5. ad l. Iuliã & Papiã.

5 ¶ Fl. deest. me.

6 ¶ Fl. sententia stabit.

7 ¶ li. 8 ad l. Iuliã & Papiam.

8 ¶ Fio. ad iurandũ.

9 ¶ lib. 10. ad l. Iuliã & Papiã.

* Concessa imperialis. ibi. Ea q̃ 5 leges fiũt, nõ solum inutilia, sed ẽt p ipsis habenda sũt 25. q. 2. & ad istel. huius l. vide Io. Cror. in l. si insulã. nu. 40. de verb. obl. & ibid. Iacob. Nigri. num. 26. & Io. Hanibal. nu. 219.

i Intelligit ã lege Papia ãiute patr. q̃ rulit M. Pappius Mutilus sub Augusto, vt cõstat ex Dione. de hac subtit. de bon. libe. & alibi fit pluries mentio.

¶ Si quis plures res ſimul alienando, minorem ſe centenario [4] fecerit, quarum vna [b] revocata, [c] [1] † vel omnium [d] partibus, [e] maior centenario efficitur, vtrũ reuocamus omnes, [f] an pro rata ex ſingulis, vt [2] † centenarium eũ faciamus? Magisque eſt, vt omniũ rerum alienatio facta nullius momenti ſit.*

¶ Si quis plane non ſimul [3] † alienauerit, ſed quaſdam res [h] antè, quaſdam poſtea: [i] alienatio earum rerum, quæ poſtea alienatæ ſunt, ipſo iure [k] nõ reuocabitur, ſed prior; [l] 4 † in poſterioribus Fauianæ, & Caluiſianæ locus erit.

Delictum aui, vel patris non nocet nepoti, vel filio in iure libertorum. Bart.

Idem. 5 †

LEX XVII.

DIui Fratres in hæc verba reſcripſerunt, Comperimus à peritioribus dubitatum aliquando, an nepos contra tabulas auiti liberti bonorum poſſeſſionem petere poſſit, ſi eum libertum pater patris, [m] * cum annorum xxv. eſſet, [n] capitis accuſaſſet, & Proculum ſanè non leuem iuris authorem in hac opinione fuiſſe, vt nepoti in huiuſmodi cauſa non putaret dandã bonorum poſſeſſionem. Cuius ſententiam nos quoque ſecuti ſumus, cum reſcriberemus ad libellum Celſidiæ 6 † Longinæ. Sed & Voluſius [o] Mætianus amicus noſter, 7 † & iuris ciuilis præter veterem, & benè fundatam peritiam anxiè diligẽs, religione reſcripti noſtri ductus eſt, [s] † ſicut coram nobis affirmauit, non arbitratum ſe aliter reſpondere debere. Sed cum & [p] ipſo Mętiano, * & alijs amicis noſtris iuriperitis adhibitis plenius tractaremus; magis viſum eſt, nepotem neque verbis, neque ſententia legis, aut edicti Prætoris ex perſona, vel nota patris [q] * tui, excludi à bonis auiti liberti. [q] Plurium etiam iuris authorum, ſed & Saluij Iuliani amici noſtri clariſſimi viri hanc ſententiam fuiſſe. [r]

¶ Item quæſitum eſt, ſi patroni filius capitis accuſauerit libertum, an hoc noceat liberis ipſius? Et Proculus quidem in hac fuit opinione, notã aſperſam patroni filio, liberis eius [s] nocere Iulianus autem negauit. Sed hic idem, quod Iulianus ait, dicendum erit.

Scæuola. 9 †

LEX XVIII.

QVęro, an libertus prohiberi [t] poſsit à patrono in eadem colonia, in qua ipſe negociatur, idem genus negocij exercere? Scæuola reſpondit, non poſſe prohiberi.

---

a *Centenario*] prima alienatione fecit ſe minorem centenario, ideoque ipſo iure fit reuocatio, per ſecundam non fit minor: quia iam minor erat per primam: quare ipſo iure non reuocatur, ſed per Caluiſianam. Ioan.

b *Vna*] de rebus.

c *Reuocata*] ipſo iure.

d *Omnium*] ſcilicet rerum.

e *Partibus*] ſcilicet, tertijs reuocãdis, nõ ipſo iure, ſed g Caluiſianam.

f *Omnes*] ſcilicet ipſo iure. Accur.

g *Momenti*] ipſo iure, vt ſup. de aqua quot. & æſtiu. l. 4. itẽ quæritur, & §. Trebatius.

h *Quædã res*] quæ ipſum minorem centenario faciunt.

i *Postea*] quàm erat factus minor centenario.

k *Ipſo iure*] dominio translato.

l *Sed prior*] ſcilicet reuocabitur: ſi modo per ipſam factus fuit minor centenario, alioquin per Caluiſianam.

Dui fratres] CASVS. Lex iſta eſt verboſa: tamẽ eius intẽtio eſt leuis. Pater meus libertũ patris ſui de crimine capitali per calũ. accuſauit: cum pater meus eſſet maior 25. an. ipſe cadit à iure patronatus: ſed nunquid ego filius cadã à iure patron.? Diui fratres reſcripſerũt, quod factum patris mihi noceat: veruntamen Iuliani ſententia introducta eſt in contrariũ, cuius ſententia approbatur hic, vt ſi auus manumiſit ſeruum, licet pater accuſet eum de crimine capitali, patri nocere debet, non mihi filio, ſed habebor pro patrono, non ex perſona Vnde patris, ſed Vnde aui. Vnde colligitur extra tex. arguẽdi pater commiſit feloniam, ego filius vocabor non ex perſona patris, ſed auã mei. ar. huius l. & præalleg. Viuianus.

m *Pater patris*] id eſt, auus huius nepotis.

n *Viginti quinque*] aliter. n. nedũ alij, ſed ęt ſibi nõ præiudicaret accuſator, vt inf. de bo. lib. l. qui cum maior. R.

o *Sed & Volusius*] ordo literæ, ſed, vt id eſt, poſtquàm Volusius Mætianus amicus noſter anxiè diligens, id eſt, valde diligens peritiam iuris ciuilis præter veterem, repetę, peritiã liberalium artium, quam ſimiliter diligit: poſtquã ille, inquam, ductus eſt in præſentia noſtra, religione noſtri reſcripti, id eſt, propter religionem noſtri reſcripti, quaſi dicat, verum in religione eſt habendum reſcriptum quaſi æquũ, an vero quaſi iniquum? ait ſub. ille Volusius ſe non arbitratum aliter reſpondere, vt id eſt ſicut nobis affirmauit.

p *Sed cum &*] & nunc corrigit prædicta.

q *Auiti liberti*] imò contra. vt ſup. eo. l. qui contra. Sol. ibi. Item contra. inf. proxi. §. Sed ibi pater, hi c auus accuſauit, & facit ſup. de Senato. l. emancipatum, §. fi.

e *Fuiſſe*] Vt euidenter, & generaliter ſcias, quando delictũ patris eiuſdemq; patroni noceat eius libertis: ita diſtingue. nam aut filius vult ſibi vẽdicare ius tale in libertis, ex quo patri adhuc viuenti nihil acquiritur, puta reuerentiæ exhibitionem ne vocetur in ius hinc venia, vel ſimilia, & tunc nõ nocet ſibi delictũ patris, quo minus ęt patre viuẽte tali prærogatiua vtatur, vt §. de ſidiæ. aliàs. Cepi dig. ſ. i. Si verò ſit tale ius, ex quo patri poſſit acquiri: puta ſi vult liberto ſuccedere pcõtra tabu. vel alio modo tanq; patronus: tunc patre viuente, & ſe in poteſtate remanente repellitur: ſecus ſi pater deceſſerit, vel alio nõ ſui iuris factus fuerit, vt §. de bo. lib. l. fi. ritur. & hoc poſſum dicere generaliter in omni crimine, etiã publico: quia ius liberorum habent filij non à patre iure ſucceſſionis, ſed quia filij ſunt, quibus exclusis veniunt cognati patroni per ordinem vſq; ad quartum gradum, vt inſti. de ſuc. li. §. multis. nec ob. quod dicitur inf. de interdic. & releg. l. 3. Dico. n. q; filius habet quædam iura in libertos eo ipſo, q; filius eſt, non quia hæres, puta ius ſuccedendi liberto quod poteſt habere, & tanquam filius, & tanquam hæres puta, de non vocãdo in ius, quod habet vt hæres, quia & extraneus hæres habet, vt C. de in ius vo. can. l. venia, & tanquam filius, licet nõ hæres, vt ſupra de in ius voc. l. adoptiuum, §. fin. ali. & hoc tale ius dicitur attinere libertis ſuis, vt tanquam hæredes non poſſint admitti, admittantur tamen tanquam filij. Simile eſt infra de fideicom. lib. l. filius, § primo, & ſecundum hæc omnia contraria, quæ de delicto patris dicũ poſſunt ſolui. Nec ob. quod dicitur in dicta l. adoptiuum, §. fin. tranſire ius de patre in filium, non enim ideo dicitur tranſire, quod ab eo cauſam habeat, ſed quia patre amittente filius habet beneficium. Azo. Et facit ad hoc ſup. de relig. l. quod locus.

f *Liberis eius*] Sed nunquid ipſi filio noceat hic innuit, q; ſic, quia dicit filio inflictam notam. Sed certè hoc cum à ſuccedendo non excludit, vt inf. ad Tertul. l. 2. §. ſi mulier.

Qværo] CASVS. Volebat patronus prohibere libertos, ne exercerent negotium in eodem vico. Certè non poteſt. concor. ſup eo. l. 2. Viuianus.

t *Quæro an libertus prohiberi*] ſiue illicita, ſiue licita. Quia nil Catilina Cethego. Azo. Et facit ſup. eo. l. liberti, & inf. ti. 2. l. fin. & inf. de ope. li. l. libertus negotiaberis.

Sicut teſtamento] CASVS. Si libertus decedit poſt teſtamentum factum, ego patronus poſſum operas petere, vel partẽ bonorum petere. Similiter, ſi decedit inteſtatus, eadem electio mihi ſeruatur. Viuianus.

1 † Aliàs, vna omnium partium reuocata maior. &c.

2 † Aliàs, vt ex ſingulis centenarijs. &c.

* Iſte text. facit ad bor. ꝙ donatio omniũ bonorum, non valet: de quo in l. ſtipulatio hoc mõ coaceptã inf. ã ver. obl. per B. & Alex. in l. cum duobus. ſ. idem reſpõdit ſupra pro ſocio.

3 † Fl. non ſemel.

4 † Fl. prior.

5 † li. 11. ad l. Iuliã & Papiã.

* Ad Quintilios, l. in ſeruitutẽ inf. de bo. libert. vñ expungenda hæc vox, vt qdã doct. obſeruant.

6 † Fl. Cagatiua vtatur, vt §. de ſidiæ. aliàs. Cepi dig. ſ. i. Si verò ſit tale ius, ex quo patri poſſit acquiri: puta ſi vult liberto ſuccedere pcõtra tabu. vel alio modo tanq; patronus: tunc patre viuente, & ſe in poteſtate remanente repellitur: ſecus ſi pater deceſſerit, vel alio nõ ſui iuris factus fuerit, vt §. de bo. lib. l. fi. ritur. & hoc poſſum dicere generaliter in omni crimine, etiã publico: quia ius liberorum habent filij non à patre iure ſucceſſionis, ſed quia filij ſunt, quibus exclusis veniunt cognati patroni per ordinem vſq; ad quartum gradum, vt inſti. de ſuc. li. §. multis. nec ob. quod dicitur inf. de interdic. & releg. l. 3. Dico. n. q; filius habet quædam iura in libertos eo ipſo, q; filius eſt, non quia hæres, puta ius ſuccedendi liberto quod poteſt habere, & tanquam filius, & tanquam hæres puta, de non vocãdo in ius, quod habet vt hæres, quia & extraneus hæres habet, vt C. de in ius vo. can. l. venia, & tanquam filius, licet nõ hæres, vt ſupra de in ius voc. l. adoptiuum, §. fin. ali. & hoc tale ius dicitur attinere libertis ſuis, vt tanquam hæredes non poſſint admitti, admittantur tamen tanquam filij. Simile eſt infra de fideicom. lib. l. filius, § primo, & ſecundum hæc omnia contraria, quæ de delicto patris dicũ poſſunt ſolui. Nec ob. quod dicitur in dicta l. adoptiuum, §. fin. tranſire ius de patre in filium, non enim ideo dicitur tranſire, quod ab eo cauſam habeat, ſed quia patre amittente filius habet beneficium. Azo. Et facit ad hoc ſup. de relig. l. quod locus.

7 † Fl. vt &.

8 † Fl. deceſſit, eſt.

* Capitolin. ait, Marcum ſtuduiſſe iuri, & audiuiſſe Volusiũ Marcianum.

* Hinc inquũ eſt, vt vnus puniatur pro alio, quia non dẽt vltra progredi pœna, q; reperiatur delictũ gloſ. in c. ius naturale, diſt. 1.

9 † lib. 4. Reſpõſo.

a *Impositæ*] vt operas.
b *Partis*] scilicet, tertiæ.
c *Possessionem*] contra tabulas.
d *Et electio manet*] non ergo ex sola impositione operarum perditur ius succedendi, licet quidam contra. Quod dic, vt C. de ope. li. l. si quâ. Sed ipsi dicũt de his operis, quæ imponũtur causa onerandæ libertatis. & facit supra eo. l. adigere. §. q stipulatur.

1† Fl. li. 13. sentẽtiarũ: sed postponitur l. seq.

Ingratus libertus] CASVS. Si libertus non præstat obsequium patrono, ingratus est, & si libertus non administrat res patroni absente patrono, non etiam petit tutorẽ filijs patroni, ingratus est. Viuianus.

2† Fl. intestato.

3† lib. 1. sentẽtia.

4† Fl. de test. &.

e *Ingratus*] vt ob hoc in seruitutem reuocetur. Hoc enim denotat nomen, ingratus. Sed contra, C. de lib. cau. l. fulo. Sol. hoc necessariũ, vt alimentorum, vt ibi dixi.

5† al. detractat.

f *Detractat*] id est, nullo modo vult gerere, vel attingere. seu si attingeret, & malè gereret: tunc alias pœnas patitur, non in seruitutẽ reuocatur. vt sup. de suspe. tut. l. 2. & at. C. qui pe. tu. l. 2.

6† Flor. Hermogenianus lib. 3. iuris epitomarum.

7† Fl. à missum.

Idem. 1†

LEX XIX.

SIcut testamento facto decedente liberto, potestas datur patrono, vel libertatis causa imposita [a] petere, vel partis [b] bonorum possessionem: [c] ita & cum intestatus [2] † decesserit, earum rerum ei electio manet. [d]

Paulus. 3†

LEX XX.

INgratus [e] libertus est, & [4]† qui patrono obsequium nõ præstat, vel res eius, filiorumve tutelam administrare detractat. [f] [5]†

Terentius. [6]†

LEX XXI.

SIue libertus, siue patronus deportetur, & post restituatur, [g] amissi [7]† patronatus, & peredæ contra tabulas bonorũ possessionis ius recipitur: [h] quod ius seruatur, & si in metallum patronus, vel libertus damnatus, restituatur.

¶ Excluditur contra tabulas bonorum possessione patronus, & si ex vncia [i] hæres instituatur: & id quod deest, ad supplendam debitam portionem, per seruum [k] iudicio liberti sine conditione, & dilatione ei ex hæreditate, vel legato, [l] siue fideicõmisso quæri potest.

¶ Ex duobus patronis vnus ex debita [m] parte hæres institutus, sine conditione, & dilatione contra tabulas bonorũ possessionem petere non poterit: [n] licet, si minor ei portio esset relicta, & contra tabulas bonorum possessionem petisset, alia etiam porro ei accrescere [o] potuisset.

¶ Naturales [p] liberi liberti exheredati facti alio [q] ex parte hærede instituto: si per seruum ex alia parte parenti successerint, obijciuntur patrono. [r]

¶ Liberti filius hæres institutus, si bona repudiauerit, patronum non excludit. [s] [8]†

Caius. 9†

LEX XXII.

SAtis constat, etiam si in potestate sit parentis [t] filius patronæ, nihilominus legitimo iure ad eum pertinere hæreditatem.

Tryphoninus. [10]†

LEX XXIII.

SI filius patris necem inultam reliquerit, quam seruus detexit, & libertatem meruit, dixi non habendum pro patroni filio, [u] quia indignus est.

¶ Cum ex falsis codicillis, qui veri aliquo tempore crediti sunt, hæres ignorans quasi ex fideicommisso libertatem seruis præstitisset, rescriptum est à diuo Adriano, liberos quidẽ eos esse, [x] sed ultimatronem [y] sui præstare debere. Et hos libertos manumisoris esse recte probatur, quia saluum est etiã in his libertis ius patroni.

Iudex appellationis potest pro parte sententiam confirmare pro parte nullam pronunciare. Bart.

7† Fl. à missum.

Si filius] CASVS. Si filius patronę est in potestate sui patris cum libertio materno, potest ab intestato succedere, & per contra tabulas ad eius bonorũ possessionem venire. Viuianus.

8† Fl. patronus si excludit.

9† li. singulari de ritibus, al. Paulus

10† li. 15. Disputationum.

Si filium] CASVS. Filius non vindicauit necem paternã: seruus interfecti detexit illam necem, & ita assecutus est libertatem pro præmio. nunquid filius patroni habebitur pro patrono? Non.

¶ *Cum ex falsis*] Oblati fuerunt tibi falsi codicilli, in quibus continebatur, vt tu rogatus eras seruos tuos manumittere: manumisisti per errorem: nunquid tenet manumissio. Sic, & illi erunt libertini. Viuianus.

a *Impositæ*] vt operas.
b *Partis*] scilicet, tertiæ.
c *Possessionem*] contra tabulas.
d *Et electio manet*] non ergo ex sola impositione operarum perditur ius succedendi, licet quidam contra. Quod dic, vt C. de ope. li. l. si quâ. Sed ipsi dicũt de his operis, quæ imponũtur causa onerandæ libertatis. & facit supra eo. l. adigere. §. q stipulatur.
e *Ingratus*] vt ob hoc in seruitutem reuocetur. Hoc enim denotat nomen, ingratus. Sed contra, C. de lib. cau. l. fulo. Sol. hoc necessariũ, vt alimentorum, vt ibi dixi.
f *Detractat*] id est, nullo modo vult gerere, vel attingere. seu si attingeret, & malè gereret: tunc alias pœnas patitur, non in seruitutẽ reuocatur. vt sup. de suspe. tut. l. 2. & at. C. qui pe. tu. l. 2.
g *Restituatur*] in integrum.
h *Recipitur*] vt inf. de bo. liber. l. 3. §. si deportatus. Et die, vt no. sup. de contra tabulas. l. 1. in fi. Nec ob. C. de sen. pas. l. frustra. Sed ibi indulgentia: vel, vt ibi.
i *Et si ex vncia*] cum quatuor id est tertia ei debeatur.
k *Per seruum*] scilicet patroni, & sub. etiam si instituatur seruus patroni, liberto ad q inf. ea. l. §. naturales, & facit inf. de bonis liberto. l. 3. §. tertius & quod ibi no.
l *Vel legato*] nec hoc corrigitur in patronos: licet in filio, sic, vt iure institutionis habere debeat, vt in Authen. vt cum de appellat. cog. §. aliud. col. 8.
m *Ex debita*] Si quæras, quæ est debita pars? Respon. tertia pars eius partis, quæ cuilibet ex patronis contingeret liberto decedente ab intestato, sicut in filijs dicitur, vt C. de col. l. pen. §. quod iam in alijs.
n *Non potest*] supple. nec accrescit portio alterius patroni non petentis. Accursius.
o *Accrescere*] & est ratio, quia accrescentem partem suo iure non habet. Sed sufficit supra dic. & facit supra de bon. possess. l. sed cum patronus, & ff. de bonis libert. l. 6. & l. si libertus.
p *Naturales*] sub. & legitimi, alias, frustra de exheredatione dicit, vt infra de verborũ obligationibus. l. quidam.
q *Alio*] id est, non patrono.
r *Patronæ*] quia tantum ad commodum instituti sunt, argu. sup. quod cum eo. l. si filio. §. si filio. Sed argum. contra, infra de oper. liber. l. cum patronum. §. cum libertus.
s *Non excludit*] quia non videtur esse filius, cum ei non succedat. Sed argum. cõtra, infra de ædic. cõmil. lib. 1. cum quæsitum. §. sed & si quis suus hæres.
t *Parentis*] delinquentis etiam, quia ex eius parte non habet libertum.
u *Patroni filio*] nunquid vt hæres habebit ius patronatus? Videtur quòd sic, vt inf. de fideicommiss. lib. 1. si filius. §. erat. & fa. C. pro qui. cau. ser. pro præ. lib. acci. l. prima, & infra de bo. li. si necem, & de iuris & leg. l. intestato. §. primo, & sup. ad Syl. l. si seruus.
x *Ei esse*] contra C. de pe. hæred. l. fi. §. pen. Sol. ibi à lege nõ datur: hic ab homine data non valet. Vel, vt ibi: facit C. de fideicom. liber. l. 2.
y *Æstimationem*] xxv. aureorum, vt inf. de manumissis. l. cũ ex falsis. in princ.

Car-

a *Armelia.Eodem modo*] quo ceterarum rerũ, vt supra fam.ercisc.l.quædam. & supra,de alim.leg.1,3. in pln.Sed quomodo pro parte valet sententia? Resp. plures sunt sententiæ, quàm capitula, vt no. in contrario sup. famil ercisc.in hoc iudicio.

1† Imperialiũ sententiarũ in cognitionibus prolatarũ siue decretorũ ex li. 6. lib.1. * Ista lex est ad hoc multũ sin gu.lẽ: Ba. in l. q̃dã. ff.fa ercis. q̃ dĩ sũmatio. De quo no.in ca. Rayn.ext. de test. & in c pasi. p Inn.extra de off. del.Cæterũ in quibusdam scriptis exẽplegitur Corn.Papia ab Hier. &c.

2† Fl.Iclusa his notis. () desunt.

3† lib.1. opinio.

DE OBSEQVIIS, à liberis, & libertis parentibus, &c.

ADDITIO. *Superiori tit. dictum est de iure patronatus, et quia patronus debet patrono obsequiũ, dicit de obsequiis parentibus præstandis. Quia, et hic in suis parat. dic erat inuisendi obsequia, et enim iuris sint.*

Item] Casus. Sicut alij debẽt obsequiũ parentibus, ita filij milites liberi debẽt obsequium parentibus,& si fortè libertus est filius militis, vel patroni, dẽi obsequium fauore pietatis. Si filius patrẽ, vel matrẽ contumelijs affecerit, vel intulit impias manus, est puniẽdus ipse filius.si est miles, militia indignus iudicandus est.si pẽm, vel mẽm iniuria affecit, vel maleficos appellauit. Viu.

b *Pietatis ratio*] à seipsis militibus debita, vel id est, ratio, quæ est pietas. Azo.

c *In parentes*] id est circa parentes. & sic dicitur, chirotheca habet in manu.i. circa manum.

4† Fl.aut.

d *Constare*] id est, certa esse debet.

e *Puniendus*] vel à patre vel à iudice.sicut vult patet, vt C. de emancip. lib. l.si filius.

f *Collibertos*] sub. ,s. matrem, &c. putà, quia ambo erãt manumissi,sic,& alibi. Inst.de seru.cog Sed quid si ambo essent serui.Idem videtur,vt su.de ri. nup.l. adoptiuus.§.feruiles.

g *Venerari*] no.sic inf.eo.l.liberto.

h *Publicam*] id est.quæ cuilibet patri de populo dẽtur, vel id est publica vtilitas est talem impietatem puniri.& facit sup.de off. Proton.l.nec quicquam §.de plano. & de offic. Præfe.vrb.l.1.§.cum patronus & quod no.C.de lib. & eor. l.1.si manumissori.in fi.

i *Indignus militia*] id est priuilegio militiæ, quin puniatur à Præside,vel id est,degradandus, & libertus in seruitutem reuocandus.& sic est arg pro Prælatis contra eos, quibus benè fecerunt.

k *Maleficos*] id est de aliquo maleficio appellauit .i.accusauit. Vel dic,quia dixit adfaturatricem, sic accipitur C.de malefic.l.nemo.Accurs.

Paulus. 1†

LEX XXIV.

CArmelia Pia * ab Hermogene appellauerat, q̃ diceret iudicem de diuidenda hæreditate inter se, & cohæredem, non tãtum res, sed etiam libertos diuisisse: nullo enim iure id eum fecisse. Placuit nullam esse libertorum diuisionem: alimentorum autem diuisionem à iudice inter cohæredes factam, eodẽ modo a ratam esse.

De obsequijs (à 2† liberis, & libertis) parentibus, & patronis præstandis.

TITVLVS XV.

*Vlpianus.*3†

LEX I.

ETiam militib. pietatis ratio b in parentes c constare d debet. Quare si filius miles in patrem aliquã commiserit, pro mõ delicti puniendus e est. Et inter collibertos f matrem,& filiũ, pietatis rõ secundum naturã salua esse debet.

¶ Si filius patrem, & 4† matrẽ, quos venerari g oportet, cõtumelijs afficit, vel impias manus eis infert: p̃fectus vrbi delictum ad publicã h pietatẽ pertinens pro modo eius vindicat. Indignus militia i iudicandus est, qui patrem, & matrem, à quibus se educatum dixerit, maleficos k appellauerit.

Honori] Casus. Non solum debent istud obsequiũ liberi parentibus, sup.l.1.imò honori parentum debent,vt filius non possit conuenire parentẽ,vel libertus patronum eiũm si per procuratorẽ se defendit, si cõuenit eũ actio.de dolo,vel acti.famosa: putà acti.iniuriarum, vel et turpi acti. & turpis actio est interdictũ. Vnde vi. Viu.

l *Honori parentum*] in infinitum: quod dic,vt sup. de in ius vocan. l. quique. §. sed an in fine.

m *Dolo*] sed huius loco in factum, vt su.de dolo.l.non debet.in fi.

n *Iniuriarum*] vt ĵ. de iniur.l.nõ solum. §.quanquam. nisi sit actio,vt su.de in ius vo.l.sed. & si hac. 6. fi. Sed contra hoc ĵ. eod.l.licet §. honor. Solu.ibi,& eodẽm 9. do sol.aliud. sup.dicta.l.sed. & si hac.§. fi. Accur.

o *Condemnati*] per procuratorem, vt su. de iis.qui not. infa. l.furti.§.si qs alienio.

p *Infamia*] scilicet, de facto,quę in quibusdam nocet,vt C. de iis, qui no. infa. l.ea.vero. Azo.

6† li.fing. respons.

q *Reddendum*] sed ie factũ eius loco, vt ĵ. de vi. & vi arma.l.i. c. interdictũ hocquia atrocitatẽ.

Idem] Casus. Titiꝰ emit q̃dam seruũ: renuit eum, post multos annos,iussit eum vẽdere: negatus a eo accepit pretiũ, & manumisit,vel ab amico serui accepit pretium: nunquid cẽsetur patronus? Sic: vñ si libertus fuerit ingratus,de ingratitudine põt accusari: si. n. propterea dñs potuit ius p̃fonatus. Vi.

7† Al. acceptoetius pretio.

r *Iussit*] fortè procurator fuit.

s *A seruo*] vt p. xime dixit.

t *Ab amico*] facto pacto de manumittendo inter dominũ & seruum non amicum, qui nihil dicebat, sed solũ pecuniam dabat. Nã idem est tunc, quod est, si ipse seruus det vt nõ cogatur manumittere vt hic,& C. de lib. cau.l. cum affirmes.& oẽ ius patroni salua est.vt C.de obsequijs.l.et. & in seruitutẽ reuocat,vt hic. Si aũt cum amico serui pepigit,tunc eũ cogitur manumittere.vt ĵ.de manumis. l. si qs ab alio,& ideo nec reuocat in seruitutem, vt C. de lib. & eorum liber.l.a.nec succedit,vt C. de la.lib.tol l.1.§ illud.

u *Ille*] qui accepit à seruo,vel ab amico serui: pacto tamen facto cum seruo tantum.

x *Beneficium*] quia non tenebatur manumittere.

y *Operam suam*] .s.de facto,sed certè imò.& conferri libertatem,si hoc dictum est. Sed.& si nõ sit dictum, competit libertas,vt ĵ.de ma.l.is qui.1.siuè. Vnde aliud est, quã supra. Et per hoc,quia confert libertatem,nõ potest in ius vo

cari

cari, vt 1.o. sup. de in ius vocan. l. sed & si hac lege. resp. Bene dico dat libertatem, licet, & non data competat: nã nõ mutat substantiam rerum non necessaria verborum, &c. vt su. de auro, & arg. lega. l. pediculis. §. Labeo.

P *Et procuratorem.*] CASVS. Sicut patronus potest dicere libertum ingratum: ita etiam per procuratorem suũ. Viui.

‡ †li. 2. Publicorũ iudiciorũ, al. Marce.

a *Per procuratorẽ*] Argu. contrà, inf. de pu. iu. l. penult. §. ad crimẽ, sed pecuniarium commodũ respicit, vt plenè no. ī. de procura. l. sed, & hæc. §. 1.

2 † Flo. Severus.

3 † lib. 10. ad edict.

P *Arens*] CASVS. In l. iſta cũ duabus seq. tractatur de quibusdã obsequijs, ad quæ tenetur libertus, & quia actio in factũ ex illo edicto, cũ quis accipit pecuniam, vt negotiũ faciat pro calum. vel non liberis, vel libertis non datur: sed etiam famosa act. sed etiam serui corrupti actio non datur, &

4 † Pl. dicerentur.

5 † Pl. nec.

6 † lib. 11. ad edict.

excep. etiam turpes non patiuntur. vt dolꝰ exceptionẽ. & interdictum. Vnde vi. & Quod metus causa. licet non infamet, non datur, & sacramentum calum. remittitur parẽtibus, & patronis, ista ratione, quia honor eis debetur, & non est verisimile patronos aduersus liberos calumniam exercere. Viui.

7 † lib. 10. ad edict.

8 † F. dec. aut clam.

b *In factum*] scilicet illa, quæ exitur ex edicto de calumn. vt sup. de calum. l. 1. in princ. quæ infamat, vt ibi no. sed in factum generalis bene datur hoc casu, vt supra de dolo. l. non debet. in fi.

c *Famosæ actiones*] q̃ multæ sunt, vt ff. de infa. l. 1. §. q fortiꝰ.

d *Mentionem*] licet non sint famosæ de iure, vt condictio furtiua, vt ſ. eo. l. licet, quæ huic continuatur.

e *Nec serui corrupti*] hæc infamat, vt su. de ser. cor. l. dolo. Azo.

f *Licet, non sint*] s. aliquæ de prædictis, vt condictio furtiua, & interdictum. Vnde vi, vt inf. de act. & obli. l. cessat. & de vi. & vi arma. l. 3. §. vnde vi. de facto. n. infamant, vt ī. eo. l. honori, quia nomine doli dantur.

g *Et in quantum*] vt Inſti. de act. §. sed & si quis.

h *Nec exceptiones*] doli, vel similes, quæ continent dolũ, vt ſ. de excep. doli. l. apud. §. aduersus.

i *Vnde vi*] vt & inf. de vi. & vi. ar. l. 1. §. interdictum.

k *De calumnia iurant*] vt ī. de iureiur. l. si patronus. Acc.

l *Hoc dicens*] agendo actione in factum, quæ infamat, vt ſ. de his, qui no. infa. l. notatur, & l. seq.

m *Edicto*] habet. n. hoc edictũ multas partes. s. de furto, rapina, iniuria, & metu, & dolo, & vi, quibus agitur propter dolum, & infamant infamia iuris, vel facti, vt sup. l. patrẽ, & l. sequen. & in hic, in princip.

n *Interuentoribus*] vt procuratoribus, & tutoribus, & similibus. Sed contrà, ſ. de dam. inf. l. q bona. §. si quis ali. vbi ẽt procurator nõ iurat de calũnia. Sed speciale est in iuramẽto, quod non placet. Item contra, su. eo. l. honori. in pri. Sol. ad vtrunque dic, quod ex dolo interuentoris, & agitur contra eũ interuentorem, & excipitur, vt hic, sed ꝫ patronum, nec agitur, nec excipitur, vt hic. Alias aũt ex dolo talium

Martianus. 1†

LEX IIII.

PEr procuratorem [a] ingratum libertũ posse argui, diui [2]† Verus, & Antoninus rescripserunt.

Vlpianus. 3†

LEX V.

PArens, patronus, patrona, liberiue, aut parentes patroni, patronæve, neque si ob negotium faciendum, vel non faciendum pecuniã accepisse dicentur [4]† in factum [b] actione tenentur, sed nec famosæ actiones [c] aduersus eos dantur, ne [5]† ex quidem, quæ doli, vel fraudis habent mentionem. [d]

Paulus. 6†

LEX VI.

NEc serui corrupti [e] agetur.

Vlpianus. 7†

LEX VII.

LIcet famosæ non sint: [f] Et in quantum [g] facere possunt, damnantur, nec exceptiones [h] Doli, vel Vis, metusve causa, vel interdictum, Vnde vi, [i] vel, Quod ui, aut clam, [8]† patiuntur: nec deferentes iusiurandum, de calumnia iurant, [k] necnon, & si vẽtris nomine in possessionem, calumniæ causa, missa dicatur patrona, libertus hoc dicens [l] non audietur, quia de calumnia patroni, quæri non debet. His enim personis etiã in cæteris partibus edicti [m] honor habebitur. Honor aũt his personis habebitur ipsis, non etiam interuentoribus [n] eorum. Et si fortè ipsi pro alijs interueniant, honor [o] habebitur.

Paulus. 9†

LEX VIII.

HAeres [p] liberti omnia iura extranei hominis integra aduersus patronum defuncti habet. [q]

Idem. 10†

LEX IX.

LIberto, & filio semper honesta, [r] & iuncta persona patris, ac patroni videri debet. [s]

Tryphoninus. 11†

LEX X.

NVllũ ius libertatis causa impositorum habet pater in emãcipato [12]† filio, quia nihil imponi liberis solet. Nec quisquam dixerit, iureiurando obligari filium patri manumissori, vt libertum patrono. [t] Nã pietatem liberi parentib. nõ operas debẽt.

Papinianus. 13†

LEX XI.

LIberta ingrata non est, quòd arte sua [u] contra patronæ voluntatem vitur.

exciptur contra dominũ, vt ſ. de excep. doli. l. apud. §. æquissimum. & §. illud. Cæterum de dolo patroni, nec patrono, nec alij nomine eius agẽti de dolo excipitur, vt d. l. qui bona. §. si quis, nec ẽt agitur contra eum, vel aliũ eius nomine ex dolo patroni, vt sup. eod. l. honori. Hoc si agat libertus suo nomine, alias secus, qđ dic. vt sup. de in ius vocando. l. quæsitũ.

9 † Lia. ad edictum.

o *Honor*] vt sup. de in ius vocan. l. sed si hac lege §. 6.

p *Haeres*] scilicet etiam si filius, est enim ingenuus, vt Inst. de ige.

10 † F. Vlpia. li. 66. ad edict.

q *Defuncti habet*] ideoque ei non succedit, vt sup. de reb. dub. l. qui duos. s. si cum filio. Azo. Sed arg. cõtra. C. de liber. & cõ lib. l. si Sol. ibi.

11 † li. 17. Diuersi.

r *Honesta*] etiam si sit inhonesta: vnde eum non accusat, vt ſ. de accusa. l. qui accusare. in fin. & de adult. l. ■ adulteriũ. §. liberto.

13 † li. 13. Respon.

s *Debet*] & magistri.

t *Patronæ*] vt ſ. lit. l. vt iurisiurandi, nec ob suth. sacramẽta. C. si aduer. ven. quia ibi super licitis, hic super illicitis, sic & C. de le. & const. l. non dubium. & facit sup. si à patrẽ. l. pen. & C. de inoff. test. l. si quando. § 1. Item arg. contra. ſ. de verb. obl. l. vtrum, sed ibi non est opera.

u *Sua*] id est patronæ, vel sua. id est liberta, & facit suprà titu. l. quæro.

Vlpianus. 14†

LEX XII.

NVllum [w] ius libertis nostris, quod ipsis manumissionibus non imponitur, imponere possumus. Nec enim [x] pietas, quæ in parentes, & liberos desideratur, ab his, qui libertatem acceperunt, exigenda est. [y]

Idem. 15†

LEX XIII.

PAtronus [z] libertum suum, quem [a] ingratum esse probauerit, [b] ad seruitutem [c] reuocare potest.

Idem. 16†

LEX XIIII.

PAtronus [d] libertum suum, quem [e] ingratum esse probauerit, [f] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 17†

LEX XV.

PAtronus [g] libertum suum, quem [h] ingratum esse probauerit, [i] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 18†

LEX XVI.

PAtronus [k] libertum suum, quem [l] ingratum esse probauerit, [m] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 19†

LEX XVII.

PAtronus [n] libertum suum, quem [o] ingratum esse probauerit, [p] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 20†

LEX XVIII.

PAtronus [q] libertum suum, quem [r] ingratum esse probauerit, [s] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 21†

LEX XIX.

PAtronus [t] libertum suum, quem [u] ingratum esse probauerit, [x] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 22†

LEX XX.

PAtronus [y] libertum suum, quem [z] ingratum esse probauerit, [a] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 23†

LEX XXI.

PAtronus [b] libertum suum, quem [c] ingratum esse probauerit, [d] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 24†

LEX XXII.

PAtronus [e] libertum suum, quem [f] ingratum esse probauerit, [g] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 25†

LEX XXIII.

PAtronus [h] libertum suum, quem [i] ingratum esse probauerit, [k] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 26†

LEX XXIV.

PAtronus [l] libertum suum, quem [m] ingratum esse probauerit, [n] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 27†

LEX XXV.

PAtronus [o] libertum suum, quem [p] ingratum esse probauerit, [q] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 28†

LEX XXVI.

PAtronus [r] libertum suum, quem [s] ingratum esse probauerit, [t] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 29†

LEX XXVII.

PAtronus [u] libertum suum, quem [x] ingratum esse probauerit, [y] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 30†

LEX XXVIII.

PAtronus [z] libertum suum, quem [a] ingratum esse probauerit, [b] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 31†

LEX XXIX.

PAtronus [c] libertum suum, quem [d] ingratum esse probauerit, [e] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 32†

LEX XXX.

PAtronus [f] libertum suum, quem [g] ingratum esse probauerit, [h] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 33†

LEX XXXI.

PAtronus [i] libertum suum, quem [k] ingratum esse probauerit, [l] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 34†

LEX XXXII.

PAtronus [m] libertum suum, quem [n] ingratum esse probauerit, [o] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 35†

LEX XXXIII.

PAtronus [p] libertum suum, quem [q] ingratum esse probauerit, [r] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 36†

LEX XXXIV.

PAtronus [s] libertum suum, quem [t] ingratum esse probauerit, [u] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 37†

LEX XXXV.

PAtronus [x] libertum suum, quem [y] ingratum esse probauerit, [z] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 38†

LEX XXXVI.

PAtronus [a] libertum suum, quem [b] ingratum esse probauerit, [c] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 39†

LEX XXXVII.

PAtronus [d] libertum suum, quem [e] ingratum esse probauerit, [f] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 40†

LEX XXXVIII.

PAtronus [g] libertum suum, quem [h] ingratum esse probauerit, [i] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 41†

LEX XXXIX.

PAtronus [k] libertum suum, quem [l] ingratum esse probauerit, [m] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 42†

LEX XL.

PAtronus [n] libertum suum, quem [o] ingratum esse probauerit, [p] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 43†

LEX XLI.

PAtronus [q] libertum suum, quem [r] ingratum esse probauerit, [s] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 44†

LEX XLII.

PAtronus [t] libertum suum, quem [u] ingratum esse probauerit, [x] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 45†

LEX XLIII.

PAtronus [y] libertum suum, quem [z] ingratum esse probauerit, [a] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 46†

LEX XLIV.

PAtronus [b] libertum suum, quem [c] ingratum esse probauerit, [d] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 47†

LEX XLV.

PAtronus [e] libertum suum, quem [f] ingratum esse probauerit, [g] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 48†

LEX XLVI.

PAtronus [h] libertum suum, quem [i] ingratum esse probauerit, [k] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 49†

LEX XLVII.

PAtronus [l] libertum suum, quem [m] ingratum esse probauerit, [n] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 50†

LEX XLVIII.

PAtronus [o] libertum suum, quem [p] ingratum esse probauerit, [q] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 51†

LEX XLIX.

PAtronus [r] libertum suum, quem [s] ingratum esse probauerit, [t] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 52†

LEX L.

PAtronus [u] libertum suum, quem [x] ingratum esse probauerit, [y] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 53†

LEX LI.

PAtronus [z] libertum suum, quem [a] ingratum esse probauerit, [b] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 54†

LEX LII.

PAtronus [c] libertum suum, quem [d] ingratum esse probauerit, [e] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 55†

LEX LIII.

PAtronus [f] libertum suum, quem [g] ingratum esse probauerit, [h] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 56†

LEX LIV.

PAtronus [i] libertum suum, quem [k] ingratum esse probauerit, [l] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 57†

LEX LV.

PAtronus [m] libertum suum, quem [n] ingratum esse probauerit, [o] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 58†

LEX LVI.

PAtronus [p] libertum suum, quem [q] ingratum esse probauerit, [r] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 59†

LEX LVII.

PAtronus [s] libertum suum, quem [t] ingratum esse probauerit, [u] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 60†

LEX LVIII.

PAtronus [x] libertum suum, quem [y] ingratum esse probauerit, [z] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 61†

LEX LIX.

PAtronus [a] libertum suum, quem [b] ingratum esse probauerit, [c] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 62†

LEX LX.

PAtronus [d] libertum suum, quem [e] ingratum esse probauerit, [f] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 63†

LEX LXI.

PAtronus [g] libertum suum, quem [h] ingratum esse probauerit, [i] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 64†

LEX LXII.

PAtronus [k] libertum suum, quem [l] ingratum esse probauerit, [m] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 65†

LEX LXIII.

PAtronus [n] libertum suum, quem [o] ingratum esse probauerit, [p] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 66†

LEX LXIV.

PAtronus [q] libertum suum, quem [r] ingratum esse probauerit, [s] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 67†

LEX LXV.

PAtronus [t] libertum suum, quem [u] ingratum esse probauerit, [x] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 68†

LEX LXVI.

PAtronus [y] libertum suum, quem [z] ingratum esse probauerit, [a] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 69†

LEX LXVII.

PAtronus [b] libertum suum, quem [c] ingratum esse probauerit, [d] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 70†

LEX LXVIII.

PAtronus [e] libertum suum, quem [f] ingratum esse probauerit, [g] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 71†

LEX LXIX.

PAtronus [h] libertum suum, quem [i] ingratum esse probauerit, [k] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 72†

LEX LXX.

PAtronus [l] libertum suum, quem [m] ingratum esse probauerit, [n] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 73†

LEX LXXI.

PAtronus [o] libertum suum, quem [p] ingratum esse probauerit, [q] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 74†

LEX LXXII.

PAtronus [r] libertum suum, quem [s] ingratum esse probauerit, [t] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 75†

LEX LXXIII.

PAtronus [u] libertum suum, quem [x] ingratum esse probauerit, [y] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 76†

LEX LXXIV.

PAtronus [z] libertum suum, quem [a] ingratum esse probauerit, [b] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 77†

LEX LXXV.

PAtronus [c] libertum suum, quem [d] ingratum esse probauerit, [e] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 78†

LEX LXXVI.

PAtronus [f] libertum suum, quem [g] ingratum esse probauerit, [h] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 79†

LEX LXXVII.

PAtronus [i] libertum suum, quem [k] ingratum esse probauerit, [l] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 80†

LEX LXXVIII.

PAtronus [m] libertum suum, quem [n] ingratum esse probauerit, [o] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 81†

LEX LXXIX.

PAtronus [p] libertum suum, quem [q] ingratum esse probauerit, [r] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 82†

LEX LXXX.

PAtronus [s] libertum suum, quem [t] ingratum esse probauerit, [u] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 83†

LEX LXXXI.

PAtronus [x] libertum suum, quem [y] ingratum esse probauerit, [z] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 84†

LEX LXXXII.

PAtronus [a] libertum suum, quem [b] ingratum esse probauerit, [c] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 85†

LEX LXXXIII.

PAtronus [d] libertum suum, quem [e] ingratum esse probauerit, [f] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 86†

LEX LXXXIV.

PAtronus [g] libertum suum, quem [h] ingratum esse probauerit, [i] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 87†

LEX LXXXV.

PAtronus [k] libertum suum, quem [l] ingratum esse probauerit, [m] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 88†

LEX LXXXVI.

PAtronus [n] libertum suum, quem [o] ingratum esse probauerit, [p] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 89†

LEX LXXXVII.

PAtronus [q] libertum suum, quem [r] ingratum esse probauerit, [s] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 90†

LEX LXXXVIII.

PAtronus [t] libertum suum, quem [u] ingratum esse probauerit, [x] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 91†

LEX LXXXIX.

PAtronus [y] libertum suum, quem [z] ingratum esse probauerit, [a] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 92†

LEX XC.

PAtronus [b] libertum suum, quem [c] ingratum esse probauerit, [d] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 93†

LEX XCI.

PAtronus [e] libertum suum, quem [f] ingratum esse probauerit, [g] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 94†

LEX XCII.

PAtronus [h] libertum suum, quem [i] ingratum esse probauerit, [k] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 95†

LEX XCIII.

PAtronus [l] libertum suum, quem [m] ingratum esse probauerit, [n] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 96†

LEX XCIV.

PAtronus [o] libertum suum, quem [p] ingratum esse probauerit, [q] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 97†

LEX XCV.

PAtronus [r] libertum suum, quem [s] ingratum esse probauerit, [t] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 98†

LEX XCVI.

PAtronus [u] libertum suum, quem [x] ingratum esse probauerit, [y] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 99†

LEX XCVII.

PAtronus [z] libertum suum, quem [a] ingratum esse probauerit, [b] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 100†

LEX XCVIII.

PAtronus [c] libertum suum, quem [d] ingratum esse probauerit, [e] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 101†

LEX XCIX.

PAtronus [f] libertum suum, quem [g] ingratum esse probauerit, [h] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 102†

LEX C.

PAtronus [i] libertum suum, quem [k] ingratum esse probauerit, [l] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 103†

LEX CI.

PAtronus [m] libertum suum, quem [n] ingratum esse probauerit, [o] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 104†

LEX CII.

PAtronus [p] libertum suum, quem [q] ingratum esse probauerit, [r] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 105†

LEX CIII.

PAtronus [s] libertum suum, quem [t] ingratum esse probauerit, [u] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 106†

LEX CIV.

PAtronus [x] libertum suum, quem [y] ingratum esse probauerit, [z] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 107†

LEX CV.

PAtronus [a] libertum suum, quem [b] ingratum esse probauerit, [c] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 108†

LEX CVI.

PAtronus [d] libertum suum, quem [e] ingratum esse probauerit, [f] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 109†

LEX CVII.

PAtronus [g] libertum suum, quem [h] ingratum esse probauerit, [i] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 110†

LEX CVIII.

PAtronus [k] libertum suum, quem [l] ingratum esse probauerit, [m] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 111†

LEX CIX.

PAtronus [n] libertum suum, quem [o] ingratum esse probauerit, [p] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 112†

LEX CX.

PAtronus [q] libertum suum, quem [r] ingratum esse probauerit, [s] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 113†

LEX CXI.

PAtronus [t] libertum suum, quem [u] ingratum esse probauerit, [x] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 114†

LEX CXII.

PAtronus [y] libertum suum, quem [z] ingratum esse probauerit, [a] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 115†

LEX CXIII.

PAtronus [b] libertum suum, quem [c] ingratum esse probauerit, [d] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 116†

LEX CXIV.

PAtronus [e] libertum suum, quem [f] ingratum esse probauerit, [g] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 117†

LEX CXV.

PAtronus [h] libertum suum, quem [i] ingratum esse probauerit, [k] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 118†

LEX CXVI.

PAtronus [l] libertum suum, quem [m] ingratum esse probauerit, [n] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 119†

LEX CXVII.

PAtronus [o] libertum suum, quem [p] ingratum esse probauerit, [q] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 120†

LEX CXVIII.

PAtronus [r] libertum suum, quem [s] ingratum esse probauerit, [t] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 121†

LEX CXIX.

PAtronus [u] libertum suum, quem [x] ingratum esse probauerit, [y] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 122†

LEX CXX.

PAtronus [z] libertum suum, quem [a] ingratum esse probauerit, [b] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 123†

LEX CXXI.

PAtronus [c] libertum suum, quem [d] ingratum esse probauerit, [e] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 124†

LEX CXXII.

PAtronus [f] libertum suum, quem [g] ingratum esse probauerit, [h] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 125†

LEX CXXIII.

PAtronus [i] libertum suum, quem [k] ingratum esse probauerit, [l] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 126†

LEX CXXIV.

PAtronus [m] libertum suum, quem [n] ingratum esse probauerit, [o] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 127†

LEX CXXV.

PAtronus [p] libertum suum, quem [q] ingratum esse probauerit, [r] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 128†

LEX CXXVI.

PAtronus [s] libertum suum, quem [t] ingratum esse probauerit, [u] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 129†

LEX CXXVII.

PAtronus [x] libertum suum, quem [y] ingratum esse probauerit, [z] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 130†

LEX CXXVIII.

PAtronus [a] libertum suum, quem [b] ingratum esse probauerit, [c] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 131†

LEX CXXIX.

PAtronus [d] libertum suum, quem [e] ingratum esse probauerit, [f] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 132†

LEX CXXX.

PAtronus [g] libertum suum, quem [h] ingratum esse probauerit, [i] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 133†

LEX CXXXI.

PAtronus [k] libertum suum, quem [l] ingratum esse probauerit, [m] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 134†

LEX CXXXII.

PAtronus [n] libertum suum, quem [o] ingratum esse probauerit, [p] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 135†

LEX CXXXIII.

PAtronus [q] libertum suum, quem [r] ingratum esse probauerit, [s] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 136†

LEX CXXXIV.

PAtronus [t] libertum suum, quem [u] ingratum esse probauerit, [x] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 137†

LEX CXXXV.

PAtronus [y] libertum suum, quem [z] ingratum esse probauerit, [a] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 138†

LEX CXXXVI.

PAtronus [b] libertum suum, quem [c] ingratum esse probauerit, [d] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 139†

LEX CXXXVII.

PAtronus [e] libertum suum, quem [f] ingratum esse probauerit, [g] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 140†

LEX CXXXVIII.

PAtronus [h] libertum suum, quem [i] ingratum esse probauerit, [k] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 141†

LEX CXXXIX.

PAtronus [l] libertum suum, quem [m] ingratum esse probauerit, [n] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 142†

LEX CXL.

PAtronus [o] libertum suum, quem [p] ingratum esse probauerit, [q] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 143†

LEX CXLI.

PAtronus [r] libertum suum, quem [s] ingratum esse probauerit, [t] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 144†

LEX CXLII.

PAtronus [u] libertum suum, quem [x] ingratum esse probauerit, [y] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 145†

LEX CXLIII.

PAtronus [z] libertum suum, quem [a] ingratum esse probauerit, [b] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 146†

LEX CXLIV.

PAtronus [c] libertum suum, quem [d] ingratum esse probauerit, [e] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 147†

LEX CXLV.

PAtronus [f] libertum suum, quem [g] ingratum esse probauerit, [h] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 148†

LEX CXLVI.

PAtronus [i] libertum suum, quem [k] ingratum esse probauerit, [l] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 149†

LEX CXLVII.

PAtronus [m] libertum suum, quem [n] ingratum esse probauerit, [o] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 150†

LEX CXLVIII.

PAtronus [p] libertum suum, quem [q] ingratum esse probauerit, [r] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 151†

LEX CXLIX.

PAtronus [s] libertum suum, quem [t] ingratum esse probauerit, [u] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 152†

LEX CL.

PAtronus [x] libertum suum, quem [y] ingratum esse probauerit, [z] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 153†

LEX CLI.

PAtronus [a] libertum suum, quem [b] ingratum esse probauerit, [c] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 154†

LEX CLII.

PAtronus [d] libertum suum, quem [e] ingratum esse probauerit, [f] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 155†

LEX CLIII.

PAtronus [g] libertum suum, quem [h] ingratum esse probauerit, [i] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 156†

LEX CLIV.

PAtronus [k] libertum suum, quem [l] ingratum esse probauerit, [m] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 157†

LEX CLV.

PAtronus [n] libertum suum, quem [o] ingratum esse probauerit, [p] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 158†

LEX CLVI.

PAtronus [q] libertum suum, quem [r] ingratum esse probauerit, [s] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 159†

LEX CLVII.

PAtronus [t] libertum suum, quem [u] ingratum esse probauerit, [x] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 160†

LEX CLVIII.

PAtronus [y] libertum suum, quem [z] ingratum esse probauerit, [a] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 161†

LEX CLIX.

PAtronus [b] libertum suum, quem [c] ingratum esse probauerit, [d] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 162†

LEX CLX.

PAtronus [e] libertum suum, quem [f] ingratum esse probauerit, [g] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 163†

LEX CLXI.

PAtronus [h] libertum suum, quem [i] ingratum esse probauerit, [k] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 164†

LEX CLXII.

PAtronus [l] libertum suum, quem [m] ingratum esse probauerit, [n] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 165†

LEX CLXIII.

PAtronus [o] libertum suum, quem [p] ingratum esse probauerit, [q] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 166†

LEX CLXIV.

PAtronus [r] libertum suum, quem [s] ingratum esse probauerit, [t] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 167†

LEX CLXV.

PAtronus [u] libertum suum, quem [x] ingratum esse probauerit, [y] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 168†

LEX CLXVI.

PAtronus [z] libertum suum, quem [a] ingratum esse probauerit, [b] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 169†

LEX CLXVII.

PAtronus [c] libertum suum, quem [d] ingratum esse probauerit, [e] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 170†

LEX CLXVIII.

PAtronus [f] libertum suum, quem [g] ingratum esse probauerit, [h] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 171†

LEX CLXIX.

PAtronus [i] libertum suum, quem [k] ingratum esse probauerit, [l] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 172†

LEX CLXX.

PAtronus [m] libertum suum, quem [n] ingratum esse probauerit, [o] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 173†

LEX CLXXI.

PAtronus [p] libertum suum, quem [q] ingratum esse probauerit, [r] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 174†

LEX CLXXII.

PAtronus [s] libertum suum, quem [t] ingratum esse probauerit, [u] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 175†

LEX CLXXIII.

PAtronus [x] libertum suum, quem [y] ingratum esse probauerit, [z] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 176†

LEX CLXXIV.

PAtronus [a] libertum suum, quem [b] ingratum esse probauerit, [c] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 177†

LEX CLXXV.

PAtronus [d] libertum suum, quem [e] ingratum esse probauerit, [f] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 178†

LEX CLXXVI.

PAtronus [g] libertum suum, quem [h] ingratum esse probauerit, [i] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 179†

LEX CLXXVII.

PAtronus [k] libertum suum, quem [l] ingratum esse probauerit, [m] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 180†

LEX CLXXVIII.

PAtronus [n] libertum suum, quem [o] ingratum esse probauerit, [p] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 181†

LEX CLXXIX.

PAtronus [q] libertum suum, quem [r] ingratum esse probauerit, [s] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 182†

LEX CLXXX.

PAtronus [t] libertum suum, quem [u] ingratum esse probauerit, [x] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 183†

LEX CLXXXI.

PAtronus [y] libertum suum, quem [z] ingratum esse probauerit, [a] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 184†

LEX CLXXXII.

PAtronus [b] libertum suum, quem [c] ingratum esse probauerit, [d] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 185†

LEX CLXXXIII.

PAtronus [e] libertum suum, quem [f] ingratum esse probauerit, [g] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 186†

LEX CLXXXIV.

PAtronus [h] libertum suum, quem [i] ingratum esse probauerit, [k] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 187†

LEX CLXXXV.

PAtronus [l] libertum suum, quem [m] ingratum esse probauerit, [n] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 188†

LEX CLXXXVI.

PAtronus [o] libertum suum, quem [p] ingratum esse probauerit, [q] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 189†

LEX CLXXXVII.

PAtronus [r] libertum suum, quem [s] ingratum esse probauerit, [t] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 190†

LEX CLXXXVIII.

PAtronus [u] libertum suum, quem [x] ingratum esse probauerit, [y] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 191†

LEX CLXXXIX.

PAtronus [z] libertum suum, quem [a] ingratum esse probauerit, [b] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 192†

LEX CXC.

PAtronus [c] libertum suum, quem [d] ingratum esse probauerit, [e] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 193†

LEX CXCI.

PAtronus [f] libertum suum, quem [g] ingratum esse probauerit, [h] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 194†

LEX CXCII.

PAtronus [i] libertum suum, quem [k] ingratum esse probauerit, [l] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 195†

LEX CXCIII.

PAtronus [m] libertum suum, quem [n] ingratum esse probauerit, [o] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 196†

LEX CXCIV.

PAtronus [p] libertum suum, quem [q] ingratum esse probauerit, [r] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 197†

LEX CXCV.

PAtronus [s] libertum suum, quem [t] ingratum esse probauerit, [u] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 198†

LEX CXCVI.

PAtronus [x] libertum suum, quem [y] ingratum esse probauerit, [z] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 199†

LEX CXCVII.

PAtronus [a] libertum suum, quem [b] ingratum esse probauerit, [c] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 200†

LEX CC.

PAtronus [d] libertum suum, quem [e] ingratum esse probauerit, [f] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 201†

LEX CCI.

PAtronus [g] libertum suum, quem [h] ingratum esse probauerit, [i] ad seruitutem reuocare potest.

Idem. 202†

LEX CCII.

PAtronus [k] libertum suum, quem [l] ingratum esse probauerit, [m] ad seruitutem reuocare pot

Vnde de operis libert. videamus, quid ſit opera, inf l.1. qualiter diuidatur inf eod.l.opera, deinde à quibus, & quando, & qualiter imponatur, inf.eo.l vt iuriſiurãdi, & l.ſeruis patroni. Et quibus modis remittantur operæ, inf.e.l.interdum, & l.qui libertinus, & l pen. Viu. operas partes ſſe eius ſi pater natus, aut etiã Cuiac in parat. ad hũc tit. vbi quæ hæc operæ ſint declarat.

DIGESTORVM ſeu Pandectarum.

LIBER XXXVIII. & XIV. Inſortiati.

De operis libertorum.

TITVLVS I.

Paulus libro ſingular. de variis actionibus. 1 †

LEX I.

OPeræ ſunt diurnum officium.[a]

Vlpianus. 2 †

LEX II.

HOc edictum [b] Prætor [c] proponit coarctandæ perſecutionis libertatis cauſa impoſitorum. Animaduertit enim 3 † libertatis cauſa impoſitorum [d] præſtationem vltra modũ 4 † excreuiſſe, [e] vt premeret, atque oneraret libertinas perſonas. Initio [f] igitur Prætor pollicetur ſe iudicium operarum daturum in libertos, & libertas.

Stipulatus operas ad certum diem, non poteſt ante diem petere: ſed debens operas, non poteſt ſoluere partem operarum.

Pomponius. 5 †

LEX III.

OPeras ſtipulatus, ante peractum diem operas eius diei petere non poteſt: § * nec pars operæ per horas ſolui poteſt: [h] quia id eſt, officij) 6 † diurni. [i] Itaque [k] nec ei liberto, qui ſex horis duntaxat antemeridianis [l] præſtò [m] fuiſſet, liberatio eius diei contingit.

Idem. 7 †

LEX IV.

ADuobus manumiſſus, vtrique operas [n] promiſerat. Altero ex his mortuo, nihil eſt quare non filio eius, quamuis ſuperſtite altero, [o] operarum detur petitio. Nec hoc quicquam commune habet cum hæreditate, aut bonorum poſſeſſione. [p] Perinde enim opera à libertis, ac pecunia credita [q] petitur. Hoc 8 † ita Ariſto ſcripſit, cuius ſententiam puto veram. [r] Nam etiam præteritarum operarũ [s] actionem dari hæredi extraneo ſine metu exceptionis placet. Dabitur [t] igitur, & viuo altero patrono.

Vlpianus. 9 †

LEX V.

SI quis operas [u] ſit ſtipulatus ſibi, liberisque ſuis, etiam ad poſthumos [x] pertinet 10 † ſtipulatio.

1 † Pl. lectionibus

2 † li. 38. ad edict.

3 † Pl. animaduertit, enim ẽ iſtam liberta.

4 † Pl. de eſt. modũ

5 † lib. 6. ad Sab.

10 † Pl. peruenit.

a *Officium*] id eſt, officium, quod quis exhibet alicui per dies, licet artificialem, non naturalem, vt ſupra, de annu. leg. l. ſecunda & inf. de verb. ſignific. l. ſecunda, §. primo, & ibi: Factum eſt vt ſpere, & mane dies vnus, quandoque tamen pro breuioris temporis officio ponitur, vt opera obſequialis, vt in ſalutando, & ſimilibus, vt ſup. de cond. indeb. l. ſi non ſortem. §. liberus. & conſiſtit opera in actu, vt ſup. de operis ſeruo. l. 1. Et differt hic tit. ab illo, quia ibi de ſeruis, hic de libertis operis dicit.

Hoc edictum] CASVS. Edictum illud eſt propoſitum cauſa coarctandæ perſecutionis libertatis, & in aliquo coarctatur cum patronus in ipſa manumiſſione imponit operas: vnde ipſi quibus ſunt operæ impoſitæ, tenentur, & in eos Prætor dat iudicium. Viuianus.

b *Hoc edictum*] cuius verba non habemus.

c *Prætor*] ſcilicet Rutilius, vt inf. tit. 1. l. 1.

d *Impoſitorum*] id eſt, præſtationem impoſitorum, &c. Ac.

e *Excreuiſſe*] impoſitorum, dico, ab aliquo, vt ipſe præmittit. Azo. Et facit inf. qua re. act. l. 1. §. quæ operandæ

f *Initio*] Poſtea autem ius ſuccedendi eſt inductum, vt inf. tit. primo l. prima.

Operas] CASVS. Si ſum ſtipulatus operam dari mihi ad certam diem ante diem non poſſum petere, ſed ſi debet operas, & vult ſoluere partẽ operæ: nõ dẽt hoc licere ei. Viu.

g *Non põt*] quã dic, vt dixi Inſt. de inut. ſtipu. §. qui hoc anno.

h *Solui poteſt*] inuito ſtipulatore.

i *Diurni*] vt ſupra l. prima.

k *Itaque*] expoſitio eſt præcedentis.

l *Ante meridianis*] duæ partes ſunt, & ſecundũ hoc die antè, quam conueniatur. Vel eſt vna pars, vt dicantur ante meridianæ horæ, quæ currũt ante meridiẽ.

m *Præſtò*] id eſt, dicit libertus ſe paratũ ſeruire hodie per ſex horas, & alia die per alias ſex horas; hoc quidem non poteſt: quia opera non diuiditur, vt hic, & inf. de verbor. obligat. l. in ſtipulationibus, §. operarum, & inf. eodem, l. libertus qui poſſ. §. primo, & ſup. de an. leg. l. 2.

Duobus] CASVS. Si aliquis eſt manumiſſus à duobus dominis, quibus promiſit operas, vtrique dẽt operas, & ſi alter mortuus ẽ, certè iſta opera tranſit ad filium præmortui: licet hæreditas, vel bonorum poſſeſſio applicetur patrono ſuperſtiti, non filio alterius patroni præmortui, ſed operæ præteritæ, quantum ad eſtimationem debentur hæredi patroni mortui. Viu.

8 † Plus hæc.

n *Operas*] certas.

o *Altero*] ſcilicet patrono.

p *Bonorum poſſeſſione*] in bonis, ſcilicet liberti, & altero mortuo admittitur ſuperſtes, excluſis filijs mortui, vt hic, & inf. de bo. lib. l. communi. & ſup. de le. tu. l. tutela. §. ſi duo. a. reſpon. Et mortuo patrono relicto filio, & nepote ex alterio filius præfertur, vt ſup. de leg. tu. l. tutela, §. proinde.

9 † li. 15. ad Sab.

q *Credita*] vt & inf. tit. 1. l. 3. & l. fi.

r *Veram*] verè petitur, vt pecunia credita: nam &c. Azo. Et copula etiam extraneo, hæredi, &c.

s *Operarum*] certarũ, ſecus de incertis, quæ non tranſeunt ad extraneum hæredem, vt inf. eo. l. ſi operarum, & ſup. de acq. hæred. l. pro hærede. §. ſi quid tamẽ & ſup. ad Treb. l. ſi patronus in prine. Certa ergo tranſit ad hæredes etiam extraneos, ſi directo, non per obliquum ſunt hæredes, vt inf. eod. l. cum patronus §. cum liberus. Ad hæredem autem hæredis nulla operæ tranſit, vt inf. de verb. ſig. l. ſciendum, §. 1.

t *Dabitur*] ſcilicet, operarum certarum petitio præteritarũ, & futurarum extraneo hæredi vnius patroni altero viuo, ſicut actio pecuniæ numeratæ. Accurſius.

Si quis] CASVS. Si aliquis ſtipuletur operas ſibi, & liberis ſuis, ſtipulatio, & petitio operarum tranſit ad poſteros ſtipulationis, etiam poſthumus? Viuianus.

u *Si quis operas*] certas, vel incertas, hoc adiecto, liberisq; &c. & ſic loquitur inf. e. tit. l. vt iuriſiurandi, §. ſi liberti. Sed hoc non adiecto, diſtinguitur certa ab incerta, vt inf. eo. l. cum patronus, §. cum liberus, & ſup. l. prox.

x *Etiam ad poſthumos*] dabitur vtilis filio, vt inf. de verbor. obl. l. quodcunque, §. ſi quis.

Fabriles]CASVS. Fabriles operæ,vel certæ transeunt ad extraneum hæredem. Obsequiales,& incertæ nō transeunt ad extraneum hæredem. Viuianus.

a *Operæ* operarum aliæ officiales,aliæ obsequiales, quæ sine impositione debentur,vt sup.de cond.inde.l. si nō sortē, §.libertus,in prin. & istæ si in faciendo sunt,vt in assurgendo, non transeunt ad hæredē extraneum, vt hic, & fi. & C.e.l.liberti, si in non faciēdo, vt in non vocando in ius,tunc transeunt. vt C. de in ius voc. l.2. Et aliæ sunt fabriles,i.incertæ,vt decē operas, non adiecto pictorias, aliæ artificiales, scilicet certæ, vt decem operas pictorias, & istæ certæ transeunt, vt hic in prin.& sup.e.l.à duobus,in fi. Sic ergo ponitur hic fabriles impropriè pro incertis, q. d.alicuius fabri, at incertæ non transeunt, vt in ea.l. à duobus, in fi.no.

2† li.26. ad Sab.

2† li.28. ad Sab.

VT *iurisiurandi*] CASVS. Si manumitto seruū meū, & in ipsa manumissione facio iurare, vt debeat mihi operas, tenetur, siue impositæ sunt in ipsa manumissione, vel incōtinenti postea. Sed si quis legauerit liberto suo decem,si iurauerit filio suo se daturum tot operas, tenebitur. Vnum sciatis,deberi et iurare in ipsa manumissione, vel incontinēti post. ¶ *Rescriptum*] Ille q manumittit, ex voluntate,potest imponere operas : qui verò ex necessitate, non. Si imponuntur impuberi, contra eum adultum datur actio, sed aliquando etiā dum adhuc impubes est,quia etiam aliqua faciunt impuberes,vt iocando dicit,veluti si librarius esset,&c.

a Vinculum iuramenti obligat, vt C.eum C. laicus,per totum. & fl. in rebus teneri, ibi.Ex tribus tenebatur, ex iure cōi, & pacto, & vinculo iuramenti,ut foro competebat.

¶ *Scribere rationes*] Si liberi patroni sunt hæredes instituti disparem habēt hæreditatem,ad operas?Certè sic pro æqualibus pro virilibus,sine aut in potestate, vel emancipati, vel in ædificiis emendis. Viuianus.

b *Certa*] sup.operis.

c *Liberum*] non ingenuum: vt inf.de fideiuss.l.si quis,pro.in fi.nec te iurare,vt inf.eo.l.Cuiarac.

d *Liberalitas*] scilicet,quia aliter non esset manumissus: & hoc præsumitur,quando inconsinenti,vt no.inf.de liberis instit.l.fin.in fi.

e *Interueniat*] sponsionis,vel stipulationis interrogatio,sicut si purè esset instituta libertus,& iurasset fidem operarum,vt inf.de re.cre.l.si quis sub.conditione.

f *Sine*] sum etiam cum sequente hic.Sed contra,sup.proxi.vbi tum quod causalis,non est.Sed hæc contrarietas hic potest,quum causā libertatis,verbi gratia,ad inconsinentiam,sine intervallo.

g *Sine*] tum,etiā cum è si tamen inconsinenti sequatur manumissio,quæ eniam sunt inconsinenti videntur inesse,vt sup.li.cert.pecunia.§.dicebam.

h *Sine post tempus*] s.ex intervallo,& sic est contra,inf.de li. rau.l.fi.§.deo.Sol.hic spontè,ibi de necessitate.arg.inf.eo. l.Campanus. Vel tempore manumissionis fuit actum,vt ēt postea fieret.ar.inf.de sol.l.Modestinus. In seruitute autem non sufficit agi,vt inf.de li.cau.l.fi. Et no. pactum vestiri iuramento, quod non est alias, & oritur actio in factum, vt ar. C. de re.cre.l.actori. Sed ex stipulatione oritur condi. certi, si opera est certa, vt sup.eo.l.à duobus, aliàs ex stipulatu, vt Instit.de verb.oblig. in prin. Sed cū opera est factum, ergo semper incerta, vt inf.de verb. oblig.l.vbi autem,§.qui id. quod. Sed certè, & quādoque est in dando, vt inf.statim dicitur.

i *Inreficito*] non illicito, vt causa onerandæ libertatis, vt inf.eo.l.q onerandæ. Itē differunt donū, & munus, vt inf. de verb.sign.l.inter.

k *Perductus est*] vt inf.eod.l.si quis hac, & C. eo.l.mater. nisi in casu vt inf.tit.s.l. qui ex causa,in fi.l.

l *Alius*] sic ergo pupillus iurat, vel promittit.

4† lib.8. ad Sab.

m *Librarius*] vt infra,de lega.iur.l.si librarius.

n *Mimulator*] aliàs miniculator, i.ioculator, vt C. de episcop. aud.l. nūquæ. Alias, nummiculator,quia bene scit cōputare, & summas coacervare, & facit inf. de libe.cau.l.fin. §. finali.

5† F. promittatur.

o *Operarum*]certarū, vel incertarum.si dixit,sibi,liberisque suis, vt no. sup.eo.l.si quis operas, si autem simpliciter,sibi, tunc pone in opera incerta, ut certa ad omnem hæredem,vt sup.eo.l.à duobus.

p *Datum*] ab alio,sibi vel à se.

Si quando] CASVS. Si seruus iurat se daturum duobus patronis operas,si quidem certa pars potest solui, habentur loco peculiæ,& sicut seruus iusiurandi obligatur ad operas,ita eius fideiussor. Viuianus.

q *Operas*] ergo plures, & sic numerum fiet inter eos diuisio,vt inf.eod.l.libertus,§.ideo, & de ver.b. oblig.l.in stipulationibus,& per.tum.

r *Partem operæ*] Sed hoc quomodo,cū sit individua, vt inf.eo.l.liberus,§.& neque,& de verb.oblig.l.stipulationes nō diuiduntur,§.fin.contra.Sol.hic pars operæ,pars affirmationis,vt d.l.stipulationes in fi.& sup.seruit.rem.l.si fundus.Item dic,operæ præteritæ,nō futuræ,cum sp.&c. vt inf.eo.l.si quis hac,§.iudicium. Et dic,q dies vtius cū operæ cesserat, nec inter patronos fuerat adhuc designatio facta,vel vna erat numero impari.Sic enim per æstimationem fit vnius operæ partitio,vt inf.eo.l.libertus,§.1.Accurs.

s *Operæ*] id est,eius æstimatio.

t *Non fugiam*] ab eadem persona,& eidem,vt sup.de cond.inde.l.si non fecerit,§.libertus. Accursius.

u *Pro liberto*] facit infra de duobus reis,l. nemo. & infra eodem.

Idem.[1]†

LEX VI.

FAbriles operæ,[a] cæteræque,quæ quasi in pecuniæ præstatione consistunt,ad hæredem extraneum transeunt: officiales verò non transeunt.

Idem.[2]†

LEX VII.

VT iurisiurandi obligatio contrahatur,[b] libertū [c] esse oportet,qui iuret,& libertatis causa [d] iurare.

¶ Planè quæritur, si quis liberto suo legauerit, si filio suo iurauerit se decem operarum nomine præstaturum,an obligetur iureiurando? [e] Et Celsus Iubentius obligari eum ait, paruique referre, quā ob causā [f] de operis libertus iurauerit: [*] & ego Celso acquiesco. Iurare autem debet post manumissionem, [‖] vt obligetur, & siue statim, siue post tempus [h] iurauerit,obligabitur.

¶ Iurare ātdēt,operas,donū, munus se præstaturū: operas, qualescūque, quæ modò probè iure licito [i] imponuntur.

¶ Rescriptū est à Diuo Adriano, deinceps cessare operarū persecutionem aduersus eum, qui ex causa fideicommissi ad libertatem perductus est. [k]

¶ Dabitur,& in impuberem, cū adoleuerit operarū actio. [l]

Idem.[3]†

LEX VIII.

SIquando duobus patronis iurauerit libertus operas [q] se daturum, Labeoni placet,& deberi,& peti posse partem operæ,[r] cum semper præterita opera, [s] quæ iam dari non possit,[t] petatur: quod cōtingit, si vel ipsis patronis iuretur, vel repromittitur, [5]† vel communi seruo eorum, vel complures hæredes vni patrono exhibeant.

¶ Pro liberto [u] iurante fideiubere quemuis posse placet.

3† Alias, nomēclator. Fl. nomēculator,erat nomenclator,vel nomēclator,qui ciuium nomina tenebat, & candidatis,aurē populo adhuc suggerebat.

eodem.l. si libertus morã.

O *Pera*] CASVS. Dicit, quòd operæ fabriles incertæ antè quam indicantur à patrono liberto, nõ sunt in rerũ natura, & ideõ non possunt alij dẽri voluntate prõnis, qa proprietas earum cõsistit in potestate edentis, & eius, cui eduntur, sed operæ certæ benè soluũtur alij voluntate patroni. Viui.

1† lib.34. ad Sab.

a *Operæ*] incertæ, & præteritæ. Nam aut sunt solutæ, & non debentur, aut nõ: & tunc nõ ipsę, sed æstimatio petitur, vt ſ. l. proxi. vel dic etiam futuræ, i. ipsa opera, vel obligatio eius ãte quam veniat dies eius, vt sup. de operſeruo. l 1. quando autem cedat. dic. vt ī. eo l. quoties.

2† Fl. conſinit.

b *Sed officiales*] quælibet opera sic dici potest, cum sit officium diurnum, vt ī. eo. l. 1. Sed hic ponitur pro incerta. ſ. fabrili, quæ non põt alij, vel per aliũ edi, nisi in ductibus, vt ī. eo l. prõnus, qui operas, & l. si libertus ante, secus in operis certis, vt ī. ſtati. ſ. fabriles. Azo. Sed si de officiali, id est, obſequiali hic diceretur, bñ esset, vt ī. de cõdic. indeb. l. si nõ sortẽ. § libertus. ibi, sed si officij, &c. secũdũ Ioan. Et q̃ subijcit de fabrili. l. incerta, & postea de certa, ibi. Sane &c. sic certa, & incerta poterit alij edi, & ab alio secundum. Io.

3† lib.15. ad Sab.

c *Fabriles*] id est artificiales ſ. certæ. Et quod subijcit, Sanè, pro certis, secundum Azo. Vel dic secundum Io. fabriles incertæ, & quod subijcit, Sane, de certis dicit, & per hoc, qd dicit alienæ. ſ. certæ. Accurſ.

4† lib.22. Digeſt.

6† Fl. dantur.

S *Eruus*] Casus. Seruus patroni non potest ſtipulari à liberto domini sibi operas liberti, sed patrono suo dari.

¶ *Liberto*] Libertus iuranit se annuatim daturũ certè operas incertas patrono, aut Lucio Titio: nunquid illas Lucio Titio potest ſoluere? Non sibi sit extraneus, siue filius: nã eædem certæ, quæ iurantur patrono præſtari non videtur Lucio exhiberi, sed aliæ indubitãter. Si libertus patrono, aut Lucio Titio promitteret operas certas, valet promiſſio cum ista impoſitio obtineat vice n pecuniæ. Viui.

d *Alibi dare*] Seruus ergo domino, vel ſimpliciter debet ſtipulari. vt ī. de ſtipul. ſeru. l. antep. & hic ſubijcit, & hoc in incerta. Secus in operis certis. vt inf. e. l. qui libertinos § nihil, quæ est cont. Et põt esse ratio, quia incertæ sunt. tale factum conferri ex ſtipulatione ſeruitij in perſonam domini nõ põt. Petet igitur illas operas dominus non tanq̃ ex ſtipulatione, ſed tanquã ex perſona ſeruitij ad quod Inſtitut. de ſtipul. ſer. §. ſed cum factum. & argumen. inf. eodẽ. l. quia. Vel est ratio, quia operas debet præſtare conſiderata perſona edẽtis & eius, cui ediuntur, ac posset eligi talis, quæ perſonæ ſeruitij ſi conueniter, at Ioan. intelligit literam contrariæ legis, qñ verba ſtipul. concipiũtur in perſona domini, & ratio, quare in perſona ſeruitij non possunt concipi, est ea, q̃ præmiſi ſecundum Hug. Et ſecundum hoc, & de certa, & de incerta hic titu. loquitur. Accurſius.

Vlpianus. 1†
LEX IX.

O Peræ [a] in rerum natura non ſunt: ſed officiales [b] quidem futuræ: nec cuiquam alij deberi possunt, quã patrono: cũ proprietas earũ & in edentis perſona, & in eius, cui eduntur, conſistat. 2† Fabriles [c] autem, aliæve, eius generis ſunt, vt à quocũque, & cuicunq. ſolui possint. Sanè. n. ſi in artificio ſint, iubente patrono, & alij edi possũt.

Pomponius. 5†
LEX X.

SEruus prõni à liberto malè ita ſtipulatur, Operas mihi dare [d] spõdes? Itaq. prõno dari, ſtipulandum est.

Libertus operarum [e] nomine ita iurando, Patrono, aut Lucio Titio, ſoluere Lucio Titio non potest, vt à patrono liberetur.

Iulianus. 4†
LEX XI.

NIhil autem [f] interest, extraneus ſit Lucius Titius, an filius.

Pomponius. 4†
LEX XII.

QVia aliæ operæ [g] erunt, quæ Lucio Titio debentur. 6† Sed ſi libertatis cauſa pecuniam promittat libertus egenti patrono, aut Lucio Titio, omninò adiectio Titij valet.

Vlpianus. 7†
LEX XIII.

SI quis hac lege emptus ſit, vt manumittatur, & ex conſtitutione D. Marci [h] peruenerit ad libertatem, operæ ei impoſitæ nullum effectũ [i] habebunt. Sed nec is, cui bona adiecta [k]† ſunt, ex conſtitutione D. Marci, libertatũ cõſeruandarum [k] cauſa, poterit operas petere, neq. ab ijs, qui fideicommiſſarias libertates acceperunt, quamuis fideicõmiſſarias libertates, qui acceperunt, ipſius liberti efficiantur. Non. n ſic fiunt liberti, vt ſunt proprij, quos [l] nulla neceſſitate cogẽte mãumiſit. 9† ¶ Iudicium de operis [m] tunc locum habet, cum operæ præterierint. Præterire autem nõ possunt antè, quàm incipiant cedere, & incipiunt postea, q̃ fuerint dictæ.

¶ Etiam ſi vxorem habeat libertus, nõ prohibetur patronus operas exigere. [n]

¶ Si impubes ſit patronus: voluntate eius non videtur liberta nupta, [o] niſi tutoris [p] authoritas voluntati acceſſerit. Rati quoque habitio patrono obest in nuptijs libertæ.

Terentius. 10†
LEX XIIII.

PLanè cum nupta eſſe deberet eam nubere, eo ipſo intelliguntur operæ remiſſæ. Vlp.

e *Operarum*] incertarum, ſecus in certis, ſecundum Ioan. vt infrà eodem. l. hę operæ. & l. patronus. & l. ſi libertus, ſecundum Ioan.

7† lib.38. ad edict.

f NIhil autem] continuatur ſuperiori, & facit, ī. de verb. obl. l. eum, qui. §. qui ſibi.

8† Fl. addita.

g QVia aliæ operæ] ab ijs, quæ in obligationẽ deductæ ſunt, vnde non cõtingit liberatio. vt ī. de ver. obli. l. &. §. cum mihi.

SI quis] CASVS. Emi à te ſeruũ, vt eum manumittere: nõ possum imponere operas. Ille etiam, cui addicuntur bona libertatis cauſa, non poterit operas imponere, iõ quia non est talis patronus, vt possit operas imponere, quia videtur ex neceſſitate facere.

9† Fl. manumiſimus.

¶ *Iudicium*] Si operæ incertæ ſunt impoſitæ, non possunt moueri act. de operis, antè, quàm cedat dies operarũ, id est, antè q̃ sint indictæ, ſed ex quo sunt indictæ, tunc debentur.

¶ *Etiam*] Si libertus habet vxorem, nihilominus operas impoſitas tenetur præſtare patrono.

¶ *Si impubes*] Si patronus est impubes, & liberta nubit voluntate eius, nõ propterea intelliguntur Iuliã, & operæ remiſſæ, niſi Papiam, factus pubes haberet ratũ. Sed ſi esset pubes, & permitteret eam nubere, eo ipſo intelliguntur operæ remiſſæ. Vlp.

10† Terẽ. Clemens li. 8. ad l. Iuliã, & Papiam.

h *Si Marci*] vt C. ſi manumiſſa fecerit, vt ma. l. 2. & 3.

i *Effectum*] nec ingratus accuſari, vt infrà qui, & à qui. l. ſi quis. Accurſ.

k *Conſeruandarum cauſa*] cuius conſtitutionis verba ſunt Inſtit. de eo, cui liber. cauſa bo. addic. §. primo & facit. C. de teſta. ma. l. finali

l *Quos*] propitios. & facit. ſup. eo. l. vt iuriſiurandi. §. reſcriptum. & inf. eo. l. Campanus.

m *De operis*] incertis, vt ſtatim patet, vt inf. eod. l. quoties. & ſup. eo. l. ſi quando. & facit. inf. eo. l. cum patronus. & ſuade. ſ. fit lex. l. operæ.

n *Exigere*] ſecus in liberta nupta, vt C. eo. l. quod ex liberta. & C. de obſeq. l. 2. & inf. prox. §.

o *Nupta*] per quod patronus perdat operas, vt not. ſupra proximo. §.

p *Niſi tutoris*] itẽ. & iudicis hodie. vt C. de adm. tu. l. lex.

LIbertus] CASVS. In iſta lege duo dicuntur. Primò, manumiſi ſeruũ meũ, & in ipſa manumiſſione impoſui operas

operas incertas, & postea indixi ei decē opetas pictoriar', cū sciat pingere: post indictionē impeditus est morbo, ita ꝙ p̄stare non p̄t nunquid tenetur præstare cum non potest. Non. Scā dicitur: si testator imposuit decē operas, & decessit relictis duobus hīdibus, diuiditur ne obligatio operarū, vt in qualibet opera teneatur mihi præstare vnā, alij aliam: Non, sed diuidetur obligatio numero operarū, vt debeat libertus cuilibet quinq. operas p̄stare. Viui.

1† Fl. ferè consent. 2† lib. 16. ad edict.

a *Operarum*] incertarum, quia de indictione dicit, vt ī. e. d. quoties. & facit ī. e. l. interdum. & su. de vsufr. leg. l. operæ. & ī. loca. l. sed addes. §. pe. & de statuli. l. cū hæres. §. Stichus.

3† Fl. de aū, &c.

b *Opera*] vt & ī. e. l. operas Sed contra. ī. eo. l. si qñ. Sol ibi.

c *Operarū numero*] vt. & ī. de ver. obl. l. In stipulatione. §. fi. & facit ī. eo. l. vt iusiurādi §. si liberi. d *Quinquatas*] alias, quinquagita, & melius.

4† F. quīquenas.

E *Ius*] CASVS. Si liberto meo impono operas īcertas, & post impositionē didicit aliqd artificium, nunquid eius artificij tenetur operas præstare? Sic, si honestæ sunt. Vnū sciatis, quia dēt p̄sta re operas libertus patrono pro dignitate, ætate, valetudine, & conditione vtriusq. personæ, tam suæ, ꝙ patroni. Viu.

5† lib. 40. ad edict.

e *Honestæ*] hoc statim declarabit, vt ī. eo. l. hæ operæ.

f *Debuerunt*] quia eas tm̄ tunc sciebat.

g *Exercere caperit*] vt facere artem ludicram.

h *Ex ætate*] vt ī. e. l. penult. & sup. de cōdi. inde. l. si non sortem. §. libertus. ibi, Plerūque enim, &c. Accurs.

6† F. eius.

i *Nec audiendus. Minuatur*] vt ī. e. l. interdū. in fin.

7† li. singulari de iure patr.

S *Vos vos*] Casus. Si libertus est diues, & p̄t sibi sufficere ad alimenta, & victum suo victu, & vestitu debet operas, præstare patrono. Si non habet vnde viuat, debet ita dicere. Vos imposuistis decē operas: nihil habeo, vel acquiro de manibus meis concedatis, qd laborem tribus diebus, quia præstabo vobis operas. Vel vultis hīe operas? detis victū & vestitum: dicit patronus. Nolo hoc facere, sed labora per tres dies, & p̄sta operas integras.

sierit, operas peti posse, omnes [1]† consentiunt.

Vlpianus. [2]†

LEX XV.

LIbertus, ꝙ post indictionem operarum [a] valetu dine impeditur, quò minus operas præstet, nō tenetur: nec enim potest videri per eū stare, quò minus operas p̄stet. Et [3]† neque promitti, neque solui, nec deberi, nec peti pro parte poterit opera. [b] Ideò Papinianus subijcit. Si non vna, sed plures operæ sint, & plures hīdes existant p̄ono, qui operas stipulatus est, verū est, obligōnem operarum numero diuidi. [c] Deniq. Celsus libro xij. scribit, Si cōmunis libertus patronis duobus operas mille daturum se iurauerit, aut communi eorum seruo promiserit; quingētas, [d] 4† potius deberi, quàm singularum operarum dimidias.

Paulus. 5†

LEX XVI.

EIus artificij, quod post manumissionem didicerit libertus, operas debebit præstare, si eæ sint, quæ quandoque honeste, [e] & sine periculo vitæ præstentur, nec sēper eæ, quæ manumissionis tē pore præstari debuerunt. [f] Sed si turpes operas postea exercere cœperit, [g] præstare debebit eas, quas manumissionis tempore præstabat.

¶ Tales patrono operæ dantur, quales ex ætate, [h] dignitate, valetudine, necessitate, proposito, cæterisq; eiusdē 6† generis in vtraq. persona æstimari debent.

Idem. 7†

LEX XVII.

NEc audiendus est patronus, si petat operas, quas, vel ætas recusет, vel infirmitas * corporis non patiatur, vel quibus institutum, vel propositum vitæ minuatur. [i]

Idem. 8†

LEX XVIII.

SVo victu, [k] vestituq. operas præstare debere libertum Sabinus ad edictum prætoris vrbani lib. v. Digest. 9† scribit. Quòd si alere se non posset, præstanda ei à patrono esse alimenta.

Caius. 10†

LEX XIX.

AVt certè [l] ita exigendæ sunt ab eo operæ, vt ijs quoque diebus, quib. operas edat, satis temporis [11]† ad quæstum faciendum, vnde ali possit, habeat.

Paulus. 12†

LEX XX.

QVod nisi fiat, Prætorem ipsam patrono denegaturū operarum præstationē: idque verum est. Quia vnusquisque, [m] quod spopondit, suo impendio dare debet, q̄diu id: quod debet, in rerum natura est.

¶ Ex prouincia libertum Romam [n] debere venire ad reddendas operas, [o] Proculus ait. Sed qui dies interea cesserint dum Romam venit, patrono perire, [p] dummodò patronus tanquam vir bonus ac [13]† diligens paterfamiliās Romæ moretur, [14]† vel in prouinciā proficiscatur. Cæterum, si vagari per orbem [q] terrarum velit, non esse imputandam necessitatem liberto vbicunque, [15]† eum sequi.

Dicit Iurisc. vel tenetur patronus eum alere, vel præstare tantum, vt possit se alere, & præstare operas. Viu.

K *Suo victu*] scilicet liberti, & dic operas incertas, sed certas sumptu p̄soni, vt ī. e. l. operæ, & l. imponi. & l. pen. in fi. quæ sunt contrà. Azo. Alij econtrà. ſ. ꝙ hic de certis, in cōtrarijs de *in certis*. Et est ratio, quia incertis p̄t libertus se præparare ad educationē, & victualia acquere, sed in incertis non, cū nesciat, quales debent sibi imponi. Sed, & hoc fallit, qñ patronus vagat, vt ī. l. qā nisi. in fi. Vel dic idē in vtrisque, vt sumptu præstentur liberti, nisi quando est inops, & tunc contrariæ.

Conc. ad audiē tiā. ibi. illis excepquos infirmitas excusaret, siue Apostolicæ sedis seruitio cōtingeret detineri, & gl. in ver. infirmitas. ibi, hoc ipso satis ponit, qa nō debet adoi. afflictio. afflicto extra de cle. nō resid.

8† lib. 40. ad edict.

9† F. decē Digest.

10† li. 14. ad edict. prouinc.

11† Fl. ēpus.

l *Vt certè*] satis infr. eod. l. penult. Accurs.

Q *Vod nisi*] Casus. In §. ex prouincia, est talis, Libertus habet domiciliū in prouincia, p̄tonus Romæ tenetur libertis p̄stare decē operas annuatim: significat p̄tonus, qd erit? Certè debebit ire libertus, si patronus vult. Romā: dū haberet domiciliū in prouincia, si aūt fit vagabūdus p̄tonus, tunc non tenetur ire libertus. Viu.

12† li. 40. ad edict.

m *Vnusquisque*] generalior est ratio, vt etiam species cōpiē hendatur, & propter speciem dicit, Quādiu, &c. vt infra de verborū obligationibus l. fi ex lege Et sic nō est contra. su. eo l. operæ.

n *Romam*] vbi patronus moratur.

o *Opera*] Non apetit certas, vel incertas, sed dic incertas secundum Azo. quia sēptu liberti vadit. Alij dicunt, certas. Quod dic. vt no. sup. eo. l. suo Sed contra. inf. de sol. l. vsuras. Sed quod ibi dicit, nisi ex causa, tollit contrarium.

13† Fl. &.

p *Perire*] sed cum libert⁹ possit morari vbi velit, vt C. eodem. l. penultima. Ergo poterit ita remotè ire, quod in itinere cōsumet tempus. Quare dicit Io. quòd illud est, quando patronus secesserat, nō aliàs, vt infrà innuit. Vel dic planè, vt sonat, vt tamē libertus non secedat: aliàs non diminueretur dies operarum, argu. huius legis.

14† F. no rareturus.

15† Flor. vbique.

q *Per orbem*] facit sup. de procur. l. sed. & hæ. §. non solum. & de an. leg. l. Mœuia. §. vxori.

a Ope-

a *Opera.*] certæ, & incertæ: & qđ subijcit, sumptu, &c. restringitur ad certas, vt nō sit contra, vt ī. eo. l. fuo. secundum Azo. Alij econtra, vt ibi. no.

Cum patronus.] CASVS. Si patronus in ipsa manumissione stipulatur operas incertas, nō est obligatus libertus antequam indictæ sint: siue] stipulatus fuerit patronus, cum petierit: siue non, hoc adiecto, secus in operis obsequialib⁹: quia illæ sine impositione debentur; & secus in operis certis, quia illæ statim debentur.

1 † lib. 6. ex Cassio.

2 † li. 14. ad edictū puincia-le.

¶ *Cum libertus.*] Manumiß seruū meū: fum stipulatus decem operas mihi dari: nō dixi: mihi & liberis meis: debentur ne istæ operæ liberis meis? Certè sic: ſi hæredes mei existant, tamen non mala mē te exhæredati. Quod est verum si sunt hæredes directo per se, non per alium. Viu.

b *Operas.*] scilicet, incertas.

c *Cum popposcerit.*] sic ī. eo titu. l. si quis hac le. §. iudicium. in fi. & de vsufru. le. l. operę. & inf. de verbo. obli. l. interdum. §. item. Sed arg. contra, C. de contrahen. stipu. l. magnam. sed ibidies fuit apposita.

3 † Flor. vellet.

d *De operis.*] incertis.

e *De certis.*] scilicet, speciebus, vel generib⁹ & etiam de operis certis: quia non committitur statim stipulatio cum est interposita, & cedit dies: venit autē, quādo potuit præstari, & non est præstitum, vt ī. eo. l. quoties.

f *Operas.*] scilicet certas. Et soluitur arg. contra, ī. cod. l. si operarum. Azo.

g *Constat liberis.*] nōc secus, vt sup. eod. l. si quis operas.

h *Hæredes.*] tantū, & tunc habent vtilē ex stipulatu. vt ī. de verb. obl. l. quodcunque. §. si quis ita. Sed & si non sint hēdes, reuerentia debetur, vt C. eo. l. penul.

i *Peratum.*] sic ī. de verb. obl. l. sciendum. §. idem.

k *Exheredato.*] mala mente, aliàs pro instituto habetur, vt ī. tit. 2. l. si patronus. §. si quis.

l *Renendidisset.*] vt ī. tit. 2. l. Iulianus ait.

Iabolenus. 1 †

LEX XXI.

OPeræ [a] enim eo loco edi debent, vbi patronus moratur, sumptu, scilicet, & vectura patroni.

Caius. 2 †

LEX XXII.

CVm patronus operas [b] stipulatus est, tunc scilicet, committitur stipulatio, cū popposcerit, [c] nec libertus p̄stiterit. Nec interest, adiecta sint hæc verba, Cum popposcero, an non sint adiecta. Aliud enim est de operis, [d] aliud de ceteris [e] rebus. Cum enim operarum editio nihil aliud sit, quam officij præstatio, absurdum est credere alio die deberi officium, quam quo is volet, 3 † cui præstandum est.

¶ Cum libertus promiserit patrono operas se daturū, neque adiecerit, liberisque eius, cōstat liberis [g] eius ita demū deberi, si patri hæredes [h] exti terint. Hæredes autē extitisse liberos parēti, ita demū prodesse ad operarum petitionē Iuliano placet, si non per aliū [i] hæredes extiterint. Itaque si quis exhæredato [k] emācipato filio seruum eius hæredem instituerit, & per eum seruum hæres extiterit filius, repelli eum ab operarum petitione debere perinde, ac repelleretur patronus, qui operas non imposuisset, vel quas imposuit, reuendidisset. [l]

¶ In omnibus operis præcipuæ obseruandum est, vt temporis spatia, quæ ad curā corporis necessaria sunt, liberto relinquantur.

Iulianus. 4 †

LEX XXIII.

HAe operæ, [m] quas libertus promittit 5 † multū diſſert à fabrilibus, [n] vel pictorijs operis. Denique si libertus faber, aut pictor fuerit, q̄diu id artificiū exercebit, has operas [o] patrono præstare cogitur. Quare sicut fabriles [p] operas quis [q] potest sibi, aut Titio stipulari: ita patronus à liberto operas [r] sibi, aut Sempronio rectè stipulatur. & libertus obligatione soluetur, si tales operas extraneo dederit, quales patrono præstando [s] liberaretur.

¶ Si patroni plures consultò [t] in diuersas regiones discesserint, & liberto simul operas indixerint; potest dici diem operarum cedere, [u] sed libertum non obligari: quia non p̄ eum, sed per patronos stet, quo minus operæ dentur: sicut accidit, cum ægrotanti liberto operæ indicūtur. Quod si diuersarum ciuitatum patroni sint, & in sua quisq; morētur, consentire debent in operis ab eo accipiendis. [x] Durum [y] alioquin est eum, qui se liberare potest decem diebus operādo, simul operis indictis, si in accipiendis nō cōsentiant, compelli ad præstandam alteri quinque operarum æstimationem.

Idem. 6 †

LEX XXIIII.

QVoties certæ species [z] operarum in stipulationē

6 † lib. 52 Digest.

m *Hæ opera.*] incertæ.

n *A fabrilibus.*] .i. a certis: & sic improprie dicuntur fabriles. & facit ī. eod. l. quoties.

4 † li. 22. Digest.

o *Operas.*] .i. huius artificij: non autem dico, quòd ignoret, vt sup. eo. l. eius. in fi.

5 † Flor. promisit.

p *Fabriles.*] scilicet certas.

q *Qui.*] qui non est patronus, aut libertus. &c.

r *Operas.*] scilicet, certas.

s *Præstando.*] Contra, ī. eo. l. seruus. in fi. Sed ibi de incertis: hic de certis. Et est ratio diuersitatis: quia operæ edun tur considerata honestate edentis, & eius: cui eduntur. vt ī. eo. l. eius. §. tales. & l. seq. Et posset esse q̄ tales indicerentur, q̄ personæ adiecti non conuenirent. sed personæ stipulantis sic. Semper enim de eisdem vtriſque præstandis sentire videtur, vt inf. de verb. obli. l. stipulatio ista. §. eum qui. & hac ratione, nec denegari possunt: sed certa opera est determinata, & scitur, vtrum adiecti personæ conueniat: & secundum hoc intelligitur sup. eo. l. operæ in rerum. §. 1. & facit ī. de condi. indeb. l. si non sortem. §. libertus. circa fin. illius. §.

t *Consultò.*] .i. malitiosè. vt sup. eo dd. q̄ ni si. §. fi.

u *Cedere.*] quia indictæ sunt. vt sup. eo. l. si quis hac. §. iudicium.

x *Accipiendis.*] alioquin nihil habebūt. vt ī. prosi. §. & arg. ī. quib. mo. vsus fru. amit. l. 1. in fi.

y *Durum.*] durius est de pecunia, quam de persona seruire: & sic potest esse ratio, quare totum singulare interesse venit cum obligatio est in facto, & non quando in dando. vt no. C. de sent. quæ pro eo, quod interest l. 1.

z *Certa species.*] id est, certa opera. alio tamen respectu est incerta: quia factum continet. vt ī. de verb. obliga. l. vbi autem. §. qui id quod.

Vettet.] CASVS. Si patronus imponat liberto operas certas, puta pictorias, statim debentur, sed nō possunt peti, nisi labatur tantum tempus, quanto commodè præstare poterit. & ideo si stipulor decem operas, puta, pictorias hodie dari, ista stipulatio est inutilis. Sed si stipulor dari decem operas pictorias hoc anno: stipulatio est vtilis. Viu.

deducuntur, veluti pictoriæ, fabriles,[a] peti quidem nō possunt nisi præteritæ: quia etsi nō verbis, attamen re ipsa inest obligationi tractus temporis,[b] sicuti, cū Ephesi dari stipulamur, dies continetur. Et ideo inutilis[c] est hæc stipulatio, Operas tuas pictorias cērum hodie dare spondes? cedunt tamen operæ ex die interpositæ stipulationis. [d] Sed operæ, [e] quas patronus a liberto postulat, [f] confestim nō cedunt: quia id agi inter eos videtur, ne ante cederent, quā indictæ [1†] fuissent: scilicet, quia ex cōmodo patroni libertus operas edere debet: quod in fabro, pictore vel dici non convenit. [g]

a *Fabriles*] idest de fabrica: & ita cenè.
b *Tractus temporis*] vi. & inf. de verb. obl. l. interdum, & l. continuus. s. cum ita.
c *Inutilis*] sic inf. de verb. obl. l. fi. s. si inter.
d *Stipulationis*] licet non possit peti: sed incertæ cedunt ex die quo indicte sūt vt sup. eodē. l. si quis hac. s. iudicium.
e *Sed operæ &*] scilicet incertæ.
f *Postulat*] i. postulare debet.
g *Convenit*] q̄ non cedat dies ex repore interpositæ stipulationis. Accur.

Idem. [2†]
LEX XXV.

PAtronus, qui operas liberti iuri locat, [h] non statim intelligendus est mercedem ab eo capere, [i] sed hoc ex genere operarum ex persona patroni, atque liberti colligi debet. Nā si quis pantomimum, [k] vel archimimum libertum habeat, et is mediocris primonij sit, [m] vt non aliter operis eius vti possit, quam si locaverit eas: exigere magis operas, q̄ mercedē capere existimandus est. ¶ Item plerunq; medici [n] seruos eiusdem artis [o] liberos producunt, [p] quorum operis perpetuò vti non aliter possunt, quam vt eas locēt. Eadem, & in cæteris artificibus dici possunt. Sed qui operis sui liberti vti potest, & locando pretiū earum consequi malit, existimandus est mercedem ex operis liberti sui capere. [q] Nonnū quam autem ipsis libertis postulantibus patroni operas locant: [r] quo facto pretium [s] magis operarū, quam mercedem

1† Velim possit fuisse sent.

2† Ulpia. Ingenuo.

h *Iuri liberti*] vel patroni.
i *Non semper*.
k *Vel archimimum*] id est principē histrionum.
l *Quāuis*] persona sit atque imitatur. Suet. in Caligula. c. 36. Tacit. li. 11. Cassiod. lib. 4. variar. epist. vlt. hos ortū habuisse Tiberij tēporibus, ab eoq; Roma electos scribit Dio. li. 57.
m *Sit*] s. patronus.
n *Medici*] scilicet, domini.
o *Eiusdem artis*] scilicet, medicinæ.
p *Perficiunt*] i. faciūt libertos manumittēdo eos.
q *Capere*] quod est illicitum, vt habetur C. eo. l. 1. & solet. vnde amittit ius patronatus, vt C. de bo. pos. cō. tab. lud patronus. & ff. de iu. pa. l. sicut. & de lib. agn. l. si quis. §. Il quis a liberis.
r *Locant*] liberto, vel alij. Accur.
s *Pretium*] pteritarum: qd licet, vt C. eo. l. nec patronus. Sic qū ipsum sit conductio, & spōte mercedis solutio, vt hic: secus si eō coactio spōte, sed ex facto iuris, vt ff. de iu. pa. l. si. s. Et sic pōt loqui ff. C. eo. l. 1. §. licet pretiū. Vel refert locet ipsi liberto, quo casu ff. est ppriè locatio: & si ex re locatione fit exactio ab inuito liberto, obtinet qd in l. illa q. &

Alfenus. [3†]
LEX XXVI.

MEdicus patronus, [t] [4†] putaret, si liberti sui medicinam non facerent, multo plures implorantes [u] se [5†] habituram, postulabat, vt sequerētur se, neque opus [x] facerēt: id ius est, necne? Respōdi, ius esse, dummodò liberas [6†] operas ab eis exigeret: hoc est, vt acquiescerent eos meridiano tēpore, & valetudinis, & honestatis suæ rationem habere sineret. Item rogauit, si has operas libertus dare nolint, [7†] q̄s oporteret æstimari? Respōdi, quantum ex illorum operis [y] fructus, non quantum ex incōmodo illis dando, si prohiberet eos medicinam facere, commodi patronus consecuturus esset.

3† Alfenus Varus li. 7. Dig. 4† Fl. Medicus liberus & intellectualis. vide p Iaso. in l. cum mas. n. 10. & Dominic. 5† Fl. imperantes] ibi. vide Alci. li. 7. parer. ca. 4. & Dd. 1. Disput. c. 54. 6† Fl. liberalcs. 7† Fl. nolent.

t *Medicus patronus*] alias, libertus qui, & libertus est. & sub se libertos habet. Alias patronus.
u *Implorantes*] i. roganres.
x *Opus*] s. medicinæ.
y *Operæ*] consequendo fructus consecutus. &c. q̄ seruitium pone valutiæ. non quantū cōmodi essent consecuturus ex incōmodo dando i. inferendo illis. si p. hiberet. &c. quod cōmodum patroni est in alijs. Alij dīcunt q̄ vtilitatem patroni æstimamus secundū id, quod esset consecuturus patronus, si ei fuisset obtemperatum. & sic decernit: & decretum non secundū q̄ libertipossit fuisse damnū in patrimonio, si obtēperatum esset quod forte est ei.

Iulianus. [8†]
LEX XXVII.

SI libertus artem pantomimi exerceat, verum est, debere eū non solum ipsi patrono, sed etiam amicorum ludis gratuitam operam præbere, ita vt eum quoque libertū, qui medicinā exercet, verum est voluntate patroni gratis curaturum amicos eius. Neq; enim oportet patronū, vt operis liberti sui vtatur, aut ludos sēper facere, [z] aut ægrotare. [z]

8† Fl. si libertus. Minicia.

z *Aut ægrotare*] Aq. est hic. q̄ do aliqui aliq̄d cōcedit, debet eo vti legitime: & cōcessa ff. in gl. fin. verbo. à in idonea. extra. de elect. 9† li. seguiari de iure patro. 10† li. 6. ad edict.

Paulus. [9†]
LEX XXVIII.

SI duorum, [a] pluriumve communis libertus, vni [b] patroni voluntate nupserit: alteri patrono ius operarum manet.

a *Plurium ve*] Aq. est hic. q̄ do aliqui aliq̄d cōcedit, debet eo vti legitime: & cōcessa ff. in gl. fin. verbo. à in idonea. extra. de elect. 9† li. seguiari de iure patro. 10† li. 6. ad edict.

Vlpianus. [10†]
LEX XXIX.

SI operarum iudicio actum fuerit, [b] cum liberto, & patronus decesserit, cōuenit trāslationē hīdi extraneo nō esse dandam, [c] filio autem, &

b *Actum fuerit*] & sic lis contestata. arg. ff. rem ra. hab. l. amplius. & sic erant præteritæ. vt supra eodem. l. si quis hac. s. iudicium.
c *Dandam*] imo contra. vt sup. eo. l. cum patronus. §. cum liberti. s.

bertus. Sol. hic sibi liberisq; suis ibi simpliciter sibi. Vel sin Azo. ibi de certa, hic de incerta. Item dic nisi lata sniz. vt ff. e 1. l. qui libertinus. §. sed si iam. Sed quare incerta et praeterita non transit ad extraneū hæredem? Resp. quia opera, quæ conuenit patri, præsumitur et filio conuenire: 1 quod non sic in extraneo.

1 Conco. c. 5 dicim°. §. hac authorita te ibi, cū vna caro probātur pa er & filius. 35. q. 3.

Alij, qui dicunt, q hic fuit stipulatus sibi, liberisq; suis, reddunt rationem: quia filius adiectus in stipulatione post mortē patris agit ex stipulatione patris, vt inf. de ver. obl. l. quicunque. §. si quis, quod non est in extraneo. Et adde, quod no. ff. de condict. indeb. l. si non sortem. §. libertus. in glos. hic exponе. ibi Sertò differt. Item hoc in patronatu libertis: sed patronatus Ecclesiæ cum vniuersitate trāsit in quemlibet, arg. infr. de acq. ter. do. l. quidam. Sed in singulari titu. transit in Ecclesiam aliam à priuato: & tunc illa Ecclesia habet præsentationem, vt priuatus. Item habet ius instituendi in temporalibus collatis à quodam priuato, licet priuatus non habuerit, vt argum. inf. de iure fisci. l. fiscus. In spiritualibus autem non habet ius instituendi, nisi Ecclesia fit collata ab episcopo cum omni suo iure: & est canonis distinctione cētesima dist. c. sanè. & extra. de priuil. c. cum & plantare. & arg. optimum est inf. tit. 2. l. qui, ex causa. in fi.

Si libertus * ita iurauerit, dare se tot operas, quot patronus arbitratus sit: c nō aliter ratum est arbitrium patroni, quam si æquum arbitratus sit. Et ferè ea mens est personam arbitrio substituentiū, vt quia sperent eam 3 † rectè arbitraturā, id faciant, non quia vel immodicè obligari velint. ¶ In libertam, quæ voluntate patroni nupsit, præteritarū d ante nuptias operarum actio datur.

Modestinus. 4 †

LEX XXXI.

Operis non impositis manumissus etiamsi ex sua voluntate aliquo tēpore præstiterit, compelli ad præstandas, quas non promisit, non poterit. e 5 †

Idem. 6 †

LEX XXXII.

Qui 7 † onerandæ f libertatis causa pecuniā patrono repromisit 8 † non tenetur: vel si patronus pecuniam exegerit, g bonorum possessionem contratabulas eius petere h non potest.

Iabolenus. 9 †

LEX XXXIII.

Imponi operæ i ita, vt ipse libertus se alat, nō possunt.

Pomponius. 10 †

LEX XXXIV.

Interdū & diminutionē, k & augmentum, l & mutationem m recipere obligationes operarum sciendum est. Nam dū languet libertus, patrono operæ, quæ iam cedere cēperint, 11 † pereunt. Sed si liberta, quæ operas promisit, ad eam dignitatē perueniat, vt inconueniens sit præstare patrono operas, ipso iure hæ interciderint.

Paulus. 12 †

LEX XXXV.

Liberta maior quinquaginta annis, operas præstare patrono * non cogitur. n

Vlpianus. 13 †

LEX XXXVI.

Labeo ait, Libertatis causa o societatē inter libertum, & patronū factam, ipso iure nihil valere, * palam esse.

3 † Fl. tū. rectè arbitraturū.

4 † lib. 1. Regula.

5 † Fl. non potest.

6 † li Pandectarū.

7 † Fl. isq.

8 † Fl. repromiserit.

9 † lib. 6. ex Cassio.

10 † lib. 22. Digest. *Facit ad hāc l. ex posita. cū l. sup ver bo reuoce tis ext. de arbit. vbi dī, q nō est stādū arbitrio, si sit iniquum.

11 † Fl. cēperunt.

12 † al. 2. ad l. Iuliā & Papiā.

13 † li. 2. ad l. Iuliā & Papiā. * potest reuocatum Rutilij ex cētū. l. 1. §. de bon. libert.

a *Non fuerit*] vel fuerit. vt hic. & sup. proxi. & facit C. de rei vxoriæ actio. §. & hoc ex.

b *Exhæredatus*] mala mente: aliàs secus, vt inf. tit. 1. l. si patronus. §. si quis non mala. & l. si pater. quæ sunt contra. Et facit sup. tit. 1. l. filij. in princ.

Si libertus] CASVS. In l. ista dicitur, si manumitto seruū, & in ipsa manumissione facio iurare, q dabit tot operas, quot fuero arbitratus: si æquè arbitror, illas præstat: si iniustè, reducetur ad arbitriū boni viri. No. si aliquis iurat facturum quid meo arbitrio, videtur iurare se facturū arbitrio boni viri. accedit §. pro soc. l. si societatem. §. arbitrorū. & §. de leg. 2. l. 1. No. si aliquis offendit me, & iurauerit facere præceptis meis: licet in causa sua iudicare non deat, &c. C. ne quis in sua cā. modo iterator poterit esse. Vñ si æquè arbitratur, stabitur: aliàs reducitur ad arbitriū boni viri, vt hic. ¶ *In libertam.*] Si liberta nubit voluntate patroni, à futuris operis excusatur, à præteritis nō. concor. C. eo. l. libertæ. Vi.

c *Arbitratus sit*] vt sup. locati. l. si in lege. & inf. de re. iu. l. in persona. §. 1. Sed contra, inf. de verb. oblig. l. si quis arbi. Sed ibi nec fuit arbitratus benè, vel malè, & facit hoc ad id, quod no. sup. de arbit. l. pen.

d *Præteritarum*] non futurarum, vt sup. eo. d. l. si duorum. & inf. eod. l. sicut.

Operis.] CASVS. Si manumisi seruum meum, & operas non imposui, licet aliquo tempore soluerit, non tamē ex hoc tenebitur in futurum soluere. Vlpianus.

e *Non potest*] sic C. de vsuris. l. creditor. & de pactis. l. si cer-

tis. Sed contra sup. de vsur. l. cum de in rem verso. Sol. vt ibi plenè notatur.

Q *Vt onerandæ.*] CASVS. Si manumisi seruum meum, & feci quod onerandæ libertatis causa promisit pecuniā pro operis repellor à bonorum poss. contra ab. sup. de bonorum possess. contra tabu. quæ pat. l. final. Vlpianus.

f *Quæ onerandæ*] vt si libertus promittat cē tum, si in aliquo offenderit patronum: quo casu non tenetur, vt hic. & §. qual. te. ac. non da. l. 1. §. quæ onerandæ.

g *Exigerit*] per vim. nam de iure non potest, vt dixi.

h *Petere*] vt C. eod. l. si quam.

I *Mpo.*] CASVS. Si volo imponere operas ipsi liberto, qui nihil hēt vnde se ipsum alat. hoc facere non possum. Et si imposui, teneor dimittere tantum tempus, vt possit alimenta quærere. sup. eod. l. eius. in fin. & l. seq. Vlpianus.

i *Imponi operæ.*] certæ: aliàs secus, vt sup. eo. l. seq. vel vt ibi.

Interdum.] CASVS. Si libertus debet operas, interdum illarum operarum præstatio recipit diminutionem, & augmentum, & mutationem. Ecce dum libertus languet, nō tenetur præstare operas. Sed si liberta promisit operas, & perueniat ad dignitatē, quam inconueniens est operas præstare: non tenetur præstare. Sed si liberta efficietur maior 50. annis non tenetur præstare. h. d. cū l. seq. Vl.

K *Diminutionem*] id est perditionem, vt in exemplis hic subiectis. & sup. de perit. hæred. l. perditum. Hug.

l *Augmentum*] hoc ex pacto procedit.

m *Et mutationem*] vt si quibusdam diebus languet, quibusdam non. Hug. Et facit sup. eo. l. libertus qui post. & l. nec est audiendus.

n *Liberta, non cogitur.*] sed liberatur ab impositis: ergo nec imponi debet ea existente maiore 50. annis, secundum Ioann.

Labeo ait.] CASVS. Si qua societas causa onerandæ libertatis fiat inter libertum & patronum, nō valet: quia illa societas videtur contracta causa libertatis onerandæ: vnde non valet. sup. eod. l. qui onerandæ. & inf. quæ tetum. l. 1. §. 1. Vlpianus.

o *Causa.*] Quia dicit dominus ob hoc te solū manumitto, vt mecum contrahas societatem: nam vt sequitur, nulla est societas: quia libera voluntate procedere debet, vt & inf. quæ. re. act. non da. l. 1. §. quæ onerandæ. & dic, vt ibi dicit B. secundum Hug. Vel pone exemplum, vt inf. tit. 1. l. 1.

Vt libertum.] CASVS. Si libertus, cui impositæ sunt operæ, habet duos filios, vel plures eodem tempore in sua potestate, præter eum, qui locat operas suas, vt pugnaret cum bestijs: liberatur à præstatione operarum. Seu si non habuit duos in potestate eodem tempore, saltem vnū quemcunque similiter liberatum: & amissi liberi debent proficere ad operas iam cuntes, non ad operas præteritas.

¶ *Amissi antea.*] Si libertus promittit patrono vel liberis patroni, & incipit postea habere duos filios, vel vnũ quinquẽnem: non liberatur à prestatione operarum. Sed si promisit creditori patroni, liberatur, quod est verum, si iam erãt impositæ. Vnum sciatis, ex quo habet liberos, liberatur à futura obligatione, & à præteritis operis nõdum præstitis.

1† lib. 11. ad l. Iuliã & Pap.

¶ *Defunctus libertus.*] Si libertus in vita sua non habet libertos, si mortuus est natus postumus, hæredes liberti à præstatione operarũ non liberantur. Vnum sciatis, si libertus liberatur, fideiussores eius per consequẽs intelliguntur liberati. Vivianus.

2† Fl. dono. munc ris.

a *Duos.*] s. filios.

b *Locauerit.*] hi non prosunt patri liberto. Accursius.

c *Eodem tempore.*] i. non simul, sed diuerso tempore.

3† Fl. debeto.

d *Quinquennem.*] qui solus sufficit. Et notã Paulus retulit verba legis Iul. De maritandis ordinibus, vt & C. eo. l. nec patronis. in fin. Et not. modos dissoluendi obligationem operarum, vt ibi no. & facit ff. de excus. tut. l. excusantur. §. feminis. Sed ar. ff. ad hoc, & sequẽtia, Instit. de excus. tut. §. filij, vbi tantũ superstites prosunt.

e *Amissi antea.*] hic incipit Paulus loqui. f *Quæ postea.*] ergo ex intervallo, & sunt cõtra, ff. d. li. cum. l. adeo. & ff. de sol. l. liberto. Sol. vt no. sup eo. l. vt iurisiurandi, in glo. s. ex intervallo. Item est arg. contra Instit. de excus. tu. §. filijs.

g *Nihil autem interest.*] quantum ad hoc, vt propter liberos ante, vel post natos liberetur ab obligatione operarum: dic tamen ex stipulationem factam, vt supra eod. l. semus. Sed alij dicunt, q̃ hoc in certis, illud in incertis, vt arg. ff. eo. l. à duob.

4† Fl. deest. Et cũ.

h *Si vnum.*] quam si feciss. non posset repetere propter liberos postea natos: & facit ibi ad Vellei. l. quamuis. §. interdũ.

i *Ex hac lege.*] de maritandis ordinibus, vt C. eo. l. nec sesuus, in fine.

k *Posthumus.*] redit ad materiam de qua incepit in princ. l. l. *Quod.*] i. quia.

5† Fl. cepit.

Paulus. 1†

LEX XXXVII.

QVi libertinus duos,[a] plures ve à se genitos natosve in sua potestate habebit, præter eum, qui artem ludicrã fecerit, quive operas suas, vt cum bestijs pugnaret, locauerit, [b] ne quis eorum operas, donum, munus, 2† aliudve quicquam libertatis causa patrono, patronæ, liberisve eorum, de quibus iurauerit, vel promiserit, obligatusve erit dare, facere, præstare debet: 3† & si non eodem tempore [c] duos in potestate habuerit, vel vnum quinquennem, [d] liberabitur operarũ obligatione.

¶ Amissi antea [e] liberi ad eas operas, quæ postea [f] imponũtur, prosunt, vt Iulianus ait. Sed & si vno amisso obliget se, deinde alter nascatur, multò magis Pomponius ait amissum huic iungi, vt liberetur.

¶ Nihil autem interest, [g] vtrũ ipsi promittat patrono, an eis, qui in potestate eius sunt. Sed si creditori suo libertum patronus delegauerit, nõ potest idem dici: solutionis [h] enim vicem cõtinet hæc delegatio. Põt tamen dici, si in id, quod patrono promisit, alij postea delegatus sit, posse eum liberari ex hac lege. [i] Nam verũ est patrono eum expromisisse, quamuis patrono nunc nõ debeat. Quod si ab initio delegante patrono libertus promiserit, non liberari eum. Et cum 4† nõ solum futurarum, sed etiam præteritarum operarum liberatio sit; Iulianus ait, etiam si iam petitæ sunt operæ, liberis sublatis, absolutionem faciendam. Sed si iam operarum nomine condemnatus est, non potest liberari: quoniam iam pecuniam debere cœperit. 5†

¶ Posthumus [k] liberti, hæredes patris sui non liberat, quod [l] proficisci liberatio à liberto debet, nec quisquã post mortem liberari intelligi potest. Ex lege [m] autem nati liberi prosunt.

¶ Etiamsi [6†] in personam liberti collata liberatio est, fideiussores quoque liberabuntur ex sententia legis. Quod si libertus expromissorem dederit, [n] nihil hoc caput [o] ei proderit.

Callistratus. 7†

LEX XXXVII.

HAe demũ impositæ operæ intelliguntur, quæ sine turpitudine præstari possunt, [p] & sine periculo vitæ. Nec enim si meretrix manumissa fuerit, eadẽ operas patrono præstare debet, quãuis adhuc corpore quæstũ faciat: nec arenarius manumissus tales operas: [8†] quia istæ sine periculo vitæ præstari nõ possunt. Si tamen libertus artificium exerceat, eius quoque operas patrono præstare debebit, etsi post manumissionẽ id didicerit. Quod si artificiũ exercere desierit; tales operas edere debebit, quæ non contra dignitatẽ eius fuerint: vt Iuli, vt cũ patrono moretur, ¶ peregrè proficiscatur, negotium eius exerceat.

Paulus. 9†

LEX XXXIX.

SI ita * stipulatio à patrono facta sit, Si decem dierum operas nõ dederis, viginti nũmos dare spondes? videndum est, an nec viginti actio danda sit, quasi onerandæ [r] libertatis gratia promissi [s] sint: nec operarum, quę promissæ non sint, an verò operæ duntaxat promissæ fingi debeant, ne patronus omninò excludatur. Et hic 10† quoq. Prætor sentit, operas dũtaxat promissas.

¶ Sequens illa quæstio est, an

1 *Ex lege.*] Iul. de maritandis ordinib. Et die nati non nascituri. Nam in princ. legis dixit genitos, natosque. Alij dicunt ex lege nati, id est legitimè nati.

m *Dederit.*] nam promittendo ipse tenetur: ad quod ff. eo. l. pen. & sup. de postu. l. 1. §. nunquid ergo. sic è contra sup. eo. l. §. si ab initio.

n *Caput.*] id est capitulum l. Iuliæ: nam & alia habet capitula, vt inf. vnde vir. & vxor. l. 1. in fine.

HÆ *demum.*] CASVS. Si imponuntur operæ: ex certè possunt indici, quæ non sunt turpes, & sine periculo præstari possunt. Quid enim, si imponuntur operæ meretricales? sunt turpes, etiam si sui corporis quæstum faciat. Vel si imponitur alia operæ, quæ non est turpis: tamen cum vitæ periculo non det præstare. Et debet præstare ex artificio, quod dicit postea, siue ante. Veruntamen si libertus non scit operari, possunt imponi vt proficiscatur cum domino. Vivianus.

6† Flor. de fantiã.

7† lib. 1. edictorũ.

p *Possunt.*] facit sup. eo. l. eius. & l. sequen.

q *Meretur.*] cum sit in dignitate. Et sic sunt exempla operæ inhonestæ: & facit C. eo. l. penul.

SI *ita.*] CASVS. Patronus manumisit seruum suum, & in ipsa manumissione stipulatur hoc modo. Si decem diebus operas non dabis, viginti nummos mihi dabis? quod istorum potest peti? operæ non: quia non sunt impositæ: nummi non: quia videntur impositi causa onerandæ libertatis. Quid erit? Et certè petendæ erunt operæ decem dierum: & si libertus vult præstare viginti nummos, nõ erit audiendus: quia vult stipulationem pro parte probare, & pro parte reprobare. Vivianus.

8† Præstat.

9† lib. 1. ad Plautium.

r *Quasi onerandæ.*] quo casu non valeret, vt sup. eod. l. qui onerandæ.

* intel. hanc l. vide per Fer. Garc. in l. Gallus. n. 84. de li. & posth.

s *Promissi.*] fictione iuris, non vere, vt prædixit. & infra de action & obligatio. l. obligationum ferè. §. penul. & in fi. de verbo. oblig. l. si ita stipulatus quæ sunt contra. Accursius.

10† Flor. hoc.

a *Quasi.*

a *Quæri.*] No.contrà varietatem: sic inf.tit.1.l nam absurdum.& sup.de procur.l.in causæ. Sed arg.cõtra.sup.de coll. l.

S I *bona.*] CASVS.venduntur bona patroni ob æs alienũ, de operis præteritis dabitur actio patrono.Si ipse aliter alere se possit,non dabitur actio. Viuianus.

b *Vænierint*] per creditores.

c *Potest*] scilicèt sine operis.

L *Libertus.*]CASVS. Si libertus aliquo modo liberatur oblig. operarum . & assequitur testamenti factionem:nihilominus debet præstare obsequium patrono : diuersa est causa alimentorum. Viuia.

d *Dimissus*] à seruitute: quia manumittendo imposuit operas.

e *Atque ita liberam.*] Nunquid ex sola impositione consequitur liberam testamẽti factionẽ? & Hug. & B.quod sic, vt hic. Ioan. & Azo. quod non: sed demum facta exactione earum: & hic subaudiunt,facta earum exactione. Quæ dic.vt no.C.eo. l.ũ quam.

f *Verecundia*] quod obsequium , etiam sine impositione debetur : vt sup de condict. indebi.l.si non sortem. §.libertus. in princ.

g *Diuersa*] à libera testamenti factione. Sed contra,sup.de liberis agno. l.ũ quis à liberis. §. si quis à liberti . Sed ibi exigit earum pretium : hic autem ipsas operas. Sed si dicas, q̃ hic exegerit mercedem, dicas quod diuersa est ab obsequio:quia obsequiũ præstatur, alimenta non.

h *Inopia*] id est , patronus inops conuenit libertum ad alimenta.

i *Per inuidiam*] id est propter blasphemum euitandum : & facit C.eo l.fi.

C *Erdonem*] CASVS. Testator ita dixit, Talem seruum cerdonem volo manumitti: ita tamen,vt hæredi meo præstet operas,nunquid tenetur promittere? Non:quia manumittitur ex necessitate:& si promiserit,non tenetur præstare:quia videbitur indebita promisisse:etiam si testator iusserit:quia iuri publico derogare non potest. Viuianus.

k *Cerdonem* qui facit sotulares. vel qui vendit carnes.

ADDITIO . Mihi videtur esse nomen proprium serui vt & alia quamplura nomina huiusmodi reperiuntur . Si enim esset nomen artificij, dixisset vtique,Seruum meum Cerdonem, cogita.

l *Volenti*] ab hærede:& sic hæres non potest imponere operas cũ ex necessitate facit, vt C.eo.l.mater. & hã.nisi sit filius. vt infra. titul.1. l.qui ex causa.

m *Promiserit*] scilicet coactus.

n *Dabitur*] vt & sup.de leg.1. l.videndum.

o *Fideicommissariam*] qđ est,vt manumissus ex necessitate, nõ teneatur ad operas,vt dixi. Et no.q; aliquid est,qđ testator nõ põt : sic C.vt in poss.lega.l.scire.& ff. ad leg Fal. l.quod de bonis. in fi. Accurs.

O *Peris.*] CASVS. Libertus, qui tenetur pstare operas , non potest dare operã militiæ: nec si daret, posset facere iniuriam patrono Viuia.

p *Iniuria.*] i.damno. nam amittit . vt sep. eod. l.interdum. Sed arg.contra. C.de lib. & eo.li. l.fin. Accurs.

S *I libertus.*] CASVS. Si libertus tenetur præstare operas.& dedit fideiussorem: mora liberti nocet fideiussori. Sed si libertus promisit dare hominem,fideiussor tenetur ex liberti mora , & ex sua mora. Viuianus.

q *In certis.*] s.incertis, quarum dies non cedit , nisi cum indictæ fuerunt, vt supra, cod. l.cum patronus. Et est ratio, quia fideiussor ex sua mora teneri non potest . cũ reus non sit obligatus,nisi cum prius indictæ fuerint. Azo. In opera autem certa idem, quod in pecunia,vt s.eod. l.à duobus. Lex tamen videtur dicere idem in cuiuslibet facti promissione.vt ff. de ver.obl. l.cum filius.§.1.

r *Retinetur*] vt & sup. de vsu l. mora. in fin. & in fi.de verb.obl.l. mora.in fi. Accursius.

L *Libertus.*]CASVS. Libertus, qui est negotiator vestium, eandem negotiationem in eadẽ ciuitate potest exercere inuito patrono suo. Vi.

s *Si nolit*]maximè vt & ff.tit.2. l.quæro. & tit.1. l. fi. Vel illas sedim istã intellige .

L *Libertæ.*] CASVS. Si libertæ est in concubinatu pãtis,liberatur à præstatione operarũ: sicut si nupta esset alij volũtate patroni accedit.C.eo.l.libertæ. Vi.

t *Patroni esset.*] C.eod.l.libertæ.

C *Ampanus.*] CASVS. Instituit te hæredem: rogauit te, vt seruum per fideicõ manumitteres: si velis illi seruo,vel operas,vel donũ,vel munus imponere, Prætor debet te prohibere: quia manumittis ex cã fideicõ.vnde non potes imponere operas, vel aliquid catũ nomine, vt ff.eo.l.cerdonẽ. nisi fit filius rogatus manumittere,vt ff.tit.1.l.qui ex cã. Viu *Campanus*] facit inf.tit.1. l.qui ex causa. & supra eod.l.fi quis hac.

x *Scisset*] sic sup.si quis cau.l.sed & si. §.fi.

LEX XLIII.

OPeris obligatus libertus, militiæ nomen non sine iniuria p patroni dabit.

Scæuola. 7†

LEX XLIV.

SI libertus moram in operis q fecerit:fideiussor tenetur, licet mora fideiussoris nulla existat 8† In homine ãt debito fideiussor ẽt ex sua mora in obligatione retinetr.

Idem. 9†

LEX XLV.

LIbertus negotiatoris Vestiarij * an eandem negotiationem in eadem ciuitate , & eodem loco, inuito patrono,exercere possit? Respõdi, nihil proponi, cur non possit, si nullam s læsionem ex hoc sentiat 10† patronus.

Paulus. 11†

LEX XLVI.

LIberta q in concubinatu 12† patroni esset, t perinde, ac si nupta eidem esset, operarum petitionem in eam dari non oportere constat.

Idem. 13†

LEX XLVII.

CAmpanus u scribit non debere Prætorem pati , donum, munus,operas imponi ei,qui ex causa fideicõmissi manumittatur. Sed si,cum sciret x posse se recusare, obligari se passus sit:non inhibendã operarum petitionem , quia donasse videtur.

Hermogenianus. 14†

LEX XLVIII.

SIcut patronus, ita eriã patroni filius,nepos,& pro-

1† Fl.õque ipse nõ dẽret.

2† lib.20. quæstio.

3† lib.5. Respõso.

4† Fl.obsequi.

5† lib.9. Rõso.

6† Florentinus.

7† lib.4. Quæstio.

8† Fl.nulla est.

9† lib.2. Respõso.

* De vestiarijs vi. Cic.in Vatiniũ .

10† Florentinus.

11† Flor. Valẽs li.5.Fideicõmisso.

12† Fl.cõcubitu.

13† li.6. fideicommisso.

14† lib.2. iuris epitomarũ .

Sciat patronus.] CASVS. Si consentio libertæ vt nubat: quæ debet in officio mariti esse, liberatur a præstatione operarũ: si nuptiæ valeant. Idẽ si filius vel nepos meus consentiat. Vnũ sciatis, si liberta nubat, nihilominus eius filius, vel eius nepos poterit operas præstare patrono: & ẽt ipsa. Vina *Amittit*; facit C. e. l. quod ex libertа. & de obsequijs. l. 2. & sup. eo. l. si libertus. in fi. Sed contra, inf. de verb. sig. l. sciendum. § pen. vbi non transit opera ad hæredẽ hæredis: at hic transit etiam ad pronepotem. Solu. hic fuit stipulatus sibi, libertique suis. ibi non. argu. sup eod. l. cum patronus. § cum libertus. Vel hic fuerunt primi hæredes illi nepotes, & pronepotes, cũ nullus præcederet, vt arg. Instit. de hæred. qual. & diff. t. fin & §. sui.

b *Esse debet.*] Nota vxorem operas viro vt inst. de don. inter vir. & vx. l. sed si vir. in prin. & seruus domino, vt ff. de statuliberis. l. 3. §. si quis seruum. Sed quid, si vir mortuo intra annũ? Respon. ibi debet operari, vnde & alimentari: quod vide fiat, no. C. de rei vxo. act. §. exactio. in fi.

Operarum.] CASVS. Quidam erat libertus duorũ: cuilibet debebat operas in genere: nunquid eodem tempore poterit præstare duas operas? Sic. Ponè. vnus patronus proficiscitur, dicit sibi in domo et custodias eam: dicit alter, volo quod scribas. Eodem tempore poterit stare in domo, & eandẽ custodire, & etiam scribere alteri domino non proficiscenti. Viuianus.

c *Scribere*] inf. de reg. iu. l. si librarius.

d *Cum suis*] scilicet de familia.

e *Scripsit*] sed si non potest simul vtrique operari? dic vt supra eodem. l. hæ operæ. §. final.

Operæ autem.] CASVS. Si imponuntur operæ incertæ, ẽtsi postea inducuntur, præstandæ sunt inspecta dignitate. Verum si velit, ipse libertus, & quilibet alter liber homo præstat operas non suo sumptu, & suis alimentis. Viuianus.

f *Edendæ*] sup. eo. l. interdum. & l. eius. & l. hæ operæ.

g *Et quemlibet alium*] per hoc patet, q. loquitur de certis, cũ dicit liberum per alium posse præstare. Nam incertæ nec alij, nec etiam per alium præstantur, vt sup. e. l. operæ in re. §. 1. secundum Azo. Vel si velis dicere etiam incertam præstari suapte liberti, dicas hic libertum non habere vnde se alat, vt sup eod. l. suo in fine. secundum Ioann. & Hug. Et no. ingenuum promittere pro liberto: nam & legari, & locari potest operæ liberi hominis, vt ff. de vsuf. le. l. hominis.

Si patronus.] CASVS. Si consentio libertæ vt nubat: quæ debet in officio mariti esse, liberatur a præstatione operarũ: si nuptiæ valeant. Idẽ si filius vel nepos meus consentiat. Vnũ sciatis, si liberta nubat, nihilominus eius filius, vel eius nepos poterit operas præstare patrono: & ẽt ipsa. Vina *Amittit*; facit C. e. l. quod ex libertа. & de obsequijs. l. 2. & sup. eo. l. si libertus. in fi. Sed contra, inf. de verb. sig. l. sciendum. § pen. vbi non transit opera ad hæredẽ hæredis: at hic transit etiam ad pronepotem. Solu. hic fuit stipulatus sibi, libertique suis. ibi non. argu. sup eod. l. cum patronus. § cum libertus. Vel hic fuerunt primi hæredes illi nepotes, & pronepotes, cũ nullus præcederet, vt arg. Instit. de hæred. qual. & diff. t. fin & §. sui.

b *Esse debet.*] Nota vxorem operas viro vt inst. de don. inter vir. & vx. l. sed si vir. in prin. & seruus domino, vt ff. de statuliberis. l. 3. §. si quis seruum. Sed quid, si vir mortuo intra annũ? Respon. ibi debet operari, vnde & alimentari: quod vide fiat, no. C. de rei vxo. act. §. exactio. in fi.

Operarum.] CASVS. Quidam erat libertus duorũ: cuilibet debebat operas in genere: nunquid eodem tempore poterit præstare duas operas? Sic. Ponè. vnus patronus proficiscitur, dicit sibi in domo et custodias eam: dicit alter, volo quod scribas. Eodem tempore poterit stare in domo, & eandẽ custodire, & etiam scribere alteri domino non proficiscenti. Viuianus.

c *Scribere*] inf. de reg. iu. l. si librarius.

d *Cum suis*] scilicet de familia.

e *Scripsit*] sed si non potest simul vtrique operari? dic vt supra eodem. l. hæ operæ. §. final.

Operæ autem.] CASVS. Si imponuntur operæ incertæ, ẽtsi postea inducuntur, præstandæ sunt inspecta dignitate. Verum si velit, ipse libertus, & quilibet alter liber homo præstat operas non suo sumptu, & suis alimentis. Viuianus.

f *Edendæ*] sup. eo. l. interdum. & l. eius. & l. hæ operæ.

g *Et quemlibet alium*] per hoc patet, q. loquitur de certis, cũ dicit liberum per alium posse præstare. Nam incertæ nec alij, nec etiam per alium præstantur, vt sup. e. l. operæ in re. §. 1. secundum Azo. Vel si velis dicere etiam incertam præstari suapte liberti, dicas hic libertum non habere vnde se alat, vt sup eod. l. suo in fine. secundum Ioann. & Hug. Et no. ingenuum promittere pro liberto: nam & legari, & locari potest operæ liberi hominis, vt ff. de vsuf. le. l. hominis.

nepos, qui libertæ nuptijs cõsentit, 1† operarum exactionẽ amittit. a Nam hęc, cuius matrimonio consensit, in officio mariti esse debet. b Si autem nuptiæ, quibus patronus consensit, nullas habeant vires, operas exigere patronus non prohibetur. Patronæ, item filiæ, & nepti, & pronepti patronæ, 2† quæ libertæ nuptijs consensit, operarum exactio non denegatur; quia his nec ab ea, quæ nupta est, indecorè præstantur.

Caius. 3†

LEX XLIX.

DVorum libertus potest aliquo casu singulis diuersas operas vno tempore in solidum edere, * veluti si Librarius c sit, & alij patrono librorum scribendorum operas edat, alter verò peregrè cũ suis d proficiscens, operas custodiæ domus ei indixerit. Nihil enim vetat, cũ 4† custodit domum, libros scribere.

¶ Hoc ita Neratius libris Mẽbranarum scripsit. e

Neratius. 5†

LEX L.

OPerarum editionem pendere ex æstimatione edẽtis. Nam dignitati, facultatib. consuetudini, artificio eius cõuenientes edendas. f

¶ Nõ solum autem libertum, sed & quem liber 6† alium ‖ operas edentem alendum: aut satis temporis ad quæstum alimentorum relinquendum: & in omnibus tempora ad curã corporis necessariam relinquenda.

Paulus. 7†

LEX LI.

INterdum operarũ manet petitio, etiamsi ius patroni non sit: vt euenit in fratribus eius, cui assignatus est libertus: h aut nepote alterius patroni, extante alterius patroni filio. i

De bonis libertorum.

TITVLVS II.

Vlpianus. 8†

LEX I.

HOc edictum * à Prætore propositum est, honoris, quem * liberti patronis 9† exhibere debent, moderandi gratia. Nanque, vt Seruius scripsit, antea soliti fuerunt à libertis durissimas res exigere, scilicet, ad remunerandum tã grande k beneficium, quod in libertos confertur, cum ex seruitute ad ciuitatem Romanam perducuntur. Et quidem primus, 10† Prætor Rutilius edixit, se amplius non daturũ patrono, quam operarũ, l & societatis actionem; videlicet, si hoc pepigisset, m vt nisi ei obsequiũ præstaret libertus, in societatẽ admitteretur patronus. Posteriores prætores certæ partis bonorum possessionem pollicebantur: videlicet cum ab intestato mortuus esset libertus, & neque suus heres, neque agnatus, neque gentilis ei esset, neque ex testamento quicquam ad eum perueniret. Sed & hanc partem Antoninus Pius patronis abstulit, & filijs patronorum dedit. Sed & si quis ex libertis ingratus fuerit, grauiter in eum animaduertitur.

a *Hæc*] ff. de bon. damn. l. 1. §. 1. & l. 2. & l. 3. & l. 4. & l. 5. & l. 6. & l. 7. & l. 8. & l. 9. & l. 10. & l. 11. & l. 12. & l. 13. & l. 14. & l. 15. & l. 16. & l. 17. & l. 18. & l. 19. & l. 20. & l. 21. & l. 22. & l. 23. & l. 24. & l. 25. & l. 26. & l. 27. & l. 28. & l. 29. & l. 30. & l. 31. & l. 32. & l. 33. & l. 34. & l. 35. & l. 36. & l. 37. & l. 38. & l. 39. & l. 40. & l. 41. & l. 42. & l. 43. & l. 44. & l. 45. & l. 46. & l. 47. & l. 48. & l. 49. & l. 50. & l. 51. & l. 52. & l. 53. & l. 54. & l. 55. & l. 56. & l. 57. & l. 58. & l. 59. & l. 60. & l. 61. & l. 62. & l. 63. & l. 64. & l. 65. & l. 66. & l. 67. & l. 68. & l. 69. & l. 70. & l. 71. & l. 72. & l. 73. & l. 74. & l. 75. & l. 76. & l. 77. & l. 78. & l. 79. & l. 80. & l. 81. & l. 82. & l. 83. & l. 84. & l. 85. & l. 86. & l. 87. & l. 88. & l. 89. & l. 90. & l. 91. & l. 92. & l. 93. & l. 94. & l. 95. & l. 96. & l. 97. & l. 98. & l. 99. & l. 100. & l. 101. & l. 102. & l. 103. & l. 104. & l. 105. & l. 106. & l. 107. & l. 108. & l. 109. & l. 110. & l. 111. & l. 112. & l. 113. & l. 114. & l. 115. & l. 116. & l. 117. & l. 118. & l. 119. & l. 120. & l. 121. & l. 122. & l. 123. & l. 124. & l. 125. & l. 126. & l. 127. & l. 128. & l. 129. & l. 130. & l. 131. & l. 132. & l. 133. & l. 134. & l. 135. & l. 136. & l. 137. & l. 138. & l. 139. & l. 140. & l. 141. & l. 142. & l. 143. & l. 144. & l. 145. & l. 146. & l. 147. & l. 148. & l. 149. & l. 150. & l. 151. & l. 152. & l. 153. & l. 154. & l. 155. & l. 156. & l. 157. & l. 158. & l. 159. & l. 160. & l. 161. & l. 162. & l. 163. & l. 164. & l. 165. & l. 166. & l. 167. & l. 168. & l. 169. & l. 170. & l. 171. & l. 172. & l. 173. & l. 174. & l. 175. & l. 176. & l. 177. & l. 178. & l. 179. & l. 180. & l. 181. & l. 182. & l. 183. & l. 184. & l. 185. & l. 186. & l. 187. & l. 188. & l. 189. & l. 190. & l. 191. & l. 192. & l. 193. & l. 194. & l. 195. & l. 196. & l. 197. & l. 198. & l. 199. & l. 200. & l. 201. & l. 202. & l. 203. & l. 204. & l. 205. & l. 206. & l. 207. & l. 208. & l. 209. & l. 210. & l. 211. & l. 212. & l. 213. & l. 214. & l. 215. & l. 216. & l. 217. & l. 218. & l. 219. & l. 220. & l. 221. & l. 222. & l. 223. & l. 224. & l. 225. & l. 226. & l. 227. & l. 228. & l. 229. & l. 230. & l. 231. & l. 232. & l. 233. & l. 234. & l. 235. & l. 236. & l. 237. & l. 238. & l. 239. & l. 240. & l. 241. & l. 242. & l. 243. & l. 244. & l. 245. & l. 246. & l. 247. & l. 248. & l. 249. & l. 250. & l. 251. & l. 252. & l. 253. & l. 254. & l. 255. & l. 256. & l. 257. & l. 258. & l. 259. & l. 260. & l. 261. & l. 262. & l. 263. & l. 264. & l. 265. & l. 266. & l. 267. & l. 268. & l. 269. & l. 270. & l. 271. & l. 272. & l. 273. & l. 274. & l. 275. & l. 276. & l. 277. & l. 278. & l. 279. & l. 280. & l. 281. & l. 282. & l. 283. & l. 284. & l. 285. & l. 286. & l. 287. & l. 288. & l. 289. & l. 290. & l. 291. & l. 292. & l. 293. & l. 294. & l. 295. & l. 296. & l. 297. & l. 298. & l. 299. & l. 300. & l. 301. & l. 302. & l. 303. & l. 304. & l. 305. & l. 306. & l. 307. & l. 308. & l. 309. & l. 310. & l. 311. & l. 312. & l. 313. & l. 314. & l. 315. & l. 316. & l. 317. & l. 318. & l. 319. & l. 320. & l. 321. & l. 322. & l. 323. & l. 324. & l. 325. & l. 326. & l. 327. & l. 328. & l. 329. & l. 330. & l. 331. & l. 332. & l. 333. & l. 334. & l. 335. & l. 336. & l. 337. & l. 338. & l. 339. & l. 340. & l. 341. & l. 342. & l. 343. & l. 344. & l. 345. & l. 346. & l. 347. & l. 348. & l. 349. & l. 350. & l. 351. & l. 352. & l. 353. & l. 354. & l. 355. & l. 356. & l. 357. & l. 358. & l. 359. & l. 360. & l. 361. & l. 362. & l. 363. & l. 364. & l. 365. & l. 366. & l. 367. & l. 368. & l. 369. & l. 370. & l. 371. & l. 372. & l. 373. & l. 374. & l. 375. & l. 376. & l. 377. & l. 378. & l. 379. & l. 380. & l. 381. & l. 382. & l. 383. & l. 384. & l. 385. & l. 386. & l. 387. & l. 388. & l. 389. & l. 390. & l. 391. & l. 392. & l. 393. & l. 394. & l. 395. & l. 396. & l. 397. & l. 398. & l. 399. & l. 400. & l. 401. & l. 402. & l. 403. & l. 404. & l. 405. & l. 406. & l. 407. & l. 408. & l. 409. & l. 410. & l. 411. & l. 412. & l. 413. & l. 414. & l. 415. & l. 416. & l. 417. & l. 418. & l. 419. & l. 420. & l. 421. & l. 422. & l. 423. & l. 424. & l. 425. & l. 426. & l. 427. & l. 428. & l. 429. & l. 430. & l. 431. & l. 432. & l. 433. & l. 434. & l. 435. & l. 436. & l. 437. & l. 438. & l. 439. & l. 440. & l. 441. & l. 442. & l. 443. & l. 444. & l. 445. & l. 446. & l. 447. & l. 448. & l. 449. & l. 450. & l. 451. & l. 452. & l. 453. & l. 454. & l. 455. & l. 456. & l. 457. & l. 458. & l. 459. & l. 460. & l. 461. & l. 462. & l. 463. & l. 464. & l. 465. & l. 466. & l. 467. & l. 468. & l. 469. & l. 470. & l. 471. & l. 472. & l. 473. & l. 474. & l. 475. & l. 476. & l. 477. & l. 478. & l. 479. & l. 480. & l. 481. & l. 482. & l. 483. & l. 484. & l. 485. & l. 486. & l. 487. & l. 488. & l. 489. & l. 490. & l. 491. & l. 492. & l. 493. & l. 494. & l. 495. & l. 496. & l. 497. & l. 498. & l. 499. & l. 500. & l. 501. & l. 502. & l. 503. & l. 504. & l. 505. & l. 506. & l. 507. & l. 508. & l. 509. & l. 510. & l. 511. & l. 512. & l. 513. & l. 514. & l. 515. & l. 516. & l. 517. & l. 518. & l. 519. & l. 520. & l. 521. & l. 522. & l. 523. & l. 524. & l. 525. & l. 526. & l. 527. & l. 528. & l. 529. & l. 530. & l. 531. & l. 532. & l. 533. & l. 534. & l. 535. & l. 536. & l. 537. & l. 538. & l. 539. & l. 540. & l. 541. & l. 542. & l. 543. & l. 544. & l. 545. & l. 546. & l. 547. & l. 548. & l. 549. & l. 550. & l. 551. & l. 552. & l. 553. & l. 554. & l. 555. & l. 556. & l. 557. & l. 558. & l. 559. & l. 560. & l. 561. & l. 562. & l. 563. & l. 564. & l. 565. & l. 566. & l. 567. & l. 568. & l. 569. & l. 570. & l. 571. & l. 572. & l. 573. & l. 574. & l. 575. & l. 576. & l. 577. & l. 578. & l. 579. & l. 580. & l. 581. & l. 582. & l. 583. & l. 584. & l. 585. & l. 586. & l. 587. & l. 588. & l. 589. & l. 590. & l. 591. & l. 592. & l. 593. & l. 594. & l. 595. & l. 596. & l. 597. & l. 598. & l. 599. & l. 600. & l. 601. & l. 602. & l. 603. & l. 604. & l. 605. & l. 606. & l. 607. & l. 608. & l. 609. & l. 610. & l. 611. & l. 612. & l. 613. & l. 614. & l. 615. & l. 616. & l. 617. & l. 618. & l. 619. & l. 620. & l. 621. & l. 622. & l. 623. & l. 624. & l. 625. & l. 626. & l. 627. & l. 628. & l. 629. & l. 630. & l. 631. & l. 632. & l. 633. & l. 634. & l. 635. & l. 636. & l. 637. & l. 638. & l. 639. & l. 640. & l. 641. & l. 642. & l. 643. & l. 644. & l. 645. & l. 646. & l. 647. & l. 648. & l. 649. & l. 650. & l. 651. & l. 652. & l. 653. & l. 654. & l. 655. & l. 656. & l. 657. & l. 658. & l. 659. & l. 660. & l. 661. & l. 662. & l. 663. & l. 664. & l. 665. & l. 666. & l. 667. & l. 668. & l. 669. & l. 670. & l. 671. & l. 672. & l. 673. & l. 674. & l. 675. & l. 676. & l. 677. & l. 678. & l. 679. & l. 680. & l. 681. & l. 682. & l. 683. & l. 684. & l. 685. & l. 686. & l. 687. & l. 688. & l. 689. & l. 690. & l. 691. & l. 692. & l. 693. & l. 694. & l. 695. & l. 696. & l. 697. & l. 698. & l. 699. & l. 700. & l. 701. & l. 702. & l. 703. & l. 704. & l. 705. & l. 706. & l. 707. & l. 708. & l. 709. & l. 710. & l. 711. & l. 712. & l. 713. & l. 714. & l. 715. & l. 716. & l. 717. & l. 718. & l. 719. & l. 720. & l. 721. & l. 722. & l. 723. & l. 724. & l. 725. & l. 726. & l. 727. & l. 728. & l. 729. & l. 730. & l. 731. & l. 732. & l. 733. & l. 734. & l. 735. & l. 736. & l. 737. & l. 738. & l. 739. & l. 740. & l. 741. & l. 742. & l. 743. & l. 744. & l. 745. & l. 746. & l. 747. & l. 748. & l. 749. & l. 750. & l. 751. & l. 752. & l. 753. & l. 754. & l. 755. & l. 756. & l. 757. & l. 758. & l. 759. & l. 760. & l. 761. & l. 762. & l. 763. & l. 764. & l. 765. & l. 766. & l. 767. & l. 768. & l. 769. & l. 770. & l. 771. & l. 772. & l. 773. & l. 774. & l. 775. & l. 776. & l. 777. & l. 778. & l. 779. & l. 780. & l. 781. & l. 782. & l. 783. & l. 784. & l. 785. & l. 786. & l. 787. & l. 788. & l. 789. & l. 790. & l. 791. & l. 792. & l. 793. & l. 794. & l. 795. & l. 796. & l. 797. & l. 798. & l. 799. & l. 800. & l. 801. & l. 802. & l. 803. & l. 804. & l. 805. & l. 806. & l. 807. & l. 808. & l. 809. & l. 810. & l. 811. & l. 812. & l. 813. & l. 814. & l. 815. & l. 816. & l. 817. & l. 818. & l. 819. & l. 820. & l. 821. & l. 822. & l. 823. & l. 824. & l. 825. & l. 826. & l. 827. & l. 828. & l. 829. & l. 830. & l. 831. & l. 832. & l. 833. & l. 834. & l. 835. & l. 836. & l. 837. & l. 838. & l. 839. & l. 840. & l. 841. & l. 842. & l. 843. & l. 844. & l. 845. & l. 846. & l. 847. & l. 848. & l. 849. & l. 850. & l. 851. & l. 852. & l. 853. & l. 854. & l. 855. & l. 856. & l. 857. & l. 858. & l. 859. & l. 860. & l. 861. & l. 862. & l. 863. & l. 864. & l. 865. & l. 866. & l. 867. & l. 868. & l. 869. & l. 870. & l. 871. & l. 872. & l. 873. & l. 874. & l. 875. & l. 876. & l. 877. & l. 878. & l. 879. & l. 880. & l. 881. & l. 882. & l. 883. & l. 884. & l. 885. & l. 886. & l. 887. & l. 888. & l. 889. & l. 890. & l. 891. & l. 892. & l. 893. & l. 894. & l. 895. & l. 896. & l. 897. & l. 898. & l. 899. & l. 900. & l. 901. & l. 902. & l. 903. & l. 904. & l. 905. & l. 906. & l. 907. & l. 908. & l. 909. & l. 910. & l. 911. & l. 912. & l. 913. & l. 914. & l. 915. & l. 916. & l. 917. & l. 918. & l. 919. & l. 920. & l. 921. & l. 922. & l. 923. & l. 924. & l. 925. & l. 926. & l. 927. & l. 928. & l. 929. & l. 930. & l. 931. & l. 932. & l. 933. & l. 934. & l. 935. & l. 936. & l. 937. & l. 938. & l. 939. & l. 940. & l. 941. & l. 942. & l. 943. & l. 944. & l. 945. & l. 946. & l. 947. & l. 948. & l. 949. & l. 950. & l. 951. & l. 952. & l. 953. & l. 954. & l. 955. & l. 956. & l. 957. & l. 958. & l. 959. & l. 960. & l. 961. & l. 962. & l. 963. & l. 964. & l. 965. & l. 966. & l. 967. & l. 968. & l. 969. & l. 970. & l. 971. & l. 972. & l. 973. & l. 974. & l. 975. & l. 976. & l. 977. & l. 978. & l. 979. & l. 980. & l. 981. & l. 982. & l. 983. & l. 984. & l. 985. & l. 986. & l. 987. & l. 988. & l. 989. & l. 990. & l. 991. & l. 992. & l. 993. & l. 994. & l. 995. & l. 996. & l. 997. & l. 998. & l. 999. & l. 1000.

DE BONIS libertorum.

ADDITIO. 8‖ lib. 42. ad edictum.

¶ Vos habuistis ff. de iure patr. quas pœnas patiantur liberti qui ius patronatus nõ exhibent patronis: Verũ quia patroni hãc ius in bonis liberto. rum. vidcamus: & si decedit libertus sine liberis. & descendentibus, & collateralib. primi gradus. patronus succedit ei, ff. de legi. hær. l. 1. Testator libertus ‖ patronũ pœniti. hodiè vocatur. & rũpit in tertia parte. Instit. de succes. libertor. §. sed nostra. Viuianus.] Et vt inquit Cuiac. in parat. ad hunc tit. sequitur ea pars iurisp. cuius demonstrandæ causa præmisit superiora. & materiam declarat.

Hoc edictum.] CASVS. Istud edictum est introductum causa honoris debiti patrono. Olim erant plures conditiones libertorum. postea Prætor induxit, vt contraheretur societas causa onerandę libertatis: sed à posteriore tempore est recessum: & est edictũ. si patronus imponit operas nõ onerandi causa: illæ debentur ei. & si libertus decedit intestatus. Viuian.

* Ad hoc edictũ gutierẽ quædam l. Papiæ capitis de quibus Alex. ab Alex. lib. 4. genia. die. ca. 22.

* Conc. c. liberti. in gl. vltp verbo. redire. ibi, licet honorẽ eis exhibere teneant. ff. eo. q. 2. facit ad c. ipse. §. si vero. in §. ea. q. 2.

9† Fl. habere.

10† Flor. prius.

a *Vel*

cet enim imago societati induxit eiusdē partis præstationem, vt quod viuus solebat societatis nomine præstare, id post mortem præstaret.

Paulus. 1†

LEX II.

SI patronus à liberto prætoritus, bonorum possessionem petere potuerit cōtra tabulas, & ante quam peteret, decesserit, vel dies[a] eius 3† bonorum possessionis agnoscendæ præterierit, liberi eius, [b] vel alterius patroni[c] petere poterunt ex illa parte edicti,[d] qua primis non petentibus, aut ēt nolentibus ad se pertinere, sequētibus datur, atque si priores ex eo numero non essent. Sed si patronus hæres institutus, viuo liberto decessisset, superstitibus liberis, quæsitum est, an illi contra tabulas testamenti bonorum possessionem petere possint? Et eò decursum est, vt mortis tempus, quo defertur bonorum possessio, spectari debeat, an patronus non sit: vt si sit, ex parte prima edicti[e] liberi eius bonorum possessionem petere non possint.[f]

¶ Si filius emancipatus nepotem in potestate aui reliquisset, bonorum possessionem g partis dimidiæ[h] dandam ei filio intestati[i] liberti, quamuis ipso iure[k] legitima hereditas[l] ad nepotem[m] pertineat: quia & contra tabulas[n] eius liberti, [c] & filio pori[p] bonorū possessio partis debitæ daretur.

Vlpianus. 3†

LEX III.

ETiam si ius anulorum aureorum consecutus sit libertus à Principe, aduersus huius tabulas venit patronus, q vt multis rescriptis cōtinetur. Hic enim[r] viuit, quasi ingenuus, [f] moritur quasi libertus. Planè si natalibus[t] redditus sit, cessat contra tabulas bonorū possessio. Idē, & si à Principe liberam[u] testamenti factionem impetrauerit. 4†

¶ Sed si hac lege emit[x] quis, vt manumittat: ad hanc partem edicti pertinebit.

¶ Si quis nūmos acceperit, [y] 5† vt mamumitteret, non habet contra tabulas bonorum possessionem. Vt patronus contra tabulas bonorum possessionē accipere possit, oportet hæredi[z] tem aditam[a] esse, aut bonorum possessionē petitam. Sufficit autem, vel vnum[a] ex hæredibus adijsse hereditatem, bonorumve possessionem petisse.

¶ Patronus contra ea bona liberti omnino non admittitur, quæ in castris[b] quæsita sunt.

¶ Si deportatus[c] patronus restitutus sit, liberti contra tabulas bonorum possessionem accipere potest. Idemque, & liberto deportato, & restituto dicendum est.

¶ Si quis filiusfamilias seruū de castrensi peculio manumiserit, ex constitutione Diui Adriani patronus est: admittique poterit ad contra tabu-

a *Vel dies*] spatium centum dierum.
b *Liberi eius*] eo mortuo, vel omittente.
c *Vel patroni*] scilicet, liberi eo mortuo, vel viuo omittente, qui non admittebatur viuo altero patrono, vt supra, titulo primo l. à duobus.
d *Edicti*] successoij.
e *Ex parte prima edicti*] quæ est contra tabulas, vt supra, de Carbonia. edicto l. ideoque.
f *Non possint*] cum alius præcedat.
1† Fl. Pōponius li. 4. ad Sabinum.
E *Possessionem*] Vnde legitimi, mortuo liberto intestato. Accursius.
h *Dimidiæ*] quæ hodie est tertia, vt Instit. de succes. liber. §. sed nostra.
i *Intestati*] transfiti uè. Accur.
2† Fl. ei.
X *Iure*] videlicet ciuili. Accur.
l *Hereditas*] scilicet aui, ad quod supra, de coniungendis cū emanci. liber. lege prima, in prin.
m *Ad nepotem*] scilicet, tantum, nisi per edictum de coniungendis.
n *Contra tabulas*] eo liberto mortuo testato.
o *Liberti*] defuncti, & testatoris.
p *Patris*] non ergo hoc casu superiori habet locum edictū de coniungendis: licet ad parentis bona ambo vocentur, vt infra, eodem. lege, libertinus. §. final. quam quidam ponunt contra: sed est idem. Sed Azo. dicit, quod sic, vt supra, de coniungen. lib. lege prima. §. hoc.

ETiam] CASVS. Habet patronus in bonis liberti, si pretereatur, olim dimidiam, hodie tertiā. Illud beneficium nō competit ei, si libertus fuerit natalibus restitutus, vel impetrauit à Principe testamēti factionē. Sed si quis hac l. emit, vt manumittat: ad hanc partem edicti pertinebit, vt habeatur pro patrono. Sed si patronus accepit nummos, &c. Perit autem patronus contra tabul. si adita sit hæreditas, vel petita bonorum possessio: siue sit adita ab omnibus hæredibus, siue ab vno: & vocatur ad bona quæsita aliunde, non in castris. Si filiusfamilias manumittit seruum suum castrensis peculij: similiter vocatur ad cōtra tabulas.

¶ *Si captiui*] Si patronus habens plures filios, vni liberum assignauit, & ille liberū de crimine capitali accusauit: non potest contra tabulas; alias sic. Vnum sciatis; quia semper admittitur ad contra tabulas si non est institutus ex debita portione. Sed quid, si instituitur sub conditione, & existit viuo testatore? Non admittitur ad contra tabul. Nam cōditio est, quæ pendet de futuro; si de præsenti, vel de præterito, non est conditio. Sed quid erit, liberus suum patronum instituit: postea dixit, Instituo eum, si filius meus me viuo moriatur: valet ista institutio? Sic, quia potest esse, quod libertus de meo velit. 3† Ad ea quæ edicti. Nam et hæres viuo testatore potest fieri, vt supra, de iure patro. l. 2. ad ea quæ.

¶ *Si debita*] Quando patronus licet scribitur, repellitur à cōtra tabulas; sed si instituitur in minore debita parte: vel donatur ei mortis causa, vel non donatur, sed habet eam, repellitur à contra tabulas. Sed si aliquis patronus instituitur, & datur ei aliquid implēdum, debere cōputare in debitam portionē. Sed si fecerit dolo, vt vnus habeat debitam portionem, repellitur à contra tabulas. Vlu.

q *Patronus*] vt & §. de iure aureo. an. l. quamuis.

r *Hic enim*] facit su. de conditio. & demonstrat. l. falsa. §. primo. & C. de iure aureor. anu. l. 2. Acc.

s *Ingenuus*] quo ad multa, non quo ad omnia, vt sup. de in ius vocan. l. sed. & ll hac. §. & suus. & C. ad leg. Viscel. l. 1. Sed hodie quoad plura, vt C. de in. au. an. authen. sed hodie.

t *Planè si natalibus*] vt & inf. de nata. re. l. interdum. in fine.

u *Liberam*] hic est §. C. de inoffic. test. l. si quando. Sol. ibi in præiudicium liberorū non valet. quibus plus debetur hi diras patris. quā liberi patronis. Vel dic vt ibi. Item contra. §. eod. l. Paulus. §. patroni. Sed ibi filius patronis; hic Princeps.

x *Emit*] nummis serui. & tunc non habet contra tabulas, vt C. eodem. l. 1. vel dic, suis proprijs. & tunc habet, vt sup. de in ius vocan. l. sed & si hac. in prin. & §. de suis. & le. l intestato. §. is planè. facit sup. tit. 2. l. Titius. & C. de lati. liber. toll. l. 1. 2. illud.

y *Acceperit*] Ab extraneo, secus si seruo suo. vt C. eod. lege prima.

z *Aditam*] aliud in contra tabu. quæ datur liberis. vt §. de contra tab. l. illud in prin. quæ est contra. Accur.

a *Vel vnum*] facit sup. de testa. tut. l. si nemo.

b *In castris*] sed in alijs secus, vt sup. de mil. test. l. si miles. 1. §. fi. & facit C. de inoff. test. l. fi. §. pen. & sup. de in ius voc. l. adoptiuus. circa prin. Accur.

c *Si deportatus*] facit sup. de iure patro. l. sicut.

las bonorum possessionem, vt patronus. [a]

¶ Si capitis libertum accusauerit is, cui assignatus est, non potest[b] is petere contra tabulas bonorum possessionem, fratribusque suis non obstabit: [c] sed hi contra tabulas bonorũ possessionem[d] petent, quemadmodum peterent [e] si ex altero filio nepotes essent. Libertus [f] enim, qui alteri ex filijs assignatur, non desinit [g] alterius filij libertus esse. Amplius dicendum est, etiam si omiserit frater bonorum possessionem petere, [1†] alter frater, cui assignatus est, [h] [2†] non potest succedere, & contra tabulas bonorum possessionem [i] petere.

¶ Toties ad bonorum possessionem contra tabulas iuuatur patronus, quoties non est hæres [k] ex debita portione institutus.

¶ Si patronus sub conditione hæres sit institutus, eaque conditio viuo testore extiterit, cõtra tabulas bonorum possessionem accipere non potest. [l] Quid ergo, si mortis tempore pependit, extitit tamen ante, quam patrono deferatur bonorum possessio, hoc est, ante aditam [m] hæreditatem? an inuitetur ex hac parte edicti? Et magis est, vt aditę hæreditatis tempus spectetur. hoc enim iure vtimur. Si tamen in præteritum collata sit [n] conditio, vel ad præsens, non videtur sub conditione institutus. Aut enim impleta est, & purè institutus est. Aut non est, & nec hæres institutus est.

¶ Libertus si patronum suum ita hæredem scripsit, Si filius meus me viuo morietur, patronus hæres esto. non malè videtur testatus. Nam si decesserit filius, poterit hic existente conditione accipere bonorum possessionem. [o]

¶ Si debita [*] patrono portio legata sit: & si scriptus hæres ipse patronus non fuerit, satisfactum [p] est ei. Sed & si institutus sit ex parte minore, quam ei debetur, residua verò pars suppleta est ei legatis, siue fideicommissis: & ita satisfactum ei videtur. Sed & mortis causa donationib. poterit patrono debita portio suppleri. Nam mortis causa donationes vice legatorũ funguntur. ¶ Sed etsi non mortis causa donauerit? 3† libertus patrono, contemplatione tñ debitę portionis donata sunt: idem erit dicendum. [r] Tunc enim, vel quasi mortis causa imputabuntur, vel quasi agnita [s] repellent patronũ à cõtra tabulas bonorũ possessione.

¶ Si patrono conditionis [t] implendæ causa quid datum sit, in portionem debitam imputari debet, si 4† tantum de bonis sit liberti profectum. Debitam autem partẽ eorum, quæ cum moritur libertus habuit, patrono damus: mortis enim tempus spectamus. Sed & si dolo malo [u] fecit, quo minus haberet, hoc quoque voluit Prætor pro eo haberi, atq; si in bonis eius 5† esset.

Paulus. 6†

LEX IIII.

SI necem domini detexerit seruus, Prætor statuere solet, vt liber sit: & conitat eũ, quasi ex Senatusconsulto libertatem cõsecutum, nullius [x] esse libertum.

¶ Si libertus captus ab hostibus, ibi decesserit, quamuis libertiappellatio eum non tangat, [y] tñ propter legem Corneliam, quæ testamentum sic confirmat, atque si in ciuitate decesserit, [z] patrono quoque bonorũ possessio danda erit.

¶ Si deportat' patronus sit, filio eius competit bonorũ possessio in bonis liberti, nec impedimẽto est exitalis patronus, q mortui loco habet, [a] & dissimile est, si patronus apud hostes sit. Nã propter spẽ [b] postliminij obstat liberis suis.

¶ Si extraneus à liberto hrs institutus, rogatus sit prõni [7†] [*intel. huius lex. vide g Maria. Soc. in Rub. de legat. 1. nume. 60.]

---

a *Vt patronus*] vt. & ff. de iu. patr. l. seruũ.

b *Non potest*] vt. & sup. de iu. pat. l. eum.

c *Obstabit*] vt. & inf. de assigna. lib. l. 1. §. vtique si ex.

d *Possessionem*] Et quam nõ in totum, sed in suam legitimam testũ rumpit: & pro hoc argu. inf. eod. l. si ex patronis. in princip. & secundum hoc differt à querela. Sed contra videtur. inf. eod. l. in seruitutem. §. fi & ff. de iu. patro. l. siue in fi. primi responsi.

e *Peterent*] s. nepotes.

f *Libertus*] redit ad hoc, quod dixit. Fratribusq; suis, &c.

g *Non desinit* ff. omnino, ne obsit ff. de assign lib. l. 1. primo respon.

h *Assignatus est*] Q accusauit: alij habẽt assignatus non est. & potest succedere, &c. & sic præmittitur, nõ: & est alius casus: sed primum verius.

i *Bonorum possessionem*] Cum capitis libertum accusauerit: Accur.

k *Non est hæres*] vel etiam quoquo relicti tit. vt. & ff. eod. l. §. si debita. Item hodie. & si minus haberi non petit contra tabulas: sed agit ad supplementum conditionem l. vt Instit. de suc. lib. §. sed nostra Sed certè, & iure veteri vt idem, vt ff. de in pa. l. fine. §. excludit. Sed dices illud à compositoribus additum.

l *Accipere non potest*] facit sup. de condi. & dem. l. 2.

m *Aditam hæreditatem*] benè exponit vt s. eod. l. §. vt patronus.

n *Collata sit*] facit sup. de iniusto testamen. l. cum in secundo. & sup. si cer. pet. l. ultim. & l. penul. & inf. de don. cau. mor. l. aliud. §. fin.

o *Bonorum possessionem*] secundum tabul. vt. & sup proxi. §. in princ. Sed si filius viuit, excludit patronum. vt Instit. de succes. libert. §. sed nostra.

p *Satisfactum est*] nec hoc corrigit per authẽ. vt iure inst. relinquat, vt in filijs: vt in Auth. vt cõ de ap. cog. §. aliud. col. 1.

q *Fungantur*] vt Instit. de don. §. 1.

r *Idem erit dicendum*] sic C. eo. l. pen. §. fina.

s *Quasi agnita*] primum tñ verius. vt ff. eo. l. si vero. §. pen.

t *Si patrono conditionis*] puta, instituit alium hæredem, si dabit centum de hæreditate primo loco. 3† Fl. denarii.

u *Sed & si dolo malo*] facit infra. si quid in fraudem patro. l. 1. in princ.

SI necem] CASVS. Si seruus reuelauerit occisores dñi, sui, fit liber. & tamẽ nullius est libertus: quia nanciscitur libertatem g Senatusconsultum: & ideo cessat bonorum poss. cõtra tab. Sed quid? 4† Fl. Tamen. captus est libertus ab hostibus: & ibi decessit, nunquid patronus vocatur ad contra tab. Sic. Sed si patronus deportatus est: hoc casu filius eius vocatur ad contra tab. Sed si libertus instituit aliquem extraneum, & rogauit restituere filio patroni, hoc casu, ex quo est filius, patronus excluditur à cõtra tab. Vide. 5† Fl. deberent. 6† li. 42. ad edict.

x *Nullius*] primati vi uentis, sed Orcinus, vt ff. qui fine matri. l. 9 ob necem. Itẽ tunc adhuc ff. de suis. & legit. hæred. intestato. §. 9 si necem. Sol. distingue, aut fuit hæres in mora vindicãdi necem, vt hic: aut non, vt ibi. & ff. de iure patro. l. si filius. & facit ff. de hæred. instit. l. antepenul. & C. pro quibus cau. l. 1.

y *Non tangat*] quia seruus est hostium.

z *Decesserit*] vt supra. de test. l. lex Cornelia. 7† Fl. deest. patroni, & ibi sunt q interpretantur. filio. scilicet liberti. qui vbi hrs ẽ patris iure nõ põt queri patronus. ff. sed nostra. Instit. de succes. liberum.

a *Habetur*] vt supra. de contra tabu. lege prima. §. filij. Sed argu. contra. sup. de cõditionib. & demõst. l. intercidit. a. respon. & facit. C. de iurè pat. l. fina.

b *Propter spem*] supra. famil. ercis. l. propter spem.

LIbertinus] CASVS. Si libertus habet patronũ, patronus filios, libertus

bertus debet instituere patronũ in legitima portione, & ei substituere liberos. Vnum sciatis, vt videatur satisfacere patrono, debet instituere in legitima portione. Quid, si patronus habet filium emãcipatum, ex eo neptem in potestate? filius præcedit. Sed quid? libertus instituit patronũ, vel eius filiũ ex modica portione: nunquid patronus poterit petere bonorum poss. cõtra tabulas? Certè non, si habet debitã portionem: vel si minus habeat, agat ad supplementum. Hoc dicit cum princ. l. seq. Vl. a L. *heres eius*] ad instar l. Velleiæ. arg. Insti. de exhære. liber. §. posthumorum. & facit sup. eod. l. 2. in prin. & l. etiam §. libertus.

2† Fl. habetur.

3† Li. 15. ad edictũ puincia. le.

b *Libertus*] contra, sup. eo. l. 2. §. fin. Solumimò idem, vt ibi no. facit sup. de leg. tut. l. tutela. §. proinde. Accursius.

ET si ex modica] Casus in §. cum patroni. Libertus instituit filiam patroni: postea testamentum est falsum pronunciatum: ipsa appellauit: pendẽte appellatione est mortua filia: nunquid petitio dabitur filijs eius? Certè sic.

3† Li. 43. ad edic.

¶ *Si filius*] Filius liberti fuit institutus à liberto abstinet: nunquid patronus vocatur? Sic. Quid, si adiuit hæreditatem, & abstinet beneficio restitutionis? Admittitur patronus, vel eius filij. Sive non est filius, sive est, & abstinet beneficio restitutionis. Admittitur patronus, vel eius filij. Veruntamen si libertus reliquit patrono, & agnouit, non debet admitti ad contra tabulas. Sed quid? reliquit patrono, & non habet effectum. Non debet sibi obesse. Et quid, si quod ei relictũ erat, sit euictũ? Hoc non dẽt ei obesse. Et in alijs ex his, quæ ponuntur in litera. hoc dicit cum l. seq. vsque ad §. si seruo. Viuianus.

c *Liberti*] hic est amphibologia: nam dictio, Liberti, potest loqui de liberis liberti. quẽ si instituit libertus, repellitur patronus: secus si exhæredaret, vel si filius non vult esse hæres, vt sup. de iure patro. l. sive. §. fi. & Insti. de succes. lib. §. sed nostra. Secundo, vt dicat, quod filius patroni institutus repellat patronum: & tunc dices bono. poss. contra tab. liberti. & pro hac inf. eo. l. si verò. §. si seruo. Sed prima hic est vera, vt subijcit.

d *Heredibus eius*] scilicet patroni quòdã: vel erat sui iuris. Ace *Sed haberet*] vt & §. de fideic. lib. l. cũ qui. §. sed & si qs ita facit §. ã iu. pa. l. sive. §. fi. Ace *Adierint*] fortè ex magis modica institutus, quã esset eius debitum.

g *Non admittuntur*] vt & C. de pac conuen. l. fi. §. 1. & sup. de contra tabu. l. si post. §. illud. Sed arg. contra, in ead. l. 2. si in adoptionem. Sed ibi coactus ad. it. Accur.

¶ Patronus, patroniq; liberi, si secundum voluntatẽ mortui liberti hæreditatem adierint, f legatum ve, aut fideicõmissum petere maluerint; ad cõtra tabulas bonorũ possessionẽ non admittuntur. g

Caius. 4†

LEX VII.

NAm absurdum h videtur, licere eisdem partim comprobare iudicium defuncti, partim euertere.

4† Li. vẽ. ad edictũ puincia.

h *Nam absurdũ*] sic ff. vt. l. 1. l. si ita stipulatio. in f.

Vlpianus. 5†

LEX VIII.

SI verò non i habuit effectũ petitio eius, dico non impediri, quo minus adiuuetur. Quinimo & si adijt quasi ex debita portione institutus, mox apparuit, eum minorem partem, quam sperauit, accepisse; æquissimum est admitti eum ad suum auxilium. Sed & si tentatò conueniisset hæredem, & si legatum solueretur, mox pœnituisset, k puto eum posse adiuuari.

¶ Si patronus legatum sibi relictum agnouerit, idque fuerit euictum: competit ei legitimum auxilium: l quia id, qd sperauit se habiturum, nõ habet. m Sed & si non totũ euictum sit, verum aliquanto 6† minus habet, quam putauit, erit ei subueniendum. n

¶ Si seruo, & vel filio suo aliquid relictum patronus agnouerit, perinde à contra tabulas bonorum possessione repelletur, atque si agnouisset sibi relictum. o Sed & si mortis causa donationem agnouerit, dicendum est repelli eum à contra tabulas bonorum possessione: sic tamen, si post mortẽ liberti agnouerit. Cæterum si ei viuus libertus donauerit, 7† & ille acceperit, non idcirco erit repulsus a contra tabulas bonorũ possessione: quia poterit 8† dicere, peralle, quod in testa-

5† Li. 43. ad edic.

i *Si verò non*] facit sup. de inoff. testam. l. mater. & l. nihil.

k *Quia quinimò pœnituisset*] sic ff. d. inoff. test. l. Papinianus. ff. meminisse. 6† Fl. aliquo.

l *Auxilium*] quod hoc sit, strictim dicesm *Non habet*] sic sup. de act. emp. l. itẽ. & ff. de sol. l. si quis aliam.

n *Subueniendum*] vt agat ad repletionem quasi de euictione, condictione ex lege. vt C. de inoff. testa. l. sãcimus. cir. prin. quæ est contra. Et hoc est, qđ ff. dixit. hîmũ auxiliũ. Vel dic, p cõtra tab. iure isto incorrecto ĩ prono. sive totũ sive pars sit euicta: & aliud in filio iure nouo. Sed si ab initio minus legitima fit relictũ patrono, ad supplemẽtum agitur, vt no. ff. eo. l. et. §. totiens.

7† Fl. donauit.

o *Relictum*] vt & ff. de contra tab. l. 2. §. fi.

8† Fl. potest.

a *Gratus*] existens.
b *De fredere*] scilicet donationibus. Sed hodie videtur, vt agat ad supplementum, vt C. de inoffic. test. l. si quando. §. 1. vel ibi expressit in donando, vt in quantam imputetur: hic simpliciter. Et facit sup. eo. l. etiam. §. fi.
c *Si patronus*] & sic ad lucrum, vt sup. de minor. l. ait Prætor. §. hodie.
d *Qui in seruitutem. Petierit*] cal. minuè, vt infra eo. l. idem est.
e *Liberorum*] No. ergo delictum patris nocere filijs, vt nec ipsi, nec pater eorum nomine petat. Sed arg. contra. ff. l. quod si pater. in fi. & l. quæritur. Solu. hic erant in potestate, quo casu per aliam viam daretur patri bo. poss. quod esse non debet, vt d. l. quæritur. Vel dic, quod hic pater repellitur propter iniuriam, quam ipse fecit liberto: ibi verò non fecit iniuriam, imò propter iniuriã sibi factã repellitur. Vnde in primo casu leuerius, in secundo benignius cũ eo agitur: & facit inf. eo. l. si filius, qui patri. & de verbor. sign. f. l. licet. §. fin. & inf. vnde li. l. fin.

a† Flo. remittique ei debet ab eis decedere.

* Tu vide in c. si vas filius culpam, & ibi do. meũ Iacobinum, de sancto Geor. post Bal. in tit. si de fundo fue. cõtro. & in c. 1. §. denique in tit. quæ fuit prima cã beneficior. amit. in feu. & quo Hostiẽ. in sum. feu. qui. mod. feu. amit. & in c. 1. §. 1. de succes. feu. & Dy. in regula. nõ debet. de regul. iur. lib. 6.

Si ex patronis] CASVS. In princ. huius l. dicitur. Testator liberius erat diues: habebat patronos: vni ex patronis reliquit legitimã portionem, & vltra: alij non: extraneum instituit: quomodo erit faciendum? Hoc modo, vt de relicto patrono, & extraneo suppleatur portio ei⁹, cui relicta non fuit legitima. Idem si omnibus patronis non reliquit, sed alij tantum, quia debet suppleri portio omnium patronorum de relicto extraneo.

b† Li. 42. ad edic.

c† Li. 44. ad edic.

d† Vl. de cess. liberto.

mento quoque gratus a circa eum fieret; permittique ei debet ab eis discedere, b 1 † vel ea compensare in portionem pro rata. Quare dicitur, & si conditionis implendæ causa fuerit quidem datum patrono post mortem liberti; repelli eum à contra tabulas bonorum possessione, quasi agnouerit iudicium.

¶ Si patronus c maior annis vigintiquinque liberti iudicio agnouerit: in integrum restitui eũ oportere existimamus, vt possit contra tabulas accipere bonorum possessionem.

Paulus. 2 †

LEX IX.

QVi in seruiturem libertum paternũ petierit, d nec nomine liberorum e bonorum possessionem accipere potest.

Vlpianus. 3 †

LEX X.

SI ex patronis alicui satisfactum non erit, ita, vt alij amplius sua portione ex bonis liberti relinquatur: ei, cui satisfactum non erit, ita actio dabitur, vt eius portio suppleatur ex eo, quod extraneo hæredi, & quod patrono supra portionem suam relictum est. f Eadem ratio & in pluribus patronis libertorũ 4 † seruabitur.

¶ Iulianus ait, eum, qui ab auo suo exhæredatus est, à bonis libertorum eius sũmoueri: à patris verò sui libertorum bonis nõ excludi. Quod si à patre sit exhæredatus, ab auo non sit, non solum à libertorum paternorum bonis, verumetiam ab aui quoque excludi debere: quia per patrem & auitos libertos conſequitur. Quod si pater eius sit ab auo exhæredatus, ipse non sit, h posse nepotem 5 † auitorum libertorum contra tabulas bonorum possessionem petere.

¶ Idem ait, i si pater me exhæredauit, auus meus patrem meum, & prior auus decesserit, ab vtriusque libertis me repelli. Sed si ante pater meus decesserit, 6 † postea auus, dicendum erit nihil mihi nocere patris exhæredationem ad auitorum libertorum bona.

Iulianus. 7 †

LEX XI.

QVod si pater meus à patre suo sit exhæredatus, ego neque à patre meo, neque ab auo, mortuo quidem patre, & aduersus auitos, & aduersus paternos libertos ius habebo. Viuente patre, k quandiu in potestate eius * ero, non petam contra tabulas auitorum libertorum bonorum possessionem: emancipatus non summouebor.

Vlpianus. 8 †

LEX XII.

SI patronus testamento iure militari facto, filiũ l filẽtio exhæredauerit, debebit ei nocere exhæredatio, verũ est. n. hũc exhæredatum esse.

a† Si pater non exhæredauit me, à libertorum successione eorum non repellat. Quid ſi pater exhæredauit me? Repellat a successione auitorum, & paternorum: quia per successionem aui habeo venire ad successionem libertorum suorum.

¶ *Idem ait*] In §. isto cum l. seq. dicitur. Si pater meus exhæredat me mala mente, auus meus patrem meum exhæredat: si auus decesserit prius, quam pater, repellar à successione libertorum aui, non patris. Si autem pater meus sit exhæredatus à patre suo, ego autẽ non sum exhæredatus ab auo, nec à patre meo: admittar ad bona libertorum vtriusque. Viuianus.

f *Relictum est*] non enim sunt duo rei credendi: tunc esset secus, vt sup. ff. quis caut. l. si duo. in prin.

g *Quia per patrem*] non exhæredatum, vel non mala mente, vt inf. eo. tit. l. si patronus. §. 1.

h *Ipse non sit*] ab auo exhæredatus, est tamen à patre. Sed si à nullo paternorum, & auitorum petet bonorum possess. vt inf. l. proxi.

i *Idem ait*] distinguendo casum propositum. Accur.

k *Quod si pater. Vsque patre*] concor. inf. eo l. quæritur & l. filius.

Si patronus] CASVS. Patronus, dum esset in militia fecit testamentũ iure militari: filium præterijt: nũquid repellitur a successione liberti patris sui, tanquã mala mente exhæredatus? Sic. Sed quid erit? aliquis assignauit, filio suo liberum: postea exhæredauit, nunquid vocabitur ad successionem liberti? Sic.

¶ *Si quis non*] In §. isto ponitur determinatio multarũ legũ huius tit. Vos debetis scire: filius patroni repellitur à contra tab. libertis cũ mala mẽte exhæredatur. Dicet aliqs: doceas me, qñ patronus exhæredat mala mente filiũ suũ, & quando bona. Ecce, si patronus non vult fraudare filium, & eũ exhæredat: v. g. Patronus habebat filiũ, qui erat furiosus: dicebat patronus, qd faciã? si instituo filiũ furiosũ, negotia mea dissipabuntur: vnde volo instituere talẽ, & committere fidei ipsius, vt cũ filius erit sanæ mẽtis, restituat: hoc casu non repellitur à contra tab. bonorum liberti.

6 † Fl. pater decessisset.

7 † Li. 6. Digest.

* Concor. c. si annõ. §. in huiusmodi quoque lib. sine cau. quandiu in potestate patris existat, nec aliàs absque ipsius assensu in iudicio regulariter esse possit: & gloss. in verbo regulariter ī prin. de iudi. lib. 6.

8 † Li. 44. ad edic.

¶ *Si quis eum*] Filius est exhæredatus: iudex pronunciauit nõ esse exhæredatiõ, propterea non repellitur à successione liberti: quia rebus iudicatis standum est. Sed si pro, parte victus est, & pro parte obtinuit, quia inuenitur in totum exhæredatus: repellitur à contra tabulas bonorum liberti.

¶ *Ex testamento*] Si exhæredatus est filius patroni, nec ex illo testamento aditur hæreditas, non tenetur exhæredatus: & ideo non repellitur à contra tabu. bon. poss. liberti.

¶ *Si patronus*] Filius patroni fuit institutus: postea substitutus, & à substituto exhæredatus: valebit potius institutio, quam substitutio, per exhæredat: ne indignus cẽsetur bonis liberti.

¶ *Si patronus filius emancipatus*] Si emancipatus filius patroni non vult adire, nec ille, qui in potestate, vult retinere: nihilominus prætereritus filius vocabitur ad bonorum possessionem liberti. Viui.

l *Filium*] quem scit se habere, vt C. de testa mil. l. ficut. Sed contra. inf. eo. l. Paulus resp. in fi. Sol. illa hanc corrigit. Vel hic mala mente, ibi non, vt inf. ea. l. §.

a *Si quis libertum*] dic. vt ff. de assignan. li. l. 2. §. sed. & si post. Accursius.
b *Si quis*] facit ff. de liberis. & posthu. l. milit. & ff. e. l. Paulus. in prin.
c *Vel perperam*] i. vt non oporteat. & sic non tenet exhæredatio. Vel perperam, id est, non mala mente parentis.
d *Rebus enim.*] Refert se ad primum. s. pronunciatus. Et dic standum, vt non vltra procedatur, quod esset, si excludetur à bonis libertorum. Nam non omnis exhæredatus excluditur, sed is tantum, qui mala mẽte est exhæredatus, vt sup. ea. l. §. si quis non mala. Sic accipitur. standum, sup. de pac. l. iurisgentium. in pr. aliàs accipitur. id est. parendum. vt C. de re iud. l. 1. & sup. de alibi. l. Celsus. §. fi.
e *Videtur si*] quod esse potest. vt sup. de inoff. test. l. nihil. §. fi. & sup. de leg. 2. l. cum filius. in prin.
f *Vigeat*] vt supra de contra tab. l. filium. §. primo.

¶Si quis libertum [a] filio suo assignauerit, eumque exhæredauerit, admitti potest ad bonorum liberti possessionem. ¶Si quis [b] non mala mente parentis exhæredatus sit, sed alia ex causa, exhæredatio ipsi non nocet: vtputa, pone furoris causa exhæredatum eũ, vel ideo, quia impubes erat, hæredẽ quoq. instituũ rogatum ei restituere hæreditatẽ. ¶Si quis cum esset exhæredatus, pronunciatus, vel perperam [c] sit, exhæredatus nõ esse, non repellitur. Reb. enim [d] iudicatis standum est.

¶Si filius patroni exhæredatus, in partem obtinuerit de inofficioso, in partem victus sit, [e] videamus, an noceat ei exhæredatio. Et nocere arbitror, quia testamentum valet, à quo exhæredatus est.

¶Ex testamẽto aũt à quo [1†] neque adita est hæreditas, neque petita bonorum possessio, liberis exhæredatio non nocet. Absurdum enim est, in hoc valere tantũ testamentum, vt exhæredatio vigeat, [f] cum aliàs non valeat.

¶Si patroni filius priore gradu sit hęres scriptus, secundo exhæredatus: huic non nocet exhæredatio, cum voluntate patris, vel extiterit hęres, vel existere potuerit. Neq; enim debet videri pater indignum existimasse filiũ bonis libertorum, quem ad hæreditatẽ suam primũ vocauerit. At [2†] ne eũ quidem existimandum est summoueri à bonis liberti, qui primo [3†] gradu exhæredatus, & idem substitutus est. Ergo is, qui institutus est hæres, vel primo gradu, vel sequenti, vel quoquo alio, [4†] licet exhæres sit eodem testamento non est summouẽdus à liberti bonis.

¶Si patroni filius emancipatus noluerit adire hæreditatem, vel qui in potestate est retinere, nihilominus liberti bonorũ possessionẽ habebit.

Iulianus. [5†]

LEX XIII.

FIlius patroni exhæredatus, quamuis nepos ex eo hæres scriptus fuerit, bonorum possessionem [g] contra tabulas paternorum libertorum accipere non potest. Licet enim necessarius existat patri suo: non per semetipsum, sed per alium ad hæreditatem admittitur. Et certè cõstat, si emancipatus filius exhæredatus fuerit, & seruus eius hæres scriptus, & si iusserit seruo hæreditatem adire, & ita patri seruo hæres extiterit, non habiturum [6†] cõtra tabulas paternorum libertorum bonorum possessionem.

Vlpianus. [7†]

LEX XIV.

QVi cũ natu maior esset viginti quinq. [8†] annis, libertum [h] capitis accusauerit, [i] aut in seruitutem petierit, [k] remouetur à contra tabulas bonorum possessione. Si verò accusauerit minor, dicendum est hunc non excludi, siue ipse, [l] siue tutor eius, vel curator accusauerit.

¶Sed si minor quidem instituerit accusationem, maior autem factus sententiam acceperit, benignè erit dicendum, ignosci [m] ei debere: quia minor cæpit. Neque enim imputare ei possumus, cur non decesserit [n] * accusationem, vel cur abolitionem non petierit: cũ, alterum si faceret, in Turpillianum incideret, [o] alterũ non facilè [p] impetretur. Certè si abolitione publicè data, [q] repetit iam maior, dicendum est, hũc esse remouendũ. Maior. n. factus potuit sine [9†] timore deferere * ac-

1† Flo. ex quo. — 2† Fl. ac. — 3† F. à primo. — 4† Fl. vel alio quo gradu licet.

Vnum sciatis, si filius accusauit libertum, & ipse retorsit in eum crimen, non repellitur à contra tabulas: quia est ei ignoscẽdum. Sed quid si filius accusauit libertum maternũ? nunquid repellitur? Certe leges loquuntur in liberto paterno. Quid si filius accusauit libertum, quia occidit patrẽ. Venia dignus est. Accusare videtur, si perseuerauit vsque ad sententiam. Et sicut filius repellitur, si accusat eum: ita si fecit testimonium falsum: secus si contra eum aduocat. Sed quid si patronus dicat, talis libertus vulnus mortale mihi inflixit: vende mando tibi, vt accuses post mortẽ meã? sed filius accusauit, & non probauit? Non repelletur à contra tabulas. Sed si filius patroni accusauit libertum, & crimen probauit, & libertus fuit restitutus? Filius non repellitur à contra tabu. liberti post læsionem. Idem dicunt quidam in patrono: sed certè aliud, vt notatur. de iure patro. l. ea. quæ. hoc dicit cum l. seq. Vivianus.

5† Li. 26. Digesto.

g *Bonorum possessionem.*] Refert ergo directò, vel per obliquum fit hæres: sic inf. de verb. signific. l. sciendum. & sup. de interro. act. l. si sine. §. illud. & su. tit. 1. l. cum patronus. §. cum libertus. Sed arg. contra. ff. eod. l. filius. qui patri. in prin.

h *Libertum.*] paternum. vt inf. ea. l. §. si tamen. & multis locis hac l. no. & no. su. de in ius voc. l. sed & si. C. si autem liberti. & de iure patro. l. esi. Accursius. §.

6† Fl. nõ habebit.

7† Li. 45 ad edictum.

i *Accusauerit*] per calumniam. vt inf. in fi. & ff. l. proxima.

8† F. esset quã viginti quinq.

k *Petierit*] hoc prosequitur inf. eo. l. in seruitutem. Sed primũ prosequitur hæc lex, & inf. l. proxi. Accur.

l *Sine ipse*] quod potest authore tutore. vt C. de authо. præst. l. clarum.

9† Tutore.

m *Ignosci*] de æquitate. vt dixi: secus de rigore. vt su. de minor. l. 3. §. vnde scio.

* Deseruit. vt in F. & Du.

n *Decesserit.*] factus maior: nam ante desistere potest. vt infra ad Turpil. l. 1. §. accusationem. in fi. Accursius.

o *Incidere*] etiam pœna est inf. de præuaric. l. 3. in fi.

p *Non sine.*] quia cum quadam solennitate petitur. vt C. de abolit. l. 1. in princ. & no de facult. & dif ficili. vt & sup. de neg. gest. l. sinaurẽ in princ. & inf. de aqua quotid. & æstiua. l. prima. §. penult.

* Cõcor. si quis pupillũ. in gl. sup. verbo. non manifestauerit. ibi. Sed cõtra nemo inuitus accusare cogitur. Et ibi Vt nemo inuitus agere, vel accusare cõpellat. 22. q. 2.

q *Publicè data.*] propter latitiam principis. vt inf. ad Turpil. l. abolitio.

boliam accusationem.

¶ Is demum [a] videtur capitis accusasse, qui tali iudicio appetit, cuius pœna, aut supplicium habuit, aut exilium, quod sit vice deportationis, vbi ciuitas amittitur.

¶ Si tamen quis libertum eo crimine accusauerit, cuius pœna [1†] capitalis non est, verũtamen iudicanti placuit augere [b] pœnã, non obest hoc patroni filio. [c] Neque enim imperitia, aut seueritas iudicantis obesse debet patroni filio, qui crimen leuius intentauerit. [2†] Sed si non accusauerit, sed testimonium in caput liberti dixerit, aut subiecerit accusatorem, puto eũ à contra tabulas bonorum possessione remoueri.

¶ Si libertus maiestatis crimine [3†] patroni filiũ accusauerit, [d] & patroni filius calumniæ eum capitis puniri desiderauerit, [e] non debet repelli hoc edicto. Idem puto, & si ab eo petitus, retorsit [f] in eũ crimina. Ignoscendum est enim ei, qui [4†] vouit se vlcisci prouocatus.

¶ Si patris mortem defendere [g] necesse habuerit, an dicẽdum sit hic quoque ei succurrendum, [h] si libertum paternũ propter hoc accusauerit, medicum fortè patris, aut cubicularium, aut quem alium, qui circa patrem fuerat? Et puto succurrẽdum, si affectione, & periculo paternæ substantiæ ducente necesse habuit accusationẽ, vel calumniã [i] instituere.

¶ Accusasse [k] autem eum dicimus, qui crimina obiecit, & causam perorari vsque ad sẽtentiam effecit. Cæterum, si antè quieuit, [l] nõ accusauit. Et hoc iure vtimur. Sed si appellatione interposita desijt, benignè dicetur, non pertulisse accusationẽ. Si igitur pẽdente appellatione decesserit libertus, patroni filius admittetur ad bonorũ possessionẽ: quia ante sententiam [5†] libertus morte subtractus est.

¶ Si patroni filius aduocationem accusatori liberti præstitit, non est repellẽdus. Neque enim aduocatus accusat. [l] Si pater testamento cauerit, [m] vt accusaretur libertus, quasi venenum sibi parasset, aut quid aliud in se admisisset; magis est, vt ignosci libertis debeat, qui non sponte [n] accusauerint. Sed & si accusauerit libertum, & probauerit crimen patroni filius, posteaque hic libertus sit restitutus, non erit repellendus. Crimen enim, quod intendit, etiam perfecit. [o]

Triphoninus. [6†]

LEX XV.

IDem, & si crimen quidem, quod in liberto probandum est, meruerat [p] capitis pœnam, benignius autẽ punitus [q] est libertus, veluti tantum relegatus. De calumniatore enim sensit Prætor [r].

Iulianus. [7†]

LEX XVI.

IN seruitutem [s] petisse non is videtur, qui ei, qui in possessione erat seruitutis, petenti se in libertatem contradixit, verum is, qui ex libertate petijt in seruitutem.

¶ Sed, & si quis non tantum suũ, sed pro parte, vel vsum fructum in eo suum dicat, vel quid aliud, quod habere non potest in eo, nisi seruus sit: an repellatur, quasi in seruitutem petierit? Quod est verius.

¶ Si petierit in seruitutem, & obtinuerit, mox cognita veritate passus sit in libertate morari: non debet ei obesse, maximè si habuerit [8†] iustã causam errandi.

¶ Petisse [t] in seruitutem non videtur, qui ante litem contestatam destitit. Sed & post litem contestatam, dicendũ est nec id nocere debere, quia non vsque ad sententiam duravit.

¶ Si patroni filius institutus, vel exhæredatus, [9†] vel si in seruitutem libertum pater-

---

a *Is demum*] facit inf. de pœn. l. 2.

b *Augere.*] quod potest ex causa, vt supra de ijs. qui no. infa. l. quid ergo. §. pœna.

c *Pat. non filio*] no. filio, vt j. eo. §. si libertos. quod facit pro eo quod no. in princ. huius l.

d *Accusauerit*] quod potest. vt inf. qui accusare non possunt. l. ult. 1† Mortis Flo. pœna capitis.

e *Deside auerit*] per officiũ, vt C. de calum. l. 1 non in modum accusationis. vt C. qui accusa. non poss. l. neganda.

f *Retorsit*] quasi sociũ criminis. vt sic repellatur ab accusando, vt C. de lib. cau. l. si filium Et no. ignoscendum ei, qui non facit sponte, vt inf. proxi. §. & pe. & sup. ad Syll. l. 3. §. vtrum. & sup. ad legem Aquiliam. l. scientiam. §. qui cum aliter. & inf. de iure fisci. l. 2. in prin. & inf. de iniu. l. sed si vnius. §. si iussu & C. de iran fac. l. si quis maior. & de te ind. l. si se in pr. & C. ꝫ metatis. l. decuotum. & sup. si quadrupau. l. 1. §. cum arietes. & C. de admini. tut. l. cum quæ. §. Sed contra. §. ad leg. Aqui. scientiam. §. sed ll defendendi. vbi non licet vlcisci: sed hic licet per iudicem. 2† Fl. qui crimẽ leuius iposuit. 4† Fl. si.

g *Defendere*] accusando. Accur.

h *Succurrendum.*] nè perdat contra tabu. libertι bon. poss. etiam si per calumniam accusat. vt subijcit. non tamen subuenitur per calumniam accusat, nè puniatur de calumnia.

i *Vel calumniosam.*] l. quæ vere erat calumniosa: sed iudex ignorabat: alioquin repelleret eum. Azo. vt C. vt nemo prius. l. vñ. in fin & facit supra proxi. §. cum suis concor. Accur.

k *Qui accusat.*] sic su. de inof. testam. l. Papi. §. meminisse. & j. tenta. hab. l. amplius. & l. fi. de contra emp. §. 1. Sed contra [sup. de iure pat. l. cum. 5. fin. & l. seq. Sol. ibi. Item facit j. eo. l. in seruitutem. §. petisse. Sed argu. contra. C. qui accu. non poss. l. pe. Sed ibi speciale. Accur.

l *Accusat*] vt & supra de rei vẽd. l. inter. Sed contra. sup. de inoffi. testa. l. fin. in princip. Sol. ibi.

m *Cauerit*] idem fortè. & si ceperit accusare. vt sup. de inoffic. testamen. l. filius. §. multo. & de bo. poss. l. cum quidam. & de pign. act. l. si seruos. & sup. de alie. iud. l. nam & si.

n *Non sponte*] vt C. de calum. l. mater. & sup. ead. l. §. si libertus. cũ concor.

o *Etiam perfecit.*] de calumniatore ergo tãtum intelliguntur prædicta. vt & inf. l. proxi. & facit inf. de iure. l. eum. qui.

6† Li. 1°. Disputat.

p *Decessit. Meruerat.*] quia vere commiserat crimen & capitale erat.

q *Punitus.*] quod quãdoque contingit. vt j. de ijs. qui not. infa. l. quid ergo. §. pœna.

r *Sensit*] vt & sup. l. proxi. in fi.

7† Fl. Vlpianus li. 45. ad edictum.

s *In seruitutem.*] CASVS Sup. l. proxi. habuistis duo dicta, & vnum positum, quando dicatur per calumniam accusare. Quando dicatur in seruitutem petere, habetis in l. ista. Videtur in seruitutẽ petere. &c. Sed si aliquis non dicit seruũ suum totum, sed pro parte, vel in eo habere vsum fructũ: debet repelli à contra tabulas: sed si aliquis petit in seruitutem, & obtinet: non patitur istam pœnam. Dicitur petere in seruitutem, & ante lit. contest. posset tamen pœnitere ante sententiam. Sed si filius patroni petit libertum in seruitutem, debet sibi nocere, non suis liberis. Sed si hæres accepit contra tabulas. si est scriptus, debet repelli: sed si est relictum à testatore, quod sufficit, repellitur à contra tabu. si petit. Viuia.

8† Fl. habuit.

t *In seruitutem*] facit sup. l. qui cum maior. §. libertus.

9† Fl. si patroni fil. frater exhæredatus.

t *Petisse*] facit sup. eo. l. qui cum accusasse. cum concor. Sed argu. contra. C. qui accusa. non possunt. l. penult.

Nec

num petijt, vel capitis accusauit, non nocet [a] hoc liberis eius, qui in potestate nō sunt: & hoc diui fratres Quintilio Attilicio [1] † rescripserunt.

¶ Si quis bonorum possessionem cōtra tabulas liberti acceperit, ab omni liberti iudicio repellitur: [b] nec tantum si ipsi liberto hæres fuerit scriptus, [c] verumetiam si impuberi filio substitutus. Nam & Iulianus scripsit, Si post petitam bonorum possessionem adierit impuberis filij liberti hæreditatem patronus, denegari ei debere actiones.

¶ Sed & si quid codicillis fuerit patrono relictum, vel mortis causa donatum, simili modo horum quoque persecutio denegabitur.

¶ Nonnunquam planè post petitam bonorum possessionem dabitur patrono legati persecutio, si nihil ad emolumentum eius peruenturum sit, quia fortè rogatus est alij restituere. [d]

¶ Præterea, non tantum quod ipsis nominatim datum est, id se Prætor denegaturum ait: verumetiam si quid proponas ad ipsos per alios peruenturum: vtputà, per subiectas personas; quod quidē sunt habituri, non restituturi.

¶ Dabimus legati [e] petitionem patrono, si seruo patroni dederit [f] libertatem, pretio eius patrono non [2] † prælegato. §

¶ Si qui substitutus erit patrono, qui contra tabulas bonorum possessionem petierit, actio eius partis, cuius patrono [h] possessio data erit, non datur.

¶ Si patronus sit substitutus, & patronus viuo testatore decesserit, filium patroni petentem contra tabulas bonorum possessionem, non solius substituti partem occupare, verum omnibus hæredibus pro parte aliquid auferre constat. [i]

Idem. [3] †

LEX XVII.

LIberto sine libertis [4] † mortuo, in primis [k] patronus, & patrona, bonorum possessionem accipere possunt: & quidem simul. Sed & si patrono, [l] & patronæ proximi [m] sunt aliqui, simul admittuntur.

Paulus. [5] †

LEX XVIII.

PAtronæ quidem liberi ēt vulgò [n] quæsiti accipiēt materni liberti bonorum possessionem: patroni autem nō, nisi iure quæsiti.

Idem. [6] †

LEX XIX.

SI patronus ex minore parte quā legitima, hērs institutus, falsum testm̄ dixisset, nec obtinuisset, [o] nō est ambiguum contra tabulas ei nō deferri bonorū possessionē, eo, quod facto suo perdidit hæreditatem, [p] cum temere falsum dixerit. [7] † Quod si ex debita parte fuerit institutus, siue adijt, siue non, à contra tabulas bonorum possessione repellitur, quasi debitam sibi portionem acceperit; nec poterit cōtra tabulas bonorum possessionem petere.

Iulianus. [8] †

LEX XX.

SI [9] † libertus sub conditione iurisiurādi, quā [10] † Præ-

[a] *Non nocet*] vt & sup. de iure patro. l. Diui. & facit inf. eod. l. quæritur.

[b] *Repellitur*] vt inf. proxi. §. & su. de vulg. substi. l. is qui. & de leg. præ. l. 3. in princ. & de ijs, quib. vt indig. l post legatum. §. pen. Accur.

[c] *Scriptus*] ex modico: sed non excluditur, & agit ad supplementum, vt supra de iure patro. l. diui. §. 1. Solutio. hic non fuit repulsus.

[d] *Restituere*] vt & ff. de inoff. testa. l. Papinianus. §. meminisse. & de excusa. tut. l. legatarius.

[e] *Legati*] relicti, non tamen pro codē pretio.

[f] *Dederit*] i. reliquerit libertus.

[g] *Prælegato*] sed legato relicto.

[h] *Patrono*] instituto ex modico.

[i] *A fortiori constat*] & facit ad id quod diximus sup. eo. l. etiā. §. si capitis.

Liberto] CASVS. Si libertus decedit intestatus sine liberis, primo vocatur patronus. & patrona: eis non existentibus vocantur filij. & filiæ patroni, vel patronæ: & cognati patroni, q proximi sunt. Super l. ista no. & aduertatis vnū, quod necessariū est scire in toto isto tractatu, Quando non debet patronus prætereriri & qñ potest impunè prætiri. Quidam dixerunt ex quo libertus decedit sine liberis, non debet patronus prætiri. sup l. 1. & 2. sed cōtra eos est, quia si decedit sine liberis, videtur, quod aliæ personæ debent vocari. Quid si habet ascendētes? videtur q debent vocari. ff. de suis & legit. hære. l. intestato. Quod si hēt collaterales primi gradus, excludūt patronum, Insti. de seruit. cog. Et ideo semper debet is exemplificare, si libertus decedit sine liberis, & parentibus, & sine collateralibus primi gradus: tunc vocatur patronus. Viuianus.

[1] † Flor. Quintil. lijs resc.

[2] † Fl. de hęc ne. tio.

[3] † Li. 4°. ad edic.

[4] † Fl. sine liberis.

[5] † Li. 43. ad edic.

[6] † Fl. Vlpianus li. 4. Dispur.

[7] † Fl. dixit.

[8] † Li. 25. Digest.

[9] † Fl. de est. §.

[10] † Alia quod.

[k] *In primis*] etiam ante patrem, & fratrem liberi vt hic. & inf. de suis. & legit. intestato. Sed Iodic contra in viros secundum Azo. vt Insti. de seruit. cognat. a primi licet Ioā. in fine dicat nō corrigi. l. *Pat.* q. e. pa. mortuis. & est datiui casus.

[l] *Proximi*] cognati vsque ad quintum gradum, vt Insti. de suc. lib. nouella.

[m] *Alterę*] CASVS. Liberi patronæ, licet sint vulgò quæsiti, succedunt liberto materno: liberi patroni ita demum succedunt, si sint legitimè quæsiti. Hoc dicit. Viuia.

[n] *Etiam vulgò*] facit Instit. ad Orficianum. 6. pen.

Si patronus] CASVS. Si patronus est institutus ex minori debita portione, & testamentum dixit falsum, & non obtinuit: repellitur à contra tabulas. Sed si patronus partem sibi relictam agnouit: repellitur à contra tabulas. Viuianus.

[o] *Obtinuisset*] ideſt, succubuisset: & sic facit ff. de inoff. testa. l. Papinianus. §. meminisse.

[p] *Hereditatem*] iudicio defuncti delatā. Ergo eadem ratione supplementum. Sed contra. ff. de petitione hereditatis. l. Lucius. vbi qui succubuit in falso, dicit nullū. Sol. hic desistit ante sententiam. Vel dic, fuit calumniatus: arg inf. de accusa. l. si cui. §. 1. vel verius, vt ibi. Itē contra. C. de inoff. testa. l. eum. vbi in falso succumbens agit querela. Sol. ibi nihil erat relictum: hic legitima, vel minus. Vel ibi per vtranque viam reducebatur ad nullum, quod non fit per contra tab. vt sup. de inoff. testa. l. filio. §. fin. vel alias scluevt ibi.

Si libertus] CASVS. Libertus instituit patronum sub conditio. iurisiurandi. Numquid repellitur à bonorum possessione in bonis liberti? Sic. Sed quid? libertus legauit Titio, & rogauit patronū restituere. Numquid Titio denegatur petitio legati, si patronus ex debita parte fuit satisfactum? Sic.

¶ *Libertus patronum*] Si libertus coniunctim instituit extraneum, & patronum indubitanter in eo quadrante, quem hēt patronus: nō pōt cōqueri: in illo quē hēt extraneus, pōt conqueri, vnde ex illo, & ex alijs bonis poterit petere suppleri debitam sibi portionem.

¶ *Si libertum*] Libertus filium emancipatum suū instituit sub conditione: in defectum conditionis ei substituit patronum in debita portione. Numquid aliter subuenitur patrono? Et certe excluderetur patronus, si filius non erat hæres, quia diruit testamentum: ergo subuenitur ei, quia poterit petere debita portio supplearue.

¶ *Si libertus*] Libertus instituit filiū cum ēt rogauit alteri restituere: filius dixit fū pecūiā: cessus fuit adire, & restituere. Numquid subuenit filio tanquā præterito hīdi? Sic. Viu.

& *In primis*] etiam ante patrem, & fratrem liberi vt hic. & inf. de suis. & legit. intestato. Sed Iodic contra in viros secundum Azo. vt Insti. de seruit. cognat. a primi licet Ioā. in fine dicat nō corrigi. l. *Pat.* q. e. pa. mortuis. & est datiui casus.

Proximi] cognati vsque ad quintum gradum, vt Insti. de suc. lib. nouella.

Alterę] CASVS. Liberi patronæ, licet sint vulgò quæsiti, succedunt liberto materno: liberi patroni ita demum succedunt, si sint legitimè quæsiti. Hoc dicit. Viuia.

Etiam vulgò] facit Instit. ad Orficianum. 6. pen.

Si patronus] CASVS. Si patronus est institutus ex minori debita portione, & testamentum dixit falsum, & non obtinuit: repellitur à contra tabulas. Sed si patronus partem sibi relictam agnouit: repellitur à contra tabulas. Viuianus.

Obtinuisset] ideſt, succubuisset: & sic facit ff. de inoff. testa. l. Papinianus. §. meminisse.

Hereditatem] iudicio defuncti delatā. Ergo eadem ratione supplementum. Sed contra. ff. de petitione hereditatis. l. Lucius. vbi qui succubuit in falso, dicit nullū. Sol. hic desistit ante sententiam. Vel dic, fuit calumniatus: arg inf. de accusa. l. si cui. §. 1. vel verius, vt ibi. Itē contra. C. de inoff. testa. l. eum. vbi in falso succumbens agit querela. Sol. ibi nihil erat relictum: hic legitima, vel minus. Vel ibi per vtranque viam reducebatur ad nullum, quod non fit per contra tab. vt sup. de inoff. testa. l. filio. §. fin. vel alias scluevt ibi.

Si libertus] CASVS. Libertus instituit patronum sub conditio. iurisiurandi. Numquid repellitur à bonorum possessione in bonis liberti? Sic. Sed quid? libertus legauit Titio, & rogauit patronū restituere. Numquid Titio denegatur petitio legati, si patronus ex debita parte fuit satisfactum? Sic.

¶ *Libertus patronum*] Si libertus coniunctim instituit extraneum, & patronum indubitanter in eo quadrante, quem hēt patronus: nō pōt cōqueri: in illo quē hēt extraneus, pōt conqueri, vnde ex illo, & ex alijs bonis poterit petere suppleri debitam sibi portionem.

¶ *Si libertum*] Libertus filium emancipatum suū instituit sub conditione: in defectum conditionis ei substituit patronum in debita portione. Numquid aliter subuenitur patrono? Et certe excluderetur patronus, si filius non erat hæres, quia diruit testamentum: ergo subuenitur ei, quia poterit petere debita portio supplearue.

¶ *Si libertus*] Libertus instituit filiū cum ēt rogauit alteri restituere: filius dixit fū pecūiā: cessus fuit adire, & restituere. Numquid subuenit filio tanquā præterito hīdi? Sic. Viu.

tor remittere solet, [a] patronum instituit hæredem, non puto dubitandum, quin à bonorũ possessione summoueatur: verum est enim eum hæredem factum.

¶ Si Titio legatũ fuisset, eiusque fidei commissum, vt patrono restitueret, denegatur legatorum actio Titio, si patrono pro debita parte à scripto hærede fuerit satisfactũ. [b]

¶ Libertus patronum, & extraneum coniunctim ex parte dimidia hũdes scripsit: quadrans, ex quo institutus erat patronus, totus ipsi imputari debebit, residuum [c] ex debita sibi parte omnibus hæredibus pro portione cuiusq; auferet. [1†] Idem seruari conuenit in legato, quod cõiunctim patrono, & Titio datum fuerit: vt pars legati in portionẽ debitam patrono imputetur; ex reliqua parte tantum Titio detrahatur, quantum ab hærede pro rata [d] portione.

¶ Si libertinus filius emãcipatum sub conditione hæredem instituerit, & deficiente cõditione substitutus adierit; quæro, vtrum patrono aduersus substitutũ in partem debitam prætor, an emancipato filio in totam hæreditatẽ succurrere debeat? Resp. cũ pater filium sub conditione, primo gradu hæredem instituit, si deficiente conditione, sub qua filius institutus est hæres, ad [e] secundum gradum hæreditas pertinet, [f] vel adhuc pẽdente conditione filius decesserit; patrono patris debitæ bonorum possessionem [g] aduersus substitutum competere. Idemq; est, & si filius, vel nõ petierit bonorum possessionem tempore clusus, vel repudiauerit. Si vero deficiẽte conditione hæreditas ad filium pertineat; [h] emancipatum potius tuebitur Prætor aduersus substitutum.

¶ Existimo [h] autem quoties sub conditione hũs filius scribitur, aliàs necessarium esse exhæredationem à substitutis; aliàs supernacuam. Nam si id genus conditionis fuerit, quę in potestate filij esset, veluti, Cum testamentum fecerit, puto etiam omissa conditione filium locum substitutis facere. Si verò conditio non fuerit in potestate filij, veluti, Si Titius Cõsul factus fuerit, tunc substitutus nõ admittitur: nisi filius ab eo, nominatim exhæredatus fuerit.

¶ Si libertus filium emancipatum hæredem instituerit, eiusque fidei cõmiserit, vt totam hæreditatem Sempronio restitueret, & filius, cũ suspectam sibi hæreditatem diceret, iussu prætoris adierit eã, & Sempronio restituerit, nõ iniquè patrono bonorum possessum partis debitæ dabitur, perinde, ac si nõ filius, sed is, cui [i] hæreditas restituta est, liberto hæres extitisset.

¶ Item si filius [2†] hæreditatem liberti patris omiserit, & cohæres eius totius hæreditatis onus [k] susceperit, danda erit patrono bonorum possessio: vtroque enim casu, non filio, sed extraneo pars eripitur.

Idem lib. 26. Digestorum.

LEX XXI.

EX tribus [1] patronis vno cessante bonorum possessionem petere, duo æquas partes habebunt.

Martianus. 3†

LEX XXII.

SI filiusfamilias miles manumittat, secundum Iuliani quidem sententiã, quam lib. 4† xxviij. Digestorum probat, patris libertum faciet: sed quadiu, inquit, viuit, præfertur filius in bona eius patri. [m] Sed diuus Adrianus Flauio Apro rescripsit, suum libertum eum facere, non patris.

Iulianus. 5†

LEX XXIII.

SI libertus prætcrito patrono extraneum instituerit hæredem, & patronus antè, quam contra tabu. bonorum possessionem [n] petierit, in adoptionem se dederit, deinde scriptus omiserit hæreditatem, patronus totorum bonorum liberti possessionem, vt legitimus, petere potest.

¶ Si libertus intestatus [6†] decesserit relictis patroni filio, & ex altero filio duobus nepotibus, nepotes non admittentur, quandiu filius est: quia proximum [o] quemque ad hæreditatem liberti vocari manifestum est. Si autem ex duobus patronis alter vnum filium, alter duobus reliquisset, [P] dixi viriles inter eos partes fieri.

Sed si libertus decedit relicto vno filio ex vno patrono, duobus ex alio: omnes æqualiter vocantur, vt sup. de legit. tutoribus l. 5. §. item quæri potest. Hoc dicit Vlpianus.

[m] *Bonorum possessionem*] vnde legitimi, vt Instit. de bonorum possessionib. §. cũque. [o] *Proximum*] vt sup. de operis lib. l. à duobus. & de legit. tut. l. tutela. §. si duo. Accursius.

[p] *Duos reliquisset.*] non nepotes. Filij enim cum nepotibus non admittuntur. Azo.

CORNVTVS] CASVS. Libertus erat duorum patronorum: alter coegit libertum iurare, ne nubat: alter vino liberto decessit: numquid ille, qui coegit, perdit ius patronatus? Sic. & bonorum possessio accrescit alteri. Vlpia.

[a] *Patronum* 2† Fl. Rẽ cũ Sim.

---

[a] *Solet*] vt sup. de cõd. instit. l. quæ sub cõdit. on. n. prin.

[b] *Satisfactum*] propter hanc enim satisfactionẽ legatum fuerat Titio. Accur.

[c] *Residuum*] sub. quod deest ex debito &c. quod est hodie tertia: olim dimidia. vt Instit. de suc. liber. sed nostra.

[d] *Portione*] facit sup. eo. l. in seruitutem. Iohn. Accur.

[e] *Hæreditas pertinet*] quia fuit potestatiua. Accur.

[f] *Bonorum possessionem*] secundum tabulas. Accur.

[g] *Pertinerat*] quia nõ fuit potestatiua: & facit §. de contra tab. l. 3. §. si quis ex liberis. & §. si sub ea.

[h] *Existimo*] facit C. de insti. & substit. l. 4. Accur.

[i] *Sed is, cui*] effectu enim hæres est. vt §. quod cum eo. l. si filius. §. 1. & facit C. de inoff. testam. l. 1. Accursius.

[k] *Onus*] ad hoc sup. de acquir. hær. l. cum hæreditate.

EX *tribus*] CASVS. Si tres sunt patroni: & libertus decedit eis præteritis: si vnus omittit petere bon. poss. alij duo viriles vocantur. Vlpianus.

] *Ex tribus*] facit C. quando non petent. partẽ l. 1. Accur.

SI *filiusfamil. at.*] CASVS. Si filiusfamilias miles manumittit: illius seruus, est patronus: vnde debet vocari ad contra tabulas liberti ipse, & filius eius: non autẽ pater eius. Hoc dicit. Vlpia.

[m] *Sed*] vt & sup. de iure patro. l. seruum. in princ.

SI *libertus*] CASVS. Libertus instituit extraneum, præterijt patronum: patronus dedit se alicui in arrogationem: nũquid poterit vocari ad cõtra tabulas? Sic. si vero institutus omisit habere, succedit ei tanquam legitimus hæres. Sed si decedit libertus relicto patrono, & eius filio, & nepote: primo vocatur patronus, & eius filius: postea nepos.

[1†] Vl. aufert.

[2†] Flauius.

[3†] Lib. 1. institut.

[4†] Fl. 27.

[5†] Lib. 7. Digest.

[6†] Fl. in testam.

a *Vertem ducat*] per quod perdit ius patronatus, vt ſu. de iure patrona. l. qui contra. Accur.

b *Decesserit*] aliter patronus, quo caſu ad ſuperſtitem, non filium præmortui defertur, vt hic, & ſup. de operis libertorũ: l. à duobus. Sed in eo, quod de iuramento dicit, videtur contra. ſu. de iureiur. l. ſi duo, vbi dicit, ℔ portio amittentis alteri non accreſcit. Sed ibi libertus iurauit, & ei ſuum ſacramentũ prodeſſe debet: hic verò non iurauit, nec aliquid fecit, qđ ſibi prodeſſe debeat: imo hic in culpa fuit, quod parum in delicto iubãti patrono. Vel dic, vt ibi, & facit ſupra de authori. præſtan. l. ſi ſeruus communis.

1† Li. 65. Digeſto.

2† F. exegerit.

3† El. vel.

* Ita hic diſpũxit Duar. & poſt ducat gemina punctã addidit, quæ I editione Flo. erant omiſſa.

4† Lib. 1. ad Viſcliũ Ferocem.

5† Fl. datur.

6† Lib. 2. Quæſtio.

7† F. quæ dragita. *Olim licuit cuilibet totã hæreditatem ſuã relinquere alteri, ſed Falci. iuſſit ℔ quarta pars hæreditatis debeat relinqui legitimis hæredib. ea. reſpon ſa prudentũ. in gl. diſt. 2.

* Centenarius libertus qđ hodie ſic Iuſtinia. definit in ſti. de ſucceſſ. liber.

8† Lib 4. Quæſtio.

9† Li. 10. Inſtitutionum.

10† Fl. libertinũ animad uerſum exit.

Idem. 1†

LEX XXIV.

COmmuni liberto, ſi ex duob. patronis alter iuſ iurandum adegerit, 2† nè vxorem ducat, a ſiue 3† viuo liberto deceſſerit b is, * qui extra hanc culpam fuerit, vel ſuperuixerit, partis vtrique debitæ bon. poſ. ſolus habebit.

Idem. 4†

LEX XXV.

QVandiu patrono bonorum poſſeſſio partis debitæ dari poteſt, exceptio debitoribus dabitur 5† aduerſus hæredem petentem, ſi non in ea c cauſa ſit patronus, vt bonorum poſſeſſionem pro parte debita contra tabulas petere poſſit.

Africanus. 6†

LEX XXVI.

LIberto d octoginta habẽti, fundus quinquaginta 7† legatus eſt. is, die legati cedente, deceſſit, extraneo hærede inſtituto. Reſpondi, poſſe patronum partem debitam vendicare: nã videri defunctũ mortis tpe ampliorem e habuiſſe rem centum, * cum hæreditas eius propter computationem legati pluris vẽnire poſſit, neque referre, hæres inſtitutus repudiet legatũ liberto relictum, necne. Nã, & ſi de lege Falcidia quæratur tale legatum, quamuis repudiatum, f in quadrantem hæreditatis ĩputat legatarijs. §

Idem. 8†

LEX XXVII.

VIuo filio h ſi nepos exhæredatur, nocebit ei exhęredatio ad bona libertorum auitorum.

Florentinus. 9†

LEX XXVIII.

SI in libertum 10† animad uerſum i fuerit, patronis eius ius, ℔ in bonis eius habituri eſſent, ſi is in quem animaduerſum eſt, ſua morte

a *Vertem ducat*] per quod perdit ius patronatus, vt ſu. de iure patrona. l. qui contra. Accur.

b *Decesserit*] aliter patronus, quo caſu ad ſuperſtitem, non filium præmortui defertur, vt hic, & ſup. de operis libertorũ: l. à duobus. Sed in eo, quod de iuramento dicit, videtur contra. ſu. de iureiur. l. ſi duo, vbi dicit, ℔ portio amittentis alteri non accreſcit. Sed ibi libertus iurauit, & ei ſuum ſacramentũ prodeſſe debet: hic verò non iurauit, nec aliquid fecit, qđ ſibi prodeſſe debeat: imo hic in culpa fuit, quod parum in delicto iubãti patrono. Vel dic, vt ibi, & facit ſupra de authori. præſtan. l. ſi ſeruus communis.

Q*Vandiu.*] CASVS. Si patronus eſt præteritus à liberto, & alter inſtitutus: quandiu poteſt dari bonorũ poſſeſſio contra tabulas patrono, dabitur debitoribus hæreditarijs exceptio, ſi conueniantur. Viuia.

c *Si non in ea.*] verba exceptionis: ſic infra de excepti. rei iud. l. 2. & de actioni. & obli. l. qui cum hærede. ſed hodie videtur cõtra, vt C. de petitio. hæred. l. fin. §. finautem.

L*Iberto.*] CASVS. Libertus habebat in bonis octoginta, legatus fuit ei fundus, qui valebat quinquaginta, & deceſſit. Patronus vocabitur, quaſi ſit in bonis centum. Nec refert, vtrum hæres inſtitutus repudiet legatum liberto relictum, necne. Viuianus.

d *Liberto.*] ad intellectum huius legis eſt ſup. de iure patro. l. ſi libertus. in prin.

e *Ampliorem*] ſcilicet centum viginti.

f *Repudiatum.*] ſcilicet ab hærede legatarij. Accur.

g *Legata ĩ*] ſ. ad eorum commodum.

V*Iuo filio.*] CASVS. Si viuo filio ſ. patroni exhæredatur nepos patroni illa exhæredatio nocebit nepoti. Viuianus.

h *Viuo filio*] facit ſu. e. l. ſi ex patronis. §. Iulianus.

S*I in libertum*] CASVS. Si libertus damnatus eſt de crimine capitali, illud ius, quod habebat patronus ſi non eſſet condemnatus, hoc non perdet. eadem dicenda ſunt in bonis eorum, qui mortem ſibi conſciuerunt. Viuianus.

i *Animaduerſum*] vt quia ſuſpenditur propter delictum, & habes idem inf. de bo. dam. l. cum ratio. §. 1.

deceſſiſſet, eripiendum non eſt, ſed reliquam partem bonorum, quæ ad manumiſſorem iurecciuili non pertinent, fiſco eſſe vendicandam placet. Eademque 11† ſeruantur in bonis eorum, qui metu accuſationis mortem ſibi conſciuerint, aut fugerint, quæ in damnatorum bonis conſtituta ſunt.

Martianus. 12†

LEX XXIX.

QVi ex cauſa fideicommiſſi manumittitur, eſt quidem libertus manumiſſoris, & tam contra tabulas, quam ab inteſtato ad bona eius venire poteſt, quaſi patronus: ſed operas ei imponere non poteſt, nec impoſitas ab eo petere. k Sed ſi defunctus filio ſuo legauit ſeruum, & rogauit, vt eum manumitteret, ea mente, vt plenum ius patroni habeat, defendendum eſt poſſe 13† eũ operas iure imponere. l

Caius lib. 2. Ad ed. Edictum prætoris vrbani, tit. De liberali cauſa.

LEX XXX.

SI quis libertum paternum in ſeruitutem ea voluntate petierit, vt cauſam eui ctionis ſibi conſeruet, non amittit m beneficium bonorũ poſſeſſionis.

Marcellus. 14†

LEX XXXI.

PAtrono n libertus fundũ, quem ab eo alienum emerat, & legauit, & cõſtituit patronus ad ſe pertinere legatum. Contra tabulas bonorũ poſſeſſionem accipere non poteſt, etiamſi 15† nihil profecit ei legatum, quia alienã rem legauerat 16† ei libertus, quia patronus ipſe eum liberto vendiderat.

Q*Vi ex cauſa.*] CASVS. Si quis manumittat ex fideicommiſ. non vocatur ad contra tabulas, niſi ſit filius ea intentione rogatus, vt pro patrono habeatur: quia poteſt imponere operas, & vocabitur ad bonorum poſſ. contra tabu. Viuianus.

11† F. eadem.

k *Abeo petere.*] concor. C. de operis libert. l. 2. & de contra tabu. li. l. prima. & ſupra titu. primo l. cerdonem. & l. Campanus. & inf. de ſuis & legitt. l. 3. 2. reſpon. & ſup. de leget. primo, l. videndum. & de in ius vocand. l. is quoque. Accurſius.

12† Li. 9. Inſtitutio

l *Imponere.*] ſpeciale in filio. In alijs contra, vt ſup. hac l. cum alijs, quæ in hoc ei concordant. Sed. & in filio videtur contra, inf. de fideicommiſſ. liber. l. ſi filius. in princ. ſed illam ſecundum iſtam intellige. Vel ſcilue, vt ibi.

S*I quis libertum.*] CASVS. Ego libertum paternum petij in ſeruitutem, nè cauſam euictionis mihi præſtaret, non amitto beneficium bonorum poſſeſſionis quia non per calumniam. ſupra eodem l. qui cum maior. Viuianus.

13† F. eũ poſſta.

m *Non amittit.*] licet ſuccumbat in eo, quod ad ſeruitutem vocat, & facit ſupra de nego. geſt. l. at qui. §. cum me. & inf. de iniur. l. qui de libertate.

14† Li. 9. Digeſto.

P*Atrono.*] CASVS. Si patronus habebat libertum, & ſi libertus fundum, quem emit, ei legat, ſi patronus agnoſcit legatum, non petet bonorum poſſeſſionem: veruntamen ſi euincetur à patrono, non nocet ei petendo bonorum poſſeſſio. Viuianus.

15† F. etſi

16† F. legauerit.

n *Patrono.*] facit ſup. de dote præſtanda l. licet.

2† Li.10. Digest.

Si *libertus.*] CASVS. Fuit libertus meus per alium in seruitutem redactus ab eo manumissus: nunquid debeo vocari ad contra tabu. Certè non. Viui.

a *Ab alio*] cuius seruus factus est: facit supra de Senat.l.fi. & sup.de reli.l.fi mulier.& inf. ad Tert.l.2.§.2. & C. de dig.l.1.lib. 12. & inf.de re iud.l. sæpe in §. nam, & si liberto. & C.de lib.can.l. principaliter.

9† Li.singula. de manumiss.

b *Manumissit*] scilicet, postea.

Si *patronus.*] CASVS. Si patronus non aluit libertum suum in iure patronatus, l. Aelia Sentia prohibente non poterit succedere, vt supra de iure patro. l.adigere. Viuia.

3† Admittit eius libertatis cã.

c *Impositæ*] vt operas. Accur.

4† Lib.3. ex Cassio.

d *Pertinet*] vt sunt liberi, vel hæredes ad quos operæ quandoque producuntur, vt su. tit. primo.l.si operarũ, & facit ad hanc l.sup.de lib. agnoscen. l. alimenta, & sup. de iure patro.l.Diuus. Accursius.

e *Instituat*] s. patronus.

Si *libertus.*] CASVS. Libertus habebat duos patronos, vnum prætexit, alterum ex semisse instituit: prætextus ab instituto, & ab altero poterit auocare debitam portionem. Simile sup. de inof. testa.l. mater. & sup. si pars hæred.l 1.Viuian.

5† Lib.3. epistolarum.

f *Satisfieri oportet*] sic sup.eo l.si ex patronis. in prin.

A *Liberto.*] CASVS. Seius libertum suum instituit. vsumfruc. fundi alicui legauit: libertus decedit prætexto patrono, & Mæuio instituto, nunquid subuenitur patrono? Sic. in debita portione: retunta-men omnia præstanda sunt Mæuio, deducto vsufruct. quia licui legauit. Viu.

6* Fl.deest. filius.

g *Seius*] s. patronus. Accur.

7† Li.5. epistolarum.

* Intell. huius l. vide ℔ Rebuff. in l. vni.num. 303.C.de sen.q. pro eo ℔ iter.

Idem. 1†

LEX XXXII.

Si libertus meus in seruitutem redactus, posteaab alio [a] liberatus sit, & eius cœperit esse libertus præfertur mihi in contra tabulas bonorum possessione, qui eum manumisit. [b]

Modestinus. 2†

LEX XXXIII.

Si patronus non aluerit libertum, lex Aelia Sentia adimit eius libertatis cã impositæ, [c] tam ei, quam ipsi, ad quem ea res pertinet, [d] itẽ hæreditatem ipsi, & liberis eius, nisi hæres institutus [e] sit, & bonorum possessionẽ, præterquam secũdum tabulas. 3†

Iabolenus. 4†

LEX XXXIV.

Si libertus, cũ duos patronos haberet, alterum præterijt, alterũ ex semisse hæredem fecit, & alteri extraneo semissem dereliquit, scriptus quidem patronus debitam sibi partem immunem habet: de cætera autem parte patroni, quæ supra debitam ei relicta est, & de semisse extraneo relicto, alteri patrono pro [f] portiõe satisfieri oportet. [f]

Idem. 5†

LEX XXXV.

A Liberto suo hærede instituto Seius [g] vsumfructum fundi Mæuio legauit, is libertus Mæuio hærede relicto [h] decessit. Quæro, cũ contra tabulas testamenti [i] petierit Seij filius aduersus Mæuium, vtrum deducto vsufructu pars debita fundi restituenda [k] sit, an solida? quia eorum bonorũ acceperit possessionẽ, quę liberti fuerint, cum moreretur filius? 6† Respõdi, Vsumfructum in causam pristinam restituendum puto. Optimum itaque erit, arbitrum postulare, vt arbitrio eius vsusfructus in integrum restituatur.

Idem. 7†

LEX XXXVI.

Libertus, * qui soluendo non erat, prætexito patronoextratios reliquit hæredes. Quæro, an possit patronus petere contra tabulas bonorum possessionem? Respõdi, Cum à scriptis hæredibus adita est hæreditas, patronus contra tabulas bonorum possessionem potest petere, quia soluendo hæreditas est, quæ inuenit [l] 8† hæredes. Et sanè absurdum est, ius patroni in petenda bonorum possessione contra tabulas aliorũ computatione, non iudicio ipsius patroni, æstimari, auferriq; patrono, quod modicum [m] vendicaturus est. Multi enim casus interuenire possunt quib. expediat patrono petere bonorum possessionem, quãuis æris alieni magnitudo, quam libertus reliquit, facultates patrimonij eius excedat, veluti, si prædia sunt aliqua ex bonis liberti, in quibus maiorũ patroni sepulchra sint, & magni æstimat patronus bonorum possessionis iura pro parte ea ad se pertinere, [n] vel aliquod mancipium, quod non pretio, sed affectu sit æstimandum. Non ergo ideo minus habere debet ius petendæ bonorum possessionis, quia 9† animo potius, [o] quam aliorũ cõputatione bona liberti æstimat: cum eo ipso sufficere patrimonium videri possit, ℣ & hæredem habeat, & bonorum possessorem.

Vlpianus. 10†

LEX XXXVII.

Vlianus [p] ait, Si patronus libertatis cã impositæ libertum 11† reuẽdiderit, filiũ eius à bono.poss.summoueri.s.quia nec cõtra tab.testamẽti liberti bon.poss.accipiet, 12† quoties pater eius donũ, munus, operas liberto reuendiderit. Planè si patroni filius libertatis causa impositæ reuendiderit, nihilominus familiã 13† bono.poss.contra tab. liberti accipere ait: quia filius reuendendo libertatis cãimpositæ, fratrem suum nõ summouet. ¶ Si libertus hæredẽ scripserit, isq.prius, quã de familia ¶

i *Testamenti.*] liberti paterni.

k *Restituenda.*] & sic in illo non habebit filius patrem.

L *Libertus*] CASVS. Libertus, qui non est soluendo instituit extraneum, & patronum prætexit, nunquid patronus poterit bon.poss. contra tabu. liberti petere? Dicitur quod non, ex quo non est soluendo. econtra videtur, quod sic, ex quo inuenit hæredẽ: tamen dicendum est, ex quo inuenit hæredem, patronus poterit petere contra tabulas bonorum possessionẽ. Viuia.

8† Fl. ligaueniat.

l *Quæ inuenit*] sic supra ad leg. Falcid. l.3. in princip.

m *Quod modicum.*] id est, quia modum.

n *Pertinere*] vt infra si quid in fraud. pat. l.1.§. & aliàs, & supra de mino. l. si in emptionem. & C. de admi.tut.l.lex quæ.

o *Potius*] sic su. manda.l.cum seruus.

I *Vlianus.*] CASVS. Vos bebuistis plura, propter, quæ patroni repelluntur à iure patronatus. In l. ista ponuntur aliqua, s. si patronus impositas operas sei teuendiderat: repellitur à cont. tab. bo. pos. Sed si duo sũt filij patroni, vnus teuendidit operas, nocet ei, sed non nocet fratri.

9† F. quibo.

¶ *Si libertus*] si libertus instituit patronum, et ipse libertus fuit occisus: si patronus adijt hæreditatẽ, vel petijt contra tab. ante q̃ vindicaret mortẽ defuncti, vel de familia qõ haberetur põt repelli à successione eius Viu.

10† Li.11 ad l.Iu.& Papiam.

p *Iulianus*] facit sup. de iu.pat.l.sicut. & sutit.1.l.libertus qui. & no. C.de operis liberl. si quam.

11† Fl. libertæ.

12† F. accipiat.

q *De familia*] de hoc dic. vt C.e.l.cum fratrem.

Q *Varius*] CASVS. Si filius patroni exhæredatur, nepotes ex eo viuo filio patroni excludunter à bo. pos. contra tab. si verò filius patroni, qui erat in potestate, effectus est sui iuris, non repellitur à bo. pos. sed ẽ eo sublato admittũtur. s. de iure patro. l. diui.

13† Al. liam.

¶ *Si filius liberti*] Si libertus habet filium, & eum instituit, & ille omittit paternam hæreditatem: proficit patrono. Si filius habet substitutum, vocetur ad contra tabulas: vel si non habet, ei succedat, vt ff. de legit. hære. l. intestato.

a *Exhæredato*] mala mente patentus.

b *Per alios*] sic C. de hære. instit. l. neque. & facit supra eodē. l qui in seruitutem. & l. quod si pater. & supra de iure patronatus, l qui contra.

PAter meus] CASVS. Si sum patronus, filia mea si sit data in adoptiuam familiam, poterit vocari per contra tabulas. Vnde legitimi ad bona libertorum mecum. Viuianus.

1† Terentius Clemēs li. 9. ad l. Iul. & Papiam.

SI pater] CASVS. Si ego patronus exhæredo filium, hoc adiecto, volo q̄ iura patronatus sint tibi salua: non officio filio, quin vocetur ad contra tabulas in bonis liberti, quia ex hoc non videtur mala mente exhæredatus, sup. eodem. l. sed patronus. §. si quis. Viuianus.

c *Exhæredato*] vt ff. eodem. l. si patronus. §. secundo. Sed sup. tit. 2. l. II operarum. in fine contra. Solu. vt ibi.

SI *libertus*] CASVS. Libertus satisfecit patrono in debita portione: nunquid poterit repelli à contra tabulas, si eum instituit in debita portione, & insuper legat ei decem, in legato potest eum grauare in portione. Si autem ei non legauit, in portione eū grauare non potest, nec legato, vel fideicommiss. vel substitutione. No sicut filio non potest imponi in quarta debita iure naturæ aliquod grauamen: sic nec patrono. Viuianus.

d *Manumittere*] facit ad id, quod notat. sup. ad l. Falcidiam. l. si ea.

e *Hærede*] in omnibus. Accursius.

f *Perierit*] quod seruus manumittatur.

g *Accepta*, à patrono. Accursius.

h *Cætera*] de hæreditate. in qua solus est hæres patronus qui non vult manumittere.

i *Redimi*] per substitutum à patrone.

SI *filius*] CASVS. Filius patroni hæres extitit, & fratrem suum exhæredatum arrogauit. nunquid iste arrogatus post mortem fratris vocabitur ad bonorum possessionē liberti? Certè non nam edictum, quod dat patronis beneficium, & eorum filijs: videtur intelligi de filijs, qui nō sunt exhæredati mala mente.

¶ *Papinianus*] Libertus fecit Titium commilitonem hæredem in bonis castrensibus: alius succedit in alijs bonis. Bona castrensia non sunt auferenda à Titio. Sed si patronus non inuenitur habere legitimam portionem, de alijs bonis habebit.

¶ *Cum filius*] Filius liberti dicitur partus suppositus esse, accipit bonorum possessionem, vtrum patronus possit petere bonorum possess. contra tabulas. Respon. quod sic.

5† Flor. & legato.

¶ *Si falsum*] Libertus in prouincia existens dicitur fecisse testamentum, & decessisse testatus: alij dixerunt falsum pronunciatum esse testamentum, & est appellatum: nunquid patronus poterit petere contra tabulas, vel eius filia? Sic, si est falsum, poterit succedere ab intestato, vel poterit petere debitam portionem.

*Concor. c. ti quos de seruis Ecclesiæ benè meriti sibi episcopus libertate donauerit: collatā libertatē à successori b. placuit custoditi. & glo. in ver. benè meritos. ibi. nā pro præmio te munerandū est seruus libertate. 12. q. secundæ.

k *Si filius*] scilicet patruus exhæredatus mala mente.

l *Exhæredato*] si tamen bonis patris abstinuisset.

6† Flor. cogat.

7† lib. 2. Quæstio.

m *Nocere*] Io. dicit, quod hic debet esse aliud, non vt dicas, non noceret, id non prodesset. Azo. tu dic idem siue habeas secundum, non: siue non habeas.

8† Fl. de eō, si.

n *Nocere*] id est non prodesse.

o *Exhæredato*] hic est sensus. Si hic filius, qui frater est adoptantis, abstinuisset à bonis patris, non haberet ius in bonis liber.: sic & nunc cum est exhæredatus, talis adoptio sibi prodesse non debet, vt habeat ius.

9† Fl. possessione libertum.

p *Irrogatur*] vt exhæredatus mala mente non habeat contra tabulas.

10† Fl. irrogaretur.

q *Non obliteratur*] id est non deletur: sic C. de apostatis. l. hi qui. Secus si à Deo adoptetur. quia omnis macula abstergitur. vt in Authen. de mona. in princ. collat. prima.

11† Flor. obliteraretur.

12† Fl. dictum.

r *Immo ne ait*] corrigens prædicta.

13† Aliàs lex est.

s *Venit*] vt filij filius.

t *Quod amisit*] amisit enim vt filius.

u *Patrono*] verba veteris legis. Azo. Et dic q̄ mater & filius

quæstionem haberet, adierit hæreditatē: patronum ad contra tabulas bonorū possessionem nō admitti Iulianus ait. Debuit enim & patronus liberti necem vindicare. Quod & in patrona erit dicendum.

Terentius. 1†

LEX XXXVIII.

QVæritur, an filio exhæredato [a] etiam nepotes ex eo à bonorum possessione liberti excludātur? Quod vtique sic dirimendum est, vt viuo filio, donec in potestate eius liberti manent, non admittantur ad bonorū possessionem: ne qui suo nomine à bonorū possessione summouentur, per alios [b] eam * consequantur. Si autem emancipati a patre fuerint, vel alio modo sui iuris effecti, sine aliquo impedimento ad bonorū possessionem admittantur.

¶ Si filius liberti, patris sui hæreditatem omiserit, hoc patrono proficiet.

Idem. 2†

LEX XXXIX.

PAtroni filia, si in adoptiua familia sit, ad bona libertorum paternorum admittitur.

Idem. 3†

LEX XL.

SI pater exhæredato [c] filio ita cauit, vt ius in libertū saluum ei esset, ad hæc rē nihil ei nocet exhæredatio.

Papinianus. 4†

LEX XLI.

SI libertus patrono, quod ad debitam portionem attinet, satisfaciat, inuito tū aliquid extorquere conetur, quid statuēdum sit, quæritur. Quid enim, si ex parte debita iustituto, decem præterea legentur, & rogetur seruū proprium, qui sit decem, vel minoris pretij, manumittere? [d] Iniquum est, & legatum velle accipere, & libertatem seruo non dare, sed parte debita accepta, & à legato 5† temperare, & libertatē imponere non cogi: ne seruum fortè de se malè meritum * cogatur manumittere. Quid ergo, si solo hærede [e] eodem instituto idē libertus petierit? [f] Si substitutum habebit, æque decreti remedium poterit procedere, vt accepta [g] debita portione [h] cætera pars ad substitutum perueniat: ita, vt si fortè seruus redimi [i] potuisset, præstaretur libertas. Cessante verò substitutione, patronū hæreditatem liberti amplectentem, prætor, qui de fideicommissis cognoscit, libertatem eū seruo imponere coget. 6†

● *Idem*. 7†

LEX XLII.

SI 8† filius, [k] qui patri hæres extitit, fratrem suum exhæredatum arrogauit, atque ita hērde eo relicto defunctus est: bonorū possessionē liberti 9† patris naturalis exhæredatus non habebit. Nam cui non exhæredato [l] talis adoptio noceret, [m] nocere [n] debet & exhæredato: [o] quoniam pœna, quę legibus, aut edicto irrogatur, [p] [q] adoptionis re medio non obliteratur. [r] [s] † Paulus notat, [t] Ei, qui alio iure venit, [u] quam eo, quod amisit, [x] non nocet id quod perdidit, sed prodest, id qd habet.

¶ Sic edictum, [y] 12† est, patrono [z] eidemque patroni filio non obesse, quod quasi patronus deliquit, si vt patroni filius venire possit.

¶ Papinianus: Castrēsiū 13† bonorū Titiū libertus hērdem

1† Terentius Clemēs li. 9. ad l. Iul. & Papiam.

*Quod. n. vna via prohibet alia non permittitur: & facit. c. vlt. in gl. sup. ver. vt per sonaliter. post mediū. ibi, Et qd nomine meo, extra de offi. deleg. 2† lib. 10. ad l. Iuliā & Papiā.

5† l. b. 12 ad l. Iuliā & Papiā.

4† lib. 12. Quæstio.

las bonorum possessionem, vt patronus. [a]

¶ Si capitis libertum accusauerit is, cui assignatus est, non potest[b] is petere contra tabulas bonorum possessionem, fratribusque suis non obstabit: [c] sed hi contra tabulas bonorũ possessionem[d] petent, quemadmodum peterent [e] si ex altero filio nepotes essent. Libertus enim, qui alteri ex filijs assignatur, non desinit ‖ alterius filij libertus esse. Amplius dicendum est, etiam si omiserit frater bonorum possessionem petere, 1† alter frater, cui assignatus est, [h] 2† non potest succedere, & contra tabulas bonorum possessionem [i] petere.

¶ Toties ad bonorum possessionem contra tabulas iuuitatur patronus, quoties non est hæres [k] ex debita portione institutus.

¶ Si patronus sub conditione hæres sit institutus, eaque conditio viuo testore extiterit, cõtra tabulas bonorum possessionem accipere non potest. [l] Quid ergo, si mortis tempore pependit, extitit tamen ante, quam patrono deferatur bonorum possessio, hoc est, ante aditam [m] hæreditatem? an inuitetur ex hac parte edicti? Et magis est, vt aditę hæreditatis tempus spectetur. hoc enim iure vtimur. Si tamen in præteritum collata sit [n] conditio, vel ad præsens, non videtur sub conditione institutus. Aut enim impleta est, & purè institutus est. Aut non est, & nec hæres institutus est.

¶ Libertus si patronum suum ita hæredem scripsit, Si filius meus me viuo morietur, patronus hæres esto. non malè videtur testatus. Nam si decesserit filius, poterit hic existente conditione accipere bonorum possessionem. [o]

¶ Si debita * patrono portio legata sit: & si scriptus hæres ipse patronus non fuerit, satisfactum [p] est ei. Sed & si institutus sit ex parte minore, quam ei debetur, residua verò pars suppleta est ei legatis, siue fideicommissis: & ita satisfactum ei videtur. Sed & mortis causa donationib. poterit patrono debita portio suppleri. Nam mortis causa donationes vice legatorũ funguntur. ¶ Sed etsi non mortis causa donauerit? 3† libertus patrono, contemplatione cui debitę portionis donata sunt: idem erit dicendum. [r] Tunc enim, vel quasi mortis causa imputabuntur, vel quasi agnita ‖ [s] repellent patronũ à cõtra tabulas bonorũ possessione.

¶ Si patrono conditionis [t] impendæ causa quid datum sit, in portionem debitam imputari debet, si 4† tantum de bonis sit liberti profectum. Debitam autem partẽ eorum, quæ cum moritur libertus habuit, patrono damus: mortis enim tempus spectamus. Sed & si dolo malo ‖ fecit, quo minus haberet, hoc quoque voluit Prætor pro eo haberi, atq; si in bonis eius 5† esset.

Paulus. [6]†

LEX IIII.

SI necem domini detexerit seruus, Prætor statuere solet, vt liber sit: & constat cũ, quasi ex Senatusconsulto libertatem cõsecutum, nullius [x] esse libertum.

¶ Si libertus captus ab hostibus, ibi decesserit, quamuis liberti appellatio eum non tangat, [y] tñ propter legem Corneliam, quæ testamentum sic confirmat, atque si in ciuitate decesserit, [z] patrono quoque bonorũ possessio danda erit.

¶ Si deportat' patronus sit, filio eius competit bonorũ possessio in bonis liberti, nec impedimẽto est ei talis patronus, q̃ mortui loco habet, [a] & dissimile est, si patronus apud hostes sit. Nã propter spẽ [b] postliminij obstat liberis suis.

¶ Si extraneus à liberto hĩs institutus, rogatus sit prõni 7† quam in Auth. vt cũ de op. cog. §. aliud. col. 8.

g *Fungantur*] vt Instit. de don. §. 1.

r *Idem erit dicendum*] sic C. eo. l. pen. §. fina.

s *Quasi agnita*] primum tñ verius, vt ff. eo. l. si vero. §. pen.

t *Si patrono conditionis*] puta, instituit alium hæredem, si dabit centum de hæreditate pino suo. 3† Fl. dedit.

u *Sed & si dolo malo*] facit infra, si quid in fraudem patro. l. 2. in princ.

SI necem] CASVS. Si seruus reuelauerit occisores dñi, sui, fit liber: & tamẽ nullius est libertus: quia nanciscitur libertatem g Senatusconsulto: & ideo cessat bonorum poss. cõtra tab. Sed quid? 4† Fl. Tamen. captus est libertus alicuius ab hostibus: & ibi decessit, nunquid patronus vocatur ad contra tab. Sic. Sed si patronus deportatus est: hoc casu filius eius vocatur ad contra tab. Sed si libertus instituit aliquem extraneum, & rogauit restituere filio patroni, hoc casu, ex quo est filius, patronus excluditur à cõtra tab. Vim. 5† Fl. deest. eius. 6† li. 42. ff edict.

x *Nullius*] primati vi nentis, sed Orcinus, vt ff. qui sine matri. l. 9 ob necem. Item tunc adhuc ff. de suis. & legit. hæred. l. intestato. §. 9 si necem. Sol. distingue, aut fuit hæres in mora vindicãdi necem, vt hic: aut non, vt ibi. & ff. de in re patro. l. si filius. & facit ff. de hær. instit. l. antepenul. & C. pro quibus cau. l. 1.

y *Non tangat*] quia seruus est hostium.

z *Decesserit*] vt supra. de test. l. lex Cornelia.

a *Habetur*] vt supra, de contra tabu. lege prima. §. filij. Sed argu. contra. sup. de cõditionib. & demõst. l. intercidit. a. respon. & facit. C. de iurè pasl. l. fina.

b *Propter spem*] supra. famil. erc. l. propter spem.

LIBERTVS] CASVS. Si libertus habet patronũ, patronus filios, libertus

7† Fl. deest. patroni, & ibi sunt q̃ interpretantur. filio. scilicet liberti. qui vbi hĩs ẽ patris inte nõ põt queri patronus. ff. sed nostra. Instit. de succes. liberto.

1† Fl. debet. petere.
2† Fl. deest. est.

a *Vt patronus*] vt. & ff. de iu. patr. l. seruũ.

b *Non potest*] vt. & sup. de in. pat. l. eum.

c *Obstabit*] vt. & inf. de assigna. lib. l. 1. §. vtique si ex.

d *Possessionem*] Per quam nõ in totum, sed in suam legitimam testũ rumpit: & pro hoc argu. inf. eod. l. ‖ ex patronis. in princip. & secundum hoc differt à querela. Sed contra videtur. inf. eod. l. in seruitutem. §. fi & ff. de iu. patro. l. siue in fi. primi responsi.

e *Peterent*] f. nepotes.

f *Libertus*] redit ad hoc, quod dixit. Fratribusq; suis, &c.

g *Non desinit* ff. omnino, ne obsit ff. de assign lib. l. 1. primo respon.

h *Assignatus est*] q̃ accusauit: alij habẽt assignatus non est. & potest succedere, &c. & sic præmittitur, nõ: & est alius casus sed primum verius.

i *Bonorum possessionem*] Cum capitis libertum accusauerit: Accur.

k *Non est hæres*] vel etiam quoquo relicti tit. vt. & ff. eod. l. §. si debita. Item hodie. & si minus habet non petit contra tabulas: sed agit ad supplementum conditione ex l. vt Instit. de suc. lib. §. sed nostra Sed certè, & iure veteri vt idem, vt ff. de in. pat. l. siue. §. excludit. Sed dices illud à compositoribus additum.

l *Accipere non potest*] facit sup. de condi. & dem. l. a.

m *Aut aditam*] benè exponit. vt s. eod. l. §. vt patronus.

n *Collata sit*] facit sup. de iniusto testamen. l. cum in secundo. & sup. si cer. pet. l. ita ff. & l. penul. & inf. de don. cau. mor. l. aliud. §. fin.

o *Bonorum possessionem*] secundum tabul. vt. & sup proxi. §. in princ. Sed si filius viuit, excludit patronum. ‖ Instit. de succes. liber. §. sed nostra.

p *Satisfactum est*] nec hoc corrigit per authẽ. vt iure inst. relinquat, vt in filijs: vt

*intel. huius tex. vide g Matia. Soc. in Rub. de legat. 1. numc. 60.

bertus debet instituere patronũ in legitima portione, & ei substituere liberos. Vnum sciatis, vt videatur satisfacere patrono, debet instituere in legitima portione. Quid, si patronus habet filium emancipatum, ex eo neptem ☐ potestate? filius præcedit. Sed quid? libertus instituit patronũ, vel eius filiũ ex modica portione: nunquid patronus poterit petere bonorum poss. cõtra tabulas? Certè non, si habet debitã portionem: vel si minus habeat, agit ad supplementum. Hoc dicit cum princ. l. seq. Vi. a L. *Liberti eius*] ad instar l. Velleiæ. arg. Insti. de exhær. liber. §. posthumorum. & facit sup. eod. l. 2. in prin. & l. etiam §. libertus.

g† Fl. habetur.

2† Li. 15. ad edictũ puincia-le.

b *Libertus*] contra, sup. eo. l. 2. §. fin. Solu. Imò idem, vt ibi no. facit sup. de leg. tut. l. tutela. §. proinde. Accursius.

ET si ex modica] Casus in §. cum patroni. Libertus instituit filiam patroni: postea testamentum est falsum pronunciatum: ipsa appellauit: pendẽte appellatione est mortua filia: nunquid petitio dabitur filijs eius? Certè sic.

3† Li. 43. ad edic. ¶ *Si filius*] Filius liberti fuit institutus à liberto, abstinet, nunquid patronus vocatur? Sic. Quid, si adiuit hæreditatem, & abstinet beneficio restitutionis? Admittitur patronus, vel eius filij. Siue non est filius, siue est, & abstinet beneficio restitutionis. Admittitur patronus, vel eius filij. Veruntamen si libertus reliquit patrono, & agnouit, non debet admitti ad contra tabulas. Sed quid? reliquit patrono, & non habet effectum. Non debet sibi obesse. Et quid, si quod ei relictũ erat, sit euictũ? Hoc non dẽt ei obesse. Et in alijs ex his, quæ ponuntur in litera. hoc dicit cum l. seq. vsque ad §. si seruo. Viuianus.

c *Liberti*, hic est amphibologia: nam dictio, Liberi, potest loqui de liberis liberti. quã si instituit libertus, repellitur patronus: secus si exhæredaret, vel si ille non vult esse hæres, vt sup. de iure patro.

filio hæreditatem restituere: cum ex Senatusconsulto Trebelliano restituta hæreditate, hẽdis loco filius habeatur, 1† patronus submouendus est.

Caius. 2†

LEX V.

LIbertinus, qui patronũ, patronique liberos habet, si patronum ex parte debita hæredem instituit, liberos eius in eandem portionẽ substituere debet: vt licet patronus viuo liberto mortuus fuerit, satisfactum videatur liberis eius. a

¶ Si patroni filium emancipatum, & nepotem ex eo, qui in aui familia remansit, libertus b habeat, filio tantum, nõ etiam nepoti satisfacere debebit libertus: nec ad rẽ pertinet, quod ad parentis bona pariter vocantur.

Vlpianus. 3†

LEX VI.

ET si ex modica parte instituti sunt liberi liberti c bonorum possessionem cõtra tabulas patronus petere non potest. Nam & Marcellus libro ix. Digestorum scripsit, quantulacunque ex parte hæredem institutum liberti filium, patronum expellere.

¶ Cum patroni filia hæres instituta esset à liberto, falsumque testamentum dictum esset, in quo scripta erat: & appellatione interposita, & pendente, diem suum obijsset; hæredibus eius d diuus Marcus subuenit, vt id haberent, quod haberet patroni filia, si viueret.

¶ Si filius liberti hæres abeo institutus abstinuerit, quamuis nomine sit hæres, c patronus admittitur. Sed & si per in integrum restitutionem is, qui mixtus est paternæ hæreditati, vel qui adijt hæreditatem, abstinuerit se; poterit quis patronum admittere.

l. siue. §. 6. & Insti. de succes. lib. §. sed nostra. Secundo, vt dicat, quod filius patroni institutus repellat patronum: & tunc dices bono. poss. contra tab. liberi. & pro hac inf. eo. l. si verò. §. si seruo. Sed prima hic est vera, vt subijcit.

d *Hæredibus eius*] t. filiq; patroni quõdã: vel erat sui iuris. Ac. e *Substares*] vt & ff. de fideic. lib. l. cũ. qui. §. sed & si quis ita facit ff. d iu. pa. l. siue. §. fi. Ac. f *Adierint*] forte ex magis modica instituius. quã esset eius debitum.

g *Non admittuntur*] vt & C. de pac conuen. l. f. §. 1. & sup. de contra tabu. l. si post. §. illud. Sed arg. contra. in ead. l. 6. si in adoptionem. Sed ibi coactus ad. ff. Accur.

h *Nam absurdũ*] sic ff. tit. 1. l. si ita stipulatio. in f.

SI verò non] Princ. in hac l. cõtinuatur l. præced.

5† Li. 47. ad edic.

¶ *& si seruo*] CASVS. Hic dicitur. Siue reliquit mihi libertus, & agnosco: repellor à contra tabu. siue reliquit filio meo, vel seruo meo. Sed si ex causa mortis donatur, repellor à contra tabu. Sed si datur aliquid causa implendæ conditionis, repellor à contra tabu. Sed quid erit? minor est patronus: & agnouit iudicium liberti: nunquid potest restitui, vt petat contra tab. Sic: nam si patronus minor petit seruum in seruitutẽ, & læsus est, potest restitui. Viui.

i *Si verò non*] facit sup. de inoff. testam. l. mater. & l. nihil.

k *Mox pœnituisset*] sic ff. ad inof. tes. l. Papinianus. ff. meminisse.

6† Fl. aliquo.

] *Auxilium*] quod hoc sit. Sic tum dicesm *Non habet*] sic sup. de act. em. l. 1. tẽ. & ff. de sol. l. si quis aliam. n *Subueniendum*] vt agat ad repletionem quasi de cuictione, condictione ex lege, vt C. de inoff. testa. l. sãcimus. cir. prin. quæ est contra. Et hoc est, quã ff. dixit, hîmũ auxiliũ. Vel dic, p cõtra tab. iure ipso incorrecto ĩ prono. siue totũ, siue pars sit euicta: & aliud in filio iure nouo. Sed si ab initio minus legitima fit relictũ patrono, ad supplemẽtum agitur, vt no. ff. eo. l. 1. & 3. totica.

7† Fl. donauit.

o *Relictum*] vt & ff. de contra tab. l. 2. §. fi.

8† Fl. potest.

¶ Patronus, patroniq; liberi, si secundum voluntatẽ mortui liberti hæreditatem adierint, f legatumve, aut fideicõmissum petere maluerint; ad cõtra tabulas bonorũ possessionẽ non admittuntur. g

Caius. 4†

LEX VII.

NAm absurdum h videtur, licere eisdem partim comprobare iudicium defuncti, partim euertere.

Vlpianus. 5†

LEX VIII.

SI verò non i habuit effectũ petitio eius, dico non impediri, quo minus adiuuetur. Quinimo & si adijt quasi ex debita portione institutus, mox apparuit, eum minorem partem, quam sperauit, accepisse; æquissimum est admitti eum ad suum auxilium. Sed & si tentatò conuenisset hæredem, vt si legatum solueretur, mox pœnituisset, k puto eum posse adiuuari.

¶ Si patronus legatum sibi relictum agnouerit, idque fuerit euictum: competit ei legitimum auxilium: l quia id, qd sperauit se habiturum, nõ habet. m Sed & si non totũ euictum sit, verum aliquanto 6† minus habet, quam putauit, erit ei subueniendum. n

¶ Si seruo, vel filio suo aliquid relictum patronus agnouerit, perinde à contra tabulas bonorum possessione repelletur, atque si agnouisset sibi relictum. o Sed & si mortis causa donationem agnouerit, dicendum est repelli eum à contra tabulas bonorum possessione: sic tamen, si post mortẽ liberti agnouerit. Cæterum si ei viuus libertus donauerit, 7† & ille acceperit, non idcirco erit repulsus a contra tabulas bonorũ possessione: quia poterit 8† dicere, peralie, quod in testa-

e *Substares*] vt & ff. de fideic. lib. l. cũ. qui. §. sed & si quis ita facit ff. d iu. pa. l. siue. §. fi. Ac. f *Adierint*] forte ex magis modica instituius. quã esset eius debitum.

g *Non admittuntur*] vt & C. de pac conuen. l. f. §. 1. & sup. de contra tabu. l. si post. §. illud. Sed arg. contra. in ead. l. 6. si in adoptionem. Sed ibi coactus ad. ff. Accur.

4† Li. 15. ad edictũ puincia.

h *Nam absurdũ*] sic ff. tit. 1. l. si ita stipulatio. in f.

SI verò non] Princ. in hac l. cõtinuatur l. præced.

5† Li. 47. ad edic.

¶ *& si seruo*] CASVS. Hic dicitur. Siue reliquit mihi libertus, & agnosco: repellor à contra tabu. siue reliquit filio meo, vel seruo meo. Sed si ex causa mortis donatur, repellor à contra tabu. Sed si datur aliquid causa implendæ conditionis, repellor à contra tabu. Sed quid erit? minor est patronus: & agnouit iudicium liberti: nunquid potest restitui, vt petat contra tab. Sic: nam si patronus minor petit seruum in seruitutẽ, & læsus est, potest restitui. Viui.

i *Si verò non*] facit sup. de inoff. testam. l. mater. & l. nihil.

k *Mox pœnituisset*] sic ff. ad inof. tes. l. Papinianus. ff. meminisse.

6† Fl. aliquo.

] *Auxilium*] quod hoc sit. Sic tum dicesm *Non habet*] sic sup. de act. em. l. 1. tẽ. & ff. de sol. l. si quis aliam. n *Subueniendum*] vt agat ad repletionem quasi de cuictione, condictione ex lege, vt C. de inoff. testa. l. sãcimus. cir. prin. quæ est contra. Et hoc est, quã ff. dixit, hîmũ auxiliũ. Vel dic, p cõtra tab. iure ipso incorrecto ĩ prono. siue totũ, siue pars sit euicta: & aliud in filio iure nouo. Sed si ab initio minus legitima fit relictũ patrono, ad supplemẽtum agitur, vt no. ff. eo. l. 1. & 3. totica.

7† Fl. donauit.

o *Relictum*] vt & ff. de contra tab. l. 2. §. fi.

8† Fl. potest.

a *Gratus*] existens.
b *Defraudare*] donationibus. Sed hodie videtur, vt agat ad supplementum, vt C. de inoffic. test. l. si quando. §. 1. vel ibi expressit in donando, vt in quartam imputetur: hic simpliciter. Et facit sup. eo. l. etiam. §. fi.
c *Si patronus*] & sic ad luctum, vt sup. de minor. l. ait Prætor. §. hodie.
d *Qui in seruitutem. Petierit*] calumniosè, vt infra eo. l. idem est.
e *Liberorum*] Non ergo delictum patris nocere filijs, vt nec ipsi, nec pater eorum nomine petat. Sed arg. contra. ff. l. quod si pater. in fi. & l. quæritur. Solu. hic erant in potestate, quo casu per aliam viam daretur patri bo. poss. quod esse non debet, vt d. l. quæritur. Vel dic, quod hic pater repellitur propter iniuriam, quam ipse fecit liberto: ibi verò non fecit iniuriam, imo propter iniuriã sibi factã repellitur. Vnde in primo casu fauerius, in secundo bonorum gratiosa eo agitur: & facit inf. eo. l. si filius, qui patri. & de verbor. sign. f. l. licet. §. fin. & inf. vnde li. l. fin.

SI ex patronis] CASVS. In principio huius l. dicitur. Testator libertus erat diues: habebat patronos: vni ex patronis reliquit legitimã portionem, & vltra: alij non: extraneum instituit: quomodo erit satisfaciendum? Hoc modo, vt de relicto patrono, & extraneo suppleatur portio ei⁹, cui relicta non fuit legitima. Idem si omnibus patronis non reliquit, sed alij tantum, quia debet suppleri portio omnium patronorum de relicto extraneo.
¶ *Iulianus*] Habebam patrem, & auum: auus exhæredauit me: repellar à successione liberorum suorum. Si pater non exhæredauit me, à libertorum successione eorum non repellar. Quid si pater exhæredauit me? Repellar à successione auitorum, & paternorum: quia per successionem aui habeo venire ad successionem libertorum suorum.
¶ *Idem ait*] In §. illo cum l. seq. dicitur, Si pater meus exhæredat me mala mente, auus meus patrem meum exhæredat: si auus decesserit prius, quam pater, repellar à successione libertorum aui, non patris. Si autem pater meus fit exhæredatus à patre suo, ego autẽ non sum exhæredatus ab auo, nec à patre meo: admittar ad bona libertorum vtriusque. Viuianus.
§ *Relictum est*] non enim sunt duo rei credendi: tunc esset secus, vt sup. si quis eum. l. si duo. in prin.

mento quoque gratus a circa eum fieret; permittique ei debet ab eis discedere, b 1 † vel ea compensare in portionem pro rata. Quare dicitur, & si conditionis implendæ causa fuerit quidem datum, patrono post mortem liberti; repelli eum à contra tabulas bonorum possessione, quasi agnouerit iudicium.
¶ Si patronus c maior annis vigintiquinque liberti iudicio agnouerit: in integrum restitui eũ oportere existimamus, vt possit contra tabulas accipere bonorum possessionem.
Paulus. 2 †

LEX IX.

QVi in seruitutem libertum paternũ petierit, d nec nomine liberorum e bonorum possessionem accipere potest.
Vlpianus. 3 †

LEX X.

SI ex patronis alicui satisfactum non erit, ita, vt alij amplius sua portione ex bonis liberti relinquatur: ei, cui satisfactum non erit, ita actio dabitur, vt eius portio suppleatur ex eo, quod extraneo hæredi, & quod patrono supra portionem suam relictum est. f Eadem ratio & in pluribus patronis libertorũ 4 † seruabitur.
¶ Iulianus ait, eum, qui ab auo suo exhæredatus est, à bonis libertorum eius sũmoueri: à patris verò sui libertorum bonis nõ excludi. Quod si à patre sit exhæredatus, ab auo non sit, non solum à libertorum paternorum bonis, verumetiam ab aui quoque excludi debere: quia per patrem g auitos libertos consequitur. Quod si pater eius sit ab auo exhæredatus, ipse non sit, h posse neporem 5 † auitorum libertorum contra tabulas bonorum possessionem petere.
¶ Idem ait, i si pater me exhæredauit, auus meus patrem meum, & prior auus decesserit, ab vtriusque libertis me repelli. Sed si ante pater meus decesserit, 6 † postea auus, dicendum erit nihil mihi nocere patris exhæredationem ad auitorum libertorum bona.
Iulianus. 7 †

LEX XI.

QVod si pater meus à patre suo sit exhæredatus, ego neque à patre meo, neque ab auo, mortuo quidem patre, & aduersus auitos, & aduersus paternos libertos ius habebo. Viuente patre, k quandiu in potestate eius * ero, non petam contra tabulas auitorum libertorum bonorum possessionem: emancipatus non summouebor.
Vlpianus. 8 †

LEX XII.

SI patronus testamento iure militari facto, filiũ l filiũue instituerit, debebit ei nocere exhæredatio, verũ est. n. hũc exhæredatum esse.

g *Quia per patrem*] non exhæredatum, vel non mala mente, vt inf. eo. tit. l. si patronus. §. 1.
h *Ipse non sit*] ab auo exhæredatus, est tamen à patre. Sed si à nullo paternorum, & auitorum petet bonorum possess. vt inf. l. proxi.
i *Idem ait*] distinguendo casum propositum. Accur.
k *Quod si pater. Viuente patre*] concor. inf. eo l. quæritur & l. filius.

SI *patronus*] CASVS. Patronus, dum esset in militia fecit testamentũ iure militari: filium præterijt: nũquid repellitur a successione liberorum patris sui, tanquã mala mente exheredatus? Sic. Sed quid erit? aliquis assignauit filio suo liberum: postea exhæredauit, nunquid vocabitur ad successionem liberti? Sic.
¶ *Si quis eum*] In §. isto ponitur determinatio multarũ legũ huius tit. Vos debetis scire: filius patroni repellitur à contra tab. libertis cũ mala mẽte exhæredatur. Dicet aliqs: doceas me qñ patronus exhæredat mala mente filiũ suũ, & quando bona. Ecce, si patronus non vult fraudare filium, & eũ exhæredat: v. g. Patronus habebat filiũ, qui erat furiosus: dicebat patronus, qd facià? si instituo filiũ furiosũ, negotia mea dissipabuntur: vnde volo instituere talẽ, & committere fidei ipsius, vt cũ filius erit sanæ mẽtis, restituat: hoc casu non repellitur à contra tab. bonorum liberti.
¶ *Si quis eum*] Filius est exhæredatus: Iudex pronunciauit nõ esse exhæredatũ, propterea non repellitur à successione liberti: quia rebus iudicatis standum est, Sed si pro parte victus est, & pro parte obtinuit, quia inuenitur in totum exhæredatus: repellitur à contra tabulas bonorum liberti.
¶ *Ex testamento*] Si exhæredatus est filius patroni, nec ex illo testamento aditur hæreditas, non tenetur exhæredatus: & ideo non repellitur à contra tabu. bon. poss. liberti.
¶ *Si patronus*] Filius patroni fuit institutus: postea substitutus, & à substituto exhæredatus: valebit potius institutio, quam substitutio, p exhæredato: ne indignus cẽseatur bonis liberti.
¶ *Si patronus filius emancipatus*] Si emancipatus filius patroni non vult adire, nec ille, qui in potestate, vult retinere: nihilominus præteritus filius vocabitur ad bonorum possessionem liberti. Viui.
] *Filium*] quem scit se habere, vt C. de testa mil. l. sicut. Sed contra. inf. eo. l. Paulus resp. in fi. Sol. illa hanc corrigit. Vel hic mala mente, vbi non vt in l. ea. l. fi.

1† Flo. remittique ei debet ab eis decedere.

* Tu vide in c. si vas fallus cui pana, & ibi do. meũ Iacobinum de sancto Geor. post Bal. in tit. si de feudo fue. cõtro. & in c. 1. f. de ni que in tit. quæ sunt primæ cã beneficia. amit. in feu. 2 quo Hostiẽ. in sum. feu. qui. mod. feu. amit. & in c. 1. §. 1. de succes. feu. & Dy. in regula. nõ debet. de regul. iur. lib. 6.

2† Li. 43. ad edic.

3† Li. 44. ad edic.

4† Vl. de cess. libertorum.

5† Ambe rum.

6† Fl. pater decessisset.

7† Li. 26. Digest.

* Concor. c. si annũ. §. in huius modi quoque litib. hoc casu, quandiu in potestate patris existat, nec aliàs absque ipsius assensu in iudicio regulariter esse possit: & glo. in verbo regulariter ĩ prin. de iudi. lib. 6.

8† Li. 44. ad edic.

¶Si quis libertum [a] filio ſuo aſſignauerit, eumque exhæredauerit, admitti poteſt ad bonorum liberti poſſeſſionem.

¶Si quis [b] non mala mente parentis exhæredatus ſit, ſed alia ex cauſa, exhæredatio ipſi non nocet: vtputa, pone furoris cauſa exhæredatum eũ, vel ideo, quia impubes erat, hæredẽ quoq. inſtitutũ rogatum ei reſtituere hæreditatẽ.

¶Si quis cum eſſet exhæredatus, pronunciatus, vel perperam [c] ſit, exhæredatus nõ eſſe, non repellitur. Reb. enim [d] iudicatis ſtandum eſt.

¶Si filius patroni exhæredatus, in partem obtinuerit de inofficioſo, in partem victus ſit, [e] videamus, an noceat ei exhæredatio. Et nocere arbitror, quia teſtamentum valet, à quo exhæredatus eſt.

¶Ex teſtamẽto aũt à quo [1†] neque adita eſt hæreditas, neque petita bonorum poſſeſſio, liberis exhæredatio non nocet. Abſurdum eſt enim, in hoc valere tantũ teſtamentum, vt exhæredatio vigeat, [f] cum alias non valeat.

¶Si patroni filius priore gradu ſit hęres ſcriptus, ſecundo exhæredatus: huic non nocet exhæredatio, cum voluntate patris, vel extiterit hęres, vel exiſtere potuerit. Neq; enim debet videri pater indignum exiſtimaſſe filiũ bonis libertorum, quem ad hæreditatẽ ſuam primũ vocauerit. At [2†] ne eũ quidem exiſtimandum eſt ſummoueri à bonis liberti, qui primo [3†] gradu exhæredatus, & idem ſubſtitutus eſt. Ergo is, qui inſtitutus eſt hæres, vel primo gradu, vel ſequenti, vel quoquo alio, [4†] licet exhæres ſit eodem teſtamento non eſt ſummouẽdus à liberti bonis.

¶Si patroni filius emancipatus noluerit adire hæreditatem, vel qui in poteſtate eſt retinere, nihilominus liberti bonorũ poſſeſſionẽ habebit.

Iulianus. 5†

LEX XIII.

FIlius patroni exhæredatus, quamuis nepos ex eo hæres ſcriptus fuerit, bonorum poſſeſſionem [g] contra tabulas paternorum libertorum accipere non poteſt. Licet enim neceſſarius exiſtat patri ſuo: non per ſemetipſum, ſed per alium ad hæreditatem admittitur. Et certè cõſtat, ſi emancipatus filius exhæredatus fuerit, & ſeruus eius hæres ſcriptus, & ſi iuſſerit ſeruo hæreditatem adire, & ita patri ſeruo hæres extiterit, non habiturum [6†] cõtra tabulas paternorum libertorum bonorum poſſeſſionem.

Vlpianus. 7†

LEX XIV.

QVi cũ natu maior eſſet viginti quinq. [8†] annis, libertum [h] capitis accuſauerit, [i] aut in ſeruitutem petierit, [k] remouetur à contra tabulas bonorum poſſeſſione. Si verò accuſauerit minor, dicendum eſt hunc non excludi, ſiue ipſe, [l] ſiue tutor eius, vel curator accuſauerit.

¶Sed ſi minor quidem inſtituerit accuſationem, maior autem factus ſententiam acceperit, benignè erit dicendum, ignoſci [m] ei debere: quia minor cæpit. Neque enim imputare ei poſſumus, cur non deceſſerit [n] [*] accuſationem, vel cur abolitionem non petierit: cũ, alterum ſi faceret, in Turpillianum incideret, [o] alterũ non facilè [p] impetretur. Certè ſi abolitione publicè data, [q] repetit iam maior, dicendum eſt, hũc eſſe remouendũ. Maior. n. factus potuit ſine [9†] timore deferere [*] accuſationem.

a *Si quis libertum*] dic. vt ff. de aſſignan. li. 1. §. ſed & ſi poſt. Accurſius.

b *Si quis*] facit ff. de liberis, & poſthu. l. militi. & ff. e. l. Paulus. in prin.

c *Vel perperam*] i. vt non oporteat, & ſic non teneat exhæredatio. Vel perperam, id eſt, non mala mente parentis.

d *Rebus enim.*] Refert ſe ad primum. ſ. pronunciatus. Et dic ſtandum, vt non vltra procedatur, quod eſſet, ſi excludetur à bonis libertorum. Nam non omnis exhæredatus excluditur, ſed is tantum, qui mala mẽte eſt exhæredatus, vt ſup. ea. l. §. ſi quis non mala. Sic accipitur. ſtandum, ſup. de pac. l. iuriſgentium in pr. aliàs accipitur, id eſt, parendum, vt C. de re iud. l. 1. & ſup. de arbi. l. Celſus. §. fi.

e *Victus ſit*] quod eſſe poteſt, vt ſup. de inoff. teſt. l. nihil. §. fi. & ſup. de leg. 1. l. cum filius. in prin.

f *Vigeat*] vt ſupra de contra tab. l. filium. §. primo.

Filius.] CASVS. Et ſi filius patroni exhæredatus eſt, licet nepos ex eo inſtituitur, non repellitur à contra tabulas. Vnum ſciatis, filius bonorum poſſ. in bonis petere poterit, ſi à patre non eſt exhæredatus, ſed ſi emancipatus eſt præteritus à liberto, vocaretur ad contra tabu. Vlpianus.

1† Flo. ex quo.

g *Bonorum poſſeſſionem.*] Refert ergo directò, vel per obliquum ſit hæres: ſic inf. de verb. ſignific. l. ſciendum. & ſup. de interro. act. l. ſi ſine. §. illud. & ſu. tit. 1. l. cum patronus. §. cum libertus. Sed arg. contra. ff. eod. l. filius. qui patri. in prin.

2† Fl. ac.

Qui cum maior.] CASVS. Vos habuiſtis duas cauſas, propter quas filius patroni repellitur à contra tabu. Si libertus filium inſtituit, vel patronus mala mente filium exhæredauit. Aſſignantur hic aliæ cauſæ, ſi filius patroni maior viginti quinque annorum accuſat libertũ de crimine capitali, vel calumniosè petit in ſeruitutem, & ſuccũbat. Videtur accuſare de crimine capitali ſi accuſat de re li. pro quo ponitur mors, vel amiſſio ciuitatis, & libertatis.

3† F. à primo.

4† Fl. vel alio quo gradu. licet.

Vnum ſciatis, ſi filius accuſauit libertum, & ipſe retorſit in eum crimen, non repellitur à contra tabulas: quia eſt ei ignoſcẽdum. Sed quid ſi filius accuſauit libertum maternũ? nunquid repellitur? Certè leges loquuntur in liberto paterno. Quid ſi filius accuſauit libertum, quia occidit patrẽ. Venia dignus eſt. Accuſare videtur, ſi perſeuerauit vſque ad ſententiam. Et ſicut filius repellitur, ſi accuſat eum: ita ſi ferat teſtimonium falſum: ſecus ſi contra eum adunicat. Sed quid ſi patronus dicat, talis libertus vulnus mortale mihi inflixit: vnde mando tibi, vt accuſes poſt mortẽ meã? ſed filius accuſauit, & non probauit? Non repellitur à contra tabulas. Sed ſi filius patroni accuſauit libertum, & crimen probauit, & libertus fuit reſtitutus? Filius non repellitur à contra tabu. liberti poſt reſtitutionem. Idem dicunt quidam in patrono: ſed certè aliud, vt noſſu. de iure patro. l. eũ qui. hoc dicit cum l. ſeq. Vlpianus.

5† Li. 2 ff. Digeſto.

h *Libertum.*] paternum. vt inf. ea. l. §. ſi tamen, & multis locis hac l. no. & no. ſu. de in ius voc. l. ſed & ſi. C. ſi autem liberti. & de iure patro. l. eũ. Accurſius ff.

6† Fl. nõ habebit.

7† Li. 4 ff ad edictum.

i *Accuſauerit*] per eam luminiam vt inf. in fi. & ff. l. proxima.

8† F. eſſet quã viginti quinq.

k *Petierit*] hoc proſequitur inf. eo. l. in ſeruitutem. Sed primã proſequitur hæc lex, & inf. l. proxi. Accurſius.

l *Sine ipſe*] quod poteſt authore tutore, vt C. de autho. præſt. l. claram.

9† Tutore.

m *Ignoſci*] de æqualitate. vt dixi: ſecus de rigore. vt ſu. de mino. l. 3. §. vade ſcio.

* Deſeruit, vt in F. & Du.

n *Deceſſerit.*] factus maior nam ante deſiſtere poteſt. vt infra ad Turpil. l. 1. §. accuſationem. in fin. Accurſius.

* Cõcor. ſi quis pupillũ. in gl. ſup. verbo. nõ manifeſtauerit. ibi. Sed cõtra nemo inuitus accuſare cogitur. Et ibi Vt nemo inuitus agere, vel accuſare cõpellat. 22. q. 2.

o *Incideret*] ſenius pœna eſt inf. de præuar. ic. l. 3. in fi.

p *Non facilè.*] quia cum quadam ſolennitate petitur, vt C. de abol. l. 1. in princ. & no de facili. & difficili, vt & ſup. de neg. geſt. l. ſinauté in prin. & inf. de aqua quoti. & æſtiua. l. prima. §. penult.

q *Publicè data.*] propter lætitiam Principis, vt inf. ad Turpil. l. abolitio.

bolitam accusationem.

¶ Is demum [a] videtur capitis accusasse, qui tali iudicio appetit, cuius pœna, aut supplicium habuit, aut exilium, quod sit vice deportationis, vbi ciuitas amittitur.

¶ Si tamen quis libertum eo crimine accusauerit, cuius pœna 1† capitalis non est, verùtamen iudicanti placuit augere [b] pœnâ, non obest hoc patroni filio. [c] Neque enim imperitia, aut seueritas iudicantis obesse debet patroni filio, qui crimen leuius intentauerit. 2† Sed si non accusauerit, sed testimonium in caput liberti dixerit, aut subiecerit accusatorem, puto eũ à contra tabulas bonorum possessione remoueri.

¶ Si libertus maiestatis crimine 3† patroni filiũ accusauerit, [d] & patroni filius calumniæ eum capitis puniri desiderauerit, [e] non debet repelli hoc edicto. Idem puto, & si ab eo petitus, retorsit [f] in eũ crimina. Ignoscendum est enim ei, qui 4† vouit se vlcisci prouocatus.

¶ Si patris mortem defendere [g] necesse habuerit, an dicẽdum sit hic quoque ei succurrendum, [h] si libertum paternũ propter hoc accusauerit, medicum fortè patris, aut cubicularium, aut quem alium, qui circa patrem fuerat? Et puto succurrẽdum, si affectione, & periculo paternæ substantiæ ducente necesse habuit accusationẽ, vel calumniosam [i] instituere.

¶ Accusasse [*] autem eum dicimus, qui crimina obiecit, & causam perorari vsque ad sẽtentiam effecit. Cæterum, si antè quieuit, [k] nõ accusauit. Et hoc iure vtimur. Sed si appellatione interposita desijt, benignè dicetur, non pertulisse accusationẽ. Si igitur pẽdente appellatione decesserit libertus, patroni filius admittetur ad bonorũ possessionẽ: quia ante sententiam 5† libertus morte subtractus est.

¶ Si patroni filius aduocationem accusatori liberti præstitit, non est repellẽdus. Neque enim aduocatus accusat. [l] Si pater testamento cauerit, [m] vt accusaretur libertus, quasi venenum sibi parasset, aut quid aliud in se admisisset; magis est, vt ignoscì libertis debeat, qui non sponte [n] accusauerint. Sed & si accusauerit libertum, & probauerit crimen patroni filius, posteaque hic libertus sit restitutus, non erit repellendus. Crimen enim, quod intendit, etiam perfecit. [o]

Triphoninus. 6†

LEX XV.

IDem, & si crimen quidem, quod in liberto probandum est, meruerat [p] capitis pœnam, benignius autẽ punitus [q] est libertus, veluti tantum relegatus. De calumniatore enim sensit Prætor [r].

Iulianus. 7†

LEX XVI.

IN seruitutem [s] petisse non is videtur, qui ei, qui in possessione erat seruitutis, petenti se in libertatem contradixit, verum is, qui ex libertate petijt in seruitutem.

¶ Sed, & si quis non tantum suũ, sed pro parte, vel vsum fructum in eo suum dicat, vel quid aliud, quod habere non potest in eo, nisi seruus sit: an repellatur, quasi in seruitutem petierit? Quod est verius.

¶ Si petierit in seruitutem, & obtinuerit, mox cognita veritate passus sit in libertate morari: non debet ei obesse, maximè si habuerit 8† iustã causam errandi.

¶ Petisse [t] in seruitutem non videtur, qui ante litem contestatam destitit. Sed & post litem contestatam, dicendũ est nec id nocere debere, quia non vsque ad sententiam duranit.

¶ Si patroni filius institutus, vel exhæredatus, 9† vel si in seruitutem libertum pater-

---

a *Is demum*] facit inf. de pœn. l. 2.

b *Augere.*] quod potest ex causa, vt supra de ijs, qui no. infa. l. quid ergo, §. pœna.

c *Patroni filio*] no. filio, vt ff. eo. §. si libertus, quod facit pro eo, quod no. in princ. huius l.

d *Accusauerit*] quod potest, vt inf. qui accusare non possunt. l. penultima.

e *Defide auerit*] per officiũ, vt C. de calum. l. 1 non in modum accusationis, vt C. qui accusa. non poss. l. neganda.

f *Retorsit*] quasi sociũ criminis, vt sic repellatur ab accusando, vt C. de lib. cau. l. si filium Et no. ignoscendum ei, qui non facit sponte, vt inf. proxi. §. & pe. & sup. ad syll. l. 3. §. vtrum, & sup. ad legem Aquiliam, l. scientiam, §. qui cum aliter, & inf. de iure fisci. l. 2. in prin. & inf. de iniu. l. sed si vnius, §. si iussu & C. de transac. l. si quis maior. & de te iud. l. si se in pr. & C. ad metatis, l. decuotum, & sup. si quadrupau. l. 2. §. cum arietes, & C. de adminitur. l. cum quęsit. Sed contra, ff. ad leg. Aquiscientiam, §. sed si defendendi, vbi non licet vlcisci: sed hic licet per iudicem.

g *Defendere*] accusando. Accur.

h *Succurrendum.*] nè perdat contra tabu. libertì bon. poss. etiam si per calumniam accusat, vt subijcit. non tamen subuenitur per calumniam accusat, nè puniatur de calumnia.

i *Vel calumniosam.*] i. quæ vere erat calumniosa: sed iudex ignorabat: alioquin repelleret eum. Azo. vt C. vt nemo priua. l. fin. in fin & facit supra proxi. §. cum suis concor. Accur.

k *Quieuit.*] fac su. de inof. testam. l. Papi. §. meminisse. & ff. rem ra. hab. l. amplius, & Iusti. de contra emp. §. 1. Sed contra ff. sup. de iure pat. l. cum, ff. fin. & l. seq. Sol. ibi. Item facit ff. eo. l. in seruitutem. §. petisse. Sed arg. contra. C. qui accu. non poss. l. pe. Sed ibi speciale. Accur.

l *Accusat*] vt & iupra de rei vẽd. l. inter. Sed contra. sup. de inoffi. testa. l. fin. in princip. Sol. ibi.

m *Cauerit*] idem fortè, & si ceperit accusare, vt sup. de inoffic. testamen. l. filius. §. multo. & de bo. poss. l. cum quidam, & de pign. act. l. si seruos. & sup. de alie. iud. l. nam & si.

n *Non sponte*] vt C. de calum. l. maiest. & sup. ead. l. §. si libertus, cũ concor.

o *Etiam perfecit.*] de calumniatore ergo tãtum intelliguntur prædicta, vt & inf. l. proxi. & facit inf. de iniur. l. eum qui.

p *Dem esse. Mortuum.*] quia verè commiserat crimen, & capitale erat.

q *Puniri.*] quod quãdoque contingit, vt ff. de ijs, qui not. infa. l. quid ergo. §. pœna.

r *Sensit*] vt & sup. l. proxi. in fi.

s *In seruitutem.*] CASVS Sup. l. proxi. habuistis duo dicta, & vnum positum, quando dicatur per calumniam accusare. Quando dicatur in seruitutem petere, habetis in l. ista. Videtur in seruitutẽ petere, &c. Sed si aliqus non dicit seruũ suum totum, sed pro parte, vel in eo habere vsumfructũ: debet repelli à contra tabulas: sed si aliquis petit in seruitutem, & obtinet: non patitur istam pœnam. Dicitur petere in seruitutem, & ante lit. contest. posset tamen pœnitere ante sententiam. Sed si filius patroni petit libertum in seruitutem, debet sibi nocere, non suis liberis. Sed ff. hæres accepit contra tabulas. si est scriptus, debet repelli: sed si est relictum à testatore, quod sufficit, repellitur à contra tabu. si petit. Vnia.

t *Inseruitutem.*] facit sup. l. qui cum maior. §. si libertus.

u *Petisse*] facit sup. eo. l. qui cum. accusasse. cum concor. Sed arg. contra. C. qui accusa. non possunt. l. penult.

1† Mortis Flo. pœna capitis.

2† Fl. qui crimẽ leuius iportauit.

3† Fl. deest, crimine.

4† Fl. si.

* Iste §. facit ad hoc, qui promisit aliquẽ de certo crimine nõ accusare, si adhibeatur in testẽ cõtra illũ, & ipse, vt cum repellet, excipit de illo, crimine, & tamen nõ cõtrauenit promissioni, de quo no. in l. 2. §. si pubblico. per gl. & Doct. de admi. & plo. & Docto. in c. 1. extra de excep.

5† F. quia sententia al. fuit.

6† Ll. 17. Disputat.

7† Fl. Vlpianus li. 45. ad edictum.

8† Fl. habuit.

9† F. si patroni fil. fuerit exhæredatus.

num petijt, vel capitis accusauit, non nocet [a] hoc liberis eius, qui in potestate nō sunt: & hoc diui fratres Quintilio Attilicio [1] † rescripserunt.

¶ Si quis bonorum possessionem cōtra tabulas liberti acceperit, ab omni liberti iudicio repellitur: [b] nec tantum si ipsi liberto hæres fuerit scriptus, [c] verumetiam si impuberi filio substitutus. Nam & Iulianus scripsit, Si post petitam bonorum possessionem adierit impuberis filij liberti hæreditatem patronus, denegari ei debere actiones.

¶ Sed & si quid codicillis fuerit patrono relictum, vel mortis causa donatum, simili modo horum quoque persecutio denegabitur.

¶ Nonnunquam planè post petitam bonorum possessionem dabitur patrono legati persecutio, si nihil ad emolumentum eius peruenturum sit, quia fortè rogatus est alij restituere. [d]

¶ Præterea, non tantum quod ipsis nominatim datum est, id se Prætor denegaturum ait: verumetiam si quid proponas ad ipsos per alios peruenturum: vtputà, per subiectas psonas; quod quidē sunt habituri, non restituturi.

¶ Dabimus legati [e] petitionem patrono, si seruo patroni dederit [f] libertatem, pretio eius patrono non [2] † prælegato. §

¶ Et si qui substitutus erit patrono, qui contra tabulas bonorum possessionem petierit, actio eius partis, cuius patrono [h] possessio data erit, non datur.

¶ Si patronus sit substitutus, & patronus viuo testatore decesserit, filium patroni petentem contra tabulas bonorum possessionem, non solius substituti partem occupare, verum omnibus hæredibus pro parte aliquid auferre constat. [i]

Idem. [3] †

LEX XVII.

LIberto sine libertis [4] † mortuo, in primis [k] patronus, & patrona, bonorum possessionem accipere possunt: & quidem simul. Sed & si patrono, [l] & patronæ proximi [m] sunt aliqui, simul admittuntur.

Paulus. [5] †

LEX XVIII.

PAtronæ quidem liberi ēt vulgò [n] quæsiti accipiēt materni liberti bonorum possessionem: patroni autem nō, nisi iurę quæsiti.

Idem. [6] †

LEX XIX.

SI patronus ex minore parte quā legitima, hēs institutus, falsum testm dixisset, nec obtinuisset, [o] nō est ambiguum contra tabulas ei nō deferri bonorū possessionē, eo, quod facto suo perdidit hæreditatem, [p] cum temerè falsum dixerit. [7] † Quod si ex debita parte fuerit institutus, siue adijt, siue non, à contra tabulas bonorum possessione repellitur, quasi debitam sibi portionem acceperit; nec poterit cōtra tabulas bonorum possessionem petere.

Iulianus. [8] †

LEX XX.

SI [9] † libertus sub conditione iurisiurādi, quā [10] † Præ-

---

a *Non nocet*] vt & sup. de iure patro. l. Diui. & facit inf. eod. l. quæritur.

b *Repellitur*] vt inf. proxi. §. & su. de vulg. substi. l. is qui. & de leg. præ. l. 3. in princ. & de ijs, quib. vt indig. l. post legatum. §. pen. Accur.

c *Scripsit*] ex modico: sed non excluditur, & agit ad supplementum, vt supra de iure patro. l. diui. §. 1. Solutio. hic non fuit repulsus.

d *Restituere*] vt & 3. de inoff. testa. l. Papinianus. §. meminisse. & de excusa. tut. l. legatarius.

e *Legati*] relicti, non tamen pro codē pretio.

f *Dederit*] i. reliquerit libertus.

g *Prælegato*] sed legato relicto.

h *Patrono*] instituto ex modico.

i *A ferre conflat*] & facit ad id quod diximus sup. eo. l. etiā. §. si capitis.

Libero] CASVS. Si libertus decedit intestatus sine liberis, primo vocatur patronus, & patrona: eis non existentibus vocantur filij, & filiæ patroni, vel patronæ: & cognati patroni, q proximi sunt. Super l. illa no. & aduertatis vnū, quod necessariū est scire in toto isto tractatu. Quando non debet patronus præteriri: & q̄ si potest impunè præteriri. Quidam dixerunt ex quo libertus decedit sine liberis, non debet patronus præteriri sup l. 1. & 2. sed cōtra eos est, quia si decedit sine liberis, videtur quod aliæ personæ debent vocari. Quid si habet ascendētes? videtur q̄ debent vocari. 3. de suis & legit. hære. l. intestato. Quod si hēt collaterales primi gradus excludunt patronum, Insti. de seruil. cog. Et ideo semper debes is exemplificare, si libertus decedit sine liberis, & parentibus, & sine collateralibus primi gradus: tunc vocatur patronus. Viuianus.

2 † Fl. deest hęc negatiu.

k *In primis*] etiam ante patrem, & fratrem liberti. vt Lic. & inf. de suis, & legit. intestato. Sed I odie cōtra in vtroq; secundum Azo. vt Inst. de seruil. cog. in fine. Pro primis legi potest primum, & est datiui casus.

l *Patronæ patrono*] maiuis. & est datiui casus.

m *Proximi*] cognatorum vsque ad quintum gradum, vt Insti. de suc. libe. inuoleis.

n *Vulgò*] CASVS. Liberi patronæ, licet sint vulgò quæsiti, succedunt liberto materno: liberi patroni ita demum succedunt, si sint legitimè quæsiti. Hoc dicit. Viuia.

n *Etiam vulgò*] facit Instit. ad Orficianum. 4. pen.

Si patronus] CASVS. Si patronus est institutus ex minori debita portione, & testamentum dixit falsum, & non obtinuit: repellitur à contra tabulas. Sed si patronus partem sibi relictam agnouit: repellitur à contra tabulas. Viuianus.

o *Obtinuisset*] deest. succubuisset: & sic facit 3. de inoff. testa. l. Papinianus. §. meminisse.

p *Hæreditatem*] iudicio defuncti delatā. Ergo eadem ratione supplementum. Sed contra 3. de petitione hereditatis. l. Lucius. vbi qui succubuit in falso, dicit nullū. Sol. hic desitit ante sententiam. Vel die, fuit calumniatus: arg inf. de accusa. l. si cui. 6. 2. vel verius, vt ibi. Itē contra. C. de inoff. testa. l. eum. vbi in falso succumbens agit querela. Sol. ibi nihil erat relictum: hic legitima, vel minus. Vel ibi per vtranque viam reducebatur ad nullum, quod non fit per contra tab. vt sup. de inoff. testa. l. Iulio. 3. fin. vel alias scilicet vbi.

3 † Li. 47. ad edic.

4 † Fl. sine liberis.

5 † Li. 43. ad edic.

*Concor. c. & cum multa. in gl. sup verbo, hæreditatem ibi. Nam vt patri ēt succedit spurius filius: & testamentū matris potest dici inofficiosum. 15. q. 8.

6 † Fl. Vlpianus li. 4. Dispur.

7 † Fl. dixit.

Si libertus] CASVS. Libertus instituit patronum sub conditione iurisiurandi. numquid repellitur à bonorum possessione in bonis liberti? Sic. Sed quid? Libertus legauit Titio, & rogauit patronū restituere: numquid Titio denegatur petitio legati, si patronus ex debita parte fuit satisfactum? Sic.

¶ *Libertus patronum*] Si libertus coniunctim instituit extraneum, & patronum indubitanter in eo quadrante, quem hēt patronus: nō pōt cōqueri: in illo quē hēt extraneus, pōt conqueri, vnde ex illo, & ex alijs bonis poterit petere suppleri debitam sibi portionem.

8 † Li. 25. Digest.

¶ *Si libertus*] Libertus filium emancipatum suū instituit sub conditione: in defectum conditionis ei substituit patronum in debita portione. numquid aliter subuenitur patrono? Et certe excluderetur patronus. 5. si filius nepos ex eo hæres. Idem si esset. Sic subuenitur ei. Ita poterit peti eo casu debita portio suppleatur.

9 † Fl. deest. 5.

10 † Alibi quod.

¶ *Sed hæc*] Libertus instituit filiū cum hæreditatū rogauit alteri restituere. filius dixit se posse: melius fuit adire, & restituere. numquid subuenitur ei quā præterito hi dat? Sic. Viu.

a *Sit*] vt sup. de cõd. instit. l. quæ sub cõdit on. n prin.

b *Satisfactum*] propter hanc enim satisfactionẽ legatum fuerat Titio Accur.

c *Residuum*] sub. quod deest ex debito &c. quod est hodie tertia: olim dimidia. vt Instit. de sue. liber. §. sed nostra.

d *Pro rata*] facit sup. eo. l. in seruitutem. §. hõ. Accur.

e *Hæreditas pertinet*] quia fuit potestatiua. Accur.

f *Bonorum possessionem*] secundum tabulas. Accur.

g *Pertineat*] quia nõ fuit potestatiua: & facit §. de contra tab. l. 3. §. si quis ex liberis. & §. si sub ea.

h *Existimo*] facit C. de insti. & substi. l. 4. Accur.

i *Sed is, cui*] effectu enim hæres est. vt §. quod cum eo. l. si filius. §. 1. & facit C. de inoff. testam. l. 1. Accursius.

k *Onus*] ad hoc sup. de acquir. hæred. l. cum hæreditate.

EX tribus] CASVS. Si tres sunt patroni: & libertus decedit eis prætermissis: si vnus omittit petere bon. poss. alij duo virilet vocantur. Viuianus.

l *Ex tribus*] facit C. quando non petent. partẽ. l. 1. Accur.

Si filiusfamil. &c.] CASVS. Si filiusfamilias miles manumittit: illius seruus, est patronus: vnde debet vocari ad contra tabulas libertus ipse, & filius eius: non autẽ pater eius. Hoc dicit. Viuia.

m *Patris*] vt & sup. de iure patro. l. seruum. in princ.

Si libertus, CASVS. Libertus instituit extraneum, prætersit patronum: patronus dedit se alicui in arrogationem: nũquid poterit vocari ad cõtra tabulas? Sic. & verò Instituus omisit habere, succedit ei tanquam legitimus hæres. Sed si decedit libertus relicto patrono, & eius filio, & nepote: primo vocatur patronus, & eius filius: postea nepos.

tor remittere solet, a patronum instituit hæredem, non puto dubitandum, quin à bonorũ possessione summoueatur: verum est enim eum hæredem factum.

¶ Si Titio legatũ fuisset, eiusque fidei commissum, vt patrono restitueret, denegatur legatorum actio Titio, si patrono pro debita parte à scripto hærede fuerit satisfactũ. b

¶ Libertus patronum, & extraneum coniunctim ex parte dimidia hẽdes scripsit: quadrans, ex quo institutus erat patronus, totus ipsi imputari debebit, residuum c ex debita sibi parte omnibus hæredibus pro portione cuiusq; auferet. 1† Idem seruari conuenit in legato, quod cõiunctim patrono, & Titio datum fuerit: vt pars legati in portionẽ debitam patrono imputetur; ex reliqua parte tantum Titio detrahatur, quantum ab hærede pro rata d portione.

¶ Si libertinus filium emancipatum sub conditione hæredem instituerit, & deficiente cõditione substitutus adierit; quæro, vtrum patrono aduersus substitutũ in partem debitam prætor, an emancipato filio in totam hæreditatẽ succurrere debeat? Resp. cũ pater filium sub conditione, primo gradu hæredem instituit, si deficiente conditione, sub qua filius institutus est hæres, ad secundum gradum hæreditas pertinet, e vel adhuc pẽdente conditione filius decesserit; patrono partis debitæ bonorum possessionem aduersus substitutum competere. Idemq; est, & si filius, vel nõ petierit bonorum possessionem tempore excluius, vel repudiauerit. Si verò deficiẽte conditione hæreditas ad filium pertineat; f emancipatum potius tuebitur Prætor aduersus substitutum.

¶ Existimo h autem quoties sub conditione hẽs filius scribitur, aliàs necessarium esse exhæredationem à substitutis, aliàs supernacuam. Nam si id genus conditionis fuerit, quę in potestate filij esset, veluti, Cum testamentum fecerit, puto etiam omissa conditione filium locum substitutis facere. Si verò conditio non fuerit in potestate filij, veluti, Si Titius Cõsul factus fuerit, tunc substitutus nõ admittitur: nisi filius ab eo nominatim exhæredatus fuerit.

¶ Si libertus filium emancipatum hæredem instituerit, eiusque fidei cõmiserit, vt totam hæreditatem Sempronio restitueret, & filius, cũ suspectam sibi hæreditatem diceret, iussu prætoris adierit eã, & Sempronio restituerit, nõ iniquè patrono bonorum possessio partis debitæ dabitur, perinde, ac si nõ filius, sed is, cui i hæreditas restituta est, liberto hæres extitisset.

¶ Item si filius 2† hæreditatem liberti patris omiserit, & cohæres eius totius hæreditatis onus k susceperit, danda erit patrono bonorum possessio: vtroque enim casu, non filio, sed extraneo pars eripitur.

Idem lib. 16. Digestorum.

LEX XXI.

EX tribus 1 patronis vno cessante bonorum possessionem petere, duo æquas partes habebunt.

Martianus. 3†

LEX XXII.

SI filiusfamilias miles manumittat, secundum Iuliani quidem sententiã, quam lib. 4 †xxviij. Digestorum probat, patris libertum faciet: sed quadiu, inquit, viuit, præfertur filius in bona eius patri. m Sed diuus Adrianus Flauio Apro rescripsit, suum libertum eum facere, non patris.

Iulianus. 5†

LEX XXIII.

SI libertus prætorito patrono extraneum instituerit hæredem, & patronus antè, quam contra tabu. bonorum possessionem n petierit, in adoptionem se dederit, deinde scriptus omiserit hæreditatem, patronus totorum bonorum liberti possessionem, vt legitimus, petere potest.

¶ Si libertus intestatus 6† decesserit relictis patroni filio, & ex altero filio duobus nepotibus, nepotes non admittentur, quandiu filius est: quia proximum o quemque ad hæreditatem liberti vocari manifestum est. Si autem ex duobus patronis alter vnum filium, alter duobus reliquisset, p dixi viriles inter eos partes fieri.

sed si libertus decedit relicto vno filio ex vno patrono, duobus ex alio: omnes æqualiter vocantur. vt sup. de legit. tutoribus l. 3. §. item quæri potest. Hoc dicit Viuianus.

n *Bonorum possessionem*] vnde legitimi. vt Instit. de bonorum possessionib. §. cũque.

o *Proximum*] vt sup. de operis lib. l. à duobus. & de legit. tut. l. tutela. §. si duo. Accursius.

p *Duos reliquisset.*] non nepotes. Filij enim cum nepotibus non admittuntur. Azo.

Omnem] CASVS. Libertus erat duorum patronorum: alter coegit libertum iurare, nẽ nubat: alter viuo liberto decessit: numquid ille, qui coegit, perdit ius patronatus? Sic. & bonorum possessio accrescit alteri. Viuia.

a *Patrem*

1† Flauius cũ filium.

2† Flauius cũ filium.

3† Lib. 1. institut.

4† Flauius.

5† Li. 17. Digest.

6† Flauius intestato.

a *Vxorem ducat*] per quod perdit ius patronatus, vt ſu. de iure patrona. l. qui contra. Accur.

b *Deceſſerit*] aliter patronus, quo caſu ad ſuperſtitem, non filium præmortui defertur, vt hic, & ſup. de operis libertorũ: l. à duobus. Sed in eo, quod de iuramento dicit, videtur contra ſu. de iureiur. l. ſi duo, vbi dicit, ꝙ portio amittentis alteri non accreſcit. Sed ibi libertus iurauit, & ei ſuum ſacramentũ prodeſſe debet: hic verò non iurauit, nec aliquid fecit, qđ ſibi prodeſſe debeat: imo hic in culpa fuit, quod pariit in delicto iubẽte patrono. Vel dic, vt ibi, & facit ſupra de authori. præſtan. l. ſi ſeruus communis.

1† Li. 65. Digeſto.

2† F. exegerit.

3† El. vel.

* Ita hic diſpũxit Duar. & poſt ducat. gemi napuncta addidit, quæ I. editione Flo. erant omiſſa.

4† Lib. 1. ad Vitelliũ Ferocem.

5† Fl. datur.

Idem. 1†

LEX XXIV.

COmmuni liberto, ſi ex duob. patronis alter iuſ iurandum adegerit, 2† nè vxorem ducat, a ſiue 3† viuo liberto deceſſerit b is, * qui extra hanc culpam fuerit, vel ſuperuixerit, partis vtrique debitæ bon. pot. ſolus habebit.

Idem. 4†

LEX XXV.

QVandiu patrono bonorum poſſeſſio partis debitæ dari poteſt, exceptio debitoribus dabitur 5† aduerſus hæredem petentem, ſi non in ea c cauſa ſit patronus, vt bonorum poſſeſſionem pro parte debita contra tabulas petere poſſit.

Africanus. 6†

LEX XXVI.

LIberto d octoginta habẽti, fundus quinquaginta 7† legatus eſt. is, die legati cedente, deceſſit, extraneo hærede inſtituto. Reſpondi, poſſe patronum partem debitam vendicare: nã videri defunctũ mortis tpe ampliorem e habuiſſe rem centum, * cum hæreditas eius propter computationem legati pluris vẽnire poſſit, neque referre, hæres inſtitutus repudiet legatũ liberto relictum, necne. Nã, & ſi de lege Falcidia quæratur tale legatum, quamuis repudiatum, f in quadrantem hæreditatis iputat legatarijs. g

Idem. 8†

LEX XXVII.

VIuo filio h ſi nepos exhæredatur, nocebit ei exhæredatio ad bona libertorum aũitorum.

Florentinus. 9†

LEX XXVIII.

SI in libertum 10† animaduerſum i fuerit, patronis eius ius, ꝙ in bonis eius habituri eſſent, ſi is in quem animaduerſum eſt, ſua morte deceſſiſſet, eripiendum non eſt, ſed reliquam partem bonorum, quæ ad manumiſſorem iureciuili non pertineat, fiſco eſſe vendicandam placet. Eademque 11† ſeruantur in bonis eorum, qui metu accuſationis mortem ſibi conſciuerint, aut fugerint, quæ in damnatorum bonis cõtenta ſunt.

1† Li. 65. Digeſto.

2† F. exegerit.

3† El. vel.

* Ita hic diſpũxit Duar. & poſt ducat. gemi napuncta addidit, quæ I. editione Flo. erant omiſſa.

4† Lib. 1. ad Vitelliũ Ferocem.

5† Fl. datur.

6† Lib. 1. Quæſtio.

7† F. quadragita.

* Olim licuit cuilibet totã hæreditatem ſuã relinquere alteri, ſed Falcidia ius ſtatuit ꝙ quarta pars hæreditatis debeat relinqui legitimis hæredib. ea. reſponſi prudentũ. in gl. diſt. 2.

* Centenarius libertus ad hodie tẽpora Iuſtiniani. definit in ſi. de ſucceſſ. liber.

8† Lib 4. Quæſtio.

9† Li. 10. Inſtitutionum.

10† Fl. libertinũ animaduerſum eſſe.

Caius lib. 2. Ad edictum prætoris vrbani, tit. De liberali cauſa.

LEX XXX.

SI quis libertum paternum in ſeruitutem ea voluntate petierit, vt cauſam euictionis ſibi conſeruet, non amittit m beneficium bonorũ poſſeſſionis.

Marcellus. 14†

LEX XXXI.

PAtrono n libertus fundũ, quem ab eo alienum emerat, & legauit, & cõſtituit patronus ad ſe pertinere legatum. Contra tabulas bonorũ poſſeſſionem accipere non poteſt, etiamſi 15† nihil profecit ei legatum, quia alienã rem legauerat 16† ei libertus, quia patronus ipſe eum liberto vendiderat.

a *Vxorem ducat*] per quod perdit ius patronatus, vt ſu. de iure patrona. l. qui contra. Accur.

b *Deceſſerit*] aliter patronus, quo caſu ad ſuperſtitem, non filium præmortui defertur, vt hic, & ſup. de operis libertorũ: l. à duobus. Sed in eo, quod de iuramento dicit, videtur contra ſu. de iureiur. l. ſi duo, vbi dicit, ꝙ portio amittentis alteri non accreſcit. Sed ibi libertus iurauit, & ei ſuum ſacramentũ prodeſſe debet: hic verò non iurauit, nec aliquid fecit, qđ ſibi prodeſſe debeat: imo hic in culpa fuit, quod pariit in delicto iubẽte patrono. Vel dic, vt ibi, & facit ſupra de authori. præſtan. l. ſi ſeruus communis.

c *Si non in ea*,] verba exceptionis: ſic infra de exceptio. rei iud. l. 2. & de actioni. & obli. l. qui cum hærede. ſed hodie videtur cõtra, vt C. de petitio. hæred. l. fin. §. finaurem.

d *Libertо*,] ad intellectum huius legis eſt ſup. de iure patro. l. ſi libertus. in prin.

e *Amplioremem*] ſcilicet centenium viginti.

f *Repudiatum*,] ſcilicet ab hærede legatarij. Accur.

g *Legata vi*] ſ. ad eorum commodum.

h *Vno filio*,] facit ſu. e. l. ſi ex patronis. §. Iulianus.

i *In libertum*,] CASVS. Si libertus damnatus eſt de crimine capitali, illud ius, quod habebat patronus ſi non eſſet condemnatus, hoc non perdet, eadem dicenda ſunt in bonis eorum, qui mortem ſibi conſciuerunt. Viuianus.

i *Animaduerſum*] vt quia ſuſpenditur propter delictum, & habes idem inf. de bo. dam. l. cum ratio. §. 1.

11† F. eadem.

12† Li. 9. Inſtitutio

13† F. eſt poſita.

14† Li. 9. Digeſto.

15† F. etſi

16† F. legauerit.

QVi ex cauſa.] CASVS. Si quis manumittat ex fideicommiſſ. non vocatur ad contra tabulas, niſi ſit filius ea intentione rogatus, vt pro patrono habeatur: quia poteſt imponere operas, & vocabitur ad bonorum poſſ. contra tabu. Viuianus.

k *Abeo petere*,] concor. C. de operis libert. l. 2. & de contra tabu. li. l. prima. & ſupra iliu. primo l. cordonem. & l. Campanus. & inf. de ſuis & legiti. l. 3. 2. reſpon. & ſup. de legat. primo. l. videndum. & de in ius vocand. l. is quoque. Accurſius.

l *Imponere*,] ſpeciale in filio. In alijs contra, vt ſup. hac l. cum alijs, quæ in hoc ei concordant. Sed. & in filio videtur contra, inf. de fideicommiſſ. liber. l. ſi filius. in princ. ſed illam ſecundum iſtam intellige. Vel ſolue, vt ibi.

Si quis libertum,] CASVS. Ego libertum paternum petij in ſeruitutem, nè cauſam euictionis mihi præſtaret, non omitto beneficium bonorum poſſeſſio quia non per calumniam. ſupra eodem l. qui cum maior. Viuianus.

m *Non amittit*,] licet ſuccumbat in eo, quod ad ſeruitutem vocat, & facit ſupra de nego. geſt. l. at qui. §. cum me. & inf. de iniur. l. qui de libertate.

n *Patrono*,] facit ſup. de dote præſtanda l. liret.

2† Li.10. Digest.

SI *libertus*.] CASVS. Fuit libertus meus per aliumin seruitutem redactus ab eo manumissus: nunquid debeo vocari ad contratabu. Certè non. Viui.

a *Ab alio*] cuius seruus factus est: facit supra de Senat.l.6. & sup.de reli.l.si mulier.& inf. ad Tert.l.2.§.2. & C. de dig.l.1.lib. 12. & inf.de re iud.l. sæpe in §. nam, & si libertus. & C.de lib.can.l. principaliter.

9† Li.singula. de manumis sio.

b *Manumsit*] scilicet, postea.

SI *patronus*.] CASVS. Si patronus non aluit libertum suum in iure patronatus, l. Aelia Sentia prohibente non potuit succedere, vt supra de iure patro. l.adigere. Viuia.

3† Admittit eius libertatis cã.

c *Impsita*] vt operas. Accur.

4† Lib.3. ex Cassio.

d *Pertinet*] vt sunt liberi, vel hæredes ad quos operæ quandoque producuntur, vt su. tit. primo.l.si operarũ, & facit ad hanc l.sup.de lib. agnoscen. l. alimenta, & sup. de iure patro.l.Diuus. Accursius.

e *Instituto*] s. patrono.

SI *libertus*.] CASVS. Libertus habebat duos patronos, vnum prætexit, alterum ex semisse instituit. prætexitus ab instituto, & ab altero potuit auocare debitam portionem. Simile sup. de inof. testa.l. mater. & sup. si pars hæred.l.1.Viuian.

5† Lib.3. epistolarum.

f *Satisfieri oportet*] sic sup.eo l.si ex patronis, *in prin.*

A *Liberto*.] CASVS. Seius libertum suum instituit, vsumfructũ fundi alicui legauit: libertus decedit prætexito patrono, & Mæuio instituto, nunquid subuenitur patrono? Sic. in debita portione: veruntamen omnia præstanda sunt Mæuio, deducto vsufruct. quia alicui legauit. Viu.

6† Fl.deest. filius.

g *Seius*] s. patronus. Accur.

h *Hærede relicto*] cum Seius patronus decesserit ante libertum.

7† Li.5. epistolarum.

* Intell. huius l. vide ff. Rebuff. in l. vni.num. 303.C.de sen.q.pro eo qꝫ iter.

Idem. 1†

LEX XXXII.

SI libertus meus in seruitutem redactus, postea ab alio [a] liberatus sit, & eius cœperit esse libertus præfertur mihi in contra tabulas bonorum possessione, qui eum manumisit. [b]

* *Modestinus*. 2†

LEX XXXIII.

SI patronus non aluerit libertum, lex Aelia Sentia adimit eius libertatis cã imposita, [c] tam ei, quam ipsi, ad quem ea res pertinet, [d] itẽ hæreditatem ipsi, & liberis eius, nisi hæres institutus [e] sit, & bonorum possessionẽ, præterquam secũdum tabulas. 3†

Iabolenus. 4†

LEX XXXIV.

SI libertus, cũ duos patronos haberet, alterum præterijt, alterũ ex semisse hæredem fecit, & alteri extraneo semissem dereliquit, scriptus quidem patronus debitam sibi partem immunem habet: de cætera autem parte patroni, quæ supra debitam ei relicta est, & de semisse extraneo relicto, alteri patrono pro rata portiõe satisfieri oportet. [f]

Idem. 5†

LEX XXXV.

ALiberto suo hærede instituto Seius [g] vsumfructum fundi Mæuio legauit, is libertus Mæuio hærede relicto [h] decessit. Quæro, cũ contra tabulas testamenti [i] petierit Seij filius aduersus Mæuium, vtrum deducto vsufructu pars debita fundi ei restituenda [k] sit, an solida? quia eorum bonorũ acceperit possessionẽ, quę liberti fuerint, cum moreretur filius? [6†] Respõdi, Vsumfructum in causam pristinam restituendum puto. Optimum itaque erit, arbitrum postulare, vt arbitrio eius vsusfructus in integrum restituatur.

Idem. 7†

LEX XXXVI.

LIbertus, * qui soluendo non erat, prætexito patrono extratios reliquit hæredes. Quæro, an possit patronus petere contra tabulas bonorum possessionem? Respõdi, Cum à scriptis hæredibus adita est hæreditas, patronus contra tabulas bonorum possessionem potest petere, quia soluendo hæreditas est, quæ inuenit [18†] hæredes. Et sanè absurdum est, ius patroni in petenda bonorum possessione contra tabulas aliorũ computatione, non iudicio ipsius patroni, æstimari, auferriq; patrono, quod modicum [m] vendicaturus est. Multi enim casus interuenire possunt quib. expediat patrono petere bonorum possessionem, quãuis æris alieni magnitudo, quam libertus reliquit, facultates patrimonij eius excedat, veluti, si prædia sunt aliqua ex bonis liberti, in quibus maiorũ patroni sepulchra sint, & magni æstimat patronus bonorum possessionis iura pro parte ea ad se pertinere, [n] vel ali quod mancipium, quod non pretio, sed affectu sit æstimandum. Non ergo ideo minus habere debet ius petendæ bonorum possessionis, quia 9† animo potius, [o] quam aliorũ cõputatione bona liberti æstimat: cum eo ipso sufficere patrimonium videri possit, ꝙ & hæredem habeat, & bonorum possessorem.

Vlpianus. 10†

LEX XXXVII.

IVlianus [p] ait, Si patronus libertatis cã imposita liberto 11† reuẽdiderit, filiũ eius à bono.poss.summoueri.s.quia nec cõtra tab.testamẽti liberti bon.poss.accipiet, 12† quoties pater eius donũ, munus, operas liberto reuendiderit. Planè si patroni filius libertatis causa imposita reuendiderit, nihilominus familiã 13† bono.poss.contra tab. liberti accipere ait: quia filius reuendendo libertatis cãimpositã, fratrem suum nõ summouet. ¶Si libertus hæredẽ scripserit, isq.prius, quã de familia ¶

i *Testamenti*.] liberti paterni.

k *Restituenda*.] & sic in illo non habebit filius partem.

L *Libertus*] CASVS. Libertus, qui non est soluendo instituit extraneum, & patronum prætexitijt, nunquid patronus poterit bon.poss. contra tabu. liberti petere? Dicitur quod non, ex quo non est soluendo. econtra videtur, quod sic, ex quo inuenit hæredẽ: tamen dicendum est, ex quo inuenit hæredem, patronus poterit petere contra tabulas bonorum possessionẽ. Viuia. 8† Fl.ibi. uenias.

l *Quæ inuenit*] sic supra ad leg. Falcid. l.3. in princip.

m *Quod modicum*.] id est, quia modum.

n *Pertinere*] vt infra si quid in fraud. pat. l.2.§. & alias. & supra de mino. l. si in emptionem. & C. de admi.tut.l.lex quæ.

o *Potius*] sic su. manda.l.cum seruus.

I *Vlianus*.] CASVS. Vos habuistis plura, propter quæ patroni repelluntur à iure patronatus. In l. ista ponuntur aliqua, s. si patronus impositas operas ei reuendiderat: repellitur à cont. tab. bo. pos. Sed si duo sũt filij patroni, vnus reuendidit operas, nocet ei, sed non nocet fratri. 9† F.quibo.

¶ *Si libertus*] si libertꝰ instituit patronum, et ipse libertus fuit occisus: si patronus adiit hæreditatẽ vel petijt contra tab. ante ꝙ vindicaret mortẽ defuncti, vel de familia qõ habeatur põt repelli à successione eius. Viu. 10† Li.vt ad l.Iu. & Papiam.

p *Iulianus*] facit sup. de in.pat.l.sicut. & sup. tit.1. l.libertus qui. & no. C.de operis liberti. l. si quam. 11† Fl.liberæ. 12† F.accipiat.

q *De familia*] de hoc dic. vt C.e.l.cum fratrem.

QVærito.] CASVS. Si filius patroni exhæredatur, nepotes ex eo viuo filio patroni excludunter à bo. pos.contra tab. si verò filius patroni, qui erat in potestate, effectus est sui iuris, non repellitur à bo.pos. sed ꝙ eo sublato admittũtur. s. de iure patro. l. diui. 13† Al.filiam.

¶ S4

quæſtionem haberet, adierit hæreditatẽ: patronum ad contra tabulas bonorũ poſſeſſionem nõ admitti Iulianus ait. Debuit enim & patronus liberti necem vindicare. Quod & in patrona erit dicendum.

Terentius. [1]†

LEX XXXVIII.

QVæritur, an filio exhæredato [a] etiam nepotes ex eo à bonorum poſſeſſione liberti excludãtur: Quod vtique ſic dirimendum eſt, vt viuo filio, donec in poteſtate eius liberti manent, non admittantur ad bonorũ poſſeſſionem: ne qui ſuo nomine à bonorũ poſſeſſione ſummouentur, per alios [b] eam * conſequantur. Si autem emancipati a patre fuerint, vel alio modo ſui iuris effecti, ſine aliquo impedimento ad bonorũ poſſeſſionem admittantur.

¶ Si filius liberti, patris ſui hæreditatem omiſerit, hoc patrono proficiet.

Idem. [2]†

LEX XXXIX.

PAtroni filia, ſi in adoptiua familia ſit, ad bona libertorum paternorum admittitur.

Idem. [3]†

LEX XL.

SI pater exhæredato [c] filio ita cauit, vt ius in libertũ ſaluum ei eſset, ad hãc rẽ nihil ei nocet exhæredatio.

Papinianus. [4]†

LEX XLI.

SI libertus patrono, quod ad debitam portionem attinet, ſatisfaciat, invito tñ aliquid extorquere conetur, quid ſtatuẽdum ſit, quæritur. Quid enim, ſi ex parte debita iuſtituto, decem præterea legentur, & rogetur ſeruũ proprium, qui ſit decem, vel minoris pretij, manumittere? [d] Iniquum eſt, & legatum velle accipere, & libertatem ſeruo non dare, ſed parte debita accepta, & à legato §† temperare, & libertatẽ imponere non cogi: ne ſeruum fortè de ſe malè meritum * cogatur manumittere. Quid ergo, ſi ſolo hærede [e] eodem inſtituto idẽ libertus petierit? [f] Si ſubſtitutum habebit, æque decreti remedium poterit procedere, vt accepta [g] debita portione [h] cætera pars ad ſubſtitutum perueniat: ita, vt ſi fortè ſeruus redimi [i] potuiſſet, præſtaretur libertas. Ceſſante verò ſubſtitutione, patronũ hæreditatem liberti amplectentem, prætor, qui de fideicommiſſis cognoſcit, libertatem eũ ſeruo imponere coget. 6†

● *Idem*. [7]†

LEX XLII.

SI [8]† filius, [k] qui patri hæres extitit, fratrem ſuum exhęredatum arrogauit, atque ita hĩde eo relicto defunctus eſt: bonorũ poſſeſſionẽ liberti [9]† patris naturalis exhęredatus non habebit. Nam cui non exhęredato [l] talis adoptio noceret, [m] nocere [n] debet & exhęredato: [o] quoniam pœna, quę legibus, aut edicto irrogatur, [p] [10]† adoptionis remedio non obliteratur. [q] [11]† Paulus notat, [r] Ei, qui alio iure venit, [s] quam eo, quod amiſit, [t] non nocet id quod perdidit, ſed prodeſt, id qđ habet.

¶ Sic edictum [12]† eſt, patrono [u] eidemque patroni filio non obeſſe, quod quaſi patronus deliquit, ſi vt patroni filius venire poſsit.

¶ Papinianus: Caſtrẽſiũ [13]† bonorũ Titiũ libertus hĩdem

¶ *Si filius liberti*] Si libertus habet filium, & eum inſtituit, & ille omittit paternam hæreditatem: proficit patrono. Si filius habet ſubſtitutum, vocetur ad contra tabulas: vel ſi non habet, ei ſuccedat, vt ff. de legit. hæred. l. inteſtato.

a *Exhæredato*] mala mente parentis.

b *Per alios*] ſic C. de hæred. inſtit. l. neque & facit ſupra eodẽ. l. qui in ſeruitutem. & l. quod ſi pater. & ſupra de iure patronatus. l. qui contra.

PATRONVS] CASVS. Si ſum patronus, filia mea ſi ſit data in adoptiuam familiam, poterit vocari per contra tabulas, Vnde legitimi ad bona libertorum mecum. Viuianus.

SI pater] CASVS. Si ego patronus exhæredo filium, hoc adiecto, volo q̃ iura patronatus ſint tibi ſalua: non officio filio, quin vocetur ad contra tabulas in bonis liberti, quia ex hoc non videtur mala mente exhæredatus, ſup. eodem. l. ſed patronus. §. ſi quis. Viuianus.

a *Exhæredato*] vt ff. eodem. l. ſi patronus. §. ſecundo. Sed ſup. tit. 2. l. ſi operarum. in fine contra. Solu. vt ibi.

SI *libertus*] CASVS. Libertus ſatisfecit patrono in debita portione: nunquid poterit repeti à contra tabulas, ſi eum inſtituit in debita portione, & inſuper legat ei decem in legato poteſt eum grauare in portione. Si autem ei non legauit, in portione eũ grauare non poteſt, nec legato, vel fideicommiſſo, vel ſubſtitutione. No ſicut filio non poteſt imponi in quarta debita iure naturæ aliquod grauamen: ſic nec patrono. Viuianus.

d *Manumittere*] facit ad id, quod notatur ad l. Falcidiam. l. ſi ea.

e *Hærede*] in omnibus. Accurſius.

f *Petierit*] quod ſeruus manumittatur.

g *Accepta*] à patrono. Accurſius.

h *Cætera*] de hæreditate, in qua ſolus eſt hæres patronus qui non vult manumittere.

i *Redimi*] per ſubſtitutum à patrono.

SI *filius*] CASVS. Filius patroni hæres extitit, & fratrem ſuum exhæredatum arrogauit. nunquid iſte arrogatus poſt mortem fratris vocabitur ad bonorum poſſeſſionẽ liberti? Certè non nam edictum, quod dat patronis beneficium, & eorum filijs: videtur intelligi de filijs, qui nõ ſunt exhæredati mala mente.

¶ *Papinianus*] Libertus fecit Titium commilitonem hæredem in bonis caſtrenſibus: alius ſuccedit in alijs bonis. Bona caſtrenſia non ſunt auferenda à Titio. Sed ſi patronus non inuenitur habere legitimam portionem, de alijs bonis habebit.

¶ *Cum filius*] Filius liberti dicitur partus ſuppoſitus eſſe, accipit bonorum poſſeſſionem, vtrum patronus poſſit petere bonorum poſſeſſ. contra tabulas. Reſpon. quod ſic.

¶ *Si falſum*] Libertus in prouincia exiſtens dicitur fecisſe teſtamentum, & deceſſiſſe teſtatus: alij dixerunt falſum pronunciatum eſſe teſtamentum, & eſt appellatum: nunquid patronus poterit petere contra tabulas, vel eius filia? Sic, ſi eſt falſum, poterit ſuccedere ab inteſtato, vel poterit petere debitam portionem.

k *Si filius*] ſcilicet patroni exhæredatus mala mente.

l *Exhæredato*] ſi tamen bonis patris abſtinuiſſet.

m *Nocere*] Io. dicit, quòd hic debet eſſe aliud, non vt dicas, non noceret, id non prodeſſet. Azo. in dicit idem ſiue habeas ſecundum, non: ſiue non habeas.

n *Nocere*] id eſt non prodeſſe.

o *Exhæredato*] hic eſt ſenſus, ſi hic filius, qui frater eſt adoptantis, abſtinuiſſet à bonis patris, non haberet ius in bonis liberti: ſic & nunc cum eſt exhæredatus, talis adoptio ſibi prodeſſe non debet, vt habeat ius.

p *Irrogatur*] vt exhæredatus mala mente non habeat contra tabulas.

q *Non obliteratur*] id eſt non deletur: ſic C. de apoſtatis. l. hi qui. Secus ſi à Deo adoptetur, quia omnis macula abſtergitur vt in Authen. de mona. in princ. collat. prima.

r *Paulus notat*] corrigens prædicta.

ſ *Venit*] vt filij filius.

t *Quod amiſit*] amiſit enim vt filius.

u *Patrono*] verba veteris legis. Azo. Et die q̃ mater, & filius

1† Terentius Clemẽs li. 9. ad l. Iul. & Papiam.

2† Quod. n. vna via prohibet alia non permittitur: & ſecit. c. vlt. in gl. ſup. ver. vt per ſonaliter. poſt mediũ. ibi, Et qđ nomine meo, extra de offi. deleg. 21 lib. 10. ad l. Iuliã & Papiã.

3† l. 12 ad l. Iuliã & Papiã.

4† lib. 12. Quæſtio.

5† Flor. & legato.

*Concor. c. ſi quos de ſeruis Eccleſiæ benèmeritis ibi epiſcopus libertate donauerit: collatã libertatẽ à ſucceſſori b. placuit cuſtodiri. & glo. in ver. benè meritos. ibi. nã pro præmio remuneranda eſt ſeruus libertate. 12. q. ſecundæ, 6† Fl. cogat.

7† lib. 23. Quæſtio.

8† Fl. deeſt, ſi.

9† Fl. poſſeſſione libertum.

10† Fl. irrogaretur.

11† Flor. obliteraretur.

12† Fl. dictum.

13† Aliàs lex eſt.

lius manumiserat seruũ cõmunẽ. Sed ⁊ hæc quæ dicit Paulus ⁊. de verb. sign. l. sciendum. §. item Sol. ibi. Item contra. ⁊. de contrab. l. sub condit. §. fi. Sol. ibi. Item contra. in eo. tit. de contra tab. l. pen. in fi. Sed expone vt ibi. Itẽ contra. sup. de cond. & demonst. l. fideicommissũ. Sed alio casu dicit. Item contra sup. eod. l. qui in seruitutem. Solu. ibi. & eodem modo soluitur ⁊. eo. l. quæritur. & hoc quod si à patre. Item no. hic. Quod quis nõ potest per se, potest per alium: sic suprà. de transac. l qui cum tutoribus. & suprà. quæ res pigno. l. ⁊. & ⁊. de fideicommi. libet. l. si filius. §. erit. & ⁊. de inoffic. testa. l. filio. § pe. & §. fin.

2 † Fl. deest a intestato.

a *Alĩ* puta, Seium.

b *Nondum*] quia nũdum adijt Seius in paganicis, quod est opus. vt sup. eodem. l. etiam. §. vt patronus. quorum causa potest agi, non autem pro castrensibus. vt C. de inoffi. testamen. l fin. §. si tamen. Sed & pro paganicis ita demũ si decessit non in militia. Alias posset testari vt vellet. vt C. de testa. mil. l. milites. Accursius.

2 † Fl. intestato.

c *Accepit*] destinatione defuncti. non re ipsa.

d *Eiusdem*] id est alicuius. cuius pars repudiata etiam inuito accrescit. vt C. de cadu. tollen. l. his ita. hic autem duæ sunt. vt ⁊. de mili. testam. l. si certatum. §. Iulianus.

e *Intestati*, & ita patrono ab intestato. vt sup. de mili. testa. l. si duobus. & C. de test. mil. l. 1. & 2. Sed videtur accrescere Titio. vt sup. de mil. testa. l. idemq; est. Sed illud obtinet. cum solus est hæres institutus extraneus. non commilito. vt C. de testa. l. a.

3 † Fl. auferatur : nec bonis exteris.

f *Titius*] Ii vt legitimus ab intestato paganica possideat.

g *Manumissorem*] petentem per vnde legitimi. & per bonorum possessionem hæreditatis pe. & accipe ⁊. in bonis exteris. scilicet paganicis. quæ nondum &c. id est. quæ nondum erant adita ex testamento. cùm nihil Titio auferatur. scilicet de castrensibus.

h *Bonorum possessor*] Vnde liberi. quæ est prima interest. quæ deferuntur ab intestato.

i *Accipere possit*] Vnde legitimi.

k *Et sine dubio*] altius exorditur. & concor. inf. de iure fisci. l. edicto. § cum ante. & de adulte. l. 2. § fi. & l. seq. & l. si maritus. in princ.

l *Non intelligitur*] sic sup. de acquiren. hæred. l. filius. & de inoffic. testa. l filio. in fi. & de tuto. & cura. da. l. Seia.

m *Sed in patrono*] redit ad primum.

n *Controuersia*] suppositi partus.

o *Dicendum*] vt differat. vel vt ejdata non valeat: hoc probari plane &c.

p *Habere potuisset*] vt supra de contra tabulas. l. sed & si decesserit.

tem bonorum, quam filia patroni, vel iure intestati, si vixisset, habere potuisset. P 4 †

Idem. 5 †

LEX XLIII.

IVlianus putat patronum, qui Titio pro parte dimidia q hærede instituto substitutus, eo r deliberante bonorum possessionem contra tabulas accepit, s si posteà Titius non adierit hæreditatem, nihil ei, qui adijt hæreditatem, abstulisse; non magis, quàm si sub conditione fuisset institutus. Igitur Titio deliberante res in incerto erit, vtrumne semis ex substitutione in possessionem t conuertatur, an Titio adeunte singulis heredibus partes debitæ auferantur. u

Paulus. 6 †

LEX XLIV.

SI patronum ex debita portione hẽrdem instituas, x & purè roges fundum dare, eique y sub conditione tãtundem leges, z in conditionem fideicommissum a redigitur: erit tamen & hic quod moueat: onerabitur enim patronus satisdatione fideicommissi. Sed dicendum est ab eo fideicommissario cauendum, à quo patrono legatum est, vt vndique patronus suum ius habeat imminutum.

¶ Patronus hæres institutus, legato ei seruo, per quem supplereturdebita ei portio, non petet contra tabulas bonorũ possessionẽ, quamuis seruus clausis tabulis decesserit. b

4 † Fl. quendam substituit.

5 † lib. 14. Quæst.

I *Vlianus putat*] CASVS. Liberius instituit quendam pro dimidia, & alium pro alia dimidia: Dum deliberaret institutus, & substitutus. patronus petijt contra tabulas, si non aditur hæreditas. patronus succedit ab intestato ad contra tabulas.

q *Pro parte dimidia*] in alia Seius fuit institutus: sed soli Titio patronus fuit substitutus.

r *Eo*] scilicet. Titio.

s *Accepit*, & sic contra Titium & Seium.

t *In possessionem*] secundum tabu. quæ excludit contra tabulas.

u *Adferantur*] vt & supra eodem. l. si libertus sub conditio. qui habet secundum tabulas. vt supra de secun. tabulas l. secunda. §. si sub conditione. Sed videtur hunc amodo ex iudicio non admittu qui petijt cõtra tabulas. vt suprà eodem. l. in seruitutem. §. si quis bonorum. Respon. hoc fit, ne fiat præiudicium cohæredi.

6 † lib. 6. Quæst.

S *i patronum*] CASVS. Tu patronũ instituisti ex debita portione. rogasti eum. vt alicui daret fundum purè. & alteri fideicommissum, subaudi. patronus tenetur dare legatum. & ille tenetur cauere de fideicommissum præstando.

¶ *Patronus*] Si patronus instituitur hæres, & ei legatur seruus, vt habeat portionem: certè non petet contra tabulas. Idem libertus dedit debitam portionem patrono: postea auctum est patrimonium eius. an patronus posset plus petere? Certè non: nec ideò poterit conqueri. quod non habet legitimam portionem. Vlpianus.

x *Instituas*] tu libertus.

y *Eique*] patrono.

z *Leges*] id est, præleges à cohærede.

a *Fideicommissum*] fundi puræ relicti. quod nunc sit conditionale. & facit supra de legatis primo. l. quidam. §. penultimo.

b *Decesserit*] nam tempus mortis inspicitur. vt supra eodem. l. secunda. §. 2 & infra proxi. ⁊.

¶ *Institutus*] facit ⁊. ad leg. Fal. l. serui qui.

a *Abeo*] cohærede, à quo &c.
b *Vel hæreditatis*] nam etiam hæredi hæredis accreſcit, vt C. de cad. toll. in §. his ita.
S[i *patronus*] CASVS. Patronus eſt hæres inſtitutus ex ſexta parte, ex reſidua ſeruus eius: nũquid propterea poterit gratiari patronus legatis, & fideicõ. Sic vt non diminuatur eius legitima portio. hoc dicit. Viu.
c *Ex ſexta*] quæ non facit tertiam patrono debitam.
d *Ex reliqua parte*] patrono debita, quæ eſt tertia.
PAulus] CASVS. Si patronus per errorem iudicium liberti, quo credebat verum, approbauit: non propterea repellitur a contra tabulas bono. poſſeſſ. Sic & filius, qui deceptus approbauit iudiciũ paternũ. ſup. de inoff. teſtamen. l. nihil. Viu.
e *Non prohibetur*] vt & ſup. de pet. hæred. l. legitima. Sed contra. if. ſi quid in fraud. pat. l. 3. in princ. Solu. ibi errauit in iure: hic in facto.
PAulus] CASVS. Exhæredatio facta à patrono de nepote: non nocet nepoti: aliàs noceret, & repelleretur à contra tabulas, concor. ſupra eo. l. ſi patronus teſtamento §. ſi quis non.
¶ *Quæro*] Quædam Tiuia dicebat, iam pater meus mittebat mihi tota die literas, & iactabat, ſe facturum me hæredem. poſtea pater eſt occiſus à libertis, libertabuſque ſuis: nunquid, ſi filia accuſat libertos de morte patris, repelletur à contra tabulas? non. Accedit ſup. ad Syl. l. ſi quis, §. primo.
¶ *Patroni*] Si filius patroni miſit liberto ſuo epiſtolam, dicens &c. Quia ſemper fuiſti obſequioſus erga me, permutto tibi liberam teſtamenti factionem: nunquid ex hoc aſſequetur liberam teſtamenti factionem? Reſpo. quòd non.
¶ *Paulus reſpond.*] Nepos aui ſui vocatur à bonorum poſſeſſione contra tabulas liberti, ſi ab eo iniuſtè exhæredatur.
¶ *Paulus reſpond.*] Si filij præteriti ſunt à patre mutuo, habentur pro exhæredatis: tamen iſta præteritio non excludit eos à bono. poſſeſſ. contra tabulas liberti. Viu.
f *Non malè*] id eſt, non male mente, vt & ſup. eod. l. ſi patronus, §. fi. & ſ. ad leg. Fal. l. qui fundum 4. qui filios. & 3. de ſuis. lib. l. 1. §. ſed ſi exhæredato, & ſup. ſolu. matri. l. ſi verò §. filium.
g *Prodeſſ*] id eſt non nocere.
h *Secuta ſit*] vt & ſup. eod. l. qui cum maior, §. fin.
i *Non videri*] vt C. eo. l. fin. contra. Solu. ibi, & facit ſ. eo. l. et §. i. & 2. & 3. ne quid in loco publ. ſecundũ §. ſi quis.
k *Liberti*] ſed non aui, vt ſubijcit. & inſtitu. de hæred. ab inteſta. §. cum autem. Et eſt ratio, quia ad hoc, vt quis admittatur per Vnde liberis, oportet quòd ſit de liberis, vel ſi per Vnde agnati, quòd fuerit agnatus, & ſic cognatus, vt inf. de ſuis, & leg. l. Titius. & vnde cognati. l. 1. §. ſi quis proximior. in fi. & ad bona liberti admittitur, & qui nunquam fuit eius cognatus.
l *Habeantur*] vt C. de teſtamen. mili. l. ſicut.
m *Paternorum*] ſupra eodem l. ſi patronus, in princip. contra. Solu. ibi.
QVæ] CASVS. Patronus, vel eius filius, libertũ ſuũ de effractura accuſauit: nunquid repellitur à contra tabu. Sic. ſi accuſatio fuit talis, de qua debeat imponi exilium, id eſt perpetua deportatio. Viuianus.
n *In metallum*] vt quia nocturni, vt infra de effra. l. finali. Accurſius.
LIberto] CASVS. Si tu furtiuè arrogaſti libertũ meũ, propterea non perdo ius meum, nec repellor à contra tabulas bonorum poſſeſſione. Nam libertus alienus non debet arrogari ſine patroni voluntate, ſupra de adopt. l. ſi pater. §. vltimo. Viu.
o *Non amittit*] vt ſupra de iu. ius voc. l. ſed & ſi. §. patronum.
NIhil intereſſ] CASVS. Si patronus inſtitutus ſit hæres a liberto: licet ex minori parte, non admittitur ad contra tabulas, ſi-

¶ Si ex bonis, quæ mortis tẽpore fuerunt, debitam partem dedit libertus in hæreditate, vel legato, ſeruus tamen poſt mortem liberti reuerſus ab hoſtibus augeat patrimonium, non poteſt patronus propterea queri, quòd minus habeat in ſeruo, quam haberet, ſi ex debita portione eſſet inſtitutus. Idem eſt & in alluuione, cum ſatisfactum ſit ex ijs bonis, quæ mortis tempore fuerunt. Idem eſt, & ſi pars legati liberti relicti ab eo, [a] cui ſimul datum erat, vel hæreditatis, [b] nunc illis abſtinentibus, accreſcat.

Idem. 1†

LEX XLV.

SI patronus ex ſexta, [c] 2† & ſeruus eius ex reliqua parte [d] ſit hæres inſtitutus, nec ex ſerui portione fideicõmiſſum debetur. At ſi ſeruus dumtaxat hæres inſtitutus eſt, puto, nec hoc ex debita portione præſtandum.

Idem. 3†

LEX LXVI.

PAulus reſpondit, Patronus, qui deceptus falſum iudiciũ teſtatoris ſecutus eſt, bonorum poſſeſſionem contra tabulas teſtamenti liberti petere non prohibetur. [e]

Idem. 4†

LEX LXVII.

PAulus reſpondit, Exhæredationem neporis, quæ non notæ gratia, [f] ſed alio cõſilio adiecta eſſet, 5† nocere ei non oportere, quo minus cõtra tabulas libertorum aui bonorum poſſeſſionem petere poſſit.

¶ Quæro, an ſi Titia patroni filia iactaret 6† Titium patrẽ ſuum prius, quam moreretur, literas ad ſe dediſſe, 7† quibus adijceret, ſe per libertos ſuos maleficijs appetitũ, eaſque literas ſecuta, 8† poſt mortẽ patris libertos accuſare, 9† an aliquid ei prodeſſe [g] poſſit hæc accuſatio? 10† Paulus reſpondit, eam, quæ ex voluntate patris accuſauit, non debere repelli à bonorum poſſeſſione contra tabulas, quoniam non ſuum iudicium, ſed alienum 11† ſecuta ſit. [h]

¶ Patroni filius epiſtolam talem liberto miſit: 12† Sẽpronius Zoilo liberto ſuo ſaluté. Ob merita tua, fidemq; tuã, quam mihi ſemper exhibuiſti, concedo tibi liberam teſtamenti factionem. Quæro an patroni filio nihil relinquere debeat? Paulus reſpondit, eũ libertum, de quo quæritur, liberam teſtamenti factionem conſecutum non videri. [i]

¶ Paulus reſpondit, nepotem etiam poſt mortem aui concepiſſuperſtite 13† liberto bonorum poſſeſſionẽ contra tabu. aui liberti [k] petere poſſe, & ad hæreditatem eius legitimam admitti: reſponſum enim Iuliani tantum ad hæreditatem legitimam, item ad bonorum poſſeſſionem aui petendam pertinere.

¶ Paulus reſpondit, quamuis filij à patre milite præteriti pro exhæredatis habeantur, [l] tamen non conſequo filẽtium patris eis nocere debere, vtà bonis libertorum auitorum repelli debeant. Idem reſponſum eſt etiam de bonis libertorum paternorum. [m]

Scæuola. 14†

LEX XLVIII.

QVæro de eo, qui libertũ effracturæ crimine accuſauit. Reſpondi, ſi eiuſmodi crimine accuſatus ſit, ex quo, ſi probaretur, in metallum [n] damnatus 15† eſſet, denegandam bonorum poſſeſſionem.

Paulus. 16†

LEX XLIX.

LIberto per obreptionem arrogato, ius ſuum patronus [o] non amittit.

a 1† lib. 3. quæſt.
b 2† Aliàs ſextante.
c 3† li. 3. reſponſo.
d 4† lib. 11. Reſpon.
e 5† Fleſt.
f 6† Fl. iacſt.
g 7† Fl. feciſſe.
h 8† Fl. ſe ſecutam.
i 9† Fl. accuſare.
k 10† Fl. accuſatio.
l 11† F. executa.
m 12† Fl. emiſit.
n 13† Fl. ſi perſiuẽ.
o 14† lib. 4. Reſpõſo.
15† Fl. datus.
16† lib. 4. Sẽtẽtiarũ Concor. & ſi illi ibi. Impiũ. n. eſt. vt qui res ſuas Eccleſiæ nõ cõtulerit tus Eccleſiæ alienare cõcedat. Tales igitur liberos ſucceſſor epiſcopus reuocabit, qa eos nõ ætas, ſed probitas abſoluit. Et glo. in ver. reuocabit. 12. q. 2.

ter, & eius hæret. Vnum sciatis: si patronus libertum, aliàs seruum suum, antequam iubeat hæreditatem adire, vendiderit, vel manumiserit: non repellitur à contra tabulas, nec denegantur actio. bonorum possessio. Sed si patronus fraudet, vt liberiore pretio percepto: tunc repellitur. Sed

Triphoninus. 1†

LEX L.

NIhil interest, ipse patronus scriptus hæres ex minore parte adierit hæreditatem, an seruum suum scriptũ iusserit adire hæreditatẽ, quã retinet: nihilominus enim repulsus erit à cõtra tabulas bonorum possessione. Si tamen antè, quam iuberet liberti hæreditatem adire, seruum vendiderit, [a] aut manumiserit, & ita ipse nouus libertus, aut emptor hæres extiterit, [2] † verbis edicti non prohibetur patronus accipere contra tabulas bonorum possessionẽ. [b] Sed nunquid Prætor ei denegare possessorias actiones debeat, si fraudem edicto eius facere voluerit, [3] † vt pretio vberiore percepto, vel tacita pactione etiam hæreditatis ex institutione delatæ cõmodum, [c] & bonorum possessionis contra tabulas, habere? Faciliorque [d] suspicio per filium scriptum hæredẽ, quamuis emancipatum: adeũ tem, liberti hæreditatem ipsum patronum habere: [e] cum omnia, quæ nostra sunt, liberis nostris ex voto [f] paremus. Si tamen adhuc clausis [4] † tabulis testamenti liberti (cum ignoraret iudicium eius patronus) eorum, quę [5] † supra scripta sunt, circa institutum subiectum iuri suo fecit, amota fraudis suspicione, suo iure bonorum [6] † possessionẽ contra tabulas vetat.

¶ Si patronus ex debita portione à liberto scriptus hæres, rogatusque hæreditatem restituere, suspectam dixerit, [7] † & compulsus adire, cum retinere posset, restituerit: non poterit contra tabulas accipere bonorum possessionem, & quia agnouit iudicium liberti, & quia spreuit, & quasi damnauit, eam possessionẽ. Lõgè distat ab hoc patroni [8] filius, quem [h] libertus arrogauit, & ex minore parte hæredem scripsit, cum nemo ex familia patroni alius esset. Quanquam enim hic ipso iure quippe suus hæres [i] deprehendatur, si tamen se non immiscuit hæreditati, vt patris, [k] sed abstinuit, quasi patroni, tamen filius admittendus est ad contra tabulas bonorum possessionem.

¶ Si debenti patrono certam pecuniam, debitam [9] † liberationem libertus reliquit, [9] † isque vsus est aduersus hæredem petentem debitum, exceptione doli, aut acceptilatione liberatus est debito: propter id legatum dicendũ est, cum non possit accipere contra tabulas bonorum possessionem. [m]

Labeo lib. Pithanon. 10 †

LEX LI.

SI eundem libertum, & tu [n] capitis accusasti, & pater tuus manumisit, [o] non potest tibi eius liberti bonorum possessio ex edicto Prætoris dari. Paulus, imò contra [p] accidet, si quem seruum [q] accusaueris, deinde is patris tui fuerit [r] factus, & is postea eum manumiserit.

De libertis [11] † municipum, [12] † & aliarum vniuersitatum.

TITVLVS III.

Vlpianus. 13 †

LEX Vnica.

MVnicipibus [s] plenum ius in bonis libertorum, libertarumq; defertur: hoc est id ius, quod ẽt patrono. Sed an omnino petere bonorũ possessionem possint, dubitatur. Mouet enim, quòd cõsentire non possunt, [t] sed per alium [u]

1† lib. 27. disputationum.

¶ *Si patronus*] Patronus fuit institutus ex debita portione, rogatus fuit hæreditatem restituere, dixit hæreditatem suspectam: coactus fuit adire, & restituere: nunquid repellitur à contra tabulas. Respon. quòd sic.

¶ *Si debenti*] Patronus debet liberto certam quantitatem pecuniæ, libertus reliquit ei liberationem: ille suscepit liberationem, vel pacto, vel acceptilatione: nunquid videtur eius iudicium agnouisse: sic & ideo repellitur à contra tabulas. Vivianus.

a *Seruum vendiderit*] patroni institutum à liberto.

b *Bonorum possessionem*, quia alius est hæres, non ipse.

c *Commodum*] quia plus vendit, quia est institutus. Accursius.

d *Facilisque*] scilicet est.

e *Patronum habere*] scilicet hæreditatem quasi enim habet pater, cum habet filius.

f *Ex voto*] vt infra, vnde liberi. l. scripto, & de bon. damn. l. cum ratio, & supra de inoffi. testam. l. nam & ti.

g *Patroni*] nonnul. Accur.

h *Quem*] filium patroni.

i *Hæredem*] patri adoptiuo.

k *Hæret*] liberti. Accursius.

l *Vt patris*] scilicet adoptiui. Accursius.

m *Bonorum possessionem*] facit supra de legatis præstan. l. filium, §. omnibus.

Si eundem] CASVS. Accusauit libertum paternum de crimine capitali per calumniam: non potest vocari à contra tabulas, vt dixit Labeo. Sed videtur contra, quia Paulus contradicit. Accusauit quendam seruum de crimine capitali: ille est factus liberus patris mei, nunquid vocabor ad contra tabulas eius? Et certè nihilominus. Vivianus.

n *Et tu*, filius patroni.

o *Manumisit*] scilicet antè: nam dicit liberum.

p *Imò contra*] scilicet quandoque, vt probat. Accur.

q *Seruum*] scilicet alienum.

Pa ut vari] quia fortè emit: non enim facilè poterat desistere, vt argum. supra eodem, l. qui cum maior. §. 1.

DE LIBERTIS vniuersitatum.

ADDITIO. De libertis singularum personarum superioris tit. dictum est: Verum, quia aliqui sunt liberti vniuersitatum, ponitur huiusmodi rubri. Si quod ius habeat vniuersitas in eis, videamus Vivianus.] Causam quare adiungatur hic titulus, ponit Cuiac. in parat. ad ipsum.

M*Municipes*] CASVS. Si municipes alicuius municipij manumittunt seruum suum cum iuris solemnitate, valet. Et quod ius priuatis in suis libertis datur, idem ius municipes habere possunt, & sic bonorum possessionem. Vide de legitimi. & succedere ab intestato. Vnum sciatis, si municipes non petunt intra tempus, quod deberent excludentur. Vivianus.

s *Municipibus*] idest ipsi vniuersitati.

t *Non possunt*] scilicet facilè secũdum Ioan. supra de origine iuris, lege secunda, §. deinde, quia dicit. Azo. & sic intelligitur infra de acquirenda possessione, lege prima, in fine. & supra de dolo. l. si ex dolo. §. primo.

u *Per alium*] de hoc non est dubium, vt infra de acquirenda possessione, l. secunda.

1† F. debẽ debitam.

2† Fl. hæredes exierint.

3† Flo. voluit, & ita Iul. huius. §. vide p Ioã. Han. in l. post contractũ. de donat.

4* Fl. clausis.

5† F. corũ quidquę.

6† Fl. suo iure i bonorum.

7† Flo dixit.

8† F. debitam.

9† Fl. reliquisset.

10† F. Labeo lib. Pithanõ à Paulo epitomatorum.

11† Fl. de libertis Vniuersitatum.

12† Municipiorũ.

13† li. 49. ad edictũ.

a *Possit*] vt ſ. ad Senatuſcon. Treb. l. omnibus.
b *Senatusconsulto*] cuius verba nō habemus: ſed facit C. de hīd. inſtitu. l. hæreditatis. Itē & legitima deferuntur patrono hæreditas liberti, vt ſ. de ſuis, & legi. l. 3. §. ſi municipes.
c *Et bonorum quoque*] vt & ſ. de bo. poſſ. l. 3. §. à municipib. & facit ſ. de arb. l. itē ſi. §. principaliter.
d *Potuerunt*] eligendo, & decernēdo ſyndicum, vel actorem.

DE ASSIGNANDIS libertis.

ADDITIO. Quia liberti, de quorum operis, & bonis, & quorum iure patronatus dictum eſt, plerunque aſſignantur: ponitur rubrica, de aſſignan. liber. à patre inter liberos. nam aliquando habet pater plures liberos, & vult vni aſſignare libertum ſuum, quod facere licet: & ideò dicit rub. de aſſignan. liber. Quę autem ſpectet hic tit. ponit Cuiac. ad ipſum in ſuis paſſat.

SENATUSCONSULTO] CASVS. Fuit factum Senatuſcon. ſul. temporibus Diui Claudiani, quo cauetur, vt liceat patri inter liberos libertos aſſignare. Sunt verba Senatuſcon. talia, Si pater habet plures liberos, & velit vni ex liberis aſſignare libertum: poteſt facere inter vnos, & in teſtamento, & non ſolum aſſignare vnum, imò plures. Et licèt ſit locus Senatuſcon. in ſingulari numero, vt poſſit aſſignari, ſcilicet filio: tamen pater filijs ſuis aſſignare poteſt verbo pluralis numeri. Aſſignare etiam poteſt verbo, nutu, & teſtamento, & codicillis. Filio exhæredato poteſt aſſignare. Sed ſi prius aſſignaret, & poſt exhæredaret mala mente: non valet. ſed ſi aſſignauerit filio, & ipſe repudiat: admittuntur fratres. Sed ſi aſſignauit vni vnum, alteri duos, valet. Et ſi aſſignauit vnum, & deceſſit, alij filij vocantur, ac ſi non eſſet facta aſſignatio vni. hoc dicit l. iſta cum l. ſequē. & princip. l. ſequentis. Viuie *Claudiani*] id eſt, ipſe ipſius Claudij.

3† Flor. Claudianis tēporibus.
4† Aliàs Sabellio. Fl. Velleo
5† Fl. Hoſterio.
6† Fl. haberet.
7† Fl. qñque is vide Aug. 3. emē. c. 7.
8† Fl. deeſt, &.
9† Fl. ſcripſit.
*Intel. huius tex. vi. per Anto. Rub. in l. pater filiū. n. 37. de inoffi. teſt. & in l. Imperator. n. 68. de leg. 2.
10† Flor. vtrū tres, vt duas.
11† lib. 4. Senatuſ.

poſſunt petitam bonorū poſſeſſionem 8† ipſi acquirere. Sed qua ratione Senatus cenſuit, vt reſtitui eis ex Trebelliano hæreditas poſſit, a & 2† qua ratione alio Senatuſconſulto b hæredibus eis inſtitutis à liberto, acquirere hæreditatem permiſſum eſt, ita & bonorum quoque c poſſeſſionem petere dicendum eſt: temporaque bonorum poſſeſſionis petendæ cedere municipibus exinde, ex quo decernere de petenda potuerunt. d Quod & Papinianus reſpondit.

De aſſignandis libertis.

TITVLVS IV.

Vlpianus lib. 14. ad Sabinū.

LEX I.

SEnatuſconſulto, quod factum eſt Claudiani e temporibus 3† Velleio 4† Rufo f 5† & Aſterio Scapula conſulibus, de aſſignandis libertis in hæc verba cauetur, Siquis duos, pluresve libertos ex iuſtis nuptijs quæſitos in poteſtate habens, 6† de liberto, & libertave ſua ſignificaſſet, cuius ex liberis ſuis eum libertum, eamve libertam eſſe vellet; is, cave, g quando is, 7† qui eum, eamve manumiſit inter viuos, vel teſtamento, in ciuitate eſſe deſiſſet, i ſolus ei patronus, ſolave patrona eſſet perinde, atque ſi ab eo, eave libertatem conſecutus, conſecutave eſſet, vtique, ſi ex liberis quis in ciuitate eſſe deſiſſet, neque ei liberi vlli eſſent; cæteris eius liberis, qui manumiſit, perinde omnia iura ſeruentur, ac ſi nihil de eo liberto, eave liberta is parens ſignificaſſet.

¶ Quamuis ſingulari ſermone Senatuſcon. ſcriptum eſt: tamen & pluribus liberis, & plures libertos, libertasve poſſe aſſignari certum eſt.

¶ Is quoq; libertus, qui apud hoſtes eſt, aſſignari k poteſt.

¶ Aſſignare l autem * quis poteſt quibuſcunque verbis, vel nutu, vel teſtamento, vel codicillis, vel viuus adimere aſſignationem etiam nuda voluntate poterit.

¶ Sed & ſi exhæredato m filio libertum quis aſſignauerit, valet aſſignatio: nec nocet ei nota exhæredationis, quantum ad ius patronatus. Sed & 8† ſi poſt aſſignationem fuerit exhæredatus, non ſemper exhæredatio adimet aſſignationem, niſi hoc animo facta ſit. Sed ſi is cui aſſignatus eſt, repudiauerit, puto verius (quod & Marcellus ſcribit 9†) poſſe admitti fratres eius.

¶ Si ſit * ex vno patrono filius vnus, ex altero duo, & vni eorum n libertus aſſignatus ſit, videndum eſt, quot partes fiant hæreditatis liberti: & verum tres, an duas 10† habeat is, cui aſſignatus eſt, id eſt, ſuam, & fratris, an verò æquales partes fiant: quoniam per aſſignationem alius excluditur. o Et Iulianus libro lxxv. ſcripſit, magis eſſe, vt beſſem hic habeat, qui fratrem excludit. Quod verum eſt, quamdiu frater eius p viuit, vel admitti potuit ad legitimam hæreditatem. q Cæterum, ſi fuerit capite minutus, r æquales partes habebunt.

Pomponius. 11†

LEX II.

SEd ſi is, cui aſſignaſſem, deceſſiſſet relicto filio, & fratre, s & alterius patroni filio: ſemiſſem habiturum eum nepotem, t quem u eſſet filius x meus is, qui viuit, habiturus, ſi ego eum libertum non aſſignaſſem. y

Infortiatum.

a *Possit*] vt ſ. ad Senatuſcon. Treb. l. omnibus.
b *Senatusconsulto*] cuius verba nō habemus: ſed facit C. de hīd. inſtitu. l. hæreditatis. Itē & legitima deferuntur patrono hæreditas liberti, vt ſ. de ſuis, & legi. l. 3. §. ſi municipes.
c *Et bonorum quoque*] vt & ſ. de bo. poſſ. l. 3. §. à municipib. & facit ſ. de arb. l. itē ſi. §. principaliter.
d *Potuerunt*] eligendo, & decernēdo ſyndicum, vel actorem.
e *Senatusconsulto*] cuius verba nō habemus: ſed facit C. de hīd. inſtitu. l. hæreditatis. Itē & legitima deferuntur patrono hæreditas liberti, vt ſ. de ſuis, & legi. l. 3. §. ſi municipes.
f *Rufo*] hic vocatur Velleius Rufus. Sed Inſtitu. eod. §. fina. Sabellius Rufus.
g *De liberto*] ſub. & de liberta.
h *Is, eave*] iſta duo pronomina ad libertos referuntur. Et omitte hic, & iūge ſ. cōſecutus, cōſe. &c. & media leg. prius.
i *Esse desiſset*] per mortem naturalem, vel ciuilem, vt deportationem, vt no. ſ. eo. l. 3. in fi.
¶ *Ex liberis ſuis*] ſcilicet is, cui eſt aſſignatus, deceſſerit, vt Inſtit. eo. §. 1. & ſup. de bon. libe. l. etiam. §. ſi capitis.
K *Aſſignari*] & vendi, & promitti, vt ſ. de actio. emp. l. & legari, vt ſ. de leg. 1. l. id quod. & facit ſ. fami. erciſc. l. propter. & de acqui. hær. l. ſi ſeruum.
l *Aſſignare*] ad hæc, & ſequentia facit ſ. eo. l. aſsignare. & l. ſi. Inſti. eo. §. fin. & ſ. de ſupel. leg. l. Labeo. in fi. & C. de fideicom. l. & in epiſtola. Acem *Sed & ſi exhæredato*, facit ad hæc. & ſequentia ſ. de bo. li. Paulus reſpondit exhæredationē. & ſ. de bo. poſ. contra tab. non putauit. §. ſi quis.
m *Eorum*] duorum.
n *Excluditur*] hoc ideò, quia in capita diſtribuitur hæreditas, vt Inſti. de ſucce. lib. §. multis. & ſ. tit. 2. l. ſi libertus præterito. in fi. & dic vtrūque patronum mortuum, ne ſit contra, ſ. eo. ſi ex duobus.
o *Et Iulianus*] ſcilicet ſcripſit.
p *Frater eius*] qui fratri nō eſt aſſignatus.
q *Hæreditatem*] liberti.
r *Capite minutus*] maxima, vel media di. aliàs ſecus, vt ſ. tit. 2. l. ſi libertus præterito. in prin. & l. patroni filia. imò etiam minima, vt ſi emancipetur. vt Inſt. eo. §. vnde quæritur.
s *Ed ſi is. Et fratre*] patrueli. Azo. & ſub ſcilicet, nec habeat ibi copulam. imò conſanguineo. H. & habeas hic copulam, & alterius. &c. & vtraque bona.
t *Nepotem*] ſcilicet filio deceſſentis.
u *Quem*] ſcilicet ſemiſſem eſt habiturus.
x *Filius*] ſcilicet alter, qui non fuit aſſignatus.
y *Aſſignaſſem*] pa-

set, quòd licèt filius alterius patroni deberet præferri huic nepoti, vt sup. titu. 2. l. si libertus præterito. 6. primo tamen hic nepos retinet per patruum, licèt sibi patruus habere non possit: sic inf. l. prox. Sed si hic filius non viueret, alterius patroni filius præponeretur nepoti meo.

a *Idem erit dicendum Nepotem*] ex altero filio.

b *Nepoti*] cui assignatus est libertus.

c *Hæreditatem*] liberti.

d *Patrui*] qui & patronus erat. sed non succedebat prohibente assignatione facta in filio alterius fratris. H. Idem si viuat suus pater, vt infrà proxi.

e *Patroni filij*] præponeretur enim ei alterius patroni filius.

f *Posse*] repetit prædicta, vt addat ibi, Vnde, &c. & facit Inst. eodem. §. non tantum.

g *Placeat*] assignanti. *Vtrumque*] id est patrem eius, & filiũ.

h *An autem*] licet assignatio teneat de nepote viuo patre nepotis, dubium tamen erat an succedat. & dicit, quod sic & probat per similia. Et facit supra de bo. libe. l. si libertus præterito. in princ.

i *Castrensem*] vt ff. de bon. libe. l. filius. Idem hodie in aduentitia causa.

l *Emancipatos*] exponit, quod dixit supra l. prima. § vltimo. ibi. Neque enim liberi &c.

m *Ad legitimam*] de iure ciuili, sed per prætorem, vt infra statim sequitur.

n *Non possunt*] scilicet, emancipati.

o *Præferendos*] Prætoris iure.

p *Si quis duobus*] CASVS. In §. isto cum duabus ll. sequen. dicitur, pater libertum suum] duobus ex filiis suis assignat: alter est deportatus sine liberis, vel repudiat hæreditatem liberti: remanet alter in ciuitate. & liberti hæreditatem non repudiat: nunquid portio illius accrescit alteri? Sic: nam ista assignatio est intelligenda, si ambo viuant in ciuitate, ambo sunt patroni. Sed si alter deportatur, & alter moritur cum liberis: eius liberi vocentur ad hæredi. liberi. Viuianus.

p *Defecerit*] morte naturali, vel ciuili, vt deportatione: nam & tunc liberti remanent liberis ad succedendum, vt no. infra de inter. & re. l. 3. §. 1.

q *Vel viuus*] patronus.

r *Liberti*] mortui. nam in vita non tenet repudiatio, vt supra de acquiren. hæredita. l. qui superstitis.

s *Vtrum. Familiam*] proni.

t *Et puto*] No. ius accrescendi mirabile. Nam aliàs post ius acquisitum cessat ius accrescendi in vsufruc. vt supra de vsufruc. ac. l. prima. §. finali. & facit Inst. de leg. §. si eadem. & C. si foc. lib. Imp. l. prima. lib. x. Sed contra, Inst. eodem. §. datur. & lur. refert, vni eorum assignauerit, vt tunc eo decedente ad eius liberos, vt ibi: an duobus, & tunc altero deficiente ad alterum, alterius sobole exclusa. Accursius.

u *Si seruus*] CASVS. Testator seruum suum iussit liberum esse, eundem filio suo legauit, postea eundem manumittit: nunquid ad filium tanquam assignatus pertinebit? certe sic. Viuianus.

x *Inter eos exerit* hic est tacita assignatio.

y *Assignare*] CASVS. Pater potest assignare libertum filio suo puer, sub conditione, & inter præsentes, & inter absentes: potest. & quasi iure legati, & fideicommissi.

z *Oneran*] sic supra de legatis primo. l. videndum. & C. de lega. l. ab eo. & facit infra de verborũ significationibus. l. assignare. & supra eod. l. prima. §. assignare.

a *Liberi patroni*] certè in CASVS. Liberti patroni licèt censeantur patroni, tamen libertum patris sui non possent assignare, licèt pater eis assignasset. Viuia.

b *Non poterant*] nec potest iudex assignare, vt supra de iu. patro. l. fi.

c *Verum ei*] CASVS. Et certè potest patronus assignare libertum filio, qui est in potestate eius.

1† lib. 15. ad Sab. al. 14.

Vlpianus. 1 †

LEX III.

IDem erit dicendum, & si is, qui filium, & nepotem [a] hæbat, nepoti libertũ assignauerit: admitteretur. n nepos [b] ad legitimã hæreditatẽ, [c] licèt sit alterius patroni filius, & hoc cõtingit: patrui [d] vita. Cæterũ, si ille nõ esset, nihil ei prodesset assignatio ad diminuendum ius alterius patroni filij. [e]

¶ Posse [f] autem & nepoti assignari certum est, & præferri filio nepotem assignatoris cõstat. Vnde quæri potest, an si filium habeat, & ex eo nepotem, possit, quasi duos habeat in potestate, ius Senatusconsulti inducere? In qua specie cùm placeat [g] & ei, qui in potestatem recasurus est, assignari, quare non admittimus, cũ vtrumque [h] esse in potestate negare non possimus? An autem [i] iure ad legitimam hæreditatem admitti possit hic, qui in potestate est, tractari potest. Et cùm multi sint casus, quibus & libertũ habere, qui in potestate est, possit, cur nõ hoc quoq; admittendũ sit, vt per eũ pater ad legitimæ hæreditatis admittatur emolumentũ? quod & Põponio rectè vi. videtur.

¶ Habẽt aũt liberos ẽt filijs familiàs, vt puta, si castrensem [k] seruum eorũ manumiserint.

¶ Emancipatos [l] quoq; filios eius, cui assignatus est libertus habere commodum Senatusconsulti puto, non vt ad legitimam [m] hæreditatem admittantur, sed ad ea, quæ possunt. Sm̃ quod liberto intestato defuncto, qm̃ ad legitimam hæreditatem admitti non possunt, [n] videndum, ne admittatur filius assignatoris in familia remanens, an non. Et puto emancipatos per prætorem, præferendos. [o] Liberos autem eius, cui assignatus est, accipere debemus non solum filios, verumetiam nepotes, neptes, & deinceps descendentes.

¶ Si quis duobus assignauerit libertũ, & alter in ciuitate esse sine liberis deficerit, [p] alter nõ.

Pomponius. 2 †

LEX IV.

VEl viuus [q] ad se hæreditatem liberti [r] pertinere voluerit. *

Vlpianus. 3 †

LEX V.

VTrum portio eius, qui in ciuitate esse desijt, vel repudiauit, in familiam [s] redeat? an verò ei potius accrescat, in cuius persona durat assignatio? Et Iulianus lib. lxxv. scripsit, assignationem in huius solius persona locum habere, & solum admittendũ, quod verum est. Quod si non 4 † sine liberis decesserit, an cum viuo admittatur? 5 † Et puto adhuc solum admittendum: defuncto aũt eo, liberos alterius succedere, non in familiam libertum redire. Sed si ex duobus istis alter filios, alter nepotes reliquerit, an simul ad legitimã hæreditatem admittantur? Et puto [t] etiã 6 † ordinem inter eos faciẽdum.

Martianus. 7 †

LEX VI.

SI seruus liber esse iussus fuerit, & filio legatus, deinde testator viuus eum manumiserit, ad filium libertus quasi assignatus pertinet. Hoc ita est, siue expressum sit, siue certè intellexerit, [u] 8 † nõ quasi seruum eum legasse, sed quasi libertum assignasse.

Scæuola. 9 †

LEX VII.

ASsignare & purè, & sub cõditione, & per epistolã, vel testationẽ, vel chirographũ possumus, quia assignatio liberti neq; quasi legatũ, neq; quasi fideicõmissũ percipitur: denique nec fideicommisso onerari [x] potest.

2† li. 4 fe. natusc. ff.

e Vide Aut. li. 4. e. mẽ. c. vlt. 3† lib. 14. ad Sabin.

4† Alibi non habetur negatio. vide Ant. Aug. li. 4. c. vlt. 5† Fl. admittatur.

6† Fl. de. est, etiam.

7† li. 7. de. statuto.

8† Fl. vel

9† li. 2. Re. scantur

etius,& etiam emancipato. Vlpianus.

a *Pauciores*] si eum viuum solum haberet,frustra fieret assignatio,quia solus & sine assignatione eũ habiturus est. Azo.

b *Posse an emancipato*] Quæritur,an emancipato posit assignari? Placen. sic,& dicit hic posse etiam emancipato assignari. Sed cõtra Instit. eo. §. datur, vbi per superuenientem emancipationẽ euanescit assignatio. Sed dicit P. nõ esse inconueniẽs, vt supra de arb. l. non distinguemus, §. satisdatio. Sed Io. dixit non posse assignari emancipato, per l. cõtrariam, & hic etiam dixit posse. s. filio in potestate constituto, & in d. l. de arbit. nõ dicit extingui compromissum, sed arbitrum non cogi pronunciare.

1† lib. 7. Differentiar.

2† li 9, Pãdectarum

b *Posse*] s. ei solt assignare, qui est in potestate secũdum Azo.

Sub conditione] CASSVS. Si aliquis libertus assignatur filio patroni, vel sub condi. vel in diem: pendente die vel cõditio. assignatio non sortit effectũ. Quid si testator assignauerit vni pure, alteri sub condi. pendente condi. erit solus dominus, cui pure assignatus est? Et dicitur, quod sic. Viuc. *Sed non* dicit, quod habeat totum. Vel illud est ideo, quia ius patronatus est indiuiduum, secũdum Azo & facit sup. de vsufr. acc. l. idẽ est, 3. si mihi. & ff. ad Trebel. l. 1. §. sed & quoties. Sed arg. contra. sup. si pars hæredi. pe. l. 2.

3† Terentius Clemens lib. 22. ad l. Iuliã, & Papiam.

4† lib. 14. responso.

Alimentorũ] CASVS. Cum patronus vult assignare libertum vni ex filijs, non vt assignare alimentorum causa, sed vt interim ius patronatus pertineat ad illum.

d *Consequantur*] vt sup. de alim. leg. l. 2.

e *Saluo iure communi*] quod habent in liberos paternos.

Si ex duobus] CASVS. Si duo sunt patroni, & quilibet habet filium, si vnus assignat libertum filio suo, non nocet alteri patrono, quin filio suo possit assignare. h. d. Habeat sup. de ope. lib. l. si duobus, secus si vnus excluditur, aliter à patrono suo sup. de iurei. l. si duo.

f *Seruum*] No. ad quæstionem de vsufru. quem habet ille qui monachatur, scilicet, quod finiatur, sicut esset finitus nõ facta translatione in monasterium. H. & facit sup. de ope. liber. l. duorum.

Testamento] CASVS. Aliquis potest iubere seruum suũ esse liberum, & eundẽ assignare vni ex liberis suis. Itẽ dicit, quod libertum possum assignare liberis nãturis. Sed nunquid possumus etiam posthumis assignare. Certè sic.

¶ *Quod inquit*] Dicit Senatus. Si libertum duobus ex liberis meis assignauero, & vnus desijt esse in ciuitate, salus est patronus, & remanet in ciuitate, secus si vnus ex liberis meis capitur, propter spem postliminij. h. d. In perpetuum, per deportationem. Possit, supra eodem l. 3. in fi. eum l. seq. si captus vnus ab hostibus, propter spem postliminij non captus, nõ erit in solidum patronus.

¶ *Ex die*] Possum assignare filio libertum nõ à die in antea, si sit suus, sed si vellem assignare vsque in diem certum non possum. h. d. Nõdum potest fieri hoc pure in diem, i. in aduenientem die perpetuo, sicut patronus. ff. eo. l. libertus in fi.

g *Testamento*] facit ff. eo. l. 1. § assignare.

h *Ergo*] bene valet hoc argumentum, vt sup. de collat. bo. l. fi. in fine. Accur.

i *Quod inquit Senatus*] sup. eo. l. prima. 6. vtique si ex liberis.

K *Vix potest*] id est, nullo modo potest, sic sup. ad Velleia. l. tutor. Sed alàs aliter, vt sup. de iudi. l. vix.

l *Finem*] per hoc, quod quinis sine liberis in ciuitate esse desinit, vt sup. eo. l. 1. §. vtique ex liberis.

5† lib. 12. epistolarũ alias Papinianus.

6† Si haberet.

7† li. 4. Senatusconsultorum.

SI QVID IN fraud. patro. factum sit.

ADDITIO. Quia patroni, & eorum liberi, quibus liberti assignantur, habent ius in bonis lib. sup. de bo. libe. l. 1. & plerunque liberti alienant bona in fraudem patroni, aliquando in fraud. legis, non patroni: ideo ponitur rub. an liceat liberto alienare, & quo iure videamus. Circa hoc subijcio hic diuisionem. Cum alienat. liberius: aut in fraud. aut patroni. Si in fraud. si ante interuentum ipso iure non valet. sup. de iu. pat. l. libertus. Si alienat in fraud. patroni, tunc si alienata in fraud. reuocat patronus, inf. eo. l. eleutus §. adhibita dicti. Aut alienat inter viuos, aut in vltima voluntate inf. l. 1. in princip. & per totum. Viuianus. Sequitur in portione alienationis ius patronatus, actio Fabiana quæ patrono competit libertæ testatæ, & actio Calusiana, quæ intestatæ ad detrahendum portionem debitam vetus iudex patronalis Cuiacio parat. vbi declarat.

Si quid] CASVS. In princ. huius l. dicitur, libertus erat diues, patronus dilapidabat totum patrimonium suũ. Dicebant sentientes vxorem liberti, Scis hen, qui dicit patronus? Non. Scias ergo quod patronus dilapidat suam substantiam, qui succedet tibi. Dixit ille: habet istam sententiam quod succedet mihi? Quid fecit, cum haberet in bonis mille, alienauit nongenta dolo malo: nunquid libertus patietur? Sic, & alienata in fraudem potest reuocare.

¶ *Si alienauerit*] Si libertus alienauerit in fraud. patroni: non dicimus alienet causa mortis, siue inter viuos. In donatione causa mortis non sequimur dicta, vel si dolo malo facta sit, sibi nocuerit patrono in alienatione dolo malo facta, ita demum inter viuos, siue in vltima voluntate, & sunt plano vsque ad quadrantem, vbi dictum. Nec enim [illegible] facere in fraud. patroni. Item si non [illegible] & cuiusdam [illegible]

Modestinus. 1†
LEX VIII.

LIberi patroni, quanquam & ipsi in pleriq; causis manumissoris iure cẽsentur, tamen libertum paternum liberis suis assignare non poterunt, etiam si eis à patrẽ fuerit assignatus: idque & Iulianus, & Marcellus probant.

Idem. 2†
LEX IX.

VTrum ei tantum, qui in potestate sit, an etiam emancipato filio assignare libertũ patronus possit, si modò non pauciores, [a] quam duos præterea in potestate habeat dubitari solet. Et magis est posse. [b]

Terentius. 3†
LEX X.

SVb conditione, vel in diẽ liberto assignato, interim pendente die, vel conditione omnia perinde obseruabunt, ac si assignatus nõ esset. Itaq; mortuo eo, interim ad omnes liberos hæreditas bonorumve possessio pertinebit.

¶ Si vni purè, alij sub cõditione libertus assignatus sit, eũ cui purè assignatus sit, pẽdente cõditione solum [c] patroni ius habere dicendum est.

Papinianus. 4†
LEX XI.

ALimẽtorum causa liberti non videri, respondit: cum ea ratione libertis consuli patronus voluerit, quo facilius voluntaris emolumentum consequantur, [d] saluo iure communi. [e]

Pomponius. 5†
LEX XII.

SI ex duobus patronis alter eorum filio suo libertum assignauerit, non obstat, quo minus alter patronus ius solidum [f] suum habeat. 6†

Idem. 7†
LEX XIII.

TEstamento [g] potest quis seruum suum manumittere, & eundem, vt libertum assignare.

¶ De liberis, qui sunt in potestate, Senatus locutus est. Ergo [h] de posthumis nihil hoc Senatusconsulto prouisum est. Magis tamen puto etiam posthumos contineri.

¶ Quod inquit [i] Senatus, Si ex liberis quis in ciuitate esse desijsset, eum significat, qui in perpetuum in ciuitate esse desierit: non etiã si quis ab hostib. captus reuerti possit.

¶ Ex die quoq; certa assignari potest, sed vsque in diem certum, vix potest. [k] nam ipse Senatus huic negotio finem [l] præposuit.

Si quid in fraudem patroni factum sit.

TITVLVS V.

Vlpianus. 1†

LEX PRIMA.

SI quid dolo malo liberti factum esse [a] 2† dicemus, siue testamẽto facto, siue intestatus 3† libertus decesserit, quo minus pars 4† debita [b]bonorum ad eorum quem peruenire t, 5† qui contra tabulas bonorum possessionem accipere possit, 6† cognoscit Prætor, & operã dat, ne ea res fraudi [c]ei sit.*

¶ Si alienatio [d] dolo malo facta sit, non quærimus, vtrum mortis causa facta sit, an non sit, omni enim modo reuocatur. Si verò non sit dolo malo [e] facta, sed aliàs tũc actori probandum est, [f] mortis causa factã alienationẽ. Si enim proponas mortis causa factã alienationẽ, non requirimus, vtrum dolo malo facta sit, an non sit, sufficit enim docere mortis causa factam: nec immeritò. Mortis enim cã donationes comparantur legatis, [g] & sicut in legatis non quærimus, dolo malo factum sit, an non sit: ita nec in mortis causa donationibus.

¶ Quod autem mortis causa filio [h] donatum est, non reuocatur. Nã cui liberum fuit legare i filio quantum 7† vellet, is donando non videtur fraudare [k] 8† patronum.

¶ Omne autem quodcunque in fraudem patroni gestum est, reuocatur.

¶ Dolum accipere nos oportet eius, qui alienauit, [k] non eius, cui alienatum est. Et ita euenit, vt qui fraudis, vel doli conscius non fuit, carere debeat re in fraudẽ patroni alienata, [l] & si putauit eum ingenuum, nec credidit libertinũ.

¶ Aduersus eum 9† patronũ, qui contra tabulas bonorum possessionem omisit, [m] Fauiana non competit, si nõ plus [n] sit in eo, quod donatum [o] est, quàm pars debita patrono, quia si mortis causa ei [p] donatum sit, partem faciet cum patrono, [q] quemadmodum legatarius patronus facit.

¶ Vtrum autem ad ea sola reuocanda Fauiana pertineat, quę quis libertus de bonis diminuit: an etiam ad ea, quæ non acquisiuit, videndum est. Et ait Iulianus lib. 26. Digestorum, si hæreditatem libertus non adierit fraudandi patroni causa, vel legatum repulerit, Fauianã cessare. [r] Quod mihi videtur verum: quamuis enim legatum retrò nostrum sit, nisi repudietur: attamen cum repudiatur, retrò nostrũ non fuisse palam [s] est. In cæteris quoq; liberalitatib. quas n admisit is libertus, cuiquis donatum voluerit, 10† idẽ erit probãdum, Fauianã cessare. Sufficit enim patrono, si nihil de suo, in necem eius libertus alienauit, non, [t] 11† si non

1† lib. 44. ad edictũ

2† Fl. dicitur.

3† Fl. intestato.

4† Fl. minus quã.

5† Fl. perueniat.

6† Fl. possit.

7† Fl. quãtum.

8† Fl. fraudasse.

9† Fl. Aduers. cõpatro. & paulo post, quare si mor. caus. & donat. par. faciet compatrono. quemad. &c.

10† Fl. reluit.

11† Alias, & si non adquisit.

*Concor. c. ad nostrã, ibi, fraus, & dolus cui quã patrocinari nõ dẽt extra ẽ em. & vend.

¶ *Si fideiussit*] Si libertus fideiubet apud me in fraudem sui patroni, vel rẽ obligat: ego creditor Fauiana non teneor, sed illi, pro quibus fideiussit tenentur mand. Verum si donandi causa fideiussit, tunc locus erit Fauianæ actioni. Et quod dictũ est in fideiussione, idem in mandato.

¶ *Quamuis*] Si libertus alienat in fraudẽ patroni: si in parte fraudat patronum, illa reuocat Fauiana. Quid, si sit indiuiduum? Tunc ratione indiuiduitatis totum debet reuocari.

¶ *Si ferno*] Libertus tuus dedit seruo meo aliquid in fraudem tuam: nũquid in me dabitur act. quod iussu tuo datum est? Respond. quod sic, & teneor Fauiana in solidum. Aliter de peculio, vel de in rẽ ver.

¶ *Si cum seruo*] In frau. patroni contraxisti cum seruo meo: seruus manumissus est: nunquid competit act. tibi? Certè sic, quia inspicimus fraudem liberti, nõ manumissi, & ideo cõtra me dominũ poterit dari actio de pecul. int. annũ. Et hæc actio Fauiana, & Caluisiana est personalis, non realis, & competit patrono & cæteris successoribus, competit in hæredes, & in cæteros successores. Accedit sup. de petitio. hæredi, l. quod si debet. §. penultimo.

¶ *Si libertus*] Si libertus alienauit aliqua in fraudem patroni, mortuo patrono filius eius cæpit petere contra tabulas, quia præteritus: nũquid poterit agere Fauiana? Sic & reuocare alienata. Vnum sciatis, in Fauiana veniunt fructus percepti post litem contesta. & fructus præteriti. h. d. cum l. seq.

a *Factum esse*] alternando, vel diminuendo aliquo tẽpore.

b *Debita*] quæ est tertia, vt Instit. de succ. lib. §. sed nostra.

c *Frandi*] i. damno, dando ei reuocatorias actiones.

d *Si alienatio*] Dic, si alienat gratis & dolo, reuocatur, vt hic, si non dolo, vt inter viuos, non reuocatur, vt sup. de probatio. l. patronus. Sed in vltima voluntate, sic, vt subijcit, Si vero nõ sit &c. Si vero non gratis, non reuocatur: licet quandoque temperetur, vt inf. eodem, §. si quis. & §. si mutuam.

e *Dolo malo*] liberti alienantis.

f *Probandum est*] ex quo constat aliàs non esse dolum commissum.

g *Legatis*] vt & inf. de donatio cau. mor. l. illud, quæ legata nõ debentur nisi deducto ære alieno, vt ẽ. ad Trebellia. l. 2. §. antepen. At tertia patroni est, vt æs alienum, vt quarta, arrogati, vt inf. de do. l. 6 patronus, & supra de inofficio. testamen. l. Papinianus, §. si ex his. & facit sup. de iure patro l. si libertus. in princ. & §. planè & 3. de petitione hæredita. l. quod si in diem, §. idem scribit.

h *Filio*] liberti, à liberto parte.

i *Legare*] filius enim excludit patronum, vt Instit. de suc. lib. §. sed nostra.

k *Alienauit*] gratuito.

l *Alienata*] gratis. alioquin contra, vt infra eod. & si quis in fraudem, & sic in titu. lucratiuo conuenit cum re alienata in fraudem creditorum, vt C. de ijs, quæ in frau. credi. l. penultima. At in non lucratiuo differt, vt inf. §. si quis.

m *Omisit*] & necesse habuit omittere, cum suam partem habeat quoquo tit. scilicet, donatio. causa mortis, vt hic, & ẽ. de bo. lib. l. si patronum. §. si ex his bonis.

n *Non plus*] sic ẽ. de verb obligationib. l. si ita stipulatio facta.

o *Quod donatum*] illi patrono. Duo erant patroni.

p *Ei*] alteri patrono.

q *Cum patrono*] qui putabat iure accrescẽdi competere sibi totum altero repudiante, vt sup. de bono. possessio. l. veluti. Sed hic donatarius, & si verbo omittat, re ipsa habet debitum in donatione.

r *Cessare*] hoc probat statim, §. In cæteris, per multas rationes, & facit ad hoc. & ad ea, quæ sequuntur, inf. quę in fraud. cre. l. qui autem, & de reg. iuris. l. non alienat. & sup. pro socio, l. nemo, l. 1.

s *Palam*] facit supra, ad legem Aquil. l. quia retro, & inf. de manu. vin. l. secunda. & supra d. leg. 2. l. seruum filij. in princi. & l. legatarius. §. 1. & de legatis secũdo, l. legatum. & sup. si cert. pet. l. proinde.

a *Acqui-*

a *Acquisiuit*] vt supra proxi.§.cum concordan.

b *Locum habere*] sic infra, quæ in fraud. cred.l.1.in prin.& §. 1.& inf.proxi.

c *Diem abire*] supra proxi cum concor.

d *Experiri*] hic colligitur, inoff.querelã, & iniuriarum nõ cõputari in bonis ante litẽ contest.vt inf.de iniur.l.iuiuriarum.

e *Reprehendenda*]contratium est in debitore, qui dotat filiã in fraudem creditorum,vt infra, quæ in fraudem credit.l. ait prætor.§.si cum mulier.Contra,quia hic de lucro patronus, ibi creditor de damno vitando certat,& facit sup. ad Trebel. l. mulier.§. cum proponeretur.

f *Aduersus omnes*]sic sup.de bon. lib.l.si libertus, in fi. & l. in seruitutem.in fi.& l. II libertus sub condi. §. si libertus, & arg. sup. de pac.l. si peculium,in princ.

g *Caluisiana*] istæ dantur patrono, vt hic.& sup.de pet.hęre.l.quod si in diem, §. idẽ scribit, & inf. de solu.l. qui res, in princ. Et no.quatuor esse reuocatorias, vt no.C.eo.l.defuncto.

h *Distracta*] id est, vendita. sic supra de publ.l. II ego,§. partus. Accur.

i *Emptori*] bonæ fidei,vel malæ fidei.

k *Pretio*] cum non emerit iusto.

l *Emptorem*] patronus reddit pretium, vt hic creditor non, vt inf. quæ in fraud. cre.l. si debitor. qui est contra? Resp. hic de lucro patronus certat,ibi de damno creditor.

m *Libertus*]tenetur, vt & supra eod.l.§. dolum.

n *Si magno*] scilicet pretio.

o *Pecuniario*] Not. sup. de operis seruo, l.fi. Sed arg. contra, infra qđ vi,aut clã.l. competit.§. 1.& sup. de bonis liber.l. libertus, qui soluẽdo.

p *Prodegisset*] i.consumpsisset, sic sup.de off.præt.l.plebiscito. Sed arg.contra,inf.q̃ in frau.cred.Lex his.

q *Spopondit*]s. se reddituum, quasi accepisset, vt inf quæ in frau.cred.l.3.& C.de don.cau.mor.l.3.

r *Quia donationis*] vt sup.de pactis.l.quod dictum. Accur.

1† Flor. Quid si is hic vinci voluit.

2† Fl.hic videndũ.

3† Fl.patronorũ, & intell. hui⁹ tex. vide per Ioã. Ant. Rub.in l. Titia, §. imperator, n.58. de leg.2. ✻ Cõcor. c. ad nostram, §. quo circa, ibi pecunia, q̃ pro exoneratione feudi,seu ẽi pro vtilitate ipsius monasterij expendit se noscit ab eisdẽ Abbate, & conuẽtu recepta, cũ sibi fructus, pecuniæ sufficere debeãt pro labore. Et glo. in verbo, sufficere, post principium extra, de tebus Eccl. alie. vel non.

4† Fl.pet soluto.

5† Fl.83

6† Fl.recuperatur

7† Fl.remediũ in hoc est, accepit mutuam si quid.

8† Fl.Sed accepit,& prodegit.

9† Fl.potest.

acquisiuit.[a] Proinde etsi,cum sub conditione ei legatum esset,id egerit, ne conditio existeret, vel si sub conditione stipulatus,maluerit deficere cõditionem, dicendum erit Fauianam cessare. Quòd si in lite vinci voluit, 1 † si quidem condemnatus est data opera, vel in iure cõfessus,dicendum erit,Fauianam locũ habere.[b] Quod si noluit obtinere cum peteret,hoc videndum est. 2 † Et puto hunc diminuisse de patrimonio: actionem enim de bonis diminuit, quemadmodum si passus esset actionis diem abire.[c] Sed si puta, querelam inofficiosi, quam potuit, vel quam aliam,forte iniuriarum,vel similem, instituere noluit, non potest patronus ob eam rem Fauiana experiri.[d] At si transegit in fraudem patroni, poterit patronus Fauiana vti.

Sed si libertus filiam dotauit, hoc ipso quod dotauit, non videtur fraudare patronum, quia pietas patris non est reprehendenda.[e]

Si pluribus in fraudem libertus donauit,vel pluribus mortis causa, æqualiter patronus aduersus omnes [f] in partem sibi debitam siue Fauiana, siue Caluisiana ‖ experietur.

Si quis in fraudem patroni 3 † rẽ vendiderit, vel locauerit,vel permutauerit,quale sit arbitrium iudicis, videamus. Et in re quidẽ distracta [h] deferri conditio debet emptori [i] vtrum malit rem emptã habere iusto pretio,[k] an verò à re discedere pretio recepto. Neq; omninò rescindere debemus venditionem,quasi libertus ius vendendi non habuerit,ne fraudemus [l] emptorem [l] pretio,maximè cum de dolo eius non disputetur, sed de dolo liberti.

Sed si emerit in fraudem patroni libertus,[m] æque dicendum erit, si magno [n] emerit, in pretio releuandum patronum,conditione nõ ipsi delata, an velit ab emptione discedere, sed venditori, vtrum malit de pretio remittere, an potius rem, quam vendidit, recipere soluto 4 † pretio. Et in permutatione, & in locatione,& in conductione similiter idem obseruabimus.

Sed si rem quidem bona fide vendiderit,& sine vlla gratia libertus, pretium autem acceptum alij donauerit, videndum erit, quis Fauiana inquietetur, vtrum qui rem emit, an verò is, qui pretium dono accepit. Et Pomponius lib.84. 5 † rectè scripsit,emptorem non esse inquietandum, fraudem enim in pretio patrono factam esse: eum igitur, qui pretium dono accepit, Fauiana conueniendum.

Et aliàs videamus, si dicat patronus rem quidem iusto pretio vænisse, veruntamen hoc interesse sua, non esse vænundatam, inque hoc esse fraudem, quòd vænierit possessio, in quam habet patronus affectionem, vel opportunitatis, vel vicinitatis, vel cœli, vel quòd illic educatus sit, vel parentes sepulti, an debeat audiri volens reuocare? Sed nullo pacto erit audiendus, fraus enim in damno accipitur pecuniario.[o]

¶ Sed si fortè & vilius res distracta sit, & pretium alij donatum,vterque Fauiano iudicio conueniatur,& qui vili emit,& qui pecuniam accepit muneri. Is tamen qui emit, si malit rem restituere,non aliàs restituet,quam si pretium, quod numerauit, recipiat. Quid ergo si delegatus emptor soluit ei, cui donabat libertus? an nihilominus recuperat? 6 † Et magis est,vt recuperare debeat, licet pretium ad alium peruenerit,qui soluendo nõ est. Nam & si acceptum pretium libertus prodegisset,[p] diceremus nihilominus eum, qui dedit recipere debere,si velit ab emptione discedere.

¶ Si mutuam pecuniam libertus in fraudem patroni acceperit,an Fauiana locum habeat,videamus, & quòd remedium in hoc est, qui accepit mutuam pecuniam. Si quidem quòd 7 † accepit donauit, conuenit eum patronus, cui donauit libertus. Sed si acceperit, & prodegerit, 8 † nõ debet perdere, qui mutuum dedit,nec ei imputari, cur dederit. Planè,si non accepit, sed spospondit [q] stipulanti,erit Fauianæ locus.

¶ Si fideiussit apud me libertus, vel in rem suam pro alio pignori dedit in necem patroni, an Fauiana locum habeat,videamus, & nunquid,cum damno meo non debeat patrono subueniri. Neque enim donauit aliquid mihi, si pro aliquo interuenit qui non fuit soluendo,coq; iure vtimur. Igitur creditor non poterit Fauiana conueniri, debitor poterit quidem, sed poterit 9 † & mandati. Planè si deficiat mandati actio, quia donationis [r] causa interuenit, erit Fauianæ locus. Sed & si mandator extiterit pro aliquo libertus,idem erit probandum.

Quan-

a *Quamuis autem*] sic inf. de aqua plu. arcen. l. sed interdictum. & inf. de verb obl. l. a. & de dãno infe. l. si finita. §. ex hoc. & inf. de reg iu. l. unum amplius. & inf. de aqua quot. & æsti l. i §. itẽ quæritur. & sup. de bo. libe. l. si libertus. §. pen.

b *Etiam*] vt supra ea. §. dolum.

c *Non tenetur*] quia ex eo quod seruus fecit non tenetur liber factus, vt C. an seru. ex suo facto. l. 1.

d *Intra annum*] scilicet tantum.

e *Hæc actio*] f propria. vt & sup. de petitione hæred. l. quã si in diem. §. pen. & facit Inst. de actio. §. item si quis. & inf. q in frau. cre. l. ait prætor. §. fi.

f *Vel mortuo*] & sup. ea. l. §. dolum.

g *Non personæ*] sic infra de no. ope. nunc. l. de pupilio. §. 1.

h *Quæ percepti*] & etiam anteriores. vt inf. proxi Accu.

i *In Fauianam*] *Quæritur*, id est, quã. Et est aliud i actione in factum, q̃ datur creditoribus, quã fructus modio tpe percepti in eã nõ tenentur. vt inf. quæ in fraud. credi. l. ñ. §. non tolum, & facit sup. de vsuris. l. videamus. in Fauiana.

k *Si patronus*.] CASVS. Libertus instituit patronũ ex debita portione. & aliqua alienauit i fraudem suam. patronus adiuit, nunquid poterit reuocare. Non, sed repellitur a contra tabulas ista actio. non. s. ex causa. Sed perpetua. Sic ergo si patronus habet legitimã portionem, non agit hac actio. Sed si libertus decedit intestatus, patronus poterit alienata in fraudẽ reuocare, & si plures sunt patroni. reuocant simiter. sunt inter si plures sũt liberi. omnes reuocãt: vtiliter. sed si vnus ex eis reuocare noluerit. fiet reuocare pro rata. facit si alter. Vlp.

K *Patronus* ... est tertia. Sed ad quid, cum tertiam habere possit nam pótest re contra tabu. l. q̃ infra. in fi. dicit. Rã. potest habere ea quã à coem. quæ quod libertum tempore mortis

l *Ignorans*, imò de errore facti ponit exemplum. vt dicit, Dum ignorat &c. Sed dic, quod nesciebat se posse reuocare de iure, ex quo erat institutus his, licet ex parte sciebat ea alienata. Et expone ignorat alienata. s. sic. vt credat per hoc posse reuocare. Vel dic quod credebat, q̃ licet pro parte esset hæres. & adiret, posset reuocare alienata, q̃ lex vetuit. Voluit. n. lex. vt prius patronus iste instituius peret contra tabulas cõtra coheredes. & ita priuet eos portione hereditaris & legata, & donationes causa mortis deducat in institũ, quã reuocet alienata inter vivos. vt hic subijcit, & sup. si quis omis. cau. testa. l. qui autem. §. si patronus. Item caute dicimus, secus si factum ignorauit. vt sup. de inoff. testa. l. mater, & sup. de bo. libe. l. Paulus. Item in iure videtur contra. supra de leg. secundo. l. qui fideicom. Sol. ibi.

m *Contra tabulas*] contra coheredes hodie ageret ad supplementum, vt Inst. de suc. lib. §. Sed nostra.

n *Non fecit*, imo eundo iudicium liberti est secutus, vt & C. de inoffi. testa. l. parentibus, & sup. de hæ. in. l. si filius. & facit sup. de contra tabulas. l. filium quis.

o *Ex asse*, secus si ex parte, vt in prin. huius l. & facit infra proxi.

p *Fauiana*] hac, ratione allegata Az. vt non excludat, & no. quod hoc pót intelligi vt Fauiana agat quando non erat in tota hæreditate tantum. quantum faciebat debita portio patronis. si nihil esset alienatum in fraudẽ. Quid ergo, si libertus donauit inter vivos in fraudẽ. & permisit se non venturum contra sub pœna. nonne patronus conueniretur ad pœnam. quæ est hæres. vel nunquid repellitur ab agendo? Respon. non. quia licet sit hæres. in hoc plus potest. quam defunctus. quia cum rescindat principaliter. id est donatum. ergo accessorium. vt pactã euictionis. vel pœnæ. arg. supra de euict. l. pater. In venditis ve. ò. vel similibus non fit reuocatio. nisi quatenus faceret aliquid libertus in fraudem patroni. vt & supra eodem. l. §. si quis. & §. si mutuam. & no. supra ea. in princ.

q *Si intestatus*] facit supra proxi. §.

Dum ignorat &c. Sed dic, quod nesciebat se posse reuocare de iure, ex quo erat institutus his, licet ex parte sciebat ea alienata. Et expone ignorat alienata. s. sic. vt credat per hoc posse reuocare. Vel dic quod credebat, q̃ licet pro parte esset hæres. & adiret, posset reuocare alienata, q̃ lex vetuit. Voluit. n. lex. vt prius patronus iste instituius peret contra tabulas cõtra coheredes. & ita priuet eos portione hereditaris & legata, & donationes causa mortis deducat in institũ, quã reuocet alienata inter vivos. vt hic subijcit, & sup. si quis omis. cau. testa. l. qui autem. §. si patronus. Item caute dicimus, secus si factum ignorauit. vt sup. de inoff. testa. l. mater, & sup. de bo. libe. l. Paulus. Item in iure videtur contra. supra de leg. secundo. l. qui fideicom. Sol. ibi.

¶ Quamuis autem [a] in parte Fauiana competat, tamen in ijs, quæ diuidi non possunt, in solidum competit, vt puta, in seruitutem. [1] †

¶ Si seruo meo, vel filiofamilias libertus in fraudem patroni quid dederit, an aduersus me iudicium Fauianum competat, videamus. Et mihi videtur sufficere aduersum me, patremq; arbitrio [2] † iudicis cõtineri tam in id, quod in rem versum est, cõdemnandi, quã in id, quod in peculio. Sed si iussu patris contractum cũ filio est, pater vtiq; tenebitur.

¶ Si cum seruo in fraudem patroni libertus cõtraxerit, ilq; fuerit manumissus, an Fauiana teneatur, quæritur. Et cum dixerimus dolum tantum liberti spectandum, non etiam [b] eius, cum quo contraxit, potest manumissus ille Fauiana non teneri. [c]

¶ Item quæri potest, manumisso, vel mortuo, vel alienato seruo, an intra annum [d] agendum sit? Et ait agendum Pomponius.

¶ Hæc actio [e] in personã est, non in rem, & in hæredẽ competit, & in cæteros successores, & hæredi, & cæteris successoribus patroni, & non est hæreditaria, id est, ex bonis liberti, sed propria patroni.

¶ Si libertus in fraudem patroni aliquid dederit, deinde defuncto patrono, viuo liberto filius patroni acceperit bonorum possessionẽ contra tabulas liberti; an Fauiana vti possit ad reuocanda ea, quæ sunt alienata? Et est verum (quod & Pomponius probat lib. 3 † 84. item Papinianus li. 14. Quæstionum) competere ei Fauianam: sufficere enim quòd in fraudem patronatus [f] factum sit. Magis. n. fraudẽ rei, non personę [g] accipimus.

¶ In hanc actionem etiã fructus veniunt, qui sunt post litem contestatam percepti. [h]

Martianus. 4 †

LEX II.

IN Fauiana, & Caluisiana actione rectè dicitur [5] † et præteritos fructus venire, quatenus [i] prætor omnem fraudẽ libertorum vul? rescindere.

Vlpianus. 6 †

LEX III.

SI patronus hæres institutus ex debita [k] parte, adierit hæreditatẽ, dũ ignorat aliquã libertum in fraudẽ suam alienasse, videamus, an succurri ei ius ignoranti [l] 7 † debeat, ne decipiatur liberti fraudib. Et Papinianus lib. 14. Quæstionum, respondit, in eadem causa manere ea, quę alienata sunt, ideircoq; patronum sibi imputare debere: qui, cũ posset bonorum possessionem accipere contra tabu. [m] propter ea, quæ alienata, vel mortis causa donata sunt, non fecit. [n]

Hæc actio ĩ perpetuũ datur, quia habet rei persecutionẽ.

Patronum ex asse [o] hæredẽ instítutum, volentẽ Fauiana [p] actione vti prætor admittit, quia erat iniquum excludi eũ a Fauiana; quia nõ spõte adijt hæreditatem, sed quia bonorum possessionem contra tabulas petere non potuit.

Si intestatus [q] libertus decesserit, patronus adeũdo hæreditatẽ eius reuocat per Calusianam actionẽ ea, quæ alienata sunt dolo malo, quo minus pars ex testamẽto debita bonorum liberti ad patronũ, liberosve eius perueniret. Idemque est, siue petita sit à patrono ab intestato bonorũ possessio, siue non sit.

1 † Fl. seruitute.

2 † Fl. arbitrioq;

3 † Fl. 83. possit. non pótest re contra tabu. l. q̃ infra. in fi. dicit. Rã. potest habere ea quã à coem. quæ quod libertum tempore mortis

4 † lib. 3. Regula.

5 † Fl. discretus.

6 † lib. 44. ad edict.

7 † Alias eius ignorãtiæ.

Virilem

Si plures sint patroni, & patronæ, singuli virilem tantũ [a] reuocabũt per Caluisianã. 1†

Si libertus intestatus decesserit relicta [b] patrono debita portione, aut aliquo amplius, aliquid [c] ẽt alienauerit, Papinianus lib. 14. Quæstionum scribit, nihil esse reuocandũ. [d] Nã, qui potuit alicui relinquere quid testamento, si debitã portionem prono relinquat, postea dando [d 2]† nihil videtur in fraudem facere.

Idem. 3†

LEX IIII.

QVodcunq. dolo malo liberti alienatũ est, Fauiana actiõe reuocatur, & si plures patroni sint, omnes vnã partem [e] habebunt, sed si viriles non petant, portio cæteris accrescet. [f] Quod in prõnis dixi, & in liberis patroni est: sed non simul venient, sed patronis deficientibus.

Paulus. 4†

LEX V.

TEnetur Fauiana actione tã is, qui accepit, [g] quàm ipse, qui iussit alij dare id, qđ ipsi donabatur.

In actione Fauiana si res non restituatur, tanti condẽnabitur reus, quanti actor in litem iurauerit. [h]

Iulianus. 5†

LEX VI.

SI libertus, cũ fraudare patronum vellet, filiofamil. contra Senatusconsultum pecuniam crediderit, non erit inhibẽda actio Fauiana, quia libertus donasse magis in hũc casum intelligẽdus est in fraudem patroni, quã contra Senatusconsultum credidisse.

Scæuola. 6†

LEX VII.

ERgo si Senatusconsultũ locum nõ habet, [i] cessat Fauiana, cum exigi possit.

Iulianus. 7†

LEX VIII.

SEd si minori, quàm viginti quinque annis natu filiofamilias crediderit, causa cognita ei succurri [k] debet.

Idem. 9†

LEX IX.

VIuus libertus donare bẽ nè merentibus amicis põt, legare [l] uero nec benè merentibus [m] amicis põt, quò 9† patroni partem minuat.

Africanus. 10†

LEX X.

SI id, quod à liberto in fraudem alienatum est, nõ extet, actio patroni cessat, [n] quemadmodum si pecuniã in fraudẽ abiecisset; aut etiam si is, qui mortis causa a liberto accepisset, eam rem vẽdidisset, & bonæ fidei emptor eã vsucepisset.

Paulus. 11†

LEX XI.

NOn vĩ patronus [o] fraudari, eo, quod 12† consensit. Sic, & quod volente patrono libertus donauit, non poterit Fauiana reuocari.

Iabolenus. 13†

LEX XII.

LIbertus, cum fraudandi patroni causa fundũ Seio tradere vellet, Seius Titio mandauit, vt eum [p] accipiat, ita, vt inter Seium, & Titium mãdatum contrahatur, quæro, post mortẽ liberti, patronus vtrũ cum Seio dũtaxat, qui mãdauit, actionẽ hẽat? an cum Titio, qui fundum tenet? an cum quo velit, agere possit? Respondi, in eũ, cui donatio quæsita est, ita tamen 14† si ad illũ res peruenerit, actio datur, cũ omne negotium, quod eius voluntate gestum sit, in condemnationem eius conferatur. Nec põt videri id præstaturus, quod alius possidet, cũ actione mandati [q] consequi rẽ possit, ita, vt aut ipse patrono restituat, aut eũ, cum quo mandatum contraxit, restituere cogat. Quid .n. dicemus si is, q in re interpositus est, nihil dolo fecit? Non dubitabimus, quin oĩno 15† cum eo agi non possit. Quid .n. [r] potest 16† videri dolo fecisse, qui fidem suã amico cõmodauit? tãq. alij, 17† quã sibi ex liberti fraude acq̃siuit?

[a] *Virilem tantum*] ſ. tertiæ, vel legitimæ, vt inf. ed. p. oxi. [b] *Relicta*] per codicillos, vel reliquit eo ipso qp in alios non disposuit, vt sup. de iure codicill. conficiuntur. 2. resp. [c] *Aliquid*] ſ. reliquit patrono. [d] *Dando*] inter vivos. Acc. [e] *Quemadmodum*] *Vnam partẽ* & sup. l. prox. ſ. si plures. Accur. [f] *Accresceret*] vt. & sup. de bon. libert. l. ex tribus. [g] *Tenetur*] CASVS. Si libertus alienat mihi in fraudem, teneor Fauiana. si ille, qui est condemnatus, restituere non vult, iuratur in litem. No. hic ſpãle. regulare est. in stricti iuris. non iuratur in litem, ſ. de in litẽ iurã. hin act. hoc fallit ſ. ne quis eũ. l. si p aliũ. 6. menti. Viuia. [h] *Iurauerit*] Hoc ſpeciale, vt iuretur in litem in actio. strictiiuris. qa licet sit pſonalis hæc actio, in rem tamen scripta est, secundum Azo. [i] *Libertus*] CASVS. Libertus mutuam pecuniam filiofam. contra Senatuſc. Maced. dabitur in filium act. si libertus esset minor, similiter dabitur Fauiana act. h. d. eũ duabus ll. seq Viui. [k] *Ergo*. *Habet*. qa nõ est mutuum, sed alius contractus. vt ficta donatio, vt su. l. prox. & ſ. ad Maced. si filius. ſ. is autem. [l] *Sed si minori*. *Succurri*] per restit. in integ. cõtra Fauianam, nisi probet actor minorem locupletatum, vt C. si aduer. cred. l. 1. [m] *Viuus libertus*] CASVS. Libertus põt donare amicis suis benè merentibus. et si portio proni minuat, si non facit in fraudẽ proni, aliter reuocatur. Viui. [n] *Legare*] & sic cessat dolus: Sed secus si coiorem quæsiuit vt C. de factoſ. eccleſ. l. iubemus. ſ. 1. & lib. 64. Digeſt. [o] *Patronus*] vt infra de reg. iu. nõ fraudãtur. & C. e. l. 1. & inf. q̃ in frau. cre. l. qui aũt. ſ. hoc edictum. [p] *Eum*] ſ. fundũ. Acc. [q] *Mandati*] vt ſ. quę in frau. cred. l. hęc in factum. [r] *Quid enim*] contra ſu. e. l. tenet. in prin. S. l. ubi. Alij. qđ ibi vtique fuit acquisitum. hic labrum tantum. Alij habent hic in litera, nõ ibi, quid .n. potest dolo, &c. q. d. tenetur, & ille. Sed prima placet, & non habeas, non. [s] *Quotiens*] CASVS. de directa Fauiana. & Caluisiana in omnibus prohabuistis. in Liſta ponitur quidam casus, in quo inſecta simili ratione arquitatis datur retis. Benè scitis. ſi quis arrogari impuberẽ auth. Imperatoris, postea emancipat eũ, tenetur seruare quanam. Pona

1† P. revocabũt. vel Caluiſ.

2† P. præterea donando.

3† lib 43. ad edict.

4† Postum legitimè reuocari non dẽt. de reg. iu. li. 6. facit ad hoc c. discretionẽ. cũ sua gl. ext. de eo. q cog. consang. vxo. suæ.

5† lib. 6. Digeſt.

6† lib. 42. ad edict.

7† li. 26 eũ.

8† lib. 5. Quæſt.

9† P. qui.

10† lib. 1. Q. ad.

11† lib. 2. ad l. Aeliam.

12† Aliàs eo, in qđ consensit.

13† lib. 3. epiſt. ali. Labeo.

14† Flor. oĩmodo.

16† F. qđ .n. ? non potest.

17† F. cõmus arrogator aliqđ modauit, in fraudem filij alie qua alij. nauit.

hoc nisi tanquam pater huius nepotis sit adoptatus, vt supra de contra tabulas, l. 3. §. 1. Argum. contra supra de liberis, & posthu. l. filio.

a *Obstare*] multò magis ergo non nocet filio suo. quando loco nepotis est. & est iterum emancipatus.

¶ *Quamuis*] voluntate testatoris, vt subijcit.

c *Acceperunt*] immo videtur, q̃ fiat vi & sup. de ijs, quæ in testamen. delen. l. proximè, in prin. & C. de ijs, quib. vt indignis, l. hæreditas. Solutio, planè dic. vt C. de testamen. l. pen. Item contra, supra de milit. testam. l. militis §. veteranus. Sed licet ipso iure non rescindantur institutiones, legitimi tamen auocant à scriptis, secundum Azo. Vel ibi nudis verbis, hic facto, & fiet etiam solutus, Iusti. quib. mo. testa. infir. §. ex eo. nisi sit miles testator, vt sup. de milit. testam. l. si in fraudem §. 1. Itẽ contra, supra si quis aliquem testa. prohi. l. j. in prin. vbi confiscãtur: sed dic. vt ibi. Accursius.

d *Præteritus*] & sic ipso iure totum testamentum nullum, vt supra de iniusto testam. l. filio. & Instit. de exhæred. lib. in princ. Alias si valeret testamentum, ageret querela præhabita, bonorum possess. gratia agnoscendæ liis, vt C. de inoffic. testa. l. 2. & nõ peteret Vnde liberi ab intestato, vt supra ea. l. in princip. nisi perlata querela.

VNDE liberi.

E *Emancipatus*] CASVS. Si scripti hæredes adierunt hæreditatem, & emancipatus non petit bono. possess. contra tabulas, non videtur per vnde liberi vocari, nec res reduceretur ad causam intestati, quia patronus præteritus non debet petere bono. possess. contra tabulas: sed primo ab intestato succedere videtur.

e *Emancipatus*] hic est titu. Vnde liberi, secundum quosdam, alias est sub tit. si tabu. testa.

f *Adierint*] quia potuerunt de iure ciuili. vt sup. de cõtra tabulas d. filium. n. in prin. non de iure prætorio per secundum tab. vt sup. de secun. tabu. l. 2. in princ. & §. expectandi.

g *Possessionem*] hic puncta, & qd sequitur, & illa, &c. est ibi.

h *Heredes*] qui adierunt hæreditatem. Ioan.

i *Liberi*] CASVS. Liberi naturales vocant iure ciuili, sed si capite sunt minuti, vocant iure p̃torio, nisi essent liberi adoptiui, quia tunc non p̃nt vocari iure prætorio. Viuk *Minuti*] quod habẽt hic rationem. Vnde liberi, alij inp. in l. emancipatus, alij post illã si ibi. testamen. exta. & vnde lib. ¶ *Minuti*] minima, vt emancipatione, vt & inf. vñ. cog. l. 3. secus si maxima, vel media, vt inf. ad Tertul. l. 1. §. capitis & facit ad l. Inst. de hære. ab inte. §. emancipati, & §. at hi, & §. ea. Sed contra, sup. de cõtra tabu. l. 3. §. si quis filio. Sol. vt ibi.

B *Bonorum*] CASVS. Si tabulæ testamẽti nullæ extant, si minus solẽnes sint, ũ signatæ sigillis septẽ testiũ, locus erit successioni ab intestato. C. de testa. l. vlt. §. ea imperfecto Viu. l. *Si qua*] vt C. eo. l. 2 & inf. eo. l. in prin. Et no. q̃ hęc bo. poss. non datur liberis in successione lineæ maternæ, vt C. de suis & legi. l. quoties. Et est tale ius ibi no. & probatur lio. idem inf. l. si quis in prin. & facit. C. de testa. l. finus. in prin. c.

Si quis] CASVS. Si liberi q̃ vocati ad bo. poss. no sũt, vocatur vlteriores. Vnum sciatis, si q̃dã sunt impũb. e. q̃dã mãcipati, &c. emancipati vocantur ad dimidia. Sed si est nepos ex alio filio pũb. similiter succedere. sed si filius emancipatus non petit bo. poss. vñ liberi habẽtis suis remanent integra iura hęre. Vnum *Eadem familia*] Per hoc aperte no. q̃ natus ex emancipato, vel ex his, qui exheredati, vel ex filia non datur vocatio liberi quæ in familia defuncti non vel patruo fuerunt, vt inst. de pat. qui tin. & probatur C. de iuris & legi. l. quoties.

n *Dimidiam*] per edictum de conting. vt sup. de conting. libe. l. 1.

o *Dumtaxat*] quia ei solum faciebat initiatiam per edictum de conting. dis.

p *Quin*] sed obst. nepoti pater suus, qui si decesserit, solus nepos admittitur vt sup. de contra tabulas d. l. si emãcipatus. Idem si repudiet. vt inf. ea. l. §. si.

q *Præterea*] facit sup. de contra tab. l. si emancipatus.

Bonorum

Hoc

Tabulę testamẽti propriè sũt testũ in scriptis cõditum, signatũ, & perfectũ, ffñ do. Alb. i suo dict.

1 ¶ Fl. ga.

2 † Fl. intestato.

*de intel. huius tex. vi. Huber. Zuch. in l. posthu. n. 119. C. ã bo. poss. cont. tab.

3 ¶ In pan dec. Flor. hoc loco non est titulus, sed subsequẽtia capita vsque ad titulum. Vnde legitimi. pertinent ad tit. præcedentem. 4 ¶ li. 27. Digest.

5 ¶ Fl. nisi fi.

6 ¶ Fl. ad Sab.

7 ¶ Fl. nisi fi.

8 ¶ Fl. R. ad Sabinũ.

9 ¶ Fl. de bonorũ & l. liberi. inuerę sunt.

10 ¶ lib. 5. ad Sab.

*ad intel. huius l. vi de Goz. ĩ l. qui se patrem. num. 143. C. vã de lib.

11 ¶ Fl. fierũt, & pauło post bonorũ.

g ¶ ff. e. ad Sab. al. Vlpianus. 6 † videtur legendum. ét.

a *Bonorum ejus possessionem*] Vnde liberi.
b *Reperibus*] in qui potestate retentis.
c *Solis*] quia & eis solis per edictum de coniungen. faciebat iniuriam.
d *Non etiam reliquis*] forte nepotibus alterius filij præmortui. Si autem ille viueret, soli ei accresceret, quod hic eius frater repudiaret, vt sup. de coniungen. cum emancip. lib. l. 1. §. si quis ex nepotibus. in fi. Vel ei non soli, vt ibi no. H. & facit ff. de bon. poss. l. 3. §. fi. Vel dic, reliquis scilicet fratribus eius.

¶ Si filius emancipatus nō petierit bon. possessionem, [a] ita integra sunt omnia nepotib., atque si filius non fuisset, vt q filius habiturus esset petita bonorum possessione, hoc nepotibus [b] ex eo solis, [c] non etiam reliquis [d] accrescat.

Vlpianus. 1 †

LEX V.

SI pater [e] filium emancipauerit, nepotem retinuerit, deinde filius decesserit; & rei æquas, & causa edicti, quo de bonorum possessione [f] liberis danda cauetur, efficit, vt eius [g] ratio habeatur, & bonorum possessio intestati [2] † patris detur, [h] vt tamen bona [i] sorori, [k] quæ necessaria hæres patri extitit, conferre cogatur auus, [l] qui per eam bonorum possessionis emolumẽtum acquisiturus est, nisi fortè auus iste nullum ex hac fructũ acquirere vult, paratusque est de potestate nepotem dimittere, vt ad emancipatum emolumentum omne bonorũ possessionis perueniat. Nec idcirco soror, quæ patri hæres extitit, iusse queri poterit, quòd eo facto à collationis commodo excludatur, [3] † cum auo quandoque intestato defuncto, ad bona eius simul cum fratre possit venire.

Papinianus. 4 †

LEX VI.

SCripto hærede deliberãte filius exhæredatus morte obierat, [5] † atque ita scriptus hæres omiserat [o] † hæreditatem. Nepos ex illo filio susceptus, [m] auo suus hæres erit, neq; pater videbatur [7] † obstitisse, cuius [n] post mortem legitima defertur hæreditas. Nec dici potest, hæredem non suũ nepotem fore, q proximum gradum nunquam tenuerit, [o] cum & ipse fuerit in potestate, neque pater eum in hac successione præuenerit. Alioquin [8] † si non suus hæres est, quo iure hæres erit? quia [9] † sine dubio non est agnatus. [p] Cæterum, & si non sit exhæredatus [q] nepos, adiri poterit [r] ex testamento hæreditas à scripto hærede, mortuo filio. Quare qui non obstat [s] iure intestati, iure testati videbitur obstitisse.

¶ Non sic parentibus liberorum, vt liberis parentum debetur hæreditas, [*] cum [10] † parentes ad bona liberorũ ratio miserationis [t] amittat, [11] † liberos, naturæ simul, & parentum commune votum.

Idem. 12 †

LEX VII.

FIlius fam. vt proximus cognatus, [u] patre consentiẽte possessionẽ [x] agnouit. Quãuis per conditionem [y] testamento datam, quòd in patris potestate manserit, ab hæreditate [z] sit exclusus, tamen viliter possessionem agnouisse videbitur, [a] nec in edicti sen-

4 † li. 30. ad edict.
e *Si pater*] CASVS. Si pater emãcipat filium, & nepotem in potestate retinuerit, ũ filius decessit, æquitas suadet, vt vocetur in poss. & si sororem habebat, cum sorore vocabitur, nisi ista sororalia ratione excluderetur. Viuia.
6 † Fl. intestato.
e *Si pater*] pone casum, vt sup. de cõiun. l. emancipato, & de col. bon. l. 6 quis.
f *De bonorum possessione*] vũ liberi. Acc.
g *Vt eius*] nepotis.
h *Patris detur*] vt supra l. proxi. ibi. Nam & si ñ ius.
i *Bona*] huius nepotis, qui nepos quo ad patrem suum habetur pro emancipato.
k *Sorori*] post emancipationẽ conceptæ.
l *Auus*] sic & sup. de col. bo. l. 1. § 11 quoq;.
3 † Fl. excluditur.
S *Cripto*] CASVS. In hac lista ponitur quidam casus specialis, & notabilis valdè. Si pater extraneum scribit hẽdem, & filium exhẽdat, scripto hẽde deliberãte decedit filius indubitãter eius filius erit hæres. Nã licet videat non posse præcedere filium, tñ hic debet ei prodesse. Vnum scias, bon. poss. Vnde liberi dantur liberis & contra. bon. poss. vtilis datur parentibus in bonis liberorũ, inspecta pietate non ordine naturæ, turbato ordine moralitatis. Vide no. duo. si filius qui est in potestate exhęredatus & scriptus hæres deliberat, interim non est locus successioni ab intest. Nam quandiu &c. sup. de acq. hær. l. q̃ filiu. Fallit cũ filius exhęredatur. & nepos est ex eo, quia suus hęres potest adire. Itẽ no. quod parentes vocantur turbato ordine moralitatis in fi. ff. de bon. dam. l. cum tó. Sed liberi vocantur per directam bonorum possess. parentes per virilem. Vim. Susceptus] id est nams. Idem est si conceptus, vt C. de inoff. test. l. si quis filium in prin. secus si nec conceptus, vt inf. de suis & legit. l. si Titius & l. seq.
4 † lib. 26. Quæst.
m *Cum patris*] cuius i. est mortem cuius scilicet patris, & alia, cuius scilicet nepoti post mortem patris legitima defertur hæreditas, scilicet aui. Non enim tempus mortis, sed quo apparet defunctum intestatum decessisse inspicitur, vt Instit. de hære. ab intesta. §. cum autem.
o *Fecerit*] filius quoad succedendum, quia nunq̃ fuit ei vivo delata. Et fin hoc quod i. quia &c. & est rõ quare non pòt dici nepotem non suũ auo, & alia ad idem sequitur rõ. Cum ipse, &c. Vel dic secundo fecerit, s. nepos, & tunc est rõ remotiua quare videatur nepos non suus, sed quæ sequitur. Cum ipse, &c. est in contrarium, quæ præualet. Accur.
p *Agnatus*] posito, q non sit suus, ergo nec agnatus: quia omnis suus est agnatus: sed nó cõuertit. Vel non est agnatus i. admittẽdus, vt agnatus. qa edictũ successorium nó hét locũ in agnatis. Sed hodie secus, vt Instit. de legi. agna. suc. §. placebat. Acc.
q *Exhæredatus*] vt in nostro casu, nec fuit necesse, cum pr eum cõcederet, vt sup. de inusto tẽ. l. si quis filiũ in prin. nisi pp timorẽ. l. Velleiæ, quæ haberet locũ, si filius viuo patre suo decedat, vt Instit. de exhęre. li. §. posthumorũ, quod hic nõ fuit, qa nõ viuo auo, sed post mortem eius decessit filius. & sic nõ habet locum lex Velleia. vt C. de inoff. testa. l. si quis filium.
r *Adiri poterit*] ab intestato, & hoc excluso nepote omninò ssm hæc iura. Sed hodie hẽ q̃relã ad se transmissam. licet nõ præparatã. vt C. de inof. test. l. si quis filium.
s *Nõ obstat*] scriptus hæres qui si nõ adeat ex testõ, non obstat nepoti, quò minus vt suus hs ab intestato succedat. At si ex testõ adiit, obstat nepoti, vt hic: vt ff. querelam inof. non hęat, ssm hæc iura. Sed hodie cõtra, vt d. l. si quis filium. Itẽ ex hac lege casum habes, vbi nepos est suus, licet tẽpore mortis pr eius viueret, & esset in potestate, vt inf. de legiti. hæred l. 1. §. sciendum. Est & alius, vt in e. l. §. idem erit. Regulariter cõtra, vt Instit. de hære. qua. & differ. §. sui. & facit. C. vnde libe. l. fi. & quod ibi no.
5 † Fl. obijt. & itell. huius l. vide p. t Fab. Acoromb. in l. q̃ se patris n. 26. C. vñ lib. & ibi Gozadi. nu. 187.
6 † Fl. omittit.
7 † Fl. videbitus.
8 † Fl. & quin.
9 † Fl. erit qui.
* in hanc sententiã Paul. ad Corin. c. 12. inqt. nõ debẽt filij parẽtibus the sentiam sed parentes filijs.
10 † Flor. decessu. cũ.
11 † Flor. admittit.
12 † li. 6. Respõso.
t *Miserationis*] id est pietatis vt sup. de inof. test. l. nam & si parẽtibus, in solatium filij amissi, vt sup. de iure dotium, l. iure succedendi, & facit sup. de bon. libe. l. nihil est.
u *Filius familias*] CASVS. Si filiafa. defertur bo. poss. in bonis cognati sui, & petat cã, licet à patre nõ fuerit emãcipatus, nõ dẽt excludi, qa si relinqueretur filio, vt pr emanciparet eum, pater non posset cogi eum manumittere. Viuia.
u *Cognatus*] puta, matris. Accursius.
x *Possessionẽ*] Vã cognati, vel ẽt vnde legitimi p Orficianũ, vt inf. tit. l. l. §. fi. & l. seq. Sed qũo ab intestato durãte successione ex testõ? vt C. cõia de suc. sante q̃. quæ est contra. Sol. hic conditio defecerat, eo non emancipato interim. pus.
y *Per conditionem*] hanc, Si emancipatus fueris intra decem dies.
z *Hæreditas*] testamento delata elapsis decem diebus.
a *Videbitur*] Sed qũo, cum detur spes succedendi ex testõ? vt C.

vt C. communia de succ. l. ante quam, quæ est contra. Sed hic non erat spes, quia ęps decem dierum erat elapsũ. Dic ergo vtiliter, quantũ ad hoc, ne incidat in edictũ. Si quis omissa causa testa. & sic. vt nõ teneatur legatarijs. & fidei com. vt innuit in sequentibus. & ſ. si quis omissa, cau. test. l. Iulia. Vel dic, vtiliter, vt filius hęat hęreditatẽ, non. n. pater põt retinere, vt C. de inoff. test. l. filijs matrem. in fi. q̃ est cont. Vel dic vtiliter, et quòd ad patrẽ vt sibi q̃æsit. sm hæc iura, secundum quę aduentitia patri quærebantur. Et secundũ istas duas expositiones dic, edicti, cuius mẽs est ſ. eo. l. i. vbi dicit, qd prius ex testamẽto, quã ab intestato peti debet bon poſſ.

* Conco. c. fin. ut. ibi seruamus honorificentiã pti, q̃ dẽtur à filio. & gl. in ver. q̃æritur. in p. ĩ. 2. q. 7. & lib. 12. Resp.

a *Cum inde*] aliàs, cum inde. i. ex institutione: aliàs, cũ de iure non potuerit habere, scilicet hæreditatem.

b *Nec facilè*] quia non nisi in quatuor casib. vt ſ. de adopt. l. non potest. & facit ſ. de legatis 1. l. filiusfamilias. §. secundum vulgarem. Item ro. de facili, sic ſ. de bonis lib. l. qui cũ maior. §. 1. & facit ſ. si pars hæred. pet. l. 6. & inp. de secun. tabu. l. sub conditione.

2 † P. dec. Vñ agn.

3 † Fl. his non() inclusa desunt.

* Vide Alciatũ lib. Disputa. 2. ca. 12. & Aug. li. 2. emẽ. c. 3.

4 † Fl. Tũ.

5 † Flo & text.

SI *postea quam*] CASVS. Filius emancipatus mortuo parte ab intest. petijt bonorum poſſ. Vnde liberi, postea mutauit statum, nunquid nocet ei? Certè nõ. Viui.

c *Bonorum possessionem*] Vnde liberi. Accurſ.

d *Si prius*] quàm petere: vt inf. tit. 4. l. 1. sed secus in bo. pos. secundum tab. Azo. vt sup. de capi. diminu. l. iuncta. Acc.

6 † lib. 46. ad edict.

e *Mutauerit*] dando se in arrogatorem: secus e contra, vt ſ. e. l. liberi, & facit ſ. de contra. tabu. l. 4. §. si emancipatus filius.

VNDE LEGITIMI. & vnde agnati.

¶ Eadem est. Nam fingũtur agnati, qui per Senatusconsultũ succedunt, de quibus dicitur infra l. 3. in fin.

ADDITIO. De bon. poſſ. vñ liberi, quę prima est, dictũ est. Verũ, quia exclusis liberis vocãtur legitimi, dicit rubr. vñ legitimi. & bo. poſſ. Vñ legitimi defertur ab intest. legitimis agnatis. ĵ. l. 1. & defertur eibus, qui vocãtur ab intest. ĵ. l. 1. §. fi. Et debetis scire. bono. poſſ. Vñ liberi olim fuit superflua, sed in liberis emãcipatis olim erat necessaria. Inſt. de hær. ab intest. §. emancipatis hodie tñ volũtaria. Inſt. de hær. ab intest. in pri. Hęc bon. o poſſ. Vñ legitimi, siue agnati olim fuit voluntaria, non necessaria, vt Inſt. de bo. poſ. in fi. Viu.] Secũda pars edicti ab intest. vocat legitimos, inqt Cuiac. in parat. vbi declarat, qui sint legitimi.

Vnde legitimi, & vnde agnati. 2 †

TITVLVS VIII.

Iulianus lib. 27. Digest.

LEX I.

HAec verba edicti, (quò prætor legitimos ad bonorum 3 † possessionẽ vocat) Eum, [4 † quem f ei esse hæredẽ oporteret, si intestatus mortuus g esset, *παρατατικῶς* * cum 5 † quodam temporis spatio h accipiuntur, & non ad mortis i testatoris tempus referuntur, sed ad id, quò bonorũ possessio peteretur. Et iò legitimum hęredem, si capite minutus sit, ab hac bon. possessione summoueri palã est.

Vlpianus. 6 †

LEX II.

SI repudiauerint sui ab intestato bonorum possessionem, k adhuc dicemus eos obstare legitimis, hoc est ijs, quib. legitima potuit deferri hæreditas; idcirco, quia repudiando quasi liberi bonorum possessionem, hanc l incipiunt habere, quasi legitimi. ¶ Hæc autem bonorum possessio non tantum masculorum m defertur, sed etiam fœminarum: nec tantum ingenuorum, verum etiam libertinorum, communis est igitur pluribus. Nam, & fœminæ possunt, vel consanguineos, vel agnatos habere. Item libertini possunt patronos, patronasq. habere. Nec tantum masculi hanc bonorũ possessionem accipere possunt, verumetiam fœminæ.

Si quis decesserit, de quo incertum est, vtrum pr̃familias, an filiusfamilias sit; quia pr̃ eius ab hostibus captus adhuc viuat, vel, quæ alia causa suspendat eius statũ, n magis est, ne peti possit bonorum † possessio, quia nõdum intestatum eum esse apparet, cũ incertũ sit an testari possit. Cum igitur cœperit certi status esse, tunc demum petenda est bonorum possessio, nec 8 † cum certum esse cęperit intestatum esse, sed cũ cœperit esse certum, patremfamilias esse.

Hæc autem bonorum possessio omnem vocat, qui ab intestato potuit esse hęres, siuè alia lex, o Senatusve cõsultum. Deniq. mater, quæ ex Senatusconſ. venit Tertyllia no, item, qui ex Orficiano ad legitimam hæreditatem admittuntur, hanc p bonorum possessionem petere possunt.

Paulus. 9 †

LEX III.

GEneraliter igitur sciendum est, quotiescunque vel lex, vel Senatusconsultũ 10 † defert hæreditatem, nõ etiam bonorum possessionẽ;

f *Eum quem*] habeas. eum quem hæredem esse. &c. vt. & inf. de verb. sign. l. ex illa. in princ. & infr. vt ex lega. & Senatusconſ. l. 2. in fi.

7 † Fl. bonorũ eius poſſ.

g *Moriatur*] sub. ei bon. poſſ. Vnde legitimi dabo.

h *Spatio*] etiam hic subaudiantur, nã tunc demũ erit hęres, vel bono. possessor, si nõ sit capite minutus tẽpore mortis, nec postea vsq. in diẽ quo petit. Sed postea nõ noceret eũ capite minuisse, vt su. tit. 1. l. fi. & infra. ad Tertul. l. 1. §. qui moris, & inf. tit. 1. l. capitis, & l. legitimis. & inf. eo. l. si ex duobus. Item quod dicit de spatio, fac it su. de coll. bon. l. si quis filium. §. fi. pulatio. Acc.

8 † P. non.

i *Ad mortis*] ſ. tantum.

k SI *apud auctorem, bonorũ possessorem*] Vnde liberi.

l *Hanc*, scilicet. Vnde legitimi, vt infr. de ſ. c. reg. l. 1. §. sed scitote. & inf. de reg. iur. l. quotiens vtriusque. Et reg. C. de rep. hær. l. fin. & inf. ad Tert. l. 1. §. si nemo.

9 † lib. 42. ad edict.

m *Masculorum*] id est, in hæreditate masculorum.

n *Statur*] vt qui ad dominum ad mortem appellauerit, vt sup. de testam. l. qui à latronibus. §. fi. & l. qui in domini. & l. de statu.

10 † Fl. senat. & intell. huius leg. ponit Hub. Zuch ĩ Rub. C. qui admitti. nume. 70.

o *Aliudue lex*, veluti lex Cornel. quæ patre defuncto apud hostes filium ad hæreditatem vocat, vt infr. vi ex legibus. & Senatusc. l. 2.

p *Hanc*] Vnde legitimi.

a G *Extraliter. Ex hac parte*] Vnde legitimi.
b G *Peteret*] vt & infr. vt ex legib. & Senatusc. l. j. fi.
c *Parte*] per hoc patet, quã hoc genus est illa species. Acc.

SI *ex duobus*] CASVS. Duo erant fratres, alter decessit sine testamento, dũ deliberaret hĩs eius, alter decessit intestatus. nunquid poterit hĩs successorem per vnde legitimi? Sic, & si hæres eius repudiat. Viui.

d *Si ex duobus*] pone, vt infr. de suis, & legit. l. j.

e *Legitimam*] vtriusque.

f *Ad id tempus refertur*] sed nõ ad id solũ, vt no. sup. e. l. t.

INter *agnatos*] CASVS Agnati dicũtur coniuncti per lineam masculinam, cognati per lineam fœmininam. Vbi vnũ sciatis, omnis, q est agnatus, est cognatus, non tamen econtra. Viui.

g *Continentur*] vt genus in specie, sic inest pactum in emptione, vt supr. de lega. primo l. si qd. §. inter. Et secundum hoc non obstat ff. de gradi. l. Iurisconsul. §. 2. & Inst. de legi. agnat. in prin.

h *Quandiu*] facit, supra de petitione hæredi l. antiqui. in princ.

NAti] CASVS. Si aliquis nascitur p. mortem patris, vel post capitiuitatẽ, vel post deportationem, non intelligitur esse agnatus, & sic non succedit mecum simul, quia forte est exhæredatus. Viui.

i *Nati post*] facit infra de suis & legit. l. 4. Accurs.

VNDE COGNATI.

¶ Posti legitimos cognatis datur bo. poss. intestati, & necessaria est. Cognatorum nomen sæpiùs accipimus pro his, qui per fœminas coniuncti sunt, sed ghaliter accepto nomine eorum ẽt est hoc ed. Ad agnatis deferri bonorum possessionẽ, si forte omiserint, vel repudiauerint bon. poss. vt legitimi, & sunt fere hæredes partes ed. Ati ita iunctæ vicissim, vt qui põt venire ex vna, possit, & ex alijs. Cuiac.

HAec *bonorum*] CASVS. Bono. possess. Vnde cognati, æquitate prætoris est introducta, cognati erant incogniti à iure ciuili. Et dicuntur cognati, quasi vno sanguine nati. Et pertinet ad liberas cognationes, non ad seruiles, & succedit cognatus vsque ad sextum gradum.

HAec bonorum [1] possessio nudam habet prætoris indulgentiam, neque ex iure ciuili [g] † originẽ habet. Nam eos inuitat ad bonorum possessionem, qui iure ciuili ad successionem admitti non possunt, idest, cognatos. Cognati [l] autem appellati sunt, quasi ex vno nati, [m] vt ait [9] † Labeo, quasi commune nascendi initium habuerint.

¶ Pertinet autem lex hæc [m] ad cognationes non seruiles, nec enim facilè vlla seruilis [n] videtur esse cognatio.

¶ Hæc autem bonorum possessio, quæ ex hac parte edicti datur, cognatorũ gradus sex complectitur, [o] & ex septimo duas personas, sobrino, & sobrina natum, & natam.

¶ Cognationem facit etiam adoptio, [p] quibus etenim fiet agnatus is, qui adoptatus est, eisdem & cognatus fiet. Nam vbicumq; de cognatis agitur ibi sic accipiemus, vt ẽt adoptione cognati facti cõtineãtur. Euenit igitur, vt is, qui in adoptionem datus est, tam in familia naturalis patris iura cognationis retineat, quam in familia adoptiua nanciscatur. Sed eorum tantum cognationem in adoptiua familia nanciscitur, [10] † quibus fit agnatus, in naturali [q] autem omnium retinebit. [r]

¶ Proximus autem accipitur etiam [11] † qui solus est, quãuis propriè proximus [s] ex pluribus dicatur. Proximũ accipere nos oportet eo tẽpore, quo bonorũ possessio deferatur. Si quis igit proximus cognatus, dũ hęredes scripti deliberãt, diem suum obierit, [t] sequens, quasi proximus, admittetur, hoc est, quicunque fuerit tunc deprehensus proximum locum obtinere.

¶ Si qs proximior cognatus

Vocantur, qui sunt cognati naturaliter, & ciuiliter. & qui ciuiliter tantum, puta adoptiuus. Et vocatur, qui est proximus, & dicit proximus, quem nemo antecedit. Vnum sciatis, si quis vult vocari per vnde cognati, siquidem est in vtero alius, non admittitur. Et vocantur per vnde cognati gradatim. Vnum sciatis, si quis decessit in capt. hostium, cognati, qui domi sunt, vocantur per vnde cognati. Vlpianus.

K *Hæc bonorum*] vnde cognati Acc.

l *Cognati*] facit inf. de grad. l. non facile 2. respon.

m *Lex hæc*] idest, edictum, quod in genere est lex, vt inf. de var. cogn. l. 1 § proinde. Acc.

n *Seruilis*] vt. & Instit. de gradi. §. illud. & infr. de grad. l. Iurisconsul. §. inter. Facilè autem dicit propter matrimonium, vt Inst. de nupt. § illud.

o *Complectitur*] vt Instit. de succ. cogn. §. fi. & inf. de grad. l. non facilè.

p *Adoptio*] vt supra de adoptio. l. prima. & infra de gradi. l. non facile. §. cognationis. & facit supra de adoptio. l. qui in adoptionem, & de in ius vocan. l. patris.

q *Naturali*] scilicet familia.

r *Retinebit*] id est, firmiter tenebit cognationem omniũ.

s *Proximus*] quia prætor proximiori defert, vt infra eadẽ l. §. gradatim. & infra de gradi. l. Iurisconsul. 2. responso. & facit infra de verborũ significatio. l. proximus, & supra de rebus dub. l. qui ducis §. & proximus.

t *Obierit*] & scripti repudient, & facit infra de suis, & leg. l. secundo. §. proximum. & sup. vnde hĩc. l. scripto.

a *Sequen-*

1 ¶ F. tunc & ex
2 ¶ Fi. debeue.
3 ¶ lib 27. Digesto. nõ. Vlp.
4 ¶ F. Tũ.
5 ¶ lib. 2. Paulect.
6 ¶ Fl. nõ vtique. & agnati.
7 li. 3. in his epito.
8 ¶ Origĩnẽ nõdũ habet. Vide An. Aug. lib. 14. emẽ. c. vlt.
9 ¶ Cognatio, est genus consanguinitatis iter fratres ũ. ff. inf. de suis. & le. l. 2. & ff. de succe. cog. §. his autem.
10 ¶ F. nisi cicetur.
11 ¶ F. accipiemur & is, qui.

a *Sequentibus.*] sic sup.tit.1.l.pen.& si pars hæred.per l.antiqui.in princ & inf.quis or.in bo.poss.sec.l.2.§.si venter.& §.de stā.ho.l.qui in vtero.

b *Animal fuerit.*] sic inf.de suis.& legi.l.Titius.& Inst.de hæred.ab intesta.§.cum autem.

c *Excesso.*] sic sup.de Iosi.test. l.posthum⁹. & inf. ad Tertu.l. 1. §.si matris. & su. ad legem Falci.l. in lege Falcidia.

d *Petere poterit.*] vt & §.tit.1.l.2.in fi.

e *Gradatim.*] facit §. §. proximo.

f *Abeo petit.*] posti liminio reuertēte. Expectatur enim reuertil, vt partus nasci, vt §. de contra tabu. l.1.§. si ex viribus.

1 † Flor. fuit.

H *Ac parte Proconsul.*] l.sest. Prætor.

b *Vnigo quæsiti.*] vt Inst.ad Orfi.§. ouissimè.& de succes. cog. l.vnigo.& inf. eodē l.Modestinus & facit C.de adop.l. cum in adoptionem. §.sed si quid est.

2 † Flor. animax.

i *Nascuntur.*] C. ad Orfi.l.fi. Sed nati ex duabus concubinis, eodem tamen patre natos an sint cognati? Respondetur nō succedunt: quia nec cognatis patris etiam si legitimētur, vt in Au.hoc.n. quib. mod. nat. effi. sui. §. filium autem. Accursius.

3 † Flor. ex secto. De his autem qui cæso matris vtero nati sūt vide Plin. natural. hist. lib. 7. & 10.

Agnati.] CASVS. Si aliquæ cognationes sunt quæ non per adoptionem, perimuntur per capitis diminutionem: vnde non est bon. poss. Vnde cognati. Sed si aliquis desiit esse agnatus, vocatur ad bonorum possessionem. Vnde cognati. Viuia.

4 † Flor. Quæritur.

k *Capitis diminutione.*] minima. Accursius.

l *Frater.*] duo erunt fratres adoptiui,

5 † li. 16. ad edictū prouincia le.

m *Proximitatis.*] i. cognationis ciuilis.

n *Palam est.*] vt & sup.tit.1.l.2 in prin. & facit inf.vnde vir & vxor.l.1. & sup de acb. dub. l. si cognatis. & dic.vt ibi. Accursius.

Si spurius.] CASVS Si filius spurius decedit: certè coniunctis per patrem non defertur bono.poss. sed coniunctis per matrem sic bono.poss. Vnde cognati. Spurius autem est vulgo conceptus. §. de stā.ho.l.vulgo. Viuia.

o *Aut.*] pro deest Accur.

p *Oritur.*] ergo mater non est agnata filio: & vt colligitur Inst.de suc.cognat.l.vulgo.

nasci speretur: in ea conditione est, vt dici debeat obstare eum sequentibus: a sed vbi natus non est, admittemus eum, qui post ventrem proximus videbatur. Sed hoc ita demū erit accipiendum, si hic, qui in vtero esse dicitur, viuo eo, de cuius bonorum possessione agitur, fuerit conceptus. Nam si post mortem, neque obstabit alij, neq; ipse admittetur: quia non fuerit 1 † proximus cognatus ei, quo viuo animal 2 † nondum fuerit. b

¶ Si qua prægnans decesserit, & vtero exēcto c 3 † partus sit editus, in ea conditione est partus iste, vt matris suæ accipere bonorum possessionem possit. Vnde proximi cognati: sed post senatusconsultum Orficianum & Vnde legitimi petere poterit; d quia tempore mortis in vtero fuit.

¶ Gradatim e autem admittuntur cognati ad bonorum possessionem: vt qui sunt primo gradu, omnes simul admittantur.

¶. Si quis apud hostes fuerit mortis eius tempore, de cuius bonorum possessione 4 † agitur, dicendum est, bono. poss. peti ab eo posse f

Caius. 5 †
LEX II.

HAc parte Procōsul 8 naturali æquitate motus omnibus cognatis permittit bonorū possessionem, quos sanguinis ratio vocat ad hæreditatē, licet iure ciuili deficiant. Itaq; etiā vulgò quæsiti h liberi matris, & mater taliū liberorū, item ipsi fratres inter se ex hac parte bonorum possessionem petere possunt: qa sunt inuicē sibi cognati, vsq; adeo vt prægnās quoque manumissa si peperierit, & is, qui natus est, mauri, & mater ipsi: & inter se quoq; qui nascuntur, i cognati sint.

Iulianus. 6 †
LEX III.

CApitis diminutione k perimuntur cognationes, quæ per adoptionem acquisitæ sunt. Igitur si post mortem verbi gratia, fratris adoptiui intra centesimum diem adoptiuus frater l capite diminutus fuerit, bonorū possessionem accipere nō poterit, quæ proximitatis m nomine fratri defertur. Prætorem enim non solum mortis tempus, sed etiam id, quo bon. possessio petitur, intueri palam est. n

Vlpianus. 7 †
LEX IIII.

SI spurius intestatus decesserit iure consanguinitatis, aut o agnationis hēreditas eius ad nullum pertinet, quia consanguinitatis, itemq; agnationis iura à prē oriūtur. P Proximitatis verò nomine, mater eius, aut frater eadem matre natus, bonorum possessionē eius ex edicto petere potest. q

Pomponius. 8 †
LEX V.

LEgitimis r capite diminutis non datur bonorum possessio iure hæredis legitimi: s quia non eadem causa eorum est, quæ liberorum: t sed gradu cognatorum rursus vocantur. u

Vlpianus. 9 †
LEX VI.

COgnatis accusatio nihil obest ad successionē, si accusauerint cognatos suos. x

q *Peterepotest.*] vt & §. ee. l. hac parte. cum concor. saluo quod dicitur de illustri. vt C. ad Orfi. l. si qua.

L *Legitimi.*] CASVS. Si agnati capite minuuntur, non vocantur ad bonor. poss. Vnde cognati. Nā liberi emancipati repelluntur per Vnde cognati: tamen possunt succedere per vnde agnatu. Viuianus.

r *Legitimi.*] agnatis.

s *Legitimi.*] i. agnatiui vt sup. vnde legi. l. 1. in fi. Hoc tamen fallit in casibus, vt C. de legi. hære. l. §. §. cum igitur. & §. cum autem. & eosdē habes. Inst. de legi. agna. suc. §. nostra.

t *Quæ liberorum.*] qb. nō nocet capi. dimi. vt emancipatio, quo minus habeant vnde lib. vt sup. si tā. testa. rul. exta. l. liberi. secus si econtra dedetit emancipatus se in arrogationem: qđ dic. vt §. tit. 2. l. fin. Alij dicunt, quod liberi excluſi ab vnde liberi per capitis dimi. adhuc admittuntur inter legitimos, scilicet per vnde cognati, non autē per vnde liberi. vt inf. ti. 2. l. 1. 6. sed videndū. Sed ibi repudiauit, vel tempore est exclusus. At per emancipationem excluditur per ius ciuile, sed admittitur iure Prætō. per vnde lib. vnà cum suis. vt Inst. de hæred ab intesta. §. emancipati. Sed hodie etiam iure ciuili, cum inter patrē & filium nō tollatur ius agnationis per capitis diminutionem vt Inst. de leg. agna. suc. §. fi. Accur.

7 † lib. & Regula.

8 † lib. 4. ad Sabinum.

u *Vocantur.*] scil legitimi prædicti, idest agnati. & facit in Authē. de nup. §. hinc. collatio. quarta. Accursius.

Ornatus.] CASVS. Si aliquis accusauerit cognatum suum, non repellitur à suc. ab intesta. per vnde cognati. Verumtamen si filius accusat matrem, potest prætexi, in Authen. vt cum de appell. cog. §. causas. Viuian.

9 † li. 45. ad edictum.

x *Suos.*] argumen. contra. sup. de bonis liber. l. qui cum maior. Accur.

I *Squi.*] CASVS. Si aliquis liber est factus seruus, & postea manumittitur, non recipit primam cognationem. Et licet aliquis sit vulgò quæsitus, non eo minus poterit succedere auis suis. hoc dicit cum l. sequenti. Viuianus.

a *Manumissor.*] secus si restituus. vt no. Insti. de capi. dim. §. seruus. nec corrigit per Authen. de hære. ab intest. colla. 9. vbi sola causa naturalis inspicitur: quia illud solū mouerit agnationem. & partiam potestatem. Nā & prætor iuuebatur naturalem causam. vt ē. eo. l. 2. & tamen hos nō admittebat. vt sup. eod. l. 1. §. pertinet. & facit sup. de sta. ho. l. homo liber.

b *Modestinus Materna.*] secus in paterna. vt C. de natu. li. l. fin. & facit sup. e. l. hac parte. Accursius.

Modestinus. [1] †

LEX VII.

IS, qui aliqua ratione seruus factus est, manumissus, [a] [2] nulla ratione recipit cognationem.

Idem. [3] †

LEX VIII.

MOdestinus respōdit, nō ideo minus ad auiç maternæ [b] bona ab intestato nepotes admitti, quod vulgò quæsiti proponantur. [4] †

Papinianus. [5] †

LEX IX.

OCtaui [c] gradus [*] agnato, iure legitimi hæredis, etsi non extiterit [d] hæres possessio defertur, [e] vt proximo autem cognato, quamuis extiterit hæres, non defertur. ¶ Fratris filius pro parte hæres institutus, [f] cum patruum surdum fuisse [6] † cōtenderet, atq; ideo testamentum facere nō potuisse, [g] & [7] † possessionem, vt proximus cognatus accepisset: ex die mortis ipsius [8] † haberi rationem placuit: quia verisimile nō videbatur tam coniunctum sanguine, [9] † defuncti valetudinem [*] ignorasse. [h]

Scaeuola. [10] †

LEX X.

INtestata [i] reliquit sororem Septitiam diuerso patre natam, & prægnantem matrem ex alio marito. Quæro, si mater hæreditatem repudiauerit, dum adhuc prægnans est, posteaque enixa fuerit Semproniam, [k] an etiam Sempronia bonorum Titiæ possessionem accipere possit? Respondi, si mater hæreditate excluſa est, ea [10] †, quæ, vt proponeretur, postea nata est, accipere posse.

De successorio edicto.

TITVLVS X.

Vlpianus. [11] †

LEX I.

SVccessorium edictum idcirco propositum est, ne bona hæreditaria vacua sine domino diutius iacerent, & creditoribus longior mora fieret. [12] † Benè igitur Prætor putauit, præstituere tempus ijs, quibus bonorum possessionē detulit, & dare inter eos successionem, [l] vt maturius possint creditores scire, vtrum habeant cum quo congrediantur: an vero bona vacantia fisco sint delata: an potius ad bonorum possessionem pro-

1 † lib. 6. Regula.

2 † Flor. manumissio.

3 † li. 14. Respōso.

4 † Flor. proponun tur.

5 † lib. 6. Respōso. * ad itell. huius l. vi de Huber. Zuchard. in Rubr. C. qui admitti. nu 45.

6 † Flor. esse.

7 † Flor. deest. & & paulo post accepit.

8 † Flor. mortis tē poris ha.

9 † Flor. sanguini. alias. con sanguinei defuncti. * Concor. ca. qui & humanis. ibi. Cum nō potuerit ignora re (et tem tia n po- pr) succer- dotis. ab officio p- tinus ec- cle. siastico repelliatur 12. q. 2.

10 † lib. 2 Respōso.

X. *Sempronia m.*] facit inf. ad Tertul. l. 2. §. pen.

DE SVCCESSORIO EDICTO.

¶ Hoc edictum est de capite in caput. fusius. test. nul. ex l. 2. in prin. Item de gradu in gradum. vt inf. eod. l. 2. §. quibus quæ plane no. C. eo. super rub.

ADDITIO. Quis in bo. pos. Vnde liberi. Vide agnati. de quib. dictū est plerūq; loc⁹ est successorio edicto: præsertim vide de succes. edic. §. hoc locū habeat. & cessare videamus. Et. locum hēt succedic. duob. modis: aliqñ de gradu in gradū: aliqñ ādo de capite in caput. De gradu in gradū est locus, quando plures sunt in eodē capite i diuersis gradib. Habeo filiū ex eo nepotem & ex eo nepote pronepotem: ōēs isti sunt in eodē capite in gradib. diuersis: si decedo intestatus, filius pōt succedere per Vnde liberi, & patet repudiatiuel: precluditur, sed succede per Vnde cognati, tanq; nepos. Postmodū aliquā pronepos: facit sup. Vnde legi. l. 1. & inf. e. l. 1. §. largi⁹. Est succes. de capite in caput: & agnatorū est vnū caput, cognatorū aliud. Vnde vir & vxor est aliud. Exclusis agnatis vocantur cognati exclusis cognatis vocātur vir & vxor. C. vnde vir. Vlpianus.] Rationem huius tit. sequitur apud Cuiac. i paratitl. ad ipsum.

† 11 lib. 40. adeditum.

† 12 Flo. e. rē.

Successorium edictum.] CASVS. Diceret aliquis, quare positum est successoriū edictū? Respon. ne bona hæreditaria remanerent vacua. Vnde si defertur bo. poss. liberis primi gradus, debet peteri intra certum tempus, alias erit exclusus. & creditores mittentur in bona. Vnū sciatis, si bo. poss. Defertur pupillo tutor potest acquirere, non repudiare: similiter & curator furiosi. Verum si alicui est delata bon. poss. eo ipso q; repudiat eā, a bono. poss. excluditur.

¶ *Decretalis.*] Non pōt bono. pos. decretalis repudiari, nisi postquā decreta est, non quia cognita est ante. quam decernatur, sed quia futurū ius non repudiatur. Vnum sciatis, si alicui defertur bo. poss. & decedit intra cētū dies: qui proximus est, admittitur. Vnū sciatis, si alicui defertur bo. poss. & repudiat eā ex vna parte edicti, admittitur ex alia parte edicti: quia si quis est exclusus p Vnde liberi, admittitur p Vnde cognati. Qd quidē in honorē sanguinis est statutum.

¶ *Largius.*] Liberis in bonis parētū datur bo. pos. intra annū vtilē: ceteris collateralib. intra cētū dies vtiles. vnū sciatis, si quis excluditur a bo. pos. aliqñ admittitur aliqñ non. nūquid si aliquis est substitutus filio impuberi, intra annū potest petere bo. pos. Non, sed intra centū dies. Vnū sciatis, liberis datur annus. Sed quid si pater emancipauit filiū? nunquid bo. pos. est petenda intra annum? Certe sic. Viuia.

l *Successionem.*] i. successoriū edictū: & facit Inst. de bo. pos. §. est igit. & i. e. §. largi⁹. & C. q admit. ab bo. pos. l. q diu. Accurs.

cedere debeant, quasi sine successore defuncti. 1† Vnusquisque enim suâ bonorum possessionem repudiare potest: alienam non potest. Proinde procurator meus sine mea voluntate meam bonorum possessionem repudiare non pôt.[a] ¶ Per seruum [b] * delatam bonorum possessionem dominus repudiare potest.[c]

¶ Tutor [2] † pupilli, an possit repudiare bonorũ possessionem, videamus. Et magis est, ne possit: sed ille [d] ex authoritate tutoris [e] repudiare pôt.

¶ Furiosi curator nequaquã poterit repudiare: [f] quia necdum delata est. [g]

¶ Qui semel noluit [h] bonorum possessionem petere, perdidit ius * eius, & si tempora largiantur. Vt i enim noluit, iam cœpit ad alios pertinere bonorum possessio, aut ficũ inuitare.

¶ Decretalis [i] bonorum possessio an repudiari possit videamus. * Et quidem diebus finiri [k] potest: sed repudiari eam [l] non posse, verius est: quia nondum delata est, nisi cum fuerit decreta.[m] Rursum postea, quam decreta est, sera repudiatio est: quia quod acquisitum est, repudiari non potest. [n]

¶ Si intra [o] centesimum diem mortuus sit P prior, statim sequens admitti potest. Quod dicimus intra diem centesimum [3] † bonorum possessionem peti posse: ita intelligendum est, vt iplo die centesimo bonorũ possessio peti possit, quemadmodum intra calendas * etiam ipsæ calendæ sint: idẽ est & si in diebus [q] centum dicatur.

¶ Quibus ex edicto bonorum possessio dari pôt, si quis eorum aut dari sibi noluerit, [r] aut in dieb. statutis non admiserit: tunc cæteris bono. poss. perinde competit, ac si prior ex eo numero non fuerit. Sed videdum est, an inter cæteros ipse quoque, qui excluſus est, admittatur: vtputà, filii [s] est in potestate, delata est ei bo. pos. ex prima parte, vnde [t] liberis defertur: excluſus est tempore, vel repudiatione, nec [4] † cæteris [t] defertur. Sed an ipse sibi succedat ex hac successoria parte? Et magis est, vt succedat, [u] & vnde legitimi possit petere: & potit hos suo ordine ex illa parte, vnde proximi cognati vocantur, & hoc iure vtimur, vt admittatur. Poterit igitur ex sequenti parte succedere ipse sibi. [x] Itemq; [5] † hoc dici poterit, & in secundum tab. bo. pos. vt si secundũ tab. non perierit [y] bon. pos. is, qui potuit ab intestato succedere, ipse sibi succedat. [z]

¶ Largius tempus parentibus liberisque, petendæ bonorum possessionis tribuitur, in honorẽ sanguinis, [a] videlicet: quia arctandi non erant, qui penè ad bona propria [b] veniunt: ideoq; placuit ei præstitui annum. sic moderatè, vt neque ipsi vrgerentur ad bonorum possessionis petitionem, neq; bona diu iacerent.

¶ [c] Anè nonnunquam vrgentibus creditoribus, interrogãdi sunt in iure, an sibi bo. pos. admittant: vt si repudiare se dicant, sciant creditores quid sibi agendum sit, si deliberare se adhuc dicant, præcipitandi non sunt. [c]

¶ Si quis autem à patre suo impuberi filio [d] sit substitutus: non intra annum, sed intra diem centesimum bonorum possessionem petere poterit.

1† Flor. defuncto

* de sensu huius text. vide Io. Ba. Cimatoriũ in l. legatum. nu. 32. de le. 1. & Huber. Zuchem. in Rubr C. q admit. num. 8.

2† Flor. Impuberis.

* Sic etiã facit glo. in ca. Ecclesia vestra. ante medium. i. super ver. adijcere extrà de ele

* Hũc locum eleganter tractat Alci. in comment. ad l. delata. inf. de ver. signific.

3† Fl. intra dies centum.

* Gellius li. 12. c. 13

a *Non potest*] vt nec pater filio delatam, vt C. de re. bo. pos. l. fi. & facit sup. de off. c. procu. Cæs. l. 2 Accus.

b *Seruum*] qui seruus sit instituitur.

c *Potest*] secus in patre, vt modo dixi. & sup. de acq. hæred. l. is. qui. in fi.

d *Sed ille*] scilicet pupillus.

e *Tutoris*] & fit cessio. C. de bo. pos. l. iuter. & C. de iure delib. l. potuit. Sed contra. ẽ. de authori. præstan. l. ad pupillum. Sol. ibi.

f *Repudiare*] sup. de autho præstan. l. si ad pupillum. cõtra. Soli. ibi.

g *Delata est*] imò est delata, vt curator accipiat, vt sup. de bon. pos. fu. compe. l. 3. circa prin. Sed dic delata est ad commodũ, vt ibi: non ad hoc, vt possit repudiari, vt hic, & eodem modo respon. ad illud contra. C. de cur. fur. l. fi. § finaliter. vbi plenè no. in gl. vel non &c. & facit sup. de diuor. & repu. l. Iulianus.

h *Qui semel noluit repudiando*] & ioquitur de edictali: ne fiat contra inf. proxi. & facit C. de repu. hær. l. sicut. & inf. quis ordo in bo pos. ser. l. 4.

i *Decretalis*] sic dicitur, quia Prætor vinus cum decernit, & dat. vt C. qui admitti ad bo. poss. l. fi. Sed tamen idem est, vt non possit etiam hodiè repudiari antea gnitam coram iudice, nec potest. vt hic. Nec obstat, quod hæreditas potest repudiari, vt sup. de acq. hæred. l. is qui. quia sola voluntate potest aditi. & similiter repudiari: sed bo. poss. non, sed aliqua solemnitas in agnoscenda etiam hodiè est necessaria, vt præsentia iudicis, vt d. l. C. qui admitt. ad bon. poss. l. fin.

k *Finiri*] ius petendæ decretalis.

l *Eam*] sc. decretam: secus in edictali vt ẽ. proxim. §. quia edictali repudiata, & ius petendæ decretalis est amissum. An autem pacto hæc decretalis possit remitti ante agnitam? respon. sic argum. C. de pac. l. fin.

m *Decreta*] à iudice.

n *Non potest.*] sicut nec hæreditas. vt C. de repu. hæred. l. fi. eod. & su. de reg. gest. l. Pomponius. ibi. Nam quomodo eum &c. & ẽ. de acqui. hæred. l. qui superstitis.

o *Si intra*] hæc successio est de gradu in gradum: sed inst. proxi §. de capite in caput.

p *Mortuus sit*] vel aliàs excluſus. vt inf. §. quibus.

q *Sic in diebus*] hæc ergo sunt paria. intra centesimum diẽs vel etiam centesimo die. vt Instit. de verb. oblig. §. omnis.

r *Noluerit.*] i. repudiauerit. quod potest etiam suus de iure Prætoris. vt Instit. de hær. qua. & dif. §. suis. *Vndè.*] i. ex qua parte.

s *Cæteris.*] i. agnatis vel cognatis. Accur.

t *Succedat.*] si non sint aliqui, qui possint venire per Vnde liberi. Nam illi istis præferuntur, vt Instit. de hære. ab intesta. §. admonẽdi. & ẽ. ti. l. legitimis. Sed quid si simpliciter repudiauit? Videtur intorũ repudiasse, arg. ẽ. de interroga. act. l. si finc. §. qui interrogatus. & de acquir. hæredi. l. in plurium.

4† Fl. repudiatione. cæteris defertur, aliàs nunc.

x *Ipse sibi.*] sic ergo admittitur, vt alius, vt arg. sup. de adopt. l. emancipatum. §. fi. & ẽ. vnde lib. l. 2. in prin. & C. de adul. l. iure matrii. & sup. qui pot. in pig. hab. l. 3. in prin. Sed arg. contra, C. de codicil. l. fi. in princ.

5† Flor. item.

y *Non perierit.*] idest repudiauit: & sic con. cor. ẽ. de acquir. hær. l. in pluriũ Sed contra in eo, tit. l. illud. Sol. ibi delata est successio vtriq; de iure ciuili: quod patet, qa instituius ab intestato potest adire. licet incidat in edictum. Si quis omis. cau. testa. hic autẽ iure prætorio non est delata ex secundo capite. ni 6 repudietur ex primo, vt ẽ. quis ordo. in bo. poss. secun. l. 1. & su. si quis omis. cau. l. 1. Vel dic, quod hic repudiauit ex primo capite tantum: ibi ex vtroque. vel indistinctè. & facit su. de acquir. hære. l. in plurium.

z *Succedat.*] ab intestato. Accur.

a *Sanguinis.*] sic & ẽ. tit. 1. l. 2.

b *Propria.*] sic & su. de lib. & posthu. l. in suis. & inf. de bon. dam. l. cum ratio. in prin. Accur.

c *Non sunt.*] sic & ẽ. de interro actio. l. qui interrogatur. & l. seq. & facit Instit. eo. §. liberis.

d *Filio.*] qui erat frater eius. & tunc est ratio. qa vt collateralis ei succedit quasi ex testamento impuberis fratris. qđ

facit pater pro eo,vt Inſt.de pupil.ſubſt.§.igitur. Alij dicũ q̃ pater fuit ſubſtitutus ſuo filio impuberi ab auo inſtitutore & tunc eſt cõ.quia vt quilibet ſubſtituitur,ſ cõ vt filius. Sed nonne filius inſtituitur à patre, vt quilibet,& tñ habet animum, vt j.ſ.fi.imò vt filius: & quia hoc neceſſe hẽt facere

a *Bonorum poſſeſſ.*] & ſic non intereſt.vt j.de pet hæte.l.2. & 3. Sed ar contra.ſup. de leg.præſt. l.3. §.1. & de inter. act.l.f. fine.§ illud. Accurſ.

b *Et generaliter*] ſic inſ.quis or. in bono. poſſ.ſer.l.4.in fi.

I*Nferioris gradus.*] CASVS. Iſta lex reputatur difficilis: & in veritate gloſſæ faciunt eam difficilẽ: & dominus Azo eam expoſuit tribus locis: & nũquam in vno loco ſicut in alio. Ego dicam veram lecturam. Ponamus ſic. Aliquis deceſſit: ego & tu eramus de agnatione, vel de cognatione ſua: ſed tu eras proximior in gradu fratris defuncti: ego remotior: quia patruus. primo vocatur frater, quam patruus. C.de legi. hæ. per auth poſt fratres. Vel tu proximor frater vterinus: ego auũculus defuncti. Tu eras minor xxv. annis, ego maior. Tu quid feciſti? repudiaſti bonorum poſſeſſionem Vnde agnati, vel Vnde cognati. Quia repudiaſti, ego qui eram in ſequenti gradu, vocatus ſum ex ſucceſſorio edicto: ego vocatus ſum exclusus tẽpore, vel repudiaui. Me excluſo tu minor reſtitueris es in bonorum poſſeſſio, an delatam repudiatã poſſis petere videns damnoſam? Secundo petis reſtitui: an poſſis repudiare, ſi reſtitutus es? Et dic, q̃ pones.ſ. de min.l.& ſi fine.§. reſtitutus autem ego vocabor ad ſucceſſionẽ defuncti ſcdo loco? Certè non: quia inferioris gradus cognatus non hẽt beneficiũ ſucceſſorij edicti, ſi agnatus, vel cognatus eſt exclusus tpe, vel repudiatione. Adeo ſi primus cognatus, vel agnatus eſt reſtitutus, ñ vocat̃ agnatus: Sequẽs gradus igit vocatur. Viu.

c *Cognatus*] multò magis in agnato, vbi hoc iure non habet locum ſucceſſorium edictum de gradu in gradum: licet hodie contra. vt Inſti. de hære. ab inteſt. § placebat.

d *Accepiſſet.*] ſic C.de impub.& ali.ſubſt.l.poſt aditam.& ſup.de acqui.hæred.l.ſi min. Sed contra, inſ ad Tertyllia.l.1. §.ſi quis adita & l.2. § ſi bonorũ & ſup. de vulga. ſubſti.l.2. §.interdum.& ſup. de bo.lib.l.ex modica.§ ſi filius. quibus dicitur quod ſequens admittitur, ſi precedens periit reſtitui vt dimittat: Sol.ille de æquitate hic de rigore. Vnde & hic de æquitate admittitur. Nam cũ precedens poſſit reſtitui, vt deferat ex quadã conſequentia: & hic debet reſtitui, vt accipiat ſaltem vſufructum. C. ſi aduer. tranſ l.1. & 2. Plautem dixit nullo modo admitti, nã ex gradu cognatorũ nõ, à quo eſt exclusus per petitionem primi. vt Inſt. de hæred. ab inteſt. l.ad imponendi. & ſup. ti.1.l.legitimis. Itẽ ſequem caput nullũ eſt, niſi vir & vxor & poſtea filius, ex quibus capitibus cognatus non vocatur. Dic ergo, quod hic de merè cognato dicit, qui ideo poſtea nõ dat Prætorine videatur auferre. q̃ dederat priori & ſic eſſet ludibrio: at in cognatis iure ciuili vocabatur vt agnatus per l.12. tab. vt in §. ſi quis adita. vbi dicit ius antiquũ: vel quaſi agnatus. vt p̃ſen. cõ. vt in d.l. ſi bon. poſſ. vel per teſtamentũ, quod & ipſum eſt iuris ciuilis, vt d.l.de vulg. ſubſti. l.2. §. interdum. Item & patronus iure ciuili vocatur vt d.l.ſi ex modica. quo caſu cuã volũta te ſit hæres. v. Inſt. de hær. qual. & diff. § ſi. q̃ in

¶ Non ſolum autem cum ſuo nomine veniunt liberi, parentesque, hoc eis tribuitur: verũ etiam ſi ſeruus eius, qui ex liberis parentibuſq; eſt, hæres inſtitutus ſit, intra annum cõperit bonorũ poſſeſſio: a perſona enim ea meruit, quæ hoc beneficium petat. 1 † Sed & ſi pater emancipati filij bonorum poſſeſſionem contra tabulas accipere velit, anni tempus ei competere conſtat. Et generaliter b ait Iulianus, ex omnibus cauſis liberis, parentibuſq; intra annum bonorũ poſſeſſionem competere.

Papinianus. 2 †

LEX II.

INferioris * gradus cognatus c beneficium edicti ſucceſſorij nõ habuit, cum prior ex propria parte bonorũ poſſeſſionẽ accepiſſet. d Nec ad rem pertinuit, q̃ abſtinendi facultatem ob auxilium pie-

tatis 3 † prior cognatus acceperat: igitur fiſco vacantia bona rectè deferri placuit.

De gradibus * affinitatis.

TITVLVS XI.

Caius libro S. *ad edict. prouincia.*

LEX I.

GRadus cognationis, alij ſuperioris ordinis ſunt: alij inferioris: c alij ex tranſuerſo, ſiue à latere. Superioris ordinis ſunt, parentes: inferioris, liberi: ex tranſuerſo, ſiue à latere, fratres, & ſorores, liberiq; eorũ. Et 4 † ſuperior q̃dẽ & inferior cognatio à primo gradu incipit: ex trãſuerſo, ſiue à latere nullus eſt primus gradus: & ideo incipit à ſcdo.

1 ¶ Fla. perſona. n. ea eſt, q̃ meruit hoc bñficiũ, q̃ petat.

2 ¶ ſi.& reſponſo.

* Vide in hãc l. Alc. li. Para. 1. cap. 25. & Gozad. I. lq ſe patris. n. 70. C. vſi lib. & ibid. Fab. Accurſ. Bombo. n. 37.

3 ¶ Flam tia.

* Variè legi hic. Vi de gra dib. & affinib. & nominib. eorum vl. De gradibus & affinitatib. & nominib. eorũ. Alias. De gradibus affinitatis & conſanguinitatis. Alias tò ſic. De gradib. & gnationẽ & cognationibus eorum. In hunc titulũ de gradib. multa Anton. Aug. li. 2. emẽ. c. 1.

4 ¶ Sed.

DE GRADIBVS affinitatis.

ADDITIO. Iſte titulus bonus eſt: & ſi debetis ſcire, vt hic ſcitis q̃ eſt. Vide non conſueuit legi: tamẽ legimus lecturã vſq; ad l. Iuriſcon. in prin. Veruntamen ſi intelligatis continuationem. & expoſitionẽ rub. cætera alia intelligetis, quæ de bono. poſſ. habuiſtis. Verũ quia inter agnatos, & cognatos multi ſunt gradus, penitur rub. de gradibus. & quia iure affinitatis aliqua bon. poſſ. deſcitur: Nam & vir, & vxor ſunt caput affinitatis, vt inſ. proxi. tit. ſup. ſi ta. teſtam. nulla exta. l. 2. ponitur de gra. conſangui. & affini. Quod dicit de gradib. q.d. de ordinib. ſicut in aſcendendo. & deſcendendo ſunt gradus: vel inter agnatos. & cognatos ſunt gradus. quia quidã proximiores. Et debetis ſcire, quod agnatio. & cognatio diuiditur in tres gradus principales. Quidam ſunt aſcendentes. pater. & auus. proauus. Eſt ſecundus gradus deſcendentiũ. filius. nepos. & deinceps. Tertius gradus collateralis ſuperior in affinitatibus. Licet non ſit vel propriè graduũ diuiſio. ſi tamẽ graduũ ſeparatio. Nã aliqua eſt nurus mea. aliqua proneurus. i. vxor pronepotis mei. Et no. quod propriè agnatio continet in ſe cognatio, non econtra. ſi p. l. prima. & ſup Vnde legi. l. inter agnatos. Affines tãquã propriè q occaſione matrimonij nobis continẽti ſunt. Vnde vir vxor nõ eſt affinis, ſed eſt caput propriæ affinitatis. Vnde affinitas eſt cõiunctarũ perſonarũ ex matrimonij cõmuni carens parentela. vt colligitur inſ. eo l. non facile, ita dicetur in omnibus legibus huius tit. vbi Iuriſcõſultus enumerat gradus. Viu.]

Cuiac. in paran. l. ad huncti. tit. diſſicilis gradibus inteſtati & cognationis declarat tituli materiam.

GRadus cognationis.] CASVS. In lege iſta non eſt videre niſi lucrã. & notare notabilia. Dicit Iuriſcõſultus, Gradus agnationũ. & cognationũ alius eſt ſuperior, alius inferior, alius eſt ex tranſuerſo. Gradus ſuperior eſt parentũ, gradus inferior eſt filiorum: Et in aſcendentibus eſt inuenire primum, & ſecundũ gradum: ſed in tranſuerſo nõ eſt inuenire primũ gradum, ſed ſecundum. Nam aburẽdo dicimus, fratrem. & ſororem in primo gradu. Sunt in aſcẽdenti gradu primo, pater, & auus. in deſcendenti filius. In tertio gradu ſunt proauus. in quarto abauus. Item collaterales dicuntur, qui obtinent vicẽ primi gradus, frater, ſoror, conſobrini, & veniunt ex linea tranſuerſali anitæ. & materteræ. In quinto gradu dicuntur eſſe aſcendentes atauus, atauia. Sic iſti vocantur ad ſucceſſionem. ſi ſunt agnati inte ciuili ſi cognati iure Prætorio. h.d. cum l. ſeq. Viuianus.

e *Inferioris.*] & facit Inſti. eo. & in Auther. de hæred. ab inteſta. in princ.

a *Itaque.*]

Itaque [a] in primo gradu cognationis, superioris quidem, & inferioris ordinis cognati possunt [b] cõcurrere: ex transuerso verò nunquam eo gradu quisquam concurrere potest: at in secũdo, & tertio, & deinceps in cæteris, possunt etiam ex transuerso quidam concurrere, & cum superioris ordinis cognatis. Sed admonendi sumus, si quãdo de hęreditate, vel bonorum possessione quæramus, non semper eos, qui eiusdem gradus sunt, concurrere.

¶ Primo gradu sunt supra, pater, mater: infra filius, filia.

¶ Secundo gradu sunt supra, auus, auia: inf. nepos, neptis: ex transuerso, frater, soror.

¶ Tertio gradu sunt sup. proauus, proauia: inf. pronepos, proneptis: ex transuerso, fratris, sororisque filius, filia: & conuenienter, patruus, amita, auunculus, matertera.

¶ Quarto gradu sunt supra, abauus, abauia: inf. abnepos, abneptis: ex transuerso, fratris, sororisque nepos, neptis: & conuenienter patruus magnus, amita magna, id est, aui frater, & soror: auunculus magn⁹, matertera magna, id est, auię frater, & soror: item fratres patrueles, sororesque patrueles. i. qui, quæve ex duob. fratrib. propagãtur: [c] [11]† item consobrini, consobrinę. i. qui, quæve ex duab. sororibus nascuntur, quasi consororini: itẽ amitini, amitinæ. i. qui, quæve ex fratre, & sorore propagantur. Sed vulgus ferè omnes illos communi appellatione consobrinos vocat.

¶ Quinto gradu sunt supra, atauus, atauia: inf. atnepos, atneptis: [2]† ex transuerso, fratris, & sororis pronepos, proneptis: & conuenienter propatruus, proamita. i. proaui frater, & soror. proauũculus, promatertera. i. proauię frater, & soror: item fratris patruelis, sororis patruelis fili⁹, filia: & similiter consobrini, consobrinæ: itẽ amitini, amitinę filius, filia: propius [3]† sobrino, propius sobrina: isti sunt [d] patrui magni, amitæ magnæ, auunculi magni, materterę magnæ filius, filia.

Vlpianus. [4]†

LEX II.

HOc est patris, [e] matrisve [f]† eius de cuius cognatione quæritur, consobrinus * consobrina, siue frater patruelis, (vel amitinus, [6]† soror patruelis, vel amitina.)

Cains. [7]†

LEX III.

SExto gradu sunt supra, tritauus, tritauia: [8]† inf. trinepos, trineptis; ex transuerso, fratris, & sororis abnepos, abneptis, & conuenienter abpatruus, abamita. i. abaui frater, & soror; abauunculus, abmatertera. i. abauię frater, & soror. Item patrui magni, amitæ magnæ, auunculi magni, materterę magnę nepos, neptis; itẽ fratris patruelis, sororis patruelis cõsobrini, cõsobrinę, amitini amitinę nepos, neptis; itẽ [9]† propatrui, proamitæ, proauunculi, promatertęræ filius, filia. Qui verò ex [10]† fratribus patruelibus, aut consobrinis, aut amitinis vndique propagantur, [11]† ij propriè sobrini vocantur.

¶ In septimo autem gradu, quam multæ esse possint personæ, ex ijs, quæ diximus, satis apparet.

¶ Admonendi tamen sumus, parentum, liberorumq; personas semper duplari. [f] Auum enim, & auiam tam maternos, quam paternos intelligimus; item nepotes, neptesq; tam ex filio, quam ex filia; quam rationem. s. deinceps in omnibus gradibus sup. infraque sequemur.

Modestinus. [12]†

LEX IV.

NOn facilè [g] * autem, quod ad nostrũ ius attinet, cum de naturali cognatione quæritur, septimum gradum quis excedit; quatenus vltra eum ferè gradum rerum natura cognatorum iura [13]† consistere non patitur.

¶ Cognati ab eo dicti putantur, [h] quod quasi vna communiterve nati, vel ab eodem orti, progenitive sint.

¶ Cognationis [i] substantia bifariam apud Romanos intelligitur. Nam quædam cognationes iure ciuili, quædam naturali continentur. [14]† nonnunquam vtroque iure concurrente, & naturali, & ciuili, copulatur cognatio. Et quidem naturalis cognatio per se sine ciuili cognatione intelligitur, quæ per fœminas [k] descendit, quæ vulgò liberos pariunt. Ciuilis autem per se, quæ etiam legitima dicitur, sine naturali [15]† sit cognatione per adoptionem. Vtroque iure constitit cognatio, cum iustis nuptijs contractis copulatur. Sed naturalis quidem cognatio hoc ipso

---

a *Itaque*] quia sunt parentes.

b *Cognati possunt*] vt mater filio, & filius matri.

c *Propagantur*] aliàs propagantur, aliàs, procreantur: & aliàs progenerantur.

d *Isti sunt*] id est, de hoc quinto gradu: filius patrui magni id est, filius fratris aui mei. Accursius.

e *Hoc est patris*] accipe consobrinus, &c. & est sensus. q̃ filius patrui mei magni est cõsobrinus pris eius, id est mei, de cuius. scilicet mei cognatione quæritur. Accurs.

S *Exto gradu.*] CASVS. Enumeratus, qui sunt in primo, secundo, tertio, quarto, quinto. Enumerat hic, q̃ sunt in sexto, septimo. Et hic dicas, sicut per literã enumerantur. Viuia.

f *Duplari*] nam duos habeo in primo gradu sup. s. patrem, & matrem: & duos ex inferioti, scilicet, filium, & filiam: ergo in secundo sup. sunt quatuor. s. auus, & auia paterni: & auus & auia materni: sic & infra nepos, & neptis ex filio: item nepos, & neptis ex filia; & sic deinceps, vt subijcit.

N *On facilè.*] CASVS. Licet vltra septimum gradum difficile sit enumerare personas, tamen est septimus gradus, vel octauus, & deinceps. Sunt autẽ agnati per lineam masculinam, cognati per fœmininam: & sicut habent se genus, & species, ita habent se agnatio, & cognatio: quia omnis agnatio est cognatio, non ẽconuersa. Item sunt affines, & vir, & vxor non sunt affines, sed caput affinitatis. Et grad⁹ affinitatis possunt enumerari, sicut in litera aperè continetur. Videatis literam. Vnum sciatis, quod ex adop. inducitur affinitas: tamẽ soluta adop. tollũtur illi gradus. Item istæ affinitates habent locum inter liberas personas, non inter seruos, & seruas, nec inter alias personas, quibus est interdictum aqua, & igni. Vivianus.

g *Non facilè*] id est, nullo modo, vt supra vnde cog. l. 1. §. hoc autem. sic sup. de proeu. l. in cautiõ. in fi.

h *Dicti putantur.*] vt & sup. vnde cog. l. 1. §. primo.

i *Cognationis.*] facit sup. vnde cog. l. 1. §. cognationem. & l. capitis.

k *Per fœminas*] sic Inst. de leg. agn. tu. in princ.

a *Nemi-*

---

2 † sic rectè. in archet. ppetã erat, abnepos, abneptis, in quit Tauscl.

3† Fl. propior. & paulò post.

4† lib. 46. ad edictũ

5† Fl. deest, matrisve.

*Cõsobrini dicunt quasi consororini. hi sũt ꝓpriè duarũ sororũ filij. Sobrini vocãtur cõsobrinorum filij. gl. in verbo, consobrinæ. c. de incest. coniũct. i. 35. 3. 3.

6† Fl. his notis [ ] inclusa desunt.

7† li. 8. ad edictũ ꝓuinciale.

8† Fl. Triauus, triauia.

9† Fl. deest. item.

10† Fl. itẽ qui ex.

11† Fl. q.

12† li. 12. Pandectarum.

* Legem hãc integritatis suæ restituit Alct. partim li. disputũ. 2. c. 25. partim li. Iuris enucl. 2. tit. De gradibus.

13† Fl. vitam.

14† li. 1. cõnectitur. alias, connectũtur.

15† Fl. sine iure naturali.

nomine [a] appellatur: ciuilis autem, licet ipsa quoque per se pleniſſimè hoc nomine vocetur, propriè tamen agnatio vocatur, videlicet, quę per mares contingit.

¶ Sed quoniam quædam iura inter affines quoque versantur, non alienum est hoc loco de affinibus quoque breuiter differere. [1†]

¶ Affines sunt, viri & vxoris cognati, dicti ab eo, quod duę cognationes, quæ diuersæ inter se sunt, per nuptias [b] copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit: nãq; coniungendæ affinitatis causa fit ex nuptijs. [c] Nomina verò eorum hæc sunt, socer, socrus: gener, nurus: nouerca, vitricus: priuignus, priuigna. Gradus [*] autẽ affinitatis nulli sunt. [d] Et quidem viri pater, vxoriſq;, socer: mater autem eorũ, socrus appellatur: cum apud Græcos propriè viri pater ἑκυρὸς, mater verò ἑκυρά. & vxoris pater πενθερὸς, mater verò πενθερὰ vocetur: filij autem vxor, nurus: filiæ verò vir, gener appellatur. Vxor verò liberis ex alia vxore natis, nouerca dicitur: matris vir ex alio viro natis, vitricus appellatur. eorũ vterque natos aliunde, priuignos, priuignasq; vocant. Potest ẽt sic definiri socer: socer dicitur vxoris meæ pater: ego illius sum gener. Socer magnus dicitur, vxoris meæ auus, ego sum illius progener: Et retro pater meus, vxori meæ socer est, hæc illi nurus: & auus meus, socer magn⁹ est, illa illi pronurus. Item (socrus mihi, vxoris meæ mater est, [2†] ego illi⁹ sum gener: &) prosocrus mihi, vxoris meę auia est, ego illius sum progener: & retro mater mea, vxori meæ socrus est, illa huic nurus: & auia mea, socrus magna est, vxor mea illi pronurus. Priuignus autem, est vxoris meæ filius ex alio viro natus, ego illi vitricus: & in contrarium, vxor mea liberis quos ex alia vxore habeo, nouerca dicitur, liberi mei illi priuigni sunt. Viri frater, leuir est, apud Græcos δαὴρ appellatus, [3†] vt est apud Homerum relatum: sic enim Helena ad Hectorẽ dicit, δαερτμέϑιο κυνὸς κακομῆχέος ὀκρι ἴσϑης. [4†] Viri sorores glos dicitur, apud Græcos γάλως. Duorum fratrũ vxores [5†] εἰνατέρες dicuntur apud Græcos: qđ vno versu idẽ Homerus significat. [6†] δαέρων, ἠ γαλόων, εἰνατέρων οὐτιτάλων.

¶ Hos itaq; [e] inter se, qui affinitatis causa parentum loco: liberorumq; habentur, matrimonio copulari nefas * est.

¶ Sciendũ est, neq; cognationẽ, neq; affinitatẽ esse posse, vbi [7†] nuptię [f] interdictę sũt, ex quib. affinitas cõiungitur.

¶ Libertini, libertinæq; inter se affines esse possunt.

¶ In adoptionem datus aut emancipatus quascunq; cognationes, affinitatesq; habuit, retinet: agnationis iura non retinebit, [g] [8†] sed in ea familia, ad quam per adoptionem venit, nemo illi cognatus est præter patrem, eosve, quib. agnascitur, affinis autem ei [h] omnino in ea familia nemo est. [i]

¶ Is, cui aqua & igni interdictum est, aut aliquo modo capite diminutus est, ita, vt libertatem, & ciuitatem amiserit, [9†] cognationes & affinitates omnes, quas ante habuit, amittit. [k]

Paulus. [10†] LEX V.

SI filium naturalem emancipauero, & alium adoptauero, non esse [l] eos fratres, si filio meo mortuo Titium adoptauero, videri eum defuncti fratrem fuisse, Arrianus ait. [m]

Vlpianus. [11†] LEX VI.

LAbeo scribit, nepotis ex filia mea nati vxorem, nurum mihi esse.

¶ Et generi, & nurus appellatione sponsus quoque, & sponsa continentur. [n] Item soceri, & socrus appellatione sponsorum parentes contineri videntur.

Scæuola. [12†] LEX VII.

PRiuignus etiam is est, [o] qui vulgò conceptus ex ea natus est, quæ postea mihi nupsit, æquè & is, qui, cum in concubinatu erat mater eius, natus ex ea est, eaque postea alij nupta est.

Pomponius. [13†] LEX VIII.

SEruius rectè dicebat soceri, & socrus, & generi, & nurus appellationem etiam ex sponsalibus acquiri. P

Pau-

---

a *Nomina*] scil. generalia, quod est cognatio. Et sic species assumit nomen generis, vt & sup. de adoptio. l. 2.

b *Per nuptias*] licitas, vt ff. ea l. 6 sciendum. sed secundum canones etiã per fornicationem. & secundum Azo. etiam secũdum leges. quoad prohibitionem nup. contrahitur affinitas sine nuptijs. vt ff. de ritu nup. l. & nihil. & extra. de eo qui cognouit. vxo. suæ. c. discretionem. Accurs. c *Ex nuptijs*] si nuptiæ sunt causa affinitatis: ergo nõ sunt affines, nisi vir & vxor: sed causa cæterorum affinium, vt hic.

d *Nulli sunt*] verum est propriè: nam gradus dicitur ratione cognationis naturalis, quæ hic non est: improprie tamen, vt hic possunt dici gradus vt inf. eo. l. Iurisconsultus in princ. De his dic quot gradu est vxori meæ iure cognationis, toto erit mihi iure affinitatis: idem est contra in meis cognatis ad eam.

e *Hæ itaque*] sic supra de ritu nup. l. nuptiæ.

f *Vbi nuptiæ*] alias est vbi nuptiæ interdictæ, &c. alias vbi nuptiæ non sint interdictæ: alias vbi nuptiæ fiunt ex quib. &c. & facit ff. e. l. affinis. & quod ibi no.

g *Non retinebit*.] id est perdit: aliàs perdet. Accursius.

h *Affinis autem ei*] s. adoptiuus.

i *Nemo est*] imo patris adoptiui vxor est ei nouerca: vt supra de ritu nup. l. adoptiuus. in princ. sed ibi non consequitur affinitatem in familia adoptantis. Nec. n. vxor adoptantis est de sua adoptatoris familia. Vel dic. non est vere affinitas sed affini aliquo modo obtinet, quo ad prohibitionem nuptiarum: sicut in ca. l. 6. similes. secundum Ioan. k *Amittit*] l. fin. de cap. dim. §. quod autem.

SI *filium*.] CASVS. Filium meũ naturalem emancipauero, & alium adoptauero, non esse eos fratres, si filio meo mortuo Titium adoptauero, videri eum defuncti fratrem fuisse, Arrianus ait. Posset aliquem extraneum adoptaui: nunquid erunt agnati? Non: vnde filio meo mortuo filius adoptiuus remanet meus filius. Vlpianus.

l *Non esse*] sic Instit. de nup. §. inter eas. in fine.

m *Arrianum ait*] contra. sup. de adop. l. an tenenti.

LAbeo *scribit*.] CASVS. Vxor nepotis nati ex filia mea, habetur loco nurus: sicut est, si qs habet in vxorem filiam meam, vel neptem ex filio meo, mihi loco generi habetur. Vlpianus.

n *Continentur*] aliàs contineri. Et dic impropriè, non propriè, vt supra de ritu nupt. l. 6 qua. s. r. aliàs non contineri: & tunc dic in sensu proprio, vt sup. eo. l. non facilè. §. & quidem.

o PRiuignus *etiam is est*.] interpretatiuè, non propriè, vt sup. l. non facilè. §. priuignus.

P SEruius, *Aequè*.] vt Instit. de nup. §. Il vxor. & facit sup. de testa. l. in legibus.

Stra-

1† Concor. tex. in ca. [illegible] de [illegible] li. 6. & [illegible] duc est [illegible] sanctus qui hic dr: vt no. Gl. in l. quos Seruius. i ver. b affinitas. de cõsan. ob cau. B. & Alex. ẽ ita affinitatis. C. cõ. de succes. * Vide Alci. lib. 2. præmisso.

2† Flo. his nouis [illegible] in clusa de sunt.

3† Fl. sp. pellatus.

4† Fl. κακομῆχέος.

5† Fl. vxores ianitrices.)

6† Flor. δαὴρ. γάλως. Cõcor. cõiunctiones cõsanguineorũ sicut & affinium: prohibẽtur quæ tẽpore habuerũt culiqui. debẽt legis. Est ãt cõsanguineos quicunq; quos diuinæ & humanæ religionis iura non patiuntur ac Romanorũ mq; Græcorũ leges consãguineos appellãt, & in hac dignitate suscipiunt: nec repellere possunt. 35. q. 3.

7† Fl. posse. nisi nuptiæ inter dictę non sint ex &c.

8† Fl. non perdit

9† Fl. amitteret.

10† lib. 6. ad Plautium.

11† lib. 5. ad l. Iul. & Papiã.

12† lib. 4. regularũ

13† lib. 5. enchiridij.

Paulus. 1 †

LEX IX.

STemmata [a] * cognationū directo limite in duas lineas ſeparantur: quarum altera ſuperior ē, altera inferior. Ex ſuperiore verò, & ſecūdo gradu, [b] tranſuerſæ lineæ pēdent: quas omnes latiore tractatu habito in librum ſingularem contexuimus. [2] †

Idem lib. ex affinibus, 3 † *& nominibus eorum.*

LEX X.

IVriſcōſulius * cognatorū gradus, & affinium [c] noſſe uet: quia legibus hrditates, & turelæ ad proximum quemq; agnatū redire conſueuerūt. [d] Sed & edicto Prætor proximo [e] cuiq; coguato dat bonorū poſſeſſionē. Præterea, lege Iudiciorū publicorū cōtra affines, * & agnatos teſtimoniū inuiti dicere non cogimur. [f]

¶ Nomen cognationis à Græca voce *συγγενεῖς* * dictū videtur: *συγγενεῖς* enim illi vocāt, quos nos cognatos appellamus. Cognati ſunt & quos agnatos lex duodecim tabularū appellat: ſed ij [g] ſūt, qui per patrem cognati ex eadem familia ſunt. Qui autem per fœminas cōiunguntur, cognati tantū nominantur. Proximiores ex agnatis, ſui dicūtur. [h] Inter agnatos igitur, & cognatos hoc intereſt, quod inter genus, & ſpeciem. Nam qui eſt agnatus, & cognatus eſt. Non vtique autem qui cognatus eſt, & agnatus eſt. Alterum enimciuile, alterum naturale nomen eſt.

¶ Non parcimus [k] his cognationum nominibus etiam in ſeruis. 4 † Itaq; parētes, & 5 † liberos, fratresq; etiā ſeruorū dicimus: ſed ad leges ſeruiles cognationes non pertinent. [l]

¶ Cognationis origo & per fœminas ſolas contingit. Frater.n.eſt, & qui ex eadē matre tm̄ natus eſt. Nam qui eūdem patrem habent, licet diuerſas matres, etiam agnati ſunt.

Parentes * vſq; ad tritauū apud Romanos proprio vocabulo nominantur: vlteriores, q̄ nō hēnt ſpeciale nomē, Maiores appellantur. [m] Item liberi, [n] vſq; ad trinepotē: vltra hos, Poſteriores vocātur.

Sunt & ex laterib. cognati, vt fratres, ſororesq; & ex his 6 † progeniti: item patrui & amitę, auunculi & materterę. At quoties quæritur, 7 † quoto gradu, quęq; ſona ſit, ab eo incipiēdū eſt, cuius de cognatione quærimus: & ſi ex inferioīb. aut ſuperioīb. gradib. eſt, relicta linea ſurſumuersū, vel deorsū tēdēdo, facilè inueniemus gradus, ſi p ſingulos proximū quēq; numeremus. 8 † Nā q̄ mihi proximo gradu proximus eſt, is ſecundo gradu eſt mihi. 9 † Similiter n. aſcendentib. & deſcēdētib. ſingulis accreſcit numerus.

Idem faciendū eſt in tranſuerſis gradib. ſic frater ſecundo gradu eſt, quoniam patris vel matris perſona, per quos cōiungitur, prior numeratur.

Gradus autem dicti ſunt, ad ſimilitudinē 10 † ſcalarū, locorum ve procliuium, quos ita ingredimur, vt à proximo in proximum. i. in eum, qui quaſi ex eo naſcit trāſeamus.

Nunc ſingulos gradus numeremus. Primo gradu cognationis, sūt ſurſūuersū duo pater, & mater: deorſumuerſum duo, filius, & filia: qui tamen & plures eſſe poſſunt.

Secundo gradu duodecim perſonę cōtinentur, hæ, auus, hoc eſt, patriſ, & matris pater: item auia, ſimiliter tam paterna, quam materna Frater quoque per vtrunque 11 † parentem accipitur. i. aut per matrem tātum, aut per patrē tantum, aut per vtrunq;. i. ex vtroque eodem parente. Sed hic numerum non auget, q̄ nihil differat hic ab eo, qui eundem patrem habet tantū, niſi quod is eoſdem cognatos tā paternos, quam maternos habet. Et ideo euenire ſolet in ijs, qui diuerſis parentibus nati ſunt, vt qui meo fratri frater eſt, meus

---

1 † Ulp. 4. ſent.

* Stemmata. i. corollas, tamos, ſtirpes, deſcriptiones. vide Iuuen. Satira. 10.

2 † Fl. cōteximus. aliàs contexuim°.

3 † Fl. Idē li. ſing. de gr. et adfi. in hac l. multa ſe correxiſſe ait Taurel. q̄ nec in cęteris. nec in ipſis pāndectarū libris rectè ſcripta ſunt.

* Addere te fallant iura dicentia affinitatē ex illicito coitu contrahi, quod illa dēt intelligi, quoad matrimonij impedimēta. nō quoad alia vt no. in c. tuæ de eo. qui cogn. conſang. vxo. ſuæ. & in c. tertio loco, extrà de pūm. Talis. n. affinitas eorū fidei in affinitate nō derogat: vt nu in l. teſtis idoneus. ſupra de teſtibus.

* Locum hunc reſtituit Alcia. lib. Præter 2. hoc ipſo titu.

4 † Fl. nō parcimus his nominibus, i. e guatorū etiam in ſeruis.

---

a *Stemmata.*] ideſt gradus, vt dicitur ī. eo l. 1. primo reſpon. & in Iuuenali ponitur pro ſanguinis nobilitate: & debet ſcribi per duos. mm.

b *Et ſecundo gradu.*] ideſt ex linea ſuperioti & inferiori pendent lineæ tranſuerſales.

c *Iuriſconſulius. Et affinium.*] ſcilicet gradus. Sed contra. ſup. eod. l. non facilè. §. gradus. Sol. ibi.

d *Conſueuerunt.*] vt Inſti. de leg. agna. tu. & de leg. agna. ſuc. §. primo.

e *Proximo.*] vt & ſupra de cogn. l. j. §. gradatim.

f *Non cogimur.*] vt ſupta, de teſt. l. lege Iulia.

g *Sed q̄.*] ſcilicet ſunt agnati. & facit Inſtitu. de leg. agna. ſucce. circa princ.

h *Sui dicuntur.*] Malè ergo dicunt, qui dicunt ſuos non eſſe agnatos. Imò ſunt & proximi, vt & ſ. de ſuis & leg. l. filius.

i *Inter agnatos.*] cōtra, ſup. vnde legit. l. inter agnatos. Sol. ibi.

k *Non parcimus.*] alias vtimur: & alias nunc verò non parcimus his. &c.

l *Non pertinent.*] niſi quo ad nupriarum prohibitionem, vt Inſtit. de nup. §. ſeruiles.

m *Maiores appellantur.*] ſup. de in ius vocan. l. quique. §. ſi. contra. Sol. vt ibi.

n *Item liberi.*] ſi vis ſcire de aliquib. non eodem patre nat. quoto gradu conſan guinitatis ſibi iungā tur: recurre ad ſtipitē. & ſi æqualiter diſtant ab illo, quoto gradu ab eo diſtant toto inter ſe diſtant. Sed ſi inæqualiter: quoto gradu diſtat remotior a ſtipite toto inter ſe. Cū autem ſunt nati ex eodē patre non dicuntur gradu inter ſe diſtare. cum ſi duo fuerint. vel etiam mille, vnū gradum faciant. Et no. quod eſſe in eodem gradu, duobus modis dicitur. Primo, quod duo faciunt vnum gradum. vt in fratribus eodem patre natis. Vel quod ſint in eadem linea conſanguinitatis, vt filij duorum fratrum. Nam ipſi duos gradus faciūt & tamen ſunt eodem gradu ad ſtipitem. Item ſecundum canones, quatuordecim perſonæ ad minus faciunt ſex gradus: ſed ſecundum leges, ſeptem. Item no. quod pater non eſt in gradu, ſecundum quoſdam: ſed malè. Nam eſt in primo gradu aſcendentium, filius in primo gradu deſcendentium, vt trigeſimaquinta quæſtio. §. cap. ad ſedem. & Inſtitu eodem. §. ſecundo. Item vbi recurritur ad ſtipitem, nunquam ſtipes pro gradu computatur. Item ſecundum leges, quia quando de ſucceſſione tractatur, computātur ſex aut ſeptem gradus, & etiam decem, vt Inſtit. de ſucceſſ. cog. §. primo. Sed ſecundum canones antiquos, vſque ad ſeptem, quia de nup. tractatur. Azo. & Hug. ſed hæc gloſ. eſt ſecundum canones. Nam aliter computantur gradus ſecundum leges, vt ſ. per hanc legem.

5 † Fl. ſi ſ. * inter. hu ius tex vi de I. Lu Aiun. in Rub. de l. Aquil.

6 † Flor. progenati. — † F. nā quoties q̄ tur quā to gradu eodē eſſe duob. modis dicitur.

8 † Flor. vel deorſum tendentiū facile inuenim° gradus. ſi per ſingulos grad° p̄ximuni, quemque numerantur.

9 † Flor. nim qui ei qui mihi, primo gradu eſt, proximus eſt. ſecundo gradu eſt mihi. Similiter enim accedentib. ſingulis creſcit numerus.

10 † Fl. à ſimilitudine. & nota q̄ ſimili metaphora Cic. appellat gradus officiorū lib. 2. de offic. fin. & gradus rerū. li. 2. de nat. Deor.

11 † al. alterum.

meus cognatus non sit: pone me fratrem habere ex eodem tantum patre, fratrem illum habere ex eadem matre: illi inter se fratres sunt, mihi alter cognatus non est. Hic [1]† soror similiter numeratur, vt frater. Nepos quoque dupliciter intelligitur, ex filio, vel filia natus. Idem est, & in nepte.

¶ Tertio gradu, personæ continentur triginta-duæ: [2]† proauus, qui quadrifariam [3]† intelligitur. est enim aui paterni, vel materni pater: item auiæ paternæ, vel maternæ pater. Proauia quoq; quatuor personas complectitur. Est enim, aut aui paterni, aut auiæ paternæ mater: item aui materni, & similiter auiæ maternæ mater. Patruus is autem est patris frater: & ipse dupliciter intelligendus est, ex patre, vel matre, puta auia paterna mea nupsit patri tuo, peperit te, aut auia paterna tua nupsit patri meo, peperit me, ego tibi Patruus sum, & tu mihi. [4]† Idem euenit, si mulieres altera alterius filio nupserint, [5]† nam qui ex his masculi nati sunt, ijs inuicem [6]† patrui sunt; quæ fœminæ, inuicem amitæ. Item masculi fœminis similiter, patrui, fœminæ illis amitæ. Si ◠vir, & mulier, ille filiam eius duxerit, illa filio eius nupserit, qui ex patre adolescentis nati erũt, ex matre puellæ natos, fratris filios (qui ex matre puellæ nati erunt, [7]† ex patre adolescentis natos, fororis filios) illæ eos patruos, illi eas amitas [8]† appellabunt.

¶ Auunculus, is [9]† matris est frater, & [10]† eadem significatione, qua in patruo diximus, contingit. Si duo viri alter alterius filiam duxerint, qui ex his masculi nati fuerint, ijs inuicem auunculi, quæ fœminæ, inuicem materteræ erunt, & eadem ratione masculi, puellis aunnculi, & illæ illis erunt materteræ.

¶ Amita ea est, patris soror, sicut supra accipiendi. Matertera ea est, matris soror, similiter ◠vt supra.

¶ Illud notandum est, non quemadmodum patris, matrisq; fratres, sorores, patrui, amitæ, auunculi, materteræ dicuntur, ita fratris, sororisq; filios, filias nomen speciale cognationis habere, sed ita demõstrari fratris, sororisque filios, filias, quod quidem, & in alijs accidere ex posterioribus apparebit.

¶ Pronepos quoque, & pronepotis quadrifariam [11]† intelliguntur, aut enim ex nepote ex filio, aut ex nepte ex filia descendunt, aut ex nepte ex filio, aut ex nepte ex filia propagantur.

¶ Quarto gradu personæ continentur octoginta, Abauus, cuius intellectus in octo psonas porrigitur, est.n. proaui paterni, aut materni pater, quos singulos dnplici modo intelligendos diximus, aut proauiæ paternæ, aut maternæ pater, quæ & ipse singulæ personæ dupliciter accipiuntur. Abauia, & hæc octies numeratur, est.n. proaui paterni, aut materni, itẽ proauiæ paternæ, aut maternæ mater. ¶ Patruus magnus, is est frater aui. Sed auus, [12]† item frater, cum duobus modis intelligantur, quatuor personas id nomen amplectitur, ◠vt sit aui paterni, vel materni frater, qui vel eodẽ patre i. proauo, vel tantum matre eadem, i. proauia natus est. Qui verò mihi patruus magnus est, is patri meo, vel matri meæ patruus est. ¶ Amita magna, ea est aui soror. Auus autem, item soror, vt sup. diximus dupliciter intelliguntur, & ideo hic quoq; quatuor personas intelligimus. Similiter quę patri meo, ◠vel matri [13]† meæ amita est, mihi erit amita magna.

¶ Auunculus magnus, hic est auię frater: quatuor personæ huic nomini eadem ratione subiectæ sunt, mihique is est auunculus magnus, qui patri meo, vel matri meæ auunculus est.

¶ Matertera magna, ea est auiæ soror, quatuor modis, & hæc ob eandem causam intelligitur, & quæ matri meæ, vel patri meo matertera est, mihi matertera magna vocatur. ¶ Eodem gradu sunt, & illi, qui ◠vocantur fratres patrueles, item sorores patrueles, amitini, amitinæ, consobrini, consobrinæ, hi autem sunt, qui ex fratrib. aut sororib. nascuntur, quos [14]† quidam ita distinxerunt, vt eos quidem qui ex fratrib. nati sunt, fratres patrueles, itẽ eas, quæ ex fratrib. natæ sunt, sorores patrueles, ex fratre autem, & sorore, amitinos, amitinas. Eos verò, & eas, qui, quæue ex sororibus nati, natæve sunt, consobrinos, consobrinas, quasi consororinos appellarem, sed plerique hos oẽs cõsobrinos vocant, sicut Trebatius. Sub hac nominum appellatione personæ cadũt sexdecim, hæ, patrui filius, itẽ filia. Bifariam, sicut sup. numerantur, nã patris mei frater esse põt, vel ex eodẽ patre, [15]† vel ẽt ex eadem matre, sola, amitæ filius, itẽ filia, auunculi filius, item filia, materteræ filius, itẽ filia: amita, auũculo, matertera acceptis duplici intellectu, ratione obseruanda secundum patrui nomen. [16]† ¶ Fratris, sororisq; nepos, ac neptis eodẽ gradu sunt. Sed & frater item soror, neposque, & neptis dupliciter accepti cõtinebũt personas sexdecim, sic: fratris eodẽ patre nati nepos ex filio, nepos ex filia, neptis ex filio, neptis ex filia: fratris eadẽ matre alio patre nati nepos ex filio, nepos ex filia: neptis ex filio, neptis ex filia. Eadẽque causa octo personæ efficient, [17]† vt aliæ octo accedant, ex sorore natorum nepotes, nepteisque: & similiter numerant à nobis. Fratris aũt mei nepos, neptisque, me patruũ magnũ appellant. Fratrũ, sororũque meorũ nepotes, nepteisque, itẽ mei, [18]† inter se consobrini sunt. ¶ Abnepos, abneptis: hi sunt proneposis, proneptisve filius, filia: nepotis, neptisve nepos neptis: filij, filiæve pronepos, proneptis personas connnebunt sexdecim, nepote, vel ex filio nato, vel ex filia: nepte, vel ex filio nata, vel ex filia acceptis, vt ad singulas personas gradu descendamus sic. Filius, pronepos, nepos, abnepos. Filius, nepos, pronepos, abneptis. Filius, nepos, proneptis, abnepos. Filius, nepos, proneptis, abneptis,

3† Fl. desit. hic.

2† Fl. trigĩ a duo. 3† F. quadrifariter.

4† Fl. Id. 5† Fl. nupserit. 6† F. nati fuerint inuicem.

7† inclusa his notis [ ] P.F. desunt. 8† Fl. illi eos patruos, & amitas. 9† Fl. deest, is. 10† Fl. deest, &

11† Fl. auus.

12† Fl. quadrifariter

13† Fl. patris mei, vel matris.

14† Fl. qui

15† F. vel ex patre solo, vel.

16† Fl. intellectu secundum eandem rationẽ.

17† al. efficient.

18† Quidã putãt distinguẽdũ post itẽ mei. Tuscl.

abneptis. Filius, neptis, pronepos, abnepos. Filius, neptis, pronepos, abneptis. Filius, neptis, proneptis, abnepos. Filius, neptis, proneptis, abneptis. Similiter hæ personæ numerabuntur præpositæ 1† filia, & sic fient sexdecim.

1† Fl. propositæ.

¶ Quinto gradu personæ continentur 2† 192. atauus, ſ. & atauia. * Atauus est abaui, vel abauiæ pater: proaui, vel proauiæ auus: aui, auiæq; proauus: matris, vel patris abauus. Huius appellatio personas complectitur sexdecim enumeratione facta tam per mares, quam per fœminas, vt sic ad singulas personas perueniamus. Pater, auus, proauus, abauus, atauus. Pater, auus, proauus, abauia, atauus. Pater, auus, proauia, abauus, atauus. Pater, auus, proauia, abauia, atauus. Pater, auia, proauus, abauus, atauus. Pater, auia, proauus, abauia, atauus. Pater, auia, proauia, 3† abauus, atauus. Pater, auia, proauia, 4† abauia, atauus. Similiter matris persona præposita 5† numeratio fiet. Atauia totidem personas continet eadem ratione numerata, id est, sexdecim.

2† Fl. 184. Baro. ad inſt. eo. ti. ait hic eſſe errorē calculi, & eſſe legendū, vt hic quod ex digreſſione ſuperiorū graduum numeri rectiſſimè colligit. *Concor. c. primo gradu. ibi quinto gradu veniūt: ſup. quidē atauus atauia: inf. atnepos atneptis. 35 q. 5.

3† Fl. abauia.

4† Fl. abauus.

5† Fl. propoſita, &c.

¶ Patruus maior, is est proaui frater, patris, vel matris patruus magnus. Sub hoc noie erūt personæ octo, & sic enumerabuntur. Pater, auus, proauus, abauus, ſrater proaui. Pater, auus, proauus, abauia, frater, paui. Pater, auia, proauus, abauus, frater proaui. Pater, auia, proauus, abauia, frater proaui: totidem erunt matris persona, & proauo eius propositis. Ideo aūt fratrē proaui enumerantes, ante abauum ponimus, ℔, vt sup. significauimus, non aliter perueniatur ad eum, de quo quæritur, nisi per eos trāsitū fuerit, ex quib. nascitur.

¶ Auunculus maior is est, proauiæ frater: patris, vel matris auunculus magnus. Eadem dinumeratione hic quoque octo personas cōputabimus: hoc tātum immutato, vt his frater proauiæ præponatur. 6†.

6† Flo. vt is frater proauiæ ponatur.

¶ Amita maior, est ea proaui soror: patris, vel matris amita magna. Quo ad numerum, & expositionem personarum, eadem erūt, immutato hoc, vt proaui soror ad extremum ponatur.

¶ Matertera maior, hæc est soror proauiæ: patris, vel matris matertera magna. Numerus personarum idem est, vt in nouissimo ponatur proauiæ soror. Hos omnes à patruo maiore, quos retulimus, quidam appellant ita: Propatruus, proauunculus, proamita, promatertera. Quos tamen ego ita nomino, illi contra, fratris, vel sororis pronepotem me demonstrant.

¶ Patrui magni filius, filia. Hi sūt fratris aui filius, filia: proaui, aut proauiæ nepos, neptis ex filio: patris, vel matris cōsobrinus, cōsobrina. Octo personas & hic computabimus, 7† ℔ auus, & frater, vt iam dictum est, dupliciter accipiuntur: & ideo patrui magni filius quatuor implet, totidem filia.

7† Quam uis.

¶ Amitæ magnæ filius, filia. Hi sunt aui sororis filius, filia, proaui, aut proauiæ nepos, neptis ex filia: patris, vel matris consobrinus, consobrina. Numerus personarum idem, qui supra.

¶ Auunculi magni filius, filia. Hi sunt auiæ fratris filius, filia: proaui, aut proauiæ nepos, neptis ex filio: patris, vel matris consobrinus, 8† consobrina: Numerus idē. ¶ Materteræ magnæ filius, filia. Hi sunt auiæ sororis filius, filia: proaui, aut proauiæ nepos, neptis ex filia: patris, vel matris consobrinus consobrina. Computatio eadem personarum, quas enumerauimus. ¶ Patrui magni filius, ei, de cuius cognatione quæritur, propius sobrino vocatur. 9† Nam vt & Masurius ait, eum quis appellat propius sobrino, 10† qui est patris, matrisve consobrinus, aut cōsobrina: ab eo, cōsobrini, consobrinæve filius, filia nominat. ¶ Patrui nepos, neptis. Hi sunt aui paterni, vel auiæ paternæ, pronepos, proneptis; ex nepote, vel ex nepte, filio natis consobrini, consobrinæ filius, filia. Personas octo cōtinebunt; quatuor nepos, quatuor neptis; quia & patruus dupliciter accipitur; & nepos, vel neptis sub singulis patruorū personis duplicatur. ¶ Amitæ nepos, neptis. Hi sunt aui paterni, vel auiæ paternæ pronepos, proneptis: ex nepote, vel ex nepte, filia natis, consobrini, consobrinæ filius, filia. Numerus idem est. ¶ Auunculi nepos, neptis. Hi sunt aui materni, vel auiæ maternæ pronepos, proneptis ex filia: patris, vel matris consobrinus consobrina. Computatio eadem personarum, quas enumerauimus. ¶ Patrui magni filius, ei, de cuius cognatione quæritur, propius sobrino vocatur. ¶ Amitæ nepos, neptis. Hi sunt aui materni, vel auiæ maternæ pronepos, proneptis ex nepote, vel ex nepte filia natis. cætera eadem, quæ in patrui nepote, vel nepte diximus. Materteræ nepos, neptis. Hi sunt aui materni, vel auiæ maternæ pronepos, proneptis ex nepote, vel ex nepte filia natis. 11† Personarū numerus idem, qui sup. 12† his oīb. quos à patrui nepote 13† proposuimus, is, de cuius cognatione quæritur, propius sobrino est. Nam patris, vel matris eorum cōsobrinus est. ¶ Fratris pronepos, proneptis. Hi cōtinebunt personas sexdecim, fratre dupliciter, & pronepote, ac pronepte singulis quadrifariam, vt sup. demonstrauimus, acceptis. Sororis pronepos, proneptis, similiter sexdecim personas cōtinebunt. ¶ Atnepos, atneptis. Hi sunt abnepotis, vel abneptis filius, filia, pronepotis, vel proneptis nepos, neptis, nepotis, vel neptis pronepos, proneptis, filij, vel filiæ abnepos abneptis. Numerabuntur sub hac appellatione triginta duæ personæ, quia atnepos 14† sexdecim habet, & totidē atneptis. ¶ Sexto gradu cōtinentur personæ quadringentæ quadraginta octo, hæ, Tritauus, is aūt, * est patris, & matris atauus, aui, vel auiæ abauus, proaui, vel proauiæ proauus, abaui, vel abauię auus, atauі vel atauiæ pr̄, dictus quasi tertius auus. 15† Personas autem cōplectitur triginta duas, geminet enim necesse est, qui in atauo fuit, numerus, immutatione per singulas personas propter atauū iam facta, 16† vt sexdecies tritauus intelligatur atauі pater, & toties atauiæ. Tritauia similiter enumerata facit personas triginta duas. ¶ Patruus maximus, is est abaui frater, atauі, & atauię filius, patris, vel matris patruus maior, personas cōtinebit sexdecim, sic. Pr̄, auus, proauus, abauus, atauus, abaui frater. Pater, auus, pauus, abauus, atauia, frater abaui. Pr̄, auus, proauia, abauus,

8† Fl. aut

9† Fl. cōputatio cadē. Personę quas enumerauimus à patrui magni filio, ei de cuius cognatione quęritur, propius sobrinis vocantur.

10† F. quā quis appellat propiorē ſobrino.

11† Fl. filia neptis.

12† Fl. deeſt. q ſup.

13† Flor. quos ad patrui nepotem.

14† Fl. abnepos. & paulo poſt abneptis. *Concor. c. primo gradu veniunt, ℔. tritauus. tritauia. inf. trinepos. trineptis. 35. 9. 5.

15† Aliàs tertij aui auus.

16† Flor. uiam facta.

uus,atauus,frater abaui. Pater,auus,proauia,abauus, atauia,frater abaui. Pater, auia, proauus, abauus,atauus, abaui frater. Pater, auia, proauus,abauus,atauia,frater abaui. Pater,auia,proauia,abauus,atauus,abaui frater. Pater,auia,proauia,abauus,atauia,abaui frater . Totidem erunt matris appellatione proposita.

¶ Auunculus maximus , is est abauiæ frater , patris , vel matris auunculus maior. Et numerus idem , & personarum expositio eadem quæ sup. hoc duntaxat immutato, vt pro abaui fratre, abauiæ fratrem ponas.

¶ Amita maxima ,ea est abaui soror, patris vel matris amita maior: cætera vt in patruo maximo, hoc tantum immutato , vt vbi est abaui frater,ponatur abaui soror.

¶ Matertera maxima, ea est abaui soror, prīs,vel mris matertera maior : cætera vt sup.ad extremū dūtaxat pro abauiæ fratre posita abauiæ sorore.

¶ Hos omnes, quos à patruo maximo proposuimus, quidam in his nominibus designant : abpatruus,abauunculus,abamita,abmatertera. Itaq; & nos indifferenter hos ponemus . Quos autem ego appello abpatruos , abauunculos, abamitas, abmatertteras , illi demonstrant me fratris, sororisque abnepotem.

¶ Patrui maioris filius, filia . Hi sunt proaui fratris filius,filia, abaui, abauiæ per proauū nepos, neptis ex filio. Personæ sub hoc erunt sexdecim : enumeratione sic ducta, vt in quinto gradu, cum patruum maiorem demonstraremus.decimus,adiecto duntaxat filio,filia: quia filius patrui maioris totidem necesse est personas complectatur, quot patruus maior , id est octo : totidemque ex filiæ persona computatis , is numerus efficietur , quem sup. posuimus.

¶ Amitæ maioris filius,filia. Hi sunt proaui sororis filius,filia:abaui,abauiæ per proauum nepos, neptis ex filia. Et hic eadem ratione personas enumerabimus totidem.

¶ Auunculi maioris filius, filia . Hi sunt proauiæ [1]† fratris filius,filia; abaui,abauiæ per proauiam nepos neptis ex filio. Eadem hic dinumeratio facienda est, quæ est in patrui maioris filio, filia.

1† Flo.hi sunt proauiæ.

¶ Matertеræ maioris filius, filia. Hi sunt proauiæ sororis filius,filia; abaui,abauiæ per proauiā nepos,neptis ex filia. Circa numerum,& personarū expositionem eadem , quæ sup. Hi omnes quos proposuimus à patrui maioris filio , auo auiæ eius,de cuius cognatione quæritur, fratribusque, & sororibus vtrius eorum consobrini , consobrinæve sunt: at patri, matrique eiusdem,fratribusque,& sororibus vtrius eorum, propius sobrinis.

¶ Patrui magni nepos, vel neptis ; amitæ magnæ nepos,vel neptis : auunculi magni nepos,vel neptis: materteræ magnæ nepos,vel neptis: hæc simul [2]† nomina continēt personas sexaginta quatuor . Nam cum patrui magni, verbi gratia,persona quadrifariā intelligatur , nepotis bifariam, geminatur is numerus nepote duntaxat annumerato, & quadruplatur is,qui geminus [3]† erat: duplicatur etiam nepte computata . Ac [4]† tantum vnius dinumerationem proponimus exempli gratia,Pater,auus,proauus,frater,aui,qui est patruus magnus, filius eius, nepos eiusdem ex filio, item neptis . Pater, auus, proauia, frater aui, qui est patruus magnus,filius eius, nepos eiusdem ex filio,item neptis. Pater auus,proauus,frater aui, qui est patruus magnus, filia eius, nepos eiusdem ex filia, item neptis. Pater,auus, proauia, frater aui,qui est patruus magnus,filia eius: nepos eiusdem ex filia,item neptis. Totidem, & eadem ratione exponuntur matris nomine antepositа , id est , vt & aui materni fratris nepotes, & nepres computemus . Item in amita magna , id est , aui sororis nepotes,neptesq; enumerabimus . Idemque in auunculo magno,i.auiæ fratris. Eadem ratio materteræ [5]† magnæ,i.auiæ sororis. Ex quibus vniuersus numerus cōpletur sexaginta quatuor. Hi omnes proauo,aut proauiæ eius, de cuius cognatione quæritur , pronepotes , & proneptes , eiusdem auo, [6]† auiæ fratris,sororisve: & [7]† nepotes,neptesve : & contra,horum auus, auia eidem patruus magnus , amita magna , auunculus magnus,matertera magna:horum autem pater,materve, fratresque , & sorores vtrius eorum eidem propius sobrini, ipse his sobrinus est, & inuicem huic illi sobrini .

3† Fl. geminatur. 4† Fl. & 5† Fl. eadē rōne in matertera. 6† Fl.aui. 7† Fl.deest. &.

¶ Patrui pronepos,proneptis continent personas [8]† octonas: & vtriusque [9]† sexus fiunt sexdecim, sic Pater,auus,patruus,filius patrui,nepos eiusdē ex filio , pronepos eiusdem ex nepote filio nato , item proneptis. Pater,auia,patruus,filius patrui, nepos eiusdem ex filio . pronepos ex nepote filio nato,item proneptis. Pater,auus,patruus,filia patrui, nepos eius ex filia , pronepos ex nepote filia nato,item proneptis. Pater,auia,patruus,filia patrui, nepos eiusdem ex filia , pronepos ex nepote filia nato,item proneptis. Pater,auus,patruus,filius patrui,neptis eiusdē ex filio,pronepos ex nepte filio nata,itē proneptis . Pater,auia,patruus, filius patrui, neptis eiusdem ex filio,pronepos ex nepte filio nata, item proneptis . Pater, auus,patruus,filia patrui,neptis eiusdē ex filia,pronepos ex nepte filia nata,item proneptis. Pater,auia,patruus, filia patrui, neptis eiusdem ex filia, pronepos ex nepte filia nata,itē proneptis. Amitæ pronepos,proneptis: totidem personas eadem rōne, & hi continent, tantū pro patruo amita sumpta . Item auunculi pronepos , prooeptis pro patruo item auunculo posito. Materteræ pronepos,proneptis : & hic vbi patruus positus est , matertera numerata eundem numerum personarum inueniemus. Hi omnes eius,de cuius cognatione quæritur, consobrinorum nepotes, neptesve sunt.

8† Flor. octo. 9† Flo.ut vtriusque.

¶ Fratris,sororisq; abnepos,abneptis efficiūt psonas,sexaginta quatuor, vt ex sup. scriptis apparere pōt. Trinepos,trineptis. Hi sunt filij,filiæve arnepos:

2† Fl. hæc singula nomina.

pos, atneptis: nepotis, neptiſve abnepos, abneptis: pronepotis, proneptiſve ꝓnepos, proneptis, abnepotis, abneptiſve nepos, neptis: atnepotis, atneptiſve filius, filia. Hæ appellationes demonſtrant ꝓſonas ſexaginta quatuor: nã trigintaduo trinepos cõplet, totidẽ trineptis. Ab nepote enĩ numerus quadruplatus in ſe, efficit trigintaduo: ipſo nepote duas ſignificante, ꝓnepote quatuor, abnepote octo, atnepote ſexdecim. His accedunt trinepos, trineptis, vni [1]† ex atnepote, alteri ex atnepte nati. Per ſingulos autem gradus ideo geminatio fit, quia maribus adijciuntur fęminæ, ex quibus proximus quiſq; progignitur, [2]† & enumerabuntur [3]† ſic, ¶ Filius, nepos, pronepos, abnepos, atnepos, trinepos: itẽ trineptis. ¶ Filia, nepos, ꝓnepos, abnepos, atnepos, trinepos, itẽ trineptis. ¶ Filius, neptis, pronepos, abnepos, atnepos, trinepos, itẽ trineptis. ¶ Filia, neptis, pronepos, abnepos, atnepos, trinepos, itẽ trineptis. ¶ Filius, nepos, proneptis, abnepos, atnepos, trinepos, item trineptis. ¶ Filia, nepos, proneptis, abnepos, atnepos, trinepos, item trineptis. ¶ Filius, neptis, proneptis, abnepos, atnepos, trinepos, item trineptis. ¶ Filia, neptis, proneptis, abnepos, atnepos, trinepos, item trineptis. ¶ Filius, nepos, pronepos, abnepos, atneptis, [4]† trinepos, item trineptis. ¶ Filia, nepos, proneptis, abnepos, atneptis, trinepos, item trineptis. ¶ Filius, neptis, ꝓnepos, abnepos, atneptis, [5]† trinepos, item trineptis. ¶ Filia, neptis, ꝓnepos, abnepos, atneptis, [6]† trinepos, item trineptis. ¶ Filius, nepos, proneptis, abnepos, atneptis, [7]† trinepos, itẽ trineptis. ¶ Filia, nepos, proneptis, abnepos, atneptis, [8]† trinepos, item trineptis. ¶ Filius, neptis, ꝓneptis, abnepos, atneptis, [9]† trinepos, item trineptis. ¶ Filia, neptis, [10]† proneptis, abnepos, atneptis, trinepos, item trineptis. ¶ Filius, nepos, proneptis, abneptis, atnepos, [11]† trinepos, item trineptis. ¶ Filia, nepos, pronepos, abneptis, atnepos, [12]† trinepos, item trineptis. ¶ Filius, neptis, pronepos, abneptis, atnepos, [13]† trinepos, item trineptis. ¶ Filia, neptis pronepos, abneptis, atnepos, [14]† trinepos item trineptis. Filius, nepos, ꝓneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. ¶ Filia, nepos, proneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filius, neptis, ꝓneptis, abneptis, atnepos, trinepos, item trineptis. Filia, neptis, proneptis, abnepos, atnepos, trinepos, itẽ trineptis. ¶ Filius, nepos, pronepos, abneptis, atneptis, trinepos, itẽ trineptis. ¶ Filia, nepos, proneptis, abnepos, atneptis, trinepos, itẽ trineptis. ¶ Filius, neptis, pronepos, abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis. ¶ Filia, neptis, proneptis, abneptis, atneptis, trinepos, itẽ trineptis. ¶ Filius, nepos, proneptis, abneptis, atneptis, [15]† ꝓneptis, abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis. ¶ Filia, nepos, proneptis, [16]† abneptis, atneptis, trinepos, ꝓitem trineptis. ¶ Filius, neptis, proneptis, abneptis, atneptis, trinepos, itẽ trineptis. ¶ Filia, neptis, proneptis, abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis. ¶ Filius, nepos, pronepos, abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis. ¶ Filia, nepos, pronepos, abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis. ¶ Filius, neptis, pronepos, abneptis, atneptis, trinepos, item trineptis. ¶ Filia, neptis, pronepos, abneptis, atneptis, trinepos, itẽ

VNDE VIR ET VXOR.

¶ *Licet vir vxori, & econtra succedat: tamen vltra iura affinitatis ſecus eſt. vt C. communia. de ſucceſſ. l. affinitatis.*

ADDITIO. De trib. bon. poſſ quæ deferuntur ab inteſt. ſu. habuiſtis: verũ, quia aliqua deferuntur nõ ratione agnationis, & cognationis, ſed ratione matrimonij: ideo quia vir, & vxor non ſunt affines. ſup. ti. 1. l. non facilè. & illa vocatur bo. poſſ. Vnde vir & vxor. & duæ ſunt bo. poſſ. Vna eſt, vnde vir, quæ datur viro in bonis vxo. decedentis ab inteſt. Alia, Vnde vxor, quæ datur vxori in bonis viri decedentis ab inteſta. vnde de bo. poſſ. quæ cognominatur Vnde vir, & vnde vxor. videamus qñ locum habeat, & quãdo deſinat: de quo inſ. l. vna. dicitur. Et debetis ſcire. Si vir decreditit inteſtatus ſine deſcendentib. & aſcẽdentibus, & collateralibus vxor ſuccedet ei excluſo fiſco & econtra. C. eo. l. vna Et nota quia iſta bo. poſſ. Vnde vxor, olim fuit neceſſaria. & hodie eſt, qa vxor nõ ſuccedit viro l. xij. tab. per Vnde liberis. quia non eſt de numero liberorũ: per vnde legitimi, nõ: qa non eſt agnata, per vnde cognati, non: quia non eſt cognata. Sed æquitate prætoris: qa ſunt affines, C. de cri. ex. hæt. l. aduerſus. ſuccedũt per vnde vir, & vxor. Viu. Ex Cuiac. in parat. ad hunc ti. ſequitur quarta paredicti, qua, deficiente omni agnatione, ad vxorem bona mariti inteſtati pertinent, & viciſſim ad maritum vxoris. ſi tempore mortis iuſtũ matrimonium fuerit: nam deportato, exempli gratia, in bonis q. fitis poſt deportationẽ fiſcus ſuccedit, non vxor, quia deſijt eſſe iſta vxor, vt per eam.

1† Fl. prepoſita.

2† F. ei.

3† F. ipſe autem ijſdem ſobrino.

4† F. quater.

5† F. computatos eadem ratione ad filiã, item ĩ cæteros.

6† F. efficietur.

7† Fl. ſocium de.

8† Fl. adnepos. adneptis.

VT bonorum poſſeſſio. CASVS. In l. iſta tractatur, quando habeat locum iſta bon. poſſ. & quando ceſſat, & certè locum habet ſi matrimonium fuit iuſtum, & de iure tenuit. Si prædecedit vir, vel vxor ſine deſcendentibus, ſuccedentib. vel collateralibus: vocatur vxor. Si decedit teſtatus ceſſat. ita vocatur vir, & vxor, per vnde vir, & vxor, ſi tẽpore mortis illius durabat matrimoniũ. Ceſſat ũ ſi non fuit licitũ matrimonium contractum: quia vbi matrimoniũ non tenuit, nõ poteſt ſuccedere nec ex teſtõ: aliquando tamẽ quo ad quid durat matrimoniũ, & quo ad quid non, & inde nõ erit locus huic bo. poſſ. Si liberta eſt nupta patrono, non poteſt deterrere ab eo inuito. Si diuertit, licet duret matrimoniũ, qa nec videntur habere voluntatem, non ſuccedunt per Vnde vir & vxor. Sed ſi diuortium eſt celebratũ non ritè, licet duret matrimonium, non eſt locus huic bo. poſſ. Verum iſta l. habet contra. Ponamus. Ego volo nuptias contrahere: vado in partes extraneas; credo aliquã ſolutã, non eſt: ĩhitur cum ea illi citũ matrimoniũ. Si inſtituit me. iſta l. vf velle. qd non poſſum ei ſuccedere ex teſtõ. vel per ĩ tab. Idẽ vf ecõtra pone, ſcio me hñe vx. cõtrahoc cã aliqua ſoluta: matrimonium eſt illicitum. C. ad leg. Iul. de adul. l. eum, qui. inſtituo eã, l iſta innuit. qd nõ pt ſuccedere, per ſñm tab. vel per contra tabu. iſtud eſt falſum, quia ll. dicunt contrariũ. qd ille, qui ſcit matrimoniũ ininſtum, nõ põt inſtitui hñs ab eo, qui ignorat mñimonium tenere. Vnde ſi ſciam me non eſſe virum, & ipſa neſciat, non poteſt me inſtituere. ſed ego cã, ſic ſup. de leg. 1. l. fi. ſu. de ijs, quibus. vt indign. l. poſt legatũ. ſu. de vſufr. le. l. vir, & vxor. Sic de facto, ſed nõ de iure duraret. Viui.

9† F. filiã. & in fra filiæ computabit.

10† Lib. 47. ad edictum.

11† Fl. liberta ab inuito patrono diuertit.

12† Marcellus.

a *Ex teſtamento*] talis iniuſti viri, vel vxoris, vt ſup. de ijs, quib. vt indig. l. Claudius, & ſu de vſufr. le. l. vxori. b *Capi*] ex teſtamento, vel ab inte. ſic repellit mulier, ſi nubat intra annũ, cum nec legitimas habeat hẽditates vltra tertiũ gradũ, vt C. de ſecun. nup. l. 1. ĩ fin. Item præferuntur vxori oẽs conſanguinei, vt C. eo. l. 1. Itẽ qui dã alij, qui ſunt C. de hæt. Decu. per totum. Itẽ ſocius liberalitãs imperialis, vt C. ſi ĩperia. li. ſo. l. j. aliàs ipſi inuicem ſuccedũt excluſo fiſco, vt C. eo. l. 1. hoc iure veteri, ſed iure Auth. eſt aliquid plus, vt C. eod. auth. præterea. Acc.

c *Mortis*] ſic ſupra de reb. du. l. ſi cognatis, & ſu. ſi cog. l. capitis, & in Auth. de nupt. ſ. quia verò. coll. 4.

d *Durat*] quo ad quædam, vt non poſſint alij nubere, vt ĩ. ſubijcit. Vetè tamen ſolutum eſt, vt ſu. de diuor. l. ſi. in prin. e *Retinet*] vt & ĩ. de diuor. l. patrono, & C. de op. lib. l. libertę. Et ſecundum hoc dic, retinet quoad quædam, vt ſup. dixi. f *Inuito patrono*] vt & ſup. de diuor. l. ſi. in prin.

g *Certo modo*] puta per verba apta ad hoc, vt ſup. de diuor. l. 2. & facit inſ. de adul. l. pen.

¶ DE VETERANORVM, ET MILITVM Succeſſione. ADDITIO.

¶ *De bon. poſſ. quæ dantur in bonis paganorum, non militum. ſ. Illum*

trineptis filius, itẽ filia. Hi cẽtũ vigintiocto fiũt, qcũ trinepos, trineptiſq. vt ſu. demõſtrauimus ſexaginta quatuor impleant, filij 9† eorum eadẽ enumeratione, totidemque filiæ computabuntur.

Vnde vir, & vxor.

TITVLVS XII.

Vlpianus. 10†

LEX VNICA.

VT bonorum poſſeſſio peti poſſit Vnde vir, & vxor, iuſtũ eſſe matrimoniũ oportet. Cæterũ, ſi iniuſtũ fuerit matrimoniũ, nequaquã bonorũ poſſeſſio peti poterit, quẽadmodum nec ex teſtõ, a adiri hæreditas, vel ſecundũ tabulas peti bonorũ poſſeſſio poteſt. Nihil enĩ capi b pp iniuſtum matrimoniũ poteſt. Vt autẽ hæc bonorum poſſeſſio locũ habeat, vxorem eſſe oportet mortis c tẽpore. Sed ſi diuortium quidem ſecutũ ſit, verũtamẽ iure durat d matrimoniũ, hæc ſucceſſio locũ non habet. Hoc autẽ in huiuſmodi ſpeciebus procedit. Si liberta ab inuito patrono diuertit, 11† lex Iulia De maritãdis ordinib. * retinet e iſtã in matrimonio, dum eã, phibet alij nubere inuito patrono. f Itẽ lex Iulia De adulterijs, niſi certo modo g diuortiũ factũ ſit, pro infecto hẽt.

De veteranorum, & militum ſucceſſione.

TITVLVS XIII.

Macer 12† li. 2. de re militari.

LEX PRIMA.

MIliti, qui capite puniri meruit, teſtamentum facere cõ

d *Durat*] quo ad quædam, vt non poſſint alij nubere, vt ĩ. ſubijcit. Vetè tamen ſolutum eſt, vt ſu. de diuor. l. ſi. in prin. e *Retinet*] vt & ĩ. de diuor. l. patrono, & C. de op. lib. l. libertę. Et ſecundum hoc dic, retinet quoad quædam, vt ſup. dixi. f *Inuito patrono*] vt & ſup. de diuor. l. ſi. in prin.

g *Certo modo*] puta per verba apta ad hoc, vt ſup. de diuor. l. 2. & facit inſ. de adul. l. pen.

dum est: sed quia honor. p̄ſſ. interdum petitur in bonis eorum. qui d̄fecerunt militar. & aliquando in bonis militum: ideo subiungitur subi. de vulter. &c. Viuianus.

Rationem huius tit. vide apud Cuiac. in parat. ad ipsum.

Militique] CASVS. Miles in militia ista quia Princeps diligebat eum, multa quæsierat: dū vidit quod multa quæsierat incepit fatuus esse: propter quod damnatus fuit de crimine capitali: nunquid iste potuerit facere testamentum si impetrat à principe? Sic. & ex illo testamento petetur secundum tab. Si non impetrat à Principe, agnati & cognati poterunt succedere ab intest. si damnatus est de crimine militari non cōi. Vide *Concedendum*, super bonis castrensibus tm, & iure militari: & si hoc sit concessum à principe, vel à iudice, & sit damnatus de militari crimine, vt habetur C. eo. l. & militibus & fin. de mil. test. l. ex militari, in princ. & de intest. l. si quis ex 6. quoties. & inf. in fi. huius legis.

1† Li.16. responso.

2† Fl. inte stati.

3† Fl. accepit.

4† Li.28. Digest. al. Vlpianus.

b *Cognatos*] vsque ad quintum gradū, non vltra, vt inf. l. proxi. Item hoc in castrensibus: sed paganica fisco applicantur, vt C. eo. l. & militibus. & dic, vt ibi.

c *Ex militari*] quæ multa sunt. inf. de re mil. per totum.

Bona militis] CASVS. Miles, qui erat in expeditione, & nullum crimē cōmisit, decessit in expeditione: nūquid bona castrensia fiscus occupare possit? Non imō debent seruari successoribus ab inte. vsque ad quartum gradum. & quintum. Viu.

d *Castrensia*] secus in paganicis, vt no. sup. l. proxi.

e *Legitimus*] s. agnatus. Sed contra Inst. de suc. cog. §. fi. vbi aliter agnati & aliter cognati. Imo ambo in alio gradu, quā hic. Et sic in duobus est contra. Sol. hic speciale. Accur.

QVIBVS NON COMPE. BON. POSS.

ADDITIO. De istis qb. defert bo. pos. s. dictū est. Verū quibusdā nō defert, ponit hęc tub. Qui sunt isti, dī inf. vna. Originē tit. eiusq; materiā ponit Cuiac. in parat. ad ipsum.

Seruo] CASVS. Ista ponitur talis casus. Tu in testamento tuo instituisti seruū meum hæredē: volebas mutare testm̄: dolo. sè me coegi, vt non mutares. Non debeo petere bo. pos. & si me viuo illum manumisi. Idem si filium meum instituisti, & dum volebas mutare testm̄, non permisi, non debeo petere ſm tab. quia rem illicitā egi. Idem dicetis, si fuit institutus, & illū qui instituit me prohibeo mutare testm̄. s. si qs aliquē re. phi l. 1. §. fi. filius. Iuē intelligatis, si p̄ velit testari, & p̄hibui testari est hęc ē cā quare fil. p̄ exhēdari, vel p̄terire. l. Auth. vt cū de ap. cog. l. cās. & s. ad Treb. l. Marc. §. vl. V.

f *Denegetur*] factionem. De hoc enim quæritur: & habes sup. si quis alii. test. prohi. l. 1. §. 1. & facit eo. tit. l. 1. in princ. & l. 2. & 3. & C. si quis alii. test. prohi. l. 2.

g *Emancipato*] posſ. sed tempore prohibitionis erat in potestate. arg. C. ne filius pro patre. l. ne contra. & facit sup. de acq. hær. l. si seruus eius qui capere-

dominus dolo fecerit, ne testamentū mutaretur, quo seruus eius hæres scriptus erat, quamuis manumissus adierit hæreditatē, ei denegari f cū etiā emancipato g filio denegetur, si pater dolo fecerit, ne testamentum mutaretur.

Vt ex legibus, Senatusve consultis bonorum possessio detur.

TITVLVS XV.

Vlpianus. 5†

LEX VNICA.

Prætor * ait, Vti me quaque lege, Senatusve consulto bonorum possessionem dare oportebit, ita dabo. h

¶ Nunquam bonorum possessio, quæ ex alia parte edicti agnita est, impedit i illam bonorum possessionem. *

¶ Cum ex lege xij. tabularum quis habet hæreditatem, hinc non petit, sed inde k tantum, Quem 6 sei hæredē esse oportet, quippe cū non alias hinc l cōpetat bonorum possessio, quam si lex m specialiter deferat bonorum possessionē.

5† Li.49. ad edict. * intel. hic ita l. vide apud Hube. Zuch. in Rubr. C qui ad mitti. nume. 67.

* Bonorū possessor dicitur ille qui succedit de iure Prætorio. §. re stitutoria. & no. in glo. super verbo. qđ de recuperanda. c. pastor. extrā. eod. cau. pos. & pro priet.

6† Fl. sed inde, Tū quem.

VT EX LEGIBVS SENATVSVE CONSVLTIS bonorum possessio detur.

ADDITIO. De bo. pos. quæ datur cum quis non vocatur ad suc. leg. vel Senatus: sed datur, cū quis vocatur ad suc. iure prætoris. dictū est. emancipatus vocatur inte prætor. & eo. gratiā. Verum quæ bon. possſ. datur ei qui vocatur l. vel Sen. conſ. p̄mittur tub. Et potest sic ita dicere. ex l. & Se. con. datur bo. pos. per Vnde legitimi, agnati l. 12. tab. vocantur ad suc. ab inte. & Vnde leg. Mater succedit filio per Officianum iuris eius. sup. vnde leg. l. 2. in fi. & l. seq. vel potest sic ita dicere. Hic loquitur de septima extraordinaria bon. pos. quæ defertur ex l. & Sen. interdum. & ponens ita exemplum: Septima dicitur extraordinaria, qa vaga est: aliquādo est ex testamento. Et posuimus duo exempla. Si mater habēs duos filios iam natos, hodie instituit eos: elapso anno concepit: ipsa cogitauit, si pariā mutabo testamentum. & instituam eum, qui nascetur: decessit in puerperio. Istud testamentum non censetur vitiosum. Sed iste, qui natus est matre mortua, quomodo vocatur per extraordinariam bo. pos. quę nō est directa, sed vi legis ex testamēto: quia l. fingit institutū, qui non fuit. C. de inoff. test. L si mater. Item est exemplum, Pater filium instituit, iuit ad bellum, captus est: fingitur ante captiuitatem decessisse: & filius succedit per secundum tab. Aliquando & ab intest. si pater filio dimisso domi, capitur ab hostibus. Itē ex Senatusc. potest dici, quod deferatur matri per Tertul. in bonis filij. filio per Officianū in bonis matris. Hoc vult dicere ista tub licet per alia verba. Viu. Restabat ex Cuiac. hæc edicti pars subsidiaria, nā si ex alijs partibus nō sit bon. possſ. hæc ijs supersit, quib. leges, vel S.C. vel constitutiones specialiter bon. pos. detulerunt.

7† Li.28. Digest. al. Vlpianus.

Prætor] CASVS. Dicit Prætor, vbicunque l. vel Senatusc. dicit dandam bon. possſ. dabo eam. Ista bono. possſ. aliquando erit ex testamento, aliquando ab intestato: & ideo danda est, ex quo specialiter l. dari vult. Viu.

h *Dabo*] hæc est illa bo. possſ. septima extraordinaria, q̄ ppter rōne inducta dr. vt Inst. de bo. possſ. §. septima. & hēt locū nunc ex testō. & nunc ab inte. vt patet in defuncto apud hostes, qui l. Cor. hēt idem, vt ff. de test. l. lege. & C. de cap. l. nec nos. Itē exēplū ex testō. vt C. de inoff. test. l. si mater. Itē aliud ff. de bo. pos. l. sed cū patrono. Itē pone ff. ca. sb. illis trib. ī qb. est hodie necessaria ſm tab. vt no. C. vnde leg. l. si

i *Impedit*] q.d. alia suo loco competens non impedit hanc, quin suo loco detur. vel dic, q̄ si ille, cui hæc competit, & nō alia, agnoscat aliam, nō velet illa agnitio. sed nec huic præiudicat. arg. sup. si mentor fal. mo. di. l. 1. §. ideo autem.

k *Sed inde*] Vnde ītāmi. vt & ff. vnde legi. l. 1. & l. gēaliter.

l *Hinc*] i. ex hoc edicto.

m *Si ex*] s. noua post l. 12. tab. Si aūt defert lex nouā hēditatē tūc. tunc hēt locū Vnde legitimi. Sed hoc rato inuenit. q̄ defert

d *ferat bo. poss. inueniur th qñq; vt C. de cap. l. nec ne 5. Sed in antiqs libris forte hoc erat ẽ in aliis exẽplis supra positis.*

QVIS ORDO IN BONORVM POSS. &c.

ADDITIO. *Quia in bonorum poss. deferendis seruatur ordo, &c. sub Vsu.*] in indice locus seruetur ponitur. deturq; & vtranque scripturã rectã esse ait Cuiac. in parat. ad hunc tit. vbi materiam ipsius edictõ declarat.

Quis ordo in bonorum possessione seruetur.

TITVLVS XVI.

¶ *Modestinus.* 1†

LEX PRIMA.

INtestati * gradus hi vocantur: Primum sui hæredes: Secundo legitimi: Tertio proximi cognati: Deinde [a] vir & vxor.

¶ Siue tabulæ testamenti non extent, siue extent; si secundũ eas, vel contra eas bonorum possessionem nemo accepit, intestati detur bonorum possess. Intestati patris liberis bonorum possessio datur, [b] non tantum his, qui in potestate parentis vsque in mortis tempus fuerunt, sed & emancipatis. [c]

Vlpianus. 2†

LEX II. ¶

VTile [d] tempus est bonorum possessionum admittendarum. Ita autem vtile tempus est, vt singuli dies in eo vtiles sint; scilicet vt per singulos dies & scierit, & potuerit admittere. Cæterum quacunque die nescierit, aut non potuerit, nulla dubitatio est, quin dies ei non cedat. [e] Fieri autẽ potest, vt qui initio scierit, vel potuerit bonorum possessionem admittere, hic incipiat nescire, vel non posse admittere; scilicet, si cum initio cognouisset eum intestatũ decessisse, postea quasi certiore nuncio allato dubitare cẽperit, nũquid testatus decesserit, vel nunquid viuat, quia hic rumor postea irrepserit. 3† Idem & in contrariũ accipi põt, vt q̃ ignorauit initio, postea scire incipiat. Dies [f] bonorũ possessionis vtiles esse, palam est, sed nõ sessionum f numerabuntur, si modo ea sit bonorũ possessio, quę de plano g peti potuit. Quod 4† si ea, quę causæ cognitionẽ pro tribunali desiderat, vel quæ decretum exposcit; sessiones erũt nobis cõputandæ, quib. sedit is, quibusque per ipsum Prætorẽ factum non est, quo minus daret bonorũ possessionẽ. ¶ In bon. poss. quæ pro tribunali [h] datur; illud quæritur, Si sederit [i] † quidem Prætor pro tribunali, sed postulationibus non dederit rñsum? ¶ Põt dici ips ad bo. poss. non cedere, cum Præses alijs reb. aut militaribus, aut custodijs, aut cognitionib. fuerit occupatus. ¶ Si Præses prouinciæ in proxima fuerit ciuitate, ac cedere [j] dẽt ad vtilitatẽ tpis, spatiũ [6] † itineris, s. numeri rõne viginti milliũ passuũ facta. Nec. n. expectare debemus,

1† Lib. 6. Pandect.

* Ter. hæres. l. est melior de iure ad probãdũ quem intestatum decessisse de quo vide gl. or. in l. cum antiquio ribus. C. de. succ. ab intest. & in aut. præterea. C. vnde vir & vx.

a *Deinde*] vt & sup. si tab. testamen. l. 1. §. ita demum. & C. qui admit. ad bono. poss. l. 5.

b *Datur*] vt & Instit. de hæred. ab intest. §. admonendi.

c *Sed emancipatis*] vt & Instit. de hæred. ab intest. §. emancipati.

d *Vtile tempus*] CASVS. Tempus paratum ad petendas bono. possess. est vtile, nõ continuum. Vnde ad hoc, vt curratur, necessaria sunt ista: quod aliquis sciat defunctum, etiam bon. poss. delatam esse: siue hoc scierit ab initio, siue ex postfacto: alias non cedit tempus.

¶ *Dies bon. poss.*] Vos habetis, quod dies statuti ad peten. bonor. possess. sunt vtiles: dic mihi, nunquid omnes sessiones, quibus sedet Prætor pro tribunali, currant ei, cui delata est bono. possess. Dominus Prætor singulis diebus non feriatis intrat Prætorium: audit petitiones: nunquid tempus currit mihi? non, quia dominus Prætor potest sedere pro tribunali, tamen non defertur hæredi possessio: quia nescio forte illum mortuum, vel mihi delatam. Vnum sciatis, bono. poss. quæ tribuunt ius, petuntur à prætore decerni. Quid ergo? dictus Prætor nõ sedet pro tribunali: scio, & sentio bon. poss. mihi deferri: non habeo eius copiam, non currunt mihi dies. Quid, si Prætor non est præsens? debeo ad eum ire, si scio vbi sit. sed si non scio, centesimus dies non currit mihi; sic debeo ire ad eum, non ipse ad me.

¶ *Si ventre*] Mulier prægnans venit ante eum, dicens. Fui vxor talis viri, videatis, sum prægnans: decernatis mihi bonorum poss. ventris causa: Libenter: veni huc, & decernam tibi. Quod potest Prætor facere, sup. de ven. in poss. mitt. l. 1. §. eligitur. sup. ad Carb. l. 3. §. sed & si is. Tempus quod agnatis constitutum est ad bon. possess. petendam, non currit illi interim, dum venter est in possessione.

e *Non cedit*] sed continuum cedit etiam ignoranti factum, vt sup. de ijs, qui no. infa. l. genero. §. sed cũ tempus. Sed contra huic l. C. de testi. mil. l. 1. Sed ibi in militia potuit petere: ciuili autẽ negligenti restitutio datur, cum absentia iustissima causa interuenit. R. & facit ff. de diuer. & tempo. præs. l. 1. & 3. de feriis. tabu. l. penul. §. filius. & sup. de ædil. edi. l. cum mancipium. & l. cum lex. & 3. quib. ex cau. ma. l. sed & si per Prætorem. §. ait Prætor. Et no. quòd quatuor sunt necessaria, vt tempus currat. 9 sciat sibi delatam: alias secus. vt hic. & 3. de iur. & fac. igno. l. 1. Item quod possit agere. Item quòd sit copia rei, item iudicis. Sed hoc casu in reo non est opus cum fine aduersario agno scatur. vt no. sup. de bo. poss. l. 3. §. bonorũ. Sed quædam sunt vtilia quoad scientiam tantum. vt 3. de ædil. edic. l. cum lex. & de calum. l. annus. & inf. quando ap. fi. l. 1. §. dies. & de excu. tut. l. quinquaginta. & l. scire. Et sunt dicta tempora vtilia quo ad princ. tantum. secundum quosdam.

3† Fl. Pertepferat.

4† Plat. Quid. addita interrogationep. & verbũ ex posuit.

f *Sessionum*] scilicet dies, in quibus sedit pro tribunali, non numerãtur: quia sedeat vel non sedeat pro tribunali, cum adiri possit, currunt dies, quoad istas bonor. possess. quæ non tribuunt ius in proprietate, vt Carbonianæ. & ventris, vt supra. de ven. in possess. mitten. l. 1. §. ea. & l. vbicunque. §. interdum. Et de his etiam diebus feriatis cognoscitur, vt supra. de fer. l. 2. Item illa, quæ datur gratia agnoscendæ litis vt sup. de inoffic. testam. l. Papinia. §. 1. & est sic infra. de admil. miles. §. sexaginta. Accursius.

6† Fl. nõ.

g *De plano*] id est, quæ non sedente iudice datur: sic C. de dilat. l. à procedente. Sed nunquid libellus dabitur? Respon. non videtur. vt C. de nauf. ag. l. de submersis. cum nec in figura iudicij agnoscatur: alias secus puto, vt patet C. de Carbon. edic. l. 1.

h *Pro tribunali*] scilicet iudice sedente: quales sunt cæteræ, quæ tribuunt ius. vt sup. de bon. possess. l. 3. §. si ea. & superiores possunt delegari: istæ non. vt sup. de off. eius, cui man. est iurisd. l. penal. §. vt possessio bonorum. & de offic. Proconsul. l. nec quicquam. §. vbi.

i *Accedere*] vt habeat vltra annum, vel centum dierum spatium. &c. Sed quid si non in proxima? Videtur, quod ire non teneatur. & interim non currat tempus. vt hic, & arg. C. de iud. l. fi. in princ.

a *Adeum*] vt & C. de epis. & cler. l. iubemus in fi.
b *Ambigendum*] v. & sup. vnde cog. l. 1. §. si quis proximior. & si pars hæred. per l. antiqui.
c *Ante*] scilicet quam sequen ibus. Aliàs est, non fuerit. vt qui exsectus. vt supra. vnde cogna. l. prima. §. si qua prægnãs.
d *Scientiam*] scilicet iuris. Et dic ignoranti factum non cedit tempus, vt supra in princip. huius l. sed ignoranti ius cedit: quia quilibet debet scire ius. Quod qualiter intelligatur, hic dicit. & sup. de bono. possess. l. in bonorũ. & sup. de iuris. & fac. ignor. l. regula. §. sed iuris.

Circa.] CASVS. Si filio defertur bono. possess. & ignorat delatam, pater scit, scientia patris non nocet filio ignoranti. Videtur contra, quia dies, quibus pater succedit filio, computantur. supra de bono. possess. l. seruus. in fine. Respondeo, cedit quantum ad vtilitatem eius. non quantum ad lationem eius, vt hic: sicut repudiatio patris non nocet filio supra de bono. possess. l. 1. & 2. Vlpianus.

1 † lib. 44. ad ed. ct.

e *Non nocet*] sic supra. de ta. & fac. igno. l. iniquissimum. Sed contra. sup. de bono. possess. l. seruus. Sol. ibi. Item cur secus è contra, vt inf. e l. cum filio.

2 † lib. 28. digest.

3 † Flor. fuisses.

4 † Flor. quando.

Si coheredi.] CASVS. Tu. & ego fuimus instituti, & ego tibi substitutus: tu omittis bon. poss. nunquid vocor ad integram bono. possess. Respond. quod sic. Vlpianus.

5 † Flo. tibi tota data intelligitur.

f *Intelligetur.*] vt supra, de bono. possess. l. 3. §. fina. & l. sequen.

g *Habebit.*] vt & supra, de succes. edic. lege prima. §. qui semel.

h *Habet.*] facit supra, de succ. edi. lege prima. §. quibus. & §. pen. & §. fina.

i *Seruus.*] scilicet contra. Accur.

K *Bona ut possit seruare.*] contra tabul. vt sup. si a paren. fu. quis ma. lege prima. §. in principio. Idem si ab intestato per vtilem vnde liberi, vel per Vndé parentes, vel Vnde legitimi, vt nota. C. vnde liberi. l. fina. in glos. hæreditatem. in fine.

Cum filio.] CASVS. In lege ista dicitur. Si filio meo defertur bonor. possess. dies, quibus non potuit me certiorare, vel petiam ratam habere, non currunt. sed quibus potuit me certiorare, illi currunt. Vnum sciat. s. bono. possess. delatam filio possum ratam habere intra tempus a lege statutum. hoc dicit. Ad l. istam signanter contraria. quod filius possit petere bono. possess. patre ignorante. C. eod. l. 1. ad qd potest dici. quod filius debet certiorare patrem. si vult: si non vult. debet petere. & sufficit quod pater habet ratum. Et idẽ etiam ibi colligitur. Vnde non contradicit, sed concordat.

vt Præses prouinciæ veniat ad eum, [a] qui bonorum possessionem petiturus est.

¶ Si venter in possessionem missus sit, bonorũ possessionis tẽpus non cedere sequentib. nequaquã ambigendũ [b] est: nec tantũ intra centesimũ diem, verumetiam quandiu nasci possit. Nam & si natus fuerit, ante [c] ei deferri bonorũ possessionem sciendum est. Scientiam [d] eã obseruandam esse Pomponius ait, nõ quæ cadit in Iuris prudẽtes: sed quam quis, aut per se, aut per alios assequi potuit; scilicet, cõsulendo prudẽtiores, vt diligentiorem patremfam. consulere dignum fit.

Paulus. [1] †

LEX III.

Circa tempora bonorum possessionis patris scientia ignoranti filio nõ nocet. [e]

Iulianus. [2] †

LEX IIII.

Si cohæredi tuo substitutus fueris, [3] †& bonorũ possessionem acceperis: quandocũque [4] †cohæres tuus constituerit non petere bonorum possessionem, tibi tota delata intelligetur, [f] [5] † & cohæres tuus amplius petendæ bo. poss. facultatem non habebit. [g]

¶ Filius non solum si tanquã filius, sed & si tanquam agnatus, vel cognatus ad bo. pos. vocaretur, annũ [6] †habet, [h] sicut [i] si filiũ manumisisset pr: quamuis vt manumissor bono possessionem [k] accipiat: tamẽ ad bonorum possessionem accipiendam annuum spatium habet.

Marcellus. [7] †

LEX V.

Cum filiofamilias bonorũ possessio delata est, dies, q̃b. certiorare patrẽ non pt, vt vel iubeat agnosci bon. pos. vel ratã habeat agnitionẽ [l] bonorũ possessionis, non cedũt. Fingamus, statĩ primo die, quo fuerit delata, agnouisse eum bon. pos. certiorare patrem vt cõprobet, nõ posse. Non cederet dies eentũ: [m] Incipiẽt ãt cedere, cũ certior [n] fieri potuerit, [8] †pteritis [o] ãt cẽtũ diebus, frustra ratũ habebit.

¶ Quæri [*] potest, [p] si, cũ posset filius petere bonorũ poss. prẽsente absente, vt certiorare eum non possit, vel ẽt furẽte, petere neglexerit, an peti ãplius nõ possit. Sed q̃d [9] †noceat nõ petita bon. pos. q̃ si petita eẽt, tñ nõ ante acquireret, q̃ pr cõprobasset? [q] ¶ Si seruus alienus hr̃s institutus veniisset, [r] q̃ritur, an posteriori dño dies bo. pos. petẽdę imputari oporteret? Et placet, q̃tum priori dño superfuerit, ei imputari.

6 † alias annuum spatiũ habet. sic & cum filiũ man &c. Fl. vt catus annũ spatiũ habet. sicuti pater filiũ manumisisset quãuis.

7 † lib. 9 digestor.

8 † Fl. potuit.

* inter. huius text. ui. p Iac. de Nig. in l. 1. nu. 6. &c. q admittit.

9 † Flor. sed & Q.

Sed discordat in alio ab ista: quia ista videtur velle, quod dies non currunt, quibus non potuit certiorare patrẽ. Quare dicunt quidam, q̃ hic dicitur, ibi corrigitur. vel dicamus. profectitia non currunt. sup. de acquiren. hæredi. l. quẽ in aliena. sicut aduentitia: quia potest acquirere patre contradicente. C de bon. quæ libe. l. cũ oporteat. multò fortius eo ignorante, inf. de regu. iuris. lege qui potest.

e *Quæri potest.*] Si filius potuit certiorare patrem: vt peteret bon. poss. & non fecit, non currit dies. Nam si seruus alienus est institutus, & non certiorauit dominum: non currit dies posteriori domino, sed priori domino imputatur. Vlpianus.

l *Agnitionem.*] a filio factam.

m *Dies cœptum.*] sed cum ipsi filio sit delata, vt hic dicitur, & ideo etiã patre ignorante peti possit a filio, vt C. qui admit. ad bonor. possess. l. 1. Quare non cedunt tempora, etiam si patrem certiorare non poterat, fortiter q̃rit Ioan. & potest dici non esse mirandum, quia & emphyteuta non certiorato domino alienare non potest, licet sit dominus, vt C. de iu. emphy. l. fin §. 1. Vel melius dicas, non fuit delata filio. Quod vero dicit hic, filio delatam, expone, id est, patri per filium? & tunc licet filius petere possit, quia eius voluntas est necessaria, vt sup. ad Treb. l. seruo inuito. tamen non potest admittere, nisi patre certiorato. Quid enim nocet, &c. vt inf. §. quæri. Sed si patrem certiorare potuit filius, admittitur: quia in acquirendis patri nocere potest. vt C. de acquiren possess. l. fina. Nam esset idẽ si in bonor. possess. consentire nollet, secundum Ioan. Item hoc iure veteri, quando omnia patri acquirebantur. Sed hodie filio iure proprietatis, & ideo etiam agit inuito patre, v. C. de bon. quæ liber. lege finali. §. finautem recusante. Ergo eo ignorante, vt infra. de regu. iur. l. qui pro alio. nisi contemplatione patris esset institutus: quia tunc scit ideo quod olim: vt arguit. sup. de vulga. substitu. l. sed si pluresf. in arrogato.

n *Certior.*] & ita scientia filij nocet patri: secus e contra: vt sup. eo. circa. l. Sed videtur quod filius non possit petere nec tempus cedat: vt C. de an. exce. l. 1. §. fin. Sed illud in acquisitis. vt no. C. qui admit. ad bon. poss. l. 1.

o *Quæ ritis.*] quod contingit, ex quo certior potuit fieri & facit infra. rem ra. hab. l. bonorum. & supra, de collat. bon. l. nonnunquam. & inf. proxi. §. & sup. si quis in ius voc. l. 1. Accursius.

p *Quæri potest.*] facit sup. l. proxi.

q *Comprobasset.*] facit C de an. excep. l. 1. §. fin.

r *Veniisset.*] id est, vendimus esset.

DE SVIS ET LEGITIMIS HAEREDIBVS.

¶ Sup. de succes. Prætorio iure, hic ciuili: de quibus pauca dicturus postponit. ADDITIO. De succedentib. iure Præt. sup. dictũ est. Verum quia aliquando succeditur ab intest. ponit: de suis, & leg. hær. Et debetis scire, Sui dicũtur hæredes, qui sunt in ptãte tpe mortis, & à nullo præcedũtur, vt sunt filij legitimi: sicut proximi agnatiui Instit. de hær. qual. & diff. & Instit. de leg. agn. suc. in prin. Nec credatis istũ tit. superfluum; quia de suis hæredib. qualiter succedãt iure ptο. est dictũ sup. hic: qualiter succedant iure ciuili, & de successione ab intest. hic ponit Vlp. Rõnẽ situationis huius ti. vi. apud Cuiac. in paratit. ad ipsum.

De suis, & legitimis hæredibus.

TITVLVS XVII.

Vlpianus.

LEX I.

INtestati propriè appellãtur, qui cũ possent testamentum facere testati nõ fuerunt. Sed & is, qui testamentũ fecit, si eius hæreditas nõ est adita, uel ruptum, vel irritũ est testamẽtum, intestatus nõ impropriè dicetur decessisse.[a] Plane qui testari non potuit, proprie non est intestatus, puta, impubes, furiosus, vel cui bonis interdictum est. Sed hos quoque pro intestatis accipere debemus, eum quoq; qui ab hostibus captus est,[b] quoniam per legem Corneliã successio ijs defertur, quibus deferretur,[c] si in ciuitate decessisset. Nam & eius hæreditas fuisse creditur.

Ex seruo, qui moram patitur libertatis, dicitur nasci suus: & liber: nec dicitur nasci seruus, cum libertatis moram patiatur. Bart.

¶ Quæri[d] potẽrit, si ex ea, q̃ in fideicõmissa libertate mora passa est, conceptus, & natus sit, an suus patri exiliat. Et cum placeat eũ ingenuum nasci,[e] vt est a diuis Marco, & [2]† Vero, & Imperatore nostro Antonino Augusto rescriptum, cur nõ in totum pro manumissa hæc habeatur, vt uxor ducta suum pariat? Nec mirum sit, ex seruo ingenuum nasci, cum & ex captiua[f] rescriptum sit ingenuum nasci. Quare ausim dicere, & si pater huius pueri eiusdem sortis, [3]† cuius & mr mora passa in libertate fideicommissa, ipseque moram passus sit, tuum eum pr̃i nasci, exemplo captiuorum parẽtum, cum quibus redijt. ¶ Ergo siue postea pr̃ eius post morã manumittatur, recipiet eũ in ptãtem, siue ante decesserit,[h] definiendum erit suum exitisse.

¶ Suos[i] hr̃des accipere debemus, filios, filias, siue naturales siue adoptiuos. Interdum etiã filius suus hr̃s excluditur, fisco præl.to: puta, si perduellionis[k] fuerit damnatus pater post mortem suam. Hoc quoque,[4]† vt nec iura sepulchrorum[l] hic filius habeat.[m]

¶ Si filius suus hæres esse desijt, in eius partem succedunt oẽs nepotes, nepteſq; ex eo nati, q̃ in ptãte sunt, quod naturali æquitate cõtigit. Filius aũt suus hr̃s esse definit, si capitis diminutione, vel magna, vel minore[m] exierit [5]† de ptãte. Qd si filius apud hostes sit, quãdiu viuit, nepotes non succedunt. Proinde, & si fuerit redẽptus, non [6]† succedunt ante luitionẽ. Sed si interim decesserit, cũ placeat eum statu recepto decessisse, nepotib. obstabit.[n]

Succedere dicimur non solum ei, qui habere desinit, sed etiã ei, cui spes habẽdi deficit. Bar.

¶ Sed si quis non desijt esse in potestate, sed nunquã cẽpit, vt puta, si filius meus viuo patre meo ab hostib. captus est, mox ibi me patrefa. facto decessit, [7]† nepotes in eius locũ succedunt. Non minus autem neptes, quam nepotes, succedunt in locum parentum.

¶ Interdum, licet parens alicuius in potestate esse non desierit, sed nec coeperit, tamen dicimus succedentes ei liberos suos exisse, vt puta, arrogatui eum, cuius filius ab hostib. erat captus, nepos autem in ciuitate, mortuo filio arrogato, mortuo, & captiuo apud hostes, prom̃posuisse, suus hæres mihi erit.

1† Fl. Li. 22. ad Sabinum. *Tex. hus l. est melior de iure ad probãdũ quem intestatũ decessisse de quo vide gl. or. in l. cum antiquioribus C. de succe. ab intest. & in auth. præterea C. vnde vir & vx. & no. Bar. 1. ti. 3.*

2† Fl. Seuero. *Nisi] CASVS. In ista lege tractatur, qũ quis dicatur intestatus decedere propriè, & impropriè. h. d. in pri. vsq; ad vers. q̃ri potest. cõcor. Inst. de hæred. q̃ ab intest. in prin. & sup. de test. l. lege Cornel. c Quæri potest.] Iurisc. formar qõnem extra litẽ, ante quã ponat. tex. vos debetis scire. Filius patris est suus hæres, qui non desijt in potestate esse. Ponamus ergo. Tu ex aliqua ancilla concubina tua suscepisti filium, impregnans eam instituisti hæredem, rogasti eum, vt ancillam manumitteret. Hæres distulit manumittere, vt ita seruũ pareret. Nunquid, si nascatur ante patrem manumissam, erit legitimus hæres? Rñd. q̃d si fortè est tibi facta mora in ptãstanda libertate erit suus hæres. debemus dicere suos hr̃des patri filios natos in ptãte, siue sint lr̃imi & naturales siue adoptiui: tantũ aliqũ filij & filia, si est suus. succedit fisco excluso. Aliqũ fiscus succedit, si pater contraxit crimen perduellionis, vocatur fisc[9] excluso filio. Pater habet fil ũ & neporẽ ex filio; q̃uis filius superest, nepos nõ vocatur, nisi filius capite minuatur: q̃d si filius est captus nõ vocatur nepos propter spẽ post liminij: sic ergo filius p̃cedit neporẽ. Excluſa filia vocat nepos aliqũ & si filius sit: qa censet alienus: vt qa deportatus ne pos admittitur h. d. vsque ad §. sciendum.*

3† F. sortis fuerit, cuius mater. *¶ Sciendum] In §. isto ponitur casus in quo nepos succedit non obst. alio. Pater instituit extraneum: filiũ exhæredauit: decessit filius. Postea ĩstitutus repudiauit hæreditatẽ nunqd nepos vocabitur? Rñ p̃ sic. Sed si filius ĩstitutus est sub cõd. & deficiat condi tio: similiter vocatur nepos, si filius nolit succedere, vel in reb. humanis non est.*

¶ *Post sup.] D. prima parte suc. sup. dictũ est, incipit tractare de secunda parte. Mihi decedenti intestato primo succedũt sui. Si mihi decedẽti non existunt sui, & nõ habeo ascendentes, vocantur fratres cõsanguinei per l. 12. tabu. & dñr consanguinei, qui sunt nati ex eodẽ sanguine patre, maire, siue ex eodem patre tantum: siue ille est mihi consanguineus vterinus in ptãte patris, siue patre mortuo: si non est deportatus, vocantur consanguinei legitimi, naturales, & adoptiui: si tamẽ duxerunt in adoptiua familia. Vin.*

4† F. Hoc quo? *Quo benoru publicatio confiretur Cic. pro Sex. Roscio Amer.*

a *Decessisse.] sic ff. de verb. sign. l. intestatus. & Instit de hær. quæ ab intest. in princ. & sup. de iniu. test. l. 2.*

5 F. exijt.

b *Captus est] sub. dicimus intestatus fit & facit C. e. l. apud hostes.*

6† F. nõdum.

c *Deferretur] ab intestato.*

d *Quæri] aliàs in libro dñi Azo. incipit. Quæritur si tab.*

e *Nasci] vt Cod. ad Orfi. l. fi. & ff. ad l. 2. fi. interdum. & C. de ijs, qui. vt indig. l. cũ Syllanianum.*

f *Ex captiua] C. de capti. & postli. re. l. Præses.*

g *Rediit] vt Cod. de capti. l. 1.*

7† F. decesserit.

h *Decesserit] quam manumittatur, post mortem tamen.*

i *Suos] sic Instit. de hær. ab intest. §. 1.*

k *Perduellionis] id est crimine maiestatis. vt Instit. de hæred. ab intestat. §. per contrarium.*

l *Sepulchrorum] aliud iure libertinorũ, vtr. de iur. patr. l. 4. Item aliud, si ex minore delicto cõsentur bonam. vt ff. de relig. l. si quis hæres, quæ est contra.*

m *Vel minore] in media, nõ minima: vt Inst. quib. modius pat. pos. §. in prin.*

n *Obstabit, quo minus sit suus. vt ff. de capti. à patre.*

a *Successio.*

a *Successio*] idest successorium edictum. & hoc per l. 12. tabu cùm inuitus fiebat hēs. Ergo sequēs nō poterat admitti: sed Prætorio iure ēt abstinere pōt suus. & ḡ nō sequēs sequēs admitti: vt Instit. de hær. qua. & dif. §. sui. & §. sed his.

b *Suus hares*] sc ē. vñ liberi. l. scripto. & C. de inoffi. test l. si quis filium. & inst. de hæte. quæ ab inteſt. §. cum autem.

c *In arbitrio*] & quæ tpe mortis potuerit impletialias secus si cēr sit potestatiua: vt ē. de condi. instit. l. fi. d *Vel nepos*] nepos. n. ēt sub casuali potest instituiivt ē. de hæte. instit. l. sed & si sub conditione nepos.

d *Decessit*] scilicet filius. vel nepos.

e *Concepti*] iccus si nec concepit: vt instituit. cod. §. cum autē. & ē. vnde cogn. l. i. §. si quis proximior. & facit. C. vnde lib l. fi.

f *Consanguinei*] idest, fratres: vt instituit. de legi. agn. iuc. §. 1. Sed nonne hic locus est edicto successorio de capite suorum in capite agnatorū de iure ciuili, tñ quod hic loquitur? Et sic est ē. ē. vñ lib. l. scripto. & C. vnde lib. l. fin. Nā ibi negat nepotē sine cedere auo de iure ciuili ētvt agnatus: licèt pr̄ nepotis de medio exiuit. Sed dic. q hic nunq̄ fuerint sui, secus si fuissent, licèt excluſi sint: sed iure Prætoris benè hēt locum, cum filius eo iure Prætorio possit repudiare, vt Instit. de hær. qua. & dif. Sed & de his. Alij dñt pra. & in l. C dñi nepotē admitti, vt agnatū de iure ciuili: sed ipse vt suus sm̄ volebat admitti: & l. scripto. potes opponere primo mō ibi dicto. Sed nōne in l. fi C. vñ libe. dabit bon. poss. Vñ agnati, nepoti, vt quāquā nō possit vocari vt agnatus iure ciuili, vocari vt agnatus iure Prætorio. Nā & ita contingit in vñ liberi: & q iure ciuili non pōt vocari in ordine liberorum vt emancipatus, vocatur per Vnde liberi iure Prætorio? Respon. non: quia Prætor non simili modo subuenerat agnatis, vt liberis, vt ē. vnde cog. l. legitimis. in illa, Vnde liberi. imitatur ius ciuile. vt ē. vnde lib. §. in princ.

h *Extitisset*] nam non habet hæredem deportatus. vt C. de bon. proscript. l. deportati.

i *Naturales*] sub. & legitimi.

k *Nati*] & ēt concepti. sin quosdam. Sed contra est. Nam

Quando quis intestatus decedit, an sit suus tempore mortis inspicitur: sed si decedit facto testamento, tempus, quo testamentum destituitur, inspicitur. Bart.

¶ Sciendum* est aūt, nepotes, & deinceps, interdū ēt si parentes eos mortis tpe p̄cesserint, tñ posse suos hēdes existere, quāuis successio[a] in suis hæredibus non sit. Quod ita p̄cedit, si paterfamilias testō facto decesserit exhēdato filio, mox deliberante hēde instituto filius decesserit, postea deinde repudiauerit [1]† hæres institutus. Poterit. n. nepos suus hæres[b] esse, vt & Marcel. lib. x. Dige. [2]† scripsit: quoniā nec delata est filio hēditas. Idē erit dicēdū, & si filius ex asse sub conditione, quæ fuit in arbitrio [c] ipsius, vel nepos [d] sub oī conditione institutus, non impleta cōditione decesserit[e] 3† Nā dicendum erit, suos posse succedere, si modo mortis testatoris tempore vel in rebus* humanis, vel saltem concepti [f] fuerint. Idque, & Iuliano, & Marcello placet.

¶ Post suos statim consanguinei [g] vocantur: Consanguineos aūt Cassius definit eos, qui sanguine inter se connexi sunt. Et est verū, eos esse consanguineos, etiam si sui hæredes nō extitērint patri, vt puta, exhæredatos. Sed & si pater eorum deportatus fuerit, nihilominus hos inter se consanguineos esse, licèt patri sui hæredes non extitissent. h Et qui nunquam in potestate fuerunt, erunt sibi cōsanguinei: vt puta, qui post captiuitatem patris nascunt, vel post mortē.

¶ Non solum autem naturales[i], sed etiam adoptiui quoque iura* consanguinitatis habebunt cum ijs, qui sunt in familia, vel in vtero, vel post mortem patris nati. [k]

Idem. 4†

LEX II.

POst consanguineos [l] admittūtur agnati, si consanguinei non sunt: meritò. Nam si sunt consanguinei, licèt nō adierint hæreditatem, legitimis non defertur. [m] Sed hoc sic erit accipiēdum, si nec sperantur esse. Cæterum, si vel nasci consanguineus, vel de captiuitate reuerti potest, agnati impediuntur.

¶ Agnati autem sunt cognati virilis sexus, ab eodem orti. Nam post suos, & consanguineos, statim mihi proximus est consanguinei mei filius: & ego ei: patris quoque frater, qui patruus appellatur: deinceps quæ cæteri, qui sunt incerti 5† [n] in infinitum.

¶ Hæreditas [6]† proximo agnato, idest ei, quem nemo antecedit, defertur. [o] Et si plures sint eiusdem gradus, omnibus competit: 7† scilicet vt si duos fratres habui, vel duos patruos vnus ex his vnum filiū, alius duos reliquit, hæreditas mea in tres partes [p] diuidatur. 8† Parui autem refert, agnatus hic natiuitate, an adoptione[q], sit quæ situs. Nam qui adoptatur, eisdem fit agnatus, quibus pater ipsius fuit; & legitimam eorum hæreditatem habebit, vel ipsi eius.

¶ Legitima hæreditas tātum proximo [r] defertur; nec interest, vnus solus sit, an ex duobus prior, pluribusve, an duo plurieve, ab eodem gradu venientes, qui vel cæteros ante-

* Intel. huius §. vi. Ang. in l. qui se patris. n. 07. C. vnde li.

1† Fl. repudiauit.

2† Fl. deest. Dig.

3† Fl. decesserint.

* Concor. gl. in ver. canonicas in fi. ibi, Pythagoras ēt dicebat dum tēporum cūrā habendā: f. mane, & vespere. i. eorū quæ acturi sumus, & eorum quæ gessimus, &c. grauid. de celebrmit.

* Concor. c. per adoptionem, in princ. ibi, p adoptionē q̄si ta fraternitas eo vsq; impedit nuptias, donec manet adoptio. 30. q. 3. 4† lib. 15. ad Sabin

nitas, i fraternitas, spēs ē agnationis sm̄ Io. vt instit. de succe. ceg. §. vulgò. Accur.

POst consanguineos] CASVS. Sicut lex superior fuit multum verbosa, ita ista materia eius ē satis plana. Habuistis de ordine succedendi ab inteſt. iure ciuili primò vocārur sui, secdo cōsanguinei, tertio agnati, h. d in sūma, licēt p infinita verba. Dicit hic ista l. si defunctus non hēt suos hēdes, nec consanguineos, vocant alij agnati tā q̄ltimi, q̄q; sm̄ gradū p̄ximiorē. Nihil aliud vult dicere hęc lex p infinita verba. Est verū, q̄ post consanguineos vocantur agnati, si cōsanguinei nasci nō speranf: vel non reuertanf de captiuitate, & dñr agnati, p lineā masculinā cōiuncti. Nā p̄ximus agnatus est, quem nemo antecedit. Defertur hēditas p̄ximo agnato, & si plures sūt eiusdē gradus, oēs vocanf agnati, siue sint agnati agnatione naturali, vel legitima. Itēvocanf sm̄ p̄ximitatē. Interdū vocatur vltior agnatus, si proximior agnatus tollit ē medio, qa fortè q̄dā erat institutus: deliberat: decedit p̄ximus: institutus repudiat: filius patrui admittef, & iure ciuili, & iure Prætorio. Si alīqs est suus hēs institutus, & nō vult esse hēs, p̄ximior cognatus vocat. Sed si suus repudiat, posterior post eū vocabit. Sed si q̄s est institutus, rogatus restituere p̄ximiori agnato: si proximior non vult habere, vocabitur vltrior. Viui.

5† Fl. ceteri, si qui sunt hic ortis in.

6† Fl. hæc hēditas.

7† Fl. oībus, in capita. f.

8† Fl, diuiditur.

l *Post consanguineos*] id est fratres.

m *Non defertur*] quia successorium non habet locū in agnatis: hoc. e per constitutionem secus. vt iestit de legi. agn. suc. f. placebat. & fiet ē. vñ cog. l. i. §. gradatim.

n *Incerti*] statune affirmatiue subiecit.

o *Defertur*] facit. §. vnde cognati. §. si quis proximior. Ac.

p *In tres partes*] [illegible] de cog. ap. fu[illegible]

q *Adoptione*] vt in [illegible] hoc. nec [illegible] nō.

s *Proximo*] Sed fallit hodie [illegible]

In sum[illegible]

& ff. Azo. & ff. prox. §. & facit iſti. de leg. agn ſuc. ff. ſi plures.

a *Proximum*] hoc intellige facto teſtō. ſed nō facto, tūc ips mortis inſpicit, vt inſtit. de leg. agn. ſucc. ff. proximus. & ff. vnde legit. l. ſi ex duobus. Accurſ. h *Vnde bellè*] ſic ordinatim bellè quęri. Acc. i *Quęrat*] pone deceſſiſſe.

d *Fideicommiſſi*] ſic C ad Treb. l. ſi cum ſ. ſi quis rogatus.

Intestato, CASVS.

I Hēris quo ordine vocātur ad ſucceſſionē ab inteſtato. mō tractat de ea dē materia, ſed alio mō. Siſt vocant ad ſuc. ab inteſta. patroni. Et iſta eſt lex multū verboſa: tamē breuiter hoc vult dicere: Si libert⁹ Inteſtatus decedit ſine liberis, patron⁹ vocat: relictis āt ſuis hērdib. illi vocantur nō patronus: aliter patronus vocat: ſiue ſpōte manumiſit, ſiue ex neceſſitate: ſiue Orcinus fuerit ſiue originarius, ſuccedo. Sed ſi emi ſeruū eo pacto, vt intra tēps manumittere: ſiue manumiſſo ſiue nō. peruenio ad ſuc. eius. Verūtā ſi libertus decedit poſt mortē dñi ſui, & alteri aſſignatus eſt, p hoc nō hēt. Sd ſi coegi libertam iuxta ne nubat, p to ius patronatus. Vocant ad ſucceſſionē liberti patronus, ītē vniuerſitas, & miles, & princeps, & vocat ad ſucceſſionē filius eius: ſiue ſit natus, ſiue in vtero, ſi natus ſcit intra x. mēſes. Si naſceret intra xj. mēſes, nō cenſetur legitimus: ſed ſi naſcitur cētēſimo octogeſimo die, teſte Hippocrate, legitimus filius eſt & ad ſucceſſionem vocabitur. Viuia,

Vide Augu. lib. 1. emē. c. vl.

g †lib. 14. ad Sabin.

e *Patrono*] Sed an fratri liberti pferatur patronus? Nō. vt ſup de bo. lib. l. liberto. Acc.

f *Admittitur*] patronus. vt & ff. de bo. lib. l. qui ex cauſa.

g *Admittetur*] vt & ff. ſōl. matr. l. dotalē.

h *Emi*] meis, vel ſerui nummis vt ff. de ritu nupt. l. 1 eo. & de in ius voc. l. ſed & hac. in prin. & de iure patro. l. ſeruū. §. j.

cedāt, vel ſoli ſint. Quia is eſt proximus, quē nemo ānticedit: & is vltimus, quē nemo ſequitur: & mierdū idem primus, poſtremusq; q ſolus occurrit.

Proximior intelligitur tēpore mortis, ſi medium conditū eſt teſtamētū: alias proximior intelligitur eo tempore, quo teſtamētum deſtituitur. Bar.

¶ Interdū vlteriorē agnatum admittimus, vt puta, fecit quis teſtm̄, cum haberet patruum, & patrui filiū: deliberāte hērde ſcripto, patruus deceſſit, mox hēs inſtitutus repudiauit hērditatē patrui, filius admitteretur, ergo, & bonorū poſſeſſionē petere pōt. ¶ Proximū nō eū quærimus, q tūc fuit, cū moreretur paterfamilias, ſed eū, q tūc fuit, cū inteſtatū deceſſiſſe certum eſt. Sm̄ quę, & ſi ſuus erat, qui præcedebat, vel conſanguineus, ſi nemo eorum, cum repudiatur hērditas, viuit, proximum a eum accipimus, qui tunc, cum repudiatur hæreditas, primus eſt.

Scripto hærede repudiante ſuccedunt proximiores ingradu cum onere fideicommiſſi ab inteſtato repetiti. Bar.

¶ Vnde bellè b *quæri poteſt, an ēt poſt repudiationem adhuc demus ſucceſſionem Pone, hērdē ſcriptum rogatū reſtituere hērditatem, repudiaſſe eā, cum nihilominus compelli potuit adire hērditatē; & reſtituere; vt diuus Pius reſcripſit, finge eū ſuperuixiſſe centum diebus, verbi gratia, & interim proximū deceſſiſſe, mox & eū qui erat c reſtituere rogatus. Dicēdū, poſterioré admitti cum onere fideicommiſſi. d

Idem. 1 †

LEX III.

INteſtato liberto mortuo primum ſuis deferri hērditatē verū eſt, ſi hi nō fuerint, tunc pōno. e Libertū accipere dēmus eū, quē quis ex ſeruitute ad ciuitatem Romanā perduxit, ſiue ſponte, ſiue neceſſitate quoniā rogatus fuerit eum manumittere. Nam & ad huius legitimam hæreditatem admittitur. f Sed & 2 † ſi dotalem quis ſeruum manumiſit, ipſe patronus habebitur, & ad legitimam hæreditatem admittetur. g Is plane, quem hac lege emi, h vt manumittant: & ſi ex conſtitutione diui Marci peruenerit ad libertatem, tamen (vt eadem conſtitutione expreſſum eſt) meus libertus eſt, & legitima eius hæreditas mihi deferetur. Quid, 3 † ſi necem domini detexit, & ex Senatuſcō ſulto i libertatem meruerit? Si quidem aſſignauit Prætor cuius libertus ſit: ſine dubio eius erit, & ei legitima hæreditas deferetur. Quod ſi non aſſignauit, efficietur quidem ciuis Romanus: ſed eius erit libertus, cuius proximè fuerat ſeruus, k & ad legitimam hæreditatem ipſe admittetur: niſi ſicubi, quaſi indigno denegan da fuerit hæreditas.

¶ Si quis libertam 4 † ſic iureiurando adegit, ne illicitè nubat, non debere incidere in legem Aeliam Sentiam. Sed ſi intra tempus certum l ne ducat, ne ve aliam, quam de qua patronus conſenſerit, vel non niſi collibertam: aut patroni cognatam: dicendum eſt, incidere eum in legem Aeliam Sentiam, nec ad legitimam hērditatem admitti.

C. de epe. li. l. ſi ruis. i *Ex Senatuſcon ſulto*] Sylla. vt & ſup. ad Sylla. l. 2. §. ſi ex ſtipulatione.

k *Seruus*] ſ. teſtoris. & ſic Orcinus. Quod dic, vt ff. de bo. lib. l. ſi necem: & facit C. pro quib. cau. li. l. j. & ff. de iure patro. l. pe.

l *Tempus certum*] hic eſt contra. ff. qui & à qui. l. qui ob necem. Scin. ibi.

m *Municipes*] facit ff. de liber. ni. l. j. & ſupra, de in ius voc. l. ſed ſi hac lege. §. qui manumittitur.

n *Miles*] filiusfam. quia de peculio ff. dicit. quod non pōt habere, niſi ſit filiusfa. vt C. de inoffi. teſt. l. fin. & facit ff. de iure patro. l. ſeruum.

o *Suorum*] patrimonialiū. & etiam fiſcaliū: quia omnia ſunt ſca. vt C. de quadri. præ. l. ſi in prin. Acc.

p *Ad legitimam*] vt ff. de ſta. ho. l. qui in vtero & facit ſupra ſi pars hæred. pete. l. antiqui in prin. & ff. vſi cog. l. j. ſi quis proximior. Sed arg. ff. ff. gendū vide Stab. l. illud. 1 fin. q *Non eſſ.* ſ. præsentem: & facit ff. ſi pars hæredi. pe. l. illud ibi. Et contrarium, &c. Dic, vt ibi: & facit ff. de iudi. l. ſed & ſi reſtitutor.

r *Tranſmittit*] vt d. l. ff. de contra tabul. l. illud. in fi. Accurſ.

1 † Fl. de eſt, ſed &.

2 † Fl. ſed ſi dotalem.

3 † Fl. qui expuncta interrogatione.

4 † Ita ēt Fl. ſed ſic benū legendū videtur, vt ex ſequēti patet.

Semm-

¶ Si municipes m ſeruum manumiſerint, admittentur ad legitimam hæreditatem in bonis liberti, vel libertæ inteſtatorum.

¶ Miles n manumittendo ſeruum peculiarem, ſuum faciet libertum, & ad legitimam hæreditatem eius admittetur.

¶ Principem ad bona libertorū ſuorū o admitti, plus quā manifeſtū eſt. Vtiq; & ex lege xij. tabularū ad legitimam p hērditatem is, qui in vtero eſt, admittetur, ſi fuerit editus. Inde ſolet remorari inſequentes ſibi agnatos, quibus præfertur ſi fuerit editus. Inde & partem fecit ijs, qui pari gradu ſunt: vt puta frater vnus eſt, & vterus, vel patrui filius vnus natus, & qui in vtero eſt.

¶ Eſt autem tractatum, pro qua parte 5 † faciant, quia ex vno vtero plures naſci poſſunt. Et placuit, ſi in rerum natura certum ſit, hanc, quæ ſe dicit prægnantem, non eſſe, q ex aſſe iam eſſe hērdē hunc, qui natus eſt, quoniā & ignorans hæres fit. Quare & 6 † ſi medio tēpore deceſſerit, integram hæreditatem ad hērdem ſuum tranſmittit. r

5 † Fl. partem.

6 † Fl. deē, &.

a *Secundo die*] i. ſerio menſe. & duobus dieb. tractis de 7. Et facit in Authen.de teſtit.& ea.quæ pa.coll.4.§. fi. & ſup. de ſta.homi.l.ſeptimo

Hi quorum] CASVS. Si pater tuus eſt capite minutus, agnato poteſ ſuccedere.& ipſe tibi. Vi.

b *Minui*] maxima, vel media capitis diminutione: ſicut morte.Item ſi emancipatione vt ſupra de adop.l.libertũ, locus ſi te in arrogationem dederit:quia filij mutant familiã. vt §. de capi.di.l. liberos. Ac.

Si quis] CASVS. Quidam habet fratrem.& patruũ. & fecit teſtũ, inſtituit eos ſub cond. poſtea frater deceſſit: nunquid ſuccedens poterit vitioſque hæreditatem habere? Certe ſic. Viu.

c *Si quis*] facit ſupra vnde legi l. ſi ex duobus Acc

Titius] CASVS. Titius filiũ ſuum exhæredauit, extraneum ſub condit inſtituit. Filius exhæredatus duxit vxo. Liberã procreauit, & deceſſit Poſtea defecit conditio nũquid Poſthumus ſuccedit auo? Di q̃ non. h. d. cum duab.ll.ſeq. vſque ad §.ſi quis. Viu.

d *Natura*] vt & ſup. vnde cogn l.1.& §.ſi qs proximior. & de bo. lib.l Paulus.6. Paulus & I ſtitu.de hæt. quæ ab inteſt. §. cum autem in fin §. & facit §. vnde lib. l. ſcripto, & C. de inoffic. teſta l. ſi quis filij. Et cõtinua l.ſeq. & aliã ſequentem.

Item si avus] CASVS. In §. ſi quis Quidã reliquit vxorem prægnantem & matrem, & ſororem: mater mortua eſt. & vxor ipſa peperit mortuũ: nunquid ad ſororem pertinet hæreditas. Rñ q̃ ſic.h. d. Vi.

e *Fuerint*] vt & ſupra vnde cog l.1.§.ſi quis proximior.

f *Accidit*] non enim ſunt, vt ſup. l. Titius, cum ſuis conco. Ac.

g *Et matrem*] non dico prægnantem.

h *Aliam*] ſ. mãem.

Si ex pluribus] CASVS. Inſtatuit differẽtia inter ius accreſcẽdi.& ſubſtitutionis. Et in hoc ſ legitima hæreditas defertur pluribus, ſi vnus repudiat partẽ ſuam, eius portio accreſcit cæteris. Sed ſi duo vel plures ſunt ſubſtituti, & alter præmoritur: liberi præmortui non vocantur ad ſucceſſionem. Viu.

i *Fertur*] vt C.de cad.toll.§.his ita. & ſup. de cond.& demonſtr.l.hæc ſcriptura.§ 2 & ſ.de bo.poſ l.3.§.fi.& l.1. & C.qñ nõ pet. par l.1. C. de impub. & aliis ſubſtit.l. teſtamento.

k *Alia causa*] Titius, & Seius inſtituti fuerunt. & Titius Seio ſubſtitutus: ſi primo Titius. decedat: portio Seii iure accreſcẽdi poſſet accreſcere hĩdi Titij, non iure ſubſtõnis. Et eſt ratio quia ſubſtõ eſt inſtõ. & inſtitutio nõ trãſit ad hĩdem: ergo nec ſubſtõ. At accretio fit rei. Nec eſt §. ſ. de acq. hæred.l. ſi ſolus, quia ibi nulla portio erat. quæ defeciſſet. ſm Azo. nam extitit conditio partis ſeruis & ſic non deficit, ſed ſeruo nunc libero acquiritur. non dñp accreſcit. Iré hic in vulgari. in papiliani aũt die. vt ſup. de acquir. hęre. l qui patri. Et ad hoc. quod hæres non venit ad ſubſtõnem. facit ſupra de vulga. ſubſtit. l. quæ liberis, §. fi. & l. ſi pater.

Si ad patrem] CASVS. Si manumiſi libertum meum. & ei ſucceſſi iure ciuili. vel per bono. poſſeſſ. mater eius repellitur. Hoc dicit: loquitur ſm hæc ipa. hodie cõtra. C.ad Tertyl. auth. defuncto, vnde non ſuccedam ſolus, ſed cum matre. Vi.

l *Legitima*] quia manumiſit. i. emancipauit ſ̃ta fiducia. vt Inſt. de leg.ag.ſuc.§.ſi m *Manumiſſori*] quia ſine emãcipatione factus eſt ſui iuris. vt dignitate. vt Inſtitut. quib. mod. ius pa.po. ſol. §. filius. Vel primo caſu per imaginariam, venditionem, ſecundo ex teſcripto Principis. vt Inſtitu. quibus mod. ius pa.po. ſol. §. præterea. Vel dic primo. §ſta fiducia. vtroque enim caſu eſt legitimus. vt inf. eo d. l. filius Item vtroque caſu habet. Vnde legitimũ licet videatur hic velle notare differentiam. vt primo de iure ciuili, ſecundo de iure Prætorio facredat. & facit C.ad Tertyl.l.2.

¶ Poſt decem menſes mortis natus non admitteretur ad legitimam hæreditatem. De eo verò, qui centeſimo octogeſimo ſecundo die [2]* natus eſt, Hippocrates, ſcripſit, & D. Pius Pontificibus reſcripſit, illo tempore videri natum, nec videri in ſeruitute conceptum, cum mater ipſius ante centeſimum octogeſimum ſecundum diem eſſet manumiſſa.

Pomponius. 1†

LEX IV.

HI, quorum parens capite minutus [b] eſt, legitimæ hæreditatis ius, & in cæteris portionis, & inter ſe retinent, & alij aduerſus eos.

Vlpianus. 2†

LEX V.

SI quis, [c] cum haberet fratrem, & patruum, deceſſerit teſtõ facto: deinde pendente conditione, hæredum ſcriptorũ frater inteſtatus 3† deceſſerit, mox conditio defecerit, patruum poſſe vtriuſque adire legitimam hæreditatẽ, conſtat.

Iulianus. 4†

LEX VI.

TItius exhĩdato filio extraneum hæredem ſub conditione inſtituit. Quæſitum eſt, ſi poſt mortẽ patris pendente conditione filius vxorem duxiſſet. & filiũ procreaſſet, & deceſſiſſet, deinde conditio inſtituti hæredis defeciſſet, an ad hũc poſthumũ neporem legitima hæreditas aut pertineret? Rñdi, qui poſt mortem aui ſui concipitur, is neq; legitimam hæreditatem eius tanquam ſuus hæres, neque bono. poſſ. tanquam cognatus accipere poteſt, quia lex 12. tabularum eum vocat ad hæreditatem, qui moriẽte eo, de cuius bonis quæritur, in rerum natura [d] fuerit.

Celſus. 5†

LEX VII.

VEl ſi viuo eo conceptus eſt, quia conceptus quodammodo in rerum natura eſſe exiſtimatur.

Iulianus. 6†

LEX VIII.

ITẽ prætor 7† edicto ſuo Proximitatis nomine bon. poſſ. pollicetur ijs, qui defuncto mortis tempore cognati fuerint. [e] Nã q̃ ex [8]† conſuetudine nepotes cognati appellantur, & eorũ, poſt quorũ mortẽ cõcepti ſunt, non propriè, ſed per abuſionem, vel potius ἀναφορικῶς, * accidit. [f]

¶ Si quis prægnantẽ vxorem reliquiſſet, & matrem, [g] & ſororem, ſi viua vxore mater mortua fuiſſet, deinde vxor mortuum peperiſſet, ad ſororem ſolam legitima hæreditas pertinet, quia certum eſt, matrem eo tempore deceſſiſſe, quo legitima hæreditas ad eam non pertinebat.

Ius accreſcendi ſequitur rẽ, & ideo ad hæredes tranſit. Ius ſubſtitutionis reſpicit perſonam: ideo ad hæredem non tranſmittitur. Bart.

Martianus. 9†

LEX IX.

SI ex pluribus legitimis hæredibus quidam omiſerint adire hæreditatem, vel morte, vel qua alia ratione impediti fuerint quo minus adeãt, reliquis, qui adierint, accreſcit illorum portio, & licet deceſſerint ante, quam accreſceret, hoc ius ad eorum pertinet, [i] hæredes. Alia cauſa [k] eſt inſtituti hæredis, & cohæredis 10† ſubſtituti. Huic. n. viuo defertur ex ſubſtitutione hæreditas, non etiam ſi deceſſerit, hæredem eius ſequit.

Modeſtinus. 11†

LEX X.

SI ad patrem manumiſſorẽ filij inteſtati lũma [l] hãditas perueniat, vel non manumiſſori [m] bon poſſ. competat: mater defuncti ſummouebit,

* Videtur huic obſtare. q̃ apud P. l. lib 7. c.5. Sed t i vi. Gellium lib.3.c.16 * Vid Macr.10.ſa.in Sõ. Scip. c.15. vbi dr̃one ſeptenarij numeri differt.

2† lib.47. ad edict.

3† Fl inte ſtato.

4† lib.56. Dige.

5† lib.28. Digeſt.

6† lib.59. Dige.

7† al. itẽ ſi prætor, & intel. huius l. vide pc. Rui. in Ru. de no. opet. nun. nu. 21.

8† Fl. nã quod in. * Alc. li. Diſpunc. 1.c.28. Iocum hũc reſtituit ex archetypis.

9† li.6. in ſtituio.

10† Fl. co hæredi.

11† li.6. differẽt.

Capitis] CASVS. Si ſum agnatus tuus, & tu capite es minutus, non ſuccedo tibi ab inteſtato. Nam legitimę hæreditates pereunt capitis diminutione etiam minima, puta emancipatione. Viu.

a *Capitis diminutione*] etiã minima. & facit ſup. vnde legi. Lr. in fi. & ſi tab. teſt. l. 1. & ſ. de cap. dimi. l. tutelas. & ſ. tit. 1. §. qui mortis. & Inſtit. quib. mo. tu. fi. §. ſimili. & ſup. l. 1. §. ſi filius. Accur.

Filius] CASVS. Filius patri proximus eſt agnatus: vnde in ſucc. ab inteſt. primo vocatur filius, Inſt. de hære. qualit. & differ. §. ſui. Viu.

b *Proximus*] licet nepos in ſuccedendo quãque præueniat, vt ſ. vnde lib. 1. ſcripto.

Nulla] CASVS. Maſculus poteſt habere ſuos hæredes, ſed fœmina non nec pot perdere eos per capit. dimin. Viu.

c *Capitis diminutionem*: ſic Inſti. ad Orfic. §. ſciendum, & ſ. de contra tab. l. illud. §. ad teſtamenta. Acc.

In ſuis] CASVS. Sui hæres patribus ſuis ſũt hæredes l. 11. tabula. ſtatim velint nolint mortuo pre. Sed hãc hodie beneficium abſtinendi, Inſt. de hæred. qual. §. ſui. Viuia.

d *In ſuis*] ſic. & ſup. de liber. & poſthumis in ſuis. Hoc tñ accipe, ſi velit: non alias, vt no. C. ſi vt omiſſa hæredi. l. 1. Accur.

Si pater] CASVS. Tu paterfamilias captus fuiſti ab hoſtibus filio dimiſſo domi, & in ciuitate decedis in captiuitate hoſtium, decedit etiã filius. Fingitur paterfam. quia pater mortis tpe non erat in ciuitate, ſed ſi reuertaris, retro in tua ptãte fuiſſe fingitur, & tu ei poteris ſuccedere, & ipſe tibi. Acc.

e *Pater*] captus ante mortem filij. Acc.

f *Patremfam.*] i. factũ ſui juris: vt hĩdem habeat ab inteſtato: non vt ſecundæ tab. valeant. vt ĩ. de cap. l. q; ſi filius. & hic ſubijcit. Quãuis, &c. Et eſt rõ, quia hic ĩm lex operatur, & ibi ẽt pr̃. a quo non in plenũ eſt liberatus à ptãte.

g *Non fuerat*] in cuius poteſtatem redit perſona, & tes: ſic C. de pac conuen. l. hac l. Acc.

h *Iuris conſtitutionem*] poſtliminij quòd conſtituit. vt reuerſo pro fingat nec fuiſſe captus, vt Inſt. qui. mo. ius pa. po. ſol. §. ſi ab hoſtib. & facit C. de ſuis. & legit. l. apud hoſtes.

Pater] CASVS. Pater pro filia dedit dotem; & in donatione ita pactus eſt cum filia, q; filia non dẽat aliquid petere in bonis ſuis, nec amplius ſuccedere. Valet ne iſtud pactum? Certe non. Viu.

i *Conſtat*] vt & C. de pac. l. pactũ. & C. ĩ inut. ſtip. l. ex eo. et C. de inof. teſt. l. ſi qñ. & de col. l. pactum. & quod ibi no.

k *Cautiones*] illicitas; ſecus ſi fuerint licitæ, vt ſup. de poſt. l. 1. §. ſi conuenerit.

AD SENATVSCON. TERTYLLIA. ET ORFICIA.

¶ Succedit matri filius per Orficianum, Inuidiam poſtea eonsua Tertyl.

ADDITIO. De ſucceſſionibus, &c. quæ deferuntur aſcendẽtib. & collateralib. iure Prætorio, & iure ciui. habuiſtis ſ. Verũ, quia mater filio eſt agnata, nõ cognata, & mater ſuccedit filijs per Tertyl. & filij matri per Orficianum, iõ ad Tertyl & Orficia. Senatuſcon. peruenimus. Ad Tertyl. de quo agitur ſ. l. 2. Ad Orficianum, de quo agitur inf. l. 1. Et dicitur Senatuſcon. Tertyl. cum ſuccedit mater filio à Tertyllo Conſule. Orficianum dicitur ab Orficio Cõſule, quo ſuccedit filius matri. Vnde de Senatuſc. Tertyll. & Orfic. videamus, quãdo locum habeat, & quando ceſſat. De prima parte agitur infra l. 2. De ſecunda agitur inf. l. 3. Viu.

Alia plura ad hunc titu. ſcribit Cuiac. in parat.

Sue ingenua] CASVS. Si mater decedat inteſtata, ſi ingenua, vel libertina, liberi eius ſuccedunt ei ex Senatuſconſulto Orficiano. Vnum ſcitis, ſuccedit filius matri, ſi dubitatur de ſtatu mulieris, quia forte tenetur, eſt capta ab hoſtibus, & dubium eſt an ſit mater, an filia. Vnum ſciatis, interim dum dubitatur eam eſſe ingenuam, ſucceſſionem tranſmittit, & ſuccedit filius per Orficianum. Interdum ſi dubitatur, matet ſit libera, vel non, ſuccedit filius. Pone filius eſt natus ex matre captiua, & ſuccedunt matri nati filij ex legitimo matrimonio, & vulgò concepti. Vnũ ſciatis, ſi tempore mortis erat filius liber, ſuccederet matri: ſi in ſeruitutem reuocatur, non ſuccedit, niſi reſtitutus ſit. Sed ſi exacto ventre naſcatur, filij matri dẽt ſuccedere. Nã ſi inſtitutus hãet ſiũ tab. ab inteſt. hãet bo. poſ. Vñ cognati. Vñ ex Orfic. ſimiliter debet ſuccedere. h. d. vſq. ad §. qui operas.

Qui operas ſuas] Habuiſtis, q liberi ſuccedunt matri per Orficianum: quod eſt verum de liberis, qui non locauerũt operas ſuas, vt pugnarent cũ beſtijs, vel non ſunt damnati. Sed hoc tñ corrigitur ibi. Humana, &c. Sed ſi mater, plures ſi lios habuit, vnum ſcripſit ſub conditione, ea deficente, oẽs admittentur. Et licet capitis diminutio interueniat non tñ excludit liberos à ſucceſſione matris: nã quæ deferunt l. vel Senatuſc. illæ non pereunt capi. dim. ſed ltimæ hĩditates ſic. Sed qd erit? decedit mr̃ relictis liberis nullus vult ſuccedere: admittet agnatus. Quid ſi alter adiuit, alter non? portio non adeuntis accreſcit adeunti. Sed quid erit? filius eſt reſtitutus, vt repudiaret mr̃is hĩditatẽ dãoſam: nunquid ius antiquũ vendicabit ſibi locũ? ſic. Vnum ſciatis, qa Senatuſc. Orfic. vocat liberos ad ſucceſſionẽ matrũ: ſi ꝫ fuerit iudicatũ, vel trãſactũ, rata manẽt, q eſt intelligẽdũ, de iudicatis ab eo, q habuit iudicãdi ptãt: de trãſactis bona fide, vel de ſuitis cõſenſu, vel lõgo ſilẽtio. Vi.

l *Sue ingenua*] ſic econt. vt ĩ. l. prox. in princ. & facit ſup. vnde leg. l. 3. in fi. Acc.

1† F. Põp. lib. 10. ad Q. Mutiũ. * Concor. gl. in ver. nõ extan tib. ibi. Itẽ q capitis diminutionẽ rumpitur teſtãm. c. ſi qua mulieris. 16. q. 3. & Inſt. quib. mo. ſũpitur teſtam. §. 2. 2† lib. 10. ad Q. Mutium. * Vide Alci. li. 3. parer. ca. 15. vbi legit. primus nõ ẽ quo loco pulchre caput hoc interpretatur. 3† lib. 10. ad l. Iuliã 4† lib. 13. ad l. Iuliã & Papiã. 5† li. 19. q.

6† Fl. defunctũ iã in ciuitate filium.

7† lib. 2 Reſpon.

8† Fl. cautionem, alias priuatorum. n. cautione legũ authoritati non nocet.

9† lib. 11. ad Sab.

*Facto tẽporib. Diui Marci. vi. Inſtit. eod.

Idem. 1†

LEX XI.

CApitis * diminutionẽ, pereunt legitimæ hæreditates, quæ ex l. 12. tabularum veniunt: ſiue viuo aliquo, ſiue ante, q̃ adeatur hĩditas eius, capitis diminutio interceſſit; quoniam definit ſuus hæres, vel agnatus rectè dici. Quæ aũt ex legib. nouis, aut ex Senatuſconſultis, non vtique.

Idem. 2†

LEX XII.

FIlius patri agnatus proximus b eſt.

Caius. 3†

LEX XIII.

NVlla fœmina, aut ſuos hẽt hæredes, aut deſinere habere poteſt propter capitis diminutionem. c

Idem. 4†

LEX XIV.

IN ſuis d hæredibus aditio non eſt neceſsaria, quia ſtatim ipſo iure hĩdes exiſtunt.

Papinianus. 5†

LEX XV.

SI pr̃ e apud hoſtes moriat, defuncto iãin ciuitate filio 6† credimus patrẽfa. f deceſſiſſe, quamuis patria ptãte, quã diu vixerit, nõ fuerit g ĩ plenũ liberatus; itaq; hĩdẽ habitur h eſt iſte ſi reuerſo patre. Sed ſi poſtliminio redierit pr̃, iã defuncto filio, quicquid medio tpe p eũ, quæſitũ eſt, habebit. Et nõ ẽ mirũ, ſi peculiũ quoq; defuncti pridẽ filij defert patri, cũ ex eo natus, ptãtis ipſi i fiat per ſuſpenſi iuris conſtitutionem. k

Idem. 7†

LEX XVI.

PAter inſtrumento dotali comprehendit, filiam ita dotẽ accepiſſe, ne quid aliud ex hĩditate patris ſperaret. Eam ſcripturam ius ſucceſſionis mutaſſe conſtat. Priuatorum. n. cautiones l 8† legum authoritate non cenſeri.

Ad Senatuſcon. Tertyllianum, & Orficianum.

TITVLVS XVIII.

Tota lex iſta tractat de Senatuſconſulto Orficiano, per quod filius ſuccedit matri, ſed ſecunda lex loquitur de Senatuſconſulto Tertyll. per quod mater ſuccedit filio. Bar.

Vlpianus. 9†

LEX PRIMA.

SIue ingenua, m ſiue libertina mr̃ eſt, admitti pñt liberi ad hĩditatem eius ex Senatuſc. Orfic. n

a *Captus sit*] Quid iuris sit, quæro, & respondetur, cum certum esse cęperit, &c.
b *Eis*] scilicet, filijs. Accursius.
c *Placuit*] vt & C. de ijs, quibus, vt indig. l. pe. & sup. de bonor. poss. contra tabu. l. illud. in fi. & ad Syllan. l. 5. §. eleganter.
d *Ad matris*] nisi sit illustris, cui non succedunt spurij cum legitimis, sed naturales, cum legitimis sic, vt C. ad Orficianum, l. si qua & fecit Inst. ad Orficianum, l. nouissime. Accurs.
e *Quæsita*] & ingenuo nato. Azo. vt C. ad Orficia. l. fi. & facit supra titu. 1 l. 1. §. quæritur. & infra l. proxi. §. sed si in seruitute.
f *Cum ea*] tantum. vt infra de capitis. l. Diuus, in fi. & C. de cap. l. 1.
g *Si postea*] sic Insti. de ca. dimi. §. quod autem, & §. proinde. & inf. l. proxi. §. 2.
h *Restituta*] vt & ff. de senten. pass. l. fi.
i *Ad legitimam*] & etiam ad testamentariam, vt C. de inofficio. testa. l. 3.
k *Vnde cognati*] sic supra vnde cogn. l. 1. § si qua & de inofficioso testa. l. postbumus.
l *Ex omni parte*] hæc verba expone, vt supra, de ventre in possessio. mittendo. l. fi.
m *Interpretatione*] i interpretor, id est corrigo vt hic. Item, verbum apertius exprimo, vt C. de legi. & con. l. fi. Item arrogo. Item protego, vt supra de orig. iuris. l. 1. Sed e contra, corrigo, id est, addo, vt in Auth. quib. modis natura. cilli. an. legi. in prin.
n *Placuit eum*] qui locauit operas suas, vt cum hostibus pugnaret. De alio enim non loquitur, quia alius non admittitur, vt infra de capitis.
o *Potierit*] secundū tabulas vt sup. de secundis tab. l. 2 §. 1.
p *Contingens*] quia fuit minima
q *Legitimam*] id est, quæ ex Orficiano defertur, quæ legitima

¶ Si ea sit mater, de cuius statu dubitatur, vtrū materfamilias sit, an filiafamil. vt puta quoniā pater eius ab hostibus captus sit; [a] cum certum esse cęperit matremfamilias esse, [1]† liberi ad successionem eius admittentur, Vnde tractari potest, an medio tempore, dū status pendet, succurri eis [b] per prætorem debeat, ne si medio tpe decesserint, nihil ad hæredem transmittatur? Et magis est, vt subueniatur: vt in multis casibus placuit. [c]
¶ Sed & vulgo quæsiti admittentur [2]† ad matris [d] legitimā hæreditatem. Interdum & in seruitute quæsito [e] erit concedenda legitima hæreditas, veluti, si post moram fideicommissariæ libertatis matri suæ factam, natus sit. Certè si post manumissionē matris suę fuerit natus, licèt in seruitute conceptus, ad legitimam eius hęreditatem admittetur. Sed & si apud hostes cōceptus, & ex captiua procreatus, cum ea [f] redit, secundum rescriptum Imperatoris nostri, & diui patris eius ad Iunium Tertyllianum, [3]† poterit ex hoc Senatusconsulto admitti, quasi vulgò quæsitus filius. *
¶ Filio, qui mortis matris tēpore ciuis Romanus fuit, si ante aditā hęreditate in seruitutem deducatur, legitima hēditas non defertur, nec si postea liber factus sit, nisi fortè seruus pœnæ effectus, beneficio Principis sit restitutus. [h] Sed & [4]† si matris exēcto ventre filius editus sit, magis dicendum est, hunc quoq; ad legitimam i hęreditatē admitti: nā & institutus ī tabulas, & ab intestato, vnde cognati, [k] & multò magis, vnde legitimi, bonorum possessionē petere potuit. Argumento eli, ꝙ venter in possessionem ex omni parte [l] edicti mittitur.
¶ Qui operas suas, vt cum hostibus pugnaret, locauit, quiue rei capitalis damnatus, ut que restitutus est, ex Senatusconsulto Orficiano ad matris hęreditatem non admittebatur, sed humana interpretatione [m] placuit. eum [n] admitti. Idem erit dicendum, & si hic filius in eius sit potestate, qui in causa suprascripta sit. posse eum ex Orficiano admitti.
¶ Sed si mater testamento facto filium hæredem vnum [5]† scripserit sub conditione, cum plures haberet, si conditione pēdente bonorum possessionem petierit, [o] & postea conditio defecerit, [6]† æquum est, c teris etiam filijs legitimam hęreditatē non auferri. Quod & Papinianus lib. 16. Quęstionum scripsit.
¶ Capitis minutio saluo statu contingens, [p] liberis nihil nocet ad legitimam [q] hæreditatem. Nam vetus sola hæreditas, quæ ex lege 12. tabularum defertur, capitis diminutione [7]† perimitur: nouæ vel ex lege, vel ex Senatusconsulto [8]† delatæ non perimuntur [r] capitis diminutione. Proinde siue quis ante delatam, siue post delatā capite minuatur, [s] ad legitimam hæreditatem admittetur, nisi magna [t] capitis diminutio interueniat, quæ vel [u] ciuitatem adimat, [9]† vt pura, si deportetur.
¶ Si nemo filiorū, eorumve, [x] quibus simul legitima hæreditas defertur, volet ad se eā hæreditatem [y] pertinere, ius antiquū [z] esto. Hoc ideò [a] dī, vt quādiu vel vnus filius vult legitimam hærēditatem ad se pertinere, ius vetus locum non habeat. Itaque si ex duobus alter adierit, alter repudiauerit hæreditatem, ei portio accrescet: & si fortè sit filius, & patronus, repudiante filio, patrono defertur. [b]
¶ Si quis * adita matris hæreditate, per in integrum restitutionem fuerit abstentus, an ius antiquum possit locum habere? Verba [c] admittunt, vt possit: Volet [d] ad se, inquit, eam hæreditatem pertinere. Nam & hic non vult, [e] & si aliquando voluit. & dico posse ius antiquū [f] locum habere.

dicitur, vt Instit. de perpe. act. In princ.
r *Non permutatur*] facit sup. tit. 1 l. capitis. cum concordan. & Instit. deleg. agnatute. §. fin. & sup. eod. l. §. qui mortis.
s *Minuatur*] minima capitis diminu. & hoc verum, cum per Senatusconsul. de fer. suc. veniat in bonorum possess. vbi distinguitur ante, vel post, vt supra, vnde libe. l. fi. & de contra tabulas, l. non tantum. § si emancipatus filius.
t *Magna*] id est, non minima sic supra, de dolo. l. nō debet. in fi.
u *Vel*] pro saltem.
x *Eorūve*] id est, exterorum descendentium, & datorum curiæ, & ex concubina postea vxore facta, vt Instit. de hæredit. ab intesta. §. 1 non dicas, quod omnes descēdentes simul succedant, vt in eo. titu. §. ita tamen. sed si mul. id est, ante transuersales. Vel dic, etiā nepotem quandoque cum filijs vocari, vt Instit. de hære. ab intesta. §. cum filius.
y *Hæreditatem*] scilicet maternam.
z *Antiquum*] id est l. 12 tabu. quæ vocat agnatos tantum, exclusis filijs per Orficianum.
a *Hoc ideo*, id est verbum. Nemo, ideo ponitur.
b *Patrono defertur*] etiam postposito fratre liberti, secundum quosdam. quod dic, vt supra de boni. lib. l. liberto
c *Verba*] scilicet supra dicta, scilicet, Si nemo. &c.
d *Volet*] scilicet, si nemo filiorum.
e *Non vult*] si pœnitet. vt infra de verbo. oblig. l. si quis stipulatus.
f *Ius antiquum*] i legē 12. tabu. s. vt agnati admittantur. Sed cōtra, s de suc. edic. l. fi. vbi semel exclusus per additionē primi, postea nō admittitur. Solut. ibi idem quod hic dicā in testamento, vt abstinēte hærede per in integrum restitutionem, qui iam admiserat admittatur substitutus, si vel in.

1† Flo. Si certū esse ceperit matrēfamilias esse.
2† Fl ad mittuntur.
3† Flo. ad Ouinū, Tertillū. * Vide Anton. Augusti. 4. emē. cap. vlti
4† Fl. de inst. & inc. vtile de legat. iur. lib. 6.
5† Fl. de test. & deinde legatur ex secto.
6† Fl. defecit.
7† Fl. minutione.
8† Sen. cōsultis.
9† Fl. admittit.
* vide in hunc locū Alci. lib. Para. 4. c. 15 sed hodie & patentes, & fratres ei⁹ manumissi præferūtur patrono, vt instit. de cognat. ser. tut. & l. græca C. de in. pat.

a Adde qualiter fit interpretatio faciendā, vide gl. in l. in tradendis. ff. cō. præd. & in c. inter dilectos ex tra. de fi. instru. & in c. vtile de reg. iur. lib. 6.

si velit. Nec.n. cogitur, nisi sit necessarius, quia tunc distinguitur, si solvendo hæreditas, vel non. vide de acquirend. l. si minor, & de min. ex. & si ingenua, sed quod Papinia. & facit l. prox. §. si non, & §. sed & si mater, & §. quod aût diximus.

a *Quia tunc*] ideò si filius non vult.

b *Consanguineum*] ideſt patrem.

c *Mater si defuncti*] d *Succederet*] per successorium edictum.

e *Quod aut Senatus*] per Orficianum, cuius verba non habemus plenè. Sed fortè erant, quæ iudicata sunt contra filiũ pro agnatis &c.

f *Iure facta*] aliàs sententia non valet.* vt C. si à non competente tertiũ. & inf. de re iudic. l. si se, §. condẽnatum.

g *Bona fide*] de hoc dic. vt C. de transac. l. sub prætextu.

h *Vel consensu*] pacto gratuito, de non petendo. Acc.

i *Vel longo*] ideſt longissimo, vt C. de iure delibe. l. licet. & l. si curatoris.

¶ Verum autẽ ei defertur successio, qui tunc [a] legitimus deprehenditur, an vero ei, qui tũc fuit cum filio deferretur? vt puta, ponamus fuisse defunctæ consanguineum, [b] eiusque filium, deliberante filio defunctæ, consanguineum obijsse, mox filiũ repudiasse matris [c] hæreditatem, an consanguinei filius admitti possit? Et Iulianus rectè putat, circa Tertyllianum, [d] † locum esse succedenti [d] agnato.

¶ Quod ait Senatus, [e] Quæ iudicata, transacta, finitave sũt rata maneant, ita intelligendũ est, vt iudicata debeamus ab eo accipere, cui iudicandi ius fuerit, [f] transacta, scilicet, bona fide, [g] vt valeat transactio, finita, vel consensu, [h] vel longo [i] silentio sopita.

Idem lib. 3. [2] † *ad Sabinum.*

LEX II.

Sive ingenua sit mater, sive libertina, habebit Tertylliani commodum. [k] Filiũ autem, vel filiam accipere debemus, sive iustè sint procreati, sive vulgò quæsiti. [l] Idque in vulgò quæsitis, & Iulianus lib. 58. 3 † Digestorum scribit. Sed si filius, vel filia libertini sint effecti, [m] mater legitimâ hæreditatem vendicare non poterit: quoniam mater esse huiusmodi filiorum desijt, idq; & Iulianus scripsit, & constitutum est ab Imperatore nostro. * Sed si in seruitute cõcepit filium, & manumissa edidit; ad legitimam eius hæreditatem admittetur. Idemq; & si serua [n] pœnæ concepit, & restituta edidit. Hoc idem, & si libera [o] concepit, & edidit serua pœnæ, mox restituta est. Sed & si libera concepit, & in seruitutem redacta edidit, mox manumissa est, ad legitimam hæreditatem eius admittetur. Item si adhuc [p] prægnans, manumissa est, dicendum erit prodesse, & in seruitute editi filij ad legitimam hæreditatẽ mater admittetur, vt puta, si post moram [q] factam in fideicommissaria 4 † libertate peperit, vel sive non perijt tutorem, sive in locũ excusati nõ perijt aliũ. Et est intelligendũ, non 5 † Fl. 39. petierit, sive apud Prætorẽ, vel Præsidẽ, vel Magistratũ, & est verũ, si petierit sine aliqua cõpulsione, quia si cõpulsa petierit, repellitur ẽt à Senatusc. Quid si iure non petijt tutorem, quia pater prohibuit, quia instituit filiũ impuberem. & dixit. Nolo, quod mater petat tutorem, sed administret eius bona, nunquid est ignoscẽdum matri. Non quia ipsa non potest dari tutrix in testamento. Secus si mulier erat absens, tunc non excluditur. Sed quid erit? mater nõ petijt curatores liberis, petierunt ne eam pœnam? Certè si est curator, q petitur impuberi, &c. Quid est si prægnans nõ petijt curatorem dari bonis, nunquid incidit in Tertyl. Sic repellitur ergo mater à successione filij impuberis, si tutorẽ non petijt. Quid, si petijt priuilegio munitum, & oneratũ tribus tutelis? Non videtur petijsse. Quid si petijt indigñũ? Non vr petijsse. Quid aût, si nullo mõ petijt, quia nõ inueniebat idoneũ, nũquid põt ei imputari? Nõ. Sed nũquid tenei dicere tuto. sui pecũ. vel si fecit vocari, & latiter. dẽt facere cegi? Et licet verba oronis ũ ptinẽãt, ũ tenẽt. & repelli mulier, si cõfessi ñ petijt. ꝑfectũ. q ortum. ũp ꝓuerit ita. q annale ipsi nõ excedat. Verũ si est iusta cã. vt infirmitatis. nõ repellitur. h. d. vsq; ad §. tractari.

¶ *Tractari*] in hoc loco quæritur, ponamus, pupillo est relictũ amplũ legatũ si mr nõ petierit tuto. ne perderet legatũ. mr non petijt. nũquid mr excusatur? Sic. si minus dãnũ patiat pupillus, licet videretur accusãda cur nõ administrauit, vel cur nõ petijt à Principe remitti cõdũnem. vel curatores nõ petierit. Quid si hẽt tutorẽ. & mr ñ petijt. vel ille satisdat? Si est impubes, imputatur matri. aliàs nõ. Quid si filius ẽ arrogatus. & decessit? nũquid mr habebit vtile act. ex stipulatu, quo casu repellit ab eius successione ab intestato ꝑ Tertyl. Rñ ꝙ non ɔ patrẽ arrogatorem. h. d. vsq; ad §. videndũ.

¶ *Videndum est*] Si mater tutorem intra ann. nõ petijt, excluditur à successione nunquid alij, qui sciunt mortem, debent illi succedere? Sic, vel si post matrẽ non esset aliquis agnatus vel cognatus, succedit filius. h. d. vsque in fi. Vtu.

¶ *Sive ingenua*] Lex præcedens principaliter de Orfic. hæc de Tertyl. dicit. Acc.

k *Commodum*] vt succedat filio.

l *Vulgò quæsitos*] sic Instit. ad Tertyl. §. fi. & C. vnde cog. l. 2. nisi sit mater Illustris, vel arg. C. ad Orf. l. ii. qui illustris.

m *Sint effecti*] quia facti serui, & postea manumissi, vt & sup. l. proxi. §. qui mortis, & sup. vnde cog. l. 13. qui. Acc.

n *Et si serua*] infra de semen. pass. l. fi.

o *Et si libera*] facit ad hoc Iust. de ingenuis.

p *Item si adhuc*] Retinet eundem casum: aliàs esset idem, quòd supra. ibi. Sed in seruitute.

q *Post moram*] sup. l. proxi. §. inter dum, cum concor.

* Adde, qd in erediio, vel tolerato, glo. & Doc. in l. Barbarius Philippus ff. de offi. Prætor.

* Intelligit de Alexã. Seuero, cuius Vlpianus author huius * fuit consiliator, & magister scrinij ex Lapidio.

3 † Fl. 13.

4 † Fl. fidecommissa.

a *Apud hostes*] sup. l. proxi. § sed & si apud hostes.
b *Redempta*] vt C. de cap. l. Præter.
c *Famosa*] id est infamis.
d *Decessisse*,] & sic mater admittitur.
e *Admitti*] ipsa enim arrogatione irritatur pupillare testamentum, vt supra de adopt. l. nec is § eorum, & dic admitti ex Senatusc. l. si factus sui iuris decessit: si autem in familia adoptiua, tunc ex stipulatione expectat, vel tacita, vt supra de adopt. l. nō alienē & l. his verbis. Acc.
f *Liberi*] liberi nominatiuus, de functi genitiui casus. Acc.
g *Eius*] sc. defuncti.
h *Possessores*] vt emancipati.
i *Non sui*] subaudi excludunt matrem. K *Naturales*] subaudi, & legitimi.
l *Admittuntur*] & non si fuerunt extranei: quia emancipari desinunt esse liberi. Accursius.
m *Adgnosci*] facit supra de fideicom. libe. l. cum quasi § fin. & in § si quis.
n *Et si iam*] filia enim non vt sua, nec vt agnata potest vocari quia mutauit familiam, restat ergo vt vocet. vt cognata.
o *Cessauerit*] id est, repudiauerit, sed tantum per vnde cognati, cum sit adoptiua ab alio.
p *Succedit*] successorio edicto.
q *Petere potest*] vnde cognati.
r *Non possit*] differtur ergo etiam pro sua parte, vt infra, etiā si sit.
s *Speratur*] scilicet mater per Senatusc. Sul. l. si filia repudiauit, & facit supra de bon. libe. l. in filius. § cum filius.
t *Abstinuerit*] abstinet hic hæres extraneus, alibi dicitur, quod repudiet sibi, vt C. de legi. hære. l. defunctis, & vtrumque impropriè, vt Instit. de hæred. quali. & differ. § extraneus, & facit supra eodem. l. v. § si quis adita. Sed contra, sup. de succ. edi. l. fi. Sol. vt ibi.
u *Immixtus*] per in integrum restitutionem, quod potest, vt sup. de min. l. & si fine. § restitutus.
x *Mox natus sit*] scilicet

apud hostes,[a] & cū eo redijt, vel si redempta[b] edidit.

¶ Si mulier sit famosa,[c] ad legitimam[d] hæreditatem liberorum admittetur.

¶ Impuberem, cui pater secundas tabulas fecit, tunc certum est intestatum decessisse,[d] cū omisse in substituti hæreditatem eius. Quare & si impubes sit arrogatus, dicendum est matrem ad bona eius admitti,[e] quæ haberet, si intestatus decessisset.

¶ Liberi[f] defuncti, sui quidem obstabunt matri[g] eius[h] tam virilis sexus, quam fœminini, tam naturales, quàm adoptiui, matremq; excludent:[i †] bonorum verò possessores[k] etiam non sui,[l] & quidem soli naturales.[k] Adoptiui autem liberi post emancipationem ita admittuntur,[l] si ex liberis naturalibus fuerint, vt puta, nepos naturalis ab auo adoptatus: nam licet sit emancipatus, bonorum possessione accepta matri obstabit.

¶ Si verò apud hostes est filius, vel nasci speratur, pendet ius matris, donec redierit, vel natcatur.

¶ Sed si sint sui hæredes, verum hæreditas ad eos nō pertineat, videamus, an mater admittatur, vt puta, abstinuit se hæreditate. Africanus, & Publicius, tentant dicere in casu[2 †] quo se abstinent sui, matrem venire, vt[3 †] tunc ei obstent; quoties rem habent, ne nudum nomen sui hæredis noceat matri. quæ sententia æquior[m] est.

¶ Sed si quis decesserit[4 †] relicta filia, quam in adoptionem legitimè dederat, relicta & matre, diuus Pius decreuit, cessare Senatusc̄ōsultum Tertyllianum, & simul esse admittendas ad bonorum possessionem, Vnde proximi cognati, matrem, & filiam.[n] Sed quod idem Iulianus scripsit,

matrem ex Senatusconsulto nō posse admitti, si filia in bonorum possessione petēda cessauerit,[o] verum non erit, succedit[p] enim filiæ. Et ideo dicendum erit, matrem, donec filia bonorum possessionem petere potest,[q] bonorum possessionem accipere non posse,[r] quoniam succedere quasi legitima speratur.[5 †]

¶ Si bonorum possessione accepta filius emancipatus abstinuerit[s] se hæreditate per in integrum restitutionem; verum est Senatusconsultū posse locum habere. Sed si rursus fuerit immixtus,[u] rursus debet mater abstinere.

¶ Si quis ex liberis, dum est in vtero, in possessionem missus sit,[x] mox natus sit, & ante bonorum possessionem[y] acceptam decesserit, an matri noceat quasi bonorū possessori, videndum. Et puto non nocere, si non suus patri agnascitur.[z] Neq; enim sufficit mitti in possessionē, nisi natus quoque acceperit bonorū possessionem. Igitur & si furioso decreto petita sit bonorum possessio,[a] & prius quam ipse mentis compos factus bonorum possessionem petierit, decesserit; matri non obstabit.

¶ Sed si quis, cū status controuersiam pateretur, Carbonianam[b] solam acceperit, an noceat matri bonorū possessio,[c] quæsitum est quidem. Sed cū hæc[d] res finiatur, dicendum est matri post tempus non nocere, aut si impubes decesserit, matrem posse admitti.

¶ Sed si infanti[e] per tutorem petita sit possessio, licet statim decesserit, dicendum erit, matri obstitisse: non enim similis[f] est ei, quæ furioso datur.

¶ Ita demum autem mater à Senatusconsulti beneficio excluditur, si filius adijt legitimam hæreditatem. Cęterum, si omiserit legitimam hæredi-

matrem nomine ventris, quæ possessio non tribuit ius.
y *Bonorum possessionem*] Vade liberi, quæ tribuit ius in proprietate.
z *Agnascatur*] quomodo non potest agnasci rum si viueret pater tempore, quo hic nascitur in potestate eius esset vt Iustit. de tutel. Respō. nō agnascitur, non sit eius hic nat; liberq; & agnatus est vt sup. tit. l. filius: potest ergo q; vel actu de re cuius vel petat bono. poss. vt excludat matrem a Tertyl. Et sin hoc colligo hanc diatem non aditam non transire ad superiores. Sed quidam contra, & hic dicunt sequi de nepote nato ex emancipato, q si est suus, vt qa ante emācipationē cum fuit conceptus, transiuit etiam non adita, alias non. Sed certè his obstat, quia dicit patri. sed possunt dicere ad patrem, & per eius C. de suis & legit. hered. supra hoc fines.
a *Bonorum possessio*] per procuratorē eius, q̄ fieri potest, vt C. de cura. fu. l. fin. § 1. Sed habetur pro non petita, si in furore decedat, vt C. de cur. fu. l. fi. § finaut em.
b *Carboniana*] nec hæc tribuit ius, sicut nec ventris, vt supra, § si quis.
c *Possessio*] Carbonia na. Accursius.
d *Finitur hæc*] scilicet Carbo. Finitur enim petenda anni cursu, ex quo scit controuersiam sibi fieri, vt sup de Carb. edi. l. 3. in fi. Item petita ea finitur pubertate. vt infra eadem. l. §. impuberi. Hic ergo, vel no fuit petita, & eodem tempore anni finita est cum ordinaria, quia scivit sibi cā deferri, & extraordinaria, qa scit sibi controuersiā referri, vt supra de Carbo. edi. l. 3. § fi. & ita mater admittitur. Vel si petijt Carbonaduenientepubertate pronunciatū fuit eum non esse filium, vt supra de Carbon. edic. l. 1. in fi.
e *Sed si infanti*] aliàs in libro domini Accursij est, vel si impubes, &c.
f *Non enim similis*] secundum hoc intelligo C. qui admit. ad bonorum possess. l. infantis.

5 † Fl. speratur.

1 † Fl. casum.
3 † Fl. &c.
4 † Fl. decessisset.

v Cōcor. c. si pī. § licet. vbi dī, licet aūt filius testō suo matrem portione iure natu æ debita priuare ñ possit. Et gl. in verbo possit in prin. d test. lib. 6. x Cōcor. c. præcipimus, ibi, Non deben: filij thesaurizare parētibus, sed patrēs filijs. & gl. in verbo thesaurizare in fi. ibi, Quia succedūt parentes filijs, nisi in dese. 6. q. 1.
x] Aliàs, matrēque eius excluderet bonorū possessionem etiā non. &c.

tatem, mater ex Senatusconsulto Tertylliano * admittetur. Sed si non solus sit iste filius legitimus hæres, sed sint qui cum eo admittantur, [a] nec in partem eorum mater ex Senatusconsulto erit vocãda. Obijcitur matri pater [b] in vtriq. bonis, tã filij, quã filiæ, siue hęres, [c] siue bonorũ possessor [d] exitiat. ¶ Sed neq. auus, neq. ꝑauus in Tertylliano mri nocent, q̃uis fiducia [e] ‡ cõtraxerint. Pr̃ autem tantũ naturalis, non etiã adoptiuus [f] matri nocet. Verius enim est, cũ pater [g] esse desierit [h] a matre eũ excludi, sed nec ad bonorũ possessionem contra tabulas cum admitti, cũ pater esse desierit. Vndecunq. autem acceperit bonorũ possessionem pater nãlis, siue vt [z] ‡ legitimus, [i] siue contra tabulas, [k] ex quauis parte excludit matrem.

Si sit agnatus defuncti, & naturalis pater in adoptiua familia, sit & mater, matrem admittimus, quoniam patrẽ agnatus excludit. [l] 3 ‡

Si sit * cõsanguinea [m] soror defuncti, itẽ mater, & pater adoptatus, vel emãcipatus, [n] si consanguinea velit hr̃e hęreditatem, matrem ex Senatusconsulto vnà cũ ea venire, & patrẽ excludi, [o] placet. Si consanguinea repudiet, matrem ex Senatusco̅sulto propter patrem non venire. Et quamuis alias nõ soleat mater expectare consanguineã velit, necne adire hæreditatem, [p] nunc tamen expectatiuram: consanguinea enim est, quæ patrem excludit. Repudiante ergo consanguinea bonorum possessionem habebit mater cum patre, quasi cognata. Sed & in hac moram [q] patietur, nec ante accipiet bonorum possessionem, quã pater petierit, quoniam omittente eo, potest ex Senatusco̅sulto succedere.

Sed, & si ipsa [r] eadẽ mater. fit, & soror consanguinea, vt puta, quoniam pater matris nepotem suum ex filia adoptauit, sit ꝑtereà, & pr̃ naturalis; hæc mr̃, si quidem quasi cõsãguinea veniat, [s] excludet patrẽ. [t] Si ius cõsanguineæ repudiauit, [u] vel capitis diminutione [x] amisit, ex Senatusconsulto venire propter patrẽ nõ põt: repudiante verò pr̃e rursus ex Senatusc. põt venire.

Si mater hæreditatẽ filij, filiæve ñ adierit ex Senatusconsulto Tertylliano, in bonorum possessione [x] 4 ‡ antiquum ius seruandum est. * Cum enim est prælatio, matre omittente Senatusconsulti beneficiũ, ius succedit vetus. Sed si mr̃ repudiauerit bonorũ possessionẽ, de adeũda [y] autẽ hæreditate deliberet dicendũ erit agnatũ non succedere, quoniam nondũ verum est, non adisse matrem.

Quod autem diximus [z] Ius antiquum seruari matre non adeunte, cui personæ deferatur hæreditas, videndum est, vtrum ei, quæ nunc proxima inuenitur, cum mater repudiat: an ei, quæ fuit cum intestatum [5] ‡ decessisse certum esset, vt puta fuit patruus, [a] cum intestatus decederet [b] & patrui filius, cum mater repudiasset: Patruo nondum delata hæreditate, [c] ‡ atque ideo defuncto eo, matre deliberante, patrui filium vocari.

Dictum est supra, qualiter mater excludatur ã successione filij propter filios, vel cõsanguineos modo videndum, quando priuetur successione propter tutorem non petitũ. Et primo ponit rẽtem cuiusdam constitutionis, secundo incipit illam constitutionem exponere. Secunda ibi, Et quidem. Bart.

Si mr̃ * non petierit tutores idoneos filijs suis, vel prioribus excusatis, reiectisve, non cõstitim [7] ‡ aliorũ nomina ediderit, ius non hẽt vendicandorum [c] sibi bonorum intestatorum filiorum.

Et quidem si non petijt, in constitutionem: [x] ‡ incidit, ait n. [d] Vel non petierit [9] ‡ Sed à quo nõ petierit? Loquitur quidem de prætore, constitutio, sed puto, & in prouincijs locum habere etiam si à Magistratibus municipalibus non petat, quoniã, & Magistratibus municipalibus dãdi necessitas iniungitur. [e] Quid ergo, si petijt

---

* Cuncta rẽporib. D. Hadr. vt ff. eo.

a *Admittantur*] puta alij filij, qui licet repudient, quandiu vnus vult, mater non admittitur, vt ff. eo. l. 1. §. si nemo. Vel dic sunt nepotes ab alio ex filio qui in locum sui patris cũ patruo vocantur, vt Inst. de hæred. q̃ ab intest. §. cum filius.

b *Pater*] qui emancipauit, alias haberet hæredem, secũdum hæc iura.

c *Sine hæres*] quia contracta fiducia emancipauit.

d *Sine bonorum poss.*] quia non contracta. vt supra tit. 1. l. si ad patrem, & Instit. ad Tertyl. §. præferuntur, & C. eo. l. 2.

e *Fiducia*] idest, emancipauerunt contracta fiducia.

f *Etiam adeptum*] nisi in casu, vt ff. eo. l. æquissimum. §. 1.

g *Cum pater*] semper dicas post emancipationem, vt modo notaui.

h *Desierit*] adoptiuus post emancipationem, vt sup. vnde liberi l. liberi.

i *Legitimus*] puta per vnde legitimi, quando contracta fiducia emancipauit.

k *Contra tabulas*] quando contracta fiducia, vel non emancipauit.

l *Excludit*] si vincq. vincentẽ. & Authio. & infr. de dimer. & temp. pres. l. de secessionibus.

m *Consanguinea*] ex eodem patre.

n *Emancipatus*] à patre naturali, vel etiã adoptiuo. Acc.

o *Excludi*] ‡ soror cũ ex familiã è pr̃p. *Adire hæreditatem*] quia statim pro sua parte accipit mater. vt Instit. ad Tertyl. §. soror.

q *In hac moram*] facit, sup. §. sed si quis decesserit. in fi.

r *Sed, & si ipsa*] s. mater.

s *Veniat*] fuit ergo nepos à patre adoptiuo emãcipatus, aliàs r. nõ haberet hęredẽ, secundum hęc iura. Vel secũdum hoc videtur desinere esse, & soror, vt Instituti. de nupt. §. inter eas. Sed resp. hic nõ desinit habere i⁹ sororitatis, quando ab auo fuit eius filius adoptatus, vt sup. ead. l. §. liberi.

t *Repudiauit*] repudians vno iure, potest venire ꝑ aliud, vt. & C. de iure deli. l. suum.

u *Diminutione*] minima, quia ipsa sit emãcipata. Sed quare, & hic non retinetur ius sororitatis post capitis diminutionẽ? Resp. ibi erat ciuile. & nãle vinculũ: hic naturale tñ.

x *In bonorum possessione*] vide de legitimi, vt. & supra vide legiti. l. secunda. in fi. & l. 3.

y *De adeunda*] per Tertyl.

z *Diximus*] supra prox. §.

a *Patruus*] nunc respondet. Sic ecõtra, supra eodem l. 1. §. virum.

b *Decederet*] filius.

c *Vendicandorum* si moriãt impuberes, aliàs ñ. vt C. ad Tertyllianũ. l. eẽm. & l. mfes. & de legitimis hęr. l. sciant. Et hæc oia ꝑ. exponit.

d *Aut enim*] cõstitutio D. Pij vt ff. qui p tut. l. 2. §. idẽ Diuus.

e *Iniungitur*] vt sup. de tuto. & cur. da. l. ius dandi.

a *Cuncta*. 4 ‡ Alibi bonis eorũ anquũ, &c. *Concr. à fi facio in fi. ibi. quotiescũq. I pe stis concilionum di sconsentẽtia iuenit. Ibi lius Concilij sua magistra mea tur, cuius ãtiquor, & pouor extat authoritas, est. 50. d. 5] F. inue sta to. & 6] F. declaram hẽditatem. *In hunc locũ vid Plat. dial. 6 de legi. vbi prãcipit cauere de prox cognatorũ qui pupillo tutores nõ petũt, & no. ꝑ hic sũt verba cõstit. D. Seuer. q̃ sup pretio nomine hic citantur, extant ãt sub illius nomine in l. 2. C. q̃ pet. tut. §. Diuus. & vi. Ant. A. g. l. 2. emẽ. c. 7. 7] Cõfessim. 1. cũ prin. ff. de pos. ibi. sic intelligitur gl. sup verbo immox. circa fi. in c. 9ª ff. ext. de cle. & l. c. oli causã. in gl. sup verbo, cũ statim. de rest. fur. spol. 8] F. decẽ. in cõstit. 9] Fl. vel nõ petere. et paulò post.

* Intel. huius text. vt ꝑ Hube. Zuch. in l. posthumos nu. 49. C. de bon. pos. cõtra tabu. & An. Rub. in l. pater fil. nu. 76. de inoffi. test. sup.

sed admonita, vel à libertis, vel à cognatis: an incidat in Senatusconsultum? 1† Et puto eam incidere, si compulsa fecerit, non si cum petere non cunctaretur,[a] admonita est.

¶ Quòd [2] † si pater eis peti prohibuerit tutorem, quoniã per matrem rem eorum administrari voluit; incidit, si nec petat, nec legitimè [b] tutelam administret. Quod si penitus egenis filijs non petit, ignoscẽdum est ei. Sed si forte absens à libertis præuenta est, vel ab alijs, dicendum est, eã non excludi, [c] nisi forte cum frustraretur, id contigit. Filijs autem non petendo punitur, vtique & filijs bus. Et [3] † quid, si nepotibus? Similiter non petendo punitur.

¶ Quid, si curatores nõ petijt? Verba rescripti deficiunt, sed dicendum est, si quidem impuberibus [d] curatores non petit, [4] † eandem esse rationem: si iam puberibus, cessare debere. [e] Quid si cum prægnans esset, bonis non petijt curatorem? Dico in sententiam incidere. Nam & si apud hostes habuerit impuberem, idem erit dicendum. Quid, si furioso tutorem, [f] vel curatorem non petijt? Magis est, vt incidat.

Non solum autem, quæ non petijt, coerceretur, sed & quæ defunctorię [g] petijt (vt rescripto declaratur) vel priuilegio [h] munitum, vel oneratum, puta, tribus tutelis, sed ita demum, si data opera hoc fecit. Quid ergo, si tales petijt, & suscepẽrũt nihilominus, vel detenti sunt? Excusata erit mater. Quid si indignos, vel [5] † minus habiles ad tutelam petierit, [6] † cum sciebat Prætorẽ eos non daturum? Quid tandem, [7] † si dedit eos Prætor matris petitionem secutus? Iã quidem Prætoris delictũ est, sed & matris puniemus consilium. Igitur si fortè excusati sint illi, vel improbati, debet mater alios sine mora petere. Ergo siue non petierit, siue non idoneos petierit, & † punietur, etiamsi dati fuerint minus idonei, Prætore errante.[i]

Idoneos autem vtrum facultatibus, an & moribus petere debeat, dubitationis esse potest. Puto autem facilè ei ignosci, si locupletes sint ij, quos petijt. Sed & si prioribus excusatis, reiectisve non confestim aliorum nomina ediderit, punitur. Quid ergo si non fuerint omnes excusati, vel non omnes reiecti? [k] Videndum est an ei imputetur, cur in locum excusari non petierit. Et puto imputandum. [k] Quid, si decesserint quidam? Puto, licet verba deficiant, sententiam constitutionis locum habere.

Sed quod diximus Reiecti, vtrũ sic accipimus, à Prætore non dati? an &, si suspecti fuerint, remoti, vel ob negligentiam, vel ignauiam repulsi? Respõdi, [9] † etiam hos quis reiectos recte dicet: ergo si latitent. Sed hoc [10] † longum est. Nam nec hoc ei imputatur, [11] † cur suspectos non fecerit: [12] † alioquin [13] † si latitarent, potuit edicto desiderare, vt eos Prætor adesse iuberet, & suspectos eos remoueret, [*] si deessent. Quid, si non compulit eos miscere se tutelæ? Et cum plenum officium [l] à matre desideremus, & hæc ei curanda sunt, ne in hæreditate ei obsint.

Confestim autem [m] sic erit accipiendum, vbi primum potuit, id est, Prætoris copiam habuit huic rei sedentis: [n] [14] † nisi forte infirmitate impedita est, vel alia magna causa, quæ etiam mandare [o] eam ad petendos tutores impediret: ita tamen vt nullo modo annale tempus excederet. Si enim mortalitate filij præuenta est, nihil matri imputetur.

Tractari bellè potest, si ampsum pupillo legatum sub conditione sit relictum, Si tutores non habuerit, & propterea ei mater non petierit, ne conditione deficeretur, an constitutio cesset. Et puto cessare, si damnum minus sit cumulo legati, quod & in Magistratibus municipalibus tractatur apud Tertyllianum, [15] † & putat dandam in eos actionem, quatenus plus esset in damno, quam in legato: nisi fortè quis putet conditionem hanc quasi vtilitati publicæ repugnantem [16] † remittendam, vt aliàs pleraſque; [p] aut verba cauillatus imputauerit matri, cur curatores non petierit. Finge autem plenius [q] conditionem conscriptam: nonne erit matri ignoscendum? aut hoc imputabitur [17] † matri, cur non desiderauerit [18] † à Principe conditionem remitti. Et puto, non esse imputandum. [r] Ergo [19] † etiam si mater ei, qui soluendo non erit, non petierit [20] † tutorem, puto agnoscendum. [21] † Consuluit enim ei, vt minus inquietemur, quasi indefensus.

---

a *Constaretur*] id est dubitaret, & quia pro certo proponebat petere.

b *Legitimè*] qã potuit petẽdo à Principe, secundum hæc tempora, vt sup. de tut. l. fi. Quid autem, si pater eorum matri non mandauit gerere, ipsa tamen gessit, & ideo tutores non petijt? Itẽ quid, si alij gesserunt, sed à iudice tutelam nõ petierint, nec inuentarium fecerunt, an puniatur mater? Respon. apertè hic videtur dicere, quod incidat, quia non legitimè gessit, secundum. Azo.

c *Excludi*] vt C. de ijs, quibus, vt indignis. l. sororem. & C. de iure fisci, lege edicto. §. cum autem.

d *Impuberibus*] qd fit quandoq. vt Instit. de curat. §. interdum.

e *Cessa e debere*] Sed ipsi sibimet petant, vt sup. qui pe. tu. l. 2. §. curatorem.

f *Furioso*, sup. de tute. lege, qui habet, in princ.

g *Defunctorię*] procrastinando.

h *Priuilegio*] sic supra, quod cuiusc. vni. nom. l. prima. §. finali.

i *Errante*] nisi statim alios petat, vt infrà, §. sed si prioribus.

k *Imputandum*] nisi cum reliqui sufficiũt administrationi, vt sup. qui pe. tu. l. credendum.

l *Plenum officium*] vide C. qui pe. tu. le. cum à matribus, & no. quòd quo ad suspectos est hoc cõsilium, ne sit contradicta leg. supra, qui per. tut. l. finali. §. finali, sed quò ad cætera est necessitas, sic C. de admini. tut. l. finali. §. personas. Accursius.

m *Confestim autem*] hoc est verbum orationis recitatæ sup. §. si mater.

n *Sedentis*] sic supra, quis ordo in bonorum possessio. ser. l. secunda. §. in bonorum.

o *Mandare*] procuratoris, scilicet: quod potest, vt C. qui pe. tu. l. cum à matribus.

p *Plerasque*] vt C. de conditio. insertu. l. conditionis. & l. filius.

q *Plenius*] vt nec exactores petat. Accursius.

r *Imputandum*] & sic non est remittenda.

Ex

1† Flor. sunt. Q emendẽt in sniam constitutionis, cõtra fidem omnium librorũ.

2† Flor. Quid si pater eis peti prohibuerat tutorẽ, qñ per matrẽ rem corũ administrari voluit, incidet, si nec petat, nec legitimè tutelã administret.

3† Flor. deest. &.

4† Flor. petijt.

5† Flor. minus.

6† Flor. Quoniã,

7† Flor. Quid tñ.

8† Flor. sine idoneus non petierint.

9† Flor. deest, respõdi.

10† Flor. deest hoc

11† Flor. imputet.

12† Flor. fecit.

13† Flor. & si.

* Facit, q tutoris datio pertineat ad maiorem iudicem ponderando ver. ptoris q est de maioribus magistratibus: Specin tit. de iurisdict. omn. iud. in verbo, medijgl. ord. init. de Ar. tuto. §. Sed hoc vide in verbo, tutores, & intel. huius §. vid: p Iacob. de Nigris, in l. si insulam. n. 158. de ver. oblig.

14† Aliàs, dantis.

15† Flor. Tertull.

16† Flor. pugnãtẽ.

17† Flor. imputatur.

18† Flor. desiderauit.

19† Flor. ego.

20† Flor. perijt.

21† Flor. ignoscendum.

a *Ex stipulatu actionem*] quam aliàs haberet. vt sup. eod. l. 6. §. impuberi.

b *Admitti*] scilicet quo ad hæreditatem. Sed an idem ordo in petendis tutoribus, vt prius mater, quam alij audiatur? videtur, vt donec mater vult petere, alius non audiatur? Resp. non: vt ea. l. sed si forte. & qui pertur. l. 2. in fi. Item no. quod iure mater esse desinit, vt hic.

P *Patrem*] CASVS. Pater legitimus, & naturalis præcedit matrem in successione ab intestato, sed solus pater adoptiuus non vincit eam.

c *Patrem*] pone casum, vt sup. l. proxima. §. obijcitur.

ADDITIO. Bart. arguit contra istam l. Quille, qui habet patrem adoptiuum, est in eius potestate, ergo non habet hæredem matrem, vel aliũ, vt l. 2. inf. de castren. pecul. Solu. secundum eum, & intellige, quod pater adoptiuus eum emancipauit, vt dicitur in l. 2. §. obijcitur, sup. eodem.

M *Atri*] CASVS. Si mater decedat intestata: omnes eius liberi, siue sint ex eodem matrimonio, vel diuersis, succedunt ei per Orfician um. Viuianus.

A *Equissimũ*] CASVS. Si filius decedit intestatus, relictis liberis, liberi obstant matri, siue sint legitimi, & naturales, siue legitimi tantum, puta adoptiui.

¶ *Si ex filio*] Si pater neporem emancipauit, & emancipatus decessit patre, & matre superstitibus, succedet mater. Videbatur quod patet excluderet auum ratione gradus, & insuper matrem. Et certè licet videatur, tamen dicendum est, quod vocatur, vel ad successionem ab intestato, vel ad bonorum possessio. vtilem. Vnde liberi. Viuianus.

d *Aequissimum*] sup. eo. l. 2. §. liberi.

e *Auum*] vt sup. eod. l. 2. §. si auus.

f *Fratrem*] vt sup. fra pa. quis fi. manu. l. 1. §. nepos.

g *Confirmare*] non ergo mi. excluditur auũ, quando pater est in medio, & no. quod hic fallit regula, quã habes ifra. de diuer. & tempo. præ. l. de accessionibus. scilicet si vinco vincentẽ, & c. nam auus vincit patrem, & pater matrem, non tamen auus solus vincit matrem, vt hic. & supra l. secunda, §. obijcitur, nisi pater sit in medio, vt hic dicitur. Sic & falsitalias, vt no. C. de nau. lib. authen. licet.

¶ Et si fortè quis vxorẽ communis filij matrem hæredem scripserit, [1]† rogaueritque, remissa etiam satisdatione, vt filio pubere [2]† facto restitueret hæreditatem, nec mater ei petijt tutores, debet dici cessare constitutionem, cum patris voluntatem secuta sit, & nihil habenti filio tutores non petierit. Quod si ei remissa satisdatio* non fuerit contra erit: quoniam vel propter hoc debuit tutores habere. Sed si fortè impubes post matris cessationẽ fuerit arrogatus, & impubes obierit, dicendum erit matri aduersus arrogatorem non competere ex stipulatu actionem.[a]

¶ Videndum est, matre prohibita ius suum vendicare, vtrũ cæteros admittamus atque si mater non esset, an ipsam hæredem dicamus [3]† fieri, vel aliud nomen successionis inducere. [4]† Sed negabimus [5]† ei actiones, & inueniemus [6]† rescriptum ab Imperatore nostro Antonino Augusto, & diuo patre eius Mammæ Maximæ [7]† pridie Idus Aprilis Plautiano iterum Consule, matre remota eos admitti, [b] qui venirent si mater non fuisset. Ergo & agnati, cæterique succedent, aut si nemo sit, bona vacabunt.

Modestinus. [8]†

LEX III.

PAtrem [c] adoptiuum matri non obesse plerique probant.

Idem. 9†

LEX IV.

MAtris intestato [10]† defuncta hæreditatem ad omnes eius liberos pertinere, etiam si ex diuersis matrimonijs nati fuerint, iuris est.

Paulus. 11.†

LEX V.

AEquissimum [d] est, [12]† omnes filios matri præferri, etiamsi per adoptionem in familia [13]† relicti sint. Sed & nepos ex adoptiuo filio natus, ex verbis Senatusconsulti matri obstabit.

¶ Si ex filio [e] nepotem auus manumiserit, isque patre, & auo & matre superstitib. decesserit, potest quæri, quis potior esse debeat. Nam si mater excluserit auum [f] manumissorem, qui patri anteponitur, edicto Prætoris [g] inducetur pater defuncti: quo admisso desinet Senatusconsulto locus esse, & rursus auus vocabitur. Itaque rectius est auo ius suũ conseruare, [g] qui & contra scriptos hæredes bonorũ possessionem accipere solet.

Idem. [14]†

LEX VI.

FIlij, [h] mater [i] ex hoc Senatusconsulto, etiam si in aliena potestate sit, [j] ad hæreditatem admittitur.

Filius, qui se nolle adire hæreditatem matris dixerit, an potest mutata voluntate adire antequam consanguineus, vel agnatus adierit, videndum est, propter hæc verba, si nemo filiorum volet hæreditatẽ suscipere, quia extensiua [k] sunt. Et cum verba extensiua sint, pœnitentia eius vsque ad annum admittenda est, [l] cum & ipsa filij bonorum possessio annalis sit.

Idem. [15]†

LEX VII.

SI quis intestatus decesserit relicta matre, & fratre cõsanguineo, vel sorore, quamuis per arrogationem quæsitis: eadem iura in persona matris [m] seruantur, quæ & naturalibus extantibus liberis.

Caius. [16]†

LEX VIII.

IN suspenso est ius matris, si filius defuncti emancipatus deliberet de bonorum possessione [n] petenda.

1† Fl. scripsit, rogauitque.
2† Fl. pubeti.
* Solent quærere scribentes, quare satisdatio tutoris pro tutorem potest remitti. sed tu accipe duas valid as rationes, prima est, quia hoc casu satisdationis loco hîc fides electa, vt no. Spec. in tit. de instru. edi. §. nũc verò aliqua. ver. qd hæres. Secũda, quæ de iure non est de substantia tutelæ, vt no. Baid. in addi. ad Spec. in tit. de tute. ver. satisdatio non est.
3† Fl. dicimus.
4† Fl. induere.
5† Fl. denegamus.
6† Fl. inuenimus.
7† Flor. Mãmia Maximinæ.
8† lib. 8. Regula.
9† lib. 9. Regula.
10† Flor. Intestata.
11† li. singula ad S. C. Tertyllianũ.
12† Flæquissimũ visũ est.
13† Fl. in familiã relicti essẽ, & ad hoc vide l. filio. Anto. Rubeũ. in l. pater filium, supra de inoffi. test. *vide hũc locũ Alc. lib. paradox. 6. c. 18.
14† li. singula, ad S. C. Orphitianũ * in cit. huius l. vide de Fab. Acorõb. in l. qui se patris. nu. 3 C. unde li. & ad S. vi. Schaft. sup in d. l. 6 § patris, n. 21. 15† li. singula. ad Sen. Tertyllianũ, & Orphitianum. Conc. gl. in ver. ab Apostolo ibi. beneficium. iuris nemini est auferendum, c. cũ sim Apostolũ. extra. de secun. nup. & glo. in ver. patronis. ibi. Et hæreditas parentum quasi debita obuenit nobis c. prædictor. 36. q. 1.
16† lib. singulari ad S. C. Tertyllianum.

a *Ex stipulatu actionem*] quam aliàs haberet. vt sup. eod. l. 6. §. impuberi.

b *Admitti*] scilicet quo ad hæreditatem. Sed an idem ordo in petendis tutoribus, vt prius mater, quam alij audiatur? Resp. non: vt ea. l. sed si forte. & qui pertur. l. 2. in fi. Item no. quod iure mater esse desinit, vt hic.

P *Patrem*] CASVS. Pater legitimus, & naturalis præcedit matrem in successione ab intestato, sed solus pater adoptiuus non vincit eam.

c *Patrem*] pone casum, vt sup. l. proxima. §. obijcitur.

ADDITIO. Bart. arguit contra istam l. Quille, qui habet patrem adoptiuum, est in eius potestate, ergo non habet hæredem matrem, vel aliũ, vt l. 2. inf. de castren. pecul. Solu. secundum eum, & intellige, quod pater adoptiuus eum emancipauit, vt dicitur in l. 2. §. obijcitur, sup. eodem.

M *Atri*] CASVS. Si mater decedat intestata: omnes eius liberi, siue sint ex eodem matrimonio, vel diuersis, succedunt ei per Orficianum. Viuianus.

A *Equissimũ*] CASVS. Si filius decedit intestatus, relictis liberis, liberi obstant matri, siue sint legitimi, & naturales, siue legitimi tantum, puta adoptiui.

¶ *Si ex filio*] Si pater neporem emancipauit, & emancipatus decessit patre, & matre superstitibus, succedet mater. Videbatur quod patet excluderet auum ratione gradus, & insuper matrem. Et certè licet videatur, tamen dicendum est, quod vocatur, vel ad successionem ab intestato, vel ad bonorum possessio. vtilem. Vnde liberi. Viuianus.

d *Aequissimum*] sup. eo. l. 2. §. liberi.

e *Auum*] vt sup. eod. l. 2. §. si auus.

f *Fratrem*] vt sup. fra pa. quis fi. manu. l. 1. §. nepos.

g *Confirmare*] non ergo mi. excluditur auũ, quando pater est in medio, & no. quod hic fallit regula, quã habes ifra. de diuer. & tempo. præ. l. de accessionibus. scilicet si vinco vincentẽ, & c. nam auus vincit patrem, & pater matrem, non tamen auus solus vincit matrem, vt hic. & supra l. secunda, §. obijcitur, nisi pater sit in medio, vt hic dicitur. Sic & falsitalias, vt no. C. de nau. lib. authen. licet.

F *Filij*] CASVS. Mater, siue sit matrifamil. siue sit filiafa. vocatur ad successionem filij.

f *Filium*] sic, Decessit mater intestata: filius vocabitur ad eius successionẽ per Orficianum. Dixit filius, Nolo adire: postea vult mutare voluntatem. & adire, potest ne. Sic ideo quod si mater habebat fratrem legitimum, & naturalem, non venit ad successionem, sed filius per Orficianum. Viuianus.

h *Filij* hic pone casum.

i *Intestata* scilicet mater: sic contra, inf. eodẽm. l. penul. Accursius.

k *Extensiua*] propter verbum volent, quod formatur a præsenti, vt infra de verborum oblig. l. 10. l. si stipulatus.

l *Admittenda est*] in eo vide quod non vt C. de iur. & fa. igno. l. 2. quæ est contra. Sol. ibi alius iam acceperat, hic non: vt ibi no. per authen. de mil. quod si minor. l. Scæuola. Vel fal. vt ibi no.

S *Quidam*] CASVS. Quidam decessit intestatus, relictis matre, & fratre, vel sorore, quæsitis naturaliter, vel per arrogationem, nunquid eadem seruantur, quæ in filijs legitimis, & naturalibus? Certè sic. Viu.

m *In persona matris*] volentis succedere filio. Qualiter autẽ naturales succedant cũ matre, habes Instit. ad Tertul. §. frater.

I *N suspenso*] CASVS. Si filius emancipatus decedit relicto filio, & ille deliberat velit ne petere bonorum possess. ius matris est in suspenso Viuianus.

n *De bonorum possessione*] Vnde liberi.

S *Æquissimum*] CASVS. Si mater moritur intestata: liberi succedunt matri per Orficianum, siue erant sui iuris, vel in potestate constituti. Viuianus.

Pos-

a *Peresſtate ſint*] ſic econtra, ſup. eo. l. fil. in princ. & facit C. ad Orficia. l. 2.

1† li. sig. ad S. C. Orphitianum.

S *Ifilius familias*] CASVS. Filius familias miles, quæ ſuit bona in caſtris: Poſteà mortuo patre ſuo, inteſtatus deceſſit: nunquid mē ſuccederet ei per Tertyllianū? Dicit Iuriſcon. non puto indiſtinctè. In vno puto diſtinguendū, ſi iſte filius deceſſit īteſtatus: ſi non hēt poſthumum, vel filium in captiuitate hoſtium, vel filium domi: mater ſuccederet ei. Sed ſi habet poſthumum: quandiu ſperatur naſci mater non ſuccedit ei. Sed ſi naſcitur, nō mōſtruoſus, mater non ſuccedit ei. Si redit de captiuitate hoſtium iure non ſuccedit ei. Si hēt filiū domi: mater ſi ſuccedit ei. Sed ſi naſcitur filius mōſtruoſus: iſte non obſtabit matri, quin poſſit filio per Tertyllianum ſuccedere, Viuianus.

b *Miles*] qui manet in poteſtate, vt Inſtit. quibus modis ius patr. poteſt ſol. §. filius.

c *Iudicio*] id eſt, vt teſtentur ſi volēt, aliàs pater occupat iure peculij, vt inf. de caſtren. pecu. l. ſecūda, & facit ſuprà ad l. Falcid. l. filius. & de ſtip. ſer. l. ſi ſeruus communis. in principio.

2† Flo. ex. & ad Intel. huius l. vide Vber. Zuch. in l. finu. 79. C. q admitti. & Alc. li. 4. Para. cap. 6. vbi hoc rāſo probari ait, ēt iure Digeſt. bona ad filiū fam. rōne dominij pertinuiſſe.

Idem. 1†

LEX IX.

SAcratiſſimi Principis noſtri oratione cauetur, vt matris inteſtatæ, hērditas ad liberos, tametſi in aliena pātate ſint, a 2† pertineat.

Pomponius. 3†

LEX X.

SI filiusfamilias miles b non ſit teſtatus de ijs, quæ in caſtris acquiſierit, an ea ad matrē pertineant, videndum eſt. Sed non puto. Magis. n. iudicio c militum hoc beneficiū conceſſum eſt, non vt omnimodò quaſi patresfamilias 4† in ea re ſint.

Quando in pendēti eſt, an quædam perſonæ poſſint obſtare matri, et caſus tulerit, vt non inducantur, d 5† matri ius integrum erit, quòd medio tēpore appręhēderit: e 6† veluti, ſi filio inteſtato mortuo, poſthumus ei filius potuerit naſci, nec natus ſit, aut mortuus editus, vel etiam filius, 7† qui in hoſtium poteſtate erat, poſtliminio non ſit reuerſus.

3† F. li. 2. Senatuſc.

4† Fl. ſa miliarū. principio.

d *Inducantur*] in eo ſtatu, vt ſuccedāt filio.

5† F. Iducerentur.

e *Apprehenderit*] Sed licet de facto apprehenderit, an interim eſt heres, cōſiderata veritate? Videtur, quòd non, vt ſup. eodem. l. in ſuſpenſo. & no. ſup. ſi pars hæred. petatur. l. illud. in princ. Accurſius.

6† Fl. appenderit.

7† Fl. vel ēt filiꝰ.

Digeſtorum, ſeu Pandectarum IVRIS CAESAREI Secundæ partis, quod vulgò Infortiatum dicunt.

FINIS.

Sub Correctione Typographica Angeli Cantinij I. V. D. Florentini.

Digitized by Google

ADDITIONES NOVAE,

SVPPLETIONES, DECLARATIONES, & Intellectus ad quàm plures ex varijs tituli s Infortiati leges.

CLARISSIMIS IVRECONSVLTIS,

Regijsq; in Regno Neapolitano Illustribus Consiliarijs, Iacobo Anello de Bottis, & Augustino Carauita, Auctoribus.

Soluto matrimonio.

RVbrica] Istam Rubr. Do.Negrin. intelligit hoc modo. Soluto matr. quemadmod. dos peta. ideſt præſuppoſito, quod ſolutum ſit matrimonium, quemad. dos per. prout intellexit Bald. illa verba. ceſſante legitima ſucceſſione, in l.1. C.quando non pet.par.de Bottis.

Lex.1.] Vide And.in cap.1.§. donare.nu.5. qual.olim feu. alie. pot.

In glo.ſemper.in ver.quod eſt cõtra]vide vnum verſi. Pau. de Caſt.in l.2.in prin.in j.not.inf. eod.

In gl.& Reipublicæ.in ver. affectionem] Ad idem text. in l.liberius qui.inf.de bon. libet.

In ea.glo.in fi.]Adde tex. in l.j.§. & aliàs videamus, C. ſi quid in fraud.patro.de Bottis.

Lex 2.in prin.ibi.niſi hoc ei nihil noceat]Nota quod cogitur quis facere.quod ſibi non noceat, ad idem tex. in l. in creditore.ſup.de euict. quod fallit.vltra Doct. hic.duob. caſib.vt per Sco.regu.142.facere.& ad limitationem quã dant Pau.de Caſt.& Ale.hic vi.Affl. in conſtit. ſi quis in poſterum.nu.19.in fi.& vi.And.in procem.conſtit. col.1. in fi.Carauita.

In §.quod ſi in patris] Quid ſi filia eſt excluſa à ſucceſſione ob exiſtentiam maſculi? vi. Capic.deciſio.176. colum.1. & 2. de Bottis.

L.ſi ante.in ver.& fructus inde percepti]vide omnino Bal. nouel.in tract.dot.in 2. par.nu.5. ver.nec obſtat. vſq; ad nu.12. vbi multa de priuilegio iſtorũ fructuũ. de Bottis.

L.fructus autem]Vide latè per Capic.deciſ.20. & q̃ impenſæ deducantur, Bal.in l.1.C.de fruct.& lit.expen.& Cot. in ver.fructus. Et adde quod impenſa ſementis,& culturæ etiam malæ fidei poſſeſſori deberur. l.fundus qui.ſup. famil.erciſcun.de Bottis.

L.ſi fundus]Vide Loſſred. conſil.28.& ibi quid in emphyteuta, an poſſit cædere lapides in fundo emphyteutico. de Bottis.

L.ſi ab hoſtibus.§.ſi vir]Declara.vt per Guil.Bened.in cap. Raynutius.de teſtam.in ver.condidit.lo.2.nu.10. Tiraq. de retract.lignag. §.1.glo.9.nu.66. de Bottis.

L.maritum]Iſta lex eſt correcta per conſuet. Neapo. Nobi. dot.in tit.de iure dot. Limita iſtum text.vt per Hippo. de Marſil.ſing.99.omnino, vbi non habet locum ꝺ pauperem. nec ſi mulier ſtatim ante cõſumatũ matrimonium ingrediatur monaſterium.vide Barba.in c.ſuſcitatus. numero 14. cũ ſeq. de reſcr. & nota quod in oĩ caſu,in quo quis tenetur in quantum facere põt.requiritur,quod veręat ad inopiam ſine ſui culpa.vt latè declarat Tira]. in l.ſi vnquam.in ver.bona.nu.5. Et adde quod talis maritus non poteſt carcerari.vt per Did. Couar.li.2. var.reſo. c.1.nu.3.& 4.quid ſi iurauerit maritus, vi.Alber.Bru.in conſ.89.qui tenet.quod non poteſt opponi talis exceptio. Idem voluit Capella.deciſ.258.de Bottis.

L.rei iudicatæ.§.ſocero.]Limita.vt per Couar.li.2.variar.reſolut.c.16.nu.9.ver.2.de Bot.

Etiam ſi contrarium cum iuramento ſit promiſſum, licet abſolutio ſit neceſſaria Capel.Thol deciſ.258 Carauita

L.quamuis.]Declara.vt per Gram.deciſ.103.n.29.an aurẽ cogi poſſit maritus ad reſtituendũ, vi.Io.Cãpeg.de dote. p.3.q.9.& an poſſit reſtitui ꝓximendo maritũ.vel ſuos à banno.vel excommunicatione. Corn.conſi.42.num.3. volum.5.de Bottis.

L.ſi cum dotem]Allegatur ad hoc,quod caſus omiſſus à ſtatuto remanet in diſpoſitione iuris communis.vt per Bar. in l.omnes populi,nu.60.de iuſt.& iu. & Dec. conſi.451. & dicitur omiſſus quando non eſt expreſſus. l.quicquid aſtringendæ.de verb.oblig. ſed limita niſi omiſſus ſit ſimilis expreſſo. Affl.dt.in conſti. Præſides prouinciarum. num.3 verſi.quinta ratione de quo vi.gl.in conſt. probationum defectum.in ver.de vaſallagio.

In §.tranſgrediamur.in gl.hæres extiterit.] Dic,imò agens contra aliquem filium ex debito paterno. neceſſe habet allegare ipſum filium eſſe hæredem.& ad inſtantiam cõuenti hoc declarare, aliàs libellus non procedit Capic. deciſ.70.Carauita.

L.ſi conſtante]Beneficium huius l.an cedi poſſit, vide Iaſ. hic.& Bal.nouel.de dote.in 7.q.vlt.par. Cot.in verſi. dos repeti.& an procedat ſi vir vergat.ad inopiam ſine culpa ſua. Ioann.Campeg.de dote.par.3.q.18. & an actus.qui competit mulieri conſtante matrimonio pro aſſecuratione dotis poſſit cedi.vide Cur.ſen.conſ.57. de Bottis.

L.ſi marito.i.ſi pater]No.ex hoc tex.Iacobi in l.Reipubli cę. ſup. de iu.dot. quod pactum factum ſocero de non petendo dotem non extenditur, ad hæredes ſoceri. de quo Bal.nouel.in tract dot.par.7.priuil.45. de Bottis.

L.ſeruus dotali]Ad materiam an maritus poſſit renuntiãdo præiudicare vxori in lite ipſi quæſtio.vide Dec.conſ. 38.Carauita.

In gl.obligetur.]Seruus dotalis quicquid acquirit ex inſtitutione, acquirit vxori. reprobata diſtinc. glo. vt optimè declarat Io.Zanc.in l.j.§.ſi vir aut vxor. num.22. ad Sylan.vbi etiam declarat hunc tex. de Bottis.

De impenſ in re dot. fac.

Rubrica] Quid expenſis factis pro exactione dotis. Boer. deciſ.12.nu.2.& de materia impenſarũ in re dotali, vi. Iacobi.in l.ſi is qui.4. quod dicitur.de iu.dot. & ibi quid in impenſa facta pro cuſtodiẽdo fundo dotali.de Bottis.

L.quod dicitur]Quid ſi eſt datus fundus in dotem, in quo ſunt factæ expenſæ neceſſariæ, & maritus legauit vxori dotem.quam dedit cum onere, an hæres repetat expenſas neceſſarias.vide Affl.deciſ.259.

In ver non vt ipſe tres] Declara.vt per Bal.nouel. de dote, in 2.par.nu.4. ver.nunc teſtat.de Bottis.

De liber.agnoſcen.

Rubrica]Ad materiam huius rubri. vide Bologn. in conſil.10.vbi.ſi ille.qui tenetur præſtare alimẽta eſt pauper. an ad ea teneatur, & quod debent præſtari ſecundum facultates.ibi.& per Cuma.conſi.30.col.3. Et ibi etiam an pater teneatur vendere proprietatem pro alimentis filio nis quæ lib. Et an pater poſſit denegare alimenta filio nolenti ſine eius conſenſu.vide Dec.conſi.231.nu.7. Et an debeat conſiderari valor bonorum.vel introitus in præſtatione alimentorum. Boer.deciſ.19.nu.8 de Bottis.

L.1.in ver.aut domum denunciare.] Lanfran.in c.quoniã contra.in verſicu. citatio. numero 9. extra. de probatio. iſtam alternatiuam intelligit, vt non denotet electionem

nem, sed ordinem citationis. Videlicet, vt citandus primo personaliter si reperiatur citari debeat, & si non reperiatur citari potest ad domum sed hoc limita quando modis per Soc. regu. 53. Citandus personaliter sed, vt post si citati ad domum debet apparere, quod fuerit perquisitus. Lanfran. ibid. num. 60. quod limita, vt per ipsum, & per Soc. regu. 54. & ad materiam vide Affl. in constitu. in gentium. num. 25. Caravita.

L si quis a liberis] Spurius an teneatur alere patrem, vide Ludou. de Tar. in tracta. de leg. colum. 9. versicu. quarto quæritur, vbi dicit quod non refert Capic. decis. 164. in fi. & quid si publicantur bona patris, quæ constebant in vniuersitate bonorum aduentitiorum tantum, & filius non habet vnde se alat, an filius debeat ipsum alere, vel cogatur ad vendendum proprietatem videoptime per Boe. dec. nu. 7. vbi tenet quod fiscus alet an pater teneatur alere filium, qui intrauit monasterium, vide Bal. Nou. de dote par. 1. nu. n. 1. & quid si pater constignauit alimenta & filius ea dissipauit, an teneatur ad alia alimenta. Bal. in l. 1. 4. ius naturale supra de iustitia & iure, & Hyppol. singul. 124. & quid in filio qui potest locare operas alteri, Socin. in consil. 221. numero 42. volum. 4. Cura. nun. consilio 148. & Dec. consilio 576 qui loquitur in filio beneficiato, de Bottis.

De ventre inspiciendo.

L. 1. In ver. obstetrices probatæ] Nota quod non sufficit aliquem esse peritum in arte sua, nisi sit etiam approbatus, concor. glo. in consti. vtilitati specian. lib. 3. & ibi vide Affict. Caravita.

In §. si omnes, in versi. tria luminæ] Nota istum textū, quia ex eo sumitur, quod in contractibus, qui fiunt de nocte intercedunt tria luminaria, de quo fulgent cæteri in l. non minorem. C. de transact. de Bottis.

Si mulier ventris nomine.

L. 1 ver. interesse autem] Adde idem in alimentis præstitis filio ex Carboniano edicto, & vxori a marito pendente lite super matrimonio, vidi ita per Affict. decisio. 152. de Bottis.

De concubinis.

Rubrica] Ad materiam huius rubri. vide omnino Guilliel. Bene. in cap. Raynutius. de testamen. in ver. & vxorem nomine num. 104. & num. 112. vbi an liceat habere plures concubinas, de Bottis.

De tutelis.

L. 3. §. si pupillus] Adde quod iste tex. habet locum tantum in casu in quo loquitur, scilicet quando pupillus agit cum tutore, si autem ageret cum alio, sufficit quod iudex faciat ei mandatum quod veniat ad petendum curatorem, per text. in leg. 1. C. qui pet. tutor. ita declarat Bald. in l. Prætor. §. permittitur. de minor. & Affli. decis. 256. de Bottis.

L muto. §. sub conditione] Declara hunc tex. vt per Bar. in l. 1. colum. 1. in ver. secundo, de condi. & demonstrat. & Dec. in Lectus. num. 7. & in l. in omnibus allegationibus de reg. iur. Caravita.

L. quæsitum] Amplia istum tex. habere locum etiam in sub stituto ab officiali, quia non remouetur mortuo officiali, vt per Alberi. hic. de cuius veritate vide Boer. dec. 149. nu. 14. & 15. de Bottis.

De testamen. tutelis.

Rubrica] Ad materiam huius rubri. adde, quod si quis dixit, relinquo filios meos in custodiam Titij. non per hoc Titius erit tutor l. qui negotia. § quamquam. de negoc. gest. secus si dixit in dominio, seu potestate Titij. Bal. in asp. ex parte. colum. vlti. & ibi Franc. colum. vlti. de appellat. imo videtur ei dari posse. an possit se excusare gerere. Capic. decis. 129. colum. 1. quid si aliquis relinquit filium suum viuum, & mortuum Titio, vide Soci. in l. qui duos 2. not. de rebus dubijs. & Cotram in ver. tutela. De filio relicto in custodia matris, vide Ripam. in l. Centurionum. 198 de verb. sig. & ibi quid si dicerit, quod sit domina & vsufructuaria, & quod omnes obediant ei, de Bottis.

L. quid si in glo. quid si in ver. quod talis dicendi varietas, allegatur hæc glo. quod verba debent capi prout idiotæ eanunt, sed limita non procedere si proferantur ab aliquo periro. Frec. de subfeu. lib. 2. ver. 1. cunda authoritas. num. 21. Caravita.

De legitimis tutor.

L. 1. ver. hoc summa] Hoc bene procedit in illis cognatis, & agnatis quibus tutela deferuntur in consequentias hæreditarum, vt dicit tex. in l. 3. in princip. infra eo. quia propter spem succedendi verisimiliter bona suorum pupillorum melius conseruabunt, sed secus est in matre, quæ non spectat, imo amittit lucruosam filij hæreditatem & cui non iniungitur tutela in consequentiam successionis: vt Decius concludit consil. 15. quem vide omnino ad declarationem eius quod hic Bar. dicit de statuto. & vide ad materiam Affict. in constitu. in aliquibus casu. 42. & 43. Caravita.

De tutor. & curat. dand. ab his.

Rubrica] Curator ad lites an dari possit per delegatum Innocen. in cap. petitio. extra. de procurator. Affl. ad. in constitut. baiuli locorum numero 3. & 4. & ibi, an baiuli possint dare curatorem. Monachus an possit esse tutor, vel curator Bal. in l. fin. §. sed cum antiquitas. C. de cur. fur. tenet quod non. de Bottis.

L. curator] Quid si adest tutor, non tamen potest exhibere solemnia, vide per Affict. decisa 96. vbi dicit posse dari curatorem, vide omnino Arct. in l. qui testamento col. 4. de testam. de Bottis.

In ver. eorum adhuc] Nota quod licet tutor præsens sit, si tamen non potest exhibere solemnia, datur curator vt. Ri. Mag. Cur. 290. Caravita.

L. ventri] Ratio ad istum tex. ponitur per Tiraq. de retract. lign. §. 1. glo. 9. nu. 70. de Bottis.

Qui pet. tut.

L. 2. Quid in auo materno, vel patruo, vide Corne. consil. 113. volum. 4. & consil. 286. volumen. 1. & vide ad hunc tex. Guilliel. Benedicti in capit. Raymutus. de testamen. in ver. & vxorem. in 5. decisio. numero 82. cum sequen. & vide addi. a in l. omnem. C. ad Tertullianum. & omnino Matan. in leg. 18 potest. de acquirenda hæreditate. Affict. decisi. 75. de auo loquitur Alexander consilio 66. & pomi. quid si fecit dari minus idoneam, & vide omnino eundem consilio 81. vbi optimè loquitur de Bottis.

De admissi. & pertic. tut.

Rubrica] Ad materiam huius rubricæ vide Bar. in l. legitimos. de legit. hæred. & Capic. decisio. 50. vbi quæ sint solemnia, ad quæ tenetur tutor antequam administret. & an tutor instare debeat quod sibi deferatur administratio, alias cesset, vide Dec. consilio. 274. numero 6. An tutor possit facere compromissum de bonis pupilli. Decius consilio 34. numero 4 late. & adde quod tutor, qui potius soluit alimenta & interusuria pro dotibus, ad quas tenetur pupillus, quam quod vendantur bona stabilia, est in culpa, vt per Angel. consil. 140. Corn consilio 77. par. 3. Curtion. consil. 29. numero 26. De potestate tutorum, & curatorum citra feudalia, vide Dec. vbi supra, de Bottis.

L. tutor qui repertorium] Vide Affict. decisio 360. late de materia, & quæ possit esse iusta causa, vide Alexand. consil.

conſil.112.incip.viſis & diſcuſſis. colum.fin.volum.2. & an iudex ex officio poſſit facere inuentarium bonorum pupilli; vide Guid. Pap. deciſio.penult. in prin. de Bottis.

In gl.cum oportet] vide Bar.in l.legitimor.in prin.num.7. de legit.tut. Bal.in l.1.§ item ſolent.ſup.de offic. Præfec. vrb.& Rom.conſ.42. Carauita.

L.quoties.§.ſicut autem.in ver.neque eum]vide Tiraquel. de retrac.lignag.§.1. in gl.18.nu.63. & Roma.conſ.329. num.5. & 6. vbi etiam quid in aliis vltra tutorem. & de officiali. vide Bal.in rubr.de conſtit.pecu. & Loſſre.conſilio 36.num.13. de Bottis.

In verſ.tutores bonam fidem.] Faciunt not.per Affic.deciſio.49. Adde l.fiſtulas. §.fundum. ſup.de comrahenda emptio. Ater.in l.Præſes.num.2 C.de tranſact.ted intelligo ſecundum Bal.in rubr. C.de conſtit.pecu nume 11. idem in omni adminiſtratore. Aymo conſil.132.num.2. volum.1. & Anchar.conſil 154. num.3. & quid in iudice. an poſſit agnoſcere bonam fidem. ſi habet arbitrium in procedendo. vide Menoch.de arbitr.iud.lib.1.quæſt. 57. Carauita.

L.cum plures. §.cum tutor.] Nota tex.quod licet tutor non poſſit donare, fallit tamen ob remunerationem. de quo Tiraquel.in l.ſi vnquam in verb.donatione largitus.nu. 23. de reuoc. donatio. & an poſſit quietationem facere. vide Iaſ.conſi.199.qui tenet.quod quietatio eſt donatio. & idem tenet.Aymo conſilio 142.numer.ſeptuageſimo. de Bottis.

L.vtrum.§.Præfectus] Per iſtum tex.dicit Alex. conſ.132. volum.5. quod quando tutor poteſt aliquid facere tutorio & proprio nomine, in dubio videtur id proprio nomine facere.& idem dicit conſ.134 quem allegat Affli. in deciſ.360. de Bottis.

L.chirographis. in gl.aut ad nouationem.in ver.& ſic no.] Adde Franc.Mar.deciſione 370. vbi etiam ponit, quod qui petit refici inſtrumentum, tenetur promittere ſe non vſurum primo inſtrumento, ſi caſu reperiretur. Carauita.

L.qui negotiationem.ver.reſpondit debere.] Actus præſumitur geri eo modo, quo mandatum eſt. Bald.in le.cum oportet.in prine.nu.9.C.de bonis.quæ liber.& Dec.conſil.77.num.5.volum.1. & ideo procurator conſtitutus ad vendendam rem cum pacto de retrouendendo.ſi vendat vendidiſſe cum pacto. Affict.deciſ. 285.num.21. & faciunt quæ poſui ad §.præterea. Inſtit.de inutil.ſtipul. Carauita.

De author.& conſen.tut.

L.1. in ver.auctorem tutorem.] Limita iſtum tex.non habere locum vbi auctoraretur contractum cœptum cum patre pupilli, vt per Doct.relatos per Tiraq. de legi.connub.gl.3.nu.157.de Bottis.

De ſuſp.tutor.

Rubrica.] Ad materiam huius rubricæ adde, quod ſi tutor non vult communicare adminiſtrationem cõtutori, redditur ſuſpectus.l.actus.ſup.de admin.tu. de quo per Affl. deciſ.207. de Bottis.

L.tutor.§.tutores. in gloſ.vinculis.] Hæc gloſ.reperatur ſingularis ad hoc, quod pro executione ſententiæ non poteſt procedi ad carcerationem, niſi facta diſcuſſione. de quo vide Imo. Alexand. & cæteros in l.à Diuo Pio. §. in venditione. de re. iudica. & Capic. deciſione 169. de Bottis.

De excuſatur.

Rubrica] Nota, quod quando vis excuſari à tutela, neceſſe eſt, quod facias conſtitui curatorem pupillo ad illam litem, alias acta eſſent nulla, ita dicit Mathieſ notab. 337. Cotta. in ver.connexorum. Adde quod qui non poteſt præſtare cautionem fideiuſſoriam, excuſatur à tutela. Iaſ.in authen.cui rehctum. prope fi.C.de ind.vid. de Bottis.

L.ſcire.§.aliud in ver.mens legislatoris.] De mente & ratione legis ſpectanda. vide Tiraquel.in tract.retract.in ver.legis cauſa.nu.33.& ſeq. Carauita.

In §.conſequens.] Per iſtum textum dicit Bal. in authent. quæ ſupplicatio. in fin. C.de preci. Imper.offer. quod ſi non obſeruantur tempora conſtitutionis, non dicitur ſeruari eius forma. ideo actus eſt nullus, ſequitur Cotta in ver.tempus.de Bottis.

In eo.§. ver.tamen ſi ſufficit.] Nota ex hoc tex. impedimentum probari per iuramentum. Ama. de clar. aq.ſingul. incip. Nota quod ſi ſum citatus. Sed qualiter procedat vide Guido Pap. deciſio. 64. Et nota ex iſto text. ſecundum Bald. hic, quod ratio naturalis ſufficit, licet lex non allegetur, quem ſequitur Iaſ. in lege illam numero 20. vbi Deci.numero 6. C. de collat. eſt enim infirmitas intellectus quærere legem, vbi naturalis ratio quid ſuadet; vt dicit Ariſtot. quem ad hoc adducit Iaſ in authen. ſi qua mulier.numero 11. C.de ſacroſanctis eccleſijs. Et ideo dicit Iſern. in proœm. feud. num.48. quem ſequitur Iaſ. vbi ſupra. & in l.cum filiofamilias. numero 56. de legatis primo. & in lege.prima. numero 25. C.de rei vendicatio. quod ratio naturalis debet mouere iudicem. ſicut tex. & Cagnol. multa ad hoc adducit in leg. in ambiguis pro dotibus. §.final inf.de reg.iuris & Hippoly.in ſua prac.§.occurrit.numero 2. & 3. & quando in lege non reperitur ratio, poſſumus cogitare naturalem, quæ potuit mouere condentem. Affic. in conſtitu. aſperitatem numero 12. vbi multa de ratione legum. & per Deci.conſil.64.num.6.& per Affic.deciſ.403.numer.8. Carauita.

L.ſpadonem. ver.ſcire oportet] Adde Frec. de ſubfeu. in differ.feu.regal.verſic.52.

In §.ſi ciuitas, ver.quia iura.] Ad declarationem iſtius regquam ſumunt Doct.ex eo. vide Menoch. de arbitr. iud. lib.2.centu.1.caſu 89.nu.66. Carauita.

Vide omnino Pet.de Anchar. in conſil.276. de Bottis.

L.non tantum, in ver.prope pubertatem.] Ad declarationem vide Menoch.de arbitr.iud.lib.2.centu.1. caſu 57. numero 27.

In §.eos, qui in ver.niſi facultates.] Vide Tiraquel. in tract. ceſſ.cau.ver.paupertate. numero 193.par.prima. Carauita.

L.illud vſitatiſſimum. Et ideo ab eo non recedendum. Bald.hic. & Dec.conſil.11. numero 9. & facit quod not. Hippoly.in prine. præſt numero primo. & quæ poſui ad l.1. in fi.C.de vete.iu.enucle. & vide Aleia. de præſumpt. reg.2.præſumpt.30.& quæ poſui ad l.minimè.ſup.de legibus. Carauita.

L. Propter.] Adde quod amiſſio magnæ rei tribuit iuſtam cauſam timendi Cyn in l.interpoſitas. C.de tranſactio. refert Abb.in conſi.1.col.12.vol.1. Cotta in verb.abicatum. de Bottis.

L.Tutor.§.quæ tutoribus] in materia vide Bar.in l.demonſtratio. §.quod autem quæſtio.8.de condit.& demonſtrat.& Tiraquel.ceſſ.cau.par.1. in verſic.legati.nu.111. Carauita.

In ver patris.vt filius.] Nota.quod potius attenditur cauſa filiationis. & ſic ſanguinis. quam quæritur procedat. vide Cyn.in l.frater à fratre numero 43.de condict.indeb. de Bottis.

L.qui autem.] Nota quod idem eſt, quod tutor ſe excuſet vel ſe abſtineat à tutela. Cur.iun.conſil.29.numero 6. de Bottis.

Vbi pupil.educ.deb.

L.1.]quas impenſas à tutore pupillo factas iudex in reddi tione rationum admittat. vide Menoch.de arbitr.iud. caſu 173. Carauita.

L.2.ver.modum autem.] Ex hoc tex.no.Doct.quod alimenta debent præſtari ex reddit ibus. non autem debet proprietas vendi. ita Aymo conſil.219.in fi. & conſil.189.nu. 20. de Bottis.

De tutel.& rat.diſtrah.

Rubrica.] Adde quod patruus, & frater maior tenentur reddere rationem per eos hæreditatis adminiſtratæ proindiuiſo cum neporibus. & fratribus. Dec.conſilio 255. columna 1. Et quid in patre vel matre, vide Bald.in lege cum oportet. §.fin.C.de bonis quæ liberi. Et adde quod

quod vnus ex tutoribus non poteſt reddere rationem adminiſtrationis per ipſum factæ, vt per Bal. in l. pen. nu. 17. C. de condi. infer. de Bottis.

L. 1. §. officio.] vide Affli. deci. 360. vbi contra non conficientem librum datur iuramentum in litem. Et de modo ſcribendi bona in libro vide Anchar. conſil. 317 cum alijs adductis per Affli. vbi ſupra. & ad materiam eorum, qui tenentur reddere rationem, vide Per. Giga. ſingul. 81. & Soc. conſil. 73. vol. 1. conſ. 46. co. vol. & conſ. 24. vol. 4. & conſ. 92. co. vol. Dec. conſi. 110. & omnino conſil. 274. & per totum. & cõſ. 475. Et adde, quod frater qui in vita patris negotiatus eſt, tenetur poſt eius obitum reddere rationem. Abb. conſilio 12. pulchra eſt dubitatio. & idem in fratre adminiſtrante poſt mortem patris bona communia. Roma conſilio 514. ponit. Ciot. in repetit. l. frater à fratre num. 12. de condic. indeb. Soc. conſil. 40. vol. 4. & de modo conficiendi librum à mercatore, vi. Benuen. in tract. de mercat. in 2. par. num. 53. & ibi ad quid tenetur qui obligatus eſt reddere rationẽ nu. 66. de Bottis.

De contra. & vtili act. tut.

L. 3. §. contrarium.] vi. per Bello in Spec. prin. fol. mihi 57. num. 57. In ver. quid ergo iam de re pupilli.] Nota quod pecunia deputata ad emptionem prædiorum reputatur res immobilis, vt per Bar. in rub. ext. de reb. eccle. alien. col. 82. de Bottis.

Quod falſo tut. act.

L. 2. in gl. non credideris in ver. & ſic ei ſubuenit] In quib. excuſatur quis, quia fuit credulus, vide Cepol. in l. quod ſi nolit ſup. de ædil. edic. Carauita.

L. honeſtiſſimè in ver aut metus.] Nota, quod paria ſunt aliquid fieri propter metum, vel propter iuſtam ſuſpicionẽ metus, vt per Bal. hic. de qua late Iaſ. in l. 2. C. de tranſ. & in l. pen. de cond. ob. tũr. eau. Cot. in ver. conductio. & Loffr. conſil. 12. nu. 4. de Bottis. In ver. quod ſi compulſus fuit, Ariũ. Pinel. in l. 1. par. 2. c. 3. num. 18. C. de rei vin. vend. & Bal. hic dicit, quod quando quis facit actum ad quem inuitus compelli poteſt, dicitur coactus feciſſe, & cum ſequitur Dec. conſ. 100. nu. 3. ſed cogita an iſte rex. probet hoc. Carauita.

De reb. eor. qui ſub tut.

Rubrica, in ver. ſine decreto.] Decretum in quibus caſibus requiratur, vi. per Pet. Ducn. reg. 187. decretum in quib. Carauita.

L. 1.] Pro intellectu huius legis vide Pariſ. conſ. 98. nu. 42. vol. 1. In ver. tutoribus.] Et ideo eſt etiam prohibitũ ſuper his compromiſſum, quia de quibus non poteſt fieri alienatio, non poteſt compromitti. Dec. conſil. 39. nu. 4.

In §. ſi minor per Affli. in conſilt conſtitutionem Diuę memoriæ. num. 7. & vi. ad materiam & pro timi. huius tex. Frec. de ſubfeu. lib. 2. q. 16. & Gram. deciſ. 76. nu. 22. & p intellectu vi. Ari. Finel. in l. 1. par. 3. nu. 42. C. de bon. mat. Et quia lex ſequens videtur cõtrariari, vi. pro ſolutione addit. ad l. ſer. quib. mod. ſeu amit. nu. 11. in addi. quę incipit. contraria. Carauita. Vi. Neguſ. de pign. par. 4. nu. 35. & 36. Tiraq. de retr. cõuen. in §. 9. nu. 10. & 15. de Bottis.

L. magis puto. in §. pupillus ſtipulanti. in verbo. fundum ät legatum.] Tutor an poſſit repudiare legatum factum pupillo & quid in prælato, vi. latiſſime per Barb. in c. ad aures col. 4. & ibi addi. de reb. eccle. alie. & ibi an iſte tex. procedat in donatione facta pupillo, & quid in prælato, & multa alia vide ibi, & in cap. potuit. col. 12. ver. ſed in quantum gloſ. iſta, & quæ ſolemnitates requirantur in alienatione bonorum minoris, vi per Alexandri. remiſſiuè in conſi. 138. num. 1. & 2. & ibi quid in conceſſione in emphyteuſim, & in alienatione molendinorum exiſtentium in fluminibus, vide ibi omnino nu. 3. de Bottis. Vide pro intellectu Alex. in l. ſeruum filij. §. ſi quis rem. nu. 2. inf. de verb. oblig. Carauita.

L. ſi pupillorum, verb. ſi pupillus.] Capic. deciſ. 182. nu. 11. & Gui. Pap. deciſ. 31. in fi. & Tiraquel. de legib. connub. gl. 5. nu. 56. & vide ad hanc materiam addit. quam habeo ad Bal. in cap. precariæ. col. 2. de precar. & in c. nuper. col. pen. de reb. eccleſiarum. de Bottis.

L. Paulus.] Pater an & quando dicatur dediſſe poteſtatem alienandi bona pupillorum, & an hic requiratur decretum. vide Iaſ. in l. qui Romæ. §. cohæredes. nu. 21. 22. 23. de verb. obli. de Bottis. In verb. ſi ſecundum voluntatẽ.] Adde Dec. conſ. 172. nu. 1. & conceſſio nulla facit vt poſſit fieri conceſſio valida vi. Iſer. de his qui feu. dare poſ. nu. 4. ver. ſi alias. Carauita.

De curator. furio.

Rubrica.] Ad materiam huius rubr. adde quod ædificanti ſine neceſſitate eſt dandus curator tanquam prodigo. Neu. 2. in fin. fin. in verb. diuini non eſt nubendum. num. 64. & vide ad materiam omninò Dec. conſil. 174. per tot. & ibi an per dationem curatoris probetur quem eſſe prodigum; & multa alia no. maximè an requiratur citatio prodigi vi. Dec. conſil. fin. poſt Alexand. conſilio 74. volum. 1. vbi an requiratur citatio illorum, qui poſſunt prætendere intereſſe, puta quia habuerunt dotationem a furioſo, & qualiter probetur quem eſſe furioſum, vide Alexand. conſil. 54. volum. 1. & Dec. conſil. 86. num. 6. & 7. an per datione curatoris quis præſumatur minor. Dec. d. conſil. 86. num. 7. & an tenaci. vel auaro ſit dandus curator, ſicut prodigo. Bald. in l. fina. C. de ſent. paſ. Et adde, quod plus creditur duobus teſtibus de ſanamente deponentibus, quam mille de inſana. Boer. deciſ. 100. num. 5. & vide Dec. in l. furioſum C. qui teſtamen. face. poſſunt. An bona iſtorum curatorum ſint tacitè hypothecata. vide Rip. in l. 2. §. fina. in fi. de priuileg. credit. de Bottis.

L. & mulieri.] Quid ſi eſt maritata, vide Cot. in ver. meretrix. & ad hanc l. vide Guil. Bened. in repert. ca. Raynutius in ver. duas. nu. 27. de teſtam. Et quid in viro luxurioſo, vide Tiraq. in l. 9. nu. 71. de legi. connub. nu. 106. & Ioan. Lup. in c. per veſtras. de donat. fol. mihi 114. col. 2. de Bottis. Vide pro intell. Arium Pinel. in l. 1. nu. 10. C. de bon. mater. Carauita.

L. ſi furioſo.] Patri an credatur de prodigalitate filij, vide Guil. Bened. in c. Raynutius. de teſtam. in verb. reliquit nu. 43. & Boer. deciſ. 25. nu. 80. de Bottis.

In fi. l. in ver. ne quem pater] id quod patri videtur competens pro filio, alteri non debet videri incompetens Dec. conſil. 89. nu. 4. Carauita.

De teſtamentis.

Rubrica.] Ad materiam huius rubr. vide Bar. in l. interdum. de condict. indeb. vbi ponit de quo iure ſit teſtamentum, & vide Cot. in ver. teſtamentũ, caſu amiſſum. vbi quod fauore teſtamenti iudicandum eſt, per opinionem huius. doct. quæ communis eſt. de Bottis.

L. qui in poteſtate.] Filius an poſſit teſtari de bonis aduentitijs cum conſenſu patris, vide Alexandri conſil. 92. Limita non habere locum in clerico, vi per Ioan. Dilec. de arte teſtan. caut. 1. in fi. de Bottis.

L. cius. §. ſi cui.] Limita iſtum tex. non habere locũ ſi aliquis fuit damnatus quod proijciatur de feneſtra, vel quod ſagittetur, vel alia pœna non permiſſa de iureiur. l. aut damnum l. 9. inf. de pœn. quia hic teſtis non efficitur inteſtabilis, nec ſeruus pœnæ ita Ange. in l. ſi quis mihi bona. §. ſi quis infra. de acquirend. hæred. Et an damnatus in una ciuitate ſit inteſtabilis vbique locorum. Fan. conſil. 86. primum quæſitum relatus per Cot. in ver. bannitus ad mortem, tenet quod ſic, & an pia iſtum tex. etiam in teſtamento ad pias cauſas. Tiraq. in l. ſi vnquam in ver. libertis nu. 73. de reuoc. donat. quid autem pro malè ablatis. ibi. de Bottis.

L. ſi quis.] An autem valeat teſtamentum ſi moritur poſt appellationem, vel infra tempus appellandi, vide Couar. in cap. 13. peccat. quæſt. verſic. tertia interpretatio & quid ſi Princeps concedat facultatem teſtandi & quid ſi ſententia eſt nulla. de his ponit Ioan. Dilec. de arte teſtan. caut. 9. vbi etiam an poſſit confiteri in fauorem creditorum. & vide Couar. lib. 2. variar. reſol. c. 8. fol. mihi 488. de Bottis.

L. qui teſtamẽto.] Quid de iure canonico, an mulier poſſit eſſe teſtis in teſtamẽto. vide 16. differ. int. ius ciu. & cãn. per Zanch. Et an in teſtamẽto ad pias cauſas. Barb. in c. relatum. nu. 6. ex co. vi. latiſſime ad hanc. reg. Pet. Ducn. reg.

regu.§13.in 2.limit.& regu.§14. per tot.& quid in tempore peſtis,Gram.deciſ.62.nu.16.& quid in declaranda voluntate, vel ad probandum contrariam voluntatem, Duen.in d.reg.314.in 4.& 5.limi.& ad materiam huius l.adde quod etiam in teſtamento numerus ſupplet defectum teſtium.vt hic per Ioan.de Imo.quem ſequitur Iacobin.in l.3.§.1.nu.4.de teſti.

In §.eũ qui.ver.mulier.teſtimoniũ.] Quid in teſtõ ad pias cauſas, & quid de iure canonico. vi.Tiraq.in l.9.nu.44. 45.& 46.de legi.connu.& quid in codicillis.num.48.& ſeq.vbi ponit,qñ prohibeatur in alijs actibus,de Bottis.

L.hæredes.] Quid in hærede particulari,Gui.Pap.dec.459. & quid ſi nominetur per relationem ad aliud, vi.Tiraq. de legi.connub.gl.5.nu.186.vi.limit.per Io.Dilec.de arteſt.tit.2.caut.4.

In §.ſi quid poſt.]Vi.omninò Tiraq.de legi.connub.glo.3. nu.13. vbi quæ ſolemnitas requiratur in reuocatione teſtamenti. & nu.17.& 67. & vi.ſingularem dictum relatum per Hippol.in ſing.49.

In eo.§.in ver.poſſe.in gl.ad hanc gl.] Adde Capic.deciſ. 182.nu.14.de Bottis.

In ea.gl.in ver.etiã coram duobus.] Declaratio non requirit tantam ſolemnitatem quantam ipſe actus principalis.vi.Capic.deciſ.182.nu.15.& Pet.Duen.reg.314.limi. 4.& ratio eſt, quia declaratio nullum ius nouum affert, ſed tantùm ambigua aperit.Menoc.plura adducit lib.1. de arbit.iud.q.73.nu.17.cum ſeq.quem vi.omninò quo modo hæc regu.procedat.& vi.Ant.Gab.de reg.iur.concl.4.lib.6.& Oldr.conſil.263. Carauita.

In §.in teſtamentis.] Amplia habere locum etiam in teſtõ ad pias cauſas, ſecundum Bened. Cap.conſil 94.quid ſi non ſunt rogati ante teſtamentum, ſed poſt, vi.Tiraq.de retr.conuen.§.1. gl.5.nu.9.& à quo debeant rogari,& an præſumantur rogati. vi.Barb.in c.relatum,nu.3.& 4. de teſtam.& ibi quid in teſtamento ad pias cauſas.& an rogitus præſumatur,& quid in teſtamento nuncupatiuo.vi. Iacobi. in l.ad fidem de teſti. vi.multa per Io. Dilec. de arte teſt.ti.2.caut.8. vbi etiam quid in codicillis,& quid ſi in teſtamento adeſt clauſula codicillaris,de Bottis.

L.cum lege.]Nota quod in pœnalibus fit lata interpretatio, Dec.in l.2.nu.68. de reg.iur. de Bottis.

In gl.putant.in ver.aliud quando.] Nota,quod licet materia ſit odioſa, & ideo ſtrictè interpretanda, non tamen adeo reſtringi debet,quod proprietas verborum offendatur,ſed lata interpretatio facienda eſt,quæ ex proprietate verborum inſurgit: Adde Dec.conſ.113.nu.6.114.nu.3. in fi.128.in fi.& 158.in fi. Carauita.

De liberis & poſthu.

Rubrica]Filius maledictus in teſtamento à patre ex cauſa, an dicatur exhęredatus. Cor.in ver.maledictio.& in ver. pater. & an filius poſſit pari ſe exhæredari vel præteriri. vide Guil.Bened.in c.Raynutius.de teſtam.in ver.in eo teſtamento lo.1.nu.105. & 161.& num.139. an furiosus poſſit præteriri.de Bottis.

L.3.§.filius.] Vi.Dec.conſi.14.nu.5.vi. Rip.in l.hæredes.§. peto, nu.5.ad Trebel.Aſſi.in conſt.corruptelæ. num.9.& Diaz.regu.84.& 85.& Capic.deciſ.21.nume.3.& 11. & Dec.conſil.79.nu.1.[In ver.ſed & inter duos]Vide Pet. Duen.reg.278. exhæredatio, Carauita.

L.placet.] Add.ad Iſern.de ſucceſ.feu.nu.9.ver.ſed cũ tractatus.declarãt plenè qs ꝓpriè dicat poſthumus.Carau.

In ver.nam & cum.] Hoc intellige vbi tractatur de fauore poſthumorum, ſecus ſi de odio, vt in pluribus caſibus declarat Tiraq.in l.ſi vnquam. nu.100. cum plu.ſeq.de reuoc.dona. de Bottis.

L.in ſuis,ver.itaque poſt mortẽ.] Quid ſi pater eſt mortuus ciuiliter, vi. Iſer.in conſtitu.foriudicatorum. an idem in feudo.vi.Frec.de ſubfeu.lib.3.in differ.feu.ex pacto.numero 26. de Bottis.

L.Titius.§.Lucius, in gl.albeſcente.] Diſpoſitio teſtatoris facta in vnum caſum porrigitur ad alium, de quo ſi cogitaſſet idẽ verisimiliter ſtatuiſſet Dec.conſ.89. nu.1.& 3.

In gl.videri in ver.& hoc propter ignorantiam.]Abſens ergo,& coniunctus preſumitur ignorare quæ facta ſunt.vide Dec.conſil.38.nu.7.ver.& hoc præſer.nu. Carauita.

L.Gallus, in ver.in decem menſibus.] Ad declarationem, vide Menoch.de arbit iud.lib.2.cent.1.caſu 89.nu.40.

In §.quidam reſtè.] Vi.pro intellectu Pariſ conſ.36.nu.11. Volum.2.

In ver.vt eo caſu valeat.] Adde Iſer.qui ſuc.feu.da.ten.nu. 7.ver. in dubijs.

In §.nunc de lege.in gl.tametſi in ver.& tunc etiam] Nota, quod neptis mea ex filio meo maſculo nata dicitur de deſcendentibus meis per virilem ſexum. concor. vi. per Gram.deciſ.63.nu.1. Carauita.

L.inter cætera.] Limita iſtud nõ habere locũ in clerico teſtante, quia non rumpitur teſtũ per præteritionẽ filij. vt per Abb.in cap.quia nos. de teſtam.de cuius veritate vi. Cror.Irepe.l.frater à fratre.n.62.de ꝓd.indeb.de Bottis.

In ver.præterito inutile eſt.]Qñ dicatur filius præteritus.& quid ſit filium præterire.vi.Dec.in conſ.105. Carauita.

De iniuſt.rup.& irrit.teſtam.

Rubrica.]Poſthumus natus in quinto menſe,ſi fuit præteritus, & viuat per mediã horam an rumpat teſtamẽtum. vide Hippol.in l.ſi.nu.162.de iuriſd.omn.iud.de Bottis.

L.1.in ver.aut rumpitur alio teſtõ.]Limita non habere locum in clerico teſtante de bonis eccleſiæ, quia non poteſt facere ſecundum teſtamentum,licet poſſit teſtari ex diſpenſatione Pontificis,quia talis diſpenſatio intelligitur de prima vice. Dec.conſ.512. quid ſi hæres inſtitutus in primo teſtamento iurauit & promiſit ſeruare illam diſpoſitionem. vi.Carol.Rui.conſ.16.vol.2. & an per legitimationem filij per ſequens matrimonium rumpatur teſtamentum, Petr. Duen.reg.350. in 20.ampl. & adde, quod ſi in ſecundo teſtamento perfecto dicatur, quod intendit decedere cum primo teſtamẽto,an valeat primũ, vide Aym.conſil.143.per tot.& Cephal.conſil.73.per totum. De legitimatione an & quando rumpat teſtamentum, vide per Alexandri.conſil.111. de Bottis.

L.ſi quis.§.irritum.] Ad iſtum tex.vi. Pau.de Caſt. in l.& militibus.C.de teſtam.milit.

In §.hic autem. in ver.atque ideo neque teſtamenta] Quid ſi fecerit teſtamentum intra tempus conceſſum ad appellandum,Cori.ſing.7.& ibi quid ſi iudex non deferat appellationi, de Bottis.

L.filio præterito.]Pro limitatione vi omnino Rom.in l.ſicut.in fin.C.de teſtamen.mili.& vlta Iaſ.in d.l.ſicut.vi. Cor.in ver.teſtamentum in quo.

De hæred.inſtit.

Rubrica.] An quis nominando quem ſuum hæredem in actibus inter viuos,videatur feciſſe eum hæredem. Bar.in l.tale pactum. §.ſi.de pact. Adde quod idem eſt dicere, facio te hæredem, vel facio te dominum meum, vel, in manibus tuis pono omn.in bona mea. Aymo conſil.139. nu.6.& de inſtituto hæredis in vita ſua, ita quod non teneatur reddere computum.vi. Alexandri.conſ.136.nu.6. de Bottis.

L.1.in ver.Lucius hæres eſto.]Per iſtum tex.vide quid cõſulat Bened.Capra.in conſ.9.nu.6.& amplia.habere locum etiam ſi tacitis inſtitutio fuiſſet fundi alieni Bal.in l. humanitatis. C.de impub.& Guil.Bene.in c.Raynutius. de teſta.in ver.in eo teſtamẽto lo.1 nu.262. cum ſeq.vbi ponit duas limitationes ad iſtum tex. & vide Boer. deciſ.33.nume.6.& adde quod nedum ſuccedit quis hæres inſtitutus ad bona, quæ teſtator habebat tempore teſtamenti,ſed etiam ad bona poſtea acquiſita.Aym.o conſil. 11.num.8. & vide omnino Barb. in cap.Raynutius. nu. 43.de teſtam. Et amplia procedere etiam in inſtitutione directa. Aymo conſilio 92.num.1.]& vide Alexand.in l. Centurio. numero 78.de vul.vbi de eo, qui iuſſit omnia eius bona diſtribui per commiſſarios inter pauperes, & qualiter ſuccedant legatarij rerum particularium, non dato hærede vniuerſali. Vide Alexandri.conſil.72.& de inſtituente vnum filium in mille ducatis, alium in bonis nobilibus & ſtabilibus, quid fiet de iuribus, vide Fulg.in l.1.in fi.C.ſi aduerſ.tranſ.refert Pinel. C.de bo. mater fol.mihi 200.num.3. de Bottis.

L.3.§.ſi quis ita. in ver.quæuis conditio.] Verbum, hæres eſt intelligitur,& hæreditatem adietit, vide Dec.conſi. 89.in princ. Carauita.

L.ſuus quoque.]An hæc lex cum ſimilibus corrigatur per l. quoniam in prioribus. C.de inoffic.teſtam. vi.Rip. in l. hæredes,nu.7.inſ.de vulg. Carauita.

L.ſed & ſi §.ſolemus.in glo.media tempora.in ver.& tñ.] Extrema conſiderantur,& non media, adde Aſſi.deciſ. 295.nu.5. Carauita.

L.quoties.§.hæredes.] Adde,quod ſi teſtes dicunt,Titiũ & Sempronium fuiſſe hæredes, nec dñi, vel non recordantur de quota parte,intelligitur quilibet p dimidia. Bald. in l.ſi quis ita.inf.eod. Dec.conſ.252.col.2.de Bottis.

L.ſi te ſolum. in verſi.nihil valere ſequentem.] Attenditur prima diſpoſitio, quæ generalior eſt, & magis prouidet: maximè ne incontinenti inducatur correctio. vide Dec. conſi.69.num.7. & vi.quæ poſ.ad c.2.de fil.preſbyt.in 6. Caraui ta.

L.ſi paterfamilias.] Diſpoſitio huius l.& l.cum proponas. C.eod.an procedat etiam in filiofamilias quem teſtator etedebat patrem familias,vltra alios hic,& ibi,vi.Rip.in l.cum filiofamilias.nu.49.de leg.1. Caraui ta.

L.quidam.]Nota voluntatem in mente retentam nihil operari: de quo Tiraq. latiſſimè in l.ſi vnquam.in ver.libertis. nu.18.de reuocan.donat. de Bottis.

In gl.ob eo. in ver.hoc tamen voluit teſtator.] Non ſufficit teſtatorem ita voluiſſe,niſi diſponat.Dec.conſi.63.nu.3. conſil.80.nu.3.& conſil.159.nu.5. Caraui ta.

L.qui ſoluendo.] Nota ex hoc tex.quod prænominata cenſentur digniora, ad quam regu.vi. Ozer.in §.1.nu.3. Inſtit.de iure natur,gent.& ciui.de Bottis.

L.captatorias.] Adde Cot.in ver.teſtatorem. & Guliel.Bened.in cap.Raynutius.in ver.condidit lo.2.nu.25.de teſtamen.vbi ponit duas limitationes. & limita non habe re locum in donatione cauſa mortis. Tiraq.de legib.cõnub.gl.3.nu.60. de Bottis.

L.aſſe.]Pater ſi reliquit aliquid filio in teſtamento,an poſſit in codicillis declarare illud reliquiſſe titulo inſtitutionis.Vide Guilie.Bene.in c.Raynutius.in ver.teſtamẽtum.lo.3.num.50. de teſtam. Dec.conſil.357. & ad reg. quod relatum eſt in referente cum omnibus qualitatibus ſuis,vid.glo.ſ.1.§.ad conſ.Pariſ.num.76. cum ſeq. de Bottis.

L.Lucius Titius in gl.liberos.] Limita hanc gl.vt per Dec. conſ.119. & per eum in l.1.nu.15. cum ſeq. C de pac. & vi.pro declaratione M.Mantuam lib.1.lor...om.c.7. & prælimit.Cot.in memor.in ver.filij in cõmutatione.& Menoc.de arbit iud.centu.2.caſu.148.& vi.ad iſtam gl.Anton.Gabr.de fideic.concl.4.lib.4. Caraui ta.

De vulg.& pupil. ſubſtit.

Rubrica.] Pater pauper an poſſit ſubſtituere pupillariter filio diuiti.vi. Bal.in l.1.C.de iu.fiſci.lib.10. vbi tenet,eũ ſic.refert.Pet.Gir.ſing.53 Et an ſubſtitutio poſſit fieri in contractu. Aymo conſil.10.nu.8.Adde quod fauore ſubſtitutionis pupillaris quis præſumitur mortuus in pupillari ætate. Soc.conſi.89.col.4.vol.1.ſequitur Couar.lib.2. variar.reſolut.c.7.nu.1 & nu.6 omninò & fauore ſubſtitutionis præſumitur prius mortuus filius quàm pater, ambobus ſimul nauſragantibus. ibi per totum. & vid. Dec.conſil.86.nu.4.in fine.vbi præſumitur quis mortuus ſine filijs fauore ſubſtitutionis. ſi ſine liberis deceſſerit. de quo vbi per Did.& vi.Bal.conſil.464.viſo puncto vlt. 5.in nou.vbi tenet,quod in dubio præſumitur prius mortuus teſtator quàm hæres cui eſt facta ſubſtitutio, de quo Couar.vbi ſup.nu.6. de Bottis.

L.iam hoc iure ver.incõgruum.] Regulã huius l.quod vna determinatio reſpiciens plura determinabilia, &c. ampliat habere locum etiam in ſtatutis. Ripa.in 5.reſp.ſubtit.de conſtit.nu.1. de Bottis.

L.Centurio.in gl.duntaxat.in ver.ſi poſtea.] fallit vbicunq; in teſtamento eſſet clauſula codicillaris.vt declarat Pau. de Caſt.in l.verbis ciuilibus.ſup.eo. de Bottis.

L.in ſubſtitutione.in ver.ſi quandoque hæres.] Vi.Dec.cõſ. 91.nu.5.ibi.quarto & vltimo. ſufficit conditionem impleri,licet ceſſet implementum.vi.Diaz.reg.118.& limita vt per Dec.conſil.63. & vi.quæ poſui ad tex.in l.ſciendum.6.ſi ſup.qui ſatiſd.cog.& vi.Ant.Gab.de fideicom. concl.8.lib.4. In gl.eſto.in ver.hic articulus tunc.] Dictio tunc denotat extremitatem temporis. Adde Dec. conſil.63.num.7.& vi.de hac dictione,eundem conſ.89. num.3. Caraui ta.

L.ex facto.in ver.beneficia quidem.] Ratio eſt,quia reſcriptum Principis regulatur ſecundum intentionem ipſius. Dec.conſi 33.nu.4. in fi.] In ver.vt quemadmodum iure ciuili.]Nota ſecundũ Bal.hic,quod talis præſumitur intentio Principis, qualis eſt legis ſcriptæ & naturalis rõnis quem ſequitur Dec.conſi.33.num.5. & ideo dicitur quod reſcriptum Principis reducitur quantum fieri poteſt ad ius commune.vt ibi num.4.& vi.Frec.de ſubfeu. lib.1. ver.46.authoritas.nu.7. Item verba *Principis* debent intelligi ſecundum interpretationem prudentum. Frec.de ſubfeu.lib.2.ver.quis dicatur Baro.nu.5.prudentes interpretantur ſecundum conſuetudinem ipſius. arg. l.vel vniuerſorum de pignorat. act. & l.qui ſemiſſes. de vſur.conſuetudo Principis ſpectanda eſt.Frec.de ſubfeu. lib.2.q.3. in materia aſſenſus.nu.7. & ad dicta Bal.hic. vide Dec.conſ.64.num.7 & qualis præſumatur quod ſit voluntas teſtatoris.vi.Aſſ.deciſ.44.nu.10.& de voluntate Principis idem deciſ.361.num.27 & Dec.conſ.97. in prin.& de voluntate teſtatoris vi.eundem conſ.153. nu. 4.& 155.nu.3. Caraui ta.

L.qui habebat.] Vi.pro intellectu Pariſ.conſ.28.num.4.& 5.volum & quo caſu procedat.conſil.73.nu.40.volum.3. Caraui ta.

De condit.inſtit.

Rubrica.] Vide omninò Guiliel. Bene.in c.Raynutius.in ver.reliquit.num.44. de teſtam. Et adde,quod vbi deficit condi.io. ſubſtituto ſub tali conditione facta habetur pro non facta. Aymo conſil.62.numero 1. de Bottis.

L.ſi hæredi.] Vi.Cur.iun.conſi.89.nu.3.& adde,quod ſi eſt facta ſubſtitutio pupillo, ſi in pupillari ætate & ſine filijs moriatur,quod tunc intelligitur alternatiuè.& ſufficit vnam eſſe veram.Alexandri.conſil.129.

L.quæ ſub.§.quoties.] Regulam huius tex.limita. non habere locum ſi teſtator diſpoſuiſſet, quod verè adimpleatur conditio. Bal.in l.ſi patri.penult col.q 3. C.de inſtit. & ſubſti,cum aliis adductis per Cot. in ver.condite poteſtatiua.vbi allegando Bal.in l.2.C.ſi quis omiſ.cau.teſtamen. dicit quod contra talem inſtitutum non currit præſcriptio. ſequitur Alex.in l.licet.col.1. C.de iure deliber.quod declara vt per Bald.in c.cum non liceat.col. 1.de præſcr. de Bottis.

L.quidam.ver.ſed hoc prius.]Nota,quod ex clauſulis inſoluis generatur ſuſpicio. Adde Aret.conſil 64.col.4.num. 4.& Felin.in cap.2.col.8. de reſcrip.& Cot.in verſi.clauſuia. de Bottis.

De iure deliber.

L.1.ver.cum dicit tempus.] Cum lex non diſtinguit,relinquitur iudicis arbitrio. ad hoc alle.addi ad Bal. in auth. præterea.num.4. C.vnde vir & vxor.& Affilic.in conſtit. cum circa.nu.3. Caraui ta.

De milit.teſtamen.

Rubrica.] An requiratur rogitus teſtium,vel quod ſint maſculi. Barb.in cap.relatum.numero 25. & 26.de teſtam. de Bottis.

L.qui iure.] Pro limitatione & declaratione huius l.vi.Pariſ.conſ.20.nu.86. volum.1.& ad reg.huius l.vi. Anton. Gabr.de reg.iur.concl.4.lib.6. Caraui ta.

In ver.quiſquis ſibi naſceretur.] Nota effectum verborum generalium.de quo vi.Affli.deciſ.44.de Bottis.

L.in fraudem. in fi.in ver.generalis.] Generalis enim diſpoſitio caſus etiam priuilegiatos includit. vt Bald. hic notat & Dec.eum ſequitur conſil.5.& conſ.131 num.2. Caraui ta.

L.ſi certarum. in ver.Iulianus etiam.]Adde Frece.lib.3 in diffor.ſeu.ex pacto.ver.33.nu.3.in fi.& Gram.deciſ.103. nu.47.& Capic.deciſ.198.nu 2. Caraui ta.

L.Tribunus.in ver.ſuo ſigno ſignauerit.]Nota quod attẽditur tempus ſigillationis.Adde Affli.deciſ.233.Caraui ta.

L.Diuus.in ver.vt vtique prius conſtare.]Nota quod quando teſtator aliquid diſponit reſpectu certæ rei debet prius illa res probari: & qui vult probare qualitatẽ debet prius probare ſubſtantiam.in qua illa qualitas fundatur.Vide Aret.Bof.tit.de delic.num.26. Caraui ta.

L.militis.in ver.legata verò petentes.] Vide Bar.in l.ſi iuſte.de leg.3. Card.in clem.1.q.26 de teſtam. Bert.dec.38. nu.29.Guid.Pa.deciſ.200.de Bottis.

L.Lucius.] Ampliatum tex.habere ſecum etiam in teſtamento ad pias cauſas.vt per Petr.de Rauen. in compendio ſuorum operum de Bottis.

L.filiuſ-

L. filiusfamilias] Vi. quid dicat Tiraq. in trac. de retrac. lign. §. 1. gl. 7. nu. 44. & post leges connub. nu. 5. Hippol. in rubr. de fideiuss. nu. 218. & sing. 106. de Bottis.

De acquir. hæred.

Rubrica] Adde quod ius adeundi hæreditatem cedi nõ potest, vt per Tiraq. de retr. lign. §. 16. gl. 1. nu. 46. & an prohibitus contrahere possit hæreditatem adde, Tiraq. de legi. cõnub. gl. 1. nu. 111. Adde etiam, quod in additione hæreditatis semper inest clausula, omni meliori modo quæ est maximi momenti, vt per Dec. cons. 14. de Bottis.

L. qui in aliena. §. interdum] Ad istum tex. vi. Dec. in l. qui se patris. nu. 5. vnde lib. & Alex. in l. si emancipati. col. 2. cir. med. C. de collat. de Bottis.

L. is potest] Hæc regula procedit in eo, qui suo iure adire, vel agnoscere potest. Bar. in l. tutor. nu. 1. de bon. possess. Dec. in l. bonorum in princ. C. eo. voluit contrarium, & vide Dec. in l. 1. nu. 4. de reg iur. de Bottis.

L. si quis extraneum. in ver. nam admissum] Adde Affli. dec. 75. nu. 1. & pro hoc facit, quod appellationi videtur renunciare ille, qui pendente appellatione spoliat suum aduersarium. Dec. cons. 103. nu. 1. Carauita.

L. si quis mihi. §. iussum] Filiusfamilias an possit adire hæreditatem opulentam sine patris authoritate, vi. Tiraq. de legi. connub. glo. 9. nu. 79. de Bottis.

In §. sed quid si mandauit. in ver. aut quid si petitam] Et sic actus, qui fit ad validandum iam factum, importat mandatum super actu de nouo gerẽdo. vide Capic. decis. 100. num. 2. & Dec. cons. 133. in prin.

In §. sed si mandauit] Quid si qs adijt hĩditatẽ, tanq̃ in solidũ sibi delatã, an nõ obstante errore valeat aditio pro parte quæ in veritate sibi cõpetit vi. Dec. cõs. 14. Carauita.

L. si duo in gl. scire potuit in ver. tum quia originem] Nota gl. quod idem iudicatur de damno hãte originẽ à lucro, sicut de lucro. & eõ: de quo latè per Tiraq in l. si vnquã. in ver. donõne largitus. n. 174. de reuocan. don. de Bottis.

Licet ergo damnum afferat ex quo originem trahit à lucro, lucrativa causa dicitur, quod qualiter intelligatur, vide Dec. in l. in eo quod nu. 4. & 8. de reg iur. & quæ posui ad tex. in l. 1. §. lucratiuas. C. de impon. lucrat. de scrip. li. 10. & Affli. in constit. quia sequentur. nu. 4. & Bar. in l. qui exceptionem in prin. de condi. indeb. & quod consideretur origo, vi. tex. in l. 1. C. ad Macedon. Carauita.

L. ¶ per epistolam] Nota istum tex. quia aliàs vidi allegatum, quod ¶ tutor constituit procuratorem, vel actorem, quod non erit legitimus postquam pupillus effectus est pubes. & vi. tex. & ibi Abb. in c. ex parte. ext. de appel. & tex. in clem. fi. de procu. de Bottis.

L. illud dubitari] vi. Aym. cons. 24. nu. 3. 4. & 5. & ibi, quòd ex diuisione hæreditatis contraria testamento vt adita hĩditas ab intestato. & repudiata ex testamẽto. de Bottis.

L. placet] Limita non habere locum in illicitè acquisitis, vt per Doc. allegatos per Affli. in consti. circa violentiarũ. nu. 37. Item limita non habere locum in his, quæ filius acquirit dum pater laborat in extremis, quia patri non acquirũtur. Hypp. in l. ſi nu. 156. cum seq. de iurisd. omn. iud. de Bottis.

L. Clodius ver. diceham non repudiare] Adde quod licet non valeat aditio hæreditatis facta ex secundo testamẽto inutili, tamen apposita clausula, omni meliori modo, saluatur, & sustinetur aditio virtute primi testamenti validi. ita no. Dec. dicit. cons. 14. num. 4. in ver. & non cundo. Carauita.

Si quis omis. cau. testam.

L. Iulianus. in gl. rorum. in fi. in ver. & no. hanc l.] Et ideo est quæstio honoris, causa dicitur ardua. cũ ambulet pari passu cum vita. & pro eo ius permittat duellum. & quod saluo honore fieri non potest, dicitur impossibile. vt per Chassan. plenè in sua gloria. pat. 1. conclus. 2. & ad materiam vide Gram. decis. 98. nu. 3. & vi. Ari. Pinel. in l. 1. in prin. nu. 7. C. de bon. mater. Carauita.

De Senatusconsul. Syllan.

L. 2. §. occisorum in ver. qui veneno] Potuit tunc probabiliter ignorare. & ideo excusatur. multa Dec. cons. 64. nu. 5. ibi, per dictus tamen. Carauita.

In ver. item sciendũ est. vi. Ias. in l. iusiurandũ. §. fi. nu. 23. de iureur & Alex. cons. 19. vol. 7. In ver. impuberi autẽ. Limita non habere locum in crimine læsæ maiestatis. & proditionis, vt per Doc. relatos per Moder. in c. regni frequens nu. 38. & vi. in C. regni. si iustè num. 59. de Regis.

In ver. liquere igitur debet de scelere. Et ideo non sufficit probari quẽ interemptum simpliciter, cum potuisset esse sine dolo, & scelere. Aegid. Bos. in tit. de delic. in prin. & ibi per totum vide de materia huius. §. vi omninò. & adde Gram. decis. 1. nu. 39. cum seq. & limita, vt per eundẽ decis. 48. num. 6. De delicto in genere, etiam in materia veneni, vide cons. 99. nu. 8 vol. 1. cons. enim. & vi. omninò Anton. Gabr in suis concl. lib. 7. concl. 17. & ad materiam. & quomodo constet delictum in genere. in furto sine fractura. vi. Iul. Clar. §. fi. q. 4. Carauita.

L. Diuus Marcus. in glo. nec sollicitudo in ve. sed an occisores] Exculpatio vulnerati an prosit illi in cuius fauorem fit vi. omninò Bal. in l. 1. nu. 32. & ibi Ias. n. 10. C. cõmu. de lega. Et quid in exculpatione consanguineorum. vide Hypp. cõs. 17. & Pet. Gerar. sing. 55. vi etiam de hoc Affli. in constit. terminum vitæ. num. 46. Alex. cons. 28. nu. 15. vol. 2 & Ale. de præsumpt. reg. 3. præsum. 44.

In ea glo. in ver. quippe illi in faciendo] Nota ex glo. quod peccatum in omittendo leuius est quam in committẽdo, & sequitur Ifer. in constit. super incisionib. & in constit. summo periculo & ideo, licet offensus faciat pacem pro delicto in committendo, non tamen tollitur vindicta publica, secus in delicto in omittendo. Bar. in l. iurisgentiũ. §. sed ¶ pactscar. nu. 2. sup de pact. & adde ad istam glo. Ifern. quib. mo. feu. amit. c. 1. nu. 12. Carauita.

L. 1. §. si quis moriens] Ad istum tex. vide Moder. in c. regni frequens nu. 74. & ibi an faciat indicium ad torturã de quo Dec. consil. 363. de Bottis.

An inculpatio vulnerati faciat indicium ad torturã. vide Negus. in c. regni frequens. nu. 74. cum seq. & Affli. in const. terminũ vitæ. nu. 46. & vi. de materia Ale. de præsum. reg. 3. præsum. 4. & præsum. 44. nu. 5. & quid si cũ inculpatione cõcurrat inimicitia. vi. Gram dec. 42. nu. 7. Carauita.

In §. si cum omnes. ver. ignoscitur etiam] Nota quod minor sexaginta annis nõ torquetur. de quo per Moder. in C. regni. frequens. num. 38. & in C. reg. si iustè. fol. 60. & Gram. decis. 34. nu. 45. de Bottis.

L. Et si census. §. si vnus] Nota quod dominus potest torquere seruos. Rom. hic. & Capic. decis. 126. de Bottis.

L. excipitur. ver. quamquam nondum puberis] vi. ad declarationem. Iac. Menoch. de arbit. iu. lib. 2. cent. 1. casu 57. num. 18. & ad tex. meliorem de iure. tunc glo. secundum Bald. hic, quod ex multis indicijs simul iunctis resultat plena probatio, etiam ad quem condemnandum criminaliter. vi. Gram. decis. 42. nu. 3. Carauita.

L. prius in gl. quo mandante] Limita istam glo. non procedere quando essent indicia contra certam personam, vt per Moder. in C. reg. frequens nu. 53. de Bottis.

L. lege Cornelia in ver. quos conuicerit] vide Affl. in const. pœnam eorum nu. 57. & Frec. de sub. feu. lib. 2. ver. 12 authoritas. & Ang. in l. lex Corn. §. si quis libellũ. de iniur.

In ver. & conuicti perinde] Fuga ergo nõ probat delictum, sed pro limit. vi. Diaz reg. 303. fuga. Carauita.

Si quis aliquem test. prohib.

Rubrica] Titulus iste duo continet capita. impedimenti. s. & coactionis, ad quodlibet probandum duo testes sufficiunt. Patis. cons. 67. nu. 1. vol. 2. & quibus pœnis afficiatur impediens aliquem testari. vel compellens aliquem testamentum reuocare. vel hæredem facere, vi. Iac. Menoc. de arbit. iud. casu 195. Carauita.

L. 3.] Declara istũ tex. vt per Affli. dec. 59. nu. 6. & 7. & vi. Bert. cons. 237. nu. 10. vol. 2. & cons. 314. nu. 2. Hipp. sing. 645. inc. aduertãt. & in prac. §. diligenter. n. 88. de Bottis.

De iure codicil.

Rubrica] Adde, quod si ex forma statuti testamentum aliàs inualidum tenet, si in eo sit legatum factum hospitali, tale testamentum tenet, etiam quod tale legatum in codicillis sit factum, de quo Ias. cons. 134. vol. 4. de Bottis.

L. 3. in §. testõ] Adde, qã sicut annullato testõ. corruũt codicilli. sic cõfirmato testõ. & in eo dispositis. sunt cõfirmata dispositis in codicillis ita Aym. cõs. 267. p totũ de Bottis.

Additiones nouæ.

L. conficiuntur ver. eo licitis tories] Limita iſtum tex. non habere locum, vbi quis poteſt teſtari priuilegio. & non de iure communi, quia tunc non poteſt codicillari. Dec. conſ. 512. de Bottis.

Delegatis primo.

Rubrica, Legatum factum eccleſiæ pro miſſis dicendis an valeat, vide Rip. in l. ex facto in prin. nu. 8. ad Trebel. de Bottis.

L. 1. in glo. per omnia. in ver. item hæc communia) vi. tex. in l. Caius. §. Titius inſt. tit. 1. vbi vnam ponitur pro alio, nam illud quod prius appellat legatum, poſtea appellat fideicommiſſum. de Bottis.

L. qui filiab. §. ſi quis ita in ver. pluribus natis] Nota ex hoc tex. quod numerus ſingularis cõtinet ſub ſe pluralẽ. ad quod vi. multa per Affl. in conſtit. ſuper inciſionib. n. 4.

In ver. niſi euidens] Nota quod per coniecturas dicitur euidens. Affitic. deciſ. 44. nu. 13. Carauita.

L. talis ſcriptura inſ. ſum. in verſ. & porrigitur ad legata] Clauſula in fine poſita refertur ad omnia vide pro limitat. Capic. deciſ. 103. nu. 3. Anton. Gabr. de clauſul. concl. 6. lib. 6. Carauita.

L. Aphricanus. §. conſtat etiam in ver. quæ in formã patrimonij] Pro intellectu quæ ſint bona patrimonialia, & an differant à fiſcalibus, vt ſic hæc lex habeat locum ẽt in eis. vi. Affl. in conſti. inter multas. n. 2. Carauita.

L. idem Iulianus. 9. conſtat etiam] Nota ex hoc tex. quod ea quæ dependent à voluntate Principis, dñs impoſſibilia, quod limita. vt per Affl. in conſti. baiulos oẽs. nu. 48. & per Barba. omnino in c. 1. col. 5. de reb. eccleſ. alienan. Caſſan. conſ. 29. nu. 7. Loſſic. conſ. 16. nu. 7. Iacobi. omnino. in inueſt. feu. in ver. Princeps ver. ſed an. nu. 12. & 13. vi. Aym. conſil. 1. num. 10. vbi dicit quod licet reputetur impoſſibile, debet tamen poſtulari de Bottis.

L. ſi fideiuſſor. §. meminiſſe] Adde idem eſſe è contra, ſi quis fuerit grauatus emere, intelligitur iuſto pretio. leg. alienus inſ. ad l. Falc. Tiraq. in præfa tract. de retr. nu. 28. de Bottis.

L. turpia in glo. debebitur] An hoc habeat locum in vidua vide Ioan. de Caſtron. in rubr. C. de ſecun. nupt. col. 23. de Bottis.

L. ſi res obligata. in gl. ſi neſciat. in ver. vel procuratori] Hanc gl. dicit ſingularem Frec. de ſub feu. poſſ. reg. lib. 2. q. 28. in materia aſſenſus. in fin. quod dñs poteſt probabiliter ignorare geſtum à procuratore. & faciunt no. per Capi. deciſ. 86. nu. 9. & vide Affl. deciſ. 123. nu. 10. Carauita.

L. domos] An iſte tex. cum ſeq. ſit correctus per l. fin. §. empt. C. commu. de lega. vi. glo. d. conſil. Pariſ. §. 2. glo. 5. nu. 75. 77. & 92. de Bottis.

L. licet Imperator. in ver. euidẽs diuerſa voluntas] Et ſic, qd apparet coniecturis legitimis dñ conſtare euidenter, licet non ſit expreſſum. vide Diaz. lega. 128. vide etiam multa ad hoc per Affitic. deciſ. 44. nu. 14. vide omnino. & deciſ. 13. nu. 24. & alias dicitur expreſſum quod colligitur ex mente & identitate rationis Diaz. reg. 275. & vide quæ poſt ad Bart. in l. 1. in fin. ſupra de offic. Procur. Cæſ. Et manifeſta voluntas teſtatoris dicitur quæ ex cõſuetudine comprehenditur glo. in l. ſi peculium. §. ſicut inſ. de pecul. lega. & præſumptio iuris dicitur probatio liquida Barba. conſ. 39. volu. 4. & claram probationem ſentiunt indicia. Maria. Soci. conſil. 16. num. 4. volum. 4. Carauita.

L. huiuſmodi. in gl. legatum in ver. vel die cauet hẽdi] Nota glo. ſecundum Bal. hic, quod qui promittit, vel tenetur aliquid facere, tenetur ſaltem facere quod ſit validũ, de quo vide Capic. deciſ. 93. nu. 7. & Dec. conſ. 77. nu. 2. in fi. Carauita.

In §. cum pater] Vide quid periſtum tex. dicat Alex. poſt Paul. in l. 2. nu. 9. in fi. ſol. matr. & ad eius materiam vide late per Alex. in l. 6 eum dotem. §. ſi pater ſup. ſolu. matrimo. Affitic. deciſ. 238.

In §. legatum eſt ita] Nota iſtum tex. ad optimã q. per Doc. hic & per Fel. in c. Rodulphus. de reſcr. col. 11. hanc concluſ. limitat. & Gram. deciſ. 103. nu. 11. de Bottis.

L. ſi quando. in ver. alioquin fruſtra] Vide M. Mant. dial. 81. in ve. operantur. & Iſer. in cõſt. conſtitutionem Diuæ. ver. debet aliquid. & Dec. conſ. 69. nu. 3. & vi. quinque limit. per Pariſ. conſ. 110. nu. 44. & 45. vol. 1. & hanc l. allegat. Iſer. qui ſucceſſ. feu. da. con. nu. 5. in fi. Carauita.

L. filius familias. in gl. vſque] Dictio. vſque. accipitur inclusiue. & excluſiuè. Iſer. de his qui feu. da. poſſ. 6. hoc quoq; nu. 22. ver. ſecundum hoc. Carauita.

L. ſi ſeruus in ver. ſed ne ſcrupuloſa] Et ideo ſi officiali per ſuperiorem remittatur ſindicatus, etiam quod adſit clauſula non obſtante, intelligitur quod ſit remiſſa ſcrupuloſa ſindicatio, non autem ea, quæ ſit de illicitè extorſis, vel barratarijs. Bal. hic. & Affl. in Conſti. regni. volumus. nu. 5. Carauita.

L. ſi hæredes] De materia. & intellectu huius l. vide Neapod. in conſuet. ſi quis moriens. in ver. medietatem. Capic. deci. 208. & Affli. deciſ. 309. de Bottis.

L. hæredi. ver. ſola enim voluntas] Sola enim voluntas ẽt tacita, quæ ex coniecturis colligitur. l. cum proponeretur. infra de legat. 2. cum ſimil. adductis per Dec. conſil. 23. nu. 3. & hoc eſt quod iura. dicunt. In fideicommiſſis voluntatem potius quam verba ſpectari. l. cum virum. C. de fideicom. & l. 3. §. cõditiones inſ. de adim. lega. & hoc adeo verum eſt, quod ex coniecturata mente teſtatoris recedituꝛ a vi. & natura coniunctionis verbalis. vt Bal. dicit in l. fin. nu. 4. C. de impub. quem ſequitur Dec. conſil. 15. nu. 2. vbi per hoc decidit no. quæſt. & vide eundem conſ. 38. num. 1. & quando. & quo caſu procedat hæc regula. vide Pariſ. conſ. 89. nu. 3. vol. 2. & vide Affli. deciſio. 44. nu. 8. Carauita.

De legatis ſecundo.

L. ſed duobus] Adde, quod licet agnoſcens legatũ videatur agnoſcere onus illi legato appoſitum. intelligit de onere quod de iure apponi potuit. ita Bal. conſ. 445. quidam Mechus. vol. 2. in antiq. & ad materiam vide Doct. in c. officij de teſtam. & an intelligatur de onere illi tantum legato impoſito. vide Alex. conſ. 122. vol. 1. & Rui. conſ. 60. num. 2. vol. 2. & ad intellec. huius l. vide Corn. conſil. 249. lit. G. & H. vol. 4. de Bottis.

L. ſi quis. §. ſi cui] Vide per Did. Couar. lib. 2. variar. reſolu. c. 2. nu. 2. & quid in legato tertiæ partis bonorum mobilium. vel ſtabilium. & de legatario omnium bonorum. ibi. nu. 2. de Bottis.

L. cum fundus in ver. ſi quid ei poſt teſtamentum] Bald. hic per hunc textum dicit, quod ſi conceſſa eſt alicui iuriſdictio in aliquo caſtro, ſi poſtea augetur, poterit in nouos incolas exerceri de quo vide plene. Didac. Couar. pract. q. c. 22. vbi etiam pro declaratione huius l. & facit tex. cum ibi no. in cap. 1. §. ſi quis de manſo. & §. ſeq. de controu. inueſt. & ibi And. nu. 13. & addi. ad ipſum inci. alluuionis Carauita.

L. ſi is cui in ver. amplius mutandæ] Nõ admittitur purgatio moræ, quando executio fit à lege vel ab homine. vide Diaz. reg. 476. Carauita.

L. Lucius] Nota quod aliquã legatum ſoluitur per teſtatorem. adde tñ quod licet ſit ſolutum. tñ poteſt reuocari. vt per Bal. in l. fin. C. de vſuf. lega. & etiam fructus percepti ante reuocationem Bal. in l. 1. C. ſi quis omiſ. cau. teſtam. Cremen. ſing. 25. Cot. in ver. legatum factum. & adde, quod ſi teſtator legauit Titio fundum. & conualens eundem fundum Titio donauit, non facta mentione mortis. nihilominus vt donaſſe cauſa mortis. vt per Bald. in l. 2. col. 2. C. de in. dot. & Cot. vbi ſu. de Bottis.

L. Celſus. §. quod alicuius verſi. vnde ſi filio] Limita non habere locum in legato facto ex cauſa pia, vt per Dec. conſil. 273. col. 1. de Bottis.

L. quidam] vide Affl. deciſ. 337. vbi ponit alios caſus. & ibi vide quid de relicto quantitatis incertæ. de Bottis.

L. omnia in gl. ex die, vi. Præt. Papiẽ. in libel. p leg. rei ſingul. in prin. nu. 29. & glo. inſ. vt in poſſ. legatarij. in ver. de ſatisdatione Carauita.

L. cum ita §. ſpecies in gl. nec dolo in ver. ſic & in cuſtode] Vide Aegid. Baſ. in tit. de carcer. nu. 7. Carauita.

In ver. nam probare debet. Singularis eſt, ſecundum Ase. in §. præterea nu. 30. Inſti. de action. de Bottis.

In §. in fideicommiſſo. in ver. & quia ex his primo] Adde Iſer. de his qui feu. da. poſſ. 3. hoc quoque. nu. 25. ver. item non vocantur. nec. & de ſucc. feu. nu. 9. Carauita.

In eo. §. In ver. eo tempore quo teſtator. Vide Tiraquel. de retrac. lignag. §. 1. glo. 9. nume. 82. Couar. pract. qq. c. 33. in prin. vbi an intelligatur de proximione teſtatoris, vel grauati de Bottis.

In eo.

In eo. §. in glo. prima] De veritate iſtius glo. latè diſputat Dec. conſ. 1 vbi plenè an & quando filius ingrediatur lecum. patris: aſcendens verò nunquam intrat in locum aſcendentis. Affl in conſti. in aliquib. nu. 36. & ibi nu. 37. cum ſeq. vi. de materia. & vi. Gram. deciſ. 1. & Dec. conſil. 69. & vi. pro declaratione huius glo. Pariſ. conſil. 38. nu. 13. & 14. & conſ. 40. nu. 36. vol. 2. Dec. conſil. 87. in fi. Ant. Gabr de fideicom. concl 3. lib. 4. Carauita.

In glo. proximo] hæc glo. licet impugnetur per Bal. hic; tñ eam ſequitur Imo. hic, & Alex. cõſ. 88. vol. 1. & ibi determinat idem eſſe in ſtatuto vocante proximiores. & idem tenet conſ. 137. co. vol. cum alijs adductis per Dec. cõſ. 1. nu. 1. ſed de veritate vi. eund. Dec. ibi. nu. 4. vſq; ad fin. & conſ. 127. per totũ. & Conar. prac. qq. c. 38. nu. 4. de Bottis.

L. Titia. §. qui in vita in ver. non eſt enim veriſimile] precedit tam in legato pro debito neceſſario, quam pro voluntario. Afflic. deciſ. 44. nu. 18. Carauita.

L. legatum] adde quod ratione ſubiecti aliquando verbum lego. importat donationem inter viuos, vt per Affl. deciſ. 275. & ibi quid ſi teſtator rem legatam tradit legatario. de Bottis.

L. ſi ita. in ver. Sempronio lego] contra iſtũ tex. facit tex in L. talis ſcriptura. in prin. ff. tit. 1. & l. verbum. oportebit. ff. de ver. ſign. pro ſolutione vide Bar. in l. omnes populi. de iuſt. & iu. col. mihi 21. nu. 64. limita iſtum tex. non habere locum vbi non deberetur niſi in diem, quia tunc venit tale creditum. Hyp. in rub. de fideiuſ. nu. 195. de Bottis.

L. Sempronius] no. pluralitatem ſummarum non præſumit. de quo vide Afflic. deciſ. 198. & ad declarationem vide Menoch. de arbit. iud. caſu 123. nu. 15. de Bottis.

L. vt hæredibus] adde, quod etiam in contractibus poteſt fieri ſubſtitutio. Aym. conſ. 19. nu. 8. de Bottis.

L. ſi Titio. §. Iolianus] iſtum tex. no. D. Petrus. de Minadois ordinariè legens Neapoli, ad hoc. ſ. quod in odioſis fiat extenſio. prout retulit Do. Maſola legens l. 1e. coniuncti. de leg. 3. de Bottis.

L. vnum. §. item rem tuam] vi. Alex. in conſ 95. num. 8. & ibi, quid ſi teſtator habebat partem in re hæredis. an legando rem videatur legare partem ſuam tantum de Bottis.

L. pen. in §. prædium] vide Dec. conſ. 38. nu. 4. & Iſern. de ſucceſ. feu. nu 5.

In ver. quamdiu debitor] Facit Conſti. Regni. ſi qñ. §. pater & ibi gl. & Afflic. nu. 4. & vi. ad materiam eund. in conſt. hac edictali. nu. 5. lib. 3. Gram. dec. 105. nu 29. Carauita.

In §. frater hæredem] quid ſi eſt relictum vni ex familia remotiori, an proximiores poſſint illud petere vigore fidei commiſſi. vide Tiraq. de retract. lignag. 11. glo. 6. nu. 7. vide Capic. deciſ. 21. num. 3. vide Couar. in c. 38. prac. qq. per totum. de Bottis.

L. Imperator] no. ex hoc tex. quod fideicommiſſarius ſubſtitutus legatario non habet actionem contra hæredem niſi ſibi cedatur. Limita tamen in directa actione, ſecus in actione vtilitatis Bart. in l. ſi quis ſeruum. §. certum ſup. ec. & vi. omnino Negus. in trac. de pign par. 2. memb. 3. nu. 28. cum p'ur. ſeq. vbi de intellectu huius l. de Bottis.

L. cum pater. §. pater plurib] no. quod æqualitas ſeruatur inter hæredes. de quo vide Doct. relatos per Cor. in ver. æqualitas.

In §. libertis prædium] quid ſi primus alienauit cum pacto de retrouendendo, & deinde redemit. vt. Ang. conſil. 69. relatum à Corn. conſ. 178. lit. B. vol. 1. Cur. Sen. conſ. 61. col. fi. verſ. vltima ſe offert. vbi quid quando fideicõmiſſarius redemit. & vi. quæ ponit Tiraq. de retr. conuen. §. 1. glo. 7. nu. 4. & 10. & in dictis locis habes quid ſi eſt facta recuperatio abſque pacto reuendendi.

In §. Titio ſtatri ſub verſi. cum ex fructibus] Si fructus computentur in debito ciuiliter, & naturaliter debito, vide Alex. & cæteros in l. qui de bonis. §. cum auus. inſ. ad leg. Falc. de Bottis.

L. creditorem] ex quib. probetur teſtatorem habuiſſe animum compenſandi. & an ſufficiant coniecturæ cum tex. hic dicat euidenter. Et quid ſi plus eſt in debito quam in legato, & creditor agnouerit legatum, an poſſit petere illud plus. vide Afflict. deciſ. 44. vbi nu. 31. vi. pro declaratione gl. hic, in ver. prohiberi. Carauita.

Per iſtum tex. cum gl. prohiberi] dicit Affl. deciſ. 138. in fi. quod ſi pater reliquit vnum feudum filio ſecundo genito, quod non videtur reliquiſſe animo compenſandi, cum vi a & militia, quod ei debetur per primogenitum alleg. Alber. in l. 1. in prin. col. 3. C. de rei vxor. act. & ad hanc gl. vide Pau. & Alex. in l. ſi compenſandi. C. de hæred. inſtit. & ibi addidi. de Bottis.

L. Titia Seio, Seia libertis,] intellectum huius §. vide per Rip. in l. hæredes. §. cum ita nu. 16. & 17 inf. ad Treb. & pro declaratione vide Pariſ. conſ. 43. nu. 53. vol. 2. & pro intel eundem conſ. 72. nu. 30 vol. 2. Carauita.

Lucius Titius. §. Lucius Titius Damam] odioſi non cõprehenduntur in diſpoſitione vide Frec. de ſubfeu. 3. limit. Conſti conſtitutionem Diuæ memoriæ. Carauita.

L. teſtator] ad iſtum tex. vide Alexan. in l. 1. in 4. not. & ibi Dec. nu. 55. de offic. eius cui manda. eſt iuriſd. de Bottis.

In addi. ad tex. in ver. ſcripſiſſe dicitur. Dic] ſed tacita voluntas non tollit expreſſam. vide Dec. conſ 38. nu. 4. verſ. ibi enim. Carauita.

In §. maritus] limita iſtum tex. non habere locum vbi expreſſe teſtator prohibuerit alienationẽ bonorum, ſecundum Alex. in l. Marcellus. §. tres quæ. in f. ad Treb. & Cur. iun. conſ 28. nu 5. & 6. Aym. conſ. 7. num. 18. dicit pro iſtum tex. quod data ignorantia emptoris rei ſubiectæ a fideicommiſſo poteſt opponi exceptio diſcuſſionis, limitat tamen nõ habere locum, ſi emptor ſciret rem ſubiectam fideicommiſſo. de Bottis.

De lega. 3.

L. 1. §. filius familias] amplia iſtum tex. habere locum ẽt in donatione facta per filium familias, quia reconualeſcit ipſo facto ſui iuris, vt per Guil. Bene. in repe. c. Raynut. in ver. matte. nu. 11. cum ſeq. de teſta. vbi de materia.

In §. ij quibus. in ver. quibus Princeps] no. pro ſententijs magnæ curiæ Vicariæ, quibus condemnatur aliquis in inſulam eligendam. & vi. tex. in l. relegatorum. de interd. & releg. de Bottis.

L. fideicommiſſa. verſi. quoties quis] per hunc tex. cum ſua gl. confirmatur illud not. d. Pau. de Caſt. in l. cum res. C. de proba. quem ſequitur Dec. conſ. 11. poſt princ. vbi comprobatur hoc efficaciter, & ibi alia adducit, quod ſi partes faciunt aliquem contractum in præſentia teſtium, & conſentiunt, quod res ſit vendita pro tanta quantitate, ſed agi. quod fiat inſtrumentum per tabellionem, ſi partes volunt recedere. & pœnitere, quod poſſunt. Et ad prædicta faciunt, quæ addidi ad l. ſciendum. §. dictũ. ſup. de ædil. edic. vi. ad tex. hic Gram. deciſ. 62. nu. 5. Affict. deciſ. 30. num. 3. & facit l. contractus, cum ibi no. C. de ſi. inſtrum. & Dec. conſ. 159. & vide addi. ad Afflict. deciſ. 39. Item ad primum vide Ioan Anchar q. 21. par. 1.

In §. ſic fideicommiſſum in gl. arbitrium in ver. at in ſecundo caſu] Arbitrium liberum. & plenum quid ſit, & quid regulatum, vide Iac. Menoch. de arbitr. iud. lib. 1. q. 6.

In §. ſi rem ſuam in addi. ad ver. probationem in fi.] Vide M. Mantu. dial. 4. lib. 1. & Luc. de pen. in l. 1. in fi. C. de iure fiſci. lib 10 Caravita.

In d. §.] quid in donatione ex cauſa ſeruitiorum facta inter perſonas prohibitas. vel non, vide multa per Alexan. conſil. 95. nu. 13. & 14. & ibi quid ſi alienatio eſſet inutilis. de Bottis.

In §. ſi quis alicui decem. in ver. non enim onerandus eſt] Et ideo dicit Ang. in l. ſi fundia. in prin. inſ. de dam. infe. quod promittens aliquem repræſentare, teſtes quoties, facta bina præſentatione liberatur per rationem huius tex. de quo vide Ant. Gabr. de crimin. concl. 15. lib. 7.

In eo. §. in addi. ad ver. tex. vt infinitum] Adde c. licet. & c. vltra tertiam, ext. de teſti. Et ideo tortura vltra tertiam vicem non infertur, Hypp in prac. in §. quoniam. num. 8. Gram. conſ. 25. num. 16. conſ. 14. nu. 14. & Negus. in C. regni. frequens. nu. 49. Carauita.

L. ſi quis] vide Dec. conſ. 451. & Gui. Pap. conſil 64. & latè Cot in ver teſtatorem, quem omnino vide ad limit. reg. huius l. ibi, nemo, & eundem in verbo. apices de Bottis.

L. Paula. §. Pomponius. verſi. placuit humanius] no. quod generalis ademptio non porrigitur ad id, quod non eſt habiturus ſtatim. vt per Dec. conſ. 27. no. 2. & 7. Carauita.

L. pater filium, §. quid enim] diſpoſitio huius §. an habeat locũ in alienatione facta per diuiſionem; Et quid ſi prohibitio ſit facta ſimpliciter. & non limitata. vt. Dec. cõſ. 38. nu. 5. & Rip. in l. filius familias. §. Diui. nu. 68. inp. de leg. 1. Et an res prohibitæ alienari per contractum, poſſint alienari per delictum, vide Affict. in conſti. hac edictali. num. 5. lib. 3. ad materiam vide Dec. conſ. 38. & pro intel. vi. Menoch. de arbitr. iud. li. 1. q. 54. nu. 25. Carauita.

L. Pau.

Additiones nouæ.

L. Pamphilo. C proposuit. in addi. ad principium §.] vide et Rip. de intel. huius §. post Doc. ibi. in l. 1. §. si quis ita. nu. 8. de ver. obl. & Rom. in l. qerit. nu. 9. de acq. her. Caravita.

L. vxore §. codicillis. in verb. pietatis intuitu] & sic pietatis cõe receditur à iure cõi Afflic. in C. reg. præsenti. nu. 1.

In §. fe... [ſlimo] No. ex hoc tex. quod legatum speciale detrahitur a generali. & vi. Afflic. decis. 45 Caravita.

L. non aliter] alios casus in quib. receditur à propria significatione verborum. vi. per Soc. reg. 441. verborum. & vi. quæ post. ad glo. in l. 1. §. ũ is qui nauem. de exercit. & vide Dec. consil. 89. nu. 2.

In l. Titius in glo. seniores in ver. is est senex] Qua ætate quis senex censeat. vide Iac. Meno. de arbit. iud. lib. 2. cen tu. 1. casu 59 & ibi nu. 6. vi. de § intel. huius tex. Caravita.

L. quod his. in ver. fructus quos hæres] limita non habere locum in creditore testatoris. Rom. sing. 36. de Bottis.

L. prædijs. §. Balneas. verti. qui domũ] Guil. Bene. in c. Raynutius. de test. in ver. & hortum. & omnino Arc. consilio 148. & Alex. cons. 61. num. 2. & cons. 95. nu. 10. & 11. vbi an veniat apotheca. de Bottis.

L. seruis vrbanis. in gl. ex libellis. & in gl. seq.] cibaria danda sunt ex qualitate personarum: vide etiam Afflict. in constit. qualitas part. ux. lib. 3. quod no. in materia. quando creditores tenentur submonstrare expensas debitori carcerato. Caravita.

L. qui habebat. in ver. si modo in proprium] vide Alex. in l. 1. §. per seruum. de acq. poss. & Negus. in tract. de pig. in 3. memb. 3. par. nu. 27 & Tiraq. de retrac. lignag. §. 1. gl. 14. nu. 127. & Barb in c. 1. in pun. de reb. eccl. alie. & Claud. in l. manumissiones. nu. 6. de iust & iu. de Bottis.

L. his verbis. §. item testator. in ver. & introitus.] hunc tex. allegant semper licet. Barth de Capua. & alij Regnicolæ vt testatur Frec. de subfeu. lib. 2. vers. 3. authoritas. nu. 21. & vocant intuitum illud. quod nos seruamus pro intratura feudi. vt retentum. & vide licet. & addi. ad ipsum de feu. Guar. nu. 7. versic. posset etiam.

De annuis legatis.

Rubrica] Ad ornatum istius ti. no. quod vbi annuum legatum est relictum ratione alicuius necessitatis, puta scholari pro soluenda pensione domus. & tunc debetur eo tẽpore quo solui debet pensio. l. nec semel. §. si in habitatione. quan. dies leg. ced. Item si legantur annui fructus percipiendi ex aliquo fundo. tunc debẽtur tempore quo percipiuntur l. Firmio. §. patet quan. dies leg. ced. & hoc casu si vno anno vinum non nascitur. alio anno suppleri debet. l. legatum. §. vini. inf. eod. vt ad materiam Soc. consil. 68. vol. 1. Alex. cons. 23. per totum. de Bottis.

L. 1.] legatum cuius expensis portati debeat. vi. quod no. ad l. quod legatus. de iudi. de Bottis.

L. 3. §. si cui certa vers. sed in vsuris] testator an possit inducere vsuras in testamento. casu quo hæres esset negligens in soluendo. vi. plenè per Ias. in l. 1. nu. 59. C. de sum. trin. & Cagno. in l. curabit. C. de act. empt. Caravita.

L. Quintus Mutius. §. in testamentis. vers. nec tamen semper] vi. Gram. decis. 51. & Afflict. decis. 183. nu. 5. & tex. in l. 2. quamuis. sup. de admi. tut. & l. quidam decedens. §. pen. eo. tit. Caravita.

L. Seio amico. vers. non ideo minus] no. ex hoc text. regulã, quod debitum, vel onus diminuitur diminutis pensionis quibus aliud relinquitur, vel debetur pro eius limi. vi. Pet. Duen. reg. 177. debitum. & vi. reg. sequ. 178. debitum. vel onus item vi. reg 124. debitum regulariter. item vi. Fulc. Mare. decis. 855. & Iac. Menoc. de arbitr. iud. casu 225.

In ca. sin ver cum tam labor] Adde Iacob. de seu. guar. nu. 4. versic. item quare. & ideo officiali debebitur prouisio pro tempore quo seruiuit, & non pro quo debebat seruire, si non seruit. vi. Capic. decis. 125. Caravita.

Per istum tex. dicit Bart. in l. diem functo. 1. & 3. col. de offic. Assess. quod officialis debet habere salarium pro tempore quo seruiuit. Et limita istum tex. non habere locum quando salarium debetur propter industriam, non propter laborem. Capic. decis. 27. nu. 21. Limita pluribus modis, vt per Pet. Duen. reg. 177. §. quid si cæpit morari. an pro eo anno debeatur legatum. Bar. in l. qui concubinam. §. vxori. de leg. 3.

In §. medico] v. Capic. decis. 163. vbi determinat q. aliam determinat Iacobi. in l. Il proprietati. in fi. de iure dotium. de Bottis.

De vsu. & vsufru. lega.

Rubrica] De vsufructu fundi legato. & quid veniat. vi. gl. 8. ad consuet. Paris. §. 1. nu. 7. & 8. Adde. quòd mulier. quæ est relicta vsufructuaria omnium bonorum à marito. non potest petere dotem. quam dedit marito. donec retinet vsumfructum Guid. Pap. decis. 541. Et talis vsufructuaria potest exigere pecuniam à debitoribus hereditatis. vt per Dec. cons. 418. col. 2 Adde quod vsufructuarius nõ potest propria authoritate accipere possessionem bonorum legatorum. de quo Dec. consil. 507. post Soc. consil. 131. col. 3. in fi. Adde. quod si alteri sit relictus vsufructus pro eius necessitate. non venit vsufructus plenus. sed tantum vsus. Aym. cons. 25. num. 27. Adde. quod si est vni relictus vsusfructus. alteri verò custodia. venit tantum vsus in legato. Aym. d. cons. nu. 28 Adde. quòd si est relictus vsusfructus fundi Titio. hoc addito. quod Titius non possit vendere. nec alienare fundum. intelligitur legata proprietas. Alex. in l. si constante. in princ. nu. 2. solut. matr. de Bottis.

L. si vsufructus] quid si legatur ecclesiæ. vi. Alex. consil. 60. omisso multiloquio. vol. 1.

In versic. vnde centum annos] Quid si legatur vsufructus alicui in perpetuum. vide Iacobi. in l. 1. sup. de iure dot. de Bottis.

L. damna. § qui duob. vers. sed tale quod]sed quid si est relictum pro maritandis puellis. an possit in alios vsus conuerti. Franc. Marc. decis 862. Caravita.

L. si alij] limita istum tex. non habere locum. si vsusfructus talis fundi esset legatus in genere cum alijs bonis. vt per Doc. relatos per Cot. in ver fundus vbi etiam quid si per sententiam iudicis est facta talis adiudicatio. Limita etiam vt per Dec. consil. 607. num. 7. de sententia ponit Rom. sing. 18. quod licet. & vi. ad hunc tex. Couar. lib. 2. var. resol. c. 2. nu 7. per tot. & pro intel. vide Paris. cons. 94. nu. 34. & 54. vol. 2.

L. vxori in glo. fundum] no. ex hac gl. relata ad tex. quod si lego alicui fundum, intra quem est palatium, includitur etiam palatium; idem etiam per eam tenet Bald. in l. 1. num. 3. C. com. de leg. & Per. de Rau. in suo alij hab. in lit. L. in ver. legatum. fo. mihi 81. col. 3. & faciunt not. per Bar. in l. si mercedem. §. si fundum per illum tex. sup. de actio. Caravita.

L. generali. §. vxori] vi. Alex. cons. 106. vol. 7. & Dec. in c. cũ dilecta. not. 5. de consti. vti. vel inut. & an venialia veniãt in legato. vi. Tiraq. de legi. cõnu. gl. 5. nu. 138. de Bottis.

De dote præleg.

L. Seia] No. ex hoc tex. in fi. quod appellatione donationis in dubio, intelligitur de causa mortis. de quo vi. Ale. in L. qex doris. nu. 5. sol. matr. vbi ponit octo limit. de Bottis.

L. Theopompus. in addi. ad prin.]ad intel. huius l. vi. Vital. in tract. clausu. §. si verò verba enunciatoria proferuntur in epistolis. num. 3. & quo casu & quãdo procedat. Paris. cons. 58. nu. 62. & seq. vol. 3. In ver. sciens meẽtem meam. Adde hic Afflict. decis. 371. nu. 4. & Gram. cons. crimi. 13. & Hvop. in l. de minore. §. plurium. nu. 3. inf. de qua flio. & Afflict. in consil. Capitancorum. nu. 19. & in consil. appellationum tempora. nu. 5. Caravita.

De cepione legata.

L. mancipiorum. in ver. decernere debet Prætor] vide Iacob. Menoch. de arbi. iud. lib. 2. cent. 1. casu 35. Caravita.

De tritii. vino. & oleo lega.

L. qui vinum. §. cui dulcia. vers. quod si ita esset legatum] No. quod clausula generalis apposita in fi. non operatur maiora præmissorum. Limita tamen vt per Paly. in c. sedes. col. 11. de reser. & Cot. in ver. clausula generalis. & vide ad materiam huius tex. Couar. lib. 2. var. resol. c. 5. nu. 4 & 5. de Bottis.

De fun. instruc.

Rubrica] Tiraq. de retract. lignag. §. 1. gl 7. nu. 118. & adde. quod in tali legato non venit id, quod debet colonus. Alex. consil. 68. vol. 6. nec fructus separati à fundo. vt ibi. de Bottis.

L. fun-

L. Fundus.] Vide ex hoc tex. in fi. quod quilibet diſpoſitio debet aliquid operari: de quo vi. Cor. in ver. verbum preſentis temporis, & omnino Hyp. in rub. de fideiuſ. nu. 194. cum plur. ſeq. de Bottis.

De penu. lega.

L. 4. ſ. ſi ita. verſi ſi cui.] No. q exceptio firmat regulam. de quo Cor. in ver. exceptio. & de intel. huius. l. vi. Couar. lib. 2. var. reſol. c. 5. n. 5. & ibi quid in diſpoſitione facta à tuſſico. vel morbo oppreſſo. de Bottis.

L. nam quod. §. ſi ita legetur. in fam.] ciuitatis. vbis. & diœceſis appellatione quid contineatur. vi. Bened. C. reg. 101. & vi. ad declarationem huius tex. lac. Menoc. de arbitr. iud. lib. 5. q. 99. nu. 18. Catauita.

De ſupel. legata.

L. Labeo. in fin. in ver. & ſono quodam.] No. quod aſſenſus præſtatur ex ſono tubæ. vel cornu. in plateis publicis. Bal. in l falſus. nu. 22. C. de fur. Lal. in l. ſtipulationum. de verb. obli. de Bottis.

L. fundo.] Vi. Alex. conſi. 61. nu. 3. & omnino num. 4. verſi. circa aliud. vbi quid ſi legauit domum, & vaiuerſa pertinentia ad eam. & eius vſum. de Bottis.

De alimen. cib. & lega.

Rubrica.] Adde. quod legatum pro neceſſitatibus operatur legatum pro alimentis. & idem in legato pro ſuſtentatione Aymo. conſi. 199. nu. 4. & in eo. conſi. nu. 3. ponit quid veniat appellatione alimentorum. & Rol. a val. conſi. 22. vol. 1. Et adde. quod ſi pater mandauit. quod filij alimententur cum matre, vel penes matrem. alimenta debentur. non tantum filijs. ſed etiam matri. ita declarat Bal. in l ſi mulieri. de v. ſ. ac creſ. & Cremen. ſing. 65. & adde q poſſiam per Barthol. de Capua i l. ſed & ſi hæreditas. ff. piane. ad exhib. quod monachi poſſunt petere alimenta a Priore. ſicut ſoliti erant illa recipere a prædeceſſore. Card. Ale. in c. de his. 40. diſt. col. 2. dicit. quod paciteens ſibi dari alimenta. intelligitur pactus etiam de vxore. Legatũ alimentorum præſtandum eſt habita conſideratione ad facultates defuncti. etiam quod hæres non conſeceric inuentarium. Bal conſi. 221. vol. 4. in nouis. L. gitum annuum factum pauperi præſumitur pro alimentis. Bar. in l. codicillis. ſup. de annu leg. de Bottis.

L. libertis. in uer. & vtium proprietas.] Vi. inſ. in l. pen. §. qui fratris eo. tit. Cur. tim. conſi 38. Cremen. not. 3. Capic. de. ciſ 188. Addt. ad Alex. conſi. pen. vol. 2. Dec. conſ. 238. in fi. de Bottis.

L. legatis.] alimentorum appellatione. quę veniant. vi. Rol. conſi. 22. vol. 1. & Menoc. de arbit. iud. caſu 170. nu. 27. Carauita.]

L. pecunia. in ver. neceſſitas oneribus] neceſſario quis dicitur facere. quod facit ob verecundiam. Adde Atſi. de. ciſ. 315. numer. 6. Carauita.

L. Mela. verſi. ſed ſi alimenta.] vi. Bal. in l. qui binos. C. de aduoc. diuerſi iud. vbi per iſtum tex. determinatur. quod ſi conceditur alicui officium cum ſalario conſueto, & diuerſimodè ſolutum fuit. debet inſpici ſalarium proximorum annorum precedentium ſequitur Capic. deciſ 163. addi. ad Alex. conſi. 5. col 2. vol. 5. & ibi refert determinationem pal. hram ſacri conſilij. de Bottis.

In ver. quare & ſi ſette varie.] Et idem ſi officiali ſtatuta ſit prouiſio. ſecundum ſolitum. varie fuit data. debebitur. ſ. cundum quod precedit vltimus habuit B. l. per hunc tex. in l. binos. n 4. C. de aduoc diuer. iud. & probat hoc etiam tex. in l. ſi mater. glo. ſaq; vbi. in fi C. ne deſta. deſunc. vi. Dec. conſ. 129. in prin. Lal. in l. diem functo. nu. 18. de obli. Aſi. ſ. & Affl. in conſti. iuſtitiarum regionum. nu. 4. & 5. Eucrat. in loco ab vſtato. ſeu a ſolitus. ver. circa quod volo te ſcire. & facit Gram. deciſ. 103. nu. 99 vi. etiam Capi. deciſ 163. n. 3. & Dec. conſ. 126 in prin. & faciunt quę pot. ad Bar. in l. hoc interdicto. de itin. actuq priua. & ui. Iſer. n. de his. qui feu da poſ. nu 4. verſi. item ſecus. Carauita.

L. libertis. in uer. nã ab his. quæ teſtamẽto. refert an in primo legato facto in teſtamẽto adhibeatur cã legandi. & tunc ſi legatur eadem quantitas in codicillis. non dicitur plicata cauſa legati. nec legati effectus duplicabitur. vt hic. niſi legatarius probet teſtatorem aliud ſenſiſſe. ſecũdum glo. hic. ſi vero legat in teſtamento ſine cauſa. & in codicillis eadem quãtitas fuerit legata. præſumitur tunc teſtatorem voluiſſe legatũ duplicare. niſi hæres probet cõtrarium. vt eſt tex. cũ gl. ibi poſt in l. quinquaginta. ſup. de proba & ſic ſi legatur ſine cauſa præſumitur legatum duplicatum. at ſi cum cauſa. repe. i um. In. §. poſthumis verſi. reſpondi non videri] No. tex. quod in generali ordine non comprehenditur cauſa alimentorum. familia. vt nec etiam cõprehendatur cauſa dotis. Atſi. deciſ. 113. n. 10.

De auro & argeo. lega.

L. Seia. in ver. vnionem ſoluit.] Aduerte. quia gl. non benè declarat tex cum dicit ſoluit legatariæ. quia verbũ. ſoluit. non importat hoc nam ſoluere hic ſtat pro diſligare. vi. Theſau. ling. lati in ver. ſoluere. & Cornucop. in ver. & facit illud Euang. Io. c. 11. nam cum Dominus reſuſcitaſſet Lazarum. qui erat ligatus. dixit. ſoluite eum. & ſinite abire. i. diſligate. & ideo. vt tex. maiorem habeat difficultatem. dum dicit. vnionẽ ſoluit. debet intelligi i. diſſoluit à loco. in quo erat ligatus. vel reſoluit cũ aliquo aqua fortis. & ſic tempore mortis non fuit inuentus. & quod hoc ſit verum apparet in ſi. huius. l. ibi. in ſua ſpecie non permanſerit. & ibi. quod etiam diſſolutione. quod ſpectat ad iſtam q. an permutatione & reſpondet ad ſequentem. videatur teſtatoris voluntas mutata. & ſi Iuriſcon. intelleXiſſet prout gl. intelligit. alio vocabulo magis proprio vius eſſet. videlicet. dedit. tradidit. conſignauit. cum verbum. ſoluere. nõ rectè adapteretur ad ſpeciem. ſed potius ad quantitatem. & idem imporet. quod diſligare ex quod. bitur ligatus dicitur ſuo creditori & ſatisfaciendo dicitur ſolutus. alias ſecundum intel. glo. quæſtio propoſita per iuriſc. non haberet difficultatem. Carauita.

L. ſi ita legatum] vi. pro intel. Atium Pinel. in rub. de reſcinden. c. 3. nu. 23 & Couar prac. qq. c. 1. n. 5. Carauita.

L. & ſi non ſunt. ſ. inſ cti autem. verſi. ſed puto.] deſtinatũ an habeatur pro facto. vi. Ant. Gabr. de præſump. concl. 12. no. 1. Carautta.

L. Quintus Murius. ſ. argento. in ver. quia non videtur] dominium per iſta pronomina meum. tuum. ſuum. ſignificatur vbi hic. quod limita. vt per Socin. regu. c 6. dominiũ per pronomina & vi. ad hoc Lur. Pen. in l. omnes iudices col. 5. in prin. C. de Decur. lib. 10. & hæc pronomina concernunt perſonas. Capic. deciſ. 116. num. 2. & vi. Ba. vbi poſt in l. cum. reſnu. 5. C. ſi res al. pig. data ſit. Carauita.

L. ſi quis] limita. & declara. vt per Cot in ver. feu. & per Couar. lib. 2. var. reſol. c. 5 n. 10. & Rath. in c. ſi quis presbytero. col. 3. de reb. eccl alien. de Bottis.

L. pediculis. ſ. item cum] an iſte tex. in fi. habeat locum in contractu. vi Ale. in l ſi conſtante. num. 27. ſolut. matr. Negul. in tract. de pigno. 2. par num 14. 15. 16. vbi de intel. iſtius tex. & limita niſi non haberet aliud argentum. niſi venale quia tunc illud venit. Hyp. in rub. de fideiuſ. nu. 195. de Bottis

L. ornamentorum.] Ad hunc tex. vi. Bar. in l. 1. nu 12. & 13. ſicer. pet. & in l. vbaque col. 10. de interd. act de Bottis.

De liberat. lega.

Rubrica] Vi. Gui. de Bũ. in c. Ray. in ver. Alteroche. & ĩ ver. ſi abſq; liberis de teſta. nu. 173. vbi an poſſit relinqui minus ſolemni voluntate. & Adde Hyp. in l. ſ. nu. 16. de iuriſdict. ind. vbi tale legatum debet late interpretari. de Bottis.

L. Aurelius. ſ. maxuis.] iſtum tex. amplia. & declara. vt per Couar. lib. 2. var. reſol. c. 14. n. 3. per totum. In. ſ. centum. quæ] ad iſtum tex. cum glo. ſ. vi. Bart in l. ſi ſocietatem. ſ. arbitrorum. pro ſocio. & Capic. deciſ. 28. col. 2. vbi coram quo iudice poteſt hoc peti. de Bottis.

In §. Titius teſtamento. in ver. propter naturalem affectũ.] Sic propter affectionẽ fit lata interpretatio. Adde. Dec. conſi. 91. in prin. & ſi. Carauita.

De adimen. lega.

Rubrica] Ad materiã huius rub. adde. quod relictũ factũ. pauperib. pro exoneriãda cõſcientia. nõ poteſt reuocari.

Aug.

Ang.in l.si quis decedẽs.§.codicillis.de leg.3.refert.Barba.in l.cum acutissimi.col.133. C. de fidei.Cor.in verbo,absenti.de Bottis.

L.si quis.§ non solum autem.] Amplia istũ tex.& declara vtissime per Cor.in ver.inimicitiæ, & Pet. Gitar.sing.5.vbi ponitur,quid in donatione causa mortis.& multas limitationes ponit ibi. Adde tamen casum,in quo donatio causa mortis non reuocatur per pœnitentiam per Hip. sing.63.In versi.& si quidem] Quid si testator potuit reuocare.& non reuocauit, vel fecit codicillos post inimicitias,& nihil dixit de eis,vi.Ale.consi.125.n.5.& l.Titia,§.Seia.de alim.& cib.leg.de Bottis] Amplia hũc tex. vt per Cor.in memor.in ver.inimicitiæ.vbi vi.quomodo talis inimicitia probetur.& an ille text habeat locum si inimicitiæ superuenerunt culpa testatoris. & vi.pro teg. & eius limit. & per quos testes debeat probari inimicitia.Diaz.reg.410.legata reuocantur. Carauita.

L.quod si iterũ] Vi.Titaq.cess.cau.ver reuocationis. n.229. Carauita.Vide omnino Pet.Gitar.sing.3.vbi an ingratitudo amicitia.In ver.ambulatoria] Limita non habere locũ vbicunq; Papa concederet clerico testari posse de bonis ecclesiæ, quia tunc testamentum reuocari non potest per secundum.Dec.consi.512.de Bottis.

L.6.in ver.nouissima]Amplia istum tex.habere locum etiã in pluribus institutionibus in eo testamento factis. vt per Dec.consi.278.de Bottis.

L.rem legatam.] Quid si alienatio sit ex causa meritorum. vi.Alexandri.consi.95.in fi.& ibi,quid si merita sũt relata in genere.& quid inter personas prohibitas.& quid si donatio excedit merita.& multa alia.de Bottis.Vi.pro limita.& declarat.Diaz.re.417.Carauita.

L.& si transferam in ver.nec illi tamẽ debebitur] Hãc reg. quod actus inualidus operatur ademptionem actus validi,limita vt per Bene.Vad.reg.7. post reg. Soc.vi.Frec. de fideic.li.2.q.30. in materia assensus, & Diaz.re.16. actus inutilis & hanc l.allegat Iser. de contrauer.inuest. num.14.versi.ratio est.Carauita.

L.alumna. §. cum post operęas .] No. quod ille dicitur in extremis laborare, qui ex infirmitate nullo valitudinis interuallo moritur.de quo Guil.Bene.in repe.c. Raynutius de testa.in ver.in extremis , in prin. vbi ponit hanc & quando reconualescente testatore reuocetur testamentum.de quo Cor.in ver.extremum .& in ver. mortis.de Bottis.

De ijs quib. vt indig.

L.1.in ver.si fundi Sciant] .i.verisimile quod ex pretio colligi potest.adde Affl.decis.86.nu.2 Carauita.

L.2.in glo.videtur.] sic & legatum relictum Sanctis debetur ecclesiæ sub nomine illorum, Sanctorum. Affl. decis. 244.& adde Iser de succes.feu.n.1.vers.filius tunc . Carauita. Et de contractu facto pro ciuib.an intelligitur pro particularib.vel pro vniuersitate.Vi.Alexandri.consi. 138.num.3.de Bottis.

L.qui duos.] vi.Couar.li.2 var.resol.c 7.n.3.In §. maritus. vi.Couar.vbi su.& ibi , quid si concepta sit stipulatio , si maritus in matrimonio decesserit.de Bottis.

L.quoties.] No.quod actus interpretatur , vt magis valeat quam pereat . pro quo vi. omnino Cor. in ver. actus. de Bottis.

De ijs quæ pœnæ nom.

Rubrica.] Vi. late ad materiam Guil. Bene. in c. Raynutius.de testa.in uer.si absque liberis.fol. mihi. 90.& 91. & vi.Ar.consi. 1.nu.6. vbi ex priuatione hæreditatis inducitur fideicommissum.de Bottis.

De ijs quæ pro non scrip.hab.

L.3.] No.quod damnato non possunt denegari alimenta. de quo vi.latissime Io.Igne in l.1.in prin.n.47.& 48.cũ seq.ad Syl.& vi.tex.in Auth.de incest.nup.§.1.de Bottis.

De rebus dubijs .

Rubrica.] Ad materiam huius rub.no. qd licet bona ablata ab indigno applicẽtur fisco, est verum vbicunq; illud qd prohibet incidit in speciẽ delicti.secus autẽ si prohibetur,quia est contra bonos mores,quia tunc nõ applicatur fisco.tex.est l.1.C.de secun. nup. & quid si aliqs diuisit hæreditatem Titij cum fratribus suis,tanquã filius Titij,postea iurauit nõ esse filiũ Titij.an possit portio hæreditatis ab eo auferri.vi.Pet.Gira.sing.72.& de materia huius ti.vi.Guil.bene.in c.Raynutius de testa. in uer.cõdidit.lo.1.nu.10. cum seq. Et an valeat legatũ factum cõdemnato ad perpetuos carceres.Affl.in cõst. hi qui.nu 9.in fi.& quid si legatarius , vel hĩs tenentur hæreditatem.vel legatum restituere.cui applicetur.si est indignus.vi.Guil.Bene vbi ĩ an ver.si abiq; liberis.n.24 cum seq. & in ver.mortuo.il.1.n.11.cum seq.vbi an indignus possit succedere hĩ ditati testatoris.& multa alia Adde tamen,quod exceptio indignitatis nõ pt opponi, nisi per fiscum,vel lata sententia, per quã quis declaratur indignus.ita Boer.decis.25.nu.19.Et adde,quod nõ obtemperans,vel non adimplens voluntatem defuncti, dicitur contrauenire , & impugnare voluntatem defuncti, & testamentum.Aymo consi.1.n.3.Adde.q expensæ in prosequendo,& capiendo homicidam, deueniri per hæredes occisi Capel.decis.41. Adde,quod legatum factum alicui,qui committit stuprum cum uxore testatoris,auferrur ab eo.Cor.in ver.mulier p. opter. de Bottis.

L.2.versi idem erit si quis.] Hoc intellige quãdo sine voluntate eius,cuius est hæreditas, quia si eius voluntas interuenit a principio,vel ex post facto.est secus.de Bottis.

L post legatum.§.amittere.versi.sed hoc legatum .] Ad regu.huius tex.vi.Ant.Gab.de crim.concl.16.li.7.[In §. qui principale.in ver.ex centum, quæ surripuit.] vt sic putatur in quo deliquit.Et ideo si filius testamentum patris subtraxerit,vt ab intestato succederet,hæreditate priuatur,per Consti.Regni.si quis patris lib.Carauita.

L.si inimicitiæ.] Vi.Co.in ver.inimicitiæ.& sup.de adim. lega.l.3.§.li.[In glo. voces.]de vocante aliquem cornutum.vi.Did.Couar.l.1.var.resol.c.11.de Bottis.

De condi.& demonst.

Rubrica.] Vi.omnino Gui Bene. in c. Raynutius. de testã.in ver.reliquit.n.44. Et adde,quod vbi deficit conditio,dispositio habetur pro non facta, vt declarat Aymo cons.92.nu.1.& dicit Dec. cons. 77. quod conditio formam inducit.de quo Affl.decis.335.de Bottis.

L.nec cõditio.in ver.vt semel impleri debeat.] vi.quid p istũ tex.dicat Bald.cõs 487.vol.4.relatus p Affl. decis. 46.vi.Tiraq; de retrac.lignag.§.8.glo.7.nu.5. de Bottis.

L.in conditionibus] Amplia in statutis.iudicijs.contractibus & priuilegijs Alexandri.consi.149.nu.6.de Bottis.Multa in hoc cumulat Dec.consi. 15.num.2.quem vi.omnino.quia per hoc no.q.determinat.

L.Publius Mæuius.in ver. ex Kalendis Ianuarijs .] principium anni in officialib. erat in Kale.Ianua.& ita per hunc tex.dicit Iser.in const.occupatis. vbi Affl. no.11. hodie secus p rõnem glo.hic & adde Iser.de feu.Guar. nu 3.versi.nõ etiã.& versi.item est diuinare. Carauita.

L.quibus diebus,§.quidam ita in glo.puto versi.sed aliud est.] Credo,quod glo.non sit correcta, & cum dicit,nolo.velit dicere,volo,& similiter cum dicit,quando. velit dicere quoniam & adde Dec. consi.69. nu.8.vbi videtur sentire ita glo.legi.debere. Carauita.

L.si in diem in ver.ad te hæreditatem.] Adde,qd ips apposituin in conditione incipit currere à die scientiæ rex. est in l.si quis grau. . fin. ad Syllan. quem dicit ad hoc sing.Rom.consi 409.& adde Bal.in l.1 q.9. C.de inst. & substit.& Bar.in l.geneto.de his.qui no.inf de Bottis.

L cum ita.] Vide Oldrad.consi.16. Loffr. omnino cons. 16.Bertran.cons.148.vol.1.relatum a Did.Couar.in suis epitom. fol.mihi 58,col.2. vbi dixit, quod legatum factum puellæ si Titio nupserit , eidem debetur.etiam si alteri nupserit consensu patris. & vi.inf in l. cum talis §.1.scriptum.de Bottis.

L.Titio centũ] Per istũ tex,dicit Bal.in l. fi.§. seu in ver. sed pone.C de pac.int.emp.& ven.quod si legauit centũ ecclesiæ,vt inde fundũ emat,intelligitur ecclesia prohibita ne eum possit vẽdere.sequitur Are.cõs. 22.col.2. & Socin.consi.97.col.pen.versi.circã quartã. vol. 2.ubi per prædicta determinat.quod si testator mandauit,qd ex mercantijs emantur prædia,quod tales merces cõsumerabũt inter immobilia.vi Cor.in ver.testator.n.2.

In §.Titio centum lo.2.] An aũt hoc pactũ possit apponi

vt maritus non diſcedat cum vxore à tali loco, vt ſæpius fit in capitulis matrimonialibus. vi. Abb. in cap. 1. col. 2. qui matr. accur. poſſ. Capic. deciſ. 135. de Bottis.

In gl. in ver. non eſſe locum cautioni] Et ideo vi. q̃ nõ valeat pactũ factũ à marito vxori de non recedendo ab ea, ſe ei cõmorando cũ ipſa ſemper. de quo vi. Capi. dec. 134.

In §. Titio genero. in ver. legatum apud heredem] Legatum factũ pro maritãda puella, ſi puella deceſſerit antequam viro tradatur, cuius erit. vi. Fran. Mar. dec. 858. Carauita.

L. cum tale. §. reſcriptum] Limitã iſtum tex. non habere locum in vidua. vt per Lancel. Dec. in l. ſi turpia. §. 1. ſup. de leg. 1. & Io. de Garou. in rub. C. de ſecund. nup. 23. col. & vi. ampl. & limi. per Pet. Duen. reg. 112. & vi. Couar. in ſuis ep. t. fol. mihi 50. col. 1. & vi. Aym. conſ. 1. & ſu. in l. cum ita legatum. vi. Loffr. conſ. 16. de Bottis.

L. Titio fundus. in glo. actiones. in ver. & erat homo] Bono vito credendum eſt. vi. Hypp. in prac. § principium. nu. 8. cum ſeq. Carauita.

L. hæres meus. §. quod in fraudem] Vi. omninò pro vero intel. huius tex. & an patiatur. extenſionem. Bar. in l. Titia. in prin. de ver. obl. Crot. in l. ſtipulatio hoc modo. nu. 8. eo. tit. Carauita.

L. Lucius Titius] Vi. pro intel. huius tex. Ale. in tract. præſump. par. 3. nu. 5. & ad intel. vi. Menoch. de arbitr. iudi. li. 2. cent. 1. caſu 89. nu. 7.

L. non ad ea] No. ex hac lex. non videri quem incontinenti ſe corrigere. & propterea teſtis contrarium deponens ſuſpectus eſt niſi deponat de actu mulieris. pp cuius inconſtantiam ceſſat ſuſpicio. Tiraq. de legi. connub. l. 8. n. 93. & vi. multos caſus per Gram. dec. 66. nu. 45. & 46. ne inducatur iſta correctio vi. Dec. conſ. 190. nu. 5. de Bottis.

In gl. præſens in verſ. vel ſi publicata ſunt] In publicatione honorum non veniunt futura. & conditionalia. vi. Ariũ. Pinel. in 1. par. rub. C. de bonis mater. nu. 3. Carauita.

L. cum alius] Vi. Dec. cõſ. 1. nu. 7 & 8 & an filius ſpiritualis excludat ſubſtitutum. vi. Bal. in auth. niſi rogati. col. 6 C. ad Treb. & Cot. in ver. commater. & ibi quid in legitimato. de quo vltimo per Alex conſ. 2. vol. 1. & Cot. in ver. legitimatus excluditur. vbi etiã quid in diſpenſato ad ſuccedendum. quid de filijs natis tẽpore teſtamenti. de quibus teſtator veriſimiliter cogitauit. vide Dec. conſil. 165. num. 4. & quid in legitimato. vbi. num. 6. & quid ſi fuit ſubſtituta eccleſia. Dec. conſ. 416. nu. 4. & quid in amico & perſona multum dilecta inſtituta. Hypp. in tub. de fideicom. num. 2346. & quid ſi cogitauit de liberis. Tiraq. in l. ſi vnquam de revo. dona. in princ. nu. 61. & quid de eis mẽtionem fecit ibi nu. 71. cum ſeq. & quid ſi eſt ſubſtitutus filius. Tiraq. vbi ſup. in ver. liberis. num. 61. & in ver. donatione largitus. nu. 240. & quid in relicto particulari. Tiraq. vbi ſup. in ver. omnia. vel partem. nu. 3. de legitimato per ſubſequens matrimonium. vi. Pet. Duen. reg. 350. in 8. amplia. an nepos excludat patruum ſecundo genitum. qui eſt vocatus poſt mortem primogeniti. vide Alex. conſ. 149. Couar. in cap. 18. prac. qq. fol. mihi 277. col. 1. & 2. vbi quid in cõtractibus in donatione cauſa mortis. & quid ſi eſt ſubſtitutus alius filius. quid ſi ſumus in iurib. querendis. Tiraq. in d. ver. donatione largitus. nu. 147. de Bottis.

An diſpoſito huius tex. habeat locum quando teſtator cogitauit de nepotibus. vide Dec. conſ. 191. nu. 2. & quid ſi filij. vel nepotes. erant nati tempore teſtamenti. idem conſ. 365. nu. 4 & conſ. 566. nu. 6. & an procedat in legato particulari. idem conſ. 581. in princ. & an habeat locũ è contra. §. in parte. vide Alciat. tract. de præſumpt. reg. 1. præſump 8. & pro amplia. & limit. huius tex. vi. Diaz reg. 287. fideicommiſſum. n. & vi. pro declaratione huius l. Paziſ. conſ. 20. num. 52. vol. 3 & conſ. 41. nu. 35. eo. vol. & pro intel. vide Couar prac. qq. c. 38. nu. 12. Et no. ex hoc tex. quod, vt ſeruetur mens teſtatoris, lex præſumit teſtatorẽ plus dixiſſe, quam notarius ſcripſerit. & vide Affli. deciſ. 44. nu. 26. cum præced. Carauita.

Ad leg. Falcid.

L. ſi hæres inſtitutus] No. iſtũ tex. & vide Iacobi. in l. quamuis. C. de leg. Cur. iun. conſ. 179. nu. 7. vbi per hunc text. decidit pulchram q. & Bald. elegantiſſime in l. mater cobum. 3. num. 12. C. de reſtud. & vide glo. in l. venditor ex hæreditate. in ver. propter negotiationem. de hæred vel act. vend. de Bottis.

In glo. deciſione. in ver. & ſic de ſua negotiatione] Adde, quod ratio, quare hæres tranſigendo, lucrum quod inde habet ſibi acquirit, & non legatarijs. eſt illa quam ponit text. hic. ſcilicet, quod iure iſto cum hæres ſubiectus eſſet damno. ex quo teneretur creditoribus in ſolidum. debet etiam & lucrum ab hæreditate ſperare ex ſua induſtria licet illud occaſione hæreditatis ad eum peruenerit, & illud. quod occaſione ipſius per ſuam induſtriam lucratur, ſibi præcipuum habere, & non legatarijs refundere. & hanc rationem ponit etiam tex. in l. manifeſtiſſimi. §. cũ in ſecundam. C. de fideic. Aliàs, ſi damnum ex hæreditate hæres habitutus non eſſet, vt quia acquiſſet cum beneficio legis, neque etiam lucrum deberet habere in præiudicium creditorum. & legatariorum & ideo quicquid ad eum occaſione hæreditatis peruenit. ſiue principaliter, ſiue ex ſua induſtria, non debet in propriam vtilitatem cedere. ſed vel creditorum. vel legatariorum. ſecundũ Ang. hic. per tex. in l. verum. §. fin. de petitio. hæredi. & tex. quẽ ipſe non allegat, in l. Prætor. §. quod de fructibus ſecundum Ang. ibi. de bon. auth. iud. poſſ. & tex. in l. qui proprio. §. procurator, vt ſup. de procura. ad hoc enim vt reſtituat, id tantum conſiderari debet, an lucrum illud habitutus eſſet, ſi hæres non fuiſſet, vt eſt tex. in l. cum autem. §. cum redhibetur. de ædil. edic. nam dicit tex. in l. quoties. de iu. dot. quod ſufficit ipſum indemnem præſtari. non etiam lucrum ſentire. & facit glo. in l. ſi procuratorem §. ſi tutores. in ver. eum teneri. ff. manda. & glo. in cap. vt vnuſquiſque. de pecul. cler. & ad prædicta vide omninò Iſer. de feu. guar. num. 6. & de ſucceſ. feu. num. 1. ver. moderni ſubtilius. Carauita.

L. hæreditatum] Declara. vi per Affli. deciſio. 34. & adde, quod ſubſtitutus alicui. qui vagatur. & neſcitur vbi ſit. ad hoc vt ſuccedere poſſit. debet probare mortem inſtituti. vt per Corn conſil. 195. vol. 3. Couar. lib. 3. variar. reſolut. cap. 9. num. 8. vbi an procedat in alio quam in lege Falc. de Bottis.

In glo à prima ætate] Hominum ætates. & diuiſiones. vide plenè per Menoch. de arbit. iudic. lib. 2. cent. 1. caſu 57. Carauita.

L. Titia. verſi. reſpondi Titium] Diſpoſitio huius legis an procedat in data cauſa conditionis implendæ vi. Rip. in l. in quartam. nu. 77. inf. eo. Carauita.

Ad S. C. Trebel.

Rubrica] Adde ad materiam, quod hæres qui debet reſtituere hæreditatem poſt mortem ſuam, tenetur ad poſtulationem ſubſtituti conficere inuentarium. Gui. Pap. deciſ. 351. Cappella. deciſ. 314. & adde quod Trebellianica deducitur de fideicommiſſo particulari. Aym. conſil. 19. num. 15. & ibi an per hæredem particularem. Et an hæres teneatur ad debita pro rata Trebellianicæ. Aym. vbi ſup. nu. 16. Et an fructus pendentes tempore fideicõmiſſi debeantur fideicommiſſario. vi. tex. in l. Herennius la 1. de vſur. & vide duos caſus in quibus nõ detrahitur quarta per Bal. in rub. C. de his. quæ in fraud. creditо. in fine. Et an pro annuo legato. quod hæres non ſoluit, poſſit conueniri fideicommiſſarius. vide Cot. in ver. hæres grauatus. de Bottis.

L. 2. §. ſi hæres præcepto] Quid ſi ineſt hypotheca, tamen ſub conditione vi. Negu. de pign. 5 par. 1. mẽb. n. 27. 28.

In verſ. neque enim] Dec. conſil. 2. colum. 1. & limita. vt per Guid. deciſ. 576. vbi ponit plures limitationes, alias etiam ponit remiſſiuè Pet. Duen. reg. 8. Gui. Pap. deci. 42.

In §. idem Iulianus] Ad quæ teneatur hæres, qui reſtituit hæreditatem fideicommiſſario. vi. omnino Guid. deciſ. 296 & Aym. conſil. 16. per tot. & conſil. 19. nu. 16. & 17. de Bottis.

L. apud Iulianum §. idem Iulianus. in ver. vnum ex hæredibus] No teſtamentum confirmari per aditionem vnius hæredis. Adde Bal. in l. 3. C. de manu. teſta. de Bottis.

L. ille a quo. §. ſi de teſtamẽto. in glo. non erit. in ver. & hoc ſi de facili] Quando exceptio requirit altiorem indaginẽ vel eſt dubium an comprehendat illa, reſeruatur ad merita. & procedituradvlteriora. vide pro limita. & ad materiam Gram. deciſ. 63. nu. 81. cum ſeq. & deciſ. 66. nu. 45. & eodem modo reſeruatur ad merita qũ requirit longã. & dubiam iuris altercationẽ. Capic. dec. 10. nu. 10. & de materia aliqua per eund. deciſ. 17. & Affi. deciſ. 52. Et adde, q̃ qũ exceptio probatur grauiſſimè, licet ex aduerſo allegetur dolus.

dolus non præcedat ad vlteriora, sed datur terminus ad probandum repliearionem Affli. decis. 63. Et an iudex habens arbitrium possit reijcere exceptionem, quæ requirit altiorem indaginem, vel eam ad merita reseruare, vide Menoch. de arbi. iud. lib. 2. q. 53. & quæ exceptio videatur requirere altiorem indaginem, vi. ibi lib. 2. centu. 1. casu 20. Caranita.

L. cogi. §. hi qui gl. hi qui solidum la 1.] Quid in sputio cui hodie possunt relinqui alimenta, vi. per Duen. reg. 366. limit. 9. de Bottis.

L. ex facto. §. si quis rogatus] Ad istum tex. cum glo. in ver. ex voluntate in fi. vi. Dec. cons. 2. col. pen. & si limita tamen non habere locum, quando fideicommissum est tacitum ecclesiæ. Hyp. sing. 1 fi. de Bottis.

In ver. etiam naturalem filium] vi. pro limi. Frec de subfeu. li. 2. in differ. feu. rega. ver. 38. fol. mihi 252. & Pet. Duen. reg. 352. filij [In §. ex facto. in ver. post deportationem] Allegatur per Iser. de succes. feu. nu. 9. & ibi vi. addi. inci. in §. ex facto. [In §. si quis autem susceperit] Ratione decis. ad hunc §. vi. per Alciat. de præsum. reg. 1. præsum. 49. nu. 6. & pro intel. vi. Paris. cons. 36. nu. 45. vol. 2. Caranita.

In d. ver. sed si naufragio] vi. Did. Couar. lib. 2. var. resol. c. 7. in prin. fo. mihi 465. & Lan. in spec. in prin. & per tot.

In versi. cum autem quis] No. istum tex. quod quis præsumitur moti sine liberis. de quo vide Alex. cons. 39. vol. 1 & Dec. in c. in præsentia nu. 50. in fi. de proba. & consil. 86. nu. 4. in fi. & Did. lib. 2. var. resol. c. 7. nu. 6. de Bottis.

L. in fideicommissariam vers. si legatum] No. Did. Couar. lib. 1. var. resolut. c. 19. nu. 3. quod in vno hærede instituto non cadit prælegatum. de Bottis.

In §. cum proponeretur in ver. quod si tantos] An & quando fructus computentur in sortem, vel in aliud debitum, vide. Doc. hic. vi. in l. qui de bonis. §. quod suus ad l. Fal. maxime Alex. ibi. de Bottis.

L. ita tamen. §. hæres ex asse in addi. magna incip. no. testatoris ibi, quia fingitur cogitasse] Adde Affli. decis. 44. nu. 20. vbi. pluta de testatoris voluntate coniecturanda. & ex quibus testatoris voluntas comprehendatur. vi. eund. decis. 106. nu. 3. & 6. & Dec. cons. 89. Caranita.

L. Balista in gl. etiã fructus in ver. hic duplicarum] Ad materiam actuum geminatorum vi. concor. per Chassan. in trac. glor. mun. 8. par. 27. com. & Frec. li. 2. de subfeu. tit. quis dic Dux. nu. 65. & vi. de effectu geminationes rescripti verborum, & prænominis. Cot. in memor. in ver. geminatio rescripti prænominis. & verborũ. & adde quod geminatio rescripti habet vim clausulæ, motu proprio. Dec. cons. 35. nu. 2. & vi. eund. cons. 42. nu. 2. vetus. sexto. & cons. 51. nu. 7. & cons. 60. nu. 2. & alphab. Mer. omnino. in ver. geminatio actus. Gram. decis. 59. nu. 40. & Capic. decis. 19. nu. 4. Dec. cons. 64. nu. 5. & Fel. in c. si cautio nu. 39. cum plur. seq. de fi. instru. Caranita.

L. hæredes mei §. peto. No. istum tex. quod prius nominatus præsumitur magis dilectus, de quo Aymo. consil. 62. nu. 7. de Bottis.

L. de ducta. §. qui post tempus in ver. nec ideo] Quid si hæres non soluit annuũ legatum an possit conueniri fideicommissarius. vi. Cot. in ver. hæres. de Bottis.

L. debitor. in §. ea quæ dotem] No. quod in restitutione fideicommissi veniunt quæsita iudicio testatoris tantum. Aym. cons. 24. nu. 12. de Bottis.

L. facta §. si sub conditione in glo. conditio. in ver. si imponas] De effectu boni vel mali nominis, & qualiter debeat quis curare imponere bonum nomen filijs: & quod habens bonum nomen præferatur habenti malum, vide Ias. in rub. sup. fol. mat. nu. 16. vi. Chassan. in sua glo. par. 11. conclus. 23. Caranita.

L. seruo. §. cum Pretor] No. quod sententia iniusta lata ex gratia valet, secus autem si pecunia recepta, l. venales. C. quando prouoc. non est necesse. Capic. decis. 155. num. 13. de Bottis.

L. hæredibus. in fi. in ver. fideicommissi onere] Et ideo substitutio facta alicui sub conditione, si decesserit sine liberis, deficit ipso existentibus tempore mortis, quicquid postea de eis contingat Dec. cons. 63. num. 3. & faciunt no. per eund. cons. 93. nu. 5. vers. 4. & vlt. Caranita.

L. Lucius Titius. in §. quæ habebat filiũ. vers. respondi] Ius accrescendi nõ hẽt locum in dispõnib. limitatis. Caran.

Ad istum tex. vi. Bar. in l. re coniuncti. de leg. 3. nu. 14.

In §. hæres eius qui. vers. respondit secundum] No. quòd propter enormem damnum vocatio non reiicitur. Limita tamen. vt per Bald. in l. fi. de condi. ob turpem cau. & Capic. decis. 95. & decis. 159. in fi. de Bottis.

Quando dies legã. ced.

L. Firmio. §. cum ab hæredibus, in gl. non inuito] Quid si legantur fructus alicuius fundi, & pecunia. vi. Bar. in l. si legatarius. §. fi. de leg. 3. de Bottis.

Vt legãt. nom. caueat.

Rubrica] An istæ fideiussiones, siue cautiones regi possint in alia materia quam vltimarum voluntatum, vi. glo. 2. nu. 13. ad contuel. Paris. de Bottis.

L. 1. §. si quis sub conditione in ver. & huic stipulationi] Stipulatio intelligitur sm naturam actus, super quo interponitur. & ideo licentia data feudatario vendendi fundũ intelligitur impetrato assensu, qa sic est de natura actus. Affli. decis. 107. nu. 22. vbi vi. quæ pos. Caranita.

L. postquam ver. quod enim ante sententiam] Ille test. non est ad hoc, quod quicquid fieri potest pendente prima causa, possit etiam fieri pendente causa appellationis. secundum Gram. decis. 14. nu. 7 Caranita.

L. hæc stipulatio. §. Diuus] No. quod non debet fieri illud quod factum non releuat. idem Bar. in l. 2. in prin. C. de eden. de Bottis.

Vt in possess. lega.

L. si is à quo. in fum. in ver. est incontinenti] Quod tempus sit statuendum, vt incontinenti dicatur præstari, vi. Iac. Menoch. de arbitr. iudi. lib. 2. casu 30. cent. 1. & casu 10. ea. centu. Caranita.

De bon. poss. contra tab.

L. non tantum. §. si emancipatus] intel. huius §. vi per Paris. cons. 29. nu. 40. vol. 3. & ibi nu. 7, 11. 32. & seq. an sit correctus. Caranita.

L. non putauit] Principium istius tex. fallit in patrimonio alias in patrono, quia licet exhæredaretur tñ hẽt contra tab. vt declarant Doc. in l. 1. C. de contrata. lib. de Bottis.

L. si duobus. §. si prius] Ad istum tex. vi. Cur. in l. 2. nu. 46. cir. fi. & ibi cæteros. C. co. & Doct. in l. si filius, qui in potestate. sup. de lib. & posth. de Bottis.

De legat. præstan.

L. 1. ver. generaliter autem] Ad hanc reg. vi. Aym. consil. 1. col. 1. & cons. 133. nu. 5. & 6. de Bottis.

In glo. in infinitum in ver. no. ego] Et adeo generaliter intelligitur generale dictum, quod etiam casus priuilegiatos includit, quando in aliquo casu non reperitur quis habere speciale priuilegium tex. est not. & ibi hoc Bal. not. in l. in fraudem. §. fi. sup. de test mil. quia generalis dispositio omnes casus includit, etiam quod maior ratio sit in vno quam in alio Dec. cons. 3. cons. 6. nu. 1. & consil. 48. per tex. quem ipse dicit not in l. 1. §. quod autem sup. de alea. & prædicta procedunt etiam in materia odiosa, vt per Dec. d. cons. 6. nu. 4 Et adde, quod generale dictum modificatur, declaratur, restringitur, & limitatur. Affi. in consil. obseruandum nu. 2. & pos. ad l. prospexit. qui & à quib. Item vi Affli decis. 44. nu. 12. & ad glo. vi. Chassan. consil. 28. nu. 3. & Dec. in l. 1. nu. 9. de reg. iur. Caranita.

L. sed & si mortis in ver. non etiam fratri] Tex. no. quod etiam in materia fauorabili dispositum in descendentibus non habet locum in transactionibus. Adde Dec. consil. 132. prin. ibi venio fratri. Caranita.

De collat. bonorem.

L. 1. §. qui ab hostibus] No. quod legitima non debetur filio viuente patre Cot. in ver. legitima. Et ibi quid si pater ingressus est monasterium. Et an pactum factum de legitima filij viuente patre valeat. Dec. in l. fi. col. 3. num. 25. C. de pact. de Bottis.

L. 2. in ver. quæ sine dolo] Et ideo si soror dedit pater bona mobilia, si sunt consumpta, post mortem ipsius non veniunt in collatione, cum hæredibus, nisi fuerint æstimata Affli. decis. 247. [In ver. emancipatus filius] Est ergo potentius matrimonium quam collationis. vt pos. ad l. si fratres. §. socium. sup. pro socio. Caranita.

De collat. dot.

Rubrica] An in collatione dotis veniant mobilia sine dolo consumpta, vi. Affli. decis. 247. Caranita.

De Carbon. edic.

L. 3. verſi. ſinge eſſe teſtes quoſdam.] Ex curſu temporis poteſt teſtis variare, vi. Gram. deciſ. 60. nu. 8. Carauita.

L. de bonis, 3. qui pupillo, in ver. ſed. & in ſtudia.] Sumunt Doct. ex hoc text. regulam, quod filius poteſt compelliere patrē, vt ſibi ſubminiſtret ſumptus & expenſas in ſtudio. ad quod vi. Pet. Duen. reg. 372. filius. Carauita.

De vent. in poſ. mitt.

Rubrica.] An diſpoſitio huius ti. habeat locum in feudalibus vi. Doc. in l. 1. C. de Carbon. edic. & Cor. in ver. bonorum poſſ. de Bottis.

L. 1 verſi. quare, & ſi ita] No. ex iſto tex quod in odioſis, & ſic in exhæredatione maſculinum non concipit fœminini num l. 2. & l. cum quidam. de libe. & poſthu. & ad iſtum tex. vi. duos intel. traditos per Dec. in l. 2. nu. 103. de reg. iur. de Bottis.

De bon. poſſ. ſecundum tabul.

L. æquiſſimum. ver. ſi ſub cõditione] No. iſtũ tex. & amplia etiam ſi extraneus eſſet hæres inſtitutus, vt per Bart. hic & adde Cap. deciſ. 194. nu. 13. cum ſeq. de Bottis.

De iure patron.

Rubrica.] Ad materiam not. quod ius patronatus põt tolli per Principem vt eſt tex. in l. etiam. inf. de bo. libe. & nõ requiritur partis citatio, vt per Gui. Pap conſi. 61. num. 4. & Bonu conſi. 3. col. 2. ibi item hoc probatur. de Bottis.

In addi. ad rub. in ver. rub. patronatu.] Et quid diſſ. rat an hæres habeat ius patronatus ex ſua perſona, vel id conſequatur à perſona teſtatoris. vi. per Socra. in loco a legato ad fideicommiſſum. Carauita.

L. adigere, 1. quamuis.] Ceſſante cauſa &c. Vi. pulchras qq p Hyp. in rub. de fideiuſ. num. 211. cum plur. ſeq. & limita non habere locum quando ſunt duæ cauſæ æquè principales, quia vna ceſſante non ceſſat diſpoſitio. de Bottis. Vi Hyp ſing. 107. & 179. & Tiraq. ceſ. cau. par 1. in ver. legis cauſa. nu. 125 In glo. remittitur.] vt pro intel Aſſi. in conſti. conſtitutionem Diuæ memoriæ nu 41. & Gram. deciſ. 12. nu. 15. Carauita.

L. Carmelia. verſi. placuit nullã eſſe.] In appellatione à diffinitiua venit nullitas. & ſi non exprimatur, vt hic. ſed qd in appellatione ab interlocutoria. ui. Fran. Mar. deci 260 par. 1. & ad intell. vi Menoc. de arbi. iud. l b. 1. q. 67. n. 9. Carauita.

De obſequi. à liber. & liber. &c.

L. Titius] No. tex. ſing. quod libertus, qui pro libertate conſequenda ſoluit pecuniam, ſi fuit ingratus poteſt reduci in ſeruitutem. de quo Cor. in ver. ingratitudo de Bottis.

De oper. libert.

L. operæ. in ver. iubẽte patrono.] No. ex hoc tex. quod famulus de mandato domini debet alteri præſtare operas. de quo per Pet. Duen. reg. 103. famulus. de Bottis.

L. ſuo victu] vi. Gui. Pap. deciſ. 217. & omnino Rom. conſi. 346. nu. 17. vbi late, an & quando, qui operatur vel artificium præſtat alteri, debeat habere expenſas. de Bottis.

L. quod niſi. verſi. certum.] No. hunc tex. cum l. ſeq pro vaſſallis, vi non teneantur ſeruire extra terminum feudi. & vi. Frec. de ſubfeud. 1. verſi. tertia authoritas Carauita.

L. medicus in ver. & valetudinis, & honeſtatis] No. hũc te. pro officialibus vt poſſunt, quieſcere tẽpore meridiano, nec teneãtur tunc litigantes audire. concor. conſt. Baiul. & omnes. vbi glo. quod intelligere vt ibi per Aſſi. nu. 1. 2. 3 & facit Aſſi. ſuper conſti. generalia iura. nu. 1. Carauita.

L. libertus.] An poſſit imponi pœna, quod quis nõ exerceat artem ſuam. ui. tex. in l. fi. de pœn. & in l. moris eſt. eo. tit. No. iſtum text. & adde, quod ſi iuraui nunquã exercere aliquam artem, ſi tamen aliter cõmodè viuere non poſſum non obſtante tali iuramento, illam artem exercere poſſum. Gui. Pap deciſ. 90. nu. 3 de Bottis.

De bonis liben.

L. etiam. verſi. idem & ſi.] Ex hoc tex no quod omnia iura patronatus Princeps tollere poteſt de quo per Gui. Pap. conſi. 65. nu. 4. de Bottis.

L. ſi libertus. verſi. ſi filius.] Quid in filio, cui etiam legitima debetur. ui. Guil. Bene. in c. Raynutius. de teſta. in ver. reliquit. nu. 34. de Bottis.

L. ſi patronum. verſi. ſi ex bonis.] No. iſtũ pulchrũ tex & ad eius materiam. vi. Paul. Ale. & alios in l. in ratione. la 3. in prin. ad l. Falc. & Aſſic. deciſ. 382. de Bottis. Augmentum veniens hæredi. non auget legitimam. Carauita.

Vnde liberi.

Rubrica. Hic titulus non habet locum in bonis maternis Aſſi. deciſ. 96. nu. 4. Carauita.

Vnde cognati.

L. ſi ſpurius] De quo ſpurio intelligatur iſta lex. vi. per Aſſi. deciſ. 96. vbi vi. in addi. vnde dicatur ſpurius. & de eorũ ſpecibus. & alia de materia. & vi. Aim. conſi. 138. nu. 5. 9. Carauita.

L. oſtauus] Vſque ad decimum gradum ſuccedunt agnati vi. Tiraq. de retr. lign. 5. 1. gl. 9. nu. 23. Quid in ſucceſſione Regum & illuſtrium perſonarum, vt per Dec. conſ. 85.

In ver. quia veriſimile] vi. Al. in l. Titius, §. Lucius. num. 4. de libe. & poſthu. vbi ponit fallentiam. & Cor. in l. ſi cum ſi pater. nu. 6. C. de collat. & vi. Bolog. conſ. 14. & omnino Neuiz. in ſylua nup. in 2. par. n. 112. vbi ampliat. & limitat. & Dec. conſi. 4. col. 3. vbi quid in abſente, & Fenue. in trac. de mercat. decor. par. 5. nu. 7. cir. med. limit. hũc tex. vi per Per. Duen. regu. 115. & Dec. conſi. 29. nu. 2. & de plurib. præſumptionib. ſcientiæ. vi. per Aimo. cõſ. 123. nu. 7. de Bottis. Vi Soc. reg. 71. coniunctus fallit quando coniunctus eſt abſens Dec. conſi. 64. num. 5. ibi prædicta tamen & poſt iup ad glo. ſi in l. Titius. §. Lucius. de li. & poſthu. & ad reg huius tex. quod coniunctus, vicinus, vel conſanguineus præſumitur ſcire facta coniuncti, vicini vel conſanguinei. vi pro ampliat. & limit. Pet. Duen. reg. 125. coniunctus Item adde, quod regula procedit in iuribus ſanguinis, vel naturæ, quæ præſumuntur ſciri à coniuncto. ſecus in conſiſtentibus in facto Felin. in c. Petrus. nu. 3. de homicid. & multò magis coniunctus præſumitur ſcire coniunctionem, quam habet cum coniuncto. Deci. conſi. 166. poſt princ. & ad reg. vi omninò Anto. Gabr. de præſump. concl. 6 l. b. 1. Carauita.

De ſucceſſ. edicto.

L. 1. circa med. verſi. ſed videndum eſt] Tiraq. de retr. cõuẽ. §. 2. glo. 1. nu. 19. & 20. vi. Alex. in l. 1. nu. 17. C. qui admit. & propterea cum hodie ſit ſublata differentia agnationis. & cognationis. cognatus poteſt venire vtroque iure. & ſi lapſu temporis fuerit excluſus à bonorum poſſeſſione vnde legitimi, poterit venire per vnde cognati, quod no. de quo vide Guil. Bene. in repe. c. Raynutius. in ver. vxorem. nu. 82. de teſtamen. de Bottis.

In verſi per ſeruum] vt conueniat cum præced. §. nõ eſt abſurdum intelligere, quod dominus fuerit inſtitutus, licet glo. intelligat de ſeruis. In §. Decretalis. in ver. ſed repudiari eam] Sola repudiatio ſine pacto non ſufficit. Iſer. q ſucceſ. tenean. lo. 1. n. 13. in verſi item quilibet. Carauita.

De ſuis & legit. hær.

Rubri.] Appellatione ſuorum, qui veniunt, ui. Gui. Pap. deciſ. 148. de Bottis.

L. 1 Pro intel. iſtius l. & totius tit. vi Pariſ. conſi. 21. nu. 10. & ſeq. & nu. 11. & ſeq. vol. 2. in §. ſciendũ. in ver. vel ſaltem concepti fuerint.] Alleg. per Iſer. de ſucceſ. feu. nu. 9. verſi. ſed cũ tractatur. & ibi vi. addi. incip. non eſt dare. Carauita.

L. Titius in ver. qui poſt mortem] Limita non habere locũ in ſucceſſione feudi. Iacobi. in ver. ita quod ipſi inueſtiti. nu 22. de Bottis.

Ad S. C. Tertylliamum.

L. 1. verſ. filio qui moris matris.] Ad materiã iſtius tex. ui. Ferd. Vaſq. in 1. li. controuer. foren. c. 1. nu. 23. ve ſicu. ergo. cum ſeq. vbi etiam quid ſi viua matre fuiſſet effectus ſeruus pœnæ. & poſtea reſtitutus. In §. ſi mater] An autem ignorantia excuſet matrem. vi. Tiraq. de retrac. lignag. §. 35. glo. 4. nu. 12.

FINIS

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google